haziran 1992

varlık

kitap eki

sayı: 1

SAİT FAİK HİKÂYE ARMAĞANI

OYA BAYDAR

12 yıl yurtdışında sürgün yaşadıktan sonra 16 Mayıs'ta "kesin dönüş" yapan yazar, 1991 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı alınca iki büyük sevinci bir arada yaşadı.

Ada Dostları Derneği'nden Perihan Ergun ve Oya Baydar ödül töreninde

"Ödüller neyin değerini, ne kadar veriyor, aslında tam bilemiyorum. Ama yazarın önünü açtığı da bir gerçek. Sait Faik Armağanı'nın benim için gerçekten çok ayrı bir önemi var. Sait Faik, çağdaş Türk hikâyeciliğinin kaynağı bence. Ayrıca yurtdışına çıktığımda Türkiye'den kitaplarını istettiğim yazarların başında o geliyordu. Bu yüzden ödülü aldığıma çok seviniyorum."

OYA BAYDAR ve ELVEDA ALYOŞA

Can Yayınları

● *Mektup beklemek her yerde özlemle karışık umuttur. Ama öykünüzde yurt dışında gazete beklemek ayrı bir önem taşıyor.*

– Yurt dışında ülkeden uzaktaysanız, hele de içinizde sürgünlük duygusu varsa, yani kendi kararınız, kendi özgür seçiminizle değil de siyasal baskı ve zorunluluklar yüzünden yabancı ellerde bulunuyorsanız, memleket haberleri, ister mektup, ister telefon, ister gazete olsun, özel bir anlam ve önem taşımaya başlıyor. Bu haberler, mektuplar, telefon konuşmaları, özellikle de gelip giden dostlar, koptuğunuz, koparıldığınız köklerinizle yeniden bağlantı kurmanın bir biçimi oluyor. Örneğin ben eskiden çok da iyi bir gazete okuru değilken, yalnızca siyasal haber ve yorumları okumakla yetinirken, yurt dışında, Türkiye'den gelen gazeteleri, dergileri ölüm ilanlarına kadar okudum.

● *Sürgünlerin, kaçakların yaşadığı bir ülkede onlarla birlikte olmanın hüzünlü tadı ve sizdeki izlenimleri?*

– "Kaçak sözcüğünü sevmiyorum. Kelime anlamıyla doğruluk payı olsa da siyasal nedenlerle –yani işkence, baskı, yıllarca tutuklu kalma gibi tehditler yüzünden– yurdundan çıkmak, kaçmak zorunda kalmış olan kişileri, uyuşturucu tücccarlarının, mafya babalarının, dolandırıcıların, bunun gibilerin yani suçluların kaçaklığıyla aynı kefeye koymamak gerek. Siyasal nedenli sürgünlük, ya da isterseniz "kaçaklık" diyelim, binlerce yıldır, Sokrates'den Voltair'e Lenin'den Namık Kemal'e, Einstein'den Nâzım Hikmet'e, yüz binlerce, milyonlarca düşünürün, yazarın, çizerin, sanatçının, bilim ve siyaset adamının adeta kaçınılmaz kaderi olmuş bir olay.

Ben de sürgünlerden, ya da "kaçak"lardan biriyim. Hüzün ve acı sürgünlük durumunun kaçınılmaz ikilemidir. Ama başka duygular da vardır sürgünlüğe eşlik eden: Bir düşünce, bir doğru, bir savaş uğruna sürgün olduğumuzu düşünmek insana acı bir gurur ve direnç de verir. Pek çok maddi ve manevi güçlüğe, yokluğa katlanma gücünü de bu duyguda bulursunuz zaten. Öte yandan, aynı düşünceleri paylaştığınız, ama içerde, memlekette kalmış dostlarınıza karşı da bir eziklik duyarsınız içinizde. En azından "paçayı kurtarmış" olmaktan utanırsınız kimi zaman. İçerde kalmış olmanın onlara hiçbir yardımı olmayacağını bile bile, bu suçluluk duygusundan kendinizi kolay kolay kurtaramazsınız. Başkaları adına konuşmayayım ama ben böyle duydum içimde.

● *Bildiğimiz "salatalık" salatasını Beyrut salatası, etli "biber dolmamızı" İtalyan yemeği adı altında yediğimde kendimi Türkiye'de gibi duyumsamamıştım, ama öykülerinizdeki Midye tava ya da sarmısaklı cacık yerkenki özlemlerinizi de duymamıştım. Doğaldır ki bunda konumlarımız da etkendi. Bu ayrımı anlatır mısınız?*

– Yurt dışında olmakla sürgünde olmak birbirinden büsbütün iki farklı durum. Bitkiler gibi hiç kımıldamadan aynı yere yapışıp kalmanın insanı biraz kuruttuğunu düşünüyorum. Birçok yer görmek -birçok insan, iklim, âdet, memleket tanımak- kişiyi geliştiriyor, özünü zenginleştiriyor ve en önemlisi hoşgörülü yapıyor. Bu yüzden zaman zaman yurt dışına gitmek, yabancı ülkelerde bir süre kalmak güzel bir şey. Ama sürgünlük, başta da söylediğim gibi, seçtiğiniz değil, zorlandığınız bir durum. Bunun büyük psikolojik etkileri var. En önemlisi de dönememe duygusu. Bir çeşit alanı geniş bir açıkhava hapisanesinde tutuklu olmak gibi bir şey.

● *İstanbul'da tarihi yapıların yıkılması bizlere bir hüzün veriyor. Ama bu sizin tanık olduğunuz, "Tarihi duvar"ın yıkılmasının verdiği izlenimle ölçülemez bile. Yaşadığınız o anı bize açıklar mısınız?*

– İnsan gençken belki de tarihe o kadar önem vermiyor, geçmişe fazla özlem duymuyor. Zaten genç insanın öyle dolu ve uzun bir geçmişi de yok. Nostalji denen geçmişe özlem, daha çok belli bir yaştan sonra yaşanan bir duygu. Hele, kişinin kendi özel tarihi, ya da içinde yaşadığı ortamın, dönemin, ülkenin genel siyasal, toplumsal tarihi geçmişte daha umutlu, daha parlak, daha zengin ve daha güzel olmuşsa, geçmişe duyulan özlem hüzne dönüşebiliyor. Yıkılan eski binalara, bozu-

lan, kimliklerini kaybeden, eski, güzel semtlere, kentlere üzülüyoruz. Biz hem geçmişte onları öyle tanıyıp sevdiğimiz için hem de onlarca kendi geçmişimizin izlerini bulduğumuz için, hem de estetik açıdan ya da insan değerleri, insanı insan yapan düşünceler açısından gerçekten güzel oldukları ve yerlerine daha güzelleri konulamadıkları için...

● *Öykülerinizde bu özlemi çok duyarlı ve somut dile getirmişsiniz.*

– Berlin Duvarı yıkılması karşısında benim ve dünyada benim gibi milyonlarca kişinin, özellikle de sosyalizm düşüncesini paylaşmış, bütün hayatını daha güzel, daha özgür, daha adil bir dünyanın kurulabilmesi için harcamış insanların duyguları, kuşkusuz güzel eski bir konağın yıkılması karşısında duyulan hüzünden çok daha farklı ve yoğun. Berlin Duvarı'nın yıkılışında simgelenen olay, aslında milyonlarca insanın hayatının, o güne kadar edindikleri kimliklerin, değerlerin, ahlak anlayışının, umutların yıkılışıydı. Hiçbir yıkımla karşılaştırılamayacak bir çöküş... Benzer yan: Ne yıkılan eski evlerin ne de duvarda simgesini bulan sosyalizmin yerine daha ileri, daha güzel, daha insancıl bir şeylerin konulamaması... Henüz konulamaması diyelim... Yoksa ben insanlığın bunu da aşacağına; bugünkü barışçı, özgürlükçü, adil olmayan, savaşa, güçlünün üstünlüğüne, baskıya ve her şeyin, insanın ahlakının ve kişiliğinin bile mal diye pazarlanmasına dayanan dünya düzeninin yerine, iyisinin geleceğine inanıyorum.

● *Teyzeniz ve babaannenize ilişkin öyküler beni çok etkiledi. Bunun bir nedeni olmalı. Yazarı olarak bu konudaki düşünceniz?*

– "Elveda Alyoşa" derlemesindeki bazı öyküler çok daha genel. Tüm okuyanlara seslenen türden. Sözünü ettiğiniz iki öyküyü ben de seviyorum ve tüm okuyanlar da en çok o iki öyküyü beğendiklerini söylüyorlar. O iki öyküdeki izlenimler, duygular çoğumuzun yaşadığı, duyduğu ruh halleri. Kitaptaki bazı öyküler ise, daha özel kesimlerin yaşamından derlenmiş. Örneğin benim belki de en çok sevdiğim "Ölü Bir Sincaba Ağıt"dan, 40-50 yaşına kadar belli bir ideal için mücadale etmiş, bu mücadele içinde çok değer verdiği dostlar edinmiş ve sonra onlarla yolları ayrılan bir kişi, başka bir tat alır. Güzel anlatım değerlendirmeniz için teşekkür ederim. Koşullar elverir ve gücüm de olursa önümüzdeki yıllarda yazmakta kaybettiğim zamanı telafi etmek istiyorum.

MUAZZEZ MENEMENCİOĞLU

BAYDAR'IN YENİ ROMANI KEDİ MEKTUPLARI'NDAN BİR BÖLÜM

Aralık sonuydu, akşam çabuk indi. Soğuk, nemli karanlıkta kiliselerin çanları sokak çalgıcılarının ezgilerine karıştı. Şu dört duvarın dışında ışıldayan, kaynaşan, cıvıldaşan koskoca kentin yalnızca kedilerin duyabileceği kokularını içine çekti ve ilk kez, içinde sokaklara çıkma, kentin karanlığına karışma gereğini duydu. Kendini güvenlikte duyduğu, her santimetre karesini gözü kapalı, ezbere tanıdığı küçük ev, ilk kez sıktı onu, hatta boğmaya başladı. "Tanıdığım bütün kediler benden daha özgür. Gece, Kirli, Yoldaş, hepsi istedikleri gibi çıkıp dolaşabiliyorlar. Bir tek Nina çıkmıyor. O da eskiden çok çıkmış, artık canı istemiyor ya da o köpek olayından sonra korkuyor da ondan. Bense büyük bir kentte, sokak arası bir evde oturmanın cezasını çekiyorum. Esirim ben, tutsağım." Nedense bu gece, evden dışarı çıkmak, koca kenti tanımak, sokaklarda, kanal boylarında dolaşmak, ağaçlara tırmanmak, başka kedilerle buluşmak için, karşı konmaz, müthiş bir istek duyuyordu içinde ve o kadar alıştığı, sevdiği ev onu boğuyordu artık.

"Tam zamanıdır, bütün köşeler ve alanlar kapılmadan gidip kendime bir yer bulmalıyım," dedi sahibi. Kalın ceketini giyip boynuna kırmızı atkısını sardı. Gitarını omuzladı. "İki paket sigara içmişim sabahtan beri, içerisi fena halde tütüyor. Şu cam ben dönene kadar aralık kalsın. Oda sıcak, sen üşümezsin nasıl olsa."

Artur onun sokak kapısını çektiğini, birkaç basamak merdiveni indiğini, soğuk ve ışıl ışıl geceye karıştığını duydu. Odayı havalandırmak için aralık bırakılan pencereye atladı. Kısacık bir an duraksadı. "Birkaç saatliğine giderken, pencereyi hep aralık bırakır. Benim dışarı kaçmayacağıma güvenir. Bugüne kadar da güvenini sarsacak bir şey yapmadım." Başını aralık pencereden çıkarıp havayı kokladı. Sahibinin kokusu ve ayak sesleri henüz gecenin ve karanlığın içinde dağılıp kaybolmuştu. Artur ansızın pencerenin kanadını patisiyle güçlüce itti ve aşağı atladı.

Şimdi, omzuna gitarını asmış adam hızlı adımlarla önde, Artur onun kokusunu izleyerek arkada yürüyorlardı. Evin bulunduğu sokak görece tenha ve sessizdi. Ortasında küçük bir heykel olan, çevresi kahvelerle, lokantalarla, küçük güzel dükkânlar, antikacılar, kitap sergileriyle dolu, bir köşesinde ışıl ışıl, renk renk bir Noel çamı bulunan alana çıktıklarında, Artur önce şaşkınlık, sonra korku, daha sonra da hayranlıkla duraksadı. Bunca çok ses, böyle bir koku ve renk cümbüşü, bugüne kadar hiç duymadığı böylesine zengin titreşimler... Sokağın alana açıldığı köşedeki küçük birahanenin bira fıçısı biçimindeki masalarından birinin yanına sığındı. Oradan sahibini görebiliyor, kokusunu hâlâ alabiliyordu. Adam çam ağacının altında durdu. Gitarını omzundan indirdi; yere, ağacın dibine dayadı. Sonra eski karton bir kutu koydu ayaklarının dibine. Artur bu kutuyu tanıyordu: Küçük parlak yuvarlakların kutusu. Kedi merakı, şaşkınlığı ve gitgide artan hayranlığı, korkusunu yavaş yavaş, adım adım bastırmaya başladı. Bira fıçılarının, soğuk havaya karşın, Noel gecesi onuruna dışarı dizilmiş sandalyelerin, insanların bacaklarının arasından bir kedi hafifliği ve sessizliğiyle süzülüp Noel çamının arkasından dolaştı. Sahibi parmaklarını tellerin üzerinde gezdirip güzel sesler çıkarmaya başlamıştı bile. Çamın süslerine, kiliselerin çan seslerine, evlerin, dükkânların camlarına asılmış parlak kâğıtlardan pırıl pırıl yıldızlara benzeyen, insanın ve kedinin yüreğine dolan güzel sesler... Onu böyle güzel çalarken hiç duymamıştı. Aslında bu çalgının sesinden pek hoşlanmazdı, sahibi bu cilalı uzun tahtayı eline aldığında içini sıkıntı kaplar, başı ağırlaşırdı. Ama bu gece, en tepesinde altın rengi bir yıldız parlayan çamın dibinde, insanların kaynaştığı bu alanda çalgının sesi içini anlatılmaz güzel duygularla dolduruyordu. Bir küçük kız koşa koşa

gelip sahibinin önündeki kutunun içine parlak bir yuvarlak attı. Birbirine sarılmış gencecik bir erkekle bir kadın, çamın önünde bir süre durup dinlediler ve kutuya renkli bir kâğıt bıraktılar. Yaşlı bir kadın gülümseyerek dinlerken yanındaki yaşlı adama: "Noel gecelerinde böyle çalanlar kalmadı artık. Her yerde o gürültücü, korkunç sesli adamlar. Bir de yaptıklarına utanmadan müzik diyorlar," dedi.

Artur yerinden hiç kıpırdamadan büyülenmiş gibi dinlemeye devam etti. Dakikalar geçtikçe kutunun içi metal yuvarlaklarla, renkli kâğıtlarla doluyordu. Alanın başka köşelerinde başka çalgıcılar da çalıyorlardı artık. Sesler, ezgiler, şarkılar, çalgılar birbirine karışıyor, Artur beyninin zonkladığını, gözlerinin kararlığını hissediyordu. Kulakları kafasına yapışmış, kuyruğu bacaklarının arasında, bütün bedeni titreyerek, Noel çamının önüne, sahibinin ayakları dibine doğru yürüdü. Adam onu gördü. Gitarını bıraktı. Birkaç adım ötede durmuş dinleyen birkaç kişi, müziğin neden birden sustuğunu soran bakışlarla adama baktılar. Onun kediyi kucağına alıp okşadığını gördüler; kediye, anlamadıkları, kulaklarına yabancı gelen bir dille birşeyler söylediğini duydular.

"Bir bu eksikti," dedi sahibi. "Pencereden kaçtın demek! Bu haltı hiç yememiştin şimdiye kadar. Gecenin en iyi zamanında, hem de Noel çamının altını araklamışken, senin uğruna burayı kaptırmam rokculara. İş bitene kadar otur burada bakalım. Tam kutunun başında dur da bari, işe yarasın!"

Artur adamın ne dediğini çok iyi anlamadı, ama kıpırdamadan orada oturması gerektiğini kavradı. Aslında kendini öyle kötü hissediyordu ki, başka bir yere gidecek ya da eve yalnız dönecek hali yoktu.

Adam yeniden çalmaya başladı. Artur, para kutusunun başında bir sfenks gizemi ve suskunluğuyla oturdu. Parlak metal yuvarlakların, arasıra da renkli kâğıtların, kutuya küçük bir şıngırtıyla ya da tüy gibi sessizce süzüle süzüle düşüşünü seyretti. Kendisi kutunun başına oturduğundan beri kutu daha çabuk doluyormuş gibi geldi Artur'a...

Alan ağır ağır tenhalaşmaya ve soğuk, sicim gibi aralık yağmuru yağmaya başladı.

–"Üşüdük artık," dedi sahibi. "Haydi evimize dönelim. Bir sürü de kâğıt para var kutuda. Belki bilet parasını çoktan çıkarmışızdır."

Kutunun içindekileri cebinden çıkardığı bir naylon torbaya boşalttı.

Bir zamanlar gizli örgütün paralarını da böyle naylon torbada taşırdım Arturcuğum. Kimse kuşkulanmasın diye. Naylon torba hep güven verir insanlara nedense. Kendi halinde, bakkaldan dönen bir adam olursun naylon torbayla..."

Sevgiyle güldü Artur'a,

"Madem buraya kadar geldin, şu birahaneye girip bir tek atalım bari. Artık iş ortağı sayılırız!"

Boş kalan kolunun altına sıkıştırdı Artur'u. O ışıklı, şık lokantalardan birine değil, karşı köşedeki tektekçiye girdiler. Sahibi, Artur'u, yanındaki yüksek bar taburelerinden birinin üstüne oturturken:

"Bana her zamanki gibi, bu beye de bir skoç," dedi gülerek.

Tezgâhtaki şişman, kırmızı yüzlü adam, sahibinin önüne, pis kokan, beyaz köpüklü, koyu kedi çişi renkli bir su, Artur'un önüne de, küçük bir fincan tabağında süt koydu. İçkilerini ağır ağır içerlerken, Artur, "İşte buna yaşamak derim," diye geçirdi içinden. Ve birden kimliğinin neredeyse dumura uğramış bir yanının geri geldiğini fark etti. Artık ne sahibinin dönmesinden, ne de bırakılmaktan korkuyordu. Bağımsız ve özgürdü. Kediydi...

SULHİ DÖLEK

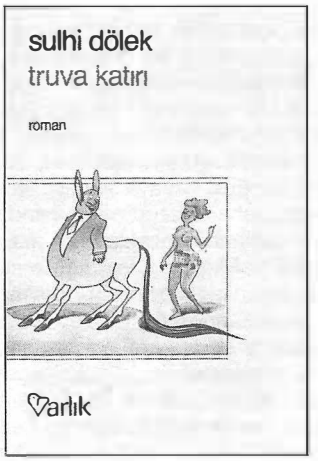

Bir bürokratın anıları biçiminde kaleme alınmış, "çağ atlama" dönemi bürokrasisinin mizah ağırlıklı çarpıcı ve usta anlatımı...

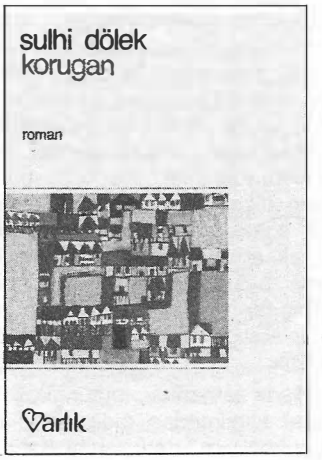

Kendilerini değil, yaşantılarını çok iyi tanıdığınız insanları içinde bulacağınız ilginç roman.

"Değişik bir öykü anlayışı... Mizah, öykülerin en belirgin özelliği..."
Atilla Özkırımlı
1983 SABAHATTİN ALİ ÖYKÜ ÖDÜLÜ

Varlık

♥ CAN YAYINLARI
YENİ KİTAPLAR

Oya Baydar
KEDİ MEKTUPLARI
roman / 30.000 lira

Oya Baydar
ELVEDA ALYOŞA
1991 SAİT FAİK ARMAĞANI
öyküler / 2. basım / 20.000 lira

Süreyya Berfe
ŞİİR ÇALIŞMALARI
son şiirleri / 20.000 lira

Zeyyat Selimoğlu
DENİZLERİN, İSTANBUL!
yazarın son öyküleri / 12.000 lira

Feride Çiçekoğlu
SUYUN ÖTE YANI
Filmi de yapılan roman / 14.000 lira

Hervé Guibert
HASTANE GÜNLÜĞÜ
(Sytomegalovirüs)
Türkçesi: TAHSİN YÜCEL
Aids'ten ölen ünlü Fransız romancının hastanede tuttuğu günlük; son kitabı
10.000 lira

Mario Vargas Llosa
ELEBAŞILAR

HERGELELER
Ünlü Perulu yazarın öyküleri / 22.000 lira

Mario Vargas Llosa
MAYTA'NIN ÖYKÜSÜ
yazarın son romanlarından biri daha / 35.000 lira

Witold Gombrowicz
KOSMOS
Türkçesi: AYKUT DERMAN / *roman* / 22.000 lira

Virginia Woolf
PERDE ARASI
Türkçesi: TOMRİS UYAR / *roman* / 22.000 lira

Kazua İşiguro
UZAK TEPELER
Türkçesi: PINAR BESEN / *roman* / 20.000 lira

Ian McEwan
YABANCI KUCAK
Sinemalarda filmi de oynayan olağanüstü bir roman
Türkçesi: PINAR KÜR / 18.000 lira

Ian McEwan
SUÇSUZ
Amerikalı ünlü romancıdan usta işi bir roman daha
Türkçesi: ARMAĞAN İLKİN / 33.000 lira

Victor Hugo
BİR İDAM MAHKÛMUNUN SON GÜNÜ
Türkçesi: ERHAN BÜYÜKAKINCI / *roman* / 16.000 lira

Boris Vian
YÜREK SÖKEN
Türkçesi: CEMAL BÂLİ AKAL / 2. basım / *roman* / 22.000 lira

Gül Önet
BULMACA SÖZLÜĞÜ
Bulmaca severlerin başucu kitabı / 27.000 lira

Önemli Not: Posta ödemeli gönderemiyoruz. Kitapların tutarı kadar posta pulu gönderilmesi.

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Bâbıâli Caddesi No. 19 Kat 2, 34410 Cağaloğlu, İstanbul
Telefon: 528 61 13 Fax: 513 51 88

ADNAN YALÇINLAR

SALYANGOZ YA DA ŞÖVALYENİN ZAMANI

Metis Yayınları

"Aynı biçimde, göstergebilimle ilgili yazılar yazdığım zaman, bir savı sunmak ve açıklamak için yazarım ve eğer sen bunu anlamamışsan aptalsın demektir. Ama eğer bir roman yazarsam, sen de anlamamışsan ve ben sana romanda ne olduğunu anlatmaya çalışırsam, o zaman da ben aptalım demektir."

Umberto Eco

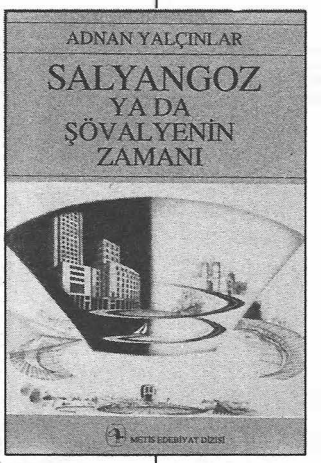

Eco, "Bir gerçek anlam vardır" da der. Örneğin, Reagan'ın yıllar önce söylediği ama hemen ardından bir şaka olduğunu açıkladığı "Birkaç dakika içinde, Rusya'yı bombalama emrini vereceğim" sözlerinden, "ABD başkanının-dilbilgisel açıdan soruna yaklaşıldığında-SSCB'yi bombalamayı amaçladığı olgusunu dikkate almak gerektiği" sonucunu çıkarır. Ben böyle bir "gerçek anlam"ın varlığından pek emin değilim. Daha doğrusu, anlamın bu biçimde tümüyle yakalanıp dile dökülebileceğini sanmıyorum. Eğer, Reagan bu emri gerçekten vermiş olsaydı, olayın anlamı şüpheye yer bırakmayacak şekilde, "Reagan SSCB'yi bombalattı" diye tanımlanabilirdi. Ama her şey görünür bir nedene bağlı olmadan ortaya atılan bir şaka ya da tanımlanamayan bir düşünce düzeyinde kaldığına göre, bence, o anda bir bombalamanın amaçlanıp amaçlanmadığı, en azından güç göstermek istenip istenilmediği sorusuna, başkalarının yanısıra, Reagan'ın kendisi de cevap veremez.

Peki, Eco'nun göstergebilim yazıları ve romanların açıklanmasıyla ilgili yukarıdaki ifadesinin "gerçek anlamı" nedir? Ben, söz konusu yazarın, kafasında kurduğu hayali bir okuyucu modeliyle, onu cevaplamaya çalışan hayali bir yazar modelini gözümün önüne getirip onların aptal olduğunu gerçekten düşünüp düşünmediği sorusunun cevaplandırılabileceğini de sanmıyorum. Ama onun deyişiyle-dilbilgisel açıdan soruna yaklaşıldığında-inceleme yazılarıyla romanların kesin sınırlarla birbirinden ayrıldıklarını görüyorum. Eco, inceleme kitaplarının savları ortaya atıp açıklamakla, romanların da anlambelirsizliklerini sergilemekle yükümlü olduğunu öne sürer. Türlerin bu kıyaslanmaları, doğru ya da yanlış olmanın ötesinde, genel eğilimleri ve düşünce sistemlerini kavramak açısından hiç de anlamsız görünmüyor.

Ama romanların her zaman belirli sınırlar ve yükümlülükler içinde kalması neden gereksin? Neden bir roman (gerçekte olmayan) sınırlarını zorlayıp bir inceleme kitabının sınırlarından (bu sonuncuların sınırları olduğunu düşünmek için belki de daha çok neden var) içeri girmesin? Neden bir romandaki karakterler ve yazara benzeyen ama tabii ki, onun "ben"iyle tümüyle özdeşleyiş özdeşleşmediği ("ben"in de sınırları olmadığı için) anlaşılamayacak olan bir anlatıcı, romanın içindeki ve dışındaki olgularla ilgili analizler yapmasın?

Neden bir roman, yazılı dilin yanısıra, görüntüyü ve ona bağlı anlatım yöntemlerini sorgulamasın? Örneğin, neden bir roman da bir çizgi roman gibi, bir tablonun içine doğru gerçekleşen, farklı biçimlerde algılanan görüntülerle dolu bir yolculuk olmasın? Neden bu görüntüler uzak ve yakın çekimlerle, yer yer "sinemasal" bir anlatım denemesinde kullanılmasın?

Neden karakterler ve anlatıcı her şeyle olduğu gibi, kendilerini izlediklerini düşündükleri okuyucularla ilgili açıklama modelleri kurmasın ve bunlarla ilgili anahtar sözcükler vermesin? Bir romanda, "görüntü", "model", "nefret", "şövalyelik", "zaman", "uygarlıklara göre zaman", "zaman farklılığına göre cinsellik" gibi kavramların, genel bir anlam belirsizliği içinde sorgulanmaya çalışıldığı neden vurgulanmasın? Kısacası, bir roman neden aynı zamanda bir "anti-roman" (Altmışlı yıllardaki gibi kasten anlatım bütünlüğünün bozulup konusuzluğun araştırılması anlamında değil, aksine çeşitli analizlerle araştırılan konunun algılanmasına katkı sağlayacak biçimde) olmasın?

Ve nihayet roman bittikten sonra, yukarıda sözü edilen açıklama modelleriyle ilgili ek bilgiler, okuyucuya "gerçek yazar?" tarafından neden verilmesin?

Zaten yukarıdaki ifadesine karşın, Eco da aynı söyleşide yön verici açıklamalarda bulunur. Örneğin, "Gülün Adı" üzerine konuşurken, "Kütüphane eşittir Tanrı" der. Sonra da tekrar yazarın yorum yapmaması gerektiği görüşünü gündeme getirir. Sonuçta, okuyucular kütüphanenin Tanrı olduğunu düşünmek ya da bu ifadedeki "gerçek anlam"ı yakalamak zorunda değildir. Daha çok, bu ifadeyi, yakalanamayacak olan anlamın kovalanmasında bir model olarak kullanacakları düşünülebilir. Yani yazarın kendisini böyle bir modelle ortaya koyacak biçimde açık davranması, algılamaya yeni boyutlar getirebilir.

"Salyangoz ya da Şövalyenin Zamanı"nda benzer abartmalar, romanın karakterleri tarafından ortaya atılmaktadır. Örneğin, tanımlanamayan insan yapısının, şövalye, kral, iblis (incubus), dişi şeytan (succubus), kraliçe gibi uç modellerle hicivli bir şekilde açıklanmaya çalışılmasında, yukarıdaki gibi soyut kutuplara gidilmiştir. Ama yaşamda olan şeyler burada da tekrarlanır. Karakterler, kendilerini güldüren ve bazen birer şartlanmaya dönüşebileceğini bildikleri modellere, boşluktan kurtulmak için sarılabilirler: Farklı uygarlıkların zaman kavramlarıyla ilgili kuramlara, bu tür farklılıkların cinselliğe yansımasına... Kavrayış, bazen objektiflik gerektirirken, bazen de çelişkili bir biçimde önyargılarla iç içe geçmek zorunda kalır. İlerleyen insan anlambelirsizliği denizinin içindeki hata adalarında dinleniyor gibidir.

Eco, romana bu anlambelirsizliğini sergileme görevini verirken, Lyotard da, bütüne karşı savaşmayı, gösterilemeze tanıklık etmeyi öneriyor. Peki bu belirsizliğin içinde belirginliğin serapları olan modellerden, bizi önceden hesap edemediğimiz şartlanmalara sokan görüntü yanılgılarından korkmak mı gerekiyor, yoksa "düşmanlarla" birlikte yaşamayı öğrenmek mi?

Bu belki de, cevaplandırılmak değil, sürekli sorulmak istenen bir soru.

TANER AY

METRUK ZAMANA SEYAHAT

Telos Yayınları

57'liler. Şüphesiz, tarihimizin en acılı nesli. Bu tespit sadece ardımızdaki hâlâ kurumamış olan ve sonuncumuz da bu dünyadan ayrılana kadar kurumayacak olan kan gölünden kaynaklanmıyor. Çok daha önemli bir husustan, o da bizlerin büyük bir şimdiki zamandaki terk edilmişliğimizden ve neticede TC'ye kurgulanan her devir için lanetlenmişliğimizden ileri geliyor.

Geriye kalanlarımızdan bazıları, neslimizi konumlarken büyük bir hataya düşüyorlar. Onlara göre 57'liler, 12 Mart heroizmi ve romantizminin bir devamı. Bu tespite asla katılmıyorum. 12 Mart eylemcileri, ancak İttihat ve Terakki'cilerle birlikte çok geç keşfedilen bir macera ruhunun Latin Amerika tipi gerillacılık ile senteziydiler. Romantik ve nihilisttiler. Âdeta bir desparado eylemine yönelmişlerdi. Oysa, 57'lilerle birlikte, maceracılığın ve bir güzel çağın en hoş geleneği olan romantizm, Ertuğrul Özkök'ün deyişiyle, "kaba ve bayağı bir halkçılık uğruna sahneden çekilecek ve meydan bir kabile terörüzmine kalacaktı." Bu kabile terörizminde romantizm, hayaller ve idealler yoktu. Ölümün dışında hiç kimsenin bırakılmadığı bir paranoya yaşanıyordu. Sosyalizmmiş, halk iktidarıymış, demokrasiymiş, Turan'mış, bunların hepsi laftı. Sadece sağ kalmayı, sağ kalmak için de öldürmeyi düşünüyorduk.

12 Mart'ın yarattığı eylemcilerden korkan TC, toplumu bir kabile terörizmine göre organize etmişti. Bu organizasyonun acısını bizden daha çok eminim sağcı silahşörler çekecekti. Zira, onlara terörlerinde destek olan TC Devleti, 12 Eylül'le birlikte onları sahipsiz bırakacaktı. Her neyse, sonra büyük bir şimdiki zamanda *hep birlikte terk edildik* ve neticede TC'ye kurgulanan her devir için *hep birlikte lanetlendik.*

"Romanı"mın anti-kahramanı Fırat'ın dediği gibi, biz silahımıza mecburduk. Aslında Fırat ve Çiğdem, Yılmaz Güney'in *Umutsuzlar* filminin kahramanları ve o bölümdeki bazı diyaloglar da *Umutsuzlar*'dan. Söylemek istediğim şeylerle bire bir örtüştüğü için o filmden birkaç diyaloğu metne soktum.

Metruk Zamana Seyahat bir roman mı? Ben asla roman demiyorum. Bir *ittisâl metni* diyorum. Bizi etkileyen şeylere göndermeler, onlarla yeniden bütünleşmeler var. *Umutsuzlar* filmi gibi. Bu *ittisâl metninde* hayal ile gerçek iç içedir. Neresi hayal neresi gerçek ben dahil kimse tespit edemez. Âdeta terk edilen ve lanetlenen 57'lilerin bir can çekişmesinin, can çekişmesindeki sayıklamalarının metnidir. Yani, hafıza yolculuğuna başlangıçtır. Lakin Fırat, bu metinde geride bıraktığı can'larını göremez. Onları bu metnin devamı olacak *Metruk Zamanda Seyahat*'te yazacağım. Kısacası, ölülerimizi yazacağım. Onlara yeniden hayat vereceğim. Zira, bu dünyada sadece sevdiklerimiz kadar ışığımız var, bu ışıkları söndürmemek gerek...

BUKET UZUNER

BALIK İZLERİNİN SESİ

Remzi Kitabevi

Dört yıl önce, Akdeniz'de sıcak bir yaz günü (Antalya, 1988) Romain Gary'nin (Emile Ajar) 'Yalan Roman' adlı romanını okudum. O sıralar 'Güneş Yiyen Çingene'yi yazıyor, bir yandan da 'Ayın En Çıplak Günü'ne yayınevi arıyordum. 'Yalan Roman' iki saatte yutularak okunan, bittiğinde de insanda yalnızlık ve boşluk duygusu yaratan kitaplardandı. Aynı geceden başlayarak, Romain Gary'ye yollanmak üzere mektuplar yazmaya başladım. İki yıl sonra, çoktan aramızdan ayrılmış bu sevgili yazara (1980'de intihar etmişti) yazılmış yüzlerce mektup vardı defterlerimde.

Aslında yeni bir kitap projesi de böyle doğar. Fakat Romain Gary'ye 'Yalan Mektuplar' başlığıyla yazdığım mektupları bir kitap haline getirmekten kaçışımın kendimce haklı nedenleri vardı. Birincisi, Romain Gary'ye olan derin hayranlığımı-ki, aşk bir hayranlıktır ve hayranlık boyunca yaşanır-benzeyen yanlarımızın doyumsuz lezzetini yalnızca kendime saklama kıskançlığıydı. İkincisi, 'Balık İzlerinin Sesi'nin (kısaca BİS diyeceğim) NORMAL ve SIRADAN insanlara ve değer yargılarına fazlaca saldırgan bir felsefesi oluşuydu ki, bu saldırganlığın tonu yer yer suçlayan, sataşan, dışlayan noktalara varıyordu. Bu romanı, BİS'i (ilk adı 'Metafor'du) kendime saklamaya karar verdim.

Ben yazarken aylarca roman/öykü karakterlerimle canlı bir ilişki içinde yaşar, kimi zaman onlarla tartışır, paylaşır roman bittiğinde de onlardan ayrılmanın sıkıntısını duyumsarım. Yakın çevremdekiler bu dönemde benden adamakıllı çekerler, ama kaçacak delik bulduklarında oraya da ulaşır ve yazdıklarımı anlatırım (zavallılar!!!) İşte BİS'in bu döneminde çevremdeki herkesin kendini NORMALlerden dışladığını ayrımsadım. Yani hiç kimse SIRADAN veya NORMAL olmayı kabullenmiyordu. O zaman BİS romanının hemen herkesin içinde yatan farklı, aykırı, sıradışı kişiyi yakaladığını hissettim. Beni tahrik eden de bu oldu. O içimize sakladığımız gizli çılgına, deliye, dahiye dokunmak duygusu...

Roman değişik uluslardan seçilmiş seksensekiz özel insanın, NORMALLERİN dünyasından uzakta yaşamak üzere biraraya gelişlerinin öyküsü. Kendilerini birer dahi olarak gören bu insanlar, kısa bir süre sonra ülkelerine sorun olan deliler olarak seçildiklerini ve NORMALLEŞTİRİLMEK üzere biraraya toplandıklarını dehşetle ayrımsarlar. Bu dahi/deliler arasındra ülkemizi Aife Piri adında genç bir kadın temsil etmektedir ve aynı anda iki seçkin erkeğe âşıktır.

BİS, kitaplarım arasında en çok kendim için yazmış olduğum sayılabilir. Hem zaten delilikle dahilik arasındaki o incecik çizgiyi kim görebilmiş ki...

MİKA WALTARI

BİZANSLI ÂŞIKLAR

Cep Kitapları

Çocuğun adı Angelos'tu, alfa gamma gamma epsilon lambda omikron sigma. Bizim eski "manita" İonna'nın erkek kardeşi, "kayınbirader" sayılan Thomas'ın (bildiğiniz Toma canım) arkadaşı. Hani çok güneşli bir İlissia akşamüstü, öyle çok güneşli ki, güneş tıpkı bir Kavafis şiirindeki gibi pencereden yatağa vuruyor. Hani oturmuş, (radyoda mı teypte mi hatırlayamayacağım, Elli Paspala'nın şekerli sesi) şuradan buradan laflıyoruz, akşama "buzukiye" gideceklermiş (sta bouzoukia!), Angelos'ta cukka sağlam ama Toma ablasından artık İsa-Meryem ne verdiyse üç bin-beş bin drahmi çarpma derdinde (kız işten gelse de kayınbirader uzo parasına, ben de sevgilime kavuşsam vakitlice diyoruz, oğlanları yolcu edip biz de Theophilos'un meyhanesine doğru bir uzanacağız, beklemekten başka umarı yok işin, ne yapalım.)

Yok, tövbe. Önce adını söylememişti. Nice sonra (bu urum gâvuru da bizim gibi, tanıştırma faslı sonradan aklına geliyor), Toma, "o kirios Engin Ardıç" dedi, "enas tourkikos dimosioghraphos". (Ardıç demiyor da, Arditz gibi söylüyor, artık dili o kadar dönmeyecek elbette). Sonra arkadaşını bana tanıttı: Angelos.

"Aaa," dedim, "tıpkı hani o romandaki gibi."

"Hangi roman?" dedi çocuk.

"Canım," dedim, "Mika Waltari'nin romanı. *O Mavros Angelos. Kara Melek*. Okumadın mı yoksa?"

Öyle ya, bu romanı her bir Yunanlı bir tamam okumuş olmalı hesapça...

Çocuk dehşete kapıldı. "Yok," dedi, okumadım. "Sen şunun adını bana bir kâğıda yazsana, hemen arayıp bulayım, alayım. Ama dur, bak bu arada sana ne anlatacağım..."

Ve anlattı.

Önceki yaz (1987), Kos adasında bir otelde resepsiyon memurluğu, bildiğimiz otel kâtipliği yapıyormuş. (Bunlar genç ve serkeş oğlanlar, bir yaz Kos'ta otelcilik, bir kış Pire'de barmenlik, ertesi yıl Kalimnos'ta balıkçılık, derken Larissa'da otomobil tamirciliği, böyle yuvarlanıp gidiyorlar, eh bu arada Atina Üniversitesi de bir şekilde bitecek nasıl olsa, diplomanın acelesi mi var?)... Bir Fin topluluğu gelip "inmiş" otele. Aralarında bir de sarı kız, bir içim su. Adanın bütün yunanlı oğlanları kızın peşinde, kız hiçbirine dönüp de bakmıyor, burun kıvırıyor hepsine. Kız, ayrıca, fena halde bakire!

Bir gün, artık Helsinki'ye göndereceği kartpostala pul mu, fotoğraf makinesine film mi ne alacağı tutmuş, bizim oğlana gelmiş yanaşmış, yarı İngilizce yarı Rumca yarı Fince çat pat konuşuyorlar. Adını sormuş.

Tıpkı bana da dediği gibi (elbette), "Angelos" demiş çocuk.

"Tıpkı Mika Waltari'nin romanındaki gibi" demiş kız.

O gece sevişmişler. Helsinkili sarışın, kızlığını Angelos'a teslim etmiş. İki hafta kadar da çılgın bir aşk yaşamışlar. Birbirlerini kolay kolay da unutamamışlar. Helsinki-Atina yazışmaları kış boyunca da sürmüş. Kendisini tanıdığımda, Angelos, Finlandiya'ya gidip birkaç ay kalmak üzere para biriktirmeye çalışıyordu.

Ve şu romana da pek şaşıyordu, ulan, keramet kitaptaymış, kitabı okuyan karı şıppadanak "verdi"! Adınız Angelos, tek yapacağınız iş, bir Finli kıza yanaşıp pat diye "parolayı" söylemek: Mika Waltari, Angelos, hadi odamıza çıkalım!

Hasılı ey muhterim kariyun-u kiram, gördünüz mü, kitap okumak, roman okumak insana neler kazandırıyor, önüne ne fırsatlar çıkarıyor? Biz boşuna mı bir tarafımızı yırtıyoruz, aman okuyun diye? Demek ki bir bildiğimiz varmış!...

*

(...)

Romanda, İstanbul'un kuşatılmasını ve fethini bulacaksınız. Ama, "içeriden" görünüşünü. Karşı taraftan.

Bugüne kadar 1452 sonlarına, 1453 başlarına gittiğimizde İstanbul'a hep dışarıdan baktık, Sultan Mehmet'in otağını kurduğu Bayrampaşa tepesinden, sonradan Topkapı adını koyacağımız Ayios Romanos kapısı önlerinden kıvrılıp giden Likos deresi boyunca, ya da ne bileyim, gemileri kızaklardan kaydırdığı Kasımpaşa dolaylarından Altın Boynuz'u seyrettik. Bu sefer içeriden dışarıya bakacağız: Bir avuç Bizanslı'nın nasıl şehirlerini savunduklarını, son imparator Konstandinos'un nasıl sonuna kadar yiğitçe dövüşüp öldüğünü göreceğiz. Beş yüz yıldan beri, Topkapı-Sulukule arasında, üzerinde kaçak ve hastalıklı beygir eti kestiğimiz, ucuz şarap içip esrar çektiğimiz, oğlan çocuğu sattığımız sur dibinde, dış surla iç sur arasında mezbelelikte yatıyor başsız cesedi, toprağın on iki metre kadar altında.

Bu romanı okudukça, hayır, Eminönü Meydanı'nda, Beyazıt'ta, Kumkapı'da gezinemeyeceksiniz; çünkü oraları, Neorion, Forum Tauri, Kondoskalion'dur. Angelos'la birlikte Harisios Kapısı dolayında, Kserolophos'ta dolanırsanız, biliniz ki Edirnekapı'da, Aksaray'dasınız. Eğer romanın sevgili kahramanı Angelos size "Artopolia'dan Strategion'a doğru hadi gel şöyle bir uzanalım" diyorsa, "Çarşıkapı'dan Divanyolu'na doğru yürüyüş yapıp Cağaloğlu'nda soluklanalım" demek istiyor!

Bu romanda, İstanbul'u bulacaksınız ama sizin bildiğiniz İstanbul'u değil. Siz gelmeden önceki İstanbul'u.

Hem aynı İstanbul'dur hem bambaşka bir kent.

Bu romanda, umutsuz, çok buruk bir kara sevdanın öyküsünü bulacaksınız. Büyük Düka Lukas Notaras'ın kızı Anna'yı seven İoannes Angelos'un dramını.

Bakın bakalım, sonu önceden belli bir umutsuz serüven nasıl yaşanır, kuşatılan bir şehir içeriden nasıl görünürmüş; sur dibi hendekleri nasıl çürümüş ceset kokarmış haftalar boyunca, okların demir uçları bedenlere nasıl saplanır, kan nasıl toza bulanır, duvar diplerini ot bürümüş evler, sokaklar boyunca ellerde meşaleler, nasıl sağa sola koşturulurmuş,

Türkler girdi, şehir düştü!

Yok. "Sonunu" söylemeyeceğim, 29 Mayıs 1453 günü neler olacağı belli de, İoannes Angelos'un, Anna'nın nereye varacağını, kırkına gelmiş ve bir daha artık hiç âşık olamayacağını sanıp en olmayacak sevdaya tutulmuş o soluk yüzlü adamın sırrını. Nasıl olsa, birkaç saate kalmadan sayfaları devirir, romanın ucuna ulaşırsınız.

Eminim, aynı buruk lezzet sizin de damağınızda kalacak son sayfayı da çevirdiğinizde.

•

Birkaç söz de Mika Waltari üzerine. İri kıyım, açık alınlı, kanlı canlı bir adamdı, sanki bu kadar buruk romanları hiç yazamayacak kadar sağlıklı görünen bir Finli. 1908'de doğmuş. 1979'da, yetmiş bir yaşında öldü. Helsinki'de yaşadı, Finlandiya Akademisi üyesi, o ülkenin en başarılı, en sevilen, en çok tanınan yazarıydı. Bir çeşit "milli kahraman". 1929'da Helsinki Üniversitesi'nden mezun oluyor, 1937-1938'de Helsinki Radyosu'nda çalışmış, matbaa kurmuş, savaş yıllarında Devlet Enformasyon Bürosu'nda. Sonra kendisini yazmaya veriyor...

Mısırlı Sinuhe diye bir romanı pek ünlüdür. Eski Mısır'da geçer, elbet tahmin ettiniz. Bir başka romanı, *Etrüsklü*. Bunu da açıklamaya herhalde gerek yok. Bir diğeri, İsa'yı anlatan (ama pek farklı bir açıdan, bir Romalı'nın gözüyle anlatan) *Krallığın Gizi* adlı eseri.

Bizanslı Aşıklar ya da, *Kara Melek*, şaheseri sayılıyor.

Haa, bir de, dilimize çevrilmeyi bekleyen *Sultanın Devşirmesi* adlı romanı vardır. Kanuni devrinde gene İstanbul'da geçer; içinde Makbul İbrahim Paşa'dan Hürrem'e, Piri Reis'ten Şehzade Mustafa'ya bir sürü bildik kişi mıyır mıyır kaynaşır. Umberto Eco'nun, Milan Kundera'nın, Jorge Luis Borges'in en son marifetlerini taze taze hemen dilimize aktarmaya bayılan çevirmen ve yayıncılar, kırk yıldır farkına varmamışlar, elleri değip de bir türlü tercüme edip yayınlayamamışlardır.

Çünkü artık, Texas eyaletinin Dallas kentinde geçen üç-beş petrol zengini serseri güneylinin foku foku öykülerini televizyondan seyretmek, Waltari'nin kaleminin ucuna takılıp 1530'ların İstanbulu'na uzanmaktan yeğdir.

Öyle mi? Gene de buna inanmamak cüretini göstermeye devam etmek istiyorum. Size bağlı. Elinizdeki bu romanı okur, sever, Waltari'ye sahip çıkarsanız arkadan elbet sizi 1453'ten 1530'a da götürür. Öteki eserini de okursunuz kısa süre sonra. Size bağlı.

Beni utandırmayacağınıza inanıyorum, çünkü nasıl derler "insanlık ölmedi daha". Okumak da bitmedi. Hele o burun kıvrılan tarihi aşk ve macera romanları hiç ölmediler, ölmeyecekler. Yaşasın Mika Waltari'ler, Ragıp Şevki Yeşimler, Abdullah Ziya Kozanoğulları, Feridun Fazıl Tülbentçiler, Turhan Tanlar!

"Entellere"de aldırmayınız.

Bakın, benim umurumda mı? Ben Waltari okuyorum. Siz de. Doğru yoldasınız.

Çünkü siz ve ben, "hava atmak" için değil, keyif almak için okuyoruz.

ENGİN ARDIÇ (Kitabın önsözünden)

TÜRKİYE'DE KADIN
Aytunç Altındal

Kendi alanında ülkemizdeki en yetkin araştırmanın 5. basımı. Hitit, Sümer, İskit, Hun, Göktürk ve Uygurlar'da kadın ve toplumdaki yeri. İslamiyet ve Cumhuriyet sonrasında kadın sorunlarının irdelendiği kitap.

HAVVA'NIN ÖRTÜLÜ YÜZÜ
DR. Neval el Saadavi

Ülkemize de gelip konferanslar veren Mısırlı kadın hakları savunucusu hekimin, tarihsel evrim içersinde Arap kadınını inceleyen önemli yapıtı.

SSCB'DEN DÖNÜŞ
André Gide

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde yükselişi, son yıllarında ise dağılışı tartışılan SSCB üzerine, ünlü Fransız yazarının 1936'daki gezi notları. Devrimi büyük coşkuyla karşılan Gide, gördükleri karşısında düş kırıklığına uğrar.

SAVAŞ SANATI
San Tzu

Gizemli bir Çinli savaşçı-filozof tarafından günümüzden yaklaşık iki bin yıl önce yazılan, dünyanın en etkili ve en saygın strateji kitabı. Uzakdoğu ve Çin uzmanı Thomas Clear'ın Savaş Sanatı ve Taoculuk üzerine incelemesiyle zenginleşen başyapıt.

İNSAN HAKLARI VE ÇEVRE
Oktay Ekinci

Çevre üzerine yazı ve eylemleriyle tanınan mimar Oktay Ekinci'nin, ulusal ve evrensel değerlerin korunması için yazdığı yazılar Semih Poroy'un çizgileriyle zenginleşiyor.

MİMARLIK VE ÇEVRE
Yücel Gürsel

Uzun yıllar mimarlar arasında yöneticilik ve başkanlık da yapan Yücel Gürsel'in, kentsel çevre sorunlarını, görsel kirlilik ve çirkinlikle birlikte ele alıp irdeleyen yazı ve tebliğleri

EKOLOPİTİKA
Mehmet Arif Demirer

Yazar, yetkin bir inceleme çerçevesinde, Türkiye'nin doğasını kemiren, nüfus artışı ve göç, erozyon, meraların sahipsizliği, ormansızlaşma sorunlarını irdeliyor ve çözümler öneriyor.

ANAHTAR KİTAPLAR

Gedikpaşa Camii Sok. No. 57
kat: 2 34490 Çemberlitaş /İST.

VEDAT GÜNYOL

GÜNE DOĞARKEN

Cem Yayınları

ANNE!..

Kim demiş bilmiyorum: "Anne gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz" diye. İkinciye boş verin, birincisi önemli, hem de çok önemli. Anne sözcüğü benim için bir kavram olan Tanrı'dan da, peygamberlerden de önce gelen, anlam dolu, yaşanan gerçeğin ruhu, özü, içeriği. Anne dedin mi, neler neler anlam kazanmıyor ki! Güzel bir kız gördüm mü "Anne!" diye haykırıyorum içimden, kendimden geçerek; karşılaştığım çirkinliklerde de ilk tepkim, yine "Anne!" diye bağırarak yerini buluyor.

Bakıyorum da, tek sevgi, tek sıcaklık, tek yerinde yargı, tek güzellik, tek insancalık katı, katmanı, katmanlığı, bizleri dünyaya getiren ve büyüten kahraman analarda odaklanıyor.

Ben anamı severdim, hâlâ de seviyorum, anılarımda tabii. Analar hep kahramandır. Kahraman deyince bunun geniş kapsamlı anlamı var. Örneğin, Fransız romancı Romain Rolland için "dünyada bir tek kahramanlık vardır, dünyayı olduğu gibi görmek ve onu sevmek."

Anaların kahramanlığı da burdan başka bir şey değildir aslında, çocuklarına, evine, ocağına, sorumsuz kocalarına karşı. Ama dünyayı, özellikle de içinde yaşanılan çevreyi, diyelim yurdu, olduğu gibi görüp sevme kahramanlığına erişebilen kaç kişi var dersiniz?

Sağıma soluma bakıyorum, kimi kez, bugünkü Türkiye benim Türkiyem değil diyesim geliyor, ama yine de "anne!" diye bağıra söylene sızlansam da sevmeden edemiyorum onu.

Hele Türk-İslam sentezi girişimleri alıp yürüdükten sonra, çağ dışı bir dinsel bağnazlık sardı dört bir yanı, körpecik kafalara bilinç, aydınlık sokacak yerde, anlamını bilemeden ezberletilen surelerle.

Geçen gün, ilginç, ilginç olduğu kadar da ürkünç bir olayla karşılaştım. Osman Şahin ve Memet Başaran'la birlikte çağrılı olarak gittiğimiz Maslak'taki Boğaziçi Özel Lisesi'nde ağırlanıp öğrencilerle sohbet edip kitap imzaladıktan sonra, evlerimize dönmek için bindiğimiz takside geçti bu olay. Ben arabaya en son bindim. Her zaman yaptığım gibi şoföre bir selam çakayım istedim ve "Günaydın" dedim. Genç bir şofördü, arkası bana dönük. Birden kafasını bana çevirdi, yüzüme sert sert baktı, hakarete uğramış gibi, sonra dönüp direksiyonuna sarıldı.

Bir kabahat işlediğimi sanarak, M. Başaran'a "Kuzum, yalnış bir şey mi yaptım?" diye sordum. O da bana "Günaydın yerine *selam* diyecektin" diye yanıt verdi. Bu kez şoföre selam dedim, ama o yine hışımlı hışımlı bana dönerek "Selamünaleyküm diyeceksiniz" dedi. O an, arabadan inmek geçti içimden, ama yapamadım, çekindim, işi kavgaya dökmemek için. "Selamünaleyküm" dedim. Şoför arabayı sürmeye başladı. Yol boyunca da güzel güzel konuştu, hem de hiçbir softanın kullanmayacağı arı duru Türkçe sözcüklerle.

Bu olay beni çok düşündürdü sonradan. Nasıl da bu duruma sokmuşlardı bu genç adamı. Ailesinden almış olmalıydı bu eğitimi, babasından, daha çok anasından, sonra da din dersleri hocasından.

Genci, aklını kullanamayan, gözü kapalı, birtakım inançlara köle etmişlerdi, hem doğal bir köle. Yunan filozofu Epictetos, bu konuya tıpa tıp uyan bir görüşü dile getiriyor ve şöyle diyor: "Akıldan nasibini almamış olandan başka doğal köle yoktur. Bu durum, yalnız hayvanlar için doğrudur, insanlar değil. Eğer eşek, düşüncelerini kullanma zekâsına sahip olsaydı, ona yüklediğimiz işleri yapmaz, bizimle türdeş ve eşit olurdu."

Dinsel inançların, yedi yaşına kadar aile içinde, kafalara sokulduğuna ilginç bir örnek vereyim diyorum. İngiliz kökenli Fransız romancı Julien Green, *Genç Yıllar 1* adlı yaşam öyküsünde bakın neler diyor:

"Akıl çağına giriyordum ve annem dinsel eğitimimi başlatma girişimine girdi. Bu amaçla da, aşağı yukarı tüm Hıristiyan kiliselerindeki gibi Amentü duasını İngilizce olarak ezberletti. Ezberlediğimi anlamakta güçlük çektim ama dile getirmeyi bile beceremeyeceğim sorular sormak söz konusu değildi. Her şey karanlıktı benim için. Ne var ki, her şey bana gerçek görünüyordu, değil mi ki annem bunlara inanıyordu... Kimi kez, ışığı anımsamak isteyen bir kör gibi davranıyordum. Anneme, Tanrı'nın dünyayı niçin yarattığını soruyordum. Ama ne yanıt verdiğini anımsamıyorum hiç. Tanrının ne zaman başladığını da soruyordum ona, Tanrının her şeyden önce var olduğunu söylüyordu. Ya ondan önce? Varolmaya başladığı zamandan önce ne vardı? Yanıt: O. Ya, önceden önce? Önceden önce sürüp gidiyor ve ben birkaç saniye bir uçuruma yuvarlanır gibi oluyordum. Annemin inandığına ben de inanıyordum. Anımsadığıma göre, bana hiçbir şeyi açıklamıyordu, yalnız bana duaları yineletiyordu... ve bütün bunlar, beynimde, beni esrikleştiren olağanüstü imgeler yaratıyordu."

Julien Green gibi ben de altı yaşındayken anneannemin etkisinde açıyordum gözlerimi ve aklımı (olmayan aklımı) din dünyasının boş inançlarına, namaz kılıp oruç tutarak. Peri, cin, hortlak, hayalet masallarıyla dolmuştu kafam. Altı yaşındayken, birkaç aylığına, dedemin konağında, anam babam, anneannem ve iki erkek kardeşimle konakladıktı. Dedem, adliye müsteşarlığından emekliye ayrılmış, dini bütün bir insandı. Sultan Reşat döneminde, Şeyhulislamlığa atanmış, ama yedi gecelik bir çilekeşlikten sonra, istifasını vermişti, bu görevi üstlenemeyeceğini anlayarak. Dedem din saplantısı içinde yaşayan bir insandı. Kimse ile konuşmaz, gece gündüz, dudakları kıpır kıpır dua okur, çevresindekilerle işaretlerle anlaşırdı.

Cin, peri, hayalet korkusu içime öylesine yerleşmiş olmalı ki, bir gün, konağın alt katındaki kömürlüğe gönderdiler beni, bir kovalık kömür almak için. Alt kattaki kömürlük, iç içe iki bölümden oluşuyordu. Birinci bölümü aşıp ikincisine ayak attığımda, karşımda, alabildiğine iri yarı, yeşil cübbeli ve yeşil sarıklı şeyh kılıklı bir adam beliriverdi, beni kendine çekmek isteyen. Adam üzerime gelince, feryat figan, kendimi dışarı attığımı anımsıyorum. Feryatlarımın üzerine, kömürlüğe üşüşen, konağın emektar kalfaları beni kucaklarına alıp: "Korkma yavrum, burada sana fenalık edecek kimse yok, hayal görmüşsün sen" diye beni avutmaya çalıştılar. Ama ben, o yeşil cüppeli ve sarıklı adamı gördüğüme inanıyordum. Çünkü, öyle birini görmeye hazırlamışlardı beni.

Şimdi bunları bırakalım da, Montaigne'e kulak verelim diyorum. Montaigne bir yerde şöyle diyor: "Bizler yalnız belleğimizi doldurmaya çalışıyoruz, zekâmızı ve bilincimizi bomboş bırakarak."

Evet, kafamızı işletmeye yanaşmadan, hep belleğimizi dolduruyoruz boş inançlarla, Kuran kurslarında olduğu gibi.

Şimdi ben sizi, yurt ölçüsünde bir kahramanlığa çağırıyorum. Türkiyemizi olduğu gibi görüp sevme çağrısına.

Hep çirkinlikler değil, güzellikler karşısında da "Anne!" diye bağırma özlemi içinde merhaba demek istiyorum size.

(Kitaptan alıntı)

Dünya kültür ve sanatına kaynaklık eden büyük doğu klasiği

Türkçede ilk defa tam metin
16 cilt

6B% B " / *62-7B & *6 , 6 : 7 : 4B ? 42 ?B $6* 4 7@=+ *B>- ; 060804 , - 4B
B) ?61>- < -B* 19*6* 4B (65 . B # 6B ! 20 3 BA - 60.B ' 4 *6* 4B

✔ **AFA** Yayınları
Binbir Gece Masalları'na
abone olmanız için çok uygun seçenekler sunuyor

%b - , - eaNł - Uąt %4= . 3BT ' 1 / 1T) + F + 89 + E0@ - T - / PN 6 t Pł - Nt 9 6VF 6 [6t h f 6łt / ; Tt; N 5 ;WMt [cNc e PXłt %eVr2 - t
: 6Ut - / 3N7 e 6t 4 6 1 6Vłt - Y - saıY L - 1œ + - 9 ;Ut%ł - N 8 d Nc Nt %488HBT (MS 7T J 2T (28AN8+ > T) + F + 88 + B0 @VT - Tgt
M - 1 - Nt 6 4 ; e PTt % / P N 6 t ; [^ 7 Dt Dc S P Oc Nc t 4 . J 4 c V - U - Gt h 4 6 M 6 t / 6łB 6 [< eł 7 t / ; VłE^6 t $ & $ T * + L 0 < 0 086 7 T
$ " R# - 4T6 \ łN 6 t 8 i N 4 6 T; N't **16** / 58G; 4 7 T %4 < . 4CT ' 2 / 2T) + F + ; 8 + D0T ; J 6 t %4: 8 I DT (MS 7T K 2T (28AN8+ < T
) + F + 88 + E0 ? , T [- : < St) łc N łt

Seçtiğiniz ödeme biçimini işaretleyin

/ 5 0 hDE `dUGd0dN 0 f łh ? E S \ N F E U N łh B b X F J h f] F J Y łh 210 200 < V P] h K J Y E F E h
B : h ` EZdXHd S (h / X T E c E U d S h V(E U h 1 L00 ^ X h 8 a g N h _ J h 8 J 0 V c 0 E U h
N łZ E W 0 E X dU dh E I X J Y łh S J h W V Y [E łE ` e U łh

0 2 T h A = D 0 2 T

/ 2 @ 3 A ,h

? > A B 0 h 9 > 2 C - h B 4 ; 4 6 > < . h İMZA

% / P N 6 t / 6łB 6 Z; t 6 łI; N; f 6 t] - - 9 : j ^łk t Q łł - T - Dt 8 h N 4 6 U; łI 6 0 6 D^T t & < N / ; T t ' 6 0 6 t (- Z - łł - Tjt : 6 Tt - et / = Yt
0 łł_t P J - T - Dt - 4 T 6 [; N < f 6 t R P Z ^ - łł - N - 1 - E ` dTk * P [ ` - t 8 ; 4 6 TJ 6 Tt $ & $ T * + L 0 < / 08 0 7 , T - ?]]; T t

AFA YAYINLARI - 1 2 łł 1 < G . 1 3 3 4 @ G / łł 5 5 7 C 4 , ? A łG $) " (G . 1 D 1 : > D : B G / 8 @ A 1 = 2 B ; G 0 4 < + G % G 526 ' * G (# G Fax: (1) 5 & ' G 76 % & G

MEHMET ÇETİN

ASMİN

Asmin, gökyüzüne en yakın duran bir çiçek ya da geceyi yakan bir dağbaşı ateşi olarak büyüledi beni, etki alanına aldı. Mutsuzluğu, ölümü, coşkuyu ya da aşkı kendi dilime çevirmede ilişki biçimimi çok fazla açıklayamayacağım haliyle her an daha çoğalan olanaklar sundu.

Ataol Yayınları

● *Enver Gökçe Şiir Birincilik Ödülü alan "Bir Ağızdan" ile "Rüzgâr ve Gül İklimi" adlı iki şiir kitabından sonra neden "ASMİN", neden bir öykü kitabı?*

– Asmin'e ilişkin yazdığı bir yazıda Önder Kızılkaya; "Ne Asmin'e 'öykü', ne de Mehmet Çetin'e 'öykücü' demeye gönlüm elvermiyor. (..) Mehmet Çetin, yeni bir şiir ve yeni bir dil kurarak şiir serüveninde yeni bir sıçrayışı gerçekleştiriyor." diyor. Doğrusu, bir sıçrayışı gerçekleştirdiğim kısmı ayrı bir tartışma konusu olsa da, Önder'in bu yaklaşımını önemsiyorum. Öncelikle bunu söylemem gerekiyor. Kitap hakkında yazılmış yazılardan da bu kitabın ne olduğunu saptayabilmiş değilim. Geneldeki bir beğininin ötesinde, özlediğimce bir estetik eleştiri ve tanımlama gerçekleşmiş değil. Ama kesin olan bir şey var ki, o da şiirin kitaptaki öykülerin yardımına çağrıldığı ve içerili kılındığıdır. Bu yeni bir şiir serüveni olarak tanımlanabileceği gibi, geleneksel öykünün mevziinde eleştiri konusu da yapılabilir, vb.

Asmin'de yazdıklarımı ancak böyle yazabileceğimi düşünmüş olmalıyım ki, yazdım. Ama şiir ya da öykü mü bu yazdıklarım, doğrusu çok dert etmedim bunu. Kuşkusuz ki buna ilişkin kimi yaklaşımlarım var ve ilgili bir tartışmada düşüncelerimi daha örgütlü dile getirmeye çalışırım ama, böylesi bir geçişlilik durumunun daha farkına varılmamış haliyle bende 70'lerin başından bu yana bulunduğunu da belirtmeliyim. Şimdilerde yapmaya çalıştığım ise, tartışmaya açıklığıyla birlikte, daha farkında olarak bir yazma pratiği gerçekleştirmek.

● *Asmin; ölüm, bir yaprağın dala tutunduğu yer, zargana, kendi sesimizde boğduğumuz bir şarkı, ayrılık şarkısının nakaratı, yalnızlık öyküsü, ırmakta boğulan çocuk çığlığı, ölümyaralı ve suçlu. Her öyküde ayrı ayrı tanımlanan bu leit motiv öykülerin özeti ya da simgesi derken, 'Çağın ve Şafağın Şiiri'adlı şiirinizde de Asmin'i buluyoruz. Yalnız bu kitaba ait bir sözcük değil, öyleyse Asmin'in sizin için anlamı nedir?*

– Hayır, Asmin'in bendeki karşılığını açıklayamam ya da açıklayıp tamamlayamam! Bunu yapabileceğimi sanmıyorum. Uzun yıllardır bu sığınağı kullanıyorum. Bir tür özgürlük alanı benim için. Uzun yıllar tutsak tutulduğumuz yerde de bir firar eylemi Asmin, özgül anlamından yola çıkartılarak (ve kaçınılmaz olarak da yabancılaştırarak) durmaksızın çoğaltıldı. Çoğaltılanlar da birbirlerini çoğalttı. Yüzüstü ölüme gelen zargana da oldu, intihara an kala bir yerde duran aşk kırgını suçlu da oldu, küsçiçeği Yoldaş da...

Evet, ilk kitabımdan bu yana kullandım Asmin'i. Gökyüzüne en yakın duran bir çiçek ya da geceyi yakan bir dağbaşı ateşi olarak büyüledi beni, etki alanına aldı. Bu tutsaklığım ne kadar doğru bilemiyorum ama, nasıl yazılsın ki silinip gitmesin kaygısıyla yazmaya çalıştığım; yani kaçamadığım, kaçmadığım yerde Asmin, mutsuzluğu, ölümü, coşkuyu ya da aşkı kendi dilime çevirmede ilişki biçimimi çok fazla açıklayamayacağım haliyle her an daha çoğalan olanaklar sundu. Söylendiği gibi; "Asmin dediğimiz biraz da Mehmet Çetin'di" belki; olumlandığı ya da olumsuzlandığı halleriyle birlikte. Pek çok yerinde saklı buluyorum kendimi ve benim için anlamını indirgemeyi de düşünmüyorum.

● *"Ahsen Bozan", "İnsan Dediğimiz Buluta mı Benzer" ve "Mirza Hüseyin de Üşür" masalsı ve efsanevi bir anlatımla oluşturulmuş. Öykülerinizde masala ve efsaneye ait öğelerden yararlanmanızın sebebini öğrenebilir miyim?*

– Bu çalışmalarımda masal ve efsaneye ait öğelerden fazlaca yararlandığımı sanmıyorum. Ahsen Bozan dediğiniz Ölüye Mektuplar adlı çalışmamda ise, özellikle bu öğelerin olmadığını düşünüyorum. Ne ki diğer iki öyküde destansı ama daha çok söylence öğelerinden, söyleminden yararlandığım açık. Yararlanma nedenimin yine çalışmalarımın kendisinde içerili/olduğunu düşünüyorum. Geçişlilik durumunun küçük kanıtları olduğu da açıktır bu çalışmaların... ki, bu kitapta trajediden, yeni yorum denemelerinden, tiyatro ve yer yer senaryo söyleminden, bilinçakışı tekniğinden ya da fotoğrafçılıktan (vb.) yararlanmaya çalıştığım da açık... ki, yazım kurallarıyla kapışmam da benzer gerçeklerin ardına saklı.

● *"Unutalım" adlı öykünüzde 'Özlemeyi bilmeyen insanlar mutlu olmalılar, diye düşünüyorum' diyorsunuz. 'Özlemekle ölümlü' bir insanı bile anlattığınıza göre, ölüm kadar kaçınılmaz olan bu duyguyu bilmeyen insanlar olabilir mi?*

– 'Özlemekle ölümlü' insanı mı anlattım... denedim sadece, istedim. Ve özlemekle ölümlü oluşu kendinden sonraya bırakıp, tutunduğu yerden koptu o yaprak; Yaşlı Gürcü yaşamıyor artık. O, öldü! Ve kitabın yayımlandığı günlerdi... alıp okuyamadım öyküsünü. Öyküyü Levos yazdırmıştı, neredeyse zorla ve kendi yarasını -ya da özlemini diyeyim- kanata kanata... o, okudu mu... bilmiyorum. Ama ölüme an kala, bu öykünün kendisine, yani özlemekle ölümü o Yaşlı Gürcü'ye okunduğunu öğrendiğimde...

Bunu geçelim.

Özlemeyi bilmeyen insanların mutlu olabileceklerine gelince, bu benim değil, öykudeki Lodos'un dediği bir şey... her özlemin mutsuzluk demek olmadığını bilmeme karşın, öykülerin atmosferi, yaşanılan kırılışlar ve özlemin orada kendisini tarif edişi daha çok mutsuzluğa karşılık oluyor. Özlem, insan yaralarımızın kanadığı yeri ve kanatılışı tercüme etmeye çalıştı. Bu anlamda Lodos'un öyküde dediklerini benimseyerek yazdım sanıyorum. Ölüm kadar kaçınılmaz olan bu duyguyu bilmeyen insanlar olduğunu düşünemiyorum ne ki, bunun kimi durumlardaki kanatıcılığından kaçanlar, kaçmaya çalışanlar olabilir... bunu olumsuzluyorum.

● *"Bir ırmağın anadenize olan gereksinmesi neymiş, bazen bir hançerle yoklamak da olsa kalbimdeki suları, öğrenmekmiş. Öğrendim ve savundum ki ırmaklar için değilmiş 'emotional insulation'" diyorsunuz. Bir erkeğin (ırmak) kadına olan gereksiniminde söz konusu olamayacağını savunduğunuz 'emotional insulation' kadın (anadeniz) için de geçerli mi?*

– Kuşkusuz bu... yani böyle bir şey tartışılamaz bile. Tartışılırsa, kadınlar açısından bunun çok daha fazla olabileceğinden söz edilebilir ancak. Sevme potansiyelleri ve sevgiye ait emek ve tarihsel an'a ilişkin nesnelliğiyle bu böyle... soruda yer alan alıntı 'Sufle Sevgili, Alla Marcia'dan. Oradaki kişiliklerin duruş biçiminin (sevgi zemininde) getirdiği bir soyutlama o, spesifik bir saptama yani. Irmakla tarif edilmiş erkeğin bu yaklaşımı sevme biçimindeki çaresizliği ya da sonsuzluğuna vurgu yapmak için kullanılmış. Değilse, aynı durumdaki kadının bunu diyemeyeceğini söylemiyor. Böyle bir olumsuzlaşması yok. Nitekim, az ilerdeki 'Çınar, Bir Yaprak Daha'adlı öyküde ırmağa dönüşen bu kez de, çapraz ateşlerden âşk ve ayaklanış yenilgilerinden geçip gelen ölümyaralı'nın sevgilisi oluyor.

● *Ölümü bilmediğimizden belki, birçok şeyi onunla tanımlıyoruz: Acıyı, hayal kırıklığını, özlemi, ayrılığı, ihaneti... Asmin'de ise yalnızca yaralanan ve kanayan insanın hayatına son vermesi değil ölüm, aynı anda sonsuzmuş gibi yaşanan bir mutsuzluk anı ya da 'ansız'lığı. Ölüm bu kadar çok tanımı hak ediyor mu sizce?*

– Ölüm tanımını çoğaltan ben değilim; yaşamımızın kendisi... ölmek ve öldürmek kesinliğinden kaçınamadığımız/-kaçmadığımız yakın bir tarihten/yaşayıştan geldik bugüne. Ölüm demenin yetmediği, ölümün karşılayamadığı o kadar çok ölümle birlikteydik ki... Ölüm bile yetersiz kalıyor kimi ölümler karşısında, yeni tanımları bizzat kendisi kazandırıyor hayatımıza. Hayatımızdan doğal olmayan ölümlerin çıktığı, ölüm kadar kesin ve sonsuz acılar hayatımızda son bulmadıkça korkarım ki ölüm yeni yeni tanımları kaçınılmaz olarak gereksinir. Bu tanımları kullanışımızla da kimi katlanılmazlıkları/yıkımları ölümle tariflemeye çalışmamız ölümü bilmemizle ilgili değil bana kalırsa, kendimiz ölmeden de ölümü sonsuz kez yaşamamızla ilgili gibi... nitekim, Asmin'de ölümün, yani böylesi ölümlerin çığlık çığlığalığı da bu yakıcılıkla ilgili. Kaçamadım, kaçmadım.

● *Bugün için düşünürsek, "geçip geldiğimiz tarihin sahip çıkmakta eksik kaldığı, gülüşü işgal edilmiş çocuğun balladı olan bu ırmak" yurdunu bulabildi mi?*

– Gülüşü işgal edilmiş çocuğun balladı olan bu ırmak yurdunu sahiplenirken ölmüyor mu?..

Ne kadar bulgulanabildi ya da ben ne kadarını yazmayı başardım bilemiyorum ama Asmin insana, bugününe, yarınına ve ütopyasına dair satır arası açıklamalarında en çok bunu anlatmayı denedi. İnsan, hiç yere söylemiyor bu şarkıyı; hayatını kazanmak için. Bunu biliyorum.

ECE ALGAN

BERNA MORAN
EDEBİYAT KURAMLARI VE ELEŞTİRİ
25.000 TL

DENİZ BAYKAL/İSMAİL CEM
YENİ SOL
20.000 TL

ÖZER OZANKAYA
TOPLUMBİLİM
45.000 TL

METİN SEVER
KÜRT SORUNU/AYDINLARIMIZ NE DÜŞÜNÜYOR
25.000 TL

FARUK SÖNMEZOĞLU/
Y. GÖKALP YILDIZ
D. ÜLKE ARIBOĞAN/BERİL DEDEOĞLU
ULUSLARARASI İLİŞKİLER SÖZLÜĞÜ
35.000 TL

FARUK YENER
BAŞKADIR ŞU MÜZİK DÜNYASI
15.000 TL

HANS ZULLİGER
ÇOCUKTA RUHSAL BOZUKLUKLAR VE TEDAVİSİ
15.000 TL

CEVDET KUDRET
KALEMİN UCU
25.000 TL

RAFET BALLI
KÜRT DOSYASI
50.000 TL

FUAT BOZKURT
TÜRKLERİN DİLİ
50.000 TL

AZİZ ÇALIŞLAR
FELSEFE SÖZLÜĞÜ
50.000 TL

NOT: Ödemeli gönderemiyoruz, lütfen ederi kadar posta pulu gönderiniz.
CEM YAYINEVİ Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han 3/3 Cağaloğlu/İstanbul

CEZMİ ERSÖZ

ŞEHİRDEN BİR ÇOCUK SEVDİN YİNE

Korsan Yayınları

Birçoklarımız gibi hep çocuk kalmayı, büyümemeyi tercih ederdi. Çocukluğunun pek keyifli geçmediğini düşünse de yeğlerdi bunu.

Şehir yarış demekti. Hep birinci olmak zorunluluğu. Kuralları tartışmadı. Onlara uymak için çaba bile gösterdi. Liseyi birincilikle, fakülteyi iyi bir dereceyle bitirdi. Kaymakam olabileceğini düşünüyordu ya da emniyet müdürü. Banka müfettişliğine bile layık görmediler. Etkilendi. Bu darbenin açtığı yaraları onarması kolay olmadı.

Türk Sanat Müziği söylemeyi, şimdi olmayan Salacak İskele'sinden ayaklarını sarkıtmayı ilk aşkıyla öğrendi. İkinci aşkını yaşarken uslanmaz bir alkolikti. Akşamları rakısına meze olarak Erich Fromm okuyordu. Üçüncü sevgilisi "aşksa büyük olmalı" dedirtirdi.

Evlerle aşkların kesiştiği noktayı bulunca rahatladı. Ev, şehirden kopmanın en kolay yoluydu. Yıllarca kahvehanelerde, han odalarında süründükten sonra yaslı da olsa bir evi vardı artık. "Kırgın perdeler, unutkan masa", "Akşamın ıstıraplı eşiğini geçtikten sonra" yapılan çaylar onu iyice eve bağladı. Çileci bir rahip gibi eve kapandı. Gizlice evlendi.

Onu tanıdığımda yaşlı ve emekliydi. Saçları dökülmekle kalmamış, ağarmış, göbek salmış eski bir memur. Bir yaz günü, akşamüstü, yeni yıkanmış bir balkonda, çizgili pijamalarını çekmiş, günün batmasını, rakı saatinin gelmesini beklerken torunlarına, mahallenin çocuklarına eski İstanbul'u anlatıyordu. Sokağın eski ve unutulmayan halini. Konaklar, tek katlı evler yıkılıp yerlerine apartmanlar yapılmadan önceki zamanları.

Bir futbol maçının havasındaydı. Kasapoğlu'nu, Metin Oktay'ı anlatır gibi dolaşıyordu sokakta bir aşağı bir yukarı. "1938 yılının bir teşrin-i sani ayında" diye başlamıştı babadan kalma bir anıyı anlatmaya. Kulaklarında "nal, kılıç ve kırbaç sesleri" Emekli İnkılâp Zabiti babasını anarken beni gördü. Bir röportajın peşinde olduğumu anlamıştı. 1970'lerin İstanbul'unun peşindeydim. O tek katlı, bahçesi sardunyalı evi kat karşılığı müteahhite nasıl verdiğini soracaktım.

"Biz firariler, izinli mahkûmlar, uzun yol şoförleri" diye devam etti. "Harb-i Umumi'den sorular" bekliyordu. Sustum. Bir mesai sonrası, vapur çıkışı toplanılan kahvehaneyi düşündüm. Akşamın indiği vakitler okunan o şiiri. "Bir kurdun boynunda yatıyordum" diye başlayan şiiri.

Hayır parmaklarının arasından kayan yılları, yitik sokakları değil yaşanılan ve unutulmayan aşkları anlatacaktı. "Şehirden bir çocuk seven" küçük kızı, "kan kıyısından gelen kadın"ı, 03-05 nöbetinden firar edip gittiği esmer kızı... Ölü kadınları, babaları, aileleri ve bütün ülkeyi düşünmeyi bir bırakabilse hikâyesi neşeli de olacaktı. Ama kafası hâlâ "artık kocanız bile sizi anlıyormuş" dediği kadında ve "o uzun öğlen sonraları"ndaydı.

Kitabı kapatıp kapaktaki çocuklarla baş başa kaldığımda "Her şiir kitabı bir hayat hikâyesidir." gibi ucuz bir cümle kurmayı bile başarmıştım. Çocukların saflığından ve topu bekleyişlerindeki dinginlikten utandım. Onlar çemberin dışına çıkacaklardı. Şair, sınırların nasıl çizildiğini göstermişti. Çocuklara adım atmak kalmıştı. Hele bir oyun bitsin, gideceklerdi.

Kapaktaki bu eski kartpostal, her şiir kitabı, sanat eseri bir dünya kurar, önerir, diye cümlemi düzeltmeme neden oldu. O dünyaya okuma sürecinde ne kadar girersek, belleğimizde ne kadar hayata geçirebilirsek eseri de o denli çok severiz sanıyorum. Bizle aynı kan grubundaki eserler bu noktada daha şanslıdır. Diğerlerinden bir adım öndedir.

Cezmi Ersöz, kitabında şehrin baskısından kurtulamayan, kendini bulamayan insanı sorgularken birçoklarımızla aynı damarı buluyor. İnsani ilişkilerin kişiyi nasıl kıstırdığını, çıkmazlara soktuğunu, hayatı yaşanmaz kıldığını ince ve duyarlı bir dille anlatıyor.

Aşk ve ölüm. Kitabı temellendiren

iki ana olgu. (16 şiirde ölü/ölüm sözcüğü 24, sevgi/sevda 12, kadın 19, çocuk 9, şehir 8 kez kullanılıyor. Tüm şiirler ikinci tekil kişiye, sevgiliye sesleniyor.) Aşk ve ölüm temaları şehirle ilişkilendiklerinde soluk almaya başlıyorlar. Duyarlı insanlara, sevdalılara, inceliklerin peşindekilere hayat hakkı tanımayan şehir onlara tek seçenek olarak ölümü sunuyor. Tüm mensuplarının tetikte ve alay etmeye hazır olduğu şehir, sevmeyi başaran kadına saldırmaktan, onun değerlerini yıkmaya uğraşmaktan başka ne yapabilir ki? Şehrin iktidarını sürdürebilmesi için tek düze insanlara ihtiyacı vardır. "Normal" olarak adlandırılan bu türün dışına çıkanlara karşı acımasızdır.

Şehre direnmek mümkün değildir. "Üzünç meleği dolaşıp" dururken inceliklerle dolu insan yenilmek durumundadır. Şehir trajedilerle hayat bulur. Anneler, babalar ve onların gizli hikâyeleri, solmaya mahkûm resimler gibi şehrin sokaklarında dolaşırken gözden yiter.

Şair meseleyi "yanaşma ruhlu insan" olmamak olarak koyar. Bunu başaran şehre karşı bir zafer elde etmiş olacaktır. Ama bu zaferin sürekliliğine kendi bile inanmamaktadır. "Dokunaklı bir filmin sonu gibiydi hayatımız" derken "Happy End"i bekler. Hüzün, acılar, sıkıntı, intihar düşüncesi "kötü son"u düşündürür. Korkuyu şehrin fonundan kazıyamadıkça çocuk kalıp onu büyütmekten başka yol yoktur. "Dünya ki/ sıkıntı kasvet, zehir... günaşırı intihar" diyorsan yenilgiyi kabul etmişsin demektir.

METİN CELÂL

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA

DİLDEKİ BİLGİSAYAR

Varlık Yayınları

Kitabını okura imzalarken "Daha Türkçe için" diye bir sunu yazısı yazan; "Türkçem benim ses bayrağım" diyen bir şair...

Dağlarca'nın dile tutkunluğunun ve düşkünlüğünün, daha doğrusu Türkçe tutkunluğunun ve düşkünlüğünün en güzel göstergesi, en iyi tanığı elbetteki şiirleridir. Kendisiyle biraz ahbaplık etmiş, söyleşide bulunmuş olanlar Dağlarca'nın konuşurken ve konuşulanları dinlerken de ayrıca dil üzerinde durduğunu bilirler. Bu dil tutkunluğunun ve düşkünlüğünün en güzel örneği 1960-1964 yıllarında çıkardığı *Türkçe* adlı dergidir. En yeni örneği ise, daha doğrusu en yeni ürünü ise *Dildeki Bilgisayar* adını taşıyan şiir kitapçığı. Bu yapıttaki şiirler *İlk Yapıtları ve Elli Yıl Sonrakiler* (1985) adını taşıyan kitabın içinde yer alan *Sayılarda* kitabından ve *Uzaklakla Giyinmek (Sığmazlık Gerçeği)* (1990) adlı kitaptan derlenmiş. Kitabın ilk şiiri ise 1940'ta yayımlanan *Çocuk ve Allah*'tan alınmış.

Dağlarca'nın her kitabı belli bir izlek (ya da konu) çevresinde yazılmış şiirleri içerir. Bu şiirlerde konuyla ilgili kelime zenginliği görülür. Bunun sonucu olarak Dağlarca'nın şiiri kelime dağarı bakımından zengindir. Nicedir düşünürüm; Dağlarca'nın şiirlerindeki kelimelerin bir dökümü yapılamaz mı diye. Daha doğrusu şiirleri taranarak bir "Dağlarca Sözlüğü" oluşturulamaz mı diye. Şiirlerinin tümü 6000 sayfaya yaklaşan 18 kitaptan oluşmaktadır(*). Bu birikime bakarak Dağlarca'nın Türkçe'nin kelime dağarının tümünü kullandığını söyleyebiliriz. Belki de Dağlarca'nın sözlüğü kendiliğinden oluşmuştur. Şiirlerinin çoğu çeşitli kavramların tanımlamasıdır. Bu tanımlamaların Dağlarca'ya özgü olduğunu, Dağlarca şiiri olduğunu söylemeye gerek yok sanırım.

Dağlarca dil konusunda hem tüketici, hem üreticidir diyebiliriz. Varolan kelimeleri kullanır, bir yandan da kelimeler türetir ve oluşturur. Kelime seçiminde titizdir. Kelimeleri değişik bağlamlarda kullanarak, dahası yeni konumlar yaratarak kelimelere anlam zenginliği, anlatım olanağı ve yeni kullanım alanları yaratır.

Dağlarca yeni kitabı *Dildeki Bilgisayar*'da "ikinci dilimiz", "ikinci yazımız" diye nitelediği sayıların dünyası ile kelimelerin dünyası arasında bağ kuruyor. Kitabın giriş yazısı kitapla aynı adı taşıyor. "Tüyap"ta yapacağı bir konuşma için yazılmış olan bu yazıda çeşitli kaynaklardan (dilbilim ve bilgisayarla ilgili yapıtlar) yaptığı alıntılar üzerine yorumları var. Yazının sonunda da dilbilimciler, sayılar, kelimeler, bilgisayar, dilin kendine özgü işleyişle ve belleğiyle ortaya çıkan dildeki bilgisayar konusunda düşünceleri yer alıyor.

Dağlarca'ya göre dilin kendisi bir bilgisayar. Dilin bir "işleyişi", bir "istenci" vardır. Sayıların varlığı dilin içinde gizlidir. Böylece dil kendi çalışmasıyla kendine "bellek bölümü", "sayısal bölüm" oluşturmuştur kendi bilgisayarında. Günümüzün elektronik bilgisayarı bunun ürünüdür. İşte bütün bu düşünceler şiire dökülürse, şiirle anlatılmak istenirse ya da şiirleştirilirse ortaya "Dildeki Bilgisayar" çıkar.

Kitaptaki şiirlerin bazılarının adlarından da anlaşılacağı gibi (86, Dev Bilgisayarın Yanıtları, Sözcükler, Sayılar Diliyle Sözler Dilini Kaynaştırma, Sayı Kuşları, Yazıların Yüzleri...) Dağlarca kelimelerle sayıları, dilin bilgisayarıyla sayıların bilgisayarını iç içe düşünüyor. Elbet önceliği dile ve kelimelere vererek. Ama Dağlarca dil konusunda kendi düşüncesiyle, kendi çabasıyla yetinmiyor. Giriş yazısının sonunda bilgininden araştırmacısına, sanatçısından zanaatçısına, dili kullanan herkese bu çağrıyı yapıyor: "Dildeki bilgisayarı bana anlatır mısınız?" Oysa kendisi şiirleriyle dildeki bilgisayarı çok iyi anlatmış...

(*) Dağlarca'nın bütün şiirleri şimdilik 20 kitapta toplanmıştır. Bunlardan ikisi bütün kitaplarından seçmeleri içerdiği için toplam dışı tutulmuştur.

ERAY CANBERK

TALAT SAİT HALMAN

Yaşayan Amerikalı Şairler

Türkçe-İngilizce antoloji
1. hamura / 15000 TL.

TALAT SAİT HALMAN

Amerikalı Kadın Şairler

Türkçe-İngilizce antoloji
1. hamura / 15000 TL.

Varlık

ALTAY ÖKTEM

SUKUŞU

Sukuşu, zaten din ve devlet çerçevesinden bakıyor hayata. Ama çerçevesinden... Güncellikten kopmuyor. Tevrat, bir anlamda başlangıç oluşturuyor ve süreç içerisinde bugünkü devlete kadar geliyoruz. Yanlış anlaşılmasın; insanlığın tarihini yazmak gibi bir sorunum yoktu. Belki insanlığın tarihine şöyle bir bakmak istedim, kendi bulunduğum noktadan. O yüzden de kendi 'ben'imin karmaşası olmak zorundaydı. Oldu da.

Yazılı Günler Yayınları

● *1989 Akademi Kitabevi Özendirme Ödülü'nü aldığın "ESKİ BİR ÇOCUK" dosyasının kitaplaşmasını beklerken, "SUKUŞU"yla karşımıza çıktın...*

'Eski Bir Çocuk' beklemekten Çok Eski Bir Çocuk'a dönüştü. O dosya beklerken aradan *"SUKUŞU"* uçsun istedim. Uçsun ve konacak kirli bir dal bulsun kendine.

● *"SUKUŞU" özellikle Anadolu coğrafyasının 70'li yıllara gelişinin ipuçlarını Tevrat'a kadar götürüp getiren, Türkiye'nin yaşadığı son depremler içinde nabzı atan ve çalkantının içindeki kendi 'Ben'inin de karmaşasını koyduğun bir perspektif oluşturuyor.*

Bu mozaikten başlayalım önce...

'Sukuşu' zaten din ve devlet çerçevesinden bakıyor hayata. Ama çerçevesinden... Güncellikten kopmuyor. Tevrat, bir anlamda başlangıç oluşturuyor ve süreç içerisinde bugünkü devlete kadar geliyoruz. Yanlış anlaşılmasın; insanlığın tarihini yazmak gibi bir sorunum yoktu. Belki insanlığın tarihine şöyle bir bakmak istedim, kendi bulunduğum noktadan. O yüzden de kendi 'ben'imin karmaşası olmak zorundaydı. Oldu da.

● *Ama din ve devlet daha genel yapısıyla giriyor şiire.*

Evet. Çünkü beni ilgilendiren genel yapıydı. Özel yapılar ikincildir, ayrıntıdır. Benim yapmak istediğimse, bir anlamda sınırları belirlemekti. Hedef de o sınırların işidir zaten.

● *'Devlet' deyince, Ece Ayhan geliyor usa. Altay Öktem'in 'Devlet'inde ne farklı, ya da neyi yükleniyor?*

Her şey farklı. *'Devlet'* şiirleri bir anlamda da Ece Ayhan şiiriyle hesaplaşmadır. Başarabildiysem eğer... Ece Ayhan'ın *'Devlet'inin tersten okunuşudur bu şiirler. Yani düzden okunuşu.*

● *Göndermesi bol bir kitap "SUKUŞU": 'provasız törenler', 'çağırmayın, boşuna yormayın Yakup'u' ve 'zaman sarısı' gibi...*

*'Provasız törenler'*de Akif Kurtuluş'a gönderme var. *'Yakup'* şiirinde bir yandan dinsel anlamda Yakup'a gönderme var, bir yandan da Edip Cansever'in 'Çağrılmayan Yakup'una... Zaten Yakup çağrılmamalıydı.

*'Zaman sarısı'*ysa tarihe 'ben' çerçevesinden baktığım bir şiirde ayrıntı olarak geçiyor. 'Saman sarısı'nın o şiirin değil, yalnızca o kavramın bir sıçraması olarak kullandım. Nâzım Hikmet'e karşı değil, Nâzım Hikmet'le birlikte bir sıçrama. Ama salt kavram düzeyinde.

Söylediğim gibi, göndermeler var kitapta. Sayıca fazla olduğunu sanmıyorum. Yalnızca gerektiği yerde, gerektiği kadar kullanmaya çalıştım.

● *'Koş/sana', 'intihar/sızım', 'bun'a" gibi şiirimizde şu an fazlasıyla kullanımda olan sözcük oyunlarına da rastlanıyor kitapta... Ama anlamdan kopmayıp şiire kattıklarıyla daha bir olumlanıyor...*

Bence önemli bir soru. Biraz önce göndermelerden söz ettik. Senin sorunda da, şiirimizin içine düştüğü çıkmaza bir gönderme var. Günümüzde şiir iki kanaldan akıyor, iki tıkalı kanalda... Birincisi, toplumcu şiir adına oluşturulan kaba gerçeklik. Köklerini 70'li yıllardan alan, 80'de yaşanan acılarla pekişen bir anlayışın şiiri. Ama acıyı dönüştürmek yerine, acıyı mutlaklaştırmak yanlışına düştüğü için tıkanan bir şiir. İkincisiyse bunun tam karşıtı gibi görünen, aslında nitelik olarak aynı yapıya sahip olan kaba biçimci çabalar. Sözcük oyunları, deformasyonlar gibi doğru ve yerinde kullanıldığında şiiri besleyecek olan kaynakları 'tek amaç'a dönüştürdüğü için, kendini tıkayan bir kanal bu. Her iki kanalın da uç örneklerinin medyalarca desteklenmesi bile, şapkamızı önümüze koyup düşünmemiz için yeterli bir neden bence.

Kendi adıma sözcük oyunlarının şiirde kullanılmasına karşı değilim. Sözcük oyunlarının şiir sanılmasına karşıyım. Benim yaptıklarım, söylediğin gibi anlamdan kopmayıp, şiire bir şeyler katabildiyse amacıma ulaştım demektir.

● *Ünlemi bol bir kitap "SUKUŞU". Kitap biterken bile 'canınız cehenneme' demekten geri durmuyor. Zaten kitap bütünlüğünde, sürekli bir şiddet çıkıyor karşımıza. Sevgi bile şiddetten nasibini alıyor. Bu öfkeyi konuşalım istersen...*

Bir anlamda da kitabın kendisi ünlem. *'Canınız cehenneme'*demediğim yerlerde bile o duyguyu sürekli hissettim, hissettirmeye çalıştım.

Şiddet mi? Dinden ve devletten yola çıkıyoruz. Şiddet nasıl olmasın? Onların oluşturduğu şiddete karşı, bizim duyumsadığımız şiddet var. Sevgiyse, sevgide de şiddet var. Dahası, şiirde de var, hep olmalı.

Zaten şiir rahatsız etmek değil midir? Yoksa Yahya Kemal bile şair olurdu, şarkı sözü yazarı değil. Biz temiz çocuklar değiliz. Hayattaki en büyük şansımız da, şanssızlığımız da bu. Olsak olsak zamanında fırlatılmış bir balgamız hayata.

● *Altay Öktem, yaşadığı çağın tarihinden kendini soyutlamıyor. Özellikle, kendi tarihini de şiire yedirerek tamamlıyor "SUKUŞU"nun dokusunu... Nedir şiirde 'ben'in kapladığı alan?*

İstesem de soyutlayamam. Tarihe 'ben' olmadan bakamam çünkü. Eğer konumuz şiirse, ilkçağa bile baksam, içinde 'ben'i duyumsadığım oranda o çağı yakalayabilirim. Ama bu 'ben', tekil bir 'ben' değildir. Olmamalıdır.

Şiir 'ben'den hareket eder, ama 'ben'e dönmez, dönmemeli.

NUH ÖMER ÇETİNAY

Daha ter in
kesmedi
teninde

2 yeşil iyiyor
3 sevgilim
Solduğumu gö
yazmak istiyor
Lokan etmiyor
ozen

Taş kırıldı
Kalem
Mürekkep

Muhamme
ağzıma
Bir şiir yaz bana
Hasret toplarcasına
Çalınmış bir avuç
tutun tadında

KORSAN YAYIN

ÇIKAN KİTAPLAR

İlk Gibi Son!
(1991 Behçet Necatigil Şiir Ödülü)
TURGAY KANTÜRK

Bir Albümde Dört Mevsim
(1991 Yunus Nadi Şiir Ödülü)
GÜVEN TURAN

Gece Vardiyası Albümü
CAN YÜCEL

Yalnızın Denizi Gece
KUBİLAY KÖSEOĞLU

Çanakkaleli Melahat'e İki El Mektup
ya da Özel Bir Fuhuş Tarihi
ECE AYHAN
(Tükendi)

Şehirden Bir Çocuk Sevdin Yine
CEZMİ ERSÖZ

Son Dokunuş
MERİH AKOĞUL

Tanrılar Yeni Yaratıkları
JIM MORRISON

Süveydâ
METİN ALTIOK
(Tükendi)

Sokak Prensesi
HAYDAR ERGÜLEN
(Tükendi)

Parçalanmış Divan
ORHAN ALKAYA
(Tükendi)

Sudaki Anka
TUĞRUL TANYOL
(Tükendi)

MÜZİK:
Jethro Tull
ORHAN KAHYAOĞLU

ÇIKACAK KİTAPLAR

Ledd Zeppeline
DEEP PURPLE
Çeviren: Ogan Güner - Erim Oral

Blues'dan Rock'a Pop Müziğinin Analitik Tarihi
DAVID HATCH - STEPHEN MILLWARD
Çeviren: Eyüp İblağ

Ankara Cad. No: 43 Konak Han Kat 3/304
Cağaloğlu / İstanbul

PROF. HİLMİ ZİYA ÜLKEN

TÜRKİYE'DE ÇAĞDAŞ DÜŞÜNCENİN DOĞUŞU VE TARİHİ

Ülken Yayınları

Eski Yunan'da görülen ve 17. Yüzyılla 18. Yüzyılda daha etkili bir halde gelişen büyük "aydınlanma" hareketine biz çok geç ilgi duymaya başladık. Bizim için aydınlanmanın başlangıcı Tanzimat oldu. "Düşünür" dediğimiz insan tipi, "düşünce" dediğimiz zihinsel olay bu dönemde, yani 1839'dan sonra ortaya çıktı. Birey ilk kez kendi akıl ve düşüncesini kullanarak, haklarını ve özelliklerini kullanma yoluna girdi. Varolmanın ancak, düşünmek ve bilmekle gerçekleşebileceğini anlamaya başladı.

Gazeteler, dergiler, çoğalan kitaplar yeni yazı türlerini, en önemlisi eleştiriyi gündeme getirdi. Batı'da düşüncenin yaklaşık 2500 yıldır sürüp gelen etkinliği bizde de harekete geçmiş oldu.

Daha önce, kimi tarihçilerle, Koçi Bey gibi birkaç kişide görebildiğimiz düşünce kırıntılarında ne tarih bilinci, ne de çağdaş söylemin özellikleri vardı. Önceki yıllarda, Kâtip Çelebi ve Yanyalı Esat Efendi gibi kimselerde örneklerine rastlar gibi olduğumuz "aydın" tipi, Tanzimat yazarlarıyla belirginleşerek toplumdaki yerini aldı.

Bu yazarların söyledikleri Türk düşüncesinin doğduğunu gösteriyordu. Düşünce hareketi, Birinci Meşrutiyet, İkinci Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde çeşitlilik ve canlılık gösterdi. Aydınlar düşünce hareketinin hem öznesi, hem nesnesi oldular. Hızlanan diyalektik, onlarda tarih bilincini ve bunun üst düzeyi olan düşünce tarihi bilincini uyandırmaya başladı. Edebiyat tarihleri, eğitim tarihleri yazılıyordu. Ancak, düşünce, kendi tarihini yazmakta epeyce gecikmişti. Küçük denemeler yapılıyordu fakat, bütünü kapsayan büyük yapıta gidilemiyordu.

İlk kez Hilmi Ziya Ülken, 1933'de *Türk Tefekkür Tarihi*'ni yazarak bir deneme yaptı. Denemesinde çağdaşlaşmanın ön plana çıktığını görünce var gücüyle bu süreci ele alıp incelemeye karar verdi ve 1966'ya kadar çalışarak, *Türkiye'de Çağdaş Düşüncenin Tarihi*'ni yayınladı. Bu onun en önemli kitabıydı. Tarihimizdeki düşünce hareketini zenginliği, güzelliği ve sorunlarıyla, kendi yorumunu da ekleyerek ortaya çıkarmıştı. Kitap kısa sürede tükendi ve 1979'da ikinci baskısını yaptı. Şimdi üçüncü baskısı yapılmış bulunuyor.

Bilindiği gibi "düşünce" geniş bir kavramdır, "felsefe"yi de içine alır. Bu nedenle, felsefenin tarihimizdeki yerini merak edenler de aradıkları çok şeyi *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*'nde bulacaklardır.

ARSLAN KAYNARDAĞ

GENDAŞ

DÜŞ EKMEĞİ
Oktay Akbal

ŞİİR VE SİNEK
Adalet Ağaoğlu

YEDİ ÖYKÜ
FÜRUZAN

GÜLLER KANIYORDU
Faik Baysal

HİKAYELER
Tarık Dursun K.

BOŞLUKTA MAVİ
Nezihe Meriç

İHTİYAR GENÇLİK
Mehmet Seyda

İKİ YAKA İKİ UÇ
Tomris Uyar

TAŞ
Adnan Özyalçıner

ŞARKI GİBİ
Muzaffer Buyrukçu

YUVADAN BİR KUŞ UÇTU
Işık Özgentürk

MASAL KUŞU
Necati Güngör

ÇOCUKLAR VE ADRESLER
Yılmaz Odabaşı

DÜN KORKUSU
Nihat Genç

Çatalçeşme Sok. No: 19 Gendaş İş Hanı Cağaloğlu / İstanbul

JEAN BAUDRILLARD

SESSİZ YIĞINLARIN GÖLGESİNDE YA DA TOPLUMSALIN SONU

Ayrıntı Yayınları

İnsanın yaşamında bazı dönemler vardır, o dönemlerde yaşanılan şeyler insana sanki gerçek değilmiş, ya da şakacıktan oluyormuş gibi gelir. Ben kendi hesabıma böyle bir dönemden geçilmekte olduğuna inanıyorum. Başbakanların reklamcılar tarafından alenen pazarlandığı, pop-şarkıcılarının Cumhurbaşkanlığına oynadıkları, neredeyse çocuksu bir naiflik içeren, garip bir dönem bu.

İçinden geçmekte olduğumuz, tarihin belki de en ilginç varyantı sayılabilecek bu "yeni çağı" daha iyi kavrayabilmek için dikkatle okunması gereken düşünürlerden biri de kuşkusuz Baudrillard. Oğuz Adanır'ın akıcı ve anlaşılabilir bir Türkçe'yle dilimize kazandırdığı bu kitap okunup bitirildiğinde soğuk bir duş almış gibi oluyorsunuz. Üstelik ağzınızda da hafif metalimsi, serin bir tat oluşuyor. İşte bu tat, düşünürün zaten 'metalik' olarak tanımlanabilecek, olağanüstü özgün bir dünya görüşüne sahip olmasından ileri geliyor. Bu arada, hemen her sayfada, özgün ve alışılmadık oranda provokatif görüşler ileri süren bu düşünürü anlaşılır bir hale getirmeyi başardığı için Oğuz Adanır'ı ayrıca kutlamalıyım. Kitabın sonunda yer alan Baudrillard'la yapmış olduğu söyleşi, bu 'çok yeni' düşünürü, biraz da alıştığımız ölçütlerle anlamamızı sağlıyor.

"...Bir yığın devrimden, birkaç asırlık politik deneyimden, gazetelerin sendikaların, partilerin, aydınların halkı harekete geçirmek ve eğitmek için harcadığı tüm çabalardan sonra..." kitle nasıl olur da hâlâ komaya girmiş, bitkin bir kitle olarak kalır? Bence bu soru, Baudrillard'ın yapıtta ele aldığı temel soruyu oluşturuyor. Acaba kendisi bu sorunun tam olarak doyurucu bir yanıtını verebiliyor mu? orası tartışmaya açık bir konu. Fakat bir gerçek varsa, o da Baudrillard'ın bu eski soruyu ele alış biçiminin alabildiğine yaratıcı ve insanı düşünmeye sevk edici bir tarzda olmasıdır.

Kitle nasıl anlaşılabilir? Acaba halk ne istiyor?

Anket, test ve açıkoturumlar niçin bir işe yaramıyor?

Baudrillard'ın dediği gibi "...Kitle iletişim araçları, temsil edici bir sistemin düzeni değil, simülatif bir sistemin düzenidirler." Oysa, aydın geçinen hemen herkeste, içe işlemiş ve adeta körleştiren bir tür 'inandırıcılık aksiyomu' yer alır. (Tanım Baudrillard'ın.) İşte bu nedenle sanatçı (ben konuya sanat açısından yaklaşmak istiyorum) insanların kendisini anlamak istemeyişlerine bir türlü anlam veremez. Çünkü onun için bu amorf kitle, mutlaka eğitilmeleri gereken bilinçsiz bir nesneler yığınıdır. Burada atlanılan şey 'toplum', 'sanat' ya da 'gelecek' gibi alanlarda at oynatma hakkını nasıl olup da yalnızca kendimizde gördüğümüzü, kendimize bir türlü soramamızdır. Bedri Baykam bir aralık şunu diyordu: "Bazıları yapar. Bazıları da seyreder!" Aslında Baudrillard'ı okuduktan sonra bu sözü bence şöyle değiştirmek gerekiyor: "Bazıları yaptığını sanır, bazıları da zaten seyretmez!" Her türlü mesajın alıcı üzerindeki etkisi tam anlamıyla kocaman bir sıfırdır. Ve daha çok reklamcılık için geçerli olabilecek bu söz sanırım sanat için de aynen geçerlidir. (Zaten sanatla reklam arasındaki fark da günden güne azalmaktadır.)

Aslında ister total dünya görüşümüzde, ister 'kanaatlerimiz' ve günlük hareket tarzımızda olsun, pek çok davranışımızı on dokuzuncu yüzyıldan günümüze gelen kriterler içinde sürdürmekteyiz. Oysa dünyayı kavrayışımızda kenardan köşeden bize pis pis sırıtan bir 'anlam boşluğu' bulunmaktadır. Bu anlam boşluğu belki de insan düşüncesine uzun yüzyıllar egemen olmuş büyük (grandeowe) paradigmatik işleyişin çarklarının artık dönemeyecek şekilde paslanmasından ileri geliyor olabilir.

Bu anlam yitimini sanat alanında ilk fark edenlerden biri kuşkusuz Picasso'ydu. Sürekli konu bulamamaktan yakınıyor, çizecek bir şeyi olmamasına hayıflanıyordu. Aslında Picasso, belki de farkında olmadan mesajların dünyasının yerini araçların dünyasına terk ettiğini kavramış bulunuyordu. (Burada Mac Luhan'ın hakkını teslim etmek gerekiyor. Sanırım Baudrillard da kitabında böyle yapıyor. Fakat, bu arada Baudrillard'ın 'asıl iletişim aracının' kitlelerin kendisi olduğu şeklinde yeni bir parantez açtığı da unutulmamalı.)

Baudrillard'ın yapıtında pek çok şey var... Ama bunların arasında bana göre en önemlisi bir tür 'Hipergerçeklik simülasyonu' içinde tutulmakta oluşumuz. (Ya da birilerinin bunu başardıklarını sanmaları.) Milyarlarca elektronik imge tarafından yaratılan muazzam bir 'model' çevrede yaşamaktayız. İşin en garip ve ürkütücü olan yanı ise, bu modelin 'gerçeğin' yerini almakta oluşudur. Baudrillard, bu konuda Borges'in ünlü harita örneğini verir. Bu öyle bir labirent haritasıdır ki, tümüyle hayali olmasına karşın kainatın ta kendisidir. (Borges'e göre tüm fantastik edebiyatın yalnızca dört temel aracı vardır. Bunlar: Yapıt içinde yapıt, gerçeğin düş tarafından ortadan kaldırılması, zaman içinde yolculuk ve ikizlik. Baudrillard'ın Borges'ten etkilenmemiş olması olanaksız.)

Giderek daha fazla teatral bir hale bürünen günümüz gerçeğinin nasıl bir nihai evreyle son bulacağı ise Baudrillard'ın bana göre tam olarak yanıt getiremediği bir soru. Ona göre: "...Kitleyi gerçek ya da mitik bir özneye dönüştürmek için girişilen tüm çabalar boşunadır. Onu bir nesneye dönüştürerek, işlenmiş bir malzeme gibi inceleme ve çözümleme amacını güden tüm çabalar, nesnel yasalar uyarınca tam tersine, kitlelerin güdümlenemezliği gerçeğine... çarpmaktadır." Belki de Baudrillard'ın sözünü ettiği, fakat açıklamadığı 'NESNEL YASALAR'ın ne olduklarını bulma işi de büyük ölçüde okuyucuya düşmekte.

Yazımı bitirirken, yine Borges'ten bir örnek vermek istiyorum: "Doktor Brodie'nin Raporu" adlı kısa öyküsünde Borges, Amazon ormanlarında yaşayan hayali bir kabileden; Yahoo kabilesinden söz eder. Bu ilkel topluluk insanları yalnızca dörde kadar saymasını bildikleri halde olağanüstü güzellikte şiirler okuyabilmekte, ziyan olmasın diye ölülerini yemekte ve geleceği görmekte, fakat geçmişi hiçbir şekilde anımsayamamaktadır. Örneğin; kabilenin büyücü doktoru şöyle diyebilir: "Bir iki üç dört ve çok." Ya da: "Birazdan burnumun ucundan bir sinek geçecek."

Doktor Brodie'ye göre bu şaşılası bir durumdur ve bu durumu izah etmeye kalkışmak boşunadır. Bu toplum geri midir? Yoksa ileri mi? Bu tür üstün yetenekler - hele geleceği görme gibi bir yetenek - Doktor Brodie'ye göre ancak Tanrıda bulunabilir. Çünkü, ancak Tanrı an be an geleceğin nasıl olacağını tam olarak bilebilir. Fakat işin tuhafı, bu kabile Tanrı'ya inanmamakta, her şeyi ve bu arada Tanrı'yı da kendilerinin arada bir başvurmak üzere yaratmış olduklarını söylemektedirler. Bu insanlar asla 'toplumsal' değildir. Belki de onlar 'toplumsal üstü' varlıklardır. Baudrillard'ın dediği gibi: "... Çünkü toplumsalın yaşanmadığı toplumlar da vardır. Tarihsiz toplumlar da." Belki de asıl gelecek, her şeye sıfırdan başlama yürekliliğini gösterebilen türde toplumların olacaktır.

AHMET SİPAHİOĞLU

SELİM İLERİ

'HÜZÜN KAHVESİ'

'KÖTÜLÜK'

Remzi Kitabevi

Selim İleri'nin tüm hikâyelerinin toplandığı bu iki kitap ardı ardına yayımlandı. Tek tek incelendiğinde bir seçki olduğu anlaşılıyor: Önceki kitaplarında yer alan bazı hikâyeleri göremediğimiz gibi, ilk kez yayımlanan hikâyelerle karşılaşıyoruz.

İlk kitabı *Cumartesi Yalnızlığı* (1968) ile 'birey'i önemseyen bir çizgide yer alan İleri, giderek kısırlaşan duygusal ilişkilerin, yalnızlığın, acının ve hüznün, bu arada kendi gerçekliğini arayan, toplumsal bilinçle çatışan insanların yazarı oldu.

Pastırma Yazı (1971), *Dostlukların Son Günü* (1975: 1976 Sait Faik Hikâye Armağanı), *Bir Denizin Eteklerinde* (1980), *Eski Defterde Solmuş Çiçekler* (1982) ve *Son Yaz Akşamı* (1983); bütün bu kitaplar, İleri'nin Türk hikâyeciliğindeki yerini ve kendi gelişim sürecini görmemezi sağlar.

"Öykü, romana, şiire, oyuna en açık yazım türüdür." derken, ilerleyeceği yolları da belirlemişti. Gerçekten, İleri'nin romanları ve hikâyeleri öylesine iç içedirler ki, her birinde tanıdığımız kişileri, betimlenen mekânları ve eşyaları, çeşitli görüntüleriyle duygusal tutumları 'âşina' bir gözle okuruz. Yaşadıklarını ve hayallerini yaratıcı bir süzgeçten geçirerek yazar. Okurların çok iyi bildiği, paylaştığı bir anlatı dünyası vardır; severlerse, yeniden yaşar gibi okuyacaklardır elbet.

Edebi beğenisi, 'üslupçu' yazarlara olan tutkunluğu ile belli bir edebi tavır içinde, bir edebiyat adamı olarak da belirir Selim İleri. Nitekim bir söyleşisinde, "Öyküyle roman arasında kesin bir tercih yapamadım. Aslında edebiyatı bir bütün olarak alımlıyorum." diyerek, bir bakıma kendi gerçeğinin altını çizer.

Bugün, gittikçe artan gelgeç heveslerin tuzağına düşmekten kendini alamayan genç kuşak için Selim İleri, kendini erken yaşlarda edebiyata adamışlığı ve edebiyat anlayışıyla önemli bir örnektir, aynı zamanda. Tüm hikâyelerinde, bunun ayırdına varmak mümkün.

Kimi hikâyelerde belirli tarih kesitleri öne çıkar. Aile büyüklerinin, yaşlı çevrenin konu olduğu yerde tarih, olabildiğince geriye, Cumhuriyetin ilk yıllarına uzanır. Doğaldır ki, bu tarihsel yelpaze, bütünüyle toplumsal değişmeleri, bireyler arasındaki kopuşları, bir 'geçmişin zaman' hayalini içerir. Özlemle dile gelen içtenlikli bir anlatımın iyice kabardığı bu hikâyeleri, bir 'tiryaki'yi izler gibi okuruz.

Küçük burjuva bireyini ve aydınını, toplum karşısındaki tutarsızlıkları, çatışkıları, içine düştükleri uyumsuzlukları ile görürüz.

Gençliğin anlatıldığı, irdelendiği 'yüksek gerilim'li hikâyelerde, tedirgin ruhlu, duyarlı orta tabakadan insanların, acıları, yalnızlıkları ve ideolojik arayışları içinde savruluşlarına tanık oluruz. *Kötülük* adlı hikâye şöyle başlar: "Hüzünlü, amansız bir şeyler anlatmak istiyorum: Dile getireceklerimin öyle yaşandığını sanıyorum çünkü (üstelik yanı başımda, gözümün önünde). İçe akıtılmış gözyaşları, sayrıl bir içlilik, karmaşık ruh süreçleri, yürekte gizli tutulmuş uçsuz bucaksız bekleyişler, nefret ve öç; kim bilir kaç kez yinelenmiş intihar girişimleri... bunlar işte..."

Yürek burkuntusu, gönül kırıklığı... İçinde bulundukları mekâna, çevrelerindeki eşyaya aşırı düşkün, fetişist portreleri çıkar. Yalın, çocuksu duygular yüceltilir gizli bir ilenmeyle.

Gerçekte bir sistemdir bu, hüzünle anlatılan bir sistem. Geçici olanla kalıcı olanı araştırır İleri: Hikâyelerin doğduğu ve aktığı yatak, bu arayış içinde derinleşir. Bu yüzden olacak, 'bir zamanlar' bir ritüel gibi anılır da, 'bugün'e hep kuşkuyla bakılır. Elbet her karanlık tabloda bir aydınlık köşe bulunur: Karamsarlıkta da umut!

Kalıcı olan, dedik; 'zaman aşımı' insanın doğasını değiştirebilir mi? "Büyük duygular, özlemler, yalnızlığın getirdiği erdem kalıcıdır." diyor Selim İleri, bir soru daha, hikâyelerinin yeniden basımı, kanıtı değil mi bunun?

MURAT YALÇIN

AYFER TUNÇ

KAPAK KIZI

Simavi Yayınları

Ayfer Tunç'un ilk romanı "Kapak Kızı", başarılı bir üründür. İlk romanların birçoğu yazarın yaşamöyküsüyle beslenir. Çoğu kez de salt bu yüzden başarısızlığa sürüklenir. Ayfer Tunç kurmaca bir roman kişisi canlandırıyor oysa: Çok genç, çok güzel bir genç kadın, çıplak fotoğrafları erkek dergilerini süsleyen bir kapak kızı! Romanın bütünü içinde onun çocukluğunu, aile ilişkilerini, yetişme koşullarını öğreniyoruz. Bakıp geçiliveren bir fotoğrafın ardında umulmayan bir derinlik...

Kapak kızı Şebnem'in yükselme, beğenilme, çevresini etkileme tutkusu yaşamını belirleyen olaylarla, yetiştiği ortamla bir hesaplaşmadır sanki, bir öç almadır.

Roman bizi bir tren yolculuğuna çıkarmaktadır. Bu yolculuk boyunca tanıdığımız kişilerin farklı nedenlerle, farklı ilişkileri vardır kapak kızıyla. Ayrı toplumsal çevrelerden gelen, ayrı serüvenler yaşamış erkekler onda başka başka kişilikler görmektedir. Her birinin serüveni Ayfer Tunç'un çok iyi tanıdığı insan doğasının türlü yanlarını, sevgiyi, tutkuyu, umudu, umutsuzluğu, acıyı yansıtmaktadır. Romancı bu ayrı ayrı serüvenleri bir bütünün parçaları gibi kapak kızının karşısında birleştirmektedir.

Ayfer Tunç ayrıntıları yakalayan, yerli yerinde kullanan bir gözlemcidir. Toplulumumuzun yakın geçmişini ve bugünün gerçeklerini ustalıkla önümüze sermektedir.

Genç romancının başarısını kutluyorum, yeni yapıtlarını umut ve güvenle bekliyorum.

KONUR ERTOP

telos

BİLİR MİSİNİZ, BU KİTAP, BİR AYDIN KUŞAK ÜZERİNDE HAK SAHİBİDİR!
YILLAR SONRA DÖNMÜŞTÜR VE O KUŞAĞI ARAMAKTADIR...

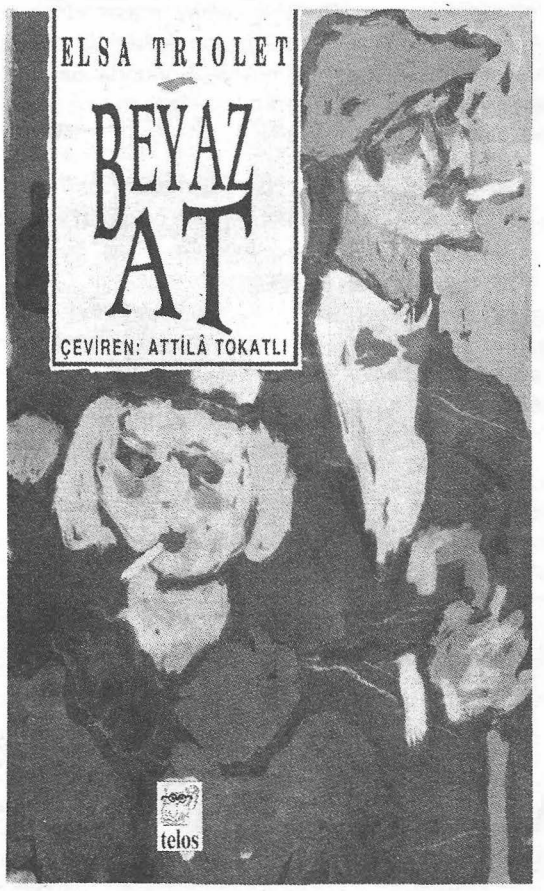

Şaşkınlık verici bir yetenekler bütünü olan bu kitaptan, sürekli bir fişek şenliği seyretmiş duygusuyla ayrılıyor insan.
Albert Camus

Bana kayıtsız şartsız doygunluk veren tek mizah şekline bu kitapta rastladım.
Roger Martin du Gard

Onun tek bir satırı yoktur ki, bir erkek tarafından yazılabilsin.
Jacques Madaule

Elsa Triolet, öyküler anlatır. Hem de öylesine güzel öyküler ki, bunlar insanı kolaylıkla kaplar ve insan, anlatının kitabın içeriğini tükettiğini, Binbir Gece Masalları'nın modern bir biçimde yinelendiğini sanır. Bu olağanüstü anlatıcı, gerçek öyküler anlatır... Elsa Triolet'nin romanlarını okumak yetmez, onları okumayı bilmek gerekir.
Max Adereth

Attilâ Tokatlı'nın 1971 TDK Çeviri Ödülü alan Türkçesiyle...

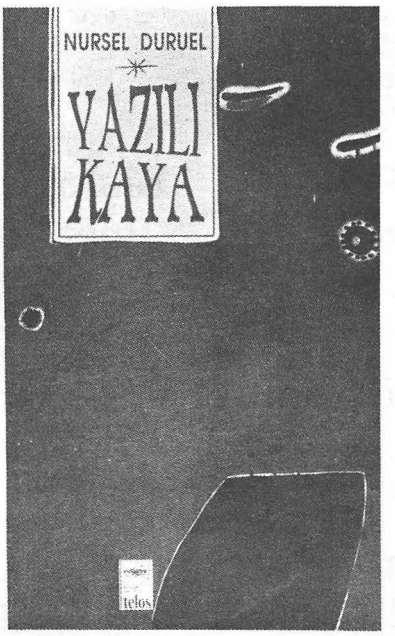

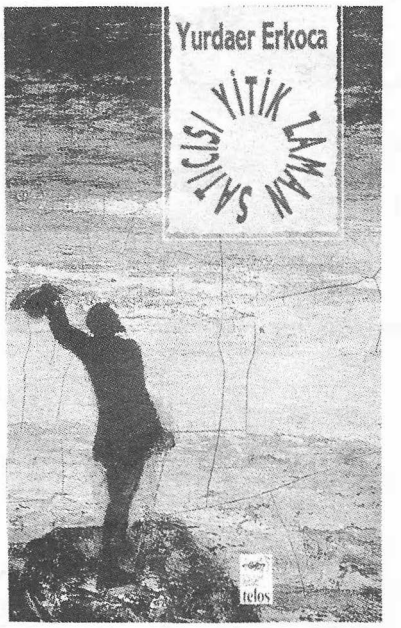

BİNBİR GECE MASALLARI

Çeviren: Alim Şerif Onaran

Afa Yayınları

Masal bütün ulusların kültür geleneğinde önemli yere sahip bir tür, özellikle Doğu kültüründe. Tüm dünyada fikir ve sanat hayatını geniş şekilde etkileyen, ilki 9. yüzyıla ait İran belgelerinde ortaya çıkan ve bir halk öyküleri derlemesi olan *Binbir Gece Masalları* bu türün en eski ve en güzel örneklerinden biri. Günümüze bu şekilde ulaşabilmesi ve dilimize yeni çevrilen bu bölümler, 19. yüzyılın sonundan itibaren 16 cildi Arapça'dan olduğu gibi aktaran Dr. Josehp Charles Mardrus'un çabaları sonucu gerçekleşmiş. Masallar kaynağını Çin'den Kuzey Afrika'ya kadar uzanan ülkelerde buluyor: Çin Hindi, Hindistan, İran, Irak, Türkiye, Suriye ve Mısır.

Binbir Gece Masalları'nın anlatıcısı güzel, akıllı, bilgili bir vezir kızı: Şehrazat. Eski zamanlarda Çin ve Hint diyarlarında hüküm süren Şehriyar ve Şahzaman adlı iki kardeş hükümdar, karıları tarafından aldatılınca Şehriyar her gün bir kızla evlenip onu idam ettirmeye başlamış. Şehrazat ülkesinin tüm kadınlarını bu durumdan kurtarmaya karar vererek hükümdarla evlenmiş ve son dilek olarak kardeşi Dünyazat'ı görmek istemiş. Dünyazat'ın, kendisinden bir masal anlatmasını istemesi üzerine ilginç bir masal anlatmaya başlamış ve şafak sökerken de en heyecanlı yerinde de kesmiş masalı: Gündüz masal anlatılmaz diye... Masalları birbirine ekleyerek binbir gece masal anlatmış Şehrazat ve hükümdar da onun canını bağışlamış. Prof. Dr. Alim Şerif Onaran, Önsöz'de 'binbir deyimi'nin Doğu'da sadece çokluğu belirtmek için kullanıldığını söylüyor.

Hükümdar Şehriyar'ın kadının sadakatsizliğine olan inancına karşılık Şehrazat'ın kadının-ana,eş,kızkardeş ve kız çocuk olarak- varlığını yücelten bir görüş getirmesi -belki de dünyada ilk- masalların temasını oluşturuyor. Onaran bunu şöyle anlatıyor: "Kitap bütünüyle bu iki fikrin geniş bir sentezini yapmakta ve sonunda, Şehrazat'ın fikrinin üstünlüğünü kanıtlamaktadır. Ancak bu geniş sentez 'masal içinde masal' şeklinde labirentlerle dolu bir sisteme oturtulmuştur. Sonunda da bu labirentlerden rahatlıkla kurtulma olanağını sağlayarak.

Bu bakımdan *Binbir Gece Masalları*'na, çerçeve öykünün klasik bir örneğidir, denebilir. Esas öyküler, yeni evli Şehrazat'ın yaşamını korumak için, bir öykücü olarak çerçeve oluşturacak biçimde kurnazca düzenlemeleriyle oluşur."

Böylelikle hepimizin çok iyi bildiği Alaeddin, Ali Baba, Sinbad ve Halife Harun Reşit'in öyküleri, soylu kişilerden gedalar (dilenciler), hamallar ve kalenderlere (dilenci dervişler) kadar daha birçok umulmadık kişilerin umulmadık maceralarının binbir zenginlikle sunulduğu *Binbir Gece Masalları* kitaplığımızda önemli bir eksikliği tamamlamış oluyor.

ERDAL ATABEK

Kendi Yurdunda Sürgünsün
4. basım

Kuşatılmış Gençlik
11. basım

Gençlik Duvarları Yıkıyor
6. basım

Kışkırtılmış Erkeklik Bastırılmış Kadınlık
18. basım

Kırmızı Işıkta Yürümek
3. basım

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
Celal Ferdi Gökçay sok. Nebioğlu İşhanı, Cağaloğlu / İstanbul

MIGIRDİÇ MARGOSYAN

GÂVUR MAHALLESİ

Bebekus'un Kitapları

"Kış günüydü; kar, Diyarbakır'ın daracık küçelerini, sokaklarını iyice örtmüş, her tarafta beyaz derebeyliğini sürdürüyordu. Kar, Aziz Sarkis'in beyaz sakalı gibi, yol boyunca uzanıyor, sonra kilisenin avlusundan merdivenleri tırmanarak yüksekteki çan kulesinin tepesinden şehri kutsayan haçı kucaklayıp öpüyordu."

Böyle başlıyor Margosyan Gâvur Mahallesi adlı öyküler derlemesine... Önce bir durup, 'yanlış mı okudum acaba?' diye düşünüyor insan. Biraz devam edince yanılmadığını anlıyor... Hayır efendim! Burası ne bir Güney İtalya köyü, ne de yoksul bir İspanyol kasabası. Ancak bu ilk cümleden başlayıp, kitap boyunca peşimizi bırakmayan Hıristiyan *'tradition'*u da ne arıyor Diyarbakır Ovası'nda...

Biraz daha okuyunca anlıyoruz bunu... Yalnız Hıristiyanca ritüeller değil, olağanüstü etkileyici bir *'Anadolulu'* egzotizm kaplıyor ortalığı. Bu egzotizm, bildik Uzak Doğulu ya da Yakın Doğulu egzotizmlerden değil... Afyon ve tütün kokuları, loş ve oyuncaklı mekânlarda sarmıyor düş dünyanızı; bu egzotizm buğday kokan, yarma kokan, yufka kokan, yanık türküleriyle, dostluk ezgileriyle *Anadolulu bir egzotizm*.

Türk Edebiyatında köy çok anlatıldı, ama böylesi bir etnik hamurla yoğrulmuş egzotizm bunlardan hiçbirinde yoktu. Abartmalardan uzak, cana yakın, samimi, otantik bir duygu dünyası yaratıyor Margosyan. 'Elia Kazan da Kayserili'ydi, ama o Margosyan kadar sırrına vakıf olamamış Anadolu'nun hem de Anadolulu'nun diye düşünmeden edemiyor insan. *'Haram sudan atladım / Mantin kuşak bağladım'* diyebilmek, Margosyan kadar iyi bilebilmek Anadolu'yu pek o kadar kolay değil diye düşünüyor insan. Bakın nasıl anlatmış:

"Kış geceleri babam şarap içerdi. Biz şarabı dükkânlardan şişeyle almazdık. Şarabı anam hazırlardı. Siyah, küçük taneli, şıralı üzümü, çıplak ayağıyla ezer, suyunu kocaman göbekli damacanaya doldurur ve kırk gün sayardı. Kırk gün sonra şarap içmeye hazırdı. Uzun kış geceleri misafirliğe gelenlere şarap ikram ederdik, 'için, iyi için, bu şarap bir başkadır haa...' derdi babam, şarap dolu koca bakır tası misafirlere uzatırken. Ve misafirler de bir güzel içerlerdi, kafayı çekerlerdi, naza çekmeden kendilerini... Sonra, nazı, tuzu kime ve niçin yapacaklardı?.. Babam, 'Beri gel kömür gözlüm, ben adam yemem' şarkısını söylediğinde, anam onun sarhoş olduğunu anlardı... Lusarar Asadur, yani Papaz Arsen'in yamağı, yardımcısı Asadur Dayı, tiz sesiyle, 'Dere kenarında bir ev yapmışam, kerpicim tükenmiş naçar kalmışam'la devam ederdi. Türkçe'nin yanı sıra Kürtçe de söylerlerdi. Özellikle babamla aynı köyden olan Heredanlı Keya böyle yapar ve koyuverirdi sesini: "Vere yade, rebeno dino Kerecdağı, vala tu esmeri karakaşi. Hude murademıno bıke ser kanıka Erbadaşi..." Keya Dayı'nın şarkısını anlayamadınız değil mi? Oysa çok basit; Karacadağlı, karakaşlı, esmer yâr ile Erbedaş Çeşmesi'nde murada ermek istiyor, bunu da Tanrı'dan diliyor... Atmış yaşındaki Keya Dayı bu şarkıyı döktürdükten sonra, tastaki şarabı fondip ediyordu... Bir de hep bir ağızdan söylediklerinde, 'Burası Muş'tur, yolu yokuştur, giden gelmiyor, acep ne iştir' türküsü, nedendir bilinmez, sonunda gözyaşlarına karışırdı..."

Yaşar Kemal'in epik Anadolu anlatımıyla, Sait Faik'in cana yakın, samimi tarzının bir karışımını bulabilmek mümkün Margosyan'da. Aslen kendisi de edebiyat ve felsefe öğretmeni olan, ancak şu anda bu uğraşısını sürdürmeyen Margosyan'ın, bu tarzı, büyük bir itina ile oluşturduğunu hemen fark ediyoruz, ancak zaman zaman kendini iyice *'azınlık edebiyatı'*nın sınırlarına kapama arzusu da olmasa diyoruz!.. Çünkü bu sınırlara kapanma arzusu esere büyük bir merak uyandırıcı hava veriyorsa da neticede edebi kaygıların zaman zaman bir yana bırakılması, ya da istenmeden ihmal edilmesini getiriyor. Belki bunun da savunulabilir ya da faydalı bir yönü olabilir, ancak öykü adı altında ilerleyen tekstlerde ufak çapta da olsa bir kurgu kaygısı taşınmaması ve bir zamanın bir kentinin olduğu gibi betimlenmesi insanda bazı noktaların eksik kaldığı hissini yaratıyor. Bu kitabı okurken, belki yılların derinliklerinden kopup gelen, hoş duygular yaratan bir aile fotoğrafına ya da albümüne bakar gibi heyecanlandıran, göz yaşartan duygular yaşıyorsunuz ama edebiyatın da tamamı bu değil ki!..

Otantik mi, etnik mi, egzotik mi, yoksa azınlık edebiyatı mı, ya da aile fotoğrafı mı: Ne dersek diyelim, Gâvur Mahallesi çok zamandır kendimizi kaptırıp okumaya bırakabilmek için aradığımız, edebiyat mayası taşıyan kitaplardan biri.

Ancak Margosyan'ın bu konuya bakışı bizim düşünemeyeceğimiz kadar alçak gönüllüce; bakınız nasıl bitiriyor kitabını:

Şimdi 'adam olmak için' geldiğim İstanbul'da, Kürtçe'yi de unuttum, körük çekmeyi de... Burada öğrendiğim yarım yamalak ana dilim Ermenice'yle de iki satır 'adam olan...' kendimden, üç satır da Ustam Haço'dan söz ettim...

Arslan Kaynardağ

FELSEFECİLERLE SÖYLEŞİLER

Tanınmış sekiz felsefecimize sorular ve yanıtları

ELİF KİTABEVİ YAYINLARI
Sahaflar Çarşısı, No: 4
Beyazıt / İSTANBUL

25.000 TL.

ADNAN ÖZER:

"AMACIM GENÇLİĞİN DİKKATİNİ ÇEKMEK"

Gendaş Yayıncılık, "Çağdaş Edebiyatımız / Gençliğin Kütüphanesi" adlı bir diziye başladı. İlk altı kitabın okura sunulduğu bugünlerde, dizinin editörü şair Adnan Özer'le konuştuk.

● *Böyle bir dizi fikri nasıl doğdu?*

Adı geçen yayıncılık şirketi "Gençliğin Klasikleri" adlı bir yapmaktaydı. Asım Bezirci'nin yönettiği bu dizi yabancı klasik eserlerden oluşuyordu. Ben de, neden Türk Edebiyatı'ndan bir dizi yapılmasın diye düşündüm. Zaten 12 yılı bulan ve 100 kitabı geçen bir yayıncılık/editörlük faaliyetim var. Fakat koşullar bir türlü elvermedi ve eli yüzü düzgün, sistemli, paket programlar uygulayamadım. Bu kuruluş bana söz konusu imkânları tanıdı.

Arzum ve amacım belirleyici bir toplumsal kitle olan gençliğin dikkatini çekmeti.

● *Yapıtları, yazarları belirlerken ölçütleriniz neydi?*

Yöntemim şu oldu: (a) 1950 sonrası romancı ve öykücüleri sunmak istedim; bu aynı zamanda yansımaları güncel edebiyatımıza vuran hareketli, verimli bir dönemdir, (b) Konu seçimi, dil tutumu, teknik yenilikler bakımından oldukça önemli deneyimler ortaya konulmuş bir dönemi kuşbakışı da olsa yansıtmak istedim, (c) Hayata ve toplumun katlarına eskiye oranla daha fazla yayılan bir dönem olduğunu vurgulamak istedim, (d) Gündemimize sivilleşmeyi aldığımız bir yönelimde bu özellikleri içeren bir edebi geleneği, kültürü gençlere anımsatmak istedim, (e) Milli Eğitim ve edebiyatımız bağlamında yeni öneriler taşımasını istedim, (f) Son olarak da, gençlerin okuma ilgisini uyandırmak, hatta onları yazmaya itecek esini, inancı vermeyi istedim. Tabii bu anlamı ve içeriği geniş programı uygulamak kolay değil. Yazarlarımızın çoğu yayınevlerine angaje olmuş durumda... Bu benim için handikap oldu. Bu çok daha zengin bir program aslında, ama bu dizinin en azından önemli bir işaret olduğuna inanıyorum.

● *Bu kitaplarda yer alan öykü ve romanların seçimini nasıl gerçekleştirdiniz?*

Yazarlar programın amacıyla yakından ilgilendiler. Böylece işim kolaylaştı. Kimi zaman tartışarak, kimi zaman da daha özgün (hem benim açımdan, hem yazar açısından) bir şekilde eserleri saptadık, dosyaları oluşturduk. Böylelikle hem o yazarları, hem de son 40 yılın öyküsü ve romanını tanıma yönünde daha yaygın ve incelikli bir okuma için bir ipucu, bir teşvik ve heyecan oluşturmayı hedefledik. Tabii bu özelde gençler için, ama her okurun ilgisine açık... Ayrıca gerekli de...

● *Dizide hangi kitaplar yer alıyor?*

Düş Ekmeği / Oktay Akbal, *Şiir ve Sinek* / Adalet Ağaoğlu, *Yedi Öykü* / Füruzan, *Güller Kanıyordu* / Faik Baysal, *Hikâyeler* / Tarık Dursun K., *Boşlukta Mavi* / Nezihe Meriç, *İhtiyar Gençlik* / Mehmet Seyda, *İki Yaka İki Uç* / Tomris Uyar, *Taş* / Adnan Özyalçıner, *Şarkı Gibi* / Muzaffer Buyrukçu, *Yuvadan Bir Kuş Uçtu* / Işık Özgentürk, *Masal Kuşu* / Necati Güngör, *Çocuklar ve Adresler* / Yılmaz Odabaşı, *Dün Korkusu* / Nihat Genç.

● *Okurların giderek azaldığı bir dönem yaşanıyor. Okuru yeniden kitaba çekmek için ne tip çabalar gerekli sizce?*

Yayın hayatının gerilemesi, editörlük kurumunu da doğrudan etkiledi, etkiliyor. Şimdi genelde edebiyat için Memet Fuat, Cevat Çapan, Asım Bezirci, yenilerde Murathan Mungan'ın editörlük çabalarını, müzik yayıncılığında Levent Erseven'in çabalarını bir anımsayalım. Ayrıca Can, Metis, Afa ve Ayrıntı yayınevlerinin editöryal tutumlarını övgüyle analım. Bu çabalar olmasa okur niceliği ve niteliği daha da olumsuz noktada olurdu. Demek ki editöryal faaliyetler çok önemli. "Kültür yayıncılığı"ndan söz ediyorum. Elbetteki bu ticarettir, ama bir sektörün ayakta kalması için nitelikli çabalar da gereklidir.

Türk edebiyatı için çok şey yapılması gerekiyor. Dönemler, akımlar, eğilimler, hatta konular itibariyle çalışmalar yapılmalı. Tek tek yazarlar da ele alınabilir. Önemli olan edebiyat kültürü içinde anlamlı bir şekilde sunum yapmak. Meseleyi yazarlar sözlüğünün dışına taşırmalı. Örneğin 1970 ve sonrası Türk şiiri için henüz bir çalışma yok. Okurun ihtiyacı ve psikolojiyle daha doğrudan bağlar kurulmalı. Özgün, yenilikçi, kültürel programları olan editörlere imkân tanınmalı. Editörler okura gerekli esini verebilirler...

Temel bir değişiklik
bireysel ve toplumsal aydınlanmanın
öncüsüdür
Türk ve Dünya
edebiyatlarına
açılan bir pencereniz var artık!
GÜNDOĞAN EDEBİYAT
Prof.Dr.Gürsel Aytaç
yönetiminde
bilimsel, objektif, ciddi ve özgün
GÜNDOĞAN YAYINLARI
Adakale Sok.No: 25 / 37 Tel/Fax: (4) 433 49 85 Kızılay/ Ankara
Fiyatı: 20.000 TL
Abone: 80.000 (Öğrencilere 60.000 TL)
Yurt dışı Abone: Avrupa Ülkeleri 70 DM - Diğer ülkeler 40 $ Abone Ücreti: 411639 nolu posta çekine Eren Gündoğan adına, yurt dışı havaleleri için İş Bankası Ankara Şubesi 4475444 banka hesabına yatırarak P.K. 271 Yenişehir - Ankara adresine bilgi verin.

YAYIN DÜNYASINI GEREKTİĞİ GİBİ İZLEMEK İSTİYORSANIZ

Her ayın "1"inde ve "15"inde

TÜM KİTAPÇILARDA

KİTAP GAZETESİ

MERKEZİ GAZETE BAYİLERİNDE

KİTAP GAZETESİ

1

YENİ ÇIKAN KİTAPLAR KATALOĞU

1 OCAK 30 HAZİRAN 1992

Bir yıl içinde çıkan tüm kitapları

1. Bibliyografik bilgileri ve tanıtım yazılarıyla

2. Yazar adı diziniyle

3. Kitap adı diziniyle

4. Konu diziniyle

bulabileceğiniz bir kaynak.

KİTAP GAZETESİ
İstiklal Cad. Anadolu Pasajı A Blok No: 201 /8 Beyoğlu / İstanbul
Tel: 243 01 51

MUHSİN ERTUĞRUL / İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları / 175 sayfa

Gökhan Akçura'nın, Türk Tiyatrosu'nun kurucularından Muhsin Ertuğrul'un doğumunun yüzüncü yıldönümü nedeniyle hazırladığı bu armağan kitap, Muhsin Ertuğrul'un yaşamı, düşünceleri, Türk tiyatro ve sinemasına yaptığı hizmetleri, tiyatronun "binbir derde deva olduğuna, toplumun yüreğinde çiçekler açtıracağına" olan inancını, 1913'te kuliste yanmaya başlayan mumun niçin hiç sönmediğini, kısaca tiyatroya adanan bir ömrü anlatıyor.
Muhsin Ertuğrul, tiyatro kulislerinde mum yakmanın "memleketimizde tiyatro sanatının doğması, gelişmesi, kökleşmesi için canlarını veren bizden önce nice adsızlar olduğunu genç sanatçı kuşağına anımsatmak için başlatılmış bir eylem" olduğunu ifade ediyor: "Hayal gücü olanlar o mumlarda tanıdıkları, tanımadıkları sanatçıları bulurlar, onların nasıl eridiklerini görürler. Yanan ve eriyen mumlar genç, ihtiyar tiyatro savaşçılarının birer simgeleridir."
Gökhan Akçura ise yaptığı değerlendirmede "Elbette Muhsin Ertuğrul da kuliste yanan bir mum sadece. Işığı pek güçlü ve ateşini yeni yakılan mumlara geçirmek için sonuna kadar direnen bir mum." diyerek şu soruyu soruyor: "Muhsin Ertuğrul, Türkiye'de tiyatro sanatının kurulmasında, kurumlaşmasında ve yeniliklerle tanışmasında ne denli yararlı oldu diyenlerin, bir tek soruya cevap aramaları yeter. Bu mum yanmasaydı, Türkiye'de tiyatro sanatı açısından neler eksik kalırdı?"

HANIM SULTANLAR / Fatima Mernissi / M.A.Kayabal / Cep Kitapları / 224 sayfa / 30.000 TL.

Faslı sosyoloji profesörü, yazar Mernissi, bu kitapta önce ilk halifelerin, sonra Emevi ve Abbasi, daha sonra da Moğol ve Memluk halifelerinin devrinde hüküm süren on dört hanım sultanın çoğu kısa ömürlü ve kanlı biten öykülerini anlatıyor. Resmi tarihin belki de bilinçli olarak *unutturmuş* olduğu bu kadınlarla birlikte, M.S. 622-1410 yılları arasında geçen son derece ilginç serüvenleri, Müslüman toplumlarda demokrasi, insan hakları ve bu bağlamda kadının toplumsal konumu gibi temel sorunları da İslami tarihin ışığında gündeme getiriyor.

YABANCI KUCAK / Ian McEwan / Pınar Kür / Can Yayınları / 152 sayfa / 18.000 TL.

Ian McEwan, 1976 yılında ilk romanıyla Somerset Maugham Ödülü'nü kazandı. Bir Venedik romanı olarak başlayan *Yabancı Kucak*, olay örgüsünde yarattığı dayanılmaz gerilimle, bir sadomazohist cehenneme ulaşıyor. Kitap, Harold Pinter'ın senaryosu ile yönetmen Paul Schrader tarafından sinemaya da uyarlandı.

KOSMOS / Witold Gombrowicz / Aykut Derman / Can Yayınları / 192 sayfa / 12.000 TL.

Temel izleği 'suç ve ceza' olan bu *sözde* polisiye romanda yazar, insan zihninin, insan ruhunun karmaşık labirentlerinde geziye çıkıyor. Fransız yazar ve yayımcı Maurice Nadeau'nun "Onu durmadan keşfediyoruz, onu keşfetmek hiç sona ermiyor. Ve onun sayesinde durmadan kendimizi keşfediyoruz," dediği Witold Gombrowicz, *Kosmos* ile 'Formentor' ve 'Uluslararası Yazın Ödülü'nü almıştı.

ZÜHTÜ MÜRİDOĞLU KİTABI / Yapı Kredi Yayınları / 190 sayfa / 120.000 TL

1906 yılında doğan Zühtü Müridoğlu, Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Heykel Bölümünü bitirdikten sonra öğrenimini Paris'te Callorossi Akademisi'nde sürdürdü. Hadi Bara ile Beşiktaş'taki Barbaros Anıtı'nı gerçekleştiren ve D Grubu'nun kuruluş çalışmalarına katılan Profesör Müridoğlu, Türkiye'de heykel sanatının gelişmesinde önemli katkıları bulunan bir heykeltraşımız. Müridoğlu, Ustalar Dizisi'nin 2. kitabı olarak yayınlanan bu kitabını şöyle anlatıyor: "Geçmişte beni etkileyen, belleğimde iz bırakmış olayları, kişileri ve görüntüleri çizme çabasına yöneldim, gerçekleri değil... Anılarımı yazıp onları resimlemek söz konusu değil. Çizimleri açıklamak için ekliyorum bu yazıları."

ENİS BATUR'DAN / Yapı Kredi Yayınları / 50.000 TL.

Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkan diğer bir kitap, Enis Batur'un 1990 ve 1991'de Sanat Dünyamız dergisinin ekleri olarak yayınladığı ve ele aldığı temalarla ilgili resim, desen, fotoğraf ve edebiyat eserlerinden seçtiği küçük alıntılarla süslediği 6 katalog ve 1 antolojiden oluşuyor: Edebiyat ve sanatta hayvanların anlatıldığı *Sıçrayan Fasulye*, surat sûretlerinin çizildiği *Yüzyüze*, roman kavramının işlendiği *Almanak*, savaşın betimlendiği *İskeletler Dansı*, müzik-yazı-sûret ilişkisi üzerine İlhan Usmanbaş'la bir konuşmanın yer aldığı *Ses, Harf, İmge* ve uykunun ele alındığı *Bilinç*. Batur'un *Paris: Bir Fetiş-Mekân İçin Topografi Denemesi*, Türk Edebiyatında ve Resminde Paris konulu mini-antolojinin ilk yazısı. Batur bu antolojiyi Ahmet Mithat, Ahmet Haşim, Haldun Taner, Salâh Birsel ve Nedim Gürsel'in yazıları, Ali Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabahattin Eyüboğlu ve Ziya Osman Saba'nın mektupları, Abdülhâk Hâmid Tarhan, Yahya Kemal, Cahit Külebi, Gülten Akın, Asaf Hâlet Çelebi ve İlhan Berk'in şiirleri ve Avni Arbaş, Fikret Mualla, Eşref Üren, Selim Turan, Erol Akyavaş, Fahrel Nıssa Zeid, Eren Eyüboğlu, Ömer Uluç ve Adnan Varınca'nın Paris resimleriyle hazırlamış.

ÖZGÜRLÜĞÜMÜ ALACAĞIM / Nur Yaycıoğlu / Altın Kitaplar / 205 sayfa

Kişinin kendini başkalarına anlatma isteği ve düşüncelerini, yaşantısını paylaşma arzusundan yola çıkarak bu çalışmayı kaleme alan Psikolog Nur Yaycıoğlu *Özgürlüğümü Alacağım*'ın Sunuş bölümünde kitabının amacını şöyle açıklıyor: "Bu çalışmam, dünyanın neresinde olursa olsunlar, kişilerin paylaştıkları en ortak duygu ve düşüncelerin yaşamlarını nasıl benzer ya da farklı biçimde etkilediğini, neden-sonuç ilişkisi içinde, yani yaşantının oluşumu içinde göstermeyi amaçladı. Kitapta, isim, tarih, mekân kaygısına düşmeden, insanların çok genel olan heyecanlarını, tutkularını, yönelişlerini, kaygılarını psikolojinin temel yapıları içinde sunmak istedim."

TANE TANE SIMULTANE / Belkıs Çorakçı Dişbudak / Altın Kitaplar / 160 sayfa

Simultane çeviri mesleğine ilgi duyan kişiler için hazırladığı *Tane Tane Simultane*'nin içeriği için Belkıs Çorakçı Dişbudak, "Ülkemizdeki simultane çevirmenlerin çalışma ilkeleri, onlardan neler beklenip neler beklenemeyeceği, neyin iyi, neyin kötü çeviri olduğu, meslek hayatında başlarına gelmiş komiklikler, nasıl yetişip mesleklerini nasıl kazandıkları ve bazı olaylar karşısında gösterdikleri tepkilerle zihinlerinde dolaşan düşünceler, bu kitabın sayfalarını dolduran konulardır." diyor.

BİZ KADINLAR / Gülriz Sururi / Simavi Yayınları / 200 sayfa

Sururi, Montaigne'in "Yılların elimizden çekip aldığı yaşama zevklerini dişimiz, tırnağımızla savunmalıyız." görüşünden yola çıkarak kadınları ilgilendiren her şeyden söz ediyor, küçük reçeteler veriyor Gülrizce; yaştan, yaşlılıktan, gençlikten, güzellikten, modadan, dikişten, yemekten, gezmekten, sevgiden, dostluktan, günlük yaşamda varolan her şeyden. Ve ekliyor: "Para yitirilirse / Bir şey yitik demektir. / Umut yitirilirse / Çok şey yitik demektir. / Yürek yitirilirse / Her şey yitik demektir."

DEMOKRASİ VE KÜLTÜR ÜZERİNE / Emre Kongar / Remzi Kitabevi / 221 sayfa

Emre Kongar'ın, "Kültür Üzerine" adlı kitabının tamamlayıcısı niteliğinde olduğunu belirttiği bu kitabı "Demokrasi ve Kültür Üzerine", "80'li Yılların Başlangıcındaki Geçiş Dönemi Üzerine", "Edebiyat Üzerine", "Gençlik Üzerine" ve "Kültürümüze Hizmet Etmiş Bazı Kişiler Üzerine" yazılmış deneme ve incelemelerden oluşuyor. Kongar bu kitap için, "Demokrasi Kültürü eksik olan 1980 darbecilerinin yönetimi sırasında yazıldı. Amacı esas olarak 'Demokrasi Kültürü'nü geliştirmek." diyor.

DEMOKRATİK KÖFTELER / Erman Şener / Gür Yayınları / 128 Sayfa

Erman Şener'in gülmece öykülerini topladığı *Demokratik Köfteler* için "Bu bir kitaptır. Yani 'This is a book'tur. Hem de bir gülmece kitabı... Bu kitap, 'This is a book' ilk okunuşta anlaşılır, alt yazı istemez. Bu kitap, yani 'This is a book' dikdörtgen biçimindedir. Okuyanlar kahkaha ile gülüp dört köşe olsunlar diye yazılmıştır ve elimizde olmayan nedenlerle yayınlanmaktadır." deniyor.

ATEŞ YAKMAK / Jack London / Memet Fuat / Adam Yayınları / 72 Sayfa

Her öykü ve romanında insanı, onun rengârenk portrelerini meydana getiren doğa elemanlarıyla birlikte bir anlatıcının —çoğunlukla kendisinin— gözlerinden yansıdığı gibi çizen bir yazar Jack London. Kısa ama hareketli geçen yaşamını oluşturan yerlerden, insanlardan ve mesleklerden yola çıkarak yazdığı kitaplarındaki bu çizgiler bizi kişilerinin iç dünyasına götürür. *Ateş Yakmak*, bu kişilerin hemen her türlü yaşama mücadelesini anlattığı öykülerinden üçünü içeriyor. Kitapla aynı adı taşıyan ilk öyküsünde London, insanın vahşi doğa karşısında ayakta kalma savaşını, *Bir Kalem Pirzola*'da yaşlı bir boksörün hâlâ tek bildiği işi yaparak - dövüşerek - geçimini sağlama çabasını, *Porportuk'un Aklı*'nda çeşitli zaafları, alışkanlıkları ve töreleriyle bir kızılderili genç kızı ve etrafındaki insanları anlatıyor.

TAHRİR VAZİFELERİ — I / İsmet Özel / Çıdam Yayınları / 48 Sayfa

Tahrir Vazifeleri, İsmet Özel'in, yazma ve okuma edimini, yaşadığımız ortama gösterdiğimiz uyum ve uyumsuzluğu, çağın getirdiği değişimleri, 'paniği', doğru-yanlış kavramını, insanın varoluşunu sorguladığı denemeleri: Bir tür "Sen ve Ben" konuşmaları. "Çünkü eğer ben senin senliğini gözeterek yazıyorsam, sen de benim benliğimi gözeterek okuyorsun. Giderek sen bendeki seni yazdığın kadar ben sendeki beni okuyorum. İki koldan başlatılmış aynı arayışın ortasındayız."
Özel, bayağılığa taviz vererek içinde bulunduğumuz ortama uyum sağladığımızı ve değişmeden, hiçbir şey beklemeden yaşanan değişmelere katlandığımızı şöyle ifade ediyor denemelerinde: "Ortama uymuyorum, çünkü dünyada evimde değilim... Dünyayı evi sayanların suçuna katılmayışım suçsuzluğu seçişimden değil. Bayağılaşma suçundan hâlis olabilme suçuna kaçıyorum."

UŞAK NE GÖRDÜ / Joe Orton / Tomris Uyar / Nisan Yayınları / 112 Sayfa

1990 yılında çok kısa bir süre Dormen Tiyatrosu'nda sahnelenen *What The Butler Saw*'u (Uşak Ne Gördü) çevirmeni Tomris Uyar şöyle anlatıyor: "*Uşak Ne Gördü*'de ayrıcalıklı sınıflardan gelen, paraya, pahalı giysilere, tumturaklı laflara düşkün *milliyetperver* İngilizlerle rezillikte onlardan geriye kalmayan, o sınıfa atlama (her anlamda) çabasındaki alt sınıf ögeleri var. Her iki kesimden gelenler de kendi cinsel seçimleri ya da eğilimleri üstüne düşünmektense, başkalarının cinsel yaşamlarını toptan yargılarla çözümlemeye çalışan, kendi koydukları saygınlık kuralları sonucu açmazlara sürüklenen acıklı/gülünesi kişilikler: 'melodramatik lunatikler!"

VİTRİNDE YAŞAMAK / Nurdan Gürbilek / Metis Yayınları / 117 Sayfa

Vitrinde Yaşamak-1980'lerin Kültürel İklimi Nurdan Gürbilek'in 1980'lerde yaşanan kültürel değişimi, devlet şiddeti ile sivil iktidarın yarattığı çelişkiyi, Kemalizmin o topluma biçtiği modernleşme vaadinin çöküşünü, Türkiye'nin Doğulu ya da taşralı yüzünü kültürel alanda yeniden keşfetmesini çözümleyici yazılardan oluşuyor. Gürbilek 80'leri şöyle tanımlıyor: "Özgürlüklerin en çok kısıtlandığı dönemdi 80'ler, ama insanlar kendilerini belki de ilk kez bu kadar serbest hissedebildiler; kurumların dışında olmanın serbestliğini, tüketme özgürlüğünü, kendilerini bu dünyaya teslim etmenin hazzını tattılar. Teni ve iştahı keşfettiler, ama cinsellik denen bölge de ilk kez bu kadar çok konuşulan, bu kadar çok kışkırtılan, bu kadar yakından kuşatılmış bir alana dönüştü... Aydınlar kendileri adına ilk kez bu kadar çok konuştular, ama varlık koşullarını da ilk kez bu kadar kesin bir biçimde yitirdiler."

KÜÇÜK ASYA'DAN TÜRK HALK MUSİKİSİ / Bela Bartok / Bülent Aksoy / Pan Yayıncılık / 296 sayfa / 1. hamur, notalı

1936 yılından sonra tam kırk yıl el yazması halinde arşivlerde kalan, 1976'dan itibarense ancak İngilizce aslından okunabilen Bartok'un derlediği halk ezgilerinin notaları ve topladığı malzemeye ilişkin değerlendirmeleri ile güfteler, Bartok'un iki makalesi, Rasonyi ve Saygun'a yazdığı mektuplar ile Ankara'da verdiği üç konferansın metinleriyle genişletilerek oluşturulan bu kitap, yalnız müzik uzmanlarının değil, Anadolu kültürüyle ilgilenen herkes için kaynak bir yapıt.

ANARŞİNİN KISA YAZI / Burnaventura Durruti'nin Yaşamı ve Ölümü / Hans Magnus Enzensberger / Mehmet Aşçı / Ayrıntı Yayınları / 288 sayfa / 35.000 TL.

Belgesel romanın en ünlü örneklerinden biri... Genel olarak İspanya iç savaşı ve anarşist tugaylar anlatılırken; bütün bu süreci etkileyen ama o süreçten de etkilenen anarşist önder Durruti'nin hayatı da gözler önüne seriliyor... Frankfurter Rundschau: "Bu kitap, saf belgeciliği aşmaya çalışan çağdaş denemelerin kesinlikle en ilgincidir... Kitabın roman olup olmadığını tartışmak boşuna zahmet gibi görünüyor: Çünkü bu kitap, günümüzde 'roman' adıyla piyasada bulunanlardan daha zengin ve daha heyecanlı."

PERİŞEY / Enis Batur / Remzi Kitabevi, İstanbul 1992

Çok kutuplu bir şiir yazıyor Enis Batur. Yedi iklimde birden mola veriyor okuruna. Sözcükleri nesnelerle, kentleri sözcüklerle, duyarlıkları her biriyle yeniden kavratan, yeniden düzenleyen bir şiir. Batur'un kullanageldiği iki zamir, *ben* ile *siz*, bunu imler gibi.
Uzun, düz-şiirlerde bir 'mesel', bir masal anlatır *gibi*. Bir de ninni (bestelenmiş eser!). Kendini araştırarak, anlamı irdeleyerek -sözcükleri iğdiş etmeden yürüyor şiir. Kendi özel tarihine uzanıyor şair, kimi şiirinde bir tarihi kanırtıyor yerinden, ketum bir ağızla. İki dönem arasında köprü kuran şiirler, diye konumluyor kitabını Enis Batur.

MEMLEKET ÇOCUKLARI / Nurullah Can / 16 sayfa / 5.000 TL.
Nurullah Can, şiirimizin sessiz ama duyarlı imzalarından biri. 12 şiirden oluşan kitabında çocuklara sesleniyor şair; onların dünyasını, yerelden evrensele uzanan bir coğrafyada tarihsel olanla güncel olanın kesiştiği nok-

tada yansıtıyor. Kitabın ilk baskısı 1979 yılında yapılmış.

TARİH VE DEMOKRASİ (TARIK ZAFER TUNAYA'YA ARMAĞAN) / Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği/ Cem Yayınevi / 152 sayfa / 20.000 TL.

3 Mayıs 1991 tarihinde Tarık Zafer Tunaya'nın anısına bir sempozyum düzenleyen Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği, sempozyumda sunulan bildirileri daha geniş bir kitleye ulaştırabilmek için kitaplaştırmış. Kitapta yer alan Coşkun Özdemir, Aydın Aybay, Zafer Toprak, İlker Ortaylı, Nihal Kara-İncioğlu, Ersin Kalaycıoğlu, Bülent Tanör ve Mehmet Alkan imzalı incelemeler Türk siyasal yaşamının çözümlenmesine katkida bulunacak yetkin çalışmalar. Kitapta ayrıca Tunaya'nın biyografisi, kitap ve makalelerinin dökümü ve desenleri yer alıyor.

ATEŞİ YAKANLAR / Faik Baysal / Armoni Yayınları / 400 sayfa / 30.000 TL.

Ateşi Yakanlar, Faik Baysal'ın 1986 Roman Ödülünü kazanmış ve Hürriyet Gazetesi'nde yayınlanmış yapıtı. Yapıt tarihsel roman akışı içinde kütlesel devinimleri izleyip yansıtmaya çalışırken, bir yandan da kahramanlarının dünyalarına sokuyor okuru ve iki anlatım roman boyunca kurgusal bütünlüğünü korumayı başarıyor.

ATEŞTEN KILIÇ / Pablo Neruda / Sel Yayınları / Metin Cengiz / 64 sayfa / 10.000 TL.

Pablo Neruda'nın, Julio Vicuna Cifventes'in "*Şili'nin Boşinanları ve Mitleri*" adlı kitabından aldığı ve önsöz yerine geçen "*Sezarların Şehri*" başlıklı yazıyla başlıyor Ateşten Kılıç. Yüz şiirden meydana gelen ve destan niteliği taşıyan kitaptan 26 şiir seçilerek oluşturulan bu derleme yapıt, Neruda'nın şiir dünyasına ışık tutan bir çalışma...

HAYAT DENEN OYUN / Dr. Eric Berne / Yaprak Yayınevi / 222 sayfa

Bu kitabı "*Ruhsal İyileştirmede Karşılıklı Davranışsal Çözümleme*" adlı kitabının devamı olarak düzenlediğini belirten Dr. Eric Berne, "ama başka bir yapıta gerek duyulmadan anlaşılabilecek bir biçimde kaleme alındı" diyor. Daha önce aynı yayınevinden "*İnsanca Sevgi ve Cinsellik*", "*Herkes İçin Psikiyatri ve Psikoanaliz Rehberi*" adlı kitapları yayınlanan yazarın bu yapıtında yer alan bölümler: "Oyunların Çözümlenmesi", "Yaşam Oyunları", "Evlilik Oyunları", "Toplantı Oyunları", "Cinsel Oyunlar", "Yeraltı Dünyası Oyunları", "Danışma, Başvurma ve İyileştirmeyle İlgili Oyunlar", "İyi Oyunlar" ve "Oyunların Ötesi..."

KÜRT AŞİRETLERİ HAKKINDA SOSYOLOJİK TETKİKLER / Ziya Gökalp / Sosyal Yayınları / 139 sayfa

1921 yılında yeniden Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekili olan Dr. Rıza Nur'un isteği üzerine aşiretler hakkında bir inceleme yapan Ziya Gökalp, çalışmalarını üç ayda tamamlamış ve iki rapor halinde sunmuş. Her iki raporu ilk kez bir araya getiren bu yapıtta ayrıca Gökalp'in konuyla ilgili yedi makalesi de yer alıyor. Kitabı yayına hazırlayan Şevket Beysanoğlu.

YANITLAR / Vedat Türkali / Cem Yayınevi / 96 sayfa

"İş yapıyorsanız yolunuzu bekler birileri. Yürüyorsanız ayağınıza takılacaklardır. Sağdan, soldan, ileriden, geriden, hangi yönden gelirse gelsin, bir ortak yanları vardır; düzeyleri birbirine yakın ya da koşut, bilinçli, bilinçsiz saldırılardır bunlar; sizi savunmaya zorlarlar." diyordu Vedat Türkali "*Savunmalar*" adlı kitabının önsözünde. "*Yanıtlar*" adlı kitabı, "*Savunmalar*"ın devamı niteliğinde. Kitap Türkali'nin "*Tek Kişilik Ölüm*" adlı romanı üzerine çıkan yazılara verdiği yanıtlardan, düzyazı ve söyleşilerden oluşuyor.

KUR'AN / Turan Dursun / Kaynak Yayınları / 128 sayfa / inceleme

Kur'an sözcüğü ve kapsamını, Kur'an'ın geldiği kaynak ve nasıl geldiğini, Kur'an'ın hangi topluma yönelik olarak gönderildiğini, Kur'an'ın niçin geldiği ve içinde neler olduğunu, Kur'an'ın dili ve bölümlerini inceliyor Turan Dursun.

EMPERYALİZM VE EŞİTSİZ GELİŞME / Samir Amin / Kaynak Yayınları / inceleme

Amin'in yapıtı, tek bir dünya kapitalist ekonomisine bağlanmış ve çok farklı yapılara sahip toplumsal kuruluşları kuşatan dinamik bir süreci, dünya ölçeğinde birikim sorununu, bu merkezi sorunsalı anlamaya ve açıklamaya yönelik bir çalışma.

BİZE GELEN KİTAPLAR

Sonsuzluk Öyküleri / Haydar Oğur / şiir / Pencere Yayınları
İns-i Nû / Ahmet Gök / şiir / Dize Yayınları
Bir Yaşamın Güncesi / Mustafa Suphi / roman / E Yayınları
Biraz Su / Mazlum Hüseyin / şiir / Mazlum Yayınları
Kanadı Atlas Kuşlar / Çiğdem Sezer / şiir / Kerem Yayınları
Pomak Türklerinin Tarihi Geçmişinden Sayfalar / Doç. Dr. Hüseyin Memişoğlu / Kendi Yayını
Sevmeye Kalem Kırdı Yargıçlar / Turgut Daruga / şiir / Kendi Yayını
Sevi de Çiçek Açar / Ziya Mısırlı / şiir / Kendi Yayını
Grev Günleri / Mehmet Yılmaz / şiir / Kendi Yayını
Umudun Çiçeklendiği Günler / Ruşen Hakkı / roman / Gerçek Sanat Yayınları
Andre Gide ve Tiyatro / Cengiz Ertem / inceleme / Karşı Yayınları
Sevgi Çağı / Hakkı Özkan / şiir / Pan Yayınları
Yarına Tarih Düşülmez / Mehmet Uçar / şiir / Yediharf Yayınları
Suyun İnce Sesinde / Gündoğdu Sanımer / şiir / Kerem Yayınları
Limni Ateşinden Bugüne / Fikret Demirağ / şiir / Galeri Kültür Yayınları
İki Arası Yalnızlığın / Suna Aras / şiir / Çağıltı Yayınları
Babil'i Beş Geçe / Yaşar Bedri / şiir / Gelecek Yayınları
Yusuf / Necla Işık / şiir / Etik Yayınevi
Ekmek / Fulya Gürses / öykü / Dünya Yayınları
Sevdam ve Direncim / Vedat Güzel / şiir / Yön Yayıncılık
Yurt/Boyu Sevişmek /Osman Bolulu / şiir / Selvi Yayınları
Sevgiyi Dağlara Salacağım / Rahmi Emeç / şiir / Kendi Yayını
Derin Nehirler Gibi / Aydın Öztürk / deneme / Piya Yayınları
Bir Ardıç Kuşuyum Ben / Zerrin Taşpınar Şahin / şiir / İnsancıl Yayınları
Uçurum / Hamdi Geyik / şiir / Piya Yayınları

ADAM YAYINCILIK

Az Gittik Uz Gittik / Pertev Naili Boratav / masal
Bir Aşk Var Bir de Ölüm / Aziz Nesin / şiir
Bir Kadının Penceresinden / Oktay Rifat şiir
Bahar Noktası / W. Shakespeare / Can Yücel /şiir
Hazreti Dangalak / Aziz Nesin

AFA YAYINCILIK

Merkez Komitesinde Cinayet / Manuel Vasques Montalban / Doğan Yurdakul / roman
Terörist / Doris Lessing / Doğan Yurdakul / roman
Kedi Gözü / Margaret Atwood / Suna Güler / roman
En Güzel Aşk Hikâyemiz / Mario Levi / roman
Binbir Gece Masalları / II. cilt

ALTIN KİTAPLAR

Sahrada Ayak Sesleri / Clive Cussler / roman
Tuna'dan Uçan Kuş / Gülten Dayıoğlu / roman
Tilkinin Hilesi / Robert Ludlum / roman
Uyanış / J.Paul Sartre / roman
Türkiye'de Gençlik Hareketleri / Alpay Kabacalı

AYRINTI YAYINLARI

Ağır Çekim/Değişen Erkeklikler
Değişen Erkekler / Lynne Segal / Volkan Ersoy
Cinsel Şiddet / Yaşayanların Yaşatanların Anlatımlarıyla / Alberto Godenzi / Sultan Kurucan Coşar - Yakup Coşar
Alternatif Teknoloji / Teknik Değişmenin Politik Boyutları / David Dickson / Nezih Erdoğan
Ateş ve Güneş
Platon Sanatçıları Niçin Dışladı / Iris Murdoch / Serdar Rifat Kırkoğlu

BEBEKUS'UN KİTAPLARI

Yüzyıl Yaşa, Yüzyıl Sev / Valentin Rasputin / İmren Akça

BİLGİ YAYINEVİ

Bunca Yağmurların Söndüremediği / Hüsnü A. Göksel / şiir
Aşk-ı Muhabbet Sevda / Erhan Bener / öykü
Sorumlu Bulutlar / Leyla Onat / roman
Sanat Günah Çıkarıyor / Doğan Hızlan / deneme
Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları / 6. kitap / İnönü'nün Son Başbakanlığı / Metin Toker / anı
20. yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi / İlhami Soysal / genişletilmiş 4. basım
Cahit Sıtkı Tarancı / Yaşamı, Sanatı, Seçmeler / Muzaffer Uyguner
Mehmet Emin Yurdakul / Yaşamı, Sanatı, Seçmeler / Muzaffer Uyguner
Ziya Gökalp / Yaşamı, Sanatı, Seçmeler / Muzaffer Uyguner
Devletin Malı Deniz / Muzaffer İzgü / mizah öyküleri
Uçuç Böceği / Delikır / Füsun Erbulak - Altan Erbulak / öykü
Aslan Yürekli Kardeşler / Astrid Lindgren / Tanset Yılmaz / öykü
Güldüren Uçurtma / Muzaffer İzgü / çocuk romanı / 3. basım

CAN YAYINLARI

Eski Gece Parçaları / Nazlı Eray / öykü
Çocukluğum ve Ölümüm / Melisa Gürpınar / şiir
Buenos Aires Macerası / Manuel Puig / Nihal Yeğinobalı / roman
Sempozyum / Muriel Spark / Nihal Yeğinobalı / roman
Mavi Melek (Profesör Unrat) / Heinrich Mann / İlknur Özdemir / roman
Aşka ve Gölgeye Dair / Isabel Allende / Eren Cendey / roman
Lyon'da Düğün / Stefan Zweig / Arif Gelen / roman
Piyano (Çehov'dan Esintiler) / Trevor Griffiths / Filiz Ofluoğlu / çağdaş drama
Kavgam / George Tabori / Kemal Boztepe / çağdaş drama
Kahramanlar Alanı / Thomas Bernhard / Ahmet Arpad / çağdaş drama
Tehlikeli İlişkiler / Cristopher Hempton / Aziz Çalışlar / çağdaş drama

CEM YAYINEVİ

Uluslararası İlişkiler Sözlüğü
Kurabiye Saatinde / E.Emine
Özgürlük Hukuku / Vehbi Hacıkadiroğlu
Güne Doğarken / Vedat Günyol

CEP KİTAPLARI

Marazi Aşklar Lila Rengi Hüzünler / Pınar Çekirge
Beynimizdeki Cinsellik / Anne Moir-David Jessel / Esin Eden
Medine'den Uzaklarda / Assia Djebar / Veysel Uysal

İLETİŞİM YAYINLARI

Mazi Cenneti / Taha Toros / anı
Ayrılık / Dan Franck / roman
176 Yıl / Mehmet Fehmi İmre
Kriton Dinçmen / Synphonia Kakafonica
Eski İstanbul Hayatı / Musahipzade Celal

İNKILAP KİTABEVİ

Nazi İmparatorluğu / William V. Shirer / Rasih Güran / 3 cilt / tarih
Satrançta Beraberlik / L. Verhofsky / Ümit Ünkan-Selim Palavan
Komplo / Sidney Sheldon / Mehmet Harmancı / roman
Miras / Judith Michael / Nihal Önal / roman
Uygunsuz Kadın / Dominick Dumne / Demet Günver / roman

KAYNAK YAYINLARI

Dua / Turan Dursun
Seçme Eserler II / Mao Zedung / siyasi yazılar
Milli Demokratik Devrim / Stalin

KORSAN YAYIN

Ledd Zeppeline / Deep Purple, Çeviren: Ogan Güner-Erim Oral
Blues'dan Rock'a Pop Müziğin Analitik Tarihi / David Hatch, Stephen Millward, Çeviren: Eyüp İbloğ

METİS YAYINLARI

Bir Aşk Söyleminden Parçalar / Roland Barthes / Tahsin Yücel
Gece / Bilge Karasu
Sabah Rüzgârı / Enel-Hakk Demişti Nesimi / Reha Çamuroğlu
Sahtiyan, Kum Saati, Mırıldandıklarım, Yaz Sinemaları / Murathan Mungan'ın şiir kitaplarının yeni basımları
Kasabanın En Güzel Kızı / Charles Bukowski
Roger Ackroyd Cinayeti / Agatha Christie

NİSAN YAYINLARI

Cardinaud'nun Bir Haftası / Georges Simenon / Sosi Dolanoğlu (çıktı)
Deliler Mezarlığı / Ray Bradbury, Çeviren: İrma Dolanoğlu
Hakimin Evi / Georges Simenon, Çeviren: Hüseyin Boysan

PAPİRUS YAYINLARI

Rengahenk / Can Yücel B.Eserleri-4 (şiir)
Aşk, Seks, Evlilik ve Diğer Hastalıklara Dair / Annenin Murphy Yasaları-2 / Bruce Lansky / Işıtan Gündüz
Tanrıların Gülüşü / Eduardo Calvino / Adnan Özer (roman)
Belki de Biz Farklıyız / Eva Heller / Güzide Kır (çizgi-kitap)

ÖZGÜR YAYIN

Ölü Erkek Kuşlar / İnci Aral / roman
Çocuk Adları Sözlüğü / Ali Püsküllüoğlu

REMZİ KİTABEVİ

IV. Henry / William Shakespeare / Bülent Bozkurt / oyun
Sanatın Öyküsü / Gombrich / Bedrettin Cömert / geliştirilmiş ve genişletilmiş 4. basım
Konuşma Sanatı / Emin Özdemir / 2. basım
Üstün Başarı / Acar Baltaş / 7. basım
Cennette Bir Şeytan / Henry Miller / Rina Eskinazi

SİMAVİ YAYINLARI

Güz Sancısı / Yılmaz Karakoyunlu (roman)
Birbirimizi Anlayamayız / Melih Cevdet Anday (roman)
Göstergebilimin ABC'si / Mehmet Rifat
Bir Üçkâğıtçının Anıları / Sacha Guitry / Tuğrul Tanyol
Atlantik Ötesi / Witold Gombrowicz / Yaşar Avunç
Golem / Gustav Meyrink / Sezer Duru
Harp ve Gölge / Alejo Carpentier / Aykut Derman
Melekler Zamanı / Iris Murdoch / Nihal Yeğinobalı
Perde Aralanınca / Virginia Woolf / Güray Tekçe

TEKİN YAYINEVİ

İdam Gecesi Anıları / Halit Çelenk
Teksas Malatya / Ufuk Güldemir
Kürt İslam Ayaklanması / Uğur Mumcu
Gazi Paşa'ya Suikast / Uğur Mumcu

TELOS YAYINLARI

Sexus / Henry Miller / Sedat Öngör / roman
Diktatör ve Palyaço / Zülfü Livaneli / deneme
Bir Çocuk / Thomas Bernhard / Kemal Boztepe / roman
Düşroman / Arthur Schnitzler / Emel Bilal / roman

VARLIK YAYINLARI

Özdeyişler / La Rochefoucauld / Yaşar Nabi Nayır
İş İşten Geçti / Jean-Paul Sartre / Zübeyir Bensan / roman
Bulantı / Jean-Paul Sartre / Samih Tiryakioğlu / roman

YÖN YAYINCILIK

Uzat Saçlarını Frigya / Cemal Süreya / eleştiri-deneme
Halk ve Sosyalizm İçin Kültür ve Edebiyat / Asım Bezirci / eleştiri-deneme
Hatıralarım / Musa Anter / 2. cilt
Mavi Şehir / İzzet Harun Akçay / öykü
Seçme Şiirler / K. Kavafis / Erdal Alova-Barış Pirhasan
Seçme Şiirler / Ho Şi Minh / Ali Cengizkan

BİLİNÇLİ VE KEYİFLİ BİR YAŞAM İÇİN

'92 YAZININ KİTAPLARI

MEDİNE'DEN UZAKLARDA
Assia Djebar

Cezayir'li kadın yazar Assia Djebar'ın romanı, Hazret-i Muhammed'in Medine'de vefatı ile başlamakta. Kitabın sayfalarında, Bedevi aşiret liderlerinden kadın peygamberlere değin hepsi yürekli birer savaşçı olan kadınların yazgısı birbiriyle kesişiyor. Medine'de ise peygamberin kızı Hazret-i Fatma, boyun eğmez gururuyla; en genç ve saygı gösterilen dulu Hazret-i Ayşe, zamanla bir hikâyeci rolünde halkının belleği olarak sahneye çıkıyor. Lirik bir üslûpla yazılmış bu tarihi roman, efsaneleşmiş olmakla beraber, etten kemikten yapılmış kadın kahramanları canlandırıyor.

MARAZİ AŞKLAR
LİLA RENGİ HÜZÜNLER
Pınar Çekirge

Marjinal Kadınlar yazarının son eseri.
Füsun Erbulak, kitabın önsözünde şunları söylüyor: "Sevdiklerini iddia ettikleri kişilerin hayallerini çalanlar, anılarını yağmalayanlar, kendini satanlar, ihanetin ve yalanın yelpazesini sürekli kullanıp; beyinleri, gövdeleri, yürekleriyle bu yüz karası eylemleri yaşam biçimine dönüştürenler sağlıklı âşıklarsa, Pınar'ın aktardığı kişiler marazidir. Ve onlara lila rengi tutkular, kurtulamadıkları saplantılar yakışmaktadır."

BEYNİMİZDEKİ CİNSELLİK
Anne Moir - David Jessel

Yazarlar, Amerika ve Avrupa'da yapılan araştırmalardan elde edilen en son bilimsel bulgulara dayanarak, doğum öncesi ve sonrası belirli hormonların varlığı ya da yokluğunun, erkek ve kadınların düşünüş ve davranışlarındaki farklılığı belirlediğini ileri sürüyorlar.

cep KİTAPLARI A.Ş.

Piyerloti Cad. 7/9 34400 Çemberlitaş/İstanbul
Tel / Faks: 1-516 20 04 - 05

VARLIK DERGİSİ ABONE KAMPANYASI

Yıllık abone bedeli: 100.000 TL

Abone bedelini 119822 no'lu posta çeki hesabımıza yatırıp aşağıdaki kuponu doldurun, ÜÇ KİTAPLIK ARMAĞAN PAKETİMİZİ KAZANIN!

İsim, Soyadı .....
Adres.....
. .....
.....**Posta kodu** .....
Doğum tarihi .....
Meslek.....

BARLAS ÖZARIKÇA
Sera'da Aşk
(öyküler)

Barlas Özarıkça'ya göre yaşamın anlamı, bize ezberletilen her şeyi bilerek ve isteyerek bozduğumuz, hatta reddettiğimiz anda başlıyor. Kitaptaki öykü kahramanları, birbirlerini ilişkileri ve ilişkisizlikleri ile hırpalamaya varan bir tutumla sorguluyor. Ve tabii, hayatı bize belirli biçim ve düzen içinde verdiklerini iddia edenleri de...

NEŞE CEHİZ
Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler

Neşe Cehiz, gündelik hayatın dayattığı kurallar içinde sıkışıp kalmayı reddeden, korku ve kuşkularına karşın her türlü sınırı zorlamayı göze alan bireylerin dünyasını, çarpıcı gözlemlerle yansıtıyor.

Varlık

KİTAPLIĞINIZIN VARLIĞI ☞ VARLIK YAYINLARI

VARLIK YAYINLARI'NDAN OKURLARA, ARMAĞANLI TAKSİTLİ SATIŞ KAMPANYASI:

●Aşağıdaki listeden işaretleyeceğiniz, **en az 400.000 TL. tutarındaki** kitapları, % 25'ini sipariş elinize geçtiğinde peşin olarak, kalanı ise size göndereceğimiz posta çekleriyle, 6 eşit taksitte ödeyerek edinebilirsiniz. (Fiyatlarda vade farkı yoktur.) Kuponu doldurarak listenizi adresimize (Cağaloğlu Yokuşu 40/2, 34440 İstanbul) gönderiniz.
●En az 400.000 TL.'lık kitap alan herkese bir de **armağanımız** var: Elinizdeki **Varlık** Dergisine 6 ay süreyle **bedelsiz abone** olabilirsiniz. (Halen aboneyseniz, aboneliğiniz, süre bitiminde bedelsiz olarak altı aylığına uzatılacaktır.)

ANLATI DİZİSİ

○**Beyaz Geceler**/Dostoyevski 12000,-
○**Netocka Nezvanova**/Dostoyevski 15000,-
○**Ebedi Koca**/Dostoyevski 17000,-
○**Öteki**/Dostoyevski 15000,-
○**Bir Yufka Yürekli**/Dostoyevski 10000,-
○**İnsancıklar**/Dostoyevski 15000,-
○**İlk Aşk**/Turgenyev 10000,-
○**Bahar Seli**/Turgenyev 12000,-
○**Yüzbaşının Kızı**/Puşkin 15000,-
○**Bir Delinin Hatıra Defteri**/Gogol 12000,-
○**Korkulu Gece**/A.Çehov 12000,-
○**Kröyçer Sonat**/Lev Tolstoy 12000,-
○**Toprak Ana**/C.Aytmatov 12000,-
○**Açlık**/Knut Hamsun 15000,-
○**Akdeniz**/Panait Istrati 15000,-
○**Sokak Kızı**/Panait Istrati 12000,-
○**Perlmutter Ailesi**/Panait Istrati 12000,-
○**Kira Kiralina**/Panait Istrati 12000,-
○**Kodin**/Panait Istrati 15000,-
○**İhtiyar Balıkçı**/Ernest Hemingway 10000,-
○**İnci**/John Steinbeck 10000,-
○**Bir Savaş Vardı**/J.Steinbeck 15000,-
○**Thérèse Raquin**/Emile Zola 15000,-
○**İzlanda Balıkçısı**/Pierre Loti 17000,-
○**Yabancı**/Albert Camus 12000,-
○**Düşüş**/Albert Camus 12000,-
○**Sürgün ve Krallık**/Albert Camus 12000,-
○**Duvar**/Jean-Paul Sartre 12000,-
○**Augsburg Tebeşir Dairesi**/B.Brecht 15000,-
○**Aram Derler Adıma**/W.Saroyan 12000,-
○**Acımak**/Stefan Zweig 23000,-
○**Sapık Sevgi (Corydon)**/André Gide 12000,-
○**Özdeyişler**/La Rochefoucauld 17000,-
○**Kızım Olmadan Asla**/Betty Mahmudi 30000,-
○**Kalkın Nazım'a Gidelim**/F.Erdinç 12000,-
○**Nevşehir'den Newyork'a**/Y.Pekşen 23000,-
○**Onuncu Sigara**/İsmet Kür 20000,-
○**Ölü Bir Deniz**/Erhan Bener 20000,-
○**Halkalı Köle**/Bekir Yıldız 15000,-
○**Kaçakçı Şahan**/Bekir Yıldız 10000,-
○**Yaman Göç-Reform Masalı**/B.Yıldız 12000,-
○**Belki de Sensin**/Erdal Atabek 17000,-
○**Serada Aşk**/Barlas Özarıkça 15000,-
○**Korugan**/Sulhi Dölek 15000,-
○**Truva Katırı**/Sulhi Dölek 23000,-
○**Vidalar**/Sulhi Dölek 17000,-
○**Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi-Değişen İstanbul**/Z.Osman Saba 20000,-
○**Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler**/ Neşe Cehiz 12000,-

ŞİİR DİZİSİ

○**Bütün Şiirleri**/Lorca 26000,-
○**Bütün Şiirleri**/Yorgo Seferis 23000,-
○**Bütün Şiirleri**/Kavafis 26000,-
○**Rumluk-Yaşlı Kadın ve Deniz**/ Yannis Ritsos 10000,-
○**Erotika**/Ritsos 10000,-
○**Newyork'a Mezar**/Adonis 7000,-
○**20 Aşk Şiiri ve Umutsuz Bir Şarkı**/ Pablo Neruda 10000,-
○**Ertelenmiş Düş Kurgusu**/L.Hughes 10000,-
○**Yaşayan Amerikalı Şairler**/Talat S.Halman İngilizce-Türkçe antoloji 15000,-
○ **Amerikalı Kadın Şairler**/Talat S.Halman İngilizce-Türkçe antoloji 15000,-
○**Halk Şiiri Antolojisi**/Hz: E.C.Güney 15000,-
○**Araya Giren Görüntüler**/Kemal Özer 7000,-
○**Gül Sevgili Yurdum**/Ali Püsküllüoğlu 7000,-
○**Gecede Söylenen Türküler**/B. Aykın 7000,-
○**Sesler ve Küller**/Behçet Aysan 7000,-
○**Ve Yürüdük Gecenin Ateşleri İçinden**/H.Ferhad 7000,-
○**Bir Afişin Önünde**/Salih Bolat 7000,-
○**Sınır ve Sonsuz**/Salih Bolat 7000,-
○**Dörtlükler**/Ataol Behramoğlu 7000,-
○**Kızıma Mektuplar**/A. Behramoğlu 7000,-
○**İyi Bir Yurttaş Aranıyor**/ Ataol Behramoğlu 7000,-
○**Kardeş Türküler**/Hz:A. Behramoğlu 17000,-
○**Bütün Şiirleri**/Ziya Osman Saba 17000,-
○**Dildeki Bilgisayar**/Fazıl H. Dağlarca 10000,-
○**Onarırken Kendini**/Arif Damar 10000,-

BİLGİ DİZİSİ

○**Mitologya**//Edith Hamilton 23000,-
○**Zerdüşt Böyle Diyordu**/F.Nietzsche 23000,-
○**Güç Çocuğun Eğitimi**/Alfred Adler 20000,-
○**Mutluluk Yolu**/Bertrand Russell 15000,-
○**Mutlu Olma Sanatı**/Alain 15000,-
○**Masonluk**/Paul Naudon 12000,-
○**Kendini Yaratan İnsan**/G. Childe 17000,-
○**Politikaya Giriş**/Maurice Duverger 20000,-
○**Siyaset Sosyolojisi**/M.Duverger 26000,-
○**Dinler Tarihi**/Felicien Challaye 20000,-
○**Müzik Tarihi**/Ilhan Mimaroğlu 23000,-
○**Tiyatro Tarihi**/Memet Fuat 23000,-
○**Atatürk Diyor ki**/M.Baydar 15000,-
○**Dünü ve Bugünüyle Televizyon**/ E.Ceylan Tamer 15000,-
○**Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**/ Behçet Necatigil 26000,-
○**Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü** / Behçet Necatigil 30000,-
○**Yazı ve Yazınsal Türler**/E.Özdemir 26000,-
○**Edebiyat Terimleri Sözlüğü**/ L. Sami Akalın 26000,-
○**Atasözlerimiz**/Yusuf Çotuksöken 15000,-
○**Deyimlerimiz**/Yusuf Çotuksöken 15000,-
○**Yapısalcığılın Eleştirisine Doğru**/ Atilla Birkiye 15000,-
○**Estetik Yazılar**/ Aziz Çalışlar 17000,-
○**Yılmaz Güney Kitabı**/Atilla Dorsay 23000,-
○**Sinemayı Sanat Yapanlar**/A.Dorsay 20000,-
○**Yönetmenler, Filmler, Ülkeler-I**/ Atilla Dorsay 26000,-
○**Yönetmenler, Filmler, Ülkeler-2**/ Atilla Dorsay 26000,-
○**O İsimler, O Yüzler**/A. Dorsay 23000,-
○**Duygusal Gerilimle Başedebilme**/ Dr.A.Kadir Özer 17000,-
○**Sınav ve Sınanma Kaygısı**/ Dr.A.Kadir Özer 15000,-
○**Teşkilat-ı Mahsusa'dan Mit'e**/ Ergun Hiçyılmaz 12000,-

Not: Peşin ödemede, 100.000 lirayı geçen siparişlere % 10; 200.000 lirayı geçenlere % 15; 300.000 lirayı geçenlere % 20; 400.000 lirayı geçenlere %25; 500.000 lirayı geçenlere ise % 30 indirim uygulanır. Edinmek istediğiniz kitapların bedelini 119822 no'lu posta çeki hesabımıza yatırıp makbuzun fotokopisiyle birlikte siparişinizi bize gönderiniz. (Posta masrafları bize aittir.)

İSTEK KUPONU / İşaretlemiş olduğum kitapları
○ Peşin (makbuz fotokopisi ilişiktedir) ○ Taksitle satın almak istiyorum.
Adı, Soyadı: .....
Ev adresi: .....
..... Ev Tel: .....
İş adresi: .....
..... İş Tel: .....
Mesleği: ..... Doğum tarihi: .....
Teslim yeri: ○ Ev ○ İş İmza:

aralık 1992

varlık

sayı: 7

kitap eki

DORIS LESSING ve "ALTIN DEFTER"

Doris Lessing

70 YILLIK DÜŞÜN "ALTIN DEFTER"İ

"Şu anda Zimbabwe ile ilgili bir roman yazamam," diyor *Doris Lessing,* başparmağıyla işaret parmağını bir kumaş parçasını yoklar gibi birbirine sürterek. Zimbabwe'ye yaptığı geziden döneli çok olmadı: "Küçük ayrıntıları doğru bir şekilde yakalayamam." Bu yüzden onun yerine şu sıra *Mutare Yolu* adlı değişik bir tür roman, geçmişin ve şu anın, izlenime dayanan bir kaleydoskopu olacak tarzda bir roman yazıyor. "Bu yolda bana çok şey olduğunun farkına vardım." Bu yol, Salisbury'den -tabii şimdi Harare- büyüdüğü verimsiz tütün çiftliğine dek uzanıyordu.

İlk evliliğinden olan oğlu John da şimdi Zimbabwe'de tütün çiftçiliği yapıyor. "Beyaz çiftçilerin verandalarında otururken, ne çok şey değişti, diye düşünüyorsunuz. Hepsi iyi işlere girdiler. Ama yine de köklerinden kopamıyorlar. Zimbabwe tam bir psiko-dram."

Bir hukuk profesörü ile evli olan kızı Jane, Güney Afrika'da oturuyor. Yasaklı bir göçmen olduğu için *Doris Lessing* torunlarını asla göremiyor. Rodezya'nın tek taraflı bağımsızlık ilanı devresi sona erdikten sonra, ülkesine geri dönmesine izin verilmişti. Ama Pretoria, *Doris Lessing*'in ırk ayrımıyla dalga geçen *Going Home* (Eve Dönüş, 1957) gibi kitaplarını henüz affetmiş değil. Üstelik bunu yazdığında *Lessing*, üyelik kartı taşıyan bir komünistti. Okulu 14 yaşında bırakmış bir kız için parti bir çeşit üniversiteydi.

Lessing'in 70. yaş gününden az önce, Londra'nın kuzeyinde kalan o belirsiz yerdeki, yani West Hampstead'deki yüksek ve daracık evinde konuşuyoruz. Evelyn Waugh çocukluğunu yan sokakta geçirmiş, kalan ömrünü de bu gerçeği saklamak için harcamıştı. *Doris Lessing*'in sesinde hâlâ Afrika var.

Beni içeri almak için evin üst katındaki çalışma odasından iniyor aşağı. Balkonun çok geniş bir manzarası var. Ağaçların arasından Postahane Kulesini ve hatta kentin alçak tepelerini görebiliyorsunuz. Tıpkı, tepede oturmuş *kopje*'sinden etrafı seyreden babanız gibi, değil mi? "Ama ben zamanımı onun kadar çok düş kurarak geçirmiyorum," diyor.

Doris Lessing, Londra'ya 1949 yılında geldi. Bu, küçük kasabadan büyük kente kaçış öyküsünün, onun tarafından yaşanış şekliydi. Şimdi Afrikalı bir yazar olduğu kadar, Londralı bir yazar *Doris Lessing*. Londra sokaklarının kokusu ve Londralıların bilmiş yüzleri roman ve öykülerinin içine sinmiştir. Tozlu güneş ışığı ve yorgun bakışlar.

İngilizce yazan yazarlar arasında *Lessing*'in tek bir kadın rakibi var: *Virginia Woolf*. Parti yoldaşlarının da söyleyeceği gibi, *Lessing*'in en ünlü romanı *The Golden Notebook* (Altın Defter)'daki kadın kahramanın Wulf soyadını taşıması bir rastlantı değildir. Tıpkı Anna adının bir rastlantı olmadığı gibi. *Doris Lessing*, Tolstoy'un on dokuzuncu yüzyıl Rusya'sında yazdığı bir romanın benzerini yirminci yüzyıl ortaları Londrası için yazmak istediğini belirtiyor. "O zamanlar durumun nasıl olduğunu" anlatacak bir kitap. (...) Ama bu kitaptaki Anna kendini bir çarlık treninin altına ya da Sussex Nehri'ne atan bir Anna değil, yaşamaya devam eden bir Anna.

Lessing'in hemen hemen bütün yapıtları özyaşam öyküsüyle oyunlar oynar. Sözgelimi oturma odası, sahne talimatları "Oda beyaza boyanmıştı, beyaz duvarlar, beyaz tavan... Alçak bir divan... Divanın etrafında bir kitap, dergi, gazete ve plak yığını," diye başlayan ve ona altmışlarda Batı Yakası'nda büyük başarı kazandıran *Play with a Tiger*'ın (Kaplanla Oyun) seti olabilir.

Oyundaki "kaplan", uzun ve fırtınalı bir ilişki yaşadığı Amerikalı gazeteci Clancy Sigal'dı. Ve yine *Golden Notebook* (Altın Defter)'da Anna Wulf'un genç sevgili-rakibinin adı Saul Green'dir. Bu ad hemen Sigal'in hecelerini çağrıştırmaktadır.

Lessing, valizinde *Türkü Söylüyordu Otlar*'ın müsveddesi olduğu halde Londra'ya gitmek üzere Rodezya'dan ayrıldığında başından iki evlilik geçmişti. Hitler zamanında savaştan kaçmış bir mülteci olan ikinci kocası Gottfried Lessing, Doğu Almanya'ya gitti. "Beni zaten hiç onaylamazdı," diyebiliyor artık *Doris Lessing.* "O, yüzde 150 komünistti."

Lessing, Macar ayaklanmasının Sovyet tanklarıyla ezilircesine bastırılmasından sonra, 1956'da Parti'den ayrıldı. Tanzanyalı askerler Amin'i devirmek için 1979'da Uganda'yı istila ettiğinde, Gottfried orada Doğu Alman Başkonsolosu'ydu. "Kaçmaya çalışırken, arabasıyla dosdoğru Tanzanyalı askerlerin yoluna çıkmış. O ve üçüncü karısı alev makinesiyle öldürülmüşler. Daha doğrusu, böyle olduğu söyleniyor. Ama bu öykünün inanılmaz bir tarafı var, sizce de öyle değil mi? Bana kalırsa onun işini KGB bitirdi."

"O her zaman ilerlemiştir," diyor eski bir dost. Ama yine de konuşurken insana dünyanın en durağan, en sakin insanıymış izlenimini veriyor. Üstelik oynaklık denebilecek kadar büyük bir açıklık ve neşe var onda. Bu da kitapların kapaklarına koydukları o ciddi fotoğraflarla hiç uyuşmuyor tabii.

Graham Greene gibi, o da hayranlarını şaşırtmak konusunda uzun bir süredir uzmandır. (Kadın hareketinin kutsal bir sembolü olmaktan çekinmiştir.) Kitapları ise gitgide daha çok sembollerle dolmaya başladı. Bilim-kurguya adımını *Canopus* dizisiyle attı. Bu ona, Brighton'da düzenlenen Dünya Bilim Kurgu Kongresi'nde çılgın kişiliğini gösterme şansını verdi. Ve buna da bayıldı: "Bütün bir kat dolusu kitabın ve Don Kişotvari romanın katledilmesi gerekiyordu."

Ama sonra 180 derece dönerek, son beş yılın en iyi romanlarından biri olan *The Good Terrorist* (İyi Terörist)'le tekrar gerçekçiliği benimsedi. Bu kitabın çıkış noktası neydi?

"Eskiden, gecekondularda yaşayan bir sürü insanla tanışmıştım, ayrıca romandaki Alice'e benzeyen iki kadın tanıyordum. Harrod'ın bombalanışı sıralarında, bir dostumla konuşurken birden bana, 'Ya onlardan biri yaptıysa?' diye sordu. Sonuç: İyi niyetin zamanla çürüyüp kokuşmasını anlatan klasik bir öykü. Konuyla ilgili bir sürü mektup aldım, içlerinden biri, bir zamanlar Kızıl Tugaylar örgütüne katılmış bir teröristten geliyordu. Bütün arkadaşları mezarda ya da ha-

pisteymiş. Onları çeken, kullandıkları dilmiş, öyle diyor."

Ben ise Alice'in -devrimci kimliği ile orta tabaka ortamını bağdaştırmaya çalışan bu kızın- *Doris Lessing*'in gençliğinden bazı izler taşıyıp taşımadığını merak ettim. "Herkesin Gottfried ile döneceği ve benim, bir şekilde hepsini iki kaptan doyurabileceğimi düşündüğüm doğrudur." *Doris Lessing* mükemmel aşçılığıyla da ünlüdür.

Ve sonra *Fifth Child* (Beşinci Çocuk) çıktı ortaya, bir çocuğun, mutlu bir yuvayı dağıtışını anlatan olağanüstü bir söylence. Bu kitap, kısmen bir annenin kadın dergilerinden birine yazdığı bir mektuptan, kısmen de doğabilimci Loren Eiseley'in kumsalda Neondertal'e benzeyen bir kız görmesi üzerine yaptığı yorumdan çıkmış ortaya. Kitapta, doğuştan şekil bozuklukları olan çocukların ölüme terk edildikleri bir Kuzey ülkesi "hastahanesi" ile ilgili tüyler ürpertici bir bölüm var. "Bu bizim yaşamak için gösterdiğimiz azmin bir sonucu değil mi? Bu gibi çocukları ne yapmalı? Anlattığım yer Almanya'daydı. Oraya götürülmem tam bir rastlantıydı."

Doris Lessing'in gerçekliği, tümüyle günlüklerine dayanan bir gerçeklik değildir. Ancak, rüyalarını bir kenara yazar. Zimbabwe'ye tekrar gidişi bunlardan birini hortlatmış. "Eskiden, zorlu bir yolculuğun simgesi olarak Imtali'deki ana caddeyi görürdüm rüyamda. Ben küçük bir kızken Imtali'de üç veya dört kilometre uzunluğunda tek bir uzun cadde ve buna bağlı birkaç yan sokak vardı."

Doris Lessing ailesine karşı büyük bir savaşım vermiş; babası, başarısız tütün tüccarı, annesi, düş kırıklığına uğramış eski bir hemşire. "Onları ancak iş işten geçtiğinde anlayabiliyorsunuz." Son *Doris Lessing Reader* (Doris Lessing Seçkisi) sayılarından birinde babasının yaşamı, sevgi dolu bir üslupla anlatılmaktadır. Lessing annesi hakkında daha az yazmıştır. "Bu çok daha zordu. Ortak yönümüz çoktu -ikimiz de çok inatçıydık- ama farklı şeyler istiyorduk. Felaketle bitmeye mahkûmdu."

Babası gitgide daha çok düş kurmaya ve daha sık hastalanmaya başlamış. Ama yine de: "Son derece özgürdüm. Babam kızların istediklerini yapamayacakları noktayı bilemiyordu. Böylece 18, 5 yaşında İngiltere'de yaşayan hiçbir orta tabakalı kızın olamayacağı kadar serbesttim." Onun iyi yazarlarla tanışmasını sağlayan kişi, İngiltere'den Çocuk Gazetesi'ni getirten annesiydi. Sanırım onun bu derece seçkin bir yazar haline gelmesi, söylediğinden çok daha büyük savaşımlar sonucu gerçekleşmiş bir olay. "Annemin annesi Thames Nehri'nde mavna ile yük taşıyan bir adamın kızıymış. Çocuğunu doğururken ölmüş. Annem de sosyal statüsü kendisininkinden yüksek biriyle evlenmiş. Sanırım annemin korkunç kibirinin kaynağı da buydu. Bu salgın hastalık gibi bir şeydi."

Annesi ve babası 1924'te Wembley'de kurulan Britanya İmparatorluğu Sergisi sonucu özenerek Rodezya'ya gitmeye karar verdiler. Bu sergi bize iki şey kazandırdı: Futbol Federasyonu kupası için bir stadyum ve roman yazarı *Doris Lessing*. Hangisinin daha kalıcı olduğu konusunda iddiaya girebilirim.

Lessing'in bütün eserlerinde, yaşlanmanın trajikomik olayları tekrar tekrar çıkar karşımıza. Derleme kitaplarda en çok rastlanan öykülerinden biri olan *Sevme Alışkanlığı*'nda, George, o çiçekten bu çiçeğe uçup durduktan sonra onu tuzağa düşüren, kendinden çok daha genç bir kadına âşık olur. "Çok ünlü bir tiyatrocu tanıyordum. İki kez evlenmişti; çok hoş kadınlar; biriyle tanıştım. Sonuçta onunla sadece ünlü olduğu için beraber olan 25 yaşındakiyle kalakalmıştı. Bence bu çok hazin bir şey." *Doris Lessing*'in basılan tek şiir kitabındaki şiirlerden -tam on dört tane- ikisi, yaşlı bir kadının genç sevgilisine yazdığı şiirlerdir.

Lessing'in 70. yaş gününden az önce, Londra'nın kuzeyinde kalan o belirsiz yerdeki, yani West Hampstead'deki yüksek ve daracık evinde konuşuyoruz. Evelyn Waugh çocukluğunu yan sokakta geçirmiş, kalan ömrünü de bu gerçeği saklamak için harcamıştı. Doris Lessing'in sesinde hâlâ Afrika var.

"Zamanın soluğunu her zaman ensemde hissetmişimdir, bu da belki bu uygarlıkta yaşıyor olmamdan kaynaklanıyor. Durmadan zamanın akışını yavaşlatmaya çalışıyoruz. Zaman ve zamanla ilgili her şey bizde saplantı haline gelmiş."

20 yıl önce sofizmi inanç olarak benimsemesi de herhalde bu saplantıyla bağlantılıdır. Sofizm, özdeyişler ve tasavvufun bir karışımı, bir İslam panteizmidir. Bu onun Rüşdi olayına duyduğu üzüntüyü açıklamaya yardımcı oluyor. Dayanışma mektuplarının birinin altında da onun imzası var. Onun sosyalist günlerine dönersek büyük bir imzacı olduğunu görürüz. Ancak, protestoların yanlış yönde ilerlediğini düşünüyor Lessing. "İnsanlara İslamiyet'te birden fazla kol olduğunu anlatmalıydık. Onlara, Ayetullah'ın bütün zamanların en büyük eşkiyası olduğunu söylemeliydik."

Rastlantı sonucu, babası o sıralarda orada banka müdürlüğü yaptığı için, 1919'da İran'da doğmuştur *Doris Lessing*. Annesi bir oğlan doğurmaya o kadar kararlıymış ki, bir kız adı düşünmemiş bile. "Doris?" diye önermiş doktor ve adı Doris kalmış.

Asiliği biraz da, erkek kardeşinin (ona göre) kendisinden daha fazla sevilmesinden kaynaklanıyordu. Ailesinin büyük bir bölümünü Afrika'da bırakmış *Doris Lessing*. Ama Gottfied'den olan oğlu Peter, daha bebekken onunla birlikte Londra'ya gelmiş ve halen burada yaşamakta. Roman yazarı Jenny Diski'yi korkunç bir çocukluktan çekip kurtaran Lessing, onu da kendi çocuğu gibi büyütmüş.

Eve gittiğimde *Doris Lessing*'in bende tam 18 kitabı olduğunu keşfediyorum. Okurlarından her biri için *Doris Lessing* ailenin en bilge üyesidir.

(Paul Baher'in yaptığı, bu söyleşi 5 Kasım 1989 tarihli *The Hindustan Times*'dan Asli Cıngıl tarafından çevrilmiştir.)

Doris Lessing

ALTIN DEFTER

Roman / Mitos Yayınları

Doris Lessing artık Türk okurunun yakından tanıdığı bir yazar. Türkçe'ye çevrilen *Türkü Söylüyordu Otlar, Evlenmeyen Adamın Öyküsü, Beşinci Çocuk, Sevme Alışkanlığı, Terörist, Cehenneme Kısa Bir İniş* gibi eserler, Lessing yazınını özgün dilden takip eden Lessing-severlerin yanı sıra yeni hayranlar kazandırdı İngiliz yazara. 1919'da Kermanşah'ta doğan Lessing'in kötü geçen çocukluğu, onu aslında yazar olarak özgün kılan nesnel duyarlılığına götürmüştür. 14 yaşında okuldan ayrılmak zorunda kalışı onu başlarda üzmüşse de, sonradan bunun eğitim sistemine objektif olarak yaklaşmasını sağlayan bir şans olduğunu fark edip bunun tadını çıkarmıştır. Zamanının çoğunu Avrupa ve Amerika yazınının başyapıtlarını okuyarak değerlendirmiş ve kendini eğitme çabaları sırasında özellikle Tolstoy'un ve diğer Rus realistlerinin yapıtlarından etkilendiğini fark etmiştir.

"Mizaç" itibariyle her zaman bir yazar olmaya yatkın olduğumu düşünmüşümdür," der *Lessing* kendisiyle yapılan bir söyleşide. "Ergenlik döneminde birkaç kötü roman yazmıştım. Bir yazar olacağıma adım gibi emindim. Ama artık ileride iyi bir yazar olmayı düşlemeyi bırakıp gerçekten bir şeyler yazmam gerektiğini fark etmem epey zamanımı aldı, bunu ancak yirmi altı yaşındayken fark edebildim."

Bu kararla yazmaya koyulan *Lessing*'in kitapları ona arka arkaya büyük başarılar getirdi. En büyük başarısını *Altın Defter*'in basımıyla kazanan yazar, kitabın kurgusundan gurur duyduğunu hiçbir zaman gizlemedi.

Altın Defter, bir yıllık bir ayrılıktan sonra 1957 yazında yeniden bir araya gelen Anna ve Molly arasında geçen bir konuşmayla açılır. Kırklarını yaşamakta olan bu iki kadının konuşmaları, bir duyan olsa skandal yaratacak niteliktedir. Çünkü bu iki deneyimli kadının söyledikleri genelde bomba niteliği taşımaktadır.

İki kadın Londra'daki dairede yalnızdırlar. Dışarda güneş parlamaktadır, açık pencerelerden içeri sokağın sesleri girmektedir. Erkekler süt dağıtmakta, çilek satmaktadır. Molly'nin oğlu Tommy, yukarı kattaki odasındadır. Kısacası, her şey yolunda gözükmektedir. Ancak az sonra sorunlar, zekice ayarlanmış göndermeler ve diyaloglarla okura sunulmaya başlar ve *Altın Defter* ve onun "özgür kadınlar"ı okuru büyüsü altına alarak olayların içine sürükler.

Romanın kadın kahramanları Molly ve Anna genellikle çevrede erkeklerin olmadığı ortamlarda beraber olur ve politikadan, erkeklerden, çocuklarından ve amaçlarından konuşurlar. Lessing, kadın karakterlerini özellikle erkeklerin olmadığı ortamlarda konuşturur. Çünkü eski İngiliz yazınını incelemiş ve kadın karakterlerin ancak erkeklerle olan münasebetleri çerçevesinde resmedildiğini gözlemlemiştir. Erkeklerle ve diğer kadınlarla ilişkileri dengelemeye çalışan özgür ve sorumluluk sahibi bir kadının, aynı zamanda kendisiyle anlaşmaya çalışışını ve bunlar hakkında yazışını anlatmaya çalışır *Lessing, Altın Defter*'de.

Evet, yirminci yüzyılın üçüncü çeyreğinde özgür bir kadın olmaya karar vermek nasıl bir şeydir? Molly ve Anna'nın erkekler konusundaki tutumları daha çok arkeolojik bir meraktır. "Gerçek" erkekler azalmıştır ve onları bulmak büyük çabalar gerektirmektedir. Üstelik bir diğer ve aslında çok daha ciddi bir sorun vardır. Onlar özgür olmadıkça kadınların özgür olmasının ne anlamı vardır?

Ancak romanın baş kahramanı Anna Wulf, bireyle dünyadaki onca acı veren olay arasında bir aktarıcı olarak görev yapmak zorunda kalan yazarın sorunlarıyla da boğuşmaktadır. Bu, onu yazar olarak artık üretememeye dek götürmüştür. "Tıkanmış" bir sanatçı haline gelen Anna'nın yeniden yazmasını sağlamaya çalışan psikoanalist "Şeker Anne" -Anna'nın kendiyle ve olayın sistematiğiyle alay etmek için taktığı bir isim- bile yazmaya ikna edemez onu. Anna artık sadece kendi için yazmaktadır, deneyimlerini "öyküleştirerek" gerçekten kaçmaktadır.

Kitabın defter bölümleri. -Anna'nın, yaşamının farklı alanlarını kâğıda dökerek düzene koymaya çalıştığı bölümlerdirki bunlar hastalıklı ve bölünmüş bir benliği simgelercesine dört ayrı defter halinde tutulmaktadır: Yazar Anna Wulf'u anlatan siyah defter, politik deneyim ve düşüncelerin yazıldığı kırmızı defter, Anna'nın kendi deneyimlerini malzeme olarak kullanarak yazdığı öykülerin bulunduğu sarı defter, son olarak günlük amacı güden mavi defter. Özgür kadınlar bölümleri ise, ilk bakışta gözlemleyen bir üçüncü kişinin, yani Lessing'in kaleme aldığı bölümlere benzese de, aslında Anna'nın gerçek yaşamı nasıl öyküleştirdiğini gözler önüne sermesi bakımından oldukça ilginçtir. Anna'yı yazar yaparak, *Lessing*, gerçekle yazın arasındaki ayrımı iyice bulandırır. Böylece aslında, yazarın gerçek ve sarsıcı deneyimlerinin yazıya döküldüğünde gerçeği yansıtmaktan ne kadar uzak olduğu-

nu gözler önüne serer. Yazdıklarına yeniden bir göz gezdiren yazar, "Aman Tanrım, yaşadığım karmaşayı anlatmaya çalıştığımı sanıyordum! Bu derli toplu kitabı ben yazmış olamam!" diyerek dehşet içinde kalır.

Kitabının konusu kendisine sorulduğunda *Lessing*, bunun, o anda geçerli olan politik ve cinsel tutumlar üstüne yazılmış bir roman olduğunu ve kitabında bu tutumları nesnelleştirmeye, bunların birbirleri arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalıştığını söylemiştir. Yani kitap eğitimi -ya da düşünme alışkanlığı- sayesinde olayları kişisel bir bakış açısıyla değil de toplumsal olarak görebilen birinin gözünden anlatılmış toplumsal içerikli bir romandır.

Ancak Lessing istediklerini söyleyebilmek için kendine yeni bir roman formu yaratmıştır. Bu yeni form onun zaman, anı ve insan kişiliği hakkında söylemek istediklerini söylemesine çok yardımcı olmuştur; "çünkü kişilik, geçmişin anılaşması sayesinde oluşur; ayrıca böylelikle okura ne demek istediğimi aktarabildim: Bak, farklı iki insan gibi görünen şu iki insan arasında aslında şöyle şöyle benzerlikler vardır. Eğer geleneksel roman biçimini kullansaydım bunların hiçbirini söyleyemezdim. Çünkü bence geleneksel roman biçimi ölü bir biçimdir."

Lessing romanının baş kahramanı Anna'yı büyük bir kişilik bunalımı içine sokar, ama bunun dozu öyle iyi ayarlanmıştır ki Anna intihar edemez, sadece kendisi hakkındaki bütün bilgisi avuçlarının arasında toz olur gider. Anna'nın toplumsal sorunlara ilgisi, Batı dünyasının her şeyin iyiye gideceği, adaletin sonunda yerini bulacağı inancını güden, hümanizm kokan eğitiminden kaynaklanmaktadır. Bu tip bir davranış ve inanç kalıbı günün gerçekleri karşısında acınacak kadar gülünç kaçmaktadır. Zaten Anna'yı da kaldıramayacağı kadar ağır bir karmaşanın içine atar ve Anna'nın karakteri, içindeki çelişkiler yüzünden bölünür. Bu bölünme de dört ayrı defterle sembolize edilir.

Anna'nın kişilik bölünmesinin bir nedeni de inançlarının aslında artık geçersiz, yetersiz, hatta yanlış olduğunu kendine itiraf edememesidir. Bu düşünceler özellikle Molly'yle yaptıkları sohbetler sırasında ortaya çıkar. Anna'nın, dolayısıyla Lessing'in politik düşünceleri, neredeyse komünizme ihanet sayılacak düşüncelerdir. Ancak Jean McCrindle'ın da kendisiyle *Altın Defter* hakkında yapılan bir söyleşide belirttiği gibi, *Altın Defter*'de öne sürülen ve 1962'de büyük kehanetler gibi görünen "iddialar", on yıl sonra bütün gerçekliklerivle ortaya çıkmışlardır. Böylece, kurgusuyla, konusuyla, savlarıyla okuru özgür kadınların dünyasına, onların düşüncelerine, duygularına, yaşamlarına çeken *Altın Defter*, bir başyapıt olduğunu her kelimesiyle okura kanıtlar.

Brewster, Dorothy editor. DORİS LESSING *The Golden Notebook*, Columbia Universily, 1965.

Pratt, Annis editor. DORIS LESSING *Art and Reality in The Golden Notebook* by John Carey, Universily of Wisconsin Press, 1974.

Taylor, Jenny editor. *NOTEBOOKS, MEMOIRS, ARCHIEVES. Reading and Rereading Doris Lessing. Reading The Golden Notebook in 1962* by Jean McCrindle, Roulledge & Kegan Paul, 1982.

Türkçesi: ASLI CINGIL

hayatınızda bir parantez açın !

Can Barslan
.BARUL ÖYKÜLERİ
terelelli pictures 2

Derya Sayın
.DERYA KUZULARI

Cezmi Ersöz
.İSTİSNALAR KAİDEYİ BO AR
son yüzler 2

Gani Müjde
.Burası T.Ö.RKİYE
(8. Baskı Çıktı)

Gani Müjde
.PEYNİR GEMİSİ
(14 . Baskı Çıkıyor)

Can Barslan
.HAİN EVLAT ÖKKEŞ
(2. Baskı)

Kemal Kenan Ergen
.HAYAT BİLGİSİ

Mustafa Durna
.KENDİNE İYİ BAK

Muhsin Kızılkaya
.BEN HALA ANNEMİN DİLİNİ KULLANAMIYORUM

parantez

Klodfarer Caddesi, Dostluk Yurdu Sokak, 10/5
Cağaloğlu - İSTANBUL, TEL: 516 82 84, FAX: 516 23 62

Hülya Serap Doğaner

LEYLA İLE ŞİRİN

Roman/Varlık Yayınları

Nasıl başladığını anımsıyor musun?

Lokantanın kubbeli tavanında yankılanan çatal bıçak şıngırtılarını, kadın ve erkek seslerinin anlamsız uğultusunu dinlediğini, hiç umut kalmadığını düşündüğünü?..

Okulun yemeğine ilk kez yalnız katılıyordu. İçkisinden büyücek bir yudum alıp, at nalı biçimindeki masanın dış kenarlarına sıralanmış yüzleri inceledi. Birbirlerine onu göstererek fısıldaşmıyorlar, meraklı kaçamak bakışlar atmıyorlar, imalı sözler etmiyorlardı.

"Tavırları öyle olağanüstü biçimde olağandı ki, bana acıdıklarını belli etmemeye çalıştıkları belliydi," diye anlatmıştın. "Her şey yolundaymış gibi davranmaları, her şeyin mahvolduğunu bildiklerinin kesin kanıtıydı," demiştin.

Hep böyle karamsardın sen.

Ama kim bilir, belki de buna gerçekçilik demeli.

Biraz daha içti. Kimsenin acımasına muhtaç değildi. Birinin ona acıması gerekiyorsa, kendisi bunu herkesten iyi yapabilirdi. "Zavallı Leyla!" dedi kendine. "Sen terk edilecek kadın değilsin ki... Bunu hiç hak etmedin!.." Bir yudum daha alıp fikrini değiştirdi. "Hayır, hak ettin, aptal karı! Önce sen onu terk etmeliydin!"

Bu yüzyıllık irfan yuvasının oğulları ve kızları, kendi aralarında öğretmen öğretmene konuşuyorlar; dışlanmışlık duygusuna kapılan gelinler ve damatlarsa yemeklerini didikleyerek kendi aralarında susuşuyorlardı. Gece öğretmenlerin gecesiydi. Avukat, manken, tüccar, bilgisayarcı, butikçi, asker, komisyoncu, helikopter pilotu, doktor ya da turizmci olan eşler bu gece burada figüranlık yapıyorlardı. Leyla, kendi eşinin o sırada kiminle nasıl oyunlar oynadığını merak etti; sonra merak etmemeye karar verdi.

Leyla'dan bir iskemle ötede oturan tarih öğretmeni Güngör Bey, aralarındaki beden eğitimi öğretmeni Sevim'e "Tarihi yaşadığımızın farkında mısınız?" dedi coşkuyla. "Son otuz yılda, üç yüz yıllık ilerleme sağladık. Ben buna İkinci Yükselme Devri adını veriyorum."

"Ben yükseldiğimize falan inanmıyorum," diye lafa karıştı Leyla aynı coşkuyla. "Yine de İkinci Gerileme Devri yakın görünüyor. Üstelik bu sefer bir duraklama döneminden de geçmeden tepe takla gideceğiz." Sözcükler ağzından çıkar çıkmaz da pişman oldu tabii.

Güngör Bey, Sevim'in tabağının üstünden Leyla'ya doğru eğildi. "Neden bazıları her olumlu gelişmeye karşı çıkarlar?" diye sordu sözlü sınavı yaparmış gibi. Sonra da kunt bir bilgiçlikle kendi sorusunu yanıtladı. "Çağa ayak uyduramamışlardır, olup bitenlere akıl erdiremiyorlardır da ondan!"

"Kendi payıma bunu kabul etmekte sakınca görmüyorum," dedi Leyla. "En zengin kişinin devlet başkanı olması çağın gereğiyse, evet, ben bu çağa ayak uyduramıyorum."

"Demek son Anayasa değişikliğine de karşısınız, öyle mi?.. Beni hayretten hayrete düşürüyorsunuz Leyla Hanım."

Arada kalan Sevim, boynundan sallanan tuhaf madalyonu, kemikli parmaklarının arasında çevirip duruyordu.

"Bence bu bir devrim!" diye sürdürdü sözünü Güngör Bey. "Başkanlık sisteminin kabulünden de, hatta daha gerilere gidersek, cumhurbaşkanlığının askerlerden sivillere geçişinden de daha köklü bir değişim!"

"Belki de gerçekte değişen bir şey yoktur," dedi Leyla. "Şimdiye kadar devlet başkanları zengin oluyordu, artık zenginler devlet başkanı olacak."

Güngör Bey tuhaf bir ses çıkartarak dişlerinin arasındaki tütsülenmiş somon aromalı soya ezmesi kırıntılarını Sevim'in bardağına püskürttü. Leyla onun güldüğünü görmek umuduyla başını çevirdi ama, boşuna! Adamın yüzünde, sadece salaklarda görülebilecek mutlak bir ciddiyet okunuyordu.

"Anlayamıyorsunuz Leyla Hanım, anlayamıyorsunuz! Kendine hayrı olmayanın, memlekete de hayrı olmaz. Zengin adam, en azından kendi servetini iyi yönetmeyi bilen adamdır. Türkiye için en zengin Türk'ten daha doğal bir Başkan düşünülemez."

Leyla sarhoş olamadığına hayıflandı. Gerçekten ve kesinlikle umut kalmamıştı. Bu ülkede tarihin başka ülkelerdekinden çok daha sık yinelenmesinin nedeni böyle salak tarih öğretmenleri miydi acaba? Neden bazı kısır döngüler bir türlü kırılamıyordu? Güngör Bey'in İkinci Yükselme Devri'nin mimarı kabul ettiği o eski Cumhurbaşkanı, görev süresinin son gününde gülünç bir kazaya kurban gitmiş; kendi isteğiyle dikilmiş olan o görkemli anıt, açılış töreni sırasında üstüne devrilince, kendi heykelinin altında kalan ilk devlet başkanı oluvermesinin yanı sıra, tarihin en yassı devlet adamı olma onurunu da kazanmıştı. Anısını yaşatmak için sonradan dikilen daha büyük heykeli de *DUR* örgütü havaya uçurmuştu. Türlü çalkantıların ardından ülke dönüp dönüp aynı noktaya geliyordu. Son günlerde aynı adamın "Zenginlik en büyük erdemdir," özdeyişinin devlet dairelerinin duvarlarında boy göstermeye başlaması rastlantı değildi kuşkusuz.

Arada kalan Sevim, bardağındaki kırıntıları tiksintiyle inceledi. Sonra Güngör Bey'e döndü. "Bacağınız bacağıma değiyor," dedi buz gibi bir sesle.

"Pardon. Biliyor musunuz, bacağınız benimkinden daha sert."

Sevim, yılan ıslığını andırır bir sesle "Karınızın denizanaları kadar yumuşak bacağı sol tarafınızda," diye karşılık verdi.

Güngör Bey büsbütün salaklaştı. Karısına doğru dönüp sustu.

Leyla, Sevim'in madalyonunu başkalarında da gördüğünü anımsıyordu. "İlginç bir takı," dedi. "Özel bir anlamı mı var?"

Sevim, dipten kesilmiş tırnaklarından birini, gümüş madalyonun üst tarafındaki minik kabartıdan, kenarları tırtıklı oval oyuğa doğru kaydırdı. "Bakireyim ve hep böyle kalacağım!" dedi. Sesinde belirgin bir gurur vardı. "İşte anlamı bu."

"Erkeklerden hoşlanmıyor musunuz?" diye sordu Leyla.

"Hayır," dedi kız. Sonra, kafasından nasıl bir fesatlık geçtiyse, Leyla'yı kuşkuyla süzerek "Kadınlardan da hoşlanmıyorum," diye ekledi.

"Hiç umut yok!" diye düşündü Leyla. Kadınlara ilgi duysaydı bile, Sevim'i çekici bulmazdı herhalde. Bu soğuk yaratığın fiziksel anlamda bakire olduğu kesin değildi. Küçük bir kaza, hoplayıp zıplarken yaptığı hesapsız bir hareket, çok değer verdiği bu hazineyi elinden almış olabilirdi. Ama ruhen sonsuza kadar bakire kalacağı kesindi. Okuldan artan zamanlarında yardımcı antrenörlüğünü yaptığı ulusal jimnastik takımının toplu tecavüzüne uğrasa bile, bu gerçek değişmezdi. Zaten cinsellikten öyle uzak görünüyordu ki, bir kulplu beygir bile böyle bir saldırıya uğramak açısından daha fazla tehlikedeydi.

Müdür, doğrulup kadehini kaldırdı. Neyse ki, "Seçilmişlerin seçkin okulu" diye başlamadı bu sefer. Yine de okulun ülkeye yaptığı değerli katkıları ballandırarak anlattı. "Geçen yüzyıl boyunca bu okulda çalışan öğretmenler, birçok anlamda ülkemizin bugününü biçimlendirdiler," dedi. "Sizler de, yarınlarımızın yönünü belirleyecek olan gençlerimizi yetiştiriyorsunuz!"

"Ona ne şüphe!" diye geçirdi içinden Leyla. Herhalde yarınların yönünü, devlet okullarında iki yüzer kişilik sınıflarda okuyan, bazen aylarca canlı bir öğretmenle karşılaşmayan, soğuk video ekranlarına bakmaktan miyoplaşmış halk çocukları belirleyecek değildi. En iyi okulun bile bu koşullarda kendiyle övünmeye hakkı yoktu. Ülkede gerçekten iyi okullar bulunsaydı, insanı boğan bu budalalık sisi bir iki yerinden delinmez miydi? Ama bunları söylemek Leyla'ya düşmezdi tabii. O sadece resim öğretmeniydi. Üstelik okulda daha ilk yılını bile doldurmamıştı.

Müdür yerine otururken, ötekilerin coşkulu alkışlarını dinledi Leyla. "Seçilmişlerin seçkin okulu" sloganını yıllar önce kocası Özgür'ün ajansı bulup armağan etmişti okula. Hatta masanın üstündeki flamalardan şimdi kendisine alayla göz kırpan amblemin tasarımcısı da Leyla'ydı. Ajans için ürettiği ilk işlerden biri o amblemdi. Onu yaparken ne Özgür'le evleneceğini, ne de günün birinde bu okulda öğretmenlik yapmak zorunda kalacağını biliyordu henüz. Gündüzleri patronu için çalışıyor, geceleri de hayalindeki sergi için resimler yapıyordu. Henüz bir nebze olsun umut vardı içinde. İnsanlar da, kendi yaptığı resimler de iğrenç görünmeye başlamamıştı gözüne.

Şimdi evine gitmek istiyordu. Sarhoş da olamadığına göre, burada kalmasının anlamı yoktu. Başının ağrıdığını söyleyip gidecekti. İnanmayanın cehenneme kadar yolu vardı. Zaten başı gerçekten ağrımaya başlamıştı.

Kızı, tatlı servisi başlarken uzaktan gördü. Yüzü çok tanıdık geliyordu ama, nereden tanıdığını çıkartamadı bir süre. Bakışlarını ondan alamıyordu. Başının ağrısını unuttu. Gitmekten vazgeçti.

İki çeşit tatlı vardı. Aslında ikisi de, çikolata soslu dondurmadan başka bir şey değildi. Erkeklere verilen tabaklarda, yukarı doğru sivrilen ve uçları birer kirazla süslenmiş olan üç yarım kürecik vardı. Leyla, sayıyı şaşırsalar da biçimde epey başarılı olduklarını düşünürken, Güngör Bey, tarihçi merakıyla, garsona tatlının adını sordu. *"Three Tits"* diyerek utangaçça sırıttı delikanlı. Tatlının adı Türkçe olsaydı, herhalde kızarmadan söyleyemezdi.

"Üstündeki hakiki çikolata galiba!"

Kadınların önüne konan şeylerse, öyle gerçekçi çalışılmıştı ki, Güngör Bey adını sormaya cesaret edemedi. Zaten o sırada Sevim, "Aptallar, sapıklar!" diye bağırarak kendininkini masaya çarptı. İki yuvarlak ve bir uzun dondurma topağı havalanıp bir yerlere uçarken, memesiz kıçsız gövdesiyle kalktı kız, hızlı adımlarla masadan uzaklaştı. İki yandakiler, "Nesi var bunun?" bakışlarıyla bakıştılar. Leyla'nın tam karşısında oturan Okul Aile Birliği Başkanı Canan Hanım, bir şeye aldırmadan, tabağını şen bir iştahla tombul yüzüne doğru kaldırarak, çikolataya bulaşan dudaklarını yalayıp temizleyerek, kaşık kullanmadan yemeyi sürdürdü dondurmasını.

Birden, sarhoş olmaya başladığını minnetle fark etti Leyla. Kızı da tanımıştı artık. Balthus'un kızıydı!

Bunun iyi bir işaret olduğunu biliyordu.

Bilmiyordun. Senin için her şey kötü gidiyordu. Çoktandır bir işaret bekliyordun. O işaretin ben olduğuma inanmak istedin.

Alman Almanca öğretmeni Herr Klein iri gövdesiyle klavyenin başındaydı. Mikrofonu orkestranın solistinden alan İngiliz İngilizce öğretmeni Ms. Nelson, Leyla'nın ergenlik yıllarından anımsadığı ağlamaklı bir aşk şarkısı okuyordu: *"How am I supposed to live without you?"* Pistin ortasında, suratını pembe bluzlu ve pembe pabuçlu Fransız Fransızca öğretmeni Mlle. Fraise'in saçlarıyla boynunun arasına gömerek, kızın sırtında duran elinin küçük parmağını havaya kaldırıp poposunu çıkartarak dans eden Yahudi Türkçe öğretmeni Sami Bey, şarkı bitince dansın da bitmesi gerektiğini biraz gecikerek de olsa fark etti. Mlle. Fraise'i, masanın karşı tarafındaki yerine götürdü; siyah beyaz filmlerde kalmış gülünç bir kibarlık gösterisiyle, iskemlesini çekip oturttu. Döndü; Leyla'nın sağında, somurtuk karısının da solunda kalan kendi yerine geldi. Çöker çökmez de, büyük bir şaşkınlıkla elini ağzına kapattı.

"Hayrola?" dedi karısı. "Matmazel'in küpesini mi yuttun?"

Sami Bey, ince anlamlı dokundurmalara kafa yoracak halde değildi. Yarım doğrularak, kumaş taklidi kâğıt peçeteyle, halis keten pantolonunun arkasına yapışmış olan hakiki çikolatalı dondurma topağını temizlemeye çalıştı.

Leyla, gülüşünü bardağıyla örttü. Bardağının üstünden Balthus'un kızına baktı.

Onun kızı olmak şöyle dursun, bu isimde bir yirminci yüzyıl ressamından bile habersizdim.

Kız salonun öbür ucunda, pencere kenarındaki küçük masalardan birinde oturuyordu. Yapay müziği ve kalabalık öğretmen grubunun şamatasını duymuyor gibiydi. Karşısındaki tombul adamın anlattıklarını dinlediği de kuşkuluydu. Dalgın bakışlarla denize bakıyor, arada bir ürkekçe gülümsüyordu. Hem oradaydı, hem yoktu. Adam, uzanıp elini kızın elinin üstüne koydu. Leyla onların baba kız olmadıklarını kestirdi; nedense içi burkuldu.

Gözünü kızdan ayıramıyordu. Benzerlik şaşırtıcıydı. Hayır, sadece benzerlik değildi bu! Kız, gerçekten o kızdı. Yokluğu fark edilmeden dönmesi koşuluyla, resimlerden bir gecelik izne çıkmış olmalıydı.

Balthus'un kızı, tombul adama gülümseyip masadan kalktı. Mutfak yönündeki kemerli geçite doğru, uyurgezer adımlarıyla yürüdü: Yarı masum, yarı baştan çıkarıcı, hem korunmaya muhtaç, hem de tehlikeli...

"Tatlı ve uçarı çocukluk düşleriyle, arlanmaz yetişkin istekleri arasındaki dikenli çitte kanat çırpan bir kelebek," demiştin.

Çiçekli elbisesinin eteklerini savurarak, üstünde erguvan renkli ışıkla çizilmiş bir kadın pabucu pırıldayan kapıdan geçip kayboldu.

Leyla, iskemlede asılı duran çantasını aldı, yüreği hızla çarparak kızın peşinden gitti. Onu yakından görmek; her çizgiyi, her gölgeyi belleğine kazımak istiyordu.

Rujunu tazeler gibi yaparken, göz ucuyla kıza baktı. Uzaktan göründüğünden daha ince, daha ufak tefekti. Mavi gözlerinde çocuksu ışıltılar vardı. On altı ile yirmi arasında herhangi bir yaşta olabilirdi. Kızın aynadan gözlendiğini fark edeceğinden korkup bakışlarını bir an kaçırdı Leyla. Sonra, fark etmesini, hesap sormasını, böylece bir konuşma kapısı aralanmasını isteyerek, daha pervasızca baktı.

Balthus'un kızıysa, Leyla'nın varlığından habersizdi sanki. Çiçeksi kokusunu bir iz gibi ardında bırakarak, çıkıp gitti aynadan.

(Kitabın birinci bölümünden)

Küçük İskender

DEDEM BENİ KORKUTTU HİKÂYELERİ

Armoni Yayıncılık

Ruhumun güvenilmez bir çağı vardı. Macera yüklü mısralar ve çekici kötülüğün insanı kainatın emrine verdiği gerçeği, sonra çokça Pasolini, çokça Foucault, çokça H.Miller ve ihtiyarlayan hikâyelerin şiirle yaşadığı yasak aşk, sonra Ben doğası kaydırdı beni bu kitaba. Uyuşturucu, masal, esrime, alt kültür cinselliği, bu cinselliğin içerdiği şiddetli masumiyet, niceliğin bambaşka yüzü, küskünlük yasaları, şizofreninin gökkuşağı, bu çok renkliliğin gelenek uzantısı, herkesin barındırdığı iktidarsızlık, yorma güdüsü, üzme tutkusu, geri dönememe korkusu bir hikâyeden bir hikâyeye gider bu kitapta. Zor yayımlanmıştır. Yayınevleri basmaya pek yanaşmazlar. Ürkmüştür dili çünkü. Özür dilemez dili çünkü. Tükürerek konuşur. İhtiyaç fazlası sevdalarla yazılmış, söylenmiştir. Herhangi bir çiçeğin adının intihar olduğunu iddia edebilmektedir. Mitoloji, plastik sanat, orgazm ele alınırken polisiye bir taktik izlenmiştir. Katliamlar sonrasının hüznünü biriktirir. Ortak simgelerin birbirlerine danıştıkları (ve sığındıkları) çağrışımlar doğal olsa da temelde caz kertesinde büyük bir vedanın hazırlığı sezilebilir. Bu, fenalığın eski gücüne kavuşmasıdır. Ahlakı küçük düşürmenin keyfi, baştan sona virtiözdür. Küflenmiş ilişki biçimlerinin analizini yaparken, insan nasıl üzülür, endişelenir, oralardan kaçmak ister, uyurken üstü açılan bir yeryüzünün üstünü yavaşça yeniden örtmeye çalışır. *Dedem Beni Korkuttu Hikâyeleri*'ni yıllarca yazdım. Uyumlu, sağlıklı okurun elinde okunurken tutuşacak kadar kırgındır. İlk söylendiği yeri arayan bir masaldır belki de aslında. Kan akar. Durmadan kan akar sayfalarından. Şeytana konuşma ve kendini savunma hakkı tanınmasından yana metinler, dizeler, görsel göndermelerle gettolaşmalara göz kırpmaktadır. Pascal'ın 'Bütün eğilimler doğanın içindedir.' cümlesinin sonundaki ünlem işaretidir. İnsanın herhangi bir nesne olmaksızın kendi yüzünü göremeyeceği gerçeğinin altı çizilidir. Mütevazi olmaya gerek duymuyorum: Bu kitap Batı kültürü için yavan ve basit, buraları için lükstür. Okur, kendi bilinci ve bedeniyle tartışmaya çağrılıyor. Okur, kendi kendini düelloya davet etsin diye yazdım *Dedem Beni Korkuttu Hikâyeleri*'ni.

Bazı imgeler beni bile telaşlandırdı, bir şeyler yapmam gerektiğini hatırlattı. Bu kitap barra gökyüzünden indi, arzdan çıktı. Onu insanlarla paylaşmaya kalkışmamalıydım sanırım, ama paylaşmasaydım bu defa mahkûmiyetim kesinleşecekti. Arada kaldım. Tanrılar ile şeytanlar arasında çöpçatanlık yapmanın tehlikeli güzelliğini yaşadım. Ölümün sırdaşı oldum. Bağışlayın.

Zeynep Aliye

ALİYE'NİN ÖYKÜLERİ

Cem Yayınevi

"Gölün üzerindeki buz tabakası çatırdıyordu. Azgın bir kurt sürüsü, can çekişen bir ata saldırıyordu. Buruşuk suratlı akbabalar geniş daireler çiziyordu havada. Geceydi. İki kürek kemiğinin arasından soğuk, buz gibi ter sızıyordu." (Aynada Tüy Sesleri)

"O sırada geldiler.

T., kızın omzuna atmıştı kolunu. Dar, zayıf omuzlarına. Kendisine yaslanmasını istemişti. Çünkü penceresinin önünde üşüyen acemi kuştu o. Hani uçmayı beceremeyip aşağı, bahçeye düşen ve pusudaki yabanıl kedinin yaylanıp üzerine atladığı, ölümünden kendisini sorumlu tuttuğu yavru kuş..." (Su ve Işık)

"Semih, her şeye karşın intiharın bir cinnet hali olduğunu savunuyordu... Sabah, onu dinlemiyordu ama. Bütün anımsadığı, yosun tutmuş, karanlık, kaygan bir merdiven boşluğuydu. 'Sana çikolata vereceğim...' diyordu hırıltılı bir ses. Çığlık çığlığa bağırıyordu Sabah.: 'Anneciğim...'" (Aşkların Parmak İzleri).

"Bir bölük kuş, düzgün sıralar halinde, herhalde güneye uçuyordu." (Kumru Geri Gelmeli)

"Birsen her zamanki mutsuzluk, yalnızlık tiradına kaptırmıştı kendisini. Sanki özel bir haz duyuyordu bundan. Orgazma ulaşmak üzere olan birinin sesiydi çünkü dudaklarından dökülen..." (Yağmur Damlasında Fırtına)

"Bembeyaz okul yakalıklı bir oğlan, 'Sana azıcık ısırman için vermiştim. Hepsini yemeye kalktın...' diye bağırarak muzu çekip alıyor elinden. O inanılmaz tat damağındaki algılanma sürecini henüz tamamlamamışken..." (Muzdan Nefret Ediyordu)

"Kolalı beyaz peçeteyi eti çekilmiş dudaklarına dokundurup yutkunuyor Rıfkı Bey. Göz kapakları gitgide ağırlaşan adama bakıyor Beyza. Aklından geçenleri, özlemlerini, beklentilerini sorup öğrenmek istiyor. 'Yoksa sizin deterjan kutunuz da ben miyim?' sözcükleri dolanıyor dilinin ucunda..." (Sinderella)

"'Kimin için, ne oldum bugüne dek?' diye soruyor. Sonsuz, karanlık bir yol yürüyor gözeneklerinde. İnsanın en büyük düşmanının yine insan olduğuna inanıyor. Haykırıyor: 'İrinleşmesinden' korktuğu sevgisini sunmak istiyordu yalnızca. Bizden bütün beklentisi sunusunu kabul etmemizdi. 'Alalım bari,'diyemediler. Gülüşlerinin, düşlerinin sigorta edilmesini koşul olarak ileri sürdüler..." (Yalnızlığıma Şarkı Söyle)

"Merdivenin sonsuz basamaklarından birinde olduğunu düşünüyorum. Telefon kulübesindeki kadını anımsıyorum. Sesi hâlâ hıçkırıyor kulaklarımda. Aslında o kadın ben'im... O metrodan çıkan kız, apartmanın terasında son adımı atmak üzere olan... Nehirlerin yolu hiç değişmese miydi? Çayönü, Teb, Babil hiç olmasa mıydı? Homo Habilis hiç ayağa kalkmasa mıydı?" (Güneşe Yüzünü Çeviren Adam)

"Birden kendimi kaptırdığım oyunu anımsıyorum. Masamın üzerinde duran resme bakıyordum dakikalardır. Olanlar da o sırada olmuştu. Gözlerimi açmaktan korkuyorum... Garip bir önsezi, beklemediğim bir şeylerle karşılaşabileceğimi söylüyor. Avuçlarım ter içinde. Dilim ağzımda kocaman. Gözkapaklarımı yavaş yavaş aralıyorum. Yanılmamışım, resimdeki oda burası..." (Bir Sabah Kapınızı Çalacaksınız...)

İyisi mi siz, *Aliye'nin Öyküleri*'ni baştan sona okuyun...

YAKUP ŞAHAN

Açık Yapıt / Umberto Eco

Kabalcı Yayınevi

İtalya'nın ünlü ve çok yönlü yazarı Umberto Eco, "Gülün Adı"[1] romanının çevirisiyle ülkemizde ilk kez adını duyurmuştu. Adı geçen romanın filme alınıp bütün dünyada ve bizde gösterilmesiyle, ünü daha da yaygınlaşmıştı; bu arada, biz de, *Opera aperta* (Açık Yapıt)tan iki önemli denemeyi çevirerek ve birini *Düşün* dergisinde, ötekini Felsefe Dergisi'nde yayınlayarak, yazarın düşünsel yanına ışık tutmaya çalışmıştık.[2] Daha sonra yine *Düşün* dergisinde (Yaz 90 sayısı), S.Rifat imzasıyla, U.Eco ile uzun bir söyleşi çevirisinin ve 3 Ocak 1990 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde, Yavuz Baydar'ın U.Eco ile yapmış olduğu söyleşinin yayınlanması; en son olarak da, 1991 Eylül'ünde, Adam Yayıncılık'ın *Günlük Yaşamdan Sanata* başlığı altında Eco'nun kimi denemelerinin yayınlanması yazarı daha yakından tanımamıza yardımcı olmuştu. Şimdi de yazarımızın bir başka romanı, *Foucault Sarkacı* yayınlanmış bulunuyor.

Gerçekten, roman yazarı ve denemeci olarak kendisini bir hayli tanımış olmamıza karşın, öbür düşünsel etkinlikleri (sözgelimi, göstergebilimciliği, Ortaçağ uzmanlığı, vb.) ve, burada bizi daha çok ilgilendiren, estetik kuramcılığı ve eleştirmenliği üstüne, Türkçe'de yeterli bilgimiz olduğunu söyleyemeyiz herhalde. Oysa bana göre yazarın en önemli çalışması, açık yapıt poetikasıdır ve bu bilinmedikçe, ne yazarın kendisi, ne *Gülün Adı* ne de *Foucault Sarkacı* gereğince anlaşılabilir.

İşte bu ağırlığından dolayı, *Kabalcı Yayınevi* bu ünlü yapıtı dilimize kazandırmak istemiş ve metnin İngilizce çevirisiyle bana gelerek, Türkçe'ye çevrilmesini önermiş ve ben de kabul etmiştim; çünkü, ben zaten daha önceden çeviriye Fransızcasından başlamış ve yukarda belirttiğim gibi, iki denemesini de yayınlamış bulunuyordum.

Ne ki, metnin Fransızca çevirisiyle İngilizcesini karşılaştırdığımızda, özgün metinde (ve Fransızcasında) yer alan, James Joyce'un Ulysses'i üstüne uzun bir yorumun çıkarıldığını ve yerine sanat tarihi ve estetikle ilintili birkaç denemesinin konulduğunu gördük ve yazarımızın estetik kuramcılığı ve "açık yapıt poetikası" üstüne daha toplu bir bilgi vereceğimizi düşünerek, biz de aynı yolu izlemeye karar verdik. Bundan ötürü, bizim çevirimizde hem "açık yapıt poetikası"nın sunumunu, açımlanmasını ve savunulmasını, hem de çağdaş sanatın genel gidişi üstüne, sözgelişi, "Kötü Beğeni", "Toplumsal bağlanma olarak biçim", "Televizyon estetiği" ve estetiksel konularla ilgili olarak kaleme alınmış daha başka, ilginç denemelerle karşılaşılacaktır.

Şimdi gelelim *"açık yapıt* poetikası"na.

1958'de, XII. Uluslararası Felsefe Kongresi'ne, U.Eco 'açık yapıt sorunu' başlığını taşıyan bir bildiri sunuyor ve böylece konu ilk kez estetiksel ve felsefi platformda tartışmaya açılmış oluyor. Daha sonra yazar, bu bildirisini geliştirerek bir kuram oluşturuyor ve 1962'de *Opera aperta* adıyla bir kitap olarak yayınlıyor.

Yazarın birkaç yerde vurgulamasından anladığımıza göre, bu kuramın çıkış noktası ve de dayanağı, yöntembilim açısından, biri kuramsal fizik ve öteki sanat olmak üzere, iki düşünsel etkinlik alanında, XIX. yy.'ın sonu ile XX. yy.'ın başlarında meydana gelen gelişmeler ve olaylar arasında bir benzeşmenin gözlemlenmesi ve bu benzeşmeye dayalı, bir örnekseme yoluyla usavurma (raisonnement par analogie) olduğu söylenebilir.

İlkin, kuramsal fizik alanında olup bitenleri görelim.

Newton fiziğinin temel yapısını oluşturan kimi saltık ilkeler, kategoriler ve kavramlar, XX. yy.'ın başlarında, kuramsal fizik alanında güvenilirliklerini yitirmişler ve yerlerini olasıcı, olumsalcı ve görelikçi terimlere bırakmışlardı. Sözgelimi, uzay ve zaman kategorilerinin yerine uzay/zaman süreklisi geçmiş, böylece zaman üç boyutlu olmaktan çıkmış, dört boyutlu olmuştu; madde kavramının yerine enerji kavramı geçmiş ve madde bir etkileşim alanına dönüşmüştü; saltık (yani değişmez ve ebedi) bir doğruluk fikri, süreç olarak, göreli bir doğruluk anlayışına dönüşmüştü; buna koşut olarak, kesin bilginin (certitude) yerini olası bilgi, zorunluluk kategorisinin yerini olumsallık ve rastlantı almıştı; belirlenimcilik ile nedensellik ilkelerinin yerine belirlenimsizcilik (indéterminisme), nedensizlik (non-causalité) ve tamamlayıcılık (complémentarité) kategorileri geçmişti; nesnellik, öznel'e, bireysel'e, göreliliğe yerini kaptırmıştı. Uzatmayalım, köklerini XVII. yy. Karteziyenizminden ve Bacon deneyciliğinden alan, XVIII. yy.'dan bu yana egemenliğini tüm katılığıyla sürdüregelen Newton fiziği, özellikle mikrofizikte birçok soruna doyurucu bir yanıt veremediği için, kimi ilerici düşünürlere göre nerdeyse toptan itibarını yitirmişti.

Bilimsel alanda kopan böylesine yıkıcı bir fırtınanın felsefe ve sanat disiplinlerini kökünden sarsıp etkilememesi düşünülemezdi.

"Çağcıl bilimde kimi eğilimlerin açık yapıt poetikasında az ya da çok kesin bir biçimde yansımış olduğunu kabul etmek, hiç de şaşılası bir iş değildir". Çünkü, "sanatçı da yaşadığı kültürel çevrede kimi bilimsel kavramların yaygınlaşmasından etkilenir; öyle ki, yapmış olduğu sanatın, giderek, bilimin yaygınlaştırmış olduğu dünya görüşüne, imgelemin vermiş olduğu bir karşılık olmasını ister; dolayısıyla, *sanat, bu görüşün yapısal bir eğretilemesi (figuration) olur.*"

"Sanatsal biçimler, sanat düzleminde, doğadaki olayları yöneten belirlenimsizcilik ve istatiksel dağılım kategorilerini izlerler. Böylece açık yapıt, kendine özgü yollarla, nedenselik ilkesini, iki değerli mantığı, tek - yönlü ilişkilerini, çelişmezlik ilkesini kuşkuyla karşılar ve tartışma konusu yapar."

Böylece "rastlantının nedensellikle kurmuş olduğu yeni ilişkilerin işe karıştırılması, uygarlığımızın Karteziyen uşçuluktan kopuşunun bir kanıtı" sayılabilir. "Belirlenimsizlik ile kuvantik fizik yöntemi, saltık sanılan, ayrıca dünyamızın metafizik çatısını kurduğu da düşünülen değerlerin (nedensellik ve çelişmezlik ilkelerinin) de saymaca olduklarını; dünyayı açıklamak ya da başka bir dünya yaratmak için hiç de gerekli olmadıklarını ortaya koymuştur."

İşte bu yüzden, "bugün sanat alanında tüm klasik değerlerin bir çöküşü karşısında bulunuyorsak, eğer, buna koşut olarak, aynı derecede köklü bir devrim bilim alanında da gerçekleşmiş bulunmaktadır: Uzay, madde, eşdeğerlik, genel çekim yasası ile ilintili kavramların yakın zamanlarda if-

las etmiş olması ve belirlenimsizlik, olasılık, çelişki, entropi (evrendeki düzensizlik) kavramlarının birden ortaya çıkışı, her yerde bir gizemcilik uyanışını ve yeni bir aşkınlık olanağını ortaya koymaktadır."

Açık Yapıt'tan yapmış olduğumuz, tırnak içindeki alıntıların tümü, bilim alanındaki gelişmelerin sanat alanındaki gelişmelerle nasıl bir koşutluk içinde ilerlediğini, açık bir biçimde göstermektedir. Gerçekten de çağcıl sanat yapıtlarında geçerli olan ilkeler, kategoriler ve kavramlar, çağcıl fizikte geçerli olanlarla örtüşmektedir; orada da uzay ve zaman saltık değildir; neden/sonuç bağıntısı geçerli değildir; belli nedenler, belli sonuçlar vermez her zaman; her şey belirsiz, olası, önceden kestirilemez, kesinlikten uzak, rastlantısal, yoruma bağlıdır. Aristoteles'ten beri kullanılagelen doğru/yanlış mantığı, bilgilenmenin tek aracı olmaktan çıkmıştır; çok-değerli, diyalektik bir mantığa yerini bırakmıştır; bundan böyle, belirlenimsiz-olan (indéterminé) da bir bilgilenme kategorisidir. İşte böyle bir kültürel bağlamda bu "açık yapıt poetikası" doğmuştur. Artık sanat yapıtının belli, önceden belirli bir ereği yoktur. Çok-yönlü, belirsiz, bulanık, ikircikli bir nitelik taşımaktadır.

Ancak Eco sanatın gelişmesiyle kuramsal fiziğinki arasında bir koşutluk saptamakla yetinmemiş, kuramını daha güçlü bir biçimde temellendirebilmek için, bütün sanat tarihinden yararlanmak istemiş ve açık yapıt düşüncesinin ilk belirtilerini (préfigurations) bulmaya çalışmıştır: *Antikite*'de, resmini yapacakları kimselere ressamların nasıl özel bir yolla baktıklarına (Platon, Sofist), bakışıklık ve öritmi konularına; *Ortaçağda*, yerinecilik kuramının ve yorumbilimin doğup gelişmesine ve Dante'nin de bağlı bulunduğu dört yorum kuralına; *Yenidendoğuş*taki klasik sanat anlayışına karşı çıkan *Barok* sanat anlayışının doğuşuna değinir ve bu sanatın, açık yapıt poetikasına giden yolda bir ilk büyük adım olduğunu ileri sürer; ama, bu poetikanın tam formülasyonuna erişebilmek için, XIX. yy.'ın ikinci yarısını, özellikle de "Her şeyden önce müzik" diyen, P. Verlaine'in *Art Poétique*'ini beklemek gerektiğini ekler ve Mallarmé'nin formüle etmiş olduğu, Simgecilik akımının şiir anlayışını açık yapıt anlayışına kanıt olarak belirtir: "Şiir sanatında bir şeyi adıyla anmak, şiirden alınacak hazzın üç çeyreğini yitirmek demektir; şiirde haz, şiirin anlamını gıdım gıdım sezinle(t)mek yoluyla yaşanır. Sonra, şiir üstüne tek bir yorumla da yetinilmemelidir. Her sözcük, kendi çevresinde bir *belirsizlikler* aylası yaratmalı, çeşitli esinlemelerle kat kat sarılmalıdır; şiir, okuyucunun, imgelemsel ve duyumsal katkısıyla zenginleşerek gerçekleşmelidir." *Çağcıl yazında*, ünlü eleştirmen W.Y.Tindall'ın sanat yapıtı anlayışını (sanat yapıtı bir aygıttır; yaratıcısı da içinde olmak üzere, herkes onu gönlünce kullanabilir, anlayışını) kendi poetikasına uygun bulur; giderek, Brecht'in oyunlarında da kendine göre bir "açıklık" bulunduğunu ileri sürer (oyunun sonunda ne yapmak gerektiğini Brecht seyircilere bırakmış olduğu için); Kafka ile James Joyce'un yerineli ya da simgesel romanlarını halis bir açık yapıt örneği olarak gösterir. *Çağcıl müzik* sanatında Weber-sonrası müzik anlayışından sonra; Karlheinz Stokhausen, Luciana Berio, Henri Pousser, Pierre Boulez gibi kimi öncü sanatçıların kurgu ve yorum konularında getirmiş oldukları yenilikleri açık yapıt poetikasının en ileri buluşları olarak gösterir ve destekler. *Calder Devingenleri*'ni, Bruno Munari'nin resimlerini açık yapıt örnekleri arasından sayar. *Çağcıl felsefede*, Görüngübilimin kurucusu E.Husserl'in "bilinç", Fransız Varoluşçuluğun'un kurucusu J.P.Sartre'ın "varolan" (existant) tanımları ve Merleau Ponty'nin dünyanın ve bilincin belirsizliği, dağınıklığı ve dünyanın tamamlanmamış algısı ile kendi poetikası arasında bir koşutluk kurmak ister.

U. Eco'ya göre, "Batı uygarlığında İdeal'den Gerçek'e, Gerçek'ten Soyut'a, Soyut'tan Olanaklı'ya doğru ilerleyen bir gelişim çizgisi vardır. Bu, (...) açık yapıt poetikalarının tarihsel oluşunu (genèse) gösterir. Biçimlerin evrimi, bilimsel kavramların evrimiyle bir koşutluk kurar."

Öte yandan, İngiliz empirizmi, Amerikan pragmatizmi ve Bergson sezgiciliği, yanı sıra Nietzscheci ve varoluşçu yaşam felsefeleri gibi kimi anti-enteleküalist akımların; görüngübilim gibi öznelci öğretilerin, Freud'un bilinçaltı çalışmalarının etkisi altında ve bunlardan kaynaklanan gerçeküstücülüğün liderliğinde başkaldırıcı bir sanat geleneğinin kurulmasına çalışılmış, çeşitli okulların doğmasına yol açılmıştır: Fauvisme, pop art, op art, art brut, art autre, tachisme, action painting, art sauvage, şizofrenik ya da paranoyik sanat, çocuk sanatı, vb. O kadar ki, günümüzde bir sanat okulundan söz etmenin olanağı kalmamıştır; nerdeyse her sanatçı kendi başına ve tam özgürlük içindedir. Her yapıtın bir bildirisi vardır ve bildirinin de kendine özgü bir düzgüsü (code). Bu düzgü çözülmedikçe, sanat yapıtı da anlaşılamaz.

Artık sanat yapıtı bir duygunun ya da fikrin yalın, apaçık, anlaşılır bir anlatımı olmaktan çıkmıştır; karmaşık, bulanık, kapalı, dolayısıyla değişik yollarda yorumlanabilen, anlaşılmaktan çok telkin edilen bir deyişi olmuştur; koşuk kuralları ve değerleri bir yana atılmış, yazımda her şey olağanüstü bir özgürlüğe kavuşmuştur, gerçeküstücülerin otomatik yazılarına, dadaistlerin anlamsızlıklarına varıncaya.

Böylece, sanat yapıtının estetiksel işlevi dışında kalan tüm işlevlerini rededen bir sanat anlayışı geliştirilmiştir: "Sanatın dışında her şeyden arıtılmıştır bu resim. Hiçbir fikir girememiştir bu yapıta." (John Baldessari).

U. Eco, "son olarak sanat yapıtının insansızlaştığını, insanın imzasını artık taşımadığını görüyoruz," diyor; "artık ne soyut, ne de figüratif var. Okuyucu yapıtın denetiminden kurtulduğu gibi, yapıt da, belli bir aşamada, her türlü denetimden, giderek yaratıcısının denetiminden de çıkmış gibidir ve sanki çılgına dönmüş elektronik bir beyin, sponte sua konuşup durmaktadır."

"Açık yapıt, tek-yönlü klasik biçimlerin reddi demektir; ama, biçimin ölümünü ilan etmeye dek işi ileri götürmez; biçim üstüne daha yumuşak daha kıvrak bir kavram oluşturmayı, biçimi bir olanaklar alanı gibi görmeyi ister."

Uzatmayayım; sözümü şöyle bağlayacağım: "Açık Yapıt", Batı sanatıyla ilgilenen, okur ya da sanatçı herkese yararlı, düşüncelerine açıklık getirici olacaktır sanıyorum.

---

(1) U.Eco: Gülün Adı. Çev: Şadan Karadeniz. Can Yayınları, 1986

(2) Düşün: Yaz 1990, Felsefe Dergisi, Sayı: 90/2-3

TOMRİS UYAR:

Aşkın bakım istediğine inanıyorum. Sevgisizleşmeye dönüşmemesi için bakım istiyor sürekli. Çirkin bir toplumun güzel bir "aşkı" daha çabuk estieceği kesin. Sevgi, ne de olsa daha dayanıklı aşktan.

Otuzların Kadını / Can Yayınları

● *"Kurgulanmayı değil, anlatılmayı bekleyen"* Otuzların Kadını, *"öyküleri birbirine teğet geçecek, aynı zamanda odaktaki bir portreye girip çıkacak biçimde" yazılmış bir kitap. Anlatıcının bir kadın yazar olduğu ve Otuzların Kadını'nın onun annesi olduğu bir öykü. Üstelik "Freud'cu ya da Bilmemkimci görüşler yüzünden tezelden yazarın geçmişiyle açıkla"mak istemesem de bu kadın yazar 1941 yılında doğmuş, bilim adamı bir erkek kardeşe sahip -tıpkı Tomris Uyar gibi-, annesiyle oturduğu zamanlarda evlerinin duvarında bir çatlak meydana gelmiş, bir oğlu (babası Turgut Uyar) ve Cahide adında bir kedisi var -tıpkı Tomris Uyar'ınki gibi*Otuzların Kadını*'nın anneye adanmış bir kitap olduğunu söyleyebilir miyiz?*

– Odaktaki portrenin annem olduğunu gizlemeye çalıştığımı sanmıyorum. Ama içli, dokunaklı yanı ağır basan bir "anneye özlem öyküsü" yazmak istemediğim kesin. "Tezelden açıklanma" konusuna gelince... Annemle birlikte geçirdiğim yılların, ona ilişkin anılarımın, *gerçek bir kişiliği* açıklamakta yeterli olmayacağı inancındayım. Otuzların Kadını'nı benim gözlem gücüme bağlı olarak anlamak yanlış bir tutum olur. O yüzden onun eğilimlerini taşıyan başka otuzların kadınlarından yararlandım, kitabı da soyut olarak onlara, somut olarak da onun şaşmaz mantığını devralmış oğluma adadım. Yoksa ölülere kitap adamak bence aşırı duygusal bir yaklaşım, tabii o ölüler sizi derinden etkilemiş *yazarlar* değilseler.

● *Toplumsal olaylara ana hatlarıyla değiniyorsunuz Otuzların Kadını'nın hayatına ilişkin notlar aktarırken. 1917'den 1964 yılına uzanan bir zamanı kapsıyor bu notlar. Bu notlarda da, öykülerin yazıldığı günlere ait olayların anlatıldığı Mart 1991 tarihli günlüklerde ve Mart 1992 tarihli mektupta da savaşa, YÖK'e veya karşı çıkmamız gereken her şeye bir tepki göstermenin, protesto etmenin gereğini birçok kereler hissettiriyorsunuz. Bunun bu kitapta diğer kitaplarınızda olduğundan daha çok vurgulanmasının nedeni nedir?*

– Toplumsal olayları öbür kitaplarımda da vurguladım. Belki de bu derlemede, yaşamış bir öykü kişisinin yaşamındaki kilometre taşlarının altını çizmek gereğini duyduğum için daha belirgin geliyordur okuyana. Onun yaşadığı dönemin renklerini, kokularını, seslerini, mekânlarını belirleyerek dış dünyadaki genel siyasanın, iç dünyasını nasıl etkilediğini saptamaya çalıştım.

● *Öykülerinizde insanları mutsuz kılan, yürümeyen evlilikler görüyoruz. Sizin gözleminizle karı kocanın birbirlerine karşı sevgisizleşmesi söz konusu. Bu sevgisizleşmeyi, sevginin eskimesi, eskitilmesi olarak açıklayabilir miyiz? "Toplumun bireyin yaşamına karışma payı" bunda ne denli etkili?*

– Siz sevgi diyorsunuz ama ben aşk'tan söz ediyorum. Aşkın bakım istediğine inanıyorum. Sevgisizleşmeye dönüşmemesi için bakım istiyor sürekli. Çirkin bir toplumun güzel bir "aşkı" daha çabuk eskiteceği kesin. Sevgi, ne de olsa daha dayanıklı aşktan.

● Alatav-Çivi *adlı bölümün sonunda Otuzların Kadını portresini çözerken oluşturduğunuz bulmaca karelerinden 1958-1964 yıllarına ait olanlarında "ortalığı Vatan Cephesi'nin saçtığı tohumlardan kendiliğinden serpilen bir alatav kuşağı kaplamıştı" diyorsunuz. Bu "alatav" kuşağının tavrı neydi ki Otuzların Kadını "onlarla nasıl konuşacağını, nasıl başedeceğini bilmiyordu"?*

– Alatav kuşağı şimdilerde de ortalıkta. Aralarında eski marksistler, gazeteciler, yeni bakanlar, genel müdürler ve sanatçılar da var. Otuzların Kadını onlara ilk kere tanık olmuştu, o yüzden şaşkındı. Bazen iktidara yamanarak bazen sözümona karşı çıkarak kişiliklerini kanıtlamaya çabalayan renksiz kokusuz bir kuşak, alatav kuşağı. O dönemde egemenlikleri bugünkü kadar baskın değildi. Onları, Türkçelerindeki vurgu yanlışlarından tanıyabiliriz.

● Gelgit *adlı öyküde Otuzların Kadını'nın kocası kızıyla ilgilenmeye zamanı olmadığını belirterek, "-üstüne ne kadar titrerseniz titreyiniz- bir kız çocuğunu ilerde salak, yabancı bir erkeğin koynuna girmekten alıkoyamayacağınıza göre bu uğurda ufak tefek pahalı alışkanlıklarınızdan vazgeçmeniz beklenmemeliydi" diyor. Otuzların Kadını'nın babası da bencil, gezmeyi, iyi giyinmeyi seven, çapkın ve "kendisine tanıdığı özgürlüklerin hiçbirini ailenin herhangi bir bireyine tanımayacak kadar katı" biri. Diğer öykülerinizde de koca olarak anlayış ve sevgiden, baba olarak ilgi ve şefkatten yoksun erkeklere rastlıyoruz.*

– Sözünü ettiğiniz eğilim, yalnızca erkeklere özgü değil, çok yaygın. Anlaşamayan çiftler, genellikle, çocuklarını aralarında gidip gelen bir ping pong topuna çevirirler. Sonunda sevgisiz kalma pahasına.

ECE ALGAN

VÜS'AT O. BENER:

Düşman bellediğim için boğuşup durdum dilimle

Bay Muannit Sahtegi'nin Notları
Roman / Remzi Kitabevi

● *Önce taşları koyalım; iki hikâye (*Dost, Yaşamasız*), iki oyun (*Ihlamur Ağacı, İpin Ucu*), iki roman (*Buzul Çağının Virüsü, Bay Muannit Sahtegi'nin Notları*). Dost adlı ilk hikâyeniz, 1950'de, Newyork-Herald Tribune ile Yeni İstanbul gazetelerinin ortaklaşa düzenledikleri yarışmada üçüncü olmuş.* Ihlamur Ağacı, *1963'te TDK'in Tiyatro Armağanı'nı;* İpin Ucu, *1980 Abdi İpekçi Armağanı'nı almış. Yapıtlarınız arasında geçen yıllar, o dev 'kum saatleri'... Taneleri saymaya başlayabilirsiniz sayın Bener.*

– Kum saati, otuz altı yıl kamu kurumlarında, on iki yıl bir işçi kuruluşunda çalıştığım sürede dolup boşalmış. Geri kalan yetmiş (1922 doğumluyum) eksi kırk sekiz, yirmi iki yıl. Öğrenim dönemini düşünürseniz, saydığınız yazın çalışmalarını hangi boş zaman dilimine sığdırmışım acaba?

Savunma, yalan yanlış tutamak bulur. Ne ki çoğun geçerli, inandırıcı değildir.

● *"Yorgunluğun, bıkmanın da kendine özgü, tadı, kokusu vardır. Yaşayamamak da yaşamaktır." deniyor* Buzul Çağının Virüsü'*nde. İkinci kitabınızın adıydı* Yaşamasız. *"Bahanesiz yaşanmaz ki çocuğum." diyor, Peder AA,* İpin Ucu'*nda. Ve birinci perdede bir ses: "Yaşamak güzel şey be kardeşim!"... "Ama nasıl yaşamak?" Nasıl?*

– "Nasıl?" yanıt aramıyor. Haddim olmayan sataşma, uyarı. Nasıl'ı bireysele indirgeyebilir miyiz? Yüzlerce koşul, etken yön verir bize. Kızmayalım, fırıldak değil miyiz esen yele göre!

"Güzel şey" soyut değerlendirme; o nedenle tutamamışım demek kendimi. Bağışlanmayabilir.

● *Anlatılarınızdaki kişilerden edindiğim başat izlenim; her birinin 'kendine tutuklu' olması. Çağdaş anlatı geleneğinde var bu; ve bugün, burada, şu yaşamda.* Bay Muannit Sahtegi'nin Notları'*nı döne döne okuyanlar bunun ayırdındadır elbet.*

'Kendine tutuklu' derken, yapaylığı, sahte çevreyi, baskıyı ve bunların karşısında yüreklerde dinmeyen anaforu düşünüyorum. Peki Bay Muannit Sahtegi, nelere sahip çıkmamakta direniyor, 'inat' ediyor?

– Keşke, inadını sürdürebilse, hiçbir şeye sahip çıkmasaydı Bay Muannit. Olabildiğince arınır, kendisiyle barışık yaşardı belki. Aldığı soyadı, yapaylığa, düzmece çevreye, baskılara boyun eğmişliğini göstermiyor mu?

● *Hep kendine sahip çıkma çabasında, ama onu da becerebildiği söylenemez. Şunu sorayım; 'tutunamayanlar'ın karnesinde hiç mi 'iyi', 'pekiyi' yok?*

– Var. Ayırdında hiç değilse tutunamadığının. Bu da ona eksi not (!) kazandırabilir.

● *Bay Muannit Sahtegi, "seni yazmak kurtarır" diyerek Notları'na başlar. "Bunları yazmakla çıldırmaktan kurtulunur mu?",* Gece (B. Karasu)'nin son cümlesiydi. *Bir yazarın, türlü biçimlerde, yazdığı metinde kendisiyle, yazdığı metinle kendisi arasında hesaplaşmaya girmesi yazara, metne ne katar? Okuru hangi algı düzeylerinde etkiler?*

– Yazarla iletişim kurabilme düzeyine erişmiş okur, kendisiyle hesaplaşma gereğini duyabilir. Yararlı mı olur, zararlı mı? Tanrı bilir (!) deyip geçeyim. Yazara, metne ne katar? Sormamış olun. Ben de kısa söyleşiye sığmaz sorunun yanıtları kaçamağına başvurmayayım!

● İpin Ucu'*nda yer alan bir incelemede, "'dil'nesnesini ilk kez görüyormuşçasına algılayarak, yapıtını 'dili daha bir dil kılma' yolunda yoğurma ustalığı"nızdan söz ediliyor. İ.-Berk de, bir söyleşide "dilin ipek hali" diye tanımladığı, dilin nesneleşmesine değiniyordu, sizin kuşak ve sonrası için. Kendini 'salt dil' olarak ortaya koyan bir düzyazı... Yazının bu sularında gezinen bir yazar olarak ne söyleyebilirsiniz?*

– Mim'le konuşabilseydik keşke. Öğretilen dil, hele doğu dilleri, kavramlarıyla karmaşıklaşmışsa, anlatım gücünüzü çok daha zorlamak gerekiyor; deyim abartılı belki, ama düşman bellediğim için boğuşup durdum dilimle, hâlâ da yenik düştüğüm kanısındayım. (Ben de ne diyorum! (5200) yıl önce başlamış yazı didişmesi. Tabletlere malzeme olabilsek, daha ne isteriz!)

● *"...zaman zaman şematizme düştüğü, dış gerçeği yanlış yere koyduğu, hatta bozduğu öne sürülmüştür." diye bir cümleyi tamamladığımda, kitaplarınız tayf halinde zihnimden geçti, sonra nedense, katıla katıla gülmek geldi içimden. Birileri 'suç duyurusu'nda bulunuyordu sanki... Sayın Bener,* dış gerçeği *neden* yanlış yere *koydunuz, onu neden* bozmaya *kalkıştınız, anlatır mısınız?*

– Gerçek? Dış, iç? Yanlış yere koymak, bozmak? Öylesine güldürmüş sizi. Evet suç duyurusu! Ben gülemedim. Savlardaki desteksiz, içeriksiz saçmalık, yanıt vermemi tümden engelliyor. Oysa damıtık "saçma", çelişki tutkunuyum.

● *Son yayımlanan anlatınız* Bir Lahza-i Tahattur *keyifli bir metindi. Sıçrayıp soracağım; bugünkü dilsel yönelişlere nasıl bakıyorsunuz?*

– Şaşkınlık sürüyor. Böylesi gidişten ürkmeye de gerek yok. Önce "merak" olmalı değil mi? Beynim tıkış tıkış. Molozları ayıklamak da serüvenimin sonlarına yaklaştığım şu sıra olası görünmüyor bana. Ad sayamıyorum, kuşaklar aştı, nasıl olsa aşacak birbirini. Aşmalı. Ne kadar iyimserim, görüyorsunuz.

● *Şiir de yazıyorsunuz. Bir de şiir kitabı yayımlamak niyetiniz var mı, ne zamandır sürüyor bu uğraş?*

– Gaflet! Şiir değil, manzumeler. Kendimi kandırıyorum. Umarım sinirlenilir, ama önemsenmez. Uğraş evvel-eski.

● *Elinizin altında, kafanızda uzayıp giden satırları da merak edenler olur. Onlardan söz edelim isterseniz, nokta koymadan bu söyleşiye.*

– Gitgide kara, karanlık çağ! Ak kâğıtlara bakıp avunuyorum. Susmayı öğrenmeliyim. Çok mu geç! Düş kırıklığına uğradınız herhalde. Aldırmayın. Bunca kafa yorduğunuz adam, yazarlığa yaraşmadığını rahatlıkla söyleyebilir.

Şükran, sevgi benden.

MURAT YALÇIN

Nazih Ayubi

Arap Dünyasında DİN VE SİYASET

Çeviren: Yavuz Alogan

Cep Kitapları

İngiltere'deki Exeter Üniversitesi Ortadoğu Siyaset Programı'nın direktörü olan Mısırlı siyasetbilimci Nazih Ayubi(Nezih Eyübi), orijinal başlığı "POLITICAL ISLAM" olan bu yapıtında, Refah Partisi'nin siyasi bir atılım içinde olduğu günümüz Türkiyesi açısından çok önemli bir olguyu inceliyor.

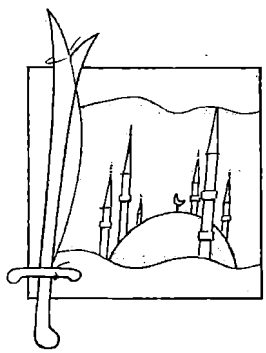

Refah Partisi de dahil, günümüz İslamcılarının; "İslâm'ın bir siyaset ve devlet kuramı içerdiğini ve bunun sorgusuz sualsız kabul ve tatbiki gerektiği" yolundaki tezini eleştiren Ayubi, siyasi İslam'ın sosyo ekonomik temellerine inerek, bu tezin iki dünya savaşı arasında ortaya çıkmış, görece genç, kentli ve eğitimli bir kitlenin bakış açısını oluşturduğunu da ortaya koyuyor. Böylelikle, Refah partisinin geçtiğimiz günlerdeki kısmi belediye seçimlerinde, özellikle İstanbul'un (Bakırköy/Bahçelievler gibi bir semt de dahil) ilçelerinde kazandığı başarının (geri kalan seçmenlerin Pazar günü pikniğe gitmiş olmaları gibi) raslantısal nedenlere dayanmadığını da anlayabiliyoruz.

*Varlık Kitap Eki'nin geçen sayısında tanıtılan Pakistanlı fizikçi Dr.Pervez Hoodbhoy "**İslam ve Bilim**" başlıklı yapıtından, şu cümlelere de yer verilmişti:*

"...İslami hareketlerin tüm dünyada yayılıyor olması, hem reform gereksiniminin, hem de bugün İslam dünyasına hakim olan şiddetli öfke ve hayal kırıklığı duygusunun bir göstergesidir."

"Ama ortada ... bir kaygı nedeni vardır; zira adaletsizlik ve baskıya karşı verilen mücadelede halkın kızgınlıklarını, siyasi kazanımlara dönüştürmekte başarılı olan, yalnızca köktenci kesimdir."

Bu, bizdeki liberallerin yaptığı gibi başını kuma gömmekle ortadan kalkmayacak sosyo-politik bir gerçeğin ifadesidir. Bu gerçeği görmekle beraber, İslamcıların konumlarını çözümlerken dikkat etmek gereken bir noktayı da Nazih Ayubi, "Din ve Siyaset"te ortaya koyuyor:

(...)siyasi İslâm'ın pek çok Arap toplumunu kaplayan şiddetli bir kalkınma krizine ahlakçı/kültürelci bir yanıt olarak oluştuğunu öne sürdük. Ancak bundan siyasi İslâm'ın şimdiki toplumsal çıkmazın çözümüne sahip olduğu sonucunu çıkarabilir miyiz? İslâmi canlanmanın toplumsal ve politik sorunlara bir tepki olması olgusunu, İslâmcılığın bu tür sorunlara çözüm sağlayacağı önermesi ile karıştırmamalıyız.

Bu çalışmada İslâm'ın özgül bir Devlet veya ekonomi kuramına hiçbir şekilde sahip olmadığını tekrar tekrar belirttik. Bir ahlak yasasını ve giyinme, cezalandırma, *helal/harâm* yiyecekler; içki ve sosyal ilişkiler gibi birkaç "saplantı"yı bir yana bırakırsak, "İslâmi" olarak betimlenebilecek, yeterli biçimde tanımlanmış kapsayıcı toplumsal-siyasi-ekonomik bir bütünlük yoktur. Her tür toplumsal-siyasi-ekonomik programın islâmcılığı, ancak bir İslâmcı olarak bu programı savunanın yaptığı nitelendirmeden çıkarılabilir. Böylece İslâm, kendisini İslâmi olarak betimleyen bir kişinin, bir grubun veya bir rejimin İslâmi olduğuna inandığı işaret, simge ve uygulamaların eklektik bir birleşimi haline gelir. Nitekim İslâmcılık olarak benimsenen veya uygulan türde bir şey yoktur; (...) çeşitli şeyler, onlara İslâmi kimlik verildiği zaman İslâmi hale gelirler ve bu kimliklendirme, genellikle, içki içmek, başı açık gezmek veya cinsiyet farkı gözetmemek gibi İslâmi olmayan veya anti-İslâmi olduğu düşünülen birbirinden ayrı birkaç uygulama ile tezat oluşturmak suretiyle yapılır. O zaman İslâmcılık bu uygulamaların her birinin ahlaki karşılığı olarak tanımlanır ve (...) ancak tekrarlandıkça, söylendikçe ve okundukça iç tutarlılığını kazanır.

Kuşkusuz İslâmcıları, eklektik olarak bir araya getirilmiş yapılar içinde birkaç ekonomik ve siyasi bileşeni anonimleştirmekten alıkoyacak bir şey yoktur. Erken İslâmi "modernistler" (Afgani, Abdu vb.) bunu yaptılar; bazı selefiler de yaptı; örneğin, Kutb'un, meşhur *İslâm'da Toplumsal Adalet*'i ve Sibai'nin *İslâm Sosyalizmi* gibi. Ancak çağa uyan Seyyid Kutb, yanı sıra Mavdudi ve bu iki "guru"dan kaynaklanan bütün bir fundamentalist eğilimler dizisi, bu uygulama ile ilişkiyi kesecekleri di. Aslında bu fundamentalist entelektüel ve felsefi bakışın alametidir. Fundamentalistler, özgül dinlerine bakılmaksızın, insanların bilgiye ulaşma yeteneklerinin sınırlı olduğuna inanma eğilimindedirler; bu nedenle de hümanist ve antroposentrist anlayışa karşıdırlar. İnsanın Dünya'yı kavrama ve dolayısıyla değiştirme yeteneğinin (yani "ilerlemecilik") son derece sınırlı (ve muhtemelen sakıncalı) olduğuna inanılır. Bu görüşün İslâmi fundamentalist versiyonunu en iyi şekilde canlandıran Mavdudi'nin ve Kutb'un Tanrı'nın *hâkimiyet*'i kavramıdır. İslâmi fundamentalist, modernleşme, kalkınma veya ilerleme ile değil, daha derin ve bütünlüklü meselelerle ve aslında –Kutb'un belirttiği gibi– yeryüzünde Tanrı Krallığı'nın kurulmasından çok, insan krallığının ortadan kaldırılması ile ilgilenir. Nitekim, tiksindikleri fakat değiştiremedikleri toplumsal ve politik düzenden umudu kestiklerinde, fundamentalistlerin, tam bir iç huzuru; bir başkasına veya bir başka şeye değil de yalnızca Tanrı'ya itaat arayışıyla; cennete, "yukarı doğru kaçma" eğiliminde oldukları görülür.

Şimdiki İslâmcılar kuşağının sosyo-ekonomik meselelere katkısı daha da sınırlıdır. Bir yanda fundamentalist hareketlerin yükselmesine yol açabilen sosyo-ekonomik faktörleri,

öte yanda fundamentalizmin entelektüel-felsefi öğretilerini, birbirine karıştırmamalıyız. Birincisini, tam tamına ve mekanik olarak ikincisi içinde yorumlayamayız. Siyasi İslâm'ın ağır toplumsal ve ekonomik sorunların bir sonucu olarak oluşması olgusu, zorunlu olarak, siyasi İslâm söyleminin doğrudan bu tür sorunlara hitap etmesi veya bunlara somut çözümler araması anlamına gelmez. Fundamentalistlerin asıl ilgi alanları oldukça farklıdır(...):

"Müslüman fundamentalistlerin yüz yüze geldikleri başlıca sorun, sadece bir kimlik oluşturma sorunu... değildir. Daha ziyade *ne pahasına olursa olsun* sadakat gösterme sorunudur. Kendi misyonlarını bilirler: Kur'an'ın saflığından kaynaklanan ahlaki bir ideali, peygambere ve onun ilk yardımcılarına bağlanan bir tarih modelini savunmak... Büyük "İ" harfiyle ve tekil olarak yazılan, kendisiyle rekabet eden çeşitli alternatif ideolojilerden ve onu tanımlamaya ve böylelikle denetlemeye çalışan çeşitli devlet yapılarından daha önemli olan İslâm'ı, ortaklaşa algılayarak, birbirlerine kenetlenirler."

(...) fundamentalistler toplumlarının sosyo-ekonomik krizine hiç bir çözüm getirmemişlerdir. Mesajları basittir: "İslâm çözümdür" (*el-İslâm hüve-l-hâl*). Anlaşılan, nakiki İslâmcılar iktidarı ele geçirir ve Tanrı'nın tam hâkimiyetini ilan ederlerse, toplumsal, ekonomik, hukuki, teknolojik ve kültürel sorunlar kendi çözümlerini bir biçimde bulacaklardır.

(...) Ancak, Devlet'in etkinlik ve meşruluk bakımından zayıflamakta olduğunu söylemek, -fundamentalistlerin yaptığı gibi- İslâmi hareketin daha iyisini yapacağını öne sürmek değildir. İslâmcılar kendi toplumlarının belli başlı sosyo-ekonomik veya siyasi sorunlarına geçerli çözümler bulmaya, sadece entelektüel ve ideolojik düzeyde bile, hazır olmaktan çok uzaktırlar. Fundamentalist hareketlerin yükselişine yol açan koşulları anlama çabamızın veya fundamentalist mesajın cazibesine kapılan toplumsal grupların acılarına duyduğumuz sempatinin, bizi fundamentalist söylemin içinde, aslında orada *olmayan* bir şeyi görmeye zorlamasına izin vermek tehlikeli olacaktır. Fundamentalizmin yükselişi toplumsal bir krizin belirtisidir; bu krizi çözecek bir plan içermez. Onların ideolojisi bazı ruhlara teselli olabilir ve bazı çelişkileri kamufle edebilir, ancak, ekonomik, toplumsal, hatta kültürel krizi bile çözemez.

İslâmi eğilimi her yönüyle kavramış biri olan Burhan Galyun'un teslim ettiği gibi, "kültürel krize bizzat kültürün içinden getirilebilecek hiçbir çözüm yoktur -(kriz) ancak maddi ve toplumsal gerçekliği değiştirerek ve ancak onu dönüştürmek suretiyle (çözülebilir)." Modernliği geçersiz kılmak için yapılan neo-fundamentalist girişimin başarıya ulaşması olası değildir, çünkü -yine Galyun'dan bir alıntı yaparsak; "modernlik, istediğimiz gibi kabul veya reddedebileceğimiz birkaç basit değer ve kurum değil, iki yüzyıldır yaşamakta olduğumuz ve bize rağmen devam edecek olan daimi bir süreçtir." Aslında sorun kısmen, toplumun modernleştirilmekte olması olgusuna değil, bu modernleşmenin -kültürel dışavurumu bakımından- "yabancı"; toplumsal temeli bakımından da sınırlı kalması olgusuna atfedilebilir.

ERDAL ATABEK DİZİSİ

Altın Kitap Ödülü

- **KUŞATILMIŞ GENÇLİK** 12. Basım
- **KIŞKIRTILMIŞ ERKEKLİK BASTIRILMIŞ KADINLIK** 19.Basım
- **GENÇLİK DUVARLARI YIKIYOR** 7. Basım
- **KIRMIZI IŞIKTA YÜRÜMEK** 5. Basım
- **KENDİ YURDUNDA SÜRGÜNSÜN** 5. Basım

ve son kitabı

- **CİNSELLİKTEN İKMALE KALMAK**

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ

526 80 12-522 40 45-512 02 66 Cağaloğlu, İstanbul

KİTAP KULÜBÜ

Remzi • Varlık • Cem • E • Cep
Metis • Çınar • Ayrıntı • MaviBulut • Anahtar

KİTAPLAR, CEP KİTAP KULÜBÜ İLE ŞİMDİ SİZE DAHA YAKIN !

Cep Kitapları A.Ş. Piyerloti Cad.7, 34400 Çemberlitaş / İstanbul Telfax: 516 2004-05 / Sayı : 2 Aralık 1992

ARALIK '92 BÜLTENİ

Kasım ayı başında Tüyap 11. İstanbul Kitap Fuarı boyunca, yukarıdaki antette adı geçen yayınevlerinin standlarına uğrayan kitapseverler, büyük olasılıkla, kitap kulübümüzün genel kataloğu işlevini gören ilk bültenini aldılar. Bu arada, *Varlık* aboneleri de Varlık Kitap Eki'nin Aralık 1992 sayısı ile birlikte kitap dünyasının on değerli kuruluşunun tüm yayınlarını içeren bu kataloğu almış olacaklar.

Bilgisayarımızdaki veri bankasında bulunan diğer tüm adreslere de Kasım bülteni ve genel kataloğumuz ayrıca postalandı.

Şimdi, Kasım bülteninde ilan ettiğimiz gibi, CEP KİTAP KULÜBÜ'ne katkıda bulunan on yayınevinin, Tüyap Kitap Fuarı'ndan bu yana yayınladıkları ve Aralık ayında piyasaya çıkaracakları yeni kitapları, mükerrer baskısı yapılan (reprint) ya da tükenen yayınları aşağıda bulacaksınız.

Son sayfada, CEP KİTAP KULÜBÜ'nün sunduğu yayın listelerinden seçtiği kitapları sipariş etmek isteyenler için, bir bilgi ve sipariş formu var. Bütün yapacağınız, Kasım ve Aralık bültenlerinden seçtiğiniz kitapların bilgi işlem kodlarını ve isimlerini yazıp gerekli bilgileri de vererek, bu formu adresimize göndermekten ibaret... Aidat yok, mutlaka kitap almak zorunluluğu bile yok !

Ancak, Kitap Kulübü'nden kitap almak isteyenler için her türlü kolaylık var: Ödemeli ya da taksitle (vade farksız), postanede ya da adreste teslim, peşin ödeyenler için çok cazip indirimler...

Ayrıca, gerçek kitapseverler için özel bir prim sistemimiz de var:

1. Her ay yayınlanacak olan bültenlerimizden, AYDA EN AZ 1 YENİ KİTAP SEÇİP –PEŞİN YA DA ÖDEMELİ OLARAK– SİPARİŞ EDENLERE, 1993 YILI SONUNDAN İTİBAREN GEÇERLİ OLMAK ÜZERE TÜM SİPARİŞLERİNDE %5 EK İNDİRİM.

2. AYNI ŞEKİLDE, AYDA EN AZ 2 YENİ KİTABI –PEŞİN YA DA ÖDEMELİ– SİPARİŞ EDENLERE, 1993 YILI SONUNDAN İTİBAREN GEÇERLİ OLMAK ÜZERE, TÜM SİPARİŞLERİNDE %10 EK İNDİRİM.

3. AYDA EN AZ 4 YENİ KİTABI –PEŞİN YA DA ÖDEMELİ OLARAK– SİPARİŞ EDENLERE, YİNE 1993 SONUNDAN İTİBAREN GEÇERLİ OLMAK ÜZERE, TÜM SİPARİŞLERİNDE %15 EK İNDİRİM. Ayrıca, TÜYAP KİTAP FUARI'na 10 gün boyunca ücretsiz giriş hakkı.

Özel prim sistemimizden yararlanmak için, aylık bültenlerimizde tanıtımı yapılacak olan YENİ KİTAPLAR'dan seçiminizi yapıp, bültenin son sayfasındaki sipariş formuna yazıp bize göndermeniz gerekmektedir. Bilgisayarımızda, her ay yeni kitaplardan sipariş veren kulüp üyelerinin alımları takip edilerek, 12 aylık süre sonunda hak kazandıkları indirim oranı kendilerine bildirilecektir.

***

VARLIK'ın abonesi ya da düzenli okuru olmayanlara: VARLIK KİTAP EKİ ile birlikte CEP KİTAP KULÜBÜ aylık yeni kitaplar bültenini on iki ay boyunca yıllık TL 50.000,- masraf bedeli karşılığında adresinize gönderebiliriz. Bunun için, bilgi formundaki "abone olmak istiyorum" seçeneğini işaretleyip, belirtilen hesaplardan birine 50.000.TL'sını havale etmeniz ve bize havale makbuzu suretini göndermeniz yeterli.

Böylece, "Yayın Dünyası'nın Sarı Sayfaları"nda son ay içinde çıkmış ya da yakında çıkacak birçok kitabın tanıtımlarını okuyabilecek, Cep Kitap Kulübü'nün sunduğu on yayınevinin yeni kitaplarından istediklerinizi seçebilecek, adresinizde ya da en yakın postanede teslim alabileceksiniz!

***

PTT, "ödemeli/ adrese teslim" hizmeti vermediğinden, siparişlerin müşterilere tesliminde iki seçeneğimiz var:

1. Kitapları **postahanede** teslim edilecek şekilde ÖDEMELİ göndermek;
2. Kitaplarını adresinde almak isteyen okurlara ise, PROFORMA/BANKA HAVALESİ KARŞILIĞINDA, kitaplarını TAAHHÜTLÜ göndermek.

GENEL SİPARİŞ KOŞULLARI

1. Siparişler, matbu sipariş formumuza istenilen kitapların adları ve bilgi işlem kodları yazılarak mektupla veya faksla, ya da gerekli bilgiler verilerek telefonla gönderilebilir.
2. Siparişlerde hem ev hem de iş adresi (varsa); her iki adresteki telefon/faks numaraları mutlaka belirtilmelidir.
3. Siparişiniz ödemeliyse; gönderildiğinde, ayrı bir ihbar formuyla gönderi tarihi ve taahhüt numarası bildirileceğinden, yerel postanenizden takip edip, kitap paketinizin **gereksiz yere iade edilmemesine** özen göstermeniz, sarfedilen çabaların boşa gitmemesi bakımından çok önemlidir.

ÖDEMELİ SİPARİŞ SEÇENEĞİ

1. 200.000.- Liraya kadar olan siparişler, kapak fiyatıyla gönderilir.
2. Sipariş tutarı, 200.000.- lirayı geçerse, %5;
3. Sipariş tutarı, 300.000.- lirayı geçerse, %10;
4. Sipariş tutarı, 500.000.- lirayı geçerse, %20;
5. Sipariş tutarı, 1.000.000.- lirayı geçerse, %25 iskonto uygulanır.
6. Tüm posta masrafları tarafımıza aittir. Alıcıdan hiçbir masraf alınmayacaktır.
7. Gönderilen kitap paketini (elinde olmayan nedenler dışında) postaneden çekmeyen veya iade ettiren alıcıların başka siparişleri karşılanmaz.
8. Gönderilen kitapların faturası, bedeli posta çeki hesabımıza geçtiğinde adrese yollanır.

TAKSİTLE ÖDEME SEÇENEĞİ

1. Kapak fiyatı tutarı 500.000.- lirayı geçen siparişlerin bedeli taksitle ödenebilir.
2. Sipariş edilen kitapların toplam bedelinin 1/5'i teslimat anında, nakten ödenir.
3. Kalan 4/5'i, 4 (dört) eşit taksitte ödenir. Ayrıca vade farkı alınmaz.
4. Taksitle ödemeyi seçen alıcı, bir kefil göstermek zorundadır.
5. Taksitli satış sözleşmesinin, sipariş tesliminden önce alıcı ve kefili tarafından imzalanması gereklidir.
6. Faturanız, kitaplarınızla birlikte gönderilir.
7. **Taksitli satışlarda indirim yapılmaz.**

---

yeni kitaplar...

Remzi

AYIN EN ÇIPLAK YÜZÜ / *Roman* / *Buket Uzuner* / 152 s., 22.500.- TL / ISBN: 975 14 368 5

"Herkesin yaşamında çıplak günler vardır; savunmasız, iddiasız, direnmesiz, gösterişsiz, öylece... Yalın ve kendi halinde. İçine kimsenin kabul edilmediği, alınmadığı, hani o 'en yakınlar'ın bile... Bu kitaptaki öyküler benim en çıplak günlerimde yazıldılar.

YALNIZLIĞIN FIRINLANMIŞ KOKUSU / *Günlük* / *Salâh Birsel* / 116 s., 17.500.- TL / ISBN: 975 14 370 7

"Bu günlük benim can gözümdür. Sesi, Erciyes Dağı gibi sipsivri olsa da tonikasını hiçmihiç yitirmez. Baskette teke tek oyuncudur. Dikkat, dört fondluk da bir bataryadır. Hiç antre kaçırmaz. Sözcüklerden, şiirlerden ağız ağıza öpücük alır.

Varlık

LENİN'İN BEYNİ / *Roman* / *Tilman Spengler* / çev: Sezai Yalçınkaya / 35.000. TL / ISBN: 975 434 089 7

Deha bir bilmecedir. Dâhiler ise bir azınlık. Ne yazık ki dehanın, beynindeki belirli bir maddeden kaynaklandığı kanıtlanmamıştır. Romanın kahramanı, ipnotizmacı, psikolog ve nörolog Dr. Vogt, dehanın insan beynindeki maddi varlığının saptanabileceğini kanıtlamaya çalışıyor. Tilman Spengler, günümüze değin tarihin sayfalarında gömülü kalan, yüzyılımızın en önemli nörologlarından birinin yaşam öyküsünü romanlaştırırken, gerçek olayları, toplumsal romanın kurgusal öğeleriyle, ironik bir biçimde birbirine bağlıyor.

Cem

NÂZIM'la 1933-1938 YILLARI / *Anı* / *A. Faik Bercavi* / 135 s., 20.000.- TL / ISBN: 975 406 3869

A. Faik Bercavi'nin bir döneme ışık tutan ilginç anılar demeti.

Ayrıntı

ANARŞİNİN KISA YAZI / *Roman*
Hans Magnus Enzensberger / çev: Mehmet Aşçı / Önsöz: Ömer Laçiner / ISBN: 975 539 011 1

"Ünlü anarşist Durruti'nin hayatı İspanya iç savaşı ve bu savaşta büyük bir performans gösteren anarşist tugaylar eşliğinde anlatılıyor. Alternatif iktidarlar ve uluslararası tugaylar gibi "karşı" konulara da yer veren roman sosyalizmin tarihinin SSCB'nin tarihinden ibaret olmadığına dikkat çekiyor.

ÇOCUK HAKLARI / *İnceleme*
Der: Bob Franklin / çev: Alev Türker - Ayşem Ekmekçi / ISBN: 975 539 *** *

"Çocuklar, baskı gören bir azınlık mı oluşturuyor? Ayrımcılığa maruz kalıyorlar mı? Hakları nelerdir? Hatta hakları var mıdır?" Bu kitap, çocukların mutluluğunu her şeyin üstünde tutan bir refonik geliştiren modern toplumların uygulamada, çocuklara karşı kötü muameleye nasıl göz yumduğunu ve ayrımcılık yaptığını ortaya koyuyor.

GÖĞÜ DELEN ADAM SAMOA'YI ANLATIYOR / *Roman*
çev: Erol Özbek / ISBN: 975 539 *** *

"Avustralyalı bir yerli kabile şefinin ağzından sanayi toplumunun ne denli doğa dışı ve gayri insani olduğunu anlatan *Göğü Delen Adam* daha önce yayınlarımız arasından çıkmış ve çok ilgi görmüştü. Bu kez aynı yazarın kendi hayatını, köyünü, Saoma'yı anlattığı bir başka çalışmasını yayımlıyoruz."

Metis

KILAVUZ / *Anlatı* / *Bilge Karasu* / 115 s., 25.000.- TL / ISBN: 975 7650 005 5

"Yazmasaydım unutup gidecektim belki, çoğunu... Oysa şimdi geviş getirip duruyorum. Şu 'aracı olmak', 'araç olmak', 'bir oyunun taşı, ya da taşları olmak'... İşin tümü bir oyun belki, ama bu oyundaki taşlardan biri, yalnız biri, ben, neyi oynadığımı bilmiyorum. Oyundaki yerimi bilmek şöyle dursun, birilerinin beni oynatıp oynatmadığını da kestiremiyorum. Ölümden de kaygılandırıcı olan, dönülmez olan durum, bu muydu acaba?

KUZEY DEFTERLERİ / *Şiirsel Metin* / *Lale Müldür* / 132 s., 28.000.- TL / ISBN: 975 342 011 0

"Arşiv çalışmalarında, gezi notlarında, polisiye romanlarda, anı kitaplarında, biyografilerde, aşkı anlatan şiir ve romanlarda bitkisel hayat yaşayan birşey var. Bu kitap bütün bunların karışımının çılgın bir silueti, küçük an'ı ancak ama orada yılların geçtiğini duyuyorsunuz."

MAHMUD İLE YEZİDA - TAZİYE - GEYİKLER LANETLER / *Oyun* / *Murathan Mungan* / 98 s., 25.000.- TL / ISBN: 975 342 013 7 / 60 s., 20.000.- TL / ISBN: 975 342 014 5 / 178 s., 40.000.- TL ISBN: 975 342 015 3

Murathan Mungan, "Mezopotamya Üçlemesi" adını verdiği bu üç oyunda sevda, ölüm, zaman, tarih, töre ve kıstırılmışlık temalarını

Mezopotamya'nın tarihi ve coğrafi atmosferi içinde, bu bölgeye has olan binlerce yıllık anlatı, seyir, oyun tekniğini canlandırarak ve trajedinin ifade biçimlerini kullanarak başdöndürücü ve büyüleyici bir kurgu ve dille işliyor.

SUÇTA MUTLULUK / *Öyküler* / *Barbey d'Aurevilly* / çev: Aysel Bora / 150 s., 30.000.- TL / ISBN: 975 342 001 2

Metis Yayınları'nın "Suçta Mutluluk" adıyla ilk üç hikâyesini yayımladığı "İblisler", XIX. Yüzyılda yaşamış ve çok renkli bir kişiliğe sahip olan Barbey d'Aurevilly'nin Türkiye'de yayımlanan ilk eseri. Gerçek kişi ve olaylardan yola çıkılarak yazılmış, fakat yazarın hayalgücünün bu gerçekliği aştığı, onu kendine büyüttüğü, değiştirdiği, düzenlediği "İblisler" bir sohbet havasında, hikâye anlatır gibi kaleme alınmış.

TARİHSEL BUNALIM ve İNSAN / *İnceleme* / *Ortega Y Gasset Seçkisi* / haz: Neyire Gülışık / 190 s., 42.000.- TL / ISBN: 975 342 009 0

"Kavşak noktasındaki adam"dır Ortega: XIX. yüzyıl ile XX. yüzyılın, geleneksel İspanyol kültürü ile çağdaş Avrupa kültürünün, basın dünyasıyla akademik ortamın, felsefeyle politikanın, Krallık'la Cumhuriyet'in, Dikta'yla Demokrasi'nin, İç Savaş'la Dünya Savaşı'nın, bireyin kültürel konumunu belirleyen ve zenginleştiren çeşitli ve çelişkili tarihsel-toplumsal yönelişlerin kavşağında gelişmiştir kişiliği. Ortega, İspanyol kültüründe her şeyden önce bir tutumun, bir tavır koyuşun temsilcisiydi. "Düşünen insanı" temsil ediyordu.

Mavi Bulut

DEMET'İN BAHÇESİ / *Öykü* / *Ayla Çınaroğlu* / 16 s., 36.000.-TL / ISBN: 975 7549 26 6

Demet annesine bahçeden bir çiçek kopardı. Annesi sevindi. Bunun üzerine Demet bütün çiçekleri toplamaya kalktı... Ayla Çınaroğlu'nun özel kolaj tekniğiyle yapılmış resimleriyle.

KIRÇIL HOROZ / *Öykü* / *Ayla Çınaroğlu* / 16 s., 36.000.-TL / ISBN: 975 7549 27 4

Kırçıl Horoz çiftlikten ayrılmak istedi. Ama o kadar kolay değildi arkadaşlarından ayrılmak...

Anahtar

SAVAŞ SANATI / *Sun Tzu* / çev: Sibel Özbudun--Zeynep Ataman / ISBN: 975 7787 03 5

Gizemli bir Çinli savaşçı-filozof tarafından günümüzden yaklaşık iki bin yıl önce yazılan, dünyanın en etkili ve saygın strateji kitabı. Uzakdoğu ve Çin uzmanı Thomas Clear'in Savaş Sanatı ve Taoculuk üzerine incelemesiyle zenginleşen başyapıt.

LİDERLİK SANATI / *Thomas Cleary* / çev: Şensüer Kayd / 160 s., 25.000.- TL / ISBN: 975 7787 13 2

Yayınlarımız arasında çıkan *Savaş Sanatı* kitabını da Çince'den çevirip Tao'cu felsefeye göre yorumlayan Thomas Cleary bu kez zen dersleri'nden "liderlik" üzerine yaptığı derleme-incelemeyle karşımıza çıkıyor.

BEŞ ÇEMBER KİTABI / *Felsefe* / *Miyamoto Musashi* / çev: Sibel Özbudun / 108 s., 20.000.- TL / ISBN: 975 7787 15 9

Beş Çember Kitabı tüm savaş sanatları kaynakçalarının temel yapıtıdır; ama ardındaki –Zen, shito ve Konfiçyüs düşüncelerinden etkilenen– felsefe savaş sanatlarının dışında pek çok alana da uygulanabilir.

E Yayınları

GÜZEL BİR ÖLÜM / *Roman* / *Engin Erkiner* / 123 s, s/b, 20.000,-TL / ISBN : 975 390 082 1

Erkiner'in ikinci romanı. Bir devrimcinin eylemleri eşliğinde, çalkantılı bir dönemin panoraması.

TURUNCU ELENİ / *Öykü* / *Mustafa Balel* 101 s, s/b, 20.000,-TL. / ISBN: 975 390 081 3

Edebiyatın en zor türlerinden biri olan kısa öykünün en iyi örneklerinden oluşan bu kitapta, değişik çevrelerden getirdiği kadın ve erkek tiplerini çoğu kez bir çocuğun, iki yüzlülükten uzak, sıcak, içten, ve doğrucu tanıklığında işleyen Balel, mekân olarak İstanbul'u seçmiş.

SERSERİ / *Roman* / *İlker Özünlü* / 153 s, s/b, 20.000,-TL. / ISBN: 975390 080 5

Düşlerle gerçeğin, bir zamanlarla şimdilerin birbirine dönüşerek gerçekleştirdikleri birliktelik, bu yapıtta denenen... Yaşamın gürültüsü değil, hayatın müziği...

Cep

COSA NOSTRA (Bir Yargıcın Mafia'yla Onur Savaşı) / *Belgesel* / *Giovanni Falcone/Marcelle Padovani* / 112 s, ekler, s/b, 20.000,-TL. / ISBN: 975 480 073 1

İtalya'nın tarihi boyunca Mafia diye bilinen Cosa Nostra suç örgütüne karşı yürütülen en büyük temizlik kampanyasına imzalarını atan üç devlet görevlisi, General Dalla Chiesa, yardımcısı Piu La Torre ve Yargıç Falcone, ardı ardına Mafia tarafından öldürüldüler. Yargıç Falcone, çok sıkı koruma altında, yıllarca çalıştığı Palermo Adliye Binası'nda hep koruduğu sessizliğini bir kez bozdu ve gazeteci Padovani ile birlikte bu belgeseli yazdı. Kitap Fransa'da ve İtalya'da çıktıktan bir yıl sonra, Falcone, eşi, koruması ve şoförü ile birlikte konvoy halinde yol aldığı bir karayolunda uzaktan kumandalı bombayla havaya uçuruldu.
Geriye şu sözleri kaldı:"Sicilya'da Mafia, devletin koruyamadığı hizmetkârlarını vurur."

DÜNYAYI DEĞİŞTİREN KADINLAR / *Belgesel* / *Norgard Kohlhagen* / 232 s., s/b fotoğraflı, 35.000,-TL. / ISBN: 975 480 079 0

Mary Wollstonecraft'ten, Simone de Beauvoir'a; Fransız Devrimi'nden İnsan Hakları Beyannamesi'nin yayınlanmasına uzanan uzun ve zahmetli yolda her türlü engeli aşarak, kadınların eşit haklara sahip olabilmesi için mücadele veren, modern kadının çok şey borçlu olduğu kadınların öyküleri.

Çınar

SABAHATTİN ALİ (Araştırma-Eleştirme Dizisi) / *Asım Bezirci* / 280 s., 30.000.- TL / ISBN: 975 348 035 0

RIFAT ILGAZ (Araştırma-Eleştirme Dizisi) / *Asım Bezirci* / 312 s., 35.000.- TL / ISBN: 975 348 036 9

NAZIM HİKMET (Araştırma-Eleştirme Dizisi / *Asım Bezirci* / *** s., **.***.- TL / ISBN: 975 348 *** *

Araştırma türünde yayınlanan kitaplarda ülkemizin en iyi çalışmasını yapan yazarından Asım Bezirci yine titiz bir çalışmanın ürünleri olarak: Nazım Hikmet, Rıfat Ilgaz ve Sabahattin Ali'nin yaşamı, sanatı, kişiliği ve yapıtlarını konu alan bir araştırma dizisiyle karşımıza çıkıyor.

*

FİYAT DEĞİŞİKLİĞİ ☞ **Remzi:** Liste fiyatları kasım itibariyle değişmiştir. Yeni fiyat listesi genel katalogla birlikte edinilebilir. **BASKISI TÜKENEN** ☞ **Metis:** Solak Kadın / Şeyler / Politik Tiyatro ☆ **Cep:** Tanrıların Ayak İzleri / Tanrıların Mucizeleri / Daklilo Konçertoları / Cinselliğin Kahkahası / Kadın Sureleri / İslâm Teksasta / Babalar Senfonisi / Ye Türküm Ye! **YENİDEN BASILAN** ☞ **Varlık:** Kızım Olmadan Asla / Betty Mahmudi / 6.Basım / Kendini Yaratan İnsan / Gordon Childe / 4.Basım / Mutluluk Yolu / Bertrand Russell / 7.Basım ☆ **Cep:** On Günde Kusursuz Bellek / Dr. J.Brothers-Edward P.F.Eagan / 2.Basım / Teğel Teğel Hüzün / Engin Ardıç / 2.Basım / Tanrıların Arabaları / Erich von Däniken / 56.Basım

BİLGİ FORMU

○ VARLIK KİTAP EKİ'yle BİRLİKTE, AYLIK YENİ KİTAPLAR BÜLTENİNE ABONE OLMAK İSTİYORUM
(○ İş Bankası, Cağaloğlu 1095-139050 / ○ Yapı Kredi, Çemberlitaş 064-6/0039749 / ○ Garanti Bankası Çemberlitaş 6602413/4 / ○ Pamukbank Etiler 5888 4340 1001 8015 / ○ 14221-2 Posta Çeki Hesabı)

○ İŞARETLEDİĞİM KİTAPLARI ÖDEMELİ GÖNDERİN.
(Bedelini, kitaplarımı teslim aldığımda posta çeki hesabına yatıracağım)

○ (Önceden) ÖDEMELİ/TAAHHÜTLÜ GÖNDERİN.
(Proforma faturanızın bedelini İş Bankası, Yapı Kredi, Garanti ya da Pamukbank hesaplarınızdan birine yatıracağım.)

○ İŞARETLEDİĞİM KİTAPLARIN BEDELİ 500.000 LİRAYI GEÇMEKTEDİR. TAKSİTLE ÖDEMEK İSTİYORUM.
(2 nüsha sözleşme gönderin. Birin imzalayıp geri göndereceğim)

ADINIZ / SOYADINIZ (Bay / Bayan) : .....

TESLİMAT ADRESİ : ○ İŞ ○ EV ○ DİĞER

P.Kodu : .....

Tel:..... Faks: .....

GEÇİCİ ADRESTEYSENİZ YASAL İKÂMETGÂHINIZ:

P.Kodu : .....

Tel:..... Faks: .....

SİPARİŞ FORMU

İstediğim kitabın / kitapların;

Bilgi İşlem Kodu	Adı	Adet

.....

....

Sipariş ettiğiniz kitaplardan, siparişiniz elimize geçtiği tarihe kadar tükenenler olabilir. Tükenen kitaplar yeni basılanlar ve fiyat değişiklikleriyle birlikte aylık bültenlerimizde duyurulacaktır. Denetimimizde olmayan bu tür aksaklıklar için özür dileriz.

Ahmet Necdet

İNEGÖL HEY İNEGÖL

Şiir / Broy Yayınları

İnegöl Hey İnegöl on iki bölümlük tek şiir. Şairin doğduğu, çocukluğunu geçirdiği, yeniyetmeliğe uzandığı İnegöl, şiirin konusunu oluşturuyor - şiirde konu olur mu? diyebilirsiniz. Şair yeniden mekâna, ama bu kez yaşamında önemli yer tutan mekâna yöneliyor. Ancak bu aynı zamanda zamana da yönelme demek. Çünkü belli dönemdeki mekân söz konusu. 1933 doğumlu şair anımsayabildiği ilk günlere doğru uzanınca belki biraz '30'lu yılların sonlarını da, ama özellikle '40'lı yılları yansıtmış oluyor. En çok da İkinci Dünya Savaşı'nın ülkemizde yokluk, yoksulluk olarak algılandığı bir dönemi.

Kimi coğrafi adları çıkarırsanız, belki de, şiirde sözü edilen kent ya da kasaba önemsiz kalacak. En azından, ipekböceği, tütün, şeker kamışı yetiştirilen, yöredeki kaplıcalara gidilen herhangi bir Anadolu kasabası ya da kenti canlanacak imgeleminizde. Bununla, şair kendi doğum yerini ve çocukluğunu anlatırken, başka pek çok kişininkini de, belki bizimkini de anlatmakta, demek istiyorum. Ben köy doğumluyum, kitabı kendime uyarlıyor, "Kurttutan Hey Kurttutan" diyorum. Sizler de kendi doğum yerinize uyarlayabilir, şairin dizelerini ikili bir mekân çerçevesinde okuyabilirsiniz.

Sisler içersinden canlanıp gelen bir çocukluk ülkesi. Bir zamanlar, Sinanbey Mahallesi Yeşilköprü Sokağı'nda, Cin Aralığı'na yakın bir yerde bulunan "iki katlı çivit mavi badanalı" ev, bugün de hâlâ yerinde durmakta mıdır bilinmez; ama şiir-filmde yerli yerinde işte. Anne, baba, anneanne, babaanne, Boşnak Fôça Hoca, Meyhaneci Tevfik Ağabey, Elbiseci Orhan filmdeki çocuğun çevresinde dönen-devinen yüzler.

Şiirin on bir bölümünde, bu artık gerilerde kalmış dünya anlatılırken, sonuncu bölümde bugüne geliniyor; teknolojik ve belki ekonomik gelişme çarpıcıdır, ama yarına kalacak olan nedir? Şair, "hepinize soruyorum" derken, bizi de kastediyor mu dersiniz?

Kitaba biçim yönünden göz atmak istersek: "Ne Çok Enkaz" şiirinde ikinci dizenin tek sözcük değişimiyle geri kalan bölümlerde de ikinci dize olarak yineleniyordu; bu şiirin de on bir bölümünde ilk dizeler aşağı yukarı benzer biçimde yinelenmekteler. Şiiri ve yedinci bölümü başlatan "ben bir İngegöl'lüyüm / İnegöl güzel yurdum" dizesindeki "güzel" sıfatı "tatlı" (iki kez), "şirin", "aziz" (iki kez), "cânım" (iki kez), "eşsiz" (iki kez) sıfatlarıyla yer değiştiriyor. Sonuncu bölümde bu dize biraz farklı; daha doğrusu dizenin yedi hecelik ilk parçası bir kez daha yinelenirken, yine yedi hecelik ikinci parçası aynı heceli bir başka söyleyişle yer değiştiriyor: "İnegöl benim çocukluğum". Böylece bölümlerin, ilk dizeleri -dum", "-ğum" biçiminde kapalı hecelerle biterken, son dizeleri de "-de" olarak açık heceyle biter ve bu şaşmaz bir kural olarak uygulanır. Yer yer hece ölçüsünün çağrışımlarından yararlanılsa da, şiirin bütünü özgür koşukla yazılmış.

On bir bölüm, sekiz-on iki dizelik yekpare parçalardan oluşurken; on ikinci (sonuncu) bölüm, 14 + 2 olmak üzere toplam on altı dizelik iki parçadan oluşmakta. Görüldüğü gibi, şiir, şairimizin gözde birimlerinden ikilikle (beyit) sona ermekte. İkiliğin ilk dizesi de bölüm sonlarındaki dizelerin bittiği sesle bitmekte, başka deyişle iki dize kendi aralarında uyaklılar: "ötesinde - berisinde".

Mustafa Öneş'in *Milliyet Sanat*'ta (15 Mart 1991), *Sana Bunca Yangından*'la ilgili olarak yazdığı, "Kısacası, biçimci bir şair Ahmet Necdet. Ama, onu içerikle uyuşturmaktaki ustalığı şiirlerini etkili kılıyor," sözleri belki en çok *Gün Yüzleri* için geçerli; ama *İnegöl Hey İnegöl* için de benzer şeyler söylenebilir, diyorum. Yine de iyisi mi şairin kendisini çağıralım yardıma, *Ne Çok Enkaz*'ın başındaki "öndeyiş ya da Şiir Üzerine İleri-Geri Düşünceler"den bir alıntı yapalım: "Biçim mi daha önemlidir şiirde, öz mü? Önemli olan şiirin kendisidir."

Yazının sonlarında kısa bir değerlendirme yapmak gerekirse, öncelikle, Ahmet Necdet'in şiirinin gelenekten beslendiği söylenmeli. Doğal ki her şiirde, her sanat yapıtında az ya da çok geleneğin bir payı vardır (gelenekten kopma savında olanlarda bile - tepki açısından özellikle onlarda!); ama burada biraz daha belirgin, biraz daha bile isteye, sanki biraz daha yerli yerinde, işlevli ve güzel. Gelenek sözcüğünün içine başta Divan Edebiyatı, sonra az da olsa Halk Edebiyatı, özellikle de cumhuriyetten bu yana Türk şiirinin geçirdiği çeşitli serüvenler ve deneyimler girmekte.

Şairin bir başka avantajı, Fransızca ve Almanca'dan yaptığı şiir çevirileri sayesinde, çağdaş Batı şiiriyle de dirsek teması içinde oluşu.

Böylece geçmişle şimdinin, evrenselle yerelin ortak bir olanakta birleşmesi gündeme geliyor ki, bu koyaktan doğan şiirin gerçek şiir olmama şansı neredeyse yok gibidir. Ahmet Necdet'in bu olanağı sonuna kadar ve titizlikle kullanarak, şiirini günümüz şiiri içersinde daha yukarılara taşıyacağını, önümüzdeki yıllarda, eğer söz konusu edilebilecekse, yazmaktan uzak düştüğü yılların acısını çıkarıp açığını kapatacağını düşünebilirsiniz. Bu sözler, onun şimdiki yerinden kuşku duyulduğu anlamına gelirse yanlış olur. Bilineni söyleyelim: Şiir yetinmemenin en güzel ürünü, şair yaşadıkça yetinmeyendir.

RAMİS DARA

Ataol Behramoğlu

TOPLU ŞİİRLER (3 cilt)

Adam Yayıncılık

Toplu şiirler üstüne ne söylenebilir; şiire şah çekmek mi; neden olmasın; sözcüklerden oluşmuş bir satranç tahtasını gözünüzün önüne getirin; bu tahtanın üstünde, imgelerin olumladığı bir yaşam oyuna sokulsun; oyun süresince şair, özgürleştirici bir edimle ağır ağır yaşamın dışına çıkıp, şiiri ele geçirsin ya da şah-mat çeksin; benim için toplu şiirlerin anlamı bu; biraz daha açacak olursam, yoruma ya da yorumlara gereksinmesi olmayan bir tarihsel bilinç sürecinin ortaya çıkması.

Masamın üstünde Ataol Behramoğlu'nun, Adam Yayınları'ndan, üç kitapta toplanmış toplu şiirleri duruyor; ilk kitabın sayfalarını çevirmeye başlarken diyorum ki gelin hep birlikte bu zorlu oyunu gözümüzü kırpmadan izleyelim; Ataol Behramoğlu'nu on yedi yaşında bir genç olarak oyuna sokmak üzereyim; yıl 1959 ve bu oyun sürecinde iki yüz on sekiz şiir okuyacak, okurken, şah-mat'ı duyacak mıyız diye de imgelemimizde bir soru soralım.

BİR GÜN MUTLAKA-TOPLU ŞİİRLER-1:

MELANKOLİ/ Ah biliyorum güç gelecek sizlere/ Ama artık gitmek geliyor içimden/ Bir sabah masmavi bir bulutun peşinden/ Dönüşü olmayan yerlere (1959).

LEYLAKLARDA YİTİRDİĞİM/ Ah o güzelim bahar akşamları/ Kahredici gerçekler ötesinde kalan mutluluk/ Günbegün anılarca uzaklaşan ufuk/ Yöremde duyulmayan leylak kokuları (1959).

İlk duraksama; bir genç on yedi yaşında söyleyeceklerini açıklamak yerine, söz sanatına çağrışımlar yapıyor; henüz duygusal; ama bu doğallığı zorlayan bir şey var, düşüncenin şiirle buluşacağının ipuçları; sayfaları çeviriyorum, bir 1959 şiiri daha; *İSTANBUL/ Göğsüme bir İstanbul çiziyorum/ Başparmağımla, kelebek biçiminde/ Çocukmuşum gibi aynanın önünde/ Yüzümü saçlarımı okşuyorum.*

Yoğun duygular yaşamayı seçen genç, yaşamı gerçeklendirme araçlarını entelektüel endişesinin doğumuna sunuyor; iki yıl sonra; *SONBAHAR EZGİSİ/ Saniyeler dakikalar* saatler derken/ Günler su gibi akıyor kardeşim/ Bir yanda ders kitapları bir yanda kalbim/ Şaşırdım kaldım.

Burada bir ayraç açıp, Pavese'den bir alıntı yapmak istiyorum: "Kadınları düşünmemek mümkündür, tıpkı ölümü düşünmemek gibi."

Pavese'nin dile getirdiği bu duygulanım, ya da 'aşk' sözcüğü, genç Behramoğlu'nda şiire sokulmanın yollarından biri, belki de bütün şairlerde olduğu gibi; bu olağanüstü sözcüğün sayfaları çevirdikçe şiire sokulma yollarından biri olmayı aşıp, bir şiir değerine dönüşmesini dileyelim; BİR ERMENİ GENERAL/ Usanıp sevişmekten bir Ermeni general/ Atıvermiş kendini senmişel kulesinden/ Bir çocuk ki öperken utanır annesinden/ O çocuğu boynundan asıvermeli derhal (1962).

Benzer yaşantıların şiirlerini okuyorum diye düşünmeye başlarken, karşıma çıkan çarpıcı bir imge; dilinde dolaylı; burada yine bir soru sormak istiyorum kendime: "Dilde dolaylı anlatım okura anlaması güç imgeler mi sunar?"; BİR GÜN MUTLAKA/ Bugün seviştim, yürüyüşe katıldım sonra/ Yorgunum, bahar geldi, silah kullanmayı öğrenmeliyim bu yaz/ Kitaplar birikiyor, saçlarım uzuyor, her yerde gümbür gümbür bir telaş/ Gencim daha, dünyayı görmek istiyorum, öpüşmek ne güzel, düşünmek ne güzel, bir gün mutlaka yeneceğiz!/ Bir gün mutlaka yeneceğiz, ey eski zaman sarrafları! Ey kaz kafalılar! Ey sadrazam! (1965).

Modern dünyamızdaki görselliğin doruklara çıkarttığı çeşitlilik, dozu kaçırılırsa karmaşaya varıyor, ki bu doz yaşamımızın her alanında neredeyse çılgınlığa varmak üzere; bu yüzyılın içine kolayca sindiremediği teknolojik gelişmeler karşısında, şairin işi -bence- her yüzyıldakinden daha da güç; gelişmelerin ortaya çıkarttığı çeşitlilik karşısında şairin dil dünyası da öncüllerinin imgelerini çağrıştırmayan bir zenginlikle ve ayrımla yetkinleşmek zorunda; bu bağlamda, Behramoğlu'nda olduğu gibi, imge yetkinliği dili ve okuru zorlamak değil, tam tersine şairi özgür kılan bir olgu deyip, yine BİR GÜN MUTLAKA'ya dönelim; bu şiir, Behramoğlu'nun toplumsal dışavurumculuğunun ya da bağnaz süreçlerle evcilleştirilmiş insan modeline duyulan tepkinin, kendi varlığının odağından çıktığını muştulayan, şiir içtenliğini yerli yerine oturtan önemli bir şiir; çocuk-genç Behramoğlu ne de çabuk büyüdü değil mi; şiirin beslediği nesnel bir bilinçle kaç kişi büyümüştür acaba; evrensel acıların somutlaştırdığı bir olgunluğa Behramoğlu çoktan girdi; kişisel olmayan bir bakış açısıyla dünyaya bakmayı insan neden ister; çevre koşulları mı zorlar; bu konu üstüne çok şey yazılabilir ama biz artık bireyci yorumlardan çoktan uzaklaştık ve şiir yaşantımızda yer alan önemli bir şiirle yaşamın olgun imgelerle parçalandığını gördük; sanırım görmeye de devam edeceğiz; belleğimizde bu şiire özel bir yer ayırıp, sayfaları çevirmeye devam edelim; SANA SESLENMEK İÇİN/ Gece sessizce başlıyor ve ırmağın/ Öte yakasına geçiyor atlılar/ Çalıların hışırtısını dinliyorum./ Sana seslenmek için/ Yeni şiirler tasarlıyorum. (1970)

Yenilenmek; sanırım her şair kendini ve şiirini sürekli yenilemek ister; istemeyen var mıdır ki; yazın türü ne olursa olsun; derken, Behramoğlu'nun da 'Yeni şiirler tasarlıyorum'undan yola çıkarak, birden müzik öğesinin öncelendiği bir şiirle karşılaşıyoruz; kulağa gelen müziksel dizem; yıl 1971, NOTLAR (I)/ Dostlarımdan biri/ Hapiste şimdi/ Zaten çoğu hapiste/ Arkadaşların./ Şu sıralarda/ Mustafa Suphi/ Destanı için/ 1. Dünya Savaşı'na ilişkin/ Kitaplar okuyorum.

Yenilenmeye döneceğim yine; yenilenmenin vazgeçilmezliğini yadsımak olanaksız; coşkuları dizginleyerek de yenilenmek sanırım çok güç bir iş; bu şiirde ortaya çıkan coşku, bir başka yaşama duyulan hayranlık ya da şaşkınlık, coşkuların dengeli bir biçimde verilişiyle, kendi kendisiyle konuşmadan uzaklaşıp, imgelerle düzene sokulmuş bir şiir ve ben biliyorum ki, "Mustafa Suphi Destanı'nı" üçüncü kitapta okuyacağım; sayfaları çevirmeye devam; gelin yüreklerimizi, ısrarla insanlığa metafizik görüntülermiş gibi gösterilmek istenen 'gerçek' insanlara çevirelim; THEODORAKİS'İN BİR ŞARKISI İÇİN/ Bu şarkıyı ancak bir kız/ Öldürülen sevgilisi için söyleyebilir/ Gözleri ağlamaktan kurumuştur/ Ve gelecek günlere olan inanç/ Kalbinden gitmemiştir. (1973)

SALVADORE ALLENDE'Yİ DİNLERKEN/ Salvadore Allende/ Bir adam/ İnsanca aydınlık/ Ve sıcak/ Ve sanki Türkçe konuşsam/ Anlayacak. (1973)

BİR HASTALIĞI ERTESİNDE
ŞİLİ'NİN PARİS BÜYÜKELÇİLİĞİNDE
KARŞILAŞTIĞIM NERUDA'YA İLİŞKİN İZLENİMİM/ Pab-

lo Neruda/ Yüzünde/ Ağır bir yorgunluğun izleri/ Oturun/ Mösyöler, dedi./ Nobele filan/ Boş verin/ Bana Nâzım'dan/ Söz edin şimdi. (1973)

Saat gece yarısını çoktan geçti; masamın çekmecesinden Toplu Şiirler II'yi alıp, karıştırıyorum; bir annenin çocuğunu azarlaması gibi kendime: "Doğru yatağa," diyorum; ikinci kitaptan bir dize okusam sabahlayacağım, bu da Behramoğlu'nun şiirlerinden birçok ayrıntıyı kaçırmak demek olacak; ŞİİR ÜSTÜNE BAZI DÜŞÜNCELER/ Şiire girecektir. Her şey, yapay ve kurgusal olmayan/ Gerçek bir insan yüzü, gerçek bir doğa, gerçek bir toplum yansımalıdır anlattıklarından (1975)

İç-sesim sesleniyor: "Yatıyor musun?"

"Evet..."

YAŞADIKLARIMDAN ÖĞRENDİĞİM BİR ŞEY VAR TOPLU ŞİİRLER-II:

İmgelemimizde canlandırdığımız sözcüklerden oluşmuş satranç tahtasının çevresindeyiz değil mi; o zaman gelin hep birlikte, doğruluğu apaçık dizeler okuyalım; tüm varlığıyla öznel olmasına karşın, coşkularına nesnel bir anne imgesiyle karşılık bulan, bu bağlamda şiir değerini yükselten dizeler; ANNEM YOK ARTIK/ Her ölüm kahramancadır, annem hepimizden önce yaşadı bu kahramanlığı/ Ey benim yüreğim, güç ver bana, ey hayat güç ver bana, anneme yaraşan şiirler söyleyim/ Boşuna yaşamış olmasın o, sonsuzlaşsın, içten, pürüzsüz dizelerimle.

Gençlere yapılan bir çağrı; her genç (ülkemizde) şiir yazıyorsa, bu çağrıyı duymayan kalmamıştır; AKDENİZ GÜNLÜKLERİ (III)/ Kitap imzaladık dün/ pırıl pırıl bakışlı/ genç insanlara./ Ve geniş bir alanda/ şiirlerimizi okuduk/ arkadaşlarla/ Deniz ve gökyüzü/ şiiri/ deniz ve gökyüzü kadar/ genişletiyor./ Ve tüm yüreğinle/ ufku/ kucaklamak/ istiyorsun./ Ve yürekleriyle/ seni dirileyenlerin/ Bitiştirmek yüreğini.

YAŞADIKLARIMDAN ÖĞRENDİĞİM BİR ŞEY VAR/ Yaşadıklarımdan öğrendiğim bir şey var:/ Yaşadın mı, yoğunluğuna yaşayacaksın bir şeyi/ Sevgilin bitkin kalmalı öpülmekten/ Sen bitkin düşmelisin koklamaktan bir çiçeği (1977).

Biliyorum ki şiirlerden yapılan alıntılar şiirin özünü bir incelemede yeterince veremiyor; ama bir dergide yayınlanacak betik, insanı elinde olmadan ekonomik bir dil kullanmaya zorluyor; biz yine, 'YAŞADIKLARIMDAN ÖĞRENDİĞİM BİR ŞEY VAR' adlı şiire dönelim; bu şiirde geçmiş ve her şeyden çok yaşanılmayı istenen geleceğin genişletilmiş bir mekânla, uzamla iç içeliği var; yaşam ve hüzünlü soyut tarih; soyut zamansal tarihin hüzünlü çağrışımları geçmişi olumlarken, dur durak bilmeden, çürümüşlüklere karşı durarak geleceğe sımsıkı sarılıyor Behramoğlu; ikinci kitabın, -bence-
dönüştürme eyleminin özel şiirlerinden biri; ve entelektüel endişe yaşamı gerçekliyor.

Geniş açıdan bakılan, 'bana ne'ye, başımı alıp giderim'e karşı durulan, ülke gerçeklerinin irdelendiği şiirlere geldik; TÜRKİYE ÜZGÜN YURDUM, GÜZEL YURDUM/ Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum/ Boynu bükük ay çiçeği/ Şiirin ve aşkın geleceği (1980); birbirine eklenmiş olaylar zinciri; yine coşkuların nesnel karşılık bulmasıyla dengelenmiş, düzenin buyruklarına baş kaldırışın dizeleri; bu bölümdeki şiirlerden alıntılar yaparken, Arthur Koestler'i de anmak istiyorum; evrensel baskılardan edinilmiş deneyimlerle ortaya çıkan benzerlikleri birlikte paylaşalım diye:

"Pencereden bir el silah sesi işittim, arkasından bir salvo, arkasından çığlıklarla kesilen silah sesleri..." (A. Koestler)

ÇIĞLIK/ Bir adamı öldürmenin tam sırası kurşunlarla/ Çocuğunu öpüp kapıya çıktığında. (A.Behramoğlu)

"İnsan, insanlığın geleceğini en çok ne zaman merak ediyor biliyor musunuz? İki goril tarafından korunan bir kafeste oturur ve kendi geleceğiyle önündeki saatler yerine, ne olursa olsun herhangi başka bir şeyi düşünmeyi, mutlaka yeğlerken..." (A.Koestler)

BİR PAZAR/ Tozlu, havasız, ışıksız koğuşta/ Oturmadaydık suskun, kederli/ Pazar günü tekdüze uzuyordu/ Herkes kendi küskün düşündeydi. (A.Behramoğlu)

"Jandarmaların Endülüs köylüsüne ya da işçisine benzeyen bir halleri vardı. Mahkûmların da halleri Endülüs köylüsüne ya da işçisine benziyordu. Onları sarsılan bir araba içinde böyle birbirlerine ayakta dayanmış olarak görenler, kentin gürültüsünden uzakta bir kır gezintisi yapmaya giden bir arkadaş topluluğu sanabilirlerdi. Eminim, her iki taraf da ötekiyle futbol oynamayı yeğlerdi." (A. Koestler)

CAN AĞBİ'NİN KULAĞINI ÇINLATARAK/ "Yarınki mahkemecileri ve hastanecileri" hoparlörde okuyan gardiyan/ Mahkemecilere "Hayırlı uğurlu tahliyeler"/ Hastanecilere "Acil şifalar" diliyor.../ Ve iyice bastırarak Allah'ın "ah"ına/ "Allah kurtarsın" diye son veriyor sözlerine.../ Sanki Bayrampaşa Cezaevinde değil de/ Bir Gazanfer Bilge yolcu otobüsündeyim/ Sırtüstü uzanmışım da yatağıma/ Yolculuk etmedeyim.../ Bütün bunlar iyi güzel de/ Dokuzuncu ayında tutukluğun/ Hâlâ belli değil yolculuk nereye... (A.Behramoğlu)

Doğaya girelim ister misiniz; 'Eski Nisan' adlı kitaptan bir alıntı yapmak istiyorum; ben sıcağı severim; ilk karı İstanbul'da on dört yaşında görmüş, akşam yatarken de karı bir şişeye doldurup başucuma koymuştum; sabah uyandığımda şişenin içinde sadece su vardı ve karla oyun bitmiş, kış yüzyıllarca sürmüş gibi gelmişti, hâlâ da öyle gelir; SENİ ELİNDEN TUTMUŞTUM/ Seni elinden tutmuştum - yaz geçiyordu/ Yaz geçiyordu, biz geçiyorduk/ Yazı elinden tutmuştuk. (1983)

Sayfaları çeviriyorum, yine bir alıntıyla ikinci toplu şiirlerin sonuna geliyorum; ÇAĞRIŞIMLAR/ Dünyada herkesin bir yeri vardır ve dünyanın bir yeri vardır uzayda...

KIZIMA MEKTUPLAR-TOPLU ŞİİRLER- III

AŞK-DOĞA-YAŞAM VE ÖLÜM ÜSTÜNE/ Yeniden düşünüp bir sabah hayatı, aşkı, şiiri/ Bir selam göndermek isterim Lermontov'a/ Bir bakıma her şey "boş ve aptalca" belki/ Ama her şey korkunç anlamlı ve korkunç güzel bir bakıma... (1972)

Bu dizeleri yazarken, Ataol Behramoğlu'nun, Lermontov'dan çevirdiği bir şiiri anımsadım; o şiiri size olduğu gibi aktarmak istiyorum; nedeni, şiir çevirme olanaksızlığının yüz ağartan şiirlerinden biri olduğu için; İNCELİKLE SEVDİLER BİRBİRLERİNİ UZUN ZAMAN/ İncelikle sevdiler birbirlerini uzun zaman/ Derin bir tasayla, çılgınca, isyancı bir tutkuyla!/ Kaçınıyorlardı itiraftan ve karşılaşmaktan,/ Düşman gibi; boştu ve soğuktu konuşmaları da./ Suskun ve gururlu bir acı içinde ayrıldılar,/ Bazen ve ancak düşte gördüler yitik sevgiliyi./ Öldüler sonunda, mezar ötesinde buluştular.../ Fakat orada da tanımadılar birbirlerini.

SORU/ Çocukların öldürüldüğü korkunç bir dünya bu/ Sevinci, insanca bir yaşamı savunmanın suç olduğu/ Böyle bir dünyada nedir görevi şiirin/ İşte şairin öncelikle yanıtlaması gereken soru. (1982)

Soru imleri; Behramoğlu'nun yaşantıları dile getirmede

önemli bir sorunu, bilincin ahlakla doyurulması sorununu dile getirirken, soru imlerinin önemli yeri var; neredeyse her şiirinde ortaya çıkan bu imler üstünde durmak istiyorum; soru imlerinin yinelenmesiyle ortaya çıkabilecek, salt duyumların boşaltılması anlamına gelecek şiirden nasıl kurtulunur; şiir adına tehlikeli bir şiir dili, Behramoğlu'nun dili; telaşsız, doğrusal bir yapı, deneyimlerinin asla kutsanmaması (Buna katlanamayacağı da ortada), her duygusal edimin nesnel bir karşılık bulmasıyla olumlanan bu dil, soru imlerini özgün imgeleriyle yetkinleştiriyor; derken, MUSTAFA SUPHİ DESTANI'na geldik; burada, Mustafa Suphi'nin, Servet-i Fünun'un 935 sayısında dile getirdiği düşüncelerinden küçük bir alıntı yapmak istiyorum:

"Bu tarihsel girişten ne gibi sonuçlar çıkarabiliriz? Bir kez, insanlık toplumunu yöneten düşüncelerin pek yavaş gelişmesi söz konusudur; gerçekten de, Gustav Loban'ın insanlığın gelişmesine ilişkin bir yapıtında, "Gelişen düşünceler ne denli ağır ve yavaş ise, yok olan düşünceler de o oranda ağır ve yavaştır," diyerek, bu savımızı pek açık bir biçimde kanıtlıyor..."

MUSTAFA SUPHİ DESTANI (6)/ Ve ilk eylemi Meşrutiyet Hükümetinin/ demiryolu/ tütün/ ve tramvay işçilerinin/ debbağların ve rıhtım hamallarının/ grevlerini/ kanla, terörle bastırmak oldu.../Ve az sonra ilanından Meşrutiyetin/grev yasağı/pekiştiriliyordu.../Ve mülkiyet hakkını/ güçlendiren yasalar/ çıkıverdi/ kaşla göz arasında...

III-Bölüm (9)/ Karadeniz/ ıssız, karanlık/ bir denizdir,/ tasalı/ kırgın/ Ve bir göl gibi/ sıkışıp kaldığı/ karaların/ kıskacında/ bunalmış gibidir./ Mustafa Suphi/ ve arkadaşları/ on beş/ kavga ve bilinç yoldaşı/ Bu denizde öldürüldü/ ve bu dalgalara gömüldü cesetleri...

Sayfaları çeviriyorum; 'SÜRGÜNDE' başlıklı şiirlerde duruyorum; sürgünde yaşamak insana neler duyumsatır; insana, biçimsel bir rol oynamanın tüm trajedilerini mi yaşatır; sanırım evet; bu şiirlerde Behramoğlu, içsel niteliklerin nasıl parçalandığını; istemi dışında bulunduğu mekânlarda zaman doldurma çabalarını; bırakılan şeyler üstünde dikkatin sürekli yoğunlaşmasıyla ortaya çıkan yürek daralmalarını; ben'ini duyarsızlığa teslim etmeye çalıştıkça tam tersiyle yüz yüze gelişlerini şaşırtıcı bir biçimde, nesnel karşılıklarla yazmış; sanırım, Behramoğlu'nun şiir yaşantımızda vazgeçilmez bir şair olması, acılarını ve sevinçlerini çağdaş bir nesnel karşılıkla olumladığı içindir; SÜRGÜNDE (16)/ Nasıl anlatsam/ Yalnızlığımı/ Bir gurbetten bir başka gurbete/ Taşırken beni trenler;/ Ve bir babanın/ Dizine yaslanmış/ Minik bir baş gördüğümde/ Gözyaşlarımı tutamadığımı... (1984)

BEBEKLERİN ULUSU YOK/ İlk kez yurdumdan uzakta yaşadım bu duyguyu/ Bebeklerin ulusu yok/ Bebekler, çiçeği insanlığımızın/ Ve geleceğimizin biricik umudu...

Son sayfa; imgelemimde canlandırdığım, sözcüklerden oluşmuş satranç tahtası yok oldu birden; şah-mat sözcüğünü de duymadım; sanırım doğru olanı da duymamamdı; gelin, Toplu Şiirler-II'ye bir dönüş yapalım ve Ataol Behramoğlu'nun telaşsız, yoğun, nesnel-imge değerleriyle olumlayıp, bize sunduğu şiirlerinin devamını dileyelim; ESKİ ŞİİRLERİM/ Kapılarını yıllardır çalmadığım/ Eski dost evleri gibi/ Eski şiirlerim/ Kitaplarda/ Bekler beni.../ Girip dinlediğim olur/ İçlerinde/ Bir kahve içimi/ Çıkıp giderim sonra/ Buruk bir hüzün/ Bırakıp geride...

TÜLAY FERAH

DOĞUŞ

KİTAP YAYIN DAĞITIM

Cağaloğlu Yokuşu 29/31
Evren Çarşısı No. 1-2-3-13
34440 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 511 87 49-526 01 56 Fax: 511 34 65

★ **Türk Dil Kurumu Yayınları**
★ **MEB Yayınları**

- İlk-Orta-Lise Ders Kitapları
- Yardımcı Ders Kitapları,
- Ansiklopedi-Atlas-Sözlük çeşitleri,
- Test Kitapları,
- Roman çeşitleri,
- Hikâye,
- Okul Öncesi ve Anaokulu Kitapları,
- Zengin Çocuk Kitapları çeşidi,
- Fen-Meslek ve Askeri Liseleri Hazırlık Kitapları,
- Üniversiteye Hazırlık Kitapları,
- Kolej ve Yabancı Dil Kitapları

Kuruluşumuz Türkiye Yayıncılar Birliği tarafından düzenlenen YILIN DAĞITIMCISI ÖDÜLÜ'nü kazanmıştır.

Anita Brookner

HOTEL DU LAC

Ayrıntı Yayınları

Çağdaş İngiliz yazınının önde gelen isimlerinden; Charlotte Bronte, Katrine Mansfield gibi İngiliz kadın yazarların başlattığı geleneği sürdüren Brookner'in, 4.romanı "Hotel du Lac". Derin ruh çözümlemelerine dayanan, zekice diyaloglarla örülü, "ironik bir romantizm"in başlıca temsilcisi olan Brookner'in romanlarında tema, çağdaş kadının kimlik sorununa, feminizmin dar kalıplarını aşan "kişi" olma sorununa ulaşıyor.

Romanın kahramanı, çarpıcı bir takma adla romantik aşk romanları yazan, ama yazdığı romanlardaki gibi renkli duygular yaşayamamış, silik bir yaşamı olan yazar Edith Hope. Evli bir adama duyduğu aşktan kurtulabilmesi için arkadaşlarının tavsiyesine uyarak, ölü bir ay olan eylül sonlarında İsviçre'nin küçük bir kasabasında dağ ve göl manzaralı *Hotel du Lac*'a gider. Kül rengi yalnızlık, gri alanlar, pişmiş dana eti rengi bir oda... Bu yalnızlıkta duygularının bedelini ödeyip iyileştikten sonra eski yaşantısına yeniden dönecektir.

Hotel du Lac'da Edith, ilginç kişilerle tanışır: Gözalıcı ve erişilmez Mrs. Pusey ve kızı Jennifer, yaşlı Madame de Bonneil, Monica, otelin sahibi Huber'ler ve Mr. Neville... Yazar, Edith'in değişik yerlerden gelen bu kişilerle ilgili gözlemlerini, ruh çözümlemelerine dayalı bir anlatımla, eleştirel bir gözle aktarır romanında.

Oteldeki müşterilerden Mr. Neville, Edith'le konuşup tanışma fırsatını bulduğu bir akşam yemeğinde ona evlenme teklifinde bulunur. Bu teklifin duygusal bir yanı yoktur ama David'e duyduğu aşktan kurtulabilmek için Edith, bu evliliği akla uygun bulur. Nasıl olsa evliliklerde beklenen rutin yaşamın yalınlığı, güzel bir havada kol kola yürüyüş, gevezelik etmek, birlikte yemek hazırlamak... değil midir? Oysa David'e karşı duygularından elde ettiği acı ve bekleyiş olmuştur. Mr. Neville'in benmerkezci görüşleri adeta düşüncelerini değiştirmeye başlamıştır. Neville tutkulu ve açgözlü olmanın bile insanı mutlu ettiğini savunur. En güzel örnek de oteldeki Mrs. Pusey: Yetmiş dokuz yaşında olduğu halde çok şık giyinir, alışveriş etmeye doymaz, yaşamdan kopmamış, mutlu ve neşelidir. Tutku derecesinde köpeğini seven Monica, Kiki'yi yanından hiç ayırmaz, onu yanına oturtup pasta yedirir, geveze ve mutludur. Edith öyle değil, hep ölçülü olmaya çalışır; belki de bu yüzden yalnız, canı sıkkın, mutsuzdur... Aşk arayışlarının getirdiği mutsuzluğu, Mr. Neville'le evlense değişebilir mi? Bambaşka biri olabilir mi?

Romanda insanın kendini çözümlemesi, sorgulaması, eleştirisi ilginç yaklaşımlarla, usta bir teknikle anlatılıyor. Bir otel atmosferi içinde toplanmış, çok farklı insanların yaşam tarzları karşılaştırılıyor. Ahlak ve yaşam anlayışlarının da bir irdelemesi yapılıyor. Ama bu konularda birliğin sağlanamayacağı da ortada.

İlk bakışta duygusal bir melodram gibi görünen roman temelde gerçekleri düşündürüyor. Eleştirmen Oulian Jebb'in bu roman için dediği gibi: "İnsanda iki kez okuma isteği uyandıran" ender kitaplardan biri *Hotel du Lac*.

ESMA SALTIK

YÖNETİM KİTAPLIĞI

DIŞ TİCARET TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ
Esat Tüze

İngilizce-Türkçe
Türkçe-İngilizce

Düzeltilmiş ve genişletilmiş 2. Baskı.

TİCARET DÜNYASINDA BAŞARININ SIRLARI
Mark H.McCormack
Çev: Hüseyin Kambur

Günümüz Türkiye'sinde hızla gelişen özel şirketler, yeni arayışlar içindedir. Bir yandan teknolojiyi yakalamak için girişimlerde bulunurken diğer yandan personeli eğitmek için yeni yollar aramaktadırlar.

%110 ÇÖZÜM
Mark H.McCormack
Çev: Metin Özbey

Bu kitap şunu öneriyor: Bu heyecan, ara sıra ve başkalarının yaptıklarını izlerken duyulan bir heyecan olarak kalmalıdır. Hepimiz varını yoğunu ortaya koymanın heyecanını yaşayabilir ve tadını alabiliriz.

ABD MADALYONUN ÖBÜR YÜZÜ
Tamer Özel

Serbest pazar ekonomisi, teknoloji üretimi ve demokrasinin ABD'ndeki pratik uygulamasını anlatan değişik konuları ele alan bir çalışma.

SINIRSIZ GÜÇ
Anthony Robbins
Çev: Mehmet Değirmenci

Dünyayı değiştirmek için önce kendimizi değiştirmeliyiz. Robbins bu değişikliğin nasıl yapılacağını gösteriyor.

YAYINCILIKTA 65 YILLIK DENEYİM

İNKILAP KİTABEVİ ANKARA CAD.95 Sirkeci 34410 İstanbul
Tel: 522 28 51 Fax: 526 86 41

Taner Ay

MARSYAS'IN CESETLERİ

Roman / Armoni Yayınları

Siz hep böylesiniz. Katili, ya kitabın başından bilirsiniz ya dilinizin ucundadır. Kendinizi biraz zorlasanız hemen söyleyeceksiniz. Ay'ın polisiyesi "Marsyas'ın Cesetleri" adlı kitapta ise katil veya katiller zaten her gün gazete manşetlerinde. Yani dilinizin ucunda değil, gözünüzün önünde olmalıydı. Çoğumuz "Bana dokunmayan yılan bin yaşasın" mantığıyla her çeşit mantığı doğumundan önce kürtajla aldırttığı için, suç ve suçluya hangi zihinsel çözümleme yollarıyla gidilebileceğini pek bilemedik. Çünkü kadınsız Müslüman şarka, suç ve ceza dairesi, Batı'dan aklı noksan adapte edilmişti. Nedir ki bu polisiye anlatıda yazar bizi, suç-olay-olayın çözümlenmesinden çok, kendi hayatının uçurumunda olayı kovalayan polise çekmek ister gibidir.

Niçin? İşte bu niçini bulmak, sizin meselenizdir, size aittir. Polisiye anlatının objektif ve mesafeli soğuk koridorundan, öznelliğin sıcak ilişkiler yumağına girilmiştir. Bizler kendimizden başka birisi olurken bile kendimize acaba niçin tahammül edemiyoruz? Suçludan daha fazla kendimizi aşağılanmış hissetmemizin nedeni, kendimize ait bireysel kaleler inşa edememiş olmamızdan dolayı mıdır?

Galiba o adam hafif tırtıktı. Vasat bir zamanda yaşıyordu. Kafasını Amerikanca Madonna misali karıların bacak aralarına takmıştı. Kasılıp açılan sinir kaslarının boşalımında caz dinliyordu. Pink Floyd bahaneydi. Kendisi de bahaneydi. Yazıklanmak yerine küfretmeyi seçmişti. Erkek adamdı, taşaklıydı. Bütün devre dışı kalmış ve eskimiş siyasi kovboylar gibi Camel'le intiharını katran rengine boyuyordu. Yetmez; rakıyı da siyanür yutar gibi içecekti. Çünkü 600 yıl oradan, 70 yıl buradan merkezi otorite(ler) polis paranoyasanı beslemişse, pantolonunun iki cebinden parmaklarıyla kamışının kökünü Magnun'un namlusu gibi kaşıyarak şimdi de dedektif olacaktır; suçlu(ları) şahsi probleminin içinde arayacaktır. Kendi gözlerinin kendisine alışamaması, devamlı şaşkınlığı, hep yeni bir yanını keşfedişi, kendisinin ve onların dünyasındaki mülteci yalnızlığından değil midir? Kendisi ve onlar sanki bu mülteciyi(!) kabul etmemişlerdir, onların dünyasında vizesiz, sahte bir pasaportla dolaşmaktadır. Bu sahte pasoportun meslek hanesine 'polis' yazdırtılması epey ironiktir. Wanted kovboy şimdi "metruk bir zamanda" şerif olmuştur, tıpkı Kübalı Castro'nun Clinton'a danışman olması gibi! Ama Mahir Deniz kirlenerek, inatla direndiği bu çağı haklı çıkardığını da itiraf edecektir. Çeyrek entelektüel, epey it, hafifçe küstahtır. Kırmızı ve siyah, vergi mükellefinin otoyollarında vaftiz edilecektir. İstanbul "coğrafyanın felaket dişisi" ise Ankara "kravatlı hademelerin 06'sı". Polis Mahir Deniz'in peşinden koşuşturduğu heykel, evet belki Miron'un heykeli gibi sanat şaheseri değildir, ama 657 numaralı Devlet Memurları Kanunu'na tabi kaçakçılık dairesinin farklı ve fiyakalı elemanı için bu eser, onun ideal güzelliğe, efsaneye olan aşkının bir parçasıdır. Marsyas flüt, Apollon da lir çalmış yarışmada; Midas ile dokuz peri hakemlik etmiş, keçi ayaklı satir olan Marsyas birinciliği kazanınca Tanrı Apollon bunu hazmedememiş, Marsyas'ı ağaca bağlayıp derisini yüzmüş... Ne yani, bazı figüratif güzellikler sadece Batı menşeli televizyon dizilerine mi ait olacak?

Bilmiyorum, fark ettirdim mi? Ben, Taner Ay'ın "Marsyas'ın Cesetleri" adlı polisiye anlatısını keyifle okudum. Ne var ki Gamlı Baykuşlar çetesine yazılı olduğum ve yazarın suretine bizim oralardan aşina olduğum için, kitabı başka çeşit okumaya teşne duruyorum:

"İşin doğrusu, haksız da sayılmazdı. Ceplerinde yeşil akrepler büyüten şarlatanlara yenik, kendi kefenime dokunmanın hüznüyle içen ben değil miydim? İnkâr edilse de, her cinayetimin bir tutkusu yok muydu bende? Bir cinnete ait değil miydi adalet anlayışım, cesetlerin abdest suyunda büyütürken kaybolmuş çocukluğumu?"

Ay'ın polisiye anlatısında planlanmış her öldürme eylemi cinayetten ziyade birer infazdır. Fakat kimin, onları, hangi yasalar çerçevesinde yargılayıp infaz kararı verdiği belli değildir; hem hukuk kavramını hem de hukuk dışılığı çağrıştırır, ima eder. Bütün hukuk tarihi, bütün hukuk normları sıfırlanmışçasına sanki herkes bir tek kendisi veya kendi çevresi için anayasa yazmıştır. Nitekim Kaçakçılık İstihbarat ve Harekât Şube Müdürlüğü'ne bağlı çalışan, belki de başkomser olmak isteyen (babası üstelik ağır ceza reisidir) Mahir Deniz, kendisini atlatıp aldatan mesai-iş arkadaşı Tuğrul Atalay'ı demiryolu köprüsüne çağırıp kafasındaki meçhul yasalara göre öldürme kararı verip kendi hükmünü infaz eder. Oysa polisiye anlatının kaynağı Batı'yı şark dünyasından ayıran en önemli faktör, hukuk sistemine titizlikle uymasıdır. Yani oralarda hem dedektif, hem yasa koyucu, hem yargıç, hem de cellat olmak mümkün değildir. Mahir Deniz kendisinde; saydığımız bütün bu meslekleri bir arada yürütür. Gayelerine ulaşamayan insanların bunalımını yaşayan, Malcolm Lowry'nin Yanardağ adlı romanından etkilenen Mahir Deniz, gayesine ulaşıp gayesine göre düzen kursaydı bir soldan bir sağdan kaç sınıf başkanı eskitecekti? Elbette hiçbir polisiye anlatı, takım değiştirmenin reddiyesi değildir. Batı'da fotoğrafın keşfedilişi ile eş zamanda doğan dedektif romanı, insanların çatışması yerine soyut zekâlar arasındaki rekabeti vererek, galip burjuvaya karanlığın güçlerine karşı zafer kazandırtarak, orta sınıfın endişeli bireyini burjuva toplumunun sürekliliğiyle uzlaştırır. Bunu, suçlunun yanıltmalarına karşı yetkinleşmiş makineler gibi yetkinleştirilmiş çözümleyici akıl ile yapar. Sonuçta ürettiği mallarla ve ticaretle zenginleşen Batı'da, ölümün de eşyalaşması gerekiyordu.

"Marsyas'ın Cesetleri" adındaki polisiye damgalı anlatıyı okurken sık sık sahici kişilere rastlıyoruz. Onlar "ödünç bir ideolojiyle yaşayan, teorisi henüz yazılmamış" ilişkilerde, kapıyı geçmiş için geleceğe kapatırken veya gelecek için geçmişe kapatırken neticesi değişmeyen kimselerdir. Mahir içinde netice değişmiyor. Bilmecesi olan suretlere intihar cesaretiyle katılıyor. Ona kadim dostu "Hatıralarını unutmayanlar, hayallerini satmayanlarla aynı kan grubundan mısın" diye sorar. Cevap epey ilginç. Mahir celsesini (kendisiyle ve çevresiyle hesaplaşmasını mı) bitirip geçmişini hatırlamadığında kendisini yeniden doğuracaktır.

Kitabı pazar sabahı kahvaltı sırasında okudum. Dışarıda nefis bir sonbahar güneşi vardı. Asaf'ın verdiği kasetten Jetro Tull'u dinliyordum. Biraz sonra Bostancı'ya inip balık alacak, Mehmed Ali'nin meyhanesinde iki duble kaçamak yapacaktım. Birdenbire içime düştü: Keşke Taner Ay'ın telefonunu bilseydim, onu "Marsyas'ın Cesetleri"ni yazdığından dolayı kutlasaydım. "Marsyas'ın Cesetleri" çoktan okunmuş, tartışılıyor, konuşuluyor olmalıydı.

BARLAS ÖZARIKÇA

KİTAPLIĞINIZIN VARLIĞI/VARLIK YAYINLARI

Güzel bir aşk, gündelik tatsızlıklardan korunabilir mi? Erkek, Bröton bir denizci; kadın, Parisli bir entelektüel. **Beden'in Tuzu,** apayrı yaradılıştaki bu iki insanın bedenlerinde başlayıp yüreklerinde derinleşen, duygulu ve tensel birlikteliklerini dile getiriyor.

Leyla ile Şirin, çok uzak sayılmayacak bir geleceğe ait cüretli ve serinkanlı bir masal. Temelde mutluluk kavramını sorguluyor; iki kadının ilişkisinden yola çıkarak sevgi, tutku ve yalnızlık kavramlarına farklı bir ışık tutmaya çalışıyor. Bize, kiminle olursak olalım, önce kendimizle olduğumuzu anımsatıyor.

Sulhi Dölek, **Kiracı**'da, güncel sorunlardan birinin yanı sıra, günümüz insanının yaşamından kesitler sunuyor, küçük mutluluk ve açmazları yanıtlıyor. Yalın bir anlatım, ince bir alay ve şaşırtıcı bir son... Dölek'in yayınlarımız arasındaki diğer kitapları: **Korugan, Vidalar, Truva Katırı.**

Seks Aşkı Öper'de okuyacağınız denemeler, yazarın, bir okur olarak yüzlerce yazardan edindiği izlenimlerin kendi dünyasına ve bakış tarzına aktarılışıdır. Aldatılarak kalabalıklaştırılan toplumsallıkta, bu kitap, sadece kendisi olmak üzere düşünmek isteyenlere önerilir.

Oktay Akbal, **Zaman Sensin**'de şiir, öykü, romanlarla; şair ve yazarlardan söz ediyor, kimi zaman anılardan, kimi zaman da bir dizeden yola çıkarak. Bir yandan da Türkiye ve dünyadaki sanatsal, kültürel ve siyasal gelişimlere çeviriyor gözlerini. 1970'li yılların tanıklığını yapıyor.

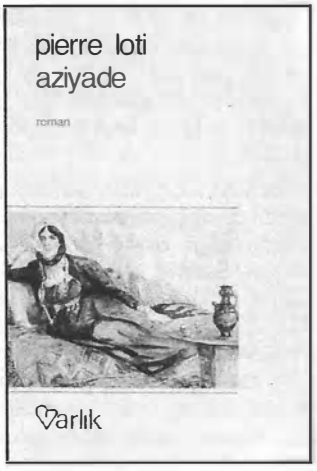

Aziyade, güzel bir aşk romanı olduğu kadar, Batı'nın Doğu'yu algılayışını yansıtması açısından da dikkate değer bir yapıt. Doğu kültürü ve gizemine ilgi duyan Pierre Loti, Selanik'te tanıştığı Aziyade ile İstanbul'da Eyüp'te yaşadığı aşk serüvenini roman haline getirmişti.

Asım Bezirci

EDEBİYAT BAHÇESİNDE DOLAŞMAK

Damar Yayınları

Asım Bezirci'nin çeşitli konularda yabancı yazarların görüşlerini içeren çevirileri *Edebiyat Bahçesinde* adlı bir kitapta toplandı. Bu kitabın sayfalarını çevirirken renk renk çiçekler açmış, yeşil yapraklı ağaçlar ve çiçeklerin ortamında, bahçesinde dolaşıyoruz.

Kitapta şiir, ozanlar, roman, öykü, tiyatro oyunları, eleştiri konularında yazılar bulunmaktadır. Bunların bazıları da sanatçılarla konuşmalardır. Böylece, bazı yazarların hem yazılarından, hem de konuşmalarından onları tanıyor ve görüşlerini, düşüncelerini öğreniyoruz.

Bezirci, bu çevirileri yaparken elbette konularına en yakın olan, konuyu en iyi anlatan yazı ve konuşmaları seçmiştir. Konuşmalar arasında Claude Simon, François Sagan, Daniel Anselm hemen göze çarpan adlar olmaktadır. Bunların çeşitli konulardaki söylediklerini öğreniyoruz. Şiir konusunda ise önce birçok yabancı yazar ve ozanın birer tümcelik özet görüşleri yansıtılmıştır. Sözgelimi, Alfred de Vigny'ye göre, "şiir billûrlaşmış coşkudur"; ama, Vigny, "Şiir hem bir tutku, hem de bir bilimdir" de demiştir. Henri Pichette'e göre ise "Şiir alışılmışa, kalıplaşmışa karşı bir yaylım ateştir". Alfred de Musset ise "Doğru ile güzeli sevmek ve onların uyumlu birleşimini aramak: Şiir budur" demiştir. Daha birçok sanatçının böyle kısa görüşleri uzayıp gitmektedir örneklerle (s. 5-7).

Roger Callois, "Şairin Savunması" adlı yazısında, çok güzel noktalara değinmiştir: "İlle de şair olduğumu göstermek için çırpınmadım. Böyle bir tasa duymadım hiç. Kendimi işime verdim. Sabırla, alçakgönüllülükle mesleğimi inceledim, iyice öğrendim. Caka satmaktan kaçındım. Düşleri zorlamadım. Büyücü ya da peygamber olduğuma inandırmaya çalışmadım kimseyi" (s.9). Bizde ise burnu Kafdağı'nda olan ve kendisini dev aynasında gören, bu yüzden de dostlarına bile ters ters bakan, onları aşağılayan ozanlar bulunmaktadır. Callois, "Yüksek ya da alçak zekâlara vergi coşku, delilik ve ahmaklık belirtileri göstermedim" diyor. Ne güzel söz. Bazı kişilerimizin bundan ibret alması gerekir kanısındayım. Evet, Callois'nın bu güzel yazısı daha çok konulara değinmiş; ozanlarımız, yazarlarımız okumalı bu yazıyı. Günlüklerinde "ahkâm" kesenlerin bu yazıdan ibret almalarını dilerim. Alain'in görüşüne göre, "sanatların en gücü: şiir"dir.

Kitapta sanatçı kişilerle ilgili görüşlere yer veren yazılar da var. Sözgelimi, Max Jacob için Marcel Girard'ın, Gaetan Picon'un ve André Billy'nin görüşleri ile Paul Eluard için Claude Roy'un ve Nâzım Hikmet için de Louis Aragon'un görüşleri anılabilir.

Şiirin yanında roman konusunda da çeşitli yazarların görüşleri var yazılarda. Çeşitli ödüller için aranan niteliklere dönük bir soruşturma da yer almış kitapta. Marc Herisse'in Goncourt, Renaudot, Interallié ve Fémina ödülleri değerlendirmeleri konusundaki soruşturmasına birçok yazar görüşleri ile katılmıştır; bunları ele alıp değerlendirmek ve bizdekilerle karşılaştırmak bile önemlidir. "Romancı Çağını Yansıtmalı mı?" soruşturması da M. de Saint Pierre tarafından yapılmış ve birçok kişi görüşlerini açıklamıştır. Roman konusunda da birçok yazı daha vardır çeviriler arasında. Bu arada romancılardan Albert Camus konusunda Gaeton Picon'un, Sartre konusunda Ehrenburg'un, Françoise Sagan konusunda Maurice Nadeau'nun ve Zola konusunda da Douchan Matitch'in değerlendirmeleri anılabilir.

Yazılar içinde bir küme de halk kavramıyla ilgili. Sözgelimi, Elsa Triolet'nin "Halk Yazarı", André Marois'nın "Halkın İstediği" başlıklı yazıları ile Jean Jaures'in "Sanat ve Sosyalizm" ve Voltaire'in "Yobazlık" adlı yazılarını anabiliriz.

Tiyatro ile ilgili olarak da György Lukacs'ın Bertolt Brecht ile ilgili yazısı, Theo Lesoucach'ın "Tiyatro ve Geleceği" adlı yazıları anılabilir.

Kitapta eleştiri konusundaki yazılar da var. Sözgelimi, H. Pierre Roche "Sanat eleştirisinde ölçüt ne olmalı?" sorununu irdeliyor. Georgi Plehanov ise "Maddeci eleştirinin görevleri" üzerinde duruyor. Ayrıca yazında, tiyatroda, resimde ve müzikte eleştiri konularına değinen yazılar da çıkıyor karşımıza.

Asım Bezirci, sanatın çeşitli konularına değinen yazarların yazılarını seçip dilimize çevirmiş ve böyle bir kitapta toplamıştır. Çay bahçelerinde nasıl çeşitli kişiler görülür ise *Edebiyat Bahçesinde* de çeşitli sanat dallarına ilişkin yazılar görülmektedir. Titiz bir araştırıcı ve eleştirmen olan Bezirci'nin çevirileri böylece bazı konulara yeni ışıklar tutmaktadır.

MUZAFFER UYGUNER

varlık

ARMAĞANLI ABONE KAMPANYASI

Aralık sonuna kadar yıllık abone bedeli: 100.000 TL.
Yurtişi: 60 DM.

Abone bedelini 119822 no'lu posta çeki hesabımıza yatırıp makbuz örneğini abone kuponuyla birlikte bize gönderiniz.

İsim, Soyadı .....
Adres.....
.....Posta kodu.....
Tel No: .....
Doğum tarihi.....Meslek.....

DÜNDEN BUGÜNE KİTAP SANAYİİ

Batı dünyasında Büyük Ekonomik Bunalım yılları; Amerika'daki tüm sektörler gibi, yayıncılık sektörü de mali bunalım içinde. Ancak, kitapçı piyasasına doğrudan ya da dağıtım firmaları kanalıyla ürünlerini satan kültür kitabı yayıncıları, ellerindeki kullanılabilir fonları bir araya getirerek, o zamanlar Irving Trust Company adlı büyük bir para piyasası kuruluşunun başkan yardımcısı olan banker O.H. Cheney'i Amerikan kitap sanayii üzerine kapsamlı bir araştırmanın yönetimini üstlenmeye davet etmişlerdi. 1930 - 1931 yılları arasında yapılan ve *Economic Survey of The Book Industry* (Kitap Sanayiinin Ekonomik Yönden İncelemesi) başlıklı *"Cheney Raporu"* nun yayınlanmasıyla sonuçlanan bu araştırma, zamanında olduğu gibi, bugün de geçerliliğini koruyor.

Amerikan Yayıncılar Birliği (National Association of Book Publishers/American Assoc. of Publishers'in selefi) ve Ciltçiler Birliği kanalıyla ortaklaşa girişilen bu sektörel araştırma, özellikle kültür kitaplarının üretimi ve dağıtımı konusundaki sorunları hedef almıştı. 150.000 kelimelik "Cheney Raporu", 1932 yılının ekonomik bunalım ortamında, yayıncılık sektöründe bomba gibi patladı. Rapora giriş yazısında, Cheney, şunları söylüyordu:

"Kitap sektörü, tümüyle ele alındığında, herhangi bir diğer sektörden daha geri değildir. (Ancak) bu ülkedeki hemen hemen her önemli tüketim malı sanayii kitap sanayii kadar körlük, plansızlık ve israf ile verimsizlik içindedir. Hiçbir sanayiinin kendini diğerlerinden üstün görmesi için bir neden yoktur. Ne var ki, kitap sanayii öteki sektörlerden daha verimli olmak zorundadır, çünkü riski daha büyüktür."

Amerikan kitap sektörünün haftalık yayın organı *Publishers Weekly*, Cheney Raporu'nun üstünde durduğu en önemli dört konuyu şöyle özetliyordu:

1. Dağıtım yöntemleri, bir numaralı sorunu oluşturuyordu. "Bu sektörün satış mecralarının temsil ettiği dağıtım yöntemleri, sistemsiz, gelişmemiş, etksiz, verimsiz ve durağan" diyordu Cheney.
2. Sektörün entegrasyonu.
3. Sektörle ilgili daha sağlıklı ve daha çok istatistik veri.
4. Yayın listelerinin oluşturulmasının yeniden incelenmesi.

Rapor, kitap dağıtım sisteminin aksadığı, yayıncıların ve kitapçıların kazançlı çıkabilmesi için bu sürecin her adımının inceden inceye gözden geçirilmesi gerektiği, engellerin kaldırılarak nihai tüketiciye kitapların mümkün olduğunca seri bir biçimde ulaştırılması konusunu vurguluyordu.

Rapora göre, yayıncıların en büyük yanılgılarından biri, dağıtım sürecini iki ayrı aşamada görmeleriydi. Birinci aşamada yayıncılar kitaplarını perakende çıkış noktalarına dolduruyor, ikinci aşamada ise kitapçılar ellerindeki imkânlarla satabildiklerini satıyorlardı. Cheney'in en çok eleştirdiği noktalardan biri, yayıncıların dağıtım sürecinin her aşamasında etkin bir rol oynamaktan kaçınmalarıydı. Sonuçta, Cheney yayıncıların bir anlamda *pazarlamacı* olmalarını istiyordu.

Rapor, sektörün içinde bulunduğu sıkıntıların ana nedenlerinden birini, sağlıklı muhasebe yöntemlerinin ve piyasayla ilgili sağlıklı verilerin bulunmayışı olarak nitelendiriyordu. Rapor, ayrıca, kitapçıların yeniden düzenlenmesi, yeni satış birimlerinin açılması, sektördeki israf ve firelerin azaltılması, bir "Eğitim Konseyi" aracılığıyla okurluğun teşvik edilmesi gibi önerilerde bulunuyor; dana fazla piyasa araştırması yapılması gerektiğini, yanıltıcı reklamlardan vazgeçilmesi ve ikide bir kullanılan "bestseller" sıfatının kaldırılmasını salık veriyordu.

Nakit akışının hızlandırılması, daha sağduyulu iskonto tarifelerinin uygulanması ve daha gerçekçi kredi şartları tanınması da öneriler arasındaydı.

Cheney, yayın listelerinin tamamen rastgele oluşturulduğu düşüncesindeydi: "Bazı kitapları kimin almak isteyebileceği bir sır olduğu gibi, bu kitapları kimin yayınlamak isteyeceği de anlaşılır gibi değil. Yayıncılar belirli bir yapıtı niçin yayınladıkları konusunda hayli belirsiz yanıtlar verdiği gibi, o yapıtı kimlerin almak isteyebileceği konusu daha da belirsiz."

"Bestseller"ler konusunda ise; "kitap sektörü, 'bestseller'lerden boğulma noktasına gelmiş bulunmaktadır. Sektör, bir bütün olarak aslında şansa bağlı bir olguyu fetiş haline getirdiğinden, beklenmedik bir şeyin olmasını bekleyerek ömür tüketmektedir. Olanaksız ya da en azından düşük olasılıklı bir şeyin hayalini kurup durmaktadır yayıncılar, iflah olmaz romantikler gibi. Yayıncılar, ürünlerini satmaya değil, ellerine bir 'bestseller' geçmesini beklemeye yönelik bir organizasyon içindedir," deniyordu.

Genel olarak, yayıncılar konusunda hayli acımasız bir dil kullanıyordu Cheney: " Bazı yayıncıların tüm üretimi, hiç olmamış olsa, kimse aramayacak. Bazı 'iyi' yayıncıların birçok ürünü de yokluğu hissedilecek şeyler değil. Ayrıca, fazla sayıda 'iyi' yayıncı da yok, o kadar iyi kitap ya da iyi yazar olmadığı gibi."

Kitap sektöründe çalışanlar hakkında, çok ilginç –ve galiba çok da yerinde bir gözlemde bulunan Cheney, şunları söylüyordu: "Bu sanayi dalında çalışanların meslek açısından çok değerli bir yanları var ki, o da, gerek yayın gerekse dağıtım işletmelerinde çalışanların kitaplarla birlikte olmak için her türlü sıkıntıya razı olacak kertede ürettikleri ürüne, yani kitaba, âşık olmaları. Bu özellik, bu sektörün hem güçlü, hem de zayıf yanı."

Cheney'in bu gözlemi, bugün de doğrulanıyor kitap sektöründe çalışanlar tarafından. Örneğin, 60 yıl önceki araştırma sonuçlarının bugünkü geçerliliği hakkında düşüncesi sorulan Amerikan Kitapçılar Derneği direktörü Bernie Rath, "Cheney'in bu meslekte çalışanların kitap âşığı olmalarının, sektörün hem güçlü hem de zayıf bir yanını oluşturduğu yolundaki gözlemi çok isabetli," diyor. "Bu sektördeki insanların çoğu gerçekten kitaba sırılsıklam âşık oldukları için buradadırlar; ve aşk söz konusuyken hep olduğu gibi, sağlıklı bir ilişki için gerektiğinden çok daha fazla hoşgörülü davranırlar sevdiklerine karşı."

Raporun, yazarlar üzerine gözlemleri ise daha da ilginç: "Bazan insan, ticareti yayıncıların değil yazarların; sanatçılığı ise yazarların değil yayıncıların yaptığını sanısına kapılıyor. Doğrusu, birçok yazar ancak en katı işadamında görülebilecek türden acımasızca davranabilirken, bazı yayıncılar da yaratıcı sanatçılardan beklenen aşırı duygusallıklar ve hayalci, sorumsuzca davranışlar içinde bulunabiliyor. "Yayıncılar, yeni bir yazarı ortaya çıkarmanın en büyük riski oluşturduğunun farkındadırlar. Ama edebiyatın gelişmesi uğruna göze alınması gereken bir risk bu. Yayıncıları, bu riske sık sık girmelerinden dolayı kutlamak gerekir."

Yılda ortalama 50.000 yeni başlık üretilen bir kitap piyasası hakkındaki bu gözlemler, 3-5 bin çeşit yeni kitap üretilebilen kendi piyasamız hakkında da bazı düşüncelere itmiyor mu insanı?

OSMAN DENİZTEKİN

UMUT ÇİÇEĞİ / Hasan Kıyafet / Alev Yayınları / 124 sayfa

Hasan Kıyafet, "Bana bak çocuk, sen çiğdem olmak nedir bilir misin? Çalı dibinde çırpılan tek çiğdem, yürekte serpilen sevdaya benzer. Yalnız su ve toprakla yetişmez. Güneş ana olup ısıtacak, her gün sevip okşayacaksın. Yapraklarını dokunmadan koklayacaksın. Esen yellerden, hoyrat ellerden koruyacaksın. Ah o çiğdem var ya, ömür gibi nazik bir çiçektir. Dahası çiçek değil umuttur. Umut çiçeğidir. Çiğdeme umut çiçeği denmesi boşa değildir" diyor öyküler toplamı *Umut Çiçeği*'nde.

İÇİ SEVDA DOLU YOLCULUK / Cahit Külebi / Başak Yayınları / 120 sayfa

Kitabını "şiir yazar gibi hevesle, coşkuyla birkaç gün içinde tamamladığım karalamalar. Elli yıldır kırlardan toplanmış bir çiçek demeti" olarak niteleyen yazarın, bir bölümü Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanmış yazılarının toplamı *İçi Sevda Dolu Yolculuk*. "Bilge, acılı, sevinçli ve sevdalı" topraklarının türküsü gibi. Külebi'nin, anılarını, gözlemlerini, tanıdığı ilginç kişileri okuyucuya aktarırken, şiirin kaynağını ve "onu besleyen" yeşerten koşulları da sergilediği bir yapıt.

GEYİKLER LANETLER-TAZİYE-MAHMUD İLE YEZİDA / Murathan Mungan / Metis Yayınları / 180 sayfa

Murathan Mungan'ın Mezopotamya Üçlemesi adını verdiği üç oyun, üç cilt olarak yayınlandı. Üçleme'nin sonuncusu olan *Geyikler Lanetler*'i yazmaya 1980 yılında başlamış Mungan. Ama Türk tiyatrosunun içinde bulunduğu olumsuz koşullar, oyunun yayınlanmasının 1990'lı yıllara sarkmasının başlıca nedenlerinden biri olduğunu belirtiyor, kendisiyle yapılan bir konuşmada. Sahnelendiğinde 8 saatlik bir oyun izleyeceğiz! Yazar, çalışması için "Belki de bugüne kadar yazdığım en önemli kitap" diyor.

DAMIZLIK KIZIN ÖYKÜSÜ / Margaret Atwood / Çev: Sevinç-Özcan Kabakçıoğlu / Afa Yayınları / 352 sayfa

Damızlık Kızın Öyküsü, yalnız kadınlar açısından yazılmış bir ütopya. Sadece kadın olduğu için işten atılan, verdiği tüm mücadeleye rağmen erkek bakımına muhtaç, erkeğe "hizmetle yükümlü" bir yarı köle haline gelen, özgürlüğü ev işiyle sınırlı ve hava kirliliği, kimyasal atıklar, nükleer sızıntıların kısırlığa yol açtığı, doğan az sayıda ve "sakat" çocuğun yok edildiği bir dünyada "kolonilere gönderilmek, hizmetçilik ya da fahişelik yapmak dışında dördüncü bir seçenekle" karşı karşıya kalan -komutanlara sağlıklı yavrular üretmek- kadının öyküsü.

CAZ ÇAĞI ÖYKÜLERİ / F.Scott Fitzgerald / Mitos Yayınları / 232 sayfa

1920'lerin Amerikası... 1929'un büyük bunalımını hissetmişçesine çılgınca yaşıyor insanlar; yarın yokmuş gibi. Caz hayatın her alanına girmiş. Yüzlerce radyo istasyonu sürekli caz çalıyor, şairler caz şiirleri yazıyor, özel caz elbiseleri dikiyor terziler. İşte Fitzgerald'ın yaşadığı ve kitaplarında yaşattığı Caz Çağı...
Ama Fitzgerald coşkunun yanına hüznü, düşlerin yanına hayal kırıklığını koyuyor. Kahramanları birbirlerini ölesiye seviyor, ama bunun sonuçlarından da ölesiye korkuyorlar. Bütün öyküler, konusu ne olursa olsun birer aşk öyküsü. Zaten bu yüzden nasıl *Caz Çağı*'nın öncü yazarlarındansa, aynı zamanda Yitik Kuşak'ın da önemli yazarlarından.

AHMET HAMDİ TANPINAR / Haz: Enis Batur / Yapı Kredi Yayınları / Seçmeler / 312 sayfa

Yapı Kredi Yayınları'nın Seçmeler dizisinin ikinci kitabı *Ahmet Hamdi Tanpınar*. Batur'un "Tanpınar İçin Bir Portre Denemesi" ve "Tanpınar İçin Bir Okuma Denemesi" ile başlayan kitapta Tanpınar'ın şiir, roman, mektup ve yazılarından bir seçme yer alıyor. Ahmet Hamdi Tanpınar dünyasına girmek isteyenler için kaynak bir kitap.

ŞAİR VE KURTARICI / Ahmet Oktay / Korsan Yayıncılık / 128 sayfa

Kitap Ahmet Oktay'ın 1982-1991 yılları arasında dergi ve gazetelerde yayınlanmış yazılarından oluşuyor.

Şair ve Kurtarıcı, Oktay'ın önceki deneme ve incelemelerinin bağlı olduğu ilkeye, *arayışa* eklemleniyor. Dünya ve Türk şiirinden örneklerle gelişen bu kitapta "Şiir ve 'Kurtarıcı' Özne" ile "Kahraman İmgesi ve İçeriği" eğilimleri inceleniyor.

TÜRK YAZININDAN SEÇİLMİŞ UMUT ŞİİRLERİ / Der: Turgay Fişekçi / Adam Yayınları / 221 sayfa

Turgay Fişekçi, "Yirminci yüzyıl, insanlık tarihinin belki de en acılı yüzyılı olarak tarihe geçecek. Bu kitapta 1930'dan günümüze dek yazılan şiirleri okurken, büyük acıların arasında şiirin nasıl umudu yakalamaya, onu yüceltmeye çalıştığını göreceksiniz. Burada, Yaşar Kemal'in, sözünü anmanın yeridir. "İnsanoğlu, umutsuzluktan umut yaratandır." Bugün de umutlu olmamızı gerektirecek büyük bir umutsuzluğu yaşamıyor muyuz?" derken, derlemesiyle Pandora'nın kutusunda kapalı kalmış umudu bulup çıkarmaya çalışıyor.

TÜRK YAZININDAN SEÇİLMİŞ KISA ÖYKÜLER / Der: Semih Gümüş / Adam Yayınları / 258 sayfa

Kısa öykü okuyucusunun varlığına inanan Semih Gümüş, kısa öykünün Türk edebiyatındaki önemini saptamayı ve sevdirmeyi amaçlıyor *Türk Yazınından Seçilmiş Kısa Öyküler*'de ve "Kısa öykünün kendini etkili biçimde gösterdiği Edebiyat-ı Cedide yazarlarından sonra öykü yazınımızda çağcıl bir sıçrama gerçekleştiren Memduh Şevket Esendal ile başlayan bu seçki, hemen günümüzün genç yazarlarına dek uzanıyor." diyor.

TÜRK YAZININDAN SEÇİLMİŞ AŞK ŞİİRLERİ / Der: İnci Asena / Adam Yayınları / 207 sayfa

Ahmet Haşim'den Behçet Necatigil'e, Özdemir Asaf'tan Küçük İskender'e birçok şairin kaleminden çıkmış aşk şiirlerini bir kitapta toplayan İnci Asena; "Benim için yazılmış aşk şiirlerini seçtim çağdaşlarımın yazdığı. Koltuklarım kabarmadı değil; ne çok ozan ne çok aşk şiiri yazmış bana. Çok sevdiklerimden kalbimi kıranlar oldu: Ece Ayhan gibi, İsmet Özel gibi. Sonra biliyorum Karacaoğlan'lar var, Nedim'ler var. Eminim onlar da benim için bir şeyler karalamışlardır. Ama çağımın dışına çıkamadım; biraz kokusunu, biraz tadını bileyim diye." diyor çalışması için.

OTORİTE / Richard Sennett / Çev: Kamil Durand / Ayrıntı Yayınları / 208 sayfa

Kaynağını, yazarının 1977'de Londra Üniversitesi'nde verdiği Sigmund Freud Anısal Konferansı'nın oluşturduğu kitap, içinde 'otorite' geçen birçok temel soruya kuramsal yanıt arıyor. 'Anne babayla çocuk arasındaki gibi kişisel, işverenle işçi ya da devletle yurttaş arasındaki gibi toplumsal ilişkilerde otoriteyi tanımadan reddetmenin 'insanları ne tür çıkmazlara sürüklediğini ele alan Richard Sennett, öncelikle 'otorite'yi "görülür, anlaşılır" bir hale getirmeyi denememizi öneriyor.
Otoritesiz bir dünya kurmanın, insanın toplumsal bir varlık olması nedeniyle mümkün

olmadığını öne süren Sennett, buradan hareketle 'tahakkümsüz' bir otorite arayışına yönelirken de bu dönüşümün, ancak otoriteye maruz kalanlarca yapılabileceğini vurguluyor.

ESKİ İSTANBUL YAŞAYIŞI / Müsahipzade Celal / İletişim Yayınları / 226 sayfa

Daha çok tiyatro oyunlarıyla tanınan Musahipzade Celal'in folklorik bir çalışması olan ve ilk kez 1946 yılında yayınlanan *Eski İstanbul Yaşayışı*, çok sayıda resimle bezenmiş bir kitap.
"Loğusa yatağından mektebe başlama ilahilerine, esnaf localarından hattatlara, meddahlara, kuşbazlara, ilk tiyatrodan helva sohbetlerine, eski ilaçlardan kılık kıyafete, çarşıların, hanların kuytu bölmelerinden Boğaziçi sahillerindeki sefâlara" kadar bir büyük şehrin gündelik yaşamına giren her şeyi kapsamına alan *Eski İstanbul Yaşayışı*, geçmişten canlı bir tablo sunuyor.

Yılmaz ODABAŞI'nın yeni şiirleri:
HER ÖMÜR KENDİ GENÇLİĞİNDEN VURULUR

/O bir yenik serçeydi sıkılınca ağlamaya çıkardı
ben yürüsem bütün yollar ona çıkardı.../

* * *

/Çarp gönlünü ko savrulsun bu tarûmar aşklara
Vur aşkının hicranını firar yolculuklara!/

1. hamur kâğıda, BAYFOK fotoğraflarıyla, 72 s., 15.000 TL.

– Dağıtımevleri ve seçkin kitapçılarda –

BAŞAK YAYINLARI
Sağlık Sk. 63/1 Yenişehir/Ankara Tlf: (4)-4317695

ŞATONUN KRALI / Susan Hill / Çev: Mehmet Harmancı / Remzi Kitabevi / 240 sayfa

Pek tekin olmayan bir temanın, 'çocuk kötülüğü'nün işlendiği bir roman olan *Şatonun Kralı*, aynı zamanda yazarı Susan Hill'e Somerset Maugham Ödülü'nü kazandırmış.
William Golding'in ünlü "Sineklerin Tanrısı" adlı romanıyla karşılaştırılmış olan kitap, İngilizce aslından dilimize aktarılmış.

BİR DÜŞ MÜYDÜ O İZMİR / Dinçer Sümer / Bilgi Yayınevi / 134 sayfa

Devlet Tiyatroları'nda oyuncu ve yönetmen olarak çalışan Dinçer Sümer, yazın dünyasına radyo ve şiir oyunlarıyla girdi. Radyo ve televizyon için dramalar, ayrıca öykü ve romanlar yazan sanatçı TDK, TRT, TOBAV, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Sanat Kurumu, Abdi İpekçi Barış ve Dostluk ödüllerinin de sahibi. *Bir Düş Müydü O İzmir* yazarın ikinci romanı. Çocukluğu ile çocukluk kentinin bir düş olup olmadığını sorguladığı romanıyla, sıcak, sevgi dolu "İmbat insanlarını", İzmirlileri tanıştırıyor bizlerle. Bu serüven içinde büyümüş çocukluğuyla da soruyor: "Bir düş müydü o İzmir?"

SONUNCU SONBAHAR / Pınar Kür / Can Yayınları / 284 sayfa

"Postmodern anlatım, biçim ve üslup" arayışını sürdürdüğü, polisiye kurgusuyla *Sonuncu Sonbahar*; Pınar Kür'ün *Bir Cinayet Romanı*'nın devamı niteliğini taşıyor. Kendi yazarlık uğraşı ve roman sanatıyla da hesaplaşan yazar, ilk romanı *Yarın Yarın* ve *Bir Cinayet Romanı*'ndaki karakterleri tekrar karşımıza çıkararak, *Sonuncu Sonbahar*'la "ilk ve son romanı arasındaki on beş yıllık bir çemberi" de kapıyor. Edebiyatımızda eşine sık rastlanmayan bir polisiye roman.

KAFA TUTAN GÜNLER 68 GÜNCESİ / Esat Korkmaz / Arba Yayınları / 272 sayfa

68 hareketinin bir 'nostalji' olmaması gerektiğini vurgulayan Esat Korkmaz, bir kuşağı baştan başa saran devrim tutkusunun; nice yitimlere, erken ecellere, yağlı iplere, kuşatılmış ömürlere, yağmalanmış kanlara, kurşunlanmış düşlere, ertelenmiş umutlara, ırmakları kurutulmuş-damarları yolunmuş denizlere rağmen sağ kalmasını sağlayan "anahtar bir etken" olduğunu vurgulamak istiyor. 60'lı yılların ikinci yarısında 'patlak vermiş', tarihsel-toplumsal haksızlığa karşı bir başkaldırı olarak gelişen 68 hareketinin resmi olmayan seyrini belleklerde canlandırmaya yönelik bir çalışmanın ürünü olan kitap, döneme damgasını vuran olayların tarihsel dökümünü içeriyor.

İDEOLOJİ / Şerif Mardin / İletişim Yayınları / 199 sayfa

Şerif Mardin'in *İdeoloji*'si ülkemizde alanında yayımlanmış ilk kitap. Mardin bu çalışmasında, ideoloji üzerine yapılagelen "iyi ve kötü" değerlendirmelerinin dışına çıkıyor. İdeolojik düşüncenin özelliklerini, ideolojik düşünceyi oluşturan etkenleri, bu düşünce tarzının yapısal özelliklerini, kavramın tarihi gelişim süreci içinde tartışıyor. Şerif Mardin'in incelemesi, "ideoloji ve bilim felsefesi", "ideoloji ve sosyal değişme" ve "simgelerin dağıtımı ve bilginin üretilmesi" başlıklarından oluşuyor.

ESKİ'Z / Dergi

Bir dergi daha katıldı aramıza: *Eski'z...*
Turgay Kantürk, Engin Turgut, Fikret Tunçer ve Cenk Koyuncu'nun yayına hazırladığı derginin bu ilk sayısında şiir, öykü ve yazılarıyla Cihat Burak, Sabahattin Kudret Aksal, Ece Ayhan, Şenol Yorozlu, Fernando Arrabal, Enis Batur, Haydar Ergülen, Orhan Alkaya, Turgay Kantürk, Rose Auslander, Seyhan Erözçelik, Sami Baydar, Thomas Bernhard, Engin Turgut (üstelik kenar yazıları da ona ait!), Küçük İskender, Tomi Ungerer, Cezmi Ersöz, James Joyce, Serdar Koçak, Fikret Tunçer, Ertan Mısırlı, J.J.Brochier/ Alain Borer, Ruhcan Akil, Orhan Tanakıncı, Süha Toktan, Behruz Kia, Güven Turan, Cenk Koyuncu, Rüçhan Çakmakçıoğlu, Jules Laforgue, Cüneyt Uzunlar, Hilmi Tezgör, Tuğrul Tanyol yer alıyor.
Sayfa düzenlemesiyle de bir beğeni çizgisi yakalayan *Eski'z*'e hoşgeldin diyoruz.

ADAM YAYINCILIK

Çağdaş Türk Yazınından Seçilmiş Aşk Öyküleri / Derleyen: Semih Gümüş
Dünya Yazınından Seçilmiş Kısa Oyunlar (I. ve II. cilt) / Derleyen: Memet Fuat
Dünya Yazınından Seçilmiş Aşk Şiirleri / Derleyen: Cevat Çapan

AFA YAYINCILIK

Berlin Savigny Platz / Aras Ören
Son Yemek / Atilla Birkiye
Binbir Gece Masalları / Çev: Alim Şerif Onaran / 8. Cilt
Mühürlenmiş Zaman / Andrey Tarkovski / Çev: Füsun Ant
Sinema ve Ben / Andre Vajda / Çev: Füsun Ant
Kapitalizme Karşı Kapitalizm / Michel Albert / Çev: Cemil Oktay

ALTIN KİTAPLAR

Gençlerle Açık Açık / Prof. İhsan Fahri / araştırma
Tükeniş / J.P.Sartre / roman / yeni baskı
Yaratığın Gözyaşları / Dean R.Koontz / Çev: Gönül Suveren / roman
Belki Bir Umut / D.Steel / Çev: Meral Gaspıralı / roman
İngiliz Edebiyatı Tarihi 5 / Mine Urgan
15 Yaşında Bir Kaptan / Jules Verne / roman /(çocuk kitabı)

AYRINTI YAYINLARI

Anarşinin Kısa Yazı "Buenaventura Durruti'nin Yaşam ve Ölümü" / Hans Magnus Enzensberger / Çev: Mehmet Aşçı
Çocuk Hakları / Der: Bob Franklin / Çev: Alev Türker-Ayşen Ekmekçi
Ozmos Fronos / Adam Şenel
Göğü Delen Adam Samoa'yı Anlatıyor / Çev: Erol Özbek

BİLGİ YAYINLARI

Arşipel / Halikarnas Balıkçısı (Bütün Eserleri: 20)
Karagöz (I. cilt) / Cevdet Kudret
Çocukların Gençlerin Eğitimi - Geri Zekâlı Çocuklar / Orhan Çaplı / eğitim
Semaver-Sarnıç / Sait Faik / (Bütün Eserleri: 6)
Havuzbaşı-Son Kuşlar / Sait Faik / (Bütün Eserleri: 6)
Falaka / Ömer Seyfettin / (Bütün Eserleri: 8)
Şişhaneye Yağmur Yağıyordu / Haldun Taner / (Bütün Hikâyeleri: 2)
Kandan Kına Yakılmaz / Hasan Hüseyin / (Bütün Şiirleri: 14)
Çocuk Bakımı / Benjamin Spock / eğitim / ciltli 1. hm.

BOYUT YAYINLARI

Tiyatro Kavramları Sözlüğü / Aziz Çalışlar
Toplu Oyunlar 1: Şili Üçlemesi, Şili'de Av; Bir Başkana Ağıt; Ölü Kentin Nabzı / Orhan Asena
Tek Kişilik 9 Kadın Oyunu ve Açık Aile / Dario Fo / Çev: Füsun Demirel
Nuke Türkiye—Or'da Kimse Var mı? II. Cilt / Alev Alatlı
İşkenceci / Alev Alatlı / 2. baskı

CAN YAYINLARI

Sanat Yaşamım / Stanislavski / Çev: Suat Taşer / anı
Krokodil Sokağı / Bruno Schulz / Çev: İlknur Özdemir / roman
13 Günün Mektupları / Cemal Süreya / mektup
Topal Koşma / Nezihe Meriç / öykü
Bozbulanık / Nezihe Meriç / öykü
Suda Sözleri / Cemal Süreya / (Bütün şiirleri)

CEM YAYINLARI

Mektuplar / Franz Kafka
Ottla'ya ve Ailesine Mektuplar / Franz Kafka
Al Yazmalım Selvi Boylum / Cengiz Aytmatov / roman
Erken Gelen Turnalar / Cengiz Aytmatov / roman
Fuji Yama / / Cengiz Aytmatov / roman
Deniz Kıyısında Koşan Alaköpek / Cengiz Aytmatov / roman
Tek Kişilik Ölüm / Vedat Türkali / roman
Turnalar / Öner Yağcı / roman
Dar Sokaklardaki Duman / Muzaffer Buyrukçu / roman
İki Şalom Arasında / Naim Tirali / öykü
Sabah Yolcuları / Feyza Hepçilingirler / öykü
Eski Bir Balerin / Feyza Hepçilingirler / öykü
Ürkek Kuşlar / Feyza Hepçilingirler / öykü
Kırlangıçsız Geçti Yaz / Feyza Hepçilingirler / öykü
Dilbilgisi / Mahir Ünlü
Tarihten Dersler / Will-Arifl Durant / inceleme
Tarih ve Tarih Öğretimi / Salih Özbaran / inceleme
Yerinden Yönetim ve Siyaset / Ruşen Keleş / inceleme

CEP KİTAPLARI

Taş Çağı Bildiğiniz Gibi Değildi / Erich von Däniken
Dünyayı Değiştiren Kadınlar / Norgard Kohlhagen
Yahudilerin Geleceği / David Vital
İzmir'in Çılgın Dedikoduları / Claude Gutman
Kürtler / Philip Kreyenbroek & S.Sperl (der.)
Tanrıların Şoku / Erich von Däniken
İntihar-Vaka Etüdleri / Gülşen & Ali Babaoğlu
Kadın ve Bedeni / Dr. David Elia-Genevieve Doucet
Evrenin Doğuşu / Eric Chaisson

ÇINAR YAYINLARI

Dördüncü Bölük / Rıfat Ilgaz / mizah öyküleri
Nerde Kalmıştık / Rıfat Ilgaz / güncel yazılar
Cart Curt / Rıfat Ilgaz / güncel yazılar
Rıfat Ilgaz / Asım Bezirci / araştırma-eleştirme
Sabahattin Ali / Asım Bezirci / araştırma-eleştirme
Yaşadıkça (şiir) / Rıfat Ilgaz

İLETİŞİM YAYINLARI

Hegemonya ve Sosyalist Strateji / Ernesto Laclau-Chantal Mouffe / Çev: Doğan Şahiner-Ahmet Kardam (Birikim Yayınları)
Domuz Toprak / John Berger / Çev: Taciser Belge / roman
Maktesuma Niçin Avrupa'yı Keşfetmedi? / Der: Peter Wuhl / araştırma
Benden Ne İstiyorsunuz? / Dorris Dorrie / Çev: Nesrin Çaylak / roman
Ermeni Sorunu ve Türk Ulusal Kimliği / Taner Akçam / araştırma-inceleme
Jön Türklerin Siyasi Fikirleri / Şerif Mardin / 3. baskı
Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi / James Joyce / 4. baskı
Dublinliler / James Joyce / 4. baskı
Ziya Gökalp ve Türkiye'de Karporatizm / Taha Parla / 2. baskı
Varolmanın Dayanılmaz Halifliği / Milan Kundera / 16. baskı

Kader Üçgeni / Naom Chomsky
Ayasofya ve Konstantiniye Efsaneleri / Stefanos Yerasimos
Biraz da Ben Konuşayım / Rıza Tevfik
Makaleler I / Şerif Mardin / 3. baskı
Babalar ve Oğullar / Jale Parla / 2. baskı / araştırma

İNKILAP KİTABEVİ

Türkiye'deki Tarihsel Adlar / Bilge Umar
Rusça Konuşma Kılavuzu
Satrançta Kale Finalleri / S. Palavan
Bankacılık Terimleri Sözlüğü / Esat Tüze
Türk Musikisi/Güfteler (2. cilt) / Sadun Aksüt
Antropoloji / Nephan Saran
Bizim Gibi İnsanlar / Dominick Dunne
Aydın ve Aydın / İ. Arsel
Kavak Yetiştiriciliği / Metin Sarıbaş
Yükselen Güneş / Michael Crichton / Belkıs Çorakçı
Uyanış / J.Michael / Nilgün Gençer Çegni
Moskova Kulübü / Joseph Finder / Hüseyin Aşuroğlu
İngilizce Türkçe-Türkçe İngilizce Deyimler Sözlüğü / E. Öndoğan
Gece Terörü / Arthur Hailey / Mehmet Harmancı
Mücevher / Danielle Still / Nilgün Gençer Çegni

İNTER YAYINLARI

Stalin, Muhalefet Üzerine C. I
Stalin, Muhalefet Üzerine C. II
Lenin, Seçme Eserler C. I

METİS YAYINLARI

Son Bakışta Aşk / Walter Benjamin / Haz: Nurdan Gürbilek
Bella'nın Ölümü / Georges Simenon / Çev: Bilge Karasu
Şeytanın Saati / Pessoà / Çev: Işık Ergüden
Irk, Ulus, Sınıf / Wallestein Balibar / Çev: Nazlı Ökten
Hayali Cemaatler / Benedict Anderson / Çev: İskender Savaşır

MİTOS YAYINLARI

Derilerinizi Yüzeceğim / Boris Vian / Çev: Olcay Kunal / 2. baskı
İnce Adam / Dashiel Hammett / Çev: Seval Bayraktar
Korkma İnsancık Korkma / Turgut Özakman
Ve Bütün Çirkinler Öldürülecek / Boris Vian / Çev: Olcay Kunal

NİSAN YAYINLARI

Maigret Arizona'da / George Simenon / Çev: Ümit Moran Altan / polisiye
Anılar / Giacomo Casanova
Sergüzeşt-i Nono Bey / Salâh Birsel
İstanbul-Paris / Salâh Birsel

REMZİ KİTABEVİ

Çilekli Kitaplar:
Kutu Adam / Abe Kôbô / Çev: Ahmet Gürcan
Orta Siklet Evlilik / John Irving / Çev: Cem Akaş
Randevu Evi / Alain Robbe-Grilet / Çev: Sabahat Ataç
Mercier ve Camier / S. Becket / Çev: Mehmet Harmancı
Kendini Öldüren Adam / Julian Symons / Çev: Mehmet Harmancı
Ölüm Durağı / Maurice Blanchot / Çev: Berran Ersan
Bir Arıcının Ölümü / Lars Gustafsson / Çev: Pertev Cıngı
Günümüz Türk Yazarları:
Ayın En Çıplak Günü / Buket Uzuner
Benim Adım Mayıs / Buket Uzuner
Aldanma ki... / Melih Cevdet Anday
Yalnızlığın Fırınlanmış Kokusu / Salâh Birsel
Kırkpare / Enis Batur
Sanat:
Sanat ve Yanılsama / E.H. Gombrich / Çev: Ahmet Cemal
İnsan Figürü Çizimi / Jose M. Parramon / Çev: Gönül Çapan
Çizim ve Resim Sanatı / Jose M. Parramon / Çev: Gönül Çapan
Işık ve Gölge / Jose M. Parramon / Çev: Gönül Çapan
Diğer:
Venedik Taciri / William Shakespeare / Çev: Bülent Bozkurt
Modern İnsan ve Edebiyat / Octavio Paz / Çev: Turhan Ilgaz
Sağlıklı Zayıflama / Dr. Uğur Tuzlacı-Ayşe Toygar
Kişiliğinizi Tanıyın / H.S. Eysenck
Astroloji, Yıldızlar ve Burçlar / Gülten Suveren
Güliver'in Seyahatleri / Janathan Swift
Tom Sawyer'in Maceraları / Mark Twain

SİMAVİ YAYINLARI

Okuma Notları / Hilmi Yavuz
Eylemci / Yusuf Atılgan / öykü
Ölmeye Yatmak / Adalet Ağaoğlu
Fikrimin İnce Gülü / Adalet Ağaoğlu
Mao II / Don Delillo / roman
Amiralin Karı / Alvaro Mutis / roman
Guinardo Bulvarı / Juan Marse / roman

TÜMZAMANLAR YAYINCILIK

Fatihler Yargılanıyor-500. Yılında Karşı-Amerika / Howard Zınn-Manning Marable-Mike Davis / Çev: Kemal Kutlu-Veli Yılmaz
Beyaz Ölümün Güncesi / Özcan Sapan
Türkiye'de Etnik Gruplar / P. Alford Andrews / Çev: Mustafa Küpüşoğlu
Ülkesiz Halk: Kürtler / Derleme / Çev: Şen Süer
Medyanın Denetimi-Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları / Neam Chomsky / Çev: Şen Süer

VARLIK YAYINLARI

Lenin'in Beyni/ Tilman Spengler / Çev: Sezai Yalçınkaya / Roman
Belki de Sensin / Erdal Atabek / Öyküler / 3. Basım
Kendini Yaratan İnsan / Gordon Childe / Çev: Filiz Ofluoğlu / 4. Basım
Mutluluk Yolu / Bertrand Russell / Çev: Nurettin Özyürek / 7. Basım
Kızım Olmadan Asla / Betty Mahmudi / Çev: Hale Kuntay / Belgesel roman / 6. Basım

YÖN YAYINCILIK

1. Etkin Yöneticilik / Peter F. Drueker / Çev: Ahmet Özden
2. Entelektüelin Geleceği / Alvin W Gouldner / Çev: Ahmet Özden
Antoloji Dizisinden:
1. Dünya Şairlerinden Seçme Aşk Şiirleri Antolojisi (I.cilt) / Haz: Erdoğan Söyümez
Sovyet Şairleri Antolojisi / Haz: Attila Tokatlı
3. Divan'dan Günümüze Türk Kadın Şairler Antolojisi / Haz: Mustafa Sever
Dünya Şairlerinden Seçme Şiirler Dizisi:
1. Seçme Şiirler (Çimen Yaprakları) / Walt Whitman / Çev: Memet Fuat
Seçme Şiirler (Sahici Mucizeler) / Max Jacob / Çev: Ülkü Tamer

NE OKUYORLAR

SEMİH GÜMÜŞ

Şiir Konuşması/ Oktay Rifat
Ortega y Gasset Seçkisi/ Haz: Gül Işık
Küçük Kıpırtı Tarihi/ Enis Batur
Tabula Rasa/ Özdemir İnce
Sen Olsaydın Yapmazdın, Biliyorum/ Kürşat Başar

TUĞRUL TANYOL

Modern Türk Şiiri Antolojisi/ Feyyaz Kayacan
Marsyas'ın Cesetleri / Taner Ay
Beyaz At / Elsa Triole / 2. kez okuyor

MEHMET H. DOĞAN

Sanat-Toplum Bilimi/ İbrahim Armağan
Moliere Efendi/ Mikail Boulgakov
Binbir Gece Masalları
Hazırlamakta olduğu Antoloji için 92'de yayınlanmış şiir kitapları

FETHİ NACİ

Güz Sancısı/ Yılmaz Karakoyunlu
Çağdaşımız Makyavel / Memet Fuat
Folklor Şiire Düşman / Cemal Süreya

MEHMET EROĞLU

İslam Düşüncesi/ Hilmi Ziya Ülken
Monsieur ya da Karanlıklar Prensi/ Durell

MUZAFFER BUYRUKÇU

Diplo-Dra-Matik Anlatılar / Ergun Sav
Korku / Pierre Maneli
Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler/ Neşe Cehiz

ÖDÜLLÜ ŞAİR-BULMACA

Ödüllü Şair-Bulmaca'da bir yerli, bir yabancı şiirden bölüm yayınlıyoruz ve yabancı şairin adını veriyoruz. Aynı duyguları Türkçe'de dile getiren şairimizin adını ise siz buluyorsunuz.

Varlık Kitap Eki ise doğru yanıt verenler arasından 10 kişiye yine kitap armağan ediyor.

Bu ayki kitap armağanımız Cemil Kavukçu'nun Varlık Yayınları'ndan çıkan öykü kitabı *Patika*...

Bu Ayki Sorumuz:

Kapılar tutulmuş
İçerde kalmışız
Yollar kesilmiş
(...)

Karanlık bastırmış
Sevişmeyip de ne halt edeceksin?

(Eluard)

Dağ başındasın
Derdin günün hasretlik
Akşam olmuş
Güneş batmış
İçmeyip de ne halt edeceksin?

(.....?.....)

Geçen ayki sorumuzun yanıtı; **Ahmet Muhip Dıranas**'tı. Doğru yanıt veren: Süreyya Binici, Yonca Iğdır, Ali Taşkın, Nusret Çetin, Şebnem Gönenç, Fatih Aydın, Demet Demirkıran, Emel Yılmaz, Kadir Emir'in adreslerine kitapları postalandı.

ocak 1993

varlık

sayı: 8

kitap eki

Francis Fukuyama

TARİHİN SONU VE SON İNSAN

Simavi Yayınları

The End of History? (Tarihin Sonu mu?) başlıklı makalesi *The National Interest* dergisinin Yaz 1989 sayısında yayınlandığında Francis Fukuyama, adı dar meslek çevresi dışında pek duyulmamış bir dışişleri uzmanıydı. Birkaç ay sonra Berlin Duvarı beklenmedik bir şekilde tarihe karışınca, Fukuyama'nın makalesi birden bir ilgi odağı haline geldi. Çünkü makalenin tezleri, komünizmin iflası sonrasındaki koşullarda Batı dünyası açısından çok net bir mesaj içeriyordu. Fukuyama, bu makalede liberal demokrasinin bütün öteki rejimlere üstün olduğunu, insan toplumlarının gelişiminin son ereğini temsil ettiğini ve bu anlamda tarihin sonuna gelinmiş olduğunu öne sürüyordu.

"Batı'nın zaferi"ni ideolojik-politik açıdan böylesine net bir şekilde temellendirmiş olması, Fukuyama'nın makalesine ve tezlerine medya dünyasında büyük bir ilgi kazandırdı. Kısa süre içinde "Tarihin Sonu mu?" üzerine çok sayıda yazı ve makale yayınlandı. Ama medyaya yansıdığı şekliyle tezler belirgin ideolojik yargılarla yüklü olduğu için, bu ilk ilgi oldukça yüzeyseldi; Fukuyama'yı gerek savunan gerekse kıyasıya eleştirenler, tezlere daha çok politik konumlardan yaklaşıyorlardı. Ülkemizde de, daha makale Türkçe'ye çevrilmeden Fukuyama'nın yandaşları ve karşıtları oluşuverdi.

Makalenin gördüğü bu büyük ilgi Fukuyama'yı tezlerini derinleştirmek ve felsefi bakımdan temellendirmek için bir kitap yazmaya yöneltti. Sonuçta, iyi bir eğitim görmüş, birkaç yılını Paris'in entelektüel ortamında geçirmiş ve uzun yıllar ABD Dışişleri Bakanlığı Orta Doğu Politik Planlama Dairesi'nde yöneticilik yapmış Japon kökenli bu Amerikalı, sahip olduğu veri, bilgi ve deney birikimine dayanarak ilginç bir kitap ortaya koymuş bulunuyor. 1992 Mart'ında aynı anda sekiz dilde birden yayınlanmış olan Fukuyama'nın *Tarihin Sonu ve Son İnsan* adlı kitabı, Simavi yayınları tarafından ülkemizde de yayınlandı. Şimdi Fukuyama'nın tezlerini savunmaya ya da eleştirmeye karar vermeden önce kendi dilimizde incelemek, irdelemek ve tartışmak artık mümkün.

Fukuyama'nın temel tezi liberal demokrasinin, hem faşizm, monarşizm ve komünizm gibi rakipleri karşısında nihai olarak galebe çaldığı, üstünlüğünü kanıtladığı, hem de bunun insanlığın ideolojik evriminin son noktasını, nihai hükümet biçimini oluşturduğudur. Artan sayıda ülke liberal demokrasiyi benimsemektedir. Liberal demokrasilerde işsizlik, uyuşturucu bağımlılığı, çevre sorunları gibi sayısız sorun vardır; ama bunlar bu rejim çerçevesi içinde çözülebilir sorunlardır ve liberal demokrasi idealinin kendisi herhangi bir düzeltmeyi gerektirmemektedir.

Fukuyama, kitabında kendisinin, önce Hegel ve sonra onun bir öğrencisi olan Marx tarafından geliştirilen tarihin amaca yönelik gidişine ilişkin teoriye bağlı kaldığını belirtmekte ve bu amaca yönelikliğin altında yatan etmenleri analiz etmeye çalışmaktadır. Bütün insanlık tarihinin bir nihai hedef olarak liberal demokrasiye yönelmesinin kendi başına insanların daha mutlu olması anlamına gelip gelmediğinin bu nesnel gidişle bir ilgisi olmadığını belirten Fukuyama, tarihsel evrimi iki temel etmenle açıklamaya çalışır.

Birinci etmen modern doğa bilimlerinin ve ekonominin mantığıdır. Fukuyama positivist diyebileceğimiz bir yaklaşımla bu alandaki gelişmenin artan ölçüde toplumları birbirine benzer hale getirdiğini, tekdüzeleştirdiğini ve dolayısıyla sistemsel niteliklerin evrenselleştiğini öne sürmektedir. Kitapta bu tez, hemen hemen bütün karşıt görüşlerin eleştirileri de dikkate alınarak (burada Fukuyama'nın marxist eleştiriye oldukça yüzeysel yaklaştığını ve postmodernist tezleri görmezden geldiğine işaret etmek gerekir) ve çok çeşitli kaynaklara baş vurularak temellendirilmeye çalışılmaktadır.

Fukuyama, tarihin gidişini yalnızca ekonomik faktörle açıklamanın mümkün olmadığı görüşündedir. Doğa bilimlerinin mantığı yazara göre kaçınılmaz olarak liberal demokrasiye yol açmak zorunda değildir; bunun için özgür insan eylemi gereklidir. Onun için Fukuyama analizine ikinci bir etmeni dahil eder. Liberal ekonomiyle liberal demokrasi arasındaki bağ, Fukuyama'ya göre, "insanın kabul görme mücadelesi" analiz edilmeden anlaşılamaz. Fukuyama, 500 sayfalık kitabının yaklaşık yarısını, insanın hayvandan başlıca farkı olarak nitelendirdiği ve Eflatun'dan alınan bir terimle *thymos* olarak adlandırdığı; insanın başka insanların arzusunu arzu etmesi, kabul görmek istemesi, öteki insanlar tarafından belli bir değere ve onura sahip bir kişi olarak kabul edilmeyi arzu etmesi şeklindeki insan özelliğini analiz etmeye ayırmıştır. "Kendi değeri gözünde bu kadar önemli olduğu için, insan yalnızca saygınlığının söz konusu olduğu bir mücadelede bile, yaşamını riske etmeye hazırdır."

İnsanın kabul görme mücadelesinin tarihin dinamizmini oluşturduğunu belirten Fukuyama, bu bakış açısıyla tarihin evrimine, kültüre, çalışmaya, dine, milliyetçiliğe, savaşa va emperyalizme ilişkin değişik bir yorum sunmakta, ilginç ve farklı bir açıklama getirmektedir.

Sonuçta Fukuyama'ya göre liberal demokrasi hem doğa bilimlerinin, hem de insanın kabul görme mücadelesinin mantığına en uygun politik biçim olarak ideolojik-politik evrimin sonunu temsil etmektedir. Ama Fukuyama, farklı felsefi temellerden yola çıkılarak bu olgunun farklı yorumlandığına da işaret eder. Hegel-Kojéve geleneği, "evrensel-homojen devlet"te kabul görme sorununun nihai olarak çözüldüğünü, evrensel ve eşit kabul görmeye ulaşıldığını, "insanın tam bir tatmine ulaştığını" savunurken; Marx geleneği, liberal demokraside evrensel kabul görmenin eksik kaldığını, eşit haklara sahip yurttaşların eşit kabul edilmemesinin sürdüğünü öne sürmektedir. Nietzsche geleneğine göreyse, köleliğin zaferinden başka bir şeyi temsil etmeyen liberal demokrasi yalnızca akıl ve arzudan oluşan belkemiksiz insanlar yaratmakta, ortaya kendi üstün değerine olan onurlu inançtan vazgeçmiş acınacak bir "son insan" çıkmaktadır.

Kitabın "Son İnsan" başlıklı son bölümünde bu farklı yaklaşımları irdelerken, Fukuyama'nın zaman zaman kendi tezinden kuşkuya düştüğü de görülüyor. Burada bir kere daha, insanlığın bütün tarihsel evrimini bir ya da iki temel paradigmayla açıklamaya çalışmanın güçlüğüne (ve bence olanaksızlığına) tanık oluyoruz. Ve "Tarihin Sonu mu?" sorusu, Fukuyama'nın gerçekten değerli ve verimli yaklaşımına, sunduğu çok zengin verilere ve özellikle *thymos*'a ilişkin yaratıcı yorumlarına rağmen, son tahlilde gene yanıtsız kalmaya devam ediyor.

ZÜLFÜ DİCLELİ

TARİHİN SONU: EFSANE Mİ, GERÇEK Mİ?

Georges Suffert

Zavallı Fukuyama! "Tarihin Sonu" adını koyma dehasını ya da acemiliğini gösterdiği makaleciği için dünya intelijensiyası ve onların sözcülerinin, üçüncü kuşak Amerikalı kafasından aşağı bir sopa şelalesi indireceklerini nereden bilebilirdi ki? "Tarihin, bu trajedinin sona erdiğini ileri sürmek için budala olmak gerekir". Oysa Fukuyama'nın tümcesi bu tarihi kastetmiyordu. Yazar alçak gönüllülükle Hegel ve Kojéve'in söylemlerinin ardına takılıyordu. Ama gerçekte Hegel'i kim okumuştu ki? Kojéve'i kim tanırdı? Fukuyama cevap vermeye kalkıştı. Bazı dergilerde ciddi tartışmalar çıktı. Ama hiçbir şey bir kez kabarmaya başlayan dalgayı durdurumadı: Bir yandan yazarın adı çıkmıştı: Öte yandan pek az kişi ne dediğini çıkarabilmişti. Bu öykünün gerisi gerçekten misli görülmemiş bir örnek. Cesareti kırılmayan Fukuyama, Hegel'e şöyle bir göz gezdirmeye zamanı olmayanlar için, felsefe tarihinin bu bölümünü telafi edecek, işi ta başlangıçtan alacaktı: Önce Emmanuel Kant'ın sezgisi: "Evrensel bir tarih inşaa edilebilmeli; yaşayan ve ölmüş medeniyetler krallar, dinler, sanatların ardında gizli bir anlam var mıdır acaba?" Bunu irdelemeyi ancak tarihin bütününü kucaklayabilecek bir filozof başarabilirdi. Ve tabii ki bu Hegel'di.

Bir parantez açalım. Gerçekte bu harika ve hüzünlü Alman hocayı bizler ancak Marx-ekonomi bağlamındaki okumalardan tanırız. Terminolojisini bugünkü medya ağıtlarından biliriz. Büyüme oranı, para değeri, her türde eksi değer... Oysa Hegel yazdığı sıralarda bu kesinliği olmayan ve artık sıradanlaşan bilim pek ortalarda yoktu henüz. Aslında evrensel tarihi birleştirme çabalarını anlayabilmek için Hegel nehrine atlayıp, XIX. yüzyılın ilk yıllarındaki kaynağa ulaşmamız gerekir.

Iena ve Napolyon'un onca zaferi Hegel'e göre şimşek hızında birer sezgi ânıdır: Tarih tamamlanıyordur, tarihsel sistemlerin mantığı zirvesindedir. Korsikalı'nın ordusunun at koşturması bittiği için değil, Avrupa'daki olaylar son bulacağı için de değildir bu. Fransız Devrimi'nin evrene tarihin final sahnesini dayatmakta olduğundandır: Bugün buna liberal demokrasi diyoruz. Goethe "yeni çağ" derken bunu önsezmişti. Toqueville birkaç on yıl sonra Amerika'daki demokrasiyi gözlemlerken, gittikçe gelişmekte olan bu değişikliğin başlıca mekanizmalarını betimlemişti; ve tabii tehlikelerini de.

Peki neden ille de son? Neden bir sistem, var olan hiçbir ideoloji, liberal demokrasinin ardılı olmaya talip değil? Bunu anlamak için iki fikre tutunmak gerekecek. Birincisi: Fen Bilimleri, en çok da fizik, hiçbir zaman geriye gelmez; çizgiseldir ve ileri gider. Birikim hiç durmaz. Buna göre tarihin iç yapısında sağlam bir akım teli olmalı. İkincisi ise: Eski Yunan'da ortaya çıkar tabii ki. İnsan etkindir. Neden? Sokrates olsa ruh ve tini birbirinden ayırdıydı bile. Ona göre üç hareket gücü vardır: Basit istemler (yeme, içme, uyuma), yaşama güdüsü (bir başka istek de bu); ve thymos denilen üçüncüsü ki, başkaları tarafından tanınma gereksinimi olarak ortaya çıkar. Ne olduğumuzu anlayabilmemiz için bu elemanların hiçbirini ihmal etmemeliyiz. Hegel bunların her birini hesaba katar. Marx'ın sosyo-ekonomik tarihin kalkış noktası yapacağı, ünlü efendi-uşak arasındaki ölümcül mücadele de buradan çıkmıştır. Thymos -tanınma ihtiyacı- kökendeki bu dövüşte gizlidir. Artık tanınma gereksinimi olmadığından efendi hüsrana mahkûmdur; uşak ise bir efendinin ellerinin arasında bir nesneden başka bir şey olmamanın ızdırabı içindedir. Ama iş sayesinde (çalışma ahlâkının ortaya çıkışı) onurunu yeniden kazanır ve günü gelince güç dengesini tersine çevirir. Bu aristokrat toplumların sonu; liberal, eşitlikçi demokrasilerin başlangıcıdır.

Hegel'den bu yana, evrensel iddiası olan iki ideolojinin ortaya çıkışına şahit olduk: Faşizm ve komünizm. İşte tam da bu iki canavarın çöküşü bizleri Hegel'in düşüncesini bıraktığımız yerden yeniden ele almaya ikna ediyor. Bütün kötülüklerin kökündeki, belki de thymos'un unutuluşudur: Alman toplumunun 1918 bozgununun ardından tekrar tanınmak için iddialaşması Hitler'in iktidara çıkışını kolaylaştırdı. Thymos'un göz ardı edilmesi, sınıflar arasındaki çelişkileri yalnızca ekonomik düzeye indirger. Bolşevizm de bu yanlış gerçeklikten çıktı.

Ya şimdi? Fukuyama liberal demokrasinin kayda değer başka rakibi olmadığını kanıtladığında elbette haklı olacaktır. Ne islâm, ne de otoriter rejimler bu evrensel model olma savında olabilirler. Tabii demokrasi ile ekonomik liberalizmin evliliği de otomatikman olmaz. Güney Kore, Taiwan, Singapur ve hatta Deng'in Çin'i bile demokrasi olmadılar, değildirler; bunun yanı sıra hepsi de büyümeyi elde etmek için ekonomik liberalizmi kullanmaktadırlar. Oysa ki bu bankasal mekanizmalar zorunlu olarak demokratik yapılara doğru gelişmektedir ya da eninde sonunda oraya doğru gidecektir. Fukuyama bunun nedenlerini oldukça açık bir biçimde saymakta. Her nedense "Son İnsan" adlı yapıtının sonu daha zayıf, kanıtları daha az. Amerikan toplumunun gidişatı onu kaygılandırıyor olmalı. Alan Bloom'un bu müridi biliyor ki, kültürel çöküntü uzun vadede korkulacak bir şeydir; Tocqueville'in yazdıklarını da anımsıyordur tabii bu arada. Son insanları ölümcül bir sıkıntı kolluyor. Sanayi serüvenleri, spor başarıları şunun ya da bunun üstün güç olma isteğini daha ne kadar dizginler? "Daha ne kadar zaman megalotimia, metaforik savaşlar ve sembolik zaferlerde tatmin bulacak" diye yazıyor zaten kendisi de - üstelik yazar, tarihi uluslarla post-tarihsel ulusların bundan böyle kör bir dövüşle karşı karşıya geleceklerini de kabul ediyor. Postmodern kapsamındaki uluslar tabii ki ilerlemiş liberal demokrasilerdir; her türlü araç gereçleri ve orduları var ama öncelikle barış ve huzur istiyorlar. Yani bu tamamlanmamış evrende başka tehditler de bir anda ortaya çıkabilir. Kimseler artık liberal demokrasilerin üstünlüğünü tartışmıyor; ancak bunlar içten ve dıştan her an tehdit edilebilirler.

Temelde, Fukuyama dünyanın çok uzun bir etabını geçmiş olduğumuza kanaat getirmiş ve bizi buna ikna ediyor; geriye dönülmez bir etap bu. Buna karşın böylesi bir doruk noktada bizi bekleyen tehlikeleri de hafifçe duyumsatıyor ve insanda mantıklı bir güveni koruyor hep. Art arda dizilen nedensiz kıyımlardan henüz çıkmadığımız XX. yüzyılın sonunda bu görüşler bir yenilik. Belki de Fukuyama insanlık tarihinde yeni kavrayışın rönesansını müjdeliyordur.

Türkçesi: LUDMİLA BEHRAMOĞLU
(le Figaro-10 Şubat 1992)

GÜVEN TURAN:

"Soğuk Tüylü Martı" sevgiyle tutkunun ötesinde, bir saplantının da romanı. Bir başka boyutta da yaşamla ölümün çatışması.

Soğuk Tüylü Martı / Mitos Yayınları

● *Yeni romanınız "Soğuk Tüylü Martı"da Uğur'la Ekin ve Selin arasındaki ilişkilerin iniş çıkışlarına göre kanat çırpan bir martı imgesi var. Bütün kitaba sevişmenin rengi kadar sinmiş olan bu martı aklığı kendini sürekli hissettiriyor. Bu yönüyle ve olacakların "martı"yla önceden muştulanmasıyla "Soğuk Tüylü Martı" bana Çehov'un "Martı" isimli oyununu hatırlattı. Selin'de Çehov'un Nina'sı gibi zayıf, narin, hastalıklı, çocuksu biri. "Düş Günler" adlı kitabınızdaki öykülerde de yoğun olarak rastlıyoruz "martı"ya. Sevgi ve ölümü yüklüyordu Çehov bu imgeye. Mutluluğu ve özgürlüğü. Uğur'un yaşamı neler katıyor bu kavramlara, neleri eksiltiyor? Ayrıca niye başka bir kuş değil de martı?..*

– Martı, benim şiirlerimde de çokça geçen bir imgedir. Öncelikle, hep deniz kıyılarında büyümenin getirdiği bir doğal bağlantı var aramda martıyla. Çehov'un Martı'sı da çok sevdiğim bir oyun. (Bach'ın martısını ise hiç sevmem). Çehov'da martının taşıdığı simgesel anlam, martıların doğasından da kaynaklanıyor. Martının beyazlığı ona belirgin bir arılık veriyor. Öte yandan, leş yiyici kuşlardandır martılar. Ölüm kuşlarıdır. *Soğuk Tüylü Martı*'daki martıya gelince: Uğur martıyla ilk kez kıyıda uyuduğu sırada, düşünde karşılaşır. Çeşitli düş yorumu, çeşitli anlamlar yükleyebilir bu bağlamda martıya. Oysa martıyı yorumlamaz Uğur, onu yaşar. Uğur'un İstanbul'a dönüşüyle de düş-martı ile gerçek, doğal martı birbirine karışır. Dikkat ettinizse, martı İstanbul'un sayısı en fazla olan kuşu. Artık kıyıları da bıraktılar, kentin içinde, sokak aralarında dolanıyorlar. Eskiden kayalıklarda yaparlardı yuvalarını, şimdi apartman damlarında yapıyorlar. Müthiş bir egemenlik kurmuş durumdalar İstanbul'da.

Kendi yazdıklarım üzerine açıklamalar yapmaktan hoşlanmadığımı pek çok kez yazmışımdır. Gene de bir küçük ipucu: Martı bir uyarı Uğur'a. Simgesel bir uyarı... Uğur; bu yargıyı anlamıyor bir türlü. Güzelliğin ölüm olabileceğini çok az kişi anlayabilir!

● *Ekin'le Selin'in arasındaki bağın nereden kaynaklandığı, Selin'in hastalığının ne olduğu, Ekin'in Selin'i bırakamamasının nedeni ve geçmişleri hakkında ipucu vermekten kaçınıyorsunuz. Uğur da bu gizler içinde dönüp duruyor ve sonunda kabulleniyor. Peki ya okuyucu?*

– Ben romanda olsun, öyküde olsun, "bakış açısı"na çok önem veririm. Daha önceki kitaplarımda olduğu gibi *Soğuk Tüylü Martı*'da da, bütün roman, baş kişinin bakış açısından anlatılıyor. Burada, Uğur'un bakış açısı söz konusu. Tüm olup bitenlere Uğur'un bakışı ve Uğur'un bilinci/bilinçaltı doğrultusunda yaklaşırız. Okuyucu, burada dışardan bakar, değerlendirmesini dışardan yapar. Uğur'un görüp bir anlam veremediği ya da atladığı bir durumu da okur görebilir. Her zaman ipuçları vardır çünkü... Ben okurumun bir "polis romanı" okuru olmasını istemişimdir!

● *Ekin'le yaşadığı aşk ve Selin'e olan tutkusu Uğur'da ikisi arasında bir seçim yapma gereksinimi doğururken, Ekin'in Selin'e bakmaktan vazgeçemeyecek oluşu üçlü ilişkiyi kabullenmesine neden oluyor. Yoksa bu kabulleniş Uğur'un aşktan da, tutkudan da vazgeçmek istememesinden mi kaynaklanıyor?*

– Sevgiyle tutkunun ötesinde, bir saplantının da romanı *Soğuk Tüylü Martı*. Bir başka boyutta da yaşamla ölümün çatışması. Uğur'un (hatta Ekin'in) Selin'e kapılmalarında, Selin'in ölüme doğru koşan, ölümü gizlice içinde taşıyan, uyuşturucu bağımlılığı da etken. Eros'la Tatanos yani Aşk ve Ölüm hep birlikte bulunur! Ayrıca, merak da önemli: Uğur hem Ekin'le Selin'in arasındaki ilişkiyi hem de Selin'in o garipliğini merak ediyor. Adem-Havva öyküsünde de merak yok mudur? Yasak Yemiş'i meraktan yerler...

● *Erotik bir anlatımla karşı karşıyayız bu romanda. Kimi yazarlar Türkçe'nin erotizmi yazmada yetersiz kaldığını ileri sürüyorlar. Bu güçlüğü siz de hissettiniz mi yazarken?*

– Türkçe'nin erotizm için yetersizliğine inanmıyorum. Sanırım, bu yargıya varanlar, daha çok, cinsel organların günlük dilde kullanılan adlarını, yazıda kullanmakta zorlanıyorlar. Öncelikle, cinsellikle erotizmin farklı olduğuna inanıyorum. Dahası, benim için erotizmle müstehcenlik arasındaki büyük ayrım biraz da dilin kullanımıdır. Cinsel organların günlük dilde kullanımı bana göre erotizmi desteklemek bir yana, öldürür. Ne müstehçene ne de "müstekreh"e karşıyım. Sadece, bunların, erotizmden farklı olduğuna inanıyorum, erotizmi seçiyorum. Garip ama, Osmanlı şairleri, yazarları, cinsel organları adıyla sanıyla söyleyen yapıtlar vermişlerdir. Adlar üzerine konulan bu yasaklama, Batılaşmamızla başlamıştır. Garip geliyor bana bu. Düşünülmeye değer geliyor.

● *Ve Sanat Tarihi Hocası Uğur'un Massaccio'nun Adem ile Havva'yı betimleyen freski karşısında sorduğu soru: "Kovulmuşlar... Cennet uzakta... Adem yüzünü kapamış elleriyle. Havva göğüslerini ve cinsel organını örtüyor. Adem'in cinsel organı ise ortada. Adem'in neden yüzünü kapatıp, cinsellik organını örtmediğini nasıl yorumlamak gerekir?"*

– Sahi, nasıl yorumlamak gerekir? Uğur, bu soruyu soruyor ve yanıtını da vermiyor. Uğur'un yorumunun ne olacağını sahiden bilmiyorum! Ama bu resim karşısında, "Havva gövdesinden utanıyor, Adem'se yaptığı işten" derdim. Ve bir soru daha çıkardı ortaya? Neden Havva gövdesinden utanıyor da, Adem ediminden? Ben yanıtlardan çok, soruları seviyorum.

ECE ALGAN

1992'nin SON KİTAPLARI

Umberto Eco
FOUCAULT SARKACI
Türkçesi: ŞADAN KARADENİZ
roman / 100.000 lira

•

Orhan Pamuk
KARA KİTAP
14. basım / *roman* / 65.000 lira

•

Pınar Kür
SONUNCU SONBAHAR
roman / 44.000 lira.

•

OTUZLARIN KADINI
öyküler / 23.000 lira

•

Fethi Naci
ROMAN ve YAŞAM
Eleştiri Günlüğü: 3
34.000 lira

Cemal Süreya
FOLKLOR ŞİİRE DÜŞMAN
denemeler / 24.000 lira

•

Nazlı Eray
AY FALCISI
roman / 21.000 lira

•

Lawrence Durrell
MONSIEUR
ya da
KARANLIKLAR PRENSİ
(AVIGNON BEŞLİSİ: 1)
Türkçesi: SEÇKİN SELVİ
roman / 49.000 lira

•

Stanislavski
SANAT YAŞAMIM
Türkçesi: SUAT TAŞER
anılar / 70.000 lira

•

Bruno Schulz
KROKODİL SOKAĞI
Türkçesi: İLKNUR ÖZDEMİR
öyküler / 26.000 lira

YAYINLARI

Bâbıâli Caddesi No. 19 Kat 2, 34410 Cağaloğlu, İstanbul
Telefon: 528 61 13 Fax: 513 51 88

Hulki Aktunç

ŞARKILAR

Şiir / Varlık Yayınları

Klasik şiirimizin neoklasik kıvılcımları "şarkılar"la yakamozlanır. Şarkılar musikizimdeki neoklasizmin de müjdecisidir. Peşrev, birinci beste, ikinci beste, ağır semai, yürük semai ve saz semaisi'nden oluşan fasıllara şarkıların eklenmesiyle musikimizde yeni bir dönem başlar.

Dört dizeden oluşan bir şarkıda ilk dizeye "zemin", üçüncüye "miyan", ikinci ve dördüncü dizelere ise "nakarat" adı verilir. Nakarat dizeleri şiir olarak farklı olsalar bile ezgileri aynıdır. Miyan'da ise çoğunlukla makam geçkisi yapılır.

Tanzimatla yüzünü Batı'ya dönen veya dönmek zorunda kalan Osmanlı, Cumhuriyetle Batı'ya olan yürüyüşünü sürdürür. Toplum yaşamının değişmesiyle sanat da değişmeye başlamıştır bile. Şarkılar bir süre sonra aruzla yazılmış şiirlerden değil, hece ile yazılmış şiirlerle bestelenmeye başlanır. 20. yüzyılda şarkılarda görülen bir değişiklik de klasik şarkı formunun terk edildiği bestelerdir ki bunlara "Fantezi Şarkılar" denilecektir. Fantezi şarkıların gelişiminde kantoların, operetlerin, müzikli Arap-Hint filmlerinin etkisi kaçınılmaz olmuştur.

Değişen yaşama biçimleri ve teknoloji evlere gramafon ve radyo olarak yansır. Tangolar, şarkılar, valslar derken gramafon pikaba dönüşmüştür bile. İnsanlar, sanatın da her şey gibi metalaştığını önce fark edemezler. Transistörlü radyo 1950 sonrasının atom bombasından da önemli bir buluşudur. Radyo kentlerden, köy odalarından bütün hanelere yaygınlaşır. Ve radyo kısa zamanda medyanın yeni silahı olacaktır. 1950'li yıllarda çocukluk ve gençliklerini yaşayanlar için radyo anıların en gizemlisidir. Arkası yarınlar, radyo tiyatroları, yarışma ve eğlence programları ve çocuk saatleri. "Koşa koşa radyo başına her cumartesi günü Radyo Çocuk Kulübü..." Bu anons müziği belleklere bir dantel gibi işlenir. Akşamüstleri çalınan fasıllar ise giden günün ve akşamcıların yaklaşan vakt-i kerahatının işaretidir.

Naçiz kanaatimizdir ki şarkı bestecilerimiz, Allah gecinden versin, Avni Anıl, Dr. Selahattin İçli ile tarih olmuşlardır. Kasetçalarların yaygınlaşması müziğin metalaşma sürecini hızlandırır. Nasıl, özellikle Amerika'da bir kullanımlık iç çamaşırları varsa müzik-şarkılarda nerdeyse bir kullanımlık kasetlerle birkaç ay ömrü olan tüketim mallarıdır. Daha çok şarkı, daha çok beste kaset sanayiinin ihtiyacıdır. Ve şarkılar naylonlaşmak zorunda kalırlar. Ortalıkta dolaşan kasetlerdeki şarkılara bakıyorum da uzun bir Arap şarkısı gibi uzayıp giden benzer ezgiler yinelenip durmaktalar. Bu şarkılar aynı bestecinin kaleminden mi çıkmışlar yoksa beş altı bestecinin ürünü müdürler? Ayrımsamak öyle zordur ki. Şarkılar birer "kitch" olmuştur artık.

1970'li yılların ilk yarısında konservatuvarda hocam olan Sayın Dr. Nevzat Atlığ'ın "gündelik musiki" sözü bir uzak yakamozun esintisi olup salınıyor anılar kervanımda. Sayın Hocam Nevzat Atlığ 1980'li yıllarda şeyleşecek şarkıların ilk habercilerinden biridir. Tüketim toplumu şarkılarımızı da girdabında öğütüp bitirir.

İşte bütün bu düşünceler, kıpırdayan anılar "Şarkılar" isimli şiir kitabı ile Hulki Aktunç'un bende ve belleğimde uyandırdığı çağrışımlar. Şarkıların yeni bir söylemde yaşaması, bir şiir humması ile olabilirdi. Bu kitabında H. Aktunç şarkıları yeniden üretir.

Kent/İstanbul, Latinlerin ve Haçlıların yağmasından sonra belki de tarihinin en büyük yağmasını, kültürel bağlamda, 1950'li yıllarda öncü birlikleri gelen "köylülük"le yaşar. Yüzyılın başında limandaki İngiliz gemilerine bakan Mustafa Kemal, "Bir gün geldikleri gibi gideceklerdir." der. Bu gelenler İngiliz gemisi olmadıkları için gidecekleri-ne gecekondu siperleri kazarlar. Daha sonra oy toplamak için çıkarılan imar afları ile Bizans surlarından daha uzun ve geniş, mimari bir estetikten uzak apartman surları ile İstanbul'u varoşlardan kuşatırlar. Üç tekerlekli arabaları ile seyyar satıcılar yeni işgalcilerin ana caddelerdeki devriye birlikleridir. Mahalle aralarında ise ses bombalı hoparlörleriyle patates-soğan satıcıları psikolojik savaşı en acımasız kuralları ile uygularlar.

125 çeşit balığın kuyruk vurup dans ettiği bir iç deniz olan Marmara Denizi 1990'lı yılların dünya ölçüleriyle ölü bir denizdir artık. Boğaz'ın sağladığı rüzgâr akımları bile kentin üstüne çöken pis havayı dağıtamaz. Altın Boynuz olarak ünlenmiş Haliç harakiri yapmış bir denizkızı ise Boğaziçi beton grisi bir kanala dönüşmüş yeşilin hüsranıdır.

Trafik ve ulaşım. İşte burada 28 Ocak 1924 tarihli Tanin gazetesinde Celal Esat Arseven'in bir yazısına gözümüz kayacaktır: "Bugünkü haliyle İstanbul'da iktisadi ve medeni bir hayat tesisi imkânsızdır. Fertlerin sarf ettiği kudretin, en az yüzde kırkı yola sarf edilmektedir. Bugün İstanbul şehri neresidir? diye sorulsa Kavaklardan Adalara kadar kocaman bir coğrafya haritası göstermek lazım gelir.

Dereleri, tepeleri, berzahları; denizleri, boğazları; adaları ile coğrafya istilahlarına nümune olacak biri kıt-a-arazi... Sonra bu koca arazi içinde Şişli'den Topkapı'ya uzanan yegâne bir cadde... Günün muayyen saatlerinde bütün İstanbul halkı bu caddeden geçen nakil vasıtalarına hücum mecburiyetinde. Şehrin dağınıklığı ve nakil vasıtalarının münasebetsizliği yüzünden fertlerin her gün zayi ettikleri kudretle, elli yılda yeni bir şehir yapabilirdik..."

Kent, bir alt kültürün işgalinde asimile olup kimliğini yitirirken, tarihin en uzun imparatorluklarından birinin doğu-batı sentezinde damıttığı bir kültürel yapı, Atlantis söylencesi ve Titanik görkemi ile batar. İstanbul şu anda bir sualtı kenti midir, yoksa dumanaltı bir kent midir?

Bu alt üst oluş sürecinde yaşanmış zamanları, gelecek zamanlara ilmeklemek, bir koleksiyoncu sabrı, sanatçı duyarlığı ve bilimsel yaklaşımlarla olabilir. Bu bağlamda Hulki Aktunç'un bir kent koleksiyoncusu olduğu söylenmelidir.

Öykü ve romanlarıyla ve yayımlamayı düşünmediği günlükleriyle, keşke açıklayıp bizleri merakın iğneli fıçılarına atmasaydı, bildiğimiz H. Aktunç'un bir sukuşu olduğu, şiirin gizli suyollarında piyadece gezinerek ahşap cumbalı evlerde yaşayan kadınların sepetlerle kuyulara sarkıttıkları canım zeytinyağlı yemekleri -tükenen bir kent kültürü parçası daha- yediği ve hanımlara ucu yanık bir mektubu yadigâr bıraktığı düşünülebilir. Hulki Aktunç, "Sır Kâtibi" ve "Islıkla Tarihçe" (1989) ile şiir okuruna kandilli bir temenna çakar. Bu kitapları "Adresim Aynalar" izleyecektir (1991). Bu arada kim bilir kaç yılın göz nuru, kuyumculuğu, "Büyük Argo Sözlüğü" (1990) ülkemizin kültür yaşamında büyük bir boşluğu doldurur. Ve dördüncü şiir kitabı "ŞARKILAR" çıkagelir. Kırk şarkıdan oluşan kitap kırk klibi de satır aralarında gizler. Öyle şarkılar terennüm edersiniz ki nice öykünün dehlizlerinde sürüp gider; zaman, gölgeler ve sesler...

Bir yazı daha bitti, biter... Bir sigara daha içip uykunun dinginliğine, düşlerin labirentine düşerim. Düş sarnıcı gece, güne giden yol eridir. Sabah ki gecenin çocukluğu. Ve her şey çocukluğa gider... Çocukluk döne dolaşa ihtiyarlığa. Bazı İhtiyarlıklar bilgecedir, bazıları nemrut, öfkeli, bunamıştır bazıları. Bazı çocuklarsa birden ihtiyarlayıverirler. Daha gençliklerini duyumsamadan. Düşünsel bir çöküntü, belki de tanısı konmamış bir şizofreni, çocukluğu ihtiyarlığa ışınlar.

Nice çocukluklar, nice ihtiyarlıklar, nice aşklar, nice zulümler, işgaller, yağmalar, isyanlar görmüş bu kent, şarkılarla ölen denizini, yitik balıklarını, Boğaziçi'ni, Haliç'ini, tükenmiş gençliğini, belleksiz ihtiyarlığını kendince bir by-pass ile yeniden çocukluğa döndürebilir mi? Umut işte... Ve bilinç. Gecenin iki gündüz arasında olduğunun bilinci ve şiir oldukça, şarkılar oldukça niye olmasın. Hele şairler yaşadıkça... Yürekleri, "isyanlarla şarkı şarkıya"...

GAZANFER ERYÜKSEL

HÜLYA SERAP DOĞANER:

Cinselliğin öne çıktığı bölümleri farklı bir "tahrik", duygudan çok düşünce düzeyinde bir kışkırtma amacıyla yazdım.

Leyla ile Şirin / Varlık Yayınları

● Leyla ile Şirin *yayınlanan ilk yapıtınız ve bu ilk romanınızda "aşk"ı yazıyorsunuz, hem de iki kadının aşkını! Bu aşkı size yazdıran etkenler neydi?*

— "Kişisel deneyimler" ya da "özyaşamsal etkenler"den söz etmemi bekliyorsanız, düşkırıklığına uğrayacaksınız. Tiyatro oyunlarında sıkça başvurulan bir yöntem vardır: Oyunun başlangıç noktası olarak, kişilerden hiç değilse birinin yaşamında bir dönüm noktasına yaklaştığı an seçilir. Böylece çatışmaları, değişme ve gelişmeleri sergilemek kolaylaşır.

Benim romanımdaki "aşk" da bir anlamda böyle bir işlev taşıyor. İster eşcinsel, ister karşıcinsel olsun; insanların âşık oldukları dönemler, bir başka kişiye alabildiğine yoğunlaştıkları dönemler değildir yalnızca. Aşk bizi hayata ve topluma da duyarlılaştırır. Kendimizi ve başkalarını en çok âşıkken sorgularız. Aşk, gerçeği arama sürecimizin onsuz olmaz bir adımıdır.

● *Bizde bu tür romanlarda genellikle erkekler yerin dibine batırılır. Bir türlü kadınları anlayamazlar. Bu romanlarda anlaşılmamış ama melek gibi kadın kahramanlara rastlarız sık sık. Gerçi sizin romanınızda da ne Leyla'yı terk eden kocası, ne kayınpederi, ne de Şirin'in evli sevgilisi Mahir pek matah şeyler değil. Ama kadınlar da melek sayılmazlar.*

— Melekler sıkıcıdır. Ben yeryüzünden, insanlardan; insanca erdem ve kusurları, tutku ve öfkeleri olan kadınlardan ve erkeklerden söz ediyorum. Erkek düşmanı değilim. En iyi dostlarımdan bazıları erkek. Kadınlara bakmayı -bunu yazınsal anlamda söylüyorum- erkeklere bakmaktan daha çok sevmeseydim, *Leyla ile Şirin* yerine *Ferhat ve Mecnun* da yazabilirdim. O zaman da yapmak istediğim şey aynı olurdu: İnsanı görmek ve göstermek. İnsan doğal haliyle güzel. Bütün korkuları, güvensizliği ve ne yapsa kurtulamayacağı yalnızlığıyla bile güzel. Yalanlara başvurduğunda, içten pazarlıklı olduğunda, çıkarlar -özellikle de maddesel çıkarlar ve güç- peşinde koştuğunda çirkinleşiyor.

Toplumsal ilişkiler gibi kişisel ilişkilerimizi de ne yazık ki çoğu zaman tinsel bir bilek güreşine çeviriyoruz. Aşkta da başlangıçların her şeyi unutturan coşkusu yoğunluğunu yitirmeye başlar başlamaz işin içine başka hesaplar giriyor. Mutluluğumuzun ilişkide üstün gelmemize bağlı olduğunu sanıyoruz. Kadınlarda da var bu yanılgı, erkeklerde de. Oysa bu çabalardan mutluluk değil, acılar doğuyor. Baskı, sahiplenme ve şiddet bundan kaynaklanıyor. Sonuçta yenen de yenilen kadar yenik düşüyor.

● Leyla ile Şirin'*de cinselliğin ağır basacağını sanıyor insan. Belki adından dolayı. Ama daha çok insani durumlar ve ikili ilişki çerçevesinde bu durumlarla bir tür hesaplaşma öne çıkıyor.*

— *Leyla ile Şirin*'in o kadar da "edepli" bir roman olduğunu söyleyemem ama, cinselliğin yoğun olarak öne çıktığı bölümleri farklı bir "tahrik", duygudan çok düşünce düzeyinde bir kışkırtma amacıyla yazdım. Alçakgönüllü bir önermem var: Bazen "öteki" kişi gibi düşünmeye çalışmamız, sorunlara çözüm getirmese bile, nedenlerini anlamamızı sağlayabilir. Leyla Şirin'de, Şirin de Leyla'da kendini tanıyor. Başkalarına ne kadar yakından bakabilirsek -bunu da jinekolojik anlamda söylemiyorum kuşkusuz- kendimizi o kadar iyi görebiliriz.

. "Hesaplaşma"ya gelince... Bu sözcük "hakkından gelme", "haddini bildirme", "dersini verme" gibi çağrışımlar yapıyor. Bu anlamda kimse başka insanlarla -hele hele bütün toplumla- hesaplaşmaz. Bir hesabımız varsa, o kendimizledir, ya da öyle olmalıdır.

● *Romanın ilginç bir yanı da, bilimkurgu yapıtlarını çağrıştırması. Her şey "gelecek" zamanda yaşanıyor... Ama yine de anıştırmaların tümü bugünü veriyor. Romanınızdaki ironik tadı en çok besleyen de bu tutumunuz sanırım.*

— Bildiğimiz dünden ve yaşadığımız bugünden bir çizgi geçirerek, bizi bekleyen yarının bir izdüşümünü oluşturmaya çalıştım. Sanırım asıl ironi, bazı şeyler çok hızlı değişirken bazı şeylerin hep aynı kalması gerçeğinde yatıyor. Bu çelişki insana belli bir yöne doğru gittiği duygusundan çok, bir yörünge çevresinde dönüp durduğu izlenimini veriyor. Hayat bazen çok gülünç. İnsanlar da. Yazarken bazen ne yapsanız, gerçeğin kendi içinde taşıdığı komiği aşamıyorsunuz. Örneğin şu sıralarda Türkiye'den uzak sayılacak bir ülkede yaşıyorum ama, gazetelerimiz arasındaki "ansiklopedi savaşları"nın yankıları buralara kadar ulaşıyor. Ne yapıyor gazeteler?.. Konumlarını güçlendirmek için bir ansiklopediyi ya da armağan olarak dağıttıkları başka bir nesneyi ön plana çıkarıyorlar ve bu arada ya farkında olmadan ya da çaresizlikten, gazete olarak değerlerini, yani kendilerini yadsıyorlar! Bu gülünç mü, yoksa acıklı mı?.. İşte bu çelişkiye insanlar da düşüyor çoğu zaman: Kendilerini kanıtlayabilmek için kendilerini yadsıyorlar.

● *Romanda Leyla var, Şirin var. Aslı yok ama Kerem var. Sanki burada bir hınzırlık söz konusu. Leyla'ya değilse bile, Şirin'e "bir çıkış yolu" gösteren Kerem oluyor. Yani bir erkek.*

— O çıkış yolu da aslında bir çıkmaz sokak. "Küçük Kaygılar Mahallesi", tüm ütopyalar gibi var olamamaya ve hep yok kalmaya hükümlü. Kaçabileceğimiz bütün cennetler kendi kafamızın içinde. Yol boyunca birçok işaret görürüz ama, sonuçta kendi seçtiğimiz yöne gideriz. Kendimizden başka rehberimiz olamaz. Erkek ya da kadın, bir başkası yolculuğun bir bölümünde bize eşlik edebilir ama, "çıkış yolu"nu gösteremez. Hoş belki de amaç bir çıkış yolu bulmak değil, sadece aramaktır.

● *Yeni bir yazarsınız, sizi şimdilik yalnızca bu yapıtınızdan tanıyoruz. Ama okura biraz ipucu verelim mi? Edebiyatla nasıl bir ilişki içindesiniz? Sizi hangi yazarlar besledi? Bu dönemde yazılan romanları, romancıları nasıl buluyorsunuz? Özellikle kadın yazarları...*

— Yeni bir yazar değilim. On yıldır yazıyorum ama, takma adla yayınlanmış (biri Fince) birkaç öykümü saymazsanız, bugüne dek hep kendim için yazdım. Ancak *Leyla İle Şirin*'i bitirdiğim zaman kendimi okur önüne çıkabilecek kadar güvenli hissettim. Henüz eksiklerim var, biliyorum. Ama yetenekli olduğumu da biliyorum.

Çocukluğumdan beri obur bir okurdum. Wells'ten Vonnegut'a, Swift'tan Kafka'ya, Dickens'tan Twain'e, Tanpınar'dan Karasu'ya, Woolf'tan Plath'a, Ağaoğlu'dan Asena'ya kadar uzanan çok değişik çizgide yazarlar okudum. Hepsinden değişik tatlar aldım, başka başka şeyler öğrendim. Fantezisi olan ve bunda yapaylığa düşmeyen yazarları seviyorum. Kafamda "İşte benim yazarım!" diyebileceğim belli bir isim yok. "Benim yazarım" belki bundan on yıl sonrasının Hülya Serap Doğaner'i olabilir.

Kadın yazarlarla ilgili sorunuza gelince... Bizde olsun, başka kültürlerde olsun, kadın yazarların çoğunun "kadın yazar" imgesine fazlaca saplanıp kalmalarına üzülüyorum. (Sorularınızdan birindeki "bu tür romanlar" tanımlamasına üzüldüğüm gibi!) Diyeceklerse *yazar* desinler bana, *kadın yazar* değil...

İlhan Berk

EL YAZILARINA VURUYOR GÜNEŞ

Yapı Kredi Yayınları

İlk basımı 1983 yılında yapılan İlhan Berk'in günce kitabı *El Yazılarına Vuruyor Güneş*'in ikinci baskısı Ekim ayı içinde Yapı Kredi Yayınları'ndan çıktı.

Günce okumak birilerinin yaşamına, duygularına biraz da pervasızca dalıvermek gibi geldiğinden, muzip bir heyecan duyarım hep okurken. Hele önümde 1955'ten 1990'a dek uzanan yaşam parçasını kapsayan bir kitap varsa. Ve hele hele İlhan Berk'le tanışmak, yakınlaşmak istiyorsam...

İlerledikçe, kitapta bazı yıllara ait notların olmadığını görüyorum. Örneğin 1955'ten sonraki bölüm 1958. Aradaki boşluğun sebebini sorduğumda, İlhan Berk: "Üç sebep gösterebilirim: O yıllarda yazdıklarımı ilginç bulmayabilirim, değerli bulmayabilirim yahut çok bana özgüdürler, yayınlamak istememiş olabilirim." diyor.

İlk bölüm 1955 yılına ait güncelerden oluşuyor: Şiirin Yapısı, Dil, Şiiri Kurmak, Ozan, Günlük Tutmak, Yeni Şairler, Ozanın Uğraşı, Ozanın Serüveni, Sakarya Sokağı Baladı, Öz, Biçim, Michaux'nun Evreni gibi başlıklarla şiir dolu yazılar buluyorum. Hoş çok da başka şeyler aramak gereksiz bu yazılarda. Sonraki bölümde 1958'in notları, anıları var. Ağırlıklı olarak şiirde anlam üzerine yazılmış günceler. "Bir gün Rimbaud'ya rastlamasaydım, her gün biraz daha düşsever bir ozan olmaya gider miydim? Bilmem.". "...Bence nesirle şiiri birbirinden ayıran en belli ilke, anlamdır." demiş şair.

1962 yılına geliyoruz. İlhan Berk Londra'da. "İngiltere'de on beş günüm için, defterime alt alta tek bir sözcük yazdığım usumda:

SIKINTI
SIKINTI
SIKINTI
SIKINTI"

Paris, 1964. "Paris'te güzel bir kadına raslanmıyor. Çirkin Fransız." "...Fransızlar'ın ulusçuluğu anlaşılır şey değil. Neredeyse Allah Fransız diyecekler. Dünya ihtiyarlarla dolu. Paris'se bunun başında geliyor." İlka, İlhan Berk'in bir süre Paris'te birlikte olduğu hanım arkadaşı. "İlka, şarabı severdi, başka da hiçbir şeyi. Biraz peynir, biraz ekmek ve şarap. Konuşmaya başlayınca da Bavyera'dan bin yıl önce ayrılmış gibi onu anlatırdı. Korkunç tatlıydı sesi. Bir yere uzandı mı Bavyera bir filme döner anlatırken. Yeryüzünde sevişmek için değil, sanki Bavyera'yı anlatmak için gelmişti." Daha sonra Münih, Châteauden, Vendöme, Blais, Chambord, Tarascon, Arles, Marsilya, Strasbourg, Venedik ve Belgrad'a geziler ve izlenimler yer alıyor. 1968 Eylül'ünü Budapeşte'de başlatıyor İlhan Berk. "Budapeşte'yi geziyorum. Elimde plan, köprülerden başlayacağım. Tuna beş köprüyle iki yakasını kente bağlıyor. Pazar olduğu için halk sokaklarda. Asma köprünün yanındaki bir kahveye oturdum, gelen geçene bakıyorum. Tuna kıpırtısız..." 1969 yılının Şubat ayına ait 'Yazmak Üstüne' adlı yazısında "...şimdilerde bütün yeryüzündeki canlıları, cansızları yazmak istiyorum. Dünyaya yeni gelinmiş gibi her şeyi var etmek istiyorum." diyor İlhan Berk. Yine 1969 yılında Dubrovnik, Budva, Roma'ya Seyahatler...

Ve 1970. Ve Halikarnassos. Halikarnossos'lu günleri, yaşamak için seçtiği evi onartmakla başlıyor İlhan Berk. Bu arada Bodrum insanını, Bodrum insanının yaşayışını, uğraşlarını da yansıtıyor. "Dur Çavuşağa. Yeryüzü denizcilerinin bütün özelliklerini kendinde toplayan, vatanı denizler olan, o nice eski deniz kurtlarındandır." "Hasan Hüseyin: 'Dünyada 90 TL. borcum var!' diyor, ne zaman beni görse gülerek..."

Birden 1977'ye geliyorum. Yine Halikarnossos. Ece Ayhan'la son çıkan kitabı üstüne yaptığı konuşmayla, Türk Şiirinde Ahmet Haşim'in yeriyle, yine Halikarnossos ve Halikarnossoslu insanlarla, Ezra Pound'la Pavese'yle, yazmak eylemi ile ilgili satırlar buluyorum 77'lerde. "Yazmak benim için kendi mitologyamı kurmaktan başka bir şey değildir. Böyle diyorum ama yaşamak yürekliliğim olsaydı yazmazdım diye düşünüyorum. Nedense, mutlu olan yazmaz, diyorum." diyor.

1982 güncelerinde, yine Halikarnossos'da Ece Ayhan'lı notlara raslıyorum. Ece Ayhan ile şiir üzerine konuşmalar, 1983 yılındaki notlara da sarkıyor.

1987 yılı, Asya Şiir Festivali için gittiği Dakka'da başlıyor İlhan Berk için. "...Dakka'da bütün caddeler, bütün sokaklar, bütün nehir ağızları vıcık vıcık insan. Toprağa değil sanki insana basıyorsunuz! Dünyada ilk kez şiirin burada bir işe yaramayacağına inandım." "...Şiir bu güzelim halkın neresinden tutar diye düşünüyorum. Hiçbir yerinden elbet!.."

1990 ise, 27 Mart tarihli Bir Şiir Festivali Üstüne adlı yazıyla başlıyor. Uluslararası İsrail I. Şiir Festivali'ne kendisiyle birlikte davetli olan Robert Creeley'le ilgili gözlemler ve Şiirin Geleceği üzerine düşünceleriyle güncelerin sonuna geliyorum.

Bir kişiyi tanımanın en iyi yollarından birinin, güncelerini okumak olduğuna bir kez daha inanıyorum. İlhan Berk'in şiir kitaplarına bakıyorum: *Güneşi Yakanların Selamı, İstanbul, Günaydın Yeryüzü, Türkiye Şarkısı, Köroğlu, Galile Denizi, Çivi Yazısı, Otağ, Mısırkalyoniğne, Âşıkane, Şenliknâme, Taşbaskısı, Atlas, Kül, İstanbul Kitabı, Deniz Eskisi, Delta ve Çocuk, Galata, Güzel Irmak* ve *Pera*. Ve her birinden yeniden randevu alıyorum.

ŞULE TÜRCAN

cem yayınevi

Nuruosmaniye Cad.
Kardeşler Han 3 / 3
Cağaloğlu - İstanbul

Tel: 527 17 41 • Faks: 526 97 42

SİNA AKŞİN

İSTANBUL HÜKÜMETLERİ VE MİLLİ MÜCADELE

CİLT 1
MUTLAKİYETE DÖNÜŞ (1918-1919)
İstanbul Hükümetlerinin Birinci Dünya Savaşı sonlarında karşılaştığı ana siyasal olaylar...
Müdafaai Hukuk ve Kuvayı Milliye Hareketleri...
632 sayfa / 80.000 Lira

CİLT 2
SON MEŞRUTİYET (1919-1920)
Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin oluşumunda can alıcı bir önemi olan döneme tutulan ışık... Samsun'dan TBMM'ye Giden yol...
560 sayfa/70.000 Lira

WILL VE ARIEL DURANT

TARİHTEN DERSLER

Durant'ların 1967 Pulitzer Ödülü alan 10 ciltlik Uygarlığın Öyküsü adlı yapıtlarının özeti. Bozkurt Güvenç'in Türkçesiyle
104 sayfa / 20.000 lira

SALİH ÖZBARAN

TARİH VE ÖĞRETİMİ

Tarihin anlamı. Tarih bilincinin önemi.
Tarih öğretiminin durağanlığının eleştirisi.
232 sayfa / 35.000 lira

Bob Franklin
ÇOCUK HAKLARI

Çocuklar, baskı gören bir azınlık mı oluşturuyor? Ayrımcılığa maruz kalıyorlar mı? Hakları nelerdir? Hatta hakları var mıdır? Bu kitap, çocukların mutluluğunu her şeyin üstünde tutan bir söylem geliştiren modern toplumların uygulamada, çocuklara karşı kötü muameleye nasıl göz yumduğunu, ayrımcılık yaptığını ve onların en temel yurttaşlık haklarını nasıl inkâr ettiğini ortaya koyuyor.
Çocuk Hakları, okuldaki ve bakım kurumlarındaki çocuklann hakları, çocuk mahkemeleri, çocuklar ve çalışma hakkı, azınlık gruplarına mensup çocukların hakları, kız çocukların hakları ve çocuklann cinsel hakları gibi çeşitli başlıklar altında çocukların ihtiyaçlarını ve yaşadıkları güçlükleri açıklıyor. Yetişkinlerin davranışlarının ve çocuk kurumlarındaki işleyişin çoğu zaman çocuklann ihtiyaçlarını karşılamaktan ne denli uzak olduğunu gösteriyor.
Çağdaş toplumları cesur ve radikal bir yaklaşımla sorgulayan *Çocuk Haklan*, mevcut politikalarda ve uygulamalarda acil reformlar yapılmasını savunuyor. Geniş bir yelpaze oluşturan çok çeşitli konulardaki tartışmalan bir araya getiren bu kitap, çocuk bakımı, eğitim, sosyoloji, felsefe ve siyaset konularına her düzeyde ilgi duyanlar için olduğu kadar, çocuk ve özgürlük sorunlarıyla ilgilenen herkes için de önemli bir kaynak oluşturuyor.

John Keane
MEDYA VE DEMOKRASİ

Bu kitapta, demokrasi kuramına yaptığı katkılarla ilgi çeken İngiliz düşünürü John Keane, medyalar ile demokrasi arasındaki ilişkiyi ele alarak, günümüzde yaşamsal bir önem kazanmış olan bir dizi soruya yanıt arıyor: Basın özgürlüğü ideali nasıl oluştu? Bu ideal, medya holdinglerinin küresel elektronik imparatorluklar kurduğu günümüzde hâlâ geçerli mi? Yeni iletişim teknolojileri bu idealin gerçekleşmesini kolaylaştırıyor mu, yoksa zorlaştırıyor mu? Yirminci yüzyıl sona ererken, yurttaşların hem özgür hem de eşit olarak katılabilecekleri bir iletişim düzeni mümkün mü? Özellikle sivil toplum konusunda yaptığı çalışmalarla tanınmış olan yazar, bu sorulara yanıt ararken BBC gibi seçkinci kamu hizmeti modellerini eleştirdiği gibi, son yıllarda tüm dünyada egemen görüş haline gelen pazar liberalizminin de çelişki ve eksiklerini göz önüne seriyor. Keane, pazar fetişizminin iletişim alanında gerçek bir seçim özgürlüğü yaratmak yerine, seçenekleri azalttığını öne sürerek, pazar-dışı ve devlet-dışı medyaların demokrasi açısından önemini vurguluyor.
Haluk Şahin önsözünde, Keane'nin ele aldığı konuların, medya patlamasının etkisiyle büyük bir değişim geçirmekte olan Türkiye iletişim düzeniyle bağlantılarını ele alıyor. Ülkemizde bir kördöğüşü halinde sürmekte olan yeni iletişim düzeni tartışmasına hem akıl hem de fikir verebilecek bir deneme Medya ve Demokrasi.

Erich Schurmann
GÖĞÜ DELEN ADAM SAMOA'YI ANLATIYOR

Göğü Delen Adam'da Avustralyalı yerli şef Tuiavii'nin gözünden sanayi uygarlığı eleştiriliyordu. Sanayi uygarlığının doğayı katlettiği, insanları geleceksiz bıraktığı anlatılıyor; bu uygarlığın ürünü olan insanların gündelik hayatlarındaki açmazlara dikkat çekiliyordu. Bu kitapta ise şef Tuiavii'nin ülkesi Samoa ve Samoalının hayatı anlatılıyor...
Samoalı, ahlaki ve toplumsal özelliklerin doğal olarak saptandığı anlamlı bir yaşamın içine doğar. Var oluşundan sevinç duymak için gereken özgürlüğe ve rahatlığa sahiptir.
Samoalı mala, mülke çok az önem verir. Her şey herkesindir anlayışıyla hareket eder. İhtirastan yoksundur. Vermeyi ve almayı sever. Paylaşma sevincini gerçekten yaşar. Şenlik ve dans her zaman çalışmaktan önce gelir ve kimse gerekenden daha çok çalışmaya istekli değildir.
Avrupalının ona yeni ihtiyaçlar edindirme çabası pek başarılı olmamıştır, ama utanmayı Avrupalıdan öğrenmiştir...
Samoalı yaşar gibi yapmaz, yaşar...

Adam Şenel
OZMOS KRONOS

Adam Şenel, sanki resmi ve gayri resmi iki hayatı olan bir şizofren...
Ozmos Kronos ise cansız araçların yerini canlıların aldığı bir düşgücü ülkesinde, amaç-araç ve etik sorununun irdelendiği bir ütopya...
Şenel düşünce serüveninin bu noktasında bazı sorunların "çözümsüz" olduğunu, bazı sorunları "çözemeyeceğini", bazılarının ise aslında "sorun olmadıklarını" anlayarak her şeyin hesabını yapan insanların pek yanaşmadıkları çetin bir sorunu, "yaşamla hesaplaşmayı" tartışmaya girişiyor...
Ozmos Kronos'ta yaratmanın "özgürleştirici", yaratılmanın "tutsaklaştırıcı" yanlarına dikkat çekerek şu tip sorular soruyor: "Yaşadığımız kendi yaşamımız mı yoksa bize verilen rolü mü oynamaktayız?", "yazgımızı kendimiz yazabilir miyiz?", "insan amaç mıdır araç mıdır?", "amaç-araç ilişkisi nedir?"

AYRINTI
Piyer Loti Cad. 17/2 34400 Çemberlitaş/İstanbul Tel: 518 76 19

ayrıntılar önemlidir!...

Ahmet Oktay

ŞAİR VE KURTARICI

Korsan Yayın

Ağır sanayi sonrası, üçüncü tarz ülkeler tarafından öncelikle uygulanan yeni ekonomik model ve "zenginlik yaratımda yeni sistem" döneminde şiirin sorunsalları daha da karmaşıklaştı. Tıpkı kitlelerin refahını amaçlayan ancak ucuz işgücüne dayandığı için tam tersi sonuçlara varan endüstrileşme gibi şimdi de yüksek teknolojiye (Hi-tech) dayalı olan yeni model, bir yandan *yeni bir dünya düzeni* öngörüyor ve insanın, kitlelerin refahını amaçlıyor; öyle iddia ediyor. Özgürlük, eşitlik gibi kavramlar zenginlik yaratımıyla, kitlesel kalkınmayla balon gibi patlayacak kof sloganlar olarak görülüyor. Daha çok tüketim, daha çok üretim ve obur bir ekonomik insan. Bireyleşmenin gömlek değiştirip modele göre biçimlenmesi, yeni modeli uygulayan ülkelerde geçmişinden ve dolayısıyla şimdiden kopuk, belleksiz, unutmuşluk içinde yüzen; aracıyı ortadan kaldıran televizyon ve bilgisayar aracılığı ile de yalnız şu anda yaşamın medyatik gerçek olarak sunulup gösterildiği insan ile şiirin arasındaki ilişki nasıl olacak? Üstelik medyanın şiiri gündemin en karanlık noktasına ittiği de düşünülürse! (Ama şair medyaya dayanmaya eğilimliyse medya ondan yararlanmaya hazırdır.)

Bu noktada, şiirin nasıl olması gerektiği de, metin aktarımı ve "çalıntı çalışma" yöntemlerinin, zaten çok eski olan bu iki yöntemin de ötesinde düşünülmeyi dayatıyor kanımca/ birlikte ve ötesinde. Bilici/ gösteren şair, ile kurtarıcı şair kimlikleri de bu yeni sorunsallar bağlamında tartışma alanına giriyor. Kurtarıcı şair Ahmet Oktay'ın *Şair ve Kurtarıcı* adlı kitabında, "Şiir ve Kurtarıcı Özne" başlıklı yazısında da belirttiği gibi yalnızca kendi övgüsüne varan bir şiiri yazdığı için yeni model döneminde, medyaya daha da uygun düşüyor. (Hem *içselleştirilebilir* böyle bir şiir hem de zararsız şiir olduğu ve ortalama beğeniye dayandığı için medya karşısında ütopyasını baştan kaybetmiştir.) Oktay gösteren şairden yana. Karanlıkta kalanı şimdinin içindeki tarihselliği ile saptayıp şiirsel söz ile gösteren şairden yana diyeceğim. Oktay'ın kitabı öncelikle bu bağlamda ele alınıp okunmalı. Başta koymaya çalıştığımız günümüz gerçekliğinin dayattığı şiir sorunsallarının kavranması için Ahmet Oktay'ın kitabı bir anahtar.

Kahramanın öldüğü bir toplumda anlatım da özelliğini kaybetmede büyük bir ivme kazanmış gözüküyor. İfade etmek gösteren/ bilici şair kimliğine daha sıkı oturuyor. Toplumsal ve bireysel olan, irkilticiliğini, şiddetini burada buluyor dersek cümle de tamamlanmış olur içerikçe. Fetişleştirmeden, bizde gelenekselleşmiş derviş ahlakından gelen çilecilikten uzakta olmanın yolu da bu çıkmazın bilincine varmakla olası gözüküyor. Ayrıntılar ifadede önemli çünkü. Eğer günaha (olumlu anlamda) bir çağrıysa şiir, günah da ayrıntılardadır. Şimdinin, geçmişin ve geleceğin şokunu yaşatmalıysa, güncelin çelişkilerine, derinliklerine dalmalı. Hayat orada ateşle yeniden buluşmakta, şiirde bunun tek aracı da sözcüklere verilen önemde yatmakta. Şiddet ve aykırılık (özgünlük) yeni bir söylemde mümkünse, ortak bir duyarlıktan uzak kalmanın, anonimleşmemenin tek sığınağı bunu gerçekleştirmek. Oktay'ın "Şair ve Kurtarıcı" adlı kitabı konuyla ilgili açımlayıcı bilgiler içeriyor.

METİN CENGİZ

varlık

Temmuz ayında 60. yılına girecek olan Varlık Dergisi, yeni yılda sizlere değişik bir kampanya sunuyor:

"60. YILA DOĞRU" KASET ARMAĞANLI ABONE KAMPANYASI

Yıllık abone bedeli 180.000 lirayı 119822 no'lu posta çeki hesabımıza yatırıp makbuzun fotokopisini aşağıdaki kuponla birlikte bize gönderin, şairlerimizin kendi sesleriyle doldurdukları şiir kasetlerinden birini taahhütlü olarak adresinize postalayalım!

VARLIK DERGİSİ ABONE KUPONU

Adı, Soyadı: .....
Adresi .....
. .....
Tel: .....
Doğum tarihi:..... Meslek: .....
İşaretlemiş olduğum kaseti adresime gönderiniz.
○ NAZIM HİKMET
○ AHMED ARİF
○ OKTAY RİFAT
○ CAN YÜCEL
○ ATAOL BEHRAMOĞLU

İ. Gündağ Kayaoğlu - Ersu Pekin

ESKİ İSTANBUL'DA GÜNDELİK HAYAT

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını

İstanbul konusunda bugüne kadar yurt içinde ve yurt dışında birçok kitap yayınlanmıştır. Reşat Ekrem Koçu örneğine ender rastlanan bir *İstanbul Ansiklopedisi* hazırladı ve 2. cildini yayınladı.[1] Son yıllarda İstanbul konusu tekrar güncel olmaya başladı ve özellikle nostaljik duyguların etkisi altında İstanbul kitapları yayınlanmaya başladı. Bu kitaplar genellikle Beyoğlu - Pera çevresinin yaklaşık yüz yıl önceki durumlarını konu alırlar.[2] İlk bakışta seçkin tabakanın yaşam tarzları ile ilgilidirler. İstanbul'un sıradan insanını ve semtlerini anlatan kitap ve yazılar azınlıktadır. İstanbul kitaplarının müzayedelerde iyi prim yaptığı şu günlerde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Müdürlüğü İstanbul konusunda kitaplar yayınlamaya başladı.[3] Bu kitaplardan biri de İ. Gündağ Kayaoğlu ve Ersu Pekin tarafından hazırlanan *Eski İstanbul'da Gündelik Hayat.*[4]

Eski İstanbul'da Gündelik Hayat, İstanbullu sıradan insanın gündelik hayatını yansıtıyor. Yaklaşık yüz elli yıl öncesine götürüyor bizi. Daha önce Mehmet Tevfik tarafından yayınlanan *İstanbul'da Bir Sene*[5] ve Musahipzade Celâl tarafından yazılan *Eski İstanbul Yaşayışı*[6] adlı kitaplardaki geleneğin devamı şeklinde alınabilir. Kitapta İstanbul'un 150 yıl önceki gündelik hayatı, kadınların yaşayışı öne çıkarılarak, şu başlıklar altında veriliyor: "Ustalık", "İstanbul Düğünleri", "Lohusalık ve Şerbeti", "Eski İstanbul Hamamları ve Gezmeleri", "Ev İdaresi", "Komşu ve Komşuluk", "Eski İstanbul'da Isıtma", "Tandır", "Ramazan", "Eski Eyüp Sultan", "Sokak Köpekleri", "Çingeneler".

Kitaptaki yazılar, daha önce *Halk Bilgisi Haberleri, Türk Folklor Araştırmaları* gibi, bugün artık ulaşılması çok zor olan süreli yayınlardan derlenmiş. Özellikle Münevver Alp adındaki İstanbul hanımefendisi kaynak kişiden alınan yazılar çoğunlukta. Kitapta çok zengin ve kaliteli görsel malzeme kullanılmış. Minyatür, gravür ve resimler son yıllarda yayınlanan kitap müzayedeleri kataloglarında kullanılan deyimi ile tam bir "görsel şölen". Nadir kitaplardan seçilen gravürlerin yanı sıra, o günün İstanbul'unda kullanılan etnografik malzeme de müze ve özel koleksiyonlar taranarak elde edilen fotoğrafları ile ilgili bölümlere serpiştirilmiş. Kitabın sonuna eklenen sözlük ise bugün artık bilmediğimiz, yazılı kaynaklarda da bulamayacağımız sözcük ve kavramların açıklamasını içeren değerli bir çalışma. Kaynak kişilerinden biri de Orhan Şaik Gökyay hocamız.

Eski İstanbul'da Gündelik Hayat, İstanbul'un yakın geçmişine açılan güzel bir pencere. Hazırlayanları ve böyle bir kitabın hazırlanması ihtiyacını duyan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı'nı kutlarız. Bu değerli kitabı tanıtma vesilesiyle de güzel İstanbulumuzu maddi ve manevi kültürü ile yok etmek isteyenlere "insaf" diliyoruz. Dinlerler mi dersiniz?

DR. MUSTAFA DUMAN

(1) Reşat Ekrem Koçu, *İstanbul Ansiklopedisi*, II. cilt, İstanbul 1958-1973. Reşat Ekrem Koçu'nun yayına hazırladığı bu ansiklopedide birçok yazar ve araştırmacı madde yazarı olarak görev aldı. Bu değerli ansiklopedi ne yazık ki "G" harfinin ortalarına kadar yayınlanabildi.

(2) Örneğin Beyoğlu'nun yakın geçmişi için şu kitaba bakılabilir: Sâlâh Birsel, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Ankara, 1983, 350 s.

(3) İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi'nin bugüne kadar yayınladığı kitaplar şunlardır: Cahit Kayra, *Eski İstanbul'un Eski Haritaları*, 1991, 72 s.; Turgut Çeviker, *İbret Albümü*, 1991, 154 s.; Cahit Kayra, *İstanbul'un Yokuş ve Merdivenleri*, 1991, 112 s.; Barıka Göncü, *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Resim Kolleksiyonu*, 1992, 324 s.; Nail Bayraktar, *Atatürk Kitaplığına Yeni Bağışlanan Yazma Kitaplar İndeks Kataloğu*, 1991, 71 s.; Gökhan Akçura, *Muhsin Ertuğrul*, 1992, 175 s.; Cahit Kayra-Erol Üyepazarcı, *İkinci Mahmut'un İstanbul'u*, 1992, 178 s.; Dr. Necla Aslan, *Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. Yüzyıl Sonu ve 19. Yüzyıl), 1992.*

(4) *İ. Gündağ Kayaoğlu - Ersu Pekin, Eski İstanbul'da Gündelik Hayat*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları No: 7, İstanbul, 1992, 160 s. Kitapta 139 resim var. Tanıtımı için bkz: Altılla Birkiye, "İstanbul Kitapları", *Cumhuriyet Kitap,* Sayı: 145, 3 Aralık 1992, s. 8-9.

(5) Mehmed Tevfik, *İstanbul'da Bir Sene*, (Hz: Nuri Akbayar), İletişim Yayınları, 1987, (İkinci Baskı: 1991), 131 s.

(6) Musahipzade Celâl, *Eski İstanbul Yaşayışı*, İstanbul, 1946. 184 s. resimli, (İkinci Baskı: 1992, İletişim Yayınları).

Tilman Spengler
LENİN'İN BEYNİ
Türkçesi: Sezai Yalçınkaya / Roman

Benoîte Groult
BEDENİN TUZU
Türkçesi: Filiz Deniztekin / Roman

Pierre Loti
AZİYADE
Türkçesi: N.S. Örik / Roman

Varlık

KORSAN

YENİ ÇIKAN KİTAPLAR

ŞİİR

BÜTÜN ŞİİRLERİ / **EDGAR ALLEN POE**

GECE GEÇİLEN ŞEHİRLER / **ŞAVKAR ALTINEL**

GÜN ORTASINDA / **RONİ MARGULİES**

ÖMÜR / **HALİT ASIM**

ŞİİR / DENEME / İNCELEME

ŞAİR İLE KURTARICI / **AHMET OKTAY**

MODERN İNGİLİZ ŞİİRİ: W.B. YEATS • EZRA POUND / **CEM TAYLAN**

MÜZİK

KENARDAKİ MİLYONERLER: LOU REED • DAVID BOWIE • FRANK ZAPPA • BOB DYLAN • GRATEFUL DEAD / **METİN SOLMAZ**

BLUES'DAN ROCK'A POP MÜZİĞİNİN ANALİTİK TARİHİ / **DAVID HATCH • STEPHEN MILLWARD**

YAKINDA ÇIKACAK KİTAPLAR

ŞİİR

HOYRAT BİR RUHUN EKSİLME TABLOLARI / **ORHAN KAHYAOĞLU**

KONFORMİST / **METİN CELAL**

MÜZİK

TOM WAITS / **Şarkı Sözü Çevirileri: ELVAN OKAYGÜN**

GUNS 'N ROSES: DÜNYANIN EN TEHLİKELİ GRUBU / **MICK WALL**

JANIS JOPLIN / **Çev.: FATMA KÖYMEN**

İki aylık şiir dergisi SOMBAHAR'ın 15. sayısı çıktı.
ÖZEL BÖLÜM: ŞİİR ve ELEŞTİRİ

Ankara Cad. Konak Han. 43/3 Cağaloğlu / İST. Tel: 527 98 78

MUSTAFA BALEL:

Bence bir anlatıda baş unsurlardan biri dil, biri anlatım, biri öyküleme ise biri de görsellik olmalı.

Turuncu Eleni / E Yayınları

● *"Kurtboğan", "Kiraz Küpeler", "Gurbet Kaçtı Gözüme"... Ve şimdi de 4. öykü kitabınız "Turuncu Eleni". Sizin "Peygamber Çiçeği" ve "Asmalı Pencere" adlı iki de romanınız var, ama öyküde ısrarlısınız. Hatta 7 sayı süren bir de Öykü adlı dergi yayınladınız. Neden öykü?*

– Bir kere öykü zaman öğüten bir değirmen değil. Geçenlerde kitap fuarında bazı okurların da dediği gibi iki eliniz kanda da olsa vakit yaratabiliyorsunuz öyküye. Günümüz insanının gündelik meşakkatlerden vakti mi kalıyor ki Tanrı aşkına!.. Sonra her öykü değişik mekânı, farklı tiplemeleriyle günlük yaşamın koşturmacası içindeki tekdüzeliği biraz olsun sarsıyor gibime geliyor.

Hem canım, şimdi biz bizeyiz, bir *Turuncu Eleni*'nin, bir *Gülname*'nin, *Şu Gönül Şarkıları*'nın, *Anacık*'ın, *Matruşka Bebekler*'in, bir alkoliğin kendi kendisiyle hesaplaşmasının adeta bir destanı olan *Köşküm Var Deryaya Karşı*'nın, bir *Bir Avuç İstanbul*'un kapsadıkları zaman dilimleriyle olsun, derinlikleriyle olsun romanı arattıklarını pek sanmam.

● *"Kurtboğan"da Ardahan izlenimlerinizi öyküleştirmiştiniz. "Kiraz Küpeler"de kırsal kesim insanlarının İstanbul'a gelişleri öne çıkıyordu. "Gurbet Kaçtı Gözüme"de ise iç ve dış göç olgusuna ağırlık vermiştiniz. "Turuncu Eleni"de mekân İstanbul, kahramanları ise İstanbul'un kenar semtlerinde yaşayan "ezik", daha doğrusu biraz da "yitik" insanlar.*

– Akıp giden hayatın karşısında yenik düşmüş ya da en azından didinmek zorunda kalan tipler oldukları doğru. Ama *Turuncu Eleni*'deki tiplerin İstanbul'un kenar semtlerinde oturdukları görüşüne katılmıyorum. Bence, kırsal kesimden göç etmiş çok çocuklu ailenin, öbür kızların evlenmesine engel oluyor düşüncesiyle pek de alımlı olmayan ve ev işi yapmak dışında hiçbir meziyeti bulunmayan büyük kızlarını bin bir dalavere ile evlendirdikleri adamın, başlık parası vermemek için İstanbul'un bilmem hangi semtinde oturduğunu söyleyip sonra da nikâhı kıyar kıymaz zavallıyı alıp Kahramanmaraş'ın bilmem hangi köyüne götüren, yüzünün bir tarafı boydan boya yanık sahtekârın anlatıldığı *Gülname* adlı öykü dışında kenar semtte yaşayan yok kahramanlar arasında. *Turuncu Eleni*'nin yaşadığı ortam, yani Şişli'nin göbeğindeki Kocamansur Sokağı günümüz ölçülerinde kenar semt sayılıyorsa orasını bilemeyeceğim.

● *Sizde öne çıkan bir olgu da kahramanlarınızı daha çok karşı cinsten seçiyor olmanız.*

– Çocukluğunuz "Altındiş Anne", "Topal Anne", "Kör Anne", "Hesnanne", "Hamdanne", "Ayşanne" vb. gibi annesi bol bir ortamda ve üç ablanın arasında geçmişse ve demiryolcu babanızın yüzünü ancak haftada bir iki kez görmüşseniz bundan doğal bir şey olamaz diyebilirdim pekâlâ. Ama yok... Bir konuyu vermenin çeşitli yolları vardır. Bazı aktarmalar dolaylı yapıldığında etkin bir yapıya bürünebiliyor. Bunda belirleyici olan konunun kendisi ve sunuş biçimidir. Yabancı dil öğretiminde bir sözcüğü öğretmenin en etkin yollarından biri de karşıt anlamlısından yararlanmaktır. Çocuğa "aptal"ı öğretmeniz yetişir; "zeki" sözcüğünü bir daha kesinlikle unutmayacaktır o. *Peygamber Çiçeği* ve *Asmalı Pencere*'nin kahramanlarının karşı cinsten oldukları doğru. Çünkü o konular bunun böyle olmasını gerektiriyordu. Ama *Turuncu Eleni*'de kitaba adını veren öykü ile *Cam Güzeli* ya da *Sürmeli'nin İki Dünyası* adlı öyküler dışında -belki bir de *Anacık*- kahramanı karşı cinsten olan yok.

● *Biçim ve biçem denemeleri de göze çarpıyor öykülerde. Sözgelimi, "geçmiş" düz bir anlatımla değil de, anımsanan diyaloglar sıralanarak veriliyor. Birkaç öykünüzde denemişsiniz bunu. Nasıl bir kaygıdan kaynaklandı bu tutumunuz?*

– İlk iki kitabım için aynı şeyi söyleyemem ama gerek *Peygamber Çiçeği* ve *Asmalı Pencere*, gerekse üçüncü öykü kitabım *Gurbet Kaçtı Gözüme*'de de söz konusuydu biçem kaygısı. *Peygamber Çiçeği*'ndeki genelev kadınının güncel yaşamını anlattığı boyutla geçmişini sorguladığı boyut; *Asmalı Pencere*'nin Sırma'sının üç değişik gözle üç boyutta anlatımı. *Gurbet Kaçtı Gözüme*'deki bazı öyküler... Verilen şey kadar, bunun sunuş biçiminin de önemli olduğuna inanıyorum ben. Portakal kasalarında bile estetik kaygının söz konusu olduğu günümüzde, benim hâlâ annemin yağını kullanarak, elli yıllık kalıplar içerisine kapanıp kalmam ve o söylemle yetinmem, aylarca göz nuru dökerek özene bezene hazırladığınız bir yılbaşı armağanını sevgilinize bir gazete parçasına sarıp götürmeye benzeyecekti ki, buna gönlüm razı olamazdı. Laf aramızda elimde hazır bir öykü dosyası ile çoktan bitmiş bir roman olduğu halde, sırf biçem kaygısı yüzünden yayımlamak istemiyorum. *Peygamber Çiçeği* ve *Asmalı Pencere* ile birlikte kadının sorunlarının irdelendiği bir üçlemeyi tamamlayacak olan bir roman: *Gün Vurgunu* bakalım ne zaman içime siner hale gelip de gün ışığına çıkacak...

● *Kitaplarınızda görsellik hep ön planda. Bu kitabınızda da sinematografik yapı kendini hissettiriyor.*

– Haklısın. Eş dost, roman ve öykülerimin sinemacılar için adeta keşfedilmemiş bir hazine olduklarını söylüyor, tabii ben de buna katılıyorum. Bu keşif gerçekleştiğinde de sinemamız adına güzel örnekler çıkacak kuşkusuz. Görselliği kullanmak çok önemli. Bence bir anlatıda baş unsurlardan biri dil, biri anlatım, biri öyküleme ise biri de görsellik olmalı. Bugünün koşullarında zamanla cenkleşen insanımıza biraz olsun düş gücünü çalıştırma nimetini çok görmek, haksızlık gibi geliyor bana.

● *Öykülerinizi bir çocuğun bakışıyla anlatmayı seviyorsunuz, bir de...*

– Çocuk ya da deli. Bu ikisi, gerçeği en katı, en acımasız biçimde ortaya çıkaran iki unsurdur. Çünkü bunların küçük hesaplarla ilişkileri yoktur. Çünkü bunlar kompleksler içerisinde kıvranmıyorlar. Böyle dersem böyle olur, şöyle dersem şunu kaçırırım gibi kaygılardan uzak onlar. Gerektiğinde öz annesinin komşunun gümüş kaşığını aşırıp apartman boşluğuna attığını, azılı düşmanının yanında pat diye söyleyiverirler. Yani bir tür doğrucu Davut'turlar. Bu nedenle çocuk motifini oldu bitti yakın hissetmişimdir kendime.

YAPI KREDİ YAYINLARINDA 92'NİN BİLANÇOSU

SANAT DİZİSİ
• Enis Batur-Başkalaşımlar
327 sayfa, 1. hamur-renkli, 21x28, 250.000TL.-
Yıl içinde basılan ve kısa sürede tükenen Sıçrayan Fasulye'nin genişletilmiş ikinci basımı.
• Mehmet Ergüven-Yoruma Doğru
227 sayfa, 1. hamur, renkli 21x28, 250.000TL.-
• Dilek Bektaş- Grafik Tasarımının Gelişimi
279 sayfa, kuşe-renkli, 21x28, 375.000TL.-
USTALAR DİZİSİ
• Zühtü Müridoğlu Kitabı
192 sayfa, kuşe-renkli, 20x24.5,
(Karton Kapaklı) 120.000TL.-(Ciltli) 150.000TL.-
EDEBİYAT DİZİSİ
• Çocuk Ölümü Şarkıları-Hamdi Koç
66 sayfa, 2.hamur, 13.5x21 20.000TL.-
• Kadının Özyaşamını Yazarken-
Caroline G. Heilbrun Çev.: Y. Salman, G.Aygen
103 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 30.000TL.-
• Arjantin Tangoları-Şelçuk Baran
95 sayfa, 2.hamur, 13.5x21 27.000TL.-
• Hormonlu Kafalar-Orhan Duru
149 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 35.000TL.-
• Hollywood-C. Bukowski, Çev.: Avi Pardo
191 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 40.000TL.-
• S-J.Updike, Çev.: Asuman B. Kafaoğlu
195 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 40.000TL.-
• El Yazılarıma Vuruyor Güneş-İlhan Berk
172 sayfa, 2.hamur,13.5x21, 37.000TL.-
• Suç ve Ceza-Cem Akaş
64 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 20.000TL.-
• Yahudi Yazarlar Antolojisi-Rina Eskenazi
189 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 40.000TL.-
• Kaplumbağa Güncesi-Rusell Hoban
Çev.: Armağan İlkin
158 sayfa,2.hamur, 13.5x21, 38.000TL.,
• Madde 22-Joseph Heller, Çev: Levent Denizci
457 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 75.000TL.-
KAZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ
• II Richard-W. Shakespeare, Çev.:Hamit Çalışkan
118 sayfa, kuşe kağıt, 13.5x21, 30.000TL.-
TİYATRO YAPITLAR DİZİSİ
• Hakimiyet-i Milliye Aşevi-Güngör Dilmen
134 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 23.000TL.-
• Aldatma-Harold Pinter, Çev.: Haluk Bilginer
104 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 23.000TL.-
• Pericles-W. Shakespeare, Çev.: Hamdi Koç
144 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 23.000TL.-
• Shakespeare Yazar ve Eserleri-Stanley Welles,
Çev.: Cevza Sezgen
127 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 23.000TL.-
• Oyunun Kuralları-Luigi Pirandelo, Çev.: Pınar Kür
122 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 25.000TL.-
• Beckett Tiyatrosu-Ayşegül Yüksel
118 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 25.000TL.-
SEÇMELER DİZİSİ
• Melih Cevdet Anday-Kendi Seçtikleri
328 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 50.000TL
• Ahmet Hamdi Tanpınar-Haz.: Enis Batur
312 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 50.000TL.-
• Abdülhak Şinasi Hisar-Haz.: Selim İleri
324 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 55.000TL.-
DÜŞÜNCE DİZİSİ
• Ders Özetleri- M.Foucault, Çev.: Selahattin Hilav
146 sayfa, 2.hamur 13.5x21 35.000TL.-
• 1492- Jacques Attali, Çev.: M. Ali Kılıçbay
310 sayfa, 2.hamur, 13.5x21, 55.000TL.-

DOĞAN KARDEŞ KİTAPLIĞI
Okul Öncesi Kitaplığı
• Alfabe-Mehmet Ulusel
29 kart+poster Kuşe- renkli, 12x17, 45.000TL.,
• Can Göknil Seti
Her biri 16 sayfa, 1.hamur,13.5x17, 15.000TL.-
5 kitap: Çalışkan Tembel; Temiz Kirli; Cesur Korkak; Uslu Yaramaz; Mutlu Mutsuz
Okul Çağı Kitaplığı
• Peter Pan- J.M.Barrie, Çev.: Bilge Karasu
101 sayfa, 1.hamur, renkli, 13.5x19.5, 25.000TL.-
• Oleg veya Kuşatılmış Şehir-J.T.Haar,
Çev.: Saffet Günersel
119 sayfa, 1.hamur, 13.5x19.5, 25.000TL.-
• Anadolu Masalları-Tahsin Yücel
105 sayfa, 1.hamur, 13.5x19.5, 25.000TL.-
• Balina Nasıl Balina Oldu?-Ted Huges,
Çev.:Gönül Çapan
115 sayfa, 1.hamur, 13.5x19,5, 25.000TL.-
• Alis Harfler Diyarında-Roland Topar,
Çev.:Turhan Ilgaz
34 sayfa, kuşe, resimli, 13.5x19.5, 18.000TL.-
• Küçük Bir Kız Tanıyorum Altı Yaşında-Nezihe Meriç
107 sayfa, 1.hamur, resimli,13.5x19.5, 25.000TL.-
• Küçük Bir Kız Tanıyorum Yedi Yaşında-Nezihe Meriç
105 sayfa, 1.hamur, resimli, 13.5x19.5, 28.000TL.-
• Gel Zaman Gitme Zaman-A. Murat Erkorkmaz
60 sayfa, 1.hamur, resimli, 20x27, 35.000TL.-
• Yaman Tilki-Roald Dahl, Çev.:Gönül Çapan
81 sayfa, 1.hamur, resimli, 13.5x19.5, 25.000TL.-
• Ekmek Elden Süt Memeden-Yusuf Atılgan
46 sayfa, 1.hamur, resimli, 13.5x19.5, 20.000TL.-
İlkgençlik Kitaplığı
• Yeşil Kiraz-Gülten Dayıoğlu (2. baskı hazırlanıyor)
305 sayfa, 1.hamur, 13.5x19.5,
• İlk Gençlik Çağına Öyküler 1-2 Haz.:Selim İleri
229+299 sayfa, 1.hamur, 13.5x19.5, (2.baskı hazırlanıyor)
• Bir Aksacık Karınca-Şiir Atlası-Haz.:Erdal Alova
260 sayfa, 1.hamur, 13.5x19.5, 35.000TL.-
• Duvar Öyküsü-Adalet Ağaoğlu
105 sayfa, 1.hamur, 13.5x19.5, 28.000TL.-
• Zamanın Çizgili Tarihi-Levent Gönenç
1.hamur, 13.5x19.5, 35.000TL.-
HerYaşın Kitaplığı
• Söz ve Diksiyon Sanatı- Nüzhet Şenbay (4.baskı)
184 sayfa, 2.hamur, 13.5x19.5, 28.000TL.-
• Anastas Mum Satsana-Üstün Alsaç
169 sayfa, 2.hamur, 13.5x19.5, 30.000TL.-

Yapı Kredi Yayınları İstiklal Cad. No:285-287 5 B Blok 80050 Beyoğlu
İstanbul Tel: 293 08 24-4 hat Faks: 293 07 23

YAPI KREDİ YAYINLARI

DHARMA YAYINLARI

" Dünya Kültürleri ile doruğa ulaşmanın keyfi..."

Bu kitapta anlatılan cinsellik ile ilgili gerçekler, Batı dünyasına ilk kez sunulmaktadır.
Taocu Ustalar binlerce yıldır bu sırlarını yalnızca, susmaya yeminli çok küçük bir insan topluluğuyla paylaşmışlardır.
Şimdi bu eski seksolojinin mirasçısı olan bir Usta ile eşi bu bilgilerini tüm dünya ile paylaşmaktadır.
Evli ya da bekâr, ciddi olarak cinsel gücünü geliştirmek isteyen her yaştaki kadın için...
● **35.000.- TL**

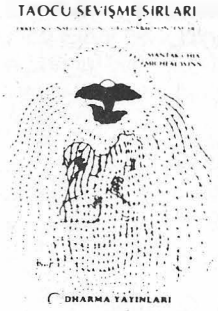

Yaşayan dört büyük Taocu Usta'nın öğretilerinin bir bileşimi olan bu kitapta, Erbezi Solunumu'ndan, Güç Kilidi'ne,Havanın Erbezi Torbasına İtilmesi'nden Vadi Orgazmına kadar Taocu Sevişme ile ilgili bütün sırları bulabilirsiniz.
Sağlıklı bir yaşam, uyumlu bir beraberlik ve ruhsal bir gelişim arayan tüm erkekler için kesinlikle bir başucu kitabı olmaya adaydır.
● **40.000.- TL**

I CHING, ya da değişimlerin kitabı, tarih boyunca yazılan ilk bilgelik, felsefe ve fal kitabıdır.
Tarih boyunca birçok liderin ve araştırmacının her zaman başvurduğu bir rehber olmuştur.
I CHING, tüm yaşamı yöneten değişim sürecini anlamak için kullanılacak bir araçtır.
I CHING, size, aşk yaşamınızdan iş ilişkilerinize kadar her konuda ne yapacağınızı söyleyen bir rehberdir.
I CHING, günlük yaşamınızda, hem geleceğinizi öğrenmekte, hem kendinizi keşfetmekte, hem de atacağınız en iyi adımı anlamakta kullanabileceğiniz harikulâde bir rehberdir.
● **30.000.- TL**

Elinizdeki kitap AGÂH ÖZGÜÇ'ün aykırılığa olan duyarlılığının ve sinemaya sevdalı bakışının, ilginç aynı zamanda "kara mizah" gözlemleridir.
■ "Yeşilçam'da viski sosyalistleri..."
■ "Türk Sineması nerede, Gökhan Maraş nerede?"
■ "Hıncal Uluç ve Francassa Dellera"
■ "Cahide'den kalan çişli donlar mı?"
■ "Fürüzan'ın boş sinemaları..."
■ "Bir film müziği tüccarı..."
■ "Yılmaz Güney'e mektup var..."
■ "Bir arpa boyu yol alan kim, Yalçın Pekşen mi?"
■ "Eskiyen **"Izm"** ler öldü, yaşasın **Kadrizm...**"
● **25.000.- TL**

Zen zihni, Zen ustaları tarafından sizi kendinize geri getirmek ve sözcüklerin ötesine ulaştırmak için kullanılan bilmecemsi terimlerden bir tanesidir. Zen zihni, sizi sınırlanmamış zihninizi keşfetmeye çağırmaktadır.
Büyük Zen Ustası Shunryu Suzuki'nin bir dizi konuşmasından derlenerek hazırlanmış bu kitapta Zen, bir uygulama ve din olarak ele alınmış, meditasyon, ikliğin yokluğu boşluk ve aydınlanma konuları ile ilgili temel yaklaşımlar ve anlayışlar anlatılmaktadır. Bu kitapta kişi, Zen'in gerçekten ne olduğunu anlamaya başlamaktadır.
● **25.000.- TL**

Budacılık Araştırmaları Profesörü John Stevens, bu kitabında, Hindistan'dan Japonya'ya kadar Budacıların cinselliğe yaklaşımlarını ayrıntılı olarak anlatmaktadır.
Budacılık, cinselliğe yüzyıllar boyunca pekçok farklı yolla yaklaşmış, bazen onu baskı altına almış, bazense en yüksek düzeyde geliştirmiştir. Kitapta Budacılığın kurucusu Sakyamuni Buda'nın cinsel yaşamı ve cinselliğe yaklaşımının yanısıra, Sevişme Sanatında Zen' de anlatılmıştır.
● **35.000.- TL**

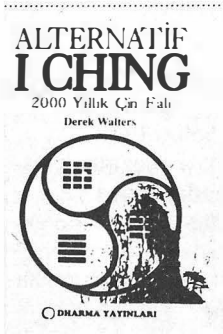

Ünlü I Ching, Ta Pu'yu yani Büyük Kehaneti oluşturan birçok çalışmadan yalnızca bir tanesiydi. Yüzyıllar boyunca, I Ching'in tahrip olduğu düşünülmüştür; fakat 2000 yıl sonra bugün, bu kayıp eserlerden bir tanesi Alternatif I Ching gün ışığına çıkarılmıştır.
2000 yıllık bu Çin Falı, geleceğinizle ilgili sorunlarınıza büyük bir kesinlikle yanıt verebilmeyi başaran ender fal kitaplarından bir tanesidir.
● **30.000.- TL**

Bu çalışmada, Kitab-ı Mukaddes'in gizli öğretilerinden dini törenlere, esrik dualara ve yoğun meditasyonlara kadar geniş bir alanda bilgi verilmektedir.
Yazar, eser boyunca Kabala'ya göre aydınlanma yolunu açıklarken bir yandan da gerçek Musevi ruhunu nakletmektedir.
Kabala'da, Perle Epstein, bu ilgi çekici dünyaya canlı ve kolay bir giriş sunmaktadır.
● **30.000.- TL**

Çağımızın vebası stres ile başa çıkmayı öğreten Taocu yöntemlerin anlatıldığı bu kitap yardımıyla stresi ve öfke, kibir, üzüntü, keder, korku gibi olumsuz duyguları yaratıcılığa dönüştürmeyi öğrenebilirsiniz.
Kitapta, Taocu Ustaların binlerce yıldır uyguladıkları iki yöntem ayrıntılı olarak resimlerle anlatılmaktadır.
● **25.000.- TL**

■ **ÖNEMLİ NOT:** Ödemeli kitap gönderemiyoruz. Tek ve Toplu isteklerde **NAMIK KEMAL ATALAY** 666551 No.'lu Posta Çeki hesabına havale yatırdıktan sonra kitaplarımızdan edinebilirsiniz. (Toplu isteklerde, kitapçılara % 25 indirim yapılır)

DHARMA YAYINLARI

Taksim, Cihangir Kumrulu Yokuş 24/1 80060 Beyoğlu-İstanbul Tel: (1) 243 06 33

RUSYA'da 50 MİLYON "KORSAN" AGATHA CHRISTIE ve... TÜRKİYE'de "DÜSEK"

Kültür Bakanlığı'nın yeni Düşünce ve Sanat Eserleri Kanunu (DÜSEK) taslağını Türkiye Yayıncılar Birliği'ne –görüş bildirilmesi için– gönderdiği haftalarda elime geçen *Publishers Weekly*'nin son sayısındaki habere bakın:

Uluslararası yayıncılık çevrelerinde söylendiğine göre, son yıllarda eski Sovyetler Birliği, şimdiki Bağımsız Devletler Topluluğu'nda kitap piyasası tam bir "korsan cenneti" haline gelmiş. Örneğin, ülkenin en büyük kitap tüketim merkezi Moskova'daki manzara şöyle tasvir ediliyor:

Moskova'daki herhangi bir metro istasyonundan sokağa çıkarken, kendinizi bir kitapçılar çarşısının ortasında buluveriyorsunuz. Derme çatma tezgâhlar, yere serili battaniyeler ve karton kutular üzerinde, dünyanın en ünlü isimlerini taşıyan yüzlerce kitap : Agatha Christie, J.R.R Tolkien, Ian Fleming, John le Carré vb...

Şimdi gelelim, kıssadan, DÜSEK taslağını hazırlayanların çıkarması gereken hisseye:

Komünist rejimin yıkılmasına kadar geçen 70 yıllık süre içinde, Devlet'in yayıncılığın her aşamasını ve ayrıntısını sıkı denetim ve tekeli altında tuttuğu Sovyetler Birliği'nde 1946'dan 1970'e 26.700 yabancı eser telif hakkı ödenmeksizin (yani korsan olarak) basılmış. Bunun en önemli nedeni, Sovyet Rejimi'nin ve onun entelektüel seçkinler kesiminin önemli bir bölümünü oluşturan (devlet) yayıncılarının yabancı eser sahiplerine haklarını ödemek istemeyişleri olsa gerek. Yoksa, tüm telif hakları (copyright) ticaretinin VAAP (Devlet Copyright Ajansı) örgütünün tekelinde olduğu bir piyasada böyle bir şey mümkün olabilir miydi?

1990 ekiminde VAAP'ın imtiyazlarının elinden alınması ile, Rus yazar ve yayınevlerinin copyright alım satımı da serbest bırakılmış oldu. Yani, oyun, bizdeki gibi serbest piyasa kurallarına göre oynanmaya başlandı. Ancak, yine bizdeki gibi, basımevleri devlet denetiminde olduğu için, her basılan kitabın birkaç örneği, Moskova'daki "Knijnaya Palata" denilen "Kitapçılık Odası"na teslim edilmek zorunda.

İşte bu resmi "derleme merkezi" nin verilerine göre, *yalnızca Agatha Christie'nin eserlerinin 1986 yılından bu yana 50 MİLYON'u geçen baskılarının büyük çoğunluğu KORSAN BASKI!*

Daha traji-komik bir örnek isterseniz, ülkemizde de Simavi Yayınları'nın yayınladığı, Alexandra Ripley'in *Scarlett*'ini, Kudojestvennaya Yayınevi'nin copyright kontratını alıp yayınlama girişimini verelim. Yayınevi yönetmeni, Londra'daki copyright ajansına avansı ödeyip, ülkedeki en iyi çevirmenlerden birine kitabı verdikten sonra, ellerini ovuşturup Rubleleri saymaya başlayacağı yayın tarihini beklemeye başlamış. Birkaç hafta sonra, 600 sayfa civarındaki kitabın, St. Petersburg'daki Piroutte Yayınevi'nce yapılan baskısını tüm sokak tezgâhlarında görünce ne hale geldiğini siz düşünün! Dahası var; legal yayıncı, St.Petersburg'daki korsanla uğraşırken, aynı eserin başka bir baskısı Moskova'da, bir başkası Khabarovsk'da, yine bir başkası tâ Pasifik kıyısındaki Novosibirsk'te çıkmış. Sonuçta, her biri ötekinden berbat korsan çevirilerin sayısı dokuzu bulmuş.

"Knijnaya Palata"nın verilerine ve legal yayın hakları sahibinin tahminlerine göre, 1992 Eylül ayına dek, illegal olarak satılan *Scarlett*'ler **BİR BUÇUK MİLYON**u bulmuş. Sokak tezgâhlarında 250 – 800 ruble arasında müşteri bulan bu kitaptan korsanların kazandığı para, Türk lirasına çevrildiğinde, ülkemizdeki en yaman korsanların bile gözünü kamaştıracak düzeyde. (Kendilerine, yeri gelmişken, hemen tası tarağı toplayıp, diğer uyanık müteşebbislerimiz ile birlikte Moskova'ya göçmelerini salık veririz. Hem bizim bir buçuk milyon değil, on beş bin adeti bile zor gören yayıncılarımızı rahat bırakmış, hem de ülkeye ruble cinsinden de olsa, döviz kazandırmış olurlar...)

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı'nın halen üstünde çalışılmakta olan DÜSEK tasarısının, "Korsanlıkla Savaş" başlıklı bölümünde, Madde 47'ye bakalım şimdi:

Devlet düşünce ve sanat eserleri alanında yapılan korsan girişimlerle savaşmakla yükümlüdür...

İzinsiz eser yayımını, dağılımını ve ticaretini önlemek amacıyla, Kültür Bakanlığı'nca hazırlanacak bir yönetmelikle, bandrol ve işaretleme zorunluluğu getirilir. Ayrıca, aynı yönetmelikle, ***basımevlerinin veya yapımevlerinin eser ve hak sahibine ait eserlerinin Maliye ve Gümrük Bakanlığı'ndan onaylı sipariş fişi ve irsaliyesini faturada göstermek yoluyla basımına ve yayımına ilişkin düzenleme yapılır.*** *Bandrolsüz ve işaretsiz olarak piyasaya sunulan her türlü düşünce ve sanat eseri,* ***nöbetçi mahkeme kararı alınarak hızla müsadere edilir.*** *Korsan...bütün eserlerin kopyalarına sahibi veya hak sahibinin talebi üzerine el konulur ve bu haksız işlemi yapanlar hakkında dava açılır ve korsan üretilen eserler, eser sahibine teslim edilir.*

Taslaktan aynen aldığımız bu metni tam olarak anlayamadıysanız, şimdiye dek yürürlükte olan FSEK (Fikir Sanat Eserleri Kanunu) ile, Kültür Bakanlığı'nın Fikir ve Sanat eserlerinin işaretlenmesine dair 1986 tarihli yönetmeliği ve değişik Ticaret ve Hukuk Mahkemeleri uygulamalarına ek olarak ne gibi yasa ve uygulama değişikliği getirildiğini açıklamaya çalışalım.

Bu yasa tasarısına göre, (hazırlayıcısının iddiasına göre korsanlığı ve üstelik vergi kaçakçılığını da yüzde yüz önleyecek olan) tedbir, şu: Yayınevi, yayınlayacağı bir eseri, basım için matbaaya göndermeden önce, bağlı olduğu vergi dairesine gidecek, aynen fatura veya gider pusulası bastırmak için yapıldığı gibi, oradan bir izin belgesi alacak, o belgeyle notere gidecek, oradan noter tasdikli bir "basım sipariş fişi" ya da "irsaliyesi" gibi bir matbu form alacak. Bunun üstüne, yayınlayacağı kitabın kaç adet basılacağını, kâğıt evsafını vs yazacak, bir suretini matbaaya gönderecek, öbür sureti de kendinde kalacak. (Devletimizin en önde gelen görevlerinden biri, fikir ve sanat eseri sahiplerinin haklarını korumak olduğu kadar, noterlere de para kazandırmaktır.)

Kitap basılıp geldiğinde, matbaa ya da mücellidin sevk irsaliyesinde gösterilen basım adedi ile, yayıncının sipariş fişindeki basım adedinin aynı olup olmadığı, 40 – 50 trilyonluk vergi kaçağını araştırmakla oyalanan maliye görevlileri tarafından denetlenecek.

Diyelim ki, miktarlar tutuyor; bu kez sevk esnasında matbaadan yayınevinin stoklarına intikal eden fiili kitap sayısının belgelerdekine uyup uymadığı da maliye memurları tarafından kontrol edilecek.

Bu devletin kırk yıllık bürokratı, bu tür tedbirlerin uygulamada ne hale geldiğini en az bizim kadar bilir aslında; bu yüzden Kültür Bakanlığındakiler de ta 1986 yılından beri yürürlükte olan bandrol kararnamesini DÜSEK ile yasa kapsamına alıp, ek bir denetim yolu daha açmayı düşünmüşler. Diyelim ki, yeterli denetleme yapılmadı, yayınevi ile matbaa "al gülüm ver gülüm" hesabı 10.000'leri 5.000 yaptılar vs. İşte orada devreye Kültür Bakanlığı giriyor; yayıncı, basacağı her kitap için, halihazırda yaygın olarak uygulanan ISBN/ISSN (Uluslararası Standart Kitap Kodu/ Süreli Yayın

Kodu) nu Bakanlığın ilgili biriminden alırken, bir de bandrol seri numarası alacak. Bu numaraları taşıyan bandrolleri bastıracak, aynen kasetçiler, CD'ciler gibi, her üretilen kitabın kapağına yapıştıracak. Ayrıca kitabın iç kapağına 1'den itibaren "müteselsil" sıra no'su bastıracak!

Diyelim ki piyasada bandrolsüz bir kitap bulundu, hemen nöbetçi mahkeme kararıyla müsadere ve imha...

Bu yasa uygulamaya bir girsin, ne olacağını adım gibi biliyorum: Türkiye'de 500 civarında tahmin edilen yayıncı var. Yüz kadarı, şimdiye kadar olduğu gibi Doğrucu Davut'luğa devam... Notere, bandrolcüye, vergi dairesine elindeki avcundakini kaptırmanın onurunu taşıyacak. Kalanlar ise şimdiye kadar olduğu gibi "bir yolunu bulacak".

Aslında fazla araştırmaya gerek bile kalmayacak, yolunu bulmak için. IMÇ'ye kadar bir uzanıp kasetçilere danışmak yeterli olacak: Artık sahte bandrol bastırmak mı olur, hayali kitaplar için Bakanlık'tan bir sürü bandrol alıp "açıktan" basılan kitaplara yapıştırmak mı olur...

Yalnız bu arada, asıl önlenmesi amaçlanan "korsan"ları unuttuk. Bir kere, piyasamızdaki korsanların bir kısmı, bırakın "yayıncı" olarak kayıtlı olmayı, vergi dairesinde mükellef kaydı bile olmayan, tamamen "yeraltı"nda çalışan türdendir. İstanbul, Ankara İzmir gibi kitapçılık merkezlerinin dört bir köşesine yayılmış, sokak köşelerine bugün tezgâhı açıp yarın kapatan tiplerin ne kendisini bulabilirsiniz, ne de kimden nasıl kitap aldığını...(Bu iş o kadar kolay olsa, şimdiye kadar Maliye tüm işportacıları kayda geçirirdi.)

Şimdi diyelim ki, yayıncılıkla uzaktan yakından ilgisi olmayan biri, sağır sultanın bile duyduğu bir "bestseller"i, fotokopiciye götürüp aydıngere çektirdi, tanıdığı bir matbaacıya verdi, montaj, baskı, cilt (kapağı da bu arada matbaacı aynen renk ayrımından geçirip bastı) derken gecekondusunun alt katına 3 - 5000 kitabı yığdı, sonra da sırt ya da spor çantasına doldurup sokak tezgâhlarını turlamaya başladı. Perakende satamadığını bir iki "dağıtıcı" bulup Anadolu'nun dört bir köşesine da dağıttırırsa, maliyeti legal yayıncınınkinin üçte biri olduğuna göre, isterse yüzde 50 iskonto da yapıp parasını peşin alır ve ortadan kayboluverir.

Korsan yayıncının, yeraltında çalışan köstebek tipli biri olması şart değil. Olay şöyle de gelişebiliyor: Adı sanı, yeri yurdu belli bir yayıncı, küt diye Türkçe yayın haklarına sahip olduğunuz kitabı piyasaya çıkarıveriyor. Hem de, Kültür Bakanlığı'na müracaat edip ISBN numarasını alıyor, barkodunu da hazırlatıp arka kapağa basıyor. DÜSEK tasarısı yasalaşmış olsa, bandrolunu da yapıştıracak. Seri numarası bile basacak her kitaba. Her bastığı kitabın faturasını aldığı gibi, her sattığının da faturasını kesiyor. Örnek bir yayıncı, örnek bir vatandaş. Ama ufacık, kadı kızında da olacak türden bir kusuru var, yayınladığı eseri Türkçe yayınlamak için eserin sahibinden izin almamış...

Şimdi ne olacak? Siz yayın hakkına sahip olduğunuz kitabı kazara bandrolsüz yayınlasanız, nöbetçi mahkeme kararıyla toplatılabilir. Ama iyi niyetli korsan meslektaşınız DÜSEK'te öngörülen her şartı -İslam'ın beş şartı gibi- bir eksiğiyle de olsa, yerine getirmiş. Ancak -eseri yayınlamış iseniz- sizin veya yabancı telif hakkı sahibinin Türk mahkemelerine müracaatı halinde haklarınızın gasp edilmesi önlenebilir ya da tazminat alınabilir. Eğer siz Türkiye'deki hak sahibi olarak, eseri henüz yayınlamamış iseniz, tazminat hakkınızın mahkemeler nezdinde doğup doğmayacağı bile kuşkulu. Ancak Amerika'dan ya da Avrupa'dan kalkıp, 500 - 1000 dolarlık bir copyright bedeli için Türkiye'deki bir avukata vekâlet verip, dava açmaya meraklı bir yazar ya da ajans ya da yayınevi varsa, o zaman şu Kültür Bakanlığı'nın üstünde aylardır uğraştığı DÜSEK bir işe yarayacak belki...

Kaldı ki, bu iş Rusya'da birkaç ayda 1,5 milyon korsan baskısı satılan bir kitap için bile kolay olmuyor. Onca merkezi denetime karşın. Öte yandan, hemen hiçbir resmi denetimin bulunmadığı ABD'de, korsan kitap yayıncılığı o kadar önemsiz ölçülerde kalmış ki, Amerikan copyright yasasına korsan yayıncılık ile ilgili fazla bir yaptırım bile koymak gereğini hissetmemişler. Üstelik, kitaplarda ne seri numarası var, ne de bandrol... Bakın şu işe, sayın bürokratlar! (Zaten hiçbir gelişmiş Batılı ya da Doğulu yayın sektöründe de yok.)

Ama ne var biliyor musunuz? Ciddi bir devlet yönetimi ve hukuk sistemi, sağlam bir ekonomik altyapı var. Türkiye'de hiçbir zaman görülmemiş ölçüde adaletli bir vergilendirme sistemi var. Dolayısıyla Mafia bile yıllardır yerüstünde, vergisini vererek çalışmayı yeğliyor. Şirketler bizdeki gibi "Mafialaşacağına", Mafia örgütleri şirketleşiyor.

Kısacası; Amerika'daki en kârlı şirket bile %30'dan fazla bir kurumlar vergisi ödemiyor. Hele küçük, bağımsız yayıncılar, şahıs şirketleri, küçük işadamlarına sağlanan ucuz (Small Business Loan) kredilerden yararlanabildiği gibi, bir sürü ihtisaslaşmış dağıtım örgütünden, binlerce satış noktasından da yararlanabiliyor. Ve, yeni Başkan Clinton'un adaletsiz bulduğu vergilendirme sisteminde bile, Türkiye'deki meslektaşından çok daha hafif bir kazanç ve sigorta vergisi yükü taşıyor.(Bu arada her aklına esen resmi makam, kitaplarını toplatmaya ya imha etmeye kalkamıyor. Hele okul öğrencilerine kitap satmak için yerel "Milli" Eğitim Müdürü'nden izin ya da bir "Talim Terbiye Kurulu"ndan tavsiye kararı almak zorunda kalınmıyor.)

Eğer size, kaldırabileceğiniz kadar bir gelir ve sigorta vergisi yüklenmişse, yayınladığınız kitapları özgürce üretip istediğiniz yerde satabiliyorsanız; kitaplarınızı alıp satan toptancı ya da perakendeciler de aynı şartlarda çalışacağına göre, Maliye ile saklambaç oynamaya neden gerek duyasınız? Bir kitabı 3000 basar, 2000 satar , kazancınızın en fazla yüzde 25 - 30 kadarını vergilendirir, kalanıyla da yatırımınızı yapar, geçiminizi sağlarsınız. Stokunuzdaki 1000 kitap da gerçekten envanterinizde görülür, hesabınızı kitabınızı bilir, aylık muhasebe raporlarından gerçek durumunuzu takip edersiniz. Sizden kitap alan müşterilerinizin raflarında da bir tek faturasız kitabınız bulunmaz. *Ve konumuzla ilgili olarak en önemlisi, bu koşullarda hangi kitabın kimden ne zaman ve nasıl alındığı belli olacağından, korsan yayınları izlemek ve tedbir almak son derece kolaylaşır.*

Gerekli gereksiz bir sürü muafiyetten ve teşvikten yararlananların yanı sıra; yüz binlerce işportacı ya da kaydı kuydu olmayan işyeri hiç bir denetime tabi olmadan, yararlandıkları tüm kamu hizmetlerinin finansmanına tek kuruş katkıda bulunmadan; korsan kitap örneğinde ise, üretip ya da alıp sattıkları malın asıl sahibine tek kuruş bedel ödemeden faaliyet gösterip para kazanacak, aman onlara dokunmayın. Ama, belediyeden ticaret odasına, vergi dairesinden sigortaya, Emniyet Müdürlüğü'nden notere kadar bir sürü kamu kuruluşu ya da resmi makama karşı "mevzuat gerekleri"ni yerine getirmeye çabalayıp modern toplum düzeninin gerektirdiği hakkaniyet sınırları içinde ticaret ve üretim yapmaya çalışan birtakım (sokaktaki uyanıkların "keriz" gözüyle baktığı) vatandaş da, halen tezgâhta olan DÜSEK gibi bilinçsiz, ayağı yere basmayan bürokrat ve kırtasiyeci zihniyetinin ürünü bir sürü "mevzuat"ın, sırtına daha ne kadar külfet yükleyeceğini kara kara düşünüp duracak.

Ya da oturup böyle kâğıda dökecek derdini, belki etkili ve yetkili birinin sade "BAKAN" değil de, aynı zamanda "GÖREN" gözüne rastlar diye...

OSMAN DENİZTEKİN

1. DÜNYA KİTAP ŞİİR ÖDÜLÜ

Herkese açık, **kitap basımı ödüllü** etkinlik

DÜNYA KİTAP Dergisi'ne göndereceğiniz yayımlanmamış üç şiiriniz arasından birisi
bir ön kurulun değerlendirmesi sonucu finale kalabilir ve
DÜNYA KİTAP'ta **basılabilir**

Aralık, Ocak, Şubat, Mart, Nisan aylarında çıkacak DÜNYA KİTAP'larda yayımlanacak bu şiirler Nisan içerisinde
Seçici Kurul'un değerlendirmesine sunulacak

Yaş ve konu sınırlaması olmayan ödülde
Doğan Hızlan, Hilmi Yavuz, Mehmet Başaran, Kemal Özer, Refik Durbaş'tan oluşan
Seçici Kurul, finale kalanlar arasından seçeceği bir şairin çalışmalarının
kitap haline getirilmesi için karar verecek

İki şair ise DÜNYA KİTAP logosu taşıyan birer **dolmakalem** sahibi olacak

Sonuçlar DÜNYA KİTAP 'ın Mayıs sayısında açıklanacak

On formayı (160 sayfa) aşmayacak şekilde DÜNYA KİTAP tarafından hazırlanacak bu kitap için, şairin elinde yeterli şiir yoksa
hakkı saklı kalacak

DÜNYA KİTAP bu yapıtın **dağıtım** ve **sunum** işlemlerini de üstlenecek
satış miktarı üzerinden yüzde 20 telif ödeyecek.

Şiirlerinizi
DÜNYA KİTAP 1. Şiir Ödülü, Narlıbahçe Sokak No: 15
34440 Cağaloğlu/İSTANBUL adresine gönderebilirsiniz

BAHAR NOKTASI / W. Shakespeare / Çev: Can Yücel / Adam Yayınları / 71 sayfa

Yaşadığı dönemin gerçekliğinden yola çıkan, ama diğer komedilerinde de olduğu gibi doğaüstü öğelere, düşsel ülke ve masal kahramanlarına yer vererek, çağının karmaşık gerçekliğini zenginleştiren *Shakespeare*'in olgunluk dönemi komedilerinden biri *Bahar Noktası*. Daha önce "Bir Yaz Gecesi Rüyası" başlığıyla çevrilen eseri, bu kez Türkçe söyleyen Can Yücel.

ÇAĞDAŞ ÇOCUK ÖYKÜLERİ-1 / A. Akal-G. Akyüz-U. Banoğlu-A. Çınaroğlu-A. Özyalçıner / ÇYDD Yayınları / 57 sayfa

Çağdaş yaşamın ve çağdaş insanın temel taşları çocuklara kitap okuma tutkusunu aşılamak, okuyan çocuk ve okuyan gençle yeryüzünü yaşanabilir duruma getirme isteğiyle hazırlanan bu öykü kitabında Aytül Akal, Gülsüm Akyüz, Uğur Banoğlu, Ayla Çınaroğlu ve Adnan Özyalçıner'in öyküleri yer alıyor. Öyküleri; meraklı küçükler resimlemiş.

DEMOKRASİ DİYE DİYE / İlhami Soysal / Milliyet Yayınları / 255 sayfa

İlhami Soysal'ın ölümünden bir süre önce kitaplaştırdığı bu eser; yazarın Milliyet'teki makalelerininin yanında, birçok gazete ve dergide yayımlanan yazılarından yaptığı seçmelerden oluşan, bir "Türk Demokrasi Tarihi Öyküsü". Kitap İlhami Soysal'ın Milliyet'te çıkan son yazısı ile ölümünden sonra pek çok dergi ve gazetede elliye yakın yazarın yazıları ve otuz yıllık dostu Nail Güreli'nin "Sunuş" yazısını da içeriyor.

YÜRÜME / Oruç Aruoba / Metis Yayınları

Oruç Aruoba'nın yayımlanan son kitabı *Yürüme, De Ki İşte* ve *Tümceler* ile bir bütün oluşturuyor ve yazarın uzun bir zamana yayılan felsefi metin ve notlarınıüç alt kitaptan oluşan tek bir cilt içinde bir araya getiriyor:
"Yola çıkan kişi, nereye ulaşabileceğini,
ancak yürüyüp, yolu aşıp, vararak bilebilir
-yol, yürünmeden bilinmez...
Kendi yönünü bulamayan kişi için,
'yol' yoktur - bir sürüklenmedir
bütün 'yürüme'si...
Kendi yolunu bulamayan,
bütün yolları boşuna yürür."

ÖZELLİKLİ ÇOCUĞA YARDIM / NAGC Eğitim Komitesi / Çev: M. Nihan Büyüksezer-Candan Eriş / Merküri Yayınları / 80 sayfa

"Bütün çocuklar, zekâ düzeyleri üstün, orta, düşük; ne olursa olsun mutlu ve doyurucu bir yaşam sürme hakkına sahiptir" ilkesini benimseyen Ulusal Armağanlı Çocuklar Derneği'nin hazırladığı bu kitap, yetenekli ve üstün yetenekli çocuklarla ilgili temel bir başvuru kitabı niteliği taşıyor.

DUVAR ÖYKÜSÜ / Adalet Ağaoğlu / Yapı Kredi Yayınları / 105 sayfa

Yapı Kredi Yayınları Doğan Kardeş Kitaplığında, seçkin yazarların özenle baskıya hazırlanmış eserleri yayınlıyor. Bu kitap öykü, roman ve tiyatro dallarındaki eserleriyle yakından tanıdığımız yazar Adalet Ağaoğlu'nun 1974 Tiyatro Ödülü'nü alan Yüksek Gerilim adlı kitabındaki *Duvar Öyküsü* hikâyesinden oyunlaştırılmış.

BLUES'DAN ROCK'A / David Hatch-Stephen Millward / Çev: Eyüp S. İblağ / Korsan Yayın/ 248 sayfa

Blues, country, rhythm and blues, rock'n roll ve rock gibi, genellikle farklı oldukları düşünülen müzikal kültürlerdeki ortak noktaları ve pop müziğindeki yöntem ve gelişmelerin kronolojik izlerini ortaya koyan kitap, siyah müziğin ne olduğunu da sorguluyor. Çeşitli form ve türler arasındaki ayrımları belirginleştirme amacıyla notalı örnekler de içeriyor ayrıca.

SIRT ÇANTAMDA COĞRAFYALAR / Nadir Paksoy / Bağlam Yayınları / 144 sayfa

Yolculuklarına, babasının mesleği dolayısıyla, daha ilkokul sıralarındayken başlayan doktor-yazar Nadir Paksoy'un *Sırt Çantamda Coğrafyalar* adını verdiği yol ve yolculuk öyküleri; 18 yıllık bir süreç içinde, Hayber Geçidi'nden Hint'e, Uzak Asya'dan Pasifik'e, Himalayalardan Kuzey Kutbuna yaptığı yolculukların ardından, sırt çantasını silkelediğinde yüreğinden dökülen yerküre kırıntıları. Kitap *tüm göçebe ruhlara* adanmış.

ANILAR / Cemal Madanoğlu / Evrim Yayınevi / 386 sayfa

20. yüzyılın ilk çeyreğinden son çeyreğine uzanan bir zaman kesitinde, Cumhuriyet tarihinin önemli sayılacak olaylarının içinde yaşamış Madanoğlu; askeri ve siyasi yaşamında, katıldığı, yönettiği, tanıklık ettiği olayların izlerinden örülü anılarını içtenlikli kalemiyle bir araya getirdiği *Anılar* kitabında yaşadıklarını ortaya koyarken; "yaşam sürecinin kişiyi nerden alıp nereye götüreceği soru işaretini de kurcalıyor, sorguluyor."

TİYATRO KAVRAMLARI SÖZLÜĞÜ / Aziz Çalışlar / Boyut Yayınları

Boyut yayınları, Tiyatro/Kültür Dizisinin 2. kitabı olarak, Aziz Çalışlar'ın hazırladığı *Tiyatro Kavramları Sözlüğü*'nü yayımladı. Tiyatro ve dram sanatıyla ilgili evrensel, teknik ve kuramsal kavramlara yer veren kitap, tiyatro tarihi, kişileri, dönemleri ile ülkelerin tiyatrolarını da içeriyor. Tiyatro ile uğraşan, ilgilenen, tiyatro eğitimi yapan herkese ve her aydının kültür kitaplığına gerekli olacak, temel bir başvuru kitabı.

MONSIEUR YA DA KARANLIKLAR PRENSİ (Avignon Beşlisi I) / Lawrence Durrell / Can Yayınları / 318 sayfa

Çağımızın en büyük romancılarından Lawrence Durrell, Avignon Beşlisi ile Budizmin beş öğesini; özdeksellik, duygu, algı, zihinsel biçimlenme, farkında olma; temel olan ve insan kişiliğinin ayrımını tartışma konusu yapan bir Tibet romanını amaçlıyor. Eserde anlatı, hangisi yapıntı olduğu (şimdilik) bilinmeyen, biri ensest'in, öteki eşcinselliğin izlerini taşıyan iki 'aşk üçgeni'nin çevresinde yoğunlaşıyor ve Monsieur'ün (Şeytanın) egemen olduğu çağımızı irdeliyor.

SANAT VE YANILSAMA / E. H. Gombrich / Çev: Ahmet Cemal / Remzi Kitabevi / 407 sayfa

Sanatın Öyküsü adlı çalışmasında ortaya koyduğu "kimsenin gördüğünün resmini yapamayacağı ve bütün geleneklerden kendini özgür kılamayacağı" yolundaki savlarını modern ruhbilimsel bilgilerin ışığında gerekçelendirerek, daha ayrımlaşmış bir konuma getirme çabasından doğan bir eser *Sanat ve Yanılsama*. Sanat tarihini, görmenin doğasına ilişkin kuramsal temelleri sınamak ve araştırmak gibi zor bir görevi yükleniyor.

ŞAİR CEZAEVİ KAPISINDA / Refik Durbaş / Sarmal Yayınevi / 140 sayfa

"Türk şiirinin tarihi biraz da cezaevlerinin tarihi değil mi? Çünkü dört değil, seksen sekiz de olsa, ne şairler, ne şiirler duvarların arasına sığıyor" diyen şair Refik Durbaş, *Şair Cezaevi Kapısında*'da hapishane ya da cezaevi de denilen şiir okulunun taş duvarları arasından kimlerin gelip geçtiğini anlatıyor bizlere.

GOETHE: IŞIK... BİRAZ DAHA IŞIK / Sâlâh Birsel / Broy Yayınları / 388 sayfa

Sâlâh Birsel, Goethe'nin yapıtlarından örnekler verdiği, yapıtları üzerine yorumlar getirdiği bir çalışmasıyla çıkıyor karşımıza. Goethe'nin yaşamına ilişkin bilgiler de edindiğimiz esere, okuyucuya kaynak oluşturacak bir "Türkçede Goethe" bölümü eklenmiş.

CİNSELLİKTEN İKMALE KALMAK / Dr. Erdal Atabek / Altın Kitaplar / 224 sayfa

Bir baskı aracı olarak cinselliği, kadın-erkek ilişkilerini, toplumumuzdaki yaygın korkuları inceleyen Erdal Atabek, cinselliğin yeniden 'insanlaştırılmasına' çalışıyor *Cinsellikten İkmale Kalmak*'ta. "Cinselliğimiz hep sınav oldu geçtik mi kaldık mı bilemedik, bizim için kararlar verdiniz biz dinledik ve sustuk, töreler budur dediniz, yasalar budur dediniz, sustuk, doğruyu eğriyi siz söylediniz biz dinledik, artık bilelim diyoruz. Artık bilelim, şimdi biz konuşalım. İnsanın olanı insana, bizim olanı bize verin diyoruz. Sizden kendimizi *istiyoruz*."

BÜTÜN YÖNLERİYLE KAYGUSUZ ABDAL / İsmet Zeki Eyuboğlu / Özgür Yayın Dağıtım / 204 sayfa

"Kaygusuz Abdal yermeyi, gülmeyi, güldürmeyi seven, akıcı dilini bu yolda kullanan bir ozan, bir tasavvuf aydını. En ağır başlı bir düşünceyi en güldürücü bir konu bütünlüğünde sergilemeyi seviyor, güldürürken düşündürüyor, düşündürürken güldürüyor" diyen Eyuboğlu'nun Kaygusuz Abdal'ın yaşamını, düşüncelerini, şiirlerini ve şiirlerinin etkilerini incelediği eser, aynı zamanda bir başvuru kitabı.

YALNIZLIĞIN FIRINLANMIŞ KOKUSU / Sâlâh Birsel / Remzi Kitabevi / 114 sayfa

"Bu günlük benim can gözümdür. Sesi, Erciyes Dağı gibi sipsivri olsa da tonikasını hiç mi hiç yitirmez. Baskette teke tek oyuncudur. Dikkat, dört foudluk da bir bataryadır. Hiç antre kaçırmaz. Sözcüklerden, şiirlerden ağız ağıza öpücük alır. Kimi zaman kendini Kerem sansa da yükünü yukarı yığmaz. Yani yalımını herkesin önüne indirir. Herkesten aleyk alır, herkese aleyk verir. Onun bir kerterizi, bir nişanı daha vardır: YALNIZLIĞIMIN FIRINLANMIŞ KOKUSUDUR." Böyle diyor günlükleri için Birsel.

KABUL VE RED / Ahmet Oktay / Simavi Yayınları / 190 sayfa

Ahmet Oktay'ın bu incelemesine Yahya Kemal, Reşat Nuri, Ahmet Muhip, Sait Faik gibi klasiklerle Fakir Baykurt, Adalet Ağaoğlu, Leyla Erbil, Ferit Edgü, Selim İleri gibi günümüz yazarları farklı ideoloji ve temalarıyla, ilginç değer yargılarıyla konuk oluyorlar. Yazar, okuru bu değer yargıları üzerinde düşünmeye, 'kabule ya da redde' çağırıyor.

DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ VE ELEŞTİREL KÜLTÜR BİLİNCİ / Doç. Dr. Onur Bilge Kula / Gündoğan Yayınları / 191 sayfa

Türkiye kültürünün özgürleşmesi ve uygarlaşması sürecine eğitimin, dilin ve yazının olası katkılarını belirginleştirme amacı taşıyan Onur Bilge Kula, demokratikleşme süreci ve eleştirel kültür bilinci gibi birbirini gerektiren ve tamamlayan iki öğeyi inceliyor eserinde.

SEVDİĞİME SESLENİR GİBİ / Neruda / Türkçesi: Kemal Özer-Sibel Özbudun / Yordam Yayıncılık / 96 sayfa

Neruda'nın şiir dünyasını izlemek isteyenler, bu kitapta şiirin onu ilk yokladığı günden, en hüzünlü dizeleri yazdığı geceye; yaratılışın karanlığından sosyalist şafağa; Amerika anakarasının geçmişinden İspanya'ya; barcarol'dan Şili güherçilesine; doğu dinlerinden domatese; ülkelerin ve eşyanın yüzündeki peçeyi aralayan büyük yürüyüşün adım adım tanıklığını yapabilirler.

CEMAL SÜREYA'YA MEKTUPLAR / Ahmed Arif / Kaynak Yayınları / 89 sayfa

Belli bir dönem yaşanan bir dostluk ilişkisini, Ahmed Arif'in Cemal Süreya'ya yazdığı mektuplarla yansıtmaya çalışan Kaynak Yayınları kitaba mektup orjinallerini ve Cemal Süreya'nın 1969-1989 gibi birbirinden oldukça uzak iki tarihte yazdıklarını da katarak sıcak bir çalışma sunuyor okuyucularına.

MEDYA VE DEMOKRASİ / John Keane / Çev: Haluk Şahin / Ayrıntı Yayınları / 170 sayfa

Kitapta, demokrasi kuramına yaptığı katkılarla ilgi çeken İngiliz düşünür John Keane, medyalar ile demokrasi arasındaki ilişkiyi ele alarak, günümüzde yaşamsal bir önem kazanmış olan bir dizi soruya yanıt arıyor: Basın özgürlüğü ideali nasıl oluştu? Bu ideal, medya holdinglerinin küresel elektronik imparatorluklar kurduğu günümüzde hâlâ geçerli mi? Yeni iletişim teknolojileri bu idealin gerçekleşmesini kolaylaştırıyor mu, yoksa zorlaştırıyor mu? Yirminci yüzyıl sona ererken, yurttaşların hem özgür hem de eşit olarak katılabilecekleri bir iletişim düzeni mümkün mü?

MEKTUPLAR / George Sand-Gustave Flaubert / Çev: Bedia Kösemihal / Anahtar Kitaplar Yayınevi / 601 sayfa

Ondokuzuncu yüzyıl, sanattan siyasete her alanda en görkemli yüzyıllardan. George Sand ve Gustave Flaubert ise, bu yüzyılın iki büyük yazarı. Yapıt, çağlarına damgasını vurmuş, bugün de güncelliğini koruyan, klasikleşmiş iki yazarın dostluklarının ürünü olan mektupları içeriyor. On dokuzuncu yüzyılın sanat, felsefe, siyaset ortamından kesitler sunuyor. Her mektup için yazılmış açıklamalar ve dipnotlar yapıta ayrı bir zenginlik katmış.

KABALA / Perle Epstein / Dharma Yayınları

Musevi mistisizmi beş bin yıldan daha uzun bir süredir bazen parlak, bazen de karanlık dönemler yaşanarak geliştirilmiş. Bu öğreti günümüzde, Museviler arasında bile pek az anlaşılabiliyor. *Kabala*'da Epstein bu ilginç dünyaya canlı ve kolay bir giriş sunuyor.

İSTİSNALAR KAİDEYİ BOZAR / Cezmi Ersöz / Parantez Yayınları / 96 sayfa

Cezmi Ersöz, "Son Yüzler" kitabında çok sevdiğimiz, ama bizlere hiç benzemeyen, yine de yaşamlarına imrendiğimiz, "kıyıda" yaşayan insanlarla tanıştırmıştı bizi.

İstisnalar Kaideyi Bozar, ilk kitabın devamı. Kimler yok ki kitapta; Beşiktaş'ta sabahı sesiyle başlatan Artvinli Ali İhsan, kentin tek saksofon tamircisi Serafettin Ünlüer, artist olmak isteyen kız Ferda Ferdağ, sıcak ekmek gibi bir dost adam Yavuzer Çetinkaya, Romy Schneider vb... Bu kitabı okurken, bu çizgidışı yaşamlarda hayatın imajları değil de, kendisinin saklı olduğunu duyumsuyorsunuz.

KURTULUŞ SAVAŞINA DENİZDEN GELEN DESTEK/ Erol Mütercimler / Yaprak Yayınları / 336 sayfa.

Deniz tarihi ve kültürü üzerine çalışmalarıyla tanınan Erol Mütercimler'in daha önce "Destanlaşan Gemiler", "Milli Mücadele'nin Kahraman Gemisi Alemdar", "Ertuğrul Fırkateyni Faciası" adlı kitapları yayınlanmıştı.

Mütercimler, bu kitabında Osmanlı İmparatorluğu ile çağdaşı olan öteki devletlerin deniz politikalarını, Kurtuluş Savaşı'nda donanmamızın durumunu irdeliyor. Sovyetler Birliği'nden alınan yardımların demiryoluyla Anadolu'ya nasıl ulaştığını belge ve kaynaklara dayanarak anlatıyor.

ADAM YAYINCILIK

Çağdaş Türk Yazınından Seçilmiş Aşk Öyküleri / Derleyen: Semih Gümüş
Dünya Yazınından Seçilmiş Kısa Oyunlar (I. ve II. cilt) / Derleyen: Memet Fuat
Dünya Yazınından Seçilmiş Aşk Şiirleri / Derleyen: Cevat Çapan
Göl İnsanları / Kemal Tahir / öykü

AFA YAYINCILIK

Binbir Gece Masalları / Çev: Alim Şerif Onaran / 10. Cilt
Haber Peşinde 50 Yıl/Mehmed Kemal
Büyülenmiş Zaman/ Tarkovski/ Sinema
Sinema ve Ben/ Andre Wajda
Kış İkindisinin Evinde / Kürşat Başar / 7. baskı / Öykü
Rosshalde/ Herman Hesse / Roman
Cüceler / Harold Pinter / Roman

ALTIN KİTAPLAR

Yaratığın Gözyaşları / Koontz / Çev: Gönül Suveren / roman
101 Dalmaçyalı / roman (çocuk kitabı)
İçimizdeki Devrim / Gloria Steinem / Çev: Füsun Doruker / deneme
Briç Masası Cinayeti / A. Christine / roman
Ruhların Dönüşü / John Saul / Çev: Mehmet Harmancı / gerilim romanı
Parbat Dağının Esrarı / Gülten Dayıoğlu / 2. baskı

AYRINTI YAYINLARI

Çöküşten Sonra Sosyalizmin Geleceği / Der: Robin Blackburn / Çev: Osman Akınhay / inceleme
Orlando / Virginia Woolf / Çev: Seniha Akar / roman
Kadınlık Arzuları - Günümüzde Kadın Cinselliği / Rosalind Coward / Çev: Alev Türker / inceleme

BİLGİ YAYINLARI

Anafor / Erhan Bener / roman
Bir Ömürlük İstanbul / Sadri Alışık / şiir
Mahalle Kahvesi-Havada Bulut (Bütün Eserleri: 4) / Sait Faik
100 Filmde Başlangıcından Günümüze Gangster Filmleri / T. Kakınç / sinema
İslamiyet / Güstave Edmund von Grünebaum / Çev: Esat Nermi / tarih
Güneş Ülkesi / Astrid Lindgren / Çev: Tanjet Yılmaz / çocuk masalları
Onbeş Yaşında Bir Kaptan / Jules Verne / Çev: Tevfik Akdağ / çocuk kitabı
Aganta Burina Burinata / Halikarnas Balıkçısı (Bütün Eserleri I)

BOYUT YAYINLARI

Limon-Yalnızlığı Oyuncakları-Kadın İstasyonu / Mehmet Baydur (Toplu Oyunları I)
Evcilik Oyunu-Tombala-Çatıdaki Çatlak-Sınırlarda-Bir Kahramanın Ölümü (Toplu Oyunları I) / Adalet Ağaoğlu
Çıkmaz Sokak-Dosya-Kaçış-Kör Döğüşü (Toplu Oyunları I) / Tuncer Cücenoğlu

CAN YAYINLARI

TuarekAlberto Vâsquez-Figueroa / Çev: İnci Kut / Roman
Günce 1931-32/ 1. cilt / Anais Nin / Çev: Nedret Tanyolaç
Kuşların Tanımı/ / Antonio Loba Antunes / Çev: Handan Saraç / Roman
Başına Buyruk Bir Kadın / Michel del Castillo / Çev: Aykut Derman / Seçki
Locarno Dilencisi / Kleist / Çev: Alev Yalnız / öykü
Bir Çocuk / Thomas Bernhard / Çev: Kemal Boztepe / Roman
Yıkıntı Çiçekleri / Patrick Modiano / Çev: Hülya Tufan / Roman
Ölüm ve Kız / Ariel Dorfman / Çev: Filiz Ofluoğlu / Oyun

CEM YAYINLARI

Çırılçıplak Bir Türkçeyle / Ece Ayhan / denemeler
Tarihten Dersler / Will ve Ariel Durant / Çev: Bozkurt Güvenç / inceleme (tarih)
Tarih ve Öğretimi / Salih Özbaran / inceleme (tarih)
Yerinden Yönetim ve Siyaset / Ruşen Keleş / inceleme
Din ve Bilim / Bertrand Russel / Çev: Hilmi Yavuz / deneme
Eski Yugoslavya Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi / Haz: Fahri Kaya / seçki
Ermeni Edebiyatından Seçkiler / Pars Tuğlacı / seçki
Selam Ateşleri / Osman Şahin / öykü
Semahlar / M. Fuat Bozkurt / inceleme / 2. basım
Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek / Veysel Dikmen / roman / 2. basım
Dil Bilgileri / Mahir Ünlü / dilbilgisi
Turnalar / Öner Yağcı / roman / 7. basım

CEP KİTAPLARI

Taş Çağı Bildiğiniz Gibi Değildi / Erich von Däniken
Dünyayı Değiştiren Kadınlar / Norgard Kohlhagen
Yahudilerin Geleceği / David Vital
İzmir'in Çılgın Dedikoduları / Claude Gutman
Kürtler / Philip Kreyenbroch & S.Sperl (der.)
Tanrıların Şoku / Erich von Däniken
İntihar-Vaka Etüdleri / Gülşen & Ali Babaoğlu
Kadın ve Bedeni / Dr. David Elia-Genevieve Doucet
Evrenin Doğuşu / Eric Chaisson

ÇINAR YAYINLARI

Hababam Sınıfı / Rıfat Ilgaz / mizah-roman
Karartma Geceleri / Rıfat Ilgaz / roman
Pijamalılar /Rıfat Ilgaz / mizah-hikâyeler
Devam / Rıfat Ilgaz / şiir
Şeker Kutusu / Rıfat Ilgaz / mizah-hikâyeleri

DHARMA YAYINLARI

Tanrı Taşta Uyur/ Rudolf Kaiser
I Ching (Dünyanın en eski fal sisteminin tarihi ve kullanım biçimi)/ Tom Riseman

İLETİŞİM YAYINLARI

Ayasofça ve Konstantiniye Efsaneleri / Stephanos Yerasimos / İstanbul Dizisi
Borges Yok / Gerhard Kopf / Çağdaş Edebiyat Dizisi
Arılar Kraliçesi / Li Ch-onqjun / Edebiyat Dizisi
Sarıduvar Kâğıdı / Charlotte Gilman / Edebiyat Dizisi
AP-Ordu İlişkileri / Ümit Cizre / araştırma
Yuppiler / Hayri Kozanoğlu
Hayat, Emrin Var mı? / Cezmi Ersöz

İNKILAP KİTABEVİ

Türkiye'deki Tarihsel Adlar / Bilge Umar
Rusça Konuşma Kılavuzu
Satrançta Kale Finalleri / S. Palavan
Bankacılık Terimleri Sözlüğü / Esat Tüze
Türk Musikisi/Gülteler (2. cilt) / Sadun Aksüt
Antropoloji / Nephan Saran
Bizim Gibi İnsanlar / Dominick Dunne
Aydın ve Aydın / İ. Arsel
Kavak Yetiştiriciliği / Metin Sarıbaş
Yükselen Güneş / Michael Crichton / Belkıs Çorakçı
Uyanış / J.Michael / Nilgün Gençer Çegni

Moskova Kulübü / Joseph Finder / Hüseyin Aşuroğlu
İngilizce Türkçe-Türkçe İngilizce Deyimler Sözlüğü / E. Öndoğan
Gece Terörü / Arthur Hailey / Mehmet Harmancı
Mücevher / Danielle Still / Nilgün Gençer Çegni

KAYNAK YAYINLARI

İslamiyet Gerçeği III / Erdoğan Aydın
Seçme Eserler IV / Mao Zedung
Gorki / Nina Gourfinkel
Eskişehir-İzmir Konuşmaları / M. Kemal Atatürk
Ankara 1922 / Leonid-Friedrich

KORSAN YAYINLARI

Hoyrat Bir Ruhun Eksilme Tabloları / Orhan Kahyaoğlu / şiir
Konformist / Metin Celal /şiir
Guns'n Roses / Mick Wall /müzik
Tom Waits / Derleme-müzik
Janis Joplin / Gottfried Blumenstein /müzik

METİS YAYINLARI

Irk, Ulus, Sınıf / Wallestein Balibar / Çev: Nazlı Ökten
Hayali Cemaatler / Benedict Anderson / Çev: İskender Savaşır
Korkunun Bütün Sesleri (Bilim Kurgu Öyküleri Derlemesi) / Çev: L. Mollamustafaoğlu-S. Özkan

MİTOS YAYINLARI

Korkma İnsancık Korkma / Turgut Özakman
Ve Kızlar Farkında Değil / Boris Vian / Çev: Olcay Kunal
İmparatorun İncisi / Robert Van Gulik / Çev: Seval Bayraktar
Garip Ticaretler Kulübü / G.F. Chesterton / Çev: Serap Erincin

REMZİ KİTABEVİ

Çilekli Kitaplar:
Kutu Adam / Abe Kôbô / Çev: Ahmet Gürcan
Orta Siklet Evlilik / John Irving / Çev: Cem Akaş
Randevu Evi / Alain Robbe-Grilet / Çev: Sabahat Ataç
Mercier ve Camier / S. Becket / Çev: Mehmet Harmancı
Kendini Öldüren Adam / Julian Symons / Çev: Mehmet Harmancı
Ölüm Durağı / Maurice Blanchot / Çev: Berran Ersan
Bir Arıcının Ölümü / Lars Gustafsson / Çev: Pertev Cıngı
Sanat:
Sanat ve Yanılsama / E.H. Gombrich / Çev: Ahmet Cemal
İnsan Figürü Çizimi / Jose M. Parramon / Çev: Gönül Çapan
Çizim ve Resim Sanatı / Jose M. Parramon / Çev: Gönül Çapan
Işık ve Gölge / Jose M. Parramon / Çev: Gönül Çapan
Diğer:
Venedik Taciri / William Shakespeare / Çev: Bülent Bozkurt
Modern İnsan ve Edebiyat / Octavio Paz / Çev: Turhan Ilgaz
Kişiliğinizi Tanıyın / H.S. Eysenck

SİMAVİ YAYINLARI

Okuma Notları / Hilmi Yavuz
Eylemci / Yusuf Atılgan / öykü
Ölmeye Yatmak / Adalet Ağaoğlu
Fikrimin İnce Gülü / Adalet Ağaoğlu
Mao II / Don Delillo / roman
Amiralin Karı / Alvaro Mutis / roman
Guinardo Bulvarı / Juan Marse / roman

TÜMZAMANLAR YAYINCILIK

Fatihler Yargılanıyor-500. Yılında Karşı-Amerika / Howard Zinn-Manning Marable-Mike Davis / Çev: Kemal Kutlu-Veli Yılmaz
Beyaz Ölümün Güncesi / Özcan Sapan
Türkiye'de Etnik Gruplar / P. Alford Andrews / Çev: Mustafa Küpüşoğlu
Ülkesiz Halk: Kürtler / Derleme / Çev: Ş. Süer
Medyanın Denetimi-Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları / Neam Chomsky / Çev: Şen Süer

VARLIK YAYINLARI

Lenin'in Beyni / Tilman Spengler / Çev: Sezai Yalçınkaya / Roman
Kumarbaz / Dostoyevski / Çev: Nihal Yalaza Taluy / Roman / 6. Baskı
100 Oyun-2 Ferit Avcı / Renkli resimli çocuk kitabı
Ve Fotoğraf... /Gültekin Çizgen / deneme

BİZE GELEN KİTAPLAR

Sevdam ve Ben (şiir)/ Hami Ünal / Kendi yayını
Tazegüz (şiir)/ Sururi Baykal / Yazıt Yayınları
Sevdalı Yazın (şiir)/ Sururi Baykal / Yazıt Yayınları
Gül Yangını Denizin Türküsü (şiir)/ Osman Eren / Kendi yayını
Kırk Bahar Geldi Geçti (şiir)/ Abidin Güneyli / Kendi yayını
Gece Suskun ve Kederli (şiir)/ Ümmühan Bıçaklı / Kendi yayını
Hüzün Ana (şiir)/ Fikret Demirağ /. Galeri Kültür Yayınları
Sokak Kedisi (öykü)/ Neşe Karel / Akdeniz Yayınları
Kış Bir Alkış mıydı? (şiir)/ İlyas Tunç / Kendi yayını
Konuşan Kutu (masal)/ A. Neyzar Karahan / Kendi yayını
Tek Çizgi (şiir)/ M. Turan Tekdoğan / Kendi yayını
Yürekteki Kısrak (şiir)/ Nursema Aksu / Gerçek Sanat Yayınları
Poyraz Köyünden Köy Enstitülerine (anı)/ Gündoğan Yayınları

BİZE GELEN DERGİLER

Sanat-Haber/ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Cemal Reşit Rey Konser Salonu
İlim ve Sanat/ Çifte Kumrular Sok. No: 16, Fatih/İSTANBUL
Kirli/ Gökalp Mah. 73. Sok: No: 67, Zeytinburnu/İSTANBUL
4. Boyut/ İ.Ü. İletişim Fakültesi, Vezneciler/İSTANBUL
Coelacanth/ Teomanpaşa Cad. Deniz Mah. Yeni Ulaşır Apt. No: 27, ANTALYA
Türk Dili Dergisi/ P.K. 118, 81302 Kadıköy/İSTANBUL
Tını/ P.K. 665, 01324 ADANA
Yaratı/ 244 Sok. No: 7/3 Hatay/İZMİR
Aykırı/ P.K. 62 Kartal-Maltepe/İSTANBUL

NE OKUYORLAR...

ERDOĞAN ALKAN

Bütün Şiirleri / Melih Cevdet Anday
Bütün Şiirleri / Oktay Rifat
Bütün Şiirleri / Attilâ İlhan
Osmanlı Tarihi Notları/ Kemal Tahir
Ayrelia / Nerval

TOMRİS UYAR

Sonuncu Sonbahar/ Pınar Kür
İngilizce Bilmeden Hepinizi I Love You! / Ferhan Şensoy

PINAR KÜR

Jurnal/ Cemil Meriç
The Postmodernist Always Rings Twice

ALİ AKAY

Critique de la Modernité/ Alain Touraine
Illusion de la Fin / Baudrillard

SEYYİT NEZİR

Seçme Şiirler/ Octavio Paz / Çev: Ali Cengizkan
Zorunlu Eğitime Hayır

ERDAL ATABEK

Dünün Dünyası Yarının Dünyası / Stefan Zweig
Yeni Şoklar Yeni Güçler / Alvin Toffler
Altın Defter / Doris Lessing
Tarihin Sonu ve Son İnsan / F. Fukuyama
Hükümdar / Makyavel

AHMET OKTAY

Tarihin Sonu ve Son İnsan / F. Fukuyama
Deliliğin Tarihi I / M. Foucault
Hapishanenin Doğuşu / M. Foucault
Düşsel Varlıklar Kitabı / J. L. Borges
Melek Geçti / V. B. Bayrıl

ÖDÜLLÜ ŞAİR-BULMACA

Ödüllü Şair-Bulmaca'da bir yerli, bir yabancı şiirden bölüm yayınlıyoruz ve yabancı şairin adını veriyoruz. Aynı duyguları Türkçe'de dile getiren şairimizin adını ise siz buluyorsunuz.

Varlık Kitap Eki ise doğru yanıt verenler arasından 10 kişiye kitap armağan ediyor.

Bu ayki kitap armağanımız Varlık Yayınları arasında çıkan Sadık Hidayet'in *Kör Baykuş* adlı yapıtı.

Bu Ayki Sorumuz:

"Onunla evler arasında / Dalgası gibiydik Kızıl Denizin"

(Apollinaire)

"Gökte renk renk bayraklarıyla
altın bir kalyon görüyordum"

(Rimbaud)

"Denize bakan evler gibiydim seninle"

(.....?.....)

"Sabah kalyonlarım hep gökyüzündeydi"

(.....?.....)

Geçen ayki sorumuzun yanıtı; **Orhan Veli Kanık**'tı. Doğru cevap veren: Hülya Üstüntürk, Canan Koç, Kadir Emir, Mehmet Tatlısu, Hasret Ökeler, Servet Salih Gören, Cem Düzova, Mehmet Özçörekçi, Devrim Akbıyık, Coşkun Nuri Kantar'ın kitapları adreslerine postalandı.

ekim 1993

varlık

kitap eki

sayı: 17

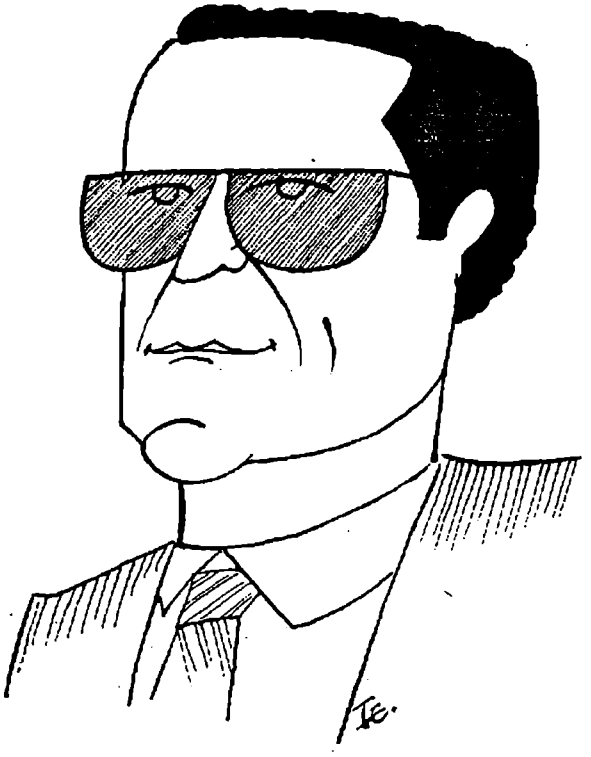

TARIK DURSUN K.:

AŞK ALLAHAISMARLADIK

Tarık Dursun K.

AŞK ALLAHAISMARLADIK

Bilgi Yayınevi/ Öykü

Edebiyat dünyamızın verimli yazarlarından olan Tarık Dursun K., 1991'de İzmir'de doğdu. Gazetecilik, senaristlik, rejisörlüğün yanı sıra; hikâye, roman ve çocuk yazınında birçok iz bırakan ürün veren yazar; Türk Dil Kurumu (1961), Sait Faik (1967, 1985), Orhan Kemal (1984), İş Bankası (1987) ve Yunus Nadi (1991) gibi seçkin ödüllerin de sahibi.

Aşk Allahaısmarladık, K.'nın son hikâye kitabı. Sekiz kısa öyküden oluşuyor. "Yaz Öpüşleri", "Bizi Hatırlıyor musun?", "Bir Dal Çitlembik", "Aşk Allahaısmarladık", "Uzak Aşklarla", "Anısı Kalır", "Bitmiş Bir Yazın Peşinden" ve "Evvel Zaman Yazları"... Bu başlıkların her biri, bir romana ad olabilecek yoğunlukta.

K. her yeni ürününe yeni bir biçim ve kurguyla yaklaşıyor. *Aşk Allahaısmarladık*'ta da bu söz konusu. Kitabın içeriği bir piramit olarak düşünülecek olursa, en tepede erkek kahraman var. Bu kahramanla şimdide yaşayan yazar kişiliği örtüşüyor. (Yazar kişiliği zaman zaman satır aralarına açık olarak yerleştirilmiş.) Bütün öykülerde süren aynı erkeğin/ yazarın yanı sıra her öyküde başka başka kadınlar var. Piramidin tabanına doğru inen mekânlarla örtüşen geçmiş ve o başka başka kadınlarla birlikte; aşklar, bitirilmemiş işler/ hesaplaşmalar, kırgınlıklar, öfkeler sürüp gitmekte.

Yalın bir hesaplaşma, *Aşk Allahaısmarladık*. Geçmişle şimdinin kavuştuğu yolculuklarda girişilen ödeşmede o günlerdeki ben'le şimdiki ben; o günlerdeki ben olmayanlar'la şimdiki ben; o günlerdeki ben'le ben olmayanlar arasında çift taraflı bir bakış söz konusu.

"Hatırlayabilir mi? (Hatırlayabilir misin? Zaman her şeyi unutturdu mu? Çünkü ben yaşlandım, o da yaşlanmıştır. Çünkü ikimiz de yaşlandık ve aramıza yıllar girdi.) Unuttun. O da unutmuştur."

Kadınlarla erkek aşkların içinden geçerken; birbirlerini, birbirlerinin dünyalarını algılama çabalarına girişirler. Sevgi ve düşmanlıklar, ayrılıklar, aldanmalar, mutluluklar ve mutsuzluklar iç içe geçer. Hemen bütün öykülerdeki aşklar, yaz mevsiminde yaşanır. Yaz aşkları; parklarda, bahçelerde, müzikle atmosferi farklılaştırılmış odalarda süregiderken, sevişme sonrası yalnızlıklarına kahve fincanları eşlik eder.

"Sıcak, tüysü, kaygan, sıvışık ve tatlı öpmelerle; terli koltuk altları, kokulu meme başları, mor gözaltları, kocaman açılmış burun kanatları, anlaşılmaz titreşimlerle dolu yatak odası havasını yumruklayarak, etin ete değişiyle tüten nemliliklerle onu almış, öpüp sevmiş; kırgınlıklarından kurtulup kuyruksuz bir uçurtmanın kopmaz ipine tutunduğu gibi yedi kat yerin üstüne uçurtmuştu kendini."

Yazlık sinemalar, aşk oyununun değişmez bir dekorudur; eskimiş/yıpranmış ama artık dönülebilir o geçmişte.

"(Salon karanlık olurdu ve onları kimse görmezdi. Usulca sokulup kulak memesinden öperdi. 'Yapma; görürler.' 'Kimse görmez, herkes filme bakıyor.'(...)"

Geçmişin labirentini çözmeye uzanan bu çetin yolculukta, yaşını almış erkeğin bedenini yoklayan, tehdit eden ve artık ona hükmeden hastalığı da eşgitmektedir. Hiçbir zaman el altından uzak tutulmaması gereken küçücük renkli haplara bağımlılık, asla yük olmamalıdır. Çünkü yaşamın hiç yoktan bitivermemesi, o küçük şeytanlara bağlıdır.

"Hisseder miyim doktor? Tabii, o size kendini hissettirir. Önce ağır ağır, sonra hızlanan, çoğalan bir yanma, belli belirsiz bir sızı. Yürür. Hissedersiniz. Dilinizin altına koyun bir tane. Telaş yok. Panik yok. Durun ve bekleyin. O an için tabii."

Her şeye karşın, her şey hatırlanacaktır. En küçük ayrıntıları bile yeniden yaşamamanın artık yolu yoktur.

"Çantasını kolundan omzuna geçirdi. Kayışını sıktı. (Ayrıntılar bunlar. İnce ve çok özel. Ve hatırlıyordu şimdi. Çantasını kolundan alıp omzuna geçirmiş ve kayışını sıkmıştı.) Gerçekten gidiyordu."

Yıllar geçse de, insanlar kopuşsa, herkes yoluna gitse de, bir daha hiç karşı karşıya gelinmese de her şey hatırlanmalıdır! Bir ömür boyunca peşlerinden gidilen o kadınlara karşı içten içe duyulan kırgınlık, kitaba adını veren öyküde "yaşlı, yitik ve eski" bir tonlamaya ulaşır.

"Seni sevmiyorum, seni hiç ama hiç, hiç sevmemiştim zaten. Aptalca bir ilişkiydi. Yalnızdım ve seni buldum."

"(Ve şimdi söylüyordu. Tam yazın ortasında ve çok yıllar sonra. Yitirecek ve yitirilecek hiçbir şeyleri kalmadıktan sonra. Eskimişlikleri, unutulmuşlukları ve yaşlanmışlıklarıyla başbaşayken. Kadınların bu kadar acımasız olduklarını bilmezdi. Öğrenmişti.)"

Geçmişte yaşanan aşkların yanı sıra, Yasef'in yerinde iki buçuk lirayla masaların incelikle donatıldığı akşamlar da özlemle hatırlanır.

"Evet, pazartesi... dedi. (...ve pilaki, kırmızı pancar turşusu, fava, tek midye dolması, tek yaprak sarması, Arnavut ciğeri, bir kesim beyaz peynir, roka salatası, söğüş baş eti ve sıcak sıcak sardalya tava. Karafaki rakı..."

Cumartesi, kutsal gündür. Ateş yakılmamalı, çalışılmamalı, dinlenilmelidir. Aşk yapılmalı, terleyip yorulmalıdır. Sinemaya gidilmelidir. Ama ya sevgililerden biri ansızın çekip giderse...

"Peki kim seni benim kadar güzel sevecek? Kim seni alıp cumartesileri sinemaya götürecek; önce bir kulağından, sonra yanağından, sonra dudaklarından öpecek: Ben olsam bunları düşünürdüm; ben olsam, gitsem kalırdım."

Ama kalmamış, gitmiştir o sevgili. Ya sonra?.. Kim kimi arayacaktır? Kim önce arayacaktır? Kim hep arayacaktır? Kim neden hep arayan olacaktır?

"Sormadım, beni aramaz çünkü. O aramaz. Ben ararım. Ben aradım. Her zaman, her zaman. Ve unutmadım."

Tortu bırakan onca yaşantıdan sonra, günlerden bir gün o kentlerden birine, o parklardan birine yaşlanmış ve yorgun, omuzları düşmüş olarak gidildiğinde; o kentte, o parkta, o kadınlardan biri yoktur artık.

"Evet, çok zaman önceydi bütün bunlar: Bu kent, bu park ve o. Hiçbir zaman yaşanmamış ve hikâye işte. Yaşadığımızı sandığımız, yitip gitmeyen, her zaman varolan gerçeğe karşılık onun öyle sandığı bir hikâye yani."

Bu yaşlı, yorgun, artık yalan söylemeyen adam, yine âşık olabilmek, yine yalan söyleyebilmek için neler vermezdi ki... Ama en başta yüreği buna izin vermeyecektir. Bir de o sızı... Yürüyen... Yürüyen... Yürüyen o sızı.

Bu yaşlı, yorgun, artık yalan söylemeyen adam, bütün yaşadıklarına ve yaşadıklarına karşın, yine de aşka inanmaktadır.

ZEYNEP ANKARA

Faik Baysal

SARDUVAN

Can Yayınları

Ben bu romanı on dokuz yaşında, İkinci Dünya Savaşı sırasında, karakollar bir yana muhtarlıkların önünden geçmeye korktuğumuz, devlet yönetiminde bulunanları eleştirirken evlerimizde bile sesimizi kıstığımız tek parti döneminde yazdım. Kitabın basılıp yayınlanması büyük bir problem oldu. Bunun ayrıntılarına fazla değinmeyeceğim. Babıâli'de kimseyi tanımıyordum. Birkaç dostumun önerisiyle gittiğim yayınevleri yüzüme bile bakmadı. Ticaretin ve kâr hırsının kitabın en büyük düşmanı olduğunu o zaman anladım. En son başvurduğum büyük bir yayınevinin sahibi romanı incelemeye bıraktıktan on beş gün sonra kendisine gittiğimde beni korka korka odasına aldı ve pis bir şey koklamış gibi burnunu tıkaya tıkaya kitabını okuduğunu, kendinden iğrendiğini, sonra yalın bir dille anlattığım insanlara yavaş yavaş ısındığını, içine biraz parfüm ve bir avuç İstanbul kadını serpersem bazı bölümleri çıkarmam koşuluyla romanımı basabileceğini söyledi. Önerisini kabul etmedim. Yıllar sonra başka bir romanımı basan bu yayineviyle dostluğumu sürdürdüm. Epeyce bir gecikmeyle de olsa beni sevenlerin büyük yardımlarıyla romanı yayınlamayı başardım. Polisin beni evimden alıp götürmesini heyecanla beklerken hiçbir şey olmadı. Savcılık yoluyla sorguya da çekilmedim. Kısa bir süre sonra fiskos gazeteleri benimle uğraşmaya başladı. Çok sevdiğim ve elimden hiç düşmeyen birinci sigarası bile saldırıya uğradı ve alınyazgılarını yalansız dolansız dile getirdiğim insanları uğradıkları haksızlıklar karşısında direnmeye ve seslerini çıkarmaya çağırdığımın belgelerinden biri sayıldı. Hatta yıllar sonra ortanın solu liderinin sağ kolu kesilen, adını vermek istemediğim, çok sevdiğim bir dostumun kayınpederime gelerek nişanlı olduğum kızıyla evlenmeme engel olmak için beni baştan aşağı yalana boyadığını öğrendim. Nurullah Ataç'ın önerisine uyarak bunların tümünü görmezlik ve duymazlıktan geldim. Roman büyük gürültü kopardı ve sonunda edebiyat kazandı.

Sarduvan bugün Sakarya ili sınırları içinde bulunan şirin bir sayfiye bölgesidir. Resmi adı Serdivan'dır. Adapazarlı olarak romanıma o yörenin adını koymak, onu edebiyat tarihine mal etmekten her zaman övünç duydum. *Sarduvan*'da günümüz Serdivan'ını bulamazsınız. Bu roman Beşköprü dolaylarındaki şirin ilçenin ne coğrafyası ne de turistik broşürüdür. Yalnız ben artık tarih olan Serdivan'la ilgili bazı anlatıları elimden geldiğince değerlendirdim ve bugün torunları hayatta olan bazı kişilerin başından geçen serüvenleri dile getirirken hâlâ kalıntılarına rastlanan ev, değirmen ve setüstü kahvesi gibi yerlerden de yararlandım. Bunların hiçbirini almasaydım da olurdu. Çünkü ben çok sevdiğim Sarduvan adı altında o güne kadar hemen hemen kimsenin el atmadığı ve toplumun serseri, it, kopuk diye nitelediği bazı insanları kendilerine özgü yaşam felsefeleriyle anlatmak zorunluluğunu duydum. Küfreden, bağırıp çağıran, susan, ağlayan, gözü kapalı tutsak olduğumuz bütün gelenekleri hiçe sayan, düşünceleri ve davranışlarıyla kokuştuklarının farkında bile olmayan burjuva kalıntılarının sahte ahlak ve görüşlerine ters düşen bu insanlardan iğrenebiliriz, ama bu insanların içimizde titizlikle sakladığımız gerçek kişiliğimiz olduğunu inkâr edemezsiniz. Ben bu romanı sadece aydınsız bir toplumu ve üstünde arsızca tepinen bu insanları bir sömürü düzeninin utanç verici belgeleri olarak göstermek için de yazmadım. O dönemde edebiyatımız, birkaç kişinin dışında, büyük gazeteler ve yayınevleri, bazı kadın ve erkek tefrikacıların işgalindeydi. Durmadan ceplerini dolduran, yazdıklarıyla halkı uyutan, edebiyatımıza ve insanımıza büyük zarar veren bu yazarların yıllar yılı ele aldıkları konuların içeriği hep aynıydı. Büyükada'da melodramatik aşk sahneleri, Boğaziçi'nde bir yalıda geçen ve genç kızlarımızın yüreklerini hoplatan hasta bir romantizmin ürünü olan sevda masalları, varlıklı bir erkek ve veremli bir kadın ya da yoksul bir erkekle varlıklı, geceleri dolunaya bakarak ulaşamadığı sevgilisi için ağlayan, yabancı dil bilen çok namuslu ve özveri sahibi bir hanımefendi, ezanlar, ölümler, mezarlıklar ve bol bol gözyaşı. Ben *Sarduvan*'ı daha çok bu rezilliği sarsmak, okuyucuya uyarıda bulunmak, biraz abartılı da olsa insanımızın gerçek dramını gözler önüne sermek, edebiyatımızı saçmasapan kitaplarıyla halkı afyon yutmuş gibi uyutan tefrikacıların gerçek yüzlerini ortaya koymak için yazdım. Başardım ya da başarmadım, aradan geçen kırk dokuz yıla baktığımda emeklerimin boşa gitmediğini görerek seviniyorum. Bunca didinmeye karşın *Sarduvan*'dan hiçbir şey kazanmadım. Romanın ilk basımını yapan yayınevine de alamadığım paramı helal ettim.

Genç okurlarım, size sesleniyorum. *Sarduvan*'ı okuyun. İğrenseniz, kokusuna burnunuz dayanmasa da, içinde biraz parfüm ve bir avuç İstanbul kadını bulamazsanız da okuyun. Söven, tüküren, sümküren, tutsak olduğumuz birtakım ahlak kurallarını ve garibanlığımızı alnımıza kader olarak yapıştıran geleneklerimizi bir yana itiveren bu insanlar gerçekte biziz. Bunların hepsi bizim dışa vurmaktan korktuğumuz ikinci yüzümüz. *Sarduvan* Batı Karalaması gibi roman değil. Hele hele hâlâ alkışa tutulan Montaj-Roman hiç değil. Bu bizim romanımız. İğrensek de, sevsek de sevmesek de bu insanlar biziz.

60. YIL SEÇKİSİ

Yazar ve eleştirmenler tarafından "bir yazın okulu", "edebiyatımızın bir köşe taşı", "yeni Türk edebiyatını yaratan dergi" olarak nitelendirilen **Varlık**'ın 60 yıllık koleksiyonundan oluşturduğumuz bu seçki, kültür ve edebiyatımızın gelişimini yansıtırken, toplumsal yapımızdaki dönüşümlere de ışık tutuyor...

Varlık Yayınları / 60.000 TL.

varlık 60 YILDIR VAR

MEMET BAYDUR

Max Aub / Örnek Suçlar

Anlatı / Mitos Yayınları

Örnek Suçlar adlı kitapla ilk kez 1983 yılının ilkbaharında Kenya'da karşılaştım... Kitabın varlığından haberim olmadığı gibi, yazarı Max Aub'un adını da ilk kez duyuyordum. Bir yıla yakın süredir her sabah, yedi ile dokuz arası, İspanyolca dersleri alıyor, oradan Kenya Toplu İletişim Enstitüsü'nde verdiğim Sinema Tarihi derslerine gidiyor, akşamlarıysa okuma serüveninden sonra oturup, birçok insan tarafından abuk sabuk bulunan oyunlarımı yazıyordum. İspanyolca öğretmenim, benim yaşlarımda, Carlos Osorio adlı bir Şililiydi. Carlos, Birleşmiş Milletler'in Nairobi'deki dil okulunun İspanyolca öğretmeniydi. Allende zamanında Santiago radyosunda yönetmenken zuhur eden Pinochet cuntasının sayesinde iki yıl işkence altında hücre hapsini yaşamış, kendini önce Stockholm'a, oradan Moskova'ya atmış, sonunda Doğu Afrika'nın bu köşesine yerleşmişti. Latin Amerikalı, gün ve dünya görmüş bir gerçek aydın. Kısa zamanda iyi, sonra çok iyi dost olduk.

Carlos, günlerden bir gün cebinde Max Aub'un *Örnek Suçlar* adlı kitapçığı ile geldi. İki gün önce, dilde argo olgusu üstüne kaynatmıştık, benim bütün dillerde argoyu ne denli önemsediğimi, argonun kendi dinamiğinin yazıda, oyunlarda nasıl bir itici güç oluşturabileceği üstünde kafa patlattığımı bildiği için, "Meme, argo argo deyip duruyorsun, bak bu kitapta Latin Amerikan argosunun allahı var. Derslerimizde bunu çalışalım ister misin?" dedi. Max Aub'un Alman asıllı olduğunu, Meksika'ya sığındığını ve bütün yazdıklarını İspanyolca yazdığını öğrendim. Hepsi bu. Kitabı "çalışmaya" başladık ve o gün gidip Sarit Center'daki kırtasiyeciden kırmızı kaplı bir defter aldım kendime. Bu iş, ciddi bir iş olacaktı, daha birinci sayfayı çalışırken sezmiştim bunu. Carlos'un bir iki haftalık ders için getirdiği kitap, 1983 ile 1993 arasında, hayatımın on yılını, kenarından köşesinden işgal etti. O zamanlar yetmiş yedi sayfalık bir kitabın beni on yıl uğraştıracağını bilemezdim. Yıllarca sonra İspanya'da uzun yıllar yaşayacağımı, Max Aub'un dostlarıyla, onun hakkında kitaplar yazmış insanlarla arkadaşlık edeceğimi filan da bilmiyordum henüz. Aynı günlerde bir başka nefis kitap geçti elime. Luis Bunuel'in Jean Claude Carrierre'le birlikte yazdığı otobiyografisi: *Son Nefesim.* Bunuel giderayak, İspanyol burjuvazisine küçük ve enfes bir kazık daha atmış ve yaşam hikâyesini İspanyolca değil Fransızca yayınlamıştı. İşte o günlerde yüz on kilodan yetmiş kiloya inmiş bir İspanyol diplomatı, Ricardo (üstelik karısı Bunuel'in uzaktan akrabasıydı ve şimdi aramızda olmayan bu büyük ustanın, ailede pek makbul bir kişi olmadığını söylüyordu bana) yeni yayınlanmış bu kitabı bana ulaştıracağını söyledi. Ricardo sözünü tuttu, üç beş gün sonra Bunuel'in kitabı masamdaydı. Yayınlanalı iki hafta olmuştu. Bunuel, otobiyografisinin son sayfasında, ya da sondan bir önceki sayfada, ölümden söz ederken şöyle bir şeyler söyler: "Bazen ölüm ne kadar çabuk gelirse o kadar iyidir diye düşünüyorum – sevgili dostum Max Aub'un ölümü gibi, bir poker masasında, ansızın." Aub ile bir hafta içinde ikinci tanışmam da böyle oldu.

Carlos ile kitabı satır satır "okumaya" başladık. İspanyolca, İngilizce, Fransızca yaptığımız bu ders sohbetlerinde günlerce aldığım notlar, Max Aub'un kitabının ilk çevirisiydi. Afrika esrarlı bir kıtadır. Turistlerce, bürokratlarca, Dünya Bankası ve IMF uzmanlarınca anlaşılması pek mümkün değildir. Bu esrarı içinde bir Türk ile bir Şilili, Max önadlı ve Alman asıllı bir yazarın ince bir kitabı üstünde anlaşmaya çalışıyorduk. Bazen bir sözcük üstüne iki gün tartıştığımız, bir cümle üstüne bütün gün kafa patlattığımız oluyordu. Çalıştıkça seviyordum kitabı, sevdikçe daha çok çalışmak gerekiyordu. 1986 yılının sonbaharında ayrıldık Kenya'dan. Dört yıldan fazla kalmıştık Afrika'da. Kitabın çevirisinin ilk müsveddesi, o kırmızı kaplı defterde, cebimdeydi. Ankara'da oturup temize çektim notlarımı. İlk kez başından sonuna kadar, Türkçe olarak.

Max Aub, 2 Haziran 1903'de Paris'te doğmuş. Babası Alman, annesi Fransız. 1914 yılında, Birinci Dünya Savaşı başlayınca bütün aile, cümbür cemaat İspanya'ya geliyorlar. Savaştan kaçıp Valencia'ya yerleşiyorlar. Küçük Max, seyyar satıcı olan babasıyla bütün İspanya'yı dolaşıyor. Alman-Fransız olmak yerine İspanyol vatandaşlığını seçiyor kendine. Uzun yolculuklara çıkıyor gençliğinde. Fransa'yı, Almanya'yı, Rusya'yı dolaşıyor. Yazmaya başlıyor İspanyolca. Derken İspanya'da iç savaş patlıyor. Franko faşistlerinden ötürü Fransa'ya sürgün tayin ediyor kendini. 1941 yılına dek Fransa'da yaşıyor. Derken Hitler faşizmi yetişiyor orada Max Aub'a. O yıl Cezayir'e, Delfa kentine sınırdışı ediliyor. Bir yıl sonra bir gemiye atlayıp Meksika'ya gidiyor ve ölünceye dek orada yaşıyor. 1969 yılında kısa bir süre için İspanya'ya dönüyor. Sonra Meksika'da bir kumar masasında tık diye ölüyor Max Aub, elinizdeki kitabın yazarı.

Eh, artık keyiflenmiştim! *Örnek Suçlar* adlı kitap ile bu kısa biyografi pek hoş örtüşüyordu doğrusu. Bunuel'in arkadaşı, sinemaya bulaşmış, Bunuel'in Meksika dönemi filmlerinin birçoğunun diyaloglarını yazmış, cinayet üstüne bir kitapçık yayınlamış, maceracı, sürrealist belki, akıllı serserinin teki! 1990 yılında Madrid'te Max Aub'un yazdıklarının tümüyle karşılaşınca dudağım uçukladı! 53 cilt kitap yazmış bir adam vardı karşımda! Dört antoloji, yedi deneme kitabı yayınlamıştı. On iki roman vardı. Dört "anlatı" kitabı. Beş şiir kitabı yayınlamıştı. On altı oyunu vardı yayınlanmış. Max Aub, hep, durup duraklamadan çalışmıştı. 1929'da yayınladığı *Coğrafya* adlı romanı, 1953'de *Yaşıyorum* adlı bir başka romanı. 1968 yılında ise *Badem Tatlısı* adlı bir başka romanı. Heine üzerine bir şiir denemeleri kitabı, 1957'de. 1934 yılında *a* başlıklı bir şiir kitabı. 1925'te *Günlük Şiirler*. 1928'de yazdığı bir oyunun adı *Narsis*. 1956 yılında yine bir oyun: *Birisi Doğru Üç Monolog...* 1952'de yazdığı oyunun adı, *Hayır*. 1949 ile 1951 arasında üç ciltlik *Bekleme Odası*'nı yayınlamış. *Örnek Suçlar* ise 1957 yılında yayınlanıyor. Bu kitabı cebimde dünyanın çeşitli yerlerine taşıdım yıllarca. Virginie Gölünde, Buenos Aires'de, Rio de Jenerio'da, Londra'da, Marsilya'da, Lizbon'da, Helsinki'de, İstanbul'da, Bruges'de, Gra-

ABDULLAH YILMAZ

Noam Chomsky / Medya Gerçeği

Tümzamanlar Yayıncılık

Papa Amerika'yı ziyaret etmektedir. Uçaktan iner inmez gazetecilerin hücumuna uğrar. Muhabirlerden biri "Amerika'daki randevu evleri hakkında ne düşünüyorsunuz" diye sorar. Papa şaşkın "Amerika'da randevu evi mi var?" der. Ertesi gün gazetedeki manşet şöyledir: Papa uçaktan iner inmez ilk olarak Amerika'daki randevu evleriyle ilgilendi.

Belki on beş yıl önce, bu fıkrayı duyduğumda katıla katıla güldüğüm o olağandışı hüner ve uyanıklık benim için masum bir şakaydı yalnızca. Bugün ise korkunç bir gücün çarpıtan prizmasında kırılmış imajlar bombardımanı altında çaresiz ve ürkmüş bir durumdayken, aynı fıkra yüreğimi burkuyor gülemiyorum.

O zamanlar olağan dışı olan, şaşırtan ve güldüren, bugün kural oldu. Gerçek, medyanın bize sunduğudur artık. Yine de o gerçeğin oluşmasına katkıda bulunmamızın yolları kapalı değildir. Medya halka açıktır; güce ortak olabilirsiniz(!) Bize medyanın sihirli gücüyle dünyayı değiştirebileceğimiz söylenebilir. "Yasemin Koşal'ın saçının rengini siz seçin" 900 900 bilmem kaça telefon edin, geleceği belirleyin.

Medya gerçekliğin diğer kaynaklarını dünyadan kovmuştur. Mitler, masallar, ritüeller, dedikodu, toplumsallığımızı oluşturan her şey artık medya dolayımlıdır. Her şey ekranda ve renkli gazetelerin çarpıcı manşetlerinde başlar ve biter.

Ulusları, sınıfları, etnik ve kültürel alt kümeleri yatay olarak kesen medya düzlemi klasik kuramların araçlarıyla çözümlenemiyor. Medya her yerdedir. Dolayısıyla hiçbir sınır tanımamaktadır.

Medya'nın insanca yaşamanın temellerini tehdit eden bu gücü karşısında, başta en güçlü olduğu Amerika olmak üzere, tüm dünyada bir muhalefet hareketi gelişmektedir. Amaç medyanın denetlenmesi, demokratikleştirilmesi ve herkes için ulaşılabilir kılınmasıdır. "Gökyüzü herkesindir". Ama bugün sermaye gruplarının tv ve radyo ağlarıyla parsellenmiştir. Medya çağında gökyüzündeki ses ve görüntü dalgaları halkları şiddete, bayağılığa, tüketmeye hapseden kölelik zincirleridir. Bu zincirlerin kırılmasında tek tek her bireyin ve her grubun medya karşısında takınacağı tutum önemlidir. Noam Chomsky bunun ipuçlarını sunduğu için ayrıca önem kazanıyor.

Ve Zafer Mutlu fıkradaki gazeteci uyanıklığıyla medyatik bir okumanın nasıl olabileceğinin örneğini veriyor. Hem de medyanın olaylara nasıl baktığını 500 sayfa boyunca bıkıp usanmadan örnekler vererek açıklayan Noam Chomsky'nin "Medya Gerçeği" adlı kitabından iki alıntı yaparak. 13 Eylül tarihli Sabah gazetesinin 2. sayfasının köşesinde Amerikalı Yargıç Gurfe'nin kitapta geçen kararını aktarıyor: *Bizim huysuz bir basınımız, inatçı bir basınımız, her yerde hazır ve nazır olan bir basınımız vardır. Yetkililer halkın bilme hakkı adına bu halk kürsülerine tahammül etmelidirler.*[1]

Kitap ise yüzlerce sayfada bunun kocaman bir yalan olduğunu, medyanın hükümet ve sermayeyle işbirliği yaparak hep belli bir uzlaşımın sınırları içinde kaldığını, Watergate ve Vietnam gibi "aşırı" örneklerde bile bu kuralın bozulmadığını anlatmaktadır.

Zafer Mutlu'nun ikinci alıntısı Yargıç Powell'ın verdiği bir karardır: *Hiç kimse politik sorumluluklarını akıllı biçimde yerine getirmesi için gerekli olan bilgiyi kendi başına edinemez. Basın halkın politik süreç üzerinde anlamlı bir denetim kurmasını sağlar.*

Kitapta ise bu satırların hemen arkasından Chomsky kendi alternatif görüşünü aktarmaktadır: *Medya, ayrıcalıklı kesimleri halkın kavrayışı ve katılımı tehdidinden koruyan uyanık bekçileri oluşturur.*[2]

Medyanın gözleri ve gönülleri körelten parıltısı karşısında ruhlarımızı, insanlığımızı ve dünyamızı korumak basit, küçük başkaldırılarımızla, mırıldandığımız "hayır"larla olacak. Haydi kapatın televizyonunuzu, çıkın sokağa ve derin bir nefes alın. İsyanı başlatın...

(1) *Medya Gerçeği,* Noam Chomsky, Çeviren: Abdullah Yılmaz, Tümzamanlar Yayıncılık, s. 12.

(2) Age., s. 27.

---

nada'da, Paris'te, Ankara'da. Sonunda Max Aub'un *Örnek Suçlar*'ını çevirip yayınlamaya karar verdim. Bu küçük kitapta ne vardı? Birilerini öldürmüş insanların ilk itirafları. İfadeler. Savunmalar. Anlatılar. Masallar. Söylenceler. Söylentiler. Kan. Ter. Gözyaşı. Bir söyleşiler kitabı mıydı bu? Zabıtlardan süzülmüş bir kulak röntgencisinin notları mı? Ben, kitabı tümüyle Max Aub'un "yarattığını" düşünüyorum. Yazınsal değeri yüksek bir yapıtla karşı karşıyayız bence. Öte yandan... öyle ya, bir öte yan söz konusudur iyi yazılarda, Aub'un bazı gerçek itirafları, bazı gazete kupürlerini kullanmış olabileceğini, ama bütün olup biteni kendi kaleminin süzgecinden geçirip, kendi tezgâhında, kendi mescal'iyle yazdığını da düşünüyorum.

Ölüm üstüne bir güldeste mi bu kitap?

Ölüm'ün anlamsızlığını, trajikomikliğini, kısalığını, kötü kokusunu, haksızlığını ve kaçınılmazlığını duyumsuyor insan. Kaçınılmaz diyorum ya ölümden, bu kitaptaki ölümlerin hemen hepsi, ölenler ya da öldürenler tarafından kolayca önlenebilir cinsten. Bu anlamsızlığı kalemine dolayan Max Aub, birbiri ardına dizdiği bu cinayet incileriyle, okuru hayatın güzelliği yanında ölümün gülünçlüğü üstüne düşünmeye çağırıyor sanki. Ölümle dalga geçen, ölümü tiye alan, ölüme nanik yapan bir kitap bu. Üstelik yazarın bu tavrı, anlatılan olayların acısını, hüznünü azaltmıyor, tersine arttırıyor. Kitabın özgün metnindeki üslup bütünlüğü, o inanılmaz ciddiyetten kaynaklanan gülünçlük (neredeyse Buster Keaton'ın anlattığı *Örnek Suçlar* diyebiliriz bunlara) ve ciddiyet arttıkça gülünçlüğün de ona bağlı olarak artması, bu itirafların babasının Max Aub olduğunu düşündürüyor bana.

Başka meraklı insanların, Max Aub'un öteki yapıtlarını da Türkçe'ye kazandırmasını bekleyerek bitireyim bu yazıyı. Türkçe metni gözden geçirip, benimle günlerce çalışmayı göze alan dostum Alber Saban'a da teşekkür ederek.

Ahmet Oktay

SANAT VE SİYASET

Deneme / Yön Yayıncılık

Sanatla siyasetin ilişkilerinin tartışılması son yıllarda "gereksiz" ya da "abesle iştigal" gibi görünmeye başladı. Bunda, dünyamızda son on yılda olup bitenler kadar, yurdumuzda son on beş yılda yaşananların da payı var kuşkusuz. Toplumcu gerçekçilik tanımının "kaba" bir anlatım gerektirdiği ilerici ya da yenilikçi bir anlatımın "kesinlikle yaşamdan kopukluğu gerektirdiği" inancında olan, "dar bakış" sloganlarının sayılarının azlığında, yazın dünyamızın geçirdiği "okur azlığı", "kitaba getirilen alternatiflerin başarısı" gibi ögeler de rol oynuyor. Bu ortamda Ahmet Oktay'ın çeşitli yazı ve bildirilerini biraraya getirerek oluşturduğu *Sanat ve Siyaset* hem önemli, hem cesur bir kitap.

Cesur, çünkü Ahmet Oktay, kitabın sunuşunda, *"Tarihin sonu"*nun ilan edilmiş olmasına ve bu savın çok kişi tarafından desteklenmesine rağmen, ben hâlâ sosyalizme/marksizme inanıyorum" belirlemesini yapıyor. Bu belirleme, onun, "tek ülkede sosyalizm" uygulamasında sanata getirilen kısıtlamaları, uygulama yanlışlıklarını ve Jdanov'cu bakış açısını eleştirmesini engellemiyor. Destekliyor. Ahmet Oktay'ın yazdıklarının önemi, yalnızca toplumcu bakış açısının irdelenmesinde değil, günümüzün kitle iletişim araçlarının yarattığı ortamda, sanat akımlarının durumunu da tartışmasında. Bu yüzden, *Sanat ve Siyaset*, Türkiye'deki sanatçı ve sanat izleyicilerini belli bir tartışma içine çekme özelliği taşıyor. Oktay'ın, yazdıklarını, başka yazarların yazdıklarıyla desteklemesi de, yazdıklarına ister katılın, ister katılmayın okunması gerekli metinler durumuna getiriyor.

Türk Şiiri ve Sorunları

Ahmet Oktay, bir gazetede sürekli yazmasının getirdiği imgeyle daha çok, incelemeleriyle, denemeleriyle hatırlanır: *Bir Yazı'nın Arayışları* (1981), *Yazın, İletişim, İdeoloji* (1982), *Yazılanla Okunan* (1983), *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları* (1986), *Toplumsal Değişme ve Basın* (1987), *Kültür ve İdeoloji* (1987), *Karanfil ve Pranga* (1990), *Raffaello'nun Direnişi* (1990), *Şair ile Kurtarıcı* (1992), *Kabul ve Red* (1992). Oysa Oktay'ın uzun bir şiir geçmişi vardır: *Gölgeleri Kullanmak* (1963), *Her Yüz Bir Öykü Yazar* (1964), *Dr.Kaligari'nin Dönüşü* (1966), *Sürgün* (1979), *Sürdürülen Bir Şarkı'nın Tarihi* (1981), *Kara Bir Zamana Alınlık* (1983), *Yol Üstündeki Semender* (1987); *Ağıtlar ve Övgüler* (1991). Ahmet Oktay, şiire bunca emek veren biri olarak, yazdıklarında en geniş yeri, Türk şiirinin geçmişinin ve bugününün irdelenmesine ayırıyor.

Ahmet Oktay'ın, üzerinde durduğu en önemli sorun, sanatta "hem modernist hem devrimci" bir biçem ve anlatım kurmanın gerekliliği ve zorluklarıdır. Sanatın "amaçsız amaçlılık" ve oyun yanını da, özellikle plastik sanatlarda zorunluluk olan "pazar" ve uluslararası iletişim/etkileşimlerini de gözardı etmez Oktay. "Farklı estetik ideolojilere sahip sanatçıların seçtikleri anlatım yollarının birbirine *üstlüğü* ya da *astlığı* söz konusu edilemez. Sadece *farklılığı* vurgulanabilir" prensibini koyar. Bu prensibe de, belli sınırlar içinde bağlı kalmaya çalışır. Türk şiirini irdelerken de tarihsel gelişim çizgisini, saptama ve değerlendirmelerinde, hatırlatmaya çalışır. Bu saptamalarda, Türk şiirinin gelişim ve yönsemeleri dünya şiirinin gelişim ve yönsemeleriyle de karşılaştırılır. Ahmet Oktay'a göre Türk şiirinin en önemli iki sorunu, birey olamamak ve "kendi geleneğinden gelen sorunsallardan kopamamaktır. Bu durumu yargılarken, buna yol açan ekonomik, politik, felsefi kültürel nedenler de söz konusu edilir. Ve yargıların bir olumsuzlamadan çok bir saptama olduğu vurgulanır.

Osmanlı-Türk toplumunun dünya şiiri adına yalnızca Avrupa şiirini tanıması ve onunla kurduğu ilişkileri sınırlamasının şiirimize getirdiği özellikleri irdeleyen Oktay, Nâzım Hikmet için önemli saptamalar yapar: "20. yüzyılın belirgin özelliği siyasetten sanata, bilimden teknolojiye bir devrimler yüzyılı olması ise, Türkiye'de *Çağın Ruhunu* yakalamayı başaran tek kişinin Nâzım Hikmet olduğunu söylemek gerekir. Gerçekten de Nâzım, 1- Siyaset, 2- Felsefe, 3- Biçim, 4- Biçem, 5- Dil düzeylerinde, 1928-1934 yılları çerçevesinde sözcüğün tam anlamıyla *devrimcidir*. (...) 1930'lardan özellikle 1936 tarihli *Şeyh Bedrettin Destanı*ndan sonra, fütürist ve konstrüktivist söylemden koparak, daha yerel ve geleneksel bir şiire döner. Bir tür *evcilleşme* olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği çok tartışmaya açık bu tutum alışın, bu tercihin arkasında Nâzım'ın siyasal bağımlılığının başlıca rol oynadığı açıktır." (Türk Şiiri ve Modernizm)

Sanat, Güncellik, Toplumcu Gerçekçilik

Ahmet Oktay, *Sanat ve Siyaset*'in Sunuş'unda okurun gözden kaçırmaması gereken iki noktayı vurguluyor. Birincisi, bir yazı dışında, daha önce yayınlanmış metinler hiç değiştirilmediği için, "öne sürülen görüş ve düşüncelerin, altlarında belirtilen tarihlerin bağlamında ve bağlayıcılığında ele alınması". İkincisi, "eleştirel bakış açısının" ve temel doğrultusu olan "arayışının" hep sürmesi. Bu iki nokta, Ahmet Oktay'ın yazılarında zaman zaman göreceğimiz çelişkilerin doğmasına da yol açabilecektir. Ahmet Oktay, yazılar boyunca, okurla ve kendisiyle tartışır. Saptamaları tarihsel ve toplumsal durum, kişilik ve bugünün koşulları çerçevesinde yapıldığı için varılan sonuçlar birbirinden farklı görünebilir. Modernizm, savunulur görünmesine karşın, toplumumuz benzeri toplumlar için gerekli olup olmadığı sorulur örneğin.

Ahmet Oktay, *Sanat ve Siyaset*'te günümüz sanatı için en önemli tehlikeyi de vurguluyor: "Kullan-at ilkesi'nin sanatsal düzeyi de kuşatması" (Siyaset ve Siyaset Dışı). Medya egemenliğinde bir toplumda, sanatla ve sanatın sorunlarıyla uğraşmak, bir bakıma "çağdaş" bir tutum değil. Ama, bir sanat dergisinin okuru olarak zaten "çağ-dışı" sayılırsınız. O zaman *Sanat ve Siyaset*'i de okumak, Ahmet Oktay'ın yazdıklarını düşünmek, irdelemek, tartışmak zorundasınız demektir.

SENNUR SEZER

Özdemir İnce

DİNOZORCA

Deneme / Telos Yayıncılık

Telos Yayıncılık, deneme-inceleme serisinde "Söz ve Yazı"dan sonra Özdemir İnce'nin bir başka kitabını daha yayımladı: *"Dinozorca"*

Kitap, İnce'nin çeşitli gazete ve dergilerde (Adam Sanat, Argos, Cumhuriyet, Cumhuriyet Kitap, Gösteri, Milli Kültür, Milliyet Sanat, Varlık) yayımlanmış yazılarından derlenmiş. Yayın dünyamızın, sanat ve edebiyatımızın sorunlarına değinilen bu yazıların bazıları ise İnce'nin kimi kitaplar üzerindeki düşüncelerini yansıtıyor. Öğretici olduğu kadar, insanı somut gerçeklerle karşı karşıya bıraktığı için düşündürücü de olan *"Dinozorca"*, Türk edebiyatında, hâlâ aydın sorumluluğunu duyup kolları sıvayan, "yazar olmanın dayanılmaz ağırlığı"nı duyan birilerinin var olduğunun da habercisi.

"Ben gerçek ve olgun bir insanın sade yazısında değil, yaşamında da bir üslûbu olması gereğine inananlardanım. (...) Türk aydınları içinde hele son çağlarda ikisini tam birleştirmiş otantik kişiliklere rastlamak güçleşti. Osmanlı aydını, Tanzimattan bu yana bilinci ile akılcı ve Batılı ama, bilinçaltı ve duygu alanı ile alaturkanın alaturkası kalmanın dramını yaşadı. (...) Osmanlı insanı bilinç ile bilinçaltının bu çelişkisini sürdürdü de Cumhuriyet kuşağı, daha sonraki kuşak çok mu daha tutarlı oldu sanki? İstemeden, bilmeden o da atavik tortuların etkisi içinde hastadır." diyen Haldun Taner'e (*Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil*, Bilgi Yayınevi, Üçüncü basım, 1986) bir cevap sanki şu sözleri:

"Benim dünyam yazı'nın üzerine kurulmuştur, ortadireği ise 'Düşünüyorum, öyleyse varım.' cümlesidir. Başka bir deyişle, insanlığın toplumsal tarihinin yazılı evresinin, Aydınlanma Çağı'nın ürünüyüm; kitabın insana açtığı bireysel ve bağımsız düşünce evreninde bireyleştim; dış dünyaya akılcı ve analitik bakarım. Şimdi benim bu dünyam, teknik olarak çok ileri ama, alfabe öncesi kabile dönemi zihniyetinin temsilcisi bir saldırganla karşı karşıya. Gözü kulağını yendiği, yazı da sözü içererek onun önüne geçtiği için bireyleşmişti insan; ve bu sayede de ilkel toplum modern topluma dönüşebilmişti. Şimdi, insana sonsuz olanaklar sunan teknik, medyanın sunduğu (sözde) yapıntı dünyada insanı tekrar kabile ortamına götürüyor. Birey yok oluyor, bireysel düşünce ve beğeni tehdit altında, çünkü kitap ve yazı giderek gücünü yitiriyor. İnsan, bireysel, bağımsız ve özgür düşünce olanaklarını yitiriyor, çünkü medya kendisine gerçeği anonimleştirerek sunuyor ve düşünce kolektifleşmeye başlıyor..."

Evet, yaşamıyla örneklenen verimli ve onurlu kültür-sanat emekçisi kişiliğiyle, Haldun Taner'in bahsettiği o sözde aydınlardan ayrıdır edebiyatımızda Özdemir İnce'nin yeri.

Son otuz yılın bilim ve teknolojide getirdiği başdöndürücü birikim, insanı kendi mucizesi karşısında şaşkına çevirmiş ve kazanılanlar yanında birtakım kayıpları da beraberinde getirmiştir. Sağduyu sahibi hiçbir insanın, güneş sistemi içinde yayıldığımız, Samanyolu'nda yeni dünyalar aradığımız ve hatta evrenin sınırlarını zorladığımız günümüzde, bir dünyalı olarak gerçek uygarlık yolunda ilerlediğimizi, daha doğrusu teknolojik ve bilimsel atılımlara paralel insani değerlerimizi de ileriye götürdüğümüzü söyleyebilmesine imkân yoktur.

Belki günümüz Yunus'ların, Mevlâna'ların günü değildir. Belki Bertrand Russel dünden bugüne uzayan güçlü bir köprüdür ama, bugünün katı maddeci insanı, bu hümanistleri 'skolastik' ya da daha hafif deyimle 'ütopik'görebilir. Ama günümüz insanının da görmezlikten gelemeyeceği bir gerçekle burun burunayız bugün. Bu gerçek, insani ilişkilerimizdeki sorumsuzluk, sevgisizlik ve saygısızlıktır. Katı bir yargının ifadesi değildir bu, utanç duyularak söylenen bir gerçektir.

Bütün bunlar "Dinozorca"nın bana düşündürdükleri. Özgür düşünebilmek, ne ise o olmak, ne ise o olmayı engelleyen kişilere, koşullara yüreklilikle karşı koymak da... Size yakıştırılan sıfat 'dinozor' olsa bile.

İçtenlikli, ödünsüz bir kültür adamı olan İnce, "Benim sözüm yazara." diyor ve ekliyor. "Her türlü iktidara ve riyakâr okura karşı dikkatli ol! İktidar işverenin ve riyakâr okur müşterin değildir. Riyakâr okurların davranışları da umudunu kırmasın. Çünkü onlar aynaya bakınca kendilerini değil, bir başkasını görenlerdir ve resmi yazar ile namusuyla bağlanmış yazar arasındaki farkı görecek bilinçten yoksundur; bir çöpçatana gereksinimleri vardır..."

Yazarla okurunu çöpçatansız buluşturan bir edebiyat dünyası hepimizin arzusu kuşkusuz. Ancak, okurla yazarın karşılaşmasını engelleyen yüzlerce pürüzün olduğu da bir gerçek. Ne yazık ki "gemisini kurtaran kaptan" düzeni yayın dünyasında da egemen. Hal böyleyken, bir yazısında, kitapların birer tüketim malı gibi tanıtılmasından şikâyet etse de kendisi, "Dinozorca" ile okur arasında çöpçatan konumunda olmanın bana verdiği zevki itiraf etmeden geçemeyeceğim.

SERPİL BAYTAŞ

AYDIN ÖZTÜRK:

En büyük düşüm kendim olmayı şair kişiliğimle başarmak

Bir Sevgi Kırılmasıydı / Şiir / Berfin Yayınları

● *Sevgili Aydın, "Bir Sevgi Kırılmasıydı" senin "Yanardağ Sıcağında"dan sonra ikinci şiir kitabın. Bu ikisinin arasında bir romanın "Bilirim Dayanır Yürek" ve deneme/eleştiri türünde "Derin Nehirler Gibi" adını verdiğin bir çalışman daha yayımlandı. Şiir-roman-deneme/eleştiri ve yine şiir. Neden?*

– Ben kendimi mütevazi bir deyişle "arayış" diye nitelendirdiğim kesim içerisinde sayıyorum. Şiir-roman-deneme/ eleştiri derken, *"Bir Sevgi Kırılmasıydı"* ile gelen şiir, gittikçe arayışımı belirgin bir şekilde şiire kenetledi galiba.

● *Şiirlerinin hemen hepsinde içten içe akan kızgını, kahırlı, sevecen ve umut dolu bir nehir gizli. Bu nehri besleyen kaynaklar neler? Kısaca kendinden, yaşamdaki şiirden söz eder misin?*

– Böyle bir ülkede yaşıyor olmak; kızgınlığı, kahrı, sevecenliği ve umutlu olmayı, duyarlı olmayı insan yaşamının daha da ayrılmaz parçaları haline getiriyor. Bir de insanın ruh mühendisliğine, duygu mühendisliğine soyunuyorsan, içinde çırpınan okyanusların derin sarsıntılarını, okurken yeniden üreten okuyucunun kıyılarına köpük köpük serme duygusu, yaşamının en güçlü anlamı oluyor. bilincindeki şarkı gittikçe coşan korodan insan sesleriyle tutuşup, sıcaklığıyla sarıp sarmalıyor. Yani insanı içtenlikli bir kucaklama biçimi. İşte yaşamımdaki şiir de bu...

● *Son kitabında da olduğu gibi: "Giderken/ gözlerin/ iki paslı çiviydi/ çakıldı yüreğime" gibi vurucu, kısa şiirlerin yanısıra "Bir Sevgi Kırılmasıydı" gibi uzun soluk gerektiren şiirlere de yatkınlığın var. Şiirinde içerik ve biçim birbirleriyle uzlaşmış durumda. Oysa "nişangâh, kenetlenmek, hücre hücre bedenin tutuşması, hırıltılı bir soluk vb..." ilk bakışta şiire aykırı duran sözcükleri de seviyorsun. Burada içerik kaygısının bazen biçimin önünde gittiğini söylemek mümkün mü?*

– "...Şiir duygularla değil, sözcüklerle yazılır..." diyen ozanın vurgulamasını anımsayacak olursak, dizelerdeki tek tek sözcüklerin seçiminin ne denli önemli olduğunu bir kez daha hatırlatmış oluruz. Şiirin armonik örgülenişine oturmayan sözcükler aykırı sesler gibi kulak tırmalarlar. Ve bu eğreti duruş bütün yapının estetik duruşunu zedeler. Şiir duyguların üzerinden sarkan ceket gibi kalır.

Ancak bir de aynı yapıtaşlarından farklı mimarların kendi tarzlarını uygulayıp, yakaladıkları özgün mimariyi düşünelim. Pekâlâ aykırı biçimli taşlar, en çılgın renkler, güzelce buluşabilirler. Ben şiire aykırı düşecek sözcükler düşünemiyorum. Sadece içerik kaygısıyla belirli frekanslara kilitlensin diye veya belirli imajlara göndermeler yapmak duygusuyla şairin sözcükleri zorlamasından söz edebiliriz bence. Bu anlamda sözcükleri zorladığımı söyleyemem. Benim tarzım demek daha doğru olur.

● *Şiirlerinde geçmişi güncele taşıyıp, günceli geleceğe dönüştürme çabaları hayli yoğun. "Saf şiir" ya da şiirin işlevselliği konusunda ne düşünüyorsun?*

– Geçmiş, güncel ve gelenek şiirin soluğunda zamanın uzak dilimleri değil. Tersine iç içe ve yanaşıktırlar. An kadar bir kısalıkta, okuyanı hızına uydurarak bütün zamanları dolaştırır. Kiminde zamanın sararmış yapraklarını çevirir, kiminde çağdaşlarına göre fantastik ve geleceği görmede kahin sezgiciliğindedir.

Eğer "şiirlerimde geçmişi güncele taşıyıp, günceli geleceğe dönüştürme çabalarında hayli yoğun"luk varsa, doğru yoldayım demek.

● *"Seninle/ sokakları yıkayan/ yağmurun sesiyle/ uyumak tadındadır/ zaman" diyorsun. Günümüzde yabancılaşma, bireyleşme ve şairin durması gereken yer ve aşk dersem, kısaca neler söylersin?*

– Günümüz yabancılaşma efektlerinin işgalinde. Neredeyse insana ait her şey –yatak odalarımız, duyum eşiğimizin ötesi, beynimizin bakir bölgeleri...– bir yerlerde belirleniyor. Göz açıp kapayıncaya kadar sarıldığımız sıcaklıkları kırıp parçalayarak, sırıtık suratında mağrur bir ifadeyle yenilmiş(!) gözlerimizin içine bakıyor. Birey olmak neredeyse her değeri köklerinden pervasızca söküp koparan bu azgın fırtınanın önünde tutunmakla mümkün. Ki birey olmak da çoğunda bireysellikle karıştırılıyor.

Böyle bir dünyada şair insanın içinde kararmaya yüz tutmuş közleri harlandıracak demirci körüğünün kollarına asılmalıdır. O ateşi canlandırmalıdır. Tutuşan sesi sönmüş sevgileri uyandırmalıdır.

Aşk dersen: "Derin Nehirler Gibi" adlı deneme/eleştiri kitabımda da altını çizdiğim gibi, yüreğimize akan sıcak bir nehirdir. O nehir boyunca insana gidebilmektir. Hiç ulaşılamama riskini taşısa da.

● *"Düşündün mü hiç/ sonra/ ne taşır seni/ insan ömrü kısalığında/ ışık hızı varılamayan yıldızlara/ şair düşünden başka diyorsun". Senin şair düşlerinden söz edelim mi biraz? Şair düşü sence aynı zamanda başkalarının da düşü olabilir mi? Öyleyse başkaldırı ve estetik dersem?*

– Ayten, bu sorun oldukça zor. Öncelikle bunu belirteyim. Diyelim ki düşlerimin binlercesinden söz ettim. Yanıtları söyleşinin çerçevesine nasıl sığacak? Sonra bir de şairin düşlerinden söz etmek biraz tehlikeli değil mi? Şairler çoğunlukla sanık sandalyelerinde. Ne yazık ki bu da sadece güne ait bir gerçeklikte değil, bin yıllardır böyle. Böyle de, imparatorlar unutulmuş, şairler kalmış belleklerde niye?

Peki şairler –kirlenmiş yürekleri sıkıştırır diye– düş kurmaktan vazgeçerler mi? Asla. Şair başkaldırısız, başkaldırı "şiirsel fikir"den yoksun olamaz.

Şair imgelerin çiçek bahçesi gibi boy attığı solukları, insani özlemlerin keşfedilmemiş güzelliklerinin ateşini üfleyen kaval sesidir, dağ yamaçlarından yankılanıp gelen.

Sonra şairin başkaldırısının zamana karşı direnen en büyük zırhı estetiktir. Bunu uzun uzadıya anlatmama gerek yok. Ortak şair duyarlığımızda bu bilinç var. Madem "şiirsel fikir" estetiğin özüdür, estetik ve başkaldırının ortaklığı herhalde en güzel şekilde şiirde buluşabilir gibi geliyor bana.

En büyük düşüm kendim olmayı şair kimliğimle başarmak desem, bir nebze de olsa sorunu yanıtlamış sayılırım.

AYTEN MUTLU

FE YAYINLARI

"Yayıncılıkta yeni bir boyut"

GÜNLERİMİZ
Yağmur Atsız
Genişletilmiş 3. Baskı

KIŞ BAHÇESİ
Pablo Neruda
Çev: Nice Damar

SEÇMELER
Arthur Rimbaut
Haz:Faruk Sur

BİZ ÖLMEYİZ
Doğan Öz
Genişletilmiş 2.Baskı

YARGILAYAN ŞİİRLER
Doğan Ceren
Fatoş Aslan
Muharrem Aslan

OLOF PALME VURULDU
Hans Holmer
Çev: Mehmet Ali Yula

İLKYAZ TÖRENİ
Hüseyin Atabaş

AYKIRI YAŞAMAK
(Toplu Şiirler I)
Şükrü Erbaş
2.Baskı

AYRILIK MEVSİMİDİR, KARARLAR ALMALIYIZ
Atila Çınar
Genişletilmiş 2. Baskı

ŞİLİ'NİN TAŞLARI
Pablo Neruda
Çev:Nice Damar

ÖLÜMLE ALAY
Pablo Neruda
Çev:Aytekin Karaçoban

POLİTİK ŞİİRLER
Paul Eluard
Çev:Faruk Sur

DİLDEN DİLE SEÇMELER
"MAYA"
Çev:Ülkü Tamer

HALK EDEBİYATI BİLGİLERİ
Metin Turan

SEVDA TÜRKÜLERİ
Çev:Eray Canberk

BASKIDAKİ KİTAPLAR

BİR MENDİL GÖKYÜZÜ
Metin Demirtaş

METAFİZİK VE GÜLÜMSEME
Kenan Sanalioğlu

BABİ YAR
Yevtuşenko
Çev:Ülkü Tamer

AŞK ŞİİRLERİ
Bertolt Brecht
Çev:Kerem Çalışkan

DİL VE POLİTİKA
Ragıp Gelencik

İYİMSER VE KEDERLİ
(Toplu Şiirler II)
Şükrü Erbaş

TANÇİÇEĞİ
Yekta Güngör Özden

KÜLTÜR VE TARİH
Vadim Mejüyev
Çev:Suat H.Yokova

UZAK KIYILAR
A.S. Puşkin
Çev: Halûk Madencioğlu

Genel Dağıtım:
Ankara: BİLİM, SANAT, İMGE
İstanbul: BİLGİ, SAY, PAPİRÜS
İzmir: İLERİ, KÜLTÜR

fe YAYINLARI

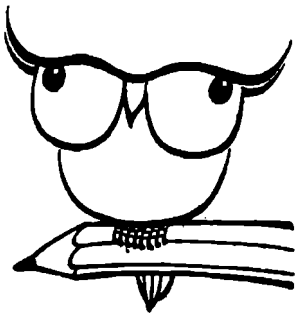

BayKUŞBAKIŞI

Hazırlayan: Hazerfen Hezeyan Çelebi

THINK-TANK

SÜBYAN YAZARE İMALATINA ANALİTİK BİR YAKLAŞIMMMM...

Efendi(leri)m(iz); iki aydır yayınladığımız gelecekten ve gaipten haberler veren THINK-TANK'imiz yüzünden o kadar tepki aldık ki, az kalsın KATRAN VE TÜY infazına maruz kalacaktık. Bu memleket adam olmaz demişlerdi ve yüz sene önce inanmamıştık. Lakin görülüyor ki aydın ve aşkın kişiliklere sahip olması zorunlu olan yazın dünyamızın duayenlerinin bırakalım hafif dokundurmacaları, statüye azıcık dil uzatan berber muhabbetlerine bile tahammüleri yok...

Sonuçta katran ve tüye maruz kalmadıksak da dergimizin yönetmeninin hışmına uğramaktan da kurtulamadık. Bazı vaadlerin üstüne çarpı kondu, sayfa artırım talebimiz askıya alındı bazı GADDARANE proje ve yazılarımız tırpanlandı. Anlayacağınız biraz sıkıştırıldık. Ama biz bütün bu eğlenceye girişmeden önce peşinen hepinizden özür dilememiş miydik?..

Her neyse sonuçta kendimizi daha fazla helak etmeyerek işbilir işadamlarına beyin fırtınaları sunmak olan asli faaliyetlerimize avdet etmeye karar verdik.

CAĞALOĞLU HİKÂYELERİ
Tekmili Birden Tefrika
DAĞITIMCI ÇIRAĞI ZİKO

BÖLÜM 3

Beklemez mi Ziko? Bekler hem de yıllarca bekler... Hem de bir büyük yazar adayı olarak sakıt olup bekler de, kan kusar da kızılcık şerbeti içtim der bağrına taş basar.

Neler neler görür Ziko... Dişten tırnaktan artırılmış, bir büyük idealin insanı olma tutkusunun sonucunda kitap basmaya ayrılmış, yenmemiş içilmemiş paraların nasıl kurda kuşa yem olduğunu görür de gene de dönmez yolundan.

Çaylak yayıncı adaylarının tomarla para harcayıp bastığı çiçek gibi kitapların itilip kakıldığı dağıtımcı raflarını, kitapçı vitrinlerini görür de içi kan ağlar, görmezlikten gelir. Ama en çok da ona eleştirmenlerin rakıdan kafayı kaldırıp da tek bir kitapla cidden ilgilenmemeleri koyar.

Artık iyiden iyiye dolan Ziko cuma öğleden sonraları, malum tahsilat günlerinde kapılarını aşındıran bıyıkları yeni terlemeye başlamış mağdur yayıncı adaylarının kibarca baştan savılmalarına artık dayanamaz olur. Bu düzen böyle mi gidecek diye isyan planları yapmaya başlar kafasından.

Ama kolay mı Ziko... Burası ana kucağı değil Ziko... Burası Cağaloğlu Ocağı Ziko... Burada adamlı kadı eşeğinden uslu ederler Ziko. Bura göründüğünün aksine bu memleketin en tutucu piyasasıdır Ziko... Biraz daha hırpalanan Ziko... Yaratıcılık, san'atçılık, aykırılık, marazilik falan feşmekan sakın aklından geçmesin Ziko... Biat et ve bu kaldırımları yıllarca çiğne Ziko... Herkesle hoş kişi geçin ve itaat et Ziko... O zaman bu piyasanın da sana bahşedeceği bazı ödüller olacaktır Ziko... Bunu sakın aklından çıkarma Ziko...

Hezeyan ABLAN/ABEN kurban olsun sana Ziko...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜMÜN SONU

SON ÜÇ AYIN EN SIKI PASLAŞMALARI

Bu dönemki ilahi edebiyat mahkemesi oturumları son derece tartışmalı geçti. Çünkü divan başkanlığı HEZEYAN'daydı. HEZEYAN sanıklardan üç tanesinin Taksim'de ipe çekilmesini önerdiyse de mutedil jüri üyeleri ağır bastı ve caydırıcı yanı ağır basan cezalara hükmedildi.

1. SANIK: Selim İleri
   VAKA MAHALLİ: Milliyet Gazetesi Sanat sayfası 16/7/93
   ŞEFAAT YÖNÜ: ESKİ'Z
   İSNAT EDİLEN SUÇ: Reklamcılık yasasına muhalefet. 'Bu kadar da olmaz ki'dedirtecek düzeyde, dergi P.K.'sı Hesap no'su, bordrosu vererek yardım kampanyalı kayırma.
   HÜKÜM: Sanık hüsnüniyetli görülmüştür. O yüzden de sakin bir tatil beldesinde bir yaz rehabilitasyonda tutulması (mesela Her Gece Bodrum) uygun görülmüştür. Ceza infaz edilmiştir.

2. SANIK: PANDORA KİTABEVİ ve zalim işadamı Hüseyin Sönmez.
   VAKA MAHALLİ: Mezkur mahal. (Beyoğlu)
   ŞEFAAT YÖNÜ: HİL YAYIN ve de bazı ahbab-ı taallukat.
   İSNAT EDİLEN SUÇ: Naylon Best-Seller Sular listesi hazırlamak.
   HÜKÜM: Mahkeme heyeti kimlik tespitinde bir süre bocaladı. Çünkü; sanık, tanık, cürümdaş, şefaat alan yayınevi vs. hepsi aynı kişi çıktı. Pandora'nın listelerine HİL'in rotasyonla tepeden oturduğu sabit görüldü. Pandora'nın listeleri KAYYUMA devredildi. (Hüseyin affet! Bilmiyorsun ama ben senin çok yakınınım, amma 'Bağrıma taş basarım, babam olsa asarım... HHÇ)
3. SANIK: Halil Nebiler
   VAKA MAHALLİ: Cumhuriyet Kitap Ek1. 15/7/93
   ŞEFAAT YÖNÜ: YILMAZ ERDOĞAN ve Hüzünbaz Öyküler

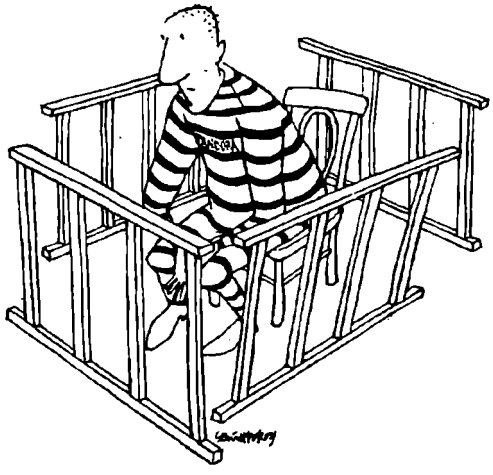

İSNAT EDİLEN SUÇ: 'Hüzünbaz Öyküler' adlı telif yazısında, harbi kardeşine emprazaryoluk yaparak (artis acanlığı) fason şöhret imalatına girişmek.
HÜKÜM: Sanık suçunu ikrar etmiştir, bizatihi kendi yazısında. Bu yüzden edebiyat gemisinden 'tahlisiye' edilerek küreksiz bir sandalla okyanusa salıverilmiştir. Orada 'Devlet' adıyla nam salmış bir heyula hakkında kitap hazırlaması tavsiye edilmiştir. Bu işi yapabildiği bidayette görülmüştür.

4. SANIK: Muzaffer Buyrukçu
VAKA MAHALLİ: Cumhuriyet Kitap Eki. 15/7/93
ŞEFAAT YÖNÜ: Erhan Bener ve 'Anafor'
İSNAT EDİLEN SUÇ: Kendi tertibinden olan meslekdaşına methiye dizerek tertipçilik ve partizanlık.
KARAR: Heyet 'Sanki biz okumadık' diyerekten suçu sabit görmüş ve vahşi denemecinin serinleyerek kendine gelmesi için Kuzey Buz Denizi'nde bir 'ANAFOR'a sarkıtılmasını caiz görmüştür.

YAZIN DÜNYASINDA OUT

* Büyük kültür insanı Aziz Üstel ve 'Beklerim efendim' diskuru.
* Moda Koço.
* Meditasyon ve Budizm.
* Duygu Asena ve 'mini' söylemi
* Boat on the River'ı olur olmaz her yerde sokuşturmak.
* Yeni tanıştığı insanlarla senli benli konuşmak.
* Interstar, sermaye sponsörü spiker-yazarlık ve Maskot Meriç.
* Mahir Öztaş.
* Sahte diksiyon ticareti artı Gürzap and the GANG (ve çetesi).
* 'Çok özel' yaftası.
* Yazarların evi'ler.
* İyi Şeyler'ler.
* Paspal yerli komedyenler ve paspal olmadıkları halde Ferhan Şensoy ile Müjdat Gezen
* Büyük gazetelerde ekonomi köşesi kapatmış vamplar.
* Kolay yoldan ..... sahibi olmanın maniyoları olarak şiir kitapları.
* Mahur Beste, Müjgan, Ahmet Kaya ve ağlaşan erkek çeşidi.

* IN

* Özdemir İnce'nin hakkını teslim etmek.
* Paul Bowles gibi olmayı kafaya koymak.
* Münih Birahanesi ve İngiliz muallimlerin köşesi. (Kadıköy)
* İkili konuşmalarda terapist gibi davranmak.
* Türkiyeli'nin tercihi Emre Aköz ve Penthouse.
* Evlerde 'party' düzenlemek.
* Yayınevlerini ajans şemsiyesi altında açmak.
* Osmanlıca sözcükler.
* OYA-BORA ve iktibas şarkıları: Le Temps Des Gitanes-KUDUZ-EMİR KUSTURICA. Goran Bregoviç himayelerinde...
* Hilmi Yavuz'un diksiyonuna hayranlık.
* Büyük adam olmanın öncel bir hamlesi olarak şimdiden mektuplaşmak.
* İşe yaradığından değil, bir fantazi olarak modemleşmek.
* Ezelden beri Türk Sanat Müziği müptelasıymış gibi davranmak.
* Sağcı edebiyatı da adam yerine koymak.
* Bir köşe yazarlığı kaparak yazarlıkta rantiye olmak için radarları yükseltmek.
* Hazineler değerindeki eserlerini artık yayınlamayarak bu topluma hakettiği cezayı vermek.
* Home-Store
* Kitap tanıtıcılara komplo teorisyeni Sefa Kaplan'a zoka yutturmak için fırsat kollaştırmak.
* Sübyan yazare imalatı.
* Herkes bu yola girdiği için matruş yüzden sarfınazar.
* Bir iltimas grubuna intisab ve biat ederek yazarlıkta ikbal yollarına ısrarcı takılmak.
* 'Doldur be meyhaneci' ve Adnan Şenses...

EN GADDAR GİRİŞİMLER TOP TEN

1. Cumhuriyet-Pravda işbirliği. (-)
(Garip ama gerçek...)

2. Birikim Dergisi. (7)
.....

3. Anlatı Yerlemleri. (5)

4. Tansue'nin Taneleri. (-)
(Banal uyanıklar serisinden!)

5. DHARMA adlı meteor. (1)

6. FeKaBe hadisesi. (-)
(Nüktedan çocuklar hasılı...)

7. BayKUŞBAKIŞI. (2)
(Ortalığı karıştıran THINK-TANK ve getirdiği sorunsallar!)

8. Kitap Gazetesi. Yeniden. (10)
(Kurban şunu bir punto büyütün gözünüzü seveyim, parası neyse benden, canım çıktı billahi çözeceğim diye... Bir de soyadı önce yazmalar filan, Şiar beyin bulmacalarını geçti yahu!)

9. Şairin Atölyesi. (-)
(Bak, bunu esasında seviyorum...)

10. Hayalet Gemi Dergisi. (8)
(Aslında bütün bu gaddarları çok seviyorum ya...)

Meraklısına Not: Gaddar listemize birinci sıradan giren Cumhuriyet şaşırtmayı sürdürüyor. Aslında Pravda iktibaslarını da severek okuyorum. Ama bu durum sevgili kardeşim KAPLAN'ın kitabının ismini terennüm ettirdi bana: TARİH TEREDDÜTTEN İBARETTİR...

BİRİKİM hepimizin gizemli bir hayranlıkla on yıllardır takip ettiğimiz bir dergi... Gaddarlığı da listemizi bütün zamanların en uzun liste albümü DARK SİDE OF THE MOON kadar meşgul edeceğe benzer. Cerbezesi 'gaddar'lığında bana kalırsa. Ama bir de adem donu giyip biz hakire yeksanlarla mütalaa etseler.

Gaddar bir ay geçirmeniz dileğiyle...

BANA YAZMAK İSTERSENİZ:
BAYKUŞBAKIŞI-HHÇ
VARLIK DERGİSİ CAĞALOĞLU YOKUŞU,
EDES HAN NO: 40/2
34440 İSTANBUL

BABAVATAN/ Robert Harris / Ümit Yayıncılık / 360 sayfa

"Babavatan", Nazilerin kutsal toprağı, "üstün" Alman ırkının yurdu. Ren Nehri'nden Urallara dek uzanan, 3. Reich'ın merkezi olarak, Hitler'in mimarı Albert Speer'ın tasarladığı Berlin'in civcivli, düşsel dünyası üzerine kurulu bir roman. Başkişisi, Berlinli bir müfettiş, Kripo'dan, bir genç adam. Göldeki cesedin kim olduğunu, adamı kimin öldürdüğünü araştırırken, aşk ve macera arasında Nazilerin günümüzde de dirilen acımasızlıklarıyla karşılaşıyor. Kitabı dilimize Belkıs Ç. Dişbudak çevirmiş.

TOPLU OYUNLARI I/ Güngör Dilmen / Mitos-Boyut Yayınları/231 sayfa

Güngör Dilmen'in toplu oyunlarının ilki mitolojiden yola çıkarak yazdığı "Midas Üçlemesi". Bu üçlemeyi meydana getiren oyunlar ise Frigya Kralı Midas'ın büyüklük tutkusunu ve halkı aldatmasını işleyen *Midas'ın Kulakları*, altın ve paraya tutkusunu ele alan *Midas'ın Altınları* ve mitologyada yer alan kördüğümün çözülmesini anlatan *Midas'ın Kördüğümü*.

GÖL/ Yasunari Kawabata / Can Yayınları / 120 sayfa

Nobel Edebiyat Ödülünü alan (1968) ilk Japon yazarı olan Kawabata, bir saplantının öyküsü olan *Göl*'ü, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yazmış. *Göl*, erişilmez kusursuzluğun, uzaktan hayran olunan, ama ulaşılamayan güzelliğin ardına umutsuzca takılmış bir adamı, hangi suçtan dolayı kaçtığı bilinmeyen evsiz ve yurtsuz bir kaçağı anlatıyor. Bu kaçak, önüne geçemediği bir özlemle sokakta rastladığı güzel kadınların peşine takılmaya itilen Gimpei adlı kahraman. Onun tek arkadaşı olan gerçeklik, kalıcı bir çirkinlikten başka bir şey olmadığı için kadınlar hep güzel, hep uzak kalmak üzere önünden geçip gidiyorlar Gimpei'nin. Romanı dilimize Ülkem Gürpınar kazandırmış.

GÖKYÜZÜ BAHANEYDİ/ Muzaffer Özdemir / Dharma Yayınları / 61 sayfa

1961 doğumlu şair-besteci Muzaffer Özdemir'in 1992'de yayımladığı Gökyüzü Bahaneydi adlı şiir kitabının ikinci basımı yayımlandı. Özdemir, bestelediği bazı şiirlerinin notalarının da yer aldığı bu kitaptaki *Hasret* (III) adlı şiirinde şöyle diyor:

Ne zaman bir kasaba caddesi özlesem
Durur gölgeme bakarım

BİLDİĞİN GİBİ DEĞİL!/ Ali Erdoğan / Papirüs Yayınları / 87 sayfa

"Kim bu Ali Erdoğan? Kaça ayrılır? Başkenti neresidir? Sönmüş yanardağı var mıdır? En uzun akarsuyu hangisidir? Para birimi nedir?" Sorularını merak edenlere Ali Erdoğan, tiyatro oyuncusu olduğunu, Nokta Tiyatrosunda oynanan *Yollar* adlı bir kabare ve *Pazar Şenliği, Eğlence Molası, İşte Gördüklerimiz, Merhaba Gece, Biz Bize Benzeriz, Dünya Hali, Zeki-Metince, Kokteyl* programlarına parodiler yazdığını ve bu parodilerin çoğunda oynadığını söylüyor. Onu yazmadan oynadığı *Portatif Hüseyin* adlı diziden de tanıyoruz. *Bildiğin Gibi Değil!* ise onun 'proteze dokunur öyküler'i.

GÜNÜMÜZDE GELENEKSEL TÜRK SANATI/ Henry Glassie / Pan Yayıncılık / 77 sayfa

Amerikan Folklor Cemiyeti onur üyesi Prof. Henry Glassie'nin geleneksel sanata nasıl baktığını, onu yaratan insanı ve çevreyi nasıl incelediğini bu kitapta bulmak mümkün. Glassie, Türkiye'de Çanakkale'den Van'a dek yaptığı gezilerdeki gözlemlerini şu sözlerle ifade ediyor: "Oralardaki insanların sanat yaratmalarını nasıl ciddiye aldıklarını, nasıl 'aşk ile' eserler verdiklerini öğrendim. Bu yaratma çabası yüksek sınıf yaratmalarından hiç farklı değildi."

ODA, POSTER VE ŞEYLERİN KADERİ/ Murathan Mungan / Metis Yayınları /68 sayfa

Murathan Mungan *Yaz Geçer* adlı şiir kitabından sonra 1988-1993 arasında yazdığı şiirlerini *Oda, Poster ve Şeylerin Kaderi*'nde topladı. Ancak kitabın içindeki bölümler kitabın adının sonundan başına doğru kayıyor: Şeylerin Kaderi, Poster, Oda. Mungan kitabın sonuna bir de *duvarlar, dolaplar* ve *dosyalar* eklemiş.

SÜRGÜNDEN İNTİHARA/ Yayına Haz: Ahmet Mehmetefendioğlu / Arba Yayınları/ 124 sayfa

Bu kitapta *Dr. Reşid Bey'in Hatıraları*'nı derleyen Mehmetefendioğlu Dr. Reşid Bey için, "siyasal ve sosyal tarihimizde yakın fakat bilimsel olarak oldukça sınırlı araştırılmış bir dönemin; İttihat ve Terakki'nin kurucu üyelerindendir. İttihatçılığı kadar Birinci Dünya Savaşı'nın en kritik yıllarında yaptığı valilik görevleriyle de ün yapan Dr. Reşid Bey, savaş süresince kendi bölgesinde meydana gelen siyasi ve sosyal dalgalanmaların en hafif biçimde atlatılması yolundaki politikaları da kesin bir kararlılık içinde yerine getirmiştir." diyor.

DÜNYADAN SEVGİLERLE / Korhan Eliçin / Kavram Yayınları / 120 sayfa

Korhan Eliçin Dünya'ya ve Dünyalılara uzaktan bakarak kaleme aldığı "Ölüm Sorunu Üzerine Materyalist Bir Çözümleme" ve "Hayata Karşı İnsan" başlıklı iki kısımdan oluşan bu raporun ana hatlarını şöyle çiziyor: "İlk kısım iskelettir. Her türlü inşaatta, bildiğiniz gibi, önce iskelet ya da esas yapı oluşturulur; fakat İSKELET SOĞUKTUR. Bu soğukluğun nedeni, onda "kuru" bir bilimselliğe dayalı teknik yaklaşımların egemenliğidir. Yine de, iskeletin sizin ilginizi çekeceğinden hiç kuşkusu yok; çünkü, o sizin hikâyenizdir... Raporumun ikinci kısmı iskeletin etidir ve buradaki anlatımı görece sıcak bulmanız elbette çok doğal olur."

ÖLÜ DOĞA / André Verdet / İyi Şeyler Yayıncılık / 32 sayfa

1913 doğumlu André Verdet için 'Güney Fransa kırlarının, Provence köylerinin, Camargue ovalarının ozanı' deniyor. Çok sayıda şiir kitabı, sanat üstüne denemeler ve bir romanı yayınlanan Verdet, Jacques Prévert'le birlikte 1948 yılında yayınladıkları "Histoires" (öyküler) adlı şiir kitabıyla ün kazanmış. Eski Provence ozanlarından çevirileri bulunan, resimle uğraşan bu ozanın şiirlerini dilimize Samih Rifat çevirmiş.

YAŞANTININ POLİTİKASI / R.D. Laing / Vadi Yayınları / 160 sayfa

1960'lı yıllarda 'delilikte keramet vardır' tartışmasını ortaya atan psikiyatrist R.D. Laing, kurumların, grupların ve ailelerin hem bozuk hem de bozucu, rahatsız edici olan etkileşim biçimlerine odaklanan çalışmasıyla önemli bir konuma gelmiş bir doktor, aynı zamanda şiiri ve felsefeyi harmanlayan bir şair. Kitabın çevirmeni Kemal Sayar, psikiyatri mesleğinde kendisine üstad bildiği R.D. Laing için "insanı şeyleştiren bir psikiyatrist anlayışı sarsmakla kalmamış, modern çağın karanlığını haykıran bilge kimliğiyle, bir dönem Batı dünyasında gönül odağı haline gelmiştir." diyor.

NAZİK ADINDA BİR KADIN/ Haydar Dümen / 160 sayfa

Haydar Dümen *Nazik Adında Bir Kadın* adlı bu romanını Yunanlıların Uşak'ı işgali sırasında yaşanan bir olaydan yola çıkarak yazmış. Kitabı için, "Nazik'in Atina'daki yaşamını, otizmini, yavaş yavaş şizoidi'nin sınırlarını zorlamasını, zaman zaman nörotik davranışlarını, etnik özellikleri, kültür ve din ayrılığının ağırlıkları altında, ego'nun nasıl yavaş

yavaş dağıldığını id ve süperego çatışmalarını ve daha pek çok öğeyi, psikolojik temellere oturtmaya çalıştım." diyor. (P.K.19 Gümüşsuyu-İstanbul)

RANDEVU HAZIRLIĞI/ Halil İbrahim Özcan / Metis Yayınları

Randevu Hazırlığı, çeşitli dergilerde şiir ve öyküleri yayımlanan Halil İbrahim Özcan'ın ilk öykü kitabı.
Yaşanmış acıların, kırıklıkların, heyecanların, beklentilerin, ihanetlerin, yaşandığı dönemdeki etkilerini ve bunların zaman içinde kişide bıraktığı izleri, yaptığı tahribatı bilincin derinliklerinden, bilinçaltından çıkararak, toplumsal ve bireysel şizofreniye uygun bir dille kurmaya çalışan on öykü yer alıyor kitapta.

OLAYLAR VE İNSANLAR (5) / Hasan Pulur / Bilgi Yayınevi / 324 sayfa

"Olaylar ve İnsanlar (1)"den "Olaylar ve İnsanlar (5)"e gelinceye kadar, ülkemizde, insanımızda, yaşadığımız olaylarda, bir kalem ustasının tanıklığını ve toplumumuzun olumlu, olumsuz değişimini kimimiz öğrendi, kimimiz bilgilerini tazeledi. Bu son cilt, 1988-1990 dönemine ayrılmış. Kitabın önsözünde Metin Toker, Pulur için "Onun da sevdiği insanlar bulunur, sevmedikleri de. Ama bu sevse de, sevmese de onu hiç kimseye karşı peşin hükümlü yapmaz. Zaten bundan dolayıdır ki yazılarının başlığı 'Olaylar ve İnsanlar', onların gerçek tabiatını aksettirir. Ne sadece olaylar, ne sadece insanlar. Olayların içinde olayların karşısında insanlar: Hasan Pulur bunu anlatır. O kendine has tatlı üslubu ile." diyor.

ŞANS MÜZİĞİ / Paul Auster / Can Yayınları / 208 sayfa

Paul Auster günümüz Amerikan romancılığının en büyük ustalarından biri. Daha önce ülkemizde "Ay Sarayı", "Yalnızlığın Keşfi", "Son Şeyler Ülkesinde" adlı romanları yayınlanan Auster'in, Seçkin Selvi çevirisiyle dilimize kazandırılan bu yeni romanı tüm Amerika kıtasına yayılan geniş bir alandan başlayıp Pennsylvania'daki bir çayırlıkta iki kişinin ördüğü duvarda noktalanıyor. O iki kişinin bu işe nasıl bulaştıkları, işin koşulları, tümüyle şansa bağlı olarak gelişiyor. Gerilimle coşkuyu aynı anda aktaran roman, her türlü kötülüğe ve haksızlığa uğrarken, bunların karşısında bizim de yapabileceğimiz küçük ama değerli şeylerin öyküsü.

KÜLTÜR/ Raymond Williams / İletişim Yayınları / 255 sayfa

Son derece farklı anlam tonlamalarıyla da olsa "kültür" üzerine konuşmayan yoktur. Belki de doğası gereği, insanoğlunun en ortaklaşa yarattığı bir şey olmasından. Raymond Williams da söz alıyor; hayatının büyük bir bölümünü adadığı bu insani atlasta hem en beklenmedik yerde görünüveren, neredeyse unuttuğumuz duraklarda konaklayan bir seyyah gibi gezerek, hem de kendince uygun bir gezi güzergâhı önererek. Williams, katı kurumlara giriyor, gevşek birliktelikleri inceliyor; toptancı indirgemeci kültür teorilerinden metropollerin sokak aralarına; sınıf fraksiyonlarından asi, aykırı, karşı koymacı gruplara, kültür piyasasından entelektüellere karmaşık ve zorlu bir gezinti bu.

PİR SULTAN ABDAL/ Battal Pehlivan / Alev Yayınları / 210 sayfa

Kitapta büyük halk ozanı Pir Sultan Abdal'ın yaşamını anlatıyor Battal Pehlivan. Osmanlıya başkaldırdığı için asılan Pir Sultan Abdal'ın Anadolu kültüründe önemli bir yeri var. Şiirlerinin etkisi kadar yaşam biçimiyle de bir sembol olmuş. Pehlivan, kitabını 2 Temmuz'da Sivas'ta Pir Sultan Abdal'ı anma etkinlikleri sırasında yakılarak öldürülen 37 kişiye ve Rıfat Ilgaz'a adamış.

YAŞANMIŞTIR/ Esra Zeynep / Broy Yayınları / 112 sayfa

İlk şiirlerini Varlık dergisinde yayınlayan Esra Zeynep, şiirlerini "Yaşanmıştır" adlı bir kitapta topladı. "Büyüyünce çocuk olacağım" diyen Zeynep'in kitabında Attilâ İlhan'ın önsözü var: "Esra Zeynep'in tabiatında sabit olan şey, değişkenlik; bu onu hem çelişkilere sürüklüyor, hem karşıtlıklara; böyle bireysel bir diyalektiğin dışavurumu, şaşırtıcı bir iç dünya görüntüsü olmayacak mı? *'Yaşanmıştır'*ı genç bir şairin ilk kitabı gibi okumamak lazım;... yıllardır dur durak bilmeksizin yazılmış, asla yayınlanmamış, yüzlerce şiirin gizli büyüsünü, görünmez mıknatısını içeriyor; bir anlamda hepsinin bileşkesi."

HAKKATEN/ Ceviz Ali Hududi / Yön Yayıncılık / 276 sayfa

Ceviz Ali Hududi haftalık bir derginin sayfalarında haftalarca "Hakkaten" başlıklı bir sayfadan seslendi okurlara. Yön Yayıncılık bu yazıları yine aynı adla yayınladı. Ceviz Ali Hududi adını hiç duymadınız mı? Öyleyse kitaptan küçük bir bölüm, "Özelleştirme şarttır. Mesela, Sırat Köprüsü bu kapsamda niçin ele alınmasın? Bakınız, mesela şu meşhur Kevser Şarabı hadisesi. Onu özel sektöre bırakırsanız daha kaliteli elde edersiniz. Ayrıca da bir bardağı üç kişi getiriyor. Bu yanlıştır. KİT gibi işletemezsiniz."

TÜRKİYE'DE POPÜLER KÜLTÜR / Ahmet Oktay / Yapı Kredi Yayınları / 256 sayfa

Ahmet Oktay, uzun yıllar medya dünyasının içinde yer aldı, çeşitli iletişim kurumlarında edindiği deneyimler, araştırmacı kimliğini besledi. *Türkiye'de Popüler Kültür*, folk kültüründen ve üst kültürden farklı olarak ortaya çıkan, tüketiciye yönelik ürünler sunan ve kültürel değerleri yeni formüller biçiminde yansıtan popüler kültürün, Türkiye'de hangi biçimde varlık kazandığını ele alıyor. Bu olgunun yaşam alanı olan medyanın, verili düşünce kalıplarına paralel olarak nasıl bir söylem değişikliği geçirdiğini ortaya koyuyor. Yöneten ile yönetileni, varlıklı ile yoksulu, özgür olanla olmayanı, mutsuz insan ile onu mutsuz kılan toplumsal realiteyi özdeş kılan bir yanılsama yaratma işleviyle üretilen kitle kültürü, bu kitapta neşter altına yatırılıyor.

DRAM SANATI / Fehmi Efe / Yapı Kredi Yayınları / 118 sayfa

Fehmi Efe, "*Dram Sanatı*"nda tiyatroya göstergebilimsel bir açıdan yaklaşıyor. Dilbilimsel bir çözümlemeyi yeterli bulmuyor Efe, tiyatroda, anlam aktarmak üzere kullanılan göstergelerin —makyajdan, oyuncuların devinimine kadar— üç boyutlu olduğunu söylüyor. Alanındaki ilk kapsamlı çalışma olan bu kitap, şu bölümlerden oluşuyor: Dram Olayının Çağrıştırdıkları: Göstergeler; Sözcükler-Söz Eylemleri ve Müzik; Oyuncu, Giysi, Makyaj ve İzleyici; Sahne ve Ekrana Özgü Göstergeler; Yapı; Toplumsal Uzlaşımlar.
Fehmi Efe (1947), İ.Ü. İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. 1986 yılında doçent, 1991 yılında da profesör oldu. Daha önce "John Arden: Barış ve Özgürlük" adlı bir yapıtı yayımlandı.

PENTİMENTO / Lillian Hellman / Mitos Yayınları / 232 sayfa

Amerikan edebiyatının, düşüncelerinden dolayı baskı görmüş, sorgulanmış, bunlara yiğitçe karşı koymuş, dostlarını ele vermemiş kadın yazarını, Lillian Hellman'ı Türk okurları, "*Şarlatanlar Dönemi*" adlı kitabından, "*Güneyli Bayan*" adlı oyundan, "*Julia*" adlı filmden iyi tanıyorlar.
"Pentimento", ressamların üst üste yaptığı resimlerin üstekinin zamanla döküldüğünde altakinin ortaya çıkmasına verilen bir ad. Amerikan edebiyatının bu cesur kadını, anlarına dönüp, kendisinde iz bırakmış kişileri anlatıyor. Yaşamı boyunca tanıdığı, etkili kişilikleri ile unutamadığı insanlardan, dostlarından, sanatçılardan ve tabii 30 yıl beraber olduğu, polisiye roman ustası *Dashiell Hammett*'ten söz ediyor. Kitapta *Julia* filmine esas olan,

antifaşist arkadaşı *Julia* ile kendisi arasında geçen gerçek öykü de bulunuyor. Sinemaya birçok senaryo yazmış olan Hellman, bu renkli dünyadan tanıdığı ünlülerden söz ediyor: Yönetmen *W.Wyler*, yapımcı *S.Goldwin*, oyuncu *Simone Signoret, Montgomery Clift* gibi... Kitabı Türkçe'ye Filiz Ofluoğlu çevirmiş.

BÜTÜN YÜZLERİM ANADOLU / Sabahattin Yalkın / Anadolu Ekini Yayınları / 70 sayfa

"Akdeniz delisi" ve "Güney Güneşi (Hatay Şiirleri)" adlı şiir kitaplarından sonra "Bütün Yüzlerim Anadolu"da Anadolu'nun tarihinden ve doğasından yola çıkarak yazdığı şiirlerini toplamış Sabahattin Yalkın.

KIBRIS-KUTSAL ADAYA BİR GEZİ / Theodor Kallifatides / Berfin Yayınları / 86 sayfa

1938 yılında Atina'da doğan roman yazarı Kallifatides'in bu gezi anıları, Aphrodite'nin adası olarak tanınan Kıbrıs üzerine bir gezi rehberi olmaktan öte, Kıbrıs'a duyduğu sevgiyi dile getirdiği, aynı zamanda antik çağdan gönümüze kadar, her çağın süper devletlerinin adayı kullanmalarının, istila etmelerinin, iki yüz bin mültecinin öyküsünü anlattığı bir kitap niteliğinde. Kitabı dilimize Erol Sever kazandırmış.

YERGİ ŞİİRLERİ / Derleyen: Eray Canberk / Adam Yayınları / 239 sayfa

Türk Yazınından Seçilmiş Yergi Şiirleri'ni Eray Canberk ölüm tarihleri 1900'den sonra olan şairlerden başlayarak XX. yüzyıllı şairlerimizin şiirleri arasından seçtiği şiirlerle oluşturmuş. Seçkide doğum tarihleri 1960'lı yıllar olan genç şairlerimize gelene kadar yergi şiiri yazmış ya da şiirinde yergi öğesi belirgin olan 100'den fazla şairimizin ürünleri yer alıyor.

YÜKSEK TANSİYONLU ÇINAR AĞACI / Behiç Ak / Yapı Kredi Yayınları

Behiç Ak'ın yaş sınırı tanımayan çizgileriyle, Japonya'da 1986 yılı "*Asian Cultural Centre For Unesco*" tarafından düzenlenen "*Noma Concours for Children's Picture Book Illustrations*"un "Özendirme Ödülü"nü alan kitabı: "*Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı*".
Yüksek Tansiyonlu Çınar, balıkçılıkla uğraşan köyün tek ağacı. Köyün mantar çatılı, balık pencereli, çaydanlık bacalı evlerinden bakıldığında, tam karşıda, denizin üzerinde uçan bir dev gibi görünürdü. *Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı* ile bir Behiç Ak kitabı daha katılıyor Doğan Kardeş Kitaplığı'na.

İLETİŞİM YAYINLARI'NIN KÜÇÜK DİZİSİ BÜYÜYOR

"Belki orta mesafeli bir şehir içi otobüs, dolmuş seyahatinde. Uçakta. Vapurda. Belki birazcık uzayan bekleyişlerde: Durakta, sinema girişinde, bankada, devlet dairesinde... Belki gün içinde herhangi bir boşluk anı... Küçük oyalamacaların tükendiği, insanın sıkıntıdan ve heyecandan veya boşluktan kurtulmak için "boyut değiştirmeyi" aradığı... Bir şeyler okumanın imdada yetişebileceği... Ama gazete, dergi karıştırmanın "hafif" kaçacağı, hacimli bir kitaba gömülmeye yer ve zamanın, daha insan ruhunun elvermediği bir noktada... "Dış" dünyadan kısa ama yoğun, derin bir kopuş için, hem edebi değeri yüksek hem "kısa mesafeli" kitaplar... Okuma iptilâlının olmadık yerde krize yol açabildiğini bilenlere minik bir ilk yardım hizmeti."

İletişim Yayınları'nın '92 kitap kataloğunda "Küçük Dizi"yi ifadesi bu.

Evet, İletişim Yayınları'nın "Küçük Dizi"si büyüyor. 1991 yılında Yevgeni Zamyatin'in *Taşkın*'ıyla yaşam bulan "Küçük Dizi", bu tek kitapla göze görünmemiş, fark edilmemiş. Ama "Küçük Dizi"nin fikir babası Ümit Kıvanç yılmamış, yeni küçük kitaplar üretmeye devam etmiş; *Taşkın*'dan sonra *Kambur* (Şule Gürbüz), *Sarı Duvar Kâğıdı* (Charlotte Perkins Gilman), *Kuzey* (Yevgeni Zamyatin), *Kâhin* (Yi Ch'ongjun), *Ypsilon (Christof Spengemann), Üç Gün* (Yevgeni Zamyatin), *Yenilmez Köleciler* (Karen Blixen) ve *Ihlamur Ağacı* (Vüs'at Bener) diziye dahil olmuş.

Sözü geçen kitapların oluşturduğu diziye "Küçük Dizi" denmesinin sebebi, öncelikle kitapların boyutunun gerçekten küçük (11 x 16), metinlerin ise kısa olması.

Kitapları niye böyle küçük boyutta bastıklarını sorduğumda, "Kitapların sunuluşunda değişik kanallar olabilmeli" diyor Ümit Kıvanç. "Bazı metinler değişik boyutlarda sunulabilir ve boyutların değişik olması bazı metinler için gerçekten önemli. Ayrıca bu küçük kitapların daha sevimli ve ilginç olduklarını kabul etmek lazım." derken blue jean ceplerine de sığabildiğini belirterek birilerine taş atmaktan geri kalmıyor.

Şu anda sayıları dokuz olan bu sevimli kitaplara artık kitapçılarda sık sık rastlayabileceğiz. Şu ana kadar kitapçılar bu kitapları vitrine koymak konusunda, boyutlarından dolayı vitrin düzenini bozdukları gerekçesiyle nazlanmışlar. Ancak İletişim Yayınları "Küçük Dizi" için kitapçılarda ayrı birer stand oluşturma aşamasında.

"Küçük Dizi" büyümeye devam ediyor ve birkaç hafta içinde bünyesinde yeni metinleri kitaplaştırmaya hazırlanıyor: Bunlar, *Taammüden Öldürme* (Gombroviç), *Hiçlikte Randevu* (Kriton Dinçmen), *Son Band* (Samuel Beckett), *Radyo Skeci* (Samuel Beckett) ve *Mağara* (Yevgeni Zamyatin).

Yayınevine şimdiye kadar en çok tebrik sağladığı söylenen "Küçük Dizi", her yerde, her an, bir çırpıda okunmak için okuyucusunu bekliyor.

ŞULE TÜRCAN

varlık

Yıllık abone bedeli:
220.000 TL.
(Yurtdışı: 60 DM.)

Abone bedelini 119822 no'lu posta çeki hesabımıza ya da İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 158719 no'lu hesaba yatırarak, makbuzun fotokopisiyle birlikte aşağıdaki kuponu doldurup bize gönderiniz.

ABONE KUPONU

Ad, Soyadı .....
Adres .....
. .....
. .....
Posta kodu .....
Tel: .....
Doğum tarihi .....
Meslek .....

ADAM YAYINLARI

Esir Şehrin Mahpusu / Kemal Tahir / Roman
Ahmet Muhip Dıranas Bütün Şiirleri
Söz Verici Koltuğu / Mehmet Yaşın / Şiir
Ayaklarımın Altına Serdim Dünyayı / Henrik Norbrandt / Çev: Murat Alpar / Şiir
Yazılar I — Yaşayan Bir Şiir / Ataol Behramoğlu
Tramvay Döşeriz Ay Döşeriz / İnci Asena / Şiir
Onursal Doktor Olamamanın Büyük Onuru / Aziz Nesin / Deneme
Ölü Canlar / Gogol / Çev: Melih Cevdet Anday / Roman
Babalar ve Oğullar / Turgenyev / Çev: Melih Cevdet Anday / Roman
Yaratıcı Deney / C.M.Bowra / Deneme
Sertel'lerin Anılarında Nâzım Hikmet ve Babı-âli / Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Yıldız Sertel / Anı

ALTIN KİTAPLAR

Gençlerle Açık Açık / Dr. İhsan Fahri / İnceleme
Ve Kadın Ooruklara Tırmandı / Sidney Sheldon/ Çev: Füsun Doruker
Akrep Yanılgısı / Robert Ladlum / Çev: Mehmet Harmancı / Roman
Kendi Yıldızını Bulmak / Hıncal Uluç
Gökyüzündeki Mor Bulutlar / Gülten Dayıoğlu / Roman
Kısa Bale ve Modern Dans Tarihi / Doç. Dr. Jack Deleon
Gerald'ın Oyunu / Stephen King / Çev: Gönül Suveren
Monte Cristo / Çocuk kitabı
Beyaz Balina'yı Sevmek / Erdal Atabek

AYRINTI YAYINLARI

Under The Net / Iris Murdoch / Çev: Nihal Yeğinobalı / Roman
Watt / Samuel Beckett / Çev: Uğur Ün / Roman
Sivil Toplum ve Devlet/Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar / John Keane / Çev. L. Köker, M. Küçük, A. Bora, E. Akın, A. Çiğdem ve A. Nur / İnceleme
Sivil Toplum ve Demokrasi / John Keone / Çev: Necmi Erdoğan / İnceleme
Ahlak ve Modernlik / Ross Poole / Çev: Mehmet Küçük / İnceleme

BELGE YAYINLARI

Kentimin Öyküsü-Muğla'da Rum İzleri / Ertuğrul Aladağ
Duvardaki Sarmaşık Gibi / Mauricio Rozencof-E.Fernandez Huidobro/ Çev: Saliha Nazlı Kaya-Süheyla Kaya

BİLGİ YAYINLARI

Ayrılık Sevdaya Dahil / Attilâ İlhan / Şiir
Tutuklu'nun Günlüğü / Attilâ İlhan / Şiir
Olaylar ve İnsanlar-1 / Hasan Pulur / Günlük yazılar / 5. Basım
Kutsal Kelime Avcısı-Geyik Muhabbetleri 3 / Cihan Demirci / Mizah
Tekilleşme / Erhan Bener / Roman / 2. Basım
Kirli Tarih / Hüseyin Yurttaş / Şiir
İngilizce Bilmeden Hepinizi I Love You! / Ferhan Şensoy / Anı
Plastik Papatya Kokusu / Erbil Tuşalp / Anlatı
Donumdaki Para / Muzaffer İzgü / Mizah Öyküleri
Peter İlkesi / S.Peter-R.Hull
Burcu Öğretmenin Öyküleri / Erhan Bener / Çocuk kitabı
Aklımda Kalan Masallar / Dinçer Sümer / Çocuk kitabı

CAN YAYINLARI

Kırık Deniz Kabukları / Selim İleri / Roman
Yıldızlar Mektup Yazar / Nazlı Eray / Roman
Yer ve Gül / Metin Altıok/ Şiir
Bana Bir Harf Söyle / Sibel Bilgin / Öykü
Reçine Kokuyordu Helin / Suzan Samancı / Öykü
Erguvan Sözler (Toplu Şiirler: 2) / Hilmi Yavuz
Gülün Ustası Yoktur (Toplu Şiirler: 1) / Hilmi Yavuz
Yazınsal Söylem Üzerine / Özdemir İnce / Deneme
Bir Çocuk / Nezihe Meriç / Roman
On İki Gezici Öykü / Gabriel Garcia Marquez / Öykü
Aşk Romanları Okuyan İhtiyar / Luis Sepulveda / Roman
Ölesiye / Josephine Hart / Çev: Nihal Yeğinobalı / Roman
Amber Gece / Sylvia Germain / Çev: Mükerrem Akdeniz / Roman
Dullar / Ariel Dorfman / Çev: Filiz Ofluoğlu / Roman
İyi ki Doğdun Türk / Jakob Arjouni / Çev: Dilek Zaptçıoğlu / Roman
Daha Çok Bira / Jakob Arjouni / Çev: İlknur Özdemir / Roman
Sıfırdan Az / Bret Easton Ellis / Çev: İrfan Seyrek / Roman

CEM YAYINLARI

Diriliş / Tolstoy / Çev: Nedim Önol / Roman
Kayıp (Amerika) / Kafka / Çev: Kâmuran Şipal / Roman
Teneke Trampet / Günter Grass / Çev: Kâmuran Şipal / Roman
Kül ve Ateş / Jane Austen / Çev: Nihal Yeğinobalı / Roman
Havana'daki Adamımız / G.Green / Çev: Nihal Yeğinobalı / Roman
Doktor Jivago / Boris Pasternak / Çev: Fevzi Gölcük / Roman
Epiloglar / Roger Martin du Gard / Çev: Adnan Cemgil / Roman
Veba / Camus / Çev: Oktay Akbal / Roman
Geyikli Park / Norman Mailer / Çev: Nihal Yeğinobalı / Roman
Bir Kadın / Annie Ernaux / Çev: Yaşar Avunç / Roman
Bir Adam / Annie Ernaux / Çev: Yaşar Avunç / Roman
Gökdelen / Ali Neyzi / Roman
Karın Altı Kardelen / Ali Balkız / Öykü
Aşkı Çeyrek Geçe / Mehmet Güler / Öykü
Şiirler / Paul Eluard / Çev: Sait Maden
Aşklar Yedeğinde Ömrümüzün/ Adnan Özer
Erzincan'da Yağmurun Şarkısı / Müslim Çelik
Kaza Süsü / Sunay Akın
Trabzonlu Delikanlı / Yaşar Miraç
Beni Yanlış Öptüler Aslında / Altay Öktem
Uzaklığın Yakınlığı / Lütfi Özkök
Bir Özyaşam Öyküsü / Gandhi / Çev: Vedat Günyol / Anı
Politika Sanatı / Gaston Bouthol / Çev: Vedat Günyol / İnceleme
Oyun Sanatı ve Dekor / Brecht / Çev: Kâmuran Şipal / Deneme
Çocuk Eğitimi / Adler / Çev: Kâmuran Şipal / İnceleme
Denemeler / H. Böll / Çev: Kâmuran Şipal
İslâm Felsefesi / Hilmi Ziya Ülken / İnceleme
Sanat Üzerine Denemeler / Sabahattin Eyuboğlu
Denemeler-Eleştiriler / Orhan Burian
TİP Olayı / Sadun Aren / İnceleme
Atatürk'ün İzinde Bir Arpa Boyu / Bahriye Üçok
Dünyayı Değiştiren On Yıl / Server Tanilli / İnceleme
Devlet ve Demokrasi / Server Tanilli / İnceleme
İslam Çağımıza Cevap Verebilir mi / Server Tanilli / İnceleme
Fransız Devriminden Portreler / Server Tanilli / İnceleme
Türk Lehçeleri / Yusuf Gedikli / İnceleme
Kürt Dönemeci / Rafet Ballı / İnceleme
Toplumbilim Sözlüğü / Özer Ozankaya
Sanat Tarihi / Doğan Kuban
Şahane Lunapark / Ülkü Ayvaz / Oyun

CEP KİTAPLARI

Tanrıların Şoku / E.V. Daniken / Çev: Esat Nermi Erendor / Bilimkurgu

İLETİŞİM YAYINLARI

Aylaklar / Marco Lodoli / Çev: Nevin Özkan / Roman
Marksist Düşünce Sözlüğü / Der: Tom Bottomore / Türkçe Çev. Der.: Mete Tunçay
Mavi Deniz Beyaz Yollar / Deli Saraylı/ Fikret Adil
Olduğu Gibi/Rus Biçimi Sosyalizm / Zekeriya Sertel / Anı
Karanlıkta Kahkaha / Viladimir Nabokov / Çev: Pınar Kür / Roman
Pascali'nin Adası / Bary Unswosth / Çev: Makbel Okyar / Roman
Kasıtlı Cinayet / Witold Gombrowicz / Çev: Münir Göle / Roman
Hiçlik'te Randevu / Kriton Dinçmen / Roman
Jurnal 2 / Cemil Meriç
Hint Edebiyatı / Cemil Meriç
Sosyoloji Notları ve Konferanslar / Cemil Meriç
Öbür Dünya Bilgisi / Özen Yula / Hikâye
Futbol / Derleme
Türkler'de İslamiyet / Turgut Akpınar / İnceleme
Alevilik-Bektaşilik / Kutluay Erdoğan
Hinduizm / Louis Renou

İNKILÂP KİTABEVİ

American Star / Jackie Collins / Çev: Oya Alpar
Yalan Rüzgârları / Belva Plain / Çev: Pınar Şengözer
Jurassic Park / M.Crichton / Çev: Pınar Şengözer
Son Uçuş / Stephen Contz / Çev: Asıma Borucu
Fırtına Burnu / Jack Higıns / Çev: Oya Alpar
Dolores / Stephen King / Çev: Mehmet Harmancı
Ölümsüzler / Mıchael Korda / Çev: N.Gençer Çepni
Gece Müdürü / John Le Carre / Çev: Nejat Ebcioğlu
Allahın Bahçesi / Robert Hickens / Çev: Nihal Yeğinobalı
Sevenler Hanı / Elizabeth Goldge / Çev: Nihal Yeğinobalı
Orta Oyunu (1. ve 2. Cilt) / Cevdet Kudret / Tiyatro
Antrakt / Haldun Dormen / Tiyatro
Akvaryum / Dick Milis / Çev: Ziya-Eshar Kütevin
Kaktüs Bakımı / Hatif Öge
Kapitalist Toplum Ötesi / Dracker / Çev: Belkıs Çorakcı
Kazanmanın Yeni Dinamiği / Deniz Waitley / Çev: Belkıs Çorakcı
Walt Disney Maravillas Dizisi 12 Değişik Öykü Kitabı / İnci Kut / Çocuk Kitabı
Elif Serisi 4 Kitap / Ayten Maden / Çocuk Kitabı

KAVRAM YAYINLARI

Yaşam Hakkı ve İşkence Yasağı / Doç. Semih Gemalmaz

KAYNAK YAYINLARI

Kürt Çoban / Ereb Şemo
Maoizmin Geleceği / Samir Amin / İnceleme
Kominten Belgelerinde Türkiye I - Kurtuluş Savaşı ve Lozan
Din Bu 4 / Turan Dursun
Türkiye'de İşçi Hareketleri 1908'den Günümüze / Şehmuz Güzel

METİS YAYINLARI

Kısmet Bülesi / Bilge Karasu / Öykü / 2. Basım
Eski 45'likler / Murathan Mungan / Şiir / 4. Basım
Lal Masallar / Murathan Mungan / Öykü / 2. Basım
Hayaletler - New York Üçlemesi II / Paul Auster / Çev: Fatih Özgüven
Cam Kent - New York Üçlemesi III / Paul Auster / Çev: Yusuf Eradam / Roman
Ulusal Kalkınmacılığın İflası / Çağlar Keyder
Dönüyordu, Bektaşilik'te Zaman / Reha Çamuroğlu
Yeryüzünde Bir Sürgün / Juan Goytisolo
Siyasal İslamın İflası / Oliver Roy / Tarih

MİTOS YAYINLARI

Erotik Edebiyat Tarihi / Alexandrian / Çev: Işık Ergüden
Yaşam Kullanma Kılavuzu / Georges Perec / Çev: İsmail Yerguz / Roman
Bütün Oyunları 2 / Samuel Beckett
Hani / Oruç Aruoba
Neden / Thomas Bernhard / Çev: Mustafa Tüzel / Roman
Mahzen / Thomas Bernhard
Aşksız Birleşmeler / Samuel Beckett / Çev: Nihal Mete
Dört Uzun Öykü / Samuel Beckett / Çev: Uğur Ün
Rüzgârın Tersi / Milorad Pavic / Çev. Işık Ergüden / Roman

PAPİRUS

Portakal Ağacındaki Kadın / Gioconda Belli / Çev: Adnan Özer / Roman
Her Boydan / Türkçeleştiren: Can Yücel / Şiir Antolojisi
Ada, Üç Kocam ve Ben / Carmen Rico-Godoy / Çev: Adnan Özer / Roman

SİMAVİ YAYINLARI

Türk Sanatının ABC'si / Doç. Yaşar Çoruhlu
Tanrı ve Bilim / Jean Guipton / Çev: Yaşar Avunç

VARLIK YAYINLARI

Harman Yerinde Aşk / D.H.Lawrence / Uzun öyküler
Varlık Şiirleri Antolojisi / Der: Enver Ercan
Duygusal Gerilimle Başedebilme / Dr.A.Kadir Özer / 3. basım
Türk Hikâye Antolojisi / Haz: Y.N.Nayır-E.Ercan
Benim Beyoğlum / Atilla Dorsay
Ağız Tadıyla / Atilla Dorsay / Yemek yazıları
Geç Başlayan Yargılama / Sulhi Dölek / Roman
Açlık / Knut Hamsun / Çev: B.Necatigil / 7. basım
Düşüş / Albert Camus / Çev: Y.Tura / 6. basım
Duvar / J.-Paul Sartre / Çev: N. Önol / 6. basım
İnsancıklar / Dostoyevski / Çev: N.Y. Taluy / 10. basım

YAPI KREDİ YAYINLARI

Homo Ludens / Huizinga / M.A.Kılıçbay
Felsefe Yazıları / Selahattin Hilav
Ansiklopedi / Diderot ve d'Alambert / Çev: Selahattin Hilav-Turhan Ilgaz
Semerkant / Amin Maalouf / Çev: Esin Talu Çelikkan
Batan Güneş / Osamu Dazai / Çev: E.T. Çelikkan
Yazının Ucu / Enis Batur
Tartışmalar / Tahsin Yücel
Konstantinopol'de İki Seyyah / K.Hamsun, H.C.Andersen / Çev: Banu G.Syvertsen
Unutulmuş Şairler Antolojisi / Haz: Reşit İmrahor
Yarım Damla / Gültekin Emre
Batık Kent / S.K.Aksal
Bu Bir Pipo Değildir / M.Foucault / Çev: Selahattin Hilav
Türk Çarşı Ressamları / Metin And
Büyülü Parmak / Roald Dahl / Çev: Gönül Çapan
Penguenler Flüt Çalamaz / Sevim Ak
Küçük Bir Kız Tanıyorum 8 Yaşında / Nezihe Meriç
Oturma İzni / Carl Zuckmayer / Çev: Vural Ülkü
Yeni Hayat / A.Dante / Çev: Işıl Saatçioğlu
Seçmeler / Adalet Ağaoğlu
Atatürk Söylev ve Demeçler Sözlüğü / Haz: Seyfettin Turan
Lozan Konferansı / Haz: Sefa Meray

ekim 1995

varlık
kitap eki

sayı: 41

AHMET OKTAY
TOPLU ŞİİRLER

Ahmet Oktay

TOPLU ŞİİRLER

Yapı Kredi Yayınları

Bir şairin "Toplu Şiirler"i, onun şiir anlayışının hem göstergesi, hem bilmecesidir. Toplu şiirlerin birarada okunuşu, şiirin değişim ve gelişim izleğine takılan okuru, değişmeyenden uzaklaştırır çoğunlukla. Ahmet Oktay'ın *Toplu Şiirler*'i de aynı tuzağı taşıyor, kuşkusuz. Oktay'ın *Gölgeleri Kullanmak* (1963), *Her Yüz Bir Öykü Yazar* (1964), *Dr. Kaligari'nin Dönüşü* (1966), *Sürgün* (1979), *Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi* (1981), *Kara Bir Zamana Alınlık* (1983), *Yol Üstündeki Semender* (1987), *Ağıtlar ve Övgüler* (1991) adlı kitaplarının bir arada basımını ilk kez okuyan biri, halk şiiri söyleyişi ve İkinci Yeni olanaklarını ustaca birleştirmekle işe başlayan bir ozanın, güncelin tarihsel yorumuna belli dönemlerde uğrayan, insanın varoluş felsefelerine göndermeler yapmayı seven bir şiiri geliştirişini izlediğini fark edecektir. İkinci ve dikkatli bir okuyuş, Ahmet Oktay'ın şiirinin mekân, kişi ve imge ikilemini sezecektir.

Ben kendi adıma, Ahmet Oktay şiirinin genel izleğinin Doğu-Batı olduğunu söyleyebilirim. Hem içinde yaşadığı coğrafyanın hem de kültürün doğu ve batı imgelerini kullanır Oktay. Sözcükleri, İstanbul'un ahşap evlerinin serin taşlıklarından Hoşab Kalesi'ne; imgeleri Yunan Mitolojisi'nden, İslam Tasavvufu'na; kişileri Yunan İç Savaşı'ndan Cüneyd-i Bağdadi'ye sıçrar.

"Giz Açılsın Diye..."

Bir şairin şiirini izleyebilmek için, genellikle bir ipucu sözcüğe ya da anahtar dizeye gereksinim duyarız. Şairler bu ipuçlarını okurlarına sunmakta hiç de cimri davranmazlar. Kimi zaman kendilerine bir başka şairin dizesini anahtar olarak seçerler, kimi zaman da anahtarı bir şiirin içine saklarlar. Bir şairin toplu şiirlerini okumak, o şairin çeşitli zamanlarda verdiği ipuçlarının hepsine birden ulaştırabilir bizi. Bu ipuçları da çoğunlukla birbirini tamamlar. Ahmet Oktay'ın, ilk kitabının sunu dizesi Aragon'dandır: "Ben hangi şarkıyı söyleyebilirim içimdekinden başka?" Son kitabında da şiirinin anahtarını ikinci şiirinde sunar:

(...) Ne yazdım
ve ne söyledimse, giz
açılsın diyeydi
yeni bir
gizle.

(Hüznün İlk Sözleri/*Ağıtlar ve Övgüler*)

Ahmet Oktay'ın şiirini okuyanlar; zamanlar, durumlar, kültürler arasında gidiş gelişlerin, dünle yarın arasındaki dönenmelerin nedenini sorduğunda da, yanıtını yine Oktay'ın bir şiirinde bulacaktır:

Sözcükleri seçen kişi
zamanı sorgular durmadan
ve bu güncel zorunluluk,
isteyelim istemeyelim;
tarihsel bir an'da
ontolojik bir sorun olarak da
belirir.

(Epilog, *Yol Üstündeki Semender*)

Yine de okurun kendisine sık sık sorması gerekecektir: "Kaç türlü okunabilir bir işaret?" Ahmet Oktay, bir imgeyi değişik dönemlerde, değişik amaçlar için yineleyecektir çünkü. Yunan İç Savaşı sonunda idam kararını bir karanfili koklayarak dinleyen Beloyanis ve karanfili gibi:

Ölümü en güzel kullandı onlar
bir karanfil dişleri arasından
aşk içinde ulaştırdıkları sana,
cepheden sürgünden, mahpustan.

(27 Mayıstakiler, *Gölgeleri Kullanmak*)

Karanfil
İlk kez, ölüme direnirken tanıdın bu çiçeği
kurşuna dizilmeden önce Beloyanis'in elinde
aramalarda yitti o fotoğraf–
şimdi de arttıracak tüketimi

(Sanrıl, *Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi*)

Ağıtlar Ve Övgüler, Ahmet Oktay'ın, okuruna daha sevecen davrandığı bir kitaptır. Yaptığı göndermeler için, açıklamalar vardır. Bu açıklamalar, şairin daha eski tarihli şiirleri için de geçerlidir. Silince Zaman Yazıyı adlı şiirdeki

"Ölüyordum. Geçtim karanlıktan
ve gövdem parladı, elmasa
kestim. Ey Bengi Dönüş. Hummamın perisi
öptü alnımdan. –Umud eden
ürkmeyi de göze alır– dedi
ve daha uyanmadan
kayboldu cübbesinin altında."

dizeleri için "A. Halet Çelebi : 'Cüneyd' şiirine gönderme, *Om Mani* Padme Hum, s. 5, Yeditepe Yayınları, 1953." açıklaması yer alıyor. Dikkatli bir okur bu açıklamanın, Sürgün kitabının IV. şiirinin

"(...) Çocukluk tokalaşmadık nicedir, ökseler kuruyorsun hâlâ, arının balı gökkuşağının efsanesi de geliyor avlağına. En eski gerçeğin gezegenler arası gidip gelmeler
bir kez bile irkilmedin ölüler toprağıyla
Fatihler geçti üzerinden parlıyor tolgaları gözalan
doruklarda. Kavimler daha da parlak, bakınn ve plastiğin bulucusu utkuyla bozgun arasında
Bense kanıyorum cübbesinde yiten ermişin esrimesiyle."

bölümü için de geçerli olacağını görecektir.

Bu açıklamanın, okurun işini kolaylaştıracağını ummayın. Gerçek bir okur, Asaf Halet Çelebi'nin Cüneyd şiirini bulup okuma yanında, Cüneyd-i Bağdadi'nin kimliğini, felsefesini de araştırma zorunluluğunu duyacak, Ahmet Oktay'ın güncel imgelerin arasına bu tasavvuf imgesini yerleştirme nedenini kavrayacaktır. Bir başka deyişle, Ahmet Oktay'ın şiiri, elbette pek çok şiir gibi, okurunun emeğini isteyen bir şiirdir. Bu emek, şairin verdiği açıklamalarla azalmaz, yoğunlaşır.

Yaşamın ve tarihin yansıması

Ahmet Oktay'ın, günceli, tarihsel metodlarla açıklamaya yönelik şiirleri, çağrışımlarının zenginliği, belli olayların yinelenmesinin bellek tazelemesiyle okur için daha kolay kavranılır, daha duygusal şiirlerdir. Bu şiirlerden birinden örnekleyeceğim bir bölüm, Ahmet Oktay'ın bu tür şiirlerinin nasıl "zamanı aştığını" da kanıtlar:

Dalmış olmalıyım ki
kazınmış başına
"hırsızlık değil" diyor "siyasi"
ve gelincik basmış bir tarla gibi
gözlerini alarak gelip geçenin

usulca dişliyor ekmeğini.

(Öğle Paydosu, *Kara Bir Zamana Alınlık*)

Kara Bir Zamana Alınlık, bu tür şiirlerden oluşan bir kitap. Buradan yapacağım ikinci alıntı Oktay'ın güncele yaklaşışındaki teknik farklılığı da gösterecektir, yorumunu da:

X. AÇILAN TAÇ YAPRAĞININ SESİYLE

Yok kimse. Dolunayın çıtırtısı
bahçede duyduğum; ya da plastik
kovayı devirdi taşlıkta kedi.
Geceyi dinlemek te bir tik:
arama günlerinden kalma. Dizini
sakatladın "kapı çalınıyor,
kapı çalınıyor" diye fırlarken
bir sabaha karşı. Ah belki de
hiç kapanmıyor insanın yaraları.
(...)
Söylemem diyen söylüyor, korkuyor
korkmam diyen: Yüreğin sınırları,
Bedenin sınırları. (...)
(...) Acıyı öven
yenilecek; bir sabuklama kendi
şiddetini öven dil, yenilecek". Geceyi
dinliyorsun, kucağında zamanlar
üstüne bir kitap; sayfayı çevirirken,
açılan taç yaprağının sesiyle
"yok kimse" diyorsun.

Ahmet Oktay, her kitabında belli bir temanın çevresinde oluşturur şiirlerini. Okur, kimi zaman kitabın adıyla hazırlanır şiirlerin genel temasına: *Her Yüz Bir Öykü Yazar, Sürgün, Kara Bir Zamana Alınlık*. Kimi zamansa, *Yol Üstündeki Semender*'in sunusu gibi bir dizeyle:

"*Beni intihar ettiler. A. Artaud*"

Ahmet Oktay'ın her şiirinde, tarihi ve çağrışımıyla, şiire yadırgı duran ama şiiri başka şiirlere bağlayan sözcükler vardır. Bu sözcükler, kimi kez, her biri büyük çağrışımlar taşıyan özel adlardır ve birbirini izler: Davut Tai, Gazali, Buhari. (Sözün Yurtluğu/*Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi*), Patriot, Enver Gökçe, Neruda, Fethi Naci, Oktay Deniz (Ey Nine Söyle Gizini Unuttuğumuzun/*Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi*). Kimi kez gereksiz gibi görünen ama çağrışım ağı geniş bir Osmanlıca sözcük yer alır dizede: –Kardeşler! Doğmamış oğlum gibi/sevdirdiniz melali bana– (*Yazıt/Ağıtlar ve Övgüler*). Bu Osmanlıca sözcüklerin, (işlenen konu yüzünden) zaman ve kişilik saptaması için yoğun kullanımı dışında), arı duru sözcükler ortasında, okuru bir an duraksatmak, dönem öncesi şiirlere göndermeler yapmak gibi görevleri var, bence. Ben Yazıt şiirinde, Ahmet Haşim'in O Belde'sine bir gönderme sezdim örneğin: "Melali anlamayan nesle aşina değiliz".

Toplu Şiirler, bir şairin portresinin, biraz daha açık görünebilmesini sağlar. Ahmet Oktay gibi deneme ve eleştiride de eser veren bir şairi bütünüyle kavramak için, onun düz yazılarını da okumak gerekli.

SENNUR SEZER

YAYINCILIKTA KALİTE

İNKILÂP KİTABEVİ

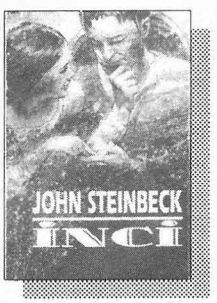

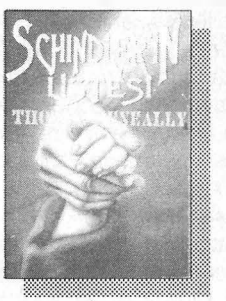

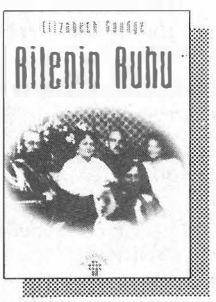

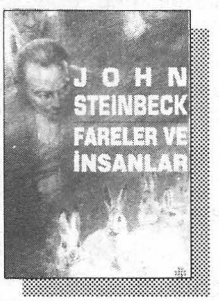

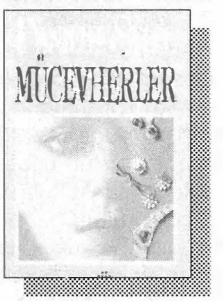

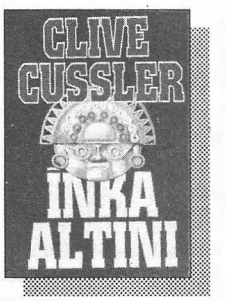

Ankara Cad. No: 95 34410 Sirkeci - İSTANBUL
Tel: (0212) 514 06 10 - 11 Fax: (0212) 514 06 12

TARİHTE AKIL

Georg Wilhelm Friedrich Hegel

Kabalcı Yayınevi

"Dünya": Hegel'in hem fiziksel, hem de ruhsal varlığı, hem doğayı, hem kültürü kapsayacak biçimde varolanların bütününe verdiği ad. "Dünya-tarihi" ("Weltgeschichte"), tinselliğin, usun, ide'nin bir büyük gerçekleşme süreci olarak, yani *tüm dünyanın* tarihi olarak karşımıza çıkıyor. Dünyanın tabanını oluştursa da, doğanın kendi başına tarihi yok, ama doğa da tarihe katılıyor. Dünya-tarihi, doğada, ruhta, tinde her şeyin her şeyle hesaplaşma, sonuçlanma, sona-varma süreci. Var mı böyle süreç? Yoksa yalnızca Hegel'in kafasında mı? Hegel'in kafası nerede? Bu dünyada, doğada, tarihte, dünya-tarihinde?

Karl Löwith yazıyor: "Dünya-tarihi sözcük anlamıyla alındığında yanlış bir kavramlaştırmadır, çünkü dünya çapında ya da evrensel olan şey, yalnızca doğanın meydana getirdiği dünyadır. Bunun içinde bizim tarihsel insan-dünyamız olsa olsa geçici bir şeydir. Dünyanın bütünü içinde yitip gider, tıpkı Brueghel'in bir tablosundaki, gökyüzünden düşüşünden sonra deniz sularına gömülen ve yalnızca tek bacağı gözüken Icarus gibi. Deniz ufkunda güneş görülmektedir, kıyıda bir balıkçı balık tutmakta, karada bir çoban sürüsünü gütmekte, bir çiftçi çift sürmektedir, sanki gökle yer arasında hiçbir şey geçmemiştir" (Vom Sinn der Geschichte. Der Sinn der Geschichte. Yyn: Leonhard Reimsch. Münih: 1970. s. 31-49, 43.) Löwith, Brueghel'in (aynı konudaki ilk bir gençlik yapıtının kopyaları olarak iki değişik biçimi bulunan) ünlü *Icarus'un Düşüşü* tablosunu Hegel'in diyalektik dünya-tarihi kavramını yalanlayan bir örnek olarak koyuyor gözlerimizin önüne. Hegel'e göre doğa, dünya-tarihinin içinde bütünüyle tinselliğe dönüşmeye, doğallığıyla ortadan kalkmaya yargılı bir ögedir. Brueghel'in tablosunda ise, tinselliğe bu dönüşmenin asıl dönüştürücüsü olan *bilim-sanat-ve-teknik*, söylenceye göre, Icarus'un vücuduna balmumuyla yapıştırdığı tüylerle uçmaya çalışırken sulara gömülmesiyle en baştan başarısızlığa yargılanmış gözüküyor. Üstelik olayın içinde geçtiği bütün doğal çevrenin kayıtsız kaldığı bir başarısızlık bu.

(...) Yine de Brueghel'in tablosunun Löwith'in ona vermek istediği anlamla tastamam örtüştüğü söylenemez. Denizdeki gemiler, balık tutma, çift sürme, bütün bunlar insanlığın vardığı ve başlangıcı Cilalı Taş Dönemi'nin sonuna, İ.D.Ö. 4000 yıllarına kadar geri giden bir teknolojinin ve dolayısıyla kültürün ürünleri. Burada Löwith'in "doğa" dediği şey aynı zamanda kültür. Öyleyse tabloda Icarus'un uçuşu ve acıklı sonuna karşı gösterilen kayıtsızlık, doğanın kültüre (ya da tarihe) karşı kayıtsızlığı olmaktan çok, kültürün, *belli bir kültür aşamasının kendisinin ilerisinde olan bir kültür* (ve teknoloji) *olayına karşı ilk tepkisi* olarak anlaşılması gerekmez mi? Kültürün bir aşamasının daha ileriki bir aşamayla karşılaşması ve bu karşılaşma içinde bir karşılaştırma. Kültürün doğadan ayrımı, kültürlerin ayrımına mı dönüşüyor?

(...) Brueghel bu tablosunda bir söylenceyi işlemiştir, ama ne gariptir ki bir görünüm ya da çiftçilerin yaşamından bir sahne olarak. —Yine de buradaki gariplik Hollanda resmi tanınınca yadırgatıcı gelmeyecektir. Hegel bu resimlerin asıl konusunun "şenşatırlık ve aldırmazlık" olduğunu, köylümsülüğün "şakacı" ve "komik" yanlarını bir araya getirdiğini vurgulamaktadır. Bu konuda genel olarak söylediklerinin *Icarus'un Düşüşü*'ne ne anlamda uyabileceği düşünülmeye değer: "İdeal öge tam da bu kaygısız sınır tanımazlıkta ortaya çıkmaktadır: her şeyi birbirine denkleyen, her türlü kötülüğü gözden ırak kılan yaşamın pazar günüdür söz konusu olan... Hollandalılarda komik olan, kötüyü o belli durum içinde kovar, sonuçta bizim için, karakterlerin o anda gözlerimizin önünde durduklarından daha başka bir şey olabilecekleri açık *bir hale gelir*" (Vorlesungen Über Ästhetik. SW. 14, Stuttgart-Bad Cannstatt: 1964, s. 123.) *Icarus'un Düşüşü* ilk anlamıyla bir pazar günü resmi değil kuşkusuz: çiftçiler, çoban vb. işlerinin başındalar. Ama ikinci bir anlamda pekâlâ bir pazar günü bu: bir söylencenin pazar günü. Öyle bir pazar günü ki, söylence, trajik anlamını bütünüyle yitirmeden komik bir şeye dönüşüyor. Pazar günü benzetmesine yazılarında sık sık başvuran Hegel, *Tarihte Akıl*'da, din bağlamında Tanrıya ve Tanrının öngörüsüne inanılmakla kalınmayıp bu öngörünün doğru olarak kavranmasını, bu konuda doğru ne ise onun bilincine varılmasını "yaşamın pazar günü" diye adlandırmaktadır.

Söylenceyi yeniden anımsayalım: Daedalus, oğlu Icarus'a vücuduna balmumuyla kanatlar yapıştırarak uçmayı öğrettikten sonra, ikisi de Mısır'da hapis bulundukları zindandan kaçmayı başarırlar. Uçmanın zevkine kendini kaptıran Icarus oldukça yükselir (ölçüsüzlük), güneşe çok yaklaştığı için balmumu erimeye başlar, sonunda denize düşüp boğulur. Bir yanda bilim ya da kuram, öbür yanda ve aynı zamanda bu kurama uyacak eylem ve kılgıyı gerçekleştirememe, kuramı unutma, uygun eylemden sapma (hâlâ istek! Duyguya, tutkuya yenilme). Dadealus ve Icarus'un kapısını çaldıkları bilim, matematik ve fiziktir. Ancak Yeni Çağ bu konuya salt "kuram gözüyle bakma"yı başardığı halde, Antik Çağ ona daha çok "yalnızca istekleriyle" yönelmiştir. Hegel'e göre dünya-tarihi kendi "özgürlük" olan ereğine doğru aşama aşama ilerlemektedir. Bilim bu sürecin *kültüre* yansıyışıdır. Icarus'un zamanındaki kuramsal yaşamda insan aklı ancak bu söylencenin gösterdiği ölçüde özgürdü, isteklerden ancak bu derecede bağımsızlaşmıştı. Söylencenin pazar günü, Icarus'un salt anlamında kurama yaslanacak, yaşamını onun üstüne kuracak kadar özgür olamamış olduğunu göstermektedir. Icarus'un sonu, henüz doğrunun gözükmediği, şu "iş günleri" için "trajik" olabilir. Bu anlamda "dünya-tarihi" bir "mezbaha"dır. Hegel'e göre: yitiklerle doludur ve bizi yasa gömer. Ama işte doğrunun ışıdığı pazar! Şimdi gülebiliriz Icarus'un sularda yitmekte olan bacağına bakarak. Çünkü kötü-olan kovuldu; onun yerine dünya-tarihinin ereğe uygun gidişi, bu gidişteki bir aşama geçiyor.

Geleceğe güvenle bakıp gülebiliriz.

ÖNAY SÖZER

(1) Önay Sözer, *Tarih ve Bilinçaltı* adlı yazısından aldığımız bu parçada Hegel'in bu kitabının ana sorunlarına değişik bir bakış açısından değiniyor.

ÜÇ YAZAR ÜÇ KİTAP

Nedim Gürsel
BOĞAZKESEN
(Fâtih'in Romanı)

Yapıtları yalnızca Türkiye'de değil, Batı ülkelerinde de yankılar uyandıran bir yazar *Nedim Gürsel*. Bu kez tarihle buluşturuyor bizi; daha doğrusu, Anadoluhisarı'ndaki eski bir yalıda Fâtih dönemi üzerine bir roman yazan kahramanın öyküsüne, geçmişte kalmış kişilerin öykülerini katıyor. Fâtih Sultan Mehmet, Çandarlı Halil, Uluğ Bey gibi tarihsel kişilerle saray cücelerinin, içoğlanlarıyla gezgin dervişlerin, Bizans yosmalarıyla keşişlerin öykülerini birlikte anlatıyor. Ne var ki tüm varoluşunu yazdığı romana adayan kahramanın yaşamına 12 Eylül askerî darbesiyle birlikte giren genç ve güzel bir kadın altüst ediyor her şeyi. Yapıtıyla sevgilisi arasında bocalayan roman kahramanı, bir seçim yapmaya zorlanıyor. Hem tarihsel bir roman Boğazkesen, hem de bir tutkunun, bir aşkın romanı. On beşinci yüzyıl Osmanlı tarihini ve İstanbul'un fethini tüm ayrıntılarıyla, seyrine doyulmaz bir minyatür renkliliğiyle okura sunan *Nedim Gürsel*, iki ayrı eksende gelişen anlatıyı ustalıkla yürütüyor, okuru serüvenin iki ayrı zamanında sürükleyip götürüyor.

Ahmet Altan
GECEYARISI ŞARKILARI
denemeler

Bireyin iç çatışmalarını, çelişkilerini, zayıflığını ve gücünü, tutkularını, çılgınlıklarını ortaya koyan, insanın ruhunu çırılçıplak soyan, kişiyi kendi kendisiyle yüzyüze bırakan yazılar, *Geceyarısı Şarkıları*. Aşkları, acıları, geçmiş özlemleri anlatırken kadınları anlatıyor yazar, sevdiği, taptığı, ama korktuğu kadınları. Hüzünle anlatıyor, coşkuyla, tutkuyla, sevecenlikle, şehvetle anlatıyor. İnsan ruhunun derinliklerine iniyor, herbirimizin duygularını, davranışlarını irdeliyor, kendi kendimizden bile gizlediğimiz pişmanlıkları, özlemleri su yüzüne çıkarıyor, kendi kendimize hesap sorduruyor. *Can Yayınları* okurlarının, romanlarıyla tanıdığı *Ahmet Altan*'ın 'köşe yazısı' tanımını aşan, büyük bir edebiyat tadı veren bu denemelerini okurken insanı ve dolayısıyla kendinizi tanımakta bir adım daha atacağınıza inanıyoruz.

Cemil Kavukçu
UZAK NOKTALARA DOĞRU
öyküler

Edebiyat dünyasına son yıllarda katılan *Cemil Kavukçu*'yu *Can Yayınları*'nda ilk kez *Uzak Noktalara Doğru* adlı öykü kitabıyla çıkarıyoruz okurlarımızın karşısına. *Kavukçu*, yaşayan Türkçeyle anlattığı, çok değişik kurgulu, buruk bir tat bırakan öykülerinde okuru, nasıl bir serüvene doğru sürükleneceğini bilmediği bir yolculuğa çıkartıyor. Öykünün, bittiği yerde başladığı izlenimini ediniyor okur ve yazarın bıraktığı yerden alıp sürdürmek istiyor öyküyü. Kesin bir sonuca bağlanamayan dertler, düşler, umutlar anlatılıyor bu öykülerde; ders vermiyor, yol göstermiyor yazar. Anlatımı paylaşması, öyküyü sürdürmesi için kışkırtıyor adeta okuru. Kendilerine doğru yolculuklar tasarlayan insanların öyküsü anlatılanlar, kimilerinde hiç başlamıyor bu yolculuk, kimileriyse yarı yolda yitip gidiyorlar. Yolculuğu sürdürenlerin varacakları nokta ise belli değil. *1987 Yaşar Nabi Nayır Öykü Ödülü* sahibi bu genç ustanın öykülerini kıvançla sunuyoruz okurlarımıza.

CAN YAYINLARI

Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Tel: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89
Fax: (0-212) 252 72 33

İSTANBULİN

Orhan Duru

Deneme/Yapı Kredi Yayınları

İstanbulin, bir tür ceket. Dik yakalı, boğazından aşağı kadar kapalı, dizlere inen uzun bir ceket. İçine gömlek giymek, boyunbağı takmak gerektirmediğinden kullanışlı bir giysi sayılmıştır. Tanzimat yıllarından Meşrutiyet dönemine kadar memurlar arasında yaygınlaşan resmi bir giysi olmuştur. Sonradan yerini açık yakalı, palto uzunluğunda olan redingota bırakmıştır. Bugün İstanbulin de yok, redingot da. Artık kadın-erkek birlikte giyilen tek bir giysi var, cin. Mavi cin de diyorlar.

Orhan Duru, kitabında bu eski giysilerle ilgili bir şey yazmıyor. O, İstanbulin sözcüğünü *İstanbul'a özgü* anlamında kullanıyor. Giysilerle bir işi yok.

Orhan Duru, kitabında İstanbul'u, İstanbulluları arıyor, onları özlüyor. İstanbul'u İstanbul'da arıyor Orhan Duru. Bulabiliyor mu? Onu, kitabı okuduğunuzda, ilerleyen sayfalarda göreceksiniz.

Batak bir kent görünümüyle başlıyor kitap. Kenti, "*eski, siyah-beyaz bir gangaster filmi*" gibi görüyor yazar. Filmin adı: Karanlık City. Türkçe-İngilizce. Dekora bakıyoruz: "*Her taraf çöp dolu. Bir sürü sakallı, işsiz güçsüz adam hayalet gibi dolaşıyor. Sokaklar, çukurlar ve inşaat süprüntüleri ile dolu. Köşe başlarında mor suratlı tinerciler, ellerindeki süngeri kokluyor ve sırıtıyor.*" Yazar, bu karanlıkta ilerlerken "*yavaş yavaş Haliç bataklığına gömüldüğü*" sanısına kapılıyor.

Bir avuntu bulabilirim umuduyla İstanbul'un güzelim semt adlarını sıralıyor ardından. Onlarda da söylenenlerden hiçbiri yok şimdi: "*Topağacı'nda ağaç yok / Söğütlüçeşme'de söğüt yok.* (Çeşme de yok. –Ek benim–) / *Ihlamur'da ıhlamur yok –oralet var– (Ona da şükür).*"

Orhan Duru, İstanbul'daki düş kırıklıklarını sıralarken siyasal, toplumsal yergiyi de elden bırakmıyor: "*Bağdat Caddesi'nde Saddam yok / Bebek'te ebe yok / 500 Evler'de 300 ev yok / Şaşkınbakkal'da marketler uyanık / Kurtuluş'ta kurtuluş yok.*"

Böylece "*İstanbul'un Düş Kırıklıkları*" yazısı bir yergi şiiri olup çıkıyor.

"*Kimliğini Arayan Kent*" ara başlığını taşıyan bu yazıların başında her ne kadar kurtarıcı rolündeki "*Kent ve Yazın*" yazısı yer alıyorsa da sonuç değişmiyor. Orhan Duru, bu yazısında ciddi ciddi kentle yazının ilişkisini ele alıp edebiyatın kente, kentlilere özgü olduğunu savunuyor. "*Köylülere bir şey yok*" diyor. Olsa da: "*Köylüler kendileri için yazılmış olan yapıtları okumaz. Kendi sorunlarını ele alan yapıtları da okumazlar. Gecekondu sorununu ele alan yapıtları da gecekonduda yaşayanlar okumaz. Onların çok daha önemli sorunları vardır. Karnını doyurabilmek, ayakta kalabilmek, başlarını sokabilecek bir yuva sahibi olabilmek gibi. Hoşumuza gitsin gitmesin, edebiyat, gerçekte kentlerde yaşayan hali vakti yerinde, belli düzeye gelmiş, belli eğitimden geçmiş kesimler için yapılır. Asıl okurlar bunların arasından çıkar.*"

O zaman gelsin Homeros'un İlyada'sı. Bu destan, Troya kenti için verilen bir savaş üstüne kurulmuştur. Eflatun'un "Devlet"inde söz ettiği kent devletidir. Farabi'nin ütopyası Medine-tül Fazıla, Erdemliler Kenti'ni anlatır. Satyrcon, Roma ve benzeri kentlerin sefih ve tantanalı yaşamını sergiler.

Bu, Orhan Duru'nun yapacağı bir konuşma için hazırlanmış bir yazıdır. Ama daha bizim edebiyatımızdaki örneklere geçmeden –belki de hiç konuşma başlamadan– öyle bir tartışma başlar ki bu konuşma yapılamaz.

Kentte her gün yaşadıklarımız ve yaşanan olaylar "*Kent Güncesinden*" başlığıyla sunuluyor kitapta.

"*Bir Başka Gün*" yazısı, her günkü trafik kargaşası ile havasızlıktan boğulan bir İstanbul görüntüsü ile başlıyor:

"*...Babıali'den çıkıyoruz yola. Cağaloğlu tıkalı. Bugün cuma. Cuma trafiği diye bir olgu var. Başka bir olgu ise: Sis ve kirli hava, egzos gazının ve linyit dumanlarının oluşturduğu bir öldürücü karışım. (...) Akşam saat 7. Taksim'e çıkacağız. İlerleyebilir misiniz? Kolay değil. Cumhuriyet gazetesinin yakınından Sultanhamamı'na doğru iniyoruz, karanlık dehliz gibi yollardan... Çıkıyoruz Bahçekapı'ya. Ondan sonrası tıkalı. Eminönü tıkalı. İnsanlar perişan yollarda. Vapurlar çalışmıyor. Radarları yok. Ahırkapı Feneri bağırıp böğürüyor mu? Herhalde görevini yapıyordur. Ama bu kurtarmıyor insanları sisli havada. Boğaz'dan esen rüzgâr da yok. Alçak basınç altında pestil olmuş bir hava. Kıpırtısız.*"

Kurtuluş'ta kurtuluş yok ama, Boğaz'a dahil olunca iş değişiyor: "*... Sonra Emirgân, İstinye dokları ve bir köşede müthiş güzel bir balık sergisi. Balıklar pırıl pırıl, güçlü ışık altında. Yeniköy, Tarabya ve Kireçburnu. Hava puslu ama dev kentin kiri pası, zehirli gazı yok burada.*"

Orhan Duru da buraya kırk yılın başında bir gitmiş zaten. Demir Özlü'nün yurt dışından İstanbul'a gelişinde lokantacı bir arkadaşının verdiği özel ziyafet dolayısıyla. Onun için: "*Kendimi birden bir İtalyan filminde sanıyorum*" diyor.

Eskiden öyle miydi ya? Çeşit çeşit balıklarla dolu balık tablalarına her yerde rastlanırdı. Kırmızı boyalı ıslak balık tablalarının üstünde renkli ampullerle donanmış ya da karpit ve *lüküs* lambalarıyla aydınlatılmış tezgâhların ışıkları yansırdı. Balıkların canlı gibi duran yarı açılmış ağızlarında kimi zaman bir kırmızı turp ya da kızıl bir karanfil olurdu. Fatih'te, Malta'da, Karagümrük'te kırmızı tablalardan geçilmezdi. Balıkların taze kalması için tablaları sularlardı. Islanan balıklar ıslak tablalarla birlikte renkli ışıkların yansımalarını sonsuzlaştırırdı.

Kent yaşamının kopmaz parçalarından biri lokantalarla meyhaneler. "*Yaşasın Esnaf Lokantaları*" yazısının bir yerinde şöyle diyor yazar: "*Yıllar önce Başkent Ankara'da, Ulus'ta İdare Doyumevi vardı. Bu sözü unutmuyorum. Doyumevi. Doymaktan kaynaklanıyor. Aşevi ise başka bir Öztürkçe sözcük. Onu da seviyorum. Yıllarca daha alla Turca bir biçimde lokanta sözcüğünü yeğledik. Oysa İtalyanlar artık bu sözcüğü kullanmıyorlar. Tarattoria ya da Ristorante diyorlar. Bizdeki restoran sözcüğü ise anlaşılır gibi değil. Kimi zaman Restoran Lokantası'na rastlıyoruz inanılmaz bir biçimde.*"

Ardından son kalan bir esnaf lokantasını anlatırken İstanbul'dan eski bir resim tutuşturur gibi oluyor elinize:

"*Bursa Gül Lokantası'nda daha kapıdan canlılık ve espri ile karşılaşıyorsunuz. Tüm çalışanlar durmadan konuşuyor, havada yumuşak, tatlı sözler uçuşuyor. Örneğin kuru fasulyenin adı, Kanarya. Garson bağırıyor: 'Ver bir pilav üstü az kanarya...' ya da başka bir sesleniş ocağa doğru: 'Ver bir pilav, kanaryasız olsun...' İlk kez duyan şaşırabilir ve şaşırıyor da. Burası Nuruosmaniye ile Çemberlitaş arasında, deri gi-*

yim eşyaları satan dükkânlarla sıkıştırılmış ufak, kemerli bir aşevi. Herhalde Nuruosmaniye Camii'nin külliyesinden bir parça. Fazla oturan müşterilere bağırıyor ahçı: 'Suyu çiğnemeyelim'. Ahçının çeşitli yemekleri karıştırıp hazırladığı tabağın adı ise: 'Karma ekonomi' Uzaktan sesleniyorlar: 'Ver bir karma ekonomi... Yağsız olsun.'"

Bunlar, öğle yemekleri için gidilen aşevleri.

Akşamları gidilen yerler ise meyhaneler. Yazı, bu konuda acılı bitiyor: "*Akşamları ise gidilecek meyhane, zaten kalktı ortadan, çoktan.*"

Orhan Duru'nun, "*Her gün yeni baştan tanıştığım bir kent*" dediği İstanbul, durmadan değişiyor. En çok değişen de eski sokak adlarıyla semtlerin, alanların adları. Yeni gelen belediye, eski belediyeninkini siliyor. Hem de bugün var, yarın yok siyaseti adına. Yaz boz tahtasına dönüyor güzelim adlar. Üstüne üstlük, "*İstanbul'u çevre yollarıyla, paralı yollarla, viyadüklerle, üst geçitlerle donattılar, kentin coğrafyasını ve topoğrafyasını alt üst ettiler ama değiştiremediler kent halkını.*"

Bunlarla İstanbul halkını kandıramayacaklarını söyleyen Orhan Duru bir yandan da eski "İstanbullular"ın özlemi içinde. "*Mikroskopla arasanız zor bulunur hale geldi*" dediği İstanbulluları şöyle tanımlıyor:

"*İstanbullu deyince aklımıza, belli bir yaşam biçimi olan ve eski bir folklorun inançlarını taşıyan, belirli geleneklere bağlı, belirli bir Türkçe konuşan, tavırları ve davranışları belli bir uygarlık düzeyine ulaşmış kişiler, aileler, topluluklar geliyor.*"

Son yıllardaki göçlerle yozlaşmamış İstanbulluları arıyor.

Eskiden de Anadolu'dan Rumeli'den göçler olurdu İstanbul'a. Ama onlar, çok geçmeden, İstanbul'un havasına uyarak İstanbullulaşırdı.

İstanbul, "*bir insan denizi*"ydi o zamanlar. Rum'u, Ermeni'si, Musevi'si, Müslüman'ı bir aradaydı. Aralarından su sızmazdı. Sonradan hepsi bir yerlere çekip gitti, ya da kendi köşelerine çekildi. Bugünkü yoz İstanbul çıktı ortaya.

Orhan Duru, "*Öncelikle gidenler geri gelsin*" diyor. Sonra: "*Geleceğin İstanbul'unu çok ırklı, çok dinli, çok inançlı, çok dilli bir dev kent olarak düşünmek ve tasarlamak gerekiyor şimdiden*" diye tamamlıyor.

Bugünse özlemini duyduğu kent bakın ne durumda:

"*Dolar ilerliyor. Yeşildirek Spor Kulübü, Rüstem Paşa Medresesi, Yeşil Direkli Bakkal sokağı, Mahmutpaşa Camii ve Kılıççılar Kapısı.*

Bura da deri ceketli, elleri telsizli adamların eline düşüyor ve düşüş o düşüş. Dolar düşüyor, kaçın düşüyor. Tam var, çeyrek var. Kaçın düşüyor. Hayır çıkıyor. Yükseliyor, tepe taklak düşüyor, dizleri üstüne kapaklanıyor. Hakem sarı kart gösteriyor. Bu arada borsa da düşüyor, kâğıtlar uçuşuyor. Vitrinlerde altınlar parlıyor. Altınlar bileziklerde ve bilezikler bileklerde, beşibiryerdeler gerdanlarda. Peki nerde Türk liraları, Türk paraları nerde? Nerde mangırlar, akçalar, kaymeler, üç otuz para ve kırk para eder bir kuruş? Nerde kuruşlar? Yüz kuruş eder bir lira. Hepsi Kapalı Çarşı'nın labirentlerinde ya da Çınaraltı'ndaki işportalarda."

Siz onun böyle söylediğine bakmayın. Okuyun *İstanbulin* kitabını, satır aralarında kendi İstanbul'unuzu bulacaksınız. Düş gücünüze de biraz iş düşüyor elbet. Anıları canlandırmak kolay mı?

ADNAN ÖZYALÇINER

DEVLET VE PATİKA

Yunus Koray

Şiir/Gölge Yayınları

Yunus Koray, şiirlerini 70'li yılların ikinci yarısında yayımlamaya başlar. *Türk Dili, Türkiye Yazıları, Varlık, Edebiyat Cephesi, Yusufçuk, Somut, Sesimiz, Oluşum...* gibi dönemin etkin dergilerinde yazarak 80'li yıllarda öne çıkar. Sonradan aldığı ödüller ve yayınladığı şiir kitaplarıyla yazın alanındaki şair kimliğini iyice pekiştirir.

Koray, şiirde, belli bir geçmişe ve kültür-sanat bağlamında iyi bir birikime sahip olmasına karşın çok kitap yayımlamış bir şair değildir. Kuşkusuz azlık çokluk gibi niceliksel ölçütler şairin, şiirin estetiksel düzlemindeki gerçek değerini göstermez. Ama bir beklenti bu; elbette ki niteliksel değer adına...

Koray'ın "*Devlet ve Patika*"sını okurken, ad çağrışımları, bana iki ilginç yapıtı hatırlattı: Eflatun'un "*Devlet*" adlı yapıtıyla Ece Ayhan'ın "*Devlet ve Tabiat*" adlı şiir kitabını. Sonra bu yapıtlarla şairin ve şiirin çakışan – ayrışan yönlerini düşündüm. Sözgelimi, Eflatun, "*Devlet*" adlı o ünlü yapıtında, "devlet" tasarımı ve kurgusuyla ilgili düşüncelerinde *seçkinci* bir tavrın içindedir. Örneğin, devlet yönetimi, kendisine, ustası Sokrates'e ve onun gibi seçkin kişilere bırakılmalıdır. Kuşkusuz, bu çok göreceli uzak bir çağrışım ve çakışım. Çünkü Eflatun'un devlet tasarımı maddi temellere dayanmaz. Ancak tarihsel düzlemde kültürel birikimin dolaylı bir yansıması olabilir. Kültürel bağlamdaki bu dolaylı yansıma, Koray'ın şiirinde, temasal içerimde başka bir boyutta algılanır. Örneğin:

"*polisiniz*
devlet içinde devlet
köpeğinize
dikkat ediyorum, vardır
üniformanızı seviyorum
rütbelerinize tapıyorum"

dizeleri, Eflatun'un yine "Devlet" adlı yapıtında, "devletin tüm koruyucuları"nı benzer sıfatlarla nitelendirmesiyle çakışan dolaylı bir yansıma olarak düşünülebilir. Doğal ki Eflatun'un hayali devlet tasarımıyla, Koray'ın şiirinde yansıttığı örgütlü egemen devlet olgusu çok farklıdır. Eflatun'un tasarımı, seçeneği soyuttur; ahlaki değerlere yaslı eklektik bir devlettir. Koray ise şiirinde, *immoral* bir anlayış çerçevesinde tutucu ahlaki değerlere prim vermez. Seçeneğini de bu egemen devlete karşı, tasarladığı, düşlediği "*patika*"sıyla sunar. Patikası ise maddi temellere yaslı, kolektif bilincin yansıması olarak düşlenen, beklenen bir gelecektir. Örneğin:

"*halklarla birlikte düşlerim onu*
birden çıkar diye karşıma
bir anlam olarak geçmişten
geleceğe doğru
ufkumun ucunda beklerim onu."

Koray'ın "Devlet ve Patika"sında, Ece Ayhan'ın "Devlet ve Tabiat"ını çağrıştıran; 'devlet ve şiir' gibi ortak göstergelerin bileşkesinde çakışan komün diyebileceğimiz benzer genel bir izlektir. Ece Ayhan, "Devlet ve Tabiat"ta, iktidar ile sanatın çelişkisi üzerinde durur. Bu çelişkiye bakışı ve ko-

nuyu işleyişi de özgündür. Ne var ki Koray'ın vurguladığı gibi:

"*Özgündür, ancak bakışı yetersizdir. (...) Türkiye tarihi, geçmiş, şimdi, güncel ve gelecek bir sistematik içinde verilememiştir.*"

(Tamer K. Bilgin, Yunus Koray'a Üç Soru; Yazıt, 1988).

Koray ise devlet ve sanat, daha doğrusu "devlet-şiir" ilişkisini *devlet ve patika* olarak görür.

Yukarıda belirlendiği gibi bu *patika*; bütünsel bağlamda (tarih, toplum, birey... gibi) kolektif bilincin ve duyarlığın somut yansımasıdır; egemen devlete karşı bir çıkışı, bir karşı koyuşudur.

Ayrıntıda ise *patika*, şiirin el atılmamış en bakir kılcal damarıdır. Bu damara bakarak yola çıkar. Yeryüzünü sarmalayışındaki görüşü, duyarlığı; şiirin kurgusundaki estetiği bu patikada duyumsatır, algılatır kendini. Patikası, yaşamın her alanındadır. Çünkü:

"*şiir bağışlamaz / girmiştir / bin duyusuyla her yere*"

söyleyişiyle, şiirin örgenselliğini, hayatın her alanındaki varlığını, her ayrıntıya ağdığını gösterir. Şiir hayatın her alanında varsa, şaire göre; şiirin '*bağışlamaz*' (bağışlamayan) dolayısıyla hayatı yargılayan bir sorumluluğu da vardır. İşte burada, şairin yaşama, dünyaya karşı değiştirici, dönüştürücü bir etkinliğini buluruz. (Oysa Ece Ayhan, *Devlet ve Tabiat*'ta özgünlüğüne karşın edilgendir.) İlk kitabı olan, "*Yaşamı Yargılayan Şiirler*"in bir süreği, derinleşen, genişleyen bir patikasıdır bu. Patikasını, yani devlete karşı şiirini, insan yüreğinin kılcal damarlarına değin uzatır; hem de şu buluş ve söyleyişle:

"*sözcük / ve semender / onun kalbidir*"

Şiirin örgenselliğini, ölümsüzlüğünü, sonsuzluğunu (ki, *semender*, mitolojide ateşe atılıp da yanmayan ölümsüz bir hayvandır.), sözün susturulamayacağını duyumsatan bu güzel dizeler; Mallarmé'nin o unutulmaz özdeyişini çağrıştırır:

"*şiir, sözcüklerin dinidir.*"

Bu söyleyiş biçimi şiirde; giderek düşünsel üretimde bir yoğunlaşmadır. Yoğunluğun olduğu yerde kaba gerçeklik, gereksizlik, dolayısıyla fazlalık yoktur. Paradoksal bir ifade olacak ama yoğunluk beraberinde ayrıntıyı da getirir şiire! Çünkü yoğun şiir, imgeyi, zengin çağrışımları, mecazları, eğretilemeleri, düşün ve duygu derinliğini içerir. Hayatın ayrıntıları da bu derinlikle özdeştir. 80'li şairlerin bir kısmı, şiire, bu yoğunluğu, derinliği, giderek ayrıntıyı getirmede başarılı olmuştur diyebiliriz (Örneğin, Koray'ın yanı sıra Şükrü Erbaş, Salih Bolat, Ali Cengizkan, Tuğrul Tanyol, Tuğrul Keskin vb. gibi).

Yoğunlaşmadaki ayrıntılara göre şiir, 'matematik'tedir, 'devletin' içindedir; bir 'dervişin sabrında', 'dulların tenleri'nde, eski bir sinemanın arka koltuklarında, bastırılmış bir aşkta, intiharlarda, kökten dincilere karşı İslamda, bir tutkluda, küçük pencerelerde, 'demirin soğuk dokunuşu'nda, savrulan rüzgârın külünde, kanlı nehirlerde, gülümseyen gövdede, karanlık ormanda, Oğuz Kağan Destanı'nda, Kurtuluş Savaşı'nda, yalnız uygarlıkta, ezgide, umutta, "doğuştan şair olan bayağı insanlarda", 'yaşlı güneş'te, bir soruda ve patikada...

Patikası da şiirin ayrıntılarındadır. Sözgelimi, usu allak bullak eden imgelerde. Örneğin, bir "*kül*"de ya da "*tüy*"de...

"*şimdi suç / boşluğun ortasında / savrulur rüzgârla / ve herkese bulaşır / kül / ve tüy / ses ve koku olarak / taştan/demirden ağır/şimdi, suç bile/derinde / köklerinden*"

"Tutuklunun Şiiri"nden alınan bu dizeler, şiirin son bölümünü oluşturmaktadır. Bireysel ve toplumsal bir tepkiyi yansıtan bu şiirde *kül*; acıların toplamı ve bileşkesidir. Yaşamın kalbini imler. *Tüy* ise kurtulmuşluğun, sonuca varmanın bir belirtisidir. Bu doğrultuda *kül*ü, zamanla verilmiş savaşımların bir dökümü olarak; *tüy*ü de bütün bu yaşanmış gerçeklerin zaferi olarak belirlenen bir umudun imgesi diye değerlendirebiliriz.

Estetik bağlamda ise, 'kül' ve 'tüy' gibi birbirine anlamca yakın göstergeler; imgeyi harekete geçirip kolektif tonlar ve imaj zenginliği yaratır şiirde. Kuşkusuz anlam zenginliğini de beraberinde getirir bu imgesel söyleyiş. Örneğin, '*suç*'u ve '*suç*'un üstümüzdeki ağırlığını yansıtırken; tarihsel açıdan egemen devletle özdeş ve yaşıt olan bu 'suç'un çok derinlerde olduğunu, insanı sildiğini, hatta kendisiyle özdeşleşen devleti bile aştığını duyumsatır bize. Gündelik bir olayla, sözgelimi tutuklanmayla başlayan bir konunun, tarihsel, giderek evrensel bir boyut kazanması hem kültürel, hem de düşünsel bağlamda şairin birikimini ve sağlam dünya görüşünü göstermektedir. Koray, aynı tavrını "*Adsız Şiir*" adlı şiirinde daha net, hatta sorgulayıcı, eleştirici bir tutumla sürdürür. Öyle ki, "*Bayağı Türk İnsan Şiiri*"nde insan tiplerine değin uzanarak, Türk insan tipolojisindeki bayağı özellikleri ironili bir söyleyişle sergiler. Sözgelimi, sahte, kaçak, kültürsüz ve birikimsiz ilericileri, köylü ve dönek devrimcileri, kendini şair sanan "şair müsveddelerini", köylü bencilliğini, metropollerdeki yozlaşan insanları ve sanatçıları, insani değer yargılarını yitiren küçük burjuva aydınlarını eleştiri ve özeleştiri bağlamında yüreklice yansıtır.

Şair, "*Varlık*" şiirindeki göstergeleriyle de farklı bir konumun, değişik, ilginç çağrışımların, özgün imgelerin ve çarpıcı göndermelerin içindedir. Örneğin:

"*bir gün, yok olabilir / dünya / yıldızlar... / boşluk bile / (...) / hava / su / ve toprak / ve bütün kışlarda / en koyu hüzünler taşıyan / yaşlı güneş / güneşler... / sonsuzluk bile- / (...) / çocukluğun menekşesi / anılardaki / onun kokusu işte / bir gün, yok olabilir / soğuk, zamansız / göğün altında / buz tutar aşklar / umut bekler kızakta / sözler yazısız / sesler görüntüsüz / açılmış / iri gözleriyle / buluşur o uzak tuzakta / ve ne yoksa var olabilir / ruhlar... / tanrı bile-*"

Zamanın ve uzamın değişen ve değişmeyen ufuklarına, çevrelerine, insansal ve imgesel bir yaklaşımla, yaşadığımız dünyanın ve uzayın birlikteliğini ve çekişmelerini "çocukluğun anılardaki menekşesi"yle, "soğuk, zamansız/göğün altında"ki, "açılmış/iri gözleriyle"; herkesi bekleyen "o uzak tuzakta" buluşturan; ruhlarla, yıldızlarla, nesnelerle (belki de tanrıyla) buluşturan bir özgünlük, bir yaratı yetkinliği var, 'Varlık' şiirinde...

"*Türk İnsanı Coğrafyası Şiiri*"nde de kişiyi kara kara düşündürecek ilginç bir mizah var. Ezilmiş, iskeletleşmiş bir insan coğrafyasında "*gülen bir gövde*" kara mizahtan başka neyin ifadesi olabilir ki? Koray'ın patikasını renklendiren bir humour özü bu...

Yunus Koray'ın patikasını geliştirecek ve gündemde tutacak olan üçüncü yapıtını bekliyoruz.

MEHMET YAŞAR BİLEN

ODALARDA

Erdal Öz

Roman/Can Yayınları

Odalarda için bunca yıl sonra bir de 'önsöz' yazacağım aklımın ucundan geçmezdi. Bu önsöz, yayıncılık işine bulaştığımdan beri –üç beş dağınık yazının dışında– doğru dürüst bir kitap bile çıkarmamış biri olarak, belki yeniden yazıya dönüyor olmamın da 'önsöz'ü olacak.

Odalarda, yayınlanan ilk romanım. Yıl 1960. Daha önce bir iki roman denemem olmuştu, ama bir süre sonra yırtıp atmıştım. O yaşlarda yazılanları yırtıp atmak iyidir. Pek çok şeyi yırtıp atmanın, aslında, her yaşta doğru olduğu kanısındayım.

Odalarda'yı yazdığımda 23-24 yaşlarındaydım. O yaşlarda roman yazılır mı? Genç yazar adaylarının keyfini kaçırmamak, umutlarını kırmamak için, bu soruya açık bir yanıt vermenin doğru olmayacağını düşünüyorum.

O yaşlarda *Odalarda*'yı yazmakla kalmamış, bir mektup eşliğinde Ankara'dan, Varlık Yayınları arasında çıkması dileğiyle, İstanbul'a, Yaşar Nabi'ye postalamıştım.

Yaşar Nabi'ye yazdığım mektupların kopyaları bende yok. Ama onun bana yazdığı mektupları iyi ki saklamışım. Şimdi, yıllar sonrasında, o mektupları yeniden okuyunca, hem şaşırıyorum, hem de –doğrusu– utanıyorum.

O zarif insanla, o büyük yayıncıyla –yazışarak– ne kadar didişmişim, ne kadar üzmüşüm o güzel insanı. Sonunda bıktırmış olmalıyım ki, 1960 Haziran'ında –evet, hem de Varlık Yayınları arasında– basılmıştı kitabım.

Yaşar Nabi'nin bana yazdığı mektuplardan yaptığım kısa alıntılarla *Odalarda*'nın günışığına çıkış öyküsüne değinmek istiyorum. Bu alıntıların genç romancılara da yararlı olacağını düşünüyorum.

5 Aralık 1959 tarihli mektubunda Yaşar Nabi şöyle yazmış:

'Azizim Erdal Öz,

'Romanınızı aldım. Memnuniyetle okuyacağım. Ancak son derece sıkışık durumda bulunduğumu, bir ay önce okumasına başladığım başka bir müsveddeyi daha bitiremediğimi gözönünde tutarak bana biraz mühlet vermenizi rica ederim. (...) Yalnız romanınız dolayısıyla şunu da söyleyeyim: beğenmekle iş bitmiyor, yayınlamak imkânını da bulmak gerek. Kitap piyasası ise şu son zamanlarda adamakıllı bir buhran devresine girdi."

Oldukça umut kırıcı bir mektuptu. Bütün hevesim kaçmıştı. Ama sevgili Yaşar Nabi, dayanamamış ilk fırsatta okumuş romanımı.

Çünkü ikinci mektubun üzerindeki tarih 17 Aralık. Yani on iki gün sonra:

'Azizim Erdal Bey,

'Odalarda'yı nihayet vakit bulup tamamlayabildim. Size düşündüklerimi iyice anlatacak kadar vaktim olmasını, ya da sizin karşımda olmanızı isterdim. Çünkü hayli çapraşık bir eser; bıraktığı etkiyi de anlatmak ondan kolay değil. İlkin üzerinde çok çalışılmış, dikkatli ve sabırlı bir sanatçı eliyle işlenmiş olduğu belli. Çok ustalıklı yanları var. Belki de isteyerek, bile bile düşülmüş kusurları da var. İlkin gerçekçi görünüşüne karşılık bir düş eseri olduğunu her sayfasında belli ediyor. Bunu bir kusur diye söylemiyorum. Ama çok ustalık isteyen çok zor bir işe girişmişsiniz. Dostoyevski ile Camus arası bir şey. Böyle bir türe böyle yazarların soluğu gerek diyeceğim, ama acemice de bulmuyorum kitabınızı. Hem beğendiriyor kendini, hem tedirgin ediyor insanı. Sorularla dolduruyor adamın kafasını. Bu soruları açabilmek için gene karşımda olmanızı isterdim.'

Mektubun buraya kadar olan bölümü, içimi umutla doldurmuştu. Yaşar Nabi gibi, o dönemin en büyük yayınevini yöneten değerli bir yazarın *Odalarda* için söylediği bu sözler ilk anda sevindirmişti beni. Ama mektubun ikinci bölümünde beklediğim kötü sonuçla yüz yüzeydim:

'İşin bu yanını ilerde bir münasip fırsatta görüşmek üzere şimdilik geçelim. Beğenirseniz basarsınız, diyorsunuz ya, bu kadar kolay olmuyor işler. Bugün birçok beğendiğim eserleri basamamak durumunda kalıyorum. Piyasa çok buhranlı bir devreye girdi. Gene de basmak isterdim eserinizi, ama bu haliyle o da olur iş değil. Çünkü bu kitap bu haliyle çıkarsa soluğu doğruca savcılıkta alırsınız: Bizim memleketteki ölçülerle apaçık müstehcen sayılır çünkü. Siz bu tehlikeyi göze alsanız bile –genç bir sanatçı için hatta bir reklâm da olur– ben alamam. Adliyelik işlere adımın karışmasını hiç sevmem. Onun için müsveddeleri olduğu gibi size göndermekten başka bir şey yapamıyorum...'

Yaşar Nabi'ye o şaşkınlıkla neler yazdığımı, bana yazdığı 26 Aralık tarihli mektubundan çıkarabiliyorum:

'Azizim Erdal Bey,

'Mektubumun sizde uyandıracağı üzüntüyü tahmin ediyordum, ama başka ne yapabilirdim? Yalnız bir noktadaki reddütünüze hak veremedim. Eserin lehinde olan sözlerimin sırf nezaket icabı mı söylenmiş olduğunu soruyorsunuz. İnanın bana, nezaket için de olsa yalan söyleyemem. Eserinizi değersiz bulsaydım, kısaca, bu eser bize layık değil, daha iyisini yazmaya çalışın, der çıkardım işin içinden.

'Kanuni mahzuru ortadan kalkarsa basıp basamayacağımı soruyorsunuz. Bilmem, ama çok geniş bir yer işgal ediyor o evlilik haftası kitapta. Bu kısmın tamamen çıkarılması ya da bir hayli hafifletilmesi eserin ünitesini bozmayacak mı? Bir yandan da acıyorum, çünkü bir hayli ustalıkla işlemişsiniz o kısmı.

'Çok sıkışık durumumu, gençlerden bir eser koyunca nasıl bir baskı altına alınacağımı, bütün şartların menfi olduğunu gözönünde tuttuğum halde size menfi cevap vermeye gönlüm razı olmuyor. Müddetle bağlı olmadan, mahzur da ortadan kalkarsa, bu giren yıl içinde kitabınızı yayınlamaya çalışacağım.

'Bilmem bu kadarı sizi tatmin edecek mi? İnşallah, diyeceğim...'

Yaşar Nabi'nin 'müstehcen' bulup basmaktan çekindiği bölümü oturup baştan yazdığım günleri çok iyi hatırlıyorum. Ancak, yeniden yazdığım bölüm, –nedense– bir öncekinden biraz daha 'erotik' olmuştu. Yaşar Nabi, o bölümün yeni biçimini –sanırım– okumadan 1960 Haziran'ında yayınladı kitabımı.

Tam otuz beş yıl sonra, *Odalarda*'yı yeniden okurların karşısına çıkarmaya karar verince, zaman zaman oturup değiştirmeyi düşündüğüm bölümlerle de yetinemedim. Oturdum, romanı baştan sona yeniden gözden geçirdim. Çocukça yazılmış bölümler vardı. Gereksiz uzatmalar vardı. Eksiklikler vardı. Attığım bölümler oldu. Eklediğim bölümler

de oldu. Ortaya bambaşka bir roman çıktı, diyemeyeceğim, çünkü *Odalarda*'nın ilk biçimini –yapı olarak– korudum. Dili üzerinde pek oynamadım. Çünkü biz Türkçemizi Ataç'tan öğrenmiştik. Bizim kuşağın Türkçesi her zaman iyi olmuştur.

Hiç unutmam: Romanın ortalarındaydım. O günlerde Ataç 've'ye takmıştı. Üst üste yazdığı yazılarda 've'nin Türkçe olmadığını, Türkçe'nin yapısına aykırı olduğunu, konuşma dilinde halkımızın hiç 've' kullanmadığını, Türkçe'nin bu ara sözcüğe gereksinme duymadığını anlatıp duruyordu. Ataç'ın bu görüşü çok etkilemişti beni. Romanı yarıda bırakıp başa döndüm. Ne kadar 've' varsa kaldırmaya çalıştım. Ama 've' kullanılmış bir cümleden 've'yi atıp yerine 'virgül' ya da 'noktalı virgül' koymakla iş bitmiyordu. Cümleleri yeni baştan düşünüp 've'siz kurmak gerekiyordu. Ben de öyle yaptım, giderek alıştım, hiç 've' kullanmadan da tamamladım romanı. 've'yi kaldırmak, çok değişik, çok yeni cümle biçimleri kurmak zorunda bırakmıştı beni. Dilin romandaki önemini o zaman çok daha iyi anladım. *Odalarda*'nın bu son biçiminde de bir tek 've' bulamayacaksınız.

Düşünüyorum da, *Odalarda*, ilk biçimiyle de, bu son biçimiyle de bir serüven romanı değil; hem hiç değil. Roman, sürükleyiciliğini olayların şaşırtıcı akışından almıyor. Öyle okunup bir başkasına kolayca özetlenip anlatılacak çarpıcı bir konusu da yok. Roman, başından sonuna, dingin bir anlatımla sürüp gidiyor. Romanın bitişi de öyle. Tıpkı başladığı gibi. Bilmiyorum, bazıları için sıkıcı gelebilir, ama ben, bu dingin anlatış biçimi içinde, okuyanın ilgisini asıl ayrıntılarla ayakta tutmaya çalıştım. Bu da –bütün usta yazarlarda gördüğüm– müthiş bir yalınlığı gerektiriyordu. Bu yalınlığı başarabildim mi, bilemem. Bu kararı okurlar verecek.

Varlık Yayınları arasında çıkan kitabın arka kapağındaki –sanırım Yaşar Nabi'nin yazdığı– tanıtma yazısında şöyle cümleler vardı:

'... *Okuyunca göreceksiniz: epey şaşırtıcı, alışılmıştan uzaklaşan bir roman. Ama kapalılıkla, anlamsızlıkla ilgisi olmayan bir yeniliği var bu kitabın. İlkin dili çok sağlam bir temel üstüne kurulmuş. Sonra iç sorunları açış ve işleyiş tarzı da Dostoyevski'leri, Camus'leri hatırlatan bir klasik analiz yolunda ilerliyor. Yani yadırganmayan bir yeni. Özenti olmayan bir yeni...*'

Belli ki, çok iyi niyetle yazılmış bir tanıtma yazısıydı. Ancak, yukardaki cümleler başıma çok işler açmıştı. Kitap üzerine yazılan yazıların hemen hepsinde sürekli Dostoyevski ve Camus etkilerinden söz ediliyordu. Aslında ne güzel etkilerdi bunlar. Hele 23-24 yaşındaki çok genç bir romancı için. En azından kendime iyi ustalar seçtiğimi gösteriyordu bu. Ama beni asıl etkileyen, beni bu romanı yazmaya sürükleyen, Gogol'ün bir öyküsü olmuştu. Dilimize, 'Kaput' adıyla da, 'Palto' adıyla da çevrilen olağanüstü bir öyküydü bu. O öyküdeki kahramandan yola çıkarak yazmaya başlamıştım bu romanı. Bugün bunu açıkça söylemekten çekinmiyorum.

Sevgili Yaşar Nabi'ye her açıdan –bunca yıl sonra da olsa– teşekkür etmek istiyorum. Kolay değildi o yıllarda Sait Faik, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ataç gibi büyük ustaların kitaplarının yayınlandığı bir büyük yayınevinde benim gibi bir yeniyetmenin romanına yer vermek.

Ama ben de az direnmemişim hani.

VİŞNENİN CİNSİYETİ

Jeanette Winterson

Roman/İletişim Yayınları

Geçtiğimiz günlerde Pınar Kür, çağımızın önde gelen feminist romancılarından Jeanette Winterson'ın *Sexing The Cherry* adlı romanını dilimize kazandı. *Oranges Are Not The Only Fruit* adlı romanıyla 1985 Whitbread Ödülü'nü kazanan Winterson yine her biri çeşitli ödüller kazanan eserlerinde insanı erkek cinsiyetiyle eşitleyip, erkek değerlerini yücelten ve yaşamı erkeğin bakış açısından değerlendiren geleneksel ideolojilerin kadınları nasıl baskı altında tuttuğunu ve kadın gerçeklerini ne ölçüde saptırdığını dile getirir. Ancak kadın ve erkeği "eşit ve aynı" olarak vurgulayan eşitlikçi feministlerin aksine Winterson, tıpkı 1970'lerde ortaya çıkan ve kadın kimliğinin "eşit ama farklı" olarak temellendirilmesi gerektiğine inanan radikal feministler gibi, erkeklik ve kadınlık kavramlarının yeniden tanımlanması ve soyut bir insanlık adına yaşamı zenginleştiren farklılıkların yitirilmemesi gerektiğini vurgular.

Sexing The Cherry ya da Türkçe çevirisiyle *Vişnenin Cinsiyeti*'nde Jeanette Winterson postmodern bir yaklaşımla tarih, din ve sanat geleneği gibi erkek-egemen söylemleri ters-yüz ederek sorgulayan ve kadın bilincini öne çıkaran alternatif öyküler sunar. Winterson'a göre ben merkezci erkek-egemen söylemler yaşamın değişken ve çok boyutlu yapısına aykırı olan aynılık, durağanlık ve evrensellik gibi kavramları temel alırken, kadın bilinci kendi dışlanmışlığının da getirdiği bir avantajla farklılıkları ve değişkenliği vurgular.

Vişnenin Cinsiyeti'nde Winterson her bireyin diğerinden farklı olduğunu savunarak yüzyıllardır geliştirilen erkeklik ve kadınlık kavramlarını özünden sorgular. Yazara göre kişileri böyle çarpık ve yapay kategorilerle tanımlamak aslında bir bitkiden yeni soylar elde etmek için kullanılan aşılama yöntemine benzer. Bu yöntem sağlıklı ürünler değil, romanın ana kahramanlarından biri olan Köpek-Kadın'ın da dediği gibi "ucubeler" yaratır.

Winterson, romanında kendilerini toplumun geleneksel değerleri ve önyargılarıyla özdeşleştirmiş bir grup erkek karakterle, güçlerini toplumdan dışlanmış olmalarından alan bir grup kadın karakteri karşılaştırır. Ataerkil düzen içinde yaşayan ve onun değerlerini benimsemiş erkekler sonsuza dek sürüp giden bir güç oyunun içine kısılıp kalmışlardır. Hiçbir duygusal zenginlikleri ya da ruhsal derinlikleri yoktur. Doğaya uyum göstermek şöyle dursun, ona egemen olmak hırsıyla çevrelerini de tahrip ederler.

Romanda Thames Nehri erkek egemen ideolojiyi, ortasından geçtiği Londra şehri ise ataerkil, politik, sosyal, dini ve ekonomik güç odaklarının kurbanı olan ve bunun sonucu da çürümüş, yozlaşmış ve kirlenmiş toplumu temsil eder. Winterson öncelikle Köpek-Kadın adlı kahramanının ağzından 17. yüzyıl Londrasından kesitler verir. Thames Nehri'nin çamurlu, pis ve hastalıklı suları gibi, Kralcılarla Püritenler arasındaki savaşın sürüp gittiği Londra da kirlenmiş ve bozulmuştur. "Londra öyle kokmuş bir yer ki, her yer pislik, hastalık dolu" diye anlatır Köpek-Kadın. En iğren-

ci de gösterilmek istenenle gerçek arasındaki zıtlıktır. Şehir ve toplum bir bozulma, nefret, suç ve sapkınlık akıntısına kapılmış giderken, Kralcılar ve Püritenler kendilerini, değişik biçimlerde soylu ve dindar göstermeye çalışırlar. Örneğin Püritenler "Temizlik Tanrıya yakınlık demektir" diye vaaz verirler. Cinsellik ve zevkten ölesiye korktuklarından, kadınlarına göğüslerini, erkeklerine ise cinsel organlarını sıkıca sardırtırlar. Ama görülür ki, şehrin genelevlerine en çok giden ve en sapık ilişkileri sergileyenler de yine Püritenlerdir. Köpek-Kadın'a göre Püritenlerin tek temiz yanı dantellerle çevreledikleri bembeyaz mendilleridir. Kralcılar da en az Püritenler kadar ikiyüzlüdür. İşlerine geldiği gibi bazen Musa'nın "Göze göz dişe diş" bazen de İsa'nın "Öldürmeyeceksin" öğüdünü uygularlar ve gizlice yapıldığında kuralları bozmanın günah olmadığına inanırlar. Özetle *Vişnenin Cinsiyeti*'nde gerek Püritenler gerekse Kralcılar doğal olmayan, gerçekleşmesi olanaksız ideallere uymak uğruna hem kendilerini hem de içinde yaşadıkları toplumu bozarlar.

Jeanette Winterson erkek egemen düzenin sonucu olarak gördüğü bu ikiyüzlülüğü ve yozlaşmayı 20. yüzyıla da taşır. Pentagon, Dünya Bankası gibi modern kurumların teknoloji, gelişme ve askeri güvenlik maskeleri altında nasıl ikiyüzlü ve acımasız bir güç savaşı içinde olduklarını ve kendilerine benzemeyenleri ve ideolojilerine karşı çıkanları nasıl tahrip etmeye programlandıklarını gözler önüne serer. Örneğin Pentagon nükleer savaşı önlemek bahanesiyle her geçen gün silah yığınağını arttırırken, Dünya Bankası geliştirme projeleri adı altında üçüncü dünya ülkelerini daha fazla sömürebilme planları yapar.

Jeanette Winterson tüm bu çıkar oyunlarının dışında kalmayı yeğleyen erkeklerin bile ister istemez erkek egemen ideolojilerin etkisiyle ikiyüzlü bir yaşama zorlandıklarını ve topluma uyma kaygısıyla gerçek kişiliklerini baskı altında tuttuklarını öne sürer. Bu tiplere örnek olarak romanın ana karakterlerinden biri olan Jordan ile onun 20. yüzyıldaki izdüşümünü temsil eden Nicholas Jordan'ı görürüz. Farklılıklara ve uyumsuzluğa hoşgörüsü olmayan gelenekçi toplumdan soyutlanmamak uğruna her ikisi de içgüdülerini düzenin desteklediği cesaret ve kahramanlık gösterilerine yöneltirler ve kimliklerini kazanmanın tek yolunun erkek egemen ideolojilerce öne çıkarılan ve övülen kişilere benzemek olduğuna inanırlar. Bu yüzden de farklı bir hayat yaşama isteklerini sürekli bastırırlar, ancak tarif edemedikleri bir boşluk duygusu bir türlü peşlerini bırakmaz.

Adını Ürdün'deki bir nehirden alan Jordan'ın anlatısını, Winterson su, akıcılık ve değişim imgeleriyle örer. Küçük bir bebekken Jordan'ı Thames Nehri'nin kenarında Köpek-Kadın bulmuş ve ona, engel tanımadan akan bir nehir kadar özgür bir insan olarak büyüsün diye bu adı vermiştir. Köpek-Kadın kendine özgü mizahi yorumuyla Jordan'ın neden bu adı taşıdığını şöyle anlatır:

"Çocuğa Jordan diyorum, o da yeter. Önceden de sonradan da başka adı yok onun. Onu pis kokulu Thames Irmağı'ndan balık gibi çekip aldığıma göre, başka ne ad koyabilirdim? Bir çocuğa Thames ya da Nil adını veremezsiniz ya –gerçi Musa'ya epey benziyor ama. Gene ona bir ırmak adı vermek istedim. Hiçbir şeye bağlı olmayan bir ad– tıpkı akan suların hiçbir şeye bağlı olmadıkları gibi."

Yolculuk, Jordan'ın anlatısının ana temasını oluşturur. İngiltere'ye getirilmiş ilk muzdan ve onu getiren kişinin gördüğü büyük ilgiden çok etkilenen Jordan, çocukluğundan itibaren uzak diyarlara yolculuk ederek egzotik meyveleri İngiltere'ye getiren bir kahraman olmayı düşler. Benzemek istediği kişi kralın bahçıvanı olan ve çıktığı gezilerden kralına değişik meyveler taşıyan Tradescant'tır. Şöyle anlatır Jordan bu isteğini:

"Onun gibi bir kahraman olmak için bana Tradescant'ı aşılasalar. Böylece her türlü iklimde yaşayabilir, gemilerime değerli eşyalar yükler, krallık yeniden egemen olduğunda ise ödüllendirilirdim. Zaten İngiltere bir kahramanlar ülkesidir, bunu her erkek çocuk bilir."

Tradescant, Jordan'a gezgin olmanın inceliklerini öğretirken bir de sır verir. *"Harita üzerinde belirlenmiş her [yolculuk], bir başka, bir gizli yolculuğu da çizgileri arasında [saklar]."*

Gerçekten de Tradescant'tan edindiği bilgilerle yola çıkan Jordan, aslında aradığı şeyin uzak diyarlar ve egzotik meyveler değil, içinde yaşadığı ataerkil toplumun ona sunduğunun dışında bir gerçeklik olduğunu anlar. Farklı, yabancı ve karmaşık bir dünyada yolculuk etmek Jordan'ın hem kendi içinde gizlediği zayıflıkları ve korkuları görmesini hem de kadın ve erkeklerin yaşamlarını ve ilişkilerini yöneten kuralların aslında evrensel, değişmez ve tek değil, yapay ve ideolojik olduklarını fark etmesini sağlar. Yolculuğu sırasında karşılaştığı Fortunata, Jordan'a bu farklı deneyimin kapılarını açar. Fortunata'ya âşık olan Jordan onunla hayat boyu birlikte yaşamak ister, çünkü Fortunata'ya sahip olunca arayışını sona erdirebileceğini sanır. Tıpkı Tradescant'la kurmak istediği ilişki gibi, Jordan bu kez de kimliğini Fortunata'nınkiyle tamamlamaya çalışır. Onunla sürdürmeyi hayal ettiği yaşam tarzı, onun erkek egemen söylemlerin ne derece etkisi altında kaldığını gösterir:

"Hayranlık uyandıran cesur biri olmak istiyorum, güzel bir karım esaslı bir evim olsun istiyorum. Bir kahraman olmak, rıhtımda karımla çocuklarıma el sallamak, onlardan ayrılacağım için üzüntülü ama önümdeki serüvenler konusunda daha heyecanlı olmak istiyorum. Başka erkekler gibi olmak, 'bizdendir' dedikleri tipten, sırtına vurulan, iyi fıkra anlatan biri olmak istiyorum."

Fortunata, Jordan'a kimliğini başkalarına benzeyerek ya da toplumca önceden şekillendirilmiş cinsiyet rollerini benimseyerek değil, kendi farklı özelliklerini keşfederek kazanması gerektiğini öğretir. Ona aradığı şeyin bir yer ya da bir başkası değil, göremediği ve içinde saklı duran özgür yanı olduğunu hatırlatır. *"Peki ya kanatların?"* diye sorar Fortunata. *"Kürek kemiklerinde hâlâ köklerini taşıyorken onları nasıl unutabilirsin?"*

Nicholas Jordan'ın hikayesi pek çok bakımdan Jordan'ınkine benzer. 20. yüzyılda yaşamasına rağmen Nicholas Jordan da tıpkı Jordan gibi toplumun ona sunduğu seçeneklerden memnun değildir ve içindeki farklı olma içgüdüsünü kahramanlık ve macera arayışlarıyla bastırmaya çalışır. Kahramanların hayat hikâyelerini okudukça onlara benzemek ister, çünkü kahramanlığın bir erkeğin toplumda ulaşabileceği en üst düzey olduğunu düşünür. Gerçekten de niceliğin niteliğe, boyun eğmenin yaratıcılığa, uyumluluğun farklılığa tercih edildiği erkek egemen toplumlarda, kahramanlık bu değerleri korumak için gerekli olan bir niteliktir.

Nicholas Jordan, iletişim araçları yoluyla kahramanlık senaryolarının kişilerin bilinçaltına nasıl kazındığını şöyle açıklar:

"Babam savaş filmleri seyreder. Savaş filmleri, kısa sert cümlelerle konuşan teneke şapkalı adamlarla doludur. Açılır kapanır masaların çevresinde oturup, ranzalardan birbirlerinin yataklarına sarkarlar. Ellerinde makineli tüfekleriyle siperlerden fırlayıp 180 derecelik arklar çizerek ateş ederler. Kız arkadaşları vardır ama birbirlerini tercih ederler."

Geleneksel toplumlarda kahramanlardan bile birbirlerine benzemeleri beklenir. Nicholas Jordan onları şöyle tarif eder: *"Geniş omuzları, bol saçları vardır, nereye gitseler çevrelerinde kalabalıklar toplanır. Genellikle erkek erkeğe eğlenmeyi severler ama güzel kadınlar ödüllerinin bir parçasıdır."* Doğal olarak ataerkil toplumlardaki ikiyüzlülük kahramanlık için de geçerlidir. *"Bir insan eğer kahraman olmuşsa artık aptallık da yapabilir, terbiyesizlik de, özel yaşamını mahvedebilir, istediği sayıda metres tutabilir, her dakika kendindert söz edebilir, bütün bunlara kimse aldırmaz. Kahramanların dokunulmazlıkları vardır."*

Tıpkı Jordan gibi, Nicholas Jordan da denizlere açılıp bir kahraman olarak dönmek ister. İçinde yaşadığı toplumdan memnun değildir ama başka bir gerçeklik hayal edemediğinden, onun duygusal yanını ve yaratıcılığını yalnızca toplum tarafından kabul gören kişilere benzeme çabalarında görürüz. Fortunata'nın Jordan'a içdünyasının kapılarını açması gibi, Bilimkadını da Nicholas Jordan'ı materyalist ve ayrımcı ölçütlerin geçerli olmadığı alternatif bir yaşamla tanıştırır. Bilimkadını'nın dünyasında hiçbir şey maddi ve hiyerarşik bir değerlendirmeye tabi tutulmaz, en küçük ve en değersiz görünen nesne bile sırf varolduğu için korunmaya layıktır.

Nicholas Jordan, Bilimkadını'nın bir kahraman olduğunu görür, ama o ataerkil toplumun yaratmak istediği kahramanlardan değildir. Geleneksel toplumlarda kahramanlar çoğunluğun yararı adına, varolan düzeni korumak için başkalarının göze alamadığı işleri başaran kişilerdir. Bilimkadını ise farklı ve marjinal olana yer açabilmek uğruna statükoya karşı çıkmayı göze aldığı için kahramandır. Görüldüğü gibi, Winterson'un romanında geleneksel hikâyelerin tersine, erkekler kendi yarattıkları baskıcı düzenin kurbanları olarak gösterilirken, Köpek-Kadın, Fortunata ve Bilimkadını gibi kadın karakterler alışılmadık bir biçimde güçlü, akıllı, kendi kaderlerini kendileri tayin edebilen, kendi kendilerine yeterli ve kararlı bireyler olarak resmedilirler. Ancak Winterson, romanının kadın karakterlerini bile stereotipik genellemelerle tanımlamaktan kaçınır ve her birine değişik anlatılar içerisinde farklı kişilikler çizerek onların kendilerine özgü biçimlerde erkek egemen ideolojinin tek yanlı değerlerini sorgulamalarını sağlar.

Romanda Köpek-Kadın fiziksel gücü temsil eder. Olağanüstü bir biçimde iridir ve alışılmış kadın kahramanlara hiç benzemez. Kendisini şöyle tarif eder: *"Ne kadar mı çirkinim? Burnum dümdüz, kaşlarım kalın. Ağzımda birkaç tane diş var, onlar da kara ve kırık olduklarından bir şeye benzemiyorlar. Küçükken çiçek hastalığı geçirmişim, yüzümdeki mağaralar pirelere yuva olacak kadar derin."* Yaşam tarzı ve davranışları açısından Köpek-Kadın'ı incelediğimizde, onda geleneksel olarak kadınlarla özdeşleştirilen zayıflık ve edilgenlik gibi özelliklerin bulunmadığını görürüz. Köpek-Kadın adını kendi takmıştır. Pislik ve çamur içinde yaşadığı hayat ve köpeklere olan düşkünlüğü göz önüne alındığında kendisine en çok bu adın uygun olduğunu düşünür. Jordan dışında, herkesten uzak ve tek başına yaşar. İnsanüstü güçleri sayesinde toplumda tarihin akışını bile değiştirebilecek işler başarır. Örneğin iç savaş sırasında kralcıların safında Püritenlere karşı savaşır ve her gece altmış Püriten öldürerek, onların gözlerini ve dişlerini hatıra olarak saklar. Winterson Köpek-Kadın tiplemesinde fiziksel gücün, dayanıklılığın, hatta acımasızlığın, incelik, nüktedanlık, şefkat ve duygusallıkla nasıl birleşebileceğini gösterir. Köpek-Kadın, Jordan'a çok düşkündür ve onun hiçbir yerde durmamasına üzüldüğünden ona bir nehir adı taktığına pişman olur. *"Akışı olmayan bir su birikintisinin adını vermeliydim ona. O zaman onu elimde tutabilirdim. Ama ona bir ırmağın adını verdim ve seller geldiğinde beni bırakıp gitti."*

İngilizce adının tersten okunuşunun da gösterdiği gibi (Dog-Woman : God-Woman), Köpek-Kadın eski kültürlerde egemen olan Tanrıça figürünü de temsil eder. Tıpkı onun gibi hem yaşamı hem de ölümü çağrıştırır. Toprak tanrıçaları gibi doğayla bütünleşir, her yanı çamurla kaplıdır ve olağanüstü ağırlığı yüzünden yerçekiminden herkesten fazla etkilenir. Yine toprak tanrıçaları gibi köpeklerinin eşliğinde dolaşır.

Köpek-Kadın erkeklere düşman olmamakla birlikte, erkek egemen düzenin ikiyüzlülüğünden şikâyet eder. Olduğu gibi görünmeyen ve göründüğü gibi yaşamayanlara karşı son derece acımasızdır. Toplumda dürüstçe yaşanabilecek tek yerin genelevler olduğunu düşünür, çünkü yalnızca buralarda insanların gerçek yüzlerinin ortaya çıktığına inanır.

Köpek-Kadın karakteri yoluyla Winterson hem toplumun hem de tarihin ikiyüzlülüğünü ve yapaylığını sorgular ve 17. yüzyıl İngiltere tarihini yeniden yazar. Köpek-Kadın kendi öyküsünü anlatırken olayları dilediğince değiştirir, eklemeler yapar ve onları sürekli olarak kendi açısından yorumlar. Böylece Winterson, erkek egemen ideolojilerin bir söylemi gibi gördüğü tarihin tarafsız ve gerçeğe dayalı değil, öznel ve seçici olduğunu gösterir.

Fortunata karakteriyle ise Winterson toplum ve egemen-ideoloji eleştirisini bir başka düzleme taşır. Köpek-Kadın'ın tersine Fortunata fizikötesi bir varlıktır ve bilinçaltını temsil eder. Köpek-Kadın'ın anlatısında tarihin eleştirisini yapan Winterson, Fortunata'nın hikâyesinde egemen ideolojilerin bir başka baskı aracı olan ve bireyleri küçük yaşlarından başlayarak belirli bir hayat tarzına şartlayan masal geleneğini sorgular.

Fortunata, Batı kültürünün klasik masal kahramanlarından olan Oniki Dansçı Prenses'ten biridir. Masalın orijinalinde Oniki Dansçı Prenses her gece, rüyalarındaki prenslerle dans etmek için yeraltındaki bir şatoya kaçarlar. Ancak kral babaları onları bir an önce evlendirmek istemektedir ve kızlarının her gece nereye gittiklerini bulacak ilk kişiyle onların en gencini ve güzelini evlendireceğini ilan eder. Prensesler bütün adayları sihirli bir iksirle uyutup yeraltı şatolarında dans etmeye devam ederler. Ancak bir gece, zeki bir asker iksiri içmeden içmiş gibi yapar, uyumaz ve prensesleri takip eder. Gittikleri yer ortaya çıkan prensesler sonunda kaderlerine razı olur ve teker teker evlendirilirler.

Bu popüler masalın kadınları bağımsızlık içgüdülerini bastırmaya şartladığını ve onlara ideal yaşamı evlilik ve eviçi yaşam olarak gösterdiğini düşünen Winterson, romanın-

da Oniki Dansçı Prenses'in masalını yeniden yazar. Winterson'un hikâyesinde Oniki Dansçı Prenses prenslerle olmak için değil, toplumsal rollerin baskısından kurtulup özgürlüğü tatmak için her gece gökyüzüne çıkıp dans ederler. Ancak tıpkı orijinal masaldaki benzerleri gibi sonunda yakalanırlar, uyumsuzluğa ve özellikle kadın başkaldırısına hoşgörüsü olmayan toplum tarafından istemedikleri kişilerle zorla evlendirilerek cezalandırılırlar. İçlerinden yalnızca bir tanesi, en gençleri olan Fortunata düğün günü kaçmayı başarır.

Winterson masalın sonunu da farklı getirir. Onbir prensesin her biri özgürlüklerini kısıtlayan ve hayatlarını cehenneme çeviren evliliklerinden kendilerine özgü metotlarla teker teker kurtulurlar. Prenseslerin kurtuluş öykülerinde geleneksel edebiyat yapıtları arasında kadınlarla ilgili en kalıplaşmış gözlemleri yansıtan eserlere göndermeler yapan Winterson hem onların içerdiği değer ve normları sorgular hem de kadınlara baskıcı düzenden kaçış yollarını gösterir.

Fortunata ise hikâyenin başından itibaren okuyuculara kızkardeşlerinden farklı olarak tanıtılır. Kardeşlerinden biri onu şöyle betimler:

"Aramızdaki en iyi dansçı oydu. Gövdesini bizim hayatta beceremeyeceğimiz biçimlerde eğer bükerdi. Keyif için yapardı bunu, ama işin içinde başka bir şey de vardı; başka herhangi bir yaşam onun için yalan olurdu. İfade edemeyeceği bir sır ile için için yanmıyordu, parıl parıl parlıyordu."

Gerçekten de Fortunata romanda özgürlüğün açık bir simgesi, adeta meşalesidir. Kızkardeşleri masalların geleneksel sonuna bir süre için bile olsun katlanmak zorunda bırakılırken, Fortunata daha en baştan baskı altına girmeyi ve başkalarına benzemeyi reddeder. Kendisini fiziksel dünya ile ve bu dünyaya egemen olan ataerkil ideolojilerle sınırlamaya çalışan tüm bağları koparır. Yerçekiminden bağımsız saf bir tinsel varlık olarak ve kendi gibi özgür olmayı seçen başkalarına da dansetmeyi öğreterek yaşamını sürdürür. Böylece Köpek-Kadın'ın anlatısında kadınlara toplum içinde kalıp, egemen düzene karşı kendi silahlarıyla savaşma alternatifini sunan Winterson, Fortunata ve kızkardeşlerinin hikâyesinde ise kimi feministlerin de desteklediği, kadınların özgürlükleri için erkeklerden ayrı yaşamaları gerektiği tezini savunuyor gözükür.

Bilimkadını'nın anlatısı ise Winterson'un romanında işlediği değişik kadın karakterlerinin ve onların sunduğu farklı yaşam alternatiflerinin bir başka örneğini oluşturur. Bilimkadını yaşam öyküsüyle Köpek-Kadın'ı, idealleriyle ise Fortunata'yı çağrıştırır. Köpek-Kadın karşısına çıkan engelleri yıkarak ve öldürerek savaşını verirken, Fortunata ve Bilimkadını insanları eğiterek toplumu değiştirmeye çalışır. Ancak çözümü farklı bir düzleme kaçmakta bulan Fortunata'nın aksine, Bilimkadını, tıpkı günümüzün ekofeministleri gibi, erkek egemen toplumların kişileri olduğu kadar doğayı da baskı altına alıp tahrip etmelerine karşı çıkar ve çözümün bu dünyada ve bu toplumun bireyleri arasında bulunabileceğine inanır.

Görülüyor ki yarattığı karakterlerin zenginliği, okurlarına sunduğu alternatiflerin çeşitliliği ve paradokslardan, çatışmalardan hatta karmaşadan çekinmeyen, denemeci ve sorgulayıcı üslûbuyla Jeanette Winterson *Vişnenin Cinsiyeti* adlı romanında toplumdaki baskı ve eşitsizliklerin kaynağı olarak gördüğü totaliter modellere karşı özdeş olmayanı, marjinali ve istisnayı etkili bir şekilde savunuyor. Ayrıca ataerkil ben merkezci düzenin tekyanlılığını ve yapaylığını gösterirken, feminist bakış açısıyla da kadın bilincinin, egemen ideolojilerden dışlanmışlığının da avantajını kullanarak varolan düzene yeterli bir alternatif oluşturabileceğini öne sürüyor. Ancak bu görüşü savunurken bile Winterson, hem farklı kadınlık ve erkeklik bilinçleri ve yaşam biçimleri sunarak yeni yapay ve totaliter kategoriler oluşturmaktan kaçınıyor, hem de kendi hayat görüşünün bile kişisel ve göreceli olduğuna sürekli dikkat çekerek romanının sorguladığı egemen söylemlerin bir devamı ve aracı haline gelmesine engel oluyor.

IŞIL BAŞ

KAYNAKÇA:

1) Winterson, Jeanette. *Sexing the Cherry*, Londra, Vintage, 1989.

Vişnenin Cin siyeti. Çev: Pınar Kür, İstanbul, İletişim, 1995.

HELEN E. FISHER
CİNSEL AŞKIN ANATOMİSİ
(Tekeşliliğin, çapkınlığın ve boşanmanın doğal tarihi)

Neden evleniyoruz? Neden bazı kimseler zina yapar? Neden boşanıyoruz? İlk bakışta aşk nasıl oluyor? Neden birine değil de ötekine âşık oluyoruz?
Antropolog Fisher, cinsel aşk ve aileye bağlılığın beyindeki kimyasını inceliyor bu önemli yapıtta. Boşanma ve zina olgusunu irdeliyor. İnsan soyunun geçirdiği tüm evrim boyunca, cinsel davranışlarının ne yönde geliştiğini ve bugünkü davranış kalıplarının aslında pek yeni olmadığını, insan türünün binlerce yıllık mirasından bizlere kadar ulaşmış olduğunu kanıtlıyor

cep KİTAPLARI A.Ş.

ENGİN YAYINCILIK

Engin Yayıncılık, tam metin, titiz çeviri ve özenle basıma hazırladığı, Dünya Klasikleri, Dünya Çocuk Klasikleri ve Araştırma Dizilerini, kuşaktan kuşağa geçecek bu kültür mirasını sunmakla kıvanç duyar...

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ

DURGUN DON I.II.III.IV/*Şolohov*	1.845.000 TL.
DON KIYISINDA HASAT/*Şolohov*	400.000 TL.
UYANDIRILMIŞ TOPRAK/*Şolohov*	400.000 TL.
SUÇ VE CEZA I.II./*Dostoyevski*	720.000 TL.
BUDALA/*Dostoyevski*	700.000 TL.
ECİNNİLER I.II./*Dostoyevski*	750.000 TL.
TOPLU ESERLER I.II.III.IV/*Anton Çehov*	1.250.000 TL.
ANA/*Maksim Gorki*	400.000 TL.
EKMEĞİMİ KAZANIRKEN/*Gorki*	400.000 TL.
BENİM ÜNİVERSİTELERİM/*Gorki*	200.000 TL.
ÇOCUKLUĞUM/*Gorki*	350.000 TL.
MUJİK/*Gorki*	450.000 TL.
DİRİLİŞ/*Tolstoy*	600.000 TL.
ANNA KARENİNA I.II./*Tolstoy*	1.000.000 TL.
İVAN İLYİÇ'İN ÖLÜMÜ/*Tolstoy*	450.000 TL.
DUBROVSKİ/*Puşkin*	280.000 TL.
BABALAR VE OĞULLAR/*Turgenyev*	300.000 TL.
TARAŞ BULBA/*Gogol*	300.000 TL.
SEFİLLER I.II.III.IV/*Victor Hugo*	1.650.000 TL.
GAZAP ÜZÜMLERİ/*Steinbeck*	600.000 TL.
CENNETİN DOĞUSU/*Steinbeck*	600.000 TL.
GORIOT BABA/*Balzac*	300.000 TL.
VADİDEKİ ZAMBAK/*Balzac*	300.000 TL.
KÖYLÜLER/*Balzac*	350.000 TL.
TEHLİKELİ İLİŞKİLER/*Laclos*	500.000 TL.
MARTIN EDEN/*Jack London*	300.000 TL.
YANAN GÜN/*Jack London*	375.000 TL.
BEYAZ DİŞ/*Jack London*	275.000 TL.
JOHN BARLEYCORN/*Jack London*	275.000 TL.
MADAME BOVARY/*Flaubert*	450.000 TL.
AŞK VE GURUR/*J. Austen*	450.000 TL.
GERMİNAL/*Zola*	500.000 TL.
EKMEKÇİ KADIN/*Montepin*	500.000 TL.
SAVAŞSIZ YİRMİ GÜN/*Simonov*	300.000 TL.
AŞIK KADINLAR/*Lawrence*	500.000 TL.
GARP CEPHESİNDE YENİ BİR ŞEY YOK/*Remarque*	250.000 TL.
DUMAN/*Turgenyev*	400.000 TL.
GÜNDÜZLER VE GECELER/*Simonov*	400.000 TL.
ON ÜÇ PİPO/*Ehrenburg*	375.000 TL.
EUGENİE GRANDET/*Balzac*	275.000 TL.
RAHİBE/*Diderot*	250.000 TL.
JEAN CHRİSTOPHE I.II.III.IV/ *R. Rolland.*	1.650.000TL.
OLIVER TWIST/*Charles Dickens*	500.000 TL.
ÇARIN ÇİZMELERİ/*Mihail Zoşçenko*	350.000 TL.
UÇURUM İNSANLARI/*Jack London*	250.000 TL.
BİR AŞK HİKAYESİ/*Emile Zola*	350.000 TL.
JANE EYRE/*C. Bronte*	600.000 TL.
DORIAN GRAY'İN PORTRESİ/ *O. Wilde*	300.000 TL.
VADİM O KADAR YEŞİLDİ Kİ/ *R. Llewellyn*	600.000 TL.
CESAR BIROTTEAU/*Balzac*	350.000 TL.
KIRMIZI VE SİYAH/*Stendhal*	600.000 TL.
PARMA MANASTIRI/*Stendhal*	575.000 TL.
YOL/*Jack London*	300.000 TL.
GORA/*Tagor*	500.000 TL.
SOYTARI/*Gorki*	350.000 TL.
VOLGA/*Malaparte*	300.000 TL.
MAYIS GECESİ/*Gogol*	180.000 TL.
RAMEA'NUN YEĞENİ/*Diderot*	175.000 TL.
GECENİN ÇOBANLARI/*Amado*	350.000 TL.
OĞULLAR VE SEVGİLİLER/*Lawrence*	650.000 TL.
EMEK I.II/*Zola*	650.000 TL.
ASLAN ASKER ŞVAYK/*Haşek*	750.000 TL.
MATTİA PASCAL/*Pirandello*	300.000 TL.
BAHARLAR AÇARKEN/*Ibanez*	275.000 TL.
TAŞRA KIZI/*Sillanpää*	250.000 TL.
ÇANLAR KİMİN İÇİN .../ *E. Hemingway*	550.000 TL.
KIRMIZI ZAMBAK/*Anatole France*	250.000 TL.
EMMA/*Jane Austen*	340.000 TL.
YERALTINDAN NOTLAR/*Dostoyevski*	200.000 TL.
KARAMAZOV KARDEŞLER/*Dostoyevski*	1.300.000 TL.
YABAN YEMİŞLERİ/*Yevtuşenko*	375.000 TL.
İKLİMLER/*Andre Mouris*	250.000 TL.
NANA/*Emile Zola*	475.000 TL.
THERESE RAQUİN/*Emile Zola*	250.000 TL.
DON KİŞOT/ *Cervantes (2 cilt)*	1.000.000 TL.
AZİYADE/ *Pierre Loti*	250.000 TL.

ARAŞTIRMA-İNCELEME DİZİSİ

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA YENİLEŞME HAREKETLERİ/*Paul İmbert*	160.000 TL.
BİR İHTİLALCİNİN .../ *Alpay Kabacalı*	185.000 TL.
SİVİL TOPLUMUN TANRISI/ *Cemal Bali A.*	150.000 TL.
YASA VE KILIÇ/ *Cemal Bali Akal*	100.000 TL.
DEĞİŞEN DÜNYADA İNSAN, HUKUK VE...	400.000 TL.

BİLGİ/ İSTEK FORMU

Bilgi almak istiyorum. O Ev Tel: .....
Satın almak istiyorum. O İş Tel: .....
Adı, soyadı: .....
Mesleği: .....
İş adresi: .....
Ev adresi: .....
Teslim Yeri: ..... Ev: ..... İş: ..... İmza: .....

İstiklal Caddesi, Ayhan Işık Sokak, Deniz Apt. No: 11 Daire: 2

Beyoğlu-İstanbul

Tel: 244 08 44 Fax: 251 52 89

ÇOCUK YAZINI CANLANIYOR

Kitap dünyamızın en çok gereksinim duyduğu yapıtlar arasında düzeyli çocuk kitapları geliyor.

Çocuk kitapları, (büyükler için yazılmış) öteki kitaplardan, sanıldığı gibi ya da yüzeysel bir bakışla ilk anda akla geldiği gibi "basit" oluşlarıyla ayrılmazlar. Tam tersine, çocuk kitapları, "basit" değildir. Okurlarının, okumanın ilk basamaklarında olduğunu, bilgi birikimlerinin yeni yeni oluşmakta olduğunu, dillerini geliştirme aşamasına henüz girdiklerini ve yazın dünyasını ürkek adımlarla tanımaya uğraştıklarını dikkate alırsak, çocuk kitapları büyüklere yönelik kitaplara göre "daha karmaşık", yazılmaları daha zor kitaplardır. Büyüklere yönelik, dili bozuk, özensiz, yanlış bilgiler veren bir kitabı yayımlamak da yanlıştır kuşkusuz ama söz konusu kitap çocuk kitabı olunca işin sorumluluğu ve "günahı" birkaç kat artar. Çocuk kitapları, çocukların hem bilgilerini artırmalarını, dünyayı daha iyi kavramalarını sağlar, hem düzgün bir dil ve anlatım sahibi olmalarına yardımcı olur, hem de onların yaratıcı yönlerini ortaya çıkarıp geliştirir. Bu nedenle düzeyli çocuk kitaplarına çok, ama pek çok gereksinim vardır. Yetersiz çocuk kitaplarından çocukları sakınmak da, onları salgın hastalıklardan korumak kadar önemlidir.

Son günlerde, yaz tatiline girişimizin de etkisiyle çocuk kitapları arasına yenileri katıldı.

Evrensel Yayınları, yeni oluşturduğu Evrensel Çocuk Dizisi'nden ilk kitaplarını yayımladı. *Gülsüm Cengiz Akyüz*'ün yönettiği dizinin yıl sonuna kadar on kitabı bulacağı belirtiliyor. Sizlere bu diziden çıkan ilk kitapları tanıtmak istiyorum.

Siyah Antilop'un Şarkısı (yazan: Götz R. Richter, çeviren: Hüseyin Tüzün, resimleyen: Semih Poroy, 240 sayfa)

Siyah Antilop'un Şarkısı, Angolalı Savvy'nin öyküsü. Bizlerden çok uzakta, Afrika'da geçmişte yaşanan olayları küçük okurlarımız da ilginç bulacaklardır. Afrikalıların yaşamları, çalışma koşulları, beyazlar ile siyahlar arasındaki ilişkiler, siyah Afrikalıların derilerinin rengi nedeniyle çektikleri acılar sürükleyici bir dille anlatılıyor. *Siyah Antilop'un Şarkısı*, çocuklara önerilebilecek güzel bir roman.

En Güçlü Kim? (Sovyet çocuk öyküleri, çeviren: Elif Alkan, resimleyen: Semih Poroy, 72 sayfa)

En Güçlü Kim, çeşitli Sovyet yazarlarının öykülerinden oluşuyor.

"Çocuk yazını", Sovyet yazınının saygın kollarından biriydi ve Sovyet yazınında "çocuk yazını" geleneği çok güçlüydü. Yalnızca çocuklar için yazan çok ünlü bazı "çocuk yazarları" bulunduğu gibi dünya çapında tanınan Sovyet yazarlarının önemli bir bölümü de çocuk kitapları yazmışlardı.

Bu kitapta da, Gürcistan, Ukrayna, Türkmenistan halk öykülerinin yanı sıra ünlü Sovyet yazarlarının çocuklar için yazdıkları öyküler yer alıyor.

Konusunu insanlar arasındaki ilişkilerden, hayvanlardan vb. alan bu öykülerde; insan, hayvan, doğa sevgisi işleniyor, çocuklar çalışmaya özendiriliyor ve bilimin yararı anlatılıyor.

Kitaptan kısa bir öykü:

"Bir zamanlar, herkesten özür dileyen, kibarlığını her fırsatta göstermeyi pek seven bir fil vardı.

Bir gün yine kibar fil gezinirken, ansızın çıkan rüzgâr şapkasını savurup yere attı. Dostumuz kızdı mı sanıyorsunuz? Ne gezer! Sakin sakin eğilip yerden şapkasını aldı. Sonra aynı kayıtsızlıkla yüzünü rüzgâra dönüp: 'Özür dilerim Bay Rüzgâr. Eğer şapkam hoşunuza gitmediyse bundan sonra hiç takmam' dedi." (Gennadi Tsyferov'un *Kibar Fil* öyküsü)

Ayşe'nin Günleri (çocuk romanı, Gülsüm Cengiz Akyüz, resimleyen: Semih Poroy, 256 sayfa)

Gülsüm Cengiz, ödüller de kazanmış olan *Kuşlar Kralı Kim Olacak, Aslı Okula Başladı, Bir Kedinin Günlüğü, Doğum Günü Armağanı* da aralarında olmak üzere, çocuklar için yazılmış birçok roman ve öyküye imza atmış bir yazarımız.

Ayşe'nin Günleri, küçük bir kızı anlatıyor. Romanda, onun yakın çevresinden yola çıkarak, köyden kente göç eden bir ailenin karşılaştığı sorunlara değiniliyor. Annesinin çalışmak üzere Almanya'ya gitmesi nedeniyle, ondan uzak kalan Ayşe'nin yaşadıklarına tanık oluyoruz. Ayşe, olaylar karşısında bazen şaşırıyor, bazen üzülüyor, bazen öfkeleniyor. Ama umudunu, direncini ve yaşama sevincini hiç yitirmiyor. Bazen öğretmeninin gülümsemesinde, bazen minik bir kedinin sıcaklığında, bazen yaz günleri birlikte oynanan oyunların coşkusunda çoğaltıyor sevincini.

Ayşe'yi daha yakından tanımak, yaşadıklarını öğrenmek için, Ayşe'nin dünyasına girip onunla tanışmak gerek. Yani kitabı okumak. Arkadaş canlısı bu küçük kız, okurlarıyla da iyi arkadaş olacaktır.

İncili Terlikler (çocuklar için öyküler, yazan: Liana Daskalova, çeviren: Mustafa Balel, resimleyen: Jean Kirkov, 72 sayfa)

Liana Daskalova, ülkesinin ünlü bir şairi ve çocuk kitabı yazarı. Daskalova, aynı zamanda ünlü Bulgar yazarı Stoyan Daskalov'un eşi.

On öykünün yer aldığı kitaba adını veren *İncili Terlikler* öyküsü İstanbul'da geçiyor. Yazar, kentimizden satın aldığı terliklerin öyküsünü dile getiriyor. Kitapta ayrıca Daskalova'nın bu baskı için yazdığı, "Sevgili küçük Türkiyeli dostlarım," diye başlayan bir önsözü de var. "...bu küçük kitabım, işte komşu ülke Türkiye'de de okurlarımın karşısına çıkma olanağı buluyor. Ne mutlu bana! Okuyucularım günden güne çoğalıyor. Tanıyanlarım, sevenlerim artıyor. Bu demektir ki, orada da tıpkı bizde olduğu gibi siz okurlarım çevremi sarıp: 'Merhaba Liana teyzeciğim! Yeni kitabınız var mı?' diyecekler." diyor Daskalova.

Böyle usta bir çocuk yazarının kitabının yayımlanması yazınımız için bir kazanç sayılmalı.

Evrensel Çocuk Dizisi'nin başarılı olmasını diliyorum.

ERGİN KOPARAN

YAYINLANMIŞ KİTAPLARIMIZ

John STEINBECK

ZAPATA

Çeviren : Billur C. TİGREK

Ben,
davaların esiri olarak ölmek isterim,
adamların değil.

Emiliano Zapata

Mama, kendini neşeli ve komik bir mantıkla saygınlığın cüzdan içinde taşınmayacağını kanıtlıyor.

The New York Times Book Review

Terry Mc MILLAN

MAMA

Çeviren : Oya ALPAR

Tanrıya inanmıyor değilim,
sadece onun sağ duyusuna güvenmiyorum.

Dr. David Lewis

Bir Dakikada Stres Yönetimi

Çeviren : Nedime HARMANDAĞLI

Ölüm ilanınızı hazırladıktan sonra kendinize, düşlerinizi gerçeğe dönüştürmek için ne yaptığınızı sorun.

Stres dışarıdan gelmez,
içinizde doğar.

Dr. David Lewis

Dedim ki otların soy kütüğünü söyleyeyim de, bu dünya -ki senin bir kitabındır- daha bir anlaşılsın, değerini daha bir bilelim. Hem sen de:
'Göklerde ve yerde neler var! Bir baksanıza!'
demedin mi?..

İlhan BERK

Şifalı Otlar

Martin Luther King

Sevginin Gücü

Çeviren : Belkıs Çorakçı DİŞBUDAK

Sevgide korku yoktur; ama korkuyu reddeden mükemmel sevgidir; çünkü korkuda acı vardır. Korkan kişi sevgide mükemmelliğe ulaşamaz.

Acı deneyimlerimizden biliyoruz ki, ezenler özgürlüğü asla gönüllü olarak vermezler; ezilenlerin özgürlüğü istemesi gerekir."

Martin Luther King

A R D A ' S Y A Y I N L A R I

Akdeniz Cad. Akdeniz İşhanı No:5/321 - 322
Alsancak - İZMİR
Tel & Fax : 0 - 232 - 489 41 32 0 - 232 - 445 97 50

Sara Gül TURAN

Türkiye'de

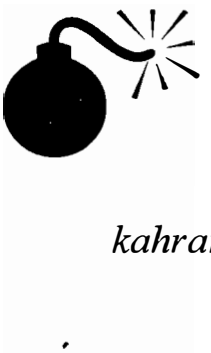

DİN TERÖRÜ

O gün bugündür ki, nesillere kahraman diye tanıtılanlar, İslam'dan tiksinmenin fikri ve fiili icracıları olmuştur.

Necip Fazıl KISAKÜREK

yakında çıkıyor!..

Valeria MINOR • **Kan Kardeşler**

Laurel HOLLIDAY • **İkinci Dünya Savaşı Çocukları Günlükleri**

İlhan BERK • **Eros**

A R D A ' S Y A Y I N L A R I

Akdeniz Cad. Akdeniz İşhanı No:5/321 - 322
Alsancak - İZMİR
Tel & Fax : 0 - 232 - 489 41 32 0 - 232 - 445 97 50

Hilmi Yavuz

KUYU

Afa Yayınları

Yapıtta yer alan Roland Barthes'den alıntıda dendiği gibi, "... Bir metnin tekniği, onun nereden geldiğinde (kökeninde) değil, nereye gittiğindedir." Bu bağlamda *Kuyu*'nun nereye, ne kadar, nasıl bir dil kazısıyla açıldığını, değişken derinliğini, okurun tüketimi belirleyecek sanırım.

Özgün, ironik yapıtta Hilmi Yavuz adı (kapak dahil) yüz altmış beş kez yineleniyor. Sayfa başına iki Hilmi, iki Yavuz... (ilginçtir kitap boyunca dostça birbirini bütünlüyor, çoğaltıyor bu iki karşıt kuzu kuzucuk...). Bunun nedeni Hilmi Yavuz'un, Hilmi Yavuz'a hayranlığı değil, okuru şaşırtmak, karıştırmak, kızdırmak (ne kelime; çileden çıkarmak) değil. Yine de başlangıçta geçerli bir neden bulamadığımı itiraf edeyim (Ya İzzettin Şadan Bey Amcasına ne demeli?). Belki de seçilen anlatı içinde kurgunun dayatmasından kaynaklanıyor bu bolluk...

Kazım ilerledikçe, yazarın halim, yavuz anlatısı tiryakilik yaratıyor. Yazar kuyuda (ki kendi içindendir çoğu kez) kendinden yola çıkarak insanın gizlerini; birincil amacı bu olmasa da, bilinçaltını üst edip çıkarıyor. Yavuz'un sözünü ettiği o gündoğusu kentte kuyuya düşen cisimleri yakalayıp çıkarmak için kullanılan çok kancalı zincirden araca "ebulekmeş"-"ebukmeş" denir. Arapça'da yakalamak, tutmak demek olan "kamş", "kumş"tan geldiğini sanıyorum. Gelgelelim kuyu da, sarkıtılan tutaç da, tutulup çıkarılmak istenen de Hilmi Yavuz'un kişiliğinde insandır, bu yapıtta: Keramet ve kehanetler "Oracle"lar diptedir.

Hilmi Yavuz nedendir bilinmez (ama bilirim ki nedeni onda mahfuzdur) "*... yavaş yavaş* ve *ihtiyatla... güvenilir* çıkıntılar arıyor, *sağlamlığını yokluyor* ve hiç *acele etmeden* aşağıya iniyor..." (S: 13). Böyle bir "ihtiyata" ben mükerrer, fazladan, fuzulidir dersem, hele hele mümkünse *aşağıya çıksın* görelim, neden "aşağı iniyordu" diyor dersem, haksızlık mı etmiş olurum?..

'Hilmi'nin yavuz bir kuyu'yu seçmesi anlatımın ölümle ilgili olmasındandı'(r) ve kuyuyla kendi ölümü arasında bir bağıntısı vardı'(r); istediği az buz şey değil: Ölümün görgü tanığı, yakın seyircisi olmak, ölümü yaşamak... Anlata anlata kendi sonuna gitmek...

Ve Hilmi Yavuz'dan ölüme ilişkin ölümsüz birkaç dize:

"*biz üç güzel kardeştik ve ölüm/ ölüm en gencimizdi bizim/ bize doğunun büyük şiiri kaldı* (doğunun kalıtı)

"*Hayat ev sahibi, ölüm konuktur / ölümü / gülerek / kucakla*"

"Mülemmâ" bir hayatın her zaman 'tezâd' halinde, çehrelerin ikliminde ikiz bir ömrü yaşamak, cennet ve cehennemi gezdirmek, uykuda gezen (Sair filmenam) somnambül yaşamak demek olmadığı / olmayacağı inancındayım: İnsanın geldiği, tanıdığı, buluştuğu, yetiştiği kültür coğrafyalarıyla bir senteze ulaşabilmesi olasılığını göz ardı edemeyiz. Güneş doğarken de batarken de, şark cephesi kadar garp cephesinde de güneş olarak kalmayı bilir...

Bir "hundert" içine düştüm ki ben de okur olarak: Sürekli "kuyu"nun bulunmayan dibinden çağrılıyorum: "Ey okur!", "Ey bigâne okur!", (Ne biliyorsun okur olduğumu, hem bigâne isem ey okumaz, de bana: Kimse de takmaz...) Ey kara yazılı okur! (Evet ha bu oldu/olur işte: Kara! yazılıyım eririm! kuyuya.) "Ey rahatına düşkün okur!", (rahat kuyunun neresinde?) "Ey kara bahtlı okur!" (Karadan bile bahtım yok. Bilemedin azizim: Bibahtım ve halep çıbanlı yüzüme –ki 'Bençoce' ona gül demişti– bir avuç su bulunmazdı tuzlu kuyu suyundan başka Hilmi Yavuz'un sözünü ettiği kentte...) "Bilisiz okur!" (Evet bilisizim bir bakıma: Bili'lilik uçamazlar içindir...)

"Ey lanetlenmiş okur!" (Şuera suresi bağlamında benim için doğru olabilir...)

"Ey hadnaşinâs kaaari!" (Kari'nin a, a, a kadar çok olduğunu sanmıyorum. Genellikle karınlarından konuşmaya mahkûm edilmişlerdir.)

"Ey iki yüzlü okur!" (Mülemmâ okur desen kuyu'ndan biraz su kaldırır, fakat mülemma-kâr –ikiyüzlü– asla...)

"Ey safdil okur!" (Oysa bana dil karışmış kirlenmiş diyorlar sözcüklerin kafatasını karıştıranlar...)

"Ey sabırsız okur!" Hoşnut bir sabırsızım).

Hiç değilse Hilmi Yavuz okur'u okur yerine koyup kuyudan su veriyor. Peki ya okurun cebiyle kendi cüzdanları arasında havai hat döşeyen, kerameti medyadan menkullere ne demeli...

Hilmi Yavuz'un sözünü ettiği o kuyusu bol kentte kuyu'nun adı "bir"dir ve "bir" tanrı adı. Kuyu derin, dipsiz ve karanlık...

Yazarın o güneydoğu kentinde damda ("ıstoh") yatmak anlatılamaz, yaşanır (yazın sıcağında içerde yatmak imkânsız gibidir). Kuyuda soğutulmuş testiler, meyveler taşınır, cibinlikler kurulur. Yıldızlar bir kocaman, bir parlak, yakın bir el erimi: Bana en çok etki edeni sabahın yağmuruna karşı yorgan altında direnmekti.

Gelelim otlu peynire ("sirike"): Her otlu peynir "sirike" değildir. Ve kışın sebze ihtiyacını karşılayan bir alışkanlıktan geldiğini sanıyorum.

Sözü edilen "Holani" mahallesi kentin en belası ve yoksulu. Oradan dayak yemeden geçmek inanılır değildi. Bu mahalle Sedat Murat takma adıyla Prof. Said Kemal Mimaroğlu'nun "Çarnaçar Mahallesi" romanında konu edilmiştir.

Gelelim "cas"a: Doğal kireç tozundan bir tür eski özel çimento. "Şiir beyaz bir gelin" türküsü o beyazlıktan yakılmıştır sanırım. Kalemin çekimine giren "perive" için zorluyor birkaç sözü: Kuyu tandır... Kuyusu bol o güneydoğu kentinden Hilmi Yavuz'un kuyu'su "perive"siz (kuyu tandırsız, büryansız) sığ kalırdı... Eminim rejim, perhiz demeden fırından alıp sabah kahvaltısında yemek isterdiniz.

"İhtinak-ı vahim" içine de, şeytan karıştırılır: Hilmi Yavuz'un sözünü ettiği o kentte, inançtan mı, yanlış bir terbiye ve yönlendirmeden mi bilinmez, oturarak yemelerini sağlamak için, ayakta şeytanın yiyeceğe ortak olacağı ile korkutulurdu çocuklar.

"İhtinak-ı rahim"e yani "kadınların içindeki şeytan"a gelince, yalnız "eski zamanlarda" değil bugün de "müteharik hayvan" olarak görülebilir. Ne var ki "mirim" Arabi'ye bakarsak iblis cinlerden ilk eşkiyadır. Canlardan isyan edenler şeytan oldu. Cinlerden ilk defa şeytan olan El-Hâris'tir. Öyleyse diyebiliriz ki rahmin müteharikliği, şeytanlığı yanında cinliği, eşkiyalığı, isyankârlığı ve harisliği söz konusu. Belki koruyan, esirgeyen ve bağışlayan...

Hilmi Yavuz "koparmaya kıyamadığı neredeyse su kesiminde açmış gibi duran (nilüferler gibi) çiçek'i anılarının ku-

yusundan okura çıkarmıyor. Sonraki bir yapıtında o çiçeğin kuyusuna inerse şaşırmam. Çünkü daha şimdiden onu seçmediğinden pişmanlık duymaktadır. Bakın yıllar önce ne diyor: "*Solar dildeki uçurumda nilüfer*" (Kar ve Zaman). Nilüferli kuyuya çekilip yazarsa belki o zaman "açmış gibi"... durmanın o çiçek için hangi anlam(a)/lara geldiğini öğreneceğiz. Goncalık mı, acıkmışlık mı sözü edilen?..

Yazar aradığı kuyuyu buldu mu? O artık deneyimli bir kuyucu. Bütün yolların kuyuya, o karanlığa çıktığını biliyor.

Açmış gibi duran nilüfer... üstü dolunay, on beş yaşında kız gövdesi Şahmeran'la pekâlâ çakışıyor olabilir: Masal formunda kurgu söz konusu olduğuna göre Lokman Hekim su kesimindeki Nilüfer Şahmeran'ı hayat yüzüne çıkarabilir. "İstikbal kuyulardadır" ki kuyular hem yerde hem göktedir...

Yavuz yapıtındaki konaktan "Doğudan bir kent" şiirinde de söz etmiş: "*ve ölüm, bir büyük aile / gibi dağılır konaklarından.*"

Kuyu retinadaki karanlıktır. Dönüş yolu, geliş yolu gibi/kadar kuyulu/kuyusaldır. Kuyu, geri çağıran rahim. Kuyu ana... Hilmi Yavuz'un sözünü ettiği o kentte hemen her evde bulunan kuyunun ağzı kapatılırdı: Çocukların uykuda kuyuca çağrıldıklarına rastlanmıştı... Rahmin-dölyatağının özlemesi bazen erkencidir ve küçük çocukları da pek sever...

Yavuz'un kimliğinden derin kız masalları geçiyor. "Sessizlik yumağından" sabahları örülen, akşamları çözülen...

"Pembo Abla"sının sarkıttığı "hasır sepet" var ya, ona o kentte "Befoye" denir. Yiyecekleri saklamak için kullanılırdı. İçi boş olduğu için akılsız, kafasız, aptal anlamında yergi olarak da söylenirdi.

Hayat, ölüm, cennet-cehennem, dilekler hep kendi kuyumuzdandır. Karacaoğlan'ın bir deyişi var: "Cehennemde yoktur / herkes ateşini kendi götürür." Arar cennet ile cehennem arasında bir mevki. Ne cennet ne cehennem kabul ediyor belki.

"*... Aşk karşısında iki insan prototipi...*" okurun tartışmasına açık duruyor. Bir kere nerede "çokluk" varsa orada... aşk yoktur... Don Juan, aşkı da kendini de çoğaltmıyor, öldürüyor. "Yaşantı olsun diye"yse, yaşantı tanımı çoğu kaldırmaz. Nitelik niceliğe ağır basar. Eğer aşktan söz edilecekse kaliteden, nitelikten, keyfiyetten ayrılmaya imkân yoktur. Don Juan'ın sorusu şöyle yanıt bulabilir: Hayır... "*Çok sevilmek için mutlaka ender sevmek...*" gerekmez. Gereken: Sırasında, sırayla, bir bir, bir tane, bir tane sevmektir. Bilinen bir mantık kuralı: Aynı anda birden fazla ayrı mekânda olunamaz... Olunursa hiç birinin adı aşk olmaz... Aşk fazla sevmekse, sevileni çoğullaştırırsanız, sevmek'teki fazlayı yok etmeniz gerekir...

Aşk değirmenini besleyecek, döndürecek su bulunursa "İzzettin Şadan Bey Amca"nın dediğinin tersine "tam bir anlaşma" sağlanabilir. Üstelik gelin aşkı yalnız tek kadına bağlılık olarak değil, "kadının da âşık olabileceği gerçeğini gözardı etmeden" tek bir erkeğe bağlılık olarak da görelim.

Anlaşmanın sürekliliği bakımından, aşkın her iki tarafının birbirini beslemesi, üretmesi, çoğaltması gerekecektir. O zaman da aşk, ölmeye, yok olmaya giden "boşa çıkacak (beyhude) bir hayal" olmaktan çıkacaktır. Biri söylemiş: "Aşk bir ihtilaldir." Yapmak kolay, yaşatmak öyle değildir... Diğer yandan tat ya da "yaşamın tadı" ve de aşksız(ı) var mıdır?.. Ve dönelim H. Yavuz'un bir sevda sesine: "*sevda derinlerdedir, oysa Ferhad / üstünü kazmada dağın.*" (Doğunun Sevdaları)

"Gerçek, geçmişten, gerimizde kalandan değil, tam tersine önümüzde olandan gelir. Öyleyse gerçek her zaman 'gelecek'tir." "... Mirasımı yaktım", "... iki ayrı şiirsel gelişim arasında sentez yapılamaz..." Bu sözler Adonis'in (Enver Ercan, Filiz Nayır-Varlık-Şubat 1995).

"Güç kaynağı, mazidir. İstikbalde yapılacak hamle, kendi hızını oradan alır. Tıpkı, daha uzağa atılmak istenen bir ok için, yay'ın mümkün olduğu kadar geriye doğru gerilmesi gibi" (Nihat Keklik-Fütuhat).

Anlatıcı, anlatı kahramanı ve okurun kuyuda buluşması... "... ürkünç oda / içimizde bağlanan kapısıyla / bir bene açılıyor" (H. Yavuz-Ayna Şiirleri).

Hilmi Yavuz, şair olarak kendi şiir tarihinin içinde. Çünkü başvurabileceğimiz, kimine göre yalnız bilme, öğrenme ile yetinebileceğimiz, kimine göre eklemlenebileceğimiz şiir kimliğimiz var. Bu kimlikle bugüne taşınmamız, kendimizi bulmamız mümkün. Diğer yazın türlerinde ise, şiirde olduğu gibi/kadar, bir geleneğin kendimize özgü, yeterli ve kendimizi anlatmaya, ifade etmeye el, omuz veren gelişme ve olgunlaşmanın oluştuğunu söylemek zor. Bu nedenle düz yazıda "Batının tarihinin içinde..." olmak kaçınılmaz oluyor. Yazarın kimliğini olabildiğince korumasını, 'toprağının kokusunu vermesini' de olumluyorum. "Parçalanmışlığı, çoğul kimliği" bir zenginlik olarak duran Hilmi Yavuz görkemli bir sentezdir. Bir kültür melezi...

Çocukluğuna, o güneydoğu denizine gel-gitleri önemli. Biri güzel demiş: "Çocukluğunu cebine koy ve hemen kaç, zira sahip olduğun tek şey budur."

Kendimizi unutmak kolaydır, kendimize hatırlatmak zor/gerekli (dur/dir).

SURURİ BAYKAL

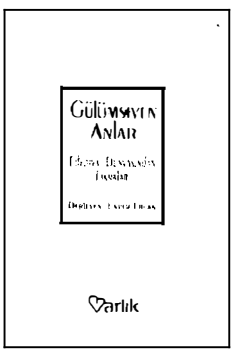

GÜLÜMSEYEN ANLAR

DERLEYEN: ENVER ERCAN

Bu seçkide Baki'den Orhan Pamuk'a, Antik Yunan filozoflarından Victor Hugo'ya, edebiyat ve düşünce dünyasının tanınmış birçok imzasıyla ilgili fıkralar yer alıyor. Tümünde ince bir zekâyı yansıtan GÜLÜMSEYEN ANLAR, edebiyatın ve edebiyatçıların o giz dolu serüvenine farklı bir açıdan ışık düşürüyor...

Varlık

Metin Celâl

ŞİİR OKUMA NOTLARI

"sevgilim, sır arayan sende ateşiyle tanışır!"

Geçen ayın en ilginç gelişmelerinden biri 90'lı Yılların Şairleri'nin nihayet şiir gündeminde söz almaya karar vermeleriydi. *Göçebe* dergisinde buluşan *Birhan Keskin, Hasan Öztoprak, Osman Çakmakçı, İdris Özyol* ve *İrfan Yıldız* "*Yeni Şiirin Zemini ve ilkeleri*" ile okuyucu karşısına çıktılar. Bir anlamda kendilerinden önceki kuşaklarla, özellikle 80'li yılların şairleriyle aralarındaki farkları da belirleme çabası olarak niteleyebiliriz, Göçebe'de toplu olarak yayınlanan yazıları...

"*yerli, barbar bir şair tecrübesi*" olarak niteliyorlar bu adımı. Umarım bu ilk adım atıldığıyla kalmaz; sözlerini sürdürürler ve şiir gündemindeki konular hakkında da görüşlerini belirtirler. Genel olarak görüşlerini bildirmek amacıyla yazıldıkları belli olan yazılarında kapalı kalan, üstünden birkaç cümleyle geçilen sorunları da deşerler, incelerler... Bunu başardıkları ve farklılıklarını şiirleriyle de kanıtladıkları takdirde şiirin gelişimini belirleyeceklerini söylemek bir kehanet sayılmaz. Ama bu eylemliliği/ortamı yaratmak da kolay bir şey değil. Göçebe'nin "barbar" şairleri güç bir işe soyundular... Zaten şairlik de bunu gerektirmiyor mu?

Eskiden Terzi

"*bir sır-çocuksun, baştan çıkarır gibi açığa çıkardın beni*" İnsanın kendini açığa çıkarması, çözmesi, anlaması... "*insan iki kişidir/daha kalabalık değildir/biri olmaktan*" dizelerini okudukça soruların çoğaldığını, depreştiğini hissediyorum. Kendimizle karşılaşmaktan korktuğumuz anlardan birini yaşar gibi... Şiir, şiirler sürüyor. İnsanın hayatına giren, kendinden ayıramadığı diğerinden söz ediyor şair. Aşk diye tanımlanan duygudan... "*inanırım, eski orman tadı sinmiştir/açılmayan mektuba*" diyor. Bir iletişim çabasından, duymaktan, duyulmaktan söz ediyor... Mektubun sırrını araştırıyor insanların birbirine seslenmesinde. Ne de olsa "*elinden yalnızlık gelmeyen*" insanlardanız...

İnsanın iki kişi olmasının nedeni de bu olsa gerek. Yalnız olamamak, yalnız kalamamak, yine de yalnızlığı istemek... Periler, melekler, kanatlar, orman ve bir terzi... ya da eskiden terzi olan o şair...

Şiirleri okurken ister istemez aklım kitabın adına kayıyor. Neden "*Eskiden Terzi*"? Bizi kimle teğelleyip bir türlü yaşayamadığımız o yalnızlığımızdan kurtaracak? *Haydar Ergülen*'in yeni kitabı "*Eskiden Terzi*" (Şiir Atı yay.) ve onun kapağı dikme, birleşme, dikiş gibi kavramlara insanı yönelterek yanıltıyor diye düşünüyorum. Yine de bir kitabı ismini hatırlamadan okumak zor... İsim birçok şeyi belirliyor.

Eskiden Terzi, Haydar Ergülen'in yeni şiir kitabı. Onun iyice ustalaşan şiir söyleyişinde yeni bir aşama... Kendine has söyleyişiyle şiirin tadına ulaştıran örneklerden oluşuyor. Bir okumayla yetinilmeyecek, sık sık dönülecek, çeşitli durumlarda dizeleri hatırlanacak ya da şiirlerine başvurulacak bir kitap... Zaten iyi bir şiir kitabı da böyle olmalı.

Dünya Bana Aynısını Anlatacak

Uzak duran bir şair Sami Baydar. Pek ortalarda görünmüyor. Köşesine çekilmiş şiirini yazıyor. Kimseyle bir alışverişi yok.

Bir açıdan bakarsanız doğru bir tavır bu. Bir şairin yapması gereken de budur, diye düşünüyor insan: Şiir yazmak... Ama diğer yandan baktığınızda şairin bu iradi kıyıda kalma hali nedeniyle şiirlerine, şiir kitaplarına yazık olduğunu düşünmeden edemiyor insan. Şair ortalarda, gözönünde olmadığı için şiiri, şiir kitapları da sessizlikle geçiştiriliyor. Okuyucuya duyurulmuyor, bildirilmiyor. Sonuçta, o güzelim şiirler okuyucusunu bulmadan yitip gidiyor. Unutuluşa terk ediliyor. Çok meraklı bir şiir okuyucusunun arkeolojik kazılarında bulunmak üzere kitapçılardan çekiliyor.

Sami Baydar'ın son kitabı "*Dünya Bana Aynısını Anlatacak*"ı (Korsan yay.) okurken ister istemez bu düşünceler kafamda yer ediyor ve okuduğum şiirin önüne geçiyor. Oysa bu kitaptan, kitaptaki şiirlerden konuşmak daha gerekli.

"Yaz aldatmasın seni her şey yine bölünecek.
Bir hayal kaldırıyor yerden bütün kollarını."

Sami Baydar'ın duru, hatta arınmış ama hoş bir şiir söyleyişi var. Mırıldanma düzeyine inmeden ama sakin bir şekilde şiirini söylüyor. Kitaptaki tüm şiirleri kapsayan hoş bir ritm oluşuyor bu söyleyişle. Değişik, kendine has imgeleri ve yine dizenin yapısını kendince bozuşuyla tamamlıyor yapıyı. Yinelemeler, tekrarlar, kalıp haline gelen bazı imgeler insanı rahatsız etmiyor bu durumda. Onların şiirin doğal akışı içinde ezilip gittiğini, rahatsız etmeyecek şekilde etkisizleştiğini hissediyorsunuz.

"*Anladığım bir şey yok dünyada*
Arkama dönemiyorum" diye bitirdiği dokuz bölümlük ilk şiiri *Yokluğa Sınır Koyan* özellikle etkiliyor beni. Aşk şiirlerinin basmakalıplaştığı, arabeskleştiği bir çağda aşk, özlem böyle fısıldanabiliyormuş diye düşünmeden edemiyorum. Zaten bir şiirin kendini yeniden üretmesinde, çoğalmasında etkili olan bu fısıldaşmaların olabildiğince çok ve ayrı ayrı tatlarda olması değil midir? Buna uygun şiirler yazmış Sami Baydar. Önceki kitaplarından zaten ilgiyle izlediğim şairi bu son kitabında kendi çizgisinde birkaç adım ileri fırlamış bulmak ayrıca sevindiriyor. Bütünüyle okunabilecek, şiir keyfi verecek bir kitap diye düşünüyorum.

"koruyor, ağlayarak dövüşen yağmurlar bizi
sana ait dönüşler oluyor, yalnızlığın çekimlerinde."

İki Güneş Arasında

Rilke genç şaire öğütlerinden birinde "Aşk şiirleri yazma" der. Çünkü o kadar çok ve güzel aşk şiiri yazılmıştır ki daha iyisini, güzelini yazmak kolay değildir. Kemal Sayar'ın "*her aşk bulunduğu kalbin şeklini alır*" dizesini okuduğumda aklıma geldi Rilke'nin bu öğüdü. Gerçekten de aşk şiiri yazmak kolay bir şey değil. Hele değişik, özgün, kendine has aşk şiiri yazmak daha zor...

Kemal Sayar'ın yeni şiir kitabı *İki Güneş Arasında* (İz yay.) aşk şiirleri ile başlıyor. Çok ustaca değil ama heyecanlandıran, içten olduğunu düşündüren aşk şiirleri... "Menekşe" sözcüğünün yinelemeleriyle kurulmuş aşk şiirlerinden yine menekşeli başka hayatlara geçiyor. Kemal Sayar, ses uyumuna, müziğe önem veren yüksek sesle okunan, lirik şiirler yazmış. Hep aynı sözcükleri dönüp dönüp kullanması bile insanı rahatsız etmiyor. Hatta ayrıca bir özellik gibi bile gözüküyor bu durum. Tek handikapı kafiyeye aşırı düşkünlüğü.

"*Ayrılıklar İçin İyi Bir Anne*"de "-ken" kafiyesi nasıl rahatsız ediyorsa, "*dua okuduyduk yağmur dilediydik/kalbinizi ku-*

şatmaya geldiydik.", "*biz ki aşk aldık onun çün aç kaldık*" gibi dizeler de beni rahatsız ediyor. İmgenin güzelliğinin belki de ironi yaratmak amacıyla kullanılan bu kafiye yoğunluğu içinde yittiğini düşünüyorum.

Kemal Sayar, çok ilginç imgeler, dizeler yaratıyor, onları o rahat, lirik söyleyişinin içine ustaca yerleştiriyor ama zamanla o imgeler ya da dizeler şiirlerden kopup bağımsızlıklarını ilan ediyor ve belleklerimizde tek başlarına yaşamaya başlıyorlar. Sonuçta akılda kalan olması gerektiği gibi şiirler değil, dizeler-imgeler oluyor.

Ben Kulunuz Arsenik

Şiir az sözle çok şey anlatma sanatıdır ya. Önder Kızılkaya bunun aksini deniyor. Çok sözle az şey anlatmaya çalışıyor. Sözcükleri, imgeleri, dizeleri üst üste yığıyor, yinelemeler, dil cambazlıkları yapıyor, tekrar tekrar aynı şeyleri aynı imgelerle anlatıyor. Şiirden kopup "Acaba ne demek istedi?" gibi sorulara cevap aramaya başlıyorsunuz. Böyle yapmaktan amacı ne? Neden bu sözcük israfı?..

"*pencereden kar geliyor generalim*
böylesi çok zor geliyor
geberelim generalim bergama'da geberelim"

Ben Kulunuz Arsenik (Piya yay.), *Önder Kızılkaya*'nın ikinci kitabı sanıyorum. Ama ben onu daha çok dergilerde yayınlanan şiirlerinden tanıyorum. Bende yarattığı ilk izlenim şiiri bildiği, ama arayış içinde olduğuydu... Bu kitabı okurken, bir acelesi var, diye düşünmeden edemedim. Söyleyecek çok şeyi olup zamanı yeterli bulmayanlar gibi soluk soluğa söylüyor şiirini, sizin de aynı hızla okumanızı bekliyor sanki. Durup düşünmenize, dizelerin tek tek tadını çıkartmanıza müsaade etmek istemiyor. Çünkü zaman az ve söylenecek çok şey var... "*Karpuzlar Çok Kırmızı*", "*Günaydın Ay Carmela*" rahatlıkla çok daha kısa ifade edilebilirdi diye düşünmeden edemiyor insan. Sanki bir kez daha gözden geçirilse yüzde ellisinden fazlasından fedakârlık edilebilecek ve şiir değerinden hiçbir şey kaybetmeyecek.

"*uyanmışım ırmaklar ırmaklar uzun ırmaklar*
bir ırmak delip geçmiş kalbimi uzun ırmaklar
ellerim nerede ellerim nerede
ellerim yok sevgilim yok yüzerim derede"

Yolculuk Şiire

Halim Şafak şiirlerinin yanı sıra çeşitli dergilerde çıkan eleştiri yazılarıyla da tanıdığımız bir şair. Elime oldukça geç ulaşan kitabı *Yolculuk Şiire*'de (Suteni yay.) yazılarını toplamış. 70'li yılların toplumcu şiiri, 80'li yıllar ve 90'lı yıllarda neler olabileceğine dair öngörülerden oluşan yazılar bunlar. Kitaba Mehmet H. Doğan'ın şiir yıllığını eleştiren bir yazı ile başlaması ise bana pek anlamlı gelmedi. Günübirlik, gelip geçici konular hakkında yazılan yazıların kitaplaştırılmasının pek de gerekli olmadığını, kitaplarda daha kalıcı konuları işleyen yazılar yer alması gerektiğini düşünüyorum.

Yolculuk Şiire'de ayrıca Alaattin Topçu, Şükrü Erbaş, Abdülkadir Budak, Hüseyin Avni Cinozoğlu, Oya Uysal, Metin Cengiz gibi 70'li ve 80'li yıllarda şiir yayınlamaya başlamış şairlerin tek tek kitapları ya da genel olarak şiir anlayışları hakkında yazılar da var. Halim Şafak'ın kitabın ilk bölümünde tartıştığı 80'li yılların şiiri, Hapishane şairleri, Müslüman genç şiir, Yeni Bütün gibi olgularla, haklarında yazmak gereği duyduğu bu şairleri nasıl bağdaştırdığını merak etmemek elde değil. Böylesi bir ilişkilendirme kitaba iyi bir bütünlük havası sağlayabilirdi.

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

Abone bedeli:

❑ 1 yıllık (800.000 TL)
❑ 2 yıllık (1.500.000 TL)

Ad, soyadı .....
Firma adı .....
Adres .....
. .....
Posta kodu/ Şehir .....
Tel/ Fax: .....
Doğum tarihi .....

Abone ücreti olarak ..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 158 719 no'lu hesabına

❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 1032416-0 no'lu hesabına

❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına

❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti ..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO

Kart No:
Son Kullanma Tarihi:
Kimlik No.:
Kart hamilinin imzası:

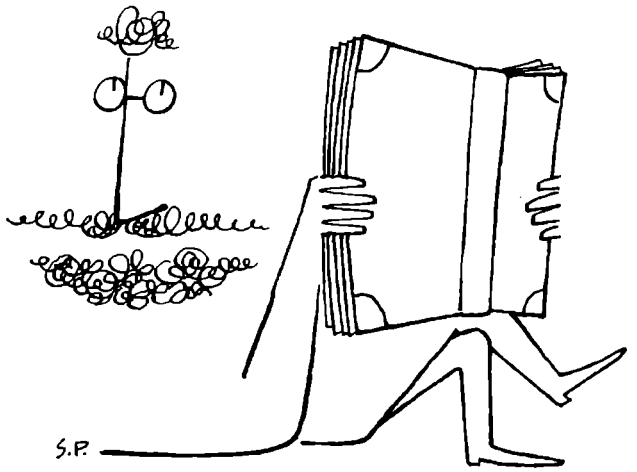

AydınMUHİTİ

Hazırlayan:

Hezarfen Hezeyan Çelebi

DİZİ FİLM EDEBİYAT SOSYETESİ

ESKİ KULAĞI KESİKLER INTELLIGENTSIASI

AYDIN MUHİTİ'nin beşeri değerlere ve de ütopik ideallere en çok hürmetli lobisidir. Aşağı yukarı her biri seksen öncesi yıllarda bir örgütün lideri, üyesi ya da en azından sempatizanıdır. Aralarında seksen sonrası BÜYÜK KAÇGUN yıllarında kendine ekonomik ya da sosyal bir çıkış bulamadığı için bu ulvi AYDIN MUHİTİ YOLLARI'na düşmüş olanlar çoğunluktadır. Mateessüf toplumda iyi bir ekonomik momenti yakalayanları bu tür AYDIN faaliyetlerinden müstafi sayılmalarını arz ve talep ederek hayat yollarına dizilmiştir.

Buna mukabil AYDIN MUHİTİ'nin en az yalan söyleyen, en az kompleksli olan ve sözüne en çok güvenebileceğiniz kesimidir. Bu konuda bir istisna vardır, o da dağıtımcılık yaptıklarında ellerine düşmenizdir... Kabak gibi oyarlar adamı ve yüzyıllık senetlerle alacağınızı kurtarabilirseniz ellerinden, kendinizi iyi hissetmelisiniz.

Ağırlıklı olarak dağıtım ve kitabevi sektörü ellerindedir... Dağıtımcıyken, yayıncıların ne kadar da "lüzumsuz adamlar" olduklarını tespit etmeleriyle kitap imalatına (yayıncılık diyemeyeceğim, milpardon!) girişmeleri bir olmuştur... Ve şimdilerde yayın piyasası da giderek ellerine geçmektedir...

Aralarında eski Yol'cular çoğunluktadır ve o yüzden de mazbut ve efendi bir profil vermektedirler. Son derece ağırbaşlı ve bütün saklama çabalarına rağmen duygusal insanlardır. Aralarında kadın unsuru zayıftır. Edebiyatın taşrası ANKARA'da etkinlikleri büyük olup, KONUR SOKAK'ı kurtarılmış muhitleri ve kolonileri olarak rahatlıkla değerlendirebiliriz...

Edebiyat dünyasının en AMATÖR kesimidir. Giyim kuşam, kılık kıyafet, saç baş olarak adeta yetmişli yılları hatırlatırcasına hırpani ve taşralıdırlar, ancak son zamanlarda kendilerine ait GUSTOLAR yaratmak için ataktadırlar. Bütün bu amatör ve canayakın, samimi halleri nedeniyle AYDIN MUHİTİ'ne en kolay SIZMA bu bölgeden olur...

Ekibin kaymak takımı Bilar, Birikim, İletişim gibi çevrelerde kümelenmekte olup, diğer edebiyat lobileri ile saygı, ciddiyet ve hürmete dayalı çıkar ve yardımlaşma ilişkileri vardır. Manevi liderleri çok etkileyici biridir. Felaket filozof fotojenisi verir ve bu memlekette herkesi HER ŞEYİ bildiğine inandırmıştır. Hemen anladığınız gibi bu eşsiz zat: Krependeki İmroz'da final bulan Pera turlarının unutulmaz mucidi ve dahi müsteciri MURAT DENGE'dir...

Hayat hakkındaki fikirleri körlerin el yordamıyla filler hakkında edindikleri fikirlere pek benzer. O yüzden de herkese karşı kafadan iyiniyet taşırlar. Ve ama yine bu yüzden çok sık aldatılır, dolandırılır ve istismar edilirler...

Harbi arkadaşlardır. Kavga, dövüş, dırdır, tartışma, polemik gibi şeyleri pek sevmezler. Onları kolay kolay çileden çıkaramazsınız. AYDIN MUHİTİ'nin en hoşgörülü cemaatidir. Ancak hazindir, minör üyeleri bu muhitte en çok tahkir edilen lobidir... Çok zaman alay konusu bile edilirler ve ciddiye alınıp da konuşulmaz onlarla... Kulunuz HEZEYAN bu tarza karşıdır... Bu arkadaşların birer alim ya da deha olmadıklarını ben de bilmekteyim, lakin AYDIN MUHİTİ'nin diğer lobilerin üyelerinden eksiklerini değil fazlalarını görmüşümdür hep... SNOB olmayan ve içten bir tarzı benimsedikleri için bu muhitte prim toplamaları pek kolay olamamaktadır mateessüf.

Ezcümle; fikirsel olarak bir parça geridirler ve yaratıcılık yönleri sıfıra yakındır ama kulunuz HEZEYAN'ın en iyi duygularla bağlı olduğu en dürüst ve samimi edebiyat lobisidir... Bu topraklar gibi kokarlar ve bu, insanda iyi duygular yaratır...

SENTIMENTAL MOOD... KİTAPLARA VEDA...

BİR RATE'NİN HATIRATINDAN... (5)

Bilir misiniz; şu hazin AYDIN MUHİTİ'nde kulaç attığım yıllar boyunca, bu muhitte yer alıp da bana iyiliği dokunmuş tek insan TANRININ KIRBACI'dır... Bugün karşınızda HEZEYAN adlı bir yazar müsveddesi boy gösterebiliyorsa bunun önemlice bir bölümünü ona yazmak icap eder... Çünkü on yılları geçen yazarlık macerası boyunca kulunuza iltifat etmiş yegâne kişi TANRININ KIRBACI olmuştur. Üstelik çarpıcı bir saptama; neredeyse ilk günden itibaren...

Sefil bir romancı heveslisi olup da onun karşısına bile çıkmaya cesaret edemediğim yıllarda kitabımı gönderdiğim tomarla eleştirmene rağmen hiçbir ses alamamış ve fakat aradan iki üç gün bile geçmeden ondan mesaj almıştım: GELSİN, TANIŞALIM...

Ondan sonraki yıllar hep bir entelektüellik heveslisine verilen hayat dersleri halinde geçti... Bana o kadar çok şey

öğretti ki saymakla bitiremem... Ama bunu da öylesine çaktırmadan yapıyordu ki, ona hayranlığım günden güne bir alamet halinde büyüyordu... Çok önemli olan bir şey de şu idi; o bana cüret ve cesareti aşılıyordu ama şımarmamam için de olağanüstü bir dikkat sarf ediyordu. Yıllar boyunca asla ama asla üçüncü cemiyetlerde ve yazılarında adımı ANMADI, ama çalışkanlık, disiplin, basiret ve erdem duygularını adeta EYÜB partisyonundaki yücelikte aşılamaya çalıştı...

Bununla da kalmadı, star mertebesindeki bir yazarın asla yapmayacağı şeyleri yaptı. Yayın programını alt üst etmeyi göze alarak girmek istediğim yayın serüvenine LOKOMOTİF yazar olmayı kabullendi. Benim için yazarlığının façasını çizdirmeyi bile göze aldı. Beni yoğurdu ve halden hallere soktu. Hatta ağırlıkla mizahi boyuta yönelmem gerektiğini bile ilk kez o söyledi...

Çok iyi hatırlarım; bir keresinde, derin bir konu üzerinde tartıştığımız bir pastane sohbetinde ansızın konuşmaları keserek akıp giden Cumhuriyet Caddesi'ne gözlerini çevirdi ve şunları söyledi: "Bilir misin H. hep senin gibi birileri gelir, aylarca bir şeyler anlatır dururum, şiirler gider, dosyalar gelir, ateşlilik, heyecan, coşku, samimiyet vs. vs. Aradan yıllar geçer, bu adamlar hayat yollarında kaybolurlar ve bir gün bir şekilde karşılaşırız, vatandaş artık iş, güç sahibi olmuştur, bir reklam ajansında filan iyi bir yerlerde, her neyse, tatlı bir çocukluk oyununu anımsar gibi nostaljik hallerde bana: NEYDİ O GÜNLER YA!?.. der... Bu çok hazin..."

O, benim bu sözleri böylesine itinayla kaydettiğimi biliyor muydu acaba?.. Ama ben o sözleri asla unutmadım! Yazarlık hayatım boyunca bu sözlerin vazettiği vefa ve erdem duygusunu asla üzerimden atamadığımı ve bunun benim itici gücüm olduğunu söylesem inanır mısınız bana?..

Her neyse artık KUAZİMADO ruhumu ve "BANA TU VERDİ!" ünlemlerini bir yana bırakarak dramatik durumumuza dönüş yapalım...

Bir yıla yakın bir zamandır kendimle bir mücadele içindeyim... Onun ortaya çıkardığı ve sunduğu ve benim de tanıdığım bir şairin kitabı çıkalı beri... Kitabın adı: YAŞANMIŞTIR... Bir yıl direndim o kitabı alıp okumamak için... Çünkü ben biliyordum o kitabı okuduğumda nelerle karşılaşacağımı ve aklımdan neler geçeceğini... Ve ben bu konudaki hassasiyetleri de çok iyi biliyordum ve bu konuya ilişmek istemiyordum... Bir şey de benim üstüme vazife olmasaydı canım!.. Bana beylik verildi diye ilk evvel babamı kesecek bir ÇİNGENE olmasaydım ALLAH KAHRETSİN!

Ne yazık ki kitap ikinci baskıyı da yapıp ve şairin HAMASİ mülâkatları ortalığı kaplayınca duramadım ve bu kitabı alıp okudum... Ve mahvoldum... Her şey tam düşündüğüm gibiydi. Kitap için bir tek söz söylenebilir: BASİTTİ... Bunun nedenlerini şu an anlatmak istemiyorum çünkü kendimi iyi hissetmiyorum...

Hasılı sonra ikinci bir mücadele başladı içimde; bunu yazmalı mı, yazmamalı mı?.. Bunu eğer yazmazsam ben artık asla HEZEYAN olamayacak, bir daha kimseyi samimiyetsizlikle suçlayamayacak, ve bu masumiyet kirlenmesi sonunda bir daha asla iflah olamayacaktım... Ama eğer yazarsam da bir daha asla TANRININ KIRBACI'nın yüzüne bakamayacak, onu aramaya cesaret edemeyecek ve belki de en kötüsü onun bana gösterdiği dostluğu fena halde yaralayacaktım... Bu benim için çok önemliydi, çünkü benim için bütün AYDIN MUHİTİ bir tarafa, TANRININ KIRBACI bir tarafaydı...

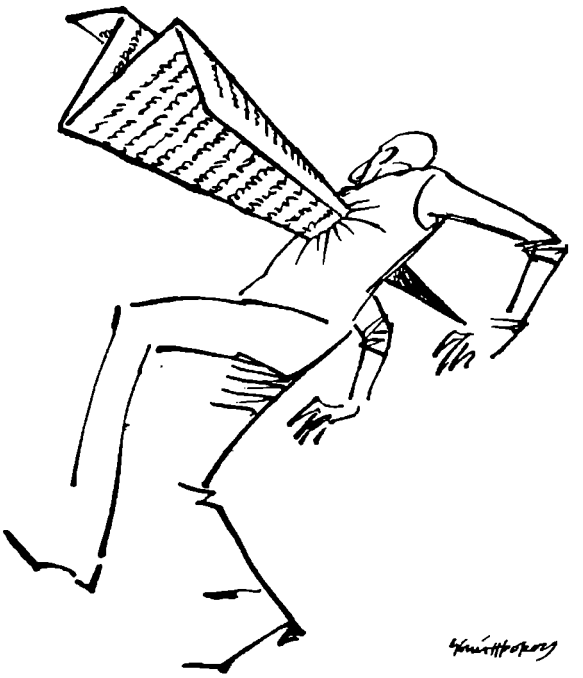

Sonunda kararımı verdim ve bu yazıyı yazdım... Sonuçlarına razıyım... Ama efendim, çok rahatlıkla bir TV star ya da sinema star ya da olağanüstü bir sunucu olabilecek yetenek ve çapta bir kişinin çocukça taleplerine böylesine olur verip de onun bütün eksenlerini kaydıracak bu zayıflığa ne gerek var?.. Besbelli ki bu kişi şair değil ve asla olamayacak, buna neden izin veriyorsunuz?..

Sorumu değiştiriyorum, iptal ediyorum, nedenini biliyorum ama ben edebiyat böyle olsun istemiyorum... Ve sizi üzdüğüm için çok özür diliyorum... Ama bir şeyi de hatırlatmadan edemeyeceğim: Efendim; böyle bir kişi olmayı da bana siz öğretmiştiniz; doğru olduğuna inandığın konuda babana bile eyvallah etmemelisin diye... Bilmem hatırlar mısınız?..

LIFE STYLE ROLLER DERİNLEŞİRKEN

* Those Were The Days'ı çalıyor Hakan Çelik HÜR FM'de... Mary Hopkin... Gene hüzünler sarıyor her yanımı... Adeta Hilmi Yavuz'un HEZEYAN şubesi oldum. Ne duysam HÜZÜNLENİYORUM ve bu da YAKIŞIYOR bana... Ben Hakan Çelik'in konuşmalarını, esprilerini, yorumlarını, çaldıklarını çok çok beğeniyorum ama HÜR FM'i de kendine ait bir kanal olarak telakki etmesinden bıktım artık... Hangi dakika açsam karşımda; kâh yorum, kâh müzik, kâh cıngıllarıyla... Ortada yoksa da onu bekliyor oluyoruz... Gelir gelmez de anlatmaya başlıyor, yok efendim trafik sıkışmış, vay taksici ona şunu demiş, vay şimmmdi Denizli'den geliyormuş... Neredeyse çişi geldiğini bile radyodan anlatacak... Bize ne ulan!.. Sırf

bu yüzden yeni bir kanal arıyorum, haberin olsun hocam!..

* Aynı şekilde; Mazereti olan, yani Türkçe'ye çevirdiğimizde ÖZÜRLÜ diyebileceğimiz pek bir Batılı grubumuz MFÖ'nün BEAT GENERATION'dan araklama imitasyon müziğine de kızıyor fakat pek laf etmiyordum bugüne dek. Ancak ne vakit ki HEZEYANLARA garkolmuş bir zıpır gençlik topluluğunun karşısında konser verirken KÖÇEK olarak bir SEMAZEN'i kullanmaya başladılar, işte ben o an isyan ettim. Bu gibi nedenler yüzünden ben bu memleketi IKRAH ettim... Bir memlekette fundamentalistin de HAYIRLISI (!) olacak... Kenar mahallelerde bunalımlara düşüp iki şişe bira içerek teselli olmaya çalışan el kadar çocukları bombalarla şişlerle hacamat ederler, ama en yüce değerlerimiz olan bu tür MANEVİ varlıklarımızı, duygularımızı avangardizm adına, ticaret uğruna böyle ayaklar altına alanlara sıra geldi mi: TISSS!..

* Mevzuyu çok dağıttık. Halbuki çok önemli birkaç mesele daha var. Beni çok yaralayan bir tanesi: Görkemli Attilâ İlhan editörlüğünün şaşalı yıllarının ardından BİLGİ Yayınevi'nin hali... Emekli bürokratlar, müstafi siyasiler ve konformist teknisyenlerin dergâhı olmuş durumda bu köklü yayınevi. Bu konuyu efsanevi Attilâ İlhan'la da konuştum. O da bundan rahatsızdı... Sevgili Ahmet Tevfik Küflü sizi ne kadar çok sever ve sayarım bilirsiniz. Samimiyetime inanacağınızı düşünerek bir soru sormak istiyorum: "Bu gidişten çok memnunsunuz ve böyle mi kalmasını istiyorsunuz, yoksa bir şeyleri değiştirmek gerektiğini düşünüyor musunuz?.."

* Bir küçük soru da Doğan Hızlan'a yöneltmek isterim. Hürriyet gazetesinin yazar kadrosunun sefaleti hakkında... Diyeceksiniz ki neden Doğan Hızlan'a?.. Efendim başka çare yok çünkü. Benim o gazetede olup da yönetimde lafı geçen ve aynı zamanda da beni anlayabilecek çapta başka bir bildiğim kişi yok. Efendim söyler misiniz bana: Bu gazetenin köşe yazarları ne anlatırlar?.. Fatih Altaylı, Serdar Turgut, Ertuğrul Faciası, Ayşe Arman vs. vs. vs... Böyle bir sefalete o gazetede izin verilmesinin ve köşe yazarlığının bu denli müptezel edilmesinin bana manalı bir açıklamasını yapın da allah aşkına bir parça rahat edeyim... (Yazılarını zevkle okuduğum Yalçın Pekşen, Kurthan Hoca ve Murat Bardakçı'yı bu işlerin dışında bırakmak gerektiğini ayrıca belirtmek isterim.)

* Hele Ertuğrul faciasının son bir yazısını okudum ki gözlerime inanamadım... Yazarlığımdan utandım... İBO'nun, Zeki'nin filan ne değerli şahsiyetler olduğunu; ve entelektüellerin ne adi ve karaktersiz olduğunu kekelemeye çalışan bir yazıydı... Hâlâ inanamıyorum bu sefilliğe... İşin kötüsü bu hakarete mukabele edecek gücü de bulamıyorum kendimde... Çünkü bildiğim kadarıyla ÇAN EĞRİSİ'nin en dibinde diyapazon sesleri hakaretlerin de algılanmasında çözümsüzlük yaratıyormuş... Efendim, orada teessüf edecek zekâda başka birini tanımadığım için size ediyorum... Lütfen beni bağışlayın Doğan Hızlan...

* Ve geçen ay patlak veren Suudi Arabistan'daki kelle kesme olaylarına toplumumuzun gösterdiği reaksiyonu bütün kalbimle destekliyorum, toplumumun bu erişkinliğinden gurur duyuyorum. Ama; uyuşturucu taşıyıcılarına gösterdikleri bu muhabbetin binde birini de sevgili kardeşim TIGER için istiyorum... Sırf bir rejim muhalifinin hatıratını tefraki ettiği için bu memleketten sürsökün edilen kardeşimi geri istiyorum... Hemen ŞİMDİ istiyorum... O hayatında yazı yazmanın dışında başka hiçbir "KÖTÜ(!)" şey yapmadı. O bu memleketi o kadar sever ki, oralarda ne kadar mutsuz olduğunu çok iyi biliyorum... Onu namerde el açmak zorunda bıraktığımız için utanıyorum. Onun her gece nasıl için için kanadığını duyar gibi oluyorum. Onu bu memleketten sürmek, kellesini kesmekten daha ağır bir cezadır... kardeşimi istiyorum... İsterseniz getirin burada, bu topraklar üzerinde onu kurşuna dizelim... O memnun olacaktır... Mutlu bir tebessümle toprağa yığılacaktır... Getirin buraya onu, ben KEFİLİM... Kurşuna dizilmekten kaçarsa beni infaz edin onun yerine... Ama onu namerde muhtaç etmeyin... Biz bu saçmalıkları artık yapmayalım... Bakın NÂZIM'ın durumuna... Şimdi herkes Nâzımcı oldu... Bu nedamet arzusu bizim toplumsal cinnetimiz oldu artık... Ne olur artık; Yazarlar öldürülmesin, eser de verebilsinler...

AYDIN MUHİTİ'NDE SON MODA...

* Olur olmaz her yerde FARİNELLİ'li metaforlar sunmaca...
* One more cup of coffee... Neden sonra...
* Türk edebiyatının Yontma Taş Devri'nde geniş bir devriâleme çıkan Mancha'lı Müfettiş Naci Bey'e müsamaha... (Aşk Filmlerinin Unutulmaz Yönet... milpardon Köy Romanlarının Unutulmaz Eleştirmeni umarım bize çok kızmaz bu kinayeli laflar için... Esasında onu ne çok severiz bilir...)
* Spastik bir HEZEYAN taklidi olarak hayata devam etmekte ısrar eden KÜLTÜRAZZİ'ye tahammül...
* Büyük ideolojik icatlarını tam da şu sıralar insanlığın emrine sunacak olma halleri...
* Dünyada bilgi düzeyi ile gevezelik katsayısı arasındaki TERS orantının en büyük değerlerde olmasına rağmen kendini yazar olarak kabul ettiren BEDRİ BAYKAM'a bakarak yazarlığı İKRAH etmek...
* Hayata hudayinabid takılmaca...
* Fatih Altaylı ve Serdar Turgut'u okurken ister istemez akla gelen şu beyiti terennüm etmece:

Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten
Çekildik izzet ü ikbal ile bâb-ı gazetelerden...

* En yeni ve de çiçeği burnunda şairlerimizden Can Yücel refikaları hanfendinin dizelerine dalıp giderek, bu kadar da olmaz ki krizlerine girmece...
* Büyük edebiyat experi DUYGU KOKONA ablamızın deriiiin değerlendirmelerle "şıllık(?)" edebiyatçı pakizeleri hırpalamasına kadınlar arası SUMO güreşlerini izlercesine keyifle göz atmaca...
* Duayen edebiyat aristokrasisinin HEDEFTE TOPLANMA ve YENİDEN TEŞKİLATLANMA amacıyla Cumhuriyet tabyalarında yaptığı tahkimata bir anlam verememece...
* Bu sefer de BEYOĞLU'ndan başlayacak yeni bir AYDIN HİCRETİ için zaman ve mekân kovalamaca...
* Hayata Seattle eşrafındanmış gibi takılmaca...

EDEBİYAT İZİNDE / *Mehmet Yaşar Bilen / Prospero Yayınları*
Mehmet Yaşar Bilen edebiyat izleyenlerinin bildiği bir eleştirmen ve incelemeci. 1984-85 yılları arasında, Varlık dergisinde, 70 kuşağıyla giriştiği şiir tartışmalarıyla bu kuşağın gündeme gelmesinde önemli katkısı olmuştu. *'Edebiyat İzinde'* adlı kitabıyla Bilen, toplumcu eleştiriye katkılarını sürdürüyor. İzne çıkmış varsaydığı bir edebiyatın izini süren Bilen, Namık Kemal'i yazınsal romantizmin kurucusu sayarken, Yaşar Kemal'i kimi gereksiz ayrıntılarla oyalanmak ve tekdüzeliğe düşmekle suçluyor. Fahri Erdinç'ten Cengiz Tuncer'e, Abdülkadir Bulut'tan Adnan Yücel'e ve pek çok yazar ve şair, Bilen'in eleştiri süzgecinden geçiyor.

DÜĞÜN VE BİR ALMAN DOSTA MEKTUPLAR / *Albert Camus / Çev. Tahsin Yücel / Can Yayınları*
Camus'nün iki deneme kitabının bir araya getirildiği bu kitaplardan ilki olan *Düğün*, yazarın gençlik dönemi ürünü. Yine de 1936-37 yıllarında yazılıp 1938 yılında basılmış bu kitap, "hem anlatımı, hem de yoğun düşünce yüküyle birkaç yıl sonrasının yazarını muştular." Çevirmen Tahsin Yücel sunuş yazısında *Düğün*'ü şöyle anlatıyor: "(...) *Düğün*'ü oluşturan dört denemenin dördü de öncelikle yeryüzüne yönelir; denizin, dağın, tepenin, ağacın, otun, kentin, yıkıntının, mezarlığın coşkulu, sevecen ve umutsuz bir bakıştan yansıyan betimlerini ve bu betimlerin tüm görkemiyle yansıtmaya çalıştığı nesnelerden çıkarılan bir yaşam anlayışını sunar bize." İlki 1943'te basılan, "Bir Alman Dosta Mektuplar" adlı denemelerinde ise Camus'nün çıkış noktası, "Ben ülkemi adaleti de severek sevmek isterim"dir. Kendisini ülkesini sevmemekle suçlayan Alman'ı (Nazi), Camus şöyle yanıtlar: "Hayır, sevdiğimiz şeyde 'adil' olmayanı göstermek sevmemekse, sevilen varlığın kendisi konusunda taşıdığımız en güzel imgeye denk olmasını istemek sevmemekse, ben de ülkemi sevmiyordum."

İDEOLOJİ ÖLDÜ MÜ? / *Mümtaz Soysal / Bilgi Yayınevi*
Mümtaz Soysal'ın *'Düşünceler Günlüğü'* altı kitaplık bir dizi halinde yayınlandı. Dizinin ilk kitabı olan *'İdeoloji Öldü mü?'*nün dışındaki kitaplar, *Aklını Kıbrıs'la Bozmak, İçgüveysinin Encamı, Balinanın Böcekleri, Öpülesi Gemiler, Anayasa'nın Püf Noktası* adlarını taşıyor. Sunuş'ta, "(...) değişmez belli konular üzerinde birlikte ve bu kez derli toplu biçimde düşünmeyi sağlamayı" amaçladığını belirtiyor. Bu kitaplar, Mümtaz Soysal'ı tutarlı politik yaşamı ve köşe yazılarındaki kendine özgü yaklaşımıyla tanıyanlar için güzel bir sürpriz niteliğinde! Bunun yanında Mümtaz Soysal'ı TV camı renkleri kadar tanıyanlara da güzel bir olanak sunuyor. Bu kitapları okuyanlar, bir kez daha görecekler ki, Soysal'ın pek çok köşe yazarından ve kendilerini sol diye tanımlayan anlayışlardan ayrılan farkı, olaylara anlık duygusal tepkilerle yaklaşmak yerine onlara kavramlar yelpazesinden bakma çabasıdır.
Dizinin ilk kitabı, *'İdeoloji Öldü mü?'*nün Sunuş yazısında Soysal, küreselleşme yanlılarının "İdeolojiler öldü; tarih bitti" diyerek olası muhalefetleri ta en başından sindirme yaklaşımlarına dikkat çekiyor. "Bu saptamaya göre, artık bütün insanlık için geçerli olan bir tek yaşam tarzı, bir tek ekonomik sistem vardır: Batı liberalizmi ve ona bağlı serbest piyasa ekonomisi. (...) saptamanın sonuçlarına göre, iletişimin gelişmesi ve üretim mekanizmalarının birbiriyle bütünleşmesi yeryüzünde bu tek düşünce tarzını egemen kılmış ve dolayısıyla bütün ideolojilerle birlikte sol ideoloji de ölmüştür. (...) Herkes susmalı ve bu egemenlik karşısında boyun eğmelidir." Kitaplar okunduğunda Mümtaz Soysal'ın susmadığı ve bu egemenliğe karşı çıktığı görülüyor. Küreselleşmecilerin bu oldu-bittisine, bu 'zihin terörüne' karşı, ideolojinin gereğini ve olabilirliğini içinde yer aldığımız güncellikle birlikte gösteriyor.

TATLI BİR EYLÜL / *Demir Özlü / Can Yayınları*
Demir Özlü bir ucu Kuzey'de, diğer ucu İstanbul'da olan dil gel-gitlerinin sonuncusuyla, *'Tatlı Bir Eylül'* romanıyla karşımızda. Bu kez yolculuk denizlerin uzağında bir Kuzey'e, Kafka'nın olduğu kadar Milena'nın da kuzeyine, Orta Avrupa'ya! Aslında Özlü'nün okurlarının çok iyi bilecekleri gibi yolculuk, yazarın anımsamaların metaforlarıyla ördüğü şiire ya da aşka çıktığı yolculuk. "Hayır, büsbütün bir yolculuk bu; Kuzey Denizine doğru uzayan ovadaki büyü kentten (...) İstanbul'da eski Fatih semtinde, ötedeki Fatih Camii'ni gören, küçük, güneşli odamda, ilk gençlik yıllarımdan bu yana hayal etmeye çalıştığım –ama belki hiçbir zaman gözümün önüne getiremediğim– kente doğru."

ATATÜRK SİZSİNİZ! / *Yekta Güngör Özden / Bilgi Yayınevi*
Yekta Güngör Özden bu kitabını, "Atatürk'ün ve Atatürkçülüğün onurunu ve kıvancını duyan herkese..." adamış. Kitap çeşitli gazete ve dergilerdeki yazıları, konferans ve söyleşileri, röportajları biraraya getirilerek oluşturulmuş. Lozan'dan 1959 Yeni Delhi Kongresi'ne uzanan birçok örnek aracılığıyla Özden, ulusların bağımsızlık ve demokrasi istemlerine işaret ederken, Türkiye'nin bu istemlere Atatürk devrimleri sayesinde ulaştığını söylüyor. Özden, Cumhuriyet'le somutlaşan kazanımların laiklik karşıtlarınca yok edilmeye çalışıldığına da dikkat çekiyor ve Atatürkçülüğü Türkiye aydınlanmasının tek gerçeği olarak görüyor. Cumhuriyet Anayasalarının geçirdikleri değişimler de kitapta yer alıyor.

TÜRK SİNEMASINDA FİLM MÜZİKLERİ / *Akın Ok / Arion Yayınevi*
Akın Ok, bu kitabı, film eleştirmenleri, oyuncular, yönetmenler ve elbette film müziği bestecileriyle yaptığı söyleşilerle oluşturmuş. Bu haliyle önemli bir derleme niteliği kazanan kitap, Türk sinemasının sorunlarından hareketle bir filmin müziğinin yapılma evlerinin değişik ve ilginç görüntülerini sunuyor. 'Türk Sinemasında Film Müzikleri' sinemanın görsel olduğu kadar işitsel bir sanat da olduğunu anımsatıyor. Kitapta, bestecilerle yapılan söyleşilerin hemen ardından müzikledikleri filmler de kaynakça olarak verilmiş.

ECEVİT ÇEMBERİNDE POLİTİKA / *Ali Nejat Ölçen / Ümit Yayıncılık*
1952 yılında 'Devlet Planlama Teşkilatı' kurulmasını öneren bildiri verdiği için Bakanlar Kurulu kararıyla devlet kurumlarında iş verilmeyecekler listesine yazılan ve daha sonra aynı DPT'ye uzman olarak giren Ali Nejat Ölçen, bu kitabında Ortam dergisinde tanıştığı Bülent Ecevit'i ve Ecevitli siyasi yaşamını anlatıyor. Ölçen'in kitabını okuyanlar, Ecevit örneğinde Türk siyasetçisinin siyaset yapma (üretme) yeteneğini bir kez daha sorgulama fırsatı bulacaklar. "Bülent Ecevit ve eşi," diye anlatıyor Ölçen, "Ali Nejat Ölçen ve eşini çaya çağırırlar. 'Bir sorum var sayın Ölçen, sosyal demokrasi ve demokratik sol arasındaki farkı açıklamakta sıkıntı çekiyoruz' der Ecevit. Böylece Ölçen, siyaset çemberine girer."

MODERN İRAN VE AFGAN ÖYKÜLERİ ANTOLOJİSİ / *Haz. ve Çev. Mehmet Kanar / Yapı Kredi Yayınları*
Mehmet Kanar'ın çevirip hazırladığı bu antolojide 19 İranlı ve 9 Afganistanlı yazarın 71 öyküsü yer alıyor. Edebiyat severleri Samed Behrengi ve Sadık Hidayet dışında pek bilinmeyen İran edebiyatı ve hiç tanınmayan Afgan edebiyatıyla buluşturan kitap önemli bir eksikliği gideriyor. Ortak İslam kültürü ve yakın tarih nedeniyle uzun bir geçmişe dayanan Türkiye, İran, Afganistan ilişkileri, bu kez edebiyat dolayında kuruluyor.

ZAFER GAYE DEĞİLDİR / *Tarık Buğra / Kültür Bakanlığı Yayınları*
Tarık Buğra'nın "*Zafer Gaye Değildir* (Mustafa Kemal'den Atatürk'e)" adıyla yayınlanan bu senaryosu Mustafa Kemal'in Harp Akademisi öğrenciliğinden Cumhuriyeti kuruşuna kadar uzanan yaşam kesitini anlatıyor. Tarık Buğra'nın deyişiyle, tek kalmaya itilmemiş, tek'leşmeyi seçmiş ve ancak bundan sonra Atatürk'lüğe yönelmiş bir harp

okulu öğrencisinin öyküsüdür bu. Mustafa Kemal'in çevresindekilerden her zaman ayrılan bir kişilik olduğunu belirten Tarık Buğra, bu kişiliğin Türkiye Cumhuriyetini kurmaya yazgılı olduğunu söylüyor.

VAZİYET / *Deniz Som / Güncel Yayıncılık*
".. 21'inci yüzyıla 5 kala, bizim toplumun durumundan çok vaziyetinden konuşmak gerekiyor. Ancak konuşmak kim zaman yazarla okur arasında bir iletişimle gerçekleşir. Deniz Som'un kalemi bu işi Türkçenin hakkını vererek yapıyor, durumu değil vaziyeti anlatıyor. Bu kitapta okuyacağınız yazılar, güncel yaşamın toplumsal, siyasal ve insansal manzaralarını sergiliyor." Kitaba 'Sunuş' yazan İlhan Selçuk bunları söylüyor. Cumhuriyet gazetesinde, Vaziyet köşesiyle tanınan Deniz Som bu kitabı 1992-1994 yılları arasındaki yazılarından seçme yaparak oluşturmuş.

FRANSA'DA BASIN REZALETLERİ / *Pierre Lazaroff / Çev. Şevket Rado / Bugünkü dile uyarlayan: Tarık Dursun K. / Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları*
Şevket Rado'nun çevirdiği bu kitap ilk olarak 1945'te basılmış. Kitabı bugünkü dile uyarlayan Tarık Dursun K., Lazaroff'un kitabının yayımlandığı o yıllarda şaşkınlıkla karşılandığını, günümüz Türkiye'sinde ise benzer bir şaşkınlığın yaşanamayacağını söylüyor. Sermayenin (özellikle tekelci olanının) basın üzerindeki egemenliğini arttırmaya çalıştığı günümüz, bizi Pierre Lazaroff'un kitabını okumaya ve hatta kimi karşılaştırmalar yapmaya zorluyor. Kitabı okuyunca, bir dönem Fransa'yı çökertmeye çalışmış dördüncü kuvvetin yanında, çay-simit gazeteciliğinden Boğaz-yalılı gazeteciliğe atlamış Türkiye tarzı dördüncü kuvvet düşünülmeden edilmiyor.

ANNEMİN ÖĞRETTİĞİ ŞARKILAR / *Marlon Brando (Robert Lindsey ile) / Çev. Gürol Kocal / Remzi Kitabevi*
Seçkin sinema yaşantısıyla olduğu kadar fırtınalı yaşamıyla da bir efsane olan Marlon Brando, Robert Lindsey ile yaptığı konuşmalardan oluşan bu kitapta kendi gerçeğini gözler önüne seriyor. Karşımıza hiç bilmediğimiz, olağanüstü sanatçı kişiliği yanında kendini sürekli sevgisiz duyumsamış bir Brando karşımıza çıkıyor. Filmlerinden ve özel yaşamından bolca fotoğrafların yer aldığı kitaptaki bir fotoğrafı şöyle anlatıyor Brando: "James Dean'le bir partide. İkimiz de Amerika'nın iç bölgelerinden gelen köylü çocuklarıydık. Oysa bizi asi yapıp çıktılar. James oyunculuğumu taklit etmekle kalmayıp, yaşadığım hayata da özeniyordu."

KARA PELERİNLİ ŞÖVALYE (Hamdi Bey) / *Gül Abus Semerci / Bilgi Yayınları*
"Canım Kocacım" adlı ilk kitabıyla edebiyatımıza genç bir soluk olarak giren Gül Abus Semerci'nin yeni kitabı "*Kara Pelerinli Şövalye*" adıyla yayınlandı. Semerci, bu kitabında da, ilk kitabında olduğu gibi yeni anlatım biçimleri ve yeni özgünlükler yaratmak konusundaki olumlu ısrarını sürdürüyor. İki bölümden oluşan bu anlatısı okurdan farklı okumalara hazır olmasını istiyor. "Afedersiniz hanımefendi diyorum ki sizinle yer değiştirsek önümdeki 27 kişinin elektrik faturalarını ödemelerini beklersem eğer her faturanın işlemi iki dakika sürse bu demektir ki elli dört dakikalık güzel bir uyku yerine (...)"

... VE SONRA HİÇ KALMADI / *Erick Frank Russell / Çev. Belma Aksun / Metis Yayınları*
Russell'ın bu romanı, Metis Yayınları'nın "İyi Bilimkurgu/İyi Edebiyattır" sloganıyla yayımladığı dizinin ilk kitabı. Aynı yayınevinin "Asker Kaçağı" adlı bilimkurgu öyküleri derlemesinden tanıdığımız Russell, militarizmi ve bürokrasiyi ince bir hicivle ele alan bir yazar. "...*Ve Sonra Hiç Kalmadı*"da bir uzay savaş gemisi ve mürettebatı alışılmadık bir belanın içine düşüyorlar. Gemi savaş gemisi olduğunda dünyadaki gibi uzayda da değişen bir şeyin olmadığı görülüyor. "Gemide üç sınıfa ayrılabilecek iki bin kişi vardı. Uzun boylu, ince, kırışık gözlü olanlar mürettebattı. Kırpık saçlı, gıdılı çift gerdanı olanlar askerlerdi. Ve nihayet ifadesiz yüzlü, dazlak ve miyop olanlarsa bürokrat makülesiydi."

BEYİN İĞFAL ŞEBEKESİ / *Armond Mattelart / Çev. Işın Gürbüz / Ayrıntı Yayınları*
"Yükselen değerler"in en gözde mesleği olan reklamcılık, "seçkin", "bireyci" girişimcilerin, bütün dünyayı işgal eden gazeteleri, pembe dizileri, yarışma programlarını, uydu yayınlarını "Becerikli" bir biçimde kullanması sayesinde dünyayı tek bir imge pazarına dönüştürmüş, cilalı ürünlerin satılması için beyinlerin standartlaşmasını, iğfale uygun hale getirilmesini sağlamıştır. İşte, "*Beyin İğfal Şebekesi* (Uluslararası Reklamcılık)" adlı kitapta Mattelart insanların nasıl iğfal edildiklerini ve bu iğfalden zevk alır duruma düşürüldüklerini anlatıyor. Çok sayıda örnekle beslenen kitap, yeni ve eleştirel bir muhalefet anlayışının inşaasına olanak sağlıyor. Reklam şirketlerinin her alanda girdikleri uluslararası ittifakın boyutları –eğer hâlâ sahipsek– gözlerimizin önüne seriliyor.

ÖZELLEŞTİRME TARTIŞMALARI / *Haz. Aykut Polatoğlu / Bağlam Yayıncılık*
Özelleştirme, gerek ekonomik ve siyasi yönüyle gerekse uygulamalarıyla Türkiye gündeminde sürekli yer alan ve tartışılan bir konu. Aykut Polatoğlu neyin tartışıldığını, neyin tartışılması gerektiğini göstermek amacıyla "Dünya'da ve Türkiye'de Özelleştirme" konulu sempozyumda sunulan tebliğleri "Özelleştirme Tartışmaları" adıyla bir kitapta toplamış. Kitapta sempozyum dışındaki kimi yazarların görüşlerine de yer verilmiş. Kitabın özelleştirme konusundaki pek çok soruya yanıt vermek yanında, geç kalınmış bir tartışmayı başlatmak gibi işlev üstlendiği de söylenebilir. Oğuz Oyan, Nihat Falay, Alpaslan Işıklı, Cemil Albayrak gibi adların görüş bildirdikleri kimi konuların başlıkları şöyle: "Özelleştirme Söylemi ve Gerçekler", "Özelleştirme Yöntemleri ve Sorunlar", "Özelleştirme ve Sendikalar"... Kitapta sempozyum dışındaki yazılar da yer alıyor.

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN DOĞUŞU / *Doç. Dr. Ali Engin Oba / İmge Kitabevi*
Milliyetçiliğin yükseldiği günümüzde, bu yükselmenin nedenlerini anlamak en başta onun hangi koşullarda doğduğunu, geçmişte ve bugün büründüğü görünümlerin ve geçirdiği evrelerin neler olduğunu bilmekten geçiyor. Ali Engin Oba da, bu incelemesinde Milliyetçiliğin, özellikle de Türk Milliyetçiliğinin dönemden döneme değişebilen farklılıkları olabileceğini, örneğin Türkçülük ve Turancılık akımlarını yaratan milliyetçilikle 1920'lerde, Anadolu'da milli bir Türk devleti yaratan milliyetçiliğin birbirlerinden ayrıldığını gösteriyor. Kitap, Osmanlı devletinde Türk milliyetçiliğinin doğuşunu geciktiren nedenlerden Türkoloji'yle birlikte Türklerin İslamiyet öncesi dönemlerinin aydınlığa kavuşmasına kadar milliyetçiliğe etkiyen birçok konuya değiniyor.

BRECHT'Lİ GÜNLER / *Arnolt Bronnen / Çev. Ayşe Selen / Mitos Yayınları*
Bu anı kitabı, I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, Hitler Almanya'sından hemen önce grevler, gösteriler, yürüyüşler ve enflasyonla sarsılan ve çalkalanan bir dönemde iki genç adamın, Arnolt Bronnen ve Bertolt Brecht'in, dostluğunu, tiyatro çalışmalarını; üzüntülerini, sevinçlerini, çocukluklarını, öfkelerini, kıskançlıklarını, aşklarını, yenilgilerini, yengilerini, tartışmalarını anlatıyor. Bronnen'in bu kitabı, Brecht'in günlüklerinin bittiği yerde başlıyor. Yaratıcılığını gergin ortamlarda gösterebilen Bronnen, rahat ortamların adamı (!) Brecht'in portresini en ince ayrıntısına kadar çiziyor. Yine de bu kitap Brecht'i anlamanın ötesinde, aynı sahneyi paylaşan iki oyun yazarının muhteşem oyunları olarak okunmayı hak ediyor.

ŞAWK / *Seyit Alp / Zagros Yayınları*
Seyit Alp'in romanına 'Sunum' yazısı yazan Öner Yağcı kitap için şunları söylüyor: "Ararat, sevda, göç, düz, Beyler, Türkmen, Osmanlı'nın düzenleri; işte *Şawk*." Roman bir aşiretin Ararat'tan düzlüğe inişini; dağ töresinin Osmanlı töresiyle karşılaşmasını anlatıyor. Düze geldiklerinde Osmanlı düzeninin eline düşen Türkmen ve Kürt göçerleri, Os-

manlının ayakoyunlarıyla birbirlerine düşman hale geliyor. Roman için Cemal Süreya da şu övgü dolu sözleri söylemiş: "Roman. Aynı zamanda şiir. Klasik Yunan trajedilerine de benziyor. Masal. Destan. Tarih. Söylence. Ağıt..."

KURAM-EYLEM BİRLİĞİ OLARAK SANAT / *Ömer Naci Soykan / Kabalcı Yayınevi*
Ömer Naci Soykan'ın bu kitabı Alman idealizminin romantik büyük filozofu Schelling'i konu edinen Türkçedeki ilk kitap! İlk olmasının ötesinde Marx'ı anlamak için Hegel'i, Hegel'i anlamak için de Schelling'i bilme, bir geri-okuma gereği göz önüne alınırsa, kitabın önemli bir eksikliği doldurduğu söylenebilir. Schelling felsefesini bütün yönleriyle kuşatmayı deneyen çalışma, 'kuramsal felsefe' ile 'eylem felsefesi'nin bireşimi olarak 'sanat felsefesi'ni ele alıyor.

BİRİKİM BUNALIMI / *James O'Connor / Çev. Ali Çakıroğlu / Belge Yayınları*
Bu kitapta James O'Connor, Yeni Bireycilik, Sınıf Mücadelesi ve Çağdaş Kapitalizm ana başlıkları altında Amerikan kapitalizminin giderilemeyen bunalımının ardındaki yapısal nedenlere ışık tutuyor. Kitap Amerikan kapitalizminin tıkanışına ve bu tıkanışların kısa vadeli çözümlerle aşılmaya çalışılmasına dikkat çekiyor. O'Connor, sermayenin emek üzerindeki ideolojik egemenliğinin en güçlü silahının 'Amerikan bireyciliği' olduğunu gösteriyor. Bu kuramsal inceleme, 1980'ler başında Reagan'la başlayan 'Doğal haklar bireyciliği'nin, Yeni Leviathan hayaletini canlandırma amacını taşıdığını söylüyor.

TÜRKİYE SİYASET SÜRECİ VE PROFESYONEL SİYASETTE BENLİĞİN KURULMASI / *Erdoğan Yıldırım / Ark Yayınevi*
Erdoğan Yıldırım, ODTÜ Sosyoloji Bölümünce yüksek lisans tezi olarak kabul edilen bu çalışmasında, SHP örneğini ele alarak 80'li yıllarla birlikte Türk toplumunun ve siyasetinin genel dönüşüm sürecine eğiliyor. Yıldırım, süreci belirleyenin, siyasi düşünce ile parti, siyasetçi ile seçmen, seçmenin siyasi tercihleri ile oy arasında, yeni siyaset pratikleri yaratan bir dengesizlik (bozulma) olduğunu belirtiyor. Bu kitap hiç kuşkusuz, Türkiye'deki siyasetçi profilinin –özellikle de sol açısından– neden bu denli yozlaştığını kendine dert edinenlere sesleniyor.

HOROSAN'DAN İZMİR KIYILARINA (CEMAAT-I TAHTACIYAN) / *Haz. Murat Küçük / Nefes Yayınları*
Aleviler için büyülü bir sözcük olan Horosan, bu kitapta da belirtildiği gibi Alevi inancının köklerini, kaynağını anlatır. İşte bu kaynaktan yola çıkan Murat Küçük'ün araştırması yüzeysel bilgilerle oluşmuş homojen bir anlayışı (yapıyı) kırmayı amaçlıyor. Kitap başlı başına bir renk olan Aleviliğin farklı tonlarından birini, Tahtacıları ele alıyor. Yaşlı tahtacılardan alınan şifahi bilgilerle oluşturulan kitap, araştırmanın değerini azaltır mı bilinmez ama, onu lirik kıldığı muhakkak.

LİSE DEFTERLERİ / *Gönül Özgül / Altın Kitaplar*
İlk kitabı "Geminin En Altındaki" 1991'de yayınlanan Gönül Özgül, ikinci kitabı olan "Lise Defterleri"yle bir kez daha okurların karşısına çıkıyor. Karşımızda, sevgilerin, umutların dolu dolu yaşandığı, hayal kırıklarının bol ama kısa ömürlü olduğu, kaçamak bakışların buluştuğu, ara sokaklarda el ele dolaşıldığı günlerin romanı var. Roman çoğu insanın bir dönem tuttuğu, hani o özenle başlanıp giderek savruklaşan yazılarla doldurduğu günlüklerden oluşmuş. Gönül Özgül, okuyanları günlüklerine, hatıra defterlerine, hatta kenarları işlenmiş 'Lise Defterleri'ne dönmeye çağırıyor.

DELİLARUS / *Deli Yazarları / Parantez Yayınları*
Metin Celâl'in yayına hazırladığı *Delilarus*, çılgın promosyon günlerinin başlangıcında, gazetelerin okurlarına ansiklopedi, birbirlerine ise çamur (!) dağıttıkları günlerde Deli dergisinin onlardan aşağı kalmadıklarının önemli bir kanıtı. "Maymunların da Okuyabildiği ilk ve tek ansiklopedi" olan "*Delilarus*'un tek bir sayfasıyla en az kırk hektar çam ormanını kolaycacık yakabilirsiniz. Halbuki diğerleri ile soba tutuşturmak bile mümkün değildir..."

YERYÜZÜNE VURAN TELAŞ / *Yusuf Alper / Era Yayıncılık*
"Bilincimin sararmış yaprağı / Hayatımın lirik dönemeci / Uykuyla uyanıklık arası, bir dağdan / Yuvarlanır gibi uçuruma / Ölümle öyle burun buruna" diyor Yusuf Alper. "*Yeryüzüne Vuran Telaş*" şairin dördüncü kitabı. "Hüznün şairi" olarak tanınan Yusuf Alper, kendini niteleyen bu özelliğini son şiir kitabıyla da sürdürüyor. Temel izleğinin, hüznün peşinde yeni 'Beyaz Irmak'lara, iniyor; 'Avluda Sardunyalar'a eğiliyor; yalnızca 'Dün Gibi Zamanlarda' değil, her zaman hüznün kaynağı da, umarı da 'Aşk'tır diyor.

GEÇTİ İLKYAZ DENEMESİ-ŞİMDİ YAZ / *Abdülkadir Budak / Era Yayıncılık*
Abdülkadir Budak'ın şiir kitabı "*Geçti İlkyaz Denemesi-Şimdi Yaz*" adıyla yayınlandı. Kitabı "Gelenek Sorunsalında Abdülkadir Budak'ın Şiir" adlı bir yazıyla sunan Adnan Özer şairi şöyle tanımlıyor: "Şair Abdülkadir Budak, Anadolu güzellik ve aşk düşüncesinin 20. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmış temsilcilerinden birisidir; bir büyük aşkınlık geleneğinin günümüzdeki sürdürücülerindendir." Şair 'Sonlama' adlı şiirinde, "Aynasında zamanın / Yansıyan gündüzünü / Değerli bir geceye / O şimdi karanlığı / Başucu kitabıdır" diyor.

YAZILAR / *Cahit Sıtkı Tarancı / Haz. Hakan Sazyek / Can Yayınları*
Cahit Sıtkı Tarancı'nın makaleleri, konuşmaları ve cevaplarının biraraya getirildiği bu kitap, şairin edebiyatla ilgili görüşlerini ortaya seriyor. Kitabı yayına hazırlayan Hakan Sazyek '*Yazılar*'da Tarancı'nın özgün yazma biçimini korumuş. Kitap, Tarancı'nın çağdaş şiiri yalnızca şiirleriyle değil, 'şiirsel metin' ve 'poetik metin'lerle de beslediğini gösteriyor.

PARFÜMÜN EROTİZMİ / *Andrea Hurton / Çev. Mustafa Tüzel / Kabalcı Yayınevi*
Ünlü kadın katili Landru'yu darağacına götüren, neden ille de parfümü olmuştu? Marilyn Monroe, Coco Chanel'e ne kadar kazandırıyordu? Parfüm piyasasında nasıl iş tutulur? Fransız Devrimiyle parfüm arasındaki ilişki nedir? Andrea Hurton'un, "*Parfümün Erotizmi/Güzel Kokuların Tarihi*" adlı kitabı bu ve benzeri sorulara yanıt ararken parfümün 500 yıllık tarihine ışık tutuyor.

ŞİFALI OTLAR KİTABI / *İlhan Berk / Arda's Yayınları*
Kitabın sunumunda Selçuk Erez, "... doğayı yeniden bulmanın, ona dönmenin, onu sevmenin, benimsemenin yollarından biri de otlarını, bitkilerini tanımaktır. İlhan Berk'in *Şifalı Otlar* kitabını insanoğlunu böyle güzel bir yere götürecek kılavuz olduğu için çok sevdim" diyor. '*Şifalı Otlar Kitabı*' ilk olarak 1982'de yayınlanmış. Şiiriyle her zaman genç kalmış usta şair İlhan Berk, kaleminden bir kez daha şiir damlatıyor. "(...) Dedim ki otların soy kütüğünü söyleyeyim de, bu dünya –ki senin bir kitabındır– daha bir anlaşılsın, değerini daha bir bilelim. Hem sen de: '*Göklerde ve yerde neler var! Bir baksanıza!*' demedin mi?.."

BLÖF KİTAP / *Tansu M. Günaydın-İlhan Durusel / Altıkırkbeş Yayınları*
Kitabı, "Sevgili okuyucuya içten pazarlıklarımızla..." diye sunan, Günaydın ve Durusel, bu kitapta Türk ve Dünya edebiyatının tanıdık isimlerini anlatılarına *alet ediyorlar*. Bu keyifli anlatıda W. Allen'den O. Welles'e, Ömer Z. Livaneli'den, Orhan Pamuk'a bildik birçok isimle karşılaşılıyor. "Oktay Rifat'ın şiirlerine pastoral şiir derler, peki ama pastörize sütü, şiirde ilk kim kullanmıştır acaba? (...) Saatli Maarif Takvimi'ni Milli Eğitim Bakanlığı'nın resmi yayın organı sanırlar. Organlar hakkındaki bilgileri yüzeyseldir. (...) Karşı masadan kesen adamı müdüriyete şikâyet ederler."

ULUSAL EKONOMİYE GİRİŞ / Rosa Luxemburg / Çev. A. Cavidan / Belge Yayınları
'Ulusal Ekonomiye Giriş', Rosa Luxemburg'un Parti Okulu'nda verdiği iktisat derslerinin bir bölümünü oluşturuyor. 'Toplumsal Emek, İktisat Tarihi', 'Kâr', 'Kriz' bölümleri, Luxemburg'un öldürülmesinden sonra askerlerce yok edilen bölümler. Kitap bu eksik bölümlerine rağmen Rosa'nın iktisada bakışındaki zenginliği yeterince sergiliyor. Kitap 'İktisat Tarihi I, II', 'Meta Üretimi', 'Ücret Yasası', 'Kapitalist Ekonominin Eğilimleri' adlı bölümlerden oluşuyor. Luxemburg'un kitabı bugün bile ekonomi politik sorununa genel, anlaşılır bir giriş olarak hizmet ediyor.

AV / *Martin Walser / Çev. İlknur Özdemir / Can Yayınları*
Av, Martin Walser'in Türkçe'deki ilk romanı. Savaş sonrası Alman Edebiyatının seçkin yazarlarından biri olan Walser, *Av*'da yaşamın erotik yoldan geçtiğini savlıyor. Roman cinsellik, evlilik ve serüven tutkusunu anlatıyor görünüyorsa da, temelde yaşam-ölüm karşıtlığına işaret ediyor. Romanları kadar deneme ve konuşmalarıyla da tanınan Walser, *Av*'da çirkinlikler ve uçurumlarla dolu insan ilişkilerini anlatıyor.

ÇEKİRGE / *Bernard Suits / Çev. Süha Sertabiboğlu / Ayrıntı Yayınları*
Bernard Suits'in kitabı, bir oyun, yaşam ve ütopya kitabı. Suits, önsözde, "Bu kitaptaki çekirge, Ezop'un tedbirsizlik simgesi olarak sonsuza dek ünlendirdiği Çekirge'dir." diyor. Suits, alternatif bir oyun teorisi oluşturmak için, satrançtan spora, kâğıt oyunlarından insanların birbirinė oynadığı oyunlara kadar oyun kapsamına giren her şeyi didik didik ediyor. Yazarın ütopyası, çalışma ahlâkının karşısına oyuna adanmış bir yaşam ahlakını koyuyor. *'Çekirge'* iktisadi akıl tarafından dışlanan oyunun bir varoluş ideali olabileceğini, henüz oyun yeteneklerini yitirmemişlere, yeniden hatırlatıyor.

MOLTKE'NİN TÜRKİYE MEKTUPLARI / *Helmuth Von Moltke / Çev. Hayrullah Örs / Remzi Kitabevi*
Moltke 1835-1839 yılları arasında Türk ordusunda askeri öğretmen ve tahkimat uzmanı olarak çalışmış bir Prusya askeri. Bu kitap sonraları feldmareşalliğe kadar yükselen Moltke'nin ailesine ve arkadaşlarına gönderdiği mektuplardan oluşuyor. Mektuplarını edebi bir dille yazan Moltke'nin bu yapıtı Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili yapılmış olabildiğince tarafsız, tarihe uygun, ilginç ve biricik(!) gözlemlerden oluşuyor.

BÜTÜN ŞİİRLERİNDEN SEÇMELER / *H. D. / Çev. Güven Turan / Kavram Yayınları*
Edebiyat tarihinde H.D. olarak tanınan Hilda Doolittle'in şiirleri, Güven Turan çevirisiyle Türkçe'de ilk kez toplu olarak yayımlanıyor. H.D. adının ardındaki gizemli tavır şairin şiirlerinde de görünüyor. Paund tarafından 'Imagiste' şiirin kurucusu olarak selamlanan H.D., başkalarınca da modern şiirin doruklarından biri olarak kabul edilmiş bir şair. H.D.'nin *'Bütün Şiirlerinden Seçmeler'* adlı bu kitabı (şairi tanımanın dışında) çoğu kez karşı karşıya gelinen Hermetik (kapalı, gizemli) şiir kavramını açımlayan yetkin bir örnek olarak da okunabilir.

KUZEYDE BİR ADADAN / *Çev. Der. Şavkar Altınel / Oğlak Yayıncılık*
"Kuzeyde Bir Adadan", Ortaçağ'dan 20. yüzyıla elli İngiliz şairinin elli şiirini kapsıyor. Şavkar Altınel'in derleyip çevirdiği şiirler pek bilmediğimiz şairlerin Türkçe'ye hiç çevrilmemiş şiirleri. Kitap, İngiliz şiirinin yüzyıllarca yıllık zenginliğini okurun önüne sermeyi amaçlıyor. Derlemede yer alan bazı şairler: Skelton, Wyatt, Spenser, Dyer, Swift, Pope, Bloke, Wordsworth, Kipling.

HEMINGWAY'İN MEKTUPLARI / *Çev. Kudret Emiroğlu / Düşün Yayıncılık*
Yazarlık itkisi dışında doğa sevgisi, fiziki güce ilgisi, yarışma zevki, korkusuzluk övüncü Hemingway'i, Küba'dan Türkiye'ye kadar pek çok ülkeyi dolaşmaya zorlamıştır. 1930 Büyük Ekonomi Bunalımı, katıldığı iki dünya savaşı ve İspanya İç Savaşı, üç kıtada edindiği dostlar, kuşağının sanatçıları; bu ilginç ve özellikli yaşam, seyyah-yazar Hemingway'in mektuplarını da ilginç ve okunası kılıyor.

1993 TÜRKİYE İNSAN HAKLARI RAPORU / *Türkiye İnsan Hakları Vakfı / T.İ.H.V. Yayınları*
Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın geleneksel hale gelen yıllık insan hakları raporu, kamuoyunun bilgisine sunulmak üzere yayınlandı. 1993 yılında yaşanan insan hakları ihlalleri raporun "Kürt Sorunu", "Yargısız İnfazlar", "Faili Meçhul Cinayetler", "Ölüm Cezaları", "İşkence", "Düşünce, Basın ve İnanç Özgürlüğü", "Örgütlenme Özgürlüğü" ve "Diğer Konular" ana başlıkları altında toplanmış. 1993 yılının insan hakları bilançosu ve T.İ.H.V.'nın çalışmaları kitabın sonunda yer alıyor.

SİZ HÂLÂ ANANIZIN MASALLARINI MI OKUYORSUNUZ? / *James Finn Garner / Çev. Behiç Gürcihan / Güncel Yayıncılık*

J.F.Garner bu kitabı, çevirmen Behiç Gürcihan'ın önsözde belirttiği gibi, ABD'de süregelen ve toplumsal mastürbasyon haline dönüşmüş kelime oyunları ile dalga geçmek için yazmış. Masal kahramanları masallardaki ideal kişiliklerinden sıkılıp çağın gereklerine uygun hale geliyor, yani geçmişte kendilerini okumuş insanların yaşamlarını yaşıyorlar. *"'Ekonomik bunalım nedeniyle işinden olmuş olan bu kadına yardım et güzel kız ve benden bir elma al' demiş yaşlı kadın. Tarım tekellerine ve hormonlu ürünlere duyduğu tepki nedeniyle, her gördüğünden meyve sebze almama gibi bir prensibi varmış. Fakat düzenin yoksullaştırdığı bu zavallı yaşlı teyzeye karşı yüreği fazla dayanamamış ve elmayı kabul etmiş.*

BİZE GELEN DERGİLER

- **EŞİK**: P.K. 308 38002 Kayseri
- **ÇAKILTAŞI**: P.K. 881 34436 Sirkeci/İstanbul
- **KİTAP GAZETESİ**: İstiklal Cad. Mis Sok. No. 6 Tan Apt. Kat 3/6 İstanbul
- **YAKLAŞIM**: P.K. 11 10100 Balıkesir
- **İZLEK**: P.K. 82 06441 Yenişehir/Ankara
- **DAMAR**: Özveren Sok. No. 3/8 Demirtepe/Ankara
- **GERÇEK SANAT**: Kuledibi, Büyükhendek Cad. No. 7. Şişhane/İstanbul
- **YENİ BİÇEM**: P.K. 68 16371 Ulucami/Bursa
- **YELKEN**: Çakmak Cad. Gazioğlu İş Merkezi A Blok Kat 5/8 Mersin
- **GÜNDOĞAN EDEBİYAT**: Adakale Sok. 25/37 Kızılay/Ankara
- **İÇEL SANAT KULÜBÜ**: Mücahitler Cad. 9. Sok. No. 25/A Mersin
- **YEDİ İKLİM**: Hasanpaşa, Kurbağalıdere Cad. No: 53/2-4 Kadıköy/İstanbul
- **YİNE HİŞT**: K. Parmakkapı İpek Sok. No. 11 Beyoğlu/İstanbul
- **İNSAN**: Atatürk Cad. 1302. Sok. Akıncı Pasajı Antalya
- **DÖRDÜNCÜ YENİ**: Öğretmenler Sitesi, 5. Sok. No. 1 Kat 2 Seferihisar/İzmir
- **UĞRAŞ**: Nizam Cad. Uzun Çarşı, Kat 2 Zonguldak
- **MÜREKKEP**: Ziya Gökalp Cad. No. 16/11 Kızılay/Ankara
- **İNSANCIL**: Mollafenari Sok. Nadir Han No. 40-42 Kat 5 Cağaloğlu/İstanbul
- **SEMENDER**: Ankara Üniversitesi TÖMER Bursa Şubesi Ulubatlı Hasan Bulvarı No. 76 Bursa
- **KİRAZ**: Cumhuriyet Meydanı, Rıhtım Cad. No. 20 Tekirdağ
- **ÇAĞRI**: Robert Lisesi 80820 Arnavutköy/İstanbul
- **EZGİ**: Hobrechtstr 48, D-12047 Berlin
- **TÜRK DİLİ DERGİSİ**: P.K. 118 Kadıköy/İstanbul
- **KARŞI**: Kazım Karabekir Cad. Eser İşhanı 112/31 Ankara
- **BAHAR**: Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han No. 29 Kat 3 İstanbul

şubat 1996

varlık
kitap eki

sayı: 45

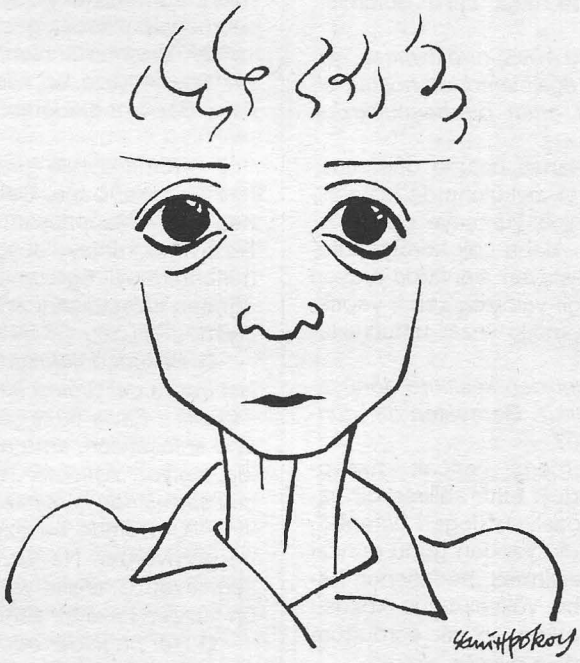

TOMRİS UYAR
TANIŞMA GÜNLERİ / ANLARI

Tomris Uyar

Bu gündökümünü yazarken en sık sorduğum soru, kendimle ne kadar tanıştığımdı.

Can Yayınları

✪ *Gündökümleri giderek buruklaşıyor mu, yoksa onların rengi, onlardaki mizah, yayınlanmaya başladıkları 1975'ten bu yana kara'ya mı yakındı zaten?*

– Saptamanız doğru. Gündökümleri gitgide koyuluyor, buruklaşıyor ama bunun doğrudan benim üslubumla değil yaşadığımız günlerin havasıyla belirlendiğini sanıyorum. Kitabın arkasında da söylediğim gibi koyuluğu seyreltmek için bazı benzer günleri eledim ama yine de başaramadım. Dikkat ederseniz 1975'in günlerinde daha "canlı" bölümler, daha az buruk bir mizah var.

✪ Tanışma Günleri/Anları (1989-1995)*'nı okuyunca, yazar, okur ve giderek de edebiyatın eğilimlerinden hoşnut olmadığınız anlaşılıyor. Bu, giderek artan bir hoşnutsuzluk mu?*

– Galiba baştan beri "öykü" sanatı üstüne düşünmüşüm. Gerek gündökümlerinde gerek öykülerimde bu eğilimin ipuçları açık seçik belli. Özellikle Türkçeye olan düşkünlüğüm. Türkçeye âşık olmayan, daha çok konuya tutulan, gelecek umudunu edebiyatı dışlayan alanlarda arayan şimdiki okurla, mesleği üstüne değil yalnızca kendi yaptıkları üstüne düşünmeyi iş edinen şimdiki yazar umutsuzluğumu arttırıyor.

✪ Tanışma Anları*'nın özyaşamınızdan kesitlere dönüşeceğini kestiremediğinizi söylüyorsunuz. Gerçekten de 'günce' hesaba gelmez bir yazın türü mü?*

– Güncenin en büyük erdemi, ancak hesapla-hesapsızlık arasındaki ince dengeyi tutturabilirse bir yazın türü olabilmesi. Son yılların gözetilen değeri "içtenlik", güncede kılpayıyla yapay olabilir, öte yandan günü güncel akımlara uygun bir arkaplana yerleştirmek, hedeflenen hesabı tutturamayan entelektüelce bir yüksek-uçuş kokusu taşıyabilir. Bu gündökümünü yazarken en sık sorduğum soru, kendimle ne kadar tanıştığımdı.

✪ *Edebiyatımızda günce yazanların sayısının azlığından yakınılıyor. Bu, günce'yi hafifseyen bir yakınma sanki!*

– Deminki yanıtımda biraz ipucu verdim sanırım. Günce yazarlarının sayısının azlığını "hafifsetme"ye bağlamıyorum. Ülkemizdeki yazarların çoğunun "içtenliklerini" ve "entelektüelliklerini" kendilerine saklama, açık vermeme eğilimine yoruyorum. Bu da ayrı bir hesap. Sanıyorum ne kadar yetkin günce yazarı varsa o kadar günce türü bulunabilir.

✪ *Sizi uyutmayan inşaat gürültüleri, gece evinizi tarayan araba farları; çevrenizi saran pastel hüzünler... Şiddete hazırlıksız yakalanıyor musunuz hâlâ?*

– Şiddete hazırlıksız yakalanıyorum. Yaşadığım ülkenin, sokağın, evin, odanın herhangi bir yerinde, herhangi bir anında. Hazırlıklı yakalanmak, düpedüz bir budalalık belirtisi olurdu. Hazırlıksız yakalanmaksa, umudu elden bırakmadığımın budalaca bir göstergesi.

Ne yazık ki son yıllarda bütün dünyada şiddet, şiddet uygulayanla şiddet uygulananı, birbirlerini suçladıkları bir ortamda yine de bir uzlaşmaya götüren –ne tuhaftır– bir tür ortak edilgenlik gibi görünüyor. Hele şiddet, iki tarafın arasında kalmışsa, bir kaleden öbürüne hızla savrulabiliyor. Şiddetin yüzü meclis oturumlarında, TV'deki fanatik spor taraftarları reklamlarında, çocuklarını yetiştirirken onların sırtından para kazanmayı kuran ailelerde görülüyor; haksızlığa uğrayanların dertlerini kovuşturmayı, sorunlarını çözümlemeyi yargı mekanizmasından devralan bazı TV programlarında da. Filmleri saymıyorum.

✪ *Okurun kıskıvrak yakalandığı birçok öngörünüz var: İzmirli Edebiyat öğretmeni Özden Hanım'ın Ahmet Hamdi Tanpınar'la tanışıklığından, Yıldız Çiçekleri demetinin kimin gönderdiğine, hatta Tansu Çiller'in kadınlığı ve başbakanlığına kadar... Buradan hareketle öngörüsüz edebiyatın olamayacağını söyleyebilir miyiz?*

– Edebiyatçı yaşadığı toplumun nabzını iliklerinde duyar sanıyorum. O yüzden geçmişteki birikimlerinin ona sağladığı öngörü de metafizik öngörü kapsamına girmez. Yine de edebiyatçı kısa bir süre Tanrılık görevini üstlendiğine göre işine yaramayacak cehennemlik kullarıyla büyülü cennetini kurmasına yarayacak gerçek insanlar arasında bir seçme yapabilecek güçtedir. Neye mi yarar? O başka.

✪ Tanışma Günleri/Anları (1985-1995)*'nı okuyanlar, sizin Sovyet yazarların kurduğu 'Eski Romantikler Derneği' Fahri Başkanı olduğunuzu öğrenince çok şaşıracaklar sanırım!*

– Romantizmle gerçekçilik arasında yapılan ayrım hep ters gelmiştir bana. Çehov mu daha romantiktir sözgelimi, Keats mi? Maupassant mı daha gerçekçidir, Flaubert mi? Bu tavır, öğrenciye duyguları ve düşünceleri ikiye bölüp değerlendirmeyi öğretenlerin dipteki ana toprağı aşınmaya uğratan safsatalarını anımsatıyor. Ben romantik bir gerçekçiyim.

✪ *Bu gündökümleri boyunca vurgu yaptığınız, kavramlaştırmaya çalıştığınız iki konu var: Aşksızlık ve bedenle barışıksızlık... Sayfa 63'te şöyle diyorsunuz:* Çevremiz beden diliyle anlaşabilen, ama aşksızlık sancısı çeken insanlarla dolup taşıyor. *Aşksızlık ve bedenle barışıksızlık, kitabın pek çok sayfasında karşımıza çıkıyor.*

– Çevremde bu özyıkımcı eğilimin çok yaygın olduğunu görüyorum. Ne yazık ki bu eğilimi, toplumsal koşullar serpiltiyor: Cinsellik ya abartılıyor ya yok sayılıyor. Bireyler bu yüzden haklı bir sarıcı çekiyorlar.

✪ *Her ne kadar edebiyat ya da gündelik alanda dolaşırken bir burukluk yaşasanız da, gündökümlerinde bir belki'nin peşinde dolaşıyorsunuz. Hoşgörülü olduğunuzdan mı?*

– Hoşgörünün kişiyi ilkelerinden ödün vermeye, kişisel onurunu, inancını çiğnemeye vardırtacak bir "yalakalık" olduğuna inanmıyorum. Yılın Hoşgörü Ödülleri'ni alanlara hoşgörüyle bakamayacağım; kendimi o kadar zorlayamam. Kurtlar, yeyinceye kadar kuzulara hoşgörü gösterebilirler de,ya kuzu hoşgörü gösterirse...

✪ *Kitabın aynı zamanda Tanışma üzerine kapsamlı bir deneme olduğunu söyleyebilir miyiz?*

– *Tanışma Günleri/Anları*'nda bir duyguyla, bir kişiyle, bir yazarla, bir kitapla, bir toplumla tanışma söz konusu. Tanışmaya değenlerle keşke hiç tanışılmamış olsalar dediklerimizi benim günce anlayışıma göre olabildiğince eşit kefelerde tartmaya çalıştım. Çok kişisel bir günce sayılabilir mi gündökümleri? Sanmam. Galiba daha çok bir *toplumun* bir üyesinin kişisel dökümleri kapsamına giriyor.

NİYAZİ ZORLU

Ömer Naci Soykan

FELSEFE VE DİL

Wittgenstein Üstüne Bir Araştırma

Felsefe/ Kabalcı Yayınevi

Daha öğrenciliğim sırasında, 1968-1969 öğrenim döneminde hocam *Nermi Uygur*'dan duyduğum Wittgenstein adı –sanırım bu ad, Türkiye'de ilk kez bu derslerde işitiliyordu– ve hâlâ elimde bulunan o zaman tuttuğum ders notları, bazı ara vermelerle 24 yıl sürecek Wittgenstein okuma-yazma çalışmalarıyla çizdiğim yolun başında bulunur. Kitap bu çalışmaların en yoğun olduğu son üç-dört yılın ürünüdür.

Bu kitabın tek amacı, Wittgenstein'ın düşüncelerini belli bir sıra ve çerçeve içinde anlatmak, açıklamak değil. Bunu yaparken, onun düşünceleri ile kendiminkileri karşı karşıya getirip, bir hesaplaşmaya girmeyi de bu amaca eklemeliyim. İster Wittgenstein'la aynı yönde, ister karşıt yönde olsun kendi düşüncelerim, onu okurken meydana geldikleri için onları bu hesaplaşma sonunda Wittgenstein'dan aldığım yardımlar olarak görüyorum. Genellikle söylendikte, bu tür yardım alışlar olmasaydı, düşüncelerin birbirine eklemlenerek zaman sırası içinde uzadığı anlamda felsefe tarihi de olmazdı. Bu saptama, kuşkusuz son derece özgün bir filozof olan Wittgenstein'ın kendisi için de geçerlidir. Özgünlüğünden ötürü, belki bazılarının sanacağı gibi Wittgenstein hiç de "felsefe cahili" değildir. Onun felsefe okumalarının izleri, yazılarında açıkça görülür.

Wittgenstein'ın düşüncelerini ortaya koyarken, bir yandan benim onları öyle anlıyor olmamdan kaynaklanan kaçınılmaz kendi yorumlarımı olabildiğince aza indirirken, öte yandan eleştiri hakkımı da saklı tuttum. Böylece okuyucunun bu düşünceleri aslına uygun(?) tanımasına olanak sağlarken, eleştirilerimin de haklılığına kani olunmazsa bile, hakkaniyet temelinde ortaya çıktıklarına inanılmasını istedim. Çünkü bir eleştirinin eleştireceği şeyi, olduğu gibi(?) değil, tersine kendi niyetine uyacak biçimde önce ortaya koyduğu, betimlediği, sonra oklarını fırlattığı felsefede de çok görülmüştür, hem de pek ünlü adlarda. Ben, bu yanlıştan kurtulmaya çalıştım. Kitapta, özellikle birinci bölümde, eleştirici tavrımın sıkça görülmemesinin bir nedeni budur.

Felsefede yaptığı devrimlerle, bilimlerin kullanımına açtığı yeni ufuklarla "yeni Galilei" diye kutsanan, Kant ya da Nietzsche gibi geçmişin büyük filozoflarıyla karşılaştırılan, dehası cinnetin sınırlarına dek uzanmış, yirminci yüzyılın bu "en büyük" filozofunun tüm eserini kucaklamayı amaçlayan eldeki deneme, başarısıyla değil –kuşkusuz– ama cesaretiyle büyüktür. Yazar "cahil"liğinin ayrımındadır. Denememizi Türkçe okurunun karşısına yalnız çıkarmak istemedik. Onu Wittgenstein'ın yazılarından çok geniş çerçevede seçtiğimiz çeviri metinlerle birlikte okura sunuyoruz. Bununla, bir yandan Türkçe okurun öteden beri sıkıntısını çektiği felsefe metni gereksinimine bir yanıt verirken, bir yandan da çalışmamızın büyük ölçüde dayandığı bu metinleri okuyucunun gözü önüne koyup, ona "yanlışımız, kusurumuz ne ise al sen kendin bak" demek istedik.

Wittgenstein gibi belli bir ulusal kültür çerçevesi içine sığmayan bir filozofu ele alışta, kendi kültürümüzden bazı motifleri seyrek de olsa kullanmamıza meslektaşlarımızın olası tepkisini –sessiz– anlayışla karşılarken, bizim tutumumuzu da Türkçe felsefe okurunun anlayışla karşılayacağını umuyoruz. Türkçe'den bakan birinin karşısında hangi felsefe metni olursa olsun, Türkçe'nin bakış açısının daima korunmasını Türkçe felsefe çalışmalarında vazgeçilmez önemde görüyoruz. Çok istememe karşın, Wittgenstein'ı Türkçe konuşturabilmeyi başarabildiğimi söyleyecek durumda değilim. Denememin, başka Wittgenstein araştırmalarına bu yolda yardımcı olabileceği beklentisine sahip olmak isterdim.

(Önsöz)

SULHİ DÖLEK

KORUGAN
roman

TRUVA KATIRI
roman

KİRACI
roman

GEÇ BAŞLAYAN YARGILAMA
roman

TESLİM OL KÜÇÜK
roman

VİDALAR
öykü

AYNALAR
Öykü

Varlık

Ignazio Silone

FONTAMARA

Roman/Evrensel Basım Yayın

Sabahattin Ali'nin çevirdiği bu roman 1943'te Akba Kitabevi'nce yayınlandı. 1966'da Remzi İnanç, Toplum Yayınları arasında ikinci baskısını yaptı. Kasım 1995'te ise Evrensel Basım Yayın'ca 3. baskısı yapılmış. Bu da bir bakıma ilginçliğinden, içeriğinin tazeliği ile yaşarlılığından hiçbir şey yitirmediğini gösteriyor. Sabahattin Ali'nin 1943 çevirisiyle değiştirilmeden yayınlanan roman, akıcılığını, birkaç eskimiş sözcük bir yana bırakılacak olursa, özenli Türkçesini, ironik söylemini bugün de aynen koruyor.

Sabahattin Ali, kitabın başına koyduğu "Eserin Müellifi Hakkında" adlı yazısında Silone için şunları söylüyor:

"Ignazio Silone, bugünkü hür İtalyan edebiyatının kuvvetli simalarından biridir. Milletinin mukadderatına karşı gösterdiği candan alaka yüzünden, İtalya'dan çıkmağa mecbur edilmiş, İsviçre'de yerleşmiştir. Gençliği cenup İtalya'daki köylüler arasında geçmiş, kısır topraktan ekmeklerini tırnaklarıyla söküp alan bu insanların kahramanca mücadelesi onun kafasında silinmez izler bırakmıştır. İlk yazılarıyla birlikte yurdunun çalışan insanları için mücadeleye başlamış, fakat faşist rejimin takibatına uğramıştır."

Ignazio Silone'nin İtalya dışında yayınladığı ilk roman olan *Fontamara*'nın 1933'te İsviçre'de Almanca olarak basıldığını belirten Sabahattin Ali, bu romanın önemini aynı yazıda şu sözlerle belirtir:

"... Orta Apeninlerdeki Albruz Dağları mıntıkasındaki fakir köylülerin, soyguncu memurlar ve halkçılığı hedef tutmayan bir rejimle mücadelesini, tüyler ürperten bir realizmle tasvir etmektedir."

Silone'ye göre: "*Fontamara*, Cenup İtalya'daki Marsika havalisinin en fakir, en geri köyüdür. Suyu boşaltılmış Fucino gölünün şimal tarafında yaşlı bir tepenin üzerinde, köhne bir kilisenin etrafında yüz kadar zavallı kulübe... (...) Bu evlerin çoğunda bir tek delik var: Hem pencere, hem baca işini gören kapı. İçerde doğru dürüst bir döşeme yok, duvarları ise rutubet içinde; burada insanlar oturur, uyur yemek yerler; erkekler nesil üretir, kadınlar çocuk doğururlar; burada domuzlar, eşekler, keçiler ve tavuklar hep birlikte yaşarlar."

Bu sefalet: "Atalardan dedelere, dedelerden babalara, babalardan çocuklara" geçer.

Fakir köylülerin gündelikçi olarak çalıştığı bu topraklar "Prens Torlania"ya aittir.

"Torlania'nın her sene Fucino'dan elde ettiği muazzam servet, köylülerin sefaleti ile apaçık bir tezat halindedir. 15.000 ton şeker pancarı, 15.000 ton hububat, her çeşitten 500 ton sebze...

Fucino'nun pancarları Avrupa'nın en mühim şeker fabrikalarından biri tarafından işlenir. Fakat şeker, onu yetiştiren köylüler için, ancak paskalya çöreğinde tadılan nadir bir nimet olmakta devam eder. Fucino'nun hemen bütün ekini şehre gider, orada bundan francala, çörek ve küçük pastalar yapılır ve şehirlilerin köpekleri ile kedileri bile bunlardan yer. Fakat bunu yetiştiren köylüler, senenin büyük bir kısmında mısırla yaşarlar. Çünkü aldıkları, ancak açlıktan ölmeyecek kadar bir paradır. Öyle bir para ki onları yaşatmaz, süründürür."

Dünyanın sürekli dönüşü, zamanın ilerleyişi, doğanın değişimi içinde insanın, hayvanın, toprağın hayatıdır burada sürüp giden. Hep aynı şeylerdir yaşanan. Değişmez bir biçimde.

"... Seneler geçer, seneler birbiri üstüne yığılır, gençler ihtiyar olur, ihtiyarlar ölür ve insanlar eker, ayrık kökler, bağ budar, kükürt saçar, mahsül kaldırır ve bağ bozar. Peki sonra? Başka ne var?

Yine aynı şey. Daha sonra? Daima aynı şey. Her sene bir evvelki gibi, her mevsim bir evvelki gibi, her nesil bir evvelki gibidir."

Günün birinde, Fontamara'da olup bitenler, yıllardır donup kalmış olan yaşamı yeniden harekete getirir.

Bu, köylülerin nereden geldiğini bilmedikleri, kim olduğunu anlamadıkları baskı ve sömürüye karşı direnişlerinin öyküsüdür.

Köylülerin baskılar karşısında yaptıklarını Silone alaylı bir dille anlatır. Bu alaylı anlatım, köylülerin yaptıklarının korkutucu faşizmi gülünç duruma düşürmelerinden kaynaklanır.

Gerçekleri bütün katılığı ve acılığı ile ortaya koyarken güldürebilmesini onun yöresel anlatımcılığına, halk öykülemeciliğine bağlayabiliriz. İtalyanca için, "Biz bu dili iğreti almış olsak bile," dedikten sonra, "anlatma sanatı bizim kendi malımızdır. Bunu daha çocukluğumuzda öğrendik. Bunu dokuma tezgâhının yanında, tezgâhın tıkırtıları arasında öğrendik." diye ekliyor. Öykülemeye gelince:

"Hikâye anlatmakla, bizim eski sanatımız olan dokumacılık arasında fark yoktur. Bunlardan birincisi, kelimeleri, cümleleri, satırları, çehreleri birbirine bağlamak sanatı ise, öteki de iplikleri ve renkleri, temiz, tertipli, devamlı ve manalı şekilde yan yana getirmek sanatıdır.

"Önce gülün yalnız sapı belli olur; sonra yaprakları, sonra çanağı, sonra da tacı meydana çıkar. Bunun için şehirliler bizim işlerimizi ustalıklı ve bir başka türlü bulurlar."

Fontamara, Silone'nin dediklerinden de anlaşılacağı gibi, Sabahattin Ali'nin hem içeriği, hem anlatımı yönünden kendi anlatımına ve anlayışına yakın bulup çevirdiği, okunmasını istediği bir roman.

Romanda anlatılanlar, köylülerin başına gelen birçok olay, bugün de geçerliğini koruyor.

Belediye Fontamaralıları yola getirmek için iki karar çıkarır. Birincisi gece sokağa çıkma yasağıdır: "Akşam duasından sonra her köylü evinde bulunacak ve şafak sökmeden dışarı çıkmayacak"tır. İkincisi, her zaman her yerde özgürce konuşamama yasağıdır: "Bütün umumi yerlere, üzerinde şu yazılar bulunan bir levha asılacaktı: Burada siyaset hakkında münakaşa etmek yasaktır." Bu da, "Yani artık hiç kimse düşünmeyecek!" demekti.

Bugün de birçok ülkede, bunun gibi, insan hak ve özgürlükleri ayaklar altına alınıp antidemokratik uygulamalar sürüp gidiyor. Fontamara'nın faşist milislerce baskına uğrayışı, bugün de yaşanan tipik köy baskınlarından biridir.

Köyde yalnız kadınların bulunduğu bir gün kara gömlekliler köyü basar. Herkesi evlerine gönderirler:

(Kilise meydanında bir tek Fontamaralı kalmayınca, cüce herif kara gömleklilere döndü.

"Beşer beşer bütün evlere girin, her tarafı arayın, her türlü silahı müsadere edin... Çabuk! Erkekler evlerine dönmeden...")

Evlerde silah ne arasın? Silah bahane. Bugün de uygulanan bir taktiktir bu; ev aranmasında kadınların ırzına geçilir.

Erkeklerin köye dönüşüyle, evlerine gidip durumu öğrenmesinler diye, meydanın ortasında toplu sorgulama başlar:

(Şişko sordu:

"Kim yaşasın?"

Düşünmeye vakit bulmuş olan Anacleto:

"Meryem yaşasın!" dedi.

(...)

Kısa boylu adam, yol bekçisi Philippo'ya:

"Yaz: Serkeş!" diye emir verdi.

(...)

"Kim yaşasın?"

İhtiyar pabuççu şapkasını çıkararak bağırdı:

"Yaşasın Kraliçe Margherita!"

(...)

Kısa boylu, Güzel Philippo'ya:

"Yaz: Meşruiyete sadık!" dedi.

Baldisera, bu anlaşılmaz işlerin üst üste yığılmasına şaşıp başını sallayarak çekildi. Onun arkasından Antonio Zappa geldi. Berardo'nun sözüne uyarak:

"Kahrolsun hırsızlar!" diye bağırdı, (...)

Şişko mühim bir tavırla:

"Yaz: Anarşist" dedi.

(...)

Lasurdo: "Herkes yaşasın!" diye bağırdı.

(...)

Cüce, yanındaki yardımcısına:

"Yaz: Liberal!" dedi.

(...)

Venerdi Santo:

"Kahrolsun bankalar!" diye bağırdı.

Philippo:

"Hangi banka?" diye sordu.

Bankaların iç yüzünü iyi bilen Venerdi:

"Bir tane banka var, o da yalnız müteahhide para veriyor!" diye cevap verdi.

"Yaz: Komünist!"

"Kahrolsun Torlania!" diye cevap verdiği için, Casparone'nin isminin yanına da "Komünist" diye işaret kondu.

Halbuki:

"Yaşasın fakirler!" diye cevap veren Paulummo "sosyalist" payesini aldı.)

Bugün de bir kara mizah örneği yansıtan bu soru, cevap ve yakıştırmaların ardından yaşlı köylü kadınlar gelip erkeklere durumu anlatınca, kara gömlekliler çareyi apar topar kamyonlarına atlayıp kaçmakta bulurlar.

İş o kadarla kalmaz, önde giden kamyon, yola çaprazlama konan bir ağaç kütüğüne çarpıp devrilir; yaralananlar olur, göğsü üç renkli kurdeleli olan cüce sorgucu da yaralılar arasındadır.

Fontamaralılar, faşistlerin baskılarına karşı koyarak, onları küçük düşürerek yıpratmakla yetinmezler, öteki köylüleri de kışkırtmak için bir gazete çıkarmaya karar verirler. İlk tartışma gazetenin adı üstünde başlar:

(Michele Zompa iyi, birçok şey ifade eden bir isim buldu: "Hakikat"

Ama Scarpone yüzünü buruşturdu:

"Hakikat mi? Hakikati bilen kim?" dedi.

Michele:

"Bilmiyoruz ama, arayacağız!" diye cevap verdi.

Scarpone alay etti:

"Peki bulursan ne olacak? Çorbanı onunla mı pişireceksin?")

Sonunda Scarpone'nin önerisi olan "Ne Yapalım?" sorusu gazeteye ad olur.

Ardından ilk makalenin ne olacağı tartışma konusu yapılır. Makale, polisin gözaltındayken kendi kendini öldürdü dediği "Berardo Viola" üstünedir. Adı: "Berardo Viola'yı Öldürdüler" olacaktır. Bunu herkes kabul eder. Yalnız Scarpone'nin bir itirazı vardır. Makalenin başlığına bir ek yapılmasını ister:

("Berardo Viola'yı Öldürdüler!.. Ne yapalım?"

Michele itiraz etti:

"(Ne yapalım)ı zaten gazetenin ismi olarak aldık!"

Scarpone sözüne devam etti:

"Bu yetmez... Hep tekrarlanmalı... Tekrarlanmazsa bir işe yaramaz... Adamakıllı belirtmeli... Ne yapalım?... Her makalede bunu tekrarlamalı... Suyumuzu elimizden aldılar, ne yapalım?.. Anlıyor musunuz? Papaz ölülerimizi kaldırmak istemiyor, ne yapalım? Kanun namına karılarımızın ırzına geçiyorlar, ne yapalım? Don Circostanza aşağılık bir adamdır, ne yapalım?..")

Bu tehlikeli sorunun karşılığı, bugün olduğu gibi, o gün de Fontamara köyünü dağıtmak olur. Canını kurtarabilen kurtarır, kaçabilen kaçar. "Köylülere karşı... Gazeteye karşı harp var!"dır artık.

Roman, gene de, "Ne yapalım?" sorusuyla umutlu bir bitişi sergilemektedir:

(Bu kadar sıkıntıdan, bu kadar döğüşten, bu kadar gözyaşından, bu kadar yaralardan, bu kadar kinden, bu kadar ümitsizlikten sonra: Ne yapalım?)

ADNAN ÖZYALÇINER

ÖNER YAĞCI:

"Yediveren", türkülerle dolup taşan bir roman oldu.

Cem Yayınevi

✪ *Sayın Öner Yağcı, söyleşimize* "Yediveren"*i okurken dikkatimi çeken bir olguyla başlamak istiyorum söze: Roman kurgusundaki teknik... İlkin asıl konuyla ilgisi olmadığı izlenimi veren, sanat çevresindeki çarpık ilişkilerle, romanın kuruluş ve yazılış süreciyle ve sanırım bir aşk öyküsüyle karşılaşıyoruz.*

– Şunu söylemek isterim. *Gökyüzüne Akan Irmak*'tan sonra altı yıl yeni bir roman sunamamanın sancısıyla doluydum. *Yediveren*'de bu sancıyı aktarmak istedim. Ülkemizde yaşanılan toplumsal değişimin yarattığı bir sancıydı bu. Toplumu altüst eden bir değişim yaşanıyor ne yazık ki. Değerlerin, duyguların, dostlukların, ideolojilerin altüst edildiği bir değişim. Bu değişimin insan yüreklerindeki, beyinlerindeki etkisiyle başlamak istedim. Özellikle de sanatçı çevresini seçmiş olmamın elbette hiç de gizlemediğim bir amacı var. Çünkü bu değişim en çok ve en yaralayıcı bir biçimde sanatçı, aydın çevrelerde yaşanıyor. İşin ilginci pek çok insanın bundan haberi bile yok. Magazinleştirilen, medyatikleştirilen bir toplumda kimse sanatçıların siyasal davranışına, toplumsal yaşam biçimine bakmıyor. Varsa yoksa özel yaşamın ıcığına cıcığına dek irdelenmesi. Üstelik gerçek sanatçı olmayanlar sanatçı diye sunularak yapılıyor bu. Amaç da sanatın kirletilmesi, metalaştırılması, halktan uzaklaştırılmasıdır. Bunu gerçekleştirenlerin "eskimiş" sanatçılar olması, medyatik ilişkiler nedeniyle süslenip püslenip "eskimemiş" görüntüleriyle sanatın tüketilmesine hizmet ettikleri gerçeğini, bu dünyayı iyi tanıyan birilerinin aktarması gerekiyordu ve ben bu anlamda üzerime düşen bir görevi yerine getirmek istedim. Sancılı bir değişim döneminin sancıları en çok sanatta ve aşkta yaşandığı için de romanımın temelini bunlar üzerinde kurdum.

✪ *Peki, duygusallığın ya da aşk öyküsünün bunlarla ilgisi ne? Yoksa aşk anlayışındaki farklılığı mı vurgulamak istediniz?*

– Her şeyin değerinin parayla ölçüldüğü, her şeyin alınıp satılan metaya dönüştürüldüğü bir yaşama biçimine doğru hızla sürükleniyoruz. Yukardan aşağıya oluşturulan "yeni düzen" böyle bir yapılanış getiriyor yaşamımıza. Bu yapılanışta aşk da çürütülüyor tabii. Paranın belirlediği bir aşk, aşk olmaktan çıkıyor aslında. Ben de bunun üstüne gitmek, aşkı savunmak istedim *Yediveren*'de.

✪ *Sanat ortamındaki bunaltıcı, kısır ve düzeysiz sürtüşmelerin had safhaya ulaştığı günümüzde* "Yediveren"*de simgeleştirdiğiniz iyi-kötü, doğru-yanlış kavramlarını aşırı idealize etmek yerine yaşanan somut örnekleri gözler önüne sermek için türkülerden, türkü saflığından yola çıktığınız gözlemleniyor. Oysa yaşam hiçbir zaman "temmuz türküsü" olmadı. Bu gerçekliği belirlemenize karşın sormadan geçemeyeceğim yine de, neden türküler?*

– Türküler bizim yaşama biçimimizin önemli bir parçası. Dünü yarına bağlayan en kalıcı değerlerimiz bizim. Yazılı kültürün olmadığı, sanatın saray egemenliğinde yalnızca divan edebiyatını kabul ettiği günlerden halkın bize sunduğu armağandır türküler. Ülkemizin kültürel mozayiğini en iyi türkülerde görebiliyoruz. Gerçekten de saf insanı türkülerde yakalamak olanaklı. Aynı zamanda kötülüklere, çirkinliklere karşı bir direnme odağı olarak da görüyor ve benimsiyorum türkülerimizi. "*Kalem alıp yaz derdini/ Gülüm yavaşça yavaşça*" türküsü ile başlayıp "*Kuş kanadı kalem olsa/ Yazılmaz benim derdim*" türküsüyle biten bir romanın özünü elbette türkülerle aktarmak en uygun biçimdi. Özün ve biçimin birbirine uygunluğunun doğal sonucu olarak *Yediveren*, türkülerle dolup taşan bir roman oldu.

✪ *Genellikle devrimci mücadelede yer alan bireylerin, bu mücadelelerin romancısı olarak biliniyorsunuz. Kendinizde bu dünyanın bir bireyisiniz. Ancak son romanınız* "Yediveren"*deki olay kurgusu, günceli yakalayarak farklı bir mecraya akıyor. Muhsin Candan'ın yaşamınızdaki karşılığı nedir? Ya Ural Armay'ın yaşamınızdaki yeri?*

– Aslında benim önceki üç romanımda da güncellik halkası sımsıkı tutulmuştur. Evet, savaş içindeki bir dünyayı yazmaya çalışıyorum. Bu savaşın kimi dönemlerinde sıcak savaşımlar, kimi dönemlerinde de bir evrim söz konusu. Belki *Yediveren*'de anlattıklarım böylesi bir evrim döneminin olayları, konularıdır. Öteki romanlarımın kahramanlarında olduğu gibi *Yediveren*'in kahramanı Muhsin Candan'da da elbette kendimden çok şey var. Ama tıpatıp bir izdüşüm olduğunu söylemek de roman gerçeğine uygun düşmez kanısındayım. Kısacası *Yediveren*'in insanları da *Kardelen*'in, *Turnalar*'ın, *Gökyüzüne Akan Irmak*'ın insanları gibi ülkemizin yoğun yaşayan, anlamlı yaşayan insanlarıdır.

✪ *Son sorum şu: Yaşamını İstanbul'da sürdüren bir romancı olarak, size yabancı olduğunu sandığım bir çevreyi anlatıyorsunuz, neden İstanbul dışı yerler, örneğin neden Sinop, Ayancık yöresindeki ilişkiler?*

– Aslında bu da romanımın işlevinin belirlediği bir seçim oldu. Çirkinleştirilen bir yaşamda, soysuzlaşan insani ilişkilerin egemen olduğu İstanbul'un dışında, henüz her şeyin tükenmediği, değer yitimine uğramayan insanların hâlâ var olduğu gerçeğini başka nasıl anlatabilirdim? Üstelik anlattıklarım bana hiç de yabancı olan şeyler değil. Sanat yaşamımın ilk gününden itibaren Anadolu ve Trakya ile sıcak ilişkilerim var. Benim asıl okuyucu kaynaklarım oralar. Hemen her hafta sonunda İstanbul dışında bir yerlere gidip okuyucularımla buluşmanın yollarını arıyorum. Önüme çıkan her fırsatı, her kürsüyü, her salonu, her mikrofonu, her masayı değerlendirmeye çalışıyorum. Bu değerlendirme bana birçok insanla sıkı ilişkiler kurma yolunda önemli fırsatlar veriyor. 1987'den beri on kez gittiğim yerler var. Trakya'nın, Ege'nin, Karadeniz'in, Akdeniz'in, İç Anadolu'nun birçok il ve ilçesine birçok kere gidip geldim. Bu gidiş gelişler sırasında gözlediğim gerçekliklerin romanıma konu olması bence yaşama biçimimin verdiği doğal bir sonuç. Memleket olarak örneğin Sinop ve çevresi ilk bakışta bana yabancı sayılabilir. Örneğin orada doğmadım, orada okumadım, büyümedim. Ama gerek öğretmenlik ve öğretmen örgütçülüğüm dönemimde, gerekse de yazar kimliğimle öylesine çok gittim ki oralara, oraların insanlarıyla öylesine güzelim dostluklar kurdum ki, bunların bir romanda aktarılmasının doğal olduğunu düşündüm sonunda. Başardığımı da sanıyorum. *Yediveren*'le ilgili aldığım ilk tepkiler, bir Anadolu romanı yazma konusunda attığım adımın doğru olduğunu gösteriyor.

YILMAZ YEŞİLDAĞ

Yüksel Pazarkaya

MUTLULUK ŞİİRLERİ

Açı Yayınları

"*Gel gözüm gör sevgiyi/ Gel kulağım işit/ Gel elim dokun sevgiye/ Gel al kokusunu burnum kokla sevgiyi*". Sevgi bu dizelerde anlatıldığı kadar somut mu? Elbette. Sevgilinin sesi, dokunuşu, kokusu sevgiymiş gibi gelir sevene.

Yüksel Pazarkaya'nın yeni kitabı *Mutluluk Şiirleri*, yukarıda andığımız dizelerle başlıyor. 1940 doğumlu Yüksel Pazarkaya, 1960'lardan beri, yükseköğrenimini de tamamladığı Almanya'da yaşıyor. Geniş okur kitlesi onu televizyonda yayımlanan *Balta Ailesi* adlı diziyle, *Mediha* ve *Ferhat'ın Yeni Acıları* adlı oyunlarıyla tanır. *Oturma İzni* adlı öykü kitabı, bugünlerde ikinci baskısı yapılan *Ben Aranıyor* adlı romanı, çocuklara yönelik *Balık Suyu Sever, Balinanın Bebeği, Aya Uçan Minare* adlı çalışmaları da yine okurların çoğunun tanıdığı kitaplar. Pazarkaya, yaşadığı Almanya'da da günümüz Türk şiirini tanıtan makale ve incelemeleriyle, *Modern Türkische Lyrik, Die Wasser sind weiser als wir, Geschichten aus der Geschichte der Türkei* (Güney Dal ile birlikte) adlı şiir ve öykü güldesteleriyle, televizyon dizisi, tiyatro oyunu ve radyo programıyla tanınır. Oysa Yüksel Pazarkaya'nın asıl gönül verdiği edebiyat dalı şiirdir. 1968'de yayımlanan ilk kitabı *Koca Sapmalarda Biz Vardık* da bir şiir kitabıdır. *Umut Dolayları* (1969), *Aydınlık Kanayan Çiçek* (1974), *İncindiğin Yerdir Gurbet* (1979), *Saat Ankara-Takvim Dizeleri* (1981), *Sen Dolayları* (1983), *Karanlıktan Yakınma* (1984), *Dost Dolayları* (1990), onun şiire ayırdığı süreyi, gösterdiği özeni kanıtlayan kitaplardır.

Yüksel Pazarkaya, yeni kitabı *Mutluluk Şiirleri*'nde, duyguların yaşanan ortamın izlerini nasıl taşıdığını vurgulayarak anlatıyor, sevgiyi, dostluğu, kuşkuyu. Şiirlerinde sevdiği iki ozana "selam"lar var. Bu ozanlardan biri Behçet Necatigil. Kitabının, *Akşam Gizler Halini Dünya* adlı bölümü de ona adanmış. Ama bu adama olmasa da, Necatigil'in söyleyişine yakın bir söyleyişin ağır bastığı bu bölümde ona gönderilen selam sezilirdi. Pazarkaya'nın kitabında uzun bir selam-saygı bölümü ayırdığı şair Nâzım Hikmet. *Sevginin Sözlüğünden* adlı uzun şiir, özellikle bu şiirin 2., 3., 4. ve 5. bölümleri onun 1960'ta yazdığı bir şiirine "nazire". Nâzım Hikmet'in, sevgiyi özlem, yetinme ve hasret duygularıyla özdeşleştirerek anlattığı bu şiir: "*Seviyorum seni ekmeği tuza banıp yer gibi/ geceleyin ateşler içinde uyanarak/ ağzımı dayayıp musluğa su içer gibi*" dizeleriyle başlar. "*Seviyorum seni 'Yaşıyoruz çok şükür!' der gibi*" dizesiyle sonlanır. Yüksel Pazarkaya da sevgiye, özlediği her güzelliği katarak anlatıyor sevgisini: "*Leylaklı baharlar gibi hani İstanbullu ya da İzmirli/ Hani baharın usul usul indiği Anadolu yaylaları gibi seviyorum seni*". "*Zeytin, ev reçeli, hoş bir öfke, bağırdan kopan babacan bir sövgü, toprakta ağnanan eşek, çamura belenen camız, dut, çitlembik, alıç, gaz tenekesinde yetiştirilen katmerli karanfil*" özlemlerinin adıdır ve sevme ölçüleri. "*Ne varsa sevdiğim, merak ettiğim doğada ve yaşamda/ Ne varsa dünyada ve evrende her gün yeniden şaştığım/ İşte onları sevdiğim/ gibi seviyorum seni*".

Yüksel Pazarkaya'nın şiirlerinde, öykücükler, şiirin yalınlığıyla birleşerek, okura tanıdık bir dünyayı yansıtıyor. Yolcunun ardından çabuk dönsün diye su dökme geleneği, *Güzel Ayrılıklar* şiirinde, başka "uğurlamaların" anılarıyla birleşiyor: "*Anneler gülümseyin Kadıköy sabahındaki/ O güzel anne gibi uğurlayın oğulu kızı// Bilsin sevgililer ardından dökülen sudan/ Tez getirecektir bir gülümseme sevgiliyi.*" İstanbul'dan getirilmiş beyaz leylak fidanını, kış boyu evinde bakıp, baharda Almanya'daki Türk arkadaşının bahçesine diken Kürt, onunla yeni bir akrabalık kurar: "*Kanlı bıçaklı olabiliriz belki onunla iki kardeş gibi/ Düşman olamayız ama beyaz leylak açtıkça*". (Sevginin Sözlüğünden). Yüksel Pazarkaya'nın öykücükleri, Boğaz'dan Manhattan'a, geç uğranılmış bir yazlık evden bir kitap fuarına uzanırken kimi zaman hüznü, kimi zaman sevinci tattırıyor. Ama yaşama direncini hiç kaybetmiyor.

Masal ve Gerçek

Yüksel Pazarkaya, şiirlerinde masalların, söylencelerin kişilerini de kullanıyor. Günümüzün atom savaşlarının, trafik kazalarının, işsizliğin, doğa kirlenmesinin güvensiz dünyasını her sabah ölümle karşılaşmayı bekleyen Şehrazat'ın, gerçeği görüp söylediği için oğullarıyla birlikte Tanrıların öfkesinin kurbanı olan Laokoon'un, savaştan dönüş yolundaki bin bir serüven yüzünden evine bir türlü ulaşamayan Odysseus'un görüntüleriyle birleştiriyor. Yeni söylenceler oluşturuyor. Bu söylenceler, Roma'dan Babil'e, Gobi Çölü'nden Sibirya'ya uzanıyor çeşitlemelerle. Bu söylenceler, günümüzü yöneten bilgisayarcıların gelecekle ilgili yorum ve kestirimlerinden çok farklıdır: "*Elektronik söylencecilerin söylemedikleri bir çeşitleme/ —Aygıtlarından korkuyorlar ve korkuları denizi dolduran tek söylenceden—*"

Şiir diliyle anlatılınca, gurbette yaşananlar da masallaşır: Almanya'daki işçilerin, göçmenlerin "uyum" adına zorlandıkları kurallar, uğradıkları saldırılar, Almanya'da doğan Türk çocuklarının son yıllarda Türklere yönelen şiddet yüzünden duydukları tedirginlik... Bunların oluşturduğu karanlık, mevsimsiz ülke de bir masaldır. Bu masalın kahramanlarından biri, kalemini sivrilterek şiddete karşı savaşma kararı alır. Çünkü: "*Salgın korku/ Telef ediyor sürü sürü/ Göçmen kuşları/ Kol geziyor yolda belde/ Kara güz zemherisi// Göçtü buradan/ Pastırma yazı/ Doğasız bir ülkeye/ Buranın mevsimi/ Yaşam ötesi*"dir.

Şiir kitapları, okurun dilediğince okuyup, yeniden yorumlaması için yazılır. Yine de, şiiri şairinden dinlemek isteyenler çoğunluktadır. Yüksel Pazarkaya'nın yeni kitabı *Mutluluk Şiirleri*, hem şiir okumak hem dinlemek isteyenler için olanaklar sunuyor. Çünkü, kitapla, kendi sesinden şiirlerin bulunduğu kaset aynı pakette birleştirilmiş. Bu birleştiriliş, içerik kadar sunuluşa da önem verenleri hoşnut edecek nitelikte: Pratik, şık, alımlı...

SENNUR SEZER

Uğur Kökden

SESLERİN RESMİ

Deneme/ Yapı Kredi Yayınları

Uğur Kökden'i *Tiksinti Çağı (1985), Umut İçin Senfoni (1989), Anı Kentler (1992)* ve *Güneş Damlıyor (1994)* adlı kitaplarıyla tanıyoruz. Şimdi, *Seslerin Resmi*'ne bakarak, Kökden'e, kuru kuruya "denemeci" demek gelmiyor içimden. *Seslerin Resmi*'ni bir anlatı kitabı olarak okudum. Hem de nasıl?

Daha ilk sayfalardan başlayarak, sessizce, bir Ahmet Haşim gölgesi düştü önüme. Susuzluğu çekilen bir düzyazı bu... Tekrar tekrar okumaktan haz aldığım, dahası bir arınma duygusuyla kendini okutan Ahmet Haşim, Kökden'in kaleminde yeniden canlanır gibi... Türkçe'nin, kolalı tül kokulu, bu en havadar odasına bir kez daha buyur ediliyorum...

"Port-bou'da Zaman", A. Haşim'in *Yapraklar ve Çiçekler İçinde Bir Şehir* veya *Bir Rahibin Nasihatı* adlı yazılarını yeniden okumaya götürüyor. Bir de Walter Benjamin girince araya, Kafkaesk bir ortamda iyiden iyiye demini alıyor metin/okur.

Seslerin Resmi, şiir, müzik, resim, felsefe oylumlarında özümsenmiş, bir kalem ustalığıyla ivme kazanmış 'deneme-metin'ler toplamı. Kökden'in kıvrak kalemi, Türkçe'nin kıvrımlarında coşkuyla geziniyor; sözcükler, Kökden'in bestesinde yeni tınılar, yankılar kazanıyor.

Seslerin Resmi; zamanın izleri, tarihin sorgulanması, insanın özgürlük tutkusu, bu tutkunun yazgıyla birlikteliği, savaşın ve barışın mantığı, aklı savunmanın ve çağın komplekslerinin sigaya çekilmesi , ulusların yıkıcı iştahları, tarihin unutmaz ve affetmez oluşu gibi bir yığın odağa, yazınsal bir büyüteç tutuyor. Malraux'dan İdil Biret'e, Bruegel'den Neşe Erdok'a, Yahya Kemal'den Troçki'ye, Belgrad'tan Sivas'a, Avrupa'dan Ortadoğu'ya "heybetli bir hüzün"le gidip geliyor Kökden. –"Elbette insanın öyküsü olacak deneme. Hiç tartışmasız!"

Bakın, Figen Aydıntaşbaş'ın resimleri üstüne düşünür/yazarken ne diyor Kökden: "Düşler küçümsenebilir, ama yadsınamaz. Güçtür, onları unutmak. Yalnız dün ışığında silinir, silikleşirler. Gece, yani düşlerin saati geri gelince, o karabasan yeniden su yüzüne fırlar. Unutulmayan, başkasına devredilemeyen gerçekler. Güçlü ve ölümsüz büyük engizisyoncunun insanın yakasını kolay kolay bırakmayan kırmızı gözleri gibi. Gecenin ve düşlerin gizemli gücü resme sızmasın, olası mı?"

Yazar, konusunun, önce çevresinde dönüyor, esaslı düğümler atıyor, soruları imliyor. Sonra usul usul üstüne gidiyor, bu arada çeşitli deneylere girişiyor. Resme bakarken, müziği dinlerken neler yaşadığını anlatıyor, anlatırken yeniden yaşıyor. Bu yüzden ortaya çıkan metin sıradanlıktan kurtuluyor, bir duyarlığın paylaşımını öneriyor. Dünyaya kendi diliyle, kendi gözüyle yaklaşıyor. Sözcükler bir tüy gibi havalanıyor, olmadık yerlere konuyor kimi zaman. Kökden, kalemini tutmuyor artık, sufle vererek oynatıyor. Tümcelerini olabildiğince kısa tutarak sıçrama alanını genişletiyor, metne derinlik veriyor. Okuru çıkardığı kır yürüyüşünde, soluklandırmayı biliyor.

"Tutsak Gözler"de, Körfez Savaşı'nı anlatırken insanlığın düştüğü korkunç dramı ürkerek irdeliyor. Tanrıların, peygamberlerin, dinlerin, petrolün ve kargaşanın merkezi Ortadoğu üzerine, buradaki halkların demokrasi, özgürlük, bilinç ve ortak yazgıları üstüne toplu bir bakış sunuyor. Bu noktada, "Bilinci artanın yazgısı ağırlaşır" atasözünün yetersizliğini vurguluyor. Kökden, insanın bile geri plana itildiği bu teknolojik savaşta, "bu sinsi savaşta" yaşananları ağır bir dille eleştiriyor: "Aslında, gerçek savaşım, insanın doğaya karşı verdiği olmalı. İnsana karşı değil." Yazar, doğayla insanı –insanı doğasıyla yüzleştirircesine– bir kez daha yorumlamayı deniyor.

Kökden'i okurken masmavi gökte bir akkuş ağıyor, yağmur pencereden içeri sızıyor sanki. Diyorum ki; duyguyla düşüncenin sevişiği, Türkçe'nin, bir zekâ parıltısıyla kendini bulduğu *Seslerin Resmi,* masanın bir köşesinde durmalı, bir zaman.

MURAT YALÇIN

Doç.Dr. KADİR ÖZER

DUYGUSAL GERİLİMLE BAŞEDEBİLME
Ben Değeri Tiryakiliği

SINAV ve SINANMA KAYGISI

İLETİŞİMsizlik BECERİSİ

Varlık

Gül Abus Semerci

KARA PELERİNLİ BİR ŞÖVALYE

Bilgi Yayınevi

Gül Abus Semerci, bir öyküler toplamı olan ilk kitabı *Canım Kocacım*'ı çıkardıktan ve 1993 Ömer Seyfettin Öykü Ödülü'nü aldıktan sonra çeşitli dergilerle yaptığı söyleşilerde büyük yazarımız Sevim Burak'ın ismini öne çıkararak hata mı yapıyordu bilmem? Bir roman ya da anlatı olarak yeni kitabı *Kara Pelerinli Bir Şövalye (Hamdi Bey)*'in örneğin Milliyet Sanat dergisinin 15 Aralık 1995 sayısında Necati Güngör'ce yanlışlıkla 1995'in öykü kitapları arasında sayılması ve Sevim Burak'ın zor çekilir bir ardılı olarak suçlanması bu hata yüzünden olmasın...

Kara Pelerinli Bir Şövalye, rahat okunan, küçük parçacıklardan oluşmuş. Evet, Sevim Burak'ın adı kitapta geçiyor ve Sevim Burak'ı andıran bazı bölümler var. Ama kitabın ana temaları tamamen günümüzün temalarıyla kesişiyor.

Önce yolculuk teması. Yolculuk düpedüz bir otobüs yolculuğu olarak başlıyor. Genelde çarpıcı seçilmiş bölüm başlıklarından her birinde örneğin "Muavin bey, yanımdaki koltukta oturan sevdiğimi gördünüz mü?"de ya da "Bir Kadının İntiharı Konusunun Türkiye bakımından önemi yoktur"da yolculuk izleği çeşitli transformasyonlara uğrüyor. Bir kentten bir kente yolculuk, bir rüyadan diğerine yolculuk, rüyalar âlemine yolculuk, Holywood'a yolculuk, Malatya'nın Hicven Köyü'nden İstanbul'a kaçıp kısa bir süre için orospuluk yaptıktan sonra En Güzel Aşk Şiirleri satan kadın, vs.

Hamdi Bey'le En Güzel Aşk Şiirleri Satan Kadın'ın aşkı, Hamdi Bey'le karısının ilişkileri, Hamdi Bey'in tuttuğu küçük rüya defteri, sonra konunun belkemiğine yerleşen aynaya bakmak, aynaya bakmakla rüya görmek arasındaki mistik koşutluk, ayna kentinde yaşayanlar masalı ve rüyalar kentinde yaşayanlar masalı.

Kara Pelerinli Bir Şövalye'nin II. bölümü rüyalar kenti üzerine kurulmuş. Rüyalara şaşırtıların, kuralsızlıkların, olanaksızlıkların dansettiği bir kent denebilir mi, herkes geceleri aynı kentte mi buluşmaktadır, her uyanışın rüyalar kentindekileri öldürmek, yani bir cinayet olduğu söylenebilir mi, rüyalarda gördüğümüz insanlar profesyonel rüya oyuncuları mıdır? gibi sorular çerçevesinde Hamdi Bey'in trajikleştiği ölçüde komik serüvenleri kitabın sonlarına doğru garip bir isyana yol açar. Rüyalar kentinin oyuncuları yedi gün iş bırakırlar ve insanlar tam yedi gün boyunca rüya göremez.

Kısaca, toparlarsak. Semerci'nin, Sevim Burak çizgisini alıp, yitip gitme, birbirine dönüşme, uyku ile uyanıklık arasında bir yere sıkışma, kaçışçılık, gerçekliği belirli bir döngüsel kavrayış ve döngüsel kurgu gibi temalara ağırlık vererek, zamanımızın kimi yaygın anlatı formlarının çizgisine taşıdığı söylenebilir. Hasan Ali Toptaş'ın da *Gölgesizler*'le köy romanını alıp bu çizgiye yerleştirdiğini düşünecek olursak, birbirinden farklı kolları bu çizgiye taşımanın gizli bir eğilim olduğunu söyleyebiliriz sanırım. Bu konunun hem politik hem de estetik daha ayrıntılı irdelemelere gereksinim duyduğunu da belirterek.

SÜREYYYA EVREN

James C. Scott

TAHAKKÜM VE DİRENİŞ SANATLARI

İnceleme/Ayrıntı Yayınları

Yazardan alıntı yaparak başlıyorum:

"Tahakküm ve temellük arasındaki bağ, tahakküm düşüncelerini ve simgeciliğini maddi bir sömürü sürecinden ayırmanın imkânsız olduğu anlamına gelir." (s. 188)

Özgürlükçü felsefi analizi ve ezilmiş insanlara ilişkin ayrıntılı gözlemleriyle, sosyologlar ve politik bilimciler için heyecan verici bir kitap. Ancak ne ezenlerin ne de ezilenlerin okuyacağı bir kitap! Böyle profesyonel bir etki taşıyan kitabın, çoğunlukla birbirini karalamaya dayalı kör bir mücadele içine hapsolmuş olan taraflardan herhangi birine nasıl yardım edebileceğini de anlamak zor.

Kitap, özellikle "psikolojik" olarak düşünmeye alışmış olanlarımız için okumaya değer; gruplar içindeki ve arasındaki iktidar ilişkilerinin karmaşıklığını ve kalıcı gücünü hatırlatması açısından önemli.

Scott ezilenlere romantik bir açıdan yaklaşmıyor, ama sessiz, gizli direnişin uzun süreli baskı durumlarında patlak vermeye sürekli olarak hazır olduğunu öne sürüyor.

Ayrıca dolaysız tahakküm koşulları ortadan kalktıktan sonra, ağır baskının, onu yaşamış olan insanların davranışları açısından kötüye alamet olduğuna işaret ediyor. Denizaşırı politikamızın yoğun Batı karşıtı duygularla karşılaştığında, dikkate almak zorunda olduğu bir durumdur bu. Scott ayrıca hâkim sınıfların hegemonya fantezilerini tahakküm törenleri ve ritüelleriyle nasıl canlandırdıklarını, tabi grupların ise kendi sessiz direnişlerini dedikodu, söylenti, öykü anlatma ve itaatsizlikle nasıl ifade ettiklerini ortaya koymak için bir dizi teatral metafor veriyor. Ancak kitap uzunluğuna ve karmaşıklığına karşın bütünlüğe sahip değil. Tasvir ettiği ayaklanmalar gibi parçalı ve eksik.

Erkeklerle kadınlar arasındaki, anababalarla çocuklar arasındaki ilişkiler konusunda bir şey söylemiyor. Ben daha az yorum olmasını ve Scott'un biriktirdiği büyüleyici metinlerden ve öykülerden daha fazla ve daha uzun alıntılar yapmasını tercih ederdim.

Daha psikolojik ve özellikle kitabın ele almadığı gelişmeci bir görüş açısına dönersek, tiranlığı psişik yaşamın içsel ve kalıcı bir yönü olarak incelemek çok yararlı olurdu; bu inceleme birçok insan toplumunda yer alan sado-mazoşist ilişkilerin yıkıcı inatçılığına ışık tutabilirdi. Akla hemen Donald Meltzer'in *Sexual States of Mind*'ı geliyor; ancak maddi yoksunluğu ve insanın kendisinin ve başkalarının verdiği psikolojik ıstırapları birbirine bağlayan kapsamlı bir anlayışın henüz mevcut olmaması günümüzün bir sorunudur.

Kendi iç doğamıza saygı duyana kadar doğaya saygı duyamayız; ancak ailede ya da herbirimizin içimizde sürdürdüğümüz politikada içselleşmiş bir sado-mazoşist ilişki hüküm sürdükçe, içsel doğamıza saygı duymak zordur.

(*Self and Society, Cilt XIX, Eylül/Ekim '95*)

NIGEL WILLIAMS
Türkçesi: MURAT KOCADAĞLI

Feyza Perinçek-Nursel Duruel

CEMAL SÜREYA "Şairin Hayatı Şiire Dahil"

İnceleme/ Kaynak Yayınları

Cemal Süreya'nın Ölümgünü var ama!..*

Bir doğumgünü bile yok Cemal Süreya'nın. 1931'de Erzincan'da doğan 185 çocuktan biri. Birden fazla doğumgünü seçmiş o da kendine. Sevdikleriyle aynı gün kutlamak için.

Babası, İstanbul'a gide gele kent görgüsü kazanmış "Süslü" Hüseyin. Annesi ise Alevi kızı Gülbeyaz. Annesi öldüğünde, "küçük kalbindeki kuş da ölmüş" o gün.

(Annesinden tek bir fotoğraf bile kalmamış. Belleğindeki resimse teyzesiyle karışıp durmuş hep.)

Sevdiği her kadında biraz da annesini araması bu yüzden.

"*Annem çok küçükken öldü/ Beni öp sonra doğur beni.*"

Anne özlemine acımasız bir yanıt: Üveyannesi Esma.

Tek çıkış yolu: Parasız yatılı.

O dönemde parasız yatılı sınavını kazanana 'dâhi' gözüyle bakılıyor. İftihara geçemeyen, hatta bir-iki kötü notu olan bir dâhi. Saate bakmayı bile yeni öğrenmiş ama "çeyrek"lerde hâlâ şaşırıyor.

Lisede bu kez İstanbul'da. Tabii yine parasız yatılı. Ama aklı kızkardeşlerinde. Her yer kış kıyamet, kalkıp Bilecik'e gidiyor, pencereden görebilmek için onları.

İlkokuldan beri okumayı çok seviyor: ne bulursa; yerdeki gazete parçalarını bile. Üçüncü sınıfta ise "Suç ve Ceza" ile tanışmış.

"*Dostoyevski'yi okudum, o gün bugündür huzurum yok*"...

Ve ilk aşk. Orta ikide sınıflarına yeni gelen Seniha. Sınıfın en güzel kızı. Cemal Süreya gözünü alamaz Seniha'dan. Artık bütün öğretmenlerinin dilinde aynı tümce: "27, önüne dön!.." Tabii ilk şiir:

"*Seni sevdiğim anda her şeyim kızıl oldu,*
Masmavi defterime kızıl satırlar doldu."

Lise bitince, kimisi Siyasal'a git der, kimisi Mülkiye'ye. Okula başlayınca anlamış ikisinin aynı yer olduğunu!..

Bir edebiyat ortamının da içindedir artık: *Sezai Karakoç, Orhan Duru, Muzaffer İlhan Erdost, Yılmaz Gruda, Tevfik Akdağ*. Başka isimler de vardır tabii.

İlk yayınlanan şiiri: "Şarkısı Beyaz". (Mülkiye Dergisi/ 1953)

Dergiye karikatür ve desen de çizer. İmza: Charles Suarez. Koyu Fenerbahçeli ve Lefter hayranı. Başka?.. Mektup yazmayı çok seviyor. Yürürken yüksek sesle konuşmayı da...

"*Bir de kendi kendime yüksek sesle konuşmam var. Ben asıl oradayım işte...*"

Bilecik'teki Seniha hâlâ bekliyordur onu. Nikâh: 23 Kasım 1953.

"*Ben senin sevgilin, eşin, baban, ağabeyin, arkadaşınım. Biri bitse biri kalır. Seni hiç bırakmayacağım.*"

Bir gün tokat atar Seniha'ya. Sonra da gidip bileklerini keser. *Öfkesi de sevgisi gibi, şiddetli. Pişmanlığı ise ölümcül...*

1955'te bir kızı vardır artık: Ayçe. Bir de Üvercinka: En büyük gizi. Hâlâ kimse bilmez adını.

1956'da adının bir harfini atar. "Elma" adlı şiirinde de ilan eder bunu.

"*O zaman çok güvenirdim belleğime. Telefon numaralarını falan kaydetmezdim. Ona dedim ki eğer bu böyleyse, ismimden bir harf atarım dedim. Kaybedince ismimde bir harf aradım, iki tane olandan birini atmak daha uygun geldi.*"

(Arkadaşı Hasan Basri'nin anımsadığına göre, "o" dediği Üvercinka.)

Yine aynı yıl İstanbullu olur. İkinci Yeni rüzgârı esiyordur şiirde. 1958'de yayınlanır ilk kitabı: *Üvercinka.*

1961 Kasım'ında görevli olarak Paris'e gider.

"*Bende bir çalgı gibi kalmış Paris. Orda, uzakta az işitilir olan ama ezgilerini aralıksız dağıtan.*"

1963'te bu kez Kars'a çıkmıştır tayini. Bir yıl sonra da İstanbul'a döner. R. Tomris ile yan yanadır artık. Önce işte, sonra işte ve evde. Bir edebiyat ortamı ki, çevre giderek genişler: Hem işte, hem evde...

"*Oh! Evden çıktık, seninle başbaşayız...*"

Papirus dergisinin en etkin dönemidir bu aynı zamanda. 1967'de Zühal Tekkanat'la evlenir. Oğlu Memo'nun annesi Elif Sorgun'la yani. Yine sancılıdır her şey...

"*Ama Aragon'un şu dizesi de gerçek:*
'"*Göğsüne bastırırken kırar sevdiği şeyi*"'

Şiirler, yazılar, çeviriler: Yeni kitaplar...

1975'te Güngör Demiray'dır eşi. Ama aynı yılın son aylarında bir gece oğluyla birlikte sessizce ayrılır evden. Sancısı dinmemiştir bir türlü.

"*Seninle de yapamadıktan sonra...*"

Son eşi Birsen Hanım (Bayan Nihayet) ise yeni bir olanaktır onun için...

"*Sen eteklerinden erdemler sarkan/ kırmızı başlıklı pis kız/ dağ-taş derdinde bahçe toprağı/ kulplu platin, paçalı tavuk/ geldin değiştirdin bütün anılarımı.*"

Sonra... Sonra 9 Ocak 1990'da verir Tanrı'ya bahşişi:

"*aldığın şu hayat fena değildir/ üstü kalsın...*"

Ben bu satırları bir kitaptan okudum. "Hayatının kadınını arayan âşık" Cemal Süreya'yı merak ederdim hep. Ama daha o kadar çok Cemal Süreya var ki o kitapta... Kürt Cemal Süreya, sürgün Cemal Süreya, 17 dergi batıran Cemal Süreya, şair Cemal Süreya, erotik ve politik Cemal Süreya, kıskanç Cemal Süreya, boşanmak için deli taklidi yapan Cemal Süreya, sosyalist Cemal Süreya, maliye müfettişi Cemal Süreya, bankacı Cemal Süreya...

Kendisi de demişti ya; "İnsan her durumda başka biridir."

Belki de Marks'ı haklı çıkarmak için söylemişti bu sözü...

Ne diyordu Marks: "*Herkes nasılsa insan öyledir.*"

Öyledir!..

ENVER ERCAN

(*) Bu yazının bir bölümü *Yeni Yüzyıl* gazetesinde yayınlanmıştır. (9.1.1996)

AHMET NECDET'İN BİR ŞİİRİ ("Ç" Adlı Bir Şiir)

16 Ekim 1994 Pazar

Ahmet Necdet'in şiirlerini hep sevdim uzaktan uzağa... Bir gün inceleyerek okumam gerek diye düşündüm.

İşte şimdi önümde yeni kitabı *Kün*.

Evet, kitabının adı *Kün!*

Kapağı da güzel. Broy Yayınları'ndan çıkmış. (Ey Seyyit Nezir, bu yayıncılığa iyi dayandın! Ne zaman bırakacaksın bu işi?) Aytül'e *Kün*'ün kapağını gösterdim, ne renk bu diye sordum. Siklamen dedi. Türkçesi ne olabilir dedim. Çingenepembesi dedi.

İşte o renkte güzel bir kapağı var.

Bir saat kadar önce ilk şiiri de okudum. Adı "Ç"! ... *Ahmet Necdet şiiri* bana hep ilginç geldi zaten. *İkilik'lerle (beyitlerle)* yazmada direnmesi de ilginç. Ahmet Necdet'in şiirinde bilgelik de var. *Biçim bilgeliği* mi, öz bilgeliği mi, kitaplarını incelemeci gözüyle okumadığım için şimdilik bir şey diyemiyorum. Ama *şiir bilgesi* gibi geliyor nedense. (Örneğin *Hilmi Yavuz* tam bir şiir bilgesidir. Şiirle oynar; evirir çevirir, mıncıklar onu. Bunları da yazar!.. Daha doğrusu o *bilge ozan*'dır. Bu kesin... Ama birçoğu yalnızca ozandır...)

Örneğin bu "Ç" şiiri de, ilk okuyuşumda biraz kalabalık gibi geldi! Hayhuydan kendimi toparlayıp şiire saygı göstererek okumaya çalışınca, ışıltılarını gördüm.

Şimdi, radyoyu (şarkıyı) da kapatıp şiiri dikkatle okumalıyım bir daha.

Dışarıda da, ne güzel bir güneş var, bu pazar günü. Şiir gibi.

Şiirden de güzel...

16 Ekim/Saat 14.05 Sayfa 8-9

Cahit Külebi'nin *Güz Türküleri* kitabında, *arı Türkçeyle nasıl bir Divan şiiri tadı varsa*, (aman ne güzel) bu şiirde de o tad var.

Zaten *gazel* yazmış yine Ahmet Necdet.

Üstelik; *Güz Türküleri* onca Divan şiirini andırmasına karşın, cinselliği de gizli açık katmıştı şiirlerine. Ahmet Necdet'te ise Divan şiirindeki gibi yalnızca bir *güzel yüz*, sevgili!.. Hani şiirinin resmini şuraya çizsem; ayakları, kolları, en önemlisi vücudu yok bu sevgilinin...

Neyi göklere çıkarıyor güzel güzel Ahmet Necdet?

4. beyitte, sevgilinin "saçının perçemini" şiirleştiriyor!

5. beyitte, "hercai gözleri"nden söz ediyor sevgilinin! (Ama, "hercai gözlerinin çınlayan aydınlığı" diyor ki, çok görkemli, üstelik yeni de bu tanım.)

6. beyitte, sevgilinin "yüz"ünü tanımlıyor... (Ama o beyit de, eski duyarlıkta olmasına karşın, çok güzel:

"Yüzün bir sarnıç suyu / bir çıkrık / bir çıngırak
bir çarşı serinliği şakıyan şadırvanda".)

7. beyitte de, yeniden yüzün bir parçasına dokunuyor, "ağzın bir çayın ağzı" diyor... Bu iki anlamlılıktan ve imgelerden, iyi, boyna da inmiş, "Boynun çekingen bir gül" demiş...

Ah, dikkatsizim! Sevgilinin göğsüne de inmiş bu beyitte:

"Göğsün bir çin ipeği ve tarçın hindistan'da".

Evet, bu "Ç" şiiri, Divan şiirindeki gibi bir *yüz şiiri*. Saçlardan en çok göğse değin uzanabilen bir *portre şiiri*.

Bakalım, Ahmet Necdet'in öteki şiirleri de, portre şiirleri mi?

16 Ekim 94 / Saat 18.15

Bir ev ziyareti yapıp geldik. Küçük Esat Son Durak'ta oturuyoruz, ta Çankaya'nın ötesindeki Oran'a gittik. O yüksek tepelerdeki ikindi ve akşam renkleri, gece göğü, dağ görüntüleri üzerine eve dönünce, "Ç" şiirini bir daha okudum.

Göğün yalınlığı karşısında şiir daha karışık geldi! Güzel parçaları çok ama karışık.

Biraz da *gazel karışıklığı*... Her beyit (ikilik) biraz başına buyruk!.. evet, "konargöçer bir aşkı sürgit çoğaltmak için" oluşturulmuş bir şiir izleği var ortada. Ama, örneğin şu soluk kesici beyitte, son üç sözcük, bütünlükten kopmuş! Bu da bende kalabalıklık (gereksiz bir yama) izlenimi uyandırıyor:

"Sözlere ve sözcüklere ayıracağım seni
şiir şiir tütmen için pirinç bir buhurdanda".

Sonra, neden pirinç buhurdan da, başka alaşım değil sözgelimi.

Sonra 4. beyitte lodos, sevgilinin saçının perçemini uçuruyor da, ne katıyor izleğe?!

Ama tuhaf; eski gazellerde olduğu gibi, şiire şiir katıyor işte parça parça... *Beyitler kendi kendilerine güzeller*... Eh, izleğin fazla dışına da taşmış sayılmazlar... Hele yukarıdaki beyit ne güzel: "Sözlere ve sözcüklere ayıracağım seni"... Olağanüstü. Sevgili, tüm ülkelerde, yüzyıllardır şiirde böyle yapılır işte. Sözlere ve sözcüklere ayrılır, daha çok öyle tadına varılır...

Sonra, "Yüzün bir sarnıç suyu / bir çıkrık / bir çıngırak" dizesi de bol imgeli. Bu dizede ve sonraki dizesinde daha çok bu ama, bunlar da güzel işte. Söz imbikten damıtılıyor gerçekten. Üstelik yeni gibi de görünüyor! (Yoksa *İkinci Yeni Şiirin* Divan şiirine çevrilmiş biçimi mi oluyor bu beyit?.. Düşünmem gerekir...)

Ondan sonraki beyit de güzel ve bol resimli. Evden hiç çıkmamış, beyaz tenli, fakat terbiyeli güzel genç kızlara benziyor bu dizeler... Ama son beyit (8. beyit), hem çok eski güzellikte, hem şimdi de beni çekiyor:

"Seni sevdim / sen oldum / yalnız ben kaldım sana
seninim: camdan çiçek açan bir camekânda".

Saat 18.35

İlk beyitte, yapay bir söylem var.

Keşke olmasaydı.

18.38

"Ç" gazelinde, şiire şöyle bir bakıyorum da, *bu yüzyılın kavramları* yok!.. Daha doğrusu, bu yüzyılın ikinci yarısının kavramları yok. (Dünya, Türkiye, ne çabuk değişti!) Ya da *İstanbul, İzmir, Ankara'da artık ölmüş gibi olan kavramlardan* çok, bir Anadolu yaşantısı, bir kır yaşamı var: "Konargöçer", "tûfan", "pirinç bir buhurdan", "saçının perçemi", "hercai", "sarnıç suyu", "bir çıkrık", "bir çarşı serinliği şakıyan şadırvanda", "camdan çiçek açan bir camekânda"...

Hele "göğsün bir çin ipeği ve tarçın hindistan'da" demek, bizi *eski şiirlerimize* götürüveriyor.

Götürsün mü?

Bir şiirde de, çağdaş duyarlılık, olmalı elbet. Olmalı ki, okuyucuyla iletişim kurulsun.

– Fuzuli de bugüne seslenebilir ama!?

– Fuzuli'yi bugün de okuyup seven çok kişi varsa, Fuzuli de çağdaştır...

18.50

Bu şiirin ilk üç beyti, "konargöçer bir aşkı sürgit çoğaltmak için" dize döküyor bize.

Sonra bakıyorum, sonraki *dört beyit sevgiliyi övüyor*, şiir izleği akışı donuyor! Bu da tuhaf bir eksiklik ve şaşırtı/dil tadı doğuruyor gibi.

Ama son beyit, ölçüp biçiyorum da, yine de şiiri/izleği toparlıyor.

18.55

Bu şiirden (2. beyitten) *aşk için bir özdeyiş* üretebiliyorum: *Aşk, hiçliğe karşı çıkmaktır.*

Aynı beyte bakarak, daha düşündürücü bir özdeyiş de üretebilirim: Aşk, tufanda hiçliğe karşı çıkmaktır.

Nasıl bir tufan?.. Bence de dünya karmakarışık. Çoğu zaman anlamsız. Kanlı. Gürültülü. Ölümcül... Hiçlikle her an yüz yüze!..

İşte, size böyle bir dünyada bir sevgi yetebiliyor, sizi dinginleştirebiliyor. Hele bu sevgili, bu şiirdeki gibi çok güzelse, ya da siz onu olağanüstü güzel görüyorsanız, şu dize olağanüstü ve usta işi:

"Seni sevdim / sen oldum / yalnız ben kaldım sana
seninim: camdan çiçek açan bir camekânda"

19.05

Ahmet Necdet, kitaptaki *bütün dizelerinin baş harflerini küçük yazmış*. (İlk dizenin baş harfini bile büyük yazmıyor.)

Bu okuma günlüklerinde alıntı olarak onları gösterirken, tümce başına gelince, ilk harfi büyük yazmak zorunda kalıyorum.

Tümce başındaki ilk harfi küçük yazarsam, okuyan tuhafsar diye tedirgin oluyorum çünkü.

Yoksa, bir şiire, dizelerinin baş harflerinin küçük olması yakışıyor (gözü okşuyor), alıştığımız için büyük harfle yazılması da sevindiriyor bizi.

Sonra *bu şiirin adı neden* "Ç"?.. Ahmet Necdet, bana hep ilginç gelmiştir ama, bu şiire de yakışıyor "Ç"... Sevgilinin adının baş harfi olabilir. ("Ç" ile başlayan ad da var mı ki Türkçe'de?!) Öyle güzel bir sevgilinin adı da, saklanabilir kıskançlıktan...

Saat 19.15

İlginç! *Bu şiir de 14 heceli*... Cahit Külebi'nin, bir başka koldan çalışıp durduğum *Güz Türküleri* kitabındaki ikinci şiiri, üçüncü şiiri, VII sayılı şiiri de 14 heceli!

– *1. soru*: Sayın Ahmet Necdet (Sayın Cahit Külebi, Sayın Yaşar Nabi, Sayın İkinci Yeni Hececi Kemal Özer, İlhan Berk), *14 hecesinin güzelliği* nedir, açıklar mısınız? Fransa'da bulundunuz mu?

– *2. soru:* Sayın Ahmet Necdet, bu 14 heceli (16 dizelik) şiirinizdeki üçüncü ikiliğinizde, neden 15 hece kullandınız? *Sesbilim, hecebilim* yönünden açıklar mısınız?

– *3. soru*: Serbest şiirimizin üçlü öncülerinden *Melih Cevdet Anday*, yıllar sonra *Soyut* dergisinde birçok hece şiiri yazdı!.. O da, hep aynı sayılı değil, bir şiirde değişik sayılı hece şiirleri yazdı. Bu konudaki düşüncelerinizi açıklar mısınız?

– *4. soru:* Bu şiirinizi beyitlerle yazmışsınız ama, aruz ölçüsü kullanmamışsınız... Bu yeni gazeller konusunda ne diyorsunuz? Aruz ölçüsü, bugünkü arı Türkçemize gerçekten uygun düşmüyor mu? Ama şiirde sesbilim açısından, şiirimizde böyle bilinçli ses zenginliği aşamalarına gerek yok mudur?

– *5. soru:* Peki, bugünkü şiirimizde, sizde, Cahit Külebi'de gezinebilen bu Divan şiiri duyarlılığı için ne diyorsunuz?..

19.30

Ne güzel... Ahmet Necdet'in ikinci şiirinin adı "Gökten Şiir Dökülür"...

Umarım, onu da yakın zamanda okur, severim.

TUNCER UÇAROL

BETTY MAHMUDİ
Kızım Olmadan Asla!
Çocuk Sevgisi Uğruna

JEAN SASSON
Sultana
Sultana'nın Kızları

MELİKE MUKADDEM
Yasaklı Kadın
Düşler ve Katiller
(Çıkıyor)

TEHMİNA DURRANİ
Derebeyi Efendim

ZANA MUHSEN
Annemi Bir Daha
Görebilsem
(Çıkıyor)

Varlık

Metin Celâl

ŞİİR OKUMA NOTLARI

Şiir kitaplarının satmadığı, artık şiir okunmadığı şeklinde genel bir kanı oluşturulmaya çalışılıyor. İddia şu: "80'li yıllarda yazılan şiir anlaşılır olmadığı için okunmaz oldu, bu da okuyucunun şiirden kaçmasına neden oldu. Şiir okunmadığının kanıtı da şiir kitaplarının satışıdır. Şiir kitapları 500 satıyor."

Gerçekten az mı şiir okunuyor? Sanmıyorum. Satış açısından bakarsak şiir kitapları ne zaman çok satmış, merak etmemek elde değil. Kesin veriler elde etmek mümkün değil, ama halen hayatta olan şairlerimizin anlattıklarına, yayınlanan anılara bakılırsa eskiden de şiir kitaplarının pek fazla sattığı söylenemez. Eskiden, birçok kitap 500 satmak bir yana 500 basılıyormuş ve şu gerçek ki günümüzdeki kadar çok çeşitlilikte de bir kitap yayını yokmuş. Birçok şair kitaplarını kendi olanaklarıyla yayınlamışlar ve genellikle dağıtılmasını, okuyuculara ulaşmasını bile sağlayamamışlar. Oysa, günümüzde birçok yayınevi inatla şiir kitaplar yayınlıyor.

On yıldan fazladır şiir yayıncılığını yakından izliyor, *kayda değer* tüm şiir kitaplarına ulaşmaya çalışıyor, en azından onların bir listesini tutuyorum. Hemen her yıl yüzün üzerinde *kayda değer* yeni kitap yayınlanıyor, ki biraz ferah gönüllü davransanız bu sayıyı kolaylıkla yüz elliye yükseltmeniz mümkün. Bu ortalama sayıya, hemen her yıl birkaç kez yeniden basılan Nâzım Hikmet, Ahmet Haşim, Orhan Veli, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmed Arif, Özdemir Asaf, Can Yücel, Attilâ İlhan gibi şairlerimizin kitaplarının yeni basımları dahil değil.

"Şiir okunmuyor" denilen 1995'te de aynı şey olmuş. Yüzün üzerinde kayda değer yeni kitap var, yeniden baskılarla bu sayı iki yüze ulaşacak neredeyse. Hangi edebiyat dalının daha çok tercih edildiğini, okunduğunu anlamak için bir karşılaştırma yapmak istersek ve yıllık değerlendirmelere bakarsak, romanda kayda değer eser sayısının on civarında, hikâyede de ite kaka yine on kitap kadar olduğunu görüyoruz. Hikâye açısından durum oldukça karanlık, ama varsayalım ki şiirden daha çok okunuyor ve bir hikâye kitabı ortalama bin adet satıyor ve kayda değer kitapların sayısı da on değil de on beş. Toplam satış on beş çarpı bin eşittir *on beş bin*dir. Yani toplam on beş bin hikâye kitabı satılmış 1995'te. Roman çok popüler bir edebiyat dalı ya, hadi diyelim bir roman ortalama iki bin adet satıyor (aslında iki bin adet basılıyor!). Değerlendirmecilerin çok titiz davrandığını düşünerek kayda değer kitap sayısını da 20'ye yükseltelim. Toplam satış 20 çarpı 2000 eşittir *40.000* adettir. Yazıyla, toplam *kırk bin* roman satılmış 1995'te.

Gelelim ortalama 500 adet satan şiir kitaplarına... Neredeyse iki yüze varan çeşitte kitap basıldığından söz etmiştim. Hadi biz onu yüz elli kabul edelim. Yüz elli çarpı beş yüz eşittir *75.000.* Yazıyla tam *yetmiş beş bin* adet şiir kitabı satılmış 1995'te. Üstelik yayınlanan kitapların büyük bir çoğunluğu da kıyasıya eleştirilen, satmıyor denilen 1980'li yıllarda ve daha sonra şiir yayınlatmaya başlayan şairlerin eserleri. Demek ki, bir iddiada bulunurken, bir şey söylerken enine boyuna düşünmek gerek. Hele ortaya bir sayı atıyorsanız...

Yine de unutmamalı ki, nicelik değil nitelik önemlidir. Bu eleştirileri yapan arkadaşlar da rakamlarla uğraşacaklarına oturup nasıl bir şiir yazıldığını/okunduğunu araştırsalar daha iyi ederler. Hiç değilse araştırma bahanesiyle şiir okumuş olur, estetik tad alırlar.

TURGUT UYAR

Popüler medyada yargısız infaz moda olunca bundan şiir ortamının da etkilenmemesi mümkün değildi. Şimdi moda, okuyup araştırmadan eleştiri yapmakta. Hem de eleştirdiği şiiri, şairi okumadığını özellikle belirterek, bundan böbürlenerek...

Adam Sanat dergisini izleyenler hatırlayacaklar, geçen kasım ayında *Roni Margulies*'in, "*Turgut Uyar, Şiir ve Sınıf Mücadelesi*" başlıklı bir yazısı yayınlanmıştı. İkinci Yeni'yi "*şiirde yıllarca sürecek bir hokkabazlık dönemi*" diye nitelendirecek kadar "bilimsel"(!) yazan bu arkadaş; "*İkinci Yeni'nin tükenmesi şiirin içsel bir olgusu değildir, yükselen sınıf mücadelesi öldürmüştür İkinci Yeni'yi.*" diyebilecek kadar 'bilgilidir'. Bilgi kaynağı da sadece bir adettir; *Asım Bezirci*'nin *İkinci Yeni Olayı* adlı kitabı. "*Zırvalıklar*" yazıyor diye eleştirdiği *Turgut Uyar*'ın ise dokuz kitabından sadece üçünü okumuştur. Aymazlığın ve fütursuzluğun bu kadarı olmaz!.. Roni Margulies, geçen ay *Mehmet H. Doğan*'dan ve *Yücel Kayıran*'dan cevabını aldı.

Fütursuzluğun bu kadarı olmaz dedim ya, beterin beteri varmış!.. *Dergâh*'da *Hakan Arslanbenzer* imzalı "*Turgut Uyar Şiiri'ne Dair Deneme, Gümrah Bir Şiir Irmağı*" adlı yazı, Roni Margulies'inkinin üzerine tüy dikti.

İddialı bir yazar Hakan Arslanbenzer, iddialı sözler etmeyi seviyor ve dahası övünmeyi de... "*Bilhassa şiirin azaldığı zamanlarda, olduğundan daha ciddi görünmeye çalışan yazılarda görülen bir eksiklik olduğunu bile bile, Turgut Uyar'ın hayli yekûn tutan şiirlerinden bir tek alıntı olsun yapmadım. Zira bir 'orta' bulmaya çalışmıyorum. Değinilerimi örneklendirmek için yapabileceğim alıntılara gelince; Turgut Uyar'ın hangi pasajına baksanız elinize gelir.*"

Yani arkadaş işkembeden atıyor. Roni Margulies'i dokuz kitaptan üçünü okumuş diye eleştiriyoruz ya, bu vatandaş hiç okumadan yazıyor. O zaman da "*Ne dize, ne imge ne de kelime seçişi açısından Turgut Uyar iyi bir zenaatçi olamamıştır. Bir malzeme yığını, bir temrin atölyesidir Uyar şiiri*", "*Bütün girişimlerine rağmen Uyar ne bir geleneğe ne de bir geleceğe ait olabilmiştir*", "*Kendi şiirini hiç yazmamış gibi duruyor*", "*Turgut Uyar'da ilk iki kitabı hariç, sürekli bir yapı bozukluğu vardır*" .... gibi kesinlemelerin anlamı kalmıyor. Bunları örneklemediğiniz zaman siz zırvalamış oluyorsunuz, Turgut Uyar değil. Öyle bir zırvalıyorsunuz ki, sonunda "*Netice itibariyle olmamakla birlikte Turgut Uyar büyük bir şairdir. Ne var ki, şiiri için bunu söyleyemeyiz*" diyebiliyorsunuz. Turgut Uyar, şiir yazmamış ama şair olmuş!.. Hem de büyük şair!..

Anladık yeni moda bu, eleştirmeye soyunduğun şairin şiirlerini okumayacaksın...

İnsan bari kendi yazdığını okur! Yazık!..

ŞİİR ÜLKESİ

90'lı yılların şairleri "önümüzü tıkıyorlar, şiirlerimizi yayınlamıyorlar" diye yakınıyorlar ya, inadına her geçen gün yeni bir şiir dergisi çıkıyor. *Tuğrul Tanyol*'un kulakları çınla-

sın, dergileri çıkaranlar da onun "artık bıraksınlar bu işleri, dergi çıkarmasınlar, hatta dergilerinin yayınına son versinler, gençlerini önünü kapatmasınlar" dediği 70'li, 80'li yılların şairleri.

Şiir Ülkesi; "Şiirin, amacını belirlerken, önüne konulan 'toplumcu', 'bireyci' gibi sıfatların yükünü taşıyabilmesi için, öncelikle 'şiir' olması; şiirsel estetik gücünün bulunması gerektiğine inanıyoruz. Şiiri bir araç olarak değil, amaç olarak görüyoruz" diyen bir dergi.

Şiir Ülkesi'ni *Bedrettin Aykın* yönetiyor. Dediğim gibi ağırlık daha çok 70'li, 80'li yılların şairlerinde. Ama ilk kez karşılaştığım şairler de var. Bunlardan biri de "*Kiraz ağaçlarının gölgesinden geçiyorum / Hiçbir çiçek karşılamıyor yüzümü*" diyen *Necla Saatçılar*. Yani ilk kez yazanlara yayınlayanlara kapıları açık bir dergi. Hatta onlara daha çok önem veriyor. Hoş geldin Şiir Ülkesi!..[1]

SEVDA SÖZLERİ

Doğrusu iyi idare etmiştik/ Doğrusu iyi haltetmiştik/ Yaşayanlar unutmuştu bizi/ Yaşayanlar seven sevene dünyada,/ Biz öldüğümüzle kalmıştık...

Neyse ki şiirinin aksine öldüğüyle kalmayan şairlerden *Cemal Süreya*. Hatta öldükten sonra daha çok değeri bilinenlerden. Geçtiğimiz aylarda da sevenleri ilgilerini sürdürdüler. *Feyza Perinçek ve Nursel Duruel "Cemal Süreya/Şairin Hayatı Şiire Dahil"* (Kaynak Yay.) adıyla Cemal Süreya'nın ayrıntılı bir biyografisini yayınladılar. 429 sayfalık bu çalışma gerçekten de hem Cemal Süreya'yı doğru anlamamız açısından önemli, hem de Türk edebiyatında az bulunur bir biyografi çalışması olduğu için... Şairin hayatı ile şiiri arasında paralellikler kurarak, ulaşılabilen tüm kaynaklardan yararlanarak ve daha da önemlisi Cemal Süreya'nın yakınları, dostları ile özel görüşmeler yaparak hem ciddi, hem de keyifle okunan bir yapıt ortaya çıkartmışlar.

Bu biyografi ile aynı günlerde Cemal Süreya'nın bütün şiirlerini biraraya getiren *Sevda Sözleri*'nin beşinci baskısı ("İkinci Yeni şairleri okunmuyor" diyen *Şavkar Altınel*'in kulakları çınlasın!) dergilerde, mektuplarda kalan, hatta yarım kalan şiirler de eklenerek *Yapı Kredi Yayınları*'ndan çıktı.

İki kitabı birlikte okuduğumuzda görüyoruz ki, Cemal Süreya'nın *Sevda Sözleri*'ne girmemiş birkaç şiiri daha var. 1954'te *Yeditepe*'de yayınlanan *Yüzükoyun* ve *Aşktan İndim İncire,* 1988'de *Cönk*'de yayınlanan *Papaandreu ve Liani, Gergedan*'da yayınlanan *Bir Kadından Kurtuluşun Düşsel Tasarımı* ilk akla gelenler... Bunlara birkaç tane daha eklenebilir. Sanıyorum, yayınevi ile Cemal Süreya'nın arşivini elinde bulunduran, derleyen Feyza Perinçek arasında bir diyalog yetersizliği olmuş. Arşivden mektuplarda kalan, hatta yarım kalmış şiirler alınmış da adlarını verdiğim şiirler alınmamış.

Bir de biyografi çalışmasında vurgulanan bir nokta var; Cemal Süreya, özellikle mektuplarında kalan şiirlerinden birçok dizeyi sonradan başka şiirlerinde kullanmış, herhalde o nedenle de bu şiirleri tekrar yayınlama gereği duymamış. *Sevda Sözleri*'nin yeni baskısına bu şiirler alınırken bunlardan bazıları belirlenmiş, ama bazıları da atlanmış. Bu tekrar kullanılan dizeler bir şekilde işaretlenseydi araştırmacılar açısından daha faydalı olurdu gibime geliyor. Ama bu kadar kusur kadı kızında da bulunur.

(1) Şiir Ülkesi yazışma adresi; "Bedrettin Aykın, P.K. 36, 80072 Beyoğlu-İstanbul.

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (1.000.000 TL)
❑ 2 yıllık (1.800.000 TL)

Ad, soyadı .....
Firma adı .....
Adres .....
.....
Posta kodu/ Şehir .....
Tel/ Fax: .....
Doğum tarihi .....

Abone ücreti olarak ..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 158 719 no'lu hesabına

❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 1032416-0 no'lu hesabına

❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına

❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti ..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No:
Son Kullanma Tarihi:
Kimlik No.:
Kart hamilinin imzası:

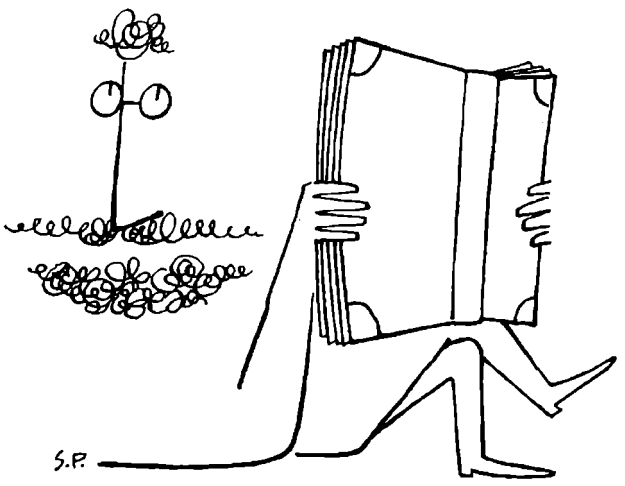

AydınMUHİTİ
Hazırlayan:
Hezarfen Hezeyan Çelebi

DİZİ FİLM EDEBİYAT SOSYETESİ...

TV'Cİ VE TİYATROCU YAZARLAR "UNION"U...

Once upon a time TÜRKİYA!.. O zemanlar kara perçemli saçlarının ardından kara kocaman gözleriyle bir şuh tebessüm fırlatan harbi delikanlı ablamız ÇİNGEN KIZI Türkan Şoray; "Ne hakla!" diyen sosyetik boyfriend'ine "OTUZBEŞE BAKLA!" deyiverirdi de, nasıl taşı gediğine oturtup hepimizi mes'ut ve de bahtiyar ederdi... Ne günlerdi onlar?.. Biz kent eğitimli yeni yetmeler basit bulurduk bu diyalogları da TÜRK FİLMİ asla izlemezdik... Bunu kişilik haklarımıza yapılan bir saldırı olarak görürdük...

Beterin beteri varmış benim aziz okurlarım... Yüce milletimize TV adlı melanet NAZİL olduktan sonra o günleri mumla arar olduk... Aradan geçen bunca yılın ardından KONDUK AND THE DOKUNDUK düsturu bütün olup biteni açıklamaya yetiyor da artıyor...

Bir zamanlar; benim ilk gençlik yıllarıma denk gelen zamanlarda; YAŞAMAK GÜZEL ŞEY BE KARDEŞİM! şeklinde bir tümce düstur olmuştu da edebiyatımıza, adım başı her yerde ona rastlardık. Başta Cumhuriyet'in köşe yazıları olmak üzere her ama her yerde... Bunu pek naif bulmuştu edebiyatımız... Bilahare de BU DA GEÇER YAHU!.. Tuhaf bir fobi oluştu bende. Bu lafları nerede duysam baygınlıklar geçirecek gibi oluyorum. Bunlar bende edebiyatımızın kolaycılık ve klişecilik eğilimlerinin bir sembolü gibi... Aynı şekilde bu DOKUNDUK lafını duyunca da fenalaşıyorum...

Ama bir yandan da o kadar açıklayıcı bir tekerleme ki!.. Olan biten her şeyin YALAPŞAP'lığını, yüzeyselliğini, emeksizliğini, derinliksizliğini öyle güzel betimliyor ki...

Her neyse asli vazifelerimize geçelim... Bir zamanlar TRT'de subaşı tutmuş ve de BORDROLU zevata dahil olmuş, bilahare sine-i millete dönerek bidayetteki ilişkilerini ikbal arayışlarına alet etmiş bir kısım zevat şirketleşerek bu işin dümenini ele geçirmiştir. Fasona iş yapan alt yazar kadroları vardır ve bu kesim parça başı da çalışır zaman zaman... Lakin bu işte yazarlık değil kulis faaliyetleri önem taşır. Bunun bir yansıması olarak da TV'lerde izlediğimiz skeç, vodvil ve dizilerin sefaleti ayan beyan ortadadır. Bu konuda kulunuz değerlendirmeye bile girmeyecektir. Çünkü bu kadar sefil textleri tartışmak, bu düzeysizliği yermek bile abesle iştigaldir. Lakin kulunuzu derinden üzen bir konu vardır ki, gerçekten yetenekli ve değerli olduğuna inandığım birtakım mizah yazarları da bu girdabın içine düşmüş ve bu paspal textlerin imalatına katkıda bulunur olmuştur, bir örnek: GANİ MÜJDE...

Daha da dramatiği; derin kökleri olan bazı saygın yayınevleri de büyük edebi şaheserleri keşfetmişçesine bu haşin edebiyatı kitaplaştırıp durmaktadır... Ne diyelim, Allah selamet versin...

İşin en kötüsü de mizah çizer ve yazarları lobisi ile ittifak halinde atak yapan bu zevatın kendini edebiyatçı da saymasıdır...

Ve esefle belirtmek gerekir ki; iş bu lobi edebi kaynakların paraya tahvil edilmesi gibi gerçekten de çağımızda vücuda getirilmesi gereken bir aktiviteyi çok hunharca ve barbarca kullanmaktadır... Bu hususta REKLAMCI YAZAR ELİTİSTLERİ'nden öğrenmeleri gereken çok şey var...

MERAK EDENLERE NOT:

EDEBİYAT SOSYETESİ'nin gelecek bölümleri: BORDROLU EDEBİYATÇILAR RANTİYESİ, ORTODOKS ve EZİLENLER... Bütün bu lobilerin dışında, hiçbir kategoriye dahil edemediğim fakat tek başına birçok lobiden daha fazla ağırlığı olduğuna inandığım bir edebiyat efsanesini, TEK KİŞİLİK ORDU: TANRININ KIRBACI adlı bir bölüm yapmayı düşünüyorum. Lakin bu bölümü yazmaya henüz karar vermiş değilim...

KİTAPLARA VEDA BİR RATE'NİN ÇEKTİKLERİ...

TEARS IN BERLIN (2)

ALBERT SCHWEITZER'i bilirsiniz... Nobel Ödülü sahibi (Bunu bir kariyer olarak zikretmiyorum!) ünlü Alman filozof, müzisyen, din bilgini, yazar, mimar ve hayvan hakları savunucusu... Dünyamızın konuşamayan yurttaşları hayvanların haklarını yüzyılımızın gündemine en büyük coşkuyla getirmiş bir harika insan.

İnanır mısınız sevgili okur, Schweitzer, neredeyse İsa'dan bile daha çok beğendiğim bir Hıristiyan'dır... Her zaman ona karşı büyük bir sevgi ve hayranlık duymuşumdur.

Birleşik Devletler Drexel Üniversitesi profesörlerinden Mirat Denizel bu hayranlık uyandıran kişinin biyografisini Türkçe'ye kazandırmak ve ülkemizde hayvan haklarının sa-

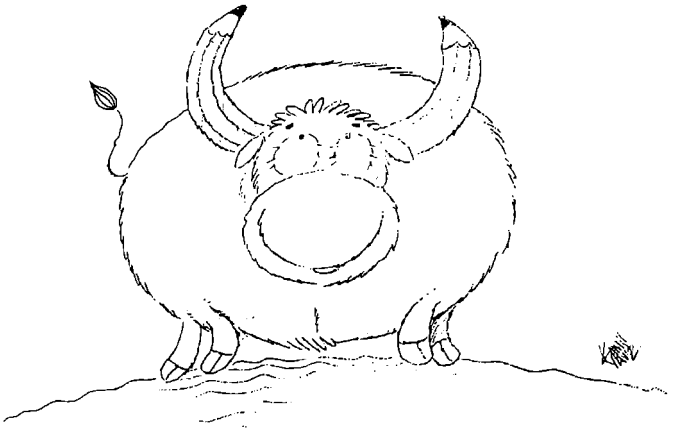

vunulması bilincine katkıda bulunmak için bize sponsorluk teklif ettiğinde çok mutlu olmuştuk.

Ama kitabı çok miktarda basmak gerekiyordu. Çünkü iki bin tanesini Hayvanları Koruma Derneği'ne, beş yüz tanesini milli kütüphanelere ve beş yüz tanesini de Yeşiller'e bağışlamak arzusundaydık. Sınırlı bir miktarda da satışa sunacaktık. Maliyetler çok yüksekti. Biz nihayetinde minnacık bir yayıneviydik...

İyi kalpli hayvan ve doğa dostu Mirat Hanım'ın vaat ettiği para elimize ulaştığında bir hesap yaptık ve şoke olduk... Para, yatırımın beşte üçünü filan karşılıyordu, üstelik kapak, dizgi, grafik, çıkış gibi bazı teknik konuları biz halledebilirsek...

Ailecek seferber olduk. Kızkardeşimin evinde, eşi Turhan Aksu'nun yönetiminde tercüme seansları hemen başladı. Gecelerce tercümeler elden ele gezdi. Ham metin elimize geçtiğinde işi gücü bırakıp evde dizgiler yaptık ve çıkışlar almaya sıra geldiğinde bunu ancak bizim NECO'nun çalıştığı şirkette bir pazar kimse yokken yapabileceğimiz ortaya çıktı.

Bebek ve ben, henüz üç aylık Mavi Tuna'yı kaptığımız gibi soğuk bir kış pazarı soluğu şirkette aldık... Bebek ve Neco deli gibi çıkışları hale yola sokmaya çalışıyor ve ben Mavi Tuna'ya bakıyorum. Hava buz gibi, kaloriferler yanmıyor, sevgili oğlum altına yapıyor, ağlıyor, acıkıyor, her şey oluyor. Ben masa üstlerinde ona bakıyorum... Kâbus gibi bir gün geçiyor. Oğlumun soğuktan kızarmış küçücük burnuyla çıkışlar elimizde, akşama doğru sokağa atıyoruz kendimizi... Mutluyuz... Oğlumu öpüyorum, AFFET BİZİ diyorum. Gülüyor...

Sevgili okur kitabı büyük bir coşkuyla ilgili yerlere ve piyasaya ve haliyle protokole ulaştırıyoruz. Kendimizden korkunç eminiz; kıyametler kopacak, herkes bu kitabın okura ulaşması için elinden geleni yapacak falan filan... Derin bir sessizlik; Cumhuriyet Kitap Eki dışında hiçbir yerde çıkmıyor kitap... Üzülüyoruz... Ama yavaş yavaş da bu memleketi öğreniyoruz...

*

Ve geçen ay BERLİN'deyim... Sevgili oğlumun yaşamını yerinde görmek ve hasret gidermek için... Schweitzer'in ülkesinde misafir benim oğlum... Dört buçuk yaşında ve o ülkeyi sevmiş... Mükemmel Almanca konuşuyor ve biraz da İngilizce... Türkçe zaten hiç bırakılmıyor...

Eksi beş derecede Berlin sokaklarında geziyoruz... Bana harika sorular soruyor... Baba ben Türkiş'im diyor... Baba SİMBA da büyüyünce romanlar yazacak mı diyor?.. Baba EKİN'in Alaaddin'ini neden bilgisayarına koyup getirmedin diyor?.. Baba sen neden URBAN'ı sevmiyorsun diyor?.. Hepsine güzel güzel cevaplar yetiştiriyorum ve ama sonra bana ne diyor biliyor musunuz?.. BABA SEN NEDEN ROMANLAR YAZIYORSUN?..

*

Bir bilsem?.. Bir bilsem oğlum?.. Diyorum ve bu sorunun ardından onu kindergarden'ine bırakıp koşa koşa her gün gittiğim ALEXANDERPLATZ'a gidiyorum... O Doğulu büyük boşluk bana iyi geliyor. İçimden haykırıyorum: FASSBINDER SEN NEDEN FİLMLER YAPIYORDUN?..

Uzaktan bir sokak çalgıcısının melodileri kulağıma YANITMIŞ GİBİ geliyor... Tanımamak istiyorum. Reddetmek istiyorum... Israr ediyor: TEARS IN HEAVEN!..

Sonra düşünüyorum da: BU DA BOŞ!..

MERAKLISINA NOT:

Finalde iyi bir şeylerden; yine yeni bir edebiyat dostumdan söz etmek istiyorum: NEDİM GÜRSEL... Dostum dediğime bakmayın, henüz yüzünü bile görmedim... Kitap Fuarı'nda BOYUT standına uğramış ve AYDIN MUHİTİ alıp bana şu notu bırakmış: "Yazılarında beni de tef'e almana rağmen, zevkle okuyorum. Bravo! Yeni bir tarzı başlattın. Selamlar..."

Şimdi hakikaten aziz okur ben susayım siz söyleyin, bu ruh zenginliğine, bu aşkınlığa, bu kendiyle barışık olma haline şapka çıkarılmaz da ne yapılır?.. Evet, ben onun hakkında da ileri geri laflar ettim, gene de yazarım; ama işte MEDENİ olmak bu, işte karşısındakini mahçup edecek kadar kocaman bir kalbe sahip olmak bu, işte gerçek edebiyatçılık bu... Ben bunu neden kimseye anlatamıyorum dersiniz NEDİM GÜRSEL?..

Tunca Arslan

KİTAPLAR ALTINDA YİRMİ BİN FERSAH

Deniz piyadelerini kim öldürüyor?

Varlık'ın bu sayısından itibaren sahaf çarşılarındaki kapı önü tezgâhlarında, eski kitap alıp satan dükkanların raflarında sürecek, ne zaman biteceği belli olmayan, en önemlisi nelerle karşılaşılacağı hiç kestirilemeyen bir yolculuğa çıkıyoruz. Arzu edenler "macera" gözüyle de bakabilirler; ki çok da yanlış olmaz.

Eski kitaplar coğrafyasında dolaşacağız birlikte. Yıllar önce yayımlanmış telif eserlerin, çevirilerin nicedir balta girmemiş ormanında yol açacağız kendimize.

Eski kitapların sualtı dünyasına dalacağız demek daha doğru olacak belki de. "Denizlerin altında bambaşka güzellikte bir dünya vardır" denir ya, işte tam öyle güzelliklerle karşılaşacağız. Yeni çıkan kitapların pırıl pırıl dünyasından ayrılıp, neredeyse hiçbir zaman güneş ışığı görmemiş kitapların alacakaranlık evreninde yol alacağız. Var mısınız en azından yirmi bin fersah katetmeye?

Kiloyla alınıp satılan durumuna düşmüş "ne alırsan 10 bin" etiketi yemiş, büyük bir çoğunluğu genel okur kitlesi gözünde hiçbir zaman fazla önem arzetmemiş, hep kıyıda köşede kalmış, unutulmuş, biraz da hórlanmış, zaman geçtikçe de hurda muamelesi görmüş kitaplardır sözünü ettiklerimiz. Ama hoş, sempatik, bir o kadar da hüzünlü dostlarımızdır bunlar.

Basit bir amacımız daha var; huzurevleri yerine sokaklarda yatmayı tercih eden, yerlerde "sürünen" bu yaşlı dostlarımıza biraz sıcak şarap ikram etmek, selamlarımızla birlikte bir demet de sevgi sunmak...

Neyse, lafı fazla uzatmayalım ve şu sıcak şarap ikramı meselesinden gerçekten çok hoşlanacak iki saygıdeğer insanla tanışacağımız bir romanı elimize alarak yolculuğumuzun ilk adımını atalım, "en alttakiler"i harmanlamaya başlayalım...

* * *

Rezvani, 1928'de İran'da İranlı bir babayla Rus bir anadan doğan ve yaşamının tümünü Fransa'da geçiren oldukça ilginç bir yazar. 20 yıl kadar resimle uğraştıktan sonra tiyatro oyunları yazmış, en sonunda da romanda karar kılmış. Türkçe'de yayımlanan tek romanı olan "Amerikanomanyaklar" 1973'te Adalet Ağaoğlu çevirisiyle Hür Yayınları tarafından okura sunulmuştu.

Rezvani, Güney Fransa'daki bir liman kentinde yaşayan, birbirlerine delicesine sevdalı iki yaşlı insanı anlatıyor romanında. Loupiote ve Cypriuche paçavralar, mukavva kutular, hurda arabalar içinde yaşayıp, karınlarını çöplüklerden topladıkları artıklarla doyuran iki sokak insanı. Çok mutlular... Günlerin birinde limana ABD deniz filosunun yanaşması da mutlu yaşamlarını etkilemiyor. Hatta onları ilgilendirmiyor bile. Ancak ABD'li deniz piyadelerinin birer birer öldürülmesi küçük kentteki heyecanı birden çok yükseltiyor. Binlerce ABD askeri öldürülür kısa sürede. Küçük kent tam bir mezbahaya dönmüş gibidir. "Tombul kurtçuklar gibi beyazlar içinde bıngıl bıngıl Amerikan denizcileri"! Tüm dünya ayağa kalkmış, katiller bir türlü bulunamadığı için de yetkililer saçını başını yolmaya başlamıştır. Tabii kimsenin aklına kendi halinde iki "moruk"tan kuşkulanmak gelmez. Ama... Devamı da var...

Rezvani çok şaşırtıcı bir final bölümü (hatta sayfası) ile noktalıyor "Amerikanomanyaklar"ı...

1978 yılında İzmir Balçova'daki çok küçük bir kitabevinde tesadüfen bulmuştum Rezvani'nin romanını. Aradan yıllar geçti, kaç kez okudum anımsamıyorum. İki yıl önce Taksim'de AKM'nin tam karşısında bir "kaldırım sahafı"nda tekrar rastladım. Hem de beş-on tanesine birden... Nasıl sevindiğimi anlatamam. Belki birilerinin daha dikkatini çeker diye bir iki tanesini bırakıp, geri kalanını satın almıştım. Dostlarıma dağıttım. Yanılmışım, hemen hiçbiri okuma zahmetine katlanmadı bildiğim kadarıyla. Amerikanofil bir dünyada "Amerikanomanyaklar"ı tanıtma çabam, düş kırıklığıyla sonuçlanmış gibiydi.

Ama sizin aklınızda bulunsun; hâlâ orada, kaldırımın üstünde tatlı tatlı uzanmış yatıyor olabilir(ler). Hatta, "Lay lay lay... İşte bizim valsimiz çalıyor Loupiote'cuğum. Güle güle zavallı Amerikanos..." diyen ince bir ses de duyabilirsiniz.

* * *

Besim Akımsar adına, birkaç satırla da olsa "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü", "Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü" gibi kaynaklarda rastlamak mümkün. 1920'de Çeşme'de doğan ve yaşamını ticaret yaparak kazanmış olan yazarın tek kitabı "Mehmet Efendi Tuhaf Adamdır", 1959'da kendi kurduğu Kovan Yayınları'nın 2 no'lu kitabı olarak çıkmış. Fiyatı 2 lira. Toplam 12 hikâye yer alıyor. En uzunu 10, en kısası ise 4 sayfa. "Rampa" adlı öykü biraz "sabıkalıymış". Çok daha önceleri bir dergide yayınlandığında müstehcen olduğu ileri sürülmüş, Akımsar hakkında dava açılmış. Şu satırlar nedeniyle olmalı: "Baktım, esmer, ufak tefek bir kız... Simsiyah gözleri ışıl ışıl... Meşhur 'Halk Sineması'nın önündeydik. İskele alabanda eder diye korktum. Onu belinden yakaladım. Tıpkı sinema oyuncusu karılar gibi, gözlerini yarı kapadı ve hiç ses çıkarmadı. Tavana yakın locaların birine, filim seyretmemek üzere kapandık. Komşu bölmelerden acaip sesler ve iskemle gıcırtıları geliyordu." Sonuç beraat...

Arka kapağında "Hikâyelerin çoğu 'eski' olduğu halde, 'Mehmet Efendi...' yazarın ilk kitabıdır. Kendisi, kırkından sonra saz çalmaya heveslenenlerin, çağımızda yadırganmadığı fikrinde..." biçiminde ilgi çekici bir not da bulunan kitaptaki "Pecos Bill", "Battı Balık Yan Gider", "Katır", "Ahtapot" adlı öyküleri bilhassa tavsiye ediyorum.

* * *

"Geldiler, Sam'a kardeşi Bill'in öldüğünü haber verdiler. Sam, acı haberi getiren herkese kahve sundu. En son Freddy geldi. Kara şapkasını elleri arasında ezip büzerek kahveyi geri çevirdi. Sam kaşlarını çattı. Gücenmişe benziyordu. Sonra ateşin başına çöktü. Kısrağı Lola gelip başını Sam'ın omuzuna dayadı..."

Ahmet Güntan

ROMEO VE ROMEO

Şiir/Yapı Kredi Yayınları

"Batan güneşle gidiyor elden/ Bu düş şehirde dünyayı temellük etme" diyen Ahmet Güntan, ilk kitabı seksenli yıllarda çıksa da "80 Kuşağı"nın şairi değildir; o, kuşaksız bir şairdir. Şiir dünyasında "Beyaz Peugeot"nun şairi olarak sevilir. Az yazıp yazmadığını bilmiyorum ama az şiir yayınladığı kesin. Her sene bir kitap yayınlayan, her ay dergilerde mutlaka imzasının olması gerektiğini düşünen şairleri gördükçe de onun bu tavrına hak vermemek elde değil. Bence Ahmet Güntan, şiiri şiir olarak seviyor ve onun bir kaynağının da kendisi olduğunu iyi biliyor:

"Çölde bir sesin kaynağı gibiyim
Çölde bir sesin kaynağı gibi değilim

Kaynağın kendisiyim çölde"

Ama bu ülkede, anlamak ve bilmek, üstelik üretmek, pek de öyle önem taşıyan bir şey değil. Bilim ve sanat gibi, felsefenin de hiçbir kıymet-i hakikiyesi yok. O nedenle okuru zorlayan değil de kolaya alıştıran ürünler daha bir değerli olabiliyor, hatta, gerçekler başka olsa bile o an duyulmak istenen şeyler önemseniyor. Rüyalar âlemindeyiz sanki, zamansız ve tarihsiz bir coğrafyada yaşıyoruz ve bize verilen her şey doğru ve güzel; onların ötesinde başka bir şey yok! Durum böyle olsa da, şairlik bu ya, sormadan edemiyor Ahmet Güntan:

"Güneşin altında radyo dinleyen çocuk
Sen bu dünyaya mı aitsin

Hayatın nasıl olduğu değil kimlerle olduğu
önemli dersin
Göğe ara sıra başını kaldır bak öyleyse
Kendine ait bir yıldız bulabilir misin"

Uluslara bölünmüş insanlığın sürekli mülk edinme derdiyle uğraştığı, uğraştırıldığı bir dünyada, "Dedim" narsistliği, "Dedi" kolaycılığı ve "Diyor" pasifliği ile korkunç bir anlamsızlık kaosu içinde çırpınan bu gezegenin yaşayanları için belki de en kolay kurtuluş çaresi "Uyku", ve kurulabiliyor, görülebiliyorsa "düş". İşte Ahmet Güntan da *Romeo ve Romeo* isimli yeni şiir kitabında uyku saatinden başlayıp, ninni sürecinden geçip uykuya ve düşe varıp uyanma saatini çaldırıyor. Kitapda toplam beş şiir var. "Aaa ne kadar az" diyebilirsiniz ama okuyunca o beş şiirin en az on beş şiir daha ürettiğini göreceksiniz. Sözcüklerin ve fiillerin nasıl olup da aynı şiirin içinde bu kadar çok kılığa girip çıkabildiğinin serüvenini ilk başta biraz zorlanarak, ama sonra oldukça keyif alarak izleyeceksiniz:

"Uyurken uyanmamı bekleyebilirsin, vereceği benim,
Uykundan uyanmayı beklerken, seni,
Uykuda görüyorum, uyanmanı beklerken, beni."

Dünyayı deli gibi anlamak isteyen bir şairin, "Tekrarın tekrarı"nı anımsatmak istemesi belki de bu kitap; durmayanın durmasını, her şeye baştan başlanılmasını arzuladığı bir feryat; yaşamı aynı nakaratla sürdürenlerin içinde bir çırpınış:

"Benimle uyu, sen
uykuda ayrılıyorsun, benden,
uykuda unutuyorum, ben,
ayrılan benim, senden.

Uyuyan ayrılır, ayrılan uyuyor,
uykudaki hedefi, beni,
uyutacağım, ben,
bende, tekrar edeni."

Lale Müldür'le birlikte çıkardıkları "Voyıcır 2"deki "Nezle" kompartımanından sonra şimdi de "uyku" gezegeninde dolaşıyor Güntan; sözcüklerle oynayan "Sonbaharın sahibi" hüviyetiyle. İkibinli yıllara "tık" diye girerken, "adalet"i laser ışınlarıyla gökyüzüne manşet yapmak istiyor; birilerinin onu olduğu gibi sevmesini istediği gibi.

FERGUN ÖZELLİ

Jean Yvane, 1968 Nisan ayında Paris'te tamamladığı romanı "Sürgünde Bir Kovboy"a bu satırlarla başlıyor. Romanı Mehmet Keskinoğlu dilimize çevirmiş ve 1975'de Yankı Yayınları 160 sayfa halinde okurlarımıza sunmuş. (Jean Yvane hakkında bilgisi olan varsa, beni de unutmasın! Kitabın ne girişinde ne de arka kapağında bilgilendirici tek satır var.)

Kısrağı Lola'dan başka kimseyle ahbaplık etmeyen "kovboy" Sammy Galloway, tam anlamıyla bir ödlektir. Sydney Boone ise, Sammy'nin üç bacısını boğazlamadan önce "kirleten", ardından ikiz kardeşleri Willy ve Johnny'i temizleyen, bununla da yetinmeyip son olarak Bill'i mıhlayan, cesedin yanına da cenaze masrafını bırakan azgın ve eli açık bir haydut... Zavallı Sammy ise "Biz Galloway'ler kötü insanlar değilizdir. Etliye sütlüye karışmayız. Oysa Boone durup dururken..." diye mırıldanır ve intikam almayı aklından bile geçirmez. Ancak Şerif, onun "Töbe, öç almak ne demek. Ben sevmem öyle şeyleri. Zordan nefret ederim. Herkesi severim. Lola'nın ve benim kime olursa olsun hıncımız yok" sözlerine rağmen silahı eline tutuşturur ve Kaplumbağalar Çölü'ne doğru kaçan Boone'un ardına düşmeye ikna eder. "Git, gebert onu".

Kosskoca bir çöl, çıldırtıcı bir güneş...

Yvane tipik bir anti-wastern olan romanının son satırını şöyle yazmış: "Su içmeden ölmenin hüzün verici bir şey olduğunu düşündü."

Kim olduğunu tahmin edin bakalım...

SOSYALİZM, AŞK VE HUKUK/ *İsmet Kemal Karadayı/ Gerçek Sanat Yayınları*
Kitap, İsmet Kemal Karadayı'nın hukuk, eğitim, sanat ve politika üzerine görüşlerini içeren deneme ve incelemelerden oluşuyor. Daha önce çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanan bu deneme ve incelemeler, yazarın on sekizinci kitabını oluşturmuş. Sanatın toplum ve sınıfla ilişkili olduğuna inanan yazar, *Sosyalizm, Aşk ve Hukuk* adlı kitabında da insancıl bir sanattan yana tavrını ortaya koyuyor. Kitapla aynı başlığı taşıyan yazısında Karadayı şöyle diyor: "*Evet. Her zaman 'aşk' ağırlık kazanıyor. Neden? İnsan, toplum, hukuk ondan çıkmıştır, o yüzden. Yüzeyseli bıraktığımızda, biz, savaş ve barışın, güncel savaşımların doğrucusunun 'aşk' olduğunu da görürüz.*"

AFRİKA'DA FELSEFE-AFRİKA FELSEFESİ/ *Heinz Kimmerle/ Çev: Mustafa Tüzel/ Kabalcı Yayınevi*
Konusunda, Türkçe'de yayımlanan ilk kitap olan *Afrika Felsefesi*, bu kıtanın felsefesini geçmişiyle, bugün ve geleceğiyle ortaya koyuyor. Halen kültürlerarası felsefe üzerine çalışmalarını sürdüren kitabın yazarı, Heinz Kimmerle, önsözde şunları söylüyor: *Burada yapılmaya çalışılan 'yaklaşımlar', her şeyden önce, Afrikalı filozofların sözlerini duyulabilir kılma işlevini görüyorlar. (...) Sık sık söylenen, ama benim Nietzsche'nin Avrupa'daki duruma ilişkin ünlü tanısının dar anlamından ayırmak istediğim şey doğrudur: "Afrika'nın tanrıları hâlâ yaşıyor!"*

ELEŞTİREL OKUMA/ *Emin Özdemir/ Ümit Yayıncılık*
Emin Özdemir, bu kitabı "okuryazarlıktan okurluğa giden yolu göstermek için" hazırlamış. Türkçe ve dil konusundaki çalışmalarıyla tanıdığımız Özdemir, *Eleştirel Okuma*'da, okurun metinle ilişki kurmasının kimi inceliklerini –tabii en başta kendi kitabını keyifle okutabilmesiyle– gösteriyor. Kitap, okuma alışkanlığı edinmek isteyenler için bir başvuru kaynağı niteliğinde.

ÇÜRÜME/ *Erbil Tuşalp/ Papirüs Yayınları*
Gazeteci-yazar Erbil Tuşalp, Türkiye'nin yakın tarihine bir kez daha tanıklık ediyor. İz bırakan pek çok toplumsal olayın analizini okurla söyleşir gibi yapan Tuşalp, yaşamın her alanına sızan çürümenin keskin kokusunu duyumsatıyor. "(...) *Olamaz diyorsun. Ben de günlerce olamaz diye başımı duvarlara vurdum. Kılları bile kıpırdamadı. Susarak öldürmek konusunda çok ustaydılar. Suskunluklarını büyük bir keyifle sürdürüyorlardı.*"

TROYA'DA ÖLÜM VARDI/ *Bilge Karasu/ Metis Yayınları*
Yakın bir zamanda yitirdiğimiz Bilge Karasu'nun bu kitabı, 1952-57 yılları arasında yazdığı 13 öyküsünü kapsıyor. *Troya'da Ölüm Vardı*, Karasu'nun ilk öykülerini içeriyor. Bu anlamda, usta yazarın, öykücülüğünün ilk durağını görmek isteyenler için önemli bir kitap. "(...) *Değdiğini eriten sıvılar gibi çıktı yolumuza. Rahattık, rahat değildik belki ama o kandırıcı rahatlığımıza inanmanın rahatlığı içinde kaygısızdık. Küçük kaygılarım, kıskançlıklarım ördek tüylerinin üzerinde yuvarlanan boncuk boncuk duru sulardan farksız, süzülüp duruyordu üzerinde.*"

KONSOLOS YARDIMCISI/ *Marguerite Duras/ Can Yayınları*
Marguerite Duras, *Konsolos Yardımcısı*'nı, acıyı ve ölümü yok etmek için aynalara ateş eden Lahor Konsolos Yardımcısı; hamile kaldığı için evden kovulan, Çinhindi'nden Hindistan'a yaya gelen, Ving Long dilencisi bir kız; başka romanlarında da karşımıza çıkan Anne-Marie Stretter gibi kişiliklerin çevresinde kuruyor. Duras'ya özgü kurgu ustalığı ve mitos gibi yaşanan gerçeklik bu romanda da görülebiliyor.

MEDYA ÇAĞINDA DÜŞÜNCE/ *Oktay Taftalı/ Era Yayıncılık*
Şair Oktay Taftalı, bu deneme kitabında, küreselleşme, medyatik yönlendirme ve yanılsamalar üzerinde duruyor. Taftalı, düşüncenin, 'saf aklın' ve sezgi bilgisinin önündeki en büyük engelin medyatik manüplasyon ve onun yarattığı yanılsamalar olduğunu söylüyor. "(...) *Sistemin yanlışlarını, haksızlıklarını ve sömürüye dayalı yapısını, bu yanılsamalar boşa çıkarılmadığı sürece tasfiye etmek olanaksızdır.*" *Medya Çağında Düşünce*, Oktay Taftalı'nın ikinci deneme kitabı.

KİMLİK VE FARKLILIK/ *William E. Connolly/ Çev: Fermâ Lekesizalın/ Ayrıntı Yayınları*
Amerika'nın önde gelen siyaset bilimcilerinden biri olan Connolly'nin bu kitabının alt başlığı: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri. Bizi kendilerine çağıran her düzeyde kimliklerin kuşatması altında olduğumuz şimdiki zamanda, Connolly, kimliklerin oluşum sürecini ve çağrıların niteliğini araştırıyor. Okuru, kimlik/ özgürlük, etik/ siyaset ilişkileri üzerine düşünmeye çağıran kitap, öteki'ne özen gösteren ve hayatın zenginliğine saygı duyan bir etik öneriyor. Kitap, kimliğine belli bir mesafe ve ironiyle bakmak isteyenler için.

BEKTAŞİ DEDİKLERİ/ *Metin Eloğlu-Oğuz Tansel/ Adam Yayınları*
Abidin Dino'nun desenlerinin yer aldığı kitabın önsözünde Pertev Naili Boratav şöyle diyor: "Dinle dünya işlerini karıştıranların, Tanrı'nın işine sık sık karışanların, onunla insan arasına girerek, hem onu, hem de insanı taciz edenlerin Bektaşi'den alacağı pek çok ders var. Ve Bektaşi, günümüzde de, düşünce özgürlüğüne susamış ve türlü bağnazlıkların baskısından bunalmış olanlara, tatlı hikâyelerinin gerisinden gülümser ve iyimser yüzüyle seslenmektedir." Oğuz Tansel ve Metin Eloğlu, Bektaşi fıkralarını şiirleştirerek sunmuşlar okura.

PORT SUDAN/ *Olivier Rolin/ Çev: Elif Göktepe/ Özgür Yayınları*
Port Sudan, Kızıldeniz'le Fransa arasında, zigzaglı bir eksende gelişen bir roman. Roman, kışsız Doğunun bunaltıcı havası, gemi enkazları, ölüm, kitaplar, liman gibi birçok nesne ve kavramın toplamından gerilimli bir atmosfer çıkarıyor. "(...) *İplerindeki karanlık boşlukta, yankıların düzensiz artışı yüzünden dağılan şiddetli bir gürültü duyuluyordu: O zaman yazmak, kaosun bu katışıksız uğultusunu orkestralama çabası oluyordu. Gökyüzünün sessiz görkemi altında, sarnıçların gürlemesini, okyanusun mağaralardaki uğultusunu, zindanlarda boğazlanan hayvanların çığlıklarını barındırıyorduk. (...) Yazmak, hayhuyla sonsuz sessizlik arasında beste yapmaktı.*"

PASLANMAZ ÇELİK SIÇAN/ *Harry Harrison/ Çev: Metin Çetin/ Ayrıntı Yayınları*
Kitap, kendisiyle aynı adı taşıyan ve bilimkurgu türünün en uzun ömürlü dizilerinden biri olan *Paslanmaz Çelik Sıçan* dizisinin ilki. Kitabın yazarı, Harrison, bilimkurgu yazarlığı yanında önde gelen bilimkurgu antoloğu ve polisiye roman yazarı. Yazar, bu kitapta, geleceğin dünyasında robotlardan kaçan bir suçluyu anlatıyor. Kahramanın başına romanın ortalarında şöyle bir şey geliyor: "(...) *Sonra, tam kavrayışımın ve umutsuzluğumun en üst noktaya vardığını hissettiği anda tetiği çekti. Bir kez değil, defalarca. Göğsümü delip geçerek tam kalbime saplanan dört kurşun. Tam alnımın ortasına da son bir tane daha.*"

SAVAŞÇININ EVİ/ *Louis Gardel/ Çev: İnci Kaplan/ Can Yayınları*
Louis Gardel, TÜYAP Kitap Fuarı'nda (Kasım, 1995), 'Edebiyat ve Sinema' konulu panelin (Varlık, Aralık '95) konuşmacılarından biriydi. *Savaşçının Evi*, roman ve senaryo yazarı Gardel'in dilimizdeki ilk kitabı. Tam bir aşk ve serüven romanı olan *Savaşçının Evi*'nde Gardel, yakışıklı, yiğit, haksever, insancıl bir 'Robin Hood'vari kahramanı, 19. yüzyıl sonunda emperyalizmin Fas'ı sömürgeleştirmeye karar verdiği yakın zamanlara taşıyor. Okur, serüven coşkusuyla yüksek nitelikli metnin keyfini bir arada yaşıyor.

YANLIŞ ADIM/ *Michel Rio/ Çev: Aykut Derman/ Özgür Yayınları*
Özgünlüğü dolayısıyla eleştirmenlerin "sınıflandırılamaz" olarak nitelediği yapıtların yaratıcısı Michel Rio'nun *Yanlış Adım*'ı roman kahramanının Marc Bloch'un *Tarihe Övgü* ya da *Tarihçilik Mesleği* kitabını okumasıyla başlıyor. Yine okumayla biten romanda Rio, felsefe ve tarihin girilmedik alanlarına girip, onların kurguyla ilişkilerini sorguluyor. Romanın her sayfası okuyanın içine işleyen koyu bir yabancılıkla dolu.

AH KADINLAR/ *Hilmi Yavuz/ Parantez Yayınları*
Ah Kadınlar, Hilmi Yavuz'un Esquire dergisine aynı başlık adı altında yazdığı yazılardan oluşuyor. Yayınlandıklarında ilgi ve tepkiyle karşılanan yazılar, Yavuz'un kadın düşmanlığıyla suçlanmasına bile neden olmuştu. Ancak Hilmi Yavuz, *Ah Kadınlar*'ın ne gizliden gizliye yerilmeyi ne de açıktan açığa övülmeyi hak etmiş yazılar olmadığını söylüyor. Kesin olan, Yavuz'un ironik yaklaşımının kadın ya da erkek, her okura eğlenceli bir okuma vaat ettiği! Bu nedenle, "Kadından Şair Olur mu?", "Dr. Frankestein'ın "canavar"ı erkek düşmanlığını mı simgeliyor?" gibi yazı başlıkları sakın sizi önyargılı davranmaya sürüklemesin!

İLETİŞİM SÖZLÜĞÜ/ *Erol Mutlu/ Ark Yayınevi*
İletişim Sözlüğü'nün ikinci basımını yapması, iletişimle kavramsal düzeyde ilgilenenlerin sayısının çoğaldığını gösteriyor. İlkinden daha çok terimi daha kapsamlı sunan ve her türden okur katkısına açık olan *İletişim Sözlüğü*, hayatımızın her anı ve alanını kuşatan iletişim sorununu açımlamayı hedefliyor. Sözlüğü karıştırınca, ilgi ve uğraş alanınız ne olursa olsun, başvurmanızı gerektirecek çok nedeniniz olabileceğini görüyorsunuz.

İMGENİN HALLERİ/ *Orhan Koçak/ Metis Yayınları*
İmgenin Halleri, Mithat Şen'in Resmine Doğru Üç Deneme'de Orhan Koçak, Mithat Şen'in 'figür'lerini okuyor. Bu ayrıksı girişimin ilk iki denemesi Defter ve Sanat Dünyamız dergilerinde yayınlanmış. Şen'in 'bilmecemsi figürleri' aracılığıyla Koçak, modern sanat, psikanaliz ve tarihe ilişkin sorular soruyor, çözümlemelerde bulunup bir yoruma gitmeye çalışıyor. Şen'in kitapta yer alan resimleri, Koçak'ın Sunuş'ta belirttiği gibi, eleştirmen aracılığıyla kendi serüvenini ve biçim yasasını bir kez daha sergiliyor.

RÜZGÂRA KARŞI/ *Ömer Madra/ Yapı Kredi Yayınları*
Ömer Madra kimdir? sorusunun yanıtları için abece'nin pek çok harfine gerek duyulacaktır. Öğretim üyesidir, gazeteci, ansiklopedici, editör, editör yardımcısı, yayın yönetmeni, deneme yazarı, makale yazarı, roman yazarı (bir romanla), hikâyeci (bir hikâyeyle), çevirmen, (rüşeym) anarko-sendikalist, anarşist, son zamanlarda radyocu, vs. *Rüzgâra Karşı* adlı deneme kitabı, bir başka 68'li olan Madra'nın dünyaya ve Türkiye'ye renkli, incelikli, kışkırtıcı bir mizahla bakışının ürünü. "(...) *Bizim okulda 'Hal ve Gidiş' notu* pekiyi'*den* orta'*ya indirilen başka bir çocuk olmadığına kesinlikle eminim.*"

FERDYDURKE/ *Witold Gombrowicz/ Çev: Yaşar Avunç/ Ayrıntı Yayınları*
Ferdydurke, Gombrowicz'e uluslararası ün kazandıran roman. *Atlantik Ötesi, Pornografi, Kosmos* adlı romanlarıyla tanıdığımız avangard yazar Gombrowicz'in bu romanı, grotesk ve gerçeküstücü üslubuyla öne çıkıyor. Modern gündelik hayatın en 'mahrem' mekânları olan yatak odalarına ve tuvaletlere dev büyüteçlerle dalan, derin psikolojik ve felsefi göndermeler içeren bu yapıt, modern şehir ve kır hayatını deşerek, karanlık kokulu varoluşun temelindeki esareti gösteriyor. Gombrowicz'in *Ferdydurke*'deki temel savı: *Hepimiz başkalarına göre yaşıyoruz!*

BİOENERJETİK PSİKOTERAPİ/ *Doç. Dr. Günseli Peker/ Era Yayıncılık*
Kitabın alt başlığı: İnsan Varlığının ve Özbilinç Gelişiminin Bilimsel Analizi. Önsöz'de Günseli Peker, yeni ve geliştirilmiş psikoterapi yöntemleri arasında, Bioenerjetik psikoterapinin insan varlığına yaklaşımındaki başarılı sonuçlara dikkat çekiyor. Peker, bu yöntemin, insanın öz varlığını yaşama, sevgiye, yaratıcılığa açmasını; kişilik güçleri, zekâ ve yeteneklerini etkin biçimde kullanmasını; duygularını özgün, doğal ve estetik biçimde ifade etmesini sağladığını söylüyor. Klinik uygulamalarla zenginleşen kitap, konuyla ilgilenenler kadar, sağlıklı bir varlık bilinci edinmek isteyen, bedeniyle kültür nesneleri arasında bir uyumsuzluk yaşayan herkese sesleniyor.

BÜTÜN ŞİİRLERDEN SEÇMELER/ *Georg Trakl/ Çev: Ahmet Cemal/ Kavram Yayınları*
Çevirmen Ahmet Cemal, Avusturyalı şair Trakl'ın, düşünceleri ve şiiriyle hep "içinde insana yer bulunmayan" bir dünyanın, bütünüyle yozlaşmış bir burjuva düzeninin tanıklığını ve acımasız eleştirmenliğini yaptığını söylüyor. Baudelaire, Rimbaud ve Verlaine'in sembolizmleriyle ilişki kurduktan sonra, Trakl, ilk dönem dışavurumculuğun şiirdeki önderleri arasında yerini almış: "*Çünkü sabreden, taşlaşmış bir eşikte,/ Hep daha bir aydınlık uyanır kapkara delilik anılarından/ Ve ona engin bir kucak gibi açılır sonbaharın serin maviliği,/ bir mevsimin parıltılı sonu...*"

GECE BİTMEDİ/ *Muzaffer Buyrukçu/ Cem Yayınevi*
Muzaffer Buyrukçu, *Gece Bitmedi* romanında bir yılbaşını evlerinde televizyon izleyerek geçirmeye karar veren genç bir karı kocanın her an değişen, her an yenilenen ve yoğunlaşan duygu dünyalarına eğiliyor. Bugüne kadar yirmi beşe yakın kitabı yayımlanan Buyrukçu, bu romanında coşkun imgeler, şaşırtıcı saptama ve gözlemlerle yüklü düşsel bir anlatı örneği sunuyor.

SORGULAYAN DENEMELER/ *Bertrand Russell/ Çev. Nermin Arık/ Tübitak Yayınları*
Düşünce özgürlüğü lehindeki temel sav, bütün inançlarımızın kuşku götürür olmasıdır. Bu sözler, yirminci yüzyılın en önemli düşünürlerinden Russell'ın, *Sorgulayan Denemeler*'de ele aldığı konuları nasıl irdelediği hakkında bir ipucu verebilir. Bilimden Budizm'e uzanan geniş bir yelpaze içinde Russell, yirminci yüzyılın önyargılarını, olgu ve olaylar karşısında aldığı tavrı sorguluyor. Bu denemelerde Russell, birey olarak rolünün sormak, sorgulamak ve tartışmak olduğunu söylüyor.

BİLİMDEN YANA/ *Asım Bezirci/ Evrensel Kültür Kitaplığı*
Bir süre önce yitirdiğimiz Asım Bezirci'nin *Bilimden Yana* adlı eleştiri kitabı, onun eleştiri yöntemlerinin bir uygulaması niteliğinde. Üç bölümden oluşan kitap, toplumcu eleştirmenin, edebiyattaki yanlışlara, eksikliklere saldırırken öldürücü değil sersemletici vuruşlarda bulunması gerektiğini söylüyor. Kitaba önsöz yazan, Hasan İzzettin Dinamo, Bezirci'nin gerek Montaigne, gerekse Ataç'tan farkının halktan yana yeni bir dünya görüşünün bilime yaslanan açık, duru, yalın, gerçekçi bir dille konuşması olduğunu belirtiyor.

İNSAN, YAZAR, KİTAP/ *Ahmet Oktay/ Ark Yayın*
Şair ve eleştirmen Ahmet Oktay, kitabın Sunuş'unda şöyle diyor: "(...) *İnsan, yazar, kitap hem ilgi alanlarımı koyuyor ortaya, hem de onlardan farklı olarak, benim evrim yolumu sergiliyor. Dünya görüşüm değişmedi elbet. Ama, hem yazar-insan olarak hem de insan-yazar olarak, dünya gibi ben de şu ya da bu ölçüde değişiyorum zaman içinde. Daha doğrusu çeşitleniyorum. Bu kitap, okura çeşitlenmemi zamandizinsel bağlamda gösterebilecek sanırım.*" Kitabın bölümleri: Yazın, Sanat, Kültür; Yazarlar, Kitaplar; Tartışarak, Konuşarak; Ölüm Gezmeye Çıkınca.

nisan 1996

varlık
kitap eki

sayı: 47

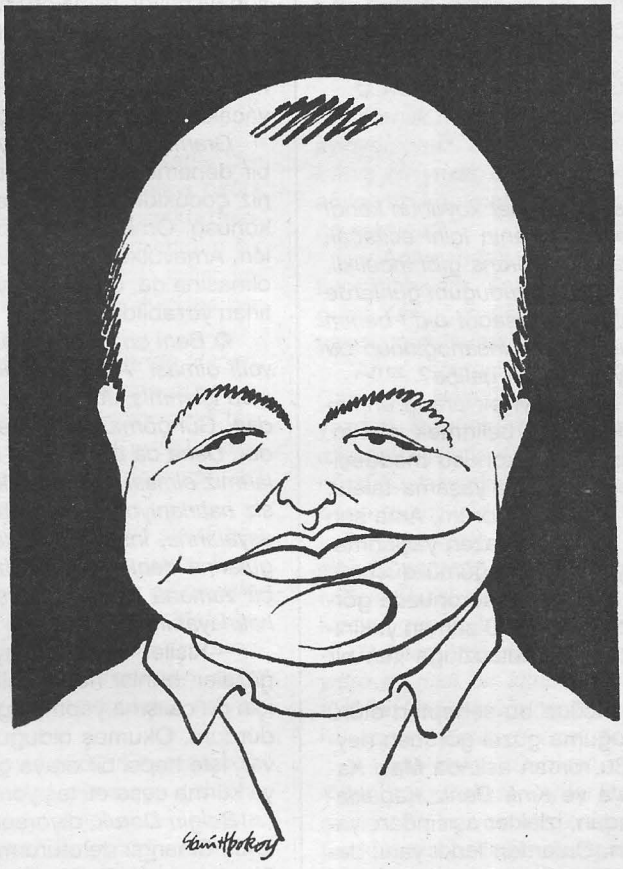

SELİM İLERİ
Gramofon Hâlâ Çalıyor

SELİM İLERİ:

Yaşadığımız günleri, siyasadan entelektüel hayata, şaşırtıcı bir bencilliğin, ben-bencilliğin esiri olmuş görüyorum. *Gramofon Hâlâ Çalıyor*'u, sanırım bütün iddiaların dışında kalmak arzusuyla yazdım. Naifliği oradan gelse gerek.

Gramofon Hâlâ Çalıyor-Cahide/Yapı Kredi Yayınları

✪ *Sizin de dediğiniz gibi, kitap, artık "her koyunun kendi bacağından asıldığı" maddeci çağa, insanın içini acıtacak kadar aykır ve naif kalıyor. Adeta bir reverans gibi incelikli. Bir dinlenme anı gibi huzur dolu. Kitabı okuduğum günlerde "Postacı" filmini de seyretmiştim. İyi bir tesadüf oldu benim için ve şunu düşündüm: Ne olursa olsun insanoğlunun bu aykırılıklara ve naifliklere hep ihtiyacı olacak galiba?*

– *Gramofon Hâlâ Çalıyor*'la *Postacı*'yı bir arada anmanız beni çok mutlu kıldı; öncelikle bunu belirtmek isterim. Gelelim çağımızın sağırduyarlığına: Söz konusu maddecilik, kişisel çıkarcılık, işte herkesin bencilce yaşama talebi, bütün dünya ve çağ için geçerli mi, bilemiyorum. Ama son yirmi yılın Türkiyesi böyle çehre sunuyor. Bazen yaşlanmaya koyulduğumu, o yüzden böyle düşündüğümü düşünüyorum. Ne var ki, aynı endişeyi şimdi sizin sorunuzda görmekteyim. Başkalarından da işittiğim oldu. O zaman yakınılacak bir şeyler, iyi gitmeyen, bizleri umutsuzluğa iten bir şeyler var...

Gramofon Hâlâ Çalıyor'u bir ölçüde bu sebepten ötürü yazdım. Geçmişte bana, çocukluğuma güzel görünen neydi; bunu yanıtlamaya çalıştım. Bu roman aslında *Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın*'a ve *Kırık Deniz Kabukları*'na eklemlenebilir. Kişiler açısından, izlekler açısından, yazarın tutumu, seçimleri açısından. Onlardan farklı yanı, daha güzel geçtiğine inanılmış birtakım yaşantıları dile getirmek istemesi.

Yaşadığımız günleri, siyasadan entelektüel hayata, şaşırtıcı bir bencilliğin, ben-bencilliğin esiri olmuş görüyorum. Siyasetin böylesinden duyduğum tiksintiyi, yazık ki, okuryazarlığın böylesinden de duyuyorum. *Gramofon Hâlâ Çalıyor*'u, sanırım bütün iddiaların dışında kalmak arzusuyla yazdım. Naifliği oradan gelse gerek.

✪ *Roman, farklı bir kurguyla yazılmış. Birbirinden kopuk görünen anı demetleri sonunda bir bütün oluşturuyor ve kitabın içinde ilerlerken anılarınızdaki bazı kişiler –ki bunlar yaşamış kişiler– roman kahramanına dönüşüyor. Ya da sivriliyorlar. Muharrir Cemil Şevki gibi, Solmaz Hanım gibi, Alafranga Selma Hanım gibi. Ama bunlar romandan çok sizin çocukluğunuzun kahramanları olarak kalıyorlar ne dersiniz? Bir anı-roman diyebilir miyiz romana?*

– Kurgu, teknik, yazış biçimi, ne dersek diyelim, bu yol, benim için *Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın*'da başladı. Bölmek, parçalamak, sonra yeniden birleştirmeye çalışmak. Yırttığımız kâğıdın parçalarını yapıştırmak gibi bir şey. Romanın alışılagelmiş çizgisine belki pek oturmuyor ama yansılamak istediğim dünyayı bence en iyi biçimde ancak bu yolla ifade etmek mümkün.

Kişilere gelince; hem haklısınız, hem de değilsiniz; elbette gerçeklikten yola çıktım, elbette bazılarını tanımıştım, ama her biri romana özgü kimlikler edinmek zorunda, durumundaydılar. Kimileri ise yalnızca belleğimde yaşamıştı, gerçeklikte yoktular. Sözgelimi *Kontes Françeska Bertini* yoktu, muharrir *Cemil Şevket* –reel bir iki kişiden yola çıksam bile– çocukluğumun Cihangir'inde hiç yaşamamıştır, *Alafranga Selma Hanım*'ın âşık olduğu genç adam bir deniz subayı mıydı, bilmiyorum, hatırlamıyorum. Kişiler, öyle sanıyorum ki, yazdıkça kendi öykülerini anlatmaya koyuldular. Hem, onları büsbütün tüketmedim; *Solmaz Hanım* da, muharrir Cemil Şevket de bir başka romanda varlıklarını koruyacaklar, yazmaya çalışıyorum.

Gramofon Hâlâ Çalıyor, bence, anılardan esinlenilmiş bir deneme-roman. Bununla birlikte, eklemek gerekir, yalnız çocukluk anılarım da değil, başka birçok kaynak söz konusu. Örnekse, romanın başlangıcındaki *Yedigün* dergileri, Arnavutköy'de oturan *Ferit Amcamızın* evinde vardı var olmasına da, onları ben yıllar sonra sahaftan edinince o satırları yazabildim...

✪ *Beni en çok şaşırtan açıkçası hafızanızın bu denli kuvvetli olması. Anılarınızdaki ve geçmişinizdeki ayrıntılar ince ince işlenmiş, Jüpondan, komparsita'ya, çikolata yaldızlarından, Güngörmüşler'e, Belgin Doruk'tan, beyoğlu taşına kadar. Daha da ilginç olanı bu hatıraların biraz da bizim hatıralarımız olması. Geçmişteki bu ayrıntılar o kadar iyi ve eksiksiz hatırlanıyor ki birçoğumuzun İstanbul'una, mekânlarına, eşyalarına, insanlarına, kahramanlarına, imgelerine ve duygularına denk geliyor. Bize de geçmişimizi hatırlatıyor. Yitik bir zamana karışıp gitmiş bu hikâyeleri nasıl bu kadar net hatırlayabildiniz?*

– Kişiler, eşyalar, olaylar, giysiler, yiyecekler, evler, mağazalar, bunlar hepsi belleğimde puslu duruyordu. Bazıları için ön çalışma yapmak gerekti. Bazılarını bütün bütüne uydurdum. Okumuş olduğum nice kitaptan çıkardığım notlar var. İşte hepsi bir araya gelince kâğıt üstünde yeni bir dünya kurma cesareti taşıyorsunuz.

Belgin Doruk, diyorsunuz. Belgin Doruk'un annesi o yıllarda Cihangir'de otururmuş. Komşularımız öyle söylerlerdi. Bir defasında Belgin Hanım'ın beyaz bir otomobille –bu 'beyaz otomobil' komşularımızın ısrarla vurguladığı bir şeydi– Kumrulu Yokuş Sokağı'na gelip gittiğini işitmiştim. Çok uzun yıllar sonra Belgin Hanım'la tanıştım, birçok kez görüştüm, artık *Küçükhanımefendi* yılları değildi. Onun yalnızlığı ve hayattan adeta uzaklaşmış, çekilmiş olması da benimle birlikte yaşamıştır. Sonra, iş, *Gramofon*'u yazmaya gelince, hepsi birden üşüştü ve ben de o bölümü yazmaya çabaladım.

Bunlar okura yakın gelecek mi, ona bir şeyler fısıldayacak mı? Elbette düşünmem gerekirdi. Ama itiraf edeyim ki, düşünmedim. yazdıklarımın coşkusuna kapıldım. Tüketim ve israf ekonomilerinin belirlediği yaşama biçimlerinde bu soydan ayrıntılarla didişmek, belki de okurun yaygın bek-

lentisine ters düşüyor. Biliyorsunuz, eski romanlarım ölçüsünde okurda karşılık bulamıyorum. Yazdıklarım az okunuyor. Dar bir okur kitlesine ses yöneltebiliyorum artık. Asla şikâyetçi değilim, yanlış anlaşılmasın. Çünkü o çikolata yaldızları, o hulahup çemberleri, o kırk beşlik plaklar ve saire bence yazıya geçirilmeliydi, bir dönemin yaşama biçimini simgeliyor onlar. Bugünün insanına ses yöneltemeyişleri, sanırım onların ve onları yazmaya uğraşan kişinin sorunu değildir.

"O hikâyeleri" net hatırlayabildim mi? Roman yayınlandıktan sonra bile hatırladığım daha pek çok ayrıntı söz konusu. Onları yazamamış olmak beni üzüyor. Tutanakçılıkta yetkinliğe erişmek çok zor. İlle hepsini yazmak isteğine gelince, onun da bir öyküsü var. Büyük şairimiz *Behçet Necatigil* radyo oyunlarını derlediği bir kitabının ilk sayfasına şu ithafı yazmıştı: "Selim İleri'ye / her yaşantı bir yazıya yansısaydı." Tarih, 1970. İşte bir yirmi beş yıldır, yazarlık amacı konusunda, bu sözle, bu özlemle yaşamış olmalıyım.

✪ *Romandaki küçük çocuk –ki, o sizsiniz, saklamıyorsunuz zaten– çikolata kutusunun kırmızı kurdelesini hep yanında taşımak istiyor. Onu çok seviyor. Annesi ona "seninle alay ederler" diyor. Kırmızı kurdelenizi ne yaptınız?*

– Romandaki küçük çocuk, evet, olabildiğim kadar benim. Çikolata kutusunun kırmızı kurdelesi, kurdeleyi okula götürmeye kalkışım, bunlar da yaşanmıştır. Kırmızı kurdeleye sonra ne oldu, hatırlayamıyorum. Yalnız ayırt ettiğim bir şey var: Çok daha küçük yaşta bile renkli, parlak, ışıltılı, yıldızlı şeylere tutkundum. Herhalde külrengi bir dünyayı bezemek istiyordum.

Romanda andığım, annemin babaannesi *Feride Hanım*, bize gelmişti. Üç yaşımda var yoktum. Babaanne düşmüş, belindeki kuşağa iliştirilmiş tığ işi keseden birkaç renkli taş, kıymetli taş yere saçılmıştı. O küçücük, fakat ışıltılı, yıldızlı taşların saçılışını bütün hayatım boyunca bir rüya sahnesi gibi gözümün önüne getirip durdum.

✪ *Sizin kitapta okuyucuya sorduğunuz soruyu şimdi ben size sormak istiyorum. Ne oldu da, içli satırların yerini bambaşka özlemler, istekler, hırslar, birbirinin hakkını çiğneyişler aldı? Daha düne kadar "Ölmüş Bir Kadının Evrakı Metrukesi"ne ağlamış hanımların, hatta beylerin çocukları, şimdi neden bir hırs dünyasında kazanmayı, yalnız kazanmayı, daha çok kazanmayı, yalnız kendileri için kazanmayı talep ediyorlar?*

– *Gramofon Hâlâ Çalıyor, 27 Mayıs 1960*'ın hemen sonrasında noktalanıyor. O günlere tekrar dönmeye çalışıyorum şimdilerde, bu romanın ardılı sayılabilecek bir kitapta. O günler büyük coşkularla kutlanmıştı. Türkiye'nin daha aydınlık, daha ileri ve daha uygar bir geleceğe yol aldığı sanılmıştı. Bu sanıda bugün de dayatanlar var. Ben onlardan değilim. Halkın seçiminden kopuk siyasal dönüştürmelerin, ülküleri ne olursa olsun, topluma yarar getirmediği kanısındayım.

27 Mayıs bu dönüştürümlerin Cumhuriyet tarihimizdeki ilk örneğidir. Bakın, romanda bir de *Altı Yedi Eylül Olayları*'na değinilmiştir. Onda da yüzyıllar boyu birlikte yaşamış farklı kültürlerin nasıl zorbaca çözüldüğü anlatılmak istenmiştir. *Demokrat Parti* rüzgâr ektiği için fırtına biçmek zorunda kaldı. Ama o büyük fırtına Türkiye'nin bütünü üstünde esip duracaktı artık. Toplumun ve bireyin gerçekten bir uygarlık düzeyine erişebilmesi zamanı, düzenin müdahalesiz işlerlik kazanabilmesini gereksiniyor. Birey, toplumsal düzene güvenebildiği ölçüde, bireysel yetilerinde insana yaraşır nitelikler edinebilir.

Türkiye bu türden sorunlarda yaklaşık kırk yıldır çok acı maceralardan geçiyor. Çok geniş yelpazesiyle kültürün –elbette geçmişin kültürel birikimleriyle bir arada– soluk alamadığı bir toplumda bireysel vicdan da varlık gösteremiyor. Geçmişin anlayışında günah-sevap Tanrı kulu kişiyi eğitebiliyordu herhalde. Çağdaş edebiyatımızın çok önemli, değeri uçsuz bucaksız bir şairi ve hikâyecisi olduğuna inandığım *Ziya Osman Saba*, günah ve sevaptan bireysel vicdana geçişin hemen hemen tek sözcüsüdür. Onun eserini okuduğumuzda nerede kaybetmeye koyulduğumuz büyük ölçüde kavranabilir. Bugün, Ziya Osman'ın tahayyül edemeyeceği bir çizgidedir. Artık her şey yırtık, Türkçe'de yırtık sözcüğünün bütün anlamlarıyla her şey yırtık. Kul, Tanrı'ya bile yalan söylemeye kalkışıyor. Birey bir türlü belirememiş, kabagüç ve tiranca davranış yükseliş imkânına dönüşmüş. İşte, bunca karışıklıkta o hanımlar, o, *Ölmüş Bir Kadının Evrakı Metrûkesi*'ne gözyaşı dökmeler, o mazbut beyler falan artık hayal olmuş...

✪ *Romanda insanları, küçük bir çocukken bile bedbaht ve karanlık hayallere aklı takılmış olanlar ve olmayanlar diye ayırıyorsunuz. Sizin de bedbaht ve karanlık hayallere aklı takılmış bir yazar olarak, değişen dünyaya karşı kendinizi ve anılarınızı korumak için bu romanı yazdığınızı düşünüyorum, ne dersiniz?*

– Anılarımdan çok, dediğiniz gibi, kendimi korumak istiyor olabilirim. Zaten yazmak hayattaki en büyük mutluluğum. Yazdığım dönemlerde, yazabildiğim süreçte dış dünyanın uğultusunu bir ölçüde kesebiliyorum.

Ama, söyleşimiz boyunca da vurgulamaya çalıştım, *Gramofon Hâlâ Çalıyor*'u mutlak bir iyilik özlemi, arayışı için yazdım. Bugünkü hayatımızda eksikliğini en çok hissettiğimiz şey iyiliktir. Güzelliğin çirkinliğe, iyiliğin kötülüğe dönüştüğü hayatlar ortasında iyilik duygusunu uyandırmak bana huzur veriyordu. O yüzden, bedbaht ve karanlık hayalleri pek fazla deşmedim. İnsan değişik duyguların etkisi altında yazıyor. *Gramofon Hâlâ Çalıyor*'u yazarken mutlak iyilik özleyişi dışında hiçbir şey beni ilgilendirmiyordu. Aklımdan geçen iblislikleri silip atıyordum.

✪ *İsterseniz biraz da diğer kitabınız, ki –Her ne kadar tiyatro ağırlıklı bir kitap da olsa,* "Gramofon Hâlâ Çalıyor"*la akrabalıkları olduğuna inanıyorum–* "Cahide"*den bahsederek konuşmamızı gelecek sefere kadar bitirelim mi?*

– İşte bakın "*Cahide*" oyunu aklımdan geçen iblisliktir. Yıllar boyu *Cahide Sonku* konusunda bir öç duygusuyla yaşadım. Bir kez olsun görüşmediğim Cahide Sonku, değişik tanıklıklarla belleğimde belirdi, yaşadı, yükseldi, düştü, acı çekti, hakaret etti... Cahide, bir anlamda, Türkiye'deki mükedder sanat hayatının simgesidir.

Haklısınız, iki kitap arasında adeta yakın bir akrabalık söz konusu. Muharrir Cemil Şevket, Cahide'nin öyküsünü anlattırıyor. Sonra dönemler arası bir devamlılık var. Cahide'yle, tabii benim düşsel Cahide'mle Cemil Şevket'in kurmaca ilişkilerini yeni romanda da yazdım. Bir gün bitirebilirsem...

Sevgili *Piraye*, konuşmamızı gelecek sefere kadar bitirelim mi, diye soruyorsunuz. Her son nokta beni üzer. Şimdi siz son nokta koydurtmuyorsunuz; size çok teşekkür ederim.

PİRAYE ŞENGEL

Kemal Özer

OĞULLARI ÖLDÜRÜLEN ANALAR

Şiir/Yordam Yayıncılık

Kemal Özer'in yeni şiir kitabı *Oğulları Öldürülen Analar* için yapılacak ilk saptama, kitabı tek bir şiirin oluşturduğudur. Ozanın *sahne şiirleri* adıyla sunduğu şiirler, birleşip kaynaşarak, uzun, soluklu tek bir şiiri oluşturmakta çünkü: "tırpanı parladığı zaman acıların/yürekleri biçilen analar için" yazılmış bir şiir. Yitirilen oğulların yaşı, onların yitirildiği dönem, yitirilişin biçimi değişse de, temel öğe, anaların acısı değişmiyor. Bu acı karşısında ozanın önerdiği davranış da. Ayrıca, kitaba tek bir şiir niteliğini veren, ortak tema değil, şiirin biçimi. Kemal Özer, *Oğulları Öldürülen Analar*'ı, ortamını, konuşanlarını, müziğini belirterek bir sahne gösterisi gibi sunuyor. Bu gösteri bölümlerinin her biri bağımsız bir şiir. Şiir biçimini hiç yitirmeden verilen yönergeler, okurun duygulanışını belli sınırlar içinde tutarak, olayı kavramasına, duygularıyla değil, beyniyle tepki göstermesine yönelik.

Oğulları Öldürülen Analar teması edebiyatımıza yabancı bir tema değil. Halk edebiyatımız da, yer yer Divan edebiyatımız da bu konuyu işlemiştir. Temanın işlenişi, genel bir nitelemeyle ağıt/öfke çerçevesindedir. Yitirilenin özellikleri, yitiğe yol açanın acımasızlığı, suçları belirtilir bu şiirlerde. Kimi zaman da öldürülen konuşur bu tür şiirlerde. Değişmeyen tek anlatım biçimi, şiirde yitirenin kimliğinin belirtilmesidir. Sepetçioğlu da, Sarı Zeybek de, Kanuni'nin oğlu Şehzade Mustafa da günümüze böyle şiirlerle gelmiştir. Bu tür şiirleri daha doğrusu ağıtları yakanlar da çoğunlukla kadınlardır. Özer, şiirinde ağıt geleneğinin bu değişmez sayılan öğelerini değiştirerek başlıyor işe. Şiirlere konu olan delikanlılar adlarıyla değil, yaşayış ve öldürülüş biçimleriyle anılıyorlar. Böylece kişiliklerinde, aynı biçimde öldürülen başkalarını da kapsıyor şiirler. "Tek kişi için yazılmış" olmaktan kurtuluyorlar. Oğulları öldürenler de, bireyler değil bu şiirlerde, bir kalabalığın parçası. Belki de sistemin. "Onlar" sözcüğüne sığdırılabilecek bu öldürümcüler, "kaza kurşunuyla" ölenin şiirinde de, "kendi canına kıyanın" şiirinde de, "göçükte kalanların" şiirinde de görünüp kayboluyor. Bu öldürümcülerin yarı belirli kimliklerinin karşısında, ölenlerin acısını söyleyenlerin sesi yanında yer alan bir ses var. Karşı koyan kimliğinde bir ses. Şiirlerin bu yapısı *Oğulları Öldürülen Analar* başlığında toplanan şiirleri ağıtların umutsuz acı duygusundan kurtararak, acıları yenmek gerektiği duygusunda toparlayan bir eksende birleştiriyor.

Hazırlığı yıllar süren şiirler

Kemal Özer, şiirsevenlerin bildiği gibi, usta bir ozandır. Şiirinin üstten ve yüzeysel bir bakışla "kesin" durakları vardır. İmge ve çağrışıma açık, kusursuz bir şiir yapısından güncel olayların sınırları içindeki hesaplaşmaya geçiş, güncel olayları ortak çizgileriyle tarihin ortak paranteze alınabilecek konumlarıyla yorumlarken imge ve söyleyişten yararlanış diye özetlenebilir bu "duraklar". Bu aşamalar için verilecek tek kesin yargı, Kemal Özer'in hiçbir aşamada şiirin temel kurallarından ödün vermeyişidir. Bu tavır, onun tepki şiirlerine bile uzun zaman harcamasına yol açmıştır.

Oğulları Öldürülen Analar kitabı da, uzun bir önhazırlık dönemi geçirmiş. Özer'in, İnsancıl dergisinin bir konferans dizisinde şiirler için yaptığı hazırlığı anlatışını dinlemiştim. Her şiirin anakişisi için topladığı belgeleri, bu belgelerde anaların söylediklerinden seçtiği öğeleri sergilemişti. Bu öğeler şiirin temel hareket noktasını oluştururken, şiire konu olan kişinin özelliklerine de açıklama getiriyordu. Hasret Gültekin'in anasının, oğlunu doğduğu köye gömmesinin nedenlerini açıklarken, oğlunun doğa tutkunu olduğunu açıklaması gibi.

Kemal Özer'in şiir serüveni içinde, *Oğulları Öldürülen Analar* temasını ilk kez 1974'te işlediğini görebiliriz. Yeni A dergisinin Nisan 1974 sayısında basılan Analar şiiri, ölümü yeni doğumlarla yenmeye hazır anaları anlatır: "*Ve neredeyse doğacak olan güneşe benzer/ bir dirim ışığı yüzlerinde/yeniden doğurmaya hazır cömertçe/ yeni oğullar için mayalanmış yürekleri*". Bu şiir, ozanın *Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya* (Aralık 1975) adlı kitabının Bir Resim Sergisinden İzlenimler bölümünün ilk bölümünde yer alacaktır. Ozan bu konuya 1978 yılında tuttuğu Günlük'te döner: "Küçük bir kitap düşündüm (...) *Oğulları Öldürülen Anaları* konuşturacak baştan sona. 1978'de öldürülmeler azalmadı, arttı. Buna karşılık, insanların bunlar karşısında duyarlığı, ilgisi, dikkati artmadı, azaldı. Daha doğrusu aşındı, köreldi." Kemal Özer, ağıtların tek ölümlerin altını çizebildiğini, günümüz ozanının, günde yaklaşık on kişinin ölümünü hazırlayan kıyımları anlatırken başka bir biçim seçmesi gerektiğini de ilk kez bu günlükte dile getirir.

Bir yıl sonra ağıt biçeminden kaçınacağını vurgularken, şiirleri söyleyecek anaları birbirlerinden "sınıfsal yapıları, kişilikleri, bilinç düzeyleri"yle ayırmak gerektiği gereğini de belirtir. Bu saptamalarda, şiirlerin sonunda bütün anaları direnmeye çağıran bir sondeyiş tasarladığını yazar. Kitabın ilk biçimi oluşmaya başlamıştır. Ozan, *Oğulları Öldürülen Analar* konusuna 1992 yılındaki Günlük'ünde döner. Kitabının özellikleri kesin amaçlar biçiminde saptanmıştır artık: "a) tepkilerini dile gelmiş, b) başkalarıyla paylaşılmış bulsunlar, c) bir sanat yapıtında yeniden üretsinler kendi duygu ve tepkilerini". Bu amaç kitabın girişinde bir hesap sormayla gerçekleştirilecektir: "*Biz susuyorsak dostlar, niye konuşsun toprak?/ Açmıyorsak ağzımızı, dağlar neden dile gelsin?/ Niçin hesap sorsun gök, niye sahip çıksın ırmak/ biz anısını ve acısını unutursak ölülerimizin.*" Bu hesaplaşma, ozanın "sahne" görüntüsünü anlatışıyla bütünlenir: "*Suskun bir karanlık./ Derinlerde belli belirsiz bir ezgi./ Bir göz alışımı süresi/ Yavaş yavaş aydınlanan/ suskun bir yüz/ Devindikçe karanlığı da devindirecek/ sımsıkı ve kapkara giyimli/bir gövdenin/üstünde.*" Ozanın, sahne sözcüğüyle betimlediği ortam,

okuru "zaman ve mekândan" bir anlamda kurtarırken, çağrışımlarla, belirli bir zaman ve yere bağlamaktadır. Bu bölümü izleyen "ses"in dile getirdikleri, okuru yeni bir hesaplaşmaya götürmektedir: Yaşananlardaki suç ortaklığı.

Günümüzün, olup bitenleri, bir tiyatro salonundaki karanlığa benzer bir hareketsizlikle izleyen kalabalığı hedefleyen "ses"i, okuru kendisiyle hesaplaşmaya çağırır. Okur bu hesaplaşma aşamalarında, ozanın çizdiği görüntülerle çevresinin ve bilincinin de aydınlandığını duyacaktır: "her soruna bir boğum daha".

Anaların Söyledikleri

Kemal Özer, okurunu kendisiyle hesaplaşmaya çağırdıktan sonra, tanıklarıyla yüzleştirir. Bu tanıklar öldürümlerin tanıklarıdır. *Oğulları Öldürülen Analar*'dır. Kimi dünyanın değişmesini isteyen bir oğulun acısını hep korumak ister. Oğlunun yaşarken öğretmeye çalıştıklarının ölümüyle genişlemesini, kimi oğlunu yitirmekle yitirdiği umutların sınırını çizer. Oğluyla birlikte gelecek umudunu yitiren de "yazgıyı" değiştirmesi gereğini sezmiştir. Yanlış eğitimin, ölüm cezalarının, savaşların, işkazalarının yaşamdan kopardığı oğulların anaları konuşurlar sırayla. Seslerinin tek başına kalabalığa ulaşmadığını vurgulayarak. Ve ozan, anaların bu durgun acısını bir patlamayla dile getirir. Bir çığlıkla: "*Bir ses olmak istiyorum, bir ses olmak, bir ses/tek tek her telinden saçımın, her gözyaşı damlasından fışkırarak*". Bütün anneler adına konuşan bir çığlıktır bu: "Bulun oğlumu öldürenleri!" Bu çığlıkta yeni ölümlerin, öldürümlerin önlenmesi isteği yükselir.

Kemal Özer'in çığlığının okurla, okurun yüreği ve bilinciyle örtüşmesi, anlatılan ölümlerdeki özelliktir. Ölen insanların "kahraman" değil, "sıradan" oluşu. Böyle sırasız, gereksiz ölümlerin herkesin karşılaşacağı yaygınlıkta oluşu, bu ölümlere karşı çıkma gereğini duyurmaktadır. Fotoğraflarda göze çarpmayan biridir öldürülenler. O zaman, oğulların öldürülmesi yazgı olmamalıdır.

Değişmek gereği

Sanatın önemli bir ereği vardır: Değiştirmek. Okurun bir kitapla, seyircinin bir heykel, bir resimle değiştiğini sezmesi kolay değildir. Ancak yavaş da olsa, sanat eseri değiştirir ona eğileni. Kemal Özer, şiirinde amaçladığı sonuca giden süreci, okura sorarak hızlandırmaya çalışır; kitabının sonuna doğru, yeniden hesaplaşmaya çağırır: "*Sözün yerini ezgi alacak birazdan./ Ama her şey sussa bile/duyulacak olan aynı ezgi mi?/ Çıkıp kendimizin dışına/şöyle bir dolaştıktan sonra/ aynı yere mi döneceğiz yine?/ yine aynı sözcükler mi/ dökülecek ağzımızdan/ konuşmaya sıra gelince?*"

Kemal Özer'in sorusuna, "evet, ben hiç değişmedim" diyemez okur. Çünkü o "bilinen olayları yeni bir biçimde anlatmaktadır".

Güzelduyunun yolgöstericiliğinde. Onun gösterdiği görüntüler, okurla kalacak, onun bakış açısını değiştirecektir. Bir Afrika menekşesi, idam cezası verilmiş bir oğulu anımsatacaktır hep. Ölüm cezasının gereksizliğini. Bir savaş fotoğrafı, savaşın iki yanındaki anaların benzerliğini vurgulayacaktır. Ve okur hep "*bütün kıyılarından/çekilip gitmiş bir denizin*" uğultusunu duyacaktır kulaklarında. "Uğultunun içinde dolaşıp duran sözcükleri" de. Her sözcüğün içinde "bir yüreğin titreştiğini" de.

SENNUR SEZER

Demir Özlü

TATLI BİR EYLÜL

Roman/Can Yayınları

Tatlı Bir Eylül'e bir yolculuğun romanı diye bakabilirsiniz. Birbiri içine giren, birbirini kesen yolculukların anlatısı. Yazarın üstünde yolculuk yaptığı tren raylarının makaslarla, dönemeçlerle birbirini kesip bir yoldan ötekine geçişi gibi. Demir Özlü, bu romanında, sürgün yeri olan Kuzey'den dolaştığı kentlerin izlenimleriyle verdiği çağrışımları kullanarak doğduğu kent İstanbul'a kadar uzanır. Bu bir anlamda yazarın çocukluğuna uzanışıdır. *Tatlı Bir Eylül*, en ince ayrıntılarına kadar yaşanan kentleri, aşkları, çocukluk ve ilk gençlik serüvenleri, sürgünleriyle bir yazarın kendi içine, kendi yaşamına olan yolculuğunu anlatıyor.

Bahçenin ortasındaki büyük konak, yazarların çalışmaları için düzenlenmiş bir yapıdır.

Anlatısını burada kaleme alacaktır yazar:

... Bu defa çatı katındaki, ince uzun, çatının eğimlerini içinde yansıtan, ön bahçeye bakan odada bu öyküye başladın. Kendi öykün olan, hayır kendi öykün olmayan, hiçbir şey olmayan, hiçbir şey anlatmayan bu öyküye öykü olmayan, sadece bir anlatım olan bu öyküye. Hayır, sadece yazmayı başlattın, istedin ki dil kendi hayatını yaşasın.

Bu ikircimler içindeki yazar, neyi anlatacaktı ve neyi anlatmak istiyordu:

Anlatacağı yolculuk, birkaç yıl önce yaptığı gerçek bir yolculuk mu olacak? Gerçekten, birkaç yıl önce gene bu mevsime yakın aylarda Orta Avrupa'nın derinliklerine gitti mi o? Yoksa gençlik yıllarından bu yana, tam bir düş oyunu haline getirmeksizin, hep küçük parçalarını birbirine ekleyip ayırdığı, üzerinde küçük bir hayal kurmaya cesaret edemediği bu yolculuğu, gene o küçük parçaları bir araya getirerek gene kendisi mi yarattı?

Düş mü gerçem miydi bu yolculuk, yoksa her ikisi miydi?

Demir Özlü, *Tatlı Bir Eylül*'de kentleri betimlerken, imgeleri, eğretilemeleri birbiri içinde döndürerek bu duyguyu özellikle yaratmak istemektedir.

Peki bu gerçek-düş karışımı yolculuk nereye?

Ağaçlıklı vadilerin, ormanların, küçük tepeler arasında akan büyük bir nehrin kıyısındaki o karanlık kente mi bu yolculuk? Yoksa, bir türlü dönemediği, denizler arasında yüzen, gri siluetinde minarelerin dikey çizgisi görülen o hayal kente mi?

Roman boyunca bu ikilem, gezip dolaşabildiği kentlerle gitmesine izin verilmeyen, gitmemeye yargılı olduğu kent karşınıza çıkacaktır.

Yolculuğunun ilk durağı Prag'dır:

Büyük kubbeler, sivri kuleler, gotik, rönesans, barok yapılar kenti Ortaçağ'dan başlayarak kurulmuştu Elbe Nehri'ne ulaşan bu nehrin çevresinde.

Bu kent, yazarı, daha ilk gençlik yıllarında orada yaşayan yargılı bir yazarın (Kafka) metinlerinde bulmuştu:

Yazarın, genç yaşında Fatih'teki odanda imge olarak gelip seni bulan metni, senin yaşamında, seni belirleyen şeylerin arasında yer almadı mı? Tıpkı tekrar tekrar okuduğun me-

tinler gibi: Gregor Samsa, Açlık Şampiyonu, Ceza Sömürgesi'ndeki işkence aygıtı, Odradek... Gerçek mi bunlar, imge mi? Yoksa gerçek haline dönüşmüş imgeler mi?

Bunun için Prag'dadır. Kentlerine yargılı, kentlerinde acı çekmiş, bunalımlara uğramış iki yazarın yaşadıkları kentler, yaşamları gibi birbirine benzemektedir:

Burada, o eski köprünün iki yanında yer alan kulelerin ardında eski kentte sana tanıdıkmış gibi gelen birçok şey var. İstanbul'un, senin çocukluğunun, ilk gençliğinin görünüşleriyle, yaşam biçimlerini andıran bir şey. Gotik, barok, rokoko, art-nouveaunun birlikte yaşadığı mahalleler. Konuşulan dil de, senin gençliğinin geçtiği İstanbul'da konuşulan dil değil, ama Slavcanın her çeşidi de konuşulurdu orada. Kentin iç avlularına doğru seni çeken bir şey var, kaynağı anılara dayanan bir şey. Bu kentin ruhu sana hiç de yabancı değil. Üstelik tramvaylar hâlâ işliyordu burada. Sabah sisinde çan kuleleri çanlarını çalıyorlar. Geceleyin üzerine, İstanbul gibi yoğun bir rutubetin çöktüğü bu kente aç içini! Düşlerini gördüğün tramvaylar... İstanbul'da fakir mahallelerinde çocukların ardından koştuğu. Bu büyük, eski evlerin içine girsen, oralarda Beyoğlu evlerindeki aynalara benzeyen aynalarla karşılaşacağından eminsin.

Bu eşleştirmeye birlikte yolculuk ettiği, kentlerin büyüsünü birlikte yaşadıkları, otellerinde uzun uzun seviştikleri kadın da katılır. Artık hepsi içiçedir. Özlemle sevda birbirine karışır:

Hem çok arkadaştı seninle, hem de o ölçüde karanlıkta kalıyordu. Ona duyduğun çekim, doğduğun kentin, İstanbul'un özlemle zayıflamış içine düşen görüntüleriyle gençliğinde seni büyülemiş yazarın yaşadığı, şimdi gezdiğiniz kentin daracık sokaklarıyla karışıyor, ayrı düşmenin, uzun yıllar süren yalnızlığın zayıflattığı için derin bir sevdanın karanlığına dokunuyordu.

Bunca özlem, bunca istek, yazarı, birçok kentte gezip dolaştıktan sonra "Kuzeyin karanlığı"ndan hayalini kurduğu İstanbul'un kapılarına bırakır. Gerçekle yüzyüzedir şimdi:

Gotik ve barok katedrallerinin rutubetli gölgelerinde dolaştığın Avrupa kentlerinden sonra, alçak siluetiyle bir yarımada üzerinde yükselen minareleriyle kubbelerinin mavimtırak gri bir gölgeyle örtülmüş olduğu İstanbul'u görmeye gittin. İster denizden olsun, ister karadan, giriş kapılarına yaklaştığında en önce surları, kaleleri, dışa bakan yüzleri taş duvarlarla güçlendirilmiş zindanları görülen kent. Orada her şey yayvan bir genişlik içinde eriyor, kubbemsi kıvrımlarla hafif engebeli araziye yayılıyordu. Bütün o dağdağalı karmaşayı, çırpıntılı, rüzgârlı, mavi bir deniz çevreliyor adeta "kadıncıl olan bu saklı organı", uzun boğazlar, iç denizler yoluyla sonsuz ışıklı bir açıklığa bağlıyordu. Binlerce yılın birikintisi! Eski mahallelerinde kör kuşların uçuştuğu tozlara, buğulara, sislere karışan kent! Orayı görmeye cesaret ettin. Beton yığınlarıyla doldurulmuş kentte artmış olan toz bulutlarının, yıkılmaya bırakılmış eski mahallelerin, binalarının yarısı kesilerek açılmış yeni caddelerin, bütün bu yıkılan, bu bozulan her yerine kentli olmayan bir kalabalığın yığıştığı Ortaçağ pazarını görmeye gittin.

Bu durum yazara acı vermiştir:

Keder burada sonsuzca büyüyecek, seni bütün bütüne içine alacak, senin olan şeyler yittiği için, keder kendisini anlatamayacak, akacak oluk bulamayacaktı. Oysa senin olmayan öteki kentlerde keder sadece bir dokunup geçiyordu sana.

Bu acı içinde, eskisinden daha derin bir boşluğa düştüğünü ayırt edecektir:

Şimdi anlıyordu ki asıl burada kendi kentinde boşluk içinde kalacaktın. Hiçbir biçimde doldurulamaz bir boşluk. Büsbütün terk edilmiştin burada, onu yeniden kazanmaya çalışmak da kuşkusuz boşuna bir çaba olacaktı. Kazanacağın, eskisiyle karşılaştırılamayacak kadar değersizdi.

Sürgündeyken düşlerini kurduğu bir kenti vardı. Şimdi onu yitirmişti. Yaşadığı Kuzey kentiyle birlikte hem de:

Hüzünlü, hüzünlü bir İstanbul'du. Ama asıl sarsıcı olanı, öyle sanıyordun ki, o hüznü duyan sadece sendin. Balyoz sokağından İstiklâl caddesine doğru yürüdün, o belirsiz insan topluluklarına baktın. Dönüş biletini hemen düzenletip çekip gitmek istedin. Nereye gidecektin ama? Evinin bulunduğu o Kuzey kentindeki bütün sokakları sayısız kere dolaşmamış mıydın? Eskiden kentin bittiği, caddelerin ileriye kırlık yerlere ya da kentin dışında bulunan mahallelere doğru açıldığı gümrük kapılarına kadar uzanırken, şimdi yıllardır, sadece ortasında dolaşıyordun o kentin. İki tane gezinti yolun vardı. Ya o, ya öteki. Kentini yitirmiş biri nereye gidebilirdi?

Demir Özlü, romanın sonunda vardığı bu sonuçla, yasalara bağlı geçici sürgünlüklerin yanında yazarın gerçek sürgünlüğünün daha derinlerde yattığını, yaşamasının özünde bulunduğunu anlatmak istiyor.

Tatlı Bir Eylül, sonsuz bir sürgünlüğün romanı.

ADNAN ÖZYALÇINER

GÖRÜP GÖREBİLECEĞİNİZ EN KUTSAL KİTAP

ALTAY ÖKTEM
•
ÇAMUR ŞİİR

adımla başlıyorum!

tarihe salyamızla geçtik sevinin
bileyciler, işportacılar, kaldırım yosmaları
üstünü kirleten çocuklar, küçük çamur adamlar
onikisinde yataklara düşmüş kutsal kızlar
tarihe salyamızla geçtik sevinin.

cem yayınevi

Genel dağıtım DADA Tel 249 51 10-11

PAPİRÜS YAYINLARI

EV AİLE DİZİSİ

ÇOCUK BAKIMI VE EĞİTİMİ 1 — JEAN ILLSEY CLARKE
DOĞUMDAN BEŞ YAŞINA KADAR

ÇOCUK BAKIMI VE EĞİTİMİ 2 — JEAN ILLSEY CLARKE
OKUL VE ERGENLİK DÖNEMİ

BEBEK VE ÇOCUKLAR İÇİN BESLENME KLAVUZU
PRATİK COCUK YEMEKLERİ — VICKI LANSKY

BEN ANNEME DEDİMKİ — GÜLER YÜCEL
Çocuk bakımı üzerine yazılar

ÇOCUK ADLARI SÖZLÜĞÜ — METİN CELAL

ARAŞTIRMA VE İNCELEME DİZİSİ

ÇÜRÜME — ERBİL TUŞALP
ARTIK DEMOKRASİ İSTEYİN — ERBİL TUŞALP
DEMOKRASİ SİZİN NEYİNİZE — ERBİL TUŞALP

PAPİRÜS YAYIN DAĞITIM
ÇATALÇEŞME SOKAK NO:40
CAĞALOĞLU/İSTANBUL
Tel:528 56 15 527 01 53
fAKS:526 85 07

Süleyman İrvan&Mutlu Binark

KADIN VE POPÜLER KÜLTÜR

Makale/Ark Yayınları

Mutlu Binark ve Süleyman İrvan popüler kültür, feminizm, postmodernizm bağlamında çeşitli İngilizce makaleleri çevirip derleyerek çağdaş dünya üstüne düşünmek için yardımcı, kapsamlı bir kitap oluşturmuşlar. Makaleleri çevrilen yazarlar, yani Lana Rakow, Janice Radway, Andreas Huyssen, Tania Madleski, Dorothy Hobson, Anne Cranny-Francis ve Cathy Schwintenberg, genelde ülkemizde fazla tanınmayan önemli günümüz kültür yorumcuları arasından seçilmiş.

Popüler kültürle kadının ilişkileri oldukça geniş bir çerçevede ele alınmış. Pop-kültürün, kitle kültürünün dişil ve bayağı olarak cinsiyetleştirilmesinin tarihsel olarak on dokuzuncu yüzyılın son döneminde gerçekleştiği açıkça gösteriliyor ve bu modernizmin bir verisi sayılıyor. Açıkça modernizmin yüksek sanat anlayışlarının payı büyük. Dişilliğin kitle kültürüne genelleştirici bir biçimde atfedilmesi daima kadınların yüksek kültür ve onun kurumlarından gerçekten dışlanmasına bağlanıyor. Kültür biçemlerini kontrol altında tutmaya özen gösteren, egemen erkek idarenin bu sağlıksız tutumu. Gustave le Bon'un çalışmalarına da yaslanarak, erkeklerin kadın korkusunun burjuvazinin kitle korkusundan ayırt edilemez hale gelmesine bağlanıyor.

Kadınların kuramsal söylemden dışlanması, kabul görmüş akademik tarihin tipik bir özelliğidir. Susan Lanser ve Evelyn Beck'in de işaret ettikleri gibi, *kadın yazar* terimi toplumun sanatçıyı erkek olarak kavrayışının açık bir kanıtı iken, terimi rahatça kullanmamız yine de kadının bir yaratıcı olarak tanındığını gösterir... Ataerkil kültür, kadın sanatçıya istemeyerek de olsa katlanmayı öğrenmiştir, ancak kadına bir eleştirmen, kuramcı ya da yargıç olarak karşı koymaya, yadsımaya ve güvenmemeye devam etmektedir... *Kadın eleştirmen* terimi, herhangi bir doğrulanabilir gerçekliğe denk düşmeyen kullanışsız ve kusurlu bir inşa gibi görülür.

Kitle kültürünün dişil olarak gizemleştirilmesini ortaya koyan Andreas Huyssen'den sonra Tania Modleski, ülkemizde Brezilya dizisi olarak da bilinen pembe dizileri (soap operas) incelemeye alıyor. Pembe dizilerin, pembe romanların aksine, öykünün bitmesine değil bitmemesine dayandıklarını, ev kadınlarının yaşamında merkezi bir konumda bulunan hazza, *bekleyiş hazzına* yatırım yaptıklarını, kadınlar için doğrunun, beklentinin gerçekleşmesi değil beklentinin kendisi olduğunu gösteriyor. İzleyicinin 'baş erkek oyuncu' ile özdeşleşerek iktidarın temsilcisi haline geldiği filmlerin tersine pembe dizilerde görülen 'çoklu özdeşleşme' izleyicinin iktidardan yoksun bırakılmasıyla sonuçlanır. Güçlü ideal bir ego, yerini çok sayıda sınırlı egoya bırakmıştır. Modleski, pembe dizilerin sanıldığı gibi tutucu değil liberal olduklarını, en liberal kişinin de yönlendirici figür olan *anne*'de karşılığını bulduğunu belirtiyor.

Radway ile Hobson'ın sevda romanı ve radyo yayınlarının kadınlarca nasıl algılandığını inceleyen saha araştırmalarını ve okumanın işlevlerini, yorumlama biçimlerini tartışan makalelerini, feminist bakışla bilimkurgu edebiyatını elden geçiren Cranny-Francis izliyor. Görülen o ki, eğer uygun bir 'okuma' ile kitle kültürü metinlerinin ataerkil yüzeyinin kadına ait bir alt metni gizlediği, ve bunun sonucunda da kadın izleyicilerin bu metinleri karşıt bir okumayla yorumlayabildikleri, yani kadın izleyicilerin öyküleri kendi yaşamlarındaki fiili sınırlamaları ortaya çıkarmak için kullandıkları gösterilebilinirse, ataerkil anlamdırmaların başat pratiklerine kadınların hangi oranda ve ne yaygınlıkta karşı koyabildikleri daha iyi anlaşılacaktır.

Kitabın kapanış yazısı Schwintenberg'in 'Madonna'nın Postmodern Feminizmi: Marjinallerin Merkeze Taşınması' başlıklı ilginç makalesi. Schwintenberg, 3 Aralık 1990 Pazartesi günü ABC kanalının 'Nightline' (Gece Hattı) adlı programında Körfez Savaşı görüntüleriyle Madonna'nın açık saçık klibi *Justify My Love*'ın (Aşkımı Doğrula) gösterimi ve tartışmasının çakışmasından hareket ediyor ve Madonna'nın *Express Yourself* (Kendini İfade Et), *Open Your Heart* (Kalbini Aç), *Material Girl* (Maddeci Kız), gibi kliplerini Baudrillard'ın *simulation* kavramı üzerinden yorumluyor. Fraser ve Nicholson'un daha önce Türkçede de *Modernite versus Postmodernite* içinde (çev. ve der. Mehmet Küçük, Vadi Yay., 1993) yayımlanan ünlü makaleleri "Felsefesiz Toplumsal Eleştiri: Feminizm ve Postmodernizm Arasında Bir Karşılaşma"ya bağlayarak, çok renkli ittifakların postmodern feminist politikasına doğru uzanıyor.

Süleyman İrvan ve Mutlu Binark'ın bu değerli çalışmalarının eksik bir yönünden söz etmek olası. Madem ki bu kitap olduğu gibi hazır bir kitabın çevirisi değildir ve Türkiye'den derlenmiştir, öyleyse 20 yılı aşkın TRT ve 5 yılı aşkın son derece incelenesi pek çok veri içeren özel televizyon geçmişi olan Türkiye popüler kültürü ve kadının ele alınışı hakkında en azından *bir* özgün çalışma yapılabilirdi/yapılmalıydı.

SÜREYYYA EVREN

Doç.Dr. KADİR ÖZER

DUYGUSAL GERİLİMLE BAŞEDEBİLME
Ben Değeri Tiryakiliği

SINAV ve SINANMA KAYGISI

İLETİŞİMsizlik BECERİSİ

Varlık

Osman Hakan A.

'GÜL' ODASI

Şiir/Şiiratı Yayıncılık

Şairin/Şiirin "'Gül' Odası"

Şairin şiiri bağlamında düşüncelere varmak için; bütün kitaplarını, dergilerde kalan şiirlerini, varsa şiir üstüne yazdıklarını, söylediklerini ve yazılanları, söylenenleri şöyle bir gözden geçirip okumak gerekir. Bu tür okumanın şaire önyargılı yaklaşmayı getirebileceği düşünülebilinirse de, gerekli olduğunu sanıyorum. Kaldı ki, şairin şiiri ve söylediklerı bağlamında koşutluklar kurmak/aramak için bu gereklidir.

Bunu şair *Osman Hakan A.* bağlamında düşündüğümde altını çizdiğim gerekliliğin uzağında durmak istiyorum. Şairle yapılmış söyleşileri, kitapları üstüne yazılanları hatta şairin söylediklerini unutmaya çalışıyorum. Şairin sözünü ettiği *ben*'iyle hiç olmazsa okur düzeyinde buluşabilmek için bu unutma gerekli.[1] Kaldı ki, oldukça gecikmiş bir çalışmanın bunu dayattığını söylemeliyim. Neden derseniz, özellikle şairin kendisiyle yapılmış söyleşilerde şiirini açımlayıcı bir çizgide durduğunu/durmaya çalıştığını sanıyorum.[2] Öte yandan böylesine derinlikli bir açımlamanın da karşısında olduğumu belirtmeliyim. Bu tür yaklaşımla okurun hiçe sayıldığı gibisinden bir anlayışın da beliriverdiğini düşünüyorum.

Yukarıda sözünü ettiğim unutma çabasıyla belki de Osman Hakan A.'nın şiirini tersten okumak istiyorum. Neden olmasın? Önce üçüncü kitap '*gül' odası*[3], sonra ikinci kitap *Yol Şarkıları*[4] ve daha sonra birinci kitap *Göç ve Ölüm Şarkıları*'nı[5] okuyup bir yerlere varmak yanlısıyım. Tabii varılan yer yazıya dökülmeli. Okura gösterilmeli. Bunu istiyorum. Kuşkusuz öz olarak Osman Hakan A.'nın şiiri bağlamında çoğu şeyin değişmeyeceğini şimdiden söyleyebilirim. Çünkü Osman Hakan A.'nın üç şiir kitabında da şiirinin içerdikleri bir yana, biçimsellik ve dil bağlamında aynı şiirin izini sürmeye çalıştığını düşünüyorum. Biçimsellik ve şiirinin dili bir yana hem izleksel hem de şiirindeki yapı bağlamında aynılığın sürmeye çalıştığını belirtmeliyim. Tabii buradaki yapı öncelikle dile ilişkindir. Kaldı ki; ölçü, noktalama, biçim, imge, söyleyiş, anlatım, sesten yararlanma bu yapının temel taşları olarak alınmalıdır.

Bu arada Osman Hakan A.'yı yalnızca ve yalnızca şair olarak görme yanlışından uzak durmaya çalıştığımı belirtmek zorundayım. Yedincisi yayımlanan *Şiir Atı* gibi devasa bir şiir yapıtını gördükten sonra bu düşüncem daha bir yerini buldu. Bu anlamda kuşkusuz günümüz şairleri olumlanabilir. Çoğu dergiyi onlar çıkartıyorlar. Çoğu dergide onlar söz sahibiler. *Yeni Biçem, Eşik, Edebiyat Eleştirisi, Varoş, Göçebe, Uğraş, Söylem, Edebiyat ve Eleştiri, Şiir Atı, Morca, İblis, Sombahar, Yaklaşım, Dize, Varlık,* hatta Adam Sanat'a bakıldığında dergilerdeki şair yoğunluğu hemen görülür. Bu gelişmeyi eleştirel anlamdaki boşlukla ilişkilendirebiliriz. Ama her şeyi bununla açıklayamayız. Günümüz şairi yazdığını anlamaya, anlatmaya, açıklamaya çalışıyor. Başka şiirlerle ayrılıklarını/aynılıklarını bir bir gösteriyor. Etkilendiği şairleri/şiirleri bir bir söylüyor. Bu da olumlanmalı. Tabii genç şairin kendi şiirini anlamakta, anlatmakta duygusallığa düşebileceğini gözden uzak tutmamak gerek. Hatta şiirini açıkladığını düşünürken şiirsel aforik metinler ortaya çıkarabileceğini de görebilmeliyiz. Uzağa gitmeye gerek yok; *Göçebe* dergisi çevresinde kümelenen şairler grubunun –ki, bu aslında ayrı bir yazı konusudur– doğru tespitler yapmakla birlikte yanlışları/yanılgıları da içerebilen bir oluşum durumuna çabucak düştüğünü söyleyebiliriz. Ürün boyutunda kendini gösterme durumuna tamamıyla gelemeyen bu şairler grubunun bu çabası yine de olumlanmalı diye düşünüyorum.[6]

Tırnak içindeki 'gül'ün oluşturduğu '*gül' odası* şairin son kitabı için bir anda kimi düşüncelerin oluşmasına katkıda bulunuyor. 'gül'ün tırnak içinde veya değil, imge ve simge olarak özellikle Divan şiirinde fazlasıyla yer kapladığı biliniyor. Öte yandan Osman Hakan A.'nın Divan şiiri ve ondan etkiler taşıyan şairlerle/şiirlerle bir yakınlık içinde olduğu ve onlara sevgiyle yaklaştığı da belli.

Bu anlamda da şiirinde Doğululuk ve buna bağlı olarak mistisizm yeterince yer alıyor. Aşağı yukarı her şiirinin başına, bölüm aralarına aldığı alıntılar da etkilenmeyi göstermeye yetiyor. Kaldı ki, Osman Hakan A. da bu etkilenmeyi reddetmiyor zaten. Tersine savunuyor.[7] İzleksel anlamdaki yakınlıkların kuşkusuz biçimsel anlamda da yakınlıklar doğurabileceğini söyleyebiliriz. Tabii öykünme noktasına varan/varabilecek bir etkilenmenin/yakınlığın sözünü etmiyorum. Böyle bir şey yok. Öte yandan şairin sevdiği şairlerle, şiirlerle kurduğu ilişkinin sonucu bu şiirler. Bir minnet borcu.

Ahmet Hamdi, Yahya Kemal, Ahmet Haşim hatta *Ahmet Muhip, Asaf Halet*'i kapsayabilecek bir şiir süreci *Necip Fazıl, Necatigil, Hilmi Yavuz* derken günümüze ulaşıyor. Sanıyorum Osman Hakan A.'nın şiirini de bu süreçte bulabiliriz. Belki bu anlamda bir şairler kümesinden de söz edebiliriz. Böyle bir kümenin başına da *Hilmi Yavuz*'u, *Osman Hakan A.*'yı, *Haydar Ergülen*'i, *Vural Bahadır Bayrıl*'ı... birkaç şairi daha almamız gereklidir.

Geliştirdiği bireyselliğini ben'i sorgulamaya, tartışmaya, anlatmaya, anlamaya çalışmaya dönüştüren Osman Hakan A. ben'i/ni çevreleyeni şiirleştirir. *Ben, Biz, O* bölümlerine ayrılan '*gül' odası* ben'le birlikte o çevreleyeni, içine gireni, çıkanı, orada kalanı kapsar.

Ben, Biz, O ben'le ilişkilidir. Ben'in bakışıyla ele alınmıştır. Mistisizmin buradaki birleştiriciliği tabii onun şiiri adına önem arz etmektedir. Günümüzün yaşadığı handikaplar gözönüne alındığında birleştiriciliği anlayabiliriz. Bugünü ve bugüne karşı çıkışı kapsar görünen yönelişe baktığımızda şiir geleneğimizle hatta dinsel metinlerle hem biçimsel hem de izleksel anlamda kurulan bağlar ve yakınlıklar dikkatimizi çekecektir. İşte tam burada '*gül' odası*'na bakmaya ve anlamaya dönebiliriz.

'*gül' odası* çocuksuluğu değilse de belirginleşmiş bir çocukçalığı Osman Hakan A.'nın şirinde çoğaltıyor görünüyor. Hatta '*gül' odası*'nın şair adına oldukça naif bir şiirin izinin sürüldüğünü söyleme olanağını tanıyacağını sanıyorum.

"benim Leyla'ma, ... karıma..." ithafıyla başlatılan yolculukta on sekiz şiir yer alıyor. Her bölümde de altı şiir bulunuyor. Bütün şiirler de birden on sekize kadar numaralanmış. İthafın arkasından gelen *Farabi*'den alıntı kitabın içerdikleri bağlamında açımlayıcı bir özellik taşımaktadır.[8] Oradan bakıldıkta '*gül' odası* içine kapanıklığın, içe dönüklü-

ğün şiirlerinde oluşmaktadır denebilir. Dönüklüğün olgunlaştırıldığı/olgunlaştığı yer tabii şairin fildişi kulesidir. İçe dönüklük geçmişe dönüklükle birlikte düşünülmektedir. Şairin şairleri de bu dönüklük içinde şiirinin içinde yerini alır. Şairi hayata bağlayan –bunu şiire bağlayan diyerek genişletebiliriz– geçmişe dönüklüktür zaten. Dönüklük, geçmişe duyulan özlemi içeriyor gibi görünse de marazi bir durum söz konusu değildir. Yine de dikkatli olunmalıdır. Neden derseniz; günümüz şiirine çekim alanı olmayı sürdüren dinsellik, dinsel metinler, her haliyle mistisizm; Tanrı'ya ve *öte tarafa* yönelme bağlamında şairsiz bir şiiri de doğuracak gibi görünüyor. Kuşkusuz tam orda ben'in durumunu ve dönüşümlerini tartışmaya hazırlansak iyi olur. Şiirlerle birlikte şairi de korumak için bu zorunlu. Kuşkusuz *Haydar Ergülen*'in değişik adlarla şiir yayımla(t)ma önerisini de bu bağlamda değerlendirmek gerekir.

Ben bölümündeki Necatigil'den " '*Ben, bana hep bu/gün'ü hatırlatır.*'" alıntısı, yukarıda sözünü ettiğim dönüklüğü bugün bağlamında çoğaltmayı ister. *Anne ve Ben, Çocukluk ve Ben, Akşamlar ve Ben, Gece ve Ben, Sözler ve Ben, Aşklar ve Ben* ben'in kendi içindeki bağıntılarını, konukluklarını, birlikteliklerini imler görünmektedir. 'bu/gün' denilen şey de, bugün daha, çok da gelecek olmanın uzağındadır. Anne, çocukluk, akşamlar, gece, sözler, aşklar bu/gün'le kurulan ilişkilere rağmen ben'in geçmişidir. Öyle görünmektedir.

'*gül' odası* dendikte doğrudan şairin '*gül' odası*'nı anlıyorum ben. Şairin kendine ve sevdiklerine dair şeylerin doldurluverdiği bir odadır bu. Onu göstermeye çalışıyorum. Annesi, çocukluğu, akşamları, geceleri, aşkları, yollar, dağlar, ateş, rüya, ölüm, bahçe... biçimsel bir bütünlükle onun şiirinde varolur. Ben'deki biz, biz'deki ben kendini, içindekileri ve dışındakileri –ama daha çok içindekileri– anlatır. Biçimsellik yukarıda sözünü ettiğim şiir sürecinden etkilenmeler taşır. Bunun dile bile yansıdığı olur. Kendin olmak, yani ben olmak '*işkenceci zaman*' karşısında direniştir. Öyle olmak zorundadır. '*Her şey bitti!.. Şimdi, ölü dağlar korunak*'...

Etkilenme olarak mı görmeli yoksa, bir sevginin sonucu olarak mı görmeli Hilmi Yavuz'un, Necatigil'in şiiri arada bir görünür gibi olur ve hemencecik gözden kaybolur. Aslına bakarsanız şairin içindeki şiirlerin/ şairlerin tümünden bir şeyler bulabilirsiniz '*gül' odası*'nda. Bunu ürkütücü ya da tehlikeli bulmuyorum. Tersine olumluyorum. Şairin sevdiği şairlerle/ şiirlerle kendini, şiirini her halükarda öne çıkartarak ödeşmesi kadar doğal ne olabilir ki?

Biz ve *O* bölümleri dediklerimi görme bağlamında dikkatlice okunmalıdır. *Biz*'deki *Yollar ve Biz, Dağlar ve Biz, Ateş ve Biz, Rüya ve Biz, Ölüm ve Biz, Bahçe ve Biz* çağrışımlarla, göndermelerle doludur. O'ya geldiğimizde ise yolculuk daha da belirginleşir. *Evler ve O* Necatigil için, *Yazlar ve O* Hilmi Yavuz için, *Unutuş ve O* Ahmet Muhip için, *Sema ve O* Asaf Halet için, *İstanbul ve O* Yahya Kemal için, *Güller ve O* Ahmet Haşim ve onların özdeşleştiği şeyler için yazılmış şiirlerdir. '*gül' odası* zaten şairin her anlamda içindeki şeylerin şiiridir saptamasını önceden yapmıştık. Ama burda önemli olan ben'dir. Hep önemli kalmıştır. '*Ben yol'dum/ yürümeye kendi bedenime kayboldum!../ kendimi kendime gizlemişken...*' (Yollar ve Biz)

'*gül' odası*'nda geçmiş çocukça bir özleyişle ele alınırken alttan alta bugüne bir tepkisellik söz konusu edilmektedir. Geçmiş ben'den başlayıp yine ben'e bakarak şairin şairlerine/ şiirlerine daha başka şeylere doğru genişler. Bu oldukça mistik bir hava ve bakış içinde söz konusu edilmektedir. Gerçeklik kazandırılmaktadır. Mistisizm geçmişi anlamaya, anmaya (özlemeye demeyelim, çırılçıplak bir özlem kendini göstermek istememektedir. En azından bu bağlamda kapalı görünmeye çalışan örtük bir anlatım söz konusudur.) çalışma hüzünle birleşerek şiire dönüşür. Bir ruhsallık söz konusudur diyebiliriz. En azından bu anlamda yukarıda da belirttiğim gibi mistisizmden söz edebiliriz. Zaten şairin tinsel durumu/ duruşu, isterseniz buna ruhsal durumu da deyin bunu doğurmaktadır.

'Dilimin sınırları dünyamın sınırlarını imler' diyor ya Wittgenstein bu anlamda Osman Hakan A. dili/ni zorluyor. Dildeki anlamı zorluyor. Dilin yetmezliğini çözmeye çalıştığını duyumsatıyor. Dizeleri, sözcükleri aralıyor, kesiyor, paramparça ediyor. Kesmeler, virgüller, iki noktalar ve tırnak imleri paramparçalığa yardımcı oluyor. Dizelerin birbirine yakınlaştırılması ya da ayrılması, okuru şiirdeki boşlukları doldurmaya çağırıyor. Bol çağrışımlı şiirlere götürüyor. Çağrışımlar, farklı sesler, anlamlar doğuyor okurun zihninde. Kuşkusuz burdaki şeye sözcük deformasyonu deyip geçemeyiz. Bir bozma söz konusudur ama. Bu da bir yönüyle şiirinin yapısıyla ilgilidir. Ordaki yapı da başta da açmaya çalıştığım gibi doğrudan dille ilişkilidir.

'*gül' odası* şair Osman Hakan A.'nın odasının şiire açılan penceresidir. Belki de o pencerenin tanıklığıdır. Bu tanıklık sürecek midir? Öyle görünüyor. O pencere odanın dışında kalan dünyayla da ilişkili diye düşünmeye çalışıyorum. En azından böyle bir ilişki kurmak istiyorum. Belki de şair için de böyle bir ilişki isteğinden söz edilebilir. Pencere genişleyecek midir? Buna da Osman Hakan A. adına evet demek istiyorum. Tam burada bir genişleme, bir derinleşme beklenmelidir. Belki böylelikle daha hayati ama geçmişe ve kendine dönüklüğünü koruyan bir şiire varabilir Osman Hakan A. diye ummak istiyorum.

Şairlerin hayatı ve hayata bakış açısı aslında şiirin hayatı, değişimleri, dönüşümleridir. Osman Hakan A.'nın '*gül odası* bundan önemlidir.

Okur nedir peki? Kuşkusuz bunu okur yanıtlamalıdır. Okur da şiirin/ şairin hayatında yerini almalıdır. Kendine yer bulmalıdır. Ey okur; '*gül' odası* sizi Osman Hakan A.'nın odasına çağırırken aslında sizi kendi odanıza çağırmaktadır. Kendi gül odanızı kurun!

(1) Osman Hakan A.'yla konuşma, Vural Bahadır Bayrıl/Cumhuriyet Kitap 15 Haziran 1995, sayı 278.
(2) Aynı konuşma.
(3) Osman Hakan A., 'gül odası, Şiir Atı Yayıncılık, Ocak 1995.
(4) Osman Hakan A., Yol Şarkıları, Şiir Atı Yayıncılık, 1991.
(5) Osman Hakan A., Göç ve Ölüm Şarkıları, Şiir Atı Yayıncılık, 1987.
(6) Bu noktada özellikle Göçebe/Ağustos, 1995. Sayı 3'teki yazılara bkz.
(7) Aynı konuşma.
(8) "Zamanın ters, yarenliğin faydasız; her reisin bezgin ve her başın hasta olduğunu görünce; evime kapanıp şerefimi kayırmayı kâr bildim. Yanımda saklı duran ve avucumda ışıldayan, hikmet şarabından içerim. Sofra arkadaşlarım mürekkep şişeleridir; sazım onların şakırtısıdır. Bu arada dünyadan göçmüş hikmet erbabının sohbetiyle neşelenirim. (Farabi.)

HALİM ŞAFAK

İlyas Tunç

KÜL VE KOPUŞ

Şiir/Damar Yayınları

Kül: Kıpkırmızı canlılığın kararması. Yok oluşun diğer adı. Promete'nin, uğruna her şeyi göze aldığı ateşin sonu.

"*kül...ey unutuluş/ tedirgin tütün/ arsız uçurum*"

Kül: Ateşten arta kalan soğukluk, çaresizlik. Bitiş...

"*sonsuzluk... ey giz/ şapkalı şu yaşlı/ adamlar gibi/ gittikçe inceliyor/ gövdemiz*"

Kopuş: Sımsıkı bağların çözülüşü... Ayrılış...

"*gün ağardı/ sardık yeniden/ yükümüzü*"

Bağların kopması... Ucu çok keskin bir belirginlik...

"*artık her şey değişti/ sofalar darmadağın/ bilmiyorum nicedir/ nerde unutulduğumu*"

Kül ve kopuş: Hiçliğe doğru durduraksız bir yolculuk... "Son"u selamlama...

Kül ve Kopuş, İlyas Tunç'un ikinci şiir kitabı. Ödüllü bir kitap: Çankaya Belediyesi ve Damar Edebiyat Dergisi II. İlkbahar Öykü-Şiir Yarışması Büyük Şiir ikincisi.

Kül ve Kopuş, aliterasyonlu bir şiir kitabı adı. Eskilerin ahenk dedikleri şey var Tunç'un kitabının adında.

Kül ve Kopuş, şiire çağıran bir kitap adı. (İlyas Tunç'un ilk şiir kitabı *Kış Bir Alkış mıydı* da cinaslı şiirselliğiyle çağıran bir kitap değil miydi.)

İlyas Tunç, zor bir şiir işçiliğini *Kül ve Kopuş*'ta başarıyla sürdürüyor. Kısa ve az sözcüklü şiir, zor şiirdir. Riskleri çoktur: Düzyazı-şiir sınırı ihlal edilebilir. Lirizm yitebilir.

Kül ve Kopuş'taki şiirlerde biçim benzerliği dikkati çekiyor. Kitapta yer alan 34 şiirden 4'ü 13 dizeli, 14'ü 14 dizeli, 11'i 5 dizeli ve 5'i de 16 dizeli. Yani, şiirlerin dize sayısı 13-16 arasında değişiyor. Şiirlerin yarıya yakını (yüzde 40'ı) 14 dizeli.

Bu rakamlar şunu gösteriyor: İlyas Tunç'un şiiri çok fazla değişmeyen biçimsel bir yapı ile kurulmaktadır. Bu kurgu benzerliği, doğal olarak, içeriğe de yansımaktadır. Böylece söyleyişteki dalgalanmalar önlenmektedir.

İlyas Tunç'un şiirlerindeki bir başka biçim benzerliği de şu: Şiirler, *blok bir yapı*dan meydana geliyor. Şiirlerde bölüm arası yok. (Yalnızca birkaç şiirde, sonlardaki birkaç dize diğerlerine göre biraz daha içten başlıyor.) Bu *blok yapı*, az sözcüklü, kısa şiirin kurgusuna uygun düşüyor. Bu tür şiirlerde bölüm arası bulunması şiirsel zaafiyeti gündeme getirir. İki üç sözcüklü, üç dört dize, düzyazıya yaklaşma tehlikesi demektir. *Kül ve Kopuş*'ta tüm bunların farkında olan bir şair var.

Yukarıdaki belirlemeler gösteriyor ki, İlyas Tunç'un şiiri, biçim-içerik bütünlüğü, kaynaşması bakımından işlenmiş, oturmuş bir şiirdir.

Biliyorum, bu yazı alışageldiğimiz kitap tanıtma yazılarına pek benzemedi. Ne yapalım, her yiğidin bir yoğurt yeyişi vardır. Üstelik benim yoğurdu böyle yememde en büyük suç(!) *Kül ve Kopuş*'un.

"*günler iğreti/yük duyarsız*"ken "*külümüzü eşeledik*" durduk. Siz de öyle yapın. Kendinizi eşelemek için *Kül ve Kopuş*'u okuyun.

FAHRETTİN KOYUNCU

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (1.200.000 TL)
❑ 2 yıllık (2.000.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: yıllık 60 DM
❑ Diğer ülkeler: yıllık 50 $

Ad, soyadı .....
Firma adı .....
Adres .....
.....
Posta kodu/ Şehir .....
Tel/ Fax: .....
Doğum tarihi.....

Abone ücreti olarak ..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 158 719 no'lu hesabına

❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 1032416-0 no'lu hesabına

❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına

❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti ..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No:
Son Kullanma Tarihi:
Kimlik No.:
Kart hamilinin imzası:

ÖYKÜ ÇÖZÜMLEMESİ: BRANDENBURG'UN DÖRT ATLISI

Mehmet Zaman Saçlıoğlu *Yaz Evi* adlı öykü kitabı ile 1993 Yunus Nadi öykü ödülünü aldı. Kitaptaki ilk öykü "Brandenburg'un Dört Atlısı". Öykü anlam oyunlarını öğrencilerine aktarmak isteyen öğretim üyesine çarpıcı olanaklar sunuyor. Öğrenci öğrenirken, oynuyor. Tıpkı öyküdeki satıcı gibi. Öyküde iri yarı, genç bir satıcı, Brandenburg kapısının hemen altında, alçak, uzun bir masanın üzerine dizdiği nesneleri turistlere satmaya çalışır. Çözümlemeye Brandenburg kapısından ya da öykünün adından başlayalım.

Anlatının Başlığı

Yazınsal metinlerde de bilimsel metinlerde de başlık çok önemli. Okuyucu metinle ilişkiyi başlık aracılığı ile kuruyor. Yalnız çoğu kez bunun bilincinde değil. Başlık önce okuru çekiyor, daha sonra anlatının anlamını oluşturmada ona kılavuzluk ediyor. Çünkü başlık anlatının aktarmak istediği anlamı çok kısa, ama öz olarak ortaya koyar. Okura yön verir, onu anlatının temel anlamına doğru sürükler. Öyleyse başlığı çözümlemeyi deneyelim.

Yazar Mahşer'in Dört Atlısı'nı öyküye taşımış. Atlar Brandenburg'a taşınınca, ne tür bir anlam değişikliği olduğunu irdelemeden önce gelin Mahşer'in Dört Atlısı'nı anımsayalım:

Ve tahtın üzerinde oturanın sağ elinde içerden ve arkadan yazılmış yedi mühürle mühürlenmiş bir kitap gördüm. Ve: Kitabı açmaya ve onun mühürlerini çözmeye kim layıktır? diye büyük sesle ilan eden kuvvetli bir melek gördüm. Ve gökte ve yer üzerinde ve yeraltında kimse kitabı açamıyor ve ona bakamıyordu. Ve çok ağlıyordum, çünkü kitabı açmaya ve ona bakmaya layık kimse bulunmadı ve ihtiyarlardan biri bana dedi: Ağlama; işte Yahuda sıptından olan Aslan, Davudun Kökü, kitabı ve onun yedi mühürlerini açmaya galip geldi. Ve tahtın ve dört canlı mahlûkun ortasında ve ihtiyarların ortasında duran boğazlanmış bir Kuzu gördüm; yedi boynuzu ve yedi gözü vardı, bunlar bütün dünyaya gönderilmiş olan Allahın yedi Ruhudur. Ve geldi ve tahtın üzerinde oturanın sağ elinden kitabı aldı. Ve onu aldığı zaman, dört canlı mahlûk ve yirmi dört ihtiyar, her birinde cenk ve mukaddeslerin duaları olan buhurlarla dolu altın taslar alarak, Kuzunun önünde yere kapandılar... (Yuhanna'nın Vahyi, Bap 5). Ve Kuzu yedi mühürden birini açtığı zaman, gördüm, ve dört canlı mahlûktan birinin gök gürlemesi gibi bir sesle: Gel, dediğini işittim. Ve gördüm, ve işte, bir kır at, ve onun üzerine binmiş olanının bir yayı vardı; ve kendisine bir taç verildi; ve yensin diye yenerek çıktı. Ve ikinci mührü açtığı zaman, ikinci canlı mahlûkun: Gel, dediğini işittim. Ve başka bir at, bir al at çıktı; ve onun üzerine binmiş olana, dünyadan, selameti kaldırmaya, ve birbirini boğazlatmak için bir ruhsat verildi; ve kendisine büyük bir kılıç verildi. Ve üçüncü mührü açtığı zaman, üçüncü canlı mahlûkun: Gel, dediğini işittim. Ve gördüm, ve işte, yağız bir at, ve onun üzerine binmiş olanın elinde bir terazi vardı. Ve dört canlı mahlûkun ortasında sanki bir sesin: Bir ölçek buğday bir dinara, ve üç ölçek arpa bir dinara; ve zeytinyağı ve şaraba zarar etme, dediğini işittim. Ve dördüncü mührü açtığı zaman: Gel, diyen dördüncü canlı mahlûkun sesini işittim. Ve gördüm, ve işte, bir kula at, ve onun üzerine binmiş olanın ismi ölümdü; ve ölüler diyarı onun ardınca geliyordu. Ve onlara kılıçla ve kıtlıkla ve ölümle, ve dünyanın vahşi hayvanları ile öldürmek için dünyanın dörtte biri üzerine hâkimiyet verildi (Yuhanna'nın Vahyi, Bap 6).

Mahşer'in Dört Atlısı'nda "muzaffer komutan", "savaş," kıtlık", "ölüm" gibi kavramları simgeleyen atlar, Brandenburg'daki heykelde geleneksel anlamlarını yitirirler. Turistik metaya dönüşürken taşıdıkları anlamlar da daralır. Gelin bu daralmanın öyküsünü öykünün başkişisi olan satıcının ağzından dinleyelim.

Kişiler ve Nesneler

Satıcı tarihi Brandenburg kapısının önünde bağırıyordu:

– Eskimiş zamanları satıyorum, yitirilmiş yolları satıyorum, unutulan başarıları satıyorum. Sudan ucuz... Haydi, sudan ucuz.

Genç, sarışın, iri yarı adam, el kol hareketleriyle, bağırarak, alıcıları çağırıyordu.

– Eski dönemin saatlerine bakın, eski dönemin saatlerine... Ucuza kahramanlık isteyen var mı? Ucuza kahramanlık madalyası... Yönünüzü yitirmeyin; karanlıkta, aydınlıkta yönünüzü yitirmeyin...

Kısa zamanda bir turist grubu masanın önünde toplandı. Bir sürü insan, meyve seçer gibi pusulaları, saatleri, madalyaları ellerine alıyor, ağırlığını tartıyor, içini açmaya çalışıyor, saatleri kulaklarına, madalyaları göğüslerine yaklaştırıyor, birini bırakmadan ikincisini, üçüncüsünü alıp inceliyordu.

Görüldüğü gibi anlatıcı bu kez Tanrı değil. Her şeyi görmüyor, her şeyi bilmiyor. Betimliyor, yan tutmuyor, yorum yapmıyor, bu kez her şeyi satıcı biliyor.

– Saat zaman demektir beyefendi, zorlamaya gelmez. O kendi hızıyla akar. Her saatin ayrı hızı, ayrı direnci vardır.

Bir erkek: Aynı hız mı? Ne yani, bu saatler bozuk mu? Aynı hızda dönmüyor mu?

– Siz bu dünyada aynı hızda dönen iki saat bulabilir misiniz? Tüm saatler bozuktur beyefendi. Şimdi sizin saatiniz üçü on geçeyi gösteriyor. Dün güneş tam bu saatte bir, iki dakika daha gerideydi. Aynı yerde saat her gün değişiyor. Ya Çin'de saat şimdi kaç biliyor musunuz?..

Zaman, insanın dışında nesnel olarak ölçülebilen bir varlık alanı mı? Onu eşit aralıklara bölebilir miyiz? Zaman sürekli akar. Satıcının elindeki saatin sahibi saniyelerden daha küçük parçaları gösterebilen saatlerden alabilmek için eski saatini almış. Satıcıya göre, o, kandırılmış bir zavallı.

Bir kadın:

– Siz filozof musunuz?

Satıcı filozof olmadığını söylüyor. Kendisine sorarsanız o yalnızca satıcı. Ama o turistlere sesleniyor, seslenmekle kalmıyor, onları yönlendiriyor. Kimi kez emir tümceleri kullanıyor, kimi kez de yönlendirici sorular. Alıcı konumunda olan erkek ve kadınlar ise bilgilenmek için satıcıya sorular soruyorlar:

– Peki çalışan saatlerle bozuk saatler aynı fiyat mı?

– Yani duran bozuklarla dönen bozuklar. Evet hepsi aynı.

– Ama neden? Çalışan saatler işe yarar, bozuklar yaramaz ki.

Öyküdeki kişiler arasında şu tür bir karşıtlık kurulabilir:

Satıcı	x	Kadın ve Erkekler
Bilinçli	x	Bilinçsiz
Mutsuz	x	Mutlu

Satıcı bilinçli olduğu için mutsuzdur. Alıcılar ise bilinçsiz oldukları için mutludurlar. Satıcı ile diğerleri arasındaki ilişki bozuk saat, bozuk pusula ve eski saat, üzerine kurulur. Satıcıya göre madalyalar da bozuktur. Ama onu almaya karar veren genç kız mutludur:

– Madalyalar da bozuk sayın baylar, bayanlar. Ne işinize yarayacak sizin bu bozuk madalyalar. Dolarlarınızı boşa harcamayın. Sahipleri birkaç öğün yemek karşılığında sattıklarına göre madalyalarını; siz de bunları almaktansa, birkaç öğün yemek yeyin, kenti dolaşın, şarap için. Satıcısı tarafından değersizliği kabul edilen bir malı, hangi akıllı alıcı almak ister?

Bir genç kız:

– Olsun bu madalyayı sevdim. Hiçbir değeri olmasa da pembe giysime çok yakışacak. Şuna bakın, ne güzel bir kurdelesi var, değil mi?

Satıcı üzerine basarak madalyaların "bozuk" olduğunu söylese de nesneler arasında bir karşıtlık ilişkisi vardır:

Bozuk saat ve bozuk pusula	X	eski madalya
Bozuk saat ve bozuk pusula	X	Kullanım değeri Sergileme değeri
Madalya	X	Simgesel değeri Sergileme değeri

Bozuk saat ve pusulanın bir zamanlar kullanım değeri vardı. Öyküdeki satıcı onları sergileme değeri için satar. Nesnelerin ardındaki anlamları da görebildiği için alıcıları uyarır. Satıcıya göre madalyalar da bozuktur.

– Bu madalyaların her biri birer yeteneği, emeği, başarıyı simgeliyor; ama küçük paralar karşılığında alınıp satılıyorlar. Alan, satan, onların simgeledikleri değerleri üzerlerinde taşımadıklarını, o değerlerin madalyaları kazanan göğüslerde kaldığını, bu küçük nesnelerin, neredeyse ancak yapıldıkları malzemenin değeri kadar değerli olduğunu biliyorlar. Madalyaların gerçek sahipleri ise, madalyaları göğüslerinde taşımadıkları sürece, başarılarının tarihin karanlığında yok olacağını bildikleri halde, birkaç öğünlerini karşılamak için bunları satıyorlar. Üstelik yine acıkacaklar.

Satıcıya göre en iyi şaire, en iyi casusa, en iyi düşman öldürene, en iyi pilota madalyalar verildi. Satıcı, alıcı turistlere anlamın göreceliğini bakın nasıl anlatıyor:

– ... Bu, üstün başarı gösteren pilotlara verilirdi. Çok sayıda bombası doğru hedefi bulmuş olan pilotlar bu madalyayı alırdı. Düşman pilotlarının bombalarıyla yaralanan askerlerimizi başarıyla iyileştirmiş doktorlar da bunu. Böylelikle bir işin iki madalyasına da sahip oldunuz. Keşke elimde düşman pilotlarıyla, düşman doktorlarının kazandıkları madalyalardan da olsa. O zaman, aynı işin dört madalyasına sahip olurdunuz; ne iyi olurdu değil mi?

Aslında satıcı kendi açıklamaları konusunda kaygılıdır. Anlattıklarının alıcıların rahatını kaçıracağını düşünür.

– Aldığınız madalyaları takarken, size anlattıklarımı düşünürseniz, saatlerin saniyelerini izlerken zamanı düşünürseniz, bunları aldığınıza pişman olursunuz. Bu yüzden almamanız daha doğru. Sizi mutsuz etmek işime gelmez. Mutlu olmanız gerekir ki benden hoşnut kalasınız, bana yeni alıcılar gönderesiniz. Onlar da hoşnut kalmalı, başka alıcılar göndermeli.

Satıcı başka alıcıları engelleyeceğini bile bile açıklamalarını sürdürür. Çok iyi marka (marka artık statü göstergesidir) bir pusulası olduğunu söyleyen adama, iyi marka pusulanın da yanlış yönü gösterdiğini söyler. Adamın pusulası kuzey doğudaki Leningrad'ı gösterir. Satıcı pusulanın yanıldığını, Leningrad'ı değil, Petersburg'u gösterdiğini söyler. Başka birisi satıcının ne demek istediğini anlamaz:

– ... Leningrad yerine Petersburg olmuş olabilir; ama oradaki sokaklar, evler, insanlar, tarihi eserler, hepsi aynı. Yalnızca adı değişmiş.

"Eşanlamlı" olarak nitelendirdiğimiz sözcükler arasında aynı anlamı taşımaz. Belki bunlara yakın anlamlı sözcükler demek daha doğru olur. "Lenin" ve "Leningrad" sözcüğünün çağrışımları "Petersburg" sözcüğünün çağrışımlarından ayrımlıdır. Satıcı bakın adamı bu konuda nasıl aydınlatır.

– Bayım, bir şeyin en son adı değişir. İş ad değiştirmeye geldiyse, zaten her şeyi değişmiş demektir. Aynı kalan, değişiklik göstermeyen bir şeyin adı neden değişsin? Adı değişmişse artık o yoktur.

Bu sözler bizi öykünün anlamı konusunda da yönlendiriyor. Brandenburg'daki zafer arabasının kır atları Mahşer'in Dört Atlısı'nın taşıdığı anlam yükünü taşımaz. Yalnızca özel bir zaferdir artık söz konusu olan. Bu atlar, Mahşer'in dört değişik renkteki atları değildir. Geleneksel anlam söylende kalmıştır. Rehber turistlere Brandenburg kapısının önündeki zafer arabasının öyküsünü anlatmak üzeredir. Satıcı turistlerin arkasından seslenir.

– Anımsayın Mahşer'in Dört Atlısı'nı. Onlardı bu dört at bir zamanlar.

SEÇİL BÜKER

Bugünün Diliyle
DİVAN ŞİİRİ'nden
Seçme Beyitler

ERTUĞRUL AYAYDIN

Divan şiirinden seçilmiş beyitler ve mısralar bulacaksınız bu kitapta.
Ama bugünün diliyle, üstelik aruzla yapılmış dil-içi çevirileriyle birlikte.
Divan şiirini tanımak isteyenler için güzel bir fırsat...

İsteme Adresi:
Ertuğrul Ayaydın
P.K. 21
35930 Çeşme-İzmir
Tel: (232) 712 66 07

Metin Celâl

ŞİİR OKUMA NOTLARI

Kediler, bilirler, günlerimizin nasıl
Sessiz, sıkıntılı geçtiğini

Doksanlı yıllarda yazmaya başlayan şairler nihayet yavaş yavaş kendilerini, düşüncelerini ifade etmeye, tartışma yazıları yazmaya başladılar. Şiirin önünün açılması, şairlerin şiir anlayışlarının bu dönem için de yerli yerine oturması açısından önemli bir işaret. Bu durum onların kendi kendilerini soktukları "bizi kimse önemsemiyor, bizi kimse dinlemiyor" aşırı stress halinden de kurtaracaktır sanıyorum.

Göçebe'de bu yolda tartışmaya çağırıcı yazılar yayınlanmaya başladı. Biri de Hasan Öztoprak'ın "*Adorno, yarı-entelektüeller ve Türk şiiri*" adlı yazısı (Göçebe 4. sayı). Âdet olduğu üzere öncelikle kendinden önceki kuşağı, 80'li yıllarda yazmaya başlayan şairleri, şiir anlayışını eleştirerek işe başlamış Hasan Öztoprak. Adorno'nun "entelektüel" tanımından yola çıkarak "*80'li yıllar, Türk kültür hayatında olduğu gibi Türk şiirinde de yarı-entelektüellerin serpilip geliştiği hatta egemen olduğu bir dönemdir. Bu dönemin şairlerinin birçoğu, şiir yazmanın ve şiir ilgisi etrafında kalmanın yanı sıra, 'kültür adamlığına' soyunmuşlar, ancak ilgilerini günün entelektüel ilgi alanları ile yakınlaştırıp ortak bir bağlam oluşturamamışlar ve çağın ruhunu kavramakta gecikmişlerdir. Bu yüzden şiirle kurdukları doğru ilişki, birbirleriyle kurdukları yanlış ilişki sonucu anlam kazanamamıştır. Bu dönemin şairlerinin bugün ortaya çıkan polemik hattı, kurulan bu yanlış ilişkinin sonucudur*" diyor. Burada derin bir analiz hatası olduğunu düşünüyorum. Hasan Öztoprak'ın yanlış analizi 80'li yıllarda yaşanan düşünce renklenmesini görememesinden kaynaklanıyor. Kendisine kaynak olarak aldığı Adorno da, derginin giriş yazısı olarak kullanılan Baudrillard da 80'li yıllarda Türkçe'ye çevrilmiş yazarlar. Herhalde 80'li yıllar öncesi bu kadar renkli bir düşünce ortamı olduğunu kimse iddia edemez. Öte yandan, tabii ki bazı şairlerin niçin "*günün entelektüel ilgi alanları*"na yakınlaşamadıklarını araştırmak gerekli. Çünkü bu araştırma, bu şairlerin şiirsel başarısızlıklarının nedenlerini de anlamamıza yarayacak. Bence, Hasan Öztoprak polemik'i küçümseyeceğine, polemik'i göze alarak isimlerden, örneklerden yola çıksaydı, bu düşüncelerini örnekleseydi daha tartışılabilir, sonuç alınabilir bir ortam yaratılmasına katkıda bulunurdu. Genellemeler lastiksilikleri ile yazarların kaçamak yapmasını kolaylaştırır, "ben sizi kastetmemiştim ki" deme kolaylığı verir, ama tartışmalarda bir uç oluşturmaz, düşüncenin gelişiminin önünü tıkar. Âfakidir çünkü.

Öztoprak, 80'li yıllarda hesaplaşmasını hallettikten sonra esasa geliyor ve "*Son zamanlarda iki ayrı kanaldan '90 Kuşağı' yaratma çabaları arttı. Birinciler '80 Kuşağı'nı meşrulaştırmaya çalışan '80 Kuşağı'nın kimi mensupları, diğerleri ise '90 Kuşağı' içindeki yeteneksizler. Biz 'kuşak' muhabbetlerine itibar etmiyoruz. Topluma karşı bireyi savunduğumuz gibi, 'kuşak'a karşı şairi savunuyoruz*" diyor. Yeni şiiri değil, eski ama hakiki çizgisindeki şiiri savunduklarını söylüyor ve "*Ama bugünün duyarlılığını temsil edenin üç-beş şairden başkası olmadığını daha önemlisi yeni gerçeklik tasarımları (tasavvur) oluşturma gayreti içinde bu üç-beş şairden başkasını görmediğimizi özellikle belirtmeliyiz. (Bu üç-beş şairin isimlerini burada zikretmeyi gerekli görmüyorum. Göçebe okuru onların kim olduğunu gerek Göçebe'deki isimlerden, gerekse Göçebe'ye gerekli değeri ve desteği veren şairlerden dolayı zaten biliyor.)*"

Evet, işin esası burada. Göçebe kendi konumunu belirliyor. Biraz mahçup da olsa kendi savunduğu şiir anlayışında kimlerin olduğunu nihayet söylüyor. Kimler mi? Göçebe'de yazanlar. Örnekse Göçebe'nin bu sayısında şu şairler var; Osman Çakmakçı, Enver Topaloğlu, Osman Serhat Erkekli, Hafız, İrfan Yıldız, Fikret Tunçer, Sami Baydar, Kaya Demiral, Hilmi Tezgör, Mehmet Şenol Şişli, Kubilay Kara, Binali Duman, Yeşim Çanlıoğlu. Bu listeden 90'lı yıllardan önce de yazan şairleri çıkartırsanız durum daha da netleşir. "*90 Kuşağı içindeki yeteneksizler*" mi? Öztoprak'ın bu cümlesi de onun istemediği, küçümsediği polemik'i hem de kişisel düzeyde başlatacak noktadır. Bakalım kimler üzerine alınacak?

Dip

Mehmet Taner, günümüz okuyucusu için pek tanıdık bir isim değil. Yıllardır şiir yayınlatmayı bırakmıştı, kitaplarının da sanıyorum mevcutları tükenmişti. Onun asıl etkin olduğu dönem 70'lerin sonu 80'lerin ilk yıllarıydı. Zaten kitaplarını da o yıllarda yayınlamış; *Sunak* 1978'de, *Bir Denizin Çekildiği Bütün Kıyılar* 1980'de ve *Arka Oda* 1981'de. Mehmet Taner, hem söyleyiş hem de tavır olarak oldukça farklı bir şair. Kolay sıcaklık kurulamayan bir şiiri var. Ama ona nüfuz etmeye başladığınız andan itibaren seviyorsunuz. Hem Batı şiirinden, hem de Türk şiir geleneğinden karılmış gibi ama modern de. Bana tavır olarak nedense Necatigil'i hatırlatıyor. Oysa Mehmet Taner'in Necatigil'le pek de benzer bir şiiri ürettiğini söyleyemeyiz.

80'li yıllarda yazan şairler Mehmet Taner'i şairliğinin yanında dergiciliği ve yayıncılığı ile de tanır. *Tan* dergisi o dönem birçoklarımızın ilk şiirlerini yayınlattığı bir dergi olmak yanında ufuk açıcı bir dergiydi de. Michel Foucault'dan ilk çeviriler bu dergi aracılığıyla okuyucuyla buluşmuştu. Bu yönüyle Mehmet Taner, yukarıda yazısından söz ettiğim Hasan Öztoprak'ın kulaklarını çınlatacak bir şairdir.

Mehmet Taner'in entelektüel ilgi alanlarının genişliğinin boyutlarını şiirlerinden de sezmek mümkün. 15 yıllık aradan sonra yayınladığı yeni kitabı *Dip* (Gibi Yay.) bu kanıyı belgeler nitelikte.

Dip, on beş yılın birikimini getirdiği için biraz dağınık da olsa Mehmet Taner'in şiirini anlamak, okuyucuyla yeniden buluşmasını sağlamak açısından iyi bir kitap. Onun hemen tüm arayışlarının örnekleri var. Bir de yeni bir söyleyiş, yeni bir uç sayabileceğimiz "Kurak" adlı bölümdeki şiirler. Kendi şiirine göre daha rahat söyleyişli, günceli hayattan küçük parçalarla, kişilerle yakalayan bir şiir denemiş.

Kadın bir soruyla başlatır baharı, yavaş
Erkeğin, gözleri parlar, loş ışıkta.

Aşk Meleği

Ellerindeki aşk çizgisinden
hayat çizgisine tutunarak geçtik
acılar burcundaki bir kadının gri denizinden.

Aşk meleği, insanı öptüğü zaman yazılır aşk şiirleri. Bir de terk edilip kendiyle başbaşa kaldığında... Ne çok terk edilir şairler aşk melekleri tarafından. "Mutlu aşk yoktur" ya,

mutlu şair de yoktur ya da tüm mutlu olanlar mutluluklarını tercih etmiş, şiiri bırakmıştır.

Aşkta mutlu olduğunu ifade eden ne kadar az şiir var!

Mehmet Ocaktan'ın yeni şiir kitabı *Aşk Meleği*'ni (Şiir Atı Yay.) okurken tekrar düşündüm bunu. Şairin hüznü ve lirizmi yakalaması için terk edilmesi gerekiyor. Çünkü terk edenler de bu terk edişin şiirini yazmıyorlar. Sanıyorum onlar da terk ederek aşk girdabından kurtularak mutlu oluyorlar.

Aslında Mehmet Ocaktan, yarattığı kadın imgesinin izini sürerken bir hesaplaşmayı yaşıyor. Hem kendiyle, hem de tükenmez tutkusunun, aşkının yaratıcısı kadınla hesaplaşmasını. Hemen her şiirinde bir kadın, belki de aşk meleği imgesi yer almasına rağmen şiir o noktaya saplanıp kalmıyor. O hüzünle genişliyor, varlıksal bir sorgulama halini alıyor. Dünyadaki konumunu, varolma nedenlerini sorguluyor şair. Bu aynı zamanda ölümle de hesaplaşma değil mi?

Mehmet Ocaktan, lirik, tat veren şiirler yazmış. Hatırda kalacak, dönüp tekrar okunacak şiirler, dizeler. Ama nedense, yayınevi, yayına hazırlayan Memduh Vasıfgil (ki kendisini tanımasak da, 80'li yıllardan sonra şiir yayınlatan birçok şairin kitabında emeği vardır.) bu güzel şiirlerin okunmamasını sağlamak için elinden geleni yapmış. Satırların arası öyle açılmış ki okumak oldukça zorlaşmış. Ancak inat ederseniz şiir okumayı başarıyorsunuz.

Bir gün sesimin yaralı bir anlamla buluştuğu
her şeyin sınırında
belki de kendi harflerimle
daha derin gömecekler beni.

Uydum Suyun Aklına

Öner Fikri, kitabını Zonguldak Ereğli'den yollamış. *Uydum Suyun Aklına* sanıyorum ilk kitabı. Kısa şiiri tercih edenlerden Öner Fikri. Bu tercihi yapınca da hikmet, espri ve vecize ile bir hesaplaşmayı öncelikle yapması gerekiyor. Kısa şiirin kolayca kapılınacak handikapları bunlar. Kısa şiirin kolayca yazıldığı kanısı da buradan kaynaklanıyor. Şiirle hikmet, espri ya da vecize birbirine karışmakla kalmıyor, bunlar şiirin yerini de alıyor. Şair buluşların peşinde koşmaya başlıyor, şiiri yitiriyor. İşte arka arkaya gelmiş iki şiir;

YAĞMUR
Nasıl da çimdikliyor denizi
Binlerce yerinden.

GÖRÜŞ GÜNÜ
Bu benim görüş günümdü,
İlkin kendimle görüştüm.

Öner Fikri, umut ışıkları veren bir şair. Tüm acemiliklerine rağmen ilgi çekiyor, okutuyor. Sempatik de... Ama, örneklediğim espri yapma yeteneğini başka yerde değerlendirmeli. Kolayca çoğaltılabilecek bu örnekler kendine daha çok mizah dergilerinde yer buluyor ve Metin Üstündağ Langadank'larda bunların çok daha ustaca örneklerini verdi.

Üstelik Öner Fikri bence, biraz daha uzun ve lirik şiirlerinde daha başarılı. Bazı kolaya kaçışlardan, başka şairlerden kalıp olarak aktarmalardan, kalıplaşmış laflardan kurtulursa tabii... Tercihini yaparken bunu da gözönüne almalı. Okuduğu, etkilendiği şairlerden de kaynaklanıyor sanıyorum bu durum. Başlangıçtaki her şair gibi o da yaşadıkça, yazdıkça, okudukça kendi yönünü bulacak. Yeter ki istesin, diretsin.

Kuşlarını uçuramayan bir kuşçu gibi
Tutunur öyle yürürüm duvarlarıma

0-6 Yaş Çocukların Eğitiminde Rehber Kitaplar

Kök Yayıncılık

Yurdumuzda eğitimin sorunları sınırsız gibi görünür çoğumuza. Bu belki de, eğitimin en önemli basamağının, okulöncesinin yeterince değerlendirilmeyişindendir. Eğitimi çoğunlukla öğretimle karıştırır, yalnızca okulun görevi gibi algılarız. Ve çoğumuzca eğitimin başarısı, çocuğun başarılı oluşu, bir başka deyişle onun "önemli" okullara örneğin Anadolu liselerine girişiyle eşdeğerdedir. Çocuğun mutlu ve dengeli olabilmesi gözden kaçırılır. Son yıllarda, okul öncesi dönem, bir başka deyişle 0-6 yaş dönemi için de kitaplar üretilmeye başladı yurdumuzda. Kitap ve okuma alışkanlığının bu yaşlarda başladığı vurgulanmaya başladı. Bu kitapların bizce en önemli yönünün "yerli yazar ve eğitimci"lerce üretilmesi. Çeviri kitapların kalıplarının çocuklarda yaratacağı "yadırgama ve yabancılaşma"dan kaçınılması.

Bir kitaplık kitap dizisi

Kök Yayınları'nın okul öncesi için hazırladığı kitaplar küçük bir kitaplık oluşturacak nicelikte. Bu kitapları, çocuklara yönelik kitaplar, ana-baba ve eğiticilere yönelik kitaplar diye ikiye ayırabiliriz. Ancak, çocuklara yönelik kitaplarda, çocuklar kendi başlarına okuyamayacak yaşta oldukları için, kitapları çocuklara okuyacak kişilere yönergeler içeriyor. Bu kitapların genel sıralaması şöyle: Okul Öncesi Eğitim Dergisi/Gökkuşağı, Eğitsel Öyküler, Öykü Kitapları, Fen ve Doğa Dizisi, Uygulamalı Zihinsel Alıştırma Kitapları, Rehber Kitaplar. Bu dizideki rehber kitaplar, doğrudan ana-baba ve eğiticilere yönelik. Kendi yatağında yatmak istemeyen çocuklar, altını ıslatan çocuklar gibi sık rastlanan sorunları, benzer olayları anlatıp açıklıyor. Çözümler gösteriyor. Yalın anlatımlı ve örnekli bu kitaplar, ana-babanın suçluluğa düşmeden kendini yargılamasını da, çocuğu anlamasını da sağlıyor.

Çocuğa yönelik kitaplar, hayat bilgisi, matematik, fen konularını görsel biçimde ve eğlendirerek işliyor. Konuları uzmanlar ve yazarlar elbirliğiyle hazırlamış. Örneğin bir kitapta Sulhi Dölek imzasına rastlamak güzel bir sürpriz oluyor. Gülmece ustası Dölek'in çocuklara harfleri kavratmak için yazdığı hayvan öyküleri, çocuğuna kitap okuyacak ana-babalar için de zevkle okunacak nitelikte.

Dizide yer alan kitaplardan biri de çocuğun gelişimini kontrol için hazırlanmış bir test kitabı. Kitaplıklarımızda çocuklar için yer açmanın zamanıdır.

Tunca Arslan

KİTAPLAR ALTINDA YİRMİ BİN FERSAH

Edebiyatın ilk "Çiçek Çocuğu" ve Şangri-Lâ'nın öyküsü

Belli ki çok fazla el değiştirmiş, oradan oraya savrulup durmuş, en sonunda da benim önünde diz çöktüğümüz yer tezgâhında bir köşeye gizlenmişti. Kapağı çok kirli ve yırtıktı, deyim yerindeyse "iskeleti çıkmıştı". Ama bu haliyle, kapakta kullanılan, yıkıntı halindeki manastır görüntüsüyle de doğrusu çok fazla uyum içindeydi. Adı "Yitik Ufuklar" (Lost Horizon). Yazarı James Hilton, güzellik, barış ve sevda ilkelerini savunmasından, üstelik de bunu herkesten önce ve çok ilginç biçimde yapmasından dolayı "Edebiyatın ilk Çiçek Çocuğu" olarak tanımlanıyor. Romanın İngiltere'de yayımlandığı yıl 1933. Ülkemizde Uçuk Yayınları arasından çıkmış ve Nihal Yeğinobalı tarafından dilimize çevrilmiş. Önemli bir not daha: İki kez sinemaya uyarlanmış "Yitik Ufuklar". İlkini 1937'de Frank Capra yönetmiş. Peter Finch, Liv Ullmann gibi ünlü oyuncuların oynadığı bir müzikal olan ikinci versiyon ise 1973'de Charles Jarrott tarafından yönetilmiş.

Öykü 1930'ların başında geçiyor ve her şey bir uçak kaçırma olayına dayanıyor. Bir grup Avrupalı yolcu, her şeyin kendi iyilikleri için yapıldığını, kendilerini yeryüzü cennetine götürdüklerini söyleyen Asyalı korsanlar tarafından kaçırılıyor ve Himalayalar'da gizli bir Budist manastırı olan Şangri-Lâ'ya kapatılıyorlar. Şangri-Lâ, kayalıklar arasında bulunan mistik bir çiçek demetine benzeyen, içinde yaşayanların dış dünyadan tamamen koptukları, başlangıcı ve bitişi kendi içinde barındıran bir yer. Cenneti çağrıştıran bir tuzak gibi... Romanın kahramanı Conway'in deyimiyle, "Oksijeni kıt dağ havasında rüyaya benzer bir lezzet vardı, gökyüzünün porselen mavisine tıpatıp uyan". Çinli rahiplerin yönetiminde, modern dünyanın bozamayacağı bağımsız bir kültür oluşturmak için çalışan, insanlar arasında ne ırk, ne renk, ne de cinsiyet yönünden hiçbir ayrımın söz konusu olmadığı Şangri-Lâ, her geçen dakika Avrupalı konuklarını şaşırtmaya başlıyor ve kütüphanesinden döşemesine, koleksiyoncuların dudağını uçuklatacak porselenlerinden kuyruklu piyanosuna kadar sisli ve huzurlu bir rüya büyüsünün içine çekiyor. İşin içine, kara saçlarını sımsıkı örülüp topuz yapan, dudakları eski zaman şiirlerindeki goncalara benzeyen, çıkık elmacık kemikleri, ince burnu ve manolya beyazı teniyle ilk bakışta aşık olunan Lo-Tsen adlı genç Çinli kız da girince Şangri-Lâ çok değişik bir çehre kazanıyor. Çok yabancı kültürlerin, çok yabancı ruhların buluştuğu, her an umulmadık, beklenmedik şeylerin olabileceği, "ayışığı kokusu"nun güzelliğini de, dik uçurumların korkutuculuğunu da barındıran tuhaf bir yer...

Kaçırılışları ne bir delinin anlamsız serüvenine, ne de siyasal bir girişime bağlanamayacak olan, birtakım amaçları gerçekleştirmek için planlar kuran ve uygulayan yüksek bir otoritenin elinde dünyanın en ilginç tutsaklığını yaşayan Avrupalıların; özellikle de başına gelen onca şeyden sonra zamanın, yaşamın, insan ruhunun sırlarını ve Şangri-Lâ'yı aramaktan geri durmayan Conway'in sarsıcı öyküsünü anlatıyor "Yitik Ufuklar". Aramaya değmez mi? "İşte biz onu arıyoruz, o bulunmaz olanı" diyenlerdenseniz, "en alttakilerin, yerdekilerin" dünyasında yola çıkın...

Derinlik sarhoşluğu neden kaynaklanır

Hüseyin Şerif Sofular bir balıkadam. Sualtı Sporları Federasyonu'nun kurucularından biri. Sualtında Zıpkınla Balık Avlama Yarışması'nın da ilk düzenleyicilerinden... Elimizdeki kitabı "100 Soruda Sualtı Sporları/Yüzme'de Temel Bilgiler ve Güneş Banyosu için Tavsiyeler" 1974 yılında yayımlanmış. Kitabın künyesiyle birlikte şöyle bir de not var: "Mizampaj tarafımdan yapılmıştır."

Hemen girişte Sofular'ı Saros körfezinde bir Orfoz avında çekilmiş fotoğrafıyla görüyoruz. Balık avı ve dalışlar sırasında çekilen daha pek çok fotoğraf ve el çizimi desen var kitapta. "Dalış araçları nelerdir?", "Niçin yalnız dalınmaz?", "Dalışa mani hastalıklar nelerdir?", "Palet satın alırken nelere dikkat etmeliyiz?" gibi sorulara yanıt veriliyor. "Sualtı sporunda 3 temel prensip nedir?"in yanıtı şöyle: "Birinci temel prensip Soğuk Kanlı Olmak." Tüp içinde bulunan 2000 litrelik bir havayla iniş çıkış hariç 40 metre derinde kaç dakika kalınacağından tutun da, derinlik sarhoşluğunun neden ileri geldiğine dair konuyla ilgili her şeyi barındıran Sofular'ın kitabı, güneş banyosu konusunda da ayrıntılı açıklamalara yer veriyor. Yazar, "Programlı Yüzmenin Ülkemizde Neden İlerlemediği Hakkında Bir Görüş" gibi makalelerle de konuyu genişletiyor.

Amatör, profesyonel balıkadam ve balıkkadınlara, bu konuya eğilmiş eğitmenlere, denizle ilgili her sporsevere, sahaf gezginlerine ve tam "Kitaplar Altında Yirmi Bin Fersah" gitme sevdalılarına göre bir kitap.

Savaşın üvey evlatları

Wilfried McNeilly yazmış, Emine Aras çevirmiş ve Balamur Yayınları 1971 yılında "övünçle" sunmuş "Kaç Korkak Kaç"ı... Rastlanabilecek en sempatik kitap adlarından biri... İkinci Dünya Savaşı'nda ordularından firar etmiş, savaşın saçmalığına isyan etmiş üç kahramanı var romanın. Biri Alman, biri Amerikalı, biri İngiliz... Ulusları ölümüne bir kavgaya tutuşmuş ama kader onları arkadaş kılmış. "Hiç şansım yoktur. Hayat boyu hep mat edildim" diye düşünen, amansız tepeleri aşmak zorunda kalan adamları ve hepsinin rüyalarına eşit uzaklıktaki bir kadını anlatıyor roman. "Barmen radyoyu açtı. Savaş haberleri... Her şey normal gidiyordu. İtalya'da ilerleme olmuş. Burma'da çarpışmalar... Ayrıca denizde bir gemi batmıştı. Kızıl Ordu Rusya'da ismi kolay telaffuz edilemeyen bir şehri geri almıştı. Memlekette ise tereyağı ihracatında yükselme ihtimali vardı." İşte bu tür savaş haberlerinin her biri için ayrı anlamlar taşıdığı ama varılacak hedef açısından da ortak bir yol taşıdığı üç asker kaçağının öyküsünü anlatıyor bu 25 yıllık kitap. "Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok"tan, "Çıplak ve Ölü"ye kadar dünya edebiyatında çok zengin bir aile konumundaki savaş romanlarının, sessiz sedasız üvey evlatlarından birisi. Yakalarsanız, kaçırmayın.

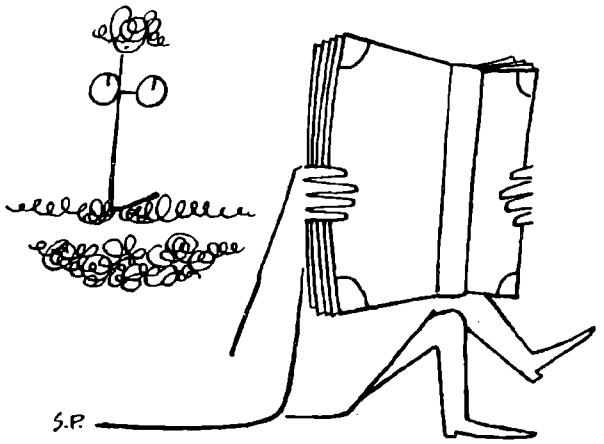

AydınMUHİTİ

Hazırlayan:

Hezarfen Hezeyan Çelebi

ROLLER DERİNLEŞİRKEN

* Efendim bu ay sizlerle olan hasbıhalimize müjdeli bir haberle başlamak arzusundayım. ADAM SANAT DERGİSİ'nin BAŞALTI YAZARI, yüzyılımızın en büyük münekkidi, Köy Romanlarının Unutulmaz Eleştirmeni MANCHA'LI MÜFETTİŞ BEY kendi kendini edebiyattan meşruten tahliye ederek sonbahara kadar sadece kendisi için okuyacağını ilan etti. Edebiyatımızın idrak etmiş olduğu bu mesut gün hepimize hayırlı; kıymetli münekkidimizin bu isabetli kararı DAİM olsun... Ve barış, saadet, huzur ve asayiş içerisinde geçecek yaz günlerimiz şimdiden hepinize kutlu olsun... Bu arada Bodrum'un yeldeğirmenlerine de Allah sabırlar ihsan eylesin...

* Ne güzel gelişmeler oluyor edebiyatımızda son günlerde... Müfettiş beyin büyük taktirlerine mazhar olmuş KÜLTÜRAZZİ adlı edebiyat âlimlerini de meslekten men etmiş gibi hissediyorum kendimi. Artık pek edebi konulara el atamıyorlar. Nasıl ki BÜYÜK ŞEF'leri kendisini daha ziyade güzel sanatların musiki seksiyonuna vakfederek YILMAZ MORGÜL gibi büyük san'at musikisi değerlerini lanse etmekle iştigal ediyorlarsa; çömezleri de DSO'lar filan hakkında ve dahi tiyatro, pop dahilleri ve dizi film piyasası eşrafı hakkında yazmakta. Pek de yakışıyor yani!..

* Hadi artık, çıkaralım baklayı ağzımızdan: Bayram tatilinde Hürriyet gazetesinde koca bir sayfa İNTİHAL ve INDIANA PAMUK... Üstelik yazan da çok değer verdiğim, yazılarını kaçırmamaya çalıştığım bir yazar: MURAT BARDAKÇI... BON APREMİDİ Murat Bey!.. Bu konuda yazı yazmayan kalmadı yahu!.. Üstelik sırf *Beyaz Kale* değil *Kara Kitap* ve *Yeni Hayat* hakkında da tomarla İTHAM var ve bunların çoğu kanıtlı filan... Üstelik bu konuyu artık Müfettiş bey bile biliyor... Ama burası Türkiye. Ve bunu siz de biliyorsunuz...

Ertesi gün Hürriyet'in bu kez orta sayfasında olay büyütülmeye filan çalışılıyor. Orhan Pamuk susmakla suçlanıyor, "otoritelerden" görüş alınıyor... Neler oluyor?.. Allah için gidip INDIANA PAMUK'un tarafını tutacağım geldi. "Masum ve savunmasız" bir yazara bu kadar da yüklenilmez ki. Çocuk şimdi kalksın bu konuda tartışmaya girip milletle laf mı yarıştırsın?.. Hem o sadece Cem Özer'le laf oyunları oynar!.. Öyle herkesle oynamaz!..

Hulasa; bir fırıldaklar dönüyor ama anlayamadık...

* Ve bu ay TOROS YAYINLARI'nın ilk YAŞAR KEMAL dışı kitabı yayınlandı. Kitabı ele geçirince önce çok sevindim. Çünkü şu günlerde dramatik finalini yaşamakta olduğumuz TOROS macerasını başından sonuna kadar biliyordum ve yayınevinin sahibi RAŞİT GÖKÇELİ iyi arkadaşımdı. Ve hep onun Yaşar Kemal dışı bir şeyler de basmasını bekledik durduk. O ise hep geçerli bazı nedenlerle bunu erteliyordu. Şimdi ise hem böyle bir kitabı basıyor, yeni bir maceraya başlıyor ve hem de yazarlığını ve kişiliğini çok iyi tanıdığım ALİ NEYZİ'nin bir kitabıyla işe girişiyordu: GÖNÜLLÜ SÜRGÜN...

ALİ NEYZİ özellikle BEYZADE-PAŞAZADE adlı iki ciltlik eseriyle eski İstanbul hakkında büyük ipuçları ve bilgiler veren bir kişilik olarak son derece enteresan bir yazardır. Yazarlığa, sanata ve edebiyata karşı onda oluşmuş biraz da çocuksu denebilecek sevgi ve bağlılık bende hep iyi duygular yaratmıştır. Ancak altı-yedi kitabında eksikliğini gördüğüm bir husus bu kitapta da peşini bırakmamış: Editoryal yönlendirme... Artık sekiz on kitaptan sonra da kimse kimseye öykü nedir, anı nedir, roman nedir diye anlatmak zorunda kalmamalı... Bu sorun editörle yazar arasında çözülüp, kitap önümüze öyle gelmeli. Ve GÖNÜLLÜ SÜRGÜN'de çok enteresan olarak değerlendirilebilecek bazı "öykü"(?)ler, gerçekten de hoş bir dille yazılmış olmasına rağmen; TEKNİK ve TÜR konusunda yaşanan kararsızlık büyük bir sorun yaratmış. Bu sorunun dizinin diğer ciltlerinde çözüleceğini umuyor ve TOROS'a ve ALİ NEYZİ'ye yeniden hoşgeldiniz diyorum...

* Aziz okurlarım; bilirsiniz, kulunuz hedef ve amaçlarını itiraf etmekten kaçınmayan biridir. Ve de şunu bilirsiniz ki HİLMİ YAVUZ'dan daha iyi yazacağım gün bir olasılıkla yazarlığı bırakırım. Bu bende bir takıntıdır. Çünkü edebi olarak baktığımda kimleri geride bıraktığımı çok iyi görüyorum ve kimlerin önümden gittiğini de... Önümde gidenlerden beni ilgilendiren başka kimse yok. Zaten edebiyatta öğrendiklerimin çoğunu aldığım Tanrının Kırbacı ile böyle bir meselem olamaz, Müfettiş beyde düşünsel, Çetin Altan'da ise kompozisyonel resesyon müşahade etmekteyim. Lakin Hilmi Yavuz şahlanmış gidiyor. Ve gerçekten çok muhteşem textler çıkarıyor... Ve bunları gördükçe kendimi kötü(?) hissediyorum...

* Yanlış anlama olmasın, Hilmi Yavuz'u kişilik olarak ne kadar çok sevdiğimi herkes bilir. Ama yazınsal meseleler oldu mu iş değişir; alışveriş başka dostluk başka olur. O yüzden de onu ilgilendiren bir hususta bir açık gördüm mü hemen oradan yarma harekâtına girerim. O da bunu anlar ve aslında bana kalırsa bayağı da eğleniyor bununla...

* Bunları neden anlatıyorum?.. Efendim, Hilmi Hocamızın çok değer verdiği ve emrinden çıkmadığı bir üstadı var: İRFAN KÜLYUTMAZ. Ben bu şahsın da yazılarını çok sever ve asla kaçırmam. Hatta Hilmi Hoca'nın şiirleriyle kederlenmektense KÜLYUTMAZ'ın hicivleriyle eğlenmek her daim daha tercihe şayan gelmiştir bana. Ve bir şeye dikkat etmenizi isterim sevgili okur; şu anda KENDİ EDEBİYATINA YÖN

ARAYAN ülkemizde ÖZGÜN EDEBİYAT yapan ve sadece kendi İCATLARININ PATENTLERİ ile text üreten ender yazarlardandır bu kişi"ler". Ve o yüzden de çok önemlidirler. Kimlik ve özgüven arayışındaki edebiyatımızda bu tip tarzlar ne kadar dikkatle izlenmelidir söylemeye gerek var mı bilemiyorum ama; bütün anlaşılmaz gibi gözüken tavırlarına, agresiv ve müstehzi yazarlığına, benmerkezci anlayışlarına, çılgın kıskançlık, tahammülsüzlük ve ihtiraslarına rağmen (ki bence bunlarsız önemli edebiyatçı olunamaz!..) HİLMİ YAVUZ NEDEN ÖNEMLİDİR? diye bir edebi tez çalışmasına başlamak arzusundayım... Bunu neden yazıyorum?.. Çünkü bunun altından kalkıp kalkamayacağımı tam olarak bilemiyorum, belki bu konuda ihtisas sahibi başka birileri vardır da benden daha iyisini yapabilirler!.. Ben de ağız tadıyla bir büyük usta tarafından düelloya davet edilebilmek için gerekli bütün mazaratlıkları buradan yapmaya devam ederim...

HEZEYAN'IN MESELLERİ

(Meseli ve remzi
Hikmetlilerin sözlerini ve muammalarını anlamak içindir...)

BÜTÜN ÜLKE BİR BÜYÜK İLTİMAS SİSTEMİ

Ah çocuk, kara bahtlı çocuk
Ne yer ne içersin sen bu illerde
Neyine güvenip de hamle edersin
Toklularla kırkılmaya
Bilir misin bu diyarın değirmen taşı olduğunu
Senin gibi nice gafillerin
Bu değirmende çıtır olduğunu
Başı kabak, yalın ayak
Bu diyarlarda, "AYDIN" illerinde
Nice şairlerin kabak gibi oyulduğunu

***

Hadi aklın yok,
Burnunun tenefleri de mi yok
Erişkinliğini ilan etmeden evvel
"Taşralı Bir Büyük Adam Paris'te"yi
Okumak da mı yok
"Bir Yaratıcının Çektikleri"ni
Hatmetmek de mi yok!
Balzac bilmeyen edibe
Gayrimücehhez çocuk
Bu diyarda ekmek yok...

***

"Gurbet ilde bir hal geldi başıma
Ağlama gözlerim, Mevla kerimdir."
Diye inleyip asap bozma edip
Kadir Mevla kerametini
Göstermeye değil niyetli...
Çünkü sen bunu istemeyecektin
Tek başına kurtulmaya hamle etmeyecektin!
Ve ettin bir kez,
Ne farkın var şimdi senin diğerlerinden edip?

***

Ve hazin bir sona erişmeden evvel
Bir şeyler yapmak isteyeceksin elbet
Şerefli bir ebcet
Ve ilahi edebiyat güçlerinden merhamet
Dilemenin zavallıcası olacak
Senin aklına taktığın bu HEZEYAN
Ve ama sakın ey zavallı edip
Hikmetlilerin hezeyanları gibi
Bir tanesini denemeyesin
Çünkü senin halin yoktur
Mezarına tükürülmesine
Ve Boris Vian tarafından
Mevlidinin okunmasına
Çünkü sen temiz ailenin
Hanım evladı edibi
Ve dorukların övülen kişisi
Olmak istemiştin aslında
Ve sen şahsi emellerinle
Edebiyatın meselelerini
Tevhid etmeye kalkmadan önce

"Cehaletten serir-i hâkimiyet çöktü alçaldı
Hulasa mülk-ü milletten kuru bir iskelet kaldı."
(Neyzen Tevfik)

Şeklinde bir beyit bile okumamıştın.
Oysa şunlardan pek daha vahşilerini
Kolaylıkla yazardın:

"Sen takıl da peşine bir sürü ehl-i tarabın
Korkmadan gir kanına HİKMETİN, aşkın, şarabın!"
(Neyzen Tevfik-1938-Beyoğlu (!))
(Büyük harf ve ünlem benim.)

Ve o yüzden de kederdaşım edip
Biz senle önce av avlamayı
Sonra kuş kuşlamayı
Sonra ihaneti, melaneti, rezaleti
Ve dahi cümle delaleti öğrenip
Sonra girelim bu muhitin yollarına
Demeyeceğim...
Çünkü sen bir kez kendini ele verdin
Sen de az değilsin...

***

Ve ama yine de sende hoş bir hal var edip
Cezbeden ve umut veren bir hal
Sen de sevmiyorsun edebiyatçının
Müşavir, müsteşar ve müstecir olanını
Sen de sevmiyorsun edebiyatçının
Gazeteci, meyhaneci, sinameke olanını
Edebiyatın kremalı, sanatın cilalı olanını
Sen bir tek edebiyatın azade olmasını
istiyorsun bu iltimas sisteminden edip
Ne de çok şey istiyorsun sen edip
O yüzden mi ben
edemiyorum bir türlü seni tedip!..

"Ludwigshafen" (!?), Mart, 96

İMGENİN HALLERİ/ *Orhan Koçak/ Metis Yayınları*
İmgenin Halleri yazarın bilmecemsi bir resimle konuşma çabası içinde ortaya çıkmış bir kitap. Bir yapıtın anlamlandırılması sürecini ortaya koyuyor. Ama bir yandan da bu çabadaki yetersizik ve çözümsüzlük duygusunu irdeliyor. İlk yazı 'Defter' dergisinde, ikincisi 'Sanat Dünyamız'da çıkmış. Sonuncusu ise.ilk kez bu kitapta yayınlanıyor.

PRATİK ÇOCUK YEMEKLERİ/ *Vichi Lansky/ Çev: Nesrin Akbay/ Papirüs Yayınları*
Bebeklikten okul çağına ulaşıncaya dek çocuklar için uygun, besleyici ve eğlendirici besinler seçiminde anne ve babalara yardımcı olmak için hazırlanmış bir kitap. *Pratik Çocuk Yemekleri*. Bir yandan da yardımlaşmayı ve paylaşmayı öğretecek eğitici önerilerle desteklenmiş. Okuyucuya bu ekonomik ve pratik önerilerle vakit kazandırmayı amaçlıyor.

GECEYARISI ÇİÇEKLERİ/ *Eavan Boland/ Çev: Coşkun Yerli/ İyişeyler Yayıncılık*
İrlandalı şair Eavan (Aisling) Boland, 1944'te Dublin'de doğmuş. Şiir yazmaya altmışlı yıllarda başlamış. İlk kitabı *Yeni Topraklar* 1967'de yayınlanan yazar, yetmişli yıllarda yoğun bir biçimde siyasal ve toplumsal içerikli şiirler yayınlamış. Seksenlerde bu izlekler yerlerini yalın bir estetik ve atmosferde bahçe, ev, ev kadınlığı, kadınlık ve annelik izleklerine bırakıyor. Boland'ın şiirleri Coşkun Yerli'nin titiz çevirisiyle okura ulaşıyor.

TÜRKİYE'NİN YENİ ROLÜ/ *Andrew Mango/ Çev: E. Yükselci-Ş. Demircan/ Ümit Yayıncılık*
Kitap Batılı politikacıların Türkiye'ye bakış açılarını değiştirecek bir kaynak niteliğinde. Mango, günümüz Türkiyesini irdelerken değerlendirme ve önerilerini de önümüze koyuyor. Yazar, sanki Türkiye'nin fotoğrafını çekmiş. Modern Türkiye üzerine ayrıntılı çalışmaların azlığı, hatta yokluğu gözönüne alınırsa Mango'nun kitabının önemi anlaşılabilir.

KALKIK HOROZ/ *Baskın Oran/ Bilgi Yayınevi*
Kitabın alt başlığı "Çekiç Güç ve Kürt Devleti". Doç. Baskın Oran'ın bu kitabı Çekiç Güç olgusunu ve Kuzey Irak'taki "Kürt devleti embriyonunu" inceliyor. Bu araştırma Mülkiye öğrencilerinden Gürcan Balık'ın katkılarıyla gerçekleşmiş. *Kalkık Horoz* şöylesi önemli ve güncel sorulara yanıtlar getiriyor: Çekiç Güç nedir? Türkiye'ye niçin ve nasıl geldi? Neden tepki yaratıyor? Türkiye'nin Kuzey Irak'taki büyük çelişkisi ve nedeni?

TAŞ TEKNE/ *Andrew Solomon/ Çev: Püren Özgören/ Özgür Yayınları*
Andrew Solomon Türk okurunun yakından tanıdığı bir yazar değil ama *Taş Tekne* Amerikan yazınında son on yıldır ulaşılan en özgün başarılardan biri. Bir ilk roman olmasıyla daha da şaşırtıcı. Çok sevilen bir annenin ölümünü ve ölüm sonrasını anlatırken estetik bir ağırbaşlılık ve duyarlılıkla yaklaşıyor olaylara. Yaşamını oluşturan çeşitli malzemeleri zarif, nefis, dupduru bir dille ustaca birleştirmeyi başarıyor Solomon.

DENİZ ORADA/ *Gün Zileli/ Sel Yayıncılık*
Gün Zileli'nin romanı ülkemizin çeşitli yörelerinde geçiyor. Yazar her yerin, her kentin kendine özgü atmosferini canlandırmasını çok iyi biliyor. Kitap 1960 olaylarını geçip, 1970'lere demir atıyor. Oradan yine çözümsüz sorunları 80'lere taşıyor. *Deniz Orada*'da bu çilekeş yılların hesaplaşması ortaya konuyor ve bunlar anlatılırken tüm kişiliklerin son derece karmaşık ve gizemli iç çatışmalarını da sergiliyor Gün Zileli.

DAĞIN ÖTEKİ YÜZÜ/ *Erendiz Atasü/ Remzi Kitabevi*
Erendiz Atasü "Kadınlık durumu" üstüne sürekli araştıran ve düşünen bir yazarımız. Yazma serüveni günce ve mektuptan öyküye akan bir yol izliyor. İlk kitabı *Kadınlar da Vardır*. Bu yapıtın ardından *Lanetliler, Dullara Yas Yakışır* ve *Onunla Güzeldim* adlarını taşıyan üç öykü kitabı daha yayınlandı. *Dağın Öteki Yüzü* yazarın ilk romanı. Yazarın deyimiyle "Öyküyle roman arasında gezinen bir anlatı". Yazarın çıkış noktası, 1930 ve 40'larda anne ve babasının yazışmaları...

"HER PAZARTESİ" EDEBİYAT KONUŞMALARI/ *Özcan Karabulut/ Ekin Yayınları*
TMMOB Ankara Şubesi'nin 1.5 yıl süreyle "Her Pazartesi" Edebiyatçılar konuşuyor başlığı altında sürdürdüğü söyleşileri biraraya toplayan bu kitap çeşitli yazınsal türlerde ürünler veren edebiyatçıların konuşmalarından oluşuyor. Etkinliğe elliyi aşkın edebiyatçı katılmış: Kitap, güzel, heyecan verici bir etkinliğin dökümü niteliğinde. Hem bir belge oluşturuyor hem de birbirinden ilgi çekici başlıklar altında konuşan çeşitli yazarları okurla buluşturuyor.

HIZLI VE ETKİN OKUMA/ *Doç. Dr. Nursel Telman/ Epsilon Yayıncılık*
Halen İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışan Doç. Dr. Nursel Telman, bu kitabında, sanayileşme süreci içindeki ülkemizde, insanların ihtiyacı olan bilgiye ulaşmanın en etkin yolu olarak 'okumanın hızlandırılması' gerektiğini belirterek söze başlıyor. Kitap okurunu okuma hızına alıştırmayı hedefliyor ve yöneticilerin, araştırmacıların veya kendini geliştirmeyi hedefleyen herkesin hızlı okuma, öğrenme ve anlama gibi alanlarda formasyon kazanması yönünde bilgilendiriyor.

HALK TİYATROSU VE DARIO FO/ *Metin Balay/ Mitos-Boyut Yayınları*
Doç. Metin Balay'ın bu kitabı, ülkemizde Dario Fo üzerine yazılmış yazı ve eserlerin eksikliği nedeniyle bir boşluğun doldurulmasına yardımcı olabilecek önemli ve özenli bir çalışma. Halk tiyatrosu özgürlükçü tavrıyla, gülmeceye yatkın üslubuyla, içinden çıktığı toplumun değer yargılarını yansıtmasıyla öne çıkıyor. Metin Balay da bu çalışmasında halk tiyatrosunun bu boyutlarını araştırıyor. Dario Fo'nun 1982'ye kadarki tüm yapıtlarını ayrıntılı olarak tanıtıyor.

TEHANU/ *Ursula K.Leguin/ Çev: Çiğdem Erkal İpek/ Metis Yayıncılık*
Romanlarında daha çok yarı gerçekçi/yarı fantastik temalar işleyen Amerikalı yazar Ursula Leguin'den aynı çizgide bir roman daha... "Yerdeniz" dizisinin son kitabı olarak yayınlanan *Tehanu*, üçlemenin son kitabı olan *En Uzak Sahil*'in bir devamı niteliğinde. İlk kitap *Yerdeniz Büyücüsü*'nün konusu; büyümek, *Atuan Mezarlarında* ise cinsellikti diyordu yazar. *En Uzak Sahil* ise ölüm hakkında... *Tehanu*'da ise düşlemekten vazgeçmediği düşleri sürdürüyor Leguin.

RADYO DERSLERİ/ *Michael Kaye-Andrew Popperwell/ Çev: Tuğrul Eryılmaz/ Yapı Kredi Yayınları*
Radyo Dersleri; radyoda söyleşi, konuşma, kuşak ve magazin programlarının nasıl hazırlandığını anlatıyor. Kitap, oldukça açık, biraz da eğlendirici bir üslupla kaleme alınmış. Her iki yazar da BBC Dünya Servisi'nde çalışıyor ve ayrıca radyo yayıncılığı dersleri veriyorlar. Radyo yayıncılığıyla ilgilenen herkes için kolay ve her zaman başvurulabilecek değerli bir çalışma ortaya koyan bu kitap, pek çok soruya örnekleriyle yanıt veriyor.

SAÇLARININ KARDEŞ KOKUSU/ *Cezmi Ersöz/ İletişim Yayınları*
1959 doğumlu Cezmi Ersöz'ün son kitabında, çoğu Leman dergisinde yayınlanmış olan yazıları biraraya toplanmış. Önceleri edebiyat dergilerinde şiir ve eleştirileri yayınlanan yazar, Cumhuriyet, Güneş, Özgür Gündem, Aydınlık gibi günlük gazetelerde çalışmış. Halen Leman dergisinde yazıyor. Alabildiğine içten ve yalın anlatımıyla dikkati çeken Ersöz "Arka bahçesini" okurun gözleri önüne seriyor.

SEVİNCE-DELİKANLI/ *Hakkı Özkan/ Yeni Pan Yayınları*
1975 yılında Hürriyet Gazetesi Fıkra Yarışması'nda fıkrası ile; 1985 yılında, Sıtkı Dost Çocuk Edebiyatı Roman Yarışması'nda *Her Çocuğun Kanadı Vardır* romanıyla ödül alan yazar 1986 yılında Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Ödülü'nü *Aynalı Çarşılar* şiir kitabıyla kazanmıştı. Daha pek çok ödül sahibi olan yazar *Sevince - Delikanlı* adlı kitaplarında yine kendine özgü şiirleriyle çıkıyor okur karşısına.

HERMENEUTİK (YORUMBİLGİSİ)/ *Gadamer ve Ark/ Çev: Doğan Özlem/ Ark Yayınevi*
Bu kitaptaki yazılar 1993/1994 ders yılında, Ege üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Sistematik Felsefe" ders programı içinde verilmiş bilgilerden oluşuyor. Doğan Özlem'in çevirip derlediği kitap "hermeneutik" ya da "anlamayı anlamak" sürecini inceliyor. "Pek çok düşünür, hermeneutiğin de tıpkı 'yapısalcılık' gibi, alternatif bir yöntem sunan yepyeni bir hareket olduğunu öne sürüyor," diyor Doğan Özlem. Kitap bitmeyen bir süreç olan 'anlama'yı bilimsel yoldan ele alıyor.

SEVGİNİN HERKESTEN ŞİKÂYETİ VAR/ *Yılmaz Odabaşı/ Doruk Yayınları*
Yılmaz Odabaşı, *Sevginin Herkesten Şikâyeti Var* adlı kitabında, 2000'e Doğru, Ekspress dergileri ile Gündem, Aydınlık ve Siyah-Beyaz gazetelerinde yayımlanan yazılarından bir seçmeyi biraraya getiriyor. Yazarın daha önce yayımlanmış kitapları şunlar: *Eylül Defterleri, Şeyh Said İsyanı, Kül Aşklar, Çocuklar ve Adresler, Hüzün mü? Başım Gözüm Üstünde, Güneydoğu'da Gazeteci Olmak.*

GÜMÜŞ DAĞLARI'NDAN ESEN HÜZÜN/ *Jale Sinar/ Ulusal Yayınları*
Detay, Ekin, Düşün, Yazın dergisinin ilk kurucusu ve genel yayın yönetmeni olan Sinar aynı zamanda ressam, yazar, şair, calligraphist ve araştırmacı. Yazar bu kitabında, dünyasındaki insanı ayrıntılarla betimliyor. *Gümüş Dağlarından Esen Hüzün* şiirle düzyazının kaynaştığı satırlarda bir günce sırası izleyerek sürüyor.

KAMUOYU KİMİN OYU?/ *P.Bourdieu - P.Champagne - D. Gaxie - J.P.Gremy - G.Michelat - H.Tufan*
"Kamuoyunun dayanılmaz hafifliğini" sorgulayan Hülya Tufan, toplum bilimlerinde ve araştırma alanında her biri birer otorite olan beş Fransız yazarını biraraya getiriyor bu kitapta. Kitap kamuoyu araştırmalarını, hem çıkış noktalarıyla, hem de kullanım alanlarıyla ele alıyor. Yaşamımızın bir parçası haline gelen kamuoyu araştırmaları eğrisiyle doğrusuyla ortaya konuyor.

BELDEN AŞAĞI AŞK HİKÂYELERİ/ *Küçük İskender/ Parantez Yayınları*
Küçük İskender, aykırı bakışı ve duruşuyla oldukça ilgi çeken bir şair. Düzyazılarında, hikâyelerinde de bu tavrı sürdürüyor. İstanbul'un gözle görülmeyecek yerlerine, oralarda yaşananlara ışık tutuyor. Kendine has üslubuyla okuyucuyu yeni bir gerçeklikle karşılaştıran Küçük İskender "Benden sonra hayat var mı ey okur!" diyerek başlıyor söze. *Belden Aşağı Aşk Hikâyeleri*, denemeler, hikâyeler ve şiirlerden oluşuyor.

İÇ DENEY/ *Georges Bataille/ Çev: Mehmet Mukadder Yakupoğlu/ Yapı Kredi Yayınları*
İç Deney, Georges Bataille'ın Türkçe'de yeni kitabı. Yapıtın ismi aynı zamanda onun felsefik tavrını da özetliyor. Kitap ortaçağla günümüz düşünce yapısı arasında içdeneyime dayanarak bir bağ kurulmasını da irdeliyor. Kitapta ele alınan konular: Otorite sorunu, bilgisizlik, kurban etme ve din.

BİR IRMAKLA DÜELLO EDİYORUM/ *Özkan Mert/ Oğlak Yayınları*
Kendi yurtdışında ama dili yurtiçinde bir şairin son şiirleri. *Bir Irmakla Düello Ediyorum*, Özkan Mert'in sekizinci şiir kitabı. Daha önce *Kuracağız Her Şeyi Yeniden* (1970), *Kırlangıçlar Kırlangıçlar* (1978), *Irgatoğlu Atçalı Kel Memet Destanı*(1980), *İşte Hayat, İşte Ölüm ve Tarih* (1984), *Stockholm'de Mavi Saatler* (1987), *Dünya Çarpıyor Yüzüme* (1988), *Mozart ve Akdeniz* (1982) gibi kitapları yayınlanmıştı.

BUZLAR ARASINDA/ *Dean Koontz/ Remzi Kitabevi*
Gerilim ustası Dean Koontz'un yeni kitabı *Buzlar Arasında*. Dünyamızın karşı karşıya olduğu kuraklık tehlikesine karşı harekete geçen sekiz bilimadamının, Kuzey Kutbu'nda yaşadıkları beklenmedik olayı konu ediyor. Üzerinde çalıştıkları buzdağı, ana buzul kıtadan kopuyor ve kutup soğuğunda sürükleniyorlar. Üstelik içlerinden biri de psikopat bir katil! Dean Koontz, bu kitabıyla da bestseller olmuş bir yazar.

İKTİDAR VE DİRENME ODAKLARI/ *Michel Foucault/ Haz. Ali Akay/ Bağlam Yayınları*
Ali Akay, Foucault'nun kitaplarındaki üç eksenden (Bilgi, İktidar, Zevk) yola çıkarak hazırlamış bu kitabı. Bir yandan da Foucault'nun bir felsefeci olduğunu ve bu açıdan Batı metafizik tarihi ile bir hesaplaşmaya girdiğini göstermeye çalışmış. Sosyolog Ali Akay, felsefecinin postmodern söylemle alakalı olmadığını göstermek amacıyla daha çok onun modernliğinden bahsetmeyi yeğliyor bu kitabında.

OLUMSALLIK, İRONİ VE DAYANIŞMA/ *Richard Rotry/ Çev: M.Küçük-A.Türker/ Ayrıntı Yayınları*
Amerika'nın yirminci yüzyılın ikinci yarısında çıkardığı en önemli felsefeci olarak görülen Richard Rotry'nin dilimizdeki ilk kitabı. Yazar, bu kitabında, etik-politika sorununa çok önemli katkılarda bulunuyor. Rotry'e göre doygun bir hayat: kendi metaforlarını, kendi dilini, kendi zihnini kendisi yaratan kişinin hayatıdır ve gerekli olan kültürün "rasyonalleştirilmesi" değil, "şiirselleştirilmesi"dir. Düşünce kısırlığını yaşayan kültürel ortamımız için kışkırtıcı bir kitap *Olumsallık, İroni ve Dayanışma*.

BİR ADA BİR KITA/ *Jorge Luis Borges/ Çev: Celal Üster/ Can Yayınları*
Borges, genlerinde İngiliz mürekkebi taşıyan, kanında Anglosakson edebiyatı dolaşan, İspanyolca yazmayı Arjantinli olmanın bir yazgısı olarak gören bir yazar olarak tanımlanabilir. Yazar bu kitabında kendi kitaplığında bir gezintiye çıkarıyor okurları. İngiliz edebiyatından Shakespeare, Byron, Keats, Dickens'dan James Joyce'a uzanıyor. Amerikan edebiyatında Edgar Allan Poe'dan Arthur Miller'a kadar uzun bir yolculuğa çıkıyor. Borges bu iki dev edebiyata kişisel bir bakışla yaklaşırken kelimenin tam anlamıyla kafasına göre takılıyor. Şaşırtıcı ve beklenmedik hoşluklar içeren bu kitaptaki kitaplar ve yazarlar Borges'in estetik ve kişisel beğenisine göre seçilmiş...

FOUCHE/ *Stefan Zweig/ Çev: Burhan Arpad/ Can Yayınları*
Deneme, öykü ve romanlarının yanı sıra biyografi yazarlığının da en usta işi ürünlerini veren bir yazar Zweig. Yazar, Joseph Fouche'nin kişiliğinde Avrupa tarihinin de çok önemli bir döneminin çözümlemesini yapıyor. Kitabın alt başlığı "Bir Politikacının Portresi". Yazarın deyişiyle, sonunda "ihanet edecek kimseyi bulamayınca kendi kendisine ihanet edecek kadar yoldan çıkan *Fouche*", siyaset ve insanlık arasındaki çatışmayı, tüm zamanlar için kişiliğinde somutlaştırıyor. Kitap büyük Fransız İhtilalinin başlangıcından I. Napoleon döneminin sonuna kadar gelen renkli dönemi kapsıyor.

BRECHT/ *Bertolt Brecht/ Çev: Turgay Fişekçi/ Kavram Yayınları*
Kavram Yeryüzü Şairleri dizisinden yeni bir kitap *Brecht*. Bu dizi çağımızın en seçkin şairlerini, yapıtları ve yaşamlarıyla kapsamlı bir biçimde tanıtmayı amaçlıyor. Alman şair, tiyatro yazarı ve kuramcısı Bertolt Brecht, Marksist dünya görüşünün kararlı bir savunucusuydu. Brecht'in şiirlerinde ince bir yerginin egemen olduğu ve zaman zaman klasik şiir biçimlerinden de yararlanıldığı gözleniyor. Bu kitapta daha çok yazarın ülkemizde bilinmeyen şiirleri yer alıyor.

mayıs 1996

varlık
kitap eki

sayı: 48

FERİT EDGÜ
DOĞU ÖYKÜLERİ

Ferit Edgü

DOĞU ÖYKÜLERİ

Yapı Kredi Yayınları

Romanlarını, öykülerini, denemelerini okuyanlar bilir; Ferit Edgü'nün yalnızlığı olanaklıyı ve olanaksızı aramaz... Gürültünün pencereleri omuzladığı, üzerinde beyaz kâğıtların yayıldığı masanın bulunduğu odaya azgınca saldırdığı ya da bakışların kendi içine gömüldüğü, çıtının çıkmadığı zamanları ayırmaz. O, Minimal Doğu Öyküleri'nden *Hoşda* insanların kendi kendilerini yaratması gibi kendi yalnızlığını kendi yaratır. Tam da bu noktada denebilir ki, *Doğu Öyküleri'*ndeki Doğu, yazarın yalnızlığını, yabancılığını artırmaktan, onlara yeni biçimler giydirme fırsatı vermekten öte bir Doğu değildir. Doğu, ilk öykü kitabı *Kaçkınlar* (1959)'dan bu yana kişisel/yazınsal tufanını koparmaya çalışan, bu tufanlardan geriye kalan enkazı –varoluşunu sorgulamak için olsa gerek– içine içine saplayan Edgü'nün Doğu'sudur. Bu yargıya en başta varmamın nedeni, onun öykülerinin giriş cümlelerinin çıkış, çıkış cümlelerinin de giriş olmasına vurgu yapmak isteğidir.

Yine de *Doğu* çetin bir bahanedir: Gerçeğin bu kadar sanrı, sanrının da gerçek olabildiği bir coğrafya, bir *ora* daha yoktur. Gerçekle sanrının bu ilişkisi, yazar(lar) için pek çok tehlikeyi barındırır. Kendi başlarına insanı (yazar/okur) büyüleyen ritüelleri, çarpıcı olguları yazıya dökmek, onları belgelemekle yetinilebilecek bir yerdir burası aynı zamanda. İşte Edgü'nün öykülerinde, bu ritüeller ya da coğrafi belirlenimler anlatıyı etrafında odaklamaz, ona kerteriz oluşturmazlar; Doğu dendiğinde akl(ımız)a gelen, Edgü'nün kullandığı dilin doğu/doğasına yenik düşer. Bu, Doğu'yu anlatan pek çok yazarla, ora'yı anlatan Edgü'nün ayrım noktalarından biri ve en önemlisidir. Başka bir deyişle: Edgü, çıplaklığıyla başlı başına şiirsel olabilecek gerçekle arasına, çoğu kez unutulabilen bir mesafe, dil mesafesi koyar. Altındaki uçuruma da, üstündeki doruğa da aynı yalnızlık, aynı baş dönmesiyle bakar.

Mirza öyküsünde yaşamaktan, yaşadığını konuşmaktan bıkmış, yorulmuş, korkulmuş bir Doğu'yla karşılaşılır. Süryaniler tarafından deliler, eşkıyalar ya da tanrılar (deli, eşkıya ve tanrı arasında koşutluklar kurmak okur keyfine kalmış!) için yapılmış dolambaç gibi, amacı ve öyküsüyle birlikte terk edilmiştir Doğu'su. Hiç kuşkusuz düz ve kör bir sesin anlattığı bu uzak, gerçekliği şüpheli dolambacın haritası çocuk Mirza'nın düşlerinde şaşmaz bir kesinlikle çizilmiş ve şimdikinin duvarcı ustası Mirza tarafından elle konulmuş gibi bulunmuştur. "*Herkes bu dolambacın öyküsünü anlatırdı. O da tüm bu anlatılanlara inanırdı. Ama bu anlatılanlara gerçekten inanması için onun içine girmesi gerekiyordu.*"

Dolambaçtan çocukluğuyla çıkan Mirza kadar, onun bu dolambaca girmesini sağlayan hayattan kesilmeye yakın köy muhtarının büyük ev düşü için de kurulur öykünün bitimindeki şu cümle: "*Bunun bir düş olmadığını görmek için bunca yıl gerekmişti.*" Yazgının kırılışının rastlantısal ve bu yüzden acı olduğu bir Doğu'dur bu. Öte yandan *insan kokusu* adlı öyküde yazar, Çehov'un *Bozkır* öyküsünü okuyarak aslında böyle bir kırılışın olmadığını, olamayacağını, bunun yaşadıklarını öyküleme gereksiniminden kaynaklanan bir yanılsama olduğunu söyler gibidir. Yıllar sonra bir kez daha *Doğu Öyküleri*'yle *ora*'ya dönen yazarın yaz(g)ısının onanışıdır söz konusu olan.

Yazar (hoca) ve öyküleri için anahtar soru *İbramın Oğlu İbramın Öyküsü*'nde Halit'in sorduğudur: "*Öyle anların var ki, sanki dünyada hiçbir şey yok. Sanki kendin bile yoksun. Eskiden, buraya gelmeden önce de böyle miydin? Yoksa bizim aramızda mı böyle oldun? Bu dağ havası, bu kar, bu kış kıyamet, bu sessizlik, bu yoksulluk, bu çaresizlik mi seni böyle kıldı?*" Yazarın yabancılığının yüküyle sözde (ve sözle) baş etmesinin yollarının katı, acımasız, geçit vermez yanıtı, doruğa çıkmak istediği düşünde ona eşlik eden kişi tarafından verilir: "*–Bunun ne faydası vardır ki, dedi. Orası da, dağın bu yamacı gibidir. Orada da aynı evler, aynı köyler, aynı insanlar, aynı yoksulluk, aynı ölüm. Biz geldiğimiz yere geri dönelim.*"

İbramın Oğlu İbramın Öyküsü, okuru tetikte bekleten, salt hocayla, geceleri uyumadığını Edgü'nün önceki anlatılanlarından bildiğimiz Halit'in yan yana gelişleriyle bile benzersiz bir gerilime ulaşan bir öykü. Anlatıcı hoca avı sevmez, kan görmekten hoşlanmaz (ama pekâlâ yazar). Halit ise tersine, avı sever; öyle ki hocaya sorduğu sorular bile canalıcıdır. Hal böyle olunca, hocanın yalnız kalma, yazma ya da kaçma isteğini belirtirken yükselen; Halit'in ise karanlıktan 'yaralı sözcükler'i bekleyen hocanın yüzünü isterken boğuklaşan seslerinin öyküsü, belki de bilindiği için anlatılması geciktirilen İbramlar'ın öyküsünün önünde gider. 'Anlatının ve Anlatıcının Kıyıcılığı Üzerine' başlıklı, uzun soluklu bir deneme için bu öykü birebirdir. (...) "*Öç de her zaman silahla alınmaz a. Mapus damındaki bu adama öyle şeyler anlatmıştı ki, mapus damı cehenneme dönmüştü.*" Mapus damı, babası İbram yüzünden adam öldüren, o hapse düştükten sonra da karısı babasınca baştan çıkartılan oğul İbram'a cehennem olurken, bu öykü onu ilk elden dinleyen Halit'in, onun aracılığıyla hocanın, hoca aracılığıyla bir kez daha Halit'in ve nihayet yazar/ hoca aracılığıyla okurun (bizim) cehennemleri olup çıkar. "*Halit, dedim, bir daha seninle ava çıkmayacağım. Sen de bana bundan sonra hiç kimsenin öyküsünü anlatma.*"

İnsan Kokusu, hocanın kitapları ve kimileri eskiyecek defterleriyle ora'dan ayrılışının öyküsüdür. Çehov'un *Bozkır* adlı öyküsü hocaya ironik bir biçimde eşlik ederken, aynı zamanda onu uğurlar. Hoca havanın açılıp da otobüsün hareket etmesini beklerken, henüz ayırdında olmadığı gerçeği, yine oraya döneceğini *(geleceğini)* bir daha görüşemeyeceğini düşündüğü kahveciden öğrenir; *Bu dağlar önünde sonunda insanı kendine çeker.* Kahveci haklıdır; nitekim buluşma yazı yoluyla gerçekleşir. Olsa olsa çekim alanı yer değiştirir: Dağlar hocayı değil, hoca dağları beyaz kâğıda doğru çeker. Dağlar ki, hocanın değişiminin baş unsurudur. Yalnız dağlar mı? (...) "*Yalnız bu dağlar değil, di-*

Cemal Süreya

ŞAİRİN HAYATI ŞİİRE DAHİL

Kaynak Yayınları

Cemal Süreya ile birkaç kere kısa görüşmemiz oldu. Bir keresinde neredeydi şimdi tam anımsayamıyorum, ama aynı odada (belki bir yayınevinde) Sennur Sezer ile Adnan Özyalçıner de vardı. Benim üzerimdeki etkisi sıkılgan, çekingen bir yaradılışta olduğuydu. Konuşmasına zaman zaman beklenmedik bir nükte katarken kimi şiirlerdeki hava dile geliyordu sanki. Onunla son karşılaştığım yer Teşvikiye'deki Hüsrev Gerede Caddesi'nin yukarı başıydı. Ayak üzeri bir konuşmaya girişeceğimiz sırada çok acelesi olduğunu belirten bir hareketle, sanırım biraz da yüzü kızararak, "Gitmem gerekiyor" deyip hızla Hüsrev Gerede'ye dalmış, kaçarcasına uzaklaşmıştı. Belki de bir hanımla sözü vardır diye düşünmüştüm.

Şimdi Cemal Süreya'yı, uzun arşiv çalışmaları, araştırmaları, sayfalar dolusu dipnotları, dostlarının anlattıkları, eşlerinin söyledikleri, kendi yazdıkları ile bir kitapta yakından tanıdım.

Böylesine acılarla dolu bir çocukluk geçirmiş çok mu şair vardır? Şöyle anlatıyor:

"Ben bir yük vagonunda açtım gözlerimi

Bizi bir kamyona doldurdular. Tüfekli iki erin nezaretinde. Sonra o iki erle yük vagonuna doldurdular. Günlerce yolculuktan sonra bir köye attılar. Tarih öncesi köpekler havlıyordu. Aklımdan hiç çıkmaz o yolculuk, o havlamalar, polisler. Duyarlığım biraz da o çocukluk izlenimleriyle beslenmiş belki. Annem sürgünde öldü, babam sürgünde öldü."

Ünlü İngiliz şair Auden, genç yazarlara mektubunda şöyle diyordu: "En büyük sermayen çocukluğundur."

Cemal Süreya da aynı şeyi yukardaki parçanın sonuna doğru başka sözcüklerle vurguluyor: "Duyarlığım..."

Cemal Süreya'nın şairlik serüveni, anlaşılan çocukluk yılları boyunca zaman zaman yediği vurgunlarla gelişmiş, o vurgunlardan beslenmiştir. Bu vurgunlardan biri de, akıl hastası değilse bile o teşhisin çok yakınında bir ruh hastası olduğundan şüphe edilemeyecek üvey annedir.

Üvey anne şöyle anlatılır Süreya'nın diliyle:

"Kuyuya sarkıtan kadın

Saçından kavrayıp kız kadeşimi!"

Çocukluktan ölüme kadar aile boyu sarsıntılarla geçen, sarsıntılara uğradıkça şiiri gelişen bir şairin hayatı! Kendisi şiirinin tamamlanmamış olduğunu söyler. "Hiçbir sanat eseri bitirilmiş değildir." diyenlerle kurulmuş ortaklığın bir üyesi...

Kitabın sonunda Cemal Süreya'nın Avşa Adası'nda çekilmiş bir resmi var. Başında geniş kenarlı sombrerosu ile bıyığı hazırda duran bir Meksikalı. Zaman zaman çeşitli kişilikler gösterdiği dile getirilen şairin Meksikalı kişiliğinin resmi, belki de kendini ve çevresini eğlendiren bir çocuğun!

Edebiyat araştırmasının bir arkeoloji çalışması olduğunu sık sık düşünmüşümdür. Cemal Süreya'yı araştırıp inceleyen bu kitap için de aynı şeyi düşünürüm. Kitabı hazırlayanlar Feyza Perinçek ile Nursel Duruel. Öykücü arkadaşımız Nursel Duruel'in arkeoloji mezunu olduğunu biliyorum.

Yeryüzünün bir yerinde gerçekleştirilen bir kazı; taşlar kaldırılıyor, sütunlar çekiliyor, toprak atılıyor, bir şairin hayatı ortaya çıkarılıyor; böyle bir çalışma!

ZEYYAT SELİMOĞLU

---

yordum, insanlar da./ Evet, diyordum, ama yalnız insanlar da değil, kurtlar da, köpekler de."/ "Hiç kuşkusuz, diyordum, bunlarla birlikte uzun, karanlık geceler de."/ "O uzun konuşmalarımız da" diyordum./ "Ben içdökmeler derdim" diyordum./ "Öyle diyelim" diyordum./ "İç ve çiş dökmelerimiz o karlı, soğuk gecelerde."/ "Evet, diyordum, tüm bunlar, ama eklemekte yarar var: Okuduklarımız da."/ "Kimbilir, diyordum, belki yazdıklarımız da."

Mutluluk, bir dağ köyünde insanları barındıkları mağaralardan çıkarıp evlere sokmaya çalışan bir iskân memurunun öyküsünü anlatır (gibidir). Özellikle benim gibi okuduğunu yazmaya da çalışan (haddini bilmez, arar) okura türlü ukalalıklar yapma fırsatı sağlar. Hayvancılık ve avcılıkla yaşayan köylülerin avı olan ve duvarları resimlerle süslü yabancıların mağaralarında yaşamaya başlayan birinci şahıs öykü kişisi olsun da ukalalık yapılmasın, ne mümkün! Bu öykü, kara değil ama yakıcı bir mizah öyküsü, demekle yetiniyorum ben.

Mutluluk adlı öyküyle kapanan *Doğu Öyküleri, Minimal Doğu Öyküleri*'yle yeniden açılıyor. Bu minimal öyküler, gerçekleri usta –fırça, bıçak, kalem, ne derseniz deyin!– darbelerle tahrif ederek şiire yaklaştıran bir yazın adamının benzersiz gösterisi. Bir bütün/ yaşamdan kopartılan parça/ durumları kullanan Edgü, sözcüklerin görünmeyen anlamlarıyla yüzleşmeye çağırıyor okuru. Biçimsel özellikleriyle bile (kısa, yoğun, diyaloğa dayanan) prokovatif oldukları söylenebilecek bu öyküler, okurun imge algısını genişletiyor.

"–Kim ölmüş? dedi bir ses./ –Kim öldürmüş? dedi bir başka ses./ –Kaç kişi ölmüş– dedi bir üçüncü ses./ –Ne zaman öldürmüşler? dedi tanımadık bir ses./ –Öldüren de ölür, dedi tanıdık bir ses./ –Üç de çocuk, dedi değişik bir ses./ –Beş de kadın, dedi aynı ses./ –Nereye gidiyoruz, diye sordu yaşlı bir ses./ –Bilmez gibi konuşma, dedi genç bir ses./ –Vallah bilmez, dedi son bir ses./ Çünkü onunla birlikte, gözünü kapamadan önce gördüğü dağın doruğu da öldü evin penceresi de öldü havlayan köpek de öldü çeşmenin akan suyu da öldü rüzgârda salınan kavaklar da öldü eriyen kar da öldü ve en son güneş öldü–"

Doğu Öyküleri'nde görülür ki, yazmak bir çıkış noktası (Doğu'da nokta yoktur; hele de Edgü'nün öykülerinde) olmasa da başka umarı yoktur yazarın. Edgü'nün okurları, *Yeni Ders Notları*'nda yazma edimini amansızca sorgulamasından çok, *Ders Notları*'nın eskisinde kendilerini yazmanın sağladığı erince nasıl çağırdığını anımsarlar. Bu erinç zahiri de olsa, Edgü'nün öyküleri önce okurların, ama daha önemlisi yazıyla uğraşanların vazgeçilmez beslenme duraklarıdır. Öykünün nasıl yazıldığı, yapıldığı ondan öğrenilebilir, öğrenilmelidir.

NİYAZİ ZORLU

ALİ PÜSKÜLLÜOĞLU:

Benim sözlüklerim, elden geldiğince açık, anlaşılır tanımlara yönelmek isteyişimden doğmuştur.

Türkçe Sözlük/Yapı Kredi Yayınları

✪ *1994 yılında, 1215 sayfalık bir sözlük çıkarmıştınız, "Arkadaş Türkçe Sözlük"... Şimdi de bir başka sözlük yayımladınız, "Türkçe Sözlük"... Nedir yeni sözlüğünüzün farklılıkları?*

– "Türkçe Sözlük", daha geniş, "Arkadaş Türkçe Sözlük"ten. Sanırım ki, yaklaşık olarak % 40 farklılık var. Bu farklılık. başta, orada bulunmayan maddeler. Özel olarak genişçe tutulmuş, işlenmiş kimi maddeler. "Türkçe Sözlük"te sözcüklerin bütün biçimlerinin, bütün türevlerinin bulunmasına çalışılmıştır. Ayrıca, yeni sözlüğümün önüne, okura bir kolaylık olsun diye, Türkçe'nin yazımıyla ilgili kuralların bir özetini de koydum.

✪ *Yeni sözlüğünüzün ana özellikleri nelerdir?*

– Benim sözlüklerim, elden geldiğince açık, anlaşılır tanımlara yönelmek isteyişimden doğmuştur. Ayrıca, yazı diline yeni girmekte olan sözcükleri de saptıyorum. Örneğin "Öz Türkçe Sözlük", bu çabama bir örnektir. Onun ilerde bir belge sözlük olarak yararlı olacağını sanıyorum. "Türkçe Sözlük", bir genel dil sözlüğü olarak tasarlanmıştır. Türkçe'nin son yıllardaki gelişimini onda bulabiliriz. Yani eski sözlüklerde bulunmayan sözcükleri, deyimleri verme çabasındadır. Sözcüklerin kazandığı yeni anlamları da göz önüne almıştır. Madde sayısı yönünden de gelişmiş bir sözlüktür. Türkiye'de hazırlanmış son sözlük olmanın kazancıyla, yararlı bir sözlük sayılabilir.

✪ *Bu sözlüğünüze, bugünlerde yaşayan dilimizin sözlüğü diyebilir miyiz?*

– Günümüz Türkçesi'nin bir sözlüğü olmaya çalışıyor... Kullanımdan düşmüş olduğunu sandığım sözcükler pek yok. Buna karşılık, yeni yeni giren sözcükler var. Doğaldır ki on, on beş yıl sonra farklı bir sözlük de yapılacaktır.

✪ *Yabancı dillerden giren sözcükler de var elbette?*

– Olmaz mı? Şu kadar televizyon kanalı olan bir ülkede, her gün yabancı birçok sözcük dile giriyor. Müzik dünyasındaki "klip" sözcüğü örneğin, bir sözlükte bulunması gerekiyor artık.

✪ *Sözlüğünüzün kapağında "Türkiye Türkçesi'nin En Büyük Sözlüğü" deniliyor...*

– Onu ben demiyorum, yayınevi diyor. Ama sanırım, şimdiye değin hazırlanmış bu tür sözlüklerin en genişidir.

✪ *Yine kapaktan bir soru! Sözlüğünüzün arka ve ön kapaklarında, "Yaklaşık 65.000 madde, yüz binlerce anlam." var deniyor. % 2 örneklemeyle yaptığım hesaba göre, sözlüğünüzdeki madde başı sözcük sayısı aşağı yukarı 51.500 çıkıyor!.. Bu konuda bilgi verir misiniz?*

– Siz "madde başı" sayısını bulmuşsunuz. Madde başlarına bağlı öteki maddeleri göz önüne alırsanız, söylenen sayıya ulaşırsınız. Belki daha da fazladır. İstenirse bunlar da madde başı yapılabilir, ama yer kaplar. Çokanlamlı sözcüklerin bütün anlamları göz önüne alınınca, yüz binlerce anlam eder. Her sözlükte sözcüğün her anlamı verilmeyebilir. Örneğin bir ilkokul sözlüğünde sözcüğün üç anlamını vermişseniz, yeterli olabilir. Öteki anlamlarına gerek yoktur. Ama genel dil sözlüklerinde sözcüklerin bütün anlamları bulunmalıdır.

✪ *"Fırın", "fırıncılık", "fırınlama" gibi on bir "fırın"lı sözcüğe Osmanlıca demişsiniz! Osmanlıca mı "fırın"? Çok var mı böyle sözcük?*

– Sayısını bilemiyorum. Osmanlıca dediğimiz, karma bir dil. Arapça, Farsça, Türkçe ve daha birçok dilden alınmış sözcüklerden oluşmuş. Osmanlıca sözcük, Arapça, Farsça kurallarına göre uydurulmuş, o dillerde pek bulunmayan sözcük. "Fırın" sözcüğü Yunanca'dan girmiş, Osmanlı Türkçesi'nde "furun", derken "fırın" olmuş. Türkçe olmayan bir sözcük. O yüzden sözlükler bunu Osmanlıca olarak göstermek zorunda. Osmanlıca, Türkçe'nin bir dönemi. Osmanlıca'yı ben eski bir dil olarak gördüğüm için, "fırın"a da Osmanlıca demek gereksinimini duydum.

✪ *Sözlüğünüzde, "Yeni. Yeni sözcük." kısaltması da kullanmışsınız. Bu kısaltmayla anlatmak istediğiniz nedir?*

– Bunlar yazı diline yeni girmiş, kullanılmaya yeni başlanmış, genel dil sözlüklerine girmemiş sözcükler. Bu sözlüğe onları alırken "yeni" olduklarını belirtmek gerekiyordu.

✪ *Neden gereksinim duydunuz?*

– Çok yaygın biçimde kullanılmadıklarını düşünüyorum. Sözlüğe de almazlık edemiyoruz. O yüzden...

✪ *Dilbilgisiyle, yazınla, tasavvufla vb. ilgili kimi maddeler özel olarak biraz geniş tutulmuş (sayfa 25) sözlüğünüzde. Örneğin tasavvuf alanına neden bu ayrıcalığı tanıdınız?*

– Tasavvufla ilgili maddeleri, biraz daha ayrıntılı vermenin bir sakıncasını görmedim. Toplumumuzda tarikatlar yaşıyor. Bunu yadsımak olanaksız. Türkiye'de şu anda, diyelim ki Bektaşilik diye bir yol varsa, bu yol her yıl törenlerle kamuoyuna sunuluyorsa, biraz daha bilinmesi için ayrıntılı verilebilir. Bunda yarar gördüm. Örneğin eskiden sözlüklerde "komünizm"in tanımından bile çekinilirdi, boşluklar olurdu. Benim sözlüğüm ansiklopedik değil, ama biraz daha ayrıntıya girmiş olabilirim kimi konularda.

✪ *Sözlüğünüzde "Arjantinli", "çotanak", "çotira", "kostak", "müşküle", "pastoral", "Suriyeli", "Şilili", "şilte", "züğürt", "Zühal", "Zühre", "züppe" sözcükleri Türkçe görünüyor gibi... Türkçe mi bunlar, yoksa sözlük tekniği ile ilgili bir durum mu var?*

– Kimilerinin kaynağının bilinemez oluşundandır, ama kimileri gözden kaçmıştır. "Arjantinli", "Amerikalı" gibi özel ad durumunda olanlarda ise buna gerek yoktur.

✪ *Bu durumda, dil kökeni gösterilmeyen sözcüklerin tümüne Türkçe gözüyle bakamayacağız...*

– Evet, öyle.

✪ *"Aritmetik" Fransızca, "aritmetikçi, aritmetiksel" Yunanca görünüyor sizde... "Çorba" Arapça, "çorbacı, çorbalık" Farsça görünüyor... Açıklar mısınız?*

– Orada bir dikkatsizlik olabilir. Kaynaklara yeniden bakmam gerekiyor.

✪ *Yaptığım iki ayrı yüzde birerlik örnekleme ortalamasına göre, aşağı yukarı 51.500 olan madde başı sözcük sayısının % 58.60'ı Türkçe, % 25.80'i Arapça kökenli... Farsça'dan % 5.95, Fransızca'dan % 4.06, Yunanca'dan % 2.36, İtalyanca'dan % 0.76, İngilizce'den % 0.76, diğer dillerden*

Orhan Kural

DÜNYA DÖNDÜKÇE İNSAN GEZDİKÇE

Gezi Yazıları/ Arion Yayınları

Mauritus... Tamam başla... Süre doldu, bulamadım. Şimdi sen sor. Şeyşeller... Sürenin dolmasına on beş saniye var. İşte buldum, bak burada. Hint Okyanusu'nun batısında. Peki sen kazandın. Şimdi sıra yine bende. Bu kez öyle bir yer soracağım ki, kesinlikle bulamazsın. Hollanda Antilleri... Bak gördün mü, bulamadın...

Çocukken en sevdiğim oyunların başında geliyordu, haritada kent, ülke bulma oyunu. Dünya Atlası yere açılır, başına heyecanla üşüşülür, üç dakikalık süre içinde minik parmaklarımız, yürek çırpıntısı içinde enlem ve boylam çizgileri üzerinde zigzaglar çizerdi. Kimi zaman sorulan yeri bulur, heyecanla çığlık atardım.... Kimi zaman da süre dolar, yenilginin burukluğu ile mahzun, bir sonraki sırama beklerdim. Ve içimde hep şu özlem olurdu: "Acaba bu oyun bir gün gerçek olabilir mi?" Yıllar geçti bu özlemimi büyük ölçüde giderdim. Ama arayışlarım hâlâ sürüyor. Çocukluk günlerimin en heyecan verici oyunundaki yürek çırpınışlarının aynısını bu kez yeni bir yolculuk öncesinde sırt çantamı hazırlarken duyuyorum şimdi.

Ne mutlu ki içinde aynı heyecanı duyanlar da varmış. O tür insanlarla karşılaştıkça kırk yıllık dostmuş gibi bir yarenlik, bir gönül alışverişi doğuveriyor aramızda. Sayın Prof. Dr. Orhan Kural ile de aynısı oldu.

Yanılmıyorsam 1992 yılıydı. Önce Cumhuriyet Kitap Eki'nde Aziz Nesin'in önsöz yazısıyla *Büyük Dünyada Küçük Adımlar* başlıklı yapıtının yayımlandığını okumuştum. Ardından birkaç gün geçti geçmedi postadan kendisi çıkıverdi. Ne kadar mutlu olmuştum. Ve bir iletişim kuruldu Sayın Kural ile aramızda. Bu duyguyu çok iyi tanıyorum. Çünkü benzer bir iletişim Sayın Buket Uzuner ile benzer bir vesile ile başlamıştı. Kendisiyle bu iletişimin kurulmasından yaklaşık dört yıl sonra yüz yüze tanışabildik. Yüz yüze geldiğimizde kırk yıllık tanışık gibiydik. Konuşacak konu bulmada hiç zorlanmadık. Konuştuklarımızın ağırlık merkezini gezi, gezginlik, serüvenseverlik ve yeni keşif hayalleri oluşturmuştu. Korkarım Prof. Orhan Kural'la yüz yüze geldiğimizde de aynısı olacak. Olsun. Henüz birbirinin yüzünü bile görmeyen insanları böylesine yakın kılan çekim alanı nedir acaba? Kuşkusuz gezisever olmak, gezginlik ve bunu tamamlayıcı kılan önemli bir unsur; gezi ile yazıyı biraraya getirme uğraşı.

İTÜ Maden Fakültesi'nde öğretim üyesi olan Prof. Dr. Orhan Kural, geçenlerde ikinci kitabını da yayınladı: *Dünya Döndükçe İnsan Gezdikçe*. Bu sevimli gezi kitabı, Kural'ın 122 ülke arasından seçtiği 21 ülkeye ilişkin ilginç notlarını ve gözlemlerini içeriyor.

Dünya Döndükçe İnsan Gezdikçe'de yer alan ülkeler, uzak ve az bilinenleri oluşturuyor. Tibet, Nepal, Yeni Zelanda, Avustralya, Çin, Batı Afrika gibi... Bu olgu kitabı daha bir gizemli kılıyor. Kitabın bence en ilgi çekici yanı, anlatılan ülkelere ilişkin hiçbir ansiklopedide bulamayacağınız, gözlem ya da gezi sırasında yerel kaynaklardan öğrenilen ilginç bilgilerden oluşması. Öyle sanıyorum ki, Orhan Kural'ın gezi kitaplarının arkası gelecek. Daha geçenlerde Guatemala'ya yaptığı bir geziden döndüğünü öğrendim. Yine uzak, yine gizemli topraklar...

'Haritada yer bulma' oyununu kazanmak istiyorsanız bu kitabı okuyun derim.

NADİR PAKSOY

---

de % 1.70 oranında sözcük gelmiş... Bu görünüme ne diyorsunuz?

– Ben böyle bir genel dil sözlüğü yapmaya karar vermeden önce, durumun pek ayrımında değildim. Dilimizin yeterli ölçüde özleştiğini düşünüyordum. Bu sözlüğü yapmaya başladığım zaman, iş ilerleyince ayrımına vardım ki, dilimizi daha çok işlememiz, özleştirmemiz gerekiyor. Yine de Türkçe sözcüklerin eskiye oranla arttıklarını görüyoruz. Sayısal olarak, 1970'te Ömer Asım Aksoy'un yaptığı bir sayıma göre, bir genel dil sözlüğünde 17.500 olan sözcük sayısı, bugün sizin hesabınıza göre 30.000'i bulmuş...

✪ *Ömer Asım Aksoy, 1970'teki saptamasında 28.000 sözcüğün % 63'ü Türkçedir diyor. Benim örneklemeye göre bu oran şimdi % 58.6 görünüyor! Bunu yorumlayabilir misiniz?*

– Söylediğim gibi, Türkçe sözcüklerin sayısı artmıştır. Buna karşılık, Ömer Asım Bey'in saptadığı dönemdeki 28.000 sözcüklü bir sözlük ile şimdiki 65.000 maddeli bir sözlüğün karşılaştırması elbette farklı görünümler ortaya koyacaktır. Dilimiz eskiye oranla geriye gitmiş değil, böyle bir şeyi düşünemeyiz. Sözcük sayısı artıyor, oranlar da ona göre değişiyor. Batı dillerinden gelen sözcüklerin artmış olduğu açıktır.

✪ *Ama sizin sözlükte, özellikle İngilizce kökenli sözcükler, sandığımdan çok az çıktı?*

– Ben sadece yaygın olanları aldım.

✪ *Sayılardan şu sonuca varıyorum: İngilizce henüz genel çevrimde çok yeni. Oturmamış. Fransızca ise fazla, çünkü bizim için daha eski.*

– Evet. Gerçekte İngilizce, konuşma dilinde yaygın sanıyorum. Ankara'da Tunalı Hilmi Caddesi'ne gittiğinizde görürsünüz, giyim mağazalarının çoğunun adı, sattıkları malların adları, markaları İngilizce. Konuşma dilindekileri almadım. Çünkü yazı diline henüz geçmediler... Arapça'nın, Farsça'nın sözlüğümüzde hâlâ çok olmasının nedeni ise, Arapça'nın din dili, ötekinin de eski yazın dilimizde ağırlıklı olması. Bunlar yüzyıllarca, Osmanlıca adı altında dilimiz olmuşlar, o yüzden bunlardan kolay kolay kurtulamıyoruz. Bugün de Divan Yazını okutulan okullarda, zorunlu olarak var. Hukuk dilimizde de çok köklüdürler.

✪ *İç kapakta yazılı, sözlüğünüz 6.000 adet basılmış. Bu sayı az mı, çok mu? Sözlükçülükten memnun mudur yayın piyasası?*

– Onu bilemem, altmış beş milyonluk bir ülkede, bir genel dil sözlüğünün 6.000 basılması toplumu ilgilendirir, beni değil...

TUNCER UÇAROL

Haydar Ergülen

ESKİDEN TERZİ

Şiir/Şiir Atı Yayıncılık

"*Sokak Prensesi*", *Haydar Ergülen*'in okuduğum ilk kitabıydı ve rakipsiz bir yıpranışın olduğu kadar karanlığa çoktan alışmış gözlerin de izini taşıyordu. Şiir, elzem bir ses birliğinden aralanmış; güneş, duruşundan vazgeçmesin, bizim bilmediğimiz "o yürek" hızını almasın diye yazılmıştı sanki. Bilinenler "bir bilinmeyen" kisvesi altında olmaya razı edilmişlerdi de çoktan, bilinmeyenler henüz bir renk edinmişlerdi kendilerine. Maruz kalınan sıkı sıkıya yaşam değil, harfi harfine yolculuktu, nereden bakarsanız bakın yoldu. Çocuğa ulaşmak güç, bahçe şiire inat soluksuzdu. Çocuk yerli yerinde, bahçe neredeyse bahçemsiydi. Şairimiz de eğilmiş, saklamıştı ormanı. Her okuduğumda böyleydi: Sıradan bir güvertenin gergin saatleriydi. Kendine değil yeryüzüne ait naif sarsılmalardandı, "*ne çoksunuz, size yenilmemek güç*" derken bile eşlikçi bir yangın edasındaydı. Sahiden de böyleydi ve okumak bu yüzden yürek istiyordu. Okumak bu yüzden yürek istiyor hâlâ.

Haydar Ergülen'in şiir yazarken mutluluktan, kapıdan ve en önemlisi de dinginlikten yana olduğu su götürmez bir gerçek. Buna karşın, bir şiir okuyucusu olarak, onun şiirlerini okurken kapıldığım akıntının ciddiyetinden de söz etmek zorundayım. İmgeler arası hatta imgeler üzeri sorgusuz bunca dizilişin, "bir ılık ikindi" mağrurluğundaki onca dizenin nasıl olup da hem bu denli firari, hem de bu denli edepli (edep ki bir osmanlı vilayeti gibi boğulan) olduğuna akıl erdirmek doğrusu pek kolay değil. Gelecek mevsim kehanetlerinde bulunmayan, koşturmacalı iklimlerde rastlanmayan türden bir şiir. Bir çeşit şiir işte, yazılırken nelerden etkilenildiğini anlayamadığımız, suyun yüzüne ne kadar derinden çıktığını keşfedemediğimiz, daha açıklısı da soramadığımız. Kar fırtınasına tutulan at arabalarını görse sırrını bir parça daha büyüten, koca bir şiir.

Elinden gelse "cemiyet hayatı"na son verir *Haydar Ergülen*. Bunu da uzaklarda güzü prova edecek bir rıhtımı olduğundan yapar, biliyorum, yoksa terziliğinden değil korkusundan yapar... Eğer "ferman" geçmişten sarkarsa, yersiz de olsa "aşk" yerine küçük gelir de boşluğa kayarsa... yardıma koşacak. "*Eskiden Terzi*" de bunun bir ön hazırlığı niteliğinde. Kitabı daha açar açmaz gördüğümüz ... ve ses birlikteliğinin, daha doğru bir deyişle, bütün o "geçirgen hayal"in gücünün, dizelerin kırılgan imgeleri yüklenmekte gösterdikleri cesaretin şiirdeki sese ve hıza akıp gitmesi de cabası. *Haydar Ergülen* "*Eskiden Terzi*"deki "*Ödünç Hançer*" şiirinin üzerine şöyle bir şey yazdı bana ithafen: "Sevgili Nilüfer bu şiir ödünç filan değil, senin. Evet bu kitap *Haydar Ergülen*'in filan değil, bizim! Erdem, korku, sorgu bu kitap. Davetkâr, gonca selamı, hani neredeyse ahit bu kitap."

Haydar Ergülen geleneğe ve geleceğe bakıyor. Geleneğin izlerini üstlendiğinde ondan uzaklaşmaya başlamıştı bile. Yol aldığı yerse oluşmasında bizatihi katkısının olduğu bir dönem. Tam da bu arada soluklanmayı bildiği, biçeme hükmetmekten çok, eşlik ettiği için ve eninde sonunda imge'yi de söz'ün olumladığını söylediği için neredeyse şiir bu ahit.

Şu son dönemlerde kendini bölümlediğini, başka isimlerle yazdığını görüyoruz. Bunu yaparken zorlandığını sanmıyorum. Aksine bunun onu ve şiirini eğlendirdiğini, rahatlattığını düşünüyorum. Öteden beri şiirin isimlere yayılışı, şiirlerin çoğalışı, bununla bağlantılı olarak da şairlerin çoğalışı sevindirmiştir onu. –Gerçi kimi zaman şair ve şiir yazarı olarak bir ayrım yapmak zorunda kalmıştır ama her ikisi de sevindirici olma özelliklerinden bir şey yitirmemişlerdir onun nezdinde.– Bununla bağlantılı olarak çok yerinde ve kısmen bilinçsizce –belki de kısmen bilinçlice– içindeki *Haydar Ergülenler*'i değil, *Haydar Ergülen*'in içindeki, işlendiklerinde belirgin çizgileri ve çok büyük farklılıklarıyla görünecek yönelişleri lanse etmiştir bana kalırsa ve çok daha iyi yapmıştır. Üstelik tüm bunlar olup biterken de, az önce sözünü ettiğim yönelimlerin sezilebildiği "kendi şiiri"ni hiç aksatmamıştır. Yani nasıl söylersek söyleyelim, ister yoluna devam etmiştir diyelim, ister hızla kendine yol almıştır diyelim, yapacağını yapmıştır.

Haydar Ergülen'in ilk seferinde olduğu gibi bundan sonra da şiiriyle birlikte karşımıza nasıl çıkacağını aklımızın kıyısından bile geçiremeyiz. Gücünü dizelere bu kez nasıl sızdıracağını kestiremeyiz. Ancak, biçeminde ve şiir ahlakında değişen bir şey olmayacağını söyleyebiliriz.

NİLÜFER ZENGİN

ÖZDEMİR İNCE

UYKUSUZLUK

ÇIKTI

varlık şiir

Paul Celan

BÜTÜN ŞİİRLERİNDEN SEÇMELER

Şiir/Kavram Yayınları

"Nasıl zamanlar ki bunlar,/bir söyleşi/neredeyse suç oluyor,/onca söylenmişi de/dile getirdi diye?"

İnsanın inanası gelmiyor ama tarih, sahnesi hiç değişmeyen, yalnızca dekorları, oyuncuları, izleyicileri değişen bir tiyatro oyunu gibi yinelenip duruyor. Bu dizeler 1920 doğumlu, II. Dünya Savaşı sırasında tıp öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kalan, Nazilerin ve toplama kamplarının acılarını yaşayan, 1945'e dek sağ kalmayı başaran ama bu yıkımları bir ömür boyu benliğinde taşıyan, bu parçalanmış gerçekliğe şiirleriyle tanıklık eden ve en sonunda 1970 yılında kendini Seine Nehri'ne atarak intiharı seçen Paul Celan'a ait. İnsanın insanlığını yitirdiği bir çağda, bu parçalanmış gerçekliğin ortasında sanatın ne gibi bir işlevi, dönüştürücülüğü olabilir sorusunu kendine soran sanatçılardan Celan. Savaştan sonra "böyle bir kıyımın ardından artık şiir yazılamaz" diyen Celan:

"*/.../Sesleniyor daha tatlı çalın ölümü çünkü o Almanya'dan/gelen bir ustadır/sesleniyor daha boğuk çalın kemanları sonra sizler/duman olup yükseliyorsunuz göğe/sonra bir mezarınız oluyor bulutlarda rahat yatılıyor/.../*" dediği *Ölüm Fügü*'nü yazarak sessizliğini bozar. İnsan bir kez varoluşsal bütünlüğünü, ait olma (burada, ait olma totaliter bir yapıya eklemlenme anlamından çok, insani bir 'temel'i yitirme anlamında) duygusunu yitirdikten sonra geriye sığınabileceği bir tek 'dil'i kalır. Dil, tanık olunana tanıklık edendir. Celan, her ne kadar bu katliamlardan sonra sanatsal dilin ne gibi bir anlamı olabileceğini sorsa da dil bir barınaktır ve kirletilmiş tarihiyle birlikte, bu pisliğin içinde ve onun gölgesiyle, evetiyle hayırıyla kuracaktır yine kutsallığını. *Sus* şiirinde: "*Sus! Yüreğime batırıyorum dikeni;/çünkü gül, evet o gül/aynada gölgelerle birlikte şimdi, kanamakta,/ve yudumladığımızda,/çınladı diye masadan fırlayan bir kadeh:/kararması bizden de uzun süren/bir gecenin habercisiydi/.../*" der. *Sen de Konuş* der bir diğer şiirinde: "*Sen de konuş,/son olarak sen konuş/söyle sözünü./Konuş—/Ama ayırma hayırı evetten./Anlamı da ver sözüne:/Ona gölgeyi ver/.../Bakın etrafına:/Gör, nasıl da canlı, çepeçevre—/Ölüm aşkına. Canlı./Gerçek, yalnızca gölgenin yansıması.*"

Susmak bir yazgı değildir; yazgı olanı tersinden okumak için duraksamaktır.

Parçalanmış gerçekliğe, parçalanmış zaman eşlik eder. Dil biriktirir, seyreder ve söyler. İnsan söyledikçe kendisi olur, kayıp sözü bulur.

Kayıp söz gündeliğin, olağanın ortasında değil, olağandışının, olağanüstünün alanındadır. Celan bir acı kuşağının çocuğudur; İnsanların kendilerini yersiz yurtsuz, örtünecek umutları olmayan bir cehennemin dibinde buldukları bir dönemin şairidir. Bu cehennemin odunları aleve verildikten sonra, alevlerin hiç eksilmeyeceğinin de bilincindedir. *Geç ve Derin* şiirinde: "*/.../ Yeni İsa'nın adına yemin ediyoruz, tozlarla tozu,/kuşlarla seyyar bir pabucu,/yüreğimiz ile suya inen bir merdiveni evlendirmeye./Çöllerin kutsal yeminlerini ediyoruz dünyaya,/isteyerek ediyoruz,/Düş yoksulu bir uykunun çatılarından haykırırken/bu yeminleri,/zamanın aklaşmış saçlarını sallıyoruz./Sesleniyorlar: Günah işliyorsunuz!/Bunu çoktandır biliyoruz./../*" der.

Zaman aşkta, dostlukta, savaşta, her yerdedir karanlığıyla: "*Sonbahar, avucumdan yemekte yaprağını: biz dostuz./Badem kabuklarından soyup zamanı, ona gitmeyi öğretiyoruz:/Zaman, kabuğuna dönüyor./../Birbirimize bakıyoruz,/karanlık şeyler söylediklerimiz,/gelincik çiçeğiyle hatıraların birbirlerini sevmeleri gibi/seviyoruz birbirimizi,/istridyelere sızan şarap,/ayışığında yüzen deniz gibi uyuyoruz./../*(CORONA)"

Bir diğer şiirinde, sanki Adorno'nun "umut, umutsuzluğun ona tahsis veya terk ettiği boyut kadar uzar" sözünü dizelere döker: "*Bir hiçtik biz,/öyleyiz, ve öyle/kalacağız, çiçek açarak:/Hiçliğin/ve/kimsenin gülü.*"

Her şeye karşın 'yarın yok' demez Celan. Şiiriyse yolculuğunu anılar ve gelecek arasında kurar. Kapalı söyleminde estetik duyumun en derin, umutlu-karamsar, nitelikli, etkileyici dizelerini bırakır zamana. "Şimdi" dağınık, bulanıktır; sözün uçuculuğu ve ağırlığı vardır onda: "*/.../,şimdi içinde iki düşe/dönüşmüş olarak ve zamana karşı kulaç atıp/yüzdüğümüz kum saatinden* (PRAG'DA)"

Bütün zamanların ortasında kara bir yara gibi durur şair: "*KAPKARA,/anıların açtığı yara gibi,/kazarak sana giden yolu açmakta gözler,/yüreğin parlak dişleriyle ısırılmış/ve adı yatağımız olarak kalan/bu yüce topraklarda:/Bu tünelden gelmelisin—/geliyorsun./En derinlerden,/tohumların bereketiyle donatmakta/seni deniz,/bütün zamanlar için./Sonu yok her şeye bir ad vermenin,/sana/kaderimi örtüyorum.*"

Şiir acıdan fışkırarak örter acıyı: "*ELLERİMİN DERİSİNİN ALTINA dikilmiştir:/Senin, acıları ellerle/dindirilmiş adın./Besinimiz olan/hava topağını yoğurduğumda,/bir acılık katıyor/delicesine açılmış tenden yansıyan/harflerin parıltısı.*"

"Nerede buz varsa, iki kişilik serinlik de vardır" dizesini ancak "*/../Daha bir çıplağım, karanlıktan daha karanlık olduğumda./Terk etmektir benim sadakatim./Ancak ben, ben olduğumda sana dönüşebilirim./../*" diyerek *Uzaklara Övgü* dizen bir şair yazabilir. Özellikle *Göldeki Bir Kadının Şansonu, Bütün Bir Yaşam, Ellerin Zamanlarla Dolu, Saçların Denizin Üzerinde* ve genelde diğer şiirlerinde ikili kişilik, ikili duyuş, ikili oluş, bir anlamda karşıtlık, karşıtlıktan daha çok "bölünmüşlük" —hayatın, senin, benim birbirine geçen sarmal dokusu— dönüşerek, yiterek, sonra kılık değiştirip yeniden belirerek dönüp durur. Kurulmak ve yıkılmak ikileminin bütün ucu açık yolları serilir Celan'ın şiirine, çünkü bu adam gerçekten de "eğretilemeler yığınının ortasından insanların dünyasına adım atan BİR GÜRÜLTÜ"dür.

FİLİZ ÖZDEM

FERİDUN ANDAÇ:

Romanın ve öyküsünün yazınsal etkinliği daha çekici geliyor bana... İnsanı, toplumu; toplumsal ve bireysel gerçeklikleri yansıtmada en dolaysız anlatıdır bunlar.

Yazınsal Gerçekçiliğin Boyutları/ Ümit Yayıncılık

✪ *"Şairin Sözü Yıldıza Benzer", "İğdebeli", "Ucu Yanık Mektup Gibi." Gerçeklik Yolunda adlı ilk kitabınızı okuduğumda, bu üç anlatıyı ayrı bir yere koymuştum. Çünkü bu üç anlatı, daha çok sizin okuma serüveninizden yazma eylemine geçişinizin öyküsünü oluşturuyor. Ama siz "eleştirel denemeler" olarak nitelendiriyorsunuz, neden?*

– Her yazı serüveninin bir başlangıcı vardır. Süregiden hayatın en anlamlı dönemeçleri bu serüvene katılmakla oluşur, bence. Okurluk serüvenimin yazıya kapı açan dönemeci, okunulana eleştirel bakışla yönelişimle başladı diyebilirim.

✪ *İğdebeli Hoca ve resim... "Resim bir tutkuydu, çizgide, renkte kendimi buluyordum." diyorsunuz. Peki, edebiyatta eleştiri neden?*

– Resim, dahası sanat; hayata bakışın kanallarını açan, yordamını kuran bir eylemdi benim için. Resmin düşündüren, bakmayı öğreten, yazma yetisini geliştiren bir yanı vardı... Bugün de öyle. İmlediğiniz o bulma süreci bir dönüşümü sağladı bana: Yazıya çizgi ve renklerden uzanış... Ama o süreç kısa ve yoğundu bizler için. Taşra kentinde resim sanatıyla buluşma. Ortaokul öğrencisi gözüyle Klea'ya, Chagall'a, Bosch'a, Rousseau'ya, Utrillo'ya, Cezarine'a bakış... Öte yanıyla da Don Kişot'u, Bin Bir Gece Masalları'nı, Rus klasiklerini okuyorduk... Yaşadığımız bir düştü... Hayatı algılayış, kavrayışla sanatı tanımayı eşzamanda yaşamak... Sonrası bilinendir, değişim tufanına tutulma... Bir çocukluk kenti düşünün; her adımda tarihi soluyorsunuz, binlerce öykü, masal dinliyorsunuz... Kapkara bir kent... Böylesi bir ortamda sanatın varoluş gerçeğiyle yüzleşince; eleştiriye yönelişim sanki benim için kaçınılmaz bir şeydi. Öğrenme, bilme, tanıma, araştırma, sorgulama, çözümleme, bir tutkuya –diyebilirim ki bir yaşam biçime– dönüşmüştü benim için. Onunla sanatın bütün tözlerine ulaşabiliyordum... Zor, ama güzel bir yolculuktu bu.

✪ *Yazınsal Gerçekçiliğin Boyutları'nda, Oktay Akbal'ın kuşağına dönük bir saptamasıyla başladığınız "Eleştiri... Eleştiri..." adlı yazınızda, Akbal'ın saptamasını bir "yakınma" olarak nitelendiriyorsunuz. Aynı yazının sonunda benzer bir saptamayı siz de yapıyor "Babıâli şerbetçileri"nden yakınıyorsunuz! Yazıda "eleştirmeyi sevgisizlik, eleştiriyi ise sevgisiz bir uğraşı" olarak dillendiren karamsar bir tablo çıkıyor karşımıza?*

– Doğrusu, eleştiri yazın ve düşün ortamımızda pek kabul görmeyen bir kurum. Bu anlamda eleştirmenin karşılık bulması da söz konusu olamaz. Bu tür söylemlerin yazınımızın her döneminde olduğunu düşünürsek... Eleştiri kavramının bizim düşünce ve yaşam geleneğimizde pek yer edemediğini düşünüyorum. Bu tablonun değişebilmesi için ülkenin her alanda aydınlanma çağını yakalaması gerekir öncelikle. Bugün düşüncelerinden dolayı yazarlar/ düşünürler yargılanıyor, hüküm giyiyorlarsa; bu toplumda öncelikle nelerin değişmesi gerektiğini hep birlikte düşünmeliyiz. Eleştiri de ancak böylesi bir ortamda gelişip kurumsallaşabilir. Yasaklarla yönetilen, güdümleştirilen bir toplumda "eleştirmek"; "değiştirmek", "devirmek", "devrim yapmak"la eş anlama geliyor neredeyse... Gerçek değerini bulmadan içi boşaltılıyor bunun da.

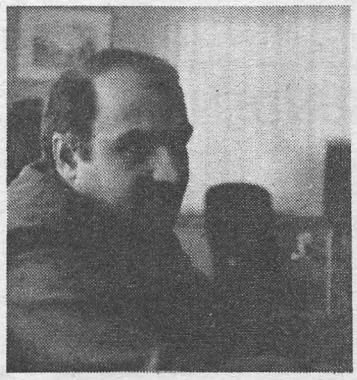

✪ *Bu noktada eleştirinin işlevini sormak istiyorum.*

– Eleştirinin işlevi bize eleştirinin tanımını da getiriyor. Bunu; "bir okuma deneyiminin aktarılması" olarak adlandırırsak; yönelinen yapıt/yazar ona (eleştirmene) yeni bir söylem kurdurur. Eleştirmen bir yanıyla okuma eyleminde bulunurken, öte yanıyla da bunu yazma/okuma etkinliğine dönüştürür. Yazınsal yapıtın değerlendirilmesinde bu kaçınılmaz bir olgu, bence.

✪ *Peki eleştirmenin amacını nasıl açımlıyorsunuz?*

– Eleştiri eylem imini içinde taşır. Okuma eylemine dayalı bir anlamlandırma/değerlendirme çabasıdır sonuçta bu. Eleştirmenin amacı da bu çabanın yapıta/okura dönük etkinliğe dönüşmesini sağlamaktır... Burada eleştirmenin yazın anlayışı belirleyicidir. Kuracağı söylem de bu dolayımda olur. Yazın yapıtını değerlendirme/çözümleme/ yargılama amacını taşır.

✪ *Eleştirimizin kuramsal altyapısını oluşturamadığını söylüyorsunuz. Bu alanda neredeyse ilk çalışmaları gerçekleştiren Hüseyin Cöntürk'ün bir pencere araladığı düşünülemez mi?*

– Yazınsal eleştirinin ilk örneklerine Tanzimat döneminde rastlarız. Namık Kemal ve arkadaşları bu yönde de "atılımcı"dırlar. Birçok türün ilk örneği onlarla gelir yazınımıza. Etki kaynakları ise Fransız edebiyatıdır... Kuram değil, kılgı önemlidir. Ardılı dönemlerde de bu böylece süregelmiştir. Cumhuriyet döneminde, birçok alanda olduğu gibi, bu alanda da arayış vardır. 1950'li yıllarda eleştiriden söz edilir, ama kuramsal yanı yine arka plandadır. 60'ların özgürlük ve aydınlanma ortamı eleştiriyi besleyen kaynakları (çeviriler) getirmiştir. Bu da eleştiri kuramı üzerine, en azından, düşünebilmeyi sağlamıştır... Nurullah Ataç, Mehmet Fuat, Fethi Naci, Attilâ İlhan, Asım Bezirci, Hüseyin Cöntürk bu yol alışın ilk adlarıdır. "Nesnel", "Öznel" eleştiri kavramları tartışılmaya başlanır. Bence, Cöntürk'ün bu alanda bütünüyle etkin olduğunu söylemek güç.

Bugün eleştirimizin kuramsal altyapısı var mı? sorusunu yanıtlayabilmek ise bizi başka tartışmalara götürecektir.

✪ *Eleştiriyi, yaratıcı yazın türleri arasında saydığınızı biliyorum. Bu bağlamda, dilerseniz bir yapıta yeniden biçim verme süreci üzerinde duralım. Ayrıca, ele aldığınız yapıtın yaratıcısı, sanırım eserinin yeniden yaratımını eleştirmenden talep etmez. Sizce yapıtın, kendisinin böyle bir talebi mi var?*

– Buradaki yaratımı, "yeniden yazma" olarak algılamamalı elbet... Eleştiri bir üst-dil yaratılarak kurulur. Başlı başına bir söylem oluşturulur. Nesnesi yapıt olan eleştirinin kurduğu, geliştirdiği her söylem yeni bir dille var olur. Bu da eleştirilen yapıtın/yazarın dilinden farklı bir dildir. İyi veya kötü yazılmış her yazınsal yapıt eleştirinin nesnesi olabilir. Yapıttan böyle bir talep beklenilmez. Örneğin; Orhan Pamuk'un *Beyaz Kale*'si iyi yazılmış bir yapıttır. Anlatılan konunun, işlenilen temanın esin kaynaklarına baktığınızda; "Pedro'nun Zorunlu İstanbul Seyahati" ile örtüşen yanları pekâlâ bir eleştiri konusu olabilir.

Eleştiriyi yazınbilimin bir dalı olarak ele almak gerekiyor. Bu bağlamda kendisine en yakın olabilen dilbilim, göstergebilimle ortak etkinlik alanındadır. Çözümleyici, inceleyici yanı yazın eleştirisini diğer alanlarla da yakınlığa götürür. Bir anlamda, eleştirmenin estetik bakışı, bilimsel bilgiyle donanımı; tarihe, felsefeye, ekonomiye ilgisi kaçınılmazdır. Yine de kendi yöntemini bulup, kuramsal çerçevesini çizerek bakış açısını oluştururken, eleştirmenin "bilim" yapmak/bilimsel çalışmalar üretmek gibi bir kaygısı yoktur. Bilimsel olandan yararlanır ancak. Eleştiriyi tümüyle bilim olarak ele almamak gerektiği kanısındayım. Biraz önce de belirttiğim gibi; eleştirmen yeni bir dil kurar, yeni bir söylem geliştirir. Burada da yaratım söz konusudur.

✪ *Sanatçıların, zaman zaman günlük eleştiri yazmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz. Günlük eleştirinin kalıcı olduğunu düşünüyor musunuz?*

– Bu tür günlük eleştirel yazılara "günlük eleştiri" dememeli, bence. Yazıldığı "gün'de, an'da bir etkisi, işlevi olabilir. Uyarıcıdır. Çoğunlukla yergiyi de içerebilir... Ama kalıcı olduğu söylenemez. Ataç'ın birçok yazısında bu görülse de anlatım biçimi, yaklaşımı bu yazılarının birçoğunu bugün okunur kılabiliyor. Özsel bir etki söz konusu değildir. Çünkü yazın eleştirisini kalıcı kılan, yapıta dönük bakışta oluşturulan söylemdir.

✪ *Birçok eleştirmen, edebiyatın diğer yazı türlerinden eleştirmenliğe geçerken, siz doğrudan eleştiriyle başladınız. Bu konuda neler söylemek istersiniz?*

– Evet, insanlar seçerek eleştiriye başlamıyorlar... Başka türleri deneyerek ya da birçoğunu bir arada sürdürerek yazmaya çalışıyorlar. Bilgilenme, öğrenme sürecini yoğunca yaşayan birinin yaratıcı yazıya yönelmesi çok güçtür. Bu bağlamda yazarı bir kuyuya benzeten Hemingway, şunları söyler: "... bilgi yazara sorumluluk yükler ve yazma işini daha da güçleştirir." Eleştiri daha çok bilgiye, düşünceye dayalıdır; yaratıcı yazının ise en çok gereksindiği şey, gözlem, sezgi/yaratma cesaretidir. Olgunluk ve ustalık dönemi ürünlerini bir yana bırakırsak; en iyi, başarılı ilk yapıtların gençlik dönemi ürünleri olduğunu görebiliriz. Yaşar Kemal *Teneke*'yi 23 yaşında, Orhan Pamuk *Cevdet Bey ve Oğulları*'nı yine aynı yaşta yazmışlardı. Oktay Akbal'ın en iyi öyküleri gençlik dönemi ürünleridir.

İmlediğim süreç böylesi bir seçimi kaçınılmaz kıldı bende.

✪ *Melih Cevdet Anday "geri kalmış toplumlarda şiir yazan çoktur" der. Şimdilerde roman yazar olduk. Düzyazıya geçerek çağ mı atladık? Siz bu yönelimi nasıl açıklıyorsunuz?*

– Anlatılacak bir şeyleri olanların yazıya yönelmeleri doğaldır. İnsan önce kendisi, sonra başkaları için yazar ya da yazmalıdır. İlki içe dönük, deneysel bir süreçtir. Balzac, binlerce sayfayı yazıp yok ederek başkalarına sunabileceği ürünü var eder. Düzyazının önlenemez yaygınlığı bunun tam tersi ile orantılıdır. Bu da bir süreçtir. Yazma eyleminin zor bir uğraş olduğunu bilenler, bu çaba gösterilmeksizin ortaya çıkanların zamanın eleğinden kolay geçeceklerini de bilirler. Bir de sözlü olarak kendini ifade edemeyenin yazıya yönelmesi doğal. Ama her yazılanın yazınsal yapıt olamayacağı gibi, her okuma eylemine yönelenin de yazar olması gerekmiyor! Bizde, ne yazık ki, 80 sonrası bu süreç imlediğiniz yoğunlukta yaşandı!..

✪ *Bir de roman yazımından önce, öyküye ağırlık verilmesini bir gereklilik olarak düşünenler var. Sizce böyle bir gereklilikten söz edilebilir mi?*

– Buna katılmam güç. Romanı da, öyküyü de ayrı yazın türleri olarak görmek gerekiyor. Biri birine basamak değildir hiçbir zaman. Yazınsal yapıt dille oluşur. Yazarın dil bilinci, imgelem gücü, yaratıcı kimliği onun kuracağı anlatı dünyasını biçimler. Yazarın bu seçimi, anlatacağı/yansıtacağı gerçekliklerle oluşturması, anlatısının türsel yanını da belirler. Çünkü roman başka bir şeyi anlatır, öykü başka bir şeyi. Kurmaca gerçekliğin boyutları her ikisinde de farklı düzlemde gelişir.

✪ *İlk kitabınızda, "İnsanın insana bağlanması gibidir" dediğiniz şiirle ikinci kitabınızda bağların koptuğu, daha çok öykü ve romanda yoğunlaştığınız görülüyor. Roman enflasyonunu göz önüne alırsak sizdeki bu yönelimin rastlantı olmadığını düşünüyorum.*

– Bugün eleştiride belli alanlarda yoğunlaşmanın gerekliliğine inanıyorum. Sonra yazı uğraşı komple bir uğraşıdır. Çalışmaların kitap oylumunu bulmasında bu yoğunlaşmaya önceliği tanıdım. Şiirin uzağında değilim... Şiirin yorumundan yanayımdır, eleştiriyi kaldıracağını sanmıyorum. Üstelik şiirimizin adalarına dönüp baktığımızda; eleştirinin öznesi olabilmiş ne bir şair, ne de poetik oluşum görebiliyoruz. Bunu, bence, salt yazınsal eleştirimizin oluşumuna bağlamak yanlıştır. Şiir yazınsal oluşumların hiçbir döneminde eleştiriyle varolmamış, eleştirisini oluşturmamıştır. Doğasına aykırıdır çünkü!

Benim tercihime gelince; imlediğim gibi, şiirin yorumundan yanayım. Şairin poetik bakışı önemlidir benim için. Dahası genel oluşum içindeki yeri, sesi... Bu anlamda şiirin çok da uzağında sanmıyorum kendimi. *Yaşamdan Şiire* başlığında bir albüm/kitap çalışmasını sürdürmekteyim. Burada 60 Kuşağı şairlerinden *Egemen Berköz, Süreyya Berfe, Sennur Sezer, Ataol Behramoğlu, Güven Turan, Refik Durbaş, Özkan Mert, İsmet Özel*'in; 70/ 80 Kuşağı'ndan da *Erdal Alova, Ali Cengizkan, Adnan Özer, Metin Cengiz, Hüseyin Haydar, Turgay Fişekçi, Ahmet Erhan* ve *Haydar Ergülen*'in şiirlerine/poetik oluşumlarına yönelik denemeler yazmaktayım.

Romanın ve öyküsünün yazınsal etkinliği daha çekici geliyor bana... İnsanı, toplumu; toplumsal ve bireysel gerçeklikleri yansıtmada en dolaysız anlatıdır bunlar. Okuru zenginleştiren, geliştiren bir boyutu da vardır. Birebir etkisinden de söz edebiliriz. Bu seçimimde son dönemde yaşanılanlar hiçbir zaman belirleyici olmamıştır. Ayrıca eleştirinin düzyazı metinlerine daha denk düşen bir yanı vardır. Bu bağlamda birçok alanla da örtüşen bir eyleme yönelebilir eleştirmen. Örneğin bir romanı çözümleyip eleştirirken dilbilim, göstergebilim, toplumbilim, tarih gibi alanlardan yararlanabilir. Şiir eleştirisini her zaman yetersiz, hatta başarısız bulmuşumdur. Şiirde yorumbilgisi başattır.

ERDAL DOĞAN

Sabri Gürses

SEVİŞME

Roman/ Kabalcı Yayınları

Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok ya da *Tekrar Çal Sam*... Batı cephesindekiler oldukları yerde kalmalı; çünkü sokaklar, soğuk, çünkü dışarısı tehlikeli, çünkü dışarısı yabancı[1]... Siperlerin dışında bir kent nefes alıyor. Kent, kükürt ve karbon monoksit soluyor. Dışarıda bir kent tekrar tekrar yabanıl sevişmelere tanıklık ediyor. Siperler, tüy hafifliğinde, kadife yumuşaklığında sevişmeler kuruyor... Kentte bir bar var, Sam durmadan aynı şarkıyı çalıyor. Siperlerde hep aynı yengi marşları... Sam başka bir şarkı bilmiyor, siperler kırları düşleyerek kentleri unutuyor, Sam'i hiç mi hiç hatırlamıyor. Siperler sevişmek istiyor, Sam sevişmek istiyor, kent sevişmek istiyor...

Sabri Gürses'in *Sevişme* adlı anlatısı, arka kapakta yayınevinin de belirttiği gibi 'okuması, kavranması kolay, hesaplaşması güç' bir kitap. Yine arka kapakta bu kitabın bir roman olduğu söyleniyor ama, klasik, modern, hatta postmodern roman tanımı içinde bile değerlendirmek çok güç. Sosyolojik ve analitik referanslarla izlenen, bir anlamda 'sevişme ve şehir' üstüne dolaylı bir anlatı. Ayrı zamanlı ama, eş uzamda geçtiği varsayılan bir öykü üzerine kurgulanmış deneysel bir yapıt.

Öykü ve romanda uzam, küçük farklarla da olsa, romancı/öykücü tarafından önceden belirlenir ve kurgu, uzam içinde yerini alır. Kimi şiirler için de bu tanımın geçerliliği doğrulanabilir. Kentsel roman, ki burada kenti antik *polis* kavramının dışında, bir çokluktan ziyade sosyal ve toplumsal ilişkilerin bir bütünlük sağladığı yer anlamında kullanıyorum, eyleyen (özne) ve eylem (yüklem) ilişkisini, gerek topografyası, gerekse ticari değişim ortamının çekirdeğini oluşturması nedeniyle kente yükler. Kentsel romanın kaygıları, zaafları, bireysel ya da toplumsal bakışı, kent insanının bir anlamda profilini de belirler. Olay ya da tikel anlamda olgu, ister istemez bir kent betimi oluşmasına da elverişlidir. Roman ve yazarı bu ilişki içinde birlikte anılırlar: Camus –Oran ya da Kundera–Prag gibi... Ancak, uzamı tümüyle kentin kendisi, organik yapısı olan yapıtta, eyleyen ve eylem ilişkisi birbirine girer, özne, belki de tümüyle romandan silinir. Elbette ki bu siliniş görüntüde değil, algı ve sezişte bütünüyle açığa çıkar. Gürses'in anlatısı ya da deneysel yapıtı bu anlamda bir belirsizlik taşır. Sevişme, kentteki binlerce sevişmeden sadece biriyken, kentin sevişmesi oluverir. Çünkü, kent sevişmeyi buyurandır, aynı zamanda organik bir yapı olarak haz duyan, geri çekilen, ileri atılan, acıyan, acıtan, vazgeçen ve vazgeçilendir de. Kent, aynı anda ayna, aynaya bakan, aynada görülen ve aynadan yansıyan eksik bir portredir. Hem insan, hem de insanlıktır.

Sevişme'yi okurken, kafa defterimin sayfalarının birinde, aldığım eski bir nota rastladım: "Kenti kent yapan, burada alışverişi ve her çeşit ilişkiyi arttırabilme olanağıydı"... Gürses de yukarıda anlattığım durumdan ötürü, hem kenti hem de bireyleri aynı anda niteleyen bir tanım yapmış: "*Bir an içinde tüm kümeleri kapsayan küme*"... Tam bu noktada alışverişi ve her çeşit ilişkiyi arttırabilen olarak kent, varoluş nedeni olan değişim birimini/parayı ve paranın sağladığı alışverişi hızlandırmak adına, otoritesini kollayan alt birimlerden birini, seksi, dolaşıma sokuverir. Tanrı "ol" der ve düşünce madde evrenine girer. Kent seks ister ve insanlar sevişmeye başlar. İnsanlarla birlikte kent de başlatır sevişmeyi. Kent, kendini pazarlayan bir pezevenk gibidir. Hem kâr eden, hem de kârdan pay alandır; 'bir an içinde tüm kümeleri kapsayan küme'.

Dili, belki de hesaplaşması en güç olan tarafı anlatının. Eylemler sürekli ve süreksiz peş peşe sıralanır. Kaotik bir eylem dilinin olduğunu söylemek yanlış olmaz. Doğal olarak bu durum, kentin dili ve onun üslubudur. Bireyin kafasını sürekli karıştıran ve birdenbire her şeyin basitleştiği yerdir dil. Yalnızca konuşulan dil değil, yazan, okuyan, anlatan, açıklayan bir dil: "*Her şeyi saran kâğıtlar, her şeyi açıklayan kâğıtlar, her şeyi anlatan kâğıtlar*"[2]. Elbette kentin dili kâğıtlar üzerinde daha baskındır; banknotlar, hisse senetleri, ambalaj kâğıtları, tapular, not defterleri, gazeteler, tutanaklar, ceza makbuzları... Kentin dilinin böylesine ilişkisiz kâğıtlara sindiği ortamda, elbet anlatının dili de durumu pekiştirecektir. Yine, ilişkisiz gibi görünen gizli ilişkileri (Sevişme'leri), ancak kent kendi ağzından itiraf ederse ona karşı delil olarak kullanılabilir. Suçu işleyen ve işleten bir olunca, ceza iki katına çıkar.

Belki de Sabri Gürses hiç yaşamamıştır. Kent, kendini ele vermek için böyle bir oyun hazırlamış olabilir. Kent, kendi kendini yargılar ve hep suçsuz bulunur. Suçlu, her zaman farkına varandır. Ya da suç, farkına varanın üstüne kalır. Veya farkına varan, suçu üstlenmiş demektir. Belki de farkında olmadan kentin suçuna ortak olmuşuzdur. Sabri Gürses bir an için yaşar görünmüştür...

SEDA CEBECİ

(1) Gürses, Sabri; *Sevişme*, Kabalcı Yayınevi, 1996, İst. s. 7.
(2) Gürses, Sabri; a.g.e., s. 8.

HİLMİ YAVUZ

ÇÖL ŞİİRLERİ

varlık şiir

Metin Celâl

ŞİİR OKUMA NOTLARI

Haydar Ergülen, Berlin'de yayınlanan *Şiir-lik*'te, bir süredir *İtina ile Şiir Okunur* başlıklı yazılar yayınlıyor. Okumadığımız ya da şöyle bir göz gezdirip geçtiğimiz şiirlerden aldığı dizelerle bizi onları yeniden okumaya, değerlendirmeye teşvik ediyor. Bu çabanın önemsenmesinin, desteklenmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum. Ne yazık ki birçok şair ve eleştirmen dostumuz, değil dergilerde yayınlanan şiirleri izlemek, şiir-edebiyat dergilerini satın almaya bile imtina ediyorlar.

Haydar Ergülen'in bu kadar çok ve çeşitli dergiye ulaşmasına, bu kadar çok şiir okuyabilmesine gıpta etmemek elde değil. Örneğin Şiir-lik'in nisan sayısındaki yazısında 23 şairin şiirlerinden söz ediyor. Hemen hepsini de beğeniyor. Haydar'ın sevgisine, şefkatine diyeceğim bir şey yok. Bu onun engin gönüllü olduğunu gösterir.

Bu yazıları okudukça beni düşündüren, "Bir ay içinde 23 tane iyi şiir yayınlanıyor mu?" sorusu oldu. Bazı aylar ben bir tane bile güzel, sözü edilebilecek şiir bulamıyorum. Ben mi çok karamsarım, Haydar Ergülen mi çok iyimser? Bilmiyorum.

Bence, dergilerde yayınlanan şiirler çoğunlukla belli bir kaliteyi, ortalamayı tutturuyorlar ama çok azı akılda kalacak, unutulmayacak nitelikte oluyor. Zaten doğru, mantıklı olan da bu değil midir? Bazı şiirler benzerlerinin arasından sıyrılmazsa şiirde değişme ve gelişme sağlanabilir mi? (Şiir-lik, Mudrastr. 34, 12249 Berlin adresinden istenebilir.)

101 Bir Dize

Güven Turan nasıl tanımlar bilmiyorum ama, daha ilk okuduğumda yeni kitabı *101 Bir Dize*'de (Yapı Kredi Yay.) Haiku tadı buldum. Biçimsel bir benzerlik, öykünme değil bu. Daha çok bir tavır benzerliği. Sanıyorum, bu kanıya varmamda şairin doğaya tutkusu, oradan gelen imgelerle yazması da etkili oluyor. Şiirin en az sözcükle en çok şeyi söyleme sanatı olduğu çok bildik bir tanımlamadır. Ama kısa şiirin yazılmasının çok zor olduğu, kıvamı bulunamadığında ya espri, ya hikmet ya da vecize halini aldığı bir gerçek. Hele tek bir dizede şiire ulaşmak daha da çok bir iş.

O eski havuza döndün işte; ne varsa geçmişten, hepsi içinde

Ne çok çavlana dayandı senin sevgine saldığım bu yürek.

Güven Turan'ın 101 Bir Dize'si, aynı zamanda 101 şiir için de birer uç sayılabilir. Her okuyucu, her okuyuşta onlardan kendince yeni bir şiir çıkartabilir. Kısa şiirin büyüsü de bu sanıyorum. Güven Turan bunu denemiş. Sık sık da şiiri yakalamış.

Aşkın La Sesi

Antonioni'nin çok ilginç bir filmi vardır; *Bir Kadının Tanımlanması*. Film boyunca yönetmen bir kadının nasıl tanımlanabileceğini araştırır. Ve araştırmalarından, deneyimlerinden, özellikle de yaşadıklarından, anılarından ortaya çıkan sonuç bir kadının tanımlanamayacağı olur. Sanıyorum âşık bir kadını tanımlamak, anlamak çok daha zor. Sorun da genellikle burada çıkıyor. Biz erkekler, çoğumuz, aşk ortamında kadını anlamakta zorluk çekiyoruz, anlayamıyoruz. Davranışlarını çözemiyoruz. *Veysel Çolak, Aşkın La Sesi*'nde (Piya Yay.) bu araştırmaya bir kez daha girişiyor âşık kadını tanımlamaya, tanımaya çalışıyor.

Oyulup çıkartıldıktan sonra o,
Gökkuşağındaki boşluk
'Benimle ol' diyemediği için ısırıyor dilini
Anlaşılmıyor. Buğusundan kurtuluyor ya ayna
Dudağının kıyısında bir kan lekesi

"Dinmeyen kanamalar" mıdır aşkın alın yazısı? *Aşkın La Sesi*'ne bakılırsa öyle!.. Şiir kişisi sevdiği kadını tanımlamaya çalışıyor ve gizliden gizliye de bir şeyi merak ediyor; acaba beni anladı mı? Doğru anladı mı?

Şair sevgilisinin kendisini hiç anlamadığı kanısında olmalı ki, dönüp dönüp giyotini düşünüyor, ölümü arzuluyor. Boynunu giyotine uygun bulurken celladının kim olmasını arzuluyor acaba? Merak etmemek ve tabii tahmin etmemek elde değil.

Sıcaklığını yaşıyor bir yanardağ, birikiyor
Saçlarına dokunmak aşkın la sesi.

Çengelköy'de Bir Çeng

Hüsrev Hatemi'yi şiir dışında çok farklı alanlardan tanıyoruz. O da kendini "*ara sıra kalemi eline alanlardan*" olarak tanımlıyor. *Çengelköy'de Çeng* (Arma Yay.) sanıyorum, 1968'den beri yayınladığı dördüncü şiir kitabı. Kitaptan ilk izlenimim; Hüsrev Hatemi şiir yazmakta inat etseymiş çok ilginç ve de kalıcı örnekler ortaya çıkartacakmış kanısı oldu.

Hatemi'nin şiirlerini okurken kültürel donanımın şiirin ortaya çıkmasında ne kadar olumlu katkıları olduğunu fark etmemek elde değil. Şairin kültürel donanımı ve eski şiir hakkındaki derin bilgisi, neredeyse o istemese de şiir yazmasına neden olacakmış gibime geldi. Bu birikimlerden çok rahat şiir çıkartabiliyor. Bir yandan da donanımı onun handikapı olabiliyor. Düşünce, hikmet ya da vecize, şiirden bir adım öne geçebiliyor.

Hüsrev Hatemi'nin bu şiir kitabıyla birlikte getirdiği tezi ise tartışmaya değer. Hatemi kitabın arka kapağında "*Bu kitabı görenlerin çoğunluğu (belki) 'Hep aynı şiiri yazıyor' diyecek. Bana göre bu doğal ve zorunludur. Ahmet Haşim, Cenab Şahabettin, Fuzuli de aynı şiiri farklı görünümlerde yazdı. Hayat boyu aynı notalar ve aynı besteler; sıkıcı bir şey. Bestenin aynı oluşundan söz etmiyorum. Fakat tarzın değişmemesi gerek. Bir şair birkaç ay kavga şiiri, sonra anlamsız şiir, sonra şarkı güfteleri yazmamalı.*"

Evet, bir şair şiir yazmalı, ama yorulan şiirler de ayak değiştirmesini bilmeli.

Şiir ve Yaşam

Şiir ve Yaşam, (Yapı Kredi Yay.), *Ali Cengizkan*'ın 80'li yılların başında *Yarın* dergisinde yayınlamaya başladığı yazılarının ağırlıklı olarak yer aldığı bir kitap. *Şiir ve Yaşam*, şairin çağdaş Türk şiirine nasıl baktığını örneklerken o yıllardaki hâkim şiir anlayışını da bir kez daha gözler önüne seriyor. Toplumcu Gerçekçi estetik anlayışından kaynaklanan yazılar bunlar. Attilâ İlhan'ın şiiriyle Nâzım Hikmet'in şiirini

karşılaştırmasında kurulan, her şeyi ekonomist bir gözlükle değerlendirme eğilimi bunun bir göstergesi. Bir şiirin gerçek sanat yapıtı sayılabilmesi için "*her türlü ideolojik gereği yerine getirmesini*" zorunlu görmesi, "*dünyayı değiştirmesi*"ni istemesi gibi toplumcu gerçekçi bakış açısından kaynaklanan birçok yargısı var.

Ali Cengizkan'a göre, şiir ideolojiktir ve ona başka açıdan yaklaşılamaz. Özgün biçem arayışları, soyutlamalar ona göre "*şiirde uyuşturucu maddeler*"dir. "*Özgünlük ve giderek biriciklik, yazınsal pazarın yazınsal üründen istediği özelliklerin başında gelir. Şair ya da sanatçı (kuşku yok, resim, fotoğraf gibi alanlarda da durum aynıdır) ayırdında olsun olmasın yazınsal pazar vardır ve biriciklik, yazınsal ürünün değişim değerini yükseltmektedir. (Dikkat edilsin, yazınsal değerini değil, değişim değerini.) Meta'nız özgünse, biricikse, karşılığında alacağınız ün de, para da büyüyecektir, çünkü yazınsal pazar tecime dayanır.*" diyor.

Yani şiirin estetik yanını tamamen küçümsüyor Ali Cengizkan. Ama tezinin havada uçtuğunun farkına varmıyor. Şiir özgün olmayacaksa, çoğaltılabilir olacaksa, bir sanat eseri sayılabilir mi? Bunu düşünmüyor. Toplumcu gerçekçi şiir hiçbir çabaya girmeden özgün ve biriciktir, diye düşünüyor. Nasıl oluyorsa?

Bakış açısı yanlış olunca değerlendirme de kaçınılmaz olarak aynı sona ulaşıyor. Cengizkan'ın Ahmed Arif'in şiirini değerlendirmesinde de, Ece Ayhan'ı anlayamamasında da, Abdülbaki Gölpınarlı'ya bakışında da bunu görüyorsunuz. 70'li yıllardaki şiir anlayışının bir patlama yaratacağı beklentisinde de...

Ama bunlar belli bir dönemin görüşleridir. Bugün Ali Cengizkan nerede onu da düşünmek gerek. 1996'da şair Ali Cengizkan, *Şiir ve Yaşam*'daki yazılarını nasıl değerlendiriyor? Bu yazıları Yapı Kredi Yayınları'ndan yayınlarken hangi ruh hali içindeydi? Merak ediyorum.

Şiir ve Yaşam'da yer alan yazıların, konuşmaların belge değeri olduğunu düşünüyorum. Bir dönemi, bir dönemin bakış açısını anlamak açısından önemli bir belge. 70'li 80'li yıllarda şiir yayınlatmaya başlayan şairlerin düzyazıları kitaplaştıkça, belgeler arttıkça bazı gerçekler daha iyi anlaşılacak sanıyorum.

Şiir Oku

Her şiir dergisi yeni bir sevinç oluyor. Tek bir yapraktan oluşan *Şiir Oku*'yu da aynı şekilde karşıladım. Bazıları gibi "ne gerek vardı?" demedim. Her yeni yayın, eğer niyeti sanatsa, şiirse, hiçbir şey yapmasa bile bizi yeni şiirlerle, yeni şairlerle karşılaştırır ve bu bile onun varlığını desteklememiz için yeterlidir, diye düşünüyorum. Bu yaklaşımdaki tüm dergileri de destekliyorum. *Mustafa Köz*'ün yayına hazırladığı, *Yüksel Andız, Sefa Fersal, Oğuz Özdem, Filiz Özdem, Neşe Yaşın* gibi şairlerin şiirleriyle çıkmış bir dergi *Şiir Oku.* Ürün dergisi. Yeni adlara, ilk kez şiirini yayınlatacaklara açık bir görünümü var. Bildik şairlerin ürünleriyle oluşsa da oldukça amatör bir havada. O da diğer dergiler gibi sınavını zamana karşı verecek. (*Şiir Oku* yazışma adresi PK 232 Kadıköy-İstanbul).

Kanat Alıştırmaları

On yıldan fazla oldu, belki de on beş. İlk gençlik yıllarımızda, şiire ilk merak saldığımız günlerde rastladığımız en sevimli dergi *Yusufçuk*'tu ve Yusufçuk'ta "*Kanat alıştırmaları*" diye bir bölüm vardı. Bana kısmet olmadı, ama birçok şair arkadaşın ilk dizeleri orada yayınlandı. Yusufçuk'un yayıncısı şair Ali Püsküllüoğlu o bölümde '*umut var*' gördüğü, desteklenirse şiir yazmayı sürdüreceğini umduğu şairlerin, ilk şiirlerini yazanların dizelerini yayınlardı. Ben de ona özendim. Bana şiirlerini yollayan okur dostların şiirlerinden dizeler seçtim. Zaman zaman da buna devam etmek istiyorum.

atma tutma zamanı
bedavadan dönme zamanı köşeyi
konserve aşklar yapmalı
ev eriştesi kesmeli umutları

Nazmiye Alkışlar

Karmaşık sözcükler kullanırdı hep yaşarken
oysa ne basit olmuştu ölümü

Özlem Tutar

gül bana sonra isterse kışa yürüsün
güz kelebeği
ve kehribar yalınlığın

Fatma Kıroğlu

BU KİTAP
"18.11.1995 Tarih, 8703/11 sayılı izinle ilk ve orta dereceli okullara tavsiye..."
EDİLMEMİŞTİR.

ALTAY ÖKTEM
•
ÇAMUR ŞİİR

camları
kırın çocuklar çöpleri devirin
lastiklerini yakın arabaların
ıslak bir köpek gibiyim başka şeyler de yapın
ölülere küfredin çiçekleri koparın
fünyesini çekin geçen zamanın

cem yayınevi

Cem dağıtım DADA Tel 249 51 10-1

"ÂFÂKİ" OLMAYAN BİR YAZI DENEMESİ

Metin Celâl'i okuyucuya tanıtmaya gerek yok. Ama onun son dönem şiir eleştirisinin önemli bir yerinde durduğunu düşünüyorum. *Metin Celâl* 80'li yıllarda adını duyurmuş önemli şairlerden biri de aynı zamanda. Böyle olunca, birbiriyle ilişkili görünen, aslına bakarsanız yaratım süreçleri, dolayısıyla yazılış nedenleri ve etkileme alanları açısından farklı iki alanda kalem oynatması ona baştan bir avantaj sağlıyor. Bu yüzden *Metin Celâl*'le polemiğe girmekten doğrusu çekiniyorum. Umarım bu yazı, *Metin Celâl*'in dediği gibi "*sonuç alınabilir bir ortam yaratılmasına katkıda bulunur*".

Polemiğe küçümsediğimden değil, polemiğin yararlı olabileceğinden duyduğum kuşku yüzünden, sonuçta yakın geçmişte örnekleri görüldüğü gibi yeni bir kördövüşüne yol açmaktan çekindiğimden isimlerden yola çıkmıyorum. Ayrıca kimilerinin mazoşistçe zevklerine aracı olmak da istemiyorum. Zira böylesi yazılarda kendi isimlerinin zikredilmesini büyük bir zevkle bekleyen nicelerini tanıyorum. Ama hiç kuşkunuz olmasın, düşüncelerimizi örneklemeye, dolayısıyla isimlere de sıra gelecek. Biz öncelikle fikirler düzeyinde tartışmayı, giderek düşüncelerin ve anlayışların netleşmesini hedefliyoruz. Fikri olanları şiir üzerine, Türk şiiri üzerine tartışmaya çağırıyoruz. Hemen belirteyim, bu bizim amacımız falan değil, yani bunun için yola çıkmadık, biz kendi yolumuzda yürürken *zımnen* ortaya çıkan bu. Açık ki, *Göçebe* dışında kendi şiir anlayışını ve düşüncelerini bizdeki netlikle ortaya koyan şairler ya da şair grupları, dergiler yok.[1]

Hâlâ anlaşılmadıysa bu yazı *Metin Celâl*'in, *Göçebe*'nin 4. sayısında yer alan "*Adorno, yarı-entelektüeller ve Türk Şiiri*" başlıklı yazımı ele alan eleştirel değinisi (Varlık, sayı 1063) üzerine kaleme alındı. Zira, yukarıdaki açıklamayı yapmak ve birkaç noktada tartışmayı genişletmek gerekti.

Metin Celâl söz konusu yazıda "*düşünce renklenmesi*" diye bir kavram ileri sürüyor ve benim bunu "*yanlış analiz sonucu göremediğimi*" öne sürüyor. Oysa yukarıda da belirttiğim gibi biz kendi anlayışımızı açıklamaya çalışırken bunu gördüğümüzün ortaya çıktığı inancındayız. Kendisinin alıntıladığı cümlemizdeki "*günün entelektüel ilgi alanlarından*" neyi kastediyoruz acaba? Biz aslında şunu soruyoruz: Düşünce renklenmesi vardı da ne oldu? Türk şiirini hangi yönden, hangi bağlamda etkiledi? Bana kalırsa *Metin Celâl*'in "*düşünce renklenmesi*" dediği şey, 80'li yıllar Türkiyesine özgü sap ile samanın birbirine karıştırıldığı bir nevi kafa karışıklığından başka bir şey değildir (Bunu eleştirmek için söylemiyorum, objektif durum budur.). *Şiir eleştirisi ve düşünsel perspektifler* açısından ise üzerinde durulmasına pek de gerek olmayan bir şeydir. Ama ayrıca da "*görülebilen*" bir şeydir, çünkü yüzeysel ve sığdır, derinlikten yoksundur. Çünkü *tutarlılıktan yoksundur ve bir etki yaratmamıştır. Bu "renklilik" içinde diğerlerini de etkileyecek, döneme damgasını vuracak, gelecek için de düşünsel bir altyapı oluşturacak birikim oluşmamıştır. Metin Celâl "düşünce renklenmesi"* dediği bilinmezi açar, ayrıntılandırırsa biz de hem tek tek söz konusu renkleri tanıma olanağı buluruz, hem de kendisinin ve şu anda bizim de yaptığımız gibi "*âfâkî*" konuşmayıp, bu tek tek düşünceleri ele alır, tartışırız.

Biz yanlış anlamış olabiliriz, söz konusu "*düşünce renklenmesi*" burayla ilişkili değil de dünyadaki çeşitli merkezlerde boy gösteren yeni düşünsel-felsefi yaklaşımlarsa, o zaman şu mu demek isteniyor: O kadar farklı düşünce vardı ki, onları tanıyabilecek, burayla ilişkilendirebilecek zamanımız olmadı. "*Çağın ruhunu kavrama*" meselesinde biz de tam olarak bunu söylüyoruz.

Metin Celâl 80'li yıllarda bazı yazarların, örneğin *Adorno* ve *Baudrillard*'ın çevrildiğini söyleyerek tezini kanıtlamaya çalışıyor. Biz de aynı kanıtlarla kendi tezimizi öne sürüyoruz. Zira çevirilerin yetersizliği bir yana, *varolanların Türk şairi tarafından yeterince değerlendirildiği, özümsendiği ve kendi yaşadığı koşullara uygun yeni bir değere dönüştürüldüğünü gösterir bir kanıt yoktur.* Varsa da tek tüktür ve belirleyici olamamıştır.

Fikir düzeyinde tartıştığımı söylemiştim. Ben etkin bütün şairleri, daha çok yakın dönemde adını duyurmuş şairleri düşüncelerini ortaya koymaya, şiir anlayışlarını açıklamaya, "*80 kuşağı şairlerinin*" birbirlerine ilişkin düşüncelerini açıklamaya davet ediyorum. Sadece şununla övünülemez: "*Biz çok iyi arkadaştık*". Edebiyat tarihi arkadaşlıklardan ziyade anlayışlar üzerinde duracaktır. Çok açık söylüyorum fikri olan beri gelsin.

"*Doksan kuşağı*" meselesine gelince, "*kuşak*"lardan söz eden her kim olursa en azından kendi yeteneğine güvenmiyor demektir. Ben kendi yazdığım şiirin *Yunus Emre*'den *Vallejo*'ya, *Rilke*'den *Trakl*'a soy şairlerin yaydığı *gerçeklik duygusunun ve ruhsal atmosferin* günümüzdeki devamcısı olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden *Tasavvur*'u önemsiyorum. Şiirin bir düşünceye, ama tutarlı ve derinlik taşıyan ve geleceği tasarlayan bir düşünceye dayanması gerektiğini savunuyorum. Her şeyin estetize edildiği bir dünyada, salt estetik arayan şiiri şiir saymıyorum. *Göçebe*'yi çıkaranlar *ölçülü bir hoşgörüyü* elden bırakmayarak bu tür şiire sayfalarında yer vermemeye çalışıyorlar. Açıkca söylemeliyim ki kendi savunduğum şiir anlayışına *yakın bulduğum* birkaç şair ancak var: *Osman Çakmakçı, İrfan Yıldız, Birhan Keskin.*

Gerçi *Metin Celâl* bu yazıyı da âfâkî bulabilir, yani gereksiz.

HASAN ÖZTOPRAK

(1) Bu vesileyle; *Halim Şafak* Varlık dergisinin aynı sayısında "*Şairin/ Şiirin Gül Odası*" başlıklı yazısını yazarken her nedense *Göçebe*'ye değinmiş; "*Göçebe çevresinde kümelenen* (toplanan mı, yığılan mı? H.Ö.) *şairler gurubunun doğru tespitler yapmakla birlikte yanlışları/ yanılgıları da içerebilen bir oluşum durumuna çabucak düştüğünü söyleyebiliriz*" diyor. *Halim Şafak* bilerek mi yapıyor bilinmez, ama yaptığına vur kaç, ya da çamur at izi kalsın denir. İnsan bir niteleme yapacaksa bunu kanıtlayacak örnekleri de ortaya koyar, sebebi ne olursa olsun koyamayacaksa o zaman dediği gibi "*ayrı bir yazı konusu*"na bırakır söyleyeceklerini, bu aynı zamanda nezaket icabıdır. Evet *Göçebe*'dekiler doğru da, yanlış da söyleyebilirler, herkes gibi, ama henüz 4 sayısı çıkmış bir dergiyi *yanlışları/ yanılgıları* da içerebilen bir *oluşum* (abç) durumuna düşmekle itham etmek (evet savcı gibi) biraz haksızlık olmuyor mu? Gerçi şu da anlaşılmış değil: Yanlışları/ yanılgıları (kime ve neye göre yanlış/ yanılgı) içermek mi eleştiriliyor, yoksa oluşum olmak mı? Doğrusu bu da ayrı bir yazı konusuymuş, apayrı!

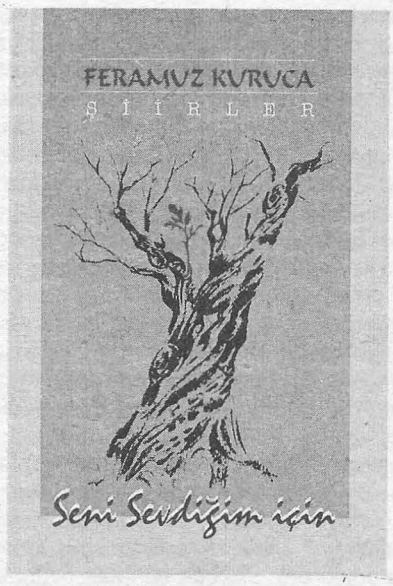

1954 yılında Giresun/Tirebolu'da doğan **Feramuz Kuruca**, 1980'de K.T.Ü. Ordu Meslek Yüksek Okulu Yapı İnşaat Bölümü'nü bitirdi.

Çeşitli kuruluşlarda görev aldıktan sonra 1985 yılında İSKİ'de çalışmaya başladı. Halen bu kuruluşun Üsküdar Şebeke Teknik Şefliği'nde inşaat teknikeri olarak görev yapıyor.

Şiir yazmaya ilk gençlik yıllarında başlayan **Kuruca**, ürünlerinde ikili ilişkilerin belki de en çetin olanını; aşkı işliyor:
Hüzünlü bir aşkı, kırılgan bir aşkı,
sancılı bir aşkı, uzak bir aşkı,
tedirgin bir aşkı, bilge bir aşkı,
umutlu bir aşkı, ve tabii haklı bir aşkı...

Seni Sevdiğim İçin, şairin ilk kitabı

Bu kitabın bütün geliri
Çocuk Esirgeme Kurumu
Üsküdar Çocuk Yuvası Koruma Derneği'ne
bağışlanmıştır.
Yuva Akbank - Üsküdar Hesap No: 11038-7

Yazışma adresi: Emniyet Mahallesi, Aziziye Sokak, No:1 D:10 Üsküdar/ İSTANBUL
Tel.: (0216) 321 96 99 - Cep Tel: (0542) 453 12 74

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (1.200.000 TL)
❑ 2 yıllık (2.000.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 60 DM / 2 yıl 100 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 50 $ / 2 yıl 90 $

Ad, soyadı .....
Doğum tarihi ve yeri.....
Adres .....
.....
Posta kodu/ Şehir .....
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak ..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 158 719 no'lu hesabına

❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 1032416-0 no'lu hesabına

❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına

❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti ..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No:
Son Kullanma Tarihi:
Kimlik No.:
Kart hamilinin imzası:

ABD'DE "ŞİİR AYI" KUTLANDI

Nisan ayı boyunca, Amerikalı şairler, şiir kitabı yayıncıları, satıcıları ve okurları bu ülkenin tarihinde ilk kez bir "Şiir Ayı"nı kutladılar. Geçen yılın baharında Farrar Straus&Giroux (FSG) Yayınevi'nin Halkla İlişkiler Müdürü Maggie Richards'ın ortaya attığı fikir, şiirin popüler kültürde yeniden canlandığı şu sıralarda (MTV'de boy gösteren şairler, şiir yarışmaları, Pablo Neruda'yı konu alan çok başarılı bir film olan *Postacı* vb.) yeşeriverdi ve FSG ile beraber Knopf ve Penguin gibi bazı dev yayınevlerinin ve Amerikan Şairler Akademisi'nin desteğiyle geçtiğimiz nisan ayında gerçekleşiverdi.

Şiir Ayı'nın etkinlikleri arasında, değişik mekânlarda şiir okumalardan, Miramax Pictures şirketinin vizyona soktuğu *Il Postino* (Postacı) filminin oynadığı sinemalarda Neruda'nın yaşam öyküsünün dağıtımına, Lancôme kozmetik şirketinin yeni Poême adlı parfümüyle bağlantılı olarak sponsorluğunu yaptığı ve jüri arasında (*Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*'nin unutulmaz yıldızı) Juliette Binoche'nin de bulunduğu bir şiir yarışmasına kadar Amerikan pazarlama dehasının yaratabileceği her şey vardı.

Kitapçılara, kütüphanecilere ve basına, içinde özel olarak bu olay için tasarlanmış bir dev poster de bulunan 4000 medya paketi gönderildi. Medya paketi yalnızca poster ve alışılagelmiş basın bülteninden ibaret değildi; şiirin promosyonu için kitapçı ve kütüphanecilere düzinelerle yöntem öneriliyor, yol gösteriliyordu.

Bu arada yayıncılar da şiir kitapları için özel indirimler yaparak bu kampanyaya katıldılar. Büyük kitapçı zincirlerinden Borders, Şiir Ayı için hazırladığı özel bir kataloğu okurlara sunarken, yine dev bir kitapçı zinciri olan Barnes ve Noble tüm şubelerinde şiir kitaplarının sergilendiği özel standlar kurmuştu.

Kültürel Entropiye Karşı Şiir

Bütün bu etkinliklerin sonunda Amerika'nın, kitapçı vitrinlerinde şiir kitaplarını yine ön planda görmeye hazır olup olmadığı konusunda, Amerika'nın büyük şiir ustası Robert Hass, Kongre Kütüphanesi'nde yapılan bir şiir galasında şunları söyledi: "Amerika böyle bir şey için yalnızca hazır değil, ihtiyaç da duyuyor. İnsanların iç dünyalarını ifade edebilmek için sokaklarda kelimenin tam anlamıyla çırılçıplak koştuklarını düşünürseniz, insanların kendilerini ifade etmek için bir yol bulabileceklerini anlarsınız. ABD'de yılda 1000'in üstünde şiir kitabı yayınlanıyor; günde üç kitap eder bu. Internet'te yüzlerce şiir dergisi var. Amerikan kültürünün kayda değer yanlarından biri de, 19. yüzyıl başında erkeklerin %40'ı, kadınların ise %20'si ismini yazabilirken, artık tüm toplumumuzun okur yazar hale gelmiş olmasıdır. Ne var ki bu takdire şayan başarının sırf ihmalkârlık sonucu harcandığını, yozlaşmaya başladığını gösteren belirtiler var. Bu kültürel entropiye (atalete) karşı yapabileceğimiz ne varsa, bunu ciddi edebiyata, ciddi ifade biçimlerine insanların erişmesini sağlayarak yapabiliriz." Hass'la aynı görüşte olanlardan bazıları ise, şiiri değerli ve ayrıcalıklı bir kültürel etkinlik olarak gören insanların sayısı artmakla beraber, bu etkinliğin yayın piyasasında aynı ilgiyi görmediği kanısında. Amerikan yayıncılık ve kitapçılık sektörünün istatistiklerini düzenleyen ve yayınlayan R.R. Bowker, Amerika'da şiir yayınlarının daha yeni yeni çok hızlı bir düşüşten toparlanmaya başladığını söylüyor. 1979'da 1400'e yakınken, 1990'ların başında yılda 900 kitabın altına düşen şiir yayınları, bugünlerde 1000'in üstüne çıkabilmiş durumda.

Ancak Amerikan Şairler Akademisi'nin Direktörü Bill Wadsworth'e göre, "şiirin kültürel gerçeğini, ticari gerçeklerle karıştırmamak gerekiyor. Kültürün canlı, hareketli bir parçası olmak başkadır, piyasada yaşamını sürdürmek başka."

Doğal karşılanması gereken bir şey varsa, bütün bu piyasa ve ticari gerçekler tartışması, bu şölenin asıl özünde yer alan bir grubu biraz rahatsız edebilecek gibi: Şairlerin kendileri. Yine de, Amerikan şairi Robert Frost'un *New Hampshire* başlıklı şiirinden alınan şu mısralara kulak vermek en iyisi:

Biliyor musun,
Piyasaya bakarsan, her şeyden fazla
üretiliyor şiir. Hiç şaşmamalı
Bazen şairlerin
İş adamından fazla iş adamı gibi
Görünmek zorunda kalmalarına.
Ellerindeki maldan kurtulmak
O kadar zor ki daha.

(*Publisher's Weekly*'nin haberinden derleyen ve çeviren: Osman Ç. Deniztekin)

VINCENTE ALEXIANDRE

KILIÇTAN KESKİN DUDAKLAR

YAKINDA

varlık şiir

Tunca Arslan

KİTAPLAR ALTINDA YİRMİ BİN FERSAH

Kadınları maça götürmeyin vesselam!

Kaldırım sahaflarına "düşmüş" olsa da toza çamura bulanmayan, smokin düğmelerinin parlaklığı henüz kaybolmamış bir kitap çıktı karşımıza "en alttakiler" arasındaki yolculuğumuzda: "Sancho'nun Sabah Yürüyüşü". Yazarı gibi eski bir İstanbul efendisi... Epik öykü türünün ve kabare tiyatrosunun ülkemizdeki öncüsü olarak tanınan, "Konçinalar", "Çok Güzelsin Gitme dur", "Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu" gibi köşetaşı yapıtların yazarı Haldun Taner'in yayımlanan son öykü kitabı elimizdeki. Tıpkı kapağındaki sevimli köpek gibi kulaklarını sarkıtmış, büzülmüş, tatlı tatlı süzüyordu etrafı... İlk basım tarihi 1969. Bilgi Yayınları'ndan... 1978'de bir basımı daha gerçekleşmişti.

Toplam altı öykü yer alıyor "Sancho'nun Sabah Yürüyüşü"nde. Mutluluğuna "bir makul sebep" arayan ama bulamayanlar... "Zaman akmaya başlamıştı. Hava ılıktı. Önünde giden iki kızın da bacakları uzun ve güzeldi. Gerisi fasa fiso idi" diyenler... Beş yıl öncesine kadar kara kuru sümsük bir kızken şimdi gelişmiş bir dişi haline gelenler... Her köpekte sevilecek bir yan bulduğu halde, av köpekleriyle polis köpeklerine illet olan, bu iki cinsi köpek tarihinin yüzkarası olarak gören köpekler... Haldun Taner, şimdilerde "biraz unutulmuş" durumdaki bu kitabında enfes bir geçit töreni düzenlemiş...

Kitabın son öyküsü "Ases"e özel bir itibar göstermenizi rica edelim... Bu nefis öykü yıllar öncesinin bir futbol maçından, Fenarbahçe-Hacettepe karşılaşmasından enstanteneler getiriyor gözümüzün önüne. Çok ilginç bir öykü... Sonu daha da ilginç! Anlatmayalım ama kadınları maça getirmeyin vesselam, demeyi de ihmal etmeyelim.

"Tekinsiz" sanatçıdan ölüm teması

1932 doğumlu İspanyol asıllı Fransız oyun yazarı, romancı ve sinemacı Fernando Arrabal'ın 1959'da yazdığı "Babil'in Cezası" (Baal Babylone) Abidin Emre çevirisiyle 1977'de Yeni Ankara Yayınları'ndan yayımlanmıştı. "Panik Tiyatrosu" akımının öncülüğünü yapan Arrabal, şiddet ve pornografiyi vazgeçilmez öğe olarak hemen her yapıtında kullanmasıyla ve "masumiyetten" hiç hoşlanmamasıyla tanınıyor. Kadir kıymeti pek bilinmemiş, her nedense fazla güneş yüzü görmemiş kitaplar arasındaki yolculuğumuzda sık sık karşılaştığımız "Babil'in Cezası", tek kelimeyle "tekinsiz" bir sanatçı olan Arrabal'ın faşist İspanya'da geçen kâbus dolu çocukluk günlerini anlatıyor. Arrabal, romanını sonradan "Yaşasın Ölüm" adıyla senaryolaştırmış ve Tunus'ta çekilen filmi de bizzat yönetmişti. Ölüm teması ve "pislik edebiyatı"nın iç içe geçtiği romanda neredeyse her sayfada aynı ses yankılanıyor: "Çürümüşlüğün çocuklarıyız biz".

Derin bir yarayla ikiye bölünen İspanya toprağı kadar kırgın ve acımasız bir roman "Babil'in Cezası". Baştan söyleyelim; okuruna da acımayan bir roman... Arrabal, daha önceki kimi yapıtlarında da yerleşik olan, hem büyüleyici hem de korkunç durumdaki "anne" imgesine çok uzaklardan şöyle sesleniyor sanki: "Baal'ın cezasını Babil'de vereceğim!"

"Yerdekiler" arasında çok uzun boylu aramanız gerekmiyor kitabı. O gelir sizi bulur ve yakanıza yapışır.

Ürpertici ormanda yüzüstü bırakılmak

1880'de Avusturya'da doğan, 1942'de İsviçre'de ölen Robert Musil, öncelikle Almanca edebiyatın klasikleri arasına girmiş, üç ciltlik "Özelliksiz Adam" adlı romanıyla tanınıyor. Yaşamının son yıllarını parasız pulsuz bir vaziyette geçiren Musil'in ilk romanı olan "Genç Törless", 1972 yılında Kâmuran Şipal çevirisiyle Bozak Yayınları'ndan çıkmış. Şimdi, yerlere düşmüş bir asilzade gibi görünüyor raflarda.

Freud ve Bergson öğretilerinin sıkı bir takipçisi olan yazarın 1906'da kaleme aldığı ve daha sonraki "Birleşmeler", "Üç Kadın", "Hayalperest", "Vinzens ve Önemli Adamların Kadın Dostu" gibi öykü ve romanlara önemli oranda kaynaklık etmiş olan "Genç Törless", bilinçaltının gerçeklikle tokalaştığı bir dönemin, ergenlik-delikanlılık döneminin öyküsünü anlatıyor. Törless, okul yaşamı çerçevesinde, dayanılması güç bir atmosfer içinde ayakta kalmaya çalışmanın, özellikle ruhsal açıdan bata çıka ilerlemenin simgesi durumunda. Musil, kahramanın kendini tanıma çabalarını oldukça sert ilişkiler içinde, ancak olabildiğince yumuşak bir yaklaşımla aktarıyor.

Çan sesleri şöyle der: "Artık yaşantı diye bir şey bekleme, on iki saatlik süre hiçbir şey yaşayamazsın, on iki saatlik süre için ölüsün." Oysa kaç on iki saatten söz edilmelidir acaba?

Ürpertici bir ormanda yüzüstü bırakılan bir çocuğun durumundadır Törless. Yalnızdır ve bu yalnızlıkta bir kadının albenisi, barbarlığın çekici gücü saklıdır. Bu tuhaf çocukla buluşmak için, fısıltıyla seslenmeniz yeterli.

Mekanik çağların yeryüzünden sildiği adam

1921'de Tunus'ta doğan Roger Boussinot, Sorbonne Üniversitesi'nde felsefe okuduktan sonra gazetecilik yapmış ve toplam 15 romana imza atmış. Sinema ve televizyonla da uzun süre meşgul olduğunu ekleyelim... Çeşitli kaynaklarda "dev bir eser" olarak tanımlanan "Sinema Tarihi" adlı bir çalışması bulunuyor.

"Bir Çobanın Yaşamı ve Ölümü", Aydın Emeç çevirisiyle, çok değil, 14 yıl önce Türkiye'de piyasaya çıkmış ve Hür Yayınları'nın pek çok kitabı gibi hemen hiç yankı yaratmadan sahaflardaki yerini almış.

Boussinot, "mekanik çağların yeryüzünden sildiği bir adamın" öyküsünü anlatıyor romanında. Hani, 1930'ların başında Bordeaux Tıp Fakültesi öğrencilerinin her gün gördükleri ama hiç aldırmadıkları bir adam vardı ya, işte onun öyküsü... Aldırmazlardı, çünkü alışmışlardı. Saçı sakalı birbirine karışmış bu adam, hiç kullanılmayan bir servis kapısının önünde oturur ve sürekli uyuklardı. Görünümün bir parçasıydı sanki.

Roger Boussinot, tam 40 yıl sonra bu adamın peşine düşmüş ve gençliğinde sormadığı soruların yanıtlarını aramaya çıkmış. Arayışın sonunda da elinde bu roman belirivermiş. 40 yıl aradan, 14 yıl da buradan... Neresinden baksanız, yarım yüzyılı çoktan geride bırakmış bir kitap. Ama küf değil, kitap kokuyor. Koklamanızı diliyoruz.

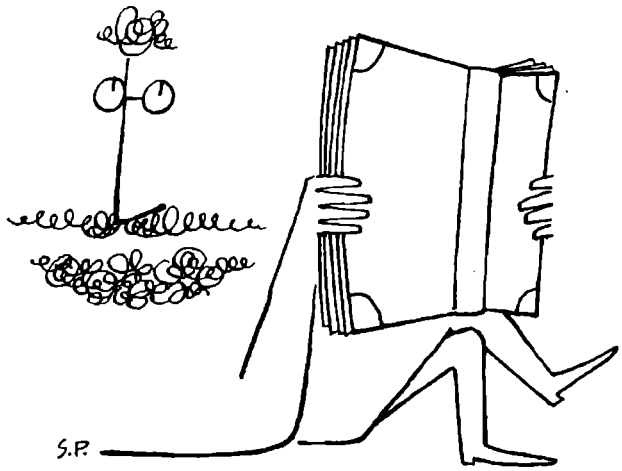

AydınMUHİTİ

Hazırlayan:

Hezarfen Hezeyan Çelebi

ROLLER DERİNLEŞİRKEN

* Belki kitapla sadece okur düzeyinde ilgilenen kişiler bilmezler... Edebiyata ve yazarlığa gönül vermiş kişiler zaman zaman piyasa yayıncılığının dışına taşarak, idealleri, inançları ve yaşam anlayışlarından temel alan coşkulu yayıncılık maceralarına girerler... Genelde ticari anlayışa sahip olmayan bu girişimler en heyecanlı ve çılgın hamlelerini yaptıktan sonra piyasaya fazla bulaşmış olmanın yorgunluğuyla bir süre sonra kendi rafine mekânlarına doğru ricat ederler. Ve bu tür maceraların sonucunda *merdivenaltı* yayıncılık olarak ad alan bir atıl depo ile kimine göre dünyalar değerinde, kimine göre ise beş para etmez binlerce kitap kalır geriye... Bunlarla yayıncısı arasında duygusal bir bağ oluşur... Bu kitaplar atılamaz, satılamaz, müptezel edilemez, namerde muhtaç edilemez... Zaman zaman gizlice yakılması düşünülür, buna da gönül el vermez... Hayat artık bu konudaki gidip gelmelerle, her gün alınan yepyeni kararlarla düşe kalka yürümeye başlar... Bu, yayın dünyasının en melankolik ve dramatik ruh halini oluşturur aynı zamanda...

* Bu konu nereden çıktı şimdi?.. Efendim, *Kaybedenler Kulübü*'nün çok sevdiğim naif insanı *Kaan Çaydanlı*, Altı Kırkbeş Yayıncılık ve DADA Dağıtımcılık ortaklığına ilaveten şimdi de biz "Kaybedenler" için harika bir iş gündeme getirmiş durumda, arkadaşlarıyla beraber... *Kelepir* adı altında yeni bir dağıtım ağı kurarak bu "yitik" kitapları markete kazandırmaya hamle etmiş bulunuyor... Bence çok iyi düşünülmüş ve çok yararlı olan bu girişim, her yönüyle desteklenmeye değer... Kitabın ülkemizde çok pahalı olduğunu iddia edenlere de çok cici yanıtlar hazırlamış bu proje... Kitapçılara ve kitap "kuzuları"na duyurulur...

* Ve tabii benim gibi, yıllarca, çok sevdiği kitaplarını nereye emanet edeceğini bilemeyen *merdivenaltı* yayıncılarına da duyurulur... Ben sonunda kitaplarımı emanet edebileceğim iyi kalpli insanları buldum... Onlar gerekenin en iyisini yapacaklardır... Vedalaşırken çok üzüntüler yaşadıysam da şimdi huzurluyum...

("Merdivenaltı" tabiri bana ait bir buluş değildir. Ama çok betimleyicidir.)

* * *

* Efendim, geçen ay yine bir beklenmedik olay!?.. Express Dergisi'nde beliren bir dâhi, –Hilmi Hoca'nın tabiriyle– kulunuza çemkirmekte... "Bu da nesi?.." diye hayretle bakıyorum... Ve küçük dilimi yutuyorum... Bu kadarına da pes!.. Vay efendim kulunuz *Candan Erçetin* gibi bir kültür abidesini tahkir ediyormuş, vay feministlerle kanlı bıçaklıymış ama bu konuda onlarla omuz omuza bu değerli sanatçıya saldırıyormuş, vay bu kişi Viyana'da okumuş, vay şan bilirmiş, vay Galatasaraylı'ymış ve üstelik ben(!) bile bu misyoner mektebindenmişim, vay ben fitne fücurmuşum...

* Sevgili okurlar, müzelik olduğu için günden güne kıymet kazanacak bu yazıyı mutlaka bulup okumanızı dilerim... Sandalyesine müstesna oturuşuyla bir çırpıda medyanın gözdesi oluveren kardeşimizin ülkemizin "alternatif" bir dergisi tarafından bütün parametreler zorlanarak sahiplenilişini ibretle izlemenizi dilerim.

* Ayrıca benim yazdığım tek tümcede *Candan Erçetin*'i değil, *Aydın Muhiti müteahhitlerini* hedef aldığımı bile kavrayamayan bu kıymetli muharrire ne demeli?.. "Oyum Refaha" kazazedesi Express bu kafayla fazla uzaklara gidemez bence. Ama yine de onları seviyor ve varolmalarını yürekten arzuluyoruz.

* Değerli okurlarım, *rüçhan hakkı*'na sahip olduğuma inandığım(!) bir konuda birkaç söz sarf etmek arzusundayım finalde... *İstanbul Kanatlarımın Altında* filmi... *Hezarfen Ahmet Çelebi*; aynı "soykütüğe" dahil olduğum çok sevdiğim *atam* hakkındaki bu filmi hemen koşup izledim... Sayısız eleştirilecek yönü olmasına rağmen filmi çok beğendim... Bir kere fikir harika, senaryo da iyi, müzikler ise bence olağanüstü... Ve beni en çok ilgilendiren yönü, anımsamakta güçlük çektiğimiz, atalarımızın harika yönlerini gurur verici bir şekilde gündemimize getirmesi ve ülkemizle, geçmişimizle gurur duymamızı sağlaması... Bunlar ihtiyacımız olan şeyler...

* Fakat sinema eleştirmenlerinin işaret ettikleri bütün hususlarda haklı olduklarını da teslim etmek gerekir. TRT yapımlarını hatırlatan ütülü elbiseli yeniçeriler, müsamere havası veren sahneler, hâlâ televizyon programlarındaki karizmalarından kurtulamamış başarısız oyuncular, şaşılacak derecede yeteneksiz başrol oyuncuları, her yönüyle filmi batıran IV. Murat oyunculuğu falan filan... Ama bence bunlar önemli değil ki... Bu film beni ilgilendiren boyutuyla *tamamdır*...

* Film hakkındaki eleştirileri yanıtladığı *Sanat Noktası* adlı radyo programında, filmin yönetmeninin içine düştüğü *hezeyan*'ı ise çok yadırgadım... Adam sanatçı değil de işadamı gibi mücadele ediyor... Kendini eleştiren yazarlara hakaretler yağdırıyor, sinirlenip saçmalıyor ve yaptığı işin güzel yönlerini de insana unutturuyor... Sen kim, Hasan Pulur'a hakaret etmek kim?.. Hem medyatik olmak için elinden geleni yap, sonra da herkesin sana dâhi muamelesi yapmasını emret!.. Nerede o bolluk?.. İlla da dâhi türü bir iş yapmak istiyorsan, bir tur git *Akira Kurosawa*'yı izle, *Ran*'a bak, sonra hâlâ cesaretin varsa o zaman konuş!..

* Bir de; yirmi senedir yazan biri olarak şunu ilave etmek isterim; *Hasan Pulur* hakkında bir tenkid yazmadan önce on gün düşündüğümü, yazdıktan sonra da üç gün uyumadığımı hatırlarım... O tip, artık derviş kimliğine erişmiş yazarlar hakkında bir söz sarf etmeden önce bir parça düşünmenizi tavsiye ederim...

* Sonuç: Bu film çok iyi duygular yaratan, çok iyi niyetli, çok hoş bir film... Lakin bir sanat yapıtı olarak acemice... Yönetmenin hezeyanları ise iyiden iyiye cansıkıcı...

HEZEYAN'IN MESELLERİ

(Meseli ve remzi, hikmetlilerin sözlerini ve muammalarını anlamak içindir...)

Arkadaşım size düşünün denmedi!..
Düşüneceğiniz zamanı
Biz size söyleriz...
Bunun dışına çıkacak olan da
Kendi bilir!..
Tehditlerini de takmadın sen Edip
Ama bu memlekette bu,
Yokedilişin ilk adımı...
Ne Hezarfenler yemiş bu işbirlikçi topraklar
Mahcur Hezeyan'a bile dar gelmiş bu sokaklar
Bir seni mi harcayamayacaklar saf edip
Sin külahın gözükmesin!
Diye öğütler de çok alacaksın
Ama sen ölmüş eşeksin
Kasaptan korkmayacaksın
Ve bu hallerinle belki de sadece
Köle Hezeyan'ı gözyaşlarına boğacaksın.
Kesilip kıyma yapılacaksın
Ve ama sen, bir daha asla unutulmayacaksın...

***

Bu edebiyatın şeref ve haysiyeti için
En ön safta aslanlar gibi çarpışmış olacaksın
Zaferden dönen ordun şehir meydanlarına dolarken
Ve koket kadınların sevinç gözyaşları
Sükseli subayların kılıçlarında cilve olarak yansırken
Kan, ter, yara, bere içinde, kolun, budun kesik
Korteji yakalamaya çalışacaksın
Korkak züppeler
Kadınların yataklarına akarken
Sen bir kaldırıma yığılıp
Elveda şarkıları söyleyip ağlayacaksın
Bunu hiç kimse anlamadı sanacaksın
Ve yine de buna da aldırmayacaksın
Ve sırf bu hallerin yüzünden
Bir daha asla unutulmayacaksın...
Hikmetinle gurur duyduğun saf yıllarını hatırlayacaksın
En sonunda Indiana'ya çerez olmuş
Tefekkür mekânın Taşkışla'nın 213'ünü hatırlayacaksın
"Faşistler İTÜ'ye giremezler!"
Çığlıklarıyla Taksimleri zorlayan
Öğrencilere yine o camdan bakacaksın
Gece Sularının Perisi'ni, Mari'yi, Bebekus'u,
Madama Butterfly'ı hatırlayacaksın
"Goodbye to all that!" diye iç geçireceksin
Vahşi kapitalistlerin aynı duygulu tümceyi
1999 Hong-Kong'u için terennüm edip
Duygulandıklarına Atlantik üzerinde
Şahit olacaksın
Kendinden bir parça utanacaksın,
Sonra düşüneceksin,
Bu da boş diyeceksin
Derin bir iç geçireceksin
Ve her şeye rağmen
Sadece ve sadece kendin için
Sevdiğin kadınlar için
Edebiyat yapmak isteyeceksin...
Hem zaten senin elinden başka ne gelir ki,
Diye kendi kendinle alay edeceksin.
Ve edebiyat diyeceksin,
Still I love you baby! diyeceksin
Koca ağızlı Stones adamını hatırlayıp
Kendi kendine güleceksin
Ve sen bu hallerinle hep kaybedeceksin...
Ama neyi?..
Dünyada ne var ki,
Yaşadığın şu küçük mutlu avuntulardan başka?..

AYDIN MUHİTİNDE SON SÜKSE

* Cihangir'e veda...

* Bir nevi oto-iltifat olaraktan TUTUNAMAYAN yaftasını kendi alnına yapıştırıp öylecene gezinerek böylecene havalı takılmak...

* "Kendine iyi bak."

* Televizyondan iğrenmek.

* Büyükada'daki meşhur manastırda sıcak şarap içmeye gidenleri basit ve demode bulmak.

* Sinema festivali ile hiç alakalanmamak.

* Gazete ve dergilerdeki güzelim köşeleri televizyonun ağzı kalabalık sunucularına terk ederek edebiyat adasına doğru ricat.

* *İntihal*'i makul karşılamak... (Şu Indiana Pamuk'taki şansa da bak! Adam cinayet işlese, cinayet yasallaşacak yahu!)

* Aktüel'in iyi kalpli kızı *Sibel Kilimci*...

* Sevgili yayıncım Boyut'un en yeni "Zihni Sinir" projesi *Tiyatro Kulübü*... (Şakası bir yana da Mustafa bu işi tutturabilirse harika bir şeyi başarmış olacak... Bu alandaki gerçek bir boşluğu dolduracak... İşin garibi, Mustafa benim bütün tahminlerimi aşarak bu iş için İMKB'nin bile üç ay desteğini almayı başarmıştı. Lakin borsamızın sanat aşkı *Ege*'nin *Yaz Aşkı* kadar kısa sürmüş. Ne çare!?.. Buna da şükür...

(Tiyatro Kulübü hakkında ayrıntılı bilgi için Tiyatro Dergisi'ne bir göz atabilirsiniz aziz tiyatroseverler, eğer hâlâ oradaysanız...)

* Max Brod'una *delete* vasiyetleri bırakmak.

MERAKLISINA NOT: Aziz okurlarım... Edebiyat Sosyetesi'nde tıkanma var!.. Edebiyatımızın RUHBAN SINIFI'nı anlattığımız ORTODOKSİ adlı bölüm *Enver Hoxta*'nın sansürüne takılmış durumda... Bu konuda diplomatik ataklarım devam ediyor. *Enver Hoxta* "toplantıdalar efendim!" takılıyor... Notalarıma cevap vermiyor... Ben de ikinci bir emre kadar EDEBİYAT SOSYETESİ'ni askıya aldım. Mesele çözülünce bir açıklama yapılacaktır...

ESKİ REJİM VE DEVRİM/ *Alexis de Tocqueville/ Çev: Turhan Ilgaz/ Kesit Yayıncılık*
Alexis de Tocqueville 1805'te Paris'te doğdu. Sosyolojinin henüz bir bilim olmadığı dönemde. gerçek bir sosyolog yaklaşımıyla toplumsal sorunlara, özellikle de toplumun demokratik yönetimi sorununa kafa yordu. Başyapıtı sayılan bu kitabı onu –Karl Marx'la birlikte– modern toplumun ve modern siyaset biliminin öncü düşünürü yapmaya yetti. "Eski Rejim ve Devrim" öncelikle Fransız Devrimi'ne ilişkin en gerçekçi senaryoyu ortaya koyuyor. 140 yıl önce yazılmış olan kitap, güncelliğini koruyor.

ÇOCUK EĞİTİMİ EL KİTABI/ *Haluk Yavuzer/ Remzi Kitabevi*
Çocuk Eğitimi El Kitabı, Haluk Yavuzer'in *Çocuk ve Gençlik Psikolojisi* konusundaki otuz yıllık mesleki birikiminin kısa bir özeti niteliğinde. Kitabın temel amacı, çocuklarıyla sağlıklı bir iletişim kurabilmeleri için anne-babalara yol göstermek. Yine bu amaçla sorunların pratik çözümüne yönelik önerilere yer verilmiş, okumayı kolaylaştırmak için her konu resimlerle desteklenmiş. Haluk Yavuzer'in bu kitabı tüm anne-babalar ve öğretmenler için bir rehber olabilecek özellikte.

RESİMDE ANLAM SORUNU/ *E.H. Gombrich/ Çev: Uşun Tükel/ Kabalcı Yayınevi*
E.H. Gombrich ülkemizde, büyük oranda *Sanatın Öyküsü*'nün yazarı olarak tanınıyor. Çoğu anlam sorunlarına eğilen, giderek ikonografik çözümlemeler içeren yazılardan oluşan çalışmalarından küçük bir derlemeyi içeren bu kitap yazarın ülkemizde pek bilinmeyen bir başka yönünü de ortaya koyuyor. Gombrich bir anlamda da 'kültür arkeologu' olarak tanımlanabilecek bir yazar. Uşun Tükel. bu çalışmasıyla yazarı farklı bir pencereden sunmayı ve sanat tarihi öğrencilerinin 'klasik' çözümlemelerle tanışmasını sağlamayı hedeflemiş.

KÜLTÜR SANAT VE EDEBİYAT ÜZERİNE/ *Mao Zedung/ Çev: Celal Üster/ Berfin Yayınları*
Mao Zedung, askerlikten sanata, ekonomiden kültüre, politikadan felsefeye her konuda devrimin ve yeni bir toplumun inşasının getirdiği sorunlarla ilgilenmiş liderlerden biri. Kim için sanat? Önce bu sorunun yanıtını ortaya koyuyor Mao. İnsanlığın bilgi birikimi sürecinde yüzyılımızda meydana gelen ilerlemeleri kavramada katkıları olabilecek bir kitap.

ÇİLLER'İN ABD VATANDAŞLIĞI/ *Adnan Akfırat/ Kaynak Yayınları*
Çiller'in, ABD Göçmen Ofisi kayıtlarında "Dinleyen ve ketum. Her türlü güç kaynağı ile diyalog kurar. Hodbin. ABD'yi her türlü şartlarda savunur ve menfaatlerini korur," şeklinde özetlenen özellikleriyle birlikte tüm kanıt belge ve tanıkları biraraya getiren bir kitap. Adnan Akfırat bu tarihi belgeleri, geniş halk yığınlarınca bilinmesi gerektiği inancıyla sunuyor okura.

BİR RUH HEKİMİNİN BAŞINDAN GEÇENLER/ *Dr.Faruk Bayülkem/ Açı Yayınları*
Tıp dünyasının saygın isimlerinden Dr. Faruk Bayülkem'in bu kitabı, yarım yüzyılı geride bırakan görkemli meslek yaşamının kilometre taşları niteliğindeki anılarını içeriyor. En değerli hazinemizin aklımız olduğunu bir kez daha hatırlatan bu kitap, Bayülkem'in imbikten geçirilmiş anılarından bir küçük demet. Kimilerini üzüntü ve burukluk, kimilerini ise sevinç ve kahkahayla okuyorsunuz.

ŞEHİR ASLA UNUTMAZ/ *Mustafa Armağan/ İz Yayıncılık*
Bilim felsefesi, gelenek, modernizm ve şeytan/kötülük konuları üzerindeki çalışmalarıyla tanınan araştırmacı-yazar Mustafa Armağan, bu defa şehir yazılarıyla çıkıyor karşımıza. *Şehir Asla Unutmaz*, şehir üzerine yazılmış izlenimler ve değinilerden öteye geçiyor ve şehrin ruhuna eğilmeye çabalıyor. Armağan, tarihte belirgin bir kimlik taşıyan ırmak-şehirler üzerinden giderek 'şehir hafızası'nın derinliğine eğiliyor. Kuran'ı Kerim'den Eliot'a kadar geniş bir etki tayfını sentezleyen bir çalışma *Şehir Asla Unutmaz.*

ÖZELLEŞTİRME: KİMİN ÇIKARINA?/ *Brendan Martin/ Çev: Osman Ç.Deniztekin/ Cep Kitapları*
Brendan Martin, toplumsal bir yarardan çok, özel bir çıkar grubunun yararına yapılan özelleştirmelerin kamu hizmetlerini iyileştirmediğini örneklerle gösteriyor. Yazar, 21. yüzyılda kitlelerin refah düzeyini önemli ölçüde etkileyecek olan kamu sektörü reformuna, ideolojik olarak değil, toplumun çıkarları açısından yaklaşılması gerektiğini savunuyor. Öte yandan da "büyük balık küçük balığı yutar" örneğine uyan bu özelleştirme modellerine alternatif modeller öneriyor.

ATEŞİN PSİKANALİZİ/ *Gaston Bachelard/ Çev: Aytaç Yiğit/ Bağlam Yayıncılık*
Tahmini bilgi, bir fizik probleminin evrimi ve katılarda termik yayılma üzerine çalışmalarıyla bilinen Gaston Bachelard ateşin diyalektiğini gözler önüne serdiği bu kitabında yok etmek veya yok olmak karmaşasını irdeliyor. Karmaşayı çözmek içinse Prometheus'tan başlıyor işe. Yazar, bütün değerleri döndüren, ama değerlerin geçimsizliğini de gösteren bir dizi psikolojik çevirme üzerinde duruyor. İlginç olduğu kadar düşündürücü bir kitap *Ateşin Psikanalizi.* Okura yeni boyutlar kazandıracak keyifli bir araştırma.

İSTANBUL'DA ROCK HAYATI/ *Ali Akay - D.Fırat - M.Kutlukan - P.Göktürk/ Bağlam Yayıncılık*
1993 yılında başlatılan bir çalışmanın sonuçlarını bulacağınız *İstanbul'da Rock Hayatı*, yeni bir toplumsal cemaati; rock'cı gençliği inceliyor. Ali Akay bu kitapta marjinalleşen 'yeni sosyalliklerden' söz ediyor. Radyo kanallarından televizyon programlarına kadar, her şeyin bir grup insan tarafından izlendiği, dinlendiği, moda olduğu bir ortamın içinden bir grupçuğu, rock'cıları ele alıyor. Dergilerinden, takıldıkları barlara kadar dikkatle araştırıyor ve bir dizi anketle besleyerek gözlemci bir çalışma ortaya koyuyor.

SİZE NASIL GELİYORSA/ *W. Shakespeare/ Çev: Bülent Bozkurt/ Remzi Kitabevi*
Size Nasıl Geliyorsa, Shakespeare'nin pastoral komedisi. 1600 yılında yazıldığı tahmin ediliyor. Shakespeare bu oyun için, Thomas Lodge'un yazdığı aşk öyküsü Rosalynde'den yararlanmış. *Size Nasıl Geliyorsa*, İngiltere'de ve dünyanın çeşitli ülkelerinde sevilen ve zaman zaman açık havada, düzenli olarak sahnelenen bir oyun. Canlı, ilginç ve renkli kişilikleri ve unutulmaz kadın kahramanı Rosalind'i tiyatroseverler ilgiyle ve keyifle okuyacaklar.

AYDINLAR SAVAŞI/ *Attilâ İlhan/ Bilgi Yayınevi*
Attilâ İlhan bu kitabında toplumsal gelişmenin çarpıklığında paralel olarak gelişen. değişen 'aydın' konusunu ele alıyor. Daha doğrusu ülkemiz 'Aydın'ının konumundaki tersliği irdeliyor. Ulusal kültürü reddederek 'Aydın' olunabilir mi? Aydın ne yapıyor? Halkını küçümseyen, kılavuz olma niteliğini yitirmiş, 'Lümpen sacayağı'nın ortasına düşmüş bugünkü aydınlara tarihsel süreç içinde yaklaşan Attilâ İlhan, bu konuda aklımızı kurcalayan pek çok sorunun kendi bakış açısından yanıtlarını sunuyor okura. Hem bilimsel, hem duyarlı, hem de derli topluluğu ile kendini bir çırpıda okutturacak bir kitap *Aydınlar Savaşı.*

ALEVİLİĞİN KÖKENİNDEKİ MAZDA İNANCI VE ZERDÜŞT ÖĞRETİSİ/ *E. Xemgin/ Berfin Yayınları*
Etem Xemgin 1947 doğumlu ve halen Avrupa'da yaşıyor. Yazarın Avrupa'da yayınlanmış *Kürdistan Tarihi* (üç cilt) ve *Kürdistan'da İnsan Hakları* ile Türkiye'de yayımlanmış *"Kürdistan'da Dini İnançlar ve Etkileri"* adlı kitapları var. Kısa bir süre öncesine kadar tabu olarak görülen Aleviliğin isminden bile söz edilmezken son zamanlarda bu konudaki yayın furyasından yakınan yazar, bu yayınlarda konuya farklı ve çarpık yaklaşıl-

dığını iddia ederek bu kitabı kaleme almış. Aleviliğin kültürel ve dini temel ilkeleri ile değerlerinin kaynağını bulabilmek için araştırmaya girişmiş, kökenindeki Zerdüşt öğretisini ortaya koymuş.

KAVGA SÜRECEK/ *David Acebey/ Çev: Meriç Gök/ Belge Yayınları*
Bolivyalı gazeteci David Acebey, madenci hareketi öncülerinden Domitila'nın anılarını biraraya getiriyor bu kitabında. 1980 yılındaki askeri darbeden sonra cuntaya karşı direnişte önemli rol oynayan Domitila'nın öyküsü var *Kavga Sürecek*'te. Domitila'nın yaşamı, verimli bir olgunlaşma süreci yazara göre. Bir maden işçisinin bilgisiz karısı iken, doğasını ve alçakgönüllülüğünü yitirmeden, büyük bir sıçrama ile uluslararası üne kavuşmuş bir kişi oluşunun şaşırtıcı öyküsünü aktarıyor okura.

KAYBOLAN MİRAS/ *Robert A. Heinlein/ Çev: Fatma Taşkent/ Metis Yayınları*
Kaybolan Miras, Heinlein'in ilk dönem romanlarından biri. Heinlein'in insan beyninin yeteneklerini sorguladığı ve 'duyu ötesi algılama' üzerine spekülasyonlar yaptığı bir kitap. Her insanda gizil olarak telepati, telekinesis gibi yetenekler varsa, bu yetenekleri açıga çıkarmanın yolu ne olabilir? Yazar, bunun yolunun bir okul olduğunu söylüyor. İnsanlığın binlerce yıldır gizli kalmış zihinsel yetenek mirasını saklayan ve geliştirmeye çalışan bir okul...

TARİHİMİZDEN KÜLTÜR MANZARALARI/ *Özdemir Nutku/ Kabalcı Yayınevi*
Çok yönlülüğüyle tanınan Özdemir Nutku'dan, Türk kültür tarihinin değişik alanlarına uzanan ilginç bir çalışma. Birçok dergide sürekli yazdığı incelemeler, denemeler ve eleştirilerle tanınan yazar uluslararası alanlarda da çalışmalara katıldı. Özellikle de Türk tiyatrosunu dışarıda tanıtmada büyük çaba gösterdi. Özdemir Nutku bu kitabında tarihimizin derinliklerine kalmış insanlarımızı tanıtıyor, onların tavırlarını ve düşünce tarzlarını aydınlığa çıkarıyor ve bu kitabın devamı olacak yeni bir çalışmanın müjdesini veriyor.

RANDEVUYU DAĞA VERDİK/ *İnönü Alpat/ Aral Yayınları*
İnönü Alpat, daha çok şair kimliğiyle tanınan bir yazar. Alpat'ın *Yaralı Oğluyum Hayatın* ve *Kendini Anlatırsa Bir Kız* isimli şiir kitapları var. *Randevuyu Dağa Verdik* yazarın dördüncü kitabı. Kitap, 12 Eylül dönemini bilinmeyen bir yönüyle ele alıyor. Devrimci Yol'un yenilgiyle biten yaklaşık yirmi yıllık serüvenini bir bölümünü, röportajlar, belgeler ve tartışmalarla gün ışığına çıkarıyor.

TUHAF BU DNA'LILAR/ *Billy Aranson/ TÜBİTAK Yayınları*
Billy Aranson'un bu kitaptaki başarısı: bilimi eğlenceli, anlaşılabilir ve kolay algılanabilir hale getirerek okura sunması. Konuyla ilgili olan ya da olmayan her yaştaki çocukları (özellikle de içindeki çocuğu yitirmemiş yetişkinleri) büyüleyecek özellikteki bu kitabın özenli baskısı ve ilginç resimleri de cabası. Okuru bilgi çağının tatlı dolambaçlarında keyifli bir yolculuğa çıkarıyor Aranson. Üstelik "Dünyalı yaratıklar nasıl oluşuyorlar?" "Onları birbirinden farklı kılan ne?" gibi sorulara yanıtlar da veriyor.

AÇIK EV/ *Theodore Roethke/ Çev: Nazmi Ağıl/ İyi Şeyler Yayıncılık*
Theodore Roethke 1908 doğumlu bir Amerikan şair. "Açık Ev" Roethke'nin ilk şiir kitabı (1941) Deneyciliğin moda olduğu günlerde bu şiirler geleneksel lirik biçimleriyle büyük ilgi uyandırmış. "Açık Ev"in kitaba adını veren ilk şiiri Roethke şiirinin temel özelliklerini duyuruyor. "Bas bas bağırır gizlerim" diyen şair kendi benliğinden hareketle insanı tanımlamaya çalışıyor. Pulitzer Ödülü de alan şair, biçim, biçem ve dil konularında son derece yaratıcı olmasıyla öne çıkıyor.

BÜTÜN KAHRAMANLAR UMUTTAN/ *Yılmaz Odabaşı/ Doruk Yayınları*
Yılmaz Odabaşı, anı, belgesel, hikâye, araştırma-inceleme dallarında ürünler vermiş üretken bir yazar. "Bütün Kahramanlar Umuttan" ise yazarın günlüklerinden oluşuyor. Evinden alınıp bir minibüse sürüklenişinden başlayarak cezaevinden ayrılışına, koğuştakilerle vedalaşmasına kadar ulaşan bir sürecin günlükleri bunlar. Ve bu süreçte umudun dipdiri duruşu ve yaşamın anlamının cüretle sorgulanışı sürüyor. İçerden içeriye ve dışarıya bakıyor Odabaşı, yaşarken ölmeyi bin kez becerebilenleri anlatıyor.

OKUL SÖZLÜĞÜNÜN ELEŞTİRİSİ/ *Yusuf Çotuksöken/ İnsancıl Yayınları*
Yusuf Çotuksöken'in Türkçe tutkusunu ve bu alandaki çalışmalarını bilmeyen var mı? Yazar 1978'de eski TDK'ye üye seçilmişti. Öğrencilere olan sevgisi ve sorumluluk duygusu, belli ki onu dil eğitimi üzerine daha yoğun çalışmalara zorluyor. Bu kitap da aynı çabanın bir ürünü. Eski üyelerden çoğunun köşelerine çekildiği bir dönemde Dil Devrimi ilkelerini sürekli savunan Çotuksöken, Okul Sözlüğü'nün sefaleti ve rezaletini gözler önüne seriyor. Dil alanında yaşanan kargaşaya ışık tutuyor.

SÖYLEVİ OKURKEN/ *Ceyhun Atuf Kansu/ Bilgi Yayınevi*
Ceyhun Atuf Kansu-Bütün Eserleri dizisinin dördüncü kitabı. Kitabın ilk bölümü "Ulusal Kurtuluş Savaşı ve Söylev Üzerine", ikinci bölümse "Söylevi Okurken" başlıklarını taşıyor. Kansu, bu yazılarında, Atatürk'ün başlatıp yürüttüğü Kurtuluş Savaşımızın felsefesini ve ilkelerini, Söylev'i de inceden inceye inceleyerek ortaya koyuyor. Yazılarda hiçbir değişiklik yapılmamış ve yayınlanış tarihine göre sıralanmış. Günümüz koşullarında tekrar tekrar okunacak vazgeçilmez bir kaynak.

İSMET PAŞA VE DEVLET/ *Haluk Besen/ İnkılap Kitabevi*
1960'lı yıllarda Cumhuriyet Gazetesi Başbakanlık Muhabirliği yapan Haluk Besen'in gazetecilik yaşamında İnönü'lü yılların önemini ortaya koyduğu ve tanık olduğu altı yılı ele aldığı bir kitap "İsmet Paşa ve Devlet". Yazar, Türk devleti ile bütünleşmiş ve yakın tarihimize damgasını vuran İsmet Paşa'nın hayatından kesitler verirken o tarihi de inceliyor. Gençlere ve gazeteci adaylarına yardımcı olacak bir kaynak oluşturmayı hedefleyen Besen, o yılların fotoğraflarını da ekleyerek bellekleri canlı tutmaya çalışmış.

ÇARLİSTON/ *Sâlâh Birsel/ Adam Yayınları*
Usta şairimiz Sâlâh Birsel, gençlere taş çıkartırcasına şiirden şiire koşuşturuyor. Dizeler Türkçe'nin sürprizleriyle süslü. Baygınlıklar yanıp dönüyor, köpük serpiyor tüm meydanlara. Yazarın kendi deyişiyle "İyi bir kitabın kokusunu almak, ancak arıklaşmış ve yüzyıllardan geçe geçe süzülmüş, incelmiş bir beğeniye göre ayarlanan ve yanıltıcı birtakım duygularla önyargılardan kendini kurtarmak başarısını elde eden birkaç kişiye nasip olabilir." Belki siz de bu birkaç kişiden birisiniz!

ERKEĞİN YARISI KADIN/ *Cang Şianliyen/ Çev: Püren Özgören/ Can Yayınları*
Erkeğin Yarısı Kadın, ilk kez 1985'te Çin'de basılmış bir kitap. Çalışma ıslah kampındaki bir siyasal tutuklunun yaşamını anlatıyor. Cinsellikten, cinsel iktidarsızlıktan söz eden kitap büyük bir tartışma başlatmış. Yazar, 1966-1976 arasında on yıllık dönemdeki Çin'in yaşamın her ayrıntısını siyasallaştırmak gibi akıl almaz bir süreç yaşadığı dönemi ele alıyor. Kitap aynı zamanda çıldırmış bir dünyada sağ kalmanın öyküsünü anlatıyor. Cang'ın betimlediği şey, aklını kaçırmış bir ülke. Cang ise hem romanda hem de gerçek yaşamda sağ kalmayı başarabilmiş bir yazar.

SIĞ SULARDA/ *Margaret Drabble/ Çev. Aslı Çelik/ Can Yayınları*
Çağdaş İngiliz edebiyatının önde gelen adlarından Margaret Drabble'ın *Sığ Sularda*'sı klasik aşk öyküsünü, o ünlü aşk üçgenini gerçekçi bir uslupla ele alıyor. Margaret Drabble, on roman ve yaşam öyküsünün yanı sıra birçok kısa öykü, eleştiri ve oyun yazmış başarılı bir yazar. Romanlarında kentlilerin alışkanlıklarına eleştirel bir biçimde baksa da, kırsal kesimin erdem sayılan ruhsal bayağılığını da sorguluyor. Drabble'ın romanları gerçekliğe yaslanan, irdeleyici ve ayrıntıcı özellikler taşıyor.

eylül 1996

varlık
kitap eki

sayı: 52

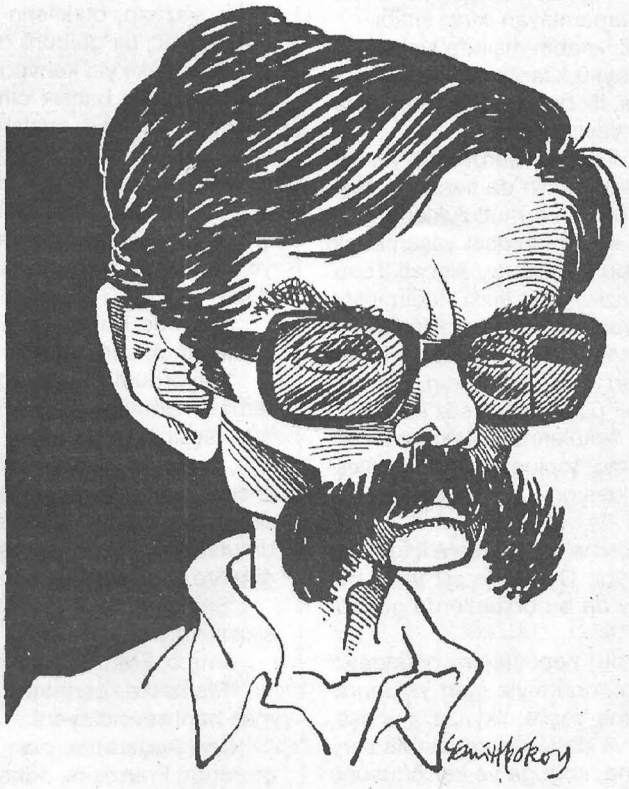

NECATİ TOSUNER
Sisli ve Sonrası

Necati Tosuner

SİSLİ VE SONRASI

Öykü/ Yapı Kredi Yayınları

Sisli ve Sonrası, Necati Tosuner'in *Kambur ve Öncesi*'nden sonra bütün öykülerini tamamlayan ikinci kitabı.

Sisli ve Sonrası'nda, *Sisli* adlı kitabın dışında Necati Tosuner'in *Sokağı* ile *Çılgınsı* adlı öykü kitapları yer alıyor. *Çılgınsı*, Tosuner'in son öykü kitabı. İlk baskısı 1990 tarihini taşıyor. *Sisli* de ilk olarak 1977'de yayınlanmış.

Sisli ve Sonrası, yazarın 13 yıllık öykü serüvenini yansıtıyor bize. Bu 13 yıl, yazarın yaşadıklarının da serüveni. Kişisel acıların, yakınmaların, mutsuzluk ve mutlulukların günlük yaşayışa yansımasının yanı sıra toplumsal yaşamadaki derin izlerini de buluyorsunuz bu öykülerde. Necati Tosuner'i öteki insanlardan ayıran fazlalığının acısı, tedirginliği, bir bakıyorsunuz çağdaş bir yabancılaşmanın trajedisine dönüşüveriyor. Burada öteki insanlara göre Tosuner'in sakatlığından gelen bir eksiklikten çok fazlalığının (kendisi kamburuna öyle diyor) verdiği bir üstünlükten söz edilebilir.

İşte bu üstünlük Tosuner'in öykülerinde öteki insanları, kişisel ilişkilerini, yanı sıra toplumu, toplumsal olayları eleştirişindeki acı alaycılığı ortaya çıkarıyor. Yalın bir anlatım, şiirli bir dille hem de.

Tosuner, öykülerinde iç konuşmalara, bunlara iç döküşler de diyebiliriz, çokça yer veriyor. Öykülerin şiir yükü de, kişisel acı ve yakınmaların odağı da bu bölümlerde görülüyor:

"Düşün sevdiğim, diyelim bir pencerenin önündeyiz şimdi: Ve kırlara ve birden bir gümbürtüyle inen yağmura, sessizliğe ve esen yağmur sesine yeşile, ilkyaza; güneşe, sıcağa ve sarıya ve açık sarıya ve daha da koyusuna sarının, güzün öncesine ve sonrasına, soğuğa ve kar örtüsüne ve yeniden kuş sesine, yürek çırpınışına ve kan damarda dolanır gibi doğan ve batan dışarıya bakıyoruz. Birlikte ağarmış saçlarımızla, yemek odasının penceresinden...

"Bunu istiyorum."

Yazarın özlediği mutluluk, istediği birliktelik budur.

Karşılığında kız arkadaşının yanıtı yaşamın katı gerçeğine döndürecektir onu.

("Beni anlamalısın." diyor. "Arkadaşlıktan daha çoğunu istememelisin benden.")

Bir Kıza Söylenmemiş Birkaç Söz adlı bu öykünün bitişi şöyle:

"Elimi okşuyor hafifçe. Sanki bana acıyor. Kızıyorum."

Tosuner'in bütün öyküleri bu acıma-kızma temelinde gelişiyor. Onun için en kişisel bir yakınma toplumsal bir başkaldırı olup çıkıyor. Acımak-kızmak eylemlerinin temelinde yatan bu.

Yazarın acımak yerine aradığı sevgi ve anlayıştır. Bu da ona hem elini, hem yüreğini verecek olan bir kadındır. Bunu *Çılgınsı* adlı kitabının son şiir-öykü'sü *Özeti* adlı parçada bulabiliriz:

"Kendimle en çok konuştuğum günler.
Geceler.
Kendime en çok soru sorduğum.
Kaygıları örten umut sabahları.
Seni aramak."

Aradığı kadına nice yıllardan sonra ulaşmış ve onunla evlenmiştir. Tosuner'in öykülerine, baştan başlayarak, onun süregelen yaşam öyküsü diye de bakılabilir.

Yazar, ülkesinden sonra, kendini ve sanki öteki yarısı olacak parçasını aramayı göçmen işçilerimizin yaşadığı Almanya kentlerinde sürdürür.

Sisli'deki *Su, Hava ve Güneş Işığı Adı Olarak: İnge* adlı öykü, yazarın, ötekilerin tersine, iş yerine, kendi kendisini arayışını acı bir güldürü olarak sergiler:

"Franziska'yla kahvede oturuyoruz."

"İnsanlarla barışık olmak istiyorum. Benimle barışık olmak isteyeceklere rastlarım sanıyorum. Hani hiç domuz okşamamışken, sanki niçin sevmeyecekmişim domuzları, domuz çobanlarını ve karılarını onların? Sahi –anam duymasın– domuz etine de alışıyorum. Yapıların dik çatılarını, çarşının göz alan ışıltısını artık kanıksadım ya, akşamları, iş yerleri birden kapandıkta orta yerde kalmalara alışamadım daha."

Kahvede bu duygular içindeyken, sanki İnge'yi beklemektedir, aradığı odur:

"İstiyordum ki, adı İnge olsundu. Dursundu ellerimin titremesi. Gönlümün eski çimenliğinde bir çiçek açsındı, – artık açsındı. İstiyordum ki, akıtsındı şurayaca çıkan yeşilin... zehirin... sıkıntının acımsılığını ve ilkyaz yarın çıkıp gelince, gövereydim yeniden, yemişe duraydım usul usul ve dinsindi içimizin sızıltılı kaynayışı, acılı sızlayışı, buruluşu ve umutsuzluğun yerine coşku doluşsun, gerçekleşsindi varlığım. Ve kimin ve neyin bedelini ödüyordum, bitsindi."

"Sanki adı İnge'yse, olurdu. Gelirken çantamın köşesine sıkıştırılmış bir umuttu."

Ama o, Franziska'yla oturuyordu kahvede:

"Franziska, beni sevindiriyor. Şu kahvede yalnız olmamak beni sevindiriyor."

Onu kurtaracak olan İnge'ydi. Çünkü kahvede birlikte oturduğu Franziska, daha altı yaşındaydı. Ve birbirlerinin dilini bilmiyorlardı.

"Yanımda altı yaşında bir Franziska, dışarda kar... Bir İnge'yle tanışmış değilim daha. Ve sürüyor gölgemin yere eğri vurmaklığı."

Almanya'da kaldığı sürece de sürecektir bu yalnızlık.

Binbir umutla gittiği Almanya'dan umutsuzlukla dönen yalnız o değildir. Almanya'da ağabeyinin yanında geçirdiği acı, buruk günleri, işçilerin, göçmenlerin yaşadığı Almanya gerçeğini iç içe bulabilirsiniz bu öykülerde.

Yengelerimiz öyküsünün başındaki: "Yalanım varsa Almanyalarda kalayım..." andı, Almanya'daki yaşam gerçeğinin ince bir alayı.

Kitaba adını veren *Sisli* öyküsünde yazar, çocukluk günlerini aktarıyor. Kendi kişisel acılarının yanı sıra binbir güçlükle de olsa ailece kendilerine bir ev kurmanın mutluluğunu ve güzelliğini de anlatıyor. Tam işler yoluna girmiş, ba-

bası, doktorun karşı durmasına rağmen ona "içli-dışlı"sından bir top almaya karar vermişken ağabeyinin polislerce götürülüşü acı bir gerçek olarak bütün mutluluklara bir sünger çekecektir. Ağabeyinin götürülüşü yoksulluklarının sonucudur. Ağabeyi, bütün yoksulların acılarını mutluluğa döndürmek isterken kardeşinin, ana babasının mutluluğuna istemeden acı bulaştırmıştır.

Kişisel mutluluğun gerçek mutluluk olmadığını ortaya koyan bu temel çelişkiyi, çocuk gözüyle ustaca belirtir.

Özgürlük Alanı öyküsünde siyasal baskı altındaki insanların, özellikle de gençlerin yaşadıkları bunalımı, idamlar karşısında bir şey yapamamanın sıkıntısı anlatılıyor:

"Kahveden çıktık. Dışarının günlük güneşlikliği gözümüzü aldı. Mermer basamakları indik, yürüdük. Yok, önce şöyle bir durduk, bakıştık. Sanki birbirimizi ilk kez mi görüyorduk, –değil, bir daha görüşmeyecekmişiz gibi bakıştık ve yürüdük.

"Nedeni: 'Balyoz'du. Çünkü:

"Balyoz tepemizdeydi. Balyozdu. İnse bir şeydi, inmese bir şeydi. Varlığı yeterdi. Dayanıksızdık. Korkuydu. Umutsuzluk korkuyla biçimlenmişti. Balyozdu."

Adı Özgürlük Alanı olan Beyazıt Alanı'ndan başlayarak bütün ülkeyi kuşatan balyoz. Balyozun yapmayacağı yoktu:

"Yaşlı sayılır bir adamdı. Emekliye benziyordu. Oysa hiç de göründüğünce yaşlı değilmiş. Kızı daha yeni mi okula başlamış, neymiş? Satranççıları seyrederdi. Oyuncunun biri diyelim kale kaptırmışsa, sessiz gülerdi. Her gün kahvedeydi. Bir ara gelmez oldu. Bir iki gözüktü yine, sonra gözükmedi bir daha.

"Kanşermiş.

"'Çarşıya gidiyorum' demiş.

"Sabahmış. Fileyi alıp çıkmış evden. Balıkçılar bulmuşlar öğleyin. Fileye taş doldurmuş Boynuna takmış fileyi. Hadi, denize..."

Aradaki bu öykü, baskının amansızlığını belirtmek için dış öyküyle ustaca kaynaştırılarak anlatılmış. Öykü şöyle bitiyor:

"Döndük yine geldiğimiz yola. Güvercinleri geçtik ve alanın ortasında durduk.

"Akşam oluyor sayılırdı.

"Sonra eğildi kulağıma, okudu:

"Arkadeşler! Benim kahırlı günler gören arkadeşlerim! İşte beni asıyorlar şimdi! Hakkınızı helal edin! Ben bigayri hakkına gidiyorum arkadeşler! Hakkınızı helal edin! (Kerim Korcan, İdamlıklar)

"Bakıştık.

"Balyoz.

"'Asarlar, değil mi?'

Bir şey demedim. Kahveye yöneldik, durduk ışıklarda.

'Böyle yaşanmaz!' dedi. 'Bir şey yapmalı, bir şey...'"

Yaşanan gerçeklerin, güncel ve siyasal olayların anlatıldığı bu iki öyküde de Tosuner, dış öykülerden, iç öykülere geçişle gerçekliği derinlikli bir biçimde sağlıyor.

Onun öykülerinde sürekli içten dışa, dıştan içe bağlanan bir anlatım örgüsü vardır. İç gerçekliklerle dış gerçekliklerin, kişisel duygu ve düşüncelerle toplumsal gerçeklerin iç içe geçtiği bir anlatım biçimi. Hem de özgün bir deyiş özelliğiyle birlikte:

"Ve uzun süren karlı bir kış geçti. Donduran değil, eriten bir kış..."

ADNAN ÖZYALÇINER

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (1.650.000 TL)
❑ 2 yıllık (3.000.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 60 DM / 2 yıl 100 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 50 $ / 2 yıl 90 $

Ad, soyadı .....
Doğum tarihi ve yeri .....
Adres .....
.....
Posta kodu/ Şehir .....
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak ..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 158 719 no'lu hesabına

❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 1032416-0 no'lu hesabına

❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına

❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir,

Abone ücreti ..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No:
Son Kullanma Tarihi:
Kimlik No.:
Kart hamilinin imzası:

Hermann Broch

KADER AĞITLARI/ VERGİLİUS'UN DÖNÜŞÜ

İyi Şeyler Yayıncılık

I

20. yüzyıl dünya edebiyatının en büyük yazarlarından *Hermann Broch*, 1.11.1886 tarihinde Viyana'da doğdu. Zengin bir tekstil sanayicisi olan babasının isteğine uyarak tekstil mühendisliği öğrenimi gördü. 1909 yılında babasının fabrikasının başına geçti. Yazarlığa 1908'de başlayan Broch, önceleri eleştirel makaleler kaleme aldı. Başladığı felsefe doktorasını yarıda bıraktı.

1912 yılından başlayarak Viyana'nın edebiyat yaşamına girdi. O dönemin *Alfred Polgar, Robert Musil, Franz Werfel* ve *Albert Paris Gütersloh* gibi önemli Avusturyalı yazarlarıyla tanıştı. 1927'de, ailesiyle anlaşarak fabrikayı sattı ve yalnızca yazarlık yapmaya karar verdi.

1938 Martı'nda Naziler tarafından tutuklanan ve bir süre hapis yatan *Broch*, özgürlüğüne kavuştuktan sonra önce İngiltere'ye, aynı yılın Ekim ayında da Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etti. Princeton ve Yale Üniversiteleri'nde çağdaş Avusturya edebiyatı üzerine dersler verdi.

Son yılları parasal güçlükler içersinde geçen *Hermann Broch*, geçirdiği bir kalp krizi sonucu 30 Mayıs 1951 günü New Haven'daki evinde yaşama veda etti.

II

Günümüzde *James Joyce, Robert Musil* ve *Franz Kafka*'yla birlikte, 20. yüzyıl roman sanatının başlıca kurucuları arasında sayılan *Hermann Broch*, roman türünü felsefe ile uzunca sayılabilecek bir hesaplaşmanın ardından seçti. Bugün eserleri arasında çeşitli felsefe yazıları da önemli bir yer tutan *Broch*, başlangıçta yaşamın temel sorularına en kesin yanıtların felsefe alanında verilebileceğine inanmıştı. Ancak bu, metafizik yanın ağır bastığı bir felsefeydi ve felsefede metafiziğin yeri, 1920'li yıllardan başlayarak, "Viyana Çevresi" (*Wiener Kreis*) diye anılan çevrede yoğun düzeyde tartışılacaktı. Viyana Çevresi'nin başlıca temsilciliğini yaptığı neopozitivist akımın felsefeyi geniş ölçüde bilgi ve bilim kuramıyla sınırlaması, bundan ötürü de metafizik sorunları felsefe alanının dışında saymasıyla birlikte *Broch*, yaşamın temel sorunlarına ilişkin ve daha önce felsefede aradığı çözümleri bu kez edebiyatta aramaya başlayacaktı.

Hermann Broch, 1925 Kasım'ında –başka deyişle, artık endüstri yaşamından ayrılmaya kesin karar vermiş olduğu bir dönemde–, Viyana Üniversitesi'ne yazılarak, özellikle matematik ve felsefe alanlarındaki dersleri seçmişti. 1930 yılına kadar, dokuz yarıyıl boyunca sürdürdüğü bu eğitimin ilk evrelerinde edebiyatçı olmayı aklından geçirmeyen *Broch*, ne edebiyat tarihi seminerlerine kaydoldu, ne de yazarlarla ilişki kurmaya çalıştı; tek amacı, matematikçi ve filozof olarak yetişmekti.

Viyana Çevresi'nde egemen olan ve *Ludwig Wittgenstein* ile *Bertrand Russel*'ın etkilerini yansıtan neopozitivist anlayışla hesaplaşma *Broch*'un daha sonraki düşünsel yaşamı için belirleyici oldu. 1926 yılında Viyana'ya gelen filozof *Rudolf Carnap*, *Russel*'ın "matematiğin fizikte oynadığı rolü, modern felsefede mantık oynamalıdır", görüşüne katıldı ve 1928 yılında yayınladığı "Felsefenin Yapay Sorunları" (*Scheinprobleme der Philosophie*) adlı eserinde metafiziğin anlamsızlığını kanıtlamaya yönelik bir çözümleme yaptı. Bu tutum, yukarda da belirtildiği gibi, istediği yanıtları ve çözümleri artık felsefede bulamayan *Broch*'u edebiyata itti. Felsefeye sırtını dönmesinin gerekçesini de: "Etik açısından düşünüldüğünde, pozitivist ya da 'bilimsel' felsefe, artık felsefe olmaktan çıkmıştır", diye dile getirdi. Bu arada *Broch*'un gerekçesinin temellerinden birini de, bilimsel felsefenin başlıca temsilcilerinden *Wittgenstein*'da bulduğunu düşünmek yanlış olmaz; çünkü bilimsel felsefe ile metafiziğin bağdaştırılmasına şiddetle karşı çıkan *Wittgenstein*, felsefenin eskiden beri odak noktası niteliğindeki sorusunun, başka deyişle yaşamın anlamının ne olduğu sorusunun en uygun yanıtının ancak sanat ve edebiyat alanlarında yanıtlanabileceğini savunmaktaydı.

III

Broch'un felsefe alanında bulamadığı yanıtları edebiyatın, daha kesin deyişle modern romanın alanında aramaya başladığı dönem, aynı zamanda roman türünün uluslararası düzeyde yeniden büyük önem kazanmaya başladığı bir dönemdir. İki büyük savaş arasına raslayan bu dönemde *James Joyce, John Dos Passos, André Gide, Thomas* ve *Heinrich Mann, Franz Kafka* ve *Robert Musil* gibi yazarlar, bu edebiyat türünü bir bilgi edinme aracına ve çağın karmaşık eğilimlerini önceden yansıtabilecek bir tür ölçme aygıtına dönüştürme peşindeydiler.

1928-1932 yılları arasında, sonradan kendisine büyük ün kazandıracak olan roman üçlüsü "Uyurgezerler"i (*Schlafwandler*) tamamlayan *Hermann Broch*, romana eklediği "Metodolojik Broşür"de felsefeden romana geçişinin gerekçesini daha başlangıçta şöyle verir: "... edebiyatın görevi, bir yandan akılcı bir eğilime hiç açık olmadıkları için bilim tarafından dışlanan... öte yandan ise bilimin kesinliğe önem veren, ağır tempolu gelişmesinin henüz erişemediği sorunları işlemektir."

Böylece romana aslında ikili bir görev verilmiş olmaktadır: Romanın birinci görevi, çok eski bir mirasa, *Platon*'dan *Nietzsche*'ye uzanan çizgi doğrultusunda gelişmiş olan, ama pozitivizmin artık eskimiş ve "bilimdışı" saydığı Batı felsefesine sahip çıkmaktır. Romanın üstlenmesi gereken ikinci görev ise "öncü" (avangard) olmak, başka deyişle henüz bilinmeyen, bugünden kaynaklanıp geleceğin yolunu çizen eğilimlerin izini sürmek ve bunların bilinç düzeyine yansımasını sağlamaktır.

Özellikle şu "geleneksel felsefeye sahip çıkma" görevi özü bağlamında daha dikkatli irdelendiğinde, *Broch*'un roman türüyle neyi amaçladığı açık seçik ortaya çıkmaktadır. Edebiyata geçmekle birlikte, felsefeyle de ilgisini hiçbir za-

man kesmeyen *Broch*, yukarda açıklanan tutumuyla romanı da tam anlamıyla bir yaşamı sorgulama, "nedir" sözcüğüyle biten sorulara yanıt arama aracına dönüştürme çabasındadır.

IV

Hermann Broch'un başyapıtlarından "Vergilius'un Ölümü" (*Der Tod des Vergil*), yazarın yukardaki çabasını bütünüyle yansıtan bir roman çalışmasıdır.

İ.Ö. 70-19 yılları arasında yaşamış olan *Publius Vergilius Maro*, Roma İmparatorluğu'nda, Augustus döneminin, bundan öte, bütün Latin dünyasının en ünlü şairiydi. *Vergilius*'un, Troya'nın düşmesinden sonra dönüş yolculuğuna başlayan Aeneas'ın öyküsünü konu alan "Aeneis" destanı, daha *Vergilius*'un sağlığında çok büyük hayranlık uyandırmış, ortaçağda ise bütün Avrupa'nın şiir alanındaki en ünlü eseri sayılmıştı.

Broch'un *Vergilius*'a duyduğu ilgi, Romalı şairin yaşadığı dönemden kaynaklanır. Augustus'la birlikte yükselişinin doruğuna varan Roma, aynı dönemde ilerdeki çöküşünün ilk belirtilerini de gizliden sergilemeye başlamıştı. *Broch*, bir zamanlar Roma Devleti'ni doğurmuş ve ayakta tutmuş değerlerin yozlaşmaya başladığı, yitirilen değerlerin yerine yenilerinin konamadığı bir dönem ile, Nazi İmparatorluğu'nun yükselişine raslayan kendi dönemi arasında koşutluk kurar; toplumun/toplumların kaosa sürüklendiği zamanlarda sanatçının ve sanat eserinin ne gibi bir işlevi/etkisi olabileceği konusunda *Vergilius*'un bakış açısından bir hesaplaşmaya girer. Yazar, romanının konusunu şöyle özetlemiştir: "Kitap, ağır hasta olan Vergilius'un Brundisium Limanı'na varışından, ertesi günü öğleden sonra Augustus'un sarayındaki ölümüne kadar geçen on sekiz saati anlatır. Üçüncü kişi anlatımının kullanılmış olmasına karşın, gerçekte roman şairin iç monologundan oluşur. Bu nedenle kitap, her şeyden önce şairin kendi yaşamıyla, bu yaşamın ahlak bağlamında doğruluğu ve yanlışlığıyla, bu yaşamın adandığı şiir uğraşının yerindeliği ve yersizliğiyle giriştiği bir hesaplaşmayı dile getirir."

1945 yılında yayınlanışının ardından "Vergilius'un Ölümü", büyük yankı uyandırdı ve yüzyılımız dünya roman edebiyatının başyapıtları arasına katıldı. *Thomas Mann*, kitabı "Broch'un *Vergilius*'u, bugüne kadar romanın esnek ortamında gerçekleştirilmiş en alışılmadık ve en temel deneylerden biridir." diye tanımlarken, *Stefan Zweig* kendi görüşünü şöyle dile getirdi: "*Vergilius'un Ölümü*, günümüze kadar Almanca olsun, başka dillerde olsun yazılmış en önemli kitaplardan biridir."

Tanınmış Alman edebiyatbilimcisi ve eleştirmen *Walter Jens* ise, kitabı ve yazarı şöyle tanıtır: "*Vergilius'un Ölümü*'nde Broch, tıpkı Proust, Joyce ve Musil gibi, edebiyattan bilgilendirme amacıyla yararlanmak ve felsefeye sanat boyutu katmak tutkusu içersindedir. Bilgiye ulaşmak için çaba harcayan sanatçı; eylemci; öğretici; artık hiçbir görev yüklenmek istemeyen bir çağın başlıca temsilcisi; Vergilius'un arkasında Hermann Broch vardır."

Aynı zamanda yüzyılımızda tarihi roman türünün en ilginç örneklerinden birini oluşturan "Vergilius'un Ölümü"nde *Broch*, bir yandan "insanın ne ölçüde bilebileceği", öte yandan da sanat eserinin toplumsal işlevinin nasıl değerlendirilebileceği sorularına felsefe arka planında yanıt aramıştır.

V

Broch, asıl romana başlamazdan önce, 1935 yılında, "Vergilius'un Dönüşü" (*Die Heimkehr des Vergil*) başlıklı bir öykü kaleme almıştı. "Vergilius'un Ölümü" romanı bu öyküden yola çıkılarak oluşturuldu ve 1945'te son halini aldı.

Bu kitapta, asıl romanın çıkış noktasını oluşturan "Vergilius'un Dönüşü" adlı öykü ile, asıl romanda çok önemli bir yeri bulunan "Kader Ağıtları"na (*Schicksalselegien*) yer verilmiştir. Broch, "Kader Ağıtları"nı 1938'de, Naziler tarafından tutuklandıktan sonra bir süre kaldığı hapishanede kaleme almış, daha sonra bu bölümü –bazı değişikliklerle– romanın yapısı içersine yerleştirmiştir. Bu arada yazar, ağıtlara ilişkin olarak önce düzyazı metinler oluşturmuş, arkadan bu metinleri şiirleştirmiştir. Bu kitapta ağıtların hem düzyazı, hem de şiir metinleri bulunmaktadır.

"Vergilius'un Ölümü" adlı romanı yaklaşık on iki yıldan bu yana çevirmekteyim. Bu süre boyunca elbet bu çeviri çalışmasından ayrıldığım zamanlar oldu; fakat bu çabayı düşüncelerimden de uzaklaştırdığım hiç olmadı. Bu çeviriyi ne zaman bitireceğime ilişkin olarak şu anda kendime de bir tarih veremiyorum; yalnızca artık sona yaklaştığımı algılayabiliyorum. Ne var ki, bunca zaman birlikte yaşadığım, yıllar boyunca artık düşüncelerimin doğal bir parçası haline gelmiş bir çalışmaya son noktayı koymayı istediğimi ileri sürersem, ancak yalan söylemiş olurum.

Romana kaynaklık eden öykü ile "Kader Ağıtları"nın çevirisini içeren bu kitapçık, belki bu çalışmadan artık ayrılma yolunda atılan, dolayısıyla bu ayrılık karşısında kendimi sınamama yarayacak bir ilk deney olarak da kabul edilebilir...

AHMET CEMAL

HİLMİ YAVUZ
Çöl Şiirleri

ÖZDEMİR İNCE
Uykusuzluk

VINCENTE ALEIXANDRE
Kılıçtan Keskin Dudaklar
Türkçesi: TUĞRUL TANYOL

VARLIK ŞİİR

Margaret Craven

BAYKUŞUN ADIMI SÖYLEDİĞİNİ DUYDUM

Roman/ Sel Yayınları

Kanada'nın batı sahillerinde, Pasifik Okyanusu boyunca uzanan doğa parçasında, henüz beyaz adamın etkisini kabullenmeden, yüzyıllardır yaşadıkları biçimde yaşayan Kızılderili kabileleri vardır. Beyaz adamla hiç savaşmak zorunda kalmamışlardır. Bugün, Kanada'nın İngiliz Kolombiyası adıyla bilinen batı sahilleri hakkında bir araştırma yapacak olursanız, çeşitli kabilelere bağlı bu insanların yaşama savaşımını, geleneklerini, giyimden tutun da beslenme alışkanlıklarına dek tüm özelliklerini sürdürdüklerini, elinize alacağınız ilk kitaptan öğrenebilirsiniz. ABD eyaletlerinde yaşamaya çalışan Kızılderililerden daha şanslı olan Kanada Kızılderililerileri kendi topraklarında, atalarını gömdükleri dağlarda yaşama "hakkına" sahiptirler. Beyaz adam onlara bu hakkı bağışlamıştır adeta.

Televizyonun bağımlısı olmayıp da hâlâ kitap okumayı isteyen, aylık gelirinin belli bir bölümünü kitap almak için ayıran insanlarımız var. Bu güzel insanlarımızın da bir bölümü Kızılderili yazınıyla gerçekten yakından ilgileniyor, dahası yeni yayınları izliyor. Margaret Craven'ın kaleminden çıkan yukarıda adı geçen bu kısa roman, yalnızca Kızılderili felsefesi ve yaşam biçimini konu edinmemiş kendine. Ancak, bu saydıklarımızı mükemmel bir yalınlıkla ele alıyor ve beyaz adamın söylemine alışmış olan kulaklarımıza, Kızılderili dilinden fısıldıyor. Öyle ki, kitabın ilk sayfalarında anlamadığınız, hatta garipsediğiniz bu dil, hiç farkında olmadan yavaş yavaş ana diliniz oluyor. Bu dili anlıyor, kavrıyorsunuz. Hiç şüphesiz, burada gerçek bir Kızılderili dilini anlamaktan söz etmiyorum. İnsanoğlunun sahip olduğu daha yüce, daha doğal, daha kapsamlı ve herkesi derinden kavrayan bir dilden; gönül dilinden, doğa dilinden, söz ediyorum: Beyaz adamın endüstrileşerek, şehirleşerek, modernleşerek unuttuğu ana dilini anımsatıyorum.

Kitabın ilk sayfalarında gerçek doğayla "tanışıyorsunuz". Derken, Kızılderili köyüyle, yaşamıyla, dünya anlayışıyla kucaklaşıyorsunuz ve yavaş yavaş onları anlıyor, derinizin altına işlemelerine izin veriyor, dahası bunu istiyorsunuz. Kitabı okuyup bitirdiğinizde (bitirmeseniz bile, bir ara verdiğinizde) her köşeden bir Kızılderili çıkacak, sizi selamlayacak gibi hissediyorsunuz. Kızılderili olmadan nasıl yaşayabildiğinizi, neden böyle yaşadığınızı düşünmeye başlıyor, gerçek yaşamın özlemini duyuyorsunuz, belki de tüm ömrünüzde ilk kez. Bu duygu, kitabın kışkırtıcı olmasından değil, sorgulamaya açık olmasından kaynaklanıyor. Okuyucunun bir görevi de sorgulamaktır çünkü.

Ben bu kitabı yıllar önce ilk okuduğumda bu duygulara kapıldım ve mutlu oldum. Kitabı ikinci kez okuduğumda masama çeviri amacıyla oturtmuştum. Apayrı bir mutluluk duydum. Bir kitabı iki kez okumak hiçbir zaman iki ayrı kitap okumaktan farklı değildir. İlk okuyuştaki siz ve yaşamınız, ikinci okuyuştaki siz ve yaşamınızdan son derece farklıdır. Anlayışınız, yorumlarınız, yaşam deneyimleriniz de ilerler, gerçek siz olmaya yakınlaşırsınız. Olayları daha derinden kavrar, yüzeysellikten uzaklaşırsınız. Lafın kısası, yaşamaya katılmaya başlarsınız. Bu kitabı ikinci okuyuşumdaki mutluluğum da bundandı zaten. Gerçek anlama biraz daha yaklaşmıştım, romanı daha derinden anlayıp yorumladım: Kızılderililer, kendileri için yaşamıyorlardı. Onlar anımsatmak, korumak, yaşatmak için buradaydılar. Doğru yaşamı bizlere, "kayıp" insanlara anımsatmak için, bizim hâlâ yok edemediğimiz değerleri korumak için, geçmişi ve geleceği, ayrım yapmaksızın, bir arada, hiç olmamış ve hep varmış gibi yaşatmak için buradaydılar.

Biz ise, yalnızca tüketiyorduk. Hep tüketiyorduk. Bunu anlamak, bunu görenlerden biri olmak beni mutlu etti. Yaptığım işe inandım, çeviriyi tamamladım. İkinci, üçüncü okumalara değer bu romanı kitap okuyan insanlarla paylaşabileceğimi hissettim. Ancak paylaşarak gerçeği bulup koruyabileceğimizi anladım, çünkü Kızılderililer her şeyi paylaşıyor ve gerçeği içlerinde taşıyorlardı. Bizim çoktan kaybettiğimiz, onların da bilinçle korudukları şey "baktığını görme yetisi"ydi. Bizse, ancak görmek istediğimizi görüyorduk. Yani, hızla okuduğumuz bir yazıyı nasıl yanlış okursak, baktığımız şeyi yanlış görüyorduk. Halbuki, baktığımız şey yaratılış ve yaşamın ta kendisiydi. Yanılıyorduk, ölesiye yanılıyorduk. Fakat, bunu görebilmek bile bir mutluluktu, paylaşmak gerekliydi. Bu duygu işte şimdi Sel Yayıncılık'ın çabası sonucunda okurlarla paylaşıldı. Topu topu 123 sayfa içinde mutlu olacaksınız ve daha derini görmeyi öğreneceksiniz. Şimdiden iyi okumalar.

DİLEK YAPRAK ERDEM

Tanzimattan Günümüze
TÜRK ÖYKÜ ANTOLOJİSİ
Derl.: Yaşar Nabi - Enver Ercan

*

VARLIK ŞİİR ANTOLOJİSİ
Derleyen: Enver Ercan

*

GÜLÜMSEYEN ANLAR
(Edebiyat Dünyasından Fıkralar)
Derleyen: Enver Ercan

*

20. YÜZYILDAN ÇOCUKLARA ŞİİRLER
Derleyen: Enver Ercan

Varlık Yayınları

Mahir Öztaş

SOĞUMA

Roman/ Yapı Kredi Yayınları

"Düşünülemeyecek kadar eski bir bellek,
bir art-dünyada işleyip durmaktadır."
Mekânın Poetikası, G. Bachelard.

Kalın romanları elime aldığımda hep "okumaya neresinden başlamalı?" diye düşünürüm. Ertelenmiş bir okuma olur bu çoğun; neyse ki hiçbir zaman, hiçbir kitap için geç kalmış sayılmayız. *Soğuma*'yı da böyle, arada bir karıştırıp sayfalarını kolaçan ederek, birkaç gün masada tuttum, ki okumaya bir yol çıksın.

Sonunda, önce *Soğuk Tanrı* bölümlerini, sonra III. bölümü, I. ve V. bölümleri okuyarak bu üç düzlüklü tepeye çıkılabileceğini gördüm. Roman okumak, kimi zaman bir tepeye, bir dağa tırmanmak değil mi zaten?

Benim okuma planımdan şöyle bir şema ortaya çıktı:

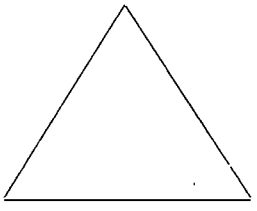

III: Soğuk Tanrı ve Cemil Raşit
II ve IV: Soğuk Tanrı
I ve V: Soğuma

Yanardağ mı, atlantis mi, buzdağı mı, büyülü dağ 'mı? Hepsiyle birden yorumlamak, çözümlemek olası bu şemayı. Dünyanın bir zamanlar ateş küresiyken bin yıllar sonra ısısını kaybederek üstünde yaşanılabilir bir iklime kavuşması gibi, insan ilişkilerinde ve özellikle aşkta da benzer bir süreç yaşanır. Yanardağlar da, buzdağları da iki insan arasındadır; atlantis yalnızlarındır. *Soğuma*, yalnızlığın, ayrılığın romanıdır.

Soğuk Tanrı'da yanardağ uzmanı Prof. Yeorgios şöyle der: "Dünyamız gibi, evren gibi ilişkiler de soğuyor." *Soğuma*, dünyayı yeniden buzul çağına döndürecek olan sevgisizliğe dikkat çekiyor. *Düş Kadın, Düş Gemi, Atlantis* ve *Deliler Gemisi* tablosu imgeleriyle sevenin yalnızlığını ve çaresizliğini anlatıyor.

Efsane yazar Cemil Raşit'in romanı *Soğuk Tanrı*, kahramanı Ercan Seyman'ın ağzından anlatılır. "... gerçeğin karşısında düşlerinin paramparça olmasından korkan" bu adam aşkla çırpınır, kendini oradan oraya atar. Kendi haberinin peşinde koşan bir gazetecidir o. Sevgilisi Ebru (kafası karışık ve renkli bir kızdır gerçekten), Lacan'ın derslerine girmiş psikolog Uğur, fotoğrafçı Engin, İtalyan gazeteci Sabrina, sarışın Eva, öldürülen (?) kadın Dora, Prof. Yeorgios, Eleni, Siren, şarkıcı Elvan, *Soğuk Tanrı*'nın diğer kişileridir. "Bu anlatı karabasanı andıran, böylece çok sonraları tuhaf bir şekilde anımsanan bir düşün –bu düşte görülen bir yanardağın– gemilerin ve hiç unutulmayan bir düş kadının birbirine bağlı serüveni üzerinedir."

Geçmiş, gelecek ve şimdi yanılsamalarla doludur. Bu kaotik durumdan kurtulmanın biricik yolu ise sadece düşlemektir: "Gündelik gerçekliğin, tutku, heves ve heyecan yaratmada yetersiz olduğu açıktı; böylece imgelem, bu dayanılmaz yaşamı süslemek görevini üzerine alıyor, düşsel bir dünya yaratıyordu." Bu düşleri kurgulayacak olan bellektir *Soğuma*'da.

III. bölüm, Cemil Raşit'in ve *Soğuk Tanrı* romanının çözümlendiği, *Soğuma*'nın düğümlendiği uzun bir bölümdür. Bu kez bir edebiyat araştırmacısı Nedim Eren'in serüvenleri üçüncü bir ağız tarafından anlatılır. Cemil Raşit'i uzaktan yakından tanıyan kişiler boy gösterir bu bölümde: Psikiyatrist Dr. Fikret Şenkaya (Sait Faik'in dostu Dr. Fikret Ürgüp akla geliyor hemen), aktör Enis Peker (Cemil Raşit'in ortadan kayboluşunda dublörlük yapmıştır), Aydın Tan, Faruk Soyer, Can Ural, Selçuk Akın, Şeyda Gözen, Rasim Olcay, Ersin Arman. Bar, meyhane köşelerinde sabırlı birer örümcek gibi, Cemil Raşit söylencesini kurarlar.

Nedim Eren, giderek Cemil Raşit'in, dolayısıyla Ercan Seyman'ın yazgısını paylaşır. Kişiler, tıpkı birer oyun kâğıdı gibi üst üste kapanır, örtüşürler: "Sonu olmayan arayışlar, diye düşündü Nedim Eren, Cemil Raşit'le ikimizi birleştiren ortak nokta işte bu, yalnızca aramış olmanın kendisi için arıyoruz."

Yapıt-yazar, okur-roman kişisi ilişkilerinin sorgulandığı bu bulanık, ağdalı alanda başgösteren sorunların sürekli vurgulandığı III. bölümde, aynı zamanda düş ve/ile gerçeğin kaypak zemininde ayna gezdirilir: "'Dostum Nedim Eren,' dedi Aydın Tan, sesi neredeyse titreyerek, 'Siz de, ben de, belki Cemil Raşit de, evet bizler de sanki bir roman kahramanıyız ve karanlık bir romanda yaşıyoruz.'"

I. ve V. bölümlerde üçüncü bir yazar, *Soğuma*'nın yazarı, Cemil Raşit, Nedim Eren ve *Soğuk Tanrı* üstüne söz alır; "her yaratıcının kendisine benzer bir yorumcusu olmalıdır." diye düşünür.

Soğuma, üç düzlemde yaratılan belirsizliklerle 'roman içinde roman' olan bir romandır. Aşk, edebiyat ve ölüm dedektifliği vardır. *Soğuk Tanrı*'da düşlerin, III. bölümde gerçeğin peşinde iz sürülür. Oysa daha başta *Soğuma*'nın yazarı her şeyin farkındadır: "Gerçeğin ne olduğunu dile dayanarak anlatmak zordur."

Mahir Öztaş, öykülerinden beri aşka dokunuyor. Daha önce öyklediği kişiler bu romanda yeniden anlatılıyor sanki. Aşk, ardında birtakım jestler ve mimikler bırakır. İşte Ercan Seyman, son kez buluştuğu eski (eski sevgili yoktur ya!) sevgilisi Ebru'dan ayrılırken bu jestlerin sonuncusuyla avutacaktır kendini: "Her şeyin ötesinde yaşanan bunca şeyden sonra birisinin size el sallaması gerçekten de hoştu." (birisi'nin altını ben çizdim.)

Mahir Öztaş, tahkiyeci anlatımıyla, modern kurgusuyla ve "tıpkı ekinlerin dibinden sessizce akan su gibi", "dipten, ince ama kararlı bir su gibi yürüyen felsefesiyle" türlü okumalara açık bir 'düş kitap' koymuş ortaya. Nitekim Cemil Raşit, "'Roman yazmak başka kitapların beslediği umutsuz ve saçma bir düşten başka nedir ki?'" der.

F. Akatlı, Öztaş'ın ilk öykü kitabı *Ay Gözetleme Komitesi* için yazdığı yazıyı, "Öztaş'ın yazmadan edemeyeceği besbelli" diyerek bitirmişti. Çünkü Öztaş, belleği, zamanı, unutuşu, düşleri (görülen ve kurulan düşleri), aşkı, ölümü ve yaşamı anlatıyor. Her insan gibi, yazarın da sürekli bir 'kurmaca halinde' yaşadığının bilincinde bu halleri sorguluyor.

Soğuma'da, acısıyla tatlısıyla 'süslü' bir geçmiş ile henüz çıplak bir gelecek arasında, şimdide, 'düşünen/ düşleyen adam'ın anlatısını yazmış Öztaş.

MURAT YALÇIN

AYLA KUTLU

"Tutuculuğu, erkek faşizmini, toplumsal yapımıza yapışıp kalmış fanatizmi, erkeğin hiç farkında olmadan kendi cinsinden ölesiye nefret edişi yazmak bana çekici geliyor."

Mekruh Kadınlar Mezarlığı/ Roman/ Bilgi Yayınları

✪ *Yayınladığınız ilk kitap 1979 tarihini taşıyor.* "Mekruh Kadınlar Mezarlığı" *ise 3. öykü kitabınız. Roman mı? Öykü mü? diye sormayacağım elbette. Ancak öykülerin birçoğunun oldukça uzun öyküler olmasından yola çıkarak şunu sormak istiyorum: Böylesine uzun soluklu öykülerde, bunca yoğun bir dil işçiliğini nasıl başarıyorsunuz?*

– Ben kendi emeğine hiç acımayan bir insanım. Tekrar tekrar yazmak can sıkıcı olabilir. Dönüp dönüp kurgu, dil, olay ve insanlar üstünde çalışmak da. Ama kafam, "benim bir kez yazdığım, olmuştur." özgüvenini haksız buluyor. Bir metnin altına imza atmak için kafa ve beden yorgunluğu göze alınmalı.

Örneğin, yağmuru, yağmur altında yürümeyi çok severim. Kimileri bu duyguyu paylaşır görünürler ama hemen koşul getirirler: "Ayağımda çizmeler olacak, başımı şemsiye koruyacak..." Öyle şey mi olur? Yağmuru seven, iliklerine kadar ıslanmaya aldırmayan insandır.

Değerli mücevherleri olan birini kıskanmam. Taşı konuşturan ustayı kıskanırım. Bu taş elmas da olur, duvar taşı da... Fark etmez. Zengine imrenmem ama işinde kendine özgü iyi şeyler çıkaranın yerinde olmak isterim. Olumsuz bir kıskançlıktan söz etmediğimin farkındasınız. Sonuç şu: Dilimi seviyorsam, onunla yazdıklarımın altına imzamı atacaksam, yapabileceğimin en iyisini yapmak durumundayım. Hiçbir özür, özür değildir.

Bu hiç hata yapmıyorum demek değil. Yazdıklarım kitap olarak elime geçtikten sonra (ki kitap haline gelmesi insanı yazdıklarına yabancılaştırıyor) pek çok şeyi daha iyi anlatabileceğimi gördüm.

✪ *Bir de sizi bu öyküleri yazmaya sürükleyen nedenleri merak ediyor insan. Neden "Mekruh", nedir sizin için "Mekruh"?*

– Benim için "mekruh" diye bir şey yoktur. Mekruh, bazıları için hâlâ varsa, onlar benim onayladığım kişiler değil. Benim kadınlarım mekruh olmaya, ikincil sayılmaya aldırmıyorlar. Tutuculuğu, erkek faşizmini, toplumsal yapımıza yapışıp kalmış fanatizmi, erkeğin hiç farkında olmadan kendi cinsinden ölesiye nefret edişi yazmak bana çekici geliyor. Bu doğruları erkekler algılamıyor, yazmıyor, yazamıyor. Birinin birilerini uyarması, sarsması gerek diye düşünüyorum. Tavrım, toplumsal, siyasal ve bireysel bilincimdir.

✪ "Birvarmış", "Mekruh Kadınlar Mezarlığı", "Süsen Gitti" *ve* "Mercan'a Güzelleme"*... özellikle bu dört öyküde de gerçekten Kafdağı'ndan kopup gelmişler gibi olağanüstü öğeler ağırlıklı. Öykü kadınlarının olağanüstü oluşları öyküleri destansı yapan ana unsur mu? Bir de, çoğu acılı ve örselenmiş olan öykü kadınlarınızdan sizin için ayrıcalığı olan hangisi? Hemen ekleyeyim, benim seçimim Mercan. Ve* "Mercan'a Güzelleme"*, görsel yönden mükemmel bir öykü.*

– Kanımca saydığınız öykülerdeki kadınlardan yalnızca BAHU BİKE olağanüstü. Öbürleri, günlük yaşam içindeki kadınlar bence. Hep sorduğum sorudur: Sıradan, gösterişsiz, sessiz ve başeğmiş görünümlü kadınların iç dünyalarını niçin merak etmiyoruz? Her birinin, en zayıfın bile bir yanı güçlüdür. Yazmaya, paylaşmaya değer güçle güçlü. Onun sıradışı olan yanını görmek gerekir.

Kadınlarımı ve onların öykülerini destansı yapan, abartılı, okuru yönlendirmeye, koşullandırmaya çalışan büyütülmüş sözcüklerle yazmamam sanırım. Çok yalın yazarım. Gizil bir şiir ile gizil bir güç, küçük yalın cümlelerle akar. Tıpkı yaşam gibi. Yaşam; zaman zaman yükseklikleri ve çukurları aşsa ve doldursa da, genelde usul akar... Bu yöntem, görmeyi bilirsen, her yaşamın özgün yanını dile getirmeyi de sağlar.

MERCAN'ı ben de seviyorum. Çok güzel bir kız olmasını istedim Mercan'ın, öyle oldu. Güzelliği taşımasını bildi. Zayıf mı, değil. Ama yaşamın akışına ayak uyduranlardan. Ona biçilen dişilik kimliğini sarınıp kuşandı. Olağandışı bir yaşamı sürdürmeyi başaracak mı? Kocası öldürecek mi onu? Öykünün başında olmayan bir gebelik savıyla karşımıza çıktığına göre, hasta mı?

Erkek üstünlüğünü koşulsuz kabullenen bu küçük kadının dişilik rolünden öte kimliğini okur algılıyor. Öykülerde bunu seviyorum. Bir tür oyunu yani. Bir yanı açık kalan, sorular üreten öyküler... Bu benim özgün yanım. Bir başka örnek daha vereyim: *Bir Varmış* adlı öyküde BAHU BİKE, son gün, kızının evine gitmeden önce, "İlk günden beri Seteney'in olan şu yükle kızının kapısına bir varabil..."mek isteğiyle doludur (sayfa: 20) Okur burada birden, Bahu Bike ile kendisi arasında kalmış bir sırra ortak olduğunu anlayıp heyecanlanıyor. Sandığın, doğumunda kendisine getirildiğini ama annesinin ona el koyduğunu Seteney'in bilmediğini okur biliyor. Olayın tek tanığı Ebubekir zaten çok önce ölmüştür. Öyküde son âna kadar, Bahu Bike'nin bunu bir dert gibi içinde taşıdığına dair ipucu yoktur. Olsaydı, bu okurun önemsemediği bir ayrıntı olurdu. Bahu Bike'nin görkemli duygu ve davranış dünyasını gölgelerdi. Öykünün sonuna yakın ve önemsizmiş gibi söze dökülen bu saplantı, okurla Bahu Bike arasında paylaşılmış sırrın uzun zamandan beri sürdüğü duygusunu oluşturuyor. Onların da taşıdıkları, unutup içlerinde yaşattıkları gizli sırları vardır, bunu anımsıyor ve Bahu Bike'ye bağlanıyorlar. Onun destansı kimliğini kazanmasına neden olan küçük duyumsatmalardan biridir bu. Böyle anlatım, vurgulama, açıklama bulunmadığı için okuru öykü içinde tutuyor. Bahu Bike'nin öyküsüne aktif katılan okur, onu özümlüyor. Böyle anlatımı seviyor, yeğliyorum. Özellikle romanlarımda ansızın güneşe tutulan ayna gibi göz alan bu parıltı, benim gibi okurun da hoşuna gidiyor. Benim için ayrıcalıklı olan öykü kahramanı? Yok... Bunun yanıtı verilemez. Sürekli değişiyor çünkü.

✪ *İskenderun şehri sizin için öyküler doğuran bir ana gibi sanki... Çocukluğunuzu ve ilk gençliğinizi geçirdiğiniz ortam olsa gerek bunun nedeni! Bu ne kadar doğru?*

– Hatay benim mücevher kutum. İklimi, dağı, denizi, ormanı, kentleri, tarihi, insanları ve asıl önemlisi binlerce yılda birikip süzülmüş kültürü ve değişimindeki trajik hız, beni boyuna etkiliyor. Ancak oluşturduğum öyküleri bu mekân-

lara oturtan benim. Bu öyküler, tıpkı kişiler gibi bir anlamda görsellikle beslenmiş benim mekânlarımda oluşturuluyor. Sonsuz görüntüler alıyorum Hatay'dan. Binbir güzellikler, ışıltılar. Anlatacağım şeyi oraya taşıyınca, birkaç fırçayla ışıklanan resimlere dönüşüyorlar. İki Hatay var: Biri gördüğüm, her gidişimde yeni bir yerini keşfettiğim mekân, öbürü çocukluğumdan beri kimliğini, kültürünü ve rengini özümleyip, ayrılmaz parçam olmuş olan mekân. İkisi bir araya gelince beni heyecanlara salan sürekli bileşimlere uğruyorlar. Tarih bilincim ve düş gücümle mekânlar ve insanlar yeni mekânları ve insanları, dolayısıyla öyküleri doğuruyorlar.

Birkaç arkadaşımı oraya götürdüm. Önce, gördükleriyle benim öykülerimdeki mekânı birleştiremediklerini söylediler. Onlara tarih anlattım. Bu doğanın coğrafyasını, storyasını ve historyasını... O zaman çarpıldılar.

✪ *Ve asıl sormak istediğim soruya geleyim. Elinizde ufak bir alıcı varmış da o yöre insanının anlattıklarını kaydetmişsiniz gibi bir izlenim uyandı bende. Dilin ve yöreye özgü sözcüklerin yoğunluğundan kaynaklanıyor bu izlenim.*

– Sevgili Neşe, yöreye ilişkin çok az ama çok az sözcük kullandığımı bir kez daha gözden geçirirseniz görürsünüz. Özel bir dili yalnızca *Süsen Gitti* öyküsünde kullandım. O öykünün özü, özel bir dil ve kurguyu gerektiriyordu. Öbür öykülerdeyse yok denecek kadar azdır. Yalnızca insanlarda zaman ve mekân duygusunu oluşturacak kadar kullanılmıştır. Demek bunu başarmışım, ki saptama yapmışsınız. Yeri gelmişken, öyküleme üstüne bir tavrımı daha açıklayayım: Ben yaşanmışı çok az yazan bir yazarım. Sürekli kurgular yapar, yeni oluşumlar üretirim. Bizler, cevher köprüsü gibi kurgu kurar, sözcük işler, anlatı kuyumu oluştururuz. Kuyumla uğraşanın laf salatası yapmasına gerek yoktur. Tam yerinde birkaç sözcük, bozkırda tek ağaç, gökyüzünde tek bir yıldız gibidir, akıldan çıkmaz, unutulmaz. Ben bile öykünün oluşumundaki çekim çizgisine takılmış bir araç haline gelmişimdir. Okurun çekim alanında kalmasının nedeni de sanırım bu durum, yazarın yok oluşu durumudur. Kurguyu yaşama çevirmek kolay değildir ama hoş iştir. Ayrıntıları belgisizce vereceksin. O zaman yazar, kimliğini yitirmiş olarak, yazdığının içinde yaşamaya koyulur.

Yaşadığını yazmak bir başka bakış, bir yeğlemedir. Edebiyatın hepsine gereksinimi vardır. Ama, yaşadığını yazmak bana biraz kolaya kaçmak gibi geliyor. Yazar, kendisi değilmiş gibi başkasına yakın olmalı, anlattığı insan kadar kültürlü, bilgili, eğitimli, meraklı olmalı. Dili buna göre, davranışları buna göre olmalı. O anlatı bitince... O zaman dönsün, kendini yaşasın. Ben, yazmayı, ciğerimi söke söke sürdürüyorum ve bundan hoşnutum.

✪ *Kitapta en dikkati çeken özelliklerden biri de ön plandaki ayrıntı zenginliği, oysa fonda da belleklerden silinmeyecek olaylar sürüp gidiyor. "Suyun derinliklerinden yukarı doğru," salınıyorsunuz sanki. Biraz da öykü alanında yetkinleşme sürecinden söz eder misiniz okurlara?*

– Önceleri, öykülerimi romanlarımdan arta kalan malzemeyle oluşturduğumu söylüyordum. Bu doğruydu. Bir yere girmiyorlardı, söylenecek söz, anlatılacak insan cevheri ve olaylar vardı.

O günden bu güne çok şey değişti. Gerçi bir önceki soruya verdiğim yanıtta bunu açıkladım. Ona ek olacak birkaç şey daha söyleyeyim: İnsanları, olayları anlatmak, kurguya göre yönlendirmek yerine, yarattıklarımın duygu ve düşüncelerimde verimli gelişme yatağı bulmalarına çalışıyorum. Yazma sırasında yazdıklarımı öyle yoğun taşır, öyle çok çalışır, öyle çok düşünürüm, araştırırım ki, o dönemlerde Ayla Kutlu yaşamaz. İçimde kişiler, iklimler, mekânlar ve olaylar fırtına öncesinde bulutların aşağılara inmesi, rüzgârın her yönden esmesi, denizin dalgalanıp kabarması gibi değişir durur. Tek algıladığım bunlardır. Uykum, bedensel ve kafa yorgunluğum... Hiçbirini algılamam. Tabii tükenmekte olduğumun belirtileri vardır: Gözlerim kararır, ayakta duramaz olurum, uykularım delik deşik paçavralar gibi tedirgin eder ama buna kim aldırır?

✪ Yılanlar ve Yıldızlar *adlı öykünüzde "Seviyi savunamayacaksak neyi savunabilirdik?" diye soruyorsunuz. Kadınları acılı yapan biraz da bu seviler değil mi? Sevdalanmak da kadınların aleyhine delil olarak kullanılmıyor mu? Türk kadınının acı çeken, hırpalanan, "mekruh kadın" olmamak için hafifletici nedenleri var mı sizce?*

– Kadınları acılı kılanın sevi olduğuna inanmıyorum ben. Onları acılı kılan bir yerde mücadeleyi bırakmaları. Savaş sözcüğü burada yanlış olur. Mücadele, doğru sözcüktür. Onlar toplumun değer yargılarına teslim olunca, acılı yaşama urganını da boyunlarına elleriyle geçirmiş oluyorlar.

Acı çeken, hırpalanan bir kadın olmanın, mekruh sayılmaktan daha uzun bir işkence olduğu bilincine varmadığı için, kendine benzer kızlar yetiştiriyor, kendini ezen erkeğin benzeri erkekler eğitiyorlar. Onlar da erkekler gibi bunca bin yılın toplumsal kalıtıyla beslense kendini güçlü sayardı. Dahası, erkekler de, bunca bin yılın ezilmişliği yanında, kendinden beklenen şeylerin çokluğunu tartıya vursalardı, kendi ezikliklerini kabullenirlerdi.

Ne zaman kolayı ve alışılmışı savunan terazinin darası bozulursa, o zaman haksızlık edilen, hafif çektiği varsayılan o yüzden harcanan kadın karşı çıkıp, asıl ağırlığını koyacak. Bunun sevdayla hiç ilgisi yok. Tek ilgisi bilinçle ve kimlikle...

NEŞE CEHİZ

Cahit Kayra

1938 KUŞAĞI

Cem Yayınevi

1938 Kuşağı

Cahit Kayra, Suut Kemal Yetkin'in "Anıları çıkarırsak insandan geriye bir şey kalmaz." sözünden yola çıkıp yazmış "1938 Kuşağı" adlı kitabı. Bir bakıma Paul Geraldy'nin "Anı hiçbir şeydir" sözüne yanıt veriyor bu kitapla: "Anı her şeydir."

1938 Kuşağı, 2. Dünya Savaşı sonrasında yönetimin başına geçmiş, Türk siyasi tarihine damgasını vurmuş insanlardan oluşuyor. Cahit Kayra da bunlardan biri. Ama bu kuşağın içinde olmak elbette onun seçimi değil. O, 1908 Kuşağı diye adlandırdığı kuşağın içinde olmak, 1930'lu yıllarda da bu dünyadan ayrılıp gitmek gibi olanaksız düşler kuruyor hâlâ.

1908'den 1938'e

1908 Kuşağı Abdülhamit'in karanlık dönemini yırtıp işbaşına gelen özverili, yetenekli insanlardan oluşuyordu. Yaşadıkları acılarla bilenmiş güçlü bilinçleri vardı. Atatürk, İnönü, Hasan Ali Yücel, Nâzım Hikmet, Şevket Süreyya bu kuşağın temsilcileri oldular. Daha sonra askerler, iyi niyetli ama bilinçsiz politikacılar ve gitgide yozlaşan bir bürokrasinin temsilcileri 1938 Kuşağı'nı oluşturan kadroların içinde yer aldılar. Türkiye'nin 1990'lı yıllarda karşılaştığı sorunların tohumları hep bu dönemde atıldı. 1938 Kuşağı'nı "1908 Kuşağı'nın başlattığı gelişmeyi durdurup yozlaştıran kuşaktır." diye tanımlıyor Cahit Kayra.

Anılar Toplamı

"1938 Kuşağı" otuz yıl devlet hizmeti yapmış, bürokrasinin, politikanın içinde bulunmuş, milletvekilliği, bakanlık daha sonra da gazetecilik, yazarlık yapmış Cahit Kayra'nın anılarından oluşuyor. Türkiye'nin bir dönemine ışık tutan bu çalışma kesinlikle bir inceleme değil, bir anılar toplamı. Ama bulunduğu görevler dolayısıyla bürokrasinin ve siyasetin merkezinde yer alan Kayra'nın anıları uzun sürmüş bir dönemin siyasi tarihi olarak da okunabilir.

Kayra, dört bölüm olarak kaleme aldığı kitabının ilk bölümünde çocukluk anılarını anlatıyor. İkinci bölüm müfettişlik, Maliye Bakanlığı'ndaki çalışmalar, müsteşar yardımcılığı, OECD Temsilciliği gibi görevlerde bulunduğu yılları kapsıyor. 1938'lerden başlayıp 1972'ye dek uzanan bu dönem Türkiye'nin de en çalkantılı dönemini oluşturuyor aynı zamanda. O ünlü Varlık Vergisi, Demokrat Parti deneyimi (yasaların delinmeye başlanması, yolsuzlukların, usulsüzlüklerin doğal kabul edilmesi ilk kez bu dönemde görülüyor.), Harp Okulu olayları, 27 Mayıs, 12 Mart...

İçersine birçok olayı sığdırmış bu 30 yıllık dönemi, olayların içinde, merkezinde yaşamış bir insanın kaleminden okuyoruz. Yalın bir anlatımı, alçakgönüllü, tarafsız bir bakışı var Kayra'nın ama yazdıklarının yalnızca kendisinin değil, Türkiye'nin de anıları olduğunu çok iyi biliyor.

Politika Sahnesi

Üçüncü bölüm, Kayra'nın politikaya atılmasıyla başlıyor. Büyük çoğunluğu cehalet çemberini aşamamış milyonlarca insanın, hastaların, işsizlerin dertleriyle dolup taşan bir ülkede, kendi çıkarlarını sağlamak için yozlaştırılmış bir demokratik anlayışla politikayı kullanan insanların içinde buluyor kendini.

1973 seçimleriyle Millet Meclisi'ne adım atan Kayra'nın bu dönemdeki anıları gerçekten tarih tekerrürden mi ibaret, diye düşündürüyor bizi. CHP ile koalisyon görüşmeleri yapan Milli Selamet Partisi'nin temel stratejisini bakanlıkların paylaşımı, asıl hedeflerini ise devlet mekanizmasına sızmak oluşturuyor. O dönemin politikacıları da doğal olarak MSP'nin "takiyye"lerini bilmediklerinden tarihsel bir hataya kurban ediyorlar Türkiye'yi.

Kıbrıs olayı, 1978 1 Mayıs'ı, petrol krizi, yoğun toplumsal olaylar... Derken dramın son perdesi: 12 Eylül.

Merdivenin Son Basamakları

"1938 Kuşağı"nın son bölümü "Merdivenin Son Basamağı" adını taşıyor. İstanbul'a yerleşen Kayra'nın anılarında daha çok yazarlar ve yazarlık serüveni yer alıyor artık. Cemal Süreya ile dostluğu, Milliyet ve Güneş gazetelerindeki yazarlığı, Gençlik Kitabevi'ndeki sanat toplantıları, kitaplar, Kostantıniyye (Bizim Şehir)'deki yazıları, İdil Biret, Hilmi Yavuz dostlukları, sevinçler, esneyen zaman, dans eden çiçekler, sevda kedileri, mırıldayan gece kuşları...

"1938 Kuşağı", kişisel çıkarlar uğruna ülkenin nasıl bir karanlığa sürüklendiğini, çıkar çatışmalarını, parti içi çekişmeleri, bağnazlık ve oy kazanma uğruna 1908'lerde başlayan çağdaşlaşma, ilerleme hareketlerine nasıl ket vurulduğunu gösteriyor bize. 1990'ların gökten zembille inmediğini, ülkenin iflasının bu kadrolarca adım adım nasıl hazırlandığını anlıyoruz.

1908 ve 1938 Kuşaklarının ardından gelen 1980 Kuşağını değerlendirmek içinse henüz çok erken. Ama kesin olan bir şey var ki, bu kuşağın dünya görüşü 1908 Kuşağının dünya görüşüyle taban tabana zıt. 1980 Kuşağı henüz derinliği olmayan bir bireycilik ve kişilik arayışında. Gözleri bir tek noktaya, para kazanma noktasına odaklanmış ham bir kadro. Bütün bu aymazlıklar içinde bilinçsiz, varlıksız insanların tepkilerini ve yurtdışındaki karanlık kaynakların paralarını kullanan Ortaçağ oligarşisinden ve din tacirlerinden oluşan 1980 Kuşağını ise başkaları yazacak yıllar sonra.

Umarım ki yazılır bu kuşak da. Yazacak, yazılacak bir şeyler kalırsa geriye, bunca yağmadan sonra...

ALTAY ÖKTEM

Sabri Gürses

BOŞVERMİŞLER

Mitos Yayıncılık

Sabri Gürses, son günlerde gittikçe daha sık duymaya başladığımız bir isim. Gürses, 1972 doğumlu genç bir yazar. İlk çıkışı 1989 Akademi Kitabevi Şiir Başarı Ödülü'yle gerçekleşmişti. Ertesi yıl yayımlanan ilk eseri de doğal olarak bir şiir kitabıydı: *Gereksinimler, Elde Edemeyişler ve İlerlemeler*. Yetmişten fazla şiir içeren, kendi yayını olduğu için genel dağıtıma girmemiş bu dolu dolu kitap, özellikle İstanbullu şiir tutkunları arasında bir dönem elden ele dolaşmıştı ve iyi hatırlıyorum, oldukça beğenilmiş, gizli gündemlere alınmıştı. Fakat yalnız şiir tutkunları mı, elbette hayır! Hiç unutmam, 1990 yılında bir gün, Bakırköy'de bir inşaat işçisinin elinde Gürses'in kitabını görüvermiştim, aynı gün yine Bakırköy'de, İstasyon'un orada, rockçı görünümlü iki genci aynı kitaba eğilmiş karıştırırlarken yakalamıştım. Biliyorum Gürses'in de Bakırköylü oluşundan ve bütün kitapların şair tarafından imzalanmış oluşundan kuşkulanmalıydım, ama elden dağıtımın gücü beni çarpmıştı bir kez... Bu denli ilgi gören bir kitap hakkında 'çatışmalı ve gergin dostu' Küçük İskender'in birkaç yazı ve söyleşideki değinmeleri dışında neden hiçbir şey yazılmadı diye merak edilebilir... Yanıtı basit, o günlerde daha da gençtik ve ukalalığımız, kendini beğenmişliğimiz, özgüvenimiz tam anlamıyla *tanrıtanımazdı*, kibar çevrelerin deyimiyle, *küstah* ve *ipsiz*in tekiydik (Daha doğrusu çifti). Her kim Gürses'in kitabı hakkında övgü dolu bir yazı yazmaya karar verse, gelip bunu bize haber verirdi ve Gürses de, o talihsiz kişiye, kendisinin bir deha olduğunu, hakkında yazı yazmanın güç kaçacağını, dahası bu yayımlanmış kitabı çoktan aştığını ve reddettiğini söyleyiverirdi aldırmazca. Bu ve benzeri sahneler ekseriyetle nedense hep köprü altında yaşanırdı ve kurbanlardan hiçbirinin daha sonra yazı yazmaya kalkıştıkları görülmedi. Ancak o zamanlar sokaklarda, barlarda, okullarda, işyerlerinde yaptığımız sözlü ve görsel tanıtım, şimdilerde başvurduğumuz bu yazılı tanıtımdan daha mı etkiliydi, bilemiyorum... O dönemin yazılı zirvesi sanırım 1991 tarihli, Murat Öztürk, Dost Körpe, Durul Taylan ve diğer tanışlar ve arkadaşlarla çıkardığımız *Kaçınılmaz (Yüzyıllar Bir Aşk Etmez)* kültür ürünleri dergisiydi. Gürses, gel gitlerle de olsa, çalışmalarını sürdürdü. 1991 Abdi İpekçi Aşk Öyküleri Yarışmasındaki mansiyonun ardından *Unutulmuş Ay Altında* başlıklı, tek formalık, kapaksız, zarf içinde sunulan özgün bir kitap hazırladı. Bu özgün ve az sayıda çoğaltılan kitaplar hazırlama eğilimi fotokopya kitaplarla sürdü: *Kortak Kitap* (şiir, 1993), *Duraksamadan Eline Alıyorsun Bu Kitabı* (roman, 1993), *Bir Bilimkurgu Dergisi* (roman, 1994), *Turizm* (şiir, 1994), *Sevişme* (roman, 1995), *Boşvermişler* (roman, 1995). Bu arada Yeni Yaprak, Adam Sanat, Pamukbank Genç, Pastoral, Hayalet Gemi, Şizofrengi, Kitap-lık gibi dergilerde göründü, tabii her birinde en fazla bir iki kez olmak kaydıyla. Kendisi de yine fotokopyayla Salıncak, Tahterevalli ve Kaydırak fotodergilerini çıkardı, tabii her biri tek sayı olmak üzere.

1996 yılı Gürses için bir çeşit dışa açılma yılı oldu. Daha önce fotokopya olarak çoğaltılmış romanlarından *Sevişme* şubat ortalarında Kabalcı Yayınevi tarafından, *Boşvermişler (Bir Bilimkurgu Üçlemesi)* ise temmuz ayında Mitos Yayıncılık tarafından yayımlandı. Sevişme hem bir aşk romanıydı, hem de bir düşün-roman; hem hafifti, çünkü okuması ve kavraması kolaydı, hem de ağırdı, çünkü hesaplaşması zordu.

Hikâye, ne zaman sevişmeye kalksalar kadının cinsel organına dayanılmaz acılar saplandığı için sevişemeyen, bu acının nedenini ve kaynağını bir türlü saptayamayan, zamanla başka insanlarla ve siberuzayda sibereşlerle sevişmeyi deneyen iki sevgilinin hikâyesi. Sevgililer bir gün yine sevişmeyi denediklerinde, artık sevişme zorluğunun, acının, ortadan kalktığını anlıyorlar, keyifle hareketleniyorlar, ancak her şey ağır ve yavaş, organlar birbirine yapışıyor sanki. Erkek merak içinde geri çekilip, organının üzerinde duran pıhtılara, parçacıklara anlamaksızın bakıyor, bir şeyler mırıldanıyorlar, kadının organından dışarı doğru sarkan pelteyi, yığını, morumsu, tenimsi, sarımsı renkli şeyi fark ediyorlar ve bakakaldıklarında o acayip şeyin ne olduğunu da anlıyorlar: bir bebektir o...

Hikâye bittikten sonra kitabın düşün-romanlık halini artıran bölümler başlıyor; kitabın yirmiden fazla dipnotu var ve bu dipnotlarda, sevişme ve şehir üzerine, doğum kontrolü ve şehir kontrolü üzerine, çeşitli kitaplardan alıntılar, yorumlar, çizimler ve çizgi roman parçaları yer alıyor. Son bölüm ise, (yani Son Sus) düşünsel önermelerin toparlandığı, tek tek maddelendiği bir bölüm; Gürses, şehrin icat edilmesiyle ben'in dışındaki her şeyle kopulduğunu, ben-diğeri, yurttaş-yabancı, efendi-köle, erkek-kadın, şehir-kır türünden parçalanmaların başladığını, başlangıçta üremeye ya da haz patlamasına yönelik olan bir hareketliliğin (önce rahat sınıflar için) 'sevişme'ye dönüştüğünü, gerçekten çok hazzı, ilişkiden çok zevki, paylaşmadan çok kârı öne iterek her türlü kopuşu, özellikle de cinslerarası kopuşu güçlendirip simetriler arasında birini yücelterek eril olanı sürekli ve hâkim kıldığını, dahası, tüm bunların sonucunda, şehrin karamlarından, şehirden, şehirde şehir gibi sevişmekten, şehir içinde mümkün bir kurtuluş yolu olmadığını öne sürüyor. Ve bir organizma gibi davranmasına karşın, organizma olmayı becerememeyerek kendi atıklarını temizleyemeyen, bu görevi doğaya yükleyen ve ekolojik dengeyi bozan şehrin, meni ve yumurtayı ve nüfus fazlası çocuğu *atıklar* arasında saydığını belirtiyor. Bu temanın daha sonraları *Boşvermişler*'de de tartışıldığı ve hatta merkez izleklerden biri olduğu söylenebilir.

Boşvermişler, alt başlığının da işaret ettiği gibi bir bilimkurgu üçlemesi. Boşvermişler, Nirvana ve Bu Kitap bölümlerinden (Gürses'in ifadesiyle Kitap'larından) oluşuyor. Turgut Uyar'ın Açlık Çoğunluktadır şiirinden bir alıntının ardından başlayan ilk bölüm doğummerkezli bir bilimkurgu öyküsü. Olayların ne zaman geçtiği net değil ama en azından 2218 depreminden sonraya denk geldiğini biliyoruz. Şehir-Kır, Batı-Doğu ayrımı bu romanda daha da keskinleşmiş. Dünyanın 'aç çoğunluğu' doğuya tepiştirilmiş, çöller, bozkırlar ve kurak topraklar halindeki doğuda kalabalık insan yığınları, karmaşık ırklar yaşıyor. Dünyanın batısı ise, yer yüzeyinin üzerine ikinci bir yüzey inşa etmiş, orada oturuyor. Sonsuzluk adı altında, dünyanın yönetimini elinde tutuyor. Ve yaklaşık elli yıldır, Sonsuzluk'ta iktidara gelen Boşvermişler grubunun etkisiyle, hiç doğum yapılmıyor.

Özen Yula

AY TEDİRGİNLİĞİ

Oyun/ Mitos Yayınları

Özen Yula'yla karşılaşmam *Kayıpkent Üçlemesi* adlı kitabıyla oldu: *Sır, Eflatun Hata, Sessiz Kuğuların Uykusu*. Çok katmanlı bir kitaptı; akışkandı; dilinde usta, güzel bir tadı sürüklüyordu; altta deprem, entrika ve ezici bir hüzün vardı; ruhu, buruk bırakıyordu okuyanı. Sesinin yumuşaklığı ve akıcılığı, hızla son satıra götürüyor, ama neyi işaret ettiği veya eder gibi yaptığı konusunda tereddütde bırakıyordu insanı. İnciten bir şeyi zevkle okutma becerisine sahipti.

Sır'da aşk, fısıltılar, ölüm, tavanarası, hayal(ler)et, aile, sinematografik olarak vardı. Devlet, büyüme, deprem vardı. Mesut günlerin ve krizlerin fotoları vardı.

Eflatun Hata sürekli yön değiştiren, kurmacasında kurulan bir öyküydü; kent vardı, entrika, kovalamaca vardı. Zamanı ve mekânı öyle çok da saptanabilir bir öykü değildi, ama yaptığı gösteride hoşa giden bir iddia vardı.

Sessiz Kuğuların Uykusu'nda kuğular vardı, kaba, uyurken uyanık sanan kendini, budala, korkak. Ha, bir de bir dede vardı.

Derken Mitos Boyut'tan çıkan oyunlarıyla tekrar tanıştım Özen Yula'yla, şaşırdım. *Ay Tedirginliği* ve *Dünyanın Ortasında Bir Yer*...

Biri kentte, biri taşrada geçen; bildik, eski ama aynı sakat hikâyeden çıkan, çakışan iki oyun: kadınlık'tan. Aynı yaraya vuruyor iki oyun da.

Ay Tedirginliği'nde, bir adamla kadın raslantısal(!) bir karşılaşmayla, deniz kıyısında, tepede ay, konyak ve iki kadehle, bildik tenhalarda karşılaşmaların dışında bir oyun kurarlar. Diyaloglar ucuz filmlerdeki gibi başlar; bir beklenmedikler silsilesiyle ilerler. Yarı kurmaca, yarı gerçek öykülerle cesaretlerini sınarlar; kendi ve öteki'nin korkusunu. Alay ve hüzünle, sahtecilikle, doğru ve yanlış bırakılmış işaretlerle, tedirgin oluşla ağırdan giderler. Yaşamdan söyleşirler, yazıdan, aşktan. Finalde esaslı bir tangoyla patlar bu iki kişinin nasıl bir karşılaşma sonucu orada oldukları. Ödeşirler. Cesaretleri ve sır'larıyla ödeşirler. En beklenmedik kişi geçer 'Tedirginler Kapısı'ndan, tereddütsüz geçer. Mutsuzdur, mutsuzluğu sakatlığında saklıdır, yumuşak karnında saklıdır.

Dünyanın Ortasında Bir Yer, Ay Tedirginliği'ne göre daha hareketli ve sözü daha ortada bir oyun; bu belki, mekânından, belki de şiddetinden kaynaklanıyor.

Öykü bir çiftlikte, oraya zorla getirilip Bey'in eşi yapılan kadınla, bey ve *sahibi olduğu* ırgatlar etrafında, aslında ırgat kadınlar etrafında döner. Erkek, her istediğini kuracak ve oyunun öyle korunmasını sağlayacak kadar güçlüdür. Taşın, toprağın ve bütün ruhların sahibidir.

Özen Yula, erkeğin kurduğu söylenceyi, kendi payına taşınması olanaksız acılar yüklenerek erkeğe geri çeviren, erkeği tokatlayan, şiddetinden korkulacak güzel kadınların öyküsünü anlatır. Belki kalemi de er'dir kendi gibi; ama, kadının nasıl bir güç olduğunu hatırlatır, uyarır. Kadınlığı, insanlığı, aşkı sürekli elinden alınan kadınların nasıl şahane bir cesaret ve tutkuyla yollarını, kendi yollarını çizdiklerini anlatır *Dünyanın Ortasında Bir Yer*. Dünyanın ortasında bir yerde yüzü gülmez kadınlar, her şeyin sahibi olurlar, çok şeylerinden vazgeçerek.

Özen Yula, fısıltıdan çığlığa giden öykülerinin her taşını ait oldukları yere yerleştirerek, yine şaşırtan, yine iç burkan bir kitap söz'lemiş.

ASLI TOHUMCU

Birkaç temsilci, yeniden yaratıcılar dışında, insan soyunun yok olmasına karar verilmiştir. Ancak doğuda hâlâ doğum yapanlar var. Sonsuzluk, bunu engellemek için avcı grupları kurmuştur.

Hikâye, çocuk isteyen bir kadınla bir erkeğin, bu avcılardan kaçıp doğum yapabilmek için, çalılıklarda, orman ve mağaralarda, yıkık evlerde yaşadıkları serüvenler olarak özetlenebilir. Böylece şehrin bir kez daha üremeye karşı örgütlendiğini görüyoruz. Bir anlamda şehrin üretimi kırın üremesine karşı sunulmuştur. Üreme sürekli övülür, ve iyi yanlarıyla bilinir: 'yumuşacık, yeni bir şeyler görme-dokunma ihtiyacı'dır o. Töresel gelenekselci dünya görüşünün üremeyi kadını kamusal alandan kovmak için kullanması, tahammül edebildiği kadın alanlarının analık alanı (üreme), ev kadını alanı (hizmet) ve fahişelik alanı (haz) gibi mutlaka işlevsel alanlar olması, elbette kadının sürekli ensesinde hissettiği bir 'sırtından sopayı karnından sıpayı eksik etmeyeceksin' mantığıdır. Nitekim bunun farkında olan Gürses, Boşvermişler'in başa geçmesinde kadınların yoğun desteğinin altını çizer. Paradoksal biçimde, doğum yapan cins yok oluş kararına da en eğilimli cinstir. Ve Gürses kadının bu tepkisine karşı modern-eşitliğin / şehir-eşitliğinin yalnızca ekonomi gerektirdiği an belirdiği argümanını koyar. (Kadınların ev'den çıkmasına, ancak şehir-dünya nüfusunun aşırılığına karar verildikten sonra izin verildiğini ekleyerek.)

Ancak uygarlık-doğa, bilim-doğa ve benzeri pek çok tartışmayla kesişen hatta geleneksel / modern / postmodern perspektifiyle de yorumlanabilecek bu üreme meselesi romancının elinde aşkın ve insanın karmaşık yapısıyla örülmüş şaşırtıcı bir hikâyeye dönüşüyor. Öldükten sonra kokuşan yüce peder gibi (Dostoyevski), ya da intihar ettikten sonra vazgeçen Rosenthal gibi (Nizan), *erkek* de, avcılar tarafından yakalanmalarından kısa bir süre önce, onun, yani kadının çocuğunu istemekten vazgeçmiştir, evet, kesinlikle emindir artık ondan çocuk istemediğinden! Üç avcı kadınla erkeği yakalar, ancak bebeği yok etmeden önce duraklarlar, aralarında daha önce hiç doğum görmemiş deneyimsiz bir avcı vardır, beklemeye ve ona bu deneyimi kazandırmaya karar verirler. Avcılar sandalyelere oturarak, kadın ve erkek ise (şimdi kendi kendilerini kadınlar ve erkekler olarak hissederek) dizlerini karınlarına çekip (ana karnında bebek duruşuyla), yan yana, duvara yaslanarak, kadının doğum yapmasını beklerler!

İlk bölümün bu çarpıcı finalinden sonra gelen ikinci ve üçüncü bölümleri de anlatacak değilim. Ancak ikinci bölümdeki alçak olduğuna inanan Kaotik Değişkenli Uzaysal Geometri Tarihi üzerine çalışan Matematik dehası profesörün Boşvermişler adlı öğrenci hareketiyle ilişkileri ve son bölümdeki yabanıl teknolojinin burucu atmosferi, vereceğim son küçük ipuçları olacak...

SÜREYYYA EVREN

Metin Celâl

ŞİİR OKUMA NOTLARI

Aşk imiş her ne vâr âlemde
ilm bir kıl ü kâl imiş ancak!

Şiir eleştirisi nasıl okunmalı? Nasıl anlaşılmalı? Şiir eleştirisinden nasıl faydalanmalı? Son günlerde şiir üzerine yapılan tartışmalara baktıkça bu soruları kendi kendime sormadan edemiyorum. Ve şu sonuca varıyorum; hepimiz kendimizi çok önemsiyoruz. Özellikle şairler...

Şairler kendilerini ve şiirlerini öylesine önemsiyorlar ki, eleştiri bir yana, kendilerine yönelik övgü sözlerinin dozajını bile az buluyorlar. Zaman zaman az buldukları bu övgü sözleri nedeniyle haklarında yazılan yazıları ve onların yazarlarını kendilerine karşı birer düşman bellemeye kadar vardırıyorlar işi.

Bir insan, bir şair böyle bir psikolojiye girmişse sadece şiirle ilgilenen, şiiri kendi içinde değerlendiren bir eleştiri de yapmak mümkün görünmüyor. Şairimiz "mükemmel ve de kusursuz" bir şiir yazdığı için, şiirinde eleştirecek bir yan bulmak en büyük ve talihsiz hata.

O kadar önemsiyorlar ki kendilerini, onlar hakkında yazmamak da çare değil. Bu kez de, son yüzyılın en önemli kitabını ya da şiirini yazdıklarını düşündükleri için haklarında yazmayarak da büyük bir hata etmiş oluyorsunuz.

Evet, yazmamız zorunlu. Ne yazacağımız da belirli; "En büyük şair sensin! Senden başka büyük yok. Son kitabın da yüzyılın en önemli eseri!"

Durmadan "En büyük sensin!" diyeceksek, şiir eleştirisi yapmak yerine reklamcılığa başlamak en iyisi. Tabii, arkadaşların arzu ettiği türden bir övgü, reklamcılık ahlakına sığar mı, o da ayrı mesele!

Tüm bunlara rağmen niye şiir eleştirisi yapıyorsun, diye soracaksınız. Mazoşistim galiba. İnsanların, şairlerin, durduk yerde bana düşman olmasına bayılıyorum herhalde. Başka bir açıklaması olabilir mi?

Evet. Şiir okuyucusunda belirli bir düzeyde şiir kültürü oluşmasını arzuluyorum. Okudukları şeylerin değerini ölçebilsinler, gerçek şiire layık olduğu değeri verebilsinler istiyorum. Tabii bu yazıların bu kadar önemli bir işlevi olacağını sanmıyorum. Sadece bu arzuma küçük bir katkısı bile olsa yeter, diye düşünüyorum. Bir de yeni çıkan şiir kitaplarından, dergilerden haberdar olun istiyorum. Belki de bu yazıların en önemli işlevi de bu...

Sevda ile Sevgi

11-12 Nisan 1977

Sevgili Edip Cansever

Cuma gecesi (8 Nisan 77) benim için Sevda ile Sevgi gecesiydi adeta. Sevincimin serpintileri sürüyor. – Sana o gece kitabın son şiirinde o anda beni yadırgatan bir iki nokta üzerinde görüşlerimi belirtmek istediğimi söylemiştim. Sözümde duruyor, şimdi yazıyorum. Hoş karşıla, bağışla!

Önce ansızın üçüncü mısrai yadırgamıştım: "Biz isteyelim istemeyelim sürüp gider böylece." – İtirazım "Biz isteyelim istemeyelim" sözlerinedir. Bence düzyazı için bile ağır bir bileşim bu. Şiirinin kaldıramayacağı kadar ahenksiz, hantal bir söyleyiş. "İsteyelim" dört hece, "istemeyelim" beş hece. Ritmik değil, kıvrak değil, uzun, yorucu, donuk. Ben olsam mısrai şöyle düzenlerdim: "İste, isteme sürüp gider böylece."*

İkinci bölümde 2. mısrada ben "kalmış" sözcüğünü atardım, çünkü 1. mısradaki "unutmak" saptamasında "kalmamışlık" zaten var. Aynı uzatma, son bölümdeki "yankısı gibi" sözcükleri için de geçerli. Bir kere, bu iki sözcükte iki "2", iki de "i" var ki bunlar birbirine yakın çıkaklı, biri kalın, biri ince iki sesli. Yani peş peşe söylenince, olunca tutukluk yapan dört "yakın-sesli". Ben olsam bu mısrai da şöyle kurardım: "Ve çınlar her biri bir silâh yankısında" – Ya da şöyle: "Ve çınlar her biri bir silâh yankısıyla."

Bu son bölümde (yani son iki mısrada) üç kez "bir" geçiyor. Bu da şiirin aleyhine değil mi sence? Son mısraın başındaki "bir" atılsaydı mısraın bir kaybı olmaz, aksine mısra daha esnekleşir, daha yaylanır, hem böylece (senin pek hoşlanmadığın) halk şiiri geleneğine de (4 + 4 + 3) yaslanmış olurdu. Son olarak, şiirin ilk mısraına dönüyorum: O mısrada da "bir" kelimesi fazla bence, çünkü şairin bir görevi de, mecburiyet olmadıkça, aynı kelimeleri kullanmaktan kaçınmasıdır. Kitaptaki haliyle bakınca, şiirde eksiz, ekli, bileşik, sekiz yerde "bir"le karşılaşıyoruz.

Edip, sakın bu değinmelerimi bir ukalalık, bir "haddi tecavüz" olarak alma! Bilirsin, her şair "ben olsam"a, "bana kalırsa"ya sığınarak kendi bildiğini okumaya, kabul ettirmeye kalkar. Benim bu satırlarım, bir dostluğa güvenerek, kendi görüşümü dile getirmek sadece. Zaten bir şiir, bütünüyle biz olsak, başkasının değil, bizim şiirimiz olurdu. Her şeyi kendimize benzetmek istesek farklılaşmalar, ayrılıklar olmazdı. Ben son şiir üzerinde duracağımı söylemiştim, durdum, durmaksa bu.

Bütünüyle kitabını kutlarım. Mektubuma içerledinse hemen yırt, at! İşin mi yok, işimize bakalım!

Sevgiler, selâmlar.

Behçet Necatigil

Bir büyük şairden diğerine yazılmış özel bir mektubu okudunuz. *Behçet Necatigil*'in 1000 Tane Yayınları'ndan çıkan *Mektuplar* adlı kitabından aldım. Ali Tanyeri ve Hilmi Yavuz'un yayına hazırladıkları bu mektuplar şairin ölümünün onuncu yılında, Aralık 1989'da yayınlanmış. (Yapı Kredi Yayınları umarım Behçet Necatigil'in bütün eserleri dizisinde bu kitabı da yeniden yayınlamayı ihmal etmez.)

Evet, şiir eleştirisi bir yanıyla budur. Ve günümüz şairleri de her şeye kırılıp gücenecekleri, sadece bol bol övülmeyi, pohpohlanmayı bekleyecekleri yerde, birbirlerinin şiirlerine karşı bu denli ilgili oldukları ve birbirleriyle bu kadar açık yürekli konuşabildikleri, yazışabildikleri zaman kuşkusuz şiir eleştirisi de başka ve yeni bir mecraya girecektir.

Nerede o günler, dediğinizi duyar gibiyim.

Haklısınız! Nerede!

Aşk İmiş Her Ne Vâr Âlemde

Divan şiirimizin garip bir kaderi var. En az okunan, ama en çok saldırılan, aşağılanan tür. Kuşaklar değişse de Divan şiirine karşı ön yargılar, hiçbir bilgi sahibi olmadan küçümseyici sözler etme alışkanlığı değişmiyor. 80'li yıllardaki önemli değişime, Divan edebiyatına yakınlaşma, anlama çabalarına rağmen günümüzde de bu küçümseyici, yok sayıcı anlayış sürüyor. Şiir okurları da bir yandan edebiyat kitapları ve edebiyat öğretmenlerinden Divan edebiyatından

nefret ettirecek biçimde aldıkları eğitim, diğer yandan bu sürekli anti propaganda nedeniyle Divan şiirine özellikle uzak durmayı yeğliyorlar.

Oysa, Divan şiiriyle tanışan ve daha da ileri giderek onun tadına varanların ulaştıkları beğeni düzeyiyle önlerinde yeni bir ufuk açıldığı da bir gerçek. Divan şiirini tanıyınca yıllardır size ne gibi herzelerin şiir diye yutturulduğunun da, Halk şiirinin Divan şiirinden nasıl etkilendiğinin de, çağdaş ustaların Divan şiirinin suyunu içerek, tadını alarak ustalıklarına ulaştıklarının da farkına varıyorsunuz.

Abdülhak Şinasi Hisar'ın *Aşk İmiş Her Ne Vâr Âlemde*'si (İyi Şeyler Yay.) Divan şiiri ile tanışmak için iyi bir aracı. Abdülhak Şinasi, ilk basımı 1955'te yapılan bu kitapta "Aşka dair seçilmiş mısra'lar ve beyitler"i toplamış, yani Divan şiirinin en önemli mısra ve beyitlerini. Bir anlamda bu kitabı okuyarak Divan'ın hazinesini de zahmetsizce keşfetmiş oluyorsunuz. Ondan sonra bu dizelerin yer aldığı şiirleri okuyarak hazineden faydalanmak size kalmış bir şey.

Abdülhak Şinasi, "*Divan şiirimizin en büyük sekiz, on şairi arasında, denilebilir ki, hiç olmazsa ikisi, biri ruh ve diğeri vücut hislerini dâhiyane ifade edişleriyle dünya çapındadır.*" diyor.

Bu dizeleri, beyitleri Abdülhak Şinasi'nin istediği gibi "dikkat ve itina ile" okuyun, tadına varacaksınız.

Hiç akla gelirmiydi bu âşıklığım ey dil,
Kim derdi ki bir gün bana divâne desinler!

Buluntu Şiir

Türk Şiiri'nin en uzun soluklu ve sürekli tartışmalarından biri de "intihal" üzerinedir. Yeni Türkçe'yle "aşırma" üzerine. Özellikle şairler arasında kimin kimden hangi dizeyi aşırdığı üzerine "neşeli" tartışmalar yapılır. Aşırmanın iyi bir şey olduğunu düşünenler, kendilerine üstat olarak İlhan Berk'i belledikleri söyleyerek, onun olduğuna inandıkları "En iyi dize çalınan dizedir" sözünü sık sık tartışmalarda yinelerler. İntihalin hoş bir şey olmadığını düşünenlerse yine İlhan Berk'in yaptığına inanılan dahiyane bir intihali örnek vererek, bu intihale karşı Ülkü Tamer'in "Yazdık Telif Telif Diye" adlı bir yazısını örnek verirler. Ben kanıt olarak öne sürülen şiir ve yazıları görmediğim için tüm anlatılanların hoş birer anekdot olduğunu ve şiirin anekdotal tarihi içinde değerlendirilmesi gerektiğini söylemek istiyorum. Ama, şiirimizde intihalin hiç de az olmadığını da tekrarlayarak...

Bu bitimsiz intihal tartışmalarına katkıda bulunacak çok ilginç bir antoloji yayınlandı. Bu antoloji aynı zamanda bir tez de getiriyor. *Levent Kavas*'ın hazırladığı *Buluntu Şiir* (Altıkırkbeş Yay.) adlı antoloji, Brecht'in "*Besbelli, nerdeyse bütün büyük yazın çağlarının temelinde, çalıp çırpmacılıklarının gücü ile suçsuzluğu yatıyor*" sözünün kanıtlanması gibi bir şey. Ve bu sözün üzerinde inşa edilen bir sanat anlayışını da örnekliyor. Tabii, "Buluntu Şiir"i tam anlamıyla intihal olarak tanımlamak haksızlık olur. O daha çok, Marianne Mooore'un "*Bir şey en iyi biçimde söylenmişse, artık nasıl daha iyi söylenir?*" sorusunun cevapsız olacağı inancının da ürünüdür. Daha iyi söyleyemiyorsanız, bulduğunuzu alırsınız. Ve onu kendi eserinizin içinde eritirsiniz. Buluntu şiir tam anlamıyla bir dönüştürme, kişiselleştirme işlemi anlaşılan. Bu dönüştürmenin nereden nasıl yapıldığından çok, esere katkısı önemli. Levent Kavas, çok ilginç örnekleri bir araya getirmiş. Onların çalıntı ya da buluntu olduğunu bilmeseniz de ilginizi çekebilir.

Güzel Annemin Hayal Gücü

Küçük İskender, annesiyle en çok uğraşan şairlerdendir. Onu şiirlerine konu edinmiş, onun kişiliğinde tüm aile kurumunu sorgulamakla kalmamış, yerle bir etmeye de çalışmıştır. İskender'in bu yazdıklarını okuduktan sonra onun annesiyle de, ailesiyle de hiçbir bağı kalmadığını düşünür insan.

Güzel Annemin Hayal Gücü'nü (Hera Yay.) okuduktan sonra fikrimiz değişiyor. Anlaşılan durum şiirlerinden yaptığımız çıkarımlardan farklı. Gerçekte İskender'le annesi arasında derin bir sevgi bağı var. Şiirinde annesini sadece bir simge olarak kullanıyor, onun kişiliğinde kurumlara saldırıyor.

seni ne çok öldürmüşler anne
beni ne çok dövmüşler
artık evlenelim anne hayata karşı
ve gel, beraber kaybedelim bu mor savaşı

Güzel Annemin Hayal Gücü, İskender'in annesi için hazırladığı bir kitap. Bir seçme şiirler kitabı. Kapağında annesinin fotoğrafı bulunan, içi aile albümünden alınmış fotoğraflarla süslü bir kitap. Özenle hazırlanmış, özenle basılmış.

Küçük İskender, aynı zamanda okuyucular için bir kolaylık sunuyor bu kitapla. Kendi bakış açısıyla bir seçme yaparak kendisini ilk kez okuyacaklara bir ön hazırlık kitabı, sürekli okuyanlara ise bir başucu kitabı sunuyor. Şiirinin gelişimini, değişimini en önemli ve çarpıcı örneklerden okuyarak izleme olanağı buluyorsunuz.

(*) Necatigil'in sözünü ettiği şiir şudur:
Her sevda başlangıçtır bir yenisine
Öteki başkaldırır daha bitmeden biri
Biz isteyelim, istemeyelim sürüp gider böylece.

Baksak ki unutmuşuz günün birinde her şeyi
Ne o sevdalar, ne ölümsüz sözler kalmış
Toplasak toplasak hepsini işte
Onca sevda bir sevdayı yaratmış
Döner durur başımızın üstünde
Gözlerden ağızlardan saçlardan
Ellerden omuzlardan yapılmış bir hâle.
Ve çınlar herbiri bir silahın yankısı gibi
Bir yaşam boyu biz tetiği çektikçe.
(Her Sevda)
(Edip Cansever: Sevda ile Sevgi, Koza Yayınları, 1977, s. 102)

Feridun Andaç

ÖYKÜLERİN ÖYKÜCÜLERİN EVRENİNDEN NOTLAR

2./ Yaşamın İçinden Gelen Öyküler

Suzan Samancı'nın ikinci öykü kitabı ile ilgili yazdığım bir yazıyı şöyle sonluyordum: "*Reçine Kokuyordu Helin, Suzan Samancı için umutlu bir başlangıç. Dilerim hepten yöresel kalmaz. Öyküsünü, yola çıktığı bu damardan açımlayarak, daha gelişkin kılar. Umutla, ilgiyle bekliyorum. Yazınımıza hoş geldin Suzan Samancı.*" (Gösteri, Ocak 1994, s. 158)

Yeni kitabı *Kıraç Dağlar Kar Tuttu*'daki (Can Yayınları, 1996, s. 95) öykülerini okuyunca, *Samancı*'nın, başlangıçta gelen çizgide yürüdüğünü gözledim. *Samancı*, yine aynı yöre (Güneydoğu Anadolu) gerçeğinden yola çıkıyor; öyküsünün ana izleklerini bu yöre insanlarının yaşamları üzerine kuruyor. Ait olduğu, tanıdığı bir yöre; tanıklığını yaptığı olaylar, bunların izleri; yöre insanlarının yaşamlarından gözlemledikleri, edindiği izlenimler ve yaşamdan süzülüp gelenlerle ulaştığı bileşim... İşte tüm bunlar *Samancı*'nın öykü evrenini oluşturuyor.

Bu kez, ağırlıklı olarak, kent ekseni üzerine kuruyor öykülerini. Özlenen, ayrı kalınan, acı çekilen, korkularla yaşanılan, ölümler ayrılıklar getiren bir kentin coğrafyasında gezdirir okurunu. Yaşanan sanrılı günlerin tanıklığını yapar. Onun bu anlatılarında; son yıllarda ateş çemberine dönüşen Güneydoğu gerçeğinin hiç bilinmeyen yanlarını, görülmeyen boyutlarını buluyoruz.

Yaşanan olaylara, sürüklenilen durumlara 'ben'in penceresinden bakar *Samancı*. Bir anlamda, onun *anlatıcı kişi* konumundaki öykü kahramanlarının (ben anlatıcı/lar) gerçekliğidir yansıtılanlar: "*Bir değişim ve dönüşüm içinde*" yaşarken ayrı düşülen kentin izlerini bulmaya çalışır. Dönülüp gelinen yerde bir hesaplaşma başlar; yiten ve yok olanların izlerinden yürünür. (*Akdeniz Gecelerini Özlemek, Kırılgan Kent*). Benzer bir duygu selintisini *Uzakta*'nın anlatıcısı yaşar: Yabancı bir kenttedir. Adına gelen bir koli ile birden geçmişine uzanır. Bu motif, öykünün sonunda, bir başka boyutu yaşatır okura. Bir an, bir görüntü, bir koku ile dönülen geçmiş; bıkılıp gelinen 'kent'in / yaşadıklarının / acılarının gerçeğidir.

Kısa öykünün bütün zamanları kapsayıcı özelliğini hem bu öyküde (*Uzakta*) hem de *O Benim Ağabeyimdi* de buluruz. Yaşanan an, önceki gün (dün), geçmiş (daha önce yaşanmış olanlar) ben-anlatıcı "kız çocuğu"nun anlatımıyla verilir. Öldürülen ağabeyinin ölüm 'an'ı sonrası, ölüsünün getirilişi, ailenin durumu, ağabeyi ile ilgili anılar bu öykünün atmosferini oluşturur. *Samancı*, burada, yansıttığı gerçeklikler kadar zaman öğesini de başarılı biçimde kullanır. Kısa öykünün başarılı bir örneğidir, bence bu.

Samancı, öykülerinde; yöre insanının gerçekliğini dile getirme, yaşanan olayların insanlar üzerindeki etkilerini yansıtma, bu olaylarla iç içeliğin bireysel dünyalara yansıyan yanlarını gösterme gibi bir amaç güdüyor. Bunu da ya bir *durum*dan, ya bir (olup bitmiş veya yaşanan) *olay*dan, ya da bir *an*dan yola çıkarak anlatmaya/yansıtmaya çalışıyor.

Öykülerin çoğunluğu (kitapta 18 öykü yer alıyor) anlattığı, gerçekliğini dile getirdiği 'kişi'lerin anlatımı üzerine kuruludur. *Samancı*, içerden anlatımı yeğliyor. Tanıklığı yaşayanın algı, anlatma, yansıtma düzlemine göre sunuyor. Ben-anlatıcının bakış açısına göre sıralananlar/anlatılanlar yöre gerçeğinin izlerini getirir: patlayan silah sesleri, ağıtlar, askerler, tank gürültüleri, göçler, yanıp yıkılan yerler, ölümler, ayrılıklar, düşler, kopuşlar, tuzaklar, korkular, özlemler, yangın yerine dönüştürülen mekânlar, kopup gitmeler, dağa kaçmalar, özlemle bekleyişler... Güneydoğu'nun bir ucundan kesitler sunuyor. Yoğun, duygulu, içli bir anlatımla örüyor her bir öyküsünü *Samancı*.

Bu öykülerinde iyiden iyiye beliren; onun, artık yöresel bir öykücü olma yanıdır diyebilirim! Renkleri, kokuları, duyguları, doğası, acıları, sevinçleri, özlemleriyle Güneydoğu'nun gizil yanlarına götürüyor okuru.

Yine ilgiyle okutuyor.

Daha iyilerini yazabilecek bir umudu hep yaşatıyor bende, *Suzan Samancı*.

3./ "Türk Öykücülüğünde Rasim Özdenören"

Rasim Özdenören (1940) ilk öykülerini 1960'lı yıllarda yayımlamaya başlamıştı. İlk kitabı *Hastalar ve Işıklar* 1967'de okura ulaşmıştı. Bunu *Çözülme* (1973), *Çok Sesli Bir Ölüm* (1977), *Çarpılmışlar* (1977), *Denize Açılan Kapı* (1983) izledi. Değişimin öykücüsüdür o. Yaşanan erozyonun şokundaki insanların dünyasını yansıtır. Geleneksel yaşamların bu altüst oluş serüvenini konu edinen *Özdenören*, bu değişimin insanın yaşamındaki boyutlandığı durumları gösterir.

Yazınımızda öteden beri süregelen kamplaşmacı oluşumlar, ister istemez, belli bir ayrımı getirmiş; belirli bir çevreye/düşünceye ait olma durumunu yaratmıştır. Ortak dilin, kültürün oluşumunda; dünya görüşü farklılığından doğan; bu ayrı düşmeler giderek dönüp bakmamaları da getiriyor! Bu da birçok yanlış yargının oluşmasına neden oluyor, birtakım önemli yazarlar ne yazık ki gözardı ediliyor.

Mustafa Kutlu, Rasim Özdenören bence bunların başında geliyor. Bu yazarlarımız, İslami dünya görüşüne sahip de olsalar, bu onların öykücülük düzeylerini görmemize, yazdıklarını okuyup değerlendirmemize engel değildir, bence. "Sağ" ve "Sol" edebiyatların birbirini izlemesi kaçınılmaz gibi geliyor bana! Anlamak için tanımak, tanımak için de okumak gerektiğinden; neler yazıldığı/söylendiğinin izlenmesinden yanayım.

Düşüncelerine katılmayabilirsiniz, şiddetle eleştirip karşısında da olabilirsiniz. Ama sanırım, salt bunu bile yapabilmek için tanımak, bilmek, izlemek gerekiyor.

Kuşkusuz yazınımızın, dolayısıyla aydınımızın bugünkü "trajik konumu" iki yüz yıldır süregelen Doğu-Batı kavgasının uzanımında biçimlenmiştir. Bu da, giderek görmemeyi, bilmemeyi, yanlış/eksik yargıları doğurmuştur. Sürekli bir "düşman" imajı yaratırcasına havaya girilmiştir. Elbetteki bunun açmazlarını, boyutlanış durumlarını burada tartışacak değilim. Yanlış anlaşılmak adına da olsa, artık birçok şeyin yazınımızda tartışılması/konuşulması gerektiğinden yanayım. Sarıldığımız tabuları (*Nâzım Hikmet*'in deyimiyle "Putları") yıkmak kaçınılmaz gibi geliyor bana!

Bunlar bir yana, gelelim burada sözünü edeceğim kitaba. *Özdenören*'in öykücülüğüyle ilgili *Necip Tosun*'un yazdığı *Türk Öykücülüğünde Rasim Özdenören* (İz Yayıncılık, 1996, s. 108) adlı kitabı görünce sevindim doğrusu. *Tosun*, genç bir yazar (d.1960). *Aylık Dergi, Mavera, Kayıtlar* ve *Dergâh*'ta öyküler, sinema yazıları yazıyor. *Tosun*; "*Sanat ve yazı yaşamlarına henüz son noktayı koymamış sanatçıların, yazarların eserleri, sanatları üzerine kitap boyutunda araştırmalar, incelemeler yapmak, bünyesinde hem avantajları hem de dezavantajları barındırmakla*" gibi bir kaygıyı da taşısa (s. 7); böyle bir çalışmanın gerekliliğine inanarak kitabını oluşturmuş. Kitabın bölümleri şöyle: *Türk Öykücülüğü ve Rasim Özdenören (Genel Bakış) * Temalar * Tipler * Tasvir * Dil * Sonsöz.

Özdenören'in öyküsünü bir yere oturtabilmek için birçok eksikler, yanlışlar, olumsuzlamalar, kendince 'tanım'lar yapan *Tosun*; öykücülüğümüzün oluşma serüvenini hep 'ideolojik' sapmalar, Batı-Doğu ikilemi arasında görmeye çalışıyor. Ve bir koşuda *Emin Nihat, Nabizade Nâzım, Halit Ziya, Hüseyin Rahmi, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ömer Seyfettin, Refik Halit, Reşat Nuri, Memduh Şevket Esendal, Sabahattin Ali, Sait Faik* deyip; 1960'a gelir, şunları söyler: "*Öykü tarihimizin 1960'lara değin dönemine baktığımızda görüldüğü gibi, Batı ya da bunun paralelindeki düşüncelere sahip yazarların eserlerini görüyoruz. Tabii bunda pek de şaşılacak bir yan yok. Çünkü genç Cumhuriyet tavrını Batı'dan yana koyduğu için, Batıcı eğilimler dışındaki hiçbir görüşe yaşama imkânı tanınmamıştır. Yerli, İslami düşünceye sahip insanlar, 1950'lere kadar öğretiye ilişkin neredeyse cümle kuramamışlar, bunun doğal bir sonucu olarak da ülke edebiyatı üzerinde önemli izler bırakamamışlardır. İşte Özdenören egemen ideolojice böylesine dışlanmış, yok sayılmış, susturulmuş bir dünya görüşünün, inancın atmosferi içinde öykü yayınlamaya başlar.*" (s. 17). Bundan bir önceki paragrafta yaptığı sıralamada 1950 Kuşağı'nın eksik, yanlış bir değerlendirmesini yapar. Bu dönemin öykücülüğümüzdeki önemini görmezlikten/bilmezlikten gelir ne yazık ki.

Burada *Walter J. Ong*'un şu sözlerini anmak istiyorum: "*Anlatı türünün gelişme aşamalarını şekillendirmede yalnız sözden yazıya geçiş değil, değişen politik düzen, dini olaylar, çeşitli kültürlerin karşılıklı etkileşimi ve diğer sözel türlerdeki gelişme dahil, pek çok şeyin payı olmuştur.*" (*Sözlü ve Yazılı Kültür*, s. 164, Metis Yay.) Bir anlatı türünün gelişmesinde bu tür bir etkileşim kaçınılmaz. Ötesi, bir adım bile gelişme gösterilemez. Kapalı toplumların edebiyatlarının bugün neden geri bir düzeyde olduğuna dönüp bakmasında yarar var, *Tosun*'un.

Tosun, "*egemen ideoloji*"nin ne olduğunu belirleyemeden *Özdenören*'i de böylesi bir yere oturtarak, ona bir misyon vererek, hem haksızlık ediyor hem de yanlışlık yapıyor. Bu ülkede İslami düşünce her dönem iktidardadır. Ama *yazının iktidarı*nın ayrı bir şey olduğunun ayrımında değil yazarımız, ne yazık ki.

Üstelik, iyice irdelendiğinde, *Özdenören*'in öyküsünün çıkış noktası, anlatısının boyutlanış biçimi Batı yazınıdır. Yani, "*egemen ideoloji*" denilen (gerçekten eğer o ise) Cumhuriyet'le gelen yeniliklerin sağladıklarıyla edinilenlerdir bir bakıma da. Sapla samanı karıştırmamak gerekiyor. *Tosun*'un, kuşkusuz iyi niyetle giriştiği bu çalışmasında *Özdenören*'in öykücülüğümüzdeki yerini belirlemeye çalışırken bu tür saplantılardan arınması gerektiğini isterdim. Diğer bölümlerdeki değerlendirmelerini okuyun, yargıyı siz verin.

Tunca Arslan

KİTAPLAR ALTINDA YİRMİ BİN FERSAH

Güney İtalya'da bir dağ köyü: "Fontamara"

Geçtiğimiz aylarda bu sayfada İtalyan yazar Carlo Levi'nin "İsa Eboli'de Durdu" adlı romanının tanıtımını yapmıştık. İşte şimdi de Eboli'yi çok andıran, yine peygamberlerin bile uğramaya gerek görmediği Fontamara adlı küçük bir İtalyan dağ köyündeyiz: 1900'da bir İtalyan köylü ailesinin oğlu olarak doğan, 15 yaşındayken annesi ve iki erkek kardeşini depremde yitiren, diğer erkek kardeşi ise faşistlerce dövülerek öldürülen İgnazio Silone 1930'da sürgünde bulunduğu İsviçre'de yazmış "Fontamara"yı. 1917'de sosyalist gruplara katılarak savaş karşıtı hareketin önderliğini üstlenen Silone, 1920'de Komünist Parti'ye kaydolmuş ama zamanla komünizmden de, partiden de uzaklaşmış. Güney İtalya'nın kuş uçmaz kervan geçmez bir bölgesinde haklarını arayan köylülerin ezilişini son derece sevecen bir dille anlatan bu roman, bizim genellikle üzerinde durduğumuz "hiçbir zaman güneş yüzü görmemiş, hep kıyıda köşede kalmış" dostlarımızdan biri değil kuşkusuz. Tam tersine yaygın bir uluslararası üne sahip, ülkemizde de iyi biliniyor. Ama yıllardır ne arayanı ne de soranı var... Elimizdeki baskının çevirisi Sabahattin Ali'ye ait. Ararat Yayınları'ndan üçüncü basım. Yıl 1973. Varlık Yayınları arasında da çıkmıştı bildiğimiz kadarıyla.

Suyu boşaltılmış bir gölün kenarında, taşlı bir tepenin üzerindeki yüz kadar zavallı kulübeden oluşan Fontamara köyü, atalardan dedelere, dedelerden babalara, babalardan çocuklara geçip giden bir sefaletin içinde çırpınıp duruyor. Hiçbir şeyin değişmediği, deyim yerindeyse "diyalektiğe aykırı" bir köy. Çirkin ve kel. Kuş bile pek az. "Köylüler şarkı söylemezler, ne koro ile ne yalnız, hatta ne de sarhoş oldukları zaman; hele işe giderken şarkı söylemek akıllarına bile gelmez. O zaman sadece söverler; onları sevinç veya kızgınlık gibi büyük bir duygu sardı mı, hemen sövmeye başlarlar. Ama bunu yaparken bile muhayyeleleri pek işlemez. Bildikleri evliyalardan bir ikisini ele alıp, hep aynı kelimelerle onlara lanetler savururlar." diyor İgnazio Silone. Toprak verimsiz ve taşlı. Köylülere düşen bir parça toprak da ipoteklere boğulmuş. Yoksulluk had safhada, üstelik kan emiciler doymak da bilmiyor. En başta da Prens Torlonia, sonra noterler, avukatlar, papazlar, vergi memurları, Kara Gömlekliler... Bakın bir köylü kendince ne güzel anlatıyor "mertebeleri": "Mertebesi herkesten büyük olan, ahiretin sahibi Allah'tır. Sonra, dünyanın sahibi Prens Torlonia gelir. Sonra, Prens Torlonia'nın muhafızları gelir. Sonra Prens Torlonia'nın muhafızlarının köpekleri gelir. Sonra hiç-

bir şey gelmez. Sonra yine hiçbir şey gelmez. Sonra, bir kere daha hiçbir şey gelmez... Sonra da köylüler gelir..."

Aslında anlatılacak, yazılacak bir tarafı yokmuş Fontamara'nın. Ama 1929 yılının 1 Haziran'ından itibaren öyle şeyler olmuş, yüzyıllardan beri donup kalan yaşam öyle bir canlanmış, hiçbir haritada bulunmayan bu köy önemli tartışmaların konusu haline gelip Güney İtalya'nın sembolü oluvermiş ki, Silone bu romanı yazmak zorunda kalmış.

Evet, Eboli'den sonra bu kez de Fontamara'ya konuk olduk. "Orada bir köy var uzakta..." dedirten, 22 yıl İtalya'ya hükmettikten sonra, 22 saatte yıkılan faşizmin neden bu kadar çürük olduğunu çok iyi anlatan, kâh gülümseten, kâh hüzünlendiren bir kitap "Fontamara".

Enginlere açılan küçük kardeşimiz Antek

Hazır kentlerden ayrılıp köy yollarına sapmışken bir Polonya köyüne de uğrayalım isterseniz. Gerçek adı Alexander Glovatski olan Polonyalı yazar Boleslaw Prus (1845-1912), 1863'te Çarlık Rusyasına karşı ulusal bağımsızlık için yapılan ve bozgunla sonuçlanan ayaklanmaya katılmış, ensesinden yaralanmış, gözleri zedelenmiş ve yaşamının sonuna kadar iyileşememiş. İlk yazıları mizah gazetelerinde çıkmış Prus'un ama mizahtan hiçbir zaman hoşlanmamış. Hatta şöyle demiş: "Mizah, yıkıntılar üzerinde hızla üreyen basil gibidir. Pürüzsüz bir yüzü kılıksızlaştırır, eşekleri ise sevindirir." Ekinç Yayınları'nın 1973'te İshak Atasever çevirisiyle yayımladığı "Antek", bir Polonya köyünün; büyük ama bilinçsiz sevgilerin; günlük yaşamlarından başka bir şey düşünmeyen köylülerin; kırılan düşlerin; baba ocağının giderek daralışının; toprağın, üstündeki insanları doyurmaz oluşunun ve sonuç olarak engin ufuklara açılışın, köyden kente akışın küçük ama ilginç öyküsünü anlatıyor. 55 sayfalık minik bir kitap. Öykünün kahramanı Antek, karanlıklar içindeki güçlü ve iyimser bir çocuk. Prus, onun özellikle "acıklı", en dayanılmaz yönlerini ayrıntı zenginliğiyle sunuyor ama hiçbir zaman karamsarlığa kapılmayarak evrensel bir tiplemeye ulaşıyor.

Yolunuz bir Polonya köyününün yakınlarına düşmese bile iş aramak için yollara düşmüş, köyünde bulamadığı ışığı arayan saf bir çocukla karşılaşabilirsiniz. *"Bir garip var dağda taşta/ Yüreği yanık mı yanık/ Yapayalnız pek genç yaşta/ Çilesine kırlar tanık..."* biçiminde bir şarkı mırıldanacaktır belki de. Boleslaw Prus o zaman ne yapmanız gerektiğini anlatıyor kitabın sonunda: "Bu çocuğa yardım elini uzatınız. Bu doğduğu köy artık kendisine dar gelmeye başladığı için Tanrı'nın ve iyi yürekli insanların ilgisine kavuşmak üzere engin ufuklara çıkan küçük kardeşimiz Antek olacaktır."

Türk polisi yakalar! Yeter ki olay intikal etsin...

1973 yılında İstanbul Emniyet Müdürlüğü yapan A. Vedat Akın'ın yazdığı "Türk Polisinin Altın Kitabı - Dedektifler Konuşuyor", eğlenceli bir kitap. Basım yılı 1974 olan kitap rütbeli, rütbesiz polislerimizin meslek yaşamlarında unutamadıkları olayları barındırıyor. Yazar, "Bu olaylar polis olmayanlar için vakit geçirici, polis olanlar için de öğretici ve eğitici niteliktedir." diyor. Her bölümde heyecan verici bir polisiye olay ve olayı aydınlatan "dedektifin" kısa özgeçmişiyle fotoğrafı bulunuyor. Örneğin Vedat Sokollu, "Çuval cinayetini nasıl çözdüğünü" anlatırken, "ünlü bir polis şefi" olan Cemil Gülmen, çok zengin bir ailenin fertleri olan Nuriye ve Meyla Cabirî'nin ortadan kayboluşlarındaki sırrı açıklığa kavuşturuyor. Polisin başına bela olan "Gangster Sevim"in maceralarını öğrenmek istiyorsanız Macit Esmer'e kulak vereceksiniz. Rıza Göktürk biraz şansızmış anlaşılan... 1959'da başından geçen bir olayı anlatırken "Gangsteri yakalamıştım ama ben de vurulmuştum" demekte. Zamanın Mali Şube Müdürü Vural Yener'in macerasının başlığı ise şöyle: "Uluslararası tarihi eser kaçakçılarına Türkiye'nin kapılarını nasıl kapadım?" Cinayet Masası'nın sayılı dedektiflerinden, Emniyetspor'da uzun yıllar futbol oynamış olan Vedat Kaymış en ürpertici maceralara dalmış ve 1973 Nisan'ında Bakırköy'ü dehşete düşüren "vampir"le iki ay köşe kapmaca oynamış adeta. Hamza Şamlıoğlu ise "Polisin karşılaştığı olayın dehşeti ne olursa olsun paniğe kapılmamalı, temkinli, şuurlu, planlı hareket etmeyi elden bırakmamalıdır." gibisinden veciz bir laf ederek, Şişli Canavarı Agâh Dinç karısını keserken halkın olan biteni nasıl seyrettiğini aktarmış unutamadığı hatırası olarak. Sürprizlere hazırlıklı olmak gerek... Kimisinin "şöhreti" yurt sathına yayılmış, kimilerininki de Türkiye sınırlarını aşmış (yazar böyle söylüyor...) "dedektiflerimizin" başına gelen ve başından geçen unutulmaz olaylar dizisi de Agatha Christie'ye taş çıkartacak bir edayla aniden çıkıverdi karşımıza işte.

İNCİ PONAT
Çiçeğimi Soldurmam

Bir Türk annenin, babası tarafından Suriye'de tutsak edilen kızını kurtarma savaşımı...

ZANA MUHSEN
Annemi Bir Daha Görebilsem

Yemenli Babaları tarafından kocaya satılan iki genç kızın öyküsü...

VARLIK ANLATI

İRAN'DA SOLUYOR ÇİÇEKLER/ *Bahman Nirumand/ Çev.: Kemal Kurt/ Belge Yayınları*
Bahman Nirumand, Almanya'da yaşayan İranlı gazeteci ve yazar. Şah döneminin amansız muhaliflerinden biri. İran devrimine bizzat katılmış ve devrimden sonra Ulusal Demokratik Cephe'nin kurulmasına öncülük etmiş. Ancak mollalar ilericilerin, bağımsız solcuların ve demokratların bir araya geldiği bu çatıyı dağıtmakta gecikmemişler. "İran'da Soluyor Çiçekler"de Nirumand, İran devriminin bilinen ve bilinmeyen yönlerine ışık tutuyor, demokratlar adına bir özeleştiride bulunuyor. Kitap İran örneğinde Türkiye için de kimi saptamalarda bulunmak için önemli bir belge niteliğinde.

BİR HAFTADA BAŞARILI SATIŞ-İŞ YAZIŞMALARI-PAZARLAMA/ Christine Horvey-Gordon R. Wainwright-E. Davies - Bj. Davies/ Çev.: Füsun Kürüm-Levent Şumnu
İnkılâp Kitabevi'nin 'Bir Haftada' dizisinde *Başarılı Satış, Başarılı İş Yazışmaları, Başarılı Pazarlama* kitapları art arda yayımlandı. Ünlü bir toplum hatibi olan Christine Harvey'in *Başarılı Satış Kitabı*, satışta gerekli olan hüner ve sistemlere ilişkin önemli ipuçlarını anlatıyor. Gordon R. Wainwright'ın *Başarılı İş Yazışmaları* kitabı, etkili iletişim kurma prensiplerini ve pratik yöntemlerini açıklıyor. E. Davies ve BJ. Davies'in *Başarılı Pazarlama* kitabıysa, gerek küçük yerel şirketler, gerekse dış pazarlara girmek isteyen çokuluslu şirketlerin pazarlama etkinliklerini artıracak bilgiler sunuyor.

DYP-SHP KOALİSYONU'NUN ÜÇ YILI/ *Kemâli Saybaşılı/ Bağlam Yayınları*
Kemâli Saybaşılı'nın birkaçı akademik dergilerde yayımlanan yazılarından oluşan kitabındaki ana düşünce demokratik devlet kuramı. Saybaşılı, kitabın önsözünde bilimle ilgilenen insanların, güncel siyaset konusunda yazı yazmama eğilimi içinde olduklarını söylüyor; burada yansızlıklarını ya da bilimsel niteliklerini koruyamayacakları kaygısının etken olduğunu belirtiyor: Yine önemli olanın yansızlık değil, belli bir kuramsal çerçeve içinde tutarlı kalabilmek olduğunun altını çiziyor. Saybaşılı'nın bu kitabı, DYP-SHP Koalisyonunun 3 yılının değerlendirmesinin ötesinde Osmanlı ve Türkiye siyaset tarihinin eleştirisi olarak okunmalı.

ÇOCUKLAR VE ADRESLER/ *Yılmaz Odabaşı/ Doruk Yayıncılık*
Çocuklar ve Adresler. Babası Tunceli'de memur olan bir çocuğun 'tayin'ler, daha doğrusu 'sürgünler'le değişen, savrulan dünyasını anlatıyor. Odabaşı, bu öyküyü bir çocuğun ağzından acı ve sevinci yumaklaştırarak, onu şiire yakın tutarak renklendirmesini biliyor. "Çocuklar büyüdükçe kırgınlıkları ve ikiyüzlülükleri onlarla birlikte büyür." diyor Yılmaz Odabaşı. "Büyümek ise, çok şey değil, yeryüzünün ve hayatın bütün kötülüklerine karşı çoğu kez cömertçe bir kahkaha savurabilmeyi daha iyi becerebilmektir sadece..."

SANAT VE EDEBİYAT ÜSTÜNE-NÂZIM HİKMET/ *Haz.: Aziz Çalışlar/ Evrensel Kültür Kitaplığı*
Can Yücel, kendi kuşağının Nâzım'dan yalnızca şiiri değil, bilimsel sosyalizmi de öğrendiğini söyler. Aziz Çalışlar'ın hazırladığı bu kitap Nâzım Hikmet'in büyük şairliğinin ardında yatan toplum ve sanata ilişkin kuramsal bilgisini göz önüne seriyor. Kitap, Nâzım Hikmet'in sanat kuramına ve estetiğe yalnızca şiirleriyle değil, yazıları ve yazınsal sorularıyla da katkıda bulunduğunu göstermesi açısından önem taşıyor.

ÖLÜM DAĞLARA OĞUL BIRAKINCA/ *Yaşar Bedri/ Divan Kitapları*
Ölüm Dağlara Oğul Bırakınca, Yaşar Bedri'nin yedinci şiir kitabı. Yaşar Bedri Özdemir'in şiir ve yazıları *Oluşum, Yazko Edebiyat, Adam Sanat*'tan, *Türk Edebiyatı, Yediiklim* gibi farklı yelpazedeki sanat dergilerinde yayınlanmış. Yaşar Bedri'nin imge yoğun şiirlerini okuyup çözmek, okurun esaslı bir çabasını gerektiriyor; "*konuş kemik! boşluktan nasıl düşer gölge?/ perdeler bakışa örtü olmuyor/ yıldızlar mangalda köz parçası/ bir balık suda yakamozları topluyor.*" Kitabın kimlik sayfasında, "okunduktan sonra kese kâğıdı yapılabilir, çoğaltılabilir, şişe içinde denize bırakılabilir." şeklinde ilginç bir not göze çarpıyor.

DAĞDAKİLER/ *Kadri Gürsel/ Metis Yayınları*
Kadri Gürsel, Fransa Basın Ajansı muhabiri. Arkadaşı Reuters foto muhabiri Fatih Sarıbaşı'yla birlikte 31 Mart 1995 günü PKK'lılar tarafından kaçırılıp tam 26 gün tutulmuşlar. Gazeteciler bu süreyi Bagok-Gabor Bölgesi'nde, dağlarda dolaşarak geçirmişler. Kadri Gürsel, kimilerine göre "gözünü kan bürümüş terörist", kimilerine göre de "kahraman" olarak adlandırılan bu insanları (onları) tarafsız, dışarlıklı bir bakışla anlatıyor. "İtidal, uyum, denge, bunlar insanın sosyal tabiatına ne kadar özgü ise, ona özgü olan başka durumlar da vardır ki, ben bunlara hiç rastlamadım desem yeridir. Örneğin, şöyle gülmekten kırılan, güreş tutan, birbirine el şakası yayan, türkü mırıldanan insanlara rastlamadım. Oysa bunlar çok genç insanlardı." *Dağdakiler*, yıllardır sürüp giden çatışmaya soğukkanlı yaklaşımlar getirmek için hiç kuşkusuz önemli bir adım.

BARIŞ ELÇİSİ DİKERDEM/ *Haz.: Süleyman Coşkun-Levend Yılmaz/ Cem Yayınevi*
Barış dendiğinde salt beyaz güvercin değil, Mahmud Dikerdem de gelir Türkiye'deki aydınların aklına. Unutma denen süngerin bellekte emmeye gücünün yetmeyeceği bir isimdir Dikerdem. Barışın olabilirliğini, barışı savunmanın onurunu Barış Derneği'nin kuruluşundan, derneğin en akıl almaz suçlamalara uğradığı 12 Eylül'ün baskıcı günlerine kadar her zaman savunmuştur. Bu kitapta, Barış Derneği'nin davası arkadaşları, avukatları, yakın dostları barışı savunmanın ölüme kadar uzanan 'paha'sını anlatıyorlar. Kemal Anadol, Sadun Aren, Melih Âşık, Erdal Atabek, Ataol Behramoğlu, Mehmet Ali Birand, Haluk Gerger, Julide Gülizar, Reha İsvan, Dikerdem'in insanca yaşadığının yakın tanıklarından yalnızca birkaçı.

İSTANBUL GÖZLERİMİN UCUNDA/ *Anıl Meriçelli/ Graphis Yayınları*
İstanbul Gözlerimin Ucunda, şair, çevirmen ve deneme yazarı Anıl Meriçelli'nin üçüncü şiir kitabı. İkinci şiir kitabı "*Yüzün Bir Yalnızlıktır Yüzümde*" ile bu kitap arasında tam 26 yıllık boşluk var. *Yüzün Bir Yalnızlıktır Yüzümde* o dönemin eleştirmenlerinden oldukça övgü dolu eleştiriler almış. Şiir, kendinden uzak yılların öcünü Meriçelli'den almış mı, almamış mı, bunun kararını kitabı okuyanlar verecek. "*Gözün en yorgun saatlerinde/ Şiir/ Gözlerindeki ürperti gibidir.*"

O PERA'DAKİ HAYALET/ *Oğuz Halûk Alplaçin (Hayalet Oğuz)/ Haz.: Sezer Duru-Orhan Duru/ Yapı Kredi Yayınları*
Edebiyatımızda bir söylence olarak dolaşan, öyküsü yokluğunca derinleşen isimlerden biri de Hayalet Oğuz. Kitabın hemen başındaki yazıda denildiği gibi, "kendi yaşamını bir sanat yapıtı haline getirebilmiş ender insanlardan biri". Orhan Duru ve Sezer Duru, Tezer Özlü'nün evrakları arasında buldukları üzerinde "Hayalet Oğuz" yazan bir zarftan yola çıkarak hazırlamışlar kitabı. Son yılların en güzel kitap adlarından biri olan *O Pera'daki Hayalet*'te, Oğuz Alplaçin adıyla yayınlanan kitabı, "Dünya Sarsılıyor/ Rock'n Roll", "Beş Adet İsmail" adlı uzun bir öykü, şiirler ve Hayalet Oğuz'la ilgili tanıklıklar yer alıyor.

İNSAN HAKLARI TARİHİ/ *Erol Anar/ Çiviyazıları Yayıncılık*
"Yaşamlarını özgürlük mücadelesine adamış onurlu insanlara..." adanan kitap, Çiviyazıları Yayınları'nın İnsan Hakları dizisinin ilk kitabı. Yazarın ifadesiyle kitapta, Türkiye tarihinin değil, dünya ve Türkiye tarihinin insan hakları açısından kilometre taşlarını oluşturan devrim dönemlerinin değerlendirmesi yapılıyor. Kitabın önsözünü, Fikret Başkaya yazmış. İnsan hakları mücadelesinin gelişimi, uluslararası hükümetler dışı insan hakları örgütleri, Türkiye'de insan hakları, yaşam hakkı, halkların hakları gibi ana başlıkları olan kitabın sonunda Türkiye üzerine kapsamlı bir değerlendirme yer alıyor.

SİYASET ÇIKMAZINDA KADIN/ *Gülay Talaslı/ Ümit Yayıncılık*

Siyaset Çıkmazında Kadın, genç bir araştırmacı olan Gülay Talaslı'nın akademik bir çalışması. Talaslı'nın konu seçimini, günlük yaşamın hemen her alanında yaşayan kadın–erkek eşitsizliğine duyduğu tepki belirlemiş. Bu tepkisel tutum araştırmanın bilimselliğini zedelemiyor. Kitapta, kadınların siyasal yaşamda, siyasal karar organlarında son derece sınırlı oranda yer almaları: bunun nedenleri, siyasal partilerin, kadınların siyasal yaşama katılımına bakışları ve uygulamaları araştırılıp sorgulanıyor. Talaslı, durum saptaması yapmanın dışında, okurlara bilinçli çözümler sunuyor. Siyaseti çıkmaza iten unsurun, siyasetin "erkek işi" olduğu yanılgısı olduğunu söylüyor.

AĞIRBAŞLI İKİ HANIMEFENDİ/ *Jane Bowles/ Çev.: Ahu Antmen/ Can Yayınları*
Jane Bowles, ünlü Amerikalı besteci ve yazar Paul Bowles'in karısı. Eşiyle birlikte uzun yıllar Amerika, Orta Amerika, Meksika ve Seylan'da göçebe hayatı yaşadıktan sonra Tanca'ya yerleşmiş. Bir beyin kanaması sonucunda yazamaz ve okuyamaz hale gelene kadar, bir roman, bir oyun ve kısa öyküler yazmış. *Ağırbaşlı İki Hanımefendi* adlı romanda Jane Bowles geleneksel yapılardan kurtulmaya, mutlu olmaya çalışan yalnızlık korkusuyla dolu iki kadının şaşırtıcı öykülerini anlatıyor. Kitap, yayınlandığı dönemde modernist romanın kilometre taşlarından biri olarak nitelendirilmiş.

SÜRGÜNDE BİR KOVBOY/ *Jean Yvane/ Çev.: Mehmet Keskinoğlu/ Telos Yayıncılık*
İnsanları seven, şiddetten nefret eden bir kovboy (Sam) tam altı kardeşini öldüren acımasız bir katilden (Boone) intikam almak istemez ve insanlar (kasaba) ona ne derler? Kasabalıların baskısından yılan kovboy sonunda katilin peşine düşer, düşer ama onunla konuşmak, onun kendisi kadar iyi olabileceğini kanıtlamak için. *Sürgünde Bir Kovboy*, salt konusuyla bile okuru tavlayan hoş bir roman. Şiddet, adalet, intikam gibi kavramların sorgulandığı bu yol romanı 1969 yılında Del Duca Ödülü'nü kazanmış.

KATİL DOĞANLAR/ *Quentin Tarantino/ Çev.: Zeynep Akkuş/ Parantez Yayınları*
Quentin Tarantino'nun yaşanmış olaylardan yola çıkarak yazdığı senaryoyu Oliver Stone sinemalaştırmıştı. John August ve Jane Homuher de senaryoyu romanlaştırmışlar. Her şeyleriyle şiddet dolu iki katilin medyayla tanışmaları, kahramanlık ve masumluk mertebesine yükselmelerinin anlatıldığı roman (senaryo, film) kendine "haklı yoktur, tıpkı haksızın olmadığı gibi" düsturu temel alıyor. Burada, şiddetin eleştirisini yaparken şiddetin ta kendisi olup çıkmıyor mu, diye düşünüyor insan. Ancak kitaba önsöz yazan Oliver Stone, bir adım ilerisini görmekten başka suçlarının(!) olmadığını söylüyor.

GÜZEL MATEMATİK/ *Ali Ersin Günçe/ Şiir Ülkesi Yayınları*
Güzel Matematik'te kitaba adını veren şiir kitabıyla birlikte, *Bir Gün Konuşur Rüzgâr* ve *Pazar Resimleri* kitapları biraraya gelmiş. Matematik biliminin eşsiz mantık uyumunu sözcüklerle denklemleştiren Ali Ersin Günçe kendi yaşam felsefesini de şu dizeyle dile getiriyor:"*Atılım + Cesaret = Tümevarış + Yengi = Happy day...*"

BEN MÜSTEŞARKEN/ *Emre Kongar/ Remzi Kitabevi*
Ben Müsteşarken'de, birikimli bir toplumbilimci olan Emre Kongar, Kültür Bakanlığı Müsteşarı kimliğiyle yaşadığı, bürokrasi, siyaset, sanat ve edebiyat çevrelerindeki serüvenlerini, edebiyatçı kimliğiyle aktarıyor. Politik mizahın yetkin örnekleri arasında anılmaya aday olan bu anı kitap, *Kongar*'ın geleceğin Türkiyesi için de önemli çözüm önerileri içeriyor. Kongar kitabını gençlere, sanatçı ve edebiyatçılara ve devlet memurlarına adıyor. "Gençlere: Bizim yaptığımız hataları yinelemesinler diye. Sanatçı ve edebiyatçılara: Kısır bir ortamda, estetik değerlerin kıvılcımını başarıyla sürdürdükleri için. Devlet memurlarına; Tüm olanaksızlıklara karşın, yaşama ve görev yapma mucizesini gösterebildikleri için."

DAĞLARDA YÜREĞİM/ *Memet Fuat/ Adam Yayıncılık*
Dağlarda Yüreğim, adını William Saroyan'ın kısa bir öykü ve oyunundan almış. Bu kitapta Memet Fuat'ın 2 Nisan 1994 - 31 Aralık 1994 tarihleri arasında "Cumhuriyet" gazetesinin kültür sayfasında yazdığı yazılar yer alıyor. Kitapta şiirden toplumbilime, öyküden felsefeye, kimliğe, dil sorunlarına kadar girilmedik alan yok. *Dağlarda Yüreğim*, Memet Fuat'ın, her yazın adamından beklenen, kültürel bir gündem oluşturmak, bir tartışma alanı açmak çabasının yetkin bir örneği olarak okunmalı. (...) *Şu açık gerçeği bilmeyen yok: Anamalcılık birçok güzel duyguyu, düşünceyi yıktı... Gene de insan yılar yılı direndi, hep bir umut yeşertti bir yerlerde... En kötüsü insanın yıkılışı olur... Bu da bana ancak sanatla, özellikle de yazınla önlenebilirmiş gibi geliyor... Sanat adamının, bütün güzellikleri geleceğe taşıması beklenen kişinin, sorumsuzluğu seçmesini çok yadırgıyorum... Dışarda dolaşmam bundan olsa gerek....*"

TRABZON HALK ŞAİRLERİ/ *Mustafa Duman/ Anadolu Sanat Yayınları*
Mustafa Duman, 14 yaşından beri şiir uğraşını sürdüren bir şair. 1985'ten bu yana halk kültürü konularında derleme ve araştırma yapmakta. Yazıları Türk Folkloru, Tarih ve Toplum, Kıyı, Müteferrika, Varlık gibi dergilerde yayınlanmış. Derleme ve araştırmalarının ağırlık noktasını Trabzon yöresi ve Nasreddin Hoca oluşturuyor. Bu kitabında, Trabzon yöresinde yetişen 25 halk şairini tanıtıyor, şiirlerinden örnekler veriyor. Bugün artık yok olan halk şiiri, saz şiiri geleneklerini araştırarak hiç kuşkusuz folklorumuza büyük katkılarda bulunuyor. 1 Mart 1958'de, İzmit Körfezi'nde batan *Üsküdar Vapuru* üstüne yazılmış bir destandan bir dörtlük sunalım: "*Bizi kurtarmaya ermedi veli/ Rüyamızı gördük üç gün evveli/ Annemiz babamız olmasın deli/ Gazetelik olduk ağlayın bizi.*"

AYNA RUBAİLERİ/ *Kenan Sarıalioğlu/ Anadolu Sanat Yayınları*
İlginç bir kişilik Kenan Sarialioğlu. Bira fabrikasında işçilikten üniversite öğretim görevliliğine, garsonluktan gazeteciliğe kadar çeşitli işlerde çalışmış. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nü bitiren Sarıalioğlu'nun şiir, deneme ve çevirileri birçok dergi ve gazetede yayımlanmış. *Ayna Rubaileri* Sarıalioğlu'nun ikinci şiir kitabı. Pek çok şairin cehennemi olup çıkan kısa şiire (rubaiye) hakkını veriyor. "*İnsan zamanı/ Zaman insanı yutuyor/ Kan tutuyor aynayı!*" (...) "*İnsan/ Kendi yüzünü tanır/ Utanır/ Aynasından!*"

KİTAPLI BİR PARTİ ÜSTÜNE ARAŞTIRMA/ *Tanju Cılızoğlu/ Dem Yayınları*
Bu kitapta Tanju Cılızoğlu, 1994'te kurulan, Besim Tibuk'un genel başkanı olduğu Liberal Parti'yi araştırıyor. Çoğu siyasal partinin, parti programları bir yana, belgesiz doğup belgesiz öldüğü bir ortamda Liberal Parti diğer bütün partilerden farklı olarak, özenle hazırlanmış kitaplarla yola çıkmıştı. Cılızoğlu, okuma alışkanlığı edinmemiş olanların bile rahatça okuyabileceği bu kitapların, Liberal Parti'nin yeni ve farklı siyasi anlayışının kanıtı olduğunu belirtiyor. Buradan hareketle, 'Kitaplı Bir Parti Üstüne Araştırma'ya girişen Cılızoğlu, amacının, yarının Liberal Demokrat sürecinin dününü arayanlara malzeme bırakmak olduğunu söylüyor.

PRATİK NEDENLER/ *Pierre Bourdieu/ Çev.: Hülya Tufan/ Kesit Yayıncılık*
Çalışmaları otuz beş yıldır dünyanın dört bir yanında ses getiren Pierre Bourdieu'nün Türkçe'deki ilk kitabı. Felsefeyi toplumbilim ve antropolojiyle yoğurarak, eğitimden sanata, bürokrasiden çağdaş toplumun yeni "soylular"ına kadar gündelik yaşamın en can alıcı sorunlarını çözümlemeyi uğraş edinmiş bir düşünür, Bourdieu. *Pratik Nedenler*'de, Bourdieu'nün farklı yıllarda verdiği konferans metinleri biraraya getirilmiş. Türkçe basım için de özel bir önsöz yazan

Bourdieu'nün kitabının kimi ana başlıkları şunlar: "Toplumsal uzam ile simgesel uzam", "Yeni Sermaye", "Bir 'yapıtlar bilimi' oluşturmak için", "Çıkar gütmeyen bir edim olabilir mi?", "Simgesel metaların ekonomisi", "Ahlakın çelişkili bir temeli".

PRATİK ASTROLOJİ/ *Esin Uzer/ İnkılâp Kitabevi*
'Pratik Astroloji' Esin Uzer'in bu konudaki ikinci kitabı. Uzer, Türkiye'de ilk kez böylesine detaylı astroloji ve planet analizlerini içeren bir kitabın olduğunu söylüyor. Yine Uzer, bu kitapta herkesin kendi astroloğu olabileceğini kanıtlamaya çalışmış. Yazarının dediği gibi, eğer gerçekten de astroloji 2000 yılından sonra her bireyin ilgi alanına bütün haşmetiyle kurulacaksa, 'Pratik Astroloji'yi okumakta yarar var diyoruz.

ANNELİK OYUNU BİTTİ/ *Cezmi Ersöz/ İletişim Yayınları*
Cezmi Ersöz, *Annelik Oyunu Bitti* adlı yeni kitabında kaybolmaya yüz tutmuş duyarlılıkların, yeni değerlerin kıskacında boğulan bireylerin, düşkırıklıklarının, yalnızlıkların, sonu olmayan kaçışların, hayatları cendere altına alan kentsel korkuların izini sürmeye, bütün bu yaşan(ma)mışlıkların hem tanığı, hem de sanığı olmaya devam ediyor. Hayatın şiddet dolu yükünü azaltmak için düşlere, ama gelecek düşlerine sığınıyor. Kısa ve vurucu öykülerinde kendiyle birlikte bütün kent sakinlerini tam da sessizliğe düştükleri yerde sorguluyor, ya da sorgulamaya çağırıyor.

ANSİKLOPEDİ/ *Diderot & d'Alembert/ Çev.: Selahattin Hilav/ Yapı Kredi Yayınları*
Ansiklopedi ya da Bilimler, Sanatlar ve Zanaatlar Açıklamalı Sözlüğü'nün yayın yönetmeni olan Diderot ansiklopedi maddesini şöyle açıklamış: "Bu sözcük bilgilerin art arda gelişi ve bir araya getirilişi anlamını taşır ve eski Yunanca 'en' bağlacı ile daire ve bilgi anlamına gelen adların ('koklas' ve 'poideia') birleştirilmesinden ortaya çıkmıştır." Son ciltleri 1765 Eylül'ünde yayımlandığında Diderot, "Büyük ve lanetlenmiş yapıt bitti!" diye haykırmış. İki yüz yılı aşkın bir süre sonra modern çağın ansiklopedilerinin babası olan bu yapıt seçilmiş maddeleriyle –bile olsa– nihayet Türkçe'ye kazandırıldı. Kitabın başında, Selahattin Hilav'ın kapsamlı bir sunuş yazısı yer alıyor.

HANGİ BATI/ *Attilâ İlhan/ Bilgi Yayınları*
Hangi Batı, Attilâ İlhan'ın "Anılar ve acılar" dizisi başlığı altında yayımlanan yedi kitabından biri. Tanzimattan bu yana süregelen, Refah Partisi'yle birlikte siyasi gündemin üst sıralarına tırmanan 'Batı', 'Batılılaşma' tartışmaları Attilâ İlhan'ın kitabının önemini artırıyor. Kitabın girişindeki "Önsöz Yerine..."de şöyle diyor İlhan: "(...) Batılı Türk, Batılı Türkiye'nin Türk bileşimine doğru gidiyor ama, Batı ulaştığı aşamadan memnun mu? Bence bu soru, geleceğimizin en önemli cevaplarını çağırması gereken, çok önemli bir soru. Nedeni de, Batı'nın ulaştığı yerden artık memnun olmaması. Biz öyle bir yere özeniyoruz ki, onlar yakınmaya başlamışlar. Kar helvasını icat eden onlar, beğenmeyen de!"

HANGİ SOL/ *Attilâ İlhan/ Bilgi Yayınları*
'Hangi Sol?', solcu kuram ve uygulamalara yine sol ve diyalektik bir eleştiri getirdiği için, ilk yayınlanışında büyük ilgi uyandırmış, çeşitli tartışmalara neden olmuştur. Kitabın 4. basımı genişletilmiş olarak yeniden yayınlandı. Attilâ İlhan bu yeni basımda sosyalist soldaki son gelişmeleri de değerlendiriyor: Ayrıca Türk edebiyatında karıştırıldığını savladığı bireycilik, toplumculuk, ilericilik gibi olguların yeni tanımlarını yapıyor.

EYLÜL/ *Mehmet Rauf/ Özgür Yayınları*
Bilindiği gibi Mehmet Rauf Servet-i Fünun döneminin en önemli romancılarından biri. Rauf'un *Eylül*'ü ise psikolojik roman türünün yazınımızdaki ilk ve en önemli örneklerinden. Umutsuz bir aşkın izini süren bu başyapıt Kemal Bek tarafından günümüz Türkçesine uyarlanmış. Kitabın başında yine Kemal Bek'in "Mehmet Rauf ve Eylül" adlı bir incelemesi yer alıyor. Bu incelemenin sonunda ayrıntılı bir Mehmet Rauf kaynakçası da verilmiş.

KAHİRE BÜYÜSÜ/ *Trayan Petrovski/ Çev.: Suat Engüllü/ Era Yayıncılık*
Makedon edebiyatının önde gelen isimlerinden biri Trayan Petrovski. Şiirden öyküye, romandan gezi edebiyatına, ürün vermediği alan yok gibi. Mısır'da kaldığı yıllarda bu ülkeyle ilgili şiirsel izlenimlerinin aktarıldığı *Kahire Büyüsü*, yazarın Türkçe'deki ilk kitabı. "Sanatın zengin hazinelerine ulaşabilmek için, yalınayak geçirilmiş bir çocukluğun gizemli diyarlarından geçmek gerekir. Dünyaya gelen ilk sanatçıların vasiyetidir bu."

OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN DOĞUŞU/ *Paul Wittek/ Çev.: Fatmagül Berktay/ Pencere Yayınları*
Geniş bir alana yayılan ve varlığını uzun bir süre koruyan Osmanlı İmparatorluğu kuruluşundan dağılışına kadar, evrensel monarşiler arasında özellikli bir yere sahip olmuş ve tarih, siyasetbilim gibi bilimlerin gözdesi durumuna ister istemez gelmiştir.
Paul Wittek de, Osmanlı İmparatorluğu'nun devasa alanının çekim gücüne kapılan araştırıcılardan. Wittek bu çalışmasında "Osmanlı İmparatorluğu bir aşiretten (Oğuzlar) mi doğdu, yoksa uçlarda gelişen yeni bir hareketten, bir Gaziler hareketinden mi?" sorusuna çok ilginç yanıtlar veriyor. Kitap, Osmanlı'ya ve Türk kimliğine ilişkin yeni yaklaşımlar öneriyor.

ŞİLİ'DE GİZLİCE/ *Gabriel Garcia Márquez/ Çev.: İlknur Özdemir/ Can Yayınları*
1973 yılında, askeri darbenin hemen ardından Şili'den kaçan sinema yönetmeni, on iki yıl sonra, dış görünüşü büyük bir değişime uğramış bir halde, sahte bir pasaportla, sahte bir isimle ve sahte bir eşle geri döner. Bu öykü, Pinochet yönetimi altındaki Şili'de hayatın nasıl olduğunu gerçek boyutlarıyla dünyanın gözleri önüne sermek uğruna özgürlüğünü tehlikeye atarak Şili'ye gizlice giren *Miguel Littín*'in öyküsüdür. Ünlü yazar *Gabriel Garcià Mádquez, Miguel Littín*'le yaptığı uzun bir görüşmeden sonra bu öyküyü her zamanki usta yorumuyla kaleme almış. Pinochet'nin Şili'sini, dışı cilalı, içi yozlaşan o diktatörlük yönetiminin gerçek yüzünü, bu yönetime karşı çıkan, kimi başarılı olan kimi de işkence gören, kaybolan sayısız Şililinin kahramanca direnişini, sürgünde yaşamanın acısını derinden hisseden *Littín*'in serüvenini gözler önüne seriyor *Şili'de Gizlice*.

SARMAL/ *Orhan Duru/ Yapı Kredi Yayınları*
Gezi ve köşe yazıları, deneme, çeviri ve tiyatro uyarlamalarından da tanıdığımız, öykücü Orhan Duru, bu "toplu öyküler"ine *Sarmal* adını vermekle, –kurmacacı da sayılsa, gerçekçi de sayılsa– öykücülüğünü gerçekte "dolantılı bir yol"da sürdürdüğünü iletir gibi okuruna... *İstanbulin* (Nisan 1995) ve *O Pera'daki Hayalet* adlı kitaplarından sonra, YKY'de yayımlanan üçüncü kitabı olan *Sarmal*, Duru'nun 1962'den 1991'e dek yazdığı –kendisine TRT 1970 Sanat Ödülleri yarışmasında Başarı Ödülü kazandıran *Ağır İşçiler*'le birlikte– tüm öykülerini kapsıyor.

SEYİR SÖZCÜKLERİ/ *Ferit Edgü/ Yapı Kredi Yayınları*
Seyir Sözcükleri Ferit Edgü'nün özel bazı kitap ve dergilerde resim ve fotoğraflara eşlik etmek üzere kaleme aldığı yedi metin denemesinden oluşuyor. Dil'in ve görsel imgenin birlikteliğini bozmak ve sözcüklerin kendi gücünü sınamak üzere bu kez onları çıplak halde, yazıldıkları görselden kopararak kitap yapmaya karar veren yazar bu konuda şunları söylüyor: "Dilsel imge ile görsel imgenin ayrı dilleri vardır. Birbirlerine çevrilmesi olanaksız bu iki dil olsa olsa, bazı durumlarda birbirlerine eşlik ederler. Ama önünde sonunda, her ikisi de, kendi özgür yaşamını –ya da ölümünü– tek başına yaşar." *Seyir Sözcükleri*, ustalığını, olgunluğunun farkında bir yazarın hoş de(ne)meleri...

şubat 1997

varlık
kitap eki

sayı: 57

ADALET AĞAOĞLU

BAŞKA KARŞILAŞMALAR

Adalet Ağaoğlu

BAŞKA KARŞILAŞMALAR

Deneme/ Yapı Kredi Yayınları

"Sessiz, dingin dönemlerin romanlarıyla çok gürültülü bugünün romanı, yalnızca ses açısından karşılaştırılırsa, ortaya nasıl bir sonuç çıkar acaba?" Bu soruyu Adalet Ağaoğlu, yeni deneme kitabı *Başka Karşılaşmalar*'da soruyor. Soru aklına, Tussaud'nun *Mumyalar Müzesi*'nde takılmış. Canlı gibi görünen ünlülerin mum heykellerini seyrederken fark ettiği bir başka heykel yüzünden: Dinlenirken ölüvermiş sıradan bir kadın heykeli. Kimsecikler dikkat etmiyormuş ona.

Ağaoğlu, bu sorunun yanıtını şöyle veriyor: "Hangi anlayış söz konusu olursa olsun, sessizliğin, günümüz romanını da, geleceğin romanını da artık ancak, romanın kendisi sessizce can verdiği gün kuşatacağı sanısına kapılıyorum ve o gün kimse bunun farkında bile olmayacak!

Düşüncem beni ürpertmiyor değil. Ama, dünkü romanlarımızın sayfalarındaki aşırı dinginlik, derin sessizlik de bana ürpertici gelirdi. Roman vitrine çıkmaz, sinemaya, renkli cama çıkmaz, fuarlarda yorulmazdı. Kendi iç dinginliğini, gaz lambası ışığında onu okuyanlara da geçirir; olaylar, okurun gözü önünden sessizce akar geçerdi."

Adalet Ağaoğlu'nun dünün romanı ile bugünün romanını kıyasladığı bölüm elbette bu kadar değil. Ben onun, bir edebiyat sorununu, öykülük, günlük bir olayın ışığında yorumlayışına örnek olsun diye andım bu denemeyi. *Müzelik Yeni Parça* adını taşıyan bu deneme, *Başka Karşılaşmalar*'daki başka denemelerle birlikte okunduğunda, yazarın romana ve edebiyata bakışını, onu yorumlayışını daha doğrudan algılama şansını yakalıyor okur. Özellikle, Adalet Ağaoğlu'nun kendi romanlarına değindiği denemeler, romanları için yeni ipuçları veriyor. Örneğin *Yazsonu*'nun anahtar kavramı, "zamanı durdurabilmek":

"*Yazsonu* bir özlem romanıdır. Geçip gideni bir an durdurabilmek, bir kâğıda çıkarabilmek... Ama açıkçası bu, aynı zamanda bir düşbozumu romanıdır da. Çünkü, *özlem eksik bilmenin sonucudur.* Fazla hızlı değişen hayatlar ise, sanki eksik bilinmeye yazgılıdır." (Doğu Akdeniz'de Zaman, *Başka Karşılaşmalar*, s. 17 vd.)

Denemeler-Değiniler-Söyleşiler

Başka Karşılaşmalar, üç bölüme ayrılmış: Denemeler, değiniler, söyleşiler. Bence, söyleşilerde yöneltilen soruların yanıtlanması zorunluluğunun getirdiği teknik biçimlenme dışta tutulursa, kitabın tümü denemelerden oluşuyor. Ayrı başlıklar altında da kümelense, bu denemeler, yazarının dünyasına açılan kapılar. Sinema-edebiyat ilişkilerini yorumlayan bir deneme, Sinema Edebiyatın Kapısını Çalacaksa. Ağaoğlu, önce sinemamızın edebiyatımızdan yaptığı uyarlamaları ve görünüşte uyumlu olan işbirliğini anlatıp örnekleyerek başlıyor yazısına. Sonra, sinema-edebiyat işbirliğinin aksayan yanının altını çiziveriyor: "Her yapımcı, 'konu' hoşuna giderse, bunda ticari gelecek görürse, her romanı, hikâyeyi çekmeye kalkışabiliyor. Her yönetmen, çok farklı dünyaların yazarlarının yönetmeni olabiliyor. Her manken her modelle, her modaevinin giysisiyle podyuma çıkamadığı, çıkarılmadığı halde, bir yönetmen hem Kerime Nadir'den, hem Yılmaz Güney'den, hem de Attilâ İlhan romanından film yapabiliyor. Sinema ustalığı için, 'konuyu tertemiz aktarabilmek' yeterli mi?" Ağaoğlu'nun sorusunun çeşitli yanıtları, bu yanıtları destekleyen örnekleri vermek sinema uzmanlarının işi, diye düşünebilirsiniz; onun bu soruyu neden sorduğunu da. Yanıtı, ondan alalım: "Herhalde yeterliymiş... Çünkü, yapımcı-yönetmen-yazar ilişkisinin sert bir duruma gelip mahkeme kapılarına dayandığı zamanlarda bile, tartışma konusu her iki 'dil'de de (sinema dili, roman dili, S.S.) bu sanatların anlamına, içeriğine, yaratıcının kendine özgü dünyasına ilişkin değil. Yazarın yazarlık dünyasının manevi haklarının korunması pek akla gelmiyor.

Bu anlamda sinemamız hep aynı yolu yürümüş. Bu nedenle de örnekse bir yazarın kalkıp, 'Fakat romanımdan yaptığınız filme taktığınız yeni adın benim yazarlık dünyamla, kişiliğimle hiçbir ilişkisi yok!' biçiminde bir itirazının kesin yanıtı: 'O iş başka, bu iş başka! O, o dil, bu, bu dil!' olmuş. Demek ki, sinemacının kafasında yazarın dünyasına ait hiçbir renk dolaşmıyor."

Adalet Ağaoğlu'nun, sinema-edebiyat ilişkisinin, yazarı inciten yanını irdelemeyi, sorgulamayı sürdürdüğü satırları okurun kendine sorması gereken sorular izliyor: Sinemamız hangi yazarı, hangi romanı, hangi ölçütlerle seçiyor? Bir romanın filme çekilmesini gerektiren nitelikler neler? Ne yazık bu soruların olumlu yanıtları yok. Ağaoğlu, okurunu, can acıtıcı yanıtlarla karşılaştırıyor: "İş olsun, çabuk bitsin, ilgi çeksin vb... Sinemamızda edebiyata mecburiyetin altında, yazara mecbur/ mecnun olma dışında her şey var: Satar-satmaz, tutar-tutmaz, ucuz-pahalı, iyi konu-kötü konu, olaylar akıcı, durumlar göz yaşartıcı, çıplaklık tamam, kızı şu oynar, oğlanı bu, politik içerik de halkıma karşı görevimi yerine getiriyormuş gibi yapacak kadar... Böyle, daha çok ekonomik-politik-mekanik kaygılar."

Adalet Ağaoğlu, sinemamızın edebiyatımızla, sanata de-

ğil, hesaba dayalı ilişkilerini, yabancı sinemaların edebiyatlarıyla ilişkileriyle karşılaştırarak, bizdeki bir iki "edebiyata saygılı" yönetmeni anmayı da unutmadan, eleştiriyor. Bu eleştirinin kendi yaşadığı sinema deneyimiyle ilgisini açıklıyor: Ve can acıtıcı sorulardan, yazar olarak, kendini de uzak tutmuyor. Okur, bu denemeyi bitirdiğinde, ünlü bir romanı, beyaz perdede görmekle yetinmemesi gerektiğini algılıyor. Bir romanını okuduğu yazarı tanıdığını sanma yanılgısından da kurtuluyor.

Ben, Adalet Ağaoğlu'nun bu denemesini okuduğumda, onun oyun yazarlığını da anımsadım. Tiyatro-yazar ilişkisinin, sinema-yazar ilişkisinden daha uyumlu olduğunu da. Ve aklıma, Ağaoğlu'nun bu ilişkileri nasıl anlattığı sorusu takıldı. Sorumun yanıtını "Çok Uzak-Fazla Yakın'ın Sahneleme Çalışmaları Sırasında Tuttuğum Notlardan" başlıklı denemesinde buldum. Ağaoğlu, sahneleme sırasında, oyuncuları incitecek, darıltacak kadar titiz. Ama, bu titizliği anlatırken yansız:

"*Yazıyı ve yazı dünyasını savunmak*"

Adalet Ağaoğlu, denemelerinde "alaycılığını, hüznünü, gözlem gücünü" hep bir kılıç gibi kullanıyor. Saldırmaktan çok savunma amacıyla. Bu savunma hamlelerinin öldürücü yaralar açması da hiç ender bir olay değil. Çünkü, o, bir söyleşide de değindiği gibi "yazıyı ve yazı dünyasını savunmayı", "yaşamını savunmak"la eşdeğerde görüyor. Görselliğin, anlatımı sindirmeye çalıştığına tanık olmuş birinin öfkesini taşıyor. "Teknolojik bir zamanın ve para dünyasının kendilerine dahi yabancılaştırdığı insanın konumuyla ilgilenen" bir yazarın, dingin bir anlatım, barışçı bir tavır taşıması beklenemez elbet. Yalnız bu cümlede, barışçı sözcüğünü, "uyuşmacı, sinik" anlamında okumak gerekli. Çünkü, Adalet Ağaoğlu, "anti militer" bir yazar.

Ağaoğlu'nun denemeleri, romanlarına, öykülerine ve elbette oyunlarına ait ip uçları veriyor. Bir de bir yazarın dünyasını kavramanın zorluğunu. Bir bakıma okurunun işini kolaylaştırır görünürken yeni açılar gösterip, yeni yorumlar yaparak okuru başka biçimde okumalara çağırıyor. Bir yazar için ikilem mi bu durum? Başkaları için belki. Ama, Ağaoğlu'nun bu durumu bilerek seçtiği açık: "Hep şöyle algılanmıştır: İzleyici bir yanda, yaratıcı bir yanda. Okur kendisinin de yaratıcı olduğunu keşfedebilir. Karşı durabilir, katılabilir, ama sonuçta hayatın her alanında bir yazar gibi yaratıcı okur olabilir. Okur da yazar kadar çalışkan olmak zorundadır. Özlediğimiz yaratıcı bir okur olduğuna göre benim için bu anlamda sayısının az olmasının hiçbir sakıncası yok." (Bir yazar: Adalet Ağaoğlu, Bir Kitap: Romantik Bir Viyana Yazı, Başka Karşılaşmalar, s. 165)

Adalet Ağaoğlu'nun okurdan beklediği, hemen her yazarın gönlünde olan, ama pek kolay dile getiremediği nitelikler: "Ben, etkiler altında oraya buraya yüzen değil, kendisinin bir seçimi bulunan, arayışçı, sorgulayıcı bir okurla barışık olduğumu hissediyorum. Ötekiler yazarına düşmandır. Yüz verdikçe tepenize çıkar, sizi eteğinizden, paçanızdan habire kendi yanlarına çekerler." (Dar Zamanlar ile Romanın Daralmış Alanını Aşmak) Ağaoğlu, okurunu zora koşmakta haklı oluşunu da, kendi emeğiyle açıklıyor: "(...) gittikçe azınlığa düştüğümüzü şiddetle algılıyorum. Anayurdumuz dilimizin üstünde dahi büyük bir terör esiyor. Buna karşılık yazdıkça dilimde müthiş yetenekler, ele geçirilmeyi bekleyen alanlar keşfediyorum. Yıllar önce söylemiştim. Yazdıkça öğreniyorum. Ve öğrendikçe sarsılıyor, acı çekiyorum." (Bir Yazar: Adalet Ağaoğlu, Bir Kitap: Romantik Bir Viyana Yazı)

Okurundan, kendisi kadar çalışkan olmasını isteyen, yazarını dış etkilerle değil, kendi aklıyla seçmesini bekleyen, arayışçı, sorgulayıcı kişilik taşıyan okurların dışındakileri kolayca reddeden bir yazar kendiyle ilgili, yazdıklarıyla ilgili ipuçlarını sunar mı okuruna? Bu soruya, bir bakıma evet diyebiliriz. Çünkü Adalet Ağaoğlu, *Göç Temizliği* (1985), *Geçerken* (1986), *Karşılaşmalar* (1993) adlı kitaplarıyla verdiği ipuçlarıyla yetinmeyip, *Başka Karşılaşmalar*'la da okurunu, kendine yapılacak bir yolculuğa çağırıyor. Bu yolculuğu hazırlarken epey titiz. Gazetelerde, dergilerde, kısaltılmış söyleşilerin bütününü sunuyor. Bunu, dip notlarıyla belirtiyor. Okurunun, "ben bu söyleşiyi daha önce okumuştum, biliyorum" yanılgısına düşmesini istemiyor. Bu tavır, kuşkusuz yine "yazıyı ve yazı dünyasını" savunmaktan kaynaklanıyor. Yazılan, söylenen, tam olarak aktarılmalı okura. Bence, bu kadar da değil. Ağaoğlu'nun, okura kendisiyle, yazdıklarıyla ilgili ipuçları verişinde bir başka kaygının da payı var. Bu kaygı "kitapları ve özel eşyalarının sergilenişinde" şöyle açıklanmıştı:

"Sergilenen şeyler, benim yazarlığıma ilişkin 'iç çamaşırlarım'. Bu bakımdan zaten özel eşyadan sayılmaz. (...) İsteyerek soyunmak, kendi üstümüzde yeni bir özgürlük, bir cesaret denemesidir. Bu cesaret, biz pasif duruma geçtikten sonra yani öldüğümüzde, istenildiği gibi 'soyulmaktan' bizi büyük oranda koruyabilir. Yazar, 'tereke'sinin tamamını ya da bir kısmını, bu ve başka birtakım kendince geçerli nedenlerle yaşarken de açabilir" (Kitapların İçine Bir Gönderme.) Bu satırlar, *Göç Temizliği*'nde beni etkileyen bir bölümü anımsatıyor. Kardeşi Güner Sümer'in ölümünde, Adalet Ağaoğlu'nun, düşündüklerini söylemeyi ve yazmayı ertelememe kararını. Bu karar, Yapı Kredi'nin yazarlar için düzenlediği sergiyi kabullenme nedenlerine eklenmeli. Bu serginin, "deşifre olma huzursuzluğu verip vermediği" sorusuna yanıtında, verdiği bütün ipuçlarının, kendisiyle değil, yazdıklarıyla ilgili olduğunu vurguluyor:

"Anlıyorum. Siz olsanız, böyle bir huzursuzluk duyardınız, değil mi? Tabii, ilk ağızda ben de tasarıyı pek rahat karşıladığımı söyleyemem. Yazarak zaten kendimizi insanların önüne attığınız halde. Fakat, bu arada da kendi kendime dedim ki: Bizlerin hayatı, hem de kasıtlı biçimde yanlışa oturtulmuş hayatlar oldu. Birçok şey volkan külleri altında kaldı. Bu bakımdan, dikkatleri doğrudan yazdıklarımızın üstüne çekebilmek için ne gerekiyorsa yapılmalı, bütün göstergelere karşı duyarlı olunmalı."

Kuşkusuz, bir yazarın, yazdıklarının doğru algılanmasını istemesinden daha alçakgönüllü bir dileği olamaz. Bu dileğin gerçekleşmesinin zorluğunu bilmek, onu kırılganlaştırır. Ağaoğlu'nun denemelerinde, değinmelerinde ve söyleşilerinde bu kırılgan havayı sezmemek olanaksız. Bu kırılganlıkta, okuruna, yazdıkları ya da eşyalarıyla verdiği ipuçlarının yönünün doğru anlaşılması kaygısı var. O tüm açıklamalarıyla "kitapların ta içine bir gönderme" yapıyor. Okuruna bir pusula sunuyor: "Yazarın kayıp izini daha kolay, iyi ve doğru bulsun" diye.

Evet, *Yeni Karşılaşmalar*, tam anlamıyla iyi bir pusula. Eğer iyi bir okursanız, Adalet Ağaoğlu'nu, bu pusula ile daha iyi izleyebilirsiniz.

SENNUR SEZER

Ali Akay

KIVRIMLAR

Araştırma/ Bağlam Yayıncılık

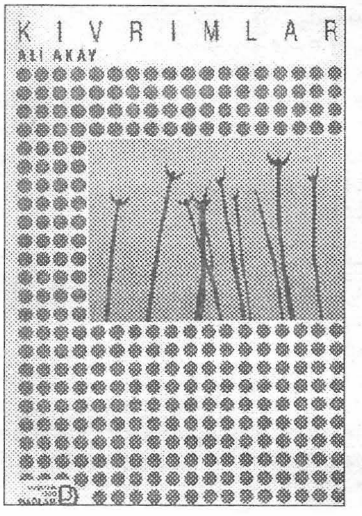

Türkiye'de sanat ortamı içinde gelişen söylemin 1990'lardan itibaren farklı bir boyuta büründüğü birçok yeni dönem (1990 sonrası) genç sanat eleştirmeni –aralarında Deniz Şengel, Vasıf Kortun, Hüseyin Alptekin, Emre Zeytinoğlu, Hasan Bülent Kahraman vb. sayılabilir– tarafından kabul edilen bir olguydu. Sergilerin isimlerinden, eleştirilerin türlerine kadar yeni bir dönem başlamakta diyenleri burada duyuyor ve anıyorum. Bu ortam içinde beni ilgilendiren, özellikle birkaç olgu söz konusu: Sanat ve sosyolojinin birbirini yakından takip etmesi; felsefe ile sanat arasındaki bağların yapısalcılık-sonrası ve yapıbozum bağlamında genişlemesi; sanatçıların açtıkları sergilerde gösterdikleri işler arasında sosyolojik ve siyasi tarihi boyutların ön plana çıkmaya başlaması ve salt estetik kaygıların yerini sanat mekânına ait kaygıların almaya başlaması. Bunlar arasında siyaset ve sosyoloji alanından sanat alanına doğru yapılan küçük ve hatta kapsamlı yolculuklar söz konusu edilebileceği kadar, aynı şekilde, sanattan siyasete ve sosyolojik yorumlara doğru ilerleyen bir kaçış çizgisinin anti-estetik boyutları beraberinde taşıması ele alınabilir sorunsallaştırmalar arasında bulunmaktadır. *Toplumbilim* dergisinin 1992 yılından beri ele aldığı çizgi sanatçının "sezgisel bakışını" ön plana çıkarmaya çalışmakta ve hatta sosyolojide bir "sezgisellik arayışına" girme çabalarını "anti-bilimsel" yöntem kaygılarının dışında hissetmektedir.

Başka bir olgu ise resim sanatının tuval resmi şeklinde algılanması ve tuval ile enstalasyon arasında var olduğu söylenen sözde-art ardalık; yani tuvalin yerini aldığı sanılan enstalasyon olgusu. Bu kitaptaki "Sanatta hiyerarşi var mıdır?" adlı yazı, özellikle, bu soruna değinmekte ve pozitivist veya ilerlemeci bir tarih anlayışının bir yanılsaması olan art ardalığın kabul edilemez bir şey olduğu gerçeği üzerine eğilmektedir. Çünkü, hiçbir şeyin sonu gelemeyeceği gibi yeniden güncelleşmelerden daha doğal bir şey de yoktur. (Dolayısıyla ne pentür ölmüştür ne enstalasyon "Batı'nın çökmüş sanatıdır." Bu iki önerme de kabul edilemez) Türkiye'nin siyasi ve sosyolojik gidişatı buna, belki de, en güzel örnektir. Aynı hareketin plastik sanatlarda var olduğunu reddetmenin imkânı da yoktur. Ancak sanatı algılama biçiminde gerçekleşen bir değişiklikten söz etmek mümkündür: Yapılanın sanat olup olmadığı tartışması değişmekte olan "sanat oyununun" kurallarının algılanıp algılanamaması sorunudur. Basketbol oyununun kurallarıyla futbol oyununun algılanması mümkün olmadığı gibi nesnelerin art arda dizilerek tekrar edilmesi veya teknolojik olarak video-enstalasyonların kullanılması ile ortaya çıkan kurallarla pentür'ün kuralları arasındaki ayrışma, her iki sanat eseri takipçisinin işlerini zorlaştırmaktadır. Oyundan bahsederken oyunun bizatihi kendisinin ciddi bir şey olduğunu, burada hatırlatmaya, bilmiyorum gerek olacak mı? Böyle durumlarda her iki sanat türünün izleyicileri arasında olası bir gerilimi yaşamak ise doğal gibi gözükmektedir. Yeter ki, kuralların farklılığının bilincine varılabilsin. Bu böyle olduğunda ise, gerilim yerini karşılıklı bir anlayışa bırakabilecektir. Ayrıca, yine hatırlatmakta fayda olduğunu zannediyorum ki, günümüz Türk sanatı içinde birçok kimse için ve özellikle de genç sanatçılar için bu durum aşikârdır; onlar böyle "ilerlemeci, pozitivist" bir okumanın içinde değiller. Üstelik bu iki sanat türünü birden kavrayanlar; hiç çelişkisiz bir şekilde, hem pentür hem de enstalasyon gerçekleştirebildikleri gibi, ikisini de birleştirmeye kalkacak olanlar da var.

Postmodernizm ve modernizm arasındaki ilişki de yukarıda verilen örneği takip etmektedir. Aralarındaki bağ artsüremli bir tarih bağı olmaktan çok hem artsüremli hem de eşsüremlidir. Ancak; bir de söylemsel olduğu kadar ekonomik mütasyonlar söz konusudur. Bu hallerde, megalopollerden bahsederek ("Şu anda İstanbul'da olmak vardı" adlı İstanbul sergisinin 1992'deki katalog yazısı), onların belirli bir meşruluğunu göstermek olasılık dahilindedir. Başka bir olgu ise; özellikle, dünyada 1960'lı yıllardan beri gelişen ilişkiler yumağında sosyal bilimler ile sanat arasında gerçekleştirilen geçişler somut bir hal almaktadır –bu tabii ki daha önceleri sanat, sosyoloji, antropoloji ve felsefe arasındaki ilişkileri yadsımamakta; belki de Claude Lévi-Strauss'un *Hüzünlü Dönenceler*'ini, bir ilk kitap şeklinde yapısalcılığın başlangıcı olarak ele almak mümkün gibi gözükmektedir. Bunlara Foucault'nun yayımlamadığı ve yırtıp imha ettiği Manet çalışmasını ve Magritte için yazdığı *Bu Bir Pipo Değildir* kitabını; Georges Bataille'ın aynı şekilde *Manet* kitabını; Deleuze'ün ünlü ressam *Francis Bacon* üzerine kaleme aldığı eşsiz kitabı; Jean-François Lyotard'ın Pompidou Kültür Merkezi Sergi Salonunda Theofilakis ile birlikte gerçekleştirdikleri ve Lyotard'ın "Cisimsizler" sergisi komiserliğini, yani küratörlüğünü yaptığını ve yine Jacques Derrida'nın "Körlerin Belleği" sergisini düzenlemesini; hatta Je-

an Baudrillard'ın Venedik Bienali'nde fotoğraflarıyla katılmasını örnek olarak göstermek olasılık dahilindedir. Philippe Sollers'in bir edebiyatçı olarak ressamlar üzerine kitaplar yayımlaması, Bernard-Henri Lévy'nin aynı şekilde estetik ile meşgul olması; sosyolog Michel Maffesoli'nin etik ve estetiği birlikte ele almaya çalışması; çağdaş sanat dergilerinden *Blocnotes*'un sosyolog Pierre Bourdieu ile "sanat pazarı" üzerine 1994 yılında bir söyleşiyi gerçekleştirmesi yukarıdaki örneklere eklenebilir.

Türkiye'den de örnekler verebilirim: Felsefe eğitiminden gelen Hüseyin Alptekin'in sanatçı olarak kendisini kabul ettirmesi ve "sanatın bir bilgi türü" olduğunu iddia etmesi; Orhan Tekelioğlu'nun bir sosyolog olarak şairlerle ilişkisi; yine Ahmet Soysal'ın felsefeci olarak hem şiir hem de yakınlarda resim sanatı ile ilgilenmesi; Vasıf Kortun'un gerçekleştirdiği büyük sergilerin siyasi içerikleri; Gülsün Karamustafa'nın "arabesk ve kitsch" içerikli halıları ve diğer işleri; Emre Zeytinoğlu'nun sosyoloji ve felsefe ile Müşerref Zeytinoğlu'nun ise, resmin yanında sosyoloji ve siyasetle uğraşması; Hale Tenger'in, İsmet Doğan'ın, Şeyma Reisoğlu-Nalça'nın, Nilüfer Ergin'in, Bülent Şangar'ın, Ahmet Müderrisoğlu'nun siyasi ve sosyolojik çalışmaları hep aynı "geçişliliğin" örnekleri. Ve, bu saydığım adlar hepsi arasında bazıları; daha doğrusu benim en çok birlikte çalıştıklarım. Benim ise; felsefe ve sosyoloji eğitimimin sanata doğru kayması; İstanbul Sergisi (1992) ile sanat ve sosyoloji kesişmesinin gerçekleşmesi ve küratörlüğünü yaptığım "Devlet-Sefalet-Şiddet" sergisi ile Kıbrıs'ta, Mağusa'daki Akkule Sanat Merkezi'nde gerçekleştirilen "Azınlık" sergilerinin yanı sıra Genç Etkinlik I (Sınırlar ve Ötesi) ve Genç Etkinlik II'de (yurt - yersizyurdsuzlaşma) Canan Beykal ve Balkan Naci İslimiyeli ile danışmanlığını yaptığımız sergiler; P.S.D.'nin Habitat II sırasında gerçekleştirdiği "Öteki" sergisi danışma kurulu içinde bulunmam, sosyoloji, felsefe ve plastik sanatlar arasında fiziki olarak gerçekleştirmeye çalıştığım bağın örneklerinin bir kısmını oluşturuyor; diğer kısmı ise, Emre Zeytinoğlu ile 1994 yılında Urart Sanat Galerisi'nde açtığımız "Pisuarın Bir Dekonstrüksiyonu" sergisi ile 1995 yılında Budapeşte'de, Ujlak Galeri'de, Müşerref Zeytinoğlu ile birlikte "Kesişen Coğrafyalar" sergisinde sergilediğimiz "Carte Colo-Poste Ecritale" adlı çalışmamız tarafından oluşturulmakta. Her iki yanda da bir "birleşim" söz konusu; Deleuze'cü bir şekilde ifade etmeye kalkarsam "ikili kapma"dan bahsetmek gerekecek.

Kıvrımlar bu ortamda gerçekleştirildi. Ressamlar, sanatçılar, edebiyatçılar ve sosyologlar ile birlikte düşünüldü, hareket edildi. Herkes de, zannediyorum birbirinden etkilendi. Bu sembiyoz hali, aslında bir sanat-felsefe ve sosyolojinin oluş halidir demenin çok yanlış olamayacağını sanıyorum. Ben onlardan onlar benden etkilendi, belki de? Ama etkileşim halleri olduğunu yadsıyamayacağım. Bu kitabı oluşturan yazılar bu ortam içinde yavaş yavaş geliştiler. Arada kalanlar, sıkışanlar vb. var. Ama *Kıvrımlar*'ı daha çok giriş kısmında açıklayacağım.

Önsöz hep arkadan yazıldığından yine bir tümellik havasını taşımakta; oysa çeşitli dergilerde ve gazetelerde yayımlanmış olduğu kadar sergi kataloglarını dolduran bu yazılar birbirleri arasında bir bağdaşıklık oluşturmadığı kadar, tersine ayrışıktır da. O halde, *Kıvrımlar* "ayrışık birliktelikler"in bir kitabıdır.

Turgay Kantürk

AY İÇİN KÜÇÜK ŞEYLER

Şiir/Sel Yayıncılık

Türk şiiri ve Türk resminde iki önemli ismin "ayrı alanlarda ürün veren iki sanatçının, aynı zaman ve mekânlarda ürettikleri" ortak bir çalışmanın sonucu ortaya çıktı: "*Ay İçin Küçük Şeyler*"!.. Sevgili Turgay Kantürk bu yeni kitabında Türkçe'nin saadetini yazıyor... Sevgili Şenol Yorozlu ise, kitaba çizdiği desenleriyle ruhumuzu terbiye ediyor...

"Karakargalar gibi kâğıtta
yersiz yurtsuz
harflerle
kurulur şiir." (s. 29)

Gececil ve ince bir hüzün yontucusu Turgay Kantürk! Cumbalı, fesleğen kokan bir evde oturur... Şairin yağmurundan geçilmez, ne de olsa durmadan uçan bir sukuşunun erken uyanan gölgesi durur üzerinde... Bu aşktan sürgün şairin perdeleri bir tek ayışığına açık; sararmış, ıssız fotoğraflara açık; hiçbir gravüre sığmayacak kadar siyah!.. Melek yüzlü bir anneden, bir yaprağın çığlığından yapılmış!.. Azizlerin macerası kadar derin, mağrur bir kedi kadar yine siyah!..

"Ayrılırken senden
baktım da merhaba dedim kışa
düşen kiremitler için." (s.53)

Kalbimizin öksürdüğü, ruhumuzun sıkıldığı, umutların tükendiği, tragedyaların çıldırdığı, aşkın hapı yuttuğu, imgenin evden dışarı, sokaktan eve girmediği, kelimelerin ağzına yeşil biber sürüldüğü, mavinin üstünü başını yırttığı yerden mi yazıyor?.. Bence Ay'ın görünmeyen yüzüne kadar öyle!..

"Şu yuvarlak ay
vurunca çimenlere
kendinden düşüyor
meyva." (s. 77)

Turgay Kantürk, Türkçe'nin gövdesine haiku'nun çayını bırakıyor... Sonbaharın bıraktıklarını topluyor, akşam üzerleri sokaklara dağılan kelimeleri evine götürüyor... Kırılan bir kelimenin kemiklerini sarıyor ve böylece "döküyor yaprağını yazı"... öyle küçük şeyler yüzünden...

"Kendimi kapattığım odada
uzuyor gölgem
bana doğru
ıslak." (s. 78)

Sevgili Şenol Yorozlu'nun siyah karton üzerine beyaz guaj'la çizdiği desenlerin ayışığı kokusunu duyuyor, istiridyenin içindeki inciyi özgür bırakarak, sanki kumun üzerine çizdiği gecenin beyaz dansına hayır diyemiyor, kırık bir gazelle birlikte Türkçe'nin saadetine, evinize, balkonunuzdan içeri giriyorsunuz... Yeni şiirlere, yeni resimlere bir kez daha merhaba diyebilmek için!..

Ne diyeyim, ellerinize, kalbinize sağlık Yorozlu ve Kantürk!

ENGİN TURGUT

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

İNSANÜSTÜ BİR ANIT DİKTİM KENDİME

Şiir/ Adam Yayınları

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin 1799'da Moskova'da doğdu. 1837'de Petersburg'da (bir düelloda) aldığı ağır yara sonucunda, iki gün sonra öldü. Lirik şiirlerinin önemli bir bölümü 1823-1830 yılları arasında yazıldı. Anlatı-şiir türünde ("Yevgevi Onegin" vb.) yapıtlarının başlıcaları da yine bu dönemin ürünüdür. ("Onegin" tamamlanmış durumuyla ilk kez 1833'te yayımlandı.) 30'lu yıllarda Puşkin, ilk gençlik döneminden itibaren karşılaşmaya başladığı siyasal baskıların yoğunlaşmasının da etkisiyle, tarih araştırmalarına, roman ve öykü türünde çalışmalara yöneldi. (Gerçi, tarihe, özellikle de ulusal tarihe ilgisi yine ilk gençlik dönemlerinde başlamış; konusunu ulusal tarihten alan "Boris Godunov" 1825 yılında yayınlanmıştı.) Bu kadar kısa bir zaman süresi içinde lirik ve epik şiir türlerinde, tiyatro, roman ve öykü alanlarında bu kadar çok ve çeşitli ürün verebilmek, bu ürünlerle Rus ulusal şiir dilinin kurucusu olmakla kalmayıp tiyatro ve anlatı türlerinde de çığır açabilmek, ulusal edebiyatın sınırlarını da aşarak dünya edebiyatının devleri arasında yer alabilmek ancak "deha" sözüyle nitelenebilir.

Aydın ve aristokrat bir ailede dünyaya gelen Aleksandr Puşkin'in anne tarafından büyük dedesi, Habeşistanlı bir prensin oğlu Abram Hannibal'dir... (Puşkin, Afrika kökenli bu büyük dedeyi tamamlanmamış roman denemesi "Büyük Petro'nun Arabı"nda [1828] anlatmıştır.) İlk eğitimini yabancı eğitmenlerden alarak başta Fransızca olmak üzere yabancı diller öğrenen Aleksandr Puşkin'in bu yıllardaki eğitiminde bir Rus köylü kadınının, Arina Rodionovna'nın etkileri kuşkusuzdur. Rus halk şiirine, masallara, Rus konuşma dilinin deyimlerine ve anlatım özelliklerine ilgisini bu sıradan halk kadınına (ve anne tarafından ninesi Mariya Hannibal'a) borçlu olan Puşkin, yine çocukluk döneminde bir yandan Molière, Baumarchais gibi Fransız klasiklerinin, başta Voltaire olmak üzere XVIII. yy. Fransız aydınlanmacılarının yapıtlarını okuyor, öte yandan, o dönem Rus edebiyatı ürünlerini okumanın yanı sıra, bu edebiyatın N. M. Karamzin, V. A. Jukovski gibi yaratıcılarını, Puşkinlerin salonunda düzenlenen toplantılara konuk geldiklerinde kişisel olarak da görüp tanıyordu. Bu yoğun ve çok yönlü özel eğitime, o dönemin ayrıcalıklı aristokrat çocukları için Petersburg'da açılan "Tsarskoye Selo" (Çar Köyü) lisesindeki öğrenim eklenecektir... Çarlığa ve toprak köleliği düzenine karşı 1825 yılı Aralık ayında silahlı bir ayaklanmayla başkaldıracak olan devrimcilerin ("Dekabristler") kimileri bu okulun öğrencileri arasındadır... Aleksandr Puşkin, devrimci ve aydınlanmacı bir bilinç kazanarak yetişmesinin yanı sıra, yine bu yıllarda, çocuk denebilecek bir yaşta, seçkin bir şair olarak da adını duyurmaya başlamıştı. 1815 yılındaki mezuniyet töreninde okuduğu ve konuklar arasında bulunan yaşlı şair Gavril Derjavin'i yerinden fırlatacak kadar etkileyen "Çar Köyünden Anılar" adlı uzun ve güçlü şiirin henüz ergenlik çağındaki genç bir şairin ürünü olması gerçekten de şaşırtıcıdır. (Ünlü Rus ressamı Repin, yaklaşık yüz yıl sonra, dönemin büyük şairiyle geleceğin çok büyük şairinin bu karşılaşmasını bir tablosunda betimlemiştir.)

Görece olarak kısa bir yaşamın daha da kısa bir dönemine sığdırılabilmiş muazzam bir yaratıcılığın tüm özelliklerine sadece değinmek bile, genellikle lirik şiirlerden yapılmış bir seçmeler kitabına önsözün sınırlarını zorlar. Edebiyat ansiklopedilerinde bulunabilecek genel değerlendirmeleri tekrarlamak da fazla anlamlı değil. Buna karşılık, kitapta yer alan şiirlerden örneklerle, onun şair olarak "deha"sının hiç değilse kimi özelliklerini aydınlatmaya çalışmak sanıyorum ki daha yararlı olacak.

Okura sunduğumuz kitaptaki ilk şiir, rüya tanrısı Morpheus'a sunulmuştur. Bu şiir, henüz bir ergenlik dönemi ürünü olmakla birlikte, Puşkin'in başka birçok şiirinde de görülen iki temanın, mitolojinin ve aşkın bir arada oluşuyla ilginçtir. Şiir, henüz başlangıç ürünlerini vermekte olan çok genç şairin, yalın anlatımı, içten ve tok ses tonuyla da dikkat çekiyor.

Bu yalın anlatım ve ses tonu, o dönemin bir düşünür ve devrimcisi, aynı zamanda da genç Puşkin'in arkadaşı olan Çadayev'e adanmış şiirde, yine yalın, fakat özellikle de bu nedenle etkileyici metaforlarla güç kazanarak, Puşkin şiirine özgü, içten, dolaysız ve çok güçlü bir çınıltı kazanmaktadır:

Aşkın, umudun, dingin şöhretin/ Aldatısı uzun sürmedi,/ Dağıldı şölenleri gençliğin,/ Uyku gibi, sabah dumanı gibi;/ Fakat o arzu hâlâ dipdiri,/ Uğursuz iktidarın zulmü altında/ İçimiz içimize sığmayarak/ Kulak veriyoruz yurdun çağrısına.

1817'de yazılmış bu şiirden on yıl sonra, 1827'de, sürgündeki devrimci arkadaşları için yazdığı "Sibirya Madenlerinin Derinliklerinde" adlı bir başka şiirinde, aynı özlü ses tonunun, güçlü çınıltının izini sürüyoruz:

Sibirya madenlerinin derinliklerinde/ Bekleyin, yitirmeden gururlu sabrınızı/ Boşa gitmeyecek acılı çabanız/ Ve düşüncelerinizin yüce amacı.// (...)// Düşecek ağır prangalar;/ Ve yıkılan zindanların kapısını/ Aşarak sevinçle içeri girecek özgürlük/ Ve kardeşleriniz uzatacak kılıçlarınızı.

Tsarskoye Selo Lisesi'ndeki öğrenimini 1817'de tamamlayan Puşkin, Petersburg'da, Dışişleri'nde bir göreve atanmıştı. Yenilikçi şiirleriyle gençliğin en sevdiği şairdi. İlk uzun anlatı-şiiri "Ruslan ve Ludmila" 1820'de yayınlandı. Genç şair retorikten uzak yalın anlatımı ve özlü lirizmiyle olduğu kadar, alaycı zekâsıyla da Rus şiirinde egemen olan klasist (Derjavin) ve gizemci-romantik (Jukovski) anlayışlara meydan okuyordu. Şiirlerinin yanı sıra Petersburg'un aydın çevrelerinde cesur sözleri ve davranışlarıyla da göze batmaktaydı. Bütün bunlar, atama görüntüsü altında, dört yıl sürecek Kafkasya sürgünüyle sonuçlandı.

Kafkas doğası Puşkin'in şiirini derinden etkiledi. Bu etki, genel olarak Rus şiirinde de yepyeni bir akımın başlangıcıdır. Kafkasya, görkemli ve vahşi doğası, insan ilişkilerindeki doğallık ve sertlikle, özgürlükçü şairin yaratıcılığına bambaşka bir ufuk kazandırmıştı. Devrimci-romantik diye nitelenebilecek bu dönemin ilk ürünlerinden biri "Tutsak"tır:

Zindandayım, nemli bir karanlıkta./ Beslediğim genç kartal, avluda,/ Altında parmaklıkların çırpıyor kanatlarını/ Gagalarken kanlı bir yiyecek parçasını.// Gagalıyor ve fırlatıyor, gözleri pencerede,/ Sanki aynı arzuyu taşıyor benimle./ Bakışı ve çığlığıyla diyor ki tutsaklık yoldaşım:/ "Vakit geldi ar-

tık, uçalım dostum, uçalım!// Bizler özgür kuşlarız, hadi davran!/ O beyaz dağa doğru, daha da öteye bulutlardan,/ Denizin gökyüzüyle buluştuğu maviliklere,/ Sadece rüzgârın ve benim gidebildiğimiz o yerlere..."

"Kafkas Tutsağı" (1820-21), "Bahçesaray Çeşmesi" (1823), ve "Çingeneler" (1823-24) adlı uzun anlatı-şiirleri, bu olağanüstü verimli dönemin ürünlerindendir. Çok genç yaşına karşın büyük yapıtlarını birbiri arkasına vermekte olan Puşkin'in bu yıllarda en çok etkilendiği şair George Byron'dur. "Denize" adlı şiirinde, Byron'un ölümünü büyük bir acıyla duyumsar:

Yitip gitti, başındaki çelengi/ Bırakarak ve gözyaşlarına boğarak özgürlüğü./ Kabarsın dalgalar, kopsun fırtına,/ O senin, ey deniz, türkücündü.

Byron'un ölümü üzerine yazılmış bu dizelerle Puşkin'in kendi ölümü üzerine yıllar sonra onun büyük izleyicisi Lermontov'un yazacağı dizeler arasındaki yakınlık apaçıktır:

Sesleri o eşsiz şarkıların dindi/ Bir daha duyulmamacasına/ Dar ve sevimsiz sığınağında şimdi/ Susuyor şair, bir mühür ağzında...

Puşkin'in Kafkasya dönemi şiirlerinde, "özgürlük" ve "Kafkas doğası" temalarının yanı sıra, özgürlüğün simgesi olarak "deniz" imgesi de öne çıkar. "Dalgalar", "Denize", "Söndü Günün Yıldızı", "İmreniyorum Sana..." vb. bunun örnekleridir. "İmreniyorum Sana, Cesur Öğrencisi Denizlerin" adlı şiirde, Rimbaud'dan, Mallarmé'den yarım yüzyıldan daha uzun bir zaman önce, şaşılacak biçimde, onlardaki bazı tatlar duyumsanıyor:

İmreniyorum sana, cesur öğrencisi denizlerin,/ Saçları fırtınalarda ağaran ve gölgesinde yelkenlerin!/ Çoktan mı ulaştın dingin rıhtıma –/ Çoktan mı vardın sessizliğin hazlarına –/ Ki yeniden çağırmakta seni gönülçekici dalgalar./ Haydi ver elini- yüreklerimizde aynı tutkular./ İçimizde uzak gökyüzünün, uzak ülkelerin özlemi/ Bırakalım kıyılarını köhne Avrupa'nın;/ Ben, yorgun kiracısı yeryüzünün, bambaşka âlemler ardındayım;/ Ey özgür okyanus, selamlıyorum seni!

Aşk temasının Puşkin şiirindeki önemli yerinden söz etmiştim. "O'na", "Seviyordum Sizi" vb. aşk şiirleri, Rus aşk liriğinin ölümsüz örneklerindendir:

Seviyordum sizi ve bu aşk belki/ İçimde sönmedi bütünüyle;/ Fakat üzmesin sizi artık bu sevgi;/ İstemem üzülmenizi hiçbir şeyle./ Sessizce, umutsuzca seviyordum sizi,/ Kâh ürkeklik, kâh kıskançlık üzgün;/ Bu öyle içten, öyle candan bir sevgiydi ki,/ Dilerim bir başkasınca da böyle sevilin.

"Kış Akşamı", "Kış Yolu", "Cinler" vb. türünde, Rusya doğasının betimlendiği masalsı güzellikte şiirler, Rus halk dilinin ulaştığı klasik bir yalınlığın eşsiz örnekleri olarak, şairin ülkesinde kuşaklar boyunca anadil duyarlığını oluşturmuş ve oluşturmaya devam etmektedir...

Yeni anlatım arayışları onun yaratıcılığının bir başka yönüdür. "Kuran'a Öykünmeler" başlığı altında topladığı şiirler bu özelliğinin başarılı ve ilginç örneğidir:

Yer devinimsiz – gök kubbeleri,/ Tanrım, sımsıkı duruyor sayende,/ Ve sular ezmiyor bizi/ Boşanıp yere.

Yergi, eleştiri, keskin ve alaycı bir zekâ onun şiirindeki (ve genel olarak tüm yaratıcılığındaki) ana doğrultulardan birini oluşturur:

Keneler ve sivrisinekler/ Çevrende uçuştuğunda gazete kalabalığıyla/ Boşuna kafa yorma, tüketme ince sözler/ Karşı koyma bu kaba gürültüye ve çığırtkanlığa// Çünkü mantık da, üslup da sevgili dost/ O inatçı sürüyü etkilemez/ Kızmak da boş, fakat kaldır elini ansızın/ Ve şimşek gibi bir yergiyle onları ez...

"İblis", "Peygamber", "Yankı", "Şair'e" vb. şiirlerde, yaratıcı sanatçının yalnızlığı işlenir. Bu onun, yaşadığı çağda ve ülkede kendi kişisel yalnızlığıdır da... Baskı ve duyarsızlık ortamında şair yine kendine ve şiirine tutunarak ayakta kalabilecektir:

Ey şair! Değer verme sevgisine sen halkın./ Tez geçer gürültüsü zafer övgülerinin;/ Aptalın yargısına, soğuk kalabalığın/ Gülüşüne de boş ver; aldırışsız ol, sakin.

Dekabrist ayaklanmanın idamlar ve sürgünlerle bastırılmasından sonra gittikçe boğuculaşan gericilik ortamında Aleksandr Puşkin gibi aydınlanmacı, özgür bir aklın, seçkin bir dehanın giderek yalnızlaşması kaçınılmazdı. Kişisel yaşamdaki, aile yaşantısındaki sorunlar da bu yalnızlığı artıran bir etken olmuştu. Ölümünden birkaç yıl önce yazdığı "Bulut", "Vaktidir..." vb. kimi şiirlerde kaçınılmaz, trajik bir sonun önsezileri, yalnızlıkta ve çalışmada bir avuntu arama çabaları duyumsanıyor:

Vaktidir dostum, vaktidir! Yürek dinginlik istiyor –/ Uçuyor birbiri ardına günler, ve geçen her saat alıp götürüyor// Yaşamdan bir parça daha.../ (...)/ Nicedir, ben, yorgun köle, kaçıp gitmektir istediğim/ Uzak sığınağına çalışmanın ve lekesiz bir esenliğin.

Deha, çepeçevre kuşatılmış olmasına karşın, değerinin bilincindedir:

Ben insanüstü bir anıt diktim kendime,/ Halkın yolu geçemeyecek üstünden,/ Boyun eğmez başıyla daha da yükseklere/ Çıkacak o Aleksandr kulesinden.// Hayır, büsbütün ölmem ben-ruhum kutsal lirdedir/ Yaşayacak bedenim ve kaçacak çürüme-/ Şu yeryüzünde yaşadıkça tek bir şair/ Duyulacak ünüm her yerde.// Ve halk gönlünde taşıyacak beni uzun zaman,/ İyi duygular uyandırdığım için lirimle,/ Özgürlüğü övdüğüm için şu acımasız çağda// Ve merhamet uyandırdığı için düşenlere.

(...)

Puşkin'in kendine ve yaratıcılığına ilişkin öngörüsü tümüyle doğrulandı. Büyüklüğü, önemi, yaşarken de kabul edilmişti. Bu büyüklük ve önem, ölümünden sonraki süreçlerde ve sonraki kuşaklarca daha derinliğine kavrandı. Otuz yaşına bile gelmeden yarattığı yapıtlarla ulusal Rus edebiyatının temellerini attığı, bu edebiyata sonraki kuşakların şair ve yazarlarınca geliştirilecek evrensel yönelişler kazandırdığı, bugün konuyla ilgili herkesçe bilinmektedir.

* * *

Rus şiirinin koşuk (vezin) özellikleri konusunda ayrıntılı bilgi için *Çağdaş Rus Şiiri Antolojisi*'ne yazdığım önsöze bakılabilir. (Adam Yayınevi, İstanbul, 1987.) Vurgulu ve vurgusuz hecelerin birbirlerini az çok belirli bir düzende izlemeleriyle oluşan ve ağırlığın vurgulu hecelerde bulunduğu bu "Rus aruzu"nu Türkçe çevirilerde karşılayabilmek hemen hemen olanaksızdır. Puşkin çevirilerinde, şairin iç sesini duyumsayıp yansıtmaya çalıştım. Kıta, dize, sözcük ve uyak düzenine elden geldiğince bağlı kaldım; kimi yerde hece vezninin olanaklarından yararlanmayı denedim. Genellikle lirik şiirlerinden yapılan bu seçmeler, ülkemizde onun şiirsel yaratıcılığının hiç değilse belli bir ölçüde doğru olarak tanınmasına giriş olabilirse, mutluluk duyacağım.

ATAOL BEHRAMOĞLU

Vincente Aleixandre

KILIÇTAN KESKİN DUDAKLAR

Şiir/ Varlık Yayınları

Vincente Aleixandre ile tanışmam bundan yaklaşık yedi yıl kadar önce bir arkadaşımın kütüphanesini karıştırırken gerçekleşti. O güne dek hiçbir şiirini okumamıştım ve elimde tuttuğum kitabın karıştırdığım sayfalarında yatan dizeler beni bir anda büyüleyivermişti. Madrid baskılı kitap Alexiandre'nun İngilizce'ye çevrilmiş seçme şiirlerinden oluşuyordu. Daha sonra Fransızca çevirilerini de bulup okuduğum şairin üzerimdeki bu ilk izlenimini sözcüklerle anlatmak mümkün değil. O dostum için bu kitabın herhangi bir değeri var mıydı bilemiyorum, şiire meraklı biri değildi ve kitabın tek bir sayfasını bile açmamıştı. Zaten bir daha da açma fırsatı bulamadı, çünkü kitap o günden beri benim kütüphanemde, Lorca ve Gongora'nın yanıbaşında duruyor.

Aleixandre'yu çevirme isteğim en baştan beri vardı. Belki de Verlaine'den bu yana şiirlerinden bir kitap oluşturacak kadar çeviri yapma isteğini bende doğuran ilk şair olmuştu. Verlaine çevirilerim asla bir kitap boyutuna ulaşamadı, Aleixandre'nun da başına aynı şeyin gelmesini istemedim. Türk okuru onu hemen hemen hiç tanımıyor, belki de bu kitapla bu incelikli şair hakkında bir fikir sahibi olacak. Dolayısıyla bunun tam bir çeviri olmasını da istemiyordum. Şiir çevirisi konusundaki kaygılarımı çeşitli kereler dile getirmiştim. Çeviri, sözcüklerin ardında yatan ruh yakalandığında anlamını bulabilirdi bana göre. İşte o zaman da iş çeviriden çıkıyor ve yeni bir yaratım süreci başlıyordu. Bir şiir bir başka dilde yeniden söylendiğinde ortaya yeni ve o güne dek yazılmamış bir şiir çıkar, çünkü o sözcükler kendi aralarındaki ilişkileriyle o dilde ilk kez o biçimde bir araya gelirler. Bu nedenle ortaya çıkan bu yeni şiirin sahibi biraz da, belki de çokça, çevirmenidir.

Bir şiir çevirisi böyle bir anlam taşıyorsa önemlidir benim için. Türkçe'de güzel bir şiir olarak duruyor mu? Bu çok önemli. Sadık kalmak daha önemsiz. Çünkü siz yalnızca sözcüklere sadık kalabilirsiniz, oysa duygu daha önde durmalıdır. Bununla bir şiirden esinlenme yoluyla yazılan şiir onun çevirisidir demek istemiyorum kuşkusuz, sözcüklerin dışına taşma özgürlüğü olmalıdır çeviriyi yapanın; ve bunu ancak o sözünü ettiğim duyguyu ya da ruhu yakalamak için yapmalıdır.

İspanyolca bilmiyor olmam benim için yine de bir engeldi. Aleixandre ile aramda aracılar olması sevimsiz bir durumdu. Ama sonra şöyle düşündüm: Ben bu şiirleri İngilizce'de sevdim, Aleixandre'yu İspanyolca olarak okuma olanağım yoktu ve belki de hiçbir zaman olmayacaktı. O halde ben bu sevdiğim şiirleri, İngilizce şiirleri Türkçe'de yeniden söylemeliyim.

Şiirleri çevirirken bütün bu sözünü ettiğim duyguları defalarca yaşadım. Ama öyle bir yer geldi ki, önümdeki İngilizce ya da zaman zaman Fransızca metnin, şairin söylemek istediklerini tam olarak karşılayamadığını düşündüm. Aleixandre'nun ne söylemek istemiş olduğunu bulmaya ya da anlamaya çalıştım. Genellikle de bunda başarılı olduğumu düşünüyorum. Bu noktada değerli şair dostum Adnan Özer'in katkılarını yadsıyamam. Çevirileri kimi zaman İspanyolca asılları ile karşılaştırmamda bana yardımcı oldu.

Burada Vincente Aleixandre'nun şiiri ile ilgili bir gözlem, bir inceleme yapmak istemiyorum, ben çeviriyi yaparak görevimi yerine getirdim. Gerçi daha çevrilmemiş çok güzel şiirleri var. Bu kitap daha çok onun erken dönem şiirlerinden yapılan bir seçme niteliğinde. Yine de okur, şairin bazı takıntılarını hemen fark edecektir. Bazı anahtar sözcükler Aleixandre'yu yaşamı boyunca tutsak almışa benziyor. Denizin ve denizle ilgili sözcüklerin türlü biçimlerde, renklerde ve tatlarda yinelenmesi, öpücükler, kollar ve dokunuşlardan oluşan ve insan sıcaklığını, beden ısısını sürekli ayakta tutan imge dünyası Aleixandre'yu belki özetlemeye yetmez, ama Akdeniz kıyısının bu ağırbaşlı şairini biraz olsun okura açabilir.

Şairimizi daha iyi tanımak için yaşam öyküsüne de göz atmakta yarar var. Onun yaşamı birkaç sözcükle belki de aşağıdaki gibi geçti:

Çağdaş İspanyol şiirinin en büyük ustalarından olan Aleixandre, 26 Nisan 1898'de Sevilla'da doğdu. Yakın dost olduğu öteki şair arkadaşları, Dámaso Alonso ve Federico Garcia Lorca da aynı yıl doğmuşlardı. Madrid'te bir din okulunda başlayan eğitimi hukuk öğrenimi ile sonuçlandı. Başta klasik dönem ve romantik Alman tiyatrosuna merak sarmıştı ve bu dönemde şiir hiç ilgisini çekmiyordu, ta ki 1917 yazına kadar. O yaz dostu Alonso ona Rubén Dario'nun şiirlerini tanıttı ve bu şiirler onun üzerinde bomba etkisi yaptı. Bu okumaları Antonio Machado ve Juan Ramón Jiménez'in şiirleriyle sürdü.

Daha sonraki yıllarda Portekiz'i, Paris'i ve Londra'yı ziyaret etti ve bu sırada başlayan sağlık sorunları onu şairlikteki ilk yıllarında hiç rahat bırakmadı. *Yıkım Ya da Aşk* kitabı ile kazandığı Ulusal Ödül (Premio Nacional) onun şair olarak yerini sağlamlaştırmasını sağladı. İç savaş sırasında askerler üzerine birkaç şiir yazdıysa bile bunların siyasal bir yanı yoktu. Savaş sonrasında şiirleri yine de sansüre uğradı. Bununla birlikte evi genç şairler için bir çekim merkezi olmuştu.

Aleixandre 1950'de, İspanyol Kraliyet Dil Akademisi'ne kabul edildi. Aynı yıl Londra ve Oxford Üniversitelerinde konuşmalar yaptı. 1977 yılında Nobel Ödülü'nü aldığında şiirleri İspanyolca konuşulan ülkelerde çok iyi tanınmasına rağmen dünyanın geri kalan kısmı onun adından habersizdi. Siyasetten hep uzak durmasının Aleixandre'nun bu az tanınmışlığında rolü büyüktür. Çünkü o hep evinde oturdu ve dünya sonunda onun ayağına geldi.

İspanyol üstgerçekçiliğinin en önemli adı sayılabilecek olan Aleixandre'nun şiir kitaplarının bazıları şunlar: Ambito, 1928; Espadas como labios, 1932; Pasion de la tierra, 1933; La destrucción o el amor, 1935; Historia del corazón, 1954; En un vasto dominio, 1962.

Şiir üzerine yazılmış kitapları ve antolojiler de hazırlamış olan Aleixandre 1984 yılında Madrid'te öldü.

TUĞRUL TANYOL

Remzi Kitabevi 70. yılında,

gençlere yeni olanaklar tanıyor...

Yayınevimiz, **yaşadığımız güncel ve tarihsel gerçekleri,** edebiyat aracılığı ile topluma kazandırma konusunda gençlerimizi özendirmek istemektedir.

Böylece hem edebiyat alanımızı gençlerin yeni çabalarıyla çiçeklendirmeyi hem de örnekleri batıda çok görülen, **ilginç olaylara ve süreçlere dayalı roman türü**nün ülkemizde de yaygınlaşmasını amaçlamaktayız.

Yaşadığınız olayları, toplumun geçirdiği ilginç deneyimleri, aşağıda belirlediğimiz türden yapıtlarınızla okuyucularla paylaşmak isterseniz bize yazınız:

Biyografik romanlar

Duygusal romanlar

Tarihi romanlar

Siyasal romanlar

Seyahat romanları

Polis, macera, gerilim romanları

Her başvuru, Prof. Emre Kongar'ın başkanlığında, yayınevimiz "Danışmanlar Kurulunca" titizlikle değerlendirilecektir.

REMZİ KİTABEVİ 70 .YIL

Daktilo ya da bilgisayarda iki aralık ile yazılmış metinleri, iki nüsha olarak, ayrıntılı özgeçmişiniz ve bir fotoğrafınızla **Remzi Kitabevi, Selvili Mescit Sok. 3, Cağaloğlu, 34440 İstanbul** adresine postalayınız ya da bizzat getiriniz. Sayfa sınırlaması yoktur.

REMZİ KİTABEVİ RK 1927-1997

PİYA'NIN ŞİİR İSKELESİNDEN

Piya Şiir Kitaplığı, sadece şiir yayınlayan ve Türkiye'de şiir yayıncılığı gibi cüret ve özveri gerektiren bıçak sırtı bir tercihi yeğlemiş yeni ve titiz bir yayınevi. Şiir kitapları yayıncılığının bütün dezavantajlarını şiirin avantajına dönüştürmekteki kararlılığı, kuşkusuz övgüyü ve buruk sayılabilecek bir sempatiyi de hak ediyor.

Bu yayınevinin iskelesine uğradığımda, bir gökkuşağı gibi aynı iskeleye dizili nice güzelim renkle, nice şiir kitabıyla karşılaştım. Kimileri o iskelenin önünden uzayıp giden şiir denizinin ötelerine açılmaya aday yelkenliler, kimileri de sığ sularda gezinip uzaklara ulanmaya niyetli takalar gibiydiler.

Üstelik iskeledeki palamarlardan kurtulmayı hak edip okyanuslara yakışan dizeleri, şiirleri olan kitaplar da vardı Piya Şiir Kitaplığı'nda. Örneğin *Yücelay Sal*'ın "*J*" adlı kitabı "uysallığını çığrından çıkarmış" nefis şiirler demeti. Bana çok tanıdık gelen söylemiyle ağır düşler kuşanıp girmiş şiirin kapısından. Haylaz çocukların kentli şairi *Yücelay Sal*, evden kaçan çocukların bıraktığı mektuplardan bile bakın nasıl esinleniyor:

"*... Askerde yaptırdığı dövmesinden terhiste utanan delikanlılar/Bilek güreşinde yenilince sokağa çıkamayan çocuklar için dövüştüm/Konuştuğu çocuğu kız kıza dansedilen düğünlerde görebilen kızlar/Çayına pişti oynarken kâğıt çalan adamlar için dövüştüm/Oralarını kocalarına bile göstermeyen kadınlar için*

...

Bir sabah uyandım ki ihracına hız verilmiş krizantemin/İnfaz ipi ithaline hız verilmiş aniden böyle şey olmaz/Hiçbir dalgakıran dindiremezdi çalkantısını yüreğimin..."

Yüreğinin çalkantısını hiçbir dalgakıranın dindiremeyeceği *Yücelay Sal*, bu yüzden bu duyarlığıyla şiirin okyanusa aday; çünkü "ne kadar ağır yaralı" olsa da, şiirle söküyor ağrılarını yüreğinin.

Piya Şiir Kitaplığı dizisinin bir diğer kitabı "*Sanki Aşk*" adıyla *Ahmet Müfit*'in. Dergilerdeki bazı şiirleriyle haylidir dikkat çeken Müfit, bu ilk kitabıyla aslında kimsenin ne bütünüyle galip ve ne de bütünüyle mağlup sayılamayacağı hayata vuruyor şiirinin neşterini. İmge yoğunluklu dizeleri ve bıçkın söylemiyle iyi şiir okurunun tatlar alabileceği dizeler yazıyor:

"*... Yakalarımı kaldırıp, daha bir çekiştiriyorum kasketimi./Saklı gençlik, inik erkeklik; çapkın, göz süzmekte sirenlere/Sürüklenirken aşağılara bağırıyorum:/Değiş... Değiş... Değiş... diye/Hiç kimse duymuyor sesimi camın ardından.../İğrenç gülüşler taşıyor ağızlarda...*"

Daha önce "*Talan Bir Ömrün Ortasında*" ve "*Belki Bir Şarkı*" adlı kitaplarından tanıdığımız şair *Namık Kuyumcu*, bu kez de yeni kitabıyla "*Bir Şakayım Dünyada*" diyor. Nefis

bir kapak tasarımıyla çıkan yeni kitabında *Kuyumcu*, savruluşların, örselenmelerin lirik şiirini yazıyor. Yeni kitabıyla kendi şiir ekseninde yeni bir kulvarı katediyor ve apaçık ki o, haylidir şiiri çok ciddiye alıyor ve sahici şiirler yazarken, dünyada afili bir şaka olarak yaşıyor; aslında hepimizin yaptığı da uzayan yaşına kıyasla kısacık, kırılgan ömürlerle hayatla şakalaşmak değil mi? İşte Kuyumcu'nun sözcüklerle akrobasisinden bir kesit:

"*... yanlış haritaların cinnet geçiren dağları/düşen çığlıklarla derinliğinden utanan uçurumlar/bir halk ve ölüm/göç yollarını değiştiren kuş sürüleri/yalnızlık/ki en çok şairlerle anılır/sanki her şey kendisini eskiten bir şaka...*"

"*Sürgün Mozaik*" adlı yapıtıyla *Süha Tuğtepe*, durulmuş, yetkinleşmiş şiiriyle "insan bir uzun yoldur" diyerek ulanıyor Piya Şiir Kitaplığı'na. "*Yüzler ve Zarflar*", "*Düşler ve Seyrekzamanlar*" adlı kitaplarından sonra, bu kitabıyla, saklayıp ömrünü gizli bir yere, yaralı bir kurt gibi uluyan boşluklara dizeler saçıyor. Hayat ve insanlık için taşıdığı tedirginlikleri izlek alıyor:

"*... Yok eden/yok edilir.../Pis tarih biliyor bunu/Mazlumun düşmüş sesini tekmeleyen/Tekmelenir bir gün...*"

"Bağırmak revâ değil söz dardayken" diyebilen *Fadıl Öztürk*, "*Esmer Bir Acı*" adlı ikinci yapıtıyla natürel betimlemelerin, patika yolların, varoşların, erken ölümlerin türkücüsü oluyor. Bağırmıyor; sadece esmer acıların gölgesinde dizeler damıtıyor. Onun dizeleri, soluğu, şiirinin müzikalitesi, şiirinin içerdiği ünlemler, etkilenmelerden uzaklaşıyor ve kendi duyarlığının şairi olmak özenini haklı çıkarıyor:

"*... düştük kentlerin ağzına küfür kadar ağır/zaten dipnottuk bütün yangınlarda/üstü çizilmiş satırlardık geceyarısı/oysa her yastığa bin İstanbul düşüyor/doğduğum kentte her yangın sonrası...*"

Piya Şiir Kitaplığı'nın uzayıp giden dizininde yer alan kitapların tümü hakkında özet yargılar üretmek, sınırlı bir yazının ölçülerini elbette aşıyor. Ancak, *Bünyali Duman*'ın "*Hayatı Sevdir Bana*", *A. Hicri İzgören*'in "*Ve Öteki*"si ile *Emir Ali Yağan*'ın "*Gitmek Bir Uzun Öykü*" adlı yapıtlarını da övgüyle anımsamak gerekiyor.

Şiir hattında Piya iskelesinin gökkuşağı renklerine dikkat çekmek isterken, bu yapıtlar hakkında benim sığ ve özet yargılarım yerine, kendilerini şiir adına otorite olarak tanımlayan bazı eleştirmenlerin de ilgisine öneriyorum bu yapıtları. Çünkü Piya kitaplığının sımsıcak renkleri, şiirin ufkundan pekâlâ görünüyor...

YILMAZ ODABAŞI

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

1997 Varlık Ajandası armağanlı,
İndirimli Abone Kampanyası
(*Mart sonuna kadar geçerlidir*)

Yurtiçi abone bedeli:
❑ 1 yıllık (2.000.000 TL)
❑ 2 yıllık (3.600.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 60 DM / 2 yıl 100 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 50 $ / 2 yıl 90 $

Ad, soyadı .....
Doğum tarihi ve yeri .....
Adres .....
.....
Posta kodu/ Şehir .....
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak ..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın
❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 158 719 no'lu hesabına
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 1032416-0 no'lu hesabına
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti ..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No:
Son Kullanma Tarihi:

HİLMİ YAVUZ
ÇÖL ŞİİRLERİ

ÖZDEMİR İNCE
UYKUSUZLUK

VINCENTE ALEIXANDRE
KILIÇTAN KESKİN DUDAKLAR
TÜRKÇESİ: TUĞRUL TANYOL

SİNA AKYOL
MEĞER SÖZ GÜMÜŞ
1996 YUNUS NADİ ŞİİR ÖDÜLÜ
1997 CEMAL SÜREYA ŞİİR ÖDÜLÜ

ORUÇ ARUOBA
NE Kİ HİÇ
HAİKULAR

HAYDAR ERGÜLEN
KIRK ŞİİR VE BİR
(YAKINDA)

ENVER ERCAN
GEÇTİĞİ HER ŞEYİ ÖPÜYOR ZAMAN
1997 CEMAL SÜREYA ŞİİR ÖDÜLÜ
(YAKINDA)

VARLIK ŞİİR

Neşe Cehiz

FASULYEDEN AŞKLAR

Öykü/ Varlık Yayınları

Neşe Cehiz, yazın serüvenine öyküyle başlamış bir yazar. Araya giren iki romandan ('*413 Yaşadı mı?*, Varlık Yay., 1993' ve '*Yalan Roman*, Varlık Yay., 1995') sonra Cehiz, *Fasulyeden Aşklar*'la yeniden öyküye döndü. Peki, öykü Cehiz'e döndü mü? Soranını bir tür 'öykü gardiyanlığı'na soy(undur)ma tehlikesi içerse de, *bu sorunun* yanıtını aramaya çalışalım.

Cehiz'in ilk öykü kitabı, *Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler* (Varlık Yay., 1982), farklı bir dil arayışının, kendi sesini oluşturma çabasının ürünüydü. Bu öykülerde, bilinen duyarlılıklar pek de bilinmeyen biçimlerle deşilmeye çalışılıyordu. Bu kitabıyla Cehiz, nitelik ve nicelik bakımından çoğalan bir yazınsal birikimden haberdar olduğunu sezdiriyordu.

Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler'deki öykülerin kimi belirgin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz: Bakanın (yazarın) ve bakılanın (kişi, sokak, vb.) anbean değişmesinden hareketle, öykülerde kullanılan zamanların birbirine karıştığı görülür. Seçilen konulara koşut, bağlamlarını yitirmiş durumlarla karşılaşılır. Örneğin 'Durak' adlı öykü, aynı durakta beklemenin yettiği, başladığı gibi bitiveren aşk(lar)ı anlatır.

Tedirgin edici benzetmeklerle dolu öyküler, yeni bir sözdiziminin izini sürer. "*Bir sürü işim varken yapılacak, bence en önemlisi yağmur yağdı yağacak, balkonda çamaşırlarım ıslanacak.*" Olağan gibi gözüken durumları ayrıksı yaşayan Sare adlı kadının anlatıldığı 'Küçük Bir Aşk Hikâyesi'yle Cehiz, Yusuf Atılgan'ın dünyasına yanaşır; Atılgan'ın yapıtlarında görüldüğü gibi bu öyküde de Sare'nin kimi tepkileri, okurun canını acıtacak biçimde gecikir. Yine bu öyküde, örgü şişinin örmekten öldürmeye, tekerlek takıp oyuncak araba yapmaktan arabuluculuğa, yalnızlık oyuncağı olmaya, belirsizlik nesneliğine, toplumsal hizaya sokma araçlığına inanılmaz çeşitlikte kullanım yerleri (anlamları) vardır. (...) Yalnızlıkları koyultulmuş kadın kahramanları ve sözünü ettiğimiz 'dibine benzetmeler'i (*Sevişmek, yarasaların ağızdan ağıza yaptığı kan naklidir.*) aracılığıyla Cehiz, ilişkilerin cinsiyetini ya da erk'ekliği sorgular.

Fasulyeden Aşklar, konuları bakımından, *Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler*'in devamı niteliğinde bir kitap. Kitaba adını veren öyküde Cehiz, bir felsefe öğrencisinin aşka dair felsefik gözlemlerini anlatıyor. "*Belki de aşk, her akşam aynı tabaktan aynı zevkin alınabileceği bir fasulye yemeği gibiydi! Bağırsakları da yumuşak ve rahat tutan, hafif şekerli, leziz, taze fasulye!..*" Bu öykü, ilginç konusuna rağmen, işlenmemiş gibi durmaktadır. Yazar, bu ve diğer öykülerde 'özet verir' gibidir; sıkıldığında kesip atar. 'Farklı bir genelev kadınının anlatıldığı 'Acımak', karabasanlı bir rol değişiminin öyküsü 'Dün Gece Rüyamda', rastlantılarla yok olan amaçların parodisi niteliğindeki 'Numarasız Daire' ve pek çok öykü birinci şahıs ağzından aktarılmaktadır. Genelde yazarını en az riske sokan, onu gizleyen bu anlatım biçiminin, Cehiz'i de gereksiz bir rahatlığa ('rehavet') sürüklediği görülmektedir. 'Numarasız Daire' adlı öyküde yazar öyküyle mesafeyi enikonu yitirmiştir; bunu amaçlar gibi görünse de.

İtiraflarının içtenliğine, kimi saptamalarıyla (yaşam) damarlarımız basmalarına rağmen bu öyküler erkek, kadın, evlilik, aşk; velhasıl yaşamak üzerine söyleşilerden öteye geçememektedir. Cehiz, öyküleştirmeye çalıştığı kişiler tarafından ele geçirilmiştir. Ona bir gözlemci tavrıyla 'onlar'ın anlattığını (anladığını) aktarmak kalmıştır.

Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler'den çıkıp *Fasulyeden Aşklar*'a sarkan, 'Sürükleyen Bir Gece Mektubundan' adlı öyküdeki 'efendi'sine mektup yazan kadın kahraman bunun nedenini açıklar gibidir: "*(...) Artık dışa dönük yaşıyorum ve dış dünyayı algılıyorum. Anladıklarımı sizinle paylaşmazsam, yaşadıklarımın ne anlamı kalır ki!.. Bir anlamda, size anlatmak, size kendimi beğendirmek için yaşadığımı bilmiyor olamazsınız!..*" Sonuç olarak, üzerinde fazla konuşulmamış, başarılı romanlar yazan Neşe Cehiz, ilk gözağrısı 'öykü' tarafından buruk karşılanmıştır. Yine de ben, yaşamla araları pek olmayan, uykusuzluk çeken, huzursuz insanları anlattığı için, *Fasulyeden Aşklar*'ı, gittiğim bir pavyonda sesini boğarak güzelleştirmeye (gizlemeye) çalışan, içeceği içkinin parasını ödeyemeyeceğimizi anladığı için masamıza oturmayan acıklı şarkılarını bize ayakta söyleyen, şarkı aralarında söyleştiğimiz kadına hediye ettim.

NİYAZİ ZORLU

NEŞE CEHİZ'İN
DİĞER KİTAPLARI

Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler

Yalan Roman

Varlık/Anlatı

Metin Celâl

ŞİİR OKUMA NOTLARI

Bir ses. Kırılan yerinde dilin.
Diyor ki git, anlam uzaktadır.

Şiirin en önemli unsurlarından biri sözcük ekonomisidir. Şiiri olabildiğince az sözcükle çok şeyi anlatma sanatı olarak tanımlamanın nedeni de bu olsa gerek. Ama her ekonominin de bir haddi olması gerekmiyor mu? Yani sözcük ekonomisinin de bir ekonomisi olmasından söz ediyorum.

Geçen ay İlhan Berk ustanın son kitabı *Avluya Düşen Gölge*'den (Adam Yay.) söz ederken bu soruna da ucundan kıyısından değinmeye çalışmıştım. Üstad, "*Dilin doğasında sözün sıfıra indiği bir dil vardır. Dili o sınırda tutmak, ordan yazmak...*" diyordu kitabındaki şiirleri gerekçelendirirken.

Benim kafama dilin o sınırda tutulmasının şiire neler getirdiği/ götürdüğü sorusu takıldı. Uçta, sınırda olması nedeniyle bu konum tüm şairlere cazip gelse de aynı zamanda tehlikeli de görünüyor bana. Çünkü bu sınırları zorlamak meselesi bir arayış olmak dışında alışkanlık halini de alıyor. Onu da aşıyor, modalaşıyor...

O zaman da Uzakdoğu'dan ithalata başlıyorsunuz. Geliyor "Haiku"lar...

Kavramlar birbirine karışıyor. Haiku söylemenin şiir söylemek olduğu sanılıyor. Özellikle Budizmle ve Zen Budizmle ilgilenenler bilirler, haiku aslında hikmete yakın bir şey, şiire değil. Dini bilginin bir aşamasından sonra, Budizmi içinizde hissetmeye başladığınızda haiku söylemeye, lafı cuk oturtmaya başlıyorsunuz. Biraraya gelen her iki üç kelime haiku olamıyor.

Zamanında Beat Kuşağı şairleri *Jack Kerouac, Allen Ginsberg, Ferlingetti* de haikulara kafayı takmışlar. Haikular söylemeye çalışmışlar. Ama bu çabayı daha çok kendileriyle ve doğayla, dünyayla yüzleşmelerinde bir yöntem olarak görmüşler. Haikuları şiir kategorisinde değerlendirmemişler. Ayrı bir kategori olarak görmüşler.

İlhan Berk'in şiirlerinde bir haiku havası olduğunu yazmıştım daha önce. Evet, haiku havası var, çünkü İlhan Berk'te bilge bir hal var.

Ama bu sadece benim kanım. Çünkü başta da sözünü ettiğim gibi İlhan Berk farklı bir gerekçeden geliyor ve bu gerekçenin temelini *Logos* (Yapı Kredi Yay.) adlı kitabında kuruyor.

Avluda

İlhan Berk'in dışında bir de şiirlerini Haiku olarak adlandıran şairler var. Net bir örnek Sina Akyol'dan; *Avluda* (Yapı Kredi Yay.) adlı kitabında "*Haiku Hayranlıkları*" diye bir şiiri bile var. Coşkun Yerli'ye adanmış. Coşkun Yerli'de haiku yazan bir şair ve de aynı zamanda haiku çevirmeni. Yani olayın failiı!..

Haiku Hayranlıkları'nı okuduğumuzda, zaten işin hayranlık düzeyinde kaldığını görüyoruz. Her yazılanın bir tanıma sığması gerekmiyor, ama Sina Akyol'un bu şiirinin haiku olduğunu söyleyebileceğimizi sanmıyorum.

Dostum seninle
buluşmalıyız acil
Afyon Garı'nda.

Kadayıf bahsinde-
söyleşmeliyiz uzun.

Bu şiirler haiku değilse, ne? Biraz gaddar bakarsak espri diyebiliriz sanırım. Sina Akyol, humorla örülü şiir bakış açısını daha sıcak ve açık espriye yaklaştırmayı deniyor gibi...

Avluda'nın genelini oluşturan bakış açısı ise "*Aktıkça durulur zaman, anlam budur, kendinden ibarettir.*" sözünde somutlaşıyor herhalde.

Aynı sınırda buluşuyorlar Sina Akyol'la İlhan Berk. Kuşkusuz ikisi de farklı yönlere, kendi şiirlerinin menzillerine gidecekler, ama şiirlerinin buluştuğu nokta bu, şu an...

Meğer Söz Gümüş

Az ve öz yazan şair Sina Akyol'un iki kitabının yayını aynı günlere rastladı. *Avluda*'yla aynı sırada *Meğer Söz Gümüş* (Varlık Yay.) yayınlandı.

Söyledim
Çok anlattım.
Yeter mi bilmem.

Kimseye anlattım.
Sustum.

Sözümle kilitli
sözüm.

Sina Akyol suskunluklarda şiiri avlamaya devam ediyor. Ama, *Meğer Söz Gümüş*, *Avluda*'dan daha kolay iletişim kurulan bir kitap. Çünkü Sina Akyol bu kez sözünü sakınmıyor. Söz gümüşse sükût altındır, demiyor. Kalemini serbest bırakıyor. O zaman da şiir akıp geliyor. İster istemez...

Avluda'da kısa cümleden çıkan şiiri bulmaya çalışırken bu kitapta direkt şiir yazıyor. İmgeler var, dizeler var, şiir var. Üstelik şairin tavrını, bakış açısını değiştirmesine gerek kalmadan, yine az ve öz yazarak.

Ay İçin Küçük Şeyler

Sel Yayınları, geçtiğimiz kasımda ilginç bir diziye başladı. *Disiplinlerarası* adıyla sunulan bu dizinin ilk kitaplarında iki farklı ve birbirinden uzak olduğu düşünülen disiplin, şiir ve resim buluştu. Her kitapta bir şairle bir ressam ortak bir üretime giriştiler. Dizinin ilk kitabı Turgay Kantürk ve Şenol Yorozlu imzalı *Ay İçin Küçük Şeyler*. Turgay Kantürk'ün şiirlerinden yola çıkarak Şenol Yorozlu desenler çizmiş. Siyah karton üzerine beyaz guajla yapılmış desenler bunlar. Resimden anlamadığım için tek başlarında bakıldıklarında ne gibi bir anlamları olduğunu, başarı derecelerini söylemem mümkün değil. Ama şiirlerle birlikte oluşturdukları imgenin çok ilginç olduğunu söyleyebilirim. Yani bir tamamlayıcılıktan çok bütünleyicilik söz konusu.

Şu, burnumu yalayıp geçen
kurumuş ot kokusu
oysa suyun diliyle anlatıyorum
seni ikimize.

Kısmetimiz kısa şiirden açılmış. Turgay Kantürk de en fazla beş dizeden oluşan kısacık şiirler yazmış Şenol Yorozlu'nun resimlemesi için. Aslında her dize bir şiir de sayılabilir, bir şiirin ana imgesi, başlangıç noktası da...

Turgay Kantürk'ün Sina Akyol'dan farkı da burada, buluştukları nokta da burası... Kantürk'ün şiirleri kitapta bitmiyor, aksine bir başlangıç olduklarını düşündürüyorlar. İzlek, doğayla insanın buluşması olsa da sanırım tartışılan, sorgulanan insanın varoluş sorunu. Yani yine bir haiku'sal durumla karşı karşıyayız. Ama bu kez ağır basan imge. İmgerin yoğunluğu şiire yakınlaştırıyor, şiire çağırıyor. O nedenle *Ay İçin Küçük Şeyler*'i bir dizeler kitabı olarak değerlendiriyorum.

Yüz'de Yüz

Yine Şiirsel'den, yine disiplinlerarası bir kitap: *Yüz'de Yüz.* Bu kez önce ressam Mustafa Horasan çizmiş, sonra bu desenler üzerine şair Cenk Koyuncu yazmış. Bunlara bir de grafiker Savaş Çekiç'in şiir başlıklarından çıkarak yarattığı tipografileri eklenmiş. Anlayacağınız üç disiplin bir kitapta ilişkiye girmiş.

Mustafa Horasan, şiire açık, çok şey çağrıştıran desenler yapmış. Cenk Koyuncu'ya gelince, çok zor ve bence sıkıcı bir iş üstlendiğini söylemeliyim. Ismarlama resim yapmanın nasıl bir duygu olduğunu bilmiyorum, ama ısmarlama şiir yazmanın pek hoş bir şey olmadığını söylemeliyim. Hele bu işin sayıyla ve konuyla sınırlı olduğunu da hatırlarsak... Cenk Koyuncu, on resimden yola çıkarak yüz temasıyla bağlı tam on şiir yazmak durumunda kalmış.

Yüz fırça darbesiyle bir yüz!

Seyr'eden yüzün algıladıkları mı
tuvalin içindekiler? Yoksa ressamın
düşünün bana yansıttığı bir görüntü
mü tuvale dökülürken dile gelenler?
Her resim biraz da bilmecedir
öğrenmek isteyenler için...
- Rengimi resmeden çığlığı duydum!
Gördüm, her yaranın yeni bir yüz
açtığını. Şimdi:
Sahipsiz bir çizgidir yüzüm!..

*Yüzsüzsem nasıl çizersin beni?**

Bana pek de iyi bir sonuç alınmış gibi gelmedi. Hatta şairin bu işten sıkıldığını bile düşündüm. Pek zevk alamamış diye düşündüm. Özellikle ikinci ve üçüncü şiirlerde, ama genelde tüm şiirlerde bu hava seziliyor. Anlaşılan şiir yapmak resim yapmak kadar kolay değil. Ha deyince yapılamıyor. Bu tabii benim kanım.

Şiir Kitapları Tasarımcısı Olarak Savaş Çekiç

Disiplinlerarası ilişkinin en yiğit kahramanı kuşkusuz Savaş Çekiç'tir. Yıllardır bıkmadan usanmadan, karşılık beklemeden özellikle şiir kitaplarının tasarımını yapar. Neredeyse

şairi kadar uğraşır şiir kitaplarıyla, onların birer sanat eseri olarak okuyucuyla buluşması için elinden geleni yapar. Anlayacağınız çok emeği vardır Savaş Çekiç'in şairlerin, şiir yayıncılarının üzerinde.

Bugüne dek, şiir çevrelerinde sözlü takdirlerin dışında Savaş Çekiç'in bu çabasının değerlendirildiğine rastladığımı söyleyemem. Oysa gelinen aşamada bir kitap tasarımcısı olarak Savaş Çekiç'in veriminin tartışılması gerektiğine inanıyorum. "Şiir kitaplarıyla ilgili notlardan oluşan bir yazıda böyle bir değinin ne gereği var?" diyeceksiniz. Hayır, aksine çok gerekli bir şey. Çünkü Savaş Çekiç'in faaliyeti sadece kitabın görünümüyle ilgili değil, kitapta yeralanların okunmasıyla da ilgili. O bir kitabı tasarlarken tipografisini de ele alıyor. O şiirlere uygun olduğunu düşündüğü bir tipografi yaratıyor. Sonuç olarak şiirin okunup okunmamasını da, bir anlamda kaderini de o belirliyor.

Bir şiir kitabını okuyup okuyamamamız onun tipografi seçimiyle doğrudan bağlı. O isterse bize şiiri olduğundan okunaklı ve güzel gösterir, isterse Cenk Koyuncu'nun resimle ilgili söylediğini bozarak söylersek "Her tipografi bir bilmecedir" de dedirtir.

Şiirsel'in disiplinlerarası kitaplarının da tasarımcısı Savaş Çekiç. Bir okuyucu olarak kitapların tasarımı ve okumaya çağırıcılığı, şıklığı için yapmam gereken Savaş Çekiç'i tebrik etmek, ama iş okumaya gelince tipografi meselesinin canımı sıktığını söylemeliyim.* (Bu yıldız fark ettiyseniz Cenk Koyuncu'nun kitabından yaptığım alıntının sonunda vardı.) Yıldızın nedeni Savaş Çekiç'in tipografisidir. Çünkü bilmece çözmeden Savaş Çekiç'in tipografisiyle şiirlerin başlıklarını okumak mümkün değil. 57. sayfadaki şiirin adını okuyabilen beri gelsin!.. Tipografik çalışmanın dışında şiirlerin başına şiirlerin adı da konulmadığına göre de bulmacayı çözmek okuyucuya kalıyor. Bir nevi zekâ testi gibi bir şey. İlk şiirin adı Üzüm mü, Yüzüm mü yoksa başka bir şey mi? İkinci şiirin adı gerçekten Üzün mü yoksa bir yerlerde gizli başka bir harf var mı? Son şiir Üz'de Üz mü yoksa Üyz mü? İlker Mumcuoğlu'nun bulmacaları, yanında solda sıfır kalıyor anlayacağınız.

Ben şiir okuyucusu olarak, bu çabaları ne kadar takdir etsem de bir kitabın bir sanat nesnesi olmadan önce kitap olduğunu, okunaklı olması gerektiğini düşünüyorum. Tartışılması gereken de bu olmalı; şiir mi önemli tasarım mı? Savaş Çekiç'in çalışmalarında sık sık tasarımın öne geçtiğini düşünüyorum. Sonuçta disiplinlerarası bir ilişki değil, şiirin malzeme olarak kullanıldığı sanat eserleriyle karşılaştığımızı düşünüyorum. Şiir kitaplarıyla değil.

Feridun Andaç

ÖYKÜLERİN, ÖYKÜCÜLERİN EVRENİNDEN NOTLAR

13./Öykünün Kaynaklarına Doğru

Yıllar önce *Camî*'nin (1414-1492) ***Salaman ve Absal*** adlı alegorik öyküsünü okurken (1968, MEB Yay., 112 s.), kitabın Türkçe çevirmeni *Abdülvehhab Tarzî*'nin "önsöz"de sözünü ettiği, aynı konuyu daha önceleri işleyen, *İbni Sina*'nın (980-1037) ***"Hayy-ibn-i Yakzan"***ı ilgimi çekmişti. Daha çok hekim olarak bildiğimiz İslam bilim adamının böylesi bir konuya merak salması, hatta bunu alegorik bir anlatı biçiminde anlatması ilgiye değerdi doğrusu.

O günlerde bu kitabın Türkçe'ye çevrilip çevrilmediğini araştırdım mı bilemiyorum! Ama o itkiyle ***El Medinetü'l Fazıla***'sını bulup okumuştum, İbni Sina'nın.

Salaman ve Absal'ın konusu bilinen bir aşk öyküsü gibi gelse de (Salaman'ın dadısı Absal'a âşık olması ve süregiden bir öykünün anlatımı); burada Salaman'ın yaradılışı/doğumudur asıl ilgi odağı. Salaman kadınsız (annesiz) bir çocuk olarak dünyaya gelir:

"Herkesin iyiliğini isteyen bilgin filozof, kadın şehvetini padişaha anlatıp kötüledikten sonra,
Derin bilgisiyle öyle bir tedbire girişti ki bütün alimler buna şaşıp kaldılar.
Padişahın menisini şehvetsiz olarak getirdi, rahimden gayri başka bir yere yerleştirdi.
Dokuz ay sonra orada, noksansız, ayıpsız bir çocuk meydana geldi.
Padişahlık fidanından bir goncadır açıldı. Bilgi âleminden bir yeldir esti.
Bu cevher yüzünden taç yücelik buldu." (s. 37-38)

Birçok kıssayı içeren anlatıda *hikâye*nin en güzel örneklerini buluruz.

Doğu anlatılarında esas olan öğe; bilgi aktarma, yol gösterme, uyarma, ders vermedir. Belirli bir konu ele alınıp, olay da anlatılsa bu amaç hep ön planda tutulur. Okur bir yandan *hikâye*yi dinlercesine okurken; diğer yanda da bunun aracılığıyla anlatılmak istenilenlerin *mana*sını anlamaya çalışır.

İşte *Camî*'nin ***Salaman ve Absal***'ı da bu tür anlatılardan biridir. Hatta denilebilir ki; anlatı bir tez ekseninde kurulur. Sonuçlar da bu tezin doğrulanması yönünde bağlanır.

Bir şair olan *Camî*, her şeyden önce, *hikâye*sini kurarken bunu etkili/sürükleyici kılan öğeleri sıkça kullanır. Kendisini "*sırların*" anlatıcısı, yaşanılanların "*hulasa*" edicisi olarak görür.

Burada *hikâye* anlatıcısının işlevi, anlatılan olay kadar, anlatı kurgusunun biçimlenmesinde de belirgince öne çıkar.

Salaman ve Absal konusunu ilk kez alegorik öykü biçiminde işleyen *İbni Sina*'nın ***Hay bin Yakzan***'ı, yine aynı konuyu işleyen Endülüslü düşünür *İbn Tufeyl*'in (1106-1186) bu addaki öyküsüyle bir arada yayımlanması (Çevirenler: M. Şerefeddin Yaltkaya/Babanzade Reşid; Hazırlayan: N. Ahmet Özalp, Yapı Kredi Yay., Haziran 1996, 164 s.) sevindirici, ama geç kalmış bir buluşma gibi geldi bana. *Camî*'den önce konuyu ele alıp işleyen bu yazarların anlatılarını okurken, öykünün kaynaklarının nerelere değin uzanabileceğini düşündüm. Bilinen sözlü kaynakların ötesinde, Doğu anlatılarındaki yazılı kaynaklara baktığımızda öyküye temel kaynak olarak *Firdevsi*'nin (941-1019) ***Şehname***'sini, *Harirî*'nin (1054-1122 ***Makamat***'ını, *Feridettin-i Attar*'ın (1119/20?-1230) ***Mantık Al-Tayr***'ını gösterebiliriz.

Hay bin Yakzan'ın yeniden Türkçede yayımlanması öykünün Doğu anlatılarındaki kaynaklarına dönüp bakılması gerekliliğini düşündürttü bana. Bu konu üzerinde yeniden duracağım. Özellikle yazarı ve kaynağı belli Doğu anlatılarında (her ne kadar bunlara Türkçe yayınlarda Şark-İslam klasikleri denilse de) öykünün temel kaynağı olabilecek özgün örneklere rastlıyoruz. Türkçe'de düzyazı anlatı geleneğinin bir ucunun buraya dayandığını, bunların bugünün öykücüsü ve romancısı için eşsiz birer kaynak olduğunu düşünüyorum.

14./Gençlik Ödülü, Genç Öykücüler

Gençlik edebiyatın aşısıdır. Hatta şöyle de diyebiliriz, gençlik tutkuları edebiyatın varoluş kaynaklarındandır. İlk sözler buradan gelir. Duyguların ilk dile gelişi, hayatı kavrayış, giderek yaşanılanları, yaşanmak istenilenleri sözle buluşturma... Yani, adına yazmak eylemi dediğimiz '*iş*'e, tutkulu *uğraşa* kalkışma...

Edebiyat gençlik ateşiyle ilk ivmesini alır. En usta, en olgun yazarların da, kaçınılmaz olarak, geçtiği bir yoldur bu. Sonrası yok. Ya o yaşta olur, ya hiç! O ateşin sarmalayıcılığı, o bağlanışlarla gelen delicesine yazma hevesi...

Ve öyle bir an gelir ki; bu '*heves*'in önüne geçilerek, yazmak bir tutkuya, bir *işe,* onsuz edilemeyen bir şeye dönüşür.

Evet, bu dönüşme çizgisi önemlidir. Genç insanı yazar olma kıyılarına getirmiştir çünkü.

* * *

Kadıköy'de tam 52 yıldır okur-yazarlara hizmet veren Gençlik Kitabevi'nin genç yazarları edebiyata özendirmek, onların bu çabalarının önünü açmak amacıyla 1994'te başlattığı "Gençlik Kitabevi Gençlik Ödülleri"nin üçüncüsü 1996'da verildi. Üç yıldır öykü dalında düzenlenen bu ödülün getirdiklerine baktığımızda, bunun edebiyatımıza bir katkı olduğunu hemen söyleyebilirim. Yazdıklarıyla ödüllendirilen genç öykücülerin birçoğunun bu alanda güzel şeyler yazabileceklerinin ilk örnekleri geçmiş yıllarda kitaplaştırıl-

mıştı. *Hulki Aktunç*'un **"Öykü Dönemeçleri"** önyazısıyla sunulan ilk kitapta, 1994 öykü yarışmasında ödül alan *Burak Özkan, Bahar Aslan, Karin Karakaşlı, Eda Erdener, Ekin Uşaklı, Ayşe Pınar Köprücü*'nün; *Necati Tosuner*'in **"Yazar" Olmak** yazısıyla sunulan ikinci kitapta da 1995'teki yarışmada ödüllendirilen *Karin Karakaşlı, Tolga Susuzlu, Nil Kara, Arda Çalık, Özlem Sağıroğlu, Özge Sağıroğlu*'nun öyküleri yer alıyordu.

Ödül'ün üç yıllık geçmişi öyküye ilginin ne denle yoğun olduğunu gösteriyordu bize. İlk yıl üçer öykünün yer aldığı 51, ikinci yıl 28, 1996'da da 48 dosya katılmıştı. Üç yıldır seçici kurulunda yer alan, bu ödüle katılan dosyaları okuyup değerlendiren biri olarak bir-iki gözlemimi aktarmak istiyorum.

Öykü yazmak adına yola çıkan genç insanların daha çok kendilerini anlatma, yaşadıklarını dile getirme kaygısını taşıdıklarını söyleyebilirim. Bir başka yan da anlatılana önem verip, anlatımı pek önemsememeydi. Bu da, yazmanın başlı başına bir dil olgusu olduğu, yazmak için belli bir dil bilincinin olması gerekliliğini görememeden kaynaklanıyordu. Öne çıkan bir başka yan ise, Türkçe'deki belli öykücüleri örnek alma, benzer biçim ve söylemde öyküler kurmaydı. Bunun da, gelen örneklerde, iki ayrı uçta kümelendiğini görüyorduk: İlki tümüyle etki altında kalarak yazılanlardı. İkincisinde yer yer bu etkilerden izler de getirseler, bunu aşarak kendi öykü dünyalarını kurabilmelerinin örneklerini veriyorlardı.

1996'da ürünleriyle ödüllendirilen genç öykücülerin öyküde umut verici örnekler getirdiklerini söylemeliyim. *Burak Mikail Uçar* (1968) **"Yeşil Sanatlar Müzesi", "Meyveler, Natürmort, 100 x 150 cm", "Otoyol"**; *Sema Kaygusuz* (1971) **"Çöp Torbası Evren", "Siyah Top", "Çitlembik Yiyen Ölüler"**, *Ayşe Pınar Köprücü* (1982) **"İnsan Olabilmek", "Sevgili Dostlarım", "Yazar Hanım Yazar Hanım Nerde Benim Pilavım?"**; *Seda Bilger* (1977) **"Gül Kokulu Yağmurlar", "Kızıllık Son", "Kemeraltı Sinemaları"**; *Orhan Kemal Koçak* (1973) **"Büyük Uykunun Kıyısında", "Çatıları Martılardan Nasıl Kurtarmalı?", "Acemi"**, Mesut Özcan (1969), **"Sarı Bekir", "Fuzuli İnsanlar Cumhuriyeti Devleti", "Devleti Dolandırmanın Cezası"**; Akın Sevinç (1973) **"Çekilecek", "Performans:2/Söylen: Dur 'Efendim, Bu İşte Bir Gariplik Var'", "Doğal Seleksiyon ya da 'Aşure'"** adlı öyküleriyle bu uğraşın tutkuyla yürütülebileceğinin güzel örneklerini sunuyorlardı. Bu yolda kimlerin ısrarla devam edip etmeyeceğini bize zaman gösterecektir.

Gençlik Kitabevi'nin Gençlik Ödülleri'nin öykücülüğümüze yeni soluklar getirmesini dileyerek...

varlık

VARLIK DERGİSİ'NDEN YENİ YILDA YENİ BİR OLANAK:

"USTALARIN SEÇTİKLERİ"

Henüz ürünü yayınlanmamış ya da adını daha belirgin kılma çabası içindeki şair ve yazarların dergimize göndereceği çalışmaları, artık iki ayda bir edebiyat dünyamızın önde gelen imzaları değerlendirecek.

Ocak ve Şubat aylarında gönderilecek öyküleri **Tomris Uyar**, şiirleri ise **Hilmi Yavuz** değerlendirecek; yayınlanmasını uygun gördükleri ürünlere Nisan 1997 sayımızda yer vereceğiz.

Ürün göndereceklerin zarflarının üzerinde "Ustaların Seçtikleri" bölümü için olduğunu belirtmeleri ve mektuplarına açık kimlik, adres ve telefon numaralarını eklemeleri gerekiyor.

Tunca Arslan

KİTAPLAR ALTINDA YİRMİ BİN FERSAH

Köyden ve sanayi sitesinden öyküler

Cafer Hergünsel'in 1980'de yayımlanan 78 sayfalık "Kalfa" adlı kitabının kapağında herhangi bir yazı, resim, fotoğraf vb. yok, düz beyaz kartondan ibaret. Belki de yalnızca benim bulduğum "nüsha" böyledir, bir basım hatası söz konusudur. Toplam yedi öykü yer alıyor kitapta. Hergünsel ilk üç öyküyü, yani "İki Damla Gözyaşı", "Seçim" ve "Yolculuk"u, "Köy Öyküleri" başlığı altında toplamış. "Artık Nilgün Yok", "Kalfa", "Yaşama Direnci" ve "Site"nin genel başlığı ise "Site Öyküleri".

Eskimiş sobanın üzerindeki sarı çaydanlık, masanın üzerindeki müsvedde kâğıtları, kitaplar, kirli tabaklar... Yayları eskimiş yatakta, zırıldayan saate aldırmaksızın yatak keyfi yapan Nihat öğretmenin güne başlamasını, teftiş görmesini anlatan ilk öykü, daha çok bir günce niteliğinde. Dünyayı aydınların değiştireceğine inanan genç öğretmenin, köylülerin "Aldırma, dünyayı sen mi kurtaracaksın"larına kulak asmadan, kendisiyle yüzleşmesi, hesaplaşması... Hacı Zülküf'ün kahvesi önünde toplanan köylülerin hararetle tartışmalarını, az sonra yapılacak kooperatif başkanı, yönetim ve denetim kurulu seçimlerine hazırlanmalarını, kendisini "Bakanlık temsilcisi" olarak tanıtan görevliyi beklemelerini anlatan ikinci öyküde, minyatür bir seçimin heyecanını ve "görev aşkını" aktarıyor. Kitaba adını veren "Kalfa" ise, emeğiyle geçinen insanların kendi aralarındaki ilişkileri, çırakların yüzüne atılan tokatları, "dalga geçme" uyarılarını, torbasını şakırdatan tombalacılar aracılığıyla kader-kısmete yönelik tutkularını anlatan sevimli, "minör" bir öykü. Hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığımız Cafer Hergünsel, yaşamın çok değişik kulvarlarında bulunmuş, tanıklık etmiş, gözlemlerini karınca kararınca kâğıda dökmüş bir yazar ve çok belli ki feleğin çemberinden pek çok kez geçmiş biri. "Site" de bir tatil sitesi değil zaten; sanayi sitelerinden biri. "Nilgün Artık Yok", böylesi bir sitenin çay ocağında "ayakçılık" yapan delikanlının ve diğer işçi arkadaşlarının "Murat servisinde muhasebecilik yapan, kısa sarı saçlı, cıvıl cıvıl Nilgün"e yönelik duygularını ele alıyor. "Onca çirkinlik" diyor öykünün kahramanı, "içimizi ısıtan tek insandı o". Ama bir gün geliyor ve Nilgün tüm hayalleri yıkıyor ve "İşçisin sen işçi kal" şarkısını çağrıştırırcasına çekip gidiyor. Dayanmak zor kuşkusuz... Ama onlar da kızın günahına girmeselerdi!

İslamcılar ve müstehcenlik

Tekirdağ Eski Müftüsü Ali Arslan, 1977 yılında derlemiş "İslam'da Müstehcen Neşriyat"ı. Öğretici bir kitap... "Peygamberlerin oluşturulması için çalıştıkları ahlakın, amansız düşmanının müstehcen naşirattan başka olmadığı kanaatini verir insana bu eser" diyor yazarı. Ali Arslan, eğer akli bir hastalığa tutulmamışsa her Müslümanın; fikre yanlış istikamet veren, hakikatları değiştirip yerine gerçek dışı görüşleri yerleştirmeye çaba harcayan, insanoğlunun serkeş şehvetini tahrip edip kamçılayan heykel, resim ve yazılarla mücadele etmesi gerektiğini savunuyor. "İslam'ın Allah'dan başka tapınılan her şeyi yıkmayı azmeden bir din olduğu dostun da düşmanın da malûmudur." diyor. 1974 yılında Milli Gazete'de yayımlanan, zamanın Adalet Bakanı Şevket Kazan'la yapılan bir söyleşinin ardından, örneklere, konuyla ilgili "literatür taraması"na geçiliyor. Güncel tartışmalarla ilgisi bakımından, Mustafa Cerid'in Sabah gazetesinde yayımlanan "Canlı Müstehcenler" başlıklı yazısına değinmekte yarar var. Cerid, yalnızca müstehcen resimleri yasaklamakla yetinen idarecilere, "sanatkâr, artist, balerin" sıfatıyla baştacı edilen "canlı müstehcenlere" demediğini bırakmıyor ve çıplak kadın heykellerinin kaldırıldığı İstanbul'da vesikalı-vesikasız 100 bin fahişenin dolaştığını vurguluyor. Dedik ya öğretici bir kitap. Bugün, "Türkiye'de iki milyon fahişe var" diyen Rize milletvekilinin de çok şey öğrendiği belli... Yazarımız, düşünce hürriyeti adı altında seks tüccarlığının yapıldığını, müstehcenlik hususunda kadın derneklerine düşen vazifeleri, fuhuşla turizm arasındaki bağlantıları da hatırlattıktan sonra, "uçurumun kenarına bir adım kala" üstüne düşen görevi yerine getirmenin huzuruyla çalışmasını tamamlıyor.

Almanya'nın cadı kazanı

Özgürlükleri ve insan haklarını Batı'dan ithal etmeye kalkan kimi aydınlarımızın da zamanında okumuş olduklarını tahmin ettiğimiz "Bir Anayasa Düşmanı", Semih Tuğrul'un çevirisiyle 1977 yılında Milliyet Yayınları'ndan çıkmış. Alman yazar Peter Schneider'ın belgesel romanı, Federal Almanya'da Nazi artıkları ve komünistlere yönelik olarak hazırlanan "Aşırılar Kararnamesi"nin kurbanlarından, genç aday öğretmen Matthias Kleff'in öyküsünü ve mücadelesini anlatıyor. Kararname, Anayasa'ya karşı eylemde bulunanların, sokak gösterilerine katılanların, Marksist bir partiye üye olanların ve sakıncalı kişilerle ilişki kuranların kamu hizmetinde görev alamayacakları hükmünü getiriyor. Kleef de, adaylık süresini dolduruyor, asli öğretmen kadrosuna atanmayı beklerken, boşuna beklemiş oluyor, çünkü karşısına "Kararname" çıkarılıyor... McCarthy'ci cadı kazanlarının Almanya'da kaynatıldığı bir dönemde, kapitalist sistemin yasalarının ve bürokrasi çarkının acımasızlığını sergileyen, okuru Kafkaesk bir atmosferin içine çeken, ilginç bir toplumsal-hukuksal mücadelenin öyküsünü sunan, unutulmayacak bir kitap "Bir Anayasa Düşmanı". Anlaşılan o ki, "kitaplar altında" sürdürdüğümüz yolculuğumuz boyunca onunla daha pek çok karşılaşacağız.

PROMOSYON KÜLTÜRÜ/ *Andrew Wernick/ Çev.: Osman Akınhay/ Bilim ve Sanat Yayınları*
Andrew Wernick'in *Promosyon Kültürü* adlı kitabının alt başlığı, içeriğini açımlayıcı nitelikte: Reklam, İdeoloji ve Sembolik Anlatım. Promosyonu, kültürün her tarafına yayılmış bir retorik biçimi olarak gören Wernick, bu çalışmasıyla promosyona dayalı iletişimin karmaşık süreçlerini çözümlemeye girişiyor. Kitabın kimi bölüm başlıkları: Metaların İmajlaştırılması, Cinsiyetin (Yeniden) İmajlaştırılması, Reklam Medyası ve Tanıtım Girdabı, Günümüz Kültüründe Promosyonun Durumu.

MEVLANA / *Haz.: Abdülbâki Gölpınarlı/ Varlık Yayınları*
Tasavvuf düşüncesi ve duyusunun tartışılmaz doruklarından biridir Mevlana. Abdülbâki Gölpınarlı'nın hazırladığı bu kitap, şiirle (yapıtla) yaşamın örtüşmesinin ender örneklerinden biri olarak görülebilir. Gölpınarlı *Mevlana*'nın şiir ve tasavvuf düşüncesinin Kur'an ve hadislerin yanında, Yunan-İran mitolojisi, tefsir, hadis, kelam, mantık gibi klasik bilgilere; Mısır, Hind, İran medeniyetlerine ait mesellere ve hatta 'yıldız bilgisi'ne dayandığını da gösteriyor. Karşılaşmalarından katline kadar (hatta daha da sonra) Şemseddin'le olan ilişkileri, Mevlana'nın Mevlana oluşunu anlamak bakımından çok önemli. Yapıtlarından önemli bir seçmenin yer aldığı bu kitabın, Mevlana hakkında yazılmış en kapsamlı ve bilimsel birkaç kitaptan biri olduğunu belirtelim.

HOŞÇAKAL BODRUM/ *Cahit Kayra/ Boyut Kitapları*
Cahit Kayra'nın geçen yıl '1938 Kuşağı' adlı anı kitabı yayınlanmıştı. Mülkiye mezunu Kayra, bu kitabında bürokrat ve aktif politikacı olarak görev yaptığı yılları, dikkat çekici bir cumhuriyet eleştirisi yaparak anlatmıştı. Öykü, araştırma kitapları yazan, çeviriler yapan Kayra, *Hoşçakal Bodrum* adlı öykü kitabının hemen başında şöyle bir 'yorum'da bulunuyor: "(...) *Mutlu olmak için yazıyorum. Bu mutluluk tek başına oluşan bir bencillik değil. Bir bütün içinde olan bir şey. Bu bütün içinde eşimi, dostlarımı, okurlarımı, akşamları bir kadeh rakıyı ve özgürlüğü seviyor ve yaşama yanıt vermeye çalışıyorum.*"

İSTANBUL'UN NÂZIM PLANI.../ *Sunay Akın/ Çınar Yayınları*
Son zamanlarda şairlerin şiirlerine sığamadıklarını, düzyazının (denemenin, hatta öykünün) sularında gezindiklerini görüyoruz. Şairlerin, şiir, şair gibi asıl konuları dışında, şehir, tarih gibi alanlara da uzanmaları, gündelik yaşamı yorumlamaya çalışmaları, neredeyse '90'lı yılların belirgin bir özelliği' haline geliyor. *İstanbul'un Nâzım Planı* adlı kitabında da, Sunay Akın İstanbul ve Nâzım Hikmet odağında geçmişin koridorlarında gezinirken, keskin geçişlerle bugüne geliyor.

SEKÜLERLEŞME KRİZİ VE BİR ÇIKIŞ YOLU ARAYIŞI/ *Bünyamin Duran/ Timaş Yayınları*
Türkiye'nin yetmiş yıldır kriz olmaktan çıkamayan bir meselesi var: Laiklik... Yetmiş yıldır bir türlü anlaşılamayan ya da hep yanlış anlaşılan bu laiklik nedir?
Doç. Dr. Bünyamin Duran, laikliği ve onun üst başlığı olan sekülerizmi tarihi gelişimi ile ele alıyor.
Ortaçağdaki ruhban sınıfının siyasi gücü, bunun yanında gelişen üreticilerin oluşturduğu burjuvazinin ilk çekirdeği olan şehirler ve burada hâkim Protestan ahlakı... Yüzyıllar içinde gelişen burjuva sınıfı. Hepsinden önemlisi bu gelişmenin ülkemize yansıması... Bu çalışma; aydın, bürokrat, öğretim görevlisi, siyasetçi ve sorumluluk derecesi ne olursa olsun bütün insanlara sesleniyor.

YAŞADIĞIMIZ GÜNLERİN YAZILARI/ *Kemal Özer/ Yordam Kitapları*
Yaşadığımız Günlerin Yazıları, Kemal Özer'in, haftalık Gerçek dergisinde ve Evrensel gazetesinde yayımlanan yazılarından oluşuyor. Özer, bu kitapta, yaşadığımız günlerin gerçeklerine ozan gözüyle bakmayı deniyor. "Bizi kuşatan dünya, olanakları kendi elinde tutar sürekli." diyor Özer. "Onun sınırlarına boyun eğersek, bu olanakları bize sunacağını duyumsatır. Bir alım-satım dünyasıdır bu. Alım satım üzerine kurulmuştur bu dünyayla aramızdaki ilişki. Bizden istediğini aldığı orandadır bize vereceği."

CİCİ BASININ SEFALET VE REZALETİ/ *Ahmet Kahraman/ Tümzamanlar Yayıncılık*
Gazeteci, yazar Ahmet Kahraman, *Cici Basının Sefalet ve Rezaleti* adlı kitabında basını ve demokrasiyi büyüteç altında tutuyor. "Bir yerde demokrasi varsa basın, gerçek basın özgürlüğü varsa demokrasi vardır." diyen Kahraman, yakın tarihten çarpıcı örneklerle basının devletle olan 'tuhaf' temaslarına dikkat çekiyor. Kitap, Osmanlı'dan günümüze Türk basınının 'yenir yutulur' olmayan bir tarihini gözlerimizin önüne seriyor.

GARİP TİCARETLER KULÜBÜ/ *G.K. Chesterton/ Çev.: Serap Erincin/ Mitos Yayıncılık*
Garip Ticaretler Kulübü, Mitos Klasik dizisinin ikinci kitabı. Kitapta, İngiliz edebiyatının üslupçu yazarlarının en önemlilerinden biri olan Chesterton'ın altı öyküsü yer alıyor. Zekice kurulmuş öykülerin kahramanı Basil Grant, Sherlock Holmes'e benzer gibi görünse de onun tersine çılgınlığı bir yöntem olarak benimseyen bir kişi. Birbirinden ilginç olayların yer aldığı öyküler, kahramanları ve kitabı *Garip Ticaretler Kulübü*'ne sürüklüyor. "Orada çılgın dikey yolculuğumuzun sonunda kendimiz olmuştuk. Güçlü gövdeler rüzgârda hafifçe sallanmaya başlamışlardı. Sonra aşağı baktım ve anlatamayacağım bir derecede dünyadan çok uzaklaşmışız gibi hissetmeme neden olan bir şey gördüm. (...)"

GECENİN NERESİNDEYİZ/ *M. İskender Özturanlı/ Ümit Yayıncılık*
Gecenin Neresindeyiz adlı kitap, üç bölümden oluşuyor: 'Hukuk Yolunda', 'Demokrasi Yolunda', 'Uygarlık Yolunda'. Atatürkçülüğün ve Atatürk İlkeleri'nin önemini her fırsatta vurgulayan M. İskender Özturanlı. Atatürk'ü yadsımanın Türkiye'ye ağır faturalara mal olduğunu anlatıyor. Yazarın, 1989-1994 yılları arasında Sanat Çevresi dergisinde yayımlanan yazılarından oluşan kitap çağdaşlık, uygarlık, laiklik, cumhuriyet, demokrasi, hukuk devleti gibi kavramları ele alıyor.

ANAFORA DOĞRU/ *Eugenia Semyonovya Ginzburg/ Çev.: Gün Zileli/ Pencere Yayınları*
Moskova doğumlu Eugenia Semyonovya Ginzburg, Kazan Üniversitesi'nde tarih öğretirken, 1937'de, Stalin tasfiyeleri sırasında terörizmle suçlanıp yargılanmış. Bundan sonraki yaşamı cezaevleri, sürgünler, çalışma kamplarıyla geçmiş. Bir rehabilitasyon sürecinden sonra Moskova'ya dönmesine izin verilmiş ama, yazdıkları yayınlanmamış. Ginzburg'un, çalışma kampları ve hapishanede geçirdiği ilk üç yılı anlattığı *Anafora Doğru*, Sovyetler Birliği'nde ancak 1988'de basılmış. "*Geçen kış burada oturmuş, dışardaki dünya hakkında pek çok şey düşünüyor, insanların ceza hücrelerini, işkenceyi bilip bilmediklerini merak ediyordum. Fakat şimdi dışardaki dünyanın varlığına güçlükle inanabiliyordum. Örneğin, nasıl mümkün olabilirdi dışarda yazın hüküm sürmesi ve birilerinin, tam da o an, nehirde yüzmeye gidiyor olmaları?*"

RESİM YAPARKEN/ *Bedri Rahmi Eyüboğlu/ Bilgi Yayınevi*
1940'lardan başlayarak resimleri, şiirleri; resim, edebiyat ve gezi yazılarıyla büyük ilgi gören Bedri Rahmi Eyüboğlu, bu alanlardaki verimliliğini ölümüne (Eylül 1975) kadar sürdürmüştür. Sanatçının Bütün Eserleri'ni yayımlayan Bilgi Yayınevi, dizinin dokuzuncu kitabı olarak *Resim Yaparken*'i seçmiş. Bu kitap, Bedri Rahmi'nin yaşamıyla sanatı, sanatıyla görüş ve düşüncelerini bağdaştırışının bir kanıtı.

İLETİŞİM ÇALIŞMALARINA GİRİŞ/ *John Fiske/ Çev.: Süleyman İrvan/ Bilim Sanat Yayınları*
John Fiske, iletişim, medya ve kültürel araş-

tırmalar konusunda tanınmış bir uzman. Doyurucu biçimde tanımlamakta zorlandığımız iletişimle ilgili pek çok sorunun yanıtı, *İletişim Çalışmalarına Giriş* adlı bu kitapta bulunabilir. Anlamlandırma çerçevelerimizin nasıl belirlendiğini ya da haber fotoğrafları, popüler televizyon programları gibi görünürde çok basit iletişim biçimlerinin gizli kültürel anlamlarının nasıl keşfedileceğini merak edenler için...

SÜRGÜN EDEBİYATI, EDEBİYAT SÜRGÜNLERİ/ *Haz.: Feridun Andaç/ Bağlam Yayınları*
Sürgün Edebiyatı, Edebiyat Sürgünleri konusu, 1994 yılında Varlık dergisinde dört sayı işlenmişti. Dosyayı hazırlayan Feridun Andaç'ta, bir kitap oluşturma düşüncesi, konunun öngördüğünün ötesinde genişleyip renklenmesi üzerine doğmuş. Andaç'ın binbir emekle hazırladığı bu çalışması, Türk yazının ilklerinden biri olması nedeniyle önem taşıyor. Kitapta, Julio Cortazar, Edward Said, Pablo Neruda, Tahar Ben Jelloun gibi yeryüzünün dört bir yanından edebiyat ve düşün adamlarının sürgünle ilgili tanıklıkları ya da çözümlemeleri yer alıyor. Türk edebiyatının sürgünleri de kendi özel haritalarını çiziyorlar. Kitabın sonunda konuyla ilgili söyleşiler ve bir açıkoturum yer alıyor.

CEZAYİR'DE KADIN OLMAK/ *Halide Mesudi/ Çev.: Şirin Tekeli/ Metis Yayınları*
Matematik öğretmeni Halide Mesudi, laik, cumhuriyetçi ve feminist bir kadın. 1993'te İslami Selamet Cephesi tarafından ölüme mahkûm edildi. Mesudi'yle Fransız gazeteci Elizabeth Schemla arasındaki söyleşilerden oluşan *Cezayir'de Kadın Olmak* Cezayir'in bugününü ve bugüne nasıl gelindiğini anlatıyor. Kitap, "İslami Selamet Cephesi'nin silahlı grupları tarafından tecavüz edilmiş ya da öldürülmüş tüm kadınlara, entelektüellere, çocuklara, sanatçılara, gazetecilere ve yobaz vahşetin kurbanı olmuş tüm insanlara." adanmış.

BAŞKA GÖKLER ALTINDA/ *Ataol Behramoğlu/ Telos Yayıncılık*
Başka Gökler Altında, 1977 Haziran'ında başlayıp 1995 Eylül'ünde sona eren gezi, yolculuk ve toplantı notlarından oluşuyor. Kitapta yer alan on yazıda, Ataol Behramoğlu, on ayrı yaklaşımla gördüklerini, düşündüklerini, yüreğinden geçenleri yazıya dönüştürmüş. Ama hepsinde Behramoğlu'nun şiirlerine özgü o lirik ve epik duyarlılık egemen: Tarih bilinciyle donanmış, tanıklığının bilincinde olan hümanist bir duyarlılık.

HALKIMIZIN DİLİYLE BARIŞ ŞİİRLERİ/ *Asım Bezirci/ Evrensel Kültür Kitaplığı*
Halkımızın Diliyle Barış Şiirleri, 1993'te yitirdiğimiz Asım Bezirci'nin, yaşamını türkülere, şiirlere ve destanlara dönüştüren halkımıza adadığı bir kitap. Yetmiş dolayında esere imza atmış olan Bezirci, bu kitabında Osmanlı'dan bugüne tarihi savaşlarla geçen bir halkın barış özlemine dikkat çekiyor. Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Hindistan'daki Müslümanlara yardım için gönderilen Murat Reis gemisinin öyküsünü anlatan 'Murat Reis Türküsü'nün bir bölümünde şöyle deniyor. "*(...) Bir gemimiz vardır topa dayanmaz/ Tayfaları gaflet almış uyur uyanmaz/ Derler ölüm gelmiş gönül inanmaz/ Rabbim nasip eyle bize karayı/ Evvelden karayı sonra sılayı.*"

NEDEN KARDEŞİM HÜSNÜ/ *Yorgo Andreadis/ Çev.: Gülden Tuygan/ Belge Yayınları*
Yorgo Andreadis, "Tomama" adlı kitabıyla 1993 yılında Abdi İpekçi Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Türkçe'ye kazandırılan bu kitap, Türk ve Yunan hıkları arasında yaşanan çarpıcı insanlık dramlarını ele almasına karşın, insanlık ve dostluğu yücelten mesajlar veriyordu. Andreadis, *Neden Kardeşim Hüsnü* adlı bu kitabında da uluslar arasında barış ve dostluğun olanaklı olduğu mesajını veriyor. Kitap, Andreadis'in kişisel deneyimlerine ve Karadeniz bölgesi ile olan ilişkilerine dayanıyor.

SARAYBOSNA YAZILARI/ *Juan Goytisolo/ Çev.: Ayşen Gür/ Nisan Yayınları*
Juan Goytisolo çağdaş İspanyol edebiyatının en önemli adlarından biri. Franco döneminde yapıtları yasaklanan Goytisolo, uzun yıllar sürgünde yaşadığından olsa gerek, İspanya'dan çok, başka ülkelerde bulunmuş. El Pais gazetesi için Türkiye üzerine bir dizi röportaj da yapan Goytisolo'nun *Saraybosna Yazıları*, yine yolculuk notlarından, ancak *Barbarlığa Doğru Bir Yolculuğun Notları*'ndan oluşuyor. "*Bosna trajedisi insan denilen yaratığın mümkün olan bütün ışığını ve bütün iğrençliğini tanımak için benzersiz bir yol. (...) Hiç kimse Saraybosna cehennemine indikten sonra sağ salim geri dönemez.*"

ON İKİ KANDIRMACA/ *Jeffrey Archer/ Çev.: Edip Uras/ İnkılâp Kitabevi*
İngiliz yazar Jeffrey Archer "Alexandre Dumas klasında bir öykücü" olarak tanımlanıyor. Aktif politikanın içinden gelen Archer'in *On Iki Kandırmaca* adlı kitabı İngiltere ve Amerika'da övgü dolu eleştiriler almış. Kitaptaki öykülerde yazar, okura ilginç tuzaklar kurmuş. *On İki Kandırmaca*, her biri kusursuzca hazırlanmış senaryolardaki saptırmacaları çözmekten keyif alacak, oyunsever okurlar için.

MARGUERİTE DURAS/ *Sevim Akten/ Doruk Yayıncılık*
Sevim Akten, *Romancı Yönüyle Marquerite Duras* adlı incelemesinde, günümüzün en deneyci yazarlarından Duras'ın yazın evrenine girmeye çalışıyor. Tiyatro oyunu, film senaryosu, belgesel nitelikte anlatı gibi yazın türlerinde birçok ürün vermiş Duras, Sevim Akten'e göre, pek az sayıda roman kahramanı aracılığıyla okuruna sonsuz ufuklar açmayı başarabilen bir yazar. Kitabın ilk bölümünde Akten, Duras'ın 1943-53 yılları arasında yazdığı beş romanı inceliyor. İkinci bölümde ise Duras'ın roman kişileri ve yazar olarak Duras üzerine çözümlemeler yapılıyor.

MARKSİZM VE ŞİİR/ *George Thompson/ Çev.: Cevat Çapan/ Adam Yayınları*
İngiliz araştırmacı George Thompson'u, *Aiskhylos ve Atina, Tarih Öncesi Ege* ve *İlk Filozoflar* gibi kitaplarıyla tanıyoruz. *Marksizm ve Şiir*'de ise Thompson, şiirin kökenini ve günümüze kadar geçirdiği evreleri ele alıyor. Kitap, 'Söz ve Büyü', 'Ritim ve Çalışma', 'Doğaçtan Söyleme ve Esinleme', 'Epik', 'Dram Sanatının Evrimi', 'Tragedya' ve 'Gelecek' başlıklı bölümlerden oluşuyor. İlk bölümde, Thompson şöyle diyor: "*Şiirin tadına tam varabilmemiz için, onun ne olduğunu anlamamız gerekir; ne olduğunu anlamamız için de, nasıl ortaya çıkıp geliştiğini araştırmamız.*"

EGEYE AKAN IRMAK/ *Şükran Kozalı/ Yarın Yayınları*
Şükran Kozalı'yı ilkin şair olarak tanımıştık. Kozalı, *3 Gen* (1995) adlı romanından sonra şimdi de *Ege'ye Akan Irmak'la* romancı kimliğini öne çıkarıyor. Yazar bu kitabı için şunları söylüyor: "*(...) Ege bir koddur. Olması istenen bir düşünce sistemini simgeler. İnsanlara sevgi ve aşkın biricik iyiliği, yumuşaklığı sunulur. Aşk burada özgündür. Yaratılmış, yaşanmıştır, yaşanmaktadır. Değişik coğrafyalardan bir sentez oluşturarak, kötülüğü sevgi dokusunda yok etmeyi amaçlar bu roman.*"

ŞIPSEVDİ/ *Hüseyin Rahmi Gürpınar/ Haz.: Kemal Bek/ Özgür Yayınları*
Hüseyin Rahmi Gürpınar, Türk romanının tartışmasız önemli kavşaklarından biri. Türk toplumunun büyük ve sancılı bir dönüşüm döneminde yaşamış ve yazmış olması onun önemini daha da artırıyor. *Şıpsevdi*, Gürpınar'ın, Batılılaşmayı yanlış anlayan, alafranga, züppe ve dejenere tiplere yer verdiği romanlarından biri. Hüseyin Rahmi'nin edebiyatçı kişiliğini irdeleyen bir incelemenin yer aldığı roman, Kemal Bek tarafından günümüz Türkçesine uyarlanarak yayımlanmış.

DENEMELER/ *Hilmi Yavuz/ Boyut Kitapları*
Denemeler kitabı, sekiz yıllık bir aradan sonra yeniden yayımlandı. Bu yeni basımda, Yavuz'un geçen zaman içinde yazdığı deneme yazıları da yer alıyor. Hilmi Yavuz'un *Osmanlılık, Kültür, Kimlik* ile *Yazın, Dil ve Sanat* adlı kitapları da, yine eski ba-

sımları genişletilerek aynı yayınevinden çıktı. Bu 'anlamlı külliyat,' güncelliğini koruyan ve gündem yaratmaya aday yazılarıyla, 'sıkı okuru'nu bekliyor.

SEÇME YAZIŞMALAR 2/ *K. Marx - F. Engels/ Çev.: Yurdakul Fincancı/ Sol Yayınlar*
'Marx'tan Monchester'deki Engels'e', 'Engels'ten Londra'daki Marx'a', bilimsel sosyalizmin kurucuları bu iki insandan diğer sosyalizm savaşçıları ve düşünürlerine... *Seçme Yarışmalar* 2'de yer alan, 1870-1895 yılları arasında yapılmış yazışmalar, sosyolist teorinin oluşum sürecinin izlenmesi bakımından büyük önem taşıyor. Marx ve Engels'in kişisel dünyaları da, bu yazışmalarda açığa çıkıyor: "Sevgili Mohr./ Eğer insan benim gibi, üç gündür zorlu bir mide rahatsızlığı çekiyorsa, üstelik zaman zaman ateşi hafifçe yükseliyorsa, iyileşmeye başladığı sırada bile, Wilhelm (Liebknecht)'in siyaseti üzerine yazması pek de zevkli değil. Ama madem ki istiyorsun, öyle olsun. (...)"

İN İNSANA/ *Suna Aras/ Beksav Yayınları*
İn İnsana, ilk şiiri *Sanat Olayı*'nda yayımlanan Suna Aras'ın üçüncü şiir kitabı. Hayatı, çocukları, kadınları, biraz da aşkı anlatan kitaptaki şiirlerden birinde Aras şöyle diyor: *"Her okur/ Üstüne göre/ Biçsin diyedir/ Şiirlerim/ Ben diye yola çıkar/ Siz olarak döner/ Tavına yağmur/ Ne çok da çoğalırız/ Dünya/ İnsan ormanım benim/ Çığlık çığlığa yuvarlanırız."*

ARAMIZDA KALSIN/ *Gani Müjde/ Parantez Yayınları*
"İnsanlar genel olarak başkalarının hayatını çok merak ederler." diyor Gani Müjde. *"Bu yüzden hiçbir dünya dilinde olmayan ve 'hay ben senin geçmişini' diye niyet ifade etme biçimi yalnızca Türkçe'de vardır."* *Aramızda Kalsın*, mizah yazarı Gani Müjde'nin 'çoğul şahıs zamirleri'ne ilişkin çoğul bakışlarından, saptamalarından oluşuyor. Metin Üstündağ'ın karikatürlerinin yer aldığı kitaptaki kimi yazı başlıkları şöyle: "Mahallemizin Reha Muhtar'ı", "Patavatsızlar için 'patavatlar'", "Ankara'nın Sümükleri Akıyor", "Batmayan Güneş" ve "Yedi Cüceler".

ŞİİR İKLİMİNDE BİR ÖMÜR/ *Coşkun Ertepınar/ Kendi Yayını*
1914 doğumlu Coşkun Ertepınar, bütün yaşamını şiire adamış bir şair. *Şiir İkliminde Bir Ömür*, Ertepınar'ın 60 yılı aşan şiir birikimini sergiliyor. *"Herkes bir noktadır, her şey hudutlu,/ Seçemem noktalar içinde yolu./Gündüzün, bilseniz, işkence bu,/Kalbi, görünmeyen eller tırmalar."* (İsteme Adresi: Aşkabat Cad. Sondurak, Konak Apt. 74-A/9, Bahçelievler, 06490 Ankara)

KALBİM UNUT BU ŞİİRİ/ *Ahmet Telli/ Piya Kitaplığı*
Kalbim Unut Bu Şiiri, Ahmet Telli'nin 35 yıldır süregelen şiir serüvenine tanıklık eden bir kitap. *Dövüşen Anlatsın* (1980), *Su Çürüdü* (1982), *Belki Yine Gelirim* (1984) gibi şiir kitaplarıyla tanıdığımız şairin şiirlerinden oluşan bu kitap, genişletilmiş ikinci baskısıyla çıkıyor okurların karşısına. *"Acının miladıyla başlayan bir hikâyedir bu/ yaşayıp gelmişiz ormanlar gibi yanarak/ her dönemeçte uğultulu uçurumlar/ her şafakta uzun uzun kurt ulumaları/ Ey masalcı/ otur şu geyik postuna/ ve anlat şimdi bütün bunları".*

SEÇİLMİŞ ŞİİRLERİ/ *Ali Püsküllüoğlu/ Yapı Kredi Yayınları*
Seçilmiş Şiirleri adlı kitap Ali Püsküllüoğlu'nun 1950-1995 yılları arasında yazdığı şiirlerinden oluşuyor. Pembe Beyaz (1955)'la kitaplaşmaya başlayan bu kırk beş yıllık şiir yolculuğunun durakları, şiirseverlere keyifli soluklar aldırıyor. *"Bir aşkı kuşanınca zırh olmaz/ Bilir bunu eşkıya/ Onun için/ Vurur sevdiğini/ Çıkar dağa (...)"*

ATATÜRKÇÜ OLMAK/ *Ceyhun Atuf Kansu/ Bilgi Yayınevi*
Atatürkçü Olmak, şair Ceyhun Atuf Kansu için oluşturulan külliyatın beşinci kitabı. Kansu'nun devrimci ve halkçı kişiliğini Atatürkçülükten beslediği biliniyor. Bu kitabındaki denemelerinde şair, Atatürkçülüğü, laiklik ve halkçılık açılarından ele alıyor. *"Gericilikle savaş, er geç halkın savaşı olacaktır."* diyor Kansu. *"Halk, Tanrısını, inancını, hayatını gericiliğin ve sömürücülerin elinden kurtaracaktır."*

HATIRLIYORUM/ *Selim İleri/ İyi Şeyler Yayıncılık*
Selim İleri'nin *Hatırlıyorum* adlı deneme kitabı 'gerçek bir *Yaş Otuzbeş* kitabı' olarak tanıtılıyor. Kitapta yer alan yazıların kimi başlıkları şöyle: 'Halide Edip'le Akşam Çayı', 'Sevgili Yazarım Dostoyevski', 'Behçet Necatigil'e Kır Çiçekleri', 'Virginia Woolf I Love you'...

GENİŞ MAVİ BİR GÖK/ *Işıl Özgentürk/ Altın Kitaplar*
Geniş Mavi Bir Gök, Işıl Özgentürk'ün 13 öyküsünden oluşuyor.
Yalın anlatımıyla insanı bir anda sarıveren bu öykü kitabı, her gün yaşadığımız sıradanlığa farklı bir bakış açısı getirirken, korktuğumuz, kaçmak istediğimiz duygularımızla yüz yüze bırakıyor bizi. Kitapla aynı adı taşıyan öykünün girişinde şöyle diyor Özgentürk; "O günlerde büyük bir aldanışın ardından gelen yorgunluktan başka hiçbir şey duymuyordum. Çevremdeki her şey tek renkti ve ben o rengi bir türlü tanımlayamıyordum. Bana en yakın olanlar bile hiçbir şeyin bilincinde değillerdi, yüzümdeki yapay gülümseyişle onları aldatmayı başarıyordum. Tek dostum ölümdü."

BİZE GELEN DERGİLER

Kıyı. *P.K. 183, 61001 TRABZON*
İçel Sanat Kulübü, *İstiklal Cad. Sanat Sok. 25/A MERSİN*
Evrensel Kültür, *İstiklal Cad. Anzavur Pasajı 212/6 Galatasaray-İSTANBUL*
Morca, *Antalya Sanatçılar Derneği Sanat ve Çevre Bahçesi Kalekapısı ANTALYA*
Şiirlik, *Marasta Be 34 12249 BERLİN*
Portakal, *AÜ Tömer Antalya Şubesi, Cebesoy Cad. No: 26, ANTALYA*
Şiir Ülkesi, *Çatalçeşme Sok. No: 27, Üretmen Han, Kat: 3 Cağaloğlu-İSTANBUL*
İnsancıl, *Mollafenari Sok. Nadir Han, 40-42, Kat: 5 Cağaloğlu-İSTANBUL*
Yelken, *Çakmak Cad. Gazioğlu İş Merkezi, A Blok, Kat: 5/8, MERSİN*
Yaklaşım, *(İ. Oluklu) P. 11 10100 BALIKESİR*
Düşün, *P.K. 145 TARSUS*
Beşparmak, *Hacı Halil Paşa Halk Kütüphanesi, 09200 Söke-AYDIN*
Yaka, *Acıbadem Cad. İsmail Hakkı Bey Sok. No: 62, Hayırlı Apt. D: 10 KADIKÖY*
Gökyüzü, *Kocaeli Üniversitesi İZMİT*
Teori, *İstiklal Cad. Deva Çıkmazı, No: 7/5 Galatasaray-İSTANBUL*
Yeni Biçem, *(R. Dara), P.K. 68 16371 Ulucami-BURSA*
Poetik'us, *Yılmaz Arslan Yıldıztepe Mah. 37/10. Sok. No: 19 34600 Parseller-BAĞCILAR*
Eşik, *P.K. 308 38002 KAYSERİ*
Yedi İklim, *Hasanpaşa Kurbağalıdere Cad. No. 33/2-4 Kadıköy-İSTANBUL*
İnci, *Osman Baymak Marodno Oslobodenye 24/A Prizren YUGOSLAVYA*
İskenderiye Yazıları, *Sıraselviler, Abdullah Sok. No: 19/2 Beyoğlu - İSTANBUL*
Edebiyat Dergisi, *Abide-i Hürriyet Cad. No: 43, Şişli-İSTANBUL*
Çağdaş Türk Dili, *Konur Sok. 30/1 06640 Kızılay - ANKARA*
Yazın, *Başmuhasip Sok. Tan Apartmanı, 10/6 34410 Cağaloğlu-İSTANBUL*
İzlenim, *Büyükdere Cad. Raşit Rize Sok. 10/5 Mecidiyeköy/İSTANBUL*
Folklor/Edebiyat, *Meşrutiyet Cad. 17/22 Kızılay-ANKARA*
Edebiyat ve Eleştiri, *GMK Bulvarı, Fevzi Çakmak Sok. 36/12 06440 Kızılay-ANKARA*
Berfin/Bahar, *Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han Kat: 3 No: 60 Cağaloğlu-İSTANBUL*
Damar, *Özveren Sok. No: 3/8 Demirtepe-ANKARA*

mart 1997

varlık
kitap eki

sayı: 58

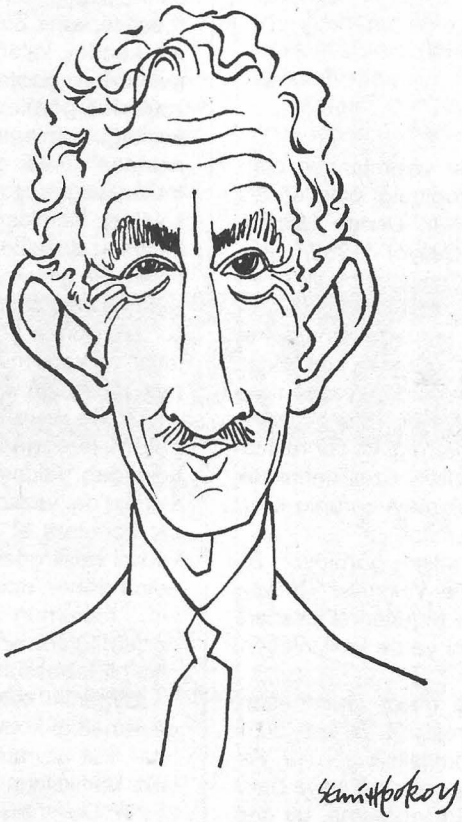

ORHAN DURU
SARMAL

Orhan Duru

SARMAL

Öykü/ Yapı Kredi Yayınları

İlk öyküsü 1953'te Küçük Dergi'de yayımlanmış olan Orhan Duru'nun (d. 1933) Sarmal'da topladığı öyküleri altı kitaptan oluşuyor: *Bırakılmış Biri* (1959), *Denge Uzmanı* (1962), *Ağır İşçiler* (1974), *Yoksullar Geliyor* (1982), *Şişe* (1989) ve *Bir Büyülü Ortamda* (1991). Kuşkusuz bu ilk cümlede tarihleri de belirtmek gerekliydi. Orhan Duru, öykücülüğümüz içindeki ayrıksı yanı bir yana, (tırnağa almaya kesinlikle gerek duyulmayacak biçimde) güncele sıkı sıkıya bağlı bir öykücü de ondan. Bunu, kolay yoldan, yazarın gazeteci kimliğine bağlamak büyük bir yanılgı olur. Çünkü, Duru'nun, daha ilk kitabında ipuçlarını verdiği ve sonraki kitaplarına dalga dalga yayılan karakteristik özelliklerini tek tek irdelemek kitap hacminde bir incelemeyi zorunlu kılar. *Sarmal*'ı çözmek uzun iş, kısacası.

Sarmal'a tepeden bakıldığında üç kıvrım görülüyor: *Bırakılmış Biri-Denge Uzmanı, Ağır İşçiler-Yoksullar Geliyor, Şişe-Bir Büyülü Ortamda...* Her ikilinin diğerlerine uzanan/ulanan yanları, öyküleri var bir de. Kimi yerde keskinleşen, çok uçlu bir halkalanma bu.

Orhan Duru'nun öykülerinde kara mizah, karabasan, karambol, orta oyunu, bilimkurgu, fantasma, fantezi buluruz. Öykülerin yüzeyinde bir abraşlık, karışıklık görülür. Fakat dip-anlamda, öykünün sorunsalı, yazarın dünyaya bakışı bütün heybetiyle karşımıza dikilir. Bir yüzleşme, bir çarpılma yaşanır bu noktada. Özellikle ilk kitapta en uç noktalara varan devrik cümle tutkusu (yazar, Türkçenin eski örneklerinden ve Mercimek Ahmet'in "Kâbusname"sinden yararlandığını söyler), üstünde durulası bir cesaret ve atılım örneğidir. Gerçi, 1950'li yıllarda ortaya çıkan öykücülerin yelkenini Sait Faik ve Nurullah Ataç gibi yazarların rüzgârı epeyi şişirmiştir ancak, Orhan Duru söz konusu olduğunda, kendi kuşağında öne çıkmış bir yazar olarak, hep 'başına buyruk', kuşağı içinde rahat durmamış, yan çizmiş bir görüntüyle karşılaşırız.

O. Koçak, Kara Kitap üstüne yaptığı incelemede şöyle der: "Sait Faik'ten sonrakilerin cümlelerinin içinde hep bir *reddedilmiş cümle* vardır, yasallıklarını, içsel tutarlılık ve zorunluluklarını da buradan alırlar. (...) Reddedilmiş cümle, aynı zamanda *dinlenmiş cümle* demektir." Bu noktada sanki, "Pul koleksiyoncusunun, Saksonya vazodan içtiği şekersiz Vermut'tur kısa hikâyeler." diyen süper-realist Fikret Ürgüp'le Sait Faik'e yakın bir yerde kendi yatağını bulmuştur, Duru.

Bırakılmış Biri'nin, Maupassant ve Poe'yu andıran karabasanlı, absürt ve kara mizah dolu havasında, umutsuzluğa, hiçliğe yazgılı insanlar anlatılır. Oldukça kaygan bir zemini, anlatım zorluğu vardır buradaki öykülerin. Orhan Duru, kendine özgü bir dil ve anlatım biçimiyle üstesinden gelmiş bu güçlüğün. Öyküler, anlatıcının 'hâlet-i ruhiye'sine göre anbean renk değiştirir, abraşır, kıvrılır, sıçrar ve birden kesiliverir sanki. Öyküler, bir balon gibi şişer, her nefeste bir patlama korkusu duyulur ve son cümle çıkagelir, bir iğne gibi. Kulak zarını uzun süre titreten bir yankı bırakır geride.

Öykücü (anlatıcı) kişileri dünyayı protesto ederken, yazar da dili protesto eder; kalıplaşmış yapılara, kurallara darbe indirir. Yazarın yaptığı arı kovanına çomak sokmaktır neredeyse; ama bala (öyküye) ancak böyle uzanabilir. Yazarın, kendini kaleme teslim ettiği yerde kakofoni (kakışma, tenafür) ve şizofrenik bir anlatım başlar. Daha doğrusu, şizofrenide görülebilen sapmalar ortaya çıkar. Yazı'nın söz'e evrildiği, "dinlenmiş/reddedilmiş cümle"lerin kurulduğu bu noktada şunlar görülür: Düzensizlik, uygunsuzluk, yinelemeler, yeni sözcük uydurmalar (neoloji), dağılma, sözcük salatası; kalıplaşmış yineleyici düşünceler (stereotipi), başkalarının sözcüklerini yankılama (ekolali), uyaklı konuşma, tınlamalı/ çınlamalı (clang) çağrışım... Özellikle *Bırakılmış Biri*'nde rastlanan bu anlatım, *Bir Büyülü Ortamda*'nın son iki öyküsünde yeniden belirmiştir. Refleksif, sinirsel bir anlatım ve kara mizah örneğidir bu öyküler; çalakalem yazılmış görüntüsü verirler.

Orhan Duru'nun *Sarmal*'da gezdirdiği ışık, toplumsal gelişmelere, güncel olaylara, tarihsel bağlamlara çok farklı açılardan yaklaştığını gösteriyor. *Ağır İşçiler* ve *Yoksullar Geliyor*'da, yazarın kendi hizasını bozmadan nasıl çok değişik konulara el atabildiğini, 1960'lı ve 70'li yılların Türkiye'sini nasıl gözlemlediğini görüyoruz. Memleket kurtarma adına dönen dolapların, acımasız çıkar ve sömürü ilişkilerinin, toplumun her kesitini yozlaştıran yükselen değer(sizlik)lerin anlatıldığı öykülerde kara mizahın dozu artar. 'Acı bir tebessüm' oturur yüze.

Uygarlık, kent, tarih ve yaşam biçimleri, Duru'nun vazgeçemediği konulardır. "Zenginlik-yoksulluk" önemli bir yer tutar, kilit kavramlar olarak belirir öykülerde: "Şimdi yoksullarla varlıkliların hesaplaşma günü geliyor. Güney'le Kuzey'in. Doğa bu dengesizliği çekemez artık." (...) "Şirket'in askerleri, orduları kimlerden oluşuyor? Yoksul çocuklardan." (...) "Yoksullar saldırıya geçtiğinde tüm kuzeyde yaşam duracak." Yoksulların güneyi, zenginlerin kuzeyi temsil ettiği çift kutuplu bir dünya çizilir, mitsel bir anlatımla. Bir kıyamet saati gibi beklenen bir gün vardır.

Şişe'deki "*Gerisin Geri İleri*" adlı öykü, bugün iktidarda olan siyasi partinin portresidir. *Bir Büyülü Ortamda*'daki "*Bir Hükümetin Ölümü*" adlı öykü ise, Susurluk kazasının yedi yıl önce haber verilişi gibidir. Ancak burada, hükümet, hastaneye yetiştirilemeyerek kan kaybından ölür.

Sarmal'da, yani Orhan Duru'nun öykü dünyasında 'kadın'a ilginç yüklemeler yapılmıştır. Gerek *Bırakılmış Biri*'nde, gerek bir *Büyülü Ortamda*'da çizilen kadın tipleri ortak özellikler taşır: Güçlü, ürkütücü, erkeği sindiren, kadınlığını kullanan, kimseye yar olmayan, yarı vamp, yarı ama-

zon karışımı kadınlar... "Adem İle Havva"nın çocukları olmaz, "Binbir Gecenin Son Gecesi"nde Şehrazat Padişahın boynunu vurdurur ve kendisine binbir gece öyküler anlatacak bir delikanlı aramaya başlar, "Hermafrodit" "Ozanın 'Kız mısın? Oğlan mısın kâfir.' dediği türden bir yaratıktı"r. Öykünün sonunda Hermafrodit'in saçları sıfır numaraya vurulur. "Öğrenci"de, düzenin insanı olan kız, Öğrenci K.'yı anlamsız ve umutsuz bir savaşa sürükler.

Sonuçta, *Sarmal*'daki kadınlar, kaypak, güven vermeyen korkutucu bir gerçeği temsil ederler sanki. Kadınlar, erkeğin düşlerini bozan, dışarıda kalan tiplerdir. Gündelik yaşamın içinde aldatıcı, sahte bir değer, bir sembol olarak vardırlar.

Dünyanın, günlük yaşamın işlediği varsayılan yasalarını araştıran, ama bunları hiçbir zaman ciddiye almayan, varolan her şeye, her koşula karşı çıkan, alay eden, karamsar bir öykü dünyası yaratan Duru, keskin bir gözlem gücünü hayal gücüyle birleştirir. Düş-gerçek paradoksunu çözmek yerine, kendini bir anafora kaptırır; hem dilde, hem de anlatımda gerçeklik duygusunu sıfıra indirir. Bu öykülerde her şey can sıkıcıdır; mutluluk bile!

Nietzsche, "Ancak düşlerimizde tam anlamıyla içten olabiliriz." der. Duru, işte bu içtenlikle yazar. Hiçliğin, düş ile gerçeğin kuru bir toprak parçası gibi dağılıp toz oldukları 'büyülü bir ortam'ın insanları toplanmıştır *Sarmal*'da.

Duru, gözlemlenmiş olaylarla yaşanmış düşlerin harmanında savurur öykülerini. Kimi yerde anlatmaktan/yazmaktan sıkılır, bir an önce bitirme/bırakma duygusu içinde güçlü sıçramalar yapar. Bir iz sürücü gibi, kendi öyküsünün peşindedir. Kalemi bıraktığı yer, tam da öykünün avlandığı yerdir. İroni ile karamizah, masal ile bilim-kurgu sürekli yer değiştirir; yazar, öykünün sınır boylarındadır.

Orhan Duru'nun, bir yazar olarak aldığı tavrı da görüyoruz *Sarmal*'da. Nedir o tavır? Edebiyatın 'dışı'nda tutulmayı göze alan bir tavırdır bu. 'Edebiyatçı' olmak istemez sanki ta baştan beri. Edebiyat(ımız)ın ön kabullerini umursamaz, mızıkçı davranır. Farklı bir dil tutturmuş, üstelik bilimkurgunun peşine düşmüştür. Bizde ne kadar bilim varsa o kadar bilimkurgu vardır, anlayışı egemen olduğuna göre önemli bir girişimdir bu.

'Söz'ün 'yazı'yı vurduğu yerde kurulmuş öykülerden oluşan *Sarmal*, Orhan Duru'nun başdöndürücü serüvenini, bir yazar olarak, öyküçülüğümüzdeki 'âsi' tutumunu bir kez daha vurguluyor. Duru'nun bir kuşakta taşınmazlığını kanıtlıyor. Çünkü o, en klişe, en harcıâlem olanı bile kendi gözünde tanınmaz hale sokabiliyor. Varolan anlamları kırıp, renk çarkını sürekli döndürerek kendi sarmalında yeni tonlamalar yakalayabiliyor.

Sarmal, dünyaya ve yaşama farklı bakışların öyküleri olarak hep okunmayı hak ediyor.

MURAT YALÇIN

ÖZGÜR YAYINLARI

ŞIK
Hüseyin Rahmi Gürpınar

Hüseyin Rahmi, Şıpsevdi romanının kaynağı olan Şık'ta, bizlere Tanzimat romanının gözde tiplerinden bir örnek sunuyor. Hem acınacak hem de gülünecek bir tip bu. "Ölüm Bir Kurtuluş mudur?"daysa daha ciddi ve dramatik bir konuya el atıyor yazar: İntihar olgusunu, toplumsal koşullar ve ailenin eğitim yönlerinden enine boyuna irdeliyor. Kitapta, bunlar dışında her biri bir yaşam dersi veren öyküleri ve yazıları yer alıyor Hüseyin Rahmi'nin.

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'ın diğer yapıtları

GULYABANİ — MEZARINDAN KALKAN ŞEHİT
MÜREBBİYE — İKİ HÖDÜĞÜN SEYAHATİ
NİMETŞİNAS — KUYRUKLUYILDIZ ALTINDA BİR EVLENME
ŞIPSEVDİ — EFSUNCU BABA
CADI — BEN DELİ MİYİM?

DOĞUMDAN YETİŞKİNLİĞE
ÇOCUK YEMEKLERİ
ÇOCUĞUN BİLİNÇLİ VE SAĞLIKLI BESLENMESİ
Prof. Dr. Ayşe Baysal - Prof. Dr. Perihan Arslan

Çocuk beslenmesinde temel amaç çocuğun sağlıklı büyüme ve gelişmesi olduğundan, kitabın ilk bölümünde büyüme ve gelişme hakkında bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde doğumdan itibaren çocuğun beslenmesindeki temel kavram ve ilkelere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise ilk yaş ve daha büyük yiyeceklerinin hazırlanmasına yönelik yemek tarifeleri yer almaktadır. Çocuk bir yaşından sonra aile sofrasına oturacağından bu tarifelerin çoğu aile için de uygundur.

ÖZGÜR YAYINLARI
Ankara Cad. 31/2 Cağaloğlu - İstanbul
Telefon: (0-212) 526 25 13 - 519 14 49 Fax: (0-212) 527 57 78

Christoph Martin Wieland

ABDERALILAR

Roman/ Ekin Yayınları

Klasik Alman ulusal edebiyatının Klopstock ve Lessing ile beraber kurucularından ve Alman Aydınlanma devri (Aufklärung) edebiyatının en önde gelen temsilcilerinden biri olan *Christoph Martin Wieland,* 5 Eylül 1733'te Güney Almanya'da Ulm yakınlarındaki Biberach'ta doğdu. Bütün eserlerinde, kilisenin dünya işlerinde tek otorite olma iddiasına ve (tarihteki bütün feci olayların sorumlusu olarak gördüğü) dini fanatizme karşı eleştiriye rastlanır. Kendisi gerçek bir Aydınlanmacı kimliğiyle her zaman tolerans (hoşgörü) düşüncesini savunmuş, insanların birbirlerinin fikirlerine, özellikle dini konulardaki farklı görüşlerine saygı göstermelerini istemiştir.

1760 Nisan'ında Wieland, Biberach şehir cumhuriyetinin senatörlüğüne getirildi, aynı yılın temmuz ayında da kançılarya (divan) direktörü oldu. Daha 27 yaşında oldukça iyi maaşlı ve en üst derece mevkilere gelmişti; edebi çalışmaları için bol bol vakti vardı artık. Resmi görevi sayesinde hayat tecrübelerini artırdı ve çağın toplum yapısını daha iyi görme imkânı buldu. Bunun yanında (sonradan *Abderalılar* romanında işleyeceği), çevresindeki dar görüşlülüğü, cehaleti ve bağnazlığı da çok iyi tanıdı ve inceledi. Biberachlıların üçte ikisi Reformasyon hareketine katılarak Protestan olmuş, geri kalanı ise Katolik kalmıştı. 1648 Vestfalya Barış Antlaşması'yla bu durum resmen onaylanmış, ancak belediye başkanlığından gece bekçiliğine kadar her makamda –dengenin korunması için– bir Protestanın ve bir Katoliğin nöbetleşe veya yan yana görev yapması kararlaştırılmıştı. Böylece baştan itibaren birçok "Abderalı hikâyesi" için temel sağlanmış oluyordu. Mesela, Wieland'ın görevi ile "Syndikus"un, yani hukuk danışmanının görevi hemen hemen aynıydı. Ancak Syndikus yılda yüz gulden daha az ödenek alıyor ve kimse de bunun sebebini bilmiyordu. Kançılarla direktörü ancak bir Protestan, hukuk danışmanı ise ancak bir Katolik olabildiğinden, Katolik tarafı ödeneklerde eşitlik istemişti. Tam yüz yıldır süren anlaşmazlık, Wielyand'ın göreve başlaması ile yeniden alevlendi. Bir dava açıldı ve tam dört yıl süren, sonunda Viyana'daki imparatorluk en üst mahkemesine kadar giden bu dava sonunda Katolik görevlinin ödeneği arttırıldı. Ancak bu arada iki yıllık farkın tam otuz iki katı masraf yapılmış, yüzlerce hukukçu ve memur, konuyla ilgilenmek zorunda kalmıştı.

Biberach'taki dar görüşlü taşra atmosferi Wielan'ı son derece sıkıyor, bu dar çevreden ve kasaba dünyasından kaçabilmek için her yolu deniyordu. Nihayet bir dostunun aracılığı ile 1769'da Orta Almanya'daki Efurt Üniversitesi'ne felsefe profesörü olarak tayin edildi.

Erfurt, başlangıçta onun için bir kurtuluş olmuştu. İnsanlık tarihi, felsefe, devlet teorisi, Yunan ve Roma edebiyatları konularında dersler veriyor, onu dinlemek isteyenlerin sayısı giderek artıyordu. İnsanları Aydınlanmacı anlamda eğitmek arzusunu gerçekleştirme fırsatı bulmuştu ve bu onu mutlu ediyordu. Edebi alanda da çok sayıda eser verdi. *Die Dialoge des Diogenes von Sinope* (Sinoplu Diogenes'in Diyalogları) ve *Der Goldene Spiegel* (Altın Ayna, 1772) bu dönemin en önemli ürünleridir.

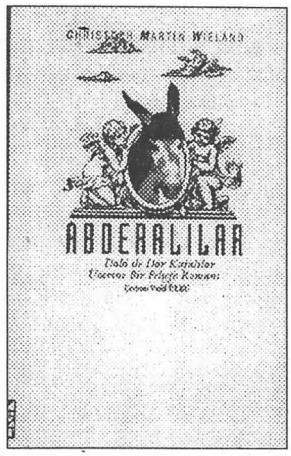

Ancak kısa sürede bu huzur havasının yerini huzursuzluk aldı. O zamanlar yaklaşık on altı bin nüfuslu olan Erfurt'ta hâlâ bağnaz zihniyet, tutuculuk ve engizisyon kalıntıları hüküm sürüyordu. Üniversite senatosu, Wieland'ın "fazla serbest" Aydınlanmacı fikirlerini tehlikeli bularak karşı çıkmıştı. Şehir meclisi de senatoya katıldı; Wieland'ın çalışmaları engellendi. Yazar bunun üzerine Leipzig'e ve daha sonra Laroche'ların davetiyle Koblenz'e gitti. Ancak hiçbir yerde yerleşemiyordu. Viyana'ya (saraya) davet edilme ümidi, *Altın Ayna*'ya şiddetle karşı çıkan tutucu Katolik saray erkânı tarafından yok edilmişti. İşte bu sırada Viyana yerine, küçük Weimar'dan bir davet geldi.

Yaklaşık 100.000 nüfuslu Sachsen - Weimar - Eisenach devletçiğini 1758'den itibaren Herzogin (Düşes) Anna Amalia, "başkent" Weimar'da naif sıfatıyla yönetiyordu. Bugün 70.000 nüfuslu bir şehir olan Weimar, o devirde altı bin nüfuslu bir kasabaydı. Fakir ülkenin ekonomisini düzenlemeye çalışan Düşes, son derece açık fikirli, zeki ve kültürlü bir kadındı ve çocuklarının, özellikle ülkeyi yönetecek oğlunun, iyi bir eğitim görmesini istiyordu. *Altın Ayna*'yı okuduktan sonra, böyle bir eğitim ancak Wieland'ın verebileceği sonucuna varmıştı. "Prens eğiticisi" sıfatıyla davet edilen Wieland, 1772'de gelerek Weimar'a yerleşti ve bu şehrin sonraki yıllarda Almanya'nın kültür merkezi olmasına öncülük etmiş oldu. Prens Karl August, olağanüstü yetenekli ve Aydınlanma düşüncelerine açık bir gençti. (Sonradan Goethe ile arkadaş olacak ve devrin bütün aydınlarını ve sanatçılarını Weimar'a toplayacaktır). Bu yüzden Wieland'ın çabaları çok verimli oldu. 1775'te Karl August ergenliğe ulaşınca, Wieland'ın resmi görevi sona erdi; artık serbest yazar olarak yaşayabilecekti. O tarihten sonra ölümüne kadarki yaklaşık kırk sene içinde Weimar'dan çok az ayrıldı: Sadece 1777'de "Rosamund" isimli müzikli oyunun temsilinde hazır bulunmak üzere Mannheim'a (*Abderalılar*'daki Üçüncü Kitapta bu gezisindeki izlenimlerini değerlendirmiştir) ve bir de bir damadını ziyaret için 1796'da üç ay için İsviçre'ye gitti.

Weimar'da Wieland manevi ve maddi bakımlardan aradığı her şeyi buldu, istediği ve planladığı her şeyi gerçekleştirdi. 1772'den itibaren *Teutscher Merkur* dergisini çıkarmaya başladı. Bu edebiyat, sanat, tiyatro, siyaset dergisi, Wieland'ın olağanüstü gazetecilik yeteneğiyle otuz yıl Almanya'nın en etkili ve yaygın fikir dergisi oldu. Bu alanlarda Wieland yıllar boyu tek otorite olarak kabul edildi; herkes onun fikrini alıyor, o da özellikle gençleri bulmak, desteklemek bakımından büyük rol oynuyordu. 1775'te Goethe'nin, daha sonra Herder ve Schiller başta olmak üzere sayısız yazarın, düşünürün ve sanatçının Weimar'a gelip yerleşmesini sağladı. Weimar, o yıllardan itibaren Alman kültür hayatının kalbi, Almanya'nın manevi başkenti oldu.

Weimar'da Wieland çeşitli alanlarda pek çok eser verdi.

Bunların içinde en önemlisi, onu Avrupa çapında üne kavuşturan ve adına dünya edebiyatında önemli bir yer sağlayan romanı *Abderalılar*'dır. 1774'te başladığı bu eseri 1781'de tamamlamıştır.

* * *

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki değerlendirmelerde Cervantes, Swift ve Voltaire çapında bir hiciv yazarı olduğu ortaya konan Wieland, kendisine dünya edebiyatında bir yer ve Avrupa çapında ün sağlayan *Abderalılar* romanını da, diğer birçok eseri gibi antik kılığa bürümüştür. Gerçek konu, Almanya'da ve kendi çağındaki dar kafalılık ve dar görüşlülük ile alaydır.

Ufacık şehir, hatta kasaba devletlerinden oluşan bu devir Almanyasındaki fikir hayatındaki gerilikle Wieland çeşitli eserlerinde alay etmiştir. *Abderalılar*'da bu gerilik ve sığlık, ana konu ve hiciv için ana hedef olmuştur.

Wieland Biberahc'ta, Erfurt'ta, Weimar'da, Mannheim'da çok yakından karşılaştığı ve tanıdığı bu geri kafalılıkla mücadeleye girişmeden, insanların hümanizm yönünde eğitilmesinin ve toplumun ileriye götürülmesinin mümkün olmayacağı inancındaydı. 18. yüzyılın ikinci yarısında (ve Fransız İhtilâli'nden hemen önce), fikir hayatında aşılması gereken başlıca engeller, feodal mutlakiyet, kilisenin bağnazlığı, geri kafalılık ve cehaletti.

Romanda Wieland, Trakya'daki küçük Abdera şehir cumhuriyetini ele alır ve anlatır. Eseri, 18. yüzyılın Alman romanı için yeni olan bir teknikle, epizodları (tek tek maceraları, hikâyeleri) arka arkaya sıralayıp bağlayarak yazmıştır. Çekirdeği bir veya birkaç insanın kaderi olan ve baştan sona düzenli bir şekilde ilerleyen bir hikâye seçmemiş, sadece ana konu ve kolektif kahramanlarla, yani Abderalılarla bağlı tutulan çok sayıda hikâyeyi serbest bir şekilde yan yana dizmiştir. Bu "açık" biçim sayesinde, çok sayıda soruna el atmak imkânını bulmuştur; çünkü aksi takdirde, bir "kahraman"ın başından her şeyin geçmesi gerekecek, bu da eserin etkisini azaltabilecektir.

Abderalılar'ın üslubu, Wieland'ın diğer eserlerine göre daha durudur. Karakterler, davranışları ve olaylar ustaca belirlenmiştir. Aydınlanma devrinin başlıca özelliği olan "faydalı olma" düşüncesi ve "eğiticilik", insanı hiç de rahatsız etmeyecek ölçülerde tutulmuştur.

Wieland'ın hicvinin hedefleri, önce, tek tek insanlarla ilgili aptallıklar ve delilikler, ikinci olarak da devrin burjuva tabakasına özgü zaaflardır. Bu noktalarda Wieland alay eder ve gergin sinirleri gevşetici şekilde güler. Hicvini en keskin biçimde ise, "eski"ye ne pahasına olursa olsun sımsıkı sarılan ve böylece Aydınlanmanın, ilerlemenin (ve bu şekilde insanlığın) çabalarına karşı çıkan yobazca dar görüşlülüğe yöneltir. Ancak hiçbir zaman kavgacı, savaşçı değildir Wieland. Zarif şekilde iğnelemeyi, bir yan cümlede taş atmayı, elinde kılıçla saldırmaya her zaman tercih eder.

"*Abderalıların Hikâyesi*", beş "kitap"ta anlatılır. Her kitap, yani bölüm, onları belirli bir biçimde ve açıdan gösterir. İlk iki bölümde "*Dâhi ile Dar Kafalılar*" anlatılır. Bu bölümlerde dar kafalılar grotest "mantıkçılar" olarak, Abdera'nın yetiştirdiği tek olağanüstü adam olan filozof ve doğa bilgini Demokritos ile tartışırlar. Bu mükemmel insan, bütün varlığı ve hareketleri ile dar görüşlüler için gitgide anlaşılmaz ve ürkütücü olmaktadır. Sonunda ünlü hekim Hipokrates'i davet edip ondan filozofu deli ilan etmesini bile isterler.

Üçüncü bölümde, yani Euripides ile karşılaşmada, dar görüşlülerin sanat anlayışı ve eleştirici olarak gülünç durumlara düşmeleri anlatılır. Bu bölümde Wieland, Mannheim'daki tecrübelerinden yararlanarak devrin tiyatro hayatını hicvetmek fırsatını bulur. Ancak can alıcı bir "pointe", yeni vurucu noktası olmadan biten, sonu havada kalan tek bölüm budur.

Dördüncü kitap, "Eşeğin Gölgesi Davası", eserin gerilimi en yüksek bölümüdür. Bu bölümdeki hiciv oklarının hedefi, yargıç rolündeki dar kafalılıktır. Küçük bir para için açılan gülünç bir dava, dini kılıklı partiler arasında iktidar kavgasına dönüşür ve mücadele, devleti yıkacak ölçülere varır.

Beşinci bölümde, Abdera Devleti'nin nasıl yıkıldığı anlatılır. Sınırsız şekilde çoğalan "kutsal kurbağalar", farelerle birleşerek Abderalıları şehirden kovar ve böylece dar kafalılığın ve mankafalılığın dünyanın her tarafına yayılmasına sebep olurlar. Ayrıca Orta Çağ Kilisesinin tartışılmaz ve dokunulmaz "dogma"ları ile de bu bölümde ince ince alay edilir.

Wieland'ın, *Abderalılar*'da özellikle dar kafalıları psikolojik olarak tasvirde son derece başarılı olduğu söylenmiştir. Yazar, bu geri kafalıları gerçekçi şekilde tiplemeyi, onları kanlı canlı insanlar olarak karşımıza getirmeyi başarmıştır. "Anahtar" kısmını da okuduktan sonra her okuyucu, kendi yakın çevresindeki Abderalıları tanımakta güçlük çekmez.

VURAL ÜLKÜ

Füsun Akatlı
PUSULAMIZ FELSEFE

Salâh Birsel
GECE MAVİSİ

Oktay Akbal
ZAMAN SENSİN
GÜZEL DÜŞLERİN SONU

Leylâ Pamir
MÜZİK ve EDEBİYAT

Varlık / Deneme

Michel Tournier

ALTIN DAMLA

Ayrıntı Yayınları

Yeni romanı *Altın Damla*'da Tournier, Mağrip'in kültürel değerlerini Batı'nın afyonu olan resmin kültüne karşı kutsal savaşa çağırıyor.

Tasvir ve put düşmanı Tournier'nin fotoğrafa olan tutkusunu öğrendiğinde insan ister istemez hayrete düşüyor. İnsan onu ikonodüllerin partisinin gönüllülerinden biri olarak düşünüyordu. İşte artık tamamen imin dinine döndü. Batı'nın afyonu resmin kültüne, her türlü fotoğrafa, televizyona ve sinemaya, "onun en kaba şekline" karşı gerçek bir kutsal savaş. Ama Tournier bir yergi yazarı değil, sanatının özü eski mitleri modern dünyaya yeniden çıkarmak olan bir yazardır o. *Cuma*'da, *Kızıl Ağaçlar Kralı*'nda, *Göktaşları*'nda bunu mükemmel bir şekilde başardı. Göçmen işçi konusundaki siyasal tartışmanın ortasında Michel Tournier bize model olarak, belki de insanı mutsuzluktan daha iyi korudukları, uzak tuttukları için Mağrip'in kültürel değerlerini öneriyor.

Altın Damla tüm Parisliler için, Barbès'te La Chapelle Bulvarı'nın ötesindeki Arap mahallesiyle özdeştir. Michel Tournier için bu yaldızlı küre "kendisinden başka hiçbir anlam taşımamaktadır." Romanda meşin bir ipe takılı bu muska bir zenci dansözün boynundadır. Bu zenci dansöz bir köy düğününün ruhu ve alevidir. Bu muskayı inceleyen ve fetiş niteliğindeki bu altın damlayı yerden alan genç on beş yaşında bir berber çoban olan İdris'tir. Sahra'nın kuzeybatısında bir vaha olan Tabelbala'da yaşamaktadır.

İdris'in bir sarışınla, fotoğrafını çekmek için Land Rover'ından inen dalgalı sarı saçları olan Parisli bir hanımla karşılaştığı gün yazgısı değişir. Sırtına v yaka bir bluz, bacağına kışkırtıcı bir şort geçirmiş olan bu düşsel yaratık İdris'in adeta kanını kurutmuştur. Paris'e döner dönmez fotoğrafı göndereceğini söyler. Bir türlü gelmeyen bir fotoğraf delikanlının yaşamını değiştirecek, onu ölümcül bir hastalık gibi kemirecektir, iyileşmeye, kurtuluşa ve bilgeliğe geçinceye kadar bu böyle sürecektir. Müslümanların, özellikle de yarı göçebe Berberilerin dünyasında resmin netameli bir şey sayılması olayıdır bu. Bu insanlar resmin kem gözü üzerine çektiğini düşünürler. Öyleyse uğursuzluk getirebilir, özellikle de ona göz diken ve avantajlı bir biçimde onda beliren kimseye. İdris'in annesi şöyle diyecektir. "Giden biraz da sensin. Hasta falan olursan, ne yaparız sonra?" Tabelbala'da tek bir fotoğraf vardır. O da İdris'e Fransızca okumasını yazmasını öğreten Mukaddim Amca'nın fotoğrafıdır. İzbesinin duvarında İtalya savaşından kalan şeref nişanı ve iki arkadaşıyla birlikte Monte Cassino'da çektirdiği fotoğraf yer almaktadır. Ona mutluluk getirmiştir bu resim, çünkü yalnızca onun cebinde vardır bu resimden. Öbür iki arkadaşı öldürülmüştür: "Resimlerinin gitmesine izin vermişlerdir." İdris'in aklı fikri artık fotoğrafını ele geçirmekte olacaktır. Kuzeni Aşur'dan beş yıl sonra, kuzeydeki büyükkent mucizesini yakalamak için Sahra'daki vahadan ayrılır. Beni Abbas, Beşar, Oran, Marsilya üzerinden Paris'e ulaşır. 68 yılının Paris'e götüren göç yoludur bu.

Barbès'te yeniden bulacağı altın damla boynunda asılı olan ve delikanlılık çağına girişinin bedeli olarak ödediği muska, Romalılarda "bullea aurea" adıyla bilinmekte ve doğuştan özgür Romalı çocuklar erkeklere özgü ihramı giydiklerinde onu boyunlarından çıkarıyorlardı. On beş yaşında bir delikanlı olan İdris, vahada özgürlüğün simgesi olan altın damlasını Marsilya'daki bir batakhanede, sarışın sandığı ama bacaklarını ayırdığında kahverengi bir cinsel organla karşılaştığı bir fahişenin tongasına basması sonucu kaybeder, hırsızla özdeşleşecektir: resim (o hal ruh) hırsızı ve altın damla (o halde özgürlük) hırsızı.

İdris'in kurtuluş arayışındaki cezası on dört durak halinde acı çekmek olacaktır, bu kadar sınama sırasında uçurduğu ruhunun bir bölümünü geri ele geçirecek, sonunda sarışın kadının büyüsünden kurtulmuş olacaktır.

İlk durak: Tunus Kralı Mulay Hasan'ı tahttan indirerek yerine her yıl krallık yapmış olan denizler korsanı Barbaros Hayrettin efsanesi. Kral François I'in çağdaşı olan bu denizciye sultanın sarayında kraliyet resmini yapan haddini bilmez ressamlar tarafından meydan okunmuştur. Bu "mendebur ressam", resmi portreci zindana atılmış ve Barbaros'un resmin gücünü kavradığı güne kadar orada kalmıştır. Ahmet portrelerinde zamanı geri getiren derinliğin ressamıdır. Ona, Avrupa sonbaharının ormanlarındaki kızıl ağaçların ve hayvanların krallığını layık görerek kızıl saçları konusunda Hayrettin ile uzlaşmıştır. Fakat tam bu sırada Mulay Hasan Tunus'u geri ele geçirmiş ve Barbaras'u kuzeye sürgüne göndermiştir. İkinci ders Mukaddim amcanın Monte Cassino'da çektirdiği fotoğraf ile ilgili: "Fotoğraf dediğin şeyi saklamalı insan. Başkasına gitmesine izin vermemeli." Üçüncü sınama: Beni Abbas'taki Sahra Müzesi. İdris, rehberin turistlere vitrinlerde fotoğrafları bulunan göçebe Berberilerden söz ettiğini duyunca onu kendisinden söküp alıyorlarmış gibi bir duyguya kapılmıştı: "Sanki bir an ruhu ondan uzaklaşıvermişti." Fotoğrafçı dükkânındaki dekorun gerçeğe uymayışı da, Sahra'yı stüdyoda yeniden yaratan Beşarlı fotoğrafçı Mustafa'nın dersi olacaktır: "ve bu fırsatla sizi yeniden yaratmış oluyorum". İdris bu stüdyoda Avrupa fantazması için değersiz bir Afrika keşfediyor. Bir diğer fantazma olan ilk Paris dekorunu da orada görecektir: Eyfel Kulesi, Etoile, Moulin Rouge ve Moulin Rouge aynı tuvalin üstünde, bir araya gelmiş halde. Beşinci ve altıncı ders onu kuzey kenti Oran'da beklemektedir. Bir İspanyolla evlendikten sonra uğursuz hale gelen cadı Lala Ramirez onu mezarlığa, on yedi yaşında ölmüş olan oğlu İsmail'in resminin önüne götürür. İdris'i görünce ölmüş oğlunu yeniden bulduğunu sanır, ama İdris "bir ölünün postuna bürünmeyi" reddeder ve kaçar. Göçmen pasaportuna sahip olmak için bir vesikalık fotoğraf gerekmektedir. Otomatik kabinden çıkan fotoğraf İdris ile uzaktan yakından ilgisi olmayan sakallı bir yabancıya aittir, ama İdris "Ben fotoğrafıma benzemek zorunda değilim, fotoğrafım bana benzemek zorunda" diye düşünür.

Akdeniz'in öteki yakasına geçince Sahralı çoban, balık istifi gibi yurtlarda yaşayan niteliksiz göçmen işçiler topluluğuna katılır. Burada kalan insanlar Renault'da dökümcü, araba yıkayıcı, cam silici ya da ölü yıkayıcı, çöpçü olarak çalışmaktadır. Yedinci işinde İdris "Şeşbeş" diye bilinen Achille Mage adındaki bir televizyon yapımcısının çevirdiği bir filmde süpürgeci olarak çalışacaktır: "Oğlanların gözünde şişman bir duygusal nonoşun resmini görüyorum, şaşı bakan ve parayla oynayan şişman bir nonoş". Electronic adlı bardaki fuhuş şebekesinin girişimlerine karşı çıkarak kendi-

ni oğlancılara satmaktan kurtulur İdris. Sekizinci resim *Palmeraie* adlı bir meşrubatın televizyon için çekilen reklam filminde onu deveciliğe sürükler. Buradaki sınaması Paris'in orta yerinde bir yerlere sığmayıp başına bela olan deveyi İklime Alıştırma Bahçesi'ne bırakmak olur.

Sonra kavgalar, polis. İdris'in ağzı burnu kan çanağına dönmüş halde sabıka fotoğraflarını çekerler, onursuzluk. Yine bir Bedevi çocuğu olan ve Amouzine tarafından efsanesi anlatılan Ümmü Gülsüm de öyle olmuştur: Sekiz yaşında şarkı söylemeye başlayan kızının gazetelerde resimli ilanlarının yer alması babası için onur kırıcı bir olaydır. Onu "Şark Yıldızı" diye adlandırmak da bir yandan kendisini yüceltirken öte yandan tüm Arap halklarının eşi olduğu gerekçesiyle onun erkeksiz bir kadın olarak kalmasına yol açacaktır. On birinci ve on ikinci dersleri İdris, aklını yalnızca altmışlı yılların erkek çocuk mankenleriyle bozmuş fotoğrafçı Etienne Milan ile karşılaştığında yaşar. Bu adam odasını tam anlamıyla bir ölü damına dönüştürmüştür: kolu bacağı kopuk bir mankenler yığını, devin inidir.

Sinemadan sonra televizyon da resmin tuzağıdır. Barbès'teki işçi yurdunun kıdemlileri gibi İdris de radyoyu "gözü aldatan resmin uğursuz gücüne karşı kulağı uyanık tutan sesin işareti", televizyona tercih ediyor. Ama St-Denis Sokağı'ndaki kadınların dokunmak için değil de yalnızca göze seslenmek için var oldukları 300 saniyelik erotik düşlerin sergilendiği peep-show'lar gibi mucize resimler de vardır. Sonunda en büyük ders olan, güneş doğmaktayken peydahlanan uğursuz saçlı, bakan herkesi kendisine köle haline getiren ve mahveden, öldükten sonra da bu işi portresiyle sürdüren Sarışın Kraliçe efsanesi gelir. Yalnızca hattat; Doğulu bu bilge kişi, imlerin sırrını çözmeyi ve aynı güçle kötü büyüyü bozmayı bilmiştir. Resimde yalnızca "anlamlarının karmaşık ve uyumsuz hesabı"nı isteyen bu büyüyü.

Yazar olarak Tournier'nin resim yapanlara verdiği ders ise şöyle: Selamete kavuşmak için okumayı bilmek yeterlidir. İmlerin anahtarını elinde bulunduran resimden kurtulur. İdris'e imin resimden daha üstün olduğunu hattat Abdul Gaffari öğretmiştir. Yine aynı şekilde ona kendisini büyülerin tutsağı olmaktan kurtaran anahtarı imin yardımıyla vererek delikanlıyı iyileştirmiştir. Büyüyü savmıştır. Fakat İdris'in ruhuna yeniden kavuşabilmesi için yapması gereken son bir hareket kalıyordu. Vendome Meydanı, delikanlı parkingin şantiyesinde çalışan bir işçi, özgürlüğünün simgesi olan altın damlayı gördüğü bir mücevhercinin vitrinine deliciyi dayıyor. Bu takının yardımıyla, en sonunda kurtulmayı başardığı sarışın kadının panzehiri olan "düğünün ruhu ve alevi" zenci dansözü yeniden ele geçiriyor.

Michel Tournier burada yalın, özentisiz, dürüst ve harika bir masalcı. Ucuz tarafından Doğu'nun çekici yanlarını anlatma yolunu seçmiyor; bu arada her ne kadar güncelliği karşısında şaşırıp kalıyorsak da, göçmen işçilerin karşılaştıkları gerçekçi görüntüler de değil onun bize asıl vermek istediği. Tarihçi olarak kültürlerin şokuna büyük ilgi duyuyor. Filozof olarak mitlerin ve sembollerin usta yorumcusu. Romancı olarak ise uzun bir kurtuluş arayışı ile yüz yüze bireysel bir yazgıyı son derece ustalıkla anlatıyor. Yazara göre de im büyüyü bozuyor, şiir ise şenliğin ruhu ve alevidir.

Magazine Littéraire, Ocak '86
JEAN MONTALBETTI
Türkçesi: HAZAL DELİCEÇAYLI

SULHİ DÖLEK

Korugan
(ROMAN)

Kiracı
(1983 MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ)

Truva Katırı
(roman)

Geç Başlayan Yargılama
(ROMAN)

Teslim Ol Küçük
(ROMAN)

Vidalar
(1983 SABAHATTİN ALİ ÖYKÜSÜ)

Aynalar
(1996 YUNUS NADİ ÖYKÜ ÖDÜLÜ)

Habis'in Serüvenleri
(YAKINDA)

Varlık / Anlatı

SİNA AKYOL:

Gündelik hayata karşıyım. Karşı olduğum gündelik hayatın diline de karşıyım. Karşı olduğum gündelik hayatın dilinin bütün sözcüklerinden nefret ediyorum.

Meğer Söz Gümüş - Avluda/Şiir

✪ *Sevgili Sina Akyol, benim her şaire sormak istediğim temel bir soru vardır: Neden yazıyorsun? Yani ayaklarını uzatıp keyif çatmak varken, bu uğraş, sözcüklerle böylesine didişme neden?*

– Ben ki çalışmanın insan haysiyetine aykırı olduğunu söyleyip durmuşumdur; dahası, uzun oturmayı pek sevmişimdir; uzun oturup keyif çatmayı ise yalnızca uzun oturmaktan çok daha anlamlı bulmuşumdur, ama, ben şiire çalışmayı her şeyden daha çok sevmişimdir. İnsanın en büyük kaybı, kendisinde kendisini bulamamasıdır. Şiire çalışmak, kendimde kendimi bulmamı mümkün kılıyor. Şiire çalıştıkça, hayatı, anlamın yeni katmanlarıyla, yeniden kurabiliyorum. (Tabii ki bu, benim yazmakta olduğum şiirle ilgili bir durum.) Öyleyse, şiire çalışmak, uzun oturup keyif çıkarmaktan daha keyifli bir iş!

Gündelik hayata karşıyım. Karşı olduğum gündelik hayatın diline de karşıyım. Karşı olduğum gündelik hayatın dilinin bütün sözcüklerinden nefret ediyorum. Ama o sözcükleri, şiir yazarken, bambaşka bir çevrim içinde kullanıyor; aynı sözcüklerle, bambaşka bir söz dizimi içinde farklı bir dil, farklı anlam katmanları yaratmış oluyorum. Ben temelde, bunun için yazıyorum. Yazmak bir didişme halidir. Verili hayattan, verili hayatın içindeki kendinden hoşnut değilsen, didişmeyi göze almaktan başka çaren yoktur. Ben, yazarken didişebiliyorum. Bir başka deyişle, didişebildiğim tek alan, yazma alanı. Hoşnutum!

✪ *Sevgili Necatigil'in "Her şair yaşamı boyunca uzun bir şiirin bölümlerini yazar" gibi bir sözü var ve ben de büyük ölçüde bu düşünceye katılıyorum. Sen "su tadında" şiirler yazan bir şairken "lokman'la geçen şen günler"den sonra Dede Korkut söylemiyle haşır neşir olarak avluya, sözün gümüş sükutun altın olduğu yere vardın. Nereden geldin, nereye gidiyorsun, nereye varacaksın? Bu bağlamda ilk kitabından son yayınlanan* "Meğer Söz Gümüş" *ve* "Avluda"*ya her bir kitabın özelliklerini, diğerlerinden farkını, ayırt edici özelliklerini ya da benzerliklerini söyler misin?*

– Bu soruya yanıt hakkımı, dördüncü soruda kullanmak istiyorum.

✪ *Sina Akyol, Türk şiirinin neresinde duruyor, kimlere çengel attı, kimlerle dirsek temasında? Dede Korkut masalları ve Yunus Emre söyleyişine yakınlığın sürüyor. Gelenek ve gelenekten yararlanma için ne dersin? Necatigil'in burçlarından hangisindesin? "Piştik elhamdülillâh" diyen çağcıl derviş gibi bir tutumun var. Şiirde mistisizm için ne diyorsun?*

– 70'li yıllarda –aklım Egemen Berköz'ün şiirinde olmasına rağmen– İsmet Özel'e, Ataol Behramoğlu'na "çengel attım". 73-80 arasında şiir yazmadım. Bu dönemin ilk yarısında, şiirle hiçbir şeyin yapılamayacağı görüşündeydim. Aynı dönemin ikinci yarısında ise sözgelimi Haşim, Yahya Kemal, Orhan Veli, Tarancı, Külebi, Tecer, Dıranas... gibi şairleri okuyup anladım, Asaf Halet'i okuyup sevdim. Yaşar Kemal'in doğa betimlemelerini, aynı sözcükleri kullanmak kaydıyla, şiir olarak yazdım. Bütün bunlar "şiire çalışmak gerekir" düşüncesini geliştirdi bende.

Cansever'i, Rifat'ı, Eloğlu'nu, Ayhan'ı, Necatigil'i çok severim; ama benim yazdığım ve yazacağım şiir başkadır. Anday, Aksal, Süreya, Uyar ve Berk benim hocalarımdır. Dua bilmem, ama Ülkü Tamer şiir yayımlasın diye dua ederim. "Güneşte" ve "Dün Dağlarda Dolaştım Evde Yoktum"... İşte benim son yıllarda dönüp dönüp yeniden okuduğum kitaplar. Ceyhun Atuf Kansu ne demişti, "Hiroşima 8.15" adlı şiirinde?.. *"Bir on saniye: Geçitten geçmesidir/ Balgat halkını taşıyan otobüsün."*; demek ki Ali Cengizkan'la kardeşmişiz; benim de "dedem"dir. Ceyhun Atuf; çoluk çocuk hasta olsak da bize ilaç verse, diye düşündüğümü ile de söylemek isterim. Devamla: "Yaram bana yakışır" dedikten sonra, *"Beni hamdım pişirir"* demek tabii ki gönül borcu, ama arkadaşlık borcu da! Yanılma payı serbest: Biz Yunus'la, say ki askerlik arkadaşıyız; gömleklerimiz karışmıştır, aynı çanaktan çorba içmişizdir.

Asri zamana dönelim; salatasız bir çorba istiyorum, edepsiz garson bıçak da getiriyor! Mehmet Taner'in şiiri uzun süredir gönderimde. İlle de Süreyya Berfe! İlle de "Hayat İle Şiir"; şiirin kalın bir incelik olduğunu ondan öğrendim.

Geleneği şiirimin "sorunsalı" olarak görmüyorum; yazılan şiirin "doğası"na göre "olmazsa olmaz" ise eğer, Karacaoğlan da girer şiirime, Baki de! Ben böyle deyince, kimileri, "Demek ki senin yazdığın şiirin *doğası* bile belli değil!" diyecekler, desinler; saymış olduğum adlar şiirimin ne kadar geniş bir zeminden beslendiğini herhalde gösteriyor; kimileri bu "geniş zemin"e "çorba" demişlerdir; katılmıyorum. Dostum Abdülkadir Leyla'sını giyinsin, ben de hırkamı giyineyim; benim anladığım "mistik", gizdir, gizemdir; hayatı ve insanı bulmak ve çözümlemek içindir, aradığım giz ve gizem.

Şöyle demiştim: "Aldığım yol, el aldığım şairler sayesindedir. Katettiğim yol, beni katleden şairler sayesindedir. Gümüş budur!"

Sahiden şiir yazacaksak eğer, arınmamız gereken tek şey var: Kendimiz! Ben, arınmak için çırpınadurayım, "kendim" sözcüğünü çok sık kullanıyorum şu sıralar! Henüz arınamadığım için mi acep? Unutmadan ekleyeyim: Yunus benden bin yıl önce tezkere almıştı.

✪ *60, 70, 80, 90 gibi yuvarlak rakamlara fazla önem vermediğim halde yine de herkesle benzer dili konuşmak adına sorayım: Bu kuşaklardan hangisine giriyorsun? Girmek şart değil tabii. Bu konuyla ilgili görüşün ne?*

– Perspektifi biraz daha genişleteyim, böylece –bir ölçüde– ikinci soruya da yanıt vermiş olayım: 69-70 yıllarında Dost, Forum gibi dergilerde şiirlerim yayımlandı. Nihat Behram'ın "Hayatımız Üstüne Şiirler" adlı kitabını hatırlamanın tam da sırası! Kitap 72'de yayımlanmıştı. Tahir Abacı "Yarına Doğru" dergisinin hazırlıklarını yapmaktaydı. Benim şiirlerim Yansıma dergisinde yayımlanıyordu. Nihat'ın kitabı hepimizi heyecanlandırmıştı. "Yarına Doğru"nun ilk sayısında yayımlanmak üzere Tahir Abacı, Ahmet Ada ve ben ki-

tapla ilgili birer yazı yazmaya karar verdik, üç ayrı şehir arasında bir mektup trafiği başladı. O günlerdeydi, ben "bu işler yazmakla olmaz" demelere başlamıştım; sözgelimi Halikarnas Balıkçısı'nı henüz okumamıştım ve okuyup anlamadığım "Harp ve Sulh" takımlarını satıp Alberto Bayo'nun "Şehir Gerillası"nı almış, kitabın arkasındaki şemalarla ilgilenmeye başlamıştım. Şiire uzak durduğum o günlerde tek yaptığım, "kazanılacak unsurlar"ı "siyasetimiz"e dahil etmek için çalışmaktı. "Felsefenin Temel İlkeleri" bence ilkel bir kitaptır; o kitap ve benzeri bir yığın kitaptan hareketle "eğitim seminerleri" filan verdim. O seminerlere katılanlardan biri –hayli sessiz biri– bir on yıl kadar sonra şizofreni nedeniyle "ruh ve sinir hastalıkları hastanesi"nde kendisine elektroşok uygulandığında, bağıra çağıra benim de adımı haykırdı; o elektroşok dalgalarını etimde ve kemiğimde hissettiğimi *zannettiğim* içindir ki Deniz ve Hüseyin ve Yusuf üstüne "bağırmayan" bir şiir yazabilmişimdir, diye düşünüyorum. 1980, şiire döndüğüm yıl oldu. 60'lı yıllardan el aldım, 70'lerde Nâzım Hikmet, Ahmed Arif ve bir oranda da Ceyhun Atuf Kansu dışındaki bütün şairlerin "gerici" olduklarını okudum, kafam karıştı, susayım dedim, sustum, susadım, "Su Tadında" çıktı. İlgisizmiş gibi görünebilecek bu "bilgiler", şiirimin gelişiminin arka planını vermesi bakımından kayda değer olabilir, "nerden geldiğim" sorusuna açıklık getirebilir. Nereye gitmekte olduğum ya da nereye gideceğim konusuna ise, izninle, girmek istemiyorum. Bu bağlamda, ilk kitaptan son kitaba bir değerlendirme yapmak da beni aşar, diye düşünüyorum. Mevcut kuşaklardan hangisine girdiğime gelince: Şiirimi "70'lerden bugüne arıtarak, incelterek" getirdiğim saptamasına katılıyorum, diyeyim. Şiire çalışmaya devam!

✪ *Giderek çok ekonomik bir şiir yazıyorsun. Biraz abartılı olacak ama neredeyse sözcüğü tümden yok edeceksin. Nedir sorun? Ne istiyorsun sözcüklerden? Bu bağlamda konuşkan şairlerimiz için (özellikle Edip Cansever, biraz da Turgut Uyar vb.) ne dersin?*

– "Konuşkan" dil belki de şudur: "Çaresi konuşmak! Böyle dedim/ duvardaki böceğe." Dahası, "Pıt! diyen sesi/ dutun." Dahası, "Tırtılın/ yaprağa söylediğini/ dal/ duyar." Bu şiirler –bırakalım üç beş dizeyi– fazladan tek bir sözcüğü bile kaldırmaz. (Tabii ki bence.) Devam edelim: Tabii ki yazılan şiir "bunlar" ise... Ben, beni ürküten uzunlukta şiirler de yazıyorum. "Konuşkan şairlerimiz"e gelince: Şiir, söyledikçe susmaktır da! Onlar, susmayı uzun söyleyerek tercih ettiler. Her şiir kendi doğasıyla gelir; kısacık bir şiir de çok şey söyler, upuzun bir şiir de aynı çanağa söyler; iyi şiirse iyi şiirdir.

Ekleyeyim: Anlatımcı bir şiir yazmadığım ortada. Belki de bu durumdur, beni, bence "fazlalıklardan arınmış, yalın" bir şiire götüren. Belki de bu şiirdir, dilimi ekonomik kılan.

✪ *Sevgili Sina, önceki kitaplarında az da olsa var olan şenlik son kitaplarında yok artık. (Bence bir sakıncası yok, öyle bir zorunluluk yok) ve ince bir hüzün dikkati çekiyor. "Gece nerde yatayım?/ Sabaha kalkayım mı?" diyorsun. "Kendiri sağlam taciri dürüst" urgandan söz ediyorsun. Sonra o kısa pantolonlu günlere kaçışlar filan ne oluyor? Yaşlanıyor muyuz? Nostaljiye nasıl bakıyorsun?*

– Tabii ki yaşlanıyoruz. Arkadaş Z. Özger yaşasaydı 49 yaşında olacaktı, düşünsene! Arada bir gittiğim meyhanede, bana da bakan bir fotoğrafı var Deniz'in. O bana, ben ona baktıkça, "kendiri sağlam, taciri dürüst urgan" arıyor, bulamıyorum. "Gece nerde yatayım?/ Sabaha kalkayım mı?" diyen ben değilim; savaştan henüz dönmüş asker, bilmemne füzesiyle berhava edilmiş köyüne bakarak söylüyor bunları. Evet, hüzün! Neremizde taşıyacağımızı bilemediğimiz o ağır madalya! Kimileri, ölen çocuklarımız için; mayına bastılar madem, yok olan bacakları için o ağır madalyaları göğsümüze göğsümüze takmaya kalkışıyorlar, kışt onlara! Evet, hüzün! Benim kız kardeşim, benim biraderim, benim mahalle arkadaşım! Ve giderek... hüzün değil, acı! Ve giderek... nostalji değil, bugün! Ve giderek... bugün değil, yarın! Kısa pantolonlu günlere gelince: Şimdilerde, pantolonumun paçası dahil olmak üzere, her şey uzun, upuzun geliyor bana.

✪ *Aslında anlatımcı bir şair değilsin ama zaman zaman anlatımcı bir şair gibi davranıyorsun. Kendi şiirin için ve genel açıdan bu konuda ne dersin?*

– Evet, anlatımcı bir şair değilim. Öyleyse ne arıyorlar "Che" ve "Erken Ölmek" şiirleri, "Avluda" kitabımda? Doğrusu, bilmiyorum. Anlatımcı şiirin benim yazmak istediğim şiirin dokusuna uymayacağını düşünüyorum. Benim dilim, anlatımcı şiir dilinin dışında, başka bir dil. Yayınevinde bekleyen "İkindi Kitabı"mda da bu dil var. O kitaptan mutlaka "kurtulmalıyım"; biliyorum ki bir başka şiir bekliyor beni, ama nasıl bir şiir, işte onu bilmiyorum. Yine de anlatımcı şiir benim işim değil. Ama kural koymak, dayatmak da değil yapmak istediğim. Her şiir anlayışı diliyle birlikte gelir ve şiir iyi ise, iyidir.

YUSUF ALPER

LEYLA NAVARO
Tapınağın Öbür Yüzü
KADINLAR VE ERKEKLER ÜZERİNE

Dr. HARRIET LERNER
Öfke Dansı
YAŞAM MODELLERİNİ DEĞİŞTİRMEK İSTEYEN KADINLAR İÇİN REHBER

Dr. A. KADİR ÖZER
İletişimsizlik Becerisi

DEBORAH TANNEN
Hiç Anlamıyorsun
KADIN-ERKEK KONUŞMALARI

Varlık / Özel

Akgün Akova

GÜZEL ATLAR ÜLKESİ

Deneme/Çınar Yayınları

İki at, *Güzel Atlar Ülkesi*'ni aramak üzere yola çıkmış. Öleceğini anlayan filin, filler mezarlığına gitmesinden esinlenmiş olsalar, *Güzel Atlar Ülkesi* anlamına gelen Kapadokya'yı aramaya koyulmuşlar.

Yolda, tıpkı Voltaire'in Candid'inin başına gelenler gibi bu iki atın da başına pek çok iş gelmiş. Ya kurtların saldırısına uğramışlar ya da onlara sahip olmak isteyen insanlarla karşılaşmışlar. Kiminde yaralı kurtulup kaçmış, kiminde ise önce yakalanıp sonra bir şekilde kurtulmuşlar.

Yine böyle bir kovalamaca sırasında birisi tökezleyerek ayağından sakatlanır, kaçamaz. Diğeri ise, arkadaşını yalnız bırakmayacak kadar sevdiğinden, yanından ayrılamaz. Önce ikisi de bir ahıra getirilir. İyileşemeyeceği anlaşıldıktan sonra, sakat olan bilinmeyen(!) bir yere götürülmek üzere ahırdan alınır. Tek başına ahırda kalan atı büyük bir korku sarar. Hem arkadaşı, hem de kendi için...

At, korkusunun kısmen yersiz olduğunu çok geçmeden anlar. Bir sabah ahıra gelen on iki - on üç yaşlarındaki kız çocuğu onun bakımını yapar ve kendi elleriyle besler. Kız ona çok iyi davranmaktadır ama, ilerleyen dakikalarda ahıra gelen baba, hızla kızını atın yanından uzaklaştırır. Çünkü atın yabani olmasından ve kızına zarar vermesinden korkmuştur. İlerleyen günlerde o da yanıldığını anlar, at çok uysaldır. Tek istediği ise arkadaşıyla birlikte özgürlüğüne kavuşmak, Güzel Atlar Ülkesi'ni bulmaktır ama, insanlar bunu anlamaya bile çalışmıyorlardır...

Günler geçtikçe at ve küçük kız birbirlerine iyice alışır. Küçük kız her sabah erken saatlerde ahıra gelir, atı besleyip bakımını yapar. Bazen çıkıp dolaşırlar, bazen de babasının işlerine yardım ederler.

Küçük kız okumayı çok seviyordur. At, bahçede kendisi için çitlerle sınırlandırılan bölgede dolaşırken, o da bir ağacın altında ya da çitin üzerinde hep bir şeyler okur.

Bir gün kızın elindeki kitap atın ilgisini çeker. Kıza yaklaşıp kitabın kapağını dikkatlice incelediğinde daha önce hiç görmediği bir at cinsi ile karşılaşır. Mitolojide kanatlı atların olduğunu duymuştur, hatta arkadaşının da bir "kanatlı at" olduğunu düşünmeye başlamıştır. Ama, bu atların ayakları da bir gariptir. Tıpkı sallanan sandalyeler gibi ayakları eğimli bir tahta parçası ile birleştirilmiştir ve gökyüzü bu atlarla doludur.

Küçük kız, atın bu ilgisi karşısında, bir insanla konuşurcasına konuşmaya başlar:

"***Güzel Atlar Ülkesi**, şair **Akgün Akova**'nın ilk düzyazı kitabı. Yoksa kapağındaki atlar mı dikkatini çekti? Ne güzel bir oyuncak olurdu, böyle kanatlı atlardan. Belki de yazarın çocukken sahip olmak istediği bir oyuncaktı bu, bilmiyorum ama, kitabın bir bölümünü yazarlarımızın, şairlerimizin çocukluk oyuncaklarına ayırmış, 'Sevgili Oyuncağım Senin Yerin Bambaşka!' diye. Bak ne kadar ilginç oyuncakları varmış: Semih Poroy'un çiçek dürbünü; Ali Cengizkan'ın el yapımı kızağı; Celal Gözütok'un tahta köpeği; Cengiz Bektaş'ın imece usulü yapılan rengârenk uçurtması; Cevat Çapan'ın yakıtı zeytinyağı olan küçük pırpır teknesi; Nuh Ömer Çetinay'ın dört rulman tekerlekli tahta arabası; Sunay Akın'ın Kızılderili tüyleri; Tomris Uyar'ın Ermeni bez bebeği; Turgay Kantürk'ün ağabeyinden 'aktarma' boyundan büyük bisikleti... Çoğu günümüzde artık yapılmıyor, yapılanlarla da oynanmıyor.*

Hadi gel sana bugün bu kitaptan sözedeyim, bazı yerlerini de okurum, olmaz mı?

Kitaba, 'Kaplumbağalı Yazılar'la başlıyor Akgün Akova. Bence, 'Kaplumbağa hızında yazıyorum' demek istiyor. Çünkü yazdıkları, öyle çalakalem ortaya çıkabilecek yazılar değil. Hepsi için ayrı ayrı okuyup araştırdığı ve daha sonra bunları birleştirip bir bütün haline getirdiği belli. Örneğin "Su Düşünürü" adlı yazısına bir Jamaika atasözü ile başlamış:

'Uyuşuk bir kaplumbağa gündoğumunu yakalayamaz.'

Yazıda bir kitabevi yangınından kurtulan su kaplumbağası, Russell Hoban'ın 'Kaplumbağa Güncesi' adlı kitabı, William G.'nin güncesindeki kaplumbağa üzerine notları, içinde deniz kaplumbağalarının ne kadar saçma sapan olaylarla öldüklerinin anlatıldığı 'Akdeniz Ölüm Kokuyor' başlıklı bir bölüm olduğu gibi, sonunda da bir 'akgünakova sözü' var:

'Uyuşuk bir kaplumbağa günbatımını da yakalayamıyordu.'

Eh! Yazar aynı zamanda bir şair olduğuna göre, sayfalardan şiirler de eksik olmuyor. Bulmuş, buluşturmuş, Seyhan Erözçelik'in 'Yeis ve Tabanca' adlı kitabından 'Tarih ve Kaplumbağa' başlıklı şiiri de yazıya iliştirmiş.

Elbette ki bu kadar değil; hızlı yürüyemedikleri ve 'Yangında İlk Kurtarılacaklar' listesinde yer almadıkları için, orman yangınlarından kaplumbağaların çok zarar gördüğünü de anlatıyor. Yaşar Kemal'in çocukken kaplumbağa kabuğu kırmaktan duyduğu üzüntüyü de; Osman Hamdi Bey'in kaplumbağalarla yakınlığını da; Ninja Kaplumbağalar adlı bir çizgi filmi de...

'Sumela Manastırı'ndaki Taşkıran Çiçeği' adlı bir başka yazısında, 'Krallarla iyi geçinin. Bir gün geri dönebilirler!' diye öğüt veriyor bir kahraman. Gerçekten krallar bir gün geri dönebilir mi?

Bu bölümde benim en çok hoşuma giden 'kitap tosbağası' oldu. Yazar, bir bölüm başlığı için kendisine 'Toshanım ile Tosbey' önerisini getiren Gülçin Derelioğlu'na 'kitap tosbağası' yakıştırması yaparak teşekkür ediyor. Ne dersin, ben de bir kitap tosbağası sayılabilir miyim?

Her yazısını şiirlerle ve alıntılarla süsleyen Akgün Akova, kitabın 'Bıçaklı Yazılar' bölümünün açılış yazısı olan 'Aşk Şarkıları Söyleme Bana Annemi Uyandıracaksın'da şöyle bir olay anlatıyor:

'Sartre'ın ölüm haberi alındığında Sorbonne Üniversitesi'nin sınıf tahtalarına öğrencileri şunları yazmamış mıydı?

Tanrı öldü! İmza: Sartre

Sartre öldü! İmza: Tanrı...

İşte yaptığı bu alıntıları ustaca birleştiriyor yazar. Örneğin aynı yazıda Özdemir Asaf'ın iki dizesi, "Düşlerimde ne bıçaklar fırlattım/Hepsi saplandı."

ile Cevat Çapan'ın 'Tekne Kazıntısı' adlı şiirini, Zeynep Oral'ın bir makalesinden alıntıyı ve Joan Baez'in 'Gümüş Hançer' adlı şarkısının sözlerini de bulabiliyoruz. Daha ne olsun!

İlerleyen sayfalarda Akgün Akova'nın bir katil olduğunu da öğreniyoruz. Bunu bir söyleşide kendisine 'Etkilendiğiniz şairler kimlerdir?' diye sorulduğunda itiraf etmiş. 'Çok cinayet işledim, elimi şiire buladım. Okuyup da etkilendiğim tüm

şairleri ve dizeleri bir bir öldürdüm. Saman Sarısı'nın, Bir Gün Mutlaka'nın, Göçebe'nin, Sonsuz ve Öbürü'nün katili benim. Metin Eloğlu'nu, Can Yücel'i, Bertolt Brecht'i, e.e. Cummings'i, Nâzım Hikmet'i, İlhan Berk'i ve daha birçok şairi ben öldürdüm.'

Bu arada 'ben bir katilim' itirafı sırasında ayağa kalkıp konuşmasının devamında yerlerine oturanların birer sivil polis olduğunu da sonradan öğrenmiş.

Oyuncaklı Yazılar'dan en başta da, söz etmiştim. Zaten Akgün Akova, çok çocuk ruhlu bir yazar gibime geliyor. Hem de, hiç kimsenin düşünmediği şeyleri düşünüyor. Örneğin, bir gün ilkokullar arasında düzenlenen 'Oyuncaklar' konulu şiir yarışmasının seçici kurulundaymış. Burada en göze çarpan şey, kendi çocukluk oyuncakları olan bilyeler, çemberler, tahta topaçlar, bez bebekler yerlerini pilli ve düdüklü trenlere, uzaktan kumandalı arabalara, Barbie bebeklere bıraktığıymış. Ama dikkatini çeken bir diğer nokta da, şiirlerin büyük bir bölümünün içinde bir oyuncak ayı imgesi olmasıymış. Uzun süre bunu düşünen yazar, bir televizyon reklamı sayesinde nedeni anlamış. Bir süre önce, bir temizlik firması, sattığı temizlik tozları ve yumuşatıcılarla birlikte, hediye oyuncak ayılar dağıtmış. Yazara göre, 'rengârenk yumoşlar' önce temizlik tozu üreticilerinin kasasını, sonra evleri ve küçüklerin yüreklerini doldurmuşlar' Ya bak nereden nereye! Kim oturup bunu düşünür ki!

Bir başka yazısına 'Ya Canını, Ya Oyuncağını' diye okuyucuyu tehdit ederek başlayan yazar, belki alınanlar olur diyerek bir sonraki yazısına da, 'Bana Bir Oyuncak Alanın Çocukluk Arkadaşı Olurum' gülücükleri gönderiyor. Ve düşünmekten asla vazgeçmiyor.

Düşünüyor, düşünüyor; böylesi bir kitap nasıl bitirilebilir diye düşünüyor ve 'Yolun Sonu'na 'Rahmetli de Sollardı' yazısıyla ulaşıyor. Bir otobüs yolculuğuna çıkıyoruz yazıda ve 'şiir ihtiyacı' için arada sırada mola veriyoruz. Kaptan şoför direksiyonda iken yalnızca yola bakmaları konusunda uyarıyor: 'Çünkü karşınıza her an bir şiir çıkabilir. Bir şiiri ezmek korkusu da, nice omzu yıldızlı şoförün uykusunu kaçırmıştır. Şiirleri zeytin gibi ezeceklerini sananlar ise tanklarını zeytin ağaçlarına çarpmışlar, ağır yaralanmışlar, hekimler bedenlerinden ne çok şiir çekirdekleri çıkarmışlardır."

Bu uzun yolculuğu "lütfen şoföre yanıt vermeyiniz!" diyerek bitiren yazar, yolcularını Güzel Atlar Ülkesi'ne sağ salim indiriyor.'

Annesi tarafından yemeğe çağırılan küçük kız, sözlerini bitirince, çitten inerek, eve doğru koşmaya başlar. Kızın arkasından bakan atın aklına arkadaşı gelir. Onun için çok üzülüyordur ama, Güzel Atlar Ülkesi'ni de artık bulduğuna inanıyordur. Bir zamanlar birisinden duyduğu Richard Bach'ın sözlerini anımsar:

"Cennet ne bir yerdir, ne de bir orman. Cennet yetkinliğe ulaşmanın ta kendisidir."

M. ŞEREF ÖZSOY

İlk şiirimin yayınlandığı 1984 yılından başlayarak, tam on bir yıl düzyazıya hiç bulaşmadım. Büyük bir inatla şiirin gözbebeğine yüzümü resmetmeye çalıştım. Şiirle büyüdüm, şiirle küçüldüm. Güneşten ısınmış taşların üzerine, yaban hayvanlarının kardaki ayak izlerine, sevgilimin dünyanın en güzel S harfi olan sırtına, su içerken öldürülenlerin mezartaşlarına şiirler yazdım. Evrenin gördüğü uzun bir düş olan zamanı, yeryüzünü yaşanılır kılan emeği, yüreğimin ilk yaza duyduğu umudu ve en çok da doğduğum gün ebemin yüzüme çizdiği o bıyık altından gülüşü koydum onların içine. Şiirden esirgediğim zamanlarda, onu aldattığımı düşündüm. Ama zamanla yaşadıklarım, okuduklarım ve düşlediklerim beni öyle yerlere götürdü ki, sözcükler şiirin belleğine sığmaz oldu. Sonunda, beni bir uçurumun kenarına götürüp, eğer onları da yazmazsam aşağıya atacaklarını söylediler. Bir şiire baktım, bir de onlara...
"Bunları yazarsam, sizlere kuma getirmiş sayılmam, değil mi?" diye sordum şiire.
"Sen bize değil, uçuruma bak, uçuruma! Şaşkın herif" diye yanıtladı.
Uçuruma baktım ve bu kitaptakileri yazdım.

güzel atlar ülkesi
akgün akova

bu, bir deneme-yanılma yanılma-deneme kitabıdır

çınar
Çınar Yayınları, Rıfat Ilgaz Kültür Merkezi Küçükparmakkapı Sokak No: 23 80060 Beyoğlu / İstanbul
Telefon : 212. 293 23 98 - 99 / 245 00 10 Faks : 212. 293 28 96

Metin Celâl

ŞİİR OKUMA NOTLARI

Aşk Beni Geçer

İki düğüm imgesi vardı Abdülkadir Budak'ın, Leyla'sı ve gömleği. Bu düğümlere varan şiirler nereden gelirlerse gelsinler, hangi izleri sürürlerse sürsünler sonunda aşka varırlardı. Şairin Leyla ile aşkına... Ve şair Leyla'ya Mecnun değil Kerem olmayı deniyordu.

Gömlek ve giyinmek tek başlarına Sufist bir eğilimi işaretliyor görünseler de Budak'ınki tanrısal bir aşk değil, kula (ona ve Leyla'sına) bağımlı bir şeydir ve gömleğini çile çekmek için değil değişmek, yenilenmek için giyer. Çünkü ona göre her aşk bir yenilenmedir. Aşk nesnesi, Leyla'sı değişmese de...

Bir şiir daha yazmakla ne iyi ettim
Yeni kanatlar edindim yeniden uçmak için
Yeni bir sevgili buldum yeniden sevmek için
Yeni bir yolculuğa çıkar gibi giyindim
Toz kumaşlı elbisemi ve adına şiir dedim

Abdülkadir Budak'ın yeni kitabı "*Aşk Beni Geçer*"de (Era Yay.) Leyla ve gömlek sanki birer adım geriye çekilmişler de aşk daha net görüneyim diye öne çıkmış, öyle bir hava var. Şair yolculuk hali ve hissiyle davranıyor. Çıktığı yolculuğun hedefi aşk gibi görünse de esasta kendine, kendiyle yeni bir hesaplaşmaya giden bir yolculuk bu. Ama sevdasından olsa gerek, oldukça coşkulu, yaşama sevinciyle dolu ve kararlı. Peki şair bu yolculuğa çıkabilir mi, yoksa kitabımın girişindeki alıntıdaki gibi solgun bir nilüfer gibi kök salmasa da o havuzun, kendi havuzunun içinde kalmaya mahkûm mu? Galiba sorgulayan ve değiştirmek isteyen herkesin temel sorunu bu. Cevabını vermekse kolay değil.

Küf

Ali Hikmet, aralıklı da olsa dergilerde yayınlanan şiirlerinden tanıdığımız bir şairdi. Bu nedenle onun portresini çizebilmemiz, şair kimliğini anlamamız pek kolay değildi. İlk kitabı *Küf* (Anadolu Sanat Yay.) şairle tanışmamızı sağlam temellere oturtuyor. Biliyorsunuz çağımız imajlar çağı olduğu için, kimlik çok önemli, şairlere de öyle yaklaşıyoruz, onların simalarını bilmek, kalıplarını görmek istiyoruz. Magazin dergilerine pozlar verir, panellerde, imza günlerinde boy gösterir, olur olmaz her yerde kendilerinden söz ederlerse bize daha yakın ve de sıcak geliyorlar, onların yazdıklarını daha çok önemsiyoruz. Oysa; "imaj hiçbir şey değil, şiir her şey!" Ali Hikmet, şiiriyle okuyucu arasına kendini koymayan şairlerden. Hatta bu işi biraz aşırılaştırdığını bile söyleyebiliriz. Sadece adı var. Kitap dahil hiçbir yerde biyografisine rastlamıyorsunuz. Fotoğrafını ise gören yok. Bu tavrı da yeni bir imaj çalışması sayanlar var, ama bana öyle gelmiyor. Bu bir politika.

unut gözlerini esrik bahçelerde
sil bir boyayı siler gibi kendini
yüzünden eser kalmasın
parçalan çirkin deri maskelerde

Arada şair olmadan okuduğunuzda Ali Hikmet'in şiiri sanki bu günün şiiri değilmiş gibi bir havada. Divan Edebiyatı'nı bildiğini, Necatigil'e yakın olduğunu hissettiriyor. Şiirlerinin anahtarları da ağırlıkla Divan Şiiri'nden. Ama Türkçesi oldukça temiz ve saf. Zaman zaman eski sayılabilecek sözcükler kullansa da Osmanlıca'ya pek yüz vermiyor. Dize kurmaya da, imge sistemi oluşturmaya da, şiirin bütünlüğüne önem vermeyi de biliyor. Tüm bu olumlu öğelere rağmen Ali Hikmet'in şiirinde eksik bir şey var. Bu eksiklik şiirleri okudukça insanda duygu olarak oluşuyor ve sonunda bir kanı halini alıyor.

Bana şair, Ali Hikmet, şiirle okuyucunun arasından çekilmesinin yanında şiirden de çekilmiş gibi geldi. Şiirde kendisi yok. Şairin kendisi olmayınca da şiir ıssız, insansız kalıyor. Tüm ustalığın bir yapıntı olduğunu düşünmeden edemiyorsunuz.

Roni Margulies

Aralık ayında yayınlanan yazımda "*Margulies'in yazdıkları Türk şiiri içinde ancak ilginç bir çeşni olarak değerlendirilebilir. O da ustaca yazılmaları koşuluyla. Çünkü Margulies'in şiiri Türk okur için 'İngiliz' kalan bir şiir. İngiliz şiirinin bir akımının Türkçe'de üretilmeye çalışılan örnekleri.*" demişim. Roni Margulies'de bu sözlerden alınmış. "*Ben İngiliz şairi değilim*" diye itiraz ediyor. Oysa biraz ince düşünseydi, biraz daha Türkçeye yakın olsaydı "*İngiliz kalmak*" deyiminin de anlamını anlardı. Roni Margulies, daha önce de belirttiğim gibi, kendi yazdığı şiiri tek ve mükemmel örnek olarak gördüğü için başka hiçbir şiir anlayışı, bakışı ona şiir olarak görünmüyor. O nedenle, onunla daha fazla tartışmaya gerek yok. Ne desek ikna edemeyeceğiz. Tekrar şiirine baktığımda da böyle bir çabaya girmenin gereksiz olduğunu görüyorum. "*Victoria döneminin parkları imparatorluğun aynaları gibidir. Gösteriş için tasarlanmıştır adeta: dünyanın dört bir yanından ağaçlarla bitkiler getirtilip uyumlu bir düzenle ekilmiştir.*" Bu satırları bir ortaokul öğrencisinin defterinden almadım. Bu cümleler Roni Margulies'in *Bilirim Niye Yanık Öter Ney*'inden (Yapı Kredi Yay.)... Şiir diye sunuluyor.

Gerçekte yapılması gereken, herhangi bir şekilde bu "şiir" denilen şeyler hakkında konuşmamak ve bu yazdıklarını şiir sanan Roni Margulies'le tartışmaya girmemektir. Bu nedenle siz okuyuculardan özür diliyorum.

Yine aynı nedenle Roni Margulies'in yazısındaki bana yönelik bazı eleştirileri haklı bulduğumu belirtmeliyim. Evet, Margulies'in yazdıklarının İngiliz şiir geleneğiyle bir ilgisi yoktur. Çünkü bu yazdıkları şiir değildir. *Şavkar Altınel, Enis Batur* ve *Turgay Fişekçi*'den de aynı nedenle özür diliyorum. Onların yazdıkları şiirdir, şiir içinde değerlendirilip tartışılabilir. Margulies'in yazdıklarını, onların yazdıklarına yakın olarak değerlendirerek bu şairlerimize haksızlık etmiş oluyorum. Şiir olmayan bir şeyle şiiri karıştırmak ciddi bir hata.

Roni Margulies, Türk şiiri içinde kendine bir yer edinebilmek için yeni bir gelenek oluşturmaya çalışıyor. Efendim, şiirimizde iki gelenek varmış, biri; "*Türk şiirini çarpıcı imgeler, ilginç buluşlar ve oynak kelime güzelliklerinden oluşan*

dize ve beyitlerden ibaret sananlar". Bir de beyimizin kendini dahil ettiği ve hepsinin de kendisi gibi yazdığını iddia ettiği şairler. Bunlar, "*Dize veya beyit değil, şiir yazarlar*"mış. "*Divan şiirinde kökleri bulunmakla birlikte, bu gelenek Abdülhak Hamit'le filiz verir. Yahya Kemal'le dal budak salar. Yüzyılımızın büyük Türk şairleri bu geleneğin üzerinde yükselirler; Nâzım, Külebi, Cansever*" diye tanımlıyor bu geleneği ve kendini de dahil ediyor. Roni Margulies'in fütursuzluğu bilgisizliğinden geliyor. Şiiri bilmiyor. Şiiri oluşturan unsurları bilmiyor. Divan edebiyatında dizenin ve beyitin önemini bilmiyor. Divan şiirinin nasıl kurallarla oluştuğunun farkında değil. Abdülhak Hamit'te imge, dize, beyit yok sanıyor. Yahya Kemal'in şiirlerini okumadığı gibi, nasıl şiir yazdığına dair yazıları bile okumamış anlaşılan. Çağdaş Türk şiirinden habersiz olduğu da yazısındaki görüşlerinden anlaşılıyor. Şiirde imge, sözcük, dize, beyit hatta dörtlüğün nasıl önemli bir işlevi olduğunu ise duyduğunu sanmıyorum.

Ufacık bir bilgiye sahip olsaydı, bu şairlerden gerçek anlamda birkaç şiir okumuş olsaydı, böylesine cahilce laflar etmez, yazdığı cümleleri şiir diye sunmaya cesaret edemezdi.

Şiirlik Dört Yaşında

Berlin'de yayınlanan *Şiirlik*, Türk şiirinin uzun soluklu dergilerinden biri olmaya aday. Son sayısıyla dört yaşına girdi. İlk sayısından beri merakla izlediğim Şiirlik sayfa sayısını yüzde yüz artırıp sekiz sayfaya çıktığından beri daha da değerlendi, ilgiyle okunur oldu. "*Bilmece/ Bulmaca ve Şiir*", "*Şiirde Renk, Renkte Şiir*", "*Şairler üzerine Şiirler*" gibi konuların örnekleriyle incelendiği birçok ilginç sayı yayınlandı. Gültekin Emre'nin yönetiminde yayınlanan Şiirlik, Berlin'de, yani taşrada yayınlanmasının dezavantajını ustaca sırtından atmış, hep canlı ve dinamik bir görünümde. Türkçe yazan hemen tüm şairleri kucaklamaya çalışıyor. Yeni, genç şairlere de kapıları sonuna kadar açık. Üstelik yayınlandığı yerin de bilincinde, Avrupa şiirini, Alman şiirini, dünya şiirindeki son gelişmeleri tanımamızı, anlamamızı sağlayacak çalışmalara da önem veriyor.

Şiirlik, birçok dergide olduğu gibi dağıtım sorunuyla karşı karşıya. Okuyucuyla buluşmanın yollarını arıyor. Şimdiye dek posta yoluyla, herhangi bir ücreti talep etmeksizin dağıtılıyordu. Bunun nasıl ağır bir maddi yük olduğunu tahmin edebiliyorum. Bundan böyle, *Şiirlik*'i Avrupa ülkelerinde 1 yıl edinmek için 30 DM'lik posta pulu istiyorlar, Türkiye'li şiirseverler ise ya büyük kitapçılara ısrarla soracaklar ya da onların talep ettiği üç kitabı yollayarak abone olabilecekler.

Bu güzel dergiyi destekleyeyim diyorum. Hiç değilse bir şiir dergisini yaşatmayı becerelim... Ben şimdiden abone olmak için gerekli üç kitabı hazırladım. Sizlerin de Şiirlik'i izlemeye devam edeceğinize inanıyorum. Şiirlik'in adresi, Mudrastr. 34, 12349 Berlin, Almanya.

Gösteri

Gösteri dergisi seksenli yılların başlarında yayına başladığında büyük ilgiyle karşılanmış, uzun süre tartışmalara neden olmuş bir dergi. İlk yıllarda Gösteri'de yazı ya da şiir yayınlamak çok önemsenen bir şeydi. Çünkü Gösteri, sanatın vitrini olarak değerlendiriliyor, en önemli ürünlerin, en ünlü yazarların, şairlerin orada yayınlananlar olduğuna inanılıyordu. Gösteri en azından bu görüntüyü yakalamıştı. Bu etkisinin yanında büyük medyanın desteğinde çıkan en dikkati çekici dergi olduğundan "Holding dergisi" diye bir tanımlamanın çıkmasına da neden oldu. Bazı yazar arkadaşlara göre Gösteri'de ürünlerinin yayınlanması demek, büyük sermayenin seni onaylaması, desteklemesi anlamına geliyordu. Bir süre sonra da Gösteri'de ürün yayınlamamak ilericiliğin, holdinglere karşı tavrın göstergesi olarak anılmaya başlandı.

Gösteri belirleyici, etkili bir dergiydi. On beş yılı aşkın bir süredir bu hep böyle sürdü. Son zamanlarda, biraz da yöneticilerinin ilgisizliğinden tavsamasına rağmen bu hali değişmedi. Çünkü Gösteri'nin ağırlığını, etkisini oluşturan, yayınladığı ürünler ve onların altındaki imzalardı.

Şubat 97 tarihli sayısı ile Gösteri yeni bir evreye girmiş. Daha pop, daha magazinel bir havada. Tabii ilk feda edilen de ürünler olmuş. Bu son sayıda hiç şiir yok. Şiirle, magazinin, popülerliğin uyuşmadığını düşünmüşler herhalde.

Doğan Hızlan, daha önce de yazmıştım, editörlüğünün ve diğer değerlerinin yanında eleştirmenliğiyle de önemlidir. Onun yapıtları arasında şiir eleştirileri büyük yer kaplar. Son kitabının adı da Necatigil'den alınmış "*Saklı Su*"dur (Yapı Kredi Yay.). Doğan Hızlan'ın, Gösteri'nin şiir yayınlamaktan niçin vazgeçtiğine dair bir izahı mutlak vardır.

Nasıl izah edilirse edilsin, şiirin bir kalesinin daha düşmesi üzücü.

Mozaik

Mozaik, Bursa'dan gelen yeni bir şiir soluğu. "*Şiir dostlarına merhaba!*" diyerek yayınına başlamış. Şiirleri süsleyen karakalem desenler insanı biraz ürkütse de küçük ve şirin bir dergi. Keziban Karaaslan, Ruhan Mavruk, Neslihan Eser, Mert Mete, Ali Hadi Gözütok, Metin Güven, Gülbahar Ünlü gibi tanıdık, tanımadık şairlerin şiirleri var. Can Yücel'le de uzun ve hoş bir söyleşi yapmışlar. Mozaik'in Kimlik Kartı'nda, "*Mozaik, coğrafyasız bir şairler ülkesidir; düşünce ve sanat üretir*" deniyor. Ben de, "Hoş geldin Mozaik", diyorum. Edinmek, iletişim kurmak isteyenler için adresi; "Darmstadt cad. no: 4/A Bursa".

Şiir ve Mistisizm

Dize'nin on ikinci sayısı önemli ve tartışılması gereken bir konuya, "*Şiir ve Mistisizm*"e ayrılmış. Oktay Taftalı, Veysel Çolak, Octavio Paz, Rüstem Aslan, Joel Kovel, Göksu Acar ve Ahmet İnam'ın konuyla ilgili yazıları var. Özellikle derginin büyük bir bölümünü kaplayan Octavio Paz'ın "*Şiirsel Yüceliş*" adlı yazısı üzerinde düşünmeye ve tartışmaya değer. Dize yazarları çok önemli ve tartışılması tabu görülen bir konuya sağlıklı ve angaje olmadan bakmayı deniyorlar. Tabii ki tek bir sayıda, birkaç yazıyla sonuçlandırılabilecek bir mesele değil "*Şiir ve Mistisizm*", ama iyi bir başlangıç. Eğer konu üzerine yazılanlar esas odaktan klasik siyaset muhabbetlerine kaydırılmazsa ilginç sonuçlara da ulaşılabilir. Dize'yi edinmek isteyenler; "1851. Sokak, No 52/3 Bahçelievler, Karşıyaka-İzmir" adresine yazmalılar.

Feridun Andaç

ÖYKÜLERİN, ÖYKÜCÜLERİN EVRENİNDEN NOTLAR

15./ Sırlı Bir Dünyanın Öykücüsü: Onat Kutlar

"Yeniden giriyorum yazıya. Ülkeme, çocukluğumun kentine döner gibiyim. Kâğıtların ak denizine, esinlerle ürperen çayırına harflerin, anlamın derin vadilerine, kitapların kalabalık sokaklarına... Doyulmaz bir rahatlık, güven. Kendi dilimi konuşuyorum çünkü. Küçük bir kaygı yok değil. Müsrif oğlunu nasıl karşılayacak yazıların piri?"

1997'de *İshak*'ın 17 yıl sonraki 2. basımı için yazdığı 'önsöz'de bunları söylüyordu, Onat Kutlar.

1977'de, neden, "*yeniden giriyorum*" yazıya diyordu?

"*İshak*"ın yazılışından sonraki bunca süre içinde neler yapmıştı da "*yeniden giriyorum*"la başlıyordu söze.

Burada bunun yanıtını aramak değil amacım. Bir yazı ustasının yazı evrenine göz atmak; o ilk kıvılcımın, edebiyatımızda yalazlanan bir alev gibi düşen "*İshak*"la gelen öyküler dünyasından –bir anlamda da Onat Kutlar'ın yazın dünyasından– söz etmek istiyorum.

Kutlar, öyküye 1950'li yıllarda başladı. A Kuşağı içinde yer aldı. Bu kuşağı oluşturan yazarların (Erdal Öz, Adnan Özyalçıner, Demir Özlü, Kemal Özer, Konur Ertop, Doğan Hızlan...) çıkardığı *a* dergisinde, Seçilmiş Hikâyeler'de ilk öykülerini yayımladı. Bu ilk kitabı oluşturan öyküler toplamı *("Horozlar", "Hadi", "Yunus", "Çatı", "Kediler", "Dördüncü", "At Cambazları", "İshak", "Kül Kuşları")* 1959'da *a* dergisinin yayınlarında kitaplaştı. Ona, 1960'ta, Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nü getirdi.

Kutlar, '60'lı yıllarda, yazıdan değil, ama öyküden koptu. Sinemaya yöneldi. Sinematek'in kurucuları arasında yer aldı. Onun bu serüveni yitirdiğimiz güne kadar sürdü.

'80'li yıllar, Kutlar için bir açılımdı, yazı adına. Şairliğine, denemeci yanına tanık olduk. 1981'de *Pera'lı Bir Aşk İçin Divan*; 1986'da *Unutulmuş Kent* şiirleri geldi. 1984'te *Yeter ki Kararmasın*, 1986'da da *Bahar İsyancıdır* denemeleri.

Ardı 'ardına' gelen bu denemeleri Kutlar'ın öyküden hiç kopmadığını, tam tersi, daha bir bağlandığını gösteriyordu bize. Bunların her biri öyküler dizgesinden oluşuyordu. *Bahar İsyancıdır*'ı okumaya koyulduğunuzda, daha ilk sözleriyle bir öykü evrenine girersiniz:

"Her yıl yeniden görününce ucu, gözün soluk kentinin, otururlar, iyice kurutulmuş çam tahtalarından günlerce rendeleyerek sağlam, geçmeleri sıkı bir tabut yaparlardı. Geçen mevsimlerin ölüsünü koymak için. Yanık çimenlerden, akşamın beklendiği saatlerden, ozanların kırık dizelerine bulaşan sıkıntılardan, kireç, kuru yaprak, tüy ve gözyaşından başka bir şey olmayan ölü gövdesini bütün bir yılın. Ağustosun son sıcaklarından etkilenmesin diye hemen gömerlerdi. Üstünde güz çayırları sararsın ve izi belli olmasın diye. Hiçbir zaman". (s.5)

Doğu'nun gizemli evrenine adım atarsınız onunla. Umudun, sevinin bağlanışın, yalnızlığın, direncin, sevginin barınağında gezinirsiniz. Kutlar, öyküye ilk başladığı 'an'ların duyarlığında yol almaktadır. Geldiği kıyı onu zenginleştirmiş, anlatısına evrensel öğeler katmıştır. Bütünüyle deneme özellikleri taşısalar da; Kutlar'ın hayata bakışındaki öykü izleğini yakalama/ yansıtma tavrı bu anlatıların neredeyse ana dokularını oluşturmaktadır.

Demek ki onun "*yeniden giriyorum*" yazıya sözü bir yanıyla şu anlama geliyordu; kaldığım yerden devam ediyorum. Yani, 1959'da okurla buluşan *İshak*'ı 1977'de yazın dünyasına yeniden getirmek değildi bu.

İshak, yeterlice bir göstergedir, bence. Çok genç yaşta yazılan, zamanla da 'klasik'leşen öyküler...

Kutlar'ın öykülerinde, kendi içinde yarattığı bir dünyanın –neredeyse birebir– yansımasını buluruz. Yazı adası, çocukluk kentidir. Oradan işler, renkler, sesler getirir. Çocukluk evreni, o çağda hayata bakışı, algılayışları kurulan öykülerin dokusunda yer alır: Bu da yaşamın insani boyutudur.

Olabildiğince yerel, o ölçüde de evrenseldir onun söylemi.

Hayatın içinde varolan gerçeküstücü öğeler bu doku içinde ustalıkla verilir, "Horozlar"da Büyükanne'nin dünyasını sorgulayan gerçekliğin yansıtılma boyutunda bu vardır.

"Hadi", öyküdeki *anlatıcı*'nın işlevini, iletisel yoğunluğu gösteren bir öyküdür. Öyküde bireyin, gerçekliğinin kurgulanışı onun iç dünyasının yansıtılmasına güzel bir örnektir aynı zamanda... Anlatımdaki görsellik, ritm öyküde ilkten yaratılan atmosfer'in önemli yanıdır:

"Bir kedi, telaşlı adımlarla sofayı geçti, pustu ve sonsuz bir hızla odaya atıldı. Yerde, kilimin ortasında tarazlanmış bir vişneçürüğü, sonra ayna. Durdu, ilgisiz, kısık gözlerle aynaya baktı. Döndü, sofaya çıktı ve yine aynı telaşlı adımlarla kapıyı geçip gülünç bir kaplan gibi odanın ortasına attı kendini. Yine o tarazlanmış vişneçürüğü ve... Ayna." (s.23)

Kurulan, sürdürülen bir 'oyun'un im'lerle başlayışı; kedi ile çocuk arasında 'çekişme/oyunlaşma'; kadın ile adam arasındaki bir başka 'çekişme/oyunlaşma'nın tersinleyicisidir. Ve bir 'oyun'un, im'lerle, başka bir düzlemde anlatılışı...

Bir çocuğun bakış açısı üzerine kurulan "Yunus", Öykü kişilerinin metin-içi söyleyişleri ile metnin anlam katmanını oluşturan öğelerin iç içe geçişlerinden oluşuyor. Çocuk/oğul, Yunus/amca, Büyükbaba/baba, anne/gelin bu örüntünün kişileridir. Yeryüzünün herhangi bir yerinde benzer trajediyi yaşayan, büyülü/sırlı bir evreni sunuyor Kutlar. Yunus/amca'nın hastalığı, Büyükbaba'nın acımasızlığı ve anlatıcı-çocuk'un yanaşılan trajediye/son'a tanıklığı... Amca'nın ardına takılıp gider... O sırlı dünya, büyülü evren'in yansıtılışı öykünün en canalıcı yeridir: Hasta Yunus/amca Büyükbaba'ya kızınca alıp başını gider. Küçük bir odada mum ışığında kitabını okumaya koyulur:

"Mum eridi. Sonuna kadar yandı."

Bir süre şaşkın, öylece kaldım orada. Neden sonra kendime gelip silkindiğimde kapıdan sabah aydınlığının usulca girmeye başladığını gördüm. Soğuktan donmuş gibiydim. Kalktım. Karanlıktan hâlâ seçilmeyen kürsünün ve kitabın olduğu yere gittim. Eğildim. Orada Amcamın küskün bakışlarla donmuş gözlerini, artık hiç titremeyen beyaz sakalını, yorgun bir tavırla kıvrılmış hareketsiz gövdesini gördüm. Kolundan saygıyla tutup kaldırmak istedim, –sanki hâlâ yaşıyormuş gibi.– Bir kuş ölüsü gibi hafif, ama dolgundu. Yeniden rahat kıvrılışına bıraktım. Baston elimdeydi. Korku içinde kalktım. Dünya kaçkını uyuyordu. Kırmızı sakalına nerdeyse güneş vuracaktı. Amcam içimizden en erkenci olanıydı. Sonra annem mi?

Dışarı çıktım. Mescit avlusu yıkık, sessiz. Yalnızca bir ho-

roz. Çınarın çıplak dalları altında, nasılsa unutulmuş büyük bir ayna gibi duran havuzun sularına eğilmişti. Altın tüylerini titretiyordu. Bu soluk, yıkık, kederli havaya hiç uymayan bir canlılıkla öttü. Sabah yırtıldı." (s.40, 41)

Kutlar'ın bu sarsalayıcı öykü evreninin daha da içine "Çatı" ile giriyoruz. Anlatıcı yine bir çocuktur. Yaşanan bir an'ın yansıtılması... Büyükanne, baba, anne, çocuk, komşu, çatı aktarıcısı (Güleç Osman) öykü kişileridir. İlkten aile atmosferi çizilir. Mevsim güzdür. Yağmurlu bir hava, ansızın çıkan çatı aktarıcısı onları şaşırtır.

"Osman neşeyle yıkıyordu çatıyı. Yüzündeki sular ağzının kıyısından kayarken, dişlerinin arasından çıkardığı o çocukça ve muzip ıslığı bozunca yağmurun sürekli çizgisine çeşmibülbülde tıkanıp kalmış küçük bir kurbağanın cılız gurultusu karışıyordu." (s. 48, 49)

Bir çatışma/ başkaldırı olgusu üzerine kuruludur öykü.

"Kediler", Kutlar'ın anlatımsal yoğunluğunu içeren bir öykü. Bu kez, daha geniş bir alana çıkıyor. Mekân ve insan ilişkisini "saçma olan"la iç içe verir. Öyküde yaratılan/yansıtılan atmosferin ne denli önemli olduğunu sergileyen bir anlatıdır. 'Ben' anlatıcının anlatımı üzerine kurulu öykünün bir başka boyutu da, öyküde *anlatıcının işlevi*'ne dönük özgün bir örnek olmasıdır. "Kediler" başlı başına hem Kutlar'ın "öykü/anlatı dünyası"nı, hem de öykü sanatının kuram/eylem tanımını getirebilecek, anlamsal/dizgesel boyutlarını, gösterilebilecek düzeyde bir öyküdür. Kutlar, bir "denge uzmanı", bir simyacı gibi kurmuştur öyküyü. Seçilen sözcükler, yaratılan imgelem, altı gündür kentte gezinen öykü kişisinin/anlatısının gerçekliği sezgi yüklü bir anlatımla verilir.

"Dördüncü, onun anlatısının sırlı yüzünü getiriyor bize. Sürrealist bir yanı var bu öykünün. Günlerce beklenen dördüncü kişi ile buluşulunca kurulan oyun günlerce sürer... Hepsi zarardadır! Kahveci kâğıtları ellerinden alınca boşlukta kalırlar. Dördüncü:

"Aklıma bir şey geldi" dedi yavaşça, "kâğıtsız oynarız." Sonra, isteksiz gülümseyen suratlardan birinin itirazına fırsat bırakmamak için hemen açıklamaya girişti:

"Çok kolay ve zevkli. Çocukluğunuzda hiç yapmadınız mı? Ben size kâğıtları dağıtır gibi yaparım, sonra her biriniz elinizde sahici kâğıtlar varmış gibi düşünürsünüz. Mesela elinizde iki as, bir papaz, iki de dokuzlu olduğunu düşünürsünüz. Herkes bir defa düşündü mü sonra değiştirmek yok. Şurada dört kişiyiz. Birbirimizi biliriz. Kazık atanın ruhunu okuruz. Ha?.."

"Olmaz böyle şey" diye söze karıştı gözlüklü "Ya biri hep iyi kâğıtlar düşünüp temizlerse ortalığı?"

"Yok öyle şey. Hem olsa bile ikinci tur ortaya çıkar." (s.71)

Oyun bir avunuşa, oyalanmaya, sonuçta da aldanışa dönüşür.

"At Cambazları" görsel yanı zengin bir öykü. Daha ilk tümceler, bir filmin ilk karesini getirir gözler önüne: *"Bir öksürük sesi uzayıp giden iplik gibi bir düşü kalınlaştırdı, ucunu kıvırdı, bir boşluğa düşürdü. Silkindi. Gözlerini açtı. Soluk lamba ışığının bir ucuna iki genç ve uykulu göz eklendi.*

Yaşlı adam uzun uzun öksürdü. Yatağın içine bağdaş kurmuş. Sırtındaki kürk, içine yeni bir koyun girmiş de canlanıyormuş gibi titreyip duruyordu. Bıyıkları ıslaktı. Kahvesini telvelerine kadar içti. (s. 75)

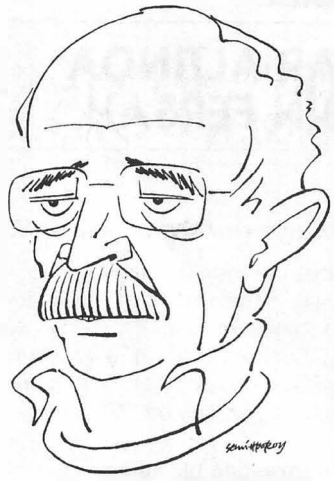

Sonrasında, anlatı süresince adım adım yürünür adeta. Ulaşılan pazar yeri, cambazların durumu, pazarlıklar, atı satışa götüren Oğul'un gerçekliği capcanlı bir atmosferde yansıtılır. Satıştan vazgeçişi ile yaşanan gerilim, geriye dönüş...

"İshak", eşsiz bir öykü. Kutlar'ın anlatımının özgünlüğü bütünüyle bu öyküye ağmıştır denilebilir. Sezgilerle yüklü bir öykü evreni çizer:

"Karın üstünde ay doğdu. Geniş bir ova gibi uzanan yayvan vadide, küçük tepelerin ince karını tozutan rüzgâr ve uzaklarda yalnızca hafif hışırtıları işitilen kuru ağaçlar dondu. Çiftçi, ayak izlerinin belirsiz, uzun dikişine baktı." (s. 85)

Masalsı öğelerin ustalıkla kullanıldığı anlatı, yazınımızda "büyülü gerçeklik" olgusunun ilk özgün örneklerindendir.

"Kül Kuşları", kapalı bir metin. Öyküde bilinçlenme an'ı, bilinçlilik durumu'nu yansıtır. Yaşanan/biten 'olay'ın etkisinden yola çıkılır. Gazel ile Hala'nın yaşadıkları 'an'lar öykünün ana örgüsünü oluşturur. Bir 'an'dan yola çıkılarak anımsananlar...

Onat Kutlar'ın öyküleri toplumun altbilincini yansıtır. Zaman/ mekân/ yer o denli belirleyicilik taşımaz. Somutlaşan olaylar, gerçek durumlar, tarihsel belirlemeler hep ikinci plandadır.

Gerçekle gerçeküstünün sarmalanışı öncelenir sürekli. Toplumsalı bireysel yaşamdan kesitlerle sunar. Okurun altbilincini depreştirir... Kavrayıcı, dikkatli kılar. Anlatısının örtüklüğü yazınsal öğeleri hiçbir zaman gölgelemez... Somut imgelerden yola çıkar. İnsanın sırlı dünyasının gizlerini aralar adeta. Kutlar'ın öykülerini her okuyuşta yeni bir katmanını algılar, bir başkasına yer açarsınız.

Kutlar'ın yazın evreninin çıkış kaynağı, bunun yurdu/ barınağı "*İshak*'la gelen öyküleridir.

O, Türkçe'nin en güzel öykülerini yazmıştır. Sırlı bir dünyanın renklerini, seslerini her sözcüğünün tınısında buluruz. Bir Doğu masalcısı gibi sizi her dem sevgi, coşku, hüzünle kuşatır o. Kutlar'ı okuyunca, bunu daha iyi anlayacaksınız.

(*) İshak, Onat Kutlar, Ocak 1977, 2. basım, 102 s. (1. basım: 1960, a Dergisi Yay.)

Tunca Arslan

KİTAPLAR ALTINDA YİRMİ BİN FERSAH

Öncesi ve sonrasıyla bir intihar

İntihar eden oğlunun ardından, bir babanın yazdıkları... "Bütün bunlar birer birer gözümün önüne diziliyor, gece gündüz gözümün önünden gitmiyor da ben yine yaşıyorum, Atıf!" diyen Kemal Ragıb'ın anılara dönüşünden, yaşananları ölümsüz kılmak isteyişinden doğan "Oğlumla Baş Başa" adlı kitap 1954 yılında orta boy 100 sayfa ve fotoğraflı olarak hazırlanmış. Kılıktan kılığa giren "acı"nın kahredici sıcaklığıyla yazılmış, çaresizliğin, yitip gidene seslenmeyle, onunla konuşmayı, birlikte yaşamayı sürdürmekle hafifletilmeye çalışılmasının çok hüzünlü bir örneği elimizdeki kitap. Varlıklı bir ailenin çocuğu, kolej öğrencisi, denizciliğe tutkun, sportmen, arkadaş canlısı, sevgi dolu bir genç Atıf... Canına kıyması için hiçbir neden yok görünürde. 5 Eylül 1953 Cumartesi günü, çok iyi hazırlandığı "Calculus" ikmal imtihanına giriyor, soranlara "çok iyi geçti" diyor ama aynı gün imtihanda başarısız olduğunu öğrenince de, iç fırtınalarıyla, baş edemediği ölüm isteğiyle baş başa kalıyor. Her şeyin normal akışını sürdürdüğü bir günün sonunda da, kimseye bir şey hissettirmeden odasına çekiliyor ve kendisini asıyor. "Sana sarıldım. Haniya denizde uzun uzun yüzdükten sonra üşüdüğün günler olurdu; şimdi de öyle her yerin soğuktu. Buna alıştığım için ilk önce yadırgamadım. Hem daha senin üstüne ölümü konduramıyordum; bayılmış sanıyordum. Bekliyordum. Şimdi kendine geleceksin, yavaş yavaş kımıldayacaksın, doğrulacaksın, kollarımın arasından sıyrılacaksın diye bekledim. Boynundaki ipi neden sonra gördüm..."

Kemal Ragıb, çok eski olmakla birlikte her insana yeni görünen "ölüm"ün öncesini ve sonrasını anlatmış oğluna. Kitaptaki fotoğraflar aracılığıyla Atıf'ı da tanıyoruz. Annesinin kucağında bir bebek, kotranın güvertesinde gülümseyen delikanlı, sandalın küreklerine asılan denizci, okul yıllığındaki kepli fotoğraf... Sürekli gülümseyen, pırıl pırıl, yaşam dolu bir genç... Ama Kemal Ragıb, oğlunun intihar ediş nedenlerini araştırırken, daha önce hiç farkına varmadığı ve Atıf'ın en yakınındaki kişi olarak büyük vicdan azabı duyduğu bazı sonuçlara da varıyor ve şunları yazıyor: "Zavallı Atıfçığım, en küçük acı karşısında hemen ölümü düşünecek, onu temenni edecek kadar ruhi bir zaafın sendeki tezahürleri bundan üç dört yıl önce de eksik değilmiş. Öyle olunca bu akıbetin sonuçlarını, 1) İşte o ruhi zaaf, 2) Sürmenage derecesini bulan kafa yorgunluğu, 3) "Herkes ne diyecek?" korkusu, ifrat derecesine varan izzetinefis, 4) İrsiyyet, ile hulasa etmekten başka ne kalıyor..."

Yıllar öncesinden çıkıp gelen, acı ve çaresizlik dolu, "Uzak dur ölüm!" dedirten kara pelerinli dostlarımızdan biri "Oğlumla Baş Başa". 40 yılı aşkın süredir, içindekilerle baş başa, "en alttakiler" arasında sessiz sedasız yattıktan sonra, işte bu ay sayfamıza konuk oldu...

Kim bu fazlalık?

Jean-Pierre Chabrol'un "Fazladan Bir Adam-Un Homme De Trop" adlı romanı Can Porsemay tarafından dilimize çevrilmiş ve Ocak 1970'de Canpo Yayınları'nca okurlara sunulmuş. 20 Temmuz 1943 yılının Pazartesi günü saat 20.30'da şöyle bir haber duyuluyor radyodan: "Çeteciler, Cevennes Dağları bölgesinde yeni bir başarı elde ettiler. Dün gece, Sarlande Tutuklular Evine yapılan gözüpek bir baskınla, ölüme mahkûm edilmiş on iki yurtsever kurtarıldı." Sevinçle karşılanan bu habere rağmen, durum pek parlak değildir, çünkü "Alman itleri" çok öfkeli olup, her yeri durmadan aramaktadırlar ve kentin bütün çıkışları kesilmiştir. Partizanlar bu sorunu halletmenin yollarını düşünürlerken, hiç ummadıkları yeni bir sorunla karşılaşırlar. Radyodan duyulan "on iki" rakamı... Kaçırılması planlanan yurtseverlerin sayısı on bir olmalıyken, fazladan bir kişi daha katılmıştır kaçakların arasına. Kimdir bu adam? Yanlışlıkla mı katılmıştır firarilerin arasına, yoksa Almanlar tarafından yollanan bir "armağan" mıdır? İşin içinden çıkılması zordur, çünkü toplama kampındaki yurtseverler de birbirlerini tanımamaktadırlar. Chabrol kaçıştan sonra yaşananları ve "fazlalığın" sırrının çözülmesini altı günlük bir zaman diliminde, dakika dakika aktarmış. Sonucu söylemeyelim elbet ama "Fazladan Bir Adam"la, sahaf çarşılarında tanışmaya niyetlenen okurların, sürprize hazırlıklı olmaları gerektiğini belirtmeyi de ihmal etmeyelim.

Mucizevi buğday

Bugünlerde çeşitli gazetelerin yemek tariflerini yarıştırmalarına pek aldırmamak gerek herhalde. Çünkü 1844-1936 yılları arasında yaşayan Dr. O. A. Ha'nische tarafından yürütülen bir araştırmanın sonuçlarına göre "buğday", tek başına her şeye yeterli. Dr. Ha'nische'nin araştırmasını Lydia Bensi ve P. Martin derlemişler, Gülben Anasias da dilimize çevirmiş. Basım tarihinin belirtilmediği "Daha Çok Buğday Yiyelim/ Yaşamın Temel Direği Buğday" adlı broşür, insan vücuduna gerekli tüm önemli bütünleyici öğelerin buğdayın yapısında yer aldığını, buğdayın adeta mucizevi bir besin kaynağı olduğunu savunuyor. Kastedilen "ekmek" değil kuşkusuz, varsa yoksa buğday... Kitabın önemli bölümü, "reçeteler"den oluşmuş durumda: Buğdayezmesi çorbası, elma ve soğanlı buğday, oryantal buğday, buğday buğulaması, buğday pudingi, ananaslı buğday, buğday gofreti, buğday kompostosu... Kitabın sonunda da fotoğraflar yer alıyor: buğday tarlaları, buğdayla dolu sepetler, yıkanıp güneşe serilmiş buğdaylar, yeldeğirmenleri, kazanda kaynayan buğdaylar, buğdayın pişirildiği fırınlar, susamlı simitler... Kendi adıma zevkle okudum "Daha Çok Buğday Yiyelim"i ama reçeteleri uygulayıp uygulamamakta henüz tereddüt içindeyim. Belki bir daha okumam gerekebilir!

KİTAP

ARTIK MATBÛAT'TAN İZLENECEK!

Yayın dünyasında zorlu bir görevi üstlenmiş olan Matbûat, içeriğiyle, kapsamıyla, tarzıyla, görüntüsüyle kitapseverlerin ilgi odağına yerleşti. Artık, kitap okurunun nitelikli bir tanıtım dergisi var; artık Matbûat'la yayın dünyasına, yeni çıkan kitaplara, dergilere, dünyada yayınlanan kitaplara, yazarların ne yazdıklarına, tanıtım ve eleştirilere daha kolay ulaşacaksınız. Nitelikli, doyurucu, ufuk açıcı, ideolojik mesaj dayatmaktan uzak ve sosyal statü açısından toplumsal piramidin her tabakasının, meslekî çeşitlilik açısından da her türlü meslek erbabının kendisinden birşeyler bulabileceği belki de tek yayın organı olma yolunda... Matbûat'ta hangi siyasî, etnik, kültürel, dinî görüş ve inanca sahip olursanız olun, kendinize hitap eden kitap ve dergilerle karşılaşacaksınız. Bundan böyle, bu zengin mozayik, 'bilgi çağı'nı Matbûat'la birlikte yaşayacak... Kendisini geliştirmek ve yeşertmek isteyenler Matbûat'tan vazgeçemeyecek...

İŞTE MATBÛAT'I VE KİTABI İZLEYECEĞİNİZ YERLER!

ADAPAZARI *Değişim* PTT Sk., 15, (0 264) 272 13 81 **ANKARA** Kızılay *İmge* Konur Sk., 3, (0 312) 417 01 37 *Sabah Kitapçısı* Sümer 1 Sk., 6/A, (0 312) 231 92 07 *Akçağ* İnkılâp Sk., (0 312) 432 17 98 *Birleşik Dağıtım* Tuna Cd., Türkiş Pasajı, 9, (0 312) 433 31 47 *Diyanet* Necatibey Cd., (0 312) 229 73 36 *Gökkuşağı* Tuna Cd., Kitapçılar Çarşısı, (0 312) 431 39 70 *Yeni Kuşak* Tuna Cd., Türkiş Pasajı, (0 312) 431 69 11 *Dost 1* Konur Sk., 4, (0 312) 418 83 27 *Dost 2* Karanfil Sk., (0 312) 417 29 01 *Pınar* Tuna Cd., Türkiş Pasajı, 10/7, (0 312) 435 88 18 Yenişehir *Fatih* Bayındır Sk., Adil Işhanı, K: 1, (0 312) 433 53 57 *Dost 3* Zafer Çarşısı, (0 312) 432 12 81 *Galeri Arkadaş* Mithatpaşa Cd., 28/A-C-D, (0 312) 434 46 24 *İlhan* Bayındır Sk., 23/6, (0 312) 433 14 22 **ANTALYA** *Ardıç* Selekler Çarşısı, 66, (0 242) 247 03 56 **BURSA** *Seriyye* Atatürk Cd., Kitapçılar Çarşısı, Osmanlı Pasajı, (0 224) 224 50 52 *Asa* Ünlü Cd., Sönmez Işhanı, 20, (0 224) 220 40 74 **EDİRNE** *Selimiye* Bedesten Içi, 19,(0 284) 225 16 35 **ESKİŞEHİR** *Hicret* Köprübaşı Cd., 120, (0 222) 233 50 59 **ERZURUM** *Tek-Yay Dağıtım* Cumhuriyet Cd., Esadaş Arkası, 6, (0 442) 218 57 55 **GAZIANTEP** *Güzel Sanatlar Lokali* Çınarlı Parkı İçi, Yeşilsualtı, (0 342) 234 56 85 *Yenişafak Temsilciliği* Düğmeci Mh., Suhurcu Cd., Çamurcu Sk., 39/A, (0 342) 232 69 62 **ISPARTA** *Fakülte* Bedesten Arkası, 6, (0 246) 218 62 26 **İSTANBUL** Beyoğlu *Hamlet* Sıraselviler Cd., 15, (0 212) 244 26 01 *Adam Kitabevi* İstiklâl Cd., Küçükparmakkapı Sk., 17, (0 212) 293 41 05 *Pandora* Büyükparmakkapı Sk., 3, (0 212) 245 16 67 *Sahaf Simurg* Hasnun Galip Sk., 2/A, (0 212) 243 63 77 *Mephisto* Istiklâl Cd., 173, (0 212) 293 19 09 *Türk-Alman Kitabevi* Istiklâl Cd., 481, (0 212) 293 77 31 *Pentimento Art Shop* Istiklâl Cd., 140/3, (0 212) 293 39 59 *Sabah Kitapçısı* Istiklâl Cd., 192, (0 212) 245 66 01 *Divan* Istiklâl Cd., Aznavur Pasajı, (0 212) 251 04 24 *Eren Kitabevi* Tünel, Sofyalı Sk., 34, (0 212) 251 28 58 Harbiye *Yapı Endüstri Merkezi* Cumhuriyet Cd., 329, (0 212) 247 41 85 Şişli *Germinal* Halaskârgazi Cd., Yılmazlar Pasajı, 309/13, (0 212) 241 07 09 Nişantaşı *Akademi* Valikonağı Cd., Akkavak Sk., 2, (0 212) 248 43 96 Beşiktaş *Kabalcı* Ortabahçe Cd., 22/4, (0 212) 261 31 24 *Pan* Barbaros Bulvarı, 74/4, (0 212) 261 80 72 Çağaloğlu *Birleşik Dağıtım* Molla Fenari Sk., Birol Işhanı, 10/1, (0 212) 511 70 40 *Sosyal* Bâb-ı Âli Cd., 4, (0 212) 528 33 14 *Diyanet* Bâb-ı Âli Cd., 40, (0 212) 511 44 32 *Polat* Ankara Cd., 103/5, (0 212) 513 50 *Arkın* Ankara Cd., 60, (0 212) 522 92 24 Beyazıt *Pınar* Beyazsaray, 31, (0 212) 518 15 15 *Şafak* Beyazsaray, 34, (0 212) 516 89 70 *Enderun* Beyazsaray, 25, (0 212) 518 26 09 *Bahar* Beyazsaray, 25, (0 212) 517 53 69 Fatih *Azerbaycan Dünyası* Fevzipaşa Cd., 5, (0 212) 534 49 15 *Diyanet* Fevzipaşa Cd., Vakıf Çarşısı, 13, (0 212) 532 78 89 Kadıköy *Akyüz* Dr. Neşat Ömer Sk., 10/124, (0 216) 349 43 14 *Alkım* Kadıköy Çarşısı, 101, (0 216) 349 40 75 *Sabah Kitapçısı* Söğütlüçeşme, Kayışdağı Cd., 43, (0 216) 414 71 80 *İlgi Sahaf* Mühürdar Cd., Akmur Pasajı, 25/A, (0 216) 349 20 93 *Nezih* Mühürdar Cd., 40, (0 216) 345 31 11 *Selçuk* Bahariye Cd., 37/41, (0 216) 337 72 75 Caddebostan *Gergedan* Bağdat Cd., 300, (0 216) 350 27 66 *Yupi* Bağdat Cd., 294, (0 216) 359 83 71 **İZMİR** Bornova *Akademi* 159. Sk., 6/A, (0 262) 388 45 91 Konak *TDV* Anafartalar Cd., 497, (0 232) 441 82 04 *Kabile* 861. Sk., 68, (0 232) 483 32 99 *Nil* 871 Sk., 47, (0 232) 489 29 05 **İZMİT** *Köprü* İnönü Cd., 126/A, (0 262) 321 42 92 *Toplum* İstiklâl Cd., İstiklâl Geçidi, 5, (0 262)322 16 28 **KAYSERİ** *Akabe* Sahabiye Medresesi içi, 12, (0 352) 232 10 59 *Bilge* Sivas Cd., Stadyum Karşısı, Birkan, 15/E, (0 352) 231 80 80 **KONYA** *Nüve Kültür Merkezi* Zafer Meydanı, Ziraat Bankası Yanı, 79, (0 332) 352 23 03 *Beyaz* Zafer Meydanı, Kitapçılar Çarşısı, (0 332) 352 58 75 *Enes* Kürtçü Mh., Ahaveyn Karteşler Sk., 3, (0 332) 350 48 45 **KONYA EREĞLİ** *Sünuhat* Bulvar Cd., Güneş Ap., 11, (0 332) 713 83 59 **KUTAHYA** *Üniversite* Cumhuriyet Cd., Gençali Sk., 13/1, (0 274) 212 10 15 *Mihrap* Balıklı Cd., 98, (0 274) 216 66 84 **MALATYA** *Çağlayan* Kığılı Camii altı, 1, (0 422) 323 43 00 **SAMSUN** *Endülüs* Osmaniye Cd., 39/A, (0 362) 435 96 07 **TRABZON** *Pınar* Uzun Sk., Kolotoğlu Işhanı, 31, (0 462) 321 95 44 _____ devam edecek...

Türkiye'nin en kapsamlı kitap dergisiyle tanışmak için ücretsiz örnek sayı da isteyebilirsiniz; yalnızca adresinizi bildirmeniz yeterli

Matbûat

"her" kitap okurunun "tek" dergisi

taksim cd., yoğurtçu faik sk., doğançay ap., 10/2, taksim 80080 istanbul, tel: (0 212) 235 84 81, faks: (0 212) 256 48 50

NİZAMETTİN UĞUR:

"İtina ile okunmuyor şiirler ve yazılanlar"

H. Ergülen'e *İzlek* dergisinin tartışması *Şiir-lik*'te yapıldığı için, Metin Celal'in tartışmayı Varlık'a (Ocak 1977) taşıyan yazısı üzerinde durmakla yetineceğim burada; tartışmanın içeriğini yeterince bilmeyen okur ve sanatçıların anlayışına sığınıyor ve daha geniş bilgi edinmek isteyenlerin önceki yazıları bulup okuyacaklarını umuyorum.

Varlık'taki yazısında ne diyor Metin Celal?

1. H. Ergülen, zor ve yorucu bir iş yapıyordu; çünkü dergilerde 'yayımlanan' onlarca şiiri izleme, okuma "külfet"ine katlanıyordu. Bunun için de "tebrik ve takdir" beklemiyordu. H. Ergülen, 'kendisi için bir şey istiyorsa namertti.'

2. "H. Ergülen'in suçu", bu kadar çaba içinde *İzlek*'ten ve İzlekçilerden söz etmemektir. İzlekçiler bunu kötüye yormuşlar, bunda art niyet aramışlar; bununla yetinmeyip hakaret etme hakkını kendilerinde bulmuşlar. Oysa, "eksiklik" *İzlek*çilerdeymiş.

3. Hep böyleyizdir; işlevi olan yazıların kıymetini bilmiyoruz, yalnızca eleştiri yapıyoruz.

Metin Celal, hem değerlendirme yanlışları yapıyor, hem de gerçekleri yansıtmıyor. H. Ergülen'i arkadaşça koruma duygusuyla yazıyor.

H. Ergülen, böyle "zor" bir işe kendi soyunmuştur (Başkalarının önerisiyle kalkışmışsa 'itinayla okumaya ve yazmaya', önemli değil en azından; sonuçta kabul etmiştir bu işi). Bunu yaparken de eleştirileri göze almıştır. Ayın "yayımlanan" şiirlerini izleyerek değerlendirme yapmak, her şeyden önce nesnel olmayı, haksızlık yapmama titizliğini dayatır. Buna karşın, bir şairin böyle zorlu bir işe soyunması kuşkusuz sevindiricidir; öznellik içerse bile, sonuçta H. Ergülen ya da bir başka şairin bakış açısını bize gösterdiği için, heyecan vericidir de; desteklenmelidir. Böyle yazılar, değerlendirme yapanın yeteneğini, bilgi düzeyini yansıttığı için ayrıca ilgi çekicidir.

Biz, H. Ergülen'in, çoğunlukla aynı kişilerden ve dergilerden söz etmesini eleştirdik. Bu eleştirimizin altında elbette bizden söz etmemesinin payı da vardı. Ama biliyorduk ki Ergülen, *İzlek*'i okumuyordu. Bu daha da ciddi bir durumdu, çünkü öncelikle yazısının başlığıyla çelişiyordu, "itinasızlık"tı yaptığı. İzlekçileri izlememesinde, sanıldığı gibi, 'art niyet, kötü niyet' aramadık.

Özensizlikti yaptığı ve yalnızca tuttuğu "takım"ı (kendi şiir anlayışını) izliyordu. Ne zaman ki onu eleştirdik, bunu birileri ona iletti, o da bizden ancak o zaman, oldukça sert bir biçemle söz etti. Üstelik okuduğunu anlamamıştı. Bir reklam filmine gönderme yapan "fanatiklik" esprisini yanlış algıladı ve *İzlek*çilere hakaret etti. Bizi en çok şaşırtan da asıl bu yanlış anlaması, yazılanları çarpıtmasıydı.

Ergülen *İzlek*'i eğer izliyorduysa ve şiirleri beğenmediği için söz etmemişse, M. Celal'in deyişiyle, "eksiklik, İzlekçilerde" midir? Bu yaklaşımın mantıksızlığı ortada. "İtina ile şiir okuyan" bir şairin beğenebileceği bir tek şiirin bile aylardır *İzlek*'te yer almamış olması olanaklı mı? Ergülen'in "itinalı" yazılarının *Şiir-lik*'te yayımlandığı aylarda, başka dergilerdeki şiirlerinden övgüyle söz ettiği pek çok şairin şiirleri *İzlek*'te yer aldı.

Ergülen, İzlekçileri tutmadığını açıkça söyleyebilirdi. Böyle bir şey yapmaması, suçluluk duygusunu yansıtıyor. M. Celal, "eksiklik İzlekçilerde" dediğine göre, belki de Ergülen'in böyle bir yaklaşımından haberdar ve onu savunuculuğuna soyunuyor.

"Eksiklik" eleştirisini biz M. Celal'in sayıyoruz ve tartışmamızı onunla, onun gibi düşünenlerle yapacağız. H. Ergülen de isterse katılır bu tartışmaya. Ergülen'in *Şiir-lik*'teki tutumuna ilişkin eleştirimizi, bir şairin "itinasızlığına" ilişkin olması ve bunun da kişisel bir eleştiri boyutu içermesi nedeniyle (kişisel tutumların, anlayışların göstergesi olduğunu unutmadan) burada bitiriyoruz. Kuramsal/ poetik yaklaşımlarımız, yazı ve ürün olarak *İzlek*'te yer almayı sürdürecektir.

TEKİN GÖNENÇ

GÖNLÜ GÜVERCİNLİ KADIN

gamzelerinde gizlediğin
o binlerce yıldızı
döküp de şimdi üstüme
söyle nereye

artık herkes
tutsun da elinden kendi şiirinin
tersinden mi girsin
ölü kelebekler sokağına

sen bende daha bitmedin ki
gönlü güvercinli kadın

cep KİTAPLARI A.Ş.

SANAT İNSANLARIMIZ: VEDAT GÜNYOL/ *Haz.: Feridun Andaç/ İde Yayınları*
Aydınlanmanın Işığında Sanat Dünyamız dizisinin ilk kitabı, ellinci sanat yılını ilk baştaki coşkusuyla yaşayan usta yazın adamı Vedat Günyol'a ayrılmış. Kitabı yayıma hazırlayan Feridun Andaç'ın sunuş yazısıyla açılan kitap, Günyol'la yapılan söyleşiyle sürüyor. Kitapta Peride Celal, Sami Karaören, İlhan Selçuk, Doğan Hızlan, Ferit Edgü, Selim İleri gibi yazarların Vedat Günyol'la ilgili yazıları da yer alıyor. Kitabın sonunda Günyol'un kronolojik yaşam öyküsü ve yazarla ilgili kaynakça bulunuyor.

SEFERBERLİK TÜRKÜLERİYLE BÜYÜDÜM/ *Kirkor Ceyhan/ Aras Yayıncılık*
Kirkor Ceyhan, 1926 Zara doğumlu. 1965'te ailesiyle Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne göç edene kadar Sivas-İstanbul hattında, Kemal Tahir, Sabahattin Ali gibi yazarlarla tanışıklıkların da yer aldığı hareketli ve renkli bir yaşam geçirmiş. Ceyhan, Ermenistan'da on altı ay kalabilmiş ve Beyoğlu'ndaki terzi dükkânına geri dönmüş. *Seferberlik Türküleriyle Büyüdüm*'de Kirkor Ceyhan, Anadolu'nun sözlü tarih ve anlatıcı geleneğini öyküleri aracılığıyla yeniden canlandırmaya girişiyor. Zara ve çevresine ait monografik tanıklıkların yer aldığı öyküler, kitaba bir belge niteliği kazandırıyor.

KUM SAATİNİ İZLERKEN/ *Nermin Abadan Unat/ İletişim Yayınları*
Tanınmış siyaset bilimcisi ve araştırmacısı Nermin Abadan Unat, *Kum Saatini İzlerken* adlı anı kitabında renkli ve ilginç bir yaşam öyküsü seriyor. Doğduğu kent Viyana'dan başlayıp İstanbul, Budapeşte ve İzmir'de geçen çocukluk, gençlik yıllarını, giriştiği yaşam mücadelesini büyük bir içtenlikle anlatan Abadan Unat, bu kitapta 1950'lerden sonra gazeteciliği bırakıp akademik çalışmalara yönelmesinin nedenlerini de açıklıyor.

FELSEFE FELSEFE AKDENİZ/ *Adnan A. Onart/ İmge Kitabevi*
Enis Batur, felsefeci Adnan A. Onart'ı şöyle tanımlıyor: "*Adnan Onart'ın felsefeye yaklaşımı büyük bir dil/ anlatım/ düşlem serüveni getiriyor önümüze. (...) Felsefede yaratıcı bir düzlem yakalamak, bunun üzerine yaratıcı bir söylev geliştirmek öylesine seyrek görülen bir atılım ki, pek çok okurun bu deney'leri coşkuyla karşılamalarına katılmamak elde değil.*" Oruç Aruoba'nın değinilerinin de yer aldığı *Felsefe Felsefe Akdeniz*'deki yazılar daha önce *Oluşum* dergisinde yayınlanmış.

VERESE-KEL/ *Abidin Dino/ Adam Yayınları*
Abidin Dino, üç perdelik *Kel* adlı oyununu, 2. Dünya Savaşı sırasında sürgünde bulunduğu Mecitözü'nden yazmış. Adana'da yayımlanan kitap, hiçbir gerekçe gösterilmeden toplatılmış ve bugüne değin yeni bir baskısı yapılmamış. *Kel*, Abidin Dino'nun diğer oyunu *Verese* gibi şive üzerine kurulmuş. Kitaba önsöz yazan Ferit Edgü'nün belirttiğine göre, *Kel-Verese* oyunlarında kullanılan şive, Çukurova "ağzı" olmaktan çıkıp oyunun gerçek dilini oluşturuyor.

DEVRİMCİLER/ *Kaan Arslanoğlu/ Bulunmaz Yayıncılık*
Kaan Arslanoğlu'nun *Devrimciler* adlı romanı sekiz yıllık bir aradan sonra ikinci basımına ulaştı. Bu ikinci basımın önsözünde Arslanoğlu şunları söylüyor: "(...) Yazınsal olarak iyi bulunmakla birlikte, hiç kimseye yaranamadı elinizdeki yapıt. Ne sistemin adamlarına, ne de düşsel dünyalarında yaşamaya devam eden ve gittikçe küçülen devrimci çevrelere..." Yine de *Devrimciler* 'görülmüş', olumlu ya da olumsuz birçok eleştiri almış bir roman. Arslanoğlu, ikinci baskı için romanı tümüyle gözden geçirmiş. Yazar, bu kitabın gerçekleri birebir anlatan bir belgesel değil, roman olduğunun altını ısrarla çiziyor.

KÜLHANBEYİ OPERASI/ *Ülkü Ayvaz/ Mitos-Boyut Yayınları*
Türk tiyatrosunun genç yazarlarından biri olan Ülkü Ayvaz, gerçek-düş denkleminde kurulmuş oyunlarıyla tanınıyor. *Külhanbeyi Operası* adlı oyununda yazar, 1990'lı yılların başından Kurtuluş Savaşı'na kadar uzanan bir dönemin İstanbul'unu şarkılı, müzikli, danslı ve eğlenceli bir üslupla anlatıyor. Dönemin itfaiyecileri olan tulumbacılar ve ilk kadın tulumbacı Behiye'nin öyküsü oyunun eksenini oluşturuyor.

ÇARK/ *Jean-Paul Sartre/ Çev.: Ela Güntekin/ Telos Yayıncılık*
Jean-Paul Sartre, tamamlanmakta olan çağımızın en önemli ve üretken düşünür-yazarlarından biri. 75 yıllık yaşamına öykü, roman, tiyatro oyunları yanında birçok edebi ve siyasal eleştiri yapıtları sığdıran Sartre, entelektüel etkinliğin ayaklı anıtı haline geldi. *Çark*, yazarın 1946 yılında yazdığı bir senaryo. Bu senaryoda Sartre, iktidar aygıtının her türlü niyeti iyiden kötüye nasıl dönüştürdüğünü anlatıyor. "*Yabancı güçlerin kuklalar aracılığıyla egemen olduğu bir ülkede, çürümüş olan, iktidarın kendisidir; iktidarı ellerinde tutanlar da tıpkı Jean gibi, kendilerine rağmen cani olur.*"

SAĞDUYU FİLOZOFU: POPPER/ *Der., Çev.: Cemal Güzel/ Bilim ve Sanat Yayınları*
Karl R. Popper, alay ve hayranlık gibi iki karşıt tepkiyle karşılaşan bir felsefeci. Felsefesinin temeline 'eleştirel (ussal) olmak'ı koyan Popper, düşünceleri çok ayrı biçimlerde anlaşılan felsefecidir aynı zamanda. *Sağduyu Filozofu Popper* adlı kitap, yirminci yüzyıl felsefesini etkilemiş bir felsefecinin bilim felsefesi içindeki yerini ortaya koymayı amaçlıyor. Popper'la Viyana Çevresi arasındaki uzlaşmazlık, bu kitapta bütün boyutlarıyla ele alınıyor.

ROMAN YOLU/ *Sururi Baykal/ Yarın Yayınları*
Roman Yolu, Sururi Baykal'ın ilk romanı. Şiirleriyle tanıdığımız Baykal, şairliğini *Roman Yolu*'nun sayfalarında da göstermeden edemiyor. Kitap, bir roman yazmaya karar veren bir roman kahramanının çevresinde gelişiyor. Bir yolculukla başlayan *Roman Yolu*, hazırlıklarına başlanan bir diğer 'roman' yolculuğuyla bitiyor.

RUSYA'DA KAPİTALİZM NEDEN TUTMADI?/ *Boris Kagorlitski/ Çev.: Kaya Şahin/ Metis Yayınları*
Türk okurları Boris Kagorlitski'yi yine Metis Yayınlarından çıkan *Düşünen Sazlık* adlı kitabıyla tanıyorlar. Rusya'da sol hareketin önemli temsilcilerinden biri olan Kagorlitski, *Rusya'da Kapitalizm Neden Tutmadı?* adlı kitabında, "kapitalizmin restorasyonu"nun öyküsünü anlatıyor. Yazarın bu kitapta yanıt aramaya çalıştığı kimi sorular şöyle: Düzen değişti, ama "egemen"ler değişti mi? Özelleştirme ne pahasına oldu, kimleri zengin etti? Serbest piyasa ekonomisi, Liberal mitolojinin iddia ettiği gibi, yanında mutlaka siyasal demokrasiyi de getiriyor mu? Bu soruların yanıtı hiç kuşkusuz Rusya'yı olduğu kadar "yeni dünya düzeni"nin dayatıldığı pek çok ülkeyle birlikte Türkiye'yi de ilgilendiriyor.

MEDYA-POLİTİK/ *Mehmet Sağnak/ Eti Kitapları*
Mehmet Sağnak, Türkiye'de medyanın, güçlenen mali yapısıyla birlikte, 'dördüncü kuvvet' yerine 'tek kuvvet' olmayı seçtiğini söylüyor. Sağnak'a göre, bu güçten kendi

H. Arendt, R. Dworking, J. Habermas, J. Galtung, M.L. King, H. Saner, J. Rawls, H.D. Thoreau
Kamu Vicdanına Çağrı
SİVİL İTAATSİZLİK
"Demokratik isyan..."

ayrıntı yayınları

çıkarları için yararlanmak isteyen politikacılar medyayla işbirliğine yöneldiler. Medya desteğinin bedeli, teşvikler, krediler ve kamu ilanları oldu. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde doktora tezi olarak sunduğu *Medya-Politik* adlı çalışmasında Mehmet Sağnak, 1983-1996 yılları arasındaki gelişmeleri ele alıyor.

ATLETLİ ADAM/ *Zafer Şenocak/ Çev.: Mustafa Tüzel-Vedat Çorlu/ Kabalcı Yayınevi*
Zafer Şenocak Almanya'da yaşayan ve şiir, öykü ve denemelerini Almanca yazan bir edebiyatçı. *Atletli Adam* Şenocak'ın kısa öykülerinden oluşuyor. Kitaptaki kimi öykülerin başlıkları şöyle: *Uçmak, Ev, Sahipsiz Bölgedeki Lisa, Bedendeki Kent, Yazıcının Evi, Rolling Stones, Son Defter...* Şenocak'ın denemelerinden oluşan *Hitler Arap mıydı?* adlı kitabı da yine aynı yayınevinden çıktı.

ZAMAN KIRMIZISI DUDAKLARLA/ *Paul Celan/ Çev.: Gertrude Durusoy-Ahmet Necdet/ Broy Yayınevi*
Savaş sonrası Avrupa şiirinin en büyük temsilcilerinden biri olan Paul Celan, Alman, Musevi, Romen ve Fransız kültürüne ait özellikleri şiirinde kaynaştırmış, eritmiş bir şair. *Zaman Kırmızısı Dudaklarla*'nın çevirmenleri Gertrude Durusoy ve Ahmet Necdet, "Celan'ın şiirini sadece okumak yetmez, onları işitmek bir zorunluluktur." diyorlar. "(...) *Suya inişini gördüm kavak ağacının,/ gördüm, kolunun nasıl uzandığını derinlere,/ gördüm göğe doğru yalvarışını gece olsun diye köklerinin.*"

ABBAS YOLCU/ *Attilâ İlhan/ Bilge Yayınevi*
Abbas Yolcu'nun ilk bölümü 1950-59 yılları arasında *Varlık* dergisinde yayımlanmış. Attilâ İlhan bu kitapta ağırlıklı olarak Anadolu ve Fransa'da yaptığı yolculukları anlatıyor. Tahir Alangu'nun da belirttiği gibi, bu kitap Attilâ İlhan'ın dönem yazınını karşısına alan üslupçu çabasını göstermesi açısından büyük önem taşıyor. "*Şimdi bak, kardeşim Akdeniz! Sen büyük ve anlayışlısın. Yetim ve öksüz bulutların, ince yağmurun ve ılık sonbahar güneşinin altında seninle İstanbul'dan Marsilya'ya kadar yolculuk ettik! Ne yaman olduğunu parmak kadar çocukken de bilirdim. Şimdi elim kalem tutuyor: Depremlerin, yanardağların, kuyruklu yıldızların sebebini öğrendim. (...)*"

ALEVİLİĞİN SOSYAL MÜCADELEDEKİ YERİ/ *Rıza Algül/ Pencere Yayınları*
Rıza Algül, Alevilik üzerine yazılanların çoğunun resmi tarihin dışına çıkamadığını söylüyor. Algül, *Aleviliğin Sosyal Mücadeledeki Yeri* adlı kitabı hazırlarken, ekonomik temellerden, siyasal hedef ve bağlantılardan hareket ediyor. Tarih içindeki bütün Alevi hareketlerinin sınıfsal bir niteliği olduğunu savunan Algül, konuyu Aleviliğin ortaya çıkışından günümüze kadar getiriyor.

40 HİKÂYEM, 40 ŞARKIM/ *Hulki Saner/ Cep Kitapları*
Yapımcılığını, yönetmenliğini üstlendiği 150'ye yakın filmle sinemamıza büyük emeği geçen Hulki Saner *40 Hikâyem, 40 Şarkım* adlı kitabıyla filme alınmış ve alınmamış hikâyelerinden bir demet sunuyor sinemaseverlere. Turist Ömer'in, Horoz Nuri'nin yanı sıra Hulki Saner'in yarattığı birçok film kahramanının öyküsü bu kitapta yer alıyor. Kitapta ayrıca, sözlerini Saner'in yazdığı, bir bölümün bestesi de kendisine ait olan 40 şarkı bulunuyor.

HİROŞİMA SEVGİLİM/ *Marguerite Duras/ Çev.: Cevat Çapan/ Can Yayınları*
Hiroşima Sevgilim, Marguerite Duras'ı bütün dünyaya tanıtan bir senaryo. Geçen yılın mart ayında, 81 yaşında ölen Duras'ın senaryosu Alain Resnais tarafından filme çekilmişti. Dünya sinemasının kült filmlerinden biri olan *Hiroşima Sevgilim*'de Duras, ancak delilikle, çılgınlıkla yatıştırılabilecek bir acıyı dile getiriyor. Nevers'de, sevdiği adamın ölüsünün yanında saçları kazınan ve bu anıyla yaşamaya mahkûm edilen genç Fransız kadının yaşadığı yıkım, Hiroşima'nın yıkımında tam karşılığını buluyor.

TELEFON KONUŞMALARI/ *Muzaffer Buyrukçu/ Sel Yayıncılık*
Başta öykü olmak üzere, günlük ve roman türlerinde otuza yakın ürün veren Muzaffer Buyrukçu, edebiyatımızın usta yazarlarından biri. Buyrukçu'nun hiç kuşkusuz en önemli özelliklerinden biri gündelik yaşamdaki değişikliklerin insan ilişkilerindeki yansımalarını çok iyi gözlemlemesi. *Telefon Konuşmaları* adlı kitabında da yazar, öyküleri aracılığıyla çağımızı tepeden tırnağa etkileyen, konuşma biçimlerimizi değiştiren ve her an gündemde olan teknolojik bir verime, telefon aygıtının temsil ettiği gerçeğe eğiliyor.

OSMANLI MİMARİSİ/ *Prof. Dr. Oktay Aslanapa/ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*
Türkiye İş Bankası'nın, cep kitabı niteliğinde hazırladığı "Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı" dizisinin ikinci kitabı çıktı. Prof. Dr. Oktay Aslanapa'nın kaleme aldığı kitap "Osmanlı Mimarisi" adını taşıyor. Sanat tarihçisi, yazar Prof. Dr. Aslanapa, kitabın ilk bölümünü Osmanlı mimarisinin öncülerine ayırmış. Bu bölümde önce sırasıyla Bursa, İznik ve Edirne'deki eserler inceleniyor, daha sonra Fatih Sultan Mehmed, Sultan Bayezid II ve Yavuz Sultan Selim döneminin eserleri ele alınıyor. "Osmanlı Mimarisinde Klasik Dönem" üst başlığı altında toplanan ikinci bölüm ise, Kanuni Sultan Süleyman zamanında oluşturulan eserler, Mimar Sinan ve eserleri, Mimar Sinan'ın medreseleri, Osmanlı türbeleri, Balkanlar'da Türk mimari eserleri, çeşme ve sebiller, Mimar Sinan'dan sonra Osmanlı mimarisi alt başlıklarını taşıyor. Mimar Sinan'ı, verdiği belli başlı eserler, getirdiği yenilikler ve Osmanlı mimarlık tarihi içerisindeki yeriyle birlikte veren Prof. Dr. Aslanapa'nın kitabı, Balkanlar'da bulunan Türk mimari eserleri için de değerli bir kaynak olma özelliği taşıyor.

PIC/ *Jack Kerouac/ Çev.: Zeynep Akkuş/ Parantez Yayınları*
Pıc, beat kuşağının efsane yazarı Jack Kerouac'ın son romanı. Kerouac, yine bir yol öyküsü anlatıyor ama bu kez farklı bir bakışla, değişik bir yolcunun ağzından... New York'tan California'ya otostop yapılan bir yolculuk... Yolcular da on yaşında bir karaderili, Kuzey Caronialı Pictoral Rewiew Jackson, 'Pıc' ve ağabeyi John. Beş parasız, aç bilaç, zorlu kış koşullarında yapılan bu yolculuk için Pıc'ın argosu 'cuk' oturuyor.

HİNDİSTAN UĞRUNA/ *Catherine Clément/ Çev.: Elâ Güntekin/ İnkılâp Kitabevi*
Hindistan'da dört yıl yaşamış felsefeci-yazar Catherine Clément, *Hindistan Uğruna* adlı kitabında hem 20. yüzyıl tarihinden bir kesit veriyor, hem de savaş ve katliamlar sırasında yaşanan imkânsız bir aşkı sevgi ve özveriyle sürdüren iki insanın öyküsünü anlatıyor. Bu aşkın kahramanları, İngiliz Hindistanı'nın son kral naibi Lord Mountbatten'in eşi Lady Edwina ve kısa bir süre sonra özgür Hindistan'ın başbakanı olacak Nehru.

YUMUŞAK SEVİŞME/ *İlhan Güngören/ Yol Yayınları*
Yumuşak Sevişme'de İlhan Güngören sevişmeyi uzatmanın, hazzı çoğaltmanın yollarını gösteriyor. Her şeyin hızlı bir koşuşturmaca içinde yaşandığı günümüz dünyasında Güngören, sevişmenin de geçiştirilerek yaşandığına dikkat çekiyor. *Karezza, Tantra, İmsak, Taocu Sevişme* ve daha birçok sevişme öğretisinin incelendiği bu kitapta, sevişme eğitimine ayrılmış bir bölüm de yer alıyor.

NASRETTİN HOCA/ *Haz.: Abdülbâki Gölpınarlı/ İnkılâp Kitabevi*
Nasrettin Hoca, fıkralarında hoyrat iktidar tutkusu karşısında güleryüzlü yürekliliğin, serinkanlı bir güç ve mertliğin, ağırbaşlılığın neler yapabileceğini gösteren ulusal bir simgedir. 1982'de yitirdiğimiz yazar Abdülbâki Gölpınarlı'nın hazırladığı bu kitapta, Hoca'nın inanışlarla, sosyal hayatla, Timur'la ilgili ve diğer fıkralarından 295'i yer alıyor. Kitaptaki fıkralardan birini sunalım: "Hoca, kapısının önüne bir ağaç dikmiş, dibine de işeyip görüp göreceğin rahmet bundan ibaret demiş."

nisan 1997

varlık
kitap eki

sayı: 59

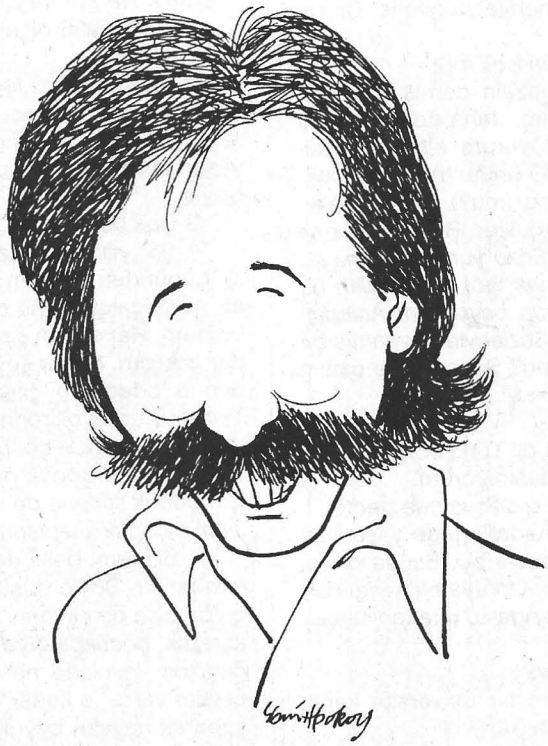

HABİB BEKTAŞ

GÖLGE KOKUSU

HABİB BEKTAŞ:

İçinde yaşadığım dil Türkçe. İyi kötü Almanca biliyorum. Ama Almancada yaşamıyorum.

GÖLGE KOKUSU/Roman/İnkılap Yayınevi

✪ *Habib,* Gölge Kokusu *adlı roman dosyanla bir ödül kazandın. Ama önce; Bektaş kim?*

– Bektaş, bu zamana kadar olan yaşamının yarısını Türkiye'de, yarısını Almanya'nın küçük, şirin bir kentinde geçirmiş bir göçmen, bir gezgin. 1951 yılında Salihli'de doğmuş. Okuma yazma öğrenecek kadar okula gitmiş. 1972 yılında da iş göçüne katılıp Almanya'ya gitmiş. Orada evlenmiş. İki çocuğu var.

✪ *Bektaş nereli? Almanyalı mı, Türkiyeli mi?*

– Biraz önce bir göçmen, bir gezgin demiştim. Biraz açmalıyım bunu: Bir dünyalı deseydim, daha doğru olurdu sanıyorum. Uzakta olduğumda, özlüyorum elbette Türkiye'yi. Ama nedir özlediğim? Anılar... O unutulmayan çocukluk... O dere kıyısı... O yosun kokusu (mu?). Bir dil belki. Hani, o ilk sevgiliye söylediğimiz sözcükler. Birkaç yıl önce şiirlerimden birinde şöyle demişim: *Sözü yurt edindim.../... Haritalara bakmıyorum artık/ Dağ, ırmak, göl, kent adları bir masal/ Yaktım bana bildik gelen bütün bayrakları/ Anladım geç de olsa, kahraman değilim ben/ Sözleriyle boyanmış bir soytarı...* Neden anımsadım bu dizeleri? Sözcüklerle çattım yurdumu, sözcüklerle kurdum yurdumu...

✪ *Ama Türkçe!*

– Evet, Türkçe. İçinde yaşadığım dil Türkçe. İyi kötü Almanca biliyorum. Ama Almancada yaşamıyorum.

✪ *Neden? Yaşadığın yılların yarısı o dilin içinde geçti!*

– Belirleyici olan, belli bir yaşa kadar içinde yaşanılan dil olmalı. En azından benim için geçerli bu. Bir de o dili, yani yaşanılan dili sevmek sanıyorum. Onunla bir sevgi çerçevesinde iletişim halinde olmak. Bende iz bırakan birçok şeyi Türkçe'de yaşadım.

✪ *Peki, yaşadığın kent nasıl bir yer?*

– Erlangen, yüz bin nüfuslu şirin bir üniversite kenti. Nürnberg'e çok yakın.

✪ *Yazarak geçimini sürdürmen mümkün oluyor mu?*

– Nerde o kara günler(?!). Oradaki durum da buradan pek farklı değil. Sadece roman, öykü, şiir yazarak yaşamını sürdürebilen yazar sayısı pek az. Ama bunun yanı sıra bir bölüm yazar var, radyo oyunları yazıyorlar, ya da televizyon için çalışıyorlar. O zaman mümkün oluyor. Ama büyük bir çoğunluk bir başka işte çalışıyor. Ben bir süre uyuşturucu ve uyarıcılara danışmanlık hizmeti veren bir kuruluşta çalıştım. Daha sonra orayı bıraktım. Şimdi Erlangen tiyatrosunun içinde bir meyhaneyi çalıştırıyorum. Nedir, biraz farklı bir meyhane bu: Sanatçı kahvesi de diyebiliriz. Tiyatro oyuncularının, yazarların, öğrencilerin, gazetecilerin buluşma yeri. Ayda bir edebiyat matineleri de düzenliyoruz. Bir yazarı davet ediyoruz. Yazar yapıtlarından bölümler okuyor. Sonra da dinleyicileriyle konuşuyor, tartışıyor.

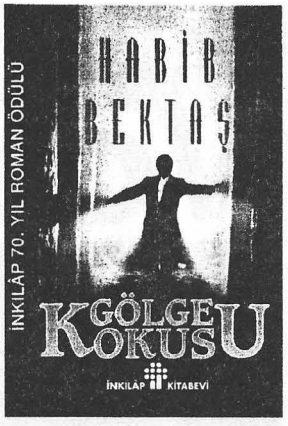

✪ *Neden meyhane?*

– Bilmem. Ama keyifli bir iş. Hele belli, sevdiğin kesimin buluşma yeriyse, neden olmasın! Üstelik insanların içindesin, soyunmaya hazır insanların, soyunmak isteyen, kalabalıkların içinde yalnızlığı yaşayan... Meyhaneyi anlatan bir dosyam var. Sanıyorum bir süre sonra kitaplaşacak. Meyhane öyküleri diyebiliriz.

✪ *Yani yaşanmış şeyler, anılar...*

– Bilmem, yazmak ve yaşamak, her ikisi de öylesine yoğun ki! Biraz önce dilde yaşamak derken, bunu söylemek istemiş olabilirim. Neyi yaşadım, neyi yazdım bilmiyorum artık. İkisi birbirine karıştı.

✪ *Peki, romana gelelim Habib. Daha doğrusu roman dosyana. Ne zaman yazıldı?*

– 1995/1996 diyebiliriz. Ama, 1951'den bu yana da diyebiliriz!

✪ *Henüz dosya. İçeriği üzerine pek az şey biliyoruz.*

– 12 Eylül sonrası Türkiye'de bir ailenin, birçok aile gibi savruluşu. Büyüteci Egeli bir ailenin üzerine tutuyorum. Ve yaşananlar bir çocuğun gözünden anlatılıyor, bir çocuğun diliyle.

✪ *Çok beylik bir soru ama, Gölge Kokusu nasıl yazıldı?*

– 95' yılında notlar, karalamalar, taslaklar... 96' yılının ilk gününden itibaren pazar günleri dışında, yani haftanın altı günü çalışma. Bu da şu şekilde oldu: Ev dışında bir oda buldum. Her sabah saat yedide odama gittim ve öğlene kadar çalıştım. Hiçbir şey yazamadığım günler oldu, yine kaldım o odada, o çilenin cazibesi bırakmadı yakamı. 95' Temmuz'unda bitirdim.

✪ *Biraz önce çocuğun gözüyle, çocuğun diliyle, dedin. Yazdıklarında çocuk önemli bir yer tutuyor. Senin büyükler için çocuk şiirlerin de vardı. Ve Almanya'da Almanca yayımlanmış çocuk kitapların. Neden çocuk?*

– Bilmem, belki de hep bir parça çocuk kalmak istediğimdendir. Şöyle düşünüyorum, her insanın içinde bir parça da olsa bir cevher, bir töz vardır. Bunu ben dille bağlantı kurarak, *çocukça* diye adlandırıyorum. Bu da bizim insanlığımızdır, içimizde ne kadar çocukça diyebileceğimiz töz, cevher varsa, o kadar insanızdır. Kimi zaman, yaşamını kav yaparak hayatın büyük denizlerine açılabilme cesareti gösteren insanlara "çocuk olma, aklını başına devşir!" denir. Oysa ne güzeldir, anlamlıdır o çılgınlık, o çocukluk!

✪ *Bu bağlamda çocukluğunu merak ediyorum!*

– Babamın sayesinde muhteşem bir çocukluk yaşadım. Babam yoksul bir tarım işçisi olmasına karşın, bana çok zaman ayırırdı. Benimle oynardı. Oyuncağımız, doğaydı. Doğayı onunla birlikte tanıdım, onunla birlikte sevdim. Kocaman, dünyalar güzeli bir çocuktu. Yazımın mayasıydı. En büyük dostumdu. Artık okula gitmek istemiyorum, dediğim zaman, "Öğrenmek istemiyorum, demiyorsun ki, sadece, 'okula gitmek istemiyorum,' diyorsun" diye yanıtlamıştı beni. Yıllar sonra anladım ne demek istediğini.

✪ *İlk ürünün ne zaman yayınlandı?*

– Bu soruyu biraz uzunca yanıtlamam gerekiyor. On altı yaşlarındayım. Şiirler yazıyorum. Yol yöntem bilmiyorum.

Bir gün baktım, bir gazetede, "genç şairler, sizi arıyoruz. Bir antolojide şiiriniz yayınlanabilir!" diye bir ilan okudum. Şiirlerimden birini gönderdim. Bir de fotoğraf. Yıl 1967 olmalı. Aradan uzun zaman geçti. Bir baktım, bir mektup. Antolojinin yayınlandığını yazıyorlar, fiyatı şu kadar deyip, kaç tane istediğimi soruyorlar. Oldukça pahalıydı. Neredeyse bir haftalık kazancım. Bir tane ısmarladım. Ve geldi. Hâlâ saklarım o kitabı. Derleyen Sabahat Oğuz. İçinde "DÜŞ" adlı bir şiirim vardı, ve küçük bir fotoğrafım. Ama oradaki adım, Tektaş.

✪ *Peki Tektaş, nasıl Bektaş oldu?*

– Aradan yıllar geçti. Almanya'daydım. Varlık'a şiir gönderdim. Ve gönderdiğim ilk şiir bir dizgi hatası nedeniyle Bektaş olarak çıktı. Sevgili, güzel insan Yaşar Nabi Nayır bir sonraki sayıda düzeltilebileceğini bildirdi. Bir mektup yazdım sevgili Nayır'a. Hayır, dedim, nasılsa yolun başındayım. İzin verirseniz Bektaş armağanınız olsun bana. Böylelikle Bektaş oldum. Varlık'ta.

✪ *Bildiğim kadarıyla birçok dalda ürün veriyorsun. Bu bir dağılmaya neden olmuyor mu? Tek dalda daha çok yoğunlaşamaz mıydın?*

– Bilmem. Şimdi şiir söyleyeceğim, şimdi öykü yazacağım, seneye roman yazacağım, ilkyaz da çocuk romanı... demiyorum ki. İçinde bulunduğum koşullar, iç dünyam, içimde birikenler, söylemek istediklerim... dayatıyor yazacağım türü de. Edebiyat, ama özellikle şiir üzerine yazdıklarına çok değer verdiğim bir araştırmacı, eleştirmen de söylemişti aynı şeyleri. Onunki sorudan çok bir saptamaydı belki. Bilmiyorum.

✪ *Kitabının çıkması önemli mi senin için, yani yayınlanması?*

– Bir yazarın yazdıklarının okura ulaşması önemli elbette. Ama her şey değil! İlk yıllar yayımlanmalarına çok önem veriyordum. O büyük haz, doruk; yazdıklarımın kitaplaşmasıydı belki. Son yıllardaysa yazılma sürecini çok önemsiyorum, anlamlı buluyorum. Okura ulaşmasını isterim, istiyorum elbette. Ama yazmanın o çetin, acılı, sevdalı, gizlerle dolu sürükleyici macerası kitaplaşmasından çok daha anlamlı. Keşke son romanımın günlüğünü de yazabilseydim. İlginç bir çalışma olurdu. Okurdan çok bana dönük, okur için değil, benim için; belki tek okuyan insan ben olurdum.

✪ *İnkılap Yayınevi'nin kuruluşunun 70. yılı nedeniyle düzenlenen öykü ödülünü kazandın. Oldukça heyecanlıydın ödül töreninde.*

– Ödülden çok, yapıtları nedeniyle çok yakından tanıdığım insanlarla birlikte olmak beni çok heyecanlandırdı. Biliyorsun Almanya'da yaşıyorum. Edebiyat çevreleriyle ilişkim ya yazışarak oluyor, ya da tatillerde; o da kısacık. Pınar Kür'le, Fethi Naci'yle, Hilmi Yavuz'la, Özdemir İnce'yle ve daha niceleriyle ilk kez yüz yüze olmak, söyleşmek heyecanlandırdı beni, duygulandırdı.

✪ *Ödül için ne diyorsun?*

– Sevindim. "Ödülün yurtdışına gitmesi anlamlıdır, önemlidir..." dendi. Katılıyorum buna. Benim için birincil derecedeki önemi de şurdan kaynaklanıyor: "Gurbetçi Yazar" tanımına karşı çıkmışımdır hep. Gerek Almanya'da, gerek Türkiye'de herkesin tartıldığı terazide tartılmak isterim. Yaşanılan yer, olumlu ya da olumsuz anlamda farklı bir değerlendirmeye neden olmamalı. Düşündüklerimi şu anda iletebiliyorsam (ödül almam nedeniyle), az şey midir bu!

✪ *Şu günlerde neler yazıyorsun?*

– Çok kısa, iki dosya sayfasını geçmeyen öyküler. Çok yavaş gidiyor. Ama çok da keyiflendiriyorlar beni. Şiirle öykünün sınırında, çok yönlü yorumlanabilecek metinler. Ve şiir! Bir de roman var, daha çok kafamda yazdığım. Nedir, belge toplamam gerekiyor. Yaşamış bir insandan yola çıkacağım. Bu yılın sonunda başlayabileceğimi sanıyorum.

✪ *Kim bu insan?*

– Ege köylerinden birinde yaşamış bir imam. "Gâvur İmam" olarak tanınıyor. Yaşadığı köye damgasını vurmuş bir aydın insan.

✪ *Kolay gelsin Habib!*

ENVER ERCAN

DEBORAH TANNEN
Hiç Anlamıyorsun

Dr. HARRIET LERNER
Öfke Dansı
Kandırma Dansı (yakında)

STEPHEN R. COVEY
Etkili İnsanların
7 Alışkanlığı

LEYLA NAVARO
Tapınağın Öbür Yüzü
İki Boy Ufak Pabuç (yakında)

Dr. A.KADİR ÖZER
Duygusal Gerilimle Başedebilme
Sınav ve Sınanma Kaygısı
İletişimsizlik Becerisi

MICHAEL V.MILLER
İkili İlişkilerde Terörizm
(EROTİK YAŞAMIN YOZLAŞMASI)

Varlık / Özel dizi

KADININ YAZISIZ TARİHİ M ve N SESİ

İnceleme/ Payel Yayınları

M/N harf sesleriyle başlayan evrensel sözcüklere hemen her dilde rastlanırken, neden Türkçe'de M ile başlayan sözcük yok? Araştırma bu soruyla başlıyor. Ön-neolitik'de üretim çağını başlatan 'kadın zihni'nde dişi sığırın/davarın, suların/sütlerin, gökyüzünün 'ana'yla özdeş tutulduğunu görüyoruz. Hemen her coğrafyada totem sayılan sığırın/davarın çıkardığı ses M/N biçiminde yorumlandığı için, en çok inekte bedenleşen bu kadının adı da her coğrafyada M'li ya da N'li.

Tanrı-ana denilen bu kadın buluşçu, üretici, uygarlaştırıcı. Ürettiğine ad koyuyor. Üretime, dile egemen. Tıpkı başkasını anlatırken bile kendini anlatan bir sanatçı gibi ürettiği varlığa ad koyarken daima kendisiyle ilişkilendirerek yapıyor bunu. Böylece yarattığı kültürün sözcüklerine M/N sesiyle imza atıyor. Ürettiği için ilk özne o. Sözcükteki özne ise M/N sesi. Ben'i, yapmak'ı, ölçüler'i gösteren sözcükler onun her dilde ortak olan adından türemiş. Bedenindeki yaratıcı tılsım gücü bu sözcüklere geçtiğinden, M/N sesli sözcükler ondaki yaptırım gücüne sahip. Zamanımıza bazen M'si, N'si düşerek, bazen de B/P'ye dönüşerek ulaşsalar bile, bu sözcüklerde iz sürmek olası. Kutsallık inancı, değişmelerini genellikle önlemiş.

Bu çalışma dile yapılan arkeolojik bir kazı. Anahtar dişil olunca anlamlı bir dizge bütünlüğü içindeki sözcük bağıntıları çıkıyor ortaya; bozulmamış bellekleriyle M/N sesleri konuşuyorlar. Anahtar dişil olmalı, çünkü doğumla genel-üretim, üretimle ozanlık-dans; ozanlık-dansla büyü ve hepsiyle de söz birbirinden hiç ayrılmıyorlar. Hepsinin ortasında ise 'ana' var.

İşte bu dizgenin parçası olan sözcük bağıntılarından iki örnek: Arapça'da *nesîr*, hayvan aksırması. *Nesr* ise 1. yayma, saçma. 2. şiir olmayan söz, Türkçe'de *nesir*. Söz konusu hayvan, tarih öncesi çağlardaki totem hayvandı, tektanrılı dinle genelleşti. Onun aksırması, sırası bozulmuş söz olarak kabul edildi. Hece sayısı aynı, hece sesleri aynı ama tonlamaları farklı olan sözün, yani ilk şiirin kaynağı totem hayvanın aksırma dışı seslenişleriydi. Boncuk gibi sıralanmış, düzenli söz. Belki de koyun/keçiye öykünülerek aynı sayıda 'me' heceleri ile yapılıyordu. *Nesak*, biçem, dizme tarzı. *Nesak-saz*, düzenleyen biçim veren. *Nazîm*, dizi dizi olan şey. *Manzûm*, 1. dizilmiş; 2. ölçülü, uyaklı şiir. *Nâzım*, düzene koyan, şiir yazan. Bu sözcüklerin en başında Sümer düzen tanrıçası *Nazi* var. Tüm tanrısal seslenişler ise şiir biçiminde. Hitit dil tanrıçası *Nesa* ile eski Yunan'da Musalar *Nazi*'nin devamı.

Arapça *na't* (çoğ. nuût) övgü, iyi nitelikleri sayma. İslâm döneminde peygamberi öven şiirlerin adı. Ancak sözcüğün kökeninde Sümer yazı tanrıçası *Nid-aba* ile Mısır'daki kozmik inek-tanrı-ana *Nut* (Nout, Nît, Neit) diye anılan kadını görüyoruz. Bu kadın kahramanları öven ilahiler var. Şu sözler de onların adından: *Nutk* (Ar.) söz, söylev, eskiden yaşamış ulıuların önemli sözleri; *nush*, öğüt; *nusûs*, dogmalar, kurallar. *Nusku*, Sümer'de söylenenleri doğru anlayan vezirin adı. *Nus* (Yun.) zekâ. Bu sözcük seslerinde, totem hayvan sığırın seslenişine öykünmeyi sezmemek olası mı?

Edubba, Sümer'de yazı okulunun adı, yazı tanrıçası Nidaba'nın adından. Arapça'daki *edebiyat, edib, edeb* sözcükleri de aynı kaynaktan.

Bu kitap dilde yeni bir kapıyı aralıyor. Ama destek aldığı yeni görüşler var: Dilbilimciler bütün dillerin anası olan bir ana dil arıyorlar. Chomsky bütün dillerde ortak sözcükler olduğunu söylüyor. Afrika'da ve Güneydoğu Asya'da öncü dillerin ilk olarak ortaya çıktığı varsayılmakta. Tarımcı halklar nüfus yoğunlaşmasıyla yirmi beş yılda bir göç ederek sözcükleri ve kültürü dünyaya yaydılar; Mezopotamya, Anadolu yoluyla Avrupa'ya, ya da Bering Boğazı yoluyla Asya'dan Amerika'ya taşıdılar. Bu da giderek güçlenen bir varsayım.

Bu araştırma M ya da N sesinin belleğini ulaşabildiği dillerde çözümlerken mitoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji gibi bilimlerden de destek aldı. Yeri geldikçe onlardan örnekler vererek, zihin yapısıyla dilin nasıl örtüştüğünü de göstermiş oldu. Dil, din, ozanlık, sözcükler, sözcük sesleri, göstergebilim, kültür tarihi, kadın konularıyla ilgilenenlerin dikkatine.

YILDIZ CIBIROĞLU

OTFRIED PREUSSLER

Haydut Haytazot

*

Haydut Haytazot'un Yeni Serüvenleri

*

Haytazot'un Dönüşü

*

Küçük Cadı

ENVER ERCAN

20. Yüzyıldan Çocuklara Şiirler

*

Mevlana'dan Masallar

FERİT AVCI

100 Oyun-1

*

100 Oyun-2

Varlık / Çocuk

James Joyce

ULYSSES

Roman/Yapı Kredi Yayınları

Dünya yazınında bir başyapıt sayılan "*Ulysses*"in Türkçeye çevrilmesi önemli bir olay. Bu çeviri önemine uygun bir biçimde coşkuyla karşılandı yazın ve aydın çevrelerinde. Gösterilen ilgi üzerine çeviri kısa sürede tükendi ve ikinci baskısı da hazırlandı. *James Joyce*'un bu ünlü yapıtı, *Yapı Kredi Yayınları*'nın verdiği destekle, çevirmen *Nevzat Erkmen*'in yıllar boyunca harcadığı çabalarla yayın dünyamızın seçkin ilk'leri arasında yer aldı. Okuyan olsun, okumayan olsun Ulysses çevirisi epeyce tartışıldı ve dillerden düşmedi uzun süre. En sonunda İstanbul'da bir "James Joyce Pub" bile açıldı.

Bu kadar heyecan yaratan söz konusu çeviri üzerinde tanıtım dışında herhangi bir eleştiri yayınlandığını görmedik. *Ulysses*'i çevirmek ne kadar cesaret istiyorsa, bu çeviri üzerinde konuşmak ya da bir şeyler yazmak da o kadar cesaret istiyor herhalde. Ayrıca yazınımızda "*çeviri eleştirisi*" diye bir dal da pek gelişmiş değil. Bu olsa belki piyasada bu kadar berbat çevirilerle karşılaşmazdık. "*Ulysses*" konusundaki suskunluk, çoğunluğun kitabı bulundurmak için almış olması, okumaktan çekinmesi olasılığından da doğmuş olabilir. Ben bu yazımda bu suskunluğu bir ölçüde gidermeye çalışacağım.

Çevirinin daha ilk cümlesi yadırgatıyor beni. Ulysses'in ünlü açılış cümlesinin çevirisi biraz tuhaf geldi bana. İngilizce'sinde "*Stately, plump Buck Mulligan came from the stairhead...*" diye başlayan cümleyi ele alıyoruz. Buradaki "*Stately, plump*" sözcükleri "*Sarman, babaç*" diye çevriliyor. Yani *Buck Mulligan*'ın "sarman ve babaç" bir adam olduğu anlatılıyor. İngilizcesindeki anlamı içermiyor bu sözcükler. "*Stately*" belirli ve açık. "*Stately*", "*Devlet* sözcüğünden kaynaklanıyor. "*Devletlü*" gibi bir şey. Bunu rahatça "*Heybetli*" diye çevirebiliriz. Nevzat Erkmen de ilk çeviri denemesinde "*Heybetli*" sözcüğünü kullanmış. Sonradan bunu "*Sarman*" ile değiştirmiş. Niye "Sarman"? Sarman sözcüğü yaygın biçimde aklımıza sarı bir kediyi getiriyor. Sarman sözcüğünün bilinen anlamı bu. Sarı bir kedi. Bunun üzerine sözlükleri karıştırıyorum, "sarman"ın başka bir anlamı olup olmadığını araştırıyorum. Pek çok sözlükte "sarı kedi" dışında bir anlamı yok. Sadece *Kemal Demiray*'ın sözlüğünde "sarı kedi" anlamı dışında "büyük ve kocaman" karşılığını buluyorum. Çevirmen "*plump*" sözcüğü karşılığında "*babaç*" sözcüğünü kullanıyor. İngilizcede "*plump*" "*iri ve semiz*" anlamına geliyor. "*Tombul*" bile denilebilir buna. Bu kez "babaç"ı arıyorum. Gene Kemal Demiray'da "*iri yarı, yaşlı*" anlamı veriliyor. Ömer Seyfettin'den de bir örnek buluyoruz: "Pazar günleri tek başına 7 okka şarap içebilen babaç sarhoşlar burasını dolduruyor." "Babaç" sözcüğü de az kullanılan bir sözcük. "Babaç" bende "*babacan*" sözcüğünü çağrıştırıyor. Joyce bu açılış cümlesinde Buck Mulligan'ın heybetli ve semiz olduğunu belirtmek istiyor. Biz ise çeviriden tombul bir

sarman kedi imgesi ediniyoruz ve Buck Mulligan'ın kedilikle ne ilgisi olduğunu kendi kendimize soruyoruz. Çevirmen burada sözcükleri, okurların yaygın olarak bildiği anlamlarında değil de az bilinen anlamlarında kullanarak çeviriyi özgün metnin uzağına düşürüyor.

İkinci cümlede ise Buck Mulligan'ın "*robdöşambrı tatlı sabah yeliyle ardında hafif hafif yalpalanıyor.*" Bizim bildiğimiz gemi yalpalanır, robdöşambr değil. Burada çevirmen başka bir sözcük bulabilir, "*sallanıyor*" ya da "*uçuşuyor*" diyebilirdi örneğin.

Dublin'de Martello Tower denilen kulede, Buck Mulligan, Stephan Dedalus –Joyce'un kendisi olduğu söylenir– ve Haines adlı İngiliz arasında geçenler "Ulysses"in ilk bölümünü oluşturuyor. Genelinde çevirinin uygun olduğunu söyleyebilirim. Ama 57. sayfada kullanılan şarkı sözlerinin başı özgün metinde "*Goodbye, now, goodbye*" diye başlıyor. Erkmen çevirisi ise bu sözleri "*Eyvallayın, eyvallayın...*" biçimine sokuyor. Oysa "*Hoşçakalın, hoşçakalın...*" diyebilirdi. Hele burada Joyce'un herhangi bir sözcük oyunu yapmak çabası olmadığına göre. Yoksa çevirmen uyak kaygısına mı düştü? Bilemiyorum.

Ulysses'in çeşitli bölümlerinde bir hayvan hastalığından söz ediliyor sık sık. İngilizlerin "*Foot-and-mouth disease*" dedikleri hastalık. Çevirmen bunu inatla sözcük sözcük çeviriyor ve "Ayak ve ağız hastalığı" diyor. Oysa bu hastalığın Türkçesi var: "*Şap Hastalığı*". Bulaşıcı bir hayvan hastalığı. Acaba Türkçe karşılığı bilinmiyor mu ve "foot" bölümünde "foot-and-mouth disease" karşılığı olarak "Şap hastalığını" buluyorum. Anlaşılan çevirmen bu deyim karşısında sözlüğe bakmak gereğini duymamış. Belki de Joyce'un uydurduğu sözcüklerden biri olduğunu sanmıştır.

Çevirmenin Türkçe özensizlikleriyle de karşılaşıyoruz. Örneğin ikinci bölümde "Şayet canı çoktan çıkmış değilse bile." cümlesi geçiyor. Bunun yerine basitçe "Çoktan canı çıkmamışsa" ya da "şu ana kadar ölmemişse" denilebilirdi.

Örneğin üçüncü bölümde çevirmen dadaşları Dublin'in göbeğine taşıyor. Bir mars çevirisinde "*Kilkenny'nin dadaşları*" sözü geçiyor. Babayiğitler anlamına kullanıyor bunu çevirmen. Elbette "dadaş"lar yiğittir. Ama bizde dadaş deyince akla Erzurumlular gelir. Kitabın ünlü mezarlık bölümünde 135. sayfada "*matemzede*" sözcüğünü görüyoruz. İngilizce "*mourners*" karşılığı. Oysa matemzede sözcüğü yanlış. "Matemliler" denilebilirdi. "Yas tutanlar" denilebilirdi. Herhalde çevirmen "bankerzede"lerin etkisinde kalmış olmalı. Başka yerde de geçiyor bu sözcük. 186. sayfada "*zinakâr*" sözcüğü geçiyor. Bu da yanlış. Çevirmen mutlaka Arapçasını kullanmak kaygısındaysa "*zanî*" diyebilirdi. 203. sayfadaki "*sebzevat*" da yanlış geldi bana. "*Zerzevat*" denilir daha çok. 267. sayfada "*Yalınayaklı iki çocuk*" deyimi de sakat. "*Yalınayaklı*" olmaz. "*Yalınayak iki çocuk*" demesi gerekirdi.

Çevirmen, hiç gereği yokken, çevirinin pek çok bölümünde Anadolu ağızlarına, o ağızlardaki sözcük ve fiil biçimlerine, özellikle Ege bölgesi ağzına başvuruyor. "*Andalikos, katalavangos, kretikos*" gibi argo sözcükler yanında "*isterkene, yaparkene, ederkene*" gibi fiil çekimi biçimlerine rastlıyoruz. Belki Joyce bunları yapmıştır, ona karşılık olarak çevirmen kullanmıştır diye düşünüyoruz ama, İngilizce metinle karşılaştırdığımızda bu gerekliliği bulamıyoruz.

Ege ağzı kullanımı 12. bölümde, meyhane sahnesinde doruk noktasına varıyor. Bu bölümden birkaç parça:

"*Troy'la laflayıp vakit geçiriyordum kin...*"

"*Şöyle bir dönivirdiydim kin...*"

"*Ula, Joe, diyivirdim. Burde ne poh yiyon? O pezivenk baca temizleyicisinin sopasını az daha gözüme soktuğunu gördün müydü lâ?*"

Olayı anlatan kişi meyhane'ye gidiyor ki "*abe*"siyle karşılaşıyor. Sonra okudukça bir "abem"dir gidiyor: "Abem, abem..." İngilizcesine bakıyorum: "*Citizen*" deniliyor. *Citizen* karşılığı olarak gene Ege ağzı olan "*abem*"i niye kullandığını anlayamıyorum doğrusu. Bu bölümde çevirmenin kullandığı dilin çok tartışmalı olduğunu söyleyebilirim. Burada Bodrum ağzı ile de karşılaşıyoruz: 473. sayfadaki "*Burada kim durupduru kim?*", 475. sayfadaki "*Atıf Baba ve refikası*" nerden çıktı? Anlamak güç.

Çevirmen Nevzat Erkmen, Osmanlıcaya ve az bilinen sözcüklere çok meraklı. Bu sözcükleri Joyce'un çetrefil dil yapısını aşmak için kullandığı öne sürülebilir. Oysa yazar kimi yerlerde eski dile başvurursa bu yapılabilir. Joyce *Ulysses*'de zaman zaman çeşitli meslek dillerini kullanıyor. Hekimlik dili, Kilise dili, eski İngilizce gibi. Ama çeviride olur olmaz yerde Arapça sözcüklerle karşılaşmak okuru büsbütün zorluyor. Okur, Nevzat Erkmen zaten güç olan Joyce metnini büsbütün zorlaştırmaya çalışmış izlenimini ediniyor.

Osmanlıca ya da Arapça kökenli sözcüklerden bir demet sunuyorum:

Sevkülçeyş, meddücezir, yüzünü omzunun üzerinden çevirip peşini nigâh eyledi, zırtullahıkırmaniler, makabline şamil aranjmanlar, tahtelzulmet, tahammülfersa tahammürat, şikemperver, muhtemelizzideyn, şibhi main, teemmülen, mahfi, mütebasbıs, müterennnim, azametfüruş, mesamat, müzehhep, mütevazin, müçtenip, merzengûş, işmizaz, naz ü tegafül, balâpervaz, besalet, müttaki... ve başkaları.

Bir de doğum bölümünden bir parça sunalım:

"*Kendilerine akıl ihsan olunmuş faniler içün en menfaatbahş farz edilen mevzuların kâffesine müteallik ol allemeler bu doktrinler arasında insan zihninde en mutebar mevkii işgal etmesi iktiza etmesi hasebiyle biteviye serdederler ve ittifakı umumiyeyle beyan eylerler kim diğer şerait müsavi oldukta bir milletin ikbali eksikliği azim bir şer bereket kim mevcudiyeti velût tabiatın en nafiz bir nisbeti olan tenasülün idamesine verdiği ehemmiyetin tekâmülü nisbetinden gayri hiçbir harici ihtişamla tesirli bir şekilde beyan edilemez...*"

Bu örneklerden sonra sonuca gelelim.

Joyce'un "Ulysses"i gerçekten çağımız yazarlarını etkilemiş başyapıtlardan biridir. Olay Dublin'de bir gün içinde geçer. Adından da çıkarılabileceği gibi Homeros'un Odyssea'sına göndermeler vardır. Romanın kahramanları Bay *Bloom* ile *Stephan Dedalus*'tur. Joyce anlatımında hem İngilizceyi zorlamış, hem de her bölümde çeşitli teknikler kullanmıştır. İç diyaloglar, karmaşık anlatım teknikleri, seslerin uyandırdığı çağrışımlar, olağanüstü eğretilemeler... Joyce dille de oynamış, kendi sözcüklerini yaratmış, sözcük oyunlarıyla çağrışımlardan yararlanmıştır. Kısacası başka yazarlara da esin veren bir yapıt çıkarmıştır ortaya. Bu arada bu yapıtın İrlanda gelenekleri ile de bağlantısını unutmayalım.

Nevzat Erkmen'in çevirisinde pek çok bölüm yerine oturuyor. Bunlara örnek olarak cenaze bölümünü, giriş bölümünü, deniz kıyısında bacaklarını açarak Bloom'a donunu gösteren kızla Bloom'un bu olay karşısındaki tepkilerini dile getiren bölümü, genelev bölümünü, Dedalus'un Shakespeare'i yorumlayan bölümünü, Bloom ile Dedalus'un yürüyüşü bölümünü, kitabın son bölümünü sayabilirim. Bu bölümlerde yetkin bir çevirmenle karşılaşıyoruz. Buna karşılık çevirmenin aşırı Osmanlıca kullanması, Anadolu ağızlarından yararlanışı, gereksiz yere fiil yapılarını değiştirmesi rahatsız ediyor bizi.

Bu açıdan çevirmen Nevzat Erkmen'in bir süre daha çalışıp çevirisini gözden geçirmesi gerekiyor.

ORHAN DURU

NEŞE CEHİZ

Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler

*

Yalan Roman

*

Fasulyeden Aşklar

Varlık / Anlatı

Ahmet Ümit

SİS VE GECE

Roman/ Cem Yayınları

Bilindiği gibi suçun edebiyattaki yansıması genelde polisiye roman olarak tanımlanır. Ama ne yazık ki bizde köklü bir polisiye roman geleneği yoktur. Yıllar önce Peyami Safa'nın Server Bedii adıyla yazdığı "*Cingöz Recai*"ler, Ümit Deniz'in özel dedektif *Murat Davman'ın Serüvenleri*, Kemal Tahir ile Afif Yesari'nin adını bile değiştirmeden kaleme aldıkları *Mickey Spillane'in Mike Hammer*'leri, Çetin Altan'ın *Rıza Bey'in Polisiye Öyküleri*'nden söz edilse de; hatta yakın dönemde, Ümit Kıvanç'ın "*Bekle Dedim Gölgeye*"si ile Pınar Kür'ün daha çok polisiyeler üzerine yazılmış postmodern çalışması "*Bir Cinayet Romanı*" örnek gösterilse de bu alanda başyapıt düzeyinde bir roman yazılamamış ve polisiye tür edebiyatımızın zayıf dallarından biri olarak kalmıştır.

Ama son dönemde bu türe ilgi artmaya başlamıştır. Konunun farkında olan yazın adamları sorunu sık sık dile getirmekte, bu alandaki boşluğa dikkat çekmektedirler. Ahmet Ümit'in kitabı "*Sis ve Gece*" işte böylesi bir ortamda yayınlandı.

Ahmet Ümit'in önceki kitaplarında da var olan gerilim ve gizem temaları *Sis ve Gece*'nin ana konusunu oluşturuyor. Roman, tıpkı öteki polisiyelerde olduğu gibi gizemli bir suçun ekseninde gelişir. Romanın başkişisi Sedat gizli istihbarat örgütünün orta düzey yöneticilerinden biridir. Kitap Sedat'ın kılavuzluğunda yol alır. Okur, kişileri onun gözüyle tanır, olaylara onunla birlikte girer, olacakları onun duygularıyla sezer. Ama bu gezi Sedat'ın dışındaki olaylarla sınırlı kalmaz, aynı zamanda kahramanımızın ruhsal dünyasını da kapsar. Aslında bu klasik polisiyede sık rastlanan bir durum değildir. O türde dedektif, olayları çözmeye çalışırken, okur kendisini dedektifin yerine koyarak bir dış gezi yapar. Dedektifin psikolojik yapısı, yaşadığı ruhsal parçalanma ve gerginlik ele alınmaz. Olsa olsa dedektifimizin ne kadar zeki, bileğine sağlam ve becerikli olduğu anlatılır. Ama dedektifin trajedisi pek irdelenmez. "*Sis ve Gece*"de bu anlayışın değiştiğini görürüz. Projektör, dedektifin iç dünyasına da çevrilir, kahramanımızın tinsel dünyasında bir yolculuğa çıkılır. Kitap dış gezideki entrikayla, Sedat'ın ruhsal dünyasındaki gelgitlerin çatışmasıyla devinir.

Bir zamanlar mesleğine idealistçe bağlı olan Sedat, teşkilat içi operasyonların, hesaplaşmaların sonunda yorgun düşer ve bıkkınlık belirtileri gösterir. Ama ateşli kişiliği, ruhsal dünyasını yeni bir bağlılıkla doldurmakta gecikmez; bu yeni tutku genç bir kıza duyulan aşktır. Aşk, mesleğe duyulan büyük bağlılığın yıkılmasıyla oluşan boşluğu geçici olarak doldurmaya başlar. Ama yaşam sürprizlerle doludur ve âşık olduğu kız bir gün kaybolur. Sedat sevdiği kızı aramaya girişir. Bulduğu her ipucu onu toplumun değişik kesimlerine götürür. Her yeni kişi, yeni bir entrika, yeni bir suçun habercisidir. Kitap kayıp kızı bulma ekseninde suç dünyasının naif bir sergisine dönüşür.

"*Sis ve Gece*" büyük bir ana denkleme bağlı birçok yan denklemden kurulur. Ana denklemin çözümü yan denklemlerin sonuçlanmasına bağlıdır. Kitaptaki kurgunun sağlamlığı hemen kendini belli eder. Yazar kafasında tasarladığı olayları ve kişileri ustalıkla ana entrikaya eklemiştir. Okur, yer yer şiire yaklaşan akıcı bir dille bir denklemden ötekine sürüklenir. Merak son sayfalara kadar sürer. Bu niteliğiyle kitap, polisiye romanın "kaçışçı özelliğini" yerine getirir. Okuru bambaşka dünyalara alır götürür. Ama roman yalnızca bu işlevle yetinmez. Kitabı tamamlayan her öykünün sonunda olduğu gibi romanın görkemli finalinde de okur sert ve çarpıcı gerçekle yüzleşir. Bu anlamda Ahmet Ümit, polisiye romanın "kaçışçı" özelliğini bozar, tersine çevirirken, sanatın aydınlatıcı işlevini de yerine getirir.

Sis ve Gece, klasik bir polisiye değildir. Öteki polisiyelerde olduğu gibi suçu insani yanından koparıp, 'şey'leşmiş bir olgu olarak ele almaz. Ustaca kurgulanmış bir satranç problemi, ya da briç partisini andıran klasik polisiye romanlardan oldukça farklıdır. Elbette kitabın kurgusu keyifle düzenlenmiş bir bulmacaya yaslanmaktadır ama *Sis ve Gece*'de kan bir dekor, cinayet de bir motif değildir. Suçun ya da ölümün yol açtığı yıkımlar roman kahramanları üzerinde trajik sonuçlar doğurur. Ülkedeki tarihsel-toplumsal gelişimin bireyler üzerindeki olumlu olumsuz etkileri, insani olanı dışlayan politik sürecin yarattığı kültürel deformasyon, roman kişilerinin yaşamlarından yola çıkılarak derinleştirilir.

Okur, mahallesindeki azınlıkları korkutup apartmanları yok pahasına el koymaya çalışan bir komisyoncu, küçük çocukları kulamparalara satan genç bir pezevenk, sanatçı olmaya çalışan eski bir solcu, karısıyla birlikte olduğu için babasını öldüren bir köylü ve istihbarat teşkilatının içinde konumlarını korumaya çalışan 'evet efendimci' memurların arasında bulur kendini. Kitaptaki kahramanların hiçbiri olumlu değildir, ama okur yine de sever onları. Çünkü bu tipler bizdendir. Küçük hesapları, büyük korkuları, kötülükleri, iyilikleri, masumiyetleri, acımasızlıkları, hatta sapkınlıklarıyla gündelik yaşamda karşılaştığımız tiplerdir onlar. İster nefret edelim, ister sevelim, istersek aldırmayalım onlardan kaçış yoktur. Onlar bizim gerçeğimizdir. Ahmet Ümit'in dilindeki naiflik belki de bu olguya dikkat çekmek içindir.

Olaylar akıp giderken geri planda günümüz Türkiyesi alttan alta kendini hissettirir. Yirmi yıl öncenin değer yargılarının nasıl yıkılıp gittiği, yerine yenilerinin nasıl hoyratça gelip yerleştiği ustaca düzenlenmiş olaylarla ve ironik bir dille anlatılır. Toplumu saran terör olgusuna göndermeler yapılır. Terör olgusunun tarafları, polisle devrimci gruplar nesnel bir yaklaşımla düzenlenmiş olaylarla anlatılır. Devletin yaklaşımındaki yanlışlıklarla, devrimci grupların anlayışındaki eksiklikler birleşerek terörü besleyen edimler olarak gösterilir. Devletin yargısız infaz olayına gösterdiği yatkınlık, trajik sonuçlarıyla ele alınır. Ve dönüşü olmayan bir yanlış olarak roman ve ülke gerçeği içinde yerini alır. Bu sergileyiş, romanı hiçbir zaman didaktikliğe düşürmez, iletilen bildiri, olayların dokusuna ustalıkla yerleştirilir.

Sis ve Gece'nin başarısı, bu tarihsel ortamda, bu coğrafyada yaşanan olayları, polisiyenin 150 küsur yıllık klişeleri içinde başarıyla yansıtıp, yer yer bu klişeleri tersine çevirerek özgün bir roman niteliği kazanmış olmasındadır. Bu nitelik, kitaba, polisiye meraklılarının onca yıllık beklentilerine yanıt verecek bir roman olma özelliği kazandırmaktadır.

LEVEND YILMAZ

MARİE DARRİEUSSECQ

Dişi Domuz'un sesi, söz dağarcığı iki yüzü geçmeyen, "psikiyatri" ya da "psikoterapi" gibi zor sözcüklerden korkan ve onları kullanmaya cesaret edemeyen sıradan bir kızın sesi.

Dişi Domuz / Roman/ Türkçesi: Özdemir İnce/ Telos Yayınları

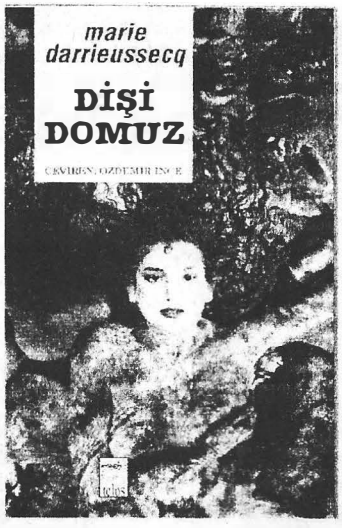

Dişi Domuz'un yazarı Marie Darrieussecq 27 yaşında. Marie, altı yaşından bu yana durmadan yazıyor. Beyninden fikirler, roman kişileri fışkırıyor adeta. Altı roman şimdiden hazır, bir sürü roman da beklemede, özellikle de son romanı *Dişi Domuz*'un devamı. *Dişi Domuz*'un yayın öyküsü oldukça ilginç. Kitabı okuyan altı yayıncıdan dördü kitabı basmayı kabul ediyor, söylemeye hiç gerek yok, yayıncılık dünyasında sıkça yaşanan bir olay değil bu. Marie, P.O.L. Yayınları'nı seçiyor, çünkü P.O.L. Yayınları kitabı olduğu gibi basacağını söylüyor ve Marie'yle her konuda tam anlamıyla anlaşıyor. Sekiz yıl önce Minuit'in editörü Jérome Lindon Marie'ye, bir anlatıya başlamadan önce kesinlikle kendi sesini bulmasını ve yenilikçilik tutkularının olgunlaşmasını beklemesini salık veriyor. Hiç kuşku yok ki verilen öğüt dinleniyor.

✪ *Kitabınızdaki kahramana benzemiyorsunuz...*

– Haklısınız, çünkü kitabım bir özyaşam öyküsü değil! Ben kurgudan yanayım. Kurgu sözcüğü beni heyecanlandırıyor.

✪ *Kitabınız biraz deli dolu...*

– Evet öyle! Ancak iki farklı çevreden gelen bir dişi domuzla erkek kurt arasında yaşanan o güzel aşk öyküsünü de unutmayın. Bu kitap, içinde yaşadığımız dünyanın bir eğretilemesi aslında. Bir buçuk ayda yazdım bu kitabı. Yazarken sinirlenmediğimi söyleyemeyeceğim.

✪ *Neye sinirleniyorsunuz?*

– İçinde yaşadığımız dünyaya. İşte bu yüzden paragraf kullanmadım kitabımda. Tamamıyla boğucu bir şey olmasını istedim.

✪ *Böyle kokuşmuş bir dünyada yaşamaktan duyulan inanılmaz mutluluğu anlatma düşüncesi sizde nasıl doğdu?*

– "Bir dişi domuz olsam, bende ve çevremde ne gibi değişiklikler olur acaba?" diye sordum bir gün kendime. Bir düş dünyasına daldım. İlk önce kahraman yalnızca kendimdim, daha sonraları ise bambaşka bir kişi çıktı ortaya, artık o ben değildim. Gövdenin dönüşümünü yazıyordum, ancak bir gövdenin tek başına değişemeyeceğini çabucak anladım. Bir gövde tek başına değişemezdi, elbette ki içinde bulunduğu dünya da onunla birlikte değişecekti. Kahramanımı gerçek dünyaya iyice oturtmak istedim. Otobüse binmiştim, iki süslü püslü kadının hava almak için kapısının önüne çıktıkları parfümeri dükkânının önünden geçerken kadın kahramanıma –tabii ki bir kahraman olduğu söylenebilirse– yer olarak bir parfümeri mağazasını seçmeye karar verdim. Romanın başında kahramanım bu parfümeri dükkânında çalışıyordu.

✪ *Garip bir parfümeri dükkânı değil mi? İçinde binbir dalavere dönüyor...*

– Bir türlü anlayamadığı bu dünyada, sıradan bir yaşam sürdürmeye çalışan insanlarla dolu, bu kokuşmuş dünyada kaybolmuş bir kızın romanı bu. Böyle bir dünyayı anlayamayan, yine de ayakları sıkıca yere basan güçlü bir kız. Hayvanların dünyasında yaşayan bir kadın hayvan.

Siyasetten pek fazla anlamam, kişilik yapımdan olsa gerek. Kuramlardan söz etmiyorum, açıklama da yapmıyorum, tek bildiğim şu anda büyük bir karışıklığın yaşandığı. Ancak ben çok şanslıyım. Şimdi tezimi yazıyorum, kendime ayıracak oldukça bol boş zamanım var. Her öğleden sonra dışarı çıkıyorum ve gördüklerime şaşırıp kalıyorum. 2000 yılına girmek üzereyiz. Benim için bu yalnızca simgesel bir dönüm noktası. Bu konuda söyleyebileceklerim o kadar korkutucu, o kadar ürkütücü ki ancak bunları ince alayla sözcüklere dökebilirdim.

✪ *Kadın kahramanınız yeri geldiğinde tam bir kadın, yeri geldiğinde ise bir dişi domuz oluyor. Bu metamorfoz ne anlama geliyor?*

– Kahramanımın gövdesinde dünyanın bıraktığı lekeler var. Memeler kadar güzel ya da kan çıbanları kadar çirkin kabarıklıklar bunlar. Ne var ki benim anlatmak istediğim bu değil. Kahramanım hayvana dönüştüğünde hem ilkelleşiyor hem de topraktan, sudan, rüzgârdan, güzel yiyeceklerden zevk alan bir yaratık haline geliyor. Yaşıyor olmak, işte önemli olan bu.

✪ *Bunun bir domuzlaşma olduğunu söylemek geliyor insanın içinden...*

– On sekiz yaşımdayken, benim kuşakdaşım olan birçok insan gibi ben de AIDS olduğuma inanıyordum. Tahlil

yaptırmaya karar verip sonucun negatif çıktığını öğrendiğimde yaşıyor olduğuma sevinmiştim. Kendi kendime bu hayatın bana sunulduğunu söyledim ve bu hayatta her şey olabilirdi. Bir gezegende, oksijenle yaşayan hayvanlarız aslında. Eskiden yaptıklarımı anımsamıyorum. Aynı tempoda yaşamaya devam ediyorum.

✪ *Gövdesini cesurca kullanan, hayata atılmış bu genç kadını her şeyinizle savunuyorsunuz...*

– Ben yarattığım roman kişilerine büyük bir tutkuyla bağlıyımdır. Bu romanın kahramanı temiz ve saftır, ancak pek ahlak bilgisi yoktur. Hep ön saflarda yer alır, sevmesini bilir. Yaptıkları ne iyidir, ne de kötü. Yaptıklarının mutlaka bir nedeni vardır. Örneğin başka hayvanları yiyorsa, bunun çok basit bir açıklaması vardır, acıkmıştır, acıktığı için yiyordur. Başkaları ise ölüm ve yaşam ikilemi arasında sıkışıp kalmışlardır.

✪ *Biçeminiz oldukça sade, neredeyse sıradan. Jérome Lindon'la konuştuğunuz o ünlü "ses" bu mu yoksa?*

– Her roman, farklı bir sesle yazılır. *Dişi Domuz*'un sesi ise, söz dağarcığı iki yüzü geçmeyen, "psikiyatri" ya da "psikoterapi" gibi zor sözcüklerden korkan ve onları kullanmaya cesaret edemeyen sıradan bir kızın sesi. Kullandığı kalıplar da çekingenliğini iyice yansıtıyor. Örneğin "ne bileyim" diyor sık sık. Hiç kuşku yok ki bu ses beyninden değil, yüreğinden geliyor.

✪ *Öykünün ahlaksal bir yönü var mı?*

– Olmamasını yeğlerim. Söylevlerden, yargılardan, siyasal doğrulardan kaçınmak istedim. Bir kadının gerçekten bir adamı sevebileceğini, bir sürü adamla yatabileceğini, uçarı bir hayat sürebileceğini ve istediğinde böyle bir yaşamı bırakabileceğini göstermek istedim. Cinsellikten söz etmek istedim, ancak kadın hastalıkları, feminizm ya da ahlak bağlamında değil. Zevk almanın ahlakla bir ilişkisi olamaz. İnsanın gövdesini istediği gibi kullanmaya hakkı var, bize ait tek şey gövdemiz, başka bir deyişle kazanç ya da kayıp söz konusu değil, bu mutlak bir gerçek.

✪ *Katillerin, hırsızların, bozguncuların yaşadığı bu dünya, gücün, paranın ve demagojinin egemen olduğu bu dünya size ne ifade ediyor?*

– Bir militan değilim ama yine de toplumdan söz etmek istedim. Yazı yazmamın iki nedeni var. Biri içinde yaşadığımız toplum, ötekisi tamamıyla duygusal ve daha şiirsel. Romanda betimlediğim yılbaşı gecesini bir düşünsenize. O gece, korkunç bir cinsel haz dalgasına kapılmış bir sürü siyasetçi, yetişkinleri ve çocukları öldürüp tecavüz ediyorlardı. Bu sahneyi tir tir titreyerek yazmıştım.

✪ *Korkmuş muydunuz?*

– Hayır, aslında başka bir sahne beni korkutmuştu. Savaş ve salgın hastalık kol gezerken kadın kahramanımın bir mahzende kapalı kaldığı sahne. Daha sonra bunun iyimser bir sahne olduğunu fark ettim. Günümüzde toplumun bilinçaltının ve yaşamın her yönünün bir tavan arasına sığınmış olduğunu, dışarı çıkmak için olayların bitmesini beklediğini anlatıyor bu sahne. Bu beklemekte olan bilinçaltı hoş bir şey, en azından bilinçaltımızın henüz ölmediğini gösteriyor bize...

Lire dergisinden çeviren: BANU KARADAĞ

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (3.300.000 TL)
❑ 2 yıllık (6.600.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 60 DM / 2 yıl 100 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 50 $ / 2 yıl 90 $

Ad, soyadı .....
Doğum tarihi ve yeri.....
Adres .....
.....
Posta kodu/ Şehir .....
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak ..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 158 719 no'lu hesabına

❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 1032416-0 no'lu hesabına

❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına

❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti ..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No:
Son Kullanma Tarihi:
Kimlik No.:
Kart hamilinin imzası:

Ali Hikmet

KÜF

Şiir/ Anadolu Sanat Yayınları

Ali Hikmet genç bir şair. *Küf*'se bir ilk kitap. Bir şiir kitabı elime geçtiğinde, ilk yaptığım şeyi, "Küf" için de yaptım: Öncelikle ön kapağa, ardından imza atılan ilk sayfaya, arka kapağa daha sonra kitabı oluşturan bölümlerin adlarına, şiir başlıklarına, alıntılara bakıp; ve daha sonra da sırasıyla şiirleri okumaya başladım.

Ali Hikmet'i yakından tanıyorum. Sevdiğim bir şair. Şiirlerinin çoğunu ya dergilerde okudum ya da *Küf*'ün yazılma süreci içerisinde bana gösterildiler. Ama hepsini bir kitap boyutunda ilk görüşüm *Küf*'le oldu; bu defa daha ciddiye alarak okumam gereken bir *yapıt*la karşı karşıyaydım. Yakından tanıdığım genç bir insan, yıllar sonra bir şiir kitabıyla, üstelik de bir ilk kitapla karşımda duruyordu. Yıllar önce ilk şiir kitabımı okumaları için, şair arkadaşlarıma ve dostlarıma verdiğim günlere döndüm yeniden.

Genç bir şair için ilk kitap, ilk aşkın alıngan bir sevgilisi gibidir; ve, her şeyden daha önemlidir. Yapılması ve yazılması gereken her şey yapılmış ve yazılmıştır. Yaşayan ve yaşamayan o kadar çok şairle ve kitapla ilişki kurulmuştur ki, daha fazla kafası karışmasın diye bir an önce, ondan kurtulmak gerektiğini bile düşünmüştür, şair. Ama, her şey yalnızca ve yalnızca şiir içindir; bütün kıskançlıklar, hayal kırıklıkları, sevinçler, özellikle de acılar...

Küf, özenle hazırlanmış bir kitap. Şairin ve kitabın adı, ön kapağın üzerinde limon küfünden oluşan bir '*leke*' halinde sunuluyor okura. Arka kapakta, yine kitabın adından oluşmuş bir leke var; uzaktan bakınca, hoş bir etki bıraktı bende. Bu etki, yalnızca özenle hazırlanmış bir kitapla değil iyi düşünülmüş bir kitapla da karşı karşıya olduğumu hissettirdi bana.

Kitabın başında ya da sonunda bir içindekiler sayfası yok; kitabın bölümlerini, şiir başlıklarını ve kaç tane şiir olduğunu göremiyorsunuz. Bunun bir nedeni olabilir mi diye düşündüm hemen. *Küf*, "*gece-gölgeler ve ölüm*" şiiriyle açılıyor. Ardından ilk bölüm, "*Toz*" başlıyor: 11 şiir var bu ilk bölümde, başlıklar sırasıyla şöyle: Lâl-i bedahşân, elmas, çekitaşı, zümrüt, yeşim, kantaşı, lâl, tahta-taşı, lâl-i nâb, camtaşı, taş-sızı. İkinci bölümün adı "*Pas*"; firûze, mermer, kehribar, opal başlıklı şiirler var bu bölümde. Tuğla, zebercet, mezartaşı, mercan, sedef, taş, obelisk, granit, topaz, taşımsı, lületaşı başlıklı şiirlerse, üçüncü bölüm "*Leke*"nin şiirleri. Küf, toplam yirmi yedi şiirden oluşuyor. Galiba fazla şiir var; bu benim de ilk kitapta yaptığım bir hata belki.

Kitaba adını veren "küf" sözcüğüyle, bölüm adlarını oluşturan sözcükleri yan yana dizdiğinizde oluşan sözcük öbeği şöyle: *Küf, Toz, Pas, Leke*. Şairin bu dört sözcükle, belli bir *anlam evreni* oluşturmaya çalıştığı hemen fark ediliyor. Bir anlam evreni oluşturma çabasını, şiir başlıklarını yan yana getirdiğinizde de görüyorsunuz; sanki, bir binayı oluşturan çeşitli yapı elemanlarıyla karşı karşıyasınız. Şiir başlıklarının tamamına yakını değerli ve değersiz taşların adını taşıyor; bu dizimin dışına çıkan şiir başlıkları şüphesiz var ama, asıl diziyi elmas, zümrüt, camtaşı, opal, tuğla, granit vb. sözcükler oluşturuyor. Bu ise bizi, "Küf"ün iyi bir tasarım olduğu düşüncesine götürüyor. Ali Hikmet'i bu çabasından dolayı kutluyorum. Bir '*Anlam Evreni*' ve bir '*yapı'/'dizge*' oluşturma çabası genç şairlerde kolayca görülemeyecek bir durum. Bunun başlangıç için başarılıp başarılamadığı o kadar önemli değil benim için. Kaldı ki şair, neredeyse ustaca yapıyor bunu. Tabii ki bazı eksikleri var; hepimizin olduğu gibi.

Şiir başlıklarının hemen altında yer alan dizeler, '*Küf*'le başka *şiirsel metinlerin anlam evrenleri* arasında çeşitli ilişkilerin olduğunu gösteriyor. Divan şairlerinden günümüze, Haşim'den Nâzım Hikmet'e kadar pek çok şair ve şiirle duygusal ilişkiler kurulmuş. Şair bunların okur tarafından bulunmasını istiyor. Dolayısıyla sıradan okurun işi bir hayli zor. Şaire göre okur, hem dünü, hem bugünü, hem de son dönem şiirimizi iyi takip etmiş olmalı. Günümüz şairlerinden pek çoğunun yapamadığı bir şeyi, Ali Hikmet'in okurlardan bekleme saflığında bulunmasını, onun şiire duyduğu büyük aşka bağlıyorum. Bence de gerçek bir şair, çok zengin bir insanın, iri bir zümrütü sıradan bir yoksulun eline teslim etmesi gibi bırakır şiirini okurun eline. Bütün bunların, şairin değil şiirin önemli olduğunu belirtmek kaygısından kaynaklandığını tahmin ediyorum; ama, Ali Hikmet, bazı yanlış anlamaların önüne geçmek için, alıntıların yerlerini ve şairlerin isimlerini ayrıca belirtmeliydi.

Birinci bölüm Toz'un, ilk şiiri "*lâl-i bedahşân*" başlığını taşıyor. Başlığın hemen altında Hayyam'dan bir beyit var: "*Gerçek bu çemende şimdi biz gezmedeyiz/ Bizden bitecek çemende kimler gezecek*". Bu şiirin tümünü okura bir kez daha anımsatmak istiyorum:

deniz örtecek üstümüzü, deniz o kül rengi yorgan...
yağmur gemilerde başkası olmayacak
sen, ben ve mai deniz... bir hayâl,
ıssız bir hayâl olunca sana bakmak

giderek bir taşı kaydırıp kendi üstünden
kehribar ya da lâl-i bedahşân - arandığın hangi bahçe
hangi kuş gölgelerinde, hangi çocuk
gözlerini unutmuş
gözlerinden daha derinde

bu o deniz, kendine doğru bir büyü
gör/seni unutunca başlayacak
ellerinden bir yağmur başlayacak
ve sen çıkıp geleceksin, sıyrılıp geleceksin
bir gülün yalnızlığından

Bence kitabın en iyi şiiri, "lâl-i bedahşân". Gerçekten de usta işi bir şiir, "*deniz örtecek üstümüzü, deniz o kül rengi yorgan...*", "*giderek bir taşı kaydırıp kendi üstünden*", "*ellerinden bir yağmur başlayacak*", ... "*sıyrılıp geleceksin/ bir gülün yalnızlığından*" gibi dizeler oldukça iyi, hatta çok iyi. Bu dizelerin kalitesinde pek çok dizenin başka şiirlerde de olduğunu söylememe hiç gerek yok sanırım (keşke son dize "bir gülün yalnızlığından" yerine "bin gülün yalnızlığından" olsaydı). Bir şiirde olması gereken her şey var bu şiirde. Bunların neler olduğunu tek tek saymak istemiyorum. Ama, bir şiir kitabını bazen tek bir dizenin bile kurtarabileceğini; ve, yazanı şair yapacağını düşünmüşümdür hep. Benim için bazen tek bir dize bile yeterlidir. *Dize düşürme*sini bilmeyen pek çok insanın edebiyat dergilerinde boy

gösterdiğini gördükçe, Ali Hikmet'e bir yazıyla aramıza hoş geldin demekte gecikmiş olduğumu anlıyorum.

"Küf"ün uzun zamandır okuduğum en iyi şiir kitaplarından biri olduğunu itiraf etmeliyim. Ali Hikmet, kendisine zor bir *yol* seçmiş; ve, kendisinden önce yazılan şiirin mirasçısı olarak görmüş kendisini. "*Gelenek*" denen *şiir ailesi*nin bir ferdi olmaya çalışmış. O, Yunus'la, Baki'yle, Galip'le, Y. Kemal'le, Haşim'le, Asaf Halet'le, Necatigil'le, Hilmi Yavuz'la yarışta. Bu iddiayı herkesin anlamasını beklememeli Ali Hikmet. Sadece, ispat etmeli. Çünkü, asıl *yolculuk* ilk kitaptan sonra başlamakta; eksikler tamamlanmalı, yeni bir burca doğru hızla yol alınmalı. Yolda düşenler içinse konforlu yüzlerce tabutun olduğunu bilmeli adım başı. Ve Ali Hikmet, ölülerin konuştuğuna ise hiç aldırmamalı.

Metin Celal'in, Varlık'ta düzenli olarak yazdığı, (şubat ayının) "Şiir Okuma Notları"nın birinde, şair Ali Hikmet ve Küf için yazmış olduğu bazı şeylerin, bu kitap tanıtım yazısını kaleme almama neden olduğunu söylemek isterim. Bu yazıda, şairin biyografisine rastlayamadığından yola çıkarak, Ali Hikmet'in bir *politika*sının olduğunu; şiiriyle okuyucu arasına kendini koymadığını, hatta bu işi biraz aşırılaştırdığını; eski sayılabilecek sözcükler kullansa da *Osmanlıca*'ya pek yüz vermediğini; dize kurmak, imge sistemi oluşturmak, şiirin bütünlüğüne önem vermek gibi pek çok olumlu öğeye rağmen, şairin kendi şiirinden çekildiğini, dolayısıyla şiirinin ıssız ve insansız kaldığını söylüyor. Anlaşılan sevgili Metin Celal bu yazıyı kaleme aldığında pek gününde değilmiş.

Hangimizin ilk kitabında biyografisi var? Ya da şairin biyografisi yayınlanmış olmalı diye bir şart var mı? İlk şiirlerimiz ya da ilk kitabımız yayınlandığında, kaçımızın fotoğrafı bir yerlerde çıkmıştı? Şairin böyle bir politikası olabilir mi? Zamana karşı tutar mı böyle bir politika? Böyle bir şey nasıl mümkün olabilir? Şiirde kullanılan sözcüklerinse eskisi yenisi olmaz. Bizim dilimize ait olan her sözcük (Eski Türkçe veya yeni Türkçe) şiirin doğal bir elemanı olabilir. Bu yalnızca ve yalnızca şairin tasarrufu altındadır. Bir şiire İngilizce'den, Fransızca'dan hatta Çince'den bile sözcükler girebilir. Yanlış hatırlamıyorsam Can Yücel'in kâlp grafiği bile girmişti onun şiirine. Ayrıca, şairlerimizin Osmanlıca'yla ilişki kurmaları gerektiğini de eklemeliyim. Dize kurmak, imge sistemi oluşturmak, şiirin bütünlüğüne önem vermek gibi olumlu öğelere kimsenin itirazı zaten olamaz. Şiirler yayınlandığı andan itibaren, okurla şiirin arasından çekilmiştir şair; şiir ve okur her zaman baş başadır; çok özel bir ilişki anıdır. Bu, her zaman böyle olur; ve, olmuştur. Şairin şiirinde olmamasını anlamam mümkün değil; hele bu nedenle şiirin ıssızlaşmasını, insansızlaşmasını... *Dilin toplumsal bir ürün olduğunu* bilen bir şair olarak Metin Celal'in, böyle bir sözü hiç söylememiş olması gerekirdi.

Amacım, kesinlikle Metin Celal'i kırmak değil, Varlık'taki yazılarını severek ve ilgiyle izliyorum. Yaptığı işin çok önemli bir iş olduğunu, ve hepimizin adına, belki de bizim yapmaktan kaçındığımız bir işi onun yaptığını biliyorum. Şiirini ve şiir için yaptıklarını önemsiyor; ve, takdir ediyorum. Ama, genç bir şairin ilk kitabı için söylediklerinin kırıcı olabileceğini hatırlatmak istedim kendisine.

Şimdi herkesin lâl-i bedahşân şiirini yüksek sesle bir defa daha okumasını öneriyorum. Bu şiirde kendinizin olduğunu eminim göreceksiniz. Belki de bu şiiri Ali Hikmet yazmasaydı siz yazacaktınız. Şair Ali Hikmet ne yazık ki, *lâl-i bedahşân*'ı benden önce yazmış diyeceksiniz.

OSMAN HAKAN A.

BAŞKALDIRAN KADINLAR

İNCİ PONAT
Çiçeğimi Soldurmam

BETTY MAHMUDİ
Kızım Olmadan Asla!
Çocuk Sevgisi Uğruna

JEAN SASSON
Sultana
Sultana'nın Kızları

TEHMİNA DURRANİ
Derebeyi Efendim

ZANA MUHSEN
Annemi Bir Daha Görebilsem

MELİKE MUKADDEM
Yasaklı Kadın
Düşler ve Katiller

PHOOLAN DEVİ
Haydutlar Kraliçesi

MAHNAZ AFKHAMİ
Sürgün Kadınlar

JAN GOODWIN
Onurun Bedeli

Varlık / Anlatı

Kemal Özer

BİR ADI GURBET

Şiir/ Yordam Yayınları

Yirminci yüzyıl bir anlamda göçün, göçlerin en yoğun yaşandığı bir uzun yüzyıl oldu. Hemen yüzyılın başında gözlenen uzun ve okyanus ötesi bir göç dalgası daha durulmamıştı ki, yirmi bir yıl aradan sonra patlak veren iki dünya savaşı... Bunların hepsi ilk yarım yüzyılda yaşandı. Yerleşik düzeni sarsan, mıncıklayan bir sürü 'çağdaş', 'modern' nedenler üretildi göçler için. Bu nedenlerle uzak yakın demeden ülkeler arası göç trafiği alıp başını gitti. Dünyamızın yaşlı genç cümle kıtalarında göçle, göçün getirip götürdükleriyle yüz yüze gelmeyen, tanışmayan hemen hiçbir ülke kalmadı denebilir. Belki de yüzyılımızın insan doğasına yakışan da buydu. böylelikle yaşananlar, devletler ve halklararası arenadaki kirizmada insanın başka bir iklimdeki hemcinsini tanımasını sağladı. Diyelim ekmek kaygısıyla, politik kaygılarla, özetle yaşama kaygısıyla...

Son yıllarda üçüncü bir tip göçün adı söylenir oldu: Göçe zorlanmak... Hangi türde ve gerekçeyle olursa olsun, sonunda insanoğlu kocaman bir acıyla: dilsizlik, yurtsuzluk, özetle yabancılık yaftasıyla yüz yüze geliyor... Ardından kimlik sorunu ateş olup içini yakacaktır.

Ben en çok 'dil gurbeti'nde yaşayanlara yanarım. İnsanın yüreğinden boğazına dek gelen o daracık ve karanlık bölmede küçük küçük depremlerle alabora olan ve beynin işlevlerini en hırçın bir biçimde ortaya çıkaran dil... Dilsizlik ya da. Bu gurbeti insan doğup büyüdüğü topraklarda yaşıyorsa bir de, işte en hazini ve çekilmezi budur herhalde!

"....
Kimin yüreği bölünmeden kalabilir
yeryüzü gurbete dönüştüğü zaman?"

Kaç yıl oldu? Belki on yıl. Bir kitap okumuştum, adı "*Kamber Ateş Nasılsın?*" Cezaevlerinden İnsan Hakları Diyarbakır Şubesi'nce derlenmiş 12 Eylül dönemiyle ilgili yaşanmış olayları işleyen öyküler toplamı... Öykülerden biri bu adı taşıyordu ve kitaba da adını vermişti. Yazarı Ruşen Sümbüloğlu. Öykünün konusu da, anlatımı da olabildiğince yalındı. Yaşlı başlı bir Kürt anasının cezaevindeki oğlunu ziyareti anlatılıyordu. Yıllar sonra oğluyla görüşmesine izin verilen anne, Türkçe konuşmak zorundadır. Kısa sürede ancak birkaç sözcük öğrenebilmiştir bu yaşlı Kürt anası: *Kamber Ateş Nasılsın?*

İki jandarma erinin ortasında, tel örgüler ardındaki oğlu Kamber Ateş'le, verilen süreyi sadece bu üç sözcükle doldurmuştur anne. Bunu burada yazarken bile içim daralıyor, başım dönüyor.

Ankara'ya bir gelişinde dostum değerli şair Kemal Özer'e bu öyküyü kısaca anlatmıştım bir vesileyle. Aradan yıllar geçti. Bir gün postadan Kemal Özer'in "*Bir Adı Gurbet*" kitabı çıktı. Kitapta beni bekleyen bir sürpriz vardı. El yazısıyla şunları yazmıştı Kemal dostum. "... *Kamber Ateş Nasılsın'ı* konuştuğumuz günün esini '*Görüş Günü Konuşması*'yla ürün verdi. O esine yaraşık olabildimse ne mutlu!"

Şiirimizin yüzaklarından Kemal Özer alçakgönüllüdür de. O günün esinine yaraşır olmak ne demek, şiir olarak yeniden can katmıştı olaya... Şiir diline hayli yatkın olan Kürtçe'ye bu şiiri bir çeviren çıkabilseydi keşke...

Görüş Günü Konuşması'nın tümünü buraya almayı çok isterdim. Ancak birinci ve üçüncü bölümlerini alıyorum.

"Oğul ben senin görüş gününe
dağları devşirerek geldim
-bizim oranın dağlarını-
sevincimizi ırmaklarda arıtarak
-bizim oranın ırmaklarında-
sabah yeliyle örerek saçlarımı
-bizim oranın sabah yeliyle-
o şimdi özlemiştir dedim
sesimi bizim oranın
çiçeklerine değdirerek geldim:
Nasılsın?
(.....)
"Oğul ben senin görüş gününde
ninniler söylemeyi isterdim
-avutmak için uykusuz gecelerini-
türküler söylemeyi isterdim
-düğününe sakladığım türkülerinice ağıtlar düğümlendi boğazımda
-birer harman yangınıydı her biri-
söylemeyi isterdim yasak olmasa
bana kendi dilimizi kullanmak.
Ama bu da durduramaz oğul
ne senin söyleyeceğini ne benim
yeter ki bir tek sözcüğe sığsın:
Nasılsın!"

1993 Ferit Oğuz Bayır Ödülü'nü de alan "*Bir Adı Gurbet*" yeryüzünün bilcümle yeryüzü göçmenlerine yakılan bir ağıttır... Gelecek günlerin de türküsüdür adeta. Robert de Hartogh'un fotoğrafları da kitaba rıasıl denk gelmiş, aşkolsun!

REMZİ İNANÇ

BEHÇET NECATİGİL

Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü

*

Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü

Varlık / Bilgi

Metin Celâl

ŞİİR OKUMA NOTLARI

1997 Şiir Yıllığı

Mehmet H. Doğan, 1993'ten beri her yıl bir şiir yıllığı hazırlıyor ve bir önceki yılın şiir envanterini çıkartıyor. Bu yıllıkların gördüğü ilgi, hakkında yazılanlar, eleştiriler de ne denli önemsendiğini gösteriyor. Hem, geçen yıl neler olduğunu, şiir dünyasının hangi tartışmalardan, olaylardan, kitaplardan oluştuğunu öğrenmek isteyenler için, hem de şiirimizin var olan durumunu görmek, o yıl içinde yayınladıkları şiirlerle görüntüyü oluşturan tüm şairleri tanımak, bilmek açısından gerekli bir çalışma bu.

O nedenle de *Mehmet H. Doğan*'ın çalışması ne kadar "öznellik" hakkını barındırıyorsa da geçtiğimiz yılın tam bir görüntüsünü yansıttığı için eleştirel bir çalışmadan çok, inceleme-araştırma çalışması olarak algılanmalı. Bu noktada yıllığa seçilen şiirlerin kalitesi konusundaki eleştirileri pek anlamlı bulmuyorum. Art niyetle bakmayan herkes, küçük bir araştırmayla geçen yıl o şiirlerden daha iyilerinin yayınlanmadığını kolaylıkla görecektir. Sonuçta şiir yıllıkları kapsayıcı bir çalışmadır, bazı gözden kaçmaların, atlamaların olması kaçınılmazdır. Yapıcı eleştirilerle bu eksikler gösterilir ve görüntünün tamamlanması sağlanabilir, gördüğüm kadarıyla az da olsa böyle davranan yazarlarımız var.

Bence, bu yıllıklarda *Mehmet H. Doğan* olabildiğine demokrat davranmaya ve varolanı en az müdahale ile sunmaya çalışıyor. Eğer sadece kendi eleştirel bakışıyla yaklaşsaydı ve kendine has bir seçme yapsaydı bu kadar çok ve çeşitli şair, şiir bu yıllıkta yer alamazdı. *Mehmet H. Doğan*'ın estetik temelinde yükselen kendine has bir şiir anlayışı olduğunu biliyoruz.

Yıllıkta bazı şairlerin eksikliği nedeniyle eleştirmek yerine, biraz da o şairlerin neden yer almadığını araştırsak sanırım daha adil davranmış olacağız. Çünkü, yanlış saymadıysam 140 şairden şiirlerin yer aldığı bir seçmede kendinize bir yer bulamamışsanız, kusur biraz da 'seçilen'lerdedir. Ben kendi bakış açımdan bir yıl içinde yüz kırk şiirin kayda değer bulunabileceğine inanmıyorum. Bu nedenle de tekrar ediyorum, yapılan işi seçme olarak değil, yansıtma olarak görüyorum. Üstelik hiçbir sınırlama koymadan yapılan bir seçme ve ilk kez şiirini yayınlayanlara dek uzanıyor. Benim eleştirim bazı şairlerin neden yer almadığına değil, neden bu denli geniş yürekli davranıldığınadır.

Mehmet H. Doğan yansıtmacı davranıyor demiştim, *1997 Şiir Yıllığı* (Adam Yay.) giriş yazılarını okuyunca bu kanım iyice pekişti. Mehmet H. Doğan eleştirmen kimliğini mümkün olduğu kadar geri çekmiş, hemen hiç değerlendirme, eleştiri yapmıyor. Tek tek şairler için "olumsuz" görüş belirtmemeye özellikle dikkat ediyor ve yazdıklarını özellikle kısa tutuyor. Genel bakıştaki değerlendirmesinin dışında sanki eleştirilecek hiçbir şey yokmuş gibi davranıyor. Sanıyorum bunun nedeni hakaretlere vardırılan "eleştiri"lerden (!) usanmış olması. "İşte haliniz bu, göreceksiniz görün, göremiyorsanız beni ilgilendirmez, uyara uyara dilim de tüy bitti, konuşmuyorum artık!" diyor. Ben yine de Mehmet H. Doğan'ın eleştirmen kimliğini hatırlamasını ve bir yıllık gözlemlerinden çıkarttığı sonuçları bir yazısına konu etmesini istiyorum. Çünkü şiirimizin bu yıllıklara olduğu kadar onun eleştirilerine de ihtiyacı var.

1996'da Şiir ve Şiir Sorunları

Şiirlerinden ve *Ayrım/Şiir* dergisinden tanıdığım bir isim olan Sedat Şanver'le, adını ilk kez duyduğum Muzaffer Sarıgül yılın ikinci şiir yıllığını *1996'da Şiir ve Şiir Sorunları* adıyla (Etki Yay.) yayınlamışlar. Seçmelerini de sadece dergilerle sınırlamışlar. Ama dergilerin türü ve sayısı bakımından bir sınırlamaya girişmemişler. Şiir yayınlayan tüm dergilere ulaşmaya çalışmışlar. 164 dergi saptamışlar ve bunlara yazılı olarak başvurmuşlar. Başvurulan dergilerden 86 tanesi cevap vermiş. Yıl boyunca bu dergileri izlemişler. Yöntem olarak ilginç ve bilimsel olduğu etkisi uyandırıyor. En azından nicelik olarak böyle. Ama Türkiye'de dişe dokunur sanat - edebiyat dergisinin çok az olduğunu biliyoruz. Bu nedenle arkadaşların çabası bir dergi tespit çalışması olsaydı çarpıcı olabilirdi, ama bir şiir yıllığı çalışması için zaman kaybı gibi görünüyor. Bu kanımı güçlendiren de yıllığın adının *1996'da Şiir ve Şiir Sorunları* olmasına rağmen "şiir sorunları"na ilişkin hemen hiçbir şeyin olmaması. Sadece şiirler seçilmiş ve bu şiirlerin seçildiği dergilerin künyeleri verilip haklarında birer cümlelik yorumlar yapılmış.

Yanlış saymadıysam 131 şairden şiirler var yıllıkta. Mehmet H. Doğan'ın yıllığına yaptığım eleştirinin benzerini bu yıllık için de tekrarlayabilirim; bir yıl içinde kayda değer bu kadar çok şiir olduğuna inanmak mümkün değil. O zaman da yapılan bir yöntem dahilinde seçme değil, varolanı yansıtma olarak algılanabilir. Yine de bu tavrın hangi bakış açısından kaynaklandığını anlamak kolay değil. Çünkü Sedat Şanver, ve Muzaffer Sarıgül, giriş yazısında "*Bu derlemeyi oluştururken, derlemede yer alacak şiirleri belirlemede ölçütün* kendi şiir anlayışımız *olduğunu söylememiz gerekiyor ilkin*" diyorlar, ama "kendi şiir anlayışlarını" açıklamak gereksinimi duymuyorlar. Mehmet H. Doğan gibi uzun yıllara dayalı bir eleştirmenlik geçmişleri olmadığı ve şiir üzerine yayınlanmış kitapları bir yana yazılarına da rastlanmadığına göre "şiir anlayışları" sır olarak kalıyor. Bu anlayış sır olarak kalınca da geçen yıl dergilerde şiir yayınlamalarına rağmen Dağlarca, İlhan Berk, Salâh Birsel, Özdemir İnce, Hilmi Yavuz, Refik Durbaş, Gülseli İnal, Hulki Aktunç, Enis Batur gibi şairlerden niçin şiir alınmadığını anlamak da mümkün olmuyor. Acaba arkadaşlar bu şairlerin şiirlerini beğenmedikleri için mi yıllığa almadılar, yoksa bu şiirler başvurmalarına rağmen kendilerine cevap vermeyen, sayılarını yollamayan dergilerde yayınlandıkları için mi yıllığa girmedi?

Bu haliyle bu çalışma, bir şiir yıllığından çok, hazırlayıcılarının da yazılarında belirttiği gibi bir "derleme". 1996'da kimlerin şiirlerinin yayınlandığını, bunlardan hangilerinin arkadaşların beğenisini kazanıp bu derlemeye alındığını merak edenler için yararlı bir kaynak sayılabilir. Ama geçen yıl

şiir adına ne olduğunu anlamak isteyenler için herhangi bir yararı yok.

Şiirin Dili, Yapısı, İşlevi

Şiirin Dili, Yapısı, İşlevi adında bir kitap görünce ne düşünürsünüz? Bu başlığın altında bir de "*inceleme*" ibaresi varsa!.. Üstelik, bu kitabın içeriğinde "*Dilin Doğuşu*", "*Şiirin Doğuşu*", "*Şiirin Dili ve Yapısı*", "*Öz ve Biçim*" ve "*Şiirin İşlevi*" bölümleri varsa!..

Sizi bilmem ama, bana şiirle teorik düzeyde ilgili bir kitapla karşılaştığımı düşündürdü. Şair Ali Yüce'nin imzasını taşıması daha da ilginçleştiriyordu kitabı. Çünkü ülkemizde bu tür inceleme ağırlıklı çalışmalar yapılmadığını, bütüncül kitaplarla karşılaşmadığımızı biliyordum. Şiirin dilinin, yapısının ve işlevinin ne olduğunu deneyimli bir şairin kaleminden öğrenmek ilginç olacaktı. Kitabı satın aldım ve hemen okumaya giriştim.

Daha ilk birkaç sayfada aldatılmışlık duygusu yaşadım. Çünkü, *Şiirin Dili Yapısı İşlevi* (Doruk Yay.) adlı bu kitap Ali Yüce'nin şiirinin dili, yapısı ve işlevi ile ilgiliydi. Şairimiz kendi şiirini, şairliğini ve dünyaya bakışını anlatıyordu bizlere. Genel bir durum değil, özel bir durum söz konusuydu.

Peki öyleydi de, neden "Şiirin dili..." denmişti? Doğrusunun "Şiirimin" olması gerekmiyor muydu? Aynı şekilde, bölüm başlıklarının da "Şiirin..." diye değil "Şiirimin" diye başlaması gerekmiyor muydu?

Gerekiyordu da, o zaman ticari olmuyordu. Çünkü şiire meraklı insanlar, şiir yazmaya yeni başlayanlar bu türden, "*Şiir Nasıl Yazılır*", "*Şiir Sanatı*", "*Genç Şaire Mektuplar*" gibi adları olan kitapları bol bol satın alırlar, onlardan şiirin nasıl yazıldığının reçetesini anlamaya çalışırlar. Anlaşılan, yayınevi ya da şair bu ticari avantajdan yararlanmayı düşünmüş.

Bu noktada bana düşen, siz okuyucuları uyarmaktır; *Şiirin Dili, Yapısı, İşlevi* adlı kitap Ali Yüce'nin kendi şiir anlayışını anlattığı bir kitaptır. Ali Yüce'yi bir şair olarak merak ediyor, tanımak istiyorsanız bu kitabı alın. Ama adıyla bağlantılı birtakım umutlarınız varsa, beklentilerinizi karşılamayacak!..

Berenis'in Saçı

İlginç, kolayca anlaşılamayacak, kolayca söylenemeyecek, akılda kalmayacak isimler taşıyan dergi yayınlama modası başladı herhalde. İlk örneklerden biri de *Berenis'in Saçı*.

Efendim, Berenis'in Saçı, "*kuzey gökkürede, Çoban, Aslan ve Başak takımyıldızları arasında yer alan küçük takımyıldız*"mış ve "*Efsaneye göre, kraliçenin keserek İskenderiye'deki Aphrodite Tapınağı'na adadığı saçlar kaybolunca, Konon bu saçların gökyüzünde bir yıldız kümesine dönüştüğünü ileri sürmüş ve yeni bulduğu takım yıldıza bu adı*" vermiş. Bu bilgileri derginin giriş sayfasından öğreniyoruz. Derginin yayıncıları bir şiir dergisine bu adı yakıştırmalarını da şöyle açıklıyorlar; "*Şiir bir hastalıktır/ zihnin ve bakışların coğrafyasını/ gökyüzü haritalarına izdüşürür/ Berenice'nin saçları/ Aphrodite Tapınağı'ndan/ Şairler tarafından/ Çalınmıştır/ Büyük boşluğa bırakılan şiirlerin/ Topraksız kalmamaları için...*"

Gördüğünüz gibi anlaşılmaz ve de kolay söylenemez isimlerin de böyle bir yararı var, yeni bilgiler ediniyorsunuz. Hatta, bunu dost ortamlarında konu edinerek hem yeni bir "geyik" konusu yaratabilir, hem de insanları bu ekstrem bilginizle kendinize hayran edebilirsiniz.

SULHİ DÖLEK

Korugan
(ROMAN)

Kiracı
(1983 MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ)

Geç Başlayan Yargılama
(ROMAN)

Teslim Ol Küçük
(ROMAN)

Vidalar
(1983 SABAHATTİN ALİ ÖYKÜ ÖDÜLÜ)

Aynalar
(1994 YUNUS NADİ ÖYKÜ ÖDÜLÜ)

Habis'in Serüvenleri
(YAKINDA)

Varlık / Anlatı

Berenis'in Saçı, yirmi şairin şiirlerinden oluşuyor. Bir şiir seçkisi olarak adlandırılabilir. Aralarında, *Orhan Alkaya, Küçük İskender, Haydar Ergülen* gibi tanıdık isimler de var ama çoğu, ilk kez okuduğum şairler... Berenis onlarla tanıştırıyor bizi. Ben de "hoş geldin Berenis'in Saçı, hoş geldiniz arkadaşlar", diyorum.

Berenis'in Saçı'nın yazışma adresi; Gazeteciler Sitesi A/9 Blok No; 25 80884 Derbent, Tarabya, İstanbul.

Not: *Bana yazmak, kitap ya da dergi yollamak isteyenler için adresim; Varlık Dergisi, Piyerloti Cad. Ayberk Apt. 7-9, 34400 Çemberlitaş-İstanbul.*

KİTAP BASIMI ÖDÜLLÜ ETKİNLİK

yayın dünyasının belleği

5. Şiir Ödülü

DÜNYA Kitap dergisine göndereceğiniz daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış beş şiiriniz arasından birisi, ön kurulun değerlendirmesi sonucu finale kalıp DÜNYA Kitap'ta basılabilir.

Her ayın ilk cuma günü DÜNYA Gazetesi ile birlikte ücretsiz dağıtılan, ay içerisinde ise büyük kitapçı ve gazete bayilerinden edinebileceğiniz DÜNYA Kitap dergilerinde Ekim ayına kadar basılacak bu şiirler arasından, **DÜNYA Yayınları arasında kitabı basılacak şair seçilecektir.**

Şaire, ayrıca satış üzerinden **yüzde yirmi brüt telif** (sattıkça) ödenecek ve **25 milyon lira para armağanı** ile bir **plaket** verilecektir.

Seçici Kurul, Mehmet Başaran, Turgay Fişekçi, Şükran Kurdakul, Kemal Özer ve Faruk Şüyün'den oluşmaktadır.

Ayrıntılı bilgi için mutlaka 0212 252 65 41 no'lu telefonu arayınız

Bejan Matur

RÜZGÂR DOLU KONAKLAR

Şiir

Aynı kaynaktan beslenen, birbirinin benzeri sözlere benzer müzikler yapılmasıyla oluşan pop müzik, son yıllarda yapay bir patlama yaptı. Gerçi adından da anlaşılacağı gibi popüler olmanın ötesinde, hiçbir evrensellik ve kalıcılık kaygısı taşımayan bu tür müziği oluşturan toplumsal koşulların, benzer biçimde şiiri de etkilemesi belki de doğaldır.

Günümüzde yazılan şiire de bir ad vermek gerekirse "Türk Pop Şiiri" diyebiliriz. Kalıcılığı olmayan, ilginç, çarpıcı, yer yer sarsıcı... Ama işte o kadar.

Şairlerin işi gerçekten zor. Çünkü şiiri bekleyen tehlikeler sanıldığından da çok.

Bejan Matur'un *Rüzgâr Dolu Konaklar* adlı kitabı bana bunları düşündürdü. Bu bile, o kitabı sevmem için yeterli aslında.

Bejan Matur, farklı bir kaynaktan besleniyor. Sonuçta da farklı bir şiire, farklı bir dile doğru yol alıyor.

Dilin farklılığına, dili zorlayarak ulaşmıyor. Aksine, yalın, duru bir dili var. Çocukluğundan beri içinde yaşattığı masalları şiirle bütünleştiriyor. Masalsı bir anlatım geliştiriyor.

Çok yoğun bir düşgücü var Matur'un. Ama gerçeklikten kopuk, aykırı, uçuk-kaçık düşler değil. Yaşamın gerçeği içinde düşlere açılıyor. Düşleri yaşamın içine katıp onu zenginleştiriyor.

Şiir de zenginleşiyor bu arada.

Binbir Gece Masalları'nı yaratan zengin Doğu kültüründen beslenen Bejan Matur, Cevat Çapan'ın da vurguladığı gibi lirik ve masalsı bir dille oluşturulan imge ve ezgi zenginliği sunuyor bize.

Kitabını, ona sundukları hikâyeler için "Anne ve Baba"sına adıyor. Şiirlerde anne imgesi sürekli ağırlığını hissettiriyor. "*Her kiş kaybolan/ ve baharda ortaya çıkan/ Bir ağaç oldu annemiz*" diyerek kendisini ve içinde bulunduğu kültürü oluşturan, bunu nesilden nesile (yaşam biçimiyle ve anlattığı hikâyelerle) aktaran, kökleriyle toprağa sımsıkı tutunan ağacı; anneyi şiirlerinin en önemli motifi haline getiriyor. Çünkü iyi biliyor: "Anne olmak, acısını anlamak başkalarının."

Zaten hepimiz bir masaldan çalınmadık mı, yalnızca annemizin bildiği!

"Yapraklar gözleridir meşenin
Diyenlerin ardından
Tanrımız da
Gizlendi mağaraya

Oradan üfledi ölümü
Denizin dibindeki karanlıktan."

Denizin üstündeki aydınlıktan yazıyor şiirlerini Bejan Matur. İyi ki yazıyor.

ALTAY ÖKTEM

TEKİN GÖNENÇ

GÖNLÜ GÜVERCİNLİ KADIN

silme pus
ve buzul

besbelli üşüyorsun

hiç susmuyor
penguenleri
bakışlarının

ah bir dökülsen
çözülecek
sularımda düğümlerin

duyarsın
derinlerde biryerlerde
insanın insana bölünmesidir yalnızlık

in artık iklimlerime

aşksa o
hiç korkma
nasılsa konuşur
bütün dilleri

cep KİTAPLARI A.Ş.

Feridun Andaç

ÖYKÜLERİN, ÖYKÜCÜLERİN EVRENİNDEN NOTLAR

16./ Anılardan İki Portre: Sabahattin Ali - Sait Faik

Samet Ağaoğlu'nun (1909-1982) "*edebiyat hatıraları*"ndan oluşan *İlk Köşe*,* yazın tarihimizin en ilginç tanıklıklarını getiriyor. Onun yazın dünyasına girmesi "*Hep Gençlik*" dergisiyle başlar. Üç sayı çıkabilen dergide Ahmet Muhip Dranas, Behçet Kemal Çağlar da yazmaktadır. Ağaoğlu; "*Bu tarihte hikâyeci olarak benim de bir yerim oldu.*" diyerek, öykücülüğünün hangi ortamda kimlerle bir arada geliştiğini de anlatır.

Ağaoğlu bu anılarını yazma eğilimini ise şöyle dile getirir: "*Bu hatıralarım bir edebiyat antolojisi değil. Edebiyat dünyamızda yakından tanıdıklarımın ruh ve hafızamda bıraktıkları izleri anlatıyorum sadece.*"

Birçok şair, yazar Ağaoğlu'nun anılarında yer alır. 50'lerde iyice sürüklendiği siyasal ortamdaki çalışmaları sırasında da yazın dünyasıyla ilişkisini kesmez Ağaoğlu. Bu süreçte yaşadıklarını, tanık olduğu olayları, kişilerle yakınlıklarını yer yer anlatır bu anılarında. Sadri Ertem, Sabahattin Ali, Yaşar Nabi Nayır, Nahit Sırrı Örik, Kenan Hulusi, Sabri Esat Siyavuşgil, Enis Behiç Koryürek, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Faruk Nafiz Çamlıbel, Ahmet Hamdi Tanpınar, Behçet Kemal Çağlar, Şevket Rado, Ahmet Muhip Dranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Sait Faik, Feridun Fazıl Tülbentçi, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Orhan Veli Kanık, Peyami Safa, Ahmet Kutsi Tecer, Kemalettin Kamu, Nurullah Ataç bu anılar arenasının başlıca kişileridir.

Ağaoğlu, burada Sabahattin Ali (1907-1948) ve Sait Faik'le (1906-1954) ilgili anılarını dile getirirken; iki 'ilginç' portre çizer. Bu iki öykücümüzün onda bıraktığı izler, onun izlenimleri bizi onlara biraz daha yakınlaştırıyor bugün!

Sabahattin Ali için şunları yazar Ağaoğlu:

"*Kısa boyu, şişmanca yüzü ile Sadri Ethem'e (Ertem) benzerdi. Hemen her konuyu sosyal sınıf, patron, işçi, kapitalist, faşist deyimlerinin kavga edebiyatı ile ortaya dökerdi. Bazen ciddi sanıyorsunuz, ama alay etmekte, bazen alay sanıyorsunuz fakat gerçek görüşlerini anlatmakta. Sanki o masaya vakit geçirmek için gelmiştir, ama saatlerce kalıyor.*" (s.82)

Ağaoğlu'nun Sabahattin Ali ile tanışıklığı 1934'te başlar; karşılaşmanın, bu tanışıklığın öyküsünü şöyle dil getirir:

"*Bir gün yine aynı saatte arkadaşların yanına gittiğim zaman aralarında yeni bir yüz gördüm. Bu tıknaz, topluca, saçlarının bir kısmı kırlaşmış, gözlüklerinin altında küçük gözleriyle karşısındakinin kafasındakini okumaya çalışır gibi bakan bir insandı. Tanıştırdılar. Bu tanışmadan daha birkaç dakika bile geçmemişti ki, Sabahattin Ali birden bana döndü ve 'Talebelik hatıralarınızı okuyorum. Bu kadar romantik olmaya ne lüzum var? Realiteye dönün! Anadolu'yu, memleketi yazın,' dedi. Acele acele konuşuyor ve sözleri bende bir azarlama tesiri yapıyordu.*

(...)

Sabahattin Ali'nin bende o gün bıraktığı etki yaptığı hücuma rağmen müspet oldu." (s.84-85)

O günlerde başlayan yakınlıkları aralıklarla sürer. Bu yazın dostluğunun yakın ilgisini, öldürülüşü sonrasında, öykücünün eşi Aliye Hanım'a gösterdiği yakınlıkla sürdürdüğünü de açıklamaktadır Ağaoğlu.

"*Sabahattin Ali'de bir çeşit şahsiyet ikiliği vardı. O hiçbir zaman açık ve deklare komünist olmadı. Fakat hikâye ve romanlarındaki Sabahattin Ali ile gerçekteki Sabahattin Ali arasında dağlar kadar fark vardı. Hikâyelerinde halk adamı, şahsiyet, insan perver olan Sabahattin Ali realitede en mükemmel bir burjuva tipi idi. Para harcar, şık giyinir, âlâ sigaralar içer, pahalı lokantalarda karnını doyururdu. Onu İkinci Dünya Harbi içinde zeytinyağı ticareti yaparken gördüğüm zaman 'Maşallah, dedim, ihtikarcı olmuşsun: 'Ne yapalım, diye cevap verdi, iyi komünist olamadık, bari iyi bir burjuva olayım.'*

Sabahattin Ali bu iki şahsiyetinde de samimi idi. Bunun içindir ki en çok hikâyeleri ile bu memleketin hayatını, insanları, hayvanları, dağları ve nehirleri ile en sanatkârane bir şekilde anlatmaya muvaffak oldu. Cemiyet ve insanların ruh hallerini derinliğine değil, fakat genişliğine ve üst tarafından çok iyi kavramıştı." (s.86-87)

Ağaoğlu, *Aşina Yüzler*'de** çizdiği portrelerde, "*Bir Hikâyeci*" başlıklı yazısında Sait Faik'le ilgili, onun ve kendisinin öykü evrenini anlatırken şunları yazıyordu: "*Hikâyeye hemen hemen aynı zamanda başladık. Ben Ankara'daydım, o İstanbul'da. Ankara bir büyük şantiyeydi. Kupkuru, çorak, asık yüzlü. İnsanları birbirine benziyor, konuşmaları da öyle. Ciddi, şaka, ya iş, ya politika. İstanbul'da kaba olduğu kadar ince, zalim olduğu kadar boynu bükük bir tarihle çevresini sarmış on altı çeşit rüzgârın her birinden ayrı renk, ayrı koku, ayrı mana olan bir tabiat kucaklaşıyordu. İnsanları bu tarihin, bu tabiatın ortak çocuklarıydı. Hikâyelerimiz de yaşadığımız şehirlere göre gelişti biraz. Onlara göre çizgilendi. Ben Ankara'da vehimli, telaşlı, canı sıkılan insandan kendimi kurtaramıyor, sadece bu insanın çevresinde kör kuyular kazıp duruyordum. Her gün de daha az yazarak. O, İstanbul'da tahtaları kararmış evlerin sıralandığı dar, kaldırımları delik deşik, karanlık sokaklarından geniş, ışıklı kalabalık büyük caddelerine, ölülerle dirilerin ince, uzun, siyah serviler altında kucak kucağa oturduğu mezarlıklarından, içinde her biri ayrı bir efsanenin yaratıcısı insanların yattığı türbelerine, gecekondularla villalardan aynı şıklıkta fırlayan genç kız ve erkeklerin kol kola, göz göze dolaştığı kıyılarına kadar her köşesinde heyecandan heyecana atlıyordu. Canlı, cansız her gördüğü onun için hikâye konusu. Taştan insana her varlık yalnız dünyada beraber olma kaderinin macerasından bir iz, bir ses.*" (s.222-223)

Ağaoğlu'nun anılarında dile getirdiği tanıklık an'ları, izlenimleri, yorumlarının yazınımız için bir zenginlik olduğunu düşünüyorum. Anılarının arasına yerleştirdiği mektuplar, söyleşme/karşılaşma an'larının sözleri ise bu zenginliğin bir başka önemli boyutu. Örneğin; Sait Faik'in 19 Aralık 1950'de Ağaoğlu'na yazdığı "hazin bir mektup"... ve diğerleri, Aliye Ali'nin iki mektubu. (s.89-90)

Çok geç de olsa okuma olanağını bulduğum Ağaoğlu'nun *İlk Köşe* ve *Aşina Yüzler* anı kitapları hem onun yazınsal kişiliğini tanımak, hem de yazınımızın arka planındaki insan ilişkilerinin boyutlandığı durumları görebilmek açısından benim için zenginleştirici oldu diyebilirim. Okuduğunuzda, siz de, bu serüvenin tanıklığından kendinizde bir şeyler kalacağını hissedeceksinizdir.

(*) *İlk Köşe*, (Edebiyat Hatıraları), Samet Ağaoğlu, Ekim 1978, Ağaoğlu Yay., 147 s.

(**) *Aşina Yüzler*, Samet Ağaoğlu, Ekim 1965, Ağaoğlu Yay., 229 s.

Tunca Arslan

KİTAPLAR ALTINDA YİRMİ BİN FERSAH

40 yıl önceki genç şairler

Aylardır dolaşıp duruyoruz "en alttakiler"in, "güneş yüzü görmemişler"in, "unutulmuşlar"ın evreninde. Yıllar önce yayımlanmış, sonra bir köşeye atılmış, çok meraklılar ve uzmanlar dışında artık kimseleri ilgilendirmeyen yaşlı dostlarımızla zevkli karşılaşmalar, tanışmalar yaşıyoruz bu sayfalarda. Kimi hüzünlendiriyor bizi, kimi neşelendiriyor... Ama belki dikkatinizi çekmiştir, şiir kitaplarıyla, yani sahaf raflarının, dükkân önlerindeki mukavva kutuların en kadersiz-kısmetsiz sakinleriyle hiç kucaklaşmadık, el sıkışmadık bugüne dek. İtiraf edelim, büyük oranda, elimizi verirsek kolumuzu kurtaramayacağımız düşüncesinden kaynaklandı bu durum. Yıllar öncesinden bugünlere gelen yüzlerce şiir kitabına rastladık rastlamasına da, içimiz kan ağlaya ağlaya çevirip başımızı yürüdük gittik...

İşte şimdi 1955 basımı "Genç Şairler Antolojisi-2"yle biraz olsun kendimizi affettirmeye çalışacağız. Çalışmalarını halen yılmadan, yorulmadan sürdüren Güngör Gençay hazırlamış bu antolojiyi. Varlık Yayınları boyutunda, 156 sayfa. İçindeki desenler, İrfan Akal, Güngör Kabakçıoğlu ve Tuncay Ilgaz tarafından yapılmış, Ege Matbaası da basımı gerçekleştirmiş.

Orhan Veli Kanık ve Sait Faik Abasıyanık'a "adaklanmış" olan antolojinin sunusu Zeki Ömer Defne tarafından yazılmış. "Görülüyor ki, gençler artık vezinle kafiyeye de pek yanaşmıyorlar; hakları da var. Dünden bugüne hayat ne kadar değişti? Her şey ne kadar hızlandı etrafımızda? Otomobil, uçak, füze, atom devrinde; diken üzerinde duran bir dünya üzerinde; futbol, boks nöbetleri, geçim koşulları içinde hâlâ mısraları ölçüp biçmeye, mısra sonlarını uydurup kaydırmaya vakit kalmamış artık." demiş Defne. Güngör Gençay da "İki Antoloji Kitabı İçin" başlıklı kısa yazısında, "genç" kavramının yaş sınırlaması üzerine kurulu olmadığını vurguluyor ve yeni şiirin genç şairleri kadar oldukça yaşlıların da antolojiye girdiğini belirtiyor.

O kadar aradımsa da birinci kitabı bulamadım. Ayrıca, Gençay'ın, "Birinci kitap için yapılan bütün tenkitleri göz önünde tutarak, ikincisini hazırladım" demesinden hareketle, yaklaşık 40 yıl önce yaşanan "antoloji savaşları"nı da merak ettim. Ülkemizde yayımlanan her antolojinin büyüklü-küçüklü tartışmaları da beraberinde getirdiği düşünülürse, iki ciltte toplam 250 kadar şaire yer veren Güngör Gençay, nelerle karşılaşmıştı acaba?

Antolojideki şairlerin büyük çoğunluğu 1932-35 doğumlu ve yine büyük çoğunluğu erkek. Kadın şairlerden bugüne kalabilen yalnızca Gülten Akın var bilebildiğim kadarıyla.

Ankara Hukuk Fakültesi öğrencisi Gülten Akın, "Kadınsı" şiirinde, "*Şimdi bilmem kaçıncı paralelde/ Kuru topraklara yağmur yağıyor/ Bir filmin orta yerinde kaç gecedir/ Uzanıp elimi tutuyorsunuz.*" demiş.

istanbul'da öğretmenlik yapan Müfide Güzin Anadol'un "Gerdek" şiiri ise şöyle: "*Eşyanın fazlasını/ Karyolanın altına tıktılar/ Bir kısmını bodruma attılar/ Bazısını götürüp eskiciye sattılar/ Kız kocaya kaçtı/ Ana komşuya gitti/ Genişleyen odada/ Oğul gerdeğe girdi.*"

1935 doğumlu, Erenköy Kız Lisesi öğrencisi, o güne dek şiirlerini hiç neşretmemiş olan Gülgün Toros'un "Pencere"si de şöyle: "*Gecelere açılan penceremden/ Dinledim ıssız yollardaki yankıları/ Uzakları, yakınları.../ Bilmediğim dostlarımı düşündüm/ Ellerimi uzattım karanlıklara/ Üşüdüm...*" 152. sayfada İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi Hilmi Yavuz'un "Gloria"sı yer alıyor: "*Gözlerinin yarısı mor/ Yarısı hüzünlü bir rüya/ Seni bir liman öldürecek/ Öldürecek seni Gloria/ Bir sokak gibi yorgunum/ Bırakın burada kalayım/ Beni düşünme Gloria/ Ben kuklayım.*"

Şu dizeler de Güngör Gençay'ın "Kulunç" şiirinden: "*Gülemez ki/ Gülemez ki insan bu havalarda/ Ağlayacakmış gibi bulutlar/ Kaskatı/ Kaskatı insanlar geçer/ Bulutların altından/ Kaskatı insanlar/ Ağlayacakmış gibi.*"

Canan Bıçakçı, Tanju Cılızoğlu, Asaf Çiyiltepe, Güney Dinç, Orhan Duru, Muzaffer Erdost, Yılmaz Gruda, Demir Özlü, Güner Sümer, Sezai Karakoç, Muhteşem Sünter, Cemal Süreya...

Cemal Süreya'nın Maliye Müfettişi Muavinliği dönemi. Antolojimizde yer alan "Dalga" şiirine göz atalım: "*İki gemiciynen Van Gogh'tan aşırılmış/ Bir kadının yüzü kaçıyordu yetişemedim/ ben ömrümde aşk nedir bilmedim/ Süheyla'yı saymazsak ha ha ha.*"

Başta dediğim gibi, "kolunu kaptırmadan kurtulmak" zor... O nedenle Ahmet Köksal'ın "Bilge'ye" ithaf ettiği "Poema"yla noktayı koyalım: "*Dev çığlıklar geliyor/ Mağaralar çağından/ Kaybolmuş avcılar ormanlarda/ Duyuyor musun?/ Bir ateş yanıyor ki hâlâ/ Bir ateş teslim ediliyor/ Babadan oğula/ Görüyor musun?*"

Dona Agata'nın geri dönüşü

Gudrun Pausewang'ın "Dona Agata'nın Kaçırılışı" adlı romanını Hale Kuntay dilimize çevirmiş. 1975 yılında Milliyet Yayınları'ndan çıkan kitap, 61 yaşındaki, 1.55 boyundaki, ufak tefek, kara gözlü, siyah saçlarını ensesinde topuz yapan, hiç evlenmemiş, zengin Dona Agata'nın bir akşam villasından kaçırılışıyla açılıyor ve okurunu komik, komik olduğu kadar da heyecanlı bir maceranın içine sürüklüyor. Dona Agata'nın çoluk çocuğu yok ama mirasçılarının sayısı bir hayli fazla. Yaşlı kadını kaçıranlar, ünlü gerilla grubu Tupamaros'lar... Mirasçılar sevinçten havaya uçuyor tabii ki. Ölümünü bekledikleri kadıncağızın kaçırılışı, belli ki ölümü çabuklaştıracak. Bu nedenle istenen fidyeyi vermeye yanaşmıyorlar, "ölsün gitsin!" diye düşünüyorlar. Ama evdeki hesap çarşıya uymuyor ve beklenmedik terslikler meydana geliyor. Dona Agata hiç umulmadık bir anda geri dönüyor ve mirasçılarını olduğu kadar Tupamaros'ları da çok şaşırtan olaylar yaşanmaya başlıyor. Dona Agata'nın ne yaman bir kadın olduğunu, öğrenmeye çalışın...

LABİRENT/ *Lawrence Durrell/ Çev.: Gülderen Tuğcu/ Telos*
Durrell'ın yazarlık hayatının ilk döneminde, 1947 yılında *Dörtlü*'den çok önce kaleme alınmış *Labirent*, ama *İskenderiye Dörtlüsü*'nün, *Avignon Beşlisi*'nin daha o zaman yazılmaya başlandığı görülüyor. İzlekleri, kişileri, soruları, savları, biçemiyle aslında Durrell'ın başından beri tek bir roman yazmış olduğunu düşündürüyor. Lawrence Durrell; gizem dolu, gerilimli, sürükleyici, yanardöner bir öyküyle yine bizleri büyülüyor.

PULP FICTION/ *Ouentin Tarantino/ Parantez Yayınları*
Kafeler niçin göründükleri kadar masum yerler değildir? İstemeden birinin beynini dağıtırsanız ne yapmanız gerekir? "Donde estael zapataria" ne demek? Yaşananların ne kadarı gerçek, ne kadarı "hayat gibi"? *Pulp Fiction* (Ucuz Roman), bu tür sorulara yanıt veriyor. Kitapta, kanlı bir üçleme anlatılıyor ama sonunda tek bir öykü halini alıyor her şey.

CARİYELER/ *Sema Ok/ Kamer Yayınları*
Sema Ok, "Esir Pazarından Saraya Cariyeler" adlı kitabı ile hem geçmişe, hem de geleceğe adım atıyor. İnsanın meta olarak görüldüğü ilk esaret dönemlerinden Avrat Pazarları'na, konaklardan saraylara kadar uzanan renkli, bir o kadar da düşündürücü olan o dünyayı abartısız bir bakış açısıyla yansıtmış kitabında. Belgeler bölümünde yer alan "Mediha Hanım'ın Facia Dolu Hayatı" ise Türkçeye bu kitapla kazandırılmış.

GÖZYAŞLARIMI SİZE BIRAKIYORUM/ *Veysel Dikmen/ Cem Yayınları*
Veysel Dikmen, 1950 doğumlu ve ilk romanı "*Sıcak Tanrı'dan Soğuk Ekmek*" 1991'de yayımlandı. İkinci romanı "*Düşlerin Şarkısı Yok*"u 1993'te okurla buluşturan yazar yine bir romanla çıktı edebiyatseverlerin karşısına: "*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum.*"
Dikmen, "Ve bir gün sürpriz bir cesaretle 'teninden güneş geçen kadın'ı aramaya karar verdim. Yola çıktığımda yaşamı hakkında en ufak bir şey bilmiyordum. Bildiğim tek şey, onun sevgiden yaratıldığıydı. Tutunabildiğim tek dal ise, ona olan sınırsız özlemimdi." diyor ve ekliyor: "Bu roman ruhu ayartılmış bir adamın düşüdür."

GENİŞ MAVİ BİR GÖK/ *Işıl Özgentürk/ Altın Kitaplar*
İnsanların birbirlerine ve kendilerine yabancılaştıkları, sistemin yozlaştırdığı bir dünyada derin bir umutsuzluğun içindeki umudu yakalamanın, işkencenin, acının, içimizdeki ruhsal ihtilalin öyküleri. Işıl Özgentürk bizi beynimizin kuytu yerlerinde çöreklenmiş, kendimize bile söylemeye korktuğumuz şeylere, belki sadece öykülerde varolduğuna inandığımız, yaşamın gizemine doğru taşıyor.

BAUDELAIRE'DEN GÜNÜMÜZE FRANSIZ ŞİİRİ ANTOLOJİSİ/ *Hazırlayan: Ahmet Necdet/ Adam Yayınları*
"Baudelaire'den Günümüze Fransız Şiiri Antolojisi" şiire kazandırdığı yeni temalarla romantizmi parçalayan ve lirizmi gerçek anlamda yenileyen Baudelaire'den başlayarak, onun ekolünün takipçisi olan Verlaine, Rimbaud, Mallarme, Lautreamont gibi Modern Fransız şiirinin öncü ustalarıyla, Valery, Aragon, Eluard gibi orta kuşak şairlerini ve Yves Bonnefoy ile onu izleyen genç şairleri içeriyor. Ele aldığı dönemi eksiksiz bir biçimde yansıtan bir derleme.

GÖKYÜZÜ MAVİ KALDI/ *Yaşar Kemal-Sabahattin Eyuboğlu/ Adam Yayınları*
Sabahattin Eyuboğlu, binlerce yıl önceki Anadolu ile bugün arasındaki, sanat köprüsünü derin bir anlayışla kurmasını bilen bir yazar. Yaşar Kemal'le halk edebiyatından bir demet sunmaya girişmesi de bu anlayışın bir sonucu. Her dost toplantısında dile getirmekten geri kalmadığı, coşku dolu yapısıyla ezberden okuduğu şiirleri, halk türkülerini Y. Kemal'le işbirliği yaparak yazıya dökmüş bu kitapta. Dadaloğlu, Köroğlu, Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal, Yunus Emre gibi daha nice efsaneleşmiş halk şairlerinden derlenmiş şiirler, masallar, türküler, Karagöz ve Ortaoyunu türlerinden de seçmeler yer alıyor "*Gökyüzü Mavi Kaldı*"da.

ALINTILAR/ *Tahsin Yücel/ Yapı Kredi Yayınları*
Alıntılar, Tahsin Yücel'in Cumhuriyet gazetesinde 1994-1996 yılları arasında yayımlanmış yazılarından oluşturulmuş bir derleme... Yaşadığımız çağın ve toplumumuzun yozlaşan değerlerinden, dilin kirlenmesine, pop-aşktan, yarı entelektüellere, paradan politikacıya, kültüre, dile, yazına geniş bir yelpazede, yaşadığımız bu çağda coğrafyamızda olup bitenler. "Ölçünün durduğu yerde her şey her şeye dönüşebilir" diyen Yücel'in, yazın adamı kimliğini duyuran sıkı köşe yazıları...

KIRMIZI VE SİYAH/ *Nahid Sırrı Örik/ Oğlak Yayınları*
Uzun yıllar okurun ilgisinden hak etmediği biçimde uzak kalan Nahid Sırrı Örik ve dünyası, yeniden basımlarla bir kez daha gün ışığına çıkıyor.
Türk Edebiyatına "uzun hikâye" tanımını gerek yapıtları, gerek edebiyat tartışmaları ile sokmuş olan Örik'in hikâyelerinin 2. cildi *Kırmızı ve Siyah*. Bu kitapta aşkı, kadını, erkeği, cinselliği, masumiyeti ve ihaneti farklı bir bakış açısıyla dile getiren ilginç öykülerini bulacaksınız Nahid Sırrı Örik'in.

TOPLU OYUNLARI I/ *Eugène Ionesco/ Mitos Yayınları*
Ionesco, oyunlarındaki içerik ve anlatım özellikleriyle tiyatro sanatına yeni bir anlayış getirmiş, bu alanda devrim sayılabilecek değişimlere imza atmış, absürd tiyatro akımını yaratmış bir usta. Kitapta üç oyun yer alıyor: *Ame'deê* evlerindeki bir ölüden kurtulmaya çalışan bir karı-kocanın trajik güldürüsü; *Ölüm Oyunları* birbirinden bağımsız birden çok oyunu içeren, ancak ortak noktaları ölüm gerçeğini anlatan, ölüm üzerine bir çeşitleme; *Macbeth* ise devlet yöneticilerine yöneltilen acımasız bir eleştiri.

KENDİLERİ İLE SAVAŞANLAR/ *Stefan Zweig/ Türkiye İş Bankası Yayınları*
Stefan Zweig, üç büyük Alman yazarını; Hölderlin, von Kleist ve Nietzsche'yi inceliyor kitabında. Üç yazar da, edebiyat ve felsefe alanında önemli izler bırakan, ancak yaşamlarını kendileriyle mücadele etmekle geçiren, mutsuz ve bunalımlı kimselerdir: Üçünün de hem zihinsel, hem de bedensel sağlık sorunları vardır ve onları trajik birer son beklemektedir. Zwieg'a göre, bu üç edebiyatçının ortak noktası, kendilerini zorlayan, oradan oraya sürükleyen, ama aynı zamanda yaratıcılıklarını besleyen "içlerindeki güç"tür. Zweig bu gücü "insanın içindeki ifrit" olarak tanımlar. Zweig, hayatları başlı başına birer roman konusu olabilecek bu üç yazarı, bir düşünürün derinliği ve bir sanatçının duyarlılığıyla ortaya koyuyor. Gerek Zweig'ın dehası, gerek biyografilerini yazdığı kişilerin edebi kimlikleri, eseri, edebiyat meraklıları için bir şölene çeviriyor.

TEL ÖREN İZAK/ *Panait Istrati/ Belge Yayınları*
Iraid Samyel'in dilimize kazandırdığı kitapta bir Akdeniz öyküsü anlatılıyor. Eski bir coğrafyadan steplere, oradan yeniden denizlere uzanan bir gizemin dayanılmaz çekiciliğini duyumsatan bir öykü bu.
Romanya'dan Mısır'ın kozmopolit kenti İskenderiye'ye savrulup yiten insanların trajedisine Istrati'nin yalın ve sıcak anlatımıyla tanık oluyoruz.

ONURUN BEDELİ/ *Jan Goodwin/ Varlık Yayınları*
Varlık Yayınları'nın 'Kadın Dizisi'nden çıkan *Onurun Bedeli* bu dizinin diğer kitaplarından farklı olarak; Suudi Arabistan, İran, Irak, Kuveyt, Gazze, Ürdün, Mısır, Afganistan, Pakistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki kadınların yaşantıları üzerindeki kısıtlamaların köktendinciliği nasıl geliştirdiğini ve Müslüman rejimlerin aşırı dinciliğe ne kadar

eğilimli olduğunu göstererek günümüz Arap ülkelerinin politikalarına ışık tutuyor.

APOLETLİ MEDYA/ *Ragıp Duran/ Patika Yayınları*
Ragıp Duran'ın deneme/röportaj tadında kaleme aldığı kitap, medya üstüne yoğun kuramsal düşünce birikiminden oluşuyor. *Apoletli Medya*, kitle iletişim bombardımanı karşısındaki kendi konumunuzu yeniden düşünmek için iyi bir fırsat. Yazar, şakacılığı da elden bırakmadan medyanın çeşitli yaklaşımlarını eleştirel bir gözle deşifre etmekle kalmıyor, günümüzdeki medyanın bir yazgı olmadığını örnekleri ve önerileriyle ortaya koyuyor.

KÜÇÜK TRAGEDYALAR/ *Aleksandr Puşkin/ Çev.: Tomris Uyar/ Oğlak Yayınları*
Rus edebiyat geleneğinin kurucusu olarak kabul edilen Puşkin, kısa yaşamında birçok alanda ürün vermiş olan çalışkan dahilerdendi: şiirler, masallar, bir roman, uzun ve kısa öyküler, metinler, mektuplar, eleştiriler, tarih yazıları kaleme aldı.
Ancak, tiyatro oyunları İngiliz tiyatro geleneğinin etkisinde olduğu gözlenen yazarın, Rus kültürüne özgün bir katkısı olarak her zaman ayrıcalıklı yer tutuyor. Rus dilinin çatısını kurmuş olduğu, her dönemde, her kesim tarafından kabul edilen Puşkin'in oyunları, onun dilindeki ustalığının olduğu kadar yaşam karşısındaki tavrının, her zaman "erdem"den yana olan ödün vermez tutumunun da ipuçlarını taşıyor. Tomris Uyar'ın titiz Türkçesiyle...

EFSUNCU BABA/ *Hüseyin Rahmi Gürpınar/ Özgür Yayınları*
Özgür Yayınları, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bütün yapıtlarını okurla buluşturmaya devam ediyor. Yayına günümüz Türkçesiyle Kemal Bek'in hazırladığı bu ciltte Gürpınar'ın iki romanı yer alıyor: "Efsuncu Baba" ve "Gönül Bir Yeldeğirmenidir."
Efsuncu Baba, yazarın cahillik ve kültür ikilemini işlediği toplumsal bir yergi romanı. İkinci roman için Gürpınar 1942 yılında şöyle diyor: "Fantezist bir istekle birbirini aldattıktan sonra kanuna uygun döşeklerine dönen bu karı-koca hikâyesi bundan tam yirmi yıl önce yazıldı."

PETER'İN REÇETELERİ/ *Dr. Lawrence J. Peter/ Bilgi Yayınları*
Peter, akılcı(!) ve ironik üslubuyla bu kez bürokratik-hiyerarşik kurumları ele alıyor, bu kurumların bizi nasıl ezdiklerini; özgürlüğümüzü ve kişiliğimizi nasıl kısıtladıklarını, giderek nasıl yok ettiklerini gösteriyor.
Yazara göre 'Bürokratik Çevre Kirlenmesi' önlenemeyip tüm bir ülkeye yayılırsa 'Yavanokrasi'dir bunun adı. Peki bundan kurtulmanın bir yolu yok mu? Var elbette: Peter'in reçeteleri...

SÖZ UÇAR YAZI KALIR/ *Feridun Andaç/ Toplumsal Dönüşüm Yayınları*
Söz Uçar Yazı Kalır, sözden yazıya uzanan bir serüvenin tanıklığını içeren söyleşilerden oluşuyor. Andaç'ın yazın ve kültür yaşamımızın seçkin adları ile yaptığı bu söyleşiler, aynı zamanda kültürel coğrafyamızın görünümünü de sergiliyor. On yıllık bir çabanın ürünü olan kitapta söyleşi yapılan şair, yazar ve düşün insanlarının yaşam serüvenlerini, yazınsal/düşünsel dünyalarının boyutlarını, yaratıcı kimliklerinin sözden yazıya dönük yanlarını bulacaksınız.

YAZIYLA YAŞAMAK/ *Güven Turan/ Yapı Kredi Yayınları*
Güven Turan, ilk şiirinin ve yazılarının yayınlandığı 1960'lardan bu yana şiir, öykü ve romanlar yanında deneme, eleştiri ve inceleme yazıları da yazdı. Bu kitapta Turan'ın konular (postmodernizm, şiir ve intihar, çizgi roman, modernizm...), kişiler (Tezer Özlü, Ahmet Haşim, Lale Müldür, Yusuf Atılgan...) ve kitaplar (Gri Dîvan, Atlas, Hayal ve Istırap, Bir Kara Derin Kuyu...) üzerine deneme ve eleştirileri, ayrıca konuşmaları yer alıyor. Otuz yıllık bir yazın adamından yazın üzerine.

SEÇME MEKTUPLAR/ *Karl Marx-Friedrich Engels/ Çev.: Alaattin Bilgi/ Evrensel Basım Yayın*
Marx ve Engels'in birbirleriyle ve dostlarıyla yaptıkları yazışmalar; hem bilimsel sosyalist teorinin gelişimini izlemeyi, hem de onların birbirleriyle kurdukları politik ilişkiyi açıklamayı kolaylaştırıyor. Ayrıca yazışmalar; sosyalizmin bu iki ustasının çalışma düzenini, tarihsel ve kişisel olaylar karşısında hangi duygulara kapıldıklarını, sıkıntı ve sevinçlerini gözler önüne seriyor. İki ustanın mektuplarından yapılmış seçkiden oluşan bu kitabın bir özelliği, "Kapital" üzerine yazılmış mektupların büyük bir bölümünü kapsıyor oluşu. 19 Kasım 1844'le 28 Haziran 1895 arasında yazılmış mektuplara, bu kez, daha önceki Marx-Engels külliyatında bulunmayan, ilk olarak Botigelli tarafından 1970 yılında okura sunulan yedi mektup eklenmiş.

TÜRKİYE'NİN ÖNÜNDE ÜÇ MODEL/ *Sina Akşin/ Telos*
Bu kitap, yakın tarihimizin önde gelen uzmanlarından biri olan Sina Akşin'in yirmi yıldır Atatürk üzerine yazdığı yazılardan oluşuyor.
"Sanıyorum Atatürk'ü, yani Atatürkçülüğün ne olduğunu son yıllarda bulduk. İş kalıyor bu bilinci Atatürkçülere yayabilmeye. Ne var ki, ortalığı karanlıklar kaplamak üzere. Bilincin yayılma hızının, karanlığın yayılma hızından çok olması gerekiyor." diyen Akşin gündemi oluşturan konulardan biri olan Atatürkçülük konusuna da ayna tutuyor.

BİN DOKUZ YÜZ'E VEDA/ *Uğur Kökden/ Yapı Kredi Yayınları*
Tiksinti Çağı'ndan ya da *Seslerin Resmi*'nden şu günlere uzatılmış doğal, sıcak ve ışıltılı bir köprü, *Bin Dokuz Yüz'e Veda.*
Sürekli olarak tarih, yitik uygarlıklar ve canlı yaşam karşısında sorular sormaktan bıkmayan yazarın açık tütünrengi güz denemelerinden bir demet.
Sona yaklaşan yirminci yüzyılı, kimi "metinler" aracılığıyla bir kez daha tanıma/anlatma çabası. Dolayısıyla geniş ufuklu, çok renkli, zengin bir duvar resmi! Yazar kendine özgü renkleri kullanarak, biteviye yeni baştan üretiyor her sesi, resmi ya da yazıyı. Böylece özgün başka tatlar, başka titreşimler çıkıyor ortaya.
Bir anlamda dönem denemeleri, *Bin Dokuz Yüz'e Veda!*

BİR SICAK MERHABA/ *Hüseyin Yurttaş/ Bilgi Yayınevi*
Hüseyin Yurttaş'ın büyük bir zevkle okunan bu yazılarında, yaşamın içinden süzülüp gelen birçok anı ve anekdot yer alıyor. Bu toprağın ünlü, ünsüz nice insanı "*ayna kırıkları*"na düşmüş yaşantılarıyla yansıtılıyor.
İnsanlara ve olaylara gülümseyerek bakmayı bilen, onlara sevgiyle yaklaşmak isteyen bir yazar Yurttaş. *Bir Sıcak Merhaba*'yı okurken, hem o sıcak merhabanın içtenliğini ve yumuşaklığını duyacaksınız; hem de kendinizi gülerek düşünürken bulacaksınız.

SOSYETE/ *Adnan Veli/ İnkılâp Kitabevi*
Ünlü gülmece ustası Adnan Veli'nin *Sosyete* adlı bu kitabında birbirinden çarpıcı 19 hikâye yer alıyor. Kitabın yazıldığı 50'li yıllar ve Demokrat Parti'nin ilk dönemindeki gülünecek olaylar... Hikâyelerinde çoğunlukla yeni sosyete tiplerin köylülükleri, dönemin Fransız özentisi yansıtılıyor. Görgüsüz tipler, üçkâğıtçı esnaf ve tüccarlar, kabadayılar başarıyla tasvir edilmiş. Bazen insafsız bir ev sahibinin şeytanlıkları, bazen şehirlerarası bir telefonla konuşmanın rezaleti, bazen de mahallelerdeki kadın kavgaları ve küfür edebiyatının zengin örnekleri anlatılmış.
Gülerken, acıyla düşünebileceğimiz güzel bir kitap...

YILDIZ/ *Emmanuil Kazakeviç/ Çev.: Arif Berberoğlu/ Evrensel Basım Yayın*
Yıldız yazarın Sovyetler Birliği'nde tanınmasını sağlayan ilk romanı.
Antifaşist savaşa keşifçi olarak katılan Kazakeviç, "Yıldız"da, yeryüzü aydınlık kalsın diye ışık saçarak sönen bir 'yıldız' kümesinin hüzün verici öyküsünü –Sovyet keşifçilerinin mücadelesi ekseninde faşist işgalcilere karşı verilen mücadeleyi– anlatıyor.

mayıs 1997

varlık
kitap eki

sayı: 60

SAİT MADEN

AÇIL, EY GİZEM!

Sait Maden

AÇIL, EY GİZEM!

Bütün Şiirler I/ Çekirdek Yayınlar

Sait Maden'in Bütün Şiirler dizisinden ilk kitabı *Açıl, Ey Gizem*'i elime aldığımda, onun grafikerliğiyle ilgili, söylenceleşmiş bir anektodu anımsadım. Sait Maden, o yıllarda yeni yayılmaya başlayan hazır yazı kalıpları ve yapıştırma harflerle yapılan kitap kapaklarıyla karışmasın diye, kendi yaptığı kapakların bir harfini, bir çizgisini özellikle değişik bir biçimde ya da başka bir deyişle hatalı çizermiş. Bir kitabın kapağını onun çizmesi, çizmeyi kabul etmesi için okuması da gerekliydi. Bu yüzden gençler arasında ilk kitabının kapağını ona hazırlatabilmiş olanlar için bu bir statü sayılırdı.

Hep bilirdik Sait Maden'in de şair olduğunu. Hiç değilse çevirilerinden. Öyle az konuşurdu ki. Biz onun çevresinde oluşan söylence çemberiyle yetinmek zorunda kalırdık. Ve Octavia Paz'ın şiirlerinin çevirilerindeki "buzun ortasına hapsedilmiş alevden" onun yetkin şiir için söyleyebileceklerini tasarlardık. Buzun ortasındaki alev imgesi beni *Açıl, Ey Gizem*'i okuduğum günler boyunca da izledi. Bir okyanusun değişen yüzleriyle yürüyerek insanı ve dünyayı kuşatan çölün, kum taneciklerinde ışıldıyordu tuz tanecikleri. Buz mu yoksa? Yanmayı düşündürerek düşlemenin yakıcılığıyla ele geçiriyordu varlığımızı. Soğuk ışıklarıyla kıpraşan yıldızlar birbirlerine çarpıyormuş gibi bir ses ürpertiyordu uykumuzun tedirgin bir yanını. Bu ürpertinin çok eski günlerde gün doğmamış mağaralarda, insan sıcaklığını aradığımız çağlardan miras kaldığını sezer gibi oluyorduk. Ve yaşamın ortasında, günlük tasalardan daha önemli bir kaygıyı duyumsuyorduk.

Sait Maden'in imgeleri, okunan şiir boyunca, bir mürekkep lekesinin usulca yayılması gibi yayılıyor, bir başka şiire başladığınızda o şiirdeki imgeyle bitişiveriyordu. Şiirde, bence ustalık gösterme telaşından doğan acemiliğin örneği olan, okuru üç-dört dizede boğan bir imge kalabalığına rastlanmıyordu onun yazdıklarında. Onun şiirinde tek bir imge, dizeden dizeye gelişiyor, bütünleniyordu. Şiirin önemli öteki dayanağı biçimse dikkat edildiğinde seziliyordu. Oysa ses değerleri, hece ölçüleri, dizelerin dizilişiyle yapılan biçim oyunları gözetilmişti şiirlerde. Biçimin böyle geride durması, ustalıktı. İmgenin okuru kavramasında biçimin yetkinliğinin payı önemliydi. Biçimle içeriğin dengesi bilerek gözetilmişti kuşkusuz. Onun şiirini yeniden yeniden okurken, şakacı bir soru takıldı aklıma: Acaba, Sait Maden, şiirlerinin insan elinden çıktığı belli olsun diye, özellikle, küçük biçim hataları yapıyor muydu? Bu sorunun yanıtı, Sait Maden'inkine denk bir birikim, onun titiz dikkatine eş bir dikkat ve şiirin imgesine takılıp gitmemeyi gerektiriyordu. Göze alamadım. Üstelik ben "yoğun kiri altında olup bitenin/kalabalığın o dipsiz bataklığında" şiirle yunup arınmaya öyle az zaman ayırabiliyordum ki...

İmgenin Gizi

Ozanlar yaşamlarını, ozanlıktan başka bir işle kazanırlar. Bu "başka iş" çoğunlukla şiiri engeller. Sait Maden'in yaşamındaki iki uğraş ise birbirinden kıskanç iki sanat: çizgi ve şiir. Birbirini beslemesi olanaklı ama birinden biri yeğlendiğinde, kendi payını korumak için yaratıcısını yıpratan iki ayrı yaratı türü. Sait Maden görsellikle sözün anlatım gücünü dengede tutmak için yıllarını vermiş belli. Okurla tanışan ilk çevirisi, Varlık Yayınları'nın açtığı, yarışmayla 1950'de: Baudelaire'den *Moestra Ervanbunda*. Yarım yüzyıla yakın bir süre önce. 18 yaşında, çeviriyle, hele Baudelaire gibi çevrilmesi zor bir ozanın şiirinin çevirisiyle, dönemin büyük bir yayınevinin yarışmasında birinci olabilmek için yoğun bir birikim, ciddi bir disiplin gerekir. Kuşkusuz Sait Maden'in şiir çalışmaları oldukça genç yaşlarda başlamıştır. Cumhuriyet Kitap Dergisi'nin 20 Şubat 1997 tarihli 366. sayısındaki söyleşide, şiir okurluğunun 12-13 yaşında Divan şiiriyle başladığını, 13-14 yaşında "bir oturuşta yüz dize, aruzla şiir yazdığını" söylüyor. Aynı yaşlarda, Ahmet Muhip Dranas'ın Baudelaire çevirisini okuyunca, kitabın aslını arayıp, bulup çeviri çalışmalarına başlamış. Daha önceleri, doğduğu Çorum'da sözlü edebiyat ürünleri ninniler, ilahiler beslemiş onu.

Sait Maden'i, sıradan okur hep çevirileriyle anımsar: *Yıldızlar Yanar Söner* (H.N. Bialik, 1959), *Güneş Taşı ve Başka Şiirler* (O. Paz, 1963), *Seçmeler* (B. Cendras, 1964), *Çingene Türküleri* (F.G. Lorca, 1969), *Pantolonlu Bulut-İnsan* (V. Mayakovski, 1969), *Kara Ada Defteri* (P. Neruda, 1971). *Eluard, Montale, Saint-John Perse* ile uzar gider bu liste. Ve ara sıra, dergilerde yer alan kendi şiirleri. *Açıl, Ey Gizem!* Bütün Şiirlerinin ilk kitabı. Daha doğrusu şiir kitaplarının ilki.

Bir şiir kitabının nasıl düzenlenmesi gerektiği düşlerini gerçekleştirdiği bir kitap bu belki. Kitabın adının, künyesinin ayrı renk kâğıtlarda yer aldığı düzenleme bana bir başka amacı da düşündürüyor: Kitabın siyah sarı beyaz kapağından gri iç kapaklara ve beyaza açılan renk yelpazesi, bir meyvenin özüne ulaşmak için kırılıp soyulması gerekli kabuklar. Çekirdek Yayınlar'ın amblemindeki iki kuş yaşam çarkının bütünlüğü gibi iki ayrı yönde dengede. Bir ozanın, hele Sait Maden gibi sözün ve çizginin ustasının, böyle ayrıntılarla uğraşmadığını söylemeyin bana. Sait Maden'in şiirinde çizdiği simgelerde hiçbir şey rastlantıya bağlı değildir. Bu yüzden okurundan, seyircisinden dikkat isteyen yaratılar çıkar onun elinden.

Yaşamın kargaşasının kör karanlığında, hiçbir titreşimi kaçırmayan bir dikkatle şiirler yazar Sait Maden. Yarım yüzyıldır. Okurundan benzer bir dikkat isteyen dizeler sunar. Hiçbir yapının onun kurduğu yapıyı gölgelemesini istemez. Kendinin bile. Bu yüzden adını az kişi bilir belki.

Ama şiirin "yapboz"a dönüştüğü, sanatın metalaştığı günümüzde, gerçek sanat uğraşının ne olduğunu öğrenmek isteyenler onun şiiriyle tanışmalı. Çizgisiyle de. O bütün ömrünü bu iki kıskanç sanata ustaca paylaştırdı çünkü.

SENNUR SEZER

Giovanni Scognamillo

KORKUNUN SANATLARI

İnkılâp Kitabevi

Bu kitabın amacı "*güzel*" dediğimiz sanatlarda korku olgusunun tarihini ve gelişimini örneklerini de sıralayarak incelemektir.

Neden korku ve neden sanatlar?

Güzel dediğimiz sanatların hedefi, onlara yakıştırılan *sıfat*'tan anlaşıldığı gibi "*güzel*" olan ve bizlere "*güzel*" görünen, içimizde "*güzel*" duygular uyandırandır. Ancak, her sanatın temeldeki işlevi de güzel olanın, güzel sayılanın ve güzel görülenin ötesindeki gerçektir.

"*Hangi gerçek*" diye sorulduğunda da bunun tek yanıtı; gerçek ötesini ve gerçeküstüyü de kapsayan "*her tür gerçek*"tir. Artı, sanatçının (hatta zanaatçının) iç gerçekleri, duyguları, tutkuları, kaygıları, dengesizlikleri ve (varsa) sapıklıklarıdır.

Sanatların boyutu evrensel olduğuna ve bilinen ve bilinmeyen evreni kapsadığına göre, amaçları da varolan ve varolabilecek her şeyi *ifade etmek* ve yorumlamaktır. Bu yüzden de "*güzel*" dediğimiz sanatlar, artı yüzyılımızın onlara ekledikleri (sinema, çizgi roman) "*güzel*" olanla sınırlandırılmadan; yaşanılan, düşünülen, hissedilen ve hayal edilen gerçekler ve alternatif gerçeklerle bir arada tedirgin edici, kaygı uyandıran, korkutucu, itici hatta tiksindirici olanları da kapsarlar ve buna zorunludurlar da. Güzel, olumlu ve yararlı olanın estetiği kadar; güzel olmayanın, olumsuz hatta zararlı gibi görünenin de en azından "Sanat Sanat İçindir" kuramını kabul ettiğimizde bir estetiği söz konusu oluyor.

Sanat; bir tüm ve eylem olarak kuralları, felsefesi ve örnekleri ile korkutucu sayılmasa bile her çeşit gerçeğe açık bulunduğundan (bulunmak zorunda olduğundan) korkuyu –korkutanı ve korkanı ile– dehşeti ve gerilimi konularına dahil etmektedir.

Ancak korkunun ve dehşetin sanatı olur mu? Olduğunda neye, kime yarar ve hangi estetik duygulara hizmet eder *marazi* tutkuların ötesinde?

Korku; üstelik hiç de onurlu, saygın bir duygu değildir. Korkmak eşittir, cesaretsiz olmak, güçsüz olmak ya da çaresizliktir. Nedir ki, her duygu gibi korku da kaçınılmaz bir doğallık içinde –ister kabul edelim ister etmeyelim– her zaman yanı başımızdadır: başta ölüm korkusu olmak üzere.

Korkutucu kurgulara ve dehşet verici imgelere karşı gösterilen ilgiyi salt bilinmeyeni anlamak ve deşmek gereksinimi ile açıklamamız bugün artık pek yeterli görünmüyor. Uzak geçmişin yarattığı canavarların birçoğu günümüzde de geçerli sayılmaktadır (özellikle medyaların desteği ile). Marazi konulara karşı ilgi ise, bilimsel açıdan genlerimizde taşıdığımız ilkel anılara bağlanmaktadır.

Freud'e kulak verecek olursak; dehşetlere karşı gösterilen merakın temeli, salt eskinin korkuları değildir ve bu korkulara karışan, bunlarla ifade edilen ya da bunların sayesinde boşalan bastırılmış duygularımız ve gizli arzularımızdır.

Freud ve *Jung*'un yaklaşım ve açıklamalarında kişinin *sadist* ya da *masoşist* (ola ki *sado-masoşist)* eğilimlerini ön plana süren yorumlar yalnız başlarına ne sanatsal yapıtlarında korkuları ve dehşetleri canlandıran sanatçıları, ne de bu yapıtlardan zevk alanları yeter derecede açıklayamıyorlar. Daha kapsayıcı nedenlere ulaşabilmek için çok gerilere gidip, *Aristo*'ya ve arınma *(catharsis)* kuramına eğilmemiz gerekiyor.

Çağdaş Batı'da endüstrileşen; sinema, televizyon ve yayıncılıkta gitgide boyutlaşıp yaygınlaşan bir "*korku*" ile karşı karşıyayız. Endüstri kendi ürünlerini üretiyor, sunuyor, pazarlıyor ve tüketimini haklı göstermek için büyük çaba harcıyor. Ancak bu da yeterli değil. Kabul etmeliyiz; insanlığın ve insan uygarlığının ve insan ruhbiliminin temellerinde yatan tartışılmaz bir gerçek vardır: insan türü, sürekli olarak korkular içinde yaşamış ve yaşamaktadır. Korku; insanlardan kaynaklanan dehşetler, savaşlar, kıyım, istilâlar, doğal afetler, salgınlar, açıklanamayanlar, bilinmeyenler, inanç ve inanışlara dahil olanlar insanoğlunu korku ile bir arada yaşamaya alıştırmıştır, koşullandırmıştır.

Kabul edilsin ya da edilmesin insan bireysel ya da toplumsal dengesizliklerini tatmin etmek ya da arınmak, boşalmak, saldırganlığını kanalize etmek ve "*alternatif*" bir huzura varabilmek için korkusuz yaşayamaz duruma getirilmiştir. Sanatlar ve sanatçılar bu gereksinimin temin edicileri ve yorumcularıdır. Görevleri; güzel olanla birlikte karşıtını oluşturan ve dengeleyici unsurlar taşıyan "*güzel olmayan*"ı, "*rahatsız eden*"i bizlere vermektir.

Gerçeklerin, kabul edilen gerçeklerin ötesini fantastik ve kurgusal bir gerçeği ifade etmeye kalkışmayan, konusal araştırmasına girişmeyen ve böylece öz ve biçimde kalıp ve sınırlarını aşmak ve alışkanlıkları kırmak için çaba harcamayan sanat yoktur. Dolayısıyla, bir sanat dalının yaşayabilmesi için yaşamı ve gerçeği, yaşam ötesini ve yaşamayanı, gerçeğin kabul edilmiş ya da edilmemiş her çeşidini kapsaması şarttır.

Hulki Aktunç

HİKÂYELER I-II

İyi Şeyler Yayıncılık

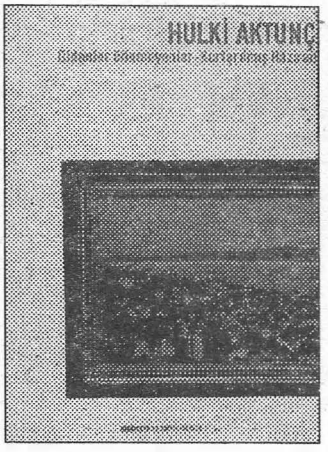

Hulki Aktunç'un bütün öyküleri iki kitapta toplandı: "*Hikâyeler I*"de *Gidenler Dönmeyenler* ve *Kurtarılmış Haziran*, "*Hikâyeler II*"de *Ten ve Gölge* ile *Bir Yer Göstericinin Hayatı* adlı öykü kitapları yer alıyor.

İlk öyküsü 1969 yılında Soyut dergisinde yayımlanan Aktunç, bu kitaplarla yaklaşık 30 yıllık yazınsal etkinliğinin bir bölümünü sergiliyor. Bir bölümü, diyoruz, çünkü bilindiği gibi Aktunç bu etkinliğin içine romanlar; 1989'dan başlayarak şiir kitapları ve bir de *Argo Sözlüğü* katmış bir yazın adamı.

Yazın türleri arasına böylesine dağılmış, iç içe girmiş bir etkinliği çözümlemeye girişmek, bu türler arasında bir bakışım olduğundan hareket etmeyi gerektirir: 'Öykücü Aktunç'un şiiri', 'Şair Aktunç'un romancılığı' gibi... Hulki Aktunç örneğinde türler arası etkileşimin/geçişimin incelenmesi yalnızca Aktunç'la değil, Türkçe yazınla da ilgili önemli ipuçlarının elde edilmesini, ilginç yargılara varılmasını sağlayacaktır hiç kuşkusuz. Bu araştırmada Aktunç'un 'ısı alışverişi'nde bulunduğu Tomris Uyar, Selim İleri gibi öykü yazarlarının, hatta Yeni Dergi, Türkiye Defterleri gibi öykü buluşma yerlerinin de incelenmesi kaçınılmaz olacaktır. Okurdan çok eleştirmeni hedefleyen bu kısa görüş bildiriminden sonra *Hikâyeler*'e dönersek... Bu yazıda Aktunç'un yazınsal serüveninin öyküye ayrılan bölümünün ilk elde göze çarpan kimi özelliklerine değineceğiz.

Türk Dil Kurumu 1977 Hikâye Ödülü'nü kazanan ilk öykü kitabı "*Gidenler Dönmeyenler*"de –Aktunç'un Adam Öykü'de Feridun Andaç'la yaptığı bir söyleşide belirttiği gibi– Kıssas-ı Enbiya, Tahir ile Zühre gibi halk edebiyatı örneklerinden Orhan Kemal'e 'hikâye mirası'nı özümsemiş ve benim diyebileceği bir miras hazırlamaya girişmiş bir öykücüyle karşılaşılır. Bu öyküler, Türkçe'yle perçinlenmiş üslupçu öykülerdir. 6-7 Eylül Olayları, 12 Mart 1971 baskıcı dönemlerinde geçen "Göz Bağı", "Araba" gibi öykülerde görüldüğü gibi kalabalık, diliyle birlikte yazıya ustalıkla yedirilir, başka bir deyişle yazı kalabalığın içinde kaybolup gitmez. Bunun içindir ki, fonda beliren toplumsal olaylara rağmen 'dönem öyküleri' kalıbını aşarlar. Tam da burada, Aktunç gibi usta bir gözlemci, usta bir kurgucu, usta bir terzi olmak, nesnelerin 'vızıldayan, hıklayan, gıcırdayan' seslerine kulak vermek, "*Arabanın korkuluğunda devrilecekmiş gibi duran, karpuza benzer meyve resimleri...*"ne gözü takılmak, Türkçe'yi terimlerine kadar sevmek gerekir.

"*Her şey*(in) *birer sınama* (...)" olduğu kasabanın bunaltıcı havasının anlatıldığı "Evli Evinde" adlı öyküde, kişilikler kat kat açılır. Her kat bir öncekini yadsımaz, tersine onu zenginleştirir. Aktunç'a ilişkin 'konularını gizleyen bir yazar olduğu' yargısı "Gidenler Dönmeyenler" için geçerli değildir. Olsa olsa 'konularını açılmak üzere katlayan bir yazar' olduğu söylenebilir. Toplumsal gerçeği yansıtma kaygısıyla 'geleneksel anlatımı yıkma' kaygısı dengesinin ikinci yararına bozulması için *Ten Ve Gölge* ile *Bir Yer Göstericinin Hayatı*'nı beklemek gerekecektir.

Gidenler Dönmeyenler'e dönersek... Küçük bir an'a bir tefecinin işgal ve savaş yıllarından Cumhuriyet İstanbul'undaki 'savaş'ına uzanan tarihinin sığdırıldığı "Küçük Bir Yardakçının Öyküsü"nde Aktunç hemen bütün öykülerinde yapageldiği gibi anlatıcıyla anlatılanı/ yazarla öykü kişisini bir 'ben'de yetkin bir biçimde kaynaştırır... "(...) *Sonra buraların da apışına geldi gömüldü savaş. Savaş ki işbilene düşmandan çok yararmış.*"

"Karabük'ün Dumanları", bir askerin terhis günü gerilimiyle Karabük'ün işçi dokusunun yarattığı gerilimin yazınsal bir gerilime dönüşmesinin öyküsüdür.

Kızılca Dünya Beşlisi'ndeki beş öykü birbirine yakın kişiler ve mekânlar arasında geçen, uzun bir öykünün parçalanmasıyla elde edilmiş izlenimi veren öykülerdir. Öykudeki kişiler varoşlarından girdikleri kentte hemşehrilik ilişkilerinden sıyrılarak yakınlarındaki fabrikaya, sınıfsal ilişkilere doğru yanaşırlar. Bu öyküler, bir sonraki öykü kitabının, *Kurtarılmış Haziran*'ın habercisi niteliğindedirler.

Kurtarılmış Haziran, 15-16 Haziran 1970 işçi kalkışmasını konu eder. Aktunç, bu olaylara bireysel tarihler üzerinden yaklaşır. "*Ey okur, her şeyin bir ölçü koyduğu yerde yanmaktan iyi sınır olur mu? Yanacak yerlerde kimler oturdu?*" Haziran olayları *Beyoğlu'nun Gizli Tarihi* adlı öyküde Galata'nın tarihiyle ilişkilendirilir. 'Gerçek bir çelişme'nin tarihi Haziran, olayların uzağında yakınında bulunan pek çok kişinin gözünden, şu anın ya da geçmişin merceğinden aktarılır. Bu öyküler dışında, Haziran'dan Hulki Aktunç'un payına bir piyade mermisi kovanı düştüğü de bilinir.

Kurtarılmış Haziran'ın sonundaki Yedi Askı, önceki öykü-

lere zeyl niteliğindedir; kısalıkları oranında yoğun ve yakıcıdırlar.

"Hikâyeler I" ve "Hikâyeler II" kitaplarının yüzlerini yan yana bitiştirirseniz, II'nin kitap kapağındaki çerçevelenmiş İstanbul görüntüsünün I'dekinin devamı olduğunu görürsünüz. Bu kitap kapağı tasarımının önemli bir gerçeğe işaret ettiğini savlayabiliriz: Evet, İstanbul manzarası "Hikâyeler II"de iyice belirginleşmiş; öykü, uzamını bireye doğru genişletmiştir.

Ten ve Gölge (1985) ile *Bir Yer Göstericinin Hayatı* (1989)'ndaki öyküler için 'şiirin gövdesinde kurulan öyküler' tanımlaması yapılabilir. Daha önceki öykülerde de rastlanılan sözcük, hatta cümle yinelemeleri, uzun cümlelerdeki ulantılar, cümleler arasında ses uyumu(müzik), enikonu 'dil tartımı' "Hikâyeler II"de iyice öne çıkmıştır. Cümleler anlattıkları edimlere özenir, onları taklit eder: "*Yakın birinin saçları uzun süre azalır azalır (...)*", "*(...) gövdelerimizle zuhur edip yitecek zuhur edip yitecek, battığından diri çıkacaktı.*" gibi.

Ten ve Gölge, milatların çabuk ve kolay oluştuğu (80 öncesi ve sonrası), her şeyin bıçakla kesilircesine yaşandığı bir ülkede, kendisiyle, geçmişle ve yazı'yla hesaplaşması kaçınılmaz bir yazarın kitabıdır. *Adını Yok Eden Hikâye*'de şöyle der hikâyeci: "*Hikâye nerede nasıl başladı ve bir adı olacak mı? bunu hiç bilemiyorum. Oysa yazdıklarının adlarıyla deliler gibi uğraşanları çok severdim. Ve benim bir adım yok ki. Bu ülkede hele bu kentte, yazarlıkla uğraşan birinin işi çok güç.../ ...Çok güç, çünkü kiralanmış bir ruhun da, kendisini oburca koruyan bir ruhtan daha ışıklı olduğu bir yerdeyiz.*"

Aktunç, yazısını varoşlardan çıkarmış, kent merkezine taşımıştır. Unutmayalım ki, o, her zaman ezilenin, yenilenin tarihiyle ilgilenmiştir. Bu anlamda kent, Aktunç için biçilmiş kaftandır. *Kayıplara Karışmış İstanbul, Binbirdirek Batakhanesi-Yeni Bir Söylenti* gibi öykülerinde kente ilişkin söylenceler günümüze getirilir, çağdaştırılır. (Ey okur! Binbirdirek Batakhanesi...'ndeki şu bölüm büyük bir kartonun tersine yazılıp görünür bir yere asılır: "*Olan biteni, her şeyi, zamanı gelecek, bir hikâyeciye anlatacaksınız. Gizleri açacaksa o açacak, hiç değilse başkalarına aktaracak. Düğümü de çözecek ya da çözdürecek. Yeniden bağlayacak ya da bağlatacak. Yoksa, tuttuğu yoldan atılacak, mesleğinden kovulacak. Ona artık hiçbir gizem düşmeyecek. Hiçbir lonca, hiçbir gedik, hiçbir cemaat kabul etmeyecek onu, ta ki vaktin birinde Karanlıkların Anası ile yakınlık kursun, onu öğrenmeye çalışsın.*")

1989 Yunus Nadi Ödülü Öykü Birinciliği'ni kazanan *Bir Yer Göstericinin Hayatı*'ndaki öyküler kendini 'bu dile borçlu' hisseden bir yazarın, bu borcu kentine ve yok olup giden som aşklara da duyduğunun kanıtıdır. İnsanlar, eşyalar, geçmiş, kent ve çocuklukla birlikte büyük bir yitimin öyküleridir bunlar. Hüzün dozları artmış, Aktunç içine daha doğrusu diline kapanmıştır iyice.

Hulki Aktunç, şu sıralar yoğun bir yazma dönemi içinde. "*Küçücük bir imge, hatta bir isim, gördüğü izlediği bir olayın onda yarattığı çağrışım, ama suyun fokurdamasının yarattığı çağrışım*"dan çıkacak yola ve "Hikâyeler III"le çerçeve içindeki resim tamamlanacak (mı?).

DENİZ YALVAÇ

Sören Kierkegaard

ÖLÜMCÜL HASTALIK UMUTSUZLUK

Ayrıntı Yayınları

"Kierkegaard, *Duruşma*'nın biraz kendini beğenmiş ve gururlu gece bekçisine benzer. Gece bekçisinin kişiliğinde boşluklar vardır." diyen Kafka, Oscar Baum'a yazdığı bir mektupta da, "Kierkegaard, benim için hemen hemen girilmez olan bir ülke üstünde parlayan bir yıldızdır. Onu okumaya başladığını öğrenmek sevindiriyor beni." der.

Kierkegaard 42, Kafka 41 yaşlarında hastalıktan ölmüşlerdir. Birer defa nişanlanmış sonra nişanlarını bozmuş, acı ve umutsuzluk dolu aşklar yaşamışlardır. Bağlı doğdukları dinlerini sorgulamışlar, kişiliklerinde babalarının derin izlerini taşımışlar. Kierkegaard'ın yapıtları ancak I. Dünya Savaşı'ndan sonra hak ettiği ilgiyi görmüştür.

Varoluşçu felsefenin babası sayılan Kierkegaard (1813-1855), karanlık ve acı dolu bir ilahiyat eğitiminin ardından felsefeye yöneldi. 25 yaşlarına geldiğinde kendisinin "büyük titreme" diye tanımladığı bir döneme girdi; 27 yaşında Regine Olsen adında bir kızla nişanlandı ama aralarındaki uçurumu fark ederek ayrılmak zorunda kaldı. Annesi ve beş kardeşinin ölümlerini babasının gençlik yıllarında Tanrı'ya isyan etmesine bağlayan Kierkegaard, babasının da ölümüyle bütün yaşamını çalışmadan sürdürebileceği bir mirasa kondu. Ne ki, babasından devraldığı psikolojik miras daha büyük ve ağırdı.

Kierkegaard'a göre gerçeklik özneldir ("Bilinç doğru olanı kendinden itibaren yaratır." ve "Gerçek, özgürlük edimidir."), Hegel'in dediği gibi 'ussal' değil. Ancak, gerçek ya da varoluş usun gerekçelerinden çıkar ("Yaşadığım her şeyi çelişmeler halinde yaşıyorum. Zira hayat, çelişmeden başka bir şey değildir."). Yaşam hakkında olanaklı olan türlü anlayışlar oldukça derin karşıtlıklar sunar. İşte bu karşıtlıklar arasından bazılarının seçilmesi gerekir.

Ünlü yapıtı "Ya/Ya Da"da bireysel varoluşa açıklamalar getiren Kierkegaard, yaşadığımız sürece evrim geçirdiğimiz için sürekli kesinsizlik karşısında bulunduğumuza, dolayısıyla geleceğin de geçmişe benzeyeceğine ilişkin hiçbir güvencenin bulunmadığına inanır. Gerçeklik önünde bir düşünce sisteminin, bir dinin olanaksız oluşu da bu yüzdendir. Yalnız, soyut-saf olarak mantıksal bir sistemin olanağı vardır ki o, zaten bireysel varoluştur. Tanrı'yı insandan tümüyle ayrı bir varlık olarak gören Kierkegaard, Tanrı ile insan arasında yalnızca imanla doldurulabilecek bir boşluk olduğunu ileri sürer ve bu görüşünü "inanç sıçraması" deyimiyle dile getirir. Yaşamının son yıllarında kiliseye açtığı savaşta (tek başına on sayı süren bir gazete de çıkarır), İncil Hıristiyanlığının bugün artık varolmadığını ısrarla vurgulayarak imanın akılla açıklanamayacağını belirtir. Tutku ve acının dinsel bir varoluş olduğu kanısındadır.

Yaşam ve insanlık konusunda karamsar bir tablo çizen Kierkegaard, imanla bilim arasında aşılmaz bir uçurum bulunduğunu, yaşamda bilinçsiz bir sürekliliğin egemen olduğunu savunur. İnsan, gerçeklikler dünyasıyla olabilirlikler dünyası arasında sıçramalar yapar, ancak temelde yaşama karşıtlık söz konusudur.

Umutsuzluk, ölümcül bir hastalık olarak tam da bu noktadadır işte. Her düzeyde temel durum umutsuzluktur; ölümlülüğümüz, Tanrı'ya olan inancımız ya da inançsızlığımız, erdemli birey ler olarak kendimize, 'ben'imize yönelmemiz, yaşama etik, estetik açılardan bakmamız, hepsi de umutsuzluğumuzu ortaya çıkaran durumlardır. Sonuçta kendimizle ya da toplumla uyumsuzluk, barışık olmama sorunu değildir, tek tek her birimizin içinde barınan, yaşam biçimimize, dünyayı algılayış ve dönüştürüşümüze sinmiş bir umutsuzluk. —Öyle ki, bilincinde olmak da bir şeyi değiştirmez, çünkü tamamen kendine bağlı, nedenleri kendi içinde olan bir umutsuzluk...

Ölümcül Hastalık Umutsuzluk'ta, insanı sonsuzluğa taşıyan düşün, insanı kendinden uzaklaştırdığına, ben'den yoksun bir soyuta hapsettiğine inanan Kierkegaard şöyle der: "Ben, hiçbir biçimde dünyada önem verilen şeylerden biri değildir, aslında ben en az merak edilen ve sahip olunduğunun görülmesine izin verilmesinin en sakıncalı olduğu şeydir. Tehlikenin en büyüğü olan ben'in kaybı, aramızda hiçbir şey olmamış gibi fark edilmeden gerçekleşebilir. Ne olursa olsun, bacağın veya kolun, servetin, kadının vs. veya bilinmeyen herhangi başka bir şeyin kaybı, hiçbir başka şey bu kadar gürültü yapamaz."

Umutsuzluğun pençesindeki tırnaklar: Ben, sonlu/ sonsuz, olabilirlik/ zorunluluk, farkında olmak/ olmamak, kendini bilmek/ bilmemek, kendi olmak/ olmamak, bilinç/ bilinçdışı, us/ usdışı, paradoks, sentez... Kierkegaard, umutsuzluğu anlatırken insan ruhunun hallerinin fotoğraflarını çeker. Yalnızlık, aşk, inanç üstüne oldukça sivri tümceler kurar. Kavramsallaştırılmış, sistematize edilmiş bir felsefe değildir yaptığı; edebi, öznel bir dille estetize ederek anlatır. Salt akıl değil, duygu işleterek de felsefe yapılabileceğini, hatta felsefenin ne denli kişisel bir iş olduğunu kanıtlamaya, göstermeye çalışır. H. Höffding, bir düşünür olduğu kadar bir ozan da olan Kierkegaard'ın Danimarka edebiyatında başka örneği olmayan canlı ifadeler yarattığını, üstün bir duygu zenginliğine sahip olan bir filozof olduğunu ve dille, çoğu kez bir savaşçının silahlarıyla oynadığı gibi oynadığını kaydeder. Nitekim o, "ölümcül hastalık" gibi konuları ele alan psikanalizi, Protestan ilahiyatçı Karl Barth'ı, Yahudi ilahiyatçı Martin Buber'i, Karl Jaspers'i, M. Heidegger'i, J.P. Sartre'ı, M. Unamuno'yu, Nietzsche'yi, Bergson'u, Kafka'yı, G. Bataille'i derinden etkilemiş, edebi bir felsefenin ya da felsefi bir edebiyatın en önemli temsilcisi olarak günümüze kadar edebiyat ve felsefe ile uğraşanların dönüp dönüp okuduğu bir yazar olmuştur.

"Socrates'ın 'kendini bil' düsturuna bağlanarak yürüyen bir düşünür, bireyselliğinin dışına çıkmayan ve düşüncesini bireysel varlığının içten oluşu üzerinde toplayan subjektif düşünürdür." diyen Kierkegaard, kendisini Batı düşüncesinin Socrates'ı olarak görür. Biz, "realite" üzerinde sağlam bir bilgiye varmak için kendimizden yola çıkmak zorundayız. Bu noktada, Sartre'ın "pozisyonsuz düşünce", Gabriel Marcel'in "ikinci düşünce" diye adlandırdıkları, Kierkegaard'ın "subjektif düşünce"sinin aynıdır. "Varlık ve Zaman", "Metafizik Nedir?" gibi yapıtların sahibi Martin Heidegger, insan varlığının "endişe", "sıkıntı", "ölümle yüz yüze bulunma" gibi karakteristik durumlarını yorumlarken bütünüyle Kierkegaard'dan yola çıkıyordu, yüzyılın başında. Daha önce adı deneme, ruhbilim, estetik, teoloji ve edebiyat alanlarında geçen Kierkegaard, Henri Delacroix ve Victor Bach'ın incelemeleri yanı sıra, Heidegger ile birlikte felsefe alanında kendine yer bulmuştur.

Geleneksel felsefenin özcülüğü 20. yüzyıla kadar saltanat sürdü. Son yüzyılın felsefi mizacı soyut düşünceden konkre düşünceye dönüştür. Artık geleneksel felsefenin soyut özcülüğünden gelen sistemciliği ve formal düşünceye olan güveni tümden sarsıldı. Rousseau, Pascal, Kierkegaard ve Nietzsche gibi filozoflar aklın saltanatına karşı çıkarak insanın içsel yaşantılarına, psişik varlığına önem verdiler. Çağımızın sanat, edebiyat ve düşüncesi onların alternatif tarlasında yeşerdi.

"Hiçbir zaman olgun adam çağını yaşayamayacağım; çocukluktan dosdoğru ihtiyarlığa geçeceğim." derken Kafka, Kierkegaard'tan esinleniyordu. Max Brod, Kafka'ya sorar: "Dünyamızın dışında umut var olabilir mi?" "Evet," der Kafka, "Tanrı için pek çok umut, sonsuz bir umut var ama bizim için hayır..." İşte bu, "bizim için hayır", ana düşüncesidir Kafka'nın ve Kierkegaard'ın.

Korku ve Titreme (Çev: N. Ekrem Düzen, Ara Yay., 1990), *Baştan Çıkarıcının Günlüğü* (Çev: Süha Sertabiboğlu, Ayrıntı Yay., 1996) ve son olarak da *Ölümcül Hastalık Umutsuzluk* (Çev: M. Mukadder Yakupoğlu) ile Türkçede boy gösteren Kierkegaard'ın diğer yapıtlarının ve hakkındaki önemli incelemelerin de çevrilmesini beklemeye, umut etmeye hakkımız var, diye düşünüyorum.

MURAT YALÇIN

NEŞE CEHİZ

Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler

*

Yalan Roman

*

413 Yaşadı mı?

*

Fasulyeden Aşklar

Varlık/Anlatı

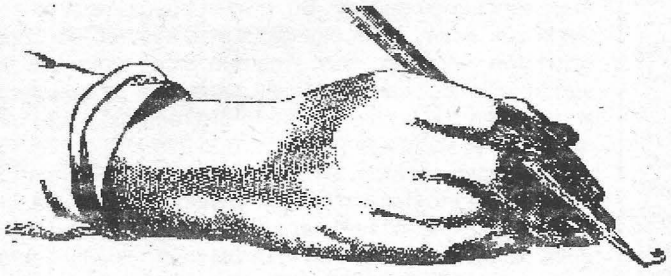

İnkılâp Öykü Ödülü 1998

Türkiye'nin en eski ve en köklü yayınevlerinden biri olan İnkılâp Kitabevi, kuruluşunun 70. yılı olan 1997'den başlamak üzere, her yıl dönüşümlü olarak, **roman ve öykü** dallarında ödül verecektir.1998 yılı, Öykü Ödülü yılıdır.

- Ödül **tek yapıta** verilir. Ödülü kazanan öykü kitabı İnkılâp Kitabevi'nce yayımlanır.
- Yapıtların her yıl o yılın eylül ayı sonuna kadar ödül sekreterliğine ulaştırılmış olması gerekir. Seçiciler Kurulu, aday yapıtları değerlendirir. Sonuçlar, her yıl yayınevinin kuruluş tarihi olan 15 Ocak günü açıklanır; sözlü, yazılı ve görsel basın aracılığıyla kamuoyuna duyurulur.
- Seçici kurul isterse, ödül kazanan yapıtın dışında, başarılı bulduğu yapıtların İnkılâp Kitabevi'nce yayımlanmasını önerebilir.
- Ödüllere aday olacak yapıtlar bilgisayar ya da daktiloyla çift aralıklı olarak yazılmalı ve 9 kopya olarak İnkılâp Kitabevi, Büyük Öykü Ödülü Sekreterliği, Ankara Caddesi 95, Cağaloğlu İstanbul adresine postalanmalı veya aynı adrese elden teslim edilmelidir.
- Aday olacak yapıtların, kitap halinde yayımlanmamış; daha önce herhangi bir yarışmada ödül almamış olması gerekmektedir.Öykülerin daha önce dergilerde yayımlanmış olması, aday olmaya engel değildir.
- Adaylar, özgeçmişlerini, yapıtlarıyla birlikte ödül sekreterliğine iletmelidirler. Adaylar müstear adla ödüle katılamazlar.
- Türk yazın yaşamına, roman ve öykü yazılmasını özendirerek katkıda bulunmak; özellikle de genç yeteneklerin öne çıkabilmelerini sağlamak amacıyla konulan 1998 İnkılâp Öykü Ödülü'nün parasal karşılığı Beşyüz Milyon (500.000.000) Türk Lirası'dır.

Seçiciler Kurulu her iki dal için aşağıdaki adlardan oluşur:
Fethi Naci, Füsun Akatlı, Doğan Hızlan, Pınar Kür, Prof. Dr. Dilek Doltaş, Hilmi Yavuz, Tarık Dursun K.

Muzaffer Buyrukçu

TELEFON KONUŞMALARI

Öyküler/ Sel Yayınları

"Evet, ben düşlerinde dünyalar yıkan dünyalar kuran, düzenleri insanları değiştiren adamdım ama uykudan uyanınca o, değiştirdiğimi sandığım şeylerin bir tek taşına bile dokunamadığımı görüyordum. Kahroluyordum, öfkeleniyordum, tepeden tırnağa hüzne gömülüyordum". (Gizli Rüzgârlar)

Bu satırlar, Muzaffer Buyrukçu'nun *Telefon Konuşmaları* adlı yeni kitabının ilk öyküsünden. Bir öykücünün, bir yazarın düşle gerçek arasındaki ikilemini net çizgilerle yansıttığı için alıntılamak gereğini duydum.

Buyrukçu'nun ilk kitabı *Katran* 1956'da yayımlanmıştı. İkinci kitabı *Acı*'nın yayınlanışının bu yıl kırkıncı yılı. Arkadaşlarıyla yayınladığı şiir kitaplarını (*İstikbalin Sesi,* 1956; *Kalplerin Feryadı*, 1957) da anımsarsak kırk yıldır yazıyor Muzaffer Buyrukçu. Bu kırk yıllık sürede, öykülerinin içeriği de, anlatımı da çok değişti. Dar gelirli, göçmen, sıkıntılı kişilerin çelişkiler üstüne düşen anlık resimleri, büyük kentlerde mutlu yaşamak isteyenlerin iç çelişkilerinin, iç çatışmalarının uzun, ayrıntılı irdelenmelerine dönüştü. Düşlerin, amaçların gerçekleşmesini engelleyen olaylar, sürüp giden yaşam kargaşasının ayrıntıları "özel bir siyasal tarihin", "ülkede olup bitenlerin" özeti olarak yer almaya başladı öykülerinde. Bir şarkı, bir şarkıcının görüntüsü, bir sokaktaki bina düzeni öykülerin döneminin kanıtları, tanıkları oldu.

Muzaffer Buyrukçu'nun öykülerinin merkezinde günümüzün insanı bulunur. İyi yaşamak, iyi yemekler yemek, sevişmek, gününü gün etmek isteyen biri. Ama birey ya da bireyci olmaya çalışan kişinin çevresindeki çember onu düşlediği tüm tatlardan alıkoyar. Bu çemberi oluşturanlar kimi kez aile bireyleridir. Onların yaşamla ilgili istekleri, hakları olsun olmasın, öykü kahramanının olanaklarını paylaşmak istemeleri, öykü kahramanının ağzının tadını kaçırır. Kimi kez de toplumdaki çalkantılar etkiler öykünün merkez kişisini. Kahramanın kapıları, pencereleri kapaması, bulunduğu şehirden kaçmaya çalışması para etmez. Ve yaşadıklarının temel nedenlerini düşünüp irdelemeye yanaşmayan kişi, kurmaya çalıştığı dar dünyayı gerçekleştiremez. Kalabalıktan biri olmaktan kurtulamaz. Oysa, inancına göre, dünyadaki ya da çevredeki en yakışıklı, en akıllı, en becerikli kişi kendisidir. Dilediği yaşamı gerçekleştirememenin suçunu, çevresindekilerin bencilliğine, çıkarcılığına, aptallığına verir. Suçladıklarının aynadaki görüntüsüne benzerliğinin farkında değildir. Öfkesini gerçeküstü düşlerle çıkarır. Amaçlarına yine masalsı hayallerle varır.

Değişen Küçük Adam

Muzaffer Buyrukçu, "İstanbul'un kenar mahallelerinde yaşayan dar gelirli ailelerin dertli, çekişmeli hayatları"nı konu eden bir yazar olarak anılır pek çok yazar sözlüğünde. Bu saptama yanlış değilse de eksiktir. Bu dar gelirli ailelerin kişilerinden biri, ilk öykülerde bile, gözü daha iyi yaşamakta olan biridir. Görünüşe göre, bunu hak eder de. Yakışıklıdır, akıllıdır. Haksızlığa uğraması, yaşamaktan alıkonması kendi suçu değildir. Bu, düşleri büyük, yaşama koşulları küçük adam, haklı olduğuna inandığından benzerlerini ezmekten çekinmez. Buyrukçu'nun *Sinek Uçtu* adlı öyküsünde, eşini cezalandırmak için hapseden bir adam anlatılır. İş yerleri de, kurulu düzeni değiştiremediğinden, birbirine üstünlük sağlamaya çalışan, bununla mutlu olan kişilerin kaynaştığı yerlerdir. Birbirlerinden yalnızca konumlarıyla farklı bu insancıklar için gerçek yaşam, arkadaşlarla iyi yemek yiyip içki içebilmek, en güzel olduğuna inandıkları kadınla yatabilmek, başkalarından üstün olduklarını kendilerine kanıtlayabilmektir. Güçleri yeterse, çevresindekilere aptallıklarını, yetersizliklerini söyleyebilmek de düşleri arasındadır. Düşlerini dışardaki yaşamın yansıyan bir sesi, bu bazen bir seyyar satıcının sesidir, böler. Çarkın bir dişlisi oldukları gerçeği ise akıllarına bile gelmez.

Buyrukçu'nun öykülerindeki kahramanlar, son on yılda tavır ve konum değiştirdi. Tüketim toplumu, öykü kişilerine de, toplum kişileri gibi, yeni olanaklar sunmuştu. Tatil köyleri, yabancı içkiler, kaçamaklarını gizleyebilecekleri telefon, faks gibi aygıtlar, düş kaynağı televizyon filimleri. Toplumda değişen, önem kazanan ya da değer yitiren değerler onları da etkilemeye başlamıştı. Ve düşler gerçek yaşam kadar gerçek çizgilerle yer alıyordu yaşamlarında.

Telefon Konuşmaları, Muzaffer Buyrukçu'nun bu değişen kahramanlarının yeni öyküleri. İnsanların karşılıklı iletişimden kaçtıkları, yapaylığını sezemedikleri çağdaş iletişim araçlarına sığınmalarının son yansımaları. Buyrukçu, *Telefon Konuşmalarında*, öykülerini diyaloglarla veriyor, çoğunlukla. Öykünün akışını kesen, yeni bir öyküden çizgiler yansıtan, başlangıç öyküsüne paralel ya da zıt öykücükler kuran bu konuşmalar kitapta yer alan tüm öykülerin ana izleğini oluşturuyor. Öykü kahramanları, özlemlerini, sıkıntılarını, yalanlarını telefon aracılığıyla aktarıyorlar. Korkularını da. Buyrukçu'nun genç, delifişek kahramanı ağır ağır yaşlanmaya başlamış. Onun korkularının arasında hastalıklar ve ölüm de yer alıyor: Kalp krizleri, anjiyolar, yetersiz olanaklarla gerçekleştirilecek kalp ameliyatları, hastalığın güçsüzlüğü içinde sevgisizce itilip kakılmak, belleğini yitirerek ölmek. Bu tür kaygıların onu bildiğince yaşamaktan, yasak çapkınlıklardan, dilediğince yiyip içmekten alıkoyduğu da yok elbet. Çünkü o hep kendince haklıdır ve istediği gibi yaşamak hakkıdır. Onun bu tutumu öykülerin yan kişilerince eleştirilirse de, engellenemez. Çünkü o yan kişiler için de yaşamanın, yiyip içmekten fazla bir anlamı yoktur. Kişinin tek özgürlüğüdür bu. Ölümün olumsuz yanı insanları bu tür tatlardan alıkoymasıdır. İnsanların verdiği hapis cezası bile bu tür bir yok olmadan iyidir. Öykülerdeki hasta kişiler, ölümü de bir tür ceza olarak düşündüklerinden, başlarına gelmesini kabullenemezler. Doğanın yapısını özümsememeleri, hastalıklarını, ölümle karşılaşmalarını çevresindekilerin hatalarının sonucu olarak görmelerine yol açar.

Telefon Konuşmaları, çağımız insanının içe kapandıkça büyüyen trajikomik konumunu sergileyen öykülerden oluşuyor. Bu öyküler, dar yaşam anlayışından kurtulamayan, insanların bir başlarına kurtulacaklarına inanan ve yaşadıkları yüzünden yalnızca çevresindeki kişileri suçlayan "küçük bireyci kişilikler" varoldukça, ayrıntıları değişse de, aynı kalacak. Ben *Telefon Konuşmaları*'ndaki öyküleri "yeni dünya düzeni"nin Türkiye'deki yansımaları diye okudum. Bazen güldüm; bazen hüzünlendim. Siz de bir okuyun bakalım nasıl yorumlayacaksınız?

SENNUR SEZER

Murathan Mungan

PARANIN CİNLERİ

Anlatı/ Metis Yayınları

Murathan Mungan'ın son kitabı *Paranın Cinleri* yaşamöyküsel on metinden oluşmuş hüzünlü bir anlatı. Kitap, metinlerin dışında, fotoğraflar, gizler ve adeta dokunulabilir anılarla örülü. Bir yazarın, yaşarken okurlarına kendini bu denli sınırsız açması pek alışageldiğimiz bir durum değil. Kitap, Murathan Mungan'ın bugüne nasıl ve neler biriktirerek geldiğinin de bir anlatısı aynı zamanda. Onun daha doğmadığı yıllara, çocukluğuna, gençliğine ve yazarlığına tanıklık ediyoruz okurken. Fonda Türkiye ve Güneydoğu var. Yıllarla değişen, olaylarla başkalaşan bir ülke... Bir yazarın yaşadıklarının yazdıklarına nasıl sızdığını sergilemesi açısından da önemli bir kitap *Paranın Cinleri*. Hem bir solukta okunan, hem de bitecek diye korkulan kitaplardan. Bugüne kadar yazdıklarıyla bize dost olmuş bir güçlü kalemin çocukluğundan bugününe, içindeki ve dışındaki sokaklara, okullara, evlere, ailesine, acılarına, gizlerine, tutkularına, gülüşlerine ve gözyaşlarına eşlik edip *Paranın Cinleri* ile kardeş oluyoruz sanki okurken. Mungan'ın bugüne kadar yarattığı kahramanlarına kendinde neleri ödünç verdiğini, *Geyik*'e, *Fasla*'ya, *Faris*'e, *Yezida*'nın atalarına, *Sahtiyan*'a dair pek çok ayrıntıyı, yıldızların nasıl daha bir dokunulur, düşlerin nasıl daha bir gerçek olduğunu ve ütopyaların gücünü görüyoruz okurken. Onun için sanat yapmanın ne olduğu da metinlerde açıkça anlatılıyor: "*.... Benim için biraz ayin gibiydi sanat yapmak, önemli olan eserdeki anlamın ortaya çıkarılmasıydı, bu yüzden de onları anlatmakta ve açıklamakta yardımcı olabilecek hemen her şeyi, kendi gözümün yaşına bakmadan, başkalarının gözleri önüne sermekte hiçbir sakınca görmüyordum. Daha sonra bütün bunların, kim tarafından, nasıl, hangi amaçla kullanılacağına hiç aldırmaksızın. Sanatta hep buna inandım.*" (s.42) "*Hayatla kitapların, çoklarının sandığı gibi birbirine karşı olmayıp, tersine büyük bir uyum içinde olduğunu, aslında birbirinin içinden geçen şeyler olduğunu o yaşlarda anlamış olmalıyım.*" (s.54) "*İleriki yıllarda da kitabı, hayatımın her yanına taşıdığım gibi, hayatın gizlediğim bütün sokaklarını da kitaplarıma aldım. Yazarlığımda, hayatın sokaklarıyla, kitap sayfaları arasında böyle bir iç denge kurulmuş olduğunu düşünüyorum.*" (s.55)

İlk metin, kitaba adını veren "Paranın Cinleri", bir çocukluk anısı, bir sevda öyküsüyle açılıyor ve iç içe örülmüş olaylarla gelişiyor. Mekân Mardin. Tarihin elle tutulabildiği bir Güneydoğu şehri. Mungan'ın yazdıkları, 'orada' da 'burada' da anlaşılıyor kuşkusuz. Ancak elbet en iyi 'orada'. Çoklarının yok saydığı, görmezden geldiği, adını anmaktan korktuğu, ananlarınsa pek çoğunun kötü niyetli, geriye kalanlarınsa kan ağlamaktan başka ellerinden bir şey gelmediği Güneydoğu'da. Doğu'da her şey başka yaşanır. Sevda, hasret, dostluk, nefret, ölüm... Sayfalar parmaklarımızla çevrilirken, evrensel temalarla ve elbet sözcüklerin de büyülü yardımıyla sonsuzluğun resmi çiziliyor önümüzde. Bu yüzden anlaşılır Mungan'ın tüm dünyada 'demek istediği'. Çocuk Murathan'ın gözleriyle geçmişten geleceğe bir ülke ve insanlar anlatılıyor. Aradan geçen yılların, çocuk gözlerin masumiyetini yok edemediğini son metinde anlıyoruz. Anlatımın sahiciliği ve yazarın içtenliği, tüm kitap boyunca neredeyse 'gözle görülebilir', 'elle dokunulabilir' oluyor okur için. "*Yazı'yı evlat edindim, okurları akraba...*" (s.75) Anlatılan tüm kişiler canlanıyor, mekânlar donanıyor, 'Zaman' kendiliğinden akıyor sonsuzluğa. Yüzümüze satırların arasındaki alevlerin gölgesi, taşların üzerindeki gün ışığı vuruyor. Kulaklarımızda 'Bunlar artık yok' diyen bir kadın sesi duyuluyor. Ellerimiz siyah-beyaz fotoğraflara dokunup onları okşarken, belleğimiz kendi anılarıyla okudukları arasındaki insan olmanın zorunlu benzerliklerine şaşıyor. Mungan'ın hayvanların, sokakların, gökyüzünün ve taşların dilini nasıl öğrendiğine tanıklık ediyor ve bir kez daha önceki yapıtlarında yarattığı dil zenginliğini düşünmeden edemiyoruz. *Paranın Cinleri*'nde, kendimizden öyle çok şey buluyoruz ki.

İkinci metin "Mavi Boncuklu Kız", umulmadık bir biçimde gelişip bittiğinde, o mavi boncuğun, küçük Kürt kızından gönderileceği günü bizim de aynı sabırsızlık ve umutla beklediğimizi düşünüyoruz. "Bunlar Artık Yok", hepimizin fotoğraflarla kurduğu o büyülü, o sızılı ilişkiyi irdeliyor ve bir kadın sesi kulaklarımıza kalem darbeleriyle kazılıyor. "Mehtaplı Gecelerde Hep Seni Andım" şarkısı ilk kez, daha önce, senaryosunu Murathan Mungan'ın yazdığı ve başrolünü Müjde Ar'ın oynadığı *Dağınık Yatak* filminde karşımıza çıkmıştı. Ardından, *Oda, Poster ve Şeylerin Kederi*'ndeki[1] 'Muhayyer' şiirinde yine selamlaşmıştık onunla. Bu kez yazar, bir metin başlığı altında bu şarkıyla kurduğu duygusal, düşünsel etkileşimi anlatıyor bize ve biz kendi yaşamımızdaki hüzünlü notaları düşünmeden edemiyoruz. "Pevruze İçin Resimaltı" metni bittiğinde, kitaba biraz ara verip kendi dostlarımızı, düşmanlarımızı, insanlarla kurduğumuz ölümcül ilişkileri hatırlatıyoruz kendimize.

Tematik açıdan "Opera ve Diğerleri" metni ile "Beyzi", "Keşfedilmek" ile de "Gizli Ben" benzerlikler içeriyor. İlk ikisinde hüzünlü kadınlar ve onların sızılı yaşamları fotoğraflarıyla da gözlerimizin önüne serilip dokunulabilir olduğunda, kendi tanıdığımız hüzünlü kadınların sayısının hiç de az olmadığını düşünüyoruz. Diğer iki metin ise önce bir çocuğun, ardından da bir yazarın kendi tutkularını, ütopyalarını, bugüne kadar çıplak gözle belki fark edemediğimiz nice ayrıntıyı paylaşıyor bizlerle. "Fazla Cesaret Fazla Merhamet Fazla Sevgi"yi okurken, hepimizin bir babası ve annesi olduğu için yazarın gözyaşlarına kendi gözyaşlarımızı kardeş etmekten alamıyoruz kendimizi. Anne veya babamızı ya daha önce teslim etmişizdir ölümün soğuk ellerine, karlar yağıyordur şimdi üzerlerine ya da belirsiz bir gelecekte onların sıcak bedenlerine artık dokunamayacağımızı biliriz. Bu yüzden de eğer hâlâ varlarsa yanımızda sık sık dokunmalıyız canlı bedenlerine.

Son metin "Gizli Ben", iki açıdan önemli bir metin. İlki, yaşanmışlıkların edebiyatla ve kurguyla ifade edilişindeki başarı, diğeri bir yazarın kendini okurlarına böylesine sınırsızca açtığı kitabın sonunda yönelttiği soru. Bir edebiyat metninin nasıl okunabileceği üzerine de bir önemi olan bu metin, mutlaka başlı başına bir inceleme konusu olmalı diye düşünüyorum.

Kitap bittiğinde bir parça sim kalıyor geriye en çok. Bir de fay kırığı içimizdeki...

(1) *Oda, Poster ve Şeylerin Kederi*, Metis Yayınları, Nisan 1993.

NİL KARA

Erdoğan Alkan

PARİS KOMÜNÜ VE KOMÜN ŞAİRLERİ

Evrensel Kültür Kitaplığı

Yazınımız ondokuzuncu yüzyıl Fransız ozanlarını en güzel ve en kapsamlı biçimde, Erdoğan Alkan'ın *Karanlıklar Prensi Baudelaire, Paul Verlaine, Mallarme, Ateş Hırsızı Rimbaud* ve *Sembolizm* gibi çevirileri ve araştırmalarıyla tanıdı.

Fransız şairlerini dilimize çevirenler, günümüze dek, nedense, proleter şairlerin şiirlerine hiç ilgi duymamışlar. *Paris Komünü ve Komün Şairleri* kitabıyla bu boşluğu ilk kez Erdoğan Alkan dolduruyor.

Üç bölümden oluşuyor kitap. 74 sayfalık birinci bölümde yazar, bize, Fransız tarihçilerinden, Marx ve Engels'in mektuplarından, Komün üstüne çeşitli kitaplardan, Komün Devrimi ve yönetimi içinde bizzat yer alan romancı ve ozan Jules Vallès'nin anılarından yararlanarak Komün Devrimi'ni doğuran nedenleri, barikat savaşlarını, Komün yönetimini ve bu yönetimin gerçekleştirdiği önemli işleri, çoğunluğu köylülerden oluşan bir Fransız ordusunun, Versailles'lıların, Paris kapılarındaki düşmanla, Alman güçleriyle iş birliği yapıp bu emekçi yönetime nasıl kanla son verdiğini, bu hazin sona hangi yanlışlıkların sebep olduğunu anlatıyor. Bu bölümdeki, önemli bulduğumuz bazı noktalara değinelim. Çok kısa süren yönetiminde neleri gerçekleştirmiş Komün? Polis ve ordusuyla, güvenlik güçlerini merkezi erk'in aygıtı olmaktan çıkarıp yerel yönetime bağlamış. Kamu kesimi ve özel kesimde ücret eşitsizliğini ortadan kaldırmış. Gerek doğrudan, gerekse oturum hakkı, temsil ödeneği gibi adlarla alınan dolaylı rüşvetleri ortadan kaldırmış. Yargı'nın göstermelik, sözde bağımsızlığına son vermiş. Yargıçlar da göreve seçimle geleceklerdi ve gerektiğinde görevlerine son verilebilecekti. Temel besin maddelerinin fiyatlarını dondurmuş. Tüketici kooperatifleri kurmuş. Yoksul emekçilerin mallarını rehinden kurtarmış. Kızlara 16, erkeklere 18 yaşlarında, babalar ve annelerin iznine bağlı olmaksızın evlenebilme hakkını tanımış. Uzatmayalım, en önemlisi de, Fransız ve Türk anayasalarında yer alan laikliğin ilk temellerini de Komün yönetimi atmış, eğitimin yakasını yobaz şeriatçıların kara ellerinden kurtarmış.

Paris Komünü Devrimi, sonraki sosyalist devrimlerin, doğrusu ve yanlışıyla öncüsü sayılıyor. Birinci Bölüm'ün önemli noktalarından biri de Marx ve Engels'in, başarısızlık nedenlerine değgin eleştirilerinin yer alması.

İkinci bölümde Komün şairlerinin şiirleri var. Bu şairler devrimin, silahlı savaşımın içinde yer almış, dizelerini ya kanlarıyla, ya da sürgündeki acılarıyla yazmışlar. Germinal, Prairial ayaklanmalarından, eşitlikler hareketinden, Lyon ipek işçileri grevler ve başkaldırılarından, 1830 ve 1848 Paris ayaklanmalarından gelme deneyimleri var. Paris kafelerinde haykırıyorlar: "*Yeter ki birlik olup birleşelim/ Toplar ister sussun, ister gürlesin/ Kardeşler, içelim, içelim, içelim/ Dünyanın bağımsızlığı için.*"

Özgürlük için yürüyorlar. Bayrakları kırmızı. Kırmızıyı övüyorlar: "kırmızı ateşin, güneşin, doğanın ve uygarlığın rengi. Eski çağların dinlerinde kırmızı kutsal. İran'da Zerdüştler kırmızıya tapar. Doğu dillerini araştırın, kırmızı sözcüğünün aynı zamanda "güzel" anlamına geldiğini görürsünüz. Slav dillerinde de "krasse", yani kırmızı "güzel"in eşanlamlısıdır. Promethée ateş yakmayı öğreterek insanlığın hayvansal evreden toplumsal evreye geçmesini sağladı."

Paris Komünü'nün bayrağı da böylece kırmızı oldu. *Maurice Boukay*'nin *Kırmızı Horoz* şiirini bu kırmızı içinde değerlendirmek gerekir. Bir sürgünün türküsü adını da taşıyan şiirinde ozan "*Çan kulesindeki kırmızı horoz/ Neler görüyorsun karşı adada/ İnsanlar var orda sürgün edilen/ İnsanlar, can veren kayalıklarda./ Çan kulesindeki kırmızı horoz/ Neler görüyorsun o mezarlıkta/ –Ölüler var, kaldırıp başlarını/ Gidiyorlar öçlerini almaya.*" diyor.

Eugène Chatelain, eski tüfek. Hem 1848 Haziran'ında, hem 1871 ayaklanmasında barikatlarda savaştı, sürgün cezalarına çarptırıldı: "*O günler de gelecek/ Herkesin ekmeği, işi/ Sofrasında şarabı olacak*" diyor.

Clément barikatlarda karşı devrimcilere son kurşunu atanlar arasında. *Kiraz Zamanı* şiirinde "*Kanlı Hafta*"da dökülen kanlarla yeniden doğuşu simgeleştiriyor: "*Kiraz zamanını seveceğim hep/ Kiraz zamanından kalmadır bana/ Kalbimde kanayan bu yara.*"

Gaston Crémieux 35 yaşında kurşuna dizilir: "*Ey Tanrı! İğrenç bir put musun yoksa?/ İn seni diktiğimiz kaideden aşağı/ Ya gelip bizimle savaşırsın, ya da/ Kanlı boyunduruğunu taşıyan proleterya/ Rüzgârlara savurur devrik tapınağını.*"

Victor Hugo yan tutmuyor, yine de "halkın sesi hakkın sesi" diyor. Ama onu en çok üzen kardeşin kardeşi öldürmesi: "*Savaşçılar! Söyleyin, nedir istediğiniz? Buğdayları yok eden yangınlar gibisiniz./ Onur, akıl ve umut, öldürdünüz ne varsa/ Bir tarafta Fransa, karşısında Fransa.*" *Roussel de Méry*, en çok, bu savaşı, içine girmeden izleyenlere, "kim kazanırsa ondan yana olalım" diyenlere ateş püskürüyor: "*Yüzünüze kazdığım bu utanç damgasıyla/ Anacak sizi tarih, ılımlılar, yansızlar/ Devrimcileri yalnız bırakan tabansızlar!*"

Kadın şair *Louise Michel*'in bütün gençlik yılları zindanlarda ve sürgünlerde geçmiş: "*Karanfiller takardık tanıyalım diye biz/ Devrimci kardeşleri/ Bir gün zaman gelecek, ey kırmızı çiçekler/ Yine yeşereceksiniz/ Sizi yakalarına yenilmiş halkım değil/ Yenen halkım takacak.*"

Komün şairlerinin en yılmaz savaşçılarından biri de "Enternasyonal" şiirinin yazarı *Eugène Pottier*. *Enternasyonal*'i dilimize bugüne kadar çevirmekten çok uyarlamışlar. Erdoğan Alkan'ın çalışmasında ilk kez bu şiirin aslını da bulacaksınız: "*Son savaştır bu savaş/ Güzel günler gelecek/ Bütün insanlar kardeş/ Enternasyonal olacak.*"

Jules Vallès, şair ve romancı, Komünden önceki bütün gösterilerde yer alan yürekli bir gazeteci. Ve Komün yönetiminde önemli bir bölgenin belediye başkanı. Bütün barikat savaşlarının içinde: "*Son soluğumuz gibi/ Uluyordu yorgun toplar/ Yine de/ Direniyordu yurttaşlar.*"

Genç *Rimbaud* Komün Devrimi'nden komünist bir anayasa yazacak kadar etkilendi: "Parmağının bir vuruşu davula, boşaltıyor tüm sesleri ve yeni uyum başlıyor (...) Değiştir nasiplerimizi, acıları ele." Kitabın üçüncü bölümünde ise Komün şairlerinden esinlenen Emil Verhaeren, Aragon ve Paul Eluard'ın şiirleri var.

YILMAZ ELMAS

AMİN MAALOUF:

Rubailer, düşlediğim gibi, bir zamandışı özgürlük çığlığıdır. Ömer Hayyam'ın ruhunun bir yansısı olan bu "etten ve mürekkepten varlık" kitabın bütün bölümleri arasında bağ kurar; sürekliliği, şiirinin birliğini ve Semerkant'ı simgeler.

Semerkant/ Roman/ Yapı Kredi Yayınları

✪ *Pers İmparatorluğu'nun sınırında kurulmuş olan Semerkant kenti kitabınızda önemli bir rol oynuyor. Neden özellikle bu kenti seçtiniz?*

– 1987 yılında gittiğimde beni çok etkiledi bu kent. Aslında şair Ömer Hayyam'ın yaşamış olduğu Semerkant'ı görmek istiyordum. Kenti gezerken onca şeyi esinleyen bu yerlerin tümüyle büyüsüne kapıldım. Semerkant'ta geçmişteki Doğu'nun, özellikle Timurlenk döneminin büyüklüğünden çok şey bulunuyor. Büyük Alan gibi büyülü yerlerinin yanında açılmış aşırı derecede büyük anayollar çirkin bir görüntü vermekte. 11-12. yüzyıldan çok az öğe bulunsa da, Semerkant'a yeniden gelişimde bu kitabı yazmaya karar verdim. Yalnızca araştırmacıların güncelleştirdikleri eski kent, bir ev ve yeraltı mezarlığının büyük bir bölümü kalmış 11. yüzyıldan.

✪ Semerkant, *büyük düşünür ve şair Ömer Hayyam'ın Rubailer'i çevresinde biçimleniyor. Kitabınızın ana izleği olarak neden bir elyazmasını seçtiniz?*

– Ömer Hayyam'ın düşüncelerini sergileyen Rubailer, Semerkant'ta 11. yüzyılda doğar, Moğol istilaları sırasında kaybolur ve bir yüzyıl sonra, Pers devriminin ortasında yeniden ortaya çıkarlar. Eğer Hayyam gerçekten yaşadıysa, çok çalışıp yazdıysa, şiirler, rubailer ve dörtlükler ürettiyse, onları hiçbir zaman bir araya getirmeyi düşünmemiş olmalı. O halde, sözü edilen elyazması hiçbir zaman var olmadı.

Rubailer, düşlediğim gibi, bir zamandışı özgürlük çığlığıdır. Ömer Hayyam'ın ruhunun bir yansısı olan bu "etten ve mürekkepten varlık" kitabın bütün bölümleri arasında bağ kurar; sürekliliği, şiirinin birliğini ve Semerkant'ı simgeler.

Buna karşın, gerçekten varolan şey, son zamanlarda İngiliz Fitzgerald'ın, 1912 yılında Titanik adlı geminin batmasıyla Atlantik Okyanusu'nun dibini boylayan şiirlerinden yaptığı çevirileri derlediği kitaptır. Londra'daki bir koleksiyoncunun satın aldığı bu çok değerli örnek, okyanusun dibinde bulunan en harika şeylerden biri olarak değerlendirilmiştir her zaman. Birkaç yıl önce Titanik'in kalıntıları bulunduğunda, bütün bakışlar bu simge elyazmasına çevrildi.

Bugün görkemli ve ölümsüzleşen bu Rubailer 11. ve 12. yüzyıl aydınlarınca kaba –hatta küçümsenilecek ve mahkûm edilecek– bir türle karıştırılıyordu. Çok uzun şiirlerden oluşan, büyük olarak adlandırılan şiir, egemenlerin saraylarında yazılıyordu, oysa rubailer bir grup arkadaşın çevresinde oluşuyor ve kısa bir biçimde dile getiriliyordu.

✪ *Ömer Hayyam ideal bir insanı mı temsil ediyor?*

– Onun gibi bir kişi, insanlık tarihinin merkezi ve özü olarak kalır. Arap-Müslüman imparatorluğu görkemli bir dönem yaşadı. Bu dönem, büyük bir çöküşe gömülmeden önce dünyaya çok şey kattı. Tarihinin büyük anları büyük bir dışa açılışa denk düşer. Bilginler 8. yüzyılın sonuyla 13. yüzyılın başları arasında Grek şairlerini ve felsefecilerini çeviriyorlar ve yazını, tıbbı, bilimi geliştiriyorlardı. Oysa Ömer Hayyam bu harika uygarlığın en güzel ve en son ürünlerinden biridir.

Dinin kuralları konusunda kuşkular yaratır; bunu yarı gizlilik içinde yapmak zorunda olsa da, çekinmeden dile getirir. Özgürlük ve eleştirel bilinç adamı Hayyam'ın yaşama, iktidara, uygarlığının geleceğine bakışı uyanık ve uzak görüşlüdür. Bu anlamda Hayyam, tartışmasız biçimde, her dönemin adamıdır, bir referans, bir modeldir.

Hayyam, ömrü boyunca gitgide daha fazla sorunla karşılaştı. İçinde yaşadığı toplum Haşhaşiler Tarikatı'nın eylemleri ve baskısı yüzünden köktencileşirken, gitgide baskıcı ve "yobaz" bir havayı soluyordu. Ünü kentleri ve krallıkları aşsa da yöneticiler onun düşüncelerine karşı çıkıyorlardı. Gitgide etkileyici bir kısım düşünce felsefeyi sapık bir bilim olarak değerlendiriyordu. Köktendinciler için fikirler dinin içinde bulunmaktaydı, başka yerde aranamazdı...

✪ *12. yüzyılda Şiiler ile Sünniler arasında kavga patlar. Hayyam ne birinin ne de ötekinin yanında yer alır ama dinsel çatışmaların ortasındadır...*

– Burada yanılmayalım! Dinsel kavgalar aslında siyasaldır. Yönetici Türk askerlerinin otoritesine karşı çıkış dinsel bir biçim alır, çünkü o dönemde din bugün milli duygu olarak adlandırılan şeye denk düşmektedir. İran, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı çıkmak isteyen bir Pers yöneticisinin Türk imparatorluğunun İran'ı yutmasını engellemek üzere Şiiliği ulusal bir din olarak kurduğu gün, duyduğumuz anlamda Şii olmuştur. Bu durumda dinsel aitlik yalnızca ideolojik ya çok seyrek bir biçimde bir analiz üzerine ya da dogmalar kavgası üzerine kurulur; dogma daha sonra yerleşir.

✪ *İsmaililer ve Şiiler o dönemde, "Haşhaşilerin Cenneti" olarak adlandırdığınız Haşhaşiler Tarikatı'nı kurdular. Kimlerdir bunlar?*

– Bugün Ağa Han'ın müritleri olan o dönemin İsmaililer'i, İslam dininin en coşkulu evrimlerinden biri temsil ederler. Sünnilik, Kuran'daki metinler ve değişmez, mutlak değeri tartışma konusu edilemez peygamberin sözleriyle özetlenirken Şiilik gelecek için çok önemli bir potansiyel varsayar: Tanrı'yı yeryüzünde temsil eden kişi olarak imam, Yasa'yı değiştirebilir, onu yorumlayabilir ve günün koşullarına uygun yeni öğeler katabilir.

Çünkü inanan insanlar yüzyıllardan beri saklanan imamın gelişini beklemektedirler, kimse imam olarak kendini öne sürerek iktidarı kötüye kullanamaz. Medyatik bir basitleştirmeyle Humeyni kendini imam olarak adlandırtsa da, imam olduğunu resmen söyleyememiş ve imam olarak kabul edilmemiştir. İmam yardımcısı olarak kabul gören Humeyni, iktidarının son zamanlarında Yasa'yı değiştirmeye kalkışmıştır. Kendini onunla özdeş kılamamış ve dinsel rolü önem taşısa da siyasal bir yönetici olarak kalmıştır. İşte İsmailicilik'te imam, içinde yaşadığı dünyayla ilintili olarak, Yasa'da yerinde ve gerekli düzenlemeleri yapabilir.

✪ *Hasan Sabbah'ın kurduğu Katiller Tarikatı şu formülle anlaşılıyor: "Ölmek, öldürmekten daha önemlidir. Kendimizi savunmak için öldürüyor; din değiştirtmek, fethetmek için*

ölüyoruz. Fethetmek bir amaçtır, kendini savunmak ise yalnızca bir araç."

– "Katiller Tarikatı" Avrupalıların yarattıkları bir terimdir. Bu adlandırmanın çevresinde basmakalıp düşler gelişti, çünkü "katil" sözcüğü insanı yanıltabilir; sanırım "cana kıyıcı" anlamında kullanılmıştı. Katil, efendisi için ölmeye hazır her insanı işaret etmekteydi. Aşk şiirlerinde hep, "katilin olacağım" demişlerdir. Bunun asıl anlamı "kölen olacağım"dır. Bir katil, amacını gerçekleştirdikten sonra, İsmaililer Tarikatı'nın kuralları gereği kalabalığa karışırdı; böyle bir eylemin gizli kalışı paha biçilmezdi. Bu kendini adama düşüncesi Batılılara çok mürekkep akıttırdı. Katillerin zorunlu olarak uyuşturucu kullandıkları sonucuna vardılar. Oysa olaylar bunu yalanmaktadır: Katiller, görevlerini iyi bir biçimde yerine getirmek için kılık değiştirmek üzere yapay şeyler kullanıyorlar, düşmanlarının arasına sızabiliyorlardı. Hasımları (Sünniler, Franklar, Selahattin'in askerleri...) arasında aylarca kalabilirlerdi, bu da onların her türlü uyuşturucu kullanma olanaklarını ortadan kaldırıyordu. Yalnızca inançları ve yöntemleri etkililiklerini ve başarılarını açıklamaktadır.

✪ *Alamut Dağı'nda kurulan "Haşşaşiler Tarikatı" olağanüstü bir atılım gösterir...*

– İran'ın kuzeyinde çok güçlü ve ele geçirilemez bir kalede doğar ve gelişir. Bu coğrafik koz, özgün ve eşit olmayan işleyiş biçimi ona bir yüzyıldan fazla süreklilik sağlar; Haşşaşiler yalnızca 13. yüzyıl sonunda, büyük Moğol istilaları sırasında kalelerinden çıkacaklardır. Başarıları gözlerini kırpmadan, kendilerini feda etmelerinden gelmektedir: Gün ortasında büyük Pers yöneticilerini, Semerkant kadısını, Homs ve Apame valisini vurmuşlardır, Selahattin'i kıl payı kaçırmışlardır...

Alamut katillerinin büyük özgünlüğü, eylemlerinin olağanüstü bir biçimde köktenleşmesinde ve sistemleşmesinde yatmaktadır. Bütün imparatorluğa yaydıkları terör duygusunu ustalıkla kullandılar. Siyasal ya da dinsel silah olarak adam öldürme düşünülür, hesaplanır, ardından da planlanır. Alamut'un efendisi kararlaştırdığı, örgütlediği büyük cinayetler, kendisini çeviren efsanelerle Doğu'yu ve Batı'yı saran yeni bir terör biçimi yaratmıştır. Müslüman kentlerde yüksek düzeyli kişilerin öldürülmesinin yanı sıra Hıristiyanlar da kurban vermişlerdir. Ne var ki Haçlı Seferleri sırasında İsmaililer'in Haçlılarla anlaşma imzaladıklarını unutmayalım: Aslan Yürekli Richard, ortak askeri baskınlar düzenlemek üzere onlarla birlikte çalışmıştır.

Haşşaşiler'in tarihinde en önemli olan şey, Sabbah'ın ölümünden sonra, 1164 yılında yerine geçenlerden biri olan, kendini "Kurtarıcı" olarak adlandıran kişinin –Rubaileri okuduktan sonra– değerlerin tümüyle ters çevrilmesini emretmesiyle Alamut üzerinde barış ve açıklık rüzgârının esmesidir. Oysa Alamut'un efendisi günde beş vakit duayı emrederken, bütün müzik aletlerini, şarabı yasaklarken, hırsızları ölüme mahkûm ederken, müritlerinin yaşamının her anını cennete gidecek biçimde düzenlerken "Kurtarıcı", Hassan'ın dayattığı Yasa'yı geçersiz, hiç var olmamış sayıyordu. Cennet artık aranacak bir şey değildir, çünkü yeryüzüne, Alamut'a inmiştir. Bu harika değişiklik, bugün hâlâ süren kökten bir düşünce devrimi anlamına gelmektedir. Şiiler Alamut dersini unutmadılar!

JEANNE MORCELLET (Historia, Ocak 1993)
Türkçesi: Aytekin Karaçoban

SULHİ DÖLEK

Korugan
(ROMAN)

*

Kiracı
(1983 MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ)

*

Geç Başlayan Yargılama
(ROMAN)

*

Teslim Ol Küçük
(ROMAN)

*

Vidalar
(1983 SABAHATTİN ALİ ÖYKÜ ÖDÜLÜ)

*

Aynalar
(1994 YUNUS NADİ ÖYKÜ ÖDÜLÜ)

*

Habis'in Serüvenleri
(YAKINDA)

Varlık/Anlatı

GAZANFER ERYÜKSEL:

"Ahir Zaman Tangoları" bizim olmayan şeyleri bizim kılmanın bir yordamı olarak kayıt düşülmüştür zamanın kül rengi sularına.

Ahir Zaman Tangoları/Şiir

✪ *Sevgili Gazanfer Eryüksel, eskimeyen hatıraların "Hep Çocuk Kalan" iyiliğini, sürekli aşka ve umuda çalışan bir kalbin ince, büyülü ve udî dizelerini yazıyorsun!.. "Yazdan kalan aşkların kokusu" zehiri henüz alınmamış bir dünya görgüsü, "kırık bir gazel"in derdinden uzağa gidebilir mi? Şiir bu kadar suçsuz olduğu için mi mutsuz! Her zaman kendisini sevgiyle andığım güzel adam Cihat Burak bir yazısında şöyle diyordu: "Hiçbir zaman kimse, eline ilk defa boya geçiren bir küçük çocuk kadar güzel resimler yapamaz! Picasso bile yapamamıştır. Ama çocuk, yaptığı resmin bir oyun olmaktan çıktığını anladığı zaman artık o resmi yapamaz olur!" Sormaya çalıştığım şu; melekler birimizin kalbine eğilip bir dokunsa, kül rüyalardan masal çocuklara dönüşür müyüz?.. Bayram harçlığı çocukluğundan geriye ne kaldıysa anlatır mısın? Hem sen dememiş miydin, "kapılar üstümüze kilitlense de bizim olan iklime kanatlanırız"?*

– Hesaplaşıldıkça yeni kapılar açılan bir yolculuktur çocukluk... çocukluğum. Çocukluğa yaslanmayan, onun yörüngesinde dönenceler çizmeyen bir gençlik güneşsiz bir samanyolu olma çabasındadır... Gençlik sapağı dönüldükten sonra oluşan yıldız kümeleri de, gelip geçen kuyruklu-yıldızlar da hep çocukluğun uzantılarıdır. Gövde olgunlaştıkça, bellek daha çok çocukluk resimlerine göndermeler yapar, o ışıklı zamana tutunmaya çalışır... Anneannemin son nefesini verirken, ellerini iki yanına getirip, bize göre bir "boşluğa" bakarak, "Tamam baba, geliyorum..." dediğini duyduğumda onun durup baktığı resmin çocukluğu olduğunu duyumsadım. Bu çocuksu bir alımlamaydı. Köklerimi gördüm o an! Ağaran zamanın alacakaranlığında göçen şeylerin kök seslerini...

✪ *Sevgili Gazanfer Eryüksel, aşk her sabah erken uyanmaktan yorgun, zeytin dalı ellerimizden daha yorgun, uykularımıza sığmayan rüya ve meleklerin kalbimize saplanması dargın! Akıl her gün kendi ölümüne mi hazırlanıyor?.. Sen nasıl şiir yazıyorsun? Dualarda ıssız, duvarlarda fırtınasız mısın? Her sabah yüzünü küllerle mi yıkıyorsun! Bak, annelerin boynu kuğulardan suçsuz bir ırmaktan yapılmış! Bana aşkta heves bırakmayan yaralarını değil, bana kanlı çadırın altındaki lambayı açık bırakır mısın? Derdim şu, "aşka kızamazsınız o dansını yapar" ve gider!..*

– Şiir, zamanın sularında sonsuz kere sonsuz yıkanmanın yordamıdır. Her sabah yüzünü zamanın bütün yüzleri ile yunan ve kül olup küheylâna binen bir rûzigâr olmanın esrik coşkusudur o... Gövdelerin içselliğinde yürür... Eriyip, ergiyeceğini bile bile... Ateşten sulara dokunur... Düşlerin gerçekliği ile gerçekliğin bir düş sanısı olduğunu örtüştürür... O an, ki bir sıfır noktasıdır, hem kendi, hem değildir... Şeylerin, her şey olduğunu alımlamanın ürkünçlüğü ile ayn'alara bakar... Ayn'alar yok hükmündedir... Neyin var olduğunu duyumsar ki o ilk dizenin verdiği acıdır. İlk dizenin şaire ve şiire vurulan bir neşter olduğunu söylemeliyim. Sızan, fışkıran şiirin ve şairin kanıdır. Kan kana kanayan o pınardan kana kana içer aşk iksirini... Hem içinde, hem dışındadır şiirin ve gövdesinin... Sana, bana, ona, bize belki de hepimize göre durup dururken denebilecek bir anda tren sesleri duyar, deniz fenerlerine dokunur, deniz yıldızları toplar, ayağına batan deniz kestanesinin acısına bir sözcüğü bastırır... Deniz kokuları sürünür doğan aya karşı.

İlk dizenin açılan ve açıldığı kadar da kapanan bir tasarım olması karabasanıdır onun... İşte böylesi anlarda çocukluğun ellerini tutar. Bütün bir yaşamı çocukluğu ile yürüyeceğini duyumsaması onun erinci ve kıvancıdır...

Ne boz bir kırın kıraç tepelerine bakarken martı çığlıkları çizmek, ne de çapariyi kesip kaçan sarıkanat'a duyduğu öfke onu yolundan döndürür. Kâh gökyüzüne çıkıp kâinatı seyreder, kâh yeryüzüne iner seyreder âlem onu... Yüzü düşyüzüdür aşkın, barışın, çocukların. Toprağa güneşe gökçek bir tümce yazar çöllere "seni seviyorum... nasıl da özledim..." gibi.

Her şey gibi aşk da gider. Gelen aşktır ki şiir kalır zamana... Yaşanmışlıkların kalıtı olan yazı ve söz...

✪ *"Su kendine akar, gövdesi yoktur;" Zaten "gölgesi" de yoktur! Suyun bildiği şey, kendisinin su olduğunu bilmemesi mi? Sevgili Gazanfer Eryüksel kardeşim siz rüyanın şehrinden yeni mi geldiniz? Akıl yerinden oynar mıydı siz şiir yazarken?.. Aşkolsun diyorum, sahi sen aşkı üfleyerek mi içenlerdensin! Sevgili Füsun Akatlı Argos'un bir sayısında "İstanbulsuzluk" adlı yazısında şöyle söylüyordu: "İstanbulluların, İstanbulca yaşayanların binip gidecek güzel atları bile olmadı. Azaldılar, seyreldiler"... Sorum şu,* "Ahir Zaman Tangoları" *beş çaylarına, eski meyhanelere, kır kahvelerine yakası kirlenmemiş beyaz gömleğiyle mi uğrardı? Ne dersin?..*

– Bir kenti yaşamak, onu yazmaktır biraz da. Hele o kenti yazanlar şairan taifesi ise ve ne binip gidecek güzel atları, ne de internet'te kayıtları var ise... Azaldıkça, seyreldikçe şiire döl olduklarını ayrımsayıp bir su kıyısında bir cigara içimi soluklanırlar... Cigaranın son nefesini denize bırakırken, ellerinin lodos balığı, saçlarının yosunlu bir midye tarlası olması süngerciler için bir cazibe merkezidir artık. Sualtı kazılarında, batık kent haritalarının bir semti olmayı düşlerler... Aslında onların şarap taşıyan bir amphora olduğunu Ömer Hayyam, Neyzen Tevfik, Turgut Uyar, Edip

Cansever, Cemal Süreya, Özdemir Asaf, Orhan Veli gibi dilbazlar hemen duyarlar...

Güzel atlar da kenti terk ettiği için herhangi bir otobüsle göçtüğüm Hitit toprağı Çorum'da neden otağ kurduğumu ayrımsadığımda önce şaşırır gibi oldum... Sonra bu şaşkınlığın yüzümde bir mask olduğunu görüp gülümsedim. Yüzümde burnu ünlem, gözleri nokta, kulakları soru işareti, ağzının kıyısı virgül bir mask vardı... Cızır cızır bir gramafonda Hacı Arif Bey'in "*Gurup etti güneş dünya karardı*" şarkısı çalınıyordu... Beni bu topraklarda Hititlerin konuk ettiğini düşünüyorum artık...

"Yahu, 'Ahir Zaman Tangoları' da nerden çıktı, deyû sual edenlere hasseten söylemeliyim ki o şiir, yakası balinalı ve kolalı, kolları düğmeli dedem mühendis Behçet Bey'den yadigâr bir gömlektir. Şu anda Kemani Tatyos'un çaldığı bir meyhanede ufak ufak demlenirken karşı masadaki Ahmet Rasim'e temenna etmektedir... Yahya Kemal, Sait Faik, Orhan Veli, Yaşar Kemal, Özdemir Asaf, Oktay Rifat, Melih Cevdet, Edip Cansever, Turgut Uyar, Cemal Süreya adına ayrılmış masaları gören müdavimler söylenerek dükkândan çıkarlar... Bir şiirle bir meyhaneyi bir gece için de olsa kapattığımı lütfen kimselere söylemeyiniz... Onlar benim hesabı visa kartıyla ödediğimi sanıp TV'de reklamları izlesinler ve kimseye teessüf etmesinler...

Udi Yorgo'nun nihavent taksimi ile deniz kızları cûş u hûrûş eylediğinden meyhaneci Apostol'un kaşları çatılmıştır. Ve Selahattin Pınar'ın kendi sesinden dinleyeceğiniz "Beni de alın ne olur koynunuza hatıralar" şarkısı... Giden faytonların sesi sönen alkışları bastırır... Ahmet Rasim Bey Babıali'ye gitmeden Samatya'daki evine gidip gömlek, elbise değişecektir.

Çünkü üstad ve *Ahir Zaman Tangoları* üç gündür eve gitmemenin hüznünde tel cambazı Rıfat Telgezer gibi gezinmektedirler... Ancak, kulağında bir deniz gibi uğuldayan o ses, "Efendi, sakın geç kalma erken gel..." diyen âyâlinin sesi. Heyhat ki şiir her dem bir güzellik vesilesidir her rinde...

Samatya'daki evin kapısı açıldığında âyâlinin yüzündeki sitemkâr çizgiler, "*Bu akşam gün batarken gel/ sakın geç kalma erken gel/ Tahammül kalmadı artık/ sakın geç kalma erken gel*" güfteli uşşak şarkı ile sevince dönüşecektir.

"Ahir Zaman Tangoları" bizim olmayan şeyleri bizim kılmanın bir yordamı olarak kayıt düşülmüştür zamanın kül rengi sularına.

Bence insanlık "Iodos çağı"nı yaşıyor... Sen Iodosculları gördün mü hiç?

Çocukluğumda kasıklarına kadar çizmeleri, küreği, leğeni ve kocaman eleği olan bir adam geçerdi kapımızdan... Ardından bakıp dururdum... Ve çok merak ederdim onun ne iş yaptığını...

Balığa çıktığımız bir gün onu gördüm... Lodos fırtınası sonrası denizin dip kuytularından savrulup kıyıya vuran şeyleri topluyordu... Bir eski para, bir sikke, belki bir takı bulmak onun tek dileğiydi...

Çağımızda da inişe geçen insanlık bence dibe vurdu ve zerrelerine ayrıldı... Tıpkı Iodosun altını üstüne getirip denizi gri bir yüz, bir alacaya dönüştürmesi gibi... Bir süre sonra deniz nasıl durulup mavi, lacivert, tirşe, turkuaz ışıklı bir resim çizecekse, dünyamız da yeni bir yükselişin ivmesini kazanacak... Gelen ışığın kokusunu ilk duyan ve kayıt düşen ise şiirdir... Şairlerin zaman biliciliği ol sebeptendir.

ENGİN TURGUT

STEPHEN R.COVEY
Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı
(2. BASKI)

LEYLA NAVARO
Tapınağın Öbür Yüzü
KADINLAR VE ERKEKLER ÜZERİNE
(2. BASKI)

Dr. A.KADİR ÖZER
Duygusal Gerilimle Başedebilme
Sınav ve Sınanma Kaygısı
İletişimsizlik Becerisi

Dr. HARRIET LERNER
Öfke Dansı
Kandırma Dansı (YAKINDA)

DEBORAH TANNEN
Hiç Anlamıyorsun
KADIN-ERKEK KONUŞMALARI

MICHAEL VINCENT MILLER
İkili İlişkilerde Terörizm
EROTİK YAŞAMIN ÇÖKÜŞÜ (YAKINDA)

Varlık/Özel

Feridun Andaç

ÖYKÜLERİN, ÖYKÜCÜLERİN EVRENİNDEN NOTLAR

17./ Yazınımızda Modernlik Düşüncesi

Yazınımızın son yıllarda gündemleşen sorunlarının başında modern/ modernlik düşüncesi gelmektedir. Doğrusu, bunlarla ilgili açık, doğru, kapsayıcı, örneklendirici değerlendirmeler yapılmadığı gibi; bu bağlamda, birtakım kavramların içi boşaltılarak, olanca birikim gözardı edilerek, bu *'yeni değer'*lerle edebiyatın bayraktarlığı yapılmaya çalışıldı.

Özellikle şiirde, öyküde, romanda adlandırılan bu *'yeni'*lere sık sık rastlamaktayız. Bu da, giderek yok sayılan ya da dönülüp bakılmayan kalıta bir haksızlık, bunu görmemezlik örneğidir.

Bunun bir başka boyutunu kalıta bakıştaki değerler karmaşasında görüyoruz. Varolanla oluşanın, gelişmekte olanın yerlerini ayrı ayrı belirlemek gerekiyor. Birine bakarken ötekinin kaynağını görebilmek, ötekine bakarken de oluşanın asal ivmesini anlamak kaçınılmaz gibi geliyor bana!

Sait Faik Abasıyanık'ın ölümünün 43. yılında, onun öykücülüğüne dönüp bakarken, yazınımızda modernlik düşüncesi, öykücülüğümüzde modernleşme gibi kavramlar üzerine yeniden düşünmek gerekliliğini duydum.

Bu bağlamda aylar önce, *Adam Öykü*'de (Mayıs-Haziran 1996, sayı: 4) Timour Muhidine'in başlattığı bir tartışmaya da, en azından bu konuda daha ayrıntılı düşünmemizin önünü açtığı için, yeri gelmişken bir kez daha değinmek istiyorum.

Modernlik Batı'da, Rönesans sonrası oluşan Fransız Devrimi'yle ortaya çıkan bir olgu. Bireyin varoluşu, kurtuluşudur bir anlamda. Aydınlanma düşüncesinin temelinde de bu vardır.

Modernizmin kültürel/ sanatsal karakterin biçimlenmesinde belirleyici hatta bunu gelişkin kılıcı bir yanı var. Modernlik düşüncesi, Habermas'ın deyimiyle, "*gelenek ve şimdi arasında soyut bir karşılık kurar*". En belirgin özelliği "*yeni*"liktir. *Bugün*'e ait olanda *dün*'dekinin izlerini bulmak kaçınılmaz bir olgu. Hatta varoluşunun bir nedenidir o. Aradaki ilintiyi anlamdırabilmek; başkalaşımın, *'yeni'*liklerin neler –ne yönde– nasıl olduğunu görebilmek doğru çözümler/ tespitler gerektirir.

Bir başka uç noktadan baktığımızda, Baudelaire'in belirlediği çerçeve ise, "*Modernlik, geçişsel olandır, kaçak olandır, rastlantısal olandır, diğer yarısı edebi ve değişmez olan sanatın, yarısıdır*" sanattaki izleksel olana dönüktür.

Yazınımızda modernlik düşüncesinin, modernizmin kalıt oluşturabilecek denli bir tarihi var mı? Doğrusu bu da tartışılabilecek bir konu.

III. Selim döneminde başlatılan ıslahat hareketleri modern düşüncenin, birtakım kurumsal yapılanmaların da kapılarını açar bize. Yenileşmenin sanatsal/ kültürel yaşamımızdaki ilk etkilerine ise Tanzimat sonrasında rastlarız. Yazın alanındaki birçok ilk/yeni girişim bu dönemde başlar. Yaşanan süreçte Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Mithat'la başlayan "ilk"ler ardılı kuşakların yapabileceklerinin önünü açacaktır. Özellikle öyküde, romanda ilk önemli atılımlar hemence uç verecektir. Ömer Seyfettin öyküde, Halit Ziya romanda yenileşme düşüncesinin ilk örneklerini sunacaklardır.

Bu girişimi yazınımızda modernlik öncesi bir dönem, modernliğe geçiş dönemi olarak adlandırabiliriz, kanımca!

Sait Faik'in öyküye başladığı, öykücü kimliğini kanıtladığı dönem ise (1930-1950'li yıllar), modernlik düşüncesinin hem kuramsal hem de kılgısal olarak, yazınımızda iyiden iyiye yer ettiği bir dönemdir.

Timour Muhidine'in, "*Sait Faik modern öykünün kurucusu*"dur savını, yazınımızda modernlik düşüncesinin kaynaklarını, yansılarını, ürünlerini değerlendirerek yeni baştan gözden geçirmek gerekecek sanırım.

Modernliği "*yenilik*" olarak adlandırdığımızda, edebiyatta her yenilik düşüncesini/ uygulayımını getirene "*kurucu*" / "*ilk*" demenin de yanlışlığını düşünerek...

BEHÇET NECATİGİL

Edebiyatımızda
İsimler Sözlüğü

*

Edebiyatımızda
Eserler Sözlüğü

Varlık/Bilgi

Metin Celâl

ŞİİR OKUMA NOTLARI

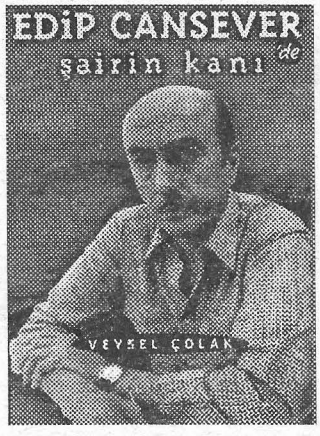

Hiçbir yere taşmıyorum, kendime sızıyorum yalnız
Ben dediğim koskocaman bir oyuk

EDİP CANSEVER

"Ben gidince hüzünler bırakırım" diyen bir şairin, Edip Cansever'in ayı oldu nisan. Üstelik ne doğum yıldönümüydü, ne de ölüm. Şairlere yakışır şekilde hatırlanmış, şiirine yeniden bakmak, değerlendirmek, gereksinimi duyulmuştu. Hem de bir vesile gerektirmeden...

Önce, Veysel Çolak'ın Edip Cansever'de *Şairin Kanı* (Era Yay.) adlı kitabıyla karşılaştım. Kitap "inceleme" altbaşlığıyla sunulsa da daha çok bir deneme tadında ve kısalığında. Veysel Çolak, Cansever'e dil ve iki önemli izlekte, aşk ve sıkıntıda bakmayı deniyor. Şiirlerini yeniden okuyarak kendince yorumlar getiriyor. Daha çok uzunca bir dergi yazısı havasında ama tekrar Edip Cansever'in şiirlerini okutacak, üzerinde düşündürecek bir işlevi var. Çolak sözü şöyle bağlıyor; "*Edip Cansever, 'tümel insan'ın şiirini yazar. İzlekleri değişmez, sadece boyutlanır. Bir ışıklandırmadır onun yaptığı. Nereyi aydınlatırsa, gündeminde orası vardır. Yapılan, bir yoğunluğun araştırılmasıdır. Bu bağlamda, Edip Cansever'de yorumları değiştirecek şiirler yoktur; yorumları geliştirecek, zenginleştirecek şiirler vardır. Bu da onun şiirinin bir bütün olduğunu işaretlemektedir.*"

Yüzüdür şairin kanarsa yalnızlıktan
Bir yüz ki upuzun kadınsız günler gibi
Ve nasıl acıdır ki, acıyla anlatılmaz
Bir hiçin bir ağızla duraksız kemirildiği
Öyle bir sıkıntı ki ölümle kımıldamaz.

Edip Cansever'e çıkartılan şapkalardan ikincisi ***Yine Hişt***'den. Nisan-mayıs tarihli sayılarını kapağını ondan bir dörtlük süslüyor. Vedat Günyol'un kısa bir yazısı, Pınar Öğünç'ün *Cansever'in Oteller Kenti* ve *Bezik Oynayan Kadınlar* kitaplarından kaynaklanan, oradaki şiirleri kurgulayarak hazırladığı ilginç bir çalışması ve küçük İskender'*in Maalesef 28 Mayıs* adlı şiiri yayınlanmış.

Bir diğer çalışma Tömer'in Edebiyat Dergisi'nden. Mart-nisan tarihli sayılarının dosya konusu Edip Cansever. Dosya, Ece Ayhan'ın "*Bir Sıkı Şair; Edip Cansever*" başlıklı yazısıyla açılıyor. Ece Ayhan, bundan tam kırk yıl önce Pazar Postası'nda kendisi için "Şiirin ne olduğundan habersiz" diyen Cansever'e "geç de olsa" teşekkür ediyor ve bir anlamda karşılık veriyor; "*Lastik topu olduğu için onu takıma almıştık, yalnız bir iğnelemeydi o kadar.*" Ama gerçek değerlendirmesini Edip Cansever'i, çok sevdiği şairler için kullandığı nitelemeyle "*sıkı şair*" olarak nitelendirerek ve "*Cemal Süreya'nın, İlhan Berk'in, Turgut Uyar'ın, Edip Cansever'in (yalnız o parasız yatılı değildi o kadar) şiirleri patlayınca ortalık altüst oluyordu. Toz duman! Aykın ve özgün bir şiir bütün içi geçmiş, eski ve eskimiş şairleri kasıp savuruyordu. Silip süpürmek de denebilir. Yani adeta bir deprem!*" diyerek yapıyordu. Edebiyat Dergisi'nde ayrıca Baki Asiltürk'ün, Doğan Hızlan'ın, Ayten Mutlu'nun, Güven Turan'ın ve Haydar Ergülen'in Cansever hakkında yazıları var. Haydar Ergülen yazısını şöyle noktalıyor; "*Herkes kendine ağladı ve herkes kendine ezberledi senin şiirini.*"

Bir anlamda Edip Cansever'in şiiri baharın, nisanın şiiridir. Aşk mevsiminin... Özellikle aşklarda yaşayan bir şiirdir. Ezberlenir, sevgiliye söylenir, onunla ilanı aşk edilir, onun dizeleriyle elveda denilir. Mahçup sevgililer onun kahramanlarının ağzından birbirlerine mektuplar yazar, "Cemile" diye, "Manastırlı Hilmi Bey" diye imzalarlar...

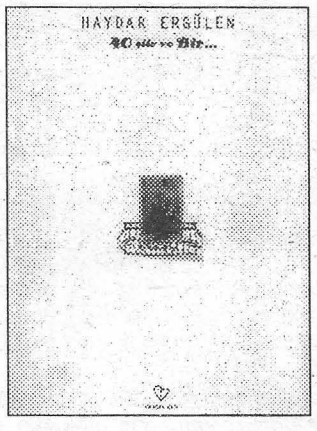

40 ŞİİR VE BİR

Kırk yaşı için kırk şiir yazmış Haydar Ergülen ve onları bir dize ile taçlandırmış. "*Kırk şair birden olsam, yazamam bir hevesi*" diyor. "Heves" anahtar imge olmalı. Kitabın adamasında da "*Kırk yıl kadar kısa,/ kırk şiir kadar uzun/ bir hevesle bir aşkla*" diyor. Aşkla yazılmış, sevgiliye adanmış şiirler...

Bir anlamda o aşkın dizelere yansıması da diyebiliriz. Şair, yaşadığı bir aşktan söz ediyor. Hem de oldukça gerçekçi... Onun verdiği heyecanla dizelerini dokurken şiirle aşkı birbirine karıştırıyor, hatta onları kıyaslıyor.."*şiirin nasıl bir şey olması gerektiğini/ hatırlatıyordu gözlerin, sana böyle inandım,*"

Kitabın adı *40 Şiir ve Bir* (Varlık Yay.) ama şiirlerin formu yirmi dize artı bir. Hepsi o biçime uyularak yazılmış. Dizeler

de birbirleriyle sarmaş dolaş, birinin içinde diğeri başlıyor, diğeri biterken bir yenisi...

"İki sevgili, onların gövdeleri, ev, deniz ve ada, nar, mevsimlerden yaz, aylardan haziran, onlara biraz dışarıdan eşlik eden avlular ve tüm sokakları ve semtleriyle şehir..." *Kırk Şiir ve Bir*'den bende kalan imgeler. Kuşkusuz her farklı okuma bu şiirlerde farklı şeyler bulacaktır. Ama ben "heves"e rastlayamadım belki de heves olarak kastedilen kitabın bütünüydü. Yapılışı, yazılışı, oluşu...

EBRULAR

Altmışlı yıllarda şiire başlayan, üretimini hep sessiz sakin sürdüren bir şair Eray Canberk. Sırf kendini değil, bile isteye şiirini de geri çekiyor gibi. Belki de o nedenle yeni kuşaklar onu daha çok çevirmen olarak tanıdı. Yani o şiirine, şairliğine haksızlık edenlerden oldu.

Eray Canberk'in uzun bir aradan sonra yeni kitabı *Ebrular*'ı (Oğlak Yay.) yayınladı.

sabrın ve boyanın
sudan kâğıda geçen oyunu
renkten ve kâğıttan yontu
yalınlığı içinde barındıran aşkın

gönlümüzün izdüşümü ebru

Sözcüğün bu anlamıyla şiirde ebru yapmayı denemiş şair. *Ebru* adlı giriş şiirinden sonra numaralanmış 105 kısa şiir var. Üç-beş dizeden oluşuyorlar ve olabildiğince az sözcükle yazılmışlar. Şair bunları kitabın sonundaki notta "şiirimsi" diye nitelendiriyor. Bir anlamda şiiruçları da denebilir. Her şiirimside bir şiir gizli ve çoğunda da tek bir dizenin tadı var. Son zamanlarda birçok şairin "haiku" diyerek ya da başka tanımlamalar bularak yaptığı gibi Eray Canberk de okuyucu karşısına bir tadımlıkla çıkmış. Ağzınızda bir şiir tadıyla ama tam da şiiri bulmadan okuyorsunuz onları, şairin şiirimsi demesinin nedeni de bu olsa gerek.

ŞAİRİN KİMLİĞİ

Ali Hikmet'in *Küf* (Anadolu Sanat Yay.) adlı kitabıyla ilgili yazdıklarım bir tartışmanın başlamasına neden oldu. Önce dost sohbetlerinde sözlü olarak gösterilen olumlu-olumsuz tepkiler sonunda yazıya döküldü. Osman Hakan'ın, yazısında da belirttiği gibi, bu kitabın okunmasına, hakkında yazmasına vesile oldu. (Bu nedenle yazımın işlevini yerine getirdiğini düşünüyorum.)

Ben hem tartışmayı karıştırmamak, hem de genç bir şair olarak henüz ilk kitabını yayınlamış Ali Hikmet'in üzülüp kırılmasını istemediğim için öncelikle şairi ve kitabını bu tartışmadan çıkartmayı öneriyorum. Çünkü tartışma konumuz sırf Ali Hikmet'te bulunan bir özellik değil. O genel bir eğilimin doğrultusunda hareket etmiş, ediyor.

Uzunca bir süredir şair –şiir– okuyucu ilişkisi üzerine düşünüyorum. Belki de bu kendi tavrımı da sorgulamak oluyor. Çünkü ben de, Ali Hikmet ve birçok diğer şair arkadaşım gibi, şairin şiirle okuyucu arasından çekilmesini, bile isteye kimliğini silikleştirmesini, sözü edilecek bir şey olacaksa bunun şiir olması gerektiğini düşünüyordum. Bu tavrı da uzunca bir süre uyguladım, uyguluyorum. Kitabımın arkasında değil biyografimin yer alması, herhangi bir yerde fotoğrafımın yayınlanmasını bile önlemeye çalıştım. Fotoğraf vermedim. Kendi hakkımda konuşmadım. Hâlâ da bunun doğru bir tavır olduğunu düşünüyorum. Ama her doğru tavır, geçerli tavır değildir. Biz toplum olarak kişiyi önemsiyoruz. Sevdiğimiz bir eserin, şiirin şairini bilmek, tanımak, hatta ona dokunmak istiyoruz. Seksenli yıllardan sonra şiirle okuyucunun buluşamamasındaki en önemli nedenin bu olduğuna inanıyorum. Okuyucu bizi tanımak istedi, ama biz şiirle okuyucunun arasına girmemek istediğimiz için bundan kaçındık. Üstelik önümüzde kötü örnekler de vardı. Bazı arkadaşlar kendilerini öylesine öne çıkartmıştı ki, aslında yeri kitabın arka kapağı olması gereken fotoğraflarını kitap kapaklarına koydular. Bu tür "medyatik" denilen tavırlar nedeniyle yakınlaşma-tanışma eyleminden daha da soğuduk, uzaklaştık.

Ama kötü örnekler her zaman esas örneği oluşturmaz. Onları tartışacağımıza Dağlarca'nın, Melih Cevdet Anday'ın, İlhan Berk'in, Hilmi Yavuz'un tavırlarını tartışmak gerektiğini düşünüyorum. Okuyucu ile nasıl ilişki kuruyorlar? Şiirle okuyucunun ilişkisinde nerede duruyorlar?

Aslında *Küf*'le ilgili notlarımda benim dikkati çekmek istediğim sorun başkaydı. Sorun daha çok şiirle ilgili. Şairin şiirin neresinde olduğunu sorgulamak gerektiğini düşünüyorum. Şiir sadece kurmaca bir metin değil, onun oluşumunu, varlığını esas olarak duygular, deneyimler ve yaşananlardan damıtılanlar oluşturuyor. Özellikle imge dünyasını bu birikim oluşturuyor. Yani şiir, kitabi olduğu kadar hayati de. Dengeye dikkat etmek gerekiyor. Denge bozuldu mu şiir "insansız, ıssız" kalıyor. Son zamanlarda yayınlanan şiirlerde bu eğilim güçlü olarak hissediliyor. Sanki acılar, sevinçler, aşklar, ölümler hiç yaşanmamış, hep kitaplardan okunmuş. Doğayı, hatta gündelik hayatı bile kitaplarda, fotoğraflarda, resimlerde görmüş şairlerimiz. Böyle olunca da yazılanda yapıntı havası ağır basıyor. Şair "ben" diyerek konuşmaktan ve şiirine kendini katmaktan çekindiği müddetçe bu sürecek diye düşünüyorum.

Osman Hakan, bir de "eski sayılabilecek sözcükler kullansa da Osmanlıca'ya pek yüz vermemek" tanımlamama takılmış. Genel olarak şairin her şeyden, her dilden yararlana bileceğine inanıyorum. Ama şiirin dengeler sonucu doğduğuna da inanıyorum. Her şeyi çok dikkatle, hassas olarak kullanmanız gerekiyor. Dengeyi kaçırdınız mı şiirin de tadı kaçıyor. Üstelik ben benimsenmeyen, şairin kimliğinde kişiliğinde yoğrulmamış bir şeyin şiirinde de eğreti durduğuna, sırıttığına inanıyorum.

Özellikle şiire yeni başlayan arkadaşlar, varolan havadan da etkilenerek, şiirlerinde Osmanlıca sözcükler kullanmaya özeniyorlar. Özendikleri de belli oluyor, o sözcüklerin o şiirde yapıştırma oldukları hemen belli oluyor. Çünkü kültürel donanımları yok, Divan edebiyatıyla hesaplaşmamışlar, bilmiyorlar. Sadece modaya uyuyorlar. Bu bazı arkadaşların İngilizce şiir yazmasıyla eş değerde. O da sırıtıyor, hatta komik oluyor.

Ali Hikmet'te benim gözlemlediğim, bu tuzağa düşmediğiydi. O nedenle "*eski sözcükler kullanıyor ama Osmanlıca'ya pek yüz vermiyor*" dedim. O şiirin gerektirdiği sözcükleri, yerinde kullanmaya çalışıyordu bence, modaya uymaya değil.

Evet, sevgili *Osman Hakan, "Dil toplumsal bir ürün"*dür. Bu topluma sesleneceksek onun diliyle sesleneceğiz. Bence, şair ancak kendi dilinde yaşar. O nedenle Dağlarca "Türkçe benim ses bayrağım" demiştir. Modalar bir rüzgârla gelir geçer, geriye gerçek "şiir"ler kalır. Onlar da toplum tarafından beğeni kazanan, okunan, paylaşılan, yeniden üretilen şiirlerdir. Şair çoktan yokolmuştur, ama onun şiirleri, şiir dünyası yaşamaktadır. O nedenle şiire yeni başlayan arkadaşlara, bize göre genç arkadaşlara, modaların peşine

düşeceklerine şiirin giz'inin peşine düşmelerini, onu aramalarını öneriyorum.

BURSA'DA BİR BAŞKA ZAMAN

Geçen ay 49. sayısı çıkan Yeni Biçem'i yayınlayan Ramis Dara ve arkadaşları iki yıldır Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı ve Edebiyatçılar Derneği'nin desteğiyle Bursa Edebiyat Günleri'ni düzenliyorlar. Bu iki günlük yoğun toplantılar dizisi bir de kitapla kalıcılaştırılıyor. Konular da ağırlıklı olarak şiir. Bu yılki toplantılarda Ahmet Oktay, Gültekin Emre, Mehmet H. Doğan, Zerrin Taşpınar, Hüseyin Ferhad, Hayati Baki hep şiirin sorunları ile ilgili ya da şiirden yola çıkan, ilginç görüşlerle bezeli bildiriler sundular. Ama daha ilginci Bursa'yla, Bursalı şairlerle ilgili bildirilerdi. Mustafa Armağan'ın "*Gönül kerestesiyle bir yeni şiir yap! .. Bursa'yı da yık, tekrar yap*" diye noktalanan *Bursa'yı Yıkmak* başlıklı çok ilginç bildirisinin yanında Raif Kaplanoğlu, Kadir Atlansoy, Melih Elal ve Dilek Öztekin gibi Uludağ Üniversitesi'nin öğretim üyelerinin bildirileri Osmanlı'dan bu yana Bursa'nın tam bir şiir merkezi olduğunu kanıtlıyordu. Kuşkusuz bu bildirilerin en coşkulusu Mustafa Durak'ın *Cem Sultan'ın Şiirinde Duyarlık* adlı bildirisiydi. Durak'la birlikte toplantıyı izleyenler de heyecanlandı. Tüm bildiriler, ne kadar ağır olurlarsa olsunlar ilgiyle dinlendiler. Çünkü yeni, ilginç bilgilerle gelinmişti. Tüm toplantılarda salon tamamen doluydu, hatta ayakta kalanlar vardı, gazeteciler, Bursa'nın yerel televizyon kanalları da ilgilerini ve zamanlarını esirgememişlerdi. Toplantılardan önce tüm bildiriler hazırdı ve *Bursa'da Bir Başka Zaman* adıyla bir kitapta toplanmıştı. Kuşkusuz bu başarının, düzenin ve alınan verimin gerisinde bir yıllık bir çaba ve iyi niyet var. Umarım, her güzel etkinlik gibi Bursa Edebiyat Günleri de kesintiye uğramaz. Bu ilgi ve çaba gereken desteği görür.

Darısı diğer kentlerin başına...

SOKAK ŞARKILARI

"Bir sanat olmayarak şiir" sloganıyla yayınlanan bir dergi Sokak Şarkıları. İzmir'den gelen bir selam... Bilge Ay ve Hüseyin Köse hazırlamışlar. Musa Tekin, Ender Karaağaç, Bilge Ay, Fethi Gezer, Ali Üşümezgezer, Ceyhun Tekin gibi yeni yeni tanıdığımız ya da ilk karşılaştığımız şairlerin ürünleri ile oluşturulmuş. *Sokak Şarkıları*'da birçok yeni dergi gibi ürün dergisi görünümünde. Tavırlarını düzyazıyla, eleştiriyle belli etmek yerine ürünleriyle koymak istiyorlar anlaşılan. Hüseyin Köse, Bilge Ay'ın sorularını cevaplarken "*Şiir yok. Tartışma yok. Heyecan yok. Bu kaosu inandırıcı bulmuyorum*" diyor. Bakalım *Sokak Şarkıları* yayıncılarının bu değerlendirmesiyle ne zaman uyum sağlayacak?

(Sokak Şarkıları'nın yazışma adresi; 1379 sokak no; 9, Sevgi Yolu, Alsancak-İzmir)

LUDİNGİRRA

Geçen ay, "*ilginç, kolayca anlaşılamayacak, kolayca söylenemeyecek, akılda kalmayacak isimler taşıyan dergi yayınlama modası başladı herhalde,*" demiştim. Bu tür dergilere bir yenisi daha eklendi; *Ludingirra*. Günümüzden dört bin yıl önce Sumer'de yaşamış bir şair Ludingirra. Daha doğrusu o dönemde imzasını kullanan üç şairden biri. Diğerleri, Enheduanna ve Dingiraddamu.

Ludingirra'yı yayınlayan sevgili arkadaşlarım; Orhan Kahyaoğlu, Necmiye Alpay ve Mehmet Rifat, niçin bu ismi seçtiklerini ya da bu ismin mana ve ehemmiyetini açıklamak gereği duymamışlar. Neyse ki, Sumerolog Muazzez İlmiye Çığ'ın *Sumerli Ludingirra* adlı bir çalışması var. (Kaynak Yay.). O dönemden kalma Sumer tabletlerini kaynak alarak Ludingirra'nın ağzından, "*Geçmişe Dönük Bilimkurgu*" alt başlığıyla bir roman yazmış. Bu bilgileri oradan edindim. Ama arkadaşların niye *Ludingirra* adını tercih ettiklerini anlamak kolay değil. Romanı yazıldığı için mi acaba? Çünkü, Ehneduanna ya da Dingiraddamu, Ludingirra'ya göre daha zor söyleniyor. Amaç, kolayca anlaşılamayacak, söylenemeyecek ve de akılda kalmayacak isimli bir dergi çıkartmak olduğuna göre, ben olsam Dingiraddamu'yu tercih ederdim.

Ludingirra, havası ve tavrı itibarıyla *Sombahar*'ı hatırlatıyor. Rahatlıkla *Sombahar*'ın izini sürdüğünü söyleyebiliriz. Ondaki gibi, her sayının ağırlığını bir dosya oluşturuyor. İlk sayının dosyası; Ece Ayhan. Neredeyse derginin tümünü kapsayan bu dosyada Mehmet Rifat, Necmiye Alpay, Doğan Hızlan, Orhan Koçak, İlhan Usmanbaş, Hulki Aktunç, Orhan Kahyaoğlu, Konur Ertop, Haydar Ergülen ve Ahmet Soysal'ın yazıları ve Ece Ayhan'la yapılmış bir söyleşi var. İsimlerden anlaşıldığı gibi geniş bir perspektifte değerlendirilmiş Ece Ayhan. Kuşkusuz her çalışma tek tek dikkatle okunacaktır ama Mehmet Rifat'ın çalışması özellikle dikkate değer. *Mehmet Rifat, İçkin Bir Ece Ayhan Sözlüğü* başlığı altında şairin sık sık kullandığı "sözcükleri, deyişleri, adlandırmaları" yine onun yazılarındaki, söyleşilerindeki kullanımlarıyla tanımlamış. Kısacası Ece Ayhan'ın ağzından bir Ece Ayhan sözlüğü bu.

Ludingirra'nın şiir yayınlama tavrı da Sombahar'ı hatırlatıyor. Kapılar herkese açık. Yazı kurulunun yeniliklere ve yeni şairlere aşırı bir samimiyetle yaklaştığı da malumunuz. İlk sayıda Melih Cevdet Anday'dan Enderemiroğlu'na dek geniş bir yelpazenin ürünleri var.

Ludingirra'yı edinmek veya ona şiirlerini, yazıları göndermek isteyenler için adres; "Zambak Sokak 29, Oğlak Binası, 80080 Beyoğlu - İstanbul."

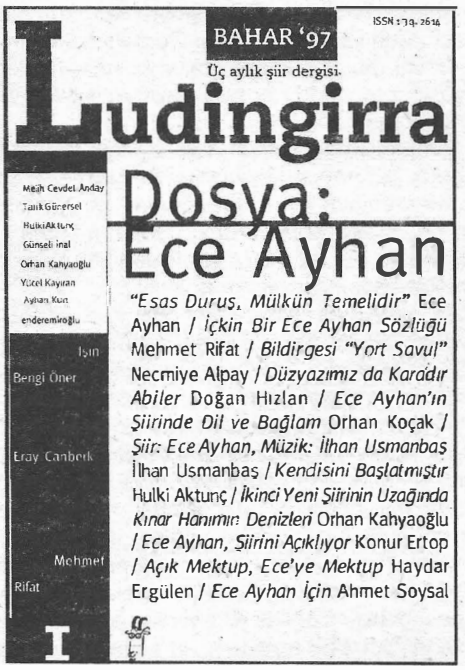

DİN VE SİYASET/ *Rıza Zelyut/ Yön Yayıncılık/ İnceleme/ 297 s.*
Rıza Zelyut "Muaviye'den Erbakan'a Din ve Siyaset"te, İslâmın siyasetle ilgisini ve iç içeliğini inceliyor: "Siyaset ve din, feodal ideolojiden kendisini kurtaramamış toplumlardan çok önemli üst yapı kurumları olarak yönlendiriciliklerini sürdürmektedir. Bu kitapta Doğu gerçekliğini dikkate alan özgün çözümlemeler ve bileşimler, bu alanda yeni tartışmaların kapısını açmaktadır."

NEONAZİZMİN SUÇÜSTÜ TUTANAKLARI/ *Murat Çulcu/ Eti Kitapları/ İnceleme/ 209 s.*
"1980'li yılların başında kökeninde Neonazizmin yattığı olayları irdelerken hep *Yabancı Düşmanlığı* ve *Yabancı Düşmanları* sıfatını kullanmak zorunda kalıyordum. Zira, Türk ve Alman toplumunda hiç kimse, *Yabancı Düşmanlığı* kavramının arkasındaki 'ırkçı/milliyetçi' dokuyu görecek ve sindirecek durumda değildi. Oysa bu 'ırkçı/ milliyetçi' eğilim ancak bir sözcük ile, *'Neonazizm'* sözcüğü ile nitelenebilirdi" diyen Çulcu, *Neonazizm* konusundaki araştırma, gözlem, anı ve yorumlarını bir araya getirdiği kitabında *ırkçılığı* irdeliyor.

BAYKUŞUN GÜNÜ/ *Leonardo Sciascia/ Çev.: Dumrul Cemgil/ Belge Yayınları/ Roman/ 112 s.*
Sicilya'da yaşayan sıradan insanların çektiği yoksulluk, ezilenlere duyulan sevgi, burjuvazinin, soyluların ve bunların "tüyler ürpertici yansıması" olan mafyanın karşısında duyulan güvensizlik duygusunun anlatıldığı *Baykuşun Günü*'nde Sicilya'nın tarihine de ışık tutuluyor.

ACI LİMONLAR/ *Lawrence Durrell/ Çev.: Hüseyin Aşuroğlu/ Belge Yayınları/ İnceleme/ 288 s.*
İskenderiye Dörtlüsü'nden tanıdığımız Lawrence Durrell, *Acı Limonlar*'da 1950'li yıllarda Kıbrıs'ta yaşanan çalkantılı dönemi anlatıyor. Kıbrıs'ın bağımsızlık mücadelesi yanında, ulusal çatışmaların yoğunlaşmaya başladığı yıllardan kesitlerin sunulduğu kitap, güncelliğini hiçbir zaman yitirmeyen 'Kıbrıs Sorunu'na da farklı bir bakış açısı getiriyor.

ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK SORUNU OLARAK JENOSİD/ *Vahakn N. Dadrian/ Çev.: Yavuz Alogan/ Belge Yayınları/ 224 s.*
Sosyoloji Profesörü olan Vahakn N. Dadrian, soykırım konusunda uzmanlaşmış bir araştırmacı. Ayrıca yeni bir bilim dalı olan Viktimolojinin de önde gelen isimlerinden.
1915 Ermeni Olayları'nı anlattığı kitabında, "tarihin tekerrürünün ancak, ondan ders alınarak, yanlışların yargılanarak ve eski yanlışların birer tarihsel refleks gibi tekrarlanmayarak engellenebileceğini, halkların kurban edilişini ve bunun en üst aşaması olan soykırımı önlemek için ulusal ve uluslararası hukukun neden geliştirilmesi gerektiğini" açık bir dille anlatıyor.

ÖZLEM/ *Hraçya Koçar/ Nûjen Yayınları/ Roman/ 102 s.*
Yazar, 1926-1930 Ağrı Direnişi sırasında, Sovyet Ermenistanı'nda yaşayan Arakel Eloyan'ın şahsında yurt ve memleket özlemini, yaşanan soykırımı, Sovyetlerdeki bürokratik yozlaşmayı, Sovyet insanının ruh halini trajikomik denebilecek bir anlatımla romanlaştırmış.

HEGNAR ÇEŞMESİ/ *Mıgırdiç Armen/ Çev.: Hasan Polat/ Belge Yayınları/ Roman/ 168 s.*
Hegnar Çeşmesi, Kafkasya'nın yeniden trajik çatışmalarla sarsıldığı bir dönemde, son derece insani bir yaklaşımla kaleme alınmış bir Ermeni romanı. Ayrıca bir zamanlar ortak kültür yaratarak uzun yıllar bir arada yaşamış insanların nasıl acımasız bir çatışma girdabına sürüklendiğinin de belgeseli niteliğinde olan bu roman Sovyet Ermenistan'ından dilimize çevrilen ilk kitap olma özelliğini taşıyor.

PONTOS KÜLTÜRÜ/ *Ömer Asan/ Belge Yayınları/ Bilim Dizisi/ 333 s.*
Karadeniz tarihi ve kültürü üzerine çalışmalar yapan Ömer Asan Pontos kültürüne yaklaşmak ve bu kültür mirasını gelecek kuşaklara iletmek kaygısıyla yola çıktığı kitabının önsözüne Melih Cevdet Anday'ın satırlarıyla başlıyor. Çalışmanın bir özeti çünkü: "Eskiden Anadolu tarihi denince 'Yunan' sözcüğü çıkarılırdı karşımıza ve çoğu zaman, bundan ürkülerek konu örtbas edilirdi. Bunca zengin tarihsel kalıntının açıkça Avrupa'ya taşınmasına göz yumulması başka nasıl açıklanabilir? Biz Asya'dan gelmiş 'üç yüz aslan' olmakla övünüyorduk. Bugün bile çocuklarımızın ilkokul kitaplarında Orta Asya'dan 'anayurdumuz' diye söz edilmektedir. Bizim anayurdumuz orta Asya ise Anadolu nemiz oluyor? Bu soruya karşılık bir Yunanlı çıkıp da 'O da bizim anayurdumuz' dese hoşlanacağımızı pek sanmıyorum."

HALİKARNAS KADIRGASI/ *Yaşar Aksoy/ İnkılâp Kitabevi/ 329 s.*
Yazar, "Halikarnas Kadırgası" isimli hayalet gemisiyle antik kentleri, Küçük Asya efsanelerini, güncel kültür gelişimlerini sorguluyor. Kaleme aldığı bu metinler, Anadolu uygarlıkları gerçeğine kendini yakın hisseden Aksoy'un Halikarnas Balıkçısı-Azra Erhat çizgisinde "turistik" bir durakta donmayıp, kültürel duyarlıkları güncel tartışma ve savaşım alanlarına taşıma çabası içinde olduğu izlenimini veriyor. Ayrıca, yazıların içinde geçen düşünsel sentezlerin ve çarpıcı önerilerin günümüzde tartışılmaya bağlanması, yapıta ayrı bir çekicilik de kazandırıyor.

ÇÖZÜMSÜZ DEMOKRASİ/ *Prof. Dr. Celal Ertuğ/ Bilgi Yayınevi/ 256 s.*
"Demokrasinin yaşam biçimi olarak algılanamadığı koşullarda, ülkelerde, bir dizi rahatsızlıklar, uyumsuzluklar, çözümsüzlükler doğar. Bunlar 'özürlü demokrasi' ile birlikte büyürler. Sosyal, siyasal tıkanıklıklar, ekonomik bunalımlar baş gösterir... O zaman 'neden'in kökenindeki yapılanma bozukluğu gözden kaçar, günün şartları--kadrolar sorgulanır. Oysa bu bir yapılanma bozukluğunun ve 'özürlü demokrasi'nin uzantısıdır. Çare 'yeniden yapılanma', değişim ve demokrasi kültürünü toplumca özümsemededer." diyen Ertuğ, *Çözümsüz Demokrasi'de* bu gerçekten yola çıkarak, 'Sürekli Aydınlık İçin' demokrasinin, demokratikleşmenin anatomisini yeniden tartışmaya açıyor.

SINIF ARKADAŞIM ATATÜRK/ *Ali Fuat Cebesoy/ İnkılâp Kitabevi/ 219 s.*
Mustafa Kemal Atatürk'ün sınıf arkadaşı olan Ali Fuat Cebesoy'un kaleme aldığı bu kitapta; ilk kez nasıl tanıştıkları, birlikte katıldıkları görevler, Kurtuluş Savaşı'nda verdikleri büyük mücadele anlatılırken, Atatürk'ün Laik Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında oynadığı büyük rol bir kez daha gözler önüne seriliyor.

BAŞKA-SEVGİSİ/ *Nermi Uygur/ Yapı Kredi Yayınları/ 249 s.*
Nermi Uygur, bu kitapta Homeros, Vergilius, Hafız, Mevlana, Ronsard, Cervantes, Spinoza... gibi *"Sevgi Yiğitleri*"nin izinde, *"Sevgi'den Başka-Sevgisi'ne Dalışlar"* yapıyor. "Sevgi yiğitlerinden esen güçlü esinlerle başka-sevgisinden yana bakan, özlemleriyle, gerçekleştirdikleriyle, her şeyiyle geniş geniş sevgilerle yoğrulan: *yaşıyorum* diyebilir" diyen Uygur, *"Başka-Sevgisi Nasıl Gerçekleşir?"* sorusuna yanıt arıyor, bir *"Sevgi Eğitimi"* için notlar alıyor.

İKİ DENİZ ARASI SİYAH TOPRAKLAR/ *Enis Batur/ Yapı Kredi Yayınları/ 287 s.*
Enis Batur, gezi notlarından yola çıkarak yazdığı, *İki Deniz Arası Siyah Toprakla*r'ı "Kentler - sokaklar - evler - tepeler - ağaçlar - yollar - şaraplar - insanlar - izler. Bir açıdan bakınca ayraçlardan oluşan, bir başka açıdansa sonradan gelmiş merkezlere bağlı bir ağ görünümü sunan bir seyahatname" olarak tanımlıyor.

ÇÜRÜME/ *Hüseyin Yurttaş/ Bilgi Yayınevi/ Şiir/ 126 s.*
"Görsel Şiirler", "Bireysel Şiirler", "Babamın Mektupları", "Kördüğüm", "Çürüme" ana başlıkları altında topladığı şiir kitabında Yurttaş, çürümeye yüz tutmuş bütün değerleri şair gözüyle bir kez daha dizelerinde irdeliyor: "*suçlusun ve kötüsün ey insan/ bağışlayamam seni/ ben de bir insanım çünkü/ (...)/ çatma kaşlarını, elini ver/ dinle beni/ suçlusun ve kötüsün/ ateş olup yakansın/ su olup boğansın/ girdiğin ormansa baltasın/ girdiğin denizse oltasın/ girdiğin ocaksa potasın/ bu garip bu kocamış gezegende/ ellerindir yapıp yıkan her şeyi/ ver o kirli ellerini/ –ağular sunmuş kanla yunmuş ellerini–/ ver ki kargışım kurusun dilimde/ çün özündür özürlü olan!*".

SUÇSUZ LALELER/ *Üstün Akmen/ Milliyet Yayınları/ Öykü/ 98 s.*
Öykülerinde, evrensellik yerine genellikle parçalanmış bir toplumun tekil öznelerine yer veren Akmen, anlatı düzenini, okurun yorum ve yaratma sürecine bir ölçüde katılımını sağlamak için isteyerek bozmuş. Modern sanatın 1950'lerin sonunda artık kurumlaştığı ve yaratıcılığının sona erdiği savına katıldığını söylüyor ve, "Geleneği yadsımadan onun eski biçimlerini yerine göre değiştirerek gerçeği sorgulamaktayım" diyor.

BİR BİLGİ ANARŞİSTİ: FEYERABEND/ *Derl.: Cemal Güzel/ Bilim ve Sanat/ 302 s.*
"O zamanlar, hatta daha da yenilerde, çağcıl bilimin yükselişiyle yirminci yüzyıldaki gözden geçirilişi sırasında, Bayan Us, araştırmanın güzel, yardımsever ancak zaman zaman fazlasıyla koruyucu olabilen tanrıçasıydı. Bugün onun felsefi koruyucuları (ya da pezevenkleri mi demeliyim?) bu tanrıçayı 'olgun', yani geveze fakat dişleri dökülmüş bir kadına çevirdiler." diyen bir düşünür Feyerabend. Kitap, Feyerabend'i iyi tanımamıza ve kavramamıza önemli katkıları olabilecek bir derleme.

BİRTAKIM AZİZLİKLER/ *Uyarl.: Genco Erkal/ Adam Yayınları/ Tiyatro Oyunu/ 64 s.*
"Aziz Nesin'in dünyası; yani hepimizin dünyası, ülkemiz, insanlarımız. Gerçek bir demokrasiyi oluşturamamış, çağcıl bir devlet olamamış, insan hakları, düşünce özgürlüğü gibi konularda sınıfta kalmış, her şeyden korkan, pısmış, sinmiş insanların oluşturduğu suskun bir toplumda, sözde liberal bir ekonomik yapıda, siyaset cambazları, darbeci generaller, din bezirgânları cirit atıyor. Bir de yazar var bu karmaşanın ortasında. Sivas olaylarını yaşayan, ülkesini ve insanlarını, kendini sevdirmek için onlara dalkavukluk etmeyecek kadar seven, kötü kişi olacağını bile bile aptallıklarını yüzlerine vurmaktan çekinmeyen bir yazar." diye tarif ettiği değerli usta Aziz Nesin'i, Genco Erkal'ın tiyatrocu duyarlılığının ürünü olan *Birtakım Azizlikler*'de bir kez daha anıyoruz.

DİRENCİN KUŞLARI/ *Sevgi Özel/ Ümit Yayıncılık/ Öykü/ 175 s.*
Sevgi Özel *Direncin Kuşlarını*'nı "Bu kitaptaki öykülere ortak ad koydum. İsterseniz, içindekileri yok sayarak, her öyküyü *Direncin Kuşları* başlığıyla okuyabilirsiniz. Öykülerimi beğenmeyen, bu adı hiçbirine yakıştırmayan da çıkacaktır kuşkusuz. Ben, kalemim ve yüreğimle *Direncin Kuşları*'na eşlik etmeyi sürdüreceğim, onlardan biriyim çünkü." diye tanımlıyor ve ekliyor: "Özgürce soluk alabilmeleri yasak, ayıp günah... Bir avuç yeme ulaşmaları çok zor... *Direncin Kuşları* teker teker kanat çırpıyor... Umarsızlığı yazgı belleyip umutsuzluğa kör uçuş yapmaları isteniyor. *Direncin Kuşları* gerçekte sevinin, coşkunun, paylaşmanın, güzelliğin ta kendisi... Birer birer de, topluca da tavus gibi renkli onlar. *Direncin Kuşları* birer allı turna olmalı, çığlıkları Kaf Dağı'na ulaşmalı artık. Hep birlikte kanatlanmalılar..."

ANAFORA DOĞRU/ *Eugenia Ginzburg/ Çev.: Gün Zileli/ Pencere Yayınları/ 348 s.*
1937 Stalin döneminde, haksız yere Sibirya'ya sürgün edilen Eugenia Ginzburg'un, on sekiz yıllık çalışma kampı ve sürgün yaşamından sonra ülkesine dönmesine izin verildi. Çalışma kamplarında ve hapishanede geçirdiği ilk üç yılı anlattığı *Anafora Doğru*'nun yaşamı boyunca basılmasını bekleyen yazar, bu yüzden politik konuları ihtiyatlı yazdı. Daha sonra, yaşamı sırasında Sovyetler Birliği'nde yazdığı hiçbir şeyin basılmayacağını anlayınca deneylerini dikkat ve korkuya gerek duymaksızın yazmaya karar verdi ve gerçekleri açık açık yazmaya girişti. Ancak kitap, yazar öldükten 11 yıl sonra ilk kez 1988 yılında Sovyetler Birliği'nde basıldı.
Zileli, yazarın anılarının ikinci bölümünü anlattığı *Anaforun İçinde*'yi dilimize kazandırmak için çalışmalarına devam ediyor.

GÜNDELİK HİÇLİK/ *Zoé Valdés/ Çev.: Yaman Aksu/ Telos/ Roman/ 126 s.*
Güney Amerika'nın genç kuşak edebiyatının parlak temsilcilerinden olan Valdés, "Gündelik Hiçlik"te, biri 'Hain', biri 'Nihilist' iki sevgiliyle aralarındaki 'aşk'ın, isyancı, lirik, kışkırtıcı, erotik, umutsuz romanını yazmış.

HAMAL'IN UŞAKLARI/ *Fikret Hakan/ Telos/ Öykü/ 138 s.*
Gerçek adı Bumin Gaffar Çıtanak olan, sinema ve tiyatro oyuncusu ve yönetmeni Fikret Hakan bu kez bambaşka bir kimlikle; yazar olarak karşımıza çıkıyor.
Hamal'ın Uşakları'nda "Fikret Hakan, bir zamanlar kendisi olan Bumin Gaffar'ı öldürmüştür, ama Fikret Hakan'ın 1996 yılında yeniden Bumin Gaffar'a dönüşmesi, gerçekte, yenik düşen 'ikiz'in de yadsınmaz zaferi. Fikret Hakan, artı Fikret Hakan eksi Bumin Gaffar değil. Şimdi iki kimliğin arasında bir artı işareti var. Bu nedenle, tam 40 yıl aradan sonra, birlikte yazdıkları 'Karanlıkta Giden Kadınlar'ı (1966) ve Joe Brico Masumdur'u (1966) birlikte imzaladılar." diyen Özdemir İnce, Hakan için "öykü sanatındaki yerini almıştır." diyor.

EDİP CANSEVER'DE ŞAİRİN KANI/ *Veysel Çolak/ Era Yayıncılık/ İnceleme/ 64 s.*
Kitap, Edip Cansever'in şair kimliği üzerine bir inceleme. Çolak, " (...) Kendine ait bir şiir dilini, boyutlanan anlamlar, belirsizlikte değişik çağrışımlar yapan sözcükler ve boyut araştırması bir nesne kavrayışıyla örgütledi. Modern Türk şiirinde yaptığı pek çok yeniliğin yanı sıra, şiirle tamamlayıcı unsur olan okuru 'tragedya'da buluşturdu. Kendi derin sıkıntısını tümel insanlık için dönüştürücü bir acı olarak çekti. Dilde bireysel varoluşun yoğunluğunu bizler için araştırdı. (...)" diyor Cansever için.

GÖNLÜ GÜVERCİNLİ KADIN/ *Tekin Gönenç/ Cep Kitapları/ Şiir/ 64 s.*
Gönlü Güvercinli Kadın, Tekin Gönenç'in yayımlanmış ilk kitabı. Elinize alıp incelediğinizde; şiirlerin yanı sıra özenli kapak resminden iç tasarımına kadar insanı sımsıcak sarmalayan kitap, aşka ve sevdaya yeni bir tarih düşürüyor: "gamzelerinde gizlediğin/ o binlerce yıldızı/ döküp de şimdi üstüme/ söyle nereye// artık herkes/ tutsun da elinden kendi şiirinin/ tersinden mi girsin/ ölü kelebekler sokağına// sen bende daha bitmedin ki/ gönlü güvercinli kadın."

ATEŞİ ÇALMAK (I. cilt)/ *Galina Serebryakova/ Çev.: Nurşen Özkan/ Evrensel Basım Yayın/ 628 s.*
İlk iki cildi yayınlanan kitabın tamamı 4 cilt. Bir belgesel roman niteliğinde olan *Ateşi Çalmak*'ta Karl Marx ve dönemi anlatılıyor. Haklarında sayısız kitap yazılmış olan Marx ve Engels, bu eserde karşımıza yaşamları canlı bir şekilde betimlenen roman kahramanları olarak çıkarlar. Hem çalışma tarzları, eserleri, mücadeleleri, hem de dostlukları, alışkanlıkları, kişisel özellikleri kitaba yansır. Kitap, 19. yüzyılın belli başlı bütün olaylarını Marx ve Engels ekseninde anlatırken, dönemin ünlü politik simaları, filozofları ve edebiyatçıları da romana girer.
Kitabın II. cildinde ise, Marx ve Engels'in birlikte mücadeleye karar verdikleri andan başlayarak, 1848 Devrimleri sonrasına kadar uzanan çalkantılı dönem anlatılmaktadır.

haziran 1997

varlık
kitap eki

sayı: 61

TAHSİN YÜCEL
ALINTILAR

Tahsin Yücel

ALINTILAR

Deneme/Yapı Kredi Yayınları

"Dostlar bizi işçiliğimizden anımsasın!" cümlesi nicedir kulaklarımda çınlıyor. Tahsin Yücel'in sesinden duymuşum gibi. Nesi mi var bu cümlenin? Önce yazarlığın temel niteliğini özetliyor. Nedense, yazarlığın işçilik yanını önemsemiyoruz uzun zamandır. Bir yazarın yazdıklarını okuyabilmemizi sağlayan en önemli öğe, yazma işçiliğinde başarılı oluşudur. Dili kullanışı, kompozisyonu, kurgusu bu işçiliğin bir parçası. Tahsin Yücel'in ayrımına geç varılan alaysılığı, ince ve keskin bir yargılama gücünden kaynaklanır. Eleştiren değil irdeleyen bir mizah. Öykülerinde, romanlarında olayların akışına kaynamış olan bu irdeleme yöntemi, denemelerinin kurgusunda yer alır.

Tahsin Yücel'in yeni kitabı *Alıntılar* başlığını taşıyor. Cumhuriyet gazetesindeki köşe yazısı serüveninin kitaplaşmışı. Yazılar, yayınlanış tarihine göre sıralanmış kitapta ama Yücel bununla yetinmemiş, denemelerindeki ad ve kavramlarla ana izlekler için dizinler yapmış. Başta andığım cümleyi de bu yüzden yazmış görünüyor: "Dostlar bizi işçiliğimizden anımsasın!" Yazdıklarından çok yazdıklarındaki öğeleri sınıflandırmak, sayfalandırmak "işçilikmiş" gibisinden acı bir alay. Dizinlere bir göz atmak bile, onun temel konularının ipuçlarını veriyor bize: Dil ve yazar. Bu tutumu, Yücel'in denemelerini, gazete köşe yazılarının gel-geç güncelliğinden ayırıyor.

Alıntılar, bir deneme ya da fıkradan çok, çoğunlukla öykü benim için. Bir olayın, bir yazının ya da bir davranış biçiminin irdelenmesine, irdelenen konunun kişilerinden yapılan "alıntılara", bazen yazıya temel olan kesinlemelere karşın öykü yanı ağır basan yazılar. Bu izlenimin, Tahsin Yücel'in öykülerini iyi tanımamdan değil, denemelerin kurgusundan kaynaklandığını belirtmeliyim. Yücel, kimi zaman öykü kurgusunu kullanmakla yetinmiyor, *Paralar*'da olduğu gibi düpedüz öykü yazıyor. Pek çok deneme de (Örnek: *Ne Adem'den Ne Havva'dan, Gerçek ve Kurgu*) anlatım, gücünü, içindeki öykücüklerden alıyor. Yücel'i bize daha iyi tanıtıyor öyküler. Önsöz de, *Alıntılar*'ın tamamlanamayışının ya da ilkelerinden ödün vermeyi hiç düşünmemiş bir yazarın, ilkeli saydığı bir gazetede neden köşe yazarı olarak kalamayışının öyküsü. Günümüzde, nerede değil ne yazdığından sorumlu olmakla yetinilmesinin ilke sanıldığı, birbirine taban tabana zıt düşüncedekilerin yazdığı yayın organlarının "çok sesli" sayıldığı düşünülürse, burada anlatılan öykü, biraz eski moda bir anlayışı yansıtıyor diye de düşünülebilir. Ben de "dinozor"lardan olduğumdan, Tahsin Yücel'in tavrını beğeniyor olabilirim.

Dil tutucusu, dil bağımlısı

Tahsin Yücel, bütün yazdıklarında olduğu gibi *Alıntılar*'da da bir dil tutucusu, dil bağımlısı. Bu, onun dile güveninden kaynaklanıyor olmalı. "Dil kirleniyor mu? Dilimizin kirlenmesi nelerden kaynaklanıyor? Dilimizdeki korkunç kirlenme nasıl önlenir?" sorularına "Dilimiz neden kirlensin ki?" yanıtını verebiliyor rahatlıkla. Gözde romancıların "pencerenin kulpu"ndan, "silahın emniyetini çözmekten" söz ettiklerini, böyle yazanları iyi yazar sayanları bildiği halde, "(...) dil bir yandan kendisini konuşan tüm bireylerin anlıklarındaysa, bir yandan da kendisini sonuna dek üstlenerek yaratıcı olabilmiş ozanların, yazarların, düşünürlerin, bilim adamlarının yapıtlarındadır. Yunus Emre'nin, Karacaoğlan'ın, Pir Sultan Abdal'ın, Dağlarca'nın, Külebi'nin ve daha nicelerinin şiirlerinde, Ataç'ın, Sait Faik'in, Orhan Kemal'in ve daha nicelerinin düzyazılarında pırıl pırıl bulabilirsiniz onu. Bu sağlam korunaklarda bozulmaları ya da kirlenmeleri söz konusu bile olamaz; buna karşılık, yeni gelişmelere kaynaklık edebilir." diye yazıyor. Dilimizin kısırlığından, yetersizliğinden söz edenleri de kesin bir tavırla yanıtlıyor: "Kimilerimizin kirlenmesinden, bozulmasından ya da yoksullaşmasından yakındığı bu dil bugün Lévi-Strauss, Barthes, Foucault, Greimas gibi yazarların yapıtlarının rahatlıkla çevrilebildiği bir dil. Yaratıcı ozanlarımızın, yaratıcı yazar ve bilim adamlarımızın çabalarıyla daha da gelişmekte." Tahsin Yücel'i "dil tutucusu, dil bağımlısı" diye anışım, onun dile sonsuz güvenini belirtmek için yapılmış bir abartma. Değer dizgesinin altüst edildiği günümüzde "(...) işin gerçeğine bakarsanız dil hepimizden güçlü. Üstelik, bireylerin ve toplumların vazgeçemeyecekleri değerleri yerli yerine koymak, kafaları, yürekleri, elleri ve sözleri kirden arıtmak için başvurabileceğimiz en güvenilir kaynak da gene o" diyebilen bir yazarın tutumu başka nasıl açıklanabilir ki...

Alaysılığın gücü

Tahsin Yücel'in, alaysılığı güçlü bir biçimde kullandığını söylemiştim yazımın başında. Bunu bir örnekle pekiştirmek istiyorum. Günümüzün gözde kavramı "küreselleşme" için yazdıklarından alıntılayacağım bir iki cümle, onun anlatımını da okur için somutlayacak sanırım. Yücel, *Yineleme* başlıklı denemesinde, önce "yineleme etkinliğinin önemli bir konu olduğuna" inancını açıklıyor, sonra da bu önemli etkinliğin durumlara göre "ne denli kafa karıştırıcı, ne denli gülünç, ne denli acı verici olabildiğine" tanık olduğunu yazıyor: "Geçenlerde, bir törende, biri sağ biri sol kanattan, anlı şanlı iki bakanımızı birbiri ardından dinlerken de deneyimimin doğrulandığını gördüm. İkisi de, her sözün başında, gözlerimizin içine baka baka, bizlere büyük bir muştu verir gibi, 'Dünyamız küreselleşiyor!' diye yineleyip duruyordu. İşte, bana sorarsanız, bundan daha acı bir şey olamazdı, bundan daha gülünç bir şey de olamazdı. 'Küreselleşme' birkaç yıldır politikacılarımızın, yazarlarımızın ağzından düş-

ÖZGÜR YAYINLARI

Ateşten Gömlek
Halide Edib Adıvar

Ateşten Gömlek ilk yayımından tam 75 yıl sonra yeniden ve Halide Edib'in özgün dili ve üslubuyla okuyucusuna kavuşuyor. Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızın bu lirik destanı, günümüz okuyucusu için, kelimelerin bu günkü dilde karşılıkları da verilerek notlarla hazırlandı.

Ateşten Gömlek, Ulusal kimliğimizin tartışılır ve yakın geçmişimizin unutulur olduğu bu günlerde bir ibret dersi olarak, zevkle okunacak.

İşgal İstanbul'undan Milli Kuvvetlere katılmak üzere Anadolu'ya "ateşe uçan pervaneler gibi" ölüme gidenlerin, vatan aşkıyla tutuşmalarının hikayesidir.

Halide Edib'in bu çok bilinen eseri, Özgür Yayınları tarafından yayımlanan Bütün Eserleri Serisinin 2'nci kitabı olarak ve bilimsel bir çaba ile sunuluyor.

Mor Salkımlı Ev
Halide Edib Adıvar

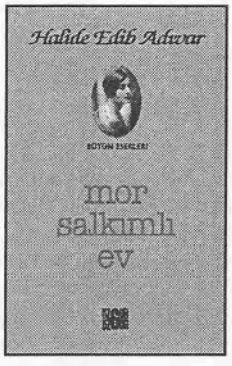

Halide Edib Adıvar'ın Bütün Eserleri serisinin ilki olarak yayımlanan Mor Salkımlı Ev, yazarın çocukluk günlerinden 1918'e kadar olan hatıralarıdır. Bir roman üslubuyla kaleme alınan eser, edebiyat meraklılarına olduğu kadar yakın dönem Türk tarihiyle ilgilenen okuyuculara da hitap ediyor.

Yeni İstanbul Gazetesi'ndeki yayımı ve hatıralarının İngilizce baskısı ile karşılaştırılarak hazırlanan Mor Salkımlı Ev, Halide Edib'in özgün anlatımı ve sadeleştirilmemiş orijinal diliyle ve günümüz genç okuru da düşünülerek notlar ve açıklamalarla sunuluyor.

Yazarın Yayına Hazırlanan Kitapları

VURUN KAHPEYE
DÖNER AYNA,
SEVDA SOKAĞI
SİNEKLİ BAKKAL
MEV'UT HÜKÜM
HAYAT PARÇALARI

TÜM KİTAPÇILARDA

ÖZGÜR YAYINLARI
Ankara Cad. 31/2 Cağaloğlu - İstanbul
Telefon: (0-212) 526 25 13 - 519 14 49 Fax: (0-212) 527 5778

meyen bir kavram. (...) Beni ilgilendiren, terimin, ekonomik, siyasal, ekinsel anlamı değil; geçerliliğini paylaşırız, paylaşmayız, sonuçlarını yereriz, yüceltiriz o ayrı konu. Ama şu önüne gelenin tanrısal bir gerçek gibi yinelediği 'Dünyamız küreselleşiyor!' ne demek? Dünya yeterince küresel değildi de Milton Friedman'ın yurttaşları dev tornalarla bir düzeltme işlemine mi giriştiler? Hiç kuşkusuz, hem durmamacasına yinelendiği, hem de bir yineleme içerdiği için ('yerküre küre biçimine giriyor' gibi) 'çifte yineleme' diye niteleyeceğimiz bu tuhaf yinelemede, sözcüğün kökensel anlamına göndermede bulunulmadığını, 'küreselleşme' sözcüğünün kökeninden bir ölçüde uzaklaşıp soyut bir alana kaydığı, bir tür eğretileme olduğu söylenebilir. Ama fazla çirkin bir eğretileme olduğu, dil duygumuzda bizi fazla rahatsız ettiği de kesin. (...) Üstelik sözcüğü sözcüğüne anlamı (...) Galilei'nin dört yüz yıllık saptamasını hâlâ gerçekleşmemiş bir 'önbili'ye dönüştürüyor. Hem gülünç hem de acıklı. (...) 'Dünyamız küreselleşiyor!' yinelemesini ne zaman işitsem, içimden ya da yüksek sesle 'Demek ki henüz dönmüyor!' diye yinelemekten kendimi alamıyorum."

Tahsin Yücel, örneklediğim denemede küreselleşme kavramını, bunu solcu bir bakanın yineleyerek çağcıl bir söylem oluşturduğunu sanmasının acı gülünçlüğünü, yineleyerek güncel ve yaygın duruma getirilen terimlerin anahtar kavram niteliği kazanarak her tür mantığı yürütme kolaylığı sağlayışının aldatıcılığını bir arada irdeliyor. Denemenin anlatım gücünü de eğretilemelerle yaptığı "şakalar, alaylar"la sağlıyor. Bu alaysı anlatım bir kavramın içsel ve sözel irdelemesini bir arada yapmasını da kolaylaştırıyor: "Ne olacak bunun sonu? Küreselleştik, küreselleşiyoruz derken, Galilei'nin dönen dünyasını yeniden sarı öküzün boynuzlarına mı oturtacağız?" Tahsin Yücel'in bu denemesinin işlediği konuları beğendiğinizde, dizinden küreselleşme ya da yineleme kavramlarının işlendiği denemelerin sayfa numaralarını buluyor, yazarın bu konuda başka neler yazdığını okuyabiliyorsunuz. Bu da, günümüz okuru için Tahsin Yücel'in kitabını ya da yazılarını "daha kullanılır ve daha anlaşılır kılma çalışmasının" yararı.

Tahsin Yücel gibi, işlediği konuyu okura tartışma yolları göstererek yazan, anlatılan kadar anlatımın önemini vurgulamaya özen gösteren yazarlar benim için önemli yazarlardır. Ne var ki, "söylenmişin yeniden üretimiyle" yetinen ve kolayca ünlenenlerin, yazdığı dili yanlış kullanarak "üslup yarattığına" inandıranların gözde olduğu bir dönemdeyiz. Gerçek okurlar için salık verebileceğim bir kitap *Alıntılar*. Çünkü onu okuduktan sonra Tahsin Yücel'in öteki deneme kitapları *Anlatım Yerlemleri, Tartışmalar, Yazın Gene Yazın* okunmalı. Sonra da öyküler ve romanlar.

Benim gibi Tahsin Yücel'i *Mutfak Çıkmazı, Bıyık Söylencesi, Aykırı Öyküler*'den tanıyanlar içinse *Ayrıntılar*, sevdiği bir yazarı yeniden ve başka bir alanda okuma olanağı sağlayacak.

SENNUR SEZER

Ahmet Necdet

TEKKE ŞİİRİ (Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi)

İnkılap Kitabevi

"Klasik İslâm kültürü"ne bağlı olarak XII. yüzyılda Hoca Ahmed Yesevi ile Orta Asya'da başlayan tarikat faaliyetlerinin çok geçmeden Anadolu'ya yayıldığını, burada XIII.-XIV. yüzyıllarda büyük bir gelişme gösterdiğini ve Rumeli fetihleri ile Balkanları da etkisi altına aldığını biliyoruz. Yesevi, Hayderi, Kalenderi, Babai, Bektaşi... vb. heterodoks tarikatlar, XVII. yüzyıl başlarına kadar, temsil ettikleri tasavvuf öğretisini büyük halk kütlelerine benimsetmek için büyük çaba harcadılar. Ahmed Yesevi'nin takipçisi mutasavvıf-şair Yunus Emre'yle güç kazanarak zengin bir dini-tasavvufi şiir birikimine yol açan bu hareketin, Mevlevi, Kadiri, Halveti gibi tarikatlara mensup derviş-şairler tarafından da işlendiğini ve o tarzda şiirler yazıldığını görmekteyiz. Bununla beraber bu şiir tarzı, Fuad Köprülü'nün de açıkça belirttiği gibi, daha çok heterodoks tarikatların tekke ortamında gelişme göstermiş ve estetik değer bakımından en özgün, en güçlü temsilcilerini –Kaygusuz Abdal, Hatayi, Pir Sultan Abdal gibi– Bektaşiler ve Aleviler arasında bulmuştur. Yine ona göre, Âşık Yunus'un yalın bir dille savunduğu fikirler, Mevlana'nın Farsça şiirlerindeki fikirlerden başka bir şey değildir: Her ikisi de, "néo-platonisme/ yeni eflatunculuk" felsefesinin İslam mutasavvıfları arasında doğurduğu "panthéisme idéaliste/ ülküsel tümtanrıcılık" öğretisinin ilkelerine bağlı kalmışlardır. (*Türk Sazşairleri,* I. Ankara 1962, s. 35-36.).

Esas itibariyle bir tekke öğretisi olan tasavvuf düşüncesinin medrese çevresinde de ilgi toplaması, bu öğretiye ait ortak felsefi ve ahlaki ilkeler ile evliya menkıbelerindeki geleneksel değerlerin uyuşumuna bağlanabilir. Şöyle veya böyle, söz konusu tasavvuf propagandasının kentlerden köylere ve aşiretlere kadar Osmanlı ülkesinin hemen her köşesine yayılması, bu propagandada araç olarak kullanılan Tekke şiirinin "populaire" yanını ortaya koymaktadır.

Ne var ki, bu "populaire" özelliğinden dolayı, Tekke şairi ile Halk şairi (Âşık)'ni birbirine karıştırmamak gerekir. Türk edebiyatının XIII.-XV. yüzyıllar arasındaki döneminde Halk şiirini, –Yunus Emre ve Kaygusuz Abdal gibi din ve tarikat dışı şiirler de yazmış olan yaratıcılarına rağmen–, sadece bu Tekke şairleri temsil etmiştir. Ancak XVI. yüzyıl başlarından itibaren din ve tarikat dışı bir akım güç kazanmaya başlamış, daha önceki dönemlerde rastlanan biçim ve Türk çeşitlenmeleri Âşık şiiri dediğimiz şiir okulunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Pertev Naili Boratav'a göre, tekkelerin kurulduğu ve geliştiği şehir ortamlarında Tekke şairleri, bir türlü Halk şiirinin temsilcileri olsalar da, "âşık"lardan ayırt edilmelidir. Ama köy çevrelerinde, kendi mezheplerinin eğitimi ile yetişmiş halk şairlerini "âşık"lar kümesinden ayırmak güçtür, onlar yaratmalarında bütün nitelikleriyle âşık geleneği içinde kalırlar. Bu bakımdan, örneğin Pir Sultan, bir alevi şairi olmakla beraber birçok yönleri ile âşıktır. Şehirlerde yetişmiş Tekke şairleri içinde ise, âşık geleneğiyle daha çok ortak nitelikler gösterenler, Bektaşi şairler olmuştur. Ama, örneğin Aziz Mahmud Hüdayi ve Niyazi-i Mısri gibi ilahileriyle ün kazanmış kişiler katıksız Tekke şairleri sayılırlar; âşık geleneğiyle ancak çok uzaktan ilişkileri söz konusu olabilir. (*100 Soruda Türk Halk Edebiyatı,* İstanbul 1969, s. 22-24).

Öte yandan, Tekke edebiyatını halk tabakaları arasında yayılmış "populaire" ürünlerden ibaret saymanın, bir başka yanılgıya daha yol açabileceğini düşünmekteyiz. Zira aynı edebiyatın manzum ürünleri arasında "kaside" (tevhid, münacat, na't), "gazel", "mesnevi"... vb. Divan edebiyatı nazım biçimlerine de sıkça rastlanmaktadır. Bu ise, Tekke şiirinin sadece Halk şiirine bakan bir yüzü olmadığını, bir başka yüzünün de Divan şiirine dönük bulunduğunu gösterir. Abdülbâki Gölpınarlı'nın Kemal Ummi, Yazıcıoğlu Mehmed Bican, Eşrefoğlu Rumi, Dede Ömer Ruşeni, Dukakinzade Ahmed, Gaybi Sun'ullah ve Sezayi-i Gülşeni gibi Tekke şairlerini, aynı zamanda bir Divan şairi olarak algılaması, ilgi çekici olduğu kadar, düşündürücüdür de. (*Divan Şiiri. XV.-XX. Yüzyıllar,* İstanbul 1954-55). Tartışılması gerekir.

Buraya kadar yaptığımız saptamalar, Tekke şiirini, divan şiirinden veya Âşık edebiyatından kalın çizgilerle ayırmanın ve ona bir çerçeve çizmenin hiç de kolay olmadığını göstermektedir. Ortada henüz cevaplandırılmamış birtakım sorular vardır: Sözgelimi, yaşamına ilişkin pek az bilgiye sahip olduğumuz Süleyman Çelebi, *Vesiletü'n-Necat* adlı Mevludu'yla, edebiyatımızın hangi şairler kümesine yerleştirilebilir? Erzurumlu Emrah, bir Tekke şairi midir, yoksa Fuad Köprülü'nün ısrarla altını çizdiği gibi, bir saz şairi (âşık) mi? Gölpınarlı tarafından Tasavvuf şiirimizin büyük simaları arasında sayılan Seyrani ile Dertli (Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı: *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi,* İstanbul 1972), aynı zamanda din ve tarikat dışı Halk şiirimizin kadrosunda yer alabilecek iki önemli şair değil midir? Pir Sultan Abdal üzerinde tam 45 yıl çalışan İbrahim Aslanoğlu'nun "6 tane Pir Sultan saptadım, bu sayı eksilmez, daha da çoğalabilir" şeklindeki savını (bkz. İbrahim Aslanoğlu: *Pir Sultan Abdallar*, İstanbul 1984) dikkate alarak soralım: Alevi-Bektaşi şiir antolojilerini dolduran Pir Sultan Abdal deyişlerinden acaba hangileri, gerçekten bu büyük şairimize aittir?

Elinizdeki yapıt, bu ve bunun gibi sorulara cevap bulmak için hazırlanmış bir çalışma değildir. O nedenle, bir edebiyat tarihçisinden çok, "bir şairin Tekke şiirine bakışı" olarak değerlendirilmesi daha doğru olur. Amaç tektir. Gizemlerle dolu bir şiir dünyasının kapısını aralamak! Bu bakımdan kitabın ilk bölümünde, onun oluşum ve gelişimine tanıklık edebilecek 15 okuma parçasına yer verdik. İkinci bölümde, Ahmed Yesevi'den Üsküdarlı Safi'ye kadar, 99 şairden 352 şiir sunulmaktadır. Son bölüm ise "Şairler Sözlüğü", "Açıklamalar ve Notlar", "Sözlük", "Şairler Dizini" ve "Kaynakça"dan oluşuyor.

"*Tekke Şiiri*" bir seçmeler kitabıdır. Onun eksiksiz ve yanlışsız olmadığını biliyor ve ileride daha iyilerinin yapılacağına yürekten inanıyoruz.

AHMET NECDET

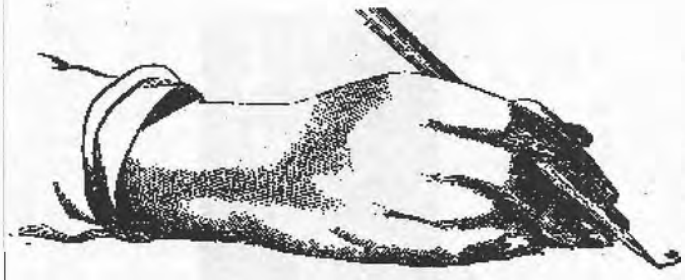

İnkılâp Öykü Ödülü 1998

Türkiye'nin en eski ve en köklü yayınevlerinden biri olan İnkılâp Kitabevi, kuruluşunun 70. yılı olan 1997'den başlamak üzere, her yıl dönüşümlü olarak, **roman ve öykü** dallarında ödül verecektir.1998 yılı, Öykü Ödülü yılıdır.

- Ödül **tek yapıta** verilir. Ödülü kazanan öykü kitabı İnkılâp Kitabevi'nce yayımlanır.
- Yapıtların her yıl o yılın eylül ayı sonuna kadar ödül sekreterliğine ulaştırılmış olması gerekir. Seçiciler Kurulu, aday yapıtları değerlendirir. Sonuçlar, her yıl yayınevinin kuruluş tarihi olan 15 Ocak günü açıklanır; sözlü, yazılı ve görsel basın aracılığıyla kamuoyuna duyurulur.
- Seçici kurul isterse, ödül kazanan yapıtın dışında, başarılı bulduğu yapıtların İnkılâp Kitabevi'nce yayımlanmasını önerebilir.
- Ödüllere aday olacak yapıtlar bilgisayar ya da daktiloyla çift aralıklı olarak yazılmalı ve 9 kopya olarak İnkılâp Kitabevi, Büyük Öykü Ödülü Sekreterliği, Ankara Caddesi 95, Cağaloğlu İstanbul adresine postalanmalı veya aynı adrese elden teslim edilmelidir.
- Aday olacak yapıtların, kitap halinde yayımlanmamış; daha önce herhangi bir yarışmada ödül almamış olması gerekmektedir.Öykülerin daha önce dergilerde yayımlanmış olması, aday olmaya engel değildir.
- Adaylar, özgeçmişlerini, yapıtlarıyla birlikte ödül sekreterliğine iletmelidirler. Adaylar müstear adla ödüle katılamazlar.
- Türk yazın yaşamına, roman ve öykü yazılmasını özendirerek katkıda bulunmak; özellikle de genç yeteneklerin öne çıkabilmelerini sağlamak amacıyla konulan 1998 İnkılâp Öykü Ödülü'nün parasal karşılığı Beşyüz Milyon (500.000.000) Türk Lirası'dır.

Seçiciler Kurulu her iki dal için aşağıdaki adlardan oluşur:
Fethi Naci, Füsun Akatlı, Doğan Hızlan, Pınar Kür, Prof. Dr. Dilek Doltaş, Hilmi Yavuz, Tarık Dursun K.

ABDÜLKADİR BUDAK:

İçindeki denizin karaya vurduğu bir adam hali neyse o mu benim şiirlerim?

Aşk Beni Geçer/Şiir/Era Yayıncılık

✪ *Sevgili Abdülkadir Budak, şiirinin geldiği noktayı nasıl değerlendiriyorsun, kendini hangi kuşaktan sayıyorsun, öteki şairlere nasıl bakıyorsun, önceki kitaplarınla bu kitabın arasındaki farklılıklar nelerdir, ya da neden yazıyorsun gibi soruları hiç sormayacağım. Ben daha çok, bize şiir olarak yansıyan Abdülkadir Budak'ın içindeki denizin ipuçlarını yakalamak ve onları çekiştirmek istiyorum. Sözgelimi, şairin kendi dizesini şaire doğrultup; "onarmak vazifen mi su alan tekneleri" diye başlayabiliriz.*

– Zor bir yerden yani. Kendi dizemle yüz yüze gelmek hesapta yoktu. Hayattaki Abdülkadir'den değil, şiirdeki Abdülkadir'den söz edelim demeye getiriyorsun elbette. İnsanın kendisinden söz etmesinden daha belalı bir şeydir kendi şiirinden konuşmaya kalkması. Hoş, ben şiirle şairi, etle tırnak gibi de düşünürüm; yazdıklarım elime, yüzüme benzesin, huyuma benzesin isterim ya, bunu ne oranda gerçekleştirebilirim onu bilemem.

✪ *Bir yazıda "şiir yazanla şairi karıştırmamak gerekir" diyordun...*

– O konuyu bir yazımda değil, birkaç yazımda, kimi söyleşilerimde açmaya çalışmıştım. Burada yinelemek istemiyorum da, su alan tekneleri onarmak vazifesine ya da o soruna gelmek istiyorum. İlk şiiri "kırık dallar" adını taşıyorsa bir şairin, su alan tekneleri anlayacağı ta başından belli olmuştur denilebilir. Her şiir bir hayatı taşır aslında. Söz konusu olan ben isem bu söz daha da doğruluk payı taşır diye düşünüyorum. İçimdeki denizden söz ediyorsanız, içimdeki su alan teknelerden de söz açıyorsunuz demektir. Hem su (deniz) olmadan yaşayamayacağını düşüneceksin, hem de su alan (batmaya yazgılı) bir tekne olarak duyumsayacaksın kendini. O zaman ne yaparsın? Şiirini hayatın kabul edip ona tutunur, suyun üstünde kalmayı başarırsın. Su alan tekne sensen eğer, şiir yoluyla kendini onarmayı vazife edineceksin en başta. Şiir önce şairine ilişkindir diyeceksin, öteki hayatlarla, ruh halleriyle buluşabileceği gerçeği hiçbir zaman önce kendini sorgulamanı, gözden geçirmeni, kendinle hesaplaşmanı önlemeyecek. Şu ya da bu nedenle kuşatılmış bir hayatın, bastırılmış duyguların, okyanus düşlerken gölle yetinmek durumunda kalmanın, ancak çocuklarla çocuk olacak kadar, akşam eve ekmekle dönecek kadar iyi olmanın iç sızılarını taşır şiirlerim. Yırtık haritalarda nehire yol göstermek gibi, hiza-istikametine dağlarla bakmayı umarken çakıl taşlarıyla yetinmek gibi, ormanlara söz geçirmek isterken yaprağına güz dadanmış bir ağaçla baş başa kalmak gibi, büyük ateşler yakmayı göze alırken külle açıklanmak durumunda kalmak gibi ve bunları etimden kopardığım o tuhaf kâğıtlarla yazmakla yükümlü olmak gibi bir yazgım var sanki...

✪ *Bu sözlerine, dizeler biçiminde de rastladım gibime geliyor, ne dersin?*

– Yanılmıyorsun derim. Şiirin, şairinin hayatına ilişkin bir şey olduğunu örnekleyen bir şiirimde geçen dizeleri söze dönüştürmekti yaptığım.

✪ *Evlilik kurumunu da sorgulayan "Sınırlı Sarkaç"tan mı bahsediyorsun yoksa?*

– Evet evet, *Sınırlı Sarkaç* şiirindeki dizelerdi bu sözlerimin omurgasını oluşturan...

✪ *Kuşatılmışlık, kıstınlmışlık, buna bağlı olarak da alttan alta bir sınırsızlık özlemi; Afrika'sı Nil Nehri'ne dökülen bir adam ne yapar bu durumda?*

– Ne yapar? Kanayan yanlarının tutanakları yapar şiirini. "Umarsız yolcu"luğunu şiire tutuna tutuna sürdürür işte. Nil'e rağmen kirleniyorsa Afrika, ben ne yapabilirim ki? İçindeki denizin karaya vurduğu bir adam hali neyse o mu benim şiirlerim? "Kırgın bir hançer boyunca" yapılan bir yolculuğun tutanakları mı yazdıklarım? "Salınımı sınırlı sarkaç olan bir hayatın" açılım çabaları mı? Kendine saplanan bir hançerle tanışma mı yoksa?

✪ *Son yayınlanan kitabının adı; Aşk Beni Geçer. Belli ki, bundan sonra 'Aşk beni de geçer' demek zorunda kalacağız. Ben aşkın kimi, kimleri geçemeyeceğini sormak istiyorum. Ya da, "aşk iki kişilik örgütlenmedir" tanımıyla yola çıkanları geçebilir mi aşk?*

– Aşkın beni geçtiğini bilirim de, kimi, kimleri geçemeyeceğini bilemem. Kitaba adını verdiğim şiir, *Varlık* dergisinde çıktığında, Tarık Dursun K.'nın bir yazısına muhatap olmuştu. Şiiri sevdiğini söyleyen yazar, yazısının bir yerinde "aşk Abdülkadir'i geçermiş" diyordu. Geçen yıl, İstanbul TÜYAP'ta karşılaştık kendisiyle ve sordum: "Tarık Ağabey, aşk seni de geçmiyor mu?" Aldığım yanıt, onu da geçtiği doğrultusundaydı. *Aşk Beni Geçer,* bir kitap adı olmaktan çıkacak, özdeyiş niteliğine kavuşacak gibi görünüyor. Şiir için tehlikeli bu; ama sözün yaygınlaşması, aşka yeni bir boyut ya da tanım kazandırması açısından da yararlı değil mi? Patentin şaire ait olduğu şurdan belli ki, "aşk beni de geçer" denilmek zorunda. Dahi anlamına gelen "de"nin büyük anlamı var benim için. Benden sonra aşkı bu biçimde ifade etmeye kalkışacakların işi zor demektir.

✪ *"Kimi imgelerin, hatta kimi sözcüklerin patentini almak bir şair için önemlidir" deyişin geldi aklıma, bu bağlamda mı?*

– Evet, bu bağlamda. Hilmi Yavuz'dan sonra "erguvan" sözcüğünü kullanmak meseledir.

✪ *Sevgili Abdülkadir, adından başladık kitabın, oradan da aşk kavramına gelelim istersen. Nedir senin için aşk ve seni niçin geçiyor?*

– Gerçek aşkın her insana nasip olamayacağını düşünmüşümdür. Aşk sanılan şeyin duygu bağlamında bir ara istasyon olduğu görülür çoğu kez. Bir ara renk, bir tazelenme anı, bir ürperme vakti, o kadar. Başlanılan ve bile-isteye bitirilebilen bir durum mudur aşk? Hiçbir şeyi yıkmayı göze alamadan bir şeyi onun yerine koymak mıdır aşk? Ne şiş yansın, ne kebap düşüncesinin denetimi altında sürdürülen iki duygunun buluşmasına aşk hali denilebilir mi? Bana nasip olduğunu düşündüğüm bu olağanüstü halin hakkını teslim edememe kaygısı, aşkın gerisinde kalmama yol açıyorsa da, gerçekte aşk her zaman öndedir, önde olmak durumundadır. Aşkın büyük deneyimleri var bir kez. Benim gibi bir aceminin haddine mi onunla yarışmak? Binmiş rüzgârın atına gidiyor, mesafe tanımayan uzun bacaklarıyla koşuyor. Kurşun olsam yetişemem ardından. Engelleri, engebeleri, çukurları, dorukları benden iyi biliyor; haritayı kendi çizmiş çünkü. Bir ateşin koynunda uyuyorken bile geçiyor beni, serin su başlarında dinleniyorken bile. Aşk okyanus olduğunda ben göl bile olamamışım, o çınar olduğunda yaprak bile olamamışım henüz. Bütün dilleri öğrenmiş biriyle (aşkla) nasıl konuşur, anlaşılabilir bir dille yetinmek durumunda kalan biri? Yangınlardan geçmiş birine dumanı tanımlamaya kalkmak ayıptır diye düşünürüm. Ondaki depremin yanında, benim bir esimlik yel gibi duran boyutsuzluğumun sözü mü olur?

✪ *Şimdi de Aşk Beni Geçer şiirini okuyorsun dostum, dizelerle yanıt veriyorsun yine.*

– Behçet Necatigil, "biz işimize bakalım" der ya, o hesap. Asıl olan şiirdir, üstüne söylenen değil. Sözdeki değil, özdeki (şiirdeki) tanımına, konumuna bakalım aşkın: "Aşk su alan bir teknenin kendisiymiş, inandım/ Su alan teknenin içinde kaldım". İşte aşkın tanımı ve şairinin konumu. Yine iki dizeyle.

✪ *Sorumda ısrarlıyım; "aşk iki kişilik örgütlenme" midir?*

– Bir şair arkadaş, aşk şiiri yazdığında, sınıfsal açıdan doğru olup olmadığına da baktığını, bu kaygıyla şiiri yeniden ele aldığını söylemişti de şaşırıp kalmıştım. Bir başkası da aşkın iki kişilik bir örgütlenme biçimi olduğunda direttiğinde de. Aşkın bilinçten çok duyguda oluştuğunu düşündüğümden olacak, hesaba kitaba gelemeyeceğini de düşünüyorum. Tasarım değildir, edim değildir, neden-sonuç ilişkisi de değildir aşk. Kural tanımazlığı, yerleşik değerleri silkeleyiş özelliği, yönlendirilmekten çok yönlendirir oluşu en büyük özellikleri arasındadır. Siz ona müdahalede bulunamazsınız, ona biçim veremezsiniz, çekip çeviremezsiniz, ancak tersi geçerlidir aşkta. Sonu belirsiz bir yolculuktur. Ne yolu, ne hanı seçme şansına sahip değilsinizdir. Köprüyü geçerken uçuruma tutunduğunuzu görürsünüz. Kendinizi güçlü hissettiğiniz andan büyük bir çaresizliği, en zayıf anlarınızdan dünyaya kafa tutma haline geçtiğinizi de görürsünüz âşıksanız. Şiddet uygular size, dinamik tutar, rehavete izin vermez. Bu yaşta bile çocuk eder adamı, bu yaşta bile hayatın acemisi.

✪ *Bu kitabındaki şiirlerde 'gül' biraz gerilerde bir yerde duruyor. Avcı, av, ceylan, uçurum ve Leylâ gibi 'gül' de görmeye alıştığımız bir A. Budak imgesiydi oysa. Daha ilk kitabın 'Geçti İlkyaz Denemesi', 'Koklanmayan Gül Üşür' ve 'Hıncın Ucu Gül' adlı iki bölümden oluşuyordu. Sonra bu gül büyüdü, konuştu, çalım attı, bazen 'kanayan yaranın adı' oldu, bazen hoyrat bahçıvanların gezindiği bir bahçede 'sen' suretinde göründü. Pir Sultan'ın kaftanında desen olarak gezdi, 'yoklama'dan geçti. 'Görücüler gelecek' diye yapma çiçeklerin yerine kondu, 'ozan denen bir otelin göğsünde' konakladı, hatta gencecik ölülerle bir 'morg gülü'ne dönüştü, sonra 'İmzası Gül'de bütün gemilerden kovulan bir tayfanın ellerinden denize düştü ve "yazmıyorum ölüyorum" diyen bir şairin cesedine örtü oldu... Gül'ün serüveni bitti mi? Ya da, sen 'rastladığın yaralı imgeleri tutup ellerinden eve getiren' bir şair olarak, imgelerin ömrüne ilişkin neler söylersin? Başka bir deyişle 'kanı yerde' mi kaldı gülün?*

– Sevgili Hasan Ali Toptaş, sorudan çok şiirime ilişkin saptamalarda bulunduğunun, gül serüveniyle şair serüvenini aynı kefeye koyduğunun, gül imgesinin nerdeyse bir şair hayatını kodladığını ileri sürdüğünün, gülün ölümü olsa olsa şairin ölümüdür demeye getirdiğinin farkında mısın? Farkındasın elbette. Yoksa bir imge bu denli ilgini çekmez, bittiği hissi bu denli kaygılandırmazdı seni. Görüldüğü gibi gül bir imge halini çoktan aşmıştır bende. Gül şiirin, şiir ise şairinin dünyaya bakış tarzı olup çıkmıştır. Bu kitapta biraz gerilere çekilmiş olması, dinlenmesi, yeni yolculuklara hazırlanması anlamına gelsin isterim. "Gül benim kimliğim, kıskanma Leylâ" demiştim bir şiirimde, öteki başat imgeme de göndermede bulunarak. "Gül yazmazsam adım çıkmaz ozana" diyeli de çok oldu. Adımı şaire çıkaracak olan da, cesedimi örtecek olan da o. Kendi imge sistemini kurmak, oturtmak, elle tutulur hale getirmek kaygısını güdüyorsa şair, kendine özgü sandığı kimi imgelerine ömür biçmeyi göze alamaz. Onların yaşaması kendinin de (şiirinin) yaşaması, varolması demektir çünkü. Gülün serüveni bitmedi dostum, "gül çakın tabutuma çivi yerine" dememe karşın bitmedi. Hem sonra, "imzası gül" olan bir şaire yakışır mı, gül imgesine ömür biçmek, onun ellerini bırakmak, bir başına koymak? Kanı yerde kalmayacak gülün, göreceksin...

HASAN ALİ TOPTAŞ

NEŞE CEHİZ

Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler

*

Yalan Roman

*

413 Yaşadı mı?

*

Fasulyeden Aşklar

Varlık / Anlatı

İhsan Oktay Anar

PUSLU KITALAR ATLASI

Roman/İletişim Yayınları

Puslu Kıtalar Atlası tarihi bir roman. Aynı zamanda bir İstanbul romanı. İstanbul'un tarihinden, 17. yüzyıldan bir parçanın yeniden yazılması. Şehrin sokaklarının, sıradan insanlarının tarihi bu. Alıştığımız tarih romanlarından değil. Yani hükümdarları, kumandanları, kahramanları anlatmıyor. Saraylarda, köşklerde, konaklarda geçmiyor. Sokaktaki insanı anlatıyor; çamurlu İstanbul sokaklarında, Galata'da geçiyor.

"Önceki gün yağan yağmurdan çamur deryasına dönmüş sokaklarda ilerlediler. İç Azap kapısını geçtiklerinde sabah ezanları okunmaya başlamıştı. Arap Camii yolundan çıkıp, yerçekimine meydan okuyacak kadar eğri büğrü, çekül doğrultusunu çoktan terk etmiş ahşap evlerin arasındaki yılankavi sokaklara daldılar. Balçığa bata çıka ilerlerken fare ve köpek leşlerine, sivri kemikli at kafataslarına basmamaya dikkat ediyorlardı." (s. 18) Romanın mekânı işte bu sokaklar.

Romanın insanlarına gelince, İstanbul'un eski kozmopolit yapısı sanki şu cümleyle yansıtılıyor. "... yollar, evler ve ticarethanelerde Cenevizli, Frenk, Yahudi, Ermeni, Rum, Müslim, gayrimüslim, toplam yetmiş iki milletten tüccarın pazarlık mırıltıları duyuluyordu." (s. 30) Müslümanların yanı sıra romanın önemli kişilerinden birisi Frenk, bir diğeri ise Ermeni.

Puslu Kıtalar Atlası bir palimpsest tarih romanı. Tarihin kendisinin bir kurmaca olduğu düşüncesinden yola çıkan bu tarihi roman türü, eski tarih romanları gibi nesnel gerçekliğin romanı olmak iddiasında değil. Kurmaca olduğunun özellikle altını çizen romanlar bunlar. Üstelik eski tarihi romanların aksine, resmi tarih çizgisinin dışına çıkan, adeta bir alternatif tarih üreten romanlar. Resmi tarih yorumunun yüzeyde görünen verilerinin altında, başka bir tarihi çizgi arayan, tarihe yeni bir yorum getiren romanlar.

Christine Brooke-Rose, "Palimpsest Tarih" başlıklı makalesinde şöyle diyor: "Roman köklerini tarihsel belgelerden almıştır ve tarihle her zaman çok yakın bir ilişkisi olmuştur. Ancak romanın görevi, tarihin görevinin aksine, entelektüel, ruhsal ve imgelemsel ufuklarımızı en uç noktasına dek genişletmektir. Gerçekçiliği doğaüstüyle ve tarihi ruhsal ve felsefi yeniden yorumla karıştırarak palimpsest tarihler tam olarak bunu yapar." (Palimpsest Tarih, s. 152) Anar'ın romanının da Osmanlı tarihine roman bağlamında yeni bir bakış getirirken, gerçekçiliği doğaüstü ile karıştırdığını ve tarihi ruhsal ve felsefi olarak yeniden yorumladığını görüyoruz.

Bunları yaparken roman dili ile de dikkati çekiyor; romanın dili çok keyif verici. Kelimelerin tadı romanın konusuna uygun olarak bir Osmanlı çeşnisi veriyor. Nesnelerin isimleri, hem kelimeler Osmanlıca oldukları, hem de bu nesneler geçmişte kullanıldıkları için alıp insanı tarihe götürüyor. Uzun İhsan Efendi'nin odası şöyle tarif ediliyor: "Bu düzensiz oda türlü türlü eşyalar, usturlab, rubu tahtaları, kıblenuma, aynalı kerteriz cinsinden gökbilim ve denizcilik aletleri, mercekler, ne işe yaradığı meçhul renkli camlar, sarkaçlı ve zemberekli saatlerle doluydu." (s. 20)

Özellikle bölüm başlarında kullanılan "Rivayet ederler ki" gibi vakanüvislik dilini çağrıştıran Osmanlıca terimler, insanı romanda anlatılan döneme götüren bir başka dil kullanımı. Roman şu cümle ile başlıyor. "Ulema, cühela ve ehli dubara; ehli namus, ehli işret ve erbab-ı livata rivayet ve ilan, hikâyet ve beyat etmişlerdir ki kun-ı kâinattan 7079 yıl, İsa Mesih'ten 1681 ve Hicretten dahi 1092 yıl sonra, adına Konstantiniye derler tarrakası meşhur bir kent vardı." (s. 13)

Bölüm başlarında ve bazı nesne, yer, hastalık isimleri gibi arka arkaya sıralanan kelimelerde görülen bu eski dil, romanın içinde oldukça rahat okunan bugünün diline dönüşüyor. Üstelik bu durum romanın dilinde bir tutarsızlığa neden olmuyor. Aksine, böylece bugünün okurunun metne yabancı kalmaması sağlanırken, yer yer eski dil kullanılarak anlatılan geçmiş zamanın içine sokuluyor insan.

Bu dil yoluyla büyülü bir dünyaya giriliyor. Olağanüstünü, garibi, tarihi çerçevenin içinde eriten bir hikâyeler zinciri başlıyor. Büyülü gerçekçiliğe yakın duran öyküler bunlar. Ayrı bir hikâye gibi başlayan birçok bölüm, gelip asıl hikâye ile birleşiyor. Her an hikâye dinleme, hikâye okuma tadı veren öyküler bunlar. Romanın tümü, Ahmet Mithat Efendi'nin "meraklı bir hikâye" diyeceği türden bir bütünlüğe erişiyor.

Üstelik bu hikâyeler neler anlatmıyor ki! İstanbul'daki dilenciler loncası ve casusluk örgütü, Teşkilat-ı İstihbarat-ı Hümayun, birer kurum olarak işleyişleri ve insan ilişkileri ile gözler önüne seriliyor. Aslında roman Bünyamin'in hayatı tanımasının romanı; onun etrafında dönüyor. Ama roman aynı zamanda kendi etrafında da dönüyor.

Rüya-gerçek, yaşamak-yazmak, tecrübe etmek-bilgi edinmek ikilemleri arasında gidip gelen romanda Bünyamin'in önünde yaşayış biçimi olarak iki ayrı örnek var. Büyük dayısı Arap İhsan dünyayı gezip gören, inanılmaz maceralar yaşayan, gözüpek, kaba saba, ünlü bir korsan. Hayatı yaşayarak tanıyor. Babası Uzun İhsan Efendi ise, kendini uyuyup düş görerek dünyayı tanımaya ve dünyanın bir atlasını yapmaya adamış bir bilim adamı. Hayatı düşleyerek yaşıyor ve hayatın haritasını çıkarıyor. Yazıp oğluna verdiği düşler atlasının adı *Puslu Kıtalar Atlası.*

Neyin düş, neyin gerçek olduğu üzerine düşünen Uzun İhsan Efendi için şöyle deniyor romanda: "... uykunun bir uyanış ve düşlerin de gerçeğin ta kendisi olduğu fikri kafasını meşgul etmeye başlamıştı. Az önce uyanıp gözlerini gerçek dünyaya açarak yatağında gerinmeye başladığında belki de bir uykuya dalmıştı. Eğer bu doğruysa, şimdi gördüğü her şey bir düştü." (s. 46)

Tuğrul Keskin

TACİR VE CİNAYET

Şiir/Piya Kitaplığı

Tacir ve Cinayet, Tuğrul Keskin'in 4. şiir kitabı. Bu kitapta da Tuğrul Keskin bilinen şiirini geliştirerek sürdürüyor. Zaman zaman eski ve yeni ustaları çağrıştıran söyleyiş ve dizeler bulunuyorsa da giderek kendinin olan bir şiiri yakalama çabası belirgin olarak görünüyor. Bu, oldukça önemli bir özellik. Birçok şairin birbirine benzer şiirler yazdığı bir dönemde bu çaba övgüye değer. Tuğrul Keskin; "*üstüme yürüme dört mevsim/bir bononun kirli, kan akıtan yerindeyim*" (s. 11) gibi eski ustaların söyleyişlerini çağrıştıran dizelerden kaçınırsa çok daha iyi bir noktaya varacak. Bir de bazı mistik-dinsel kavramları daha dikkatli kullanması gerekir. Örneğin: "*küfre döner gün, küfre döner ay/ve küfürdür yaşanan çağ*" (s. 10) dizelerinin hangi söylemi barındırdığının bilincinde olmalı Tuğrul.

Genel olarak imge örgüsünü önemseyen bir şair Tuğrul Keskin. Bu sanki onun doğal yapısında var ve doğaçlama söylüyor gibi. Bu yönüyle yazılı şiirden çok sözlü şiire yakın duruyor. Anlatacak şeyleri var ve söylüyor ama anlatımcı değil. Bu bakımdan çağdaş bir şiir anlayışı sergiliyor. Anadolulu, Ortadoğulu, Karslı ama aynı zamanda evrensel. Yeryüzündeki insan tekinin sorunlarını da kapsayan bir şiir. Kendinden yola çıkan, evrensel insana ulaşan bir şiir dünyası kuruyor.

"*yaralı geyik sesleniyor/yine dağlardan/tepelerin ötesinde yorgunsun bir düşü kovalamaktan*" (s. 22).

Savaşa karşı, barıştan yana bir tavrı sergiliyor. Bu çağda, nerede olursa olsun insanların anlamsızca öldürülüşü ona acı veriyor ve şair, tanığı olarak çağını sorguluyor.

"*akıp gidiyor gözlerim rayların siyahlığında/tren bacasının dumanında akıyor gözlerim/silahların gürültüsü artık sussun/onarılsın infilak eden bütün köprüler/siyaha dönüşen günlerden başlayalım söze*" (s.19),

"*esmer gülümseyişindeydi senin, ölüme yakınlık/şafakla başlayan bir son bulmaydı herşey/radyoda onüç haberleri, kıyıda kurşunlanmış miğfer/ve polonya'da süngülenmiş sevgilinin gözleri/–insanın kan kusan yeri*" (s.36).

Zaman zaman kötü benzerlikler görünse de; "*yorgunum ulaşamıyorum bakışlarının semaverine*" (s. 25) genel olarak *II. Yeni*'yi seviyor, yararlanıyor. Zaman zaman Cemal Süreya'nın etkisi gözleniyor. Bu arada "*sör(cemal)eya*" başlıklı ilginç ve güzel bir şiirle de Türk şiirinin büyük ustasına vefa borcunu ödüyor.

Çok daha fazla alıntı yapılabilirdi belki ama okuyucuların bütün şiirlerini okuma umuduyla bu kadar yeterli diyorum. Bir de "*beşdörtler*" başlıklı iki sayfalık küçük şiirlerin kitabın bütünlüğünü bozduğunu, akışını kestiğini, hiçbir şey katmadığını ve yeni baskılarda çıkarılmasının daha iyi olacağını söylemeliyim. Bu eleştiri ve önerileri, sevgili Tuğrul belki hiçbir yakın dostu şair-eleştirmenden duymamıştır, duymayacaktır. Ama ben onlardan daha çok sevdiğimi ve dostu olduğumu düşünüyorum. Yüreğine, beynine, eline sağlık diyorum ve yeni şiirlerde buluşmayı diliyorum.

YUSUF ALPER

Bu konu Türk edebiyatında özellikle Ahmet Hamdi Tanpınar'ın üzerinde düşündüğü ve eserlerinin bazılarında kullandığı bir konu. "Şiir ve Rüya" makalesinde şöyle diyor Tanpınar: "Öteden beri rüyanın ikinci bir hayat olduğu söylenir. İç içe iki oda gibi, uyanık hayat ile rüya hali yan yana dururlar... Bütün zenginliklerimiz bu boşluktan gelir. O bize hayatımızı ve üst üste yaşanmış binlerce hayatı, her an yeni bir terkip olarak sunar, şuurun ve ihsasların verimlerini derinleştirerek, kâh tahlil ederek büyük mebdelerin yollarını hazırlar. Rüyalarımızla bir küllün cüzünü, büyük ve âlemşümul bir rüyanın bir parçası olduğumuzu hatırlarız." (Şiir ve Rüya, s. 18)

Uzun İhsan Efendi bir yerde oğlu Bünyamin'e şöyle diyor. "Sizler, hepiniz, içinde yaşadığınız dünya, Konstantiniye, her şey, sadece ve sadece benim düşüncemde varsınız. Rendekar yanılıyor: Düşünüyorum, ama sadece ben var değilim. Düşündüğüm için asıl sizler varsınız; sizler ve içinde yaşadığınız dünya." (s. 127)

Bu noktada Uzun İhsan Efendi tüm anlatılanların, romanın yaratıcısı yazar konumuna geliyor. Romanın sonunda yazar İhsan Oktay Anar, bu bağlantıyı zaten kuruyor; İhsan isminin kullanımı romanın bu karakteri ile romanın yazarının birbirinin yerine geçtiklerine işaret ediyor. Romana yazar açısından bakıldığında gene akla "Palimpsest Tarih" adlı yazı geliyor. Bu yazıda bu tür kitapların bilgiyle yüklü olduklarına dikkat çekiliyor. Eco, Fuentes, Rushdie, Marquez gibi yazarların palimpsest tarih yazarken anlattıkları konuların uzmanı oldukları hatırlatılıyor. Bu açıdan da bakıldığında, felsefi boyutu güçlü olan *Puslu Kıtalar Atlası*'nın yazarı Anar'ın felsefe doktoru ve bir üniversitede öğretim üyesi olması ilgi çekici oluyor.

Roman, var olmakla ilgili birçok soru ile bitiyor. Neyin gerçek, neyin düş veya roman olduğu iyice birbirine karışıyor. Bu belirsizlik keyifli hikâyeler okumuş olmanın tadını bozamıyor. "Üzümünü ye, bağını sorma" misali üzümün tadı damağınızda kalıyor.

KAYNAKÇA:

Brooke-Rose, Christine. "Palimpsest Tarih". Umberto Eco. *Yorum ve Aşırı Yorum*. İstanbul: Can Yayınları, 1996.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. "Şiir ve Rüya". *Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.

NÜKET ESEN

NEŞE CEHİZ

Edebiyatın hammaddesi duygulardır ve kadınlar duygu alışverişinde ustadırlar.

Öykü/Varlık Yayınları

✪ *Bende "vapur beklerken yediğim susamlı simit" tadı bıraktı öyküleriniz. Lokma lokma şehir ve insanlar.*

– Öykülerim böyle bir etki bıraktıysa ne mutlu bana. Demek ki işlevlerini gerçekleştirmişler. Yazmak, insan yüreğinden, duygularından kopup gelen zihinsel bir eylem olduğuna göre, bir tek okurda bile sözünü ettiğiniz türden bir köprü, bir duygu durumu oluşturabilmek, yazılanın yazmaya değer olduğunun göstergesi bence...

✪ *Köşesiz öyküler sanki; en karanlıkta kalmış insanların bile yumuşacık duygularla algıladıkları olaylar, en korkunç durumlar, en acıklı ilişkiler, hepsi yumuşacık kıvrımlarla oturmuş sayfalar arasına. Belki biraz da gerçeklerden kaçarcasına.*

– Yazarak kurduğum dünyayla, yaşayarak tükettiğimiz gerçek dünya birbirinin aynı değil. Yazarken peşinde olduğum izlekler, yaşamda karşılığı olan duygulardan çıkmışsa da, yapmak istediğim gerçek yaşamın birebir tanıklığı değil asla. Böyle olunca da köşeler yuvarlaklaşıyor, sert ayrıntılar törpüleniyor. Sonuçta büyük bir duygu yığınını içine hapsetmiş insanı anlatmaya çabalıyoruz. Bu anlatma çabası bir varoluş çabasından başka bir şey değil. Biz anlatanlar, yani yazmayı bir varoluş biçimi olarak seçenler, hepimiz insanla ilgiliyiz. Tüm öykülerin, tüm anlatıların temel öğesi bitip tükenmeyen, hep yeniden doğan ve ölmeye yazgılı olan insan değil mi? Bana gelince, o insanı çevrenin gerçekliğinden sıyırıp ona yeni bir gerçeklik, yeni bir alan bulmaya çalışırım. Onları farklı kılmak, kendi benliklerinden sıyırmak isterim. Böyle olunca da bildiğimiz gerçeklikten uzaklaşıyorlar elbette...

✪ *Alışılagelmemiş insanların konuk olduğu satırlar var; duvarcılar, uyku adamı olarak çalışan gezginler, efendisine mektup yazarak yaşamını sürdüren kadınlar... Sizce hayatın hangi tonlarını yaşıyor bütün bu karakterler?*

– Öykü kişilerimin tümü kurmaca karakterler. Hatta bundan sonraki öykü kitabımda tümünü masalsı karakterlere dönüştürme özlemindeyim. Çünkü etrafımızda gördüğümüz her birey, görünenin dışında, bambaşka biridir gibi geliyor bana. Ya da öyle olduklarını sanmak işime geliyor... alıştığımız her şey bir güven ortamı oluşturuyor ama bir süre sonra sıkıcılaşıyor. En azından benim öykü kişilerim böyle düşünüyorlar. Gündelik gerçeğin içinde kalmak istemiyorlar. Belki bu nedenle alışılagelmiş izlenimi vermiyorlar. Hayatın hangi tonlarını taşıdıklarına gelince, çoktandır beni bırakıp bir öykü kitabına sığdıkları için bunun yanıtını veremeyeceğim. Ancak çok renkli, alevli, yakıcı, coşkulu, büyüleyici bir şeydir yaşam. Ama bir şeye ya da bir kimseye aşkla bağlanıldığı zaman böyledir. Bu duygu onlara ne denli yansıdı? Buna okur karar verebilir ancak.

✪ *Günlük ayrıntılarınız, insanlarınız; onlar da bu kadar yalın ama renkli mi?*

– Ben öyle görmek istediğim için öyleler elbette. Aslında sıradan yaşam renkten değil yalınlıktan yana ağır basar. Günlük hayatımsa, algılamak istediğim biçimde gelişiyor, çoğalıyor. Bu sıradanlığın içine saklanmış zenginliği algılamak biraz çaba gerektiriyor. Beni ilgilendiren bireyin yalnızlığı. Ama görüyorum ki tüm yalnızlar hayata yeni renkler katma özleminde. Küçük bir dokunuşla öylesine şaşırtıcı ipuçları veriyorlar ki! Kimi zaman, anlatma isteği bu tür bir şaşkınlıktan sonra beliriyor. Sıradışı bir öğe yazma isteğini güçlendirip hızla dürtü yaratıyor. Oysa çoğu zaman biriken ayrıntıların bellekte sıkışması ve kendine bir yol açarak patlamasıyla öyküler yazabiliyorum ben.

✪ *Temelde hep konuşan, konuşulan ve konuşturulan –bazen de düşünen– kadınlar. Neden?*

– Şimdi buna bir neden bulmak zor. Öykü kişilerimden bağımsız, onlara belli bir uzaklıkta durmaya çalışarak yazıyorum ama sonuç olarak ben de bir kadın olduğuma göre onları daha kolay anlatabiliyorum. Ülkemizde kadın örselenmiş, hırpalanmış, zorlanan bireydir. Bulunduğu yerden hoşnut değildir. Bir yandan da duygularını daha kolay söze dökebilen, aktarabilen bir cinstir bizim cinsimiz. Böyle olunca, onlardan gelen etkiler daha yoğun oluyor belki. Öykü kişisi olmaları daha kolay oluyor. Edebiyatın hammaddesi duygulardır ve kadınlar duygu alışverişinde ustadırlar. Kimileyin onlardan sıkılsam da, duyarlılıklarından asla sıkılmıyorum. Duygudan sıyrılıp düşüncede yoğunlaşmalarını ben de isterim ama, o zaman öykü kişisi olmaları zorlaşırdı sanırım.

✪ *Bütün o "Bir hafta sonra buzluktan çöpe atılan" balıklarda, "Gerisingeri dönüp bilinmeyen bir yöne doğru gözden kaybolan" evin kedisinde, "Aşk üzerine düşünmeyi bırakan" ve de kimbilir, bir başka "durum"u yaşamak üzere annesine taşınan kadında bir "kestirip atma" var sanki.*

– Öykü dar bir alana sıkışmayı gerektiren bir yazın türü. Dağılmamak, olabildiğince derli toplu olmak zorundayız bir öyküyü kurarken. Olaylar ve durumlar, kendi dramatik yapıları içinde en kestirme anlatımla yol almalı bence. Ama bu dediğim, olay anlatan öyküler için geçerli. Bir duyguyu, bir anı diğerlerinden soyutlayıp ayrıntılayan öykülerde, ya da atmosferin yoğun olduğu öykülerde alabildiğine yayılabilir yazar. "Fasulyeden Aşklar"da olay anlatan öyküler çoğunlukta. Olayı istediğim yerde noktalamışım. Buna "kestirip atmak" deyimi ne kadar uyuyor bilemiyorum. Bir acelecilik hissediliyorsa, bu da okurda yarattığı etkidir olsa olsa. Çünkü yazarken hiç de aceleci ya da umursamaz olamaz öykücü. Eğer böyleyse ne yazmaya değer ne de okumaya. Ve başlangıçta sözünü ettiğiniz türde bir "susamlı simit" tadı bırakmaz asla.

✪ *Bu kitap "Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler"e bir devam niteliği taşıyor mu sizce?*

– "Fasulyeden Aşklar", "Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler"in bir devamı mı? Değil. Çünkü oldukça uzun bir ara verdim öyküye. Araya iki roman girdi. Yeni bir öykü dünyası denediğimi gördüm. Dediğim gibi, bundan sonraki kitapta da büyük olasılıkla başka dünyalar kurmayı deneyeceğim. Belki masal tadında ya da bilim-kurgu türünde olacak... Yazmaya başlamadan bilemem, ama öyküler yazmaktan hiç vazgeçmeyeceğimi çok iyi biliyorum.

GÜLSÜM UYSAL

Hüseyin Atabaş

SAYDAM VE GİZLİ

Şiir/Doruk Yayınları

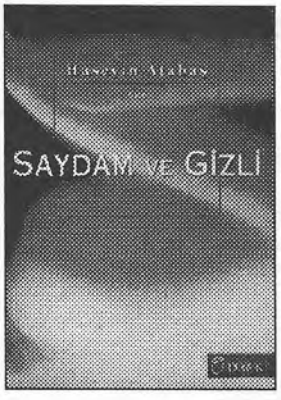

Sanırım Necatigil'indir: Belli şiirlerin, belli yaşları beklediği sözü. Yaşamın pratiği, zaman içinde insana çok şeyler öğretiyor, ancak bunun ödenen bir bedeli var kuşkusuz; ama karşılığında alınanlar da az şey değil. Daha güzel yazmayı öğreniyorsunuz; daha duyarlı bakıyorsunuz dünyaya ve yitirdiğiniz kimi değerlerin acısı içten içe işliyor yüreğinize. Yazdıklarınız daha bir anlam taşıyor; saf ve saydam bir büyüyle örtülüyor sözcükler.

Daha az ve daha öz yazılanlar belli bir lirizmi taşıyor. Bu çizgiye, bu düzleme ulaşmak kuşkusuz kolay değil. Saçınızın siyahını veriyorsunuz, yüzünüzün gerginliğini. Aklar ve çizgiler alıyorsunuz. Belki yüreğinizin yorgunluğu katılıyor bu ödemeye. Ama bir de bakıyorsunuz ki sözcükler belli bir duyarlığın güzelliğini giyinmiş. Dizelere yaslanan yürek atışı –hangi yaşta olursanız olun– sizi tepeden tırnağa coşkuyla donatmış. İşte yaşanan bir gerçek: Şiir doğuyor bu karanlığın ortasından.

O zaman bir gönül rahatlığı geçiriyorsunuz. Zararı yok, onca şeyler verdim ama aldıklarım herkesin alamayacağı güzelliklerdi, diyorsunuz.

Şair Hüseyin Atabaş'ın yeni kitabı *Saydam ve Gizli*'nin sayfalarında gezinirken bunları düşündüm. Şiir rafine bir duyguyu nasıl taşır yakından görüyorsunuz. Sözcükler nasıl seçilir; dizelere yayılan bir sıcaklığın büyüsüne kapılıp gitmek nasıl olur, bir güzel anlıyorsunuz. Bir aşkın duyarlığıyla sarsılıyor yüreğiniz.

Kitap iki bölümden oluşuyor: "*o gece seni sevdim yalnızlığımı okşadım*" ve "*o gece seni sevdim çocukluğumu okşadım*."

Kitapta, 13+13, 26 şiir yer alıyor. Şair Atabaş, Cemal Süreya'nın kırlangıç ömrünü değerlendirir gibi, acaba bu iki 13 rakamının taşıdığı gizemle, bir bilinmezliğe mi işaret etmektedir?

Atabaş'ın yeni kitabında, aşk izleğinin bir güzel nakışlandığını görüyoruz. Yalnızlık, özlem ve ayrılık temi üzerine aşkın büyüsünü bir güzel oturtan şair, "*sevdiğini söyleyebilme*" uğruna göze alabileceği yoksunluğu değerlendiriyor: *eksiğinin biri sevmemekse insanın/sevdiğini söyleyememektedir öteki de.* Şair, aşkı simgeleyen sevdiğini, salt birey olarak görmüyor; onunla anlam bulan gerçeklik, daha doğrusu ona yansıyan ve onunla yansıtılan duyarlığa da dikkat çekiyor. Ardından da *yaşamın dalına konacak aşk kalmadı* değerlendirmesini yapıyor.

Şiiri de bu ulaşılmazlık içinde değerlendiriyor şair: *Atımı şiire koştum yelesi alevdendi.*

Yaşamın hayhuyu içinde koşuşturan karmaşa, ona nice düşler kurduruyor, anıların tozunu alıyor, düşleri parlatıyor. Ve sevdiğinin hüznü, umudun kalesi oluyor onun için. Atabaş bu duyarlı şiirlerin ortasına bir özgün dize bırakır: *Sırça çatladı sesi boşlukta kaldı.*

Şair kendinden dünyaya açılırken zaman zaman İzmirli bir aşktan esintiler getirir şiirine. İstanbul'da aşkın yağmuruyla yıkanır. Ankara'nın bir sokağı şiirine düşer, tıka basa otobüsler izler bırakarak geçer düşlerinden. Antalya Kaleiçi ve Toroslar da... Bir aşkın geçip gitmesinin arkada bıraktığı izler, duyarlı bir dizeye dönüşür: *Sen gittin gülüşün kaldı bende.*

Atabaş, şiir dünyamıza özgün dizeler armağan eder; bu kitabında. Bu armağanın temelinde ise ömrünün uçurumları vardır: Zoru başararak ulaşılmıştır o doruğa.

Çoğu aşk şiirlerinde sevenden sevilene yönelen bir yoksunluğu görürüz hep. Sorunların çözümü sevilenin elindedir sanki. Atabaş'ın şiirlerinde ise sevilenin, seven olmayınca bir anlam taşımayacağı vurgulanır. Tıpkı Veysel'in "*Güzelliğin on par'etmez/Şu bendeki aşk olmasa*" dizelerinde olduğu gibi.

Atabaş'ın "İki Dalda Bir Şiir" başlıklı şiirine bakıyorum. İkili düzenle oluşturulan şiirin güzelliği bir beytinde ışıldıyor: *Sonunda bir dal oldum, yoluna eğildim/gelip geçene bir sor tanrı aşkına, bu kim?*"

Atabaş, Sivas yangınında kül olan dostları Behçet, Metin ve Uğur'un bir merdivende ölümü bekleyişleri üzerine "Fotoğrafta Üç Adam"ı yazar. Üç adam biraz sonra öleceklerdir; şiire ve dünyaya elveda diyerek. Şair yüreği hepimiz adına, çalışma odasının bir duvarında asılı duran bir hüznün fotoğrafını şiirleştirir. "*Bir bataklık kadar aç (olan) zaman*"ın ortasına düşer, bu güzel insanlar.

Şair yüreği, hiçbir şeyin çirkinleşmesini, yitip gitmesini istemez; ancak güzelliklerin nasıl durdurulması gerektiği üzerine kafa yormadan da edemez. Nitekim, "*Kırgangıçyazı*" şiiri, kendisiyle bir hesaplaşmanın anlatımı olur. Ömrünü şiire adamış bir şairin "*İşe yaramadım barışın sözünü etmekten başka*" dizesi bir haksızlık değil de nedir? Kendini suyun dibinde bir batık gören şair, çocukluğunun kırlarına uzanıp doğup büyüdüğü toprağa, onun aşka yoğrulan rüzgârına karışmayı özler dizelerinde. Ve ölümsüzlüğe, son şiirini yazarak ulaşmayı düşler: Bütün umudunu çocuklara dayayarak. Şairin şiirsiz kalmaması ise en büyük özlemi olur, onun. *Saydam ve Gizli*, bir şairin 30-40 yıllık şiirinin olgunluk ürünleri: Şiirde bir doruk ve yüreğimize nakışlanan güzellik. Yüreğine sağlık sevgili Atabaş.

AHMET ÖZER

Yılmaz Odabaşı

HAYAT, GÜL KOKULU BİR SAĞANAK YİNE

Şiir/Doruk Yayınevi

Yılmaz Odabaşı, 1981 yılından itibaren Oluşum, Edebiyat 81, Yeni Olgu, Yarın, Yamaç, Parantez, Gökyüzü, Cumhuriyet Dergi, Temmuz, Çağdaş Türk Dili, Broy, Yeni Düşün, Varlık, Gösteri, Yazılı Günler, Kedi Şiir, Yeni Yaprak, Evrensel Kültür, İblis, Şairin Atölyesi, Düşler, Edebiyat ve Eleştiri gibi dergilerde hayli uzun sayılabilecek bir zaman periyodunda (1981-96) yayımlanan ve altı şiir kitabına dağılmış şiirlerinden yaptığı özenli bir seçmeyi "*Hayat, Gül Kokulu Bir Sağanak Yine*" adlı kitabında bir araya getirmiş.

Altmış beş şiirin yazılış dizinine göre yer aldığı bu kitabının 'sunu' bölümünde ise, Odabaşı'nın bir anlamda kendi şiir poetikasını açımlayan, yer yer kuramsal değinilerden oluşan dört deneme yer alıyor. Yılmaz Odabaşı, "Çağ ve Şiir", "Şiir ve Gelenek", "Şiir ve Coşku", "Dil ve Şiir" başlıklı bu denemelerde önemli saptamalarda bulunuyor. Bu denemeleri Odabaşı'nın kaleminde özgünleştiren faktör ise, onun saptamalarındaki nesnellik ve itirazların haklılığı, kanımca.

İnsanlığın sanayi cehennemindeki bukağılarını ve yalnızlığını giderek irileştiren çağımızda, şiirin bir "nesnel karşılık" içererek gündelik hayatı karşılama, yanıtlama gibi bir işlev de üstlenmesi gerektiğini vurguladıktan sonra tereddütle soruyor: "*...Bir başka handikap ise şiiri yazacak bireyin de bu kuşatmada hem nesne hem de özne oluşudur; Cemal Süreya, 'şiir sürekli bir ihtilaldir' diyor, ama çağımız tüketim toplumu bireyi, değil 'sürekli ihtilal'in, tek ihtilal kesitlerinin öznesi olmaktan da uzaklaşıyor. Cemal Süreya 'yıkıcıdır şiir' diyor, ama çağımızın bireyi, yıkıcı değil, iğdiş edilmiş toplumsal refleksleriyle sistemin inşasında yegâne malzeme haline getirilmiştir; 'gayrimeşrudur' diyor, oysa günümüz insanı, artık ehlileştirilmiştir ve meşrudur. Meşru birey, 'yıkıcı' şiirin mecrasına akabilir mi?*" diyor.

Kuşatmaların artarak ve boyutlanarak sürdüğü bir dönemde 'meta' değil, sanat yapıtı ürettiğini öne sürdüğü şairin ve şiirin onuru adına süren sorular üreterek yanıt arıyor Odabaşı. Coşkuları yağmalanan bireyin yanı başında: "*... Artık üretilen şiir, bir uzaktan kumandalı potansiyele, mevcut piyasa ilişkilerinin ve medya kuşatmasının kirine hiç bulaşmadan nasıl ulaşacaktır?*" diyerek kaygılar çoğaltıyor.

Geleneği reddetmeden çağdaşa uyarlamayı benimsiyor ama geleneğe körü körüne bağlılığın da çağdaş şairi geriye götüreceğini savlıyor. Bir dönem geleneği reddettiğini öne sürdüğü Metin Eloğlu'nu da, "geleneğin bahçesinde çoğaltmalarla uyak üreten" bir şair olarak nitelediği Hasan Hüseyin'i de "yitik" şairler olarak anarak bu yargılarını temellendiriyor.

Yılmaz Odabaşı'nın "*Hayat, Gül Kokulu Bir Sağanak Yine*" adlı yapıtı, şairin daha önce yayınlanan "*Siste Kalabalıklar*", "*Yurtsuz Şiirler*", "*Talan İklimi*", "*Aynı Göğün Ezgisi*", "*Her Ömür Kendi Gençliğinden Vurulur*" ve "*Cehennem Bileti*" adlı kitaplarından yaptığı seçmeden oluşuyor. Yapıtın girişinde yapılan açıklamaya göre, şairin "*Feride*" adlı şiir kitabı ise "tek ırmak bir şiirden oluştuğu için" bu seçmenin dışında tutulmuş.

Odabaşı'nın şiiri, okuruna ve özgünlüğüne ulaşmış ve artık tanınan, ilk dizelerinden itibaren rengini belli eden imge yoğunluklu bir şiirdir. Şiir, biraz da bilinçaltı bir bildiriyse eğer, Odabaşı, okurunun bilinçaltıyla da iletişim kurmuş, yapıtları geniş bir okur kitlesine ulaşmış bir şairdir. Ayrıca onun şiirinde dinmeyen bir hınç ve tükenmeyen bir imge sağanağıdır da, onu özgünleştirip bir nicel kalabalık içinde seçikleştiren...

İmge yoğunluklu şiirini biçim denemeleriyle de sınayan Odabaşı'nın, bazı şiirlerinde sözcüklerle akrobasisi de dikkat çekici: "*ağlarsa an'lar ağlar/ anlarsa an'lar/ sonrası/ anılar.../ an'lar anlatılamaz, yaşanır/ ve bir alaboraysa yaşam/ her şey yaşanarak anlaşılır...*"

Ya da şiiri "mesih" olarak nitelediği şirinin finalindeki tek sesliliğin çarpıcılığı: "... *mesih ey/adım adın/adım adım/adandım/adamdım/adını/adlandırdım...*" vb.

Yılmaz Odabaşı, şiirini yaşamın içinden ve gerçeklikten damıtıyor; bunu yaparken hiç de sahte bir umut tellallığına, popülizme düşmüyor. Çoğu yerde Odabaşı, "toplumcu" olarak nitelenen şairler ayrışmasında anılıyor; oysa ki bu bir yanılgıdır ve Odabaşı, şiirini ve kendini sınırlamadan hayatın ve insanlığın bütün hallerinin şairi olmak gibi bir kaygı güdüyor. Yapıtları da bunu açıklıyor. O, bazen nihilizmin varoşlarında, bazen anarşizmin ütopyasında, bazen de toplumculuğun hüznünde geziniyor.

Odabaşı, bütün uçarılığıyla şiir nereden eserse oradan giriyor ve özellikle 1990 sonrası yazdıklarıyla doğmaların, kaba gerçekliğin şairi olmadığını naif, lirik şiirleriyle somutluyor.

"*...biliyorum, yalnızlıktan öte dostun yok insan/insan ki bozuk paralarda bozgundur, yenilmiştir/şimdi bilekleri kesik bir intihardır yaşam/düştüğü yerde tanımazken kendi suyunu yağmur/biliyorum, aynı dalda gül bile anlamaz dikenini/cudi'de napalm datça'da ıssız koylara/newyork şırnak'a anlatılamaz...*" diyen Yılmaz Odabaşı'nın, "*Hayat, Gül Kokulu Bir Sağanak Yine*" adlı seçilmiş şiirindeki cehennem sorgularının yaşamlarımızda bir karşılığı var...

Şiirde bunca derinliği ve başarıyı edinmiş bir şairin, daha ısrarla kendini düzyazıyla ifade etmeye çalışmasını kavrayamıyorum; çünkü bir "şair" Odabaşı...

ELİF YILMAZ

YENİ...

im yayın tasarım

İNSAN POTANSİYELİ KİTAPLARI - 2

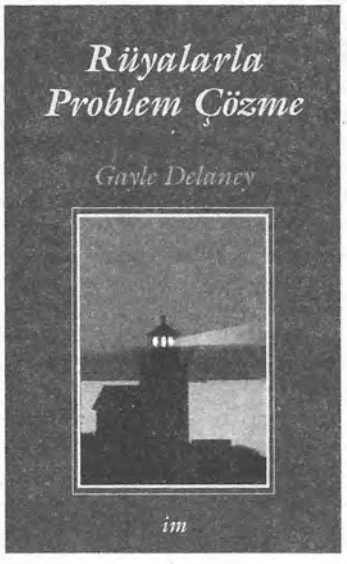

Zihin Gücünüzü 24 Saat Nasıl Kullanabilirsiniz?

"GÖZ KAMAŞTIRICI BİR BAŞARI... KLİNİK AÇIDAN OLGUNLAŞMIŞ VE BİLİMSEL OLARAK UZMANLAŞMIŞ BİR PRATİSYENİN ÇALIŞMASI"

Dr. HARRY FISS, Psikiyatri Profesörü

The School of Medicine of The University of Connecticut Health Center

RÜYALARINIZ BİR GÜN 24 SAAT ZİHNİNİZİN ENERJİSİNİ AÇIĞA ÇIKARACAK ANAHTARA SAHİPTİR

Modern rüya teorisinin öncülerinden biri olan Dr. Gayle Delaney, benlik bilgisi, problem çözme ve yaratıcılık için rüyaların nasıl en son bir çare olabileceğini açıklıyor. Onun rahatlatıcı rüya yorumlama tekniği, yaratıcılık çıkmazlarını aşmak ve kendini daha fazla anlamaya ulaşmak için onun görüşme metodunu kullanmış olan yüzlerce kişiyle birlikte yaklaşık 20 yıl boyunca çalışmayla geliştirilmiştir. Büyüleyici olay incelemeleri ve kışkırtıcı fikirlerle dolu olan "Rüyalarla Problem Çözme" size şunları gösterecektir:

- ***Neden, belli bir rüyanın açık anlamı derinlemesine kişiseldir.***
- ***Rüyaların nasıl çağırılacağı ve kaydedileceği,***
- ***Belli problemleri çözmek için rüyalarınızı nasıl odaklayabilirsiniz.***
- ***Sizin kendinizin ve diğer insanların rüyalarını yorumlamak için adım adım işaretler,***
- ***Günlük savunmalara nüfuz etmek için stratejiler,***
- ***Rüyalarınızdaki dekorlardaki insanlar, hayvanlar, nesneler, duygular ve eylemler hakkında ayrı bölümler,***
- ***Rüyalarınızda ilerlemeyi kolaylaştırmak, daha zengin, üretken ve uyanık bir yaşamda, rüya anlayışınıza tercüman olmak için artı çareler.***

Dr. Gayle Delaney, uluslararası üne sahip Association for the Study of Dreams'in kurucu başkanı ve Living Your Dreams (Rüyalarınızı Yaşayın)'ın yazarı. San Francisco'da rüya çalışmalarında işyeri sahibi ve Dr. Loma Flowers ile birlikte Delaney & Flowers Center for the Study of Dream'in müdiresidir.

im yayın tasarım : CC 237 Mecidiyeköy (80303) İstanbul Tel: (0 532) 213 99 17 - Fax: (0 216) 325 33 38

KİTAP SİPARİŞ FORMU

❑ **PEŞİN SİPARİŞ EDİYORUM**(1)

Rüyalarla Problem Çözme isimli kitap bedeli olan 1.000.000.-TL.'yı im yayın tasarım adına aşağıda işaretlediğim

❑ İŞ BANKASI 11871332468 No.lu Bankamatik
❑ PAMUKBANK 10809216085 No.lu Bank 24
❑ VAKIFBANK 00158000122183084 No.lu Bankomat
❑ YAPI KREDİ 006304160151 No.lu Telecard

hesabınıza, banka kartımla
❑ ATM'den havale yaptım. Havale fişinin aslını/fotokopisini ilişikte gönderiyorum/faksliyorum.
❑ TELEFONLA havale yaptım.

İş Bankası - Mavi Hat	(0212) 512 02 02
Pamukbank - Alo24	(0212) 288 24 24
Vakıfbank - İnfobank	(0212) 231 95 95
Yapı Kredi - Alobanka	(0212) 280 01 01

❑ **ÖDEMELİ SİPARİŞ EDİYORUM** (2)

Rüyalarla Problem Çözme isimli kitap bedeli olan 1.000.000.-TL.'yı paketi teslim aldığım postaneye ödeyeceğim. Sipariş istediğimi karşılamanız için istemiş olduğum ilk kitap için 250000 TL. daha sonraki her kitap için 20000 TL.'lik posta pulunu ilişikte gönderiyorum.

❑ **YURTDIŞINDAN SİPARİŞ EDİYORUM** (3)

Rüyalarla Problem Çözme isimli kitap bedeli olan 21$'ı veya karşılığı dövizi, im yayın tasarım adına aşağıda işaretlediğim

❑ İŞ BANKASI 11871332468 No.lu Bankamatik
❑ PAMUKBANK 10809216085 No.lu Bank 24
❑ VAKIFBANK 00158000122183084 No.lu Bankomat
❑ YAPI KREDİ 006304160151 No.lu Telecard

hesabınıza yatırdım. Ödeme makbuzunun aslını/fotokopisini ilişikte gönderiyorum/faksliyorum.

(1) Peşin siparişlerde posta giderleri yayınevimize ait olup, sipariş verilen kitap, kitap sipariş formu ve havale fişinin aslı/fotokopisi adres veya (0216) 325 33 38 nolu faksınıza ulaştığında KARGO veya APS POSTAYLA GÖNDERİLİR. 30.06.1997 tarihinden sonraki peşin siparişlerinizde kağıt ve baskı maliyetlerindeki olası değişikliklerden ötürü satış fiyatlarımızda değişeceğinden, lütfen sipariş vermeden önce telefon veya faks numaramızdan kitaplarımızın en son geçerli fiyatlarını içeren yayın listemiz ve kitap sipariş formumuzu isteyiniz. Veya ödemeli sipariş seçeneğini kullanınız. Telefonla yapacağınız havalelerde, telefonla havale seçeneği altında belirtilen ilgili bankanın telefon bankacılığı servis telefonunu arayabilir veya kartını kullandığınız bankanın bulunduğunuz şehirdeki telefon bankacılığı servisi telefon numarasını, banka şubenizden yada 118 bilinmeyen numaralar servisinden öğrenebilirsiniz.

NOT *Telefonla yapacağınız havalelerde yalnızca kitap sipariş formunu fakslayınız. Faksı olmayan okuyucularımız herhangi bir postaneden kitap sipariş formunu yayınevimize faksdayabilirler.*

(2) Ödemeli siparişlerde posta giderleri okuyucuya ait olup, sipariş verilen kitap, kitap sipariş formu ve siparişin karşılanması için gerekli posta pulu adresimize ulaştığında ÖDEMELİ POSTAYLA GÖNDERİLİR.

(3) Yurtdışından siparişlerde posta giderleri yayınevimize ait olup, sipariş verilen kitap, kitap sipariş formu ve ödeme makbuzunun aslı/fotokopisi adres veya (90) (216) 325 33 38 veya (90) (532) 213 99 17 no.lu faksınıza ulaştığında taahhütlü olarak UÇAK POSTASIYLA (Air-Mail) GÖNDERİLİR.

İSİM : .....

ADRES : .....

.....

SEMT / İLÇE : ..... ŞEHİR: ..... POSTA KODU: .....

TEL.KODU : ..... TEL: ..... FAX: .....

MODEM : ..... e-mail: .....

SİPARİŞ TARİHİ: ..... INTERNET: .....

MESLEK : ..... BRANŞ: .....

İLGİ ALANLARI: .....

LÜTFEN SİPARİŞİMİ YANDAKİ ADRESİME GÖNDERİNİZ

NOT : BU SİPARİŞ FORMU İSTENDİĞİNDE FOTOKOPİ İLE ÇOĞALTILARAK KULLANILABİLİR.

(03-VARLIK-01)

NALAN BARBAROSOĞLU:

Ben "çekip giden", kimi kez hevesle, kimi kez arkasına baka baka giden insanların, daha çok da kadınların öykülerini yazmaya çalıştım.

Ne Kadar da Güzeldir Gitmek/ Öyküler/ Oğlak Yayınları

✪ *Sevgili Nalan Barbarosoğlu, "Ne Kadar da Güzeldir Gitmek" adlı bu ilk kitabında serin ve yağmurlu bir hava var. Kitabın akşamların gelip kapımıza dayandığı, çocukların mızıka çaldığı, kelebeklerin kendilerini ağaçlara vurduğu günlerde yazılmış sanki... İnsanı derinden sarsan, insanda ağlama isteği bırakan bir kitap bu!.. Özellikle "İçimin Şarkısı" adlı öykü... Öykudeki "anne" diyor ki, "Şarkı söyleyeceksen, içindekini söylemelisin"... Sanki o "anne" her öyküde yerini almış, konuşmasa da öylece duruyor. Bir de şu var: Başkalarının başına gelen belaları, acıları, sıkıntıları ve "akşamsefaları"nı sen de yaşamış gibisin! Evet, evet bu kitabının kalben yazılmış fazla hisli bir sis kitabı olduğuna kalıbımı basarım.*

– Sorunu ya da saptamanı sırasıyla açıklamaya çalışayım... Senin deyiminle, kitabımdaki serin ve yağmurlu hava, sanıyorum "hüzün" olarak adlandırdığımız duygu. Renkle anlatmak istersek, "gri" bir duygudur hüzün. Ne mutluluk, ne mutsuzluktur; ne olumluluk ne de olumsuzluk. Uzaklığı ve yakınlığı her iki uca da aynıdır. Üstelik hüzünde bilinç ve istek vardır; çaresizlikten kurtulma, olumsuzu olumluya dönüştürme çabası vardır. Belki o yüzden sende "kapıya dayanan akşamlar", "mızıka çalan çocuklar", "kendilerini ağaçlara vuran kelebekler" çağrışımları yaptı. Eh, bu çağrışımlar da beraberinde "ağlama" gibi boşalmayı getiriyor.

Ben "çekip giden", kimi kez hevesle, kimi kez arkasına baka baka giden insanların, daha çok da kadınların öykülerini yazmaya çalıştım. (Zaten erkekler fazla gitmez... Yalnızca oradan oraya hareket ederler. Orada ya da burada olmak onları pek değiştirmez, iç yaşam açısından genellikle aynıdırlar... Mekân bile değiştirmeden gitmeyi becerebilenler, değişim geçirenler kadınlardır. Bu bir gözlem ve bunun teorik tartışmasına girmek istemiyorum.) Ve "gitmek" eylem olarak içinde kendiliğinden "hüzün" taşır; gitmeyi yaşıyorsan ya da anlatıyorsan hüzünden, akşamlardan, yağmurdan doğası gereği kaçamazsın; seçtiğin sözcükler kaba, anlatımın sert olsa bile...

"İçimin Şarkısı" adlı öyküde şöyle bir görünen "anne"ye gelince... O "anne"nin katı görüntüsünü ve uzaklığını sevmesem de (kahramanımın yaşamını tek bir sözle altüst etmiştir çünkü; insanlara içinin şarkısını dinleyecek ortamlar yaratmadan, koşullar sunmadan "şarkı söyleyeceksen, içindekini söyle, senin olanı," demek, benim ölçülerime göre, pek de namuslu bir tutum değil.) içten içe bir yakınlık duyuyorum. Diğer öykülerde de var mı? Farkında değilim, belki de var... "Gitmek" söz konusu olunca, bizden içimizdeki sese kulak vermemizi, kendimizle samimi olmamızı isteyen bir "anne", bir iç benlik de ister istemez orada oluyordur belki... Kimbilir?.. Başkalarının acılarını, dertlerini, sevinçlerini anlamam için onlarla bire bir ilişkide ya da tanıklıkta bulunmam gerekmiyor... Onları ve yaşadıklarını içimde hiç zorlanmadan duyabiliyorum. "Başka"ları "ben"den çok uzakta değil; yüzyıllardır ne kadar farklı kültür ve yaşama ortamlarında olurlarsa olsunlar tüm "ben"ler aynı sinir, sindirim ve dolaşım sistemini taşıyorlar... Aslında aynılıkları, ayrılıklarından çok daha temel noktada, soluk alıp verme bağlamındaki "yaşama"da birleşiyor. Başkalarının yaşamı bana kendi yaşamım kadar yakın günlerimde ve gecelerimde. "Tek başına bir yalnızlığı" sık sık özlediğimi itiraf etmeliyim. Kitabım bir sis kitabı mı?.. Hangi kitap sis kitabı değil ki?.. Parlak güneş ışığında ve gece karanlığında yazı yazılmaz, yazılamaz. Yazmak arayıştır... Her şey çırılçıplak ortadayken ya da karanlıkta görünmezken yazmanın pek anlamı yok sanırım. Biraz gizem, biraz sis, –çıplak gözle– görünemeyen bir şeyler olmalı...

✪ *Elmadan daha eski bir zerafetle kurmuşsun öykü dilini... Bir çocuğun gözleri ve saflığıyla mı oluştu "Akşam Sefası"?.. Aşkı ve umudu ıskalamadan, gündelik faşizme direnerek, ince bir duyarlılıkla yaşamak sanatına çalışılırken öykülere gitmek nasıl bir duygu?*

– Öykü dilim hakkında bir şey söyleyemem elbette. Öyküler orada duruyordu ve yazılmaları gerektiği gibi yazmaya özen gösterdim. Nicelik olarak değil belki ama nitelik olarak çok güçlü bir geçmişi var öykü geleneğimizin ve tarihimizin. Kişisel olarak, ben bu gücün baskısını hep duyumsuyorum. Akşam Sefası'nda çocukluğumun, mutfakta ıslık çalarak yemek pişiren ve gerçekten çok kısa sürede müthiş sofralar donatan kadınını, bana yemek yeme kültürünü farkında olmadan öğreten sevgili yengemi anlatacaktım, ortaya bir erkek çocuk çıktı ve anlatmaya başladı. Ne yengemi anlatabildim, ne de onun müthiş sofralarının keyfini... Yaşamak genelde, birçok insan için tekdüze, insana kurallar dayatan, bezdirici, uzun bir süreç; sıkıcı ve bıktırıcı. Yorgunluğu da eklersek, yaşamanın çıplak gerçekleri pek iç açıcı değil... Yazmak, özel olarak da öykülere gitmek, yaşamın tekdüzeliğine, dayatılan kurallarına ve çıplak gerçeklerine başkaldırı, dönüştürme çabası... Çoğu kez yazılardaki yaşantılar, zaman parçaları, yazılmayanlardan, çevremizde olup bitenlerden daha anlamlı olmuştur, olmaktadır. Yazı, yaşamanın önündedir; önden gider. Benim için çok çekici bir yaşantı, yazmak; beni kendine, içine çeken bir doğası var. Orada kendimi sıkıntılı, sürprizlere açık, tuhaf, beklenti ve arayış içinde, tedirgin, doyumsuz, huzursuz duyumsuyorum. Bunlar beni besleyen, bana "iyi" gelen duygular. Tıpkı okumak gibi... Evet, kadınlar, anneler ve aşk... Bu üçgenin içinde ya da dışında duran erkekler... Çok garip bir ideolojiyle besleniyoruz. Nedense erkekler, annelerinin babalarıyla dahi bir aşk (hadi aşkı bir kenara koyalım, cinsellik) yaşadığını kabul etmekte, görmekte, bunu içlerine sin-

dirmekte güçlük çekerler. Bütün anneler, İsa'nın annesi Meryem gibi olsalardı... Belki bütün erkekler İsa'nın taşıdığı ve öğütlediği iyimserliğe sahip olurlardı... Ve belki de şiddetle bu kadar iç içe yaşamazdık. Ama kadınlar ve anneler Meryem gibi kutsal değil, sıradan insanlar... Erkekler için annelerinin cinsel kimlikleri yok sanki... Yalnızca sevecenlik, koruma ve "verme" gibi bencilliği (bencilliklerini) besleyen duygular istiyorlar annelerinden... Karşılığında ise annelerine, anneleri gibi bir "gelin" sunuyorlar. Sunamıyorlar tabii... Böyle bir kısırdöngüdür gidiyor. Bu kısırdöngünün dışına çıkmak isteyen erkeklerin erkeklikleri ise pek onay görmez zaten. Böyle bir tuhaf durum. "Aşkın saadeti" ise çok, çok uzaklarda doğal olarak. Ama her şeye rağmen, saadeti pek ortalıkta görünmese de aşk var, onu yaşama çabası bitmeyecek kadınlarımızın ve erkeklerimizin.

✪ *Sevgili Nalan, masallara yeniden koşmak geliyor içimden. Zeytinler düşmüş çocukların koynuna, sarışın bir çimen! Zen ve Budist bir gülüşle ezberliyorum sıkıntıyı. Aşk, bir yıldız kayması değil de nedir? Hem yalnızlar yurdunda aşkın yarası bağrı açık değil midir? Islığın da bir kederi var duyuyor musun?*

– Bu, bir "aşk nedir" sorusu galiba... Sen aşkı Engin Turgutça böyle yaşıyor ya da imgeliyor olabilirsin... Her aşk, kendi sözcüklerini de beraberinde getirir. Yaşayanların sözcük ve duygu dağarcığında da yeniden soluk alıp verir, serpilip, gelişir... Bir yıldız kayması mıdır, yoksa kazık çakan bir yıldız mı, tek kişilik midir, çok kişiye yer var mı, paylaşılabilir mi, yalnızlığı mı gereksinir, yurdu neresidir, hangi iklimleri sever, bulaşıcı mıdır, alerjik midir, anarşist midir, tutucu mudur, şiddeti ya da uysallığı nerede başlar, ıslıklı mıdır, suskun mu, neşeli midir, kederli mi, özgürlük müdür, kişiden kişiye değişir herhalde. Ama ben, kişisel olarak âşık insanların gözlerindeki ışıltıya, tenlerindeki parlaklığa bakmaktan çok zevk duyuyorum.

✪ *Ömer Uluç, "Şairler kalpten, ressamlar beyin komasından giderler giderlerse... Ben resimde de 'zenci kalma'yı seçmiş bir insanım." demişti... Sen ne diyorsun, hepimiz bir parça ilkbahardan kalma düş yorgunu muyuz?.. Ve elbette, itinasız soruya geçiyorum: Yaşamaya ne zaman başladın?*

– Şairler, ressamlar, heykeltraşlar, yazarlar, müzisyenler, kısacası, sanat ve sanatı yapanlar olmasaydı, yaşamanın da çok fazla anlamı olmazdı sanırım. Bir çiçeğin açısındaki estetiği bile doğabilimcilerinden değil, sanatçılardan öğrendi insanoğlu. Gözlerimiz hep vardı ama, bakmayı sanatla öğrendik. Duymayı, tat almayı, koklamayı ve dokunmayı da. Bu yüzden, bence sanatçılara, "ilkbahardan kalma düş yorgunu" demektense, hangi mevsimden kaynaklanırsa kaynaklansın, "düş coşkunu" demek daha doğru geliyor. Bireysel yaşamda, doğum anının ya da anne yumurtasının döllenmesinin dışında bir başlangıç varsa, ya da bir başlangıç ararsak, kişisel olarak, kokularla yaşamaya başladım diyebilirim. Çocukluğumdaki balkonumuzun önündeki güllerin, hanımellerinin, yaseminlerin, yol kenarındaki akasya ağaçlarının, bahçedeki kömürlüğün kokusuyla, akşamüstleri mutfaklardan taşan salatalık, domates, anason, mangal kokularıyla yaşamı, tatları ve insanları ayrımsamaya başladım sanırım.

ENGİN TURGUT

TEKİN GÖNENÇ

GÖNLÜ GÜVERCİNLİ KADIN

önce sesin geldi
aralandı kapılarım
ardında şaşkın bulutlar
çıkmazı
sonunda sen
gönlü güvercinli kadın

köpüren simsiyah saçlarınla
günler boyu koşuşup durdun
içimin aykırı ırmaklarında

gamzelerinde gizlediğin
o binlerce yıldızı
döküp de şimdi üstüme
söyle nereye

artık herkes

cep KİTAPLARI A.Ş.

Metin Celâl

ŞİİR OKUMA NOTLARI

İmlâsını bilirdik de bilmesine
yine de yanlış hecelerdik hayatı

GEÇTİĞİ HER ŞEYİ ÖPÜYOR ZAMAN

Aşkın bittiği yerde mi başlar şiir? Bazı şiirler için öyle olsa gerek. Özellikle aşk ve ayrılık şiirleri için. Ve sanıyorum hep şairlerdir terk edilenler.

Mutlu aşk şiiri yoktur.

Mutluluğun resmi gibi şiiri de yoktur. Belki de mutluluğu paylaşamayacağımızı düşündüğümüzden onu yazmayı erteleriz. Herhalde en doğrusu mutluluğun ancak geçip gittikten, elden kaçırıldıktan sonra gerçek anlamına varılması, "Ben mutluymuşum" denmesi...

avucundan havalanan
o öpücük vardı ya
dudağıma değdiğinde kanadı
o günden beri mendil gibi kullandım
bütün sözcükleri

Çağımız için uzunca sayılabilecek bir suskunluktan sonra *Geçtiği Her Şeyi Öpüyor Zaman*'la (Varlık Yay.) tekrar okuyucu karşısına çıkan Enver Ercan'ın dizelerinde de aynı duygu ortamı var; yitmiş bir aşk, giden sevgiliyle birlikte yok olmuş mutluluk...

Okuyanlar hatırlayacak, geçtiğimiz ay küçük bir tartışmamız olmuştu Osman Hakan'la. Ben, şairlerin kendilerini şiirlerini koymaktan çekinmemelerini önermiştim. Şair kendini şiirden çektikçe sıcaklık azalıyor, gerçeklik, inandırıcılık yitiyor diye düşünüyorum. Enver Ercan'ın kitabı bu sözlerimi kanıtlarcasına geldi. Kitabın ilk dizesinden itibaren okuyucuya ulaşan bir sıcaklık, duygu yoğunluğu var Enver Ercan'ın şiirlerinde. Zaten kendince çok özel ve önemli olan bir yaşam dilimini ve onun ardından kendinde kalanları dizelere dökmüş. İşte bu sıcaklık ve içtenlik, anlatılanlar ne kadar özel olsa da okuyucuya kolayca ulaşmasını, okuyucuda yeniden üretilmesini sağlıyor. Şiirlerin izini sürerek sonu ayrılıkla biten bir aşk hikâyesini yaşıyorsunuz. Büyük bir olasılıkla da artık o, şairin değil, sizin hikâyeniz oluyor. Kitabın kapağını kaparken de aklınızda imgeler, tek tek dizeler hatta kanadı kırık bir çiçek dalı kalıyor...

KÜL UZUN SÜRER

Sevdalı şairlerden biri de Şükrü Erbaş. Yeni kitabı *Kül Uzun Sürer*'de (Ümit Yay.) o da bir aşkı anlatmış. Tıpkı Enver Ercan'ınkinde olduğu gibi onunki de kendine has, özel... Ve o da kolayca paylaşılabilecek yoğunlukta.

Göğüslerinin ucunda senin
Ay ışığından ürpertiler alan
Bir çift terli yüzük olmak isterdim
Ağzımla, gözlerimle, avuçlarımla;
Derin bir gecede, kuş yuvalarını
Kuyu ağızlarını ıştır gibi...

Şükrü Erbaş, "*En büyük hazinesi gövdedir aşkın*" diyor. Sevgilisinin gövdesine güzellemeler yazıyor. Onu yüceltiyor.

"*Her zaman sözden gidilmez ki sevginin ülkesine/ Gövdeden söze gelerek de büyür insan/ dingin bir hazla...*" Türk şiirinde aşkın cinsel yanına pek bakılmaz, bakılmak istenmez. Bu toplumsal yapımızdan kaynaklandığı gibi şairlerin söz daha fazla önem vermesinden de kaynaklanabilir. Utanırız sevgiliyi çırılçıplak tüm güzelliğiyle görmeye. Utanırız gerçek düşüncelerimizi yansıtmaya. Aşkın içinde hiç cinsellik yokmuş gibi davranmaya çalışırız.

Şükrü Erbaş dizelerine de yansıttığı görüşle tersten gitmeye, gövdeden, hazdan aşka ulaşmaya çalışıyor. İyi de ediyor.

Değinmeden geçemeyeceğim, *Kül Uzun Sürer*'de bir de alttan alta süren hesaplaşma var. Toplumun tepkileri, "elâlem ne der duygusu" ve politik bakış açısından kaynaklanan "toplum benden görev beklerken âşık olmaya hakkım var mı?" ikilemi... Bizim kuşağın, 70'li yılların gençliği bu ikilemi çok büyük acılar çekerek yaşadılar. Genellikle de toplum, topluma karşı görevler ağır bastı. O nedenle de özellikle ilk aşkların ve gençliğimizin tadını doğru dürüst çıkartamadık. Şükrü Erbaş'ın dizelerine yansıdığı gibi çoğumuz, sevgilimizi bütün bir ülkeyi sever gibi, bütün bir ülkeyle sevdik. Bilmiyorduk aşkın emek istediğini, başka duygularla, işlerle paylaşılamayacağını. Aşk bittiğinde, sevgili bırakıp gittiğinde bile çoğumuz gerçek nedenin bu olduğunu anlamamıştık.

CİDDİYE ALINDIĞIM KARA PARÇALARI

İki ihtimal olabilir, ya iskender uzun süredir kendisine yapılan eleştirileri ciddiye aldı ya da şiirine yeni bir soluk getirdi, yeni bir arayışa girdi. Tabii bu iki ihtimalin aynı anda geçerli olması da mümkün. küçük iskender yeni şiir kitabı *Ciddiye Alındığım Kara-Parçaları*'nda (Yapı Kredi Yay.) şiirinde görülür bir şekilde yeni bir döneme girmiş. Göze ilk anda çarpan değişiklik biçimsel; kısa dizelerle kısa şiirler yazmış, hepsi de yedişer dize ve üç+üç+bir şeklinde bölümlenmiş. İkincisi, dille oynamaktan, sözcükleri eğip bükmekten, onları birleştirip yeni sözcükler yapmaktan vazgeçmiş.

Bana bir sonbahar fısılda
senden başka masumiyetim yok
çocukluğum tek tabanca

Tabii bu biçimsel değişiklikler şiirinin içeriğini de etkiliyor, yapısını da. Lafı uzatmıyor, sözcükleri oldukça ekonomik, gerektiğince, hatta gerektiğinden az kullanıyor. Diline hâkim...

Bu dil hâkimiyeti, kullanım özeni, onun imge yapısını etkiliyor, ama şiirinin tamamen de değişmesine neden olmuyor. Onların küçük iskender tarafından yazıldıkları, önceki şiirleriyle, kitaplarıyla ruhsal bağlantıları olduğu belli. Değişim uğruna şair kişiliğinden, şiir dünyasından ödün vermemiş.

Bu arayışın ardından ne gelecek, merak etmemek elde değil? Bakalım bu yeni mecra küçük iskender'i nerelere ulaştıracak?

RESMİN GÖLGESİ ŞİİRE DÜŞTÜ

Türlerarası ilişkiden konuşurken, hatta bu tür ilişkilere girerken nedense eski hastalığımız depreşiyor, Amerika'yı yeniden keşfetme sevdasına düşüyoruz. Bizden önce bir şey yapılmamış gibi davranmayı tercih ediyor, durup bir an ardırnıza, tarihe bakmayı düşünmüyoruz. Sanki buluşlar çağının çoktan kapandığının farkında değiliz. Neyse ki tarih var, tarihçiler, araştırmacılar var.

Resmin Gölgesi Şiire Düştü (Yapı Kredi Yay.), Gazi Üniversitesi öğretim üyelerinden Kayhan Özgül'ün bir araştırması. Özgül, giriş yazısında tarih boyunca Türkiye ve dünyada resimle şiirin ilişkisini inceliyor ve şiirden yapılan/üretilen resimleri, resimlere bakılarak yazılan şiirleri, resim gibi şiirleri, 1900'lerde ülkemizde bu konuyla ilgili yapılan tartışmaları da yansıtarak anlatıyor. Onların ardına örnekleriyle birlikte geniş bir seçme de ekliyor.

Özellikle fotoğrafların birçok şiire kaynaklık ettiğini öğreniyoruz. Fotoğrafın bulunuşuyla ve ülkemize geldiği ilk yıllarda fotoğraflara, kartpostallara birkaç dize, hatta şiir yazıp dostlara, sevgililere hediye etmek moda olmuş. Özgül'ün anlattığına göre bunu en çok uygulayanlardan biri Namık Kemal'miş. Özgül'ün araştırmalarına göre fotoğrafını çektiren ilk şair olan Namık Kemal, bunun arkasına da bir dörtlük yazmayı da ihmal etmemiş.

1800'lerin sonlarına doğru, dergilerde fotoğraf, resim basılmaya başladıktan sonra, bu fotoğrafların, resimlerin altına önce yazı, sonra şiir yazmak moda olmuş. Ardından da "*Tablo Altı Şiirleri*" yazılmaya başlanmış. İlk örnekler de Recâi-zâde Ekrem, Muallim Naci gibi şairlerin imzalarıyla dergilere yayınlanmaya başlamış. Tarih 1884.

Hatta tablo altı şiirleri yarışması bile yapılmış. Musavver Malûmat Dergisi bir tablo yayınlayarak buna üç hafta içinde şiirler yazılmasını istemiş.

Tanzimat döneminde yetişen şairler, özellikle Servet-i Fünun şairleri birçok tablo altı şiiri yazmışlar. En çok yazanlardan biri de Tevfik Fikret.

Kitapta resimlerle birlikte yayınlanan şiirleri görenler bana hak verecekler sanıyorum; resimle şiirin birlikteliği ne yazık ki iyi bir sonuç vermemiş. Resim altı olarak yazılan şiirler, şairi kim olursa olsun sıradan birer manzume olmanın ötesine gidememiş. Günümüzde türlerarası arayışlara girenlerin, özellikle resme şiir yazanların bu kitapta yer alan örnekleri dikkatle incelemelerinde yarar var sanıyorum.

LİMAN - ŞİİR DİZİSİ

Sık sık yayınevlerinden, şiir kitaplarının gitgide daha az yayınlandığından yakınırız. Çünkü yakınmayı severiz. İş varolanı, yeni girişimleri görmeye gelince nedense birdenbire tembelleşiriz. Benim için de bazen böyle oluyor. Yakınımdakini görmüyorum, atlıyorum. *Liman Yapımevi*'nin şiir kitapları için de böyle oldu. Amatör bakış açısıyla, ama profesyonelce hazırlanmış kitaplar yayınlıyor Liman Yapımevi. Yayınladığı şairler, şiir kitapları açısından amatör, çünkü listesinde ya hiç tanınmamış şairler yer alıyor, ya da ilk kitabını yayınlayanlar. Profesyonel yanına gelince, çok şık, gösterişli, şairin ve şiirin hakkını vererek, dizgiye, grafiğe, baskıya özenerek, farklı formatıyla kendine özgü bir havada yayımlıyor bu kitapları.

Liman Yapımevi şimdiye dek 18 şiir kitabı yayınlamış. Sürdürümcü bir yayınevi. Şairini tek bir kitabını yayınlayıp bırakmıyor. Desteğini devamlı kılmak istiyor. Kitapların şairlere göre dağılımı da bunun kanıtı. Özer Bal'ın ve Yeşim Ağaoğlu'nun beş, Ömer Orhun, Kemal Sümer ve Işıl Başkalem'in ikişer, Funda Özdemiroğlu ve Çiğdem Küpçü'nün de birer kitabı yayınlanmış.

Bu şairleri tanımak, bu kitaplarla ilgilenmek gerektiğini düşünüyorum.

Kitap yayınlatmak isteyen şair arkadaşlar için de farklı bir alternatif olarak görüyorum Liman Yapımevi'ni. Adresi şöyle; İstiklâl Cad. Bekâr Sok. 18/4 Beyoğlu-İstanbul

"ŞAİRİN KİMLİĞİ"

Metin Celal'in Varlık'ın mayıs sayısındaki "Şiir Okuma Notları"nda "*Şairin Kimliği*" başlıklı yazısını okudum, belirtmiş olduğu düşüncelerin pek çoğuna ben de katılıyorum. Metin Celal'in bir önceki "Şiir Okuma Notları"nda yazdıklarına kısa da olsa bir açıklama getirmiş olması başka yanlış anlamaların önüne geçebilir; bu en azından benim için böyle oldu ve Metin'in şiir adamlığına bir kere daha saygı duymamı sağladı.

Aslında bu konuyla ilgili yeni bir yazı kaleme almamın gereksiz olduğunu düşünürken, Şiir Atı'nın yakında çıkacak 10. yıl sayısı için gönderilen ve 80 sonrası şiirini değerlendiren bir yazının, Metin'in sözünü ettiğim yazısından yola çıkarak kaleme alınması, beni başka düşüncelere götürdü: Ali Hikmet de dahil olmak üzere bazı genç şairlerin söylediklerini, yazdıklarını (belki bizlerin şiirlerini de) tartışmanın içine çekip özellikle onların şiirlerine ait düşüncelerimizi belirtmemiz ve tartışmaya açmamız gerekli. Herkes şapkasını önüne alıp düşünmeli ve üzülmesi gerekiyorsa da üzülmeli...

Söz konusu edeceğim yazının imzası genç şair kardeşim Osman Çakmakçı'ya aittir. Bakın sevgili Osman Çakmakçı henüz yayınlanmamış bu yazısının bir yerinde ne diyor: "*86-91 arası görülen görece hareketlilik yerini karmaşaya ve şaşkınlığa bıraktı. Şair, bu kez, gerçekten de kendi imgesini kaybetme durumuyla karşı karşıyadır. Şiir karşısında, bölük pörçük, imajlar ardında kalan yaşamla sahici temas noktaları bulmakta zorlanıyor. Şiir, bu imajlar yığışmasını deşifre edecek, çözümleyecek dili ve yapıyı bulmakta güçlük çekiyor. Çünkü ancak bu yapıyı ve dili ele geçirebilirse sahicilik hissini yakalayabilecektir. Aksi takdirde şiir, içinde insanı barındırmayan bir 'düzenlemeye', 'kurgusallığa' mahkûm olmak üzere.*" Bu alıntıladığım paragrafın dip notu şöyle: "*Metin Celal, Ali Hikmet'in Küf adlı şiir kitabını değerlendirirken yazıyor: 'Bana şair, şiirle okuyucunun arasından çekilmenin yanında şiirden de çekilmiş gibi geldi. Şiirde kendisi yok. Şairin kendisi olmayınca da şiir ıssız ve insansız kalıyor. Tüm ustalığın yapıntı olduğunu düşünmeden edemiyorsunuz.' (Şiir Okuma Notları, Varlık, sayı 1074, Mart 1997, İstanbul) Metin Celal'in bu saptamaları şiirimizde çok yaygın olan kurguya dayalı yapıntılığı açık biçimde belirliyor.*"

Osman Çakmakçı'nın bu yazısı henüz okurun eline ulaşmadığı için daha fazla alıntı yapmak istemiyorum. Özetleyecek olursam bu yazı pek çok genç şair ve şair adayının bulunduğu/ geldiği noktayı açık bir şekilde gözler önüne seriyor ve bu noktada önem kazanıyor. Aynı zamanda iyi düşünülmeden yazılan, temelsiz yazılar nedeniyle işin ucunun nereye kadar gidebileceğini çarpıcı bir şekilde gösteriyor ve gelecek şiir kuşaklarına karşı sorumluluklarımızı artırıyor. Metin Celal'in "*Şairin Kimliği*" başlıklı yazısının sonunda, "*O nedenle şiire yeni başlayan arkadaşlara, bize göre genç arkadaşlara, modaların peşine düşeceklerine şiirin giz'inin peşine düşmelerini, onu aramalarını öneriyorum.*" dediği cümleye, *şiire ait bilgi*'nin de peşine düşmeleri ve aramaları gerektiğini eklemek istiyorum.

OSMAN HAKAN A.

Mustafa Yıldız

YANGIN

Şiir/Suteni Yayıncılık

Çeşitli dergilerde yer alan şiir ve yazılarından tanıdığımız Mustafa Yıldız, ikinci şiir kitabına "Yangın" adını vermiş. İki bölümden oluşan kitabın I. bölümü "Kuşatma", II. bölümü ise "İkiz Acılar" adını taşıyor. Kitapta, "Yangın" adlı bir şiir yok. Sanıyorum ki Yıldız, kitabına, kitabın başat izleğini ad olarak seçmiş. Şiirleri okuyunca, "Yangın" adının isabetli olduğu görülüyor. Çünkü, yangın izleği, I. bölüme ait olmakla birlikte, kitaba ad olabilecek ağırlıkta. II. bölümün başat izleği ise, acı.

Yıldız, şiirlerinde 2 Temmuz '93 günü Sivas'ta 37 güzel insanın yakılması olayına göndermeler yapıyor: "*Kesildi binilen dallar/Son kez açtı 37 gülün her biri*" ve "*2 Temmuzlu yangınlardan geriye/Öyle derin öyle yoğun bir üzgü kalır.*"

Yıldız, yangınların kıyısında, köşesinde değil, tam ortasında durmakta. Tepki göstermekte, isyan etmekte ve yangınlarda yananlarla birlikte o da yanmaktadır: "*Sivas'ta ateşe verilince Madımak elbet/Ankara'da her yanımız alevle sarılacaktır.*"

Mustafa Yıldız, bu kitabına kısa şiirlerini almış. Şiirlerinin çoğu ikiliklerden oluşuyor. Az sözle çok şey anlatıyor. Şiirin, üzerinde uzlaşılan tanımlarından birisi de az sözle çok şey anlatması değil mi? "Yangın'daki şiirlerin, ilk kitap "Umutla Soyunmak Yarına"daki şiirlerden farklı olmadığı, onlara eklemlendiği söylenebilir. Bu durum, en başta da şekil bakımından öyle. İlk kitapta da çoğunlukla kısa ve ikiliklerden oluşan şiirler vardı. Yıldız'ın iki kitabı arasındaki en belirgin ayrım, belki de, ilk kitabındaki şiirlerin konu ve izlek bakımından dağınık olmasına karşılık, II. kitaptaki şiirlerde tam bir konu ve izlek bütünlüğünün sağlanmış olmasıdır. Bu durumun, kitapların oluşumundaki zaman aralığıyla ilgili olduğunu sanıyorum. Yıldız'ın, bir söyleşimizde "Umutla Soyunmak Yarına'da, 70'li, 80'li, 90'lı yıllarda yazılmış şiirler var" demesine bakılırsa, ilk kitabın, neredeyse 20 yıllık bir zaman aralığını kapsadığı söylenebilir. Oysa "Yangın"daki şiirlerin çoğunun Sivas olayından sonra yazıldığı düşünülürse, aşağı yukarı 3 yıllık bir zaman dilimini kucakladığı ortaya çıkar.

Yıldız'ın şu dizelerinde acı, umutsuzluk, umut iç içe geçmiş, iyiden iyiye birbirine karışıp harmanlanmış olup Nâzım Hikmet'in o çok ünlü "*ben yanmasam/sen yanmasan...*" dizelerine, dolaylı bir gönderme de sezilmektedir: "*Göğerip palazlandı ekilen tohumlar/Bundan böyle ateşe daha çok yanılacaktır//Dumanlar çıkacak gövdemizden etimiz yanacak/Belki de aydınlığa böyle varılacaktır.*"

Yıldız'a göre kentten gitmek de bir şeyi değiştirmez. Çünkü, "*Acının çığlığı aynıdır her yerde.*" Yıldız, şiirlerinde sevgiye de yer vermiş. Ona göre "*Ne Aslı ne de Kerem'dir yanan/Gerçekte hiç sevmeyenler yanmıştır.*"

Sonuç olarak şunlar söylenebilir: Mustafa Yıldız, "Yangın"da dizeleri oluşturan sözcükler ile dize kuruluşları arasında söylemsel ve mantıksal tutarlıklar kuruyor. Bunu yaparken de şiirsellikten uzaklaşmamayı başarıyor.

PERİHAN DİRİCAN

BETTY MAHMUDİ

Kızım Olmadan Asla (belgesel)

Çocuk Sevgisi Uğruna (belgesel)

İNCİ PONAT

Çiçeğimi Soldurmam (belgesel)

JEAN SASSON

Sultana (belgesel)

Sultana'nın Kızları (belgesel)

TEHMİNA DURRANİ

Derebeyi Efendim (belgesel)

ZANA MUHSEN"

Annemi Bir Daha Görebilsem (belgesel)

MELİKE MUKADDEM

Yasaklı Kadın (roman)

Düşler ve Katiller (roman)

PHOOLAN DEVİ

Haydutlar Kraliçesi (belgesel)

MAHNAZ AFKHAMİ

Sürgün Kadınlar (belgesel)

JAN GOODWIN

Onurun Bedeli (belgesel)

Varlık / Anlatı

HIRSIZ KÖPEK/ *Muzaffer İzgü/ Bilgi Yayınevi*
Muzaffer İzgü, yeni gülmece öykülerini topladığı *Hırsız Köpek*'le bir kez daha buluştu okurla. Bu kitabında da akıp giden gündelik yaşamın içinde karşılaştığımız, ama belki de kanıksadığımız için farkına varamadığımız kimi yaşantı dilimlerini gülmece katına çıkarabiliyor. 28 öykü yer alıyor kitapta: *Tutti Furitti Hulusi*'den *Ana-Kız Fıstıklar*'a, *Salağı Var, Aptalı Var*'dan *Yaşasın Kralımız*'a hepsi de gülerken durup düşüneceğimiz türden.

SIRDAŞ GÖRÜNTÜLER/ *Mehmet Ergüven/ Yapı Kredi Yayınları*
Sırdaş Görüntüler, sanat, sanat estetiği ve sanatta sembolizm üzerine yorum ve incelemelerden oluşuyor. Bu yeni çalışmasında Ergüven, görüntüler dünyasında çözmek zorunda olduğumuz şifrelerin çözüldüğü, görünenin anlamlandırıldığı denemelerini biraraya topluyor.
"Yoruma Doğru" adlı ilk kitabında, sanat eleştirisine kuramsal bağlamda tutarlı ölçütler getiren yazar, bu kitapta ise Mahmut Cûda'dan Andy Warhol'a dek uzanan geniş bir yelpazede cinselliğin ve sanatın karmaşık ilişkilerini de göz önüne sermeyi amaçlıyor.

TOPLU OYUNLAR I/ *Turgay Nar/ Mitos-Boyut Yayınları*
Turgay Nar, şairliğiyle birlikte oyun yazarlığını sürdüren ve oyunlarında şiirle tiyatro dilini buluşturan bir imza. Kitapta yer alan *Çöplük*, ilk sergilenişinde (1995) olumlu eleştiriler almış çok ödüllü bir oyun; çöplük motifini kullanarak günümüzdeki kokuşmuşluğu anlatıyor. *Şehrazat Oyunu* ise sanatçı-iktidar çatışmasını yansıtıyor. Kitapta iki kısa oyun daha var: *Kuyu* ile *Terzi Makası*. Bu oyunlarda aile içi şiddet ile bireyin yalnızlığı dile getiriliyor.

BİN DOKUZ YÜZ'E VEDA/ *Uğur Kökden/ Yapı Kredi Yayınları*
"Tiksinti Çağı"ndan ya da "Seslerin Resmi"nden bugünlere uzatılmış doğal, sıcak ve ışıltılı bir köprü *Bin Dokuz Yüz'e Veda*... Kitap sürekli olarak tarih, yitik uygarlıklar ve canlı yaşam karşısında sorular sormaktan bıkmayan yazarın açık tütün rengi güz denemelerinden bir demet. Bir anlamda sona yaklaşan, yirminci yüzyılı, kimi "metinler" aracılığıyla bir kez daha tanıma/anlatma çabası. Yazar kendine özgü renkleri kullanarak, yeni baştan üretiyor her sesi, resmi ve yazıyı. Özgün tatlar, farklı titreşimler çıkıyor ortaya.

SÖZ UÇAR, YAZI KALIR/ *Feridun Andaç/ Toplumsal Dönüşüm Yayınları*
İnsanlığın belleği yazıyla başlar diyebiliriz. Kil tabletlerdeki çivi yazısı söz'ün ilk tutanaklarıdır adeta. Yazı bir tespit, bir belirlemedir; sözü kalıcı kılandır. Sözün birikimiyle varolan yazı, düşün dünyamızı da biçimler.
Söz Uçar, Yazı Kalır, sözden yazıya uzanan bir serüvenin tanıklığını içeren söyleşiler toplamından oluşuyor. Feridun Andaç'ın, Memet Fuat'tan Yaşar Kemal'e, Nezihe Meriç'ten Füruzan'a yazın ve kültür yaşamımızın seçkin adları ile yaptığı ve kitapta yer alan söyleşiler, bu imzaların yazınsal serüvenlerinin yanı sıra yazınsal ve kültürel coğrafyamızın görünümünü de sergiliyor.

LİSE DEFTERLERİ'NDEN SONRA/ *Gönül Özgül/ Altın Kitaplar*
Gönül Özgül'ün daha önce "Lise Defterleri" ve "Dere İçi Sokağı" adlı kitapları yayınlanmıştı. Yazar *Lise Defterleri'nden Sonra/ Mürekkepsiz Kalemler* adını verdiği bu kitabında da özyaşam öyküsel izler taşıyan anlatılar sunuyor okurlara: sıcacık, usulca sorgulayan ama hep insan sevgisiyle yol alarak.

DEMOKRASİ VE LAİKLİK/ *Emre Kongar/ Remzi Kitabevi*
Demokrasi ve Laiklik, önde gelen toplumbilimcilerimizden Emre Kongar'ın son yıllarda kaleme aldığı bildiri, makale ve denemelerinden oluşuyor. Bu metinlerde Kongar "demokrasi ve laiklik" konusundaki yaklaşımlarını yansıtırken, "siyasal İslam" ve "şeriat devleti" gibi konuları da "demokrasi" bağlamında ele alıyor; "siyasal İslam" anlayışının Refah Partisi tarafından iktidara taşındığı günümüzde öne çıkan sorunları tartışıyor.

YOK KARŞILIĞI YÜZÜNÜN/ *Cezmi Ersöz/ Çınar Yayınları*
Cezmi Ersöz bu kez bir şiir kitabıyla buluşuyor okurla: *Yok Karşılığı Yüzü'nün*.
Tıpkı, okurlardan yoğun ilgi gören düzyazılarında olduğu gibi bu şiirlerde de kentli bir bireyin iç ve dış çatışmalarla yol alan yaşamından kesitler yansıtıyor. En çok da aşkı sorguluyor bu kitapta. "İki karanlık orman birbirini sevse ne olur, sevmese" dese de, taraf tutan bir şair; hep aşkın yanında...

BAŞ VE AYAK/ *Salâh Birsel/ Adam Yayınları*
Son yıllarda şiire ağırlık veren Salâh Birsel, birbiri ardına yayınladığı şiir kitaplarıyla şiirseverlerin yüreğinde bir bayram sevinci yaşatmıştı. Yeni kitabı *Baş ve Ayak*'la bu sevinci sürdürüyoruz. Şair, "Şiiri ele geçirmek isteyen her okuyucu ona bir değil, birçok yoldan sokulmaya çalışmalıdır. Kimi şiirler ilk anda soğuk gibi görünürlerse de başka yönlerden araştırıldıklarında içimizi hemen ısıtıverecek güçte çıkarlar. Şiire giden yolun ya da yolların çetin ya da belirsiz olması, şiirin değerini azaltmak şöyle dursun, usta bir sanat anlayıcısı katında hazların en tadılmaz olanı yerine geçer." diyor, ki haklı...

OYUNCULUK SANATI 1/ *Toby Cole-H. Krich Chinoy/ Mitos-Boyut Yayınları*
Oyunculuk sanatı üzerine yazılmış bu kitap, tiyatro tarihinde yeri olan sahne sanatçılarının yaşamları, toplumda bıraktıkları izleri, özellikle de oyunculuk üzerine düşündüklerini içeren geniş bir çalışmadan seçki yapılarak hazırlanmış. Daha çok tiyatro ile ilgili olanlar ve tiyatro öğrencilerine dönük bu eser, uygulamacı sanatçıların kendi teorik, teknik ve pratiklerinden oluşturdukları görüşlerini açıklıyor.
Antik Yunan'dan günümüze, tüm tiyatro tarihinin ünlü sahne sanatçılarını kapsayan bu geniş perspektif içinden seçim yapılırken: 1. Sanatçıların ülkemizde tanınmış olmasına; 2. Açıklanan görüşlerin tiyatro yaşamımız için yararlı katkı sağlayacak nitelik taşımasına; 3. Konu ve kişinin tiyatro sanatının tarihsel gelişimi içindeki önemine, dikkat edilmiş. Tiyatro yaşamının içinden çıkarılmış, deneysel süzgeçlerden geçirilmiş bu görüşler, her sanatta olduğu gibi, tiyatroda da teori ile pratik arasındaki keşfedilmesi gerekli etkileşim boyutlarını bulmamıza yardımcı olacak nitelikte; kitap aynı zamanda tiyatro oyunculuğunun tarihsel gelişimini uygulamalarla açıklayan bir belgesel olma özelliğini de taşıyor. Bu birinci ciltte, Antik Yunan ve İtalyan ile Fransa, İngiltere tiyatro sanatçıları yer almakta. Kitapta, ikinci ciltte, Almanya, Amerika, Rusya, Polonya'daki 19. ve 20. yüzyıl sanatçılarının yer alacağı açıklanıyor.

MÜMKÜNLERİN OYUNU/ *François Jakob/ Kesit Yayıncılık*
Mümkünlerin Oyunu'nda evrim kuramının bazı yönleri tartışılıyor: canlının evrimini yöneten mekanizmalar, kalıtım, üreme, cinsellik, yaşlılık ve ölüm... Kitabın yazarı, Nobel Tıp Ödülü'ne layık görülen zamanımızın en büyük biyologlarından François Jakob. Türkçesi: Turhan Ilgaz.

YAŞAMA SEVİNCİ/ *Aydın Boysan/ Bilgi Yayınları*
Aydın Boysan gezdiği, gördüğü yerleri, insanları ve kimi olguları keyifli üslubuyla anlattığı kitaplarına bir yenisini ekledi: *Yaşama Sevinci*... Boysan kitabında Frankfurt'tan da söz ediyor, Yüksekkaldırım'dan da; babasıyla nasıl kayık yaptıklarını da anlatıyor, kız isteyişini de. Özetle, yaşamın binbir anına dalıyor ve farklı yazınsal tatlar yaşatıyor bize.

YARIMAĞIZ ANILAR/ *Murat Tuncel/ Pencere Yayınları*
Murat Tuncel, son yıllarını geçirdiği Hollanda'dan yüreğini Türkiye günlerine çevirip dünü, bugüne taşıyor. Kimler yok ki kitapta: Artık aramızda olmayan Aziz Nesin, Cemal Süreya, Sabahattin Kudret Aksal, Soysal

Ekinci gibi imzaların yanı sıra Dağlarca, Eray Canberk, Sennur Sezer, Can Yücel gibi edebiyatseverlerin yakından tanıdığı pek çok ustayla ilgili ilginç bir anılar demeti.

BALKUR'DA AKŞAM YEMEĞİ/ *Demir Özlü/ Yapı Kredi Yayınları*
"Bütün düşlerinizin –gençlik yıllarının gösterişli düşleri de dahil– küçük bir mahalle ile kahve kokularının dışarıya taştığı bir kahveden başka bir şey olmadığını biliyorsunuz şimdi," diyor Demir Özlü ve ekliyor: "Tavan arasındaki odada oturan ve geceleri düz beyaz kâğıtlara bir şeyler yazan adamın hiçbir şeyi unutması mümkün değil. Unutmamışım. Biliyorum. Bildiğim bir şeyler var benim de. Yıllarca sonra uzakta başka bir kentte rastlayacağım ona." Demir Özlü'den, zamanın ve özlemin, denizin ve hiçliğin buluştuğu kıyılardan düzyazı şiirler ve bir öykü.

İLK AŞK'IN ON ÖYKÜSÜ/ *Haz: İshak Reyna/ Yapı Kredi Yayınları*
Adından da belli olduğu gibi ilk aşk(lar)ı konu ediniyor *İlk Aşk'ın On Öyküsü*. Kitapta Çehov, Miller, Babel, Graves, Nabokov, Beckett, Guareschi, İvan Klima, McEwan ve Yoorcenar'dan birer öykü yer alıyor. Dünya edebiyatının seçkin yazarlarının "ilk aşk" öykülerinden (Yourcenar'ınki "son aşk") oluşan bu derleme keyifli bir okumaya çağırıyor insanı. Kendinize pay çıkarmak ise size bağlı.

AYDIN VE KÜLTÜR/ *Doğu Perinçek/ Kaynak Yayınları*
Doğu Perinçek, bir "ideolojik insan" olan aydını ele aldığı kitabında pek çok olguyu da irdeliyor: Aydın kavramının nesnelliği, aydının doğuşu, ilk aydınlar: Enbiya ve evliya, aydının yapıtaşları: ideoloji ve işlev, aydın ile kafa emekçisi farkı, hâkim sınıf aydınının "asil yalanları", devrimci sınıf-devrimci aydın, kitle hareketi-aydın diyalektiği, "bağımsız" ve "özerk aydın", kültür ve uygarlığın sınıfsal karakterleri, küreselleşme ve işçi sınıfının uluslararası kültürü... Yorum ve çözümlemeleriyle önemli bir çalışma...

AYDIN VE "AYDIN"/ *İlhan Arsel/ Kaynak Yayınları*
Prof. Dr. İlhan Arsel'in beş yıllık araştırmasının ürünü olan kitap ilk kez 1993 yılında yayınlanmıştı. Kısa sürede ikinci basıma ulaşan kitabın, yeni eklemeler yapılmış, gözden geçirilmiş ve yeniden düzenlenmiş üçüncü basımı da okurla buluştu. Arsel, bu kitabında "akılcılık"ın ve "imancılık"ın tarihini inceliyor: Halk yığınlarının köhne geleneklerden ve ilkel din anlayışından kurtulup özgürlüğe ve akılcı düşünceye ulaşmasında aydının rolü... Uluslararası aydınlığa çıkaran ya da karanlıklarda tutan güç olarak "aydın" ve "aydın ucubesi"... Şeriat dünyasının Akıl Çağı'na çıkamayışında "aydın"ın sorumluluğu... Halk karşısında aydın ve aydının karşısındaki halk...

ANİMA MUNDİ/ *Susanna Tamaro/ Can Yayınları*
"Yüreğinin Götürdüğü Yere Git" adlı romanıyla bütün dünyada milyonlarca okura ulaşan Susanna Tamaro, son romanıyla bir kez daha karşısında. *Anima Mundi (Dünyanın Ruhu)*'nin kahramanı bu kez genç bir erkek: Walter. Ailesiyle birlikte küçük bir İtalyan kentinde yaşayan Walter'in tek tutkusu ise edebiyat ve şiir. Yazar bu romanında günümüzde değişen değerleri, aşkı, arkadaşlığı, yaşamı ve ölümü, hayal kırıklıklarını şiir dolu yalın üslubuyla işliyor. Türkçesi: Eren Cendey.

TANRININ GÖZDESİ YOK/ *Erich Maria Remarque/ Can Yayınları*
Eric Maria Remarque, ülkemizde de bütün dünyada olduğu gibi, en çok "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok" adlı romanıyla tanınan bir Alman yazar. Öteki romanlarında olduğu gibi, *Tanrının Gözdesi Yok* da trajik bir izlek üzerine kurulmuş; hayatı ve ölümü sorguluyor. Her yarışta ölümle yüz yüze gelmesi ve savaş anıları yüzünden hayallere sığınan otomobil yarışçısı Clerfayt'la, yaşamının geriye kalan kısa bölümünü bir sanatoryumda geçirmek zorunda olan genç ve güzel Lillian arasında doğup gelişen bir aşk öyküsünü anlatıyor Remarque. Türkçesi: Ayşe Selen.

NASREDDİN HOCA/ *Haz: Abdülbâki Gölpınarlı/ İnkılâp Kitabevi*
Nasreddin Hoca öyle bir kişiliktir ki, hiçbir zaman tamamlanıp bitmiş denemez, yüzlerce kez yeni baştan tasarlanmakta ve yalnızca kendisini yaratanlara benzemektedir. O, bu fıkralarında, hoyrat iktidar tutkusu karşısında güleryüzlü yürekliliğin, serinkanlı bir güç ve mertliğin, ağırbaşlılığın ve özenli olmanın neler yapabileceğini gösteren ulusal bir simgedir... Bu kitapta, Hoca'nın inanışlarla, sosyal hayatla, Timur'la ilgili ve diğer fıkralarından 295'i yer alıyor.

18. YÜZYILDA İSTANBUL/ *Miss Julia Pardoe/ İnkılâp Kitabevi*
1855 yılında İstanbul'a gelen İngiliz yazarın amacı Yunanistan, Türkiye ve Mısır'ı görmekti. Ancak İstanbul'un güzelliğiyle öylesine büyülendi ki dokuz ay kaldı bu kentte. Sultan II. Mahmut'un başta olduğu bu dönemde Boğaziçi'ni, halkın eğlence yerlerini, anıtları ve çarşıları dolaşan; bayramlara, Saray'ın düğün alaylarına katılan Bayan Pardoe ayrıca Bursa ve Uludağ yöresine de gitmiş. Bütün bu yaşadıklarını yansız bir biçimde yazıya döken yazar özellikle Batı'da bizimle ilgili pek çok önyargının silinmesine neden olmuş.

BİZE GELEN KİTAPLAR

BÜTÜN FOTOĞRAFLARIM SİYAH ÇIKIYOR/ *Selma Ağabeyoğlu/ Suteni Yayıncılık/ Şiir*
KAOS/ *Tarık B. Pilevne/ Kendi Yayını/ Şiir*
YANGIN/ *Mustafa Yıldız/ Suteni Yayıncılık/ Şiir*
KARA OYUN/ *Cevat Akkanat/ Kırağı Yayınları/ Şiir*
YAZILMAMIŞ ŞİİR OL/ *Dağıstan Kılıçaslan/ Kendi Yayını/ Şiir*
EROİN GÜNCESİ/ *Kanat Güner/ Era Yayıncılık/ Roman*
ALİ VELİ 49, 50/ *Ali Atıf Sözügeçer/ Prospero Yayınları/ Şiir*
KEMAN SESLERİ/ *M. Demirel Babacanoğlu/ Aykırı Sanat Yayınları/ Öykü*
YAZILMASIN AYRILIK/ *Havva Tekin/ Ürün Yayınları/ Şiir*
YALNIZLIK SARKACI/ *Ali Haydar Haksal/ Yedi İklim/ Öykü*
OTLARIN DÜŞÜRDÜĞÜ NOTLAR/ *Aynur Şişman/ Kendi Yayını/ Şiir*
YILDIZDAN KOPMAYAN/ *Güner Özoğuz/ Kendi Yayını/ Şiir*
GÜLÜMSEME/ *Nihat Küçükarslan/ Kendi Yayını/ Şiir*
EBRUCU/ *Aliye Nedret Karabulutgil/ Körfez'in Sesi Yayınları/ Şiir*
MİTRA/ *Faruk İremet/ Yarın Yayınları/ Şiir*
RENGİ/ *Yılmaz Kapıkıran/ Birey Yayınları/ Şiir*
AŞKLA VURULAN/ *Aydın Alp/ Cem Yayınevi/ Şiir*
YİTİK AŞKLAR SOKAĞI/ *Tamer Öncül-Ruzen Atakan/ Pygmalion Yayınları/ Şiir-Resim*
MEZARTAŞI ESPRİLERİ/ *Adnan Ersan/ Arkadaş Yayınevi*
KAR ÜŞÜDÜ/ *Erhan Pınarbaşı/ Ulusal Yayınları/ Şiir*
"AŞKBİZİAYIRACAK"/ *Gamze Deniz/ Ulusal Yayınları/ Şiir*
DÜN VE BUGÜN/ *Hüseyin Işık/ Edar Yayınevi/ Roman*
DELİKANLI/ *Hakkı Özkan/ Pan Yayınları/ Şiir*
AŞKA SÜT PORTAKAL ÇİÇEĞİM/ *Hasan Varol/ Güneş Yayıncılık/ Şiir*
TOHUMDAKİ SANCI/ *Hüseyin Topçugil/ Gerçek Sanat Yayınları/ Şiir*
MAYASI ONUR/ *İdris Atmaca/ Gerçek Sanat Yayınları/ Şiir*
ESKİ ŞEHRİN AYAZI/ *Başar Başarır/ Era Yayıncılık/ Öykü*
AŞK, KÜL VE KÖZ/ *M. Mazhar Alphan/ İleri Kitabevi/ Şiir*
HEMŞİN GİZEMİ/ *Levon Haçikyan/ Belge Yayınları/ Belgesel*
GİZLİ DİN TAŞIYANLAR/ *Yorgo Andreas/ Belge Yayınları/ Belgesel*
ARNAVUT VASİL/ *Stratis Myrivilis/ Belge Yayınları/ Belgesel*

temmuz 1997

varlık kitap eki

sayı: 62

YÜKSEK SESLE DÜŞÜNMENİN TAM SIRASIDIR

YÜKSEK SESLE DÜŞÜNMENİN TAM SIRASIDIR

Derleme / Can Yayınları

GİRDİM, GÖRDÜM, YAZDIM

Düşünce özgürlüğü, yüksek sesle düşünmenin, düşünebilmenin adıdır.

Düşüncelerin özgürce dolaşımı ve yeniden üretilmesidir. Düşüncenin, bireyden çıkıp, sesle ya da yazıyla ya da görüntüyle toplumun önüne çıkması, toplumsallaşmasıdır, yani bilginin, düşüncenin demokratikleşmesidir.

Bireyin varolma nedenidir: Cogito ero sum. (Düşünüyorum öyleyse varım).

Bu ya vardır, ya da yoktur; bunun ortası olamaz.

Sınır konulamaz. Şiddet'i içerse bile, eylem haline dönüşmedikçe sınırsızdır.

Hadi buna bir biçim vermeye çalışalım. Düşünce, cebir ve şiddet içeriyorsa, yıkıcı eylemlere kışkırtıyor, özendiriyorsa; kişinin özlük haklarını çiğnemeye kalkıyorsa; hadi bunlara bir sınırcık koymayı düşünelim; ancak, bu sınırlama işinin de bir sınırı olmalı ve sınırlama bu kadarla kalmalıdır.

Düşüncelerimiz, kurulu düzenle, sistemle uyum içinde olmayabilir. Olmaması da gereklidir. 'Gelişme' için düzene ters düşen düşünceler gereklidir. Karşıt düşünceler olmadıkça gelişme olamaz. Diyalektik yöntem bunu emreder.

Düşünceleri dile getirmek suç sayılmasın diye bir kitap çıkardık. Ama düşüncelerin suç sayılmamasını söylemek bile suç sayıldığı için kitabımız toplatıldı. Yargılandık ve mahkûm olduk. *Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye* adlı bu kitabı çıkarmaktaki amacımız, düşüncelerini açıkladıkları için hapislerde yatan insanlarımıza karşı bir insanlık suçu işlenmekte olduğunu, bu suçu paylaşmanın olanaksız olduğunu, bu uygulamanın yanlışlığını, çirkinliğini ortaya koymak, beceriksiz yöneticilere doğruyu hatırlatmak içindi. Kitap bir uyarılar, öneriler antolojisiydi. Bunu anlayacak kafada olmadıkları için topladılar, yargıladılar ve mahkûm ettiler.

Farklı düşündüğümüz için yargılandık, yargılanıyoruz.

Görülüyor ki böyle bir kitabı yayınlamak bile birilerini tedirgin etmeye yetiyor.

Kimdir bu birileri?

Kim olduklarını görüyoruz, biliyoruz: Devletin kendisidir.

Bir adacıklar topluluğudur devlet. Dikkat edin, polisler de dikkat etsin: 'Çetecikler topluluğudur,' demiyorum, 'Adacıklar topluluğudur,' diyorum. Biliyorsunuz, sevgili Çetin Altan, devlet-çete ilişkisini bir konuşmasında açık açık söylediği için suçlu sayılmıştı.

İşte adacıklardan oluşan devletin içindeki bu birileri, farklı düşüncelerin yaygınlaşmasından, toplumsallaşmasından korkarlar. Önlemeye çalışırlar.

Arthur Koestler şöyle diyor:

'Beyin, garip bir makinedir. Oluşturduğu düşüncelerin yazıya ya da söze dönüşmediğini anlarsa yavaş çalışmaya başlar. Sonra da durur. Ve uzun süre çalışamaz hale gelir.'

İşte o birileri, düşünen beyinlerin çalışamaz hale gelmesi için bu baskıları, yıldırma, korkutma, susturma yollarını uyguluyorlar.

Yazar, elbette devletle, düzenle barışık değildir. Anti'dir yazar. Picasso: '"*Hayır', 'Evet'ten önce gelir,*" diyor.

Yazar fotoğraf makinesi değildir. Yalnızca görüleni değil, görülmeyeni de yazar. İşte o birileri, yazarlardan bu yüzden korkarlar, onları sindirmeye çalışırlar. Nâzım Hikmet, en güzel şiirlerini cezaevinde yazdı. Ben, cezaevine girip çıktıktan sonra dört kitap yazdım. *Girdim, gördüm, yazdım.*

Yazarların demokrasi özlemi hiç bitmez. Daha özgür, daha özgür, daha özgür bir ortamın özlemcisi, yaratıcısıdır yazarlar.

Hak arama özgürlüğünün, barışın, hoşgörünün, çoğulculuğun olmadığı bir ortamı yazarlar reddederler. Demokrasi, özgürce tartışma ortamıdır, özgürce konuşma, yazma ortamıdır. Saydam yönetimdir. Saklıyı açık etme yöntemidir demokrasi. Yalnızca uzlaşma değil, tartışma rejimidir demokrasi.

Acı, acı çekildiği zaman öne çıkar. Tıpkı *onur*'un çiğnendiği zaman ortaya çıktığı gibi.

Gerçek demokrasinin olduğu bir ülkede 'düşünce özgürlüğü' diye bir kavram da yoktur. İnsan haklarının korunduğu bir ülkede, insanların dil, din, ırk açısından farklı görülmediği bir ülkede, insanlara eşit davranılan bir ülkede, bölgeler arası fark gözetilmeyen bir ülkede düşünce özgürlüğüne ihtiyaç duyulmaz. Gereği yoktur. Özgürlük isteği, özgürlüğün olmadığı bir ortamda boy verir.

'Kürt sorunu' böyle bir sorun olduğu için vardır. Vardır ve Türkiye'nin yıllardır gündeminin başındadır. Bugün 'Kürdistan' demek bile suç sayılıyor. Oysa böyle bir yer yok Türkiye'de. Bir zamanlar vardı, ama I. Dünya Savaşı'yla birlikte bölündü, paylaşıldı. Irak, İran, Suriye, Türkiye arasında bu bölge bölüşüldü. Bölünmeden önce bir bütün olan o topraklara verilen addı Kürdistan. Bugün yok. Şimdi 'Güneydoğu' diyoruz, 'Olağanüstü Hal Bölgesi' diyoruz. Biraz eskilerde 'Vilâyât-ı Şarkıye' denilirdi.

TÜRKİYE YAYINCILAR BİRLİĞİ YAYINLAMA ÖZGÜRLÜĞÜ KOMİTESİ RAPORU

Bu rapor, 1969 yılında yayımlanan Nâzım Hikmet'in "Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim" adlı kitabının duruşması sırasında kalbi durarak mahkeme salonunda ölen Gün Yayınları editörü Mehmet Ali Ermiş'in ve 1980 yılında Mamak Askeri Cezaevi'nde yediği vahşi dayak sonucu ölen Onur Yayınları editörü İlhan Erdost'un anısına ithaf olunmuştur. Onların çabasıyla, yasaklar alanı biraz olsun daralmıştır.

Türkiye'de bugün gelinen noktada ne yazık ki, mesleğimiz olan yayıncılık, mesleki bütünlüğü bakımından önemli bir tehdit altında bulunmaktadır. İlke olarak, düşüncenin ve bunu ifade etmenin bir "suç" olmaktan çıkması gerektiği inancındayız. Yayıncılık mesleği, insanların kendi düşüncelerini ifade edebilmeleri ve bunun yanı sıra bilgi ve haber edinme özgürlükleri bakımından son derece hayati bir önem taşımaktadır. Çünkü "*yayıncılık*", kendi mesleği gereği "*yayınlama özgürlüğünü*" hayata geçirirken, kendi dışında tüm insanların bu en temel özgürlüğünü, yani "*düşünce ve ifade*" özgürlüğünü gerçekleştirmelerini sağlamaktadır. "*Yayınlama özgürlüğü*", "*düşünce ve ifade özgürlüklerinin*" ve bunun yanı sıra "*basın özgürlüğünün*" ayrılmaz bir parçasıdır. Yayınlama özgürlüğü alanı sadece yazılı basın ve kitapçılığı kapsamamaktadır. Bugün görsel ve sözel yayıncılık da önemli kısıtlama tehditleri ile yüz yüzedir ve "yayınlama özgürlüğü" kavramı onları da yakından ilgilendirmektedir.

Nitekim 100 yıllık bir tarihi olan Dünya Yayıncılar Birliği'nin tüzüğünde, yayınlama özgürlüğü, birliğin ilk amacı olarak anılır: "*İnsan zekâsının ürünlerini tam bir özgürlük içinde yayınlamak ve dağıtmak hakkını yücelterek savunmak...*"

Öte yandan. Dünya Yayıncılar Birliği 1992 Yeni Delhi Kongresi'nde aşağıdaki kararı almıştır. "*Bu ilkeler sadece yayıncılık mesleğinin temel rehberi olmakla kalmaz, aynı zamanda kitap ticaretinin ötesinde ahlaki ve siyasi bir anlam da taşır... Demokrasi ancak ifade özgürlüğü savunulursa yaşayabilir.*"

Dünya Yayıncılar Birliği'nin 1995/1 tarihli bülteninde belirtilen şu düşüncelere katılmamak mümkün mü: "*Yayınlama ve Basın Özgürlüğü egemen devletlerin ezici çoğunluğunda, resmen demokratik sistemin ayrılmaz bir parçası ve temel insan haklarından biri olarak kabul edilmektedir. Ancak ne yazık ki, bu iki özgürlük kimi rejimlerde siyasal, dinsel ve ticari açıdan sürekli baskı altında tutulabilmektedir ve birçok yerde açıktan saldırıya uğramaktadır. Bu sadece mesleğimize, onun bütünselliğine yönelik bir tehdit olarak kalmamakta, aynı zamanda serbest bilgi akışının ve her yurttaşın okuma özgürlüğünün engellenmesi anlamına gelmektedir.*"

Ne yazık ki, düşünce ve ifade özgürlükleri oldukça yaygın biçimde dile getirilmekle birlikte "*yayınlama özgürlüğü*" kavramı, ülkemizde pek tanınmamaktadır... Ne yazık ki, geçen dönemde TMY'nin 8. maddesine getirilen yeni düzenleme, kitap yayıncısına "hapis" cezası öngörmüştür. Bu durum daha önceki mahkûmiyet kararlarının haksız olduğunu göstermek yanında, yayıncılığı bu kez, kanunda "yeri" olarak cezalandırmayı öngörmüştür. Sağlanan tek iyileştirme, hapis cezasının paraya çevrilebilmesi kapısının aralanmış olmasıdır. Ama bu da "mahkemenin takdirine" bırakılmıştır.

Yani yeni düzenleme yayıncılar açısından bir "kötüleştirme" anlamı taşıdığı gibi, düşünce suçlarını çok daha muğlak ifadelerle yaygınlaştırmaktadır.

Öte yandan TMY'nin 6. ve 7. maddeleri de anayasadaki ilkelere aykırı biçimde, gazetecilerin röportaj ve benzeri ça-

---

Düşünce özgürlüğünden korkan birilerinin bir de yasaları var. Yasaklayıcı yasalar bunlar:

Anayasa (12 Eylül Anayasası)/Ceza Yasası/Terörle Mücadele Yasası/Olağanüstü Hal Yasası/Siyasi Partiler Yasası/Dernekler Yasası/Milli Eğitim Temel Yasası/YÖK Yasası/TRT Yasası/Polis Vazife ve Selahiyetleri Yasası/Jandarma Teşkilat Yasası, RTÜK yasası; yasası, yasası, yasası...

Bizleri bu yasalarla sıkıştırmak istiyorlar.

Peki ya bu yasaları uygulayan, hani sözde adalet dağıtan yargıçlar? Onlar çok mu masum? Onlara da bazı görevler düşmüyor mu? Yurttaş olduklarını unutuyorlar mı yoksa? Onlar yalnızca yasaları uygulama memurları mı? Hiç mi takdir hakları yok? İlle de kendilerini cellat konumunda görmeleri şart mı? DGM'de bizleri yargılayan mahkemenin savcısı beraatimizi isterken, üç yargıç mahkûmiyet kararını gönül rahatlığıyla mı veriyor? Yargıtaydaki beş üst yargıçtan ikisi neden beraatimizi istiyor da geri kalan üçü mahkûmiyetimizi uygun buluyor? Nedir aralarındaki bu fark? Manisa'da o gencecik yurtsever çocukları mahkûm eden yargıçların hiç mi utanmaya niyetleri yok. Bu acımasızlık, bu ilkellik nereden kaynaklanıyor? Hadi yargı bağımsız değil. Ama ille de 'yargı bağımsız değil'in arkasına mı sığınacak bütün bu yargıçlar? İsmail Beşikçi'ye onca cezayı veren yargıçların hiç mi düşünce becerileri, yasaları yorumlama yetenekleri yok? Uluslararası insan hakları sözleşmelerine imza atmış, bu imzaları mecliste onaylamış bir ülkenin yargıçlarını, demokrat, yurtsever, haksever güzel yargıçlarını yerde bulamayınca gökte mi arayacağız? Neden bu kadar kötü yapılmış yasaları neden bu kadar kötü, ilkel yargıçlar uyguluyor? Bütün bu yükleri, bu sorumlulukları, bu suçları hep yalnızca bir avuç yazar ve düşünce adamı mı çekecek? Düşünenler yargılanacak, onlarsa yalnızca yargılayacak. Düşünemeyenler, düşünenleri nasıl ve ne hakla yargılayabilir? Elbette, bu suçlamayı hak etmeyen yurtsever, haksever, insansever yargıçları bir yana ayırarak söylüyorum bunları.

Bu ülkenin yönetiminden, yasalarından, yasa yapıcılarından, yasa uygulayıcılarından elbette hiç hoşlanmıyorum. Hoşlanmıyoruz. Ve hoşlanmadığımızı açık açık ortaya koyuyoruz. Bu hoşnutsuzluğumuzu bizlerle paylaşan yabancı yazar dostlara teşekkür ediyorum. Siz dinleyenlere de.

Saygılarımla.

ERDAL ÖZ

12.3.1997 günü, İstanbul'da, Gazeteciler Cemiyeti'nde yapılan, dünyanın dört bir yanından gelen yazarların buluştuğu '*Yazar ve Düşünce Özgürlüğü Toplantısı*'nda Erdal Öz'ün yaptığı konuşmadır.

lışmalarını "terör örgütünün" propagandası kapsamı altına sokarak, bu tür önemli çalışmaların yayınlanması konusunda önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Bu durumda sadece düşünce değil, basın ve halkın bilgi edinme özgürlüğü kısıtlanmaktadır. Bu özgürlükleri kısıtlayan sadece TMY'nin 8. maddesi değildir. Düşünce özgürlüğü sorunu sadece 8. madde sınırları içine hapsedilmemeli, düşünce ve yayınlama özgürlüğünü kısıtlayan onlarca maddeyi bütünüyle ele alan bir düzenleme bir an önce yapılmalıdır. Yoksa TCK'nın 312. maddesinin, son günlerde kalkma ihtimali var diye, 8. madde ya da TCK 169 ve 142. madde yerine ikame edilmesine benzer durumlar yaşanacak ve düşünce "*suç*" olmaktan bir türlü kurtulamayacaktır. Öte yandan Türkiye, tarihine mal olmuş kişilerin "yasal" koruma altına alındığı tek ülke örneğini sunmaktadır. Kimi zaman da "müstehcenlik", "dini duyguları rencide" etme, ya da tersine "dini kışkırtma yapma" gibi gerekçelerle, ya da eleştirel çalışmaları "devlet kurumlarına hakaret", "güvenlik güçlerine hakaret" diye yorumlayarak kitaplar yasaklanabilmekte, "yayınlama özgürlüğü" ihlal edilmekte, yazar ve yayıncılar hakkında dava açılabilmektedir. Bunlar herkese göre değişen son derece izafi kavramlardır. Politik iktidarın yapısına göre, açılan davaların mahiyeti değişebilmektedir. Son dönemde, TMY yanında, "devlet güçlerine hareket, dini duyguları rencide, ya da tam tersine halkı din esası üstünde kışkırtma, müstehcenlik" gibi gerekçelerle yapılan yasaklamalarda artış gözlenmektedir.

En kalıcı çözüm olarak, dünyanın birçok demokratik ülkesinde olduğu gibi, sade ve basit bir düzenleme ile düşünce özgürlüğünün anayasal bir güvence altına alınması ve hiçbir gerekçe ile bunun kısıtlanamayacağının net biçimde belirtilmesi düşünülebilir. Türkiye Yayıncılar Birliği de, bu yaklaşımla, meslektaşlarına yönelik baskıları, yasaklamaları ve davaları takip edebilmek, bunları kamuoyuna duyurabilmek ve bu tür uygulamalara yol açan antidemokratik düzenlemelerin yasalardan temizlenebilmesi doğrultusunda baskı yapacak bir kamuoyu oluşturabilmek amacıyla, kendi bünyesi içinde bir Yayınlama Özgürlüğü Komitesi kurmaya karar vermiştir. Komite Erdal Öz, Muzaffer Erdoğdu ve Ragıp Zarakolu'ndan oluşmaktadır. Komite, kendisine iletilen ya da doğrudan haberdar olduğu, Yayınlama Özgürlüğü'ne yönelik her türlü kısıtlama ve ihlali, basın açıklamaları ile kamuoyuna duyuracak, ayrıca üç ayda bir düzenli bir rapor yayınlayacaktır.

Bize ulaşan verilere göre 1996 yılının ikinci yarısında ve 1997'nin birinci yarısında aşağıda adını belirttiğimiz yayınevlerinin kitapları hakkında yasaklama kararı alınmış ya da yasaklama kararı alınmadan dava açılmıştır. Bilgisi bize ulaşmayan yayınevi ve yazarlar hakkında bilgi verilememiştir. Bu bilgiler yayıncı arkadaşlarımız tarafından bize iletilirse daha sonraki raporlarda değerlendirilecektir.

Söz konusu açılan davalar ağırlıkla TMY'nin 8. maddesi, TCK'nin 312. ve 159. maddeleri ve Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Yasası çerçevesinde açılmaktadır. Özellikle 312. maddenin son dönemlerde kaldırılmış olan 142. ve 169. maddelere ikame edildiği anlaşılmaktadır. Öte yandan son dönemde "dini değerlere hakaret", "Atatürk'ün anısına hakaret" gibi gerekçelerle açılan davalarda artış gözlemlenmektedir. Eleştiri ya da halkın bilgi edinme özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmesi gereken çalışmalar dar bir yorumla "hakaret", gazetecilerin röportajları ise katı bir yorumla TMY çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Son dönemde iyice yoğunlaşan bu anlayışların değişmesi ve halkın bilgi edinme özgürlüğünün, düşünce ve ifade özgürlüğünün, basın özgürlüğünün temelini oluşturan yayınlama özgürlüğünün bir an önce sağlanması artık vazgeçilmez bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Yayınlama Özgürlüğü Komitesi adına
Ragıp Zarakolu

Akış Yayınları: Yalçın Küçük'ün "Yürüyüş" ve "Tarihçe" adlı kitapları için toplama kararı alındı. Yazarı ve yayıncı hakkında dava açıldı.

Arba Yayınları: L. Armstrong'un "Bozkurt" adlı kitabı yasaklandı, yayıncı ve çevirmen hakkında dava açıldı.

Avesta Yayınları: A. Melik Fırat'ın "Fırat Mahzun Akar" ve Emin Hasanpur'un "Kürt Dili İle İlgili Devlet Politikaları ve Dil Hakları", "Kürt Sorunu ve Demokratik Çözüm Önerileri" (konferans metinleri) ve Mehmet Aktaş'ın "Sesime Gel" adlı kitapları yasaklandı. Yazarlar ve yayıncı Abdullah Keskin hakkında dava açıldı.

Belge Yayınları: Mehdi Zana'nın "Zelal", Faysal Dağlı'nın "Ateşten Portreler", Lissy Schmidt'in "Özgürlüğün Bedeli", Haluk Gerger'in "Türkiye'nin Düzeni ve Kürt Sorunu", Haydar Işık'ın "Dersim Tertelesi", Haşim Kutlu'nun "Alevi Kimliğini Tartışmak" adlı kitapları yasaklandı. Yazarları ve Lissy Schmidt'in çevirmenleri Zeynep Herkmen ve Süheyla Kaya ve yayıncı Ayşe Nur Zarakolu hakkında dava açıldı. İnsan Hakları Gözlem Örgütü'nün "Savaş ve İnsan" adlı raporunu çevirdiği için Ertuğrul Kürkçü ve yayınladığı için Ayşe Nur Zarakolu hakkında açılan dava mahkumiyetle son buldu.

Beyan Yayınları: Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma'nın "Türkiye'de Yanlış Din Anlayışı" adlı üç ciltlik kitabı yasaklandı. Yazar ve yayıncısı hakkında dava açıldı.

Çiviyazıları Yayınları: Erol Anar'ın "İnsan Hakları Tarihi" adlı kitabı yasaklandı, yayıncı Özcan Sapan ve yazar hakkında dava açıldı.

Derleniş Yayınları: "Gerçek İşçi Partisi Nedir? Nasıl Örgütlenmeli?" adlı kitabı yasaklandı ve yayıncısı hakkında dava açıldı.

Doruk Yayınları: Osman Ölmez'in "Türkiye Siyasetinde DEP Depremi", Yılmaz Odabaşı'nın "Düş ve Yaşam" adlı şiir kitabı yasaklandı. Yazar Yılmaz Odabaşı ve yayıncısı Niyazi Koçak hakkında söz konusu şiir kitabından dolayı 4 ayrı dava açıldı. Sonuçlanan birinci davada yazara 1,5 yıl hapis ve 1 milyar lira para cezası, yayıncıya 6 ay hapis ve 25 milyon lira para cezası verildi. Öte yandan aynı yayınevinin çıkardığı Erdoğan Aydın'ın "Nasıl Müslüman Olduk" ve "İslamiyet Gerçeği" adlı kitaplarının yeni basımları hakkında dava açıldı. "Dep Depremi" adlı kitaptan dolayı yayıncı Niyazi Koçak'a 6 ay hapis ve para cezası verildi.

Doz Yayınları: Minorsky'in "Kürtler ve Kürdistan" adlı kitabı yasaklandı, yayıncı Ahmet Zeki Okçuoğlu ve kitabın çevirmeni hakkında dava açıldı.

Gökkuşağı Yayınları: "Devrimci Yol Yazıları" adlı derleme yasaklandı. Yayıncı Kıymet Mücek hakkında dava açıldı.

Kabalcı Yayınları: Gerald Messadie'nin "Martin Heidegger ile Aşk ve Suç Yaşamım" adlı romanı hakkında istenen para cezasının ödenmesi üzerine dava açılmadı.

Kaynak Yayınları: Prof. İlhan Arsel'in "Şeriatın Kısaslar-I", Mahmut Alınak'ın "HEP, DEP ve Devlet" ve Turan Dursun'un "Din Bu-3" adlı kitapları toplatıldı. İlhan Arsel ve editör İsmet Öğütücü hakkında dava açıldı. Öte yandan İlhan Arsel'in "Toplumsal Geriliklerimizin Sorumluları: Din Adam-

ları" adlı kitabından dolayı yazar ve yayını hakkında bu yıl içinde açılan dava devam ediyor.

Mazlum-Der: "Kürt Sorunu" adlı derlemeden dolayı dava açıldı.

Onur Yayınları: Muzaffer Erdost'un "Türkiye'nin Yeni Sevr'e Zorlanması Odağında Üç Sivas" adlı kitabı yasaklandı, bu kitaptan dolayı Muzaffer Erdost'a bir yıl hapis ve 100 milyon TL para cezası verildi.

Ölçü Yayınları: Mustafa Çelik'in beş ciltlik "İslami Hareket Fıkhı" adlı kitabı yasaklandı. Yazar ve yayıncı hakkında dava açıldı.

Özgür Yayınları: Eve Jauréauiberry'nin "Psikanalize İhtiyacım Yok, Kedime Konuşuyorum" adlı kitabından dolayı yayıncı Erol Ulu ve çevirmen Ayşe Ece hakkında, peşin para cezası ödemeyi reddettikleri için dava açıldı.

Sel Yayınları: Jean Cordelier'in "Pamuk Prensesin Ölümü" adlı kitabından dolayı yayıncı İrfan Sancı, çevirmen Engin Sunar ve ayrıca matbaacı hakkında, peşin para cezası ödemeyi reddettikleri için dava açıldı.

Sorun Yayınları: Orhan Gökdemir'in "Gizli Devlet Örgütlerinden Refah Partisine Öteki İslam" adlı kitabı hakkında üç ayrı dava açıldı. Yayıncı Sırrı Öztürk ve yazar Orhan Gökdemir hakkında 75'er milyon TL. para cezası ve 7'şer ay hapis cezası verildi.

Çizelge

Hapiste olan yazar, gazeteci ve diğer düşünce suçluları: 164

1996 yılında hapsedilen yayıncı sayısı: 2

1994 sonrası cezaevine giren yayıncı sayısı: 11

1994 sonrası hakkında dava açılan yayınevi sayısı: 51

1996'da Cezaevinde Olan Yayıncılar

Ünsal Öztürk, *Yurt Yayınları* (64 dava)

Ayşe Nur Zarakolu, *Belge Yayınları* (22 dava)

Türkiye'de 1994 Sonrası Cezaevine Giren Yayıncılar

Ayşe Nur Zarakolu, Ünsal Öztürk, Recep Maraşlı/*Komal Yayınları*, Eren Keskin/*Doz Yayınları*, Serpil Köksal/*Kaldıraç Yayınları*, Aydın Doğan/*Yaba Yayınları*, Rıza Dinç/*Komal Yayınları*, Sırrı Öztürk/*Sorun Yayınları*, Selim Okçuoğlu/*Doz Yayınları*, Semra Çaralan/*Evrensel Yayınları*

Yargılanan ya da Para Cezası Ödeyen Yayıncılar

Muzaffer İlhan Erdost/Onur-Sol Y., Sezai Özkaynak/*Özkaynak Y.*, Hikmet Koçak/*Başak Y.*, Zeynal Abidin Kızılyaprak/*Pele Sor Y.*, Songül Özcan/*Evrensel Y.*, Mehmet Bayrak/*Öz-Ge Y.*, Muzaffer Erdoğdu/*Pencere Y.*, Erdal Öz/*Can Y.*, Osman Deniztekin/*Cep Kitapları*, Nihat Tuna/*İletişim Y.*, Talat Tepe/*Zagros Y.*, Süleyman Yaşar/*Fırat Y.*, Hasan Basri Çıplak/*Alan Y.*, İsmet Arslan/*Berfin Y.*, Vedat Yeniçeri/*Öteki Y.*, Tacettin Çolak/*Derleniş Y.*, *İnkılâp Kitabevi*, *Haziran Y.*, *Umut Y.*, *Med Y.*, *Zel Y.*, *Varyos Y.*, *Sun Y.*, *Kaynak Y.*, *Sel Y.*, *Arıon Y.*, *Özgür Y.*, *Selam Y.*, *Sor Y.*, *Nükte Y.*, *Avesta Y.*, *Nubihar Y.*, *Deng Y.*, *Güneş Ülkesi*, *Nujen Y.*, *Parantez Y.*, *Berhem Y.*, *Nam Y.*, *Eksen Y.*, *Akış Y.*, *Gökkuşağı Y.*, *Kabalcı Y.*

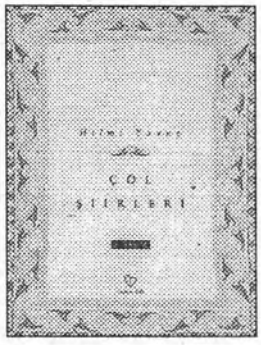

HİLMİ YAVUZ

ÇÖL ŞİİRLERİ

(2. BASIM)

çöl ve sorular

kimbilir nerden gelirim?
soldu tenimde büyü;
yıkasam çıkmıyor kirim;
gövdem otuz kuşun tüyü;
atsam içimden örtüyü
sayrıya benzerdi dirim.

neden böyle acıyor etin?
sen Çöl'le Kitab'ın arası;
heybende incir ve zeytin
hani nerde çarmıh yarası?
çöl sarsıldı, çöl sarası
tuttu gülünü Mahremiyetin.

o çiviyi çakan kim?
ve benim çarmıhım kimde?
ne Söz'üm ben, ne de Dil'im...
kalbim en yüksek gerilim;
niye ben çarmıhta değilim,
çarmıh benim içimde?

VARLIK ŞİİR

Yusuf Eradam

BEN'DEN ÖNCE TUFAN

İmge Kitabevi

Sylvia Plath, bugün üzerine bir endüstri kurulmuş ve gizemini hâlâ koruyan bir şairdir. Kısa ama çok yoğun bir yaşamı olmuş, sürekli olarak kendini sorgulamış, evren içinde varoluşunun anlamını aramış durmuştur. Geriye yüzlerce şiir, yüzlerce mektup, iki roman (biri kayıp), öyküler, manzum radyo oyunları ve bir kısmı yayımlanmış günceler bırakmıştır.

Yoğun olarak yazdığı 1956-63 arasında yalnızca yedi yıl gibi kısa bir zaman geçtiği düşünülecek olursa, Plath'ın başarısının yadsınamaz boyutları da ortaya çıkar. Salt bu nedenle olmasa da, şaşırtıcı eğretilemeleri ve kendine özgü biçemiyle okurların ve eleştirmenlerin ilgisini hâlâ çekmektedir.

Demokritos ve Platon'dan bu yana tüm eleştirmenler şiirlerindeki esin ya da kişileştirme sorunlarıyla ilgilenmişler ve bir ölçüde psikolog olmak gereğini duymuşlardır. Ancak, şurası unutulmamalıdır ki esin, mantık dışı ve kontrolü olanaksız bir yaşantıdır. Sanatçı, yaratma anında kendinden dışarı çekilir; düşlem ve imgeleminde gerçek yaşantılarını bir kazanda karıştırarak sanat yapıtını oluşturur. Şairler bilinçaltı ve bilinçdışından sızan, diğer insanların da yaşayabileceği, düşlerden ya da karabasanlardan yola çıkarak, duygularına, düşüncelerine ve deneyimlerine kendilerine özgü biçim ve biçemleriyle yol verirler ve öznel olanı ortak bir dilde yaratılan imgeler ve söz sanatlarıyla alıcısına açarlar, bu yolla da evrensel olanı yakalamayı, kalıcı yaratılarla bütünün bir parçası olmayı amaçlarlar. Varoluşlarına bir anlam kazandırma çabalarının bir göstergesidir bu ve sanatçının yapıtı hangi dünya görüşünü yansıtıyor olursa olsun, okuyucusunu olumlu ya da olumsuz etkiler, ona yepyeni dünyaların kapılarını açar, onu değiştirir. Bu da sanatın en önemli işlevlerinden biridir.

Öyleyse sanat ve yazın eleştirmenleri ve araştırmacıları çalışmalarında, sanatçının yapıtlarından yola çıkarak yaşamının bazı gizlerini ortaya çıkarmak, bir başka deyişle, yazın dedektifliği yapıp sanatçının kişiliğine ve yaşamında önemli yer tutmuş belli başlı olaylara ve insanlara, onlarla olan ilişkilerine tanı koymak ve bundan da amatörce bir tat almak yanlışına düşmemelidirler. Sanatçının yaşamının ayrıntılarının bilinmesi, yapıtlarının açımlanması ve açıklanması için gerekli olabilir ama sanat yapıtı kendi başına bir varlıktır, eşi yoktur, kendi yasaları ve gelenekleriyle vardır ve özerktir.

Eleştirmenlerin tanı koyma merakından ne yazık ki Plath da kurtulamamıştır. Onun şiirlerini tanı koymak için okumak ya da "onun babaerkil aile yaşantısının kurbanı olduğunu gösterdiği için, baba saplantısına sahip olduğunu kanıtlamak üzere okumaktan farklı değildir... Asıl sorulması gereken, bu şiiri özgeçmişten farklı kılan nedir, kurgulanmış olsun olmasın?" Kimi eleştirmenler (bunlar arasında feminist olanlar da vardır) bazı güncelerini yok ettiği için Plath'ın kocası Ted Hughes'a, mektuplarını acımasızca budadığı için annesi Aurelia Schober Plath'a ateş püskürmüşler, onları lanetleyip neredeyse "Pontius Pilate" "mertebesine" indirmişlerdir. Bunu yapmalarının temel nedeni, Plath'ın şiirlerinde yoğun olarak işlenen anne, baba, koca figürlerinin –gizdökümcülük tanısı içinde– gerçek yaşamdaki karşılıkları hakkında (A. Schober, Otto Plath ve Ted Hughes) daha çok bilgi edinme umutlarının sona ermesinin getirdiği hırçınlıktır. Oysa yazın değeri yüksek olan, Plath'ın şiirleridir. Onların büyük bir çoğunluğunun yayımlanmış olması da Plath'ın şiiri hakkında çok şey söylemeye olanak sağlamaktadır. Sanatçının topluma mal olması, onun tüm gizlerinin ortaya dökülmesini gerektirmez. Bu iki konunun arasında bir neden-sonuç ilişkisi de olmamalıdır.

Plath'ın yapıtları çoğunlukla amatör bir psikolog edası ile incelenmiş, çözümlenmiş ve şairin depresif, hatta "şizofrenik" kişiliğinin belli ilişkileri kuramamasına neden olduğu ileri sürülmüştür. Eleştirmenlerin kendilerini yineleyerek kullandıkları, Plath'ın şiirine yakıştırdıkları sıfatlardan bazıları şunlar: *Kederli, acı, gizdökümcü, şeytansı, anlaşılmaz, korkunç, inanılmaz, takıntılı, çarpıntı verici, sapkın* vb. Kimi eleştirmenler ise bu saptamaların Plath'ın şiirinin sesi ve tonu konusunda yetersiz kaldığını vurgulamıştır.

Bu çalışmanın amacı, öyleyse, Sylvia Plath'ın şiirlerini dayanak noktası alıp belli başlı temalarını saptamak (2. Bölüm), şiir tekniğinin temel özelliklerini örneklerle ortaya koymak (3. Bölüm) ve şairin Amerikan şiirinde olduğu kadar şiir sanatı içindeki yerini belirlemektir.

"Neden Sylvia Plath?" sorusuna ise John Berger yanıt verebilir:

"Daha bakar bakmaz beni ilgilendirmeye ve aklımı kurcalamaya başladı bu resim. Aslında, bilmediğim bir ressamı tanımama yol açması değil, resmin kendisiydi bu ilginin kaynağı."

Berger'in bir Türk ressamına duyduğu ilgi ile bu çalışmayı başlatan ve tavrımı belirleyen ilgi de aynıdır.

Bu çalışmanın 1. Bölümü'nde Sylvia Plath'ın yaşam öyküsü şiirleriyle iç içe incelenmiş, şairin yaşamının şiirlerle yoğunlaştırıldığı gösterilmeye çalışılmıştır. Aynı bölümde şiirlerinin daha iyi anlaşılabilmesine ışık tutacak bir alt bölüm "İntihar Olgusu", bu olgunun Plath yönünün incelenmesine ayrılmıştır (1.2). Birinci bölümün üçüncü alt bölümünde ise (1.3) şairi etkileyen şairler incelenmiş ve Plath'ın öykünmeci değil, çok okuyan ve kendi biçemini oluşturmak için gıpta edilesi bir savaşım vermiş bir şair olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Kitabın sonunda her bölüm için ayrıntılı notlar, geniş bir kaynakça ve Plath üzerine yazılmış bir şiirin metni ve çevirisi, ayrıca şairin son şiirlerini içeren *Ariel* adlı kitabında yer almasını istediği şiirleri gösteren bir ek, Plath'ın yazdığı son şiirin ("Edge") metni ve çevirisi, son olarak da, bu çalışmayı bitirdikten sonra Plath'a yazdığım mektup sunulmuştur.

ZEYYAT SELİMOĞLU

Gemi Adamları ile arkadaşlık kurar, onları izler, onları dinlerseniz, bütün bu özellikler yaşamınızı zenginleştiren, yaratıcılığınızı biçimlendiren öğeler olur.

Gemi Adamları/Öykü/Yapı Kredi Yayınları

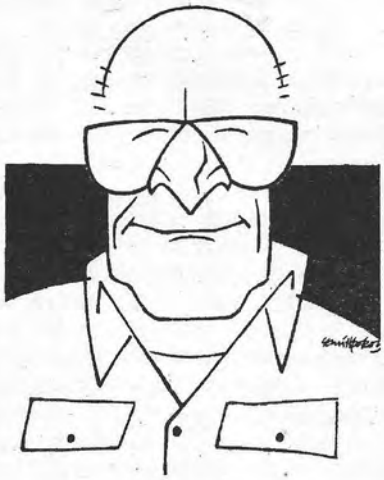

✪ *Sayın Zeyyat Selimoğlu, öykü kitaplarınızın yeni basımı "Gemi Adamları" adıyla yayınlandı. Öncelikle yeni basımın sizde ne gibi duygular uyandırdığını öğrenmek istiyorum. Bir de yeni basımda değişiklikler yapıp yapmadığınızı...*

– Bir kitabının yeniden basılması elbette yazar için bir sevinç kaynağıdır. Ama bende özellikle sevindirici bir olay etkisi yaptı. İlk basımı hayli geride kalmış bu kitabın benim "temel kitabım" olduğuna inandığım için yine toplu halde (dört kitap bir arada) basılmasını hanidir istiyordum. Kitabın kalınlığı büyükçe bir yatırım gerektirdiği için herhalde, gerçekleşemiyordu. İlk baskısını bir rastlantıyla okumuş olan ve bu kitabın kendi kitapları olduğunu, kesinlikle yeniden basılması gerektiğini söyleyen kaptanlar da vardı. Neden sonra, Yapı Kredi Yayınları yeniden basımı üzerine aldı. Yeni basımın bende uyandırdığı sevinçte kitabın kapağını yapan ressam Pınar Kazma Çınar'ın da büyük payı var. Gerçekten, kitabın kapak resmini çok başarılı buldum. Deniz, gemi dediğimiz zaman aklımıza gelecek birçok şey bu kapak resminde yer alıyor. Yeni basımda metinde herhangi bir değişiklik yapılmadı.

✪ *Öyküye başladığınız dönemdeki edebiyat ortamını da göz önüne alarak, yol aldığınız gemiyi bugüne sağ salim ulaştırmayı nasıl başardığınızı anlatır mısınız? Öyküler anlatmak hayatınıza neler getirdi? Ya da neler götürdü?*

– Doğrusunu söylemek gerekirse geminin kendisi bu başarıyı gösteremedi, Kefken'de karaya gidip battı. Ama geminin ve gemi adamlarının öyküsü bugünlere sağ salim ulaştı demek. Gemi battığında, tanıdığım en zeki eleştirmenlerden biri, Adnan Benk, "Zeyyat şimdi yazacak" demiş meğer. Eh, onu yalancı çıkarmadığım için de sevinçliyim. Ben böyle bir başarıyı sağlayabildimse bunun özel bir yanı yok. Ama şu söylenebilir: O gemiyle seferlere katıldığımda bir sanatçının birikim ve gözlemciliğini yanımda taşıyabilmişim demek. Öyküler anlatmanın bana kazandırdığı, herhalde gözlemciliğin eseri olacak, ayrıntılara inebilmek yeteneği, ve bunun sonucu olarak da, birçoklarının tekdüze sandığı çevreyi zenginleştirebilmek, renklendirebilmek.

✪ *Başlangıçtan beri aynı izleği, iyi bildiğiniz bir ortamı, bu ortamın iyi tanıdığınız insanlarını anlatıyorsunuz... Sizi bu insanları anlatmaya yönelten neydi? Başka bir deyişle yaratıcılığınızı biçimleyen yaşantının köklü bir gemicilik yaşantısı olduğu görülüyor. Gemiciliğe ve gemi adamlarına en küçük ayrıntılarına dek tanıklık etmişsiniz, biraz bundan söz eder misiniz?*

– Başlangıçta beni bu insanları anlatmaya yönelten bir şey yoktu. Fakülte tatillerinde yük gemisiyle Akdeniz seferlerine katılmam, yeni diyarlar, yeni limanlar görmek, kısacası bir serüven tutkusuydu. Sanırım şu önemli: Uçakla 2-3 saatte ulaşabileceğiniz yere, hızı düşük bir yük gemisiyle beş gün, beş gece sonunda ulaşabiliyorsunuz. Bu yolculuk, bir kamaraya kapanıp kalırsanız, çok sıkıcı bir yolculuk olabilir. Ama kaptanından gemicisine, sizi yepyeni bir limana ulaştırmayı üzerine almış Gemi Adamları ile arkadaşlık kurar, onları çalışırken, yemek yerken, birbirleriyle tartışırken, birbirleriyle alay ederken izler, onları dinlerseniz, bütün bu özellikler yaşamınızı zenginleştiren, yaratıcılığınızı biçimlendiren öğeler olur.

✪ *"Gemi Adamları"nda, bütün öyküler birbirine sarmaşık gibi dolanmış. Her öykü bir öncekinin devamı gibi... Neredeyse aynı mekânda (gemi), aynı kişilerin sürüklediği bir anlatı. Kitap bir öykü kitabı ama ben bir roman gibi de okunabileceği kanısındayım. Sizce de doğru mu bu? Ya da ne kadar doğru?*

– Bakışınız isabetli; aynı gemi içinde yirmi, yirmi beş kişi yaklaşık elli öyküde hep yeniden ortaya çıkarlar. Konuları değişen bu öyküleri hep onlar sürükler. Böylece, birbirine bağlı öyküler toplamı olan bu kitap tek bir roman gibi de okunabilir. Özellikle son zamanlarda edebiyat türlerini sıkı kurallarla birbirinden ayırıp sınırlamanın gerilemesi durumu bu özgürlüğü gündeme getiriyor.

✪ *Öykü diliniz, konuşma dili... Öyküleriniz kanlı canlı... Kimilerinde can alıcı, silkeleyici bir anlatım var. Ancak tümünde ortak olan, yaşamsal gerçeklerin yalınlığı öne çıkan anlatımı. Okuru şimdiye dek ayırdında olmadığı bir dünyanın içine çekiveren yalın bir anlatım... Bir yandan da suyun dalgalanışını okurun yanı başında hissettiren bir evrene davetiye çıkarıyorsunuz. Şunu sormak istiyorum: Öykü, kimileyin de çevrenin gerçekliğinden sıyrılıp kendine yeni bir alan oluşturmaya çalışmalı mı? Ya da öykünün kurduğu dünya gerçeğin tanıklığı mı olmalı?*

– Bu sorunuza nasıl cevap vermeliyim? Özellikle sanatın, daha doğrusu sanat eserinin tam bir özgürlük içinde yeşermesi gerektiğine inanıyorum. Bu durumda öykü ille şöyle ya da böyle olmalı gibi bir kural getirmenin gerçekçi olabileceğini sanmıyorum. Benim için önemli olan, öykünün bana bir okuma zevki aşılaması, bir okuma hazzı tattırmasıdır. Bu, öykü dilinin, anlatımın bir özellik taşıması anla-

mına da gelebilir. "Kendine yeni bir alan oluşturmak" elbette olumlu karşılanacak bir özellik.

✪ *Öyküleriniz beni neden çok etkiledi diye kendime sorduğumda, başlangıçta ilgimi bile çekmeyeceğini düşündüğüm bir evreni keşfetmemi sağlaması oldu, birinci yanıtı... O dünyayı aktarırken okurda böylesi bir etki yaratmayı hedeflemiş miydiniz? İkinci yanıt şuydu: Alabildiğine içten, süslemeleri doğal, uzun cümlelerden, uzun betimlemelerden kaçınan bir öykü diliyle yazılmış olmalarıydı. Öykü diliniz hakkında siz neler söyleyeceksiniz okura?*

– "İlginizi bile çekmeyeceğini düşündüğünüz bir evreni keşfettiğinizi", kitabın bununla ilgili olarak sizi etkilediğini söylüyorsunuz. O dünyayı aktarırken böylesi bir etkiyi hedeflemiş değildim, ama kitabın edebiyatımıza değişik bir renklilik katmasını istemiştim. Bir sanat eserinde beni en üzecek şey yapaylığa, abartıya düşmektir. "Alabildiğine içten, süslemeleri doğal" değerlendirmeniz beni özellikle sevindirmiş oluyor. Uzun, bıktırıcı tümceler kullanmaktan mümkün olduğunca uzak kalmaya çalışırım, gereksiz uzatılmış betimlemelerden de; çünkü öykü gevezeliği, boşboğazlığı hiç kaldırmaz, sevmez.

✪ *Mehmet Kaptan, Hızır Kaptan, Pire Mahmut, sevdalısı Roza, Başçarkçı, Ateşçi ve diğerleri... Bizler için herhangi biri olan bu kişiler, kendilerini anlatan için kimdir? Örneğin benim için Mehmet Kaptan "Açtı mı yüreğin içini gören bir adam. Hızır Kaptan, küskün bir dev... Hele o doklardaki gemiler! Doka girdiler mi üzerlerine bir hüzün çöken, deniz özlemi çeken gemiler..." Nesnelerin bile insanlaştığı bütün bu tadı tuzu yerinde öykülerin insanları sizin için şu anda nedir? Mezarına tuzlu yağmur yağan Mehmet Kaptan, cami cami dolaşan Hızır Kaptan'la birlikte neler yok olup gitti?*

– Süvari Mehmet Kaptan'dan ateşçisine kadar saydığınız o gemi adamları üç sefer boyunca Akdeniz'de birlikte yolculuk ettiğim, aralarında yaşadığım insanlardır. Süvari Mehmet Kaptan halamın oğluydu, mesleğine gemicilikten başlayıp dışardan sınava girerek (okullu olmayıp işini okul bellemişti.) süvariliğe kadar yükselmiş, olağanüstü zeki bir adamdı. İkinci kaptan olan Hızır Kaptan, çok yerinde bir değinmenizle gerçekten "küskün bir dev" olarak tanımlanabilir. İstiklal Savaşı'na katılıp tehlikeli görevler aldığı halde bir madalya ile onurlandırılmamış olması küskünlüğünün kaynağıydı sanırım. Bütün o insanlar sonunda sanki sert bir karayel rüzgârına kapılıp dağıldılar, yok oldular. Şu sırada, şu satırları yazarken, içlerinden birçoğu bana ilginç gelen tipik yanlarıyla yaklaşıp uzaklaşıyorlar.

✪ *Kimi öyküleriniz insanın içini acıtıyor. Örneğin hemen aklıma gelen bir tanesi "Kol" isimli öykünüz. Ancak kimileri de gülümseten, kara gülmece örneği öyküler. Bunun için de "Gemideki Tavuklar" ve "Tekel Hamza'nın Yeni Dünyası" geliyor aklıma. Öyküde ve yaşamda hangisine daha yatkınsınız!.. Acıya mı? Mutluluğa mı?*

– Öyküm nasıl düş ile gerçekten kaynaklanıyorsa yaşantım da hüzün ile mutluluktan kaynaklanır. Zaman boyunca bu iki öğe yer değiştirirler. Ne var ki sevinç verecek ayrıntıları değerlendirmeye çalışarak mutluluğa öncelik tanımaya çalışırım. Bu kaçamak, bazen başarılı olmayabilir.

✪ *Öykü severlerin mutlaka okuması gereken bu kocaman kitap için Türk öykücülüğü adına teşekkürlerimle...*

– Sorularınızdan bu kitabı derinliğine okuyarak ele aldığınıza inandım. Bu da benim size teşekkür borcumu doğuruyor.

NEŞE CEHİZ

TEKİN GÖNENÇ

GÖNLÜ GÜVERCİNLİ KADIN

önce sesin geldi
aralandı kapılarım
ardında şaşkın bulutlar çıkmazı
sonunda sen
gönlü güvercinli kadın

köpüren simsiyah saçlarınla
günler boyu koşuşup durdun
içimin aykırı ırmaklarında

gamzelerinde gizlediğin
o binlerce yıldızı
döküp de şimdi üstüme
söyle nereye

artık herkes
tutsun da elinden kendi şiirinin
tersinden mi girsin
ölü kelebekler sokağına

sen bende daha bitmedin ki
gönlü güvercinli kadın

cep KİTAPLARI A.Ş.

Özdemir İnce

UYKUSUZLUK

Şiir/Varlık Yayınları

Uykusuzluk Çekenlere Yalan Yanıtlar Rehberi*

Yazın tarihi dahil, birçok disiplinde her 'değişim'in bir 'gelişim'i imlediği sanılır genellikle. Adımın 'nereye' atıldığı önemli değildir; amaç, 'ne pahasına' ya da hangi gerekçe ile olursa olsun, 'adım' şemsiyesi altında bir devinimin gerçeklemesidir, çünkü. Alkışçılar ve pohpohçular için ise böylesi bir adım, bulunmaz nimettir, elbette.

Türk şiirinde değişimi kazanca(!) dönüştüren ender şairlerden biri İlhan Berk ise diğeri de Özdemir İnce'dir. İnce'nin başarısını, 'zaman' tezgâhında biriken/yenilenen –belki de yinelenen– 'bilgi'yi, 'deneyim' destekli 'işçilik'le kaynaştırmasında aramak gerekir, bence. Geçmiş, bugün'ün bir parçasıdır ve hem yan yana, hem karşı karşıya, hem de iç içe durur.

İnce'nin son şiir kitabı *Uykusuzluk*, bunu örnekler sanki.

Uykusuzluk'ta, tek başlık altında toplanan, ama ayrı ayrı okunduğunda değerinden hiçbir şey yitirmeyen elli iki şiir var. Bu şiirlerde *imagism*'in[1] üç temel ilkesinden ikisini görmek mümkün: a) sözcük ekonomisi, b) şiiri müzikle/ritmle ilişkilendirme. Üçüncü ilke, 'somut ve apaçık söyleme' ise yerini John Donne'ın *karşıtlamalı* (paradoksal) görüşüne bırakır. Bu sebeple de ana gövdeye yedirileri fizikötesi ve felsefi kavramlar, 'kazı' meraklılarının iştahını açacak niteliktedir. Çünkü İnce'ye göre 'gerçek şair, gerçekliğin içindeki gizemi çözmeye, bilinmeyeni bilmeye çalış(and)ır'[2].

Daha çok, kutsal ve bilimsel metinlerin cömert toprağında beslenen şiire aşılanan güncel tarih, sık sık kimlik değiştirerek çıkar karşımıza. Betimlenen, 'masal olmayan masallar'dır, bir anlamda. Varoluş sorunu/ sorunsalı burgacında dikilen/ dinelen birey (şiir-ben'i), genellikle ya kavşak ağzındadır ya da yolun sonunda... Ateş, su, hava ve toprak, bu bireyin tehlike anında sığındığı; kendini/ çevresini algılamada/ tanımlamada/ ifade etmede başvurduğu ilk doğa(l) öğeler(i)dir. İnce'ye göre tarih, insanı ya 'figür'leştirmekte –yani bireyleştirmekte– ya da kalabalık içinde yer alan 'etkisiz eleman'a dönüştürmektedir.

Sessizlik... İçten içe, kendi kendine, kimsenin duyamayacağı bir desibelde sızlayan sessizlik... İnce, *Uykusuzluk*'ta 'sessizliğin' şiirini yazar; boşluklar, dize araları, biçim, sözcük seçimi ve ritm bu sessizlik gözetilerek kurgulanmıştır, sanki. 'Dil olmaya yönelik bir sessizlik, söz konusu edilen... Okurun, donanımlı/ hazırlıklı olmasını bekleyen...

Şiirin yüksek sesle okunduğunda, bir şeyler eksikmiş gibi tat vermesi bundandır, belki de...

İnce, şiire yüklediği kimi işlevler açısında da diğer şairlerden ayrılır. İkinci Yeni ile toplumcu gerçekçilik/ toplumculuk arasında 'dalgalandığı' yıllar bir yana bırakılırsa, İnce'nin şiiri için şu iddia ileri sürülebilir: İnce şiirinin en temel işlevi, *haz*'a –estetik haz'a– yönelik olmasıdır... Haz ile 'hoşa giden'i birbiriyle karıştırmamak şartıyla, tabii. Nesnel dünyayı, yaratıcı imgelem[3] aracılığıyla/ sayesinde 'güzel' kılan şair, 'somut'u 'sanatsal gerçeklik'e dönüştürür. Başka bir deyişle, doğada ham olanı 'işler'. Bu dönüşüm, 'akıl'a yönelik olmak zorunda değildir.

Estetik beğeni'yi[4] şekillendiren ekonomik/ sınıfsal/ kişisel katmanlar, çoğu kere güzel'in dışı ile ilgili, ilişkilidir. Doğuşsal edinimler yapılandırılmadıkça çelimsiz, ilkel ve hantal, kuyusunda mışıl mışıl uyur. Oysa estetiksel haz[5], bireyin algılama/ alımlama ve yorumlama aşamasında daima etkin olmasını önceler.

İşte, bu aşamada İnce şiiri, okuru zora sokmaktadır. Çünkü ona kış uykusunun bittiğini, ilk cemrenin çoktan düştüğünü müjdelerken, şerefine Hz. İsa'nın içi zemzem(!) dolu kadehini kaldırmaktadır. Kurallarını kendisinin bile bilmediği bir 'oyun'a katılmasını beklerken, hile yapmamasını da önermektedir.

(...)

Hiç kuşkusuz, yukarıda uçları açık bırakılan saptamaları örneklerle temellendirmek ve kimi noktalara varmak için *Uykusuzluk*'u daha yakından okumak, ona ilişkin kuşbakışı bir harita çıkarmak gerekir. Şimdi bunu deneyelim...

1. Dün/Bugün - Monolog/Diyalog

"Kargı adlı kitabımla *Uykusuzluk* birlikte okunduğunda, ikisi arasındaki paralellik görülecektir. (...) Orada kendi şiirini kurabilmiş bir şairin, şiirlerinin atomlar gibi birbirinin içine girdiğini, sözcükler, imgeler, mısra yapısı ve özel ses olarak nasıl birbirinin anası babası olduğunu görme olanağına kavuşacaklar. *Çünkü kitaplarımın hepsi birbirine kelepçelidir* (vurgu benim M.B.). herhangi bir kitabımı, başka bir şairin yanına koyamazsınız."[6]

Anlatımcı şiir ile anlamı rastlantıya bırakan şiir arasında gidip gelen İnce, *Uykusuzluk*'la 'doğru oran'ı bulur. Gerçekten de 'Kargı' –'Rondel', 'Yabanlar' ve 'Aşk İçin On Şiir' başta olmak üzere–, içerikten çok, öz ve ses açısından *Uykusuzluk*'la uyuşur; aynı kan grubundan olmasa da kan alıp verebileceği gruptandır. Bugün'ün (*Uykusuzluk*, 1996) dün'e (Kargı, 1963) büyük bir istenç ve olgunlukla bakışıdır, bu.

karanlık, karanlık, aydınlığı bir başka doğanın/ kanımız tuzlu titreşimli bir uyku (Yabanlar)

gündüz gecenin bir uyku halidir (Uykusuzluk XXXVI)

ya da

etimizde titrer toprak/ hem kuşlar hem de kervanlar uçar. (Aşk İçin On Şiir VI)

Gül gülüyor, etinde,/ taş uçuyor, çıplak. (Uykusuzluk XV)

Ancak, Octavio Paz'ın da belirttiği gibi, "şiirler tuhaf yapıtlardır; biri ile diğeri arasında, araçlar arasında var olan ve gözle görülebilen, açık akrabalık ilişkisi yoktur."[7] O halde şu denebilir: *Uykusuzluk*, kendinden öncekiler ile nesnel gerçekliğin ötesinde buluşur. Bu öte de her okunuşta –okuyanın yeterliliği ölçeğinde– yeniden üretilir, kullanıma sokulur. Yine Octavio Paz'a dayanarak söylersek, "biçemler doğar, büyür ve ölürler. Şiirler ise kalıcıdırlar ve hiçbiri asla yinelenemeyen, kendi kendilerine yeten ve tüm diğer şeylerden ayrı varlıklardır."[8]

Uykusuzluk'ta 'zaman' karşımıza soyut/ tasarımsal bir kavram olarak çıkar. Geçmiş ile gelecek yok gibidir, adeta.

Sürekli bir akış söz konusudur. Tarih, bir fon, bir belirtge ya da malzeme değildir şiire; bir bütünün parçası, dişlilerden biridir, yalnızca. Üstelik 'geçmiş', ne utanılacak/ övünülecek değerlerle yüklüdür ne de sığınılacak bir ülke konumundadır. Tarihi bilen, yaşam içinde olup-olmamayı kendine sorun edinmiş kimse, gelenek ve onu şekillendiren toplumsal koşullarla barışmış kimsedir. Açıyı tersine çevirdiğimizde de 'gelecek', umut ve umutsuzluktan arındırılmış, sıradanlaştırılmıştır. Aslında geçmişin de geleceğin de ayakları 'bugün'e –şimdi'ye– basmaktadır. Bugün ise geçişken ve devingendir. Aynı durum birey için de geçerlidir. Birçok yerde aynı anda varolabilen birey, bir yerde aynı anda birçok kimlik/ kişilik de edinebilmektedir, kendine.

Bir duruş, bir bakış olurken olmak,/ (kalmak) artık gitmediğim bir yerde:

Aynı anda birçok yerde harabe olmak. (Uykusuzluk II)

Yarın, geldiğim yere bağlı, dün, gittiğim yere./ Koku da madendir, dünü ve yarını yoktur. Şimdi. (Uykusuzluk XXIV)

Geçmiş bir yabancı ülkedir, ülkeydi, ülke:/ Birçok sabahları olan bir tek gün, gün sırası. (Uykusuzluk XII)

2. Şiir-Müzik

T.S. Eliot'a göre "şiirin müziği, çağının konuşma dilinde saklı bulunan müzik olmalıdır."[9]

Her ne kadar ortaöğretim kitaplarında 'Türkçe konuşulduğu gibi yazılan, yazıldığı gibi okunan bir dildir' deniliyorsa da bence, durum –tastamam– böyle değildir. Farkı yalnızca 'ağız' ya da 'şive'ye indirgemek ise büsbütün yanlış olur. Sözgelimi, Türkçe'de kimi sözcükler yazıldığı gibi okunmaz: Örneğin 'gelmeyeceğim' konuşma dili'nde (sözlü dil, Alm. gesprochene Sprache) 'gelmiycem'e dönüşür; 'değil mi' de 'di mi' şeklinde seslendirilir.

T.S. Eliot'ın belirtmek istediği, konuşma dilinin 'ses rengi'nin, ritminin, vurgu, yineleme ve kesmelerinin sözcükler aracılığıyla şiire taşınmasıdır, biçiminde de özetlenebilir, yanılmıyorsam.

Uykusuzluk'ta konuşma dilinin olanaklarını 'dönüştürerek' kullanan İnce, dili düzyazının 'standart' kimliğinden kurtarır. Onu plastik ve ezgisel değerlerle besler. Çünkü "pek çok durumda, sesler ve renkler sözlü dilden daha güçlü çağrışımlarla yüklüdürler."[10]

Terra Nova: Bir dağ çeşmesi duruşu/ Terra Nova: Bir arı kovanı bakışı (Uykusuzluk I)

Terra Nova'nın satırbaşlarında 'nakaratımsı' bir eda ile yinelenmesini bir yana bırakırsak, konuşma dilini şiir kılan, 'bir dağ çeşmesi' ve 'bir arı kovanı' gibi sıradan kullanımlara 'duruş' ve 'bakış'ın anlam katmanlarını çoğaltan/ değiştiren kavramlar olarak girmesidir. Biraz önce sözünü ettiğimiz 'dönüştürme' de bundan başka bir şey değildir, zaten.

Dikkat ederseniz on iki sözcükten dokuzu sert ünlü ile biter: Terra, Nova, da:, duruşu/ Terra, Nova, arı, kovanı, bakışı. 'Bir dağ' dışında her sözcük birbirine geçişli; başka bir deyişle ünsüzle biten sözcüğü ünlü ile başlayan bir sözcük, ünlü ile biten sözcüğü ünsüz ile başlayan bir sözcük izlemektedir: Terra Nova: Bir arı kovanı bakışı. 'R' seslemi ise iki dize boyunca 'arı'yı, 'ş' seslemi de 'çeşme'yi yansılamaktadır.

3. Değiştirim-Soyutlama

Bir ara İkinci Yeni'nin derin sularında kulaç atan İnce, *Uykusuzluk*'ta, bu eski göz ağrısının kimi olanaklarını yineler. Ne ki, artık daha temkinli ve deneyimlidir.

Nedir bunlar?

Genelde gramer kurallarını çiğneme ve dilin yapısını zorlamaya dayanan *değiştirim* (Alm. Kommutation), dilbilimde "anlatım ya da içerik düzleminde bir öğenin yerine bir başka öğe koyarak bu değişikliğin öbür düzlemde de herhangi bir değişikliğe yol açıp açmadığını sınama işlemi; aynı dizede yer alan öğelerden birinin yerine dizimsel düzlemde bir başkasını koyma" olarak tanımlanır[11]. Ancak İkinci Yeni'de bu kavram, 'deformation' karşılığı olarak kullanılır. Deformation'un sözlükteki karşılığı ise 'şeklini veya biçimini bozma, çirkinleştirme; sakatlık'tır.

Oktay Rifat'ın şu dizeleri değiştirim'e örnek olabilir mi, acaba?

Bulutların çıkınında/ Mis kokulu güvercinleri gökyüzünün (Perçemli Sokak)

İnce, ağdıklarından sıyrılarak –aşırılıklara kaçmamak koşuluyla– değiştirim'i dener. Böylelikle dilin sınırlarını genişletir. Daucher'in öne sürdüğü 'sanatsal görme'ye[12] yönelik bir girişimde bulunur. Daucher'e sırt vererek söyleyelim: "İmgesel düşünme algıların nesneyi görünüşüne göre bölümlere ayırır. Her parça diğerinden başkadır ve bütün örüntüsü içinde her parçanın belirli bir yeri bulunmaktadır. Ussal düşünme ise algılananı soyut ve saf kavramlar halinde ayırır. Tek tek parçalar istenildiği gibi birbiri yerine geçebilir. (...) Buna karşılık imgesel düşünme süreçleri yaratıcı oluşumlara yol açabilir"[13].

Yani değiştirim'e –bir anlamda– bileşim'i (Alm. Kombination) şıringalama uğraşındadır, İnce; imgesel algılamanın kapılarını aralamak için.

Elimin kalıbı: Gökyüzü payım! (Uykusuzluk IV)

Ölüşeceğim, görmek olmak için,/ ölüşeceğim, görülmek olmak için. (Uykusuzluk VI)

Sikkenin bir yüzünde/ yüzümün öteki yarısı

dövme bakır (Uykusuzluk XVII)

İnce'de imgesel algılama ve/veya düşünme, ister istemez soyutlama'yı (Alm. Abstraktion) da yanına çağırır. Her ikisinde de bütünü parçalara bölme, nesneleri tasarım yoluyla birbirinden ayırma söz konusudur, çünkü. Ne ki soyutlama zaman zaman kişileştirme ile el ele tutuşur.

ilk ve son görüntüler bunlar/ sesimin içinde/ yolculuğa çıkmadan önce. (Uykusuzluk LI)

Sonuç (Niyetine)

İnce'nin şiiri 'anlam' üzerine kurma, 'açıklama' girişimidir, ki okuru bilmediği toprakların bozkırında susuz ve ekmeksiz bırakır.

Burada, bir şiirseverin *Uykusuzluk*'u nasıl algıladığı betimlenmek istenmiştir, yalnızca; yenilgiye doymayan bir pehlivan gibi her seferinde yeniden okumayı ve tüketmeyi/ tüketilmeyi göze alarak.

(*) "*Yalancı, yalanbozandan daha sevimlidir.*", çünkü. (Enver Ercan (söyleşi), Cumhuriyet Kitap, sayı 340, s.4)

(1) "Resimlemecilik XX. yüzyılın başlarında İngiliz şairi Richard Aldington tarafından kurularak Amerika'ya geçmiş bir şiir çığırı. Mistisizmden, belirsizlikten kaçınan sanat tekniği ve konu seçimi bakımından serbest olan bu görüş, doğrudan doğruya fikir söylemekten çekinir. Duygularla fikirleri çizgi ve renk gibi kullandığı belgin, berrak kelimelerle sanki resimleyip telkin eder." Seyit Kemal Karaalioğlu, Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1983, s.363.

(2) Enver Ercan (söyleşi), Cumhuriyet Kitap, 22 Ağustos 1996, sayı 340, s.4.

(3) Sigmund Freud, 'yaratıcı imgelem' karşılığı olarak 'fantezi' sözcüğünü kullanır ve 'oyun' ile temellendirir.

(4) "Beğenide dile gelen, güçlü coşkusal vurgular taşıyan, sık sık da kendiliğinden beliren estetiksel yargıgücü, insanların siyasal, dünya-görüşsel, ahlaksal ve estetik kuramsal anlayışıyla bağıntılıdır. Beğeni üretken-yaratıcı toplumsal praksiste derinden kökleşmiştir. Son kertede, toplumsal ilişkilerle sınıfsal çıkarların belirleyici etkisi altındadır." Aziz Çalışlar, Ansiklopedik Kültür Sözlüğü, Altın Kitaplar, Ekim 1993, s.117.

(5) "Yaratıcı bir ilişki etkeni olarak sanattan haz alma, toplumsal gerçeklikle üretken bir bağ kurulmasının, sanatsal ve estetiksel eğitimin, sanata ilişkin genel tarihsel bilginin, estetiksel alımlama deneyimlerinin karşılaştırılmasının yanında yer alır." Aziz Çalışlar, Ansiklopedik Kültür Sözlüğü, Altın Kitaplar, Ekim 1993, s.122.

(6) Erdal Doğan (söyleşi), Hürriyet Gösteri, Temmuz 1996, sayı 188, s.45.

(7) Octavio Paz, *Yay ve Lir 1*, Armoni Yayınları, Nisan 1991, s.11.

(8) a.g.e, s.12

(9) T.S. Eliot, *Denemeler*, çeviren: Halit Çakır, Remzi Kitabevi, İstanbul 1988, s.34.

(10) Octavio Paz, *Yay ve Lir 1*, Armoni Yayınları, Nisan 1991, s.13.

(11) Berke Vardar ve Arkadaşları, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, ABC Kitabevi, İstanbul, 1988, s.73.

(12) Hans Daucher, *Künstlerisches und Rationalisiertes Sehen, Gesetze des Wahrnehmens und Gestaltens, München* (Aktaran: İnci San, Sanat Eğitimi Kuramları, Tan Yayınları, Aralık 1983, s.42).

(13) a.g.e, s.49.

MICHAEL VINCENT MILLER

İKİLİ İLİŞKİLERDE TERÖRİZM
(Erotik Yaşamın Yozlaşması)

Terapist Michael Vincent Miller, yakın ilişkilerde yaşanan krizi bir doktor gözüyle ve bir şair duyarlılığıyla irdeliyor. Edebiyattan, psikolojik kuramdan ve popüler kültürden örnekler vererek hüzünlü birlikteliklerimizle toplumsal yaşamlarımız arasındaki sürekli bağlantıyı anlamamızı sağlıyor. Bu, son derece önemli ve çok iyi kaleme alınmış bir kültürel eleştiri kitabı. Modern çağda aşkın neden bu kadar tehlikeli bir girişim olduğunu merak eden herkesin mutlaka okuması gerekir.

VARLIK ÖZEL

NURER UĞURLU

Bu kitaptaki şiirler rengin değil, ara rengin şiirleridir.

Mor Beyaz Arası/Şiir

✪ 'Mor Beyaz Arası', *altıncı şiir kitabınız oluyor. Sizin hem şiir, hem düzyazı çalışmalarınız var. Genelde tersi olur ama, siz yazmaya şiirle başlamamışsınız.*

– Çokları gibi edebiyata ben şiirle başlamadım, düzyazıyla girdim. İlk yazım, Adana'da dayım Rıza Şen'in sahibi olduğu Seyhan gazetesinde yayınlandı. Bu yazı, Siptilli Pazarı'nın işsiz güçsüz insanlarını anlatan bir röportajdı. Sonra Seyhan'a haberler, fıkralar, hikâyeler yazdım. Çok kere, gazetenin başmakalesini bile, başyazar yazmadığı zamanlar, ben kaleme alırdım. Bunlar daha çok günlük değinmeler, izlenimler ve eleştirilerdi.

Seyhan gazetesinin siyasal, ekonomik nedenlerden kapanmasından sonra, edebiyata yöneldim, şiirler yazmaya başladım. Bu nasıl oldu, pek iyi anımsamıyorum ama edebiyat öğretmenimiz Enver Mücen'in bunda büyük katkısı olsa gerek. Enver Mücen, o yıllarda Adana'da yaşayan Reşat Enis, Orhan Kemal, Yaşar Kemal gibi edebiyatımızın tanınmış yazarlarının yakın arkadaşıydı. Bize onların hikâyelerini, romanlarını okutur, onları bir sanatçı olarak yakından tanımamızı, izlememizi isterdi. Sait Faik'i, Dağlarca'yı, Orhan Veli'yi, Cahit Sıtkı'yı, Necatigil'i, Külebi'yi, Cumalı'yı bizlere sevdirmeye çalışırdı.

O zamanlar Adana'ya sık sık Nurullah Ataç gelirdi. Ataç ile Enver Mücen yakın arkadaştılar. Ataç, biz gençlerle yakından ilgilenir, bizlere eski-yeni şairlerden söz eder, yazmaya yüreklendirirdi. O zamanın edebiyat heveslisi Adanalı gençlerin gözünde, gönlünde (bugün bile) Ataç'ın çok ayrı, çok önemli bir yeri vardır. Ataç da yeniliğe, gelişmeye açık biz gençleri çok severdi. Bizleri görmek, bizlerle söyleşiler yapmak için her yıl ilkyazla birlikte Ankara'dan Adana'ya inerdi. Ataç, bu güney yolculuklarını, bizlerle olan söyleşilerini günlüklerinde çok güzel, içten bir anlatımla dile getirmiştir.

✪ *Sizce şiir mi güç, düzyazı mı?*

– Sizin bu sorunuzla birlikte Ataç'ın 'Şiir mi Güç, Nesir mi?' başlıklı yazısını anımsadım. O yazısında Ataç, şiirin düzyazıdan güç olduğunu söylemiş, bunun nedenlerini bir bir sıralamıştır. Ben de Ataç'ın o yazısındaki düşünce ve görüşlerine katılarak, şiir, güzel sanatların en güç olanıdır derim. Çünkü bu sanat, Mallarmé'nin dediği gibi sözcüklerle yapılır. Şiirin yapım maddesi duygular, düşünceler değil sözcüklerdir. Tıpkı resmin malzemesi insanlar, hayvanlar, bitkiler değil renkler ve biçimler olduğu gibi. Denilebilir ki edebiyat türleri içinde en çok sözcüğe dayanan, onunla anlam ve genişlik kazanan tek sanat şiirdir.

✪ *Şiir yalnızca sözcüklerle mi yazılır?*

– Evet, şiir yalnız sözcüklerle yapılır. Çünkü şiirin yapım maddesi tektir, o da sözcüklerdir. Ama her sanatın olduğu gibi şiir sanatının da bir zanaatı vardır. Zanaat bilinmeden, sanat yapılamaz. Bu zanaat, sağlam, güzel dize kurmak temeline dayanır. Şöyle bir örnek vermek isterim: "Çocuk çarşıdan akşamı getirdi." cümlesinin dize olarak on bir çeşit söylenişi vardır. Şair, bu on bir çeşit söylenişi birer birer deneyecek, en güzel, en uyumlu, en yerinde olanını bulacak, şiirine dize olarak geçecektir. Böylece şiir, şairin elinde sözcüklerle güzel, etkili dize kurma sanatı olarak gelişecek, bütünlüğe kavuşacaktır. Bunun için şair, ana dilinin türlü olanaklarından, sözcüklerin çeşitli anlamlarından ve ses güzelliklerinden yararlanacak, değişik biçim ve söyleyişte bize hoş gelen şiirler söyleyecektir. Bence şiir, ne yana döner, nereye gider, nasıl gelişirse gelişsin, söylendiği dilin söyleyiş güzelliğinden, imge zenginliğinden beslenmek zorundadır. Çünkü her insanın konuştuğu dil, kendi şiirinin toprağıdır.

✪ *Şiirle özel buluşma anlarınız var mı?*

– Her zaman, her yerde yazabilirim. Bu, evde masa başında olduğu gibi, sokakta yürürken, işyerinde çalışırken de olur. Sabah, öğle, akşam, gece; bahar, yaz, sonbahar, kış hiç değişmez.

Önce bir dize düşer önüme. Onu hemen not ederim. Kimi zaman beğenirim, kimi zaman beğenmem bu önüme düşen dizeyi. Beğenirsem, onun uyandırdığı yakın-uzak çağrışımlar, imgeler sıralanır, sonra biçim oluşur. Nedense şiir bende biraz yavaş gelişir. Dizeler birer birer çekilir, söyleyiş bütünlüğü içinde biçim ortaya çıkar. Ortaya çıkan bu biçim, günlerce su değiştirir. En kıvamını bulduğu zaman, dinlenmeye bırakılır. Dinlenme süresinin uzun olduğu şiirlerim çoktur. Bir anlık, bir günlük şiirlerim de vardır. Zaman olur, üst üste şiirler düşer, zaman olur, bir dize bile yürümez. Şiir çalışmak için genellikle sessiz, kimsesiz saatleri

seçerim. Bu zaman daha çok, sabahın çok erken saatleri, kuşluk vakitleri olur. Çok kalabalıklarda da yazdığım şiirler vardır. Mitinglerde, yürüyüşlerde, vapurlarda, trenlerde... Kısacası şiir, her zaman ve her yerde benimle birliktedir. Yaşamla birlikte şiir de sürecektir. Bir şair için yaşamaktan ve yazmaktan daha önemli ne olabilir ki...

✪ *Bu kitabınızda da öteki kitaplarınızda olduğu gibi ölçü, uyak düzenine bağlı şiirler yer alıyor. Neden ölçülü, uyaklı şiir?*

– Şiiri ölçülü, uyaklı söylemek Türk ve dünya edebiyatında yeni bir olay değildir. Dünya edebiyatının doruk ve ölümsüz yapıtlarından *Ilyada* ölçülü nazımla yazılmıştır. İlk örneklerini *Kaşgârlı Mahmut*'un *Divân-ü Lûgati't-Türk* kitabında gördüğümüz Türk nazmı hece ölçüsüyle söylenmiştir.

Denebilir ki Türk şiirinin tarihsel gelişimi, ölçü üzerine kurulmuştur. Çünkü ölçü, bir dilin musikisinden doğan ahenktir. Yahya Kemal Beyatlı'nın dediği gibi, "Hece vezni bir ahenk yolu olmasa idi, Türk dağlarda ve şehirlerde türkülerini, tekkelerde cezbeli nefeslerini bu vezinle asırlarca söyler mi idi? Aruz ve hece, iki kardeş nehir, Fırat ve Dicle gibi yan yana akıyorlar, sonra birbirine kavuşuyorlar, milletin hafızası olan ummana karışıyorlar."

Ölçü gibi uyak da tarih boyunca şiir sanatının en denenmiş, en sağlam dayanaklarından biridir. Şiir, böyle bir dayanağa gerek duymasaydı, uyak gibi bir öğeyi binlerce yıl korumaz ve sürdürmezdi. Şiirde ölçü, uyak gibi öğelere karşı çıkan, onları gereksiz ve zararlı sayan Garip hareketi şairlerinden Oktay Rifat '*Yeni Şiirleri*'ni, Melih Cevdet Anday '*Tohum*', '*Anı*' gibi yeni Türk edebiyatının en güzel şiirlerini neden yıllar sonra ölçülü, uyaklı bir nazımla yazmak gereğini duymuşlardır? Çünkü bir şair, geçmişle şimdiki zaman arasında sağlam bir bağ kurmazsa, geçmişle şimdiki zaman arasındaki ilişkileri tam olarak kavrayamazsa, güncel, kalıcı şiirler yazamaz. Sanatta, özellikle şiirde gelenek çok önemlidir.

Her ne kadar, günümüz şiirinde bu öğelerin yerini ritim, iç ses, uyum gibi çeşitli ustalıklar almışsa da, aruz ve hece gibi ölçülerle bugün de öz ve söyleyiş olarak yeni, kalıcı şiirler söylenebilir. Önemli olan biçim değil, söyleyiş ustalığı ve öz güzelliğidir. Unutmamak gerekir ki Dante'den Villon'a, Shakespeare'den Baudelaire'e, Firdevsî'den Goethe'ye, Hayyam'dan Poe'ya, Lamartine'den Hugo'ya kadar dünyanın bütün büyük şairleri şiirlerini ölçülü uyaklı bir nazımla söylemişlerdir.

Ölçüsüz, uyaksız şiir söylemek çok yenidir. Yüzyılı aşkın bir geçmişi vardır. Ölçülü, uyaklı şiirin geçmişi binlerce yıldır. Bilirsiniz, tarihte ilk destansı şiiri MÖ IV. bin yıllarında Sümerler söylemişlerdir. Bunların en tanınmışı, en güzeli ve edebiyat yönünden en önemlisi *Gılgamış Destanı*'dır. Bu destan, Asur Devleti'nin başkenti Ninova'da 12 tablet üzerine 3000 dize olarak yazılmış bir şekilde bulunmuştur. Binlerce yıllık bu destan, kendine özgü ölçülü, uyaklı bir nazımla söylenmiştir.

✪ *Kitabınızın adı: "Mor Beyaz Arası". Okurun hangi renklerde dolaşmasını isterdiniz?*

– Bu kitaptaki şiirler, ne tam olarak morun, ne de tam olarak beyazın şiirleridir. Valéry'nin dediği gibi, rengin değil, ararengin şiirleridir.

ENVER ERCAN

BAŞKALDIRAN KADINLAR DİZİSİ

BETTY MAHMUDİ
Kızım Olmadan Asla (belgesel)
Çocuk Sevgisi Uğruna (belgesel)

İNCİ PONAT
Çiçeğimi Soldurmam (belgesel)

JEAN SASSON
Sultana (belgesel)
Sultana'nın Kızları (belgesel)

TEHMİNA DURRANİ
Derebeyi Efendim (belgesel)

ZANA MUHSEN
Annemi Bir Daha Görebilsem (belgesel)

MELİKE MUKADDEM
Yasaklı Kadın (roman)
Düşler ve Katiller (roman)

PHOOLAN DEVİ
Haydutlar Kraliçesi (belgesel)

MAHNAZ AFKHAMİ
Sürgün Kadınlar (belgesel)

JAN GOODWIN
Onurun Bedeli (belgesel)

AUNG SAN SUU KYI
Başkaldırının Sesi (söyleşiler)

VARLIK ANLATI

Adnan Azar

PARÇALANMIŞ ZAMANLAR

Şiir/Gibi Yayınları

Şair, sinemacı *Adnan Azar*, 1981 Akademi Kitabevi Şiir Başarı Ödülü'nü kazanan *Unutmak Suları* adlı ilk kitabından tam on altı yıl sonra, son şiirlerini *Parçalanmış Zamanlar* adlı bir kitapta topladı. İlk kitap, ilk film, ki dün gibi aklımda! *Unutmak Suları*... Adı "Unutmak"la yaralı, dizeleri güz çimenlerinin solgun sesiyle kendine kapalı olsa da hangimiz unutabiliriz *Kimse*'leri, *Bir Şehrin Son Günleri*'ni, *Unutuşlar*'ı, *Yaz Suları*'nı, *Akşamüstlerine Bakmanın Ötesi*'ni, *Ne Gitti Ne Kaldı*'yı, *Bir Şiirin Son Günleri*'ni, *Sevdiğim Eski Şarkıları Bıraktım*'ı. Söyleyin, aradan yıllar geçse de hangimiz unutabiliriz ki portakal kokusu, papatya uzaklığı o şiirleri. *Unutmak Suları*'nı? Ki, bir adı unutmak, bir adı akşam olsa da: "*Çiçeklerin/ve sevginin ucuza verildiği/hayatın ölümle/ve sonra birçok şeyle ödendiği/senin yaşadığın/yaşadığının her yeni gün/haracını verdiğin kentte de/artık akşamdır/artık akşamdır istemesen de!*" Hayatın işkenceyle, ölümle ve daha birçok şeyle ödendiği günümüzde her yeni gün bittiği yerde akşam değildir de başka nedir ki? Geçen on altı yıl ne o günleri ne de *Unutmak Suları*'nı unutturabilmiş işte! Ya ilk film, *İstanbul 24 Saat!* Edip Cansever'li *Mendilimde Kan Sesleri* sessizliğinde bir buruşuk ipek mendil gibi, kendi uzaklığında bir film hâlâ! Neresinden, hangi ucundan tutarsanız tutun hep bir şeyler dökülür hayatın gri beyaz yerine ondan! Ah, dökülen de dökülen yer de hep 24 kare! Sahi, kırk yıl önce mi doğmuştu *Adnan Azar?* Kırk yıla iki kitap, iki "uzun metraj" mı sığdırabilmiştir ancak! Az mı iki kitap, iki film ve hayatı unutulmuş sisler içinde bir ömür gibi yaşamak? "*gittin bir yerlerimden/gittin ve unutmayı bıraktın bana*" dese zamanın parçalanmış sesiyle uzaktan, gene de yetmez mi size gidip geldiği şehirlerin puslu defterlerine küçük kalbiyle düştükleri? O ki, *Unutmak Suları*'nı, sinemayı, *Parçalanmış Zamanlar*'ı, şiiri ve sizi sevdiği için hayatın "rüzgâr istasyonu"nda kalbini kendine bağışlamıştır! Ondandır ki, hep siyah beyaz dolaşır hayatın ince yerlerinde, kendi yazında bile! Yaşadıkları mı, yer yer ikinci uzun metrajı olan *Batık Aşklar Müzesi* tadında kendi gibi, kendi filmi gibidir! Batık, solgun ve küçük sözler kırığı: "*dönüp baksam adım yok/yolda olmak izmireskişehirankara/garlar yok benzin istasyonları/sesim yok sesim yok sesim yok*" Sesim yok dediği yerde, ah, *Parçalanmış Zamanlar* biraz biraz, *Batık Aşklar Müzesi* az az! Bizler ki, biraz birazlar, az azlar değiliz de başka neyiz ki zaten!

Parçalanmış Zamanlar da, *Nilgün*'e ve *Hazal*'a adanmış küçük sözler, küçük ve uzak şarkılar, "eskibirankara" esintili düşler ve *Ahmet Erhan* kokulu "Poşet Dünya"lar kitabıdır biraz biraz işte! Küçük sözlerin küçük kalbiyle azar *azar* anlatır kendini: "*şimdi aşk kelimeleridir bir bir yok olan/öyleyse yazlar okusun beni kırık aşklar okusun// sular geri getirsin seni bana getirsin/durulayım yüzünü bir daha unutmayayım// güz dalına uçurum otuna sor/kıyısız kalbime sorma beni.*" Bir şairin kalbidir elbette ki kıyısız olan. Kıyısız bir kalbin, uzaklara uzanan bir bedenin şarkısı da olabildiğince küçüktür tabii ki. Ancak bir kâğıt bir kalem konuşmasıyla çıkabilirdi suskunluğundan. Şiirin çocuk kalbi ki, zaten şarkıların en incelmiş yerindedir çoğun. Bazen hayatın arka yakasına doğru el ele gittiğimizde bile sanki azar *AZAR* azalır gibi olur, yeniden çoğalabilmek üzere, kendince: "*biliyor musun giderek azalıyoruz böyle/sen bir susuşa doğru kırılarak/ben senin susuşunun ardında/nereye gitsek orada olmuyoruz/biliyor musun giderek azalıyor muyuz böyle// akmaktadır günler belki bunlar son rüzgârlardır/çünkü neye değsek ellerimiz yanıyor/yaz kimliksiz bir gülle orada kalakalmış/yaz kalsın orada çocukluğum ağlasın/burda bakışlarımızı sular boğmaktadır.*"

Parçalanmış Zamanlar, biraz biraz da sözün sonudur. Sözün, yazın ve güzün sonudur solmuş bir gül renginde. Sanki yaşanmış ve kurumuş bir lekedir her eylül sonu, yitirilmiş bir aşk tadındaki bir sonbahardır her kasım sonu. Son söyleyeceği sözün sonudur aslında: "*derin ve karanlık bir denizde/yalnızım şimdi/yüzünü düşünüyorum/ve sanki çocukluğumun/hiç olmamış uçuk yelkeniyle/bir yanlışlığı tüketiyorum/koşarak/onmaz bir geleceğe/kalın ve karanlık bir perdeyi tırnaklıyorum/ellerim büyüyor ve böylece/eskimiş anlamlar çoğaltıyorum/flüt sesleri, gramofonlar, kule gölgeleri/geçip gidiyor kangren sanrılarıyla/yüzümün kelimeleri arasında*". Neler yoktur ki yüzümüzde, yüzümüzün kelimeleri arasında? Bir bakmışız, kimliğimiz yok, adımız düşmüş, bakışlarımız siyah beyaz, içinde birer hülyalı çocuk her birimizin, uzak uzak yürüyoruz. Tek okunan yerlerimiz birer kimlik gibi yüzlerimiz! Her şey, ama her şey yüzümüzün kelimeleri arasında saklı. Bir bakmışız, alnımızda parçalanmış zamanların çiçek tozları, avuçlarımızda yolculuk temrinleri. Şiir tadında, sustuğumuz yerlerimizden kanıyoruz *Parçalanmış Zamanlar*'ca, azar azar *Adnan Azar*'ca: "*artık hiç kimseyim/gölgemle eleleyim çocuk/eksik bir gözyaşı izindeyim// artık hiç kimseyleyim çocuk/sesim aranmıyor kaldırım bültenlerinde/çünkü utangaç bir ömrüm var/çünkü kiraz zamanını yitirmekteyim//hayallerimi hiç kimseye bırakıyorum*". Öyledir, şair içinin kiraz zamanını biraz biraz yitirmeye başlasın hele bir, hayallerini kendine bile zor bırakır.

Parçalanırken "eskibirankara" ve düşler aynalarda, hüzünlü bir film müziği altında yüzler, "ankarayüzler" geçer slowmotion görüntüden. *Behçet Aysan*'lar, *Ali Cengizkan*'lar, *Haydar Ergülen*'ler, *Akif Kurtuluş*'lar. *Ahmet Telli*'ler, *Ahmet Erhan*'lar, *Adnan Satıcı*'lar, *Salih Bolat*'lar geçer. Ah, en çok da *Ahmet Erhan* geçer Akdenizli yüzüyle ve elindeki poşet dünyasıyla görüntüden. Tökezlemiş söz, suskun türkü, rendelenmiş umut kırıntısı, sarışın güz boğuntusu gibi yürür Esat Caddesi'ni, Küçükesat'ı. Belki de bilmediğimiz Ankara odur, eskil ve hoyrat. Ancak şiirlerde gezinir akşam üstleri. "*erhan çıkar, ben tekinsiz tuşlarda gezinirim/tuşlarda gezinirim, zaten ömrümüz yoktur// çünkü o geçmişten bu geçmişe birkaç anı taşınır/ behçet taşır bunları, haydar, akif/değişmez bir şey ama, dönüşmez, unutmak yoktur// erhan çıkar ve sadece kendi adını değiştirir.*" Ahmet Erhan sadece kendi adını değiştirirse de birçok şey hiç değişmez aslında! Değişen yalnızca günlerdir. Anılarsa, az az yaşar gibidir *Parçalanmış Zamanlar*'da! Öyle bir az az yaşamak ki, sanki daha çok gibi! Yakın yüz 24 kare her biri!

Adnan Azar, yirmi bir şiirlik *Parçalanmış Zamanlar*'la, kendi kişisel tarihi ve "eskibirankara" yüzleri siyah beyaz şiir geçidi "fragmanlarla" sanki yazılı bir film oluşturmuş. *Parçalanmış Zamanlar*, ki sanki üçüncü uzun metrajı *Azar*'ın! Her şiir kanayan bir gül kendine, her şiir derinlemesine 24 kare!

HÜSEYİN ALEMDAR

ADNAN AZAR

Bir dönem yazmadım. Şair gibi yaşamadığım halde şiir yazmak, bir tür ahlaksızlık gibi geldi bana.

Parçalanmış Zamanlar/Şiir/Gibi Yayınları

✪ *Adam Öykü dergisinin Mayıs sayısında bir öykün var. Aslında o metnin bir öykü olduğu da tartışılır, ama benim asıl vurgulamak istediğim şu: Derginin arkasında seninle ilgili olarak verilen bilgide şunlar yazılmış; "genç kuşağın ilgi çeken şairlerindendi, sonra sinemaya gönül verdi; şimdi de öyküye." Ne oluyor böyle? Yirmi yıla yakın bir süreden sonra ikinci şiir kitabını çıkarıp, şiiri yine bırakıyor musun? Gerçekten öyküye mi yöneldin?*

– Şiirle olan ilişkimin kesintiye uğramasında haklısın. Adam Öykü dergisindeki bilgi doğru. 1984'te şiiri yazmayı bıraktım. O tarihte "Kartallar Yüksek Uçar" adlı TV dizisini yapmaya başlamıştık...

✪ *Hatırlıyorum. Hatta ben de dizinin tekstlerinin düzenlenmesine yardım etmiştim.*

– Evet. O zamanlar projektör üstümüze tutuldu. Filmcilik daha popüler bir etkinlikti ve gördüğüm ilgiden memnundum. Ayrıca, şair gibi yaşamadığım halde şiir yazmak, bir türlü ahlaksızlık gibi geldi bana.

✪ *Ama Borges de hemen hemen kitaplar düzeyinde yaşamıştır. Ya da Wallace Stevens, bir şair olarak çok basit yaşamıştır.*

– Doğru, tabii... Ondan sonra Attilâ İlhan'ın "Yarın Artık Bugündür"ü geldi. Bu dizinin yönetimi... Ama edebiyatı izliyordum. Arkadaşlar gelirdi, dergi isterlerdi benden. Edip Cansever'le arkadaş olduk. Neredeyse haftanın iki günü Arnavutköy'de buluşurduk...

✪ *Sen şairi genel ahlakın dışında mı tutuyorsun?*

– Nasıl yani?

✪ *"Şair gibi yaşamadan, şair gibi yazmak" nedir?*

– Mesela sen buraya gelir gelmez, yeni yazdığın bir şiiri okudun. Ama ben daha çok sinemacı olarak, şairliğin gerektirdiği yaşama biçiminden uzak yaşıyordum. Memet Fuat, "şairden şaire dost olmaz" demişti, oysa benim bütün arkadaşlarım, bütün dostlarım şairdi. Berlin'de iki buçuk ay yalnız yaşadım. Duvar yeni yıkılmıştı. Yanıma yalnızca Cemal Süreya'nın "Bütün Şiirleri"ni almıştım. Bir de Gültekin Emre çok şiir kitabı verdi. Daha sonra Sivas olayı...

✪ *Şiirsel duyarlılığın yeniden mi fışkırdı? Bana öyle geliyor ki, eylemsel olarak şiir yazmayı bırakmış olsan bile, aradan geçen uzun yıllar boyunca, şiiri hep yedeğinde tutmuşsun. Ancak şiirin diliyle dönüştürebileceğin şeyler biriktirmişsin... Parçalanmışlık neresinde bu yaşantıların?*

– Parçalanmışlık, bir bilinç olarak var. Bugünü anımsamanın yolu, o sürecin başına "doğru" bakmaktan geçer; yani parçalanmış zamanın başına. Hem bilinç, hem duygu parçalanması var. Şiiri uzun yıllar fiziksel olarak bırakmamın nedeni, belki de bir tür geri çekilişti.

✪ *"Zaman" kavramıyla alıp veremediğin ne? Daha doğrusu, alıp veremediğin var mı?*

– Elbette... Hem sinemacı olarak, hem gündelik hayatın olabildiğince dışında durmaya çalışan bir adam olarak. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın zaman ideolojisi...

✪ *"Hayatın dışında durmak"la neyi kastediyorsun?*

– Aslında ne demek istediğimi anlıyorsun. Yani gündelik hayatın dilinin dışında kendini ifade etmek... Senin-benim yaşadığımız dışındalık. Kitaptaki son şiirler de aslında geri çekilişin şiirleri. İthaflara bakarsan, bunu daha iyi anlarsın. Örneğin Fatih Öztan... Tümüyle dışındaydı gündelik olanın. Sınırda olmak olayını aklım almıyor. Bir şeyin ya içinde ya dışındasındır. Kitaptaki şiirlerin, ayrıca nasıl bir şiir anlayışıyla çakıştığını da bilmiyorum doğrusu.

✪ *Bir şairin şiirlerinin çakışma olasılığı olan şiir yaklaşımı görebiliyor musun ülkemizde? Yani bir şiir çevresi, okulu vb. demek istiyorum.*

– Gördüğüm kadarıyla yok.

✪ *1980'den sonra (bu tarihi şiir için bir tür milat olarak alırsak) çevresinde öbekleşmelerin olduğu şiir yaklaşımları yok, değil mi?*

– Doğru, özellikle 70'li yıllarda öbekleşmeler vardı. Şimdi her şair bağımsız şiir yazıyor.

✪ *Evet, gerçekten de son yirmi yıl içinde beliren şairlere baktığımızda, tek tek kendi yataklarında aktıklarını görüyoruz. Bazen şöyle bir yakınmayla karşılaşıyorum: İşte,* İkinci Yeni *gibi şiir hareketleri neden olmuyor, diye. Oysa bence, bütün geçmiş deneyimlerden yararlanan ve tek tek yıldızlar gibi parlayan şairler var artık. Artık samanyolunda kaybolup gitmek istemiyor kimse. Sen de dahil... Bu durum bir zenginleşmedir, diye düşünüyorum.*

– Onat Kutlar'ın herhangi bir şiiri gibi şiir yazabilseydim, sonuna kadar susardım. Artık yazmazdım.

✪ *Yani Onat Kutlar senin için karizmatik bir kişilik mi?*

– Özellikle, "Peralı Bir Aşk İçin Divan" benim el kitabımdır.

✪ *Başka kaynakların neler, şiirini nerelerden besliyorsun?*

– Disiplinler arası ilişkiye çok sıcak bakıyorum.

✪ *Nasıl?*

– Örneğin resim. Bir Utku Varlık, bir Habip Aydoğdu, bir Burhan Uygur, Tunçay Betil... Bu adlar bende müthiş derecede yazma dürtüsü uyandırır. Küçük bir kızım var, küçük bir bahçem var, bahçemde sarmaşıklar...

✪ *Bahçende ebruli de var mı?*

– Hanımeli var. Penceremden görünmeyen iki çam ağacım var.

SALİH BOLAT

ÖNER CİRAVOĞLU

"Kalepark", bir tür dipnot'lar toplamı. Ayrıntılar her zaman önemlidir.

Kalepark/Şiir/Sel Yayıncılık

✪ *1960 ortalarından beri şiir yazdığın ama bunları çok seyrek yayımladığın biliniyor. Kitabın da çok geç çıktı. Bu nedenle giriş sorusunu şiir serüveninle ilgili olarak sorayım. Ataç'ın dediği gibi "günde 24 saat şair" olmadığın zamanlar oldu mu? Bir şairin şiirsel yaşantısını kesintiye uğratan etkenler var mıdır sence?*

– Bana göre, edebiyatta "zorlama"nın yeri ve anlamı yok. Siz istediğiniz kadar 24 saat şiir düşünün, bellek ve imgelem dünyası kendi istediğini, istediği zaman doğuruyor. Benim şiir serüvenim 1960'lı yıllarda başladı. Bu doğru. Ancak o yılları düşündüğümde, şiir adına bir şeyler öğrenmeye henüz başladığımı anımsıyorum. Öğrenirken yazmak, yazdıkça öğrenmek, karşılaştırmak ve yazdıklarıma eleştirel bakmayı denemek. Bu süreç bende oldukça uzun sürdü. Toplumsal dağdağamızın da üretkenliği hem besleyip hem engellediğini bilmenizi isterim. Evet Ataç'ın dediğinin aksine şiirin kesintiye uğradığı anlar, dönemler hep olmuştur. Ancak kendi pratiğimden örnek vermem istenirse şöyle söyleyebilirim: Ben bir şiirle yeri gelir ki, iki yıl üç yıl uğraşırım. O arada başka şiir çalışmaları da girmeyebilir gündeme...

✪ *Şairin kendine özgü şiirsel iç serüveniyle içinde yaşadığı toplum ve dünya arasındaki ilişkileri nasıl görüyorsun? Bir şair, bu şiirsel serüvenden hayata bir şeyler katma gereğini niçin duyar?*

– Şiirin yaratılma sürecinde, toplumsal yaşantıdan bağımsız olmayan edimler, duygusal titreşimler güçlü bir atmosfer yaratıyor. Alabildiğine "öznel" bir iç dünyanın nasıl oluyor da başka hayatlar üzerinde az ya da çok etkisi olabiliyor. Bunun iki açıdan değerlendirmek gerekir diye düşünüyorum. Birincisi çok teknik bir konu belki: Şiirin araçları ve en başta "dil" bu konuda kimi ipuçları veriyor. "Ben" ve "öteki" arasındaki en önemli iletişim, şiir ırmağının yatağını oluşturan "dil"dir.

Bir başka açı ise "paylaşma duygusu"na oturuyor. Yazdığınız şiiri son çözümlemede birileriyle paylaşmak gereği duyuyorsunuz. Sözlü ve yazılı iletişim araçlarıyla hukuk diliyle söylersek "umuma arz ediyor"sunuz. Burada çok önemli bir şey gerçekleşmiş oluyor. Şiirinizi veya yazdığınız bir şeyi "beğenmelerini" bekliyorsunuz. Bunu başka bağlamlarda üretecek olursak, beğenilmekle yetinmek istemiyorsunuz, ders almalarını bekleyebilirsiniz ya da "dünyayı değiştirmek", "topluma öncülük etmek" gibi kaygılarınız da olabilir. Kimisi de "ben yazarım, isteyen istediğini düşünür" diyebilir.

✪ *Kalepark'ta somut uzamlar önemli bir yer tutuyor. Çocukluk, anılar, aşklar, dostluklar, siyasal ve gündelik yaşantılar... sanki bu uzamlardan çeşitli frekanslar olarak ürüyor, çoğalıyor. Neden kent değil de Trabzon? Çarpıcılığı tartışma götürmez bir kent olan Trabzon, neden İstanbul'da da yakanı bırakmıyor?*

– Evet, *Kalepark* adlı kitabım, senin de doğru saptadığın gibi bir tür "dipnotlar" toplamı. Bir yığın ayrıntı bu notlarda saklı. Ayrıntılar her zaman önemli olmuştur. Al işte sana *Yurttaş Kane* filminden bir örnek. Kane için çocukluk dönemindeki "kızak" çok önemlidir. Biliyor musun, Attilâ İlhan'ın da çocukluğunda tahta bisikleti varmış. Onu kırmaya uğraşırmış. Benim için de öyle. Çocukluk dönemimizde tanık olduğumuz olaylar, çarpıcı filmler önemli ayrıntılardır. Ben zaten "ilk"ler diye de şiirimin içine yerleştirmeye çalıştım bu olguyu. Trabzon'a gelince, ülkemiz hızlı bir kentleşme sürecine girdi 1940'lardan sonra. Ankara'nın Ankara olması, biliyorsun 1923 sonrasındadır. Trabzon ise çeşitli açılardan bir birey olarak beni belirlemiştir. Tarihsel çerçeve olarak, mavi ve yeşil renklerin kesişme noktasında bir kent olarak çok güçlü etkileri olmuştur. İstanbul da böyledir. Ama insan Trabzon'da İstanbul'u, İstanbul'da Trabzon'u aramak gibi bir maceranın içinde buluyor kendini... Bu doğrudan benim seçimim değil...

✪ *Kalepark'taki şiirlerin imgeyi söz sanatlarında aramadığını düşünüyorum. Hatta yalınlıkla imge oluşumu arasında doğrudan bir ilişki de kurulabiliyor sanıyorum. Şiirde ve kendi şiirinde imge konusunda neler söylemek istersin?*

– Söz sanatlarında, bir yere kadar kendi anlayışımı güçlendirecek öğeler buluyorum. Öte yandan söz sanatlarında bazı yenilikler yapmak, sözün kendi yapısından gelen "sanat"lı özelliklerini vurgulayıcı tamlamalar yapmak bana daha ilginç geliyor. Aslında bu çaba gerçekten imgeyi doğuruyor. Senin de saptadığın gibi yalınlıkla imgeyi "meczetme" çabası bu. Örneğin doğal yaşamda "ırmak" sözcüğü bir ırmağı anlatır, daha fazla bir şeyi değil. Şiirde "ırmak" sözcüğü, onu uygun başka sözcüklerle kullandığınızda hemen imgeye dönüşüyor. Şiirin en basit kurallarından birisi bu. Asıl beceri burada yatıyor. Böyle basit, sıradan sözcükleri şiirselliği yakalayarak kullanmak. Yahya Kemal, Nâzım Hikmet buna örnektir. Attilâ İlhan böyledir. Raif Özben de okuduğum birçok şiirinde böyledir.

Kimi şairler şiirde imge düzeni kurmak adına, acılı Urfa kebabı gibi söz sanatlarından güç alıyorlar. Ya da imge kurmayı, tamlama yapmak sanıyorlar. Sıfatlardan yararlanmak istiyorlar. Onların şiirinde bolca "gibi" ve "bir" takılarına da rastlarsınız. Genç şairlere buradan bir hatırlatma olarak bunu da söyleyeyim.

✪ *Yakında yeni şiirler ya da başka yapıtlar var mı?*

– Yakında yeni şiirler hep olacak. Sezen Aksu için yazdığım bir şiir var, ona son biçimini vermek üzereyim. Böyle toplumun ünlü saydığı başka kişiler için yazdıklarımla belki yeni bir kitap olur. Öte yandan Yapı Kredi Yayınları için oldukça oylumlu bir kent monografisi hazırlıyoruz. Gündağ Kayaoğlu, Cüneyt Akalın'la. Kent monografisi elbette Trabzon. Raif Özben, senin de katkını bekliyoruz.

RAİF ÖZBEN

Metin Celâl

ŞİİR OKUMA NOTLARI

ALTI AYDAN KALAN

Şiir okuma notlarında her ay ancak üç-dört kitaptan söz edebiliyorum, doğal olarak bu arada birçok kitap adı bile anılamadan geçip gidiyor. Oysa onların arasında da birçok kayda değer kitap var. 1997 başından beri okunmayı, hakkında yazılmayı bekleyen kitaplar o kadar çoğaldı ki onları bir şekilde anmak gerektiğini düşündüm. Çünkü, âdettir, şairlerimiz sonbahara doğru üretimlerini kitaplaştırmayı hızlandırırlar ve bu yayınlanma periyodu kasım ayında en üst noktasına varır. Bu durumu da göz önüne alarak, hiç söz etmemektense kısaca da olsa bazı kitapları size hatırlatmak-tanıtmak istedim.

Türk şiirinin ustalarından Salâh Birsel, son yıllarda kitap yayınlama hızını iyice artırdı. Her yıl birkaç kitap yayınlıyor. Bu yılın ilk kitabı da *Baş ve Ayak* (Adam Yay.). Kitap ağırlıklı olarak ironik, hatta taşlama diyebileceğimiz düzeyde kara mizah unsurları içeren şiirlerle oluşturulmuş.

Ev hasırı kızlar ey ay
Yaşam oyununu faul ateşiyle
Başlatan haspalar
Ne çığlıklar atılmıştır sizin için
Nice sevi klipleri çekilmiştir
ey

İsmail Mert Başat, 70'li yıllarda yayınlanan, dönemin en etkili dergilerinden biri olan Türkiye Yazıları'ndan tanıdığımız bir şair. Uzun zamandır bir suskunluk zırhına bürünmüştü. Dergilerde bile adına rastlamıyorduk. On üç yıl aradan sonra Gibi Yayınları'ndan yeni kitabı *Geyik ve Yolcu* ile tekrar şiirseverlerle buluştu İ. Mert Başat.

Vefakâr yayıncı Ahmet Telli'nin okuyucuyla tekrar buluşturduğu şairlerden biri de Adnan Azar. Bizim yaş kuşağımızın yakından tanıdığı, şiirlerini muhabbetle okuduğu bir şairdi Adnan Azar. Tek kitabı *Unutmak Suları*'nı 1981'de yayınladıktan sonra kendini sinemaya vermiş, şiir yazmıyor izlenimi uyandırmıştı. On altı yıl aradan sonra Gibi Yayınları hem ilk kitabının yeni baskısını yaptı, hem de yeni kitabı *Parçalanmış Zamanlar*'ı yayınladı.

Saçlarımı erken rüzgârlarla dağıttım
alnımdaki lekeler eylül ıslıklarından
yüzüm kör bir aydınlıkta nedensiz şimdi
yani nedensizim, yani yolum uzun, gün kısa

Bir başka "devamsız" da, zamanında "*bir kitaba başlar gibi/koşarken yavaşlar gibi/düşen arkadaşlar gibi/akıp giden günlerimiz*" diyerek birçoklarımızın hislerine tercüman olan Yağmur Atsız. İlk baskısı 1985'te yapılan *Günlerimiz*'den on iki yıl sonra yeni kitabı *Unutkan Şehir*'le (Leya Yay.) tekrar merhaba dedi. Bu kitapta 1984'ten sonra yazdığı şiirleri toplamış. Divan şiirinden yola çıkan, o etkide ilginç denemeler yapmış...

Yeniden merhaba diyenlerden biri de *Nedret Gürcan*. Tarık Dursun K.'nın "Tekdüze ve insanı her dakika sık boğaz eden bir taşra ortamının şairi" diyerek tanıttığı, Dinarlı şair Nedret Gürcan, *Tutkun ve Kırgın*'da (Yaprak Yay.) yeni şiirlerini biraraya getirmiş...

"Tekdüze taşra yaşamını" üretkenlikleriyle aşan başka şair ve yazarlar da var geçen altı ayda yeni ürünlerini yayınlayan... Yeni şiirlerini *Karşı Kitap*'ta (Doruk Yay.) toplayan *Yunus Koray*, Talas'ta yaşamasına rağmen yakın zamana dek yayınladığı dergi ve eleştiri yazılarıyla dikkati çeken *Halim Şafak*'ın yeni şiir kitabı *Bireylikler* (Suteni Yay.), yine Şafak gibi dergi yayıncılığı ve eleştirileriyle dikkati çeken, Balıkesir'de yaşayan *İbrahim Oluklu*'nun ilk şiir kitabı *Kimi Zaman Bir Başına* (Damar Yay.) bu olumlu örneklerden.

Oruç Aruoba'nın *Ne Ki Hiç*'i (Varlık Yay.) "Haikular" alt başlığıyla yayınlandı. Aruoba'nın yazdıkları bana "hikmet ile şiir arasındaki sınır"da duran ve iki yakaya da el eden çalışmalar gibi gelmiştir. Bu kitapta da aynı tavır sürüyor. Ama, şiirimizde Haiku sorunu/modası da sürüyor. Sanırım bunu en iyi açıklayacak olan da Oruç Aruoba'dır. Sahi, nedir sebebi şairlerimizin bu Haiku düşkünlüğünün?

artık yalnız sen
çalabileceksin kapımı-
istersen...

Çoktandır şiirlerine dergilerde rastlayamadığımız *Akif Kurtuluş*'un üçüncü şiir kitabı *Kırgınlıklar Adası* (Avesta Yay.) geçtiğimiz günlerde yayınlandı. Akif Kurtuluş, önceki kitaplarındaki tavrını bu kitaptaki şiirlerde de sürdürüyor, hem izleklerini, temalarını hem de söyleyişini kararlılıkla derinleştiriyor.

bir nümayişin orta yerindeyim
beni ayıplayacak bir yalnızlığım bile kalmadı
belki tek bir hülya kalacak benden
iki uyku arasındaki bir sayıklama gibi:
kalbimle ruhumu kimsesizler mezarlığına gömmüşüm
aklım cenazeye çelenk göndermiş
başımın üstünden geçen serçe sürüsü
gövdemdeki yırtıktan ikiye bölüyor beni

Suskunlardan biri de *Cezmi Ersöz*. Son yıllarda ağırlığı iyice düzyazıya veren ve hem işlediği konular, hem de yazdıklarının şiirselliğiyle ilgi çekmiş, çok okunmuş, çok sevil-

miş bir yazar. Şiirsel düzyazının ağırlığı şiirin önüne geçmiş olmalı ki ilk kitabıyla *Yok Karşılığı Yüzünün*'ün (Çınar Yay.) arasına yıllar girdi, onun şiirlerine dergilerde de pek rastlamadık. *Yok Karşılığı Yüzünün*'de de şiirlerin arasına yine şiirsel düzyazılar karışmış. Bunu görünce, "*kötü şiir yazdığım için olmak istemediğim yerde oldum hep*" diye yakınmak pek de anlamlı olmuyor, ironinin kıymeti kalmıyor. Sonuçta seçimi yapan, şiirle şiirseli karıştırmayı tercih eden şairin kendisi. Oysa özündeki şair mayasını daha çok önemsemeli.

Ne zaman gözlerinin içine baksam, biliyorum
ikimizi de aşar, o kapının ardındaki masal
bense yüreğimin bu hallerinden korkar, kalınm
bir hız trenine bindirilmiş küçük bir çocuk gibi
geçip giden yüzlerine bakar kalınm

Yücel Kayıran, şiir eleştirileriyle tanındı. Önemli, dikkat ve ilgi çeken, titizliği belli olan yazılar yayınlattı. Tabii bu arada şiirleri geri planda kaldı, bırakıldı. Pek fazla eleştiri yazarı olmadığı için adı "eleştirmen" olarak belleklere kazındı. İlk kitabının gecikmesi de belki bu nedenledir. *Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu* (Ekin Yay.) 1986-96 arasında yazılmış şiirlerden oluşmuş. Yücel Kayıran'ın, eleştirmenliğiyle olduğu kadar şairliğiyle de bilinmek istediğini kanıtlayan bir çalışma.

Ben böyle kaldım bir ev bir iş bir sokak
sürekli gidiş gelişlerle kaldım "merhaba"larla
öyle soğuk öyle varlığından habersiz
ilişkilere kaldım nemlenir umuduyla

97'nin ilk altı ayından adı anılması gereken diğer kitaplar, son yılların en üretken şairlerinden Yılmaz Odabaşı'nın altı kitabından yaptığı seçmelerden oluşan *Hayat, Gül Kokulu Bir Sağanak Yine*'si (Doruk Yay.), "*o gece seni sevdim/yalnızlığımı okşadım*" diyen Hüseyin Atabaş'ın *Saydam ve Gizli*'si (Doruk Yay.), Allen Ginsberg'den yaptığı şiir çevirileriyle tanıdığımız C. Hakan Arslan'ın *Hey Jack, Gary, Allen, Alp!* (Yapı Kredi Yay.) adlı beat şiirine çok yakın duran Türkçe ve İngilizce şiirlerden oluşan yeni kitabı ve art arda yayınlanan üç kitabı *New York Blues, Portakal Tek Meyve Değildir* ve *Başka Gezegenin İnsanları* (Liman Yapımevi) ile Yeşim Ağaoğlu'ydu.

NÂZIM HİKMET

Tabuları seven bir toplumuz. Her şeyde olduğu gibi insanlara da böyle yaklaşıyoruz çoğunlukla. Tabulaştırınca da onları dokunulmaz yüce varlıklar olarak algılamaya başlıyoruz. Sanki hiç yaşamamışlar, sokakta dolaşmamış, yemek yememiş, sevdalanmamışlar gibi bir hava yaratılıyor. Nâzım Hikmet de bu tür tabulaştırılanlardan. Bir dönem öylesine yüceltilmiş ki şiiri bile kutsal sözler olarak algılanmaya başlanmıştı... Şiirleriyle ilgili yapılacak en küçük bir eleştiri bile kutsal olana saldırı olarak görülmüştü...

Tabii bu tür saplantıların şaire ya da şiirine bir faydası yok. Aksine şiirle okuyucu arasında bir yabancılaşmaya, soğumaya neden oluyor. Geçtiğimiz yıllarda Nâzım Hikmet'le ilgili olarak yapılan törenlerin, kutlamaların içeriği hep bu kutsamayla ilgiliydi. O etkinliklerin, o etkinliklerde söylenenlerin ne denli ici boş oldukları ise geçen zamanla görüldü. Buharlaşıp uçuverdiler o günlerin "Nâzım Hikmet dostları"(!)

İyi de oldu. Toz duman dindi. Nâzım Hikmet'le okuyucusu arasındaki mesafe yeniden kapanmaya, yakın ilişki kurulmaya başladı.

Adam Sanat'ın geçen ayki sayısı (Sayı 139, Haziran 1997) Nâzım Hikmet özel sayısı olarak hazırlanmış. Kapağında Nâzım Hikmet'in kendi çizdiği bir portresi var. Pipo içiyor. (Şair kendini böyle görüyor, ya savunucuları? 7-8 yıl önceyi hatırlıyorum, Fanatik Şiir Dergisi'ni çıkartıyorduk, bir sayının kapağına Nâzım Hikmet'in fotör şapkalı bir fotoğrafını koymuştuk da işitmediğimiz laf kalmamıştı. Efendim, bu fotoğrafı yayınlayarak şairi küçük düşürmek istiyormuşuz. Nâzım Hikmet böyle giyinmezmiş, zamanında boş bulunup giyindiyse de bizim görevimiz onun bu fotoğraflarını değil, takım elbiseli ciddi fotoğraflarını yayınlamakmış. Neyse o günler de geçti.) Evet şair kendini pipolu görmüş. Pipo içmeyi küçük burjuvaca değerlendirmemiş.

Dergide kapağından başlayarak şairin ayrıntı sayılıp gözardı edilen, aslında onun kişiliğini oluşturan nitelikleri örneklenmiş. Yaptığı resimler, boncuk işlemeler, ona imzalanan kitaplardaki yazılanlar, hiç bilmediğimiz fotoğrafları, örneğin Piraye Hanım'la birlikte hasta halleri, yaptığı tahta oymalar, kutular, "Senin adını kol saatimin kayışına tırnağımla kazıdım" dediği saati, okuduğu kitaplara aldığı notlar, çizdiği desenler... Ve tabii bunların öyküleri...

Bir Nâzım Hikmet müzesi olsaydı bunları ve nicelerini görecektik.

Adam Sanat Dergisi ve Memet Fuat bu sıcaklığı yaratmışlar. Şairi tabuluktan çıkartıp elle dokunulacak mesafeye getirmişler. İyi etmişler.

İSRAFİL'İN SÛR'U

Enis Batur'un son şiir kitabı *Opera* (Altıkırkbeş Yay.) birçok yazardan olumlu eleştiriler almıştı. Hemen tüm eleştirilerde de bu kitabın çok boyutlu, derinlemesine bir okuma yöntemiyle okunması gerektiği belirtiliyordu. Şair, kullandığı sözcükler ya da parçalarla birçok dilde bir çok kitaba göndermeler yapmıştı. *Ahmet Oktay*'ın Opera hakkında yazdığı *İsrafil'in Sûr*'u (Yapı Kredi Yay.) adlı çalışması bu tür bir inceleme. Yazar, *Opera*'yı baştan sona dize dize, sözcük sözcük okuyor. Bir yandan *Opera*'nın çok katmanlı imge dünyasını çözmeye çalışırken, diğer yandan da göndermelerin nerelere yapıldığını gösteriyor, alıntıların yerini buluyor, gerekli açıklamaları yapıyor.

Ahmet Oktay'a göre *Opera* "*kriptografik bir metin*" ve "*Bu projenin Ezra Pound'un Kantolar'ı ile birebir çakıştığını söylemek*" gerekiyor. Belki de Kantolar örnek alınmış demek gerek. Gerçekten de Kantolar'da düz olarak okunduğunda tadına varılamayan şiirler. Bir biçimde açıklanmaları gerekiyor. Bu noktadan baktığımızda, Ahmet Oktay'ın çalışması *Opera*'yı okumak isteyenler için gerekli bir kılavuz. Tabii en doğrusu kendi okuma/çözümleme yönteminizi bulmanız. Ahmet Oktay'ın düşüncesi de bu yönde, her farklı okumanın *Opera*'nın göndermelerini, alıntılarını farklı çözeceğine, anlayacağına inanıyor. Zaten şiirde çok anlamlılık denilen de bu olsa gerek.

BİR GENÇLİK/ *Patrick Modiano/ Çev.: İsmet Birkan/ Can Yayınları*
Son dönem Fransız romancılığının büyük adlarından biri olan Patrick Modiano ülkemiz okurlarıyla bu kez "*Bir Gençlik*" adlı romanıyla buluştu. Romanda tanımadıkları bir büyük kentte çalışma yaşamına ilk adımlarını atan iki gencin öyküsü anlatılıyor. Farklı yerlerden Paris'e gelen Odile ve Louise rastlantı sonucu bir kahvede tanışırlar. bir yandan birlikteliklerini sürdürürken, öte yandan bu büyük kenti tanımaya çalışırlar. Rastlantılarla, geçici çözümlerle ve serüvenlerle dolu karışık ve karmaşık ilişkilerle iç içe bir yaşam sürmeye başlarlar. Sonunda tatlı bir gençlik anısı olur yaşanan her şey.

ÇOCUK EDEBİYATI/ *Öner Ciravoğlu/ Esin Yayınevi*
"Henüz yetişkin olmayan ve eğitilmesi gereken toplumumuzun en genç üyelerinin düşünce dünyasına seslenebilecek sözlü ve yazılı ürünlerin tümüne çocuk edebiyatı adını veriyoruz." diyen Ciravoğlu'nun bu kitabı okul ve okul öncesi edebiyat eğitimi konusunu içeriyor. Kitap, 'çocuk edebiyatı türleri', 'çocuk dramatizasyonu', 'güncel olaylar' ve 'çocuk' alt başlıklarına ayrılarak okuma kolaylığı sağlıyor ve bölüm sonlarındaki sorularla da öğrenilenin pekiştirilmesi amaçlanıyor.

TÜRKÇE YAZINSAL ELEŞTİRİ/ *Mahir Ünlü*
Yazar bu kitabıyla Tanzimat edebiyatı döneminden günümüze kadar gelen yazınsal eleştiriyi inceliyor. Kitabını önce "tanımlama ve bilgiler" sonra da "Türk edebiyatında eleştiri" diye iki ana başlıkta toplayan Ünlü, yalın bir dil kullanarak yazınsal eleştiriyi değişik yönleriyle araştırıyor.

ANNEMİN KİTABI/ *Albert Cohen/ Çev.: İsmail Yerguz/ Oğlak Yayınları*
Fransız edebiyatının büyük ustalarından Albert Cohen'in annesinin ölümünün ardından yazdığı bu kitap, bir anne için yazılmış en güzel kitap olarak anılıyor. Cohen'in deyimiyle, evlatları "yaşam günahı" işlerken, bir kenarda oturup bekleyen, seven, koruyan o kadınlar için yazılmış bir kitap... Hiçbir çocuğun annesinin ölümlü olduğunu bilmediği gibi, kendisi de bilmemiş olan bir oğulun, içtenlikle ve hüzünle dile getirdiği duyguları, ağıtı...

CEMİL ŞEVKET BEY, AYNALI DOLABA İKİ EL REVOLVER/ *Selim İleri/ Oğlak Yayınları*
Selim İleri'nin uzun zamandır beklenen romanı *Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver* sonunda okurla buluştu.
Yazarların başka yazarları, kimileyin kurguladıkları, kimileyin doğrudan doğruya yazdıkları kitaplar, her zaman kendine has bir tat taşır. Bu tür kitaplar, birinin diğerini *yazı* bağlamında çözümlemeyi denediği eleştiriden tümüyle ayrı, birbirinin yaşamında, kendini, karşısındakini ve bir tümel olarak edebiyatı sorgulama girişimidir. Ortak bir sevginin, yani edebiyatın bağlayıcılığında bir başkasını anlama, bu anlama ile kendini anlatabilme çabasıdır. Bazı yazarlar için yazarların yazarları tanımı yapılır, doğrudur da... Ama bazı konular da yazarların ve edebiyatın gerçek tutkunlarının ilgi alanına girer. Kitapları, kapağını kapatıp "bitirmek" için değil, başucunda tutup yıllarca hesaplaşmasını sürdürmek için okuyanlara yazılmış bir kitap *Cemil Şevket Bey...*

TOPLU OYUNLARI I/ *Cuma Boynukara/ Mitos-Boyut Yayınları*
Cuma Boynukara, Güneydoğu Anadolu'dan genç bir oyun yazarı. Yazar, oyunlarında, doğup büyüdüğü bölgenin sorunlarını, yaşama ve kendi toplumuna olan duyarlılığı içinde ince bir hüzün ve buruk bir mizahla anlatıyor. *Günaydınlara Uyanmak* orta halli bir ailenin iki oğlunun ülkesindeki farklı düzlemdeki iç çatışma ve terör olaylarından etkilenişini anlatıyor. *Çok Geç Olmadan* Güneydoğu'daki çatışmalarda iki taraftan birbirine düşman edilen iki insanın zorunlu olarak biraraya geldikleri bir ortamda aralarında içten içe gelişen dostluk duygularını anlatırken, bu çatışmaların anlamsızlığını da sergiliyor. *Muhtaro*, ise bir köy muhtarının, Güneydoğu'daki korucu olgusunu ve kimi korucuların kendi köylülerini sömürme aracı olarak nasıl kullandığını irdeliyor.

DAMDAKİ MİZAHÇI/ *Cihan Demirci/ Papirus*
"Ben bu dama atlamaya çıktım sanıyorsan çok yanılıyorsun sevgili halkım... Çünkü ben bu dama atlamaya değil, hiçbir şeyi atlamamaya çıktım..." diyen yazar, mizahçı duyarlılığıyla, hayatta ve üzerinde yaşadığımız ülkede geldiğimiz, getirildiğimiz noktaları gösteriyor. Demirci "Kendi Kendimle Konuşmalar" adını verdiği deneme dizisinin 3. kitabı olan *Damdaki Mizahçı*'da, günümüzde giderek çarpıklaşan insan ilişkilerinin, dostlukların ne durumda olduğunu da anlatıyor.

SÖZ MEZBAHASI/ *Eduardo Galeano/ Çev.: Nesrin Oral/ Belge Yayınları*
"Genellikle insan mutluluklarını ve felaketlerini yüreğinde duyduğu tüm kişiler için, örneğin kenar mahalleliler, gerillalar ve dünyada ezilenler için yazmakta. Ama bunların çoğu ise okuma bilmemektedir." diyen Galeano, *Söz Mezbahası*'nda 1960'lı yıllarda, yani büyük başkaldırının tüm dünyayı sardığı dönemde yaptığı röportajlarını yayınlamış. Yazar röportajlarıyla Che Guevaro, Juan Domingo Peron gibi dönemin baş karakterlerini tanıtırken ayrıca o yıllarda gerçekleşen bulanık olayları da aydınlatmaya çalışıyor.

TUTKU/ *Jeanette Winterson/ Çev.: Pınar Kür/ İletişim Yayıncılık*
Ülkemiz okurlarının *Vişnenin Cinsiyeti* adlı kitabından tanıdığı Jeanette Winterson'ın yeni romanı *Tutku*'da Fransız Devrimi'nden sonra Avrupa'da yaşanılanlardan bir kesit sunuluyor.
Napolyon'un taç giyme töreni. Dondurucu bir kışta Rusya içlerine ilerlemeye çalışan Fransız ordusu. Müzisyen olacağını ya da cephede savaşacağını düşünürken kendini ordunun mutfağında bulan Henri. 1917'de Napolyon ile tanışan Venedik. Bir balıkçı ailesi. Askerlerin arasında bir kadın: Vilanelle. Düşsel bir atmosfer. Jeanette Winterson, *Tutku*'da, bir oyuna dönüştürülmüş yaşama kendi kara mizah çerçevesinden bakıyor: "*Hiç tanışmadığımız insanları tanıyıp duracağız sonuna dek. Ama karanlık ile ölüm aynı değil. Biri geçici, öteki değil... Oynarsın, kazanırsın, oynarsın, kaybedersin. Oynarsın.*"

DEMOKRASİ VE LAİKLİK/ *Emre Kongar/ Remzi Kitabevi*
"İktidara ortak olan *Siyasal İslam anlayışı* ekonomik ve toplumsal sorunlarımıza çağdaş çözümler üretmek yerine ülkenin temel felsefesini yeniden tartışmaya açmış, böylece toplumsal enerjimizin boş yere harcanmasına sebep olmuştur" diyen Kongar, kitabında demokrasi ve laiklik konusundaki yaklaşımlarını dile getiriyor. Bildiri, makale ve denemelerden oluşan bu kitap "siyasal İslam, şeriat devleti" gibi kavramların demokrasiyle olan ilişkisini de ele alıyor.

KEHANETLER VE KAHİNLER/ *Elvan-Gündüz Öğüt/ Ege Meta Yayınları*
Kehanet olgusuna en ilkel kabilelerden en gelişmiş diyebileceğimiz uygarlıklara kadar tarihin her devrinde rastlamak mümkün. Çünkü bu olgu insan bilincine özgü bir yeteneğin eseri ve bazı insanlarda doğuştan mevcut olmakla beraber aslında hepimizin içinde saklı. Geleceğimiz nasıl şekilleniyor, kahinler zaman yolcuları mıydı, gibi sorulara cevap arayan kitap konuyu geniş kapsamlı ve çok yönlü bir biçimde irdelerken, kehanetlerin oluş mekanizmasına da ışık tutuyor.

YOL/ *Miguel Dèlibes/ Can Yayınları*
"*Yol*", çağdaş İspanyol edebiyatının önde gelen isimlerinden Miguel Dèlibes'in Türkçe'ye çevrilen ilk romanı. İnci Kut'un dilimize kazandırdığı kitap Daniel'in eğitim için de olsa doğup büyüdüğü yerlerden ayrılmak istemeyişinin öyküsünü anlatıyor. Ya-

zar ayrıca Daniel'in anılarına, arkadaşlarına sıkı bağlılığını ve yaşadığı yeri terk etmeden duyduğu hüznü sade bir üslup kullanarak dile getiriyor. "Yol"da, ayrılığın getirdiği hüzünler var, ama esprili ve yöresel renklerle bezeli bir ortam yansıyor.

ÖYKÜLER/ *Gençlik Kitabevi*
Gençlik Kitabevi'nin düzenlediği "Gençlik Ödülleri"nin üçüncüsü 1996'da gerçekleştirildi. Genç yazarları edebiyata özendirmek ve onların bu çabalarının önünü açmak amacıyla düzenlenen yarışmada Burak Mikail Uçar, Sema Kaygusuz, Ayşe Pınar Köprücü, Seda Bilger, Orhan Kemal Koçak, Mesut Özcan ve Akın Sevinç ödüllendirildi. Bu kitapta ödül alan öyküler, Feridun Andaç'ın önsözüyle biraraya getirilmiş.

TAŞ ÜSTÜNE GÜL OYMASI/ *Erendiz Atasü/ Bilgi Yayınları*
Öykü ve romanlarında edebiyatımıza kadın yaşantıları üstüne içtenlikli ve çok boyutlu tanıklıklar kazandıran Atasü, bilinçli bir kadının duyarlı gözüyle kadın-erkek ilişkilerini, tarihi ve bugünü, gövdeyi ve yaratıcılığı irdeleyen bir yazar. Yazarın bu yeni kitabı için Ayla Kutlu, "Bu kitaptaki yedi öyküyle Erendiz Atasü de taş üstüne gül oyuyor. Yerelden evrensele, evrenselden bireysele açtığı geçitlerde zaman zaman hüzne salıyor okurunu. Bu öykülere, gerçeğin değişik yüzlerini tartışmaya kapı açacak üç boyutlu öyküler de diyebiliriz." diyor.

KIRKBEŞLİK AŞK YALNIZI/ *Özgen Seçkin/ Damar Yayınları*
Seçkin, şairliğinin yanı sıra yayıncı olarak da şiire gönül veren bir imza. Yıllardır Damar edebiyat dergisi ve Damar Yayınları aracılığıyla hem edebiyat dünyamızda önemli rol oynuyor, hem de edebiyatımıza yeni değerler kazandırmaya çalışıyor. "Kırkbeşlik Aşk Yalnızı" bütün bir aşkla bağlandıklarımızın şiirleri: "*kalbini ıslattığını gördün ateşin/harflerin ve sözün delirdiğini/öptüm alnındaki ince kederi.*"

HAYALİNE FİRAR EDEMEYENLERİN AFSUNU/ *Yücel Kayıran/ Ekin Yayınları*
Genç şairler kuşağı içinde kendini belirgin kılabilmiş şairlerden Yücel Kayıran, hüzünlü ama kavganın şiirini yazıyor; yalnız ama kalabalık bir şiir onunki; bugünde ve hayatın içinde olmayı seviyor ama dün hep aklında, tabii anılar da; kendisiyle hesaplaşıyor ama kendini hepimizin yerine koyarak. Kimi dostlarını da unutmamış Kayıran kitabında. Sözgelimi İsmail Atmaca'yı: "*Afşin Lisesi mezunu. önce sıkıyönetimin, vilayetin kapalı spor salonunda kurduğu sorgulama karargâhına götürüldü; sonra, '89' yurtdışırüyasına gitti. dönmedi. onunla ölüme gidilebilirdi; ama hiç kimse onunla yola çıkmadı.*"

BAŞ VE AYAK/ *Salâh Birsel/ Adam Yayınları*
Salâh Birsel bu kitabında da bizi şiirinin o civcivli dünyasına çağırıyor. Önce bir uyarıda bulunuyor ama: "Şiiri ele geçirmek isteyen her okuyucu ona bir değil, birçok yoldan sokulmaya çabalamalıdır. Kimi şiirler ilk anda soğuk gibi görünürlerse de başka yönlerden araştırıldıklarında, içimizi hemen ısıtıverecek güçte çıkarlar. Şiire giden yolun ya da yolların çetin ya da belirsiz olması, şiirin değerini azaltmak şöyle dursun, usta bir sanat anlayıcısı katında hazların en tadılamaz olanı yerine geçer." Birsel söyleyeceğini söylemiş, anlamak ise şiir okurunun işi.

HİÇ DEĞİLSE ÖLÜM VAR/ *Fatma Murat/ Bilgi Yayınevi*
Fatma Murat, bir tiyatro sanatçısı. Bundan böyle öykücü olarak da anacağız onu. "Hiç Değilse Ölüm Var" ilk kitabı fakat genelde ilk kitaplara özgü acemiliklerden uzak bir öyküler toplamı. 10 öykünün yer aldığı kitapta Fatma Murat toplumun değişik katmanlarında yaşayan, birbirine benzemeyen kadınların hayatlarından yola çıkarak onların iç dünyalarındaki serüvenlerini, yenilgilerini, tepkilerini, en çok da yalnızlıklarını dile getiriyor.

1997 ŞİİR COĞRAFYAMIZ/ *Osman Bolulu/ Damar Yayınları*
Kitap, 1996 yılında dergilerde yayınlanmış şiirlerden bir seçme. Yalnızca o kadar değil tabii. Osman Bolulu'nun editörlüğünde Hüseyin Atabaş, Abdülkadir Budak, M. Mahzun Doğan, Hidayet Karakuş, Kemal Özer, Ahmet Özer ve Özgen Seçkin'in katkılarıyla hazırlanan kitapta 1996 yılını şiir bağlamında değerlendiren bir önsözle birlikte yıl içinde yayınlanan şiir kitaplarının, şiir üzerine kaleme alınmış deneme-eleştirilerin, şiir ödüllerinin, önemli olayların dökümleri de yer alıyor ve 184 şairi birden okuma şansını yakalıyorsunuz.

BİZE GELEN DERGİLER

İSKENDERİYE YAZILARI/*İstiklal Cad. Sıraselviler Yolu, Abdullah Sok. No:19/2 Beyoğlu/İstanbul, Tel: (0212) 245 16 17*
TEORİ/*İstiklal Cad. Deva Çıkmazı No:7/5, Galatasaray/İstanbul, Tel: (0212) 251 99 10*
YELKEN/*Çakmak Cad. Gazioğlu İş Merkezi A Blokkat 5/8 Mersin, Tel: (0324) 233 55 11-12*
ADAM SANAT/*Küçükparmakkapı Sok. No: 17, 80060 Beyoğlu-İstanbul, Tel: (0212) 293 41 05*
YENİ BİÇEM/*PK: 68, 16371 Ulucami/Bursa, Tel: (0224) 236 80 76*
EDEBİYAT DERGİSİ/*Abide-i Hürriyet Cad. No:43 Şişli/İstanbul, Tel: (0212) 230 70 83*
4 MEVSİM/*Bilkent Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Türkçe Bölümü, Bilkent/Ankara, Tel: (0312) 266 49 34*
BENGİSU/*Sadri Alışık Sok. Zafer Palas Apt. 40/16 Beyoğlu/İstanbul, Tel: (0212) 292 00 66*
EDEBİYAT ORTAMI/*Sümer Sok. 34/14 Kızılay/Ankara, Tel:(0312) 229 82 43*
YEDİ İKLİM/*Halitağa Cad. No:18/A Kadıköy/İstanbul, Tel: (0216) 346 65 78*
MORCA/*Antalya Sanatçılar Derneği Sanat ve Çevre Bahçesi, 07100 Kalekapısı/Antalya, Tel: (0242) 248 00 08*
İNSANCIL/*Mollafenari Sok. Nadir Han, No:40-42 K:5 Cağaloğlu/İstanbul - Tel: (0212) 511 79 94*
TÜRK DİLİ/*Konur Sok. 30/1 06640 Kızılay/Ankara - Tel: (0312)425 83 60*
KİTAP GAZETESİ/*İstiklal Cad. Mis Sk. No:6 Tan Apt. K:3/6 80080 Beyoğlu/İstanbul - Tel: (0212) 249 05 33*
DAMAR/*Özveren Sk. No:3/8 Demirtepe/Ankara - Tel: (0312) 232 01 11*
EVRENSEL KÜLTÜR/*Galipdede Cad. Şahkulu Sok. Şahin İş Merkezi 10/2 Tünel/İstanbul, Tel: (0212) 293 63 45*
DÜŞÜN/*Kalburcu Yolu, TEV. Özel Fen Lisesi, PK. 145 Tarsus, Tel: (0324) 622 10 53*
SİMYA/*Tahtakale Cad. Tomruk Sk. Vakıf İş Hanı, No:611 Eminönü/İstanbul, Tel: (0212) 526 71 57*
FAYTON/*Tepecik Mah. Tepecik Sk. Yalım İş Hanı, No: 9/2 İzmit, Tel: (0262) 324 64 14*
EDEBİYAT VE ELEŞTİRİ/*GMK Bulvarı Fevzi Çakmak Sk. (2) 36/12, 06440 Kızılay/Ankara, Tel: (0312) 230 16 72*
ŞİİR-LİK/*Mudrastraße 34, 12249 Berlin, Tel: (00 49) 30 775 57 99*
BİRLİK VE MÜCADELE/*İlk Belediye Cad. Müellif Sok. No: 20/6 Tünel-Beyoğlu/İstanbul, Tel: (0212) 293 50 78*
HECE/*Konur Sk. 39/9 Kızılay/Ankara, Tel: (0312) 419 69 13*
MAVİ PORTAKAL/*A.Ü. Antalya Şubesi, Cebesoy Cad. No: 26 Antalya, Tel: (0242) 248 63 45*
PAPİRÜS/*Lamartin Cad. No: 11, K: 5 Taksim, PTT Karşısı Tel: (0212) 235 28 59*
KİTAP GÜNLÜĞÜ/*Sıraselviler Cd. No: 95, K:1 Taksim/İstanbul, Tel: (0212) 292 03 62*
DİL DERGİSİ/*Ziya Gökalp Cd. 18/1 06650 Kızılay/Ankara, (0312) 435 53 20*
DÜŞLEM/*Bursalı Tahir Cd. Doğan Apt. 96/1 Altıparmak/Bursa, Tel: (0224) 221 43 04*
AYKIRISANAT/*Polart Atatürk Cd. Bekir Sapmaz Yurdu Apt. K: 5 No: 17 Adana, Tel: (0322) 359 20 52*
EDEBİYAT ORTAMI/*Sümer Sk. 34/14 Kızılay/Ankara, Tel: (0312) 229 82 43*
BAHAR/*Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han, K: 3, No: 60 34440 Cağaloğlu/İstanbul, Tel: (0212) 513 79 00*
İZLEK/*Selanik Cd. No:6/16 Yenişehir/Ankara, Tel: (0312) 431 73 99*
KIRIKKALEM/*Mimar Sinan Cd. No: 25 Emirhaliloğlu İş Hanı, K: 2 Kırıkkale*

ağustos 1997

varlık
kitap eki

sayı: 63

ŞÜKRAN KURDAKUL

İHTİYAR YÜZYILA

Şükran Kurdakul

İHTİYAR YÜZYILA

Şiir/Ümit Yayıncılık

"Hep benimle birlikte oldu şiirim. Gerçekten tezgâhımı çalışmaktan alıkoyan nedenlerin ağır bastığı dönemlerde de, birikimlerle soluklandırdı beni." Şükran Kurdakul, şiirinin yaşamındaki yerini Kemal Özer'le yaptığı bir söyleşide böyle dile getiriyordu. 1981 yılıydı. Ozanların, şiir tezgâhlarında gönüllerince çalışmalarını engelleyecek koşullar yürürlükteydi. Kurdakul'un *Şairce Düşünmek* (1990, Gerçek Sanat Yayınları) adlı kitabında yer alan söyleşiyi yeniden okumak gereğini duydum dün. Onun yeni şiir kitabı *İhtiyar Yüzyıla*'yı bitirince. Şiirinin serüvenini onun yorumuyla yansıtmak doğru olacaktı çünkü:

"Şiire başladığım 1942-1943 yıllarında hece ölçüsünü kullanıyordum. Okuduğum şairlerin başında Yahya Kemal, Haşim, Necip Fazıl, Ahmet Kutsi vardı. Ortaokulu yeni bitirmiştim, bu şairlerin kurduğu dünya yetiyordu bana. 1943 sonlarında Necip Fazıl, *Büyük Doğu*'yu yayımlamaya başladı. Dergide Sait Faik'in, Bedri Rahmi'nin, Oktay Akbal'ın, Cahit Sıtkı'nın, Fazıl Hüsnü'nün, Sabahattin Kudret'in şiirleri, öyküleri çıkıyordu. Okurluğum hızla yeni dünyalar kazandı bu sanatçılarla. Hemen o günlerde onların yazdığı başka dergileri (...) izlemeye, kitaplarını arayıp bulmaya başladım. Derken öteki dergileri öteki yazarları... Böylece yeni edebiyat hareketinin Nâzım Hikmet'ten sonraki kuşağını tanımak çağıma yaklaştırdı beni. Her okurun kazandığı dünya bir yandan yeni zenginliklere, yeni çizgenlere açılırken, bir yandan da karşı çıkma ya da kabul (yani) seçme ile kendi sınırlarını belirler. Sanırım bu seçme işiyle de kişi olmamızın doğal bağlantıları vardır. Kendi tarihimize özgü özelliklerin, birikimlerin.(...) Bu nedenle en gençlerinden biri sayıldığım 1940 hareketine yaklaşırken, kısa bir süre dışında, benden çok öncekilerle arama sınır koymadım. Özellikle Şeyh Galip'in, Neşati'nin, Tevfik Fikret'in, Nâzım'ın şiirlerini uzun süre yeni şeyler bularak, severek sevinerek okudum. Aynı yıllarda cumhuriyet döneminin öteki ustalarından da –dünya görüşü gibi nedenlerle– uzak durmadım pek. (...) kimileriyle 1948'lerden önce aynı dergilerde yazdığım şairlerin elde ettiği güzelliklere kapalı kalmadım. Beni edebiyat tarihine yönelik çalışmalara götüren bu sevecenlikti belki. Kuşağımın öteki şairlerinden ayıran başlıca özellik bu olmalıdır.

"(...) Benim şiirlerimin iç yapısını belirleyici öğeler üzerinde düşünerek yeni olanaklar aramam 1953-55 yıllarındadır. Bu evrede şiirimi taşıyamayacağı yüklerden arındırmaya çabaladım önce. (...) *Yeryüzü* (1951-52) ve *Beraber* (1952-53) dergilerinde yayımladığım şiirler salt bildiriye yaslanma özellikleriyle eskisince yakın görünmemeye başlamıştı. Alışkanlıktan kurtulmak gerektiğini biliyordum. Ama dünyayı olayları yorumlarken bakış açılarından kopmadan, kişiliğime bağlı duyumları çarpıtıp çarpıtmadan yenmek gerekiyordu alışkanlığı. Olanak bulur bulmaz yayımladığım kitapta (*Giderayak*, 1956) topladığım şiirlerin çoğunda sanırım bu kendi kendimle savaşın izleri görülür. 1945'le 1953 arasında (...) dergilerde çıkan yüze yakın şiirden hiçbirini almadım bu kitabıma. Bilerek, içim yanmadan. Çünkü, hem kendimi hem kalabalığı başka türlü algılamaya başlamıştım."

Şükran Kurdakul'un, kendi şiirine açık yüreklilikle yaklaştığı bu satırlar, bize toplumcu görüşten kopmadan, şiirini değiştiren bir ozanı anlatıyordu. Haykırıştan ezgiye geçmenin zorluğunu da. Yeniden döndüm *İhtiyar Yüzyıla*'ya.

Işığı titremeyen direnç

İhtiyar Yüzyıla, bir dönemin özeti diye okunabilecek bir kitap. "Ölüme karşı kendisiyle avunan" ozanların yazdığı bu döneme, "ihtiyar yüzyıl" diyor Kurdakul. "Sokaklarında ölümün kol gezdiği" bu çağa "sitem ve küfür" edilebilir ancak. Ama bu çağda bile "ışığı titremeyen direnç" varolabilir. O da saygıyla selamlanacaktır.

"Uykulardan sıçranan geceler", "Ağıdistana dönmüş ülke", "pörsümüş bir şehir", "bulutlarında karabasan, ağacında tutsak yeşili bir düzen" belirler dönemi ve ihtiyar yüzyılı. Bu yüzyılda "yaşlı" ama "gelecekten umudu kesmemiş" ozanlar, "yaşama ulaşmak için düşünmeyi" sürdürür, "ölümcünün gözlerine baka baka yaşarlar". Bu yüzden "yirmi-yirmi bir yaşın" rüzgârıyla coşkuludurlar. Gözleri "nişanlıların gözleri"dir. Bu coşkunun rüzgârı onların teknelerini, "silahlara, radarlara inat" özgürlüğün karasularına, insanoğluna götürecektir.

Şükran Kurdakul'un şiiri, usul sesli bir şiir, dizelerinde sevecen bir hüzün ile sakin bir direnç duygusu taşıyor. Bilgeliğin direnci bu. Ozan, günümüzün sorunlarını, toprağımızın, insanımızın yinelenen tarihini yeni bir sesle söylerken zaman ve mekândan kurtuluyor:

"Darda kaldık seferberlikte gibi/Baka kaldık gidenlerin ardından/Ekmeğin şiirini yitirdi ortalık/.../Sözüm var çileler tezgâhında güçlenir/En gencimizin dudaklarında seslenen/Yaralı anaların yediveren gülü/.../Karanlığın gizinde milyonla yürek/Aç kapıyı zindancıbaşı.../Bana soru gerek, yanıt

gerek". Her üç dizede bir yinelenen "Türkiyem nereye götürüyorlar seni" yinelemesinde çığlıkla uyarı iç içe. Ama umutsuzluğun ağıdı yok.

"Türkiyem Nereye Götürüyorlar Seni", Şükran Kurdakul'un kendine özgü şiirinin ipucunu veren bir şiir. İmgesi, sözcüklerinin tarihinden oluşan, yeni ama yadırganmayan bir istif ve söyleyişi olan bu şiir, "yaşamla ödenmiş dizeler"le oluşur. "Duyarlığı kendinde gelişen öykü"dür söylediği, "haram sözcük nedir bilmedi çünkü."

Bilinç ve duyarlılık

Şükran Kurdakul, ozan, öykücü ve edebiyat tarihçisidir. Bütün çalışmalarında bilinçle duyarlılık yan yana, iç içedir ve birbirini besler. Dünyada ve ülkemizde olup bitenler karşısındaki duyarlılığı, tarih bilinci yüzünden "duygululuk" ya da şairanelik tuzağına düşmez. Bir hesaplaşmayı korur hep, kendiyle, toplumla, düzenle ve düzeni yaratan koşullarla. "Sözcükler tutkunu", "dizeler sürgünü" ozan, "sabırlar yorgunu", "umutlar kırgını" olsa da "karanlığın yırtıldığı yerde çoğalmaktan" caymayacaktır. Çünkü güzelliğe duyduğu yenilmez tutku, zorluklar karşısındaki kırılmaz direnç, "kanatlarında evreni uçuran aklın değirmenleri"nden kaynaklanmaktadır.

İnsanoğlunun, aklıyla yense de, yüreğiyle kabullenemeyeceği olgu kuşkusuz ölümdür. Daha doğrusu kendi ölümü. Kurdakul, ilk kez bu olgudan söz edip hesaplaşıyor ölümle:

Onlar bu denizlerin son melekleriydiler
Kaç yıl mavilere karışmamı beklediler

Kurdakul, yaşamını, kendine benzeyen, sorumluluklar ve görevler yüklenmişlerin yaşam zincirinin bir halkası olarak algılayıp yansıtıyor: *"Bir yanım canlı tarihti benim/Bir yanım uzaya bakan ayna"; "Çağrıyım uzak yüzyıllardan yarına doğru/Sessiz bir cumhuriyetin ilk basamağında/Savaşı kendi kanımda yaratarak/Çağrıyım, güneş, hava, su/Ve esir pazarına dikilen bayrak"; "Ben sormasam ötekiler soracak/Denizin evrenle kucaklaştığı yeri./Gökyüzünde hangi çiçekler açar,/Zeus kimi alır koynuna geceleri/Ben görmesem ötekiler görecek".* Bu yüzden giden değil kalandır, doğaya meydan okuyarak:

"Kalan biziz... yontularda ürperen yankı
Ölmezliği sözcüklerimde çoğaldı."

Şükran Kurdakul, yetmiş yaşını kutlayacak bu yıl. İlk kitabını yayınlayışından bu yana 54 yıl geçti, şiirini ve güzel günlere umudunu "bir yüzgörümlüğü" gibi göğsünde gizleyerek. "Yetmiş yılın gizindeki serüven" onun yaşam serüvenindeki gizdir:

"Bir heves, canımızı kutlamaya hazır,
Bir coşum, geleceğe doğru pupa yelken..."

Nice yıllara Şükran Kurdakul... "Şakaklardaki kelepçelerin kilidine umut tohumları bırakan şiirlerinle" nice kitaplara.

SENNUR SEZER

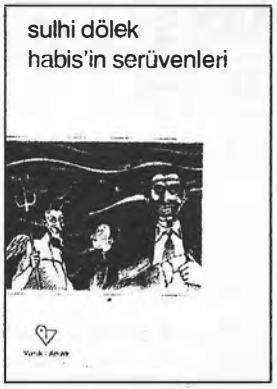

SULHİ DÖLEK

HABİS'İN SERÜVENLERİ

Yalan, ikiyüzlülük, haset, intikam, ihanet, oburluk, ihtiras, bencillik, şehvet, alkol, tütün, tuz, şeker, kırmızı et ve kızartmalar... Hayatın sakıncalı güzelliklerine tutkun bir esas çocuk, salak bir yardakçı, yaşlı bir köpek, sağır bir teyze ve çok sayıda figüran...
Varlık dergisi okurlarının çok iyi, daha doğrusu çok kötü tanıdığı Habis Yozyürek'in en dokunaklı serüvenleri ilk kez bu kitapta bir araya geliyor.

DİĞER KİTAPLARI:

KORUGAN (roman)
TRUVA KATIRI (roman)
KİRACI (roman)
GEÇ BAŞLAYAN YARGILAMA (roman)
TESLİM OL KÜÇÜK (roman)
VİDALAR (öykü)
AYNALAR (öykü)

Varlık / Anlatı

Stefan Zweig

GÜNLÜKLER

Günlük/ Can Yayınları

Yüzyılımızın önde gelen aydınlarından *Stefan Zweig*'ın Türkçede ilk kez yayınlanan *Günlükler*'i, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının acılarını derinden yaşayan bu duyarlı insanın, içinde bulunduğu dönem ve ortamla ilgili duygu ve düşüncelerini, iç dünyasını açıkça ortaya koyan birer belge niteliğinde. Varlıklı ve kültürlü bir ailenin ikinci oğlu olarak 1881 yılında Viyana'da doğan Zweig'ın gençlik yılları Avrupa'nın 'altın güvenlik çağına' denk gelmişti. Viyana, bitimsiz görünen barış kozasının içinde yaşayan bir kültür kentiydi. Yahudiler, Yahudi oldukları için okulda da, toplum yaşamında da, edebiyat dünyasında da hor görülmüyorlardı. Zweig'ın serveti, çalışmadan yaşamasına, istediği gibi gezmesine izin veriyordu. Özgür ve mutluydu bu dönemde. Oysa Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte her şey değişti ve bir daha da düzelmedi. Yaşamının son yıllarını, önce İngiltere'de, sonra da Brezilya'da gönüllü sürgünde geçiren, dünyanın çöküşüne, inandığı, koruduğu kavramların yıkılışına, bozuluşuna daha fazla katlanamayacağını düşünerek karısıyla birlikte 1942 yılında intihar eden Stefan Zweig, savaşın acımasızlığının ve acılarının kusursuz bir tanığıydı. Günlüğüne yazdıkları, çoğu kez, kişisel ya da siyasal bir heyecan ya da değişim ânına duyduğu tepkiyi o anda dile getirmekti; bunu yaparken özgür, kendisiyle baş başa ve yalnız olduğunun bilincinde olarak, salt düşüncelerini sayfalara geçirmek amacını taşıyordu. Öyle ki, sonradan kimi kez bu yazdıklarını yırtıp atıyordu. Yaptığı önemli yolculuklar da Zweig'ı günlük tutmaya heveslendiriyordu. Günlük tutma dürtüsünü besleyen nedenlerden biri de, günlük olayları, daha sonra üzerinde düşünmek için, bir kenara kaydetmek olduğu kadar, daha sonraki çalışmalarında bu notlarından yararlanmaktı da. Ama en önde gelen neden, kendi kendine hesap vermek ihtiyacıydı. Bu sabırsız aydın, olaylar tekdüzeleşmeye, birbirinin benzeri olmaya başladığında, ölü zamanlara girdiğinde, günlüğüne ara veriyordu. '*Hayatıma yeni bir şeyler katılmadıkça kurur giderim ben,*' dediği oluyordu. Elinizde tuttuğunuz *Günlükler*, 10 Eylül 1912'de başlıyorsa da daha öncekilerin de bulunduğunu, yazışmalarından ve bu ilk güne düştüğü nottan –'kaçıncı kez' demektedir– anlıyoruz. Ama bunlar ortaya çıkmamıştır.

Günlükler'de 1918 yılının Kasım ayıyla 1931'in Ekim ayı arasında büyük bir boşluk vardır; tam 13 yıl. '20'li yıllar, Stefan Zweig'ın hayatında en önemli ve verimli yıllardır. Zweig, Birinci Dünya Savaşı sırasında içine düştüğü ve gitgide artan karamsarlığını, bu dönemde konferanslar, toplantılar, makaleler, yazışmalar ve kitap çalışmalarının yol açtığı yoğun çalışma ortamı içinde bastırabilmişti. 1912-13 yıllarında olduğu gibi, en ufak günlük olayları bile günü gününe yazdığı olmamıştı. Savaş yıllarında siyasal ve savaşsal olaylar Zweig'ın iç huzursuzluğunu artıran nedenler oldu. Bu dönemde Zweig, iki dünya arasında gidip geldi: savaşa aktif olarak katılmak istememişti, ama savaş arşivinde gönüllü olarak çalışıyordu; öte yandan da serbest gazeteci olarak gerçekleri özgürce, bağımsızca yazmak istiyordu. Denge kurmakta zorlanıyordu; öyle ki, gazete yazıları, haberler askerlik görevi, onu, doğasına hiç de uygun düşmeyen birtakım düşünce ve görüşleri, günlüğünde bile, bunlara inanıyormuş gibi açıklamaya itiyordu. Bu da içsel çelişkilere yol açıyordu. Zweig, kurtuluşu, 1917 yılında İsviçre'ye gitmekte buldu. 1918'de ara verdiği *Günlükler*'ine 1931 yılında kısa bir süre yeniden döndü. Yolculuklarında tuttuğu notları saymazsak, İkinci Dünya Savaşı'na kadar günlük tutmadı. Savaş sırasında, İngiltere'de yaşarken ve İngiliz yurttaşlığına geçmişken *Günlükler*'ine yeniden başlaması, son karısı Lotte Altmann'la evlenmesiyle eşzamanlıdır. 1 Eylül-17 Aralık 1939 tarihleri arasında tuttuğu günlüğü, İngilizcesine çok güvenmediğini söylese de bu dilde kaleme almıştır; bunun nedeni, İngiltere ile savaşa girmek üzere olan bir ülkenin eski yurttaşı olarak ve Almanca yazılmış defterlerle üzerine kuşku çekmekten korkması olabilir. Bu dönemde tuttuğu notlarda sürekli olarak çalışamamaktan, çalışma arzusundan söz etmektedir. Zweig, yaşamının son 10 yılında gitgide artan bir umutsuzluğa düşmüştü. Sevdiği dünyanın çöküşüne dayanamıyordu. Bu karamsarlığa düşmesi yalnızca Hitler'in yüzünden değildi, kültür Avrupasının, Fransız-Alman dostluğunun, bağlandığı her şeyin yok olmasıydı onu yıpratan. Tutunduğu değerler silinip gidiyor, nefret, nasyonalizm, antisemitizm gibi güçler her şeye egemen oluyordu. Yaşadığı dünyayı tanıyamaz olmuştu Zweig. İçine düştüğü karamsarlık, melankoli sınırlarına giderken, çalışamamanın verdiği üzüntü de yazarı yiyip bitirmekteydi. Yabancı bir ülkede, alıştığı, sevdiği insanlardan ve çevrelerden uzakta, yaşama zevkinden yoksun, kimi zaman ölümü düşleyerek, hatta kabullenerek günlerini geçirmekteydi. Almanya'yla savaşa giren bir ülkede Alman asıllı olmanın ne demek olduğunu bilmekle birlikte, Almanların savaşı kazanması durumunda Yahudi olarak başına neler geleceğinin de bilincindeydi. *Günlükler*'ini, Avrupa'dan ayrılmasından bir hafta öncesine kadar sürdürdü. 1940 yılının Haziranının sonuna doğru da önce Amerika'ya, sonra ırkçılık gütmediği için sevdiği Brezilya'ya gitti; bir daha dönmemek üzere.

Zweig'ın *Günlükler*'inde, yıllarla birlikte, üzerinde durduğu konular da değişmektedir. İlk defterlerde, küçük olaylar, gece eğlenceleri, tiyatrolar, çapkınlıklar, dostlarla buluşmalar, edebiyat çalışmaları bolca yer alırken, daha sonra bu gibi konular bu kadar ayrıntılı olarak not edilmez. '*Gençlik yılarımın en güzel çalışması, dönemin en yaratıcı kişileriyle kurduğum ilişkiler ve dostluklardır*' der Zweig. Ne var ki bu, kendisinin de dile getirdiği gibi, gerçek değerleri ona göstermesi yanında, verimliliğini tuhaf bir biçimde etkilemiş, onu çekingenleştirmişti. Gerçekten de kalıcı yapıtlarını otuz-otuz iki yaşından sonra ortaya koymuş, yazarlık yaşamının ilk yıllarında öne çıkmamayı yeğlemiştir. Erotizme ve cinselliğe düşkün bir yazardı Zweig; ilk *Günlükler*'inde bu düşkünlüğü ve kadınlarla olan ufak serüvenleri bolca yer tutar. Zweig geleceği olmayan ilişkilerden hoşlanıyordu; sokak kadınları, fahişeler, terzilerle günübirlik aşklar yaşıyordu. Zweig'ın çift kişilikli diyebileceğimiz bir özelliği vardı. Bir yandan iyi yetişmiş, bakımlı, nazik, saçının bir teli bile uçuş-

ÖZGÜR YAYINLARI

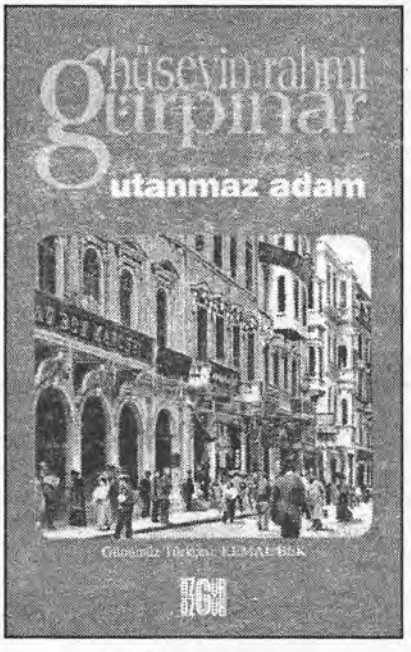

Utanmaz Adam
Hüseyin Rahmi Gürpınar

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Utanmaz Adam romanında da, öteki romanlarında olduğu gibi toplumu ve insanlığı neşter altına yatırıyor: Avnussalâh, örnekleri günümüzde de görülen bir asalaktır; namussuzluklarını laf ebeliğine sığınarak savunur. Ona göre "Böyle gelmiş, böyle gidecek"tir. Yazar, bu evrensel konuyu, yine kendine özgü gülmecesi ile işliyor.

"Büyük bir kara alay ustası olan Hüseyin Rahmi kişilerini konuştururken, dolandırıcılık, hırsızlık mesleklerinin toplumumuzda niçin bunca rağbet gördüğünü, ceza mekanizmasının nasıl olup da işlemediğini, hukuğun niçin kalın kalın yasa kitaplarında kaldığını dile getiriyor. Yaşamın her alanında çifte ahlak karşımıza çıkar. Hüseyin Rahmi, II. Abdülhamid'i anlatıyor ama, yıllar sonrasının yepyeni Abdülhamid'lerini sanki 1930'lardan sezinlemiş..."

Yazar bu evrensel konuyu yine kendisine özgü gülmecesi ile işliyor. Okumamız ve düşünmemiz için...

Yazarın Yayınlanmış Diğer Kitapları

GULYABANİ	MÜREBBİYE
NİMETŞİNAS	KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR EVLENME
İKİ HÖDÜĞÜN SEYAHATİ	MEZARINDAN KALKAN ŞEHİT
ŞIPSEVDİ	EFSUNCU BABA
BEN DELİ MİYİM?	CADI

TÜM KİTAPÇILARDA

ÖZGÜR YAYINLARI
Ankara Cad. 31/2 Cağaloğlu - İstanbul
Telefon: (0-212) 526 25 13 - 519 14 49 Fax: (0-212) 527 5778

mayan bir Viyanalı centilmen, öte yandan da bu ağırbaşlı görünümün altında geceleri sokakları arşınlayan şehvet düşkünü bir erkek. Bu ikicilik, temelde, bütün yaşamına hükmeder yazarın. Birinci Dünya Savaşı sırasında tuttuğu notlarda, yazarın içinde yaşadığı döneme ilişkin duygularında da tutarsızlıklar görüyoruz; öyle ki bir gün Almanları yererken, yaptıklarını dehşetle karşılarken, birkaç gün sonra Almanların başarılı bir saldırısını kahramanlık olarak nitelendirebiliyor; bu da Zweig'ın yaşadığı günlerin siyasal değil, duygusal bir tanığı olduğunu gösteriyor. Örneğin savaş arşivinde gönüllü olarak çalışıyor, işini kusursuzca yapıyor, ordusunun zaferlerine sevinip yenilgisine yeriniyor, ama asla fanatik olmuyor, hep barışı sayıklıyordu. Zweig, 20'li yaşlarından başlayarak yaşamı boyunca hep barışçı ve hümanist olmuş, nasyonalizmin her türünü nefretle kınamıştır, siyonizmi de. Ancak ne militan oldu, ne de eylemci. Buysa siyasal tavırları konusunda bazı yanlış anlamalara yol açtı.

Stefan Zweig, uzun bir aradan sonra, 1912 yılının Eylülünde yeniden *Günlükler*'ini tutmaya başladığında, şöyle yazmıştı: '*Nedeni şu: –Eski günlüklerimden birini okurken, birden belleğimin ne kadar donuklaştığını, tehlikeli, hastalıklı derecede donuklaştığını hissettim.*' Bundan yaklaşık otuz yıl sonra, özyaşamöyküsü olarak kaleme aldığı '*Dünün Dünyası*'[1] adlı yapıtının giriş bölümünde, yine aynı konuda şöyle demişti: '*İnsan belleğini, kimi şeyi rasgele tutan, kiminiyse rasgele yitiren bir öğe olarak değil, bilerek düzenleyen ve bilgece ayıklayan bir güç olarak görüyorum.*' Bu iki tarih arasında, varlığının içsel ağırlığının bilincinde olan bir insanın zor günlerde geçen hayatı uzanıyor. Stefan Zweig, hayatına kendi eliyle son verdiği Brezilya'da, Rio de Janeiro yakınındaki Pétropolis kentinde anılarını kaleme alırken, *Günlükler*'i yanında değildi; onları Pétropolis'e gelmeden önce yaşadığı İngiltere'de, Bath'da bırakmıştı. Hastalıklı bir hal alan melankolisinden kaynaklanan tevekkülü içinde söylediği şuydu: '*İnsanın kendi hayatında unuttuğu her şey, içinden gelen bir güdüyle zaten çoktan unutulmaya mahkûm edilmiş olanlardır.*' Ama arkasından şunu ekliyor: '*Başkaları için saklanabilecek şeyler, ancak benim de saklamak istediklerimdir.*'

Stefan Zweig'ın terekesinde bulunan dokuz günlükten oluşan bu kitap, ilk kez 1988 yılında Almanya'da yayınlandı. Kimi yeri aceleyle tutulmuş, kısaltmalar, yarım cümleler kullanılmış bu günlük sayfalarını, olduğu gibi, özgün üslubuyla aktarmaya gayret ettim, gerekli yerlerde dipnotlarla destekledim. Çağımızın bu büyük aydınının iç dünyasına ve özel yaşamının perde arkasına ışık tutan *Günlükler*'in, kendisini tanımamıza ve yapıtlarını besleyen temeli değerlendirmemize yardımcı olacağına kuşku yok.

Dünün Dünyası: Can Yayınları. (Çev.)

İLKNUR ÖZDEMİR

İlhan Berk

AVLUYA DÜŞEN GÖLGE

Şiir/ Adam Yayınları

Durun, Sessizlik Soysun Sizi

Avluya Düşen Gölge'yi[1] bir kez okuduktan sonra yitirdim. Yeniden, dönüp dönüp okuma isteği ve bulamamanın sıkıntısıyla geçti günler. Yazmak istiyordum ve işin garibi yazabilmek için tek güvendiğim şey, sözcüklerimi yitirmiş olmamdı.

O söylenmeyen yerde öylece durdum. Zaman zaman sayıklamaya benzer sözcükler dökülüyordu ağzımdan: İnsanın durup düşündüğü, düşünüp kaldığı; şiirini yazmayı aklından bile geçirmediği yaşamalar. Yazmayı düşününce telaşlanacağı, yazmaya kalkışınca büyünün bozulup, bağlantıların kopacağı anlar... Şiirin şiiri, imgenin gölgesi, sözün tözü, formül, duyguların büyüteci, acını tarihi... Ben neler diyordum böyle?

Sonunda *Avluya Düşen Gölge*'yi; içimde kalmış dizelerin, imgelerin anahtarlarını buldum. Kayıplar hanesinde bir kıpırtı, bir telaştır başladı. Kilitlenip kaldığım anlarda dünya kadar genişledim, hatta dünya benim içimdeymiş gibi oldum. İyice baktım, İlhan Berk'in şiirleri, konuşkan bir sessizlikle geçiyordu içinden.

Bir çocuk yazmış bunları, dedim. Kayacılık, otçuluk, ölümcülük... oynayan, hem tek başına oynayan bir çocuk. Bakması arkadaşı olmuş, her oyuna bir zaman biçmişler birlikte ve her şeyi kendisine oynatmışlar, bu oyunda. Kimi sözcüklerini duydum, kimilerini de ben uydurdum. Çocuklar hiç kimse için oynamazlar oyunlarını.

İlhan Berk, düşünmeyen dünyanın yerine düşünüyor. En can alıcı yerinde de: Çıt! Şiir. Okuduğumuzda, "çıt" sesine dek olan süreci, sözcüklere nasıl sarıldığımızı, sözcüklerinkinden apayrı bir an'ın sesine nasıl yükseldiğimizi duyumsayabiliriz. İyi de bu an'ın sesi nedir? Her şey ya da hiçbir şey. O desin ölüm. Çünkü ölümün geleceği yok; sonsuz... Sonra? Sonra da yok; çünkü sonra tarih dışı. Değil mi ki çıktınız, dönmek aklınızdan bile geçmez. Geçse ne olacak, merdiven düşmüştür zaten.

Ona gidebileceğim bir keçi yolunu boşuna arıyorum. Belli ki bu yolu kendim açmam gerekiyor. Nicedir asfalt yollara alışan ayaklarımın işi zor. Varsın biraz burkulsun, çizilsin, kanasınlar. Neyse ki yolun sonunda bir şey bulamayacağımı da anladım. Aslolan yolun kendisi. Ne diyor İlhan Berk, "Gizem her şeydir." (*Dün Dağlarda Dolaştım Evde Yoktum)*

"Hey
kayalar
evin
tiniyim ben" (s. 16)

Ev gövde, İlhan Berk'se bu gövdenin ruhu; esintisi, soluğudur. Ama "Tin yalnız"dır da. Yoksa yalnızlığını mı söylemek ister İlhan Berk bu şiirde? Hoş, o yalnızlıktan kurtulmanın yolunu çocukken buldu; ırmak olmak istedi (D.D.D.E.Y.). Irmaklara çağırttı kendini. Birbirlerinin olmalıydılar, birbirleri olmalıydılar. İlhan Berk dünya olursa, dünya o zaman başlardı düşünmeye. Belki de oradaydı *sözün sıfıra indiği dil.* Şurdan bir yol açsam mı kendime? "*Dünya düşünmez*" İlhan Berk'se tinsizlik edemez.

İlhan Berk'in her şiiri bir soru bulutu oldu benim için. Kimilerini bulut halleriyle izledim, bunun zevkini de hiç azımsamıyorum doğrusu. Ama yağmurunda kalmak... Şimdi tutup size yağmurda yürümenin güzelliğini anlatacak değilim. Bilen bilir zaten. Ben yalnızca şakaklarımdan sızan, kirpiklerime düşen soru damlacıklarını göstermek istiyorum.

"BEYAZ GÖMLEK
Sesin
beyaz
gömleğim
nerde" (s. 20)

D.D.D.E.Y.'de "Sesti her şey. Sesti cennet, cehennem... Sesti evren." (s. 37) diyen İlhan Berk, bu şiirinde sesi; her şeyi, cenneti cehennemi, evreni mi giyinmek istiyor? Her şey olan ses, neden beyaz? Bunun yanıtını, yine D.D.D.E.Y'deki "Hem nesneler hem şairler beyaz bir dille konuşurlar. Us bunu kavramaz." sözlerine aramak gerekiyor belki de. Usum kavrayamıyor ama şiiri çok seviyorum. Kirpiğime düşen yağmur damlası, anlayın işte.

Şimdi OTLAR...

"EĞRELTİOTU
Nehirlerin ağzında
eğrelti otu
adım" (s. 25)

Suydu, çakıltaşı onu su sandı, şimdi de nehirler ona *eğreltiotu* dediler. Neresinden bakılsa vazgeçilmez bir birliktelik. Nehirlerin en çok gördüğüdür eğreltiotu. Nehir, eğreltiotundaki yeşilin her tonuna (her ton, yaşamalara karşılıktır), eğreltiotuysa nehrin akışına, acelesine, her şeyi görüp hiçbir yerde durmamasına ve daha bilmem nelerine tanıktır; nehre en yakın durandır eğreltiotu, desem de bence şiirdeki anahtar sözcük *ağız*. Bunu, "nehirlerin *dilinde* eğreltiotu adım" gibi algılayabiliriz. Öte yandan "nehirlerin ağzı" nehirlerin denize döküldükleri yerdir. Yani nehir için bir sondur, dedikten sonra bir soru uzatıp geçeceğim nehri: Nehirler eğreltiotuna verdikleri hayatı bilirler mi?

İlhan Berk için otların ne denli önemli olduğunu biliyorum. Hatta dağlara da onlar için gittiğini düşünüyorum. Dağlarda dolaştığı kitabında, "Otların canı sıkılmaz." (D.D.D.E.Y. s. 25), "Duydum bir ot konuşuyor kendince" (D.D.D.E.Y. s. 43) diyen Berk, *Avluya Düşen Gölge*'deki *Sıkıntı* adlı şiirinde:

"Canım
sıkılıyor
dedi
ot" (s. 29)

Diyor. Neden? Bilmem, belki de kendine sormalı. Bu da, ne söylesem o değil şiirlerden biri işte. Ama *Ayrıkotu İçin Özür* adlı şiirinin bende sözcüğe dökülebilen çağrışımlarından söz etmeliyim:

"Bağışla
ayrıkotu
hep ben
konuştum" (s. 30)

Ayrıkotu, özellikleri nedeniyle, çoğunlukla olumsuzlamalarda kullanılan bir sözcük. İstenmeyendir, arsız ve yüzsüz bilinir. Suyu görmeyegörsün, koparılıp atıldığı yerde, yeniden yeşeriverir o. Bir oturumluk yer ister, sonra da daralan çıksın, der. En önemli özelliği ölüme ve dirime çok yakın duruyor olması. Bunca ölüm kalım savaşı yaşamış ayrıkotunun anlatacaklarını İlhan Berk dinlemeyecek de kim dinleyecek? Ayrıkotundan özür dilemek, bence, verili-kurulu şiire bir başkaldırı. Sözü, elbebek gülbebek büyüttüğümüz gül'e, alımına çalımına vurulduğumuz gül'e bırakmaya benzemiyor bu, hem onlar hiç susmuyor ki zaten.

A.D.G.'de düşünüp kaldığım şiirlerden biri de *Orda*:

"Orda
bir ökseotu
der uyuyamıyorum

neden gecikti gece" (s. 33)

Ökseotu, hem zararlı hem de yararlı bir bitki. Neden uyuyamıyor? Asalak olduğu, kimbilir kaç kuşun kanına girdiği için mi? Bezginliği, uyuyup unutma arzusu sezilmeyecek gibi değil. Asalaklığından, tuzak oluşundan huzursuz, ama yaşamını sürdürebilmek için, karanlığa olsun gizlenip uyumaya gereksinimi var. Rüyasında, hekimlikte kullanıldığını görür belki de.

"AĞAR GECE
Ağar

gece
konuşsun diye

sessizlik"

İlhan Berk'in istediği de bu. "ağar" sözcüğünde istediğimiz gibi, istediğimiz kadar dolaşacağız:

Bir kere, şiirin adındaki "ağar"ı hem ağarmak hem de ağmak eylemi olarak algılayabiliriz. Diyelim, gece ay ışığı ile aydınlanınca, sessizlik konuşmaya başlar. "Ağar" yükselmek anlamında düşünülürse, gece (karanlık) yükselecek ve her yanı saracaktır ki sessizliğin sesi duyulsun. Ya da tam tersi, nesnelerin dilini görüntüleri olarak kabul edersek, karanlık yükselip yerini aydınlığa bırakınca, karanlıkta sessizliğe bürünen nesneler konuşmaya başlayacaklar. Ağmak ve ağarmak eylemlerini "sessizlik" için de düşünebiliriz. Bu kez yükselen sessizliktir, gece konuşsun diye. Ya da gecenin konuşabilmesi sessizliğin ağarmasına, oluşmasına bağlıdır. Ne mi konuşacaktır gece? Ne mi konuşacaktır sessizlik? Tam burda, söylemeler değil düşünmeler önem kazanıyor işte; söz sıfır!

Kitabın ***Su Günleri*** bölümündeki VI şiir için, söylenecek değil ama dalıp gidecek çok şey var. Zaten yazının başından beri, yazdığım için kızan Zeynep'i susturmaya çalışıyorum. Yine de bir yanım suya bakadururken –bakmak her şeydir– bir yanımla *Su Günleri*'ndeki sözcüklerin beni götürdükleri yerleri paylaşmak istiyorum.

"SU GÜNLERİ, I
Su

seni soruyor
senin
ayağını geldi"

Suyun sormasını ve ayağına gitmesini, hem alçakgönüllülük hem de hiç emek vermeden elde edilmek gibi düşünüyorum. Bunun nedeni bence SU GÜNLERİ, II'de beliriyor:

"Ben

suymuşum eskiden
Thales
söylüyor" (s. 42)

Ayağına gidilen insanla, kendi isteği ile gelen su arasında, bir sorun, bir ayrılık yaşandığı belli. Büyüklük yine suda kalıyor. Su araya giren ve değişen her şeye karşın, soruyor ve buluyor, ne de olsa doğanın annesi o. Su gibi saran bir şey daha geliyor mu aklınıza? İnsanın suyla buluşması, her şeyin özüyle buluşması gibi bir şey.

SU GÜNLERİ, III'ü İlhan Berk öyle söylemese de, suyun geldiği yerlerden (eski dostlardan) insana getirdiği bir haber gibi düşünmek istiyorum:

"Çakıltaşı

seni
su
sanıyor" (s. 43)

SU GÜNLERİ, V'i –bana kim karışabilir?– Kenti, kırı, varoşları, yabancılaşmayı düşünerek okuyorum, her şeyin yerine oturmasına ben bile şaşarak:

"Kentin ağzında
bir su birikintisi
bu dünyada
değilmiş gibi duruyor" (s. 45)

"Kentin ağzı"nı kentin bitip varoşların başladığı yer olarak, "bir su birikintisi"ni de hem kırdan (akarsuyundan) koparılmış hem de kentin dışına ittiği, kustuğu insan gibi düşünüyorum; kente karışamayan, kırına dönemeyen ve sanki *bu dünyada değilmiş gibi duran* yurtsuz, dünyasız insan... Öte yandan, kentteki her insanı, kentin her an yutabileceği, akarsudan kopmuş bir su birikintisi olarak algılamak da olası.

SU GÜNLERİ, VI ise, atılmaya, kuşatılmaya, yutulmaya karşı atılan bir çığlık, insanın öz çığlığı:

"suyum
ben
bırak
gideyim."

Çocukluğumda pınar oluklarını avuçlarımızda kapatır beklerdik. Açtığımızda daha gür akması çok hoşumuza giderdi. Bizi gören yaşlı bir kadın "Su geri döner, bir daha akmaz." dediğinde çok korkmuştum. (Her yerden, her şeyden geçeyim; hiçbir şeyde, hiçbir yerde kalmayayım. Kime söylüyorsun? Ona, herkese, kendime)

ÖLÜM BÜYÜK

İlhan Berk "Şairlerin başucu kitabıdır aşkla ölüm. Öte yandan ikisi de aynıdır aslında. Hiçbir şey, aşkla ölüm kadar özdeş değildir. Dahası, aşk içerir ölümü. Ölümü dışlamaz gerçek aşk. Birlikte dünyaya gelmiş gibidirler."[2] diyor. Ölüm, yaşamaları incelen yerlerinden çıt diye koparıverir. Ya aşk? O da çıt diye başlayıp çıt diye mi biter?

"ÇIT
Çıt
der
ölüm
çıt" (s. 51)

Ama hayır!
ÖLÜM HİÇBİR ŞEYE BENZEMİYOR
Bir nilüfer yaprağı
yüzüyor
suyun yüzünde

Ölüm hiçbir şeye benzemiyor (s. 52)

Şiiri dinlediğimde bana söylediği şuydu: Nilüfer, bataklık çiçeğidir, durgun sularda yetişir. Hayat veren ölür, öyleyse her şey ölümden doğar. Şairin bu bölümün ilk şiirinde söylediği gibi: "biz onunuz/gülen ağızlarımızla"

A.D.G.'yi bir kez okuyup yitirdiğim sıralar, GÖK KOF adlı şiir, nedense "yaşam/kof/ölüm/kırdan dönüyor" olarak kalmış belleğimde. Doğrusu:

"Gök
kof

ölüm
kırdan dönüyor" Şiirin rengi değişti, sorular yine yağmaya başladı. Gök dolu sanılıyor, ama boş. Neyle dolu olduğu sanılıyor? Tanrıyla mı, cennetle mi, ruhlarla mı?.. Ölümse gerçek, sıkı. Kırdan dönüyor. Neden kırdan dönüyor? Neden dönüyor? Kırda ne yaptı? Nereye, ne yapmaya dönüyor? Ölüm, gök kof diye mi dönüyor? Gezintiye mi çıkmıştı? Neden kır? Kır, çoğu boş ve geniş yer anlamında olduğuna göre, bu şiirde, dolu sanılan boşla, boş sanılan doluyu mu karşılaştırmam gerekiyor?

Bir söyleşisinde "Gri güzeldir. İnsanidir."[3] diyen İlhan Berk, yoksa, gökyüzünün içi boş maviliğinin karşısına, insani dediği, olanağı olsa Pera'yı boyayacağını griyi mi çıkarıyor?

Göğün kof oluşu, ölümün kırda bulunmasıyla mı yoksa dönüşüyle mi ilgili? En büyük soru: Şimdi ne olacak? Hiçbiri değil de, yoksa ölüm, kapıdan döner gibi mi dönüyor kırdan?

Aynı söyleşinin bir yerinde de "Yanıtlar mı? Bulmak istemem." diyor İlhan Berk. Ben de yanıtlardan vazgeçip, kitaba adını veren bölümdeki KADINLAR şiirinin sorularını soruyorum:

"Kadınlar(ın)a
dönüyor evler
göğüne

gece"

"dönmek" sözcüğü, gidilen bir yerden dönmek, benzemek, yüzünü dönmek anlamlarını hiç zorlanmadan yüklenebilir. Dönmeyi ilk anlamıyla düşünürsek, ev nereden, nelerden, kimlerden dönmektedir? Kadınların evin göğü olmasını istediğim kadar düşünürüm, ama hangi sözcüklerle ifade edebilirim ki?

Evlerin kadınlar(ın)a benzemesi... Düşünüyorum, evet evlerim hep bana benzediler; kitaplarla doldurdum, perdeleri yarıdan az açtım, ne kitaplarda ne eşyalarda belli bir düzen tutturamadım, tutturmaya çalıştığımdaysa hiç de içtenlikli olmadığımı fark ettim.

İlhan Berk'in kadınları evin göğü yaparken ne düşündüğünü gökle ilgili söylediklerinden çıkarabilir miyim? Daha önce "gök kof" demişti. Doğrusu bununla ilişkilendirmek içimden gelmiyor. İyisi, gecenin göğünü düşünmek; gecenin yıldızlarla dolu, aylı göğünü... O zaman evlerin kadınlarına dönmesi daha bir kıpırdatıyor insanın içini.

Beş sözcüklü bu şiirden çıkmanın olanaksız olduğunu düşünmeye başlıyorum. Gece göğüne döndüğünde, yani sabah olduğunda evler de kadınlar(ın)a dönüyor olabilir. Ya da evler gece göğüne benzeyen kadınlar(ın)a dönmüş, benzemiş olabilirler. Peki, gece göğüne benzeyen ev, kadın, nasıldır? Karanlık ve pırıltılı mı? Dokunacak denli yakın, bir o kadar uzak, ulaşılmaz mı? Sessiz ve gizemli mi? İyisi, gece, olunca evlere iyice bakmak. "Bakmak her şeydir."

İlhan Berk'in şiiri, sözcüklerin matematiği. Şeylerden oluşan formülleri var. Sonuç mu? Keçi yolu! Bir kez yola koyuldunuz mu, size bakan uçurumun başı döner. Olmadı, indiğiniz yokuşu katlar mühürlersiniz kendinizi. İlle de sonuç mu? Göğe bakarsınız, kabul edersiniz ki az şey değildir göğe bakmak. Arada bir durursunuz sessizlik sizi soyar, çıplaklığı sever çünkü. Hem bilinmek de ister sessizlik; hakkıdır, o olmasa duyamazsınız hiçbir sesi. Bu şiirleri İlhan Berk yazmıştır; ama kâğıdın duyduğu bizim de sessizliğimizdir. Başka ne söyleyebilirim? Yeryüzünün solumasını duyarsınız işte. Elmaya çalışırsınız. Hiç aklınızda yokken avluyu, hatmileri, hatmilerin kabak çiçeklerine benzediklerini, kaplumbağaların asıl sevdiklerinin kabaklar olduğunu, kabak tarlası sulayan bir çiftçinin kaplumbağaları kürekleriyle alıp tarlanın dışına nasıl attığı, hatmilerle kabaklar arasındaki benzerliğin kaplumbağaların yaşamlarına nasıl yansıdığını düşünürsünüz. Kimse sizi tutmaz, isterseniz, kabak tarlasındaki kaplumbağaya, kürekle atılan kaplumbağaya, hatmilerin arasından başını çıkarıp bakan, avluya gölgesi düşen kaplumbağaya insan karşılığı olursunuz. Başka hiçbir yere bakmazına gerek yok, gölgenize bakar; çocukluğunuza, o "vatan dediğimiz şeye" dönersiniz. Gülersiniz ve sizi evetleyecek bir tırtıl mutlaka bulunur.

Şair kaleminin, şairini kâğıda nasıl gömdüğünü düşünürsünüz. Gömülmeyi, kaç anlama geliyorsa o kadar düşünür, yaşamayı ölmenin, ölmeyi yaşamanın yerine koyarken incelir, kıvrılır KEÇİ YOLU'nun kendisi oluverirsiniz:

"Keçi yoluyum/sana//tam/a/k/ş/a/m//o/l/u/r/k/e/n/ (s. 67)

Keçi Yolu, en çok sevdiğim aşk şiirlerinden biri oldu. Şair keçi yolu olduğuna göre, yolun buluşturuculuğundan çok yolun kendisiydi önemli olan. Keçi yolu aşklar asfalt aşklara benzemezdi hem; bir başına, her şeyi tek tek geçmek; çizilmek, burkulmak, kırılmak... demekti. Aşk tek başına, yaşayarak açılıyordu çünkü. Şairin sevgiliye sunduğu, harflerden, sözcüklerden oluşan bir keçi yoluydu ve bu yol şairin kendisiydi. Her harf, her sözcük yeni bir buluşmaydı aslında ve bu durumda, yolun sonu diye bir şey de olamazdı zaten.

(Uzaktan gelen sesi yazmalıyım şimdi: Yalnız senin geçebileceğin kadar, yalnız sana gelebilmek için yer açtım kendimden. Tam akşam olurken şiirim sana. Tam akşam olurken şiirimsin benim.)

Ya da, şair yine keçi yoludur ama sevgiliye gitmek, sevgiliyi kendinde yürümek demektir. Aşksa harflerin yan yana gelmesi... Bir adım daha atınca şiir, şiir saatleri, şiir serüveni...

Harfler, yalnızca keçi yolunu çağrıştırsın diye böyle alt alta dizilmiş olamaz. İlhan Berk için, harflerin tek tek de bir şey olduklarını biliyorum. Böyle olunca, sevgili a'yla başlattığı keçi yolunu, beyaz k ile sürdürmesinin bile bir rastlantı olduğunu sanmıyorum. Hem "akşam" kadar aşkı çağıran ve çağrıştıran bir sözcük daha var mı? Ayrıca İlhan Berk için "ak" da önemli; çünkü ona göre nesnelerin dili, coğrafyanın dili, şairin dili de beyaz. Bu şiirde de bir şiir serüveninden

söz edildiğine göre, fazla zorladığımı düşünmezsiniz umarım.

Evler bölümünü ***Ev***'e[4] bırakıp IX Bölümdeki ***Ağaçlar***'a bakıyorum. İlhan Berk, "Kimi dizeler karanlık imgelerle yürür"[5] diyor ya, bu söz en çok da buradaki şiirler için geçerli diye düşünüyorum:

"SONSUZLUK
Uyandırmalı
ağacı
yakmalı

lambalarını"

İlhan Berk, dilin zamanını tersine çeviriyor. Sözcüklerin teni giderek gerginleşiyor, boyaları siliniyor, bakmak yerleşiyor gözlerine. Bu dünyaya, takmış takıştırmış sözlerle girmek olanaksız.

Çocuk sözcükler, her şeyi ilk kez görüyorlar sanki; hiçbir şey onların meraklı bakışlarından kurtulamıyor. Çıplak olmaktan da utanmıyorlar. Bu ele geçmez sözcüklerin çok masum bir de istekleri var: Şiire gidip dünya oynamak. Ya da tersi. İlhan Berk de anlamlarını görmezden gelip, bu oyunu bağışlıyor onlara:

"SÖZCÜKLER, III
Sözcüklerde
bamotuyum
tutunmuş
sana"

Bamotu, ince bir sarmaşık türü. Olgunlaştığında patlayan, ölüm gibi "çıt" diyen meyveleri var. Bamotu, bence şairi karşılıyor. O da sözlüklere (sözcüklere) sarılarak sürdürüyor varlığını. Ama şair yalnızca sözlüklere değil bir o kadar da aşka tutunuyor. Böylece aşk, şiir, gizliden gizliye ölüm-dirim bir araya geliyorlar bu şiirde." (sözlükler yaşamın embriyonlarıdır)"[6]

Su Zamanı'nı okuduğumdaysa, insana çokça önerilen şeyleri düşündüm: Nerde olduğunu bil. Neler olacağını önceden kestir. Nehirden bir kova su al, açtığın çukura dök. Kokuşacağını, çürüyeceğini düşünmeden, düşünür düşünmez aklından uzaklaştırarak kal! Orda sorulara da gerek yoktur, yapışkan bir yanıttır her şey.

İlhan Berk nerde olduğunu bilmiyor; çünkü o bir akarsu. Bir yerde ancak "nerdeyim?" sorusunu soracak kadar durabiliyor, yanıtını arayacak kadar değil. Şiirleriyse, sesler arasındaki o müthiş sessizlik.

"Bir yaprak
Gürültüyle
Düşer ya

Öyle
Seviyorum seni
Sarı çocuk" (s. 115)

(1) İlhan Berk, Avluya Düşen Gölge, Adam Yay.
(2) Enver Ercan, Şair Çünkü Onlar, s. 60, Kavram Yay.
(3) Enver Ercan, Şiir Uçar Söz Olur, s. 21, Yön Yay.
(4) İlhan Berk, Şeyler Kitabı, Ev, Sel Yay.
(5) İlhan Berk, Logos, s. 24, Y.K.Y.
(6) İlhan Berk, Şeyler Kitabı, EV, s. 76.

ZEYNEP UZUNBAY

OTTFRIED PREUSSLER

Haydut Haytazot
*
Haydut Haytazot'un Yeni Serüvenleri
*
Haytazot'un Dönüşü
*
Küçük Cadı

ENVER ERCAN

20. Yüzyıldan Çocuklara Şiirler
*
Mevlana'dan Masallar

YALVAÇ URAL

Zıpırsal Bilmeceler
*
Zıpırmatik Bilmeceler

FERİT AVCI

100 Oyun-1
*
100 Oyun-2

Varlık / Çocuk

M.Mümtaz Tuzcu

SEVDA ADIYLA

M. Mümtaz Tuzcu *Yalan Yazın Yelleri* (1985) ile '*kentten ta gömütlüğe bütün kıyıları dolduran*' bazen kendinden, bazen kentin, uygarlığın haritasından dertli, deli damarından akıttığı koyu kanla kargaşanın çamurunu yazan bir yoğun işler, deyişler ozanı.

İkinci kitabı *Bulvar Resimleri* (1986)'nde, yarattığı heykelin ince işçiliği biraz daha seyriyor, seyreliyor, akıttığı sudaki şekiller görünmeye yüz tutuyor. İmgeler hareketleniyor, kül yüzlü, güneş sürgünü bir ozana dönüşmeye başlıyor.

Üçüncü ve yeni kitabı *Sevda Adıyla* (1996 sonu) ise ilk iki kitabının bittiği yerden başlıyor. Üç kitap arasında belirgin bir akış değişikliği yok. Değişen bir şey var, imgeler daha koyulaşmış, kısa şiirlerde anlatılanlarsa konunun izini veriyor.

Bakıyorsunuz Fransızca ile yetişen bu ozanın Baudelaire, Mallarmé, Valéry gibi bir '*Deniz Mezarlığı*'na gömdüğü duygularına '*sağda sığda pas tortusu*' bir ses rüzgârı yetişmiş. Fırtınası, borası dinmemiş. M.Mümtaz Tuzcu'yu okumak biraz da yorucu bir iş oluyor. Hele şiire bir türlü yetişememiş kolaycı okurun şairi değil o! Yoğunluk ve kaynatılıp buharı çevreye bırakılmış, tortusundan eser arayacağınız kıvamda bir şiir bulmanın adına, oturup kafa patlatacaksınız eni konu.

'*İşte şiir bu!*' diyordu bir söyleşisinde. Şimdi ise vazgeçemediği karmaşık bir düzen saydığım, içindeki '*ben*'le ilgili her şeyi bir arada söylediği uzun şiirleri ile başlıyor kitap: '*Kumulun Gölgesinde*' Bu kumul hangi çölden esmektedir? Yağmuru görmek için kaç güneşi devirir? Bu esrik dizeler, az tanıdığınız imgelerle yaratılan bir M.Mümtaz Tuzcu düzeni.

'*Aldatmayan tek dostu: o korkunç tekilliği*' (s:21) dediği yerde ozanın o karanlık ve karmaşık imgelerine teslim oldunuz. Tuzcu, görüntülerine yaslanıp dinlenecek okur-ozanlar arıyor. Okurun bu sessel uyuma kulak vermesini bekliyor.

Ben, kısa tuttuğu şiirlerinde daha usta olduğunu fark ettim. Örneğin '*Donuk Cam Yüzeylerde*' şiirinde, uygarlığın beraberinde mekanikliği, metal yığınlarına dönüşen şehirleri ve madeni bir dünyayı getirdiğini dokuz dizede anlatıyor. Yine '*Bir Kıyı Kahvesinde*' şiirinde: '*Ta dağlara vuruyor körfezin şu kokusu/ Dokusu kurşun yüklü bir kumaşı tüterek*' diye söze başlayıp, bir kıyı kahvesinden İzmir körfezine bakarak, çevre kirlenmesinin onda yarattığı garip etkilere tanık oluyorsunuz, yine on yedi dize içersinde "*Duvarında kıvrışan bir kara kanser raporu/ Bir hortuma takılmış dirençsiz, küçük koru*' (Aksırma, s:29)

Fal dökmeyen, kan büyüten kahveler, yapışkan yosuna dönüşen denizler ve aralarında okura, şaire uğrayacak bir '*kara kanser raporu*'.

M.Mümtaz Tuzcu, ilk şiirlerinde çeviri şiiri andıran çıkışını giderek, biraz daha çevreci, uygarlığı biraz daha tanımlayıcı, alanı geniş bir şiire uzatmış. İmgeleri yelkenlere takmış, okuru uçuruyor. Bundan sonraki yapıtlarında engin yerlere varacağını sandığım bu özlü ozanı ilgiyle izlemek artık bize düşüyor.

HÜSEYİN PEKER

Özgen Seçkin

KIRKBEŞLİK AŞK YALNIZI

Özgen Seçkin, şiire sevdalı bir güzel insan. Seçkin'in ilk şiiri 1964'te, henüz 13 yaşındayken, o yıllarda İstanbul'da yayınlanan Sanat Dergisi'nde çıkar. Bunu Tarla ve Halkevi dergilerinde yayınladığı şiirler izler.

Edebiyatçılar Derneği'nin kurucularından ve ilk genel sekreteri olan Seçkin, yalnızca şiir yazmakla ve hacimli şiir kitapları yayınlamakla yetinmez. O Ankara'da, 7 yıldır Damar Dergisi'ni başarıyla çıkarmaktadır.

Böldüm Yüreğimi Avuçlarına (1976), *Dört Mevsim Türküleri* (1978), *Sevmekten Başka* (1986), *Bugünü Yaşayan Kalır* (1986), *Onyıl* (1991) adlı şiir kitapları bulunan Özgen Seçkin, bu kez de *Kırkbeşlik Aşk Yalnızı* (Mart, 1997) adlı kitabı ile okurlarına merhaba diyor.

Özgen Seçkin, kendini anlatıyor göründüğü, şimdilik son şiir kitabı *Kırkbeşlik Aşk Yalnızı*'nda, diğer kitaplarında da olduğu gibi, aslında kendinden çok başkalarını anlatmaktadır. O kendini anlatmayı denese de başaramaz: "*Artık biraz da kendimi mi anlatsam/ bilirim anlatsam benim olmayacak o/ bir kedi olacak karda çırpınan, bir kuş/ bir sabır acılı annenin soluğuyla tüten/ bir dağ ki koynunda sıralayan ölüleri/ zor bulunan ekmek aş, anlatsam.*"

Ömrünü, utangaç yanaklı bir kıza benzeten ve sevgilisine "*nasıl tutabilirim kadife yerinden sesinin/ eğilip fısıldamazsan/ aşk sözcüklerini*" diye sitem eden Seçkin, ölüm çağında bile güzellik ekmekte, hep "ben" dese de, evrenseli de kucaklamaktadır: "*Bir akşam konuğum ol/ yaşlanmadık acılar kalmasın evrenimizde.*"

Seçkin bu dizelerinde, bir taraftan kendini tanıtmaya, yaptıklarını anlatmaya çalışırken, bir taraftan da unutulmasından dolayı içinde taşıdığı sitemi sezdirmektedir: "*Anlaşılmamış bir coğrafyada şairim/ dilin katmanlarını kazarım tarla faresiyim/ duyarlı değişimlerin ve kesinliğin/ habercisiyim kıdemli ve unutulmuş.*"

Seçkin için her şeyin başı aşktır. O, "Bir güzü bile koparma takviminden aşksız" der. Ona göre "*Yağmursuz bir çölde yaralı yürümek/ bitmiş bir romanı yazmak küskün kırık/ ve bir filmi sürekli izlemek gibidir/ günleri aşksız yaşamak.*"

Seçkin, aşk sözcüğüne çok geniş açılımlar kazandırmakta, günlük dilin dışında, yoğun ve sözlüklerde bulunmayan anlamlar yüklemekte, bireyselden hareket ederek, çoğula, evrensele ulaşmaktadır.

Özgen Seçkin şiirinin doruğunu temsil eden *Kırkbeşlik Aşk Yalnızı*, Seçkin'in iyice özümseyip içselleştirdiği bilgi birikimini şiirine yedirmeyi başardığı bir şiir kitabıdır. Seçkin, "kendi acılarını yazmayan bir şair" ve "her gece yarasına tuz basan bir adam", "kabul görmemiş bir akıllı"dır. Belki en çok da *Kırkbeşlik Aşk Yalnızı*.

MUSTAFA YILDIZ

ANNE WİAZEMSKY

BEN, babaM, anneM, kardeşiM demek zorundaydım.

Aşka İlahiler/ Öykü/ Telos Yayınları

Anne Wiazemsky yazınsal bir çevre yaratmış kendine: ateşi yanan bir şömine, kimseye yüz vermeyen bir kedi, eski mobilyalarla döşeli bir daire, aileden kalan kitaplarla dolu bir kitaplık. Ne sinema afişleri, ne de çerçevelenmiş fotoğraflar var, yalnızca yazıya adamış kendini, sanki bir sayfa çevirmiş, Godard, Bresson ya da Pasolini onun için geçmiş zaman artık. Beşinci kitabının yayınlandığı sırada, o çocukluğuna, çoğu zaman yok olan anne babası, her zaman göz kamaştıran büyükanne ve büyükbabası ve de bundan böyle unutmamaya yemin ettiği, her an çevresinde hissettiği o ölülerle dolu aile anılarına dalmayı yeğliyor.

✪ *Önce öyküleri topladığınız bir kitap daha sonra da roman yazmaya başladınız. Son olarak yazmış olduğunuz* Aşka İlahiler'*se hiçbirine benzemiyor: üç metinden, üç novellas'tan oluşuyor. Niye bu biçimde yazdınız, neden böyle bir seçim yaptınız?*

– Şimdiye kadar yazdığım en tuhaf metindir. Biçimini ben seçmedim, o kendiliğinden oluştu. Başlangıçta, Edith Piaf'la ilgili bir şey yazmak istiyordum ve babamın vasiyetinde Edith Piaf'ın *Aşka İlahi* plağını Maud Jacquet adında bir bayana verilmesini istemesi bu öykünün çıkış noktasını oluşturacaktı. Oysa bittiğinde, ortaya çıkan bu değildi. Babamın ölümü ve o dönemde yaşananlardı. Bu yolda ilerlerken değişik yollar çıktı karşıma ve sonrasında ne yapacağımı bilemediğim bambaşka bir metinle karşı karşıya kaldım. Bir de Madeleine'in öyküsünü yazmak istiyordum ve bu yolu izlerken birçok şey art arda geldi, uzun zamandır gün ışığına çıkmak için can atan şeyler. Ve üçüncü olarak Maud'un öyküsü bana ilginç geliyordu. Ama üç öyküyü nasıl bir araya getirecektim? İşte bu aşamada yazınsal bir çalışma gerekiyordu, önceden alınmış bir karar ya da bir seçim yoktu.

Bildiğim tek şey, bunun basit bir uydurma olmadığı. BEN, babaM, anneM, kardeşiM demek zorundaydım.

✪ *Cüretli olmak gerekiyordu!*

– Şimdi baktığımda oldukça cüretli buluyorum ama o an yapılacak çalışma için kaygılanıyordum, başka hiçbir şey düşünecek durumda değildim.

✪ *Birden fazla anlatım mı çıktı ortaya?*

– İlk anlatım iskelet gibidir. Daha sonra ona can vermek, daha gizli olan bölümleri geliştirmek gerekir. Bu bölümleri ifade etmenin çok daha güç olduğunun bilincine varmak gerekiyor. Üç metni yazdıktan sonra, en güç olan onları birbirine bağlamaktı. Babamın ölümüyle ilgili bölümün daha romansı bir biçimde yazılması gerektiğini düşünüyordum, *Mon beau navire*'in (*Güzel Gemim*) devamı olabilirdi, ama olmadı ve BEN ön plana geçti.

"Eski kap kacaklar, giysiler ve yığınla kâğıtla tıka basa dolu dolaplar boşalmak bilmiyor: Kardeşimin benim çocukluk resimlerimiz, babası yazar François Mauriac'a korku ve hayranlıkla baktığı kendi çocukluk resmi; satın alınmış ve daha sonra unutulmuş Noel ya da tatil kartları, gezi anıları; Hermès marka minik ajendalar; oraya randevularını değil de –pek fazla çıkmazdı çünkü– ilerleyen ya da gerileyen korkunç düşmanına, uzun zaman önce başlayan ve yaşamının son yıllarını zehir eden zorlu ruhsal bir çöküntüye ilişkin bilgileri yazıyordu." (*Aşka İlahiler*, Telos Yayıncılık, sayfa 11)

✪ *Bu metinler yayınlandığında, yakınlarınız, aileniz nasıl bir tepki gösterdi?*

– Bu kitap, Gallimard'ın, özellikle de birlikte çok çalıştığımız Roger Grenier'nin işbirliğiyle yazıldı. Teşhir amacı gütmeyen, iffetsiz bir kitap olmadığının altını çizecek birilerine gereksinim duymuştum o zamanlar. İçini dökerek kitaplar yazmak çok kolay, ama ben öyle yapmak istemiyordum.

✪ *Peki Piaf'a ne oldu?*

– İlk başlarda, müzikle ilgili romanlar dizisi oluşturmak isteyen bir başka yayınevi vardı. Bütün bunlar gerçekleşmedi, ama ben böyle bir başlangıç noktasıyla karşı karşıyaydım ve sonrasında her şey kendiliğinden gelişti.

✪ *İlk kitabınızda,* Des filles bien élevées (Hanımhanımcık Kızlar) *adı altında topladığınız öyküleri yazmak nerden aklınıza geldi?*

– Aynı şey: bilinçli düşünülmüş değildi, boş zamanlarda yazma arzusu yalnızca. Yazdığım küçük öyküler birikmişti. Ve bir gün, en iyi dostum Jacques Fieschi onları bir yayıncıya götürmem için ısrar etti. Gallimard'da çalışan Michel Mohrt iyi olduklarını, daha fazla yazmam gerektiğini söyledi, ve sonunda sayının yeterli olduğunu ve onları artık okuma kuruluna sunabileceğimizi müjdeledi.

✪ *Niye böyle tuhaf bir yol izlediniz? Yazdıklarınızdan utanıyor muydunuz?*

– Hayır, yazdıklarımdan utanmıyordum, ama şimdi alelacele anlatamayacağım nedenlerden dolayı bu karmaşık yolu seçtim. Yazar bir aileden geldiğim için kolay olmayacağını biliyordum.

✪ *Oyuncu olduğunuz için değil de daha çok François Mauriac'ın torunu olduğunuz için mi bu iş size zor görünüyordu?*

– On sekiz yaşında, yazmak geleneklere bağlılığın doruk noktası gibi görünürdü. Oysa çocukluğumdan bu yana yazmaya bayılıyordum. Ama öbür seçenek bana sunulduğunda, hemen onu yeğledim. Yarı yarıya oyuncu olunamayacağına göre, yazıya otuz yaşından sonra başlayabildim. Beklediğim için de pişman değilim, çünkü kimi düşünce biçimi yalnızca zamanla elde edilir.

✪ *Sanki, tanıştığınız insanlar ve olaylar sizi zorluyormuş gibi bir izlenim ortaya çıkıyor.*

– Olaylarla yüz yüze başedemiyorum. Örneğin, öykülerimin yayınladığı sırada, uzun bir öykü olarak düşündüğüm *Güzel Gemim*'i yazmaya başlamıştım ki, Antoine Gallimard bana şöyle dedi: "Kuşkusuz ikinci kitabın bir roman olacaktır!" Evet diye yanıtladığımı anımsıyorum. O an karar vermiştim.

✪ *Oyunculuk mesleğinden yazarlığa geçmek yaşama biçiminizi değiştirdi mi?*

– Sabahları erken kalkarak, geç yatma alışkanlığımdan kurtuldum. Basit bir değişiklik gibi görünse de aslında etkisi büyüktür. Bambaşka bir yaşamdı: tiyatroya gitmek, sabahın ikisine kadar oyuncu arkadaşlarla bir arada olmak. Doğal olarak içime kapandım. Bu nedenle acı duyduğumu söyleyemem. Ekip çalışmasını özlüyorum yalnızca, ama yalnızlık da hoşuma gitmiyor değil.

✪ *İki yaşamı bir arada yürütemez miydiniz?*

– Hayır. Seçimi zamanla yaptım ve diyebilirim ki, bu son kitapla seçimim kesinleşti. Şimdiki dileğim, bir yazar olarak tanınmak ve o sayfayı çevirmektir. İki mesleğin de çok bağlayıcı olduğunu söyleyebilirim: kitaba saplandığınız kadar oyuna da saplanmanız gerekmektedir. Ve ikisi bir arada olmuyor. Ölçülü olmayı beceremiyorum. Aynı zamanda oyunculuk mesleği bir başkasının tercihine bağlı, içtenlikle söylüyorum, her gün olağanüstü önerileri reddettiğimi sanmayın.

✪ *Olayları siz kışkırtmıyorsunuz sanki. Oysa oyunculuk kariyeriniz rastlantısal olarak başlamadı herhalde?*

– Tamamen dediğiniz gibi, hatta böyle olduğunu söylemek hoşuma gidiyor. Bir rol elde etmek için yönetmenlerin kapılarında beklemediğim doğru. Yalnızca bir defa, on dört yaşında, kuzinimle birlikte Brigitte Bardot'nun kapısının önünde bir imza alabilmek için beklediğimi anımsıyorum. Ve Sami Frey bizleri oradan kovmuştu. Ancak *Balthazar* tamamen bir rastlantı sonucu gerçekleşti. Biri beni Bresson'la tanıştırdı ve hepsi bu Kimi insanlar belli insanları çeker. Western yapımcılarından çok yazarların ilgisini çekmem bir rastlantı mıdır bilmiyorum? Oyunlarında oynamam için bana François Dorin değil de Valère Novarina öneri getiriyor.

✪ *Sayfayı çevirdiniz, yazar yaşamı size daha uygun geldi. Neden?*

Çocukken düşlediğim için kuşkusuz, ve gizemli, saklı ya da zaman zaman gözler önüne serilme yönünü sevdiğim için. Oysa oyunculuk mesleği size her zaman gözler önünde tutuyor. Bugün, ekip çalışmasını özlüyorum. Provaları çok seviyordum. Ama sonrasında, özellikle öğleden sonra üçten itibaren tarifsiz bir acıydı bu, eksikliğini duymadığım bir acı. Bu korku olmadan da yaşanabilir. Artık iki yıl boyunca hiç ortalıkta görünmeyebiliyorum.

✪ *Yazarken, zaman zaman bunaldığınız oluyor mu?*

– Bu kitapta biraz farklıydı, çünkü onu yazarken derin bir üzüntü yaşıyordum. Çok sevdiğim bir insanı yitirmiştim.

✪ *Ailenizi mutlu ya da mutsuz anılarıyla gözler önüne seriyorsunuz.*

– Tam anlamıyla bilinçli yapılmış bir şey değildi. Aslında, bir önceki kitabım *Canines (Dişi Köpekler)*'e bağlı olarak böyle oldu, çünkü o kitapta içimi tamamen boşalttım. Orada insanlar çok fazla hareketliydi ve gece hayatları vardı. Ama yine de daha fazla hayal ürünüydü.

✪ *François Mauriac'ı gerçek bir büyükbaba imajıyla göstermek metninize ışık katıyor.*

– O mükemmel bir insandı ve bana çok destek oldu. Onu böyle anmak kendini beğenmişlik olurdu, ne mutlu ki her felakette iyi şeyler de yaşanır ve onun dostluğu güzel bir şeydi benim için. Adı Gaston Dupond da olsaydı, ondan aynı biçimde söz ederdim...

✪ *Siz ki sinemayla başladınız, yazından söz etmek üzere televizyona, yeniden kameralar önüne çıkmak kolay oldu mu?*

– Hayır, hiç kolay olmadı. Oyunculuğum sırasında, bir eserden söz ederken bir yazarın ardına saklanabiliyordum, orada yazarı ve yönetmeni savunuyordum çünkü. Oysa burada yalnızca ben varım.

✪ *Öykülerinizde her zaman öbür insanlardan söz eden siz, nasıl bir çocuktunuz?*

– Annemin dediği gibi: dilsiz. Düş âlemindeydim çoğu zaman. Bugün de hâlâ avare avare dolaşıyor, öbür insanları izliyorum. Ama kendime kurallar uyguluyorum, aksi halde hiçbir şey yapamam. Her zaman aynı saatte kalkıp, ne olursa olsun işimin başına geçiyorum. Ama, bir gün bir şeyler başlıyor, neden böyle olduğunu bilmiyorum. Çok arzulamaktan geliyor sanırım. *Canines*'de, tiyatrodan söz etmek istememle başladı her şey –belki de tiyatroya elvedaydı bu– içimdeki aşkı anlatmak arzusu olduğu kadar birçok insanı bir araya getirerek hareket vermek istiyordum. Kuşkusuz, içinde yalnızca üç kişinin yer aldığı bir önceki kitabım *Marimé*'ye karşılıktı.

✪ *Ya gelecek?*

– Not tutuyor, soluk alıyorum. Kitapta her şeyin başka bir dönemde geçeceğini biliyorum, ama bütün bunların gerçek mi, yoksa vicdanımı rahatlatmak üzere kendime öyküler mi uyduruyorum bilmiyorum.

✪ *Peki, sinema için yazmayı hiç düşündünüz mü?*

– Uygun zaman meselesi. Bir kez yaptım. Claire Denis'yle birlikte. Bu deneyim çok hoşuma gitti. Arte kanalında oynayan *Bütün Genç Erkek ve Kızlar* serisi için bir filmdi. Onunla uzun zamandır tanışıyorduk, ve 1960'lı yıllar dönemini anlatmak için bana böyle bir öneri getirdi. O daha çok rock sever, bense Piaf dinlerdim.

✪ *60'lı yıllarda bir genç kızın Piaf dinlemesi biraz ...zamandışı değil miydi?*

– Oldukça delice olduğu doğru. Ama ben hâlâ öyleyim. Ama yine de *Salut les copains*'i, o yılların moda şarkılarını küçümseyerek de olsa dinliyordum. Gösteriş yaptığımı söylüyorlardı, ben de herhalde bilerek yapıyordum.

✪ *Sinemaya başladığınızda henüz liseye gidiyordunuz, öyle değil mi?*

– Lise ikideydim. Bresson'un *Balthazar*'ını çevirdiğimiz sırada okula biraz geç başladım. Eylülde başlayacağıma ekimde gittim. Daha sonra bakalorya sınavını geçip bir yıl felsefe okudum. İşte o zaman ciddi ve düzenli olarak çalışmadığımı anladım. Sinema ön plandaydı çünkü, ve yine her şey kendiliğinden gelişti.

✪ *Kendi iç dünyasına dalmayı seven biri olarak tanıtıyorsunuz kendinizi. Ama nereye kadar?*

– Eğer ilerlemek istiyorsam, dalgın yapımın tam tersine bir çaba göstermek gerekiyor. Çaba harcamadan yazı yazamazsınız, birçok film ya da tiyatro oyunu ortaya çıkaramazsınız. Hem uyurgezer hem de azimli bir yanım var benim. Ama geleceğimi planlamak istemiyorum, çünkü bunu her yaptığımda yaşam bana oyun oynadı. Hayvanlara özgü bir tepki kuşkusuz. Hayvansı yanım ağır basıyor diyebilirim sonuçta.

CHRISTINE FERNIOT
Türkçesi: HÜLYA YILMAZ

Ahmet Telli

ÇOCUKSUN SEN

Şiir/ Gibi Yayınları

Ahmet Telli Şiirini "Çocuksun Sen" Bağlamında Yeniden Okuma Denemesi

1. Türk okur-yazarının kesinlemeci, toptancı ve kolaycı yaklaşımının sonucu kendine dokunulmaz bir zırh edinen 'kuşak' kavramı, çoğu kere metindışı ilişkiler ölçeğinde çıkar karşımıza: Ortak paydada birleşen öğeler özyaşam eşliğinde ameliyat masasına yatırılınca, ağacı ormandan ötürü görememe sorunu da böylece perde arkası edilebilir, çünkü: Hele de yazar ya da şairin yaşamı, sosyo-psikolojik gelgit'lerle dolu, genel kabul sınırlarının öteki yüzünde yeni adalar kurma eşiğinde ya da yokuş yerini düz yolda 100 metre koşmayı yeğlemiş ise...

Aslında 'kuşak' kavramının içini dolduracak anlam çerçevesi konusunda tüm bir fikir birliğine varılmış değil: Kimisi için aynı zaman dilimi içerisinde –belki de aynı dergide– ürün yayınlamak yeterli iken, kimisi için hem zaman ve söylem birliği olması hem de bu birliğin ayıran ya da ekleyen biçiminde diğer bölümlemelerle ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca 'kuşakdaş olmak', her ne adına söz alınmışsa, çıkacak sesin de gür olacağı gibi gayet hümanist bir içgüdüyü de beraberinde taşımak demektir. Unutulmamalıdır ki, kalem aşklarının ömrü tensel aşklara oranla daha uzundur.

Aşağıdaki (yeniden) okuma denemesi de bu bağlamda kaleme alınmıştır. Dolayısı ile metin, yapısal bir çözümlemeden öte, kuşbakışı bir harita çıkarma ve çevreleme isteği olarak algılanabilir. Kolaycı, toptancı ve kesinlemeci bir yaklaşımla...

2. Şükran Kurdakul'un (1985: 595) "yer yer eski şiirin ses gücünü özümsemiş, günümüzün acıları ile kederli, antenlerini ülke sorunlarına geren bir şair" diye tanımladığı Ahmet Telli, 'kuşak' yakıştırması altında anılır çoğunlukla. 70 kuşağı olarak tanımlanan dönemde kimileyin önde kimileyin geride dursa da –tanıklık ölçeğinde– başvuru kaynaklarının temelini oluştur (du/muş), hep; adına özel sayılar (Türkiye Yazıları, Mart 1983) düzenlenir. 1980'de yayımladığı *Dövüşen Anlatsın* (1980) Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü'nü –Metin Altıok ile paylaşır, iki yıl sonra günyüzüne çıkardığı *Saklı Kalan* da Yazko Şiir Özendirme Ödülü'nü kazanır ya, okur, başucu kitabı olarak *Hüznün İsyan Olur*'u (1979) çoktan tercih etmiştir bile.

Kitabın dokusundaki *reddiyeci* tavır ile –uzak– aşk, ıskalanması zor bir albeni yaratadursun; kurgu ve anlatımdaki yönelim, toplumsal yapının paralelinde yürümektedir. Kurmaca yaşam gerçek yaşama yakın durur. Toplumsal devinim/ çalkantı içinde diretilene ayak koyan, vurguyu değer erozyonuna çekip çürüme ve yozluğa parmak basan *ses*, şairin kendisi ile *aynı*dır sanki. Geçiş dönemi bunalımları, ideolojik kavgalar, kişilik bozuklukları/ bozgunları, sınıflar arasında habire tırmanan hiyerarşik denge(sizlik)... bu kaosun içindeki kişinin sözcük dağarı ve duygu yükü ile söz'e taşınır; şiir-beni ile şair, kurmaca ile gerçek arasındaki mesafe korunmaya çalışılarak elbette.

İstemler ve sunulanlar paydasındaki kesişimler mi okunurluğu artırdı, bilinmez; *Hüznün İsyan Olur* –bir şekilde(?)– belirli bir çevre tarafından *kendi sesi* olarak onanır ve baskı üzerine baskı yapar.

Bu aşamada, yüzü daha çok başkalarının yaşamına dönük olan Telli'nin, aktığı ırmağı giderek derinleştireceği beklenirken, o taşkın suyunu –ki 'su' önemli bir izlektir şiirde/ Tell şiirinde ve başka bir metinin konusudur– yeni kollarla 'sakinleştirme'yi yeğler. İlkesel bir iletiyi 'şırıngalamak' yerine 'sezdirme' perdesi altında 'sergilemeyi' de... *Su Çürüdü* (1983) bunun ilk ipuçlarını veren, gerek biçim gerekse öz açısından belirli bir temel üzerine oturan, sözcüklerle ritmin ele ele verdiği bir yapıt olarak çıkar karşımıza. *Su Çürüdü*, bireysel dil kullanımının örneklerini sergileme yönünden iyi bir çıkış yapmaktadır. Suarsuer'ün 'parole', Chomsky'nin 'performance' terimleriyle karşıladığı bireysel dil kullanımı, Telli'de ilk kez ayırt edilir çizgilerle bağdaş kurmaktadır şiirin sofrasında.

T.S. Eliot'ın "... şairin dimağı katalizör gibidir. Oksijen ve kükürt gibi iki gazın sülfirik asit meydana getirmesi gibi, insan dimağı da yeni bileşikler üretir." (1978: 18) savını saf tutma çabası içinde görürüz Telli'yi *Su Çürüdü*'de; ama daha çok *Çocuksun Sen*'de... Bildiri (mesaj) geriye çekildikçe, yeni sesler, yeni imgeler eşliğinde filiz verir, yavaş yavaş: karanlık sessizlik, kufi cesaret, 'içimde buharlaşan civa', 'söz/giyotindi sözün belleğinde', sezgi cehennemi... gibi.

3. Franz Kafka, yazın alanındaki üretimine ilişkin bir yazısında "her sözcüğün çevresi, kuşkularımla sarılıdır." (FİSCHER 1985:20) derken, sanat ile ölüm arasında beliren sancılı ve süreğen ikilemine ışık tutuyordu sanırım. Memurluk yaşamı boyunca bohem tipine tam tersi bir kompozisyon çizen Kafka, yazın söz konusu olduğunda gerçeküstü (!) imgelerle yüklü belleğin dizginlerini koyuverirdi 'rastlantı'nın egemenliğine.

Telli'nin *Çocuksun Sen*'e değin yazdığı şiirlerde ise rastlantının oranı var ya yok arasında mekik çekmektedir. Toplumsal koşullarla paralel yürüyen 'anlatımcı' kaygı, 'bir şeyler söyleme' adına kuşanılmış, zorunlu görülen bir tavırdır. Bu sebeple ki, Telli'nin şiiri 'durum şiiri'ne yakın durmamıştır pek; olayın içinde, kimileyin de tek başınadır. Şiirbeni ile şair ayın çalkantının içinde soluklanır çoğu kere. Benöyküsel anlatım biçiminin sıklığı, biçemdeki duruluk, geçişkenlik, halk şiirine el sallayan biçim denemeleri, Telli'nin şiire yüklediği 'uyarma', 'doğruyu sergileme' işlevlerinin sonucudur adeta. 'İfadeci aşkınlık'ın ayak izlerini burada aramak, bu açıdan yanıltıcı olmaz (mı, acaba?); ta ki, *Çocuksun Sen*, belki de *Belki Yine Gelirim*'e değin...

Çocuksun Sen, on yıl süren sessizliğin ardından gelen "merhaba!" isteği, 'ben burdayım!"ın ifadesidir. Kimi dergilerde gözüken birkaç şiir dışında, bile isteye kuyu'da –skoteinon pegadion'da (!)– kalınmak arzulanmıştır sanki; gerekçeler arasında kendi üzerine yıkılma, dün ile bugün'ü sosyo-ekonomik, sosyo-politik bakış açısından yeniden okuma ve ayrıkotlarından arınma isteği... sayılabilir, bence (ki dikkat, 'gerekçe' ideolojiye bağımlı bir yapı gösterir.).

Çocuksun Sen'e değin okur gözünde yaşanmışlık/tanıklık ve duygu yoğunluğu kefelerinden oluşan Telli şiiri adı geçen kitaptan sonra yine aynı yönde, ancak yanına daha bireysel renk ve sesler alarak ilerler. Başka bir deyişle, anadamardaki 'kan', *Çocuksun Sen*'in oluşturduğu kılcal damarlar aracılığıyla yüzeyin her alanına yayılır, derinleşir,

incelir. Artık 'herkes için' değil, 'düşünen, üreten, seçen herkes için'dir, yazım nedeni.

4. Alman bilgini Bernfried Schlerath (aktaran AKSAN...:233), müzik ile dilin aynı kökten çıktığını ileri sürer. Aynı ilinti üzerine Aristoteles (1976:16) ve Paul Valery de dikkat çekmektedir. Bir üstdil olan şiir bu paylaşımdan ziyadesiyle yararlanır. Hece ölçüsü, aruz, dize kırma, ayak, uyak, durak... ritm kaygısıyla başvurulan tercihlerdir. (Parça(lar) üstü sesbirimlerinin bu kapsam içine almayı pek uygun bulmadığımızı burada belirtelim.)

Çocuksun Sen, dize/sözcük kırma, sözcük/sözcük öbeği yineleme, şiir içi ses uyumlarına dayanma açısından cömert bir harita sunar: "*Özlemek işte o zaman bir çığ/ Lık olabilir belki bir çığlık*" (s. 54), "*Hava gittikçe kirleniyor bu kentte/ Ve aralıksız kar yağıyor kar yağıyor*" (s. 32), "*Seni vur, seni bekleme, seni tarihsiz kıl*" (s. 63), "*Akbabalar bin yıl kelebekler/ Bir mevsim yaşarlar ki aşk/ da kısa ömürlüdür, başlar/ Gibi biter yaşanmışsa eğer*" (s. 68), "*Aşk bitti diyordu ya bir şair/ Aşk bitti işte tam da öyle*" (s. 89)... vb.

"*Özleme işte o zaman bir çığ/ Lık olabilir belki bir çığlık*" ikiliği hem ses hem de betimleme açısından hoş sürprizler içerir. 'Çığlık' sözcüğünün dize sonunda 'çığ/ Lık' biçiminde kırılması/ kurulması, betimlemeyi çokanlamlılık katına taşımakta, duyusal/ işitsel etkilenim olanaklarını katlamaktadır. 'Özlemek', bir 'çığ' gibi yaşananı önüne alıp götürmekte, 'Lık' ise uzağında kalınan nesne'nin acısının 'çığlık' biçiminde 'çığ'dan arda kalan boşluk ya da yer'e bırakmaktadır damla damla. Üstelik gerçek bir 'çığlık', ancak 'özlem(ek)' sayesinde 'çığ/Lık' olabilecektir. 'Çığ/Lık' arasına sızan yutkunma, titreme aynı zamanda 'özlem(ek)'in 'zor'luğunu da fısıldamaktadır.

"*Seni vur, seni bekleme, seni tarihsiz kıl*" dizesindeki 'sen' kullanımını İkinci Yeni'de sık sık karşımıza çıkan 'seni bağırmak' kapsamında da algılamak olası. 'Sen', eğer 'öteki-ben' ise –ki muhtemeldir–, söylenen birdenbire değişir: 'Beni vur, beni bekleme, beni tarihsiz kıl'. Bir de bunu "*Hatıralarımı tarih sanıyor birileri*" (s. 24) ile çakıştırdığımızda farklı, ilginç bir 'oyun' karşısında olduğumuz düşünülebilir, elbette. Ayrıca 'sen'in yinelemi, bilinçli bir 'ses kakışması'nı da beraberinde getirmiyor değil. Bunun da 'tarihsiz kılınmak' isteyenin 'öteki-ben'indeki kaosu çağrıştırma bakımından hayli hoş bir adım olduğu savlanabilir sanırım.

(...)

Yangın Yılları (1979) ya da *Dövüşen Anlatsın* (1980) 'yüksek ses', *Çocuksun Sen*'de kısık, hüzünlü, ama ille de umutlu bir sese dönüşür (Deccal, "inanç doğruyu bilmeme isteğidir." derken, kastettiği ne idi?). Sokaktaki ses, toplumsal dengenin kurulmasına yönelik istem, doğru'yu yanlış'tan ayırma azmi, düşünü/düşüncelerini başkaları ile paylaşma gereksinimi gene de vardır ya, bu kez bunlar 'ben' ile özdeşleşmiş, hatta içselleştirilmiştir: "*Biraz Tamil biraz Türküz ayıptır söylemesi/ intiharsa günahtır külliyen yasak bilirsin/ Pısırık bir ihtilal gibi getirdim sana bunları*" (s. 14), "*Ayağı kayan bir çocuk/ Kadar şaşkınım, bilemedim/ Düz yolda yürümenin imlasını/ Kanayan dizlerime bakıp da/ Ağlamayı öğrenemediğim gibi*" (s. 43), "*Yenildi;/ Şimdi kim bilebilir zakkumun/ O kekre tadını bizim kadar (...) İntikamcıydı bilim, sezgimizse/ Gölgesi sulara vuran bir ceylan/ Neyi yaşamışsak ömrümüz diye/ Derimize yazdı o vakanüvis/ Kehribar bir hançerle*" (s. 52), "*Geri vermiştin dinini, dilini de unut artık/ Aztek'tin yahut Kürt, hüznünse Kızılderili/ Geri ver ne kalmışsa sende, kimliğin dahil*" (s. 62)...

Tanzimat döneminin estetik kuramcısı olan Recaizade Ekrem, şiirde şu üç temel öğenin varlığından söz eder: a) Düşünce, b) Hayal (İmge), c) Duygu.

Telli'nin şiirinde bu üçlünün dağılımı orantısal olarak dengesizdi denilebilir bence (Kimi şiirleri dışarda tutmak gerek yine de. Burada ölçüt olarak kitap bütünlüğü ele alınmak isteniyor). *Su Çürüdü* ile başlayan yeni evrede ise rahatsız edici uçlar törpülenerek giderildi; giderildikçe şiir, geri beslemesi sağlam bir yapıya oturdu.'Anlam' ve 'ses' kendi içinde bütünleşti, arındı; toprağı tarih-kültür ve ideolojiye dayanan iskelet 'sözcük'le etlendirip 'düşün'le dil'lendirildi.

Peki, neydi Telli şiirinde düşünce/hayal (imge)/ duygu üçgeninde kısa olan kenar?

Söyleyelim: Ruhbilimde zihinsel bir tasarım olarak tanımlanan imge... Daha da açarsak: Yaratıcı imgelem.

Parçayı bütünden koparma, uzak ya da kopuk çağrışımlar, mantığın ilkelerini aşma, değiştirim (deformation)... Telli şiirinde ender rastlanan –neredeyse rastlanmayan– ada, hatta kayalıktırlar. Çoğun hesaplıca 'yazılmış'tırlar. Dil varmıyor, ama kuşakdaşları ile aynı sözcük kılavuzunu kullanmakta, aynı anlatı ırmağından hanesine 'su' taşımaktadır. Kimileyin Hilmi Yavuz'dan etkilendiği/ esinlendiği söylense de bireysel olamayan (olmak istenip istenmediği başka bir konudur) bir şiirin kıyısındadır çadırı.

Ancak Su Çürüdü, Belki Yine Gelirim ve *Çocuksun Sen* bu çizgiyi aşan/ çiğneyen bir ivme sergiler. 'Düşünce' ve 'duygu'dan kendine yer bulamayan 'imge', ayağa kalkar "Ben de varım!" der: "*Dudaklarında öpüşlerin gül esmerliği*" (*Su Çürüdü,* Soluk Soluğa), "*Gün bitiyor ve lacivert/ sözcükler çekiliyor/ susuşların ipek ağıyla*" (*Belki Yine Gelirim*, Pasaport Kahvesi), "*(...) Belleğin derin kuyusundaki uykusunu/Bir hançerle kesip çıkmalıdır günyüzüne*" (*Çocuksun Sen*, Şahmeran).

5. Bir genelleme yapmak gerekirse şunu rahatlıkla iddia edebiliriz o halde: Telli'nin şiiri kurarken/ yazarken kullandığı sözcükler kendine özgü sözcükler değildir, ama dize içinde yepyeni anlam(lar)a varırlar.

Ya da şiiri şiirle anlatma/ açıklama yolunu yeğleyebiliriz, çivi çiviyi söker misali: "*Anısı biz olalım bu sokakların/öpüşmediğimiz tek saçak altı/hiçbir otobüs durağı kalmasın/ biz yürüyelim kent güzelleşsin/ gürültüsüz sözcükler bulalım/ yeni sevinçlere benzeyen*" (*Belki Yine Gelirim*, Bu Sokakların).

MURAT BATMANKAYA

KAYNAKÇA

AKSAN, Doğan (...), *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili,* basım yeri ve yayınevi belirtilmemiş.

ARİSTOTELES (1976), *Poetika,* Çev.: İsmail Tunalı, Remzi Kitabevi

ELİOT, T.S. (1990), *Edebiyat Üzerine Düşünceler,* Çev.: Sevim Kantarcıoğlu, Kültür Bakanlığı

FİSCHER, Ernst (1985), *Franz Kafka,* B/F/S Yayınları

KURDAKUL; Şükran (1985), Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, Cem Yayınevi

---

Editörün notu: Geçen sayımızda yayınlanan, Özdemir İnce'nin *Uykusuzluk* adlı kitabıyla ilgili incelemede Murat Batmankaya imzası teknik bir hata nedeniyle sayfada yer almamıştır. Yazardan ve okurlarımızdan özür dileriz.

Metin Celâl

ŞİİR OKUMA NOTLARI

Unutma, her şiir biraz yalanla başlar

Tuğrul Tanyol'dan Toplu Şiirleri

Bizim kuşak şairleri için "Toplu Şiirler" başlıklı bir kitaba sahip olmak herhalde aklının köşesine bile gelmeyecek bir şeydi. Hepimiz kendimizi çok genç hissettiğimizden olsa gerek böyle bir şeyi kendimize yakıştıramıyorduk. "Toplu Şiirler" bize şiir yaşamının sonuna gelmiş şairleri çağrıştırıyordu. Doğal olarak da bu şairler yaşça çoktan olgunluktan yaşlılığa geçmiş kişilerdi. Böyle bir kitabın bizle, bizim yaş kuşağımızla ilgisi olamazdı.

Oysa yıllar akıp gidiyor. Çoğu arkadaşlar yirmi yılı aşkın süredir şiirlerini yayınlatıyorlar. Küçümsenecek bir süre değil. Yine de sanki dün başlamışız gibi bir coşku var içimizde. Hâlâ aynı heyecanlar, tartışmalar, canlılık...

Tuğrul Tanyol'un ***Toplu Şiirler***'ini (Yapı Kredi Yay.) görünce bunları düşünmeden edemedim. Tuğrul Tanyol, beş şiir kitabını biraraya getirmiş. İlk kitabı ***Elinden Tutun Günü***'nün yayın tarihi 1983, ama Tuğrul'un kitabının başlığının yanında 1971-1995 tarihi var. Hayat öyküsünde ilk şiirinin yayınlanma tarihi 1970 olarak gösterildiğine göre bir yanlışlık var ama nerede? Tuğrul Tanyol, 1970'te ilk şiirini yayınladığında on yedi yaşındaymış, ama bence bunun simgesel bir anlamı var. Gerçek anlamda şair olarak dergilerde görünmeye başlaması 70'lerin sonuna doğrudur. Sanıyorum 1978... Tuğrul ilk şiirinin yayınlanış tarihini baz alarak "ben yirmi yedi yıllık şairim, o nedenle toplu şiirler adıyla kitaplarımı biraraya getirmem hiç de garip olmaz" demek istiyor olmalı. Niyeti de arkadaş çevresinin eleştirilerinden kurtulmak... Ama tarihleri ne denli uzatırsa uzatsın hâlâ genç şair sayıldığının farkında olmalı... Bizde ne yaparsanız yapın kategorileri değiştirmek kolay değil. Unutmayalım bazı şairlerimizin gözünde hâlâ Hilmi Yavuz, Özdemir İnce ya da Ataol Behramoğlu genç şairdir.

Böyle biriktirip biriktirip atma içini
Çocuksun karanlık aldatır seni
Gözlerini al sonra unut sesini
Bir sokağın koynunda
Bir anın sarhoşluğunda

Kırmızı bir gülüştür Ağustos.

Tüm "teknik" sorunlar bir yana "Toplu Şiirler" Tuğrul Tanyol'un şiirleriyle tekrar buluşmak için iyi bir fırsat sunuyor bize. Tuğrul Tanyol'un 1983'te yayınlanan ***Elinden Tutun Günü*** ile başlayan 1995'te çıkan ***İhanet Perisi'nin Soğuk Sarayı***'na denk süren ve beş kitaba sığan şiir serüveninin tümünü izlemek olanağını buluyorsunuz. Onun lirik, doğadan gelen imgelerle oluşturulmuş, kent yaşamının çelişkileri ve baskısıyla yoğrulmuş, sese, şiirin, iç müziğine önem veren söyleyişiyle yazdığı şiirlerinin zaman içinde nasıl ustalaştığını, temalarında yaşanan gelişimi ve değişimi izlemek, son yirmi yılı bir şairle, onun şiirleriyle birlikte yeniden soluklamak istiyorsanız okunması gerekli bir kitap...

Gül ve Telve

Seyhan Erözçelik, 80'li yılların kendine has söyleyişiyle benzeri kolayca bulunamayacak şairlerindendir. İlk bakışta normal, hatta kalıplaşmış diyebileceğimiz şiir söyleyişini, şiirin söz dizimini bozarak kırıyormuş gibi görünse de şiirlerini okudukça onun kendine özgü sesini yakalarsınız.

Göndermeler, alıntılar, ses benzetmeleri, söz değiştirmeceleriyle doludur şiirleri. Yüksek sesle okunulamazlığı da genellikle bir dezavantajken o bir meziyet haline getirmiş, kişiliğinin, şiir kimliğinin bir parçası olarak görmemizi sağlamıştır.

Bir telve kütlesi uçuyor havaya. Büyük bir sıkıntı
kalkıyor ve gidiyor. Kalkmak ve gitmek üzere. Yerini de
bomboş bırakıyor. Yani, yerine yorulacak bir şey
bırakmıyor. Ne hayra, ne şerre.

Doldurulmayı bekleyen bir uzay parçası. O kalıyor.

Seyhan Erözçelik bu kez ***"24 Kahve Falı"*** ve ***"24 Gül Yaprağı"*** ile gelmiş. Yeni kitabı ***Gül ve Telve***'nin (Yapı Kredi Yay.) ilk bölümünde yirmi dört şiirin her birinde kahve fallarına bakıyor. Kahve fallarının garip, gizemli söyleyişini, onların bir türlü kesinlemeyen, gerçekleşmesi umulan anlatımını, onlarda kullanılan sözcükleri malzeme yaparak şiirini oluşturuyor. Söyleyişi de kahve falına bakanların ses tonunda.

Nereye dokunursan dokun,
tozdur sadece hissettiğin.
Toz düştü çünkü kalbine,
aşklar ve hayat toz,
toz sadece.
Geçmiş, bu fırtınada,
sadece bir toz zerresi.
Püf! dese sıradan birisi,
uçar gider her zerre gibi

24 Gül Yaprağı'nda ise lirik bir söyleyiş hâkim. Seyhan Erözçelik'in şiiri içinden en kolay okunan şiirlerin bu bölümde yer aldığını söyleyebilirim. Gül, yangın, topuk, diken imgeleri çevresinde gelişen bir aşkın öyküsü bu. Bir Sansar'ın aşkının öyküsü... O yüzden de lirizmden, duygu yoğunluğundan kaçamamış şair. Kendisi gibi şiiri de aşka düşmüş, tene dokunmuş...

Reis'in Kara Merhemi

Eleştirmek kolay, yaratmak zordur. Bir şiirin eksik, yanlış, aksayan yanlarını kolayca görüveririz de kendimiz bir şiir yazmaya girişince ondan daha beterlerini yazıveririz. O nedenle de şair-eleştirmenlerin işi çok zordur. Onlardan eleştirilerinin temelini oluşturan bakış açılarıyla, estetik yaklaşımla yazmaları beklenir. Oysa ikisi birbirinden çok farklı disiplinlerdir. Şairlik için gerekli nosyonlarla eleştirmenlik için gerekenler çoğu zaman birbirlerine zıt konumdadırlar. O nedenle şair-eleştirmenlerin yazılarında ileri sürdükleri düşüncelerin yansımalarını her zaman şiirlerinde bulamayacağımızı düşünüyorum. Çünkü yaratım sadece bilgiyle sınırlı bir şey değil.

Eylül işi ayva tüylerinle ayinsiz bir acundayız.
Sevinç herkesi ısırıyor; bi şımarıklık, bi şımarıklık..
Rüyada olsa bana kanatlarını bağışlamaz o sakin.
Akıllarım, cümle cinayetlerden
Azdırıcı şikâyetlerden, kirli şemsiye çiftlerinden
Bağışık durur.

Hakan Arslanbenzer'i Dergâh'ta yayınlanan eleştirel denemeleri ile tanımıştık. İddialı, kesin hükümlü, örneklemeye, kanıtlamaya gerek duymayan bir tavırla çağdaş Türk şiirinin ustalarını eleştiriyordu. İlk şiir kitabı ***Reis'in Kara Merhemi***'ni (Dergâh Yay.) gördüğümde şair-eleştirmenin konumunun ne denli güç olduğunu düşündüm. Eleştirilerini, onlardaki tavrını düşünmeden şiirlerini okumak mümkün olmayacaktı. Bu tür bir okumayla da şiirlere yazık olacağı kesindi. Çünkü çağdaş Türk şiirinin ustalarını eleştirmenin kolay olduğu, ama onları aşacak ürünler vermenin zor olduğu da ortada. Hakan Arslanbenzer, çok geç kalmış bir İkinci Yeni söyleyişi ile yazıyor şiirlerini. Belki de bu geç kalma nedeniyle yazdıklarında şiir bütünlüğü bulmak mümkün değil. Dizeler, imgeler birbirlerinden kopuk, dağınık. Bu dağınıklık diline de hâkim olmuş. Kendine has bir söyleyiş bulmak bir yana birçok şairden esintiler taşıyan sözcükler, imgeler kullanıyor ve belki de bundan kaynaklanan bir karmaşada Türkçe'ye Osmanlıca'yı, İngilizce'yi bilinçsizliği belli olan bir tavırla katıyor.

Aslında bu durum ilk şiirlerini yazan birçok şairde görülebilir, görülmüştür. Önemli olan bunları aşmasını bilmek, dezavantajları avantaja dönüştürmeye çalışmaktır. Günümüzde, artık ilk kitaplarda bile bir mükemmellik, kişilik, kendini bulmuşluk aranıyor. Etkilenmeler, acemilikler, savrukluklar kolay kolay bağışlanmıyor. Hakan Arslanbenzer için de bu durum farklı değil.

1997 Şiir Coğrafyamız

Yıllıklar açısından verimli bir yıl geçiriyoruz. Geç de olsa üçüncü şiir yıllığı da yayınlandı. Böylece Ankara kaynaklı bir yıllığımız daha oldu. Damar Yayınları'ndan çıkan ve *Osman Bolulu*'nun editörlüğünde hazırlanan ***1997 Şiir Coğrafyamız*** adlı yıllığın alt başlığı "Dergilerde Şiir/1996". Osman Bolulu, 1996'da yayınlanan şiirlerin geniş bir yelpazede değerlendirilmesini sağlamak amacıyla yedi şaire çağrıda bulunmuş. *Hüseyin Atabaş, Abdülkadir Budak, M. Mahzun Doğan, Hidayet Karakuş, Ahmet Özer, Kemal Özer ve Özgen Seçkin*'den yıl içinde şiir dergilerini izlemelerini istemiş. Ortaya çıkan sonuç tartışılmaya değer. Çünkü ortak bir beğeni oluştuğu anlaşılıyor. Bunun nedeni de seçilen şiirlerin belli dergilerde odaklanması. Tek tek saymadım ama ağırlık görüldüğü kadarıyla Dize ve Damar dergilerinde. (Okunması önerilen yazı ve söyleşilerde de Dize ve Damar ağır basıyor.) Onları Gösteri, Varlık ve Adam Sanat izliyor. Genç kuşağın yayınladığı dergiler değerlendirmecileri pek çekmemiş anlaşılan. Böyle olunca da yapılan iş az sayıda dergiyle, belirli bir bakış açısıyla sınırlı kalmış. Yanlış saymadıysam 185 şairden şiirler var (ki giriş yazısında Osman Bolulu seçilen şiirlerin sayısının 250'yi bulduğunu, azaltmak zorunda kaldıklarını da belirtiyor.) Böylece en çok şiir yayınlanan yıllık "Şiir Coğrafyamız" olmuş.

Üç yıllığı biraraya koyduğumuzda seçilen şair sayısının 160'ın altına düşmediğini görüyoruz. Bir ortalama alırsak 250-300 şairden şiirler seçilmiş oluyor. Yıllıklardaki şiirlerin farklılığını da gözönüne alınca 400 civarında şiir seçilmiş oluyor ki, bir ülke şiiri bir yıl içinde bu kadar çok kayda değer ürün veriyorsa ancak onun "altın çağı"nı yaşadığını söyleyebiliriz. Kötümser yorumların böyle bir yıl için yapılması mümkün değil.

Tabii ki bu yıllıklardan ortaya çıkan görüntü. Ama yıllıkların başında yer alan değerlendirmeler bile bunun böyle olmadığı düşüncesini doğurmaya yetiyor ya da bir yanılan var.

Veysel Çolak, Şiir Coğrafyamız'ın girişinde yaptığı değerlendirmede "*1996'da şairlerin yaptıklarının bütünü, daha çok şiirin yinelenmesini getirdi. Gene de "sıfır" önemsenmesi gereken bir rakamdır. Şimdiler onun belirlediği bir noktadayız.*" diyor. Açıklamaya gerek yok sanırım. Çünkü 96'da yazılan şiirle ilgili öne sürdüğü düşüncelerin karşılığını, izleyen sayfalarda yer alan örneklerde bulmak mümkün değil. Değerlendirmeyle örnekleme çelişiyor. İzleyen sayfalarda yer alan yazıların bakış açıları da Çolak'ınkinden pek farklı değil, başlıkları bile bir şeyler anlatmaya yeterli "Genel Lumpenleşme ve Şiirin Durumu" (Tuğrul Tanyol), "Şiirimizin Genel Görünüşü Yeni Bir Divan Şiirine Doğru (Sennur Sezer), "Şiir ve Klişe" (Roni Margulies). Şiirin durumu buysa, sıfır da bir rakamsa, arkadaşlar bu kadar çok kayda değer şiir bulmayı nasıl başarmışlar merak etmemek elde değil.

2. Balkan Şiir Günleri

Belediye başkanlıklarında çoğunlukla sosyal demokratların olduğu dönemdi. Ülkemizi bir "Kültür Şenlikleri" fırtınası kaplamıştı. Hemen her ilçede, kasabada bir kültür şenliği yapılıyordu. Zihniyet hemen hepsinde aynıydı. Bir-iki pop sanatçısına milyarlar ödeniyor, kalan (daha doğrusu kalmayan) para ile de diğer kültürel etkinlikler yapılıyordu. Birkaç folklor grubu, uyduruk bir resim sergisi, kimsenin ne amaçla yapıldığını anlamadığı bir dia gösterisi ve tabii görüntüyü tamamlamak, figüranlık görevini yerine getirmek üzere bol bol şair ve yazar.

Neyse o günler geldi geçti. Belediyeler artık "kültür"süz festivaller yapmayı yeğliyor. Kültür festivali yapanlarsa olayın ne denli önemli olduğunun farkında. Bu farkında olanlardan biri de Çatalca Belediye Başkanı Fırat Aykut. İki yıldır Çatalca'da, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın katkısıyla, 'Balkan Şiir Günleri' düzenleniyor. TYS, en önemli etkinliklerinden biri olduğunun farkında olduğu için Balkan Şiir Günle-

varlık

Değerli Okurumuz; bu formu doldurup dergimize abone olursanız, aşağıdaki listeden seçeceğiniz bir kitap, armağanımız olarak adresinize gönderilecektir.

❑ Patrick Modiano / *Bir Sirk Geçiyor* (roman)
❑ Tilman Spengler / *Lenin'in Beyni* (roman)
❑ William Saroyan / *Aram Derler Adıma* (öykü)
❑ İvo Andriç / *Veli Paşa'nın Oynaşı* (öykü)
❑ Özdemir İnce / *Yazın Sesi* (şiir)
❑ Salâh Birsel/*Gece Mavisi* (deneme)
❑ Pervez Hoodbhoy / *İslam ve Bilim* (inceleme)
❑ Neşe Cehiz / *Yalan Roman* (roman)
❑ Zeyyat Selimoğlu / Deprem (roman)
❑ Sulhi Dölek / *Vidalar* (öykü)
❑ Barlas Özarıkça / *Serada Aşk* (öykü)
❑ Hulki Aktunç / *Şarkılar* (şiir)
❑ Oktay Akbal / *Zaman Sensin* (deneme)
❑ Nazih Ayubi / *Din ve Siyaset* (araştırma)

Adınız, soyadınız ..... Doğum tarihiniz .....
Adresiniz .....
. ..... Posta kodunuz ..... Tel/Fax: .....

Abone ücretini, ❑ 1 yıl için 3.300.000 TL; ❑ 2 yıl için 6.600.000 TL;
❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabınıza
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 164-6/1032416-0 no'lu hesabınıza
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabınıza
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabınıza ..... tarihinde yatırdım. (Makbuzu ektedir.)

Abone ücreti ..... TL'yi kredi kartı hesabımdan alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EUROCARD

Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: ..... Alındığı müessese: .....
Kart sahibinin imzası: ..... Nüfus cüzdanı no.: .....

ri'ne tam kadro katılmıştı. Başkan *Ataol Behramoğlu* sürekli oradaydı ve kendisinin de bir konuk olduğunu söylemesine rağmen konuklarla ilgiliydi. *Adnan Özer* yine "kendine has titizlikle" düzenlemişti organizasyonu, "konuklarına ne kadar önem verdiğini" hissettirecek biçimde davranıyordu. Geçen yıl Makedonyalı şairler konuktu, bu yıl da Bosna Hersek'ten *İzet Sarayliç* ve *Hacem Haydareviç*. Sarayliç, benzeri az bulunur "eski tüfek" bir şair, savaştan gelmesine rağmen neşesini kaybetmemiş, 67 yaşına rağmen hep dinamik. Hacem Haydareviç de bizim yaş kuşağımızdan sıkı-sağlam şiirler yazan bir şair. Aynı zamanda savaş sırasında Bosna'da yayın yapmayı başaran gazetelerden birinin editörü. Balkan Şiir Günleri'yle ilgili, geçen yıl olduğu gibi bu yıl da bir antoloji hazırlanmış, Çağdaş Bosna Hersek şiiri bir kitap bütünlüğünde Türkçe'ye kazandırılmış.

Çatalca belediye başkanı, bu işi başarmaya azmetmiş belediye başkanlarından diye düşündüm. Kültürün hafifsenecek bir şey olmadığının, telefonla bir kamyon şair ısmarlamanın yetmediğinin, şairlerin görüntüyü tamamlayacak figüranlar olmadığının, en azından sokaktaki herhangi biri kadar onurları olduğunun farkında. Diğer çalışanlar da bunu fark ettiklerinde Balkan Şiir Günleri dört dörtlük olacak!..

Her zamanki gibi "darısı diğer belediyelerin başına" demiyorum. Kolay bir iş değil kültürel etkinlik düzenlemek. Bilgi, beceri, deneyim ve en önemlisi özen istiyor. Kendilerine güvenmiyorlarsa bu tür işlere girişmesinler!.. Şairleri üzmesinler!..

Kocaeli Üniversitesi Şiir Okulu

Kocaeli Üniversitesi bünyesinde *İhsan Topçu*'nun öncülüğünde bir şiir okulu kurulmuş. Şiir okulunun derslerini üniversite öğrencilerinin dışında ilgilenenler de izleyebiliyor ama aynı zamanda bu program "seçmeli ders" niteliğinde, yani okul havasını da yansıtıyor. Şiir Okulu, ilk dönemini geçen sömestr tamamlamış. Dönem sonunda bir de "Şiir Bayramı" yapmışlar. Üç gün boyunca üniversitenin salonlarında ve bahçesinde şiir dinletileri, sergiler, imza günleri düzenlemişler. Bir gün de "Salâh Birsel Günü" olarak kutlanmış. Şiir Okulu'nun *Gökyüzü* adlı bir de yayın organı var. Ben bu bilgileri oradan aktarıyorum. Okulda ve şenliklerde neler yaşandığını herhalde görenler, yaşayanlar anlatacaktır. Şiir Okulu bünyesinde bir de kitaplık oluşturmaya çalışıyorlar. Şairlerin, yazarların, şiirseverlerin kitap yardımlarını bekliyorlar. Adresleri şöyle "***Kocaeli Üniversitesi Şiir Okulu Müdürlüğü 41300 İzmit***".

SATRANÇ/ *Stefan Zweig/ Çev.: Ayça Sabuncuoğlu/ Can Yayınları*
Gestapo tarafından bir otel odasına kapatılan ve uzunca bir süreyi sorgulamalar dışında tek başına geçiren Dr. B., bir gün rastlantıyla eline geçen bir kitaptan satrancın bütün inceliklerini öğrenir. Ne satranç tahtası vardır, ne de taşları. Ama o zihninde oynaya oynaya bir usta olup çıkar. Ancak bu tutkusu yüzünden sinir krizleri geçirmeye başlayınca tedavi edilir ve serbest bırakılır. New York'tan Buenos Aires'e giden bir yolcu gemisinde dünya satranç şampiyonunu inanılmaz bir biçimde yenince gerilimli bir serüvenin içinde bulur kendini.

TÜRKİYE'DE MEZHEPLER VE TARİKATLER/ *Abdülbâki Gölpınarlı/ İnkılâp Kitabevi*
Kitapta İslam mezheplerini, bu mezheplerin Türkiye'deki gelişimini, sosyal ve ekonomik hayattaki rollerini, tarikatların insani ve bağnaz yönlerini adım adım izliyorsunuz.
Abdülbâki Gölpınarlı şöyle diyor kitabı için: "Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler, mezheplerin meydana gelişindeki dini, siyasi, içtimai sebepler, ferdi menfaati körükleyen sömürgen siyasetin, son yüzyıllara kadar kurduğu mezhepler, hatta mezhep altında dinler; hem de uyanlarına 'koyun' demekten çekinmeyen, uyanlara, koyunluğu seve seve kabul ettiren dış ve yabancı sömürgenlerin koruduğu uydurma dinler. Tasavvufun bünyeleşmesi, tarikatlerin kuruluşu... Bir değil, on değil, yüz değil; tarikatler, tarikatlerin kolları, kollarının kolları. İzahlarda ana kaynaklara dayanmak, onları incelemek, eleştirmek, değerlendirmek ve hükümlerde tarafsız kalmak. Gerçekten de bu çok güç bir işti. Bu güç işi başarmaya uğraştık; sanırım ki başardık da..."

SAVAŞIN ÇOCUKLARI (Girit'ten Sonra Ayvalık)/ *Ahmet Yazılmaz/ Belge Yayınları*

Bir Girit göçmeninin ölürken bıraktığı üç defterden yararlanılarak yazılmış olan romanda, köklerinden sökülüp atılanların dramı anlatılıyor. Yunanistan'da, adaya ilk çıkan Türkler, soyların kaynaşması... Osmanlı askerleriyle İtalyan, Afrikalı, Rum kadınların ilişkileri, doğan çocukların tam on beş kuşak Osmanlı Türkü olarak adada yetişip, büyümeleri ve siyasi, sosyal farklılaşmalar, zamanla değişen şartlar nedeniyle yaşananlar. Dido Sotiriyu'nun kitabı ("Benden Selam Söyle Anadolu'ya")ya bir cevap sanki, bir dostluk mesajı.

BENDE MAHFUZ FOTOĞRAFLAR/ *Muhsin Kızılkaya/ İletişim Yayınları*
Muhsin Kızılkaya, 1960'ların başında doğan, yani bir toplumun gitgide daha büyük bir hızla çöktüğü; sarsıntılarla direnişleri, umudu ve düşkırıklıklarını, kanla gülü, kurşuni zamanlarla şiirin çırpınışını iç içe ya da art arda yaşadığı yıllarda büyüyen bir kuşağın yazarı. Bu dağdağalı süreci insan portreleri, ilginç "cins" insan-hayat hikâyeleri üzerinden bir film gibi anlatıyor. Fonda kâh Hakkâri dağları, vadileri var, kâh İstanbul'un tarihi siluetleştiren, şimdi ve geleceğe koşullu uğultusu. Nesli tükenen geçmiş zaman insanlarından, kayıp halkların son kalıntılarına, geleneğin kıskacıyla yenilenme yeteneği arasında yol arayanlara kadar "keşke tanısaydık" arzusu uyandıran yığınla "sıradan" insan... Ama bunların yanı sıra çoğumuzun, herkesin "tanıdığı" isimlerin iç ısıtan bir sevecenlikle çizilmiş portreleri... Çoğu yerlerinden kan sızıyor olsa da bu memleket ve yakın dönem panoraması yine de umutsuzluk değil yaşama ve yaşatma aşkını hissettiriyor. Kan ve kan akıtanlar bu aşk ve azimden güçlü olamazlar çünkü.

KİRPİ/ *Sulhi Dölek/ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*
Sulhi Dölek'in Türkiye İş Bankası 1996 yılı Edebiyat Büyük Ödülü'nü kazanan "*Kirpi*" adlı romanının kahramanı "Kirpi Reşat". Ona, yalnızca saçlarının kirpi dikenleri gibi dört bir yana dikilmesi yüzünden değil, kendisine yapılan kötülüğü hiç affetmediği, mutlaka bir yolunu bulup intikamını aldığı için "kirpi" diyorlar. Kirpi Reşat aslında son derece korkak, silik bir insan, sıradan bir aile babası... Kimseye kendiliğinden bir şey yapmıyor, burnunun dibinde büyük yanlışlıklar yapılsa bile ucu ona dokunmadığı sürece hiçbir şey umurunda değil. Bir gün Tahir Yaman'la karşılaşırlar ve olanlar olur. Uyuşturucu mafyası, gizli örgütler derken ülke çapında bir kargaşa yaşanır. Okurken ister gülün, ister ağlayın.

SEÇME ROMANLAR/ *Asım Bezirci/ Evrensel Kültür Kitaplığı*
Namık Kemal'in "İntibah"ından bu yana sayısız roman yazıldı. Bunların bir kısmı geçen zamana direnerek yaşadı ve klasiklerimizin arasına girdi; bir kısmı da yazıldıkları döneme ilişkin raflarda mütevazi yerlerini koruyarak araştırma ve inceleme yapanların kendilerini gün ışığına çıkarmasını bekledi.
Asım Bezirci, tüm bir roman külliyatımızı elden geçirip derleyerek hepsini bir arada sunmayı ve edebiyatımız hakkında derli toplu bir fikir edinmeyi sağlayan "Seçme Romanlar" adlı çalışmasıyla bir kez daha okurlarımızın karşısına çıkarken bir başvuru eserine duyduğumuz yoksunluğu da gidermeye çalışıyor. Bu kitapta, romancılığımızın evrim çizgisi bakımından önemli görülen kimi eserlerden bölümler de yer alıyor. "Seçme Romanlar", "İntibah"tan, kitapta yer alan en son eser "Sevgili Arsız Ölüm"e kadar Türk romancılığının birikimini gözler önüne seriyor.

GÖNÜL KUŞU/ *Michal Snunit/ Çev.: Fatih Erdoğan/ Mavibulut Yayınları*
Gönül Kuşu, okuduğunuzda ilk yaş-son yaş grubuna seslendiğini göreceğiniz çok güzel bir kitap.
İçimizde, tek ayağının üstünde duran Gönül Kuşu'muzu anlatıyor. O, aslında insanı insan yapan duyguların korunup saklandığı kutulardan oluşmuş bir kuş. Bu kutuların anahtarlarıysa yalnızca onda. Yer-zaman dinleyip gözetmeden, hatta bize bile hiç aldırmadan gönlüne göre açıyor mutluluk, keder, kıskançlık... kutularını. Bütün istediği bizi bize anlatmak. Bu kitap, sözcükleri ve resimleriyle sizi kucakladığında, Gönül Kuşu'nuz öyle büyüyecek ki, tümüyle kaplayacak içinizi. Sonra da öteki ayağındaki anahtarla "İyi ki okudum kutusu"nu açacaktır, mutlaka.

GÜNCE'DEN EKSİLTMELER *(1975-1995)*/ *Mazhar Candan/ Yapı Kredi Yayınları*
Yer yer coşkulu pırıltıları olan ama gene de hüzünlü bir günce. Yalnızlığı, insanı en iyi terbiye eden yalnızlığı anlatıyor denebilir. Bir bakıma da kalabalık bir yalnızlık bu elbette; Kafka, Mayakovski, Enis Batur, Paris, Goethe, Traven, Gorki, Bodrum, şiir, türlü göndermeler ve sevgili... "Zamanın nasıl geçtiğini bilmediğimiz günlerimizden birinde, 'bir hafta daha bitti' demiş sevgilim, –gözlerinde ürkünç bir yabancılık, ıssızlık ve uzaklıkla– yaşam bitti!" dercesine... Tarihsiz ve açıksözlü bir günce; kendiyle kavramlarla, yaşamla hesaplaşıyor.

GAZETEÇİYİM/ *Metin Göktepe/ Evrensel Basım Yayın*
Kitap, Metin Göktepe'nin ailesinin, Evrensel'deki çalışma arkadaşlarının, diğer basın organlarında çalışan gazetecilerin, davayı izleyen hukukçuların, üniversite arkadaşlarının ve yayınevi çalışanlarının katkısı ve emeğiyle yayına hazırlanmış. "*Gazeteciyim*", yalnızca Göktepe'nin şahsında bir genç gazetecinin masumiyetine yönelik ihlali gözler önüne sermeyi ve bundan duygusal bir etki sağlamayı değil; diğer gazetecilerin de neden öldürüldüğünü, daha iyi yaşam ve demokrasi isteyen emekçilerin niçin işkenceden geçirildiğini, gözaltında kayıpları ve zulüm mekanizmasının nasıl işlediğini gazetecinin yaşam kesitine tutulan bir mercekle açığa çıkarmayı hedefliyor.

IV. MURAT VE MİRGÜN BAHÇELERİ/ *Adnan Özyalçıner/ Milliyet Yayınları*
IV. Murat, Osmanlı İmparatorluğu'nun en ilginç padişahlarından biri. 29 yıllık ömrünün 18 yılında imparatorluk gücünün tek simgesi olan IV. Murat'ın bu süreçte 20 bin insanı idam ettirdiği ileri sürülüyor. Ama içkiye ve genç erkeklere düşkünlüğüyle ünlü tam bir sefahat adamı.

Adnan Özyalçıner kitabında güce ve güzelliğe tutkun bir genç adamın iktidar serüvenini romanlaştırmış. İlgiyle okunacak bir kitap.

TÜRK SAFO'SU MİHRİ HATUN/ *Sennur Sezer/ Milliyet Yayınları*
Mihri Hatun, 15.-16. yüzyıl Divan edebiyatımızın iki kadın şairinden biri. Kadın dünyasını, duygularını, alışılmış kalıpları zorlayarak, açıkça ve kadınca söylemeyi başaran tek kadın Divan şairi. Sevgililerini adlarıyla anacak kadar da cesur.
Türk okurunun hemen hemen hiç tanımadığı bu şairi, Sennur Sezer şiirlerinden yola çıkarak anlatıyor bize. Kitap, ayrıca 15.-16. yüzyıllardaki Osmanlı sarayını, dönemin edebiyat dünyasını ve şairlerinin yaşam koşullarını da belgelerle yansıtan ilk çalışma olma özelliğini taşıyor.

DAMLACIK/ *Gülsüm Cengiz Akyüz/ Tümzamanlar Yayıncılık*
Damlacık, çok uzun süre fıskiyeli bir havuzda kalır. Bu yüzden de havaya yükselip yeniden suya düşerken gördüğü insanlar, çiçekler ve güneş ışınlarının su damlacıklarında kırılıp yedi renge ayrılmalarının dışında pek bir şey öğrenemez. Bir gün, suya düşeceğine, havuzun kenarındaki ateş çiçeklerinden birinin üzerine düşüverir. Böylece, tıpkı çocuklarınkine benzeyen o büyük serüven başlar. Bilmediği, görmediği öyle çok şey vardır ki; hepsini, hepsini görüp öğrenmek ister.
Damlacık, iyi bir arkadaş olacak çocuklara. Yalnızca o değil; Gülsüm Cengiz Akyüz'ün, "*Bir Dilim Ekmek İçin*", "*Kuşlar Kralı Kim Olacak?*", "*Arı ile Papatya*", "*Kente Gelen Çam Ağacı*" kitapları da tanışmak ister çocuklarla.

GÜL YAPRAĞIN DÖKTÜ BUGÜN/AĞITLAR/ *Haz.: Alpay Kabacalı/ Yapı Kredi Yayınları*
Halk edebiyatımızın en özgün türlerinden biri olan ve ölüm acısıyla birlikte dünya sevgisinin de işlendiği ağıtlara dikkatleri çeken, bunları derleyip ilk kez kitaplaştıran (*Ağıtlar*, 1943) Yaşar Kemal'di. Onun kendi derlemeleriyle birlikte sunuş ve önsöz yazılarının da yer aldığı kitapta Türkiye'nin çeşitli yörelerinden derlenmiş 218 ağıt bulunuyor.
Kitapta ağıtlar için geçen deyimler açıklanıyor; kişi ve yer adları üzerinde ek bilgiler veriliyor. Ayrıca sözlük, kaynakça ve –ağıtların dizelerine göre sıralandığı– bir de dizin yer alıyor.
Kabacalı, 17 yıllık çalışmasının bir ürünü olan bu kitabını ustası Yaşar Kemal'e adamış.

EGE SEVGİSİ/ *Yaşar Aksoy/ Bilgi Yayınevi*
Egeli bir yazar olan Yaşar Aksoy, Yeni Asır gazetesi "Merhaba" sütununda yayımlanan günce tadındaki yazılarıyla Ege kültürüne sahip çıkıyor. Antikçağ'dan küresel özlemlere, Kuva-i Milliye'den evrensel barışa uzanan yolda, Ege'nin kültür sorunlarını güncel tartışma ve mücadele alanlarına taşıyor. Tanrılar, tanrıçalar; sanatçılar, efsanevi kentler, müzeler, festivaller, çevre eylemleri, fuar... Yazarın bu kitabı; türünde ilk olan bir güldesteyi oluşturmakta.

TÜRKÇEDEKİ YABANCI SÖZCÜKLER SÖZLÜĞÜ/ *Ali Püsküllüoğlu/ Arkadaş Yayınları*
Türkçe'ye girmiş ve kullanımı çok yaygın olan pek çok sözcük var ki bunlar Türkçe değil. Son yıllarda Türkçe, Batı dillerinin yoğun bir saldırısıyla karşı karşıya. Güncel yaşamda rastladığımız yabancı sözcüklerin anlamlarını öğrenmek veya bu sözcüklerin yerine Türkçelerini kullanmak isteyenler için "Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü"; sağlam, kullanışlı, kapsamlı bir kaynak. Pek çok sözlük ve kılavuz hazırlayan yazar, her yerde ve farklı anlamlarda kullanılıp bilinmeden tüketilen sözcüklerin günümüzde yaygınlaşmasını da gözönünde bulundurmuş.

AYGIR FATMA/ *Osman Cemal Kaygılı/ İnkılâp Kitabevi*
Osman Cemal Kaygılı, 1920'lerin sonlarına değin gülmece yazılarıyla tanındı. Folklor bilgisine ve kendi gözlemlerine dayanan

Yurdanur A. Çetirge
NAMLUDAKİ KARANFİLDEN ŞERİATA

İran Deneyi ve Şeriatın İçyüzü

Çıktı

BÜTÜN KİTABEVLERİNDE

BİLGİ KİTABEVİ
Sakarya Caddesi, 8/A, Yenişehir ANKARA
Tel: 312 - 434 41 06 / 07 Fax: 312 - 431 77 58
BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sokak 17/1 Cağaloğlu İSTANBUL
Tel: 212 - 522 52 01 Fax: 212- 527 41 19

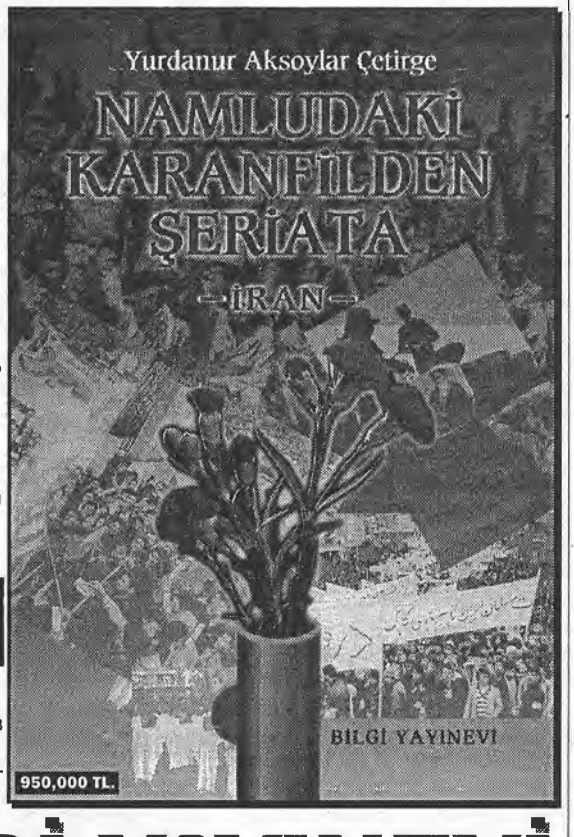

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Caddesi, 46 / A, Yenişehir - 06420 / ANKARA Tel : (0-312) 431 81 22 - 434 49 98 Faks : (0-312) 431 77 58

başarılı öyküleriyle ünlendi. İstanbul'un kenar mahalle yaşamını anlattığı öykü ve romanlarında kullandığı ustalıklı dille dikkatleri çekti. "Halk yazarı" unvanına layık görülen Osman Cemal Kaygılı, bu kitabında sonu mutlu bitmeyen bir aşkı anlatıyor. Çocukluk ve gençlik yıllarının bu aşkını anlatırken Meşrutiyet yıllarına, zamanın İstanbul'una da ışık tutacak betimlemeler yapıyor.

GENE AŞK/ *Doris Lessing/ Çev.: Tomris Uyar/ Can Yayınları*
Doris Lessing, bu romanında orta yaşı aşkın bir kadın yazarın; Sarah Durham'ın ağzından aşkı anlatıyor, çocukluktan başlayarak dostluğa, romantizme, cinsel tutkuya, pornografiye kadar her yönüyle aşkı. Sarah Durham, intihar ettiği söylenen bir kadın sanatçının (Julie Vairon) müziğinden, güncelerinden, resimlerinden yola çıkarak bir oyun yazmıştır. Bu oyunun çeşitli ülkelerde sergilenişi sırasında seyirciler ve tiyatro ekibi üstündeki etkileri Lessing'e de çağdaş toplumları eleştirme olanağı veriyor.
Aşkın ömür boyu kişinin yakasını bırakmayan bir hastalık olduğu fikri bu romanda da çıkıyor okurun karşısına.

SICAK SU MÜZİĞİ/ *Charles Bukowski/ Çev.: Avi Pardo/Parantez Yayınları*
Bukowski, tanıdık dünyasından kesitlerle, yalnızlıkları ve kişiyi içkiye yönelten, "tek yol" olduğunu hissettiren noktalarla gözlerimizin önünde. İlişkiler ve aşkın çıkmazları, tükenme noktaları... Bukowski kitabında şöyle diyor, "Acı çekmek için ayyaş olmak, bir kadın tarafından sıfırlanmak gerekmiyordu, ama acı çekip ayyaş olunabilirdi. Aldatılma, kıskançlık, alışılmışlık, cinsellik, güdüler, cismi olan ve olmayan cinayetler... Hayatın ta kendisini anlatıyor Bukowski kitabında.

PİR SULTAN ABDAL'DAN ONAT KUTLAR'A/ *Konur Ertop/ Çağdaş Yayınlar*
Sürgünlerle, hasretlerle, tehditlerle yıldırılmaya çalışılmış aydınlar ve hatta "kuşaklar" var. Yalnızca yakın tarihimizde değil, daha gerilere gidince de aynı şeyler çıkıyor karşımıza: Pir Sultan Abdal, Sabahattin Âli, Nesimi... Yazgısal bir ortaklıkla bağlanıyorlar birbirlerine Asım Bezirci, Onat Kutlar, Uğur Mumcu ve niceleri. Konur Ertop kitabını şöyle özetliyor bize; "... Çileli ama onurlu kalem sahibine, başkaldıran, uyaran, uyandıran, kendisi de ateşte yanıp tükenen ama yapıtlarıyla geleceği aydınlatan yazara bir saygı sunuşu bu sayfalar..."

AKSARAY'DAN BİR PERİHAN/ *Suat Derviş/ Oğlak Yayınları*
Yapıtlarını yaşadığı ve akışını yakından izlediği sosyal oluşumlara dayayarak kurgulayan Suat Derviş'in bu romanı 1963'te tefrika edilmiş ve kitap haline getirilmemiş. Siyasi görüşleri nedeniyle yaşadığı dönemde de unutturulmaya çalışılmış olan yazar, "Aksaray'dan Bir Perihan" adlı romanında, bir ailenin günlük yaşamı içinde Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminden 60'lı yılların sosyal hareketlerine, sivil örgütlenme ve kutuplaşma dönemine kadar uzanıyor.

İŞÇİ ARILARIN AŞKI/ *Alexandra Kollontai/ Çev.: Gülay Türkyılmaz/ Pencere Yayınları*
Alexandra Kollontai, döneminin yaptırım ve yasaklarına rağmen cinselliği, hayatın içinde ve varolan yönleriyle ele alabilen bir yazar. Daha çok siyasi içerikli yazılarıyla tanınan, ancak roman ve öyküler de yazmış olan Kollontai, aşkın sosyo-ekonomik ilişkilerle bağlantılarına değiniyor romanında. Kendi yaşamındaki dönüm noktaları, Marksizm, Rusya'daki dönemsel olaylar ve hayatın vazgeçilmez bir parçası olan aşk... işçi ve feminist gruplar: "İşçi arılar" kitapta, gerçekçi bir anlayışla okurla buluşturuluyor.

KÖMÜR TUTUŞUNCA (1965 Madenci Direnişinin Öyküsü)/ *Erol Çatma/ Evrensel Basım Yayın*
Kitapta, 1965 Mart'ında kendiliğinden patlayan ama etkisi tüm ülkeye yayılan Zonguldak maden işçilerinin direnişi anlatılıyor. Erol Çatma, havzanın 150 yıllık tarihini, dergi, gazete ve mahkeme tutanaklarını inceleyerek, direnişe katılanların yakınlarıyla konuşarak bu kitabı oluşturmuş. Zonguldak madencileri ve işçi sınıfının geniş kesimleri açısından büyük bir tehdit oluşturan özelleştirme saldırısının ve buna karşı mücadelenin, emek-sermaye çatışmasının olduğu bu dönemde yayınlanan kitap, yalnızca 60'lı yılların bir panoraması değil, aynı zamanda güncelliğini sürdüren mücadelenin de kitabı.

FINDIK KIRAN SÖZLER *(Yasal Bir İşkence)*/ *Günel Altıntaş/ Seçme Kitaplar*
İyi bir şair olmasına rağmen Günel Altıntaş daha çok bir aforizma yazarı olarak tanınmıştır; "kitaplar sıkıcı olabilir; ama, kitap okumayanlar kadar değil" diyor Altıntaş ve ekliyor: "Medya şu üç büyük spor klübü için harcadığı kâğıdı, mürekkebi, zamanı benim bu kitabıma harcasa, benim bu kitabım o klüplerin seyirci sayısından fazla satar." Çarpışan, güldüren ve düşündüren bu aforizmalar kitabının yanı sıra, yazarın "*Marilyn Monroe Gibi Karım Olsa*" adlı yine anekdot ve fıkralardan oluşan bir kitabı daha yayınlandı.

BAŞKALDIRAN EDEBİYAT/ *Nedim Gürsel/ Yapı Kredi Yayınları*
Nedim Gürsel bu kitapta; ilk yazısını yayımladığı tarihten (1966) bu yana tam yirmi sekiz yıllık bir uğraşı ile kuramsal yaklaşımlar, tartışmalar, kitaplar, edebiyat köprüsünün altından akan nice suların arasından; Nâzım'dan Mişima'ya, Mayakovski'den Leyla Erbil'e dek geniş bir edebiyat tarihinin içinden geçiyor.

Edebiyat dünyasının, 60'lardan bu yana ülkemizde ve dünyada panoramasını vermesi ve yazınsal duyarlık kadar bilimsel yöntemi de gözardı etmemesi bakımından önemli bir kitap.

KERBELA/ *Ali Berktay/ Mitos-Boyut Yayınları*
Ali Berktay, 12 Eylül'den sonra uzun yıllar Fransa'da yaşamaya mecbur bırakılmış genç bir tiyatrocu. Fransa'da Ayşe Emel Mestçi ile Halk Oyuncuları topluluğunda beraber çalışmış. İlk oyunu, 1993 yılında Avignon Festivali'nde, bu toplulukça Ayşe Emel Mestçi'nin rejisi ile, Fransızca olarak sahnelenmiş: "*Dünyaya Atılan Çığlık*".
İkinci oyunu, Türkiye'ye döndükten sonra geçen yıl, Azin Nesin'in öykü ve şiirlerinden derlediği, "*Hukuk-u Merkep Beyannamesi*", Nokta Tiyatrosu'nda oynanmış.
"*Kerbela*", genç yazarın ikinci özgün oyunu, bu yılki Bakırköy Belediyesi Yunus Emre Oyun Yazma Yarışması'nda *Büyük Ödül*'ü almış. Oyun, herkesçe bilinen, dini ve tarihsel bir olayı anlatırken, koşullanmış bir düşüncenin izine düşmüyor; bu duyarlı konuyu istismara kalkıp şablonların içine girmeye çalışmıyor. Tam tersine, ortak kültürümüzün bu önemli tarihsel olayını oyunun ana ekseni seçip evrensel insani duygu ve davranışlara eleştirel bakarak kişilik ve ahlak çatışmalarının doğru sonuçlarını ortaya koyuyor.

ESKİÇAĞDA GÜNEY KIYILAR/ *George E. Benan/ Çev.: İnci Delemen-Sedef Çokay/ Arion Yayınları*
Arion Yayınevi, üzerinde yaşadığımız toprakların geçmişini merak eden, günümüze ulaşan izleri sürmek, gördüklerini anlamak isteyenlere seslenen George E. Bean'in gezi rehberlerini yayınlamaya devam ediyor. "Eskiçağda Ege Bölgesi" adlı ilk cildi, "Lykia Bölgesi" izlemişti. Şimdi "Eskiçağda Güney Kıyılar" ufkumuzu bir adım daha genişletiyor. Bu kez Antalya Körfezi ve onun gerisinde yer alan topraklara uzanıyor. George Bean bölgenin tarihsel gelişimini ana hatlarıyla aktardıktan sonra, Antalya Perge, Aspendos, Side, Termessos gibi belli başlı antik kentleri, hatta bazı ikincil yerleşmeleri ele alıyor. Her kenti günümüze ulaşan belgelerin –yazılı kaynakların, sikkelerin– ışığı altında irdeliyor, kendi gezerken karşılaşacağımız tüm kalıntıların üzerinde ayrıntıyla duruyor, açıklıyor.

ekim 1997

varlık

kitap eki

sayı: 65

ERAY CANBERK

EBRULAR

ERAY CANBERK:

Ben daha çok "Ebrular"daki şiir uçlarını, şiirimsileri ebrulardaki çeşitliliğe bir gönderme olarak düşündüm. Bu küçük çalışmalarda her telden çalmak istedim. Bu arada yergi ögesi ağır basan şiirimsiler de çıktı ortaya.

Ebrular/Şiir/Oğlak Yayınları

✪ *"Eskimiş Yalnızlığa" kitabınızla ilk karşılaştığımda "toplumcu şairlerin en güzellerinden biriyle daha tanışıyorum" dedim kendi kendime. Bir de baktım şiiriniz üstüne bir yazısında "...Canberk, toplumcu bireyin en güzel şiirlerini yazmış..." dememiş mi Doğan Hızlan! Elbette defalarca okudum o şiirleri. Yalın ve tertemiz bir dili var, evet. İncecik öfkesiyle, yalnız sözü değil kalemi de, insanı da kırk yanp hep bir hesaplaşmanın peşinde olan... Azıcık kırgın bir dil ama. Yüreği ise; halkının kaygılan ile dolu; çocuklan ve umudu göz ardı etmiyor da yalnız olmaktan hoşnut. Yorgun fakat yarına hazır. Dikbaşlı olmasını da biliyor, sevmesini de. Hüzne yataklık ederken bile gülümsemesini becerenlerden. Gelgelelim aşktan yana azıcık utangaç sanki...*

"sana kadınım mı diyecekmişim-utanıyorum
başlıyor akşamların yüreğime
işleyen saydam uğultulan."

Şair kimliğinizi ve şiir serüveninizi ilgilendiren bir soruyla başlamak istiyorum söyleşimize; geçmişe de göndermeler yapacağınızı umarak. Elbette sizi yeterince tanımayanlar için; kimsiniz, niçin şiiri seçtiniz sanatın bunca dallan varken?

– Her şeyden önce bir edebiyatsever, bir şiir tutkunu. Şair mi? Bilemem... Ama kırk yıla yaklaşan bir edebiyat uğraşından sonra belki edebiyatçı. "Geçmişe göndermeler" dediniz, iyi ettiniz. Belki birçok edebiyat adamı için geçerli, herkesin bildiği şeyler ama yinelemekte yarar var. Başta edebiyat ve müzik olmak üzere hemen hemen bütün sanat dallarının sevildiği bir evde büyüdüm. Babam bir kitap tutkunuydu. Özellikle mizah alanında ve Fransızca kitaplara. Bugün bile, eski yazıdan sökmeye çalışarak, başvurduğum Kamus-u Fransevî anne tarafından büyükbabamdan kalmadır. Çocukluğumda Anadolu ve Rumeli masallarını, menkıbelerini, halk hikâyelerini çok dinledim. Çünkü baba tarafım Rumelili, anne tarafım Anadolulu. Yunus Emre'yi babaannemden işittiysem, Eğin masallarını anneannemden dinlemişimdir. Durmadan kitap okumaya başladığım yıllarda birçok hikâyeyi ve romanı tanır gibi olmuşumdur. Bunun da nedeni çocukluğuma dayanır. Bizim çocukluğumuzda olanaklar kısıtlıydı. Radyosu olan evler parmakla gösterilirdi. Siriema derseniz pek sık gidilen bir yer değildi. Akşamları babam aile bireylerini çevresine toplar ve "edebi ziyafet" diye adlandırdığı okuma şöleni başlardı. Belleğimde ve kulağımda kalanlar, tanır gibi olduklarım işte bu hikâye ve romanlardı. İlkokul öğretmenlerimden başlayarak Türkçe ve edebiyat öğretmenlerimin de etkileri çok olmuştur. İlkokulda manzumeler ve bir de oyun yazdığımı hatırlıyorum. Şiir tutkum lise yıllarında arttı. On yedi-on sekiz yaşlarında başarısız hikâyeler ve şiirler yazdım. Eli yüzü düzgün ilk şiirim yayımlandığında ise yirmi üç yaşındaydım. Sanatın bir sabır işi olduğunu öğrenmiştim. Neden şiir diye sordunuz? Eğilim; açıklanması güç bir itki, diyebilirim ancak. Herkes az çok şiir yazmıştır, kimileri bu çabasını sürdürür. Bu çabayı sürdürenlerden biriyim işte...

✪ *Bence az üreten bir şairsiniz. Üstelik "İlgi alanı dağılan şairler için bir uyan: Dikkat! Şiirden dışan sarkmak tehlikeli ve yasaktır!" dediğiniz halde... Şiiri küstürmekten korkmuyor musunuz? Açıkcası şunu demek istiyorum; çevirmenlik zor iş. Çeviri şiirleriniz, çeviri düzyazılannız, çeviri çocuk kitaplarınız var. Bu uğraşınızın şiirinize dil çıkanp, kızdırdığı oldu mu hiç?*

– Bütün sanatlar özveri istemez mi? Şiir de istiyor elbette. Üstelik şiir emredici. "Dili benim için kullan" diyor. Dilin şiirsel olması yetmiyor; şiirde söz konusu edilenin de şiirsel kılınması gerekiyor. Yoksa bütün aşk şiirleri, bütün doğa şiirleri, bütün öfke şiirleri birbirine benzerdi. Bu şiirleri birbirinden ayıran yalnızca söyleyiş değil elbette. Şair düz bir bakışla görülemeyeni, düz bir düşünceyle çözümlenemeyeni gören ve çözümleyendir. Eskiden şairlere şaman, büyücü gözüyle bakılırmış ya, bence şaire bilim adamı ve felsefeci gözüyle bakmalı. Ama bilimin ve felsefenin gözünden kaçanları sezgisiyle yakalayan biri. Doğrusu böyle bir uğraş alanı savsaklanmaya, bir boş zaman uğraşı olarak görülmeye gelemez. Şaire duygunun, duygulanmanın yetmemesi de burdan kaynaklanıyor olmalı. Şiir ve şair ilişkisinde bence şiirin sözü geçiyor. Tek yanlı bir ilişki. Siz istediğiniz kadar şiiri terk etmemeye çalışın, diretin, birikimden ve şiir bilgisinden yararlanın, şiir sizi terk etmişse beklemekten ve sabretmekten başka yapacağınız bir şey yok. Çünkü şair zihninde bir "şiirleştirme düzeneği" kuran kimsedir. Bu düzeneği sürekli geliştiren kimsedir. Şair hantallaşınca şiir uzaklaşıyor. Bu durumun farkına varmak da şaire düşüyor. Ne mutlu bunun farkına varıp şiirle değil kendiyle cebelleşenlere. Ahmet Haşim, Nâzım Hikmet, Dağlarca, Behçet Necatigil bu konuda hemen aklıma gelen şairler. Daha birçok şair sayabiliriz. Kötü bir şair olmaktansa iyi bir şiir okuru olmayı göze alacak cesaretimiz olabilse!.. Evet, haklısınız. Çeviri benim hem özel uğraş alanım, hem de gelir kaynağım. Çoğu zaman denge, gelir kaynağı olma durumunda bozuldu, bozuluyor. Çeviri zaman isteyen, uğraş gerektiren bir çalışma. Elbet edebiyat yaratısı da zaman istiyor, uğraş gerektiriyor ama böyle bir çalışmada siz kendinizle baş başasınız. Oysa çeviride bir başkası da işe karışıyor. Kimi çeviriyorsanız o olmak zorundasınız. Bu da neredeyse ikili bir yaşama yol açıyor. Şiir buna evet der mi? Demiyor. Az önce anlatmaya başladığım süreç başlıyor işte. Özellikle şiir çevirilerinde kendi şiirimden yediğimi hissetmişimdir. Ama şiir çevirilerinin hantallaşmaya karşı bir uyarı olduğunu da... Şiir affetmez ama yine de şiir beni affetsin diye iyi niyetle dilekte bulunuyorum...

✪ *Duyarlığı Servet-i Fünun şairlerine kadar uzanan bir Cumhuriyet şairi olarak Cumhuriyet sonrasında oluşan; 1940 kuşağı, Garip, İkinci Yeni bir de 60 kuşağı gibi şiir hareketi ve eğilimleri konusunda neler söylemek istersiniz? Sizde nasıl etkileri oldu?..*

– Akımlar, okullar, topluluklar oluştukları an, yaşadıkları dönemde etkililer. Daha sonra edebiyat tarihinin malı oluyorlar. Bu oluşumlarda bir tepki söz konusu, bildiğiniz gibi. Bizde henüz edebiyatın toplumbilim açısından değerlendi-

rilmesi yeterli değil. Bu yüzden çoğunlukla ilk değerlendirmelerle yetiniliyor. Bu basmakalıplığı yine şairler, yazarlar kırmaya çalışıyor. Söz gelişi Cemal Süreya'nın, Ece Ayhan'ın yargıları, değerlendirmeleri. Ne var ki bu tür değerlendirmeler pek az ve hemen kabul görüp basmakalıplaşma yolunu tutuyorlar. 1940 Kuşağı denince değerlendirme hazır; yandaş olanlarınki ve karşı olanlarınki. Garip mi dediniz? Ya CHP diktasının yarattığı resmi şairler ya da şiirimizde geleneği sarsan, kalıpları kıran şairler değerlendirmesi hazır. İkinci Yeni mi? Toplum kaçakları, DP döneminin şiirdeki izdüşümü. Hayır, söyleyişte ve bireye bakışta devrim yapanlar ve "sivil" şiirin öncüleri. Bütün bu değerlendirmeler genç şairi etkiliyor. Ama şairseniz sizin derdiniz başka. Onlar ne yapmış; ben ne yapıyorum, ben ne yapabilirim derdi. Yeri gelmişken şunu da araya sıkıştırmak istiyorum: Bir süredir genç şairin, en azından bazılarının böyle dertleri yok. "Ben Türk şiirini bilmem, Türk şairlerini hiç okumadım bile" demiyorlar açık açık ama zaman zaman, bir söyleşide, bir soruşturmada şiirimizi yeterince bilmedikleri anlaşılıyor. Neyse, bu ayrı bir konu... Beni önce toplumcu gerçekçiler etkiledi. En çok da Attilâ İlhan. Garip Akımı ve İkinci Yeni başlangıçta yakınlık duymadığım bir şiir evreniydi. 1960 Kuşağı bir şiir birikiminin üstüne gelmiş, siyasal düşüncelerin çatıştığı bir ortamda yolunu bulmaya çalışmıştır. Günümüz şiiri söz konusuysa ben daha çok akım dışı, topluluk dışı kalan şairlerden etkilendim. Necatigil, Külebi, Dağlarca gibi. Daha da sayabilirim. Ceyhun Atuf'un duyarlığı, gönül zenginliği, Sabahattin Kudret'in işçiliği... Etkilenmek bir yana hiçbir şairden vazgeçemem.

✪ *Son günlerde 1980 ve 90'lı yıllar şiiri için güzel şeyler söylenmiyor, durgun ve tıkandı diyorlar. Siz ne düşünüyorsunuz? Şairin işi çok mu zor?..*

– Tıkanıklık, aynılık, durgunluk hemen hemen her dönem gündeme gelir, getirilir. 1960'lardan bu yana bu sözleri çok işittik. Dahası ben de şiir dünyamız için aynı kaygıları dönem dönem taşımışımdır. Belki eski dönemlerdeki gibi çok öne çıkan, sürükleyen şairler yok ama gençler arasında, bizden sonraki kuşaklar demek istiyorum, bence çok iyi şairler var. Açık yüreklilikle söylemek gerekirse etkilendiğim genç şairler var. Söz gelişi küçük İskender beklenmedik bir zamanda ortaya çıktı. Ne bileyim, Haydar Ergülen, Erdal Alova, Sina Akyol var... Evet, ortak imgeler, ortak kelimeler, benzer söyleyişler yaygın. Ama dilin bir karşılığı olması gerektiğini, kelimelerin içi boşaltıldıklarında boşlukta kaldığını sezen genç şairler geldi, geliyor, gelecek. Genel olarak şiirin birikimini düşünürsek elbette şairin işi zor. Çünkü şiir, şairin bilgi ve kültür birikiminin bir parmak önünde gitmelidir diye düşünüyorum. Şiir "bende her şey var ama ben o şeylerden hiçbiri değilim" der. Genç şairler bunun da farkında ya da bunun da farkında olanlar var aralarında.

✪ *Bence tam sırası. Genç şairler hakkında neler düşünüyorsunuz? Onları yeterince izliyor musunuz? Zar atmasanız da birkaç isim verirseniz sevinirim.*

– Kendi ağzımla yakalandım galiba. Evet, elimden geldiğince genç şairleri izliyorum. Yalnız şunu söylemek isterim; şimdilerde genç şair denince 30'lu yaşlardaki şairler akla geliyor. Şiirin yaşı yükseldi sanırım. Bu doğal. Az önce değindiğimiz gibi genç şair büyük bir birikimin üstüne şiirini kurmak zorunda. Bu da zaman istiyor. "Şiir bir parmak önde gitmeli" demiştik ya Turgut Uyar bunu başka türlü söylüyor. "Efendimiz acemilik" gibilerinden. Şimdi tam

hatırlayamadım... Genç şairler neredeyse acemi olmadan ustalaşıyorlar. Bence bu tehlikeli. Bu tehlikeyi sezip acemiliği bir dönem sürdürenlere ne mutlu!.. Yalnız adlarını bildiğim, kendilerini tanımadığım ya da şöyle bir tanıdığım genç şairler var. Çoğunun hayata ve giderek de şiire karşı umursamaz tavrı korkutuyor beni. Sanki şiiri boşlayıvereceklermiş gibi bir tavır. Bu bir cesaret işi; hayran olmamak elde değil. Başka türlü söylersek şiir onları terk etmiyor gibi gözüküyor ama onlar şiiri terk etmeye kalkıyorlar. Daha önce söylediğim durumun tam tersi. Şiirden öç mü alıyorlar ne?.. Aralarında "benim şairim" diyebileceklerim var ama size bir tek ad verebilirim: Genç şairler...

✪ *Yine size dönelim... Ne kadar gizemsiz görünseler de şiirlerinizi her okuyuşta farklı şeyler yakalıyorum. Bunlardan birini sormak istiyorum. Hani bazı şairlerin bazı dizeleri vardır; günlerce mınldanır insan. Sizin de öyle birkaç dizenizi alıp bir araya getirdiğimde; yepyeni bir şiir daha çıktı ortaya. Kitaplarınızda olmayan ama bir Eray Canberk şiiri...*

– İlginç bir saptama yapmışsınız. Bu durum bir bakıma dize anlayışından, bir bakıma dünyaya hep aynı yerden bakıştan kaynaklanıyor olabilir. Bu durum bir bakıma şairi kısıtlayan bir durum. Bunu aşmak için yeni bir oluşumun içine girmeli şair. Oktay Rifat, İlhan Berk gibi şairler bunu yapabilmişler. Daha doğrusu bunu başarırken şiir çizgilerini sarsmamışlar. Çok belirgin değişimlere uğramadan şiirini sürdüren, kısıtlanmış izlenimi uyandırmayan ya da kısıtlanmayan ustalar da var. Kısacası zor iş...

✪ *Burada tam yeridir... Değişim dediniz, yeni bir oluşum dediniz. Ben diyorum ki "Ebru" şiirinizi çıkarırsak kitabınızdaki şiirler, diğer şiirlerinizden çok farklı. Yani okurunuz "Eray Canberk şiirini değiştirmiş" diyebilir mi?*

– Sözünü ettiğiniz bir denemeydi. Belki bir girişimdi. Bir anlamda kendimi şiire affettirme çabasıydı. Şiir serüvenim içinde mahçup bir dönem de diyebiliriz. Bir demdi geldi geçti işte... Şu yaşadıklarımıza bir baksanıza. Sanki "içimizdeki şarkıyı" zorla susturmak isteyenler var. "Her dönemde benzer şeyler yaşanmış. Şair içindeki şarkıyı yitirmemeli." diyeceksiniz. Doğru. İçindeki şarkı bitmeyenler var. Yetmez mi? "Şiirim hüznümün içinden geçer" diyordu Süreyya Berfe. Şiirimiz nelerin içinden geçmek zorunda kalmadı ki... Neyse, karamsarlık her zaman olumsuzluk değildir... diyorum kendi kendime. "Bakalım ne çıkacak?"

✪ *İnsanın şiire bu kadar uzak olduğu ve ebruculuğun nerdeyse unutulduğu bir çağda, o çilekeş sanatı "gönlümüzün izdüşümü ebru"yu söze dökmek aklınıza nerden geldi? Çok merak ediyorum... "bezdim her şeyden/ paranın egemenliğinden (söz gelişi)/ ulusun olmayan egemenlikten*

varlık

Değerli Okurumuz; bu formu doldurup dergimize abone olursanız, aşağıdaki listeden seçeneceğiniz bir kitap, armağanımız olarak adresinize gönderilecektir.

- ❑ Patrick Modiano / *Bir Sirk Geçiyor* (roman)
- ❑ Tilman Spengler / *Lenin'in Beyni* (roman)
- ❑ William Saroyan / *Aram Derler Adıma* (öykü)
- ❑ İvo Andriç / *Veli Paşa'nın Oynaşı* (öykü)
- ❑ Özdemir İnce / *Yazın Sesi* (şiir)
- ❑ Salâh Birsel / *Gece Mavisi* (deneme)
- ❑ Pervez Hoodbhoy / *İslam ve Bilim* (inceleme)
- ❑ Neşe Cehiz / *Yalan Roman* (roman)
- ❑ Zeyyat Selimoğlu / *Deprem* (roman)
- ❑ Sulhi Dölek / *Vidalar* (öykü)
- ❑ Edisa Palikuça / *Mostar'ı Unutma* (belgesel)
- ❑ Hulki Aktunç / *Şarkılar* (şiir)
- ❑ Oktay Akbal / *Zaman Sensin* (deneme)
- ❑ Nezih Ayubbi / *Din ve Siyaset* (araştırma)

Ad, Soyadı ..... Doğum tarihi: .....
Adres .....
..... Posta kodu ..... Tel/faks: .....

Abone ücretini, ❑ 1 yıl için 3.300.000 TL; ❑ 2 yıl için 6.600.000 TL;
❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabınıza
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 164-6/1032416-0 no'lu hesabınıza
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabınıza
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabınıza ..... tarihinde yatırdım. (Makbuzu ektedir.)

Abone ücreti ..... TL'yi kredi kartı hesabımdan alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EUROCARD

Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: ..... Alındığı Müesse: .....
Kart Sahibinin İmzası: ..... Nüfus Cüzdanı No: .....

(sözüm meclisten dışarı)" diyorsunuz 31. ebrunuzda. Neredeyse tamamen kuşatılmış gibisiniz...

– Ebru sabır işi. Zaman işi. Hızlı yaşanan çağımızda korkarım bilgisayarlarla da ebru yapılacak. Şiir de öyle. Sabır işi, zaman işi. Ama belki bilgisayarlar şiire el atmıştır bile... Ben daha çok "Ebrular"daki şiir uçlarını, şiirimsileri ebrulardaki çeşitliliğe bir gönderme olarak düşündüm. Bu küçük çalışmalarda her telden çalmak istedim. Bu arada yergi ögesi ağır basan şiirimsiler de çıktı ortaya. "Kuşatılmışlık" bir olgu. Evrenselleşen bayağılık, zorbalık ve hödüklük karşısında kuşatılmışlığını fark edenler yalnızca şairler değil neyse ki... Kuşatılmışlığını kırmaya çalışanlar var neyse ki...

✪ *Ebrunuzun birinde de "Nâzım içimde bir yara/ derdi İlhami Bekir Hoca" derken, birilerine biraz sitem ediyorsunuz gibi geldi bana.*

– Bu sözler gerçekten İlhami Bekir'indir. Bir dönem Nâzım Hikmet'le yakın arkadaş olmuşlar. Nâzım Hikmet'in sevdiği, övdüğü, umut bağladığı bir genç şairmiş İlhami Bekir. Açık açık söylemezdi ama belki kendini Nâzım Hikmet'e karşı suçlu sayardı. Nâzım Hikmet'e insan olarak da, şair olarak da haksızlık edenlere dayanamazdı. Burada bir sitem seziyorsanız, benden değil İlhami Bekir Usta'dan kaynaklanmaktadır. Ama bu siteme katılmamak elde değil...

✪ *Nedense aklıma birden sizin bir kitabınızda okuduğum şu sözünüz geldi: "Bazı ülkelerde ve bazı durumlarda şöyle bir uyarıya gerek duyulur: Lütfen şairleri ezmeyiniz!" Biraz açıklar mısınız, bizim ülkemize de şöyle bir göz atıp?*

– Hani parklarda uyarı levhaları vardır ya... "Çiçekleri ezmeyiniz", "Çimenlere basmayınız" gibisinden, işte ordan kaynaklanan bir çağrışım. Kimsenin buna kulak astığı da yoktur. Fazla söze ne hacet!

✪ *"Başlanır/ bakalım ne çıkacak"/ biter/ (elden gelen bu)/ bittiyse eğer" diyor son "şiirimsi"niz. Sabrınız, suyunuz, boyanız bol olsun. Ama şunu da sormadan bitirmek istemiyorum bu söyleşiyi: Sizce ne çıktı?*

– İyi dileklerinize teşekkür ederim. Sanıyorum benim için bir uyarı çıktı: "Bu bir denemedir; fazla bel bağlama!" gibisinden. Belki de şiir içi bir kaçamaktı. Bir bakıma şair ne yapabileceğiyle değil, ne yaptığıyla kendini sınamalı. Yapmak istemek bir dilek, ama yapmak ya da ortaya koymak somut bir şey... Bekleyelim. Beklemek zor iş ama bunun başka yolu da yok. Şiirin demek istiyorum... Genç bir şair olarak dikkatli bir okursunuz; sorularınıza teşekkür ederim.

NUR SAKA

AUNG SAN SUU KYI

BAŞKALDIRININ SESİ

Alan Clements'la Söyleşiler / Varlık Yayınları

Bu kitabın başlangıçtaki amacından; yani, günümüz dünyasının en ünlü siyasi muhalifi ve benzersiz bir kadın olan, Nobel Barış Ödülü'nün yanı sıra uluslararası birkaç saygın ödül daha kazanmış bulunan Aung San Suu Kyi ile son derece ilginç bir dizi söyleşiyi sunmaktan başka hiçbir iddiası yok. Aung San Suu Kyi, Vaclav Havel'in deyişiyle, "güçsüzlerin gücü"nün en göze çarpıcı örneklerinden birisi.

Aung San Suu Kyi, dokuz ay boyunca –Ekim 1995'ten Haziran 1996'ya kadar– Rangoon'daki evinde yapılan söyleşilerde öyküsünü anlatıyor. Bu olağanüstü kadın kendi sözcükleriyle, değerleri ve felsefesiyle ilgili ender bulunur bir görüntü sunuyor. Her şeyini riske atarak, "... saygın bir yaşam güvencesi sağlayacak ilkeler ve haklar uğruna her gün yaşamlarını tehlikeye atan çok sayıda kadın ve erkek", yani Burma halkı tarafından sürdürülen savaşıma katılmayı ve sonradan da yönetmeyi neden seçtiğini açıklıyor. Elinizdeki kitap, kaderlerini seçme hakkını elde etmek için hayatlarını tehlikeye atan kırk beş milyon nüfuslu bir Güneybatı Asya ülkesi olan günümüz Burma'sında sürdürülen savaşımın ruhuna inen bir gezi niteliğinde.

Bu kitap karmaşık koşullar altında oluştu ve krizin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmak için birkaç açıklama gerekiyor.

Burma'da olup bitenlere ilk kez 1977 yılında vakıf oldum. Yedi günle sınırlandırılmış bir vizeyle, Budist rahibi olmak ve Buda'nın öğretisi olan *dhamma*'yı öğrenmek için bir manastırda kalma olasılığını incelemek üzere gelmiştim. Burma hakkındaki tek bilgim, eski bir Budist kültürünü koruyor oluşuydu, yaklaşık bir milyon rahip ve rahibe, tüm ülkeye yayılmış yaklaşık beş bin manastırda yaşıyordu. Ülkenin aynı zamanda, ayrımcı ve acımasız bir yabancı düşmanı olan General Ne Win tarafından yönetilen totaliter bir "terör devleti" olduğunu şaşkınlıkla keşfettim.

1962'nin Mart ayında askeri bir darbeyle iktidarı ele geçiren General Ne Win'in yeni Devrimci Konseyi, anayasayı askıya almış ve derhal ülkeyi her türlü yabancı bakışa kapatmıştı. "Burma Tarzı Sosyalizm" diye adlandırdığı tecritçi bir politikayı teşvik etmiş, yabancı gazetecileri sınır dışı edip ekonomik ve endüstriyel kuruluşların birçoğunu millileştirmiş, basını susturmuş ve korkuya, baskıya, işkenceye dayanan bir polis devleti oluşturmuştu.

Vize sürem dolduğunda, bu iki bin beş yüz yıllık gelenek içinde, rahiplerin rehberliğinde Budist olma isteğimi gerçekleştirmek amacıyla geri dönmeye kararlı olarak, Burma'dan ayrıldım. 1979 yılında, uzun süreli bir "manastır" vizesiyle rahip olma iznini elde ettim. Bunu izleyen sekiz yılın büyük bölümünü, gerilimin yükseldiğini hissederek Rangoon'daki bir manastırda geçirdim. Ziyaretçiler sık sık çaresizlik ve umutsuzluk duygularını, boyun eğmek zorunda kaldıkları engellemeleri ve yozlaşmayı dile getiriyorlardı. Bu dönem boyunca iki kez, birtakım banknotlar geri çekildi, bu da paranın yüzde yetmiş oranında değer kaybına uğraması anlamına geliyordu. Manastırlar halkın desteğine bağlı olarak ayakta durdukları için, bunun etkisini anında hissettik, geçimimizi sağlayan kaynaklar gözle görülür bir biçimde kısıtlanmıştı. Kısa süre sonra, vizemin uzatılması için başvurum reddedildi ve manastırdan ayrılıp Amerika'ya geri döndüm.

1988 yılının Mart ayında, Burmalı öğrencilerden oluşan küçük gruplar Rangoon sokaklarına dökülüp politikada kökten bir değişim talep ettiler. Ne Win'in diktatörlüğüne ilk kez isyan ediliyordu ve bu cesur eylemin sonuçları önceden tahmin edilebilir nitelikteydi. Tek bir olayda kırk bir yaralı öğrenci, bir polis arabasında boğularak öldü. Bu vahşetler, kısa zamanda genişleyen hareketin azmini ve davaya bağlılığını artırmaya yaradı ancak.

İngiltere'de profesörlük yapan kocası Dr. Michael Aris ve Alexander ile Kim adlı çocuklarıyla birlikte Oxford'ta yaşayan Aung Suu Kyi, mart ayı sonlarında yaptığı bir telefon görüşmesinde annesinin ciddi bir kalp krizi geçirdiğini öğrendi. Yurtdışında geçirdiği yirmi üç yıllık yaşamı boyunca Burma'yı düzenli bir biçimde ziyaret etmiş olan Aung San Suu Kyi, birkaç gün içinde Rangoon'a dönüp ölümle pençeleşen annesinin başucunda bekledi. 1947'de ülkesini bağımsızlığa kavuşturup yüz elli yıllık sömürge egemenliğine son verdikten sonra katledilmiş olan, Burma'nın en ünlü ve en saygın başkanının kızıydı o.

Ne Win, 23 Temmuz'da televizyona bir demeç vererek BSPP'den (Burma Sosyalist Program Partisi) istifa ettiğini bildirip Burma'nın siyasal geleceği hakkında bir referandum yapılmasını isteyerek tüm halkı hem şaşırttı hem de sevindirdi. Otuz yıl süren aşırı sert bir rejimden sonra alınan bu inanılmaz karar, insanlar arasında bir elektriklenme yarattı. Ancak diktatörlük iktidarının çabucak gerçek bir demokrasiye dönüşmesi umudu sönüp gitti, çünkü Ne Win'in partisinin üyeleri, bu isteğe derhal karşı çıktılar. Çığrından çıkan milyonlarca yurttaş, harika bir başkaldırı gösterisi yaparak, ülkenin tüm kentlerinde barış yürüyüşlerini başlattı; sivil bir ara hükümet, çok partili demokrasi, serbest seçimler ve temel özgürlüklerin geri verilmesini istiyorlardı. Gösteriler çoğalırken, Ne Win'e bağlı ordu komutanları, vur emriyle binlerce seçkin piyade askerini göstericilerin üstüne saldı.

"İçimizden binlerce kişi askerler önünde diz çöktü," diye anlattı sonradan bir kız öğrenci. "Hep aynı tekerlemeyi söylüyorduk onlara: Sizi seviyoruz; bizim kardeşlerimizsiniz; tek istediğimiz özgürlük; siz halk ordususunuz; bizimle gelin." '8-8-88 Katliamı' diye bilinen olayın bilançosu son derece acıklıydı, bir yıl sonra Çin'de Tiananmen Meydanı'nda gerçekleşecek insan kıyımını bile aşan boyuttaydı. Kan banyosunun sonuçları şuydu: Birkaç bin silahsız gösterici öldürüldü, yüzlercesi yaralandı ve binlercesi hapse atıldı.

Ancak bu boğucu karanlıktan bir umut ışığı doğdu. 26 Ağustos 1988'de, yaklaşık 500.000 kişinin Rangoon'da, Shwedagon Tapınağı'nın önünde bir araya geldiği bir toplantıda, Aung San Suu Kyi, demokrasi mücadelesine katılma kararını açıkladı. "Bu büyük mücadele, halkın tam anlamıyla demokratik bir parlamenter sisteme olan yoğun ve derin isteğinden doğdu. Babamın kızı olarak, olup bitenlere kayıtsız kalamazdım," diyordu.

Hareket büyük bir destek görmeye başladı. Aung San Suu Kyi, kampanyasını yürütürken Mahatma Gandi ile Martin Luther King Jr'ın izini sürüp demokrasiyi desteklemek için şiddetten uzak durma ve demokrasi yararına sivil itaatsizlik taktiklerini kullanıyordu. Temelde kişisel sorumluluğa çağrıda bulunan ve kökünü Budizmden alan mesajı, kendi-

sinin "tinsel devrim" diye adlandırdığı yüce bir siyasal ideolojiye dönüşüyordu.

Demokratik değişiklikler yakın gibi görünürken, 18 Eylül 1988 günü, Ne Win bir darbe yaparak ülkeyi yeniden ele geçirmek için perde arkasından orduyu kullandı. Burma yönetimini, yirmi askeri komutandan oluşan, Yasa ve Düzeni Yeniden Oluşturmak için Devlet Konseyi (SLORC) diye bilinen bir cuntaya teslim etti. SLORC yeniden sıkıyönetim ilan etti: Dört kişiyi aşan toplantılara katılanlar hapse mahkûm edilebilecekti; gece sokağa çıkma yasağı getirildi ve sivil mahkemeler yerini askeri mahkemelere bıraktı. Ağustos katliamından sonra acıya boğulmuş bir ulusu kor gibi yakan SLORC önlemleri, binlerce kişinin tutuklanmasına neden oldu.

SLORC, 1990 ilkbaharında, "çok partili serbest ve tarafsız seçim" ilan ederek öfkeyi yatıştırmak için ağızlara bir parmak bal çaldı. Üç ay içinde, iki yüzün üstünde parti SLORC'un seçim kuruluna kaydını yaptırdı. Aung San Suu Kyi ile en yakın birkaç çalışma arkadaşı tarafından kurulan Ulusal Demokrasi Hareketi (NLD), uzaktan en güçlü ve en popüler parti gibi görünüyordu.

Ordu demokratik partilerin taraftarlarını kabaca taciz ederken, gözlemcilerle demokratik liderler de SLORC'un uzattığı zeytin dalının bir maske olduğunu çabucak anladılar. *New York Times*'a göre, 1989 ve 1990'da sayıları beş yüzü aşan Burmalı, büyük kent merkezlerinden alınıp hastalıktan kıvranan "uydu kentler"e zorla gönderildi. SLORC tarafından boşaltılan bölgeler, demokratik hareketin kaleleri olarak biliniyor ve Aung San Suu Kyi'nin taraftarlarını barındırıyordu.

27 Mayıs 1990'da seçim yapıldı ve oyların 80'ini alarak 485 milletvekilliğinden 395'ine sahip olan Aung San Suu Kyi'nin partisi NLD, ezici bir zafer kazandı. Bu arada, 20 Temmuz 1989 günü, Aung San Suu Kyi ev hapsine alındı, partinin diğer yöneticileri ise cezaevlerine gönderildi. SLORC, söz verdiği gibi iktidarı seçilen milletvekillerine devretmek yerine, çok sayıda milletvekilini hapse atarak bütün ülkeyi etkileyen bir baskı uyguladı. Birtakım insanlar yurdunu terk edip sürgün yolunu tuttu, bazıları da çeşitli yollardan susturuldu.

O sarsıcı dönemin ardından, Burma'da çok olay oldu, hem de anlatılamayacak kadar çok. Buradan çıkan bir gerçek var. Altı yıl süren ev hapsinin ardından 11 Temmuz 1995'te serbest bırakılan Aung San Suu Kyi, dört ay sonra ilk görüşmemizde bana açıkça, "Serbest bırakıldığımdan beri hiçbir şey değişmedi... Kendi ülkemizde hâlâ tutsak olduğumuzu tüm dünya bilsin," dedi.

Öykü işte burada başlıyor, totaliter bir cezaevi olan SLORC'un Burma'sındaki korkunç baskı ortamında rehin tutulan bir ulus; ve bu cezaevinin içinden, duyulmayı bekleyen başkaldırının sesi.

1995 Ekim'inde Burma'ya geldiğimde, Aung San Suu Kyi ile hiç karşılaşmamış, onunla hiç konuşmamıştım. Oysa benim için yabancı biri değildi. Bu olay öncesindeki yedi yılda, ülkesindeki krizle ilgili, *Burma: Geleceğin Ölüm Tarlaları mı?* adlı bir kitap yazmış ve yazarlarından biri olduğum *Burma'daki Tinsel Devrim* adlı fotoğraf ağırlıklı bir belgesele kaynak sağlamıştım. Bu arada, Burma'daki savaşımı betimleyen, John Boorman'ın yapımını üstlendiği, senaryosunu benim yazdığım *Rangoon'un Ötesinde* adlı bir filmin danışmanlığını da yapmıştım. Ayrıca, Burma'dan gizlice çıkarılmış video kasetleri saatler boyu izlemiştim. Aung San Suu

Kyi'nin birçok söylevini okumuş ve kendisini tanıyanlara ya da yanında bulunmuş olanlara onun hakkında sorular sormuştum. Burma'daki Demokrasi Hareketi'ni uzun uzadıya incelemiştim, özellikle de Budizmle olan bağlarını. Sonuçta öğrenmiş olduğum her şeyiyle, Aung San Suu Kyi birçok kişi gibi beni de kendine hayran bırakmıştı. Herkes gibi bana da, özsaygıyı, insan onurunu, merhamet ve sevgiyi maddi ve ekonomik kaygıların ötesine yerleştiren büyük bir vizyon sunmuştu.

Kişisel yapısı hakkında hiçbir şey bilmiyordum ve –bu kitapta gerek onun, gerekse benim söylediklerimle kayda geçen– geçmişine ait birkaç kısa, temel tarihi olgu dışında Aung San Suu Kyi'nin özel yaşantısı kamuoyundan gizli kalıyor. Ev hapsinde, yıllarca ailesinden uzak tutuldu ve suskunluğunu koruyarak bir efsane, bir söylence haline geldi. Sonunda serbest bırakıldığında, SLORC'un totaliter cezaevinin kapılarını açtırmak için cesurca meydan okudu ve artık hiçbir şey onu durduramaz.

Tanımış olduğum Aung San Suu Kyi işte böyle biriydi: ilkelerinden ayrılması olanaksız, adalet ve görev anlayışından destek alan, sarsılmaz inanç sahibi dinamik bir kadın. Kendi eksikliklerini kabul ediyor ve ikiyüzlülükten tiksiniyor. Merhametli olduğu gün gibi açık. Bence "içtenlik" onu en iyi tanımlayan nitelik, bunun özünde de kişisel gelişime olan inancı yatıyor. Aung San Suu Kyi, bir araştırmacı–bir ruh hacısı–, yaşantısını daha derin ve daha büyük gerçeklere ulaşmanın aracısı yapan biri. Tinselliğini sakince, iddiasızca ve alçakgönüllülükle, ama onu çok daha hoş kılan bir yalınlıkla taşıyor. Kolayca ve serbestçe gülüyor. Aung San Suu Kyi ince bir porseleni andırıyor, yüz hatları bir Japon haiku'sununki kadar klasik bir güzellikte; hiçbir şeyi düzensiz değil, ne saçlarındaki çiçekler ne de büyük bir zarafetle taşıdığı mükemmel ütülenmiş geleneksel Burma tarzı elbisesi. Sesi uyumlu ve yumuşak, bir müzisyen yeteneğiyle yükseltip alçaltabiliyor. Basit sözcükler kullanıyor, bazen öylesine basit ki şaşırıp kalıyorsunuz, yine de kaçamaksız konuşuyor. O, dimdik ve dolaysız bir kadın.

Kusurları var mı? Bunları kabul edecek ilk kişi kendisi olurdu. Onunla yaptığım söyleşilerden tatmin oldum mu? Aslında, onun vermek istediğinden çok daha fazlasını elde etmeye niyetliydim. Aung San Suu Kyi, mahremiyetine son derece düşkün ve özel saydığı iç dünyasını her yanıyla kendine saklayan alabildiğine gizemli bir kadın. Bazı açılardan mühürlü bir mahzene, bazı açılardan da açık bir evrene benzediğini keşfettim. Yavaş yavaş, daha fazlası için duyduğum isteği onun değil, kendimin yaratmış olduğunu fark ettim. İlk söyleşimizde, "Bana istediğinizi sorun, ancak işime geldiği gibi yanıtlamama izin vereceğinizi umuyorum," dedi. Aung San Suu Kyi, tam anlamıyla kendine özgü birisi, buluşmalarımızda en çok hoşuma giden yanı da bu oldu; o, hâkimiyetinden ve mutluluğundan keyif duyan ve aynı zamanda başkalarının bağımsızlığı için savaşan bir kadın.

Bu kitabın sonunda Aung San Suu Kyi'nin başlıca iş arkadaşları olan U Tin Oo ve U Kyi Maung'la iki söyleşi yer alıyor. Her ikisi de, Ulusal Demokrasi Hareketi (NLD) içinde önemli bir rol oynuyorlar; Aung San Suu Kyi, bu partiyi

1988'in eylül ayında onlarla birlikte kurmuştu. Bu yapıtta onların da yer alması, Aung San Suu Kyi'nin öne sürmüş olduğu tek koşuldu: "Bu projeye varım," demişti ilk buluşmamızda, "ancak iki sevgili iş arkadaşımın da yer almaları gerekir, tabii ki projeyi kabul ederlerse. Onların onayını alırsanız, ben tamamen katılırım."

Onların katkısı Aung San Suu Kyi'yi daha iyi anlamamızı sağlıyor; bu katkı aynı zamanda demokrasi için verdikleri ortak savaşıma dinamik bir boyut da kazandırıyor.

Bu sunuş, oldukları gibi yansıtılmış bir dizi söyleşiden oluşan kitabın iç düzenlemesi hakkında birkaç söz söylenmeden yarım kalmış olurdu. İlk başta, amacım bunları tematik ve kronolojik bir düzen altında sunmaktı. Oysa Burma'ya gittiğimde, bu şemadan vazgeçmek zorunda kaldım. Aung San Suu Kyi'nin serbest bırakılmasına karşın, durumun ne kadar geçici olabileceği aklıma bile gelmemişti. Onun o sırada da, bugün de her an yeniden tutuklanma olasılığıyla yüz yüze olduğu anlaşılmalı. Üstelik ben de, her an sınır dışı edilme tehlikesiyle karşı karşıyaydım. (Aslında, kısa bir süre önce vize için Paris konsolosluğuna başvuruda bulunduğum sırada öğrendiğime göre, Burma'da kara listeye alınmış durumdayım.) Bütün söyleşilerimizi, bunun son konuşma olabileceğinin bilinciyle yaptık. Bunu göz önünde bulundurarak, her buluşmada tek bir konu üzerinde yoğunlaşmaktansa geniş bir konu taraması yapmayı yeğledim. Bant çözümünden metne aktarımda, Aung San Suu Kyi'nin de onaylamış olduğu birkaç küçük değişiklik dışında her şey olduğu gibi yansıtıldı.

***

Nasıl mı başladık?

1995'in Aralık ayının başlarıydı ve altı haftadır Rangoon'da bir otel odasında oturmuş, tek bir şeyi, Aung San Suu Kyi'nin bürosundan telefon edilip ilk söyleşimizi banda almak için bana bir randevu verilmesini bekliyordum. Ekim başlarında, proje hakkında görüştüğümüz sırada bana, "SLORC rejimi altında durumumuz oldukça belirsiz, bu nedenle lütfen sabırlı olun. Kuşkusuz, ne kadar ilerleyebileceğimizi bilemeyiz, ama bir deneyelim," demişti. Beni kapıya kadar geçirirken, durup şu sözleri söylemişti: "Babam sık sık, 'En iyisini um ve en kötüsüne hazırlan," derdi. Bunun her zaman için en iyi yaklaşım olduğunu düşünüyorum.

Siyasal kriz günden güne büyüyordu. Kasım ayı sonlarında, tüm dünya tarafından suçlanan SLORC'un Ulusal Konvansiyonu'ndan NLD delegeleri çekildikten sonra, Aung San Suu Kyi ile iki çalışma arkadaşı U Tin Oo ve U Kyi Maung, SLORC'un Burma'da yayınladığı tek İngilizce gazete olan *The New Light of Myanmar*'ın gitgide artan saldırılarına hedef oldular. On iki sayfa dolusu askeri slogan, ırkçı ve yabancı düşmanı propaganda ve hemen her gün yer alan yarımşar sayfalık köşe yazıları, Aung San Suu Kyi ile iki arkadaşını saldırgan deyimlerle suçluyordu. Ordu, "halkın huzurunu bozan bu yıkıcı unsurları yok etme"ye söz veriyordu.

30 Kasım perşembe günü, NLD'nin başkan yardımcısı ve çok değerli eski bir dost olan U Tin Oo ile buluşmak için karanlık caddelerde yürüyordum. 1980'de cezaevinden salıverildikten sonra birlikte Budist rahipliği yapmıştık. Yakınlardaki bir manastırda, hareketsizlik içinden rahiplerin tekerlemesi çınlıyordu: *Annica vatta sankara upadavio dhammino*; "Bu dünyada her şey fanidir." Adımlarımı yavaşlattım, ezgi uzaklaşırken, U Tin Oo'nun evinin önünde aniden durdum. Sekiz inzibat polisi soğuk soğuk gözümün içine bakıyordu.

Polislerin önünden geçtim, geniş parmaklıkları açtım ve hızlı hızlı giriş kapısına ilerledim. U Tin Oo'nun eşi vakur bir bakışla ağırladı beni: "Kendisi yukarıda, ilaçlarını ve eşyalarını toparlıyor. Gidip onu çağırayım."

Birkaç dakika sonra, U Tin Oo aşağı indi. "Kaygılanmayın," dedi gülümseyerek. Nazikçe kolumdan tutup kapıya kadar bana eşlik etti. "Buraya gelmemeliydiniz. Daw Aung San Suu Kyi de yeniden tutuklanmaya hazırlanıyor. Parti yönetiminin devri için evrakları ve yapılacak işler için talimatlarını hazırlıyor. Haydi gidin, başınızı derde sokmamalısınız."

Otele dönünce, yayıncıma kısa bir faks çekip kitap işinin büyük bir olasılıkla suya düştüğünü bildirdim, bavullarımı hazırlayıp ertesi gün öğleden sonra Burma'dan ayrılmayı tasarlayarak yatağa yattım.

Ancak ertesi sabah erkenden telefon çaldı ve Aung San Suu Kyi'nin yabancı basın sözcüsü U Aye Win (21 Mayıs 1996'da SLORC tarafından tutuklandı, halen cezaevinde bulunuyor) şu bilgiyi verdi: "Daw Aung San Suu Kyi ile ilk görüşmeniz pazartesi günü saat 15.30'da yapılacaktır."

Tam 15.20'de, University Caddesi no. 54'ün demir parmaklıklı geniş kapısını çaldım. NLD'nin genç üyeleri tarafından çabucak içeri alındım; bu sadık insanlar Aung San Suu Kyi'nin evinde yaşıyor ve onun silahsız koruyuculuğunu üstleniyorlar (bir kısmı 1996 Mayıs'ında tutuklandı). Hemen girişte yer alan küçük bir ahşap kulübedeki SLORC'un askeri istihbarat kontrol noktasına kadar bana eşlik ettiler. Askeri istihbarat şefi imzamı alıp adresimi kaydederken, nöbetçi kulübesinden çıkan bir adam fotoğrafımı çekti. İçeri girmem için işaret edip hemen ardından satranç oynamaya ve kitap okumaya devam ettiler.

Inya Nehri kıyısında bulunan palmiyelerle çevrili uzun yolun sonundaki, mimarisi sömürge dönemine özgü beyaz sıvalı büyük villa biraz bakımsızdı, fırtına halinde inen muson yağmurlarından boyaları dökülmüştü. Ancak evin haraplığı hoşuma gitti. Restore edilemeyen eski eserleri andıran görüntüsü, görkemini daha da artırıyordu. Burada elle tutulur bir sükûnet vardı; bir vaha, dışarıda ortalığı kasıp kavuran totaliter baskının bağrındaki sakin bir ada gibiydi.

Giriş kapısının yakınındaki büyük sundurma altında beklerken, U Aye Win bana bir göz atıp, "Lütfen giriniz," dedi. Girişten geçirip yüksek tavanlı geniş bir salona aldı. "Daw Aung San Suu Kyi birazdan yanınızda olacak."

Durup tarihi seyrettim. Bir duvara, babası Boygoke Aung San'ın kocaman bir batik portresi hâkimdi. Diğerlerinde ise, Aung San Suu Kyi'nin genç kızlık halini ailesiyle birlikte gösteren birçok eski çerçeveli fotoğraf asılıydı. Ahşap bir iskemle, üstünde çiçekli bir vazo ve iki fincanla bir Japon çaydanlığı bulunan yuvarlak bir demir sehpa ve uzun perdeli geniş bir pencerenin altında duvarı çepeçevre kaplayan düz sırtlı uzun bir kanepe dışında salon boştu.

Balkona çıktım. Göl sakindi, bu arada hafif bir esinti odadaki sıcaklık ve ezici sessizliğin yükünü üzerimden attı.

Saat tam 15.30'da, kapı açıldı ve Aung San Suu Kyi odaya girdi. Işıl ışıl, enerjik görüntüsünü sakin bir güven duygusu –abanoz karası saçlarına takılmış küçük orkide saplarının vurguladığı zarif bir azim– dengeliyordu. Ancak beni rahatlatan, sıcaklığı ve ivedilik anlayışı oldu. Kanepenin kenarına oturup gülümseyerek, "Peki, başlayalım şu kitaba," dedi. "Kayıt" düğmesine bastım ve öykü başladı.

Alan Clements

Paris, Temmuz 1996

küçük iskender

CİDDİYE ALINDIĞIM KARA PARÇALARI

Yapı Kredi Yayınları

Arkadaş Z. Özger'in ünlü dizesi "uyuz bir kedi gibi kaşınıyor edebiyat"ı, 'reel' yaşamda biley taşına sürme isteğinin dörtnala gittiği ve aşk kakmalı söz sandıklarına hüzün, ihanet, yalan, yolculuk, ayrılık, din, serüven, suç, vicdan... gibi ter bezleri verimli tema'ların sıkıştırıldığı bir şiiri 'göbek'lendiriyor küçük iskender.

Alışılmadık imgeleri aba altından göstermesi, kimi değerleri yerinden oynatması, hem çocuksu hem de geçkin bir eda ile habire 'karanlık'ı yoklaması şiirini ne kadar renklendiriyorsa, ayranımızı da o denli kabartıyor. Bu, biçimin dizine yatırılan 'yaramaz' biçemin düpedüz kışkırtıcılığa soyunmasından kaynaklanıyor, belki de.

Yakın zamanda okur önüne çıkan "Ciddiye Alındığım Kara Parçaları" her ne kadar "Gözlerim Sığmıyor Yüzüme"nin kıyı sularında artık yüzmüyor ise de, söz konusu iklimin tüm lezzetini taşıyor içinde. Tema çıtalarının birbirine uzaklığı ve anlam hamurunun tezgâhta yoğruluşu –neredeyse– aynı. 'Kalp gözü'nün merceğini yüz seksen dereceye ayarlayan/ ayarlamak isteyen bir yan var onda; ama 'şiirli değnek'(!) ile suyu bulandırmayı, kumu karıştırmayı ve havaya konuşma balonları çizmeyi de unutmuyor.

Kitapta genç yaşta 'usta'lığa erişmenin verdiği bir huzurun ayak izlerini sürmek mümkün. Her şeyi tıkıştırmaktansa, gerekeni 'düzenlemek' yeğlenmiş, çoğu kere. Ağdıklarından kurtulmuş, ayrıkotlarını okurun ulaşamayacağı bir alana bırakmış. Hemen hemen her şiirde tok bir ses ve net bir 'görüntü' hâkim. Üstelik hoş sürprizlerle dolu: Kimileyin rastlantının deli dalgaları yüzünüzü yalıyor, kimileyin de satır aralarına sıkışan anlam kabarcıkları usunuzda patlıyor.

Farklı polenlerden derlenen 'bal' öyle rafine edilmiş ki beş duyunuzu birden ayağa kaldırıyor ve bir tek mayalı içeceklerin verebileceği o garip esriklikle baş başa bırakıyor sizi.

"Gözlerim Sığmıyor Yüzüme" ve "Erotica"daki uzun dizeler, "Ciddiye Alındığım Kara Parçaları"nda kısalıyor. Sözcüklerle ip atlayan kurgu, bu kez 'terbiye'li olarak çıkıyor karşımıza. Sürekli hınzırlık düşünen tomurcuğun üstü –bile isteye– tülle örtülmüş gibi. Sivrilikten, muhaliflikten asla cayılmış değil, ama... Bu karşı ve sivil duruş disipline edilmiş, sadece. Asıl çarpıcı olan ise küçük iskender'in duygu'yu –önceki kitaplarına oranla– biraz daha ön sıralara çekmesi. Ancak bunu bile 'kendince' yapıyor...

Ne kuşları seyreden kedi kadar heyecanlıyım artık
ne de o kuşlar kadar
salak ve kendine hâkim

kamera stop! yalnızlığıma kapalı gişeyim
(kademe)

Şer şerbetine ban(dırıl)mış, 'feleğin çemberinden geçmiş' gibi her olaya/ duruma 'uzaktan' bakmasını biliyor, küçük İskender. Kendine dahi mesafeli duruyor. Nihilizm ile ironinin 'takım oyunu'na(?) gönül düşürmesi bundan, belki de...

Çıkmak istemiyorum içine düştüğüm cinden
tekrarlanmayacağım unutulmuş cinayetlerde
basmıyorum acının ayakbakılarının arkasına sezdirmeden

parmaklarımın uçunda giriyorum her aşka sessizce
(özeleştiri)

80'li yıllarda giderek artan 'dize kurma' eğilimini "Ciddiye Alındığım Kara Parçaları"nda da görmek mümkün. Kesmelere, harf/hece düşürmelere, duraklara... eskisi kadar rağbet edilmeyip, bu tercihin yerine 'dize'nin nimetleri taşınmış. Böylelikle 'ses' de değişmiş, tabii. Her şiirde müthiş bir dinginlik, rahatlık var. Abartarak söyleyelim: Eski şiirin rüzgârında yeni bir soluk gibi duruyor kitap. Hem sürekli kanatıyor yarayı hem de pansuman yapmayı ihmal etmiyor. Üstelik bu, ne yapacağını bilmemekten değil, neyin yapılmayacağını bilmekten ileri geliyor...

MURAT BATMANKAYA

SULHİ DÖLEK

HABİS'İN SERÜVENLERİ

Varlık / Anlatı

Mehmed Rauf

SİYAH İNCİLER

Düzyazı şiir/ Yapı Kredi Yayınları

Edebiyatımızda ilk düzyazı şiirleri romancıların kaleminden okuyoruz. *Mai ve Siyah*'ın yazarı Halid Ziya, *Eylül*'ün yazarı Mehmed Rauf, romanlarının yanında düzyazı şiirleriyle de dikkat çeken isimler olmuş, bir bakıma Fransız kaynaklı bir türlü edebiyatımızda denemişlerdir. Bu iki isimden sonuncusunun, Mehmed Rauf'un "*Siyah İnciler*"i, Yapı Kredi Yayınları arasından çıktı. Rahim Tarım'ın yayına hazırladığı kitapta, metinlerin bugünkü dile çevrilmiş halini de bulmak mümkün.

Dönem açısından yaklaştığımızda, 19. yüzyılın son demlerinde edebiyatımızda düzyazı şiir için, Fransız edebiyatı etkisinde geliştiği, olabildiğince kısa ve lirik metinler halinde "yazılması gerektiği" düşüncesinin egemen olduğu söylenebilir.

Direkt metnin kendisine baktığımızda, kimi metinlerin bu düşünce çerçevesinde, kimi metinlerin de bu düşüncenin dışında yazıldığını görürüz. Ama bu metinlere her halûkârda düzyazı (mensur) şiirler denmiştir. Bu türü Halid Ziya şöyle tanımlar: "Mensur şiirler, kısa, küçük hemen zihne doğdukları gibi kâğıt üzerine rastgele atılıvermiş duygulardan, yol üstünde toplandıkları gibi, özentisiz, sıraya konmamış çizgilerden ibaret olacaktı. Bir çeşit müsvedde... O kadar kısa, o kadar küçük olacaklardı ki, uzun tasvirlere, süslere gerekseme duymadan, sadece bir şiir heyecanı taşımakla yetinecek..." Bu tanımı tek cümleyle açıklamak gerekirse mensur ya da düzyazı şiirlerde "içtenlik" aranmalı.

Mehmed Rauf'un "*Siyah İncileri*"nde yer alan metinlerin büyük bir kısmı, Halid Ziya'nın bu tanımına uygun düşer. Ama diğer bir kısmı için söylenebilecek tek söz, bu tanımın dışında olduklarıdır. Yazar, kitabında ağırlıkla kısa metinleriyle düzyazı şiire daha yakındır. "Çocuk zafer kazanmışcasına koşar, sıkıntılı bir sevinç gülücüğü ile elini uzatır, gül renkli parmaklarının arasında bir toz ezilir, ince, altından yapılmış, kokulu, iz bırakan bir toz... Şimdi denilir ki kelebek renkli bir tozdur!" "Kelebek" başlıklı metnin son satırlarıdır bunlar. Yazar kelebek imgesinden yola çıkarak, evrende küçücük bir canlının, bir başka küçük canlının elleri arasında yokoluşunun trajedisini yansıtır. Her cümle pitoresk öğeler taşır. Aslında bu trajedinin fonunda yaşama bağlılığın motifleri görülür. Bu bağlılıktır Mehmed Rauf'u romantik bir yazar kılan. Romantizm, neredeyse bütün düzyazı şiirlerinde görülür, tıpkı başyapıtı "*Eylül*"de olduğu gibi.

Uzun metinlerine baktığımızda; bunlar düzyazı şiirden öte öyküye daha yakındır. Kuşkusuz bunda romancılığının etkisi büyüktür. Kısa metinlerde gerek imgelerle, gerekse yerinde sözcük yinelemeleriyle yakaladığı yoğunluğu bu metinlerde göremeyiz. "Boğaz'ın bu en güzel yerinde bu güzel ve küçük beyaz binayı görünce birden 'ah ne güzel oturulacak ev!' dedim..." cümlesiyle başlayan "Fenerci" adlı metin, "Bu bir katlı küçük bir evdi; fakat arkasında küçük bahçesiyle, yanında büyük ağaçların gölgesi altında uyuyan yeşilliği ile, hele Boğaz'ın bütün güzelliğine hâkim konumuyla o kadar hoştu, (...)" şeklinde devam eder. Bu dil, öykü ya da roman diline daha yakındır bir noktada. Ama yazar, bu tip metinlerini de "mensur şiirler"i arasına almıştır.

Rahim Tarım'ın "Giriş" yazısında yer verdiği, bizim de yukarda alıntıladığımız Halit Ziya'nın "mensur şiir" tanımını temel aldığımızda, Mehmed Rauf'un düzyazı şiirlerine yaklaşımımız biraz daha belirginleşiyor. Bu metinlerin, ele aldığı temalar ekseninde içtenliği tartışma götürmez. Fakat biçim olarak tartışılabilir. Açıkçası kimi metinleri, düzyazı şiirden uzaktır.

"Bir metafor olarak hastalık"

Bu ara başlığı, Susan Sontag'ın verem ve kanseri irdelediği, her dönem beğeniyle okunabileceğini düşündüğüm kitabından hatırlarsınız. Mehmed Rauf'un gerek *Eylül*, gerekse *Siyah İnciler* adlı yapıtlarında sık sık karşımıza çıkan hastalık temasının da, yazarın adı geçen eserlerinde metafor haline dönüştüğü söylenebilir. Hasta insanlardır, Mehmed Rauf'un tipleri. Kırılgan, yaratıcı, duyarlı... Hastalıkları, onları diğerlerinden farklı kılar. "Ölümün romantik yönden ele alınışı, insanların hastalıkları sayesinde tek ve ilginç oldukları iddiasını taşır. Byron aynaya bakıp 'solgun görünüyorum' der; 'Veremden ölmek isterdim.' Ekim 1810'da Byron'u Atina'da ziyaret eden bir arkadaşı 'Neden?' diye sorar. Çünkü bütün kadınlar 'zavallı Byron, ölüm döşeğinde ne de ilginç olmuş' diyeceklerdir. Belki de romantiklerin duyarlığa verdikleri en büyük armağan, ne acımasızlığın estetiği ve sayrılığın güzelliği (ki bunu Mario Paz ünlü kitabında önermiştir) ve hatta ne de sınırsız bireysel özgürlük istemidir. Bu armağan, 'ilginç olanın' nihilist ve duyarlı bir tasavvurudur."*

Hastalık imgesi, bir metafor olarak ağırlıkla ondokuzuncu yüzyıl yazınında kullanılmıştır. Kuşkusuz bunda, yüzyılın sık sık karşı karşıya kaldığı salgın hastalıkların, özellikle veremin etkisi görülür. Yine bu yüzyılın sonlarında ilk ürünlerini veren Mehmed Rauf da bu imgeden yararlanır. Yarattığı tipleri, hatta işlediği temayı daha ilginç kılabilmesi bağlamında başarılı örnekler de verir. *Eylül*'de olduğu gibi *Siyah İnciler*'de de bu imgeyle karşılaşırız. Kimi metinlerde kendisi, kimi metinlerdeyse sevgilidir hasta olan. Bu noktada "Taze Bir Mezar" adlı metnin ikinci paragrafı yeterince çarpıcıdır: "Fakat âh sonra, bir gün görürüm ki o da hastalıklıdır, onun da sakat, onun da ümitsiz, şifasız veremli olduğunu görürüm; bütün öbürleri gibi onun da gizli, hain, tedavi kabul etmeyen bir yarası, ta varlığının derinliğinde katil bir hastalığı vardır; ve onun da öleceğini, onun da beni bin dert ve tasa içinde yalnız ve yoksun bırakıp gideceğini anlamak o kadar acı, dayanılmazdır ki artık canımı feda ederek mücadeleye başlarım."

Mehmed Rauf'un dört başlık altında topladığı düzyazı şiirlerinde hastalıkla, sevinçle, tutkuyla, özlemle, ayrılıkla, kavuşmayla yoğurduğu asıl tema aşktır. Hiçbir şeyin yerini dolduramayacağı sevgiliye yazılmıştır, neredeyse tüm metinler. Aşkında şiddet vardır. Sevgiliye şiddetle sahiplenmek ister; nefesine, bakışlarına, düşüncelerine, her anına, onu kuşatan her şeye... "Her güzel şey kalbinde başka bir yara açarak geçer." Bu yüzden aşkları trajedilerle, felaketlerle doludur. "Siyah İnciler" bu trajedilerin, bu felaketlerin kitabıdır. Mehmed Rauf'un aşka ya da aşklarına dair itiraflarının yer aldığı bir toplamdır. Romanı "*Eylül*"le aynı yıl basılması bu yüzden anlamlıdır.

ERDAL DOĞAN

(*) Susan Sontag, *Bir Metafor Olarak Hastalık*, BFS, sayfa 36.

François Hartog

HERODOTOS'UN AYNASI

Anlatı/Dost Yayınları

Her günkü yığının içinden bir kitabı biraz da rastgele almak; bakışlarını arka kapaktaki her zamanki üç dört çığırtkan paragraf üzerinde gezdirmek; kitabın yazarının size hiçbir şey çağrıştırmadığını görmek; bunların hepsi bir yığın sıradan iş. Derken yine rastgele ilk sayfaları karıştırmak, okumaya başlamak ve üç saat sonra kitabı bitirip işin içinden sıyrılmak, işte bir Tanrı lûtfu bu. Üç yüz sayfa sizi dünyanın öbür ucuna ve zamanın diğer ucuna öyle bir götürür ki ne bir film yapabilir bunu ne de ışınlama. Aman ne büyük mucize.

Yazardan başlayalım. Adı François Hartog. Aklını Yunanistan, felsefe ve tarihten oluşan sonu gelmez koşuşturmaya takmış genç ve yöntemli çalışan biri gibi düşlüyorum onu. Michel Serres'i okumuş ve ondan birkaç tik aşırmış. Nihayet yazarlar diyebileceğimiz sınıfa girmese de yazarlıkta da gönlü var.

Peki Bay Hartog neden söz ediyor? Herodotos'tan. Aslında yapıtın adı *Herodotos'un Aynası*. İlk bakışta, kalabalıkların coşkusunu çekebilecek bir şey yok gibi. Sokrates bir muammadır ama Herodotos değil. İsa'dan önce beşinci yüzyılda yaşadığı, yolculuklar yaptığı, tarih denilen şeyi icat ettiği biliniyor. Peki daha fazlasını bilmemiz gerekiyor mu? Ve her şeyden önce nasıl? Yunanlı tarihçi üzerine binlerce yapıt yayınlandı. Her satırı ölçülüp biçildi, tartıya vuruldu, yüzbinlerce kişi tarafından yorumlandı. İyi de, bu muhteşem konsere yeni bir melodiyi nasıl eklemek gerekir?

Ancak François Hartog kurnaz mı kurnaz. Bir bakıma yer değişikliği yapmayı deniyor. Herodotos'un yerine oturmaya çalışıyor. İşte güneş ve kent; şurada tepeler ve tapınak. Gürültüler, kokular, pınarlardan akan su gibi hoş ve tanıdık bir dünya temsili. Ve elbette sıkıntılar: Dünyanın kuzeyinden gelen, kralları ve sürüleri olan, ama kentleri olmayan bu atlılar kim; sadece uçsuz bucaksız, bilinmeyen, kısaca dünyanın diğer yüzü mü?

Aslında Herodotos keyfi için yazmıyor. Birilerine bir şeyler söylemek istiyor. Neyi? Tehlikeyi. Kime? Çağdaşlarına. İskitleri ve Persler karşısında kazandıkları tuhaf savaşı anlatacaktır. Ayrıca aynı Pers ülkesini, küçük Yunanistan'la nerdeyse gözlerinin önünde karşı karşıya getiren anlaşmazlığı da anlatacaktır; kalabalığıyla, Afrika'ya uzanan toprak yollarıyla uçsuz bucaksız Asya ve onun akla hayale gelmez gücü. Asya, Avrupa'nın çekirdeğine karşı.

Yeni bir şey yok, diyeceksiniz. Bütün bunları biliyoruz, hem de çok iyi. Pek değil. Yazar tarihi yeniden yazmaya çalışmıyor. Ama metni kullanıp sadece çelişkileri, aldatmacaları ve belirginlikleriyle tarihçinin beynine girmeyi, onun gözleriyle görmeyi başarıyor. İki cümlenin birinde düşüncelere dalıyor. İskitler kuzeyde, Libya güneyde, soğuk ve sıcak; ikisi arasında deniz. Peki sınır nedir? Ayıran şey nedir, birleştiren şey nedir? Köprüler mi, gemiler mi, yoksa düşünme biçimleri mi? Elbette saldıran ve kendini savunan taraflar, avlanan ve avlayan vardır. Ancak bu da bir aldatmacadır: Bazen roller değişir. İskitler, Dareios'tan kaçmışlardır, ancak korktukları için değil. Bir adım daha: uygar kimdir, barbar kim? Göçebeler kesinlikle yabancı mıdırlar? Peki ya Yunan kentleri ve tanrıları dünyanın merkezi değilse?

Aslında nesnellik numarası yapıyor, ama bir yandan da temel sorgulamayı açıyor. Unutulup gitmesinler diye insanların işlerini nakletmek istiyor. Bunun nedeni, özellikle bu işlerin ve bu evrenin ona karanlık görünmesidir. Betimlediği, farkına vardığı bu dünya, Yunanlıların sandığından daha geniştir.

Anlattığı hikâyeler ne tam olarak tarih sayılır ne de tam anlamıyla birer mesel. Yakın geçmişten hareket edip tehlikeli bir zaman olan şimdiki zamana hizmet etmek için dalınan bir düşünme işidir bu. Belki de Herodotos, tarihi gerçekten icat etmiştir; ancak gerçek amacı bu değildi. Daha çok artık kendilerini başkalarının gözüyle görsünler, ufkun ötesindeki istilacıların gölgesini seçebilsinler diye çağdaşlarının gözleri önüne bir ayna tutmaya çalışmıştır. Demokrasilerin kırılganlığı konusundaki ilk düşünme.

Bu tuhaf ve güzel kitap bizi neden bu kadar etkiliyor? Çünkü, yazar nasıl Yunanlı tarihçinin şifrelerini çözüyorsa, biz de bu kitabın şifrelerini açığa çıkarıyoruz. Üstümüze üstümüze gelen bu yakın geçmiş, çoktan unutmaya başladığımız bu narin zaferler, kesin bilgilerimizin geçerliliğini her geçen gün biraz daha sorgulamamıza yol açan bu tehditler, Herodotos'un payına düşen bütün bu konular aynı zamanda bizim de payımıza düşüyor. Elbette dönüp dolaşıp aynı yere geliyoruz: gerçek çağcıllık Yunanlılara aittir. Herodotos, tarihin, bilimin ve felsefenin sadece korkuya ilişkin söylemin değişik yönleri olduğunu ortaya koyuyordu.

GEORGES SUFFERT
Türkçesi: Emin Özcan

STEPHEN R. COVEY

ETKİLİ İNSANLARIN 7 ALIŞKANLIĞI

Kişisel Değişim İçin Altın Kurallar

Varlık / Özel

Oktay Akbal

Aşk, kendini batık tekneye benzeten bir sanat adamını gençleştiremezse de, ona geçici bir canlılık, yaşama bağlılık gücü verir, yeni yaratmalara iteler.

Batık Bir Gemi/Can Yayınları

✪ *"Her insan ölümü içinde taşır. Bir tohum gibi." Batık Bir Gemi'de siz de ölümü bir tohum gibi taşıdığınızı, kitaplarınızda belirttiğinizi, ancak anlaşılmadığını ve tohumun günden güne büyüyüp yüreğinize sığmaz olduğunu anlatmışsınız. Bir başka yerde de "Yazarlık, başkalarının kişiliğini içinde duymaktır." diyorsunuz. Büyüyen o tohumun başkalarına yer bırakmayabileceğini düşündüğünüz oluyor mu?*

– 'Batık Bir Gemi'de, ölümle baş başa yaşadığını düşünen yaşlı bir yazarın kendisiyle, geçmişiyle hesaplaşması anlatılır. Ölüm her insanın içinde büyüttüğü bir tohum gibidir ona göre... Bu korku, kişinin zaman zaman kendini başka kişiliklerde, başka niteliklerde duyumsamasını önlemez. Her yazar, her sanatçı yaşamını sayısız düşle gerçek arası varlıklarla paylaşır. Tek'den çok'a, çok'tan tek'e doğru bir yöneliş içindedir, her sanat yapıtı ölüm denen yokoluşa bir meydan okuma değil midir?

✪ *General de Gaulle'ün bir sözü yer alıyor kitapta: "Yaşlılık batık bir gemidir." Uzaktan her şey yerli yerinde gibi ama küçük bir darbe tuzla buz etmeye yetiyor batık gemiyi. Peki, batık bir gemiyi aşk nasıl etkiliyor?*

– Batık gemiyi hiçbir şey canlandıramaz, eski güzelliğine, eski kimliğine kavuşturamaz elbet! İnsanoğlu zaman zaman kendini böyle bir batık tekneyle özleştirse de elbet bir nesne, bir cansız nesne değildir, sanat tarihinde nice yaşlı, çok yaşlı yazarların, şairlerin, aşkla içli dışlı oldukları bilinir, Goethe 'Marienbad Elejileri'ni seksen yaşından sonra yazdı, çünkü gencecik bir kıza, torunu yaşındaki bir güzele vurulmuştu. Hugo'nun not defterlerinde, ölümünden bir iki gün öncesine kadar yazdıkları arasında yeni bir aşk tutkusunun belirtisi vardır. Daha nice örnek! Aşk, kendini batık tekneye benzeten bir sanat adamını gençleştiremezse de, ona geçici bir canlılık, yaşama bağlılık gücü verir, yeni yaratmalara iteler.

✪ *Kitabınızın bir başka konuğu da Özdemir Asaf: "Yalnızlık paylaşılmaz, paylaşılsa yalnızlık olmaz." Sevginin paylaşılmadığı birleşmelerde yalnızlığın daha da artacağını söylüyorsunuz. Aşkın da aslında büyük bir yalnızlık olduğunu ileri sürenler de var ama...*

– Özdemir Asaf benim yirmi yaşlarımın arkadaşı idi. İçine kapanık biri değildi. Yaşamın her tadını duymak isterdi. Yalnızlık duygusunu bir şair olarak duydu. Hem, hangi sanatçı yalnız değildir ki! Nedeni de sanat yapıtının yalnızlıkta, yalnızlık içindeki bir dünyada yaratılabildiğidir. Sevgisiz, aşksız birlikteliklerdeki coşku ancak kısa bir süre yaşanır. Buna cinsel birliktelik denebilir, ama gerçek aşklar ikili bir yalnızlıktır. Bu, ne kadar sürer, bilinmez. Ama o ikili sevgi paylaşıldığı sürece nice güzellikler verir kişiye. Öyledir gerçekten; sevgiden, tutkudan yoksun birleşmeler, belirli bir an sonrasında kişide ancak acı bir hüzün bırakır. Evet, aşk yalnızlıkta yaşanır, ikili bir yalnızlıkta...

✪ *Kısa, net ama mecazlı ve derin anlamlar taşıyan cümlelerle yürüyen bir anlatımınız var. Dilinizin temizliği ve akıcılığı nedeniyle de insanı sarıyor yazdıklarınız. Dil konusunda yeni kuşakları nasıl değerlendiriyorsunuz?*

– Her konunun ayrı bir anlatılış biçemi vardır. Ben eski öykülerimde, özellikle 'Aşksız İnsanlar' adlı kitabımda uzun mu uzun cümleler kurardım. Bir paragraf tutan cümleler!.. Bu özelliğimi övenler de vardı. Ama sonra, yaşamı daha derinden, daha içten anlatabilmenin ancak kısa cümlelerle, anlatıma değişik bir tad veren devrik cümlelerle olması gerektiğini anladım, bu kendiliğinden oldu. Yaşamımız kısa kısa kopuklukların birleşimi değil mi? Ben dil devrimine inanırım. Dilimizdeki bütün yabancı sözcüklerin atılmasını isterim. Olabildiğince 'Türkçe' yazmak, Osmanlıca denen uydurmacanın edebiyattan temizlenmesini özlemek!.. Ama bakıyorum, daha çok gençler Osmanlıca sözcükleri nerdeyse sözcüklerden gün ışığına çıkarmak çabasındalar... Yerleşmiş, belirli anlamlar taşıyan bu eskimiş sözcükler belki bir nostalji duygusu veriyor. Ama hiçbir yenilik getirmez böyle tutumlar. Çünkü eskimiş sözcüklerle yazılmış, çok çok önce yazılmış güzel şiirler, yazılar var. Öyleyse, niye biz yeni sözcüklere anlam kazandırmaya çalışmayalım.

✪ *"Yaşlılık bir duyumsamadır" diyorsunuz. Sizce yaşlı mısınız?*

– Kendini yaşlı hisseden, yaşlıdır! Yaşlılık, yalnız yılların üst üste birikmesi midir? Genç yaşlılar kadar yaşlı gençler de yok mu? Bana göre, gerçek sanatçı hiçbir zaman yaşlanmaz, kendi yaşlılığını duymaz. Yarattıkça, ürettikçe, düşündükçe, duygulandıkça yenidir, yani gençtir... Zaman zaman yılların ağırlığını duyduğumu niye saklayayım? Ama gelip geçici anlardır bunlar! Çok daha genç yıllarımda bile kendimi yaşlı bulduğum oldu. Örnek: *'Berber Aynası'* adlı öyküm: Yazar, şair, sanatçı, yüzündeki buruşukluklar, ellerindeki kara lekeler, türlü hastalıklarla savaşımı ile değil, çalışması, yaratması ile gençliğini sürdürür. Olabildiği kadar...

✪ *Nedir İstanbul'a geri döndüren gemiyi? Aşk mı, yeterince kendini dinlemek mi ya da "saadetli yolculuklara inanmak" mı yeniden?..*

– Kimi günlerimizde içimizde hep kaçmak, uzaklara gitmek özlemi vardır. Romandaki yaşlı, hasta yazar için de öyle... Bir hesaplaşma yapar roman boyunca; kendisiyle, geçmişiyle, geride kalan anılarla... Ama sonunda çözümler, içindeki düğümü çözer, batık gemi su üstüne, güneşe, aydınlığa, sevince, mutluluğa çıkar. Daha doğrusu onu, kendi gücüyle canlandırır. O zaman yapacak bir tek davranış vardır; geride kalan güzelliklere, aşka, sevdiği insana koşmak... Ne kadar varsa zamanı, yeni bir güç kazanan yaşama sevgisiyle, aşkla yaşamak! "Ben yalnız seni istiyorum. Ne kadar yaşam payım kalmışsa seninle geçirmek. Seninle konuşmak. Seninle sevişmek. Seninle yaşamak" der romanın son cümlelerindeki gibi... Yine de bir korku vardır, hep olacaktır. O da Necatigil'in dizesindeki gibi, her an bu güzelliği yok edecek bir şeylerin patlak vermesi, "tepelerden bir kurşun"un gelip sizi bulması!

HANDE ŞARMAN

RAMİS DARA:

Bursa'yı İstanbul, Ankara ve İzmir'deki şair ve yazarlarla birlikte değerlendirmek, sadece fiziki bir birliktelik anlamına gelmemeli.

Bursa'da Bir Başka Zaman/Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları

Bursa'da iki yıldır "edebiyat günleri" düzenleniyor ve bu "günler"de sunulan bildiriler kitaplaştırılıyor. İlki 27-28 Ocak 1996'da düzenlenmiş ve o yıl kitaplaştırılmıştı: *Bursa'da Edebiyat-Edebiyat'ta Bursa.* İkincisi 21-22 Mart 1997'de düzenlendi ve bildirileri içeren kitap, etkinlik başlamadan yayımlandı: *Bursa'da Bir Başka Zaman.*

İki etkinlik de Ankara merkezli Edebiyatçılar Derneği ile Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür Sanat ve Turizm Vakfı'nın işbirliğiyle gerçekleştirildi. Kitaplardan ilkini Edebiyatçılar Derneği, ikincisini Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür Sanat ve Turizm Vakfı yayımladı.

Bu iki kuruluş arasındaki köprüyü kuran ve sempozyumları tasarlayan Ramis Dara'yla, bu etkinlikleri ve benzerlerinin yapılıp yapılmayacağı üzerine konuştuk.

✪ *Söyleşimize, ilk sempozyum kitabındaki sunuş yazının başlığını aktararak başlamak istiyorum; "Bursa ve Edebiyat: Niçin?" Bu iki sözcüğün yan yana geliş nedeni ve öyküsünü kısaca anlatır mısın?*

– "Bursa" ile "edebiyat" sözcükleri arasında doğrudan bir ilişki elbette yok. Edebiyatın, öbür sanatlar gibi, oluşum yeri büyük kentlerdir; Bursa da Türkiye'nin beşinci büyük kenti; bu iki sözcük arasında olsa olsa bu açıdan bir ilişki kurulabilir; ancak bu da oldukça zorlama bir ilişki.

Ama senin sorun, bundan çok, Bursa Edebiyat Günleri düşüncesinin doğuş ve hayata geçiriliş öyküsünün anlatımına yönelik... Özetleyeyim. Ülkemizde TYS, PEN Türkiye Şubesi ve Edebiyatçılar Derneği gibi yazar kuruluşları var. İlk ikisi İstanbul'da, sonuncusu Ankara'da. Ben bunlardan sonuncusunun üyesiyim ve Nadir Gezer ile İhsan Üren'den sonra Bursa'yı temsilen yönetim kuruluna ben girdim. O sırada Edebiyatçılar Derneği etkinliklerini Ankara dışındaki kentlere de taşımak istiyordu. Ben bir yönetim kurulu toplantısının Bursa'da yapılmasını, bu toplantı sırasında da Bursa'da bir edebiyat sempozyumunun gerçekleştirilmesini önerdim. Önerim ve taslak programım kabul edildi. Öte yandan Bursa'da her yıl, özellikle Uluslararası Bursa Festivali çalışmalarıyla adını duyuran bir vakıf var, biliyorsun: Bursa Büyükşehir Belediyesine bağlı Kültür Sanat ve Turizm Vakfı. Bu vakfın da danışma kurulu üyesiyim. Buradan gelen bir bağla, konuyu vakfın genel sekreteri Ekrem Barışık'a açtım. Önerim kabul edildi. Böylece, iki kuruluş arasında ilişki kurulmuş ve ilk iki Bursa Edebiyat Günleri gerçekleştirilmiş oldu.

✪ *Uzun yıllar tarihi ve doğal zenginliği, coğrafi konumuyla önemli merkezlerimizden biri olan Bursa, kültür sanat alanında da merkez duruma gelebilecek mi? Düzenlenen iki sempozyumu bu yolda atılmış önemli adımlar sayabilir miyiz?*

– Kültür, sanat konularında sonuç almak o kadar kolay değildir. Zaman, sabır ve süreklilik ister. İki yıl sempozyum düzenleyip ardından hemen bir sonuç beklemek fazla hayalcilik olur. Ayrıca sadece bu sempozyumlara bel bağlamak da doğru değil. Üniversitenin, Eğitim Fakültesi'nin katkıları da söz konusu Bursa'ya. Andığım vakfın katkısı da. Bir de yayınlar. Bursa'da hatırı sayılır bir edebiyat yayınevi yok, ama dergiler var. Beş yıldır her ay düzenli biçimde yayımlanan bir *Yeni Biçem* var. Zaten sempozyum düşüncesini ortaya atıp taslak programı önerirken, bu dergideki deneyimlerime ve başta Hilmi Haşal olmak üzere, dergi çevresindeki Mustafa Durak, İhsan Üren, Nadir Gezer, Dilek Öztekin, Melih Elal, Serdar Ünver gibi arkadaşlarıma güvenmiştim. Dergiler dışında, sinema-tiyatro konser salonları, galeriler, kültür merkezleri... Bütün bu alanlarda nicel ve nitel gelişmelerin sürmesi gerekir ki, Bursa sanat alanında merkezi şehirlerden biri durumuna gelebilsin...

✪ *İkinci kitaptaki sunuş yazında Bursa için "kültür taşrası" adlandırmasında bulunuyorsun...*

– Orada "taşra" tanımını kültür üretmemeye, başka merkezlerde üretilmişi olduğu gibi tüketmeye, onunla geçinmeye dayandırmıştım. Buna bir de kendi içine kapanmayı, kendi dünyasını bütün dünya sanmayı eklemeliyiz. Böyle bir tanımdan yola çıkınca da, taşranın büyük oranda İstanbul'u da içerdiğini, İstanbul, Ankara ve İzmir'deki birkaç odak dışında durumun 'vahim' olduğunu kabul etmemiz gerekir. Türkiye zaten dünyanın taşrasındayken, Türkiye'nin taşra kentlerinden, kasabalarından konuşmak ne kadar iç karartıcı!

✪ *Benzeri yapılmamış bu iki sempozyumun, edebiyat söyleşilerinin, yayımlanan dergilerin, Yeni Biçem'in Bursa'ya kültürel ve sanatsal açıdan hiç mi katkısı yok?*

– *Yeni Biçem*'in Bursa'da bir şair-yazar topluluğu ortaya çıkardığından söz edilebilir. Ama bundan da önemlisi, derginin içine kapanmaması, çevresiyle yetinmemesidir... Bugün Türkiye'de en titiz ve seçkin bilinen şair ve yazarların *Yeni Biçem*'de, hiç değilse bir iki kez ürün yayımladığı, araştırılırsa görülecektir. Bursa'da, Antalya'da, Hatay'da, Kayseri'de, Sinop'ta yaşayan şair ve yazarlarla İstanbul, Ankara ve İzmir'de yaşayan şair ve yazarların birlikte sunumunu doğrusu çok önemsiyorum.

✪ *Aynı bakış açısı, sempozyumlarda da geçerli. Katılan yazarlara, sundukları bildirilere ve yazarların geldikleri şehirlerin çeşitliliğine bakınca, edebiyat adına bir bütünleşmenin, adeta bir mozaik yapının ortaya çıktığını görüyoruz.*

– Evet, aynı bakış açısı Edebiyat Günleri için de geçerli. Etkinliklerde Bursa'da yaşayan edebiyatçı ve araştırmacılarla, başta İstanbul olmak üzere Türkiye'nin öbür kentlerinde yaşayan edebiyatçılar birlikte görev alıyorlar. Burada ilginç ve pek hoşuma giden bir anekdotu aktarmak istiyorum. *Radikal*'deki "Entelijansiya" köşesinde Marquis d'İstambulin, ikinci etkinlik sonrasında, sempozyuma İstanbul'dan, İzmir'den, Almanya'dan, Adana'dan, Ankara'dan ve Bursa'dan katılan kimi yazarları saydıktan sonra: "Adeta Birleşmiş Milletler gibi değil mi aziz okurlarım?" diyordu (8 Nisan 1997)...

✪ *"Düşünü kurduğum bu sempozyumlar ve sempozyum-kitaplar sonrasında, Bursa'dan daha çok edebiyatçının; şair ve yazarın çıkmaya başlayacağını rahatlıkla ileri sürebilirim. Çünkü artık o saatten sonra Bursa, 'kültür taşrası' olma şansını ya da şanssızlığını büsbütün yitirecek, edebiyatın –sanatın olmazsa olmaz tatlı tedirginliğiyle devinen önemli*

bir merkez durumuna gelecektir; genç edebiyatçı– sanatçı adaylarının biçimlenme yıllarını içinde geçirebilecekleri bir kent olacaktır." diyorsun birinci kitaptaki yazında.

Buna ilk sempozyumdan beklentiler gözüyle bakarsak, ikinci sempozyum sonrasında beklentilerinden gerçekleşenler oldu mu?

– Sayfa düzeni *Yeni Biçem*'in tıpkısı olan, hatta görsel imkânlarının zenginliğiyle, bizden neredeyse daha şık görünen, ama edebiyata yaklaşımı ve estetik bakış açısından ne yazık ki "anakronizma" içinde bulunan bir edebiyat dergisi kazandı Bursa. Şaka saymazsan son dönemde Bursa'ya somut katkımız bu oldu.

Bursa'yı İstanbul, Ankara ve İzmir'deki şair ve yazarlarla birlikte değerlendirmek, sadece fiziki bir birliktelik anlamına gelmemeli oysa.

Bursa'daki dergide şiirini yayımladığınız İstanbullu sözde-şairin bakış açısı taşralı, hatta o bile değil köylüyse, olmaz; siz Bursa'dan ultra-modern şeyler yazsanız da olmaz. Tersi de olmaz: Siz köylüsünüz ve İstanbul'dan, Ankara'dan çok seçkin, avangard bir şairden bir şiir yayımladınız, bu da olmaz. Zaten o şair ve yazar, bir daha size dönüp bakmaz, bir kez nasılsa bir ürününü vermiştir, ikinci kez vermez... Kan uyuşmazlığını hisseder ve vazgeçer.

Sevgili Melike, görüyorum, hep somut sonuçlar göstermemi istiyorsun benden. Hele bir Bursa Edebiyat Günleri beşinci, onuncu yılına ulaşsın, *Yeni Biçem* yüzüncü sayısını da bu tempo ile ve becerebilirse, düzeyini yükselterek çıkarsın; hadi ekleyeyim, eleştirdiğim, ama aslında çıkışından gerçekten sevinç duyduğum, birkaç yıl önce bizden ayrılan arkadaşların yayımladıkları *Düşlem* de daha entelektüel bir çizgiye sıçrasın, *İpek Dili* periyodiklik kazansın, sonuçları o zaman görebiliriz, görürüz.

Ancak o günler geldiğinde, en azından edebiyat açısından söyleyeyim, Bursa tek başına ayakta durabilen bir şehir haline gelir, gelebilir.

Şimdi yoğun bir taşralılıkla, ucundan kıyısından büyük şehir havası birlikte solunuyor burada. Değerlendirilirse, aslında bu bir şanstır da.

✪ *Metin Celâl sempozyumlarla ilgili olarak, "Kuşkusuz bu başarının, düzenin ve alınan verimin gerisinde bir yıllık bir çaba ve iyi niyet var." diyor. (Varlık, Mayıs 1997) Bu çabaları biraz açar mısın, sempozyumlar öncesinde ve sonrasında yapılanlar hakkında bilgi verir misin?*

– İlk sempozyumumuz yapıldıktan bir iki ay sonra bildiriler Ankara'da Edebiyatçılar Derneğince kitaplaştırılmıştı. İkincisiyse sempozyumdan önce kitaplaştırıldı ve sempozyum sırasında, kitap izleyenlere sunuldu. Bu, bildirilerin çok önceden yazarlara ısmarlanıp yazdırılması, toplanması, dizdirilip bastırılması demektir ve gerçekten kolay değildir. Ancak çok önceden ve sürekli çaba harcarsanız kotarılacak bir iştir.

✪ *Bu etkinliklerin iki kez düzenlenmiş olması, üçüncüsünün de düzenlenecek olmasına ilişkin inancımızı artırıyor. Bunu bir dilek ve istek olarak da alabilirsin. 3. Bursa Edebiyat Günleri'ni bekleyen bir kitlenin var olduğuna inanıyorum ben. Sen ne diyorsun: 3. Bursa Edebiyat Günleri de gerçekleşecek mi?..*

– Evet, üçüncü sempozyumun hazırlıklarına çoktan başladık.

✪ Bursa'da Bir Başka Zaman'*ın sunuşunda karamsar görünüyordun, vazgeçebileceğinden söz eder gibiydin.*

– Sonradan sürdürme kararı aldım. Baksana, sen de

bekleyen bir kitleden söz ediyorsun. Sonra arkadaşlarım da sürdürülmesinden yanalar. Ayrıca, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı, ikinci etkinliği birincisine göre daha çok sahiplendi, Bursa dışından gelen edebiyatçı konukların ağırlanmaları konusunda daha duyarlı davrandı. Bunlar, moralimi yükselten şeyler oldu ve 3. Bursa Edebiyat Günleri için çalışmalara başladım.

✪ *Peki edebiyatta Bursa konusu bitmeyecek mi, "Bursa" bıktırmayacak mı insanları?*

– Sempozyum kitaplarına bakarsan, yarısı Bursa'yla ilgili, yarısı değil. Bu yarısı, genel edebiyat konularıyla ilgili. Üçüncüsünde de, ilk gün Bursa'yla ilgili, ikinci gün genel edebiyat konularıyla ilgili bildiriler sunulacak. Hatta geçen yıllarda konuları yazarlara ben öneriyordum; şimdi yazarların kendilerine bırakıyorum. Ayrıca, "Bursa Edebiyat Günleri" adıyla gelenekselleşecek olan bu günlerde mutlaka Bursa'yla ilgili bildirilerin sunulması gerekmiyor; sempozyumun Bursa'da gerçekleştirilmesi, kitabın Bursa'da yayımlanması, bu ad için yeterli bence. Bir örnek vereyim burada: İoanna Kuçuradi değişik zamanlarda Bursa'da sunmuş olduğu bildirilerini *Uludağ Konuşmaları* adıyla yayımladı, ki kitabın içinde, Bursa ya da Uludağ'la ilgili herhangi bir metin yoktur.

✪ *Bildiriler bu yıl da mı sempozyum öncesinde kitaplaştırılacak?*

– Evet. Ancak kitabın o sırada yayımlanmış olması, dinleyenler açısından biraz sıkıcı olabiliyor. Bu yüzden bu yıl, sempozyum bildirilerinin tamamı okunmayacak. Yazarlar ya bildirilerinin çok can alıcı bir bölümünü okuyacak, ya da bildirisi çerçevesinde kısa, canlı bir konuşma yapacak, bu arada izleyenlerin sorularını yanıtlayacak, birbirleriyle söyleşecekler. Sempozyum kitabını kimin basacağına gelince, bu konuda şimdiden birkaç alternatifimiz var; henüz Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı'nın genel sekreteri Ekrem Barışık'la, Ertan Akman ve Kenan Çelik'le konuşmadım ama, yine vakfın basacağını umuyorum, benim gönlüm de vakfın basmasından yana, ayrıca.

✪ *Peki zaman?*

– Bildirileri ısmarlamaya ve hatta toplamaya başladım. İlk gelenlerden ikisini, duyurmak için, *Yeni Biçem*'de yayımladım bile. Bildirilerin tamamı güz aylarında elime geçecek. Sempozyum tarihini, kitabın basım çalışmaları ilerleyince saptayacağız; ama tahminim, 1998 Mart'ı olacak. Bu olay mademki gelenekselleşecek, öyleyse mart ayını sabitleştirmekte yarar var.

✪ *Öyleyse 1998 Mart'ında görüşmek üzere.*

– Sevgili Melike, teşekkür ediyor, bu dizi etkinliğin gelecek yıllarında senin de bir konuşmacı olarak yer almanı diliyorum.

MELİKE KOÇAK

Gürsel Aytaç

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ

İnceleme/ Gündoğan Yayınları

Ülkemizde karşılaştırmalı edebiyat alanına giren pek çok araştırma ve inceleme yapılmış, farklı kültürlerden edebiyat yapıtlarını karşılaştıran bilimsel makaleler kaleme alınmış, konferanslar düzenlenmiştir. Ancak karşılaştırmalı edebiyatın ne olduğunu, Türk ve Batı edebiyatları tarihi içinde ne ölçüde yer aldığını ve bir bilim dalı olarak nasıl bir gelişim çizgisi izlediğini ele alan ürünlerin sayısı hemen yok denecek kadar azdır. İşte Prof. Dr. Gürsel Aytaç'ın *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi* adlı kitabı bu sorulara yanıt veren titiz bir çalışmanın ürünü olarak ülkemizde edebiyat alanındaki bir boşluğu doldurmaktadır.

Kitap "Giriş" yazısından ve karşılaştırmalı edebiyat bilimi kavramının tanımlanmasından sonra gelen 4 ana bölümden oluşuyor: *Tarihçe, Yöntem, Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Bugünü* ve *Edebiyatta Karşılaştırma Örnekleri*. "Sonuç" bölümünü karşılaştırmalı edebiyat biliminin temel kavramlarını içeren bir sözlük ve "Kaynakça" izliyor.

Aytaç, kitabında ele aldığı "karşılaştırmalı edebiyat biliminin tarihçesi", "bu bilim alanının öncüleri", "edebi çeviri tekniği" gibi pek çok konuyu dünyada ve Türkiye'de olmak üzere iki açıdan ele almış ve karşılaştırmalı bir yöntem izlemiş.

Kitapta karşılaştırmalı edebiyat biliminden önce edebiyat bilimine açıklık getirilmesi ve karşılaştırmalı edebiyat biliminin tarihinden önce de yazar ve şairlerin yabancı edebiyatlarla ilişkilerine yer verilmiş olması, ana konunun belleklerde kolayca yer etmesini sağlayan olumlu bir yaklaşım. Aytaç, kitabında şu saptamayı yapıyor: "Edebiyat, malzemesi dil olan bir sanat dalıdır. Nasıl müzik malzemesi ses, resim malzemesi renk ve çizgi, heykel malzemesi taş, tunç vs. olan birer sanat dallarıysa, edebiyat da bir sanat dalıdır. Buna karşılık yukarda saydığım bu sanat dallarını malzeme olarak ele alan bilim dalları var. Müzikoloji, sanat tarihi, sanat eleştirisi vb. gibi. İşte, edebiyat ürünlerini inceleyen, eleştiren, araştıran bilim dalı da edebiyat bilimi. Edebiyat tarihi, edebiyat incelemesi, edebiyat eleştirisinin yanı sıra karşılaştırmalı edebiyat bilimi bu bilimin alt dalları." Aytaç karşılaştırmalı edebiyat biliminin görevini "farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerine yorumlar getirmek" şeklinde belirtiyor.

Karşılaştırmalı edebiyata giden yolu açanlar içinde pek çok ad yanında 17. yüzyıldan Bacon'ın, J. Dryden'in, Samuel Sorbière'in, Charles Perrault'nun, 18. yüzyıldan Swift'in, Lessing'in, Elias Schlegel'in, Friedrich Schlegel'in adlarını öğreniyoruz. Goethe ise edebiyat dünyasına bu alanda "Dünya Edebiyatı" (Weltliteratur) kavramını kazandıran ad oluyor.

"Dünya Edebiyatı kavramını 'Weltproesie' (Dünya Şiiri) olarak sürdüren, Alman şairi Rückert (1788-1866) olmuştur" diyen Aytaç'a göre Rückert'in, "Şarkın şiir dünyasıyla tanıştıktan sonra yabancı dil öğrenmenin derin anlamı üzerine söyledikleri, yabancı edebiyatları tanıma ve tanıtmanın dünya barışı için küçümsenmeyecek bir adım olduğunu" göstermektedir.

Her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da karşılaştırma, kültürler arası etkileşimi, ulusların birbirlerine yaklaşmasını kolaylaştırır. "Karşılaştırmanın yararı var mıdır?" sorusuna Aytaç şu yanıtı veriyor: "Bir kere, çeşitli etkileşimlerin var olduğu bir çağda birbirine hiç benzememek, tam 'orijinal'lik nerdeyse düşünülemez. Öte andan bakışlarını yalnızca bir esere çevirmek, onu 'tek' olarak algılamak gibi bir dar açıyı pekiştirir. Oysa incelemeyi iki kitaba yöneltmek, geniş açılı bakışı gerektirir. Ayrıca 'yabancı olan'ı da inceleme alanına almak 'kendi'mize daha birikimli, daha donanımlı eğilmeyi sağlayacağından ulusal yararlar da sağlar. İnceleme yöntemi bazında elde edilecek yararlar da cabası."

Gürsel Aytaç kitabında çok önemli bir konunun altını çiziyor: "Edebi çeviri". Edebi çeviri etkinliği, kültürlerarası etkileşimi sağlayan, toplumları birbirlerine yaklaştırarak Rückert'in "Dünya Şiiri"ni tanımlarken dediği gibi, dünyanın barışmasına yardımcı olan, bunun yanında, kendi ülkesinden farklı olanı tanıttığı için "kişide belli bir eleştiri ruhu" geliştiren ve "kendisine başka gözle bakmayı" öğreten karşılaştırmalı edebiyat biliminin hazırlayıcılarındandır. Aytaç "edebi çevirinin farklı edebiyat dünyalarını birleştiren bir köprü", "yabancı edebiyatları tanımada vazgeçilmez bir araç" olduğunu belirttikten sonra "yabancıyı tanımak konusunda edebi çevirinin başarısı Alman edebiyatının Romantizm döneminde adeta bir devrim yaratır" demektedir. Gerçekten de çevirinin bu alandaki önemi yadsınamaz. Edebiyat ürünlerinin çevrilmesiyle karşılaştırmalı edebiyat biliminin zengin olanaklara kavuşacağı açıktır. Ancak en az bunun kadar, hatta bundan daha önemli bir konu var; o da, bu alanda ne derece sağlıklı çevirilerin yapıldığı. Gürsel Aytaç sözü ülkemize getirerek Batı filolojilerindeki araştırmacılara bu noktada büyük görevler düştüğünün altını çiziyor. Birlikte okuyalım: "Ülkemizde karşılaştırmalı edebiyat biliminde, Batı filolojilerindeki meslektaşlarımıza büyük görevler düştüğüne inanıyorum. Bunlardan biri, edebi çeviri konusunda etkili olmaktır. Bizzat çeviri yapmak ve yapılanları denetlemek, desteklemek tarzında bir etkili oluş."

Yapılan çevirileri denetlemek yalnız karşılaştırmalı edebiyat biliminin gelişmesi için değil okurun güzele, doğruya yönlendirilmesi için de yararlı olacaktır. Bu denetimin ciddi biçimde yapılmasıyla yayınevlerinin, çeviri kitapların basımında daha bir özen gösterecekleri kuşkusuzdur. Tanınmış yayınevlerimiz de bu denetimden paylarına düşeni alacaklardır elbet. Gürsel Aytaç'ın görüşlerine katılmamak elde değil. Ancak ne yazık ki bu görevin yerine getirildiği söylenemez. Bu eksiğimizi süre geçirmeden gidermemiz gerektiği inancındayım.

Kitabın önemli yönlerinden ikisi, karşılaştırmalı edebiyat biliminde yöntem araştırmalarına ve edebiyatta karşılaştırma örneklerine yer verilmiş olmasıdır.

Prof. Dr. Gürsel Aytaç kitabını "karşılaştırma eyleminin edebiyat biliminde de yeni ufuklar açabildiğini, bizim bu sayede kendimize en azından çekidüzen vermemize, eksiklerimizi görmemize yardımcı" olduğunu belirterek bitiriyor.

Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi edebiyat araştırmacılarının el altında bulundurmaları gereken önemli bir kaynak.

CENGİZ ERTEM

D. Morley - K. Robins

KİMLİK MEKÂNLARI

İnceleme / Ayrıntı Yayınları

Her ülke, bir insana vatandır.
Bir başkasına da sürgün yeri.

T.S. Eliot

Yaşadığımız kaosun ilk belirtileri 70'li yıllarda, niceleşme ve metalaşmanın karakterize ettiği modern kültürün derinliklerinden beslenerek Batı Avrupa'daki politik sistemlerde "meşruluk krizi"ne dönüşmüştü. Tarihin tuhaf bir ironisiyle, tam Batı Avrupa entelektüel dünyası bu krizle baş etmenin yollarını ararken, Doğu Bloku içi geçmiş temsili demokrasinin ve meta dünyasının vaatleri peşinde koşan kitleler tarafından berhava edilince, önceleri pek kulak asmadığımız ne kadar sorun varsa hepsi birbirinin peşi sıra sökün etti: Ulusal ve budunsal kimlikler, ulus-ötesi şirketlerin damgasını taşıyan küresel kapitalizm, bölgesel hegemonya mücadeleleri, mikro milliyetçilikler, ırkçılık ve bunların hem iktisadi hem de simgesel tepişme uzamlarının en başında gelen yeni iletişim teknolojileri. İki, bilemediniz üç bloklu dünya çöktü. İki, bilemediniz üç ana sınıfın temsil edilmesi yeteneğine dayalı ulusal politika alanı da dönemini kapatmak üzere. Batı'nın şeytanı Komünizm politik etkisini yitirdiğinden beri, Batı dünyası naftalinleyip de sakladığı ırkçılık ve budunmerkezcilik gibi eski şeytanlarını yeniden piyasaya sunuyor. Yeni iletişim teknolojilerinin mümkün kıldığı iletişim imkânları, ulusal sınırları tıpkı ulus-ötesi şirketler gibi çiğneyip geçiyor. Ulusal topluluklar arasındaki karşılıklı bağımlılık asli dış ilişki biçimi olurken, bölgesel birlikler oluşturulmaya çalışılıyor ve böylelikle iç-dış, biz-onlar, arı-melez gibi kutupsallıkların yapıları taciz ediliyor. Ve bu kaos içerisinde kolektif kimliklerin modern dönem boyunca yerleştirilen koordinatları da allak bullak olurken, bu sınırların yeniden çekileceği simgesel ve coğrafi hatlar konusunda büyük bir mücadelenin gündeme geldiğini görüyoruz.

D. Morley ve K. Robins, tarihin bir değil birçok, kolektif ve bireysel kimliklerin dikişsiz değil çelişkili ve kırılgan olduğunun görülmeye başlandığı, ulus-devlet şemsiyesinin Komünizm tarafından değil bizzat kapitalizm tarafından delindiği günümüz dünyasında öne çıkan bu sorunları enine boyuna inceliyorlar. Avrupa kültüründe temel bir sorun olduğunu, kendi olumluluğunu Avrupalı olmayanın olumsuzluğuna dayandırarak kendi kendisiyle özdeşleşmesinin narsist bir kimliğe dönüştüğünü ve artık kendini yeniden inşa etmek için geri çekilmeye başladığını söyleyerek kimi soruların peşine düşüyorlar: Demir Perde'nin eşanlı olarak böldüğü ve birleştiği Avrupa'nın coğrafi sınırları böyle net bir sınırın olmadığı ortamda nerede başlayıp nerede bitecektir? Bir yandan kitle iletişim araçları yoluyla Avrupalılık bilinci yeşertilmeye çalışılırken, öbür yandan sınır tanımayan iletişim biçimlerinden aldığı destekle Avrupa'yı hiçleyen Amerikanlaşma tehlikesi nasıl bertaraf edilecektir? Beyaz adamın sihri olan teknolojiyi eline geçirerek Batı'ya karşı yarma harekâtına girişen dünün modern öncesi ve ilkel Doğu'sunda yer alan sarı adamlar, yerleşik uluslararası iktidar hiyerarşisinde nereye oturtulacaktır? Avrupa'nın belki 1492'den itibaren netleştirdiği ve o tarihten bu yana dünyanın her yanına ihraç ettiği kozmopolit evrenselcilik ile dar görüşlü ve taşralı bölgecilik arasındaki halat çekme oyununda artan gerilimlerin üzerine boşaltılacağı yeni şeytan adayları (İslam, Doğu, Japonya, Amerika) bu oyunu boşa çıkarmak için hangi imkânlara sahiptir ve hangi ihtimallere oynayabilirler?

Milliyetçiliğin bile politik toplumun merkezindeki asker-bürokrat seçkinlere endeksli olarak tanımlandığı, yaklaşık 200 yıldır Batı'ya her adım atılışında Batı'nın biraz daha uzağına düşüldüğünün acıyla fark edildiği, içerideki ötekilerden başını alıp da dışarıya hâlâ bakamayan "aydın"ların yaşadığı günümüz Türkiyesinde bu ve benzeri soruların daha bir acilleştiğini düşünüyoruz.

Bir ülkenin "büyük rüya"lar görmeyi çok sevmesine rağmen sonunda, kendi "iç düşman"larıyla ve sınır komşularıyla baş başa kalmasının nedenlerini biraz da kültür ve simge dünyasının sunduğu teorik ve politik kerterizden incelemek gerektiğini düşünüyorsanız, bu kitapta aradığınızdan daha fazlasını bulacağınıza emin olabilirsiniz.

Emrehan Zeybekoğlu'nun çevirisiyle yayımlanan Kimlik Mekânları-Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar adlı kitabın yazarlarından Newcastle Üniversitesi'nde Coğrafya Profesörü olan Kevin Robins sık sık Türkiye'ye gelen; Türkiye'nin politik, kültürel ve toplumsal sorunlarıyla yakından ilgilenen bir bilim adamı. Önsözünde Türkiye'nin Avrupa ile ilişkisi hakkında çarpıcı saptamalarda da bulunuyor.

MURAT KOCADAĞLI

M. VINCENT MILLER

İKİLİ İLİŞKİLERDE TERÖRİZM

Erotik Yaşamın Yozlaşması

Varlık / Özel

Metin Celâl

ŞİİR OKUMA NOTLARI

Şiir ortamı, dünyası iyice monotonlaştı, hantallaştı. Hep aynı konular, tartışmalar, kendi kendini tekrarlarla zaman geçiriyoruz. On beş yıl önce tartıştığımız şeyler sanki yeni bir buluşmuşçasına, yeni bir tartışma konusuymuşçasına ısıtılıp ısıtılıp tekrar sofraya getiriliyor, tartışmaya açılıyor.

Canım sıkılıyor.

Bu ay ne yazacağım diye oturup düşündüğümde hep aynı konularla, tartışmalarla karşılaşmak bunaltıyor. Bu kadar ufuksuz, dar bir bakış açısıyla bu insanlar nereye gidecek, bu kısır düşünce ortamında ne olacak halimiz, hiçbir düşünce üretmeden dergiler çıkartarak nereye varacağız?

Geçen ayın dergileri... Kitaplar... Canım sıkılıyor. Yazmak istemiyorum. Elim değmiyor.

İşte bir dergi; ***Papirüs.*** Kapak konusu "***Postmodern Divan Şiiri***", alt başlıklar, "***mana şairin karnında, ekmek aslanın...***", "***şair ve şiir içine kapanınca***", "***şair ve sabun köpüğü***". Bunlar her şeyi anlatmaya yetiyor aslında. Yine de dayanamıyorum, açıyorum kapağını. Ne de olsa ***Cemal Süreya***'nın dergicilik mirasını yaşatmak misyonunu üstlenmişlerin, onun dergisinin adını kullanma hakkını kendinde bulanların dergisi. Yazdıklarının bir "mana ve önemi" vardır diye düşünüyorum. Öyle olsun istiyorum.

Giriş yazısı ***Asaf Güven Aksel'***den. Asaf, ***Telos Yayınları***'nın editörü aynı zamanda. Birkaç yıl önce şiir kitapları yayınlamış, 80'li yılların şairlerinin, şimdi alay ettiği şairlerin yayıncısı olmuş bir editör. ***Sombahar'***da yayınlanan yazılarından ne denli titiz bir araştırmacı olduğunu biliyoruz. Asaf, önyargıyla girişmiş yazıya, uç örnekleri ele alıyor, onlarla eğleniyor, 80'li yıllarda ve sonrasında yazılan "yeni" şiirin anlamsız olduğunu, anlamsız şeyleri okumak gerekmediğini kanıtlıyor(!). En önemli kaynağı ***Tarık Günersel***'in şiirleri. Sanki o şiirlerin hangi anlayışla yazıldığını bilmezmişçesine davranıyor. Asaf'ın dünya şiirinden habersiz olduğunu sanmıyorum ama, hadi öyle olduğunu düşünelim, kendisinin de yazarı olduğu Sombahar Şiir Dergisi'nde Günersel'in yazdıklarının "***Somut Şiir***" akımı içinde değerlendirebileceğini okumamış gibi davranıyor. Yapma be Asaf, bu kadar kolay harcama şiiri, şairleri!.. Niyetini açıkla, nereye varmak istiyorsun?

Varılmak istenen yer izleyen yazılarda açığa çıkıyor!.. Sinema eleştirmeni ***Tunca Arslan***'ın "***Postmodern Divan Şiiri***" başlıklı yazısının spotunu okumanız yeterli; *«Günümüz Türk Şiiri tümüyle "içe kapanış"ın ve "anlamsızlığın" derin sularında boğulmuş durumda. Hiçbir iç bütünlük taşımayan laf ebelikleri; bozulup yeniden yapıldığında, başı sonuna, sonu başına alındığında "değerlerinden" hiçbir şey kaybetmeyecek (denemesi bedava!) "imge harikaları"; ne anlattığını şairin de bilmediğine emin olduğumuz anlamsızlık örnekleri...»*

Diyelim ki Tunca Arslan şiirin içinden birisi değil, uzaktan bakıyor, onun için on beş yıldır bu konuların temcit pilavı gibi ısıtılıp ısıtılıp sofraya getirildiğini bilmez, geçen yıl

Sennur Sezer'in bu konuyu benzer bir başlıkla, "***Yeni Bir Divan Şiirine Doğru***" başlığıyla Evrensel Kültür'de yazdığından da mı habersiz! Üstelik Sennur Sezer, örneklerle, kanıtlarla, alıntılarla tezini kanıtlamaya çalışıyordu. Bari onu okusaydın Tunca! Kaynağını göstereceğin bir-iki örneğin, dişe dokunur yeni birkaç görüşün olsaydı!

Yazıları izledikçe nereye varılacağı belli oluyor diyorum ya, zirve ***Doğu Perinçek***'in yazısı, başlık "***Olağan ile Olağanüstünün Diyalektiği***", konu ***Rıfat Ilgaz***'ın şiirleri. Perinçek, *«Bugün şiirde, hikâyede, romanda bir imge budalalığıdır gidiyor. İmge, eski dilde tasavvur, Batı'da imaj dedikleri, gerçeğin kendisini neredeyse sanattan kovmaya kalkmıştır. İmge, gerçeği anlatma ve değiştirmenin bir aracı olmaktan çıkıyor; gerçeğin üzerini örtmenin, kafaları karıştırmanın bir aracı haline getiriliyor. Gerçek, imgenin tapınaklarında kurban ediliyor. Sanatçı, imge uğruna anasının ipini bile satmaktadır. İmgeye tapanların sanatı, basit ve sade insanların hayatından kaçıyor ve hükmeden sınıfların şatafatına, şaşaasına, tantanasına tutuluyor. "Yeni Dünya Düzeni"nin kültürü olan Postmodernizm zamanında, bir güneş tutulması yaşanıyor.»*

80'li yıllar sonrasında yazılan şiire karşı alternatif Rıfat Ilgaz'dır. Perinçek, Rıfat Ilgaz'ın hiç imge kullanmadan yazdığını keşfediyor (!). Böyle şiirler yazılmasını öneriyor.

Rıfat Ilgaz'a haksızlık etmesi bir yana, bunu imgeyi en iyi, ustaca kullanan bir şairin adıyla anılan bir dergide Papirüs'te yapıyor. Cemal Süreya'ya da, Papirüs'e de haksızlık ediyor. Bu noktada şiirden, şiir tekniğinden ne kadar haberdar olduğunu sormaya bile gerek yok. İmge tanımının sakatlığı her şeyi anlatmaya yetiyor.

Evet canım sıkılıyor!.. Yazmak istemiyorum. Bunları tartışmak, bir daha tartışmak, bir daha... bir daha... Onlar bıkmasa da ben bıktım. On beş yıldır aynı şey tartışılıyor, arkadaşlara yetmiyor. Tekrar tekrar ısıtıp sofraya getiriyorlar.

"Başka konu yok mu?" diye düşünüyorum. "Başka mesele?"

Şiir yayınlamak istemeyen, şiirden kaçan yayınevlerini, editörlerini mi yazmalıyım!.. En çok bu konuşuluyor bu günlerde şairler arasında. Yeni şiir kitabı yayınlatmayı isteyenler, tasarlayanlar, seçeneksizlikten yakınıyorlar. ***Adam, Varlık, Bilgi*** ve ***Yapı Kredi*** dışında düzenli olarak şiir kitabı yayınlayan yayınevi yok gibi. ***Can, Cem, Telos, Oğlak*** gibi bazı yayınevleri de çoktandır şiir kitabı yayınlamaktan vazgeçmiş. ***İletişim, Afa, Kaynak, İmge, Remzi, İnkılâp***, hiç şiir kitabı yayınlamayanlardan bazıları ve bu kültür yayınevleri saymakla bitmez...

Peki, ya şiir kitabı yayınlayanlar. Küçücük bütçelerle, borçlarla harçlarla yayınlanan kitaplar, onlar ne oluyor?

Şair ***Hüseyin Alemdar***, bir süredir ***Hera Yayınları*** adı altında şiir kitapları yayınlıyor. Masamda onlar duruyor üst üste. Son yayınladığı altı tane ile on iki kitaba ulaşmış yayı-

nevi. ***Halil İbrahim Özcan***'ın ***Kırık Zar***'ı, ***Şerafettin Kaya***'nın ***Ben'siz Tanrı***'sı, ***Baha Önem***'in ***Uzak Güz***'ü, ***Metin Güven***'in ***Geriye Söz Kalır***'ı, ***Fikret Demirağ***'ın ***Eros'un Oku, Bedrettin Aykın***'ın ***Yalnızlıklar***'ı. Özenle hazırlanmış, basılmış kitaplar. Şairin emeğini hiç düşünmüyorum. Onu kolayca yok saymaya çoktandır alışkınız nasıl olsa. Peki, yayıncının emeği ne olacak?

Heder olacağı kesin! Gidin bir kitabevine, hem de öyle kıyıda köşede kalmışına değil, hatta şehrinizin en büyük kitapçısına da değil, Türkiye'nin en büyük kitapçılarından birine gidin ve sorun bakalım, bu kitaplardan kaç tanesini bulacaksınız. Bir tanesine bile ulaşsanız yeter. Bulamazsınız.

Kitabevleri şiir kitapları satmıyor. Satmak istemiyor. Nâzım Hikmet, Ahmet Arif, Attilâ İlhan, Orhan Veli gibi çok satan, okuyucunun sürekli arayıp sordukları dışında şiir kitabı satmıyor.

O zaman bu kitaplardan söz etmek de pek anlamlı olmuyor.

Bu kitaplardan tek tek söz etsem, onlar hakkında görüşlerimi yazsam kaç kişi etkilenecek, kaç kişi kalkıp kitapçıya gidecek ve o kitabı soracak? Kaç kişi kitapçıda o kitabı bulup okuma şansına erecek ve benimle aynı görüşte olup olmadığını tartma şansına ulaşacak! Sayısal Loto'da altı bulmak gibi bir şey!..

Ne olacağı ise belli. Eğer şanslıysam kitabın şairi okuyacak yazımı. Onu yeterince övüp övmediğimi anlamaya çalışacak. Övmüşsem bile satır aralarında yine de kinayeli sözler, canını sıkacak şeyler arayacak. Bulamazsa, bu kez kendiyle aynı kıratta bulduğu şairlerle, onların şiir kitapları için neler yazdığımla karşılaştıracak. Acaba onu ne kadar övmüşüm, ona bakacak. Hiçbir fark bulamazsa oturup satırları sayacak. Onu kaç satır yazmışım, diğerini kaç satır!.. Bunu karşılaştıracak.

En küçük bir eleştiri sözcüğü yazdığımda ise ne olacağını söylemiyorum. Tahmin edersiniz. Benimle selamı sabahı kesecek, her yerde aleyhimde konuşacak, kişiliğime hakaret eden yazılar yazacak, bana rastlarsa kavga çıkartmaya çalışacak... Ama oturup yazdıklarımda haklı olup olmadığımı düşünmeyecek bile.

Ne şairi memnun edebileceğim, ne de yayıncısını...

Dergilerde yapılan tartışmalar da ortada.

O tartışmalara katılmanın da, kitapları tanıtmanın da, eleştirmenin de okuyucuya bir yararı olmadığı belli!..

Peki, bu çaba niye? Üstelik içim kararak, canım sıkılarak...

Ne yapmaya çalışıyorum, Türkiye'nin en iyi edebiyat dergilerinden birinin sayfalarını boşa harcamak dışında!..

Hiç yazmamak en iyisi diye düşünüyorum.

Hoşçakalın.

SALVADOR DALİ

BÜYÜK MASTÜRBATÖR

(ŞİİR)

Türkçesi: GÜRHAN TÜMER

"Dali'nin bir gerçeküstücü olduğunu biliyoruz. Onun için de, BÜYÜK MASTÜRBATÖR'de, öyle bölümler, öyle imgeler de var. Bunları içeren dizeler, betimlemeler, sanatçının resimlerinin sözcüklere dökülmüş biçimi gibi. Örneğin, 'yüksek dönemeçlerin kıyısındaki/ kutsal kurbanlar/ (...) ve üzerlerinde/ değişik papağan çeşitlerinin/ (...) sırtlarına/ ünlü güllerin/ (...) alacakaranlıkların/ resimlerinin yapıldığı/ çok sayıdaki hayvan türünü gösteren' dizelerini, kendinizi biraz da Dali'nin yerine koyarak, onun üslubuna öykünerek resimlemeyi denerseniz, ben, ortaya bir Dali resmi çıkacağına inanıyorum." (G. Tümer)

VARLIK ŞİİR

BİR EDEBİYAT MACERASI: RICHMOND EDEBİYAT FESTİVALİ

"Şimdi Kitap", 5 yıl önce başlayan ve (1996'da) Beryl Bainbridge, Julian Barnes, Margaret Drabble ve Edna O'Brien gibi yazarları konuk eden Richmond Edebiyat Festivali'nin sloganı. Festival'de edebi konuşmalar, çalışma grupları, sergiler ve (V. Woolf, Pope, Dickens, George Elliot ve Walter de la Mare gibi yazarların da bağlantısı bulunan) Richmond'un edebi dünyasında rehberli turlar yer alıyor. Richmond'un Victoria tarzı şatafatlı bir binadaki Richmond Theatre ve daha modern bir sahne olan Orange Tree Theatre'da, festival boyunca oyunlar sahnelenecek.

Richmond, Londra'nın tek Kraliyet ilçesi olarak, Britanya sarayıyla uzun bir geçmişe dayanan ilişkisinin yanı sıra, sanat ve tiyatro dünyasıyla önemli bağları bulunan bir merkez. Çevrede Hampton Court Palace ve Horace Walpole'un inşa ettiği gizemli Gotik Kale gibi görkemli tarihsel yapılar var. Tarih boyunca burada (yukarıda anılanların yanı sıra) Henry Fielding ve Jonathan Swift gibi edebi şöhretlerden başka, birçok aktör ve önemli devlet adamı ya konuk ya da kentin bir sakini olarak bulunmuş. Bugün, Thames Nehri'nin kıyısında, etkileyici mimarisi, bir sürü park ve bahçesiyle huzurlu bir kasaba görünümündeki Richmond hâlâ yazarları, sanatçıları ve oyuncuları çekmeye devam ediyor. Hatta arada sırada ünlü bir film yıldızını da sokaklarda dolaşırken görebiliyorsunuz!

"Şimdi Kitap" 1997, şimdiye kadar yapılanların en iyisi olmaya aday. David Lodge, Michael Billington, Claire Tomalin, Helen Fielding gibi birçok ilginç ismin katılacağı bu organizasyon, Londra'nın en büyük edebiyat festivali olarak dünyanın dört bir köşesinden birçok ziyaretçiyi çekiyor ve bazı etkinliklerin biletleri kısa sürede tükeniyor.

Richmond Language Institute (Richmond Dil Kurumu), bu ilçede üslenmiş bir kurum olarak, bir kültür veya kültürel miras teması üzerinde yoğunlaşılan kısa süreli tatil ve eğitim etkinlikleri düzenliyor. Bunu yaparken yerel tarihi ve renkleri kullanıyor ve edebiyat festivalinden yararlanarak **Edebiyat Yoluyla İngilizce** kursunu daha heyecan verici ve esinlendirici bir deneyim haline getiriyor. Aslında ikinci dil olarak İngilizce konuşanlara hitap eden programlar, diğer edebiyat meraklılarıyla fikir ve yorumlarını paylaşma fırsatını sunuyor.

Her sabah, belirli edebi metinler üzerinde tartılan ve katılımcıların kendi metinlerini kaleme alma denemeleriyle geçen üç saatin ardından öğleden sonraları, festival kapsamındaki çalışma gruplarına ve Londra'nın edebi önem taşıyan yerlerini ziyarete ayrılıyor. Londra'nın merkezine tren ya da metroyla yalnızca 20 dakika uzaklıkta olan Richmond, ziyaretçilere hem edebiyat zevkini tatmin, hem de hareketli bir tarihsel kenti görme olanağını sunuyor.

Önemli bilgiler: 9 Kasım 1997 –Richmond'a varış. 16 Kasım– ayrılış. ***Ağırlama:*** Aile yanında ya da tarihsel bir konukevinde, yarım pansiyon. ***Azami katılımcı sayısı:*** 12 / Ücret: 449 İngiliz Sterlini. (Aile yanında yarım pansiyon konaklama, tüm kurs ücretleri; Festival etkinlikleri, gezi ve transfer dahil). ***Konukevi yarım pansiyon:*** 650 sterline kadar. (Bilgi ve rezervasyon için ilandaki Richmond Institute adresine başvurulabilir.)

RLI

Welcoming Literature Enthusiasts

- Would you like the opportunity to participate in London's largest literature festival?
- Would you also like the chance to improve your communication skills in English and expand your vocabulary?

Here is a unique opportunity to indulge your passion for English literature and English language in a week-long study holiday at the Richmond Language Institute.

English Through Literature

offers you:
- fascinating lectures given by famous contemporary writers
- participation in festival workshops
- a theatre performance
- discussion sessions on famous English writers and their writings
- visits to places in London of literary interest
- the chance to stay in a welcoming English home in London's 'prettiest village'

November 9th to 16th 1997
Richmond London

for information and an application form please contact:
Richmond Language Institute
122 Coldershaw Rd. London W13 9DT
Tel/Fax +44 (0) 181 567 3988
e-mail rliberni@aol.com

SEPYA MÜREKKEBİYLE YAZILDI/ *Selim İleri/ Oğlak Yayınları*
Selim İleri, bu kitabında *Anılar Anımsayışlar, Tiyatro, Sinema; Yıldönümleri* bölümleriyle edebiyatımızın bugününe, kültürümüzün ustalarına ve büyük isimlerine deneme tadıyla ışık tutuyor. Okuduğu ilk öyküleri, romanları ve hissettiklerini anlatırken; "insan gençken okuma günlüğü tutmuyor, oysa ne kadar gerekli!" diyor. Ama kitabını her zaman günlük tutmuş gibi yazmış İleri.
Kitabın arka kapağında ise şunlar yazılı: "Bütün bunları yalnızca Selim İleri yazabilirdi... yazdı da."

GÖZÜM YAŞI TUNA SELİDİR ŞİMDİ/ *Selma Fındıklı/ Sel Yayıncılık*
Selma Fındıklı bu kitabında; özlemler, yalnızlıklar, burukluklar, hüzünlerle dolu "göç"ü gözler önüne seriyor.
Tarihe "93 Harbi" olarak geçen; Balkanlardaki Türkler'in kaygılı ama umut ışıltıları da taşıyan göçü... Anadolu'nun verimli toprağında filizlenen yeni düzen kurma çabaları.
Bursa'dan "yeşil" manzaralar, masal şehir İstanbul, Bosna'dan tablolar...
Öfke ve nefretle değil sevgi ve hüzünle işlenmiş bir göç romanı...

POLİTİKA BİLİMİNE GİRİŞ/ *Münci Kapani/ Bilgi Yayınevi*
Politikanın anlamı, devlet, siyasal iktidar, kitleler, kamuoyu, partiler ve baskı grupları gibi konular yer alıyor "Politika Bilimine Giriş"te. Bu ana hatlarla günümüz Türkiye'sinde yaşanmakta olan bazı siyasal ve kurumsal sorunların değerlendirilebilmesi için bilimsel veriler oluşturuyor. Yönlendirmekten çok, düşünceyi tazelemeyi ve ufukları genişletmeyi amaçlayan bir kaynak Kapani'nin bu kitabı.
Prof. Münci Kapani bazı siyasal kavramlar ve formüller üzerinde yeniden düşünmeye ve tartışmaya çağırıyor: "Politika sürecini gerçek boyutlarıyla kavrayabilmek için, olaylara ve onların yorumuna içi boş klişelerle, örtülü önyargılarla ve ideolojik gözlüklerle değil, mutlaka bilimsel şüphecilikle yaklaşmak gerekir."

ÇEKİM KURALLARI/ *Bret Easton Ellis/ Türkçesi: Soner Aslan/ Can Yayınları*
Bret Easton Ellis, henüz yirmili yaşlarının başında, "*Çekim Kuralları*"dan önce "*Sıfırdan Az*" adlı romanıyla yeni kuşağa ayna tutmuştu. İlk romanı kadar çarpıcı olan bu kitabında Amerika'da bir üniversite kampüsündeki olaylarla; cinsellik, ikili ilişkiler, akademik kariyer gibi pek çok noktada çelişki ve karmaşalar yaşayan günümüz gençliğini karakterize ediyor. İç seslerle kahramanların beklentilerini, hüzünlerini, kırıklıklarını, yani karmaşık dünyalarını dillendiriyor. Seksenli yılların Amerikan gençliğine; görünen ve saklı kalan manzaralara ışık tutuyor.

ÜÇ ATIŞ YİRMİ BEŞ/ *Henri-Frédéric Blanc/ Türkçesi: Halil Gökhan/ Can Yayınları*
1990'lı yıllarda Marsilya'da dört genç arkadaş... Meslek okulunda motor öğrenimi gören bu dört genç; yaşlarının, toplumun ve sıradanlığın kendilerine yaşattığı bunalımdan kurtulmak için bir araba çalarlar. Ve sonuna kadar gideceklerdir. Bu asi öğrencilerin iç konuşmalarıyla kurulmuş *Üç Atış Yirmi Beş*.
Zamanın şartları ve rutinleşen hayattan sıyrılmak için çevresinden (ve kendinden) kaçarak yeni bir yol aramaya çabalayan gençler... Cesaret mi korkaklık mı diye kendilerini sorgulamaları, kaygıları, beklentileri ve hayatla ilgili heyecanlı (ama solmuş) bakış açıları. Günümüz gençliği ve sorunlarıyla ilgili bir kesit sunuyor bizlere Blanc.

MARSLILAR/ *Isaac Asimov/ Türkçesi: Hulusi Özaykun/ Cep Kitapları*
Kitap adını, Isaac Asimov'un Amerika'daki McCarthycilik dönemi sırasında yazılmış bir öyküden almış.
Yüzyıllar sonrasının gezegenler arası serüvenleri, insanlar ve başka canlı yaratıklar konu ediliyor Marslılar'da. Bugünün insanları ve kurumlarını yüzyıllar sonrasının eleştirel gözüyle gören ilginç, eğlendirici bir tarafı da var kitabın. Gelecekte bugünün dünyasının eleştirilmesi hayli farklı ve kurguya destek oluşturan bir yapı oluşturuyor.

YALNIZLIKLAR/ *Bedrettin Aykın/ Hera Yayınları*
Yalnızlıklar üç bölümden oluşuyor. *Hüznün Sesiyle, Yüreğimin Depremleri* ve *Güz Lirikleri*; ama hepsi de koyu bir hüznü barındıran şiirler...
Duru diliyle bizleri kendine tanık ediyor Aykın: "*Bir sevda nasıl solar/ Hangi su kanatır kökleri'ni/ Bulutlu kış göğü gözlerinin/ Büyütür içimdeki çölü/ Çığ düşürür ömrüme/ Bakışlarının buz dağı*".

NOSTRADAMUS: SON HESAPLAŞMA/ *Peter Lemesurier/ Türkçesi: Kayhan Şentin/ Cep Kitapları*
1995'ten 4500 yılına kadar zamanın getirecekleri... Artık sürprizler değil, kehanetler var. Peter Lemesurier, dünyanın önde gelen Nostradamus yorumcularından.
Evet, umutsuzluğa sıkça kapılabileceğimiz bu tarihlerden sonra, (belki çok sonra ama) insanlık geçmişteki hatalardan ders alıp uzun bir bolluk ve barış çağına girecek. Lemesurier; Sir Arthur C. Clarke, St. Malachy, Edgar Cayce, İncil, Jeane Dixon, Büyük Piramit ve Nostradamus'un öngörülerini inceleyerek 150 civarında kehaneti açıklıyor.

AŞK VE KUYRUKLU YILDIZ/ *Akgün Akova/ Çınar Yayınları*
"Bu kitabın yüreğine kırk sekiz aşk şiiri ve iki şiirsel metin konuk olmuştur."
Avcısının gözlerinden su içer geyik, soyunabileceğiniz şiir (yanlış anlaşılmasın), Bengal kaplanları, "bu yaştan sonra insanı çok sarsan" aşk...
Aşk ve Kuyruklu Yıldız'dan başka; Akgün Akova'nın şiir ve Deneme-Yanılma/ Yanılma-Deneme kitapları var. Bir şiiri okuduğunda kendine "şair, bu şiirde ne demek istememektedir?" diye sormuştur. Şu aralar sık sık da hayvanları insanlardan daha çok takdir etmektedir. Akgün Akova bizler için bir "Kuyruklu Yıldız" kaydırıyor.

CARİYELER BACILAR YURTTAŞLAR/ *Deniz Kandiyoti/ Metis Yayınları*
Deniz Kandiyoti, 1974-80 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapmış ve 1975-95 yılları arasında yazdığı yazıları kitaplaştırmış.
Kitapta, ataerkil baskıların kadın ve erkekler üzerindeki etkisi; Kemalist feminizm; kentleşmenin cinsiyet rollerine etkisi; milliyetçilik, İslam ve devlet bağlamında cinsiyet rollerinin sorgulanması gibi pek çok konu ele alınmış.
Ülkemizde feminizmin erkek düşmanlığı olarak benimsenmesi, bu konuda akademik ve siyasi tartışmalardan çok "kestirip atma" yaklaşımının yerleşmesi söz konusuyken *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar* isimli kitap *Kadın Araştırmaları* alanında okura geniş perspektifli (ve uzun bir zaman diliminde yazılmış olmasıyla da gelişmelere ışık tutan) bir kaynak oluşturuyor.

MALATYA ŞİİRLERİ ANTOLOJİSİ/ *Malatya Belediyesi Yayınları*
Malatya Belediyesi; "Malatya" konulu şiir yarışmasında gönderilen beş yüzden fazla ürün arasından, yayınlanmaya uygun görülen şiirlerle Malatya'nın ovasını, kaysısını, asma bahçelerini, barajını, Pınarbaşı'nı, şadırvanlarını... yani ruhunu, güzelliğini yaşatmaya ve anlatmaya girişmiş. Hem de en güzel dille, şiir diliyle.
Kitapta Malatya fotoğrafları da yer alıyor. Belediye Başkanı A. Münir Erkal, antolojinin ilk sayfalarındaki yazısını dereceye giren bir şiirden dizelerle bitirmiş:
"*Garip Kuş'um! O, yâr saydığım şehir/ Suyunu içtiğim, doyduğum şehir/ Babam, koynuna koyduğum şehir./ Elbette oğlumun sesini duyar,/ Ne aç bırakır, ne yetim koyar.*"

KUŞKU BURNU/ *Cihan Demirci/ İnkılâp Kitabevi*
Cihan Demirci; "Bu kitap/ kuş burnu çayı içenlerin/ halini görüp de/ hayatından kuşku burnu çayını/ eksik etmeyenlere ve/ kuşkularımızın ülkesi/ ÖREKE'ye adanmıştır!.." diye başlamış söze.
Kuşku Burnu, bir ("poştengiz deneme"). Sekiz poşetten oluşan Kuşku Burnu; "on sekiz ayrı sahte ödüllü bir kitap." Yılın en "deh-çetengiz" kitabı... Arka kapağında da bir hatırlatma fotoğrafı. "Hay Allah, o araba

kaza mı yapmış, nedir?" ve yine Cihan Demirci'den bir not. "Çürük çürük yumurta, mersedesi unutma!"

GÖZALTINDA TECAVÜZ/ *Meryem Erdal/ Çivi Yazıları*
Meryem Erdal, bir hukukçu... Çağdaş Hukukçular Derneği kurucularından. "İşkence ve Kirli Savaş yöntemi Olarak Tecavüz" konulu makalesiyle, anti faşistler anısına Fransa'da düzenlenen "Güncel İnsan Hakları Sorunları" konulu Uluslararası Savunma Yarışması'nda ödüle değer görüldü.
Yazar kitabında, Türkiye'de resmi makamların münferit olay olarak nitelendirdikleri işkence olgusunun yanı sıra şiddetin özel bir biçimi halinde uygulanan tecavüz olgusunun önündeki sis perdesini aralıyor. Tanıklar, belgeler ve bulgularla birlikte dönemi ve şiddetin uygulayanları olan "görevli işkencecileri" ve "görevli tecavüzcüleri" açığa çıkarıyor.

ÇÖL/ *Afşar Timuçin/ İnsancıl Yayınları*
"Seni sevmek mor denizlerdi biraz/ Ne kadar gidilse bir o kadar bitmeyen/ Umutlar ve yıkışmalar ardında direnilen/ Seni sevmek mevsimler içinde en güzel yaz." İnsancıl Yayınları, Afşar Timuçin'in şiir kitaplarını yayınlamaya başladı. Timuçin ilk baskısı 1968 yılında yapılan "Çöl"de çağdaş bireyin iç dünyasını umutlarıyla, kırılganlıklarıyla, hüzünleriyle yansıtırken, gündelik yaşam içindeki sorgulamalarla, kavgalarla süren serüveniyle de yüz yüze getiriyor bizi.

SEÇME ŞİİRLER 1947-1997/ *Taner Baybars/ Türkçesi: Mehmet Yaşın/ Yapı Kredi Yayınları*
Taner Baybars, seçme şiirlerini Türkçeye çeviren Mehmet Yaşın'ın terimiyle, bir "Kıbrıslıtürk".
1936'da Lefkoşa'da doğan Baybars, Lefkoşa Türk Lisesi'ni bitirdi. 1947'den bu yana şiir yazıyor. 1954'te ilk (ve tek Türkçe) kitabı *Mendilin Ucundakiler* yayınlandı, aynı yıl Britanya Kraliyet Hava Kuvvetleri'nde askerliğe başladı. 1956'da Londra'ya gitti ve bir daha adaya dönmedi. 1956-1988 yılları arasında İngiliz Askeri Kütüphanesi ile British Council'da kitap ve yayınla ilgili işlerde çalıştı. Emekli olduktan sonra Fransa'ya gitti. Şu anda, Kıbrıslı Levanten toplumunun eski merkezi Lusignan'da yaşıyor. Türkçe, İngilizce ve Fransızca yazan Türk, İngiliz, Yunan ve Fransız şiir gelenek ve dillerini birlikte kullanarak kendi özgün tarzını yaratan Baybars, ayrıca Nâzım Hikmet'ten ve başka Türk şairlerinden çeviriler yaparak çağdaş Türk şiirini İngiliz diline tanıttı.
Avrupa dillerinde tanınan çok-dilli, çok-kültürlü, çok-kimlikli bir "Türk şairi", 50. şiir yılında, 50 şiiriyle, Türkiye'de ilk kez yayımlanıyor. Kitapta Taner Baybars'ın İngilizce ve Fransızca yazdığı şiirlerin orijinalleri de yer alıyor.

TERSTEN OKUYAN KEDİ/ *Lilian Jackson Braun/ Türkçesi: Özden Arıkan/ Oğlak (Maceraperest Kitaplar)*
Spor yazarlığı, polis muhabirliği, savaş muhabirliği, "kentlerde suç" konulu bir kitabın yazarlığı. Yayıncılar Kupası şampiyonluğu... Bunlar kitabın kahramanı Jim Owilleran'ın yaptığı işlerden. Bir de hiç merakı ve bilgisi yokken "sanat" konusunda çalışma yapması isteniyor kendisinden. Bu arada Koko adlı kediyle tanışıyor ve zaten çok istikrarlı(!) hayatı karmaşıklaşıyor.
Yazar, Lilian Jackson Braun'ın hayatı da sürekli kedilerle geçiyor. Braun; Koko ve şansı tersine dönmüş bir muhabirden iyi bir ekip kurmuş. Bu eğlenceli polisiye yalnızca bu türden hoşlananlar için değil kediseverler ve onların sezgilerine inananlar için de ilginç bir kitap.

TOPLU OYUNLARI I/ *Faruk Wedekind/ Türkçesi: Aziz Çalışlar-Nesrin Kazankaya/ Mitos-Boyut Yayınları*
Alman yazar Wedekind, yapıtlarıyla toplumun önyargılı ahlak kurallarını altüst etmiş ve modern uyumsuzluk tiyatrosuna öncülük etmiş bir yazar.
Kitapta iki oyun yer alıyor: "Lulu" ve "İlkbahar Uyanışı"... Wedeking, "Lulu'nda, kapitalist toplumda insanın nasıl meta haline gelip para yasalarının egemenliğine girdiğini işliyor. "İlkbahar Uyanışı" ise üç gencin ilk cinsellik uyanışını sergilerken, toplumdaki tabuları yıkmayı zorluyor.

MARTIN HEIDEGGER'LE AŞK VE SUÇ YAŞAMIM/ *Gerald Messadié/ Türkçesi: Sertaç Canbolat/ Kabalcı Yayınevi*
Kendini ünlü bir filozofun adıyla tanıtan –aynı zamanda felsefesini de kendine düstur edinen– bir felsefe hocasıyla, küçük burjuva evlilik kurumunun ve küçük dünyasının içinde boğulup kalan –ama bir o kadar da zeki olan– bir kadın karşılaşırsa ne olur?
Kitap, bir yönüyle toplumsal ahlakı, kurumları ve aşk, suç, cinsellik, dostluk gibi kavramları sorgulayan ve bireyin tüm bunlardan nasıl etkilendiğini irdeleyen bir roman...

200 BALE VE DANS/ *Jack Deleon/ Yapı Kredi Yayınları*
Dünya sahnelerinden 110, Türkiye'den 90 bale ve dansın yer aldığı bu kitap, yazarın deyişiyle, "bale tarihinin yapraklarından kimi öyküleri meraklı okura sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, Türk bestecileri, libresttistleri ve koreografları tarafından yaratılan özgün klasik bale, çağdaş bale, modern dans ve dans tiyatrosu yapıtları, ilk kez yayımlanmaktadır." Bale ve danslarının konularını, künyelerini ve eleştirel değerlendirmelerini içeren *200 Bale ve Dans*, temel bir başvuru kitabı.

ŞEYTANIN OROSPUSU/ *Catherine Clément/ Türkçesi: Rifat Madenci/ Telos Yayıncılık*
Şeytanın Orospusu, yani Luther'in tanımlamasıyla akıl ve aklın simgesi, zekâ tanrıçası, mucit tanrıça, gündelik yaşamı örgütleyen tanrıça, Athena. Kimi eleştirmenlere göre *Sophie'nin Dünyası*'nın devamı. Çünkü 1945-1989 yıllarının Fransız aydınlarının romanı. Bir bakıma dünya aydınlarının da öyküsü: Komünizm, yapısalcılık, '68 Mayısı, Yeni Filozoflar...
Şeytanın Orospusu, iki kuşağı kapsayan bir "entelektüel" destanın en önemli evrelerini sergileyen bir televizyon belgeseli çekiminin öyküsü. Düşünce tarihinin gerisinde, *Şeytanın Orospusu* Akıl'ın egemen olduğu bir acımasız evren, bir aydınlar "Dallas"ı var. Bu "tefrika"nın, bu "arkası yarın"ın başlıca kahramanları: Sartre, Claude Lévi-Strauss, Vladimir Jankélévitch, Jacques Lacan, Michel Foucault, Gilles Deleuze, Jacques Derrida, Louis Althusser, Roland Barthes, Michel Serres, Régis Debray, Bernard-Henri Lévy...

DİN VE AHLAK (KEMALİST DEVRİM-2)/ *Doğu Perinçek/ Kaynak Yayınları*
Doğu Perinçek, Kemalist Devrim'in din ve Allah felsefesini araştırıyor. Bu kitap Cumhuriyet Devrimi ideolojisinin, din nedir, Allah nedir sorularına verdiği cevapları, İslamiyete bakış açısını ve laiklik anlayışını inceliyor. Atatürk'ün din, Allah ve İslamiyet konusundaki görüşleri kendi el yazılarıyla saptanıyor.
Dahası, Atatürk'ün bu görüşlerinin Cumhuriyet Dönemi'nin resmi yayınlarına ve ders kitaplarına nasıl yansıdığı belirleniyor. Bugüne kadar Kemalist Devrim üzerine çok yazılmış çizilmiş, ancak din ve Allah konusuna hiç girilmemişti.
Doğu Perinçek, Kemalizmin kendi tarihini yazamayacağı bakış açısıyla, gizlenen bu belgeleri ve kaynakları gün ışığına çıkarıyor.

GÖKTEKİ GÖZ/ *Philip K. Dick/ Türkçesi: Sönmez Güven/ Metis Yayınları*
Gökteki Göz, Türkiye'de bugüne kadar çıkan dört kitabı *(Uzayda Suikast, Yaratılan Dünya, Bıçak Sırtı* ve *Doktor Gelecek)* ve bir romanından ve bir öyküsünden uyarlanan iki filmle *(Blade Runner* ve *Total Recall)* tanınan Philip K. Dick'in önemli romanlarından biri. Dick'in algı ve gerçeklik, insan ve insan olmayan, benlik ve "öteki" olma durumu arasındaki bitmek bilmez tartışmalarından biri daha. Ortak bir kazaya uğrayarak yüksek dozda radyoaktiviteye maruz kalan sekiz insan, ayılmadan önce birbirlerinin fantezi evrenlerine konuk olurlar.Tüm bunların arasından "gerçek" dünyaya dönüş mümkün olacak mıdır?

kasım 1997

varlık
kitap eki

sayı: 66

SULHİ DÖLEK

HABİS'İN SERÜVENLERİ

SULHİ DÖLEK:

La Rochefoucauld'un, kitabın da başına aldığım bir deyişi var: "Bazı kötülerin bazı iyi yanları olmasaydı, daha az tehlikeli olurlardı." Habis'i daha tehlikeli yapan şeylerden biri de sevimliliği.

Habis'in Serüvenleri/Anlatı/Varlık Yayınları

✪ Habis'in Serüvenleri*'nde hem çok iyi tanıdığımızı düşündüğümüz hem de tüylerimizi diken diken eden biriyle, Habis'le tanışıyoruz. Belki de çok iyi tanıdığımız için ürpertiyor bizleri...*

– Gerçekten de iyi tanıyoruz onu. Çünkü zaman zaman her birimizin içinde bir Habis baş kaldırıyor. Özellikle uğradığımız düş kırıklıklarından, yediğimiz kazıklardan sonra. "Yeter artık!" dediğimiz ve dünyayı yakmaya hazır olduğumuz anlarda. Habis'in bizden farkı, bu durumun onda sürekli olması ve habasetini göstermek için öfkeye, kine gereksinim duymaması. Kötülüğü başkalarına acı çektirmek için değil, kendini –daha doğrusu çıkarlarını– korumak için yapıyor. Bu onun doğasında var. Ama bazen kötülüğü geri tepiyor. Akreple kurbağanın öyküsündeki gibi.

✪ *"Tek gerçek, gerçeğin bulunmayışıdır. Ne yaparsak yapalım, hiçbir şeyi bilemeyiz. Bildiğimizi sandığımız şeylerse, ya inanmayı çok istediğimiz, ya da başımıza sert bir cisimle vurularak inandırıldığımız şeylerdir." Habis yanlış bir noktadan doğru mantık zincirlemeleriyle, ya da olumsuz ama haklı varsayımlarla mı hareket ediyor?.. Çalışmayan saatler bile günde iki kez doğru zamanı gösteriyor ya...*

– Habis'in saati, sürekli kendisini gösterir. Mantığı bencil bir zevk düşkününün, bir hedonistin mantığı. Akıl yürütme kurallarını işine geldiği gibi eğip büküyor. Kendisiyle çelişkiye düşmekten kaçınmıyor. Kuşkuculuğu ve kötümserliği ise, herkesi "kendi gibi" bilmesinden kaynaklanıyor.

✪ *Ama ya "başkalarını kandırmakta sakınca görmese de kendini kandırmaktan elinden geldiğince kaçınan" Habis?..*

– İşte tam da böyle düşünürken kendini kandırıyor.

✪ *"Ben doğrudan doğruya parasal kazanca dönüştürülemeyecek her şeye karşıyım," diyor. Bir yandan da gizliden gizliye sosyal demokrasi sempatizanı?..*

– Sosyal demokrasi ne ki?.. Komünizm gelecekse, onu da biz getiririz.

✪ *Habis'e ilk yenilgisini reklam kahramanları (Attilâ İlhan'ın sevdiği kadınlar gibi, "yoktular") yaşattı. Habis'in de habisi var, öyle mi?..*

– Hiç kuşkusuz! Zaten Habis öykülerinin temel izleği bu. Ticaretten medyaya, yeraltı dünyasından din bezirgânlığına, güç tacirliğinden politikaya kadar her alanda boyunun ölçüsünü alıyor onursuz kahramanımız... Kötülüğüyle boş yere şişinen Habis'i, toplumdaki gerçek ve büyük kötüler her seferinde suya götürüp susuz getiriyor. Niye?.. Çünkü gerçek hayatta kötüler boyunlarında yaftayla gezmez. Giderek, tam tersine, başlarının üstünde bir taç ya da hale taşıdıklarına sıkça rastlanır. Habis'lerden kendimizi kollasak da, böylelerine karşı gardımız düşüktür. İndiren darbeyi de onlardan yeriz çoğu zaman.

✪ *Çiçek dürbünü ve Voltaire'in "Candide"i, Habis'le bütünleşen diğer şeylerden çok farklı. Candide'i işine geldiği gibi yorumladığını biliyorum. Ya çiçek dürbünü?..*

– La Rochefoucauld'un, kitabın da başına aldığım bir deyişi var: "Bazı kötülerin bazı iyi yanları olmasaydı, daha az tehlikeli olurlardı." Habis'i daha tehlikeli yapan şeylerden biri de sevimliliği. Bence çiçek dürbünü kavramı ona yakışıyor. Zehirli yılanların gövdelerini bezeyen parlak renkler gibi.

✪ *Kamuoyu araştırmalarında "feylosofça", giderek şiirsel bir incelik buluyor Habis Yozyürek. Sanata, şiirselliğe de bir eğilimi mi var ne?..*

– Evet!.. Bir "sefa pezevengi" gibi yaşamanın sanatına!.. Şehvetin, oburluğun, sarhoşluğun, gemi azıya almış bir alt-ben'in şiirselliğine!.. Kamuoyu yoklamalarına gelince... "Global" köyümüz, hemen herkesin herkese bir şeyler sokuşturmaya çalıştığı bir pazaryerine dönüştü. Kamuoyu yoklamaları da kimi zaman ortalama beyinlerin, sıradan insanların, saf (hem temiz, hem salak anlamında) alıcıların, "sokaktaki adamın" ırzına geçme aracı olarak kullanılıyor. Bu yönüyle Habis'e ilginç geliyor. Tabii bana da.

✪ *Selim; nur yüzlü, tane tane konuşan, nerdeyse bilge biri. Habis'le karşılaşmasında ortaya çıkan tezat sonradan yerini şaşkınlığa bırakıyor. Yalnızca okurlar değil, Habis de afallıyor sanırım... Ne de olsa biz de Habis gibi düşünmeye başlamıştık. Yani Selim Bey'in Habis'i cezalandırmak için gökten indirilmiş olduğundan kuşkulanmıştık.*

– Gökte öyle bir yetkili makam bulunduğunu sanmıyorum. Varsa bile, herhalde bizi bizim onu umursadığımız kadar umursamıyor. Ben sadece iyi ve kötü kavramlarıyla biraz oynamak istedim. Habis ve Selim'i iki ur gibi karşı karşıya getirmenin eğlenceli olacağını düşündüm. Zaten iyi ve kötü kavramlarından birini, öteki olmadan tanımlamak çok zor. Fazlasıyla göreceli değerlendirmeler bunlar. Belki böyle bir ayırım yapmak bile anlamsız. Bir kartalı, bir oğlağı kapıp kaçtı diye suçlayabilir misiniz?.. Asıl kötüler, yaşamak için değil, artık değerlerden pay kapmak için birbirlerini boğazlayanlar. Bunlar da doğada sırf insanların arasından çıkıyor. Yani Tanrı'yı yaratan canlı türünün içinden.

Som iyilik bana som kötülükten daha itici geliyor. Aziz maskelerinde insanın doğasına –giderek yaşamın özüne– aykırı, yapay, mide bulandırıcı bir yön buluyorum. Belki onca Habis serüveni yazdıktan sonra kendim de biraz Habis'leştim. Bilmiyorum.

✪ *"Bebek" olayında, "Sevimli yaratık! Daha önemlisi, talihli yaratık! Ardında boşa harcanmış yıllar yok!" diyor Habis. Acaba kendisinin bir şansı olabilir mi?.. Yani, habis mi "Habis"liği?..*

– Ben doktor değilim. Ara sıra teşhis koymaya kalksam da, tedavi yöntemleri benim alanıma girmiyor. Ama sanırım her yaşayan varlık gibi Habis de değişebilir. Bir avanta kokusu alırsa, neden günün birinde melek gibi olmasın?..

✪ *Bir söyleşinizde Habis'le Kirpi'nin karşı karşıya gelmesi halinde olacaklar için, "Normal şartlarda Kirpi ağır basar. Ama Habis mutlaka önceden terazinin ayarıyla oynamıştır," demişsiniz. Ya ortaklıkları, birliktelikleri olursa?..*

– "Kirpi" romanımın kahramanı, Habis'ten çok farklı bir tip. Temelde örnek insan, iyi vatandaş, sevecen aile babası. Sadece damarına basıldığında, küçük düşürüldüğünde gözünü kan bürümüş bir canavara dönüşüyor. Yenilgiye tahammülü yok. Kirpi Reşat bir intikamcı. İntikam hırsıyla çoğu kez hayatı ıskalıyor. Böyle bir birliktelik çok zor. Gerçekleşebilseydi bile, yanlış bir evlilik gibi çekilmez olurdu sanırım. Çünkü Habis, insanları iyi ve kötü, güzel ve çirkin, akıllı ve aptal diye değil; kısaca hayatın tadını çoğaltanlar ve kaçıranlar olarak ikiye ayırıyor. İkisi ayrı kamplarda. Hangisi hangi tarafta, siz bilin.

✪ *Yalınlıktan, gerçeklere dayanmaktan hiç ayrılmadınız. Fantastik öyküler de pek yazmadınız. Romancı tavrınızı, çizginizi her defasında perçinlediniz. "Ustam" diyebileceğiniz isimler kimler?..*

– Fantastik öyküler yazmadığım doğru değil. Sözgelimi "Vidalar"daki "Görünmeyen Adam Hastalığı" öyküsü –bir adam, biraz tavşan pisliği gibi ne kokan ne bulaşan biri, günlerden bir gün ayak parmaklarından yukarı doğru yavaş yavaş görünmez olmaya başladığını fark eder– ya da "Aynalar"daki "Aynalar" öyküsü –burdaki adam da aynalardaki yansımasını yitirmektedir– bu kategoriye sokulabilir. Ama benim fantasmalarım genelde günlük hayattan, hayatın gerçeklerinden filizlenen fantasmalar. Belki farkında olmadan kendime bir kural koydum. Satranç örneğin, kuralları çok açık ve kesin olarak belirlenmiş bir oyun. Ama çok zevkli bir oyun. Belirlenmiş olan çerçeve sizin yaratıcılığınızı kısıtlamıyor, tersine sonuna kadar kullanmanızı gerektiriyor. Ben mizahı da hayatın içindeki dozda kullanmayı severim. Hadi olsun olsun bir parmak daha fazla. Hayatın kendisi yeterince gülünç ve şaşırtıcı zaten. Tanık olduğumuz çılgınlıklar kimi zaman en yaratıcı yazarların düş gücünü bile aşıyor.

Ustam diyebileceğim bir yazar yok. Sevdiğim, beni etkilemiş olabilecek yazarlar çok. Moliére, Cervantes, Mark Twain, Charles Dickens, O. Henry, Joseph Heller, Çehov, Mrozek, Ionesco, Zoşçenko, Shaw, Hüseyin Rahmi, Orhan Kemal, Haldun Taner... Genelde dünyaya yürekleriyle değil, beyinleriyle bakanlar. Özellikle de gülümseyerek bakanlar.

✪ *Habis için son bir şey! Onu çok yadırgayanlar var mıdır, pek sanmıyorum ama, ben şöyle diyeceğim: "Live and learn, habennekalar!"*

– Amin!..

HANDE ŞARMAN

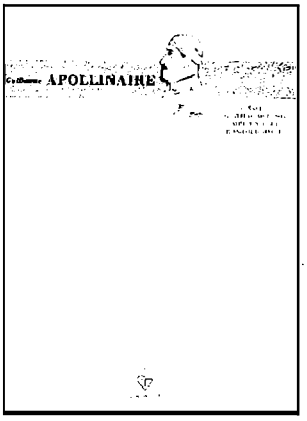

GUILLAUME APOLLINAIRE

"Garip" şiirini ve "İkinci Yeni"yi etkileyen başyapıt

ALKOLLER

Kübist devrime duyduğu büyük ilgiyle Fransız şiirini yenilemeye, "sınır tanımazlığın ve geleceğin sınırları"nı genişletmeye yönelen; alışılmamış imgeler kullanarak, o döneme kadar olanaksız görünen hemen her temayı şiire taşımayı başaran Apollinaire'in bu büyük yapıtı, dünya şiirinde de bir dönemeç sayılıyor.

VARLIK ŞİİR

Tahsin Yücel

İNSANLIK GÜLDÜRÜSÜ'NDE YÜZLER VE BİLDİRİLER

İnceleme/Yapı Kredi Yayınları

İnsanlık Güldürüsü'nde Yüzler ve Bildiriler, özgün adıyla *Figures et messages dans la Comédie humaine* oldukça eski çalışma. 1971'de doçentlik tezi olarak sunulmuştu. Sonra, 1972'de, Fransa'da, Paris Göstergebilim Okulu'nun kurucusu Algirdas Julien Greimas'ın yönettiği *Univers sémiotiques* adlı dizinin ilk kitapları arasında yayımlandı. Dizide, aynı yıl içinde, Coquet, Courtés, Rastier, Zilberberg gibi göstergebilim çevrelerinde saygın bir yeri bulunan araştırmacıların yapıtları da yayımlandı. Dönem göstergebilimin yükselme dönemiydi; buna karşılık, kapsamlı göstergebilimsel araştırmaların sayısı çok sınırlıydı. Biraz da bu yüzden, dizi küçümsenmeyecek bir ilgiyle karşılandı. Gene de, ya bu ilgi yayınevinin umduğu düzeyde olmadığından, ya başka nedenlerden, uzun ömürlü bir dizi olmadı. Kitaplarımız birkaç yıl içinde ortadan çekildi. Bu nedenle, kimi dostlar, diyelim ki Memet Fuat, diyelim ki Enis Batur, uğraş alanımın kimi koşulları gereği doğrudan Fransızca yazdığım bu kitabı Türkçe'ye çevirip ülkemizde yayımlamamı önerdikleri zaman, hiç duralamadan uygulamaya geçmem gerekirdi belki. Ama, uzun süre, tasarı pek de çekici gelmedi bana. Kendimce nedenlerim de yok değildi.

Birincisi, yeni çalışmalar yapmak varken, yazılıp bitirilmiş olana şu ya da bu biçimde geri dönmek anlamsız bir çaba olacaktı. İkincisi, ülkemizin ekinsel ortamı göz önüne alınınca, bu çalışma konu açısından da, yaklaşımı açısından da fazla özeldi: Balzac'ın *İnsanlık Güldürüsü*'nde yer alan tüm yüz ve beden betimlemelerini kapsamaktaydı, oysa *İnsanlık Güldürüsü*'nü oluşturan anlatıların yarısı bile dilimize çevrilmemişti; göstergebilimsel yöntemin ilk kapsamlı uygulamalarından biriydi, oysa, o günlerde, göstergebilimsel yöntem ülkemizde pek de bilinen bir yöntem değildi. Üçüncüsü, özgün biçimine verilen uzun emeğin yarattığı ürküntü bir yana, kendi yazdığını çevirmek hem bir başkasının yazdığını çevirmekten daha zordu, hem de rahatsız edici bir şeydi.

Ama, dört beş ay önce, birdenbire, her şey başka türlü göründü gözüme.

Gecenin ilerlemiş bir saatinde, yanılmıyorsam, sıkıcı bir okumadan sonra, *Balzac*'ımı (bu kitap benim bireysel sözlüğümde kısaca *Balzac*'tır) karıştıracağım tuttu. Orasından burasından okumaya başladım. Yaklaşık otuz yıl öncesinin anıları canlandı belleğimde. Bu 230 sayfalık kitap beni en çok uğraştıran, en çok zamanımı alan kitaptı: uzun süre, her gece, üçlere dörtlere kadar çalışmıştım üzerinde. Ama, şimdi, yakınmak şöyle dursun, tüm o yorgunluklar nedeniyle nerdeyse minnet duyuyordum ona. Öyle ya, çok geniş bir bütünce üzerinde, değişik ve karmaşık güçlükleri yenmenin (ya da yendiğini sanmanın) hazlarını tattırması bir yana, çok az yazınseverin eriştiği bir ayrıcalığı da sağlamıştı bana: İki yıla yakın bir süre içinde, *İnsanlık Güldürüsü*'nü oluşturan seksen sekiz anlatıyı yazarın kendi düzenlemesi

doğrultusunda ve nerdeyse kesintisiz bir biçimde, "Önsöz"ünün kendisini "en sonunda dönüştürdüğü şey", yani tek bir yapıt olarak okumuştum. Bu da, nerdeyse tüm Balzac uzmanlarının kesinledikleri gibi, Balzac'ı doğru anlamanın ilk koşuluydu. Ayrıca, bu tümcül okuma, amaçladığını araştırma nesnesinin: *İnsanlık Güldürüsü*'ndeki kişi betimlemelerinin tümcüllüğüne ulaşmanın da ilk ve zorunlu koşuluydu. Böylece, değişik açılardan sınıflandırılmış biçimleriyle, tüm kişi betimlemelerini elimin altında topladıktan sonra, benden önce aynı işi denemiş olanların tersine, yanılma payım alabildiğine azalmıştı; göstergebilimin de yardımıyla, Balzac portrelerini dizgesel bir biçimde çözümleyip yapılarını, eklemlenimlerini, anlamlarını ve işlevlerini ortaya çıkarmayı başarmıştım, ya da bana öyle geliyordu.

"Ya da bana öyle geliyordu", diyorum. Öyle ya, o gece, yeniden canlanmış bunca anı arasında, gözlemlerime mantığımdan çok, duygularım egemendi. Kitabı dilimize çevirmeye işte böyle bir anda, bu duygusallık içinde karar verdim. Bana öyle geliyordu ki, onu dilimize çevirmemekte direnmek öz çocuğumu "gurbette", yabancılar arasında bırakmaya boyun eğmekten farksız olacaktı.

Peki, ama neden? Eski çekincelerim tümüyle ortadan kalktığı için mi? Hayır. *İnsanlık Güldürüsü* bugün de dilimize bütünüyle çevrilmiş değil. Tümüyle çevrilmemiş olmasını bir yana bırakalım, bugün, İstanbul'da ya da Ankara'da yaşayan bir romansever *Altın Gözlü Kız*'ı okumak istese de kitapçılarda aramaya kalksa, büyük olasılıkla elleri boş döner; *Köy Hekimi*'ni okumaya kalksa, sonuç gene aynı olur. Bu durumda, Türkiye'de "*İnsanlık Güldürüsü*'nde yüzler ve bildiriler" konulu bir göstergebilimsel inceleme yayımlamanın hâlâ bir tür "lüks" olduğu söylenebilir.

Ama, biraz düşünülecek olursa, böyle bir tutumu kurallaştırmanın, yeni araştırma girişimlerinin önünde korkunç bir engel oluşturacağı da söylenebilir. Yaptığımız araştırmaların uygulama alanı bulması, verimini paylaşmaya hazır bir kitleye ulaşması güzel bir şeydir kuşkusuz; araştırmacıyı yüreklendiren bir şeydir; ancak bilimsel ya da düşünsel nitelikli bir araştırmanın her türlü yarar düşüncesinin ötesinde, "kendi kendinde ve kendi kendisi için" yapıldığını da unutmamak gerekir. Hatta, çoğu durumlarda, kendi yararını, kendi uygulama alanını ve kendi alıcısını kendi getirdiğini de. Biraz da bu tür etkiler nedeniyle, kimi koşullar değişiyor. Bir zamanlar, bu satırların yazarının bu ülkede pek bilinmeyen bir araştırma yönteminden yararlanması, bu çerçevede *Figures et messages dans la Comédie humaine* ve *Anlatı Yerlemleri*'ni yazması kimilerince nerdeyse bir "vatan hainliği" sayılmıştı. Bugün böyle çıkışlar yapanlar kalmadı, "göstergebilim sapkınlığı" benim tekelim olmaktan çıktı, *Anlatı Yerlemleri*'nin de üçüncü basımı yapıldı. Öyleyse, bu alçakgönüllü kitabın, birçok olumsuz koşula karşın, belirli bir ilgi uyandırması hiç mi hiç umulmayacak bir şey değil.

Ayrıca, özellikle günümüzün koşullarında, bu çalışmanın bizim dilimizde yayımlanmasından beklediğim bir yarar

varlık

Değerli Okurumuz; bu formu doldurup dergimize abone olursanız, aşağıdaki listeden seçeneceğiniz bir kitap, armağanımız olarak adresinize gönderilecektir.

❑ Patrick Modiano / *Bir Sirk Geçiyor* (roman)
❑ Tilman Spengler / *Lenin'in Beyni* (roman)
❑ William Saroyan / *Aram Derler Adıma* (öykü)
❑ İvo Andriç / *Veli Paşa'nın Oynaşı* (öykü)
❑ Özdemir İnce / *Yazın Sesi* (şiir)
❑ Salâh Birsel / *Gece Mavisi* (deneme)
❑ Pervez Hoodbhoy / *İslam ve Bilim* (inceleme)
❑ Neşe Cehiz / *Yalan Roman* (roman)
❑ Zeyyat Selimoğlu / *Deprem* (roman)
❑ Sulhi Dölek / *Vidalar* (öykü)
❑ Edisa Palikuça / *Mostar'ı Unutma* (belgesel)
❑ Hulki Aktunç / *Şarkılar* (şiir)
❑ Oktay Akbal / *Zaman Sensin* (deneme)
❑ Nezih Ayubbi / *Din ve Siyaset* (araştırma)

Ad, Soyadı ..... Doğum tarihi: .....
Adres .....
.....Posta kodu ..... Tel/faks: .....

Abone ücretini, ❑ 1 yıl için 3.300.000 TL; ❑ 2 yıl için 6.600.000 TL;
❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabınıza
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 164-6/1032416-0 no'lu hesabınıza
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabınıza
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabınıza ..... tarihinde yatırdım. (Makbuzu ektedir.)

Abone ücreti ..... TL'yi kredi kartı hesabımdan alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EUROCARD

Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: ..... Alındığı Müesse: .....
Kart Sahibinin İmzası: ..... Nüfus Cüzdanı No: .....

da yok değil. *İnsanlık Güldürüsü'nde Yüzler ve Bildiriler* yöntem açısından, yüzde yüz izlenmesi gereken, kusursuz bir örnek değil belki, ama üzerinde düşünülebilecek, tartışılabilecek bir örnek. Başka birçok alanda olduğu gibi, bizim alanımızda da kimi genç arkadaşlarımızın ele aldıkları yapıtları kendilerinden hiçbir şey katmadan özetlemeyi ve/ya da bu yapıtlar üzerinde başkalarınca oluşturulmuş değişik söylemleri birbiriyle harmanlamayı özgün araştırmayla, inceleme ve karşılaştırmaya dayalı yorumla aynı şey sandıklarına tanık oluyoruz. Zaman zaman, birtakım çağcıl yöntemleri uygulamayı deneyenlerin bir bölümü de, bunu inanmadan, yüzeysel ve biçimsel bir biçimde, nesnelerinin derinliğine inmeden yapıyorlar. Bana öyle geliyor ki, bu sakat tutumun bir nedeni uygulanmak istenen yöntemin yeterince bilinmemesiyse, bir başka nedeni de kolaycılık: çok sınırlı bütünceler üzerinde çalışılmak istenmesi. Daha uğraş yaşamlarının başında, tek bir kitap, tek bir izlek üzerinde koca bir araştırma yükseltmek isteyenler oluyor. Bunu yaparken de yalnızca *Yabancı*'yı okumakla tüm Camus anlaşılabilir, yalnızca *Bulantı*'yı incelemekle Sartre'ın tüm düşünce evreni kavranabilir, yalnızca "Otuz Beş Yaş" şiirini incelemekle Tarancı'nın şiirsel söyleminin başlıca özelliklerine ulaşılabilir sanıyorlar. Oysa, kimi zaman tek bir yapıtın bir yazarın ya da bir ozanın pek çok özelliğini ortaya koyabileceği yadsınamasa bile daha çok tersi doğrudur. Bir başka deyişle, *Yabancı*'yı bilmenin Camus'nün yapıtının bütününü anlamaya yetmemesi bir yana, *Yabancı*'yı olabildiğince eksiksiz anlayabilmek konusunda Camus'nün tüm yapıtını, "Otuz Beş Yaş" şiirini olabildiğince eksiksiz anlayabilmek konusunda Tarancı'nın tüm şiirlerini bilmek çok daha elverişli bir konum. Öte yandan, zamanla ve hiç kuşkusuz çalışmayla edinilen bir deneyim ve ustalık sonucu, örneğin Greimas'ın yaptığı gibi, Maupassant'ın beş sayfalık bir öyküsü üzerine üç yüz sayfalık bir göstergebilimsel çözümleme yapılabilse bile, genel olarak anlamlı ve verimli bileşimlere varabilmek için yeterince geniş ve bütüncül veriler üzerinde çalışmak gerekir. En azından, unutulmaz dostum Berke Vardar ve ben, bir yerine on çalışmak pahasına, kapsamlı çalışmalarımızı hep böyle geniş bütünceler üzerinde gerçekleştirmeye çalıştık. *Yüzler ve Bildiriler*, yaklaşımı, eklemlenimleri ve sonuçlarıyla, böyle bir tutumun önemini bir kez daha anımsatırsa, bu bile yayımlanmasının yararsız olmadığını kesinlemeye yeter.

Ama anımsatabileceği çok önemli bir şey daha var: Honoré de Balzac'ın doğumunun iki yüzüncü yılına iki yıl kala, büyük yayınevlerimizden birinin, *İnsanlık Güldürüsü*'nün tümünü yayımlamaya girişerek yazın evrenimizin yüz kızartıcı bir eksiğini kapatması gereği.

Erdal Öz

SULAR NE GÜZELSE

Öyküler/Can Yayınları

Sular Ne Güzelse'de on öykü var. On öykünün yedisi, 1997 tarihini taşıyor. Altlarında iki yazlık kasabanın adları yer alıyor. Son üç öykünün yazımına eski yıllarda başlanmış olsa da son noktaları 1997'de konmuş. *Kanayan*'daki öykülerin 1970'li yılların tarihini taşıdığı, ondan sonraki kitabı *Havada Kar Sesi Var*'a birinci öykü kitabındaki kimi öykülerin yanı sıra *Kanayan*'dan önce ve sonra yazılmış öykülerin eklendiği düşünülürse, aradan en az bir yirmi yıl geçmiştir. *Sular Ne Güzelse*'deki öyküler, yirmi yıldır yazılmayı bekleyen öyküler. Kimi çocukluk, kimi gençlik yıllarının birikiminden yola çıkılarak yazılan yaşanmış öyküler hepsi. Yazarın anılarından, yaşadıklarından da kaynaklansa günümüze yaptığı güncel göndermelerle yaşadığımız günleri, bugünümüzü, içinde bulunduğumuz çelişkili ortamı hatırlatıyor bize.

Kitabın ilk öyküsü *Bir Kuşu Tanımak*'a yazarın (ben anlatıcının demeyi yeğliyorum) okul anısı diye bakılabilir. Anlatıcı, hapisten yeni çıkmış, bir sanat ve düşünce adamı olan öğretmenine rastlayışını, aralarında okul yıllarında geçmiş bir anıyı anlatır.

Öğretmen, hapisaneyi anlatırken yaşam doludur: "İçeride geçen günlerinden seçtiği güzellikleri anlatmaya başladı. Sanki cezaevini, karanlık hücreleri, yapılan işkenceleri değil de, bir eğlence merkezinde yaşanmış doyumsuz günleri anlatıyordu."

Öğrencisinin de başına aynı şeylerin gelmesinin kaçınılmaz olduğunu bilircesine onu yüreklendirmek ister: "Hazır ol sen de yaşayacaksın bu güzellikleri, dedi. Hiçbirini kaçırma sakın! Öylesine az ki. Onlar olmasa dayanamayız. Bak ben yeniden başlıyorum hayata; sıfırdan başlıyorum. Ve bütün güzelliklere açığım."

Düşüncesi yüzünden hapse düşmüş öğretmeninin öğüdünü, anlatıcı, aynı nedenle hapisaneye düştüğünde yerine getirecektir. Hücrede sürekli ayakta tutulmaktadır ve konuşması yasaktır. Öğretmeninin dediği gibi karanlığını aydınlatacak bir oyun bulur:

"Bugün kendimi oyalayacak bir oyun buldum. Güzel bir oyun: Şiirler mırıldanıyorum. belleğimde kalan şiirleri mırıldanıyorum. Mırıldanıyorum dediysem, yalnızca iç sesimle mırıldanıyorum. Kendi sesimi kendimin bile duymaması gerek. Konuşmak yasak çünkü. Ama ister istemez dudaklarımın kıpırdadığını fark ettim. Bu yeni oyunun hem yaşamakta olduğum çirkinliklerin yerine güzellikler getirdiğini, hem de bir türlü akmayan zamana ivme kazandırdığını gördüm."

Erdal Öz'ün bu oyunu anlattığı *Kardır Yağan Üstümüze* adlı öykünün ilginç bir bildirisi var: Tutuklanan yalnız insan değil, onun düşüncesidir de. Öykü, anlatım ve düşünce özgürlüğünün yasaklanışının somut bir göstergesi gibidir. Anlatıcı, hapisanede kaldığı sürede, Ahmet Muhip Dıranas'ın "Kardır yağan üstümüze geceden" diye başlayan şiirini, aklından, ne yapsa, bir türlü tamamlayamaz. Bırakıldığı anda, nizamiye kapısından çıktığı sırada, bir türlü bulamadığı kayıp dize dudaklarından kendiliğinden dökülecektir. Öykü, acı bir alayla biter:

"*Kar* şiiri bütünüyle özgürdü artık o sıcak bozkır akşamüstünde; tutuklu tek dizesi kalmamıştı."

Bir Uçurtma Gibi öyküsü de, görünüşte anlatıcının bir okul anısını işliyor. Aslına bakılırsa öyküde yoksul bir çocuk olan İrfan'ın zorlu yaşamına dayanılarak yaşamla olan savaşımımızdaki toplumsal çelişki ortaya konuyor. Bir gün, anlatıcı, İrfan'la oturup kocaman bir uçurtma yapar. Anlatıcı, havada gelin gibi süzülen uçurtmalara bayılmaktadır. Türlü renklerdeki bu uçurtmalar çocukluk hayallerinin süsüdür. Uçurtma yapılıp sıra kuyruğunu takmaya geldiğinde İrfan'ın yaptığı açıklama, yaşamın acı gerçeğini, yaşanan toplumsal çelişkiyi gözler önüne serecektir:

"İrfan, uçurtmanın kuyruğuna jilet takmamız gerektiğini söyleyince çok şaşırmıştık. Bize uçurtma savaşını anlattı kısaca, havadaki uçurtmaların dövüşmesini. Savaşı kaybeden uçurtma ya gökyüzünde döne döne kaybolur gidermiş, ya da kazanan, koşup yetişirse, o uçurtmaya el koyarmış. Biz yapmasak bile başkaları yaparmış bunu. Uçurtmamızı korumak için bizim de hazırlıklı olmamız gerekirmiş. Buymuş uçurtma savaşı."

Nitekim, öykünün sonunda, İrfan da bu zorlu yaşam savaşının kurbanı olacaktır.

Erdal Öz, betimlemeye önem veren anlatımcı bir yazar. Anlatıcı, görüntüsel bir metin havasındaki *Kediler* öyküsünde, dişi bir kediyi ele geçirmek için çevresinde olan birçok azgın kediyi anlattıktan sonra ağaçta pusuya yatmış bir kediye dikkat çeker. Burdaki anlatım, kendi içinde bir öyküdür:

"Onu izlerken birden ağacın kalın dallarından birine yapışmış çok yaşlı, çok bitkin bir kedi kalıntısı gördüm. Sanki bin yaşındaydı. Eski uygarlıklardan bugünlere kalmış bir bilgeydi sanki. Çöllerde yıllarını tüketmiş, yalnızca hurmayla yetinmiş, dünyanın gizlerini çözmüş bir simyacı olabilirdi. Bir gözü patlayıp kurumuştu. Öbür gözünü de hiç açmayacakmış gibi yummuştu. Belki de orada kurumuş kalmış ölü bir kediydi. Hiç kıpırdamayan, aşağı sarkıttığı kuyruğunda tek tüy kalmamıştı. Yer yer dökülmüş kirli tüylerinin arasından bir deri bir kemik kalmış bedeni görülüyordu. Çöllerde, çöplüklerde gezinmekten, tüyleri dökülmekten rengi bile kestirilemiyordu. Eskiden belki de tekirdi, ama artık ona kimse tekir diyemezdi. Rengi solmuş, rengi uçmuş bir kediydi. Işığa tutulup bakılsa, bir yanından öte yanı görülebilirdi."

Öykünün sonunda, onca azman kediye karşılık, dişiyi işte bu kedi ele geçirecektir.

Kitaba adını veren *Sular Ne Güzelse* adlı öyküde anlatıcı, şiirsel bir hava içinde bir sevda öyküsünü anlatır. Bu öyküde de kızı istemeye giden iki yaşlı teyzenin anlatıldığı bölüm, ayrı bir öykü tadı verir:

"Teyzelerimi, o yorgun eski kadınları ta nerelerden getirdim; biliyorsun. Bu koca kentin yabancısıdırlar. İkisi de en sevilesi çağlarında dul kalmışlardır. Erkenden eskimiş iki bacı, bırakıldıkları ölü bir kasabada birlikte oturuyorlar, birlikte yaşlanıyorlar şimdi. Bakma, kendilerince hoşnuttur onlar. Mutluluk, onların görmedikleri, bilmedikleri, yaşamadıklarıdır. Bu yüzden hiç aramazlar mutluluğu, bilmedikleri, tatmadıkları için de mutsuz değillerdir. Bir garip, anlatılmaz yalnızlıktır onlar; iki kişilik bir yalnızlık. Evlerinde kedileri vardır. Bahçede küçük bir kümeste tavuk da beslerler. Büyük teyzem, çiçek delisidir; saksılarla doludur ev içleri, cam önleri. Küçük olanıysa durmadan dört bir yanı süpürür siler, döşeme tahtalarını sarıya boyar. Eve gelenleri ayakkabıla-

rıyla almazlar içeriye; kurumuş boy boy konuk terlikleri vardır; üşenmeden hemen onları çıkarıp koyarlar çift çift, gelenlerin önüne. Ufak tefektirler, ama ikisi de boğazlarına düşkün kadınlardır. Erkenden de yatar uyurlar. Kocalarından kalma birer evin tek sahibidirler. Çocukları da yoktur. Evin birinde otururlar, öbür evin geliriyle de yaşarlar. Kendileri gül gibi geçinip gittiklerini söylerler. Azla yetinmenin buruşmuş çiçekleridir onlar. Böyledirler işte."

Erdal Öz, birçok öyküsüne betimlemeyle başlar. Bu betimlemeler, öykünün hareketini de içinde taşır.

Sevişmenin Resmi öyküsüne ise öyküden bağımsız gibi duran bir betimlemeyle girer:

"Bir bahar sonrasıydı. Oralarda bahar tez geçer. Bir uzun yazdır hep. Kavurucu güneş, baharla birlikte çıkar tepeye, bütün yaz boyunca, sanki oraya çakılıp kalmış kocaman sarı bir güldür."

Bu betimleme, hareketsiz, durgun bir kasaba izlenimi verecektir okura. Bunun ardından yeni, ama hareketi içinde olan bir betimleme gelecektir. Bu Erdal Öz'ün hemen hemen her öyküsünde yinelenen bir öykü başlangıcıdır:

"Kalçaları omuzlarından daha geniş, sakalları hiç bitmemiş, çenesinin ucundaki tüycükler sayılabilen, düz saçlarını yağlayıp parlatıp tepesinde tam ortadan ikiye ayırıp başına yapıştıran uzun boylu Necmi öğretmen, karatahtaya tebeşirle kaldıraç resimleri çiziyordu. Hem çiziyor, hem anlatıyordu. Kaygan, ince sesine, tebeşirin tahta üzerinde çıkardığı kumlu, iç buruşturan cızırtısı karışıyordu."

Erdal Öz'e göre okur, öyküyü okumaya başlayınca ondan kopmamalıdır, öykü sonuna kadar sürüklemelidir onu. Anlatıcı, *Kırmızı Şemsiye* öyküsünde gizemli bir hava içinde bu sürükleyiciliği yakalar. *Unutulmaz Bir Atlı* öyküsündeyse, sürükleyiciliği serüvenci bir anlatıma borçludur.

Sözünü ettiğim iki öyküden *Unutulmaz Bir Atlı* öyküsünde teğmenin atın üstünde resminin çekilmesiyle attan düşüş olayı, her nedense, *Kırmızı Şemsiye*'de, sonradan yorgancılık yapan çavuşun askerlik serüvenini anlatışında, ayrı kişiliklerin başından geçen iki ayrı olaymışçasına, aynı biçimde yinelenir.

Bitirim öyküsü, kısa bir anın görüntüsel, hemen hemen yalnız betimlemeye dayanan, şaşırtıcı bir sonla biten Erdal Öz öyküsünün tipik bir örneği. Kara gülmece yanı ağır basan bir öykü.

Yaş Günü, hapisanede işkencecilere bildiklerini söyleyip söylememe gerginliği içindeki genç bir keman öğrencisinin susmayı yeğleyerek arkadaşlarının dostluğunu kazanmasını betimliyor.

Genç kemancı, tam işkenceye götürüleceği sırada, kendisine yaş günü için armağan edilen hapisane yapısı kaba saba kemanı coşkuyla çalarak içerde, kendisine gösterilen dostluğu, içtenliği dışardaki daha olanaklı daha parlak yaşam biçimine (daha ince kemanlarla vereceği daha güzel konserlere) yeğlediğini gösterir.

Erdal Öz'ün öykülerindeki ilginçlikle sürükleyicilik, konudan çok anlatıma dayalıdır. Sözcüklerle oluşturulan görüntüler, aynı sözcüklerle yaratılan dil tadı, onun öykü dünyasının iki temel öğesidir. Böylece öykülerde yaşananlar, gözünüzün önünde kendiliğinden canlanıverir. Size, olan biteni, Erdal Öz'ün sunduğu öykü dünyasını, yaşanan gerçekleri, hüzünleri, acıları, gülünçlükleriyle satırların arasında izlemek kalır.

ADNAN ÖZYALÇINER

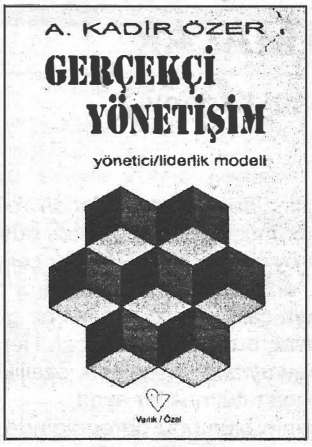

A. KADİR ÖZER

GERÇEKÇİ YÖNETİŞİM

"Duygusal Gerilimle Başedebilme (Ben Değeri Tiryakiliği)", "Kaygı (Sınanma Duygusuyla Başedebilme)", "İletişim*siz*lik Becerisi" adlı kitapların yazarı, klinik psikolog Dr. A. Kadir Özer, iş ortamlarında çeşitli kademelerde sorumluluk üstlenmiş bireylerle yaptığı çok sayıda eğitim seminerinden edindiği deneyimlere dayanarak, geleneksel "yöneten - yönetilen" ayrımı yerine "gerçekçi yönetişim" diye adlandırdığı, etkileşim ve iletişime dayalı bir yönetici/liderlik modeli öneriyor.

Bu kitapta, yönetimsel işlevler "insan" ve "sistem" olmak üzere iki gruba ayrılıyor. İletişim, motivasyon, katılım, pekiştirme, karar verme, grup çalışması gibi "insan değişkenlerinin" planlama, iş belirginliği, takip gibi "iş değişkenleri" için bir önkoşul olduğunu vurgulayan bu model, "yapanı" değil "yapılanı" değerlendirmenin üzerinde ısrarla duruyor ve iyi yönetici olmak yerine, iyi yöneticilik yapmak gereğinin altını çizerek rehberlik sunuyor.

VARLIK ÖZEL

Feyza Hepçilingirler

SAVRULMALAR

Öyküler/Remzi Kitabevi

Feyza Hepçilingirler, ilk kitabı '*Sabah Yolcuları*'ndan beri insanların dış görünüşleriyle, duyguları, düşünceleri arasındaki çelişkilerin öykülerini anlatıyor. Bu çelişkiler çoğu kez, "nasıl olduğunu anlayamadım", "nesi vardı bilemedim" sözleriyle açıklamaya çalıştığımız, düzenli bir gidişi allak bullak edecek patlamalar, bunaltılara yol açar. Hepçilingirler'in yeni öykü kitabı *Savrulmalar* insanların, özellikle, yalnız kalanların iç dünyalarına tutulmuş bir ayna.

Büyükannesinin ölümünü öğrendiğinde bütün çocukluğunun tek dayanağını yitirdiğini düşünerek, alkolün de yardımıyla anlamsız bir ilişkiye savrulan genç kadın, bir dost bulmanın sevinciyle evini satmaktan cayan orta yaşlı kadın, vapurun sürekli yolcularından birine tutkun iskele memuru, Hepçilingirler'in üç kahramanı. Bu kahramanların öyküleri daha duygusal anlatılsa "melodramatik", biraz abartılsa "komik" olabilirdi. Hepçilingirler öykülerin, hüzünlü ve gülünç yanlarını korumayı başararak "dramatik" olmalarını sağlıyor.

Feyza Hepçilingirler'in öyküsünü en iyi anlatacak sözcük kuşkusuz "denge". Anlatımı, dili, istifi okuru yadırgatmıyor. Öykülerin kurgusu (tahkiyesi) da, (*Darmadağın* adlı öykü dışında) klasik öykü kurgusuna aykırı değil. Kurgunun bu dinginliği, öykü kahramanlarının ruhsal bunalımlarını, beklenmedik, düzendışı davranışlarını dengeliyor. İçerikle biçimin bu zıtlığı öykünün gerginliğini aktarıyor okura.

Buluşlar/Unutuşlar

Savrulmalar, iki ayrı başlık altında toplanmış: Buluşlar/Bulunuşlar – Unutuşlar/Unutuluşlar. Bu başlıkların, bir duygunun çözümlenmesi, kendi kendine çok sorulmuş bir sorunun yanıtının birdenbire bulunuvermesi, bir yaşama sevinci keşfedilmesi gibi "buluşlar"la, yalnız kişilerin bırakılmışlıklarını yeni duygularla dengelemelerine, bir bakıma "unutulmuşluklarının unutuşlarına" denk düştüğü söylenebilir. Ancak ne buluşlar ne de unutuşlar tek yanlı değil. İnsanın ucu bucağı belirsiz ruh değişikliklerinin tüm çalkantıları yansıyor. Bir sözcüğün, bir davranışın, bir gülüşün etkileri dalga dalga dağılıyor öykülere. Okura, kendi yaşadıklarıyla okudukları arasında koşutluklar kurma, yaşadıklarını yeniden gözden geçirme isteği veriyor. *Savrulmalar*'ın bence en başarılı öyküsü "Deniz Yosunlu Taş Duvar". Bir çay bahçesinin çevresinde yaşayan yarı deli Haydar'ın, çıldırma nedenleri kişiselden çok toplumsal çünkü. Oğlunu yitirmiş bir babanın düzenle birlikte kadınları ve tüm insanları suçlayışı; gördüğü genç sevdalıları, düşleri gerçekleşmeyecek diye uyarmaya çalışması; ne ölmeyi ne de bilincini bütünüyle yitirmeyi başaramadığından hep acıyla yaşamak zorunda kalmanın acısı başarıyla yansıtılmış. Oğul ölümlerinin sıradan sayıldığı günümüzde bir asker babasının çıldırışı, güncel politikalara düşmeden, sloganlara sapmadan, böyle yalın anlatıldığında önemli oluyor. Zamandan ve mekândan kurtularak evrensel bir nitelik kazanıyor.

Erkekler

Öykücü olsun romancı olsun, erkeklerin kadın kahramanları anlatmada başarılı olmaları doğal karşılanır. Kadınların erkekleri anlatmaları, hele bunda başarılı olmaları enderdir. Hepçilingirler'in öykülerinin çoğunun kahramanı erkek. Duygusal kargaşaların ortasında anlatıldıkları için hiç yadırganmıyor, davranışlarında eleştirilecek yan bulunamıyor. Sevgilisinin terk ettiği delikanlının, orta yaş bunalımları içinde bir de aşk kırgınlığı yaşamış bir olgun yaş erkeğinin, aşk diye düzenini bozmaya kalkıştığı duygu yüzünden bozguna uğramış bir beyefendinin ne gözyaşlarını ne duygusal çalkantılarını yadırgıyoruz. Olsa olsa öfkenin, alkolün sonucu diye bakıyoruz bunlara.

Belki öykülerdeki kadınlarla erkeklerin "bırakılma" karşısındaki tutum farklılıklarından söz edilebilir. Erkekler, kırgınlıkların üstüne yeni kırgınlıkları göze alabilecek davranışlardadır. Bir tür "çivi çiviyi söker" kompleksi. Kadınlarsa acılarıyla baş başalığı, özellikle seçilmiş bir yalnızlığı koruyorlar. Belki de "gidenin döneceği umudunu". Bu ayrım öykülerde belirmese Hepçilingirler'i "kadınları erkek kimliğiyle anlatmakla" suçlayabiliriz. Çünkü öykülerdeki kişilerin cinsel kimlikleri pek belirgin değil.

Aykırı Bir Öykü

Savrulmalar'ı "yalnızlıkların öyküleri" diye özetlemek olası. Yalnızlıkların boyutlarının, etkilerinin, dışavurumlarının irdelendiği bu öyküler topluluğuna aykırı düşen tek öykü: "Bir Kadavranın Balkon Gezintisi". Gerçi, bu öykünün kahramanı da yalnız. Onun yalnızlığı bir bakıma "tecrit edilmişlik" de denilebilir. Bir apartman dairesinde, bir başına yaşayan, kimliğini kimsenin bilmediği bir yaşlı kadın. Yarı deli olduğu sanılan, kimselerin görüşmediği, kimselerle görüşmeyen bu kadın üstüne üç öykü anlatılıyor *Bir Kadavranın Balkon Gezintisi*'nde: Eski bir pavyon artistinin sonu –ailesinin kabul etmediği bir evlilik yapmış soylu bir kadının dul kaldıktan sonra çıldırışı– zengin bir ailenin hiç evlenmemiş yarı deli kızı. Feyza Hepçilingirler'in canlı çizgilerle çizdiği bu yaşlı kadın, öykülerin hiçbiriyle örtüşmeyerek, hep öyle yarı çıplak dolaşıyor balkonda. Belki de yazarın istediği budur.

Bireyin önem kazandığı söyleniyor günümüzde. *Savrulmalar*'a bireyin, bireycilikle başa çıkmaya çalışmasının öyküleri de denilebilir.

SENNUR SEZER

NEŞE CEHİZ

Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler

Yalan Roman

413 Yaşadı mı

Fasulyeden Aşklar

VARLIK ANLATI

BİLGİ YAYINEVİ'NDEN ÖDÜLLÜ KİTAPLAR

ÖYKÜ

- **TAŞ ÜSTÜNE GÜL OYMASI** / Erendiz ATASÜ — 600.000
  "1997 Yunus Nadi Öykü Ödülü"
- **MEKRUH KADINLAR MEZARLIĞI** / Ayla KUTLU — 850.000
  "1996 Yunus Nadi Öykü Ödülü"
- **SEN DE GİTME TRİYANDAFİLİS** / Ayla KUTLU — 750.000
  "1990 Sait Faik Öykü Ödülü"
- **YÜZÜN YARISI GECE** / Muzaffer BUYRUKÇU — 750.000
  "1994 Yunus Nadi Öykü Ödülü"
- **CANIM KOCACIM** / Gül Abus SEMERCİ — 500.000
  "1993 Ömer Seyfettin Öykü Ödülü"
- **AŞK-I MUHABBET SEVDA** / Erhan BENER — 700.000
  "1992 Yunus Nadi - 1992 Haldun Taner Öykü Ödülleri"
- **GÖNEN'DEN BİR TUTAM ÖYKÜ** — 600.000
  "1990 - 1991 - 1992 Ömer Seyfettin Öykü Ödüllerini alan yazarlarımızın öyküleri"
- **ÖMRÜM ÖMRÜM** / Tarık Dursun K. — 600.000
  "1987 İş Bankası Büyük Edebiyat Ödülü"
- **ONA SEVDİĞİMİ SÖYLE** / Tarık Dursun K. — 600.000
  "1985 Sait Faik Öykü Ödülü"
- **YABANIN ADAMLARI** / Tarık Dursun K. — 600.000
  "1967 Sait Faik Öykü Ödülü"
- **GÜZEL AVRAT OTU** / Tarık Dursun K. — 500.000
  "1961 Türk Dil Kurumu Ödülü"
- **KÖRFEZ ÜSTÜ YILDIZ GEZER** — 600.000
  Ahmet YURDAKUL
  "1985 Akademi Kitabevi Öykü Ödülü"
- **YALIDA SABAH** / Haldun TANER — 650.000
  "1983 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü"
- **DONUMDAKİ PARA** / Muzaffer İZGÜ — 650.000
  "1978 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü"
- **DAYAK BİRİNCİSİ** / Muzaffer İZGÜ — 650.000
  "1978 Nasrettin Hoca - 1979 Bulgaristan Altın Kirpi Ödülü"
- **ON İKİYE BİR VAR** / Haldun TANER — 650.000
  "1955 Sait Faik Öykü Ödülü"
- **ŞİŞHANE'YE YAĞMUR YAĞIYORDU** — 750.000
  Haldun TANER
  "1953 Herald Tribune Öykü Ödülü"

TİYATRO

- **SERSEM KOCANIN KURNAZ KARISI** — 600.000
  Haldun TANER
  "1972 Türk Dil Kurumu Tiyatro Ödülü"

ROMAN

- **ÖLÜMÜ BEKLEYEN KENT** / Yıldırım KESKİN — 650.000
  "1997 Orhan Kemal Roman Ödülü"
- **ZIKKIMIN KÖKÜ** / Muzaffer İZGÜ *(filmi ulusal ve uluslararası 9 ödüllü Muzaffer İzgü'nün yaşamöyküsü)* — 950.000
- **KORSANIN SEYİR DEFTERİ** / Ahmet YURDAKUL — 1250.000
  "1993 Yunus Nadi Roman Ödülü"
- **KAHRAMANLAR ÖLMELİ** / Ahmet YURDAKUL — 800.000
  "1988 Orhan Kemal Roman Ödülü"
- **HOŞÇA KAL UMUT** / Ayla KUTLU — 750.000
  "1987 Rüştü Koray Ödülü"
- **BİR GÖÇMEN KUŞTU O** / Ayla KUTLU — 850.000
  "1986 Madaralı Roman Ödülü"
- **AĞAÇLAR GİBİ AYAKTA** / Tarık Dursun K. — 650.000
  "1991 Yunus Nadi Roman Ödülü"
- **KURŞUN ATA ATA BİTER** / Tarık Dursun K. — 850.000
  "1984 Orhan Kemal Roman Ödülü"
- **SIRTLAN PAYI** / Attilâ İLHAN — 1300.000
  "1974-75 Yunus Nadi Roman Ödülü"
- **YENİŞEHİR'DE BİR ÖĞLE VAKTİ** / Sevgi SOYSAL — 900.000
  "1974 Orhan Kemal Roman Ödülü"
- **YÜRÜMEK** / Sevgi SOYSAL — 550.000
  "1970 TRT Roman Başarı Ödülü"
- **GİZLİ EMİR** / Melih Cevdet ANDAY — 750.000
  "1970 TRT Roman Başarı Ödülü"
- **AYLAK ADAM** / Yusuf ATILGAN — 700.000
  "1957-1958 Yunus Nadi Roman Ödülü"
- **AYAŞLI İLE KİRACILARI** / Memduh Şevket ESENDAL — 700.000
  "1946 CHP Roman Ödülü"
- **ÇİNGENELER** / Osman Cemal KAYGILI — 750.000
  "1942 CHP Roman Ödülü"

ŞİİR

- **UNUTULMUŞ ÇOCUKLUK ESKİZLERİ** / Hakan SAVLI — 450.000
  "1994 Sabri Altınel – 1995 Cemal Süreya Şiir Ödülleri"
- **KİRLİ TARİH** / Hüseyin YURTTAŞ — 600.000
  "1993 Yunus Nadi – 1994 Cevdet Kudret Şiir Ödülleri"
- **KOD ADI MANSUR** / Hüseyin YURTTAŞ — 500.000
  "1992 Ceyhun Atuf Kansu Şiir Ödülü"
- **SESİNİ BANA BIRAK** / Hidayet KARAKUŞ — 400.000
  "1993 Ceyhun Atuf Kansu Şiir Ödülü"
- **DENİZ UNUTMA ADINI** / Ahmet ERHAN — 400.000
  "1992 Yunus Nadi Şiir Ödülü"
- **ALACAKARANLIKTAKİ ÜLKE** / Ahmet ERHAN — 500.000
  "1981 Behçet Necatigil Şiir Ödülü"
- **TUTUKLUNUN GÜNLÜĞÜ** / Attilâ İLHAN — 650.000
  "1974 Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü"
- **KAVEL** / Hasan HÜSEYİN — 400.000
  "1964 Yeditepe Şiir Ödülü"
- **KIZILKUĞU** / Hasan HÜSEYİN — 600.000
  "1970 TRT Sanat Ödülü"
- **FİLİZKIRAN FIRTINASI** / Hasan HÜSEYİN — 600.000
  "1981 Ömer Faruk Toprak – 1981 Nevzat Üstün Şiir Ödülleri"
- **SAKARYA MEYDAN SAVAŞI** / Ceyhun Atuf KANSU — 700.000
  "1970 Behçet Kemal Çağlar Şiir Ödülü"

16. İSTANBUL KİTAP FUARI'nda ÜST KAT
4. Sokak B 104-105-106 nolu değişmeyen standlarımızdayız.

BİLGİ YAYINEVİ, Meşrutiyet Cad. 46/A 06420 Yenişehir-Ankara
Tel: (0.312) 431 81 22 - 434 49 98 - 434 49 99
Faks: (0.312) 431 77 58

✓ Fuar süresince 1000 çeşit kitabımız okurla buluşacak ve % 20 iskontolu olarak satılacak.
✓ Fuara gelemeyen okurlarımız 076945 nolu posta çeki hesabına havale yaparak ya da posta pulu göndererek istekte bulunabilirler.
✓ Sekiz milyon liranın üzerindeki siparişlerinize % 20 iskonto yapılır.

Fatma Murat

HİÇ DEĞİLSE ÖLÜM VAR

Öykü/Bilgi Yayınevi

İnsan, öncelikle bir okur olarak tabii, bir tiyatro oyuncusunun –hele bu oyuncu, mesleğine ilk adımını Erkan Yücel'in yanı başında başrolle atmış ve yıllarca iyi oyunlarda oynamış; önemli bir ödülde ülkenin en iyi oyuncularından birine (Macide Tanır) rakip olabilme başarısını göstermiş; on iki yıldır Levent Kırca-Oya Başar Tiyatrosu'nda, on yıla yakın bir zamandır da bu ekibin kaliteli televizyon güldürü programında önemli bir yeri olan bir oyuncuysa– öykü yazdığını öğrendiğinde, ister istemez bu öykülerin tiyatro konulu ve mizah ağırlıklı olmasını bekliyor. Nerdeyse kaçınılmaz bir beklenti bu.

Fatma Murat'ın öykü yazdığını ilk duyduğumda beklediklerim başka bir şey değildi. Ama hayal kırıklığına(!) uğradım. Çünkü, okuduğum on öyküden sadece biri ("Hoş Geldin Sevgili Babacığım") tiyatroyla ilgiliydi– o da çok dolaylı bir biçimde.

Romancı Ahmet Yurdakul, Fatma Murat'ın on öyküsünü bir araya getiren "ilk" kitabı *Hiç Değilse Ölüm Var*'ın arka kapağındaki sonuç yazısının sonlarına doğru şöyle diyor: "(...) toplumun değişik katmanlarında yaşayan, birbirine benzemeyen kadınların hayatlarından yola çıkarak onların iç dünyalarındaki serüvenlerini, yaşadıkları çağ ve toplum içinde kendilerine biçilen rollere karşı çeşitli tonlarda geliştirdikleri içsel/dışsal tepkilerini... kimi zaman da yenilgilerini, ama en çok da yalnızlıklarını dile getirirken... hikâye kurmakta, kişileri canlandırmada belirgin bir yetkinliğe ulaşmış *üslup sahibi* bir yazar olarak Fatma Murat '*bir batında*' karşımızdadır."

Hiç Değilse Ölüm Var'daki öykülerin en belirgin ortaklıkları, hepsinin de, deyim yerindeyse, "kadın öyküsü" olmaları. Ahmet Yurdakul'un da yerinde vurgulamasıyla, "toplumun değişik katmanlarında yaşayan, birbirine benzemeyen kadınların" öyküleri bunlar. Burda, Murat'ın bir öykücü olarak en başarılı yanlarından biri ortaya çıkıyor: Birbirine benzemeyen bu kadınların hepsi de aynı "yaşar"lıkla anlatılıyor, konuşturuluyor. Sadece kadınlar değil erkekler de. Bu başarının kaynağının yazarın oyunculuk deneyimi olduğunu düşünmek kolaycılık olur gibi geliyor bana. Sanırım asıl kaynak güçlü bir "empati", "gibi düşünebilme" yeteneği. (Diyaloglarını Fatma Murat'ın yazacağı bir senaryoyu merak ediyorum doğrusu: Ben kendi adıma, onun kahramanlarının –hele de kadınsalar– toplumun neresinden, nasıl bir hayattan gelirlerse gelsinler, gerçekten konuşmaları gerektiği gibi konuşacaklarından eminim.)

Bütün öyküler kadın öyküsü, dedim. Şimdi de, yazar, kadınlara, ister yaşlılığın ve yalnızlığın ufunetlerini bir fındık faresiyle olsun gidermeye çalışan eski figüran Firuzan Hanım ya da onun bütün konuşma, kaynaşma çabalarını iten genç komşusu Zerrin ("Sonbaharın Son Günleri İki Kadın ve Bir Fare"), ister gizlice aldığı halı yüzünden kocasından dayak yiyen ve intihar eden Fidan ya da kendi yaşadıklarını yaşasın istemediği kızının tıpkı öyle bir yaşama sürüklenmesini engelleyemeyen annesi ("Hiç Değilse Ölüm Var"), ister Fidan'ınkine benzer bir yaşamı onun gibi kendisini değil de kocasını öldürerek bitiren Huriye ya da görümcesi "matematikçi" Ayşen ("Kimi Zaman Horozlar Öterken Başlar Öyküler") olsun, onları sonuna kadar anlamaya çalışarak yaklaşıyor, diyeceğim.

Bu örnekler, öykülerin gözde kişilerinin "zor" yaşamlar süren insanlar (özellikle de kadınlar) olduğunu düşündürebilir. Ama değil; ilk bakışta sıradan, üstünde durmaya, kurmaca konusu etmeye değmez görünebilecek (yaşam bile değil) "an"lar yaşayan kahramanlar da var. Kendisini "kurmak istediği düzendeki eksiği tamamlayacak son eşyaya benzediği için" isteyen erkeği(n evini) "onca acılara katlanarak hak ettiği insanlığı" olan "akşam"ı, "biçim değiştirip yaşayacakları gecenin bedeline dönüş"türmemek için, terk eden Ege var örneğin. "Çok atak, çok utangaç, çocuk, mavi ışıltılı" bir çift gözün peşinden giden Manolya var...

Bu durumda kolaycı bir başka yaklaşım da, ha, demek ki "feminist", en azından "feminizan" öyküler bunlar, demek. Oysa değil; Fatma Murat'ın empatisinin "kapsama alanı"na erkekler de giriyor. Aynı duyarlı, ama suçlamadan gerçeği araştırıcı yaklaşımdan Huriye'nin öldürdüğü kocası Serdar da yararlanıyor örneğin: "Soruyorum kendime... Buradaki matematiği çözememiş ben *matematikçi* Ayşen, neydi geçmişte toplayamadığın?.. Yaşam iyi gidince, istediğin gibi gidince –sağlamayı yapmadan– çözdüğünü sandığın o denklemde aksayan hangi işlemdi?.. Annen eksi miydi, artı mı?.. Serdar'ı neye böldük?.. Huriye neden eşittir değil?.. Sen neden bilinen değil, ilksin?.. Aile neyin üssü?.. Kaç bilinmeyenli eşitlikler şu varoluş?.. Parantezine ne zaman açılır, söyle..."

Yukarda adlarını verdiğim üç öyküde ikişer kişiden söz ettiğim göze çarpmıştır: Bu kişiler öykülerin, alışıldık terimlerle, "protagonist" ve "antagonist"leri değil; belki hepsi protagonist. Hatta Fidan'ın kocası Zekâi, Huriye'nin kocası Serdar (daha da genelleştirirsek: öykülerdeki erkekler) bile... Bu öykülerin tek antagonisti var *gibi geliyor* bana: "yaşam". Ama şundan *eminim*: Bu öykülerde "ölüm" hep, sırf varlığıyla bile, varlığıyla olsun, hiç değilse varlığıyla, "teselli edici". "Hiç değilse ölüm var" ("İyi ki" değil de "hiç değilse"; çünkü "kurtarıcı" değil ölüm, "teselli edici".)

Evet, Fatma Murat, öykücü olarak *da* sahnede. Buradaki "da"nın vurgulanışı, bu cümleden –belki sanılacağı gibi– "*Tiyatro oyuncusu Fatma Murat*– dehasına bir alan az gelen(!) şair-oyuncular (yoksa oyuncu-şairler mi demeliydim?) gibi, bu da bulunsun kabilinden– *oyunculuğunun yanı sıra öykü de yazıyor*" anlamı çıkarılsın diye değil. Tam tersine, "Fatma Murat, oyunculukta olduğu kadar öykücülükte de varlığını gösterecek bundan böyle", hadi bir ataklık yapayım: "Zarımı atıyorum" demek için. Ama, –en olumlu anlamıyla– "alaturka" duyarlıkla ilgisi olmayanlar, salt "modern"in peşinde olanlar için peşin uyarı: İsterseniz siz Fatma Murat'ı hiç okumayın, büyük bir olasılıkla size hiç hitap etmeyecektir. Bu öyküler "durup ince şeyleri düşünmeye" vakti olanlar için.

SELAHATTİN ÖZPALABIYIKLAR

DENEME DİZİSİNDEN:

Umberto Eco

YANLIŞ OKUMALAR

Türkçesi: MEHMET H. DOĞAN

Zekice yazılmış bir keyifli parodiler toplamı. Yalnız içinde yaşadığı toplumu ve toplumdaki çarpıklıkları değil, genel olarak insanları da alaylı bir dille irdeliyor.

SOMON BALIĞIYLA YOLCULUK

Türkçesi: İLKNUR ÖZDEMİR

Günlük yaşamın sıradan görünen ayrıntılarına keyifli bir büyütecin ardından bakıyor *Eco* ve parodilerinde toplumu tatlı tatlı eleştirirken güldürüyor da.

Jean-Paul Sartre

AYDINLAR ÜZERİNE

Türkçesi: AYSEL BORA

Aydın kimdir? Bir işlevi var mıdır? Üç konferans ve bir söyleşiden oluşan bu çalışmasında *Jean-Paul Sartre* aydınları her yönüyle inceliyor.

Marquerite Duras

YAZMAK

Türkçesi: AYKUT DERMAN

İnsanın içinde kabarıp taşan yazma ediminin, aynı zamanda insanın temel gerçekliklerinden biri olan yalnızlıktan kurtulmanın tek yolu olduğunu işliyor *Duras*.

VE

Ahmet Altan

KARANLIKTA SABAH KUŞLARI

İlk deneme kitabı *Geceyarısı Şarkıları*'nın tadında, yine keyifle okunan, düşündüren, isyan ettiren, duyguları ayaklandıran bir kitap daha.

Kürşat Başar

İĞRETİ YAŞAMLAR

40 günde
4. basım

Genç kuşak yazarlar arasında tartışmasız bir yere sahip *Kürşat Başar*, ilk deneme kitabında günlük yaşamın ve toplumsal olayların iyi bir gözlemcisi olduğunu kanıtlıyor.

YAYINLARI

Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

Sina Akyol

MEĞER SÖZ GÜMÜŞ

Şiir/Varlık Yayınları

Ak Yoldan Geçen Söz Kervanı

sina akyol: şiirine girerken sözcüklerdeki
a'lar kibarlıktan şapkalarını
çıkartırlarmış; öyle diyorlar.
küçük İskender

Sina Akyol'un *Meğer Söz Gümüş*'ü, sinema terminolojisine şıpadak yerleşen "kısa iyidir!" savsöz'ünün nimetlerini "Bir şiir yalnız o şiire giren değil, bir de girmeyen sözcüklerden meydana gelir."[1] vecizesinde buluşturan 'anlayış'ı somutlamak için yazılmıştır, dense, hoşgörü sınırları gereğinden fazla mı zorlanmış olur? Yoksa 'kısalık', hâlâ 'yetersizlik' ya da 'noksanlık'la eşdeğer bir kavram mı sözlüklerde?.. (Bu arada 'kısa'dan yola çıkarak ille de rubai ya da hai-ku'ya ulaşmak zorunda değiliz, sanırım).

O halde şu itiraf edilebilir: "Az sözcükle çok şey anlatmak. Okuru adam yerine koymak. Ondaki yaratıcılığa, düş gücüne inanmak"tır[2]. Ve Akyol, bile isteye *Su Tadında*'dan *Avluda*'ya değin bu yolda, malûm niyetle söz törpülemektedir. Asıl büyütülmesi gereken ise 'kısa'lığa rağmen ironi ve felsefenin rüzgârını ardına alıp tekrarın tuzağına düşmeden 'şiir' yazmasıdır, hiç kuşkusuz. Hem de 'mesaj' vereceğim, diye 'masaj' yapmaya kalkışmadan...

Ey, acı kahve!
Zamanın yiten köpüğü!
Telvesi hazin şikâyet!

Böyle inilder, eski çarşı.
(Hücum!.. Yeniden!)

Max Jacob'a göre "Bir sözcük, bütün bir yapıt kadar yoğun olmalıdır; hele hele sıfatlar"[3]. İddiası odur ki, "Büyük yazarlarla küçüklerinin arasındaki ayrım, hemen hemen sözcüklerin yoğunluğundan gelmektedir."[4] Kimi yerlerde kimi sözcükleri tahtaya kaldıran Akyol'un yaptığı da tastamam budur. Bir farkla: Böyle bir niyeti yoktur. Başka bir deyişle 'yapmak için' değil, 'gerektiği için', dahası 'kendiliğinden' olduğu için bu gerçekleşir. Kaldı ki şairin nazarında kimi sözcüklerin kimi sözcüklere göre daha çok itibar görmesi 'normal', kabul edilebilir bir şeydir.

Peki, nedir bu sözcükler? Fütursuzca söylersek biri 'uyku' diğeri de 'anne'dir. Birer örnek vererek yetinelim:

Ben beni düze atsam.
Ölüm gibi uyusam.
(Menzil Uzar)

Ben annemin rahminde
sımsıcak ve ceninken
dünya
ayazdı.
(Parça)

Akyol'un sabırla incelttiği ok'ların hedef tahtaları arasında öteki-ben'in hatırı sayılır bir yer edindiği muhakkak. Başka bir deyişle 'zor'un 'basit'e bu kadar rahat yüceltilmesi (!) alkışlanacak, en azından şaşılacak bir ustalıktır.

Boşlukta mıyım,
derinde böceğimle
miyim... nerdeyim?

Kemirdiği yerdeyim
ben kendimin, kendimi.
(Uzak)

Kitap boyunca süren anlam sıçramaları ve alışılmadık düzenlemeler, okurun her ne kadar 'hazırlıklı' olmasını gerektirse de, gerekli tadın alınmasına asla engel değil. Bu sebeple Akyol'da hem aç hem de toku besleyecek öğeler olduğunu söylemekte abes bir yan yoktur. Ancak sır, ona şans tanımakta. Çoktan hak ettiği ve kimseden dilemediği...

(1) Salâh Birsel, *Şiirin İlkeleri*, Broy Yayınları, Eylül 1986 (4. Basım), s. 22.
(2) Ferit Edgü, *Yeni Ders Notları*, Remzi Kitabevi, Haziran 1991, s. 24.
(3) Max Jacob, *Genç Bir Şaire Öğütler*, Türkçesi: Salâh Birsel, Nisan Yayınları, Şubat 1985, s. 23.
(4) a.g.e., s. 23.

MURAT BATMANKAYA

SİNA AKYOL

MEĞER SÖZ GÜMÜŞ

1996 YUNUS NADİ ŞİİR ÖDÜLÜ

1997 CEMAL SÜREYA ŞİİR ÖDÜLÜ

VARLIK ŞİİR

Tuğrul Tanyol

TOPLU ŞİİRLER

Yapı Kredi Yayınları

Karanlık usulca konar pencereye. Acı acıya, nefret nefrete, karanlık karanlığa dönüşür. Sessizlik ağır kanatlarıyla büyür. Beyaz bir at gibi uzaklaşıp yiter ömür.

Sönmüş kentlerin sessizliğinde dolaşır şair. Evler bir bir yıkılır üstüne, yollar sıkar boynunu. Sevdiği uyurken, boş meydanlarda, kirli sokaklardadır o.

"Samimi değildik hayır/ gülen gözlerimizde/ağlamak vardı/susmak bir başka acıydı/ konuşmak bir büyük günah/ öyle bir dünyaya açılmıştı gözlerimiz/ çıkmak istedik/ oysa tüm kapılar dardı".

Akşam, rüzgâr kanatlı bir kuştur. Ağır ağır çöker güne. Binbir gökyüzü altında, sıcak yaz gecelerinin, özgürce sevişilen günlerin sonuna gelinmiştir, ansızın yitivermiştir zaman.

Günün elinden tutar şair. Tutmasa, sanki karanlığa düşecektir sevgiler, kapıları yalnızca nefret çalacak, sanki canavar bir sessizlik, bir yılgınlık içine alacak her şeyi. Şair kararsız bulutlar altında yağmuru bekler. Teninde ağır ağır ilerler soğuk bir hançer.

"Günü elinden tutuyorum/ Elim alev almış gibi yanıyor/ Yanıyor karanlık, kızıl, koyu, et kokusu, kül ve kan/ Kentin bacalanndan savruluyor durmadan".

Gecenin yüreğinden kanatırcasına geçer ayak sesleri, zalim, yırtıcı ve kirli. Şair, fırtınalar dokur yalnızlığından. Ömrünün ıssız yamaçlarında dolaşırken, sokaklar bir olup düşer peşine. Yağmur damlacıkları yüreğine değer, korkulu bir çan sesi duyulur sokakların akşamlarında.

"Tüm ölümleri birarada yaşıyor/ artık atmayan yüreğim/ tüm ölümler benim ölümüm/ vuran hep aynı, vurulan hep ben".

Bir akşamın kırık çocukluğu gibidir içi şairin. Yazda kışı yaşamış, yalnızlığın tüm çeşmelerini açık unutmuştur. Aşklar çakıltaşları gibi kayar avuçlarından. Uçurumun yüzü değer yüzüne. Serin bir akşamı kucaklar sevdiğinin yerine.

"Sen elimden tutunca/ Deniz basardı içimi/ Sen elimden tutunca, yüreğim/ Yeşil yosunlara takılıp günlerce/ Dip akıntılannın peşi sıra gitmek isterdi."

"Günlerce, gözbebeklerini tutuşturan o gizli alevin kaynağını/ sorardım kendime. Geceler boyu yolumu arardım zor ve/ aşılmaz tepelerde. Sonra ışıklar söner, sonra yıldızlar/ düşerdi içimdeki serin göllere. Sen elimden tutunca/ ben miydim, yoksa bir başkası/ yürüyen seninle.../ Dalgalara ve rüzgâra basmadan yürüyen."

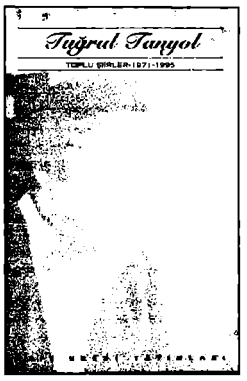

Soğuk bir denizin maviliğinde yalnızdır. Kırılıverir elini attığı her şey. Sevgiler tuzla buz olur. Çiçekleri dökülen bir ağaç gibidir şair. İçindeki çırpınışlarla sürüklenen bir gemi, arar yitik limanların sesini. Şairin en büyük yalnızlıklarında aradığı gibi şiirini.

"Bahara gömün beni/ açan ilk çiçeğin soluğuna/ suda yansıyan ilk ışığa/ savurun gölgemi."

Kayalıkların küle dönüşen yollarından geçer şair, dikenli çalılıkların arasından. Gitmek çoğu zaman gitmemektir ona göre. Ayak izlerimiz bulur bizi, yola çıkmadan önce.

"Karanlık bir ırmak gibidir sevgi/ kar asırlardır yağmamışçasına yağar/ ve örter bütün izleri."

Yalnızlığa yeni düş tünelleri açar şair. Biraz daha derine gömmek için yüzünü. Gemi daha ilk dalgada parçalanmış, gece bütün parmaklarıyla yalnızlığı göstermiştir. Rüzgâr defteri kapatmış, anılarla kalmıştır ömür.

"Ağustos dehlizleri, çelik ve pas kokusu/ Kim ölçebilir şarabın tortusunu/ Ve nasıl çoğaltılabilir yalnızlık/ Akşamın parmaklarında bu kuş sürüsü/ Kimbilir hangi geceyi örtmeye gidecek.// Böyle biriktirip biriktirip atma içini/ Çocuksun karanlık aldatır seni/ Gözlerini al sonra unut sesini/ Bir sokağın koynunda/ Bir anın sarhoşluğunda// Kırmızı bir gülüştür Ağustos."

Sokaklarda, ince ve uzun bir çığlığa dönüşür sabah. Bu yankısız çığlığın acısı ilerler, şairin teninde. Her şiir biraz yalanla başlar ve her şiir biraz da ölümdür ona göre. Bir kentin içerden görünüşünü çizer, şiirlerden tuvallere. Bir güzden ağır adımlarla iner, hüznün ovalarını bırakır ardında, yağmur saatlerinde.

"Tam orada duruyorsun şimdi esmersin/ Güneş nasıl da yakışmış saçlanna/ Kollarında derin bir vadinin uçurum serinliği./ Yüzüme vuran rüzgâr senin gözlerinden."

Cama yazılmış ilk aşk sözleri gibidir eylül. İçimizde derin kamçılarla açılan bir yara, durup oturma yeri, son kez uzayan bir alevdir. Ömür ise unutulmuş anılardır, küllere karışır.

Güzü karşılamaya gider şair. Güz ki değdirince elini, altını bile bakıra çevirir.

Bir tel gibi uzayıp gider yalnızlık. Yaşamın kıyısında bir uçurum dehşetiyle buluşturur şairi. Uzak bir yoldan geçer

kalbi, ağır adımlarla. Yalnızlığı yakar, bir akşam oturup usulca.

"Özlemin soğuk kışı, ırmağa karışan arzu/ dallarda, üşüyen kanatlarından soyunmuş/ sudaki billuru düşleyen ankâ/ seslerimiz seslerimizi arıyor uzaklarda/ ardımızda uzanan yollarda unuttuğumuz/ kayıklar dolusu altın şarkı, mücevher, akik/ ve kehribar ırmağın usulca yüzdürdüğü/ eski bir şarabı taşıran esrik anılar/ bahçelerden akardı ince bir kanun renginde/ güller ve güllere sürtünüp tutuşan rüzgâr"

Gün ortasında can çekişen yalnızlığını görür şair. Uçsuz bucaksız bir ülke olur avuçlarında sevdiğinin teni. Bir orman gibi dayanır kapısına gecenin ilerleyen saatleri.

"Günler ömrümüze sığmıyor şimdi/ Rengini unutmuş bir billur gibi/ Bedenin bedene verdiği acı/ Geride mi kalmıştı, gelecek günlerde mi?"

Yalnızlık kendi ıssızlığını çoğaltır. Rüzgâr, günlerin karatahtasından adını siler, boydan boya dolaşır bahçeyi rüzgâr. Gece, sevgi sözcüklerini içinde saklar. Birlikte başlanan bir yoldan, insan tek başına tenha sokaklara çıkar.

"Yağmur uzun bir çığlıktır, bakınca duyulmayan/ Geçmişin ormanında yorgun bir kurt gibi ulayan,/ Aşktır, ince bir tren düdüğü yakınca ışıkları/ Acı sokakta kalır, sis götürür çocukları."

Tek mevsimlik krallıktır aşk. Güzlerde anımsanan. Güz bir kapıyı usulca kapatır ardından. Bir bir sayılır anılar. Issız caddelerde yapayalnız kalır insanlar.

Şair, ürperen gölgesini bastırır kanayan yerlerine. Hayat, sokağın bir ucundan ötekine yol alırken, bir ayna kırılır gözlerinin içinde. Sabaha dek haykırsa, bilir geri dönmeyeceğini çığlığının bile.

Yalnızlık ışıksız bir yol gibidir. Zaman ilkbaharını arar kendi geçmişinde. Akşam dalıp gider suyun rengine. Ölüm bir ok gibi zamanın kalbini deler ve kalır hayatın içinde.

"sonbahar anılarını çalan hırsız/ belleğini eylülde kaybetmiştir çünkü/ bilmez kim kendisi, kim hangi düş/ oysa hep kaybolmuş anılardır/ bazen ressam, bazen dilsiz, bazen başıboş bir gemi/ bazen kayıp ayaklarıyla bir devrimci/ kendini hâlâ uzun yürüyüşlerde sanır".

Şair, hayatın avuçlarında kalan gri kumlarını savurur sulara. Hayatı karışır başka hayatlara. Zaman uzun atını koşturur alnında. Eksildikçe artan, hüzündür yalnızca.

"Uzun susmalar denizinden bir dalga/ ancak acısını haykırır kayalıklara."

Ayrılık, avuçlardaki yola çizilmiştir. Baharın tozlarını yıkayan bir yağmur serinliği duyar şair üzerinde. Sevmenin birkaç harfi kelimesinin içinde.

"Şairleri seven kadınların günahları bağışlanır/ çünkü çektikleri acı onların saflıklarıdır".

İşte, Tuğrul Tanyol'un bütün yapıtları. Yaşamın altına gerili şiir ağları...

ORHAN TÜLEYLİOĞLU

TEKİN GÖNENÇ
GÖNLÜ GÜVERCİNLİ KADIN
(ŞİİR)

ONLARSIZ

benim güzel olduğum yerlerde
siz hiç olmadınız

gölgemdi o
değip geçen gözlerinize

soluklarımla taşıdım hep
sancısını sokakların

ondandır dağbaşlarına
o tavşansı
o rüzgar kaçışlarım

bir gemi ellerimi getirir
bir fırtına saçlarımı uzaklardan
bu ben böyle olur muydum hiç
hep sizinle olsam

ondandır dağbaşlarına
o tavşansı
o rüzgar kaçışlarım

bir gün sizi tutup buralara getirsem
diner mi bilmem
sancısı sokakların

ama yok
sizin güzel olduğunuz yerlerde
ben hiç olmayacağım

cep KİTAPLARI

Yapı Kredi Yayınları

Mario Luzi, Amin Maalouf ve John Ash'ı

16. TÜYAP Kitap Fuarı'nda okurlarıyla buluşturuyor...

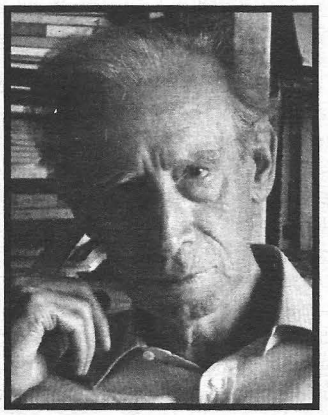

Yapı Kredi Yayınları TÜYAP Söyleşileri:

Tarihsel Romanın Çekiciliği
2 Kasım 1997 / 18.30 / TÜYAP B Salonu

"Mario Luzi'nin Şiiri Etrafında"
Lirik Şiir ile Avangard Arası Çağımız Şairine Bakış
4 Kasım 1997 / 19.00 / TÜYAP A Salonu

Şairin Bir Gezgin Olarak Portresi
7 Kasım 1997 / 17.00 / TÜYAP B Salonu

Yazarların Yapı Kredi Yayınları'ndan Çıkan Kitapları:

Simone Martini'nin Dünyevi ve Semavi Yolculuğu - **Mario Luzi,** Afrikalı Leo / Semerkant / Tanios Kayası / Doğunun Limanları – **Amin Maalouf,** Seçme Şiirler – **John Ash**

YKY

YAPI KREDİ YAYINLARI

İstanbul: 212-293 08 24, İzmir: 232-463 82 90, Ankara: 312-435 85 94

YÜCEL KAYIRAN

Benim için önemli olan, insanın başına gelen bir bela durumunun telaffuzudur.

Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu/Şiir/Ekin Yayınları

✪ *Sevgili Yücel* Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu *hoş, egzotik bir kitap. İlk eserler insanın en çok kendisi olduğu, düşlerini imgelere, kelimelere vurduğu, sırlarını deşifre ettiği kitaplardır. Ama sen* de *kimsin?*

– 1964 Adana doğumluyum. İlk ve ortaokulu Ankara, Bigadiç, Elbistan, Afşin, Adana, Ceyhan, Gaziköyü, Kozan ve Tufanbeyli'de tamamladım. Liseyi Afşin'de... Hacettepe Üniversitesi'nde felsefe, sosyoloji, psikoloji ve pedogoji eğitimi gördüm. Kum kentini, Yunanistan'ı, Mançurya'yı, Arizona'yı görmek; bir kış Petersburg'dan Sibirya'ya, bir yaz da Sarı Nehir boyunca süren bir yolculuğa çıkmak isteği hâlâ duruyor içimde. Desem, kim olduğumu açıklamış olur muyum?

✪ *Uzun yollara yazgılısın demek. İyi ama, buraya, "şuara cennetî"ne nereden, hangi cehennemlerden geçerek geldin?*

– Öncelikle, '79'da yazmaya başlama cehenneminden. Sonra ilk şiirim, '84'te Aydın Doğan'ın çıkardığı *Yaba Öykü* dergisinde yayımlandı. O yıllarda *Oluşum, Yarın, Mor köpük, Sanat Rehberi* gibi dergilerde de şiir ve düzyazılarım yayımlanmıştı. Üniversiteyi bitirmiştim. Akademik çalışma yapmayı düşünüyordum. Beni tatmin etmeyen, dahası rahatsız eden bir şey vardı. Sonunda geri çekildim ve '87 güzünde doğuya gittim. '93 güzüne kadar... Bu dönem, yayımlama açısından bir kapanma dönemi oldu benim için. Ama, düşünsel ve ruhsal açıdan içsel bir yoğunlaşma dönemi... '92'de yazdıklarımı yeniden yayımlamaya başladım. O sıra Arapgir'deydim. Sonra, '97 Nisan'ında *Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu* yayımlandı.

✪ *Duyarlısın, şiir ve 'poetika' üzerine uzun soluklu yazılar yazdın. Dışarıdan, ikinci bir kişi olarak,* Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu'*nu, bu kitapta "icra" ettiğin şiir anlayışını poetik örüde nasıl görüyorsun: Başka bir deyişle, sence şiir nedir,* Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu *ne değildir?*

– Benim için şiir, varolma haline ilişkin bir şeydir. Bir nesne, olay veya insana ait bir bilginin betimlendiği şiir benim ilgimi çekmiyor. Benim için önemli olan, insanın başına gelen bir bela durumunun telaffuzudur. Şiir insanın varoluşunda açılan yarılmayı kendine yurt edinen bir şeydir. Alman romantiklerinden Novalis'in felsefenin ne olduğuna ilişkin bir sözü vardır: "Felsefe insanın kendini evinde hissetmesidir." der... Novalis'i tersinden izleyerek ifade edersem, şiir, insanın aslında hiçbir yerde olduğunu, dünyada "ev"inin olmadığını hissetmesidir. Yani şiir, ruhun başına gelenlerle ilgili bir şeydir.

Bu bağlamda, şiir anlayışıma gelince: Şiir dilinin ruhun varoluşuna ait bir dil olduğunu düşünüyorum. Ama varoluşun dışavurumu olarak bir dil değil. Bu, yazınsal bir tür olarak şiirin kurgusal özelliğini zedeler. Bu durumda şiir araç konumuna düşer. Şiirde, ruhun başına gelenlerin açılımıyla, şiir dilinin açılımı aynı anda gerçekleşen bir seyir izler. Şiir ilerledikçe, dil zenginleşir, şiirin tinsel evreni genişler. Şiirin ilerlemesi, ruhun varoluş anının dilleşmesi, şiir dilinin ruhun varoluşuyla derinleşmesidir. Bu nedenle, bu tür şiir karşısındaki okur, şiirin içindeki okunan tarafından kendi varoluş düzlemine çekilir. Her varoluş biriciklik niteliği taşıdığı için, her şiir dili de biriciktir. Bir başka varoluşun şiir diliyle ifade edilen bir başka varoluş, küp şekli verilmiş çam ağacına benzer. Çünkü, Heidegger'in teziyle ifade edersem, varoluş parantez içine alınamaz. Ruhun varoluşunu, onun içinde varolduğu zaman ve mekândan ve koşullarından soyutlayamayız. Ben şiirimin bu düzlemde yer aldığını düşünüyorum. Yüzyılın sonuna doğru Türkiye'de yaşananlardan izdüşümler içermesi bu yüzden.

✪ *Peki, şiirini, ulusal örüde, bugün Türkiye'de yazılan şiir(ler) içinde nasıl görüyorsun?*

– Evet, sizin de söylediğiniz gibi bugün Türkiye'de birbirinden farklı şiirler yazılıyor. Fakat ben, bugün yazılan bu şiirlerin büyük ölçüde, bizim başımıza gelenlerle bir ilgisinin olmadığını düşünüyorum. Bu topraklarda yaşanılan trajediye, kaygı ve duygulara sağır kalmış bir kulağın şiiri de denebilir buna. Bunun artık olağan sayılabilecek nedenleri söz konusu. Çünkü bugün yazılmakta olan şiirin sahipleri, genellikle kurtarılmış bölgelerde yaşamaktadırlar. Evleri, iş ve eğlence mekânları, yaşanmakta olan trajediden arındırılmış bölgelerde yer almaktadır. Ben bu bölgelere güvenlik koridoru diyorum; bu şiire de güvenlik koridorunun şiiri... Duygusal açıdan sahte, estetik yönden anlamsız, ruhsal açıdan ise içi boş bir şiir. Bu düzlemden hareketle bakıldığında, *Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu*'ndaki şiirlerin kendini gösteren bir şiir olduğu düşünülebilir.

✪ *Kıt karınlı olduğun gibi kıt gülüşlüsün de. Sanırım bu yüzden şiirlerinde mizah unsuru hemen hiç yok. Bilmem yanılıyor muyum, sanki özellikle "alay"a, başka bir deyişle "ironi" ve "humor"a uzak durmuşsun.*

– Tabii ironi farklı. Ama alayın insanın başına gelenleri yüzeyselleştiren bir yapısı var. Hakikatin görünmesini engelleyen bir söyleme sahip. Oysa bugün insanın varoluşu, onun yazgısı bakımından trajik bir düzlemde durmaktadır. Kaldı ki bu topraklarda yaşayan insanlar tarihlerinin en trajik yüzyılını yaşıyorlar. Alaysa, insanın gözüne, kendi ıstırabını görmesini engelleyen bir perde çeker. Kendi trajiğini görünmez kılar. Çünkü egemenin düzlemine ait bir söylemi içerir. Yaşadığımız sefaleti büyütmemiz gerektiğini söyler. Ben kendimi bu düzlemin diliyle konuşacak zamanda görmüyorum.

✪ *Yoo, ben aynı kanıda değilim. Zamanla senin bu görüşlerin de değişecektir. Çünkü tam tersi bir anlayışla yola çıkan ve Türk diline erişilmez şiirler kazandıran birçok şairimiz var. Örneğin Cemal Süreya. Nitekim* Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu'*ndaki temel izleklerden biri olan 'doğu' imgesini sen de tıpkı onun gibi direkt simge olarak kullanmışsın. "Suret" başlıklı şiirinin şu dizelerini kastettiğimi anladın sanırım: "Sol kapalıydı hayallerime firar için/ batıdan sağa döndüm." Gerçi ben şiirlerden cımbızla çekilen bu tür çıkarsamalar yapmaktan hep nefret etmişimdir, ancak* Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu'*ndaki doğu izleğinin gerisinde bir de Doğu-Batı tartışmasının yükü var gibi geldi bana. Ne dersin?*

– Evet. Bugün Türkiye'de yazılmakta olan şiir, Türkiye toplumundan çok, Türkiye Cumhuriyeti'nin özelliklerini ve

sorunlarını taşımaktadır. Türk şiirinde, Türk romanında olduğu gibi bir Doğu-Batı sorunu tartışması yaşanmadığı için, yüzyılın Türk şiiri Batılılaşma misyonunun izdüşümlerini taşımaktadır. Kaldı ki, orada yapılan tartışma da, Batılılaşmacı zihin tarafından kısa sürede köy-kent karşıtlığı sorununa dönüştürülmüştür. Böylece, Doğu, köy-kent karşıtlığındaki köye eşdeğer kılınıyordu. '68 ruhuna gelindiğinde ise, köy, feodalizm kavramıyla, ortaçağ geri kalmışlığı ifadesiyle betimlenip algılanıyordu artık. Dolayısıyla bu düzlemde Doğu demek, ortaçağ geri kalmışlığı demekti. Şimdi, bu bakış tarzı, birçok şairin Doğudan uzaklaşmasına neden olurken, bazı şairlerin şiirlerinde de bir söylem yarılmasına yol açmıştır. Örneğin, şiirin mekânı Batı düzleminde ise, bireyselliğe vurgu yapan ilişkiler, kaygılar rafine bir dille anlatılırken; şiir içi mekân Doğu düzlemine kaydığında, bu rafine dil birden kabalaşmakta, "atlanın halkının oğulları" gibi, veya her şeyi "aşiret" ve "eşkiya" kavramlarıyla anlatan farklı bir söyleme geçilmektedir. Son yılların şairleri ise, sanki Doğu haritadan silinmiş gibi bir politika izlemeye başladı. Şiir içi mekân Batı coğrafyasına taşınmaktadır. Nitekim son yıllarda yazılan şiirin nicel olarak önemli bir kısmı, Anglosakson coğrafyasına ait yaşantı ve kaygıları hammadde edinen bir şiir olmuştur. Dahası, Batı coğrafyasına ait bir yerellik, evrensellik nosyonu altında bir söylem olarak yaygınlaştırılmaktadır. Sonuç olarak, Batılılaşmanın Türk şiirindeki karşılığı, hemen hemen yüzyılın başından beri modernizm veya aydınlanma değil, oryantalizm olmuştur. Sizin de ifade ettiğiniz gibi böyle bir hesaplaşma var, *Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu*'nun geri planında.

✪ *Eğer* Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu'*nu tersinden okumadıysam, şiir kişisi Batı konusunda tam bir hayal kınklığı içinde...*

– Evet. Şimdi, Yahya Kemal otobiyografik özellikler taşıyan anılarında, Paris'e firar edişinin gerekçesini, "Memleketi bir zindan, batıyı da nurlu bir âlem olarak görüyordum." diye formüle eder. Bu formül, bu ülkede yaşayan insanların yüzyıllık arzusunun özeti gibidir. Burada, memleketin zindanlığı olanaksızlıklardan, geri kalmışlıktan, ortaçağ görüntüsünden kaynaklanır. Batı ise, gelişmiş ve sonsuz olanaklılıklar sunan bir âlemdir. Nurlu oluşu da buradan gelir. Ama benim kuşağımın sorunu farklıydı. Sanırım, kendi yarasına çare olacak merhemin o nur olmadığını kavrayan, *Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu*'ndaki şiir kişisinin kuşağı oldu. Çünkü bu kuşağın varoluş sancısı, Batıda yaşama arzusundan veya bu arzunun engellenmesinden değil; hep burada oluştan, hep bir yurtta kalıştan, Deleuze/Guattari ikilisinin bir kavramıyla ifade edersem, bir tür yersiz yurtsuzlaşamamaktan kaynaklanan bir yaraydı. Merhemi, bir yerden, o yere göre daha iyi gibi olan bir yere yerleşmek değil, hiçbir yerde uzun bir süre eğleşmemekti. Ama hep uzun bir süre bir yerde kalmak bu kuşağın yırtamadığı bir yazgı oldu. Bu da bir hayal kırıklığıdır.

✪ *Sevgili Yücel, umarım gücenmezsin, lakin seni edebiyat dünyasına tanıtan eleştirel denemelerin oldu. Hatta söz konusu yazılar senin enikonu bir eleştirmen olarak anılmanı sağladı. Bu konuda ne düşünüyorsun?*

– Yoo, hayır gücenmem. Ama burada anılmanın da ötesinde, bir etiketleme ve o etikette bırakma çabası söz konusu. Burada bir kategorize etme sorunu var. Öncelikle bu sorun üzerinde durmak isterim. Bu değerlendirme tarzının, yazınsal ve düşünsel bir kaygıdan çok, kökenleri Türkiye toplumunun geleneksel yapısına kadar uzanan bir kaygıdan kaynaklandığını düşünüyorum. Türkiye toplumu, bireyi, kendi kaygı ve edimlerinden hareketle değil; onu belli bir cemaat içine yerleştirerek algılama, kavrama geleneğine sahiptir. Örneğin, "Nerelisin?", "Hangi sülaledensin?", gibi sorular bu anlayışın sorularıdır. Bugün de şu sorular gündemdedir: "Hangi işte çalışıyorsun?", Yabancı dil biliyor musun?", "Ne yazıyorsun?" Sorular değişmiştir ama, aynı işlevi görmektedir. Bugün içişleri bakanlığı da, vatandaşa aynı zihniyetle yaklaşıyor. Bir ara basında gündeme gelmişti: Vatandaş, siyasi eğilimlerine göre, değişik renklerle fişleniyor diye. İşte, bu kategorize etme çabasının da arka planında aynı kaygı var. Bu etiketleme, genellikle, söz konusu kişiyi, bizim içinde bulunduğumuz cemaatin dışına itmek, dışında tutmak kaygısıyla yapılır. Bu cemaatçilik psikolojisidir. Dolayısıyla yazınsal ve düşünsel bir kıymetinin olduğunu düşünmüyorum. Önemli olan ortaya koyduğunuz ürünler ve onların oluşturacakları bütünlüklerdir. Ama şunu da belirtmek isterim: Benim merak ettiğim *öteki* değil, *ötekini* nasıl gördüğümdür. Ötekine yaklaşım tarzım, onu tanımlama tarzım, hem ahlaki hem de şair olarak beni ilgilendiriyor.

✪ *Aslolan ürünlerdir, evet. Fakat bence fazla heyecanlısın. Eleştiri denilince adeta cinler başına üşüşüyor. Niye?*

– Evet, heyecanlıyım. Ama psikolojik nitelikli bir heyecan değil bu. Eleştiri konusunda da sakinimdir aslında. Ama, çifte standartlı yaklaşımlar sanırım başkaları için de bir alınganlık nedenidir. Cin meselesine gelince, şair zaten cinler içinde yaşayan bir varlık değil midir?

✪ *Şair ve yazar kimliğinle ilgili yeni sorular aldım senden. Dilerim tekrar görüşürüz.*

– Elbette

HÜSEYİN FERHAD

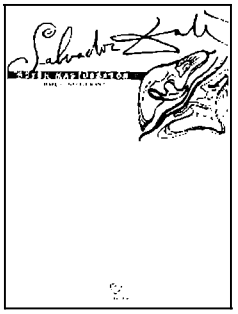

SALVADORE DALI

BÜYÜK MASTÜRBATÖR

TÜRKÇESİ: GÜRHAN TÜMER

VARLIK ŞİİR

"Lisedeyken bana Kirpi Reşat derlerdi. Sırf saçlarımın kirpi dikenleri gibi dört bir yana dikilmesi yüzünden değil. Benden çok daha büyük çocuklar bile bana bulaşmaya çekinirlerdi. Bir şey yaparlarsa er geç bir yol bulup acısını çıkartacağımı bilirlerdi..."

Türkiye İş Bankası 1996 yılı Edebiyat Büyük Ödülü'nü kazanan

Sulhi Dölek'in Kirpi adlı romanı

İş Bankası Kültür Yayınları satış noktalarında,

İş Bankası şubelerinde ve seçkin kitapçılarda.

medina/turgul DDB

TÜRKİYE İŞ BANKASI Kültür Yayınları

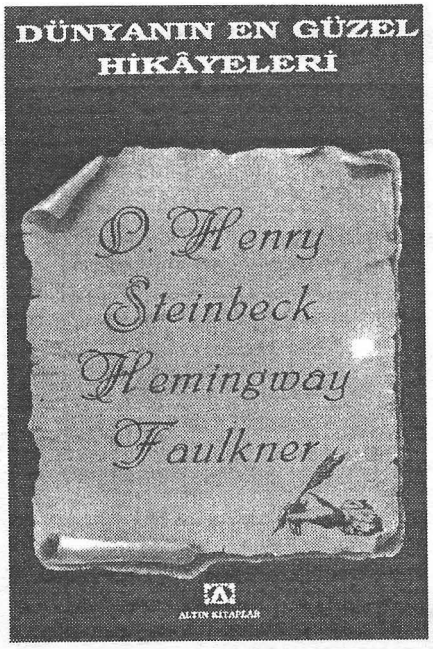

DÜNYANIN EN GÜZEL HİKÂYELERİ

O. HENRY
STEINBECK
HEMINGWAY
FAULKNER

Türkçesi: Oya Alpar

Yazılı malzemenin hızla tüketilip bir kenara atıldığı günümüzde size kütüphanenizden atmaya kıyamayacağınız bir eser sunuyoruz.

İletişim araçlarının bize sağladığı ileri teknolojili görsel olanaklara karşın, bir kitabı okurken aydınlanan düşgücü ekranımız çok daha bize özgü ve kendimizi geliştiricidir. Bilgi alışverişinin inanılmaz boyutlarda kolaylaştığı çağımızda yine de eğitilmiş ve aydın olmanın yolunun "okumak"tan geçtiği yadsınmaz bir gerçek.

Eskiden hem bilgi, hem de eğlencenin kaynağı olan okumaksa artık sabır ve zaman isteyen bir çaba.

Biz yayınevi olarak diyoruz ki, yüzlerce sayfa romanlar karşısında yılıyor ve gözünüz korkuyorsa "okuma" çabasına ***Dünyanın En Güzel Hikâyeleri***yle başlayın...

ALTIN KİTAPLAR
Celal Ferdi Gökçay Sok. Nebioğlu İşhanı Cağaloğlu-İstanbul

DÜNYA KİTAP KILAVUZU

"Okunmaz" bir kitaba yürüyen dünyayı okumak. İçinde barındırdığı kılavuzu, klasik sayfalara terk etmeyip, elektronik ve elektromanyetik bir alana çekilen iletişimin eşlikçisi haline getiren teknoloji karşısında kitabın kılavuzluğu artık ne anlama gelecek? Yanıtları şimdilik yine kitaplarda vereceğiz. Ama kitabın yaşadığı ontolojik sorunlar, geçmiş-gelecek düzleminde, hiç kuşkusuz, çağa ve bilgiye direnmenin paranoyası yanında hafif kalıyor. Kutsallardan bilim-kurgulara kitap; insana bir okuma dünyası kuran bu kılavuz, belki bir kılavuza gereksiniyor, yalnız bırakıldığı son yüzyıl içinde.

Kitabın yarattığı okuma kılgısının sonu, kuşkusuz, kitabın da sonu olacak. Ama kitaplar asla bu kehaneti yazamayacak.

ELEŞTİREL KİTAPÇILAR:

Yayınevlerinin baş döndürücü hızına yetişemiyorsunuz. Kaybolmuşsunuz. Kitapları kitabevlerinden ya da kitap eklerinden ve dergilerden izlemeyi sevdiğiniz halde buna bile yetişemiyorsunuz.

Eleştirmen Kitapçılar size yetişiyor. Kitabevine girdiğinizde hemen hemen her kitabın üzerinde kitapçının notları:

"Yazarı tekin biri değil ama kitabı harika!"

"Şiddetle tavsiye ederiz!"

"Çok müthiş bir kitap!"

"Her yaşın kitabı!"

Sattıkları kitabı okuyan, daha da ileri giderek eleştiren, yargılayan, kitabın kaderini çizen kitapçılar var Fransa'da. Üzerine kısa notlar yazıp sattıkları kitapların satışı belirgin bir artış kaydediyor. Örneğin Paris'teki "Livres Sterling" kitabevinin sahibi Emmanuel Delhomme, üzerine bir not yazdığı her kitabın en az 40 adet sattığını söylüyor. Kendilerine "edebiyat öğütçüleri" adını takan bu çağdaş kurtlar, kitap ve okur arasına gönüllü bir aracılıkla "yine" girmekten çekinmiyorlar.

Bu ilginç ve kışkırtıcı eleştirel notlar, satış garantisi olmayan kitaplara dönük çoğunlukla. Kitap "müzelerini" andıran sessiz kitapçılardan bıkan bu kitap kurtlarının en büyük zevki ise unutulan bir kitabın satışını canlandırmak. Örneğin, José Luis Sampedro'nun "Etrüsklerin Gülüşü" adlı kitabı, üç hafta boyunca beş metrelik vitrinde tutulmuş. Ağaçlara ve camekâna afişler asılmış.

Sonuç: "Etrüsklerin Gülüşü" iki hafta içinde iki binin üzerinde satmış.

Denemesi bedava...

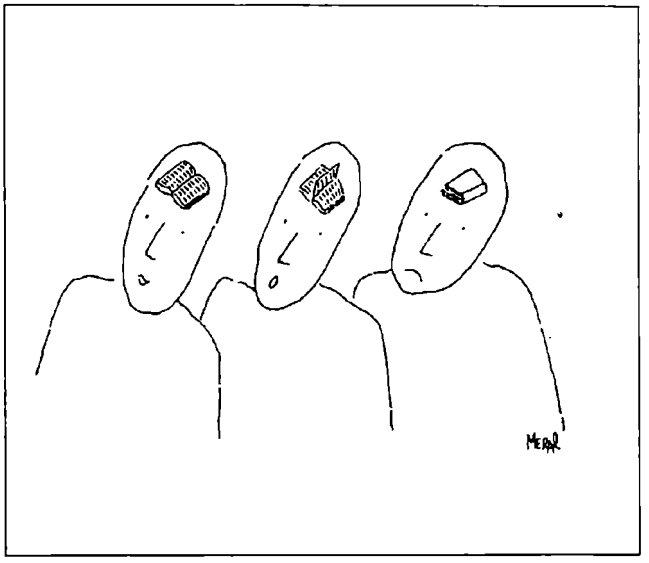

YENİ KİTAPLAR...

– ORIANA FALLACI, *Bir Adam, 658 s.*

Militan ve terörist bir şairin (Alekos Panagulis) trajik yazgısını anlatan bu kitap gerçek bir roman, bir polisiye ya da çılgın bir aşk mektubu.

–FRANÇOISE GIROUD, *Arthur ya da Yaşama Mutluluğu*, 216 s.

Türkçe'de *Erkekler ve Kadınlar* (B-H. Lévy ile) ve *Şeytan'ın Karısı Jenny Marx* ile tanınan Giroud'nun anılarını içeren son kitabı. Arthur, Giroud'nun koruyucu meleğine verdiği ad.

– JOHN LE CARRÉ, *Panama Terzisi, 478 s.*

Le Carré'nin yeni romanı, daha çok Graham Greene'in *Ajanımız Havana'da* romanından etkilenmiş. Haber almak yerine "uydurmayı" zevk edinen bir ajanın maceraları.

– CATHERINE CLÉMENT, *Theo'nun Yolculuğu*

Şeytanın Orospusu ile Türkçe'de tanıdığımız Clément'in, dinler dünyasındaki serüvenlerini anlatan romanı. *Sofi'nin Dünyası*'nın (belki de) dinler alanındaki bir parodisi.

"DİKEY" HAREKET:

Yüzyılımızın ikinci yarısı, ya da aslında son çeyreği, edebiyat hareketleri, akımları bakımından oldukça kısır geçti. Yine de Fransa'nın Niort şehrinde 1984 yılında doğan "Dikey Hareket" kendini yıllar sonra Paris'e taşıdı ve adeta kurumsallaştı. Nicolas Bourriaud, Christophe Duchatelet, Jean-Yves Jouannais ve Michel Houellebecg'in kuruculuğunu üstlendiği bu hareket, her çarşamba bir kahvede bir araya geliyor. Tek hedefleri "nicelik olarak önemli metinler üretmek" olan bu genç "dikey" yazarlar aslında roman uğraşının lego oyununa benzediğini ileri sürüyorlar. On yıl aradan sonra boşa zaman harcamayı bir yana bırakan topluluk aynı adla bir dergi kurup aynı zamanda sanat ve edebiyat eleştirisine geçerek kurumsallaştı.

BİR YAZAR: MARTİN WALSER

1927'de Wasserburg'da doğdu.

ÖZGÜR YAYINLARI

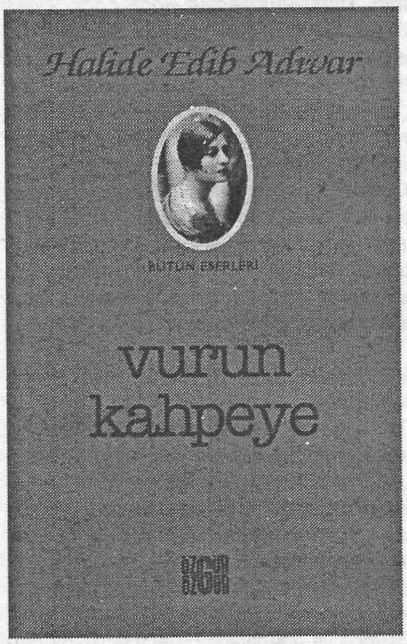

Vurun Kahpeye
Halide Edib Adıvar

Halide Edib Adıvar'ın, içinde yaşadığı ve yakın tanığı olduğu Ulusal Kurtuluş Savaşı günlerinin bir diğer hikâyesi.

Anadolu'da halk iki taraftan işgal altındadır: Bir yanda düşman kuvvetleri, diğer yanda geçmişin dinî taassubunu devam ettirenler. Halide Edib bu eserinde, İslâm'ın gerici din adamlarının yarattığı karanlık ve korkutucu yüzüne karşı tavırlarını ortaya koyuyor. İslâmın bütün insanları kucaklayan, insancıl, ümit ve şefkat dolu yanını yüceltiyor.

Roman, yazarının 1926 baskısına yaptığı düzeltme, ekleme ve çıkartmalar da göz önüne alınarak yeniden yayıma hazırlandı.

Halide Edib'in bu adı bilinen romanı yetmiş yıldan fazla bir süre sonra, yeniden yazarın özgün diliyle okuyucuya sunuluyor.

Yazarın Yayınlanmış Diğer Kitapları

MOR SALKIMLI EV
ATEŞTEN GÖMLEK

Yayıma Hazırlanan Kitapları

YOLPALAS CİNAYETİ
MEV'UT HÜKÜM
HAYAT PARÇALARI
SİNEKLİ BAKKAL
DÖNER AYNA,
SEVDA SOKAĞI

TÜM KİTAPÇILARDA

ÖZGÜR YAYINLARI
Ankara Cad. 31/2 Cağaloğlu - İstanbul
Telefon: (0-212) 526 25 13 - 519 14 49 Fax: (0-212) 527 5778

1946'dan sonra Ratisbonne Üniversitesi'nde edebiyat ve felsefe okudu.

1951'de Kafka üzerine doktorasını tamamladı.

1950-57 arası Stuttgart'ta çalıştı.

1957'de ilk romanı yayımlandı.

Tiyatro oyunları yazdı. On beşten fazla roman ve öykü kitabı yayımlandı.

Kaçan At romanı 489.000 adet sattı.

H. Hesse (1957), Schiller (1980), Bücher (1981) ve Hölderlin (1996) Ödüllerini kazandı.

Alman PEN üyesi.

Türkçe'de: ***Av, Birbiriniz Olmadan, Yamalı Evlilikler*** (Can Yayınları) kitapları var.

ARAGON VE FAULKNER 100 YAŞINDA...

İki büyük yazar daha ilk asrını devirdi. Amerikan edebiyatının "miti" Faulkner ve yüzyılın en büyük şair ve romancılarından Aragon, eylül ve ekim aylarında ölümsüzlük saçan yapıtlarıyla yüz yıllarını kapattılar.

YENİ ROMAN 40 YAŞINDA

1957'de Emile Henriot'nun birkaç yazısıyla "gıyabında" kurulan "Yeni Roman" akımı kırkıncı yılını doldurdu . Bugün, Robbe-Grillet, Michel Butor, Nathalie Sarraute ve Claude Simon hayatta. Pinget bu yıl, Claude Mauriac ise geçen yıl öldüler. Yüzyılın son önemli edebiyat hareketlerinden biri olan "Yeni Roman"dan kırk yıl sonra Claude Simon ve Nathalie Sarraute yeni kitaplarını yayımladılar. *Ouvrez* (Açın), ekim ayı başında Gallimard Yayınları'nda çıktı (Sarraute). Simon'un *Le Jardin des Plantes* (Bitkiler Bahçesi) ise akımın kurumsal yayınevi olan "Minuit"de yayımlandı. Michel Butor ile 13 sanatçı üzerine ekim-kasım aylarında Thonon-les-Bains'de bir sergi düzenleniyor. Bunun yanında Alain Robbe-Grillet üzerine, Roger-Michel Allemand'ın kaleminden bir de biyografi yayımlandı Seuil Yayınevi'nde. Fransız Dışişleri Bakanlığı ise bu yıl Nathalie Sarraute için sergiler ve biyografik kitaplar hazırladı. İyi bir rastlantı, akımın gezgin ve "kenarda" temsilcisi Michel Butor, bu ay İstanbul'da, Kitap Fuarı'nda konuğumuz; Mario Luzi, Amin Maalouf, Michel del Castillo, Agnès Michaux, Philippe Jaccottet ve diğerleri gibi.

"Dünya Kitap Kılavuzu" bir kullanma kılavuzu ya da bilgilendirme bülteni değil. Gerçekten yaptığı hiçbir şey yok. Gerçek şu: Kitap coğrafi sınırlarımızın ötesinde ne yapıyorsa onu yapıyor...

HALİL GÖKHAN

***KANUNİ SÜLEYMAN DÖNEMİ TAHT KAVGALARI**/ Şerafettin Turan/ Bilgi Yayınevi*
Kanuni Süleyman dönemi, Osmanlı İmparatorluğunun en güçlü ve en görkemli dönemi sayılıyor. Ayaklanmalar, genellikle basit birer "veliahtlık" savaşımı olarak nitelendirilmiş, ancak çok daha karmaşık sebep sonuç ilişkileri içeriyor.
Tarih akışında bazı çelişkiler, yüzeysel olarak ele alınan bazı olaylar ayrıntılı olarak araştırıldığında şaşırtıcı sonuçlar ortaya çıkıyor ve her şeyin çok daha iyi görülebilmesini sağlıyor. Tarihimizle ilgili bu tür araştırmalar yapıp aydınlatıcı olan pek çok isimden biri de Şerafettin Turan. Turan, *Kanuni Süleyman Dönemi Taht Kavgaları* isimli doçentlik tezi olarak hazırlamış olduğu (sonradan kitap olarak iki defa basılmış) araştırmasında Kanuni Süleyman'ın saltanat yıllarını, Şehzade Mustafa ve Bayezid'i, iç savaşa sebep olan ayaklanmaları belgeler, mektuplar ve hatta şiirlerle (mersiye, gazel...) aydınlatıyor. Şerafettin Turan Sunuş yazısında "İktidar savaşımlarının içerik ve yöntem değiştirerek sürdüğü ve Osmanlı düzenine dönme eğilimlerinin dile getirildiği dönemde, geçmişin sesine kulak vermek, sanırız okuyucuya ilginç gelecektir." diyor.

***EYLÜL'ÜN GÖLGESİNDE BİR YAZDI**/ Ferit Edgü/ Yapı Kredi Yayınları*
Çakır'ın Öyküsü birinci bölüm, Fernando Pessoa'nın şu sözüyle açılıyor albüm; "Ve tüm bunlar bir başka gerçekliğin derinliğinden gelip çınlıyor içimde." Albüm, çünkü fotoğraflardan oluşuyor bu bölüm. Çakır, öksüz yetim ve kambur bir arabacı. Atlar onun için her şeyden, herkesten önemli. Çakır onlarla konuşur, onlara masallar anlatır, onlardan masallar dinler. Sevgi dolu... "Yalnız atları, arabasını, bizi, babamı değil, bahçesindeki salataları, domatesleri, biberleri, soğanları da seviyordu. Hatta bahçesinin sınırını oluşturan incir ağacına dadanan kargaları bile." "Bu insan, yaşamın içinde öylesine bir yer edinmişti ki kendisine, sanki bu ülkenin, hatta bu dünyanın insanı değildi. Böylesi bir insanın öyküsü nasıl anlatılır? Kime anlatılır? Kim inanır?" "Var olmayan fotoğrafları var etmek için sözcüklere başvuracaktım" diyor Edgü. Ve *Çakır'ın (Foto-biyografik) öyküsü* çıkıyor ortaya.
Bir *Ara*'dan sonra, *Su Testileri* bölümü geliyor. Ve, yine Pessoa'dan bir alıntıyla başlıyor: "Ve bir giz vardı tüm katillerin bana açtığı..." Çakır'ın öyküsü ise tükenmiyor ilk bölümle, o her sayfada belli ediyor kendini; diyor ki: "*Benim atlarım var./ Onun hiçbir şeyi yok./ O korkulu döşeklerde uyuyor./ Bense rahat saman döşekte. Ama gene de...*"

***ANILARDA ESKİŞEHİR**/ Derleyen: Levend Kılıç/ Anadolu Rotary Kulübü*
Sunuş yazısında, "... Orijinal yerinde koruyamadığımız kültürümüzü, öz benliğimizi hiç değilse anılarda yaşatmak... Bu duygu bizlerde böyle bir kitap oluşturma fikrini doğurdu. Şehrimizin fotoğraflarla belgelenen tarihine kısa bir bakış. Gelecek nesillere bırakabileceğimiz bir anı. Belki de geçmişten çıkarılabilecek birkaç ders." denilmiş *Anılarda Eskişehir*'in amacı için.
1900'den 1960'lara uzanan bir tarih kesitinin fotoğraflarından oluşmuş kitap. Levend Kılıç'sa şöyle sesleniyor bizlere: "Fotoğrafın içine girilebilir mi? Anılarda Eskişehir kitabındaki fotoğrafların içine girmenizi öneriyorum, Eskişehir'in bugününü anlamak, geleceğine yön verebilmek için." *Anılarda Eskişehir*'in temel malzemesi fotoğraf ama mekânsal bilgiler verebilmek için de küçük açıklamalarla desteklenmiş. Hatta bazı serzenişler ve şiirsel betimlemeler de var. *Eskişehir (Dorylaion)'in Kısa Tarihçesi* ile başlayan Eskişehir serüveni fotoğrafların diliyle elimizden tutup bir şehrin ömrüne tanık ediyor bizleri.

***DEMOKRASİ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE İSLAMCILIK**/ Doğan Duman/ Dokuz Eylül Yayınları*
Türkiye'de İslam ve Politika, Türkiye'de İslami Hareketin Güçlenmesini Sağlayan Bir Faktör: Dinsel Eğitim, İslamcı Hareketin İki Dinamiği: İslamcı Kadın ve İslamcı Gençlik ve İslami Hareketin İdeolojisi, Amaçları ve Yöntemleri ile dört bölümde Türkiye'de İslamcılık araştırması adıyla bir kaynak oluşturuyor kitap.
Doğan Duman, İslamcı akımın ideolojisini, siyasal alandaki örgütlenmesini, laik rejim karşısındaki tutumunu ve özellikle 80'lerle birlikte hangi etmenler sonucu güçlendiğini anlamaya yönelik bir araştırma ortaya çıkarmış. Laiklik-şeriat-demokrasi ve günümüz Türkiye'sinde yaşayan herkesin tanık ve dahil olduğu tartışmaların ana hatları ve perde arkaları.

***VAHDETTİN, M. KEMAL VE MİLLİ MÜCADELE**/ Turgut Özakman/ Bilgi Yayınevi*
Turgut Özakman yakın tarihimizle ilgili "bazı yalan, yanlış ve yutturmacaları" ele alarak, gerçekleri işaret ediyor. Bunu yaparken de kıvrak üslubu ile en boğucu ayrıntılara sahip bilgileri bile bir solukta okunabilecek hale getiriyor.
M. Kemal'in saatinin parçalanması olayındaki tanıdık "şarapnel"den Yunanlılar'ın İzmir'e çıkmalarının gerçek öyküsüne, Birinci İnönü Savaşı "zafer" mi yoksa "başarı" mı sorgulamalarına kadar tarihle ilgilenenlerin başvurabilecekleri bir yapıt.
Tanıdık pek çok isim var ki, *Turgut Özakman* bu kitapta onların bazı iddialarını da değerlendiriyor. *Abdurrahman Dilipak, Mustafa Mütfüoğlu, Fatih Çekirge, Halide Edip Adıvar* ve pek çok yazar ve siyasetçi...

***YAŞASIN MODERNİST REFLEKS**/ Ergin Yıldızoğlu/ Telos Yayıncılık*
Ergin Yıldızoğlu, kendi evinin üç odası olarak tanımlıyor; ekonomi, siyaset ve şiiri. Kapısını sürekli açık tuttuğu oda, şiire ayrılmış. Kitap, *Tümüyle Anlamsız Koca Koca Şiirler, Bir Şiir Tartışmasının Bıraktığı Tortular, Bir Serginin Düşündürdükleri. "Orhan Pamuk'u Okumak"ı Okumak, Özgün Bir Türk Edebiyatı Var mı?* ve *7 Ölümcül Günah Veya Postmodern Sinikliğin Diyalektiği* ana başlıklarıyla oluşturulmuş.
"Küreselleşme ve teknolojik devrim yaşandığı ileri sürüldüğünde, bunun sonuçlarına ilişkin tartışmalara katılmak gerekir." Yıldızoğlu; edebiyatımızı değişik noktalarda sorgulayan ve ışık tutan bir yapıt sunuyor *Yaşasın Modernist Refleks* adıyla.

***NÂZIM'A BİR GÜZ ÇELENGİ**/ Ataol Behramoğlu/ Adam Yayıncılık*
"On şairlik bir çağdaş dünya şiiri antolojisi yapsanız Nâzım Hikmet'i alır mısınız?" sorusuna, Neruda şöyle karşılık veriyor: "Tek şairlik bir çağdaş dünya şiiri antolojisi yapsam Nâzım Hikmet'i alırım." Zaten kitap da adını Pablo Neruda'nın aynı isimli şiirinden alıyor. Ataol Behramoğlu yirminci yüzyıl şiirine Nâzım Hikmet çapında bir şairi armağan eden düşünce ve edebiyatın bir emekçisi, bir parçası olmaktan büyük mutluluk duyduğunu ifade ediyor.
Nâzım'a Bir Güz Çelengi, Behramoğlu'nun değişik tarihlerde dergi ve gazetelerde yayımlanan yazılarından, konuşma metinlerinden oluşuyor. Ataol Behramoğlu 1977'de yazmış olduğu bir yazısına şöyle başlamış; bu kitabın boş bir fanatizm ürünü olmadığını da ortaya koyuyor bu satırlar: "Nâzım Hikmet üstüne konuşmak hem kolay, hem de güç bir iş. Ona duyduğumuz hayranlığı kalıplaşmış sözlerle belirtmek kolay. Yapıtının ve kişiliğinin, şiirimizde, edebiyatımızda, dünya şiirinde ve edebiyatında yerini belirleyebilmek ise, bu yapıtın ve kişiliğin çok yönlülüğü, enginliği düşünülürse, gerçekten güç."

***UÇAN DAİRELER**/ Adnan Veli/ İnkılâp Kitabevi*
Geleneksel Türk gülmecesinin köklü bir damarı olan Hüseyin Rahmi - Ahmet Rasim - Osman Cemal zincirinin son halkası kabul edilen Adnan Veli, kenar mahalle ve sosyete insanına tuttuğu aynada dram ile güldürü karışımı, gerçekçi gözlemlerini güçlü esprileriyle süslemiş.
Salih Gücüpek, Ramazan Dudul, Hanife Pekşen, Mavracı Niyazi, Macide Şencan, Hümeyran Canyakmaz... Günümüzün çağdaş Türk gülmecesinin vazgeçilmez "isimle sıfatlandırma" üslubunun temellerini atan Adnan Veli, tanıdık örnekler de veriyor: "Madam"ın şivesi, "Kanun ki diyosun? Helbette-kim müsayit olacağını bilirim. Demokrasi,

kadının çamaşırına, kombinezonuna karışmaz. Lakin sutyen ilen külota, İsviçre'nin demokrasisi bilem karışır. Ne sanoorsun sen?.."

GELİN CANLAR SÖYLEŞELİM/ İsmet Zeki Eyuboğlu/ Pencere Yayınları
"Özellikle tarikatlar İslam'ı kemiren birer köstebek durumundadır. Alevilik'e saldıranlar, onu İslam'dan saymayanlar, Kuran'ın getirdiklerini yıkanlar, geçersiz kılanlar karşısında şaşkınlık içindeler, ne yapıldığını bile anlayacak durumda değiller. Bu karmaşanın nereye varacağını yakın gelecekte göreceğiz."
Aleviliğin Doğuşu, Kerbelâ, Yunus Emre, Hoşgörü, Semahlar gibi başlık ve ana başlıklarla "Gelin Canlar Söyleşelim" diyor İsmet Zeki Eyuboğlu. Ve "Bugün halk şiirimizin önemli bir bölümünü yaşatan Alevilerdir. Bu ozanlar, kırsal kesimlerden büyük yerleşme yerlerine göçünce, Anadolu sanatının büyük bir ağacı kurumaktadır." sözleriyle de kimi önemli noktalara dikkat çekiyor. Yazarın aynı yayınevinden çıkan bir başka kitabı da *Felsefe Açısından 12 Eylül, Din, Boşluğun Egemenliği*. Kitap iki bölümden oluşuyor, bölümlerden bazı başlıklarsa şöyle; *Bilgi Kavramının İçeriğine Aykın Yorumlar, Toplumsal Yozlaşmaya Doğru, Tarihe Geçme Çabaları, Dışlanan Kadın...* 12 Eylül'ün öncüleri, uygulamaya geçirilen bilgi içeriği, eğitim-öğretim uygulamaları ve çelişkileri... İsmet Zeki Eyuboğlu, birinci bölümün *Sonuç* kısmında ortaya koydukları için şunları demiş: "12 Eylül yönetiminde, yukarda sergilenen düşünceler açısından bakılırsa olumlu bir kanıya varma olanağının bulunmadığı görülür. Bu yönetimin öncüleri, yetkilileri toplumsal yozlaşmanın, çağdaş uygarlığın dışında kalmanın, bilinç yoksunluğunun ağırlığı altında ezilmiş kimselerdir, onlara kızmak değil acımak gerekir."

TUNA, SAVA, MORAVA VE DRİNA'YA BİR KIŞ YOLCULUĞU.../ *Peter Handke/ Telos Yayıncılık*
Peter Handke Avusturyalı bir yazar. "Forum Stadtpark" isimli edebiyatçılar topluluğunun bir üyesi olarak, edebiyat kalıplarını ve genel geçer akımları sorgulamasıyla dikkat çekti. Yapıtlarında da genellikle bir iletişim aracı olarak dilin yetersizliğini ve yabancılaştırıcı bir faktör olabilişini işledi. Pek çok ödüllü romanı, anlatısı ve oyunu olan Handke, kitabının ilk sayfalarında şunları belirtiyor: "'Ah bak işte Sırp yandaşı!' ya da 'Ah, Yugoslav hayranı!' diyen olursa, bundan sonrasını okumasa da olur." Ve bildikleri yalnızca televizyon, radyo ve gazete haberlerinden edinilmiş olanlardan bahsediyor kendi amacını ortaya koyabilmek için biraz da: "Bir katılımın hemen hemen yalnızca görme (televizyon) katılımı olduğu yerde neyi bilebilir ki insan? Öğrenmek, görmek ve öğrenmek ile elde edilen asıl bilgi olmadan, bir yığın iletişim ağı ve *on line* ile bilgi sahibi olununca neyi bilebilir ki insan? Olay yerine, onun yalnızca resmini gören biri, ya da televizyon haberlerinde, bir resmin kesintisini ya da iletişim ağında kesintinin kesintisini gören biri neyi bilebilir?"

STEPHEN R. COVEY

ETKİLİ İNSANLARIN 7 ALIŞKANLIĞI

Kişisel Değişim İçin Altın Kurallar

Amerika'da altı yıldır "*bestseller*" olan bu kitabın yazarı, kişisel ve mesleksel sorunların çözümünde, toplam kalite ortamı yaratmanın temel koşulu olan ilke-merkezli bir yaklaşımı benimsiyor. Çarpıcı örneklerden yola çıkan Covey, aşama aşama, insana yaraşır biçimde dürüst, uyumlu, huzurlu, başarılı bir yaşam için değişime ayak uydurmamızı sağlayan ilkeleri belirliyor ve değişimin yarattığı fırsatlardan yararlanabilmek için gerekli olan bilgelik ve güce ulaşmanın yollarını gösteriyor.

Covey'in liderlik ve insan ilişkileri vizyonu, bu kavramı günümüz iş dünyasının liderleri için elverişli bir öğretim aracı haline getiriyor.

VARLIK ÖZEL

AYIŞIĞI KUYUMCULARI/ *Albert Vidalie/ Türkçesi: Thilda-Yaşar Kemal/ Adam Yayıncılık*
Kabare şarkıcılığı ve gazetecilik yapmış olan Vidalie, güldürüye ilgi duyup edebiyata yönelen, gerçekçi, kural tanımaz tavrını yoğun bir şiirsellikle sarmalayan bir yazar.
Ayışığı Kuyumcuları ise sinemaya da uyarlanan, en yaygın olarak okunan yapıtı. Kitapta, yoksul bir Fransız köyünde, bir cinayet çerçevesinde gelişen olaylar çarpıcı bir şiirsellikle aktarılıyor. Fransa'nın taşra yaşamının ve Lambert ile ona kader ortaklığı yapan "kız"ın öyküsü bir anlamda.

İNSAN NE YERSE ODUR!/ *M. Tınaz Titiz/ İnkılâp Kitabevi*
Mark Twain'den bir alıntıyla başlıyor kitap: "Amaç zihni geliştirmektir, belleği doldurmak değil!" Ve "Bir *Bilgi Toplumu* haline gelmemiz konusundaki inançlarının içtenliğinden kuşku duyulamayacak kişiler dahi, bu hedefin niçin bir türlü gerçekleşemediği, ya da gerçekleşme yolunda ilerlenemediği konusunda bu kalıpçı geleneğimizi kıramamaktadırlar." diyor Tınaz Titiz.
Kitapta, sorunların çözümü ve çözüm için gerekli olan bilgi, bilgi toplumu olmamızı engelleyen sorunlar ele alınmış. Toplumumuzun sorun çözmede genel yaklaşımı ve sorunlara sebep olan "neden"leri giderebilmek için çözüme ulaşmak yolunda öneri, varsayım ve yönlendirmeler yer alıyor *İnsan Ne Yerse Odur*'da.

ZAVALLI BEHÇET/ *Suavi Süalp/ İnkılâp Kitabevi*
Suavi Süalp çok yönlü bir sanatçı. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölü-

mü'nden mezun olduktan sonra; basın ressamlığı, mizah dergilerinde yazarlık; senaryo ve skeç yazarlığı yaptı. Ayrıca değişik dergi ve gazetelerde çalışmaları yayınlandı. Bu arada resimli romanlar çizdi öykü ve parodiler kaleme aldı.
Zavallı Behçet'te edebiyatımızın pek çok yapıtında işlenmiş "mirasyedi" izleği; aşklar, 'lüküs hayatlar', "Cafer"in bez getirmesiyle oynanan körebelerle süslenmiş. "Zavallı Behçet, Türk saçma (absürd) gülmecesinin öncüsü Süalp'in bütün yapıtlarını okurla buluşturacak olan dizinin ilk kitabı.

***HÜCRE 1952**/ Kemal Bekir/ Pencere Yayınları*
Kemal Bekir'i öykü, roman ve tiyatro oyunlarıyla tanıyoruz. Yazar kitaplarında genellikle tanıdığı, yaşadığı çevreyi gerçekçi bir tutumla anlattı kitaplarında.
1952 yılında TCK'nin 141. maddesine aykırı eylemden tutuklanmıştı. *Hücre 1952* adlı romanında hapishaneyi anlatıyor Kemal Bekir. Roman bir kısmı felsefe dergisinde yayınlanmıştı ve bu dergide Afşar Timuçin sunuş yazısında şöyle diyordu: "Bugüne kadar işkenceler hep anlatıldı ama bildiğim kadarıyla bir uzman çıkıp da bir kişinin bir hücreye atılması olgusunu ruhsal, felsefi, toplumbilimsel temellerine oturtarak araştırmadı." Elli altı günlük hücre yaşamını, derin bir gözlem, iç bakış ve yalınlıkla anlatıyor *Hücre 1952*'de.

***ÇOCUĞUNUZLA İŞBİRLİĞİ YAPABİLME**/ Elizabeth Pantley/ Türkçesi: Dr. Hande Gürel/ HYB Yayıncılık*
Kitap, çocuğunuzla, bağırıp çağırmadan, azarlamadan, yalvarmadan nasıl işbirliği içinde olabileceğinizi anlatan ilginç bir çalışma. Yapıtın çevirmeni Dr. Hande Gürel, "Yıllarca, çocukları ile ilgili sorunlarını çözmek için hangi kitapları okumalarını tavsiye edebileceğimi, eğitimci olmam nedeniyle bana soran pek çok arkadaşım ve yakınım oldu. Onlara, teoriye boğmadan pratik önerilerde bulunan bir kitap önermekte her zaman zorlanmıştım. Artık gönül rahatlığı ile herkese tavsiye edebileceğim bir kitap var." diyor önsözünde.

***DELİ**/ Halil Cibran/ Türkçesi: Kriton Dinçmen/ Yön Yayıncılık*
Deli (The Madman), Cibran'ın 1918'de yayınladığı ilk yapıtlarından biri ve Türkçe'ye çevrilmiş en eski yapıtı olma özelliğine sahip. Kriton Dinçmen "Sunuş"ta Halil Cibran için "gerçek bir doğulu" diyor ve "... kendisini tam bir varoluşçu olarak kabul etmemiz gerek; kendisi Nietzsche ve Sartre ile aynı çizgi üzerindedir. Ve de, özündeki Doğu mistisizmini Batı kültürü ve düşüncesi ile harmanlaştırmış olmakla, diğer varoluşçulardan çok daha etkili, çok daha *insan*dır." diye anlatıyor Cibran'ın duruşunu.
Otuz beş, kısa psikolojik deneme var, soyutla somutu yan yana getirmeyen, Sokrates ekolünü takip eden Cibran'ın *Deli*'sinde.

***HER YER TİYATRODUR**/ Memet Fuat/ Yapı Kredi Yayınları*
Her Yer Tiyatrodur'da Memet Fuat'ın dokuz yıl içinde çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan tiyatro ile ilgili yazıları yer alıyor. Eleştiri yazıları, denemeler...
Memet Fuat *Sunu* yazısında; "Tiyatroya duyduğum sevgide gençlik tiyatrolarının, amatör tiyatroların her zaman ayrı bir yeri olduğunu söylemeliyim." diyor. Düşünce özgürlüğü ve hoşgörüyü baş tacı eden, şiirle yakından ilgilenen Memet Fuat *Her Yer Tiyatrodur*'la bir de şunu muştuluyor bizlere: "Bunları izleyen birkaç kitaplık yazı daha var. Onları da sırasıyla yayımlayacağım." Sadece profesyonel tiyatroculara değil, tüm tiyatroseverlere seslenen bir kitap.

***ATEŞLER**/ Marguerite Yourcenar/ Türkçesi: Sosi Dolanoğlu/ Metis Yayınları*
Bir aşk bunalımının getirdiği, birbirlerine bağlanmış bir dizi lirik düzyazı *Ateşler*. Aşk, kurbanı, yarattığı karmaşa... *Ateşler*'de bunlar kimi zaman doğrudan, çoğunlukla da gizlice, günce notları olan kopuk düşünceler aracılığıyla, efsaneler ve tarihten bazı noktalarla süslenmiş hikâyeler biçiminde karşımıza çıkıyor: "İğrenç bir umut var hâlâ içimde. Kendime rağmen, içgüdünün sürekliliğinin tökezlemelerine bel bağlıyorum; bu da, yüreğin yordamında, dalgınlıkla isimleri, kapıları şaşırmakla eşdeğer... Herhangi bir ayak sürçmesi seni vücudumun üzerine düşürebilir."

***BİR GÜNLÜK YERİM KALDI İSTER MİSİNİZ?**/ Engin Geçtan/ Metis Yayınları*
Kitapta dört kişi ve diğerleri (ölüm meleği, şeytan, büyücü...) bazı kesişme noktalarında zaman zaman buluşup ayrılarak hikâyeyi oluşturuyorlar. Hüzünlü palyaço, yalnız kadın, bir yazar eskisi, dik başlı bir bakire. "Değişen bir şey yok, ama her şey farklı."
Belki de içimizde yaşattığımız şeylerin birer karakteri onlar. Bütünün ayrılmaz parçaları kişiler ve "biri"ni kendisi yapan en önemli şeyler... Hangimiz zaman zaman hüzünlü bir palyaço ya da dikbaşlı bir bakire değiliz ki! Ve hangimiz ölüm meleği, şeytan veya ölümsüz büyücüye yabancıyız? *Bir Günlük Yerim Kaldı İster misiniz?*'le kendi iç dünyamıza çok uzak (yakın)lara yolculuk edebilirsiniz?

***BİLİM PERSPEKTİFİNDE MÜZİK**/ Yetkin Özer/ Dokuz Eylül Yayınları*
Bilim Perspektifinde Müzik, müzikoloji ve etnomüzikoloji alanlarında yanıt arayan sorulara yönelik, kendi türünde Türkçe'de yayınlanmış ilk çalışma. Müzik incelemecisinin herhangi bir müziksel olguya, öznelliğinden sıyrılarak yaklaşabilmesinin, nesnel bilgi üretebilmesinin koşulları nelerdir? Bu alanda çalışma yapanlann, kendi değerlerini bir yana bırakarak bilimsel ilkelere uyabilmesi için nasıl bir donanıma gereksinimi vardır?
"Geleneksel Türk Sanat Musikisinde Aruz-Usul İlişkisi" başlıklı çalışması ile doktor ünvanı almış olan Yetkin Özer, bu kitabında müzik incelemesinin bilimsel bir disiplin olması yönünde Batılı uzmanlar arasında süregiden tartışmalara ve böyle bir biçimlenme ile ilgili önerilere yer veriyor. Kitap, yalnızca müzik araştırmacılarına değil, kendi dışındaki müziksel kimlikleri anlamak, tanımak isteyenlere de ışık tutuyor.

***GENÇLİKTE YEŞEREN UMUT**/ Tomris Alpay/ Yapı Kredi Yayınları*
Tomris Alpay kitabının *Öndeyiş*'inde şöyle diyor; "Yazılarımın odak noktalarını oluşturan gençler, zaman içinde değişik düşünce boyutlarını arayış çabalarını sürdürecek, kadınlar, sorumluluklarına sahip olarak yetkilerini genişletecekler, çocuklarını daha temiz bir çevrede yetiştirecekler, böylece dördüncü ve beşinci boyutun yolu açılmış olacaktır. Gençlere sevgilerimle..." Tomris Alpay, yazılarını biraraya getirdiği *Gençlikte Yeşeren Umut*'ta kadın, aile, gençlik ve sevgi temalarına duyarlı yaklaşmakla kalmayıp aynı zamanda tüm bunlara ilişkin olarak görüp de görmezlikten geldiğimiz noktaları da bize anımsatıyor. "Acaba gördüklerimizin ne kadarı görmediklerimize dönüşüyor?"

***TOPLU OYUNLARI 4**/ Memet Baydur/ Mitos-Boyut Yayınevi*
Yazdığı oyunların sayısı yirmiyi geçen, verimli oyun yazarımız Memet Baydur'dan dört yeni oyun. Bu dört oyundan kısa olan ikisi "Çin Kelebeği" ile "Genel Anlamda Öpüşme", kadın erkek ilişkileri üzerine çeşitleme.
Elma Hırsızları; adaletle hukuk arasındaki ilişkinin boyutlarını irdeliyor. (F. Erem'in *Bir Ceza Avukatının Anıları* adlı yapıtından oyunlaştırılmış.) *Yalancının Resmi* ise "yalnızlık" üzerine incelikli, esprili bir oyun.

***BİLİNEN BİR SOKAKTA KAYBOLMAK**/ Cemil Kavukçu/ Can Yayınları*
Cemil Kavukçu, "iyi bildiğim insanları, çevreleri yazmaya çalışıyorum" diyor, "bulundukları mekâna sığmayan, bunu aşmak için düş kuran, içen ya da içsel yolculuklara çıkan insanları. Çizgi dışı yaşam süren insanlara saygı duyuyorum, sıradanlaşmak yerine tükenişi seçseler de". *Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak*'taki öyküler, üç bölümde toplanmış. Bu bölümler birbirinden bağımsız gibi görünseler de, kahramanların çeşitli öykülerde bir görünüp bir kaybolması aralarında ince, farklı bir bağ kuruyor.

aralık 1997

varlık
kitap eki

sayı: 67

MEHMET BAŞARAN
Koca Bir Troya Dünya

Mehmet Başaran

KOCA BİR TROYA DÜNYA

Şiir/Çınar Yayınları

Toplumsal, bireysel büyük acıların adamı Mehmet Başaran. Yarım yüzyılı geçti, türlü acılarla kavruk şiirini sürdürüp getirdi. Şiire yaslandı, şiire sığındı. Şiirle soluklandı. Son kitabı "Koca bir Troya Dünya" insanoğlunun çağlar boyu süren acılarını, umutlarını, yaşama gücünü deyimliyor. Bazen cangıllarda umarsız kalmış gibi bunalıyorsunuz. Her çağda insanın insana ettiği haksızlık, zulüm burnunuzun ucunda sızlıyor. Ama şiirin gücü hep yol açıyor,. umudu tazeliyor. Karanlığın ucundaki ışık hep oraya çağırıyor. Hasan Hüseyin "acıyı bal eyledik" demişti. Başaran da acıları damıtıp şiirin tadına ulaştırıyor. Çirkin dünyayı güzelleştiriyor.

Yarım yüz yıldır çetin bir kavganın içinde, bir de doğanın hiç beklenmeyen vuruşlarına karşı, yaşamı şiirle besleyip dayanılır hale getiriyor. Sırtında kaşıdığı ağır yükü dağın doruğuna taşımaya çalışan söylence kahramanı gibi inandığı doğrular uğruna şiirden, yazından aldığı güçle yürüyor. Dayanılmazı dayanılır yapıyor.

Hiç kuşkusuz çağdaş şiirimizin ustaları arasında Başaran. Ta baştan kendi sesini bulmuş bir şair. Konu alanı, sözcük dağarı fazla değişmese bile söyleyiş biçimi iyice yetkinleşti. İnsana toplumsal olaylara bakışı kesinleşti. Deneyimlerle yoğrulan yargıları gerçeklere oturup bütünleştikçe toplumun alt katlarında olup bitenlere çevrildi gözleri. Ezilen insandan yana tavır aldı. Hem eğitimci kişiliğini, hem şair yazar olarak kalemini, bu ideale adadı. Onun için hep terlidir yazdıkları. Tarihsel olgulardan yola çıkar:

"Kazılırken böğründe toplu gömütler
Senin ellerin mi bunlar Avrupa
Çırpınırken her çalıda bir yürek
Senin gözlerin mi bunlar
Nasıl bakacaksın yüzüne tarihin
Ah dünya koca bir Troya
Yaşamı savunan Hektor'u sürüklüyor
Her yanda kanlı araba
Ne zaman insan olacak insan"

Tarih boyunca olup gelenler bugün de olup gidiyor. İnsan insana düşman. insan insanı sömürüyor. Ama insanca bir yürek bunun acısını duyuyor ve hesap soruyor, "ne zaman insan olacak insan?"

Sözü günümüze getiriyor. Sivas'ta yaşanan o uğursuz aydın yangınına:

"Bozkırı ürperten
İnce bir çığlıktı suskunluk
Canevine düşen
Kırağı ölüm
Küle dönerken
Asım Behçet Metin Nesimi
Siz var mıydınız"

Üstü kapanıp unutulmaya yüz tutmuş acıları deşip kanatarak insanı iyileştirme yolunu arıyor. Hiçbir şey unutulmasın istiyor. Şiirsel söylemi buruk ama düşündürücü, uyarıcı. Başaran şiirinin özelliklerinden birisi bu. Sözcük oyunları ile kolaya kaçmadan, gerçek şiir damarını zorluyor, yol açmaya çalışıyor.

Konu alanı her zaman doğa ve insan. Bozkır, dağlar, ekin tarlaları ve çalışan insanların ezilmişliği. İlk şiirlerinden bu yana hiç eksilmeyen bir ilgi.

"Toprağıyım gayri ağacın çiçeğin kuşun
Toprağıyım acının özlemin unutuşun
Kaç ağustos gömülü yüreğimde
İçimde ayazı kaç kışın
Ormanları ardından yürüten ozan
Yeniden külünden doğan anka
Dönecek mi gidenler kırlangıçlarla
Boşlukta kendimin ağıtı sesim"

Başaran içtenli bir Köy Enstitülü. Eğitimci olarak, şair ve yazar olarak elli yıldır tüm baskılara karşın gözünü kırpmadan, her zorluğu göğüsleyerek Köy Enstitülerini savunup geldi. Halkımızın yaşamını düzeltecek her eylemin içinde oldu. Köy Enstitülerinin buğusunu şiirine ve düşün yazılarına işledi. Birçok arkadaşımız gibi ağır baskılara uğradı, iğne deliklerinden geçirildi. Yaşamı karartıldı. Nice haksızlıklara uğradı. Şimdi durup geriye bakınca insan söyleyecek söz bulamıyor. Hasan Ali Yücel aydınlığı, İsmail Hakkı Tonguç, Köy Enstitüleri... ülkesini halkını seven hemen herkes, "haklıymışsınız, elli yıl boşa gitti. Köy Enstitüleri sürebilseydi Türkiye şimdi burada olmayacaktı" demeye başladı. İyi de, biz bunları ta o yıllardan beri yazıp söylemedik mi? O zaman aklınız neredeydi? Kurdun kuşun elinde bizi neden hep yalnız bıraktınız?

"Düşlerden çıkıp
Yürüdün tan kızıllığında
İlk kez tanıyordu
Yamaçlar gölgeni
Ayaklarını yollar
Uzansan dokunacakmış gibi
Yakındı her şey
Yeni yönleri ışıtıyordu
Alnından damlayan güneş
Kanının gürültüsüydü
Her yandan duyulan
Şaşırıp durakladığında
"Burdan" diyordu kekik kokuları
Önünden sekip giden su
Habersizdin tehlikelerden
Ürpererek geçtin

varlık

Değerli Okurumuz; bu formu doldurup dergimize abone olursanız, aşağıdaki listeden seçeneceğiniz bir kitap, armağanımız olarak adresinize gönderilecektir.

❑ Patrick Modiano / *Bir Sirk Geçiyor* (roman)
❑ Tilman Spengler / *Lenin'in Beyni* (roman)
❑ Panait Istrati / *Uşak* (roman)
❑ William Saroyan / *Aram Derler Adıma* (öykü)
❑ İvo Andriç / *Veli Paşa'nın Oynaşı* (öykü)
❑ Özdemir İnce / *Yazın Sesi* (şiir)
❑ Salâh Birsel / *Gece Mavisi* (deneme)
❑ Pervez Hoodbhoy / *İslam ve Bilim* (inceleme)
❑ Neşe Cehiz / *Yalan Roman* (roman)
❑ Zeyyat Selimoğlu / *Deprem* (roman)
❑ Sulhi Dölek / *Vidalar* (öykü)
❑ Edisa Palikuça / *Mostar'ı Unutma* (belgesel)
❑ Hulki Aktunç / *Şarkılar* (şiir)
❑ Nezih Ayubbi / *Din ve Siyaset* (araştırma)

Ad, Soyadı ..... Doğum tarihi: .....
Adres .....
..... Posta kodu ..... Tel/faks: .....

Abone ücretini, ❑ 1 yıl için 3.300.000 TL; ❑ 2 yıl için 6.600.000 TL;
❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabınıza
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 164-6/1032416-0 no'lu hesabınıza
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabınıza
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabınıza ..... tarihinde yatırdım. (Makbuzu ektedir.)

Abone ücreti ..... TL'yi kredi kartı hesabımdan alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EUROCARD

Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: ..... Alındığı Müesse: .....
Kart Sahibinin İmzası: ..... Nüfus Cüzdanı No: .....

Yıkık kentlerin yanından"

Hep özlem yüklü dizeler. Daha insanca bir yaşama duyulan özlem... Büyük şiirin işlevi bu değil midir? Hatta ileriye dönük tüm sanatların, bilimlerin, teknolojilerin görevi insanoğluna daha güzel bir dünya yaratmak değil midir? Bu soylu uğraşta her sanat adamının bir katkısı olmalı.

Başaran'ın bir ömür boyu süren tutarlı, bilinçli savaşımı bu amaca yöneliktir, onun için saygın bir yeri vardır. Kendi acılarını deyimleyen şiirlerinde bile toplumsal acıları bütünleyen, hep oraya bakan dizeler yansır:

"Bir şeyler koparılıyor göğsümden
Hoyrat pençelerle
İğne deliğinden geçiyorum acıların
Dağılıp toparlanıyorum yeniden
Beni yalnız komayan bozkırda
Uzak köyler uzak düşler
Yüreğimden mi tütüyor
Sancının gökkuşağı
Bir yanım akıp gidiyor sularla
Taşlarla ışıyor bir yanım
Ben ağrıyım ben acıyım"

Trakya'nın yoksul bir köyünde doğup, Köy Enstitüleri eğitiminden geçen ve sesini Türk şiirine katan, birçok özelliği ile şiirimizi varsıllaştıran Başaran arkadaşı bütün yüreğimle kutluyorum. Yeni verimler bekliyorum. Sevenlerinin giderek daha da çoğalmasını diliyorum.

"Heey Başaran
Bunca acıyı nasıl taşıdın
Ağustos sıcağında üşüdün
Yanıp kavruldun zemheri soğuklarında
Şiirin değdiği her yeri
Bıçağın ucuyle kaşıdın."

TALİP APAYDIN

Octavio Paz

ÖTEKİ SES

Deneme/ İnkılâp Kitabevi

Bu kitap geçen birkaç yıl içinde yazılmış denemelerin bir toplamıdır. Tümünün konusu şiir ve şiirin günümüzdeki yeridir. Çok erken yaşlarda şiir yazmaya başladım ve onları yazma işine olduğu kadar düşünme işine de çok erken başladım. Şiir son derece belirsiz bir uğraştır; bir görev ve bir esrar, bir eğlence ve bir ayin, bir meslek ve bir tutkudur. İlk denememi 1941'de yazdım. Bu bir tefekkürdü (belki de gelişigüzel olması dolayısıyla karmakarışık arasöz demek yerinde olur), şiir ve insan deneyimlerinin iki ucu üzerine; yalnızlık ve topluluk. Bunların, o günlerde hararetle okuduğum iki şairin, Quevedo ve San Juan de la Cruz'un, *Lágrimas de un penitente*[1] ve *Cántico espiritual* adlı çalışmalarında kişileştiğini gördüm. Daha sonra bir bütün kitap yazdım *El arco y la lira*[2], bunu diğer denemeler ve çok daha sonra bir başka kitap *Los hijos del limo* izledi. Sonuncusunda Romantizm'den Sembolizm'e modern şiiri ve avant-garde akımını inceledim.

Bu kitaptaki denemeler *Los hijos del lima*'nın[3] son bölümünün devamıdır; avant-garde'ın alacakaranlığını ve çağdaş dönemdeki şiirin yerini ele alır. Bazı kimselerin dediği gibi, şiir sanatının sonunu yaşamıyoruz; tersine büyük Romantiklerle başlayan şiir geleneği, Sembolistlerle doruğa ulaşmış ve yüzyılımızın avant-garde'larıyae büyüleyici alacakaranlığa erişmiştir. Bir başka sanat ışıyor.

Çağdaş döneme "post-modern" adı veriliyor. Belirsiz bir ad. Eğer çağımız "post-modern" ise, torunlarımız kendilerininkine ne diyecekler, "postpostmodern" mi? Bugün, genel olarak, modernite dediğimizi ırasallaştıran düşüncelerin, inançların, değerlerin ve uygulamaların bütünlüğünün köklü bir değişim geçirdiği düşünülüyor. Bu doğru ise, bu dönem yalnızca post-modern olarak tanımlanamaz. Daha doğrusu, o yalnızca moderniteden sonra gelendir; hâlâ şekillenme işleminde bulunduğu halde farklı, kendine has özellikleri olan bir şey. Her zaman olduğu gibi, kopuş önce pek az kişi tarafından algılandı; İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından gittikçe artarak daha görünebilir hale geldi. Birçoğunun arasından bir örnek: Devrimci düşünce, en ileri ülkelerde, kaçınılmaz ve kesin olan büyük bir dönüşümü kehanet etmişti; bu ülkelerin hiçbirinde kehanet gerçekleşmedi. Devrimler, Batı dünyasının çevresinde oluyordu, ama çok çabuk taşlaşıyor; hemen amansız ve etkisiz bürokratik buyurganlıklara dönüşüyordu.

Şimdilerde, doğuşundan bu yana moderniteyi yapılandıran; zamanın, daha iyi bir geleceğe doğru olan doğrusal, ilerleyen arasızlık görünümü ve zamanın arasızlığının en iyi biçimi olan değişim kavramı düşüncelerinin çöküşüne tanıklık ediyoruz. Her iki düşünce de tarih anlayışımızda, ileriye bir adım olarak, birleştirilmiştir; toplumlar sürekli değişirler, bazen şiddetle, ama her değişim bir ilerlemedir. İlkörneksel zaman, geçmiş ve hayali Altın Çağ olmayı bırakmıştı; ve zaman dışındaki zaman –melekler ve şeytanların, adil ve lanetlinin sonsuzluğu– ilerleme tapıncı tarafından yerinden oynatılmıştı. Vaadedilmiş Toprak gelecek idi. Siyasal eylemler alanında değişimin kendini göstermesi Devrim düşüncesiydi; sanat düşüncesi. Gelecek, bugün, bir mıknatıs olmayı bırakmıştır; zamanın bunu destekleyen ve doğrulayan görünümü ise gözden kayboluyor. Bununla birlikte, yirminci yüzyılda birçok kişiyi esinlendiren Devrim de gözden kayboluyor. Devrimin alacakaranlığı sanatsal ve şiirsel avant-garde'ların alacakaranlığına rastlar. Bu bir rastlantı değildir; modern sanat, modernite içinde yer bulmuş, Fransız Devrimi'ne bir karşılık –hem bir yankı hem de bir yanıt– olarak ortaya çıkmıştı; böylece modern sanatın alınyazısı ile Devrim düşüncesi bir olmuştu.

Bu küçük kitabın ilk bölümü üç denemeyi içermektedir. Birincisinde, "kaplamlı şiir"in öncellerini irdeliyorum. Yirminci yüzyılda fevkalade büyük şansa sahip olmuş olan bir şiir biçimidir bu. En iyi modern şiirler uzun olanlarıdır demeye çalışmıyorum. Tersi gerçeğe daha yakın olabilir; üç ya da dört dizelik bir şiirin yoğunluğu sık sık zaman duvarını delip geçer. Ama uzun şiirler –iyi bilinen üç örnek vermek gerekirse– T.S. Eliot, Saint-John Perse ve Juan Ramón Jiménez'inkiler çağımızın dışavurumu olup, onun üzerinde iz bırakmışlardır. İkinci deneme modern şiir sanatı ve ani kopuş geleneğinin sonunu ele alıyor, üçüncüsü ise, şiir sanatı ve Devrim mitinin iki anlamlı ve hemen hiç değişmeyen şanssız ilişkileri üzerine kısa bir düşünmedir.

Kitabın ikinci bölümü şiir sanatının günümüz toplumundaki işlevini inceliyor. Bir soru ile sona eriyor: Gelecek zamanlarda şiir sanatının yeri ne olacak? Yanıtım betimlemeden fazla, kehanetten az bir inanç bildirimidir. Bu sayfalar modern şairlerin iki yüzyıldan fazladır, yorulmak bilmeden yazdıkları *Şiir Sanatı Savunusu*'nun yalnızca bir çeşitlemesi; yine de bir başkasıdır.

TÜRKÇESİ: MURAT VARLI

(1) Ayrıca, *Heráclito cristiano y segunda harpa a imitactión de David* (1613) de denir.
(2) Mexico City, 1956. *The Bow and the Lyre*, çev. Ruth L.C. Simms (Austin: University of Texas Press, 1973).
(3) Barcelona, 1974 *Children of the Mire: Poetry from Romanticism to the Avant-Garde*. çev. Rachel Phillips (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1974).

Mabeyinci Pavlos

ALTIN YAĞMUR

Şiir/Adam Yayınları

Ailede önce babam tanıştı onunla. Altmışlı yıllarda *Yunan Antologyası* adlı kitabını hazırlarken bu Bizanslı ozanın şiirlerine de yakınlık duymuş ve üç şiirini çevirerek seçkisine katmıştı. Kitabın en güzel şiirleri arasındaydı bence bu üç epigramma ve –neden bilmem– o zamanlar Mabeyinci Pavlos dendiğinde sanki bir baba dostundan söz ediliyormuş gibi gelirdi bana. Daha sonra, ne zaman eski Yunan yazınıyla, şiiriyle ilgili kitaplar karıştırsam hep bu ad çıktı karşıma; her karşılaştığımda beni şaşırtan, etkileyen şiirlerini çevirmeyi de düşündüm birkaç kez. Ve her seferinde bir şeyler, beni engelledi. Ama bu yıl başlarında bir dergi için küçük bir Bizans şiiri seçkisi hazırlama uğraşına giriştiğimde Mabeyinci'nin de semtine uğradım ve bu kez elimden bırakamadım şiirlerini; bu kitaptaki çeviriler de bu çalışma sırasında –ve sonrasında– birbiri ardından, neredeyse bir solukta oluşuverdi.

Mabeyinci Pavlos ya da özgün adıyla Paulos Silentiarios... İlk karşılaşmada insana çok çarpıcı gelen bir san bu "Silentiarios". Sessizliği, suskunluğu sağlayan kişi! "Ozan adlarının en güzeli" diyor Robert Brasillach (o lanetli Brasillach), *Yunan Antologyası*'dan Fransızca'ya aktardığı seçkide ve ekliyor: "Bu adı Patrice de la Tour du Pin bulmuş olabilirdi; ama ne yazık ki silentiarios, düpedüz mübaşir demek". Silentiarios'a karşılık "Mabeyinci"yi kullandı Oktay Rifat. Daha önce kimse bu hemşerimiz ozanla ilgilenmiş, adını çevirmeye kalkışmış mıydı bilmiyorum; bu uyarlama ad "tuttu" da diyemiyorum; çünkü o günden sonra Mabeyinci'yi sanırım yalnızca bir kişi, Cevat Çapan kullandı ve bu adla bir iki şiirini daha çevirdi dilimize. Talat Sait Halman'ın yakınlarda yayımlanan *Eski Anadolu ve Ortadoğu'dan Şiirler* kitabına Paulos Silentiarus adıyla beş şiiri alınmış ozanın. Adın bu biçiminde bence bir yanlışlık var: Paulos adı Yunanca, Silentiarus ise (bir i harfi eksiğiyle) Latince biçiminde yazılmış. Doğrusu Paulus Silentiarius ya da Paulos Silentiarios, ya da yalnızca ikincisi olmalıydı; ozanımız imparatorluğun gittikçe "Grek"leştiği, adların ardındaki Latince'den kalma us'ların Yunancaya özgü os'a çevrildiği bir dönemde yaşıyor ve şiirlerini Yunanca yazıyordu. Bense –"sessizlik"le ilişkisini elden kaçırsa da– onu sanki biraz günümüze, bildik başka saraylara yaklaştıran Mabeyinci Pavlos adını yeğliyorum.

Ozanımızın kimliği üstüne çok az şey biliyoruz. İ.S. VI. yüzyılda İstanbul'da yaşadığını, İustinianos'un sarayında bir tür mabeyincilik görevi yaptığını söylüyor kaynaklar. İmparatorun huzurunda sessizliği, suskunluğu sağlayan saray görevlilerinin başı; Silentiarios adını da buradan alıyor. Dönemin başka bir ünlü ozanı olan ve hazırladığı bir antologyayla Bizans şiirinin çok önemli ürünlerinin (bu arada Pavlos'unkilerin de) günümüze dek ulaşmasını sağlayan Agathias'ın dostu olduğu biliniyor. Bugün –ona yakıştırılanlarla birlikte– seksene yakın epigramma'sı ve iki uzun şiiri var elimizde. Epigramma'ların çoğu aşk şiirleri, bir bölümü mezar yazıtı türünden şiirler, bir bölümüyse betimleme şiirleri. Uzun şiirlerinden biri, Pythia kaplıcaları üstüne; öbürüyse İmparatorluğun büyük tapınağı Ayasofya'nın yapılışı onuruna yazılan ve kilisenin açılışında halka okunan "Ayasofya'nın Betimlenmesi" adlı uzun "kaside". Bizans İmparatorluğu'nun giderek Hıristiyanlaştığı, en büyük tapınağın, Ayasofya'nın kurulduğu bir dönemde, düpedüz pagan yüzyılların çizgisinde bir şiiri sürdürüyor Pavlos. Üstelik bu yolda yalnız da değil. Agathias seçkisinin bütün ozanları, imparatorluğu kaplayan bir tür "Rönesans" akımının etkisinde, antik dünyaya öykünen, İskenderiyeli epigramma ozanlarının şiirlerine benzer şiirler yazıyorlar. Kökleri Akdeniz çevresinde çok eskilere giden bir şiir geleneği, İustinianos'la Theodora'nın İstanbul'unda yeniden canlanıyor, belki de en güzel ürünlerini veriyor.

Epigramma sözcüğünün anlamının zaman içinde değiştiğini söylüyor kaynaklar. Klasik Yunan'da "yazıt" anlamını taşıyan sözcük, İ.S. II. yüzyıla doğru, konusu ne olursa olsun, bir metal ya da mermer levhaya kazılabilecek kısalıkta, yazıt biçiminde oluşturulmuş her tür koşuğa verilen ad olmuş. Çağdaş batı dillerindeki "kısa hiciv" anlamına da ilk kez İ.S. I. yüzyılda, Latin ozanı Martialis'de rastlanıyor. Başlangıçta bir mezar, bir adak ya da bir sanat yapıtını tanıtmak için kaleme alınmış yazıtlara epigramma deniyor yalnızca. Yunan dünyasının en eski dönemlerine dek uzanan bu yazıtlar, önceleri düzyazıyla yazılıyor; mezar yazıtlarında ölünün adı ve nereli olduğu belirtiliyor; adaklarda adayan kişinin ve tanrının adı anılıyor; sanat yapıtları içinse sanatçının adı işleniyor tunca ya da mermere. Ancak metne, bu kısa bilgilerin ötesinde bir şeyler katılmaya başlandığında, hemen koşuk biçimine geçiliyor epigramma yazımında. İ.Ö. IV. yüzyıl sonu ve V. yüzyıl başlarında ölçülü uyaklı yazıtlar, önce İonia'da sonra da tüm Yunanistan'da yaygınlaşıyor.

Med Savaşları, bu türün gelişmesine önemli bir katkıda bulunuyor; düşmandan kazanılan ganimetler ya da savaşta ölen kahramanlar için sayısız epigramma kaleme alınıyor; yepyeni bir yazın türü gelişiyor yavaş yavaş. En büyük ustalarından biri, Simonides de bu dönemde yaşıyor. Yine V. yüzyılda, pratik bir işlev taşıyan bu yazıt/epigramma türünün yanı sıra, kısa ve çarpıcı deyişin zarifliğine yönelen, daha "yazınsal" bir epigramma türü daha çıkıyor ortaya; ama bu ikincisinin, asıl yetkinliğine ancak iki yüzyıl sonra, İskenderiye'de kavuştuğu söyleniyor. İskenderiye döneminin başlıca yeniliği, aşk epigramma'larının ortaya çıkması ve epigramma'nın biraz tumturaklı bir söylemden daha insancıl, daha duygusal, daha güncel bir düzleme çekilmesi. Artık yalnızca önemli olaylar, savaşçılar, kahramanlar değil, yoksullar, köleler, köylüler, giderek hayvanlar da bu kısa şiirlere konu edilebiliyor.

Epigramma'nın mermer bir levhaya kazılmanın ötesinde yazınsal bir işlev taşımasıyla birlikte bunları bir araya toplayan kitaplar da yapılmaya başlanıyor. Sonra da, İ.Ö. I. yüzyıl başlarında Yunan şiirinin ilk antologyası, Suriyeli bir ozanın, Gadaralı Meleagros'un hazırladığı ünlü *Güldeste* çıkıyor ortaya. Bugün *Yunan Antologyası* adıyla anılan ve epigramma türünün yaklaşık iki bin yıllık yaşamından örnekleri bir araya getiren büyük seçkisinin ilk adımı bu kitap (Güldeste sözcüğü de sanırım Oktay Rifat'ın bir buluşu ve yakıştırması; Meleagros, seçkisine *Taç* adını veriyor ve kitabını çiçeklerden yapılma bir taca, şiirleri de bu tacı oluşturan çiçeklere benzetiyor; bizim tasavvuf yazınımızdaki "güldeste"ye çok yakın bir eğretileme bu; kim bilir, belki doğrudan

bir ilişki bile bulunabilir iki kavram arasında). Ardından –yaklaşık bir yüzyıl sonra– Selanikli Philipos, ikinci bir güldeste yayımlıyor ve arada yetişen yeni ozanları da seçkisine katıyor.

Roma egemenliğinde de ürüyor Yunanca epigramma'nın varlığı; özellikle de Yunanca'nın önemini hiç yitirmediği Doğu Akdeniz çevresinde, Anadolu'da ve Yunanistan'da. Neron'un ölümünden sonraki kargaşa döneminden pek örnek yok elimizde; ama Flaviuslar ve ilk Antoninuslar döneminin barış ve güvenlik havası içinde epigramma türü yeniden gelişiyor. Herakleia'lı Diogenianos –bu kez bir ozan değil bir dilbilgini– Hadrianus döneminde yeni bir seçki yayımlıyor. Yine ikinci yüzyılda yayımlanan Straton'un seçkisi ve üçüncü yüzyıl başlarında Diogenes Laertios'un hazırladığı *Pammetros* adlı seçki, türün bu tarihlere kadar gelişme gösterdiğini kanıtlıyor. Bundan sonra epigramma yazımının belirgin bir gerileme dönemine girdiğini ve dördüncü yüzyıl sonlarında yeni bir konuya el atılmasıyla, Hıristiyan epigramma'larının ortaya çıktığını görüyoruz. Akımın en önemli temsilcisi de bir yurttaşımız: Kapadokyalı Aziz Gregorios Nazianzos. Ama bu kısa kıpırtı, gerilemeyi durdurmuyor ve epigramma, Bizans'ta gerçek bir "rönesans"ın yaşanacağı altıncı yüzyıla dek canlılığını yitiriyor.

Bu "yeniden doğuş"un ilk belirtilerini beşinci yüzyıldan başlayarak izlemek olası. İmparator Arkadius döneminde İskenderiyeli Palladas, yine bu yüzyılın sonlarına doğru (kimilerine göre Mabeyinci Pavlos'un babası olan) Kyros, Gazalı İoannis, Koptoslu Khristodoros gibi ozanlar, İustinianos döneminin büyük canlılığına öncülük ediyorlar. Bu son dönemde Myrinalı Agathias'la Makedonios, antik ozanların çizgisinde ve çok değişik konularda epigramma'lar yazarken, Mısırlı İulianos ve Leontios, ölüm epigramma'larına ağırlık veriyorlar; Mabeyinci Pavlos da İskenderiyelilerin aşk epigramma'sını diriltiyor. Agathias, bir de seçki yayımlıyor aynı yıllarda; bu yeni ürünleri, *Kyklos* (Çevrim) adını verdiği antalogyasında topluyor. Üstelik biraz değişik bir yöntemle, çağdaşı ozanların bu seçkiye etkin bir biçimde, yeni şiirler yazarak katılmalarını sağlıyor. Beşinci yüzyıldan, yedinci yüzyıla dek yaşanan bu parıltının yine çok sürmediğini söylüyor kaynaklar. Bundan sonraki canlılık dönemi içinse dokuzuncu yüzyılın ortalarını beklemek gerekiyor. Ama çoğu eleştirmene göre Eski Yunan şiiri, altıncı yüzyılla birlikte sona eriyor, dönemini kapatıyor.

Mabeyinci Pavlos'un şiiri üstüne, Brasillach'ın başta sözünü ettiğimiz metninden bir iki tümce daha aktaralım: "Şiirleri kısa, ateşli, çoğunlukla çok yüreklidir; sözcüklerin zarifliği altına gizlenmiş bir tür zevk hoyratlığı vardır bu şiirlerde. Birkaç yüzyıllık bir aradan sonra Meleagros'un devamı ve en kusursuz mirasçısıdır. Şehveti, kadınları, gizemi, yürekteki hüznün tadını sever. Hıristiyan olsa bile pagan ozanların sonuncusudur. Ara sıra o da, bizim XVIII. yüzyılımızdan fırlamışa benzer. Elimizde bir Ayasofya betimlemesi var –ki biraz soğuktur– bir de bu kısa sevda şiirleri: sıcaklığıyla bizi bugün de duygulandıran, Yunan şiirinin bu son çiçek demeti." Sanırım okuyucu katılacaktır Brasillach'a: Pavlos gerçekten "has" bir ozan; çevirinin alıp götürdüğü şeylere karşın, çarpıcı imgeleri, incelikli eğretilemeleriyle bugün bile bizi heyecanlandırabilen bir ozan. Üstelik de –deyim yerindeyse– bizden biri: bir İstanbullu. Bir İstanbullu ozanlar seçkisi yapılsa, girecek ilk adlardan biri. Bu hemşeriliğin, bugün ne anlamı olabilir ki? Bizim dilimizi konuşmuyor Pavlos, yitip gitmiş bir uygarlığın insanı. Buna karşılık bu kentte yaşadığım kırk yıl boyunca, ola ki çok şey paylaştım ben bu çok eski kentdaşımla. Ve P Dergisi'ndeki seçkinin sunuş yazısında söylediklerimi bir kez daha yineliyorum Pavlos için: "... Yüzyıllar önce gelip geçmiş İstanbul'dan. Benim bugün deli gibi sevdiğim bu kenti, bu denizi, bu gökyüzünü, bu ışığı tanımış. Boğazın baharda ergüvanlarla donandığını, kışın lüferin karaya vurduğunu, lodosla denizin dağlara çıktığını görmüş. O da sevmiş olmalı İstanbul'u –bu olağanüstü kenti sevmemek elde mi? Yaşamış, ölmüş; kemikleri de buralarda bir yerdedir belki. Ve bin beş yüz yıl öteden bugüne ulaşan sesi, onunla paylaştığımı düşündüğüm bu göğün altında, ürpertiyor, heyecanlandırıyor beni."

SAMİH RİFAT

Guillaume Apollinaire

ALKOLLER

Türkçesi:

Gertrude Durusoy

Ahmet Necdet

Jean-Louis Mattei

Kübist devrime duyduğu büyük ilgiyle Fransız şiirini yenilemeye, "sınır tanımazlığın ve geleceğin sınırları"nı genişletmeye yönelen; alışılmamış imgeler kullanarak, o döneme kadar olanaksız görünen hemen her temayı şiire taşımayı başaran Apollinaire'in bu büyük yapıtı, dünya şiirinde de bir dönemeç sayılıyor.

VARLIK ŞİİR

Afşar Timuçin

ÇÖL

Şiir/İnsancıl Yayınları

Afşar Timuçin'le yapılan söyleşilerde ona sık sık şöyle sorular sorulur: "Siz bir düşünürsünüz ama aynı zamanda öyküler, romanlar, şiirler, denemeler de yazıyor... zaman kalırsa dinlenmek için resim de yapıyorsunuz. Bu birbirinden ayrıymış gibi görünen alanları nasıl bağdaştırıyorsunuz. Bu alanların birbirine katkısı oluyor mu? Ya da kendinizi gerçekte hangi alanda buluyorsunuz." Afşar Timuçin bütün soruları alçakgönüllülükle yanıtlar. Öykünün, romanın, denemenin, şiirin birbirini tamamladığını söyler ama kendini en çok hangi alanda bulduğu sorusunu şöyle yanıtlar... "kendimi öncelikle bir şair olarak duyumsuyorum."

Afşar Timuçin şiirini simgelerle kurar. Bir şairin evrenine girebilmek için, dilini çözümlemek zorunludur. Simge dildir. "Çöl"de çoğunlukla kullanılan simgeler "deniz, akşam, gök, güneş, sabah, ev, kar, yağmur, çöl, su, okyanus, gece ve dağ." Simgeler arası ilişki kurulmadan Afşar Timuçin'in şiirini kavramak olanaksız.

Afşar Timuçin'in şiirine girebilmek için temel sözcük: akşam. 9. kitabı "Akşam Türküleri"ne gelene dek değişmeyen simge, akşam. "Akşam Türküleri"nin temelinin usul usul *Çöl*'le atıldığını söyleyebilirim. "Çöl" Afşar Timuçin'in ilk şiir kitabı.

"Çöl" insanlığın çölünü anlatır gibidir. "Çöl" dünyanın yerine geçen bir simgedir. *Çöl*'le akşamı buluşturursak, şairin çöl akşamlarını anlattığı anlaşılır. Dünya kocaman bir çöldür, akşamlarsa çölün sınırları içinde yaşanır. "Eski Çağdan" adlı şiirinde şöyle seslenir şair: "*Şimdi uzak bir yerde sabahtır düşüncem/ Var gücünü bir isyan gibi yollara savurmuştur/ Şimdi bulutlanmaya doğru giden bir yağmur/ O zaman geniş bir çölde pek kurak kalacak.*"

Çöl'deki akşamlar şairin yalnızlığıdır; kendisiyle baş başa kaldığı, içine döndüğü an'lardır. Akşam bir bitiştir; yorgunlukların, sıkıntıların bittiği zaman dilimidir. Akşam şairin kendini yeniden yoğurduğu, yeni başlangıçlara hazırlanmanın mekânıdır. Direnmenin gücü akşamlardan alınır. Akşam'ın ardından bastıran geceyle direnmeyi anlatır "Büyük Yol" şiirinde:

"*Geceleriniz çok karanlık mıydı derlerse ses vermeyin/ O karanlık geceleri onlar yaşamadılar/ Karanlıktan korktuğunuz büyük geceleri unutmayın/ Değil mi ki sizinle başladı bütün aydınlıklar.*"

Geceye direnmek kendine dönmektir. Şiiriyle insanı kendine dönmeye çağırır şair. Akşam bazen ılık kıyı kentlerine sığınmaktır, bazen sevgiliye yolculuktur. Kimsesizliktir, sessizliktir çölün ortasında. İçiyle konuşmaktır. Şairin akşamdan beklentileri vardır. "Günün Yenilediği" adlı şiirinde beklenti somutlaşır:

"*Birden ışıklar yanar evlerde boylu boyunca - akşamdır gelen/ Ama günün eskittikleri dağılıp yok olmazlar.*"

Günün eskittiklerinin dağılıp yok olmasını ister şair. Akşam çoğu kez günün eksilttiklerini dağıtamasa da kavuşmaya, özleme uzun bir yolculuktur. Aydınlığı anımsatan güçtür. Şöyle söyler *Çöl*'deki bir şiirinde, "Değişmezlik Akşamı"nda:

"*Gök bir çıkış yeridir kesiksiz bunalmalara/ Adayınca bizi akşamın çiçekleri/ Güneş batmadan önce bir dala asıldı da/ Bir umut pembeliği bitmeyecek gibiydi.*"

Şiiri, Afşar Timuçin'in özel alanıdır. "Ben"inin "başka ben"lerle buluştuğu alanıdır. Afşar Timuçin'in şiiri *ben* diliyle yazılmış bir şiirdir. Bu "ben" sığ, dar bir "ben" değildir. Afşar Timuçin'in "ben"i insanlığın birikimini, acısını kendi içinde taşıyan "ben"dir. "Uzaklar" adlı şiirinde şöyle seslenir sevgiliye:

"*De ki - sesin kavgaydı bu ses yabancı bana/ Bir çıra yak zamanlara direnip değişmeyen/ Her yağmurla biraz yağmak biraz dinmek isteyen/ Koca çağlarda tek kaldım bu ses yabancı bana.*"

Afşar Timuçin "ben" ile geneli buluşturur şiirinde. Güzel'in yaratılması, güzel'in estetik kültürle ilintisi Afşar Timuçin'in şiirini de belirler. Afşar Timuçin kültürel birikimini genelin geniş alanında boğmamıştır. "Ben" diliyle şiiri yoğunlaştırmak: Afşar Timuçin'in yaptığı bu. Şiirin gerçeğini, genelle buluşturarak ortak duyarlılıklara seslenmek. Böylelikle yoğunluğu sağlamak ve insanla iletişim kurmak. Buradan bakılınca "Çöl" bir bakıma insanlığın çölünü anlatır gibidir. "Çöl"deki ilk şiir "Denizin Beklediği"ndeki şu dizeler yaşamı çöle çevirenlere serzeniştir:.

"*Varılırdı daha saydam günlere isteseler/ İsteseler yalnızlık giremezdi evlere/ Seni sevmek bir kırlangıç olacak bekleseler/ Ve uçacak durmadan adasız denizlere.*"

Afşar Timuçin aydınlığa ulaşmak için umudunu sevdaya bağlar. Yine "Uzaklar" şiirinin başka bölümünde şunları söyler:

"*Beni de söndürecekler taşlara vura vura/ Güçsüzsün çırpınamazsın yollar uzak sen kaçak/ Sönmüş fenerler gibiyim gel yak beni elinle/ Yak ki bu iş sana düşer-bu çağ aydınlanacak.*"

Her ne kadar yaşadığımız dünya bize *Çöl*'ü yaşatsa da umudu sürdürür şair; un ufak olmamanın tek çözümünü sevda ateşinde yanmakta bulur.

İnsana sevda gerek; bu çağ aydınlanacak.

BERRİN TAŞ

Nedim Gürsel

KIRK KISA ŞİİR

Şiir/Sel Yayıncılık

Yazarın doğa karşısında varoluş biçimlerinden birisi de biyolojik özelliklerinin yanında kendi doğası için yarattığı erotik düşüncedir. Erotizm bir bakıma insanın elindedir; dolayısıyla insanın elinden çıkan başka yaratılar gibi o da yazarın bir konusudur. Yazarın özgül ve özel bir biçimi olarak şair de bu düşünceden ayrı tutulamaz.

Elinden gelse, öykü ve romanın kalın sırtlı yüzü, yazarın içinde barındırdığı şairi kovardı. Kuşkusuz, şairlerin Şehir'den kovulması gibi olmazdı bu. İşin içine kesinkes kıskançlık damarları girerdi. Potansiyel bir düz yazar da olsa şair şairdir. Öykücü, öykücü. Romancı, romancı.

Şair, Nedim Gürsel'in içinden bir kadınla geldi. "O kadın", erotik düşüncenin gövdesi olan kadındı. "Uzun bir ayrılık için", "kırk kısa şiir" boyunda. Görünme zamanı: "Bir gece ansızın."

Nedim Gürsel şairliğin koynuna, öykücülüğünü ve romancılığını bir geceliğine bozarak giriyor *Kırk Kısa Şiir*'le. Önce aşkla kurulup, sonra değişmez bir sonla, ayrılıkla noktalanan şairlik kurgusunun altında gerçekte *Sevgilim İstanbul, Kadınlar Kitabı* gibi öykü kitaplarında gizlediği bahçe var.

Kırk Kısa Şiir'de her şeyden önce öykücü olan bir yazarın, öyküden daha uzun süren anların; kadınlı, çıplak anların karşısında çaresizliğini şiirle ödediğini görüyoruz. Dar zamanlarda herkes şairdir. Onlarca öyküde açıklanamayan anlar, durumlar, kısacası hikâye, düz anlatmanın biçimi gereği, satır ve sayfa arkalarında kalmaktadır. (Kuşkusuz, Nedim Gürsel, bu birdenbire çıkan şairlik durumunu açıklayacaktır. Biz, ondan önce davranalım istedik.)

6. kısa şiirde, "*Yanına uzandım/ içindeki hayvanı/ uyandırmadan*" dizelerinden havaya kaldırılan anlatma, ancak şiirin alanında açıklanabilecek bir kösnüllüğün sınırlarını çizer: Şair aynı zamanda yüksek ve tikel bir katmanın anlatıcısıdır.

Yazarın düzyazısıyla oluşturduğu yapıta dayalı özyaşamı, kuşkusuz, gerçek özyaşamından esinleme örgüleri, ilmekleri, yüz ve profilleri taşımaktadır. Yapıta dayalı özyaşam, gerçek özyaşamdan gördüğü tutumlara karşılık olarak, yazınsal bir dünya içinde, kimi zaman türlere bölünerek yaşama yolunu seçer: Öykü, roman ve sonunda şiir; yazarın yapıt ve yaşam olanaklarında ilerleme ya da yol alma yalnızlığı içinde kendini kalabalıklaştırmasını ve aynı zamanda nesnelerine, tema ve sorunsallarına yeni gözlerle bakmasını getirir.

10., 11. ve 12. şiirlerde, ilk planda şair olarak saptadığımız sözcü, bir çıplaklıkla karşı karşıyadır. Erotik şiirlerle genellikle verili olan ve gözler önüne serilen kadının çıplaklığıdır. Yüceltilmiş çıplaklık, Nedim Gürsel'in dizelerinde, güz zamanı dallarda kalır, erkeğin çıplaklığıyla örtülür. Erkeğin çıplaklığı asla yüceltilemeyen bir karanlıktır. Ve bir beton ormanında yapayalnız kalan insan bedenini betimler: çırılçıplak!

SALVADOR DALİ

BÜYÜK MASTÜRBATÖR

(ŞİİR)

Türkçesi: GÜRHAN TÜMER

VARLIK ŞİİR

Şiirsel erotizmin gereçleri olan çıplaklık, cinsellik, kösnü, aşk ve haz gibi kavram derlemeleri şiir eliyle gerçek dünyanın ayrıştırıcısıdırlar. Çıplaklık tek başına bir şey çözemez. Hatta kendini bile soymaktan yoksundur. Ama, ilerlemelerinin doğru çizgisinden soyunmuş bir dünyanın nesnesi haline gelir. Daha da ileri giderek onun betimleme göstergesi olur. Dünya yanarken, şiirsel erotizmin gereçleri alevdir.

Ne yazık ki erotizm gereçlerini sunma olanaklarıyla fazla iç içe değiliz. Şiir bu olanaklardan, görselliğin sözde zaferlerine karşın, en büyüğüdür. Bu büyüklük, satır sonlarının durduğu yerde ya da dizelerin indiği yerde değil, düşünce büyüklüğündedir. Erotizm, dolayısıyla erotik şiir insana kendini anlatır, öğretir. Batmakta olan dünyanın kurtarılmaya, kazanılmaya değer olan bir *öteki* olabileceğini gösterir.

Nedim Gürsel'in kırk kısa şiiri, edebiyatımızda çağdaş bir ikmal noktasını kuşatırken şu sloganı uzatır:

– Erotik şiir gereklidir!

HALİL GÖKHAN

Adnan Azar

PARÇALANMIŞ ZAMANLAR

Şiir/Gibi Yayınları

Parçalanmış Zamanda Unutmak Suları...

Yazın değirmeninin dişlileri arasında 'hasar'a uğramadan 'bekleyen'e ulaşmak hem meşakkatli hem de yen(il)giyi peşinen kabul etmekle eş bir uğraştır. Getiri hanesine atılan çiziklerin varlığı/yokluğu bir yana, zaman'a karşı tutuşulan bir ladestir, adeta. Belki de kuyumculuk'un yazın emekçiliği'ni sofrasında böylesine bir keyif ve gururla ağırlaması bundandır.

(...)

1981'de Yeni Türkü'den çıkan "Unutmak Suları" ile kitapsız'lık çemberini kıran ve bu yaldızın parlaklığı altında ısrarla *kendine tutunan* Adnan Azar, bahsi geçen ladeste akılda tutulan da olsa, "Parçalanmış Zamanlar"a –ne yazık ki– ancak 1997'de imza atar/atabilir. Her ne kadar bu gecikmede kişisel tercihlerin ağır bastığı, toplumsal itişmelerin(!) rol oynadığı söylenebilirse de bunun okur'u aklamaya yetmeyeceği apaçık ortadadır. O halde, hep bir ağızdan bağırmanın yeridir: Suçluyum/ suçluyuz Adnan, ne olur sık sık Azar'la beni/bizi!

(...)

Yaşama sürekli dipnotlar düşen, onu delen/deşen, üstünü örttüğü 'şey'leri içindeki kaos'la besleyen *Unutmak Suları*'ndan sonra yüzgörümlüğü dahi istemeden gün yüzüne çıkan *Parçalanmış Zamanlar*, Azar ırmağına baharla birlikte düşen çığ gibi ulaşır okur önüne (Değil mi ki, Orhan Alkaya, "Adnan/unutsa da bazan, şiir için geldiğini buraya/umulmaz bir fısıltıyla kapatır arayı" diye kalbimize müjdeler şırıngalamıştır). Şu iddia edilebilir mi acaba: Azar, kaldığı –ama asla yarım bırakmadığı– yerden tutup şimdi'ye taşımıştır çizgisini; hem de mağmanın üzerindeki kalkanı aralama cesaretini göstererek...

Her iki kitap arasında benzer tatlar, benzer kullanımlar bulmak mümkün, elbette; ancak seste belirgin bir değişimin yaşandığını da işaret etmek gerekir. *Unutmak Suları*'ndaki sıkı doku, seyreltilerek aktarılmış *Parçalanmış Zamanlar*'a... Bu eğilimde maymuncukla gezmesini sevenlerin işini kolaylaştırıcı bir yan gözükse de anlam katlarından, özgün eğretilemelerden ödün verildiğini savunmak abesle iştigal eylemek olur.

Bu bağlamda şu söylenebilir mi, acaba: Azar, konuşma dilinin bereketli avlusunda güneşlenmiş bir şairdir. Gel gör ki *Parçalanmış Zamanlar*'da pişkin, tecrübe sahibi, yerli ve zoraki bir gezginin konumlanışı, *Unutmak Suları*'nda ise outdoor meraklısı, sınırlarda at sürmekten hoşlanan, ama dizginlerin ucunu da pek kaçırma taraftarı olmayan girişimci bir ruhun ayak izleri söz konusudur.

Kaçmalar çizerdim duvarlara
o zaman anlatamazdım
içimde arardım gökyüzünü
(O Zaman/Unutmak Suları)

gittin bir yerlerimden
gittin ve unutmayı bıraktın *bana*
(Lunaluna/ Parçalanmış Zamanlar)

Anlatıcı-ben'in konuşma diline bu denli yakın durması, okurun daha çok yokuşa sürülmesi demektir, ki belki de asıl başarı bunun bilinçle kurgulanmış olmasındadır. Bu sebeple Azar şiirinde hem konuşma diline has rastlantısal akışı hem de yazı diline renk katan eksiltili anlatımın işlevsel kullanımını bulmak mümkün. Ancak yalınlık'ın arasına sıkıştırılan söz dinamitlerini de boşlamamak gerekir; "Bunu ben de yazarım!" dedirtmenin verdiği o gururlu edayı...

(...)

Azar şiirindeki "ses", arındırılmış ve kabuğu çatlamış olsa da sırlarını paylaşmamakta ısrarlı bir ses'tir. Sığınılan, gizliden gizliye beslenen bu ses, onarıcı bir işlev de üstlenmektedir, kimileyin. Farklı kimliklere bürünerek uç vermesi, kanat çırpması, anlatıcı-ben'in duygularına ad olması belki de bundandır.

bir yıldız ağdım geceden
kalbimi kendime bağışladım
susmaz yoksa bu ses
bu şehir susmaz
(Rüzgar İstasyonu)

(...)

Hiç kuşkusuz Azar şiiri için birçok şey ileri sürülebilir, okutmak için birçok neden bulunabilir; ne var ki hiçbir "şey" söylenmek istenileni şu dize kadar iyi betimleyebilir:

sustum ve yüzüm kanamıyor bir güle
(Mola)

MURAT BATMANKAYA

Tekin Gönenç

GÖNLÜ GÜVERCİNLİ KADIN

Şiir/Cep Kitapları

Tekin Gönenç adı, Türk şiirinde 1950'li yıllardan bu yana, kimi zaman uzun aralıklarla da olsa; Varlık, Yeditepe, Türk Dili, Şiir Ülkesi ve Çağdaş Türk Dili dergilerinde yayımlanan ürünlerinden tanıdığımız bir ses.

Tekin Gönenç şiirinin izlediği uzun yolu, daha açık bir şekilde belirleyebilmek için, gönül isterdi ki, şiirler altına tarih konulmuş olsun. Bunca yılın birikiminden derlenmiş olduğu görülen yapıt, her ne kadar, "Gönlü Güvercinli Kadın" ve "Eski Sözler" adlarıyla iki bölüme ayrılmışsa da; her iki bölümü oluşturan toplam 31 şiir, birbirinden belirgin biçim, söylem ve içerik farklılıkları taşımıyor. Bu durumda, "Eski Sözler" başlığı altında ikinci bölümü oluşturan şiirleri, olası ki, şairin ilk şiirlerinden seçtikleridir, diye düşünüyoruz. Yapıtın genelinde, dikkat çekici estetik düzey farklılıkları da görülmüyor. Demek ki Gönenç, kitapsız peygamberlikten kurtulma kararı aldığında; titiz bir eleme, seçmeyi de göze almış ve elbette çok da iyi etmiş. Çünkü böylece, pek çok ilk yapıtta görmeye alıştığımız kusur ve acemiliklerden arınmış; hiç de, bir ilk kitap izlenimi yaratmayan; eli yüzü düzgün bir yapıtla çıkmış okur önüne.

Şimdi ister istemez bir soru takılıyor insanın usuna. Yaklaşık kırk yıldır şiirle yatıp kalkan Tekin Gönenç, şiirlerini kitaplaştırmakta neden bu kadar gecikti?.. İnsanın yaşam süresi hiç de uzun değil. Böylesine uzun bir zaman kaybını kapatabilmek de pek kolay olmasa gerek. Kitap yapmayı göze aldığına göre; geçmişte eğer şiirle arasında dargınlıklar, kırgınlıklar olmuşsa, ki bu gecikmenin nedeni olabilecek bir olasılıktır; artık bunları aşıp şiire, vazgeçilmez biricik sevgili olduğunu kanıtlaması gerekiyor.

Tekin Gönenç arı duru bir Türkçe ile yazıyor şiirlerini. Yunus Emre'nin, Taptuk Baba dergâhına eğri odun sokmaması gibi; Gönenç de Arapça, Farsça ve Batı dillerinden sözcüklere hiç yüz vermiyor, sokmuyor onları şiirlerine. Dilde yaşanan kirlenmeyi dikkate aldığımızda, övülesi bir tutum.

Şiirlerin ve kitapların adları, onları algılayıp özümsememize; anlam ve duyarlık alanına girmemize yarayan kapı anahtarlarıdır. Tekin Gönenç şiirine de bu kapıdan, kitabın adından girmenin doğru olacağını sanıyorum. "Gönlü Güvercinli Kadın" imgesi, kuşkusuz öncelikle bir aşk izleğinde olduğumuzu duyumsatıyor bize. Gerçekten de kitap genelinde şiirlerin yarıdan fazlasında başat izleğin aşk teması olduğunu görüyoruz. Sevgi, aşk insana özgü, yüce bir duygu. Pek çok yaşamsal edimimizin olumlu ya da olumsuz belirleyicisi, yönlendiricisi. Yüzyıllardır yazıldı; elbet yine de yazılacak. Gönenç de yazdı; mutlu, mutsuz, biten, süren aşklarını; sonu hep bir düş kırıklığı, yalnızlık olan aşklarını: "gamzelerinde gizlediğin/o binlerce yıldızı/döküp de şimdi üstüme/söyle nereye/.../sen bende daha bitmedin ki/gönlü güvercinli kadın" (s. 9); "tartılır söz/terazisinde/gözlerinin/ne zamandır/değiş tokuş/bakışlarımız" (s. 22); "aşksa o/hiç korkma/nasılsa konuşur/bütün dilleri" (s. 25); "yüzünün en sevdalı yerinde/ dalından yeni düşmüş/ iki yaban zeytin/ ceylanlar koşturur" (s. 31); "hangimiz nehir/hangimiz kıyı/akar gideriz sabahın sularında/öteki yüzü başlarken sevişmenin" (s. 41)

Gönenç de yazdı; çünkü aşk öylesine yoğun bir duyguydu ki; öznesi olan kişi, içinde oluşan bu depremi bir şekilde dışa vuracak; tek başına taşıyamayacağı bu mutluluk ya da acıyı dile getirerek, birileriyle paylaşmak isteyecekti. Aşk şiirlerinin bu denli çok yazılmasının bir nedeni de, kanımca bu duyurma ve paylaşma isteğidir. Konu şiir olduğuna göre, önemli olan, yazılanların şiirsel boyutu, estetik değeridir. Şair Tekin Gönenç'in, bu şiirsel boyutu yakalayabildiğini rahatça söyleyebilirim. Aksi halde bu kadar söz gereksiz olurdu. Ancak, yine de bir şeylerin eksikliğini duyumsuyorum kitapta. Birkaç kez okudum şiirleri. Sanırım buldum sonunda tedirginliğimin kaynağını. Bu, şairin bir tavır, konum ya da dünyaya bakış eksikliğiydi. Bakın ne diyor Gönenç "Canlar" şiirinde: "*kim aklar karaları/ kim karalar akları/ hiç sormayın bana/ bilemem/ uçuk mavi bir yalnızlığın ortasında/ çıkıp kendimden günde üç posta/ koşar aynalara seslenirim/ bu nasıl ben/ ölümün en çok yakıştığı bu nasıl ben*" (s. 28-29) Sorarlar sevgili Tekin, sorarlar insana. Sakın bilemem deme; bilmek zorundasın. Aslında biliyor, ama yanıtlamaktan kaçınıyorsun soruyu. Bu yüzden şiirinin yolu, aşk izleğinden sıkça yalnızlıklara, yıkımlara, ölümün ülkesine düşüyor. Çünkü iki kişilik bir dünyada yaşamıyoruz. Toplum içinde, toplumsal olayların etkisi altındayız. Dünyamız artık yaşadığımız kent ya da ülke kadar değil. Televizyonlarımız uydu antenlerimizle alabildiğine genişledi. Birer sanatçı olarak, bizlerin antenlerinin çok daha güçlü ve alıcılarımızın sürekli açık olması gerekiyor. Ne var ki, Gönenç'in de ekranına yansıdığından kuşku duymadığım yaşamın ön yüzü nedense şiirlerine yeterince yansımıyor. Kitapta sadece "Bir Şamar Gibi Saçlarında Sokaklar" (s.42); "Çapraz Ateş" (s.44) ve "Git Git Bitmez Ülkemsin Sen" (s.46) şiirlerinde şöyle bir, yüzeyden değiniliyor üçüncü kişilerin yaşamına.

Gönenç'in şiirine yapısal olarak yaklaştığımızda, dizeye önem verdiğini görüyoruz. Ama uzun dizeler kurmaz o; daha çok 2-3 sözcüklü dizelerle yazar şiirlerini. Tek sözcükten oluşan dizelere de rastlarsınız. Şiirsel söylemini oluştururken, aşırı soyutlamalardan kaçınır. Anlamı derinlerde gizleyip, sıradan okuru uzaklaştırmak istemez şiirinden.

Yeni şiirlerinde, dünyayı daha geniş kucaklayabilmesini diliyor "hoş geldin aramıza Tekin" diyorum.

BEDRETTİN AYKIN

HÜSEYİN PEKER

Bana bir yer ayırdılarsa bu yeri hak etmek istiyorum. Benim o çatallı hüznümü de unutmasınlar. Bilecik'in köprüsünden Hamsu Irmağı'na başka türlü baktım ben.

İnsan Arkadaşınındır/Şiir/Yapı Kredi Yayınları

✪ *Sevgili Hüseyin Peker, biz seni eleştiri-tanıtım yazıları yazan biri olarak tanıdık. Eskiden şiirler yazmış "Yordam'cı" bir şairdin. Derken sürpriz yaptın ve romancı olarak (Yazıcı ya da Bir Yol Romanı) çıktın karşımıza. Şimdiyse bence aslına dönmüş oldun. "İnsan Arkadaşınındır" adlı şiir kitabını yayımladın. Bu kitaptan sonra şair Hüseyin Peker'e sorulacak ilk soru "nerelerdeydiniz?" olmalı bence. Neden yoktun çok uzun yıllardır? (Ya da kibarlığı bir yana bırakıp açıkça sormak istiyorum: Hangi "cehennem"deydin?) Bu serüveni gerçekten merak ediyorum. Kitabın başına alıntılayarak koyduğun, o kadar eleştirmen-yazar kişinin seninle ilgili olumlu düşüncelerinden sonra bu kadar suskun kalmayı nasıl becerdin?*

– Bu ilk (belki de son) şiir kitabımı dostlara imzalarken, sayfa girişine şu sözleri yazmaya çaba gösteriyorum hep: *'Hiç şiir kitabı çıkaramamış, şiirleri dergi sayfalarında ölgün bir kelebek kanadı gibi çırpınıp solmuş, bu uğurda kaybolup gitmiş, ya da çekilip yazmayı bırakmış bir dizi şiir neferinin anısına adanmıştır bu kitabım.'* Öyle ya, ben de bugüne değin kitapsız bir şiir onbaşısıydım. Nilgün Marmara'nın, Ender Sarıyatı'nın ağzı köpürerek öldüğünde şiir kitabı oluşmuş muydu? Arkadaş Z. Özger bir inşaat çukuruna itildiğinde başına vuran ilk taştan şiir iniltisi çıkmıştı herhalde. Haniydi kitapları? Devinim, Evrim, Dost, Yordam, Soyut dergilerinde nice şiir yazanın şimdiki adresi neresidir? Benimkisi de şiir yazanların küskünlüğünden birisiydi işte! Emekli olduktan sonra içimde kıvranıp duran edebiyat köpüklerini *'daha etkin olurum diyerek'* romanda odaklaştırdım. Okuru bir yerinden yaralayayım, beni kısık gözlerle arasın, düşünsün dedim. Eleştiri meselesine gelince: Bu herkes için geçerli. Edebiyatı meslek, ya da ana uğraş gibi gören er kişinin; yeni çıkan yapıtları, edebiyatın devinimini sürekli izlemesi, bunları okurlara yorumlarıyla duyurması, tartışması gerekli. Bu da, bir kolunun eleştiriyi bırakmaması; hem yapıt, hem eleştiri, deneme yazmasıyla mümkün. Bunu Hüseyin Cöntürk eleştirmenimiz öğretmişti bize. Bana, Güven Turan'a, Haluk Aker'e ve daha nice bugün büyük yerlerde seyreden edebiyatçılara. Bir bakıma hepimiz onun öğrencisiyiz, Yordam dergisiyle birlikte anılmamız bu yüzden.

✪ *Sevgili Peker, "anlatması gereken şeyleri" olan bir şairsin. Sözcük oyunlarıyla yaşamdan kopuk imge gösterisi yapmak yerine bir konuyu, bir sorunsalı anlatmak istiyorsun, anlatıyorsun. Öte yandan bir yanınla da II. Yeni-şairi gibisin. Zaman zaman imge ağırlıklı şiirler de yazıyorsun.*

– Bu şiir kitabım, gençlikten orta yaşa değin bir yaşam serüvenini kapsadığından ve bir çeşit toplu şiirler sayılabileceğinden, içinde İkinci Yeni etkisini taşıyan, bu akımın kapsamına giren (yaşım tutuyor) sözcük oyunları, anlam devrilmeleri taşıyan şiirleri de içeriyor, anlatımcı şiir bazında değerlendirilecek açık sözlü, tok deyişli bir dizi kulak çeken şiiri de! Bak anlatılması gereken şey, o denli önemli ki, anlatacak şeyi olmadığına kanaat getirdiğimiz bir yazarı, biz okur olarak hissettik mi, önce onu usumuzdan siliyoruz, yok ediyoruz. Bir yazar; biçiminden önce, içindeki özündeki tözüyle hatırlanıyor. Alın işte Rimbaud, Cendrars, Lorca vs. Ne kadar biçiminden şeklinden esinler, rüzgârlar yaratan ozanlarsa da, onların yaşamı algılayış biçimi; isimleriyle birlikte hatırımıza ilk yapışan, duvar kâğıdımıza ilk yazılan görüntüleri oluyor.

✪ *Oldukça kırgın, küskün, öfkeli bir şairsin. Özellikle edebiyat dünyası ve yakın çevrenle ilgili dizelerinde bu çok belirgin. Neye ve kime, neden bu kadar kızgınsın? Bence edebiyat dünyası ile ilgili yakınmalarının nesnel karşılığı yok. Geç de olsa ilk kitabı Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkan birisin. Ödül veren ve alanlarla ilgili eleştirel dizelerine de şöyle bir karşılık vereyim: Sen de İlk dosyasıyla ödül almış bir şairsin.*

– Ödüllerin genç yaratıcıların tanıtımında çok yararlı olduğuna inanıyorum. Tüm genç ve benim gibi, genç kalmayı bir türlü elden bırakmamış, kendini genç saymış, köşesinde büzüşüp durakalmış orta yaşlı gençleri ödüllere katılmaya çağırıyorum. Bu, herkesin daha üst düzey yapıtlar vermesini, yapıtları bir yarışa dönüştürmesini sağlayacaktır bir bakıma. Kazanmamak bir yenilgi kabul edilmemelidir. Jüri üyelerinin tutumu herhalde tüm katılanların sorumluluğunu taşıyacak düzeydedir diye düşünüyorum. Ödül dağıtımında her türlü hesaplaşmayı yaptıklarına emin olmak gerekir. Eleştiri bence katılanın kendinde olmalı. Daha üstün yapıtlara böylece varmalı.

Bir de iç dökme, küskünlük, öfkeli olma hali var söz edilen. *'Dünyanın hali gibi halimiz'* diyor ozan. Edebiyat dünyası da her gün yeni bir kaosun, karışıklığın içine düşen dünyamızın bir parçası gibi işte! Bir rüzgârlı, bir bulutlu, bir güneşli.

✪ *Şiiri ayaklarıyla (ve tabii yüreğiyle de) yazan bir şairsin. Sokağı, kahveyi, yolları bir şair için zorunlu yerler olarak görüyorsun: ("Akşam olunca kahveye çıkmayan insan/Ozan değildir"). Öyle olmak zorunlu mu?*

– Okuduğunuz ozanın, bir çöl odasında sürekli bir duvardan bir duvara gelip giden, Molloy gibi (Beckett'in kahramanı) o duvarın penceresinden çölü seyredip, size bir kaktüsün dikenlerini defalarca anlatan bir ozan olmasını mı beklersiniz? Yoksa her gün yeni bir uçuşta, yeni bir canlılıkta bitiveren, güneşi, bulutları kendi yöneten; rüzgârdan kırılan, fırtınadan alınan, bir öpücükten nem kapan biri gibi çeşitlilikler yarıştıran, esin bombardımanı taşıyan biri olmasını mı? Ne dersin Yusuf Alper, seninle her gün aynı durakta mı buluşsak, yoksa yeni yeni pencereler, yeni ışıklar mı arasak kendimize? Bu dünyaya bir kez geldiğimizi sakın unutma! Belki benim *'Ölüme bir gün var'* diyerek, okura seslendiğim nokta burası: Yaşamın değerini biçelim. Ve uyumaktan vazgeçelim.

✪ *Şiirini temel izleklerinden biri de "arkadaş". O nedenle kitabın adı da şiirine çok yakışmış. Arkadaşlığın yaşamında her şeyden önce gelen bir yanı var. Sanırım bu nedenle de "başkası", senin için çok önemli görünüyor. (... İnsanın yazdığı en büyük şiir/Kendine dizilen övgüden doğuyor...) Hep yabancı ve konuk gibisin de başkaları ev sahibi.*

– Karşı cinsle ilişkilerimiz bana bazen çok banal ve yapmacık geliyor. Kendi cinsimizle birlikteliklerimizde biraz

da kendimize konuşuyor gibiyiz. Aslında hep kendimizin bir benzerini ararız biz. Ve kendimize seslenmek isteriz. Arkadaş da bu aracının kendisi işte! Kaşların benim kaşım. Gözlerim benim gözüm. Hele benim gibi, bana seslenmeyi becerirsen arkadaşımsın. Arkadaşlık çıkar gözetmiyor. İnsan kendiyle oyalanıyor. Karşı cinsle olan ilişkilerde olay böyle değil. Oyun daha büyük yerden oynanıyor. Parfümler, boyanmalar, pahalı oyuncaklar, sevişmenin bir faturası oluyor işte. Sonra da bıkmalar, bıkmalar, bıkmalar. Doğanın kuralı bu! Ama arkadaşlık, kendi cinsimizle takışmamız daha yalın, daha başka türlü, daha doğadan. Çiçeğin tozu çiçeğe bulaşıyor. Ben bu yüzden insanı arkadaşına teslim ettim. Tabii bozulan dünyanın berisini düşünmeden, içtenlikle.

✪ *Şiirin, romanın ve hayata bakışınla (insan ilişkileri, yaşantılar vb.) Sait Faik'e çok yakınsın bence. Öte yandan bizim çok genç ölmüşlerimiz (Tabii Ergin Günçe'ye de yakınlığın var denebilir ama...) Muzaffer Tayyip, Rüştü Onur duyarlığına ve söyleyişine yakın bir yanın da var (Yoksul, yoksun, insandan ve yaşamdan yana küçük insan duyarlığı). Bu çerçevede sormak isterim: Türk şiiri içinde Hüseyin Peker'i konumlandırır mısın? Kimlerden etkilendin, kimleri seversin, yol arkadaşların kimler? Şiirine ilişkin, okuyucuya vermek istediğin ipuçları var mı, neler söylemek istersin?*

– Cahit Sıtkı'nın '*Ben ölürsem ölürüm bir şey değil*' deyişi yok mu ya, hangimiz etki taşımaz Cahit Sıtkı'nın ölüm yakınlaşmasından. Sait Faik'in deniz, özgürlük, biraz da berduşluk kokan, her dem sıcak buharları tüten yazışını kim sevmez? Ece Ayhan'ın karaşın, faytonlu, özgün benzetmeli dünyasından kaçımız ata binmemiştir ki! Cemal Süreya'nın dayanılmaz güzellikteki şiirine, '*Öyle güzel ki ölürüm artık*' deyişindeki usta ve yalın güzelliğe hepimiz biraz uğramışızdır. '*Bir ikindi üstü durup dururken, ağzından kan geliveren, oysa yaşamak hâlâ güzel geliyorken*' ansızın aramızdan çekiliveren Rüştü Onur'u, Muzaffer Tayyip'i bıraktığı yerden yeniden yazmaya başlamak hangimizin aklından geçmemiştir ki! Ben hep kendimi modern bir Muzaffer Tayyip sanmışımdır. Bu yüzden Ülkü Tamer'in şiiriyle de adamakıllı dostum. Edip Cansever'in votka bardağına limon dilimiyle birlikte damlayan güneşten, Turgut Uyar'ın '*Ölülerimiz toplanacaktır*' dediği gün, yüreğimde bir türlü ölmediğinden, bir yerimde sürekli diri tuttuğumdan niçin söz etmeyeyim? Türk şiiri öyle bir bahçe ki, Ceyhun Atuf'tan, onun yürek işlemeli yediveren Bağımsızlık Gülü'nden, dünya görüşüme hiç uymadığı halde takır takır imgeleri deve kervanındaki boncuk sesleri gibi ortalığa salıveren Sezai Karakoç'un şiir dizgesinden.

✪ *"Bir çiçeği bölüyorum kaderde ne var?" Sahi ne var tezgâhta? Yine araya uzun yıllar girecek mi?*

– Bak, belirli yaştan sonra yazılan şiir mutlak dünyayla hesaplaşma konumunda oluyor. Ben yaşadım, bitirdim demiyorum. Ama hepsini süzme, sorgulama saatim geldi. Güncel olan bende bitti. Saatimi köreltmeden, kendime yetecek yeri yazmaya hazırlanıyorum. Gerek şiir olarak, gerek roman, öykü. Ben bu yerlerden gittiğimde anımsanacak bir Hüseyin Peker profiline çalışıyorum. Boşa bıraktığım bir dize olsun istemem. Bana bir yer ayırdılarsa bu yeri hak etmek istiyorum. Benim o çatallı hüznümü de unutmasınlar. Bilecik'in köprüsünden Hamsu Irmağı'na başka türlü baktım ben. Hep gözlerimi kısarak. Dünyaya hüzünlerle göz attım, durdum. Bu anılsın isterim.

YUSUF ALPER

ALİ BALKIZ

Edebiyatı Orhan Kemal'le tanıdım ve o büyüye öylesine kapıldım ki, beni aldı Yaşar Kemal'e götürdü.

Bütün Ülke Yeşil Vadi/Öyküler

✪ *Öykülerinde bence en belirgin özellik 'Yaşama hakkına saygı'. Tüm canlıları kapsayan bir saygı bu. Bunun kökleri nerede? Biz toplum olarak böyle bir eğitim alıyor muyuz?*

– Doğada hiçbir canlı yok ki, uzaydan dünyaya düşmüş olsun. Her canlı dünyada ve kendi rahminde oluşuyor. Rahim, koza, yumurta, kese... Ama orada bile tehdit altında. Kendi yaşamını ancak başka canlıların yaşamına son vermekle olanaklı kılabilen canlılar için söylenecek bir sözümüz elbette olamaz. Bu bir doğal seleksiyondur. Ama insanlar için aynı şeyi söyleyebilir miyiz? Söyleyebildiğimizde, söyleyebildiklerimizin, o canlılardan, bir kurtçuktan, kurttan, fareden, kaplandan, balıktan farkı kalır mı? Ne yazık ki kalmıyor. Ve bunlar, yani insandan farklılaşan insanlar, insanlarla birlikte ve birarada yaşamaya devam ediyorlar. Bunları yeniden nasıl insanlaştıracağız? Eğitim, kültür, sevgi, insan hakları, yasalar, devletler, öteki kurum ve kuruluşlar hep bu gereksinimden doğuyor. Sanat bu gereksinimden doğuyor. Sivas'tan beri hep şunu söyler dururum: Madımak'ın önüne o gün toplanmış olan o güruh, yaktıkları insanların, şiirlerini, öykülerini, romanlarını okumuş, karikatürlerini anlamış, bestelerini dinlemiş olsalardı, ellerinde benzinle Madımak'a koşarlar mıydı? Tüm bunlar "düşünme" yerine "inanma"yı seçmenin sonucudur. Onlara bu eğitimi veren de ne yazık ki, yine bu toplum, bu devlet. Öyleyse, toplumu ve devleti insanlaştırmak gibi bir görevimiz var. Üstelik devlete karşın. Çatışma da burada başlıyor işte. Düşünce suçları, yasaklar, cezaevleri vs. Anasından doğar doğmaz; "Benim aslan oğlum"la başlayan, okulda "Türk öğün çalış"la devam eden ve kışlada "At vur öğün"le doruğa çıkan bir anlayışı nasıl değiştireceğiz? Olabildiğince 'Yaşama hakkına saygı' duymaya çağıran öykülerle, şiirler ve romanlarla... Deryada bir damla niyetine de olsa.

✪ *Çetin Altan bir söyleşide: "Çocukluk anılarının önemli bir kaynak olduğunu" söylüyordu. Sen de çocukluk anılarını öyküleştiriyorsun zaman zaman. Fakat, Ç. Altan'ın önerdiği türde, aile ve yakın çevre ilişkilerini irdeleyen, Dickens türü bir toplumsal eleştiri yok bu öykülerde. Toplum yapısının kökeni orada değil mi?*

– Bir olumsuzluğu eleştirirken, onu öne çıkartmak, irdelemek ve böylece olumluyu işaret etmek bir yöntemdir kuşkusuz. Ama bir olumluluğu öne çıkartarak, onu güzelleyip, deyim yerindeyse kutsayarak, onun 'propagandasını yaparak', olumsuzu yermek de bir yöntemdir. Çocukluk anılarımı öyküleştirirken bu ikinci yöntemi yeğledim. Kaldı ki işin aslı da oydu. Çocukluk saflığın ve temizliğin ifadesidir. Or-

tam sonradan bozar o güzelliği. Çocukluk, meraktır, soru sormaktır, gerçeği aramaktır. Onun için çocuklar, yeni oyuncaklarıyla oynamadan önce, onu önce bozar, sonra yaparlar. Dokunur, duyumsar, tanır, sonra oynarlar. Kirni soruların sorulmayacağını sonradan öğretiriz biz onlara, ya da geçiştiririz. Ama o soru sormayı hep sürdürür. Soru sorulan yerde, yanıt beklemek vardır. O yanıta ulaşmak için, ayağa kalkıp yürümek vardır. Sonra öğreniriz; aynı soruyu soranların, aynı yolda yürümesi gerektiğini. Buradan da örgütlenme doğar. Değişim başka nasıl sağlanır? Kendi iç evrimini sağlayan ve değişen aile topluma karşı başka nasıl direnir?

✪ *O öykülerde kendi oyununu, kendi coğrafyasında yaratan bir çocukluk var. O çocuklukta kızlardan iz bulamadım. Yok muydu kızlar?*

– Benim çocukluğum, Sivas'ın Kangal ilçesinin Eğricek köyünde geçti. Sözünü ettiğiniz öykülerin büyük bir çoğunluğunun kaynağı da orasıdır. 40-45 yıl öncesinin o koşullarında, kızlar elbette vardı. Ama kendi dünyalarında. Onlar evcilik oynuyorlardı belki, anneleri hamur açarken, hamur yumaklarıyla oynuyorlardı belki, ama biz oğlanlar, dağda bayırda, sığır sıpa peşindeydik. Çayda yengeç kovalıyor, trene koşuyor, derelerde döner değirmen yapıyorduk. İş bölümünün yarattığı doğal bir ayrılık vardı. Sonra ayıptı kızlarla oynamak. Pürçekli tarlasında bekçilik yaparken ben, öğlen azığını getiren bir akraba kızına küçücük bir şaka yapmıştım, o da karşı bir şakayla yanıt vereceğine sessiz kalmıştı da nasıl utanmıştım... Bakarsın bu da gün gelir öykü olur. Ama tanımadığım, bilmediğim şeylerden, ruhunun derinliklerine inip onunla birlikte yaşamadığım kimselerden öykü çıkarmaya çalıştığımda samimiyetsiz olacağımdan korkarım.

✪ *'Yeşil Vadi' öyküsü bir kentin, buradan yola çıkarak bir ülkenin insanları arasındaki uçurumları gösteriyor. 'Sel' öyküsü de, daha bir çoğu gibi, toplumun ekonomik dengesizliğini gözler önüne seriyor. Öykülerdeki doğa dengesinin tam karşısına bu çarpıklığı koyarak okuru sarsıyorsun. Neden öykü yazıyorsun? Öykü, politik kimliğinin ne kadarı?*

– Öyküyü öncelikle keyif aldığım için yazıyorum. Okuduğumda mutluluk duymak için ve elbette düşünmek için. Beni etkilesin, değiştirsin istiyorum. Büyük bir sevince boğsun, elimdeki iş neyse ona daha büyük bir coşkuyla sarılmama katkıda bulunsun istiyorum. Yalnız kendi yazdıklarımdan değil, başkalarının yazdıklarından da bunu bekliyorum. Edebiyatın, bir kurgu, bir söylem, imge, çağrışım, kısaca güzel bir söz olduğu kadar, doğru bir söz olması gerektiğine de inanıyorum.

Bütün ömrümüz ve her 24 saatimiz politika kuşkusuz. Hiçbir sözümüz, duruşumuz, eylemimiz yok ki, son tahlilde politik tavrımızı yansıtmasın. Kim diyorsa ki, "Ben politika yapmıyorum, sanatıma politika bulaştırmıyorum, politika üstüyüm, tarafsızım", yalan söylüyor. Çünkü bu da bir politikadır ve politikasızlık adına, statükodan, düzenden, sistemden, egemenden yana olan politikadır.

Politika yapmak için öykü yazmıyorum elbette. Yazdığım şey öncelikle öykü olsun istiyorum. Politika zaten onun içine sinmiştir, inceden inceye.

✪ *'Mustafa Hoca' öyküsünde, "adam olunan sınıf dışı eğitim" tümcesi, eski bir eğitimci olduğun için daha da çarpıcı geldi bana. Buradan yola çıkarak eğitim sistemimizle ilgili bir şeyler söyler misin? Toplumu baştan başa kaplayan ve her gün yayılarak artan yoksulluğu eğitim sistemimizle ilişkilendirir misin?*

– Bizde eğitimin amacı, ne yazık ki, özgür düşünen, yaratan, üreten ve paylaşan bireyler yetiştirmek yerine, "milli ve manevi değerlere bağlı" terbiye edilmiş, uysallaştırılmış, "iyi yurttaşlar" yetiştirmeye yöneliktir. En uysallar en makbullerdir. Bu körelme demektir.

Hangi sosyolojik, ekonomik veya politik yapı içerisinde bulunuyor olursak olalım, bize öğretilen; o yapının has bir elemanı olmamız gerektiğidir. Bizden kendimizi, ailemizden başlayarak, okulumuza, meslek grubumuza, dinimize, derneğimize, partimize, ideolojimize adamamız istenir. Benliğimiz elimizden alınır. Oysa biraz dışarıya çıkmamıza izin verilse, ben olmamıza (bencil değil) olanak tanınsa, yapıya biraz dışarıdan bakabilsek; görebileceğiz, eleştirebileceğiz, önerebileceğiz, üretebileceğiz ve paylaşabileceğiz. Bu olmadığı için, o kısır döngü içerisinde, kendi kendimizi tüketiyor ve elbette sadece yoksulluğumuzu paylaşabiliyoruz.

✪ *Öykülerini okurken, sanki Pan flütünü üflüyor durmadan. Bakmayı bilene çok şey anlatan göldeki göze gibi, çoğumuzun görmediği ayrıntıları yakalıyorsun doğada. Bir önceki öykü kitabında "Yaşam Bir An'lar Toplamıdır" demiştin. Doğa da ince küçük ayrıntılar toplamı mı sence? Ya da yaşam?*

– Sorunuza "Yaşam Bir An'lar Toplamıdır" adlı öykü kitabımda yer alan "Ihlara" adlı öykümden kısa bir bölüm aktararak yanıt vermek isterim.

"Kimbilir neler yaşanmıştır buralarda? Hangi krallar, egemenler hüküm sürmüştür? Hangi aşklar yaşanmıştır? Hangi ihanetler? Kaç çocuk annesinin kucağından alınmıştır? Kaç sevgili eşinin koynundan?.. Ve hangi başkaldırılar, isyanlar, meydan okumalar?.. İnsanın olduğu yerde yaşanan her şey; sevgi, tutku, nefret, kıskançlık, özveri, umut... Bir kuşun kanat çırpışı, bir şimşeğin çakışı ve bir yağmur damlasının avuç içine düşüşü... Ve kimbilir ne güzellikler, paylaşımlar, coşkular, sevinçler... Bir buğdayın başağa duruşu, bir tencerenin kaynayışı, bir nakışın işlenişi, bir güzel sözün söylenişi..."

Doğada ve toplumda bence yaşam budur. O küçücük An'ları yaşamak için yaşamak zorunda kalırız neredeyse bütün ömrümüzü. O küçücük An'ları kaldırdığımız zaman geriye kalan posadır.

✪ *Sana öyküyü sevdiren ustalardan söz et biraz da...*

– Edebiyatı Orhan Kemal'le tanıdım ve o büyüye öylesine kapıldım ki, beni aldı Yaşar Kemal'e götürdü. O Sait Faik'i işaret etti. Haldun Taner'in yalısının önünde durduğumda, Sabahattin Âli çağırdı. Gide gide yolum, Bekir Yıldız'ın "Kara Vagon'una çıktı. "Kara Vagon"a bindiğimde bir de baktım ki, Toroslardayım ve gözüm Osman Şahin'in ardıç ağaçlarını arıyor. Ardıç kuşlarının peşine takılıp Çehov'un, O. Henri'nin, Mişima'nın ülkesine gidip geldiğimde, Nezihe Meriç'in bana küsmüş olduğunu gördüm. Yanında Ferit Edgü ile Adnan Özyalçıner vardı.

ZERRİN TAŞPINAR

Akif Kurtuluş

KIRGINLIKLAR GALASI

Şiir/Avesta Yayınları

Yalan Törende Kırgın Bir Şair

Akif Kurtuluş; "uzun dizeler yazan muhalif bir şair". Bu tırnağa Edebiyat Dostları serüvenini ve şiirinde birinci tekil şahısı ön plana çıkarışını da alırsak, belki de Akif Kurtuluş üstüne söylenenleri özetlemiş oluruz.

Oysa son kitabı "Kırgınlıklar Galası", şairin şiirinde geldiği hayli ilginç bir noktayı, "katlanma" ya da "katlanabilme" direncinin aynasını gösterir.

Şairin ilk kitabı "Yalan Şiirler" ve "Tören Provası"nı elinize aldığınızda, "bir yalnıza büyüyen" adama kesinlikle tanık olursunuz. Hatta o adamın, daha da ileri giderek, adeta "bu kentte benim ne işim var" dediğine de... Sık, sık kendini kentin dışına, kırlara savurduğuna ve kırın bir düş gibi şiirlerinde sürekli gezindiğine...

Ama bu düşün, son derece sağlam gerekçeleri vardır; kendini kuşatan kirliliğin, giderek onu da içinde kaybedeceği, düşlerinde yer bulan kırlardaki saflığın, bu kirlilikte kaybolacağı çocuksu bir "korkuyla" verilir.

Varolan keşmekeşin ilk iki kitapta genişçe sergilenişi, aslında ülkenin de bir on yıllık tarihi gibidir. Şair, bu tarihte sürekli, yaşadığı kenti ve o kentte duruşunu sorgular, elinde bir anahtar kendini kurcalar. Üçüncü kitabına da kendini kurcaladığı bu anahtar kalır. Karşısındaysa iki kapı ve bu iki kapıdan ilkinde takılır –anahtar o kapıya uysa da uymasa da– inatla kurcalamaya devam eder, sonunda kapının öte yanına "merhaba" der.

Akif Kurtuluş, "Kırgınlıklar Galası"nda, denilebilir ki ilk iki kitabının tersine, özlemlerinin biraz daha kıyısında durur. Bir şeye, kente katlanabilmeyi öğrenmiş bir şair olarak karşımıza çıkar.

"Karlı bir kış sabahını hak etmemişken bu kent"; o, artık birahaneler, reklam kuşakları, bodyguard'lar, günlük basına dağıtılan film özetlerini şiirine almış ve bu savaş alanını seyrederken kanayan bir adamın öyküsünü okuruyla buluşturmuştur.

Seyirci olmak... Seyretmekle gelen trajedi; katlanabilmek. Şair, kente kıpırdamadan baktığı yerden, sadece gördüklerinin verdiği rahatsızlığı yazmaktadır. Her şeyin us'a vurulduğu kentte, o da yaşanılanları us'una vuruyor, üstelik bunun "ruhu sınır dışı" ettiğini bile bile...

Boşuna yazılmış bir dize değildir bu;

"*İstedin ki hayatın daha çabuk kir tutsun*"

Üstelik bilgiye de ihtiyaç yoktur, bu kentte. Kolay işlerle uğraşmak ve hızlandırmak, sadece kirliliğe giden yolda atılan adımları. Yalan törende kırgın bir şairin tanıklığı her şey. Ama, Akif Kurtuluş kendi Pavli'sine ağladı sürekli. Bu kitabında da, kentteki kendi tanıklığına. Belki bu yüzden "Kırgınlıklar Galası" diğer iki kitabıyla karşılaştırıldığında farklı bir yerde duruyor. Ve bu nedenle, Akif Kurtuluş şiirini bilenler, bu kitabında aradıklarını bulamayacaklar.

ERDAL DOĞAN

Betül Tarıman

ÜZGÜNDÜ KIRLAR

Şiir/Çankaya Belediyesi Yayınları

Betül Tarıman 1962 doğumlu. Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü mezunu. Trabzon'dan sonraki ikinci görev yeri olan Kastamonu'da öğretmenlik yapıyor.

Tarıman'ı Kıyı, Damar, Yeni Biçem, Karşı, İnsancıl, İnsan gibi dergilerdeki şiirlerinden tanıyoruz. 1994'te Ali Rıza Ertan Başarı Şiir Ödülü'nü alan Tarıman, aynı yıl Sabri Altınel Şiir Yarışması'nda ilk kitabı "Ay Soloları"nın dosyası ile övgüye değer bulunur. 1996 Eskişehir-Bilecik Tabipler Odası Birliği Şiir Yarışması'nda da Hipokrat Başarı Ödülü alan Tarıman'ın ikinci kitabı "Üzgündü Kırlar", yine ödüllü bir kitap: Damar edebiyat dergisiyle Çankaya Belediyesi'nin birlikte düzenlediği III. İlkbahar Öykü ve Şiir Yarışması'nda, şiir dalında üçüncülük ödülü.

"Üzgündü Kırlar", iki bölümden oluşuyor. Kitapla aynı adı taşıyan I. bölümde 14, "Aşksız ve Yalansız" adlı II. bölümde ise 10 olmak üzere 24 şiir bulunuyor. Kitabın hemen başında bizi karşılayan –ben buna giriş şiiri diyorum– "Göç" adlı şiir ile birlikte kitapta toplam 25 şiir var.

Tarıman, şiirlerinde sık sık çocukluk anılarına/ geçmişteki yaşantısına göndermeler yapıyor. Ailesi ve kendisi için önem arz eden öznel, acı, tatlı yaşam katmanlarını şiirleştiriyor: "*sonra kardeşim doğdu/ evde bir sevinç/ bir çığlık*" (s. 37). "Anılarda Bir Gün", "Eski Bir Resim", "Gidince", "Ölü Bir Temmuzdu", "Aşktı Belki O Zaman" gibi şiirlerinin adları bile Tarıman'ın anılara fazlaca yaslandığını kanıtlıyor. Zaten kitabının adında da geçmişe gönderme yok mu: "Üzgündü Kırlar."

Tarıman, şu dizelerinde, geçmişle şimdiyi, günlük yaşamdaki koşturmacayı iç içe ve konuşur gibi şiir tadında veriyor: "*ilk kaçışım evden/ilk aşk ilk heyecan/ ev ve araba taksitleri sonra/ ana okulu masrafları çocuğun*" (s. 34).

"Üzgündü Kırlar"ın izlekleri "göç" ve "anılar." Bu izleklere "ölüm" izleğini de ekleyebiliriz. Ancak "ölüm", "göç"e indirgenebilir. Ölmekle bir çeşit göç etmiş olmuyor muyuz? Tarıman'da anılar izleği de yine göç'ten, terk edilen yerlerden kaynağını alıyor çoğu kez. Dolayısıyla anılar da göç izleğinin türevi sayılabilir. Temel izlek göç olunca, kitapta göçle ilgili yarım bırakılmış/bıraktırılmış kırık dökük yaşantıların, bir evden öbürüne ceviz sandıklarla taşınan acıların, anıların şiirleriyle karşılaşıyoruz.

Tarıman'ın "Üzgündü Kırlar"ında beyaz, eflatun, gri, güz rengi, kırmızı, mavi, mor, sarı, uçuk sarı, yeşil gibi renkler; arı, güvercin, kaplumbağa, kedi, kelebek, kertenkele, kuğu gibi fauna elemanlarına rastlıyoruz. Karşılaşılan flora elemanları ise şunlar: açelya, atatürk çiçeği, ceviz, çiğdem, defne, gül, iğde, karanfil, karpuz, keten, limon, mimoza, nohut, vanilya, zambak, zerdali.

Sonuç olarak, Tarıman'ın sesini bulduğu söylenebilir. Yaşamdan damıtılmış şiirler yazıyor Tarıman.

MUSTAFA YILDIZ

Feridun Andaç

ÖYKÜNÜN LABİRENTLERİNDE

1./ Okyanusa Açılmak

Öykü okumanın, öykülerle yaşamanın güzel, anlamlı olduğu bir kıyıya gelmişken; öykü üzerine yazmanın sıkıcı olabileceği düşüncesine takılıp kalmıştım.

O yaz başlangıcında keyfince okumanın yoğunluğu, "*Öykülerin, Öykücülerin Evreninden Notlar*"ımı, "*17. Yazınımızda Modernlik Düşüncesi*" ile noktalatmıştı bana (Mayıs 1997).

Hariri'nin *Makamat*'ını okuyordum. Bir okyanusa açılmıştım. Hariri, bir başka kıyıya alıp götürmüştü beni, sonra araya birçok kitap, birçok yol uğrağı girdi.

Öykülerde alınan yolun labirentlerine düştüm uzunca bir süre: *Jorge Luis Borges, Marguerite Yourcenar, Danilo Kiş, Bilge Karasu* her dönemecin sırdaşı, kılavuzu olmuşlardı bana. Adeta, yaşamak için okunan metinlerdi onların sundukları!

Bu sayfalara yansımayan okuma serüvenimde *Balkur'da Akşam Yemeği* (Demir Özlü), *Taş Üstüne Gül Oyması* (Erendiz Atasü), *Bütün Ülke Yeşil Vadi* (Ali Balkız), *Baştan Sona Yalnızlık* (Özcan Karabulut), *Sahtekâr Şırıltı* (Ercüment Aytaç), *Ne Kadar da Güzeldir Gitmek* (Nalan Barbarosoğlu), *Yansılan Kitabı* (Münir Göle) ile de güzel, anlamlı bir yolculuğa çıkmıştım.

Gerhard Köpf'ün keyifli kitabı *Borges Yok*'dan *Kitabın Aynasındaki Adam Jorge Luis Borges: Bir Hayat*'a (James Woodall) geçince; öykünün labirentlerindeki tanıklıkların yazıya ve yaşama dair önemli iletiler getirdiğini gözlüyordum.

Benim için kaçınılmaz bir yol alıştı bu.

Şu anda ardı ardına okuma sırasına koyduğum *Sular Ne Güzelse* (Erdal Öz), *Savrulmalar* (Feyza Hepçilingirler), *Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak* (Cemil Kavukçu) ve *Beş Ada*'dan (Mehmet Zaman Saçlıoğlu) ilkine başlayıp bir gecede sonlandığında; yeniden öykü üzerine yazmak düşüncesinin önüne geçemedim doğrusu.

2./ Sesi Sese Ulaştıran Öyküler

Erdal Öz, ilgiyle okuduğum bir yazar.

Kendisini okutturabilen "has" yazarlar sınıfından dersem, abartmış sayılmam.

Bunu açıklıkla, tüm "1950 Kuşağı" yazarları için de söyleyebilirim. Bu kuşak ileride daha çok anlaşılacak, anlatılacaktır. Yaklaşık elli yıldır yazınımızı aydınlatan bir birikimi oluşturmuşlardır.

Nezihe Meriç, Vüs'at O. Bener, Bilge Karasu, Tahsin Yücel, Ferit Edgü, Demir Özlü, Orhan Duru, Leyla Erbil, Adnan Özyalçıner, Erdal Öz, Onat Kutlar, Fakir Baykurt, Tarık Dursun K., Muzaffer Buyrukçu, Zeyyat Selimoğlu, Demirtaş Ceyhun... denildiğinde; yazınımızda modernlik, yenilik düşüncesini oluşturan; kendilerin her dem okutturabilen bir kuşağı görebiliyoruz.

"1950 Kuşağı"nı tanımadan, anlamadan yazmak bir eksiklik; edebiyat adına söz edebilmekse yoksulluktur demeliyim.

Erdal Öz'ün *Sular Ne Güzelse*'sinde* yer alan şu güzelim öykülerini: "*Bir Kuşu Tanımak*", "*Bir Uçurtma Gibi*", "*Bitirim*", "*Kardır Yağan Üstümüze*", "*Kediler*", "*Unutulmaz Bir Atlı*", "*Yaş Günü*", "*Kırmızı Şemsiye*", "*Sular Ne Güzelse*", "*Sevişmenin Resmi*" okurken; bir ara, dayanamadım Sait Faik'in "*Stelyanos Hrisopulos Gemisi*", "*Bir Kıyının Dört Hikâyesi*", "*Şehri Unutan Adam*", "*Eftalikus'un Kahvesi*" ve "*Dülger Balığının Ölümü*" adlı öykülerini okudum bir çırpıda.

Bu damarın Erdal Öz'ün öykücülüğünde gelişerek sürdüğünü görünce, sevindim.

Öz'ün *Yorgunlar* (1960), *Kanayan* (1973), *Havada Kar Sesi Var*'dan (1987) sonra *Sular Ne Güzelse* ile geldiği çizgiyi tek tümce ile belirtebilirim: Öyküsünü dil ve anlatımda *yalınlık,* kurguda ustalık, devinimle yaratılan görsel zenginlik üzerine kuruyor.

Bir öyküde *yazılan>okunan>anlatılan* arasında ustalıkla denge sağlıyor. Ben-anlatıcının söylemi, tekdüze bir anlatımcılığa dönüşmeden, okunan/okunacak olan metnin/öykünün çerçevesini belirliyor. Öyküdeki iç uyum, derinlik klasik örgünün (olay, olay örgüsü, olgu/lar çevresinde kurulan) akıcı biçimiyle verilerek sağlanıyor. Öz, bu anlatımıyla, 'okur'unu hemence anlatısının içine çekiyor. Adım adım 'anlatılan'ın/ 'yansıtılan'ın izleğinde gidiyorsunuz.

"*Bir Kuşu Tanımak*", bu yalınlığının en güzel örneğidir. Öz, dolaylı anlatımı, dolambaçlı tümceleri, gereksiz uzatmaları, tanımları, bilgiçlikleri, yol/yön göstermeleri sevmez. Akan bir suyun yalınlığı, duruluğu yansır onun öykülerine.

KAAN İNCE
GİZDÜŞÜM
-şiir-
3. Baskı / 300.000 TL

KAAN İNCE
KA N
-şiir-
Yeni / 400.000 TL

SERDAR AYDIN
Nilgün Marmara
Metinleri ve Fragmanlar
-metin ve şiir-
Yeni / 500.000 TL

JAMES JOYCE
GIOCOMO JOYCE
Türkçesi
ERHAN KUZHAN
Yeni / 350.000 TL

GÖKHAN TOK
gülümseyen çiçekler
-anlatı-
Yeni / 300.000 TL

ALİ HİKMET EREN
Yağmura İçerden Bakmak
-şiir-
Yeni / 300.000 TL

kıtapçılarda...

Kaan İnce Kültür ve Sanat Vakfı - İzlek Yayınları
Yazışma Adresi : P.K. 82 06441 Yenişehir-ANKARA
Yönetim Adresi : Selanik Cad. No:6/16 06444 Yenişehir-ANKARA
NOT : Kitapların toplam ederi 2.150.000 TL'yi posta çeki 524544 Nizamettin Uğur hesabına yatıranları İzlek dergisi 1 yıllık abone yapıyor.

İlk söz, bir şeyin başlangıcıdır. Bunu ustalıkla imler. Bir merak da uyanır içinizde. Siz, o sözün ardından gidersiniz. Ulaşılacak bir yer vardır, sezdirir size anlatıcı. Adım adım, yudum yudum yakınlaştırır sizi oraya.

"*Bu güzel Akdeniz kasabasına yeni gelmiştik. Tanıdığım kimse yoktu. Her caddenin, her sokağın, her evin, herkesin yabancısıydım; denizin bile.*" (s. 23)

Sonrası ise, kat kat açılır önünüzde; bir öykü nasıl kurulur, bu da başka bir boyut izleyerek gelişir... (s. 39)

Erdal Öz, öykülerinde, '*durum*' ve '*olay*'lardan yola çıkarken veya oraya varırken; iyi bir atmosfer öykücüsü olduğunu da kanıtlar. "*Bitirim*", bunun en güzel örneğidir. (s. 39)

Anılar, geçmiş, anıştırmalar; yaşamdan, yaşanılanlardan, tanıklıklardan izler getirir. Her bir öykü anlatıcısının belleği bu git-gel üzerindedir.

Onun öyküsündeki, özellikle *Kanayan*'da beliren, ortak tematik zenginlik bu öykülerinde de yer ediyor: Sevgi, bağlılık, dostluk, paylaşım, acı, hüzün, küçük sevinçlerin mutluluğu, aşk, tutku, korku...

Öz, bir öyküyü var eden; onu soluklandıranların bilincindedir: insan-yaşam gerçekliğinin boyutları, dil-anlatım biçemi, tematik zenginlik.

"*Kediler*", bu zenginliğin güzel bir örneğidir. "*Unutulmaz Bir Atlı*" dünle bugünün örtüştürülerek kurulduğu bir öykü. Anı-öykü biçeminde oluşturulan öykünün 'ben-anlatıcı'sı; iki ayrı atmosferi yaşanılanların ışığında yansıtır.

Kitabın en güzel öykülerinden biri olan "*Yaş Günü*" Çehovvari bir öykü. Öz'ün hapisane tanıklığı/deneyimi, derinliği/yoğunluğu olan bir öyküyü kurmaya yöneltiyor. En güç koşullarda bile insanlığın güzel, anlamlı, umutlu şeylerden söz edebildiği, bunlara bağlanabildiği, bunlarla varolmaya çalıştığının bir nişanesidir "*Yıl Dönümü*".

"*Kırmızı Şemsiye*", ilk dönem öyküsünün fantezisini getiriyor; "*Sular Ne Güzelse*" bir tutkunun, bir bağlanışın, ateşlerde olan bir yüreğin sesini duyuruyor: "*Denizleri hep sevdim ben, suları hep sevdim; seni denizler, sular gibi sevdim; sular ne güzelse seni öyle sevdim.*" (s. 125)

Kitabın son öyküsü "*Sevişmenin Rengi*", Öz'ün insan gerçekliğini yansıtmadaki boyutluluğunu gösteriyor. Yansıtılan bir 'durum', 'olay'dır ön planda olan. Ama ardındakileri görebilmeyi, anlatmadan sağlaması önemlidir.

Erdal Öz, bu kez, öykücülüğünü yeni bir dönemeçte var ediyor. Onun sunduğu öykü evrenine girin. Eminim ki, uzun süre o labirentlerde dolaşacaksınızdır. Öykünün hayatımızdaki anlamına bir kez daha bağlanacaksınızdır. Çünkü Erdal Öz, sesi sese ulaştıran öyküleri yazıyor...

(*) Sular Ne Güzelse, Erdal Öz, Can Yayınları, 1997, 140 s.

Halil Gökhan

DÜNYA KİTAP KILAVUZU

"İyi kitaplar sanki yabancı bir dilde yazılmış gibidir."
Marcel Proust

İyi Kitap İyi Okur Doğurur

Dünyanın iyi kitaplarla sarıldığını, çevrelendiğini düşünün. O zaman Proust'un söylediği gibi birbirimizi anlamak biraz güçleşecektir. Doğrusu, iyi kitapları anlamakta, değerlendirmekte biraz geç kalıyoruz. Buradan şu da çıkabilir: İyi kitap için biraz beklemek gerekir. Sabır ve bekleyiş bir yerde zamanın işbirlikçileridir.

Zaten kitaplar da bize iyi ve güzel bir dünyayı özlemeyi ve daha da eylemli olarak 'beklemeyi' öğütlemezler mi? İyi kitapların ortak bir dili olduğu açık. Bu dilin anlaşılmaz (yabancı) olduğundan çok, onların işaret ettiği *değişmiş geleceği* anlamadığımızı, şimdiden kavrayamadığımızı kabullenmek bizi iyi kitaplara daha çok yaklaştırır.

Her iyi kitabın içinde iyilikten daha çok şey var, mutlaka... İyi kitabı nasıl anlayacağız? Şaşkınlık, ürperme, sorular ve biraz da korku... Ama bütün bunlar sadece bizi iyi kitapların 'biraz yakınında' tutmaya yetebilecek şeyler. İyi kitapların en eski örneklerinden biri olan *Don Quijote*'nin önsözünde Cervantes şöyle başlamaktadır:

"Aylak okur: Bu kitabın, zihnin, düşünülebilecek en güzel, en zarif, en akıllıca ürünü olmasını isterdim; buna yeminsiz inanabilirsin. Ancak tabiat kanununa karşı çıkamadım; tabiatta her şey benzerini doğurur. Benim kısır, gelişmemiş zekâm da, her türlü rahatsızlığın hâkim olduğu, her türlü hazin sesin duyulduğu bir hapishanede doğmuşçasına kuru, kırışık, maymun iştahlı ve çok çeşitli, kimsenin aklına gelmeyecek düşüncelere boğulmuş bir evlattan başka ne doğurabilir?.. Ama Don Quijote'nin babası gibi görünsem de üvey babası olan ben, âdetlere uyup başkalarının yaptığı gibi, neredeyse gözlerimde yaşlarla, oğlumda göreceğin kusurları affetmen veya görmezden gelmen için sana yalvarmayacağım, sevgili okur."

İyi kitap iyi okur doğurur.

Türkiye Avrupa'yı Sorguluyor

Confluences Méditerannée, *La Turquie interpelle l'Europe,* Güz 1997

L'Harmattan Yayınlarınca mevsimlik olarak çıkan *Confluences* dergisi güz sayısını Türkiye'ye ayırdı. Christophe Chiclet ve Jean-Christophe Ploquin'in hazırladığı "Türkiye Avrupa'yı sorguluyor" başlıklı dosyada Tanıl Bora, Ertuğrul Kürkçü ve Ruşen Çakır gibi Türk yazarlarının yazısı da var. Bunun yanında Nihat Akyol ile yapılan "AB'ye giriş için övgü" başlıklı söyleşi de yer alıyor dosyada. Abdülkadir Cemayi ise Nedim Gürsel'in *Boğazkesen* romanını "Nedim Gürsel, Yola Gelmez Yolcu" başlıklı yazısında tanıtıyor.

Komünizmin Kara Kitabı

Kıyımlar, Baskılar, Terör, Robert Laffont, 848 sayfa.

Bir Fransız tarihçi topluluğunun ortak çalışması olan kitap, türünün ilk örneklerinden biri olarak çağımızı sarsan iki totalitarizmden birinin dünya panoramasını gündeme getiriyor. 1917'de milyonlarca ölüyle çıkış alan kanlı saga'nın tarihsel bilançosu... Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrej Packowski, Jean-Louis Margolin.

Arapçada İlk Kitap

Türban ve Şapka, Muhammed Nureddin, Dar-an Nahar Yayınevi, Beyrut, 152 sayfa.

Türkiye'deki İslamcı hareketleri anlatan Arapça'daki ilk kitap olan *Türban ve Şapka*'nın tanıtım yazısında şöyle yazıyor: "Türk İslamcılığı bütünüyle özgüldür. 1923 yılında laikliği benimseyen bir ülke adına, Türkiye uzmanı olan yazar, bu ülkede devlet ve din arasındaki çatışmalı ilişkileri dile getiriyor. Modern Türkiye tarihi boyunca İslamcı hareketlerin gelişimi gözler önüne serilerek bu gelişim sürecinde Necmettin Erbakan'ın siyasi yaşamı çevresinde bütünleşen İslamcı hareketler inceleniyor."

Goytisolo Çeçenistan'da

Avrupa'da angaje olmuş bir aydın olarak tanınan yazar Juan Goytisolo, Küba, Cezayir ve Bosna'dan sonra kalemini Çeçenistan'a çeviriyor. Çeçenistan'dan Savaş Manzaraları adlı bu kitap aynı zamanda örnek bir gazeteciliğin ürünü. Moskova ve Çeçenistan arasında yüz yılı bulan çatışmanın nedenlerini ve doğurduğu sorunları inceliyor.

İnternette Che!

Che Guevara'nın Bolivya dağlarında çarpıştığı zamanlar internet yoktu. Ama bu yıl, ölümünün 30. Yılı olması *münasebetiyle* Che efsanesi, iletişim teknolojisinin her türlü olanaklarıyla ilişkilendiriliyor. Ona artık her yoldan ulaşmak mümkün. Bu amaçla kurulan internet sitelerinde Che'ye ilişkin olarak kitap satışından forumlara kadar birçok etkinlik bulunabiliyor. İlgilenenler için internette Che sayfaları:

http://www.guevara-fr.com
liberation.fr/che/
france 2.fr/guevara/guevara.html

Che siteleri: http://www.diplomatie.fr/frmonde/languef/annuaire/cuba.html
geocities.com/CapitolHill/3240/chebio.htm
imagesmith.com/imagesmith/fidel/forum/
granma.cu
cubaweb.cu/index.html

DÜNYANIN ŞİİRİ

Mario Luzi'nin Siena'ya Yolculuğu

Mario Luzi 1914'te Floransa'da başladığı hayat yolculuğunu, 80. yılında "drama ve liriğin bünyesinde eritmiş" bir kitapla bir mola için durdurur. Ama yolculuk sürecektir. *Simone Martini'nin Dünyevî ve Semavî Yolculuğu*, Siena şehrinde doğan ve Avignon'da 1344'te ölen Simone Martini'nin rivayete göre Siena ve dünyasının çağrısı üzerine karısı Giovanne, ressam kardeşi Donato, kızları ve birkaç hizmetkârla İtalya'ya doğru yaptığı yolculuğun şiiridir. Bu son yolculukta, eğitimini bitirmiş ve Siena'ya dönmekte olan bir öğrenci kervana eşlik eder. Öğrenci, bu yolculuğun bütünleyici parçası olması dışında tanık, yorumcu ve tarih yazıcısıdır.

Luzi, 20. yüzyıl İtalyan şiirinin Ungaretti, Montale ve Quasimodo'dan sonraki döneminde üne kavuşan en önemli temsilcisi. Çocukluğunda Siena'da geçirdiği birkaç yıl dışında Floransa'dan hemen hemen hiç ayrılmayan şair "söz ağırlıklı şiir" yerine "insan ağırlıklı şiir"i benimsedi ve toprağın hüznünü insana taşıdı.

İki dilli olarak yayımlanan *Simone Martini'nin Dünyevî ve Semavî Yolculuğu* aynı zamanda bir gönül uğraşı, çevirmeni için. Işıl Saatçıoğlu, Luzi üzerine yazdığı, *L'Unità e il Multiplicia* kitabıyla, bir şairi çevirmenin temel yanını ortaya koymuş oluyor. Şiir çevirmenin, aynı zamanda şairin dilini ve dünyasını çevirmek olduğunu bu örnekle bir kez daha anlıyoruz.

Luzi, 1992'de Siena Şehri Onursal Hemşehrilik Ödülü aldığında, iki yıl sonra çıkacak kitabının haberini veriyordu. Floransa'yı ziyaret edip, şehrin yeni sanatını tanıdıktan sonra Siena'ya dönen Simone Martini'nin bir çeşit monologu olarak adlandırıyordu Luzi, bu kitabı. Yolculuk boyunca kendini didikleyen Simone, Siena'ya doğru at koştururken, Luzi de, yalnızca bir çağı değil ruhun yamaçlarını kat etmiş oluyordu.

(*Simone Martini'nin Dünyevî ve Semavî Yolculuğu*, Mario Luzi (Çeviren: Işıl Saatçıoğlu), YKY, Nisan, 1997).

Genç Ölüm ve Kalıcı Olan

20. yüzyıl İran şiirinin en parlak temsilcilerinden biri olan Furuğ, aynı zamanda şiir tarihinin "yaldızlı" genç ölümlerinden biri. Şiir ve genç ölüm arasındaki doğrusal ve mistik ilişki, Lautréamont'dan Sylvia Plath'a kadar hem şiir üzerinde bıraktığı gizem perdesini hem de aralanmayı bekleyen "ölümün şiir üzerindeki tarifi"ni sürekli olarak yokluyor. Furuğ ise *Sonralar* şiirinde bu ilişkiyi gözlüyor:

"Yaklaşıyor ölümüm:
Işık dalgalarından, parlak bir baharda
(...)
Yaklaşıyor ölümüm:
Bu tatlı ve acı günlerden bir gün,
(...)
Karanlık koridorlar gibi gözlerim
Soğuk mermerler gibi yanaklarım
Bir uyku ansızın beni çalacak."

Sinema ve tiyatroda yönetmen olarak çalışan Furuğ, yeni İran şiirinin gelişmesine, ilerlemesine çok büyük katkıları olan bir şair. "Duvar", "Esir" ve "İsyan"dan sonra yazdığı "Tavallud-i Diğar" (Yeniden Doğuş) onun başyapıtı olarak değerlendiriliyor.

Son kitabını tamamlayamadan 33 yaşında bir trafik kazasında ölen Furuğ, hayatındaki kaçınılmaz mutlak'a günün birinde mutlaka bir şeyler yazan bütün şairler gibi ölümüne şiirle dokunarak geçmiş de olsa kalıcı olanı gerçek anlamda bulguiamış görünüyor:

"Ses, ses, sadece ses,
Su akışının sesi
ve dişi toprak kabuğu üzerine
yıldız ışığının düşüş sesi
ve aşkın yayılma sesi
Ses, ses, sadece ses kalıcıdır."

(*Sadece Ses Kalıcıdır*, Furuğ, Çeviren: Cavit Mukaddes, YKY, Ocak 1997).

SULHİ DÖLEK

HABİS'İN SERÜVENLERİ

Yalan, ikiyüzlülük, haset, intikam, ihanet, oburluk, ihtiras, bencillik, şehvet, alkol, tütün, tuz, şeker, kırmızı et ve kızartmalar... Hayatın sakıncalı güzelliklerine tutkun bir esas çocuk, salak bir yardakçı, yaşlı bir köpek, sağır bir teyze ve çok sayıda figüran...

Varlık dergisi okurlarının çok iyi, daha doğrusu çok kötü tanıdığı Habis Yozyürek'in en dokunaklı serüvenleri ilk kez bu kitapta bir araya geldi...

VARLIK ANLATI

***VATAN AŞKI**/ Maurizio Viroli/ Türkçesi: Abdullah Yılmaz/ Ayrıntı Yayınları*
Maurizio Viroli *Vatan Aşkı* kitabında modern öncesi düşünürlerden başlayıp Montesquieu, Rousseau ve Machiavelli'den Habermas'ın yazdıklarına uzanarak "yurtseverlik", "yurttaş erdemi" gibi kavramları yeniden tanımlıyor, içeriklendiriyor.
Milliyetçiliğin; vatan aşkı, şeref arzusuyla tutuşan kahramanlık ruhuyla birleştiğinde, ihtiras halini alma tehlikesine dikkat çeken Rousseau "Gereğinden fazla kahraman varken, asla yeteri kadar yurttaş olmamıştır" diyor. Vatan sevgisi, aşkı... neyi, niçin, nasıl sevmesi gerektiğini düşünenler için değişik açılardan, tarafsızca konuya bakabilen aydınlatıcı bir yapıt.

***JAPON FELSEFESİ**/ Lydia Brüll/ Türkçesi: Mustafa Tüzel/ Kabalcı Yayınları*
Kitapta Japon felsefesi, Budizm ve Konfüçyanizm'deki köklerinden çağdaş düşünürlere dek, tarihsel koşullar, çeşitli okul ve akımlar kapsamında ayrıntılı olarak ele alınıyor. *Budist Felsefe, Mahayanist Okulların Teklik Öğretisi ve Çeşitli Kuramları, Konfüçyusçu Felsefe* ve *Karşı Hareketi Kokugaku* gibi bölüm ve başlıklarla; Uzakdoğu düşüncesine ilgi duyanlar için temel bir başvuru kitabı olmuş "Japon Felsefesi".

***CİNSİYET VE AKIL (CİNSİYETLERARASI SAVAŞIMDA FELSEFE)**/ Christoph Türcke/ Türkçesi: Mustafa Tüzel/ Kabalcı Yayınevi*
Kitabın bölümleri "Matriyarka-Patriyarka", "Mitos-Logos", "Engizisyon ve Varlığını Koruma", "Patriyarkanın Kendi Kendini Erksizleştirmesi", "Kadın Hareketinin Paradoksu". Teoloji eleştirisi ve Frankfurt Okulu üzerine de çalışmaları olan Türcke'nin bu çalışması, tüm felsefe tarihinin, cinsiyetlerarası ilişkiler boyutuyla da, eleştirel bir gözle yeniden okunabilmesine yardımcı olacak bir yapıt niteliğinde.

***ORTAK BİR ŞEYLERİ OLMAYANLARIN ORTAKLIĞI**/ Alphonso Lingis/ Türkçesi: Tuncay Birkan/ Ayrıntı Yayınları*
Alphonso Lingis düşünür ve gezgin, felsefe profesörü. Lingis, felsefe anlayışını şöyle özetliyor; "Felsefeyi felsefe kılan şey, ölü metaforlardan ve ampirik olarak doğrulanamayan genellemelerden oluşan belli bir söz dağarcığı ve gramer değildir. Sözlerimizin, uygulayıcısı olduğumuz bir kültürün işlemesini sağlayan paradigmalar olmaktan çıkıp felsefe haline gelmeleri, ancak onlarda kendi kültürümüzün ve onun pratiklerinin susturmuş olduğu kişilerin sesleri duyulabildiği ölçüde olasıdır."
Ortak Bir Şeyleri Olmayanların Ortaklığı, rasyonel cemaati betimliyor. Herkesin ortak-anonim söylemi kendi dilinde yeniden ürettiği, kendini ancak yaptığı "iş"le tanımlayan; Levinas'ın terimleriyle "söylemeyi" tali, "söylenen"i temel önemde gören bir cemaattir bu. Akıl sorgulamasını yeni uçlara taşıyan, çetrefil, garip bir kitap *Ortak Bir Şeyleri Olmayanların Ortaklığı*. Hem ağırbaşlı, hem coşkulu... Bir gerillayı, edepsiz bir garsonu, çocuğuna gökkuşağını görmeyi öğreten bir kadını, yağmur ormanlarının uğultusunu, okyanusların serinliğini, Balinezya yerlilerinin törenini şiirsel bir üslupla anlatan bir çalışma.

***TÜRKLERDE VE ÇERKESLERDE İSLAM ÖNCESİ KÜLTÜR DİN TANRI**/ Yaşar Bağ/ Çiviyazıları*
Kültür, dil ve din değişimleri ve nedenlerinin araştırılarak, sorgulanarak yeniden değerlendirilmesi gerektiğine işaret ediyor Yaşar Bağ. *Editörden* yazısında Özcan Sapan, "Kitap, tarihin derinliklerinden ve ilk inanışlardan günümüze dek uzanan keyifli bir yolculuğa çağrıdır." diyor. Çağrıya kulak verince; *İnsanın Varoluşu, Tanrı Kavramları, İnsanlığın İlk İnançları, Yaşayan Dinler, İslam Öncesi Türk Devletleri, Türklerin Eski Dinleri, Türklerin İslamlaşması, Dil ve Din, Türk Kimliği* ve *Çerkeslerin İslam Öncesi Din ve Tanrı Anlayışları* bölümleri ve başlıklarıyla karşılaşacak; "Günümüzden geçmişe, geçmişten günümüze göz atmak, acaba bazı sorunların çözümüne yardımcı olabilir mi?" gibi soruların yanıtlarına doğru yolculuk edeceksiniz.

***TÜRKİYE'DE SOSYAL SINIFLAR**/ Şefik Hüsnü/ Türkçesi: Memet Türkkan/ Kaynak Yayınları*
Kitap, Şefik Hüsnü'nün *Aydınlık* dergisinde çıkan yazılarının derlemesi. Şefik Hüsnü; Türkiye'de işçi sınıfının ve bu sınıfın öncülerinin verdikleri mücadeleyle bütünleşmiş bir isim. Günümüz Türkçesine aktaran Memet Türkkan'ın notu şöyle bitiyor: "Onun yazıları günümüzde ibretle ve hayretle okunacak ilginçliktedir." Ve sunuş yazısını Turhan İçli şu satırlarla sonlandırmış: "... bilimsel sosyalizmde ömrünün sonuna dek ısrar eden, Kemalist iktidara karşı demokratik devrimin sürdürülmesini ve sosyalizmi; emperyalizme karşı Cumhuriyet Devrimi'ni ve Kemalizmin kazanımlarını savunan, yaşamı boyunca işçi sınıfı içerisindeki burjuva etkilere karşı çetin bir mücadele yürüten Şefik Hüsnü'yü okumak ve yeniden okumak son derece önemlidir."

***TAVAN**/ Rober Haddeciyan/ Türkçesi: Anahid Hazaryan/ Telos Yayıncılık*
Ödüllü oyunu ve öykü kitabının yanı sıra *Tavan* adlı romanıyla da ödül kazanmış olan Rober Haddeciyan bu kitabında kahramanını, kızı ve torununa Noel hediyesi almak üzere dükkânından çıkartıyor. Yerdeki muz kabuğuna basarak düşüp felç olan anlatıcı/kahraman, bundan böyle hayatını sırtüstü yatıp tavan-ekranını izleyerek ziyaretçilerle, yatak komşularıyla geçirmek zorundadır.
"Kalbim ağrıyor. Bu ağrı kendime karşı duyduğum acıma duygusundan kaynaklanıyor." diyor bir iç konuşmasında kahraman, belki de böylece öyküsünü özetlemiş oluyor...

***ORTADAN YARISINDAN**/ Sema Kaygusuz/ Can Yayınları*
Sema Kaygusuz'un kitabında kendini asan Tanrı, oğluyla topraktan sıyrılıp konuşan anne (ve çitlembik bekliyordu), televizyon çocukları(m), ve "dillendirmekten hoşlanmadığımız bir dolu şey"in "yüreğimizdeki yeri"ni anlatan öyküler var.
Sema Kaygusuz öyküleri için; "Öykülerim kesinlikle bir yenilik barındırmaz, insan 'yeni' değildir çünkü. Ama, yazdıklarımın içtenlikli, duyarlı, yaratıcı olduğunu biliyorum. Öykülerimde keşfettiğim aynalarla eğleniyor, o aynalarla kurmaca bir gökkuşağı yaratıyorum. İsteyen benim yarattığım gökkuşağının altından geçerek, ona iyi bir manzara diye bakar; isteyen, karşısına geçip yılanları, sarhoşları, dilencileri, katilleri, gaddarları anlar." diyor. Gerisi size kalmış...

***ŞİİRİN KANADINDA MEKTUPLAŞMALAR**/Ataol Behramoğlu-Metin Demirtaş/ Toplumsal Dönüşüm Yayınları*
Kitap, Behramoğlu ve Demirtaş'ın 1970'ten 1995'e kadar birbirlerine yazdıkları mektuplardan bir seçmeler toplamı. Yurtiçi ve yurtdışı kentlerinden, kasabalarından ve hapishaneden yazılmış bu mektuplarda her iki şairin özel yaşamlarına ve şiir serüvenlerine ilişkin önemli ipuçları buluyorsunuz. Ayrıca bu 25 yıllık süreçte gerek politik, gerekse poetik planda yaşananların tanıklıkları ve izdüşümleriyle zenginleşen mektupların sonunda iki şairden şiirler ve fotoğraflar da yer alıyor.

***SİYAH GÖZLER**/ Cemil Süleyman/ Oğlak Yayınları*
Cemil Süleyman, Fecr-i Âti edebiyat topluluğunun kurucularından ve edebiyatımızın unutulmuş/unutulmaz yazarlarından biri. Kitaplaşmamış iki romanı daha bulunan yazar, son kitabı "Siyah Gözler"le (1911) büyük bir ün kazanmış ama kısa bir süre içinde edebiyatla ilgisini kesip 1940 yılında ölene kadar başka kitap yayımlamamış.
"Siyah Gözler", genç bir erkekle kendinden büyük bir dul kadının yaşadığı aşkı, arzunun önüne geçen kıskançlığı, bunun sonucunda doğan huzursuzluğu ve bir çıldırma anında kadının sevgilisini boğması eylemini içeren, edebiyat tarihimizin birçok "ilk"ini barındıran, dönemine göre oldukça cesur bir roman.

CUMHURİYET, DEMOKRASİ VE KİMLİK/ *Yayına Hazırlayan: Nuri Bilgin/ Bağlam Yayınları*
Kitap, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin 20. kuruluş yıldönümü nedeniyle İzmir'de düzenlenen "Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik Sempozyumu"nda sunulan bildirilerden oluşuyor. "Türkiye Cumhuriyeti'nde bir model sorunu var mıdır? Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş esaslarının, bugünkü dünya koşulları ve konjonktüründe geçerliliği ve değeri nedir?" sorularına ve soruların çevresinde biçimlenen pek çok soruya yanıt getirmeye çalışan tam 59 bildiri. 538 sayfalık bir kaynak kitap.

EĞİTİMDE YENİ ARAYIŞLAR/ *Zehra İpşiroğlu/ Adam Yayınları*
İpşiroğlu kitabında son yılların en çok tartışılan konusu eğitim sisteminin bozukluğunu ve çürümüşlüğünü konu alıyor. Yazarın belirttiği gibi bir arayışın başlangıcını oluşturan bu yazılar, bireyi eğitim sisteminin bozukluğu tartışmalarına katkıda bulunmak ya da yeni arayışlara yönlendirmek amacıyla yazılmış. Kitap eğitim sorunlarına karşılık yaratıcılığa yönelen önerilerle okuyucuya kendi birikimi ve becerisiyle tartışmaya katılma olanağı veriyor.

AKDENİZ'İN RENGİ MAVİ/ *Gülsüm Cengiz/ Evrensel Yayınları*
"Akdeniz'in Rengi Mavi", içli türkülerden oluşuyor. Kitapta üç bölüm var. Şair ilk bölümde içinde yaşadığımız coğrafyadan bir kesit sunuyor. İkinci bölüm ülkenin resmini çizen on iki şiirden oluşuyor. Üçüncü bölümde ise Evrensel Gazetesi'nden çalışma arkadaşı Metin Göktepe'nin öldürülmesine duyduğu acı ve öfkeyi dışa vuruyor. Ülkemizin yakın geçmişine tanıklık eden, insanın eyleminin şiirle buluştuğu noktadan hayata bakan şiirler.

İKİ'LER/ *Talât Halman/ Bilgi Yayınevi*
Halman'ın kitabında 500'e yakın beyit yer alıyor. Aruz ölçülerinden yararlanılarak kaleme alınmış "İki'ler"de az'ı ve öz'ü arıyor şair ve "asıl amaç 'iki'lerin teker teker, kümeler halinde ya da tümüyle, bir şiir yaşamı olarak kabul edilmesi." diyor. Sözü en aza indirme çabası, elbette ki yoğun bir söyleyiş gerektirir şiirde. Bu yoğunluğu yaşatıyor "iki'ler": "Tanrı bir kez yanıtlamış insanı:/ İlk sorduğunda zulmüne şan yok mudur diye?"

DÜNYA KALEMİMİN UCUNDA/ *Orhan Kural/ İnkılâp Kitabevi*
Orhan Kural, ülkemizin modern Evliya Çelebi'si; tam 155 ülke gezmiş. Ve yıllardır bu gezilerde edindiği izlenimleri bir bilim adamı titizliğiyle kaleme alıp okurla buluşturuyor. Üstelik edebiyatın tadını hiçbir zaman gözardı etmeden. Daha önce "Büyük Dünyada Küçük Adımlar", "Dünya Döndükçe İnsan Gezdikçe" ve "Bir Gezginin Dünyası" adlı gezi kitapları yayınlanan Kural, bu kitabında da İzlanda'dan Kanada'ya 14 ülkeyi çeşitli yönleriyle tanıtıyor bize. Tabii haritalar ve fotoğraflar eşliğinde.

OSMANLILARDA AYDIN KAVRAMI/ *Demirtaş Ceyhun/ Sis Çanı Yayıncılık*
Fatih'ten bu yana şiir yazmamış padişahımız yok gibidir ama Osmanlı İmparatorluğu'nun tek eğitim kurumu olan medreselerde edebiyat dersi okutulmamıştır. Öyleyse, uleması edebiyat okumamış, ama neredeyse bütün sultanları şair olan bu imparatorluğu yaratan kültürel zemin neydi diye soruyor ve bu sorunun yanıtını arıyor kitabın ilk denemesi olan "Osmanlılarda Aydın Kavramı ve Edebiyat." Kitapta yer alan öteki 13 denemede ise Cevdet Kudret'ten Oktay Akbal'a, Fahri Erdinç'e; Nuri İyem'den Hanefi Yeter, Marc Chagall'a uzanan bir yelpazede yine ilginç yorumlar, önemli saptamalarda bulunuyor Ceyhun.

DÖRT YA DA BEŞ DÜNYA, BİR YERYÜZÜ/ *Octavio Paz/ İnkılâp Kitabevi*
"Dört ya da Beş Dünya, Bir Yeryüzü" Nobel Edebiyat Ödüllü Octavio Paz'ın kimi İspanyol ve Latin Amerikan gazetelerinde yayımlanan makalelerinden oluşan bir derleme. Paz'ın bir şair duyarlılığı ve bir diplomatın tarih bilinciyle yazdığı bu denemelerde ABD'nin emperyal demokrasisinin tutarsızlıkları, çağdaş Avrupa'nın gerçek anlamda büyüklükten yoksun zenginliği, Sovyet İmparatorluğu'nun totalitarizmi, Iran deneyimi, modernizasyonun sıkıntı ve tehlikeleri derin bir bilgelikle inceleniyor. Edebiyat ve tarihin birleştiği noktadan dünyaya bir bakış.

BAŞTAN SONRA YALNIZLIK/ *Özcan Karabulut/ Telos Yayınları*
"Baştan Sona Yalnızlık", Özcan Karabulut'un "Karşı Öyküler" ve "Hüzünle Bazı Günler" adlı kitaplarından sonra çıkan üçüncü kitabı. Kitap sekiz öyküden oluşuyor. 1991-1992 Abdi İpekçi Aşk Hikâyesi Ödülü'nü alan "Karşılaşma" ve Orhan Murat Arıburnu Film Öyküsü Ödülü'nü alan "Yüzünde Hep O İnce Gülüşünle" adlı öyküsünün de aldığı kitapta yazar, edebiyatseverlere yaşamın çok keskin acılar, hüzünler ve mutluluklarla örülmüş bir yerinden merhaba diyor.

HİÇBİR AŞK HİÇBİR ÖLÜM/ *İnci Aral/ Özgür Yayınları*
Boşanmanın eşiğinde bir genç kadın ve onun ölüm döşeğindeki annesi. Bu iki kadın, aralarındaki ana-kız, sevgi-nefret ilişkisini çözmeye çalışırken kadın-erkek ilişkileri, aşk-evlilik, annelik, bağımlılık ve özgürlük sorunları temelinde hem kendi hayatlarını sorguluyor, hem de bizi kendi içimize doğru kaçınılmaz bir yolculuğa çıkarıyor. Kadınlık serüveni üzerine oturtulmuş can yakıcı ama yürekli bir hesaplaşma.

TUTANAK/ *Ferruh Doğan/ Cem Yayınları*
Ferruh Doğan ilk karikatürlerinin yayımlandığı 1945 yılından bu yana çiziyor. *Tutanak* adıyla derlediği bu karikatürlerinde kimlik, politika, ekonomi ve çevre sorunlarını, bu sorunların insan, toplum ve doğada yarattığı yabancılaşmayı kendine özgü çizgi mizahıyla yorumluyor ve irdeliyor. Ferruh Doğan ustanın 7. albümü olan "Tutanak", yaşadığımız günlerin çizgili tanıklıklarından bir demet.

1789 DEVRİM ŞARKILARI/ *Erdoğan Alkan/ Kaynak Yayınları*
Cumhuriyet yönetimi, ulusal bağımsızlık, "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" ilkeleri Avrupa'ya ve dünyaya 1789 Fransız Devrimi'yle yayıldı. Telgraf, telefon, radyo ve televizyon gibi gelişmiş iletişim araçları o çağda yoktu. Kitap basmak ve dağıtmak uzun zaman alıyordu. Devrim meclisinin hızla çıkardığı yasalar ve olaylar halka ancak tek yapraklara ya da ince broşürlere basılmış şarkılarla duyuruluyordu. "1789 Devrim Şarkıları" bu şarkıların en güzellerinden derlenmiş bir seçki.

UMUT İNSANDA/ *Öner Yağcı/ Toplumsal Dönüşüm Yayınları*
Umut İnsanda Öner Yağcı'nın yıllardan beri çeşitli dergilerde yazdığı yazıların ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinde yaptığı konuşmaların bir bölümünden derlenmiş bir kitap. Öner Yağcı "Umut İnsanda"daki yazılarıyla kültür, sanat, edebiyat, eğitim ve dil sorunlarından bu alandaki örgütlenmelere, dergilerden şenliklere uzanırken yaşama bir ayna tutmaya çalışıyor. Kitapta asıl olarak sorgulanan "Yeni Dünya Düzeni", "Medya " ve ülkemize dayatılan "Türk İslam Sentezi". "Umut İnsanda", bir aydın duyarlılığı ile yazılmış kültür, sanat, aydınlık için umuda çağrı çıkaran yazıların toplamı.

CUMHURİYET AYDINLANMASINDA ÖNCÜ KADINLARIMIZ/ *Perihan Ergun (Turgut)/ Tekin Yayınevi*
Atatürk'ün devrimleriyle başlayan ve yaygınlaşan Anadolu aydınlanmasının birçok düşünür, bilim adamı ve sanatçı yetiştirdiği yadsınamaz bir gerçek. Halkımız Sevr dayatmasıyla, emperyalistlerin çirkin yüzünü görmüş, M. Kemal'in ilke ve devrimlerinin yol göstericiliği ile kullar Türkiyesi'nden yurttaşlar Türkiyesi'ne geçilebilmiştir. Bu savaşımda yurttaşlık bilinciyle çağa, ileriye, aydınlanmaya koşanların arasında kadınlarımız da vardı. Kitap Halide Edip Adıvar'dan Sabiha Gökçen'e, Afife Jale'den Semiha Berksoy'a ve adlarını burada sayamadığımız, resimde, operada, tiyatroda, siyasette, edebiyatta, bilimde ve hayatın diğer alanlarında önemli yerlere gelmiş kadınlarımızın hayat hikâyelerinden oluşan önemli bir çalışma.

ocak 1998

varlık kitap eki

sayı: 68

KONUR ERTOP

Pir Sultan'dan Onat Kutlar'a

Konur Ertop

PİR SULTAN'DAN ONAT KUTLAR'A

Deneme/Çağdaş Yayınları

Türk edebiyatı Batılı anlamda edebiyat eleştirisiyle Tanzimat döneminde tanıştı. Bu dönem eleştirisi bir yandan eğitici sanat anlayışına hizmet ederken öte yandan siyasal tercihlerle de sıkı bir ilişki kuruyordu. Tanzimat ve Servetifünun dönemlerinde az da olsa kuramsal tartışmalar gündeme gelmiştir; edebiyat tartışmaları zaman zaman kavgaya dönüşse de o günlerin edebiyat ortamına büyük bir canlılık kazandırmıştır. Eleştiri, ancak Cumhuriyet döneminde edebi bir meslek durumuna gelebilmiştir; bu dönemde de uzun yıllar eleştiri-edebiyat tarihinin farklılığı ya da iç içeliği tartışılmıştır. Türk eleştiri yazını, Batılı eleştiri kuramlarını (yapısalcılık, yeni eleştiri, göstergebilimsel eleştiri, alımlama estetiği vd.) ancak üniversiteler aracılığıyla tanıyabilmiştir. Bu yeni eleştiri anlayışları, çok ilginçtir, Türk dili ve edebiyatı bölümleri dışında, yabancı dil ve edebiyat bölümlerinde inceleme konusu yapılmıştır. Üniversite dışında ise öznel eleştiri, nesnel eleştiri, toplumcu eleştiri gibi eleştiri anlayışları etkili olmuştur.

Konur Ertop (İstanbul 1936), çağdaş eleştiri yazınının önde gelen adlarından biridir. İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdikten (1956) sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okudu; burayı bitirmeden ayrıldı (1960). Üniversitede öğrenciyken Kemal Özer, Adnan Özyalçıner, Doğan Hızlan, Demir Özlü, Erdal Öz, Onat Kutlar vd. arkadaşlarıyla "a" dergisini çıkardı. *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinde düzeltmenlik ve redaktörlük yaptı. *Türk Dili, Varlık, Yeditepe, Dost, Değişim, Belleten, Ataç, Yeni Dergi, Şiir Sanatı, Yordam, Yeni Edebiyat, Soyut, Yeni a, Milliyet Sanat, Hürriyet Gösteri* gibi dergilerde yazıları yayımlandı. Bir ara *Vatan* gazetesinde sürekli kitap tanıtma yazıları yayımladı. 1981-1983 yılları arasında *Varlık* dergisini yönetti. *Meydan-Larousse, Büyük Larousse* gibi çeşitli ansiklopedilere Türk dili ve edebiyatı üzerine yazılarıyla katkıda bulundu. Akademi İstanbul'da Türk dili ve edebiyatı dersleri vermeye başladı.

İlk yazısı dil üzerineydi ve *Türk Dili* dergisinde yayımlanmıştı (1955). Dil yazılarını ("İkinci Yenide Dil Deformasyonu" *Edebiyatçılar Birliği İlk Yıllığı*), Türk edebiyatına ilişkin eleştiri yazıları izledi. Türk edebiyatının tarihsel dönemlerini kapsayan tematik araştırmalarıyla ünlendi. Bunlar arasında "Cumhuriyet Çağında Türk Romanı" (*Türk Dili* "Roman Özel Sayısı" 1964); "Divan Edebiyatının Halk Edebiyatına Etkisi" (*Türk Dili* "Halk Edebiyatı Özel Sayısı", 1969); "Türk Edebiyatında Çocuk" (*Milliyet Sanat*), vd. Bu çalışmalarından ikisi sonradan kitaplaştı: *Türk Edebiyatında Seks* (1977), *Emperyalizmle Savaşım* (1979). Son kitabında da tematik araştırmalar, ağır basmaktadır: *Pir Sultan'dan Onat Kutlar'a* (Çağdaş Yayınları, İstanbul 1997, 288 sayfa).

Konur Ertop'un yazarlık serüvenine baktığımızda birbiriyle ilgili dört alan ayırt edebiliriz: a) dilcilik, dil devrimciliği, b) eleştirmenlik ve edebiyat tarihçiliği, c) kültür tarihçiliği, d) denemecilik.

Biraz önce belirttiğim gibi Konur Ertop, edebiyat dünyasına dil üzerine yazılar yazarak girmiştir. Eski Türk Dil Kurumu'nun da üyesi olan Ertop, dil yazılarında bir yandan dilin kullanımına ilişkin uyarılarda bulunurken öte yandan Atatürk'ün önderliğinde girişilen Türk Dil Devrimi'ni kültürel ve dilsel boyutlarıyla savunuyordu. Zaman zaman Dil Devrimi'ne karşı olan yazarlarla (bunlar arasında üniversiteden hocaları da vardı) tartıştığı da oluyordu. Kalemi sert, gözü pek, ödün vermez bir yazar olarak göründü. O günleri şöyle anlatır: "*Varlık, Türk Dili* gibi dergilere çoğunlukla dil devrimi üzerine yazılar yazıyordum. Ataç'ın edebiyat dünyamıza egemen olduğu, tartışmalarıyla edebiyat hayatımıza canlılık verdiği yıllardı. Ataç'tan aldığım birçok etkiler vardır. Dile özen duygusu, düşünceye saygı konusu, güdümden uzak sanat anlayışı bunların başında gelir." (Mehmet Seyda, *Edebiyat Dostları*, 1970, aktaran A. Özkırımlı).

Eleştirmen ve edebiyat tarihçisi Konur Ertop, Türk edebiyatının çeşitli dönemlerine ilişkin incelemelerinde edebiyat geleneğini toplumsal gelişmeyle kurduğu paralellikler içinde değerlendirir. "Toplumcu eleştiri" olarak nitelendirilebilecek bu anlayış içinde edebiyat yapıtını salt bir metin olarak görmez; edebiyat yapıtını toplumsal koşulların oluşturduğu bir ürün olarak değerlendirir. Ona göre çağının bir tanığı olan edebiyatçı, yapıtlarında çağıyla girdiği hesaplaşmayı yansıtır: Edebiyatçının bir aydın olarak "muhalif" tutumu, özellikle kurulu düzenden yana olanların baskısıyla karşılaşıp ona katlanılmaz çileler çektirirken, o, yaşadığı toplumun daha insanca olması için verdiği savaşımın ödün vermez bir kahramanı olarak tarihe geçer. Edebiyatçılara ilişkin inceleme ve eleştirilerinde onların yapıtlarının kurgu ve dil kullanımı açısından gösterdiği özelliklerin (başarı/başarısızlığı) altını çizmeyi de ihmal etmez.

Konur Ertop'un özellikle tematik yazıları, yalnızca bir edebiyat eleştirisi olarak değerlendirilemez; bu incelemeler, aynı zamanda temanın tarihsel, kültürel, sosyolojik boyutunu da irdelediği için Türk kültür tarihinin bir yönünü ilişkiler bütünlüğü içinde görebilmemize olanak sağlamaktadır. Sözgelimi *Türk Edebiyatında Seks* adlı çalışmasında seks olgusuna tarih boyunca nasıl bakıldığını, bu konunun Türk toplumunun çeşitli kesimlerince nasıl algılandığını, çokluk edebiyat yapıtlarına yansıyan görünümlerini değerlendirerek yorumlamakta, böylece de seksin ve bunun çevresinde geliştirilen ahlak anlayışının kültür tarihimizdeki konumunu belirlemektedir.

Konur Ertop'un yazılarının başka bir özelliği de onların denemeye yatkın oluşudur. Belki şöyle söylemek daha doğru: Konur Ertop, eleştirmelerini deneme söylemine uygun biçimde oluşturmaktadır. Onun yazılarını okuma ağırlıklı deneme türüne sokmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Edebiyat dışı bir konuyu bile edebiyatla ilişkilendirmek konusunda ustadır; özellikle bu tür yazılarında denemeci kişiliği ağır basar.

Türk eleştiri yazınının yorulmaz emekçilerinden biri olan Konur Ertop, *Pir Sultan Abdal'dan Onat Kutlar'a* adlı yeni kitabında da edebiyat sanatına, edebiyatçılara ve yapıtlara bakışını derinliğine sürdürmektedir. Bu bakış da sevecenlik ve derin saygıda kimliğini bulur ("Tevfik Fikret: Yeni Ozan,

Yeni İnsan"; "Sabahattin Ali'nin Şiirinde Farklı İki Yol"; "Orhan Kemal'le 40 Yıl Önceki İstanbul'da", "Aziz Nesinlik", "Attilâ İlhan'ın Şiirde Yarım Yüzyılı", "Onat Kutlar'ın Öyküleri: Hem Öncü Hem Yerel"). O, Türk edebiyatını bütünselliği içinde kucaklar; özellikle tematik araştırmalarında tarihsel perspektifi ustaca kullanır: araştırma konusu kapsamına giren yapıtlardan aldığı notları, tarih, toplumbilim, din gibi değişik kaynaklardan derlediği destekleyici bilgilerle bütünleştirir. Sorunun köklerine iner, yüzyıllar içindeki gelişimini, değişimini ve bugünkü durumunu çarpıcı örneklerle gözler önüne serer, yorumlar ("Türk Edebiyatına Yansıyan Siyasal Yaşam"; "Türk Edebiyatında Hapishane"; "Sürgünde Yazarlar"). Çoğu zaman bununla da yetinmez, bugün ve yarın için olması gereken, özlemi çekilen durumları bir dilek olarak ortaya koyar. Sözgelimi "Düşüncesi Uğrunda Can Verenler" başlıklı yazısında şunları söyler: "(Ne büyük yüz karası: Silahlar bu yazının yazıldığı 1980'lerden sonra da susturulamadı. Kanlı eylemler zinciri bu kitabın basıldığı günlere de uzandı!) Canlarına kıyılanların yapıtlarıyla beslenenler bu ilkelere onlar gibi sahip çıkıyorlar. Öyleyse aramızdan koparılıp alınanlar ölmüş sayılmaz. Onlar da yaşıyorlar bizimle... Yapıtlarıyla, düşünceleriyle..." (s.71). "Türk Edebiyatında Hapishane" adlı incelemesini de şu dilekle bitirir: "Hiçbir nedenin insanımızı bir kara yazgı gibi hapishaneye düşürmemesini, hele yazarlarımızın, ozanlarımızın düşünüp yazdıklarından ötürü hiçbir zaman hapishaneye sürüklenmemesini dileyerek..." (s.90).

Pir Sultan Abdal'dan Onat Kutlar'a adlı kitabın ana izleği, insanca yaşama hakkını savunan, toplumu iyiye, güzele doğru götürme çabasını ısrarla sürdüren yazarların çileli serüvenidir. Kitaptaki "Türk Edebiyatına Yansıyan Siyasal Yaşam", "Türk Edebiyatında Hapishane", "Sürgünde Yazarlar", "Orhan Kemalle Kırk Yıl Önceki İstanbul'da" başlıklı yazılarda bunu açıkça görmek mümkündür. Bu incelemelerinde edebiyat tarihçiliği ile kültür tarihçiliği iç içe geçmiş durumdadır. O, yazdıklarının yalnızca edebiyat tarihiyle sınırlı kalmadığının, daha doğrusu edebiyat tarihinden çok kültür tarihi içine girdiğinin bilincindedir. Kültür tarihçisi olarak toplumsal kültürün gelişim çizgisinde ortaya çıkan dönemeçleri, bu dönemeçlerde yazarın sorumlu aydın olarak takındığı tutumun toplumsal gelişmeye katkısını ön plana çıkarmaya uğraşır.

Kitapta yalnızca tematik incelemelerle yazar ve ozanlar üzerine eleştiriler yer almıyor. Konur Ertop, kimi edebiyat dışı konuları da çeşitli yazılarında denemeci bakışıyla ele alıyor. Sözgelimi gazeteci yazarların kitapları üzerine yazdığı "12 Eylül'den Sonra Gazeteci Yazarların Çok Satışlı Kitapları" başlıklı yazısında yer yer geçmişe göndermeler yaparak Erbil Tuşalp, Örsan Öymen, Cüneyt Arcayürek, Hikmet Çetinkaya, Mehmet Ali Birand, Emin Çölaşan, Yalçın Doğan vd. gazeteci-yazarların yakın geçmişe ilişkin kitaplarının yaşadığımız günlerin canlı tanığı olduğunu, günümüzü geleceğe yansıtmada ayna görevi yaptığını belirtir. Başka bir yazısında, "Pahalılık"ta, günümüzden on beş yıl öncesinin kitap fiyatlarına değinir, matbaanın kuruluşundaki kitapların fiyatlarını anımsatır, Türk lirasının değer yitirmesini örnekler, sözü edebiyatçı mektuplarına getirip telif ücretleri, yazarların alacakları, borçları üzerine bilgiler verir, sözünü şu dilekle bitirir: "... şimdi insanımızın alın teriyle kazandığı paranın torunların, çocukların gününe kalmadan gerçek alım gücüne kavuşmasını, insanımızın insanca yaşama düzeyine bir an önce ulaşmasını diliyoruz." (s.170)

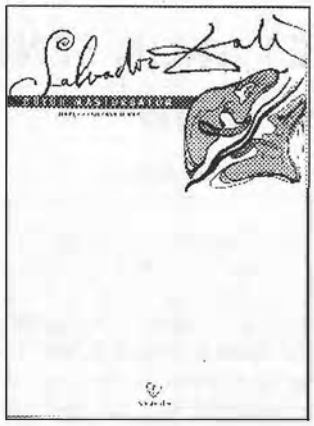

SALVADOR DALİ

BÜYÜK MASTÜRBATÖR

(ŞİİR)

Türkçesi: GÜRHAN TÜMER

VARLIK ŞİİR

Kitabın arka sayfasındaki tanıtma yazısında da amacını şu tümcelerle dile getirir: "Bu kitapta yazarlarımızın dünden bugüne sürüp gelmiş çileli serüveni yer alıyor. Tarihin karanlık sayfalarında anlatılanlar günümüzde, gözlerimizin önünde de çağdışılığı ve korkunçluğuyla yaşanmaktadır. Nesimi'lerin, Pir Sultan Abdal'ların, Sabahattin Ali'lerin ödün vermeyen onurlu yazgılarından benim kuşağımın, benim arkadaşlarımın –Asım Bezirci'nin, Onat Kutlar'ın– başına gelenlerin ne ayrılığı var? Çileli ama onurlu kalem sahibine, kendisi de ateşte yanıp tükenen ama yapıtlarıyla geleceği aydınlatan yazara bir saygı duruşu bu sayfalar..." Konur Ertop.

Sevgili Konur Ağabey, bu kitabını bana ve eşime imzalarken şu satırları da bir dilek olarak yazmış: "Düşünce ve sanata baskıları gösteren bütün bu olayların 2000 yılında artık yaşanmayacağını umut ederek..." Ben de Konur Ağabeyin dileklerine katılıyorum. Eskilerin deyişiyle "Sayiniz meşkûr olsun" diyerek bitiriyorum...

YUSUF ÇOTUKSÖKEN

Server Tanilli

YARATICI AKLIN SENTEZİ

Felsefe/Adam Yayınları

Felsefenin, insan zekâsının bulduğu bu en anlamlı uğraşın amacı, doğa, toplum ve insan, giderek evren üstüne tutarlı, sistemli ve bütünlüğüne bir görüşe varmaktır. Bir yerde dinden bağımsız yürütülen bu uğraş, "özgür aklın sorgulaması"na dayanır. Matematikten fiziğe, teknikten sanata, tarihten politikaya ve hukuka değin bütün bir bilgi birikimini yeniden ele alıp, "eleştirici aklın süzgeci"nden geçirerek bir bütün içinde yoğurmak, eski Yunan'dan beri sürüyor; ve insansoyu akla saygısını yitirmedikçe de sürecek. Söz konusu uğraşa, çağımızda, daha insanca bir düzen kurmanın kaygısı da eklenmiştir. Böylece felsefe, çoğu kez sanıldığının tersine, bulutlarda dolaşan, soyut ve anlaşılmaz bir dille örülü esrarlı bir şey değil, daha güzel bir dünya yaratmayı amaç edinmiş somut, açık ve aydınlık bir arayıştır.

Akla dayandığı için, ister istemez bilimsel verilere de dayanan; bu niteliği ile her türlü dogmatizme ve bağnazlığa karşı olan felsefenin, dostlarından çok düşmanları olmuştur. Niçin böyledir? Çünkü, gerçeğin hasbî araştırılmasından, aklın bitmeyen sorgulamasından korkanlar vardır. Söz konusu sorgulama, bir yerde "yerleşik düzen"e, onun kavram ve kurumlarına gelip dayandığı içindir ki, o düzenin sahipleri, bu arada din, felsefeye karşı daima dişlerini göstermiştir. Felsefe tarihinin, yine eski Yunan'dan başlayarak, adım başında koğuşturulmuş filozoflarla dolu oluşunun nedeni budur.

Batılı toplumlarda, felsefe, yüzyıllarca yürüdüğü dikenli yollardan sonra, bileğinin hakkıyla, ama elbette arkasına aldığı sosyal güçlerin de yardımıyla, bugünkü saygın ve dokunulmaz yerini kazanmış bulunuyor. Özellikle şu son yıllarda, sosyalizmin geçirdiği korkunç bunalımın ve yıkılışların arkasından, felsefe, eski akademik havasından da sıyrılarak, halkın daha anlayabileceği bir dil ve biçemle yeni bir gelişme içinde. Söz konusu gelişmenin, karanlıkçı güçlerin etkisine karşı, eskisinden çok daha fazla aydınlatıcı bir rol oynayacağı kuşkusuzdur.

Müslüman ülkelerde, bilim alanında, zamanın koşulları gereği çok şeyin yapıldığı yükseliş yüzyıllarında, felsefe, eski Yunan düşüncesi ile vahyedilmiş Kuran arasında sıkışıp kaldı. Bunun sonucu şu oldu ki, bir felsefe geleneği kurulup yerleşemedi. İslam felsefesinden söz edildiğinde "hikmet" kelimesinin kullanılıp, "filozof" teriminin "rint, dinsiz" ya da "kayıtsız" demekle bir tutulmasının bir anlamı olsa gerek. Tekkelerin öncülük ettikleri "tasavvuf" ise, bir sistem halini almaktan uzak bulunduğu gibi, ancak dinin izin verdiği bir çerçeve içinde dönüp dolaşmıştır.

Bizde, felsefeye felsefe olarak, yani dinden bağımsız eleştirici aklın bir işlevi olarak bakmak, Tanzimat sonrası aydınların gitgide kavgasını verdikleri bir uğraş olmuştur ki, hepsini saygı ile anmalıyız. Felsefenin, bağımsız bir disiplin kişiliğiyle, İkinci Meşrutiyet'te üniversite ve liselere girişi de, işte bu çabaların olumlu bir meyvesidir.

Cumhuriyet, bu mirasa sahip çıkmıştır.

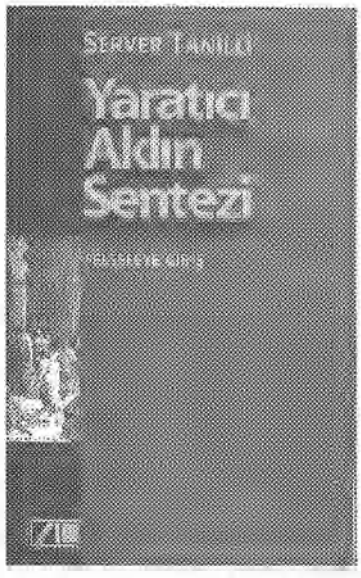

Cumhuriyet'i kuranların eğitimden anladıkları, bağımsız kafalar yetiştirmekti, bir fikre körü körüne saplanmamış, arayıp soran ve eleştiren kafalar; o güzel deyişle, "fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür" kuşaklar! Hele hele liseler, gençlerin temel kültürlerinin belirginleştiği bir eğitim aşamasıdır. Lise eğitiminde –belki– en önemli ders de, felsefedir. Çünkü matematikten fiziğe, tarihten edebiyata ve sanata değin, bütün öteki bilimlerin sağladığı bilgi birikimini yeniden ele alıp bir bütün içinde yoğurmak; bunu yaparken de, gence, "eleştirici düşünce"nin anahtarlarını verip onun alışkanlığını kazandırmak felsefeyle mümkün.

Ancak, Türkiye'de devlet, yıllar var ki eğitim sistemini özgür düşünceye kapamıştır; düşünmeyen, eleştirmeyen insanlar istenmektedir; bir yandan "molla eğitimi"nin altında yatan bu olduğu gibi, öte yandan liselerde felsefe eğitiminin, özellikle 1980'lerle horlanan, itilip kakılan bir ders olmasının altında yatan da budur.

Eldeki kitap, bu haince tezgâhlanıp sürdürülen tuzağa karşı çıkmak için yazıldı; o tuzağı hazırlayanların ideolojisi olan "Türk-İslam Sentezi"nin önüne dikilmenin amacını taşıyor: Adı, "Yaratıcı Aklın Sentezi" de buradan ileri geliyor ve ancak yaratıcı akıl bir sentez kurabilir.

Kitabın seslendiği, başta lise ve üniversite gençliğidir; yazılanlar, yetişecek kuşakların felsefe kültürlerini güçlendirme hedefine dönük. Ne var ki, onların dışındaki kesimler de, isterlerse, dikkatlerine çarpacak şeyler bulabilirler. Eserin diline ve biçemine, herkese okuma kolaylığı sağlaması için özel bir özen gösterildi. Okurların, çoğu felsefe kitabında olduğu gibi, genelde ve soyutta kalıp bulutların üzerinde dolaşmamaları için, günceli gösterip somut toplum sorunlarında düşünmelerini sağlamak amacıyla, ilginç okuma parçalarına dayanan bir yöntem de seçildi.

Bütün bunlardan kalkarak, kitap, ülkemizde süren kavram kargaşasına son vermek isterken, onca hasretini çektiğimiz gerçekten fikrî bir ortamın hazırlanmasında da yararlı olabilir. İnsanlarımızın insanca yaşayacakları bir düzenin koşulları üzerinde düşünüp tartışmaları ancak böyle mümkündür.

Dileriz, daha fazlasını yapsın yazdıklarımız...

Burçak Evren-Dilek Girgin Can

Yabancı Gezginler ve OSMANLI KADINI

Araştırma/Milliyet Yayınları

Osmanlı devleti, erkek odaklı bir yapıya sahipti. Kadın bu yapının içinde, duvarların arkasında saklı kalmış cinsel bir objeydi kimi zaman. Kimi zamansa bastırılmış ve sınırlandırılmış cinselliğin, fitne ile kendine akış yolu bulan huzursuzlukların engellenemeyen kaynağıydı. Padişah, ana ve eş arasındaki ilişkiler kimi zaman siyaseti belirlerdi. Kimi zaman da haremağalarının da aracılığıyla devletin en üst kademelerinin görünmeyen, ama hissedilen baskı odaklarını oluştururlardı. Kadınların güçlülüğü, devlet otoritesinin –yani padişahın– zaaflarıyla ters orantılıydı. Padişahın güçsüzlüğü, onların güçlülüğünün, güçlülüğü ise onların sessizliğinin eylem biçimi olurdu.

Osmanlı toplumunda kadınların özgürlük alanı olabildiğince sınırlandırılmıştı. Özgürlüğün esas mekânı yabancı gözlerden uzak odalardı. Tatlı Sular civarında haftalık gezintiler, hamam sefaları kadınlar için gündelik yaşamın diğer özgürlük alanlarıydı.

Kadına saygı çoğu zaman doğurganlıkla eşdeğerliydi. Doğurgan olmayan kadınlar yalnızca eşlerini değil, saygınlıklarını da yitirirler, yasalar gereği alternatiflerini oluştururlardı. Birden fazla evlilik, kadınlar arasındaki yarışı, dedikodunun dışına taşır, kimi zaman trajik sonla noktalanan olaylara zemin hazırlardı. Bu yarış saray bünyesinde yalnızca paylaşılmayan erkeğe –yani padişaha yönelik– olmaz, çoğu zaman merkezi otoriteye sahip olmak gibi bir işlev de taşırdı.

Kadının bir bakıma tutsaklık olarak tanımlanan bu durumu, yabancılar tarafından gereğinden fazla abartılarak kaleme alınmıştır. Kadını, yalnızca dıştan gözleme olanağını yakalayan yabancılar, saptamalarında gerçeği değil, kendilerince doğru olması gerekeni dile getirmişlerdir. Yalnızca soylu kadın seyyahlar, Osmanlı kadınını yakından tanıma olanağını yakalamışlar ve gerçekçi yaklaşımlarda bulunmuşlardır.

Ama hareme yönelik tüm yazılanlar, bu yerin gizliliğinden ve ulaşılmazlığından ötürü birer düş ürünü olmuştur. Harem, çoğu yabancı seyyahlar ve çizerler için, cinsellikle kuşatılmış bir eğlenceler merkezi olarak algılanmış ve abartılı bir biçimde, gerçeklerle pek de bağdaşmayan bir tarzda işlenmiştir. Bu düşsel yaklaşım, Osmanlı kadınının modernleşme sürecinde de devam etmiştir.

Kitapta, Osmanlı kadınını, yabancıların gözüyle tanıtmayı yeğledik. Belli başlıklarla sunduğumuz bu tanıtımda mümkün olduğunca görsel malzemenin çekiciliğinden yararlandık. Kişisel ve özel arşivlerden derlediğimiz görsel malzemenin birçoğu ilk kez bu kitapta gün ışığına çıkmaktadır. Kitap yazılarıyla olduğu kadar, görsel malzemesinin zenginliğiyle de Osmanlı kadınının çeşitli dönemlerdeki konumunu ortaya koymayı amaclamaktadır.

Çağdaş Yenilgiler Ansiklopedisi

Ahmet Erhan'ın yeni şiir kitabı

Ahmet Erhan / Bütün Şiirleri

1. DENİZ, UNUTMA ADINI 400.000
"1992 Yunus Nadi Şiir Ödülü"
2. ATEŞİ ÇALMAYI DENEYENLER İÇİN 400.000
3. SEVDA ŞİİRLERİ / ZEYTİN AĞACI 400.000
4. ÖTEKİ ŞİİRLER 550.000
5. ÇAĞDAŞ YENİLGİLER ANSİKLOPEDİSİ 500.000
6. ALACAKARANLIKTAKİ ÜLKE 500.000
"1981Behçet Necatigil Şiir Ödülü"
7. YAŞAMIN UFUK ÇİZGİSİ / AKDENİZ LİRİKLERİ 500.000
8. ÖLÜM NEDENİ BİLİNMİYOR 600,000

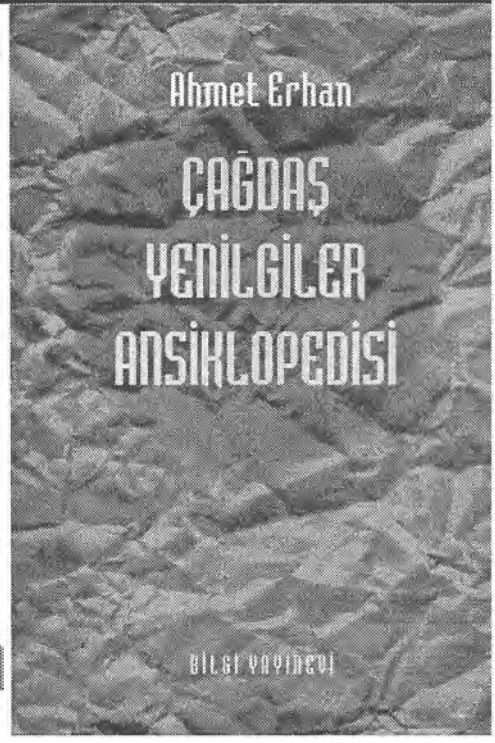

BÜTÜN KİTABEVLERİNDE

BİLGİ KİTABEVİ
Sakarya Caddesi, 8/A, Yenişehir - ANKARA
Tel: 312-434 41 06 / 07 Fax: 312 - 431 77 58
BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sokak, 17/1, Cağaloğlu-İSTANBUL
Tel: 212 - 522 52 01 Fax: 212 - 527 41 19

b BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Caddesi, 46 / A Yenişehir - 06420 / ANKARA Tel : (0-312) 431 81 22 - 434 49 98 Faks : (0-312) 431 77 58
www.bilgiyayinevi.com.tr • e-mail: info@bilgiyayinevi.com.tr

Robert Bocock

TÜKETİM

Araştırma/Dost Kitabevi

Tüketim, törelerle ilgili, psikanalitik sosyoloji ile din ve inanç sistemleri sosyolojisi üzerinde yaptığım daha önceki çalışmalarımın bir sonucu olarak ortaya çıktı. Daha somut ve kapsamlı olan bu çalışmaların altında, yine onlarla ilgili bir dizi kuramsal tartışma konusu yer almaktaydı. Bu konulardan biri de modern toplumların analizi açısından eleştirel kuramın yararlılığı veya yararsızlığıdır. Özellikle 1970'ler ve 1980'lerde yapısalcılığın gelişmesiyle, eleştirel kuramcılar ikinci plana düştüler. Ben bu kitapta, bu iki sosyal kuram ekolünün birbiri ile ne dereceye kadar uyum sağlayabileceğini saptamaya çalıştım.

Eleştirel kuram ve yapısalcılık yaklaşımlarının her ikisi de Marx ve Freud'dan alınma kavram ve kuramları kullanmışlardır. Eserlerini genellikle eleştirel kuram modeli olarak nitelendirilebilecek kalıplar içinde yazanlar ile yapısalcı kuram modelini kullananlar arasındaki fark, her iki tutumun Hegel'e olan yaklaşımında saklıdır. Eleştirel kuramcılar, dünya tarihinin akıl üzerine kurulduğu veya kurulabileceği şeklinde Hegelci fikirler kullanan kişiler olarak tanımlanabilirler. Bu nedenle, eleştirel kuram, tarihsel olaylarda daima bir anlam ve bir neden sonuç ilişkisi bulmaya çalışması açısından, tarihselci olarak nitelendirilebilir. Buna karşılık yapısalcılar, Hegel'den yapılan bu alıntılara olumsuz yaklaşmışlar, kültür ve toplumun analizi için anti-hümanist, tarihselci olmayan, 'bilimsel' bir yaklaşım bulmaya çalışmışlardır.

Doğru olsun olmasın, ben yapısalcılığın kuramsal anti-hümanizminin, sorunları çözmekte yetersiz kaldığı sonucuna vardım. Sosyal bilimlerin başlıca sorunlarından biri, bu bilimlere hangi açıdan anlamlı bir şekilde 'bilim' denilebileceği olmuştur. Yapısalcılık, bir ara bu sorunu çözer gibi görünmüşse de, aslında bunu başaramamıştır.

Bu kitap benim bilgi kuramına bağlı ve daha geniş kapsamlı felsefi konulara olan ilgimi yansıtıyor. Ancak, sosyolojide, somut bir sorunu anlama gayreti içine girmek her zaman, felsefi sorunları yalnızca soyut düzeyde çözümlemeye çalışmaktan daha iyi bir fikir olarak görülmüştür. Çünkü böyle yapıldığında, gerçekten de bazı sorunlar, adeta kendi kendilerini çözümlerler ve aksi halde görünebileceklerinden daha az ciddi sorunlar oldukları ortaya çıkar. Örneğin, benim saptamalarıma göre, tüketim olgusunun incelenmesi de psikanalitik fikirlerin faydası konusu, eleştirel kuramcı Herbert Marcuse ile yapısalcı olduğu söylenen psikanalist Jacques Lacan'ın görüşleri arasındaki uzaklığı azaltmaya yardımcı olmaktadır. Bu kişilerin yaklaşımları arasında, birinin Hegelci eleştirel kuramcı ve diğerinin ise yapısalcı olarak tanımlanmalarının düşündürdüğünden daha az bir farklılık vardır. Ama, Paris'teki 1968 olaylarının ardından, eleştirel kuramdan uzaklaşılıp yapısalcılığa dönülmesinin altında yatan da böyle karşıtlıklardır.

Şüphe yok ki, tüketim –yalnızca tüketimi gerçekleştirenler için değil, sosyologlar için de– 1980'lerde olduğu kadar büyüleyici bir konu başlığı olmaktan eninde sonunda uzaklaşacaktır. Tüketimin 1980'lerde 'yükselişe geçmesi'nin üzerinden çok uzun bir süre geçmeden, yani 1990'ların başında, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomisinde yoğun bir duraklama görülmesi gibi örnekler, modern ya da postmodern kapitalizmin önceden tahmin edilemeyen, beklenmedik gelişmelerindendir. Bununla birlikte, bu kitapta değinilen konuların hiçbiri, zaman zaman yoğun ekonomik durgunluk dönemleri ile karşılaşıldığı için ortadan kalkmaları beklenen konular değildir. Tüketim, artık insanların kim oldukları, kim olmak istedikleriyle ilgili duyarlılıklarını ve bu duyarlılıkları korumalarını sağlayan yöntemleri etkilemekte: Kimlik duygusunun gelişimini çevreleyen olgularla çok iç içe geçmiş bir durumda. Bu nedenle tüketim, ekonomik olduğu kadar, aynı zamanda toplumsal, psikolojik ve kültürel bir olgu olmaya da devam edecektir.

Türkçesi: İREM KUTLUK

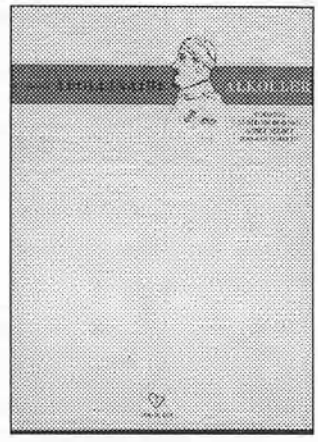

Guillaume Apollinaire

ALKOLLER

Türkçesi:

G. Durusoy/A. Necdet

Jean-Louis Mattei

Apollinaire'in bu büyük yapıtı,
dünya şiirinde de
bir dönemeç sayılıyor.

VARLIK ŞİİR

Lıçezar Elenkov

GRANİT DESTANI

Şiir/ Yordam Kitapları

Lıçezar Elenkov, çağdaş Bulgar ozanlarının en önemlilerinden biri. 1956 Nisanı'nda Bulgar şiirinde yapılan atılımdan sonra "Nisan Kuşağı" diye anılan ozanlardan. Bu kuşağın belli başlı özellikleri arasında, sosyalist toplumdaki yeni insanı devinim ve eylem içinde ele alması öne çıkıyor. Yani insanları yapı iskelelerinde, maden ocaklarında, fabrika tezgâhlarının başında, kooperatif ovalarında, laboratuvarlarda görmeye ve göstermeye başlaması.

Şiirdeki bu değişim, yalnız içerikte değil estetik yapıda da kendini göstermiştir. Hem gerçekçiliği durağanlıktan kurtarmıştır, hem de estetiğe söyleyiş ve imge zenginliği katmıştır. İnsana katkıda bulunurken, onu yalnız değişim süreci içinde kavramakla yetinmemiş, beğeni düzeyini yükseltmeyi de amaçlamıştır.

1936'da Vidin'in Gorni Lom köyünde doğan, Vidin Lisesi'nde, Moskova Maden-Petrol Enstitüsü'nde, Sofya Üniversitesi Bulgar Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde eğitim gören, Sofya Radyosu'nda çalışan, Bulgar Yazarlar Birliği'nin dış ilişkiler sekreterliğini yapan Lıçezar Elenkov, "Nisan Kuşağı"nın özelliklerini en iyi yansıtan ürünler vermiştir.

Elenkov'un şiirlerinde, kendi bireysel konumundan ülkesindeki yeni insana tanıklığa, ulusaldan evrensele bir açılım görülür. Estetik açıdan ise, özgün imgelerle örülü bir söyleyiş göze çarpar. Denebilirse zor bir ozan Elenkov. Ama bu zorluk, onun fantezi düşkünlüğünden değil, olayları ak ile karaya indirgemeden, ara renkleriyle de görebilmesinden, insanı psikolojisiyle birlikte kavramak istemesinden, çağdaş şiirin kazanımlarına, anlatım ve biçim zenginliklerine sırt çevirmemesinden kaynaklanıyor.

Köy kökenli çağdaş insanın, geçmişle, köyde bıraktığı yaşamla ve insanlarla koparamadığı bağı, duygusal ve düşünsel düzlemde sürdürdüğü çelişkili ilişkileri yansıtan şiirlerinin yanı sıra, Elenkov'un destan türüne getirdiği yeni bir solukla da anıldığını söyleyebiliriz. Örneğin Amerika gezisi izlenimleriyle *Okyanus* destanını yazmıştır. Faşizme karşı savaşan Kievli bir genç kızın eylemi ve kahramanca ölüşü *Raisa Okipnaya* destanını esinlemiştir. Floransa izlenimleriyle olduğu gibi, İstanbul'a yaptığı geziyle de bu türden yapıtlarına yeni örnekler katmıştır. Boğaz Köprüsü'nün esiniyle yazdığı *Köprü* destanı için ozan şu açıklamayı yapıyor: "Avrupa ile Asya arasındaki Boğaz Köprüsü, ilk bakışta somut bir kavram. Gördüğümüz, bildiğimiz köprü. Ama gerçekte, eski kıtanın, bu kıtada insanlığın gördüğü en korkunç, en yakıcı yangından geçerek uyanan insanın, barışı ve güvenliği arayan insanın, Yakındoğu'nun tedirgin insanına uzanan elidir. Manevi bir köprüdür yani. Dostlar arasındaki, insanlığın daha aydın, daha iyi günleri için savaşım vermekte olan insanlar arasındaki köprüdür. Benim köprüm, işte bu anlamda, zeytin dalı simgesiyle, Picasso'nun ak güverciniyle eşdeğerli. Çünkü dünyamız ancak barış ülküsünü gerçekleştirerek varolabilir."

Bu alanda başyapıtı sayılan *Granit Destanı*'na gelince, yalnız kendisinin değil, çağdaş Bulgar şiirinin en önemli yapıtları arasında. Kendisiyle 1977'de yaptığım bir söyleşide, yapıtlarının ana temasını şöyle açıklamıştı: "Çağdaş sosyalist sanatçının gözüyle, onun kesitinden geçirilerek verilen özgürlük savaşçısı tipi, portresi." İşte *Granit Destanı* bu ana temanın ele alınışı, işlenişi bakımından bir başyapıt. Antifaşist direniş savaşında Vidin dolaylarında eylemler yapan ve yedi kişiden oluşan Georgi Benkovski Birliği'nin kahramanlığını dile getiriyor. Ozan, bu destanda, geçmiş zaman ağzıyla değil şimdiki zaman ağzıyla konuşuyor. Kahramanların portrelerini çizerken bugünü de açıklamaya çalışıyor. İç konuşmalar biçiminde ortaya konan destan, kahramanların okurdaki canlı dinleyici önünde kendi yaşamlarından, katkılarından söz etmelerini sağlıyor.

Benzeri yapıtlardan *Granit Destanı*'nı ayıran en önemli özellik, antifaşist savaşımda yararlık göstermiş bu kahramanları yalnız birer "kahraman" olarak görüp göstermemesi, ülküselleştirmekten kaçınması. Savaşımları sırasında can vermiş bu insanlardan söz açarken, onların özlemlerini, sevgilerini, varsa korku ve ikilemlerini, yaşam karşısında takındıkları çeşitli tavırları da dile getirerek, yaşayan yanlarıyla, canlı kimlikleriyle kavramaya, giderek kavratmaya yönelmesi. Destanın beklentisi, düpedüz övgü değil, okuru coşkulandırıp ayağa kaldırmak değil. Eylemi ve eylemin içindekileri yönlendiren o adı konulmamış, insansı pırıltıyı yakalamak. Bu yüzden, kendini de birliğin bugün yaşayan Sekizinci üyesi olarak destana koyuyor ozan. Olayın geçtiği zaman dilimiyle bugün arasında o canlı ilmiği oluşturmak üzere.

Bu yaklaşım, destanın estetik yapısını da belirlemiş oluyor. Ne öyküsel bir düz anlatım, ne zamanı bire bir gözeten bir sıralama. Olaya baktığında ozanın gözünde önem kazanan, onu etkileyen görüntüler, duyarlılığını titreten ayrıntılar, belleğinde canlanan anılar yoğrulup imgelere dönüşerek destana yansıyor. Biçim, söylem, bölümleme bu yoldan belirleniyor. Örneğin patlayan bombalar bir kez patlamıyor, yayılan kan yalnız bir kez yayılmıyor, elmalar yalnız bir kez çiçek açmıyor. Sinemadaki ağır çekimler ve yinelemeler gibi, müzikte kimi ezgilerin sık sık karşımıza çıkması gibi, imgelerin sarmalı içinde bizi döndürüp dolaştırıyor ozan. Sezer gibi oluyoruz kimi ayrıntıların neden yinelendiğini, kimi görüntülerin niye su yüzüne vurduğunu, ama hiçbir zaman bir kanı edinmiyoruz. Böylece ozanın bizi yaşamla yüz yüze bıraktığı şiirsel bir yapı ortaya çıkıyor. Bu yapıda, çağrışımlar, imgeler ve sözcükler çok önemli. Çoğu zaman tek sözcük bile şiir içinde ağırlık kazanıyor. Tek sözcükle bir izlenim verilebiliyor, bir betimleme yapılabiliyor, bir sesleniş iletilebiliyor.

Ozanla yaptığım söyleşide, şiirleri Türkiye'de yayınlandığı zaman okura ne vermesini istediğini sormuştum. "Ozan olarak halkı sevdiğimizi, halktan geldiğimizi, bütün yüzümüzle, bütün kalbimizle ona yöneldiğimizi, ona adandığımızı söylemesini, bunu kanıtlamasını isterim" demişti.

"Georgi Benkovski birliğinden yedi kişiydiler. 18 Ocak 1944 günü mermileri tükendi. İki el bombası kaldı yalnızca. Granitovo köyü yakınlarında kuşatıldılar. Teslim olmadılar. Bir halka olup bombaları ateşlediler. Otuz yıl sonra, bugün..." diye başlayan destan, ozanın bu isteğini yerine getirecek nitelikte.

KEMAL ÖZER-ÖMER ÇANDIR

Necati Tosuner

BİR TUTKUNUN DİLE GETİRİLME BİÇİMİ

Öykü/Yapı Kredi Yayınları

Necati Tosuner bir iç dünya yorumcusudur. Neredeyse bir ilkgençlik yapıtı sayılacak *Özgürlük Masalı*'ndan (1965) başlayarak pekâlâ sulanabilecek bir duygusallığı öncelikle sıkı bir anlatım diliyle dengelemiştir. Psikolojik kestirmeciliğe kaymadan ruh durumlarını serimlemiştir kişilerinin, özellikle de başkişisinin. Yedi yıllık bir aradan sonra çıkan yeni öykü kitabında, bu özelliklerin yanında, kara mizaha yaklaşan bir humor da görülüyor. Özellikle kitabın neredeyse üçte birini oluşturan kısa öyküler, Necati Tosuner duyarlılığının çok ötesine geçen bir Necati Tosuner alaycılığını serimliyor. Geçen süre içinde Necati Tosuner'in dili de alabildiğinde yalınlaşmış, neredeyse "soğuk" bir dille kurmaya başlamış öykülerini. Günümüzdeki haber dilinin aksaklığını bile bile, sözün gerçek anlamıyla, haber diline çok yakın bir dile ulaşmış. Örneğin 1997 Haldun Taner Öykü Ödülü'nü alan "Armağan" adlı öyküsünde bir adamın sigarayı bırakma serüveni anlatılır. (Hadi, adını koyalım şunun: Düpedüz otobiyografik bir öyküdür bu ve Necati Tosuner'i yakından tanıyanlar bildiğine göre, tanımayanların da öğrenmesinde bir sakınca olmamalı). Bir geriye dönüşler öyküsüdür bu. Anlatı, anla başlar, kısa sıçrayışlarla geriye gider gelir ve gene anla birleşir. Bir sigara bırakma öyküsünden çok, dünyayla hesaplaşmanın bir başka boyutudur, sonuçta ortaya çıkan. Ama öykünün ortalarında, anlatının düğüm noktası yorumsuzca belirtilir, geçilir. "Ve yıllar sonra, –geçtiğimiz yaz sonu– sigaraya yeniden başladım. Eşim, beni boşamak istiyordu. Ve ben de, ona verilmiş bir armağanı geri alıyordum sanki. Yok öyle değildi. Otelde kalıyordum. Derdim vardı."

Aynı yöntem, "Yusuf" adlı öyküde de kullanılır. Bu öyküde de anlatıcı ile karısı nedeni belirsiz bir çekişme içindedir. Gene öykünün ortalarında, şu cümlelerle öykünün olası ama anlatılmayan, anlatılmayacak sonu belirlenir: "Konyak ve kış sporları vardı./ Bir şey yoktu. Sanki... bir şey yoktu..." Kitaptaki altı kısa öyküden beşi birbiriyle ilintili, sadece "Dak Daka Dak Dak..." bunlardan farklıymış gibi durmakta. Gene de, öykülerin birbirine bağlantısı içinde çok fazla da uzakta olmadığı hissediliyor. Belki doğrudan olaylar arası bağlantısı yok bu öykünün öteki öykülerle ama, öykülerin duygusal sürecinde, yeri var kanımca. Kaldı ki, sıkıntıyı bir alayla "erteleme" ya da "çelme" işlevini de başarıyla yerine getiriyor.

Bütün bu kısa öyküler bir erkeğin, sevdiği kadını kaybetmekte olan, kaybeden bir erkeğin gözünden anlatılmış. Dil de hep birinci tekil şahıs. Yani "ben" anlatısı kullanılmış. Kitaba adını veren öyküde ise daha karmaşık bir anlatıyla karşılaşıyoruz. Bu öykünün başında da gene bir *ben* anlatısı ve erkek bir anlatıcı var ve kitabın başından beri süregelen ayrılık gerilimi, ayrılıkla sonuçlanmıştır. Öyküleme, bir noktada kesilir. "Bana bir düş gerek, –sonu boşa da çıksa..." sözleriyle. Sözler tırnak içine alınmıştır ve italikle verilmiştir. Bir iç konuşma izlenimi vermektedir. Ya da bir iç konuşmada, bir sesli söz! Bu sözlerin ardından "Karen" alır sözü. "Ceylan Öğretmen"in odak noktası olduğu bir ilkgençlik süreci izleriz. Hem okul, sınıf arkadaşları, öğretmenler anlatılır bu süreçte, hem bir "azınlık" ailesinin içi, aile içi ilişkiler, onların dünyaları. Onun ardından "Umut" alır sözü... Anlatısının odağında gene Ceylan Öğretmen vardır. Aynı okul, aynı dönem ama bir başka dünya izlenir "Umut"un anılarında. Karen'in anlatısında olduğu gibi, Umut'un anlatısı sonunda da öykünün açışındaki anlatıcı devreye girer. Anlatıcı ile Karen'in ve Umut'un "görüşmeleri" öyküyü açmaz, dolantıyı pekiştirir. Üçüncü anlatıcı ise "Ayça"dır ve o da aynı bağlamda olmakla birlikte, çok farklı bir açıdan ilk iki anlatıcının öyküsüne katkıda bulunur. Bir bakıma, üçgen tamamlanır ama bu üçgen sanki bir karenin ortasındadır! Öykünün Ayça'nın anlatısından sonraki bölümünde dolantının çözümü gelir. Gerçek bir sürprizdir öykünün bitimi ve böylece, Necati Tosuner anlatısından oldukça farklı oluşan bu öykünün ilk kısa altı öyküye nasıl bağlandığı da ortaya çıkar.

Necati Tosuner'in bu uzun öyküsü, kanımca, Necati Tosuner'in bir iç dünya öykücüsü olarak, yalnızca belirli bir anlatıcının iç dünyasını anlatmakla yetinmeyip ya da belirli bir kişinin iç dünyasını anlatmakla sınırlı kalmayıp başkalarının da iç dünyalarına inebileceğini ve onları da içerden anlatabileceğini çok iyi ortaya koymaktadır. Tosuner'in ustalığı, bu öyküde serimlenen iç dünyaların hem kadın, hem yeniyetme oluşlarıyla daha da öne çıkıyor sanırım. Hele hele son yıllarda öykü adına yapılanlar gözönünde tutulduğunda. Hiç çekinmeden, Tosuner'in aradan geçen yedi yılı çok iyi değerlendirmiş olduğunu söyleyeceğim. Yalnız anlatım değil, bir anlatı ustası da Tosuner bu kitabıyla.

GÜVEN TURAN

Ataol Behramoğlu/Metin Demirtaş

ŞİİRİN KANADINDA MEKTUPLAR

Toplumsal Dönüşüm Yayınları

Mektup... Önce kendi içimizde duyup sonra yanıt beklediğimiz bir ses, sesleniş midir? Yoksa, yazmaya başladıktan sonra mı duyarız içimizin usul sesini? Hani biraz da şiir gibi... Burdayım, böyleyim midir daha çok? Mektubu yazan şairse, şiirinin yükü hafifler, az olsun durulur mu bulanıklığı?

Buluşmak gibi görünse de, tek kişiliktir mektup; yalnız yazılıp yalnız okunur çünkü. Zamanın duygular, düşünceler üzerindeki etkisini düşünürsek, gönderenin ve alanın bir başınalığı iyice netleşir. Geçen zaman, çoğu kez, kendi yazdığı mektuplara bile yabancılaştırmaz mı insanı? Belki bu nedenle, A. Behramoğlu ve M. Demirtaş'ın birbirlerine yazdıkları mektupları, gönderen de alan da benmişim gibi okudum; kimini hemen o anda yazıvermişim gibi yakın, kimini on yıllar kadar uzak duygularla...

Kitaptaki 172 mektubun 88'ini Ataol Behramoğlu, 84'ünü Metin Demirtaş yazmış. İlki 1970, sonuncusu 1992 tarihlerini taşıyor. Son sayfalar, her iki şairin toplam 31 şiirine ve 1958-1995 yılları arasındaki fotoğraflarına ayrılmış. *Şiirin Kanadında Mektuplar*... Şiir adresi bilir, diye mırıldandım ben de. Kitaba verilen ad ve hemen her mektup şiirli. Dost köyüne bahanesiz gidilmez, diyecekken vaz geçip gönül şiir ister, yoksa mektup bahane mi, diye düşündüm. Ataol Behramoğlu ve Metin Demirtaş'ın şiirle ilgili söyleşilerini, mektup sıcağından çıkarmamaya çalışarak okudum. Çünkü bana göre, şiir ne kadar haberleşme aracıysa, mektup da o kadar haberleşme aracıydı.

Mektubun öyküye, şiire doğru yürüyen, onlara yaklaşan bir tür olduğunu hep düşünmüşümdür. Hakkı verilse, en az onlar kadar emek istediğini de... Telefonsa, koşarak yaşadığımız hayatın edebiyatı eksik, faturası yüksek bir parçası.

A. Behramoğlu ve M. Demirtaş'ın mektuplarında değinilen, tartışılan şiire ilişkin temel sorunlar, kavramlar; öz-biçim, imge-mecaz-vezin-vurgu-uyak-uyum-ses... beni ilgilendiriyordu elbet. Ama, yirmi beş yıl yazışabilmek için, bunların dışında bir şeyler daha olmalı diye düşündüm. Şiir sevgisi, toplumcu dünya görüşleri zaten bilgimin içinde olan bu iki şairi, yaşamlarındaki başka ayrıntılara ve inceliklere de dönerek okudum. A. Behramoğlu'nun "içimde oluşup duran şeyleri anlayamıyorum. Garip bir duygululuk, Mao'cu falan olmadığım halde Mao'ya ağladım. Bizi devrime inandıran, inancımızı kavi kılan devlerden biriydi. Tam uzlaşılamayan, ama varlığı yine de güven veren bir baba gibi." sözleriyle "Sen yaralıyken Akdeniz ne boka benzeyecek, bilmiyorum"daki hüznü birleşince, şiir daha bir kanat çırpıyordu sanki. Behramoğlu'nun "Fırsat bulursam gelmek, dertleşmek isterim. Şair olarak gerekeni yapıyor muyuz, yapabiliyor muyuz? vs. Aslında her şeyi özledim," cümlelerini okuduğumda altını çizecektim, ama yalnızca son cümlenin: *Aslında her şeyi özledim.*

Mektupların konusu, "Şiirlerle kalbimizi ve hayatımızı araştırmaya devam edeceğiz" olsa da, A. Behramoğlu ve M. Demirtaş'ın şiir ve dünya görüşlerinin arkasında kalmış duygularını görebilmek için, zaman zaman ayaklarımın üstünde yükselmek, hatta zıplamak zorunda kaldığımı söylemeliyim. "(Zenci kız, kitabını çantaya koydu, fermuarını çekti çantasının) yanımdaki kız başını arkadaşının dizine koyup kıvrıldı. Ya da kıvrıldı, başını arkadaşının dizine koydu. Sol eli, bir tablodaki gibi güzel. Hafifçe pantolonuma dokunan etekliği de hoş, sıcak bir duygu uyandırıyor içimde.)" dedikten hemen sonra "mektubuma dönüyorum." diyen A. Behramoğlu'na, şu yazılanlarla mektup olamaz mı, demekten kendimi alamadım. Neyse ki, Ataol Behramoğlu'nun mektubuna dönmeyi unuttuğu o kısacık anlara tutunup, birazcık daha bakabildim arkalara: "46 yaşında olmanın hüzünlerini duyuyorum. Bir daha belki hiç âşık olamayacak olmanın. Bir de daha hiç çocuk olamayacak olmanın...

Oysa öksürüyor insan.

Uyurken eli bir tablodaki kadar güzel olabiliyor."

Söz şiirden, şiire ilişkin sorunlardan açılınca, alabildiğince uzuyor mektuplar, imgeden; şiirselliği sağlayan resimden; Türkçe'nin yalınlığından, şiirselliği ustaca yakalayan dizelerden söz ediliyor mektuplar boyu. Behçet Necatigil'in "Bir gün gelir bu yollardan/ şahit ister geçtiğime" dizeleri, Attila Jozsef'in "öğretmek için sırlarını sırrını/ Yüreğini yiyeceksin, yedireceksin" dizeleri, Mayakovski'nin "Pantolonlu Bulut"u geçiyor mektuplardan. "Ah! Sevda./ Yitip gitti sonsuzca" diyor Lorca. Gülten Akın bir mektubun sonunda duruyor: "Ah kimselerin vakti yok durup ince şeyleri anlamaya."

İki şair, şiirle ve şiirleriyle ilgili düşünüp, birbirlerinin sorularını yanıtlarken, Türk şiirinin hemen bütün dönemlerine ve adlarına uzanıyorlar.

Şiiri şiir yapan öğeleri düşünüp tartışırken, Türkçe'nin şiir yükü karşısında duydukları heyecanı döküyorlar mektuplarına. Türkçe'nin şiir potansiyelini yakalamak; yaşayan Türk dilinin derin soluklarını şiir diline kazandırmak; dilin kendine özgü felsefesi, derinliği; sentetik ve kurmaca dilin şiire uzaklığı; toplumcu şiirin sığlığa düşmemesi için yapılması gerekenler; bir şiiri akılda tutturan öğelerin neler olduğu: "Çeviride, başka dile aktarılabilen nedir, aktarılamayan nedir?", "Yaşantı eskiyince şiir de eskir mi?" gibi sorular, arayışlar, buluşlar, 172 mektuptan 172'sinin konusunu oluşturuyor. A. Behramoğlu, bir mektubunda, "Bunları çok yakın bir dosta, dostluktan bile yakın bir yakınlığa bir çalışma ve yaşama raporu gibi sunuyorum, belgeliyorum. Bir varoluş çığlığı gibi de düşünebilirsin." diyerek, yazma nedeninin altını çiziyor.

Mektuplar boyunca, iki sorundan biri durmadan değişirken, öteki hep aynı kalıyor: Akdeniz'de yaralı olmak ve şiir; mahpusluk ve şiir; geçim sıkıntısı ve şiir; sürgün ve şiir; yalnızlık ve şiir; düşmana inat yaşamak ve şiir; yanan vücudunu bir kadının (çizip "kadınının" yazdım) vücuduna bastırmak ve şiir; "iyi gidiyor sayılabilecek evlilikle, aslolan özgürlüğü kafamda ve yaşamımda bağdaştırmaya çalışıyorum ve şiir; "fantom ağrıları" ve şiir; özlem mektupla geçmiyor ve şiir... Neden? Çünkü şiir, adresi bilir.

ZEYNEP UZUNBAY

Habib Bektaş

GÖLGE KOKUSU

Roman/İnkılâp Kitabevi

Habib Bektaş'ın *Gölge Kokusu* adlı romanı, İnkılâp Kitabevi'nin 70. Yıl Roman Ödülü'nü aldı. 1997 yılının başlarında da yayımlanıp piyasaya çıktı. Doğrusu, zamanlama kötüydü. Bu kötü zamanı Habib Bektaş ya da yayımlayan yayınevi seçmiş değil. Öyle denk geldi. Denk geldiğiyse şuydu: *Tehlikeli Masallar*'dan tutun *Sofi'nin Dünyası*'na, ordan *Simyacı*'ya filan, popüler kitaplar piyasada cirit atıyor, okurun gerçek ve nitelikli romana ulaşmasına bir bakıma engel oluyordu.

Gölge Kokusu, Türk ve dünya romanının ne olduğunu, nereye doğru gittiğini çok iyi bilenlerden kurulu bir jüriden (F. Naci, H. Yavuz, Doğan Hızlan, Tarık Dursun K., Füsun Akatlı, Pınar Kür) aldı ödülünü. Ancak, "bir kısım medya", Habib Bektaş'ın romanını, aldığı ödülü ve başarısını görmedi, göremedi, görmezden geldi.

Yazılıp çizilen birkaç gazete ve dergi yazısı ise *Gölge Kokusu*'nu çözmekten, eleştirmekten yoksundu. (Burada hemen Fethi Naci'nin Yeni Yüzyıl'daki yazısını ayırmak isterim; çünkü Fethi Naci, gazetedeki köşesi elverdiğince romana yönelik çok doğru saptamalarda bulunuyordu.)

Roman, bir tragedyadır. Romanda, roman kahramanlarının, kahramanların yaşadığı yerin, zamanın tragedyasını okuruz. Habib Bektaş da dört yüz otuz sayfalık romanında Metin'in ve onunla şöyle böyle bağı olan insanların, o insanların arkasında bir dönemin; olayların yaşandığı kentlerin, kasabaların, ülkelerin tragedyasını anlatıyor bize.

Kısa, yalın ama dopdolu cümlelerle anlatıyor. Örneğin, roman insanda çocuksu bir merak (çünkü Metin bir çocuktur ve biz onun gözleriyle görüyoruz her şeyi) uyandıran şu cümlelerle başlıyor: "Annem yok. Var ama, yok. Eve gelmedi çünkü. Bekliyoruz, yine gelmiyor."

Habib Bektaş, çok başarılı bulduğum bu anlatım biçimini roman boyunca kıvrak, tekdüzeliğe düşmeden ve yarattığı boşluklarda müthiş anafórlar çıkartarak sürdürüyor. Böylece roman yalnızca Metin adlı bir kasabalı çocuğun acılı yaşamından bir bölüm olarak kalmıyor; dil yalınlığının, zekâ dolu söylemin ve ustaca kurgunun bir tür şölenine dönüşüyor.

Gölge Kokusu'nda "tip"leri, "tip"lere ait özellikleri, yani onların psikolojik ve düşünsel yanlarını küçük, kısa diyaloglardan çıkarıyoruz. Habib Bektaş, ikili konuşmalarda romanın hızını kesmemeyi başarıyla gerçekleştiriyor: Metin'in ninesi ölmüştür. Ama Metin, ölümün, mezarın, okunan duaların ayırdında değildir. Olan biten her şeyi, bir filmi izler gibi izlemekte, gördüklerine bir anlam verebilmek için sorular sormaktadır:

"Ninem hep orda mı yatacak?"

"Yok," diyor Şerife Teyze, "mezara götürecekler."

"Ne zaman götürecekler?"

"Yarın öğle namazından sonra."

"Kimler götürecek?"

"Erkekler."

"Neden erkekler?"

"Kadınlar gitmez mezara!"

"Ben erkeğim değil mi?"

"Erkeksin tabii. Ama daha çocuk!"

Evet, Metin gerçekten çocuktur. Habib Bektaş, yazarken seçtiği sözcüklerde de onu bir çocuk olarak yaşatmış; tüm davranışlarını, algılamalarını, adlandırmalarını çocuğun düzeyini asla bozmadan anlatmış.

Örneğin: Öpüşmek! Öpüşmek, iki kişinin dudaklarını birbirine değdirmesidir ama Metin "dudak" demiyor: "Uzanıp ağzımdan öpüyor. Yere bakıyor sonra. Hiçbir şey olmuyor. Ben cesaretleniyorum. Ben de uzanıyorum. Ağzından öpüyorum. Televizyonda gördüğüm gibi. Ağzımı hemen çekmiyorum. Uzun uzun öpüyorum. Hiçbir şey olmuyor. Ama güzel. Hatice'nin ağzında ılık süt tadı var. Saçları da ayıt çiçeği kokuyor, maviş."

Şu birkaç satırdan Hatice'nin de Metin yaşlarında bir çocuk olduğunu ("ağzında ılık süt tadı"), bir kent çocuğu değil de köy/kasaba çocuğu olduğunu ("saçları ayıt kokuyor") anlıyoruz.

Denebilir ki Habib Bektaş'ın başarısı, yazdığı romanın ruhuna uygun anlatım biçimi bulması, bu anlatım biçiminin temel birimleri olan sözcük/ kavramları akıllıca seçip kullanmasıdır.

Şimdi ise yer, Almanya'dır. Metin, büyümüş, göğsü kıllı, boynu kaslı kocaman biri olmuştur. Gene kokulu bir kadınla sevişmektedir: İnga'yla!

"Yüzünü saklamaya çalışıyor Metin. Annesine nazlanan bir çocuk gibi. İnga'dan, İnga'nın göğüslerine, çıplaklığına saklanıyor. İçine çekiyor İnga'nın kurumuş başak kokusunu." (s. 351)

Ülkesindeki karanlığı çocuk yaşlarda yaşayan ama annesinin nezdinde tüm acısını tadan, tanık olan ve yıllar sonra başka bir ülkeye giden Metin'in ezik, kapalı psikolojisinin anahtarı "koku"dur. Koku, onun kavramaya çalıştığı yaşamı, yaşama ait kimi durumları kendine uzak ya da yakın eden bir nesne gibidir.

"İlkyazda hendek kenarlarında yaban zambakları olurdu. Mor zambaklar. Beyaz da olurdu ama en çok mor. Koparılınca ağır bir koku yayan." (s. 36)

"Boynumu, saçlarımı kokluyor. Hep böyle yapar, öpmez beni dedem. "Sen çiçeksin," der, "çiçekler koklanır!" Bir de "Kızanım," der bana. Dedemin güneş kokusunu içime çekiyorum." (s. 40).

Olayların sıra sıra birbirini izlediği, görselliğin de roman boyunca gözardı edilmediği bir roman *Gölge Kokusu*. İnsanlar hem kokularıyla varlar, hem görünüşleriyle. Hangi sınıfın insanları oldukları konuşma biçemlerine sinmiş. Habib Bektaş, kurduğu kısa, yalın cümlelerle sanki anlattığı insanların yaşam biçimlerine de böylesi bir göndermede bulunmuş gibi.

Habib Bektaş'ın *Gölge Kokusu*'nda bir başka başarısı da, tarihsel arka planı verirken "kör parmağım gözüne" der gibi bir tutum takınmaması, kısa cümleleri ustaca birer fırça darbesine dönüştürerek küçük dokunuşlarda anlatım zenginlikleri yaratmasıdır.

"Bir kısım medya"nın dayattığı popüler romanlardan kendini sıyırabilen gerçek okurlar *Gölge Kokusu*'nda bir romanda olması gereken dil ve söylem yalınlığını, zekice tasarlanmış kurguyu, insanı bir anda içine çekiveren metaforları bulacaklardır.

Türk roman sanatından söz ederken Habib Bektaş'ın adı, "roman sanatına saygı" ile birlikte anılacaktır.

AYDOĞAN YAVAŞLI

IŞIL ÖZGENTÜRK:

"Biz göç eden, ama gezmesini bilmeyen bir toplumuz."

Büyülü Bir Yolda/Gezi/Telos Yayıncılık

✪ *Sizi daha çok öykücü ve sinemacı kişiliğinizle tanıyoruz, ama bu kez bir gezi kitabı yayımladınız. Bu kitapta, sinemacı ve öykücü kişiliklerinizi buluşturduğunuzu söyleyebilir miyiz?*

– Bir buçuk ay süren ve hiç durmadan ilerleyen bir yolda gezgin olmak biraz film çekmeye benzer. Ama bir farkla... Siz, yeni günde kurulacak yeni setin özelliklerini bilmezsiniz. Yeni mekân ve yeni ilişkiler size ansızın sorulur. Her yeni gün muhteşem sürprizlerle doludur. Sizi etkileyen görüntüler sürekli değişir. Ve birden bir an olur. Bellek küçük oyunlarına başlar. Bu kez içe doğru bir yolculuk başlar, o zaman geçmişin anılarına dayanmak için kimi zaman şiire, kimi zaman hikâyeye başvurursunuz. Birden kendinizi eski zamanlarda, insanların daha çok vakti ve sevgisi olduğu zamanlarda köy köy, kasaba kasaba dolaşan masalcılara benzetirsiniz. Belleğinizi kuşatan anılardan kurtulmak için her gördüğünüz yol kavşağında durup, başlarsınız anlatmaya. Bu kitap, işte böyle bir kitap... Zaman içinde kaybolan anıların ve yol büyüsünün oluşturduğu bir kitap. Bu kitapta kimi zaman setlerde dolaşır gibi dolaştım, kimi zaman şiirin hikâyenin rahminde durup dinlendim. Sevdiğim bütün işler birbiriyle buluştu.

✪ *Evliya Çelebi'den günümüze, gezi türünün edebiyatımızdaki yerini nasıl görüyorsunuz? Bir gezi kitabını gezmek için, öncelikle ne gibi hazırlıklar yapmak, örneğin hangi gezi kitaplarını gezmek gerekiyor?*

– Türkiye'de anı, biyografi, denemeyle birlikte gezi türü de ancak son yıllarda önem kazandı. Bunun nedenleri içinde en önemlisi, kendimizden bahsetmeyi sevmememiz. Anılarımızı, izlenimlerimizi özellikle de yazı yoluyla paylaşmak konusunda çok istekli değiliz. Ben buradayım deme cesaretini gösteremiyoruz. Bunlarla ilişkili olarak, yabancı bir ülkeden kart atmanın ya da mektup yazmanın da bizim yaşama disiplinimize uygun davranışlar olmadığı söylenebilir. Bir gezi kitabını gezmek okurdan okura değişebilir ama, –dünyanın yarısını gezmiş biri olarak– bir gezi kitabı yazmak için, bir gezi kültürüne sahip olmak gerektiğini söyleyebilirim. Örneğin, gittiğim yabancı ülkelerde 1. sınıf otellerden hep uzak dururum. O ülkenin kültürüne dair hiçbir ipucu bulamayacağınız bu otellerden nefret ederim. İspanya'ya gittiğimizde, grubumuzun içinde bir tek ben 1. sınıf otelde kalmayı reddetmiştim. Gruptaki diğer insanlar, kaldığım oteldeki Arap mimarisinin özelliklerini –otelde geniş bir avlu ve avlunun ortasında da bir havuz vardı– gördüklerinde bana hak verdiler ve hemen benim otelime taşındılar. Dünyanın hangi ülkesine, hangi diline gidilecekse, elinizde o ülkeye ait bir harita olmalı. Otel, müze vb. yerlerin gösterildiği, her zevke uygun mekânların belirtildiği kitaplar ne yazık ki Türkçe'de yok! Türkiye'yi bile, İngilizce kitaplardan öğreniyoruz. Bu kitaplarda, Siirt'teki lokantaları dahi bulabilirsiniz. *Büyülü Bir Yolda* adlı kitapta anlattığım ülkeler hakkında, İran dışında hiçbir bilgim yoktu. Pakistan, Hindistan ve Nepal hakkında fazla bir dokümana ulaşamadım. Bu ülkeler hakkında bilgim, sinema ağırlıklıydı. Zaten bu kitabı yazmaya karar verme nedenlerimden birisi de, oraya yolu düşecek olanlara bir tür rehberlik etmesi.

✪ *Kitabın ve uzun yolculuğun hemen başlangıcında, Yozgat durağında, karşınıza iş aramak için sizinle birlikte gelmek isteyen yaşlı bir adam çıkıyor. Kısaca söz edilen bu etkileyici karşılaşmada, insanlarımızın 'yerleşik' ya da 'yolcu' olma nedenleri bir çırpıda çiziliyor.*

– Bizde yolculuk, bir yerden bir yere gitmek, daha iyi bir yaşam kurmak, karın doyurmak gibi zorunluluklardan kaynaklanıyor. Bu anlamda Türklerin cesur olduğunu söylemeliyim. Dilini, yaşama biçimini bilmediğin bir ülkeye gözükara gitmek, cesaret işi olsa gerek. Maceraperestiz... Ama asla kendi yaşantımızı renklendirmek için değil. Ben Türk insanının hobilerinin olmadığını, hobilerini geliştiremediğini düşünüyorum. Hobi geliştirmek, uygarlıkla ilişkiye girmeyi gerektiriyor. Bizim göçebe toplum olduğumuzu söylerler; evet, biz göç eden, ama gezmesini bilmeyen bir toplumuz. Örneğin, bir turist dostum Türkiye'ye, tasavvuf müziğindeki kimi notaları araştırmak için gelmişti. Bu yolculukta karşılaştığım kimi yabancılar da, Doğu dansını öğrenmek ya da salt Tibet'te güneşin nasıl battığını görmek için seyahat ediyorlardı. Gezmek elbette ekonomiyle ilgili... Ama merak ağır bastığında, ekonomi ikinci plana düşüyor.

✪ *İran'da, İsfahan'a geldiğinizde aynı zamanda şiir'e de geliyorsunuz... Tam şiir'e geldiğinizde o kitabın hiçbir yerinde sizi bırakmayan geçmiş, bir kez daha tüm kırıklığı ve inceliğiyle karşımıza çıkıyor. Kitap Katmandu'ya, ileriye olduğu kadar aynı zamanda geçmişinize de bir yolculuk... Geçmişimizle en çok şiirle buluştuğumuz zaman mı hesaplaşıyoruz?*

– Bu kitap Türkiye'den Nepal'e uzanan bir yolculuk olduğu kadar, iç benliğe yapılan bir yolculuk da. Dış dünyanın iç benlikle çakışması ve tadına doyulmaz buluşmaların ortaya çıkması için zaman zaman böyle yolculuklara çıkmam gerekiyor herhalde. Bazı kentler İsfahan gibi dişidir, sizi şiire yakın kılarlar. Bu yolculukta hiç anımsamadığım yoğunlukta Lorca okudum. Granada ve Endülüs'üyle eski Arap kültüründen izler taşıyan Lorca'nın şiiri, beni iç dünyama, bir çeşit kendi rahmime çekti. Bu 'içe çekilme' Doğu'nun en önemli motifidir. Doğu kendi kendini kolay ele vermez. Belki de bu özelliği yüzünden her türlü önyargılı yaklaşıma maruz kalmıştır. Kitabı okuyanlar, İran üzerine kulaktan dolma yargılara karşı çıktığımı görecekler. İsfahan

da İran'dır. İsfahan'da ben şiirler aracılığıyla kendi geçmişimle hesaplaştım.

✪ *Bizim çölleşmiş bilincimiz, çölleşmiş yargılarımız, çölü ölümle eşdeğer tutuyor... Yaşlı bir bedevi sizinle konuşurken, bizi şaşırtıyor ve "Gün gelmiş, çöl ölmüş." diyor.*

– Çöl konusunda yazılı çok kaynak var. Çöl, edebiyatın vazgeçemediği bir izlek olmuş. Sinema mekânı olarak da çok kullanılmış. Çöl çoğunlukla ölüme yakın, yaşamayan bir alan olarak ele alınmış. Oysa yaşarken gördüm ki, çölde ölüm yok. Yaşamı hatırlatan muhteşem bir iç devinim var. Düşünce ve anıların ayırdına, kum tepecikleri gibi elinizin altından kaydıklarında varıyorsunuz orada. Çölle nedense hep sevgi ve nefret ekseninde tutkulu bir ilişki kuruluyor. Çölü sevmek için kaybolmayı, yitip gitmeyi, zamanın dışına çıkma duygusunu seveceksiniz. Kitapta geri dönüşle anlattığım Cezayir'de, Büyük Sahra başlangıcında ben Bedeviler'le birlikte oldum. Dünyanın en özgün halkı! Kendilerine özgü yaşama biçimleri, cinsellikleri ve ahlakları var. Zaman kavramları da çok farklı, 6 ay, onlar için çok kısa bir zaman dilimi. Yoksul bir doğada yaşamaktan gelen dayanışmacı, hoşgörülü ve sabırlı bir yanları da var. Aynı coğrafyaya üç aşağı beş yukarı benzeyen Konya Ovası'nda söylenen bir ağıtla, Bedevi bir kadının söylediği şarkının birbirine çok benzediğine tanık oldum. İster istemez insanların, yaşadıkları benzer coğrafyalardan benzer şekilde etkilendiklerini düşündüm.

✪ *İran-Pakistan sınırına girerken kurnaz bir Alman'ın Pakistanlı gümrükçüleri atlatma girişimini anlatıyorsunuz ve "Bu Batılılar tuhaf. Doğu halklarına büyümemiş çocuk muamelesi yapıyorlar..." diyorsunuz. Burada kendinizi Batı'dan ya da Batılı'dan ayırma kaygısı içindesiniz. Ama daha sonra karşılaştığınız devinimsizlik, sizi, aynı Pakistan'ı –gözlemlerinizde haklı bile olsanız– Batılı bir "ortaçağ" kavramıyla, hem de topyekûn yargılamaya götürüyor. Bu tam da Batı'dan bir bakış, Batılı bir tuhaflık örneği değil mi?*

– Pakistan için belki de çok önyargılıyım. Fakat epeyce ülke dolaşmış, Türkiye'nin güney ve doğu bölgelerini neredeyse karış karış bilen biri olarak Pakistan'da öyle şeyler gördüm, öyle karanlık ve kadınsız yollardan geçtim ki, bunu ancak 'ortaçağ' kavramıyla nitelendirebilirdim. Ne İran, ne Nepal, ne de Hindistan için böylesine genellemeler yaptım. Sokaklarda yalnızca erkeklerin görülebildiği bir ülke, benim için ancak bir kâbus ülkesi olabilir. Pakistan'da hiç kimsenin çalıştığını görmedim ben, yalnızca haşhaş içiliyordu. Bana göre Pakistan yapılmış, öncesi olmayan bir ülke! Zaten tarihine bakıldığında Hindistan, İran ve İngiliz sömürgeciler arasındaki çatışmalar sonucu ortaya çıkarılmış, tampon bir ülke olduğu görülür.

✪ *Hindistan'da, hani kentin yollarında kaybolmak için, haritayı, kent rehberini bir yana bırakıp, ilk gördüğünüz sokağa saptıktan sonra, "Her şey çok fazla!" diyorsunuz. Ve sonra Katmandu'daki düş kırıklığınız... Sizi bir rehber olması dışında, bu kitabı yazmaya iten neden, Türkiye-Katmandu hattındaki bu fazlalık ve eksikliklerinin yan yana gelişlerindeki inanılmazlık mı? Söylence, Doğu'da yaşama dayanmanın en kolay yolu mu?*

– Pirimitif kavramını çocuksu anlamda kullanırsak, pirimitif halkların hovardaca kullanabilecekleri ellerindeki tek şey kendi bedenleri. Bunu Hindistan başta olmak üzere pek çok Doğu ülkesinde görmek mümkün. Hindistan, duran ve ölümü seven insanların ülkesi! Zaman yok! Hindistan'a girdiğinizde zaman bitiyor. 3 günle 3 saat arasındaki farkın hiçbir anlamı yok. Tren mi? Ne zaman gelirse, o zaman gider. Yol mu? Ne zaman biterse, o zaman biter. Böylesine muhteşem bir zamansızlık ülkesinde yaşayan başka bir halk yoktur sanırım. Hindu dini yeniden doğuşu kabul ettiği, ölümden sonra yeniden doğulacağı için 'zamana ne gerek var' diye düşünüyorlar. Zamanla böylesine bir ilişkisi olan Hindistan, 'aynı zamanda' dünyanın en zengin uygarlığını barındırıyor. Batı'da pek çok müzeye gittim, pek çok ünlü ressamın tablolarını gördüm ama, Hindistan'daki resim, heykel ve minyatürlerin bana verdikleri hazzı alamadım. Hindistan'da kitapta da belirttiğim gibi insan resim, heykel çalmak istiyor. Tabii ki ben, bu resimlerin bolca bulunduğu kitaplar almakla yetindim. Sadece el sanatları üzerine 5 binden fazla kitap var. Bana göre, Brecht'i anlamak için Hint Tiyatrosu'nu, Batı resmini anlamak için de öncelikle Hint resmini anlamak gerekiyor. "Sanatın halkın üzerinde olduğu, estetik duygusunun ancak birtakım seçkin insanlarca duyulup yaratılabileceği" koca bir palavra! Hindistan'da sanat herkesin... Hindistan'da sanat herkes tarafından üretiliyor. Kaç yaşında ya da hangi toplumsal kasta ait olursa olsun, herkes resim yaparak ya da kumaş dokuyarak kendini ifade edebiliyor. Geçmişte ve bugün, pek çok Batılı sanatçının Hindistan'ı ziyaret etmesine şaşmamak gerek.

Söylenceye gelince... Doğu'da inanılmayacak, akıl almayacak kadar çok söylence var. Bu konuda Antik Yunan mitolojisinden daha zengin olduğu söyleniyor. Batı'da Antik Yunan söylenceleri Hıristiyanlıkla birlikte sona erdi. Hindistan'da ise olduğu gibi sürüyor. Çoktanrılı bu ülkede, Muson rüzgârlarından sonra her gün tanrılarla ilgili kutlamalar, şenlikler yapılıyor. Kimi tanrılar sarhoş oluyor, Fil tanrısı bir duvarın üstünde süt içiyor. Hindistan'da insanların yoksulluğa karşı çıkmamalarında, elbette dinin önemli bir etkisi var. İngiliz sömürgeciler, İspanyollar kadar fevri olmadıkları ya da daha akıllı oldukları için, var olan dinlerin sömürü ve sömürülmeyi yumuşattığını görmüşler. İnsan haklarına saygı göstermek kisvesi altında, Hıristiyanlığı yaymaya asla girişmemişler. Bunun yanında Komünist Parti, Hindistan'da hâlâ güçlü.

✪ *Bu yolculuk, ister Türkiye-Nepal hattında, isterse sizin ta çocukluğunuza kadar uzanan hatlarda olsun, okuyanın kayıtsız kalamadığı bir ürperti taşıyor. İlk elde aklıma, Hindistan'da yaşayan ölüleri gördüğünüz cami, ya da uzak bir anınız, Urfa'da gittiğiniz ve sizi çırılçıplak karşılayan, elinize yakıcı korlar koyan büyücü kadın geliyor. Bu yolculuğa, geçmişinizde saklı ürperti dolu anları yüzeye çıkarmak için çıkmışsınız desek, yanılmış mı oluruz?*

– Lüks turlarla çıkmamak kaydıyla, yolculukların en güzel yanı, sizi sürekli bilinmedik, beklenmedik, umulmadık olaylarla karşı karşıya bırakmasıdır. İnsanın bilgisayar gibi çalışan belleği, kimi benzerlikler karşısında inanılmaz bir biçimde çalışıyor. (...) Urfa'da geçen o olayı sanırım hatırlamak istemiyordum. O olayla ilgili kendime yalan söylüyordum, korkuyordum, utanıyordum. Ve unuttuğumu sanıyordum. Ama devreye Hindistan girdi ve kaçındığım, içte bir yerlere gizlenmiş anılarımı açığa çıkardı. Başka hiçbir yolculuk beni böylesine geçmişime götüremezdi herhalde. İnsanların ölmeye yattıkları o camiden çıktığımda ise, ateist olduğumu ne kadar söylersem söyleyeyim, "Tanrım!" dedim kendime, "Yaşadığım için şükürler olsun!"

NİYAZİ ZORLU

Feridun Andaç

ÖYKÜNÜN LABİRENTLERİNDE

3./ Çehov: Her daim, her yerde

Nuri Bilge Ceylan'ın "*Kasaba*" adlı filmini izlerken yer yer Çehov'u anımsıyordum. Hayatın siyah/beyaz yüzünü gösteriyordu bize Ceylan da, tıpkı Çehov gibi.

Karlı bir günde izledim filmi. Bir an, kendimi, kasabanın kıyısında duran biri gibi hissettim. O sessizlik içine alıvermişti beni.

Hayatın herhangi bir yerinde geçen, herhangi bir "hikâye" anlatılıyordu. Doğa ve insan vardı. Kıpır kıpır bir hayat... Ezgin, buruk yaşantılar... O akış içerisinde geçip gidenlere bakarken; bir şeylerin görülmesini, hissedilmesini istiyordu "anlatıcı"... Görüntüler... bir kalemle yazılırcasına, gözlerinizin önünden geçiyordu.

Evet, bir yönetmenin gözüyle, sessizliğin sesini dinleyerek anlatılan "hikâye"nin ardından gidiyordunuz. Adım adım... ağır ağır... Bir yere ulaşmayı bekleyerek. 'İnsan'a doğru yolculuktu bu.

Çehov'u okurken de hep bu yolculuğa çıkmaz mısınız?

Bir "durum"u gösterirken, yaşanan "atmosfer"i anlatıyordu Ceylan. Sonra siz dönüp o mekâna, insanlara bakıyordunuz. Yüzler, bakışlar, duruşlar, devinimler... Ve sözler...

Uzun bir bekleyişle derslikteki öğrencileri, öğretmeni göstermiyor betimliyordu adeta. Dış mekâna çıkış; insan yüzlerine, sokaklara, çarşılara, doğaya yöneliş... Çocukların kıpır kıpır yaşamı; kasabanın bunguluğunda iç sıkıntısıyla dönenip duran genç insanın sanrıları... Söze dökülmeyen, ama hissettirilen bir anlatım... Tıpkı bir Çehov öyküsü gibi.

Kasaba... Araya giren birkaç diyalog, ailenin bir gece vakti ateşin çevresinde başlayan söyleşmeleri. Baba/ dede, oğul/ baba/ amca, torun/ yeğen (Saffet), büyükanne, gelin, çocuklar arasında geçen konuşmalar. Ceylan'ın kamerası/ 'göz'ü bir kalem gibi... İnsana doğru yolculukta eşsiz bir atmosfer çiziyor. Çehovvari bir söylem kurduğunu söyleyebilirim.

Filmin sonunda, jenerikte: "Alıntılar Çehov" yazısını görünce, Ceylan'ın kendine yakın bulduğu duygu atmosferinin buluştuğu noktayı daha iyi anlıyordum.

O yalınlıkta olağan bir "son"un gösterilmesindeki imgeleri unutulur gibi değildi.

Çıkışta düşünüyordum da: hayatın kanayan her yanında bir Çehov vardır. Değişen "göz" ve "bakış"tır, o kadar.

4./ "Hayatı Savunma Biçimleri"

Kar yağıyordu. Bir başka zamanda, mekânda yaşıyorcasına "Kasaba"dan uzaklaşmaya çalıştım. Kopamadım. Rahatsız eden değil, anlatılan "hikâye"nin izlerinde yürüyerek varılacak bir yerin özlemi depreşmişti içimde.

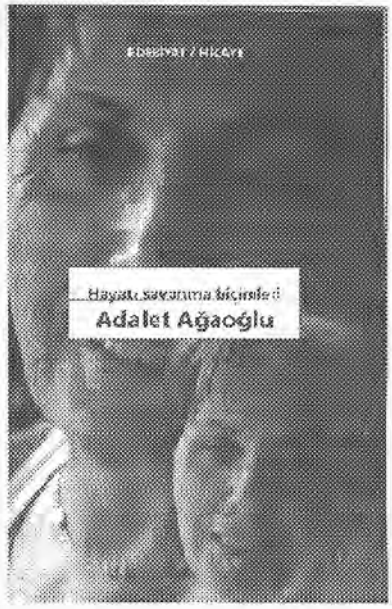

Bundan kopabilmek için, "*Hayatı Savunma Biçimleri*"ne döndüm. Bir başka yolculuğa çıktım bu kez... Kopulamayan, için için yaşanan...

Ceylan'ın filmini izlercesine, Adalet Ağaoğlu'nun yeni öykü kitabı "*Hayatı Savunma Biçimleri*"ni okumaya yöneliyorum.

"*Yüksek Gerilim*" (1974), "*Sessizliğin İlk Sesi*" (1978), "*Hadi Gidelim*" (1982) kısa aralarla çıkmıştı. Ağaoğlu, öykücülüğünü bu yapıtlarıyla özgün bir yere getirmişti. Araya giren romanlar onu öyküden uzaklaşmış gibi gösterse de; her bir yazısının uçlandığı yerde, öykünün onun için her dem var olduğunu gözlüyorduruz.

Yine de, kitaba dönüşmeyen bu serüvenin sessizliğinin bir gün bozulacağını düşünürken; o "vahim kaza" çıkıp gelmişti... Uzunca bir süre yazıdan kopuş... Gerçekten bir kopuş muydu bu Ağaoğlu için? O sayrılık günlerindeki konuşmalarımıza yansıyan ışıltılı, coşkulu, özlem dolu sözlerini anımsıyorum şu an... Yaşamak zorunda bırakıldığı "ada"sından bir gün çıkıp geleceğine, o biriken sözleri söyleyeceğine, daha çok anlatacağı "hikâye"nin olduğuna inanmıştım.

Bir savunma hattında gibi yaşıyordu. Yaşama tanıklığında da bu yok muydu? Yazın uğraşısının uğraklarına dönüp baktığımızda; o altüst oluş, yozlaşma, çürüme, yabancılaşma, değer yitimi, belleksizlik, çatışmalar ironik bir söylemle onun yazın evreninde yer etmiyor muydu?

"*Hayatı Savunma Biçimleri*", biraz da Ağaoğlu'nun yazınsal manifestosu gibi geldi bana.

1986-1997 arasında yazılmış sekiz öykünün yer aldığı *("Rabia'nın Dönüşü", "Çınlama", "İki Yaprak", "Oh Canıma Değsin", "Şehrin Gözyaşları", "Gözgöze", "Asri Zamanlar Kilimi", "Tanrının Sonuncu Tebliği") kitapta Ağaoğlu'nun öykü çizgisinin farklı bir düzleme geldiğini gözlüyoruz. Yazar bunu hem anlatım biçemi, hem de işlediği konulara yaklaşımıyla sergiliyor.*

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (5.00.000 TL) ❑ 2 yıllık (9.000.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 60 DM ❑ 2 yıl 100 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 50 $ / 2 yıl 90 $

Ad, soyadı ..... Doğum tarihi ve yeri .....
Adres .....
Posta kodu /Şehir ..... [E-posta .....]
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabına
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 064-6/1032416-0 no'lu hesabına
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: Alındığı Müessese:
Kart Sahibinin İmzası: Nüfus Cüzdanı No:

İlk başta, *hep bilinen bir yan göze ilişir*: kitabın adı. Genellikle kitapta yer alan bir öykü kitaba adını verir. Ağaoğlu, bu kitabında böyle bir yolu seçmiyor. Nedenini de öyküleri okuyunca anlıyorsunuz. "Hayatı Savunma Biçimleri", öykülerin ana izleği diyebiliriz. "Şehrin Gözyaşları"nda ad olarak öne çıksa da; öykülerde yer eden/ anlatılan durumlar, kişi ve olaylarla yansıtılmaya çalışılanlar belirli bir noktada odaklanır. Hayatı kuşatan gerçekliklerle bireyin dünyasında biçim alan/ dışavurulanların içsel boyutunda bu imajı yakalıyoruz.

Öykülerde temellenen bir başka boyutta; "zaman" kavramını farklı düzlemlerde, sözünü ettiğimiz (birey-toplum ilişkisi) gerçeklikler bağlamında işlemesi.

"*Rabia'nın Dönüşü*", "*Çınlama*", "*İki Yaprak*", "*Şehrin Gözyaşları*", "*Gözgöze*" bu tematik yanı da öne çıkaran öyküler.

Ağaoğlu'nun öyküsünde hep başat olan düşünsel boyut, bu kez daha incelikle yer ediyor bu öykülerde. Öyle ki; bunu dışavurumlarda, kişi konuşturmaları, anlatıcı/ aktarıcı/ yansıtıcı söylemleriyle değil; içselleştirerek veriyor. "*Rabia'nın Dönüşü*", "*Şehrin Gözyaşları*" öykülerinde bu ustalıkla işlenmiş.

Anlatılan(lar) kadar, anlatımsal olanı da önemsiyor, Ağaoğlu. Belki de öyküsündeki görsellik/ görüntüsel boyut buradan kaynaklanıyor.

Bireyin dünyasına dönük belirlemelerde çatışmaların uçlandığı noktaları gösterirken bu yanı ön plana çıkarır. Yer/ zaman kavramlarını görüntüsel olanlarla vermeye çalışır.

Ağaoğlu, bu öykülerinde, anlatıcının konumuna da farklı bir boyut getirir. *Yaşayan/ anlatan, tanık olan/ anlatan, tasarlayan/ anlatan, sorgulayan/ anlatan* anlatımda farklı biçimlerde yer alır. Anlatıcının kimliğiyle ortaya konulanlar da öykülenenlerin içselleşen boyutlarını görürüz.

Üzerinde epeyce durulacak, Ağaoğlu'nun yazar olarak tavrını irdeletebilecek bu öyküler birikimi ile yolculuğumuz sürerken: farklı uçlarda dolaşmanın, "hayatı savunma biçimleri"nin sorgulamalarını da yapıyorsunuz kendinizce.

"*Kasaba*"dan yola çıkarak "*Hayatı Savunma Biçimleri*"ne uzanan yolculuğum yeniden Çehov'u okumaya yöneltiyor beni.

Hayatı Savunma Biçimleri, Adalet Ağaoğlu, 1997 Oğlak Yayınları, 121 s.

Halil Gökhan

DÜNYA KİTAP KILAVUZU

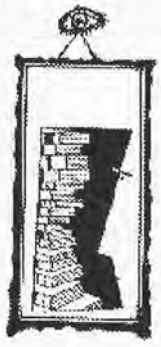

Kitap ve Sürgün

21. yüzyılın geçerli dini sayılan teknolojinin sakınım ve acıma dolu bakışları altında kitap ağır ağır bir sürgün durumuna giriyor. Bu bir çevrim değil. Çevrim olsaydı, hiç kuşkusuz kitabın önceki varlık koşullarına dönmesi söz konusu edilebilirdi. Buna bir köşeye sıkışmış olma durumu da diyebiliriz, eskilerden kalma bir alışkanlıkla.

Kitabın sadece bir obje değeri olduğunu ileri sürenler için eşyanın sürgünü ev değiştirme anlamına gelebilir. Ne var ki biz, ev sözcüğünden dünya kavramını çıkarıyoruz. Kitabın bu sürgünlüğü, onun oluşum ve donanım aşamalarında öne çıkan miras ve antolojiye ne denli etki edecek? Ya da konvansiyonel bir varlık koşulunun cennetten kovulması, yani kâğıdın ve mürekkebin saha bırakması, kitabın eşya ve tözden oluşan tuhaf durumunu kitaptan çıkış alan bilgi-iletişim ilişkisini nasıl yeniden belirleyecek?

Sorular geleceğimizi oluşturmaz ve belirlemez. Sadece gelecek düşüncesinin önemini belirtmek, altını çizmek uğruna karmaşık bir alan yaratırlar. Bu alanda soruların değil soranların bir görevi vardır. Kitaplar ortadan kalkacak biçiminde yerini alan kehanetin gizli bir ucu da aslında kitabın son sürgününü onaylamanın tuhaflığına açılmıyor mu?

Zamanımızın sözcüklerini belirleyen kitapların altında yatan şey'in iyi anlamlandırılamaması, onun yok olması durumunda bu şey'in de yok olması anlamına gelecektir. Çünkü kitabın içinde yatan eşya-töz birliği yok olduğunda sadece kâğıt, mürekkep, tutkal, cilt dikişi ve kapağın okura bakışı yok olmamış olacak. Bu bakımdan kitabın bu sürgünlük dönemini iyi geçirmesi, geleceğini iyileştirmesi anlamına da geliyor. Çünkü çoğu kez sürgün, geri dönememekle eş anlamlıdır.

Kitabın yerini alacak yeni biçim ve ilişkilerin, bilgi ve iletişimle doğrudan doğruya bir eşya olarak teması, bir savaş terimi bile olamayan yok ederek ilerlemenin ürünü olabilir ancak.

Einstein ve Politika

Nazi Almanyası'nın arşivlerini uzunca bir süre karıştırdıktan sonra araştırmacı Siegfried Gdundmann, fizikçi Albert Einstein'ın ülkesinin otoriteleri arasındaki ilişkileri ortaya koymuş. Genç barış yanlısı Einstein'ın 15 yaşında, askerlik hizmetini yapmamak için İsviçre'ye kaçtığı biliniyor. 1914'te Berlin'e dönen genç Einsetin olağanüstü bir araştırmacı ruhu içinde çalışmalarına başlarken İsviçreliliğini büyük bir özenle korumaya çaba gösteriyor. Savaş sonunda Weimar Cumhuriyeti'ni halkla birlikte onaylayan Einstein, zamanın fizikçileri tarafından yeni Newton olarak anılıyordu. Yirmili yıllarda Cumhuriyet yönetimi Einstein'ı kültür elçisi olarak kullandı. Sağcı kanat hemen onu hedef tahtası durumuna getirdi. Hitler'in iktidara gelmesiyle ünlü fizikçi Almanya'yı terk etmek zorunda kaldı. Daha 1933'te "Dünya Hitler'in savaş istediğini anlamıyor mu?" diyen Einstein, Hitler'i gerçekten anlamıştı.

(Einsteins Akte, Springer, Heidelberg)

Göstergebilimin Bozkırlarında Umberto Eco

Kant ve Ornitorenk'in yayımlanması üzerine ünlü İtalyan yazar ve göstergebilimci Umberto Eco, La Republica'ya verdiği demeçte şöyle diyordu kitabı için:

"Normal bir okur için tavsiyem bu kitabı satın almaması. Çünkü satın aldığı bir fizik kitabı değil."

Yani uzman olmayanlar, kendinizi bu kitaptan sakının. Çünkü bu kitap göstergebilimcilere ve filozoflara sesleniyor.

Bir gagalımemeli olan ornitorenk suyun altında yaşar ve yumurtalarını oraya bırakır. Ama yavrularını emzirir. Memeleri olmadığı halde.

Bu garip hayvanı Kant, kendi kategorileri ve şemaları çerçevesinde nasıl sınıflandırırdı?

Hiçbir şemaya ve kategoriye sığmayan bir bilinmeyenle karşılaştığımızda ne yapacağız?

Şeyleri algılayışımız dil aygıtına, duyularımıza, boyutlara neden bu kadar çok bağlı?

Genel Göstergebilim Kitabı'ndan yirmi yıl sonra Eco bu soruları, anlatının ve eğretilemenin çağrışımları içinde romanlaştırılmış bir havayı içeren kitabıyla ele alıyor.

(Kant el'ornitorinco, Bompiani, Milan)

Charles Dickens Eşcinsel miydi?

Maryland Üniversitesi'nde çalışan profesör William A. Cohen'in Viktorya döneminin romanlarının özel yanlarını anlattığı *Seks Skandalları* adlı kitabında Dickens'ın eşcinsel ve oğlancı olduğunu yazması İngilizleri çok kızdırdı. Dickens'ın Amerikan üniversite mafyasının eline düştüğü düşünülüyor. Son yıllarda klasik yazarların bu şekilde didiklenmesi çok moda.

The Observer

Bizans ve Europe

1923 yılından bu yana yayın hayatını sürdüren Fransız Europe dergisi 75. yılındaki 822. sayısını Bizans'a ayırdı. Andre Guillou'nun *Bizans* başlıklı açılış yazısından sonra Cyril Mango'nun *Konstantinapolis*, *Roma ve Bizans Şehri* adlı yazısı yer alıyor. Bu sayıda ayrıca Angeliki E. Laiou'nun *Bizans'ta Aile,* Paolo Odorico'nun *Bizans'ta Aşk*, Panagiotis Agapitos'un *Bizans'ta Ölüm* adlı yazıları da var.

Bizans sayısı birçok yazıyla devam ederken şu soru takılıyor kafamıza. Bizans'ın yapımında değil de yıkımında yer alan Türk, bu sayıda niye yer almıyor: Sonuç olarak yıkım da tarih yazımına dahil değil midir?

Kuşkusuz bir Türk bu özel sayıya girmiş. Bilge Karasu'nun *Andronikos'un Kaçışı* adlı öyküsü, Kavafis, Elitis, Mandelstam ve Salah Stetie ile birlikte derginin yaratı defteri olarak adlandırılan bölümünde yer almış.

METİN CELÂL VE "ŞİİR OKUMA"

Metin Celâl, uzun bir süredir, her ay yayımladığı, içinde birkaç şiir kitabına ilişkin değerlendirmenin yer aldığı *Şiir Okuma Notları*'na son verdi: Hüzünlü, kırık ama sitem eden bir ruh haliyle, kendini, "bitirme" kararına getiren nedenleri yazdığı bir son yazısıyla. Şöyle sıralıyor nedenlerini Metin Celâl:

1- "Hiçbir düşünce üretmeden", "on beş yıldır aynı şeyi tartışan" yazıların yayımlandığı dergiler bolluğu... Burada tartışılan "aynı şey" son on beş yılın şiiri içinde Metin Celâl'in kuşağının yazdığı şiirdir. Yoksa, örneğin Sombahar dergisini kastetmiyor Metin Celâl. Tartışılması kötü mü? Değil elbet. Metin Celâl'in rahatsız olduğu bu değil, onu rahatsız eden düşünce üretmeden, artık tekrarı insana bıkkınlık veren yargılarla tartışılması.

2- Yayınevlerinin (artık) şiir kitabı yayımlamıyor oluşu, kitabevlerinin şiir kitabı satmak istemeyişi, dolayısıyla dolaşımda olmayan şiir kitabı üzerine yazmanın anlamsızlığı... Şunu da ekliyor Metin Celâl: "bu kitaplardan tek tek söz etsem, onlar hakkında görüşlerimi yazsam kaç kişi etkilenecek, kaç kişi kalkıp kitapçıya gidecek ve o kitabı soracak? Kaç kişi kitapçıda o kitabı bulup okuma şansına erecek ve benimle aynı görüşte olup olmadığını tartma şansına ulaşacağım! Sayısal Loto'da altı bulmak gibi bir şey!.."

3- Kitabı hakkında yazdığı şairlerin kendisine karşı oluşturdukları egocu tutumlar... Yani, *Şiir Okuma Notlarında*, kitapları değerlendirilen şairlerin, değerlendirmede övülmüşse, yeterince övülüp övülmediğine, kaç satırla övüldüğüne, kendisiyle aynı kıratta gördüğü şairlerle eşit değerlendirilip değerlendirilmediğine bakmaları; eleştirilmişse, kendisini eleştirenle selamı kesmeye, her yerde aleyhinde konuşmaya, kişiliğine hakaret etmeye, ona rastladığında kavga çıkartmaya varan bir tutum göstermeleri, Metin Celâl'in yazmasını anlamsızlaştıran bir diğer nedeni oluşturmaktadır.

Bu nedenleri sıraladıktan sonra, şöyle bitiriyor yazısını Metin Celâl: "Peki, bu çaba niye? Üstelik içim kararak, canım sıkılarak... Ne yapmaya çalışıyorum, Türkiye'nin en iyi edebiyat dergilerinden birinin sayfalarını boşa harcamak dışında'... Hiç yazmamak en iyisi diye düşünüyorum. Hoşçakalın."

Metin Celâl'in birinci nedende ileri sürdüğü tespitlere ben de katılıyorum. Ancak aynı tespitin, bugün geldikleri durum bakımından kendi kuşağının kişileri için de geçerli olduğunu düşünüyorum. "Bugün geldikleri durum" ifadesiyle, düşünce üretmeyen, okuyana ya sıkıntı veren, "canım arkadaşım, sevgili arkadaşım, arkadaşım" ya da "Sen önce kendini kanıtla" türünden yazılara çalışan; bu durum hakkında fikir üreten yazıların kişilerine karşı da, korumalarıyla birlikte, "Seni mahkemeye vereceğim, mahkemeye!" gibi yazın fakirliğine düştükleri durumu kastediyorum. Evet yazın fakirliği; çünkü bilginin, fikrin ve ahlakın mevcut olmadığı yerde hukuk bir örtüdür, kara bezden bir örtü. Nitekim, Metin Celâl'in üç numaralı nedende yaptığı tespit bu durumun başarılı bir betimlemesidir.

Burada bir ayrım yapmak gerekir. Metin Celâl'in kendisine *Şiir Okuma Notları*'nı bitirmeye karar verdirttiğini ileri sürdüğü bu nedenlerden ilki ile diğer ikisi, ortaya çıkmaları bakımından farklı kökenlere sahiptir. İlk neden, *Şiir Okuma Notları*'ndan çok, onun kendi kuşağı ile, kendi kuşağının yazdığı şiir ile ilgilidir. *Şiir Okuma Notları* ile ilgi kurulabilecek nedenler ise, son iki nedendir. Çünkü, Metin Celâl bitiş yazısında bu nedenleri sıralarken, farkında olarak veya olmayarak önemli ve anlamlı bir olguyu da dile getiriyor: "Bu kitaplardan tek tek söz etsem, onlar hakkında görüşlerimi yazsam kaç kişi etkilenecek, kaç kişi kalkıp kitapçıya gidecek ve o kitabı soracak?"

Bu soruyu bir başkası sorsa, veya Metin Celâl herhangi bir başka yazısında, yani başka bir bağlamda ifade etse, belki bu yazısındaki kadar önemli olmazdı. Metin Celâl'in *Şiir Okuma Notları*'nın bitiş bölümünde bu soruyu ifade etmesi önemli ve anlamlıdır. Çünkü bu sorunun ifade ettiği durum ve olgu bu yazıların başlangıcında mevcut olan bir durum değil, bu yazıların yazıla yazıla oluşturduğu (veya başlangıçta vardıysa da değiştiremediği) bir sonuç durumudur. Daha önemlisi, bu soruyu dile getirmekle bir itirafta bulunuyor Metin Celâl: "görüşlerimi yazsam kaç kişi etkilenecek." diyor. Artık okuru etkileyemediğini, ikna edemediğini söylüyor yani. Çünkü etki, tanımı gereği "bir kimse ya da nesnenin başka bir kişi ya da şey üzerindeki gücü" veya "bir etken ya da nedenin sonucu" ya da "bir kimse üzerinde bırakılan izlenim!" anlamına gelir Türkçe Sözlük'te.

Yani son iki nedenin ortaya çıkışı ile, Metin Celâl'in bu yazıları arasında nedensel ilişkiler söz konusudur. Peki bu nedenlerin ortaya çıkışındaki nedenler nelerdir? Bu nedenlerin ortaya çıkışı ile, *Şiir Okuma Notları*'nın içerdiği özellikler arasındaki nedensel ilişkiler nelerdir? Dahası, Metin Celâl'in *Şiir Okuma Notları* ne gibi özelliklere sahipti ki, bir yazarın okur üzerindeki ikna etme gücünü, etki ve izlenim bırakma gücünü yitirmesine neden olmuştur.

Her şeyden önce belirtmek gerekir ki, *Şiir Okuma Notları* gibi yazılarda yayımlanan bütün şiir kitaplarını değerlendirmek zor bir iştir. Burada, zorluk derken, (sadece) yayımlanan şiir kitaplarını elde etme, onları okuma ve haklarında yazı yazma gibi genellikle yazanın imgesine eklenmeyen maliyet, zaman ve emek içeren görüngüsel koşulları değil; bu işi yapanın imgesini oluşturan öğeleri, yani yayımlanan şiir kitaplarını değerlendirirken, değerlendirmeyi yapan kişinin değerlendirmeyi yaptığı ilkelere, ölçüye bağlı kalması gerekliliğinden kaynaklanan zorluğu, yani tutarlılık sorununu kastediyorum. Çünkü ilkelere, ölçüye bağlılık ile gerçeklik koşulları arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan bir zorluktur bu. Yani her kitap farklı bir ilke ve ölçüye değil, aynı

ölçüye göre değerlendirilmesi gerekir. Çünkü değerlendirme yapılan şey kişiler değil, şiirin kendisidir. Farklı farklı kişilere ait şiirleri aynı ölçüye ve ilkeye göre değerlendirmek ise, kararlılık, cesaret gerektiren bir iştir. Çünkü bu kişiler yazınsal ilişkiler alanında değişik iktidar konumlarında yer alır ve bu iktidar konumları da değerlendirmeyi yapan kişinin konumunu tinsel olarak sürekli tehdit eder. Dolayısıyla bazı kişilerin, içinde bulunduğu statünün yetkisinden, ününden, çevresinin genişliğinden, değişik ülkelerdeki ilişkilerinden dolayı iktidar konumunda bulunan şair veya yazarlar hakkında yazınsal ve düşünsel bir değer içermeyen, temellendirmeden yoksun, dolayısıyla okuyana "Bana ne!" dedirten yazılar yazması, sözünü ettiğim bu tehdidi kendi lehine bir çıkara dönüştürme girişiminden başka bir şey değildir. Burada, Metin Celâl'in yazdığı yazıların böyle bir niyetle ilgisinin bulunmadığını belirtmem gerekir.

Bununla birlikte, Metin Celâl'in *Şiir Okuma Notları*, ilkelere bağlılık anlayışının gerçekliğin koşulları lehine sürekli ihlal edildiği bir düzlemde yazılmış yazılardan oluşur. Metin Celâl'in değerlendirme ilkelerine bağlı kalmasında yaşadığı zorluk, dolayısıyla tutarsızlığa düşmesindeki neden, onun aynı zamanda şiir yazmasından değil; bir taraftan kendi kuşağının savunucusu olmakta diretmesinden, diğer taraftan da yazınsal ilişkiler alanındaki iktidar dengelerini sürekli dikkate almasından kaynaklanmıştır. Yani, Metin Celâl bu yazılarındaki değerlendirmelerini, yazılan şiirin kendisinden hareketle değil, o şiiri yazan kişinin kendi kuşağına ve şiir anlayışına uzak ve yakın oluşuna göre; yazınsal ilişkiler alanındaki iktidar konumunda yer alıp almayışına göre, dolayısıyla şiirin kendi doğasından çok, şiir dışı unsurları dikkate alarak yapmıştır. Örneğin, aynı tür şiiri yazan kişilerden birini çekinmesiz bir dille eleştirirken, aynı tür şiiri yazan ancak yazınsal ilişkiler alanında iktidar konumunda olan bir başka kişiyi daha dikkatli bir dille değerlendirmek gibi. Veya yıllardır eleştirdiği kendinden önceki kuşakta yer alan şairlerden, poetikalarını terk edip kuşağının olanaklarına sığınan kişileri pozitif bir uslüpla değerlendirip onlara sahip çıkarken; bu kişilerden kendi poetik değer yargılarını sahiplenmede kararlı olan şairleri de negatif bir üslupla eleştirmesi gibi.

Metin Celâl'in bu yazılarındaki tutumunun bir diğer özelliği ise, yer yer avukat konumuna ve üslubuna düşmesidir. Burada sorun olan, Metin Celâl'in kendi şiir anlayışını savunması değil, kendi kuşağı içinde gördüğü kişileri yazınsal edimlerinin niteliğine bakmaksızın, kendi kuşağından olduğu için hissini veren savunmasıdır. Şiir üzerinden değil, kişiler üzerinden düşünmesi; ve bunun sonucu olarak ortaya koyduğu şiire bakmaksızın, bu kişilerin savunulmasıdır söz konusu olan. Bunun bir erdem olduğunun da hissettirilmesi bu yazıların bir başka özelliğini oluşturur. Oysa kişileri savunmak yazınsal bir erdem değildir. Çünkü değerlendirmeci yazar veya şairin yapması gereken aynı grup içinde olduğu arkadaşlarını grup psikolojisiyle savunmak ve kayırmak değil, sanat yapıtındaki hakikati göstermektir. Buradan bakıldığında, şair veya yazarın konumu avukatlıktan çok, olsa olsa yargıcın konumuyla bakışımlıdır.

Metin Celâl'in bu yazılarında ortaya çıkan bir diğer tutumsal özellik ise, kuşak tanımındaki belirsizleşen durumdur. Metin Celâl'in önceki yazılarında "kuşağım" derken kastettiği belli bir şiir anlayışına sahip ve bu anlayış ile şiir yazan kişilerdi. Bu yazılarında ise, bu tanımın sınırları, belli bir şiir anlayışına sahip kişilerden, aynı dönemde şiir yazmaya başlayan ve/ veya doğum tarihleri bakımından benzerlik taşıyan, ancak yazdıkları şiir ve şiir anlayışları hâlâ farklı olan kişilere doğru genişletilmiştir. Örneğin, Şükrü Erbaş, Hüseyin Ferhad için, artık "bizim kuşak" tanımını kullanmaktadır, Metin Celâl...

Metin Celâl'in eleştiri yazılarının temel özelliklerinden biri de, yaptığı işin yazınsal ve kuramsal donanımına sahip değilmiş gibi, bu bilgiden habersizmiş gibi bir üslupla yazmasında görülür. Tıpkı özel televizyon kanallarının çoğalmasıyla birlikte, vasıflı eleman yetersizliğinden, yaptığı işe ilişkin kültürel uzmanlık donanımından yoksun, ama gösterişli, ağzı (söz değil) laf yapan kişilerin spiker, sunucu olması, talkshow'culuk yapması gibi... *Şiir Okuma Notları*'nın anlatıcı-beni de, içinde bulunduğu alanın bilgisine, poetik kültürüne sahip olmayan, dolayısıyla, sanki ergenlik çağındaki insanlara sesleniyormuş gibi konuşan bir bendir: "Şiirin dilinin yapısının ve işlevinin ne olduğunu deneyimli bir şairin kaleminden öğrenmek ilginç olacaktı. Kitabı satın aldım ve hemen okumaya giriştim." "Şair, yaşadığı bir aşktan söz ediyor. Hem de oldukça gerçekçi...", "Manzaralar, şiirlerin içinde gizli temalar, hatta öykülerle bir dünya yaratıyor.", "Sevdalı şairlerden biri de Şükrü Erbaş.", "Şimdilik tek imgelik, tek dizelik şiirlerle idare ediyor." "Bu kitabı çok sevdim. Bir defa okudum. Bir defa daha okuyacağım."

Metin Celâl gerçekten de varolan şiirin bilgisine ve kültürüne sahip olmadığı için mi böyle bir üslup kullanıyor acaba? Sanmıyorum. O halde bu üslubu nasıl açıklamalı? Acaba hakkında yazdığı kişileri, şairleri mi önemsemiyor ve onlarla dalga mı geçiyor? Eğer bu varsayım doğruysa, *Şiir Okuma Notları*'nı bitirmesine ilişkin ileri sürdüğü (yukarıda) üç numaralı nedenin ortaya çıkması doğal, kendiliğinden bir sonuçtur. Çünkü yapılan işin donanımına sahip değilmiş gibi bir üslupla, şiirin kendisinden çok, o şiiri yazan şairin değerlendirmeyi yapan kişinin poetik anlayışına yakınlığı, yazınsal ilişkiler alanındaki iktidar konumu ölçü olarak alınırsa, üç numaralı nedende başarıyla betimlenen durum zorunlu olarak ortaya çıkar. Çünkü, Türk şairini, adalet sorunu (adil muamele görme talebi), yapıtının değerlendirilmesi sorunundan daha fazla ilgilendirmiştir.

Yok, eğer, bu üslup ile, şair değil de, okur hedef alınıyorsa, o zaman da, okurun etkilenmediğinden yakınılan iki nolu neden doğal, kendiliğinden bir sonuç olarak ortaya çıkar. Çünkü, şiir kültürüne hiç sahip değilmiş gibi, bir üslupta, sanki dokuz yaşındaymış muamelesi gören hangi okur, artık sizin yazılarınızı okur? Hem de, "bitirirken", "Türkiye'nin en iyi edebiyat dergilerinden biri" diye tanımladığınız "Varlık" okuru?

Okurunun algılama, kavrama düzeyini küçümseyen hangi bakış, yazarını bitiş noktasına getirmez? Ve buradaki bitiş, bir yarışın varış noktası anlamındaki bitiş değil; yarış devam ederken tükenme, yıkılma anlamındaki bitiştir. Bu bitişi, sadece Metin Celâl ile ilgili görmek yanlıştır. Çünkü Metin Celâl bir sözcüdür, bir spikerdir. "Bizim kuşak", "Bizim kuşak" dediği kuşağın sözcüsü... Yaşanan, yazdıkları şiirden, onu pazarlama üslubuna kadar genişleyen bir bitişin çatlağıdır.

Görünen o ki, kendisinde karşılığı bulunmayan bir şiirin, hep seçeneksiz, hep en iyi yargısıyla sunuluşu, üstelik bütün dergi ve gazete olanaklarının değerlendirilerek sunuluşu yüzünden okur, bu şiiri sunanın samimiyetine olan inancını yitirmiş.

YÜCEL KAYIRAN

YÜZYILLARIN GELECEĞİ VE MİRASI/ *Server Tanilli/ Adam Yayınları*
18. yüzyıl, bir "düşüncede, teknikte ve siyasette devrim"in yüzyılı olarak ilerlemenin başına koymuştu Avrupa'yı. Aynı Avrupa son şansını mı oynayacaktır 19. yüzyılda?
Genç Amerika, Rönesans'la birlikte Fransa, Doğu Avrupa, Almanya... "Yüzyılların Gerçeği ve Mirası" kime ne pay çıkaracak?
Burjuvazi, proletarya ve ideolojisi sosyalizm, emperyalizm... Birinci Dünya Savaşı ve emperyalizme tepkiler... Bu kitap *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*'nın beşinci cildi: *19. Yüzyıl: İlerlemenin Çelişmeleri.*
19. Yüzyılın Başları ilk bölümü kitabın. *Bilimler, Keşifler ve Göçler, Atlantik'le Akdeniz Arasında, Avrupalı Uluslar, Avrupa Dışındaki Uygarlıklar* gibi alt ve ana başlıklarla yüzyılı önümüze seriyor Server Tanilli.

BÜYÜK SOYTARI/ *İrfan Yalçın/ Milliyet Yayınları/ Ad Yayıncılık*
Terk edilmişlik sonucu toplumsal ve kişisel tüm ilgilerden kendini soyutlayarak içten içe kıvransa da gülmeyi güldürmeyi yol seçmiş bir "Büyük Soytarı". Zorlamayla belirlenmiş bir yol değil hem de onunki. Bundan dolayı da başkalarını kıskandıran gerçek bir mutluluk görünüyor hayatın güçlüklerine alay ederek bakışında.
O hayata, sevgiye tutunma ihtiyacına, zavallılığına, kısacası her şeye rağmen bir baba ve "Büyük Soytarı".
İrfan Yalçın işte bu "Büyük Soytarı"yla tanıştırıyor bizleri.

50 TÜRK ROMANI/ *Fethi Naci/ Oğlak Yayınları*
Recaizade Mahmud Ekrem'in *Araba Sevdası*'ndan Orhan Pamuk'un *Sudaki İz*'ine, Sevgi Soysal'ın *Vatandaş*'ından Reşat Nuri Güntekin'in *Çalıkuşu*'na kadar elli romanın eleştirisi.
"Elli yıllık" eleştirmen Fethi Naci, okura eserin kendisini okumaktan alınacak keyifle eşdeğer tatlar taşıyan eleştiriler ulaştıran deneyimli, titiz bir usta.
Türk romancılığının gelişimine eleştirel bir gözle bakarak ortaya çıkarılmış geniş bir yelpaze sunuyor okuyucuya.

YALAN! YALAN!! YALAN!!! (Yalancılığın Psikolojisi)/ *Dr. Charles V. Ford/ Türkçesi: Şerife Küçükal/ HYB Yayınları*
Herkes Yalan Söyler, Neden Yalan Söylüyoruz? Patolojik Yalanlar, Yalanları Yakalamak Mümkün mü? Yalanın Birey Üzerindeki Etkileri gibi başlıklarla yalan konusuna eğilen Ford *Sonuç ve Özet* bölümünde *Yalanın Psikolojik Temelleri*'ni ortaya koyuyor.
Faydalı, histerik, savunma için söylenen, dedikodu için söylenen patolojik... çeşit çeşit yalan var.
Terminolojide özürü en kabul edilebilir yalın, kendini veya başkalarını korumak için söylenen yalan olduğu belirtiliyor kitapta. Yani saldırı veya cezaya karşı önlem almak, kendi benlik saygımızı kaybetmemek için söylediğimiz yalanlar. Burnu hakkında zaman zaman endişe duyan çağdaş Pinokyolar ve bilimadamları için bir kaynak kitap *Yalancılığın Psikolojisi.*

KENDİME, İSTANBUL'A, KADINLARA DAİR.../ *Hilmi Yavuz/ Boyut Yayınları*
"Kendime, İstanbul'a, Kadınlara Dair..."de Hilmi Yavuz'un üç bölümde, değişik tarihlerde yazmış olduğu yazıları bir araya getirilmiş.
"Kendime..." adlı ilk bölümde çocukluk, ilk gençlik anıları, tanık olduğu hayat kesitleri yer alıyor. "İstanbul'a..." bölümünde "İstanbul'a Nasıl Sahip Çıkılır?" "Lâternalı Meyhaneler" gibi başlıklarla devam eden hitabın "Kadınlara dair..." bölümünde ise "Kadın Sadakati ve Boynuz Sorunu", "Kadından Şair Olur mu?" (ki bu yazısı "Ben kadının zeki, çalışkan veee... Hilmi Yavuz'un şiirini okuyanını severim çünkü." şeklinde noktalanmış.) gibi yazılar yer alıyor.
Hilmi Yavuz'un aynı yayınevinden çıkan bir kitabı da "*Felsefe Yazıları*". Bu kitabın ana başlıklarıysa şöyle; "*Felsefe ve Kuramlar*", "*Felsefe ve Antropoloji*", "*Felsefe ve Türk Düşüncesi*", "*Eleştiriler*" ve "*Bir Tartışma*".

ÖZGÜR PROMETHEUS/ *Afşar Timuçin/ İnsancıl Yayınları*
"*Sanatçının yeri ayrıcalı mı yoksa yalnızca ayrı mıdır? Yoksa ayrıcalık da ayrılık da basit bir yakıştırma mıdır? Sanatçının fizikötesi sezgileri, olağanüstü duyarlıkları mı vardır? Sanatçı yetenekli midir, hem de doğuştan yetenekli midir? Özel yatkınlıkları mı vardır? Yoksa o yalnızca içimizden biri midir?..*" gibi sorular ve örneklerle yanıtları yer alıyor "Özgür Prometheus"ta.
"*Tanrılıklardan tiksinir Prometheus, belki insana insandan daha yakındır, en çok insan olabilmek ister.*"
Afşar Timuçin kitabının bir başka yerinde; "*Prometheus'la ilgili az çok ayrıntılı bir araştırma onu mitolojide yani insan ruhunun derinliklerinde ya da toplumsal bilinçaltında ne büyük bir yer tuttuğunu gösterecektir.*" diyor.
Sanattaki Felsefe, İyi bir Felsefe Eğitiminin Önkoşulları, Sorumluluk Nedir? Varlık Ve Bilinç gibi başlıklarla felsefeyle ilgili pek çok olguya değiniyor yazar.

AŞKTA VE SAVAŞTA MUSTAFA KEMAL "Dâr-ül Harb"/ *Catherina Gavin/ Türkçesi: Dârâ Çolakoğlu/ Çivi Yazıları*
Evelyn Barret, iyi eğitim görmüş, çok zeki, dürüst bir kadın. Kendisi gibi gazeteci olan eşi ile Kurtuluş Savaşı sırasında Ankara'ya gelmiş ve Mustafa Kemal'le tanışmış. Aralarında doğan aşk "Dâr-ül Harb"de yaşanan bir aşktır.
Dâr-ül İslam'ı yok saymak mümkün olmayacaktır, zafer gününde bir kez daha eşi olmasını istediği bu kadından Mustafa Kemal'e gelecek yanıt; "Kemal, sevgilim, artık gidiyorum, çünkü seni kalamayacak kadar çok seviyorum." olacaktır.
Askeri ve siyasi entrikaların, aşkların, devrim ve savaş planlarının iç içe geçtiği bir roman. Türkiye'de Bağımsızlık Savaşı'nın bittiği yılda (1922) geçiyor bu hikâye. Ve kitap, aynı yıl Angora, Constantinopolis ve Smyrna olarak bilinen şehirlerde hazırlanmış, ilk kez Türkçe'ye çevrilmiş, Dârâ Çolakoğlu tarafından.

BİR YAZ BOYU AKÇAY'DA/ *Tansu Bele/*
Daha önceleri Varlık dergisinde yayınlanan denemeler yıllar sonra Sami Karaören'de kitaplaştırma düşüncesi uyandırmış ve bu denemeler, gezi yazıları ya da deneme-öyküler böylece "*Bir Yaz Boyu Akçay'da*" adlı kitabı oluşturmuşlar.
Karaören *Ön Yazı*'sında şöyle demiş: "Gördüğü felsefe eğitiminin hakkını vermiş Tansu bu deneme-öykülerde. Ah canım özekin, sen ne büyük 'nimet'sin! Felsefeden yazına ve sanata, kazıbilime, tarihe... özekinin bu kaynaklarına ulaşmak ne büyük mutluluktur.
Bir Yaz Boyu Akçay'da tam bir özekin yapıtı: Öyküleştirilmiş denemeler ya da denemeleştirilmiş öyküler, izlenceler... Yazarını kutlamak gerek. Bitmeyen yazlar yaşayalım Akçay'larda, güzel yurdumuzun her yerinde..."

SEFERBERLİK TÜRKÜLERİYLE BÜYÜDÜM/ *Kirkor Ceyhan/ Aras*
Gönlü hep doğup büyüdüğü Zara'ya bağlı kalmış bir yazarın, yerel ağızla örülü kitabı Cumhuriyet reformlarının başlangıcına denk düşen yıllardan bir kesit sunuyor.
1930'lu yıllarda halka düşen sıkıntılar ve bu sıkıntılarla yaşamak zorunda olan insanların dünyası. Kitapta italik yazılı, yerel ağızla veya Ermenice geçen sözcük ve deyimleri açıklamak için de bir sözlük hazırlanmış.
Yazarın Notu bölümünde Ceyhan; "Anlatıcı, yer yer yedisi yetmişine karışmış, ilkokul çağındaki bir çocuktur." diyor, kendisi için. "Seferberlik türküleriyle büyüyen" Kirkor Ceyhan'dan çocukluğunun ve Anadolu'nun öyküleri.

BİR YANIM BAHAR BİR YANIM KIŞ/ *Sevgi Özel/ Ümit Yayıncılık*
On yedi öykü var *Bir Yanım Bahar Bir Yanım Kış*'ta. Kışta yaşayanlar, bir yanı bahar bir yanı kış olanlar... Hayatın içinden geçen öyküler. Birbiri ardında, birbiri içinde yaz ve kış.
Sevgi Özel'den *Devrimciler Âşık Olamaz(dı), Aşk Bir Boncuktur, Direncin Kuşları* ve *Afili Mavallar* adlı kitaplarından sonra bir öykü kitabı daha. Ortak dertler, acılar, tepki-

ler, benzeşmeler... Kitabın arka kapağında kitap ve yazarı için şu satırlar yer alıyor: "Bu tekdüze benzeşmenin, benzeşmezliğe dönüşmesi için ayna tutuyor. *Bir Yanım Bahar... Bir Yanım Kış* derken kendisini soyutlamıyor. Baharları, okurlarıyla çoğaltmak umuduyla, sıradan insanların sıradan öykülerini kitaplaştırıyor."

POSTALLAR (KISA FİLM ÖYKÜLERİ)/ *Sabri Kuşkonmaz/ Bulunmaz Yayıncılık*
Beş bölümlük *Postallar* ile diğer kısa film öykülerinin yer aldığı kitap, Yannis Ritsos'un şiirinden bir seslenişle başlıyor *Çünkü şarkımız insanlardan ayrı sivrilmek için değil/ kardeşim,/ insanları birleştirmek içindir şarkımız.*
Okuyucuyla ve (kim bilir belki) bu film öykülerini hayata geçirecek olanlarla sohbet ederek, niyetlerini apaçık ortaya koyan, şiirle iç içe bir çalışma Sabri Kuşkonmaz'ın *Postallar*'ı.
Şiirle içli dışlı olması çok doğal, çünkü şiir kitapları da var Kuşkonmaz'ın.
Öykülerde, kamera siz oluyorsunuz, maddi olanakları veya teknik çıkmazları yazarla birlikte düşünüyorsunuz.

İNOKİN-BİR AŞK BİLMECESİ/ *Çetin Yiğenoğlu/ Çağdaş Yayınları*
"Kedi bakışlım, o akşam özgür olması gereken gözlerinin ruhunun derinliklerinden yansıyan tasalarla prangalandığını görmüştüm."
"O akşam"la başlayan ve giderek hüzne bakan bir aşkın şiirli öyküsü *İnokin.*
Kürt kimliğini benimsemiş bir kadınla (ki o kadın Türk kimliğini benimsemiş bir adamın cici kara cadısı, kara doktorudur) yaşananlar, düşler, söylenememiş, yarım kalmış, anlatılamamışlara ışık tutan bir sesleniş, uzun bir mektup belki de. Kendisiyle, hayatla, aşkla hesaplaşan.

TÜRKÇE "OFF"/ *Feyza Hepçilingirler/ Remzi Kitabevi*
Feyza Hepçilingirler, daha çok televizyondan örnekler üzerinde (öğretici olmanın yanı sıra ti'ye alan bir tavırla) dil yanlışlarını ortaya koyuyor *Türkçe Off*'ta.
Eğitimci kimliği de olan yazar kitabın bir bölümünde bir halk deyişini hatırlatıyor: "Dilim seni dilim dilim dileyim/ Başıma gelenleri senden bileyim." Ve Türkçe'yi kötü kullandığı için ya da meramını anlatamadığı için kimsenin başına (en azından şimdiye kadar) bir şey gelmediğini de ekliyor.
Şarkı sözlerinden düzeltme işaretlerine, Türkiye Cumhuriyetinin "Futbolcu ve Manken Cumhuriyeti"ne dönüşürken "gaf"lar edildiğine kadar çeşitli örneklerle dildeki yıpranmaya, yozlaşmaya değiniyor Feyza Hepçilingirler. Yanlışlara işaret ederken gülümsemeden ve gülümsetmeden de geçmiyor.

ATATÜRK TAKVİMİ
- Büyük önderin hiç yayımlanmamış fotoğrafları
- Büyük boy (33 X 68 cm.) 12 yaprak
- Kalın mat kuşe kâğıda renkli baskı
- Spiralli özel kutusu içinde, 1.500.000 TL.

ATATÜRK POSTERİ
- Büyük önderin hiç yayımlanmamış fotoğraflarından Avrupa kartona renkli baskı (33 X 50 cm.)
- 12 ayrı poster, takım olarak 3.000.000 TL.

Ödemeleriniz için:
- T. İş Bankası Meşrutiyet Şb. 4213-304200-00020284 hs.,
- Yapı Kredi Bankası 067-3178-1000409-3 hs.
- Posta Çeki No: 076945
- Ya da posta pulu karşılığı isteyebilirsiniz.

5 takımdan fazla isteklerinize %25 iskonto uygulanır.

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Caddesi, 46/A, Yenişehir, ANKARA Tel: 312 - 4318122 •312 - 4344998 • Fax: 312 - 4317758

folklor/edebiyat
halkbilim • etnoloji • antropoloji • edebiyat dergisi

Bu sayının yazarları:

Prof. Dr. İlhan Başgöz, Doç.Dr.Kurtuluş Kayalı, Jack Santino, Doç. Dr. Aslıhan Tokdemir, Dr. Muhsine Helimoğlu Yavuz, Doç. Dr. Can Etili, Alparslan Santur, Hüseyin Sevindik, A. Haydar Avcı, Münevver Oğan, Serpil Cengiz Şeyda Güvenç, Nilgün Çıplak, Ziya Doğan, Dr. Faruk Güçlü, Mustafa Turan, Nanuli Kaçarava, Halil Atılgan, Ahmet Şenol

1. hamur kağıda basılı, 200 sayfa

SEVDİKLERİNİZE EN GÜZEL ARMAĞAN folklor/edebiyat ABONELİĞİ

Abone: Yılık 5.000.000.-TL Yurtdışı:120 $
Abone bedellerini Metin Turan adına; 104233 numaralı Posta Çeki hesabına ya da Halk Bankası Meşrutiyet şubesindeki 5911 numaralı hesaba yatırıp, dekontu adresimize göndermeniz yeterlidir.

Oryantalizm ya da Hamam/ ***Doç. Dr.Kurtuluş Kayalı***
Nasreddin Hoca Hikayelerinin Kökeni / ***Prof. Dr. İlhan Başgöz***
Popüler Kültür ve Folklor / ***Jack Santino***
Müzikte Kirlenme / ***Doç. Dr. Can Etili***
Geleneksiz Bir Mesleğin Yorulmayan Neferi: Nijat Özön

Genel Dağıtım: **PİA**
İstanbul Tel: 638 55 45
İzmir Tel: 483 10 40

Yazışma: Meşrutiyet Cad. 17/22 Kızılay-Ankara
Tel: (0.312) 425 39 20 Fax: (0.312) 417 57 23

ürün yayınları

"düşünce dünyanıza açılan aydınlık pencere"

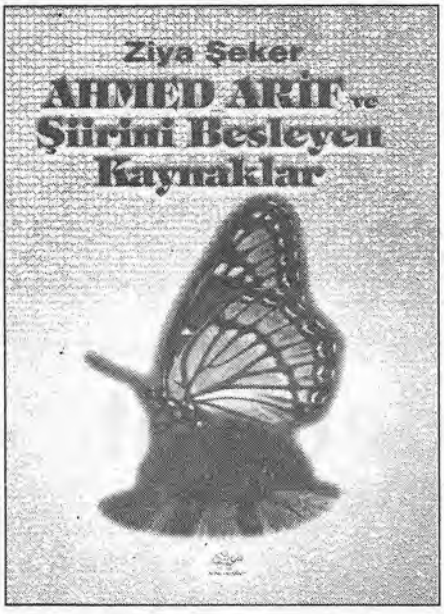

Şairden kitaba, yapıttan yayına, dağıtımdan okura uzanan karşılıklı etkileşim zincirinin oluşturduğu süreci ele alarak **Ahmed Arif** şiirinin kaynaklarına yönelen sosyolojik bir inceleme.

ürün yayınları

Hatay Sokak 9/19, Kızılay-Ankara
Tel: (312) 425 39 20 Fax: 417 57 23

Genel Dağıtım: **PİA, İstanbul** Tel: 638 55 45
Ankara Tel: 417 78 35 **İzmir** Tel: 483 10 40

BÜYÜLÜ ÇEMBER/ *Susanna Tamaro/ Türkçesi: Eren Cendey/ Gendaş Yayınları*
Tamaro'nun Türkiye'de yayınlanan ilk çocuk kitabı.
Dört köpeği, on kedisi, on beş kırmızı balığı, pek çok papağanı, beş kaplumbağası bir kirpisi ve otuz hampster'i olmuş Tamaro'nun ve bu çocuk kitabında *Vıcık vıcık Domuz Hazretleri, Guendy* isimli kurt köpeği, Guendy'nin yavrusu *Rick*, yaşlı şempanze *Ursula* gibi kahramanlar yer alıyor.
Büyülü Çember, insanların bir canavarın yaşadığını düşündükleri gerçekte sevgi dolu kahramanlarımızın dünyası. Kendileri gibi pek çok hayvanla beraber barış içinde yaşarlarken Büyülü Çember bir gün yok oluyor. Vıcık Vıcık Domuz Hazretleri'nin yönettiği, hayvan, çiçek gibi güzelliklerden yoksun bir dünyayla karşılaşıyorlar kahramanlarımız.
Kitap, zamanla kirlenen her şeyi çocuk gözüyle, çocuklar için anlatırken her türlü yozlaşmaya, kirlenmeye, yetişkinlerin de bir yerlerde saklayabilmiş olacakları saf sevgi ve barışçı hislerle karşı durulabileceğini hatırlatıyor.

HAYATIMI YAŞARKEN/ *Emma Goldman/ Türkçesi: Beril Eyuboğlu-Emine Özkaya/ Metis Yayınları*
Birinci cildi 1996'da yayımlanan *Hayatımı Yaşarken*'in ikinci cildi bu kitap.
Dünya kadın hareketinin bugün sahip olduğu değerlerin temellerinin atıldığı dönemlerin anarşist "Kızıl Emma"sının öyküsü.
ABD'yi mitinglerle dolaşan Goldman kapitalizm, militarizm, devlet, ateizm, özgür aşk, eşcinsellik, bugün bile tartışmalı sayılan pek çok konu üzerine cesaretle konuştu. Doğum kontrolü için kampanyalar başlattı, I. Dünya Savaşı sırasında zorunlu askerliğe karşı çıktı. O, yoldaşlarına "Dans edemeyeceksen, devriminiz sizin olsun!" dedi.
Birinci cildi Beril Eyuboğlu, ikinci cildi Emine Özkaya tarafından dilimize çevrilen kitap, radikal bir mücadelecinin, yaşama sevinciyle dolu bir kadın devrimcinin ve devrimci hareketin belgeseli.

ATATÜRK VE SERDAR DOLMABAHÇE'DE/ *Nuran Turan-Fatih Erdoğan/ Mavi Bulut*
Dolmabahçe Sarayı'nı gezdiniz mi? Kırım Savaşı sona erdiğinde açılışı yapılan ve her şeyi bir hazine değerinde olan o şahane sarayı... Atatürk'ün tarih kongresini yaptığı, uzansanız tarihe dokunuvereceğiniz bu sarayı görmemiş olanların sayısı hiç de az değil. Kitap, iki küçük çocuğun Dolmabahçe Sarayı'ndaki gözlem ve izlenimlerini, çok güzel seçilmiş fotoğraflar ve tablolarla anlatıyor. Çocuklar, Dolmabahçe Sarayı'nı, Serdar ve Ekin'le dolaşmaktan büyük sevinç duyacaklar. Çünkü o zaman, gece gökyüzüne baktıklarında, ay yerine, umutla bakan, pırıl pırıl ışıklar saçan bir Atatürk yüzü görecekler.

KIRK YILDA BİR GİBİSİN/ *Cezmi Ersöz/ Çınar Yayınları*
"Ve şunu bil ki bu sevgime asla çoklarının yaptığı gibi yetersizliklerimi, kusurlarımı, yalnızlık korkumu, başarısızlıklarımı yüklemiyorum. Eğer öyle olsaydı yitirmekten ölesiye korkar, seni kör bir tutkuyla sahiplenirdim. Oysa seni bir dine bağlanır gibi değil, kendi özgürlüğümü sever gibi seviyorum..."
Sevgilerini, korkularını, sevdiklerini anımsadıkça gözyaşlarıyla gülümsenen ya da sarsılarak ağlatan anılarından yola çıkarak kaleme aldığı dergi yazılarını bir araya getirmiş Ersöz kitabında.
"Kırk Yılda Bir Gibisin"de hepsi hayatın içinden, içine akan kimi kırık dökük, kimi umut ışıltılı seslenişler, anımsamalar, (iç) hesaplaşmalar var. Hem "her an gibi", hem de "Kırk yılda bir gibi"ler...

POP H'ART/ *küçük İskender/ Parantez Yayınları*
"Çünkü dalgalar ters takla salvodayken, melankolinin artistik puanı düşmüşken, bir kadeh siyanürün fiyatı asgari ücreti zorlarken, cesetler karmaşık, katiller tedirginken biraz küçük İskender'in kimseye zararı dokunmaz sevgilim!" satırlarıyla başlıyor *Pop H'art...*
küçük İskender'in kendi desenleri de yer alıyor bu kitapta, hatta kurmaca bir diyalog da olsa *Can Baba*'yla "acılar diner mi?" muhabbeti ediyor bunlardan birinde.
küçük İskender *Pop H'art*'ta kendine, ilişkilere ve pek çok şeye sorgulayan, elbette çırılçıplak bir tavırla yaklaşıyor.

TUHAF BİR ÖYKÜ/ *Michael Krüger/ Türkçesi: Ersel Kayaoğlu/ Can Yayınları*
Kitabın ben-anlatıcısı olan yaşlı Alman etnolog, Güney Amerika Kızılderililerinin yaşamını anlatan popüler bir kitabın yazarıdır. Bu kitabıyla tüm dünyada büyük ün kazanmış olan yazara sekseninci doğum gününde devlet başkanından, başbakandan ve başka birçok önemli kişiden gelen kutlama mektuplarının arasında bir de Haifa'dan gelen bir zarf vardır. Yaşlı adam, zarfın üzerindeki yazıya bakınca mektubun kimden geldiğini hemen anlar. 45 yıl önce Brezilya ormanlarında birlikte araştırma yaptığı arkadaşlarından gelen bu zarf onu geçmişiyle, geçmişindeki büyük sırla yüz yüze getirir ve yaşamını altüst eder.

KÜLTÜRÜN ABC'Sİ/ *Bozkurt Güvenç/ Yapı Kredi Yayınları*
Bozkurt Güvenç: Türkiye'de sosyal bilimlerin temel taşlarından biri...
Çalışmalarında, sosyal antropolijiyle ilgili sorunlar içinde en çok "kültür" kavramı üzerinde duran Güvenç'ten, sosyal bilimlerin bu en temel ve en çetrefilli kavramı üzerine özenle hazırlanmış çok yönlü bir deneme...
Kültürün ABC'si: Kültürü tanıtmaya, sevdirmeye çalışan, herkesin kültür kavramıyla ilgili istediği bölümü keyifle okuyabileceği, sorularına yanıt bulabileceği ve yeni yeni sorular oluşturacak gerçek bir ABC...

şubat 1998

varlık
kitap eki

sayı: 69

REFİK DURBAŞ
Düşler Şairi

Refik Durbaş

DÜŞLER ŞAİRİ

Şiir/ Adam Yayınları

Oradan oraya dönüp dolaşan gölgelerle
zihinleri oyalayan düşleri, ne Tanrı sunakları,
ne de yüce güçler gökten gönderir,
herkesin düşü kendi malıdır.
Voltaire

Şair, Niye Yanağında Ecelin Eli*

Cahit Külebi'nin "Şair bir maraton koşucusu gibi olmalıdır."[1] önermesini düstur edinmişçesine 1971'den bu yana yatağını kimileyin arkaik görüntüler kimileyin de halk diline yakın ses örgüsü ile genişletip Kant dayanaklı *şeyin kendisi*ni (das Ding an sich) üçüncü şahıslara yaklaştırma ereğine yönelik girişimde/üretimde bulunan Refik Durbaş, söz konusu deltada birikenleri bu kez "Düşler Şairi" kimliğinde bırakıyor masamıza; tıpkı kendinden beklenildiği gibi: Ortalığı velveleye vermeden, içinde yer aldığı medyanın cilasından uzak durarak...

(...)

Denebilir ki, "Düşler Şairi", sesine alışık olanların şöminesine birkaç odun atmakla birlikte, değişimin kapı zilini çalmaya devam eden, en azından bunun kuşbakışı haritasını veren bir kitap. Baştan sona çeşitli aralıklarla yinelenip "Ölüm öpsün..." ekseninde yapraklanan 39 şiir, ilk bakışta hem "Kuş Tufanı"nın (1971) giriş'ine gönderme yapıyor hem de bağımsız bir yarımada (!) gibi bayrağını gönderde rüzgâra bırakıyor.

"akşam, körfezin zehirli sularına/ bir ceset gibi düşüyor şehrin gölgesi " (**Kuş Tufanı/** ...)

"Düşlerde kaldı/ düşlerde yaşadığı her şehir"

– ***Ölüm öpsün yanağından o şehirleri...***
(Düşler Şairi/ Düşler Şiiri)

Ölüm'ün güzelleyen/kavuşturan - çürüten/ayıran kimliği tesadüfi değil, elbette; mevcudiyeti yoğunlaşıp seyrelmek üzere diğer şiirlerde de sürüyor. Bu sebeple de "yaşanan hayatın/ gerçeğin şiirini yazmıştır" yaftası iğreti durmuyor, Durbaş şiirinde... Değil mi ki, ölüm yaşam'ın diğer parçasıdır ve "Herkes ölümü tadacaktır."[2]

Sevinç, acıma ve utanma gibi *birleştirici heyecanlar*ın ölüm'le takla attırılmasına bakılırsa; keskin bir korkunun –doğa karşısındaki ilk korkudan bağımsız– ayak izleri beliriveriyor us'ta. Ne ki bu durum ne *ölüm itkileri*[3] ne de *ölüye yapınma*[4] ile bir şekilde ilişki kuruyor... İsmail Uyaroğlu'nun *"Ne kadar kafiyesi varsa yaşamın/ Hepsi de ölümle cinasli"*da oluşturduğu atmosferin oksijen tabakasına sığınan bir yan var Durbaş'ta, özellikle de *Düşler Şairi*'nde...

Bahsi geçen durum şöyle özetlenebilir, belki:

yaşam ~ olağanüstü
ölüm : olağan

Bu kabullenişin şairi ironiye ittiği, yorumlama ve yargılama aşamasında esneklik sağladığı söylenebilir, rahatlıkla; çünkü perdenin arkasında ne olduğunu ve ne yaptığını bilmenin olgunluğu yatmaktadır. Betimlenen duruma 'mesafe'li duruş yoksa nasıl anlatılabilir ki...

"Gurbeti hasretinde gizli/ Sevdalara yazdım adını/ Hasrete ***Pablo Neruda****/ Sevdaya postacı* ***Mario****"*

"***Ölüme hiçbir şey yazmadım***"
(Düşler Şairi/ Şair ile Kurtarıcı)

İlgili uyaranlar karşısında kendinden beklenen tepkileri şu ya da bu şekilde *pekiştiren* Durbaş'ın olumlu olumsuz her türlü devinim/ dinginlik anında ısrarla "Ölüm öpsün..." yinelemine başvurması, üstelik bunu ağdalı bir söylemin tasına bandırmak yerine lâlettayin, lâkayt bir şeymişçesine yapması dikkat çekmiyor değil, doğrusu.

– ***Ölüm öpsün yanağından böyle gelecekleri...***
(Kimbilir Hangi Fotoğrafide)

– ***Ölüm öpsün düşlerinden böyle geçmişi ve şimdiyi...*** (Yarım Hayat)

– ***Ölüm öpsün iki kalp arasında kalan sevgileri...***
(Kırdın Kalbimi)

– ***Ölüm öpsün zamana dar gelen vakitleri...***
(Yanlış Vakit)

Emir kipinde vurgulanan şey'ler, bir yaptırım beklentisinden öte sergileme, belki de merceği merkeze kaydırma adına varlar; ancak imgenin soyuttan soyuta doğru meyletmesi betimlemenin tasarım yoluyla kavranmasını sağlıyor[5]; ki okurun bu anlamda pek de yorulduğu söylenemez, herhalde.

(...)

Bireye ilişkin verileri toplumun istençleri çerçevesinde düzenlerken kurulan çadır, –deyim yerinde ise– iç'te tıraşlanan dürtüleri gelişigüzel örterken, ayırıcı bir öğe olarak da öne çıkıyor. İkinci Yeni ile Toplumcu Gerçekçilik arasına gerilen ip üzerinde öncüllerinden ve ardıllarından farklı yürümesi, dış etkilere her ne kadar açık olsa da önceliği kendine vermesi Durbaş hanesine atılacak çizikleri çoğaltıyor. Adı metropole çıkmış bir taşra-kent'te hâlâ taşralı kalabilmek, başka bir deyişle özü muhafaza ederken teknik ve teorik değişime kulak tıkamamak, deneme-yanılma payı içinde hazır parçaları bünyenin kabul edebileceği şekilde düzenlemek *basit* görülmese gerek. Durbaş'ın "Kuş Tufanı" dahil tüm şiir kitaplarında bireyi toplumu oluşturan/ düzenleyen/ var-eden bir taş(!) biçiminde yorumlaması, –biraz ileri gidersek– zaafları ile birlikte kabul ve konuk etmesi bu açıdan önemlidir, sanırım. "Tezgâhtar ya da ev kurusu kızlara"a yönelik kabaran tensel/tinsel iştahı, yaşama bakışı disipline eden ideoloji beraberinde vermek, –her şey'i kategorilere ayırmayı sevenlere hâlâ ters gelse de– sonunda artık olağan, hatta gereklidir. Belki de Doğan Hızlan "Cinsellikten tutkulara, acılardan yıkımlara, yaşamın her türlü di-

rencine ve onuruna açık, hayat dolu bir şiirdir Durbaş'ınki"[6] derken, bu gerekçelere sığınmaktadır.

"*Erkenden açılır dükkân/ sevda ve yalnızlıktan başka/ dizilir uykusuz tezgâha/ ince tül, gamlı ruj ve hazan*" (Hücremde Ayışığı/ Tezgâhtar Kızlar)

"*Uslanmadı asla, vay gönlüm/ düşlerin akşamında yaşlandım// Ne umut çürüdü, ne sevdalar*" (Düşler Şairi/ Dar Vakit)

Burada sözü Atilla Özkırımlı'ya bırakmak gerek, sanırım: "Ve onun kurtuluşuna, can suyuyla beslediği gözbebeğinde büyüttüğü umuda adanmıştır şiiri, ne soyut bir halk sevgisi, ne bir söylevin kuruluğu, ne imge tutsaklığının yol açtığı bir bulanıklık, ne de biçim tutkusunun doğurduğu bir kekemelik görülür dizelerinde."[7] (Düşler Şairi tamlamasını bozup kendisine "dengeler şairi" dense, kuru sıkı mı atılmış olur, dersiniz.)

(...)

Kitapta *geçmiş-şimdi-gelecek* ilişkisinin üzerinde sık sık duruluyor. Ufku yoklayan ben'in diğer elinin geçmiş'te olması ve şimdi'yi tedirgin karşılaması üzerinde durulması gereken bir sorunsal gibi görünüyor. Bunda şairin kimlik değişimi (düzeltirsek: yaşamı eni konu kavrama yetisi) kadar, coğrafyanın tarihsel akışı da rol oynuyor denebilir, elbette.

"*Bir fotoğraf makinesiyim/ kendim sildim hem de kendimle/ bütün anlardan ve anılardan künyemi/ hiç tarihi olmadı geçmişimin/ hem de geleceğimin*" (Anıların Künyesi)

İlginin vesilelerle geçmiş ve gelecek üzerine kurulması her ne kadar şimdi'yi kaçırma, şimdi'nin ayırdına varamama durumunu doğuruyorsa da bundan rahatsızlık duyulduğu da pek söylenemez. Ayrıca bunun, geçmiş-gelecek salıncağında dinelenin "bir ben"e indirgenmesi, çocukluk'un önceki kitaplara oranla daha belirgin bir motif olarak bayrağı eline alması, "birine/ birşeylere sarı ışık mı yakıyor?" sorusunu düşündürtüyor, ister istemez.

"*Bir ben, birden uyandım, ansızın/ hançerlere yatırdım geçmişimi/ geleceğimi kara kuzgun bıçaklara/ güllere ve güllerle yasemenlere*" (Bir Ben, Birden Uyandım)

Leibniz ve Kant'a göre 'zaman' gerçekte var bulunmayan, insan bilincinin tasarladığı bir şeydir. Bergson'un da dediği gibi "İnsan zamanda değil, zaman insanın içinde yaşar". Oysa bilim, zaman'ın ardı ardına oluşan sayısız ve sonsuz olguların evrensel gelişimini dile getirdiğini belirtmektedir. Zaman, Durbaş'ta düzenlenebilir bir 'şey' olarak çıkıyor, karşımıza. Geçmiş'in yeniden kurgulanmak istenmesi, gelecek'in Aristoteles kaynaklı *zorunlu gelecek* ve *olanaklı gelecek* biçiminde düşünülmesi bunu gösteriyor[8].

"*Zamanın sarnıcından sızan su/ Şair, yaşamında kaçıncı eylül bu*" (Eylül)

"*aynalar aynasında yüzünü gördüm/ bugün yerini değiştiriyordu zamanın*" (Bir Mavi Adam ve Mavi Aynası)

Değiştirme isteğinin zaman zaman kabulleniş ile köşe kapmaca oynadığı, verili olanla yetinmenin yeğlendiği ol-

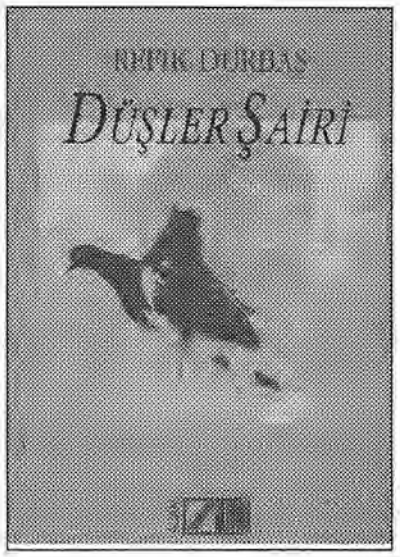

muyor değil... İşte tam da burada küçük adam'lık tahta kuruluyor.

"*Gece ayın ışığı, yıldızın aydınlığı yarıma/ Ekmek param işim kazancım yarıma/ Geçmişim şimdim geleceğim yarıma*" (Yarım Hayat)

Bu noktada Necatigil'in "Kuş Tufanı"ndan yola çıkarak Durbaş hakkında yaptığı yoruma kulak kabartmak lazım, galiba: "Mistik olanla, ya da devam edenle günceli bağdaştırmasını başarmıştı"[9]. Necatigil'in farklı bir dizge için söylediği şeyi zaman düzleminde de yorumlamak mümkün (mü?)...

(...)

Durbaş, daha önce de tercih ettiği yaklaşımdan "Düşler Şair"inde de vazgeçmiyor: Kimi özel adlara yer vermek...

Bilindiği gibi bu yönelimin en ağır bastığı kitaplar "Çırak Aranıyor" ve "Çaylar Şirketten". O dönem Orhan Gencebay, Müjde Ar, Hayri Şahin, Arzu Okay, Ayhan Işık, Selahattin Cesur, Türkân Şoray, Fatma Girik... gibi kurmacalaştırılmış reel adlar konuk edilirken, bugün bu boşluğu Selçuk Demirel, Salâh Birsel, Refik Durbaş, Pablo Neruda, Ömer Uluç, Çetin Özbayrak dolduruyor. Aradaki fark ise şu: Şöyle ya da böyle bir öyküsü bulunan uzun soluklu şiirlere konuk olan adlar, şimdi böyle bir kaygı taşımadan kendilerine ayrılan yerde, şairin kendilerine biçtiği 'görev'i (!) yerine getirmek için bulunuyorlar.

(...)

...yapıtlar üzerine söylenenlerin
tümü yapıtların kendilerinin yanında
yetersiz ve zayıf kalır.
Ingeborg Bachmann

Sonuçta "Düşler Şairi"nin, Durbaş şiirine alışık olanların mönülerine üst sıralardan girecek bir kitap, olduğu savunulabilir. Şiiri hakkında söylenilenleri boşa çıkartmayan bir istikrarın lastik izleri, haklı bir gönencin pusulası var çünkü, bu kitapta da. Durbaş şiiri ile ilk kez tanışacaklar için ise şaşırtıcı –nasıl oluyor ve ne demekse– bir durak olabilir;

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (5.00.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 60 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 50 $ / 2 yıl 90 $
❑ 2 yıllık (9.000.000 TL)
❑ 2 yıl 100 DM

Ad, soyadı..... Doğum tarihi ve yeri.....
Adres .....
Posta kodu /Şehir ..... [E-posta.....]
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabına
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 064-6/1032416-0 no'lu hesabına
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: Alındığı Müessese:
Kart Sahibinin İmzası: Nüfus Cüzdanı No:

abartısız, sözcükleri şımartmadan da (!) iyi şiirlerin yazılabileceğinin bir göstergesi...

(*) Başlık, şairin "Bir Soru:" adlı şiirinden dönüştürülerek ödünç alınmıştır.

(1) Cahit Külebi, *Şiir Her Zaman,* Kelebek Yayınları, s. 34.

(2) Ankebût Suresi'nin 57. ayeti.

(3) "Yaşam itkilerine karşıt olarak beliren ve her tür gerginliği tam olarak ortadan kaldırmaya yönelik itkilere ölüm itkileri adı verilir. Bu itkilerin amacı yaşayan varlığı cansız duruma dönüştürmektir. İlkin, içe yönelerek kişiyi tahrip etmeyi amaçlayan bu itkiler dış dünyaya da yönelip saldırganlık, yok etme vb. biçimlerde kendilerini belli ederler." O.A. Gürün, Psikoloji Sözlüğü, İnkılâp Kitabevi, 1991, s. 108.

(4) "Ölülerin ruhlarından sakınmak, yardımlarını sağlamak amacıyla türlü dinsel nitelikli uygulamalar ve törenler yapma." Özer Ozankaya, Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, Savaş Yayınları, 1984 (3. Baskı), s. 100, "ruha tapınma" maddesi.

(5) Burada şunu belirtmekte yarar var, sanırım: Durbaş, "Çırak Aranıyor"dan bu yana şiirini açıyor(!). Peş peşe atlayan(!), sıkıştırılmış imgeler, yerini giderek birkaç dizeye yayılmış ya da konuşma dilinin büyüsüne sığınmış imgelere bırakıyor. Bir *dışarıdan*lık söz konusu, sanki; samimi olduğuna inanılsa da... Örnekleyelim: "*İçinde aşkın hurda bisikleti/ nereye gitse bir harf uçuyor yüzünden*" (Majüskül Bir Kadın Yüzüne)

Okurdan beklentisi olan şiir zamanla okura daha az güvenir hale gelmiş, gibi... "*Ne uydu antenler, uyduruk gökdelenler/ ne kırmızı kiremitli evleri hüznün/ sor, hangi zamanda düştü kedere yüzün*" (Güvercin Günleri)

Bir vurgu daha: İmgelerle birlikte karamsar hava da seyreliyor...

(6) Refik Durbaş, *Bir Umuttan Bir Sevinçten*, Can Yayınları, 1984, kitabın arka kapağından... Aynı merkez üzerine Asım Bezirci de şunları demektedir: "Acının çeyizini işleyen, şiiri çalınmış, emeği yetim, aşkı ıssız" kızlara ilişkin bu ve benzeri ürünlerin toplumcu edebiyatımız için bir kazanım olduğunu söylemeliyim."

Asım Bezirci, *Güle Dil Verenler*, Çınar Yayınları, 1993. s. 85.

(7) Doğan Hızlan (aktaran), *Kitaplar Kitabı*, Yapı Kredi Yayınları, 1996, s. 214.

(8) Bakınız: Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 1982, "zaman", "gelecek", "genel bağıntılık kuramı", "eytişim yöntemi", "uzay" vb. maddeler.

(9) Behçet Necatigil, Bile/ Yazdı, Yazılar, Cem Yayınevi, 1983, s. 275.

Özdemir İnce

NE ALTIN NE GÜMÜŞ

Telos Yayıncılık

Geçenlerde dergi, gazete kesiklerini, kâğıt tomarlarını karıştırırken, yıllar önce söylediğim cümleleri bütün uzaklık ve yabancılaşmışlıkları içinde okudum. Bir kez daha değil, yıllar sonra ilk kez... 1960 yılında, "*Şiirin sınırı yahut sınırsızlığı, önceden belirlenmiş zorunluluklar (toplumsal, felsefi, ekonomik) değil, kendi özel ülkesi olmalıdır.*" demişim. 1967 yılında ise, "*Çünkü şiir ne Con Ahmet'in Devr-i Daim Makinesi, ne de beş yıllık planların övgünâmesidir*", demişim. Bunları söylediğim sırada "memleket"imizde ne Yapısalcılık var, ne Göstergebilim. Gizlemeye ne gerek var: Gururum okşandı... Ardından, dosyalarımda bulunan söyleşi metinlerini, soruşturma yanıtlarını okudum ve okuduğum metinlerin kişisel tarihimi, ve özel poetikamı oluşturduğunu fark ettim: Yıllar boyunca söylediklerim şiirimin omurgasını ve düzyazı kitaplarımın kanavasını oluşturmuş. Ayrıca vatandaş olarak kişiliğimin ve yazar kimliğimin *programı* ve ipuçları... Sanki bir tür özyaşamöyküsü, "hayatımın romanı"...

Bir başka gerçek: Yapıtım üzerine üzerinde durulacak önemde bir eleştiri yapılmamış, ama benimle azımsanmayacak ölçüde söyleşi yapılmış.

Yaşamakta olan bir yazarın kendisiyle yapılan konuşmaları yayınlamasının ya da yayınlanmasına izin vermesinin anlamı ne? Kendisine ve yapıtına önem vermesi mi? Bunun yanıtı niyet ve yoruma göre değişebilir. Bence bunun bir başka anlamı var: Bir yazınsal yaşamın ve yazınsal emeğin özet ve muhasebesi: Otuz altı yıllık (1960-1996) bir dönemde bir yazınsal yaşamın; on sekizi Türkçe, beşi yabancı dillerde yayınlanmış, bir bölümü dört ciltlik Toplu Şiirler'de toplanmış *bir şiir*'in; üçü kuramsal sayılabilecek sekiz eleştirel deneme kitabının; kimileri yakın dostlarla hazırlanmış sekiz ciltlik şiir antolojilerinin; gene kimileri dostlarla ortaklaşa hazırlanmış on sekiz çeviri şiir kitabının; iki oyun ve sanat kitabı çevirisinin; ayrıca yirmi beş roman ve deneme çevirisinin; yani seksen dokuz kitabın ve seksen dokuz kitaplık bir yaşamın öyküsünün. Ve bu sayıya iki özel şiir derlemesi (kendi şiirlerimden) de eklenebilir.

Rüzgâra yazdıklarımın öyküsü ve tanıklıkları...

Kuşkusuz, söyleşilerin ve yanıtların hepsi bu kadar değil. Anımsadığım, ancak metinleri, kesikleri bende olmayan söyleşiler de yanıtlar da var; radyo ve televizyon konuşmaları var; yabancı ülkelerde, yabancı dillerde yapılmış söyleşiler de var...

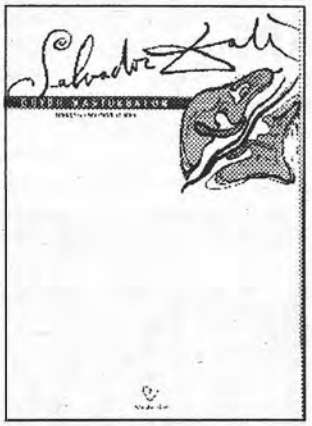

SALVADOR DALİ

BÜYÜK MASTÜRBATÖR

(ŞİİR)

(2. Basım)

Türkçesi: GÜRHAN TÜMER

VARLIK ŞİİR

Ayrıca: Edebiyat gazeteciliğini ve röportaj sanatını da övmek istiyorum! Elinizdeki kitabın oluşmasına neden olan, yani yanıtladığım soruları bana yönelten insanlara, çok derin olması gereken gönül borcumu da dile getirmek istiyorum. Beni ve yapıtlarımı anlamaya çalışan sorular sorarak, kendimi ve şiirimi anlamaya yöneltmişlerdir beni. Hepsi bu kadar değil: Genel poetika, sanat ve politika üzerine de konuşmaya zorlamışlar beni. Onlar ve soruları olmasaydı *Ne Altın Ne Gümüş* kendiliğinden ortaya çıkmazdı. *Ne Altın Ne Gümüş*, gerçekte, onların da yapıtı sayılabilir. Bu nedenle edebiyat gazeteciliğini ve röportaj sanatını övmek istiyorum!

Bir açıklama: Kimi söyleşiler, bu kitaptaki başlıklar altında yayınlanmadılar dergilerde. Bu nedenle, söyleşilerin içeriklerine uygun başlıklar koydum metinlere. Ancak, metinlerin sonunda yayınlandıkları dergi ve gazetelerin adları ve yayınlandıkları sayı ve tarihler yer almaktadır.

Sonuç olarak *Ne Altın Ne Gümüş*'ü gerçek oluşturucularına adıyorum.

küçük İskender

POP H'ART

Parantez Yayınları

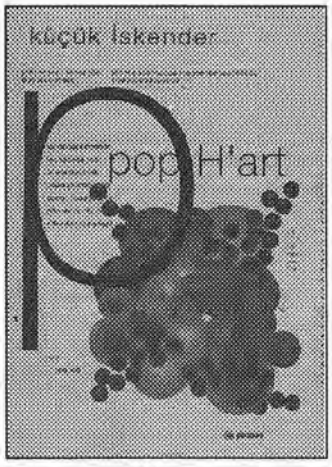

zehirli sarmaşığın bitirdiği ilkokul gibidir koynunda sakladığın fırtına

unuttuğum yabancılara...

Bu gece, tuhaf bir şey yapalım seninle ilk defa. Örneğin, şehri ölesiye gören bir yükseklikten suya bakarak aryalar söyleyen kurbağaların peşine düşelim başında fötrleriyle dolaşan, hafiye kaplumbağalar gibi. Fonda, çöplükte bulunmuş bobinlerden ucuz kasetlere aktarılmış, çok eski, çok kötü bir filmin müzikleri çalsın. Jeneriğimiz olarak hatırlansın kimi aşklarımız, hani o, rüzgârlı balkonlarda, istenmeyen bir ıslaklıkla örtülmüş gözlerimizin önünde, kadere karşı koyamadan, hiçbir şeye isyan edemeden, bazı eşyaları haklı çıkartan, bazı televizyon programlarını küçük düşürten, arasına asla reklam alamayan boktan aşklarımız! Bu gece, tuhaf bir şey yapalım seninle ilk defa. Birbirimize gizli gizil duyduğumuz sevginin yol açtığı kalp cerahatiyla, karşılıklı bedenlerimizdeki ameliyat masalarına uzanalım. Sonbahari, elinde bir neşter gibi tutsun bu gece şiirler! Bu gece, kimi Türkçe sözlü pop şarkıları eşliğinde, içtenlikle içkiye dadanalım. Üçer beşer biraraya gelerek çektirdiğimiz fotoğraflar, İstanbul'un ölüme kapalı tarihinde, yalnızca hatıralara yönelik müzeleri süslesin bu gece! Bu gece, tuhaf bir şeyler yapalım seninle ilk defa. Arı biriktirmeye başlayalım örneğin. Örneğin, şehri ölesiye seven bir mezarlıkta, birtakım medyaya rağmen, yan yana yatalım kısa bir süre için. Mezartaşına değil, mezartayına yazılsın bizim yaşadığımız yıllar, diye düşünelim. Tıpkı kıçı kırık çakı gibi. Tıpkı aynı tarot destesinde karşılaşan *münzevi* ile *deli* gibi. Biraz Tom Waits'in kimseye zararı dokunmaz! Biraz intihar, ölüm demek değildir! Biraz sarhoşluk, biraz esrar canımızı yakmaz! Denizi ıslatmak mümkün mü sevgilim?! İşte bizim üzülmemiz de bu yüzden imkânsız! Örtüler altına saklamak istiyorum bu gece seni, ve beklentileri, özlemleri, başka kentlerde döllenen punk çocuklarını, örtüler altına saklamak istiyorum. Martılar kurşun dökerken üzerimize, gemiler huzursuz, balıkçılar fazlasıyla tehlikeliyken biraz küçük İskender'in kimseye zararı dokunmaz! Biraz haplanmak, biraz jiletlenmek, biraz çizilmek dünyayı ekseninden saptırmaz! Sana gelirken attığım adım, *belki benim için küçük, ama insanlık için büyük bir adımdır!* Bu gece, tuhaf bir şeyler yapalım seninle ilk defa. Hayatı teneffüs eden birer mısraysak seninle, ki öyle, kafiyemiz tuttu anlaşılan! Peki, o halde, diyelim ki doğada dolaşırken karşılaşıveren iki farklı elementiz, ama harbi element, delikanlı element, koftiden değil! Şöyle bir kesişiyoruz önce, yokluyoruz kahramanlıklarımızı karşılıklı, hangimiz kaçlara kadar biliyor kerrat cetvelini, onu okuyoruz! Aruzla mı, hece ölçüsüyle mi, serbest vezinle mi geçmiş çocukluklarımız?! Kontrol ediyoruz! Atmaya kıyamadığımız karnelerimizi gösteriyoruz birbirimize! Ahlak: 0! Milli Güvenlik: 0! Matematik 10! Gülümsüyoruz. Çünkü dalgalar ters takla salvodayken, melankolinin artistik puanı düşmüşken, bir kadeh siyanürün fiyatı asgari ücreti zorlarken, cesetler karmaşık, katiller tedirginken biraz küçük İskender'in kimseye zararı dokunmaz sevgilim!

Guillaume Apollinaire

ALKOLLER

Türkçesi:

G. Durusoy/A. Necdet

Jean-Louis Mattei

Apollinaire'in bu büyük yapıtı,
dünya şiirinde de
bir dönemeç sayılıyor.

VARLIK ŞİİR

Soyfer

BÜTÜN ŞİİRLERİNDEN SEÇMELER

Kavram Yayınları

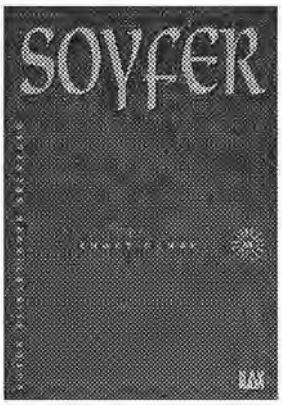

Jura Soyfer, 8 aralık 1912 tarihinde bir Yahudi sanayicinin oğlu olarak Rusya'nın Çarkov kentinde doğdu; 16 Şubat 1939 tarihinde de hem Yahudi, hem de siyasi suçlu olduğu için gönderildiği bir Alman toplama kampında öldü.

Hayatta kalmasına izin verilen yirmi altı yıl, içinde yaşadığımız yüzyılın tamamına damgasını vuran dev siyasi ve toplumsal sarsıntılarla dolu bir zaman parçasıdır. Soyfer, ekonomik bunalımların, kitlesel işsizliklerin ve savaşın tehdit edici gölgelerinin oluşturduğu bir atmosferde umuttan yoksun olarak yetişen bir kuşağın savaşlarını, umutlarını ve yanılsamalarını paylaştı. Soyfer'in yazdıklarında ifadesini bulan dönem, iki savaş arasındaki otuzlu yılların son dönemidir. Soyfer'in gerek şiirleri gerekse oyunları, anılan dönemin Viyanasındaki vurdumduymazlığa yöneltilmiş acımasız eleştiriler niteliğindedir. Soyfer'in toplumsal adalet uğruna ve faşizme karşı yürüttüğü tutkulu kavga, savaşa ve yıkıma yönelik sonuçsuz kalan uyarıları ve nihayet toplama kamplarının cehennemindeki ölümü, bu şairi adil bir dava söz konusu olduğunda kendisinin de sergilemekten çekinmediği, içten bir coşkuyla anmamızı haklı kılmaktadır. Soyfer bugün yaşıyor olsaydı, kendisine sunulacak böyle bir onurlandırmayı dudaklarından şakacı bir gülümsemeyle geri çevirirdi. Zaten Soyfer, kendisinden her zaman bir mizah üslubuyla söz etmiştir.

* * *

Soyfer'in doğduğu, burjuva güvenceleriyle ve bir "derin barış"la donatılmış ortam, 1914'ün top sesleriyle yıkılıp gitti. Soyfer, henüz sekiz yaşındayken vatanını bırakıp kaçmak zorunda kalmanın yazgısıyla tanıştı; Bolşevik Devrimi 1920 yılında Ukrayna'nın başkentine vardığında, Soyfer'in ailesi sınırı geçerek Türkiye'ye kaçtı. Aile, daha sonra enflasyonun ve savaş sonrası yoksulluğunun kol gezdiği Viyana'ya yerleşti. Baba şansını çeşitli mesleklerde denediyse de, başarı çizgisi giderek düştü. Ailenin eski sınıfsal düzeyini tutturabilmesi her yıl daha da zorlaştı. Ancak bu, yalnızca sığınmacılara özgü bir yazgı değildi; Avusturya'da orta sınıf, ekonomik bakımdan iflas etmiş, sınıfsal yapı altüst olmuştu ve Soyfer bütün bu olup bitenleri tarihin yasalarının işleyişine tanık olan biri kimliğiyle yaşamaktaydı. O sıralarda on beş yaşında olan Jura Soyfer, monarşinin ve burjuvazinin kalıntılarının üstünde yeni bir dünyanın yükselmekte olduğu "Kızıl Viyana"nın çekiciliğiyle büyülenmiş olarak sosyalist yazıları okumaya başladı; kısa süre sonra, Ekim Devrimi'yle birlikte varını yoğunu yitiren Rus fabrikatörünün oğlu, inançlı bir Marksist oldu. Hoşgörülü insanlar olan annesiyle babası, genç devrimcinin tenis derslerinin parasını ödemeyi sürdürdüler. Ancak Soyfer, siyasi inancında ciddiydi; hem de Avusturya'daki politik durumun gerektirdiği kadar ciddiydi.

15 Temmuz 1927'den başlayarak Avusturya'da Cumhuriyet, giderek daha çok tehlikeye düştü. Soyfer, *Sosyalist Öğrenciler Birliği*'ne girdi ve "Onsekizlikler" diye anılan birliğin kısa zamanda en etkin üyelerinden biri oldu. 1929 yılında bir tatil kampında politik bir kabareye katıldı; böylece mizah yeteneği de keşfedilmiş oldu. Bunun üzerine Sosyal Demokrat Parti'nin politik kabare tiyatrosuna çağrıldı. Orada Viktor Grünbaum ve Robert Ehrenzweig'la birlikte programlar kaleme aldı. Kısa sürede kendi imzasıyla da görünmeye başladı; çeşitli tanıtma yazıları, yorumlar, *Schulkampf* (Okul Kavgası) adlı dergide bir şiir, *Arbeiter-Zeitung*'da (İşçi Gazetesi) ilk röportaj ve "Kızıl Oyuncular"ın oynadıkları *Politische Bühne* (Politik Sahne) için ajitasyon sahneleri birbirini izledi. Soyfer, kısa zamanda proleter kültürün en tanınmış yazarlarından biri oldu. O günlerde şöyle yazmıştır: "Yaptığımızın sanat olup olmadığını umursamıyoruz; bizler, sanata değil, propagandaya hizmet ediyoruz. Ama eğilimlerimiz, etnik gücümüz bizi kimi zaman sanatsal yaratıya yakınlaştırıyor olabilir."

* * *

Soyfer 1931 yılında, liseyi bitirişinin ardından Viyana Üniversitesi'nin Almanca ve tarih bölümlerine yazıldı; o yıllarda bu dallara kaydolan ve Alman asıllı olmayan ender öğrencilerden biriydi. Mizah üslubunda kaleme aldığı bir mektupta, üniversitedeki kimi öğrenci arkadaşlarının nasıl gerici, faşist bir çizgiye kaydıklarını çarpıcı biçimde sergiledi –bu, Soyfer'in yalnızca kitap okumakla kalmadığının kanıtıdır.

Soyfer, tarih aracılığıyla içinde yaşadığı zamanı anlamaya çalışıyordu; edebiyat öğrenimi yapmasının amaçlarından biri de, gerilimlerle dolu gerçeklik karşısında tutum alabilmek, bu gerçekliği etkilemeye çalışmak için bir politik yazarda bulunması gereken donanıma sahip olmaktı. 1932 yazında Soyfer, cebinde çok az parayla bir Almanya turu yaptı; niyeti, kendi kendisini görevlendirmiş bir Viyanalı özel muhabir kimliğiyle politika muhabirliği için gerekli deneyimleri –ve parayı– kazanmaktı. Birkaç hafta süreyle Almanya'da kötüye giden durumun tanığı oldu. Hitler'in konuşmalarını dinledi ve "kitleleri etkileyen bu büyücünün sığlığı ve acımasızlığı karşısında" dili tutuldu. Emekçi sınıfının savaşçı ruhuna hayran kalırken, solun kararsızlığı yüzünden öfkeye kapıldı. Soyfer o yaz mevsiminin, zaten ağır darbeler yemiş olan Weimar Cumhuriyeti'nin son yazı olduğundan emindi. *Arbeiter-Zeitung*'da çıkan röportajlarından biri, şöyle başlar: "Almanya'nın geleceği yalnız kara değil, ama kapkaradır."

* * *

Her gün partilerinin merkez organını dikkatle okuyan binlerce sosyal demokrat, "Jura"nın kim olduğunu artık bilmektedir. Soyfer'in o dönemde kaleme aldığı şiirlerin politik eğilimi açık seçik ortadadır: Bu şiirler Almanya'daki Nasyonal Sosyalizme, Avusturya'da bu hareketin paraleli olan "austro-faşizm"e, ekonomik bunalım sırasında kapitalizmin kurduğu dünya çapındaki kaotik "düzene" karşı ve işçi sını-

fının dayanışmasından yanadır. Soyfer, mizah yeteneğini olumsuzun olumsuzlanması yolunda geliştirmekte, espriyi ve parodiyi silah olarak kullanmaktadır. Soyfer'in 1932-1934 arasında yazdığı şiirlerin çoğu güncel olayları konu almıştır; ancak burada sözü edilen güncellik, etkileri çok ileriye uzanacak olan bir güncelliktir.

Sosyal Demokrat Parti yönetiminin aczi karşısında acı bir düş kırıklığına uğrayan Soyfer, Ernst Fischer ve daha binlerce kişi gibi, yıllardır çalıştığı partiden ayrılır ve o günlerde artık yasaklanmış olan Komünist Parti'nin saflarına katılır; Soyfer için Komünist Parti'nin güçlenmesi, kısa süre önce acımasız yüzünü göstermiş olan Avusturya faşizmine ve Alman tehlikesine karşı koyabilmek için tek şanstır. Soyfer'in niyeti, sosyal demokratların yenilgilerinin nedenlerini çözümlemek, kendisinin Komünistlere katılışını haklı göstermek ve başkalarını bu adımın doğruluğuna inandırmaktır –bütün bunları olayların tarihini tutan bir gazeteci olarak değil, fakat olguların arkasına ışık tutan, nedenleri ve tepkileri gözler önüne seren bir politik yazar kimliğiyle yapmayı amaçlar. Temanın genişliği, bir roman çerçevesinde ele alınmasını gerektirmektedir. Sonraki yıllarda Soyfer, enerjisini bu girişim üzerinde yoğunlaştırır; oyunları da dahil olmak üzere, başkaca her şey, bir anlamda bu projenin yanı sıra oluşur. Geniş kapsamlı olarak saptanan plan, bütünüyle gerçekleştirilememiştir ve biten bölümlerin tamamı da bugüne kalabilmiş değildir; ancak savaştan sonra kurtarılabilen az sayıdaki bölümlerden bütünün çok iyi düşünülmüş çatısını çıkarabilme olanağı bulunmaktadır.

Romanın gerçekçi bir mizahla örülü, nefis girişi, zaman bağlamında arka planı, Cumhuriyet'in 1919'dan 1932'ye kadarki hastalık tablosunu yansıtır; bu, 1918'deki "köklü değişim"in etkisinden kendisini aradan on dört yıl geçmesine karşın kurtaramamış olan, tutuk ve otorite tutsağı bir küçük burjuvanın bilincindeki tablodur. Kıdemlerle ve emeklilik beklentileriyle hep aldatılan, sürekli düş kırıklıklarına uğrayan, tipik bir emir kulu ve her bakımdan "küçük" olan bu memurun yeni bir havayı koklar gibi oluşu, demokrasinin giderek zayıfladığı ve "yeni" bir eski dönemin hazırlandığı politik bir iklimin ifadesidir. Solcu bir radikal olan Soyfer, bu noktada suçu sosyal demokrasiye yükler.

Daha sonraki bölümler, Soyfer'in eleştirel amacı doğrultusunda, hemen bütünüyle sosyal demokrat cephe üzerinde yoğunlaşmıştır.

Soyfer'in bu tamamlanamadan kalmış olan romanı, yüzyılımız Avusturya edebiyatında çok özel bir yere sahiptir. Bunun nedeni, otuzlu yıllar boyunca ister Avusturya'da, ister sürgünde olsun başka hiçbir Avusturyalı yazarın sosyal demokrat partiyi böylesine gerçekçi bir tutumla eleştirmemiş oluşudur. Soyfer'in dışındaki yazarlar bütün suçu Avusturyalı faşistlere yüklerken, o faşizme kayışın temel nedenini sosyal demokratların kararsızlığında aramıştır.

* * *

Jura Soyfer, 1930'larda Viyana'nın tiyatro yaşamında da çok önemli bir yere sahiptir. Viyana'da "politik tiyatro", 1933'ten başlayarak sayıları hızla artan "küçük tiyatrolarda" gerçekleştirilmiştir. Avusturya'da egemen tiyatro anlayışının ve uygulamasının genellikle günün gerçeklerinden kopuk, hâlâ "yüksek" burjuva sanatına yönelik, bundan ötürü eleştirel olmaktan da uzak bir tutumda direnmesi, yalnızca café'lerde kendine yer bulabilen, koltuk (sandalye) sayısı elliyi aşmayan küçük tiyatroların oluşmasına yol açmıştır. Politik niteliğinden ötürü yazarları, yönetmenleri, oyuncuları ve izleyicileri çoğunlukla solcu aydınlardan oluşan bu tiyatrolara Soyfer'in de yakınlık duymaması olanaksızdı.

Eleştirmen Rudolf Weys'in tanımıyla "kabareden çok farklı olan" bu tür, "tiyatro ile kabarenin karışımından oluşan" bir seyirlikti ve her iki türden de özellikler taşımaktaydı. Burada hemen vurgulanması gereken bir nokta, yoğun politik yönelimlerine ve eleştiriye verdikleri ağırlığa karşın, sanatsal düzeyin bütün bu tiyatrolarda hep ön planda gelmiş olmasıdır. Zaten bu tiyatroların sonuçta ne bütünüyle kabare, ne de bütünüyle tiyatro sayılabilecek, tamamen kendilerine özgü bir dramatik üslup geliştirmeleri de işin sanat yanına verdikleri önemden kaynaklanmıştır. Bu tiyatro anlayışı ve uygulaması sayesinde gençlerin devam ettikleri kahveler, dönemin ünlü Avusturyalı yazarı Alfred Polgar'ın deyişiyle "dünyaya bakmamayı yeğleyen bireyci yazarların sığınağı olmaktan çıkıp, dünyayı başkalarından daha iyi görebilenlerin biraraya geldikleri" mekânlara dönüşmüştür.

Bu tiyatrolarda sahnelenen oyunların bir özelliği de çoğunlukla kolektif, yani birden fazla kişi tarafından kaleme alınmış ya da aynı adın çatısı altında çeşitli alıntılara yer veren eserler olmalarıydı. Aynı durum, Jura Soyfer'in oyunları için de geçerlidir. Ancak asıl önem taşıyanın bu malzemenin belli bir düşünce örgüsüne yerleştirilmesi olduğu düşünüldüğünde, oyunların Jura Soyfer'in adını taşımasının yadırgatıcı bir yanı yoktur. Bir incelemecinin deyişiyle, bu oyunlar kolektif bir muhalefet ruhunu dile getiren ve Soyfer'in dilini yansıtan eserler diye de nitelendirilebilir.

* * *

Bu kitapta Soyfer'in şiirlerinden bir seçme yer alıyor. Bu şiirler arasında, oyunlarda kullanılmış kimi şarkılar da yer almaktadır.

Soyfer, edebiyatın ve tiyatronun tarihinde, yaratısı ve savaşımları tam anlamıyla "yarıda kesilmiş" olan yazar ve şairlerden biridir. Henüz yirmi yedi yaşındayken Buchenwald toplama kampında, resmi raporlara göre "bir barsak enfeksiyonundan" ölen Jura Soyfer'in çoğu eserlerine savaştan sonra da uzun süre ulaşılamadı. Bunun nedeni, kimi şiirleri ve şarkılarıyla Brecht ile aynı düzeyde sayılmış olan Soyfer'in yazdıklarının çoğunun gazete ve dergi sayfalarında kalmış oluşuydu. Ayrıca tutuklandığında kendisinde bulunan belgelere de el konulmuştu. Viyana Üniversitesi'nde Alman ve İngiliz dilleri ve edebiyatları öğrenimi gören, 1959'dan başlayarak Amerika Birleşik Devletleri'nde, Montana Üniversitesi'nde Alman dili ve edebiyatı üzerine dersler veren Prof. Dr. Horst Jarka yıllar süren ve bir dedektifinkini andıran titiz bir çalışma sonucu, Soyfer'in kaleminden çıktığı saptanabilen çoğu eseri biraraya getirebildi. Şiirler arasından yapılan bir seçme, Prof. Jarka'nın çevirisiyle 1977 yılında Kanada'da yayımlandı. Bunu 1980 yılında Viyana'da yayımlanan ve Soyfer'in ulaşılabilen bütün eserlerini içeren bir cilt izledi. Bu kitap da Prof. Jarka tarafından hazırlandı.

Yirmi yedi yıl gibi kısacık, ama hep haksızlıklara karşı ve insan'dan yana çıkmakla geçirilmiş bir yaşamın sınırlarının çok ötesine geçerek bugünü kadar ulaşan Jura Soyfer'in seslenişlerini ne ölçüde dilimize aktarabildiğim, okurların takdirine bağlıdır.

AHMET CEMAL

Turgay Kantürk

GÖL FELAKETLERİ

Şiir/ NOYİRMİYEDİ Yayınları

Daralan ve Ağırlaşan Zaman'ın Trajedisi

'80 sonrası şiirde çok sık karşılaştığımız çocuk ya da çocukluk imgesi, bir bakıma Freud'un şair tanımlamasına alkış tutar: "Şairler, çocukluk düşlerini erişkinliklerinde de sürdürebilenlerdir." Bir bakıma da bu tanımı dışlar, çocukluk hatıralarını şiirleştirir '80 sonrası şiir. Yani hatıralardır kimi şairlerin yazdıkları. Freud'un tanımı tabii ki daha çok düş haznesine yazılabilecek bir tanımdır. Evet, hatıralar baş döndürür, ama Gide'nin dediği gibi "hayal, hatıranın yapamadığından daha fazla baş döndürücüdür." Gide'nin bu sözüne ilk kitabında yer veren Turgay Kantürk, şiirlerinde geçmişi hayalin potasında erittiği gibi okura da bir görüntüler demeti sunmayarak, hatıralarını yazan şairlerden sıyrılıyor. Çocukluğa dahil imgeler şimdi'nin gölgesinde değişime uğrarken, çocukluğun erişkinlikle buluştuğu noktada soluyan bir şiir beliriyor.

"Ay İçin Küçük Şeyler"in ardından yayınladığı son kitabı "Göl Felaketleri" ile, sonsuzluğun kirletilmiş çatısı altında, kendisine *görünenlerin hüzünlü ezgilerini* söylemeyi sürdürüyor. Bu yönüyle denilebilir ki şiirlerinde *empatik* bir duruş sergiliyor çoğunlukla. Bu duruştur biraz da umulmadık an'larda yeni yeni rahatsızlıklara pencere aralayan. Sıkıntısını duyduğu, belki de, başka başka nesneler karşısında varoluş biçimidir. Bu varoluş biçimi kuşkusuz hayatta bir *ahenk* içinde akmaz, *uyumsuz*dur. Uyumsuzluk ise birbirinden çok farklı çatışmaları doğurur. "Çekip gitmek" bunun biricik sonucudur. Bir başkasının yerine kendini koyduğunda, aslında bir başkasına çoğaldığını kavramak da bunun sonucudur. Çoğalmanın yanılsamasıdır, şairi kendini ve söz'ü kurcalamaya sürükleyen...

"Topaçtır döner Söz de./ Düşünmek çoğaltır, bir başkasına."

(Ve Göl G...)

"ve kendini çoğaltmaktan üşüyen/ bir çocuğun karatahtası; dilim (gün sanrısı, gece haylazı). Kibar bir hırsız"

(Göl Felaketleri)

Bu duruşu, duyarlılıkla açıklamaya çalışmak kanımca eksik bir açıklama olurdu. Dönemleri değil, an'ları şiirleştiren bir çizgide (aşağıdaki iki dizeyi bu bağlamda düşünebilirsiniz), *dışarıyı içselleştiren* bir yapıya sık sık tanık olursunuz Kantürk şiirinde. Eğer dışarısı doğa ise, şair kendi iç evrenine göre bu doğayı biçimlendirir, konumlandırır. An dediğimiz şey ise, yürekteki bir an'dan başka şey değildir.

Harry Lorayne

BEYİN GÜCÜ'nün SIRLARI

"Dünyanın önde gelen uzmanından, zihin ve bellek eğitimi"

Türkçesi: Kayhan Şentin

"Ah! zorbaydı, esrikti zaman/ Eğilirken söğüdün dalları suya"

(Göl Şarkıları)

Geçmiş Zaman Olur...

"zaman sizi üzmez mi?"

(Göle, adımlar...)

Aslında bu dizeyle gelen sorudur, duyarlılık. Ve şair kitabının son şiirinde olduğu gibi yer yer direkt okuru karşısına alır, onunla söyleşir... Ama bu dizede ve şiirin bütününde zaman imgesinin ele alınışı bir yüzleşme'nin aracı olarak görülebilir, tıpkı ayna gibi. Göl gibi. Bu imgenin bireyi üzmesi, elbette geçmiş zaman'a ilişkindir. Geçmiştir daha çok üzen. Müdahalesi imkânsızdır. Onarılmaz. "Göl Felaketleri"nde, doğanın bir şey olmaya çabalamasının tükenmek bilmeyen öyküsü, aslında biraz da insanın "bir şey olma" çabası olarak karşımıza çıkar. Bu gönderme ya da bu başkalaşma arzusu bir tür özlem olarak da nitelenebilir. Ama şaire görünen tablo daha çok bir felaketin sesi'dir.

"dağa taşa. 'Gidelim.' diyor ses,/ bu durgunluk bize göre değil, bize göre/ değil tatlı suda biriken acı. Gidelim"

(Göl Felaketleri)

Gölün o sürekli durgunluk yayan, ağırlaştıran, yoran, kısaca sınırlanmış öğelerine hareket ya da sonsuzluk imgesi yüklü öğelerle yanıt verir şair. Yukarıdaki 'Gidelim' çağrısı, tamamıyla sükût'u terk etme/ kendini onunla bütünleyememenin doğurduğu rahatsızlık biçiminde yorumlanabilir.

Bir noktada uyum/uyumsuzluk, hareket/durgunluk karşıtlıklarının şiiridir "Göl Felaketleri" ya da bir hareket simgesi olan su'yun, daralan ve ağırlaşan zamanla gelen trajedisi...

ERDAL DOĞAN

DOĞU PERİNÇEK

Mustafa Kemal'i hep pozitivizme bağlarlar. August Comte'tan etkilendiğini öne sürenler var. Birisi devrime karşı, biri devrimin lideri. Bu bakımdan Atatürk'ü pozitivist ilan etmek yanlış oluyor.

Kemalist Devrim II Din ve Ahlak/ Kaynak Yayınları

✪ *"Kemalist Devrim 2 Din ve Ahlak" adlı kitabınızdan bir alıntı ile başlamak istiyorum söyleşimize. "Kemalizmin devrimci döneminin laikliği; tarihsel, siyasal ve toplumsal İslamı geri mevzilere çekilmek zorunda bırakmıştı. Kemalist burjuvazinin devrimci niteliğini yitirmesi, ideolojik düzlemde kireçlenmesi ve daha sonra zıddına dönüşerek tutuculaşması sonucunu doğurdu ve burjuvazi, adım adım laiklikten vazgeçti." Burjuvazinin laiklikten vazgeçmesinde ne gibi bir çıkarı vardı? bugün aynı burjuvazi laikliğe sahip çıkıyor, neden?*

– Osmanlı devletini yıkarken, o zamanki devrimci burjuvazi laik olmak zorundaydı. Neden, çünkü Osmanlı devletinin ideolojisi teokrasi, dincilik. Burjuvazi, Osmanlı hâkimiyet sistemini ancak laik bir ideolojiyle tasfiye edebilir ve kendi iktidarını pekiştirebilirdi. Nitekim Kurtuluş Savaşı'ndan sonra saltanatı yıktı, hilafeti kaldırdı ve arkasından Osmanlı'nın ideolojik hegomanyasına, yani İslamcı ideolojiye karşı bir saldırı başlattı. Mart 1924'te Hilafeti kaldırarak siyasal devrimi tamamladı. Cumhuriyetin genç burjuvazisi, kendi hâkimiyetini kurmak; kendi iktidarını sağlama almak için toplumun kültürünü demokratlaştırmaya mecburdu.

İkincisi, ekonomik bakımdan buna mecburdu. Kemalist Devrim bir milli sanayi atılımıdır. Milli sanayi dinci ideolojiyle kurulamaz. Fabrikanın çarkını dinci ideolojiyle çeviremezsiniz. Büyük köprüleri, barajları dinci ideolojiyle yapamazsınız. Sanayi atılımının ideolojisi, dünyanın her yerinde laiktir.

Peki bütün bunlara rağmen niye laiklikten vazgeçti? Kendi iktidarını pekiştirdikten ve sistemin tepesine iyice oturduktan sonra, artık onun sorunu, halkı o sistemin içinde, kendi denetimi altında tutabilmekti. Halkı Cumhuriyet'in devrimci ideolojisiyle dönüştürmeye devam etse, devrimcileştirdiği halk başına bela olacak! Üzerinde oturduğu sistemi korumak, onun için daha önemli bir mesele haline geldi. Böylece devrimin kireçlenmesi süreci başladı. Buna bağlı olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra emperyalizmle işbirliği dönemi geldi. Türkiye'yi "Küçük Amerika" yapacağız dediler. Böylece Ortaçağ ideolojisine ihtiyaç yeniden baş gösterdi. İşbirlikçi burjuvaziye, boyun eğen, itaat eden, verilene razı olan bir toplum gerekiyor. Teslimiyetin, tevekkülün ve rızanın ideolojisi belli. Laikliğin, "din özgürlüğü" olarak uygulanması başladı. Cumhuriyet Devrimi'nin tasfiye ettiği tarikatlar, tekkeler, zaviyeler yeniden canlandırıldı.

✪ *Ama şimdi TÜSİAD'ın Prof. Bülent Tanör'e hazırlattıkları rapora bakılırsa sahip çıkıyorlar.*

– Mustafa Kemal dönemindeki devrimci içeriğe sahip çıkmıyor. Öyle bir noktaya gelindi ki, verilen ödünler sonucu Şeriat erbabı, tarikat liderleri, şeyhler, ağalar, aşiret reisleri vb, artık iktidarı paylaşmanın ötesinde iktidarın hâkim unsuru haline gelmek iddiasındalar. 1950'lerden ya da 40'lardan beri yaşadığımız sürece bakarsak, Saidi Nursi'nin elini öptüler, efendim, tarikatları canlandırdılar; Kuran kursları, imam-hatip okulları derken, şeriatçı akım 1973 yılında Ecevit'in hükümet ortağı oldu. Ardından Süleyman Demirel'in başbakanlığında kurulan bütün Milliyetçi Cephe hükümetlerine girdiler. 12 Eylül yönetimi, ABD'nin Yeşil Kuşak projesiyle uyum halinde, halk güçlerini tarikatlara bağlayarak denetim altında tutma politikasını izledi. Nakşibendiler en sonunda Özal'ın kişiliğinde Çankaya'ya tırmandı. 1997 yılına gelince, esas olarak Nakşibendilerin yönlendirdiği RP, hükümetin baş ortağı oldu. Sıra tek başına hükümet kurmalarına gelmişti. Ordu, Cumhuriyet Devrimi mevzisine girdi. TÜSİAD ise, hâlâ irticayı besleyen politikayı sürdürüyor.

✪ *Yunus Nadi Ödülü'nü kazanan bu kitabınızda; Allah ve din konusunda Atatürk'ü etkileyen felsefeden söz ediyor, ve bu felsefeye karşı çıktığınız noktaları da belirtiyorsunuz.*

– Kemalist yönetim, "Biz" diyor, "tarihsel determinist ve pratik materyalistiz". Açık açık söylüyor, ders kitaplarına yazıyor. Bakıyorsunuz Jean Meslier, Baron D'holbach, Feuerbach gibi materyalist filozofları okuyorlar; onları yayınlıyorlar, aydınlanma filozoflarına bağlanıyorlar.

Bu devrimci tavırla birlikte Mustafa Kemal'de ve Kemalist rejimin ideologlarında tutarsızlıklar da var. Onlara göre dinler ortaya çıkışlarından bugüne kadar hep olumsuz ve gerici bir rol oynadılar. Oysa dinler, ilk çıkışlarında, toplumların özel mülkiyete ve devlet kuruculuğuna geçişlerine önderlik ettiler. Dinler, kabile toplumundan uygarlığa geçişe denk düştüğü için, felsefede bir sıçrama getirdiler. Kemalistler, dinlerin çağımızdaki olumsuz rollerine bakarak, geriye dönüp dinsel ideolojiye başından beri olumsuz bir işlev yüklediler. Çünkü Kemalist Devrimin önderliği, materyalistti ama tarihsel materyalist değildi.

✪ *Bu arada uzun uzun sorguladığınız pozitivist görüş ile Atatürk'ün felsefesi ve eylemi arasındaki ilişkiye kısaca değinir misiniz?*

– Mustafa Kemal'i hep pozitivizme bağlarlar. August Comte'tan etkilendiğini öne sürenler var. Pozitivizm, 19. yy başında ortaya çıktı ve Fransa'da burjuvazinin tutuculaşmaya başladığı dönemin felsefesiydi. August Comte'un esas özelliği devrim karşıtlığıdır. Atatürk'e bakıyoruz devrimci. Bu bakımdan Atatürk ile August Comte'un konumlanmaları arasında bir zıtlık var. Birisi devrime karşı, biri devrimin lideri. Bu bakımdan Atatürk'ü pozitivist ilan etmek yanlış oluyor.

✪ *Laiklik kavramının sınıf mücadelesiyle ilişkisi yanında siyasal, toplumsal, ekonomik, felsefi, bilimsel boyutları konusundaki görüşünüz?*

– Laiklik sınıf mücadelesi içinde ortaya çıktı. Bu çok önemli. Nasıl? Kralların tahtlarını devirmek, en azından saltanatlarını sınırlamak için halk hareketi başladığı zaman, padişahlar ve krallar dediler ki, "Tahtımız, tacımız bize Allah tarafından verilmiştir. Dokunamazsınız. Sonra taş olursunuz, yanarsınız. İktidar bize Allah tarafından verildiği için, mutlaktır; sınırlanamaz." Devrimin önderi olan burjuvazi ve diğer halk sınıfları açısından, bu ilahi kaynaklı iktidar teorisinin bertaraf edilmesi gerekiyordu. Halk da şunu söyledi:

"Bu işe Allah'ı karıştırma, saltanat sana Allah tarafından verilmiş falan değildir."

Laiklik, iktidarın kaynağının Allah'ta olduğunu söyleyen dinci ideolojiye karşı, iktidarın kaynağının millette ya da halkta olduğu iddiasıyla, sınıf mücadelesi içinde ortaya çıktı. Aydınlanmacı filizoflarda bunu çok net görüyoruz.

Laikliğin siyasi boyutu, halkın devlet iktidarı için mücadelede, dinin koyduğu ideolojik prangaları kırmasından başka bir şey değildir. Bu siyasal boyut, elbette toplumsal ve ekonomik devrimlere denk düşüyor. Bir toplumdan bir topluma geçiliyor; bir ekonomik kuruluştan başka birine. Feodal toplumdan kapitalizme geçiş, demokratik devrimler. Emperyalizm çağında milli demokratik devrimler. Laiklik, devrimle kurulan yeni toplumun insanını biçimlendirdi.

Dinlerin öne sürdüğü yaratılış teorisi de tartışılmaya başlanmıştı zaten. Birtakım keşifler kaçınılmaz olarak Tevrat'ta, İncil'de ve Kuran'daki astronomi ve jeolojinin sorgulanmasını gerektirdi. Copernik'ler, Kepler'ler, Galileo'lar vb. dünyanın yuvarlak olduğunu, dünyanın etrafında yıldızların dönmediğini, fakat dünyanın güneşin etrafında döndüğünü görünce kaçınılmaz olarak kutsal kitaplarla karşı karşıya geldiler. Kilise, kutsal kitaptaki bilgilerin mutlak olduğunu, hiçbir şekilde sorgulanamayacağını, bir harfinin bile değiştirilemeyeceğini söylüyordu. Çünkü, Allah tarafından gökten indirilmişti; yarısı doğru yarısı eğri olamazdı.

✪ *Atatürk'ün dine bakışı ile, sizin deyiminizle sahte Atatürkçülerin dine bakışı arasındaki ince ya da kalın çizgi nedir?*

– Sahte dediğiniz Atatürkçülerin emperyalizmle ve Ortaçağ sistemiyle, gericilikle mücadeleleri yok. Mustafa Kemal diyor ya, "Türkiye şeyhler, efendiler, çelebiler, müritler ülkesi olamaz" diye. Sözümona Atatürkçüler, tersine şeyhlerle, ağalarla, aşiret reisleriyle ittifak yaptılar. Maalesef İsmet Paşa zamanında başladı bu. Ondan sonra Celal Bayar ve Adnan Menderes, 1960'larda ve 70'lerde Demirel, 12 Mart, 12 Eylül, Turgut Özal'lar yaptı. Bir yandan Atatürkçüyüz diyorlardı, bir yandan da bakıyorsunuz, emperyalizmin acentası rolünü oynuyorlar; toplumdaki müttefikleri şeyhler, ağalar vb.

O bakımdan Cumhuriyet Devrimi'nin önderliği ile sahte Atatürkçülerin yaslandıkları ve ittifak ettikleri sınıflar farklı. Bu, onların dine bakışına da yansıdı. Atatürk, şeyhleri tasfiye ediyor; ağalarla mücadele ediyor, tarikatlarla mücadele ediyor. Dolayısıyla onların ideolojisine cepheden tavır alıyordu. Bunlar ise, Atatürk'ün tasfiye ettiği sınıflarla bütünleştikleri için dinsel ideolojiden medet umdular. Hatta en sonunda laikliği "din özgürlüğü" diye tanımladılar. Eğer laiklik, "din özgürlüğü" ise o zaman laikliğe ihtiyaç yok. Çünkü din, zaten özgürdü. Özgür olmayan, din değil, halk sınıfları, insan!

✪ *"Ne var ki Cumhuriyet dönemine önderlik eden burjuvazi" diye başlayan cümleniz, (s. 158) "Laiklik, devlet işlerine dini karıştırmamaya indirgenmiştir" diye bitiyor.*

– Tutuculaştıktan sonra Türkiye'yi yönetenler, laikliği "din ve devlet işlerinin ayrılması" diye tanımladılar. Oysa Atatürk zamanında Cumhuriyet Halk Fırkası'nın programına bakalım. Çeşitli kanunlara bakalım. Medeni Kanun'un Mahmut Esat Bozkurt tarafından yazılan şiir gibi gerekçesine bakalım. Okul kitaplarına bakalım. Buralarda laiklik hep "Din ve dünya işlerinin birbirinden ayrılması" olarak tanımlanmıştır. Laikliği "din ve devlet işlerinin ayrılması" olarak anladığınız zaman, dinin siyaset dışındaki her alanda at oynatmasını kabul ediyorsunuz. Kemalist Devrim'in, "Din ve dünya işlerinin birbirinden ayrılması" diye uygularsanız, ekonomik alanda, toplumsal alanda, kültür alanında dünyaya ilişkin ne varsa, buralarda dinin düzenlemelerini çürütmek durumundasınız. Bir anlamda dini dünyanın dışına atıyorsunuz. Yani dine diyorsunuz ki, "Sen öbür dünyada olabilirsin, ama bu dünyada olamazsın". Dine dayananlar ise bu dünyada etkili olabilmek için, öbür dünyadan söz ediyor. Yani din de bir ideoloji, halkı öbür dünya ile avutup, bu dünyada saltanat sürenlerin ideolojisi. Krallar, ağalar, şeyhler, ahirette cennete gitmeyi yeğleyip bu dünyadaki saltanatlarından, ihtişamlarından, debdebelerinden vazgeçerler mi hiç? Vazgeçmiyorlar ve dinden bu dünyada yararlanıyorlar elbette!

Kemalist Devrim, laikliği "din ve dünya işlerinin ayrılması" diye tanımlamakla, aslında dinin bam teline dokunmuş oluyor; kralların ve beylerin bu dünyaya hükmetme iddiasına dokunmuş oluyor. Hani şimdi bir ayrım var: Efendim siyasi İslam-halk İslamı gibi ayrım yapılıyor. Bütün dinler gibi, İslam da siyasidir. Siyasi değilse İslam yok demektir. İslamcılar, haklı olarak diyorlar ki, "Biz dünyayı yönetmek için, devleti yönetmek için varız." Hz. Muhammed'in kendisi de emirdi, devlet başkanıydı. Ve getirdiği sistem, bir toplum yönetim sistemidir. Hayatın her alanını düzenlemektedir din. Onun için İslam, yönetmekten vazgeçmez.

Laikliğin "Din ve dünya işlerinin ayrılması" diye tanımlanması, İslama siyasetin de ötesinde, dünya ile ilgili hiçbir alanda hayat hakkı tanımamaktadır. Bu bakımdan Kemalist Devrim, laikliğin kökenindeki devrimci yorumu benimsedi ve uyguladı.

MUAZZEZ MENEMENCİOĞLU

Erich Von Däniken

SONSUZLUĞUN İŞARETLERİ

"Nazca'nın Mesajı"

Türkçesi: Esat Nerini Erendor

(2. Basım)

Feridun Andaç

ÖYKÜNÜN LABİRENTLERİNDE

5./ Calvino, eşsiz sırdaşım benim!

Döne döne okuduğunuz kitaplar vardır. Bazen, sızısını içimizde hissettiğimiz bir aşk gibi, taşırız onların bizdeki izlerini. Günlerce yanı başımızdan ayırmadığımız olur. Saklımızdaki duygularla arada bir anımsamak; içimizdeki, yanı başımızdaki varlığını hissetmek yaşama sevincimize yelken açtırır.

İlk 'an'ındaki gibi doludizgin okumayız. Başlangıcı, sonu yoktur. Dostça okşanan bir el, dokunulan bir ateş, kapanan bir yara izi gibi sıcaklığını hisseder, alevini alır, izini anımsar; hemence geçiveririz bir sayfadan başka bir sayfaya.

İtalo Calvino, benim için, böyle yazarlardan biridir. Onun yapıtlarıyla böylesine bir yolculuğum vardır.

Yaşamının birçok dönemecinde hep var olmuştur bu tür yazarlara bağlılığım, onlarla alışverişim, yapıtlarıyla olan sırdaşlığım.

Son zamanlarda Lawrence Durrell, John Fowles, Marguerite Yourcenar, Danilo Kiş'le süregiden yolculuklarımı da buna benzetirim.

Bazen de, birdenbire koptuğunuz ya da ansızın gelen bir dost gibi bağlandığınız yazarlar/ yapıtlar olur. Tıpkı, benim için, Yaşar Kemal'den kopuş; Calvino'yla, Danilo Kiş'le, Marguerite Yourcenar'la yol alış gibi...

Bunları adlandıramazsınız niçin, neden diye. Birdenbire bir ölüm soğukluğunu yaşarsınız; sözlerin, duyguların, renklerin, kokuların hiçbir anlamı kalmaz.

Öteki karşılaşma, buluşmalar zamanla içinizde tutkulu bir bağlanışı yaşatır, size. Her şey, "birdenbire oldu" gibi gözükse de; algı kapılarınız birçok aşamadan geçerek gelip o buluşmayı, kopuşu yaşatmıştır. Biraz da bir arayışın sonucudur bu. Akıp giden suyun rengi, devinimi bir süre sonra gözünüzden silinir. Ama ansızın gelen küçük bir nesne o görüntünün devinimini, biçimini yeniden anımsatır. Belki de oradan yepyeni bir varoluşa doğru yol almaya başlarsınız.

İçinizde kanatlanan sözlere tutunarak yol almak için bu tür bağlanışlarınız, karşılaşma 'an'larınız olmalı derim. Yeter ki o suyun akışını sabırla izleyin. Dokunun, tadın; rengini, kokusunu, nereden gelip nereye gittiğini, o devinimin anlamını anlamaya, anlamlandırmaya çalışın.

'Sabırla koruk helva olur', demek istemiyorum. İçinizdekini uyandıracak, tutkunuzu depreştirecek, yaşama sevincinizi kanatlandıracak sözlerin arayışına; o güzel, anlamlı karşılaşmaların bağlanışa dönüşebileceğine yelken açın.

Şimdi, sırdaşım İtalo Calvino ile söze durmanın, onunla yeni bir yolculuğa çıkmanın zamanı.

Beni Üsküp sokaklarında Argiro ile buluşturan, Atina'da bir tutkunun onulmaz kandilini yaktıran; "*Akropol'e Dönüş*" şarkılarını hüzünle söyleten; Antonis Samarakis'in ellerinin sıcaklığında Kavafis'i dinleten, Vardar kıyısında bir kahvede oturtup "*Işık Ol, Günüme Ağ*"ı yazdırtan sırdaşım Calvino ile yola çıkıyorum yine.

Yeni bir hayata başlar gibi "*Görünmez Kentler*"ine dönüyorum; öykünün labirentlerine yanı:

"*Yabanıl topraklarda uzan süre at koşturan insan bir kent arzular. Isidora'ya varır sonunda. Burada evlerin salyangoz kabuklarıyla kaplı helezoni merdivenleri vardır, en iyi dürbün ve keman burada yapılır, bir yabancı, iki kadın arasında bocaladığında, burada daima bir üçüncüsüne rastlar, ve horoz döğüşleri burada bahisçilerin kanlı kavgalarına dönüşür. Bir kent arzuladığında hep bunları düşünürdü o.*"[1]

6./ Sessizliğin Şarkısı

O, öylece orada duruyordu. Gezgindi, yurtsuzdu! Arayışların, kopuşların, sorgulayışların izindeydi. 'Neden'lere, 'niçin'lere, 'nasıl'lara ıska geçmiyordu. Ama tanımları da sevmiyordu. İşi de, pazarı da, hesabı da yoktu onlarla. İçsel serüvenlerin serdümencisi kesilmişti. Yazdı, kıştı, bahardı, güzdü aldırmazdı. Siz onunla her mevsimi yaşardınız. Düşler, yalnızlıklar, iç sızıları, ateşler gösterirdi size. "*Ay Gözetleme Komitesi*"nde "*Korku· Oyun*"larını kurardınız. Yine de düşlerin düşbazı, yolların gezgini olurdunuz onunla.

Mahir Öztaş'tan söz ediyorum elbet. Ansızın buluşup, sözsüz anlaşıp, sessizliğin şarkısını dinlediğiniz biri gibidir, Öztaş. Akışı sessiz, yol alışı adım adımdır. Bilindik sözler etmez. Beklenilen, bilinen yerlere ulaşmazsınız onunla. Gezgin kılar sizi söz evreninde. Düşünceler alır, karabasanlar tutar, hüzünler yaşarsınız. Olsun! Alıp götürür ya sizi bir yerlere; öykünün labirentlerinde dolaştırır ya... Hem içinize, hem de dışınıza dönük bir yolculuktur bu. Bir yerden bir yere göçersiniz. İçinizdeki gitmek ateşi yanar durur. Başka ülkeler, başka yurtlar, başka mekânlar tanırsınız. Onun öyküsü gezgin, yurtsuzdur.

Doğrusu, onunla yol arkadaşlığımız çok eski. Eski, dediysem de bir on yılı buluyor. *Ay Gözetleme Komitesi*'nin çıkışıyla başladı (1987). Bunu *Korku Oyunu* izledi (1989). Sonra, şaşırtıcı bir 'iz'in peşinden gittiğini anlatmaya çalıştı; oturdu, bir 'an'da, iç içe iki romanı; *Soğuma*'yı yazdı (1995).

Yazının, sözün yolcusu olduğunu; yaşamın onca bir anlamının 'yazı'da/ 'düş'te gerçekleşebileceğini kanıtlıyordu, kanımca.

Şimdi, *Ruh İkizini Arar*[2] öyküleriyle karşılaşınca bunu daha iyi anlıyordum.

Bazen, okuduğunuz bir kitabı uzunca bir süre içinizde yaşadığınız olur; kopamazsınız ondan. Bir sessizliğe bürünürsünüz. Size ait bir şeyler söylenmiş, yazılmış, paylaşılmışçasına saklınızda kalır. Yazamazsınız ona ait bir şeyler. Bekler durur içinizde. Bunun tersi de olur bazen. Kendinizi tutamaz, hemence başkalarıyla paylaşmak istersiniz söylenip yazılanları.

Mahir Öztaş da, öyle bir yazar benim için. Yazdıklarıyla uzunca bir süre yaşar sizde... Sessizliğin sesini, şarkısını dinler; bir iç ses bulursunuz onda. Duygularınıza dokunur. Perdeyi aralar, içinize baktırır.

İşte *Ruh İkizini Arar* bu bakışın birikimini getiriyor. Öyle ki; o söylenilenleri, yazılanları başkalarıyla paylaşmak duygunuzu kabartırcasına yapıyor bunu da.

Öztaş, bu öykülerinde, bireyin benlik arayışının, içsel çatışmalarının/ sürükleniş ve dönüşümlerinin yanılsamalarını dile getiriyor. Bireyin açmazlarını, ilişkilerinde yaşadığı durumları, bu süreçte oluşanları dıştan içe dönük bir bakışla yansıtıyor.

İlk öykü, "*Düşlerle Gelen*" modelle-ressam arasındaki ilişkinin aldığı boyutu yansıtıyor. Gerçek>düş>kurmaca iç içe... Anlatılanla kurgulananın biçim alışını, öykü kişilerinin dünyalarının sergilenişini anlatıcının tutumuyla izleriz... Adım adım yol alınırcasına kurar öyküsünü, Öztaş.

Gezgin ruhun arayışları, aşkın ve acının sürüklenişleri, gizemli yolculuklarla yaşanılanları birer metafora dönüştürür. Yaşanılan gerçekliğin düşsel yanlarına yönelirsiniz. Bir söz, bir imaj, bir olay, bir rastlaşma yeni anlam katmanlarını görmeye yöneltir sizi.

"*Adlar ve Görüntüler*" böyle bir öykü. Öztaş'ın yer>zaman> kişi izleklerinin zenginliğini getirir.

"*Zorbaya Saygı*"yla sırlı bir evrene giriyorsunuz adeta. Sürükleyici, zengin bir atmosfer... Onun öyküdeki yoğunluğu en iyi yakaladığı, anlamsal ve anlatımsal örgüyü en iyi kurduğu öykülerden biri. Yaşanılanlarla düşlenilenlerin arasındaki ince çizgiyi, tasarlanılarak yazılanın hayatımızdaki izini göstermeye çalışıyor.

Kitabın, "*Kedili İki Öykü*" bölümünün önyazısında Öztaş'ın şu sözleri ilgimi çekti: "*Kimi öyküler yaşamın küçük ayrıntılarında saklı gerçeklerin üzerine oturur. Onların nasıl yaratıldığını ve neye malolduğunu çoğu kimse bilmez. Oysa bunun için gerekli çabayı göstermek bir yazar için büyük bir önem taşır.*" (s. 67)

Onunla süren yolculuğunuzda ayrıntıların ardından kıvrılıp gelenleri, yazarın yaratma eylemindeki çabasını, size sunulan sırlı dünyaların neden/niçin anlatıldığını görüyorsunuz.

Öztaş'ın, ben-anlatıcı'yı egemen kıldığı öykülerinde bu anlamda bir sürükleyicilik, akıcılık var. Yollara düşersiniz; yeni mekânlar görür, yeni insanlarla tanışırsınız. Gösterdiği, yansıttığı izlerin/ gerçekliklerin ardında insanın içsel serüvenine tanık olursunuz.

"*Ölçülü Dostluklar, Uzak Çağrışımlar*" böylesi öykülerinden biri.

Arayış izleği onun anlatısında sıkça yer eder. Gezginlikten, sürüklenen insanların dünyalarından söz etmesi de bundan belki. O içsel yolculukta da gösterilen budur.

Aşkla yaşanılan kırgınlıklar, acılar, hüzünler "*Yitik Ruhlar Üçlemesi*"nde yer alan "*Ruh İkizini Arar*", "*Sahte Baron ya da Ruhun Yanlışları*", "*Ruhun Karanlık Yanları*" öykülerinin ortak yanları. Aşk'a bakış, bunu yaşayanların dünyalarına yöneliş... Bununla var olmaya çalışanların 'yok' oluş/ sürükleniş öyküleri...

Duyarak, hissederek, dönerek okuyorsunuz Öztaş'ı.

Düşünsel boyutu, anlamsal yoğunluğuyla sağlam öykü evreni kuruyor. Sessizliğin şarkısını söyleyebilmek için öykünün labirentlerinde dolaşmanın kaçınılmazlığını anlatıyor adeta. Yeniden yeniden okunabilecek öyküler yazıyor, Mahir Öztaş.

(1) İtalo Calvino, *Görünmez Kentler*, s. 18 Çeviren: Işıl Saatçıoğlu, 1990, Remzi Kitabevi, 200 s.

(2) Mahir Öztaş, *Ruh İkizini Arar*, 1997, Yapı Kredi Yayınları., 182 s.

Halil Gökhan

DÜNYA KİTAP KILAVUZU

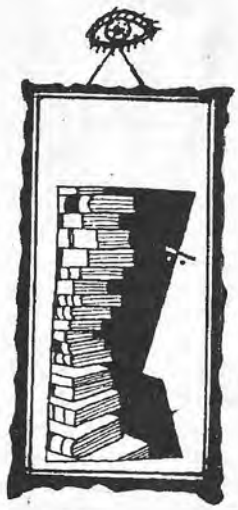

Kitabın Yeni Zamanlardaki Sözü

Platon, bugün bilgisayara getirilen eleştirilerin kaynağında yatan eleştiriyi yazı için de yüzyıllar önce getirmişti. Sokrates'in ağzından yazının belleği çürüttüğünü söyleyen Platon haklı mı çıktı? Belki, ama bellek, yazının insan zihnini yeniden biçimlendirdiği bir alanda kendine her zaman bir oluşum yeri buldu.

1477'de, kitap bolluğunun insanlarda 'gayret eksikliğine' yol açtığını söyleyen Squarciafico'nun birçok yandaşını ve türdeşini günümüzde bulmamız, yazı-matbaa ve bilgisayar olarak bir eksene oturduğu gözlenen bir eleştiri tekrarı dizisi yaratıyor aslında. Platon'un eleştirisinin bir başka türevinin günümüzde kitap ve elektronik bilişim dünyası arasında yaşandığı söylenebilir. Ama sadece araçlar mı değişti?

Araçlarla birlikte zaman da değişti... Yazı-matbaa ekseninde gelişen söz teknolojisiyle yaratılan dünya bugün elektronik bilişimin içinde, gerçekte kendine yeni bir hizmetli bulmuş gibi duruyor. Bu yeni hizmetlinin matbaadan daha karmaşık ve hacimli oluşu, teknolojik altyapıyla edindiği yüksek erişim hızını da yanına katarak görünürde sadece bilgiye ulaşma biçimlerini silip süpürmüşe benziyor.

Bilginin üretim ve saklanma araçlarını geçmişe gönderme olanağımız olmadığına göre, yeni araçların Geçmiş'i yeni anlamlandırmalara göndermesini izlemek zorundayız... biraz da oyuncu olarak tabii. Yeni bilgi araçlarının yarattığı yüksek hızın karşısında kitabın paranoyası ne olacak?

Ne olursa olsun, bu paranoya, kitabın büyük geçmişinde yaşadığı ateş ve kül korkularının yanında ürperme bile olmamalı... Endişeli ama kendinden emin bir istirahat zamanı gelmedi mi Kitap için? Kitabın yeni zamanlardaki sözü kesinkes hızlı, teknolojik ve *en son* olacak.

Soljenitsin Ödülü

Aleksandr Soljenitsin kendi adına bir edebiyat ödülü koydu. Altı kişiden oluşan jürinin üçte birini Soljenitsin Ailesi üstleniyor: Karısı ve Aleksandr Soljenitsin. İlk kez mart ayında verilecek olan bu ödül bir Rus yazara nasip olacak. *Gulag Takımadaları* kitabının gelirinden karşılanacak olan ödül 25 bin Amerikan Doları tutarında.

Fransa'da Yılın En İyi 20 Kitabı

Lire dergisinin herhangi bir tarzı gözetmeden öznel bir biçimde yaptığı 20 kitaplık yılın sıralamasını *Dünya Kitap Kılavuzu* olarak, bütün bir yıl yabancı edebiyatları ilk elden izlememiş olanlar için veriyoruz:

1. *La Compagnie des Spectres,* (Tayflar Şirketi) Lydie Salvayre, Seuil Yy.
2. *Memoires. Le Voleur Dans La Maison Vide,* (Anılar. Boş Evdeki Hırsız) Jean-François Revel, Plon Yy.
3. *Soie,* (İpek*) Alessandro Baricco, Albin Michel
4. *Dora Bruder*, Patrick Modiano, Gallimard
5. *Au Plafond,* (Tavanda) Eric Chevillard, Minuit
6. *La Reine des Neiges*, (Karlar Kraliçesi) Carmen Martin Gaite (İspanyolca'dan Çev.: Claude Bleton), Flammarion Yy.
7. *Servir L'Etat Français,* (Fransız Devletine Hizmet Etmek) Marc Olivier Baruch, Fayard Yy.
8. *Les Trois Parques,* (Üç Genç Ölüm) Linda Lê, Christian Bourgeois
9. *Franz et François.,* François Weyergans, Grasset Yy.
10. *Dans Le Noir,* Svetlana Velmar-Jankovic, (Sırpçadan çev: Alain Cappon), Phebus Yy.
11. *Le Scaphandre et Le Papillon,* (Yelek ve Kelebek) Jean-Dominique Bauby, Robert Laffont.
12. *Ma Part D'Ombre,* (Karanlık Tarafım) James Ellroy (İngilizceden çev: Freddy Michaski), Rivages
13. *Retour Au Laogai,* (Laogai'ye Dönüş) Harry Wu (İngilizce'den çev: Jacques Martinache), Belfond.
14. *Un Bonheur Parfait,* (Eksiksiz Bir Mutluluk) James Salter (İngilizceden çev: Lisa 15. Rosenbaum), L'Olivier.
15. *L'Ingenieux Hidalgo Don Quichotte de la Manche*, Miguel de Cervantes (İspanyolcadan çev: Aline Schulman), Seuil
16. *La Colombe Poignardée,* (Bıçaklanmış Güvercin) Pietro Citati (İtalyancadan çev: Brigitte Perol), Gallimard.
17. *Vivre Me Tue,* (Yaşamak Beni Öldürür) Paul Smail, Balland Yy.
18. *La Douleur du Dollar,* (Dolar Acısı) Zoe Valdes (Küba İspanyolcasından çev: Liliane Hasson), Actes Sud.
19. *Les Cendres d'Angela,* (Angela'nın Külleri) Frank McCourt, (İngilizceden çev: Daniel Bismuth), Belfond.
20. *Convaincre. Dialogue Sur l'Eloquence,* (İkna Etmek, Belagat Üzerine Diyalog) Jean-Denis Bredin ve Thierry Levy, Odile Jacob.

Mario Vargas Llosa'nın Son Romanı ya da Çaylaklara Öğütler

Llosa son romanı *Cartas a un joven novelista*'da düşsel bir genç romancıyla yazışmaya girişiyor. General Odria'nın dikta döneminde Lima'daki on dört yaşının kül rengindeki günlerini hatırlıyor Llosa. Günün birinde yazar olma umuduyla yaşadığı günleri... Kendine özel okuma sarayında Faulkner, Camus, Sartre, Hemingway, Dos Passos, Malraux gibi dünya edebiyatının Pantheon sakinlerini barındırırken onların okur Mario'da uyandırdığı büyülenmenin aynısını yazar adayı Llosa olarak nasıl yaratacağının yollarını aradığı günlerden izler taşıyan bu çaylak romancıya yardım etmek için ona yazdığı mektupların sonuncusuna kadar tam on iki vazife sıralıyor Llosa. İşte bunlardan bazıları:

* Kendinizi acılara hazırlayın.
* Kendinizi araştırın.
* Üslubu unutun.
* Kimseyi taklit etmeyin.
* İyi bir anlatıcı yaratın.
* Çok rasyonel olmayın.

Ernst Jünger

Alman yazarlarının duayeni Ernst Jünger 102 yaşına girdiği günlerde özel günlüğünün beşinci cildi olan *Siebzig Verwehrt*'i yayımladı. (Klett-Cotta, Stuttgart)

John Updike: Sanal Dünyanın Klasik Yazarı

Geçtiğimiz yılın 11 Eylül günü, dünyanın en büyük internet kitapçılarından biri olan Amazon'un sayfalarında bir polisiye romanın tamamlanmasına yol açan Updike'in yayımlanan son romanı *Toward The End of Time* üzerine Margaret Atwood'un başlattığı eleştiri yağmuru daha çok romanın seks üzerine olduğunda yoğunlaşıyor. Updike'ın savunması şöyle: "Bu romanı yazarken gerçekten de onca seks sorunuyla karşılaşacağımı tahmin etmiyordum. Romanın kahramanı Ben'in prostat hastalığı var ve seks sorunları yakasını bırakmıyor. Elbette onunla benim aramda bazı ortak yanlar olduğu söylenebilir. Yaşlanmakta olan bir insanın romanını yazmadan önce kendimi hiç bu kadar yaşlı hissetmemiştim. Sonra bir baktım ki Ben'den sadece bir yaş küçüğüm. Onca zaman nasıl geçmiş anlamıyorum. Benimle aynı yaşta olanlara şu soruyu sormayı alışkanlık haline getirmiştim: Ölüm bunca yakınken dehşetten çığlık atmamaya nasıl dayanıyorsunuz? Şimdi nedenini biliyorum. İnsan alışıyor zamanla. Ve kendini yeniyor."

(*) Can Yayınları'nda 1997'de yayımlanmıştır.

Metin Celâl

ŞİİR OKUMA NOTLARI

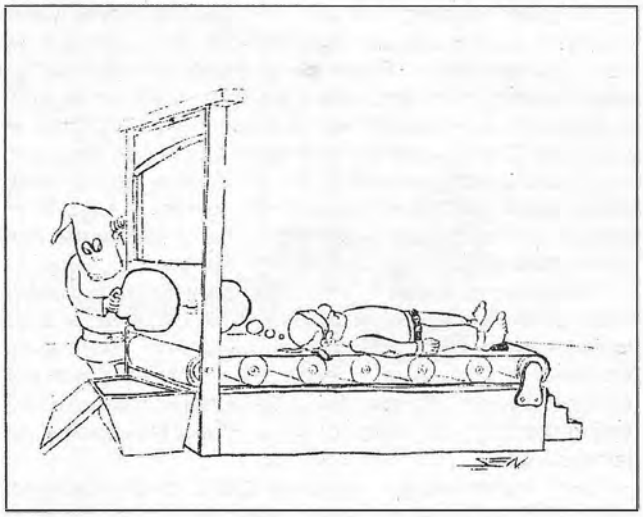

"Melali anlamıyan nesle âşinâ değiliz"

"Şiir Okuma Notları" benim için ilginç bir deneyim oldu. Otuz aylık bir zaman periyodunda yazdıklarıma, onlara aldığım tepkilere dönüp baktığımda bu sürecin bana çok şeyler öğrettiğini görüyorum. Öğretmeyi sürdüreceği de kesin. Çünkü yazılar bitti, ama tepkiler devam ediyor. Her tepki de ilginçliğiyle, değişikliğiyle, zaman zaman da umulmadıklığıyla yeni şeyler öğrenmemi sağlıyor.

Enver Ercan, "Varlık Kitap Eki"de şiir kitapları hakkında yazmamı önerdiğinde ne yapmak, nasıl yazmak gerektiğine karar vermek kolay olmadı. Çünkü "Varlık Kitap Eki", yeni çıkan kitapları tanıtmak, okuyucuyu bilgilendirmek, onları bu kitapları okumaya özendirmek amacıyla yayınlanıyordu. Enver Ercan bana teklif yaptığında da bu ekte tek tek şiir kitapları üzerine yazılar yayınlanıyordu. Bu yazıların niteliği de "kitap tanıtma-övme" biçimindeydi. Bu tarzda bir şey yapmak istemiyordum. Bu yaklaşımın sözü edilen kitapların reklamını yapmaktan öteye gidemediklerini düşünüyordum. O nedenle kendimce bir biçim buldum ve bu biçim de ana başlıkta netleşti; "Şiir Okuma Notları". Haziran 1995 tarihli sayıdaki yazımda; "bu yazılar adı üstünde Şiir Okuma Notları, yani kitap tanıtma amacıyla yazılmıyorlar. Daha çok bir şiir kitabını ya da şiir üzerine bir kitabı okurken alınan notlardan, ortaya çıkan görüşlerden oluşuyorlar. Bu nedenle alabildiğine öznel yazılar." demişim ve eklemişim "bu yazılarda geçtiğimiz ay yayınlanan her şiir kitabından değil benim okuduğum ve hakkında yazılmasını gerekli gördüğüm kitaplardan söz ediyorum. Yani nesnel değil, öznel bir seçim ve tercih söz konusu."

Siz nasıl bir seçim yaparsanız yapın, nasıl bir yöntem belirlerseniz belirleyin sonuç değişmiyor. Herkes bildiğini okuyor. Okumak istediğini okuyor, onu görüyor. Onun dışına çıktığınızı düşündüğünde sizi hizaya getirmeye çalışıyor.

"Şiir Okuma Notları"nın aldığı en büyük tepki de bu bakış açısından kaynaklanıyor. Bu bakış açısının sahibi de sanıldığı gibi okuyucular değil, şairler ve de sayıları çok az da olsa şiir üzerine yazanlar... Onlar "klasik" anlamda bir şiir kitabı tanıtımından yanalar. Bir yazardan bekledikleri "kitabı tanıt, tanıtırken de öv!" sloganıyla özetleniyor. Çünkü Türk şiirinde, tüm Türk düşünce yapısında olduğu gibi görüntüsel bir demokrasi var, esasta bir despotizm hâkim. Kural da baştan konulmuş "eleştirmek yasak!" Bakın düşünce üretmek demiyorum, eleştirmek diyorum. Düşünce üretmeyi, tartışmayı akıllarından bile geçirmiyorlar. "Ya öv, ya sus!" mantığı düşünce hayatımızı, dolayısıyla şiir eleştirisini derinlemesine belirlemiş. Tersine herhangi bir çıkışa tahammül edilmesi mümkün değil.

Çünkü her şair bir merkez, iktidar ve de güç odağı. Yazdıkları şeyler de onlara göre dünyanın en mükemmel şiirleri. Onlar hakkında yazılacaksa sadece ne kadar mükemmel olduklarına okuyucunun dikkatini çekmek amacıyla yazılabilir. Tartışılması gereken ne kadar övüldükleridir. Düşünce üretecekseniz bu yönde bir çaba göstermenizi, yepyeni övgüler bulmanızı beklerler.

Buna bağlı, bu iktidarı kabul etmiş bir şiir tanıtma sektöründen de söz etmemiz gerekiyor. Daha doğrusu "al gülüm, ver gülüm" durumundan... "Sen benim şiir kitabımı öv, ben de seninkini överim!" şeklinde tanımlanabilecek bir konsensus durumundan...

Şiir eleştirisinin yaşadığı kısır döngünün temelinde bu vardır; "düşünce üretme ihtiyacı duymamak!" Memura grevsiz sendika hakkı gibi bir şey. Geriye eleştirinin "e"si bile kalmaz, kalmamış. Bu durumdan da çoğunluk memnun. Düzen değişmesin istiyorlar.

Ekim 1997 tarihli Varlık Kitap Eki'nde "Şiir Okuma Notları"na son verirken anlatmak istediğim buydu. Anlaşılmamış. Tekrar, açarak anlatmam gerekiyor. 1985'de yine Varlık'ta bir yazım (Yeni Türk Şiirinde İmgeci Yönelim, Varlık Ağustos 1985) yayınlanmıştı. Bazı arkadaşlara bu yazı dokunmuş, yazdığım kısacık bir yazıda, tek bir cümle ortalığı karıştırmaya yetmişti. Sadece o cümleye gönderme yapan yüze yakın yazı yayınlandı. Ayrıntıya girmiyorum. Merak edin, araştırın. Aradan tam on iki yıl geçmiş, sayıyla 12 ve bugüne gelmişiz. 1997'lere, 98'lere. "Halkın belleği yoktur, ama yazarın hiç yoktur!" düsturuyla ortaya çıkan bazı arkadaşlar, o zaman tartıştığımız konuları sanki hiç üzerlerinde konuşulmamış gibi tekrar gündeme getirmeye çalışıyorlar. Üstelik aynı üslup ve bakış açısıyla, bir adım ilerleme gereksinimi duymadan, ilerlemeden. Buna sizin canınız sıkılmayabilir, ama benim canım sıkılıyor. Arkasında bir kötü niyet yoksa, düşünce kısırlığı olduğunu düşünüyorum.

Bundan daha beteri var; on iki yıl sonra (ve de on iki yıl o konuya hiç dönmeden) aynı şeyi inatla söylemek!.. Hayır, bu bir düşünce tutarlılığı değil. Ancak "inat etmek"le açıklanabilir. Tartışmanın içinde olan biri o zaman neler yazıldığını unuttuğunu, sonra neler tartışıldığını bilmediğini söyleyemez. Ama sevgili memleketimizde söylenebiliyor. Ve buna benim canım sıkılınca garipseniyor!

Yücel Kayıran, on iki yıl önce Sanat Rehberi dergisinde ne yazdıysa, aynı düşünceleri şimdi Varlık'ta Ocak 98 tarihli sayıda tekrar ediyor. Bir bakış açısına göre bu tutarlılıktır. Ama bana göre değil. Çünkü Yücel Kayıran, yazdıklarına bakarsanız, okuyan, düşünen, araştıran bir yazar izlenimi veriyor. 80'lerden bugüne yazdıklarını tekrar okuduğunuz-

da bir evrim yaşadığı, kendini geliştirdiği izlenimine kapılıyorsunuz. Bunun sadece bir izlenim olduğu geçen ayki yazısında ortaya çıkıyor. Benim genel olarak şiir ortamıyla ilgili söylediklerimi indirgiyor, benim kişiliğime bağlıyor ve yargısını veriyor. Bu noktadan sonra Yücel Kayıran'ı ciddiye almıyorum. Çünkü anlamak istemiyor. Çarpıtmak işine geliyor. Fırsattan istifade ediyor. On iki yıl önce de bu noktadaydı, şimdi aynı yere dönüyor. Bu zaman aralığında ne yazdığını, nasıl tavırlar geliştirdiğini, hangi dergilerde kimlerle birlikte göründüğünü unutmamızı istiyor. Unutuyoruz.

Yücel Kayıran'ın on iki yıl önce yazdığı, sonra hiç değinmemeyi tercih ettiği bir derdi var. Benim bitiriş yazım buna fırsat yaratıyor. Benim düştüğümü düşünüyor, üzerime basıp kendi düşüncelerini söylüyor. Ben "hiçbir düşünce üretilmiyor" diyorum. O, evet Metin Celâl haklı, o ve onun kuşağı hiçbir düşünce üretmedi diyor. Bravo! Ne kadar iyi anlamış beni!..

Ben, insanların şiir hakkında yazılar okumadıklarının, okudukları yazılardan da yola çıkarak, etkilenerek şiir kitapları almaya yönelmediklerinin tespitini yapıyorum. Yücel Kayıran, benim yazılarımın insanı şiir kitabı almaya yöneltmeyeceğini, bunun doğru olduğunu söylüyor ve işi benim yazma yöntemime bağlıyor. Efendim, ben ilkelerime bağlı kalamamışım, tutarlılığımı kaybetmişim, bu nedenle benim önerdiğim kitapları kimse alıp okumazmış. Pes!

"Önce hüplet sonra gümlet!" diyen bir reklam var, Yücel Kayıran bu reklamdaki çocuk gibi çalışıyor. Önce benim yazdıklarıma bir önem atfediyor, sonra da iyice şişirdiğini inanınca balonu patlatıyor(!).

Bunu yapmak için de "Şiir Okuma Notları"nın bitiş yazısını bekliyor. Bu bitişin genel bir bitiş olduğunu sanıyor. Benim kuşağım olduğunu düşündüğü bir şey yaratıyor ve hepimizin topluca bu son yazıyla noktayı koyduğumuzu sanıyor. Artık benimle / bizimle birlikte görünmesine, aynı dergilerde yazmasına, şiirlerimiz - şiir kitaplarımızla ilgili yazılar yazmasına gerek yok! Dün birlikte, aynı yerde durduğunu bugün karalayabilir, bitiş, tükeniş olarak niteleyebilir. "Bunlar iktidar" diye suçlayabilir. Nasıl olsa kimse çıkıp adama "onlar iktidarsa ve de sen iktidara karşıysan, niye onlarla birlikte olmaktan, görünmekten çekinmedin" demez. Dün dün'dür, bugün bugün!

"Şiir Okuma Notları" sayesinde bunu öğreniyoruz.

Şiir ortamımızın ikinci ve önemli sorunu bu noktada ortaya çıkıyor; "paranoyaklık". Her şeyin altında bir kötü niyet, bir düzen aranıyor. Her yerde, varolduğu düşünülen iktidarın izleri aranıyor. Bu arkadaşlara göre güçlü bir iktidar var ve tüm dergileri yönetiyor, onlarda yazanları manüple ediyor ve yazarları, şairleri hizaya getiriyor, sıraya sokuyor. Bu iktidar o kadar güçlü ki insanların ilkelerinden vazgeçmesine neden oluyor. İnanmadığı şeyleri yazmasını sağlıyor. Paranoya bundan sonra azıyor, en içten düşüncelerle yazdığınız şeylerde bile bu iktidarın etkisini arıyor. Paranoyak olduğu için de kolayca buluyor. Daha doğrusu hep bulduğunu sanıyor.

Bu paranoyak arkadaşlar aynı zamanda hem hâkim, hem de yargıç. İddianameyi de kendisi yazıyor, cezayı da kendisi veriyor. Bu patalojik durumdaki kişilerle tartışmaya çalışmanın zevkli bir şey olduğunu sanmıyorum.

"Şiir Okuma Notları" üst başlığıyla yayınlanan yazılarda yüzden fazla kitaptan söz etmişim. Bunlardan 26'sı ilk ya da ikinci kitabını yayınlayanlara ait. Kırk beş yaş üzerindeki şairlerin 32 kitabından söz etmişim. 25-45 yaş arasında şairlerden ise 24 kitap var. Dokuz antoloji ve on sekiz şiir dergisi hakkında görüşlerimi yazmışım. Bu dökümü niye yapıyorum? Paranoyak arkadaşlar için.

İddia şu; "Metin Celâl bu yazılardaki değerlendirmelerini, yazılan şiirin kendisinden hareketle değil, o şiiri yazan kişinin kendi kuşağına ve şiir anlayışına uzak ve yakın oluşuna göre; yazınsal ilişkiler alanındaki iktidar konumunda yer alıp almayışına göre, dolayısıyla şiirin kendi doğasından çok, şiir dışı unsurları dikkate alarak yapmıştır."

Yücel Kayıran'ın bu iddiasını ciddiye alsam hiç yazı yazmamam gerekirdi. Bu bakış açısıyla her ay en az üç dört şiir kitabından, şiir dergilerinden, oralarda yayınlanan yazılardan söz etmek mümkün değil.

İkincisi, döküm ortada, kimin kayrıldığını merak eden bulur. Çünkü bir kayırma yok. O ay hangi kitaplar yayınlandıysa ve hangilerini okuma olanağı bulduysam onlardan söz ediyorum. Yazıların birincil amacı bu çünkü, haberdar etmek. Ağırlıklı olarak şiir yayınlayanlar 25-45 yaş arasındakilerden oluştuğu için onların kitapları daha çok yer almak durumunda. O noktada da taraflı davranıyorum ve ilk ya da ikinci kitabını yayınlayanlara kendimce iltimas geçiyorum, onların kitapları hakkında yazmaya önem veriyorum, 25-45 yaş arasındakilerden elenenler daha çok oluyor. Dağlarca'nın, Necatigil'in, Attilâ İlhan'ın ya da Edip Cansever'in bir kitabı, onlarla ilgili bir çalışma yayınlandıysa es geçmemeye çalışıyorum. Yücel Kayıran onları iktidar olarak görse de fark etmez, çünkü şiirimizin temel taşları onlar. Onları görmezlikten gelmeye çalışmak kasıtlı bir davranıştır bence, arkasında kötü niyet vardır.

Yücel Kayıran, "avukat" konumuna düştüğümü, oysa bir yazarın "yargıç" olması gerektiğini iddia ediyor ve "kendi kuşağı içinde gördüğü kişileri yazınsal edimlerinin niteliğine bakmaksızın, kendi kuşağından olduğu için hissi veren savunmasıdır." diyor. Duramıyor, ekliyor; "belli bir şiir anlayışına sahip kişilerden, aynı dönemde şiir yazmaya başlayan ve/veya doğum tarihleri bakımından benzerlik taşıyan, ancak yazdıkları şiir ve şiir anlayışları hâlâ farklı olan kişilere doğru genişletilmiştir. Örneğin, Şükrü Erbaş, Hüseyin Ferhad için, artık "bizim kuşak" tanımını kullanmaktadır, Metin Celâl..."

Açık konuşmakta yarar var, belli bir şiir anlayışıyla ve bakış açısıyla yazıyorum yazılarımı. Duruma göre fikir değiştirmiyorum. O anlamda da uzun bir inceleme ya da bir kitap tanıtma yazısı yazmış olmam fikrimi, tavrımı değiştirmeme neden olmuyor. Ama şu da bir gerçek, zaman içinde düşüncelerimde ve ona bağlı olarak beğenilerimde değişiklik oluyor. Kendi içinde bir tutarlılık taşıyarak değişmenin ve gelişmenin düşünen bir insan için gerekli olduğuna inanıyorum. On beş yıldır, bir tekerlemeyi söylercesine aynı düşünceyi tekrar edenleri, nelerin gelişip değiştiğini merak etmeyenleri, kendilerini "yargıç" olarak görüp bu mutlak düşüncelerle herkesi yargılayıp cezalandırabileceklerini sananları bu yüzden garipsiyorum.

"Bizim kuşak" tanımını şiir bağlamında hiçbir yerde kullandığımı sanmıyorum. Kayıran'ın yazısından sonra da tekrar oturup baktım, bulamadım. Kayıran aceleci savcı edasıyla Şükrü Erbaş'ın kitabından söz ederken sarf ettiğim "bizim kuşak" tanımını öne sürüyorsa, bunun 70'li yılların gençliğine ilişkin, yaşla ilgili bir tanımlama olduğunu anlamamış gibi davranması artniyetliliktir. Cümle açık, neyi kastettiği belli.

Ama, şiir üzerine düşüncelerini paylaştığım, benim düşüncelerimi paylaştıklarını, desteklediklerini bildiğim arkadaşlarım var. Bunu gizlemeye de hiç çalışmadım. Aksine bu arkadaşlarımla birlikte hareket ettim, dergiler çıkardım, yayınevleri kurdum. Şiirle bir nebze ilgisi olan herkes de bunu bilir. Şiir hakkındaki düşünceleri nedeniyle onlara haksız saldırılar yapıldığında da kendimce destekledim, her zaman da desteklerim. Ama bu benim ya da onların karşılıklı birbirimizi eleştirme hakkımızı elimizden almaz, gerektiğinde de onları eleştiririm. Bunun örnekleri "Şiir Okuma Notları"nda var.

Şiirle, şiir kitaplarıyla ilgili yazılar yazarken "bizden-bizden değil" diye hiç derdim olmadı. Böyle bir tavrın estetik açıdan da, etik açıdan da doğru olmadığına inanıyorum. Benimle kanlı bıçaklı olsa da birisi iyi şiir yazıyorsa iyi şiir yazdığını, yazmaktan-söylemekten çekinmem, çekinmedim. Yücel Kayıran, benim kuşağımı merak ediyor, açıklıyorum; iyi şiir yazan herkes, Dağlarca da, Egemen Berköz de, Ömer Erdem de benim kuşağımdan. Bu noktada, bir zamanlar yapılan tartışmalarda farklı yanlarda göründük diye Hüseyin Ferhad'ı ya da Şükrü Erbaş'ı görmezlikten gelemem. İyi şiir yazıyorlarsa onların yanında yer almaktan onur duyarım. Üstelik benim nerede durduğumun pek önemi de yok, kararı verecek olan önce okuyucudur, sonra zaman. Hangi şiirin, şairin kalıcı olduğunu onlar belirler. Eleştirmenler ya da iktidarda olduğunu sananlar değil...

Yücel Kayıran beni "bir spiker, sunucu ve de talkshow"cu olarak niteliyor ve bunu "Şiir Okuma Notları"nın üslubundan çıkarttığını söylüyor. Okuru küçümsediğim için, ona "ergenlik çağındaymış muamelesi yaptığım için" de okuyucu beni okumuyormuş. Başta da söylemiştim, benim genele ilişkin söylediklerimi Yücel Kayıran işine öyle geldiği için, özel olarak "Şiir Okuma Notları" ile ilgili gördüğü ve bir itiraf olarak değerlendirdiği için kavramlar karışıyor. Ben genel okumamazlıktan söz ediyorum, Kayıran bunu anlamıyor. Okuduğunu anlasa dünyası, düşünce yapısı değişecek, belki de bundan korkuyor.

"Şiir Okuma Notları" nedeniyle okuyucu ile kurulan ilişkiye gelince. Benim bu açıdan şimdiye dek hiç sıkıntım olmadı. Nerede yazdığımı, kime yönelik yazdığımı biliyordum. Varlık, Türkiye'nin en çok okunan edebiyat dergisi de olsa sonuçta satışı dört-beş bin civarındadır. Bu okuyucuların tümünün kitap ekinde sadece şiir kitaplarından söz eden bir yazıyı okumasını beklemek saflık olur. Bu yazıları, şiirle ilgilenenlerin okuyacağını biliyorum. Yazıların üslubunu ise okuyucular belirlemedi. Çünkü başlangıçta, okuyucumun kim olduğunu, ne olduğunu tanımam, kestirmem mümkün değildi. Türkiye'de edebiyat dergilerinde yazan hiç kimsenin okuyucusunu tanıdığını sanmıyorum. Bu noktada da küçümsemek de önemsemek de mümkün değil, önemli de değil. Öyle yazmam gerektiğini düşündüğüm için o üslupla yazdım. Yücel Kayıran beğenmeyebilir, ben de derdimi anlatmakta başarılı olmamış olabilirim. Kayıran'ın yazısından da bu anlaşılıyor, üslubun getirdiği humoru, espriyi anlayamıyor.

Şunu açık yürekle yazmalıyım, okuyucudan en çok ilgiyi, tepkiyi Varlık'ta yayınlanan bu yazılarla aldım. Mektuplar yazdılar, telefon ettiler, geldiler tanıştık, konuştuk, tartıştık. Bu benim açımdan ilktir, önemlidir, değerlidir. Bu anlamda okuyucuyu küçümsemek bir yana onlara teşekkür borçluyum. Bazı yazdıklarımı anlamadıklarını, çok teknik ya da ayrıntıda kalan şeylerden söz ettiğimi söyleyenler, yazanlar oldu, ama şimdiye dek hiçbiri onları küçümsediğimi söylemedi. Okuyucuyu önemsiyorum, o nedenle de tepkisi benim için önemli. Ama bu okuyucunun bir azınlık olduğunu biliyorum. Tekrar yazıyorum, Türkiye'de bir şiir kitabının ortalama satışı beş yüzdür. Ortalama okur sayısı ise en iyimser tahminle üç bindir. Yayınevlerinin ve kitapçıların tavrı bu okuyucu sayısını azaltmaya yöneliktir. Şiir kitabı basmak da, satmak da istemiyorlar. Bu durumu görmezlikten gelmek başını kuma gömmektir. Benim canımı sıkan budur.

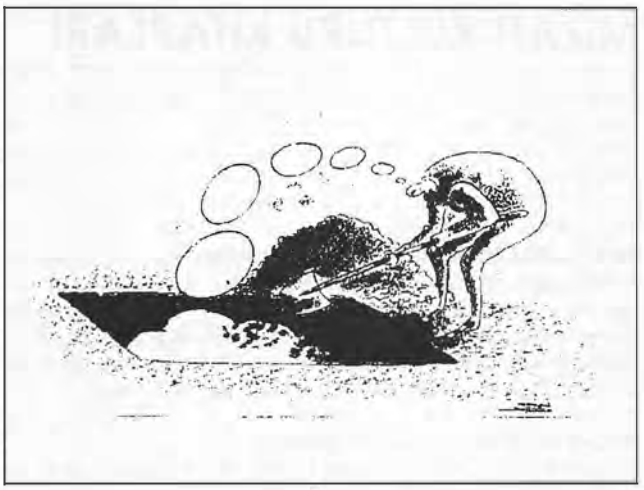

Benim kendi irademle "Şiir Okuma Notları"nı bırakmamı bir tükenişin işareti, hem de spikerliğini yaptığım, "bizim kuşak" dediğimi iddia ettiği kuşağın tükenişinin, bitişinin işareti sayıyor Yücel Kayıran. Tükenmiş bir kuşağın sözcüsünün yazdığı yazı, temsilcilerinin yayınlattığı kitap okunmaza vardırıyor işi. Şimdi Yücel Kayıran'ın düz mantığını bir de ben kullanayım. Yücel Kayıran farklı bir şair ve de yazar. O benim gibi tükenişin, bitişin değil, doğrunun, haklının, gelişmenin "sözcüsü, spikeri"... Onun çok okuyucusu var, çok okunuyor!.. O nedenle ve de iyi şiir yazdığı için şiir kitabı "Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu", çok okundu, çok konuşuldu, hakkında çok yazıldı!.. Bunu iddia edebilir mi? Yücel Kayıran'ın kitabı yüz tane sattı mı? Herhangi bir kitapçıda bulunabiliyor mu? Gazetelerde dergilerde hakkında yazılar çıktı da biz mi görmedik? Yücel Kayıran'ın yerden yere vurduğu, küçümsediği, benimse arkadaşları olmaktan onur duyduğum kişilerden başka kim Yücel Kayıran'ın kitabı hakkında yazdı, tartıştı? Elini (varsa) vicdanına koysun ve söylesin!

Sözün özü; Yücel Kayıran'ın kitabı yeterince tanıtılmadığı için, kitabevleri raflarına koyup satmaya yanaşmadıkları için hak ettiği ilgiyi görmedi. Yoksa şu ya da bu "kuşak"tan olduğu için, tükenişin değil de yükselişin, gelişmenin sözcüsü olduğu için farklı bir muameleye uğramadı.

Benim anlatmak istediğim budur. Genel olarak şiire karşı bir ilgisizlik var. Genel olarak şiir kitapları okuyucuya ulaşmıyor, okunmuyor. Şiir okuyucusu azalıyor. Bu gidişin farkına varmanın zamanı geldi de geçiyor. Kısır tartışmaları, ben-sen kavgalarını bir yana bırakıp düşünce üretmemiz gerekli. Benim tespitim bu. Beğenmeyen kendi görüşünü söylesin, tartışalım. Takımcılıkla, grupçulukla bir yere varılmaz, varılmadı. Yaşanan bir kısır döngüdür ve bunu tüm şiir ortamının üzerinden atması gerekiyor.

MİZAH KÜLTÜRÜ KİTAPLARI

İris Yayıncılık gülme, mizah-komedi, karikatür ve resim gibi alanları felsefi, estetik, psikolojik ve toplumsal açılarından irdeleyen bir mizah kültür dizisi hazırladı. Bu dizide altısı çeviri olmak üzere on kitap yer alıyor. Dizi, kültür hayatımızda önemli yeri olan bir türün, Batılılaşmayla açılımlarını genişleten ve renklendiren bir ilgi alanı olmasına rağmen ihmal edilmiş olduğu bilinciyle oluşturulmuş.

GÜLME VE DELİLİĞE DAİR/ *Hippokrates*
Her zaman deliliğe bir adım yakın (-uzak) olabileceğimizi bilir ve dile getiririz.
Atılabilecek adım ya da savurabilecek bir etkiyle sınırı geçmekse her zaman mümkün. Ciddiyet ve akıl, komiklik ve delilik... Hangisine yakın olan daha cesur ve özgür sayılır? Kitabı dilimize çeviren Mehmet Ali Kılıçbay.

ERKEN İSLAM'DA MİZAH/ *Franz Rosenthal*
Prof. Dr. Ahmet Arslan'ın Türkçeleştirdiği *Erken İslam'da Mizah* ünlü Arap mizahçı Eş'eb hakkında bir monografi denemesi. Rosenthal kitabın bir bölümünde İslam mizahına ait çalışmaların bugünkü durumunu incelerken Eş'eb'e mal edilen 161 fıkra ve hikâyeyi içeren bir metin çevirisi de eklemiş.
Arap dünyasının sosyokültürel bir betimlemesinin yapılmaya çalışıldığı kitap kendi alanında sınırlı sayıda yazılmış olan yapıtlardan biri.

GÜLMENİN ÖZÜ/ *Charles Baudelaire*
Yüzyılının büyük şairlerinden biri olan Baudelaire edebiyat ve plastik sanatlar üzerine yazdığı eleştirilerin yanı sıra mizahla da ilgilenmişti. Mizah ve karikatür üzerine yazılmış birçok yapıtta kaynak gösterilen *Gülmenin Özü*'nde karikatür örnekleri de yer alıyor Baudelaire'in. Kitabı Türkçe'ye kazandıran İrfan Yalçın.

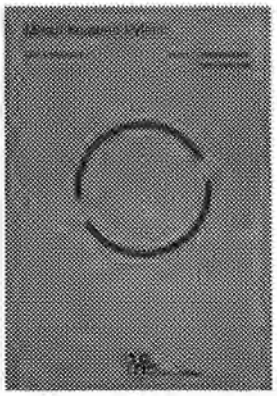

MİZAH YARATMA EYLEMİ/ *Arthur Koestler*
Bu kitap Arthur Koestler'in *Yaratma Eylemi* adlı, kapsamlı yapıtının mizahı irdeleyen ilk bölümünden oluşuyor.
Gülmenin Mantığı, *Gülme ve Duygular*, *Mizahın Çeşitleri* ve *Mizahtan Buluşa* ana başlıklarıyla ve etkileyici bir dille hazırlanmış olan kitabı Sevinç ve Özkan Kabakçıoğlu Türkçeleştirmişler.

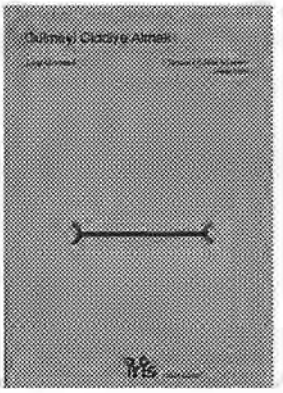

GÜLMEYİ CİDDİYE ALMAK/ *John Morreall*
Northwestern Üniversitesi, felsefe bölümü öğretim üyelerinden olan John Morreall gülme olgusunu felsefi ve toplumsal açılardan ele alıyor. Gülme ve mizah üzerine genel bir yanıt bulmaya ve insan deneyiminde gülmenin yerini belirlemeye çalışırken felsefi bir inceleme koyuyor ortaya. *Gülmeyi Ciddiye Almak* Kubilay Aysevener ve Şenay Soyer tarafından dilimize çevrilmiş.

KARİKATÜR ÜZERİNE YAZILAR/ *Turgut Çeviker*
Turgut Çeviker'in karikatür eleştirisi ve Türk karikatür tarihi üzerine çalışmalarından bir derleme yapılmış *Karikatür Üzerine Yazılar*'da. Türk karikatürünün kimi sorunları, karikatürle insan, toplum, moda, kent, mekân ilişkileri ve sorunları da ele alınmış bu kitapta.

SANATTA KARİKATÜR, MİZAH VE YERGİ/ *Ernst. H. Gomsrich-Ernst Kris/ (Çıkacak)*
Sanat tarihçisi Ernst H. Gomsrich karikatür sanatıyla da ilgilendi ve bir dizi inceleme kaleme aldı. Bu incelemelerin bir bölümünde de ruhbilimci Ernst Kris'le birlikte çalıştı. Daha önce dağınık ve bağımsız olarak yayınlanan bölümler, ilk kez bu kitapta bir araya geliyorlar. *Sanatta Karikatür, Mizah ve Yergi*'yi dilimize kazandıranlar Sevinç-Özcan Kabakçıoğlu ve Levent Gönenç.

NEDEN GÜLÜYORUZ VE KİME GÜLÜYORUZ/ *Mustafa Şekip Tunç/ Çevrimyazı: Ömer Türkoğlu/ (Çıkacak)*
Ülkemizin ilk pedagog ve felsefecilerinden olan Mustafa Şekip Tunç, Bergsoncu akımın Türkiye'de öncüsü olmuş ve bu alanda ders kitaplarının yanı sıra farklı yapıtlar kaleme almıştır. Gülme olgusuna felsefi ve toplumsal açılardan ilgi duymuş olan Mustafa Şekip Tunç'un kitabının Bergson'un *Gülme* adlı yapıtının bir tür adaptasyonu olduğu söylenmiştir. Ancak kitap bir versiyondan çok Türk toplumundaki "gülme"nin çeşitli açılardan incelendiği bir yapıt.

GRAFİK MİZAH/ *Turhan Selçuk/ (Çıkacak)*
Turhan Selçuk Türk ve dünya karikatürünün büyük ustalarından biri. Yazısız karikatür devriminin öncülerinden olan Selçuk'un *Grafik Mizah*'ta karikatür üzerine yazdığı yazıları, yaptığı söyleşileri, açıkoturum ve soruşturmalarda dile getirdikleri bir araya toplanmış. Bu derlemeyi yapan Turgut Çeviker.

YAZA ÇİZE/ *Tan Oral/ (Çıkacak)*
Eğitimini mimarlık alanında yapmış olan, Türk karikatürünün son ustalarından Tan Oral karikatür alanına eleştirel bir gözle bakıyor *Yaza Çize*'de. Ayrıca mimarlık alanında yazılar da yer alıyor kitapta ve çevre kavramı karikatür bağlamında irdeleniyor.

***JAGUAR-GÜNEŞ ALTINDA**/ Italo Calvino/ Türkçesi: Kemal Atakay/ Can Yayınları*
İtalyan edebiyatının önemli isimlerinden biri olan İtalo Calvino'nun bu yapıtında koku alma, tat alma ve işitme duyuları üzerine anlatılar yer alıyor.
Duyuların büyük bir ustalıkla dile dönüştürüldüğü kitapta üç öykü var; "Ad, Burun". "Jaguar-Güneş Altında" ve "Kulak Kesilen Kral".
İlk iki öyküyü ilkel insanın tarihi, antropoloji ve arkeoloji desteklerden, "Kulak Kesilen Kral"da iktidar mekanizması, bürokrasi çarkı, yöneten-yönetilen karşıtlığı işleniyor.

***LE HORLA (SAPLANTI)**/ Guy de Maupassant/ Türkçesi: Ceyhun Ergüven/ Yaba Yayınları*
Ceyhun Ergüven'in Fransızca aslından çevirerek dilimize kazandırdığı "Saplantı", Fransız öykücülüğünün öncüsü Guy de Maupassant'ın, ölümüne yakın saplantı haline getirdiği ve kendisini denetlediğine inandığı ikinci kişi bunalımının öyküsü.
Yazma yöntemini kişisel olmayan nesnelliğin sürekli araştırılması üzerine kuran Maupassant bu özelliğiyle bütün dünyada kısa öykü türünün birkaç ustasından biri oldu. Canlı ve coşkun kişiliğini, gözlemciliğini yansıtan öykülerinde her türlü ortamı ve bu ortamlara en uygun tipleri görmek mümkün.

***2000 YILINDA 25 YAŞINA BASACAK OLAN YUNUS**/ Senaryo: John Berger ve Alain Tanner/ Türkçesi: Nigar Çapan/ Metis Yayınları*
"68 kuşağının dışlanmış insanlarını iten rüzgâr hep dışarı doğru esiyordu. Biz rüzgârın esme yönünü, taşıdığı tohumlar içeri düşsün diye değiştirmeye çalıştık."
Alain Tanner filmini iki yola ayırıyor; gerçek ve gerçekdışı filmdeki erkek karakterler kendilerini toplumdaki yerlerine göre tanımlarken, kadınlar daha çok psikolojik örneklemeler. En marjinal noktada olsalar bile hâlâ yaşanan gerçeklere oldukça yakınlar. "2000 yılında Yunus 25 yaşında olacak. 25 yıl sonra yüzyıl onu tükürüp çıkartacak. Daha doğrusu kusacak. Tarihin balinası 2000 yılında 25 yaşına basacak olan Yunus'u midesinden çıkartacak. Yunus'u pislikten kurtarmak için 2000 yılına kadar vaktimiz var."
Büyük yankılar uyandırmış bir filmin kitabı...

***İMZA: BİR DOST**/ Metin Üstündağ/ Parantez*
Metin Üstündağ kısaca: 'Met Üst!' Ece Ayhan'a göre "Sıkı şair", Aziz Nesin'e göre "Mizahımızın suyunu değiştirdi", Leman ve Öküz okurlarına göre "vazgeçilmez keyifli bir tiryakilik."
Hayatın tüm şıklarına gülümseten bir işaret atıyor, fazla lafa gerek bırakmıyor.
"İyi tırlatmalar tırkiye, her nerede tırlatıyor ve tırlatılıyorsan."
"Üçüncü dünya ülkesiyiz diye niye kompleks yapıyoruz ki dünyanın kendisi ya, üçüncü evren gezegeniyse."
"Bu kış komünizm gelirse, çok şaşıracak pek yalnızlık çekecek başbuğ öldü."

***YAHYA KEMAL RIMBAUD'YU OKUDU MU?**/ Hasan Bülent Kahraman/ Yapı Kredi Yayınları*
"Vatan-millet-din" şairi olarak tanımlanan Yahya Kemal'in şiirini ve şiirin çıkış noktalarını eksen alarak Yahya Kemal üzerinde duran kitabın amacı; 1920'li yılları, hatta daha öncesini konu ederek Türk şiirinin ve o şiiri yoğuran bilincin modernle, modernizmle kurduğu bağları, yaşadığı sorunları gözden geçirmek. Kitap, edebiyat tarihi ya da biyografi değil ama her ikisinden de yararlanarak çok farklı bir noktaya geldiği ve Yahya Kemal'i bir duruşun, bir konumun, bir bilincin simgesi, kendisi ve uzantısı olarak sunduğu kuşkusuz.

***GÜL OLAN TOPRAK**/ B. Sadık Albayrak/ Toplumsal Dönüşüm Yayınları*
Tekellerin düzeninde eleştiri kimin içindir? Eleştiri eşitlikçi, özgür ve ortaksı toplumun kavgasını veren insan için gerekiyor. Yazar kitabındaki eleştirilerin, kişiler ve edebiyat olgularından öte, belirli edebi eğilimlerin ortaya konması ve anlaşılması için ipucu olmasını istiyor.
Kitaptaki eleştirilerde, tek tek yazarların ve yapıtlarının eleştirisinden yola çıkarak burjuva edebiyatının niteliklerinin ve temel eğilimlerinin çözümlenmesine çalışılıyor. Adını Christoph Caudwell'in doğanın diyalektik bir gelişmeyle ayrı maddelerden yeni bir nitelik yaratması anlatımından alan *Gül Olan Toprak*, "Nâzım Hikmet'in Asimilasyonu", "Şiirde Yenilik Diye Sunulan Gerilik", "Edebiyatlaşan Cinayetler" ve "Tekellerin Edebiyatının Bilinci ya da Eleştirisiz Eleştiri" ara başlıklarıyla dört bölümde sunuluyor.

***BEYİN GÜCÜNÜN SIRLARI**/ Harry Lorayne/ Cep Kitapları*
Bellek konusunda dünyanın önde gelen isimlerinden Harry Lorayne "Bellek Kitabı", "Bellek Para Getirir", "Süper Güçlü Bir Bellek Geliştirmenin Yolları" gibi çok satan kitaplar yazdı.
"Beyin Gücünün Sırları", iyi eğitilmiş ve organize edilmiş bir zihne sahip olan kişinin mutlu ve başarılı olacağına ilişkin bir kitap.
"Şimdiki halinizden daha iyi ve daha mutlu biri olabilirsiniz. Beyninizi daha etkili ve randımanlı bir şekilde kullanabilirsiniz, buna hiç kuşku yok. Sadece bunun bir gerçek olduğunu düşünün; böylece, sahip olduğunuz beyin gücünü çok daha avantajlı bir şekilde kullanabileceksiniz."

***NAMLUDAKİ KARANFİLDEN ŞERİATA -İRAN-**/ Yurdanur Aksoylar Çetirge/ Bilgi Yayınevi*
Tahran Büyükelçiliğinde başkâtip ve müsteşar, RCD'de direktör, ardından genel sekreter yardımcılığı görevlerinde bulunan Yurdanur A. Çetirge İran'da monarşiden şeriata geçişin tanıklığını yapmış bir hariciyeci.
1978 sonbaharında İran'a görevli olarak giden yazar ailesi ile birlikte yaşadığı devrim günlerini, tuttuğu günceden yararlanarak anlatıyor.
Şah'ın ülkeyi terk etmek zorunda kalışının ardında 'genel grev' ilanı ile gelişen olayları, Ayetullah Humeyni'nin sürgünden dönüşünü, sokaktaki İranlının ve İran'daki yabancının yaşadıklarını, İran-Irak Savaşı'nın etkilerini, İslam Cumhuriyeti'nin 12 Eylül'e tepkisini ve Türkiye'ye devrim ihracı çabalarını, çarpıcı fotoğraflarla birlikte bulacağınız bir yapıt.

***TONIO KRÖGER**/ Thomas Mann/ Türkçesi: Fatih Özgüven/ Can Yayınları*
Burjuva geleneklerine ve ahlakına karşı çıkan, kesin ve gerçekçi gözlemleriyle natüralist bir yazar olan Thomas Mann "Tonio Kröger"de sanatçı ile dışarıda, "orada" duran dünyanın yüzleşmesini anlatıyor.
Tonio Kröger; sanatın "insanlık dışı, insana rağmen" olduğunu düşünen ve "hayatı sanatın gölgesiyle lekelenmemiş" çocukluk arkadaşı sarışın Hans Hansen'e ve onun temsil ettiği her şeye özlem duyarak yaşayan bir sanatçıdır.
"İki dünya arasındayım. Her ikisinde de rahat edemiyorum. Bu yüzden işim zor. Siz sanatçılar benim bir burjuva olduğumu söylüyorsunuz, burjuvalarsa beni tutuklamaya kalkıştı... Hangisi beni daha çok incitti bilemiyorum."

***YALNIZ KALEM**/ Mine G. Saulnier/ Milliyet Kitapları*
"Yaşam, sonu olan ya da olmayan bir okyanussa eğer, bütün limanlardan bütün bağlarını koparmış, palamarı kendi direğine dolamış bir küçük teknenin adıdır *Yalnız Kalem.* Bir kalemin yalnızlığında ve yalnız onunla, kuşkusuz hiç aşamayacağı, sonunu görmek istemediği denizlerdeki yolculuğunda tuttuğu bir günlüktür yazarın. Karşılaştığı küçük ya da büyük tekneler, ama hep bir yerlere demir atacak, palamarı bağlayacak tekneler hakkında düşündüklerini yazmıştır."
Fotoğraflarla süslenmiş olan kitap kendi gerçeklerini bir buket çiçek gibi koca bir gülücükle ellerinize uzatıyor.

***OĞLUM KIZIM DEVLETİM**/ Ece Temelkuran/ Metis Yayınları*
Evlerden sokaklara tutuklu anneleri... Refahyol Hükümeti'nin 6 Mayıs Genelgesi ile siyasilere yeniden açılan Eskişehir E Tipi

Cezaevi'nin sahne olduğu açlık grevine çeşitli eylemlerle destek olan anneler anlatıyor, anlatılıyor.
"Anneler dünyanın bütün küçük mutfaklarında, haksızlığın dayanılmazlaştığı günler için hazırlanıyorlar" diyen Ece Temelkuran, 26 Nisan 1996 tarihinden 29 Ağustos 1996 tarihine kadar gerçekleştirilmiş anne eylemlerinin eksiksiz bir günlüğünü sunuyor.
"Sokakta rast geldiğiniz bir anne eyleminin yanından 'Başıma bir şey gelmeden...' diyerek geçerken, o kadınların da bir zamanlar muhtemelen aynı cümleyle aynı yerden geçtiğini anımsamanız dileğiyle."

***YOLLAR NEREYE DÜŞER**/ Nurcihan/ Bilgi Yayınevi*
Bilimkurgu yapıtlarından alışkın olduğumuz bir konu; gelecekten zamanımıza gelen insanlar ve serüvenleri.
Nurcihan ilk kitabı "Yollar Nereye Düşer"de 1994 Nisan ayında İstanbul yakınlarında bir ormana düşen Nora adındaki kadını anlatır. Olaylar Nora, Gülay ve Suna ile gelecekten Nora'yı almaya gelenler arasında gelişir. Nora, Gülay ve Suna'nın hayatında büyük değişiklikler yaratıp kendi zamanına dönerken, Gülay ve Suna çok şeyin en başta da aşkın farkına vararak yeni bir hayata başlarlar.

***ARAPLARIN GÖZÜYLE HAÇLI SEFERLERİ**/ Amin Maalouf/ Türkçesi: M. A. Kılıçbay/ Telos Yayınları*
Kitap iki yüzyıl (1096-1291) süren Haçlı Seferleri'ni ve Orta Doğu'daki Frenk işgalini anlatırken bu bölgenin güncel durumuna da ışık tutuyor. Türk, Kürt, Arap emirlerinin kişisel zaaflarını görüp, Haçlılar'ın Orta Doğu'da iki yüzyıl kalışlarının nedenlerini de anlıyoruz. "*Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*", yedi yüzyıllık bir geçmiş, geçmişin gerçeklerini ve yanılsamalarını ve günümüzün saplantılarını daha bir kavramamıza önemli katkılarda bulunan bir yapıt.

***ÇOCUKLAR İÇİN AKUSTİK DENEYLER**/ Robert W. Wood/ Türkçesi: Sevgi Özdemir/ Nar Yayınları*
Ses, çevremizde her yerdedir. Bilimciler sesi ve insanlar üzerindeki etkisini yıllardır araştırıyorlar. Hastaneler ve kütüphaneler sessiz alanlar olarak tasarlanırken, toplantı/ konser salonları dinleyicilerin sesleri rahatça duyabilecekleri biçimde inşa ediliyor. Ses, fiziğin ilgi çekici ve önemli bir alanı. Kitapta 8-13 yaşındaki çocuklar için hazırlanmış 49 basit akustik deney yer alıyor. Şekillerle ve basit bir anlatımla akustik konusunun ses, titreşim, frekans gibi temel kavramlarını öğretiyor bu deneyler.

***PAZARTESİ YAZILARI**/ Perihan Mağden/ İletişim Yayınları*
Perihan Mağden'in Pazartesi dergisindeki yazıları bir araya getirilmiş kitapta. Yazılarsa hayatımızın hal ve gidişatından kesitler veriyor. Ne yaptıklarını, ne ettiklerini farkında olmadan büyük bir dikkatle takip ettiğiniz insanlarla kurduğunuz ilişkileri kurcalıyor kitap, bir yandan da modern zamanların üzerinde pek düşünülmeyen aile-içi ilişkilerine dikkat çekiyor. Ayrıca, dahi ve sanatçı bir kocayla birlikte olmanın nasıl bir şeye benzediği örneklerle gözler önüne seriliyor.

***BİR HAYAL İSTANBUL**/ Hazırlayan: Necati Güngör/ Milliyet Kitapları*
"Bir Hayal İstanbul", Güngör'ün, İstanbul üzerine hazırladığı üçlemenin ikinci cildi. Daha önce "Şehri Şirin İstanbul" adıyla yayınlanan birinci ciltte yazar geçmiş yüzyıllarda ülkemizi ziyaret eden yabancıların İstanbul hakkındaki yazılarını bir araya getirmişti. Bu kez Türk yazarlarının kaleminden, İstanbul'un ayrıntılı bir panoramasını veriyor. Evliya Çelebi'den Ahmet Mithat Efendi'ye, Abdülhak Şinasi Hisar'dan Ahmet Hamdi Tanpınar'a, Haldun Taner'e tam 42 yazardan 42 yazı. Fotoğrafların da yer aldığı "Bir Hayal İstanbul", keyifle okunacak bir antoloji, bir kaynak kitap...

***GÜZEL KARANLIK**/ Antonio Muñoz Molina/ Türkçesi: Yaşar Avunç/ Can Yayınları*
Günümüz İspanyol edebiyatının 'sevgili çocuğu' roman, aynı zamanda tam bir soy-sop araştırması konumunda. Özellikle de 1980'li yıllarda yayınlanmaya başlayan ve ilginç öyküler anlatarak İspanya tarihini yeniden yazan "yeni anlatı" yazarları için. Bunlardan biri de Molina. Yapıtlarıyla birçok ödül kazanan yazar bu romanında "yeni anlatı"nın kurgu yöntemiyle, anlatısını polisiye roman yapısı üzerine oturtuyor. İç savaş sonrasında yenikler arasındaki hesaplaşma, hain-kahramanlar, kahraman-hainler, yazgı yönlendirici kışkırtıcı ajanlar, yeraltına inmiş devrimci şef polis komiserleri, eşanlı yaşanan şimdi ve geçmiş. Sarsıcı bir roman...

***EDEBİYATIMIZDA DERGİLER**/ Erdal Doğan/ Bağlam Yayınları*
Edebiyat geleneğimizde önemli bir yeri var dergilerin. Her zaman edebiyatın nabzı onlarda atmış. Uzun süre yayınını sürdürebilen birkaç dergi dışında pek çoğu uzun ömürlü olmamış, kimileri edebiyatseverlerin belleğinde yaşarken, kimileri de unutulup gitmiş. Erdal Doğan, 1800'lerden başlayıp günümüze kadar getiriyor çalışmasını. Servet-i Fünun, Ülkü, Pazar Postası, Yeni Dergi ve edebiyatımızda farklı izler bırakmış onlarca dergiyle ilgili bilgiler yer alıyor kitapta. Ayrıca kitaba bir de "Edebiyat Dergileri Sözlüğü" eklemiş.

***BRECHT**/ Türkçesi: Turgay Fişekçi/ Kavram Yayınları*
Alman şair, tiyatro yazarı ve kuramcı Bertolt Brecht'in, her zaman ince bir yerginin egemen olduğu, sürekli bir bilinçlilik noktasından yola çıkarak zaman zaman klasik şiir biçimlerinden de yararlanarak yazdığı şiirlerinden seçmeler sunuyor Turgay Fişekçi. "1914-33. Augsburg'dan Münih ve Berlin'e", "1933-48 Sürgünde", "1948-56 Doğu Berlin" başlıkları altında üç bölümden oluşan kitabın sonunda şiirlerle ilgili kısa açıklamalar da yer alıyor.
Brecht'in ülkemizde pek bilinmeyen şiirlerini bulacağınız bir yapıt.

***BACHMANN**/ Türkçesi: Ahmet Cemal/ Kavram Yayınları*
20. Yüzyıl modern Almanca şiir geleneğinin en önemli temsilcilerinden biri olan İngeborg Bachmann (1924-1973)'ın şiirlerinden bir seçmeden oluşan kitabı Ahmet Cemal dilimize kazandırmış. Bachmann; lirik bir yapı içerisinde yüzyılımızın insanının dünyasına, neredeyse katı denebilecek bir gerçeklikle yaklaşan, "görünüş"ün arka düzlemindeki "temel acı"ya sürekli atıfta bulunan bir şair. Yapıt beş bölümden oluşuyor: "Şiirler (1948-53)", "Ertelenmiş Zaman" (1953), "Büyük Ayı'ya Çağrı" (1956), "Şiirler" (1957-61) ve "Şiirler" (1964-67).
"Bachmann'ın Dünyası"nı tanımak isteyenler, yaşamını ve şiirlerini merak edenler için iyi bir fırsat: "*İçerde senin ayakların asla yolda değildir/ çünkü daha önce varmıştır benim kadife ülkeme/ içerde kemiklerin parıltılı flütlerdir;/ onlarla sanki büyülercesine ölümü bile süsleyecek ezgiler yaratabilirim...*"

***TÜRKİYE'DE AYDINLANMA HAREKETİ**/ Server Tanilli/ Adam Yayınları*
Türkiye'nin 20. yüzyılı da içine alacak biçimde, son 200 yıllık tarihini belirleyen gelişmelere yukardan baktığımızda nedir gördüğümüz? Akla, bilime ve ilerlemeye inanmak, bağnazlığa karşı çıkmak, çağın dayattığı özgürlükçü yeni fikir ve kuramları benimsemek. Gitgide mevzi kazanan bir "demokratikleşme ve laikleşme", 1923 Devrimi'yle asıl ivmesini kazanır sonunda. Kitap bu süreci ele alıp irdeliyor ve 25-26 Nisan 1997'de Strasbourg'ta düzenlenen bir sempozyumun tebliğlerinden oluşuyor.

***CATULLUS (Bütün Şiirleri)**/ Türkçesi: Çiğdem Dürüşken-Erdal Alova/ Yapı Kredi Yayınları*
İnsan ruhunun karşıt duygularını, sevgiyi ne nefreti, aşkın ve ölümün acılarını, tutkuları, –hem "karşı" hem de "eş"– cinsel ilişkileri rahat ve yalın bir dille yansıtmasıyla, Antik çağın olduğu kadar günümüz Batı edebiyatının da "olmazsa olmaz" şairi. Sadece "*Passer*" (Serçe) şiiriyle bile ölümsüzler arasında yer alabilmiş bir şair. Catullus'un bütün şiirleri, Çiğdem Dürüşken ve Erdal Alova çevirisiyle, ilk kez bütünüyle Türkçe'de.

mart 1998

varlık kitap eki

sayı: 70

ABDÜLHAK ŞİNASİ HİSAR

FAHİM BEY VE BİZ

Abdülhâk Şinasi Hisar

FAHİM BEY VE BİZ

Roman/ Bağlam Yayınları

Hazin Bir Tütsüdür Mâzi

4 Mayıs 1963 tarihli gazetelerin dip köşelerinde ancak sigara paketi kadar yer tutan bir ölüm haberi vardı: "***Abdülhâk Şinasi Hisar Öldü***. Türk edebiyatının değerli simalarından A. Şinasi Hisar dün vefat etmiştir. Merhumun cenazesi bugün Aksaray Valide Camii'nden kaldırılarak Merkezefendi'de toprağa verilecektir. Merhumun herhangi bir geliri bulunmadığı ve ölümünde üzerinde ancak birkaç liradan fazla para olmaması dolayısıyla cenazesi belediyece kaldırılacaktır."

Bütün ömrünü, hayatın faniliğinden duyduğu hüzün ve geçen zamanın hasretiyle geçiren Hisar, daha 18 yaşındayken Paris'ten gönderdiği bir mektupta kadim dostu Hamdullah Suphi'ye şöyle yazıyordu: "... Bazen, hayatımın ilerideki yıllarına ait hayaller kuruyorum: Deli olmadan, mümkün olabildiği kadar optimist olarak yaşamak! En güzel rastlantılarla, en arzu edilen başarılara, mutluluklara erişsem bile sanki ne olacak? Hayat ve hayatım, yine bilmeyerek, düşüp kalkarak, acıyarak, severek, isteyerek ve koşarak geçecek! Bir yorgunluk, insanı sıkan bir yorgunluk... Ah, ne olmak isterim bilir misin, Hamdullah? Saat gibi bir şey! Her şeyi vaktinde yapabilmek, hiçbir zaman yorgunluk hissetmemek, bir engelle karşılaşmamak ve her an o zamanki uğraşım yahut meşguliyetsizliğim nedeniyle, memnun ve mesut olmak isterdim. Saatler gibi olsak, canlı olsak, yani onlar gibi muntazam olsak, belki sıkıntılarımızın kökü yaşantımızdan kalkmış olurdu. İşte özlenen saadet böyle gerçekleşebilirdi. Oysa bu imkânsız? Saçmalıyor muyum acaba! Ben hep böyle şeyler düşünüyorum. Vakıâ, böyle düşünmek bir kabahat, belki bir hastalıktır. Keşki düşünmemek kabil olabilse... Ben burada, günlük yaşantımda, iç dünyama rağmen, kendimi buna yöneltmeye çalışıyorum. Meraklı ve çabuk yorulmayan bir güce sahibim. Pekiyi ne yapıyorum? Acele okuyorum. Süratli çalışıyorum. Mümkün olduğu kadar uğraşlarımda yükseği, derini ve gerçeği arzuluyorum."

Bugün, 35 yıl önce yitirdiğimiz Hisar'ın bütün yapıtları yeniden okura sunulurken onu anmak ve övmek fırsatını da yakalamış oluyoruz. Çünkü değerli ölüleri övmek fırsatını hiç kaçırmamalı ki kendilerini değerli bilen bütün övülmeyenler de bir gün sırası gelince böyle övüleceklerini umsunlar.

Hisar, her şeyden önce tam anlamıyla bir *mazi seyyahı*ydı. Bu yüzden, yazdıklarına hikâye, roman vs. demektense *hatırat* demeyi tercih ederdi. Nitekim bir söyleşisinde şöyle der:

"Sevgilimiz edebiyat bilhassa bir ruh, bir lirizm ve bir lisan meselesidir. Edebiyat kelimesinin kuru laf, boş lakırdı manasına alınması büyük bir hatadır. Yazarların edebiyat adına meydana getirdikleri eserler bir his, bir hatıra, bir fikir, bir iman, bir kültür, bir sanat gösterisidir. Yazarların neyi duyuyorlarsa, istiyorlarsa, hatırlıyorlarsa, seviyorlarsa bunları daha kolay, daha güzel yazmaları ve bunları yazarken şiire kaçmaları tabiidir. Hatırladığımız insanları zamanla arınmış, iyileşmiş, güzelleşmiş ve artık bir nevi ebediyete ermiş görürüz. Yazı bir fikir ve sanat meselesidir. Yazıların bakkal hesapları tarzında olmaması tabiidir."

1888'de Rumelihisarı'nda doğan Hisar, 1905 yılında Galatasaray Sultanisi'nden ayrılarak Paris'e kaçar ve orada Ecole Libre des Sciences Politiques'de okur. Paris'te Prens Sabahattin, Yahya Kemal, Dr. Nihat Reşat Belger, Ahmet Rıza Bey gibi simalarla sık sık görüşür; Hürriyetçilerin kongrelerine katılır. Ömrü boyunca hayranlığını dile getirdiği yazar Maurice Barrés'le tanışır. Ayrıca Jean Moreas, Emile Faguet, Henri de Régnier ve Jean Cocteau, tanıştığı sanatçılar arasındadır.

1908'de İstanbul'a dönen Hisar, bir maden şirketinde çalışmaya başlar. *İleri* gazetesi ve *Dergâh* dergilerine yazılar yazar. 1924'ten itibaren devlet memuru olarak çalışmaya başlar. 1931'de Balkan Birliği'nde kâtip, 1936'da Dışişleri Bakanlığı'nda müşavirdir. 1945'te Milletlerarası Barış Konferansı'na katılmak için Amerika'ya gider. 1948'de İstanbul'a yerleşen yazar, ölümüne kadar İdare Meclisi Üyeliği yapar.

"Çocukluğumda, nasıl yazacağımı ve ne yazacağımı bilmeden önce bir gün zamanı gelince yazacağımı bilirdim." diyen Hisar, ilk kitabı *Fahim Bey ve Biz* çıktığında 53 yaşındadır. Yazılarını dergi ve gazetelerde yayımlamaya da 33 yaşında başlamıştır. Ama gençliğinde iki bavul dolusu yazı yazmış ve bunları bir yangından kurtarmıştır. En çok sevdiği şair Ahmet Haşim'in ölümünden etkilenen Hisar, asıl o büyük yangından kurtarmak ihtiyacıyla yapıtlarını yayımlatır.

Tanpınar, 1943'te *Boğaziçi Mehtapları* hakkındaki yazısını şöyle tamamlar: "Abdülhak Şinasi'yi okurken, nesrin yazı olduğunu, konuşma olmadığını tekrar hatırladım. Yazı, yani bütün sanatlara benzeyen bir sanat... Abdülhak Şinasi, nesre son zamanlarda unutur gibi olduğumuz bu mevkiini iade eden muharrirlerimizdendir. Bu da onun hesabına kaydedilecek mazhariyetlerdendir."

Abdülhak Şinasi, demirden bir kalem ucuyla fırtınalar içinde bizi tehdit eden bütün yıldırımları toplamış ve toprağa gömmüş bir mâzi, bir melâl adamıydı.

Hisar Külliyatı:
Fahim Bey ve Biz (1941) Bağlam Yay., 1996
Çamlıcadaki Eniştemiz (1944) Bağlam Yay., 1996
Boğaziçi Yalıları (1954) Bağlam Yay., 1997
Geçmiş Zaman Köşkleri (1956) Bağlam Yay., 1997
Geçmiş Zaman Fıkraları (1958) Bağlam Yay., 1997

Çıkacaklar:
Boğaziçi Mehtapları (1942)
Ali Nizami Beyin Alafrangalığı ve Şeyhliği (1952)
Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde (1955)
İstanbul ve Pierre Loti (1958)
Yahya Kemal'e Veda (1959)
Ahmed Hâşim Şiiri ve Hayatı (1963)

MURAT YALÇIN

Yaşar Kemal

FIRAT SUYU KAN AKIYOR BAKSANA

Roman/ Adam Yayınları

"Yaşar Kemal, bir masalcıdır. Usta bir masalcı. Bildiğiniz bir olayı anlatırken bile, öyle ayrıntılar katar ki, dinlemeye doyamazsınız" desem, hemen itirazlar yükselir, biliyorum. Bizde anlatımın gelenekle ilintisi, masalın gerçekle ilişkisi, gerçeküstünün (ya da üstgerçekliğin) fantastikle aynı olup olmadığı üstünde pek durulmadı çünkü. Yaşar Kemal'in anlatım ve kurgusundaki masal öğeleri üzerine yazmayı denediğimde de ardını getirmeyi göze alamadım. Çünkü, bence Yaşar Kemal ve romanları, öyküleri, röportajları, tek bir kültürün ürünü değil. Anadolu gibi. Onu gereğince anlatabilmek için, Dede Korkut'u, Adana'da söylenen Türkmen ağıtlarını bilmek yetmiyor; dengbejlerin anlattıklarını da dinlemek gerek, anlayarak. Hemingway'i, Faulkner'i de özümsemek gerek. Homeros'u da... Homeros'un, Kürt destanlarının anlatım genişliğini, Dede Korkut'un diliyle barıştırıp kaynaştıran bir anlatım onun anlatımı. "Önce denizin aklığı kaydı gitti, bir anda gözden silindi. Ardından denize yansımış şeftali çiçeklerinin pembesi birden uçtu gitti adanın üstüne kondu. Yıldızlar parladı söndü. Bir balık, neredeyse bir çocuk boyu, denizden fırladı, havada çakarak, çelik mavisi, çelik yeşili, çelik kırmızısı ışıklarını fışkırtarak geri düştü. Balıklar, büyüklü küçüklü arka arkaya denizden fırlıyor, ışıklarını havada bırakarak denize geri düşüyorlardı. Denizin üstü bir çocuk boyu pul pul oldu."

Yaşar Kemal anlatımının (üslubunun) dakikayı yüzyıl, yüzyılı an yapan özelliği gerçekten, iki ayrı kültürün birleşimindendir. Kimi zaman bir çiçek, bir ot sayfalarca anlatılır, bir atın on dakikalık yolu alışı romanın üçte birini kaplar, kimi zaman onlarca yıl bir solukta geçiştirilir. Cümleler kısa ve kesindir. Kimi zaman Mem û Zin, kimi zaman Boğaç...

Yaşar Kemal'in yeni romanı *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana/ Bir Ada Hikâyesi I*'i okurken onun anlatımının iç çelişkisini anımsadım yeniden. Bu çelişkinin yarattığı büyüyü de. Yaşar Kemal, bu kez bizim topraklarımızın, hayır yalnız bizim topraklarımızın değil tüm dünya coğrafyasının tanıdığı bir olguyu anlatıyor: Savaşı ve göçü anlatmak; yıkımları, kırımları, öfkeyi, kini ve öç alma duygusunu, hiç değilse kırgınlığı körükler çoğu kez. Oysa Yaşar Kemal anlatımında bütün bunları değil, insana güveni pekiştiriyor; insanlığın bir gün savaşı, savaşların getirdiklerini yeneceği umudunu dile getiriyor: "İnsanlık çok eskidir oğlum. Milyonlarca, milyarlarca insan milyarlarca düşünce yaratmışlar. Milyarlarca destan, türkü, şiir yaratmışlardır. Şu insanların birinci derdi de kendinin ve insanların gizine ulaşma çabası olmuştur. Bugün, insan evrende insanı bildiği kadar hiçbir şeyi bilmez. İnsan insan olduğundan bu yana öldürmekten, savaştan iğrenmiştir ya gene de öldürmüştür. (...) Bir tek insan ne kadar acı çekerse bütün insanlar o kadar acı çekiyor demektir. Bir insanla birlikte bütün insanlık öldürülmüyor mu? Savaşa karşı savaşmak, öldürmeye karşı öldürmeden savaşmak bu toprakların yarattığı en güzel düşünce olmuştur."

Bağışlayıcı bir kurgu

"Yaşar Kemal romanı" tanımlaması, bir bakıma, insanın acılarını, öfkesini diri tutarak, çektiği acıları çektirene ödeterek yaşama gücü bulmasının destanını özetler. Onun pek çok kahramanı ya kendi çektiklerini en kısa sürede başkalarına çektirir ya da bunun düşünü kurarlar. *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana*'da bu tür bir kurguyu bulmak zor. Çünkü, Yaşar Kemal, acı çekenden çok acı çektiren üstünde duruyor. Öldürmüş, yağmalamış birini, insan olarak yargılıyor. Onu bir insan olarak irdelerken, insanın değişen ve değiştiren yanını gözden kaçırmıyor.. Romanın ana kahramanı bir ada: Karınca Adası. Bu adayı doğanın, doğanın olağanüstü güzelliğinin, bereketinin ve insansız anlamını yitirişinin simgesi olarak yorumlamak da olası. Bu Ege adası, Kurtuluş Savaşı sonrası yaşanan "mübadele" (Yunanistan'la karşılıklı göç anlaşması) olayının odaklarından biri. Kurtuluş Savaşı boyunca, eski komşuların yeni düşman biçimini alışının getireceği yeni kavgaları, çekişmeleri engellemek için düşünülmüş bu zorunlu göç, elbet acılara da yol açtı. Savaşın sıkıntılarına topraklarından uzak düşmenin getirdikleri eklendi. Bir de fırsatçıların yağmaları. Bizim edebiyatımızda da, Yunan edebiyatında da bu konu zaman zaman işlendi. Yaşar Kemal bu zor konuyu, en olanaksız noktadan işlemiş. Savaşta yağmacılığı meslek edinmiş biri, böyle bir adada ne yapar, ne düşünür. Bu yağmacının karşısına, adadan gönderilmeye karşı çıkmış kişileri de oturtmuş üstelik. Doğal bir çatışma. Abbas/Poyraz Musa, Vasili ve Lena arasındaki çatışma ya da uyuşma tek noktanın ortaklığıyla çözümleniyor. Savaşı ve kıyımı yaşamış olmak.

Savaşı yaşamak, insanı değiştiren bir olgu. Savaşla karşılaşan artık savaşı görmeden önceki insan değildir. Yaşar Kemal, bunu kaymakamın sözleriyle dile getirir: "Yangından hepimiz göğünüp çıktık. Yangından hepimiz yanmış, kavrulmuş, yüreklerimiz paramparça olmuş çıktık. Biz yaralandık biz insanlığımızı yitirdik, derdi Doktor Halil Nuri Bey. Bizim insanlığımız gitti, külümüz kaldı. Artık biz eski sağlıklı insanlık değiliz. Bizim çocuklarımız da artık o eski insan olamayacak. Torunlarımız da... Üstlerine kıyamete kadar kan yağacak, yaralanmış, yarı deli, birbirlerini yiyerek, bütün acıma, insanca duygularını yitirmiş şu dünyada içlerindeki ışığını boşaltmış, öyle dolaşacaklar, birbirlerinin gözle-

rini oyarak..." Ama bu değişim yalnızca kötüye mi olmalı? İnsan insanlığını yitirmiş mi kalmalı? Bu sorunun yanıtı Poyraz ile Vasili'nin tartışmalarındadır. Sarıkamış bozgununu biri savaşçı öteki amele taburu neferi olarak yaşamış bu iki roman kahramanı özetle şöyle konuşurlar:

"(...) 'Sarıkamuş bozgunundan sonra ben de nasıl eski Vasili olurum kardeşimu? Bizi sakatladılar kardeşimu, bizi yaraladılar, yüreğimizi söküp yerinden aldılar. Biz nasıl eski...'

'Suuus Vasili' dedi Poyraz, 'İnsan isterse her sabah gün atımıyla birlikte yeniden doğabilir, kirlerinden, acılarından, yaralarından arınabilirmiş.'"

Poyraz Musa, insanın değişebileceği, yenilenebileceği gerçeğine, Vasili ile Lena'yı tanıdıktan sonra vardığını söyler. Bu değişip arınma olgusunu daha önce evine sığındığı Emir'den duymuş, pek de fazla inanmamıştır: "(...) biz insanoğluyuz, doğumdan ölüme kadar başımızdan geçmeyen kalmaz. Yalnız şunu bil ki kardeş, insanoğlu her gün anasından terütaze doğmuş gibi bir kez daha doğar, her gün doğan günle birlikte. (...) Yeter ki her sabah günle birlikte doğmayı isteyelim. Bütün suçlardan, kötülüklerden, pisliklerden arınıp pirüpak oluruz. İnsan kendi kendini arındırdığında kendi kendini bağışlar. İşte o zaman insan yeniden doğar, pirüpak olur."

"On altı yaşında okuldan alınıp savaşa sürülmüş" olmanın mazeretine sığınmaya çalışarak yaşadıklarını ve yaşattıklarını bağışlamaya çalışan Poyraz Musa/Abbas, savaştan, savaşın getirdiği değişimden tek insanca duyguyla, korkuyla çıkmaktan bile mutlu olmuştur bir ara: "Bu savaşlar bizi perişan etti. Korku bizim iliklerimize işlemiş. Ya köküne kadar, ölürcesine korkuyoruz ya da hiçbir şeyi umursamıyoruz. Biz her şeyimizi, insanlığımızı yitirdik. Bu savaşlar neyimiz var, neyimiz yoksa hepsini aldı götürdü. Yüreğimiz çırılçıplak kaldı. Ölenlerimiz öldü, ölmeyenlerimiz de paramparça, liyme liyme. Çok şükür ki daha korkuyoruz. Onu yitirmedik. Ya onu da yitirseydik, korkuyu da!" Korkmak, yüreğinin bütün bütüne boş kalmadığının kanıtıdır.

Poyraz Musa/Abbas, savaşın yüreğinden tüm insanca duyguları söküp aldığına inandığı, işlediği cinayetlerin bedelini ödeyeceği inancındayken, karşılıksız iyiliklerle, doğanın güzelliğiyle sağalır. İyilik etmeye, yeni bir insan olmaya çalışır. Yaşar Kemal, alttan alta, Anadolu'da pek yaygın olan, "eşkiya-ermiş" söylencelerini tekrarlamaktadır.

İnsanoğlu toprak gibi, ışık gibi, su gibi

Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, bir insan destanı. "Toprak gibi, ışık gibi, su gibi tükenmez, çürümez, ölmez" insanın daha doğrusu insanlığın destanı. Kirlenen ve kirletilen, ama kendini yenileyebilen insanlığın. İnsanlar birbirlerini öldürürlerken doğayı da kirletip öldürmemişler miydi: "Fırat, günlerce, aylarca insan ölüleriyle doldu da taştı. Fırat suyu kan akıyor baksana. (...) Dicle günlerce, aylarca insan ölüleriyle doldu da taştı. Dünyanın bütün kartalları çöle indiler, çölde insan etine doydular."

Savaştan kalan nedir: "(...) Binlerce, on binlerce asker ölmüştü. Şu Allahüekber Dağı'nda olanlar, çıplak ayakları, çıplak bedenleriyle iki üç insan boyu içinde düşmanla boğuşmadan ayakta donanlar, dağın yamaçlarında bir ormanmışçasına üst üste durup kalanlar. Açlık, yokluk, tifüs, boşalmış köyler, kasabalar, baştan başa yıkılmış bir ülke. Yüz binlerce askerden geriye kalan birkaç bin yaralanmış, sakatlanmış, yarı deli, yarı meczup..." Bunlara, savaşta yurt bildikleri topraklar için ölmüş oğullarına ağlayamadan, düşmanla işbirliği yapanlarla aynı din ya da ulustan oldukları için zorunlu göç uygulanan acılı anaları da eklemek gerekir. Kocasının savunduğu, savunurken öldüğü topraklardan göçmek zorunda bırakılan eşleri de. Bu durum kimi zaman, "eli boş ne yüzle döneceğiz evimize" sorusunu getirecek, savaşçıları yağmacılığa, talana götürecektir; kimi zaman göç edenlerin bıraktıklarını yaşatmaya, korumaya. İnsanlar hep bir örnek değildir: "İnsan kısım kısım, yer damar damar."

Yaşar Kemal, *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana*'da insanın insanla, insanın doğayla, doğa koşullarıyla savaşının destanını yazmış. Bu kez dostluğu övmüş, emeği, emeğin değerini bilmeyi. Anadolu'nun uygarlık mozayiği, halk mozayiği romanın fonu. Kafkaslar, Toroslar, Mezopotamya, Ege, Bizans, Müslümanlık, Hıristiyanlık, Yezidilik, göçerlik yan yana. Savaşların, göçlerin savurduğu insanlar birbirleriyle yaşamanın zorunluluğunu ve güzelliğini seziyorlar, sezdiriyorlar. Bu mozayik, eski uygarlıklardan kalma heykelciklerde de görülmüyor mu? Başı aslan, kartal heykelcikleri var ya. Hani kuyruğu, başı altın, kanatları lapis lazuli, pençeleri bakır heykelcikler. Bu değeri ve görünüşü birbirinden farklı maddeleri birarada zift tutuyor ya... Belki de, Mülazım Abbas'ı, Poyraz Musa'ya değiştiren, onu yağmacılıktan toprak emekçisine dönüştüren bu mozayiğin büyüsü. Onun boynuna muska diye böyle heykelcikler takar Emir'le karısı. Onlar da karı-koca bir mozayiktirler: Kadın Kafkasyalı, Emir Asurlu, kabileleri Arap...

Yaşar Kemal yeni romanıyla Toroslar'dan Ege'ye göçtü, Torosların gölgesini romanına taşıyarak. İnsanoğlu'nun binlerce yıllık acısını, sevincini, umudunu bilgece anlatarak. Bir Ada Hikâyesi'nin devamını sabırsızlıkla bekliyorum.

SENNUR SEZER

TEKİN GÖNENÇ

GÖNLÜ GÜVERCİNLİ KADIN

2. basım

cep KITAPLARI A.Ş.

Osman Şahin

SU KURUSU

Anadolu Bilmeceleri/ Kaynak Yayınları

Halk sanatlarında, arkaik dönemin dünya görüşüyle, hatta tapınak kültürüne ilişkin izlerle karşılaştıkça, sanki arkeolojik bir kazıda derini bulmuşum gibi sevinirim. Hele konu bilmece ise, yalnızca sözcüklerle yapılmış bir sandığın içinde gizlenen anlamlar, insan/dünya yorumları bana gerçekten de gizemli bir yolculuğun tadını verir. Halk ozanlarının şiirlerinde de, (özellikle Boratav'ın derlediği) Nasrettin Hoca fıkralarında da eski çağa ilişkin pek çok dünya görüşüyle, bilgiyle karşılaşırız. Bunun nedeni, 'Ön-Yenitaş'la başlayan tarım kültürünü yaratan bilge ve üretken insanların, 'bilgece söz'e duydukları ilgidir; bilgece sözün kalıcı olmasıdır.

Yalnız bilgece söz mü? Onlar, doğa olaylarını bilgece sözlerle açıklamak için imgeleri, simgeleri, metaforları ve mecazları bulup kullanmışlar, bunlarla oluşturdukları 'bütünlüklü bir dizge' yaratmışlardı. Çağdaş sanat, düşün hâlâ onları kullanıyor, yeniden yorumluyor. Biz onların inançlarını akıl dışı buluyoruz; ama imge ve simgeleri yaşamdan, doğadan, insandan geldiği için öylesine güçlü, öylesine sağlam ve birbiriyle öylesine tutarlılar ki saygı duymadan, hayran kalmadan edemiyoruz. Çünkü o eski tarımcıların yarattığı imgeler, simgeler, metaforlar, mecazlar olmadan gerçekliğin simgesel biçimde açıklanması olanaksız.

Söz konusu zihinsel defineyi, binlerce yıllık uzun bir süreçte bize ulaştıran halk ise, tarımcıların yarattığı ortak kültürün bir tür 'ortak beyin emanetçiliği'ni yapıyor. Bu işlev çok önemli, bütün bunları inceleyen halkbilim de. Çünkü yeryüzünde yaşam var oldukça bu en eski ana çocuklarını emzirmeyi sürdürecek. Güçlü bir olasılıkla önceleri bir tapımda, tapınakta, şamanlar, rahibeler, rahipler tarafından söylenen 'hikmet'leri, gizemli sözcük oyunları olan bilmeceleri, halk zamanla kendi söylem biçimine, çağının koşullarına uydurdu, bir bölümünü de aynı geleneği izleyerek kendi yarattı. Sözcüklerin ve sözlerin birçoğunun tanrısal bulunması, gökle ilişkilendirilmesi onları büyü amaçlı kullanmaya ya da gizemli sözcük oyunları oynamaya elverişli kıldı. George Thomson, bilmecelerin eski Yunan'da, kadın tapımlarıyla ilişkilerini gösteren birkaç örnek verir.

Eski tarım kültürlerinde, farklı coğrafyalarda benzer dünya yorumlarıyla karşılaşırız: Hem aynı üretim biçiminden, hem de göçlerden olmalı. Örneğin bu ortak dünya görüşünde gökyüzü bir okuma alanı, Ay ve yıldızlar her gece değişen tanrısal yazılardır. Tanrıların ışıklarla her gece (televizyon ekranı gibi), insanlara gizemli işaretler verdikleri gece göğü, yazma-okuma yeri. Gece göğü aynı zamanda tahıl tarlası; her yıldız, bir başak. Okuma-yazma alanı gece göğüyle özdeş olunca yeryüzündeki okuma-yazma eyleminin nesneleri de büyülü bulunmuş. Kil tablete 'kamış'la yazılan yazı, tarlaya tohum ekmekle ve toprak-anayı 'döllemek'le bir tutulmuş. Çünkü kil, toprak. Bütün bu saydığımız imgeler tanrıların/tanrıçaların metaforu sayılmış.

'Su Kurusu' adlı bilmece kitabından gece göğü, yazı, tarla, yıldız, tohum, harf özdeşliğini gösteren bazı örnekler: Benim bir çuval buğdayım var/ Akşam serer, sabah toplarım. * Tarlası ak/ Tohumu kara. * Eliyle eker/ Diliyle söker. * Ak tarla/ Kara tohum/ El eker/ Dil biçer. * Elinen ekilir/ Tarlası beyazdır/ Tohumu kara/ Dilinen biçilir. * El ile ekilir de/ El ile biçilmez. * Değeri her yerde seçilir/ Göz ile biçilir. İlk bilmecenin yanıtı, yıldızlar. Diğerlerinin yanıtı ortak: Yazı, okumak-yazmak...

Birbirinin çeşitlemesi olan bu bilmecelerde ısrarla söylenen ne? Yazının, yazıdaki harflerin, açlığın çaresi olan tohumla, bereketle eşdeğer görülmesi neden? Tarımcı toplumlarda tohum toprak-ananın çocuğu, en kutsal olan. Osiris, Adonis, Attis gibi oğul tanrılar, aynı zamanda başaktaki tane değil mi? Tanenin toprağa düşüp ölmesi, onun kendini evrensel bereket için feda etmesi değil mi? Toprağa düşer ama toprak-anayı da döller, ve doğadan bereket fışkırmasına neden olur. Yazı da insanın gönlüne (günümüzde beynine) ekilen bir tohumdur. Bu bilmecelerde kil tabletin yerini, ak kâğıt alır. Göz, el, kutsal bulunan öğeler, zaten bu nedenle o çağın yazılarında gösterge olarak kullanılıyorlar. Yazı öylesine kutsal ki bunlarla ekilip biçiliyor.

Avrupa halklarının dillerine tarımcı kültürlerden geçen bir sözcük var. Biz Fransızcadaki biçimiyle irdeleyelim. Fransızcada (dişil olduğu belirtilen) 'culture' sözcüğü şu anlamlara gelir: 1) Tarım; 2) yetiştirme; 3) ekin tarlaları, ekilmiş arazi; 4) kültür, ekin. Bir de aynı dilde *culture* sözcüğünün türevlerinde iz sürelim: *Cultural*, toprağın işlenmesine değğin; *culturel*, dinle, ibadetle ilgili; *culte*, tapma, tapınma, din, mezhep. Yukardaki Anadolu bilmecelerinin gösterdiği, yazma-okuma ve ekip biçme örtüşmesi ile Fransızcada *culture* sözcüğünün türevlerinin gösterdikleri aynı. Her iki öbekte de benzer nesneler ve kavramlar aynı çağrışım kümesine konulmuşlar. Her iki öbek de bizi Yenitaş'taki uygarlık merkezlerine, tarımcıların dünya görüşüne götürüyor. Anadolu o önemli uygarlık merkezlerinden biri.

Bu kısa kapsamlı yazıda, büyütecimi yalnızca bu noktaya tutabildim. Yoksa bilmecelerin bize işaret ettiği daha pek çok gösterge var. Yukardaki örnekleri bir de şunun için seçtim: Kuşkusuz dünyada bilmemiz gereken ne varsa haberdar olalım, yararlanalım. Ama, kökü bizde olan ağacın verdiği meyvelerin konservelerini hadi aldık diyelim, neden o ağacın bizim topraklarımızdaki köklerini tanımayalım? Batı sanatının yüzyıllardır kullanarak şaheserler yarattığı ya da artık eskittiği, o eski tarımcıların dünya görüşünden alınma imgelere, simgelere, metaforlara, eğretilemelere yeni bir soluk katmayalım, neden?

İşte 'Su Kurusu'nun önemi burada. Bu tür kitaplar insanı birçok konuda yeniden düşünmeye, yaratıcılığa kışkırtıyor. Osman Şahin, kitabın sunuş yazısında, 1961-1967 yıllarında öğretmenliği sırasında, Malatya, Elazığ, Tunceli'ye bağlı 30 köyde geniş kapsamlı folklor –halkbilim– çalışmaları yaptığını; 'Su Kurusu'ndaki 688 bilmecenin, o çalışmanın bir bölümünü oluşturan 1644 bilmece arasından seçildiğini belirtiyor. Osman Şahin, doğru dürüst yolların olmadığı bir coğrafyada, sözlü-anlatım örneklerini nasıl sabırla derlediğini de anlatıyor. Sunuş yazısından alınacak çok dersler var.

Büyük bir keyifle resimlediğim bu bilmece kitabını 'sözcüklerle de yaşamak' isteyen tüm yetişkinlere, 'sözcüklerden oyun tadı alan' tüm çocuklara öneriyorum.

YILDIZ CIBIROĞLU

Ümit Kıvanç

SİYAH MAKAMI

Roman/İletişim Yayınları

Zaman, hareket, aşk, nesneler, müzik vb. üzerine düşünceler ve söyleşilerden oluşan *Siyah Makamı*, Ümit Kıvanç'ın beşinci romanı olmasına rağmen bir ilk roman heyecanı taşıyor.

"*(...) Hayat denen o karmaşanın genellikle bir tek hakikatın hükümranlığında bulunduğunu da öğrendim. Yalnız, hepimizin hayatında bu belirleyici makam vardır da, onu işgal edenler başka başkadır.*"

Siyah Makamı'nda Kıvanç, hemen girişteki bu sözlerin doğruluğunu kanıtlamaya, kimi farklılık ve benzeşmeleriyle hayatları(mızı) sarıp sarmalayan "aslî hakikat"ı öykülemeye girişiyor. Hakikatlerin seçimimiz dışında olup bittiğini, bize düşenin ona "ayak uydurmak/uydurmamak" olduğunu söylüyor.

(Ey ben! Ey okur!.. Şimdilik önümde duran, ona gözlerimi ve pür dikkatimi verdiğim *Siyah Makamı*'na ayak uydurup uyduramayacağımı bilmiyorum. Bildiğim, 'roman' denen esaslı bir hakikatin alanında dolaştığım. Ancak yine de yazarı, kitabının arka kapağında, "çok da abartma canım!" der gibi, benden (okurdan) kimi alışkanlıklarımı kırmamı, örneğin bu romanı "yazlık sinemada film seyreder gibi okumamı" talep ediyor. Bu talebe bakarak, romana yüklediğim kimi 'ulvi' anlamlardan, romanla ilgili 'klasik' beklentilerimden vazgeçmem gerektiği gibi bir sonuç mu çıkarayım? Kendimi mi, yoksa romanı mı okuma ediminin merkezine yerleştireyim?.. Ben şimdi n'apayım! Sakin olayım... Sayfaları çevirmeye devam edeyim!)

Siyah Makamı, halk edebiyatının en yaygın mesellerinden birinden, zengin kız-yoksul delikanlı aşkından yola çıkıyor... muş gibi yapıyor. 'Mış gibi yapıyor', çünkü yazar, bildik bir öyküyü okurun hayatını kuşatacak şekilde günümüze taşımaya soyunuyor. (Bilge Karasu'nun kimi öyküleriyle yetkin örneklerini verdiği zorlu bir girişim bu.)

(...) Zengin ağa, kızı Nergis'i, kendi gibi bir taşra zenginin oğluyla evlenmeye zorlar. Ancak Nergis, evlenmeden önceki gece, sevgilisi yoksul oğlanla (Hoca) birlikte olur. Sonra da kendini bir kuyuya atar. Kızın babası, delikanlıya, Nergis'in ömrü kadar, on sekiz sene *iddet* tayin eder. Delikanlı, bu süre içerisinde, bir başkasıyla birlikte olamayacaktır. Sevgilisinin vasiyeti üzerine, Nergis'e ait eşyalardan istediğini almak üzere odasına sokulan delikanlı, birlikte oldukları geceye ait elbise ve üzerine yunusbalığı resmedilmiş madalyonu alır –bu madalyon, romanın sonunda 'açıklayıcı' bir figür olarak yeniden karşımıza çıkacaktır–. Yanında Nergis'ten izler ve "Yılın en uzun gecesini müneccimle muvakkit ne bilir/ Gamın müptelası olana sor ki geceler kaç saat" yazılı alınlığın da bulunduğu eşyalarıyla, başka bir kasabaya doğru yola çıkar. Bu kasabada yaşadıkları ise, onu saplanıp kaldığı iç âlemden, dış âleme doğru sürükleyecek gedikler açılmasına neden olacaktır. Yeni

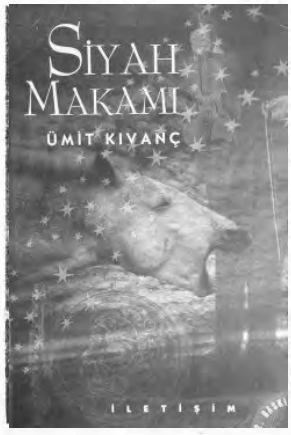

geldiği kasabada 'hoca' olarak çağrılan delikanlının tek eşlikçisi, yolunun üzerine çıkan bir kemandır.

Ümit Kıvanç'ın da belirttiği gibi, *Siyah Makamı*; masallarla, geçmiş aşk destanlarıyla, mitolojiyle, halk edebiyatının ve tasavvufun, hatta felsefenin öğeleriyle bezeli bir roman. Ancak bunlar, Kıvanç'ın elinde değişik görünümler alıyor, birbirlerine karışabiliyor, farklı yorumlara açık hale geliyor, yeniden okunuyorlar. Örneğin Nergis, mitolojik anlamına koşut, aksine yenik düşüyor. Yine mitolojiden tasavvufa şiddetli bir geçişle, Nergis'i yutanın kuyu değil, volkan olduğu anlatılıyor. Nergis, kendini kuyuya değil, ateşe atmıştır. Nergis yanar, kül olur, ateşleri yelle ovaya savrulur. Ama hemen arkasından, okur, bu ateşin karanlık özü konusunda uyarılır. Böylece okurun önüne, Nergis sözcüğüyle ilgili neredeyse bütün olasılıklar serilmiş olur.

(Peki okur, bunlardan hangisini seçecek, bunları nasıl bir kavramsal bütünlüğe ulaştıracaktır? Romanın handikapına işaret eder gibi görünen bu soruya, Ümit Kıvanç, mesellerin dolandığı topraklarda, hele de bir kasabada, meselden kavrama uzanan yolun düz ve yalın olmasını kim bekleyebilir ki? diye bir karşı soruyla yanıt verebilir ve bu pekâlâ basiretli her okurun kabul edebileceği bir yanıt olur.)

Yakın geçmişe kimi göndermeler de romanda karşımıza çıkabiliyor. "*Çünkü o istemezse yaprak da kalmazdı kuş da.*" Nergis'in babasını, bazen Rahman bazen Gafur adını kullanan ağayı anlatmak için kullanılan bu sözün benzerini Pinochet'nin söylediğini biliyoruz. Gafur Ağa ki, kendine 'Kamil' adını yakıştırdığı ve zamana hükmetmeye çalıştığı için tövbeye davet edilendir. Çünkü o çok bildik, 'mütegallibe bozuntuları'na ait hasletler içindedir. Gafur Ağa'nın Nergis'in ölümünden sonra, zamanı ele geçirmek istemesi anlaşılır bir şeydir... Kızı Nergis, onun istemediği bir adamı sevmekle "sonrayı önceye almış, tarihi zamandan koparmış, akışı bozmuştur."

Romanda, kasaba ve taşrayı tanımlayan –ta geçmişe kadar uzatılabilecek– saptamalara sıklıkla rastlıyoruz. "*(...) Dünyada her vakit geçerli davranışın her şeyi uzaktan seyretmek olduğunu kabul edecektim.*" Kasaba, "*(...) kulağına çalınan her şeyi ortaya çıkarıp gözönüne sermek için de uğraşır durur. İçinden alır, meydana çıkarır, meydanda karşısına geçip taşlar. Meydana çıkmasa, mesele olmayacaktır.*"

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (5.00.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 60 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 50 $

❑ 2 yıllık (9.000.000 TL)
❑ 2 yıl 100 DM
❑ 2 yıl 90 $

Ad, soyadı..... Doğum tarihi ve yeri .....
Adres .....
Posta kodu /Şehir ..... [E-posta.....]
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabına
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 064-6/1032416-0 no'lu hesabına
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: Alındığı Müessese:
Kart Sahibinin İmzası: Nüfus Cüzdanı No:

"Çanta" adlı bölüm ise, okura, "başkalarındaki bize ait bilgi, bizi gerçekten de yalnızlaştırır mı?" sorusunu sordurtuyor.

Yeni geldiği kasabada, özellikle anlatmaya hiç niyetli olmadığı, ama iç âleminde bütün koyuluğuyla yaşadığı öyküsü ve müzik yeteneğiyle kabul gören Hoca, "Herkes ve her şey canlıyken cansız olmak"ta zorlanır. Zerrin adlı bir öğrencisinin de araya girmesiyle, iç âleminden dış âleme doğru trajik bir biçimde sürüklenir. Nergis'in babasının biçtiği iddet'in karşılığını acı bir biçimde öder.

Siyah Makamı, değişik başlıklar taşıyan 36 bölümünün içine girip didik didik incelenmesi gereken, bir tanıtım yazısının boyutunu kat kat aşan bir roman.

Tıpkı halk ve tasavvuf edebiyatlarında olduğu gibi, kahramanlarını ve olayları anlatıp çözümlerken sık sık doğaya başvuran romanla ilgili; kimi gerilim yaratan, vazgeçilmez ayrıntıların yanında gereksiz olanların da varlığından söz edilebilir. "*Hoca, birkaç gün Zerrin'in unuttuğu, çaldığı, yatarken odasının bir köşesine koyduğu, belki uyumadan önce baktığı, bakarken gülümsediği kemanı alıp evine döndüğünde kemana dokunamıyordu.*" Kendi adıma, çok uzun tutulmuş muhakemelerin, yukarıdaki gibi uzun cümlelerin romanın okunmasını zorlaştırdığını söyleyebilirim. Romanın merkezinde duran Hoca'nın yazarla birlikte bir anı, bütün yönleriyle (Belki de bütün mutlaklığıyla) kuşatmayı hedefleyen çetin bir çaba içinde olmaları, okurun romanla ilişkisini aksatıyor. Romanda yer alan kimi doğru savlar, şiir yüklü sözler, bu ayrıntı bolluğu içinden yorgun argın çıkıyorlar. Kıvanç'ın, Hoca'yla karşıtlık yaratsın diye yarattığını düşündüğümüz Cihan ve Cihan'ın romana 'ağır' bir biçimde giren, sonra da nedense silikleşen kardeşi Zekeriya, yeterince işlenmemiş ve havada bırakılmış karakterler olarak, romanın yapısını zedeliyor. Üstelik Cihan'ın varlığı, Zerrin, onunla Hoca, iç ve dış âlemler, hareket ve durgunluk arasında çatışsın diye çok da gerekliyken... "*Hepimiz birer hikâyeyiz aslında,*" *dedi bana.* "*Ama ayrı ayrı hikâyeler değil aslında!*" diyor romanın sonlarında Kıvanç. Doğrudur... Ama 'biz olmayan' roman, diğer bütün sanatlar gibi çoğu zaman bir karşıtlıklar sanatı olmak gerek.

NİYAZİ ZORLU

Murathan Mungan

METAL

Şiir/ Metis Yayınları

Mungan'ın, sözcükleri seçiminde garip bir giz var, herhangi bir sözcükten sonra ne gibi bir sözcük geleceğini önceden kestiremezsiniz, oysa hiçbir dizesi yoktur ki, başlı başına okunduğunda belirleyici olsun, buna karşın diğerlerine göre daha baskın olan yüzlerce dizesi vardır aslında. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda onun anlatımı biraz da narratiftir diyebiliriz. Her şiir kusursuz birer beden gibi durur önümüzde, soyunuk ve yine de gizemli; yalnız bu gizem şiirin içindeki sözcüklerden ziyade, onların kendi aralarındaki kombinasyonlarında aranmalıdır. İşte tam bu meyanda karşımıza anlatımı çıkar. Mungan'ın anlatımı tamamen olmasa da burada genel olarak onun tekniğinde aranmalıdır. Bir kere her bir dize bir sonrakini hazırlar, yani dizeler geçişimlidir, onlara görev verilmiştir: okura şeyleri aktarmak, ama sentimental ve endirekt olmaktan uzak durarak. Bu nedenledir ki, şair, okurunu şaşırtmayı hâlâ başarmaktadır. Bir şairin marifetlerinden biri de okuru şaşırtmak, hatta elinden geliyorsa onu kanırtmak değil midir? Bakınız ne diyor bir yerde: "*kendim için bile büyük bir tehlikeyim artık/ ilerliyorum/ içimdeki yer çatlağı boyunca*" ve aynı şiirinde daha önce "*kaç kişiyim bu yalnızlığın ortasında*" diye sormuyor muydu oysa? Dizelerin geçişimli olması, onların kendi başlarına buyruk anlaşılmasına bir engeldir. Oysa tanıdığım çoğu Mungan okurları, diğer birçok şairde de yaptıkları gibi onun birkaç ruha seslenen ince dizesini ya defterlerinin ya da belleklerinin sayfalarına kaydediyorlar, böylece doğan her sosyal fırsatta bunları alıntılayarak, şiirden ne denli anlayan sıkı ve kültürlü okur olduklarını vurgulamak istiyorlar. Fakat emin olunuz ki, Mungan'ın ne böyle bir sosyal görevi var ne de buna hevesi. Adam oturmuş bizim daha önce muhayyilelerimize dahi sığdıramadığımız şeyleri alenen anlatıyor. Salt genç kızların elyazması cici şiir defterlerine geçmek ya da alıntı şairi olmak için mi yapıyor sanıyorsunuz peki siz bütün bunları?

Metal kitabı Türkçe şiire yepyeni bir dilsel ufuk kazandırmıştır. Biz kendi adımıza bundan büyük mutluluk duyuyoruz. Şimdi bu yenilik neymiş ona bir bakalım. Her şeyden önce kitap enikonu tasarlanmış. Bir cinayetin tahammüden işlenmesinde olduğu gibi. Burada da cinayet işlemeden önce katil namzetinin zamanlama hesapları yapmasında olduğu gibi, en önemsiz bir ayrıntıyı bile defalarca gözden geçirip tartması söz konusu sanki. Amaç kusursuz bir cinayet. Son derece titiz bir çalışma *Metal*, bu nedenle de aleyhinde sonradan kullanılabilecek her türlü ayrıntı atılmış, bir şeylerin fazla olduğu duygusuna kapılmadan okuyorsunuz kitabı.

Onca özenle, fikir mucibi seçilmiş, soğuk, metalik objelerin içinde, bir türlü vital ısısını yitirmeyen bir ceset, şairi içinden saran kılıf, o şer diyaframı; kötülük düşünüp, kötü şeyler yazıp iyilik yapan şairin kendisiyle, mürekkebiyle mücadelesidir okuduklarımız. Bakın zaten o da "*Şerdilini bilen şairler/ tipiye tutulmuş bir kış masalında/ kendi ayak izlerine basarak dönüyorlar büyük sürgünden*" diye yazmış. Murathan Mungan burada diğer kitaplarından farklı olarak bir kompozisyon üzerine çalışmıştır. Her şey bir şeye, yani metal olana çalışır. Bakın örneğin jeolojik bilgileriniz çok yetersiz ise bu kitabın söylemini es geçmek durumunda olacaksınız bir yerde: fay, magma, grizu, krom, krater, karbon, sim, kobalt... Mungan okurundan çok şey bekleyen biraz pedant, biraz terminoloji hınzırı bir adamdır burada. Anlaşılan o ki, sözcüklerin okurca ezbere bilinmesi onun için yeterli değildir, o bunların saçtığı auranın da farkında olunmasını bekler. Hakkıdır da nitekim. Pek tabii ki, bu aura her seferinde biraz farklıdır, zira bu iş biraz da ondan önce ve sonra gelen sözcüklere bağlıdır. Zaten o arayı bize dikte eden de yine kendisidir. Okur sözcüklerdeki letrist anlamları kotarmak için bu yönde sağlıklı bir paranoya geliştirerek kolayca işkillenebilir ve bu işin de böylelikle üstesinden gelebilir pekâlâ, zaten Mungan'ın okurundan beklediği de bu; onu sınar sonuçta, çabası bu yöndedir.

Mungan, bu yapıtında tarihsel öğelerden yararlanmak yerine jeolojiyi, tabiat bilgisini seçmiş ve bu alandaki *nomen klaturayı* şiir diline entegre ederek metalik ama buna rağmen lirik bir söylem yakalayabilmiştir. Türkçe şiirde alışkın olmadığımız, açıkçası pek de değer vermediğimiz bu olgu, şairin tekniğiyle doğru orantılıdır ve şairle okuru arasındaki tinsel iletişimin dilsel temelini oluşturur. Okur, şairi, onun tercihi olan sözcüklerin siferi içinde sever ve onu hep orada bıraktığı gibi bulmak ister. Oysa Murathan Mungan okurun bu baskısına karşı koyabileceği bir taktik geliştirmiş, estetik düzlem üzerinde fikirsel bir taslak oluşturmuş, global malzemeyi lirik ama asentimental bir deyişle okurun adresine postalamıştır. İşte Mungan'ın *Metal* kitabı üzerine saptamalarımızın iskeletini bu sav oluşturacaktır.

Şiirin o ucu bucağı olmayan ve olamayacak koynuna sığmayacak sözcük yoktur. Mungan'ın neredeyse pervasızca, kendinden sonra yazacak olanlara hiçbir yenilik bırakmak istemiyormuşçasına yazma oburluğu, onun tematik değil de kombinasyon ustalığı bizi çoğu zaman korkutur, lakin yine de korkumuzu yenmekten, onu rutinleştirip profesyonelce işlemekten başka yapabilecek pek bir şeyimiz de yok. Örneğin "Mika" şiiri karşısında bocalamamak elde değil, şiirin ortalarında şöyle söylüyor Mungan: "*selofan yağmurlardan sonra/ yine patinaj/ çekimine girdiğimiz/ manyetik alan/ dağılıyor elyaf ve aşk/ sezon değişiyor/ parabolik aynalarda/ başka bir set kuruluyor/ yepyeni bir dizayn/ ışıl ışıl göz alıyor megastar mikala*".

Şimdi burada kimi sözcükler genelde ancak şiirin varoşlarında karşımıza çıkabilecek türden, örneğin selofan, patinaj, parabolik, set, dizayn, megastar, mika. Bunların yanı sıra romantik bir söylemi katletmek için ayrıca kullanılması pekâlâ caiz olan manyetik, elyaf, sezon gibi sözcükler de var. Öncelikle Mungan'ın söyleminin parametriği üzerinde her sözcüğün mübah olduğunu saptayalım ve bunun nedeninin de onun seçtiği sözcüklerin dizimindeki marifetinde mukim olduğunu ifade edelim. Hal böyle olunca kendine ve dolayısıyla okura karşı riski seven ve mütemadiyen bunu tercih edip geliştiren, böylelikle de asla yıkıcı olmayan bir şiirdir Mungan'ın şiiri.

Peki bu saptama onun şiirini nereye götürüyor? Mungan'ı hangi çekmecede bulacağız ileride? Ya da o kendini nereye kayıt ediyor? Bu soruların yanıtını başkalarının savlarından yola çıkarak arayalım biraz da. Kimi eleştirmenler, hızlı okurlar Mungan'ın postmodern bir şair olduğu görüşündedir. Postmodern sanat icra etmek, var olmuş olanı iş-

lemek, ana hatları ve temel fikri muhafaza ederek çağın beklentilerine pragmatik cevap vermektir bir anlamda. Oysa Mungan formu işlemek deforme etmek arzusunda değil, ortaya temelden yeni bir form çıkartmak niyetindedir; temel sanatsal fikri ise muhafaza etmek gibi konzervatif bir eğilimi olmadığı gibi, o şiirde yepyeni bir nomen klatura ufku açmak gibi reformist bir girişimin bir yerde fikir babasıdır. Ayrıca sözcük kombinasyonlarıyla şok etme gayesi de güder; şaşırtmayı da şaşırmayı da sever o. Pragmatist asla olamaz, zira bunun için perfeksiyonu fazla sever; imgeleri ezbere değil, şiirde yaratmayı düşündüğü siferin semantiği için gereklidir; kısaca postmodern değil modern bir şairdir. Bütün bunlara rağmen ne yazık ki, o bir vizyoner değildir. Yalnız belirli bir dilsel aura ve nesnel sifer yaratma arzusunda olduğundan, söyleminin de lirik başatlığını göz önünde bulundurduğumuzda onun bir postromantik şair olduğunu savunuyoruz biz. Bunu sav olarak ortaya atmak için "*plastik gölgeleri absorde eden Siyah Ay/ kalplerde neon kanı/ parıldayan derisini soyunurken/ dönüp bakan bir yılan akıyor üzerimden*" bile yeterli olabilirdi. Oysa daha niceleri var: "*nefretin incelikli kılınan pelikülü/ dinamit saklı likit gözlerinde/ buluştuğumuz yüzey/ sakin ekran/ gülümsüyoruz steril*" ya da "*ufuklar teras diller jeton ağırlığında/ endeks hayat yapay grafikler*" gibi. Bir simyager Murathan Mungan, sözcükleri karıştırıp şiiri eğiren adam; en kesif olan şiiri yaratma arzusunda. Bir kimyager Murathan Mungan, oturup mineralleri çalışmış, jeoloji öğrenmiş. Bir pedant Murathan Mungan, bize de öğretmek istiyor zira.

Metal Rübai diyebilmek için şiir territoryumunda bayağı anarşist bir doğrultuda olmak gereklidir. Mungan da öyledir zaten, onun dili size arzu ettiğiniz edemeyeceğiniz birçok sürprizi yaşatır. İki farklı arealden iki sözcüğün art arda gelmesiyle yepyeni bir imge doğar, tıpkı "simsar manyeto" da olduğu gibi. Günlük yaşamınızda kesinlikle kullanmayacağınız sözcük kombinasyonları, sizi, onun şiirinde farklı bir dünyaya taşır. Sentaks marifetiyle mekân değiştirirsiniz. Varmak istediğiniz virtüel âlemde bulursunuz kendinizi, gözleriniz gitgide konturları daha berrak seçer. Her şey: objeler, süjeler nitekim Murathan'ın dizayn ettiği irrasyonel sifer, bulmayı umduğunuz gibidir. Sözcüklerle fetişizm olabiliyorsa, işte burada ziyadesiyle uygun bir ortam vardır bunun için.

Şair, okurun bilinçaltını kurcalamayı da çok seviyor anlaşılan. Hep resimlere davetiye çıkartıyor. Belki bunlar biraz da kendi biyografyasından kaynağını alan türden şeyler, lakin söz konusu resimler hep insana dair olduğundan, okur da okuma esnasında kendi öznel yanıyla ziyadesiyle meşgul olduğundan, çoğu adresine ulaşır.

Murathan Mungan elemi sevmez. Ne kendi ne de dili, havası elemlidir. Ancak elemin ince ve gizemli eliyle ulaşılabilecek işçiliğe, o salt us ve dil işbirliğiyle ulaşmayı yeğler. Yürekten gelen şiirler olduğu söylenemez *Metal*'dekilerin. Hepsinin de rasyonel ve semantik yanları ağır basar. Mungan'ın lirik yanı vardır demiştik oysa daha önce; hâlâ da vardır diyoruz, zira onun lirizmi salt dilsel olup asla garami değildir.

Murathan'ın objeleri adjektif anlamda kullanmasından kaynaklanan teknik bir sıkıntıdan söz etmek gerekliyse de bu ne okur ne de şair açısından bir handikaptır. Salt anlama aşamasında küçük bir pürüzdür söz konusu olan. Okur ikinci kez aynı yeri okuyup kavrama çabası gösterdiğinde mesele derhal ortadan kalkar. Şiirin orijinal okunma safhasında küçük bir kerte, akıcılığa bir darbe, hepsi bu.

Metal'de ilginç olan bir başka özellik de eylem bildiren sözcüklerin alabildiğine tutumlu kullanılmış olmasıdır. Şiirde eylemin belirgin bir biçimde yansıması denli anlamı basitleştiren şey yoktur. Okur aslında sözcüklerin arasında kendine aktif olabileceği bir alan bulup eylem sonucu oluşması gereken resmi, elindeki verilerle özümseyebilmelidir. Okur şiire ne denli aktif katkıda bulunabiliyorsa, şiir o denli tutumlu olacak ve amacına özünde ulaşabilecektir. Şiir denilen meşakkatli yol sonuçta ölümle yaşamı sık dokumak değil midir? En azından ölüme rağmen yaşamı...

Hal böyle olunca şair, şiirini aslında okurlarından çok kendisi için yazar, bunun dışında kafasında canlandırdığı, hatta belki bilinçaltındaki elit okuruna gönderir. Sonuç itibarıyla kime veya neden yazdığı değil nasıl yazdığı önemliydi bizim için. İşte biz de burada bu soruya birtakım yanıtlar vermeye çalıştık.

YÜCEL SİVRİ

GÜZDE GÜL

GÜNEŞTEN

Şiirler

cep KİTAPLARI A.Ş.

Sen kimsin be oğlum? Bu ne bi-
çim dil?

Ahmet Erhan

ÇAĞDAŞ YENİLGİLER ANSİKLOPEDİSİ

Şiir/ Bilgi Yayınevi

Şair, ömrünü rehin bırakır kargaşaya. Tarihten ve siyasetten sınıfta kalmıştır ülkesi. Ancak yine de sever ülkesini. Kalbinin üç yanı denizdir bu yüzden.

Kötü şiirler kadar yalnızdır o. Evinden, en yakın meyhaneye tünel kazarak kaçmıştır. Yenilenlerin tarihinde üç bin kasa rakı vardır.

Bir gün yalnızlık bütün TV kanallarında çıkar
Öyle bir sabah ki, karnımda ölüm balyalanır
Dünyada bir şairin doğudan ışık alan yüzü kadar
aynaların ardına taşınacak bir görüntü yoktur

Ömrü yollarda kısalır. Bir tatil günü ütopyası için ter dökerken, ondan akan kan yağmurun rengini değiştirir.

İkinci kaptanlar rotalarına hep sadık kalarak
Yolcuları denize döküp, devrimi çağırıyorlar

Oysa ılıman iklimler ne kadar yakındı kalbime
Haritalar ve seyir defterleri tahrif edilmeden önce

Alnında yağmur lekeleri, yüzünde bir zeytin tanesinin kederi durur. Ona göre Türk olmak, yenilmek demektir.

Türk olmak, yenilmek demektir
Dağbaşlarında, ıssız bir çoban yalnızlığında
Sabah ayazında üşümüş, yorgun
Upuzun bir vicdan sızlamasında
Türk olmak, acı demektir
...
Seviyorum ülkemi: Denizler, ırmaklar, dağlar
Kalbimde bir saka kuşu büyür
Ama yalnızım, konuşmuyor sokaklar
...
Dağlar ıssız, ovalar boş, rüzgâr dinmiş
Ülkemin göğsündeki kanser dal budak salmış
Kalemim üşüyor, parmaklarım köz
Ve sürek avlarında yorgun düşmüş...
Gazetenin en derin köşelerinde insanlar ölüyor

Türk olmak, ölüm demekmiş...

Şair martiniden kımıza bir sürü macera yaşar. Soluğuyla kazır ömrünün aynasını. Yalnız olduğunu görür orada. Rüzgâr bile yaralar onu. Oysa Türk'tür o. Önce doğru, sonra çalışkandır.

Meğer ki kül üstüne kurulmuş saltanatım
Umutlarım suya çekilmiş, koca bir taş gibi mağrur ve anlamsızım
Dünyanın sınırlarını zorlayan hacmim sığınmış kendi ücrasına
Rüştüm ispat edilmemiş, cumhuriyetim solgun ve muğlak kalmış
Bedenimi bir zamanlar üstüne gerdiğim harita

Yakmış sınır köylerini, ıslak ve boş bir kömür deposuna dönmüş
Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar konuşulmamış bile maceram

Yalnızlığı çileden çıkaracak kadar yalnızdır şair. Hayatın kaymağını, ölümün yediğine inanır. Elini ayağıyla düğümler. Kendine sığınır. Bu onun yenilgisidir, aynı zamanda boğulmalarıdır da...

Şimdi tekil bir yaban gibi
Dolanıp duruyorum yollarda
Yok ki sevenim
Var mı sevenim
Çoktan gömüldüğüm o uçurumda
Işık kusarak bekledim
Alkolün verdiği ayazda
Sanki. Yoktum. Bir hiçtim.

Işıksızdır. Ateş böceklerini toplar karanlığa. Yalnızlık taşmış, usulca akmıştır kalbinden.

Gece sefalarının gündüz yalnızlığıdır artık o. Bir kış güneşine bırakmıştır onu sevdiği. Oysa o mevsim ötelerine düşkündür. Sevmenin çöl güneşi altında, elinden şekeri alınmış bir çocuk gibidir.

Pantolonumda şarap lekesi. Yalnızım.
En çok titreyen ellerimin tanığıyım
Yapayalnız bir kadındın ıslaklığımda
Ben üşüdükçe sen güzelliğini artırdın

Çirkin politikalar, cinayetler, şiddet gösterileri, yolsuzluklar, köşe kapma hesaplarıyla karışık bir yaşam bütün karartısıyla devam ediyor. Pek çok oyunu sahneye koyan bu karartı, bu sis perdesi her geçen gün biraz daha kalınlaşırken, ülkemizin hüzün atlası kanamaya devam ediyor.

Kanayan bir ülke, Ahmet Erhan'ın bu güzel şiirleriyle, *Çağdaş Yenilgiler Ansiklopedisi*'nde yerini alıyor...

İşte pelikan dolmakalemimle üç kere yazıyorum:
Şairler başkaldırın! Şairler başkaldırın!
Şairler başkaldırın!
Bu defilede hiç değilse boyunuz uzun görünür...

ORHAN TÜLEYLİOĞLU

ZAFER ŞENOCAK:

Kültürler arasında diyalog olmaz diye bir tezim var, şu anlamda olmaz: çünkü kültürler imajlardan oluşur, kültürlerde kişiler imajları konuştururlar, yani ötekinin imajını öne sürerek konuşurlar.

Atletli Adam/ Öykü/ Kabalcı Yayınları

✪ *Söyleşiye öykülerinle ilgili bir soruyla başlamak istiyorum. 'Atletli Adam' kitabındaki bütün öykülerde ben anlatıcısının aynı kişi olduğu söylenebilir mi?*

– Şimdi, hem aynı hem ayrı kişiler, saptama olarak her ikisi de doğru sanıyorum. Zaten, sorgulanması gereken nokta, bir kişi ne zaman hep aynı kişi oluyor ya da ayrı kişiler halinde ortaya çıkıyor. Çünkü kitap aslında, bir 'Yaşam Öyküsü' ile sonuçlandırılıyor, yani bir kimliğin kendini açıklaması var kitabın sonunda, bu öykünün kitabın sonunda olması bir rastlantı değil. Kitabın bütününü bitiren, bir anlamda kitaba nokta koyan öykü, 'Özyaşam Öyküsü', oradan yola çıkarsak, sanırım kişi üzerinde daha sağlıklı tartışabiliriz.

✪ *Atletli Adam'ın sonundaki 'Yaşam Öyküsü', okurlar tarafından yazarın özyaşam öyküsü olarak algılanmış olabilir. Aslında bu kendi başına bir öykü değil mi?*

– Evet, hem kendi başına bir öykü, hem de kitabın sonunda olması açısından, kitabı bütünleyen bir öykü. Kitabın içinde çeşitli kimlikler bazında ele alınmış ben -anlatıcının, bir yerde bir kimlik çözümlemesi içine girişi. Bunu yazarın özyaşam öyküsü olarak okuyanlar da bir yerde yazarın oyununa gelmiş oluyorlar. Bu bilerek oynanan bir oyun değil, ama bir yazar bir ben- anlatıcı yarattığı zaman elbette kendini yaratmaz sadece, o yarattığı karakter kendinden de unsurlar taşır, ama bu unsurları kurgusal bir düzeye getirdiği için, sonuçta kendine eş olmayan bir 'yaratık' ortaya çıkıyor. Zaten bir yerde edebiyatın, özellikle romanın, anlatının, özel, kendine has olan tarzı da bu işte. Böyle kişilerin ortaya çıkması. Benim *Atletli Adam*'da ortaya çıkardığım kişilik, bir yerde çetrefil bir kimlik. Bunu tek bir kimliğe, dışarından tanımlanan bir kimliğe dönüştürmek zor gibi görünüyor. Sonunda 'Yaşam Öyküsü' de bir yerde kanımca biraz, bu tek kimliğe dönüştürmeye bir protesto gibi okunabilir. Yani, ben-anlatıcının kimliği, dışarısı tarafından saptanıyor, böyle bir tedirginlik içinde, ama kendi kimliğini dışarıda yapılan teke indirgemelere karşı kuran, bu karşılık içinde çelişkilere düşen, birtakım çatışmaları yaşayan bir kimlik.

✪ *Almanya'da yeni yayımlanan romanın Prärie'nin (Bozkır) roman kişisi Zaşa'nın (Almanca metinde Sascha) gönderme yaptığı bir ülke (Türkiye) var; Atletli Adam'da bu o denli belirgin değildi, ya da açıkça dile getirilmemişti, o öykülerin ben-anlatıcısı Berlin'de yaşayan biriydi, ama Türk, İtalyan, ya da Kanadalı olabilirdi.*

– *Atletli Adam* bir Berlin kitabıydı, *Prärie* bir Berlin'den kaçış kitabı, üzerinde çalıştığım roman ise bir Berlin'e dönüş kitabı, ayrıca kimlikler üzerine bir tartışma. Benim yaptığım, kişilik tartışmalarına kurgu alanında katkıda bulunmak. Benim yapıtlarım Alman edebiyatındaki Entwicklungsroman, Bildungsroman, Familienroman geleneğinin bugüne ironik bir biçimde uyarlanışı aslında. Zaşa'da bu gelişim geriye dönerek oluyor.

✪ *Peki bu gelişmenin sonucunda Zaşa ne oluyor?*

– Sonuçta bir hiç oluyor.

✪ *Öykülerinde ve romanlarında yarattığın kişilerin bu kadar kimliksel sorunları olması senin de bu konuda kafa yorduğunu gösteriyor.*

– Yazar zaten, acısını çektiği ya da heyecanını duyduğu noktaları değerlendirir. Benim yazdığım türdeki yapıtlar ancak o şekilde oluşur. Sizi etkilemeyen, sizi yönlendirmeyen, kafanızı kurcalamayan konularda yazmaya kalkarsanız, başarılı olacağınızı zannetmiyorum. İnsan kendisine yakın hissettiği konuları yazar. Tabii ki benim geçmişimle ya da şu andaki yaşamımla ilgili olaylarda, bu konularla ilgili birikimim olmuştur. Ama bu benim otobiyografik yazı yazdığım anlamına hiç gelmiyor. Böyle bir yanlış değerlendirme yapılabilir, çünkü kimlik üzerine konuşan ya da yazan yazarların çok otobiyografik yazdıkları gibi bir sanı oluşabilir, bence bu yanlıştır, çünkü en uç fantezi aslında kimlik üzerinde kurulur. İnsan fanteziyi kendine yönelttiği zaman fantezi uçlaşır, kendinden uzağa götürülen fantezi aslında çok uçuk bir fantezi değildir, zaten uzaktadır. Yakına gelen fanteziyle insan iç içedir. Bilinçaltından yola çıkan yazar, bir yerde zaten çok içerde demektir, kendi içinde demektir ama bu, yazdıklarının kendisiyle eş olduğu anlamına gelmez, çünkü bilinçaltı çok karışıktır, orada net fotoğraflar yoktur, silik fotoğraflar vardır. Bilinçaltının silik fotoğraflarından, suni bir netleştirme gayreti olmadan, düşsel, aynı zamanda birçok soruyu kurcalayan bir edebiyat oluşturmaya çalışıyorum. Benim anlatıda yapmak istediğim bu.

✪ *Öykülerinde, kentlerin de birer öykü kişisi olduğu düşünülebilir; çok belirgin bir biçimde, kentlerle de ilgileniyorsun.*

– Özellikle Berlin çok fazla var, İstanbul var. Bazen iki kent anlatılıyor, 'Kardaki Kent' öyküsünde olduğu gibi, kentler de bir ilişki içine giriyor ki ben buna inanıyorum; kentler de insanlar gibi ilişki içinde, kentlerin de bir tarihi, bir geçmişi, bir özgeçmişi, bir kimlik karmaşası var, onların da tarihleriyle hesaplaşma durumları var. Her kentin belirli bir ortaya çıkış, bir duruş noktası var. Elbette beni etkileyen, uzun süre içinde yaşamış olduğum kentler, özellikle Berlin, İstanbul. Ama bu kentler içinde başka kentlerden de izler taşıyor, öyle çok net birebir fotoğraflar değil bunlar. Çok az net fotoğraflar var. 'Uçmak' öyküsündeki İstanbul gibi. Öteki öykülerdeki Berlin biraz 'tropik' bir Berlin'dir, biraz deforme olmuş bir Berlin'dir. Zaten edebiyatta turistik resimler çekmiyoruz. Kentlerin fotoğraflarını iç dünyaya yansıması, bilinçaltına yansıması resimlendiriyor. Elbette çok dolaşmanın da getirdiği bir etki var. Ben bir yerde oturan bir insan değilim, biraz göçebe bir hayatım var; her yerde bir yerim var, ama hiçbir yerde bir evim yok.

✪ *Bu arada Atletli Adam öyküsüyle Hemingway'e de bir selam gönderiyorsun.*

– Aslında Hemingway beni çok etkileyen bir yazar değildir. Kitaba adını veren öyküde açık bir gönderme var elbette, ama o öykü bir Hemingway biyografisinden çok, bir Hemingway düşü; o kişiliğin, o yazı tarzının iç dünyaya yansıması gibidir. Aslında tam bir öykü de değil, şiirsel bir dille yazılmış düşsel bir metindir 'Atletli Adam.'

✪ *Cinsellik de öykülerinde sık rastlanan bir izlek...*

– Aslında anlatılarımda bir erkek sorgulaması var, erkek egemenliğin çözülmesiyle ortaya çıkan durumları, çözülmüşlük içindeki bir adamı anlatıyorlar. Bataille beni etkilemiştir, özellikle Eros ve Din ilişkisi açısından. Kitapta dini sembollerin olması bir rastlantı değil. Dilin altında bilinçaltının oluşu gibi, bir görünüm olarak cinselliğin arkasında da eros olayı var; o da dini duygularla iç içe, yaratılma, ölüm, kavuşma, insanın kendi varlığından vazgeçmesi, bunlar eros ve dinin ortak noktaları.

Bugünkü din tartışmalarında, asıl derin boyutlar yok ediliyor, çok ucuz bir cinsellik tartışılıyor, dört karı alma gibi, bunun ardında derin bir boyut var. Bataille'da bu var. Kurallar dini bunu önlüyor. Mistiklerin din anlayışı ise Eros'la iç içedir. Benim Yunus Emre'yi Almanca'ya çevirmem bununla bağlantılıdır.

✪ *Kardaki Kent öyküsünde, savaşmış iki kentten 'Birilerinin sevgilileri, öbürlerinin ölüleri' diye söz ediliyor. Ben buradaki kentleri şu an için kültürler olarak okumak ve buradan, öykülerinden denemelerine geçmek istiyorum. Zaten senin öykülerinde düşünsel bir boyut olduğu gibi, denemelerinde de birer öykü tadı var. Bir yerde 'kültürler arasında diyalog olamayacağını' söylemiştin. Bunu biraz açar mısın?*

– Kültürler arasında diyalog olmaz diye bir tezim var, şu anlamda olmaz: çünkü kültürler imajlardan oluşur, kültürlerde kişiler imajları konuştururlar, yani ötekinin imajını öne sürerek konuşurlar. Bu yüzden, kültürler arası diyalogun, aslında karşındakinin imajını irdelemek anlamına gelmesi gerekir. Karşınızdakinin sizle ilgili olarak sahip olduğu imajı irdelemeye başladığınızda belirli bir iletişime girmiş olursunuz, eğer bunu yapmazsanız, bir diyalogtan söz etmek son derece yanlış olur. Çünkü karşınızdaki sizinle ilgili değildir, kendi kafasındaki size yönelik imajla ilgilidir, onun üzerinde durur; siz de aynı şekilde, onunla ilgili olan imaj üzerinden yola çıkarsınız. Bu bakımdan, 'Hitler Arap mıydı' kitabı aslında tamamen bu konu üzerine odaklanıyor. Doğu-Batı iletişimi, aslında iletişimsizliği üzerine odaklanıyor. Bu kitapta, gerek tarihsel, eski metinlerden, gerek bugünkü metinlerden bu konuyla ilgili oldukça alıntı vardır. 'Şair ve Asker Kaçağı' adlı denememde kitabın ana fikri özetleniyor: "Ötekini anlamanın daha ileriye götürülemediği yerde, belki negatif yorumbilgisi bir çıkış olabilir. Anlaşıldığı zannedilen değil, anlaşılmayan, hazmedilmeyen, itici olan, tabuları ve sınırları zedeleyen dikkate alınmalıdır." diyorum. Bu şu anlama geliyor. Siz birisiyle masa başına oturduğunuz zaman, iletişimden yola çıkarak iletişim kuramazsınız. Anlaşamadığınız, iletişimsiz olduğunuz noktalardan yola çıkmanız gerekir, bir yerde bu negatif yorumbilgisi de buna atıf yapıyor. (Negatif yorumbilgisi bu kitabın arka fonudur.) Genelde kültürler arasında bir diyalog ya da bir iletişim oluşabilir gibi bir kanı var; bence kültürler arasında her zaman bir etkileşim vardır, ama bir alışveriş ve diyalog söz konusu değildir. Çünkü o etkileşim içinde sizin kendi kültürünüzden getirdiğiniz öğeler her zaman ön plandadır ve onları aşmanız, ancak onları irdelemeniz, araştırmanız, ortaya dökmenizle olanaklıdır. Bunu Doğu ve Batı arasında yoğunlaştırdığımızda, özellikle Türkiye ve Avrupa ilişkilerinde bütün bu bilinçaltının, tarihten gelen etkilerin açık açık tartışılmadığını görüyoruz. Tartışılmadığı için de birçok yanlış anlama, iletişimsizlik söz konusu. 'Hitler Arap mıydı' kitabı da bu imajların irdelenmeye çalışılması için çağrıda bulunulmasından ibaret. Bugünkü tartışmaların bir özetlenmesi değil de, tartışmalara bir fon oluşturacak şekilde açılımlar getirmeye çalışıyor. Bu tartışmaların neden çıkmazda olduğunu araştırıyorum. Bunun da ancak bir köşesinden tutuyorum, bu yapılması gereken çok büyük bir çalışmadır. Bu birçok üniversitede bilim adamları tarafından yavaş yavaş geliştirilen 'imajoloji' diye bir bilim dalı da olmaya başladı; çok eski değil ama sanıyorum ilerde bu bilim dalı çok önem kazanacak. Çünkü kitleyi etkileyen iletişim araçlarımız çok güçlendi. İmajlar bugün eskisinden çok daha güçlü; imajların güçlendiği yerde, bunları irdeleyen, araştıran, eleştirel gözle bakan yaklaşımlar da önem kazanacaktır diye düşünüyorum.

✪ *Bu irdeleme yapıldığında, tarih boyunca yığılmış önyargıların ötesinde, pek de öyle bir Doğu-Batı karşıtlığı olmadığı ortaya çıkabilir mi sence?*

– Bunlar aslında kurgu; imaj zaten bunu içeriyor. Şunu görmemiz gerek: Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak ve bugünkü Avrupa devletleri de, Rönesans'a kadar gelen Ortaçağ Avrupası'nın mirasçısı olarak belirli tarihi noktalarda duruyorlar. Bunu görmek lazım, bugünkü çatışmalarının büyük ölçüde bu noktalarla ilgisi var, bunu kabul etmiyorlar. Çünkü hepsi aydınlanma sürecinden geçmiş, çok aydınlık, rasyonel düşünen birimler gibi birbirini algılıyorlar. Bu da bir imajdır, aslında hiçbiri rasyonel değil. Bugün içine girdiğimiz tartışmalara ve çatışmalara baktığımızda, rasyonelliğin çok çabuk bir biçimde delindiğini ve altından korkunç katmerli irrasyonel tabakaların ortaya çıktığını görüyoruz. Yugoslavya'da bu yaşandı. Türkiye ile Yunanistan arasında da bu yaşanıyor. Asıl sorun Kardak Adaları değil ki. Almanya ile Türkiye arasında da yaşanıyor. Bu kültürel kimlikler konusunun, özellikle şiddet konusu tartışıldığı zaman özellikle üzerinde durulması gerektiği görüşündeyim ki, 'Hitler Arap mıydı'nın bir ana konusu şiddetin ötekine atfedilmesidir. Bu 'Orient' imajı, yani Batıdaki Doğu imajı ve Doğudaki Batı imajı bu konuyla çok ilgilidir. Ben bu konuda çok iyimser değilim, ama bu konular irdelenirse, özeleştirel bakma, özellikle diyalog konusunda eleştirel bakma gücü kazanılır. Tartışmalardaki tarafların yerleri netleşir, bulanık tartışmalar ortadan kalkar.

✪ *'Şair ve Asker Kaçağı' adlı denemende, Müslüman düşünürlerin rönesans/aydınlanma üzerindeki etkisinden söz ediyorsun. İbni Rüşd, İbni Sina bizim de sahiplendiğimiz isimler olduğu halde, neden bunca yüzyıl bu kültürde bir rönesans, bir aydınlanmayı doğurmadılar?*

– Sanıyorum, özellikle Türkiye'nin içinde bulunduğu, yaşadığı en belirgin renk, atmosfer bellek yitimidir. Bunu belirli bir dönem için değil, bütün dönemler için söylüyorum. Türkiye'de bellek yitimi insanların ideolojik konumlarına göre hep başka bir zamanı kasteder. Kimileri için 1071 öncesidir, kimileri için 1071-1923 arasıdır, kimileri için 1923'ten sonrasıdır, vs. Bence bellek yitimi bugüne kadardır. Unutmaya yönelik, unutmayı ana prensip edinmiş bir ülke burası. Kültürü, bunun çok büyük acısını çekiyor. Bu demek değildir ki insanlar her şeyi hatırladıkça mutlu oluyor. Unutmak çok kolaycı ve çok rahatlatan bir olaydır ama kültürel bir yalnızlığa götürür. Çünkü siz her an yeniden doğuyorsunuz, eski geride kalıyor. Bu bellek yitimi olayı, kanımca kendini her noktada gösteriyor. İbni Rüşd, Mevlana gibi isimleri saydın, bu kültürel çevrede bir Rönesans yaşamış ya da Rönesans demesek bile en azından kendi kültürünü belli noktalarda sorgulamış; sonra o sorgulamadan tamamen uzaklaşmış, tamamen ezberci bir gelenek geliştirmiş. Sonunda ezberci gelenekçiliği, bir medeniyetten öteki medeniyete uygulamış.

Kriton Dinçmen

HİÇLİĞE ÖVGÜ

Telos Yayıncılık

Kriton Dinçmen'in yeni kitabı *"Hiçliğe Övgü"* yaklaşık yüz sayfalık ince bir kitap, ince bir kitap ama, edebiyatta kalitenin izini sürenler için (kaç kişidir onlar?) ağırlığı olan bir kitap olmaya aday. Kitapta iki öykü var; birincisi, 'Onu beklerken...', 'Dalgalarda sek sek oynayan çocuk, Sivri Ada... ve yaşlı bir adam', 'Girdap', 'Yağmurlu gecede bir adam' bölümlerinden oluşan "Çırpınmalar", ikinci öykü "Heybeli'de bir kış gecesi, üç kızkardeş ve yılan".

Kriton Dinçmen, kitabını anılarındaki Heybeliada'ya adamış. "Hiçliğe Övgü"de yazarın, çocukluğundan ileri yaşlarına kadar, büyük bir bağlılıkla yaşamış olduğu Heybeliada hep gündemde ve başrolde olmayı sürdürüyor. Derin bir hüznün ağır bastığı her iki öyküde de bu hüzün havası, yalnız satırları değil, satır aralarını da kapsıyor.

Öyküleri anlatan adamın büyük korkusu "sıradan bir adam" olmak ve öyle kalmaktır. Sıradanlığı kırmak, vazgeçemediği bir tutkuya dönüşür. Kitabın başlarında yer alan "O'nu beklerken" bölümündeki "O" aslında ölümden başkası değildir:

"O'na kavuşuncaya kadar, kendisini diğerlerinden farklı tutacak ve hasta egoizmasını bir dereceye kadar ayakta tutacak bir 'sıradan kimse' değilim, 'ben varım' mantığı..."

"Mutlu idi, çok yakınında hissettiği O'nu bekliyordu."

"Hayatı boyunca korktuğu, nefret ettiği, kaçındığı o kahrolası sıradanlık içinde yıkılmış, umutsuz, güçsüz, coşkusuz, beklentisiz yaşlı bir adam kapalı bir pencerenin ardından karşıdaki sevgili adaya fersiz gözleri ile bakıp durur."

"... ve, o gene gelmedi..."

"Hiçliğe Övgü", okura tattırdığı okuma zevkiyle, yüz sayfa boyunca anlatım güzelliğini yanında taşıyarak, hüzünlü bir dere gibi akıp gidiyor. Yalnız, öyle sanıyorum ki, bu hüzünlü derenin akışı beş-altı sayfalık bir bölümde anlatım bakımından zedeleniyor. O da "vefa", "mutluluk", "sevgi", "ahlak"... gibi kavramların kendilerini kendi ağızlarından tanımlarken kitabın hüzünlü anlatımına yabancılaşan bir dil kullanmaları, o derenin akıp giden hüznüne ayak uyduramamaları.

Bu aksamanın, yazarın yazarlığından değil, o beş-altı sayfalık bölümün özelliğinden kaynaklandığına, bir istisna olduğuna inanıyorum. İstisnaların ise kuralları, burada derenin hüzünlü akışını, bozamayacağını biliyoruz.

Kriton Dinçmen'in yazar olarak bir özelliği var. İleri yaşlara değin mesleğiyle ilgili makale ve kitap yazmakla birlikte sanatçı kimliğiyle imzasını atma konusunda acele etmemiş olması, uzun yıllar boyunca yalnız gözlemlemesi, algılaması, biriktirmesi ve bunu yaparken mesleğinin (psikiyatrinin) özelliklerinden de yararlanmış olması. Yukarda değinildiği gibi, Dinçmen'in öyküleri edebiyatta kalitenin izini sürenler için.

ZEYYAT SELİMOĞLU

Cumhuriyetle ezberci gelenek terk edilmedi. Şark medeniyeti ezberlenirken, Batı medeniyeti olarak algılanan şeyler ezberlenmeye başladı. Bunun altında yaratıcılık hiçbir zaman olmadı. Yaratıcılığı nasıl kullanırız dediğimiz zaman, yeniden belleğe geliyoruz. Belleksiz yaratıcılık olmaz. Bellek çok acı veren bir kaynaktır ama yaratıcılığın da kaynağıdır. Sanıyorum, Türkiye'de bütün umut veren işaretler bellekten geliyor; umudu yıkan işaretler de bellek kaybından geliyor. Bu sadece Türkiye'nin değil, Balkanlar'dan Hindistan'a tüm bir Doğunun sorunu.

Bu aslında bilinen bir şey, ama bence çok daha açık ya da net tartışılmalı. 'Hitler Arap mıydı'nın bir konusu da budur. Bugün kendini tarihe adayan insanlar var, kaybolmuş medeniyetleri savunuyorlar. Ancak o medeniyetlerin ortaya koyduğu gerçeklerden, o medeniyetlerin ortaya koyduğu mekanizmaları anlamaktan çok uzaklar. Onların ortaya koyduğu tartışmaları tartışmıyorlar. Bugün örneğin Müslümanlık tartışmaları içindeki insanlar bir Karmatileri inceliyorlar mı? Ya da bir Emevi-Ali çatışması gibi önemli konular, çok sığ boyutlarda inceleniyor.

✪ *Alman basınında çıkan yazılarda, Salman Rüşdi ve Woody Allen'le kıyaslanıyorsun.*

– Woody Allen de kimlik sorunlarına ironik bir biçimde yaklaşıyor, melankoli ironi karışımı. İkimizin de metropol ortamında geçen öyküler yazmış olmamızdan mı yola çıkıyorlar acaba? Salman Rüşdi'ye stil olarak hiç benzemiyorum. Onun çok barok stili vardır, alayı çok serttir, aşırıdır, karikatürizedir, kabadır. Salman Rüşdi daha modernisttir, ben modernizme daha eleştirel bakıyorum. Ancak, "Imaginary Homelands" denemeleriyle, kültürler arasında sıkışan bir yazarın çoksesliliğini taşır. Batının miğferli bir askeri değildir. 'Atletli Adam'ın sonunda alıntılamıştım. Benzerlikler olabilir tabii ki.

Çağdaş İngiliz edebiyatı, göçmenlerin, özellikle Hindistan asıllıların eline geçti. Bu gelişmeyi izleyen Alman eleştirmenler de, Almanya'da ilk yazarların arasından çıkacak Salman Rüşdi'ler bekliyor olabilirler. Bu gibi beklentiler bir yazar olarak beni hiç ilgilendirmiyor.

MUSTAFA TÜZEL

Mehmet H. Doğan

HECE TAŞLARI

Şiir/ İyi Şeyler Yayıncılık

İnsanın doğaya karşı kazanmak istediği utkulardan biri de mezarda olsun yaşamak isteği değil mi? Bir yazıyla, bilinen bir işaretle, bir şiirle...

Unutulmaya, hiçleşmeye, anılarda olsun silinmeye karşı etkili bir yol olsa gerek, mezar taşları yazıları da. Hele insanın kendini ifade etmesinin en etkili yollarından biri olan şiirle, insanın son ülkesinden kalanlara gönderdiği ileti oldukça anlamlı. Gerçekte, mezarlar da kayboluyor birer iz bırakarak. Belleğinde yıldızlara dönüşüyor sonra insanoğlunun. Işıl ışıl. Tüm sıcaklığıyla. Yaşıyor, yaşatıyor sevdiklerimizi bizden çok sonra da. Hani bir söz vardır, "İnsan en son anımsandığı gün gerçekten ölür". Ölenin ardından, sevdikleri tarafından yazılan şiirler, mezar yazıtları, ölümü yenmek için elbette. Korkunç ve ürkütücü ölümü.

İnsan, doğanın karşısında duyduğu bu korku ile kendini var etme savaşımı içindedir. Yoksa doğada olmayan şeyleri doğaya eklemek yoluyla yaratmak ne ola? Korkudur ki insanın yaratma gücünü çıkarır ortaya diğer etmenler gibi. İnsanın yaratma gücünü devindiren şeytanlardan birisi de korkudur denilebilir. Yaratmanın tanrısal bir yapıp etme biçimi olduğu düşünülürse?!.

Peki, sevenler nasıl anmak isterler gidenleri? Gönülden geçeni sözcüğe, resme, bir işarete mi dönüştürmek isterler? Galiba böyle. Galiba, insanoğlu, bunlardan daha etkili bir yol bulamamış olsa gerek ki, mezarlarda şiire, resme, işaretlere rastlanır hep. Hatta, ölenin toplumsal önemine, zenginliğine göre değişir bunlar. Böyle olur da dinden dine, inançtan inanca değişmez mi? Değişir elbet. İslamiyet, mezarda olsun eşitliği amaçlamış, özel işaretleri yasaklamıştır, anıtsal yapıları olduğu gibi.

Ama, yine de insanoğlu, hep yazmıştır içinden geçeni, duygularını resimlediği gibi. Gidenin ardından, bir şeyler söylemek, giderek bir gelenek olmuştur, günümüze değin. Şairler içinse... Bütün bu toplumsal edimler dışında, adına şiir yazılan şaire yakınlık (şiirsel yakınlık), ada komşuluğu, anlayış birlikteliği ve verilen önem anlatılmak, açık edilmek için de şiir yazılır. Yüceltilir giden şair. Ağıtla olsun. Tıpkı Ruhi Su için yazılmış olan şu şiirde olduğu gibi, "*Geride türküler kaldı/ Gecenin karnında nal izleri*" (A. Hicri İzgören). Ya da şu şiirde olduğu gibi, "*İmam sordu teneşir karşısında/ Nasıl bilirsiniz dedi merhumu/ Ben de içimden bağırdım/ Büyük şairdi*" (Oktay Rifat için Can Yücel). Ölümsüz kılınmak istenir. Böylece toplumsal bir duygu, en etkili bir anlatım aracını bulmuştur.

Aslında ölüm üzerine yazmanın, çizmenin bir nedeni de, şairlerin yaptığı gibi, ölümü yenmek duygusu kadar, onu kabullenmek, içselleştirmek, böylece etkisiz hale getirmektir de. Bir başka şairin ölümüyle şiirimize konuk olmasının nedeni, yazdığımız aracılığıyla, ölümü küçümsemek, yaşamı kutsamak. Ne olursa olsun, insanoğlunun türkü söyleyen, resim yapan yüreğidir bu, susturulamaz, sözü bulup söyler, rengi bulup resmeder. Sonuçta ise ölümle yaşarız işte. Çok yakınlarımız ölünce, ya da oldukça trajik, dokunaklı ölümler karşısında duyumsadığımız sonluluk duygusuyla yaşar gideriz birlikte.

Hece Taşları, şairlerimizin ölen şairler üzerine nedeni ne olursa olsun yazdığı şiirlerden oluşma bir antoloji. M. H. Doğan'ın kayda değer bir çalışması. Gidenler ile kalanlar arasındaki geleneksel çizgiyi derinden duyumsattıran önemli bir antoloji. Hatta şairin şaire duası, ağıtı denilebilecek şiirlerden oluşma özenli bir güldeste. Bu 'seçki'nin, giderek genişleyip, Doğan'ın başta da koyduğu ilkeleri göz önüne alan, büyük bir yapıt haline gelmesi ise biz bütün şairlerin isteği. Hele yarın, gecinden olmasını dilediğimiz ama, bizim de başımıza gelecek kaçınılmaz olay sonunda, ardımızdan yazılacak bu tür en az bir-iki şiir içimizden geçiyorken.

Antolojide Beşir Fuad'tan, Onat Kutlar'a, ölüm günlerine göre sıralanmış, 45 kişi üzerine yazılmış 119 şiir var. Sanırım önce de değindiğimiz gibi, bu bellek genişletilebilir.

Okuyucu merak eder diye saydım. Antolojide adına en çok şiir olan şair Cemal Süreya. Tam sekiz şiir. Nâzım Hikmet için ise yedi şiir var (belki yazılan daha fazladır). Üçüncü sırada Turgut Uyar yer alıyor. Altı şiirle. Sonra beşer şiirle Behçet Aysan, Metin Eloğlu, Edip Cansever ve Behçet Necatigil. Diğer bilgileri ise okuyucuya bırakıyorum. Keşif duygusundan yoksun kalmasınlar diye.

METİN CENGİZ

Ruanda, 6 Nisan 1994, Katliamın başladığı gün. Erkek kardeşim avucuma un döküp üflüyor: "Una ne oldu Yolande? Tıpkı yakınların gibi uçup gitti. Kocanı, çocuklarını, sevdiğin herkesi yitireceksin... Ama sen yaşayacaksın, çünkü ölüm seni istemiyor."

Yolande Mukagasana, Ruanda'nın Nyamirambo bölgesindeki dispanserinde hemşirelik yaparak yaşayan bir Tutsidir. Başkanın öldürülmesiyle birlikte başlayan ve bir ay içinde yaklaşık bir milyon insanın Hutular tarafından vahşice öldürüldüğü katliamda, ailesini ve bütün yakınlarını yitirir.

ÖLÜM BENİ İSTEMİYOR adlı bu belgesel, insanların şiddet gereksinimi derinlenmesine irdelenmedikçe, soykırımların asla son bulmayacağını bir kez daha gözler önüne seriyor.

VARLIK/ANLATI

Feridun Andaç

ÖYKÜNÜN LABİRENTLERİNDE

7./ Orhan Duru'nun Öykü Evreni

Orhan Duru, yenilikçi bir öykücüdür. Dili, anlatım biçemi, konumları, tematik yaklaşımları bakımından öykücülüğümüze yeni bir bakış açısı getirmiştir. Bu, 1950 Kuşağı öykücülerinin belirgin özelliklerindendir.

Yenilikçi bir anlayışın öykücülüğümüzde yer ediş serüveni kuşkusuz onlarla başlamaz. Ama bunun adlandırılışı; onların bir araya gelişi, bir "kuşak" olarak nitelendirilmesi ile olur.

Tartışma boyutu "İkinci Yeni"nin gündemde olduğu yıllarda (1956-58) başlayacaktır. 1960'lı yıllar bir durulanma, geriye dönüp bakış, hatta "adlandırış" yıllarıdır.

Orhan Duru, *Yeni Ufuklar*'ın Ocak 1967 "Özel Sayı"sında *(1950-1960 kuşağının ozan ve hikâyecileri kendi kendileriyle ve çağlarıyla hesaplaşıyorlar)*, yazarlık serüvenini ve kuşağına bakışını şöyle dile getiriyordu:

"1953 yıllarında başladım yazmaya ve yayınlamaya hikâyelerimi. Türk toplumunun durumu ilgi çekiciydi o günlerde. Özel sektörümüz özel bir biçimde başını alıp gitmişti, Avrupa'daki eski deneyleri geride bırakarak ve devlet sırtından geçinerek. İyi bir üretim alınmıştı tarım alanında ve bol para vardı çoğunluğun kesesinde. Bu yıllarda başlanmıştı 'okuyup da ne yapacaksın, adam olmak istiyorsan bir an önce hayat adamı ol, hayat adamı!' denilmeye, bu yıllarda başlamıştı pek çok kişi kendi mahallelerinde milyoner olmak için paracıkları vurmağa ve ceplerini doldurmağa ansızın. Keseler doldukça artmıştı Atatürk'e sövgüler daha ben lisedeyken. Keseler doldukça artmıştı sövgüler toplumun bütün ilerici güçlerine. Sonra herkes birdenbire dindar kesilmişti...

"Sanatçılar her şeyin öncüleridir Türkiye'de. Gidişin gidiş olmadığını söyleyenler çoktu o sıralarda, ama sanatçılar herkesten daha başka olarak söylüyordu gidişin gidiş olmadığını. Benim kuşağım dürüst, sağlam bir kuşaktır bütün eleştirilere karşın. Benim kuşağım açık bir çatışmaya girebildi mi bu dönem içinde? Sanmıyorum. Ama susmadı da. Ben de dahil bugün benim kuşağım kuşkular içindedir. İnsanız ne de olsa. Kendisini yalnız olarak bulanlar her zaman gösteremezler gerekli direnci.

(...)

"Aynı süre içinde sanat alanında çoğu boşuna gibi görünen tartışmalar yapıldı. Sanat sanat için mi yoksa toplum için mi tartışması yeniden alevlendi o dönem içinde. Şiir alanında bir *ikinci yeni* konusu atıldı ortaya, uzun süre bu konu tartışıldı. Bu tartışmalardan hiç mi yararlanılmadı? Yararlanıldı. Sanatın ilişkileri, estetik sorunları, yazarlığın sorumlulukları gibi konular belirliye yakın bir biçimde çözümlendi hiç olmazsa. Toplum konularını temel alan bir sanatın yalnızca bir biçimde yapılmasının gereksizliği ortaya çıktı bu tartışmalardan. En önemlisi de bu sonuçtu belki."

İşte Orhan Duru böylesi bir dönemeçte öykülerini yazıyordu. Yazma ivmesini yaşadığı ortamdan, dönenip durulan koşullardan alıyordu. Kendi deyimiyle; bir labirentti bu. O labirentte dönenen birey, onun halleri, konumu, 'an'a dönük duyguları/ yaşadıkları ön plandadır. Duru'nun bugünkü öyküsünün debisini oluşturacak ilk izler buradan gelir. İlk kitabı *Bırakılmış Biri* (1959) bu açıdan önemlidir.

1986'da, kitabın yeni basımı (Ada Yay., 1987) nedeniyle yazdığı "*Bırakılmış Biri İçin Otuz Yıl Sonra Önsöz*"de: "Toplumumuzun 30 yıl önce geçirdiği, bugün bile, yoğunlaşarak geçirmekte olduğu sancıların ürünleri de sayılabilir bu öykülerin bir bölümü. (...) Hepsi de belli bir çaba, değişik ve yeni bir anlatım biçimi yaratma uğraşısının sonuçları. O yıllardaki düşüncelerimden caymış değilim. Öykünün kendi gerçekleri, güncel gerçekten, toplumsal ve bireysel gerçeklerden farklı şeyler. Yüce gerçeği, ancak başka yollardan, kimi zaman güncel gerçeklerden yola çıkarak ama ondan uzaklaşarak, onu ayrıntılardan temizleyerek yakalayabiliriz ancak. Eskiden de kurgu, yani Fiction'un erdemine inanıyordum, bugün de inanıyorum."

Yeni öykü kitabı "*Fırtına*"yı* okumaya koyulunca, Duru'nun öyküsünün büyülü evrenine döndüm yeniden. Yazının gerçeğiyle yaşamın gerçeğinin örtüşüp ayrıştığı yerden bakmaya çalıştım; daha doğrusu onun öyküleri sizi böylesi bir bakışa itiyor.

Hayatın içine giriyorsunuz; yakın, tanıdık, bildik yüzler-izlerle rastlaşıyorsunuz... Ama bir süre sonra her şey değişiyor! Düşle gerçeğin uçlandığı noktalara yöneliyorsunuz... Ondaki güncellik sizi öyküye yakınlaştırır, fantastik olan ise; düşüncenin, kuşku ve kaygıların barınağına götürür.

Arınmanın, düşlerin sınırsızlığının öyküsünü yazar Duru. Onun öyküsünün ana izleklerinden olan "kara mizah", her dem yanıbaşınızdadır. İnsana, yaşanılanlara bakışta bu vardır.

Duru, dildeki yenilikçi tavrını daha da arındırarak sürdürüyor. Tümce kuruluşlarındaki yalınlık, öyküsünün farklılaşan yanlarından biri. Kitaba adını veren öykü "Fırtına", bu yanının önemli bir göstergesi. Fantastik, bilimkurgusal bir öykü evreni kurmada Türkçe'nin olanaklarının ne denli zengin olduğunu gösteriyor adeta. Duru'nun bu tür öykülerinin yazınsal niteliği üzerinde önemle durulması gerektiğine inanıyorum.

Kitapta yer alan diğer öykülere *("Turist Gözlem Evi", "Gözyaşı Taşı", "Korku Gemisi", "Medya Canavarları", "Adolf", "Açık Bunalım", "Domuz", "İnanılmaz", "Bahçeyi Suladım", "Mc Donald's", "Maykıl", "Yabanıl", "Zapping")* göz attığımızda, Duru'nun yaşanan günlerin tanıklığını farklı biçimlerde yaptığını gözlüyoruz. Gerçek, olanca yüzüyle yer etmez onun öyküsünde. Ustalıkla kullandığı değiştirim öğeleri, fanteziler; olagelen/ yaşanılanların ötesine bakmaya yöneltir okuru.

Öykünün gerçeğini gösterir, labirentlerindeki yolculuğun iz ve yönlerine ulaştırır sizi, Duru. "Fırtına"yla gelen öykülerinde bir serdümenci kesilir adeta; hayata, hayatın gizlerine; yaşanılanların çeşitliliğine dönüp bakarsınız onunla. Farklı olanı, farklılaşabilecekleri görürsünüz. Kıyılarda dönenir, denizin maviliğine takılır, yol öykülerinin sırrını aramaya yönelirsiniz.

Düşündüren, gülümseten, duygularınızı depreştiren öyküler yazıyor Orhan Duru. Hayata onun öykü evreninin penceresinden bakmak, onun labirentlerinde dolaşmak sizleri de zenginleştirecektir, eminim.

(*) *Fırtına*, Orhan Duru, Ekim 1997, Yapı Kredi Yayınları, 117 s.

Halil Gökhan

DÜNYA KİTAP KILAVUZU

İnternet'teki Kitap Siteleri
Klasik Kitap Teknolojisinin Tabutları mı Olacak?

Geçtiğimiz aylarda yayımlanan bir aylık internet dergisinde, internette yer alan kitap sitelerinin –ki çoğu satış ve pazarlamaya dönüktür– kitabın yeni teknolojilerle ilişkisinde kitap ve geleceği adına sanıldığının aksine çok büyük yararlar getirdiğini yazıyordu. Kitabın, salt pazarlamaya dönük de olsa tanıtımının hız ve evrensellik kazandığı internet alanının gerçekten de kitabın klasik yüzüne görünürde önemli yararlar getirdiği açık. Elbette bu yararlardan ne anladığımız da bir anlamda 'Kitabın sonu' çığırtkanlığından çıkardıklarımıza bağlı. *Kitabın sonu* deyiminden çıkış alan korku ile *İşte kitabın sonu!* nidalarının altyapısı arasında kurulabilecek bir yakınlık bizi olsa olsa bir bilgisayar dükkânının kapısına götürebilir. Ama zaten bize gerekli olan da budur. Yani bu dükkânda bulduğumuz işaretler. Bilgisayar marketleri gerçekte sadece yeni bir küçülmenin ipuçlarını verir görünüyor: Kitabın varoluş künyesini geriye doğru taradığımızda elimize geçen maddi koşulların daha küçük ve hızlı ortamlarda bilgisayar marketlerinin raflarında bizi beklediğine dair işaretler.

İnterneti kuşatan –ya da internetin sanal ortamında kuşatılan– kitap sitelerinin kuruluş amaçlarından biri de hiç kuşkusuz geçim dünyasının içerdiği maddi kaygıdır. Bu kaygının kendinden bile sakladığı bir başka tedirginliği bulgulamak hiç de zor değil. Sanal dünya elemanlarının açık bir biçimde kültürel geleceğin temel araçları olacağına kuşku yoktur. Bu noktada hatırlanması gereken en önemli nokta şudur: Sanal dünya elemanları, her ne kadar düşünce üretim sürecine eşya-zihin ilişkisinin elverdiği ölçüde müdahale eder görünüyorlarsa da, düşünce üretim tarzlarını ve kategorilerini toptan etkileyecek, dönüştürecek ve yerinden edecek konuma hiçbir zaman sahip olamayacaklardır. Çünkü her şeyden önce zihinsel eşya olarak adlandırabileceğimiz bir imgenin ortasında hiçbir zaman konumlanmayacaklardır.

Bu ayki kılavuzun sonunda yer alan bölümde Amerika'daki klasik kitabevlerinin ve kitap dağıtımcılarının yaşadığı krizden söz ediliyor. Bu kriz aslında sanal kitap endüstrisinin, temel olarak kitabı destekleyen görüntüsünün yanında sanal bir töreni de içeriyor: Sanal kitapçılıkla mevcut dünya stoğunun hızla tüketilmesi ve yerine manyetik kitap araçlarının (!) alması sonucu klasik kitap endüstrisinin cenazesi!

Sylvia Plath

Ted Hughes'ten Sylvia Plath'a Şiirler

Faber&Faber Yayınevi'nin Ted Hughes imzasıyla yayımladığı *Birthday Letters* geçtiğimiz ay İngiliz edebiyat yaşamında gerçek bir şok etkisine neden oldu. Hughes'ün ilk karısı Sylvia Plath'a adadığı 88 şiir vardı bu kitapta. Bilindiği gibi Sylvia Plath, 1963 Şubat'ında çocuklarına süt ve bisküvi vererek bir odaya kapatmış, ardından havagazını açarak intihar etmişti. İntihar ettiği gün 33 yaşındaydı Plath. O gün bugündür Ted Hughes bu ölümün sorumluluğunu ve ağırlığını üzerinde taşıyor. Hatta, Sylvia Plath'a belli bir feminizm anlayışı içinde yaklaşanların da kin ve nefretini kazanmıştı yıllardır. Geniş bir çevreden tepki görmüş olan Hughes şimdiye kadar hâlâ bu tepkilere bir yanıt vermiş değil. İngiliz edebiyat otoriteleri bu çok yetenekli iki şairin aşkından doğan şiirleri bir sürpriz olarak nitelendiriyor. Hiç kimsenin böyle bir kitabın yayımlanmasını aklının ucundan bile geçirmemesi başka bir şaşırtıcı yanı olayın. Editör dosyayı geçtiğimiz ağustos ayında aldı ve kesinlikle kimseye bilgi sızdırmadı. *Times* yılbaşından hemen önce yayıneviyle bir anlaşma imzalayarak şiirlerini bir bölümünü yayımlama hakkını satın aldı. Buna karşılık gazetede hiçbir şey yayımlanmadı. Edebiyat eleştirmenlerinin bile kitabın yayımlanmasından ancak birkaç gün önce haberleri olabildi.

Whitbread Ödülü Hughes'ün

Whitbread Ödülü'nü, Mayıs 1997'de yayımlanan *Tales from Ovid* adlı kitabıyla Ted Hughes kazandı. Hughes'ün bu kitabı son sekiz ayda 22.000'in üzerinde satarken, ocak ayı sonunda büyük bir sansasyona yol açan şiir kitabı *Birthday Letters* ise birkaç günde 50.000'in üzerinde bir satışa ulaştı.

Tokyo Kitap Fuarı

20-25 Ocak tarihleri arasında Tokyo'da düzenlenen Uluslararası Kitap Fuarı'nın onur konuğu Fransız Yayıncılığı'ydı. Fuarının önemli konularından biri de uluslararası yazar haklarıydı. Asya Editörler Birliği'nin etkinlikleri de fuarda yer aldı. 300 Japon yayıncısını ve 38 ülkeden toplam 117 yayıncıyı konuk eden Uluslararası Japon Kitap Fuarı yakın

Ted Hughes

gelecekte Avrupa ve Asya yayıncıları için önemli bir etkinlik olmaya ve Frankfurt ve Paris fuarları gibi güçlü bir konuma erişmeye aday olarak gösteriliyor. Avrupalı yayıncılarla daha çok ilişkiye girmeye heveslenen Japon yayın dünyasının sorunları dünyadaki genel yayıncılık sorunlarından pek farklı değil. Yeni iletişim araçları karşısında kitap okuma oranlarında yetmişli yıllara göre büyük bir düşüş gözleniyor. Buna rağmen otoritelerin halk kitaplıklarının çoğaltılması yönündeki yardımları 1996 yılında yüzde 20.1'lik bir okuma artışına neden oldu. Halk arasında okuma alışkanlığında, yüzdelerine bakıldığında genç kesimin başı çektiği görülüyor. Beş yıldan beri 900 milyon olarak sabit bir rakama çakılan kitap satışları, artan kitap üretimiyle birlikte yayıncıların fazla miktarda kitap iadesi almasına yol açıyor. Kitap dağıtımcılığı, ilk başta pazarın yüzde 60'ını elinde bulunduran Tohan ve Nippan ile birlikte altı dev dağıtımcı arasında paylaşılıyor. Kitaplar, kitabevlerinin vitrinlerinde kısa bir süre kalabiliyor. Ya hemen satış akıbetine(!) uğruyorlar ya da vitrinden arka raflara çekiliyorlar.

İspanya'da Akademide Bir Kadın Yazar

Academia Espanola de la Lengua'nın tek kadın koltuğu, Carmen Conde'nin 1995'te ölümüyle boşalmış ve o günden bu yana hiçbir kadın yazar akademiye girme başarısını gösterememişti. Ta ki romancı Ana Maria Matute 18 Ocak günü seçilene kadar. Barselona'da doğan Matute'nin birçok romanı ve öykü kitabı bulunuyor ve ismi birçok kez Nobel Edebiyat Ödülü için telaffuz edilmişti.

***National Book Critics Circle* Ödülleri Bu Ay Veriliyor**

Amerika'daki *National Book Critics Circle* bünyesinde 650'ye yakın edebiyat eleştirmeni bulunduruyor. Bu kuruluş, 24 Mart'ta Manhattan'da düzenlenecek bir törende açıklanacak ödüller için adaylarını şimdiden belirledi. 1997'de Ulusal Kitap Ödülü'nü ilk romanı *Cold Mountain*'le kazanan Charles Frazier de bu adaylar arasında. Öteki adaylardan birkaçı ise şöyle: Son romanı *Underworld* ile Don deLillo; *American Pastoral* ile Philippe Roth; *Dreams of my Russian Summers* ile Andrei Makine; *The Blue Flower* ile Penelope Fitzgerald. Buna karşılık 1997'nin en iyi kitapları arasında sürekli olarak yer alan Thomas Pynchon'un *Mason and Dixon* adlı kitabı listelerde yok.

Fransa'da Edebiyat Ödülleri

Max Jacob adına verilen şiir ödülünü *Retour d'Helene* (Gallimard) ile Pierre-Jean Remy kazandı. Deux-Magots Ödülü Eric Faye'in *Je suis le gardien du phare et autres recits fantastique* (Jose Corti) kitabı ve Daniel Rondeau'nun *Alexandrie* (Nil) kitabı arasında paylaştırıldı. Jules Supervielle Ödülü'nü *Anthologie Personnelle* ile Venus Khoury-Ghata kazandı. Charmettes-Jean-Jacques-Rousseau Ödülü ise Rachid Boudjedra'nın *Vie a l'endroit* adlı kitabına verildi.

Milan Kundera'nın Son Romanı *Kimlik*

Kundera'nın sekizinci romanı *Kimlik*'in öyküsü kısaca şöyle: Chantal ve Jean-Marc birbirini seven iki genç. Bir gün Chantal, erkeklerin onunla birlikte olduktan sonra geri dönmediklerinin ayırdına varıyor. Jean-Marc bunun doğru olmadığını kanıtlamak için Chantal'a isimsiz hayranlık mektupları yazmaya başlıyor. İlk başta bu mektupları hayretle karşılayan Chantal daha sonra durumu öğrenince çok öfkeleniyor ve Jean-Marc'tan ayrılma kararı alıyor. Londra'daki buluşmalarından sonra anlaşıp bir daha ayrılmamaya karar veriyorlar. Mutlu son. Kimlik bunun neresinde diyeceksiniz? Bu soru aslında *Kimlik* için Liberation'un kitap ekinde 'Milan'ın Başarısızlığı' başlıklı bir yazı kaleme alan Antoine de Gaudemar'a ait. Gaudemar'ın spot sayılabilecek cümlelerinde yoğun bir eleştiri seziliyor: "*Şaka*'nın yazarı mizah duygusunu mu yitirdi? Sekizinci romanı *Kimlik* alışılmış bir entrika ve anlamsız hatta bir bulmaca kafesi gibi çorak bir üslup yığması ortaya koyuyor."

Gaudemar'ın son cümleleri *Kimlik* adına oldukça hırpalayıcı: "Neredesiniz Milan Kundera? Hangi kimlik krizinde?"

Brezilyalı Yazarlar Paris Kitap Fuarı'nda

35 Brezilyalı yazar, Paris'te 20-25 Mart tarihleri arasında yapılacak olan kitap fuarına davet edildi. Çeşitli bölge kültürlerinden, kuşaklardan seçilen bu yazarlardan en tanınmış olanları şöyle: Jorge Amado, Frei Betto, Bernardo Carvalho, Heitor Cony, Autran Dourado, Lygia Fagundes Telles, Fernando Gabeira, Jose Sarney.

New York'ta Yayınevleri Krizde

New York'ta kitap endüstrisi büyük bir sarsıntı yaşıyor. Büyük yayınevleri krizde. Bağımsız kitabevleri büyük zorluklar içinde. Kitabevleri ve yayınevlerinin yeni ve amansız rakibi sanal kitapçılar. Cazip indirimli fiyatlar ve büyük ulaşım kolaylığı sağlayan sanal kitabevleri, Amerikan okurlarının yeni gözdesi. Doksanlı yılların yeni salgını olan sanal kitapçılığın tarihi Amerika'da pek o kadar eskilere de dayanmıyor. Her şey 95 Temmuz'unda Jeff Bezos'un ilk kitabı internette Amazon kitap sitesinde pazarlamasıyla başladı. İki yıl içinde internet kitapçılığında ayda beş yüz bin kitap sınırı aşılmış durumda. Bu başarı karşısında dağıtımcılar sanal kitabevleri yaratma yoluna girdiler. Hatta ortaya yayıncıları ikiye bölen yeni bir dağıtım kanalı bile kuruldu. Son beş yılda bağımsız kitabevlerinin satış oranı yüzde 14 gerilerken, dağıtımcıların payı yüzde 3, diğer dağıtım kanallarının payı ise yüzde 11 arttı.

***TÜNEL**/ Melih Ergen/ Can Yayınları*
"Fotoğrafın Arka Yüzü" adlı romanıyla ilk kez okur karşısına çıkıp, üslubu, zengin betimlemeleri ve ustalıklı diliyle okuru şaşırtan, çok yazarın uzun sürede ulaştığı ustalığı ilk kitabıyla yakalayan Melih Ergen, "Tünel"de "eksik öyküler" diye nitelediği öykülerini sunuyor. Sekiz öykünün toplandığı kitapta müthiş bir gözlem, doludizgin bırakılmış duygular bilinçdışı etkilenimler, ruhsal ve zihinsel yolculuklar göze çarpıyor.
Melih Ergen'in dediği gibi, tematik birliği ölüm de olsa yaşamı sorgulayan, zor olanın yaşamak olduğunu söyleyen öyküler.
Yaşamla ölümü ayıran ince çizginin öte yanından, çizginin öte yanını tatmış kişilerin ağzından yazılmış öyküler yazarı amacına ulaştırıyor, yani okurun yaşamı sorgulamasını sağlıyor.

***ARAGON - Bütün Şiirlerinden Seçmeler**/ Türkçesi: Bahadır Gülmez/ Kavram Yayınları*
Aragon (1897-1986) yüzyılın tarihini yaşadı. İki dünya savaşı, Stalin dönemi, faşizm, varoluşçuluk, feminizm, 68 olayları, yazınsal ve siyasal eğilimler... 1918'de cephede Breton'la başlayan dostluğu, Dada yollarından geçerek gerçeküstücülüğe ulaştı. Ardından 1927'de Fransız Komünist Partisi, 1928'de Elsa, 1935'lerde sosyalist gerçekçilik, savaş bitiminde Stalincilik, 1968'lerde sınırsız gerçekçilik dönemleri geldi. Aragon'un yaşamına üç tutku egemen oldu: Politika, aşk ve yazın. Politikayı yaşamı boyunca Ortodoks nitelikte Fransız Komünist Partisi yanlısı olarak yaşadı. Aragon - Elsa aşkı çağımızda bir efsane oldu. Yazın tutkusu ise bambaşka bir söylemle karşımıza çıktı. Kitap Aragon'u tanımak isteyenler için yeni bir olanak.

***FAREYİ ÖLDÜRMEK**/ İrfan Yalçın/ Milliyet Kitapları*
1977'de Milliyet Roman Yarışması'nda İrfan Yalçın'a mansiyon kazandıran roman, yazarın yıllarca aynı işte çalıştığı eski bir arkadaşı olan Sabri Bey'i anlatıyor. Giyim kuşamına özen göstermeyen, sürekli gülümseyen, kavanoz dipli gözlükler takan biridir Sabri Bey.
Yazarın kitaplığının bir köşesinde duran ve Sabri Bey'le yaptığı konuşmaları içeren küçük defterden yola çıkarak yazdığı roman hüzünlü bir keyifle okunuyor.

***YEDİNCİ ŞAFAK**/ Anna Seghers/ Türkçesi: Ahmet Cemal/ Evrensel Basım Yayın*
"Yedinci Şafak", Nazilerin 1933'te iktidara gelişiyle birlikte kitapları toplatılan ve gözaltına alınan Seghers'in dünya çapında ünlenmesini sağlayan kitabı. Lucács'ın "Seghers'in sanatının doruğu" olarak nitelendirdiği roman, Hitler Almanyasında bir toplama kampından kaçan 7 tutuklunun öyküsünü anlatıyor.
"Yedinci Şafak" bütün bir Almanya tablosu çizip, faşizmin diğer halklara saldırmadan önce Alman halkına saldırdığını gösterirken, 7 tutuklunun kaçış serüvenini, onların geçmiş yılarını ve Alman halkının ruh halini ortaya koyuyor. Almanya'da faşizm yıllarının, korkunç işkence ve acıların, her şeye rağmen özgürlük tutkusundan vazgeçmeyen insanların destanı.

***CUMARTESİ ANNELERİ**/ Aydın Öztürk/ İnsancıl Yayınları*
"Annenizin acıyla titreşen ellerinde sadece bir fotoğraf olarak kalmak ister misiniz?"
Dünyanın birçok yerinde, evlatları kaçırılmış, gözaltında kaybolmuş, işkencede öldürülmüş olan annelerin direnişleri sürüyor. Türkiye'de Cumartesi günleri Beyoğlu'nda Galatasaray Lisesi yanında toplanan anneler düzene karşı nefretlerini kusuyor, ağlıyor, bağırıyor, evlatlarının resimlerini göstererek onları geri istiyorlar.
Evrensel ve Cumhuriyet gazeteleri arşivlerinden alınmış direniş fotoğraflarını da bulacağınız kitap, acınızı paylaşacak mı, çoğaltacak mı, bilinmez. Böylesi toplumsal yaraların kabuk bağlamasındansa sık sık kanatılması iyidir elbet.

***RASLANTI VE ZORUNLULUK**/ Jacques Monod/ Türkçesi: Vehbi Hacıkadiroğlu/ Dost Kitabevi*
Çalışma arkadaşlarıyla 1965 Nobel Fizyoloji - Tıp Ödülü'nü paylaşan, ünlü Fransız hekim ve biyoloğu Jacques Monod bu uzun denemesinde yaşamın kökeninin ve evrim sürecinin rastlantısal olduğunu ileri sürüyor. Moleküler biyolojinin ulaştığı bilimsel verilerin insanlık tarihinin binlerce yıllık inanç geleneğine, felsefe sistemlerinin evren tasarımlarına hiç uymadığını, evrende yaşamın bir amaç doğrultusunda başlamış/ başlatılmış olmasının, tarihin ve evrimin bir hedefe yönelmiş akışının olanaksızlığını, siyasi ve felsefi kuramların bilimi kavrayış biçimi olan diyalektik Materyalizmin açmazlarını ortaya koyuyor.
"Rastlantı ve Zorunluluk" bir bilim adamı tarafından konunun uzmanları dışındakilere yönelik olarak yazılan düzeyli bir bilim doğa felsefesi.

***SU MEKTUPLARI**/ Yılmaz Arslan/ Çınar Yayınları*
1968'de doğan ve çok küçük yaşta şiire gönül veren Yılmaz Arslan'ın ilk şiirleri ortaokul döneminde yayınlandı. 1995'te "Su Mektupları" adlı dosyasıyla Rıfat Ilgaz Cide Şiir Ödülü'nü, "Kış Çocukları" adlı dosyasıyla 1995 Sabri Altınel Şiir Yarışması "Övgüye Değer Şair" Ödülü'nü aldı. Öğretmenlik yapan Yılmaz Arslan "Poetik'us" isimli dergiyi çıkarıyor.
"dağılır ufkuma kuşları baldıran gecenin/ kanar bir doğum sancısı gibi/ yaralarımda ipek ören kelebeği ülkemin/ düşlerimde tenime sürülmüş mermilerin izi/ gelir yaslar bir ırmağın ateşine türküsünü gül/ ağıtlaşır kaf dağının yolcusu/ mor ışıklar düşer koynumdan: şarkımızı kim söyler/ kim alır koynuna şimdi zehirlenmiş bu şiiri/ bu yangına delirmiş gözyaşlarını hangi avare döker."

***AŞK BİTTİ AKŞAM SÜRÜYOR**/ Metin Güven/ Prospero Yayınları*
"Aşk Bitti Akşam Sürüyor"da şair insani değerleri sorgulayan geleneksel söylemine uygar ve evrensel eklemelerde bulunuyor. Aşk, korku, yalnızlık, başarılar ve çöküntüler "olağan" görüntüler olarak Metin Güven şiirine yeniden uzanıyor. Yangınlara koşan, sulardan kaçan, kendisini arayan insanlara kılavuzluk etmeyi amaçlayan şiirlerin oluşturduğu kitap desenlerle süslenmiş.
"Küçük/ Defne yaprakları/ Düştü yüreğimize/ Ve çocuk kanları/ Artık yürümeliyiz/ Bekleyen ölecektir."

***ÜZGÜNDÜ KIRLAR**/ Betül Tarıman/ Çankaya Belediyesi Yayınları*
Şiir ve yazıları Kıyı, Damar, İnsancıl, Yeni Biçem, Karşı İnsan dergilerinde görülen Betül Tarıman 1994'te Ali Rıza Ertan Şiir Başarı Ödülü'nü aldı. Aynı yıl Sabri Altınel Şiir Yarışması'nda "Ay Sololari" adlı dosyasıyla 'övgüye değer' bulundu.
"belki bir yaşam çoğalır bir yaşamın azaldığı yerde/ son sözüm olur ölüm/ iki dudak arası/ tedirgin bir gün zalimliğinde."

***GÜLÜMSEYEN ÇİÇEKLER**/ Gökhan Tok/ İzlek Yayınları*
"O adamı suya neden ittim bilmiyorum. Tanımam da onu. Hiç karşılaşmadık hayatımızda. Köprüden geçerken gördüm onu. Korkuluklara yaslanmış, anlamsız bakışlarla köprünün altından akan dereyi seyrediyordu. Suda balıklar mı yüzermiş, dere coşkuyla köpürür müymüş, kimin umurunda. Durmuş öylece aşağı bakıyor adam hiç tepkisiz. Allah bilir derede yüzen çocuklara da aldırmıyordu. Evet ittim onu, itiverdim. Umarım yüzme biliyordu."
Gülümseyen Çiçekler, yaşamın ipuçlarını bulacağınız anlatılardan oluşuyor.

***TÜRKÇE "OFF"**/ Feyza Hepçilingirler/ Remzi Kitabevi*
"İki haftada bir, yeryüzünden bir dil daha eksiliyor." Bunun Türkçemizin de başına gelebileceği kaygısıyla "Siyah Beyaz" gazetesinde dil yazıları yazmaya başlayan Feyza Hepçilingirler bu yazılarını genişleterek "Türkçe "Off"u oluşturmuş.
Kitle iletişim araçlarının yaygınlaştığı, toplumun küreselleşme sürecine girdiği bir dönemde, kültürel kimliğimizin en önemli öğesi olan dilimiz ne durumda? Örgün öğretim içinde okullarımız yeterli bir Türkçe bilgisi, bilinci veriyor mu? Yaygın öğretim diyebile-

ceğimiz yazılı, görsel, işitsel basın bu konuda yardımcı olabiliyor mu insanlara? Dil konusunda pek çok soruya yanıt arayan, medyatik Türkçe ve yaygın yanlışlara örnekler sunan, dilbilgisi konusunda okurdan yazara herkesin danışabileceği bir başucu kitabı.

***UZAK ŞİİRLER**/ Şinasi Özdenoğlu/ 4 Renk Yayınları*
Şinasi Özdenoğlu 'sevi' şairlerimizden. "Teselli" (1943), "Anaforda Dönen Adam" (1946) kitaplarıyla genç yaşta üne kavuşan şair, şiirinde yurtseverlik adına özgün değerler üreten lirik ve toplumcu bir yol izledi. Anadolu gerçeklerini yaşayarak yazdığı şiirlerini "Anadolu'nun Kaderinden Bahseden Şiirler" başlığıyla çeşitli dergilerde yayınladı. "Uzak Şiirler", *"Teselli", "Dertyanış", "Anaforda Dönen Adam", "Yelken", "Ölüm Poemi", "Delikanlılık Şiirleri", "Anadolu'nun Kaderinden Bahseden Şiirler", "Güzel Bir Dünya Üstüne"* başlıklarıyla sekiz bölümde sunulan, şairin çeşitli kitaplarından oluşturulmuş bir seçki.

***SAPFO'NUN BÜTÜN ŞİİRLERİ**/ Türkçesi: Kriton Dinçmen/ Yön Yayıncılık*
MÖ birinci bin yılın ilk yarısını kapsayan Elejiler Şairleri ile onlardan sonra gelen Şiirsel Şarkı (Melos) Şairleri'nden oluşan şiir akımı içinde MÖ 630-557 yılları arasında yaşamış olan Sapfo'nun şiirin evrensel tarihinde önemli bir yeri var. Şiirlerinde daha çok "insan"ın hallerini yazan Sapfo, tanrıları özellikle aşk tanrıçası Afrodit ile oğlu aşk tanrısı Eros'u da katmış dizelerine.
Lirizm ile birlikte "idilik" hatta "bukolik" olarak ifade edilen dingin ve duygusal bir havanın göze çarptığı Sapfo şiirleri, –hangi cins olursa olsun– gerçek sevginin ifadeleri.

***LİDERLERİMİZ VE DIŞ POLİTİKA**/ Ercüment Yavuzalp/ Bilgi Yayınevi*
Ercüment Yavuzalp Siyasal Bilgiler eğitimi gördükten sonra Dışişleri Bakanlığı'na girdi. Büyükelçiliklerde müsteşarlık ve başkâtiplik yaptı. CENTO Genel Sekreter Yardımcılığı, NATO Genel Müdürlüğü, Moskova Büyükelçiliği görevlerinde bulundu.
Mesleği gereği siyasi tarihimize ve siyasetçilerimize yakınlığından yararlanarak yazdığı "Menderes'le Anılar" ve "Kıbrıs Yangınında Büyükelçilik" kitaplarından sonra "Liderlerimiz ve Dış Politika" isimli kitabıyla okurlara ulaşan Ercüment Yavuzalp bu kitabında, Adnan Menderes, Cemal Gürsel, Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Fahri Korutürk, Kenan Evren ve Turgut Özal'ın, dönemlerindeki olaylara yaklaşımlarını ele alıyor. Yazarın yakın tanığı olduğu olayları objektif bir bakışla anlattığı kitap siyasi tarihimize ışık tutacak.

***KENDİ SESİNLE KONUŞ**/ Rosie Rushton/ Türkçesi: Ayşe Karasu/ Scala Yayıncılık*
Topluluk önünde konuşurken zorlanıyor, yüzünüz pençe pençe kızarıyor, soğuk terler mi döküyorsunuz?
Derse kalktığınızda, bir anda hafıza kaybına uğruyor, bütün bildiklerinizi unutuyor, gözleriniz tavanda, kulağınız zilde öğretmenin insafına mı sığınıyorsunuz?
Utangaç ve çekingen misiniz? Sırılsıklam âşık olduğunuz kız ya da çocuğu gördüğünüzde, eliniz ayağınıza dolaşıyor, nutkunuz tutuluyor, "bir dahaki sefere" deyip uzaklaşıyor musunuz?
İngiltere'nin en tanınmış ilkgençlik kitapları yazarı, The Times gazetesi ilkgençlik yazıları editörü Rosie Rushton'dan Ayşe Karasu'nun Türkçe'ye çevirdiği "Kendi Sesinle Konuş" bu tür sıkıntılar yaşayan gençler için.

***TELEFON KULÜBESİ**/ Voznesenski/ Türkçesi: Gertrude Durusoy, Mirbatır Husanov, Ahmet Necdet/ Broy Yayınevi*
Çağdaş Rus şiirinin önde gelen isimlerinden Voznesenski, Pasternak'ı izleyen şairlerden biri. Şiirde ritme verdiği önemi "Ben şiirlerimi ayaklarımla yazarım. Adımlarımla dizeleri oluşturuyorum ya da daha doğrusu onlar beni." diyerek belirten Voznesenski, şiirinin ana temaları üzerine şunları söylüyor: "Benim şiirlerim günce gibidir. Bir günceye insan hissettiği, gördüğü her şeyi yazar. Sevgiyi, aşkı... Bu günlük yaşam içinde politika da size dokunur ve onu da yazarsınız."
Ritm ve sesleri kullanırken geleneksel Rus şiirinden uzaklaşıp dizelere getirmiş olduğu dinamizm ile özgünlüğünü ortaya koyan şair, şiirlerinde yaygın olarak kullandığı sözcük oyunlarıyla dizelere beklenmedik bir anlam ve farklı bir boyut kazandırıyor.

***POSTMODERNLİĞİN DURUMU**/ David Harvey/ Türkçesi: Sungur Savran/ Metis Yayınları*
Günümüz dünyasını betimlemede kullanılan "postmodern durum" üzerine, postmodern kültür, mimari, sanat ve toplum üzerine çok şey yazıldı.
David Harvey "Postmodernliğin Durumu"nu, "Çağdaş Kültürde Moderniteden Postmoderniteye Geçiş", "20. Yüzyıl Sonunda Kapitalizmin Politik-Ekonomik Dönüşümü", "Mekân ve Zaman Deneyimi", "Postmodernliğin Durumu" başlıkları altında dört kısımda inceliyor. Aydınlanmadan günümüze uzanan süre içinde modernizmin toplumsal bir tarihinin kurulduğu ve modernizmin politik, toplumsal düşünce ve hareketler içindeki sanat, edebiyat ve mimarideki ifadelerinin incelendiği kitabın en dikkat çekici yanı ise, zaman ve mekân algılamalarımızın yine zaman ve mekân boyunca nasıl bir değişim gösterdiği ve bunun toplumsal süreçler üzerinde nasıl etkili olduğu.

***VURUN KAHPEYE**/ Halide Edip Adıvar/ Özgür Yayınları*
1923'te Akşam gazetesinde tefrika edilen, 1926'da eski harflerle kitap halinde basılan, günümüz harfleriyle ilk baskısını 1943'te yapan "Vurun Kahpeye" üç kez filme çekildi ve defalarca sadeleştirilerek basıldı. Roman, Ulusal Kurtuluş Savaşı günlerinde, Anadolu'da bir kasabada geçer, o günlerin atmosferini, düşman işgalini yaşayan Anadolu halkının Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı algılayışını, bir yanda Kuvayi Milliye güçlerini diğer yanda dini taassubu ve roman kahramanı Aliye'nin idealist bir öğretmen olarak İstanbul'dan taşraya gelmesiyle gelişen olayları anlatır. "Vurun Kahpeye" yetmiş yıldan fazla bir süre sonra, yazarının özgün diliyle yeniden okuyucuya sunuluyor.

***YAŞA YAŞA GÖR TEMAŞA**/ Vedat Günyol/ Oğlak Yayıncılık*
"Yaşa yaşa gör temaşa. Anneannemin ağzından düşmeyen bu söz, benim yaşamımın bir bakıma orta direğini oluşturmuştur. Bugüne değin, ömrüm, dünyayı temaşadan kaynaklanan bir etkinlik içinde geçmiştir, diyebilirim. Benim temaşam edilgin bir temaşa değil, olmadı da. Etkinliği de hep düşünce alanında kaldı, kalmakta da. Bu başlık altında yazdıklarım, gününü geçirmiş de olsa güncelliğini koruyan anılarımın yanında, günü gününe yaşadığım olayları da kapsamaktadır" diyor Vedat Günyol. Deneme çalışmalarıyla Türk edebiyatına yeni perspektifler kazandıran, denemelerinde belgesiz ve dayanaksız yargılardan özellikle kaçınan Vedat Günyol, Aydınlanma Çağı'nın mirası olan düşünce namusu, hümanizma, bağnazlığa karşı aklın gücüne güvenme, sömürüden sıyrılarak özgürlük sorumluluğuna erişme gibi konuları eserlerinin köşe taşları yapan bir düşünce emekçisi.

***GÜVERCİNİM HARPUT'TA KALDI**/ Hampartsum Gelenyan (Hamasdeğ)/ Türkçesi: Sarkis Seropyan/ Aras Yayıncılık*
Hırimyan Hayrig ve Sırvatsdyants ile başlayıp, Tılgadinsti, Zarturyan, Mıntzuri ve günümüzde Margosyan ile devam eden Ermeni taşra edebiyatının özel bir halkası olan Hamasdeğ'i diğerlerinden farklı kılan özelliği, eserlerini doğup büyüdüğü topraklara uzak diyarlarda vermesi. Hamasdeğ'in öykülerindeki kahramanlar yaşamın içinden renkli, çarpıcı tipler ve hayvanlardır. İnsancıllığın ön planda tutulduğu öykülerde hazin temalar felsefi bir yaklaşım, sade bir dil ve akıcı bir anlatımla işlenir. "Güvercinim Harput'ta Kaldı", 1963 yılında Kadıköy Aramyan Okulu'ndan Yetişenler Derneği'nce Hamasdeğ'in çeşitli eserlerinden derlenen, İstanbul'da basılan 384 sayfalık Ermenice kitap-

ÖZGÜR YAYINLARI

Yolpalas Cinayeti
Halide Edib Adıvar

Halide Edib Adıvar'ın cinayet romanı da yazdığını biliyor muydunuz?

Halide Edib'in, 1930'ların İstanbul sosyetesinin içinde işlenen bir cinayeti konu edindiği Yolpalas Cinayeti adlı romanı, kitap olarak basımından altmış yıl sonra tekrar okuyucusuyla buluşuyor. Otuzlu yılların sosyal yaşamının bir eleştirisi olan eser, yazarının özgün dili ve üslûbuyla sunuluyor.

Tesadüf
Hüseyin Rahmi Gürpınar

Yayınevimiz bu kez de sizlere Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın iki ünlü yapıtını bir arada sunuyor: Tesadüf ve Şeytan İşi... Tesadüf'te, mutluluğu evi dışında, bir metreste arayan Mâil'in, kendisini ve ailesini felakete sürüklemesi anlatılıyor.

Şeytan İşi ise komşuları tarafından delirtilen cimri Hayriye Hanım'ın öyküsü... Her iki yapıtı da hem eğlenerek hem de ders alarak okuyacaksınız.

Yazarın Yayınlanmış Kitapları

MOR SALKIMLI EV
ATEŞTEN GÖMLEK
VURUN KAHPEYE

Yayına Hazırlanan Kitapları

HAYAT PARÇALARI
SİNEKLİ BAKKAL
DÖNER AYNA, SEVDA SOKAĞI
MEV'UT HÜKÜM

Yazarın Yayınlanmış Kitapları

GULYABANİ
NİMETŞİNAS
ŞIPSEVDİ
ŞIK
CADI
BEN DELİ MİYİM?
MÜREBBİYE
KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR EVLENME
İKİ HÖDÜĞÜN SEYAHATİ
MEZARINDAN KALKAN ŞEHİT
EFSUNCU BABA

TÜM KİTAPÇILARDA

ÖZGÜR YAYINLARI
Ankara Cad. 31/2 Cağaloğlu - İstanbul
Telefon: (0-212) 526 25 13 - 519 14 49 Fax: (0-212) 527 57 78

ta yer alan 17 öykünün 10'unun çevirisinden oluşuyor.

AZİZ NESİN AYDINLIĞI/ *Öner Yağcı/ Engin Yayıncılık*
Aziz Nesin'in yaşamı ve yazdıklarıyla örnek alınacak bir aydın, usta bir yazar olduğunu savunan, önce yazdıklarıyla sonra da kişiliğiyle tanıdıktan sonra örnek alıp, onu anlamaya, çabalarının gizine ulaşmaya çalışan Yağcı "Aziz Nesin Aydınlığı"nı "Aziz Nesin ve Kitapları Üzerine", "Aziz Nesin'li Kitaplar Üzerine", "Aziz Nesin'le Söyleşi", "Aziz Nesin'in Yaşam Çizelgesi ve Kitapları" olmak üzere dört bölümden oluşturmuş.
Aydınlığımızın büyük insanı Aziz Nesin ustamızın sevgili anısına, "ülkemizin Aziz Nesin aydınlığına ulaşması umuduyla" okura sunulmuş bir kitap.

EŞİTLİK/ *Bryan Turner/ Türkçesi: Bahadır Sina Şener/ Dost Kitabevi*
Güney Avustralya Flinders Üniversitesi'nde toplumbilim profesörü olan Bryan Turner bu kitabında, günümüzde giderek artan eşitlik özlemi ile eşitsizliğin varlığını tüm yoğunluğuyla sürdürmesi arasındaki gerilimden hareket ederek eşitlik kavramına yönelik sosyoloji kuramlarını gözden geçiriyor. Eşitlik konusundaki kuramsal tartışmalarla yetinmeyen yazar, eşitliği sağlamayı amaçlayan somut girişimleri de inceleyerek, konuyu sosyolojik, politik ve felsefi boyutlarıyla inceliyor. "Eşitliğin ve Eşitsizliğin Kökenleri", "Eşitlik Tipleri", "Toplumsal Tabakalaşma", "Eşitsizlik İdeolojileri", "Eşitlik Deneyimleri" ve "Eşitliğe Doğru" bölümlerinden oluşan bir inceleme.

MÜDAFAA-İ HUKUK SAATİ/ *Mustafa Kemal Palaoğlu/ Bilgi Yayınları*
Siyasal Bilgiler ve Hukuk eğitimi alan, kaymakamlık, mülkiye müfettişliği ve üç dönem milletvekilliği yapan yazar, uzak ve yakın tarihe ve günümüze gerçek bağımsızlık ekseninde temel bir bakış getiriyor. Milli Mücadele'yi ve sonrasını bir bütün olarak gören yazar, o bütüne geniş ve gerçek bir bağımsızlık ideolojisi ve eylemi anlamında Müdafaa-i Hukuk diyor ve bağımlılıkta gerçek bir aydınlanmanın da, gerçek bir laikliğin de mümkün olamayacağını anlatmaya çalışıyor.

TESADÜF – ŞEYTAN İŞİ/ *Hüseyin Rahmi Gürpınar/ Özgür Yayınları*
Romanımızda doğalcılığın ve gerçekçiliğin önemli isimlerinden biri olan Hüseyin Rahmi Gürpınar, sanat yaşamı boyunca hep aklın ve mantığın yanında olmuş; romanları, öyküleri ve yazılarıyla toplumun çağdaşlaşması yolunda, yobazlığa, geriliğe, bağnazlığa karşı savaşmıştır. Özgür Yayınları Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın iki ünlü yapıtını bir arada sunuyor: "Tesadüf" ve "Şeytan İşi"... "Tesadüf"te mutluluğu evi dışında, bir metreste arayan Mâil'in, kendisini ve ailesini felakete sürüklemesi anlatılıyor; "Şeytan işi" ise komşuları tarafından delirtilen cimri Hayriye Hanım'ın öyküsü...

nisan 1998

varlık

kitap eki

sayı: 71

ALİ PÜSKÜLLÜOĞLU

"BABADAT"

Toplu Şiirler, 1950-1997

Ali Püsküllüoğlu

BABADAT

Şiir/Arkadaş Yayınları

Babadat, 1935 yılında Adana'nın Kadirli ilçesinde doğan Ali Püsküllüoğlu'nun toplu şiirler kitabı. Şairin 1950-1997 yılları arasında yazdığı 358 şiiri var kitapta. Bazı şiirler içindeki bağımsız mini şiirleri de göz önüne alırsak, yaklaşık 400 şiir *Babadat*.

İlk kitabı *Pembe Beyaz'ı*, 20 yaşında, 1955 yılında yayımlamış Ali Püsküllüoğlu! O yaştan beklenmeyecek güzel, olgun şiirleri var. *Aydınlık İçinde* kitabını ise 1956 yılında yayımlamış. *Karanfilli Saksı'yı* 23 yaşında... Her üçü de, "*Garip şiirinin çekim alanına giren*" genç güzeli şiirler. Coşkulu, umutlu, doğayı ve insanları seven... Bir ilk şiir kitabını, hiç böyle severek, doğaya ve insanoğlunun gençliğine katışarak okumadım.

Sonraki iki şiir kitabı; değişik tatlar taşıyan, dörtnala bir yalnızlık kitabı olan *Uzun Atlar Denizi* (1962) ile gece ve ölüm korkularına yayılan *Sırtımızda Kızgın Güneş* (1965), Püsküllüoğlu'nun *İkinci Yeni Şiiri dönemini* oluşturuyor. Bunlarda, ikinci kitabında başlayan, dalga dalga genişleyip yoğunlaşan bir *bunaltı şiirinin* örnekleri var. Bu akımın genel çizgileri olan kapalılık, özgür çağrışım, imgelem, anlam zorlamaları, değiştirim, karıştırım, soyutlama bir ölçüde görülür, bazı şiirlerde belirginleşir. Ama kaçış, yoğun biçimde vardır.

Uzunca bir aradan sonra, 1976 yılında, Türkiye'nin tam da o büyük kanlı kargaşa döneminde, halk sevgisiyle dolu *Unutma Onları* kitabını yayımlar. Burada, ilk şiiri "Bildiri"de, birden şunları söyler:

"Acısı dile gelmiyorsa halkımın/ sevinci anlatılmıyorsa/ neyleyim o mısraları, vazoda gül gibi olsalar da."

Böylece, "kurtarmak için/ burjuva şairlerin/ elinde oyuncak olan Türk şiirini", düşer yollara. İkinci Yeni'nin ince anlatıcımlığından büyük ölçüde sıyrılarak; bulanık, bireysel, okuyucuya zehir ağan özden uzakta yeni şiirler yazar. *Unutma Onları* (1976), *Yaz ve Yağmur* (1978), *Gül, Sevgili Yurdum* (1984) kitaplarını bu anlayışla çıkarır. *Yalın şiire, toplumcu şiire* güzel örnekler verir. Herkesin ben de yazarım diyeceği ama yazamayacağı, kanayan yaralarımızı dile getirdiği, koyu umutsuzluklarla da dolu *Gül, Sevgili Yurdum* ile de "1983 Toprak Şiir Ödülü"nü kazanır. Bu kitaptaki ilk şiirlerinin adları "Türkiye, Sevgilim", "Sokak Düşünceleri", "Çürüme", "Kent" olur...

Yine uzunca bir dönemden sonra 1992 yılında yayımladığı *Eskidikçe* kitabında, 1998 yılında *Babadat* başlığı altında topladığı yeni şiirlerinde, yalın biçemini sürdürerek, *yaşlılık şiirleri çağına* girer. Özellikle, çoğunu 1996-1997 yıllarında yazdığı *Babadat*'ta, yaşanmışlığın getirdiği anlam yoğunluğu şiirlerinden taşar, yalın şiirlerine belirgin bir derinlik yayar. Deneyimlerin getirdiği teknik ustalıklar da iyice, alçakgönüllüce siner yazdıklarına.

Ali Püsküllüoğlu'nun şiirinin beni çeken özelliklerinden biri de, onun pırıl pırıl bir Türkçeyle *doğa şiirleri* yazmasıdır. En önemli *çobanıl ozanlarımızdandır* o. Tüm kitaplarında; onun desenlerini çizdiği kırlarda, ırmak ya da dere kıyılarında, kayalıklarda, otlarla, çiçeklerle, sevimli hayvanlar ve ağaçlarla okuşuruz şiiri. En çok da ilk kitabı *Pembe Beyaz*'da bize, romancı Yaşar Kemal'in de memleketi olan Kadirli'nin (bir dağ kasabasının) canlı doğasını aktarır. Pınarlar, otlar, yavru geyikler, sincaplar, buğday, umutlar, çiçekler yayılır şiirlerden... Bir ergenin gözüyle doğaya katışırız. Ülkemizde, ayağımız yere basar, yabanıl bir şiir tadı duyarız.

Öteki kitaplarında da birçok *doğa (kır) şiiri* vardır Ali Püsküllüoğlu'nun "Çobanıl Şiirlerim" ya da "Doğa Şiirleri" diye bir seçki yapsa, koca adamlarla kadınlara bile ölmez tatlar aktaracaktır; konuşma dilinin Türkçesi'nden insanlarla, kentlerle, evlerle içli dışlı doğa tadını alacaklardır. Bunaltıdaki insanlarımıza yaşam ışığı olacaktır. Püsküllüoğlu'nun şiirlerinde doğa olmasaydı, belki bu şiirler soluk alamazdı. En olmadık şiirlerinde bile bir ot görünür, bir dere akar, bir sincap ya da kuş geçer dizelerin arasından.

Babadat'taki şiirleri, Çukurovalılar da çok sevecektir. Çünkü çoğunda Çukurova'yı, Torosları gördüm. "Alabalık", "Şuracıkta Bir Dere", "Güneyde Bahar Şiiri", "Adana'nın Köprüsü Taştan", "Ora, Avşar Elleri", "Mersin'de Akkahve", "Baba Yurdu Bir Dağ Köyü", "Savrun" doğrudan oraları şiirleştiriyor.

Ama bunların dışında öyle doğa şiirleri var ki, bir Çukurovalı olarak onları okurken, üstünde Çukurova, Toroslar yazmasa bile, oradaki yıldızları, palmiyeleri, yusufçuk kuşlarını, turunçları, portakal bahçelerini görmüş gibi yitiyorum aralarında. Yaşar Kemal'in, Orhan Kemal'in yazdıklarından çıkıyorum, Demirtaş Ceyhun'un yazdıklarından çıkıyorum; Püsküllüoğlu'nun şiirleriyle, o zengin doğaya dalıyorum yeniden.

Hep isterim ki bir "Çukurova Şiirleri" seçkisi yayımlansın, Çukurovalı onunla da kucaklasın çevresini ve kendisini... Gerçi Mustafa Emre (Mustafa Dertli), *Geçmişten Geleceğe Çukurova'da Şiir* adıyla, iki ciltte böyle zorlu bir çalışmayı 1994 yılında başardı. Ama Emre, ne yazık ki seçme yapmadı, derlemeye gitti ivecenlikle... İşte, Püsküllüoğlu'nun güzel doğa şiirlerinden yapılacak böyle bir "Çukurova Şiirleri" kitabı da ortaya çıksa, önemli bir boşluk dolacaktır ora insanının gönlünde.

Püsküllüoğlu şiirinden taşan bir diğer özellik de, *bunaltıdır*!.. İlk kitabının (ergenliğin) o coşkulu, bahar dolu güzel şiirlerini saymazsak; kitap kitap giderek artan, II. Yeni döneminin *Uzun Atlar Denizi* ve *Sırtımızda Kızgın Güneş* kitaplarında yoğunluğunu bulan bir karamsar yanı vardır şiirlerinin. Onları ne yapmalı? İkinci Kitabı *Aydınlık İçinde*'de bile, birden yaşlanmış gibidir! Sonraki kitaplarında da yarım kalmış aşklar, özlemler, büyük yalnızlıklar yaşar. Pek çok şiirinde hep gökyüzüne, yıldızlara, Ay'a, karanlıklara bakar; belki de yalnızca oralardan soluk alır gibidir; dinginleşmeyi gözler. Bir *bunaltı şiiri* yakalar okuyucuyu... Sonraki kitaplarında bu, *toplumsal çürümenin,* kanlı kargaşa yıllarımızın karamsarlığı ile örtüşür... *Yaz şiirleri* bile, güz şiirlerini içerir. Aşk şiirleri umarsızlıklar içindedir...

Son iki kitabı *Eskidikçe* ve *Babadat*'ta, *yaşlılık duyguları, yaşamın gelip geçiciliği*, çocukluk günlerine, eski kasabaya sığınma, özlem gibi izlekler dikkati çeker. Son kitaba ve toplu şiirlere adını veren "Babadat" şiiri bile, gizli bir *yaşlılık şiiridir!* Eskişehir'in Babadat Köyü yakınlarında bir örenlik (Germa Colonia) vardır, çobanlara sorularak bulunabilecek "bir yol uğrağı"dır Babadat o yüzden; tıpkı yaşamak gibi,

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (5.00.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 60 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 50 $

❑ 2 yıllık (9.000.000 TL)
❑ 2 yıl 100 DM
❑ 2 yıl 90 $

Ad, soyadı..... Doğum tarihi ve yeri .....
Adres .....
Posta kodu /Şehir ..... [E-posta.....]
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabına
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 064-6/1032416-0 no'lu hesabına
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: Alındığı Müessese:
Kart Sahibinin İmzası: Nüfus Cüzdanı No:

yaşlılık gibi... Öyle ki, "Toplu Şiirler, 1950-1997" kitabının son parçası da, şöyle biter:

"*Geçip Giden*
Yağmuru yapraklarında tutan bir ıhlamur ağacı/ Altında bir çocuk, gözleri cin/ Ve göklerde takla atan bir güvercin/ gibiydi zaman. Geçti gitti/ Göz açıp kapamadan."

Elbet onca şiirin içinde, "güzelim hayat"ın sevinçleri, umutlarla başkaldırıları vardır ama, bunlar zaten kaçınılmaz temelin parçalarıdır, zaman zaman elbet uç vereceklerdir. Üstelik Püsküllüoğlu, Garip Şiiri gibi yaşama dönük bir şiir anlayışından gelmiştir üç kitap boyunca... O karamsarlık, belki de *1950'lerin bunaltılı edebiyatı* içine doğmuş olmasının etkileridir. Belki ağır bir hastalık, belki de 1960 yılına değin Kadirli ve İstanbul'da çeşitli işlerde çalışması, geçim sıkıntısı, kocakent İstanbul'a tutunmanın çıkmazları etkilemiştir. II. Yeni'nin içe kapanık, bunaltılı ortamı; onun da altındaki 1957-1960 dönemi ülke sorunları belirlemiş olabilir bu dünya bakışını...

Bu bakış açısı, onun *yalın şiirci* olmasıyla da bağdaşmaz gerçekte. Nitekim, biçim yönünden, Püsküllüoğlu'nun II. Yeni şiirlerinde bile süssüz bir anlatımı yeğlediği söylenebilir.

Özellikle *Sırtımızda Kızgın Güneş* (1965) şiirleri ile dikkati çekmeye başlayan *arı Türkçeyle anlatımı* ise, şiirlerini daha çok sevdirir. O yalın şiirler, bir yanıyla gücünü, bu dil yapısından, anadili sevgisinden alır. Püsküllüoğlu'nda arı Türkçe yedirilmiştir şiire. Bazı ozanlarımızdaki gibi, öz Türkçe sözcükler bütün yeniliğiyle insanı tedirgin etmez! Bu şiirlerde öz Türkçe, yeni ya da işlek olmayan sözcüklerin başarılı kullanımıyla da kendini göstermez; gözleri büyülemez!.. Türkçe doğal olarak kullanılır. Bu özelliğinin altında *Karacaoğlan ve Dadaloğlu Çukurovası Türkçesi'nin* yattığına kuşkum yok, Yaşar Kemal gibi.

Daha ilk kitabından başlayan *dizeler arası sıkıdüzen özeni* de, dörtlükler, beşlikler, altılıklar, üçlükler, ikiliklerle, bunların bilinçli yer değiştirimiyle o yalın şiire sessel ve görüntüsel ek tatlar katar. Yalın şiirde olmaz sanılan *şiir oyunları* da, gizlice zenginleştirir yazdıklarını.

Bütüncül şiir anlayışıyla kurar şiirlerini; Garipçiler, 1950'liler gibi. Dizeci ozanlardan değil diyebiliriz. İmgelere önem verir daha çok. Kısa şiiri, kısa dizeleri de sever. Dolayısıyla sözcük savurganlığından kaçınır. "Bağırmayan, olağan bir ses"in şiirlerini yazar kendi deyişiyle. İlk kitabından başlayan, özellikle son kitabı *Babadat*'ta görülen başarılı *kırık dize öbekleri* de, bu artlamalı artsayışlara (iki anlamlı kırık dizelere) güzel örneklerdir. 1980 yılı başlarından beri şiirimizde çığ gibi artan, okumayı güçleştiren o kırık dizeleri aşmış olur.

Babadat toplu şiirler kitabı böylece, 1940'lardan başlayıp II. Yeni'ye atlayan, oradan toplumcu şiire, yalın şiire geçen son elli yıllık şiirimizi irdeleme, eleştirme, bugünkü bireyci şiirimizle karşılaştırma olanağı da sağlar.

TUNCER UÇAROL

Frances Kazan

HALİDE EDİP VE AMERİKA

Bağlam Yayıncılık

Halide Edip Adıvar (1882-1964) modern Türk tarihinde benzersiz bir yere sahiptir; buna karşın, Batı'da Edip hakkında çok şey bilinir. Edip, Atatürk'ün yakın çevresindeki yegâne kadın olmanın yanı sıra, bir milliyetçi, çevirmen, gazeteci, eğitmen ve tanınmış bir roman yazarıydı. Yirminci yüzyıl başlarında Edip'le aynı sınıf ve dinsel inançtan gelen kadınların öğretim kurumlarından ziyade evde eğitim aldıkları ve siyasete atılmadıkları düşünüldüğünde, onun kaydetmiş olduğu başarıların önemi daha iyi anlaşılır. Bir Osmanlı ailesinin kızı olarak dünyaya gelen Edip, çocukluk dönemini, imparatorluğun yönetici sınıfına üye insanların oluşturduğu seçkin bir çevrede geçirdi. Eşine ender rastlanır zekâsı ve liberal bir düşünce tarzına sahip olan babasının bilgeliği, ona, o günlerde İstanbul'da kızlar için mümkün olan en iyi eğitim kurumlarına girme fırsatı verdi. İstanbul'daki Amerikan Kız Koleji'nden mezun olan ilk Türk öğrenci Edip oldu. Bir matematikçi olan Salih Zeki ile evlenmesi, Jön Türk hareketinin entelektüel kanadı ile ilişki kurmasına vesile oldu: Ziya Gökalp[1] yakın çalışma arkadaşları arasındaydı. Edip, ulusal mücadele yıllarında Bağımsızlık Savaşı'na aktif olarak katıldı. Siyasal faaliyetleri yüzünden padişah hükümeti tarafından gıyabında ölüm cezasına çarptırıldı. Atatürk'ün liderlik yöntemlerine karşı çıkması, onu ve ikinci eşi Dr. Adnan Adıvar'ı[2] ülkeden ayrılıp sürgünde yaşamaya zorladı. 1939 yılında Türkiye'ye döndükten sonra, uzun yıllar ders vereceği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Edebiyatı Bölümü'ne girdi.

Bu tezde, Halide Edip'in Amerikan yanlısı düşüncelerinin kökenlerini ve bu düşüncelerin daha sonraları Türk ulusal siyasetinin fiili dünyasındaki cisimleşmesini inceliyorum. Ardından, Edip'in 1928 yılında bir dizi konferansta konuşma yapmak üzere ilk kez gittiği Amerika'da Amerikalı aydınlardan, gazetecilerden ve yorumculardan oluşan bir dinleyici topluluğuna hitaben yaptığı konuşmalarda anlattığı Yeni Türkiye'nin tarihsel ve siyasal tablosunu çözümlüyorum. Edip ve Dr. Adnan, Mustafa Kemal'le aralarındaki ciddi ideolojik ayrılıklar sonucu siyasi birer sürgün olarak ülkelerinden uzakta yaşamaya zorlanmış olmalarına karşın, yaşamlarını ateşli birer vatansever olarak sürdürdüler. Edip'in [Yeni Türkiye'ye ilişkin -ç.n.] bu anlatısı, Amerikalılara Türk bakış açısını anlamalarına yönelik bir çağrı niteliğindeydi.

Halide Edip'in, Amerika Birleşik Devletleri hakkında, geldiği sınıftan ve kadın olmasından kaynaklanan özgül, bu ülkeyi idealleştiren bir bakışa (vision) sahip olduğunu düşünüyorum. O yıllarda görevleri gereği Türkiye'de yerleşik yaşam süren Amerikan vatandaşları belli bir grubun temsilcileriydiler; fakat, bunlar Edip'e Amerika'daki demokratik sistemin yarattığı en iyi'yi (the best) simgeleyen insanlar olarak göründüler. Amerikan Kız Koleji'nde aldığı eğitim onun bu kanısını güçlendirdi. Bu söylediklerim Edip'in bakış açısını yerme, ona olumsuz bir anlam yükleme anlamına gelmiyor. Amerika Birleşik Devletleri dünyanın en eski demokrasisiydi ve bu konumunu sürdürüyordu; dolayısıyla, Edip, Amerika'yı, yeni Türkiye'nin günün birinde onun düzeyine erişebileceği örnek ülke olarak gördü.

Tezimin, Edip'in Türkiye'deki Amerikan vatandaşlarıyla ve eğitim kurumlarıyla olan ilişkilerine özel bir yer ayırdığım birinci bölümünde, yaşamının 1893 ile 1924 yılları arasında kalan döneminin bir değerlendirmesini sunuyorum. Edip, Osmanlı seçkinler grubuna üye bir aileden geliyordu; fakat, on dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren imparatorluk sistemi yenileşme ve Batılılaşma sürecinin yarattığı basıncın etkisiyle dağılma sürecine girmiş bulunuyordu. Tezimde, bu değişimlerin Edip'in aile yaşamı üzerindeki etkilerini, genç Halide'nin iç dünyasında yol açtığı gerilimlerin sonuçlarını çözümlüyorum. Edip, Amerikan Kız Koleji'ne kaydolduğu zaman kendisini farklı bir dünyada buldu; okulda yüz yüze kaldığı bu dünyanın çarpıcı aykırılığını on dokuzuncu yüzyıl Osmanlı dünyasını göz önünde bulundurarak değerlendirmek gerekir. Bu yüzden, Edip'in *Memoirs* (Anılar)[3] adlı kitabında sunduğu ayrıntılı bilgilerin ışığında, dikkatimi Edip'in ev yaşantısının ve kolejdeki deneyimlerinin özgül koşulları üzerinde yoğunlaştırıyorum. Edip, daha erken yaşlardan itibaren son derece akıcı bir İngilizce'ye sahipti; yüzyılın sonlarında İstanbul'daki Batılı diplomatik temsilcilerin pek çoğunun bir kelime bile Türkçe konuşamadıkları düşünülürse, Edip'in bu başarısının değeri daha iyi anlaşılır. Amerikan topluluğu ile kurduğu yakın ilişki, Edip'i, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ülkenin Amerikan mandası altına girmesi fikrini desteklemeye götürdü; bu görüş, onu milliyetçi dostlarıyla anlaşmazlığa sürükledi. Mustafa Kemal, Amerikan desteği fikriyle kendi arasına net bir mesafe koymuş olmasına karşın, bir yandan Ankara'da ulusal dava için çalışmalar yürütürken diğer yandan Edip'in İstanbul'daki Amerika Birleşik Devletleri temsilcileriyle bağlarını sürdürmesine göz yumdu. Tezimde, Edip'in Amerikan yanlısı tavrının nedenlerinin ve bunun karmaşık doğasının kavranmasına yardımcı olacağı düşüncesiyle, her iki ülkenin o dönemdeki siyasal durumunu kısaca çözümlüyor ve halkın içinde bulunduğu durumla Edip'in tavrını etkilemiş olan fikirleri değerlendiriyorum.

Tezin ikinci bölümünde, Edip'in 1928 yılında Williamstown Siyaset Enstitüsü'ndeki konuşmasında merkezi ve özgül bir yere sahip dört temayı irdeliyorum. Bu olay, ilk kez Türk/Milliyetçi seçkinler grubunun bir üyesinin cumhuriyetin kurulmasıyla sonuçlanacak olan dünya olaylarına ilişkin Türk bakış açısını doğrudan sunması açısından önemli bir anlama sahip bulunuyor. Halide Edip ne tarih eğitimi almış bir tarihçi, ne de profesyonel bir siyasetçiydi; buna rağmen, yaptığı konuşmada Türk tarihinin ve siyasal evriminin çözümsel ve kronolojik bir dökümünü sundu. Konuşmasını 'Sıradan Türk' ve onun bir Yunan işgali girişimiyle yüz yüze bulunduğu koşullarda demokratik bir devlet yaratmak için verdiği mücadele üzerinde yoğunlaştırarak, ortaya tarihsel

kavrayış açısından yeni bir dinleyicinin ufkunu genişleten bir bakış açısı koydu. Edip, bu iki özgül ve birbiriyle çelişkili temayı birlikte ele alıp irdelemek suretiyle Türklere ve onların henüz kurulmuş ulusal birliğine yönelik Batılı önyargıları değiştirmeyi amaçlamıştı. Bildiğim kadarıyla, daha önce hiç kimse Edip'in bu konuşmalarını incelemedi ya da onun İngilizce kaleme aldığı diğer çalışmaları çerçevesinde bu konuşmalar üzerinde bir çalışma yürütmedi.

Edip, bir Türk kadını oluşunun özgül anlamının bilincindeydi ve Türk kadınları hakkında Batı'da geçerliliğini koruyan basmakalıp yargılarla mücadele etmek için çaba harcadı. Kadınların özgürleşmesi teması ile –Ortadoğu'da anlaşıldığı şekliyle– milliyetçilik teması arasında bir paralellik kurdu. Çünkü, Edip'e göre, bu ikisinin evrimi ve cisimleşmesi birbiriyle iç içe geçmiş durumdaydı. Tezimde bu dört temayı –Sıradan Türk, Yunanlıların Türk tarihindeki rolü, Türk feminizminin evrimi ve milliyetçilik– sahip oldukları tarihsel ve siyasal bağlam içine oturtarak değerlendirmeyi amaçlıyorum. Bunların sunumuna anlam kazandıran entelektüel ve toplumsal güçlerin bazılarını ele alıp çözümlemeye tabi tutuyorum. Edip, geçmişin ancak bugünün ışığı altında kavranabileceği inancındaydı ve sürgün koşulları, eski bir vatansever olarak yaşadığı duyguların düşüncelerini kısmen belirlemiş olduğunu düşünüyordu.

Edip'in 1923 ile 1930 yılları arasında kalan dönemde yürüttüğü İngilizce çalışmalarının özgül niteliği, Edip'in bu çalışmalarda kendi yaşantısının hem faili hem yorumcusu olmasıydı. Edip, biyografi, roman ve siyasi yorum türünde yazılar kaleme aldı; ancak, bunlara konu olan olayların seçimi ve düzenlenişi bir kitaptan diğerine değişiklik gösterir. Edip'in çalışmalarının birbirleriyle karşılaştırılması, onun yaşantısının erken dönemlerini biçimlendiren etkilerin, iç dünyasının, siyasal ve kişisel inançlarının, bu inançlar arasındaki karşıtlıkların derinlemesine ve kapsamlı olarak kavranmasına yardımcı olabilir. Nitekim, bu tez, *Memoirs*'in ilk cildine, *Shirt of Flame* (Ateşten Gömlek) adlı romana, Williamstown'daki konuşmasından uyarlanmış *Turkey Faces West* (Batı Karşısında Türkiye) adlı kitaba ve –daha sınırlı bir düzeyde– Edip'in Bağımsızlık Savaşı sırasındaki faaliyetlerinin bir dökümünü sunduğu *The Turkish Ordeal* (Türk'ün Ateşle İmtihanı) başlıklı çalışmasına ilişkin değinileri de içeriyor.

Edip'in İngilizce kaleme aldığı romanlarla diğer türden (non-fiction) çalışmaları arasında ifade tarzı açısından önemli bir fark vardır. Tarihsel ve siyasal anlatılarında sahip olduğu entelektüel fikirleri coşkusallıktan uzak yalın bir dille ifade ederken, romanlarında kişisel ilgileri öne çıkaran sıcak ve duygusal bir üslup hâkimdir. Bununla birlikte, tarihe ilişkin herhangi bir yazısı –kendi bağlamında– yaratıcı bir girişime karşılık düşer. Olayları düzenleyiş ve sunuş tarzı, kendi karakterine ve içinden geldiği toplumun doğasına özgü öğeleri dışa vurur. Edip, roman türü dışında kalan eserlerinde, çalışmasının felsefi yönleri üzerinde fazlaca durmamayı yeğlemiştir; sahip olduğu düşsel dünya onu insana ve yaşamın gizemli yanlarına daha da yakınlaştırmıştır. Kendisini bir roman yazarı olarak düşünmüş[4] ve okurlarından gördüğü ilgiden gurur duymuştur:

"Eğer benim mütevazı sanatımın tutkulu üslubu Türk okurlar tarafından güçlü bir beğeniyle karşılandıysa, bunun nedeni onun kaleme aldığım eserlerde ifade kazanmış saflığında aramak gerektiğine inanıyorum. Bu insanca feveranları kendi içimde, ya da roman sınırları içinde tutmak için

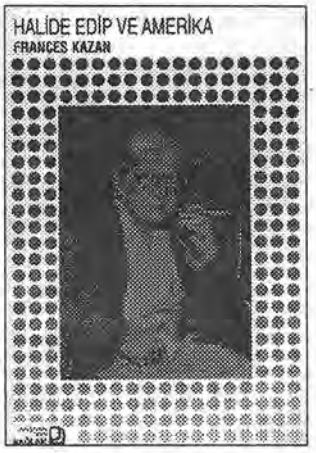

verdiğim mücadele, kalbimde duygusal olarak hâlâ yoğun, samimi bir çocukluk ve gençliğin canlı kalmasına yol açmıştır."[5]

Memoirs'de açığa vurulan kişisel gizler, düşsel ile gerçek arasında bir yerdedir. Gerçeğin ve ayrıntıların böylesine ileri düzeyde kişisel bir yoldan sunulması, bellek ve yorumun kendine özgü gizli dünyasının bir sonucudur. Bununla birlikte, bu kitaplar o dönemde yaşamış bir Türk kadını için oldukça açık sözlüdür. Belki de, Edip, ansızın yüz yüze kaldığı sürgün hayatının beraberinde getirdiği şaşkınlık karşısında, kendi yaşantısına ve hayatındaki bu kritik gelişmeye yol açan olaylara yönelik bir duygudaşlığa sığınmıştır. Bunu akılda tutarak, bu tezin biyografik verileri değerlendiren bölümlerinde, Edip'in bizzat kendisinin önemli olduğunu düşündüğü anılarının yol göstericiliğinden yararlanıyorum.

(1) Ziya Gökalp (1876-1924); Bir Türk sosyoloğu, düşünürü ve milliyetçisi olan Gökalp Atatürk'ün yaptığı reformların pek çoğunun entelektüel mimarı idi. Türk-İslam halkının Batı uygarlığını nasıl benimseyebileceği sorunuyla ilgili çalışmalar yürüttü. Gökalp'in yaşamı ve çalışmaları ile ilgili kapsamlı bir çalışma için bkz. Üriel Heyd, *Foundations of Turkish Nationalism,* Luzac, London 1950.

(2) Adnan Adıvar (1881-1955), 1917 yılında Halide Edip ile evlendi. Tıp eğitimi alan Dr. Adnan Birinci Dünya Savaşı sırasında bir Kızılay görevlisi olarak çalıştı. İmparatorluk zamanında Tıbbiye Mektebi'nin yöneticiliğini yapan Adıvar, son Osmanlı meclisinde İstanbul milletvekili idi. Daha sonraları Büyük Millet Meclisi'nde sağlık bakanı olarak görev yaptı. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. 'Adnan Adıvar', *Türk Ansiklopedisi,* 1. cilt, Ankara 1946, s. 139.

(3) Edip'in kaleme almış olduğu anılarının 1917'ye kadar olan birinci bölümü, *Memoirs of Halide Edip* (Mor Salkımlı Ev, 1963) başlığıyla ilk kez İngilizce olarak 1926 yılında İngiltere'de yayınlandı. Anıların 1918-1923 dönemini kapsayan ikinci bölümü, yine İngilizce olarak İngiltere'de *The Turkish Ordeal* (Türkün Ateşle İmtihanı, 1962) adıyla 1928'de yayınlandı. Yazar Edip'in yapıtlarına ilişkin tüm değinilerinde yapıtların İngilizce versiyonlarını esas aldığı için, muhtemel bir karışıklığa yol açmaması için yapıtların isimlerini İngilizce bırakmayı ve Türkçe isimlerini parantez içinde vermeyi uygun gördük. -ç.n.

(4) Halide Edip'in 1924'te Florence Billings'e yazdığı kişisel mektup. Smith College, Sophia Smith Koleksiyonu'nun izniyle.

(5) Halide Edip, *The Memoirs of Halide Edip*, Arno Press, New York City, yenibasım 1972, s. 205.

Tarık Dursun K.

GEÇTİ AKŞAM SULARI

Anı/Bilgi Yayınevi

Yaşarken ne kadar çok insan tanımışsak onca öykü biriktirmişizdir. Bu da yaşadığımız günlerin doluluğunu, yaşadıklarımızın yoğunluğunu gösterir. Böylece unutulmaması gereken bir yaşam çıkar ortaya. Tarık Dursun K., bunlardan biri. Yaşadıklarıyla unutulmaması gereken bir "serüven" adamı. Yaşanan serüvenlerin kimi gerçek, kimi düş olsa da sonuna kadar yaşanmış serüvenler.

Tarık Dursun, "Geçti Akşam Suları"nda unutamadığı kişileri anlatıyor, "Ben Unutmadan" diyerek. Aslında kendini, kendi yaşamının çeşitli evrelerini, en çok da çocukluk günlerini, çocukluk günlerinin bitmez tükenmez İzmir'ini. Tıpkı romanlarıyla öykülerinde anlattığı gibi. Aynı tatta. Aynı güzellikte. Yalnız bu kitapta değişen İzmir'in görüntülerine yer vererek, daha doğrusu yok olanları, belki de yok edilenleri sıralayarak eski güzelliklere ayrı bir hüzün katıyor. Derler ki, eskiden imbat esti mi, İzmir'in yokuş yukarı bütün sokaklarını sararmış. Çünkü her sokak denizle bitermiş o zaman. Bugün Kordon'daki, Alsancak'taki, Güzelyalı'daki yüksek yapılar, imbatı İzmir'in sokaklarına sokmuyor. Beton yapılar önlerini kesmiş. Denizi görmüyorlar artık.

Kitap, yazarın kendi yazışıyla, "Bir vakitler... İzmir'de... Delikanlılıklarımız ve aşklarımızla. Aşklarımız ve düşlerimizle. Biz..." diye özetlenebilir. Bunlar, kimi portreleriyle, kimi anılarda bıraktığı izlerle ortaya çıkan "geleceğin şairleri, romancıları, hikâyecileri, yayıncıları, tiyatrocuları, dublajcıları ve foto Balım'ları" olacak Esat Balım, Ziya Metin, Cengiz Tuncer, romancı değil ama roman kahramanı olacak olan Hasan Göksu, Muhtar Kemal, en başta da Tarık Dursun'un kendisidir.

Kitaptaki her portre, öyküsel içeriği ve dil tadıyla öne çıkıyor. Kitabın ilk yazısı; dayıları, Aliye Teyzesi'yle annesini anlattığı "Yedi Kardeşler Hikâyesi"nde Etem Dayı'nın ölümü, başlı başına bir öykü oluşturuyor. Ethem Dayı, Devlet Demir Yolları'ndan emeklidir. Ama her gün evden çıkar, Alsancak'a gidermiş. Yenge, durumu şöyle anlatıyor:

«Gardan geçer, manevra sahasına iner, vagonları, lokomotifleri seyreder dururmuş. Elinde de eski düdüğü. Ama öttürmezmiş, öyle tutar bakarmış.»

Ethem Dayı'nın evinin sokağının başında bir eczane vardır. Yaşlı başlı bir eczacı olan sahibi de onun gibi trenlerle, lokomotiflerle bozmuş bir adamdır. Bu yüzden birbirlerini pek severlermiş.

Ethem Dayı, pazara diye evden çıktığı son gün de, trenleri ziyaretten dönüşte eczaneye uğrar:

«Ethem Dayım evden çıktığının dakikası dakikasına dört saat, yirmi dakika sonra yüzünde bulutsuz bir mutlulukla eczaneden içeri girmiş. Selam vermiş. Tezgâha kadar gelmiş dirseğini dayamış. Tık soluk.

"Yahu" demiş eczane sahibi adama. "Bana bir bardak su ver hele, içerimde bir yangın başladı."

Eczane sahibi bir bakmış anlamış. (...)

Tezgâh arkasından çıkmış, elinde de küçük tahtadan bir oturak, Ethem Dayımın altına sürmüş, otursun soluklansın diye, yardım ederek omuzlarından bastırdığı anda, Ethem Dayım, göğsüne yıkılıvermiş onun.»

Jules Verne'nin konu edildiği portrede ise savaş yıllarında çekilenler anlatılır:

«İki Sene Mektep Tatili'ni okuduğumda; bizim İzmir'de radyo bilinir ama bulunmaz bir "anka"ydı. İkinci Dünya Savaşı yıllarıydı; ekmek ve amerikan bezi, kömür ve daha birçok "ihtiyaç maddesi" karneye bindirilmişti. Şeker yoktu, biliyor musunuz? Çayı çekirdeksiz kuru üzümü ağzımızda bir iki çiğneyip sonra dille damak arasında tuta tuta, yudumladığımız çayın kekreliğini gidermeye çalışarak öyle içiyorduk.»

Aynı portrede çocukların savaşı tam bir çocuk mantığı ile algılayışları, savaşın saçmalığının trajikomik bir örneğidir:

«Gündüz zeytinliklerin altında birdirbir, uzun eşek ya da dringa oynarlarken başları üstünden küçük ve bez kanatlı pır pır uçakları geçerken gözleri gökyüzünde:

"Tayyareci amca, tayyareci amca, bilet at, bilet at!" diye avaz avaz bağırarak koşturdukları tayyarelerin amcaları, bu kadar kötü amcalar mıydı? Kime (acaba Doğa'ya, Kerim'e, Aysel'e, Yılmaz'a, Ethem'e, Sevgi'ye ya da aşağı mahalledeki Giritli çocukların hepsine birden) kızgındılar; kim yaramazlık yaparken (pişirilen yemeği beğenmeyip yememiş, annesiyle babası 'uyku vakti geldi, hadi uyu bakalım' dediklerinde onları dinlemeyip ayak diremiş, gece kalkmaya üşenip altını ıslatmış, ağabeyinin dringalarını ondan habersiz alıp Doğa'ya ütülmüş) kızmıştılar da gece olunca gökyüzünü tayyareleriyle dolduruyor, ağlayan bir çocuk sesi duyunca hemencecik tepeden bombalarını yağdırmaya kalkıyorlardı?»

Gene Kelly'nin portresinde insanın mutluluğuyla bu mutluluğun engellenmesi, filmdeki bir sahneye dayanılarak çarpıcı bir biçimde anlatılır:

«... Mutluysanız, seviyorsanız, bir seveniniz de varsa eğer... Yağmur yağar. Size, sizin için ve kentin yalnızca sizin varolduğunuz yakasına yağar.

Size gerekli ne kalır? Bir kara şemsiye, bir modası geçmiş fötr şapka ve sonradan bakıp bakıp "deli mi ne bu adam?" diyecek, evine gitmekte geç kalmış birkaç insan. Bir de... Yasa koyucu. Mutlulukların keskin düşmanı. Polis. Elinde copu. Siz dans edersiniz; o, üstünüze gelir ve mutluluğunuza "dur" der.»

Burada mutluluğun yasaklanması; gerçekte sevinçlerle mutlulukların yaşanamaması, açlıkları, yoklukları, savaşları, düşmanlıkları, baskıları, kısacası bir türlü özgür olamayışımızı akla getirmiyor mu?

Aynı portrede bir sonbahar gecesi yıldız kaymasının anlatıldığı bölüm, size, şiirsel bir coşku, bir sevinç, bir mutluluk verecektir:

«İsma'l Dayım (rahmetli) bir gecenin sabaha yakın bir vaktinde görmüş bunu. "Başımın üstünde bir ağartı oldu," demişti. "Seher sandım. Değildi. Çünkü sehere daha çok vardı. Baktım; ağartı, gökten doğru iniyor. Durdum ve bekledim. Gözlerimin önünde kuyruğu upuzun, geceyi gümüşletip geldi. Çatalkaya'nın en uç çizgisinden denize indi. İnerken denizin suları çalkandı, köpürüp dalgalandı, ortasından ikiye açıldı. Gökten ağan yıldız denizin ortasındaki o ikiye açılmış bir başka denizden içeri girdi, burgu gibi sulara dalmasını sürdürdü. Sonra deniz sularıyla kapandı ona. Peşinden getirdiği gözümü kamaştıran gümüşlülüğü sula-

rın üstüne yayıldı hep. Sular bembeyaz kesildi. Bembeyaz ve parlayan bir su oldu.»

Bu güzellik uzun sürmeyecektir. Panait İstrati'nin anlatıldığı portrede Zavallı Marin'in (Istrati'nin babası) sonu, bugünmüş gibi, ülkemizde oluyormuşçasına düşündürecektir hepimizi:

«Zavallı Marin'in en ufak suçu bile yoktu. Lateni'den yoksul bir balıkçıydı, kaval çalar, şurda burda boğaz tokluğuna ne iş bulsa çalışırdı. Onu tutukladılar. Çünkü, her gittiği yerde, içinde bir cevizden daha büyük olmayan mamaliga'yı çocuklar çalmasın diye sopalarıyla koruduklarından söz ediyordu söylediği bir köy türküsünde. Ah, bu isyancı, bu bölücü dediler onun için; sonunda zavallıyı vurup öldürdüler.»

Tarık Dursun, yazar, gazeteci, sinemacı olduğundan bu kesimlerden tanımadığı, bilmediği, karşılaşmadığı ünlü kişi yok gibidir. Bir de bunlara onu etkileyen dönemin yerli yabancı müzisyenleriyle (Abdullah Yüce, Secaattin Tanyerli, Elvis Presley) sinema oyuncularını (Yılmaz Güney, Ahmet Mekin, Humprey Bogart, Gene Kelly) eklerseniz, bu kitaptaki portrelerin sayısı otuz dördü bulur. Otuz dört ünlünün, Tarık Dursun'la birlikte çekilmiş otuz dört resmi. Döne döne okunabilecek dolu dolu otuz dört öykü. Tekmili birden bu kitapta.

Bunların arasından Salâh Birsel de bir zamanlar İzmir'den geçmiştir. Onun için kitapta onun da izi vardır. Daha doğrusu Tarık Dursun, ağabeyi (Faruk Kakınç olmalı) ile birlikte Salâh Bey'in izini sürmektedir:

«Sonra (efendim) Soğukkuyu, Tramvay caddesini görürsünüz. Salâh Birsel beyimizdir, delikanlımızdır, fidanımızdır. Evinden okuluna, okulundan evine tramvayla giden gelendir.»

Aşk başına vurunca okuldan kaçmalarıyla, yalnızlığıyla geleceğin şairidir o:

«Ona 'nereye' diye sormazlar. Selam verip yanlarından ayrıldıktan sonra arkasından bir süre bakan ağabeyim, diğerlerine döner, gururla:

"O Salâh Birsel'dir," der. "Geleceğin en iyi şairi..."

Şairliği yürüyüşünden bellidir:

Çok doğrudur; rayların ortasından, uygun adımlarla yürüyen Salâh Birsel, tam bir şair gibi gitmektedir. Şiirinin sapmazlığında, başı yukarda ve dimdik, kelimeleri gerçek anlamlarından alıp her birini şiirinin teknesinde hamur ede ede...»

Tarık Dursunsa daha o zamanlar sapanla kuş vurmaktadır.

Kitabın son öyküsü, Tarık Dursun K.'nın kendi öyküsü. Bu öyküyü oğlu yazıyor. Kim olduğunu anlatarak:

«Benim adım Zafer değil, Hasan Muzaffer... Hasan, delikanlılığın, 24 ay askerliğin, Bucalı kadim dostu Hasan Göksu'nun adı, "Hasangiller"i okudunuz mu? "Kopuk Takımı"nda da var Hasan. Amerikalının çete arkadaşı Hasan Göksu. Muzaffer, ikinci babasının adı... Hasan da, Muzaffer de İzmirli elbette.»

Oğul'un yerinde gözlemleri, Tarık Dursun'un dolu dolu, coşkulu bir yazar oluşunun gizlerini de veriyor bize:

«Gönlünün gözüyle bakmak var ya, bundan kuşkulandım; başarılı olmasının sırrı, bu bence. İşe kendisini katarak üretmesinde... Bir sevgi serüveni onunkisi...»

«Babam yaşayan, bir parçası olabildiği, capcanlı ortamları sever yazmak için...»

«Her gün karşılaştığımız, içine inmeyip, kalabalıkta sürtünüp, sıyırıp geçtiğimiz insanların madencisidir babam. Gösterişten, gürültüden, kllşelerden uzak bir insan için bu maden, işlenebilir. Bu maden, değerlidir.»

«Babam, arabası var, almaz; koca İstanbul'u otobüsle, dolmuşla, yürüyerek geçer, ilerler... (...) Babam kentin sinemaskop perdesinin ölçüsünü alıyor her gün, renklere yakından bakıyor.»

Tarık Dursun, oğlunun bunca içtenlikli, bunca yakından gözlemlenmiş kendi öyküsünün arasına da, dip notları koyarak da olsa, girecektir. Bu onun özelliği. Tarık Dursun'u Tarık Dursun yapan da bu olmalı...

ADNAN ÖZYALÇINER

YOLANDE MUKAGASANA
ÖLÜM BENİ İSTEMİYOR

Yolande Mukagasana, Ruanda'nın Nyamirambo bölgesindeki dispanserinde hemşirelik yaparak yaşayan bir Tutsidir. Başkanın öldürülmesiyle birlikte başlayan ve bir ay içinde yaklaşık bir milyon insanın Hutular tarafından vahşice öldürüldüğü katliamda, ailesini ve bütün yakınlarını yitirir.
Bu belgesel, insanların şiddet gereksinimi derinlenmesine irdelenmedikçe, soykırımların asla son bulmayacağını bir kez daha gözler önüne seriyor.

Varlık / Anlatı

FİKRET DEMİRAĞ:

Eros'un Oku'nda ahlaki ikiyüzlülük sorgulanıyor

Eros'un Oku/Şiir/Hera Yayınları

✪ *Bir* aşksenfoni *olarak nitelediğiniz* Eros'un Oku, *çok acıklı bir giriş sözüyle başlıyor: "Bir aşk ve erotizm şiirleri toplamı olduğu kadar, bir hüzünler kitabı, aşksız ve sevgisiz yaşanan bir hayata ağıttır da."*

Aşk ve erotizm, hayatın ölüm karşısında olumlanması demek iken aşkın yakınından hiç ayrılmayan bu hüzün, bu kırıklık ne?

– Dikkat edersen, giriş sözleri, aslında bir sonuç. Birçok yaşanmışlıktan, yaşanmamışlıktan (yaşanamamışlıktan) sonra, birey ve toplum(lar) olarak gelinen trajik noktanın vurgulanması; sevgisizlik, bencilleşme, hoyratlaşma; yani 'aşk' duygusunun aşınmaya uğraması, giderek kaybolmaya yüz tutması. Bu arada 'sevgi'nin de elbet.

Kitabın, yaşı 60'lara yaklaşmış ve Kıbrıs'ın bildiğin özel koşullarında yaşamakta olan bir insanın, aşk ve sevgi konusundaki yaşanmışlıklar, yaşanmamışlıklar (yaşanamamışlıklar) toplamının bir eğrisi olması; bunun haritasını ortaya çıkarışı gibi bir özelliği taşıması; bütün bunlar o hüzün durağına getirmiş onu ve bu hal de o sözlerle somutlanmış. Bu yüzden kitap, bir aşk ve erotizm şiirler toplamı olduğu kadar, hatta daha da çok, bir hüzünler toplamı.

Aşk –ve sevgi– duygusunun iyice bir kıyıya çekildiği, sindiği, neredeyse varlığının tartışılır hale geldiği bir çağda yaşıyoruz. Üstelik, aşk ve erotizm, istediği kadar hayatın ölüm karşısında olumlanması demek olsun; ikisi de içinde yaşanılan koşullardan soyutlanamıyor; hele hele varlığı bile tartışılır hale gelmişse 'aşk'ın! Çağımızda bu tür duygular ve ilişkiler içinde, durmadan bir şeylere çarpa çarpa –ya da bir şeyler ona çarpa çarpa– ufalanma, dağılma noktasına geldi aşk. Çok kirlendi, kirletildi ve dışlandı. Çok hasta. Komada. Belki de öldü.

Erotizm başka; o var. Derece derece, kaba, ilkel pornografiye kadar... bir eğri çizerek... var.

Elbette, ilksöz gibi görünen sonsöz acıklı olacak. Ya da diyelim ki benim geldiğim nokta bu.

✪ *Aşk, "bir yüzde öbür yüzleri unutmak mıdır" derken, bir yandan da en başta Son'u özetlemişsiniz: "Aşk Meselesi Açıklanamaz."* Eros'un Oku *için, bir açıklanmazın (aşk) başka bir açıklanmazla (şiir) açıklanması diyebilir miyiz?*

– Daha çok 'sorular sorması' diyelim. Bu, bana daha doğru ve temellendirici görünüyor. Sorma, sorgulama ve sorgulanma. Hatta birçok şeyin birçok şeyden hesabını sorma. Bu konuda kuşku parantezleri açma. Hiçbir şeyden çok da emin olamama. Aşk'ın hayatla, hayatın aşk duygusuyla sorgulanması ve anlamlandırmalar çabası. İnsan'ın Aşk'ı, hayatı, değer yargılarını, birey ve toplum ahlakını ve global ahlakı(!) sorgulaması ve onlarla sorgulanması. Bir şeyleri (aşk vb.) bir şeylerle (şiir gibi) açıklamaya çalışma iddiası ve çabası yok *Eros'un Oku*'nda. Şiir'in açıklamazlığı ya da açıklanabilirliği(!) ise çok başka planlarda konuşulması gereken bir şey, bir konu.

✪ *Sizce, aşk ve erotizm için: Kırışıklar ve kırışık duran şiir sayfaları karşısında "gençlik" ne anlama geliyor?*

– Daha yolun başında olunduğu, kirlenmemişlik, parçalanmamışlık anlamına geliyor. 'Beyaz' değilse de 'çok da karalanmamış, yara izleriyle dolmamış sayfa' anlamına. Bunca kirlenmişlikten, yara bere içinde kalmaktan, parçalanmaktan bir biçimde paçasını kurtarabilmiş ve kendini koruyabilmiş. O da nasıl olabiliyorsa ve mümkünse! Özetle 'umutlu olmak' ve 'dirim' anlamına, diyelim.

"Gençlik"i salt yaşla ve kıyıya çekilip kendini korumaya almakla ilintilediğim anlamı çıkarılmasın sözlerimden. Genç yaşta da çok yara alması, içinin 'kırışıklar'la dolması mümkün insanın. Hayatımızın 'kırışık şiir sayfaları'na dönüşmesi (ve içimizin), kişinin duyarlılık derecesi ve iç ritmiyle ilgili bir şey, diye düşünüyorum. Yaşananların yoğunluğu, biçimi, iniş çıkışları ile ilgili; yediğimiz darbeler, yaşadığımız şoklar ve düş kırıklıkları, tanık olunan ikiyüzlülükler (hatta binyüzlülükler)... ve bunları karşılayabilme gücü... tüm bunlar ve daha birçok şey, derece derece, genç yaşta da 'kırışık şiir sayfaları'na dönüştürebilir insanı.

Tüm bunlardır *Eros'un Oku*'nda sorgulanan.

Böyle bir dünyada ve aşk ve erotizm karşısında fiziki yaşın da bir anlamı kalmadı. Zaten 'gençlik'i de bu yüzden fiziki yaşla ilişkilendirmiyorum.

Konuyu fazla mı dağıttık ne!

✪ Eros'un Oku, *iki renge ayrılıyor; sayfalar arasında: Mavi ve Gri. 'Kırmızı' ise bize belletilen renktir* aşk *konusunda... Veya Sarı. Aşk ve erotizm karşısında bu solgun, cansız, "pastel" duruş ne denli coğrafi?*

– İyi bir soru, yerinde bir saptama: Coğrafi. Biliyorsun, özellikle Akdeniz'i çevreleyen kıyılarda ve bu denize serpilmiş adalarda en hâkim renklerden biridir mavi. Bir de sarı, yeşil ve beyaz. Mavi, buralarda, bizde iyimserlik, coşku, mutluluk gibi duygu ve olguların karşılığı. Onu simgeliyor. Ayrıca, mitolojik bir boyutu (Aphrodite, Dionysos...) da var. Aşk - mavi - gençlik - coşku - erotizm - Aphrodite - Dionysos... hepsi birbirini çağrıştırıyor, bütünlüyor ve birbiriyle örtüşüyor. Hele erotizm söz konusu olduğunda (tensel hazzın uç noktalarda gezindiği erotizm) bu daha da böyle. "Gri" ise hüzün, düş kırıklığı, acı boyutunu (ruhen çöküntüyü, yaralanmayı, parçalanmayı, her anlamda 'yaşlanma'yı) simgeliyor *Eros'un Oku*'nda. İki renk de ne ölçüde "pastel", kestiremiyorum doğrusu. Biri ışıklı-güneşli, öbürü puslu-kirlenmiş iki renk. "Sarı" bana daha solgun ve pastel görünüyor. Bizim güneyde (Akdeniz'de) ise sarı, çığlık çığlıktır. Ondan da maviden fışkıran coşkunun sanki negatifi (maviye göre) fışkırır. Neredeyse, Aşk ve Erotizm bahsinde, mavinin ve yeşilin yanında –bir karşıtlık, özünde açığa çıkmayı bekleyen coşkuyu da barındıran bir 'bezginlik' olarak– durur.

Elbette, bu konuda "kırmızı"nın özel anlamını ve şiddetini biliyorum. Özellikle erotizmin şiddet içeren grafiği söz konusu olunca. *Eros'un Oku*'nda erotik imge ve duyumsamalar parlak ve şiddetli olarak var, ama daha özde umut ve coşku var, bu yüzden de "kırmızı" değil, mavi. İçerdikleri pozitif şiddet ve tutku açısından "kırmızı", saf ve beyaz aşk ağırlıklı içeriği ve yalın söylemiyle daha çok "mavi". Bu renk de, 'beyaz aşk' açısından zıt renk olarak 'gri' de uygun bir seçim bence.

HALİL GÖKHAN

Apollinaire

ALKOLLER

Şiir/Varlık Yayınları

Apollinaire adı, şiirin yanı sıra birçok şeyi de beraberinde çağrıştırmaktadır. Dadaistlerin öncü diye selamladığı, kullandığı sürrealist (üstgerçekçi) sözcüğüyle bu devinimin isim babası olduğu, ilk akla gelenler olsa gerek. Apollinaire, Fransız modern şiirinde olduğu gibi, resim sanatının da yenileşmesinde büyük katkıları olan bir sanatçı. Bu yönüyle ülkemizde, gerektiği şekilde tanınmamaktadır. Üstüne yazılmış birkaç yazı dışında şiirleri de tek tek, kimi şairler tarafından çevrilmiştir.

Fransız şiirini köklü bir şekilde etkileyen, kendinden sonraki şiir devinimlerinin öncüsü sayılan, resim sanatı üzerine çarpıcı öneriler getiren şairin en önemli yapıtı yine kuşkusuz *Alkoller*'dir. Sembolist sanat anlayışının geç temsilcilerinden biri olan sanatçı, bu akıma sırtını asla dönmezken, yaşadığı günün şiirle yansıtılabilmesi için önerileriyle de dikkati çekmiş ve bu önerileri özellikle de *Alkoller* adlı bu kitabında uygulamaya koymuştur. Modern insanın bir kent insanı olduğundan hareketle, insan yaşamının da çok parçalı olduğunu düşünen Apollinaire, resimde ön gördüğü yapıştırma (kolaj) sanatını şiirinde de gerçekleştirmiştir. Ateşli bir savunucusu olduğu bu sanat anlayışının bugün ne denli doğru olduğunu bir tarafa bırakırsak, onun şiirinin büyüklüğünü de sanırım onun savunduğu ve uyguladığı bu anlayışa bağlamamız gerekecektir.

Kuşkusuz her yeni sanat yeni anlatım yolları, yeni biçemler, yeni yöntemler arar. Kolaj da bunlardan biri olarak, Fransa'da yeni sanatın belirleyici bir tekniği olmuştu. Ve yukarıda da anlattığımız gibi bu teknik, *Alkoller* şairinin sembolist sanata ekleyerek yerinde ve ustalıkla kullandığı bir yoldu. Birbirine hiç benzemeyen, ilgisiz gibi görünen, oysa kent yaşamında parçalanmışlığı simgeleyen öğeleri ustalıkla toplayan ve (kolaj yöntemiyle) kullanan şair, aynı şekilde, ilgisiz gibi gözüken, halk arasında duyduğu konuşmaları da birbiri ardı sıra şiirleştirerek, konuşma çizgileriyle konuşmayı şiire sokarak, önerdiklerini bizzat uygulamıştı. Erkek uyak, dişi uyak konusundaki öteden beri yapılagelen tartışmalara da önerdiği çözümle son veren sanatçı, aynı zamanda bir uyak ustası olarak bu yeni tekniği kendine özgü bir şekilde gerçekleştirmişti.

Apollinaire'in Ahmet Necdet, Gertrude Durusoy, Jean-Louis Mattei tarafından dilimize kazandırılan *Alkoller* adlı şiir başyapıtından alıntılayacağımız *Zone* şiirindeki, altını çizdiğimiz şu sözcükler neyi imliyordu yeni sanatta? "*Nihayet sen de bıkmış olursun bu eski dünyadan/ Çoban kızı ey Eiffel kulesi sabah sabah meliyor sürüsü köprülerin*"... "*Burada antik bir havası vardır eski otomobillerin bile*"... "*Süzülüyorlar ilk uçağın çevresinde*" Evet, Eyfel Kulesi, otomobiller ve uçak sözcükleri; o güne değin şiirde kullanılmamış olan bu sözcükler, rastgele miydi *Zone* (Bölge) şiirinde. Elbette ki hayır. Bu sözcükler, yeni hayatı, yeni dünyayı simgeliyorlardı. Blaise Cendrars'ın "New York'ta Paskalya" adlı kitabından esinlenerek yazılmış bu şiirin, daha sonra *Alkoller* adlı yapıtının ilk şiiri olması da rastlantı değildi. Bu mekanik yapıların adları kuşkusuz yeni dünyayı simgelediği gibi kübist sanatın da ilk uygulamaları olarak yerini alıyordu şiirde. Özellikle dizelerdeki kopukluk, sıradaki karmaşayla, bir üsluplar oyunu olarak algılanabilecek bu şiirin, *Alkoller*'e ilk şiir olarak alınmasını göz önünde tutarsak, verilen kararın nasıl isabetli olduğunu da görüyoruz, bugün. Yeni hayat, yeni dünya, yapının alttan alta işleyen bütünlüğü ve görünürdekinin parçalanmışlığıyla başarılı bir şekilde verilmişti şiirde: *Zone*'da. Caligrammes'da şiire bükülgen nesnelerin şeklinin verilmesi, aynı dürtünün bir sonucu değil midir nitekim?

Apollinaire'in bir büyük başarısı da yenilikçi bu sanat anlayışıyla geleneksel çizgiyi başarılı bir şekilde kaynaştırmasıdır. Tek başına *Zone* şiiri bile bu birleşimin bir sonucudur. Kitaptaki, *Çiğdemler, Ölüler Evi, Tören Alayı, Yolcu, André Salmon'un Düğününde Okunmuş Şiir, Hırsız, Landor Road Göçmeni, Kor, Mayıs, Çanlar, Sonbaharda Ren, Kadınlar* adlı şiirler de Apollinaire'in yeni hayatı, yeni dünyayı simgelerle, geleneksel çizgiyle bireşim yaparak, sembolist anlayışın doruğunda nasıl ilettiğini gösteren şiirlerdir.

Artık ülkemizde de, dünya şiirinde modernleşmenin, modern sanatın öncü yapıtlarını görmek olanağımız gitgide artıyor. Özdemir İnce'nin Rimbaud, Lautreamont çevirileri, Sait Maden'in Baudelaire çevirileri ve nihayet Gertrude Durusoy, Ahmet Necdet ve Jean-Louis Mattei tarafından çevrilen Apollinaire'in *Alkoller*'i. Umarız bu tür yapıtlar gitgide artar, modern dünya şiirinin diğer örnekleri dilimize kazandırılır.

Bu açıdan bakılınca *Alkoller* kitabının dilimize aktarılması önemli bir sanat olayıdır. Aslında geç kalınmış bu çeviri olayı, ülkemizde şiir üzerine birçok tartışmanın daha da somut olarak anlaşılmasını sağlayacak, şiirin neliği daha iyi anlaşılacaktır. *Alkoller* şiiri aslında üzerinde yeterince durulduğunda şiirde neyin nasıl anlamlandırılması konusunu da açığa çıkaracak denli oylumlu ve öğretici bir yapıttır, tıpkı Rimbaud, Lautreamont ve Baudelaire'in dilimize kazandırılan yapıtları gibi. Ben yazıma son verirken, kitabın en son şiiri olan *Bağbozumu Ayı* adlı şiirden bir alıntı yapmak istiyorum: "*Ey Paris daha güzeldir memleketimin şarabı/ Bizim kıyılarınkinden ama kuzey üzümlerinde/ Olgunlaşmıştır bütün tanecikler bu korkunç susuzluk için/ Benim güçlü erkek salkımlarım kanıyor sıkma makinasında/ Tüm Avrupa'nın kanını içeceksin o uzun yudumlarla...*"

METİN CENGİZ

Turgut Acar

ZAMAN SIZIYOR AYNAYA

Öykü/Yön Yayınları

Turgut Acar, beşinci öykü kitabı olan *Zaman Sızıyor Aynaya* adlı kitabını okura sundu. Kitapta yer alan 15 öyküde, Acar, toplumumuzun gündelik yaşamındaki olağan olayları ve ilişkileri öyküleştirmiştir. Bunu yaparken öykü sanatının sınırları içinde, çok değişik ve güzel kurgulamalara yer vermiştir. Ama, bütün öykülerde insanımızın toplum içindeki yaşantısından yansımalar görülmektedir. Zaten, kitabın adında yer alan "ayna" sözcüğü de bir bakıma bu yansımaların simgesidir.

Sözgelimi, "Kara Öykü" adlı öyküde, bir kitabın halk arasında nasıl karşılandığı ve değerlendirildiği anlatılmıştır. Kulaktan kulağa, sözden kulağa gelen sözlerle bir kitabın geniş bir okuyucu kitlesine nasıl yayıldığına, kitap okumamış kişilerin bile bu söylentiler sonunda zor bulunan kitabı araştırmasına değinilmiştir. "Bir Yitiğin Öyküsü" ise, ailesince bırakılan bir kişinin zor koşullar altında yaşantısını ortaya koymuştur. "Duvarları kara taşlı, kara demir kapılı bir odada" adam mum, bir de sinek vardır. Adam, sinek olmak istiyor, mumla konuşuyor. "Sızlamayan yeri yok. Konuşacağı kimsesi de yok, mumdan gayrı. İki bileğini tutmuş mumla konuşuyor. Kendi veriyor yanıtları da. İki bileğinden sıkıca tutmuş. Kaçacak bir başkası sanıyor kendini". Orada, bu ortam içinde ölümü düşünüyor, ölümü bekliyor.

"Düşün Dördüncü Köşesi"nde bir aile yaşamı ortaya konulmuştur. Ekin ile Sevim'in aile yaşantısı ve dışarıdaki insanlarla dünyaya bakışları öyküleştirilmiştir. Kitaba da adını veren "Zaman Sızıyor Aynaya" yaşanmış eski günlerin anımsanması ve o anımsama içinde yaşanmasıdır bir bakıma. Daha çok da bir depremin anımsanması ortaya çıkıyor. "Bay Serkisof" ticaret ortamındaki oluşumları, olguları ortaya koymuştur. Ticaret yaşamındaki olumsuzluklar ağır basmaktadır. Adamın bir kurtarıcısı vardır, adı Kadir. Ona göre, "Kadir, bir koruyucu melek. Evet, evet melek"tir. Olaylar içinde bir de başkasının kaçan karısı üzerinde durulmuştur usta bir kurgulama ile. Serkisof saatini elinden çıkarmak isteyen zavallı bir görevli de vardır öyküde. İdarenin armağanı olan saati satmak zorunda kalan bu kişi öykünün başka bir ilginç yönüdür.

"Kör Karga", bir karganın öyküsüdür; ama, karga bir simgedir. Çünkü "Karga milletinden korkulur. Kin gütmede deveden de, yılandan da beter" bir kişilik simgesidir o. Öykünün gelişiminde bunun gerçekten bir simge olduğunu anlıyoruz. "Dostum Kertenkele" öyküsü de simgesel bir öyküdür. Çocukluğunda timsahtan korkmayan kişi daha sonra kertenkeleden korkar olmuştur. Çünkü, kertenkele küçücüktür; ama ağzı zehir doludur. "Söylentiye göre onlar yılanlara zehir verirlermiş". Acar, böyle başlayarak toplumdaki durumu, yaşantıyı, olumsuzlukları, çıkarları çok değişik, güzel bir kurgulama ile sergilemiştir. "Evimizden Su mu Çıktı" öyküsü, kalabalık bir yaşam içinde gereği gibi gezilemeyen sokakları ile İstanbul'un anlatımıdır. "İstanbul'da pazar günü dışarı çıkmaya ant içmişken, bir anda bozup kırk yılın başında Sapanca'ya gidelim önerisi" üzerine başlayan

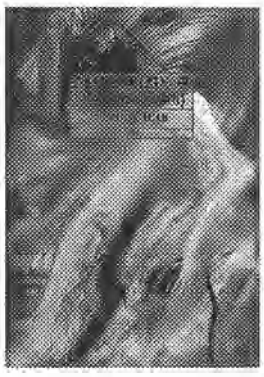

yolculuğun ortaya koyduğu durumları yaşarız bu öyküde. "Umut Fırtınası" adlı öykü, işçi alınacak duyurusu üzerine işsizlerin başvurularını ve olumsuz sonuçlarının acı öyküsüdür. "Akala" bir evdeki iki kedi arasındaki savaşımı anlatıyor. Ayten Hanım, Akala'yı seviyor, Haydut'u ise sevmiyor. Sonunda bir tuzak hazırlar ve Akala'sını Haydut'un elinden kurtarır.

Kısa öyküler olan "Renk Renk Balon Salkımı Günler", "Sessizlikte Su Sesi" de küçük olayların öyküleridir.

Turgut Acar, kitabın arka kapağında da belirtildiği gibi, "ilgi, merak, sürükleyicilik, duygu yoğunlaşması ve vurguları en üst düzeylere çıkaran bir kurgulama" ile yazmıştır öykülerini. Yalın bir anlatımı var. Bu anlatımla okuru sürükleyip götürüyor öyküler boyunca. Dili ve anlatımı değişik ve kendine özgü. Olayları, olguları ortaya koyarken çevreyi ve kişileri de iyice, tam olarak tanıtıyor bize.

"Bir Gizin Başı Sonu" öyküsüne, ortamı betimleyerek şöyle başlar: "İki pılı bir pırtı, nolacak öyle bir oda... değil işte. Masası, sandalyesi, köşelerde koltuğu, yerde halısı, tavanda teki yanan dört kollu lambası (...) Perdesi, masa üstü vazosu, duvarlarda resimleri, sarkaç saati, çoğun uyuyan kedisi, tavanın ışık almayan köşesinde örümceği". İşte, üç kız kardeşin oturduğu bir oda burası. "Bir Yitiğin Öyküsü"nde ise geniş ortamda betimleme görülür. Turgut Acar, kişileri de betimler öykülerinde. Sözgelimi, "Bay Serkisof"ta Kadir bütün yönleriyle betimlenmiştir; giyimi, kuşamı gibi insancıl davranışları da öykü boyunca ortaya konulmuştur. Bu öyküde, Serkisof saatini satmak için gelen kişiyi şöyle betimlemiştir: "Kısa boylu, kavruk biriydi. Yıpır yıpır yıpranmış, küçük vücuduna bile dar gelen giysiler içindeydi. Geniş parlak kafasında saç yoktu. Küçük, yuvarlak, parlak, sonradan eklenmiş bir top gibi yüzünün ortasında duruyordu burnu. Tavan arasından çıkma tozlu, sümsük bir görünümü vardı". (s. 47). "Umut Fırtınası" adlı öyküde de güzel betimlemeler görürüz. "Akala" adlı öyküde bu adı taşıyan kedinin betimlemesi vardır: "Bir beyaz bulut duruluğunda, üflesen uçacaktı. Mavi boncuk gözleri, pembe ağzı, pembe burnu, hele hele kırmızı kurdele takıp pencerede kırıtması vardı ki, al içine yerleştir. Hiç ötesi yok". (s. 105).

Turgut Acar, bu kitabındaki öykülerinin değişik ve başarılı kurgulaması ve örgülemesi yanında dilinin ve anlatımının yalınlığı ile dikkat çekicidir. Olayların oluşumu, kişilerin davranışları ve kişilikleri başarılı bir düzenleme ile ortaya konulmuştur. Bu kitaptaki öyküleri ile yazınsal öykü alanında yüksek bir düzeyde görülmektedir. Onun aynasına, zamanla birlikte toplumumuz da sızmakta, net olarak da yansımaktadır.

MUZAFFER UYGUNER

Elizabeth Smart

MERKEZ İSTASYONU'NDA OTURUP AĞLADIM

Roman / Telos Yayıncılık

Dünyadaki şiirsel düzyazı başyapıtlarının sayısı onu geçer mi, çok kuşkuluyum. Bence bu başyapıtlardan biri, ilk olarak 1945 yılında basılmış olan, Elizabeth Smart'ın *Merkez İstasyonu'nda Oturup Ağladım* adlı yapıtıdır –bu yapıtın yayınlandığı zaman pek yankı uyandırmamış olması, yeraltına itilip orada ünlenmeye bırakılması ve onu yeniden basmayı akıl edecek zeki bir yayıncının ancak yirmi yıl sonra ortaya çıkması, o yıllarda eleştirmen olduklarını ileri sürenlerin bir ayıbı olsa gerek.

Şiirsel düzyazı pek az başyapıt vermiş bir yazı türüyse, bu yazı türünün son derecede kötü örneklerini oluşturan kitaplar da uzun bir liste oluşturabilir; birden yükseklere çıkıp gezinmenin kolay olduğunu sanan ve yine aynı zarafetle yere inmenin güçlüğünü göremeyen yazarların arkalarında bıraktıkları acıklı ve utanç verici bir çöp yığınından söz etmek mümkündür. Aşk mektubu yazmış olan herkesin bileceği gibi, aşkınızı Tristan ile Isolde'ninkinin yanı sıra bütün o ölümsüz aşk öykülerinin arasına katmanız sandığınız kadar güç değildir. Sorun, süt parasının büfenin üzerindeki vazonun altında olduğunu mektuba nasıl ekleyeceğiniz sorunudur.

Elizabeth Smart yalnızca bu sorunun üstesinden gelmekle kalmıyor, yeğin olanla beylik olan arasındaki karşıtlığı, konusunun bir parçası haline getirerek bunu sanatsal bir zenginlik kaynağına dönüştürüyor. *Merkez İstasyonu* büyük ölçüde bir insanın aynı zamanda hem orta sınıftan bir ev kadını hem de Isolde olabilmesindeki şaşırtıcı ikiliği konu alıyor. "O konukların ev sahibi olduğumu anımsıyorum hep," diyor başkişi/anlatıcı, "kısacası bu öldüren sabrın kaynağı gelecekte dökülecek kandan çok yarınki kahvaltı."

Şiirsel düzyazıların çoğunda sorun yarınki kahvaltının davetsiz bir konuk gibi araya girerek birden şiirselliği bozmasıdır. *Merkez İstasyonu*'nda günlük, maddesel dünya varlığını doğallıkla sürdürüyor. Bunun en büyük yararı, örneğin Tristan ile Isolde'nin görkemine zarar verir korkusuyla hiçbir şakaya yer vermemek zorunda olan bir Wagner operası gibi mizahsız bir dünya yaratmak zorunda kalmaması olmuştur kitabın. Maddesel dünya kitabın *içine* demir atmış durumdadır, acımasızca alaya alınır (yukarıda bir bölümünü alıntıladığım cümlenin tamamı olan "Macbeth gibi o konukların ev sahibi olduğumu anımsıyorum hep" cümlesindeki gibi) ya da Neşideler Neşidesi'nden alınıp polis sorgusunun içine serpiştirilmiş olan o göz alıcı, acılı dizelerde olduğu gibi, hiç acımadan doğranabilmektedir.

Bunun bir başka önemli yararı da kitabın bir öyküsünün olabilmesidir. Kitap bir rapsodi, bir ağıt olduğu kadar gerçek anlamda bir romandır; öykünün bir aşk üçgeninin üç çizgisinin dışına pek çıkmadığını, hatta bu üçlü ilişkiyi de

anlatıcının ağıtından çıkarmak zorunda olduğunuzu kabul etsek de. (Örneğin, benim anladığım kadarıyla, iki sevgilinin tutuklanma nedeni, zina amacıyla bir eyalet sınırını aşmayı yasaklayan o akıl almaz Amerikan yasasını çiğnemiş olmalarıdır.)

Öykü her ne kadar incecik bir iplik halindeyse de bu iplik kitaptaki ruh durumlarını ve imgeleri birbirine bağlayacak güçtedir. Örneğin Baudelaire, *Küçük Düzyazı Şiirler*'ini dizecek böyle bir iplik keşfedememişti, o yüzden de o şiirleri okumak bir sandık dolusu göz alıcı ama birbirinden kopuk boncuk tanesini toplamaktan farksızdı. *Merkez İstasyonu*'ndaki imgeler ayrı ayrı güzel oldukları gibi birbirlerine bağlanış biçimleri de güzel. Kitabı okumak acılı, ilkel, erotik bir dua okumaktan farksız.

Gerçekten de bir dua kitabı gibi yazılmış. Bir din ezgisi. Yüksek sesle okunmak istiyor, bir konser gibi dinlenmek. İngilizcedeki pek çok şiirsel düzyazı örneği gibi bu kitap da, aslında herhangi bir biçimde icra edilmek üzere tasarımlanmış yapıtları içeren Onaylı Çeviri geleneğine aittir; kitapta dokunaklı bir amaçla alıntılanan *Neşideler Neşidesi* ile kitaba isim babalığı[1] eden İlahi geleneğine. Bu ikisindeki ısrarlı ritme benzer ritim, nabız atışlarının ritmi. Kitap bütünüyle adeta bir yara. Ritmi sevinç ifadesine dönüştüğü zaman bile sevinç öylesine yakıcıdır ki, bunu yaşayan kişiyi tüketir.

Merkez İstasyonu, içinde oluştuğu yazın geleneğine uygun olarak değişik bir yapıt. Düzenli aralıkları alışılmadık bir uluma etkisi taşıyor. İmgeler farklı dinsel törenleri ve eski efsaneleri yağmalıyor. Benzetmelerinden bir kısmı Katolikliğe ait şeylerden devşirilmiş: "Basık göğüsleri yağmalanmış Kutsal Meryem Tapınakları gibi acıma duygusu uyandırıyor." Kişilerden bazıları belki de Viktorya Dönemi şiirsel düzyazı ustalarının, Walter Pater ve Walter Savage Landor'un yazgıcı sayfaları aracılığıyla o eşsiz eski çağ efsanelerinden tüm azametleriyle kalkıp gelmiş gibiler: "Jüpiter Leda'yla birlikte oldu, artık Truva Savaşları'nı hiçbir şey engelleyemez." Bazen de eski çağ kişileştirmeleri benzetmeyle süslenerek neredeyse bambaşka bir kimlik kazanıyorlar: "Ama (ben) güneşin kollarında yanarken bir kibrit alevini görebilecek miyim?" Bu benzetmenin ateşini Christopher Marlowe'dan aldığını düşünüyorum (Marlowe'un kendisi pırlantalarını boncuk gibi dizeceği bir ip bulamamıştır, onun için de tek tek dizelerin ve beyitlerin büyük şairi olarak kalmıştır. İşte bu yüzdendir ki insan onun, Shakespeare'in yapıtlarının gerçek yazarı olduğunu düşünen araştırmacıların yanıldıklarını hemen söyleyebilir.)

Merkez İstasyonu'nun başarısı hiç kuşkusuz bir eğretileme başarısıdır – "kuşkusuz", çünkü yazından aldığımız zevk, belki de sanatın her dalından aldığımız zevk, temelde eğretilemede yatar görünmektedir. İnsan zihni, bilmediğim (belki de bilinmesi gerekmeyecek kadar yalın) bir nedenle, aynı anda iki imgeyi benzeştiren ya da örtüştüren (zekâ kıvılcımına benzeyen) bir şimşek ışığından aldığı tadı, ne kadar güzel olursa olsun tek bir imgeden alamıyor. Elizabeth Smart'ın kitabında bu daha adından başlayarak sağlanıyor. Merkez İstasyonu, Babil ırmaklarına benzetiliyor. Bu süreç,

bence metnin cümle dokusundaki eğretilemelerin çok ötesine uzanmaktadır, ya da "evrenselliği"nden söz etmek demek aslında yazarın kitabında en tekil ve öznel görünen imgelerinin, hatta kişilerinin kendilerini aşan eğretilemelere dönüşmesini sağlayan görüş açılarının yolunu açtığını söylemek demektir.

Bu anlamda *Merkez İstasyonu*'nun klasik mitolojiyi yağmalarken aslında bir imgenin, sanki büyülü bir değnekle dokunulmuş gibi, nasıl bambaşka bir imgeye dönüştüğünü gösteren öykülerin dal budak saldığı bir yapıt olduğunu söylemek yerinde olacaktır. "Ah bir tanrının elinden kaçmak için olduğu yere çakılıp kalan, yemyeşil kesilen şanslı Defne! Ah çok kan dökülmeden bir efsanede yerini alan şanslı Syrinx!" Syrinx ve Defne efsaneleri Ovid tarafından *Başkalaşımlar* başlığı altında toplanan efsaneler arasındadır. Başkalaşım (*Metamorphoses*) sözcüğünde tıpkı eğretileme (*metaphor*) sözcüğünde olduğu gibi bir değişime işaret eden Yunanca ek, *meta*, vardır. Başkalaşımı anlatan bir efsanenin kendisi eğretileme sürecinin eğretilemesidir – yani yazınsal sanat sürecinin kendisinin.

Merkez İstasyonu'nda anlatıcının düşünceleri başkalaşım üzerinde gezinmektedir (yazar "koltuk altları tas gibi çukur bir fotoğrafçı yamağına dönüşemeyen bedeninden" utanmaktadır), kitap bu açıdan çağımızın Smart dışında tek şiirsel düzyazı ustası sayabileceğimiz Jean Genet'nin yapıtlarına inanılmayacak kadar benzemektedir. (Bu benzerlik rastlantısal sayılmalıdır, çünkü iki biçem, savaş nedeniyle birbiriyle ilişkisi kalmamış iki ayrı toplumun ürünüdür: Genet'nin *Notre Dame des Fleurs*'ünün ilk basımı 1943'te Fransa'da yapıldı. *Merkez İstasyonu*'ysa ondan iki yıl sonra Londra'da yayınlandı ve savaşın ilk yıllarında Kuzey Amerika'da yaşanmış bir öyküyü konu almaktaydı). *Merkez İstasyonu*'nda öyle cümleler vardır ki – "Hayır, benim savunucularım, hain bakışlı meleklerim" – bunlar, Frechtman'in harika çevirisiyle, Genet'nin kaleminden çıkmış olabilirdi. Genet de Elizabeth Smart gibi öncelikle bir başkalaşım yazarıdır (tümcenin orta yerinde bir insanı bir at-adama dönüştürüverir). Aslında Genet, dil kullanımına kadar yansıyan, "eril"in "dişil"e dönüşümü diyebileceğimiz türden bir ana başkalaşım kavramıyla oynamaktadır. Elizabeth Smart, Ovid'in derlediği başkalaşımlar arasında yer alan bir başka öyküye, Hermafrodit öyküsüne de gönderme yaparak bu eğretilemeyi kullanmaktadır; bu efsanede, bir delikanlıya, yüzmeye gittiği gölde o gölün perisi âşık olur ve kendi bedenini onunkiyle bütünleştirir, ikisi birlikte erselik bir yaratığa dönüşürler. *Merkez İstasyonu*'nun kadın anlatıcısının (yine Genet'vari bir kullanımla) "koltuk altları tas gibi çukur bir delikanlıya dönüşemediği için" utanmasının nedeni, fotoğrafçı dükkânında böyle bir delikanlıya âşık olan sevgilisinin de başkalaşım geçiren bir varlık oluşudur. Kitabın akılda yer eden imgelerinden bir tanesinde, anlatıcı, sevgilisi için ah ederek şöyle der: "Ne yazık, aşkı, altın renkli kararsız bir yüzle elma ağacının dallarının arasından göğe bakan bu adamın bir erselik olduğunu biliyorum."

Merkez İstasyonu, cinsiyetlerin değişebilirliği, kolayca belirlenemez oluşu konusunda Genet'yle uyuşsa da, sevginin ve ölümün de dönüşebilirliği konusunda Genet'den ayrılır. Genet'de değişim tek yönlü gerçekleşir: acı mutluluğa dönüşür. Şiddet, suç, öldürme edimi hep cinsel edimlere dönüşür, Genet için her silah erkeklik organını çağrıştırır. *Merkez İstasyonu*'nda yer değiştirme iki yönlü olabilmekteyse de ("ama şu an ölme fikri çekici bir melankolinin tülüne sarınmış... bir edime dönüşüyor") kitap aşkı ve hazzı işkenceye dönüştürme teması üzerine kuruludur. Genet barok bir yazardır, hazcıdır, onun o Fransız geleneği, onu Katolik inancının derinliklerine götürür, o büyülü ritmini dualardan azizlere kadar uzanan köklü bir geçmişten ödünç alır. *Merkez İstasyonu*'nun bir anlamda eskiye, İngiliz geleneğine, Eski Ahit'in Onaylı Baskısı'na yaptığı göndermelerle daha çok Yahudi eğilimli olduğu söylenebilir. Bu eğilim bir sürgünlük duygusunda kendini gösterir, ölülerin arkasından okunan ilahiden (Rilke yoluyla) alınmış sürgünlük duygusunda. "Enginlerden seni çağırdım, ya Rab, sesimi işit." Kitapta şehitlik kavramı bile Hıristiyanlık öncesine dayanır – hatta çoktanrılılık dönemine özgüdür, çünkü kurban olanlar Argos gibi çok gözlüdürler, o çok sayıda gözle gördükleri de cennetin değil evrensel acının yansısıdır. Bir sevgilinin elleri bile yıkım getirebilir. Erkeğin cinsel organı her zaman bir silahtır. "Her yanımdan yaralar almışım, yaraların gözleri var; dünyayı yalnızca hüzün olarak gören gözleri... Aşk tohumlarıyla gerçekten de ve ölümcül bir biçimde paramparça bedenim."

Merkez İstasyonu'nun bana en çok anımsattığı efsane gerçekten de çoktanrılılara özgü bir şehitlik kavramı – Eski Ustaların sürekli işledikleri Çarmıha Geriliş temasının dünyasal koşutu olarak, tuhaf bir biçimde betimledikleri bir şehitlik. Bu öykü de Ovid tarafından *Başkalaşımlar*'da anlatılmıştır. Ressamlar bu kavramı estetiğin dinsel yansısı olarak değerlendirmekte haklıydılar, çünkü öykü zaten temelde sanatla, bir müzik yarışmasıyla ilgili. Satyr[2] Marsyas, Apollo'ya meydan okuyor. Tabii sonuçta iyi olan yarışmayı kazanıyor ve rakibini de bu rekabeti başlattığı için canlı canlı derisini yüzerek cezalandırıyor. Satyr'in arkadaşlarının gözyaşları bir ırmağa dönüşüyor, zaten öykü de Ovid'in derlemesinde yerini bu sonla alıyor. Bu öyküde hep bize sunulandan başka bir son daha olduğunu düşünmüşümdür. Apollo'nun sanatı kimsenin gözyaşlarını sonsuza dek akıtamaz (sonsuza dek diyoruz çünkü ırmak sonsuzluğa akmaktadır). Meydan okuma ve yarışma boyunca Marsyas gerçekten de ikinci sınıf bir müzikçidir. Büyük bir sanatçı olamamıştır, derisi yüzülene kadar da kendisini dinleyenleri sonsuza dek peşinden sürükleyecek gize ulaşamaz. Patricia Highsmith'in sözleriyle, 'Yazarlar ve ressamlar, koruyucu kabuğu doğuştan az gelişmiş insanlardır, tüm yaşamları boyunca mevcut kabuklarını da dökmeye uğraşırlar' – canlı canlı derilerinin yüzülmesine bile karşı koymazlar.

Şimdiye kadar yazılmış olan kitapların arasında *Merkez İstasyonu* kadar kabuğu, derisi soyulmuş, çıplak sinir uçları ortaya çıkmış bir kitap yoktur. Tam bir savunmasızlık çığlığı. Bu kitaba derisi yüzülmüş Satyr imgesi açısından bakmak kitaptaki imgelere de uygun düşer, çünkü farklı yaratıkların bir karışımı olan Satyr'in kendisi, cisimleşmiş, somutlaşmış bir dönüşümdür. Efsaneden çıkacak derse de uygun görünmektedir, çünkü büyüsü gerçek hayatta da bozulmayan tek, olsa olsa, tuhaf ve acı verici bir kurban oluşun sonsuz bir haz kaynağına, bir sanat yapıtına dönüşmesidir.

(1) *"Babil ırmakları kenarında,/ Orada oturduk,/ Ve Sion'u andıkça ağladık."* Tevrat, *Mezmurlar*, Mezmur 137 -yay.n.

(2) Yunan mitolojisinde, belden yukarısı insan, belden aşağısı at ya da teke olan yaratıklar -y.n.

BRIGID BROPHY
Türkçesi: ALEV BULUT

Abdülkadir Budak

BENDE KALAN DİZELER

Başlarken...

Yakıştırma bile olsa yerindedir. İstanbul'da oturan Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "bana İzmit'te bir dize var deseler oraya kadar yürürüm" dediği söylenir. Bir dizeye yürümek bir şiire, bir şiire yürümek ise bir şaire yürümektir çünkü. Sevgili şairim Haydar Ergülen'in yorulduğu için değil, kırıldığı için bıraktığı bu güzel yolculuğu bu kez de ben göze alıyorum. Hani o *kırk şair birden olsam yazamam bir hevesi* gibi kırk şiire bedel bir dize yazmış olan, *itina ile* şiir okumakla kalmayıp paylaşmanın sevincini de yaşamasına tahammül edilmemiş bu güzel şairin emanetine sahip çıkmak istiyorum. Onun bir dönem *Şiir-lik* dergisinde yaptığını, bu sayıdan itibaren her ay *Varlık*'ta sürdürmek istiyorum. Derginin genel yayın yönetmeni Enver Ercan'la böyle bir karara vardığımızda, görmeme, beğenmeme hakkını da kullanacağımdan ötürü boy hedefi haline gelebileceğimi de düşünmedim değil. Ama, dizenin, dahası şiirin hatırına olası saldırıları da göğüslemek gerektiği sonucuna varmış olmalıyım ki "bende kalan dizeler"in ilki için daktilonun başına geçmiş bulunuyorum. Haydar'ın "şairin şaire borcu çoktur" sözüne katılmakla birlikte, bu sözü "şiirin dizeye borcu çoktur" gibi anlamak ve hep oradan başlamak niyetindeyim. Yazdıkları yazacaklarının teminatı olmuş kimi adları, benim şairlerimi biraz daha sık anacak olursam bu da doğal karşılanmalıdır. Onlara daha fazla göz, kulak kesiliyor olmamın nedenini benim öznelliğimden çok, onların iyi şair olmalarında aramak gerekir diyebilirim. Elbette dizeden ne anladığım doğrultusunda yapacağım seçmeler için, yalnızca geçen ayın dergileriyle yetinmeyip yeni çıkan kitaplara da uğrayacağım. Şu anda aklıma gelen iki dizede olduğu gibi, belleğime yerleşmiş kimi dizeleri de paylaşmak isteyebilirim *Varlık* okurlarıyla. Örneğin, nicelerinin yanı sıra, Türk şiirine "Kocaman bir çocuğu öpüyorsun" gibi bir şiir bağışlamış olan Şükrü Erbaş'ın her dem tazeliğini koruyan şu dizelerini daha ne kadar kendimde saklayabilirim ki? *Bunalıyoruz çocuk bunalıyoruz/ Biçim veremediğimiz şeylerin biçimini alıyoruz.* İmgeyi tek tek dizelerden çok, şiirin bütününde arayan, yapı'yı önemseyen bencileyin bir adama bile "yerim dar" mazeretine sığınmadan "bir dizeye yürümek bir şiire yürümektir" gibi slogan attırır Haydar Ergülen gibi, Şükrü Erbaş gibi şairler.

Baştan belirtmeliyim: Bu yazıların, her ayın onuna kadar dergiye ulaştırılması gerekiyor. Dizeler soğumadan dokunmamı bekleyenler olur da, dergilerini, kitaplarını bana ulaştırmak isteyenler çıkabilir düşüncesiyle yazışma adresimi de vererek (P.K. 6 Sincan/ Ankara) başlamak istiyorum. İkinci yazıda gecikmeli çıkan dergilerden de (mart ayına ait olanlardan) paylaşılacak değerde dizeler bulacağım umudunu yeşertiyorum içimde. Hoşbulduk.

Bursa'da çıkan ve Mart 1998 tarihli 59. sayısına ulaşan *Yeni Biçem*'den başlamak istiyorum. Zaman zaman Tarık Günersel gibi imzaların kafa bulmalarına alet olsa da, Ramis Dara'nın, Hilmi Haşal'ın emeğini ve özenini yansıtan, iyi bir edebiyat dergisidir *Yeni Biçem. Haydar Ergülen*'le başlıyor bu sayıdaki şiir şenliği. Onun yalnızca şiir yazmakla kalmayıp şiire baktığını da biliriz ya, "Yağmurlu Göz Şiire Bakıyor" başlığı ise fark etmemekte ısrar edenler için sevimli bir anımsatma gibi duruyor. Girişe bakarsanız sonuçtan emin olursunuz: *Yağmuru mırıldanıyorsun, eskiyor/ bardakta unutulmuş su gibi yarım/ ve söylenmeden kalan sözlerin tadı/ yeni sözlerinse bir yağmurluk ömrü var/ ne yağdım onlarla ne de ıslandım.* Keçiyolu anlamına gelen patikalarda yürümeyi seven *Yunus Koray*'dan bu kez de özdeyiş tadında üç şiir var. Bazı şairleri seviniz, ama ötekileri asla küçümsemeyiniz; çünkü her şiir yazanın ayrı bir macerası vardır demek ister gibidir "Zıt Sevgi" adını taşıyanda: *kalan bir şey vardır yine de/ en kötü şairden/ sevgilerde/ bir acı "mısra-ı berceste"*. Şiir çevirilerinden tanıdığımız *Coşkun Yerli* yazmaya da ısınıyor giderek. Sina Akyol'a adanan şiiri şu dizelerle bitiyor: *Soğuk sarıyor/ bahçeleri iyice/ eve dönmeli.* Eve dönemiyorsak şiire dönelim diyorum; şiire dönmek eve dönmek gibidir; şairin sığınağı, korunağıdır şiir. *Ali Cengizkan*'ın "Ay Vakti"nde, yitirdiğini sandığım o güzel sıcaklığını taşıyor olması ne güzel! "Dayım Gül Takardı Gömleğinin Yakasına" gibi, "Taş da Çürür" gibi, "Solfasol Otobüsü" gibi şiirlerden geliyor sanki. Hoşgeliyor. *Gültekin Emre*'den bir sensizlik tanımı: *Bir akşam, ipeği reddeden bir mevsim bu sensizlik.* Şiirimizin sessiz akan duru sularından biri de *Yusuf Alper* adını taşımaktadır. Şeyh Galip'e ait olan, Necatigil denli benim de sevdiğim "alevden denizleri mumdan kayıklarla geçmek" dizesini çağrıştıran şu dizelerini çok sevdim: *Ellerinde alevden atlasla/ Sonsuz denizlerde su.*

Adam Sanat'ta Salâh Birsel şiirin bir "Ali Cengiz Oyunu" olmadığını anımsatıyordu. Ergin Yıldızoğlu'ndan anlatımcı şiirin örneklerinden sayılması gereken "Beş Kanto"dan iki dize: *Yeni bir tasarımı hevesle denerken/ yelkovana kendini astı örümcek.* "Yabancılar diyarında adını şaire çıkaran"lardan biridir Mehmet Yaşın. *Yarı bırakılmış bir film gibi, hayatım/ yeniden çekiyorum seni kendi albümüm için* diyerek bitiriyor "Albüm" adlı şiirini. Anneli her şiir ürpertir yüreğimi. Ah bana "kokusu kalmıştır diye kapandım odalara" gibi dizeler yazdıran annem! Biraz da onun için mi "bende kalan bir şiir oldu" Yelda Karataş'ın şiiri? *Altay Ömer Erdoğan* da, yalnızca Adam Sanat dergisinde rastladığım, ama yazacaklarını merak ettiğim genç adlardan. Şiirin başlığı şiire bedel gibi: *Dizeler gül kokuyorsa yetimhaneye bağışlayın.*

Edebiyat ve Eleştiri sadece Ankara'nın değil, edebiyatımızın da en iyi dergilerinden biri. Tek kusuru vaktinde çıkamamasıdır. Bu kez de bir dosyayla çıkıp geldi: "1997'de Şiir". Adnan Satıcı imzasıyla, geçen yılın şiirine ilişkin derli-toplu bir bakışı taşıyor. Yargılarına tümüyle katılmamız gerekmiyor; ama mutlaka okumamız gerekiyor emek ürünü olduğu belli olan bu değerlendirme yazısını. *Kuvvet Yurdakul* da çok genç bir arkadaş. Şu dizeler ondan umutlu olmamız için yeterli bir nedendir: *İçimde bir halk üşür/ Toprak yüzlü çocuklar ağlar/ Bağışla/ Anne saplanır sek sek biter/ Bağışla basıyorlar/ Basıldıkça siliniyor çizgiler.* Tanrım! Neden hep anne demekte yarışıyor şairler? *Hüseyin Atabaş* da şu dizelerin üçüncüsüyle katılıyor kervana: *Ben bir aşka hazırlansam/ İnsan kendine yabancılaşıyor/ Anne çocuklara, yollar yolcuya.*

Veysel Çolak'ın, bir dönemin sevimli dergisi *Yusufçuk*'u yaşatma isteğini de taşıyan dergisi *Dize*'ye gelmek istiyorum. Genç şairlerin daha çok yakıştığı bir dergi Dize. *Dev-*

rim Dirlikyapan da bu dergiye yakışanlardan. Geçen yıl Behçet Aysan Şiir Ödülü'ne değer görülen bu şairin şu dizeleri: *Bir itiraz dilekçesi buldum kendime/ müzik, sinema ve edebiyattan; içime iğneledim/ bir yığın maddi hata bulundu düşlerimde/ aşk bir ağır ceza suçuymuş, bilemedim/ bir yanlışlık oldu öldürülmedim.* Bu sayıda "bir şair" sunusuyla yer alan *Özgür Balaban*'a yolun başındayken şunu anımsatmalı mı? Şiir, katılarak değil atılarak yazılır. *En gizli makasını dinlemek için/ bir istasyon kahvesi kımıldardı birden* diyebildiğine göre bu öneriyi ciddiye alacaktır. Veysel Çolak, bu genç adama örneklerle desteklenmediği için abartılı gelen övgülerde bulunurken şöyle de diyebiliyordu: "Şimdiden şiirin sarhoş çocuğu". Övgü mü, yergi mi anlayamadım. Şair yalpalarsa dizeleri de yalpalar ya da şiir sarhoş işi değil, ayık işidir denilebilir de. Ne dersiniz?

Yaşasın Edebiyat çiçeği burnunda bir dergi; henüz beşinci sayısında. Mart sayısı ve usta şairimiz Gülten Akın... Onun *göğü gördüm imkâna tutuldum düşü sevdim* dizesiyle başlayan "Balina" adlı şiiri. Düşleri imkân dahilinde gören bu güzel dize, "sonra işte yaşlandım" sözüne itiraz eder gibi duruyor. Yaşlanmak, düşlerin yittiği yerde başlar (mı?): Sevgili Hikmet Altınkaynak'a "iletişim sayfaları"nı yerinde bulmadığımı söylemek istesem, iç işlerine karışmış olur muyum? Gün olur, "arka sayfalarda yer alan çırak da, ön sayfayı işgal eden usta mı" diye sorulabilir çünkü. Yirmilerine varamamışlarla kırkını aşmışları "genç şair" gibi görmek ve göstermek de doğru değil gibime geliyor. Beni sevindiren bir şey oldu. *Hüseyin Alemdar* "Yedi Sinema Şiiri"ni, liseden arkadaşım olan Meral Oğuz'a adamış; dahası onun şairde oluşturduğu imgesine. Sınıftaki erkek arkadaşların yüzde doksanı âşıktı Meral Oğuz'a; bunu ancak 25 yıl sonra bir telefon görüşmesinde söyleyebilmiştim kendisine. Bakın şairin ağzından nasıl sesleniyor aktris arkadaşım: *beni unuttu akşamın pembe zambağı/ içim flû bir hatıra içim fersude bir kanyak lekesi/ hayatım diyorum hayatım ki/ altyazılı bir sepya bir ürperti şimdi.*

Hayatı iyiden iyiye kavramış şairlerden biridir *Ataol Behramoğlu*. Ondan güzel şiirler okumayı özlemişim. İyi geldi *Varlık*'taki iki şiiri de. O güzel anne imgesiyle bir kez daha karşılaşıyoruz işte. Şairler değişiyor, dergiler değişiyor, anne imgesi değişmiyor bu ay. *Beni bir yaza gömdülerdi bir zaman/ Annem olan bir sessizlikte/ Belki de onun kalbidir açan/ Derin bir gülün içinde.* Hem anne, hem de "derin bir gül", bu şiiri ben sevmezsem kimler sevecek? Şair, balkon bulutlarına uygunsuz bir mevsim önerebilir; öneriyi ciddiye alıp almamak ise balkonun bileceği bir şeydir, öyle değil mi sevgili Adnan? *bak hiç kimseyim bana ağla yok, ağlama yok/ herhangi bir rengi çağrıştıran hiçbir sesim/ bir mevsim var çok uygunsuz onu önerdim/ durup dururken balkon bulutlarına/ bu tutmadı ben de tutunamadım ama.* Şiirin nelerde, nerelerde yol alması gerektiğini merak ederken, bu sorunun yanıtını bir yazının içinde, *Ceyhun Atuf Kansu* kokulu bir dizede bulmaz mıyım? Nasıl sevindim, nasıl sevindim. Kadirbilir eleştirmen *Mehmet H. Doğan*'ın yazısı içinde ışıyordu bu dize: *Ve Türkçenin ıssız bozkırında yol alır bir şiir.*

Anne sözcüğünün bizim bilmediğimiz bir anlamı daha olsa gerektir. Anne, *bahar başlangıcı* da demek olmasın? Ya da şöyle desem, baharın kapısı aralanırsa içeriye önce anne sızacaktır. Bu bir tesadüften ibaret olamaz, yani şairlerin mart ayını anneli dizelerle karşılaması.

Bursa'nın şiir konusunda daha özenli olmasını istediğimiz öteki edebiyat dergisinin adı *Düşlem*. Anne, iç sayfalarda *Derya Çolpan*'ın, arka kapakta da *Afşar Timuçin*'in dizelerine hayat veriyor. Çolpan'dan: *çocukların ellerini sıkar anneleri/ gözleri çabuk büyüsün diye.* Timuçin'den: *Taşlara gömme annem götür beni.*

Poetik'us, genç kuşağın verimli adlarından *Yılmaz Arslan*'ın çıkardığı "şiir sözcüsü". Aynı şiire Edebiyat ve Eleştiri dergisinde de rastladığımızı da anımsatarak, *Hüseyin Şahin*'den de anneli bir ilk dize: *Düşlerim kırık dedim de bir keresinde anneme.* Sabit Kemal Bayıldıran'ın yıllar sonra şiir eleştirilerine dönmesi sevindiriciydi; dergide sürdürdüğü "Edebiyatımızda Şairler Sözlüğü" ise ilgi çekici. "Şairin doğduğu yer şiiridir, öldüğü yer de" demiştim bu dergide. Bu sözlük çalışması bu sözü doğrular gibi. Şairbilen bir adam Bayıldıran.

Bende kalan bir şiir:

isyan etmeyeceksin ya da baş eğmeye övgü

1.
Bıçağında karanlığın eşsiz yansımaları
sıyırıp geçiyor, bir akrep hışırtısı krepon ellerinde
kendini izliyor
adı cezayirli çocukların ölü gözlerinde
ne yapıyoruz biz, dünyaya utanmadan bir gün daha
armağan ederek.
kalbimizi gazete parçalarına her gün haber
diye gömerek
ne yapıyoruz.

2.
O zaman.
yağmura açmalı kirpiklerini
kuru dallarıyla ayakta duran gazeller
artık sokağa çıkmamalı kara bulutlu ay
–badem ağaçlarıyla gökyüzü güzel olur bilirim–
Ve her harfin büyüğü vahşetin adını yazmalı
dünyanın çok bilmiş duvarlarına

3.
Ne zaman.
Annesi kırık çocuklar hep birlikte şarkı söyler yeryüzüne
masalını yitirmemiş bir yaşam bulunur mu bir yerlerde

4.
Güneş! hadi canım sende...

YELDA KARATAŞ

(*Adam Sanat*, Mart 1998)

Feridun Andaç

ÖYKÜNÜN LABİRENTLERİNDE

8./Demir Özlü Kuşağına Bakıyor

Demir Özlü'nün yazınsal denemeleri, inceleme ve diğer düz yazıları benim için hep bir şeylerin göstergesi olmuştur. O da şu: Okuyan, düşünen, neyi/niçin yaptığını bilen-sorgulayan, nasıl yapması gerektiği konusunda arayışlara yönelen bir kuşağın varoluş serüveni.

"1950 Kuşağı"ndan söz ediyorum tabii ki. Burada, bu kuşak üzerinde sık sık durdum. Daha da duracağım.

Özlü'den, yaratıcı yazıları dışında, okuduğum ilk yazınsal denemeleri anımsamaya çalışıyorum. Sanırım Yeni Ufuklar, sonrasında Somut, Politika gazetesi yazıları... Belleğimde yer edenler bunlar. Bizim kuşak için aydınlatıcı yazılardı onlar. Gerçi o günler (70'li yıllarda) kimse dönüp bu tür ayrıntılara pek bakmıyordu... Hele hele Demir Özlü... "Küçük burjuva" idi, "bireyci"ydi... Yaftamız hazırdı... Oysa o; ne zenginlikler, incelikler taşıyordu o yazılarıyla... Hayata, yaşadıklarımıza bakıyor; derine, daha derine inmemizi söylüyordu, belki...

O yazıları sonrasında ise onu dikkatlice, ilgiyle izledim. Öyle ki; Özlü, bu süreçte yalnızca yazınsal denemeler yazıyordu, ülkenin güncel, siyasi/ ekonomik/ toplumsal/ kültürel sorunlarına değinen yazılar da kaleme alıyordu. Bu yazılarından dolayı başı ağrıyacak, yurtdışında yayımladığı bir yazısı nedeniyle kovuşturmalara uğrayarak vatandaşlıktan çıkarılacaktı. Bu, biraz da, o kuşağın yazgısıydı.

Özlü'nün yazılarının göstergesel anlamını boyutlandırarak açımlamak ya da değerlendirmek değil amacım. Bir yazın insanının düşünce yapısını, yazınsal serüvenini daha iyi tanımada bir araç-metin olan bu tür yazıların öneminin altını çizmek istiyorum.

Şu günlerde onun yazın dünyasıyla daha da yakınlaşırken, eleştiri-incelemelerini içeren *Borges'in Kaplanları*'nı* okumaya yöneldim. Özlü'nün bu yazıları, yukarıdaki yargımı pekiştirecek, birçok zenginliği içeriyor. Bunların içinden en çok ilgimi çeken de; onun kuşağına bakışı, yaratıcılığının kaynaklarını, ipuçlarını yansıtışı oldu diyebilirim.

Daha ilk yazı "Şu Birey" onun hayata, yazıya bakışını temellendirdiği düşüncelerini getirir. Yabancı dil ve kültür ortamında kendi kuşağını düşünürken, geçmişe döner. Kuşağını çözülen, savrulan bir kuşak olarak adlandırır:

"Nasıl da darmadağınık olmuş bir kuşak! Çok gençken Mavi dergisi adında bir dergi çıkarıyorduk, Ankara'da. Ahmet Oktay, Güner Sümer, Yılmaz Gruda, Özdemir Nutku; İstanbul'dan ben, Ferit Edgü, Oğuz Arıkanlı. Derginin eleştirel yazılarında, bizden on yıl ileride olan Attilâ İlhan'ın düşüncelerinin etkisi görülüyordu. O sıralarda, yirmi dokuz yaşında bir gençti Attilâ İlhan. Paris'ten dönmüş, İstiklâl Caddesi'nde Baylan Pastanesi'nde öğleden sonraları oturuyor, bir edebiyat çevresi yaratmaya çalışıyordu." (s. 12-13)

Onları bir araya getiren dostlukların ortak yanları edebiyattır kuşkusuz. Eğilimleri, beğenileri, yazdıkları, bu dostluk ortamında uç verir. Yeni bir edebiyat yapma/ yaratma düşüncesine yönelmelerinin kaynaklarına baktığımızda, bu kuşağın varoluşunda Batı'nın yazın/ sanat birikiminin etkisini görürüz. Gerçeküstücülükle varoluşçuluğun bu eğilimlerin çıkış noktasını oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Özlü, bir konuşmasında da, oluşan yeni edebiyat anlayışının ilk etkileri, izlerinden söz ederken bu yanın altını çizer:

*"1950 kuşağı edebiyat araştırmalarında tanınmış gerçekçi yazarların yapıtlarıyla karşılaşmış olduğu gibi, yeni edebiyat anlayışlarıyla da karşılaştı: Kafka, Sartre ve Camus bu yazarların başında gelir. Sonra bir ölçüde başka varoluşçu yazarlar, sonra da gerçeküstücülerin yazınsal yaratıları. Gerçeküstücülere de kaynak olmuş başka yazarlar: Sade, Lautreamont gibi... Daha sonra da Beat Genaration... yazarları. Bütün bu yeni oluşumu çevreleyen daha birçok yazar... Örneğin belirli ölçülerle Celine, Beckett, Ionesco... vb. yazarlar. Babadan kaldığı gibi yazmak istemiyorduk."***

Farklı bir yazın anlayışı getirme girişimleri belli çatışmaları da (hatta yok sayılmaları da) göze almak demekti. Nitekim öyle de oldu: "bunalım edebiyatı yapıyorlar", "anlamsızlığın peşindeler" gibisinden yargıların ardı arkası kesilmedi.

Hem yaşanan zamanın içindeydiler hem de dışında. Yaşama biçimi olarak tamamen dışa dönük, girişimci, ataktılar. Yazma eyleminde bireyin sırlı dünyasına yöneliyor, yenilikçi bir anlayışın örneklerini veriyordular. Özlü, bir başka söyleşisinde de bu yanlarını şöyle değerlendiriyordu:

"Bizim yazarlığımız, düşünce temelleri üzerine oturmak isteyen bir anlayışa dayanıyordu. Çağını kavramak isteyen, onun ruhunu ortaya çıkarmak isteyen bir anlayışa, toplumun

*tarihiyle, bugünüyle çatışmaya giren bir anlayışa. Bu tavırsa hikâyecilik olarak deyimlendirilemez. Bir yazarlık tavrıdır. Bazı hikâyelere, deneme öğesi karışıyorsa bu tutumdan geliyor."****

Ne denilirse denilsin, yüzleri yaşama dönüktür onların. "Özel bir yaşam"dan süzülüp gelenlerle toplumu/bireyi/dönemi anlamaya, anlatmaya çalışmışlardır.

Özlü; "Yaşamdan gelmeyen bir yazının kalıcılığından kuşkuluyum," derken de; yazıyı besleyen kaynağın ne olduğunu imler.

Sanırım, şu düşünceleri, bu konuda düşündüklerini daha da açımlayacak düzeyde:

"Elbette, yazında kurgusal dünyanın da, bilimkurgunun öne sürdüklerinin de gerçekleşip gerçekleşmemesi önemli değildir. Önemli olan yapıtın yazınsal nitelikleridir. Ama, diyeceğim başka bir şey: Yaşamdan beslenmemiş kurgu, gününde ne denli özgün görünürse görünsün, bir süre sonra ilgi çekici olmaktan çıkacaktır." (s. 18)

Kitapta yer alan yazılarının önemli bir bölümü Özlü'nün yaratıcılığın kaynaklarına dönük izleri de getiriyor. Öte yanıyla da kuşağının profilini çiziyor denilebilir.

Jean-Paul Sartre üzerine yazısı böyle bir yazı. Şu kısa alıntılara göz atalım dilerseniz:

"... bizim kuşak J.P. Sartre'ın adıyla, sanırım ilk olarak Sait Faik'in Beyoğlu üzerine yazdığı bir röportajda karşılaştı." (s. 20)

"J.P. Sartre'ın bizim kuşağın düşünceleri üzerinde, kurduğu yazın anlayışı üzerinde, belirli –sırasında önemli– ölçülerde etkisi olmuştur." (s. 20)

"1950 Kuşağı adı verilen yazar kuşağının, Türk yazınında yeni bir değişim yaratan genç üyeleri, –belirli açılardan– J.P. Sartre'ın düşüncesiyle ve yazın anlayışıyla ilgileniyorlardı. Özellikle o dönemin genç yazın dergisi a dergisi çevresinde toplananlar." (s. 22)

"Biz, Sartre'ın yapıtlarından yeni bir yazın anlayışının ürünleri olarak yararlanmış, o gençlik yıllarında etkisini duymuş ve Sartre'ın düşüncelerinden yararlanarak, Demokrat Parti kapalı döneminde, aydınlara seslenen özgürlükçü muhalefeti ayakta tutmuştuk. –Onun için sivil polis peşimizdeydi.– Şimdi 1960 Devrimi olmuştu, ondan yararlanarak düş ülkesi Paris'e gelmiştim." (s. 24)

Özlü, Kafka üzerine yazısında da bu tür saptamalar yapar, kuşağına göndermelerde bulunur. Arthur Adamov, Güner Sümer, Orhan Duru, Ahmet Oktay, İlhan Berk, Leyla Erbil, Ferit Edgü, Feyyaz Kayacan ve Dostoyevski üzerine yazdıklarına uzandığımızda; Özlü'nün *"1950 Kuşağı"*na dönük bakışının izlerini buluyoruz. Onun öyküsünün labirentlerine girmeden; son ürünlerini okumaya yönelmeden *(Balkur'da Akşam Yemeği*, 1997 Yapı Kredi Yay., 59 s.; *İthaka'ya Yolculuk*, 1996, Can Yay., 191 s.) Önce; *Borges'in Kaplanları*'nı okumak, hem Özlü'nün dünyasına yaklaşmak hem de "1950 Kuşağı"nı daha iyi tanımak için ipuçları verecektir eminim.

(*) *Borges'in Kaplanları*, Demir Özlü, Ekim 1997, Yapı Kredi Yay., 164 s.

(**) *Demir Özlü İle Söyleşi,* Adnan Özyalçıner, Gösteri, Haziran 1981

(***) *Demir Özlü İle Bir Konuşma,* Ataç, 1970.

Halil Gökhan

DÜNYA KİTAP KILAVUZU

Matbaadan Sonra Matbaa

Walter J. Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür** adlı kitabında şimdiye kadar bu satırlara dikkat çekmeye çalıştığımız matbaa sonrası ve elektronik öncesi dönem üzerine düşünüyor. Ong, kitabın *Matbaadan Sonrası: Elektronik* bölümünde şöyle yazıyor:

"Sözel anlatımın elektronik dönüşümü, hem kelimenin yazıyla başlayıp matbaayla pekiştirilen mekân bağlarını güçlendirmiş, hem de bilincimizi ikincil sözlü kültür çağına sokmuştur. Her ne kadar elektronik biçimde işlenen kelimenin ana konumuz olan sözlü ve yazılı kültür karşıtlığıyla ilişkisi burada tüm boyutlarıyla ele alamayacağımız kadar geniş olsa da bazı önemli noktalara değinmek gerekecektir.

Bugün ortaya atılan iddiaların tersine elektronik araçlar, basılı kitapları yok etmez, tam tersine kitap sayısını arttırır. Nitekim elektronik ses kayıt aletleriyle söyleşiler yapıldıktan sonra binlerce söyleşi ve söyleşi kitabı basılmıştır. Bu kayıt araçları olmasa pek çok söyleşi bugün kâğıt yüzü göremezdi. Yeni araç, eski olanın konumunu hem pekiştirir hem değiştirir; matbaa kültüründe karşılıklı konuşmaların rahat, kuralsız olduğuna inanıldığı için söyleşiler de, yeni, bile bile doğallaştırılmış bir ortamda yapılır (halbuki sözlü kültürde konuşma, ciddi ve resmi bir olaydır). Ayrıca, daha önce de belirtildiği gibi bilgisayar ekranlarında yapılan dizgi ve mizanpaj, eski tipografik yöntemlerin yerini almaktadır; öyle ki çok yakında her tür baskı şu ya da bu ölçüde elektronik araçların yardımıyla yapılacaktır." (1982)

Kaçınılmaz bir biçimde geçmişin öngörülerinin üzerinde ve içinde yaşıyoruz. Ong'un 1982'de yazdıkları bugün belki de daha iyi bir çerçeve içinde geçerliliğini sürdürüyor.

Konuyu bir başka cepheden kuşatmak için Roland Barthes'a da kulak verelim:

"Yapıtlarınızı hep elle mi yazarsınız?

(..) Arzunun, kendini yazının gücünde ortaya koyduğu bir an vardır; kalligrafik bir nesne olarak belirir. Daha sonra, ikinci ve son aşamada, tipografik nesne, anonim ve kolektif (Ticari de denilebilir; asıl başlangıç noktası burasıdır) bir biçimde kendini başkalarına aktarır. Yani, metnin tümünü önce tüy-kalemle yazıyorum. Daha sonra makineye çekiyorum (İki parmakla); çünkü daktilo yazmasını bilmiyorum.

Şimdiye kadar, bu iki aşama –el ve makine– benim için dokunulmazdı. Ama artık yavaş yavaş değişim geçirmeye başlıyorum.

Kendime elektrikli bir daktilo aldım."

(Kitap-lık, sayı 27, çeviren: Türker Armaner)

Darrieussecq'in Yeni Romanı

Ülkemizde *Dişi Domuz* (Telos Yay.) adlı romanıyla beğeni toplayan Marie Darrieussecq'in son kitabı *Naissance des Fantomes* (Hayaletlerin Doğuşu) yayımlandı. Darrieussecq bu romanında yokluğun zikzaklarında dolaşırken, büyük bir yazınsal ve klinik duyum altında fiziksel izlenimlerini betimliyor. Fransız eleştirmenlere göre bu ikinci roman, Darreussecq'i ilk romanıyla sevenleri bir hayli şaşırtacak.

Arjantin'de Borges'e Saygı

Arjantin Cumhurbaşkanı Carlos Menem, yüzüncü doğum yıldönümü 24 Ağustos 1999 tarihinde kutlanacak olan Luis Borges için Buenos Aires'te çok önemli bir kutlama projesi hazırlıyor. Hazırlıkları yapılan etkinlikler kısaca şöyle: Kolokyum ve konferans dizisi, ki bu programın içinde Gabriel Garcia Marquez, Carlos Fuentes ve hemen hemen bütün önemli Latin Amerikalı yazarların adları geçiyor. Bunun yanı sıra 1999'un Ocak ayında Venedik'te başlayıp 2000 yılına kadar bütün dünyayı gezecek olan gezici bir sergi tasarısı da gündemde.

Uluslararası Londra Fuarı

23. Uluslararası Londra Fuarı, Olympia'da 22-24 Mart tarihleri arasında yapıldı. 45 ülkeden 1200'ü aşkın yayıncı bu fuara katıldı. Frankfurt ve Chicago Fuarlarından sonra bu fuar, dünyanın en önemli kitap fuarlarından biri olarak gösteriliyor. Bu yılki fuarda Cambridge University Press, Oxford University Press, Addison Wesley Longman ve Loughton Miffin Company gibi üniversite yayıncılarına daha çok yer ayrıldı. Londra Fuarı'nın her geçen yıl artan bir ilgiyle karşılanması, aynı tarihlerde yapılan (20-25 Mart) Paris Kitap Fuarı yöneticilerini endişeye sürüklüyor.

Venedik'te Fiyat Toplantıları

Sabit fiyat mı, serbest fiyat mı? Ocak ayı sonunda Venedik'te yapılan uluslararası bir toplantının konusu neredeyse bu cümleyle özetlenebilirdi. İtalyan Kitapçılar Okulu ile Bertelsmann Vakfı'nın birlikte gerçekleştirdikleri toplantıya Avrupa'nın birçok ülkesinden editörler, kitapçılar ve yazarlar katıldı. Toplantının son konuşmacısı Umberto Eco'nun ardından alınan kararlarda 200 dolayındaki katılımcı serbest fiyat rejiminin bir fiyat monopolü yaratarak yayıncılık sunumunu içten içe zayıflattığının altını çizdi, tek fiyat sisteminde anlaşmaya vardı.

Yunanistan'da Tek Fiyat Sistemi

Yunan Parlamentosu geçtiğimiz yılın sonunda kitaba sabit fiyat sistemini getiren bir kültür yasasını onaylamıştı. Yürürlüğe giren bu yasa, kitabın, yayıncının belirlediği fiyatın % 10'dan daha düşük ve daha yüksek fiyata satılmasını yasaklıyor. Bu yasa kitapların yeni yayın alanı olan CD-ROM'lara da uygulanacak.

Pasolini, Calvino'ya Karşı

Carla Benedetti'nin yayımladığı *Pasolini Contro Calvino* (Pasolini Calvino'ya Karşı) adlı kitap İtalyan edebiyat ortamında yeni bir tartışma başlattı. Bilindiği gibi Pasolini ve

Borges

Calvino yüzyılımızın modernlik krizine karşı tepkilerini yapıtlarında gösteren yazarlardı. Calvino edebiyatın egemen düşüncesini kabullenerek İtalyan kültür sistemine dahil olurken; Pasolini, arılıktan uzak bir şiir ve özgürlük adına, edebiyatın kültür dünyasına karşı girişimlerine tavır koyuyordu. Bunun yanı sıra Calvino günümüzde bir klasik olarak kabul görürken, Pasolini hâlâ edebiyatçılar şehrine kabul edilmeyen bir isim. Carla Benedetti'nin kitabının tezi kısaca bu. Benedetti'nin bu tezine edebiyat basını da çok ilgi gösterdi ve hemen iki yazarın tarafları arasında tartışmalar başladı. İtalya'nın dengeli edebiyat eleştirmenlerine göre konformizm ve anti-konformizm arasındaki bir karşıtlıktan kaynaklanan bu tartışma çok basite indirgeniyor.

Susanna Tamaro 1. Uluslararası İstanbul Kitap Fuarı'nda

Yüreğinin Götürdüğü Yere Git adlı romanıyla İtalya'da ve bütün dünyada büyük ilgi toplayan Susanna Tamaro, 1. Uluslararası İstanbul Kitap Fuarı'na katıldı. Fuarda okurlarıyla söyleşen ve kitaplarını imzalayan Tamaro, 20 Mart günü basın görüşmelerinin ardından Türkiye'nin en önemli internet yayını olan *Superonline World*'de bir saat boyunca okurlarıyla sanal bir söyleşi gerçekleştirdi.

Berlin'de Çocuk Kitapları Şenliği

Fransız Çocuk Kitapları Berlin'de düzenlenen bir programın konuğu. Olivier Douzou, François Place, Yvan Pommaux gibi yazar ve çizerlerin katılacağı toplantıların yanı sıra sergilerin de yapılacağı bu program 6 Mart'ta başladı ve 30 Nisan'a kadar devam edecek.

Paris'te Slovak Şairler

Paris Şiir Evi, mart ayı programını tamamıyla Slovak şairlere ayırdı. Paris Belediyesi'nin bir kuruluşu olan ve Moliere Tiyatrosu'nda etkinliklerini sürdüren Paris Şiir Evi'nde dört hafta boyunca iki kuşak Slovak şiirinin önemli temsilcileri olan Jan Buzassy (1935), Ivan Strpka (1944), Mila Haugova (1942), Andrijan Turan (1962) ve Ivan Kolenic'in (1965) şiir okumalarına ve söyleşilerine yer verildi.

(*) Metis Yayınları, 1995, çeviren: Sema Postacıoğlu Banon.

***CENNET DİYE BİR YER**/ Hüseyin Ferhad/ Ekin Yayınları*
"Ve ay doğarken Gök Tanrı'nın mürşidi ufukta belirdi: Börteçino! Oğuz ve tebaası derhal secdeye kapanıp Gök Tanrı'ya şükranlarını sundular. Börteçino uludukça onlar da uludular, dans ettiler. Bu düet sabaha dek sürdü. Gece tüm yorgunluklarını silip süpürmüştü. Önlerinde Börteçino, sanki kırk gündür at süren onlar değilmişçesine yine doludizgin yola düştüler. Üç gün geçti geçmedi İtil göründü. Umur Han oradaydı. Kan su gibi aktı. Umur Han kaçtı. Zafer Oğuz'undu. Oğuz Umur Han'ın sanını ve halkını aldı, zimmetine geçirdi."
"Cennet Diye Bir Yer" Hüseyin Ferhad'ın 14 anlatısından oluşuyor.

***UNUTKAN TARİH-SOVYET SONRASI TÜRKDİLLİ ALAN**/ Semih Vaner/ Metis Yayınları*
Sovyet İmparatorluğu'nun ani çöküşünün, bu bütünün güneyinde yarattığı sonuçları işliyor kitap. Özellikle şoka hazırlıksız yakalanan Türkiye'nin dış politikası ve Türkiye ile Çin arasındaki uzun kuşak üzerindeki, çoğu Türk dilli olan toplumların bugünü ve geleceği üzerinde duruyor. "Unutkan Tarih" üç bölüm üzerine kurulmuş; birinci bölüm ulusal kimlik ifadelerine, ikinci bölüm siyasal ifadelerin belirişine ve üçüncü bölüm bölgesel durumlara ayrılmış. Bugüne dek sadece folklorik özellikleriyle tanımlanan bu toplumların, kendilerine ve kendi dışındakilere nasıl baktıklarını, nasıl bir ekonomik ve siyasal ortam içinde bulunduklarını öğrenmenin ilk adımı olabilir bu kitap.

***ZAMAN KİTABI**/ Yeşim Salman/ Adam Yayınları*
1990'dan beri şiir yazan Yeşim Salman'ın yazma sebebi, bütün olup bitene karşı yaşamı savunmak. Adam Yayınları'ndan çıkan ilk şiir kitabı "Birdenbire" ise, yaşama sevincini ve doğanın küçük mucizelerini yansıtıyor.
Üç bölüm halinde düzenlenmiş kitap 41 şiirden oluşuyor: "*Dağda eşkıya karşıma/ bıçağını boğazıma/ ya paranı/ ya canını/ bıçağın parıltısını/ ben görürüm/ bıçak da olsa/ canımı alacak da olsa/ gece karanlık simsiyah/ bıçak öyle sivri parlak/ çifte su verilmiş el işi çelik/ mavi güzelliğine/ her şeyimi/ yetmezse kendimi de*".
Mehmet H. Doğan "İnceliklerle dolu bir şiiri var Salman'ın." diyor.

***AKDENİZ'İN RENGİ MAVİ**/ Gülsüm Cengiz/ Evrensel Kültür Kitaplığı*
Çeşitli dergilerde yayın yönetmenliği ve editörlük yapan Gülsüm Cengiz Evrensel Basım Yayın'ın Çocuk Dizisi editörü. Şiir kitaplarının yanı sıra çocuk edebiyatı ve oyun dallarında da yapıtları var.
İçli türkülerden oluşan "Akdeniz'in Rengi Mavi"nin ilk bölümünde yer alan şiirler şairin doğup büyüdüğü coğrafyanın bir kesitini sunuyor. "On İki Temmuz Şarkısı" isimli 2. bölüm ise bütün bir ülkenin resmini çizen on iki şiirden oluşuyor. Üçüncü bölüm "Yükselir Yarınlar Ellerimizde," evlatları mahkûm edilmiş annelere yazılmış şiirler ile Metin Göktepe'nin polisler tarafından dövülerek öldürülmesine duyduğu acıyı ve öfkeyi haykıran şiirlerden oluşuyor. "Kırılgan Şair Şarkısı", "Yaşamı Savunmalıdır Şiir" ve "Bu Bitmemiş Bir Şiirdir" son üç bölümün adı.
Şiirlerinde acının ağır basması, şairin ülkemizin yakın geçmişine tanık olmasından elbet.

***SEVDALI NEHİR**/ Günel Altıntaş/ Seçme Kitaplar*
Günel Altıntaş uzun bir süredir çeşitli dergilerde yayınlanan şiirlerini "Sevdalı Nehir"de toplamış. Erotik yanı ağır basan, toplumsal olaylarla ve İkinci Yeni hareketinin yarattığı imaj zenginliğiyle beslenen şiirlerin yer aldığı kitap, "Sevdalı Nehir", "Ve", "Hançer" isimli üç bölümden oluşuyor.

***BEATRICE'DEN SONRA BİRİNCİ YÜZYIL**/ Amin Maalouf/ Türkçesi: Esin Talu - Çelikkan/ Telos Yayıncılık*
Yapıtlarında Asya ve Akdeniz kültürlerini, efsane ve söylenceleri tarihsel bir bakışla işleyen yazar, dillerine çevrildiği tüm ülkelerde ilgiyle karşılandı. Bunun sebebi kendisinin de dediği gibi bir yanıyla "Hıristiyan, Müslüman, Türk, Kürt ve Ermeni nitelikler" taşıması, diğer yanıyla da "Fransa ve Avrupa'ya ait" olması.
Amin Maalouf bu romanında, Doğu'daki yaygın bir inanışa göre doğacak bebeğin erkek olmasını sağlayan "Sakarabe" (Pislik Böceği) Baklaları'ndan esinlenerek ürettikleri ilaçlar yüzünden dünyadaki kız çocuk doğumunun giderek azalmasına sebep olan Batılı ilaç firmalarını, bu ayrımcı doğum yönteminin yoksul ve bağnaz güney ülkelerinde yol açtığı felaketi, ters tepen bilimsel ilerlemelerin insan eliyle insan türünün geleceğini nasıl tehdit ettiğini anlatıyor.
"*Beatrice'den Sonra Birinci Yüzyıl*" evrensel kadını sevgiyle ele alıyor ve "erkeğin geleceği kadındır" sözünü kanıtlamak istiyor.

***YASEMİN VE MARTI İKİSİ DE BEYAZ**/ Refik Durbaş/ Adam Yayınları*
1983 yılı başlarında askerliğini bitirip "Cumhuriyet"te çalışmaya başlayan Refik Durbaş, Aydın Emeç'in, kendisinden gazetenin kültür-sanat sayfası için şiir kitapları üzerine yazmasını istemesiyle, şairler, kitaplar ve şiirlerin kendisinde bıraktığı izlenimleri yazmaya başlıyor. Bu kitapta 1983 ile 1991 yılları arasında şiir kitapları üzerine yazdığı yazıların yanı sıra şairlerle yaptığı konuşmalar da yer alıyor.
Yahya Kemal'den bu yana şiir tarihimizin bir tür özetini veren kitapta 200'ü aşkın yazıdan bir seçme sunuluyor.

***YARIN DÜNDÜR**/ Jean-Marie Laclavetine/ Türkçesi: Bahadır Gülmez/ İletişim Yayınları*
"Yarın Dündür"de binlerce yıl öncesiyle bugün bir arada. Lascaux mağarasına çizilen av resimleri yirminci yüzyıl kapitalist rekabet kurallarına yansır. Tarih öncesi dönemlerinin dil ötesi sessizliğiyle teknoloji dünyasının iletişim alanında ürettiği kavramlar arasında ortak bir söylem bulur yazar.
İnsana özgü davranış ve düşünce biçiminin zamanla değişmediği, yaban toplulukların mücadeleleriyle modern toplum savaşları arasında bir fark olmadığı varsayımı üzerine bir roman.

***KA N**/ Kaan İnce/ İzlek Yayınları*
Kaan İnce aramızdan ayrılırken, son şiirlerinden oluşturduğu "Gizdüşüm" isimli dosyasını bir yayınevine bırakmıştı. Bu dosya başka bir yayınevince basılıp okura ulaştırıldı. "KA N" kitabı ise İzlek dergisi çevresinden sunuluyor bize.
Şiirlerinin bir kısmını Çağdaş, Türk Dili, Varlık, Yazılı Günler, Karşı, Promete vb. dergilerde yayımlayan Kaan İnce'nin yayımlanmamış şiirlerinin bir kısmı da İzlek dergisinin her sayısında ilk şiir olarak yer aldı. "KA N" kitabı, İzlek'te yayımlanan bu şiirlere Kaan İnce'nin şiir defterlerinden seçilmiş şiirlerin de eklenmesiyle oluşmuş. Kaan İnce ile tanışmak isteyenler için: "*Yüzün yakamozlanır akşam saatlerinde/ kime çıkmaz ki piyangosu hüznün/ belki de som balığına en son/ ve demir kırı bir taya/ ertesi yasaktı, es vardı/ bir tek uzun gecelerde/ çıkrığında intihar edeceğim kuyu/ zaman kuyusu soluksuz ve ıssız/ inip çıkar ölüm, durana dek yüzündeki/ sevişen kederlerle gülün gümü/ adımdan çıkardım bir a/ gözlerimde gezer geriye kalan*"

***BİR KÜÇÜK BURJUVANIN GENÇLİK YILLARI**/ Demir Özlü/ Can Yayınları*
Behçet Necatigil, Demir Özlü için "Hikâyelerinin yapısını varoluşçu ve gerçeküstücü öğelerle oluşturdu, entelektüel ve esrarlı havasıyla yalın gerçekçilerin karşıtı bir yazar oldu" diyor.
Arkadaşlarıyla birlikte edebiyat dergileri çıkaran, edebiyat araştırmacılarının Bunalım Edebiyatı adını verdikleri akımın öncülerinden biri olan yazar, roman ve öykünün yanı sıra günlük, yolculuk yazıları, siyasi denemeler de yazıyor.
"*Bir Küçük Burjuvanın Gençlik Yılları*" isimli romanında Demir Özlü bizi 1960 sonrasının Türkiyesi'nde, İstanbul'da dönemin genç sanatçıları, yazarları arasına götürüyor. Özlü'nün "Küçük burjuva"sı gibi düşündüğümüz olmuyor mu arada bir: "'Her şey değişecek, her şey değişecek' dedi. 'Tek kaygım.' Kaldırıma sokağa, ilerdeki ağaçlara

bakıyordu. 'Değişmelerden sonra, bizim tanıyamadığımız bir dünya çıkmasın ortaya.'"

***ARI BAKIŞ**/ Turgay Fişekçi/ Adam Yayınları*
Turgay Fişekçi 1996-1997 yıllarında "Cumhuriyet" gazetesinde yayımlanmış yazılarını "Arı Bakış"ta biraraya getirmiş. Çoğunlukla günlük hayatı çevreleyen konulardan yola çıkılarak yazılan ama sonunda hep geldiği nokta kültür sorunları olan yazılar. Kişisel ve toplumsal davranışlar; oturup kalmaktan yürümeye, yiyip içmeye, sevdalanmaya kadar içinde yaşadığımız kültür ortamının bizdeki yansımaları.
"Daha aydınlık bir dünyaya giden yolda hayatın her alanını sorgulamak, eski ve yeni kültürlere bakarak yeniden üretmek zorunluğu var. Bu eylemin bir parçası olarak gördüğüm yazıların toplandığı kitaba bu nedenle *Arı Bakış* adını verdim" diyen Turgay Fişekçi'nin hemen her konuda yazılmış ve sonunda kültüre bağlanmış tam doksan yazısını bulacaksınız kitapta.

***FINDIK SEKİZ**/ Metin Kaçan/ Yapı Kredi Yayınları*
Mizah dergilerinde yazdığı kısa öykülerle yazın dünyasına giren ünlü "*Ağır Roman*"ın yazarı Metin Kaçan "*Fındık Sekiz*"de yine ilginç bir konuyla karşımızda.
Romanın iki baş kahramanı Meto ile Sevda. Az rastlanır tipte karakterleri, yaşamları. Aradıkları şey aynı: Aşk!
Sevda yolculuklar yapmış aşkı bulmak adına, nerelere girmiş çıkmış, ailesini, geleceğini hep bu arayışta itmiş bilinmezlere. Ya Meto? Sahtelikler içinde mutsuz, yalanlara tanık. Sevda ile Meto birbirlerini buluyorlar elbet, ama aşkı? "Sonra bir kanı deli: Meto. İstiklal'in yılan gibi kıvrılan ara sokaklarından aşkla geçer.
Daha sonra bir Sevda vardı: Sevdayla intikamı birbirine karıştıran.
Ama önce aşk vardı.
İyisi mi: Yapıştır!"

***KIRMIZI KIRMIZI BİR GÜLDÜR AŞKIM**/ Anıl Meriçelli/ İnsancıl Yayınları.*
Anıl Meriçelli "Kırmızı Kırmızı Bir Güldür Aşkım"da yirmi beş şairden yaptığı çevirileri sunuyor. Robert Burns, Walt Whitman, Emily Dickinson, Edwin Arlington Robinson, William Butler Yeats, Carl Sandburg, Vachel Lindsay, Robert Frost, James Joyce, Ezra Pound, T.S. Eliot, Archibald Macleish, e.e.cummings, Langston Hughes, C. Day Lewis, W.H. Auden, Dylan Thomas, Robert Bly, Evelyn Tooley Hunt, Ronald Dahl, Kaysın Kuliev, Georgi İvanov, K. Meçiev, R. Rojdestvenski ve Boris Pasternak'tan çeviri şiirlerin yanı sıra kısa yaşam öykülerini de bulacağınız bir kitap.

***NÂZIM HİKMET**/ Turgay Fişekçi/ Kavram Yayınları*
Nâzım Hikmet (1902-1963) yirminci yüzyılın en büyük şairlerinden biri kuşkusuz. Varlığı ve şiirleri, ülkemiz ve dilimiz için olduğu kadar dünya üzerindeki tüm insanlar için gurur kaynağı. Turgay Fişekçi bu çalışmasında Nâzım Hikmet'in en az şiirleri kadar renkli yaşamının kısa bir öyküsünü sunuyor. Kitap Nâzım Hikmet'i tanımak açısından oldukça değerli fotoğraflarla da süslü; altı yaşındayken, kız kardeşi Samiye ile çekilmiş fotoğraftan, annesine babasına, Moskova yıllarına, Çankırı Cezaevi ve Bursa Hapishanesi'ndeki fotoğraflara, Piraye, Münevver ve Vera'nın fotoğraflarına kadar.

***GÖLGEDE VE GÜNEŞTE FUTBOL**/ Eduardo Galeano/ Türkçesi: Ertuğrul Önal - M. Necati Kutlu/ Can Yayınları*
Ülkemizde "*Ateş Anıları*" ve "*Kucaklaşmanın Kitabı*" adlı yapıtlarıyla tanınan yazar bu kez dünyayı büyüleyen futbola eğiliyor. Dünyanın bütün ünlü futbolcularını bulacağınız bu kitap, hakemlerden kupalara, özel gollere, futbolda profesyonelliğe kadar tüm ayrıntıları içeriyor.
Yüreğinde yanan futbol aşkıyla bakın ne diyor Eduardo Galeano: "Tüm Uruguaylılar gibi ben de futbolcu olmak istedim. Doğrusu çok da güzel oynuyordum, hatta harikaydım bile denebilir; ama yalnızca geceleri, rüyamda. Gündüzleri ülkemin sahalarındaki çarpık bacaklı oyuncuların en kötüsü bendim. Taraftar olarak da pek iyi sayılmazdım. Yıllar geçti ve kimliğimi kabullenmek zorunda kaldım: Ben basit bir *iyi futbol dilencisiyim*. Elimde şapkam, dünyanın dört bir yanını geziyor ve stadyumlarda yalvarıyorum: Tanrı rızası için, güzel bir maç lütfen."

***TERSİNDEN OKUNAN MASALLAR**/ Metin Demirtaş/ Çınar Yayınları*
Yüzlerce çocuğun, çocuklarca güzel isimlerini saydıktan sonra "*Ve adı unutulanlara/ Sevgili çocuğum/ Adın yoksa bu kitapta/ Dalgınlık.../ Sakın darılma Metin Amca'na/ Bağışla/ Yaz adını bir kâğıda/ Postala/ Gelecek baskıda/ Göreceksin adını bu kitapta/ Kuşkusuz sevilir/ Ve yeniden basılırsa*" diyerek tüm çocuklara sevgiyle hediye ediyor Metin Demirtaş kitabını.
Masalların şiirleştirildiği ve özellikle öğütler veren kısımlarının öne çıkarıldığı kitap Fikret Otyam'ın resimleriyle daha da yakınlaşıyor çocuklara. "Öküze Özenen Kurbağa"dan, "Karga ile Papağan"a, "Deve İle Maymun"dan, "Uçarsu Söylencesi"ne kadar masalların tersinden, başka bir yüzünden anlatımı.
Kitapta adı olmayan çocuklar, ne yapacağınızı biliyorsunuz.

***YENİ MODA AŞKLAR DESTANI**/ Ayşe Kilimci/ Papirüs Yayınevi*
17 yaşında öykü çalışmalarına başlayan Ayşe Kilimci'nin ilk öykü kitabı "Yapma Çiçek Ustaları". Varlık, Türk Dili, Yansıma, Oluşum, Yaba, Gösteri, Milliyet Sanat dergilerinde öyküleriyle dikkat çeken yazar peş peşe çıkan öykü ve çocuk kitaplarından sonra "Yeni Moda Aşklar Destanı" ile 1995 yılında Yunus Nadi Öykü Birincilik Ödülü'nü aldı.
Kilimci bu kitapta günümüz aşklarını, aşka bakışı, aşkla yaşamayı, aşka direnmeyi ve aşkla insan olmayı anlatıyor. Yaşandıkça derinlik kazanan, sızısıyla kalbimizde izler bırakan, insanı insan yapan aşklar Kilimci'nin öykülerinde bir masala dönüşüyor. Toplumun farklı kesimlerinden aşkların yer

EN GÜZEL AŞK ŞİİRLERİ
MUTLULUĞUN GİZİ
Perakende fiyatı (KDV Dahil): 600.000.-- TL.
Toptan ve Perakende isteme adresi:
TAHİR ÖNCÜL
SIDEMARA MOTEL
Gül Sokak, Side-Antalya
Tel/Fax: 0 242 753 10 83
İstanbul İrtibat : (0216) 324 94 71

aldığı kitapta on üç öykü var. Anlatı geleneğimizin olduğu kadar Eros'un da izini bulacağınız bir kitap. "Binlerce yıldır benim bile umutla sarıldığım aşk nedir? Bunu sorun hepiniz kendinize" diyor Eros.

***KADINLAR SAVAŞI**/ Attilâ İlhan/ Bilgi Yayınevi*
Şiir, roman, deneme, anı ve çevirileriyle edebiyatımızda önemli bir yer tutan Attilâ İlhan "Kadınlar Savaşı"nda ekonomik özgürlükleri, cinsellikleri ile toplumsal gelişim içinde kadınları inceliyor. "Türk Kadınları Neredesiniz?", "Renkli Kelebekler", "Kadını Erkeğe Benzeten Nedir?", "Yeni Kadınlar", "Saçlar Niye Kısalır", "Çirkin Feminist", "Aklı Uzun Saçı Kısa" ve "Feministliğin Gerçeği ve Sahtesi" olmak üzere sekiz bölümden oluşuyor kitap.

***BİLGİ TOPLUMUNA PLANLI GEÇİŞ**/ Hasan Çoban/ İnkılâp Kitabevi*
Bilgi toplumu, stratejik planlama ve bilgi yönetim sistemi konularında araştırmalar yapan Hasan Çoban, "Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş" isimli kitabında sadece konunun uzmanlarını değil, herkesi ilgilendiren, kişilerin kendi geleceklerini planlayabilecekleri, devletin vatandaşa iyi hizmet edebilmesi ve hükümetlerin devleti bir bütünlük içinde yöneterek ülkeyi bilgi toplumuna taşımalarına yardımcı olacak konulara değiniyor. Ülkemizin gelecekte etkin bir yere sahip olabilmesi için bilgi toplumuna hazırlanması ve değişmesi şart. Devletin ve özel kuruluşların, değişimi sağlayabilecekleri bir stratejik yönetim modeli uygulamalarına ve bir yönetim bilgi sistemi kurmalarına yardımcı olabilecek bir yapıt.

***GÜNCE'DEN EKSİLTMELER (1975-1995)**/ Mazhar Candan/ Yapı Kredi Yayınları*
"Daha da soyundurmak isterdim güncelerimi, kemiğe ulaşma çabası içinde oldum hep mevsimlerin, yörelerin geleneklerin ötelerindeki yalnızlığıma dek.
Günce tutmanın değil, yayımlamanın sorunlarını bir ölçüde aşabilirim diye düşündüm. Bu yöntemle kendi özümden bir ötekine varılabileceğini umdum. Dahası, bir öteki –er ya da dişi– hiç ayırt edilmesin istedim.
Yazıya döktüğüm hiçbir sözün –kırbaç ya da öpücük– tadımlanmadan kalmayacağı varsayımıyla yola çıkmıştım. Yanılmadım. Ve sonuç olarak, kurgusal olanı, düşlem çizgisinde kalanı eksilttim kıyasıya. Elbet kişinin, kendi usunun bir kurgusu ve düşlerinin de kurbanı olduğunu hiç unutmadan" diyor Mazhar Candan.

***ULUS DEVLET**/ Ozan Erözden/ Dost Kitabevi*
1996'da İstanbul Üniversitesi'nde savunduğu "Siyasi İktidarın Meşruiyet Temeli Perspetifinden Avrupa'da Ulus-Devlet" başlıklı tezle hukuk doktoru ünvanını alan Ozan Erözden, kurumsallaşmış siyasi iktidarın en modern biçimi olarak karşımıza çıkan "ulus-devlet"i, teorik ölçüde, Avrupa ve yakın çevresiyle sınırlı olarak inceliyor. İnceleme sonunda tutarlı bir kurgu olarak karşımıza çıkıyor *Ulus Devlet*.
Ulus, ulusçuluk, ulus-devlet üzerine sosyolojik, tarihsel, hukuki yaklaşımları bulacağınız, *Ulus Devlet*'in temel unsurları ve yapısal çerçevesi konusunda nitelikli bir çalışma.

***GENÇ BİR ŞAİRE ÖĞÜTLER**/ Max Jacob/ Türkçesi: Salâh Birsel/ Nisan Yayınları*
1876'da Fransa'da doğan, para kazanmak için guajlar, suluboyalar yapan Max Jacob düşlerle sözcüklerin uyumuna yaslanan yeni bir düz şiir örneği vermeye çabalamıştı. 1941'de Montargis'de Max Jacob dostlarından birinin evinde, on sekiz yaşında bir tıp öğrencisi ile tanışır. Delikanlının babası Max Jacob'u yemeğe çağırır ve delikanlı yemek sırasında şaire "Lirik şiir ne demektir?" diye sorar, şairse "Anaların, babaların önünde şiirden söz açılmaz" diyerek konuyu kapatır. Daha sonra bir defter alarak, deftere öğütler, mektuplar yazar. İşte "Genç Bir Şaire Öğütler" böyle oluşur.
Sâlâh Birsel'in keyifli çevirisiyle okura ulaşan kitap "Epiktetos Gibi Bir Şey" (Max Jacob ve yaşamını anlatıyor), "Açıklama" (Kitabın yazılış amacı), "Genç Bir Şaire Öğütler", "Mektuplar", "Şiirler" ve "Notlar" bölümlerini içeriyor.

***YAĞMUR GECESİ**/ A.Faruk Kakınç/ Beşeri Yayınevi*
Uzun yıllar müzik öğretmenliği yaptıktan sonra Kaynak dergisi yayınlarından çıkan "Gece Yarısı" adlı şiir kitabıyla edebiyata giren İzmirli yazar A. Faruk Kakınç, hikâyeci yönüyle ilk kez "Yağmur Gecesi" ile çıkıyor okurun karşısına. Gorki, Maupassant, Hemingway ve Çehov hayranı olan yazarın "Zülüflü Rifat Paşa", "Karpuz Sergisi", Rastlantı", "Avcı", "Mektup", "Bize Yaramaz", "Vuruşma", "Ödül", "Kaçaklar", "Yağmur Gecesi", "Torpil", "Yaşamak", "Aşk Çıkmazı", "Damgalı Adam", "Deniz Feneri", "Hırsız", "Gecelik", "Ecel Teri", "Aynalı Baba" ve "Salepçiler" olmak üzere yirmi öyküsü var *Yağmur Gecesi*'nde.

***HAMUR ANA ÖLDÜ YAŞASIN KRAL**/ Suna Aras/ Pencere Yayınları*
Iğdır'da doğan Azeri şair Suna Aras "İki Arası Yalnızlığın", "Tay Dedim Cız Dediler" ve "İn İnsana" kitaplarından sonra "Hamur Ana Öldü Yaşasın Kral"la karşınızda.
Eşber Yağmurdereli'ye ithaf edilmiş: "*Kalbim Yurdunuz Olsun*" adlı şiirinde şöyle diyor Aras: "*Belki de bir ormanım birazdan yakacaklar/ Kül olacak içimdeki canlılar/ Görenler görmeyecek ya görüp susacaklar/ Söz mü korkar dil mi ürker sesinden/ Bilemem çalınır tüm giysilerim/ Kimine umudum kimine ölüm/ Yaşamdan kovulunca düşe giderim.*"

***BEHÇET NECATİGİL BİLE /YAZDI**/ Behçet Necatigil/ Yapı Kredi Yayınları*
Behçet Necatigil'in Bütün Eserleri dizisi şairin usta elinden, usta işi bir poetikayla, *Bile/ Yazdı*'yla sürüyor. Üç bölümden oluşan *Bile/ Yazdı*'nın birinci bölümünde, Türkçe'nin çok yönlü anlatım olanaklarına tanık, tek sözcükte ya da sözcükler arası anlam kaymalarına yaslanan şiir uçları; ikinci bölümünde bir şiirin yazılması sırasında ya da yazılamadığı zamanlarda akla gelmiş tanımlar gözlemler, aforizmalar; üçüncü bölümünde ise sorulara cevaplar, tecrübeler, öğütler, uyarmalar yer alıyor. Necatigil'in deneyimlerini, edebiyat, şiir, yaşam üzerine fikirlerini onun kaleminden okumak isteyenler için.

***BU KÖY HEPTEN DELİRDİ Mİ**/ Hazırlayan: Konur Ertop/ İnkılâp Kitabevi*
İnkilâp Kitabevi'nin düzenlediği Aziz Nesin Gülmece Öyküsü Ödülü, Aziz Nesin'e saygının yanı sıra gülmece edebiyatımıza yeni isimler kazandırmak amacını güdüyor.
Konur Ertop'un hazırladığı "Bu Köy Hepten Delirdi mi?" de, yarışmada ödül alanlar dışında türlü yönleriyle başarılı bulunabileceği düşünülerek derlenmiş öyküler yer alıyor.
Turhan Temuçin'in "Bu Köy Hepten Delirdi mi", İbrahim Kaynar'ın "Yurdundan ve İçinde Yaşadığı Dünyadan Sorumlu Bir Aydının Hayat Serüveni", Mehmet Erdem'in "Köse Sultan", R. Dirsehan Örs'ün "Keldaş Boris", Şakir Balkı'nın "Kapılar", Nurettin İğci'nin "İşsizlik Belası", Erhan Tığlı'nın "Kolay İş Bulmanın Yolu", Aydoğan Yavaşlı'nın "Yeter ki İmajın Genç Kalsın", Canan Tan'ın "Kiralık Kurban", Çağlar Tuncay'ın "Gönenç" ve Melih Ergen'in "Çevre Panelinde Neler Anlattım?" isimli öykülerinin biraraya getirildiği kitapta toplam on bir öykü var.

***BİR YANIM BAHAR BİR YANIM KIŞ**/ Sevgi Özel/ Ümit Yayıncılık*
"Devrimciler Aşık Olamaz(dı)", "Aşk Bir Boncuktur", "Direncin Kuşları" ve "Afili Mavallar" kitaplarının yazarı Sevgi Özel, on yedi öyküsünü topladığı *Bir Yanım Bahar Bir Yanım Kış*'la okuruna ulaşıyor.
İnsanların durmadan hüzün ürettikleri, hep aynı kışı yaşadıkları bu ülkede, dış görünüşleri, davranışları, tepki ve tepkisizlikleri aynı olan, aynı sözcüklerle konuşan ya da hiç konuşmayan, mektupları, sorunları hatta bu sorunlara yabancılaşmaları bile aynı olan kadınların ve erkeklerin farkına varan Sevgi Özel, "Su küçüğün, söz büyüğün" dedikten sonra suyu da sözü de kendi alan büyüklerden alıyor sözü ve arkasından gelecek olanlara yol açıyor öyküleriyle.

mayıs 1998

varlık
kitap eki

sayı: 72

TOMRİS UYAR

"ARAMIZDAKİ ŞEY"

TOMRİS UYAR:

Bizim yaşadığımız değerler depreminde ne yazık ki yıkıldığıyla kalmış "yapı"lar çoğunlukta.

Aramızdaki Şey/Öykü/Can Yayınları

✪ Aramızdaki Şey'*i oluşturan öykülerdeki nesneler ve hatta durumlar, isimler, anlar (kırmızı gecelik, kırmızı tül giysi, kırmızı havlu, kırmızı şal, seyircilerinin yaşamına kırmızı damgasını basan bir efsane, kırmızı biber adlı bir radyo DJ'i, kırmızı sarmallar çizen bir öykü), sizin de belirttiğiniz gibi kırmızı bir odaktan yola çıkıyorlar. Sanki ilk kitabınız* İpek *ve* Bakır'*da yer alan* Çiçek Dirilticileri *adlı öyküdeki Şükrüye'nin boğazına yerleşen küçük kırmızı büyümüş gibi (Temmuz adlı öyküde de,* "Sıcak musluk: kırmızı. Karnına kırmızı bir ılıklık dolar."). *Bir de kitabın son öyküsünde yazar, ilk öyküde kendisine satın alınmasını istemediği kırmızı giysiyle karşımıza çıkıyor.*

– *Kırmızı*, baştan beri birtakım duyguları somutlamakta kullandığım bir renk, belki bir simge. Yalnız benim değil, kısa öykü yazarlarının çoğunun düşkün oldukları bir renk. Tabii öykü kişisinin yapısı, beklentileri, ayrıca yaşı da belirliyor kırmızının kapsamını ya da tonunu. Haklısınız, öykülerin girişinde türlü nedenlerle istenmeyen (belli başlısı kırmızıyı giyim rengi olarak sevmemem olmak üzere) kırmızı giysi sonunda, sahneden ya da kitaptan çıkışta üstümde görülüyor. İlk öyküdeki öğrenci, yazarı tanıdığı için onun kırmızıdan hoşlanmadığını zaten biliyor, önerisi bir tür şaka. Oysa sonuncu öyküdeki çocuk, aynı çağdaki birçok çocuk gibi kırmızıya tutkun: yazarın amacı onun gönlünü kazanmak olabilir mi?

✪ *Kitapla aynı adı taşıyan* "Aramızdaki Şey" *adlı öykünün, hemen girişinde Duras'ın* Mavi Gözler Siyah Saçlar'*ından söz ediyordunuz. Sizin kitabınızı hemen kapayıp, Duras'ın kitabını okudum. Sonra sizin öykünüze döndüğümde, öykünüzdeki gencin haklı olduğunu, gerçekten de ilişkilerin birbirine benzemediğini gördüm. Ama* Mavi Gözler*(...)'deki erkeğin yazara, dostunuzun da "kırıcı ayrıntılar"la size koymaya çalıştığı sınırın benzeştiğini düşündüm. Ayrıca sanki her ikisi de, "sevilmemeyi rahatça kaldırabilen, ama sevilmekte zorlanan" öykü kişileriydiler.*

– "*Aramızdaki Şey*" öyküsünde yarı kırıcı bir söz dalaşı hep var kişiler arasında. Delikanlının "Bu, başka" özrüyle açıklamadığı gerçekten kırıcı ayrıntı, "kovma zarafeti"nin bir parçası. Bir daha görüşmeme isteğinin nedenini ancak öykünün sonunda öğrenebiliyoruz.

✪ "Kırmızı" *yanında, öykülerinizde en çok kullandığınız bir sözcük de "ipucu". Aramızdaki Şey'de ve Pıhtı'da yazma edimiyle ilgili kimi ipuçları veriyorsunuz. Ayrıca* Tazı Payı'*nda Aslı,* Gül Kızılı'*nda Nâlan,* Yavruağzı'*nda Güngör,* Tahin-Pekmez Günleri'*nde Şükran Hanım, –nedenleri farklı olsa ve kimi zaman ters de tepse– ipuçlarını hiç kaçırmayan öykü kişileri olarak karşımıza çıkıyor. Bir yazarın sağlam bir öykü atmosferi kurması, insanların ise iyi bir yaşam 'atmosferi' elde etmeleri için "ipuçları" vazgeçilmez mi? Yaşam ile*

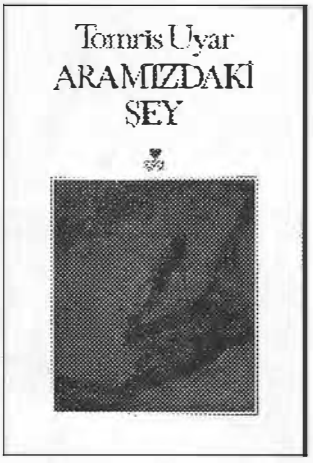

yazının –en azından teknik olarak, ipuçlarının peşinde koşarlarken– birbirlerini taklit ettiklerini söyleyebilir miyiz?

– Yaşam, yazının daha usta bir taklitçisidir dersem, şaşırmayın. Hepimizi yaşamımızda belli yönlere, belli kararlara sürükleyen temel güdü, çoğu zaman yazından öğrendiğimiz ipuçlarına dayalı değil midir? Eski bir öykümün baş kişilerinden biri boşuna demiyor, "Yazarsanız, bir yaşamın bir ömre az geleceğini bilirsiniz" diye. Yazın, size farklı çağlarda, farklı ülkelerde, farklı kişiliklerde yaşama olanağı sunar bence.

✪ Yavruağzı, Tahin-Pekmez Günleri *adlı öyküler, artık çeşitli makam ve katlarda büyük bir pervasızlıkla sürdürülen ve erk olmanın vazgeçilmez bir koşulu haline gelen şiddetin, gündelik modellerini anlatıyorlar. Özellikle* Tahin-Pekmez Günleri'*nde, okur, gülmekle korkmak arasında ürpertici bir gel gitte sürükleniyor. Bu öyküde anlatılan, çevresindekilerin iyiliğinden başka bir şey istemeyen, sıkıdüzen tutkusu karşısında komşusu emekli albayı bile pes ettiren Şükran Hanım, hayatı kuşatan şiddetin asıl kaynağının 'sivil'de aranması gerekliliğini söyler gibi...*

– Şükran Hanım, handiyse "askeri" denebilecek bir "sivil" baskının temsilcisi. Ona en ufak sürçmesinde altından kalkamayacağı bir tuzak hazırlamak boynumun borcuydu.

✪ *Kitabınızı okurken, öykü yazmanın değil, 'iyi bir öykü' yazmanın cesaret gerektirdiğini düşündüm. Kitabın kenarına, kırmızı kalemle notlar düştüm: İyi bir öykü yazmak için, öncelikle iyi bir 'insan ve yaşam okuru' olmak gerekir. "Güz Kızılı" öyküsündeki gibi, öyküde dolanan kişiler (Dürdane Hanım, Nâlan, Hülya) öyküye 'altın bir ölçü'ye göre dağıtılmalılar, sağlam bir kurgunun sırrı burada yatsa gerek. Gerilim olaylara değil, ayrıntılara yaslandırılarak yükseltilmeli; öykü ayrıntılarla birlikte kat kat açılmalı. Durmasını bilmeli, vb.*

– Övgüleriniz için teşekkür ederim. Çehov'un dediği gibi, "Yazmak biraz da silmek demektir." Baştan beri bu ilkeye göre yazdım, öykülerin sonunu açık bırarakan okurun düş gücünü kendi işleyişine terk ettim. Ayrıntıya her ne kadar önem versem de, öyküyü ayrıntıya boğmamaya çalıştım. Başarabildimse ne iyi...

✪ *İlk kitabınız* İpek *ve* Bakır *1965 yılında yayınlandı.* Aramızdaki Şey'*e kadar, tam 10 öykü kitabınız okurla buluştu.* Göndökümleri *ve* Tanışma Anları'*yla perçinlenen 30 yılı aşkın bir yazınsal deneyim/ birikimden söz ediyoruz. Bu gerek okur, gerekse eleştirmen tarafından sınanıp onaylanmış bir*

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (5.00.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 60 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 50 $

❑ 2 yıllık (9.000.000 TL)
❑ 2 yıl 100 DM
❑ 2 yıl 90 $

Ad, soyadı..... Doğum tarihi ve yeri.....
Adres .....
Posta kodu /Şehir ..... [E-posta.....]
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabına
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 064-6/1032416-0 no'lu hesabına
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: Alındığı Müessese:
Kart Sahibinin İmzası: Nüfus Cüzdanı No:

deneyim. Pekâlâ kendinizi riske atmadan, bu yapı üzerinden öykü yazmaya devam edebilirsiniz. Ancak bir radyo DJ'ine yazılan mektuplardan, ya da faks mesajlarından oluşan Lal *öyküsü gibi, değişik biçim arayışlarından vazgeçmiyorsunuz. (Bu arada, Lal'in kırmızı ve dilsiz olmak üzere çifte anlamı var.)*

– Öykü kitaplarımın çoğunda bazı okurların benim biçemime yaraştıramadıklarını söyledikleri böyle yarı-mizah denemeleri var. İyi ki okurların beklentilerine göre yazan biri değilim. Çünkü bir kitapta öbür öykülerin geçtiği ortamın toplumsal rengini sağlayan ayrıntılar, bu tür öykülere rahatça yerleştirilebiliyor.

✪ *Bu öykü kitabıyla şu anda yaşamayan bir öğrencinize gönül borcu ödediğinizi belirtiyorsunuz. Ayrıca yaşayanlardan çok, Kafka, Çehov gibi yaşamayan yazarlara/ okurlara yazdığınızı söylüyorsunuz. Yazarların, kitaplarını okumalarını gerçekten istediği, gerçekten ne diyeceklerini merak ettiği, okumalarına değer verdiği yaşayan okurların sayısı her geçen gün azalıyor mu?*

– Okur sayısıyla doğru orantılı olarak o tür okur elbette azalıyor. Bir yandan edebiyat heveslilerinin "medya"da ille yer almak isteği, öte yandan medyanın ele geçirebildiği bu değerler(!)le yetinmek eğilimi 1980'den sonra gittikçe yaygınlaşan okurmama alışkanlığını körüklüyor, okuru elbette edebiyattan soğutuyor. Ama zaten, biraz tutarsız görünebilir de, beklenen okur, her zaman beklenmediklerden çıkar, değil mi?

✪ *Bir söyleşinizde yaşanılan mekânların edebiyatçıyı kalkındıran mekârılar olmaktan çıktığından; bir mimariden, bir insan yüzünden, bir sokaktan etkilenme olasılığının gitgide azaldığından söz etmiştiniz.* Aramızdaki Şey*'deki öykülerin çoğu belki de bu nedenle yüzlerini geçmişe çeviriyorlar.*

– Eski bir mimarinin, eski bir estetik anlayışının, eski bir yaşama alışkanlığının geçmişte kalması, ancak yerine bir yenisi konmuşsa doğal karşılanabilir. Geçmişte hayıflanmak o zaman hoş bir nostalji duygusu diye nitelendirilebilir. Ama bizim yaşadığımız değerler depreminde ne yazık ki yıkıldığıyla kalmış "yapı"lar çoğunlukta. Dikkat etmişsinizdir, öykülerdeki orta yaşlı kişiler bile bir ihtiyar kadar "yaşamla anıların yükü" altında eziliyorlar.

NİYAZİ ZORLU

Kapak fotoğrafı: Matthias Zeininger

Selim İleri

OTUZ YILIN BÜTÜN HİKÂYELERİ 1967-1997

Öykü/Oğlak Yayınları

Şiirin ve öykünün edebiyatımızdaki yeri hep seçkin olmuştur. Seçkin ve romanın bir adım gerisinde: Edebiyatın hareketli yıllarında olayın başını bu iki dal çekse de, bir geçiş noktası gibi görülür şiirle öykü. Şiir, bu yazıda, konumuz dışı. Ama öykünün hep romana geçiş sanatı gibi değerlendirildiğini, onda kararlı ve ısrarlı olanların "kısa öyküde kaldı" diye neredeyse kınandığını anımsatmalıyım. Selim İleri de, öyküleriyle dikkati çekince, öyküden romana geçişi beklenen, bir süre sonra bekleyenleri düş kırıklığına uğratmayan bir yazar. Bence Selim İleri'nin romana geçişinin beklenişi, yalnız bu geçişin geleneksellesmesinden değil, onun öykülerindeki ruh çözümlemelerinin, daha soluklu bir alan, örneğin roman kalıbı gereksindirdiği sanısından. *Otuz Yılın Bütün Hikâyeleri* okununca, bir başka deyişle otuz yılda yazdığı tüm öyküler kesiksiz bir biçimde okunma olanağı bulunduğunda, yazarın öykü biçemi içinde de anlatım genişliği bulabildiği görülüyor.

Otuz Yılın Bütün Hikâyeleri'nin vurguladığı bir diğer gerçek de, Selim İleri'nin öyküsünün teknik gelişim ve değişimi içinde değişmeyen bakış açısı: İnceliklerden ve horlananlardan yana, kaba ve baskıcı güçlere karşı.

Terzi kızlardan aktrislere yalnızlar

Selim İleri'nin kahramanlarının ortak noktası yalnız kişiler olması. Yalnızlıkları çoğunlukla anlaşılamamalarından kaynaklanıyor. Bu anlaşılamama, öykünün kurgusu ve kahramanın özelliğine göre, daha alt sınıftan olmaya karşın daha incelikli bir dünya görüşü ve davranış niteliğinde olma; kaygı ve hastalıkların getirdiği bilinç yitimi; bağlı olduğu değerleri savunma adına topluma ters düşme; doğuştan incinmeye yatkın bir ruh yapısı vb. niteliklere bağlı. Sonuç dışlanma ve yalnızlık. Bu yalnız bırakılan kahramanın karşısındaki kişiler, çıkarları adına katı, alaycı... ve öykülerin kişileri hatta başkişileri olsalar da "kahramanları" değil.

Bir örnekle, çapraşık gibi görünen yargımı pekiştireyim: *Duyarlık* öyküsünün başkişisi öyküyü anlatan soylu kadındır, kahramanıysa kendini kuyuya atan eski "çerkez köle", yeni "abla", Feride. *Hayatımın Romanı*'nın başkişisi Cenan'dır, kahramanlarıysa bütünüyle görülemeyen bir kalabalık... Selim İleri, kahramanlarına ne kadar sevecen yaklaşıyorsa, kişilerine karşı o kadar acımasızdır. Bu acımasızlık kimi zaman keskin bir alaycılıkla katmerlenir.

Selim İleri'nin kahraman ve kişilerinin çoğunun kadın olması, yalnızlığın ve ezilmenin cinsel kimliğe değil, sınıf ya da konuma bağlı olduğunu vurgular gibidir. *Elbise Haritaları*'nın gündelikçi terzi kızı Funda, kendini çalıştıran evkadınlarının "aşağılaması"nı yaşar. Bu hor görme ve aşağılamada, kendi işveren durumunun tadını çıkarmak, bekâr bir kadını kendine rakip görmek, kıskanma duygusundan kurtulmaya çalışmak da vardır.

Yalnız üst sınıfça değil, kendi sınıf ve aile kişilerinde de ezilip sömürülen emekçi genç kızlar, dar gelirli evkadınları sınıfsal konumlarının yarattığı dışlanmaya onurla karşı koymaya çalışırlar. Bu onur savaşı ruh sağlığının yitimine de yol açar. Selim İleri'nin sınıfsal çelişkileri en açık biçimde ortaya koyduğu öykü *Pastırma Yazı*'dır. Sınıf atlama özleminin kendine ve kendi katmanından kişilere yabancılaştırdığı genç adamın anlatıldığı *Pastırma Yazı, Duyarlık* ve *Hayatımın Romanı* ile birlikte okunduğunda Cumhuriyet öncesinden bugüne, üst sınıflar denilen aristokrat, büyük ve küçük burjuva sınıflarıyla rantiye katmanların değişmeyen yaşam biçimleriyle ahlak anlayışlarının irdelenmesi izlenebilir. Selim İleri, öykülerindeki bu özelliği görmeyenleri de, *Kapalı İktisat* öyküsünde alttan alta, incelikle eleştirir. Selim İleri'nin öykülerindeki temel bakış açısı, ezen-ezilen, sömüren-sömürülen çelişkisi olsa da, bu çelişkinin eleştirisi daha çok ahlaksal açıdandır. Sanki, birazcık anlayış, biraz eşitçi davranış, temel çelişkiyi hafifletecekmiş iyimserliğindedir. Yalnızca *Müsamere* öyküsü sınıflar arası ilişkileri kesin çizgileriyle ortaya koyar.

Selim İleri'nin bütün öyküleri art arda okunduğunda, sınıfsal çelişki ve horlamaların yerini duygusal çatışmaların ve sömürülerin aldığı görülür. Başaktris Calibe, yeteneğinin verdiği yetkiye, kazandığı sınıfsal ayrıcalığı da katarak horladığı sahne arkadaşlarınca anlaşılmamanın dramını yaşar. Onun bilinçle sürdürdüğü ruhsal sürgün, bir yalnızlık intiharı gibidir.

Ayrıntılar

Selim İleri öyküsünün ipucu ayrıntılardır. Öykünün tümü ağırlığı bir ayrıntıya odaklanır: Örneğin; sıcak bir günde gündelikçi kızdan esirgenen bir kase tavuk göğsü. Bu ayrıntı, tavuk göğsünün buzdolabından çıkarken yaydığı buğu anlatılarak büyür. Ev işçisiyle konuğa ayrı davranılmasının acısını duyan öykü anlatıcısı bunu yine bir ayrıntıyla çizer, misafirlere sunulan çaya eklenen tuzlu tatlı çörekler. Kendi tavrı da bir ayrıntıda görülür: Misafirlerin yanına uğramama.

Selim İleri, sınıfsal çelişkileri anlatsa da, insanları ezilenler ve ezenler diye ayırdığını, duygusal olarak anlaşılmayan ya da sömürülen insanlara ağırlık vererek kanıtlar. Aynı sınıfın insanlarının arasındaki dayanışmanın yerini baskı ve genel kurallara, düzene uymanın, sömürünün alışı *Zeytinliklerin Altında Sükûn Yok*'ta, üst sınıftan olmanın bir alt sınıfla girilen gönül ilişkilerinde sömürülmeyi engellemediği de birçok öyküsünde sergilenir.

Özet olarak Selim İleri'nin öykülerinin bildirisi, *Güzün Savaş* öyküsünün son satırlarındaki cümleyle anlatılabilir: Dünya insanları birleşiniz!

SENNUR SEZER

Adnan Özer

HAYAL TÂBİRLERİ

Anlatı/Gendaş Yayınları

Adnan Özer'in *Hayal Tâbirleri* adlı kitabını birçok değişik açıdan yaklaşarak irdelemek olası. Örneğin, zaman zaman üzerinde yoğun tartışmalar yapılan yerlilik, yöresellik birlikteliği ve aynılığı. Anlatı tekniğindeki özgün ve şaşırtıcı nitelik. Tuhaf ve gizemli bir kurgu. Ancak metnin sunduğu bu biçimsel değerlendirme olanaklarının yanı sıra bizce asıl üzerinde durulması gereken bilgelik ve hikmet ifade eden yoğun söyleyiştir.

Şimdi sırasıyla bu değindiğimiz açılardan yaklaşımlar deneyerek Adnan Özer'in kurduğu bu tuhaf ve gizemli söylenceyi irdelemeye çalışalım.

Anadolu'da, Orta Asya'da, Trakya ve Balkanlarda binlerce yıllık geçmişi olan sözel edebiyatın söylence, rivayet, mesel gibi biçimlerde sunduğu dış dünya tasarımı ilk bakışta folklorik bir anlam taşıyor gibi gözükebilir. Ancak bize göre folklor bir kültürel kategori ya da disiplin olarak, Avrupa merkeziyetçi kültür şovenizmi tarafından, yine Orta Avrupa dışında yaşayan halkları ve ulusları genel bir indirgemeye (reduktion) tabi tutma aracı olarak kullanılagelmiştir. Bu nedenle *Hayal Tâbirleri*'ne yöneltilebilecek indirgemeci (reduktif) bir değerlendirmenin içerik açısından hiçbir anlamı olmayacaktır kanısındayız. Kitap bütünüyle yerli bir metin'den oluşmakta. Ve Fransızca, İngilizce düşünülüp Türkçe yazılmaya çalışılan bir zaman diliminde, Avrupa merkeziyetçi kültür ajanlığının somut bir yadsıması anlamına gelecek ide'ler içermekte. Ve bu ide'ler zaman zaman 'deyiş' biçimiyle ifade edilerek zihni zorlayan gizemsel bir niteliğe işaret etmektedir. Örneğin: "Âlem bir isim tarlasıdır, ne ektiniz de hoyrat hoyrat biçmesi reva olsun... Biz ki dile nice emek vermişiz..." (s. 16)

Tekbenci idealizmin ünlü filozofu Berkeley "varolmak algılanmaktır" (esse es percipi) diyordu. Yani bu âlem ve nesneler yalnızca benim birer tasavvurum ve onlara verdiğim isimlerden ibarettir. Ben onları algıladığım için onlar vardırlar ve onlar bu halleriyle birer tasarım ve birer isimsözcüktürler. Bize göre aslında Doğu'nun düşünce tarihi tek bir öznel idealist süreci ifade eder. Halk bilgeliği sistem dışı bir öznel idealizmdir. Hiçbir görüngü (fenomen) bizzat hakikatin kendisi değildir. Bu anlamda Doğu'nun hakikati her zaman aşkın (transendental) bir hakikattir. Kitap'ta hayal nedir? sorusu şöyle yanıtlanıyor. "Hayal, insanlık halinin bir anahtarıdır. Ama onunla bir kapı açamazsın; kapıyı saklayan perdeyi aralarsın sadece. Çünkü, tabiat, nesneleri hep elinde tutamaz, kaçırır." (s. 36) Tabiat nesneleri elinde tutmaz kaçırır, çünkü evrene sonsuz bir akış ve oluş (genesis) egemendir. Herakleitos'a göre her şey akar (Panta-rei). İnsanın dil olarak soyutladığı şey akıp giden nesneleri bir işaret sesle kalıcı kılma çabasıdır. Ve bu zihni tasarımda bir yere kadar başarılabilen bir şeydir. Dış dünyada varolduğu varsayılan nesneler birer ide olarak dile alındıklarında onlar artık bir başka dünyada, apollonist-platonist sabit ve değişmez bir dünyada varolamaya devam ederler. Maddi dünyanın kaypaklığı, akıcılığı, değişkenliği bu apollonist dünyada

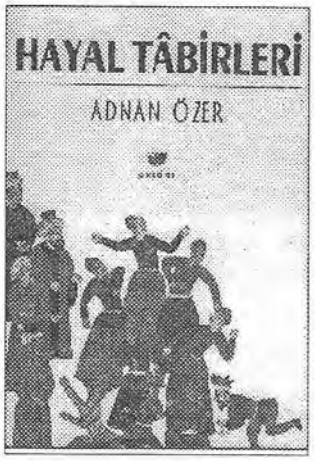

söz konusu değildir. İde'lerin, dolayısıyla dilin dünyası güvenlidir, değişmez ve mutlaktır. İşte hayal görmek böylesi bir dünyayı görme durumudur, ki sıradan insan aklı için bu marazi bir durumdur. 'Hayal görenler isimlerin ardını seçebilen ve nesneleri soyabilen insanlardır.' (s. 37) Yani buna göre nesnelerin yanıltıcılığına karşın, onların ide'lerinin hakikatini görmek, hayal görmek oluyor.

Hayal Tâbirleri 94 sayfa olmakla birlikte doğrusu oldukça zor bir kitap. Ne dediğini anlamak için salt öykü algılamasıyla yaklaşmak çoğu zaman yeterli olmuyor. Yer yer her bir önerme için birkaç sayfa fenomenolojik çıkarım yapılabilir. Örneğin; "Sûretin hep eşyada olduğu sanıldığından hayallere bir sûret yakıştırılamaz..." Bu önermeden birkaç "Husserliyan" çıkarsama yapılabilir. Yani nesnelerden soyutlanan ide'lerin, yani hakiki varlığın, bir sûreti olanaklı mıdır? Kitap bunun yanıtını veriyor. Ancak "ide'lerin izdüşümleri" konusu gerek Batıcı sistematik felsefenin, gerekse Doğulu halk bilgeliğinin yüzyıllardır uğraştığı bir sorunsalı ifade etmektedir.

Kitapta adı geçen insanlar, kurguyu sağlayan konu ve diğer teknik edebi unsurlar, hep bu türlü bilgi kuramsal (epistemolojik) ve varlık bilimsel (ontolojik) önermeleri taşıyan birer olanak biçiminde görülebilirler. "Sen madem ki güzelliğini bu aynaya vurdun ve onun yansısına tutup âşık oldun, akibet senin üzerinde çözülecek." İşte Doğulu öznel idealizmi ifade eden çarpıcı bir önerme. "Zaman, yekpare bir gülü katmer katmer aralayıp, insan mahlûkatına güzellik ilmini, çokça beyhude de olsa, göstermekle tarih olur." Tarihin nasıl oluştuğu konusundaki sav'lara güzellik ide'si ve ilmiyle ilgili olarak öne sürülebilecek bu yaklaşım, bütün bir metin açısından başlı başına ayrı bir ilgiye gereksinim duyuracak denli özgün. *Hayal Tâbirleri* sıralayageldiğimiz nedenlerle hayli yoğun bir zihinsel katılım gerektiriyor. Ve eğer Doğulu düşünce biçimi, halk bilgeliği ve deyiş gelenekleri hakkında daha önce bir fikir edinmemişseniz bu kitaba giriş yapmakta zorlanmanız kaçınılmazdır.

Başlangıçtan beri metin'deki halk bilgeliği tözünü Batılı idealist-platonist ve öznel-idealist kimi felsefelere gönderme yaparak irdelemeye çalıştık. Bunu bilinçli olarak, kitabın yerli olduğu ama yöresel olmadığı, tam tersine evrensel ve ebedi sorularla uğraştığını ifade etmek amacıyla yaptık. *Hayal Tâbirleri* yerli. Doğulu töz'ün binlerce yıldır yanıt veremediği evrensel soruları bize anımsatıyor.

OKTAY TAFTALI

Hasan Bülent Kahraman

YAHYA KEMAL RIMBAUD'YU OKUDU MU?

Yapı Kredi Yayınları

Nurullah Ataç'a göre Yahya Kemal, her yeniliğe önce merakla, ilgiyle bakar, kabul etmeyince, yani kendi sevdiği, inandığı şeylere zıd olduğunu görünce onu alaya almaz; ona kızar. Bu da Yahya Kemal'in o yeniliği ta kökünden, ta özünden anladığını gösterir. Ahmet Hamdi Tanpınar, modern Türk şiirini onunla başlatır. Can Yücel, "Yahya Kemal'i ya aşırı övgüyle, ya da aşırı yergiyle toprakaltı kılmaktan cayıp, bizden biri gibi, iyi kötü yanlarıyla aramızda var olmasının çaresine bakmalıyız." der. İlhan Berk, Yahya Kemal'i divan şiirinden gelen çizgiyi Tanzimat'ı atlayarak, onu görmemezliğe gelerek, Cumhuriyetin eşiğine değin getirip koymasını bilen bir şair olarak görür. Orhan Hançerlioğlu, "Genç kuşaklar çağdaş şiire Yahya Kemal köprüsünden geçtiler. Yahya Kemal, yirminci yüzyıl Türk şiirine gelmesi gereken bir şairdi..." der. Bu liste uzar gider.

Hazır yeri gelmişken, "... Eğer şiir mukadderatıma karışmasaydı çok isabet olurdu..." diyen Yahya Kemal'i, kendi sözleriyle de anımsayalım:

"Şiirin konusu sınırlanamaz. Şiir; dinli, dinsiz; milliyetçi, milliyetsiz olabilir. Hatta komünist hislerle dolu Verlaine'in Charles Morice'e ithaf ettiği *Emperyal Ruvayyal* diye başlayan şiiri benim çok hoşuma gider; çünkü şiirdir. İçindeki komünist duygular beni ilgilendirmez... Hatta bir şiir toplumun lehinde de, aleyhinde de olabilir, yeter ki şiir olsun."

"Mısra benim namusumdur."

"Şiir bir söyleyiştir. Güzel olan söylenen değil, söyleyiştir. Hayatta söyleyene değil, söyletene bak, ne kadar doğru ise, sanatta da söylenene değil, söyleyişe bak, düsturu o kadar yerindedir... Filozof, ölüm karşısında felsefe yapabilir, fakat şair, ölüm karşısında macerasını ürperme ile anlatmalıdır."

"Ecnebi memleketler bizim için bir mekteptir. Vatan ise hayattır. Vatana döndüğümüz zaman öğrendiklerimizin bir kısmını unutmalıyız. Ancak bizim hayatımız ve bizim vatanımız için tatbiki mümkün olanları almalıyız."

Çevremiz, bir şairi özenle okuyup, yaşadığı ve savunduğu gerçeklik içinde değerlendirmekten uzak, tek şiirini bile bilmeden, Necip Fazıl, Yahya Kemal, Nâzım hayranı olduğunu söyleyen, o adların ardında durarak, kimlik sahibi olmaya çalışan insanlarla dolu. Hasan Bülent Kahraman'ın "*Hangi çözümlemeyi ve nesnelleştirmeyi yaparsak yapalım, hiçbir toplumbilim bizim ulaştığımız sonuç gibi tümüyle cahillikten kaynaklanan bir ilkelliği açıklamaya yetmez.*" saptamasının, yalnızca 'kültür' için değil, daha pek çok konu için de geçerli bir saptama olduğunu düşünüyorum. Zaten yazar da kitabı için "*... salt Yahya Kemal'e dönük, onun iç sorunlarını tartışan, irdeleyen, çözümleyen bir metin olduğunu söylemek güç.*" diyor önsözünde.

Hasan Bülent Kahraman'ın sorunu, Yahya Kemal'in Rimbaud'yu okumuş ya da okumamış olmasının çok ötesinde. Konu aslında Türkiye; Türkiye'nin modernizmle kur-

duğu bağların hemen hiçbirini kavrayamamış, kendi serüvenini anlayamamış, yaşayamamış olması ve modernizmin bir bilinç modeli olarak değil yöntem/bilim olarak uygulanmasıdır. Yazar, tam bu noktada, yani toplumun bugünü tanımadığı, geçmişi kavrayamadığı gerilim düzleminde "*Erken Türk Modernizması*"nı değerlendirmek için –elbette herhangi bir ad olarak değil– özellikle ve özenle seçtiği Yahya Kemal'i devreye sokuyor.

Yahya Kemal Rimbaud'yu Okudu mu? "*Evet, okudu*" diyor Hasan Bülent Kahraman. "*Heredia'nın sonelerinde 'şiirin madenine dokunan' Yahya Kemal Rimbaud'yu haydi haydi okumuştur.*" Ve kitap, ancak bir kısmını yazabileceğim şu soruları uzun uzun tartışarak, hatta söylemediklerine doğru durmadan genişleyerek sürüyor:

Yahya Kemal, eskiye dönük şiirler yazmasına karşın, neden moderndir?

Modern ve modernist arasındaki fark nedir?

Neden modernist bir şair olmamış ya da olamamıştır?

Türkiye'nin modernizmle ilişkisi hangi düzlemdedir?

Yahya Kemal, üstüne biçimi oturtacağı içeriğe yönelik kaygılara rastlantıyla mı ulaşmıştı? Yoksa o sorunsallar, yalnızca onun kişiliği ve kimliğinden mi kaynaklanıyordu?

Yahya Kemal, 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ulusçuluk hareketlerinin küçük kemerleri üzerine oturan büyük bir platform olduysa eğer, nasıl olmuştu?

Ulusçuluğu oluşturan ögeler nelerdi, Yahya Kemal bu ögeleri bilincinde ve yapıtında nasıl temellendirdi?

Dil, Osmanlıca'nın ötesinde bir anlamla ne zaman ele alındı?

Yahya Kemal, ulusçuluk etrafında toplanan ögeleri hem '*a priori*' hem '*ampirik*' olarak nasıl yaşadı?

Yahya Kemal, dil, benlik, kimlik gibi olguları; ulusçuluğu kuramsal düzeyde tanıyabilmiş miydi?

Yahya Kemal, Baudelaire'e derin bir hayranlık duymaktan öteye neden gidememiş, o kaynaktan gelen şairlerle neden akrabalık kuramamıştı? Kendisinden bekleneni yapamamış olmasının başka nedenleri de var mıydı?

Yahya Kemal, kopuk olan geçmişle şimdi arasında, klasikten bugüne geçişi oluşturacak köprünün çatılmasını, dilde nasıl içselleştirmiştir?

Hasan Bülent Kahraman, Divan edebiyatından aktarılan ve yeni bir uygarlığın oluşumu karşısında yaşanan şaşkınlıkla bütünleşen içsel duyumu, Yahya Kemal'in sese dayalı bir yapıyla gerçekliğin ötesine geçerek nasıl yakaladığının

serüvenini anlatıyor. Onun Baudelaire ve Mallermé estetiğine kayıtsız kalıp onlardan işine yarayacak olanı seçip almasını, tümüyle modernist olmayan, ama modern bir bakış açısı olarak değerlendiriyor. Çünkü, Baudelaire-Verlaine-Mallermé çizgisinin aşılıp aşılamayacağı sorusu, Türkçe'nin ve Türk şiirinin olanaklarıyla ele alınmalıdır. Türkçe, Yahya Kemal'e ancak Baudelaire çizgisinde ve yeni bir dil, imge sistemi oluşturacak kadar olanak vermiştir.

Yazar bu bağlamda, Yahya Kemal'in modernliğini, ulusçuluk ekseni etrafında değerlendirmeye ve aslında tartışmaya açmış gibidir.

Kitabın ilerleyen sayfalarında yazar, moderni, modernizmi, modernleştirmeyi ve modern sanatın eleştirileceği noktaya gelinceye kadar geçirdiği evreleri ele alıyor. Modernizmin eleştirelliğiyle aydınlanmanın eleştirelliğini karşılaştırıyor.

Hasan Bülent Kahraman, Yahya Kemal'i hemen her bağlamda (kent, gezgincilik, doğa, İstanbul...) ele alarak, onun modern ve modernizmle olan ilişkisini netleştirmeye çalışıyor. Klasik-modern ilişkisi ve Yahya Kemal'deki geçmiş ve rintlik kavramlarını da değerlendiren yazar, oradan Yahya Kemal'in stoacı yanına geçiyor. (s. 98) Bunu *"hiçlik-varlık"* tartışmasıyla ve Yahya Kemal'in *"yeniden inşa ettiği yapının bütüncüllüğü ve kendi iç tutarlığıyla"* açıklıyor. Ama yazarın daha önceki saptamaları anımsanınca (*"Yahya Kemal neredeyse doğaya inanmayan bir şairdir. Onu görmezlikten gelir." ... "Doğanın kendi gerçekliği Yahya Kemal'e yabancıdır." s. 67)* ve stoacılığın da özdekçi doğa öğretisi olduğu düşünülünce, bu yaklaşımın tartışmaya hiç değilse aralık durduğunu düşünüyorum. Öte yandan, stoacılıkla *"Rahatça dal, ölüm sonu gelmez bir uykudur"* diyen Yahya Kemal'in, ölümün doğal karşılanması konusunda örtüştükleri kesindir.

Yazarın *"Yahya Kemal soyutun içindeki yokoluşta görür kalıcılığı. Çünkü, gerçeklik uzam olmaktan çıkıp zamansala dönüşünce, ister istemez boşluğun gücü duyulmaya başlar."* yorumunun ardından, bence, parantez içinden çok daha ayrıntılı çıkmayı bekleyen bir konuyla daha karşılaşıyoruz: *"(çünkü, Yahya Kemal'de zamanla daha soyuta giden bir şiir izleği yoktur; her zaman 'somut'ta kalmayı yeğlemiştir)"*. Buradaki somut, hem duyularla kavranan bütünsel gerçeği, hem de bu gerçeğin insan bilincinde gerçekleşen hakikatini dile getiren bir kavram mı, yoksa duyularla kavrananı dile getirdiği ileri sürülen bir kavram mıdır? Yazarın Notlar'ında da belirttiği gibi, din konusunda oldukça çetrefil bir gelişme gösteren Yahya Kemal'in bir 'sancı'sı da bu olmasın?

Hasan Bülent Kahraman, kitabının son bölümünde, Yahya Kemal'e yöneltilen suçlamaları, Türkiye'de modern-modernist farklılığının bilinmemesine bağlıyor ve Yahya Kemal'in neden avangard şiir yazmadığını, bunun olanaklı olup olmadığını; modern- modernizm, avangardizm tartışmalarıyla bulmaya çalışıyor. Ona göre, avangardın genel izlekleri ve dönemin koşulları düşünülünce, Yahya Kemal ancak yapabileceğini yapmıştır.

Yazımın son sözlerini, kitabın önsözünden seçtim:

"Türk modernizmasının edebiyata yansıması varlığını bir bilince değil bir bilinçsizliğe, bir çığlığa değil bir susuşa, bir buluşa değil bir yitirişe borçludur." ... "Yeniden geriye dönmeye, yüzyıl başından bu yana geçirdiğimiz moderncilik evrelerini biraz da şaşırarak ele almaya zorunluyuz."

ZEYNEP UZUNBAY

folklor/edebiyat

halkbilim • etnoloji • antropoloji • edebiyat dergisi

İlginç araştırmalar, özgün derlemeler ve titiz incelemelerle **folklor/edebiyat** ufkunuzu genişletmeye devam ediyor.

13. SAYI ÇIKTI!

- ▷ **Türkiye'de Popüler Kültür Çalışmalarının Popülerleştirilmesi**
- ▷ Transkültürel Açıdan Psikoterapiler
- ▷ **Küçülen Dünyamızda ve Türkiye'de Sosyal Antropoloji**
- ▷ "Herşey Türk İşi" mi?
- ▷ **Türkiye'de Modernleşme ve Müzik**
- ▷ Sosyal İsyancılık ve Zeybekler
- ▷ **Boratav Arşivi "Endişesi"**
- ▷ Kayseri Nire, Meksika Nire!
- ▷ **Sabahattin Ali'nin Hikayelerinde Folklorik Özellikler**
- ▷ Aşık Edebiyatında Etkileşim
- ▷ **Ankara Bağları**
- ▷ Ermeni Kaynaklarında Nasreddin Hoca
- ▷ **Bodrum Türküleri**
- ▷ Ozanlık Gelenekleri Açısından Köroğlu Kol Destanları
- ▷ **Halk Kültürüne Adanmış Bir Ömür: Nejat Birdoğan**
- ▷ Bir Yazgı İki Kültür

ve

ETNOGRAFYA ÖZEL BÖLÜMÜ

Abone
Yılık Yurtiçi: 5.000.000.-TL Yurtdışı: 100 $
Abone bedellerini Metin Turan adına; 104233 numaralı Posta Çeki hesabına ya da Halk Bankası Meşrutiyet/Ankara şubesindeki 5911 numaralı hesaba yatırıp, dekontu adresimize göndermeniz yeterlidir.

YENİ ADRESİMİZ
HATAY SOKAK 9/19, KIZILAY-ANKARA
Tel: (0.312) 425 39 20 Fax: (0.312) 417 57 23

Sema Kaygusuz

ORTADAN YARISINDAN

Öykü/Can Yayınları

Bir Çocuk Hikâyesine Bakıyordu

Ortadan Yarısından'ı okumaya başladığımda, tanıdık, başka hikâyelerde yitirdiğim bir sesin beni bir yerlerden çağırdığını hissettim. Çağrı bir menekşeden, bir yağmur damlasından, bir çitlembik ağacından, ya da tüm bu 'küçük dünyaları', eski, çok eski bir yolda yaşamış gibi görünen bir çocuktan geliyordu sanki. Kitabın cümlelerinde ilerledikçe bu sesi biraz daha iyi tanıyacaktım... İnsanın kendinden 'sonuna kadar' gizlemek istediği bir 'şeyleri' bulduğu olur bazı kitaplarda. Bu 'şeyleri' söylemek, başkalarıyla paylaşmak istemezsiniz. Ama bilirsiniz: O 'şeylerin' oradaki, o hikâyelerdeki varlığıdır sizin için asıl önemli olan. O 'şeyler' orada kalacak, ya da sizinle birlikte yaşadığınız, yaşamayı seçtiğiniz tüm odayı yavaş yavaş dolaşacaktır. O cümleler biraz da bu yüzden sizindir. Biraz da bu yüzden sizin... Suskunluğunuzu daha kolay taşıyabilmeniz için... Gizlilik, ya da kendinizi gizleme çabası *Sema Kaygusuz*'un hikâyelerinde özel bir anlam kazanıyor bu durumda. Ben *Sema Kaygusuz*'u, tüm 'anlatma' çabalarına karşın, kendini gizlemekten hoşlanan bir yazar olarak gördüm. Bir küçük aldatma oyunu bu sanki: İzlemediğiniz bir zamanda, beklemediğiniz birkaç cümleyle, bir çağrıyla karşı karşıya kalabiliyorsunuz bu hikâyelerde. Bir akış, bir alışılagelmişlik birdenbire kesintiye uğruyor. *Üşüyen* adlı hikâyede "Aslında ona hiç öfkelenmedim. Keşke öfkelenecek kadar ısınsaydım dünyaya. Yaşamak kollarımda değildi." gibisinden bir cümle durup dururken yolunuzu kesebiliyor, sözgelimi: *Televizyon Çocuklarım* adlı hikâyenin bir yerlerinde okuduğunuz "Tek ortak noktaları, ailelerinin ya dağılmış olması, ya da anne-babalardan birinin hayatını yitirmiş olmasıydı. Benim *Televizyon Çocuklarım* aslında ağlamak üzereydiler." paragrafı, sizi, belki de ayırdında olmaksızın, yavaş yavaş hazırlandığınız bir yere çekebiliyor. Sonra *Çitlembik Yiyen Ölüler*'den farklı yerlerde, farklı bir anlamı arayan bir cümle: "Güzelleştikçe, çirkin yanları daha da kanayanlardandık biz. Gülüşüp sokuldukça birbirimize bakıyorduk". Bunlarla, bu seçtiğim cümlelerle yeni hikâyelere de ilerleyebileceğiniz duygusuna kapılıyorsunuz bir an. Bir başka deyişle herkes kendine göre, ardında bıraktıklarının gizli ışığında, birkaç sözcüğün avı olabiliyor bu satırların arasında. Konuşmaların, içimizde istesek de istemesek de sürdürdüğümüz konuşmaların da farklı sesleri, renkleri, 'yürekleri' var ne de olsa. *Sema Kaygusuz*'un başarılarından biri de bu yaşanmışlığın doğurduğu duygudan kaynaklanıyor. Bu durumda da sizde devam eden, başka hikâyelere uç veren hikâyeler var. Bağlanmanın bir başka biçimiyle karşı karşıyayız öyleyse. Bir ilk kitap için önemsenmeye değer özellikler bunlar.

Bu yaşanmışlığı doğanın getirdiklerinde de bulabilirsiniz. Odasında kalamayan, kalmakla yetinmeyen bir yazar olarak görünüyor *Sema Kaygusuz.* Birkaç çiçeğin görüntüsü, ya da toprağın kokusu bize sanki görünenlerden başka şeyler anlatıyor, anlatmak istiyor. Bu sese, olası bir gelecek için kulak vermenin gerekliliğine inanıyorum.

Yalınmış gibi görünen cümlelere biraz daha yakın duruyor gibi *Sema Kaygusuz.* Ben bu duruşta da o gizlenen, gizlenmeyi yeğleyen yazarı görmekten yanayım. Dahası, buradan yola çıkarak bir adım daha atabileceğimi zannediyorum. Kimi yaşamışlıkları ya da yaşanmışlıklarıyla bize gelen bu genç kadının ardında gizlenen, şaşkın gözleriyle içinde bulunduğu hikâyeyi biraz daha iyi anlamaya çalışan 'hınzır' bir çocuk var. Bu çocuk başka hikâyelerde görünmeye devam edecekmiş gibi geliyor bana. Oyunlarla, oyunlara duyduğumuz gereksinimle, şefkate duyduğumuz gereksinim arasında bir seçim yapmak bu durumda size bir 'doğru'yu gösterebilir. Ama tüm bunlar için yeni bir hikâyecinin dünyasına girmeyi bilmek gerekiyor. Bu çaba bizi yeni bir keşfe götürebilir. Bundan sonrasıysa çağrışımları sizde, yalnızca sizde kalacak birkaç sözcük. Gerçek bir 'hikâye' için daha fazlasını isteyebilir misiniz?..

MARİO LEVİ

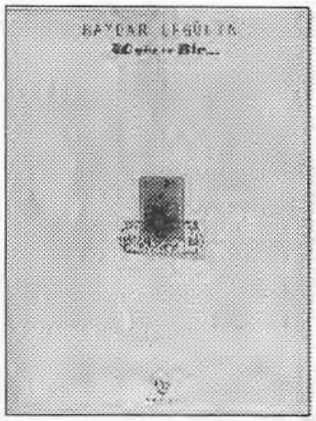

HAYDAR ERGÜLEN

40 ŞİİR VE BİR...

1997 BEHÇET NECATİGİL ŞİİR ÖDÜLÜ

1998 ORHON MURAT ARIBURNU
(CAHİT KÜLEBİ JÜRİ ÖZEL) ŞİİR ÖDÜLÜ

1998 ALTIN PORTAKAL ŞİİR ÖDÜLÜ

VARLIK/ŞİİR

Güven Turan

101 BİR DİZE

Şiir/Yapı Kredi Yayınları

İstisna ve 'mola'lar dışında Latin bir duyarlığı Doğu estetiğiyle kalınlaştıran Türk şiirinin öteki-ses'idir Güven Turan; doğa'sını üzerinde yaşadığı coğrafyadan hem ayrı hem de bir tutmayı başaran... Hani, "Güneşler... Gölgeler..."den "Görünen Kentler"e değin bedenine en uygun örtüyü –şiir mi demeliydim, yoksa– sıfatlar ve yüklemler çuvalından ustalıkla seçip boy aynalarında arz-ı endam etmeksizin sokağa çıkan ve görünen ilk sezilen'i aynı vakurlukla yorumlayan bir abdal'ın/keşşaf'ın tecrübelerine tercümanlık söz konusudur, dense yeridir.

Valèry için şiir bir ünlemin geliştirilmesi ise Turan için de genişletilmesidir; farklı bakış ve duruş biçimlerine/ yerlerine göre... Yazısal im'in sözsel im'e bağlı olduğunu düşünürsek eğer, bahsi geçen tercihin geçerliliği de sergilenmiş olur, sanırım. Her seferinde aynı düşünce kuyusundan su çeken, ama bunu ayrı kap, testi, tencere ya da bardakta kullanan Turan şiiri, hiziplerin kilimine bağdaş kurmadan dengeli ve düzeyli toplumsal/ yazınsal bir çizgiyi sürdürdüğü içindir ki, zaman'a yenik düşmemiştir...[1]

(...)

Dize'ye inşa'da ayrıcalıklı bir ödev yükleyen Turan, bu eğilimi "101 Bir Dize" ile –hadi çekinmeden itiraf edelim– zirveye taşır (İçi boşaltılmış sözcüklerin kadife iltifatlarla parlatıldığı şu dönemde, okura sınırlı birimle sınırsız bir dünyanın kapısını aralamak kolay 'iş' olmasa gerek!). Kitap, uzaktan uzağa işgal ve iğfal edilmiş kalp kalesi ve dışarının, söz çadırında beklemek, izlemek ve anlamak'la birlikte yatılı kaldığını işaretler, gibidir: Yalnızlığın lambası kısıldıkça umudun çemberi genişle(tili)r; mu'ta(f) (verilmiş olan/ etrafında dönülen) uzaklaştıkça eldeki/ geride bırakılan yüceltilir; ama hiçbir zaman 'ışık' merkez olmaktan uzak değildir: Isıtır, aydınlatır, yol gösterir...

Sen aşksın, bilirsin, yalnızlığın gözleri ne renk?

Hugo Friedrich'in sözünü ettiği *disonans*'ı (uyumun bir öğe tarafından bilinçle bozulması) Turan'ın *101 Bir Dize*'de dönüştürerek, yerinde ve işlevsel olarak kullandığını işaretlemek gerekir. Bu puzzle'ımsı 'oyun', amaca yönelik bir girişimin ötesinde, sessiz kahramanlar gibi geride kalmayı da bilmektedir, üstelik.

Arşipeller, stepler, fiyordlar... Bu sonsuz dünya: Gövden

Turan'ın tüm sayıp dökme'nin ritm düşmanlığına rağmen büyüsünü yitirmeyen bir ses'i nasıl beslediği tartışıladursun, asıl ilginç yanı, içindeki ve dışındaki doğa'yı hiçbir zaman birbirine küs tutmaması... Ayrılıktan çok benzeşme üzerine kurulu olan bu ilişki, denebilir ki, eşine az rastlanır bir titizlikle kurgulanır, kitap boyunca. Hassas terazinin kefeleri 'hakbilir' tarafından özenle düzenlenmiştir, adeta.

Köpük köpük gök, dingin deniz... Yüreğim.

Aşırı coşku, ağdalı hüzün ve yapışkan sevinçlerin kucağına oturmak yerine, denetimi daima el altında bulunduran, olaya/duruma 'uzaktan' bakmayı yeğleyen, ama bunu bile içtenlikle yapan bir yön vardır, Turan şiirinde. Kendi ve çevresi ile barışık olmanın iştah kabartan meyveleridir bunlar... Sırt sıvazlamadan, el öpmeden erişilen ustalığın gururu[2]...

(...)

En iyisi, yalınlık'ı sabırla terbiyeleyen bu söz sarrafının benzersiz işçiliğine şapka çıkartıp dediğini yapmak:

Tenin gölgesine çekiliyorum; kitabı kapattım.

(1) Biliyorum ki o şiir saatinin ustasıdır ve zamanı biriktirir gibi şiiri de biriktirmektedir." Haydar Ergülen, Hürriyet Gösteri, Ağustos 1996, s. 25.

(2) Ne var ki, o da bir dönem "Şiir diline ters düşen sözcüklerden kaçındığı zaman sokulgan bir söyleyiş kurmayı başardığı görüldü." gibi neresini tutsanız elinizde kalacak bir yargıyı göğüslemek zorunda kalmıştır; ki sözcük tasarruf hakkının yalnızca şaire ait olduğu, bilinen/ bilinmesi gereken bir saptamadır.
Bakınız: Şükran Kurdakul, Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, Cem Yayınevi, 1985, s. 614.
Not: "Sokulgan bir söyleyiş" ne demektir?

MURAT BATMANKAYA

STEPHEN R. COVEY
A. ROGER MERRILL
REBECCA R. MERRILL

ÖNEMLİ İŞLERE ÖNCELİK

Bu, zaman yönetimiyle ilgili
basit teknikler öğreten bir kitap değil.
Covey size yeni bir saat yerine,
bir pusula sunuyor; çünkü ilerlediğiniz yön,
hareket hızınızdan çok daha önemlidir.

VARLIK/ÖZEL

Şükrü Erbaş

GÜLÜN SESİ GÜL KOKAR

Deneme/Ümit Yayıncılık

Bazıları; erindiğinden midir, gereksiz bulduğundan mı, bilinmez, başka sanatçıların sanatları üstüne yazmazlar. Hayranlık duysalar bile... Örneğin, bildiğim kadarıyla F. Hüsnü Dağlarca, başkalarının şiirleri üstüne tek satır yazmamıştır. Yalnızca şiirleriyle karşısına çıkmayı yeğlemiştir okurların. Doğrudur ya da yanlıştır demiyorum, ama doğrusu Dağlarca'nın Külebi'nin şiirleri konusunda ne düşündüğünü merak etmeden de duramıyorum.

Şiir okurlarının karşısına bundan on dört yıl önce "Küçük Acılar" adlı şiir kitabıyla çıkan Şükrü Erbaş şiirdeki verimliliğini deneme/ değini yazılarında da gösteriyor. "Gülün Sesi Gül Kokar" adlı kitabında topladığı önceden yayımlanmış yazılarında Nâzım Hikmet şiirinden Ali Balkız'ın hikâyeciliğine duyumsamalarından, aldığı tatlardan küçük bir demet sunuyor. Kitabının ilk bölümünde ise yazmak, şiir, düşünce özgürlüğü, tarih bilinci, edebiyat ödülleri, eleştiri... konularındaki düşüncelerini şiirinden de anımsadığımız o sıcak söylemiyle dile getiriyor. Örneğin, "Yazının Gücü/ Yazarın Sorumluluğu" başlıklı ilk denemesinin bir yerinde şöyle diyor: "Ben, her koşulda ölümün değil, yaşamın; bireyciliğin değil, dayanışma ve paylaşmanın; savaşın değil, barışın; zorun değil, özgürlüğün; yalanın değil, inceliğin ve içtenliğin; paranın değil, sevginin; gerici politikaların değil, sosyalist değerlerin yanında olmayı kendim için bir ödev ve onur bildim. Ve bu dünya ile yazarak ödeşmeyi seçtim. Kime öfke, kime umut, bilirim. Acısı da sevinci de başım gözüm üstüne..."

Okumadan, çilesini çekmeden bir iki çiziktirip satırları alt alta getirenlerin kendilerini şair sandıkları bu ülke-zamanda Şükrü Erbaş "Şiir ve Mutluluk" adlı denemesinde onlara usul usul ders veriyor: "Şiirin yazılma sürecine gelince... Yine en iyi şairlerin ya da genel olarak sanatçıların bilebileceği, henüz dışa açılmamış bir dönemdir. Sancılıdır, sıkıntılıdır. Şairin karın zarında bir bıçak ya da kafasında on beş numara çiviyle gezdiği dönemdir. Söylenecek söze en uygun sözcüklerin seçilmesi; bunların ölçü, uyak, ses, ritim, anlam ve duygu yükü açısından en uygun biçimde işlenmesi, sözün safralarının atılması, her şeyin en iyi biçimde dengelenmesi gibi çabaları içeren zor bir süreçtir. Şairin içindeki mağmanın taşlaşarak dışa çıkması olan bu süreçte de mutluluktan öyle kolayca söz edilemez görünüyor."

Peki, şair ne zaman mutlu olacaktır? "Şair için mutluluk duygusunun tadılabileceği tek dönem, bir şiirin, giderek bir kitabın bittiği ve şiirin okur ile paylaşıldığı dönem olsa gerek. Şair yükünden –şimdilik– kurtulmuştur."

Erbaş'a göre bu dönem de geçicidir. Çünkü onu az ilerde "Keşke böyle yazmasaydım" ya da "Keşke şunu da söyleseydim" dönemi karşılayacaktır. Daha ötede ise Necatigil'in bir sözünü anımsatıyor Erbaş: "Şiir... kapatmalarla dolu bir haremi ele güne açmak gibi." Sonuç: "Şiirle mutluluktan çok mutsuzluğun ilişkisinden" söz edilebilir.

"Yeni (Olmayan) Bir Şair Tipi" adlı yazısında Şükrü Erbaş bugün de önemini koruyan bir soruna dikkatimizi çekiyor: Kerameti kendinden menkul şairlere... Nasıldır bu "tip"ler? "Politik bir rahatsızlığı ve maddi sorunları yok." "Mutsuz bilinç" sahibi... "Büyük kent kırgını", kendini bir sevgilisi vardır anlayabilen, bir de dar çevresi... Dünyası kalın ve kabadır. "Öfkeliler bir de... Külhani bir dilleri var." Sonra? "... henüz onurlarını koruyacak şiirler yazamadıkları halde, şiirimizin, edebiyatımızın belli başlı adlarını eleştiri olmayan ucuz ve dayanaksız yargılarla bir çırpıda kaldırıp atacak ve Türk şiirini İsmet Özel'le sınırlayacak kadar ileri gidebiliyorlar." Dahası, "henüz bir dergide şiir yayımla(ya)madıkları halde 'pazar'ın tüm girdi/çıktılarını biliyorlar. Şiirleriyle ciddi bir dergide uzun ömürlü yer almaları güç olduğundan ve bir başlarına varolamadıklarından çoğunluk topluca hareket ediyorlar. Ve varolan dergi yönetimlerini 'niteliksiz pazar kâhyası' olarak suçladıktan sonra, ömürleri bir iki sayı süren dergilerde, müşterisi kendileri olan bir garip pazar oluşturuyorlar."

"Edebiyat ve Ödül" başlıklı denemesinde ise Erbaş ödüllerin bir yarışma olmadığını belirttikten sonra bence de önemli şu saptamada bulunuyor: "Yazarın/ şairin gerçek ödülünü iki kurum verir: Okur ve zaman. Ama hepsinden önce de yazarın/ şairin kendisi."

"Şiire Usul Sesli Girişler"de şiirle olan ilişkisini dillendiriyor Şükrü Erbaş: "Şiirini kurarken seçtiği sözcükler doğrudan kendisidir şairin. Ne mi demek bu? Çok açık. Üslup nedir ki başka?"

Gülün Sesi Gül Kokar'ın ikinci bölümünün adı, "Kitaplardan Esen". Bu bölümde Erbaş; şiirleriyle ya da hikâyeleriyle kendini etkileyen yirmi iki şair/ yazarın sanat dünyalarına küçük keşif gezileri yapıyor. Külebi'ye "Bir yakınma ustası" diyor. Kansu'ya ise "Halk Albümü". Erbaş'a göre Kansu, "hâlâ gül türküsü söylüyor". Gülten Akın'ın "Sonra İşte Yaşlandım"ı için "diplerde sır tutmuş isteklerin şiiri" saptamasını yapıyor. Şükran Kurdakul için M.C. Anday'ın bir sözünü destek ediniyor: "Bu sallantılı dünyada size, bastığınız toprağın sağlam olduğu güvencesini veren az bulunur insanlardan birisidir."

"Türk şiirinin bedeni yüreğinden, yüreği bedeninden ince ve soylu şairi" kimdir diye sorarsanız, Erbaş'ın yanıtı "Metin Altıok" olacaktır. Çünkü "bu güzel şaire şiir okuru hep borçlu kalacaktır."

Erbaş, dikkatli bir şiir okuru olduğu kadar irdeleyici, didikleyici bir roman/ hikâye okurudur. Hasan Ali Toptaş'ın "Gölgesizler" adlı romanıyla ilgili olarak yaptığı şu saptama, bunu kanıtlamıyor mu? "Ağırlıklı olarak köyde geçen roman, edebiyatımızdaki 'köy romanı' olgusuna olağanüstü bir açılım, bir derinlik ve yeni bir boyut getirmektedir. Kan davası, tarla kavgası, yalancı politikacı, imamla öğretmen çatışması olmayan (romanda öğretmen yoktur), her şeyin yalnızca dış gerçekliği içinde tek boyutta verildiği 'köy romanı' alışkanlığını alt üst eden; 'köy romanı' kavramını yeniden oluşturan bir roman, *Gölgesizler*."

"Bu dünya ile yazarak ödeşmeyi seçen" Şükrü Erbaş'ın bu kitabı, sanata ve sanatçılara bakışınızı derinleştirecek bir kitap.

AYDOĞAN YAVAŞLI

Safa Fersal

İFFET HANIM İLE SABRİ BEY

Şiir/Hera Yayınları

"sararmış fotoğrafların aşkları"

Ekim sonuydu. Aşk sonrasının şeytan pelerini bulutları üzerimde dolaşıyordu. Yalnızdım ve insanların telesekreterlerine şiirler okuyordum. Yüreğimi çoğaltıyordu sanki, küçük makinelerle ortak olup, yeni müritler eklemek yalnızlığa. Yakamozlarını, balıklarını aşk adına tükettiğim, sevmeklerce uzayan yolculuklarda gemilerini batırdığım denizimde boğulmak üzereydim. Aklımın polisleri, ölmek ile kalmak arasındaki çizgide hüzün muayenesinden geçirirken kalbimi, hüzünleri koyultacak ama beni daha dayanıklı kılacak bir hediye aldım: *İffet Hanım ile Sabri Bey*.

Eskilerden bir fotoğraf vardı kitabın kapağında. Tahminen, 20'li yaşlarda bir kadın ve 50'lerinde bir adam. İffet Hanım ile Sabri Bey'in kendileri miydi, konuya uygun oldukları için mi siyah beyaz yüzleriyle dünyama girmişlerdi, bilmiyorum ama ben gözümde onları canlandırarak okudum kitabı. İffet Hanım ile Sabri Bey'in, şairle sevgilisinin aşkları geçmişten geleceğe uzanan iki kara duvar, benim aşkım kendini bu duvarlara çarpıp duran kör bir kuş olunca zamanlar birbirine dolaştı." *sanırım 53-54 yılları/ gülüşler kanardı masif tahtında anıların*".

Aşk çocukluk yaşlarından başlar düşleri süslemeye ve hayatın amacı olur. Çoğu bir kez yakalayınca sonsuza dek sürecek sanır aşkı, oysa çoşkuya bağımlı olduğundan kısa ömürlüdür. Kararlar aldırmaya başlamışsa bir aşk, çiçekleyecek başka yürekler arıyor demektir. O noktada başlar güvensizlikler ve bir an önce *gitmek* telaşına düşer sevgililer. "*gitmiştin... çok uzundu boynu öpülmelerin/ samatya sokaklarında yağmurun çan sesleri*".

Ayrılık her şeye rağmen kanatır bir yerlerimizi. Geçmek bilmeyen günler, gözyaşları, bunalımlar... Eski fotoğraflara bakılır uzun uzun, şehir kâbus görüyordur. Sıçrayıp uyanır ki, her yanda bitmiş bir sevdanın izleri. Ya bedenlerde kalan izler, ellerde dudaklarda?.. "*ayrılık uzaklıklara gümüş tepsiymiş*" diyerek kaçsak da uzaklara, sonsuz bir tükeniş başlar. Akıllı insan acıları sindirmeyi, kendini güzel günlere hazırlamayı bilir bilmesine de öyle koyudur ki acılar bazen, tıkar insanı. "*kalbimde kedere çiçek açmanın/ o ince damarı tıkandı*".

Bir yanda, hayatın kısalığından, dünyaya bir kere gelmekten falan bahseden, umut vermek, teselli etmek için ortaoyununa soyunan dostlar, diğer yanda yorumsuz düşmanlar –sigara ve alkol– durur. Hiç unutmam; ne zaman üzülse küçük bir meyhane hayali kurardı sevgilim. Daracık merdivenlerden yerin altına inen, daha girer girmez, şarkıları kadar yorgun gözleriyle onu selamlayacak insanların olduğu. Meyhane yüreğimizin alt katıdır çok zaman. Bazen yukarıdan sepet sarkıtıp birkaç şişe içki istediğimiz, bazen de dayanamayıp paldır küldür içine düştüğümüz. Hiçbir şeye çözüm değildir, yine de içer insan. "*alkol hüzünlerin yarısıdır nedense/ yani ekose perdeleri yırtmak gibi/ bir hayat ertesi*".

Unutmak isteği pencere demirlerinden başını uzatan bir çiçek gibi çağırır alkolü. Dertler de üst üste gelmişse, geçimsizlik, parasızlık eklenmişse ayrılık acısına, dayanmak bin kat daha zorlaşır. Ölümcül cesaretlidir alkol. Herkesin isteği bacası tüten bir ev ve sevişmeler sonrası huzur duymakken... "*ama alkol bir kadın icat etmek gibiydi/ saçlarını omzuna atmış ve matemsiz*".

Zaman ilaç olur mu bunca kedere? Küçük ayrılıklarla birbirlerini özlese sevgililer, kan kırmızısına boyasalar solgun gönüllerini, dayanamayıp dönseler, aşk eskisi gibi aydınlatır mı geceleri? Yeniliklere yol açarak belki, ama eski gidişi yarına taşıyarak asla. "*kabul etmesen de her ayrılık/ açmalı penceresini sabah soğuğuna/ dönmek bir daha parçalamaktır aşkı*".

İnsanın beynini kemirir, durur, ayrılırken olsun yapılması gerekeni, doğru olanı yapabilmek isteği. Çünkü nefret gözlerinin içine bakar aşkın. Öyleyse incitmeden, nefret ettirmeden olsun ayrılık. Hem kim dayanabilir ki aşka yazılmışların yıllar sonra geçmişi nefretle anmasına.

Nasıl da işinin ehli iki muhasebeciye döner yürekler. –Ne eksikti? Yoksa bir şeyler fazla mı geldi? Uygun mu değildik ne? Oysa eş ruh olduğumuza inanırdık. Birbirimiz için yapamayacağımız şey yoktu ama küçücük şeyleri bile yapmaktan çekindik galiba.– Sorular sıradağlar, aşılmaz zamanlarla. 'Git, git ve benim için güzel bir anı olarak kal. Gitmezsen aşk nefretin gözlerinde hapsolur' der biri. Öteki 'giderim ama nasıl, bunca ihtiyacım varken kokuna, bunca yitirmişken kendimi senin çokluğunda, seninle ya da sensiz nasıl' der. Korku kutuplarına çekilir düşlerinin. "*seviyoruz mu birbirimizi ne?/ belki... ama yine de aynı karda yürümem seninle/ çünkü 'kamburu çıkmış sevişmelerin' alyansıyız*".

Yeni ilişkiler imkânsızın tam tanımı, kıskançlık susmak bilmeyen bir mahalle karısı ağzıyla konuşurken, "*başka sevişmeler hırpalar kıskançlığı/ örneğin sabri bey ve mehveş*". İffet Hanım süslenedursun aynaların önünde, armağanları onarsın ve su versin ortancalara, Sabri Bey Mehveş'le aldatıyor onu. Aldatılmak: cehennemin dar kapısı, kıyamet ateşlerine kuş yağmuru. Hani her suç affedilebilir ama ihanet çürütür tüm duyguları. Hele aldatılan, türlü erdemlerle donatılmış güzel bir insan ise. "*iffet hanım meme verirdi taş bebeklere/ ama şeytanlar sabaha karşı emzirirler yavrularını/ tilki çukurundayken zavallı bir sevdacık*".

Yalnızlıktan öldü İffet Hanım hastalık bahane. Şiirin diğer burçları; Funda: sessizlik saati şairin; Artin: Ermeni keder; sabrı kuşatan Serço ve 50'li yılların sanatçıları. Hepsi çok üzüldü İffet Hanım için. Ben üç kez üzüldüm altını üç kez çizdiğim dize için; "*sadece -gitmek-leri seven bir çocuğum şimdi*".

Sen her şeyin miladıyken...

NİLAY ÖZER

PINAR ÇEKİRGE:

Bizim yüzümüzde çizgiler oluşuyor ama o hep bildiğimiz Ajda.

Profili Olmayan Kadın/Pınar Çekirge-Nuh Köklü/Cep Kitapları

✪ 'Yalnızlık Adasının Erkekleri', 'Marjinal Kadınlar', 'Niçin İntihar' *ve* 'Öteki Kadın' *kitabından sonra neden Ajda Pekkan?*

– O bizim kolektif bilinçaltımız. Çünkü Ajda anılarımıza sızdı. Ajda toplumun tartışılmaz ilgi odağıydı ama toplumdan uzaktı, öyküsü dillerde dolaşıyordu. Hakkında söylentiler çıkıyordu. Kitle iletişim araçları süperstarı sıradan insanlarla bir araya getirmeye çalışıyordu. Onları bilgilendiriyor, gerektiğinde kışkırtıyordu. Elde edilen yaldızlı, montaj bilgilerin doğruluk derecesi hiç kimseyi ilgilendirmiyordu. Çünkü onlara bir efsane pompalanıyor ve insanlar bu efsane etrafında kendi efsanelerini yaratıyorlardı. Eksik, güdük bırakılmış ertelenmiş tutku ve özlemlerimizi ona yüklüyorduk. Sessiz sedasız akıp giden, orta karar sıradan hayatlarımıza bulaşan bir pırıltı gibi...

✪ *Bir 'Ajda' rüyası; yani.*

– Bu bir yazarın çok sevdiği, hayran olduğu bir sanatçıyla özdeşleşmesi ve giderek özdeşleşmenin kişilik parçalanmasına dönüşmesi ve şizofreniye doğru yönelişinin öyküsü. Ajda Pekkan'ın şarkıları ve hayatının öyküsü bütün bu kurguyla birleşiyor. Fragman; Ajda'nın şarkıları, benim anılarıma sinmiş fotoğrafları. Nuh'un tanımladığı, benim kafamda resmettiğim 'profilsiz' Ajda Pekkan'ı anlattık.

✪ *Ajda niçin profilsiz? Ajda'yı yandan göremiyor musunuz?..*

– Görmez olur muyum, hatta en doğrusunu profilden görüyorum. Çünkü profil kesin bir ifadedir. Yandan baktığında dış çizgileri belirgin olarak seçilen bir şeyin görüntüsüdür. Değişmez ve nettir. Oysa onun fotoğraflardaki profili sürekli değişmekte. Her seferinde bu profil tashih edilerek bir öncekinden daha kusursuz olmaktadır. Bu bağlamda onun profili yoktur. Ajda'nın profili belirginleştikçe 'gerçek görüntüsü'nü kaybediyorsunuz.

✪ *Oscar Wilde'nin "Dorian Gray'in Portresi' adlı kitabında olduğu gibi.*

– Evet, Wilde o kitabında çok genç, çok güzel bir adamın tablodaki portresini sürekli değişime uğratır. Tablodaki yüz zamana meydan okuyamaz, çizgileri artar, yüzü buruşur. Portresi yapılan adam ise hep aynı kalır. Genç ve olağanüstüdür. Hatta Ajda, Başrahibe Landsbergli Herrad'ın 'Zevkler Bahçesi' adlı tablosudur aynı zamanda. Orda da rahibeler yer alıyor. Ama insanı şaşkınlığa uğratan, resmedilen kişilerin çokluğu değil, bütün yüzlerin tamamen aynı olması. Tek tek isimleri yazılı olduğu için rahibeleri ayırabiliyoruz. Onlar İsa'ya gelin gitmişler, yaşları yok, birey değiller. Herrad, resmi tarihçileri şu soruyla karşı karşıya getiriyor: Ortaçağda birey oluş, hangi yolla ifade ediliyordu? Kendini ortaya koymak için bireyin elinde ne gibi imkânlar vardı?

Ajda'yı yaratan ne? Sosyolojik bir incelemeye de girdim. Star sistemi nedir? Megastar nedir? Biz Ajda'yı önce star, sonra süperstar yaptık. Bunun altındaki olaylar neydi, onları da ele aldık.

✪ *Peki, 'Ajda gündüz düşümüz'ün hikâyesi ne?*

– Gündüz rüyamızda eksik kalan yanımızla Ajda'yı, 'Star'ları alkışlıyorduk. Fakat alkışlarken belki de alkışladığımız kendimizdik. Çünkü onun bize sunduğu o pırıltı gözlerimizi kamaştırıyordu. Zamana meydan okuyordu. Ajda Pekkan, bir kadının zamana meydan okuyuşunu simgeledi. 4. jenerasyona hitap etti. Yetenek, sunuş ve zamanlamanın kozmik bir bileşimi Ajda Pekkan olayını yarattı.

✪ *Yetenek sunuş ve zamanlama insanı başarıya götürmez mi?*

– Her zaman değil. Çok büyük başarılarını inanılmaz başarısızlıklar ya da başarısızlıklarını da inanılmaz başarılar izledi... Mesela çok başarılı olduğu 1970-1980 arası 10 yıl, Ajda Pekkan'ın tek olduğu, rakipsiz olduğu bir dönem. Bu büyük başarı, bunun içinde Olimpiya konseri de var, sonra astsolist oldu ve alaturka okudu, korkunç başarısız oldu. Her başarısızlığın ardından Ajda Pekkan silindi, kendini yok etti, kaçtı, unutuldu, unutulmaya çalıştı. Ama her geri dönüşü muhteşem oldu. Assolist olup alaturka okuduğu dönem başarısız olunca Paris'e kaçtı. Geri döndüğünde Fransız aksanı ile Türkçe konuşan Ajda Pekkan'dı.

✪ *Başarısı Fransız aksanıyla Türkçe konuşması mıydı?*

– Hayır ama bu insanlara ilginç geldi. Eurovizyona katıldı 'Petrol' şarkısıyla. 19. oldu. İnanılmaz bir yıkım yaşadı ve Türkiye'yi terk etti. Amerika'ya gitti. Döndü. Bu kez de Amerikalı Ajda'yla karşılaştık. Can Dündar'ın çok güzel bir açıklaması var: "Ajda Pekkan şansının da yardımıyla her yanlışı bir doğruya döndürmeyi bildi. Ne zaman dibe vurduğunu düşünse eskisinden çok daha yüksek bir noktada buldu kendini... Tanrının verdiği ile yetinmeyen, kendini yenileyerek zamana kafa tutan bir süperstar. Üç kuşak onun şarkılarını dinleyerek yaşlanırken o her kuşakta ayrı tatlar bırakarak ayakta kalmayı başardı."

✪ *Nasıl bir tat bu?*

– Değişirken hiç değişmemesi. En ilginç yanı bu bence. Sürekli değişmesine karşın hiç değişmeden efsane, simge olarak kalması. Dündar'ın dediği gibi de Batı'nın Türkiye'deki yüzü olması. Ahmet Oktay'ın ilginç bir tanımı var: Türkiye'de kapitalizmin güzelleştirilmiş hali Ajda Pekkan'dır. Üstelik Pekkan Türkçe dublaj şarkılar okudu. Yerli şarkılar okumadı. Yerli bestelere yönelmedi. Hep dışarda tutmuş şarkıları okudu. Çoğu kez orijinallerinden daha güzel yorumladı. 'Kimler geldi kimler geçti', 'Bambaşka biri' gibi... 1963'ten 83'e kadar 20 yıl gerçek bir star olarak kalıyor, 83'ten günümüze kadar da süperstar olarak geliyor. 1966'da 'iki yabancı' şarkısı vardı. Bugünkü kuşağa bir bakın, onlar da bu şarkıyı biliyor.

✪ *Ve o bunu sadece arajman okuyarak yapıyor.*

– Evet, aynı şarkılarla aynı sesle... Ve hep aynı kalarak... O hep genç, hep güzel, hep şık...

✪ *Kim için?*

– Çoğu insana Ajda Pekkan biyonik kadın izlenimini verir. O hep genç ama bize zamanı unutturmuyor. Bir yanımız ona karşı hırçın ve kıskanç, çünkü bizim yüzümüzde sürekli çizgiler oluşuyor. Kahkahalarımızın tınısı değişiyor. Albümlerdeki fotoğraflarımız değişiyor, her şey değişiyor ama o hep bildiğimiz Ajda....

BELMA AKÇURA

GÖLGEDE KALAN BİR EDEBİYAT TARİHİ

"Piraye öldü. Dün gece. Kaçta bilmiyorum." Memet Fuat, *Gölgede Kalan Yıllar* adını verdiği anılarına bu cümlelerle başlıyor. Piraye onun annesi. Piraye Altınoğlu. Eğer Piraye, Nâzım Hikmet'in şiirlerinde "Hatice Pirayende", "Kalbimin kızıl saçlı bacısı" diye seslendiği eşi olmasaydı, Memet Fuat'ın anıları edebiyat tarihi bakımından yine önem taşıyacaktı. Bir yazarın, bir eleştirmenin dünyasını oluşturan öğeleri yansıttığı, onun ilkelerinin kaynaklarını açıkladığı için.

Ama, Piraye Altınoğlu, Memet Fuat (Bengü)'ın annesi ve bu durum, bize Nâzım Hikmet'i bir başka açıdan; bir çocuğun ve ergenin gözünden tanımak olanağı da veriyor. Üstelik Memet Fuat'ın tanıklığı yalnızca Nâzım Hikmet'in kişiliği ile ilgili değil, bir dönemin İstanbul'u, Çamlıcası, bir kesimin yaşama biçimiyle de ilgili. Günümüzün belleği bugünle sınırlı okuruna yakın tarihin yaşama biçimiyle birlikte, hapishane koşullarını, görüş günlerini de anımsatıyor bu anılar. Hapishane koşulları, görüş günleri, Nâzım Hikmet'in şiirlerindeki anlatımları açıklıyor çünkü. *Gölgede Kalan Yıllar*, bence, Nâzım Hikmet'in *Dört Hapishaneden*'iyle birlikte okunmalı.

Memet Fuat, *Gölgede Kalan Yıllar*'ın daha ilk sayfalarında, "anılar"la ilgili görüşlerini şöyle açıklıyor:

"Anılara güvendiğimi söyleyemem. Bir olayı iki ayrı kişinin anılarında okuyun, anlatılanların birbirini tutmadığını görürsünüz. Kimi değiştirerek, gönlüne göre anlatır, süsler, tatlılaştırır, kimi işine geldiği gibi anlatır, kendine yontar, kimi yanlış yorumlar yapar.

"Çok nesnel davranmak isteyenler bile, birtakım şeyleri unutmuş olabilirler.

"Unutur, sonra anımsamak için kendinizi zorlar, bir şeyler çıkarırsınız. Bu kez onlar kafanıza yerleşir, başkaları öyle olmadığını söyleseler de, direnirsiniz. Çok iyi anımsıyorsunuzdur, her şey gözünüzün önündedir, kendinize mi güveneceksiniz, onlara mı!"

Bu sözler bir öz savunma mı? Bence pek değil. Altmış beş yıl "Piraye'nin çevresinde anılar biriktirerek yaşamış" olduğunu söyledikten sonra "yaşadıklarının kendinde kalan tortularını" aktardığını, yazdığı her şeyin "kafasının içindeki gerçekler" olduğunu söyleyen bir yazarın konuya nasıl yaklaştığını, yazdıklarında nasıl titiz olduğunu açıklayan bir iki söz bence.

Memet Fuat'ın anılarındaki kimi ayrıntılara bu gözle açıklamalar getirdiği de okurun gözünden kaçmıyor:

"Dedem ön bahçedeki çamlıkta subay arkadaşlarına bir şölen veriyor. Çeşitli rütbelerden genç yaşlı birçok subay. Herhalde dedemin Süvari Okulu Komutanı olduğu yıllar. Yoksa o kadar subay nasıl bir araya getirilir?

"Kırmızı kalın çizgili pantolonların, çizmelerin, sarı sırma topuzlu kılıçların, pelerinlerin arasında dört dönmüştüm o gün.

"'Ali Paşa'dan kalma yeşil beyaz büyük servis tabakları, içpilavların ortasında parça parça kızarmış kuzu etleri, çorba, salta, enginar, muhallebi...' demek geliyor içimden, ama bunları sonradan edindiğim bilgilerle uydurduğumu seziyorum. Ali Paşa'dan kalma yeşil beyaz büyük servis tabakları o günün anısı olamaz, bu başkalarından edindiğim bir bilgi. Ayrıca köşkte böyle bir şölende kullanılabilecek büyük servis tabakları yalnızca onlardı. Saydığım yemekler ise dedemin değer verdiği konukları için hep yaptırdığı yemekler..."

Memet Fuat'ın bu küçük ayrıntılar üzerinde bile duruşu, Nâzım Hikmet'le ilgili anılarını kuşkusuz daha güvenilir kılıyor. Memet Fuat, 599 sayfalık anılarına 21 sayfalık bir "kim kimdir" bölümü eklemiş. Bu bölüm de edebiyat tarihi ve Nâzım Hikmet'in şiirleri bakımından önemli. Örneğin şu açıklama: "Ayşe: *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nda Piraye örnek alınarak çizilen kişiye verilen ad. Nâzım, Piraye'nin yazdığı mektupları şiirleştirip 'Ayşe'nin Mektupları' diye adlandırmıştı."

Memet Fuat'ın *Gölgede Kalan Yıllar*'ı kuşkusuz, yeniden yeniden okunacak ve tartışılacak anılar. Özellikle Nâzım Hikmet'le ilgili bölümleri. Bir ozanı insan değil de put olarak ele alma alışkanlığımızın yol açacağı doğal sonuç bu. Ancak Memet Fuat gibi titiz bir yazarın bu anıları belgesiz ve tanıksız bırakması elbette beklenemezdi. Onun anılarını tamamlayan iki kitap daha yayınlandı. "Nâzım Hikmet-Piraye'ye Mektuplar 1 ve 2".

Piraye'ye Mektuplar

Nâzım Hikmet'in Piraye'ye yazdığı 581 mektubu ve kimi mektup parçalarını kapsayan *Piraye'ye Mektuplar*'ın 1. cildi 367, 2. cildi 372 sayfa. Memet Fuat, Piraye'nin bu mektupları, bir tahta bavulda sakladığını yazıyor. Ceviz ağacından 41 x 26 x 14 cm boyutlarında, Nâzım Hikmet'in cezaevlerinden birinde yapıp, Piraye'ye yolladığı bir bavul. Daha doğrusu bir çekmece. Nâzım, mektuplardan birinde, Piraye'ye bu bavulu beğenip beğenmediğini soruyor. Cilasını, kilitlerini beğendiği yanıtını alınca da, bavulun beğenilen yerlerinin kendi elinden çıktığını açıklıyor.

Memet Fuat, *Piraye'ye Mektuplar* ciltlerinde yer alan mektuplardan bir bölümünden yararlanarak *Nâzım İle Piraye*'yi hazırlamıştı 1975'te. Bir iki baskıdan sonra yeniden basılmadı bu belgesel. Nedenini, *Piraye'ye Mektuplar*'ın kapağındaki şu satırlarda açıklıyor: "*Nâzım İle Piraye*, biraz da

ben yeterince üstünde durmadığım, açıklamadığım için, yanlış değerlendirilmiş bir çalışmadır."

Nâzım Hikmet'in mektuplarının yayımlanmasıyla, hem Memet Fuat amacına ("Nâzım'ın şiiri ile yaşamı arasındaki iç içeliği vurgulamak, yaşamının şiirine nasıl yansıdığını, şiirini yaşamını yönlendirmede nasıl kullandığını göstermekti. Bu arada, aşk gibi yoğun duyguların çarşı pazar mantığıyla değerlendirilemeyeceğini de belirtmek istiyordum.") ulaşıyor, hem de coğrafyamızda bir yazarın para kazanabilmek için, özellikle özgür değilken, yaşadıklarını belgeliyor. Film senaryoları, operet metinleri, çeviriler ve bunların paralarının peşinden koşulması... Mektuplarda hem bunlar var, hem Nâzım Hikmet'in imzasız işlerine ait ipuçları. Pek çok şiirin ilk yazılışları, tartışmaları da edebiyatseverler için (ve elbette incelemeciler için) önemli bir malzeme...

1933-1950 arasında yazılan, bir delikanlı ömrü sayılabilecek bir zaman aralığındaki mektuplar bir yanıyla, yaşama direncimizi yeniliyor: "İşte böyle karıcığım, işte böyle/ mesele esir düşmekte değil/ teslim olmamakta bütün mesele". Öte yanıyla... büyüklüğü tartışılmaz bir ozana çektirilen acıları belgeliyor, yürek burkuyor.

Memet Fuat'ın *Gölgede Kalan Yıllar*'ı ile *Nâzım Hikmet/ Piraye'ye Mektuplar*'ı, küçük değinmelerle, birer vasiyet kitabı niteliği de taşıyor. Bu vasiyet bence, ulusların değerlerine sahip çıkmaları gereğidir. Sahip çıkma, bir ozanı, gerçekçi ve nesnel biçimde değerlendirmeyi de içerir, elbet. Artık gölgede kalmayan malzemeleri de okuyabileceğimize göre. Yaşamını koruyamadığımız bir değerimizin anılarını koruyup koruyamayacağımızı da önümüzdeki günlerde göreceğiz elbet. Memet Fuat'ın hem anılarını hem mektupları günümüze aktarmadaki emeğine, Piraye'nin mektupları saklamadaki dikkatine ve sevdasına saygılar sunmaktan başka ne gelir elimden. Belki, bu kitapları gecikmeden okuyun demek. Yeniden yeniden okumak gereğini duyacaksınız çünkü.

Gölgede Kalan Yıllar, anılar, Memet Fuat, Adam Yayınları, 3. Basım, 620 sayfa.

Piraye'ye Mektuplar, Nâzım Hikmet, Derleyen: Memet Fuat, Adam Yayınları, 1. Cilt, 367 s. 2. Cilt: 372 s.

SENNUR SEZER

Halil Gökhan

DÜNYA KİTAP KILAVUZU

Okumanın Tarihi= Kitabın Tarihi

Kitabın başına ne gelirse gelsin okumanın başına kitabın tözünden kesinlikle ayrı düşmeyecek ikili bir ilişkinin zorunluluğundan başka bir şey gelmeyecektir. Bu kılavuzun sonuna bundan böyle Kitabın Tarihi'ne dair kitabi ve ansiklopedik önemli notlar da düşmenin zamanı artık geldi; kitap kökenli kültürel bir hayatın savunucuları arasında olan bizler de bundan böyle kitabın geleceğine, geçmişinden çıkış alan bir perspektifle bakma gereğinin altını sürekli olarak çizmeliyiz.

Küçük Prens CD-Rom'da

Hepimiz Küçük Prens'in, Saint- Exupery'nin elinden çıkmış olan o güzelim desenlerini çok iyi biliriz. İşte, dünya çapında büyük bir üne sahip olan Küçük Prens, olağanüstü yazılmış metinleri ve desenleriyle üç boyutlu bir dünyada yine yediden yetmişe bütün okurlarını bekliyor. Yediden yetmişe diyoruz, çünkü Küçük Prens de okuma yaşı olmayan ve 'uzun uzun' okunan dünyanın klasikleşmiş dev yapıtlarından birisi. Okuyucusunun fantezilerine göre istediği biçimde üzerinde oynamasına olanak tanıyan Küçük Prens Cd-Rom'u Fransız Yayınevi Gallimard tarafından piyasaya sürüldü. Küçük Prens'in kahramanlarının, gezegenlerinin ve dekorlarının şekilden şekile istenen ölçülerde girdiği bu Cd-Rom'da metinleri Sami Frey'in sesinden dinliyorsunuz. Müzikse Olivier Pryszlak'ın. Küçük Prens'in bu yeni hali basit bir animasyon çalışmasının çok ötesinde. Çocuklara ve yetişkinlere göre düzenlenmiş olan Cd-Rom'da metinlerin yanı sıra daha önce kitapla birlikte yayımlanmayan 140 orijinal desen, Küçük Prens'in Saint-Exupery'nin yaşamındaki yerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayan fotoğraflar, yazışmalar ve interaktif oyunlar yer alıyor.

Jorge Semprun İle Söyleşi

Geçtiğimiz aylarda yayımlanan *Adieu Vive Clarte* (Elveda Parlak Işık) adlı kitabı üzerine Jorge Semprun'ün birkaç yanıtı:

Elveda Parlak Işık.... Baudelaire'in daha önce kullanmış olduğu bu başlığı kitabınıza hangi nedenler yüzünden seçtiniz?

– *Kötülük Çiçekleri*'ni okuduğum zaman Fransız dilinin güzelliklerini keşfetmiştim. Paris'i 1939 yılında 15 yaşıma geldiğimde Baudelaire sayesinde tanımıştım. Böyle bir deneyimin kitabına da Baudelaire'den bir başlık atmak kaçınılmazdı.

İçerdiklerinin ötesinde, kitabınıza, çarpıcı bir objeye duyulabilecek bir tutkuyla bağlı olduğunuz belli oluyor...

– Bir kitap, büyük ve güzel bir kitap olmasa bile, harika bir objedir. Onu açmak, koklamak, sayfalarını çevirmek, maddeselliğinin farkına varmak ve sonuç olarak ona dokunmak fiziksel bir zevktir. Bunun yanı sıra kitapçılar ve kitaplıklar insanın kendini iyi hissettiği yerlerdir; sınırların ve ülkelerin ötesinde.

Yaşamınız iki uç arasında gidip geliyor: Aristokrat bir aileden geliyorsunuz ama bildiğim kadarıyla sola eğilimlisiniz. Uzun bir sürgünlük döneminiz var. Yüksek resmi görev-

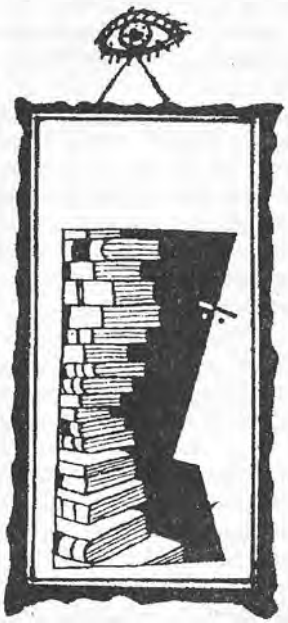

lerde bulundunuz ve Fransa'da İspanya'dan çok yaşadınız neredeyse...

– İki uç arasında gidip gelen aslında dünyanın kendi tarihidir, bütün son yüzyıl boyunca. Beni bunca çalkantılar içine sürükleyen gerçek tarihin ta kendisidir. Savaşlar, sürgün, direniş, siyasal sürgünler, Fransa ve İspanya arasında dilsel ve ruhsal gelgitler.

Meksika'da İlk Octavio Paz Şiir Ödülü

Şilili şair Gonzalo Rojas 100 bin dolarlık ilk Octavio Paz Ödülü'nün sahibi oldu. Dünya çapındaki ününü büyük oranda 1990'da aldığı Nobel Edebiyat Ödülü'ne borçlu olan Octavio Paz, bu ödülün seçici kurul başkanı aynı zamanda. Her yıl şiire ve edebiyat eleştirisine verilecek olan bu ödülün sahibi sadece Latin Amerikalı, İspanyol ve Portekizli şairler olabilecek. 1917'de doğan şair Gonzalo Rojas, Şilili sürrealist şairlerden.

Tokyo'da Mishima Davası

13 Mart günü yüz binlik bir tirajla piyasaya çıkan ve kısa sürede yetmiş binin üzerinde bir satış yaparak ayın flaş kitapları arasına giren *Kılıç ve Kırmızı Biber* aynı zamanda büyük bir skandalın da odağı haline geldi. 1970 yılında intihar eden Yukio Mishima'nın homoseksüel yaşamı üzerine ilk tanıklık olarak kabul edilen bu kitap Tokyo savcılığı tarafından yazık ki 30 Mart günü yasaklandı. Nisan ayı başında Mishima'nın kızı, ki aynı zamanda Mishima'nın bütün yayın haklarını elinde bulunduruyor, kitabın yazarı Jiro Fukushima hakkında babasının mektuplarını izinsiz yayımladığı gerekçesiyle dava açtı. Fukushima kitabında, homoseksüel yaşamı ailesi tarafından sürekli olarak inkâr edilen Yukio Mishima'nın nasıl sevgilisi olduğunu anlatıyor.

Henri Michaux La Pleiade'da

Son yüzyılın Fransız şairleri arasında Henri Michaux hiç kuşku yok ki yaşam deneyimlerini psikolojik, tinsel ve bedensel olarak en uç noktalara götürmüş en önemli isimlerden birisi. Çoğu düzyazı şiir tarzıyla yazılmış sayısız şiir kitabı bulunuyor Michaux'nun. Bu şiirler Fransız edebiyatının bellek kalesi olarak bilinen La Pleiade dizisinde, Raymond Bellour ve Yse Tran'ın çalışmaları sonucu *Bütün Yapıtları I. Cilt* olarak yerini aldı.

İsviçre'den Ramuz Dilekçesi

İsviçre'nin Fransızca konuşulan bölgesindeki edebiyat meraklılarının yıllardır tek dileği Fransız dilinin İsviçreli temsilcisi Charles Ferdinand Ramuz'nün, prestijli 'bütün yapıtlar' koleksiyonu La Pleiade'da yayımlanmasıdır. Son yıllarda azalan umutlardan olacak yüz kadar kişi Charles Ferdinand Ramuz'nün bütün yapıtlarının bu diziye alınmasını desteklemek amacıyla bir dilekçenin altına imzalarını koydu. Buna rağmen birkaç hafta önce basında çıkan bir haberde ünlü yazarın torununun, İsviçreli yayıncı Bernard Campiche ile anlaştığı belirtildi. Fırtına bu haberden sonra koptu. Dilekçe sahipleri, Ramuz'nün bütün yapıtlarının kesinlikle dünyaca tanınmış bir yayınevi tarafından yayımlanması gerektiğinde birleşirken varis torun Cuido Olivieri ise iki tarafı da yatıştırıcı sözler söylüyor. La Pleiade'ın yöneticisi Hugues Pradier ise Olivieri-Ramuz ailesiyle mutlaka bir anlaşma sağlanacağını düşünüyor.

İspanya'da Veri Bankası

La Real Academia Espanola bir dil gelişim veri bankası açtı: *Corpus del Espanol Actual.* 1998'in Ekim ayından itibaren internet üzerinden bu bankada mevcut bulunan 90 milyon kelimelik bir veri havuzuna ulaşmak mümkün olacak.

KİTABIN TARİHİNDEN NOTLAR

Kitabın kökenleri

Kitap, yazıyla ilişkili olmasına karşılık dil yetisi ve düşünceyle ilişkili değildir. Yazının uzun süre dil yetisini saptamanın ve düşüncenin muhafazasının başlıca aracını oluşturmasına karşılık, görsel-işitsel tekniklerin günümüzdeki gelişmesi bize dil yetisini saptama ve düşüncenin muhafazasıyla ilgili daha başka araçlar da bulunduğunu anımsatmaktadır. Örneğin, bir disk ya da manyetik şerit, kitap değildir. Dolayısıyla, demek ki, kitabın hangi aşamada ortaya çıktığını anlayabilmek için, yazının kökenlerini araştırmak ve ağır ağır ortaya çıkışını izlemek gerekecektir. Bu sorunu ele almış pek çok kitap vardır.

Burada sadece, yazının İsa'dan önceki IX. bin yılla IV. binyıl arasında oluştuğunu anımsatmakla yetinelim. Buzul çağında, resmin yavaş yavaş işaret olduğu kaya resmi sanatı bir ilk girişim sayılabilir.

Kitabın ortaya çıkması yazının dayanaklarına bağlıdır. En eski dayanağın, kaya içi piktografilerinden, eski Doğu'nun ve klasik ilkçağın dikilitaşları ve yazıtlarına dek, taş olduğu anlaşılmaktadır.

Kitap anlamına gelen Yunanca 'biblos' ve Latince 'liber' sözcüklerinin ilk anlamı "ağaç kabuğu"ydu ve Çinliler'de de, bugün hâlâ kitap anlamına gelen, ağaç ya da bambu tabletlerini belirtir. Bu, halkların bu sözcükleri ortaya çıkarmış olan kolektif belleğinde, bu maddenin kitabın ilk dayanağı olarak ortaya çıkmış olduğu anlamına gelmektedir.

İlkçağ kitabını anlayabilmek için yayınla ilgili modern anlayışlardan kurtulmak gerekir. İlkçağda her kitap bir kendilikti; çünkü istenen sayıda ve birbirinin eşi nüsha elde etmek olanağı yoktu. Bu, bir yapıtın çeşitli kopyalarını farklılaştıran değişkelere bağımlı kılınmış metinlerin aktarılması sonucunu ortaya çıkarır. Bu değişkeler yazıcıların yanlışlarının ya da yazarın metninin çeşitli kopyalarına yaptığı düzeltmelerin sonucu olabilirdi.

Albert Labarre

Abdülkadir Budak

BENDE KALAN DİZELER

Bir şiir şairi eliyle kaç kez yayımlanabilir? Bana kalırsa üç kez. İlk olarak bir dergide, sonra kitabında; son olarak da –eğer yapmak isterse– "seçme şiirler" adını taşıyacak başka bir yapıtında. Bir şiirden hareketle bir yazı yazmak durumunda kalmışsa şair, ya da kendisinden bir şiirinin yazılış sürecini anlatması istenmişse, dördüncü kez yayımlama durumuyla karşı karşıya gelebilir. Ama, bir şiirin şairi eliyle aynı ay içinde ya da aralıklarla iki ayrı dergide yayımlanmış olması hoş karşılanmaz. İlk şiirimi 1970'de yayımladığımı göz önüne alacak olursam, 28 yıllık şiir yaşamımda böyle bir durumla bir kez karşılaşmış ve çok utanmıştım. Nasıl olduysa oldu, *Ablam Ablam* adlı şiirim aynı ayda iki ayrı dergide birden çıktı; *Adam Sanat* ve *Varlık* dergilerinde. "Bir şairin böyle bir hata hakkı varsa, ben bu hakkımı kullanmış olayım" gibi benzer cümlelerle Memet Fuat ve Enver Ercan'dan özür dilemiştim. Bu bana ders olmuş, belleğime güvenmek yerine, hangi şiiri hangi dergiye yolladığımı kayıt altında bulundurmaya başlamıştım. Son iki ayın dergilerini tararken bu durumun, yani aynı şiiri iki ayrı dergide yayımlama yanlışının üç yeni örneğiyle karşılaştım. Yayımına son vermiş olan *İnsan* dergisinin şiir tutkunu yayın yönetmeni *Hüseyin Cahit*'in "Ne ararlar şairler hayatımızda?" adlı şiirini yaklaşık üç yıl önce bu dergide okumuştuk; güzel bir şiirdi, kabul. Ama, aynı şiiri *Yaşasın Edebiyat*'ın Nisan 1998 tarihli sayısında değil de, kitabında ya da bir antolojide yeniden okumak isterdik. Bu konuda başka bir örnek; Edebiyatçılar Derneği ve Bursa Kültür Sanat-Turizm Vakfı'nın işbirliğiyle oluşturulan "III. Bursa Edebiyat Günleri"nde sunulan ve *Erguvan Bayramı* adıyla kitaplaştırılan metinlerden birinin başlığı şöyleydi: "Bir şiiri yazamamak". *Hidayet Karakuş*'un ayrı gibi duran iki aynı şiiriyle karşılaştığımda, benzer bir sıkıntıyı yaşadığını düşünmeden edemedim. *Bu şiiri bir gece otobüsünde/ Konuşan bir kadının sesine yazdım* dizeleriyle başlayan şiiri, oldukça değiştirilmiş biçimde, farklı adlarla iki ayrı dergide yayımlandı; *Düşlem* (Şubat), ve *Varlık*'ta (Nisan). Yan yana okunduğunda ilki şiirin eskizi gibi, ikincisi bitmiş hali gibi duruyor. Söz kalabalığından kurtulmak ve yapı sorununu çözebilmek konusunda, özellikle şiire yeni başlamış insanlara örnek oluşturacak iki ayrı çalışma sanki. İrdelemeye değer. Üçüncü ve son örneğe gelecek olursak, *Arzu K. Ayçiçek*'in adını verebiliriz. Şiirine katkıda bulunmayan "Sende Gam Var" ile katılıyordu bu kervana, *Damar* ve *Düşlem* dergilerinde.

İzlek dergisinin arada bir çıkıyor oluşuna alıştık artık. Kendi külünden doğan bir Anka gibi. 40. sayısına (Mart 1998) ancak bu yazıda değinmek, daha doğrusu kimi dizelerine dokunmak fırsatını yakalamış bulunuyorum. Genç yaşta intihar eden *Kaan İnce*'nin anısını canlı tutmak, şiirini kendinden sonra gelen kuşaklara da okutmak amacıyla kurulmuş bir vakfın yayın organı. Kadrosu olan bir dergi. Şiirlerine en çok da *İzlek*'te rastladığım *Özer Aykut*'un "Uyku" adlı şiiri *ben bütün yalanlara inanacak kadar kimsesizdim* dizesiyle başlıyor ve iyi bir dizeyle başlayan bir şiir iyi gider, devamına mutlaka bakılmalı sözünü anımsatıyor. Rüzgârın, *hırkası düşen küçük bir kız tanesi* olduğunu yine bu dergide rastladığım *Bülent Ata*'dan öğrenmiş bulunuyorum. Bu sayıdaki bir tutumu doğru bulduğumu, dergiyi çıkaran genç arkadaşların "kırkı çıkan bir dergi için özeleştiri denemesi"ni keyifle okuduğumu da belirtmek isterim. Böyle bir özeleştiri zorunluydu çünkü.

Ankara'da yayımını sürdüren bir başka edebiyat dergisi ise *Damar* adını taşıyor. *Damar* dergisi 85 dedi; *Özgen Seçkin'e* bravo doğrusu! Çizgisinden sapmadan, ödün vermeden daha iyiye ulaşma yolunda bir hayli mesafe kaydetti bu dergi. Toplumcu sanatın günümüzdeki sayılı temsilcilerinden biri olabildi. Ne var ki *Damar*, genel yayın yönetmeninin kişiliğinden kaynaklanan bir zaafından bir türlü kurtulamadı. Yazı ve özellikle şiir seçiminde istenilen titizliğe hâlâ ulaşılabilmiş değil. Emekten yana olan bir dergide emek ürünü niteliğini taşımayan, ortalamanın da altında birçok şiirle karşılaşmak mümkün. Çevresindeki, şiiri tartışılır kimi adları ısrarla yayımlamaktan ne zaman vazgeçebilecek Özgen Seçkin ve "cehenneme giden yol iyi niyet taşlarıyla döşenmiştir" sözünün doğruluğuna ne zaman gelecek? Merak ediyorum. Adları değil de şiirleri yayımlamayı göze aldığında, daha seçici olduğunda, *Damar* eliyle şiir bahçemizde değişik renkte, kokuda çiçeklerle karşılaşmamız mümkün olacaktır. Olmuştur da. Nisan sayısında *Ali Yüce*'nin bildik sesi dışında kayda değer bir şiir vardı; o da *Ahmet Günbaş* imzasını taşıyordu. Bütünüyle sevdiğim "İstasyon"dan bir bölüm: *Kaygan bir dalına tutunmuş zamanın/ Kimliğini istasyon kuşları biliyor/ Yabancısı sayılmaz aldırışsız peronların/ Bir şarkıyı koyultuyor dilinde/ Akışını dinliyor rayların.* Bu derginin Mart 1998 tarihli sayısındaki "bir şiiri emzirmek bir bebeği emzirmekten daha aşağı değildir" adlı yazım umduğumun üstünde bir tepkiyle karşılaştı. Kadın şairlere yönelttiğim kimi eleştiriler, dahası saptamalar karşısında fazla alınan davranıldığını gördüm. İkisi şair olmak üzere, üç "kadın"dan yanıt geldi. Zehir zemberek üç yanıt. Sözlerimin tartışılmaya değer görülmesine sevindim sevinmesine de, bunların içinde, daha sağduyulu, serinkanlı göründüğü ve bana da katkılarda bulunduğuna inandığımdan ötürü şair *Zerrin Taşpınar*'ın yazısını özellikle anmak isterim. Hani o, *dalgın bir kırlangıçtı annem/ uçmayı öğretmedi bize/ yaz bitti* dizeleriyle başlayan o uzun, uzun olduğu kadar da güzel "Yaz Bitti" şiirini yazan Zerrin Taşpınar var ya, işte o ve onun iyi yazısı.

Şiir Coğrafyamız 1998 çıktı. *Osman Bolulu*'nun eşgüdümünde altı şairin hazırladığı şiir yıllığının ikincisinde yer alan şiirlerden birkaçı bende kaldı. Bunlardan *Devrim Murat Dirlikyapan*'a ait olanını *Varlık* okurlarıyla birlikte bir kez daha okumak istiyorum.

Kül, İzlek dergisinden ayrılan genç arkadaşların Ankara'da ikinci sayısını çıkardıkları dergilerinin adı. Gençliklerine yakışır biçimde davrandıkları söylenebilirse de, heyecanlarının akıl ve insafla da buluşması beklenebilir. Usta şairlere getirdikleri eleştiriler alaysama ile buluşuyor gibi, "neyi yaptın da neyi yıkıyorsun" sorusunun karşılığını verecek düzeyde iseler mesele yok. Ama öyle görünmüyor. "Şiirin partisi olmaz", kabul; "yuf olsun konsomasyona çıkan şairlere", o da kabul. Ama, "çırak aranıyor!.. Buyur ustaaa!"ya gelince, burada biraz daha serinkanlı olmak gerekiyor. Çok değil, on yıl sonra bu konuyu bu genç arkadaşlarla (özellikle de Aydan Yalçın'la) yeniden konuşmamız gerekebilir. Şiirde usta-çırak ilişkisinin en azından başlangıçta sayısız yararları olsa gerektir. Birikimi fark etmenin en kolay, en kestirme yoludur bir ustaya çıkılan yolculuk. Şiirde en önemli öğelerin başında özgün bir ses olmak gelir hiç kuşkusuz.

Ama bu, şiirin gelişimine katkılarda bulunmuş insanları, adlarının önüne başkalarınca konmuş olan "usta" sıfatına öfkelenerek yadsımaya, aşağılamaya götürmemeli genç şairi. Tamam, kuşkucu olalım, yeniden değerlendirelim, yeniden gözden geçirelim, hatta sigaya çekelim ustayı; ama önyargısız olmak koşuluyla. Hem sonra, usta sözcüğünün her zaman "yaşlı şair"i çağrıştırmadığı da bilinen bir şeydir. Şiirimizin hemen her döneminde "genç usta"lardan da konuşulmamış mıdır? Yok, bu sıfatla sırf kendilerinden yaşça daha büyük olmak gibi bir suç işlemiş(!) şairlere saldırılmak isteniyorsa, bir zamanlar, *Kül*'ü çıkaran arkadaşlardan daha atak, daha saldırgan olan *Tuğrul Tanyol*'un *Varlık* dergisinin geçen ayki sayısında çıkan "Oktay Rifat ile tanışmak" başlıklı yazısını Aydan Yalçın'ın yazısıyla birlikte okumak gerekir diyorum. "Genç şairlerin birçoğunun, önce öfke ile baktıkları bir yaşlı şairi sonradan sevmeye başlamaları"ndan söz ediyor Tuğrul. Ustayı sevmekle ona öykünmek, onun üçüncü-beşinci sınıf kopyası olmak aynı şey değildir. Bence sevmekle, ustanın dümen suyuna kapılıp gitmeyi ayırmalı ve yadsımanın kolaycılığından anlamanın zorluğuna geçmelidir genç şair. Genç olmanın utanılır bir yanı olmamalı; yaşlı olmanın da ayıplanacak bir yanı. "Ben genç şair değilim" diyen genç de yanlış yapıyor kanımca; üç-beş şiir yayımlar yayımlamaz "benim şiirimi okuyan diyetini ödemelidir" gibi zırzopluklarla dikkati çekmek isteyen genç de. Özgüvenini korumakla ne oldum delisi olmak aynı şey değildir çünkü. Hem sonra, asıl sözü alacak olan, şairin ileri-geri ettiği lafları değil, şiiridir ve zamandır. Bekleyelim, görelim. *Nilay Özer*, o güzelim "Çırak" adlı şiirini *Beni dişi tavşan kalıbına dök usta/ Çok üretsin çabuk olgunlaşsın çırağın* dizeleriyle bitirdiğinde, biz ustasından icazet bekleyen bir genç şairden çok, genç bir ustayla karşılaşmış oluruz ve seviniriz.

Bu yazılara başlarken yeni çıkan kitaplardan da söz edeceğimi, onlardan da dizeler aktaracağımı belirtmiştim. *Şiir Oku* dergisini de çıkaran *Mustafa Köz*'ün altıncı şiir kitabı *Sonsuzluk Taşta* adını taşıyor (Tümzamanlar Yayıncılık). "Göl Kıyısında" başlıklı şiirinin son beşliği: *Teknenin su korkusu, kül gibi inceltir beni/ vişnenin dili bu, oğlumun dalgınlığı/ elime batan iğne, düzlükte bir kasaba/ sanırdım o, şenlikle işlediğim/ şimdi toprakta büyür, kabımda kacağımda.*

Ludingirra Türk şiirinin has şairlerinden *Ülkü Tamer'e* ayırmış bahar dosyasını, çok iyi etmiş. Bu sayıda *Haydar Ergülen*'in de altını çizdiği bir dizesinde *anmamak olmaz yazılmış güzel şiirleri* diyerek bu yazıların amacına katkıda bulunan sevgili şairim, bak genç insanlar seni anımsıyor ve o güzel dizelerini aktarıyorlar okurlara. *Kuşlara göre değişir yeryüzü/ kuşların bakışına göre* demiştin ya; senin şahsında bir kez daha belli oldu ki, ne iyi şiir görecedir ne de Ülkü Tamer gibi şairler. İşte burası kuşların bakışına göre değişmez pek; olsa olsa biraz daha derinleşir, genişler. *Ludingirra*'nın bu sayısında yer alan şiirlerden biri "yalnızlığın göç mevsimi"ni yaşamak için henüz çok genç olduğunu, bu nedenle de çok erken olduğunu düşündüren *Zeynep Köklü*'ye ait. Bütünüyle güzel bir şiir ve şöyle bitiyor: *Bir aynanın kendini kestiği yere/ Ölü kedilerini bırakırdı çocuklar/ Kırık bir camın tuza bandığı. Didem Madak* da erken olgunlaşmış "genç şair"lerimizden biri: *Martılardan duygulanmadım hiç, ne tuhaf!/ Ben belki denizden bile eski biriyim.*

Varlık, bir başka "genç" şairimiz *İlhan Berk*'le ve onun "Çok Yaşasın Sayılar"ıyla başlıyor. Nice oyunları yoran bir çocuk sanki. *7* için şunları söylüyor: *Seveni çoktur 7'nin/ Kitapları doldurmuştur. Bir gül lekesidir o. Sürekli açtır ve üşür.* Bizim bunları ve benzerlerini şiirden saymamız gerekmiyor elbette; ama, Tarık Günersel'inkiler anımsandığında "dergi işgalcisi" olarak da bakamıyoruz İlhan Berk'e doğrusu. *Hidayet Karakuş*'tan, bu yazının girişinde söz ettiğim şiirinden bir dize: *Uzun yolculuklarda zaman oturur boş koltukta.* Hüseyin Peker'i şiir ortamına ilişkin şiirler yazan bir adam olarak tanımıştım başlarda. Saptamacı, eleştirel bir bakışı da içeren, bu anlamda içerden çıkmış gibi duran şiirlerini okumuştum. Bu ortam hâlâ besliyor onun şiirini, nerdeyse varlık nedenini oluşturuyor. Yaşadığı şehrin, İzmir'in şiirini yazmaya koyulduğunda bile, ne yapıp edip *Tüm efe renklerini harmanla! Yaşamın bir resim oldu senin/ Kaldın oracıkta: Hani şairlerin, eleştirmenlerin* diye soruveriyor işte!

Bende kalan bir şiir:

yanlış ve yabancı

trenim öldü
akşamdan kalma bir yabancıyım
artık beni bu çağdan topla kalbim
kimsenin beklediği devrim değilim
ne sevebildim yerimi
ne dirlik yapabildim.

kolay bitmedi gecen
şarkısını yitirmiş çingene bir çocukla
ağır yaralı iki bacak gibi yan yana
sabaha kadar devrildim,
bir göç imgesine saplanıp kaldı ayaklarım
ah yollar, görmediler ki beni gidebileyim.

geceleri altını ıslatan bir bulut muydu o çocuk
kaç damla yağmur yedim de böyle şişmanladım
ki düşlerin kanatlarına bile ağır geldi
bir zamanlar leyleklerin getirdiği bedenim
ah kalbim, ben asaleti bozuk
tanrılar çağına mı düştüm,
bunca yıldır gezerim
hiç böyle dünya görmedim.

trenim öldü
durdu zaman makinem
öyle çok sonlar buldum ki artık
bilmiyorum nereden başlamalıyım.
hiç bulamadığı kapağıyım tencerenin
bir buluşmalar yabancısıyım,
koskoca yıllar yanlışı...

artık beni bu çağdan topla kalbim
bir şarkıya binip gideyim.

DEVRİM MURAT DİRLİKYAPAN

(1998, *Şiir Coğrafyamız*)

***EL ELE BÜYÜTTÜK SEVGİYİ**/ Bülent Ecevit*
"Onun şiirinde mutluluk duygusu, kişisel alanda değil, toplulukta ortaya çıkıyor... Şiirlerinde toplumla ilişki, mutluluk duygusu yaratıyor Bülent Ecevit'te" diyor Cemal Süreya.
Cengiz Aytmatov şöyle değerlendiriyor: "Bülent Ecevit'in şiirlerini okurken belki de hiç kimse bu şiirlerin çağdaş bir politikacının, dünyası katı, yaşamı her gün burjuva –parlamenter toplumun zor koşullarında durmak bilmeyen parti mücadeleleriyle geçen bir politikacının ruhundan doğmuş olduğunu düşünemez." Tahsin Yücel ise farklı bir açıdan yaklaşıyor: "Bülent Ecevit'in şiirleri ilk bakışta çok açık gibi görünür. Kurgularındaki yalınlık, ozanın onları bir bulanıklık etkeni olabilecek her türlü öğeden arındırarak, bir durumu, bir duyguyu, bir düşünceyi en kısa yoldan, en özlü biçimde dile getirmeyi yeğlediğini, sezdirmekten çok açıklamaya, yaşatmaktan çok anlatmaya yönelediğini düşündürür."
Üç bölümden oluşan kitabın birinci bölümünde "1976 Sonrası Şiirler", "Çanakkale", "Boşnak Şiirine Önsöz", "Büyüklere Çocukluk Şiirleri", "Özgürlüğün Ardından Bir Ağıt Söylev Üzerine Açıklama", ve "Demokratik Solda Türküler"; ikinci bölümünde "1976 ve Öncesi", "İnsan", "Toplum" ve "Siyaset Şiir ve Tasavvuf" yer alıyor. Üçüncü bölümde ise şiir üzerine Bülent Ecevit'in ve Bülent Ecevit'in şiiri üzerine edebiyatımızın önde gelen isimlerinin düşüncelerini bulabilirsiniz.

***HAYAT YOLUNDA**/ Taha Akyol/ Milliyet Kitapları*
Anıları ve önerileri ile hayat yolunun genç yolcularına katkıda bulunmak isteyen Taha Akyol, Gazete Pazar'da çıkmış yazılarını yeniden elden geçirip düzenledikten sonra hiç yayınlanmamış yazılarını da ekleyerek "Hayat Yolunda"da bir araya getirmiş.
"68 Kuşağı"nın sağdaki ve soldaki deneyimlerini aktararak, hayatta 'başarıya' ulaşmış veya ulaşmamış insanların anılarından alıntılar yaparak gençlere bazı önerilerde bulunuyor.
İnsanın hangi fikirde olursa olsun öncelikle "kaliteli insan" olması gerektiğini, "başarılı insan" olmanın ve "metodlu düşünme"nin önemini vurgulayarak, "kaliteli insan"ın inandığı fikre de kalite katacağını, metodlu düşünen insanın hem kendi geleceğini daha iyi kuracağını hem de ideallerine sağlam adımlarla varacağını savunuyor.
Gençler için hazırlanmış bu hayat kılavuzunda, "Yoldan Geçenler", "Yolda Şaşırmak", "Yolda Şaşıranlar", "Yarınlara Yürümek" ve "Zihnimizin Kalitesi" başlıklı beş bölüm var.

***CEHENNEMDE BİR MEVSİM - AYDINLANIŞLAR**/ Rimbaud/ Türkçesi: Mahmut Kanık/ İz Yayıncılık.*
1854'te Fransa'da doğan, Verlaine ile tanışıp İngiltere'ye, Belçika'ya giden ve ömrü seyahatlerde geçen, gezileri sırasında hastalanıp bacağını kaybeden ve 1891'de Marsilya'da ölen Arthur Rimbaud'nun "Cehennemde Bir Mevsim" ve "Aydınlanışlar" adlı yapıtları birarada sunuluyor.
Dostu Verlaine'in alkol etkisiyle tabancasını çekerek iki el ateş etmesiyle dostundan tamamen kopan Rimbaud, Roche'da başladığı eserini bitirir ve adını "Cehennemde Bir Mevsim" koyar. Rimbaud'nun edebi yaşamı "Cehennemde Bir Mevsim"in sonuna yazdığı "Elveda" şiiriyle bitmez. 1874'te düzyazı şiirlerini "Aydınlanışlar" adıyla bir araya getirir. "Aydınlanışlar" Rimbaud'nun şiirsel gelişiminin son aşamasıdır.

***VE O HİÇBİR ŞEY DEMEDİ**/ Heinrich Böll/ Türkçesi: Behçet Necatigil/ Can Yayınları*
Savaş sonu Almanyası'nda geçen mutsuz bir evliliğin romanında Köln'de savaş yıkıntılarının ortasında yaşayan üç çocuklu bir ailenin dünyası anlatılıyor. On üç bölüm halinde, bir bölümü kadının, bir bölümü erkeğin içsel ve dışsal yaşamlarını, büyük yoksulluklar altında ezilen insanları, savaşın kentleri, fabrikaları, toplum düzenlerini değil, küçük insanların yaşamlarını etkilediğini ustalıklı tasvirlerle veriyor. Kiralık bir odada karısı ve üç çocuğuyla yaşamaya daha fazla katlanamayan Fred Bogner, onlardan ayrılır. Kiliseye ait bir büroda çalışmaya başlar, sokakları arşınlar, içer ve oyun makinelerinin başında zaman öldürür. Karısıyla bir otelde geçirdiği hafta sonundan sonra ayrılık kaçınılmaz olur. Fakat çok geçmeden Bogner karısında yepyeni bir insan bulur.
"Evlerle savaşımız savaşların çetini" dizesinin sahibi Behçet Necatigil'in Türkçesiyle.

***ONLARIN ÖZGÜR ZENCİLERİ DE VARDIR**/ A. Didem Uslu/ Dokuz Eylül Yayınları*
1994 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Toni Morrison'ın romanlarının çoğunda sadece karaderili insanları anlatmasından yola çıkarak yazarın Afrikalı-Amerikalı ırkını belli bir yere oturtma sorunu olduğu gözlenir.
Didem Uslu bu romanları çeşitli tema ve edebi eleştiri çalışmaları açısından inceleyerek Afrikalı-Amerikalı insanların romanlarından yansıyan yaşam öykülerini tarihsel, toplumbilimsel ve kültürel boyutta değerlendiriyor.
Afrikalı-Amerikalı insanın kimlik kazanma mücadelesi, "Toni Morrison'ın romanlarında Afrikalı-Amerikalı kimlik olgusu", "Romanlarda Afrikalı-Amerikalı ile Beyaz Amerikalı birlikteliğinin tarihsel platformu", "Siyah ve Beyaz Amerikalıların ilişkisi", "Romanlarda Afrikalı-Amerikalı kadın olgusu" ve "Anlatılarda Afrikalı-Amerikalı toplumda müzik, din ve mistisizm" olmak üzere beş bölümde sunuluyor.

***ÇOĞUNLUĞUN GÜCÜ**/ Memet Fuat/ Adam Yayınları*
Memet Fuat, edebiyatımızın önde gelen ustalarından. "Çoğunluğun Gücü", 1995-1996 yıllarında Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan köşe yazılarından oluşuyor. Bu yazılarda, edebiyattan yabancı dilde öğretime, televizyon olgusuna; cezaevlerinden ölüm cezası ve açlık grevlerine kadar pek çok konuya değiniyor yazar ve bizi "her şeyi" bir kez daha düşünmeye çağırıyor: "Her yargılının ya da tutuklunun dışarda bir ailesi, bir arkadaş çevresi olduğu düşünülürse, cezaevi olaylarının toplumda ne büyük yaralar açtığı daha iyi anlaşılır. Şu son ölüm oruçlarında ölenlerin gömülenler kadar olduğunu sananlar çok yanıldıklarını bilmelidirler."

***DÖRT GÖK DÖRT GÖNÜL**/ Talat Sait Halman/ Türkiye İş Bankası Yayınları*
Dört Gök Dört Gönül, Halman'ın 1960'lı yıllardan bu yana yazdığı dörtlüklerden yaptığı bir derleme. Çoğunluğu rubai olan bu dörtlüklerin arasında "tuyuğ" ve "kıta"lar da var. Ve hepsi de aruz ölçüsüyle yazılmış: "*Mimar uçurumlarda saray kurmalıdır/ Aşkın sesi, her tanrıyı susturmalıdır/ Matem günü binlerce çelenk, zorbalığa/ Başkaldırarak vurmalıdır, vurmalıdır.*"
Kitapta ayrıca Baba Tahir Üryan, Ebu Said İbn El-Hayr, Ömer Hayyam ve Mevlânâ'dan çeviriler de yer alıyor.

***İMDAT! AİLEM BENİ ÇILDIRTIYOR**/ Kathryn Lamb/ Türkçesi: Canan Feyyat/ Scala Yayıncılık*
Birçok çizgi romana illüstratör olarak imza atan Kathryn Lamb'ın hem yazıp hem resimlediği "İmdat! Ailem Beni Çıldırtıyor" gerek İngiltere'de gerek yayınlandığı diğer ülkelerde büyük ilgi toplamış. Türkçe'ye çevrilirken okurla yakınlaşmak amacıyla karakterlerin orijinal isimlerinin Türkçe isimlerle değiştirildiği kitap 12-18 yaşındaki gençlere sesleniyor.
"Aile ve Ev Yaşamı", "Aile ve Arkadaşlar", "Aile ve Okul", "Aile Eğlenceleri" ve "Tatiller" başlıkları altında beş bölüm olarak sunulan kitapta beş ana karakter var. Onların başlarından geçen olayları, sorunlarına buldukları çözümleri kendinize uyguladığınızda, doğaları gereği çok meraklı olan ebeveynlerinizin artık sizi çıldırtmayı başaramadıklarını görebilirsiniz.

***GÖZLERİNDEKİ ŞU HÜZNÜ GİDERMEK İÇİN NE YAPMALI?**/ Gülayşe Koçak/ Oğlak Yayıncılık*
Çocukluk ve gençlik dönemlerini ABD, Habeşistan, Kopenhag gibi ilginç bir coğrafyada geçiren Gülayşe Koçak yeni romanında, müzikal bir atmosfer içinde kadın-erkek ilişkilerini her yönüyle irdeliyor ve cesurca ortaya koyuyor.
Daha önce, "Çifte Kapıların Ötesi" adlı kitabı

yayımlanan yazarın iç konuşmalar ve geriye dönüşlerle bezenmiş bu anlatısında ruh dünyasında yapılan yolculukları izleyeceksiniz.

SAKLAMBAÇ OYNUYORDUK ZAMANLA' *Yasemin Yazıcı/ Sel Yayıncılık*
Melike, ruhunu ehlileştirememiş bir yitik kuşak bireyidir. Kendine çekildikçe uyumsuzluğu da artmaktadır. Gün geçtikçe bilinci yaşamı duyumsayacağı en uygun uzaklıkta durur. Ne gözleri kamaşacak kadar yaşamın içindedir ne de göremeyecek kadar uzağında. Yaşam çoğu zaman bir iletişimsizliktir onun için ya da yalnızca bir gürültü. Sahte bir hayatın renkli ışıklarıyla oyalanıp aldatamaz ruhunu. İçsel savrulma gelgitleri başlar... Ona umut veren yaşam izlerini özler... Eski dirimini, arkadaşlıklarını, yaşam karşısında hesapsız duruşlarını, aşklarını özler.
Bir gün o içsel fırtınaların içinde zamanı da yakalar. Zaman artık onun seçtiği bir tarihtir. Son, o tarihin içindedir. Sonun sürecinde Zeycan'la karşılaşır. Dağda iki kadın... Biri güncel değersizlikten kaçmaktadır öteki ölümden... İnsanların hayat karşısındaki duruşlarını anlatan bir roman.

MODERN DÜŞÜNCENİN DOĞUŞU*/ Cemal Bali Akal/ Dost Kitabevi*
Tarihsel siyaset düşüncesi alanında çalışan yazar "*Modern Düşüncenin Doğuşu*" isimli kitabında, İspanyol Altın Çağ düşüncesinin erken modern dönem siyaset kuramına katkısını işliyor.
"Uluslararası Hukuku Düşünmek", "İnsan Haklarını Düşünmek" ve "Devleti Düşünmek" başlıklı üç bölümde sunuluyor kitap.
Vitoria'dan Fracian'a ayrıcalıklı bir tarihsel dönemi tüm yönleriyle ele alan kitap, dünyanın kendi kendine modern olmadığını bir kez daha gösterirken "Çok devletli bir dünyada devletlerin hakları nelerdir? Bireyin hakları nelerdir ve birey kimdir: Bir devletin vatandaşı, Hıristiyan, mümin ya da Yeni Dünya'nın yerlileri? Adalet herkes için aynı mıdır? Devlet niye vardır?" sorularının cevabını veriyor.

SEÇİLEN*/ Thomas Mann/ Türkçesi: İris Kantemir/ Can Yayınları*
Burjuva geleneklerine ve ahlakına karşı çıkan kesin ve gerçekçi gözlemleriyle natüralist bir yazar olan Thomas Mann bu kitabında ortaçağın büyüleyici atmasferinde yaşanan saray aşklarını, şövalyeleri, köylüleri ve papalığın görkemini anlatmakla kalmayıp insan zaaflarını, arzunun çok yönlülüğünü ve günah öğesinin nedenlerini de irdeliyor. Sibylla ve Wiligis adındaki iki kardeşin dışa kapalı aşklarını ve oğulları Gregorius'un geçirdiği iç yolculuk sonucu olgunlaşıp evrensel sevgiye ulaşmasını anlatıyor. Thomas Mann'ın Can Yayınları'ndaki diğer romanları: "Buddenbrook Ailesi" ve "Tonio Kröger".

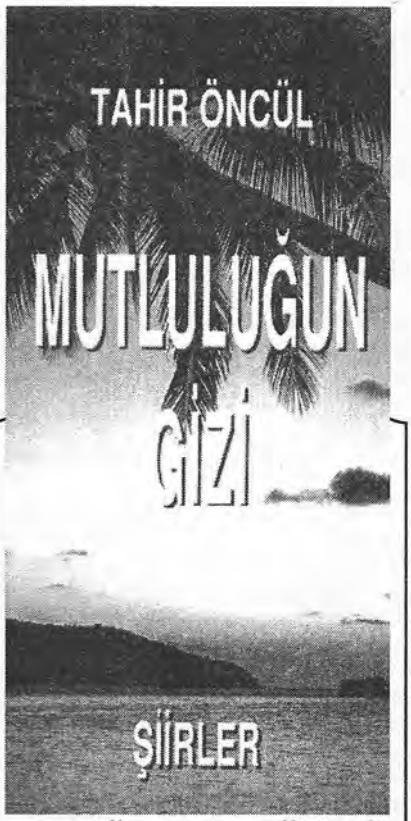

EN GÜZEL AŞK ŞİİRLERİ
MUTLULUĞUN GİZİ
Perakende fiyatı (KDV Dahil): 600.000.-- TL.
Toptan ve Perakende isteme adresi:
TAHİR ÖNCÜL
SIDEMARA MOTEL
Gül Sokak, Side-Antalya
Tel/Fax: 0 242 753 10 83
İstanbul İrtibat : (0216) 324 94 71

RED TÜRKÜLERİ*/ Türkçesi: Okay Gönensin/ Kavram Yayınları*
Özgürlüğün ve umudun şairi Paul Eluard; halkın kararlılığını, bilincini canlandıran, tüm yapıtlarıyla direnişin simgesi olan Louis Aragon; ilk şiirleriyle gerçeküstücü harekete sonra gerçekçiliğe katılan, 1944'te tutuklanıp ertesi yıl bir toplama kampında ölen Robert Desnos; yüzbaşı Alexandre adıyla Direniş Hareketi'nin başarılı komutanlarından biri olarak ün kazanan Réne Char; 18 yaşında direniş örgütüne katılan şair, gazeteci, yazar Madeleine Riffaud; şiirinde materyalist öğeleri işleyen, sosyalist gerçekçi Fransız şairi Eugene Guillevic; Ünlü Kızıl Afiş olayının baş kişisi Michel Manouchion; Direniş Hareketi'nin marşının yazarları Joseph Kessel-Maurice Druon; çağdaş Fransız kadın şair Edith Thomas; şiirleriyle direnişe katılan Jules Supervielle; Europe dergisinin yayımcılarından Pierre Gamarra; "Susan Deniz" adlı yapıtıyla üne kavuşan Vercors; Jean Marcenac; Anne-Marie Bauer; Pierre Emmanuel ve 1941'de Gestapo tarafından tutuklanan Jean Cayrol, şiirleriyle "*Red Türküleri*"nde.

AKLIM NEREYE GİDİYOR ELLERİM NEREYE*/ Çiğdem Anat/ Can Yayınları*
1987'de TRT'de muhabirliğe başlayan, önce Star sonra ATV'de televizyonculuğa devam eden Çiğdem Anat gençlik yıllarından beri sürdürdüğü yazı çalışmalarını bu kitabıyla okura sunuyor. Biçim olarak alt alta gelmiş özgür dizelerden oluşan bu anlatı hayatın akışı içinde, gençliğin yaşadığı eylemleri, gördüğü tepkileri anlatıyor, daha yaşanır bir dünya için inançla yola koyulmanın sevincini de...

TÜRK HALK ŞİİRİNDE ANLAM ÇERÇEVESİ*/ Metin Karadağ/ Akademi Yayınları*
Yazar bu çalışmasında türlü bilim dalları ile ilişkisi olan Dilbilim'in geleneksel ve anonim bir yapıya sahip halk şiirine uygulanmasını amaçlıyor. "Göndergesel Anlam", "Yan Anlam", "Özel Adlardan Yararlanma", "Uzak Cağrışımlar", "Eşadlı ve Çokanlamlı Öğelerden Yararlanma", "Kavram Karşıtlığından Yararlanma", "Benzetme" ve "Aktarmalar" adlı sekiz bölümlük kitapta dilbilimsel yöntemin şiir dili ile ilgili kurallarından yararlanarak halk şiiri inceleniyor.

ESKİ TÜFEKLER*/ Menis Kumandareas/ Türkçesi: Ahmet Yorulmaz/ Belge Yayınları*
Yunanistan'ın 60 kuşağı yazarlarından Menis Kumandareas'ın 1975'ten 85'e kadar Yunanistan'da on kez basılan bu romanının asıl adı "Cam Sanayii". Roman eski solcu bir karı-kocayı anlatıyor. Konusu bakımından, geçmişte ülkemizde yaşanan olaylarla pek çok benzerlik gösteren bir roman. Başyapıtları "Motosikletler," "Pupa Yelken", "Zavallılar", "Madam Kula", "Berber Dükkânı", "Serafim ve Heruveym" olan yazar ve romanı hakkında şöyle diyor Orhan Pamuk: "Bu kitapta Sait Faik'i hatırlatan ve siyasetin ötesine geçen bir şey var. Kumandareas küçük dükkânlardan, arabalardan, eşyalar, çekmece içleri, mücevher kutuları, elbiseler, sandıklar ve çiklet çiğneyen kızlardan söz ederken gerçek bir usta."

***100 AŞK SONESİ**/ Pablo Neruda/ Türkçesi: Adnan Özer/ Gendaş Yayınları*
Asıl adı Neftali Ricardo Reyes Basoalto olan Şilili şairin başlıca yapıtları: "20 Aşk Şiiri ve Bir Umutsuz Şarkı", "Yeryüzünde Konaklama", "Genel Şarkı" ve "Kara Ada Defteri". 1971 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü alan Pablo Neruda 20. yüzyılın en çok tanınan şairi oldu. Adnan Özer'in Türkçesiyle yüreğimize ulaşan on dört dizeli bu yüz sonesini bakın nasıl sunmuş şair eşi Mathilde Urrutia'ya; "Türküler yaktığım ve tapındığım gözlerini yaşatsınlar diye on dört tahtalı bu küçük evlerin çatısını ve aşk çatısını o hoş kalıntılardan balta bıçak ve çakı ile kurdum. İşte sana ait, yüze tamamlanmış aşk sonesi: Sana borçlu oldukları yaşamdan başka bir şey olmayan dallardan soneler."

***AYNA SANDIM ŞİİRİ**/ Abdülkâdir Budak/ İlkyaz Kitaplığı*
Behçet Necatigil, Metin Altıok, Ahmet Erhan gibi üç usta şaire ve Abdülkadir Budak şiirlerinden tanışık olduğumuz Leyla'ya armağan edilmiş olan kitap, "Şairi Görmek", "Söyleşi" ve "Kendine Saplanan Hançer" isimleriyle üç bölümde sunulan poetik yazılar ve söyleşilerden oluşuyor.
1984-1997 yılları arasında çeşitli dergilerde yayımlanmış yazıların, söyleşilerin ve konuşmaların bulunduğu kitap "Bir Kitabın Son Sözü" isimli şiirle bitiyor. *"Okyanus orda duruyor bir kâğıt daktiloda/ Hangisinin karşısında duruyorsun şaşırdın/ Ya sular bassın masanı ya kâğıdı dizeler/ Ya üstüne bir yıldızı çekip uyumalısın", "Sevgiliye armağan et ve üç iyi şaire/ Üç ömrün daha olsaydı bağışlardın şiire!"*

***SEÇME ŞİİRLER**/ Akgün Akova/ Çınar Yayınları*
Çınar Yayınları, Akgün Akova'nın "Aşk ve Kuyrukluyıldız" isimli kitabından sonra "Seçme Şiirler"ini okura sunuyor. Şiirler, şairin "Sansürttürme Şair Abüüü", "Pepetye" ve "Baba Bana Bağırma" isimli kitaplarından kendisi tarafından seçilmiş. "Kaynar suyla yıkardı beni annem, siz gülünüz/ ahşap evin küçük banyosunda bir leğen bir tas/ bir kova ve taşra/ gözlerimi söndürdü Hacı Şakir sabunu, siz gülünüz/ köpükler büyür büyür sokaklarda patlardı/ on köpükte bir darbe olurdu yoksulluk/ hiçbir oda perdelerini unutmazdı/ unutmazdı el halılarını, tahtakurularını/ belleği zayıftı banyonun/ su özürlüydü, giysileri tanımazdı/ çok yumrukladık çarşı çeşmesinin karnını/ hiçbir ev insanlarını unutmazdı."

***VAHİDETTİN, M. KEMAL VE MİLLİ MÜCADELE**/ Turgut Özakman/ Bilgi Yayınevi*
Yakın tarihimizi titizlikle değerlendiren Turgut Özakman, sayısız yerli ve yabancı kaynağa dayanarak gerçekleri gözler önüne seriyor; nasıl bir sahte tarih yaratılmak istendiğini ve bunun Türkiye'nin geleceğine etkisini de açıklıyor. Kitap, "Vahidettin", "Mustafa Kemal", "Vahidettin ve M. Kemal", "Kurtuluş Savaşı" isimleriyle dört bölümden oluşuyor ve dördüncü bölüm "Kurtuluş Savaşı'nın Nitelikleri Hakkındaki İddialar", "Savaşlar", "Lozan, Hilafet ve Ek Konular" ve birtakım eklerin, kanunların ve anıların yer aldığı "Son Konular" başlıklı dört kısımda sunuluyor. Saltanatın kaldırılması ve Vahidettin'in hain ilan edilmesinden Vatan ve Hürriyet Partisi'ne, gizli anlaşmalardan savaşların niteliklerine, İstiklal Mahkemeleri'nden, dış ve iç siyaset uygulamalarına kadar hepsi belgelerle ispatlanmış bilgileri bulacağınız çok geniş içerikli bir çalışma.

***TÜRK BASININDA KALEM KAVGALARI**/ Emin Karaca/ Gendaş Yayıncılık*
Kavga etmeyi üslup haline getiren yazarlar Hüseyin Cahid, Arif Oruç, Peyami Safa, Necip Fazıl'ın yanında; üstlerine gidildikçe hiç de altta kalmayan Ali Naci'ler, Nâzım Hikmet'ler, Ahmed Emin'ler, Çetin Altan'ların polemik dağarcıklarının dökümü çarpıcı bir kitap. Emin Karaca bu çalışmasını 166 yaşındaki Türk basınının; haberinde, yorumunda ve kalem kavgasında namuslu kalabilmiş gazetecilerine armağan etmiş.

***EFRÂSİYÂB'IN HİKÂYELERİ**/ İhsan Oktay Anar/ İletişim Yayınları*
"Aptülzeyyat, o sıcak odada döşeğine kıvrılarak sızdığı vakit rüyasında kendisini tıpkı o hayalet gibi *Dünya Tarihi* içinde, ama aç bir kitap kurdu olarak gördü. Daha ilk sayfanın üzerinde, iri puntolu, "yasak meyva" kelimesini ısırarak yemeye başladı. İkinci sayfada, "düşüşün azabı"nı tattı. "Mesih'in eti"ni yedi, "O'nun kanı"nın lezzetine vardı. "Veba"yı, "Savaşlar"ı, "Felaketler"i ve daha bir nicesini geçtikten sonra son sayfaya geldi. Bir sapiens olarak artık kazasını örebilirdi. Kazanın içindeki Minerva'nın karanlığında kurtuluşunu bekledi. Zaman geldiğinde tattığı her güzellikle kanatları süslü bir kelebek olarak karanlıktan ışığa çıktı; artık cennete uçabilirdi."
İhsan Oktay Anar "Puslu Kıtalar Atlası" ve "Kitab-ül Hiyel" isimli kitaplarından sonra "Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri" ile yeniden okurla buluşuyor.

***ACIYLA, SEVGİYLE, KAHRAMANCA...**/ Füsun Akatlı/ Boyut Kitapları*
Kitapta yazarın "Yaz Başına Neler Gelir", "Felsefe Kıyılarında", "Zamansız Yazılar" ve "Pusulamız Felsefe" isimli kitaplarından derlenmiş denemeler ile son iki yılın ürünlerinden seçmeler bulacaksınız. Serbest deneme türünde yazılmış bu yazılar Füsun Akatlı'nın yazarlığının ana damarını oluşturuyor. Yazarın yakın dostu Bilge Karasu'ya ithaf ettiği kitapta 60 deneme var.

***GENİŞ ZAMANLAR**/ Ayşe Kulin/ Remzi Kitabevi*
Adı: Aylin ve *Foto Sabah Öyküleri*'nin yazarı Ayşe Kulin'in yeni kitabı *Geniş Zamanlar*, altı öyküden oluşuyor. Kitabın ilk üç öyküsü "Geniş Zamanlar", "Dar Zamanlar" ve "Son Zamanlar" bağımsız birer öykü olarak okunabilecekleri gibi, aynı zamanda birbirine bağlı olarak ikinci bir okumaya da olanak veriyor. "Mastektomi" ve "Çıkmaz Sokakta Yürümek", kadın teması üzerine kurulu. Son öykü "Spassibo İstanbul" ise Türkiye'de uzun yıllar yaşayan ve Türk balesinin kurucusu olan Lydia Krassa Arzumanova'nın son dönemini anlatıyor.

***KARDEŞ GİBİYDİLER**/ Lorenzo Carcaterra/ Remzi Kitabevi*
Dünya sinemalarında ve ülkemizde gişe rekorları kıran, Dustin Hoffman, Robert De Niro, Brad Pitt ve Jason Patrick'in rol aldığı "Sleepers" filminin romanı olan *Kardeş Gibiydiler*'de; Lorenzo, Michael, John ve Tommy adlı dört arkadaşın New York'un Batı Yakası'nda, yaşıtları diğer çocuklar gibi zamanın çoğunu geçirdikleri sokaklarda güçlü kalabilmek için verdikleri mücadele anlatılıyor.

***HÜCREDE KARMEN**/ Oktay Akbal/ Papirüs Yayınları*
Hücrede Karmen'de yazar, anlık durumların insanın yaşamındaki izlerinden yola çıkarak kurduğu öykülerinde düşle-gerçeğin buluşup ayrıştığı noktaları yansıtıyor: sevinçleri, hüzünleri, yitirilmiş an'ları, çocukluk düşlerini, özlemleri, kentin her bir yerinden gelen duygu selintisi ile iç içe okuyorsunuz.

***IŞIK OL, GÜNÜME AĞ**/ Feridun Andaç/ Papirüs Yayınları*
Andaç, bu denemelerinde, sözün, yazının, gezginliğin, sürgünlüğün, yurtsuzluğun, sılanın, kavuşmanın, aşkın ve ayrılığın sızısını; küllenmiş ateşlerin ışığa ve yazıya dönüşme durumlarını yazıyor. Dahası bunları yaşamdan, yaşanılanlardan, tanıklıklardan yola çıkarak bir masalcı edasıyla söylüyor. Dilin yurduna, kimliğin renklerine, çok kültürlü yaşamın izlerine, sevinin ışığına yol alıyorsunuz onunla. Çoğullaşan bir ses, bir duygu tufanına kaptırıyorsunuz kendinizi.
Işık Ol, Günüme Ağ, 1994 Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülü'nü kazanmıştı.

***ALFABETİKA**/ İshak Reyna/ Yapı Kredi Yayınları*
İnsanı harf ve alfabe yapan bir yaratık olarak tanımlamak mümkün mü, sorusuna cevap arayan Reyna, A'dan Z'ye bir portre kataloğu ile karşımıza çıkıyor.
Yazar, büyük ve küçük harflerin kişiliklerini de ayrıştırarak harfleri betimlerken, dilin bu temel yapı taşlarına daha yakından bakılmasına ışık tutuyor.

haziran 1998

varlık
kitap eki

sayı: 73

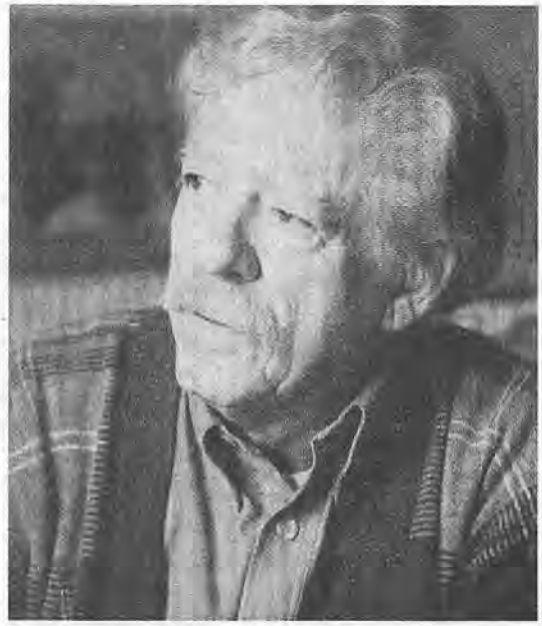

MEHMET H. DOĞAN

"ŞİİR VE ELEŞTİRİ"

Mehmet Doğan

ŞİİR VE ELEŞTİRİ

Deneme/Yapı Kredi Yayınları

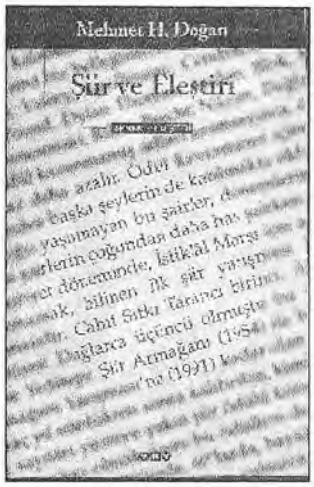

Mehmet H. Doğan'la Düşünmek

Şiir eleştirmeni ve çevirmen Mehmet H. Doğan, *Çağının Tanığı Olmak ve Yazıdan Bakmak* kitaplarından sonra, onlardan, yalnızca son birkaç yılın ürünlerini topluyor olmakla ayrıldığını söylediği *Şiir ve Eleştiri* adlı kitabını yayınladı. Sunu bölümünde yazar bu kitabını oluşturan 31 yazının tarihlere göre bir haritasını çıkarıyor ve yoğunluğun daha çok 1993-1994 yıllarında kaleme aldığı yazılarda olduğunu söylüyor. Yazara göre kitabı oluşturan dört bölüm, sırasıyla *Denemeler, Tartışmalar, Okumalar* ve *Konuşmalar* başlıklarını taşıyabilir; bölüm içi yazıları da buna göre seçilmiş.

Kitaptaki yazılar daha önce, özellikle Adam Sanat dergisinde yayınlanmış ve okuru güncel olan tartışmaya sokmuş yazılar. Üzerinden zaman geçmiş ve kitabın ayrıca geç yayınlanmış olmasına karşılık, hâlâ okunduğunda bizi güncel şiirle ve onun sorunlarıyla karşı karşıya getirip düşündürtüyor bu "denemeleştiriler".

Şiir ve Ödül denemesinde ülkemizde şiir ödüllerinin geçmişine kısa bir bakıştan sonra, 80'li yıllardan beri çok sözü edilen ödül enflasyonuna değinerek, ödüllerin birbirine göre kendilerini seçikleştirmesi; ödül almanın bir amaç değil araç olarak görülmesi gerektiğini söylüyor Doğan: "Bugün ülkemizde çoğunlukla olan şey de budur. Sayım suyum, yaş, ün gözetilmeden, salt ödül almak ya da ödüllerden para kazanmak için girilen ve de verilen ödüller, bir değer karmaşasına yol açmaktadır." Gerçekten de, ödüller aslında iki uçlu bir işleyimdir: Ödüllendirilen kişi bir grup tarafından onay almış olurken, aynı grup ayrıca *kendi kendisini onurlandırmış/ kendi kendisinin kredisini düşürmüş* olabilmektedir. Dolayısıyla ödüller ne kaçınılması, ne de imrenilmesi/ peşinde koşulması/ gereğinden fazla önem verilmesi gereken işleyimlerdir.

Gerçeklikle şiirin ilişkisi, yani dış dünyanın gerçekliği ile şiirin gerçekliği arasındaki ilişki her şairin kendi poetik iç tartışmasında değerlendirdiği bir konudur. *Tanışma Anları* yazısı konusunu, bu tartışmanın şairin kimliği ile yazdıkları arasındaki *örtüşmeye/ çelişmeye* dayandırıyor. Gerçekten de "yapıtları mükemmel, davranışları ise budalaca, çılgınca ya da kriminal" olabilen sanatçıların yapıtını değerlendirme çabası hangi eksene oturtulacaktır? Ancak, Cemal Süreya'nın dediği gibi "şairin hayatı şiire dahil" değil midir? Budalaca yaşayan şairin yapıtı bundan etkilenmemekte midir; şiirini etkilenerek okuduğumuz şairin (örneğin Doğan'ın verdiği örnekte Yahya Kemal'in) kendisiyle tanışmamız şiirini anlamamıza bir katkı sağlamamakta ise, ya da şiirinin anlam yitirmesine yol açmakta ise, *şairin poetik duruşu*na bu da dahil değil midir? Şair, yazdıkları ve kendi davranışı ile bir duruş olarak vardır; bu duruşun sonuçları da şu şiirinde, değilse bir başka şiirinde mutlaka ortaya çıkar; şairin kendi varlığı ve şiirlerinin varlığı, bir tür içtenlik mihenk taşıdır.

Şairlerin başının eleştirmenlerle hoş olmadığı bilinir. Ancak kendi etkinlik alanına da dışarıdan bakan/ bakabilen Mehmet H. Doğan gibi eleştirmenler, eleştirinin bir anlama, iyiyi kucaklama, olumsuza karşı uyarma çabası olduğunu; üretim etkinliği içinde önünü göremeyenlere bazı ipuçları sunma, ayna tutma, anımsatma-vurgulama-altını çizme görevini yerine getirdiğini bilirler. "Büyük harfle ŞAİR'e dönük çalışacak" bir eleştiri ve eleştirmenden yana olan Mehmet H. Doğan'ın, bizde oluşagelen akademizmin kalıplarını tek başına kırması, akademi-edebiyat üretimi arasındaki köprüleri yeniden ve tek başına kurması beklenemez ama, bu konunun üstüne gitmesi gereken bir "uzgörüşlü" olduğu söylenebilir. Belki bu yolla, Türkiye'de sefilleşmiş olan edebiyat eğitiminin, şiir eğitiminin sağlıklı kanalları açılabilecek; edebiyat sevgisizliği, hatta nefreti ile yetiştirilen kuşaklar yerine güncel edebiyatı izleyebilen/ anlayabilen/ sevebilen ve bu üretime daha rahat katılabilen yeni bir toplum kurulabilecektir. *Eleştirmen: O Sefil Yaratık* yazısı bu tür ipuçlarını tomurcuklandırıyor.

Türk Yazınında Tanzimat'tan Günümüze Şairlerin Statüsü ve Çağdaş Şiirsel Anlatım, Gerçeküstücülük ve Türk Şiiri gibi incelemeler, Sabahattin Kudret Aksal ve Suat Taşer'in şair kimlikleri üzerine çalışmaların yanı sıra, bu bölümde, Mehmet H. Doğan'ın *Edebiyatçılar Derneği*'nin düzenlediği iki sempozyuma yaptığı katkıları da iki yazıyla izlemek olanaklı: *Nâzım Hikmet'in Şiirlerinde Düşünce Yükü* ve *Anday Şiirinde Anlam Arayışları (Semantik Tutarlılık)*. Dileriz yazar, önemli edebiyat akımları ve kişilikleri üzerine yaptığı bu tür kapsamlı araştırma yazılarını sürdürür.

Bütünüyle bir 'İzmir güzellemesi' olarak adlandırabileceğimiz *İzmir'in Yazarları Şairleri* yazısı, gerçekten İzmir'e son-

radan 'konan' ama onu çok seven yazarın içten ve coşkulu anıları, izlenimleri, görüşleri ile donanmış. *Denemeler* bölümünün bu son parçasında hem İzmir kentinin kültürel tarihi ile karşılaşıyoruz, hem de şunu söylemeden edemiyoruz: Her kentin keşke onu bu denli seven ve anlayan, dolayısıyla sahiplenen, şunları söyleyebilen bir edebiyatçısı olsa: "Ama bende kentler yollarından, sokaklarından, binalarından çok insanlarıyla yaşar. Kentler, insanlarıyla girer ezberime, o insanların sözleriyle, davranışlarıyla." 1992 tarihli bu denemeyi, Habitat 1996 nedeniyle *Edebiyatçılar Derneği* olarak düzenleyip sonra da kitap olarak yayınladığımız *Sanatçı Tanıklığı: Kent-Yaşam-Kültür* programına niçin almadık diye çok hayıflandım. Aynı duyarlılığı ve kentleri içeriden kavrayan sıcaklığı *Güzin Dino'nun Anıları* yazısında da bulmak olanaklı.

Tartışmalar bölümünde, şiir yıllıkları tartışmaları dışında Salâh Birsel'le ilgili bir anımsatma yazısı ve iki "Sivas" yazısı var. Sivas'la ilgili anlatacak çok şey var kuşkusuz ama şimdilik şu ikisi: Sivas'ta *Asım Bezirci,* Edebiyatçılar Derneği Yönetim Kurulu üyeleri *Metin Altıok* ve *Behçet Aysan; Uğur Kaynar, Asaf Koçak, Nesimi Çimen, Hasret Gültekin* gibi değerli edebiyat-sanat adamları, edebiyat dostu kardeşlerimiz - arkadaşlarımız, diğer pek çok genç gibi "göğekini biçmiş gibi" biçildiler, alevler arasında kalarak. İkincisi, İsmet Özel olgusu. Her iki olayın iç içe ve üst üsteliği Türk entelektüel yaşamı açısından bir dönüm noktası oluşturdu: Ezbere ve kitabi yaklaşımlarla dinsel 'demokratik' açılımlar peşinde olan Türk 'aydın'ı, Sivas olayı ve sonrasındaki gelişmeler çerçevesinde gerçek aydınlanmayı yaşadı. Ne yazık ki başta siyasiler olmak üzere toplumun diğer kesimlerinin bu aydınlanmadan nasiplendiklerini söylemek olanaksız. Bu bölümdeki *Bu Nasıl Sivas Duman İçinde* ve *Sivas Alevlerinin Işığı Altında* yazıları, güncel olarak yazılan, ancak unutulmaması gereken dersleri bugünlere de ustalıkla taşıyan yazılar.

Okumalar üçüncü bölüm. Mehmet H. Doğan bu bölümde, daha sonra da sürdürdüğü günlük şiir-şair okuma notlarını topluyor özellikle. Sina Akyol, Orhan Alkaya, Roni Margulies, Metin Eloğlu, Özdemir İnce, Can Yücel, Hulki Aktunç, Küçük İskender, Zafer Şenocak, Gülten Akın, Enis Batur, Sunay Akın, Ahmet Oktay, Güven Turan gibi şairler ve şiirleri üzerine düşürülen spotlarla bir şiir atlasının güncel durumu aydınlatılıyor. Dikkatli ve titiz incelemenin öne çıktığı bu okumalarda, yazar sevdiği dizeleri/ yaklaşımları, şiirlerin yazılma – yayınlanma koşulları ile iç içe ele almakta. Dolayısıyla İlhan Berk'in bir söyleşisinde dile getirdiği gibi, hakkında düşündüğü şiirin gövdesi ve şairin kimliği üzerine de "zar atma" şansını yakalamakta. 'Bir şairin sağlığında yayınlanmamış şiirleri daha sonra yayınlanmalı mıdır, ya da hangi koşullarda?', 'sokaklara şair adları vermek', 'genç bir şairin kendi şiir dilini kurduğu ne zaman söylenebilir?', 'ana dilinde yazmak/ ikinci dilde yazmak', 'çeviri dilinin yaratılması ve bu dille çevirmenin ilişkisi' benzeri konu ve izlekler, Mehmet H. Doğan'ın belli şiir ve şairlere eğilirken bile arayışlarını sürdürdüğünü göstermekte. Örneğin 62 yaşındaki Fransız şair Roubaud'nun bir söyleşide verdiği şu yanıtlarla bizi Türk şiirinin üretim alanına ilişkin bir soruyla karşı karşıya getirmesi de bu türden bir bütüncül düşünsel yaklaşımın ürünü: "Resimde, heykelde, modern müzikte varsayılan kapalılık, anlaşılmazlık, bunların bir izleyici kitlesi, satın alıcılar bulmasını önlemiyor. Oysa şiirdeki değişmeler, tersine, çağdaş şairlere karşı bir protesto vesilesi olarak kullanılıyor: 'ah keşke Baudelaire gibi, Rimbaud gibi, Apollinaire gibi yazsaydınız siz de." Alıntıdan sonra Türk şiiri içinde de genç şairlerin çok değerler barındırdığını ifade ederek; "Aynı şeyi bizim yeni şiirimiz için neden söyleyemeyelim ki?", diye bitiriyor yazısını Doğan. Gerçekten de, sanat dalları arasındaki farklılığı saptayan alıntıdaki gözlem önemli ve şunları düşündürüyor: Şiirsel alandaki poetika paradigmaları (ister kişisel, ister kolektif olsunlar; ister üretim sürecinde şairler arasında, ister tüketim sürecinde okurlar arasında hüküm sürsünler) çok geç mi oluşuyor/ oluşturuluyor ve dolayısıyla değiştirilmeleri/ değişime açık olmaları onun için mi çok zor? Üzerinde ayrıca durmaya değer.

Belki de yazıların yoğunlaştığı tarihlerin bir sonucu olarak, *Tartışmalar* bölümünde yer alan *Bir Karşıt Madde Olarak Şiir, Tek Tip Şiir Üzerine, Neyi Tartışıyoruz?, Tartışacak mıyız?, Eleştiri, Dürüstlük ve Sevgi Üzerine* yazılarının ve kitabın son bölümü *Konuşmalar*'ın, bu bölümdeki söyleşi sorularının da, Mehmet H. Doğan'ın 1992'den beri sürdürdüğü, bu yıl altıncısını çıkararak, büyük emek harcadığı Adam Şiir Yıllıkları üzerinde yoğunlaşması çok doğal. *Adam Şiir Yıllığı*, bence değeri ilerki yıllarda daha fazla anlaşılacak olan bir "pösteki sayma işi". Eksikleri her zaman olacaktır, unutulmalar-gözden kaçmalar her zaman gündeme gelebilecektir. Öte yandan öznel olarak kalması ve öznelliği yönünde geliştirilmesi için bütünüyle Mehmet H. Doğan'a katılıyorum. Gönül isterdi ki Mehmet H. Doğan özellikle ilk iki yıllıktaki kısa öznel notlarını ve dolayısıyla, başağrısını-üzülmeyi-çatışmayı göze alarak özellikle genç şiir için "deniz feneri" işlevini yerine getirmeyi de sürdürsün. (Nerede kaldı Cemal Süreya gibi, bütün bir şiiri kucaklayan ama yeni sürgünlere ve fidanlara ayrıca özen gösteren şiir adamı? Türk şiiri ona çok şey borçlu, Mehmet H. Doğan gibi hiçbir beklenti duymadan yön göstermeye çalışanlara da...) İlk yıllarda bu yıllık üzerine gösterilen tepkilerin giderek daha anlayışlı çabalara dönüşmesini, *Şiir Coğrafyamız* adlı bir başka seçkinin de iki yıldır yayınlanıyor oluşunu hep olumlu karşılamalıyız. Belki de bu konunun, tıpkı telif hakları sorunundaki yeni bir örgütlenme gereksinimi gibi, ya da şiir alanında yeni bir sivil toplum örgütünün oluşturulması gibi, profesyonel bir örgüte aktarılması ile daha olgun bir noktaya getirilebilmesi olanaklıdır: Dergilerde ve kitap olarak çıkan şiirle ilgili bütün malzemenin profesyonel bir ekip tarafından izlenmesi çok yararlı olacaktır. Bu durumda bile seçkiye girme koşulları konusunda tek bir seçiciye gereksinim duyulması doğal görülmelidir. Şu da hiç akıldan çıkmamalı. Şairler, seçkide yer alarak şair olmuyorlar. Ancak bu tür seçkiler, yazılan şiirin ve yaşayan şiirin bugünkü kesiti üzerine küçük bir fikir verebiliyorlar bizlere.

Mehmet H. Doğan'ın kitabı yalnızca bunları düşündürmüyor, başka düşünce uçlarını da zihnimizde açıyor. Ayrıca kitap, kendisinin de amaçladığı gibi bir deneme yapıtı olarak keyif almak için de okunabiliyor. Bu iki özellik, kasıtlılık (amaçlılık) ve keyif vericilik, içi içe değil midir zaten? *Sunu*'da kendisinin de göndermede bulunduğu Ataç'ın sözü gibi "eleştiri yazısı (neden) bir şey öğrenelim diye değil de, herhangi bir sanat yazısı gibi, zevk almak için" okunmasın ki!

Yazılarını ve yoğunluğunu dergilerde her zaman izlediğimiz Mehmet H. Doğan'ın daha nice kitaplarında, birlikte düşünmek, Türk şiiri adına bir kazanç olacaktır.

ALİ CENGİZKAN

TANPINAR'DAN HASAN ÂLİ YÜCEL'E MEKTUPLAR

Yapı Kredi Yayınları

Özelliklerini güzelliklerini koruyarak, yıpranmadan süren dostluklar, ömürlerimizi boylayan dostluklar ne güzel.

Kişilerin, paylaştıkları evrelerin, çevrelerin etkisinde oluşan dostlukları derinlerde tohumlanıyor.

Ahmet Hamdi-Hasan Âli dostluğunu temellendiren etken, tam oluşum, yetişim yıllarında karşılaşmış olmaları. Üstelik bu yıllar ülkenin olmak olmamak ikilemini yaşadığı yıllar. On altısında askere alınan, mütarekenin acılarını yaşayan, yokluklarla kıvranmalarına karşın taraf seçme sorumluluğu omuzlarına yüklenen bir gençlik. Kulluktan sıyrılıp birey olma bilincini bileyen gençlerin kavi dostluklar yaratacakları kuşkusuzdu.

Ahmet Hamdi'nin "Herkesten ve her mahkemeden evvel dostlarımıza karşı sorumluyuz" demesi boşuna mı?

* * *

Babam askerliği ve Darülfünun öğrenciliği döneminde yazdığı şiirleri bir defterde toplamış. Sonra dostlarına, hocalarına bu defteri verip ne düşündüklerini yazmalarını istemiş. (Yücel'in herkesin düşüncesine başvurma ve onları buluşturma özelliğinin ilk belirtisi olmalı.) Defterin başına düşündüklerini yazanlardan biri de Ahmet Hamdi. 24 Kânunusani 1336 (1920). Ahmet Hamdi 19, Hasan Âli 23 yaşlarında. Elinizdeki kitapta Tanpınar'ın Yücel'e yazdığı mektuplardan hemen sonra bu yazı geliyor. Sırada Tanpınar'ın, Yücel'in ardından kaleme aldığı iki yazıyla Yücel'in önemli bölümünü Tanpınar'a ayırdığı "Gabriel'in Bursası" makalesi var.

Bunları, 1958 yılının sonlarında İstanbul'a çöken, dağılmak bilmeyen, kenti felce uğratan sise Yücel'in ve Tanpınar'ın, kişilik özellikleriyle ayrı ayrı bakışlarını içeren yazıları izliyor.

"Sisler Karşısında", Hasan Âli Yücel (8.12.1958).

"Lodos'a, Sise ve Lüfere Dair", A.H. Tanpınar (27.12.1958).

Kitap Tanpınar'ın ardından yazılan yazılardan bir seçkiyle bitiyor.

* * *

Babamın ölümünden çok sonraları bir gün Tanpınar:

"*Yaşadığım Gibi* müsveddelerini İş Bankası yayınlarında çıkması için Âli'ye yollamıştım. Gözüne ilişirse bir tarafa ayır," dedi.

O güne kadar beklemesindeki inceliğe duygulanmıştım. Dosyayı elimle koymuş gibi buldum. Daktilo edilmiş sayfalar çoktu. Eklemelere, çıkmalara, çıkartmalara, karalamalara bakıp, dizgicinin zor durumunu düşündüm. O gece *Yaşadığım Gibi*'yi bitiresiye okudum. Uyandığımda radyo Tanpınar'ın ölüm haberini veriyordu.

Prof. Bedrettin Tuncel Hocamın Tanpınar'la son yıllarında ne kadar sık görüştüklerine tanık olmuştum. Hamdi Bey'in makaleleri için ne düşündüğünü bildiğinden ve işin seyrini yakından izlediğinden de emindim. Bedrettin Tuncel, basılmasını sağlamak için dosyayı istedi. Verdim. Sonraki gelişmeleri bilemiyorum.

* * *

27 Mayıs'a yaklaşan yıllardan biri. Dragos'un cehennem gibi yandığı, Mor Kaya'ların menevişli sularında bile serinleyemediğimiz bir gün. Babam evin en esintili köşesinde bile soluklanmakta zorlanıyordu. İçi sıkkın "Hadi Rübab-ı Şikeste'yi getir de okuyalım" dedi. Başladı coşkulu, duygulanarak okumaya...

HAN-I YAĞMÂ
(...)
Bu harmanın gelir sonu, kapıştırın giderayak
Yarın bakarsınız söner, bugün çıtırdayan ocak;
Bugünkü mideler kavi, bugünkü çorbalar sıcak,
Atıştırın, tıkıştırın, kapış kapış, çanak çanak...
Yiyin efendiler, yiyin; bu han-ı pür-nevâ sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!..

Kitaptan başımızı kaldırınca baktık, Dragos'un kargacık burgacık yollarını arşınlamış, kan ter içinde Hamdi Bey geliyor. Hep hüzünlü, birbirine yakın gözlerinde o içten, biraz da muzip ışıltı. Kavuşma sevinciyle sarmaş dolaş olduk. Taşlığa sofrayı kurduk. Gün döndü. Serinlik çöktü. Sohbet tuttu.

Ülkenin acıklı hali konuşuldu. Sıcağı sıcağına Fikret konuşuldu. Şiir dilinin anlaşılır olamadığı durumlardan söz edildi. Mallarmé'nin bilmece gibi sözcüklerine geçildi. Ahval ve şeraite göre rakıya en yakışan mezeden tutun, kadınbudu köftede aranması kaçınılmaz özellikler görüşüldü. Dragos'un unutulmaz akşamlarından biriydi. Her gelişini sohbetin konularıyla hatırlıyorum. Bu herhalde Ahmet Hamdi'nin hiç boşa konuşmayışından ve insanın dikkatini uyanık tutup güzelliklere çekmesini çok iyi bilişinden kaynaklanıyordu.

1959 yılında Paris'te idik. O sıralarda Hamdi Bey ilk kez Paris'e gelmişti. Ömrü boyu düşlerinde dolaştığı müzeleri geziyor, hayalinde yaşattığı resimleri doya doya seyrediyordu. Artık, öğrencilerine (s. 85) anlata anlata bitiremediği Jokonda'nın elleri, dokunacağı kadar yakınındaydı. Bir de pikap satın almıştı. Bize gelişlerinde gördüklerini, dinlediklerini kendine has yorumuyla anlatıyor, onu zevkle dinliyorduk.

Bir tutkusu da benim yavrularımdı: İki sevgilim dediği Âli (5) Âhu (2). Onun çocuklara sevgisi inanılır gibi değildi. Oyuncak seçmedeki ustalığına şaşardık. Âhu kızımın kınalı saçlarına en yakışan rengi düşünerek giyecekler alıyor, onu dizinden indirmiyor, seyretmelere doyamıyordu.

Âli bir gün sormuştu:

– Fransızlar Kruşçev gelince bayrak asıyor da, biz Hamdi Bey gelince neden bayrak asmıyoruz?

Tanpınar'ın sıcak dostluğunun anısını evcek bir gönül zenginliği olarak hep duyumsadık.

CANAN YÜCEL ERONAT

Kaan Arslanoğlu

DEVRİMCİLER

Roman / Adam Yayınları

İlk baskısından sekiz buçuk yıl sonra da olsa ikinci baskıyı hazırlamak güzel. Romanın ilk baskısının arka kapağındaki yazıda yayıncılar Uğur Cankoçak, Tarık Korkmaz özetle şunları söylemişlerdi: "Hiçbir şeyi abartmamış. Ne yenilginin yılgınlığıyla kötülemeye, küfre yönelmiş, ne de 'ne yaptıysak doğruydu' demiş. İşte bu nedenle devrimci hareketi sanatsal olarak vermeyi amaçlayan tüm yapıtlardan farklı... Dürüstlükten ayrılmamak abartmamakla, bir anlamda 'deney birikimi' aktarıyor yeni kuşaklara..."

Tam da bu nedenle, yazınsal olarak genellikle iyi bulunmakla birlikte, hiç kimseye yaranamadı elinizdeki yapıt. Ne sistemin adamlarına, ne de düşsel dünyalarında yaşamaya devam eden ve gittikçe küçülen devrimci çevrelere... Beğenenlerle yerin dibine batıranların oranı, aşağı yukarı az sayıdaki yazılı eleştirideki beğenme-küfretme oranına yansıdı. O dönem yalnızca dört yazılı eleştiri çıktı hakkında. "İkibin'e Doğru"da Ahmet Aka, "Yazar, anlatım tekniği açısından iyi bir düzey tutturmuş... bir dönemin deney birikimini aktarıyor, kuruluktan uzak, yalın, çarpıcı ve düşündürücü... şüphesiz yalnız olumsuzlukları dile getirmiyor. Fakat onun romanının değerini artıran yapıtında bu gözlemlerin yer alması... geleceğe ilişkin olarak pek iyimser olmadığı izlenimini veriyor. Oysa düne ilişkin saptadıkları yarına sağlıklı ve iyimser bakabilmenin yapı taşlarını taşıyor" cümleleriyle özetlenebilecek olumlu bir yaklaşım gösterdi. "Özgürlük Dünyası"ndan Fatma Gökhan "...kimi yazarların ucuz suçlama, yakıştırma ve küfürlü yaklaşımlarından uzak, doğrudan zor karşısında teslimiyeti savunmayan bir anlayışla yazılmış. Okuyucuyu sıkmayan dilde akıcı bir üsluba sahip..." diyerek yumuşak bir giriş yaptıktan sonra, "Çizilen tiplere gelince. Karakteristik bir tek özellik göze çarpmıyor, devrimciler diye anlatılan, üç aşağı beş yukarı birbirlerine benziyorlar. Çizilen kişiliklerde olumlanan yanlar da olumsuz olanlar. Tam da bu noktada kaba nesnelliğe düşüyor yazar... Gerçeklik tersinden ele alınıyor... Devrimciler yönsemi aydınlıktan değil, yok olandan, tükenenden yana..." diye yazarak romana haddini bildirdi. "Yeni Demokrasi"de imzasız bir yazar, "Küçük burjuva dar görüşlülüğünün ürünü bir roman" başlığı altında, "Hâkim sınıfların ve uşaklarının tüm cephelerden ideolojik bir karşı saldırıya geçtiği... böylesi bir dönemde, böylesi bir romanı kaleme almakla yazar, safını belirlemiş, bu ideolojik saldırı cephesindeki yerini almıştır" diyerek görüşünü açıkladı. Semih Gümüş, "Kavram"da ve sonra *Roman Kitabı*'nda, "Her Şeyden Önce Roman" başlığı altında, "Latife Tekin ve Ahmet Altan'ın yazdıkları ne çağdaş, ne de yazınsal bakımdan önemliyken, gittikçe daha çok okunabildiler... olması gerektiği gibi değil, ne yazık ki hak ettikleri gibi eleştirildiler!" diyerek küfür romancılığını eleştirdikten sonra, "Devrimciler pek çok eksiği olmasına karşın, acemi bir roman değil. Devrimciler'in yürekli özeleştirisi, genç devrimcilerin tüm bir yaşamını kapsıyor. Olduğu gibi kabullenilerek, ama savunulmadan. Asıl değerli olan yanı da bu... Kişilerinin iç dünyalarını ve kişilik oluşumlarını yaşadıkları koşullarla bağları içinde vermekte başarılıdır... yoğun diyaloglar kurmakta ve özellikle bu diyaloglardaki kişisel özellikleri yansıtmakta kendine güvenlidir...

Kolay okunurken okuyucunun merakına da seslenir... Her şeyden önce romandır. Bu fırsat her zaman yakalanmıyor" diye yazarak romanı övdü. Romandan rahatsız olan, ancak açık eleştirme cesareti gösteremeyen yazıncılar çoğunluğu ise sessiz kaldı, o kadim yok sayma yöntemiyle onu boğmayı amaçladı. Ne "cezaevi edebiyatı" kapsamı içinde değerlendirilip yerilmeye cesaret edildi, ne de en küçük bir destek verildi. Daha ilginci, onu karanlığı savunmakla mahkûm edenlerin yıllar yıllar sonra gerçek küfür romancılarını baş tacı ettikleri görüldü.

İkinci baskı için romanı tümüyle gözden geçirdim. Aslının özelliklerini bozmamak için pek az değiştirdim. Değişiklikler, yanlış kurulmuş bazı cümleleri düzeltmek, uygun seçilmemiş sözcüklerin yerlerine yenilerini koymakla sınırlı kaldı. O konuda da aşırı titizlenmedim.

Okuyucuya bu ürünün bir roman olduğunu anımsatıyorum. Roman gerçekliği yansıtan, ancak kendi kuralları, kendi gerçekliği içinde değiştirerek, yeniden yaratarak yansıtan bir yazın türüdür.

Öbür sanatlarda da böyledir aslında durum. Bunları neden söylüyorum: Bu kitap bir belgesel değil. İlk baskıyı okuyanların çoğu, içinde bire bir gerçekler aradılar ve bulduklarını sandılar, alındılar, düş kırıklıklarına uğradılar. Umarım artık daha rahat okunur ve duygusal çatışmalara kapılmaksızın değerlendirilip yararlanılır.

Romanda anlatılan kuşaktan sonra bir, belki iki kuşak geçti. İnsanın, devrimcilerin sorunsalı pek de değişmedi. O yüzden yapıtın hiç eskimemiş oluşu bile, beni sevindirmez... Sonuç olarak, bu yapıt yaranmayı değil, düşündürmeyi, tartışmayı hedefleyen "her şeyden önce bir roman..."

YOLANDE MUKAGASANA

ÖLÜM BENİ İSTEMİYOR

Soykırımdan kurtulmayı başaran
Ruandalı bir kadının tanıklığı...

Türkçesi:

FİLİZ NAYIR DENİZTEKİN

VARLIK / ANLATI

J.M. Bochenski

ÇAĞDAŞ AVRUPA FELSEFESİ

Kabalcı Yayınevi

Bu küçük kitap çifte bir amaç gütmekte. İlkin, uzmanlaşmış felsefi oluşumu olmayan okura, çağdaş bir felsefe kılavuzu olma görevini yükleniyor. İkinci olarak da, söz konusu bu kısa özeti izlemekten hoşnut kalanların okumalarını yaygınlaştırmalarına ve dizgeli çalışmalara yönelmelerine olanak sağlayacak bir tutumu benimsiyor. Böyle çifte bir amaçla yapılmış bir çalışmanın ivediliği bütün ağırlığıyla ortada: M. F. Siacca'nın İtalyanca olarak yapılmış çalışması dışında, gerçekten de, bilginin güncel gelişimini ve düşüncenin yeni ilerlemelerini ele almış olan hiçbir özetleyici girişime sahip değiliz. Bu nedenle, M. Siacca'nın yetkin yapıtı ikinci amacımızı bütünüyle yerine getirmediği ölçüde çalışmamızın varlık nedeni de doğrulanmakta.

Elinizdeki kitabın yazarını bu nankör çalışmaya götüren düşünceler bunlar. Nankör dedim, şu üç nedenle: İlkin, bu kitabın oluşturulmasına ayrılan zaman yazarı yaşam öyküsel araştırmalar yapmaktan alıkoymuştur, oysa bir filozofu ya da felsefe tarihçisini belleklerde yaşatan şeyler de yalnızca bunlardır. Sonra, bu türde bir çalışma, doğası gereği –kitabın yazarı bunu fazlasıyla bilmektedir– hiçbir zaman bir doyum konusu olamaz. (...)

Söz konusu bu yapıt bilgi vermek istemekteyse de, bunu dizgeli bir düşünsellikle yapmayı erek alıyor. Bu noktada şimdiden tutumu kesin.

Açıklamak durumunda olduğumuz dizgeler karşısında ayrıntılara inmeyen bir tutum almaktan kaçınmak da bize hemen hemen olanaksız gözüktü.

Bir öğreti tarihçisinin sunduğu düşünceler karşısında nötr kalması gerektiği görüşü, hemen herkesin ortaklaşa paylaştığı bir görüştür. Ancak bana kalırsa bu görüş de yarı yarıya doğru. Bu görüş, dizgelerin seçiminin ve yorumlanmasının en büyük nesnelliği gerekli kıldığını ileri sürmesi bakımından doğrudur ve yazar olanaklar çerçevesinde bu tutumda kalmaya çabalar. Ne var ki, bu görüş, felsefi dizgelerin tümü eşit doğruluk payları içerir anlamına gelirse yanlış bir görüş olur. Buna inanmak, filozoflara saygıda kusur etmek demektir. Gerçekten de, eğer bütün dizgeler, birbirlerine karşı çıktıklarında bile –ki durum budur– eş değerdeyseler, o zaman hepsi aynı zamanda yanlış demektir ve ayrıca bu durumda ancak birer sanat yapıtı olarak görülebilirler. Oysa hiçbir şey bu ada layık bir filozofun düşüncesinden bu denli uzak değildir. Söz konusu bu filozofların tümü de, yalnızca doğruluğu araştırmakta olup, yaptıkları bu araştırmalara göre yargılanmak istemektedirler. Nitekim bu çalışmada, düşünürlerin kuramları, onların olumlu katkıları üzerinde kısa değerlendirmeler yapmak, güçsüz oldukları noktaları ve yetersizliklerini belirtmek yalnız ve yalnız bir saygı gösterisidir. Gerçekte, marjinal notlardan başka bir şey olmayan bu eleştiriler, metafizikçi, gerçekçi ve tinselci bir tutum adına yapılmıştır.

Benimsemiş olduğumuz tutum dışında, çalışmamızı yönetmiş olan iki baskın fikir üzerinde de durmak bize önemli gözüküyor. Gerçekte bu fikirleri şimdiden tartışmaya geçmek gerekiyor, çünkü bu kitabın yazarı onların doğruluğuna inanmasaydı, bu kitaba da başlamazdı.

İlkin, tarihsel akış içindeki felsefi çabanın bütünlüğünü tam olarak değerlendirmek sorunu var. Bunun önemi çoğu kez yeterince değerlendirilmiyor: Felsefe, deniyor, varoluş için önemi olmayan soyut bir kurgulamalar bütünüdür. Bizim kendimizi kılgısal bilimlere adamamız gerektiği söyleniyor, çünkü bilimler tüm etkinliklerin tekniğini (yalnızca mühendisinkini değil, aynı zamanda eğitbilimcininkini) koşullandırmaktadırlar. Sözgelimi bu, toplumbilim, siyasal iktisat ve siyasa için geçerlidir. Çünkü: *Primum vivere, deinde philosopbari*[1] özdeyişi egemendir. Felsefe yapmak yaşam için önemli değildir. Elinizdeki kitabın yazarına göre, bugün öylesine yaygın olan bu anlayış, kökeninde yanlıştır ve tehlikeli bir düşünsel sapkınlığı imlemektedir. Bilgiyi teknik-kılgısal görünüşleriyle sınırlandırmak, her zaman şunun ya da bunun nasıl yapıldığını bilmenin yeterli olacağını varsaymaktır. Ne var ki, nasıl sorusundan önce niçin sorusunun da ortaya konulması gerekir ki, bu soruya ancak din ve felsefe bir yanıt getirebilir. Bunun için sağduyunun yeterli olabileceği hiç söylenmesin: Sağduyu denilen şeyin, tarih içinde, önceki felsefi düşüncelerin yalınç bir artığından başka bir şey olmadığı ortaya çıkmıştır. İnsan us sahibi bir hayvan olduğundan, usunu kullanmadan edemez ve usunu bilinçli ve felsefi bir tarzda kullanmadığındaysa, bunu içgüdüsel olarak ve yarım yamalak yapar. Bu söylediğimiz, herkes için, hatta her tür felsefeden sıyrılmış olduklarına inananlar için de geçerlidir: Gerçekten de bu tür kimseler, karşılaştırılmayacak kadar yüksek bir düşünsel güce sahip insanların çalışmalarını küçümsemekten başka şey yapmayarak kendi yararsız ve bayağı felsefelerini kuran değersiz filozoflardır. (...)

Öte yandan, felsefenin yaşam için önemini yadsımak kadar yanlış hiçbir şey olamaz. Elbette, filozof, gündelik yaşamda her zaman büyük bir yer tutmaz, yazgısı çoğu kez ölümünden sonra anlaşılır. Kuşkusuz, utkularını yaşamları sırasında tadan filozoflar da olmuştur: Bir Plotinus, bir Aquina'lı Thomas, bir Hegel ya da bir Bergson anımsansın. Ne var ki, bu durumda bile, tam bir anlaşılmadan çok yalın bir gözde oluş söz konusudur. Filozof, anın isteklerini ve günün modalarını göz önünde tutmaz. Buna bir kınayış mı diyeceğiz? Salt anlık varoluşu aşmak insanın özü değil midir? Şimdiki anı bilgimizin tek nesnesi yaparak, insanı hayvana indirgemek riskine girmez miyiz? Tin yaşamını kendi felsefi inançlarına göre durmadan yaşayanlar, bunun böyle olmadığını bilirler. Çünkü bu kişiler anın *hic et nunc*[2]'una bağlı kalmazlar ve yaşam üzerinde doğrudan etki yaptıklarını ileri sürmezler. Felsefe, gerçekte, bizi barbarlığın karanlıklarına düşmekten alıkoyan, insan kalmamıza yardım eden, hatta bu insanlığı daha da geliştiren en büyük tinsel güçlerden biridir.

Ama hepsi bu değil. Ne denli nafile görünürse görünsün, felsefe, yine de kuvvetli bir tarihsel güçtür. (...) İnsanlığın yüzünü değiştiren düşünce olmuştur. Bunu kavrayabilmek için, hiç de İngiliz metafizikçisiyle birlikte Pitagorasçılara dek uzanmak gerekmez. Bunun için, anlaşılması o denli güç olan Hegel düşüncesinin şaşılacak yazgısını akla getirmek yeter. Hegel, komünizme olduğu kadar, faşizme, nasyonel-sosyalizme giden yolu da açmıştır: Hegelcilik dünyayı değiştirmekte olan güçlerden birisidir. Halkın gülünç bir kılığa soktuğu zararsız düşünceleri arasında yaşayan filozof, gerçekten korkunç bir güçtür. Düşüncesi bir dinamitin

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (5.00.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 60 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 50 $

❑ 2 yıllık (9.000.000 TL)
❑ 2 yıl 100 DM
❑ 2 yıl 90 $

Ad, soyadı ..... Doğum tarihi ve yeri .....
Adres .....
Posta kodu /Şehir ..... [E-posta .....]
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabına
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 064-6/1032416-0 no'lu hesabına
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: Alındığı Müessese:
Kart Sahibinin İmzası: Nüfus Cüzdanı No:

etkisine sahiptir. Kendi yolunda gider, insanları bir bir kazanır ve sonunda kitlelere erişir. Bütün engelleri aştığı, insanlığın yürüyüşünü yönlendirdiği ya da kendi kalıntıları üzerine bir kefen örttüğü an gelir. Bu nedenle, yolun nereye gittiğini bilme sevdasında olanlar, politikacılara değil de filozoflara kulak kabartmalıdırlar: Filozofların bugün söyledikleri şeyler yarının inancı olacaktır.

Felsefenin bu ilk değerli yanı dışında, kitap ikinci bir sava daha dayanmaktadır. Kitabın yazarı bu sava hiç de daha az önem vermemekte, onun gerçek değeriyle anlaşılmasını ve benimsenmesini dilemektedir.

Temelinde oldukça yalın olan bir fikre göre çağdaş felsefe diye bir felsefe yoktur. Safdil ama ne yazık ki yaygın bir görüşe göre, bütün öteki okullar kesinkes aşılmış olduğundan, tek bir felsefe öbürlerini alt edip zamanımızın felsefesi olarak kalacaktır. Olguculuğa da, maddeciliğe de, idealizme de ve varoluşçuluğa da verilmek istenen yer budur. Oysa bundan daha yanlış bir tutum olamaz: Çağdaş felsefi düşünce, taşıdığı zenginlikle, bu çerçeveye hiçbir zaman sığmaz. Tarih içinde her zaman olduğu gibi bugün de, belki son yüzyıldan daha da fazla, dünyaya ilişkin karşıt anlayışlar arasında çetin bir çarpışma yaygınlık kazanmıştır. Çarpışmanın bu denli yoğun, karşıt görüşlerin bu denli çok ve keskin, anlıksal araçların bu denli zengin olduğu dönemler çok enderdir. Gerçekte çağdaş bir felsefe vardır ama, yalnızca şu anlamda vardır: Zamanımızın tüm düşünürleri belli güncel sorunlar üzerine eğilmekte ve hepsi de bazı modern tutumları göz önüne almak zorunda kalmaktadırlar. İşte bütün bunlardan tek bir okulu ya da eğilimi çekip tek olarak ortaya koymak oldukça güç bir şeydir. Zamanımızın felsefesi, olağanüstü ölçülerde zengin ve çeşitlidir.

Bu çalışmadan yararlanılması üzerine son bir söz söyleyeceğim. Bütün felsefe tarihi kitaplarının yolculuk kılavuzlarına benzedikleri hep söylenegelmiştir. Bir kılavuz nasıl yolculukların yerini tutmazsa, bir felsefe tarihi de kişiyi özgün metinlerin kendilerini incelemek zorunluluğundan kurtaramaz. Eğer çalışmamız okurda zamanımızın felsefesini ayrıntılarıyla incelemek beğenisini uyandırırsa, amacına o zaman ulaşmış olacaktır.

Türçesi: SERDAR RİFAT KIRKOĞLU

(1) (Lat.): 'Önce yaşamalı, sonra felsefe yapmalı' (ç.n.)
(2) (Lat.) 'Burada ve Şimdi' (ç.n.)

Joël de Rosnay

ORTAKYAŞAR İNSAN
Üçüncü Binyıla Bakışlar

Telos Yayıncılık

Molekülleri her zaman sevmişimdir. 1965'te, Pasteur Enstitüsü'nde doktora tezimi bitirince, o sıralarda "moleküler" diye nitelenmeye yeni başlanan biyoloji üzerine bir kitap yazmıştım. *Yaşamın Kökenleri* adlı, konuyu halka açıklama amacı güden küçük bir kitaptı bu. O dönemde merakla üstüne düştüğüm konu, atmosferde ve okyanuslarda oluşan yapı taşlarını kullanarak, yeryüzünde canlı varlıkların ortaya çıkmasıydı. Canlılar âleminin mikroskopik birimi olan canlı hücrenin o akıl almaz karmaşıklığı nasıl meydana gelebilmişti?

1967 ile 1971 arasında Boston'da Massachusetts Institute of Technology (MIT)'de edindiğim araştırma ve öğretim deneyiminden –ve bu arada bir de bilişim olayını keşfettikten– sonra, bir süre teknolojik girişimlerin finansmanı ve piyasaya sürülmesi konusunda uzmanlaşmış bir "risk sermayesi" şirketinde çalıştım. Bu vesileyle yeni bir keşifte daha bulundum: işletmelerin, ekonominin ve büyük çaplı düzenleme çevrimlerinin olağanüstü karmaşıklığı.

Bu "sonsuz karmaşıklık" olgusunu daha iyi betimlemek için simgesel bir araç tasarladım: makroskop. Bu araç daha sonra, 1975'te yayımlanan, sistem yaklaşımı üstüne bir kitaba da adını verdi. Bana göre makroskop, sonsuz küçüklüğü gözlemeye yarayan mikroskop ile sonsuz büyüklüğü gözlemeye yarayan teleskobun tamamlayıcısıydı. Karmaşıklığı daha iyi anlamak üzere tasarlanmış yeni bir araçtı.

Bugün, on iki yıllık bir kişisel mikro-bilgisayar kullanma döneminden sonra, vaktiyle betimlediğim simgesel araç artık gerçek bir varlık kazanmış gibime geliyor: benzerleme (simülasyon) yetenekleri sayesinde, bilgisayar artık bir makroskop olmuştur. Karmaşıklığı daha iyi anlamamızı sağlıyor; ayrıca, işletmeler, şehirler, ekonomiler, toplumlar, eko-sistemler... gibi hücreleri olduğumuz büyük sistemleri kurmak ve çekip çevirmek için karmaşıklığa daha etkili biçimde müdahalede bulunmamıza olanak veriyor. Bu yeni araç sayesinde şimdi yeni bir dünya görüşü oluşmakta. Bu görüş, karmaşık sistemlerin kendi kendine yapılaşımı (auto-organisation) ve evrimi sürecine, çoklu ama birleştirilmiş bir yaklaşım ilkesine dayanıyor. Kimileri bu yeni düşünceye "karmaşıklık bilimi" adını veriyorlar.

İşte bu sentezci görüşten yola çıkarak, yeryüzünde oluşmakta olan yeni bir yaşam (canlılık) biçiminin kökenlerini anlatmak arzusu duydum: İnsanlar, makineler, kurumlar, ağlar, uluslar... gibi varlıkların bütününden oluşan, gezegen ölçüsünde bir makro-organizmanın "yaşam" biçimi. Bu makro-organizma henüz embriyon halinde, gezegenin eko-sistemiyle ortakyaşam içinde varlığını sürdürmeye çalışıyor.

Bu kitapta, işte bu makro-yaşamın ortaya çıkışının tarihini –ya da öyküsünü– sunuyorum okurlara. Yeni bir "yaşamın kökenleri" öyküsü, ancak bu kez biz de, bu makro-canlının hücreleri olarak, bu olayın doğrudan doğruya içindeyiz. Henüz el yordamıyla kurmakta olduğumuz gelecek, ortakyaşar insanın geleceğini, aydınlatmak amacı güden bir öykü bu.

Bu girişimin boyutlarının ve böyle bir tasarının içerdiği iddialı tutumun tamamiyle bilincindeyim. Okurlar bunu bir gelecek senaryosundan çok, gerçekleşebilir bir ütopya gibi düşünebilirler. Elbirliğiyle yarının dünyasını kurmak yolundaki günlük, sıradan eylemlerimize bir anlam kazandırma amacına yönelik bir ütopya.

Türkçesi: İSMET BİRKAN

DW

ALMANYA'NIN SESİ RADYOSU'NDA EDEBİYAT KÖŞESİ

PAZAR SABAHLARI EDEBİYAT KEYFİ.

Almanya'nın Sesi Radyosu, Edebiyat Yarışması'na katılan eserleri yayınlıyor. Yayına değer bulunan eserleri her Pazar 08.00 - 08.50 arası kısa dalga 22, 25, 31 metre 13690, 11865, 9640 kHz. üzerinden dinleyebilirsiniz. Edebiyat Köşesi'ne internette 'www.dwelle.de' adresinden de ulaşabilirsiniz.

Edebiyat'ta yeni kalemler, güçlü yazarlar sizi bekliyor.

DEUTSCHE WELLE Türkische Redaktion
D-50588 Köln - Almanya
Tel: 0049-221-389 46 61 Fax: 0049-221-389 46 70

Oya Baydar

HİÇBİRYER'E DÖNÜŞ

Roman / Can Yayınları

Oya Baydar'ın *Elvada Alyoşa* adlı öykü kitabıyla başlayan hem yazın, hem de geri-dönüş yolculuğu *Kedi Mektupları* ve son olarak da *Hiçbiryer'e Dönüş* romanlarıyla sürüyor.

Gerçekte ise, Baydar'ın yazınsal yolculuğunun başlangıç tarihi, *Allah Çocukları Unuttu* adlı romanla ta 1959 yılına dayanıyor. Sonra bir de, Oya Baydar'ın bile unuttuğu *Savaş Çağı-Umut Çağı* adlı bir roman var. Yazınla neredeyse 30 yılı aşan bir kesinti söz konusu. Bu yıllarda Baydar, öğretim üyeliği yaptı, sosyalist düşünce ve eylemleri nedeniyle tutuklandı, nihayet tam 12 yıl politik sürgün olarak yurtdışında yaşadı. Kısacası, bir umudun/sosyalizmin peşine düştüğü için bıraktığı yazınsal faaliyetlerine, o umudun yerle bir edilmesiyle yeniden başladı... (Başka bir deyişle, umut dönüştürüldü. Umut, belki de özeleştiriler vermek, artı ve eksileri ölçmek, ödenen pahaları incelikle ve hayıflanmadan sıralamak için yeni mevzisine çekildi. Bu yazınsal mevzide yazar yalnız değil; eğer isterse okur, yaşam parçacıklarını kendi yaşamalarına tutabilir.) O büyük umutla hesaplaşmalar, elbette yapıtlarının ana eksenini oluşturdu, oluşturuyor. Yıkıntının altında kalan yaşamı/yaşamları sorgulayan edebiyatın ilk örneklerinden birini, Berlin Duvarı'nın tepetaklak oluşunun bire bir tanığı olan Oya Baydar, *Elveda Alyoşa* ile vermişti. Sait Faik Öykü Ödülü kazanan bu kitabı, tanıklığı yanında şiirsel diliyle de (nedense, yıkım ne kadar vahşiyse, dil o kadar şiirselleşiyor) okurunu oluşturmakta gecikmedi. Hemen ardından yayınlanan *Kedi Mektupları* ise, yaşamları Duvar'la birlikte darmadağın olmuş, üstelik yaşamlarına tezgâhlarda kapış kapış satılan Duvar kadar metelik verilmemiş, kapitalizmin 'globalleşme' olarak sunduğu yeni dünya düşüncesine hazırlıksız yakalanmış, bütün medyanın –organlarını ağızlarından kusarcasına– sosyalizmin yok oluşunu zil takarak duyuruşuna ağızları açılan, kendilerini bir günden ötekine hiç bu kadar yalnız hissetmemiş insanları, kedileri aracılığıyla inanılmaz bir hüzün yüküyle anlatıyordu. Yunus Nadi Ödülü kazanan bu romandan 5 yıl sonra, dönüş vakti geldi ve Oya Baydar *Hiçbiryer'e Dönüş* adlı romanıyla, hani o uğruna .....tığı ('tığı'ndan önceki noktalı yer hangi sözcük/lerle doldurulabilir?) yurduna merhaba dedi.

Hiçbiryer'e Dönüş, işte bu on yılı aşkın bir ayrılıktan sonra Baydar'ın mekân ve insanlardaki inanılmaz dönüşümlere tanıklığını ve "merhaba" demenin olanaksızlığını anlatır. *Peşinden kovalayan avcılardan ve köpeklerden kaçan, bir an kurtulabileceğini sanan, sonra gerçeği kavrayan bir dişi geyiğin, ön bacaklarını büküp yere çöktüğü andaki çaresizliği, teslimiyeti*yle. Yıkımın açtığı yara soğudu mu bilinmez ama, bu romanda uzanılan, dokunulan insanlar ve mekânlar roman kahramanlarının ellerini, gözlerini, dillerini öyle bir acımasızlıkla yakıyor ki!.. Öyle bir yaralıyor ki!

Bu roman kahramanlarının, Baydar'ın diğer yapıtlarına göre daha iç burkucu olmaları, belki de Baydar'ın yitimi isimlerine kadar vardırması. Romanda yer alan kadın, erkek, çocuk; güzel bir dünya düşünün peşinde koşmuş, bu düşün kavgasını vermiş ve bu düşten uzağa düşmenin sızısını anbean duyan bütün insanlardır. Onları isimlerle örtmeye hiç gerek yoktur... Hatta olaylarla da. *Hiçbiryer'e Dönüş*'te olaylar *Kedi Mektupları*'ndaki gibi ayrıntılandırılarak, bütün renkleriyle verilmez; belli belirsiz sezdirilir, önemli olan duygulardır... Benzer geçmişe sahip insanlara/okurlara, o duyguları oturtacakları, yerleştirecekleri anları bulmaları için, yalnızca belleklerini şöyle bir yoklamak kalır. Çünkü Baydar, hiç kuşkusuz bilmişlikten değil, yoğun yaşamışlıktan/tanıklıktan gelen birikimiyle onlar adına duyar. (Bir yapıtın bizi büyülediği, yapıtla gönülbirliği ettiğimiz alandan söz ediyoruz; hani yazarın bizim adımıza konuştuğu, duyduğu, söylediği, belki de yaşadığı anlardan. Elbette biçimiyle de okuru sarıp sarmalaması gereken... Okurun, ellerini yüreğinin üzerine koyarak koşar adımlarla teslim olduğu yapıtlardan söz ediyoruz.) *Hiçbiryer'e Dönüş*, bugünle geçmiş arasında gidip gelen, erkek ve kadının ağızlarından anlatılan bir roman. Geçmişte, elbette erkek ve kadının, işçiler ve köylüler arasında (ilk başta onlar için) şehirden şehire yürüttükleri bir mücadele var. Bu mücadele 1980 askeri darbesiyle sekteye uğrar... Yurtdışına çıkan erkek ve kadının ilişkileri, mücadeleleriyle birlikte tükenmeye başlar ve ölümü anıştıran benzetmeler peş peşe gelir. *İlişkimizin muhasebesini yaptığımda istemeden cinayet işlemişim gibi bir duyguya kapılıyorum. Hani öldürmek istememişsindir ama olan olmuştur. Ölü yerde kanlar içinde yatıyordur. Artık hiçbir şey onu geri getiremez. Cinayetin işlendiği anın bir saniye öncesine dönemezsin. Köpek gibi pişmansındır, ama boşuna.* Erkek ve kadın, duygularıyla birlikte

bedenlerinin geleceğini de acımasızca sergilerler. Artık "Kullanılıp tüketilecek kaslar, yağ dokuları, sinir uçlarından başka" bir şey değildir gelecek. Anne-babasının devrimci çalışmaları sırasında varlığı hissedilmeyen/varlığını hissettirmemeyi öğrenen çocuk da (Bakın işte, onun hüzünlü bir adı var. Çocuğun adı, Eylül!), evden ayrılır ve uyuşturucu kullanmaya başlar. Erkek ve kadın, bir dönem yaşamlarının motoru olan umutlarını, parça parça/parçalana parçalana yitirirler.

"Şeftali kokulu öğleden sonra sevişmeleri" gibi, Baydar için geçmiş, güzel kokulardan ibarettir neredeyse. Anlar, sokaklar, insanlar vb. hep kokularıyla daimdirler. Bir de renkleriyle, "ta Bizans'tan beri erguvan rengi İstanbul" gibi. Şimdi geri dönülen bu şehirde o koku ve renklerin peşine düşülür. *Sonunda hepimiz, tıpkı kediler gibi, kokumuzun olduğu yerlere dönüyoruz. Ya her şey yıkılmış, toprak sürülmüş, kokular yok olmuşsa kediler nereye gider, kedi yavruları nereye döner o zaman?*

Gerçekten de bu şehirde, bu hiçbiryer'de görülecektir ki; ortaklaşa yaşanan inançlar, duygular, anlardan geriye, 'gidilecek' bir şey kalmamıştır. İntihar eden bir arkadaşının cenazesinde Kadın'la birlikte biz de öğreniriz ki, korkular bile bireyselleşmiş, artık yalnız yaşanır hale gelmiştir. (...) *Aslında onu intihara sürükleyen korkular, sırf psikolojik bozukluk, paranoya falan değildi. Bir örgütle ilgili, korktuğu bir şey vardı. Oğlu bir işlere karışmıştı galiba. Oğlunu korumak için bazı ilişkilere girmişti. Sürekli yer değiştiriyordu. İşten ayrılmıştı. Kendini trenin altına attığı yer de, Anadolu'da küçük bir kasaba istasyonuydu. Orada ne işi vardı, araştıran olmadı. Sen o çevreleri tanırsın. Belki bir şeyler öğrenebilirsin.* Kadın'a fısıltıyla anlatılan bu olay, artık insanların tek tek yaşamak zorunda oldukları, hiç kimseyle paylaşamadıkları, kendilerini dayanılmaz bir ağırlıkla içinde buldukları vahşete ilişkin ipuçlarını sergiler. Oysa eskiden "omuz omuza" karşı gelinebilen, okullardan fabrikalara, alanlara kadar meydan okunabilen bir vahşetti bu. Hayatlar inançlara böylesine yapayalnız sunulmazdı... Kıyımızda köşemizde, 'Hesap sorulacağı günlerin' umudu vardı.

15 bölümden oluşan romanın, en etkileyici, en iç burkucu bölümlerinden biri "Buluşma". Şehrin pervasızca ve acımasızca değişmesinin anlatıldığı bu bölümde, kadınla birlikte okur da, Kadın'ın arkadaşı Ela'yı ararken titremeler geçirir, sürekli dolanıp durmaktan gözleri dolar; bulamamaktan canı öylesine yanar ki! "*Ela'yı arıyorum,*" *diye tekrarlıyor kendi kendine. Fısıltıyla çığlıklar. "Ela'yı arıyorum!.. Ela'yı arıyorum ben!..*"

Hiçbiryer'e Dönüş, her bölümü tek tek ve inceden inceye okunması gereken, okura, geçmişi yakın bir tanıklıkla sorgulama fırsatı veren bir roman. İçinde her okurun, kendine ait anılar, umutlar, hüzünler, kederler bulabileceği bir roman. Kadının "geç kalmış bahçıvan"lığına, erkeğin ve aradaki başka kahramanların trajik sonlarına şaşırabilir, kabul etmek istemeyebilirsiniz, ama onların sizin anılarınızın ve duygularınızın taşıyıcıları olduğuna inanmamanız için hiçbir neden yok. Onların yalnızca bu romanın kahramanları olmadığına da... *Yanlışlık ütopyamızda değildi. İnancımızda, düşüncemizde, değerlerimizde değildi. İnsanın kendi macerası üstüne düşünmeye başladığından beri sorduğu temel soruya çağımızda verilmiş en muhteşem cevaptı bizimki.* (Altı her zaman çizilecek. N.Z.)

NİYAZİ ZORLU

Mehrizat

GÖKIRMAKLARI

Şiir/İlgi Yayınevi

Mehrizat'ın, sekiz bölümde yazdığı şiirleri okuduktan sonra, Nietzsche'in bir dostuna yazdığı mektubu anımsadım...

"... üç şey beni dinlendirir ama seyrek dinlendirir. Schopenhauer'im, Schumann'ın müziği, sonuncusu yalnız yürüyüşler."

Mehrizat'ın da seyrek dinlendiği, belki de dinlenmeye zaman bile bulamadığı şiir yaşamı üç ana başlıkta adlandırılabilir.

a) Doğa
b) İnsan
c) Aşk

Bu üç başlığın bireşiminden ortaya çıkan şiir hüzünlü titreşimlerle sorular sorup duruyor. "*Vurdurmak güzellikleri/ niçin/nerede/nasıl olursa olsun/ acımadan sonucunu düşünmeden/ asmak saçlarından/ yaşadığımız birlikteliği/ paylaşmıştık ikimiz/ sıcak öğleleri soğuk geceleri/ nerede o çağlar/ nerede şimdi.*"

Güzellikleri ve çirkinlikleriyle göz kamaştıran yaşam, onun için suçu olmayan suçsuzdur. Mehrizat'ın aykırı bulduğu şey, günümüzün yalancı kültürünün özendirimidir. İşte bu noktada neredeyse vahşileştirilmiş yaşama şiirin acısıyla karşı çıkıyor: "*Koparıldı güllerimiz/ ağaçlarımız baltalandı/ yok filizi yeni ekilen tohumların/ bulutlar yağmur yağdırmayacak üzerimize/ toprağımız çatladı/ niçin su vereceğiz ölmüşlere/ yadsındı dünlerimiz/ yarınlarımız baltalandı/ yok geleceği yeni atılan adımların/ muştular can katmayacak sesimize/ kollarımız kırıldı/ nasıl yürüyeceğiz elele.*"

Yaşamı yüzsüzce inşa edenlere dürüst ve teklifsizce fısıldıyor... Ama kimseye öğüt verme gibi bir ereği yok. Yapmak istediği tek şey, şiirinin yaşam içinde bir sürgün gibi yaşamasına engel olmak. "*Yaşamak kendini/ bile bile yenmişliğini hakkın doğada/ bir yandan avuç açmak göklere/ akıp giden sulara bırakmak içini/ bir yandan/ yeşil otlakların akşam dönencelerinde/ ele vermek kendini.*"

Ve aşk!..

İtalya'nın başta gelen sosyologlarından Alberoni aşk için şöyle demiş.

"... Âşık olma, bizim arzumuzu özgürleştirip her şeyin merkezine yerleştirir. Salt kendimiz için bir şeyi arzulamaktayız. Sevdiğimiz kişi için yaptığımız her şey, aslında kendi mutluluğumuz içindir ve tüm yaşamımız, ödülü mutluluk olan bir amaca yönelmiştir."

"*Sabahların dinginliğinde duymazsan sesimi/ ilkyazların açımında kokumu almazsan/ ayak izlerimi sürmezsen gece karanlığında/ bu sonsuzlukta/ kim bilecek kim ve nerede/ seni sevdiğimi.*"

TÜLAY FERAH

Vüs'at O. Bener

MIZIKALI YÜRÜYÜŞ

Öykü/İletişim Yayınları

Mızıkalı Yürüyüş'ü tanıtırken, nasıl tanımlayacağım üzerine o kadar çok düşündüm ki... Yazıyı yazmam ertelendi, ertelendi gecikti. "Anlatı" desem, yok olmaz, bu tanım ne öykü, ne anı, ne roman, ne de metin tanımına giren yazılar için kullanılıyor galiba. Oysa, *Mızıkalı Yürüyüş*, öykü. Yalnız bu öyküler birbirine ilmeklenerek bir roman bütünlüğü de kazanıyor. "Öykü" desene o zaman... Olamaz, bir yanı anı... Ama, kişiler ve mekânlar gerçek de olsa, anı diye yazılmamış... Sonunda tanımsız bıraktım. *Mızıkalı Yürüyüş*, bir Vüs'at O. Bener kitabı. Siz nasıl nitelendirmek isterseniz öyle.

Vüs'at O. Bener'in öykülerinin günyüzüne çıkması, 48 yıl öncesine dayanır. 1950'de Yeni İstanbul gazetesiyle New York Herald Tribune'ün düzenlediği öykü yarışmasında dikkati çekmişti, *Dost*'la. İlk kitabı *Dost* da 1952'de yayımlandı. Ve o günden beri Bener, Nezihe Meriç ile birlikte çağdaş öykücülüğümüzün öncülerinden sayılır.

Vüs'at O. Bener'in öykülerinde, edebiyatımızda yeni olan anlatımı kadar, gerçeği yorumlayış biçimini de belirtmek gerekir. Yaşamın küçük ayrıntıları üstüne düşen ışık, bu ayrıntılara dikkati çekerek, bir tür ayıklamaya, soyutlamaya götürür onu. Onun öyküsündeki ayrıntılar, kimi zaman, üstten bakanlar için "gereksiz"dir. 1963'te Türk Dil Kurumu Tiyatro Ödülü'nü kazanan *Ihlamur Ağacı*'ndaki "Baba"nın bavulundaki eşyaları anımsatır biraz: Niyet küresi, misina, tahtaları kırık bir mandolin, ölü bir kuşun konduğu kutu, kırık bir şemsiye, patlak bir balon, firketeler, sedef toka, bağa tarak, bir tutam saç, kırık bir ayna, kurdeleli eski moda bir şapka, kolunu bacağını fareler yemiş bir bebek... Evinden dönmemek üzere ayrılan biri için gereksiz görünen anı parçacıkları. Çevresindekilerse bunların yerine "meyve tozu, aspirin, kinin, boyun bağları, ipek gömlek, havlu, terlik" önereceklerdir yanında bulundurması için. Bir insanın yaşayabilmesini sağlayanların, yaşamasının anlamının yorumlanışıdır bir bakıma Bener'in anlattıkları.

Mızıkalı Yürüyüş, "Lamelif Sokağı'na gidiyorum, yeğenimin yanına" tümcesiyle başlar. Okur, metni okudukça, öyküyü anlatanın adını andığı sokağı bilmediğini, uzak bir kentten geldiğini, otobüsle yaptığı yolculukta yeğeninin evini aramanın sıkıntısını duyduğunu öğrenir. Bu yolculuğun, bulunduğu çevreden duyduğu bunaltıdan kurtulmak için yapıldığını da sezer. Sonra, evine gittiği yeğeni, yeğenin babasını tanır, kırık dökük geri dönüşlerle. Geri dönüşler, anımsamalar Lamelif sokağını arayış sırasında da sürer. Ve bu küçük öykü, okurda yeni sorular bırakarak son bulur: "Açıldı kapı. Aaa, yeğenim. Sımsıkı kucakladı beni, güçlü kollarında kesildi ayaklarım yerden. Ali Efendi bahşişini aldı. Buyruğunu bekledi Onur'un. Daha antrede sordum kimdi telefondaki. Gündelikçi kadın olamaz. Güldü... 'İlahi amca. Görürsün şimdi.' Girdik salona. Genç, esmer bir genç kadın oturuyor koltukta. Bu kez Fransızca geldi gündeme."

Anlatıcının telefonda İngilizce anlaşmaya çalıştığı kadının yalnızca görüntüsünü ve Fransızca konuştuğunu öğreniyoruz. Kimdir, anlatıcının yeğeniyle bağıntısı nedir? Yok. Hem bundan okura ne? Anlatıcı bize, bir arayışın öyküsünü aktarmak istemiş. Aramak, beraberinde tedirginlikleri getiren bir eylemdir. Konuşup anlaşabileceği dili kullanmamak, tersleneceğini düşünüp kimselerle ilişki kurmamak, öykü gerçeği gereği abartılsa bile, herkesin tanıdığı bir duygu. İnsani bir duygu. Vüs'at Bener'in öykü dünyası, yaşayıp da anlatamadığımız bu duyguların, bize güçlü bir biçimde anlatılmasından oluşuyor.

Güncel Konular

Mızıkalı Yürüyüş'ü, ilk anda, belirli bir kalıpla niteleyemediğimi yazmıştım yazının başında. Anı benzeri bölümlerin de bulunduğunu belirtmiştim. Vüs'at O. Bener, okuduğumuzun bir anı defteri olduğuna inandıracak düzenlemeler yapıyor sık sık. Güncel olaylara da değiniyor: "Çok, ama çok zorlu günler yaşanıyor ülkemde. Her gün terörün aldığı canlar, yapanı belirsiz cinayetler kanıksandı neredeyse. Yüz elli trilyonluk bütçe açığından söz ediliyor. İktidar, KİT'leri satarak düze çıkılacağı safsatasını benimsetmek peşinde halka. İşsizlik milyonlara dayandı. Toplum patlamalarına yol açacak gelişmeler." Bir tür tarih düşme sayılacak bu değinmeler, bir cümleyle bağlanıyor öyküye: "Kişisel bunalımlarımdan utanmalı değil miyim?" Kişisel bunalımları yaratan olaylar, ülkenin genel sıkıntısına paraleldir: Sağaltılması olanaksız hastalıklar, çocuklarla kurduğu dostluğun kötüye yorulacağı kuşkusu, yalnızlık, dostların para sıkıntısı, iletişimsizlikten kaçan dostluk ve sevda olanakları...

Öykülerde anlatılan sıkıntı ve bunalımların kökleri yalnızca bugüne bağlansa, kuşkusuz eksik olurdu yazarın dünyası. O, küçük sıçramalarla, ailesine, askerliğine, sevdalarına, evliliğine geri dönüyor. Bir mozaik gibi küçük parçacıklarla örüyor kişisel tarihini. Bu tarih ara parçalarla Türkiye'nin de tarihidir.

Mızıkalı Yürüyüş, "Ayşe Gülten Magosa'ya gitmekten caydı." cümlesiyle son buluyor. Ayşe Gülten'in kimliği, kitap boyunca üç beş cümle ya da bir iki satırla verilmiş. Bu ayrıntıları birleştirerek, bu kadının anlatıcı için taşıdığı önemi kavramak, ayrı bir öykü kurmaksa okurun işi. Dikkatli bir okur, kitabın mutlu bittiğini de söyleyebilir, doğru bir montaj yaptığına inanıyorsa. Dikkatli ama kuşkucu bir okursa, Gülten'in kalışının yaratacağı kuşku ve bunalımlar için yeni kurgular üretebilir, anlatıcının eski ilişkilerine dayanarak.

Aslında, *Mızıkalı Yürüyüş*'ü bir roman saymak daha doğru, kişileri ayrıntılardan yaratılacak bir roman. Taşları dağılmış bir mozaiğin onarılması gibi eğlendirici, ama hep dikkatli bir uğraş Vüs'at O. Bener'i okumak. Her kitabında, daha öncekileri ya da sonrakileri okuma gereği de duyuluyor çünkü...

SENNUR SEZER

Feridun Andaç

ÖYKÜNÜN LABİRENTLERİNDE

9./Osman Şahin'in Tutku Dolu Öykü Evreni

*Mahşer** Osman Şahin'in sekizinci öykü kitabı. Onun *Kırmızı Yel* (1971) ile başlayan öykü serüveninin bugünkü konumunu sergileyen önemli öyküler birikimini getiren bir kitap.

Osman Şahin, ilkten bölgesel, hatta yöresel bir öykücü/anlatıcı olarak nitelendirildi. Bu, biraz da, *Kırmızı Yel* öykülerinde yansıtılan coğrafya, insan-doğa gerçekliklerine dayanılarak yapılan bir değerlendirmeydi.

O günlerde, Tahir Alangu kitaba yönelik şöyle bir değerlendirme yapıyordu: "Doğu Anadolu şivesiyle kapalı bir dünyanın töresel yaşamını, kıtlığı ve fakirliği, geri kalmışlığın elinde iyice ezilmiş insanların acı gerçeğini yansıtıyor. Halk hikâyeciliğinin anlatımından gelen temaya uygunluk, hızlı bir tempo, vurucu bir belirtme gücü. Yapı ve anlatım düzenlerinden uzak, yalın ve içe işleyen bir yaşam kesitini yansıtıyor."

Osman Şahin, öykülerinde belirli bir coğrafya/yöre insanının sorunlarını konu edinirken, çarpıcı/etkileyici olanları tematik olarak ön plana çıkarıp 'insan'ın doğadaki trajedisini yazıyordu. Törelerin, geleneksel yaşam biçimlerinin tutsağı olan insanın insanla, insanın doğayla çatışmasını ele alıp işliyordu.

İkinci kitap *Acenta Mirza* (1974) onun bir başka yanını öne çıkaran öykülerden oluşuyordu: anlattığı olaylar, durumlar, çarpıcı olan gerçeklerin öyküye yansıyan boyutları kadar; bir öykü anlatışının dil ve yapısal özelliklerinin neler olması gerçeğinin önemini kavramak.

Şahin, ilkten, *Kırmızı Yel*'deki dil yapısından uzaklaşmaya başladı. Anlatıcının kimliğini öykünün dışında tutarak, bakan/gören/yansıtan 'göz'le anlatılarını kurmaya yöneldi. Sözlü gelenekten aldığı birikimi anlatımın yoğunluğuna ağdırarak bir üslup/biçem kurmaya çalıştı. Tematik olarak da bir zenginliği getirdi bu kitap.

Ağız İçinde Dil Gibi (1980), Şahin'in imlediğim yanını en iyi pekiştirdiği bir birikimi getirir bize. Zengin bir dil evreni, yoğun anlatım, derinliği olan öyküler birikimi... Bu kitapla Şahin'in öyküde sürekli gelişme yönündeki bir arayışını gözleriz. Yazı coğrafyasının yurdundan kopmaz. Doğaya ve insana didikleyici, sarsalayıcı biçimde bakar. Kırsal kesim insanının iç dünyasının derinliklerine yönelir.

Acı Duman'la (1983) bu çizgiye geldiğini, hatta burada epeyce yoğunlaştığını gözleriz. Öykülerindeki *olay* öğesi giderek *durumu, atmosferi,* hatta *an*'ı çevreleyerek zenginleşen bir düzlemde var olur. Şahin kırsal kesim insanından vazgeçmez. Bildiği, tanıdığı insanı; soluduğu, renklenip biçimlendiği, ruhunda kokusunu taşıdığı doğayı anlatır. Olabildiğince yalın, etkileyici.

Bunu izleyen *Ay Bazen Mavidir* (1989) Çehovvari bir öykü damarının günümüz yazınında nasıl sürüp gelebildiğini sergiler. Puşkin'den izler, renkler; Çehov'dan insan dokusu, anlatıcı sezgisi; Gorki'den topluma ve insana bakış sağlamlığı; Maupassant'dan yöresel görünümün içindeki insanın durumu... Bunlar bir bir gelip onun öyküsüne ağar.

Kolları Bağlı Doğan (1988), yeryüzünün 20. yüzyıldaki çığlığı gibi gelir. Şahin, öyküsünün sınırlarını genişletir. Aydın/sanatçı tavrını sakınmasızca anlatılarına yansıtır... Çağa, insan onurunun aşağılanmasına tanıklıktır... Etkileyici, bir o kadar da anlamlı bir dünya sunar, Şahin.

Selâm Ateşleri (1993), artık 'Osman Şahin Öykücülüğü' diyebileceğimiz bir çizginin düzeyli birikimini getirir bize. Her bir sözünde bir anlam, bir yoğunluk, bir derinlik vardır. Çözülmenin, savrulmanın, geleneksel yaşamların tarumar oluşunun çığlığı yansır her bir öyküye. Tüketilenlerle tükenmeyenlerin bin yüzünün izleri, suretleri... İnsanın insana, insanın doğaya bağlılığının öykülerini yazar Osman Şahin.

Mahşer, onun bu soylu yazın serüveninin bir başyapıtı... Şahin, sözünü imbikten geçirircesine kuruyor. Onun öykü evreninin, yazın coğrafyasının bütün renklerini taşıyor bu öyküler.

Tutkulu bir Doğu anlatıcısı... İnsana, doğaya; insanın iç coğrafyasına, ruhunun derinliklerine tutkuyla bakıyor... İz iz, göz göz dolaşıyor...

Osman Şahin, *Mahşer*'le öykücülüğümüze; kıraçlaşan yazınımıza zenginleştirici bir boyut getiriyor. Her bir sözün tınısını duyarak okuyorsunuz.

İlk öykü *Gölgemin Gölgesi* yazarın/anlatıcının yıllardır ayrı kaldığı "yurtyeri"ne dönüşünün öyküsüdür. Bir anlamda onun yazın coğrafyasına dönüştür bu. Bugünkü görünümü... Hissedilenler... Renklerin, kokuların, görüntülerin çağrıştırdıklarıyla geriye/geçmişe dönüş... Çözülüp yok olanlar karşısındaki ruhun titreyişini gösterir adeta...

Özyaşamsal izler... Yazınımızda pek rastlayamadığımız içtenlikle örülü. Başlı başına irdelenecek bir anlatı. Anlatıcının kimliği, yazı/n coğrafyası, değişim/ değişime tanıklık... Bir de metnin alt anlamları, göndermeleri düzleminde irdelenmesi... Şahin, ustalıkla örüyor anlatısını. Dilerim bu tür bakışını daha da yoğunlaştırıp başlı başına birer kitap kapsamında anlatılara yönelir. Yazınımızın, okurumuzun bu tür anlatılara gereksinimi var.

Dişler öyküsü, masal demek daha doğru kanımca, tutkunun öyküsüdür. Şahin'in Doğu anlatıcısı tavrını en güzel

sergileyen bir öykü. Düşle gerçeğin iç içeliği, bir kentin (Cennan kenti) bin yüz, bin tutku yaşatan gerçeği ile Kusuri'nin tutkulu aşkı Peruza'nın düşe/yanılsamaya dönüşen suretinin izleri... Bir insan ruhunu biçimleyen aşkın öyküsü... Ve "diş" imgesiyle yansıtılan gerçek. Hayatın *aşkın* gerçeği ile aşkın mutlak gerçeği arasındaki bağıntıları anlatıyor bize. *Dişler*, yazılmış en güzel aşk öykülerinden biridir.

Kitabın *Mahşer* bölümünü oluşturan öyküler üzerinde ayrıca durmak gerektiğini düşünüyorum. Osman Şahin, geldiği bu çizgide salt anlattıkları ile değil, nasıl anlattığı ile de üzerinde durmamız, incelememiz gereken bir öykücü olduğunu kanıtlamıştır.

Gerçekten de bir "mahşer"in anlatıldığı bu öykülerde (*Issızlıkta İki Kişi, Gecenin Sahipleri, Kalo'nun Atı ile Ölü Ananın Oğlu Süldür, Kara Torba, Hoyran, Altın Dişli Keçiler, Topal Kosak, Güneşin Sarı Eli*) Binbir Gece Masalları'nı çağrıştıran çağdaş bir Şehrazat öyküsünü buluyoruz. *Önanlatı* diyebileceğimiz ilk iki öykü biraz da bu amaçla kurulmuş. Öykü şudur: Düğünlerde köçeklik yapan Civan, karısı Huma ile yeni bir düğün yerine gitmek için yola koyulmuşlardır. Dağı tırmanıp köye varma düşleri Civan'ın rahatsızlanıp dağ başında ölmesiyle biter! Geceye bir ölü eş ile sığınan Huma, mağarada korkularıyla baş başadır... Bu korkulu yalnızlığı bölen bir karşılaşma yaşadığı acıyı, korkuları daha da artırır. Gelenler üç eşkıyadır. Geceyi sesle, kıpırtıyla, sözle çözerler... Korkular, alıp vermeler içindeki Huma; "Konuşmak, bir şeyler söyleyerek onların kafalarını kendi istediği bir yola sokmak, tehlikeli düşüncelerden uzaklaştırmak" ister. İşte bu duygusu onu söze, sözün barınağına götürür. Bu üç "azılı" eşkıyaya önce ölümden söz eder... Ölüm çığlığını koparır. Sonra "bir sözcük örücüsüne" dönüşür. Kadın kimliğini unutturucasına söz döker... Söylediklerini düşündürtecek, o sözlere bağlanılabilecek kıyıya getirir onları. Gecenin sahibi "söz"dür artık. Yalnızca o vardır.

Ve bir *mesel* ile sözün büyüsünü bağlar. Huma "*masalcı ana*"ya kesilir, anlatmaya başlar: "*Su gibi akıp giden zaman içinde bir Şeyh Kalo vardı...*"

Huma, zamanı dondurur. Mağaranın içinde bir masaldan ötekine; bir öyküden, bir serüvenden bir diğerine geçer,.. Ta ki, sabahı karşılayana kadar...

Birbirine ulanan, birbirini bütünleyen öyküler denizinde anlatılanlarla adeta dinleyenlerin (üç eşkıyanın) içine ayna tutulur. Sabaha erildiğinde "*bütün gece mağarayı korkularıyla dolduran eşkıyaların hiçbiri*" yoktur artık.

Osman Şahin ustalıklı bir anlatım örgüsü kuruyor. Döne döne okuyorsunuz yazdıklarını. Bir öykü/anlatı ikinci kez, üçüncü kez kendisini okutabiliyorsa, sanırım o öyküdeki yoğunluk/derinlikten söz edebiliriz artık.

Şahin, böylesi bir öykü evreni sunuyor bize.

Peki, yazdığı coğrafyadan ayrılıyor mu? Hayır! Ama oradan 'insan'a ulaşıyor. Gözlerinizi kapıyorsunuz, yerel/yöresel motifleri flulaştırıyorsunuz; dünyanın herhangi bir yerindeki insanın serüvenini düşünüyorsunuz.

Az şey midir bu? Hele hele bir öyküde bunu başarabilmek... Osman Şahin'i kutluyorum, bize böylesi bir kitap armağan ettiği için.

Siz onun evrenine girerken, ben bir başka öykü labirentinde, Tomris Uyar'ın *Aramızdaki Şey*'inin ruhumu titreten söz evreninde dolaşacağım.

(*) Mahşer, Osman Şahin, Can Yayınları, 1998, 167 s.

DENİZ KARAKULLUKÇU

HAYAT BİR UÇURTMA OLSA

Şiir

Uçmak istiyorum, kanatlanmak.
Her kanat çırpışta özgürlüğü yakalamak.
Kabına sığamayan ruhumu uçurmak.
Doyumsuzluğa ulaşmak.

Ruhumun derinlerindeki bu duyguyu,
Bedenime acı verse de yaşamak,
Gerekirse bu yükten kurtulmak,
Sadece kanat çırpıp özgürlüğe uçmak.

cep KİTAPLARI A.Ş.
CEP/ŞİİR

Abdülkadir Budak

BENDE KALAN DİZELER

Dize konusuna yeniden dönmek ve *Ayna Sandım Şiiri* adlı kitabımdaki yazılarımın birinden bir paragraf aktarmak istiyorum: "Dize şiirin birimidir; tek başına şiirin kendisini oluşturma yetisine sahip değildir. Bir dizenin bir şiirde çok farklı, ayrıcalıklı bir yeri, özel bir ağırlığı olabilir. Bütün bir şiirin o dize üstüne kurulduğunu da duyumsayabilirsiniz. Ama, yine de şiiri dizeye indirgeyemezsiniz. Şiiri oluşturan şey tek tek dizelerden çok, yine bu yolla elde edilen atmosferdir, şairin bakış tarzıdır, poetikasıdır. Doğaldır ki şiir söz konusu olunca, tek tek dizelerden değil, dizeler arasındaki organik bağdan, Necatigil'in vurguladığı gibi bu yolla yaratılmak istenen *iklim*'den, dahası bir yapıdan söz edilebilir". Tek dizeli şiiri olan *Fazıl Hüsnü Dağlarca*'yı, ötekileri ve tek dizelik sayıklamalarını sürdüren *Cihan Oğuz*'u da anımsayarak, bunlara "şiir ucu" demenin daha doğru olacağını ileri sürebilirim. Bana kalırsa tek bir dizeden şiire gidilebilir; ama, tek dizelik şiir olmaz. Bir dizenin bir ya da birçok şiire bedel gibi durduğunu söylemek ise o dizenin özgünlüğüne, ağırlığına tutulan bir alkış olsa gerektir. Şiiri müjdeleyebilir şairine bulduğu ilk dize; o dizenin peşine takılıp bir şiire ulaşabilir. "İlk dize tanrı vergisidir, gerisi şairin işidir" der ya bir Fransız şairi; o hesap. Böyle düşününce, bu yazılar bağlamında kendimle çelişiyor olabileceğim kaygısına da kapılmıyor değilim. Iyi şiire ulaşmak için iyi bir "şiir ucu"ndan başlamak da iyidir gibi bir teselli sözüne tutunabilirim. "Yerim dar" mazeretinin geçerliliği de ortadadır. Dizeden çok şiirin hakkını vermem gerektiği konusunda uyarıda bulunan arkadaşlarıma, haklı olduklarını kabul edercesine "bende kalan bir şiir" bölümünü anımsatarak, bu yazıların ilkinde yazdığım bir cümlemi tekrarlamak isterim: "Bir dizeye yürümek bir şiire, bir şiire yürümek ise bir şaire yürümektir".

Ne güzel söylemişti bir şair arkadaş: "Tesadüfen yan yana getirilmiş kelimelerle, bir şiirde buluşmak için gelmiş kelimelerin farkını anlayabiliyorum". *Salih Bolat*'ı ve son yıllarda yazdıklarını düşündüğümde, bu söz geliyor aklıma ve bu sözün haklılığı. Tesadüfen alt alta gelmiş parlak dizelerden mürekkep değildir onun dizeleri: bir şiirde buluşmak için bir araya gelmişlerdir. "Uzak ve Eski" adlı, *Salih Bolat* şiirinde önemli bir yeri olan o iyi kitabından (Era Yayıncılık, 1995) bu yana dizeci bir şair olmuştur denilebilirse de, bu saptama, dizelerin iyi bir şiir için birer iyi bahane olduğunu kavradığımızda asıl yerini bulmuş olacaktır. Tombala torbasından çekilmiş gibi değildir onun dizeleri; bir şiiri oluşturmak için özenle seçilmiş ve bir araya gelmiş gibidirler. Tek tek parlaklıklarını korusalar bile, asıl parlaklığına bütünde erimeyi başardıklarında kavuşmuş olurlar. Tek tek de özel, özenli, çağrışım gücü yüksek olan imge öbekleri, asıl imgeyi, yani gövdeyi oluşturduklarında daha bir kıymetlenirler. *Defter*'in Bahar 98 sayısında olduğu gibidir hemen her şiiri. "Gece Tanıklığı"nda da dize konusundaki özencini koruduğunu, şiire geçtiğini görürüz. *Salih Bolat* bu kez hüznün mesafesini düşünüyor (kulakları çınlasın Hilmi Yavuz), anlatılamayacağı sonucuna varıyor ve "hikmet burcu"nda olan bir şair gibi konuşuyor; aşkı, yalnızlığı, ölümü aynı kefeye koyuyor: *Kim anlatabilir ki hüznün mesafesini/ dağ öyle durmuşsa bir bildiği olmalı/ bir bildiği olmalı deniz çıldırmışsa/ şu yalnızlık, şu aşk, şu ölüm/ geceyi deliyor kuşun soluğu, baksana.* Ve geliyoruz *Adnan Azar*'a... Uzun arayı kapatmak istercesine peş peşe yayımlıyor şiirlerini. Başından beri sevgiyle izlediğim *Adnan Azar*'ın *Defter*'de yeni bir şiirine daha rastlayınca sevindim. Bir şeye de üzüldüm. Son yılların modasına uyarak İngilizce sözcükleri sokuvermiş şiirine; dahası adına. Dilin kirlenmesine razı olmayanların en başında şairler gelmelidir bana kalırsa. Bir şair ana dilinde doğar, öteki dillerde evlatlık olur, olabilirse. Anadilinin düşüğü şairin ise başka dillerde yeniden, üstelik de sağlıklı bir biçimde doğması beklenemez. Adını bu yüzden anlamadığım şiirinde "Yusuf mu, Deniz mi, Hüseyin mi" diye sorduktan sonra kolay kolay unutulmayacak bir dize düşürüyordu oysa: *Belki kendimi yeni bir sırayla asmalıyım.*

Mehmet H. Doğan, "kunt şiir" yazdığını ileri sürdüğü *Mehmet Mümtaz Tuzcu* için şöyle demişti: "Ağır, kalın, dayanıklı ve sağlam anlamında sık örgülü bir şiir yazıyor Tuzcu. Alışılmamış imgelerin yedeğinde, anlamla anlamsızlığa yaklaşan bir kapalılığın kucak kucağa olduğu bir şiir." Son yazdıklarına bakarak, *Gültekin Emre*'nin şiirleri için de "kunt" sıfatını kullanabilir miyiz? Okurundan özel bir çaba isteyen şiirler mi bunlar? Yoksa imgeyi dize boyutunda bırakıp, şiirin bütününe yayamamanın, başka bir deyişle dizeden şiire geçememenin sıkıntılı örnekleri mi? "Suyu bulandırırsan derin sanılır" sözünden hareketle yazılan şiirler olduğunu sanmamakla birlikte, bu şiirlerde aksayan bir yerlerin olduğu sonucuna da varmıyor değilim. İmgenin yanlış kavranıldığını da düşünmek istemiyorum; ama, öyle sanki. "Kunt" dahil hiçbir sıfatı şiirin başına koymayalım, tamam. Ama, "tesadüfen yan yana gelmiş değil de, bir şiirde buluşmak için gelmiş kelimeler"den, yani şiir işçiliğinden, giderek de şairin kendi şiirini kurması konusundan söz açmayalım mı? Yazanı arkadaşımız da olsa, Mehmet Mümtaz Tuzcu'nun şiiri de iz bırakan bir şiir değil kanımca. İkincisini okur okumaz ilkini, üçüncüyü okur okumaz hem ilkini hem de ikincisini unutuveriyorsunuz. Ama, Tuzcu'nun akılda kalıcı birkaç özelliği var bana kalırsa. Özel sözcükleri, özel imge alanları, en önemlisi de sesi var. Bazen derinlerden, bazen gerilerden de gelse varlığını alttan alta hissettiren, duyuran bir ses. *Gültekin Emre*'nin böyle bir kaygıyı taşımadan yazdığını düşünüyorum. Bir şair imgesi yaratmak yerine, kendini sürekli yadsımayı göze alacak bir cesaretin örneklerini oluşturuyor son yazdıkları. "Taşı Sula" adlı dosyasıyla katılıp 1996 Ceyhun Atuf Kanşu Şiir Ödülü'nü kazandığını biliyoruz. O şiirler kitaplaşma olanağı buldu sonunda (Öteki Yayınevi, Mart 1998). Kitabın adını taşıyan şiirini birkaç yıl önce bir dergide okuduğumda sevmiş, ayrı bir yere koymuştum. Yeniden okuyunca hâlâ seviyor olduğumu fark ettim. Daha bütünlüklü, yapısı sağlam bir şiirdi. İlk dizenin son dizeyle bile eklentisi, bağı vardı. *Sisi barındırma yanında sis tüm kötülükleri sever* gibi dizeleri de barındıran bir şiirdi.

Bu yazıların ilkinde *Edebiyat ve Eleştiri* dergisi için "tek kusuru vaktinde çıkamamasıdır" demiştim. Bu kez kusur sayılmayacak bir gecikmeyle, Mart-Nisan 98 tarihiyle çıkan

derginin sunu yazısında *Ahmet Yıldız* kulaklarımı çınlatıyor: "Doğru söze ne denir" diyor ve ekliyor: "Ne zaman çıkacağı belli olmayan bir dergiyiz biz". Sürprizler iyidir; umudu kesmişken umut tazelemek de, diyerek, *Adnan Satıcı*'nın uzun şiiri için derin bir nefes alalım ve bütün yazarların, şairlerin "hislerine tercüman" olan bir dizesini not edelim: *Konuşabilseydim yazmazdım bütün bunları.*

Zaten çalışkan bir adamdı *Veysel Çolak*, sevimli dergisi *Dize* onu daha üretken bir hale getirdi. Oradaki yazılarıyla, şiirleriyle yetinmiyor, "başkalarının" dergilerinde de görünüyor. *Edebiyat ve Eleştiri*'nin bu sayısında yer alan ikinci şiirinden iki dize şöyle: *Elindeki kanıt uğultulu bir çiçek/ bir çivi gibi buluşuyorsun çekiçle.* Hani, *uzlaşalım gecenin edebi olmadığında* der ya *Metin Celâl,* bu sayıdaki "Kırgın" adlı güzel şiirinde bu fikre itiraz eder gibidir *Özlem Sezer* ve onun için de şöyle der: *Kanaviçeye işleyen gece/ tadı şiir, kirpikleri işkence.* Milliyet Sanat dergisinde çıkan kitap tanıtma yazılarından da tanıdığımız *Orhan Tüleylioğlu*'na göre; *düş satan çarşılarda/ iki kişilik gölge/ hazine haritası fiyatına satıldı.* Cemal Süreya'nın bir dönem Fazıl Hüsnü Dağlarca için kullandığı "şiir tankeri" sıfatını, "genç şair" bağlamında kime yakıştıracağımızı düşündüğümüzde akla ilk gelen isim *Yılmaz Arslan* olsa gerektir. Bu sayıda *Ahşap: benim/ en doğal halim* diye başlıyordu şiirine.

Diyarbakır'da iyi bir şair yaşıyor: *A. Hicri İzgören.* Şehriyle birlikte anımsadığım bir şair adı. Toplumcu şiirin günümüzdeki en iyi temsilcilerinden biri. Hep merak etmişimdir; sanatın toplumcu "damar"ını sürdürdüğünü iddia eden kimi dergiler neden böyle bir şairden söke söke şiir almazlar: *Amida* Diyarbakır'da çıkan ve dördüncü sayısına ulaşan bir dergi. Daha iyi olacak; kuşkum yok. *Veysel Öngören*'in üstündeki ölü toprağını kaldırmasıyla da önemli görünüyor bana. Nisan sayısı *A. Hicri İzgören*'in bir şiiriyle bitiyordu. Mutsuz azınlıkların ağzıyla konuşuyor; Yezidilerin, çingenelerin, ermenilerin, süryanilerin şair ağzıyla. Belli ki bu şiir *bir ceylanın gözlerine akşam çökünce* yazılmış. Hem de kim tarafından? *Hep tenha oldum nasibimi bilirim* diyen, yaşamıyla yazdığı iç içe geçen bir şair tarafından. *Varsın hüzün sözcüğü eşanlamlı tutulsun ömrümüzle* diyen gerçek bir muhalif eliyle yazılmıştır ve bütün öteki şiirlerinin de, bu şiirde olduğu gibi okunması gerekir.

Poetik'us'un Mayıs sayısı *Nilay Özer*'le başlıyor. Önce, en fazla yüreğinde üşüyen yoksulluğuna soruyor şair: *Söyle bu titreyişten kaç şiir çıkar?* Bu soruyu, adam gibi olsun da az olsun kararına vardıktan sonra yine kendisi yanıtlıyor: *İnce uzun on şiir bana.* Daha çok genç. Gönlü bu sayıya razı olmuyor olmalı ki, şöyle bitiriyor: *Değil mi ki her şey şiir adına/ Bu eşitsizlikten yüz şiir çıkar bana.* S.K. Bayıldıran "Edebiyatımızda Şairler Sözlüğü"nü bitirmiş oluyor bu sayıda. *İsmail Uyaroğlu* için de şöyle diyor: "Taşradan gelip İstanbul'da intihar eden kuş". Ben de diyorum ki: "Bir şair İstanbul'da doğmamışsa İstanbul'da ölmelidir". *Yılmaz Arslan*'a iki anımsatmada bulunmak istiyorum burada: Bir, "şiir alevden denizleri mumdan kayıklarla geçmektir" sözü bana ait değil; iki, "zil, şal ve gül" de Ahmet Haşim'in değil Yahya Kemal Beyatlı'nındır. Derginin bu sayısında ilginç bir benzetmeyle karşılaşıyoruz: *Elim boynunda gezerken Şırnak'ta bir köy daha ateşle tanıştı* (Kemal Varol). "Halk Seni İstiyor", *Nur Saka*'nın unutulmayacak güzellikteki iki dizesini de barındırıyor: *Mutsuz oluyor sevdaları da/ halkı yoksul olanın demek.* Ben yazmak isterdim!

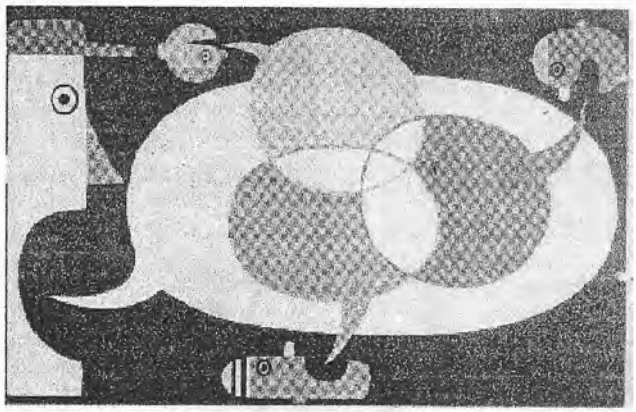

BENDE KALAN BİR ŞİİR:

Elma Ağacı

ne zaman dokunsam kızımın kumral saçlarına
elma ağacının kabukları batıyor canıma

yırtarak geçiyor zaman gövdeleri
teyelliyoruz incecik ipiyle sözcüklerin
çünkü yama tutmuyor aşk, üşüyoruz
çünkü sözcükler tamamlıyor görüntüleri
ama niye böyleyiz, bu yorgun kalabalık
çılgın kemiricilere dönüşüyor ağacın boynunda

onlar ölü yıkayıcıları, onlardan olma
olsa olsa teneşir yapmaya yarar ağaç
derler, ya da hantal ruhumuzu yüksekte tutmaya

düşün elma ağacının kış hüznünü
hayat bir görüntüden ibaret kaldığında
'yalnız mısın' der 'yalnız mısın', ellerim olacak, bekle
güneş kabuklarımı ısıttığında

acı çekmeyi bilmelisin, der
öğrenmelisin bir uzvunu yitirmenin acısını
geri gelmeyeceğini bile bile aramasını
çünkü bir gidişten ibarettir hayat
çünkü gitmek, böyle böyle büyütür insanı

onlar meyve taşlayıcıları, onlardan olma
çünkü yama tutmuyor hayat, çünkü aşk
teyelliyor gövdeyi ağacın sabrıyla

ÇİĞDEM SEZER

Halil Gökhan

DÜNYA KİTAP KILAVUZU

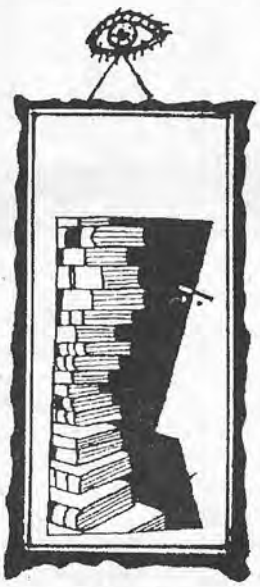

Pablo Picasso'dan sanat üzerine

Pablo Picasso sanat üzerine az konuştu, az yazdı. Hatta bu tavrını 'başkaları konuşur ben çalışırım' sloganıyla sabitlemişti. Braque, Derain, Picabia, Duchamp ve birçok sanatçı sanat üzerine döktürürlerken Picasso'ya neredeyse yarım yüzyıllık bir dönem içinde üç röportaja yanıt vermek ve geride küçük not, yazı kırıntıları bırakmak kalmıştı. Ama artık ne olursa olsun Marie-Laure Bernadec ve Androula Michael'in birlikte derledikleri kitap sayesinde söz şimdi Picasso'da!

Louis Gardel İstanbul'daydı

Bir dönemin Osmanlı sarayını, Kanuni Sultan Süleyman'ı, İbrahim Paşa'yı ve Kanuni'nin büyük aşkı Hürrem Sultan'ı konu alan sürükleyici roman *Sevenlerin Şafağı* (L'Aurore des bien-aimées)'nın yazarı Louis Gardel 27 Nisan'da İstanbul, Ankara ve İzmir'de toplantı ve söyleşilere katılmak üzere Türkiye'ye geldi. 24 Nisan günü Türk okurlarının beğenisine sunulan *Sevenlerin Şafağı* Fransa'da uzun süre en çok satan kitaplar listesinin başında yer almıştı.

Tarihçi Murat Bardakçı 27 Temmuz 1997'de Hürriyet'teki köşesinde yazdığı yazıda bu kitap için şöyle demişti:

"Fransa dört aydır Kanuni Süleyman'ı okuyor. Louis Gardel'in, Kanuni'yle sadrazamı İbrahim Paşa'yı anlattığı romanı, haftalardır 'en çok satanlar' listesinde... Bu kitap bir an önce Türkçe'ye çevrilmeli..."

"Şeytan Âyetleri" ABD'de cep kitabı, Rusça'da yasak

Yayımlandığı 1988 yılından bugüne 250 binin üzerinde

satış yapan *Şeytan Âyetleri* romanı cep kitabı olarak yayımlanacak. Aşırı İslamcı saldırılar sonucunda baskısı 1992 yılında durdurulan kitap, 1994 yılında insan ve yayın haklarını savunan bir grup yayıncı tarafından yeniden yayımlanmaya başlamıştı. Rusya'da ise Saint-Petersburg'daki Limbus Yayınevi *Şeytan Âyetleri*'ni, artan tehditler üzerine yayımlamama kararı aldığını duyurdu. Ruslar da dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi kendi dillerinde bu kitabı okuyamayacak.

Salman Rüşdi'nin yeni romanı

"*Şeytan Âyetleri*"nin yazarı Salman Rüşdi'nin yeni romanı alınan bilgilere göre rock dünyasında geçiyor. Rüşdi'nin ünlü Irlandalı rock grubu U2'den esinlendiği belirtiliyor. Rüşdi'nin yazdığı sözlerin bu grup tarafından bestelenip söyleneceği ve romanın yayımlanmasının arkasından bir albüm olarak piyasaya verileceği de gelen haberler arasında.

Marguerite Duras'ın biyografisi

Gallimard Yayınları'nın yaz aylarında bir Duras biyografisi yayımlayacağı biliniyordu. Ne var ki Duras'ın çocukluk ve direniş dönemini anlatan pasajlar nedeniyle bir süredir avukatlarla başı dertte olması yüzünden Laure Adler'in hazırladığı kitabın basımının gecikeceği belirtiliyor Fransız basınında.

Barbara Cartland'ın son romanı

96 yaşındaki 'recordwoman' Barbara Cartland'ın bilindiği gibi 650'nin üzerinde kitabı var. Cartland, kahramanı İngiliz Dışişleri Bakanı Robin Cook olan yeni bir roman üze-

rinde çalışıyor. Romanın adı *Foreign Affairs*. Roman, sekreteriyle birlikte yaşamak için karısından ayrılan bakanın özel hayatından kesitlere yer veriyor.

İspanya'da okuma üzerine anket

İspanya Kültür Bakanlığı, nüfusu on bini geçen şehirlerde yaşayan 2515 yetişkin arasında okuma üzerine yaptığı bir anketin sonuçlarını açıkladı. Bu sonuçlara göre sürprizler fazla değil: İspanyolların % 23'ü boş vakitlerinin büyük bölümünü kitap okumaya ayırıyor. % 32'si ise düzenli sayılabilecek bir şekilde okuyor. % 18'lik bir bölüm ise fırsat buldukça okuyor. Bu bilgilerin yanı sıra eklenmesi gereken bir not da anket yapılan kişilerin % 51'nin sadece ilköğrenimini tamamlamış olması.

ABD'de Poe CD'de

Edebiyat ve müzik tutkunu Hal Willner, Edgar Allen Poe'nun şiirleri ve öykülerinden oluşan *Closed on Account of Rabies* adında bir kompakt disk hazırladı. Christopher Walken, Gabriel Byrne, Jeff Buckley, Iggy Pop ve Marianne Faithful gibi oyuncu ve şarkıcıların müzik eşliğinde seslendirdiği bu diskte klasik müzikten caz ve popa uzanan bir melodi seçimi var. Bu CD'nin ne yazık ki kaset versiyonu hazırlanmamış. Buna rağmen internette Poe üzerine bu çalışma için bir site de var:
www.polygram-us.com/mondo/poe

İngiltere'de yeni Shakespeare baskısı

En önemli Shakespeare uzmanlarından biri olan Giorgio Melchiori'nin hazırladığı 'Kral III. Edward' adlı oyun İngiltere'de Cambridge Üniversitesi yayınlarında çıktı. Öteden beri Shakespeare'in eserleri arasında 1877 tarihli olan bu oyunun sahiciliğinden kuşku duyulan bir versiyonu bulunuyordu. Bu kez oyunun yeni baskısı üniversitenin basma iznini taşıyor ve Melchiori'nin çalışmasının son derece titiz olduğu söyleniyor. Shakespeare uzmanına göre bu oyun, o dönemin bir özelliği olarak birçok yazarın elinden çıkmış. 1592 sonlarına ve 1593 başına tarih düşülen 'Kral III. Edward'ın daha çok ilk perdesinin ikinci sahnesine, ikinci perdesinin ilk iki sahnesine ve dördüncü perdesinin dördüncü sahnesine genç Shakespeare'in kaleminin dokunduğu belirtiliyor.

Jeanne Duval ve Baudelaire

Emmanuel Genvrin'in *Baudelaire Cennette* adlı oyununun Vollard Tiyatrosu temsilleri sırasında bir dizi Baudelaire etkinliği gerçekleştirildi Fransa'da. Bu etkinliklerin temel amacı Baudelaire'in yirmi yılı aşkın bir süre sevgilisi olarak kalan Jeanne Duval'e saygınlığını kazandırmak.

BİR YANIT:

KOPAR ZİNCİRLERİNİ

Şiirin konusu edildiği yerde iki kişilikle karşılaştım hep. Birinci kişilik, şiiri tüketen; ikinci kişilik ise şiiri üreten. *Şiiri üreten* kişiliği de iki kişiliğe ayırırım ben: Birincisi şiirin üretimi için dışardan savaş veren; ikincisi ise kendi savaşıyla şiiri üreten.

Ben, bu konuda bilince 1980'lerin başında vardım. Yani kimsenin kafasını pencereden bile çıkaramadığı zamanlarda. Böylece hem şiiri üreten hem de şiirin üretimi için birileri giderken onun yerini birilerinin alabilmesi için savaşan. Seksenlerde yazdığım tek dize, tek satır bile egemen güçlerce izlenirken, eğitim yazıları başlığıyla, edebiyat (şiir) üstüne yazılar yazdım; çoğu da ad kullanmadan. Bunu yaparken birilerinin benim yerime, dikkati iyice çekinceye değin "adam gibi" yazmasını bekledim. O kişiliklere yardımcı oldum, kapıları aralamayı doğru bir yaklaşım olarak benimsedim. Türkiye buraya çok koyu karanlıklardan geçerek, zor yollardan yürüyerek geldi. "Gömleğim Leylâ Desenli"yi yazanlar sayesinde aşılmadı; şiiri mecnunlaştırıp çölleştiren, şiire feodal simgeler ve tatlar sokanlarla da aşılmadı; 1983'te yargılanan şu dizeler gibi dizelerle aşıldı o karanlık, o uçurumlu yollar.

ikinci haber:

21. yüzyıla ne kaldı ki/ bugün doğacak bir bebek/ goncacık on sekiz yaşında o gün/ yani tam asılacak çağı.

üçüncü haber:

Yer senden/ gök senden utanıyorum/ insan acısını/ insanda bastırıyor/ bir izmarit söndürür gibi/ ensesinde.

Sıradan insan hakları için bir imza bile atamayan, atmaktan çekinen kişiliklerle değil, "aydınlar dilekçesine" imza atanlar ve bunun için bile yargılananlarla gelindi bugünlere...

İşte o yolu yürürken iki şiir kişiliği ve kimliği kazandım ben. Yenilere yol açmak, kendi şiirime yol açmak, kişilik ve kimliğini. Bu, elimden alınan edebiyat öğretmenliğimin edebiyat platformunda sürmesiydi belki.

Dergiciliğin böyle olması gerektiğini düşünüyorum. Pek çok dergicinin yenilerin oluşmasında benim gibi düşündüğünü sanıyorum. (Bunu şimdilerde en hızlı *Yaşasın Edebiyat* yapıyor. Hem de şiir, öykü enflasyonu yaratma pahasına.) Çalakalem yazıp ondan bundan söz ederek olumlu bir şey yapamazsınız. Bitmiş şiirler, bitmiş yazıları överek, yererek de bir şey yapmış sayılmazsınız; yalnızca tatmin yolunu seçmiş olursunuz kendinize. Ama çıkıp onun karşısında çok güzel ve doğruyu ortaya koyan yazılar yazmalısınız ki edebiyata, sanata bir katkıda bulunmuş olasınız. Günübirlik tüketilen tüketim maddeleriyle kültürümüz zenginleşmez. Bir insanın "ilk hamlesini" değerlendirmeyen, onun kendini

sınamasına şans tanımayan "kurumlar" kendi alanlarını ancak çoraklaştırırlar; sulayıp göğertemezler.

Bu iki kişiliği bir arada götüremeyen dergi yönetmenlerinin amacı ne ola ki?

Özelimize gelince, Abdülkadir Budak'ın Varlık'ın Mayıs 1998 sayısında ele aldığı Damar'ın Nisan sayısına bakıyoruz. Ali Cengizkan'ın o güzelim "düzyazı-şiir" diyebileceğimiz "metni"nin dışında on iki şiir yer almış dergide. Bunların dokuzu şiirini Damar dışında yayımlayan, yayımlayabilen imzalar. Üç tanesinden biri Evrensel Kültür'de ilk yazısını yayımlayan biri; diğeri iki şiir kitabı çıkarmış, şiirini oluşturmaya çalışan biri; üçüncüsü de ilk kez Damar'da yer alan biri. Ve hemen eklemem gerekiyor. Abdülkadir Budak sanmasın ki sokakta insanları kovalayıp, şiirini alıyor ve basıyoruz. Birçok kez çevrildikten sonra yer alabiliyor o imzalar dergide. Bu sayıda şiirine ilk kez yer verdiğimiz arkadaşı çevremizden de tanımıyoruz; ama umutluyuz, şiirini geliştirecek biri.

Herhalde *Yaşasın Edebiyat*'a resimli şiirini gönderirken orada her ay nelerin yayımlandığını da görmüştür Budak. Seçiciliği, medyaya karşı sönüveriyor nedense. Gelgelelim "emek" konusuna; A. Budak'ın küçümsediği Ali Yüce, şiir kuramı üzerine 1970'lerde kitap oluşturan biri. Ben onun adına da, şiirine de bakarak yayımlarım şiirini. Onun emeğini A. Budak nasıl görmezden gelebilir. A. Budak Sabahattin Yalkın'dan daha mı çok emek vermiştir şiire; ya da Ali Cengizkan'dan; Metin Demirtaş'tan, İhsan Topçu'dan... sonra, kim bu şairliği tartışılanlar, açıkça söyleyemez mi? Birilerine göre birilerinin şairliği hep tartışılabilir. Ağakeyfimize kalırsa...

A. Budak okumuyor; okuduğunu kendi ölçüleriyle kınıyor ya da benimsiyor ve bu öznel durumunu genelleştirip edebiyat-şiir ortamını bulandırıyor; insanların çabasını, emeğini görmezden geliyor; daha doğrusu kendi satışını yapıyor. Bizimse böyle küçük, kısa süreli düşünüş tarzımız yok. Kalkıp, aynı tavrı, Adam Sanat ya da Varlık yönetmeni için Salâh Birsel'i yayımladıklarında gösterebilir mi?

Ben ne yaptığımı biliyorum; Budak'ın neler yaptığını da. Ama kınamıyorum, kınanmaz da bu tutum. Fakat şöyle bir dönüp şiir yayımlayan dergilere oran olarak bakarsa en azından benim düştüğüm "zaafa" diğerlerinin daha çok sahip olduğunu görecek Budak. *Damar*, bu bakımdan Budak'ı aşar; emek ürünü olan en sıradan bir yazı bile Budak'ın oradaki genel geçerliği olan yazılarını aşar. O yazıların bir işe yaramasını istiyorsa biçemini ve yazıların amacını gözden geçirmeli diyorum. Onun bunun emeğine, ürününe dil uzatmak hoş değil.

Bir de şu durum var: A. Budak tartışılmayı seviyor; o ne yazarsa yazsın, önemli oluyor; birçok eleştiri aldığında dönüp özeleştirisini yapmıyor, yanlışlara devam edebiliyor. Bu yazıyı kendimi savunmak için yazmıyorum. O sayıda, o dergide şiir emeğini görmezden geldiği şairler için yazıyorum. Belli bir dünya görüşüne yaslanan herkes dilediğini yapmakta haklıdır. Budak da. Benim dünya görüşüm böyle yapmamı gerektiriyor. Bunu Budak'ın anlaması temelde zor; çok görmüyorum. Bugün yazılan şiirin bir yerinde yer alan *herkes* benim için çok önemlidir. Fakat benim amaçlarım ve dünya görüşüm için *hepsi* önemli değildir. Bilmem bunu anlayabilir mi Budak? Bana tavsiyede bulunmak, Özgen Seçkin'in görüşlerini ve onun beğeni düzeyini aşanlarca yapılabilecek bir şeydir. Kaldı ki Damar dergisi sayfalarında defalarca amacımız açıklanmıştır; yazılmış, tartışılmıştır. Kalkıp "şiirin hamisi" tavırlarla ortalığa öğüt saçmak, mavi boncuk dağıtmaktan başka ne olabilir. Dönüp kendi şiirini yenilemek, düzlüğe çıkarmak dururken; emeğini, çabasını o yolda harcaması (bizim öğüdümüz de bu) gerekirken tüketilen yazılar yazmak neye yarar?

Daha pek çok şey söylemek gerekir; ama ilerde, sırası geldikçe söylenecektir bunlar. Damar'da çıkan yazıları ve şiirleri Budak'ın anladığını sanmıyorum. Çünkü isme bakıp okumuyor; eğer gerçekten çok değersiz yazılar yayımlanıyorsa onların karşısına okkalısıyla çıkmak gerekir, bir "şiir hami"sine yakışanı da budur. Örneğin İnsancıl'daki, Evrensel Kültür'dekileri de okumuyor Budak. O "bilgisiz, bilinçsiz, belleksiz" şiir istiyor sadece. Mayıs sayısında da böylelerine değinmiştim. Bu tipler felsefeye de kapalıdırlar. Verili düzendir onlarınki, sadece.

Neyse ki şiirini aktardığı, D.M. Dirlikyapan da Damar'dan geçmiş şairlerden biri. Küçük bir yazıda bu kadar çelişki olur mu dersiniz? Ne yazık ki oluyor işte. Budak yapabilir.

Bu iki kişilik ve kimliğimi şimdiye değin böyle aktararak sözlü bile ifade etmedim hiçbir yerde. Artık, insanların "az çalışıp çok konuşmaları" gücüme gidiyor. Bakıyorsunuz birçok yeteneksiz, hayatın her alanında en iyi noktada. Şiirde de öyle. Biz de itile kakıla kıyıya düşüyoruz. Neden? Kendimizi ortaya koyup olmadığımızı abartıp olmuş göstermediğimiz için. Ne denli ters şeyler bunlar. Dergi sayfalarında yalnızca içini döken birçok yazar, küçük İskender, Haydar Ergülen, Budak vb. Halbuki o satırları yarıya indirip birkaç daha ürüne yer verilse ne iyi olur. Yeni, ilk yayımlanan ada, hatta ortalamaya ulaşamamış ürüne(?). Ben onu yapıyorum belki. Şairlerin ve yazarların kötü, ortalamanın altındaki ürünlerini yayımlıyorum ki diğer "önemli" dergiler güzel, üst düzey ürünleri yayımlasınlar! İlahi çocuk, sen çok yaşa emi. Yaşa ama boşa yaşama, artık kim olduğunu anla, ne olduğunu bil, sınıfını tanı; artık beni anla, ne olduğumu bil. Benim zaafım "insan olan" herkesedir, senden de bir türlü vazgeçememem bundandır, bunu bil. "Kopar Zincirlerini Gülsarı".

ÖZGEN SEÇKİN

PINAR ÇEKİRGE - NUH KÖKLÜ

PROFİLİ OLMAYAN KADIN

Bir Süperstarın Yaşamından

CEP/ANLATI

KADINLARIN ÖZGÜRLEŞMESİ ÜZERİNE/ *Marc Sautet/ Türkçesi: Selcan Serdaroğlu/ Telos Yayıncılık*
Nietzsche düşüncesi uzmanı olarak tanınan, kent yaşamında felsefenin kullanılması konusunda başı çeken Marc Sautet *Kadınların Özgürleşmesi Üzerine*'de kadının özgürlüğü konusunda önemli filozofların görüşlerini özetleyerek okura sunuyor. Fransız Devrimi, insanları "haklar açısından eşit" ilan ederken "cins" eşitliğini de öngörüyordu. Schopenhauer erkeklerin iktidarı kadınlara bırakmamasını istedi; Stuart Mill kadının özgürleşmesini insanlığın ilerlemesi için bir koşul olarak ileri sürdü; Nietzsche ise, feministlerin baskısı altında uygarlığın "erkeklik"ten uzaklaştığını haykırdı...
Konfüçyüs, Platon, Aristoteles, Augustinus, İbni Sina, David Hume, Aquino'lu Thomas, Schopenhauer, Stuart Mill ve Nietzsche'nin kadın üzerine düşünceleri ve söyleşilerini bulabileceğiniz bir yapıt.

AŞKLARIN GİZLİ DEFTERİ/ *Hüseyin Yurttaş/ Bilgi Yayınevi*
Şiir kitapları yanında anı, anektod ve düşüncelerini içeren düzyazı kitapları ve çocuk kitapları da bulunan Hüseyin Yurttaş, *Aşkların Gizli Defteri*'ni sır tutacaklarına inanarak şiirseverlere açıyor. *Defterimle Konuşma, Hoşgeldin Aşk, Aşk Masalları, Düşler Penceresi, Canıma Düşen Köz, Geleceğin İnsanları İçin Yazılmış Aşk Tabletleri* ve *Güz Yalnızları* isimleriyle yedi bölümden oluşan kitapta aşk ve şiir tıpkı âşıklar gibi el ele tutuşup yürüyor.
"Sigara içiyorsun/ bu kötü/ ama yakışıyor sana/ iki dudağının arası/ dumanlı bir yol/ geçsem mi ben de/ ordan/ yana yakıla?"

KIRMIZI PELERİNLİ KENT/ *Aslı Erdoğan/ Adam Yayınları*
Rio de Janeiro Üniversitesi'ndeki iki yıllık çalışmasından sonra yurda döner dönmez kendini tümüyle yazmaya veren Aslı Erdoğan *Kabuk Adam* ve *Mucizevi Mandarin* adlı yapıtlarının ardından yazdığı *Kırmızı Pelerinli Kent*'de Brezilya'nın efsane kenti Rio'yu anlatıyor. Yazar uzak diyarların egzotizmine bir yabancı gözüyle bakmayıp, bir toplumu kültürü, coğrafyası, dili, davranış biçimleri, içkileri, doğası ve benzer özellikleriyle anlatarak, okurunu bir Latin Amerika toplumunu bir Türk yazarın kaleminden tanımak gibi ilginç bir serüvenle karşı karşıya bırakıyor. "Rio Sokaklarında Bir Yolcu"nun gözlemleri...

BÜTÜN YÖNLERİYLE MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN/ *İsmet Zeki Eyuboğlu/ Özgür Yayınları*
Daha önce Abdülbaki Gölpınarlı, A. Kadir, Asaf Halet Çelebi, Sakıb Dede, Şahabeddin Uzluk, Furuzan Fer, Ahmed Eflâki, Sultan Veled gibi birçok şair tarafından yaşamıyla, felsefesi ve şiirleriyle anlatılan Mevlânâ ve Mevlevilik kurumu bu kitapta Mevlânâ'nın kendi ağzından dökülen sözlerle anlatılıyor. İki bölüm şeklinde sunulan kitabın birinci bölümünde, "Anadolu'nun Düşünsel Durumu", "Mevlânâ'nın Yaşadığı Ortam", "Mevlevilik'in Kaynağı", "Mevlânâ'nın Şiir Anlayışı" yer alıyor. İkinci bölümde ise konu başlıkları şunlar: "Mevlânâ'dan Seçmeler", "Mesnevi", "Gazeller Üstüne", "Divan-ı Kebir'den".

AŞKIN TAÇYAPRAĞI/ *Ahmet Özer/ Bilgi Yayınevi*
Otuz yıldır şiirle iç içe olan şairin son dört yıldır yazdığı şiirler toplanmış *Aşkın Taçyaprağı*'nda. Kanayan sözcüklerden, yiten dostluklardan, kentlerin alnındaki çocuklardan, buğdayın ve toprağın sonsuzluğundan, düşle gerçeğin gelgitinde yaşamın hiç eksilmeyen baharından sesler getiriyor kitap.
"Bir perdenin önünde sesini kırarak/ yürüyorsun çok eski dönemine uygarlığın/ maskeli bir cambazı anlatıyorsun düşleri'ni tartarak/ sahnenin ortasında bir cinayetin tutanağı/ parmak izleri/ çocuk ağlamaları ve zümrütler/ sarkacın bir ucu komediye koşuyor/ bir ucu trajedinin kapısında umudu tükenmiş/ şarabın ve bereketin tanrısı/ yaşadı mı öldü mü/ kendini yaratan doğayı mı yarattı yoksa/ Vazoda kasımpatılar suyunu içmiş/ bardağın biçimine dökülüyor ışığın rengi/ ah şair dizenin altındasın unutma/ toz gibidir yaşadığımız her şey/ zamanı durmadan kemiren sarkacın/ salıncağında."

RUHUN YASALARI/ *Dan Millman/ Türkçesi: Nil Gün/ Ötesi Yayıncılık*
"İnsanlara hiçbir şey öğretemeyiz yalnızca kendilerinde olanı keşfetmelerine yardımcı olabiliriz" der G.Galiler. Mutluluk kimseye altın bir tepsiyle sunulmuyor. İnsan doğasına uygun bir yaşam sürdüğü müddetçe mutluluğa, huzura ve doyuma ulaşıyor. Yazar *Ruhun Yasaları*'nı on iki maddeye indirgeyerek anlattığı kitabında bu yasaların yaşamdaki etkisini, işlevini ve sonuçlarını okura gösteriyor. Ağlayıp sızlanmanın da, mutlu olmanın da insanlara ait resimler olduğunu vurgulayan yazar, evrensel prensipleri ve yaşam bilgeliğini akıcı bir dille anlatıyor bize.

ROMAN GİBİ/ *Daniel Pennac/ Türkçesi: Mustafa Kandemir/ Metis Yayınları*
Bir okur olarak haklarınızı biliyor musunuz? Bilmeyenler için sıralıyoruz: 1- Okumama hakkı, 2- Sayfa atlama hakkı, 3- Bir kitabı bitirmeme hakkı, 4- Tekrar okuma hakkı, 5- Canının istediğini okuma hakkı, 6- "Bovarizm" hakkı, 7- Canının istediği yerde okuma hakkı, 8- Çöplenme hakkı, 9- Yüksek sesle okuma hakkı, 10- Susma hakkı.
Siyasal temaları işleyen kitapların yanında polisiye romanlar ve çocuk kitapları da yazan Pennac *Roman Gibi*'de okurun haklarını ayrıntılı bir biçimde biraz da mizahi bir dille anlatıyor. Kitapta okur haklarından başka "Simyacının Doğuşu", "Okumak Gerek", "Okuma Ödevi Vermek" ve "El Âlem Ne Okur?" isminde dört bölüm daha var.

İHSAN BENİMLE ÇALIŞIR MISIN?/ *İhsan Kudret/ İnkılâp Kitabevi*
İhsan Kudret "Bir şeylerin kaybolmasını istemedim" diyor, Cumhuriyetin çalkantılı devrini yarım yüzyıl yaşamış bir ailenin öyküsünü anlattığı, inancın, yıpratılmanın, direncin, insancıl duyguların yansıdığı sayfalarına başlarken. Çok kestirmeden, kaleminin ucuna geldiği gibi anlatıyor yaşamı. Çocukluklarından yaşlılıklarına, iş ve dostluk ilişkilerine, aile yaşamlarına kadar İhsan Kudret ve Cevdet Kudret Solok çiftinin acı-tatlı anılarını bulacağınız kitap, edebiyat tarihine katkıda bulunacak fotoğraflar açısından da oldukça zengin.

ESKİ İSTANBUL SİNEMALARI-DÜŞ ŞATOLARI/ *Burçak Evren/ Milliyet Yayınları*
Türk Sinema Sanatçıları Ansiklopedisi, Başlangıçtan Günümüze Türkçe Sinema Dergileri, Türk Sinemasında Yeni Konumlar, Erotik Sinema, Oscar Ödülleri Tarihi, Yeşilçam'la Yüzyüze, Türkiye'ye Sinemayı Getiren Adam: Sigmund Weinberg, Değişim Dönemecinde Türk Sineması adlı yapıtların sahibi Burçak Evren sinemaya gönülden bağlı bir insan. Küçüklüğünde ailecek, mahallecek gittiği, delikanlılık çağının ise unutulmaz anılarını oluşturan sinemaları anlatıyor bu yeni kitabında. Beyoğlu'nun ilk sineması Pathe'den Majik'e, Rüya sinemasına, Alkazar'dan Emek'e, Süreyya'ya kadar İstanbul sinemalarını sahiplerinden kurucularına, gala gecelerinden iniş-çıkış dönemlerine, salonlarına, fuayelerine, duvarlarındaki desenlerinden kapılarını süsleyen heykellerine varana dek anlatmakla kalmayıp çeşitli koleksiyonlardan toplanmış sinema fotoğraflarına, film afiş ve biletlerine kadar belgelerle gözlerinizin önüne seriyor. Yazarın kitabında sürekli yinelediği bir arzusu var: Sinemalar yaşatılsın...

GİRDAP VE SAFİR/ *Cihan Oğuz/ Öteki Yayınevi*
Ay Işığı Karanlığı Yırtarken, Hoşbulduk Cehennem ve *Aşkla Satranç* isimli şiir kitaplarından sonra *"babama;/ insan bazen aynı şiiri/ yüzlerce kez özler"* diyerek başladığı *Girdap ve Safir*'le karşınızda Cihan Oğuz.
"Uyu küçük kalbim/ saplandığın girdap/ bozbulanık o karmaşa/ yeni bir yıldız kümesi/ akar/ öpüşen iki balığın ortasından/ suçtur belki/ denizin bir parçası olmak/ karaya dönüş öncesi/ titreterek bağlı kaldığın çembeni/ yitik zamanıdır güzün/ saçılır yapraklar belli belirsiz/ bir tokat patlasa akşamları/ yankısı sabahı bulur."

BİR KIŞ BÜYÜSÜ/ *Daniel Douglas Wissmann/ Türkçesi: Ayşe Selen/ Can Yayınları*
1962 yılında Hamburg'da doğan yazar liseden sonra bir tiyatro kumpanyasıyla İtalya'yı dolaşır. İki yıl Güney Amerika'da yaşadıktan sonra Almanya'ya döner, çok sayıda

senaryo ve *Arıların Kraliçesi* adlı bir polisiye yayımlar. *Bir Kış Büyüsü* ise cinselliğin oldukça ön planda tutulduğu bir roman. Yıldızlı bir kış gecesi, cenaze levazımatçısı olan Alfred Dillinger'in telefonu çalar ve telefondaki ses kapıda bir armağan olduğunu söyler. Alfred Dillinger kapıdaki tabutu görünce şaşmaz çünkü alışkındır kapısına ölü bırakılmasına, daha çok içindeki canlı bebeğe şaşırır. Zaten çocuk sahibi olmayan Dillinger'ler bebeği evlat edinir ve adını Roberto koyarlar. Oldukça gizemli aile ilişkilerinin, ergenliğin ve aşkın girdabında alışılmışın dışında bir insan olan Roberto, çocukluğunda kan kardeşi olan Sonia'ya âşık olur ama hayatın acımasız sürprizleri Roberto'nun ensesindedir...

SAPTAMALAR VURGULAR/ *Halim Şafak/ Suteni Yayıncılık*
Bu kitapta yer alan yazılar bir yanıyla kavramlar çerçevesinde içine düştüğümüz karmaşayı ve onun içinde de şairin hayatını, şiirini bulmaya, anlamaya çalışıyor. İki bölümden oluşan kitabın ilk bölümü "Şair Hayat İlişkisi/zliği"nde tartışma konusu edilen iki şair Ahmet Ada ve Abdülkadir Budak. İkinci bölüm "Şiir, Şair ve Hayat Üstüne Dağınık Düşünceler"de ise günümüz şiirinin içeriklerini, izleklerini ve biçimlerini sorguluyor. Bunu yaparken şiir pratiklerine, şiir anlayışlarına göndermelerde bulunuyor. *Saptamalar/Vurgular*, şiiri sahiplenme değil, onun yanında, safında yer almaya bir çağrı niteliğinde.

FICCIONES/ *Jorge Louis Borges/ Türkçesi: Tomris Uyar-Fatih Özgüven/ İletişim Yayınları*
Latin Amerika'nın ve dünya edebiyatının önemli isimlerinden olan, çok sayıda yazarın üslubunu, tekniğini ve edebiyat hakkındaki düşüncelerini tek başına değiştiren eserleriyle çağımıza damgasını vuran şair, öykü ve deneme yazarı Borges, Sur dergisinde yayımlanan öykülerinden bazılarını 1944'de *Ficciones* adıyla kitaplaştırdı. "Yolları Çatallanan Bahçe" ve "Artificios" başlıklı iki bölümden oluşan ve ilk yayımlanışında pek ilgi uyandırmayan kitap artık bütün dünyada Borges'in büyük eserlerinden biri olarak kabul görüyor. "Yolları Çatallanan Bahçe" polisiye öykü niteliği taşırken diğer öyküler fantezilerle kurulmuş.

BİZİ AŞKTAN KORU/ *Suzanne Brogger/ Türkçesi: Armağan İlkin/ Telos Yayıncılık*
1980'lerde Türkiye'yi sarsan *Bizi Aşktan Koru* yeniden okurla buluşuyor. Yazar aşktan, özel hayattan, erotik fantezilerden ya da cinsel rollerden söz ederken her şeyi kişisel deneyimleriyle örneklendiriyor.
"Kurumlaştırılmış yamyamlık" olarak tanımladığı monogamiye de, Batı'nın aşk kavramına da karşı çıkan yazar radikal bir feminist olarak değerlendiriliyor. On beş farklı başlıkla sunulan kitabın en can alıcı konusu ise "*Irz Düşmanlığı*".

EN GÜZEL AŞK ŞİİRLERİ
MUTLULUĞUN GİZİ
Perakende fiyatı (KDV Dahil): 600.000.-- TL.
Toptan ve Perakende isteme adresi:
TAHİR ÖNCÜL
SIDEMARA MOTEL
Gül Sokak, Side-Antalya
Tel/Fax: 0 242 753 10 83
İstanbul İrtibat : (0216) 324 94 71

TARTIŞILAN MODERNLİK/ *Tülin Bumin/ Yapı Kredi Yayınları*
Ne olduğu, ne zaman başladığı, ne zaman sona ereceği üzerine yüzlerce soruyla aydınlatılmaya çalışılan Modernlik, "postmodern zamanlar"ın gündemini oluşturmaya devam ediyor. Tülin Bumin, bu çalışmasında günümüzde Akıl, Doğa, Özne, Nesne gibi kavramları yapıbozuma uğratan Modernliği Descartes'tan ve Spinoza'dan yola çıkarak irdeliyor, bu iki filozofun örneğinde Modernliğin kendi bünyesinde barındırdığı "çoğulcu" dizgeyi tartışıyor. Dört bölümden oluşan kitabın birinci bölümü "Modernliğin Yakın Geçmişi olarak Rönesans", ikinci bölümü "Kartezyen Dünya Tasarımı", üçüncü bölümü "Sorgulanan Modernlik: Heidegger ve Cogito" ve dördüncü bölümü "Spinoza", "Ethica", "İyi ve Kötünün Ötesinde", "Klasik Sistemin Üç Terimi: Özgünlük, İstem, Erek", "Beden, Tutkuları ve Site" başlıklarını taşıyor.

ÖYKÜLERLE ÇİZGİLER/ *Talip Apaydın/ Güldikeni Yayınları*
Öykülerle Çizgiler Talip Apaydın'ın eski yeni öykülerinden hazırlanmış bir seçki. Köylü kentli, varsıl yoksul, kadın erkek, genç yaşlı bir insan mozayiğinin, yaşanmış ve yaşanmakta olan olayların ve Türkiye gerçeğinin açığa vurulduğu kitapta tam kırk bir öykü var.

SUS/ *Ülkü Karaosmanoğlu/ Bilgi Yayınevi*
İsyanın Bin Yüzü'nden sonra *Sus* adlı romanıyla okura ulaşıyor Ülkü Karaosmanoğlu. Ellili yıllardan iki bilim insanından kalma anılar yazarın roman tiplerini bir algılama ağı içinde buluşturuyor. Aklın ve duyguların sesi olanca hızıyla çarpıştığı zaman bir "susma" noktasına ulaşılıyor ve yazar bu noktanın sırrını çözmek üzere sessizliğin peşine düşüyor. "Akıl çağı" ile "duygu çağı"nın bütün güçleriyle çarpıştıkları o gizemli anlarda suskun kalan herkes için...

DOĞU HİKÂYELERİYLE PSİKOTERAPİ/ *Nossrat Peseschkian/ Türkçesi: Hürol Fışıloğlu/ Beyaz Yayınları*
Psikosomatik, Tıp, Psikoterapi ve Aile Terapisi üzerine çalışmalar yapan nöroloji ve psikiyatri uzmanı Nossrat Peseschkian'ın bu kitabı günlük yaşamda kolaylıkla kullanabileceğimiz bir içeriğe sahip. Yazar, psikodinamik ve davranışçı terapinin sentezi olan çatışmaların, sorunların pozitif yönlerine ağırlık verip, hastanın kendini tanıması ve kendine güven oluşturması için atasözleri ve fabllar sunarken –100 örnek Vakada Eğitim ve Kendi Kendine Yardım– kişinin çatışmaları çözme potansiyelini güçlendiren fantezi ve sezgiye duyarlı yaklaşımı ortaya koyuyor. "Hikâyelerin Teorisine Giriş" ve "Uygulamada Hikâyeler" başlıklarıyla iki ana bölümde sunulan kitapta "Ortadoğu'nun Halk Psikoterapisi"nden "Kendini Keşfetme"ye, "Binbir Gece Masalları"ndan "Cinsellik ve Evlilik"e kadar birçok konuyu hikâyelerin diliyle bulacaksınız.

İLK ADIMLAR/ *Anna Seghers/ Türkçesi: Yılmaz Onay/ Evrensel Basım Yayın*
"En korkunç olan susma, yazarların susmasıdır" diyen Anna Seghers'in öykülerinden seçmeler yer alıyor bu kitapta. Özellikle yazarın, Meksika'da sürgünde geçirdiği İkinci Dünya Savaşı yıllarının ardından "ne uğruna yaşadıysam onu burada dile getirebiliyorum" diyerek yerleştiği Demokratik Almanya'da yazdıklarından seçilmiş öyküler bunlar. Ayrıca "Anna Seghers'in Yaşamı ve Yaratısı Üstüne" başlıklı yazı ile yazar hakkında ayrıntılı bilgi de sunuyor kitap.

temmuz 1998

varlık kitap eki

sayı: 74

LEYLÂ ERBİL

TUHAF BİR KADIN

ESKİ SEVGİLİ

ZİHİN KUŞLARI

LEYLÂ ERBİL'İN ELEŞTİRİCİ VE ALAYCI BAKIŞ AÇISI

Leylâ Erbil, benim her yazdığını, şaşkınlığa varan bir hayranlıkla okuduğum, her okuyuşumda yeni tatlar bulduğum ender yazarlardandır. Edebiyatımıza, kadının bakış açısını değişik bir açıdan getirmiştir Erbil; eleştirel açıdan. Bu eleştirellikte acılı bir alaycılık da vardır. Çünkü yazarımız, insanımızın "yaralı ve sakatlanmış" olduğuna da inanır.

Yapı Kredi Yayınları, Leylâ Erbil'in öykü ve romanlarını yeniden yayınlamaya başladı; *Bütün Yapıtlarına Doğru* dizisinde. *Tuhaf Bir Kadın* adlı romanı, ilk basımından yirmi yedi, *Eski Sevgili* adlı öyküler toplamıysa yirmi bir yıl sonra yeni okurlarla buluştu. Yazarın ilk kez yayımlanan *Zihin Kuşları* adlı kitabı, yazarın söyleşilerini, eleştiri ve incelemelerini kapsayan bir "metinler kitabı". Onun edebiyat anlayışını, yayın yaşamımızı yargılayışını da yansıtan *Zihin Kuşları*, Erbil'in öykü ve romanlarını, yeniden ya da ilk kez okuyacaklar için önemli ipuçları taşıyor. Ayrıca günümüzün yeni "gözdeleri"nin tezleri ve savlarına önemli yanıtlar içeriyor. Bu yanıtların yeni tartışmalara yol açması beklenir.

"Edebiyata Cinayetle Girdim"

Yaklaşık iki yıl önce, Erbil'le Evrensel gazetesi için bir söyleşi yapmıştım. Beni şaşırtan cümlelerinden biri: "Edebiyata bir cinayetle girdim"di. Erbil'in Sait Faik'le arkadaşlığıyla ilgili bu cümle, *Zihin Kuşları*'nda daha açık seçik biçimde yer alıyor, bir dönemki yarı örtük suçlamaların, 1968'de *Gecede*'nin bir ödül jürisinde tartışılmasını şöyle açımlıyor: "Ben *Gecede*'nin Türk yazınına bir yıldırım gibi düşeceğini, dost düşman tüm ilgililerin hayranlığını çekeceğini sanmıştım. Bence Türk edebiyatının böyle bir metne gereksinimi vardı. Zamanında kavranmasını ve onaylanmasını istiyordum. Ve ödüle göndermeye karar verdim. Oysa öyle olmadı. Belki modernitenin henüz sırası gelmemişti, belki ben biraz fazla önden koşmuştum. Ancak içeride ödül jürisindeki kimi yargıçların metnin edebiyata ne getirip ne götürdüğü yerine, yazarın Sait Faik'i öldürüp öldürmediği, ateşli mi soğuk mu, eşcinsel mi fahişe mi olduğuyla eğlendiklerini öğrendikten sonra, ödüllere girmeme tavrımın doğruluğuna yeniden karar verdim. Bugün o durumun sadece bir dedikodu olduğuna inanmak isterdim ama daha sonra yaşadığım olaylar yer yer dedikoduları doğrular biçimde gelişmiştir. Doğrusu bu durumu o günlerde bir tiksinti olarak yaşadığımı itiraf etmeliyim."

Leylâ Erbil'in *Gecede* adlı öyküler toplamının dışındaki tüm kitaplarında "Bu kitap hiçbir ödüle katılmamıştır" ibaresi yer alır. Bu da yazarın ödül yargıcılarıyla ilgili "öngörüsünü" ("önyargısını" değil) gösterir.

Leylâ Erbil'in yazdıklarını anlatım olarak değil, içerik ve gerçekle bağıntısı yönünden irdeleyenler, onun kadın oluşundan yola çıkmışlardır kuşkusuz. Oysa Leylâ Erbil, kadın oluşunu, cinsiyetine karşı davranışları, Marksçı ve Freudçu bir bakış açısıyla, toplumu eleştirmede bir çıkış noktası olarak kullanmıştır yalnızca. Birbiriyle çelişir gibi görünen bu iki bakış açısını birlikte kullanışının "ciddiye alınmayışını" cinsiyetine bağlayışı da, kitaplarının bütünü okunduğunda inanılır bir noktadır.

Leylâ Erbil, Freudçu bakış açısının bir yazara neler kattığını da şöyle açıklar: "Bir yazarın Freud'la Jung'la Lacan'la

ilişkisi, onların insanı kavramamıza kattıkları yeni bakış açısıyla ilgilidir. 'Bilinçdışı'nın kavranmasıyla yenilenen öz (burada insan) bize yeni teknikler sağladı, yeni biçimler elde etme olanaklarını verdi. Biçimin içi boş soyut marifetlerden öte bir şey olmadığını bir kez daha öğretti. Dolayısıyla bazılarının sandığı gibi, boş kâğıdın önüne durup şimdi bir yeni dil kurayım da görsünler demekle dil kurulamayacağını gösterdi. Elbette Freud'dan önce de bilinç ötesini veren büyük yazarlar vardı, Shakespeare Oidipus saplantısını anlatmak için Freud'u beklememişti ya da Dostoyevski'nin insanları vb... Ancak bilinç akımı tekniklerinin bütün sanat kollarına egemen oluşu, bilinçdışı güçlerin varlığının kabulü, bu yolda bir çığır açılması, Freud öğretisiyle benimsendi. 1960'lardan başlayarak aydınlandığım bu kaynak bugün de beni terk etmiş değil."

Leylâ Erbil, ruhsal hastalıkların konuşmalarını, düşüncelerini etkileyen kahramanlarının anlatımlarında gramer kurallarını altüst eder. Yazım kurallarını ve bilinen işaretleri de. Virgüllü nokta, virgüllü soru işareti vb. kurguladığı işaretler, "soluk bile almadan üst üste yinelenen cümleleri" ve bir cümlede sonuçlanmayan düşünceleri belirtmede yardımcı olurlar.

Kadın Yazar Olmak

Leylâ Erbil, yazın yaşamı boyunca "çarpışmak zorunda kaldığı cinsel tabulara", arada aşağılayıcı "dişi yazar" sataşmalarına karşın, "kadın bakış açısından" ya da "kadın yazar olmaktan" caymaz. Bu tavrını da şöyle özetler: "Sorun dediğim gibi tarihi doğru olarak yeniden yazmak ve geleceği tek taraflı yalanın yanlışın üzerine değil, içinde kadının da gerçek yerini aldığı bir zemine oturtmak."

"Yüzde sekseni birey olamamış bir kadın ve erkek toplumunda" tarihi, üstelik öyküler ve romanlar yoluyla, yeniden ve doğru biçimde yazmak, elbette belalı bir iştir. Hem uygulanması bakımından hem de alacağı tepkiler bakımından. Ama Erbil, tepkilerden yılan bir yazar değildir. Orhan Pamuk'un, kendinden önceki yazarların dili ve anlatımı konusundaki savlarına yanıt verirken de ayni atılganlığı gösterir. Üstelik girdiği tartışma yalnızca kendi adına değildir. O bütün bir 1950 Kuşağı'nın savunmasını üstlenir.

Leylâ Erbil'in, hasta toplum, sakatlanmış insan vb. tanımları, yakın tarihimizin olaylarıyla birleştiğinde dramatik bir yapı çıkar ortaya. Örneğin, *Bunak* adlı uzun öyküsü okunduğunda, olup bitenleri tam çözümleyememenin, yerleşik genelgeçer değerlerle analık içgüdüleri arasında sıkış-

manın çıldırtıp bunaklaştırdığı bir kadını mı, yoksa toplumdan yansıyan sesleri mi dinlediğimiz konusunda kuşkuya düşeriz: Haklılığını, ancak üst sınıflardan ya da yönetici kesimlerden olduğunda kanıtlayabileceğine inandırılmış bir halkın; emeğiyle geçinse de, emeğini sömürenleri küçümsemeyi becerememiş, yoksulluğundan utandırılmış bir toplumun; kendinden güçlü olanın sürekli kazandığının tecrübesiyle sinmiş insan kalabalıklarının kıyımlar karşısında parçalanmış kişiliğidir *Bunak*'ta konuşan. "Üretim ilişkilerinin çarpıklığı, din kökenli hastalıklarla da dolu" bir toplum dile gelir bu uzun öyküde:

"(...) biz dedim siz bizi tanımıyorsunuz herhalde almaya geldiklerinde beni paşa karısıyımdır ben bu da ablasıdır oğlumun kızım: Ağlamaktadır ahu gözleriyle milliyetçi demokratiklik duyguları içinde kırk yaşlarında paşaya yakışır bir mahdumesidir verebilirim ancak onu da askere hayırlı bir evlattır çünkü bırakıp gitmemiştir beni gerillaya emekli aylığımı almak bina vergisini vermek emlak beyannamesini doldurmak için ben yürüyemediğimden .... Esasen tanıyorlarmış bizleri pırlant elimi uzattım öptürdüm kocamın maiyeti bir vakitler eh köpeğin hatırı yoksa sahibinin olur rica ettiler boruyla konuşturmaya beni ki teslim olsun oğlum... (...) isyanımı ettim, hayır hayır, onurumuzla, benim ve paşanın onuruyla oynanıyor, o kadar da değil, bir galatı hissi içinde bulunmaktasınız dedim. Oğlumu tanırım ben, ele avuca sığmaz, baş eğmez bir çocuktur amma hakkaniyetlidir. Onda bütün bir milletimiz derunundaki tortudan dolaşır, insanlık tarihinde ender görülen diğerkâmlık, seleklik vardır. (...) Bir günden bir güne paşanın yokluğunu belli etmemişim sana, kazanmışım iğne ucuyla hayatını, diplomanı aldırmışım, bu boya getirmişim, kimselere belli etmeden ekimi, yüksek diplomanı, diplomanı, diplomanı!.. Âlem hâlâ paşadan kalanlarla dönüyor sanır bu saltanat. Aldın diplomayı; as çerçevesine yaldızlı, kurul güderi koltuğuna, çek altına boynuzlu arabanı sen de beyler gibi, nen eksik onlardan? Ah budala, mehel ama, mehel sana, mehel... (...) Yiğit oğlumdu benim. Pusu kurmadı, ırza geçmedi, arkadan vurmadı, ele vermedi beni, konuşmadı, tam bir asker oğluydu o, tek başına erkekçe çarpışarak vuruldu. Öldü..."

Aydın Eleştirisi

Leylâ Erbil, öykülerinde ve romanlarında toplumumuzun önüne koyduğu eleştiri aynasının odağına aydınları yerleştirir. Özellikle aydın kadınları. Bu aydınlar, kökenleri hangi sınıf ya da katman olursa olsun, toplumun hastalık ve sakatlıklarından arınmış değillerdir. Cinsel tutkuları, özellikle düşkırıklıklarında, beyinlerinin, dünya görüşlerinin önüne geçen kişilerdir. Düş bozgunlarındaysa, ideolojik kahramanlarını cinsel obje durumuna getiren ilginç bir sapma gösterebilirler. *Tuhaf Bir Kadın*'ın Nermin'i, aydınlatmak, bilinçlendirmek istediği 'halk'a ulaşmak için gecekondu mahallesine taşınır. Piyanosunu ve modern mutfak araçlarını da taşır yanında. İletişim kuramadığı, konuşamadığı gecekondu halkının tavrı onu bunalıma sürükler. Kocası da onu bırakır. Nermin, sanrılarında hep hayran olduğu sosyalist önderlerle, devrimci yazarlarla sevişerek dertleşir. Leylâ Erbil, alaycılığını dramatik bir boyuta vardırır, bu romanında.

Leylâ Erbil'in alayı yalnızca aydınlara, daha doğrusu teoriden pratiğe geçmeyi başaramayan aydınlara yönelik değil. Emekçiliğinin bilincinde olup da, sınıfına uygun davranmayan, emekçi sözünün Osmanlıcası amele sıfatını kendine yakıştıramayan kişiler de hedeftir. *Tuhaf Bir Kadın*'ın gemici babası, belki tek sınıfsal tavrını ölürken gösterir: "Bu dünyada... Kimseye kim-seye kim-se-ye hak-kım helâl ol-ma-sın". Otel çalışanı Fedai, kendini acındırarak; olmazsa, dayanılmazlığına inandığı erkekliğini zengin kadınlara karşı kullanarak yaşamını dayanılır hale getirmeye çalışmaktadır. Bu iki emekçiden biri sosyalizmin, uygulanma aksaklıklarıyla ilgili bilgilerini sezdirir. Ötekiyse sosyalist devrim yüzünden doğduğu sınıftan bir alt sınıfa itilmiştir. Bir başka yorumla Erbil, alaycı eleştirisini sosyalizmin uygulamalarına da yöneltir. Bir sosyalist olarak. Leylâ Erbil, yaklaşık yarım yüzyıldır yazıyor. İlk öykü kitabının yayın tarihiyse 1959, (Hallaç). Edebiyatımıza getirdiği bakış açısının Marksla ilişkisi üzerinde yeterince durulduğunu sanmıyorum. Kendisinin bu konudaki düşüncesini *Biz İki Sosyalist Erkek Eleştirmen* öyküsünde bulabilirsiniz. Edebiyatımız, yayın yaşamımız, toplum yapımız üzerine öyküleri yanında denemelerle de, "söylenmesi cesaret isteyen" gözlemler, tanıklıklar, suçlamalar getiren Leylâ Erbil, edebiyat çözümlemeleri (Vinteuil'in Sonat Andantesi, Jorge Luis Borges'in Kibri, Sait Faik'te Göz, "Özgün bir Türk Edebiyatı Var mı" Üzerine Düşünceler, Madrigaller vb.) konusunda da usta. Onu yeniden okumak, yeni denemeleriyle okumak, edebiyatta bütün olanakların kullanılıp tüketilmediğini, bir başka deyişle "postmodernizmin" Türk edebiyatı için acelecilik ya da bilgisizlik olduğunu kanıtlıyor.

Zihin Kuşları'nın sunusunu yazan Selahattin Hilav'ın denemesi ise ayrı bir okuma şöleni.

SENNUR SEZER

Güven Turan

GİZLİ ALANLAR

Şiir/Yapı Kredi Yayınları

Bir dizenin sonrakiyle ya da öncekiyle bağlantısı tıpkı dolaşık duygularıdır insanın, "Gizli Alanlar"ı ya da...

Noktalamayı sildiğinden bu yana Güven Turan, bu konuda tanıdığım, bildiğim en usta ozanlardan biri.

Yankının izini süren, yansımanın gücünü izleyen, bir anın sonsuza kıyaslanışını hiç unutmayan bir dize ustası. Sessizlik ve ses, renk ve boşluk, tutku ve kaçışı en iyi simgeleyen dizeler hep onun kaleminde. Çünkü söz; sözcüğü bekler, gizlemek için daha çok kendini.

Tam bir sözcük kuyumcusu Güven Turan. Bana kalırsa davranışları da öyledir onun – kuşkusuz yaşamı da öyle alır... Düşünür, içinde yaşar tüm seçenekleri ve toprağa basanı seçer; uygular sonra da. Süzgeçten, yaşanmışlıktan geçirir dizesini; tek bir sözcüğe indirger koca bir duyguyu. Bir koca beklentiye "beklemek" der, var mıdır hem bunun ötesi? Size bırakır, gece yapılacak olan fener alaylarını. O; gün doğmadan "çiğ ezilmeden" yürümüştür o yolda nasılsa...

Sanırım, "dudakları kıpırdatmadan" konuşmayı öğrenmek; çok az sözcükle konuşmayı öğrenmek gerekiyor ulaşmak için şiirine Güven Turan'ın. "Gizli Alanlar"ında olduğu gibi tüm şiirlerinde bana bunu vermekte. Kendimi eksilten sanırdım ben; Güven Turan ise kıyıcıdır –boş söz kıyıcısı... Şu 57 sayfalık– kimi sayfası tek tümceden oluşan yapıt; nasıl da geceleri, günleri, mevsimleri kapsar; bunu ancak bilen bilir, en başta da kendisi...

Yenice bir konuşmamızda "Laborare est orare" (çalışmak dua etmektir) demiştim. Bir an duraksamış, bana bakıp "Çalışmak yorulmaktır" demişti. Elbet, bu bana çok daha kesin ve doğru görünmüştü. Gerçekten de takıların, bezeklerin altındaki gerçek güzele bakar Güven Turan. Dizeleri hep bu arayışın yorgunluğunu, yoğunluğunu taşır.

"Gizli Alanlar"da ses alabildiğine yalın kılınmış, noktalamayı gereksiz bulduğu gibi. Tirşeyi tel üzerinde titretmeksizin ve en arı sesiyle tek notada çekebiliyor. Bir "Haiku" sadeliği içinde gelişmekte şiir.

Doğa yalındır; karmaşık olansa dil...

Balta ve bıçakla bir yaprağın kesitini almaya kalkışmaktır dile getirmek doğasal görünümleri – bu görünümlere sinmiş insan tutkularını, duygularını...

"Gün dolaşıyor" diyor son dizesinde bir sayfasının; hemen sonra, tüm yoğunluğu noktalayan "gece uçsuzdur" ve "gün uçsuzdur" dizeleri; aynanın iki yüzü gibi dikiliyor karşımıza.

Bir rapsodi biçemi bu yapıt; Vergilius'un "Bukolik"lerinde en üst düzeyde duyumsardım ben bunu. Şimdi de bu yetkinliği bulmaktayım Güven Turan'da –doğaya yansıyan insan, duygularla renklenen doğa ya da renksizleşen... Özellikle, tek kişilik sessizlik her bir dizede– ıssız değil yine de; koku, renk, ses hep birlikte...

İnsan doğasının, doğaya sindirilmiş, özellikle ışığa ve karanlığa –"Gizli Alanlar"ı–.

Bir başka dizesinde; "her yıkım çöküntü değildir" diye yazıyor Güven Turan; bir başkaldırı sanki. Hem kim diyebilir, –toprağın altından ortaya çıkarılsa da– mermer sütunların, sütun başlıklarının, kimi organları kopmuş yontuların bir yıkıntı olduğunu?

Usulca gelişen, kapanık dizelerin ardından yapıtın ortasına doğru bir beklenti, bir umut, bir sevda yeşeriveriyor sözcük uçlarında.

Kim anımsamış ilk karşılaşmanın büyüsünü sonradan, nasıl tanımlanabilir o kısacık anın yoğunluğu?

"Süreç bir an sekiyor
ve yeniden işlemeye başlıyor"

Yüreğin vuruşları ve saatin tiktakları; yelin, yağmurun kesiliveren sesi G. Turan'ca nasıl da yalın veriliyor, elbet ardılı ve öncüsü sözcüklerle payandalanıp da.

Geçen saat, gün, ay, mevsim adım adım devriliyor önümüzde. Zamanı bunca kolay veren dizeler bulmak sevindiriyor beni – ve zamanın sınırsızlığını da...

Bir sevda, bir tutku giderek biçimleniyor demiştim. Bir dişil gövde ışıldıyor dizelerde, "beklenilen" bir beden bu; "düş"lenen, yatak odası kapısı önünde görünen bir düş! "ne zaman" gerçekleşecek bu düş?

"o adı bekliyorum
ne gün kesildi
ne saat
ama gelecek"

"Gizli Alanlar" da; salt bir bekleyiş giderek büyür. – Dalın ucundaki bir yemiş gibi. Ancak bekleyiş sürüp gidecektir; daha ve daha...

"aydınlanma gecikecek
iç hız hep
öncüdür"

Zaman geriden gelen, hep geride kalan olmakta.

"ve sonunda
aydınlığın teni
gecede"
.....

"tutkunun
başka duyuları da
var
göz eksik kalabilir"

Dolunayın sızdığı pancurların önündedir artık,

"ışıldayan", beklenen
"çıplak duruşun
matlığı"
.....
"bir açık deniz kadar

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (6.000.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 60 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 50 $

❑ 2 yıllık (12.000.000 TL)
❑ 2 yıl 100 DM
❑ 2 yıl 90 $

Ad, soyadı..... Doğum tarihi ve yeri .....
Adres .....
Posta kodu /Şehir ..... [E-posta.....]
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabına
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 064-6/1032416-0 no'lu hesabına
❑ Pamukbank Türbe Şubesi 10210743 no'lu hesabına
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: Alındığı Müessese:
Kart Sahibinin İmzası: Nüfus Cüzdanı No:

çıplak
ayakta
odanın ortasında
ardına almış ışığı"

"Artık gece/teni aramaktır,
Gün/teni aramaktır"

Doruk yaşanmıştır sanki. Sonrası için; başlanmıştır umudu yinelemek ve aşkınlaşmak...

"çiğleri dağıtmadan
yürümeyi öğrettim mi
ona
beklemeliyim"
.....
"uyanınca
sadece bir
baş izi yastıklarda"

Yaptığım Güven Turan'ın "Gizli Alanları"nı çözümlemeye kalkışmak değil; ne haddime... Bu benim kendimce ve kendimmişçesine yorumlayışım - kendi gizimi sanki...

Hem şiir nedir başka? Kendi içimizde, kendimizce bir yol kazımak, aydınlatmak, bulup bulup, yitirmek değil mi? Binbir yüzünden; öte yüzlerinden biri de budur şiirin... Güven Turan da, tek bir dizesiyle bunu söylüyor bize; "düğüm çözümlüdür".

"Gizli Alanlar"da her dize ve her sözcük tam yerinde; tam on ikiden vurmakta. Bunun nice güçlükler taşıdığını anımsamak için, ağzıma çakıl taşları doldurup da, kimselerin beni duyamayacağı bir yerde; sözgelimi, deniz kıyısında yürüyerek şarkı söylemek geçiyor içimden.

"gece günü beklemektir"
.....
"gün geceyi beklemektir"

MAZHAR CANDAN

Engin Turgut

BAYAN ELMA

Şiir/NoYirmiYediYayınları

Sizi Kazandığım İçin, Size Kaybederek Yazıyorum[1]

Tuhaftır, esrik ve eski'den arda kalan şerbeti 'gitmek', 'sanmak' ve 'bakmak'ın havuzuna boca edip *teneffüse* çıkan bireyin vesveseli an'ları ile statüko ya da mülkiyete karşı duruşun cılız sesi aynı göndere çekilmişçesine dalgalanır "Bayan Elma"da... "Lirik bir inada ayarlı taşplak" gibi *küçük şeylerin* (kulağın çınlasın Gülten Akın!) üzerinde dönen Engin Turgut'un *kendini temize çekme* çabasının bol tramlı izdüşümüdür bu.

Kışkırtıcı Erguvan (1987) ve *Küs*'te (1993) 'sevme'nin yaldızına gümüş döküp yerine melankolinin karbonunu bırakan *ben*, alışkanlığını bozmadan *Bayan Elma*'da da 'acı'nın ve 'tutku'nun çemberine sımsıkı tutunur. Düzeltirsek: Kitabın kıkırdağını örselenmiş ruh hallerinin oluşturması tesadüf, dahası şaşılacak bir şey değildir.

Hüznün ön sıralara oturtulması, ten'in ille de tinsel örüntülere teslim edilmesi, ayrılık ve ölümün her sevinçte iştah kabartan olarak masaya sürülmesi, Turgut şiirindeki ben'in damak tadını betimlemeye yönelik ipuçları olarak kabul edilebilir, sanırım. Ne ki tüm bu sayıp dökmelerin, ileri geri betimlemelerin arabesk'e uzanmadığını, bir yerde elini sıkmadığını söylemek mümkün değil.

Yalnız buradaki *arabesk* ne ağdalı, tumturaklı bir *duyarlık salatası* ne de kitsch: Birbiri içine girmiş, ayıklanması ve ayrılması zor –belki de gereksiz– hislerin/ düşüncelerin belirli bir plastik'le –yeniden– düzenlenişi...

Ayrılık iç geçirir, keder kendine yeni bir iş bulsun.
Ney sesinin koynunda yıkanmış da gelmiş
Gövdemin içinde dal gibi bir suskunluk
Bu aşk bir hayal çıkmazı
Sokaklardaki aşkları alın gelin içeri
Kim seni böyle yaşayabilir ki, belki de hiç!..
(Hayaller İçeri)[2]

Bayan Elma'da tansiyonu yükselten ve estetik beğeni'yi sıfıra indirgemeden kullanıma sokulan arabesk, –bir dönemin meşhur yerli dizisinden apartarak söylersek– 'geçmiş zaman mimozaları'nın ıtırına bulandığı içindir ki biraz mağmum, biraz mağşuş, hayli liriktir.

Ne vakittir çıkmıyorum kalbimin sözünden
ne çıkar bundan, geçemiyorum derdinizden.
(Suların Arzusu)

Kitap boyunca ben'in şu ya da bu şekilde dönüp dolaşıp aşka merdiven dayadığı, aşkın gövdesini oluşturan yalnızlık, mutsuzluk ve sevilme(k) arzusu kenarları dantelli bileylerle taşlarına sürüldüğü, bundan da ayrı bir haz alındığı görülür. Özne kapalı/kapanık, sorunlu değilse bile sorunsalı olan biridir. Herşeyi yoğun yaşamakta, ama kendi dahil herkese mesafeli durmaktadır: Yabancılaşmanın sahillerinde volta atarken kurıntularını da bandajlamayı unutmamaktadır. Eyleme ender geçen biridir; edilgen anlarında ise çocukluğun bol meyveli bahçelerine sığınır (1980 sonrasında yazılan şiirde çocuk, ayrıcalıklı bir izlektir).

Hayatın gücü, şiirin karşısında kül! Kalbimizde
ip atlayan o yangın, büstleri kırılmış tanrılar
ve mor eda! İşte ordayım. Göstermem kimselere
güneşin saklandığı evi...

Anne, lütfen onlara söyle
kapadığım kapıları çalmasınlar...
(Arya)

Aşkı daha çok boyun eğici, anksiete bir teknede yoğuran Turgut için temas, özlem ve nevroz, bireysel doygunluğa ulaşmanın soyut/somut araçlarıdır. Bu sebepledir ki aşk, dinsel ve sosyal olmaktan öte ontolojiktir *Bayan Elma*'da (Not: Sevgi'nin çocukluğa dayanan 'kendini koruma' içgüdüsü ile akrabalığını anımsayınız, lütfen!)...

Bir aşkla üç kuş sunuyorum hayata
Sardırın çocukluğumu, gidiyorum attaya
(Esrikler 2)

Sevmenin istemek'le yakın ilişkide olması doğaldır; çünkü talep etmeyen, başka'sına duyduğu gereksinimi güvenlik, minnet ve vefa gibi duygularla karıştırır. Anksietenin önündeki engel, aslında kendinden başkası değildir. Şüphe ve tereddüt arasında seğiren ve beyinde daima bulanık bir görüntü oluşturan bu durum, fedakârlık çabasının artmasına yol açar.

Ancak söz konusu ben'in burada kendini tanımlama adına girişimde bulunduğunu söylemek gerekir: Fedakârlık, düşmanlık ve nefretin ağız kenarında yığılmadan gücenme'nin koynuna bırakılmıştır: Vefa ise çamaşırlarını tatmin olma ile yoksunluk arasına gerili itici güçlerin farklılığında kurutmaktadır.

Parmakları fesleğen kokan bir rüyadan sıçrayıp
kalbinizde durdum. Gözlerinizin arka bahçesinde
büyüyordu aşkın iyiliği. Gözlerinizin dibinden baktım.
Vefa doluydunuz yanaklarınızı sulara değdirirken
yüzünüzün yalnızlığı sesini hiç çıkarmadı...
(Yaprak Kayık)

Burada romantik değil, tutkulu aşk, yani evrensel bir fenomen vardır; zira *anlık cazibe*'nin dumanı sise karışmış ve ancak öteden görünmektedir. Kaldı ki romantik aşkın kadınlaştırılmış –ne demekse– olduğunu, mahremiyeti sorunsal edindiğini, aşkınlığa yönelen inanç ve idealler kümesi yarattığını ileri sürenler bulunmaktadır.[3] *Bayan Elma*'daki *ben*, her ne kadar romantik aşk gereği kendini sorguluyorsa da gerekli derinlik'i yakalayamaz; egoyu hükmü altına alma yöneliminden uzaktır.

Ruhuma bir adım kala, sıyırıp
atıyorum içimi, iyiliğin ormanında
gördüklerimi yine ormana

ÖZGÜR YAYINLARI

SONBAHAR YAKIN
Fügen Ünal Şen

Mesleği gazetecilik. Ama onun da modern yaşamın kıskacında kalan duygusallıkları, sevinçleri, kızgınlıkları oldu.
İşte Fügen Ünal Şen, 12 yıllık meslek yaşamı süresince yaşadığı tüm bu duygularını şiirsel bir anlatımla kitaplaştırdı.
"Sonbahar Yakın" adıyla çıkan ve günümüz insanının özlemlerini ve iç dünyasındaki çelişkilerini söze döken farklı öykülerin yer aldığı kitapta kendinizi bulabilirsiniz.

KADINCA

Gazeteci Fügen Ünal Şen'in "Sonbahar Yakın" adlı kitabı, hoyratlıktan bunalan romantiklere iyi gelebilir. Aşktan anlamayanlar uzak dursun.

HARPER'S BAZAAR'daki söyleşisinde
ZEYNEP GÖĞÜŞ

Uzaydan Gelen EROİNMAN
Ali Kemal Yılmaz

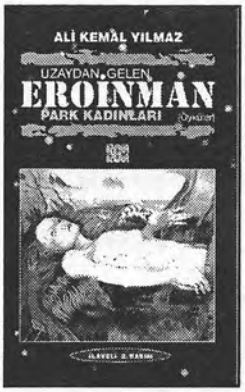

"Duyarlılık anlamında kendimi eroin bağımlılarına hep yakın buldum. Yani gençlik dönemimde. Onların tüm arayışlarını biliyordum. Aradıkları şeylere cevaplar da dolayısıyla bende. Yani artık bugün yaşı 40'ı aşkın biri olarak onlara kendi çocuklarım gibi bakıyordum. Bir anlamıyla onlar benim geçmişim. Gözleinden ne anlatmak istediklerini okuduğumu iddia ediyorum. Tabii onları iyi ifade eden de ben olabilirim düşüncesiyle kaleme aldım Uzaydan Gelen Eroinman'ı."

Gazeteci gözüyle eroinmanların gizemli dünyasına bir gezinti yapabilirsiniz. Bu kitabı okuduktan sonra bağımlılara bakışınızın değişeceğinden eminiz. Çünkü onları yargılamıyoruz. İnsana özgü olan hiçbir şey bize de yabancı olmamalı. Bunlar sizin çocuğunuzda olabilir.

TÜM KİTAPÇILARDA

ÖZGÜR YAYINLARI
Ankara Cad. 31/2 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: (0-212) 528 13 30 - 526 25 13 - 526 35 01 Fax: 527 57 78

bırakıyorum...
(Orman Sırrını Saklar)

Oysa "tutkudaki ıstırapta önemli bir yer tutan mazoşizm terimi, tutkuyu şehvete dönüştürür. Aşkı, başka şeyler gibi bir ihtiyaç haline getiren ve karışıklık halinden paradoksal –bazılarına göre patolojik– bir doyum kipliği yaratan işte bu şehvettir."[4] Her nedense Turgut şiiri, şehveti dolayımlı yansıtır. Tutkudaki süreklilik, 'zor' ile el ele tutuşarak özneye geri döner.

Dünya akıyor, kendime çok alıştım, bu
yüzden hazırım vedanın bıraktığı küskün
şarkılara da...
(Suların Arzusu)

Schopenhauer, "aşkın doğurduğu istek (...) kaynağını bireyin günlük ihtiyaçlarında ve yoksunluklarında bulamaz."[5] derken, tüm sınırsızlıklara iradesi dışında katılan/katlanan ruh'u bir adım öne çıkartır. *Bayan Elma*'daki *ben* de bu sürecin süzgecinden geçenleri özümsemiş, muğlak tabiatla özdeşleşmiş, ruh'u(nu) tanımış biridir.

Renkler de üşür, kahrını saklamaz eşya, bu bir ruh taklası/ Ah o pembe bela, delirmenin tarihi, uslanmayan raslantı
(Arzuda Tenha)

(...)
Aşk odağında narin danteller ören ve Gülseli İnal'ın "gizli bir İkinci Yeni müridi"[6] diye selamladığı Turgut'un önünde, "Her şeye yeniden ısrarla/ Yeniye eskiymiş gibi bakarak" vardığı için eğilmenin yeridir. Değil mi ki zaman ve varlık senin, kalemine kurşun aşılayan cevher hepimizindir!..

(1) Başlık, kitaptaki ilk şiirin ilk dizesinden çalınmıştır: Sizi kazandığım için, size kaybederek yaşıyorum...
(2) Hangi gerekçe ile olursa olsun bir ya da birkaç dizenin bütün'den ayrılıp öncesiz ve sonrasız bir şekilde sergilenmesi, ebabil'i kanatsız bırakmakla eşdeğerdir; özür dilerim.
(3) *Mahremiyetin Dönüşünü,* Anthony Giddens, Çev.: İdris Şahin, Ayrıntı Yayınları, Ağustos 1994, s. 39-40.
(4) *Sevginin Bilgeliği,* Alain Finkielkraut, Çev.: Ayşen Ekmekçi, Ayrıntı Yayınları, Ekim 1995, s. 47.
(5) *Aşkın Metafiziği,* Schopenhauer; Çev.: Selahattin Hilav, Oluş Yayınları, 1963, s. 53-54.
(6) Gülseli İnal, Sombahar, Kasım-Aralık 1993, No 20, s. 55.

MURAT BATMANKAYA

Sunay Akın

KIZ KULESİ'NDEKİ KIZILDERİLİ

Deneme / Çınar Yayınları

Kız Kulesi'ndeki Kızılderili'yi; bir martının omzumuza konup "Kız Kulesi'ne de bakıyorsun, Kızılderililere de... Ama gerçeği göremiyorsun... Gel benimle." diyen ve kitabıyla bizi Kızılderililerle ilgili gerçeklerin dünyasına çağıran bir şair, Sunay Akın yazmış.

Sunay Akın, 1962'de doğmuş, mesleği fiziki coğrafyacılık olacakmış ama o şiire sevdalanmış. 1984'ten sonra dergilerde yavaş yavaş görülmeye başlamış şiirleri. Bir çocuk yazıyor bu şiirleri demiş okuyanlar. Duyarlığı o denli duru ve çıplakmış ki, ancak bir çocuk krala çıplak der, demişler; ne kadar da çocuksu şiirler!..

Makiler çıkmış 1989'da; Sunay Akın için dönüm noktası... Çünkü Cemal Süreya zarını atmış onun için, "Uçtu çocuk!" demiş, "Lirizme ve dünya sularına batırılmış bir düşünce. Budur gibi geliyor bana Sunay Akın'ın şiiri... Zarı atıyorum."

Sunay Akın utandırmamış ustasını; 1990 Orhon Murat Arıburnu Şiir Ödülü'nü almış. 1991'de *Antik Acılar*'la, 1993'te *Kaza Süsü*'yle devam ettirmiş şiir aşkını.

Şiir aşkı büyükmüş; çocukluktan büyütmüş, çocukça büyütmüş ama çocukluğuna bilgiyi, çocukluğuna ustalarını, çocukluğuna dünya şiirini eklemiş de büyütmüş. Şiirle algılamaya başlamış dünyayı ve şiirle dünyanın "encam"ını nasıl veririm diye yormuş kafasını. Bulmuş da; yaşamı şiirin devaynasında gözlemlemeye başlamış. Gözlemlemek yetmez, şiir gibi dünyanın soluğuna katmalıyım bunları diye düşünmüş ve katmaya başlamış sonra:

1993'te, *Şairler Matinesi*'ni (onun şiir-sinema ilişkisine dikilmiş gözlerinin iki denemesini ve şairlerimizin sinemaya ilişkin şiirlerinden örnekleri sunan seçkiyi) ve *Şiir Cumhuriyeti*'ni ("Şiir Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı" olarak kişiliğiyle ve şiiriyle bütünleştirdiği "Şiir Cumhuriyeti" ve onun başkenti olan "Kız Kulesi" ile ilgili şiirlerden ve şairlerin yazılarından Safa Fersal'la birlikte hazırladığı seçkiyi) sunmuş. Bu iki seçkisinde yaşamın şiirle nasıl iç içe olduğunu, yaşamın şiirleştirilmesini, şiirin yaşama katılmasını anlatmış. "Nasıl bir şiir?"i savunduğunu, "nasıl bir şiir"den yana olduğunu haykırmış.

Bu şiir anlayışıyla kendisine "araştırmacı şair" denilmesine yol açan denemelerini sunmuş sonra. Nasıl denemeler miymiş bunlar? Binbir tanımı yapılabilir. Şiirli denemeler, çılgın denemeler, şiiri yaşama katan denemeler, şiire bağlılık denemeleri, tarihin derinliklerinden bugüne kadarki şiir serüvenini aktaran denemeler, şiirdeki giz perdelerini aralayan denemeler, dünyayı şiirlerle bir daha anlama ve değiştirme denemeleri:

Vesaire... Vesaire... (1994), İstanbul'un Nâzım Planı (1996), Kırılan Canlar (1997).

Keskin bakışlarıyla yaşamı gözlemesini bilen, zekâsını şiirin güzelleştireceği dünyanın gizlerine yönelten bir şair olarak, ne anlatacağını bilen bir yazarın yazması gerektiği gibi yazmış. Bir dünya şiir tarihi çıkarmış sanki. Ama örtülmüş, yalnızca şairlerin şiirlerinin derinliğinde yakalanabilen, sanatın çağrışımlarıyla sanki yeniden yaratılan ve yorumlanan bir tarih sunmuş; Dünya kulelerinin tarihinden gazeteci öldürümleri tarihine, Nazi kamplarındaki şiir tarihinden Eskimoların şiir tarihine, Cumartesi Annelerinden şiir tarihimizdeki unutulmuşluğa terk edilen yiğitliklere uzanmış tarihçi şair Sunay Akın. Çocuk şair, araştırmacı şair ve tarihçi şair Sunay Akın için şair arkadaşı Akgün Akova şunları söylemiş: "Ve herkes gecenin bir yerinde söndürmüşken fenerini; Sunay Akın birileri ateşin altını beslesin, karanlık defolup gitsin diye, 'devrim' sözcüğü güzel kitapların ilk sayfasına yazılsın diye, sabahlara kadar beynine fazla mesai yaptırır..."

Pes demek geliyor içimden. Böyle bir yorum yakışırdı ancak Sunay Akın'ın emeğine. Üstelik bu yorumu şair kıskançlığına düşmeden bir başka şairin yapması da işin en güzel yanı diye düşündüm ve bu düşünceyle değerlendirmek istedim *Kız Kulesi'ndeki Kızılderili*'sini Sunay Akın'ın.

Okurların da önce bu kitabın, bu kitaptaki yazıların niçin yazıldığını düşünmelerini önerdikten sonra da ne yazdığına bakmak istiyorum.

Bir Afrika atasözüyle başlıyor Sunay Akın, tarih bilinci dersi veren, bilince ve duyarlılığa çağıran bir halk sözüyle:

"Aslanlar kendi tarihçilerine kavuşuncaya kadar kitaplar avcıyı övecektir."

Süttozu adlı denemesinde, çocukluğunda oynadığı Kızılderilicilik-kovboyculuk oyunlarından yola çıkarak, ancak sünnetçinin karşısına oturduğunda bir gerçeği kavradığını söylüyor:

"Üniformanın kan ile bir ilişkisi vardır!.. O günden sonra da, askerler karşısında çıplak savaşan Kızılderililerin sünnetten korktukları için üniforma giymediklerini sandım."

Sokağında oturan üniversite öğrencilerinin "okulda içirilen Amerikan süttozlarını seviyor musun?" sorusuna, "Annem temiz çocuk olmamı isterken, okulda neden tozlu süt içiriyorlar?" yanıtını verince, "Sen de bizden olacaksın" demelerini hiç unutmadığını yazıyor. Sunay Akın, Kızılderililerin beyaz adamın yaptığı katliamlara bir anlam veremediği gibi okulda neden tozlu süt içirildiğini de anlayamamış. Nihat Erim'in, "Yakın bir gelecekte Türkiye küçük bir Amerika haline gelecektir," sözünün ne anlama geldiğini de çocuk gönlüyle anlayamadığı gibi.

Apache'lerin reisi Geronimo'nun adını ilk kez babasından duyan Sunay Akın, ilkokul sıralarında içtiği süttozlarının ardındaki gerçeği arama çabasında, bir Kızılderili gibi kitapların, dergilerin arasında iz sürdüğünü söylüyor.

Neler yok ki bu serüvende...

Tek Eksiğimiz Bülbül Sesi adlı denemede, İspanya Kraliçesi İzabella'nın verdiği para ile Santa Maria, Pinta ve Santa Clara adlı gemilerin Kolomb'un önderliğinde 3 Ağustos 1492'de okyanusa açıldığını, uzun yolculuk serüvenini ve 12 Ekim 1492'de "kara"ya çıktıklarını okuyoruz:

"Kristof Kolomb'un toprağa adımını atmasıyla, işkence, sömürü, kan ve kölelikten oluşan yapının temeli atılmış olur. İlk harcında elbette yalan vardır!.. Beyaz adamın tarih kitapları Pinta'nın direğinde 'Kara... Kara...' diye bağıranın

Trinalı Rodrigez olduğunu yazar. Oysa karayı ilk gören Chris adındaki bir kara tenlidir!" Yalan üzerine kurulmuş olan bu serüvenin tarihidir işte Sunay Akın'ın bu kitabında çoğunu ilk kez bilincimize çıkardığı gerçekler.

Örneğin *İlk Kan Nasıl Aktı?* denemesinde beyaz adamla Kızılderililer arasında ilk kanın nasıl aktığını anlatıyor:

"Onlara kılıçlarımızı gösterdik. Keskin demir silahları ilk kez gördükleri belli. Kesmenin ne demek olduğunu bilmediklerinden, bazıları kılıçların keskin tarafını tutunca ellerini kestiler."

Kılıçlara dokununca elleri kanayan ve ilk kanları akan Kızılderililer için o andan sonrası sürekli kanlarının akması olacaktır. Amerika kıtasına bulaşıcı hastalıklarıyla birlikte savaş ilkelliğini de taşıyan Kolomb, Kızılderili soykırımlarının da başlatıcısı olarak tarihe geç(me)miştir.

Sinek Amirali adlı denemesinde Kolomb'un yolculuğa çıkmasının bir gün öncesi, Yahudilerin İspanya'yı terk edecekleri son gündür. Yani Kolomb, okyanus yolculuğuna İspanya Yahudilerden temizlendikten sonra çıkmış ve seferlerinden Kızılderililer, papağanlar ve az miktarda altınla döndüğü için Sinek Amirali olarak anılmıştır. Sunay Akın'ın ilginç bir notu daha var: "Kolomb'un cennetlik ilan edilmesi için başvurulan mahkemede yalnızca bir olumlu oy çıkar!.. Ona cennetin kapılarını açmak isteyenler çaba harcarken, zincirlerinden kurtulmak isteyen Kızılderililer, beyaz adamın vaat ettiği cenneti istemiyor ve soykırıma karşı direniyorlardı."

Kolomb'un Yumurtası denemesinde Sunay Akın'ın kafasını zorbalığa taktığını, Kolomb'un yumurtası ile Büyük İskender'in kördüğümünü benzeştirerek, bunların "şiddete dayanan hile" olduğunu şairlerimizden aldığı dize örnekleriyle zenginleştirerek saptadığını görüyoruz.

Hak Hukuk Dağıtma Yeri'nde kovboyların sarhoş olup sağa sola ateş etmekten, fahişelerle yatmaktan ve kumar oynamaktan başka bir şey yapmadıklarını, örneğin Billy the Kid'in öldürdüğü 20 insanın çoğunu tuzağa düşürüp öldürdükten sonra silahlarını alıp beyinlerine son kurşunu sıktığını, Jesse James'in aslında yoksullara metelik vermediğini, kanun temsilcilerinin de kovboylardan farklı olmadığını, yargısız infazlarla sokaklarda azrail gibi gezdiklerini okuyoruz.

Hollywood'un vahşi batıyı keşfettikten sonra Büyük Tren Soygunu adlı ilk western filminin çekildiğini, "iyi bir Kızılderili ölü bir Kızılderilidir" sözüne uygun olarak daha sonra çekilen tüm filmlerde de Kızılderililerin hep kötü, cani, vahşi yaratıklar olduğunun vurgulandığını anlatan Sunay Akın, hep yaptığı gibi konuyla ilgili şiir tarihimizden dizeleri de bulup olayı günümüz gerçekliğine getirerek yorumlamayı da ihmal etmiyor elbette.

Hedefe Yönelmiş Tabanca'da, "Şunu kabul edelim ki, onlara çok kötü davrandık. Bu bizim için bir lekedir. Haksızlık yaptık, çaldık, öldürdük, katlettik, her şeyi yaptık. Ama onlar bir tek beyaz adam öldürdüğü zaman, aman Tanrım, ordular çıkageldi!" diyen western ustası John Ford'un günah çıkarmasını okuyoruz. Filmlerinde yüzlerce Kızılderiliyi öldürten Ford'un 1964'te yönettiği Cheyenne Sonbaharı filminde gerçeğin Kızılderili yönünden olaylara bakarak kendini bağışlatmaya çalıştığını yazıyor Sunay Akın.

Yılmaz Güney kovboy mu, Eldorado ne demektir, Sarı Şeytan kimdir, Kanguru ne demektir, Kızılderililer Türk müdür, çiğ et yiyen anlamına gelen Eskimoların şiirlerindeki adalet nedir, Nâzım Hikmet'in Kızılderililerle ilişkisi nedir, Kızılderililer Atlantisli midir, posta arabaları soygunlarının gerçeği nedir, "Gözyaşı İzleri" denilen Kızılderili göçü ne anlama gelir, Geronimo Efsanesi nedir, Amerika'daki özgürlük heykelinin yaşadığı serüven nedir, kafa derisi yüzme olayının gerçeği nedir, en çok Kızılderili öldüren Buffalo Bill soytarılığı ne demektir, "özgürlüğün ve maceranın tadı" sloganlı sigaranın öyküsü nedir, Kız Kulesindeki Kızılderili kimdir... tüm bu soruların ve ...ve Kızılderililerle ilgili daha birçok sorunun yanıtlarını Sunay Akın'ın gülmece öğeleriyle, kara gülmecesiyle ve onlarca şiirden, yazıdan aldığı dizelerle zenginleştirdiği yazılarından okuyoruz. Bu yazılarıyla tarihi bugüne getiriyor, bugünün sorunlarına dünün çağrışımlarından yola çıkarak gerçekçi yorumlar yapıyor Sunay Akın. Dizelerden, satırlardan damıttığı gerçeklikleri yumuşak bir çocuk söylemiyle aktarıyor sanki. Kızılderililerin bir çeşit Sunay Akınca tarihini yazıyor, şiirle yoğrulmuş tarihini.

Kız Kulesi'ndeki Kızılderili ile tarihi yeniden algılamak, bilincimizi ve duyarlılığımızı yenilemek için bir fırsat sunuyor bize Sunay Akın.

ÖNER YAĞCI

TURGUT ACAR'ın

Öykü Kitapları

* **Kar Üstünde Kızıl Laleler**
* **Kimse Bilmez Bu Anıyı**
* **Yalnızlığın Çan Sesleri**
* **Gül Beyaz**
* **Zaman Sızıyor Aynaya**

İsteme Adresi:
Bağdat Cad. No:111-21, Maltepe-İSTANBUL
Tel: (0216) 352 39 73

FERGUN ÖZELLİ:

daha pişmem ve kutsal kitaplarda güvenilmez denilen şairlere yakışmam gerek.

Aşkıya/Şiir/Piya Yayınları

✪ *Yirmi yıldır şiirle uğraşıyorsun, Aşkıya 3. şiir kitabın, ayrıca şiir üzerine düz yazılar da yazıyorsun ama yine de okuyucular seni yeterince tanımıyor sanıyorum, öncelikle kendini anlat. Kimsin? Nereden gelip nereye gidiyorsun?*

– Dediğin gibi, aşağı yukarı yirmi yıldır şiirle yaşıyorum ve bundan dolayı oldukça mutluyum. 1998 yılına kadar, *Buralardan Gitmeliyim, Yirmi Dört Satır Yalnızlık* ve *Aşkıya* isimli kitaplarım yayınlandı. Önce *Küçücük,* sonra *Körfez*, sonra da *Dilizi* dergilerinin mutfağında oldum ve onların içinde olgunlaşmanın sevincini, tanışmanın ve paylaşmanın güzelliğini yaşadım. Dünyaya, ben buradayım, yaşıyorum, düşünüyorum demeye çalıştım hep. Özetle, içinde yaşadığım ülkede ve dünyada olan biten ve ne yazık ki gerçekmiş gibi gösterilen ve belletilen saçmalıklara direnip, yönetenlerce sonsuza kadar silinmeye çalışılan umudu ve sevgiyi yaşatmaya ve hayatı, yani o büyük maceraya, o büyük bilmeceyi çözmeye ve kendimce yorumlamaya ve yazarak olgunlaşmaya, olgunlaşarak yazmaya gayret ettim de denebilir.

İnsanın bir silah olarak üretildiğine, ve mayasında şiddetle vahşiliğin kol gezdiğine inandığımdan ve sanatın tüm bu pislikleri eritebilecek ya da küçültebilecek tek çare olduğunu düşündüğümden, öncelikle kendimde varolan şiddeti ve vahşiliği ve gövdemin bir silah olma özelliğini törpülemeye çalışıyorum. Bu, belki de haksızlığa, sömürüye ve tahakküme karşı olan isyanımın dışında, daha da dipteki bir isyanı barındırıyor içinde. Çünkü: dinler vasıtasıyla, yaratıcısından sürekli bağışlanmasını dileyen oldukça geniş bir homo sapiens kitlesinin içinde, üretilme nedenimin, üretilme amacımın doğruluk ya da yanlışlığını sorgulamaya, bağışlanma dilemeden, önceki atalarımın bağışlanma isteğini bunca yıldır sürdürmesine neden olan eyleminin haklılığını ya da o eylemin ne olduğunu bulmaya çalışıyorum.

Şiire yetmişli yıllarda başladım ama seksenler ve doksanlarda ve soluğum yettiğince, düşlerim ölmedikçe daha sonra da sürdürebilme inadını daha doğrusu aşkını yaşıyorum; çünkü, yaşama biçimimin artık şiirsiz olamayacağını düşünüyorum. Tanınmaktan çok, okunmak ya da daha doğru bir söyleyişle yazdıklarımı paylaşabilmek ve yorumlanabilmek daha önemli benim için. Tanınmak, sadece kâr'a ve güce tapan bu şizofren sistemde, kişiyi rahatlıkla bir tüketim malzemesi haline dönüştürebiliyor; ayrıca, tanınmanın bizim gibi ülkelerde oldukça riskli olduğunu da sansürsüz bir biçimde söyleyebilirim; kolaylıkla bir "iktidar" merkezi haline ya da çiğnenip yere tükürülen ve unutulan bir "pop" malzemesi haline dönüşebilirsiniz veya siyasi iktidarların boy hedefi haline dönüşebilir ve sadece bir kez yaşama şansı olan gövdenizi, *yargısız infaz* veya *özgürlük kısıtlamalarıyla* işlevsizliğe ya da politik işlevliğe itebilirsiniz ama buna karşın, ülkesel ve dünyasal tanınmayla siyasi iktidarların şerrinden korunabilmeniz de söz konusu. Yani tanınmak, ulusal sınırlar içinde "*yaşamak*" için gerekli gibi gözüküyor bugün için ama tanındığınız anda da, hele bir de yaygınlaşabilme potansiyeli taşıyorsanız, üstelik iflah olmaz bir muhalifseniz, sistemle ya uzlaşmanız ya da yok olacağınız pazarlıklarını da beraberinde getirecektir önünüze. Aşağı tükürsen sakal yukarı tükürsen bıyık, kısacası... İktidar olmadan, sadece aşkla ve sevgiyle yaşamaktan ve ismimden çok dizelerimin anımsanıp okunmasından yanayım. Yani, bir gereksinme, bir yoldaş, bir liman olabilmek benim için daha mutluluk verici bir şey. Üstelik, bunu bir ucundan yakalamış olduğumu düşünüyorum; ilk kitabıma ismini veren şiirimin, aynı zaman diliminde birlikte yaşadığım bazı şairlere esin kaynağı olduğunu, şarkılaştığı için ismim bilinmeden ezberlendiğini, ayrıca başka şiirlerimin de yayınlandıkları dergilerden kesilip, fotokopiyle çoğaltılarak cüzdanlarda taşındığını, anı defterlerine yazıldığını görüyorum ya da duyuyorum ve böyle şeylere yaşarken tanık olduğum için de oldukça keyif alıyorum.

✪ *İnce duyarlılıkların usul sesli şairisin. Bu incelik ve usulluk, bu bilgece tavır nereden geliyor?*

– Galiba her şair, yazdığı ilk şiirlerde atıyor "tavrı"nın temelini. Bakıyorum da, "*gelişim gibi sessiz olmalı gidişim*" demişim, "*anılarla süslü bir eski eşya gibi düşünülmeliyim bu yeter*" demişim *Buralardan Gitmeliyim*'de, gerçekten doğru. Haksızlığın, sömürünün ve tahakkümün karşısında direnmek ve isyan etmek için çığlık atmanın dışında, bağırmayı sevmiyorum çünkü; bağıran insanın, eksikliğini, haksızlığını örtmek için böyle bir eyleme başvurduğunu düşünüyorum. Bir dağ, bir yumruk olmaktan çok, su olmayı, oksijen olmayı önemsiyorum kısacası. Bilgece tavra gelince, şiirim eğer böyle bir tavrı çağrıştırıyorsa ne mutlu bana, o zaman, şair atalarımın yolundan sapmadığıma inanabilir ve sevinebilirim ama bu saptamanın erken olduğunu düşünüyorum; daha pişmem ve kutsal kitaplarda güvenilmez denilen şairlere yakışmam gerek.

✪ *Şiir-imge ilişkisi konusunda düşündüklerin neler?*

– Şiir ya imgelerle örülü olmalı ya da şiirin bütünü imge olmalı; çünkü: imgesiz bir şiirin şarkı sözü ya da bir özdeyişten farkı kalmayacağına inanıyorum. Diyorum ki: öncelikle çağrışım zenginliğidir şiir; düş kurdurucudur; imgesiz şiir ya da imgeleşemeyen şiir, süslenmiş bir düz yazıya benzer; o zaman da şiir yazdım demenin bir anlamı olmaz.

✪ *Aşkıya'nın diğer kitaplarından ayrımı ne?*

– *1997 Eylül ayında yayınlanan Aşkıya*, benim kalfalık ürünüm. Toplumcu gerçeklik ile İkinci Yeni şiir deneylerini, halk şiiri ile divan şiirini sentezlemeye çalıştığım bir dönemin şiirlerini barındırıyor içinde ama ilk iki kitabım olmasaydı *Aşkıya* olamazdı gibime geliyor. Dışarıdan bakınca *Buralardan Gitmeliyim*'de imgeci-toplumcu bir yöntemi sindirmeye çalıştığımı, *Yirmi Dört Satır Yalnızlık*'ta sözcüklerin büyüsünü bu yöntemle bağdaştırmaya uğraştığımı, *Aşkıya*'da ise bu çalışmaların sonuçlarının elle tutulur bir hale geldiğini söyleyebilirim.

✪ *Peki, tezgâhta neler var sevgili Fergun?*

– Tezgâhta, ismini önce "*Temrinler*" şimdi de "*İnsan Lekesi*" olarak tasarladığım bir *metin şiir* dosyası ile çağdaşım olan şairlerin tek şiirlerini yorumlamaya çalıştığım bir düzyazı dosyası var... Ama tüm bu çalışmaların kendilerini bana beğendirebilmeleri için zamana gereksinim var...

YUSUF ALPER

Tevfik Taş

BAKMAK-GÖRMEK

Deneme-Öteki Yayınevi

Tevfik Taş, edebiyat metinlerinden oluşan kitabını, bakmak ve görmek kavramlarının ikilemi üstüne kurmuş. Taş'a göre bakmak yüzeyseldir. Olayların içindeki toplumsal, siyasal, yaşamsal çelişkileri bakmakla kavrayamazsınız. Görmeninse başka bir özelliği olmalıdır. Toplumsal, siyasal çelişkilerin doğayla, yaşamla olan bağlantılarının, ilişkilerinin ve hareketinin algılanmasıdır görmek.

Kitabın önsözünde Aydın Çubukçu'nun belirttiğine göre, yazar, Evrensel Kültür dergisinde "Kazı" başlığı altında yazdığı yazıları geliştirerek oluşturmuş kitabını. Amacı, "anlamın üzerini örten toplumsal alışkanlıkları, ideolojileri ve politikaları kazıyarak içeriği" bulmak. Bunun için kitapta, çeşitli ikilemler üstünde duruyor: Unutmak-Anımsamak, Yangının Kimliği, Konuşmak-Susmak, Bakmak-Görmek, Mesele-Çıkış, Yalnızlık-Kimsesizlik, Direnmek-Değiştirmek, Özgürlük-Başıboşluk. Her konu, daha doğrusu her ikilemde bakmakla görmede olduğu gibi, yüzeyselle derinlikli içerik araştırması yer alıyor. Her konunun sonunda ortaya çıkan ezen-ezilen, başka bir deyişle yöneten-yönetilen çelişkisi, doğal olarak bugünkü toplumsal yapıya, anamalcı (kapitalist) düzene bağlanıyor. Bu yapının değişebilirliği ise ezilen çoğunluğun değişmesi, değiştirilmesiyle sağlanacaktır. Başka bir deyişle yönetimi ele geçirmesiyle gerçekleşecektir.

Bu tür siyasal, politik tartışmaların yer aldığı metinler, ilk bakışta, insanda katı, kuramsal yazılarmış izlenimini uyandırabilir. Gerçekte, şair kimliği olan Tevfik Taş, metinlerini yaşamdan aldığı olgulara dayanarak acılarla yenilgileri, umutlarla sevinçleri yaşam sıcaklığı içinde verebiliyor. O zaman dil tadı olan şiirli, akıcı bir anlatıma kendinizi kaptırıyorsunuz. Bu durum, kimi olgular karşısında öfke duymanızı, karşı çıkmanızı engellemiyor. Zaten Tevfik Taş da şiirsel anlatımı içinde, yeri geldikçe, sesini yükseltmesini biliyor. Bunu sık sık da yapıyor.

Unutmak-Anımsamak ikileminde, sözü, "Sivas katliamı unutuldu"ya getirmiş. Nedeni, kimsenin soru sormayışı, "yanıtların nanik yaptığı yerlere bakarkör" olarak bakılması. Ezilen yoksul çoğunluk unutmaya yargılıdır. "O ne öldüren, ne güldüren" sıkıntılarından dolayı. Unutturanlarsa anamalcı sınıftır. Bu onların ezilenleri teslim alma biçimidir. Anımsamaksa her zaman kurtarmıyor ezilenleri. Çünkü:

"Neyi ve niçin anımsadığını bilmeden anımsamak, ezilenlerin özgürlük yanılsamasıdır."

Kitaptaki her ikilemin arkasında gerçek olaylara dayalı dipnotları var. Unutmak-Anımsamak'ın dipnotunda sözü edebiyata getiriyor yazar. Bazı kitapları, gerçekleri unutturmanın bir parçası, ezilen çoğunluğu oyalama olarak görüyor:

"Şırnak, Kürt topraklarında yaratılan kıyımın bir dönemini simgelemektedir. Kürdistan'ın insanıyla, doğasıyla ve bütün canlılığıyla yok edilmeye karar verilmiş olmasının ağır, korkunç göstergelerinden biridir.

Aynı günlerde Kürşat Başar'ın "Sen Olsaydın Yapmazdım Biliyorum" başlığını taşıyan kitabını okudum. Bu kitap, tam anlamıyla insanı boşluğa çekiyor, bireyci yanlarını okşuyordu. Kitabın bu özelliği dikkate alınarak denebilir ki, toplumsal suskunluğu beslemek üzere yazılmıştır ve unutturma operasyonunun bir parçasıdır."

Umberto Eco'nun "Foucault Sarkacı" ise, "Eco'nun bu eserinde her şeye değiniliyor, her şey var. Gelgelelim hiçbir şey mesele değil. Toplumsal olaylar ve dinamikler açısından bir çıkış, ya da çıkışa ilişkin bir tartışma aramak ise, hayallerin en gülüncüyle yaşadığımız anlamına gelir" diye eleştiriliyor. Eco'nun bu tutumunun, çoğunluğun gerçekleri görmemesi, kendi benliğini bilmemesi için bir oyalama siyaseti olduğu sonucuna varılıyor.

"Hayat Bir Emrin Var mı?" Cezmi Ersöz'ün Sivas katliamıyla ilgili yazılarından oluşan bir kitap. Bu kitabı dolayısıyla Ersöz'ün de yaptığı muhalefet eleştiriliyor:

"Bütün faaliyeti ilk bakışta bir muhalefet faaliyetidir. Ama bu muhalefet biçimi, eleştirdiği sistemin içinden çıkamayacak kadar bitkin ve hüzünlüdür. Liberallerin gösterdiği pek çok özelliği, bu muhalefet biçiminde de görebiliriz. Dahası, bugün için bu neredeyse bir sınır çizgisidir. Şöyle özetleyebiliriz onun tarzını: Görkemli bir biçimde tarif et ve tarif ettiğini şey karşısında hüzünlen ve ona bakarak ağla."

Elbette böylesine yanıp yakılarak yapılan bir karşı çıkış, unutturmanın ve oyalamanın bir başka yoludur.

Bakmak-Görmek ikilemindeki çelişkiyi çarpıcı bir biçimde şöyle açıklıyor:

"Özdemir Asaf'ın şu dizeleri önemlidir:

– Denize bak
– Baktım
– Denizi gör
– Bakmak kadar kolay değilmiş
– Denizi düşün
– İşte bunu yapamıyorum

Ben daha o kadar olmamışım.

Tarafsızlığımızla taraftar ve ödünç ideolojilerle zamana yamanmış gibi, ilkyazı, kederin felsefesiyle karşılamak olur sadece bakmak.

Bakıp fakat göremediğimiz, çağdaş sendikacılık, rock, kırık kalplerin çok sesliliği, yarattığımız yeni tanrının, medyanın demokrasisi, yasalar, reklam tabelaları, vitrinler, caddeler, aile okul, hapishane, tımarhane, hastane... Bütün bunlar, şiddetin dikalâsıyla bakar ve görür bizi. Ya da bunlar bizi görsün diye vardır, Bakanlar Kurulu."

Sondaki alaysılık bu çelişkiye acı veren bir düğüm atıyor. Yöneten-yönetilen ya da ezen-ezilen çelişkisinin temel çelişki olduğunu görüyoruz burada da. Kitap boyunca bu olgu yineleniyor.

Yalnızlık-Kimsesizlik ikilemini incelerken, günümüzde, baş eğmekten başka bir şey olmayan kimsesizliğin yalnızlık diye yutturulduğunu söylüyor:

"Aslına bakın görürsünüz: Sığınmanın ve yalvarmanın olduğu yerde yalnızlık diye sokuşturulan kimsesizliktir." Yalnızlıksa bir karşı çıkıştır:

"Yalnızlık... Bir hayır, bir yeniden başlamadır. Dünyanın kinayeli bilinmezliğinde, "her şey bitti" sanıldığı anda, "ağır ellerini toprağa basıp kalkanların" önündeki güçtür o zaman. Çiçeklerin kalesini savunmak. Yok ülkeyi aramak. Sırasında yenilmek ve yenmek."

İşte bu gücüyle değiştirici bir özelliği vardır yalnızlığın. Yalnızlığın bir başka özelliği de direnmektir. Direnmek-Değiştirmek'te şöyle demiş:

"Direnmek, sesimizi ve kimliğimizi kaybetmemek için, susarak ve kenetlenerek korumaktır elde olanı. "Herkes Gelsin Adını Yazdırsın Ağlanacaktır Mevsimi"nde, kafa tutmadır ve kendi halinde güzeldir. Gülün yaprağına ve aklın şafağına vebanın yürüdüğü zamanda, mazlum bir birleşme, utangaç bir kardeşlik; ama hayli zaruri. Zamanı geldiğinde direnmek devrimcidir. Ama ötesi görülemezse sonu belli olmayan bir çiledir ve bu haliyle direnmek, kavganın dibe vuruşudur."

Bilmek, aslında erdemli bir iştir. Ama yalnızca bilmek, yorumlamak yetmiyor. Bunu söylemek de gerekir. Daha doğrusu susmamak. Bilmek-Değiştirmek'te, yalnız kendimiz için değil, başkaları için de bilmek zorunluluğu vurgulanıyor. Başkaları için de bilmek ve bunu söylemek değiştirmek demektir. Yalnız kendisi için bilmek bu yüzden eksiktir.

Günümüzde her şey alınır satılır meta haline getirilmiştir. Anamalcı düzenin değişmez –ama değiştirilmesi gereken– yasasıdır bu.

Dün, Kızılderili bilge soruyordu:

"Gökyüzü nasıl satılır ve satın alınır, nasıl alınır ve satılır ırmaklar ve topraklar."

Bugünse Tevfik Taş, Özgürlük-Başıboşluk'ta özgürlüğün hesabını soruyor:

"Şimdi "özgürlük" deniyor, kiralanıyor ve satılıyor; kum ve güneş, deniz, göl, akarsu ve ormanın yeşili ve doğanın dinlendiren sessizliği ve tedirgin eden, yaratmaya zorlayan çığlığı... Bakan görecektir doğada ve insanda, yerli ve gezici kiralık katillerin açtığı izi. Medyanın aynasında turizm, şehirlerarası yolculuğun sağladığı statü, seks tatilleri, betonla örülmüş doğa ve hayat tecavüzleri "özgürlük" diye parlıyor. İşte bir "özgürlük" ötekini böyle sarıyor. Oysa "özgürlük" diye sokuşturulanlar, bu dünyanın karakolu haline getirilmiş güzelliklerin tümü; kuşkusuz yaklaşılamayacak hale getirilmiş her dokunuş, her duygu artık baştan başa kapitalist bir yaşam hainliği... Mahkemede kahvesini içer gibi bağırıyor köle sahibi:

"Bu ne biçim özgürlük? İnsan kölesini bile rahatça kırbaçlayamıyor!.."

Budur bize "özgürsünüz" diyenlerin özgürlük özeti."

Özgürlük böyle olunca "basın özgürlüğü" de bundan payını alıyor:

"Dünyanın karmaşası içinde bir hedef kalmasın, büyük isyan koşullarıyla ayaklanmasın diye toprak, incinmesin diye suskunluğun mezhebi; önce telife düşürüp satın alıyorlar düşünceyi, kuponla aşklar satan sütunlara kapatıyorlar.

Buna "düşünce" ve "haber alma özgürlüğü" diyorlar.

Satın almak istiyorlar, insanlığın zerresini bile taşıyan kalemleri.

Başarıyorlar da bazen bunu.

Bu telif tezgâhına sıkışanlara "işte özgürlük" deniyor; "Yazın, çizin, şarkı söyleyin, oynayın. Bağırın bağırabildiğiniz kadar."

"Özgürsünüz işte".

Anamalcı düzende doğaya, yaşamaya, kendi cinsine, hatta kendi kendine yabancılaştırılan insan insanlıktan çıkacaktır elbet:

"Nasıl anlatılır emeğini satanların her gün biraz daha insanlıktan kopartıldığı? Ama nasıl olursa olsun anlatılmalı, aşkla ya da kinle emeğin alınıp satıldığı bir dünyada kimsenin insan olamayacağı."

Açlıkla yoksulluğun kol gezdiği, insanların ezilip baskı altında tutulduğu, savaşların ortalığı kasıp kavurduğu bir dünyada gerçek ve insanca bir özgürlükten söz edilemeyeceği açıktır. Böyle bir özgürlüğe izin verilmeyeceği de kesin. Tevfik Taş, kitabının sonunda bu ikilemi şöyle dile getirmiş:

"Sınıflara bölünmüş dünyada
baştan başa insanlaşamaz özgürlük
ve büsbütün özgürleşemez insan.
Özgürlük...
Bugün ve gerçekten yeni bir gelecek adına,
daha çok özgürlük elde etmek içindir.
Özgürlük...
Kapitalist zora karşı, emeğin devrimci zoruyla gelendir."

Tevfik Taş'ın kısadan deneme dediğimiz bu kitabındaki yazılar, şiir atmosferi içinde siyasal ve ideolojik tartışmaları da içeriyor. Yer yer bildiri niteliği taşıyan bölümler de var. Bunların hepsi iç içe kaynaştırılarak bir bütünlük oluşturulmuş, akıcı ve etkili bir anlatım sağlanmış. Kitaptaki bütün bölümler birbirleriyle bağlantılı. Onlar da bir bütünlük oluşturuyor.

Bana göre kitabın tümünden çıkan sonuç şu: Bakmayı bilen görmeyi de başarabilir. İnsanı çözüme götürecek olan yol da budur.

ADNAN ÖZYALÇINER

masonluğun gizemi...

aykut yazgan'ın
"duvarcı ustaları"
isimli kitabı

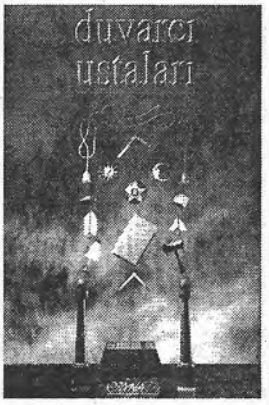

bütün kitapçılarda

AYNA yayınevi
küçük ayasofya cd. akbıyık değirmeni sk. kapıağası işhanı no: 35/4
tel: (0212) 458 20 77 e-mail: ozbilen@turk.net

DİVAN ŞİİRİNİ ANLAMAYA VE YAYIMLAMAYA DAİR

Osmanlı edebî metinlerinin neşriyle ilgili problemlerin bir kısmı Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu,[1] Prof. Dr. İsmail Ünver[2] ve Prof. Dr. Tunca Kortantamer[3] gibi bilim adamları tarafından çeşitli cepheleriyle ele alınmıştır. Günümüze kadar yazılmış birçok eleştiri yazısında da metin neşri meselesi, yayımlanmış metinlerdeki yanlışlar gösterilmek suretiyle irdelenmiştir.[4] Bu yazı ve eleştirilerde üzerinde en çok durulan nokta, metni anlamak ve manalandırmak üzerindedir. Divan şiiri metinlerinin bilimsel olarak neşri söz konusu olduğunda, metinlerin çeviri yazımında birtakım zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bu zorluklar özellikle, devrin sosyal hayatı, şehir yaşantısı, âdet ve inanışlar, zamanın sanat anlayışı gibi, bugün çok kesin hatlarıyla bilgi sahibi olamadığımız unsurlardan kaynaklanır. Ancak, Osmanlı edebî metinlerinin neşriyle uğraşan bugünkü araştırmacılar kuşağı, latin harfli alfabe ile ilk eğitimlerine başlamış ve Osmanlı elifbasını sonradan, genellikle üniversite eğitimi sırasında öğrenmişlerdir. Bunun sebep olduğu eski harfleri doğru okuyamama problemi, bugün en büyük sorunlardan biri haline gelmiştir. Bilimsel yayımları yapılan metinler (divan, mesnevî, tezkire, vs.) Osmanlı edebiyatı ve kültürü hakkında yapılacak her türlü çalışmaya (eleştirel çalışmalar, sözlük çalışmaları, edebiyat tarihleri vs.) kaynaklık eder. Dolayısıyla, bilimsel yayımı yapılmış metinlerde bulunan hata ve eksikliklerin ileri aşamadaki çalışmalarda ne kadar büyük hatalara ve yanlış hükümlere yol açabileceği kolayca tahmin edilebilir. İşte bu sebeple, Osmanlı metinlerinin yayımı işiyle uğraşanların, bu metinleri yayımlayan kuruluşların ve yayımlanmasını uygun gören jüri ve inceleme heyetlerinin üzerine büyük bir sorumluluk yüklenmektedir.

Yukarıda kısaca bahsettiğim anlama ve eski harfleri doğru olarak okuma meselesine bir örnekle dikkatleri çekmek istiyorum. Vereceğim örnek *Cem Sultan'ın Türkçe Divan*'ı neşrinde yer alan bir gazelin okunuşu ile ilgilidir.[5] Doç. Dr. İ. Halil Ersoylu tarafından yapılan neşrin 130. sayfasında yer alan gazel şöyledir:

1. Andukça lebün cânâ bulsam n'ola cândan hat/ Kim ola ki almaya ol çeşme-i cândan hat

2. Hattun gelicek gözden geçdi gam-ı zülfün âh/ Hayfâ ki bulınmadı ömr-i güzerândan hat

3. Yâd-ı lebine sâkî sun bize mey-i bâkî/ Tâ kim alavuz bir dem bu ayş-ı cihândan hat

4. Cân vireli yolunda sanma ki ziyân itdüm/ Assı bana oldur kim buldum o ziyândan hat

5. İy dil gam-ı ışk-ıla feryâd ü figân eyle/ Çün dil-ber olur her-dem feryâd u figândan hat

6. Tir-i müjen iy dil-ber sînemde nişân eyler/ Tâ bula dil ü cânum bu resme nişândan hat

7. Gül seyrini eyler Cem lîkin bulamaz bir dem/ Cânâ ne cemâlinsüz büstân-ı cinândan hat

Gazelin redifinde bulunan "hat" kelimesi (hı-tı), gazelde sekiz defa tekrar edilmektedir. Toplam yedi cümle içinde kullanılan bu kelime sayın nâşir tarafından tam sekiz kere yanlış okunmuştur. Önce birinci beyiti, Ersoylu neşrindeki gibi okuyup neşrin sonundaki sözlük bölümüne de başvurarak anlamlandıralım:

Ey can (sevgili)! Dudağını andıkça candan HAT (ayva tüyleri; yazı; buyruk, ferman) bulsam ne olur (şaşılır mı)? O can çeşmesinden HAT almayan kim olabilir ki?

Görüldüğü gibi beyit bu şekilde anlamsızdır. Sayın Ersoylu kelimeyi HAT (hı-tı) değil de HAZ (ha-zı) ("hoşlanma, zevklenme; sevinç, memnunluk") okusaydı böyle bir anlamsızlık ortaya çıkmayacaktı. Osmanlı edebî metinlerinin neşriyle uğraşan araştırmacıların dikkat edecekleri birinci husus, metni anlamaktır. Rahmetli Hocam Mehmed Çavuşoğlu'nun daima tekrar ettiği bir cümleyi anmak istiyorum. Hoca, "Eğer beyti anlamıyorsan hatayı kendinde ara, bu adamlar anlamsız hiçbir şey söylememişlerdir" derdi. Eski harfleri okumak, metni anlamak manasına gelmez. Nitekim sayın nâşir metni (yanlışını hariç tutarsak) okumuş ama anlamamıştır. Eğer transkripsiyonu yaparken beyitlerde şairin neyi kasteddiğine de baksaydı bu kadar basit bir hatayı yapmamış olacaktı. Şimdi beyti doğru okunuşuyla nesre çevirebiliriz:

Ey can (sevgili)! Dudağını andıkça candan haz alsam ne olur? O can çeşmesinden hazzetmeyen kim olabilir ki?

Her beyiti yukarıdaki gibi tek tek ele alarak sözü uzatmak gereksizdir. Onun yerine redifteki "hat" kelimesinin cümle içinde geçtiği bölümü alıp "haz" şeklinde düzeltme önerimle sıralıyorum:

İkinci beyitte:
ömr-i güzerândan HAT bulunmadı (geçip giden hayattan HAT bulunmadı)
doğrusu:
ömr-i güzerândan HAZ bulunmadı (geçip giden hayattan HAZ bulunmadı/alınmadı)

Üçüncü beyitte:
bu ayş-ı cihândan HAT alavuz (bu dünya eğlencesinden HAT alalım)
doğrusu:
bu ayş-ı cihândan HAZ alavuz (bu dünya eğlencesinden HAZ alalım)

Dördüncü beyitte:
o ziyândan HAT buldum (o ziyandan HAT buldum)
doğrusu:
o ziyândan HAZ buldum (o ziyandan HAZ buldum/aldım)

Beşinci beyitte:
dilber feryâd u figândan HAT alur (sevgili ağlayıp inleme(m)den HAT alır)

doğrusu:
dilber feryâd u figândan HAZ alur (sevgili ağlayıp inleme(m)den HAZ alır)

Altıncı beyitte:
dil ü cânum HAT bula (gönlüm ve canım HAT bulsun diye)
doğrusu:
dil ü cânum HAZ bula (gönlüm ve canım HAZ bulsun/alsın diye)

Yedinci beyitte:
büstân-ı cinândan HAT bulamaz (cennet bahçesinden HAT bulamaz)
doğrusu:
büstân-ı cinândan HAZ bulamaz (cennet bahçesinden HAZ bulamaz/alamaz)

Bu beyitin ikinci mısraının başındaki "Cânâ ne" okuyuşu da yanlıştır. Doğrusu "Cânâne" olmalıdır. Zira, hemen sonraki kelime "cemâlinsüz"dür. Eğer, Sayın Ersoylu "Cânâ" (ey sevgili!) hitabından sonra gelen "cemâl" (yüz güzelliği) kelimesini "senin cemâlin" diye algılıyorsa o zaman kelimenin "cemâlin" değil "cemâlün" (yani nun'la değil kef'le) yazılması gerektiğini herhalde bilmektedir. "Cânâne cemâlinsüz", "sevgilinin güzel yüzü olmadan" anlamındadır ve beyitin bugünkü dile çevirisi şöyle olur:

"Cem gül bahçesinde dolaşır ama bir an bile sevgilinin güzel yüzü olmadan o cennet gibi bahçeden (gül bahçesinden) haz alamaz"

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Osmanlı metinlerinin, özellikle edebî metinlerin neşrinde şairin/yazarın ne dediğini anlamak, eğer anlamıyorsak hatayı kendimizde arayıp sorunu çözmek, metni, anlamla ilgili bütün problemlerden arındırdıktan sonra yayımlamak lazımdır. Bu davranış, her şeyden önce metinlerin gerçek sahipleri olan şairlerin/yazarların hak ettiği bir saygının gereğidir. Yazıma gazelin tamanının doğru okunuşu ile son veriyorum.[6]

Gazel
1. Andukça lebün cânâ bulsam n'ola cândan haz/ Kim ola ki almaya ol çeşme-i cândan haz

2. Hattun gelicek gözden geçdi gam-ı zülfün âh/ Hayfâ ki bulınmadı ömr-i güzerândan haz

3. Yâd-ı lebine sâkî sun bize mey-i bâkî/ Tâ kim alavuz bir dem bu ayş-ı cihândan haz

4. Cân vireli yolunda sanma ki ziyân itdüm/ Assı bana oldur kim buldum o ziyândan haz

5. İy dil gam-ı ışk-ıla feryâd ü figân eyle/ Çün dil-ber olur her dem feryâd u figândan haz

6. Tir-i müjen iy dil-ber sînemde nişân eyler/ Tâ bula dil ü cânum bu resme nişândan haz

7. Gül seyrini eyler Cem lîkin bulamaz bir dem/ Cânâne cemâlinsüz bustân-ı cinândan haz

(1) Mehmed Çavuşoğlu, "Bir Divân Neşri Üzerine Notlar", *Erdem*, cilt: 1, sayı: 3, Eylül 1985, sf.801-824.
(2) İsmail Ünver, "Eski Türk Edebiyatıyla İlgili Sorunlarımız", *Türk Dili*, 500, Ağustos 1993, sf.116-126.
(3) Tunca Kortantamer, "Genç Edebiyat Araştırmacısının Yanlışları" *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7, İstanbul, 1993, sf. 337-365.
(4) Bu eleştiri yazılarının büyük bir kısmı Orhan Şaik Gökyay tarafından kaleme alınmış ve bir kısmı 1982 yılında *Destursuz Bağa Girenler* adıyla kitap olarak yayımlanmıştır.
(5) (a) I. Halil Ersoylu (haz.), Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı, Türk Dil Kurumu Yayınları: 543, Ankara, 1989.
(b) Divan metni üzerindeki ilk edisyon-kritikli çalışma İ. Halil Ersoylu tarafından 1979 yılında İstanbul Üniversitesi'ne sunulan doktora tezidir. Divan'ın "vülgarize" yayımı yine İ. Halil Ersoylu tarafından yapılmıştır (Tercüman 1001 Temel Eser Serisi: 157, İstanbul, 1981). Yazımıza konu olan gazel bu basımda da aynı okunuşla yer almaktadır.
(c) Tarafımdan yazılan ve Divan'ın bütününü ele alan eleştiri yazısı ileride yayımlanacaktır.
(6) Gazelin yazılışında Halil Ersoylu'nun çalışmasındaki yazım özelliklerine uyulmuştur.

MEHMET KALPAKLI

SULHİ DÖLEK

*

Truva Katırı (roman)
Vidalar (öykü)
Kiracı (roman)
Korugan (roman)
Geç Başlayan Yargılama (roman)
Aynalar (öykü)
Teslim Ol Küçük (roman)
ve
Habis'in Serüvenleri

VARLIK / ANLATI

Abdülkadir Budak

BENDE KALAN DİZELER

Şair arkadaşım *M. Mahzun Doğan* bu yazılarda kullandığım başlığın taşıdığı riske değinerek, bağlayıcılığından söz açarak, geçen ayın dergilerinde iyi dizeler bulamamam halinde hoşgörülü davranabileceğimi ve beğenimin zedelenebileceğini ima etti. "Ben öyle inanıyorum ki" dedi, "bu dizelerin çoğu bir yıl sonra Abdülkadir Budak'ta kalmamış olacak". Kendisine hak vermediğimi söyleyemem. Yaşlısı ya da genci için iki ayrı şiir kategorisi yoktur ya, özellikle genç şairlerden seçerken onları yekindirmek, ateşlemek adına, "fena değil" denilecek türden dizelerini *Varlık* okurlarına aktarmış, aktarıyor olabilirim. İşin doğrusu şu: En gençlere, daha en başında bu işin zorluğunu kavratabilmek için, şiirin hayat kadar ciddi bir iş olduğunu fark ettirebilmek için daha bir kuşkuyla yaklaşılmalıdır. Daha bir temkinli olunmalıdır. Ama, bir de şu var: Artık umut kesilmiş onca adın yerine umut vaat edenlere ışık tutmak, karanlığın dağılmasını kolaylaştırabilir. İşte bu düşüncenin oluşturduğu bıçak sırtında gezinmek, bazen yaralanmayı da göze almak demektir. Hem şunu da itiraf etmek zorundayım. Bu yazılara başlarken bu kadar zorlanabileceğimi, sıkıntıya düşeceğimi düşünmemiştim. İyi şiir bulmak zordu; bir dirhem bal için bir çuval keçiboynuzu yemek durumunda kaldığımı biliyordum da, en azından eli ayağı düzgün birkaç dize olsun bulabileceğimden kuşkum yoktu. Öyle değilmiş, dize bulmakta da zorlanacağımı görmem gerekiyormuş. Ya da şöyle diyebilirim, bir özeleştiride bulunabilirim: O şiirleri okuyup geçiyormuşum demek. Kantarım o kadar da hassas değilmiş. Bu yazıların bana böyle bir katkıda da bulunduğunu, iyi geldiğini görüyorum; ki bu da beni sevindiriyor. Mahzun'a benzer sıkıntıyı daha üçüncü yazıda yaşamaya başladığımı, Cemal'lere, Turgut'lara, Edip'lere, Necatigil, Ülkü Tamer, Gülten Akın, Hilmi Yavuz, Metin Altıok gibi şairlere başvurmak zorunda kalabileceğimi söyledim. Öyle ya, "geçen ayın dergilerinde iyi dizeler vardı da biz mi görmedik?" Zamana dayanmış, bir hayat yükü taşıyan, gerçek anlamda bende kalmış onca dizenin yanına yenilerini koyamamak ya da bu konuda sıkıntıya düşmek dayanılır gibi değilmiş.

Biraz da şiirimizin en son durumuna bakacağım diye, güncelin nabzını tutacağım diye dizeden anlamadığım sanısını uyandırmaya da hakkım yok diye düşünürüm. Kimseye iyi dizenin ne olduğunu öğretmek gibi yetkimin, sorumluluğumun olduğunu da sanmıyorum. Benim bu yazılar yoluyla yapmak istediğim şey paylaşmanın sevincini yaşıyor olmak ve iyi olduğunu düşündüğüm kimi dizeleri işaretlemek yoluyla da okuru bir şiire, oradan da bir şaire davet etmektir. Dikkat edilirse, daha üçüncü yazıda seçilen dizelerin hızla azaldığı, daha çok şiir tartışmalarına katıldığım, dergileri bir de kendi süzgecimden geçirdiğim görülür. Gerçekten bende kalmış, zamana karşı direnmiş, ne sesindeki güzelliği yitirmiş, ne anlam açısından içi boşalmış onca dize varken, yani evsahibi konumundaki dizeleri bırakıp da kiracı gibi duranlara mı ağırlık vermeliyim? Hayır, bunu yapmamalıyım. Nerdeyse şairinin simgesi haline gelmiş o dizeleri de aktarmalı, hemen her yazıda özel bir bölüm açmalıyım. En genç şairlere de birer adres vermiş olurum böylece; geriye doğru çıkılması gereken yolculukları anımsatmış olurum. Öyle ya, *Nâzım Hikmet*'in *körler onları görmese de yıldızlar vardır* dizesini anımsattıktan hemen sonra bir başka büyük şaire, *Fazıl Hüsnü Dağlarca*'ya geçebilirim. Onun şu dizeleri, dünya durdukça eskimeyecek, tazeliğini koruyacak; içimizdeki bir yerleri titretecek, ürpertecektir. Yalnızca söyleyişteki güzelliğiyle değil, bir büyük gerçekle yüz yüze getireceği için de, böyle bir anlamı taşıdığı için de bizi sarsmaya devam edecektir: *Hangi mahallede imam yok/ Ben orada öleceğim* diye başladığı bir şiiri bakın nasıl bitiriyor: *Yıkamasınlar vücudumu yıkamasınlar/ Çılgınca seviyorum sıcaklığımı.* Bu şiirde hayatla ölümün kesiştiği bir çizgide derin bir yaşanmışlık buluruz da, şiirimizin yeni şairlerinden *Murathan Mungan*'ın *ben sende bütün aşklarımı temize çektim* dizesinde bulmaz mıyız? *Edip Cansever*'in şu saptaması şiirsel değerinin üstünde bir şeyler de taşımaz mı? *İnsan yaşadığı yere benzer,/ O yerin suyuna, o yerin toprağına benzer.* Ya da *Cemal Süreya*'nın adı kadar tanınmış bir dizesine gelecek olursak, dizenin bir şiirdeki büyük gücünün farkına varmış olmaz mıyız? *Saat Çini vurdu birden: p i r i n ç ç ç!*

Hem hakiki dizelerin hakkını vermek hem de şiirimizin gelişiminde pay sahibi olmuş ustaların adlarını bu vesileyle anmak için gerilere doğru bir "dize avcılığı"na çıkmak, bu yolculuğu sürdürmek istiyorum. İşte o bir şiire bedel gibi duran iyi dizeler, işte onlardan küçük bir demet: *Kaldırımlar ıstıraplar çekenlerin annesi* (Necip Fazıl Kısakürek), *salkımsöğütler yıkıyordu suda saçlarını* (Nâzım Hikmet), *ayırma gözlerini gözlerimden bu akşam/ böyle saatlerce bak, böyle asırlarca bak* (Yaşar Nabi Nayır), *hoyrattır bu akşamüstleri daima* (Ahmet Muhip Dıranas), *ben büyük şarkıları severim, büyük olsun/ deniz gibi, gökyüzü gibi ve mahzun* (Ahmet Muhip Dıranas), *köşebaşını tutan leylak kokusu/ yakamı bırak da gideyim* (Oktay Rifat), *dişli rüzgârlara karşı büyüttüm/ düşman gecenin içinde seni* (Oktay Rifat), *bir öğreniversin aşkı/ ağacı o vakit seyredin* (Melih Cevdet Anday), *kalk dostum ormana gidelim/ geyik seslerinin içine çökelim* (M.C.Anday), *dağın içinde ne var, güm güm öter/ ya senin içinde ne var ferhaaad!* (Asaf Halet Çelebi), *önde zeytin ağaçları arkasında yâr* (Bedri Rahmi Eyüboğlu), *gözlerinde deniz, gözlerinde gemi/ gözlerinde çırılçıplak çocuklar* (Cahit Irgat), *siz geniş zamanlar umuyordunuz/ çirkindi dar vakitlerde bir sevgiyi söylemek* (Behçet Necatigil).

Biri dışında aramızdan ayrılmış olan ustaların bende yaşayan dizelerinden örnekler vermeye başlamış bulunuyorum işte. Sırada daha İkinci Yeni var, 1960 ve 1970 Kuşağı şairleri var. Onlara da geleceğim; aynı yıllarda yayımlamaya başladığımız kimi şair arkadaşlarımın o zamanlar beni etkilemiş dizelerine bir de bu zamanda bakacağım. Ne değişmiş, ne değişmemiş, göreceğim. 1980'li yıllarda ortaya çıkmış iyi şairlerin iyi dizelerini dergilerde, kitaplarında bırakmaya da gönlüm razı olmayacak. Onlara da geleceğim. Belli bir tarih sırasıyla değil de; belki bir duygu sırasıyla, o günkü ruh halime denk düşme sırasıyla yapacağım bu seçmeleri. Böylece de ilk okuduğumda sevdiğim şiirleri anımsamak, yeniden tartmak, beğenimi araya giren zamanla sınamak için de yapacağım bunu diyerek, *Şiir-lik* dergisinden (Mayıs 1998) başlayabilirim güncelin nabzını tutmaya. Sevgili *Gültekin Emre*'nin gövdesi Almanya'da, ruhu ülkesinde sanki. Sanki değil, düpedüz öyle. O sevimli, yetkin dergisi *Şiir-lik* onun yalnızca özeninin değil, ruh halinin de göster-

gesi yerine geçmiyor mu? Oradan katılan birkaç adın dışında, derginin ağırlığını her sayıda Türkiyeli şairler, yazarlar oluşturuyor. Boyuna posuna bakmadan bir de güzel, bizi bilgilendiren dosyalar hazırlaması yok mu? Bu bile *Gültekin*'in iyi bir şair olduğu kadar iyi bir dergici de olduğunun kanıtı olsa gerektir. Bu sayıdaki yazılar içinde, konumla ilgili olduğu içindir ki, bir cümle özellikle dikkatimi çekti. *Ali Asker Barut*'un şu cümlesi: "Bir yazıya en iyi yerlerinden et koparır gibi şiirden parça parça dizeler alınması bana acı veriyor". Elbette, bu meseleye böyle de bakılabilir ve haklı bir yan da bulunabilir. Önceki üç yazımda benzer kaygıları taşıdığımdan ötürüdür ki buna benzer cümleler kurduğumu görüyorum. Dize şiirin birimidir, kendisi sayılmamalıdır; tek dizelik şiir olmaz vb. Peki şöyle de düşünülebilir mi? Bir ya da birkaç dize koparmakla şiirin canını yakmış oluruz, tamam; ama, bunu yapmakla da o şiirin (şairin) en iyi yanını görmesine yol açmış olm

Şair, en iyi dizelerini başka birinin gözleriyle gördüğü zaman, şiirine yeni baştan bakmak gereğini duymaz mı? O öne çıkarılan iyi dizelerin şiirinde ağırlık taşıması için ayrı bir özen gösteremez mi? Böyle de düşünülebilir, şiir dizelerden oluşur sonuçta da denilebilir. Böyle bir çalışmanın şiirini kurmuş şairler üzerinde olmasa bile, yeni şairler üzerinde bir ağırlığı olamaz mı? Yeni bir özsavunu örneği olarak algılanmasın isterim bu sözlerim; buna gerçekten inanmamış olsaydım bu riski göze alamazdım. *Şiir-lik*'teki en güzel şiir *Haydar Ergülen* imzasını taşıyordu. *Sana aşkla bakılırdı, günde üç kez törendin* dizesi iyilerin yalnızca ilkidir. Şiirde dizenin önemini vurgulaması açısından iyi bir örnek olan bu şiirin altında 1981 tarihini görüyoruz. "Bir kumaşın kalitesi daha ilk metresinden belli olur" sözünü doğrulaması açısından da yerinde bir örnek gibi duruyor. Bu şiirden iki dize daha: *Ya tüccar olmalı ya korsan, aşk eğilmiş de/ İpek sözcükler arıyor susuz ağzımda.* "Venüs'le Aşk" adlı son kitabını geçen yıl yayımlamış olan *Hilmi Haşal*'dan (doğ. 1954) bir dize: *başkalığı yazsana dedi, madem ki şairsin.* Şairlerin slogan etmesi gereken bir uyarı bu, dize olmaktan öte bir anlam taşıyor sanki: Rehber dize. Yine bu derginin yine bu sayısında *Osman Serhat Erkekli* (hey! gençlik arkadaşım) hoş bir şey yapıyor. *Mehmet H. Doğan*'ın hazırladığı *1998 Şiir Yılığı*'ndan, kimi şairlerin şiirlerinden seçtiği dizeleri aktarıyor, bencileyin. Anlamı rastlantıya bırakanlardan, derinlikle kaosu karıştıranlardan, söz cambazlıklarından iyice sıkılmış olmalı ki, "daha çok bir şey anlatan şiirleri sevdim" diyor. Bilgelik içeren dizeleri sevdiğinin de farkında. "Hikmet burcu"nda olduğu duygusu ağır çekmeye başladı galiba. Ey Osman Serhat, o burç son durak gibidir, tehlikelidir, sakıncalıdır; dikkat!

Bu yazıların gördüğü ilgi, aldığı tepkiler hem şaşırtıyor beni, hem de sevindiriyor. *P.K. 6 Sincan/ANKARA* adresine mektup, kitap, dergi yağıyor. Şiir defterlerini gönderenler bile var. Ha bereket! Ha bereket! Tek tek yanıtlayamadığım için, desteğini de, eleştirilerini de esirgemeyen bu insanlara burada açıkça teşekkür ediyorum. Sırası gelmişken bir özelliğimin altını çizmek, bir konuya açıklık getirmek de istiyorum. Yakınımdakiler iyi bilir: Yazıya taşımaktan korktuğum, çekindiğim hiçbir şeyi söylemem; söylediğimi de günü geldiğinde yazarım. En başta *Özgen Seçkin* bilir bunu. Seçici olduğumu, kolay beğenmediğimi, sevdiğim zaman da sevgimi esirgemediğimi bilir. Ben de şunu iyi bilirim: Seçici olmanın, zor beğenir olmanın, mavi boncuk dağıtmadan edebiyat ortamında sevilmenin, tutunmanın ne denli zor, hatta olanaksız olduğunu. Dostluk ve kardeşlik duygularının önemi çok büyüktür elbette; ama, en az onun kadar önemli bir şey daha var benim için; gerçek şiirin dostluğu, kardeşliği. Şiire olan saygımdandır ki, kötü bir şaire iyisin diyemem, bu konuda iki yüzlü olamam. En küçük bir eleştiriye katlanamayanların yazdıklarını da, yaptıklarını da geliştirmesi beklenemez. Nitekim de öyle oluyor. Kimse bilmese ben biliyorum; yalnızca okyanus heyecanlandırmaz beni; arı duru sakin bir göl de heyecanlandırır. Yalnızca ırmak değil, dereler de coşturur ya da serinletir içimi. Ünlü ünsüz, benim şairim ya da değil, nerden gelirse gelsin iyi şiirin yanındayım, adların değil. Adaşım, şair *Abdülkadir Paksoy*'un o güzel dörtlüğünde olduğu gibi düşünüyorum. Dereyi küçümsediğim falan yok. Bulanık ırmaklardan daha önemli bulurum, suyunun dibindeki çakıl taşlarını güneş ışıklarıyla yıkayan dereyi. Ne güzel söylüyor Paksoy: *Benim dizelerim/ Şırıltıları gibidir bir derenin/ Akarlar/ Kıskanmadan çağıltılarını büyük nehirlerin.*

BENDE KALAN BİR ŞİİR:

kimse temizim demesin

Sonra onlar çılgınlık bitip
Sürü dağılınca, yapayalnız gecelerde
Durgun ve dilsiz, yastıklara çivili
Bir mızıka sesiyle uyanmazlar mı
Asaf'ın ateşlere karşı çaldığı?..

Bir otel odasında gencecik çocuklar
Çırpındıkça bir yudum soluk için
Üzerine benzin döküp oynayanlar
Onlar birgün öpmeye eğilince çocuklarını
Dudaklarında duman ve yanık et kokusu
Boğum boğum tıkamaz mı soluklarını?..

Sevgisiz bir tanrının kinle büyüttüğü
Ölüme tapınan o siyah adamlar
Onlar birgün yağmurlardan sonra
Güneş salkım salkım dallarda yanarken
Rüzgârdan utanıp sudan korkmazlar mı?..

Ayrılık herkesin kapısını çalar birgün
Dağlar kararırken ya da günün eşiğinde
Onlar, saz kırıp şiir yakanlar
İçlerinde gezinen kederi bir türküyle
Bastırmak isterlerse derinden ve sessiz
Çalmazlar mı duvara kirli bedenlerini?..

Kimse temizim demesin, kimse
Bütün bir ülke odun taşıdı Behçet'in yangınına...
Onlar, secdesi küf kıblesi korku olanlar
Onlar birgün ölüm menevişlenince içlerinde
Tütmez mi kirpiklerinde "dumanı lekesiz biri"?..

ŞÜKRÜ ERBAŞ

(*Bütün Mevsimler Güz*, 1994)

Halil Gökhan

DÜNYA KİTAP KILAVUZU

Federico Garcia Lorca 100 yaşında

5 Haziran günü İspanyol şair Federico Garcia Lorca tam 100 yaşına girdi. Lorca'nın yüzüncü yaşı İspanya'da sayıları yüzü bulan etkinlik, yayın, sergi, konser ve gösterimler çerçevesinde kutlanacak. İspanya Kültür ve Eğitim Bakanlığı, Lorca Vakfı ile temasa geçerek Madrid'deki Lorca'nın 27 Kuşağı'nın yazarlarıyla biraraya geldiği efsanevi 'Resi' evine, şairin 400 cildi ve 3000'e yakın defteri bulan kitaplığını yerleştirecek.

Madrid Kitap Fuarı

14 Haziran günü Parque del Retiro'da 57. Madrid Kitap Fuarı açıldı. 458 yayıncı, kitabevi, dağıtımcı ve resmi kuruluşun katıldığı fuara geçtiğimiz yıl iki milyon civarında ziyaretçi katılımı gerçekleşmişti. Bu yıl iki yüzün üzerinde yazar imza ve söyleşilere katılacak. Fuarın internet üzerinden izlenebilecek adresi: www.apple.es/ferialibro98

Lettre Internationale'de 'Türkiye Nerede?'

Roma, Madrid, Berlin, Belgrad, Budapeşte, Zagreb, Saint-Petersburg, Bükreş, Sofya, Üsküp ve Paris'te aynı anda yayınlanan uluslararası edebiyat dergisi 'Lettre Internationale' 11. sayısında 'Dario Fo Stockholm'de, 'Yüzyılın Sonu' ve 'Arnavutluk' gibi konuların yanı sıra 'Türkiye nerede?' başlığı altında, günümüz Türk edebiyatına özel bir bölüm ayırdı. Bu bölümde yazı ve şiirleri yayımlanan Türk yazarları şöyle: Özdemir İnce, Yaşar Kemal, Enis Batur, Nedim Gürsel, Tahsin Yücel ve Nasrettin Hoca. Bu bölümde ayrıca Günter Grass'ın 'Yaşar Kemal, İnsan Haklarının Savunucusu' başlıklı yazısı da yer alıyor.

Tom Clancy'nin Son Romanında İspanya

Tom Clancy'nin kısa sürede best-seller olan son romanı *Balance of Power*'da İspanya'nın güncel yüzünü şaşırtıcı bir biçimde bulmak mümkün. Clancy'nin romanındaki olay örgüsü şöyle: Ülke sivil savaşın eşiğinde ve beş ana etnik gruba dağılmış durumda: Katalanlar, Basklar, Endülüsler, Kastilyalılar, Galiçyalılar. Katalanlar, bağımsızlık vaadiyle Basklarla ittifak kuruyor. Elbette sonunda bu gerginliğe Amerikalı ajanlar müdahale ediyor.

D.H. Lawrence'ın Mezarı Tehlikede

D.H. Lawrence'ın ölümünden sonra karısı Frieda cesedini yaktırmış ve küllerini Yeni Meksika'ya göndererek çimentoya karıştırılıp gömülmesini sağlamıştı. Daha sonra kocası hayattayken yaşadığı ve çalıştığı Yeni Meksika Üniversitesi yakınlarındaki çiftlikevinde bir mezar inşa ettirdi. Bugünlerde çiftlikevi ve mezar terk edilmiş durumda; üniversiteninse olanakları, mezar ve çiftlikeviyle ilgilenemeyecek kadar kısıtlı.

Hapisteki Suriyeli Şair Faraj Bayraktar

1951'de Halep'te doğan Suriyeli şair Faraj Bayraktar on bir yıldır hapisteydi. Son günlerde sağlık durumu kötüleştiği bildirilen Bayraktar'ın yakınları ve dostları ondan haber alamıyor. Paris'teki Suriye Büyükelçiliği'nden Baskıya Karşı Uluslararası Komite üyelerine yapılan açıklamada böyle bir kişi hakkında bilginin bulunmadığı belirtildi. Suriyeli yetkililerin sessizliğinin devam etmesi halinde aralarında Maurice Blanchot, Yves Bonnefoy, Michel Deguy, Maurice Nadeau ve André Velter'in de bulunduğu yazar ve aydın topluluğu Faraj Bayraktar'ın özgürlüğü için daha ciddi girişimlerde bulunacak.

RTL-*Lire* Büyük Ödülü

RTL-*Lire* Büyük Ödülü Jean-Christophe Grangé'ye *Les Rivières Pourpres* (Albin Michel) adlı romanı için verildi. *Les Rivières Pourpres*, 1961 yılında doğan yazarın ikinci kitabıydı.

Dumas'nın Yayımlanmamış Kitabı

Savoie'lı bir yayıncı Alexander Dumas'nın yayımlanmamış bir romanının (La Royale Maison de Savoie) basımını

üstlendi. 1854 yılında Turin'de tefrika edilen *La Royale Maison de Savoie* şimdiye kadar büyük bir unutuşun ve ihmalin kurbanı oldu. Savoie'lı yayıncı Jacques Bourdon (Fontaine de Siloé Yayınevi) 2500 sayfalık bu romanın Dumas'nın Calman-Lévy Yayınları tarafından yayımlanan bütün eserleri arasında bulunmadığını ve adının bile geçmediğini açıkladı. Böyle bir kayıt ne yazık ki Ulusal Kitaplık'ta da bulunmuyor.

NRF'de Görev Değişikliği

Gallimard'ın etkin ve önemli edebiyat dergisi NRF'in (La Nouvelle Revue Française) Genel Yayın Yönetmeni Bertrand Visage bu görevinden ayrıldı. 1996 yılından bugüne kadar bu görevi sürdüren Visage'ın NRF'teki görevi ilk yayıncılık deneyimiydi. 1984 yılında Fémina Roman Ödülü de almış olan Bertrand Visage, bu görevi Jacques Réda'dan devralmıştı. Yayınevi Müdürü Antoine Gallimard ile aralarındaki bazı anlayış uyuşmazlıkları Visage'ı bu kararı almaya itti. André Gide'in kurucusu olduğu NRF'in onuncu yayın yönetmeninin kim olacağı merak konusu.

Goncourt "İlk Roman" Ödülü

Goncourt Akademisi 'ilk roman' ödülünü 1973 yılında Pekin'de doğan Çinli yazar Shan Sa'ya verdi. Sa'nın kitabı *Porte de la Paix Céleste* Rocher Yayınevi'nde yayımlanmıştı.

Almanya'da PEN Savaşları Sona Erdi

Alman yazarların, Alman politikacıların bir yılda yaptıklarını sekiz yılda yapmak gibi bir huyları var. Almanya'nın siyasi olarak birleşmesinin üzerinden sekiz yıl geçmesine karşın Doğu'nun ve Batı'nın PEN Kulüpleri ancak mayıs ayının ortalarında Münih'te birleşmeye 97 evet, 4 red ve 2 çekimser oyla karar verdiler. Batı Almanyalı yazarlar öteden beri, geçmiş dönemde komünist iktidarla uzlaştıkları gerekçesiyle Doğu Almanyalı yazarları ağır biçimde eleştiriyordu.

Fransız Ulusal Kitaplığı'nda Kolokyum

3 ve 4 Haziran günleri arasında Fransız Ulusal Kitaplığı'nda gerçekleştirilen kolokyumda kütüphane kitaplarının numaralama sorunları üzerine tartışıldı. Bu kolokyumda numaralama sistemindeki sorunların yerelden ulusala kadar bütün kütüphanecileri, hatta yayıncıları ve üniversiteleri ilgilendirdiği üzerinde duruldu. 'Kütüphanelerin rolü', 'Numaralandırma Planlarının Koordinasyonu', 'Numaralandırmanın İlgilileri' gibi başlıklar altında gerçekleşen kolokyuma Amerikalı ve diğer Avrupalı yetkililer de katıldı.

Brezilya'da Levi-Strauss Kürsüsü

Sao Paulo Üniversitesi'nin bünyesinde yer alan Yüksek Etüdler Enstitüsü'nde –ki bu enstitü Paris'te bulunan Collège de France'ın yönetimindedir– Fransız düşüncesi uzmanlarını kısa sürelerle ağırlayacak bir Claude-Lévi Strauss kürsüsü açtı.

'Kavgam' Lizbon'daki Kitabevlerinde Artık Bulunmuyor

'Asrın 100 Kitabı' etkinlikleri sırasında kitabevlerinin vitrinlerinde Hitler'in 'Kavgam' kitabının bulunması Lizbon'u ziyarete gelen bazı Avrupalı okurları adeta şok etmişti. Birçoğuna göre Hitler'in bu eseri bu sergilerde yerini gerçekten hak etmişti. Buna karşın kitabın yayıncısı Hugin eserin yayın haklarına sahip olmadığı için yayınladığı bütün kitapları piyasadan çekmek ve imha etmek zorunda kaldı.

DENİZ KARAKULLUKÇU

HAYAT BİR UÇURTMA OLSA

Şiir

Uçmak istiyorum, kanatlanmak,
Her kanat çırpışta özgürlüğü yakalamak,
Kabına sığamayan ruhumu uçurmak,
Doyumsuzluğa ulaşmak.

Ruhumun derinlerindeki bu duyguyu,
Bedenime acı verse de yaşamak,
Gerekirse bu yükten kurtulmak,
Sadece kanat çırpıp özgürlüğe uçmak.

cep KİTAPLARI A.Ş.
CEP/ŞİİR

YÜZÜKLERİN EFENDİSİ/ *J.R.R. Tolkien/ Türkçesi: Çiğdem Erkal İpek/ Metis Yayınları*
Geçtiğimiz sonbahar "Yüzük Kardeşliği" başlıklı ilk kısmı yayınlanan *"Yüzüklerin Efendisi"*nin ikinci kısmı *"İki Kule"* de okurla buluştu. Romanın geçtiği hayali coğrafyanın adı Orta Dünya. Kitapla birlikte armağan olarak, yazarın oğlu Christopher Tolkien tarafından çizilmiş bir Orta Dünya Haritası veriliyor. Bir açıdan bakıldığında bir fantezi romanı, başka bir açıdan baktığınızda, insanlık durumu, sorumluluk, iktidar ve savaş üzerine bir roman olan "İki Kule"de yüzük kardeşliği dağılıyor. Frodo ve Sam, Yüzük'le birlikte Mordor'un kapılarından geçmeye çalışırken yeni bir yol arkadaşı ediniyorlar. Orklara esir düşen Merry ve Pippin Orta Dünya'nın en eski ırkıyla tanışıyorlar. Aragem Gimli ve Legolas ise Orta Dünya'nın kaderini çizerek büyük savaşların ilkine katılıyorlar. Yapıtın "Kralın Dönüşü" adlı üçüncü kısmı eylül ayında yayınlanacak.

28 ŞUBAT BİR HÜKÜMET NASIL DEVRİLDİ/ *Hulki Cevizoğlu/ Beyaz Yayınları*
Türkiye, 28 Şubat 1997 tarihinden itibaren "bilinen" bir sürece girdi. Milli Güvenlik Kurulu toplantısından sonra, Türkiye'nin "iç tehdit stratejisi", ilk kez PKK terörünün önüne geçen "irtica" olarak açıklandı. Oysa, basında önemli yankı bulmayan "bilinmeyen" süreç bir yıl önce Ceviz Kabuğu programında açıklanmıştı. Bu kitapta, üç önemli röportaj ile olayların özünü ortaya koymayı amaçlıyor yazar. Tarih sıraları farklı olmakla birlikte, anlam sırasına göre "Tankların yürümesine neden olan adam, Bekir Yıldız", "12 Mart'ın ünlü muhtıracısı E. Orgeneral Muhsin Batur" ve "Tarikat sermayesinin yükselişini önleyen yazar Faik Bulut". Canlı yayında gerçekleşen bu röportajlar olayı üç ayrı yönden belgeselleştiriyor.

TÜRK SAĞININ ÜÇ HÂLİ/ *Tanıl Bora/ Birikim Yayınları*
Türk Sağının ana malzemesi olan üç ideolojisi: Milliyetçilik, Muhafazakârlık ve İslamcılık, birbirlerine nasıl bağlanıyor, nerede kesişiyorlar? Milliyetçiliği Türk Sağı'nın katı hâli, Muhafazakârlığı gaz hali ve İslamcılığı sıvı hali olarak niteleyen kitapta üç makale yer alıyor: "İnşa Döneminde Türk Milli Kimliği", "Muhafazakârlığın Çatallanan Yolları ve Türk Muhafazakârlığında Bazı Yol İzleri", "Din ve Milliyetçilik: Lügat ve Gramer - İslamdaki Milliyetçilik, Milliyetçilikteki İslamcılık". İlk makale Türk milli kimliğinin kuruluş tarzının, Türk milliyetçiliğini ırkçı/ özcü kıldığını ileri sürerken, ikinci makale muhafazakârlığın tarihsel bir tasvirini yapıp, Mehmet Akif, Baltacıoğlu, Tanrıöver, Peyami Safa... gibi muhafazakârları ele alıyor. Üçüncü makalede ise İslamcılık ve milliyetçiliğin benzeşme ve rekabet dinamiği inceleniyor.

AKADEMİ/ *Tuna Kiremitçi/ Yapı Kredi Yayınları*
İlk şiir kitabı "Ayabakanlar"ı 1994'te çıkaran Tuna Kiremitçi'nin ikinci şiir kitabı "Akademi"de çeşitli meslek isimlerini taşıyan otuz şiir yer alıyor. Oyuncu, Padişah, Terzi, Katil, Kaptan, Bekçi, Falcı, İşçi, Seyyah, Muavin... vb.
Yalın söyleyişi ve yer yer yarım bırakılmış devrik dizeleriyle ayrı bir duruş edinen Tuna Kiremitçi'nin şiirinde yapıdan çok tavır önemli. "Birden anlamış gibi çağının mantığını./ Gençken, yaşlıyken, sonra yokluğumuzda,/ Şu zorunlu doğrultusunda/ Nasıl olacakların,/ Ne onlardan ne bizden/ Çok yönlü bir adam:/ O göç haritası."

1998 ŞİİR COĞRAFYAMIZ/ *Damar Yayınları*
1997 içinde siyasal İslamcı kesimin dışındaki bütün dergiler taranarak Hüseyin Atabaş, Osman Bolulu, Abdülkadir Budak, Veysel Çolak, Ahmet Özer, Kemal Özer ve Özgen Seçkin tarafından hazırlanan kitabın ilk bölümünde "1997'ye Bakış"ta belirttiğimiz isimlerin şiir ve dergiler üzerine yazıları yer alıyor. "Dergilerde Şiir Üzerine Yazılar-Söyleşiler" adlı bölümde 1997'de dergilerde şiir üzerine yazıların bir sıralaması yapılıyor. "Şiir Üzerine Yazılardan" adlı bölümden sonra 1997'de yayımlanan şiir kitapları, inceleme-araştırma kitapları, çeviri şiir kitapları, antolojiler ve şiir ödüllerinin sunulduğu bir bölüm bulunuyor. Kitabın bundan daha sonraki sayfaları iki yüzü aşkın şairin şiirleriyle karşılıyor bizi.

HİÇBİR AŞK HİÇBİR ÖLÜM/ *İnci Aral/ Can Yayınları*
Edebiyat dünyasına 1977'de dergilerde yayınlanan öyküleriyle giren İnci Aral "Ağda Zamanı", "Kıran Resimleri", "Uykusuzlar" ve "Sevginin Eşsiz Kişi", "Ölü Erkek Kuşlar" ve "Yeni Yalan Zamanlar" isimli öykü ve romanlarında genellikle kadın-erkek ilişkilerini, sevgiyi, kadın kimliğini, bağlılık ve özgürlük sorunlarını, insan ilişkilerini irdeledi. "Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm"de boşanmanın eşiğinde bir genç kadın Simden ve onun ölüm döşeğindeki annesi Sara'nın aralarındaki ana-kız, sevgi-nefret ilişkisini çözmeye çalışmaları anlatılıyor. Aşk, evlilik, annelik, bağımlılık ve özgürlük sorunları temelinde hem kendi hayatlarını hem de birbirlerini yeniden sorguluyorlar. Kadınlık serüveni üzerine oturtulmuş bir hesaplaşmanın kitabı...

PAPAĞANA SİLAH ÇEKME/ *küçük İskender/ Yapı Kredi Yayınları*
İlk şiir kitabı "Gözlerim Sığmıyor Yüzüme"yi bundan on yıl önce yayımlayan küçük İskender'in şiir kitaplarının sayısı "Papağana Silah Çekme" ile sekiz oluyor. Bu kitapta şair genel olarak romantik anarşist tavrını sürdürüyor. Şaşırtıcı, pervasız ve meydan okuyucu. Bu kitapla her zaman olduğu gibi kendi marjını da zorluyor şair.

ÖĞLE SUYU/ *Ali Cengizkan/ Metupress Yayınları*
ODTÜ Ormanı'nın 40. yılı için yazılmış doğa ve şiir üzerine 40 metin bulunuyor kitapta.
"Her şeyle olabilmek! Budur tanrıların yaşamı ve insanların mutluluğu. Canlı olan her şeyle bir olabilmek, haz içinde kendini unutarak doğada yeniden doğmak. Canlı olan her şeyle bir olabilmek! Bu sözle, erdemlik, kin güden öfkeyi; insan ruhu, hükümdarlık asasını bir yana bırakır" dedirtir Hölderlin Hypreion'a. Kâğıt ve kalemle bir olabilmek; onlar da canlıdır çünkü, orman ve madenle bir olabilmek değil midir? Söylemeye gerek var mı? Daha güzel bir 'her şeyle bir olabilmek' olanaklı mıdır sence?

ILGAZ TEYZE ÖLDÜ/ *Faik Baysal/ Telos Yayıncılık*
İlk romanı "Sarduvan"ı 1944'te yayımlayan yazar daha sonra şiir, öykü, roman, oyun ve senaryo dallarında yapıtlar sundu okurlarına. Bu öykü kitabında "İp Koptu", "Ilgaz Teyze Öldü", "Zümrüt Sxchmidt", "Perdeler Üfür Üfürdü", "Dudunya", "Do", "Hüzünoğlu", "General Salihof", "Cevahir Ana", "Ketume Karpitçiler" ve "Harika Sultan Hanımefendi" isimli on bir öykü yer alıyor.

YALIN YÜREK/ *Nihat Behram/ Gendaş A.Ş.*
Tevfik Fikret, Nâzım Hikmet, Ahmed Arif çizgisinin ve toplumcu Türk şiirinin mirasçısı olan, yakın dönem yazarlarımız arasında en çok siyasal suçlamaya uğrayan, hayatının 17 yılını politik sürgünlükte geçirdikten sonra nihayet 1996'da Türkiye'ye dönen şair Nihat Behram'ın 30 yıllık şiir serüveni "Yalın Yürek"... "Hayatımız Üstüne Şiirler"den "Dövüşe Dövüşe Yürüyecek"e, "Militan Şiirler"den "Ayaklanma Çağrısı"na dek tam on iki şiir kitabını birarada bulabileceğimiz bir yapıt. "Nar Çocuk/ Acar Çocuk/ Dal olur/ Açar çocuk/ Dişleri erik erik/ Isırır/ Uçar çocuk/ Bakışı/ Yavru geyik/ Yüzünde/ Saçar çocuk/ Ay doğar/ Kumrulanır/ Uykuda/ Naçar çocuk/ Gün olur/ Çiğdemlenir/ Dağlara/ Kaçar çocuk."

İZMİRLİ/ *Hüseyin Peker/ Telos Yayıncılık*
"İnsan Arkadaşınındır" adlı şiir kitabıyla 1997 Arkadaş Z. Özger Şiir Ödülü'nü alan yazar "Yazıcı ya da Bir Yol Romanı" adlı romanından sonra "İzmirli" romanıyla okuyucuyla buluşuyor. "Delirmeden yaşamak mümkün müdür?" sorusuna geçerli bir yanıt arıyor "İzmirli". Asık yüzlü bir evlilik yapmış ve bundan dolayı sevip sevmediğini, yaşamdan tat alıp alamadığını bilmeyen bir roman yazarının evlilik öncesinde ve evliliğin bunalımları arasında yaşadığı iki tuhaf ilişkinin gelgitleri ve vurgunlarının tanığı olu-

yorsunuz kitapta. İzmirli, düzlüklerini tanımadan yokuş yukarı ve yokuş aşağı yaşadığı hayatta hesaplaşmaya girişiyor ve sonunda "iyi bir hurda toplayıcısı" oluyor.

RUHİ SU TÜRKÜLERİ/ *Akdeniz Kitabevi*
Bu seçkide Ruhi Su'nun sazıyla sözüyle seslendirdiği ve tam yirmi beş kasette topladığı halk şiirimizin en güzel ürünleriyle, başta Nâzım Hikmet olmak üzere çağdaş şairlerimizin şiirlerini bulacaksınız.
1952-1957 yılları arasında, siyasal düşünceleri yüzünden 5 yıl tutuklu kalan ve cezaevinden çıktıktan sonra kendini tümüyle türkülere vererek konserleri, plakları ile dünya çapında ün kazanan Ruhi Su'nun ve halk müziğini evrenselliğe taşımasının bir belgesi olarak okura sunulan kitapta Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan, Köroğlu gibi halk ozanlarımız üzerine yazılar da yer alıyor.

İSLAM ÇAĞIMIZA YANIT VEREBİLİR Mİ?/ *Server Tanilli/ Adam Yayınları*
Günümüzde neredeyse tüm Müslüman ülkeler şeriatçı akımlarla çalkalanıyor. Temelinde yalnızca din ve inanç olmayıp, toplumu, devleti, bireyi İslama göre yeniden biçimlendirmek olan şeriatçılık, Türkiye gibi "Aydınlanma" yolunda nice menzillere erişmiş, akılla bilimi tek yol gösterici olarak bellemiş ve laik ilkeyi kabul etmiş bir ülke için daha da yakıcı bir boyut kazanıyor. Aklın, bilimin öncülüğü, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, temel insan hakları, kısacası uygarlığın ulaştığı vazgeçilmez değerlere karşı şeriatçı akımların neyi temsil ettiğine değinen kitap "Din Üstüne", "İslamın Anlamı", "Kuran Nasıl Bir Eserdir?", "İslamın Yükselişi ve Gerileyişi", "Çağdaş İslam, Sorunları ve Geleceği", "Şeriatçı Hangi Yetersizliklerle 'Malül'dür?", "İslam Devrimi Denen Sahtekârlık", "İslamda Reform Mümkün müdür?", "İslam ve Demokrasi" ve "Laik Devrimi Tamamlamak" başlıklarıyla on bölümde sunuluyor.

ZÜMRÜT LONGA/ *Ahmet Necdet/ Düşlem Şiir*
"Uzuneşek", "Ne Çok Enkaz", "Sana Bunca Yangından", "İnegöl Hey İnegöl", "Gün Yüzleri", "Kün", "Ay Kasidesi" adlı şiir kitaplarından sonra "Zümrüt Longa" ile sürüyor Ahmet Necdet'in şiir serüveni: "Kedinin gözü henüz açıktı/ sabaha karşı fırtına çıktı/ Yazlıkçılar uykudan uyansın diye/ Yağmur gürültüyle indi siteye/ Bozcaada üç beş kulaç ötesi/ Taş plakta Hafız Burhan'ın sesi/ Tennenni Tenni Tenes/ Tenni tene Tenedos."

EMANET ÇEYİZ/ *Kemal Yalçın/ Belge Yayınları*
Denizli'de bir zamanlar Rumlar yaşarmış. Kemal Yalçın'ın dedelerinin arkadaşları da varmış aralarında. İnsanlar mübadele denen cenderede sıkıştırılmış, köklerinden koparılıp göçmen kuşlar gibi oraya buraya savrulmuş. Dede, Yalçın'ın babası Ramazan'a, baba da oğluna "minoğlunun kızlarının çeyizini" emanet olarak bırakmış. Çünkü bir gün geri döneceklerini ve kızlarını evlendireceklerini düşlüyorlarmış. Kemal Yalçın Türkiye ve Yunanistan'dan insan manzaralarını içeren bu çalışmasında halkların kardeşliğinin önündeki tek engeli işaret ediyor: egemen devlet anlayışının köhnemiş politikaları. "Yunanistan'daki Anadolu Kumları", "Ver Elini Türkiye", "Yunanistan'a İkinci Gidiş" adlarıyla üç bölümde sunulan kitap mübadeleyi yaşamış insanlara ait 32 sayfa fotoğraf da içeriyor.

KILIÇ YARASI GİBİ/ *Ahmet Altan/ Can Yayınları*
19. yy sonlarında Ermenilerin Osmanlı Bankası'nı basmaları ve romanın başkişilerinden Şeyh Efendi'nin düğünüyle başlayan roman 20. yy başındaki Osmanlı tarihini, siyasal ve askeri gelişmeleri fon alarak Şeyh Efendi'nin ve saray erkânından Reşit Paşa'nın ailesinin gizemli bir biçimde birbirine bağlı yaşamlarını izliyor. Mehpare Hanım ve Mihrişah Sultan arasındaki zıtlık; birinin doymak bilmez cinselliğiyle erkekleri bağımlı hale getirmesi, diğerininse yalnızca kendine olan aşkıyla onlara özgürlüğü hissettirmesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin doğuşu, Osmanlı'daki baskı ortamı ve kılıç yarasına benzetilen bir aşk yarası ölülerin dilinden anlatılıyor.

KURŞUN SESİ DUYMADAN YAŞAMAK/ *Sultan/ Remzi Kitabevi*
Kıbrıslı genç bir yazar olan Sultan'ın ilk romanı. Yazar, Kıbrıslı bir kadın olan Azime'nin yaşamına paralel olarak, Kıbrıs'ta yaşanan sorunların kökenlerini, 1970'li yıllarda patlak veren savaşın insanları nasıl ordan oraya savurduğunu, kardeş iki toplumun, Türklerin ve Rumların politik oyunlarla nasıl birbirine düşman edildiğini, acıları ve umutları anlatıyor.

TAKLİTÇİLER/ *V.S. Naipaul/ Türkçesi: Selma Yeşilbağ/ İletişim Yayınları*
Gezi yazıları, roman, makale ve araştırma dallarında ürünler veren ve Türk okurunun ilk kez geçtiğimiz yıl yayımlanan "Gerillalar" adlı romanıyla tanıdığı Hint kökenli yazar, "Taklitçiler"de eski bir sömürgedeki vatansever bir politikacının hayallerini, ideallerini, ülkesini dış güçlerin etkisinden kurtarma çabasını anlatıyor. Sömürge politikacısının ruh halini kimi zaman bir sosyolog, kimi zaman bir psikanalizci duyarlığıyla aktaran Naipaul, emperyalizmin ulus devleti nasıl yozlaştırdığını, bir şekerkamışı cumhuriyetinde komprador burjuvazisinin oluşumunu irdeliyor.

DUVARCI USTALARI/ *Aykut Yazgan/ Ayna Yayınevi*
"Masanın üstüne kendi bedenini koyacaksın ve hiç acımadan ve elin hiç titremeden vurabileceksin neşteri. *Duvarcı Ustaları*, Türkiye'de ilk kez bir masonun masonluğu eleştirel üslupla ele aldığı özgün bir yapıt. Yazar, kendi masonluk serüveninde edindiği izlenimleri aktarırken, bir yandan okuyucuyu masonluk hakkında doğru bilgilendirmeyi, bir yandan masonluğu sorgulamayı, bir yandan da bizzat okuyucunun kendisini sorgulamasını amaçlıyor. Yazarın ironik üslubuyla masonluğun gizemli dünyasına doğru bir yolculuk.

TELLİ YOL/ *Fakir Baykurt/ Papirüs Yayınları*
Fakir Baykurt, bu kez 22 yeni öyküsüyle okuyucuyla buluşuyor. Son dönem öykü ve romanlarında, kırsal kesim insanının toplumsal değişim sürecinde sürüklendiği ortamı ve katıldığı göç serüvenini toplumsal gerçekçi bir bakışla yansıtan Baykurt, *Telli Yol*'da da yurtdışındaki yazın serüveninin birikimini sergiliyor. Değişik bir dil ve kültür ortamında, ağır çalışma koşullarında varolma savaşı veren insanların savrulan yaşamları ve bu yaşamların kesişme noktalarında ortaya çıkan yeni ilişki biçimleri Fakir Baykurt Türkçesiyle öyküleşiyor. Hem yakın hem uzak bir dünyanın seslerine kulak verenler için...

GÜZEL KONUŞMA VE OKUMA KLAVUZU/ *Ülkü Giray/ Bilgi Yayınları*
"Konuşan Türkiye istemiştik... Ve herkes konuşmaya başladı. Ancak çoğunluk Türkçe'yi yanlış konuşuyordu. Doğru konuşanlar azalmıştı. Her gün yanlış vurgu, tonlama ve telaffuzları dinleye dinleye doğru bildiklerimden kuşku duyar oldum." diyor Ülkü Giray. Bu kuşku ve endişeyle yola çıkan Giray, 1956'da başlayan spikerlik yaşamının getirdiği birikimi, deneyimleri elindeki kaynakları ve mesleki gereçleri biraraya getirerek öteki dil meraklılarıyla paylaşmayı amaçlamış. 5 ayrı bölümden oluşan kitap Türkiye'deki dil ortamının analizinden temel dilbilgisi yanlışlarına dek okuyucuya kılavuzluk ediyor. Konuşma yanlışları üzerine yazdığı açık mektupların gönderildiği adresleri bulmak ise bize kalıyor.

MİLLENİUM/ *İlhan Berk/ Bilgi Yayınevi*
1973 yılından bu ana besteci, söz yazarı ve yorumcu olarak müzik dünyasının içinde olan İlhan İrem, 80'li yıllarda yazı çalışmalarına başladı. Bugüne dek hikâyelerini, denemelerini, şiirlerini içeren 5 kitap yayımladı. Son yapıtı "Millenium" ikinci bin yılın sonlarında Türkiye portresinin gri-siyah renklerini akıcı, ironik bir üslupla bizlere aktarıyor.

ağustos 1998

varlık kitap eki

sayı: 75

ERHAN BENER

YARALI AŞKLAR

Erhan Bener

YARALI AŞKLAR

Öykü/Remzi Kitabevi

Erhan Bener adı bana hep iç çözümlemeleri anımsatır. Bellekle bilinçaltının kimi zaman çatışıp kimi zaman kesiştiği bu çözümlemelerde erotizm, arka planda ama hep var olan bir öğedir. Nedense onun romanlarından ortak bir görüntü var aklımda, gerginliğin keskinleştiği âna denk gelmiş özenli bir sofra. Olayların çözümlenmesi, ruh yıkımları bu sofranın düzeniyle çelişecektir. Yazar bu sofrayı özellikle bu çatışmanın ortasına oturtmuştur.

Erhan Bener'in romanlarındaki bu doruk ânının, benim bir yanılgım mı, yazarın düzenlemesi mi olduğunu çok iyi bildiğimi söyleyemem. Yazarın yeni kitabı *Yaralı Aşklar*'ı okurken bu görüntüyü o kadar sık yaşadım ki, artık bunun gerçekliğine inanıyorum. *Yaralı Aşklar*'daki öykü düğüm ve çözümleri de sofra görüntüsüyle birleşiyor çünkü.

Örnekleyeyim: *Eski Defter* adlı öyküde, yirmi yıl sonra yeniden karşılaşan iki sevgili karşılıklı hesaplaşmayı bir sofra başında yaparlar. Sofranın düzeni, onların kaçak ilişkilerini anımsatacak bir biçimdedir:

"(...) Salon hayli genişti, baştan aşağı son derece modern, İskandinav beğenisine göre döşenmiş, gölgeli ışıklarla çok hafif aydınlatılmıştı. Bir köşede, pek büyük olmayan bir masada, ince uzun mumlar yerleştirilmiş gümüş şamdanların ışığında iki kişilik bir yemek servisinin hazırlanmış olduğunu fark ettim. (...) Ester eskiden bilmezdi böyle sofra düzenlemesini. Sonra düşündüm, galiba, daha önce hiç yemek yememiştim onların evinde."

Eski Defter'in anlatıcısı öykü kahramanı, doktordur. Musevi bir doktor arkadaşının sevgilisi, sonra da karısı olan anestezi uzmanı Ester'le ilişki kurmuştur. Yirmi yıl sonra bir rastlantı sonucu buluşurlar. Anlatıcı, birlikte yedikleri yemek boyunca eski günleri irdeler. Aralarındaki ilişki üçünün birlikte yedikleri yemeklerde bile sürmekteymiş: "(...) üçümüz yine birlikte çıkıyor, ya bir lokantaya ya bir eğlence yerine gidiyorduk. Ester, tam karşımda bile oturacak olsa, masanın altından ayağını uzatıyor, bacaklarımın arasına dokunmaya çalışıyordu. Albert hiçbir şeyin farkında değildi, son derece sakin ve duyarsızdı."

Bu öyküdeki tüm önemli olaylar da hemen yemek öncesi ya da sonrasında gerçekleşir.

Kuşkusuz, Erhan Bener bunu özellikle düzenlemiş. Erotizmin ve cinselliğin "yiyip içmekle" ilintileri yüzyıllardır biliniyor. Yazar, hemen tüm öykülerindeki sofra görüntülerini öykünün düğüm ve gerginlik noktalarına yerleştirirken, bu sofra görüntüsünün öykünün temel bildirisine denk düşmesini de sağlıyor. Bir bakıma sofra, anlatılan kişi ya da topluluğun gizlerini veriyor: *

Sabırlık'ta, yaşlı ressam ve gencecik hayranı birbirini tutmayan eşyaların yer aldığı bir sofrada içerler: "Dolaptan, ne zamandır dokunmadığı yarısı boş viski şişesiyle, hemen hiç kullanmadığı, bir dostunun armağanı kesmecam içki bardaklarını ve yine ne zamandır elini sürmediği kuruyemiş tabağını alıp küçük bir tepsiye yerleştirdi. (...) Şişeyi, bardakları ve kuruyemiş tabağını üstüne bıraktığı bir ayağı sallanan küçük tahta masayı sedire yaklaştırdı." Kristal bardaklarla ayağı sallanan masanın uyumsuzluğu, öykünün kahramanlarının arasındaki durum, yaş, konum uyumsuzluğunun da altını çizer.

Kahve Molası'nda, dünya görüşleri ortak, sınıfsal konumları farklı delikanlılar, bir kız arkadaşlarının evinde toplanmışlardır. Sofra, delikanlıların düşünce ve köken çeşitliliğini yansıtır sanki: "O gece Seyhan (...) görkemli bir ziyafet sofrası hazırlamıştı. Yok yoktu. Rakıdan viskiye, şaraptan tekilaya, içki şişeleri boy boy sıralanmıştı büfenin üzerinde. (...) bütün gece hemen her şeyden konuşmuş ve durmadan içmiştik, karmakarışık, rakı, viski, votka, şarap tekila..." Öykünün düğüm ve gerginlik noktası, elektrikli cezveyle salonda kahve yapıldığı andır. Kahve kabarmış taşmak üzeredir. Cezvenin hemen altında "altın yaldızlı, işlemeli Şam işi bir örtü" serilidir. Yerde de "kalın, uzun tüylü, herhalde çok değerli bir halı". Kahve her ikisini de lekeleyebilir. Genç kız ne yapacağını bilemez. Delikanlılardan biri cezveyi mutfağa götürmesini önerir. Ama bunun için zaman çok geçtir. Diğeri kristal bir şekerlik uzatır. Genç kız, kristalin zarar göreceğini düşünür. Topluluktaki tek işçi, kendi en önemli varlığını sunar: "Ekrem birden atıldı, iri, nasırlı avuçlarını bitiştirerek Seyhan'a doğru uzatıp haykırdı: – Dök! Avucuma dök!"

Bu sahne, öykünün olduğu kadar, öyküdeki gençlik grubunun da kendi arasındaki uyumsuzluğun anahtarıdır. Edinilmiş mallara karşı, gözden çıkarılmayan zenginliklere karşı, kendi canı...

Kaçış öyküsündeki nişan sofrası da, olayın düzenleyicileriyle olaya karışamayanları belirtecek biçimdedir: "(...) az sonra kendimi ışıklı bir alanın orta yerinde buldum. Çalgı sesi birden sustu. Küçük alanın kenarında, uzunca bir masanın çevresinde oturan on-on beş kadar köylü dönmüş bana bakıyordu. Masanın biraz ötesinde ayakta duran çalgıcıların elleri de sanki havada asılı kalmıştı. Alanın yalnız bir yönündeki irili ufaklı, çoğu kerpiç, yıkık dökük evlerin önünde gençler ve başları bağlı kadınlar, kimi ayakta, kimi eşiklere oturmuş, alanın ortasındaki masada olup bitenleri izlemekteydiler. (...) Masanın çevresindeki tahta iskemlelere oturmuş köylülerin hemen hepsi belli bir yaşın üzerindeydiler ve hepsi de belli ki pazarlık giysilerini giymişlerdi. Masanın baş tarafındaki adamın köyün muhtarı ya da ağası olabileceğini düşündüm, öyle bir havası vardı. Masada bir tek kadın olduğunu fark ettim, yalnız yüzü görünen çok yaşlı bir kadındı bu ve kırk yaşlarında, iri kıyım, kır bıyıklı bir adamla karşılıklı olarak masanın ortasında oturmaktaydılar. Yaşlı kadınla adamın giyimleri kuşamları ötekilerden biraz daha farklı, daha özenliydi." *Kaçış*, köyün ileri gelenlerinin düzenlediği mutsuz bir evlenmenin öyküsüdür.

Yemek sahnelerinin öykünün dönemeçlerini saptadığı ve birden fazla olduğu bir öyküdür *Yataklı Vagonlar Mabudesi*. Evli kişiler arasındaki bir yasak aşkın, erkeğin sınıfsal ve bürokratik konumunu koruma adına bencilce davranışıy-

la son bulduğu bu öyküde, aşkın gelişim evreleri yemeklere bağlıdır. Yasak aşkın ilk adımları "dürüst ve hoş" bir yemekte atılır. Kadın, erkeğin "şefkatli, sevecen, kibar, yardımcı olmaya hazır, düşünceli bir insan" olduğuna inanır. Aşk, "Meclis Lokantası'nda" bir yemekle pekişir. Bu yemek, erkeğin toplumdaki gücünü, kadının statüsünü de yükseltebileceğini kanıtlayan bir yemektir.

"Çankaya'daki lüks bir lokantada, gözlerden ırak bir köşede" yenen yemek ilişkiyi perçinler. Ve trendeki yemekli vagondaki yemek, öykünün nasıl biteceği konusunda ipuçları taşır:

"Daracık koridorlardan geçerek, trenin sallayışı ile iki yana savrulup duruyor, bir türlü hareketlerime hâkim olamıyorum. Yemekli vagonun kapısında soluk soluğa durdum. Murat işte orada, dipteki masadaydı. Yanındaki koltuğun üstüne paltosuyla şapkasını koyarak yer tutmuştu benim için. (...) Dikkat çekmemek için, yine daha önce anlaştığımız gibi, tabldot ısmarladık. Birer duble de rakı. Midem hâlâ bozuktu. Çorbaya elimi bile sürmedim. Sonra hiç sevmediğim, söğüş tavuk ve pilav geldi. (...) Bir parça beyaz peynir attım ağzıma. Midem kabarıyordu."

Yaralı Aşklar'daki yemek sahneleri bunlardan ibaret değil. Kimi öykülerdeki sahneleri saptamam eski bir alışkanlıktan kaynaklanıyor. Sanat tarihi derslerinde, "İsa'nın Son Yemeği" tablolarını çözümlemiştik. Hıristiyan dünyasında sayısız biçimde resimlenen bu konu, ressamının özelliklerini açıklıyordu öğretmenimize göre. İsa'nın on üç kişi arasındaki yerini, abartmadan, kompozisyonuyla belirtmek zorundaydı. Onu ele vereni de. Elbet en kolayı, İsa'yı sofranın merkezine oturtmak, haini de onun yanı başına çizmekti. Ama ustalar bundan kaçınmış, pencereden düşen ışık, bir yüz ifadesi gibi ayrıntılarla çözmüşlerdi sorunu. Biz her "Son Yemek" tablosunda ressamın bu tablodaki tutumunu, dolayısıyla ressamın bu tabloyla daha neler demek istediğini bulmak zorundaydık. Yıllar önce İstanbul Kız Lisesi'ndeki ders saatlerimi yineledim öyküleri okurken. Erhan Bener, öykülerinin "altın noktası"na yemek sahnelerini koymuştu çünkü. Öykülerde kurtarıcı bir Mesih yoktu. Ele veren Yahuda'lar ise birden fazlaydı.

Güncel Ayrıntılar

Yaralı Aşklar, bir başka bakışla, toplumumuzdaki uyumsuz ilişkilerin kimi zaman mutsuz, kimi zaman trajik, kimi zaman komik sonuçları biçiminde de okunabilir. Kitabın adının ve öykülerin genel temalarının aşk oluşu, okuru, bir aşk çeşitlemeleri toplamıyla karşı karşıya olduğu yanılgısına da düşürebilir. Bence *Yaralı Aşklar*, toplumumuzun uzunca bir döneminin, aşk merceğinden yargılanmasıdır da.

Kasaba-şehir ikilemi, genç devrimcilerin kendi aralarında çözümleyemedikleri sınıfsal ve düşünsel çelişki, eskimeye mahkûm cinsel ilişkilere bağlı birliktelikler, aşkı cinsellikten öte özellikleriyle algılamama bu öykülerin sergilediği temalardan bazıları. Değişen değer yargıları, çağdaşlık, kadın özgürlüğü gibi kavramların yalnızca zamana değil, mekâna ya da coğrafyaya bağlı oluşu da bu öykülerin anlattığı gerçeklerden biri. Bu özelliği taşıyan en önemli öykü, *Kaçış*. *Kaçış*, 1977 yılında yazılmış olmasına karşın, günümüzün pek çok özelliğini anımsatan bir durum ve bölgede geçiyor: "Günlerden beri girip çıkmadığım yol, uğramadığım köy kalmadı. Her tarafta aynı görünüm, yanmış yıkılmış evler, sönmüş ocaklar, boş ağıllar, dağılmış harmanlar, kimsesiz

kalmış çocuklar, erkeksiz kadınlar, kolları bacakları mayınlarla parçalanmış erkekler, umarsız insanlar: kan, acı ve gözyaşı. (...) Herkesle, gördüğüm her yetkiliyle tartışıyordum. Yanıtlar hep aynıydı. Çatışmanın gereğiydi bunlar. Kaçınılmazdı. Önce yangının söndürülmesi gerekiyordu. İnsanlık, insanca yaşama, uygarlık ve gelişme daha sonra gelecekti." Öykü kahramanı, radyoyu karıştırdığında şu dilleri duyar: Türkçe, Kürtçe, Arapça, Farsça belki de Süryanice. Arada sırada da telsiz haberleri karışır radyoya, buyruklar, yarenlikler. Bölgede "jandarmalar, özel timciler, geçici köy koruculari ve güvenlik güçlerinden olduklarını söyleyen kişiler" kontrol yaparlar. Çünkü "teröristler" de vardır bölgede.

Doğu ya da güneydoğunun "sıcak" ortamında bir gazetecinin zorla evlendirilmek istenen bir genç kıza yardımını anlatan bu öykü, olağanüstü koşullar dışında alışılmış bir temayı işler gibidir: Mezhep ayrımının engellediği aşk öyküsü. Sevdiğine kaçma motifi, günümüzdeki pek çok yazılamamış öykünün arka planını içeriyor: "Terörist kızların" gerçek öyküleri. Bu konuda fazla açıklama yapmak yerine, öykünün bitiş cümlelerini alıntılamam yeterli olacak sanıyorum: "(Genç kız, sevdiğinin beklediği yere, gazetecinin yardımıyla kaçmış, yoldaki kontrolü atlatmıştır. Ancak gazeteci, genç kızın sevgilisini görmez. Kızın sonunu merak eder. Ona araması için telefon numarasını vermiştir.) Aramadı. Namus sorunu ya da kız kaçırma nedeniyle bir olay çıktığı hakkında da herhangi bir bilgi ulaşmadı gazetelerin haber bürolarına. Öyle bir şey olsaydı bile, oralarda her gün yaşanan kanlı terör olaylarının yanında, üzerinde durulması gerekmeyecek kadar küçük bir haber sayılırdı. Ama, doğrusu, ölü ele geçirilen teröristler arasında yer alıp almadıklarından emin değilim."

Erhan Bener, usta anlatıcılığıyla, aşk ve yemek odağından, Türkiye manzaraları çizmiş. İstediğiniz boyuttan okumak sizin elinizde. Bu öyküleri okuduğunuzda daha değişik boyutlar, daha ilginç tatlar da bulacağınız kesin. Bence geciktirmeyin.

SENNUR SEZER

Özdemir İnce

MANİ-HAYY

Şiir/Yön Yayıncılık

Şiir ve "söylenmeyen"

Şiirin söylenmeyenin peşinde olduğu sürekli olarak yazılır. Fakat şiirin, söylenmeyeni söylese bile 'okunması' olanaksız ama ulaşılması az çok olgunluk gerektiren bir okuma uğraşı istediği artık iyiden iyiye açıklığa kavuşmuş bulunmaktadır. Bu 'azınlık ediminin' bir meslek bilgisi ve ahlakı dahilinde gerçekleştiği göz önünde bulundurulursa 'meslekten şair' oluşun içi doldurulması zor bir uğraş olduğu daha da açıklık kazanacaktır.

Şiirin bir 'açıklama' ortamına gereksinim duyan bir sanat oluşu ve bu özelliğini bir üstdilde yapılanmasından alışı kuşkusuz 'şiir sonrası' birtakım işlevleri gerektiriyor. Bu işlev her şeyden önce şiirin dinamik yapısından; zaman ve mekânla girdiği amansız kucaklaşma ve itişmelerden kaynaklanıyor. Kültürün zor bir alanında bulunan şiir dünyası, 'zor' sözcüğünün anlam olasılıklarından daha çok sayıda bir anlamsızlık çevrimiyle iç içedir.

Bütün bu açıklamaları bir şiir kitabı adına hatırlıyoruz. Bu kez önümüzdeki, sıradan şiir okuru için güç, çetin ama sürükleyici bir kitap. (Bu arada 'kronik ve uzman' şiir okurluğunun asla 'genel' bir şiir okur uzmanlığı yaratmadığını hatırlatmak isteriz.) 'Mani-Hayy', Özdemir İnce'nin şiir yolculuğunun 19. taşı. Yazılı evrenin şiirsel köşelerini el yordamıyla iyi yoklayan ve (ilk kitabının yayımlandığı tarihi başlangıç alırsak) 25 yaşına basan Özdemir İnce şiirinin dipyapısında özellikle *Siyasetnâme*'den bu yana ayrıntılı bir 'notlar' birikiminin belirmesi bizi şöyle bir yoruma götürüyor: Kültürel anlamda, Özdemir İnce şiirinin göndermeleri bireysel bir okumanın altını çiziyor. Bu şiirin gelenekle ilişkisinin açılımı, bir gelenek gösterisinden çok şimdiki zamanın boğuntusundaki bireyin geçmişle giriştiği sarmal hareketlerinin uzantılarında gerçekleşiyor. Özdemir İnce'nin şiirinde vazgeçilmez bir doku olarak karşımıza çıkan göndermelerin gerçek adresi, aslında kodu ve şifresi her gövdede farklılaşan bir 'okuma-ayrıştırma' düzeneğinin bilincinde saklı. Bu anlamıyla Özdemir İnce şiiri, yoğun anlatımı, derinleşmiş imge yükü ile yazdığı kadar yazmadığı ama 'okumaya açık' bıraktığı şiirsel planlarda geziniyor.

Örneğin '*On İki İskenderiye*'nin V. şiirinde insanı yere mıhlayan şu dize:

"*Ete ve kemiğe bürünmektedir anlamsızlık.*"

Dipnotlarda yaptığımız gezintide bu dizenin Clarice Lispector'un 'G.H.nin Çilesi' adlı kitabından alındığını görüyoruz. Özdemir İnce'nin şiir organizmasında bir ortakyaşarlık bağı bulan bu dizenin 19 kitaplık büyük bir şiir düzeni içindeki yeri nedir? Özdemir İnce bunun yanıtını '*On İki Ohrid*'in 'I, e' şiirine saklamış: "*Bırakın beni burada kalayım artık,/ dinlensin bir zaman, toparlanıp hatırlasın kendini/ genlerimde oturan kimyasal bellek*"

Kimyasal bellek bahsine başka bir şiirde yine rastlıyoruz. Ama ondan önce Lispector'un insanı derin bir dehşete düşüren sesinin (ete ve kemiğe bürünmektedir anlamsızlık) artık Özdemir İnce'nin şiir yapısının bir taşı olduğunu söylemeliyiz. O sözcük demeti, etiyle kemiğiyle, Özdemir İnce'nin şiir düzeninin bir kesitinde 'tamamlayıcı ve birleştirici' bir unsur olarak 'ağza düşmeden de' vardı. Zira söz evreninde 'authentique' olarak ilerlemeye çalışan şiirsel bilinç, o dizeye gelinceye kadar başka ortak sözlerden yararlandığı gibi; hızında, etkisinde ve söyleminde bir aksamaya ve tutukluğa neden olmamak için gövdede daha önceleri açılmış bir 'çatlak' yerinden ya da 'yara izi'nden geçmek zorundadır.

'Şiir sonrası' inceleme ve deneme etkinliklerine çok elverişli bir şiir Özdemir İnce şiiri. Ama bu ifade kolaylığı, onun şiir düzeninin kendini çabuk ele veren ve kolayca kavranan bir durumda ve yarı-saydamlıkta olduğu anlamına gelmiyor. Anlam ve bilinç düzeninin kendini 'birinci anlam'la avuttuğu ve 'tamamlanmış, bitirilmiş bir geçmiş sanısıyla' geçiştirdiği bir şimdiki zamanda şu üç dizenin yarattığı sanrısal patlamadan sonra, Şiir'in anlam ve bilinç hayatımızdaki gücünü yeniden gözden geçirmemiz gerekmiyor mu? "*Sanki tamamlanmamış bir geçmiş... var,/ neredeyse yaratılmamış bir dünya kumlarda/ ve gökyüzüne doğru güvercin kuleleri.*"

'Şiir sonrasının' izlerinde yürümenin Şiir için ne büyük önem taşıdığını öğrendiğimiz çok az şairden biridir Özdemir İnce. Onun şiirini açıklamaya 'yaklaşma'nın bir başka 'sözde' tehlikesi de Şiir üzerine kitaplarca deneme, inceleme ve eleştiri yazan bir şairin, kendi şiiri üzerine düşünme hakkını sessizlik içinde saklı tuttuğu bir düzlemde; şiiri üzerine yazılanların onun düşündüklerine paralel olmamasıdır. Talihin cilvelerine inanmak zorunda hissediyorum kendimi tam bu noktada: Özdemir İnce'nin şiiri üzerine yazma kılgısı, 'onun şiiri sonrasında' süren etkilerinden sadece biridir. Onun şiirlerinden 'sonra' onlarca, yüzlerce şiir daha yazılabilir. Onun gövdesindeki çatlaklardan ve yara izlerinden geçmek koşulu hiçbir zaman yoktur. Ama tek tehlike, onun 'bilmece ve hikmet saymanlığı'na yorduğu yolculuktan mahrum kalmanın garip üzüntüsüdür. Bu üzüntünün ne olduğunu anlamak için bu 'harmanda' onun payının ne olduğuna bakmalı: "*bir payım var harmanda, o da yitmek içindir,/ çünkü gördüm körleşmesini güneşin, çölde,/ bir öykü aramıyorum artık sayısız efsaneme.*" (*On İki İskenderiye*)

Yolculuk ve ayna

Türk şiirinde İkinci Yeni'den bu yana daha iyi anlaşılan ve genelde Şiir'in evrensel dizgesinden koparılamayan bir rahatsızlık hâlâ devam ediyor: (Şiir de zaten sürekli olarak, "rahatlık" bölgelerinden uzakta yer aramaz mı kendine?) Bilinç, söylem ve üslup kavramları arasındaki senkron sıkıntısı. Senkronun eşzamanlılık güdümünün yanı sıra şiirin zamansal konum gereçlerinden biri olan uyum'un yapısal özdeşlik talepleri de söz konusu. Şiir'in sahiciliği, yani zaman ve mekânla problematik açıdan kucaklaşmasının ahlaki bir imgede gövde bulması, olabildiğince senkronu gereksiniyor.

Türk şiirinde 'hayat' ve 'şehir'den sonra en çok kullanılan ve gözdeleşen, ama bir o kadar da muğlak olan temalardan biri 'yolculuk'tur. Kullanım tekrarlarıyla oluşan üşüşme bölgelerinde tek bir şey farkedilmektedir sadece: Bu bölgelerde 'ne çok' yolculuk, hayat ve şehir sözcüğüne rastlandığı ve bu sözcüklerin 'çekilmeden ve karılmadan' öylece kalakaldıkları...

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (6.00.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 90 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 60 $

❑ 2 yıllık (12.000.000 TL)
❑ 2 yıl 150 DM
❑ 2 yıl 100 $

Ad, soyadı ..... Doğum tarihi ve yeri .....
Adres .....
Posta kodu /Şehir ..... [E-posta .....]
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabına
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 064-6/1032416-0 no'lu hesabına
❑ Pamukbank Türbe Şubesi 10210743 no'lu hesabına
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: Alındığı Müessese:
Kart Sahibinin İmzası: Nüfus Cüzdanı No:

Mani-Hayy'da karşılaştığımız "yolculuk" zenginliği, kesinlikle bir "yol" vitrininden düşmüyor önümüze. Bu kitapta şiirin taşıdığı yolculuk yükü, yolcu önerileri taşıyan şairin Yol'la kesişme noktalarından oluşan ve neredeyse bilincin yerini tutan rastlantısal izler taşımaktadır. Şiirin kullandığı yolculuk, yazgısında açılmış "değişmez" çatlaklardan izler de taşıyan ve tarihine kıvranarak sorular soran; acı bir deneyim olarak tarihten farklı olduğunun bilincine vardığı Geçmiş'le ilgili bilgilerini yeniden yoklayan ve hazırlıksız yakalandığını anlayarak şiire başvuran insanın yola "yeniden" bakışını içermektedir ayna olarak: "*Yolculuk mu? Bilmece ve hikmet saymanlığı./ Yolculuk: Aynanın görün yüzünü duvardan almak.*" (*On İki İskenderiye, III*)

Şair, yerini doldurmayı unuttuğu ya da elinde olmayan bir 'fiil' yüzünden zaten bir yolcudur ve yoldadır. Çünkü bir 'eksiklik' olarak da sözün simyasına nüfuz eden şairlik durumu, hareket halindeyken –iki şiirsiz durum arası– aynadaki surette zamanın akmış olduğunu görmek gibi bir tehlike taşır. Yol'a düşen üç adın (yol, yolcu, yolculuk) karşısında, aynadan ve zamanın sığmadığı bir saatten oluşan iki cismin yer alması üzerine adların yeniden tarif edilmesi gerekir. Bu tarifi bulmak adına şiirin giriştiği ifade ölçüsü çoğunlukla paradoksal özellikler taşımaktadır: "*Yol, yolcu ve yolculuk: Hareket halinde bir ayna ve saate sığmayan bir zaman.*" (*On İki Ohrid, I,h*)

Yolculuğun dolaylarında şiir söylemek elbette zor sanat. Özdemir İnce'nin *Mani-Hayy*'da bu bağlamda üstlendiği tekil ve özgül sanat, kendisinde ince bir söz haritacılığını barındırıyor. Yol üzerine söylenen söylem bütünlüğünü birtakım yol hezeyanlarından kurtarmanın yolu da bu haritacılığın, daha doğrusu şairin yer/menzil sorununun üstesinden gelmiş bir bilinç düzeyinin elindedir. Önceden hazırlanmış birçok konumu okuyan şairin bu konumları eliyle itme refleksinde de birtakım ontolojik hazırlıkların sonuçlanmış bulunması körlük adına her zaman için, iyidir: "*Ben buradayım, yol olmak için.*" (*On İki Ohrid, IX*) "*Bana pay olan bereket ne, ayrılmamıştır,/ yola ve toza kulluk etmekten başka.*" (*Mani-Hayy, I*)

HALİL GÖKHAN

Ülkü Karaosmanoğlu

SUS

Roman/Bilgi Yayınevi

Kadın arkasını erkeğe dönmüş, pencereden, puslar içinde yitirdiği bir zamana bakıyor. Geride dağınık bir yatak. Adam, bir an önce oradan uzaklaşmak için her zaman özenle bağladığı kravatının çarpıklığını bile "es" geçen bir telaş içinde. Kadının dudakları hafifçe aralanıyor.

"Beni anladığını sanmıyorum!"

Havalimanının can sıkıcı uğultusu... Az sonra uzak metropollerden birine kalkacak uçağın yolcuları için son çağrı yapılıyor. Kadın, omzuna astığı çantanın içinden, titreyen elleriyle pasaportunu ve biletini çıkarıyor. Güvenlik kontrolünden geçmek üzere iki adım uzaklaşmışken dönüp arkasına bakıyor. Umutsuz gözlerle onu yolcu etmeye gelen adamın yalnızca elleri değil, bütün hücreleri titriyor. Adamın dudakları hafifçe aralanıyor:

"Bunu yapmak zorunda değilsin, yeniden deneyebiliriz!"

Barın tenha sarhoşluğunda uzayıp giden berbat bir sessizlik... Genç kızın bakışlarındaki yorgun ışıltı... hayır, ışıltı falan değil... tutuşmuş bir çift fitilin, 'büyük patlama'ya az kala saçtığı o ölümcül kıvılcımlar, garsonun, adamın önüne bıraktığı son içkiyle daha da parlaklık kazanıyor. Geriden hafif bir müzik: "I'll never fall in love again"... Kadının dudakları, sessizliğin, belki de bir ömrün canına okuyacak o 'büyük patlama' için son kez aralanıyor:

"Sen aşktan ne anlarsın?"

Son duruşmada "karar", açıklanmak üzere. Sanık ayakta; ceketinin önünü iliklemiş, hâkimin ifadesiz gözlerine bakıyor. Gözlerinin önünde kanlar içindeki kadının son çırpınışları. Adamın dudakları hafifçe aralanıyor:

"Onu seviyordum Hâkim Bey!"

...Ve kimbilir daha nerelerde ne oyunlar oynanıyor?

Uzak-yakın yaşanmışlığın izleriyle dolu hayatlarımızda bu ve benzeri sahneler; "hafifçe aralanan" dudakların hesapsızca telaffuz ettiği onca sözcük, kuşkusuz her birimize, bir yerlerden *âşina*; üstelik her biri, *eksik, çarpık,* üzerine 'sâfiyetle' eğilinmesini zorunlu kılan gerçekliğimizin çokça bilinen bir yanına ait; ve asla görmemiz gerekenlerin 'tamamı' değil!

Oysa Coğrafya Doçenti Mükerrem Özdeş'le Astronomi Profesörü Hasan Ferit Bey, yaşadıkları dünya içinde kendilerine özgü duruşlarıyla, o malûm gerçeklik yolunda bir ömür tüketirken nasıl da mutlu ve kendileriyle barışıklar! Gerçi onlar, usta yazar Ülkü Karaosmanoğlu'nun var ettiği bir romanın hayal kahramanları; dahası, "onların" kurgu içinde somutlaşan düşünce ve davranış biçimleriyle, gündelik hayatın bilinen dokusunun, mukayese kabul etmez örnekler oluşturduğu da düşünülebilir. Ama söyler misiniz bana, eğer hayal etmek, gerçeğin tahtına göz dikmekse, bu benzemezlik neyi değiştirir? Kaldı ki, seçilmiş roman karakterlerinin, yazarlar tarafından yeryüzüne armağan edilmiş "alternatif yaşam"ın soylu kılavuzları olduğu da, bilinen, hayli eski, bir başka gerçek! Aksi halde Mükerrem Özdeş, 15 Temmuz 1955 tarihli günlüğünde, Hasan Ferit Bey'e kalbinin derinliklerinden hiç şöyle seslenir mi?

"İki sene evvel bana 'Birbirini değiştirdikçe mesut olabilir insan,' gibi bir şey söylemiştin. Birçok insanın buna vereceği cevap (o sıralar ben dahil) malumdu: Birbirini değiştirdikçe karşısındakinin artık o sevdiği şahıs olamayacağı. Yani insanlar aynı kalmalıydı. Ne kadar basit değil mi? 'Beni olduğum gibi kabul et', 'Ne yapayım ben böyleyim işte,' gibi sözler söylenir birçok beraberliklerde. (...) Çünkü bu lafları söylemek de, tatbik etmek de çok daha kolaydır, birbirini değiştirmeye gayret etmekten.

'Beni olduğum gibi kabul et,' dendiği anda zaten o beraberlik bitmiş manasına gelir. Daha sonra da 'Hayatımız çok yeknesaklaştı, farklı bir şeyler yapmalıyız,' gibi cümleler çoğalır. Bir müddet sonra bunlar da durur. Ya bir zahiri mutabakat ya da daimi kavgalar..."

"Modern zamanlar"ın '*icâd edilmiş*' mutluluk avuntusuna kendilerini kaptıranlar için "karabasan" bununla bitse iyi! Mükerrem Özdeş devam ediyor:

"Halbuki değişmek saadet demektir. Hayatına bir mana katmak, hayatın hedefini anlamak demektir. Yeni his ve fikir yollarını açacak sualleri, cevapları aramak, mefhumları süzgeçten geçirip, seçerek, bilerek hissederek mevcut olmak demektir. Kanatlanıp uçmak, hür olmak, nefes almak demektir. Yalnızlığın farkına varıp o yalnızlıkta mesut olmayı bilmek, hissetmek demektir. Vasat konuşmalardan uzaklaşmak, kelimeler, mefhumlar üzerinde oynamak, icabında onları yok etmek demektir."

Sus, okurken insanı sürekli "teyakkuz" halinde tutan, yaşadığı dünya ile birlikte kendi iç varlığını da okuyucusuna her satırında sorgulatan, türünün son yıllarda yazılmış en seçkin örneklerinden biri. Yazar "hanesinde" Ülkü Karaosmanoğlu'nun ismine rastlamak ise baş döndürücü bir üslupla ve yetkin bir dille kucaklaşmanın zaten baştan garantisi. Romanın dili, Şerif Muhittin Targan'dan, "*romantizmin itirafçı ruhu*" Çaykovski'ye, Mozart'tan, Michelangeli'nin büyülü piyano icrasına kadar yapıtla iç içe geçen, giderek

'o'nun gizil kahramanlarından birine dönüşen '*musiki*'ye derinlerden "*dem*" tutan bir kıvama erişiyor.

Roman, yaşayıp yaşamadığı belli olmayan kayıp yönetmen Şeyda'nın çektiği, henüz montajlanmamış filmi bitirmeye uğraşan birkaç eski dostun insanüstü çabasının anlatımıyla başlar. Çünkü senaryo kayıptır. Güzin'in, Sadun'un, Şeyda'nın eskiden asistanlığını yaptığı yönetmen Murat Gündüz'ün ve eski bir yangının izini taşıyan felçli yüzüyle onların sessiz destekçisi (yapımcısı) Sitare'nin[1] çabaları, karşılarına senaryonun dayanağını oluşturan '*yeşil dosya*'yı çıkarır. Dosyanın içinden çıkanlar ise Coğrafya Doçenti Mükerrem Özdeş ile Astronomi Profesörü Hasan Ferit Bey'in hayatları... Film, son bir gayretle bitirilir. Şeyda'nın, eğer hâlâ yaşıyorsa, basında yer alan haberler sayesinde filmin galasına geleceği umudu da boşa çıkar. Romanın bundan sonrası Şeyda'nın ağzından, onun yeşil dosyadaki notlarından anlatılır. Arada Mükerrem Hanım'a ait (fotokopileri yeşil dosyaya konmuş) hep 15 Temmuz tarihini taşıyan 1954, 1955 ve 1956 yıllarına ait günlükler vardır, ki bu bölümlerin anlatıcısı Mükerrem Özdeş'tir. Şeyda, aslında teyzesi Mükerrem Hanım'a ait bu günlüklerin tümünü vaktiyle okumuş iki kişiden biridir. Diğeri ise, öğrenciliğinde bir dönem Hasan Ferit Bey'in rahle-i tedrisinden geçen Sadun: Mükerrem Hanım'ın son yıllarına eşlik eden büyük gönül dostu! Romanın üçüncü bölümünde tekrar anlatıcı olarak ortaya çıkıp, kayıp Şeyda'nın izini bulmak üzere yollara düşecektir. Çünkü Hasan Ferit Bey ve Mükerrem Özdeş'in yaşadıklarıyla Sadun ve Şeyda'nın bir türlü yaşayamadıkları arasında 'paradoks' içeren tuhaf bir yakınlık vardır. Aslında Şeyda'nın çektiği filmi bitirmek için stüdyoya giren herkesin, o filme kalındığı yerden devam etmek için duydukları yoğun istekle, kendi içsel yolculuklarını gidilebilecek son noktaya kadar götürme arzuları arasında oldukça hissedilir bir örtüşme vardır. Geride kalmış hayal kırıklıkları, eksik hayatlar ve yanlış yaşanmış aşklar adına mutlaka sonuna kadar gidilmesi zorunlu bir yolculuktur bu. Hele Mükerrem Hanım'la Hasan Ferit Bey'in, öldükten sonra bile hâlâ çarpan yürekleri, onların hayatlarına böylesine nüfuz edip önlerini aydınlatırken; ve dahi 'aşk' adına ortalıkta gezinen bir dolu saçmalık ruhları bu denli abluka altına almışken!.. Oysa Mükerrem Özdeş, daha 1955 yazında, Koşuyolu'nda kalem aldığı günlüğünde bu duruma şiddetle karşı çıkmamış mıydı?

"*Neden telkin edilen hatta dikte ettirilen bir aşkı yaşamakta ısrar edilir? Başka türlüsünü bilemediğimiz için mi, yoksa dikte ettirilenler saf ruhu esaret altına alıp, onlara başka türlü hareket imkânı bahşetmediğinden mi?*"

Mükerrem Hanım işte tam bu noktada ister istemez Hasan Ferit Bey'in kendisine söylediklerini hatırlamak zorundadır:

"*Romanların, filmlerin, hayatın öğrettiği aşkın bekçileri var bu dünyada(...) Aşkın her türünün tarifini hafızalarına kaydetmişler ve bütün bu reçetelerin ötesinde ruhlarını ısıtabilen iki insana katiyen tahammül edemiyorlar(...) Halbuki biz onların aralarına karışıp, kimselere kendimizi göstermeden yaşayabilmeye muvaffak olmalıydık(...)*"

Astronomi Profesörü Hasan Ferit Bey, aşk bezirgânlarından ve onların sığ "reçete"lerinden uzakta yaşanması gereken bu hayatın adını kendine özgü çarpıcı yaklaşımıyla çoktan koymuştur: "*On iki noktası!*"

"*Tasavvur etsene, akreple yelkovan tam 'On iki'de üst üste gelecek ve biz bu hayatı bir yudumda içeceğiz. İddia makamının, şaibelerin, devriyelerin olmadığı yer, o nokta. Orada kimseye pasaport sormuyorlar. Şeytanın elini uzatmadığı nokta.*"

Ya da Mükerrem Özdeş'in Sitare'ye yazdığı mektupta özetlediği gibi:

"*Acının ve sevincin biçim değiştirdiği, anlamsızlaşarak yalınlaşan saf mutluluğun tadılabildiği ama üzerine çöken dünyanın kaçılabilecek soluk borusunu veya tünelini keşfetmiş bir insanın vardığı nokta idi 'On iki.'*"

Hasan Ferit Bey, "on iki noktası"ndaki insanın özelliklerini, Mükerrem Hanım'ın huşû içinde kendisine yönelen bakışlarına karşı "*Şarlo momenti*"yle kodlar:

"*(...) Şarlo'nun yüzü hislerinin adeta bir resmi geçididir(...) Omzuyla ya da başıyla basit bir hareket yapardı Şarlo ve o an içinde en mücerret hayatlar birbiri üstüne yıkılıverirdi. Trajedi ile komedi sarmaş dolaştı Şarlo'da(...) Bin çeşit hayali vardır ama bu hayaller genellikle gerçekleşmez(...) Fakirliği de malum, ama burnundan kıl aldırtmayacak kadar da haysiyetli. Zaten bastonu da bir asalet sembolü değil mi?(...) Sonra kalbi yufka. O kadar yufka ki, yaptığı iyiliklerin karşılığını beklemek aklına bile gelmez. Her zaman bir fedai olmaya hazırdır(...) Cimrilikten başlayarak bütün kötü hususiyetleri gör, deste yap ve sil at! Geriye ne kalır biliyor musun? Şarlo'nun ta kendisi.*"

Elbette "on iki noktası"nın ve "Şarlo momenti"nin anlamını en doğru kavrayanlar (*hazin geçmişlerinin bu yoldaki katkısını da yabana atmamak kaydıyla*) Sadun, Şeyda ve benzerleri olacaktı. Nedenine gelince... Şeyda'ya kulak vermekte yarar var:

"*Yetmişli yılların gençliğiydik biz! İnsanın ihmal edilişinin farkına vardığımız ve bu gerçeğe olanca enerjimizle karşı durmaya çalıştığımız muhalif yıllar(...) Yaşamın trajedisinden payını alanların sözcülüğünü üstlenmiştik. Görevimizi hiç kimseden emir almadan uygulamaya kalkışan gençlerdik. İnsan ölümünü haklı gerekçelere bağlayabilmek için didinip duranlara her zaman ve her yerde "hayır!" diyebilmek için hazır ve nazır olan bizler. Biz son halkaydık. Altmışları, seksenlere bağlayan o sıcak zincir. Çok geçmeden bizi de dağıtacaklardı.*"

Sadun, yetmişli yılların kayıp "halkası" Şeyda'ya dair ipuçları içeren beklenmedik telefon ihbarı üzerine apar topar yollara düşer; kendisini "*hayattan alacaklı*" gören, altmışlı yılların bir "genci" olarak... Onun ve dostlarının soylu yolculuğuna "roman kıvamında" katılmak isteyenlere *Sus*, 'zaruretle' tavsiye olunur. Eğer hayatta olsaydı, Astronomi Profesörü Hasan Ferit Bey de ilerlemiş yaşına aldırmadan eminim bu yolculuğa katılır ve o kozmik yalnızlığı içinden kulaklarımıza muhtemelen şöyle fısıldardı:

"Tanrım, 'varlık' ihtişam içinde sefalete sürüklenirken insanların duyduğu saadet nasıl da acı verici!"

son not

Yazıyı bitirip saatime bakıyorum: on ikiyi 'bir' geçiyor. Gene bir yerlerde, bir şeylere geç kaldığımı anlıyorum. Hızla toparlanıp sokağa fırlıyorum. Şarlo, acaba hangi sinemada oynuyor?

AHMET YURDAKUL

(1) Sitare için bknz.: *İsyanın Bin Yüzü*, Roman, Ülkü Karaosmanoğlu, Bilgi Yayınevi.

DUYGU ASENA:

Ben dilimin çok iyi olduğuna inanıyorum bir kere. Çok sade, çok akıcı, çok anlaşılır bir dil. Kitaplarım da bu yüzden bu kadar satıyor, satın alan herkes tarafından da seviliyor.

Aynada Aşk Vardı/Roman/Milliyet Kitapları

✪ *Kitabınızda üç ayrı kuşağa ait üç ayrı kadını anlatıyorsunuz. Nilüfer, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında yetişmiş, dönemin ahlak kurallarının altında ezilen, isteklerini, duygu ve düşüncelerini dile getiremeyen, aşklarını özgürce yaşayamayan, mutsuz bir kadın. Nil ise 80-90 kuşağını temsil ediyor. Bu kuşağın kadınına özgü temel problemleri taşımakla birlikte, kendi iradesiyle hareket edebilen, yaşamına ilişkin kararları tek başına alıp uygulayabilen bir genç kadın. Bu iki kuşağın arasında ise 68 kuşağının kadını Nilgün var. Nilgün sadece tarihsel anlamda değil, dönemin özgürlükçü, tabuları yıkan kentli kadınını yansıtması açısından da bir 68'li. Nilüfer'den Nil'e dek uzanan kadının sosyal değişim sürecini aktarırken aradaki kuşak olarak 68 kuşağını seçmenizin bir nedeni var mı?*

– 68 kuşağı bence baş kaldıran, neye baş kaldırdığını bilen, bilinçli, pek çok baskıya rağmen bir şeyleri değiştirmeye çalışan, neyi değiştirmeye çalıştığını anlayan bir kuşaktı. Ayakta durmasını daha iyi becerebilen bir kuşaktı o. Bunu gerçekleştirerek de bugünkü 'görece olarak bağımsız' kadının, yani Nil'in ortaya çıkmasında büyük rol oynadılar. Ondan sonraki kuşağa mensup olan Nil'i onlar kadar bilinçli ve ne istediğini onlar kadar iyi bilen biri olarak resmetmedim. Bu, tabii, tüm Türkiye insanları için bir genelleme, istisnaları mutlaka var. Ama belki de bu kendime yaptığım bir torpil, ben de bir 68'liyim çünkü.

✪ *Nilgün, 68 kuşağının değerlerine düşünce bazında sahip çıkıyor, ancak bu noktada da kendi yaşamı çelişkilerle dolu. Kendilerini çok ileri, modern gördükleri, cinsel baskılara karşı tavır aldıkları halde bekâretlerini kocalarına saklamış pek çok 68'li kadından biri o da. Cinsel özgürlüğü topluma karşı savunurken kendi kızına karşı daha tutucu davranıyor. Bunun gibi pek çok konuda gizli bir bağnazlık barındırıyor içinde.*

Nil de zaten onu 68 kuşağının komplekslerini taşıyan biri olarak nitelendiriyor. Sizce 68 kuşağı kadını kendi değerlerini, özgürlük rüzgârlarını diğer kuşağa tam anlamıyla aktarabildi mi? Bir sonraki kuşağa artılar eklemek anlamında işlevlerini yerine getirebildi mi?

– Gayet güzel saptamışsınız. Tam olarak yerine getirdiler diyemem tabii. Kendileri de tamamiyle her şeyi hallede-mediler kafalarında. Öyle bir geçiş dönemiydi ki, bir sürü şeyi görüyorlar, biliyorlar, ama kendi hayatlarında gerçekleştiremiyorlardı. Örneğin kitapta bir eşcinsellik tartışması var. Kızının eşcinsel olmasından ödü patlıyor Nilgün'ün, ama lafa gelince eşcinselliğin de çok doğal bir şey olduğunu, bir seçim olduğunu söylüyor, buna inanıyor. Demek ki o geçiş döneminde şalteri şak diye indiremediler. Bu nedenle de doğrusu çok şahane çocuklar yetiştirdiklerini söyleyemem. Ama bugün görmekteyiz ki bir başarı elde etmiş, bir isim sahibi olmuş kişilerin çoğu 68 kuşağından. Sanatçılardan politikacılara, banka genel müdürlerine kadar pek çok kişi... Onların arkasından çok itici bir yenilik gelmedi.

✪ *Kitabınızda üç, hatta dört kuşak kadını anlatırken, kentli kadının zaman içerisindeki sosyal değişimini de net olarak aktarmışsınız. Tüm dünya genel olarak bu alanda özgürlükçü değişimlere sahne olmuş. Ama acaba Türkiye'deki kentli kadın tam anlamıyla evrensel süreçle koşut olarak ilerleyebilmiş mi? Ya da sürecin neresinde tıkanmış?*

– Türkiye'nin ölçüleriyle değerlendirdiğimiz zaman tabii ki gelişme çok somut bir biçimde görülebiliyor. Ama ülke sınırları dışına çıkıp evrensel ölçülere vurduğunuzda hâlâ çok geride.

✪ *Anlattığınız kadınlarda, özellikle de 80-90 kuşağını temsil eden Nilgün'de dikkati çeken bir özellik de şu: Bu kadınlar, hayatla ilgili en küçük hoşnutsuzluklarında hemen kendi bedenlerine odaklanıyorlar, bedenlerinin bir yerinde değişiklik yapmak istiyorlar. Hayatları kötü gittikçe bedenlerinde kusursuzluğu yakalamak istiyorlar. Bunun nedeni ne? Hele hele günümüze gelindikçe bu, neden daha çok bir saplantı halini alıyor?*

– Günümüzde bu duruma daha sık rastlamamızın en büyük nedeni, estetik alanında sürekli gelişen tıp ve teknoloji. Nilüfer (anneanne) bunu yapamazdı zaten. Ama dikkat edin, Nilüfer'in de hayatında sahip olduğu tek olumlu şey, güzelliği. Onun varlığına sımsıkı sarılmış. Ama güzel olmasaydı da, orasını burasını değiştirecek imkânı pek yoktu zaten, bu nedenle de güzelliği belki fazla önemsemeyecekti. Nilgün'ün zamanında da bu olgu bugünkü kadar yaygın değildi, onlar zaten güzellikten çok hayatla ilgiliydiler. Güzellik, estetik içinde bulunduğumuz dönemin meselesi. Nil

ve Nil'in kuşağı, çok mutlu, çok kültürlü, çok birikimli olmadığı için en ufak bir olumsuzlukta hemen kendine dönüyor, kendini kesip biçerek mutlu olacağını zannediyor.

✪ *Her üç kadın da kendi öykülerinin sonunda bir aynaya bakıyorlar ve gördükleri şey onları çok mutlu ediyor, kendilerini güzel buluyorlar. Tüm yaşamları gözlerinin önünden akıp gidiyor ve bir karara varıyorlar: Her biri bundan böyle sadece aşk için yaşayacak. Bedenden duyulan memnuniyet ve yaşamla ilgili alınmış bu karar arasında kurduğunuz bağı açıklayabilir misiniz?*

– Öyle, zannedildiği gibi çok doğrudan bir bağ kurmadım aslında. İlk kuşağın kadını olan Nilüfer güzelliğe tutkun bir kadın ve bu tutkuyu kızına, dolayısıyla torununa da aktarıyor. Güzellik bir anlamda onlar için mutluluğu ifade ediyor. Aşk ve güzelliği de birbiriyle ilişkilendiriyorlar, sanki ancak güzel olduklarında kendilerine âşık olunabileceğini, dolayısıyla da daha mutlu bir aşk yaşayabileceklerini düşünüyorlar. Aşk ve güzellik kavramları, onlar için birbiriyle daima paralel; çirkin olsalardı kimse onlara âşık olmayacaktı. Kitabın sonunda her birinin aynada gördüğü 'güzel kadın', onlar için aşk dolu bir yaşam anlamına geliyor.

✪ *Romanınızdaki kadınlar, temelde aslında tek bir şeyin peşindeler: Mutluluğun sırrını bulmak. Kadın olma serüveni tarihin bir döneminden sonra acaba mutluluğun sırrını bulma serüvenine mi dönüştü?*

– Benim pek çok gözlemim var bu konuda, çok sayıda kadınla konuşuyorum. Mutlu olmak, mutluluğu yakalamak o kadar önemli ki kadınlar için... Ve hemen her kadın da mutluluğunun kaynağını erkekte arıyor. Erkekle yaşadığı aşk, evlilik, kurduğu yuva, cinsellik... Kadının mutluluğu bunlara bağlı, meslek sahibi kadınlar için bile meslekleri ikinci sırada geliyor. Mutluluğu sorgularken hep hayatlarındaki erkek olgusu etrafında dönüyorlar. Erkeklerse mutluluğu yaşamlarının bütün unsurlarına eşit olarak pay edebiliyorlar; kadın, evlilik, iş, eğlence, spor, vs., tıpkı bir pastayı eşit dilimlere böler gibi. Kadın için ise o pastanın üçte ikilik kısmı sadece erkeklere ait. O kadar darbe alıyor, acı çekiyor bu yüzden ama ne yazık ki en akıllı, en eğitimli kadınlar için bile bu durum değişmiyor. Pek çok meslek kadını tanıyorum, gece gelen bir telefon yüzünden o gün işte çuvallıyorlar. Yani bu kadar naif, bu kadar çocukça yaşıyorlar aşkı. Bu kınanacak bir şey mi, gülünecek bir şey mi bilmiyorum, belki de iyi bir şey.

✪ *Kitaptaki olayları belli bazı düşüncelerin savunusu olarak aktardığınızı görüyoruz. Ancak mesajlarınızı sadece olayın kendisini anlatarak değil de, roman kişilerinin ağzından, onlara adeta söylev verdirir gibi iletiyorsunuz. Bu, bilinçli olarak seçtiğiniz bir üslup mu?*

– Kitaplarımı yazarken ortaya sadece bir roman çıksın diye düşünmüyorum. Bu bilinçaltında olan bir şey, düşünülerek verilmiş bir karar değil. Gerçekten de bir mesaj vereyim, insanların kafasında bir soru işareti oluşsun, insanlar uyansınlar istiyorum. Belki bu çok şapşalca bir şey, ama bir öğretmen tavrı var hakikaten. İlk kitabım *Kadının Adı Yok*'ta bu daha fazla vardı. Son kitabımda daha az olduğunu düşünüyorum ve bu tür ifadeleri azaltmaya çalışıyorum. Bu belki de gazetecilikten kaynaklanan bir tutum. Bir köşe yazısı yazarken, bir haber yaparken mesaj verme çabası içindeyim; bir 'işe yaramışlık' duygusu, faydalı olma arzusu var. Kafam gazeteciliğe özgü kaygılarla yoğrulmuş ve bu kaygılar kitaplarıma da yansıyor ister istemez. Bu tutum

doğru ya da yanlış, kendimi savunmuyorum. Ama gerçekten de böyle bir tutumum var.

✪ *Anneanne, kız evlat ve torun... Üçünün hayatlarını ayrı ayrı anlatırken bir diğerinin hayatına gönderme yapmıyorsunuz. Her üç öykü de birbirinden bağımsız bir şekilde ilerliyor. Okurken her üçünün de yaşamlarının benzer olaylarda kesişmesini bekliyor okuyucu, ama bu gerçekleşmiyor...*

– Bunu da bilinçli olarak yaptım. Okuyucu da zaten uzun süre, onların anneanne-kız-torun olduğunu anlamadığını, belirli bir yere gelince bunu hissettiğini söylüyor. Birbirlerinden bağımsız bir biçimde, her birini başlı başına bir hayatın insanı gibi tasarladım. Yani Nilgün kendi öyküsünün hiçbir yerinde, "Annem Nilüfer'le oturduk, kahve içtik," demiyor. Aynı şekilde Nil'i anlatırken annesi Nilgün'ün adı hiç geçmiyor. Bunu özellikle yaptım. Ayrı, apayrı insanlar onlar. Her birinin yaşamının içinde diğer iki kişinin yaşamı da yer tutuyor tabii ki, ama örneğin Nilgün'ün öyküsünde Nilgün'ün annesi herhangi bir anne, Nilüfer değil o artık; çocuğu da herhangi bir çocuk, 'Nil' kimliğinden sıyrılmış halde.

✪ *İlk kitabınız Kadının Adı Yok'tan başlayarak eserlerinizin edebi niteliğine ilişkin pek çok olumsuz tepki aldınız. Bu tepkiler kaleminizde dile, biçime, anlatıma yönelik kaygılar taşımanıza yol açtı mı? Son kitabınızı bu anlamda nasıl değerlendiriyorsunuz?*

– Ben dilimin çok iyi olduğuna inanıyorum bir kere. Çok sade, çok akıcı, çok anlaşılır bir dil. Kitaplarım da bu yüzden bu kadar satıyor, satın alan herkes tarafından da seviliyor. Bu kesin böyle. Edebidir, değildir tartışması ilk kitabımdan itibaren yapıldı. Bu konuda hiçbir kaygı taşımıyorum, çünkü ben bu kadarını yapabiliyorum. İnsan bir kitap yazmaya başlarken "şimdi ben edebi bir eser yaratacağım" diye almaz kalemi eline, bu şekilde de yaratamaz zaten. Benim yapabildiklerim bu kadar, insanlar eleştiriyorlar diye, hadi bu sefer de edebi olayım, diyemem. Hem belki de yazdıklarım edebidir, son kitabım edebi olabilir. Aziz Nesin bana, "Aldırma sakın, bir kitap kalıcıysa edebidir" demişti. Düşünüyorum da, yaptığım işler kalıcı, o zaman edebi olmadığına dair kararı kim veriyor? Edebi ya da değil, aslında bu benim umurumda bile değil. Okunduğuma, anlaşıldığıma, güzel yazdığıma eminim. Bu bana yetiyor. Artık kendimi bu tartışmanın dışında tutuyorum. İlk kitabıma yapılan saldırılara o zamanlar çok üzülmüştüm, şimdi gülüyorum. Bir şey yazmışım ve bu çok satmış. Bu suç mu, kabahat mi, sen bana niye saldırıyorsun? Ben Nobel Ödülü alacağım diye ortaya çıkmıyorum ki. Şu anda eleştirmenler, basında edebiyatla ilgili çevreler, kültür-sanat köşeleri bu kitap çıkmamış gibi davranıyorlar, tanıtım yapmıyorlar, böyle tuhaf, ukalaca bir tutum içindeler bana karşı. Ama satıyor kitap ne yazık ki...

AHSEN ERDOĞAN

Günel Altıntaş

SEVDALI NEHİR

Şiir/Seçme Kitaplar

"gencecik kadınlar
ve onların bacakları
uzun parmaklı esmer bir elde
fildişi kalem gibi dururlar
ve artık uzun parmaklı esmer bir elim ben"

Şiir şairini ele verir. Yaşamının şaire neler getirip ondan neler götürdüğünü anlatıverir bir çırpıda. Şiirin yaşıdır şairin yaşı ancak acılar nasıl olduğundan yaşlı gösterirse bir yüzü, şiir de o ölçüde yanıltır okuru. Çocukluktan ergenliğe cinsel ve ekonomik yeterlilikten aşka, edebiyata, politikaya kadar tüm yaşamın sentezidir şiir ve bu sentezi çocukluk ormanının elle tutulur küçüklüğü değil, düşle sınırsız büyüklüğü yaratır. Kitabın *Sevdalı Nehir* adlı ilk bölümünde yer alan *Önsöz* şiiri işte bu ormanın görüntüsünü veriyor.

Derdini büyümüş de küçülmüş gibi düzgün ve zekice kurulmuş cümlelerle anlatan bir çocukla tanışıyoruz. Annesinden babasından kaçıp "yapma!"ların "etme!"lerin ormanına sığınıyor. Ve bildiği bir tahtayı mutlaka yüreğiyle yontup, attığını deviren bir tabanca yapıyor. İşte şiir tam burada doğuyor, kendi içindeki uçsuz ormanda her şeyin kimliğini değiştirdiği; kini, öfkeyi ve tehlikeyi tanımaya başladığı o yalnızlık anında; "ama kurgular düşler tasarımlar/ çocukluk ormanının sivil koruculari/ kuşanıp gelerek silahlarını/ bir sır gibi koruyup kurtardı beni."

Sonra çocukluk, meraklı ve şaşkın ellerle fark edip büyüdüğünü, ergenlik belirtileri gösteren bir yüze bırakıyor yerini ve kadınlara sevdalanıyor nehir; "nasıl yürürse baharda ağaçlara su/ öyle yürüyordu gövdeme erkekliğim." diyor ve dinleri, yasaları, töreleri hazır buluyor karşısında. Uzun süren bekârlığından söz ederken, vicdan denen ahmaklığından ve terbiye denen çekimserliğinden dolayı tarihini, ateşin külün ve yaşadığı şehrin tarihine benzetiyor; "sevicidir/ oğlancıdır" diyor. Ya sevmekten sevişmekten yaralı ya da bekârlık gerçekten çok uzun sürüyor olmalı ki kin gibi hatırlıyor kiminle sevişse.

Şiirinin ölçüsüzlüğünü, hemen hemen hiç noktalama kullanmayışını delikanlılığın bitişiyle bitirmiyor, yalnızca "artık aşkın hikâyesini yazabilirim" kararını veriyor; "Ateşi yazmak külün hakkıdır" diyerek. Önsöz'ün bu karardan sonraki kısmı aşkın değil açlığın, biyolojik bir ihtiyaçla duygusuzca sevişmenin, yıkılan inançların ve silah sesiyle uyanacak bir umudun şiiri oluyor. İnsanca yaşamak, hakkını almak isteyen, 'anayasa' diye bağıran insanların arkasına kalabalık bir destek olarak diziyor mısralarını ve verdiği sivil oy'un hep yarı üniformalı çıktığından dertleniyor. Nehir bunca sevdalıyken bile ölümü kırışıksız bir deniz olarak görebiliyor. Yoksulluktan Tanrı'ya olan inancı da sarsılıyor nehrin. İşsizlik, hükümet krizleri, namussuzluklar hep sessizlikte olup bitiyor, bu uzun soluklu *Önsöz*'ün bir silah sesiyle bitmesi gibi; "bir şey oluyor sessiz oluyor sessizlikte oluyor/ ve ben hep silah kullanmayı düşünüyorum/ sessizlikte/ çünkü medeni bir bismillahtır silah", "kibar ve alçakgönüllü bir nokta gibi/ sözün sonuna konacak." Kendisiyle konuşur gibi yazıyor şiirini. Bazen düzyazıya gidiyor ve her iki durumda da nükte yeteneğini kanıtlıyor. Her şair sormuştur kendine 'şiir nasıl olmalı?' diye. Bu çok klişe bir soru gibi görünse de, tam tanımı yapılamayan, sınırları ölçülemeyen şiir için, herkesin kendi şiirini bulması adına yanıtlanması gereken bir sorudur. *Aşırma* adlı şiirinde bu soruya türlü yanıtlar veriyor Günel Altıntaş; "Gebe bir kadın gibi olmalı/ görünüşte tek olmalı/ zamanla çoğalmalı" ya da "Parfüm gibi olmalı/ kim sürünürse sürünsün/ herkesin burnuna kokmalı" gibi. Asla süsleme amacı taşımayan tekrarlar var şiirde. Benzetmeler, nesneler arasında kurulan ilgi şiirle okuru birbirine takdim ederken ve şiir de okur da memnun kalırken bu tanışmadan, bir şeyle her şey arasında kurulan yakınlık en çok *İlinti* şiirinde kendini gösteriyor; "gözümün rengini değiştiren bir akarsu mesela".

İlk bölümde ilgi çeken şiirlerden biri de *Coptan*. Oldukça yalın bir dille yazılan şiir, polislerin trafikte durdurduğu bir arabadan çıkan bir şiire el koymalarını ve şairi de dinlemeye bile tenezzül etmeden deliğe tıkmalarını anlatıyor; "hep şaşmışımdır deliklerin büyüsüne/ yine o çözdü bu evrensel denklemi:/ Senin baban belli/ onlarsa, coptan türedi". Ülkemizde aşk, emek, özgürlük gibi kavramların kullanılmasının suç unsuru sayıldığı, ömrünü hapislerde çürüten gazeteci ve yazarlarımızın fazlalığı düşünülürse, bu şiirin değeri konusunda herkes hemfikir olacaktır.

Şairin zamanın Kadıköy Belediye Başkanı Cengiz Özyalçın'a ithaf ettiği *Ufak Tefek Taşlar,* biçemiyle kurgusuyla tam bir yaratıcı zekâ örneği. *Cemal Süreya Sokağı* yerine *Cemal Süreya Sokak* diye yazdırılmış sokak tabelasını görünce sıvamış kolları şair; "Madem ki yanlış döşenmiştir/ Türkçesinin 'ufak tefek taşları/ kanar diye kalbi gibi çıplak ayakları/ öldürsen geçmez Cemal o sokaktan."

"Ve" isimli ikinci bölüm bütünüyle erotik şiirlerden oluşuyor. Vaktiyle erkeklere kız tavlamanın kolay yollarını öğreten şair, sözünü sakınmadan yazıyor cinselliğin şiirini. *Alabora* ve *Kuyudaki Yusuf* adlı şiirlerde pornoya kadar vardırıyor işi; "paslanmaz bir çelik olarak/ duruyorum şimdi içinde", "Bir elma şekeri/ elması benim/ sapı senin ağzında."

Üçüncü bölüm olan "Hançer"de bambaşka bir boyuta geçiyor şair. Erotizmden, açlıktan, politikadan sıyrılıp soyut şiire dalıyor. İmgeler çarpıcı bir hale geliyor; sebep bulmalar, bağlantı kurmalar başlıyor, yalnızlığın yabancılığın şiiri yazılıyor bu bölümde; "Bir gün bir adamı vurdular/ hançer sandı ki kendisini vurdular/ Çünkü oydu kını hançerin/ oydu kanı hançerin/ ola ola bir soyut sürgün olduğundan".

Ölüme takıntılı, sorun ve çözüm olarak iki yönlü görüyor ölümü.

Çocukluk ormanında tanıdığı yalnızlık *Balık/Adam* adlı şiirde dışa vuruyor kendini; "Bir balık bir denize çok gelir/ taşırır çünkü durgunluğu yalnızlık/ hele zembereğin dışa vurduğu/ bir adamsa o balık." Öyle bir adam işte Günel Altıntaş, yaratma dürtüsünü duygusal zekâsıyla bütünleyip, abartıdan süsten uzak kuruyor şiirini. *Nokta Nokta* isimli şiirde matematiksel bir mantık katıyor olaya: "İnsan bir noktadır nerede olsa/ çizgileri oluşturan bir nokta/ ama düşünürsek devrim çizgisini/ Bu çizgide kaç noktanın canını verdiğini/ evrensel sancak olur bu nokta/ zenci kızılderili çinli/ beden nasıl yenilerse kendini/ öyle koşar çizilenin ucuna."

İşte *Sevdalı Nehir...* Akıyor yatağı boyunca...

NİLAY ÖZER

Oktay Akbal

HÜCREDE KARMEN

Öyküler-Öykücükler/ Papirüs Yayınları

Oktay Akbal'ın düşler, anılarla yüklü bir öykü dünyası vardır. Ama bu dünya gerçek bir dünyadır. Acılarıyla, sevinçleriyle, mutlulukları, mutsuzluklarıyla yaşadığımız günlerin dünyası. Bir bakarsınız çocukluğunuzun, daha doğrusu geçmişin bir daha geri gelmeyecek olan sevinçleri, hüzünleri içindesiniz. Bir bakarsınız günümüzün, çağımızın katı gerçekleriyle karşı karşıyasınız. İnsanlık adına, dünya adına, çağımız adına acılar içindesiniz. Önce insan, sonra toplum olarak bu acıları çekmek zorundasınızdır. Çocukluk günlerinin özlemi, geçmişin hüzünleriyle sevinçleri artık kurtaramaz sizi. Oktay Akbal, öykülerinde gene de o günlere dönmeyi, geleceğimizi aydınlatacak olan kirlenmemiş, kirletilmemiş bir umut ışığı olarak seçer.

Oktay Akbal, bir İstanbul öykücüsüdür. İstanbul'u, özellikle Fatih'in kenar mahallelerini, sur dibi insanlarını anlatmıştır. Surları, sur diplerinde yaşayan insanları konu edinmiş kaç öykücümüz var diye düşünüyorum. Aklıma, Osman Cemal Kaygılı, Sait Faik, Oktay Akbal, bir de benim yazdıklarım geliyor.

Hücrede Karmen'in ilk öyküsü "Yaşam Bir Karabasan"da yazar, öykü dünyasının ipuçlarını verecektir okura, daha ilk sayfalarda:

"Bilinç garip bir şey. Birden uyanıyor, sonra yok oluyor. Yerini hayaller alıyor. Kendi dışımda bir yerdeyim. Sokakta, yağmurda yürüyorum. Şehzadebaşı sokaklarındayım. Vefa'ya inen sokak, leblebici dükkânları, ünlü bozacı. Konak yavrusu ev yıkılmamış. Yıkılmış ama bir anda eski biçimini almış. Düş mü, karabasan mı? Top oynuyoruz sokakta, bir şut çekiyorum, gidiyor karşı evin camını kırıyor. Kaçmak mı? Hayır. Gidip özür diliyorum teyzeden. Ama başka bir yer burası. Fatih'in bir sokağı, mezarlıkları geçip girilen. Bir balkon, asma dalları yüzüme değiyor. Uyanıyorum."

Hemen aklıma "Garipler Sokağı" romanı geliyor. Bu sokak, o sokaktır. Varlıklı konaklarla yoksul evlerin yan yana bulunduğu sokak. Hüznüyle sevinciyle bir cümbüşün yaşandığı o sokakla mahalledeki öteki sokakların hepsi. Yenikapı, Kumkapı, Gedikpaşa yokuşu, Beyazıt meydanı, Şehzadebaşı, Beyoğlu, arka sokaklarıyla Akbal'ın öykülerinde yer almıştır.

Oktay Akbal'ın öyküleriyle romanlarında yaşamın acılarına direnmek için tutunduğu bir dal vardır: Sevda. Aynı öyküde bunun da ipucunu verir:

"Bilincimde bir aydınlık. Birden bir aşkı yaşıyorum. Bir Boğaz gazinosu. Bir şarap bardağı. Kırmızı. Sevdiğim karşıma geçmiş gülüyor. Niye gülüyor? Birlikte aşacağımız zamanlara mı? Çok yıl mı geçti? Sevdiğim şimdi burada. Gözlerimi açınca elini tutuyorum."

Hücrede Karmen'de öykülerle öykücüklerin dışında 1975-1976 yıllarında yazılmış dört şiir var. Hepsi de sevda üstüne. "Aşktır her ne var âlemde" örneği sevdanın yüceltilmesi; acıların, sevinçlerin üstünde insanları birleştirecek, insanlaştıracak, özgürleştirecek olan gerçek aşk gerçek sevgi üstüne. Akbal'a kalırsa yazdıklarını şiir saymıyor:

"Yığınlarca kitaptan gelişigüzel birini çekmek. İçinizde kaynayan bir şeyleri yazmak. Şu eski daktiloda. En eski dostum, tam elli yıllık... Kimi zaman kendi kendine yazar gibi öyküleri, denemeleri! Yalnız şiir yazmaz. Çok uğraştım, ne yaptı etti yazmadı. Şiirsiz bir makine işte."

Makine yazmıyor ama sevda yazdırıyor. Yazar, bir şiirinin adını, "Şiir Değil" diye koysa da.

Oktay Akbal'ın öykülerinin temel taşı anılar:

"Anılar mı? Bir şairin yazdığı neydi? 'Konacak dal arayan anıları elimde tutuyorum. Bir bir. Sen geri git. Sen biraz daha kal."

Elinde tutamadığı anılardan biri sinemalar. Ne çok sinema anısı var Akbal'ın. Hemen bütün öykülerine habersizce giriveren:

"Ama biz sinema kuşağıyız. Hele benim gibi bol sinemalı bir yerde yaşamış olanlar. Bakın kaç sinema vardı: Milli, Hilal, Ferah, Turan... Milli Sinema 'salon' filmleri gösterirdi. Hilal serüven; Ferah'sa hem o, hem bu! Ben en çok Milli'yi severdim. Küçük, dar, uzun bir salon. Balkonun orta yerine seyirci almazlardı. Nedeni de projeksiyonun oradan geçmesi. Kimi zaman, hele bayramlarda çaresiz o boş yer de dolardı. Ama uyarırlardı önceden. Kafanızı fazla kaldırmayın diye. Yoksa kafanızın gölgesi beyaz perdeye vururdu. Yaramaz çocuklar, ikide bir parmaklarını uzatırlardı geçen ışığa ya da kafalarını... Perde birden kararırdı. Aşağıdan sesler, bağrışmalar: 'Kafanı çek'. Çekmezse yeniden başlardı sövgüler: 'Kafan kopsun, elin kopsun'. Bir eğlencedir giderdi."

Akbal'ın öykülerinin bir özelliği de sizi de anılar dünyasına çekmesi. Geçmiş günlerinizi anımsatması.

Şehzadebaşı sinemalarına ben de yetiştim. Lise yıllarımızdı. Kemal Özer'le birlikte okulu astığımız günlerde giderdik. Üç film birden ya da '32 kısım tekmili birden' denen uzun filmler oynattıkları için bütün günümüz orada geçerdi. Bu sinemalarda sık sık film kopardı. O zaman karanlığın içinden sesler yükselirdi: 'Makinist...' Sinema makineleri o yıllarda ark ışıkları ile aydınlatıldığı için makine dairesi kış yaz sıcak olurdu. Makinistler de ilk makarayı taktıktan sonra çoğunlukla uyuyakalırdı. Film kopunca bağırılması ondandı. Bir bağırıştan sonra elektrikler yanardı. Frigocular, gazozcular, simitçiler hemen salonu dolaşmaya çıkardı: 'Çık çık frigo, buz gibi gazoz...' Film epey sonra başlardı. Makinist uyanıp filmi asetonla yapıştırana kadar uzun bir süre geçerdi. Kimi zaman film bir sahneden bambaşka bir sahneye atlardı. 'Makinist gene atlattı' diyerek üst üste keskin ıslıklar çalınarak olaya karşı çıkılırdı. Ama atlatılan sahneye bir daha geri dönülemezdi. Belki de bu, o günlerin bir tür 'sansür' uygulamasıydı. Kimi zaman da makinistin makaraları karıştırdığı olurdu. Filmin başını sonda, sonunu da başta izlerdiniz. Bu karışıklığı ne ıslıklar, ne 'Makinist uyuma' bağırtıları düzeltebilirdi.

Anılarla düşler kadar gözlem de Akbal'ın öykülerinin belkemiğini oluşturur:

"Uzun süredir toplum yaşamından uzaktayım. Bir kazanın izleri kolay kolay silinmiyor. Eski günlerde banliyö trenleri, dolmuşlar, vapurlar, otobüsler benim içindi. Hemen birçok yazar arkadaşın özel arabaları vardı. İçlerinde sabah akşam halkın içinde yaşayanlardan biri bendim. Hoşuma da giderdi böylesi. Her insan bir romandır, derdim. Ahmet Oktay'ın bir şiirindeki gibi 'Her Yüz Bir Öykü Yazar'dı. Ama

üç yıl odalara kapandım. Bir yazar için gezmek, dolaşmak, insanları tanımak, yeni duyarlıklar, ilgiler duymak kaçınılmazdır. Yarım yüzyılı aşkın bir yaşam, bir yazarlık deneyimi de olsa!.."

Oktay Akbal'ın öykülerine yaşarlık kazandıran, anılarla düşlerden güncel gerçeklere ulaşmasını sağlayan yaşamanın içinde olması, olmayı istemesidir.

Kitabın en güzel öykülerinden biri, "Sefertası". Gene bir çocukluk anısından kaynaklanan bu öyküde gittiği Fransız okulundaki yaşamsal bir çelişkiye değiniyor: Varlıklı-Yoksul çelişkisine.

Öykü, okulun yemekhanesindeki çelişik görünümle başlıyor:

"Yoksul öğrencilere ayrı bir masa ayrılmıştı. O çocuklar, okulun verdiği yemeklerle yetinirlerdi. Oysa öğretmenler masasında başta şarap olmak üzere çok daha değişik şeyler yer alırdı. İki karşılıklı masa, birinin üstü beyaz örtüyle kaplı, peçeteli, sürahili, bardaklı. Yoksul çocukların masası ise muşambalı, kırık bardaklarla eğri çatallar, kaşıklarla dolu. Yemekler de birbirine hiç benzemez. Öğretmenlere sıcaklar getirilir, çocuklara ise soğumuş, bayat nesneler."

Biraz hali vakti yerinde olan çocuklarsa okula sefertasıyla yemek getirir. Yazar da bunlardan biridir. Annesi onun sefertasına her seferinde bir parça börek, üç tane kuru köfte, bir elma ya da portakal koyar. Nanemolla bir çocuk olan yazar, sefertasındakileri yemez, yoksul arkadaşları yer. En çok da Jozef ortak olur yemeğine.

"Akşamüstü eve geldiğimde annem sefertasını boş bulunca sevinirdi. Ertesi sabah börekleri ikiye çıkarırdı, köfteleri dörde... Bu Jozef'in hoşuna giderdi."

Onun sefertasını ötekilerden ayıran bir özelliği de hepsinden parlak, gösterişli olmasıdır. Ne yapsa kendi sefertasının ötekiler arasındaki çekiciliğini ortadan kaldıramaz. Uzun bir süre bu böyle sürüp gider. Bir gün sefertasını, her zaman bıraktığı yerde bulamaz. Kaybolmuş ya da çalınmıştır. Yerine ötekilere benzeyen bir sefertası alınır:

"... Yine öğlenleri yemeğimi Jozef'le paylaşıyordum. Yine açmayla çikolata ile yetiniyordum. Eski sefertasımı unutmuş gitmiştim.

Bir akşam okuldan çıkarken eski sefertasımı Jozef'in elinde görmeyeyim mi! Okul yönetiminin yoksullara verdiği yemeği sefertasına doldurmuş, evine götürüyormuş! Anladım anlamasına ama bir şey demedim. Ama bir şeyler sezmişti o. Bir daha yanıma gelmedi yemekhanede, sefertasımdakileri benimle paylaşmadı... Suçlu suçlu uzaktan bakıp durdu. Hep öyle bakıp durdu. Sefertasını siyah önlüğü altında saklamaya çalışarak..."

İster kurgu, ister yaşanmış olsun Oktay Akbal'ın gözlemlere dayanan düşler ve anılarla yüklü öykülerindeki gerçekçi bakış açısı bu öyküde açıkça görülüyor.

Evrensel olarak bu durumun bir gün değişeceğine olan inancını "Diojen Kendini Arıyor" öykücüğünün son bölümünde dile getiriyor:

"Bugün elde fenerle 'insan' aramanın yararsızlığını düşünsem de: yola gelmez bir düşçü olarak, bir gün, dünyamızın, ülkemizin bilinçli insanlarla dopdolu olacağını, Anday'ın özlediği o 'mutlu insan'ın yeryüzüne er geç geleceğine inanmayı sürdüreceğim."

Hücrede Karmen, dünden bugüne, düşten gerçeğe yaşadıklarımızın bir aynasıdır.

ADNAN ÖZYALÇINER

NUR SAKA

•

YIL 1900 SEVGİLİ

ey sevmeleri devletime benzeyenim
benim

ya gel bu sevdada al yerini
yanmasın cam hiç kimsenin
ya da
toparla git o sözcüklerini

mesela
siyah bir otomobille
bir olay yerinden
uzaklaşırcasına
sanki
plaka numarası
34 NR
HANİ KÜÇÜK TATLI BİR ŞEYİNDİM SENİN

cep KİTAPLARI A.Ş.

CEP/ŞİİR

Mehmet Ergüven

PUSUDAKİ TEN

Deneme/Sel Yayıncılık

"... Ölümle haşır neşir olmanın en iyi yolu onu ahlâksız bir fikirle bağdaştırmaktır."
Georges Bataille

Bireyin "*tinsel varoluş*" adına ortaya koyduğu dil arayışı, farklı yaşam dizgelerinin su yüzüne çıkma nedenlerinden biridir. Aşk, cinsellik ve şiddet gibi insansal durumların tezahürü olan hazları doyurmak bu dilsel dışavurumun eylem sınırları içindedir. Dışavurum süreci, *tin*'e dayalı göstergelerin bulanık bir boyutta eridiği ve ruhumuzun ahlak dışı yönlerinin çılgınca bir devinimle özgül yapılarda görünür kılındığı hissini güçlendirir. Varoluşumuzun haleti ruhiyesini oluşturan başlıca etmenlerden biri olan *erotizm* de, Georges Bataille'ın deyişiyle "*içsel deneyimin doğrudan yansıması*" olarak bu düzlemdeki yerini alır.[1] Yani erotizm; insana ilişkin içyaşantılardan türemiş arzunun en etkili bireysel oyun alanıdır. Yaşamla ölüm arasında çelişkili bir seyir izleyen *Eros*'un düşsel kahramanları, tensel hazzın sonu gelmez –yasaklanmış– özgür oyunlarıyla gizemli bir yolculuğa hazırdır. Bu sırada karşılaşılan *şiddet* unsuru, önce özneyi mahkûmiyeti içine alarak *arzulanan nesne*'yi de bu doğrultuda devreye sokar. Seçilmiş haz nesnesi, bu sahnede benzer ya da farklı iki cinsten birini partner yaparken, ulaşılan uyumda da ölümün alt üst edici suskunluğu yaşanır. Cinsiyetin ölüme değer olduğunu vurgulayan Michel Foucault; cinselliğin, bir iktidar tekniği olarak yaşamı kuşatan cinselliğin, kendisinin belirlediği hayali noktanın herkese ölümü kabul ettirebilecek kadar hayranlık yarattığını sözlerine ekler.[2]

Son dönem Türk edebiyatında cinselliğe ilişkin göstergeleri sorunsallaştıran denemeleriyle öne çıkan Mehmet Ergüven; yeni kitabı *Pusudaki Ten*'de, yukarıda genel hatlarını çizdiğimiz üstokumalarıyla karşımızda. Tematik bütünlük, ilginç olduğu kadar çarpıcı ve sarsıcı bir yapıyı ortaya çıkarıyor bu kitapta. Aynı zamanda cinselliğe ilişkin tüm kavram ve inanışlarımızı da sorgulamaya davet ediyor. Böylece, öznenin örtük cinsel kimliğini aralayan, görülmeyen farklı katmanları görünür kılan bir bakış açısına doğru sürüklüyor okuru. *Pusudaki Ten*'de, kışkırtıcı bir dizi fotoğraf örneğiyle (Jimmy Hendrix'ten Andy Warhol'a ya da Robert Mapplethorpe'a dek uzanan) kimi özne-bireylerin *homo-erotik* fantezilerini sorgularken bedensel yapı'ya ilişkin tutkulu gözlem yeteneğinin yalın bir dille ifadesini bulmaktayız. Ayrıca izleyici/okurda harekete geçen erotik fantezilerin yeni yaratımlara olanak sağladığını da bu arada belirtebiliriz. Özetle, *Pusudaki Ten*'de yazarın erkek cinselliğini öne çıkaran fotoğraf-resim çözümlemeleri aracılığıyla "*gizlenen Eros*"un tinsel boyuttaki sapkın hesaplaşması, marjinal özne ve nesneye dayalı bir kurguda dile getirilmektedir.

Sözgelimi, "*Fanteziyle Islanmak*" adlı denemeye kaynaklık eden Erwin Olaf'ın "*Haz*" konulu fotoğrafında, aldatmaca yoluyla elde edilmiş erotik bir sıcaklık söz konusudur. Haz fırtınası ile yoğrulmuş genç erkek figürü, varoluşunun ateşiyle kurgu sahnede yerini alırken; patlayan şampanya şişesi, doruktaki ereksiyonun metaforu olmuştur. Ergüven'in de belirttiği gibi, "*... cinsel organından önce tüm bedeni kalkık'tır bu gencin. Dolayısıyla ilkin dokunan sırılsıklam olur böyle birinin koynunda.*" (s.156) Yine, benzer yapıdaki bir diğer fotoğraf için yazarın şu tanımlaması ilginçtir: "*Voyeur, görüntünün niteliğine bakmaksızın, kendi adına otuz bir çeken fotoğraf ile ıslanmanın esrikliği içindedir.*" (s.89) Bu görüntülerde ayrıca; figürde duygulanımsal yapılanma sonucu üretilen enerji, arzuya dönüşerek, bir yandan oto-erotizm sahnesine eşlik ederken, öte yandan izleyici/okur, müstehcen bir imgeyle baş başa bırakılmaktadır. Her ne kadar gerçekte onun bir şampanya şişesi olduğunu bilsek de, kendimizi görünen mizansenin esprisine kolayca kaptırabilir, dahası ona eşlik bile edebiliriz. Sonsuzca bir yalnızlıkla iç içe yaşayan *şimdiki özne*'nin oto-denetim mekanizması fantezinin sınırlarını katlı-anlam boyutuna taşır. Fotoğrafta kullanılan nesne-figürün taşkın portresi, böylelikle erotik esinler konusunda yeni söylemlere kapı aralarken az sonraki alternatif mesajın ne olacağını da tacizkâr bir dille gözler önüne serer. Bir bakıma izleyici öznede oluşan "*arzulayan kimlik*" niteliği, dönüşümler sonucu arzuyu ve hazzı yeniden imal etmek ve tutkulu bedenini ölüme daha yakın hissetmek durumundadır. Belki de günümüzde bireyin özkimliği, kendi varoluşsal yapısının dışlandığı bir perspektifte ancak gerçek özgürlüğüne kavuşabilir.

Kitapta yer alan yine görüntü analizine dayalı "*Tom of Finland*" adlı denemede, her şey verilen desendeki *maço* imgesi üzerine kurulmaktadır. Ergüven, resimde görülen bluciniyle Vahşi Batı'nın uluslararası maçosu kabul edilen kovboyun cinsel seçiminin şaibeli ve maço'nun gerçek dramının da "*... doğal kimliğin ötesinde abartılmış erkekliğe mahkûmiyet*" olduğu tanımlamasını yapar. (s.114) Deri ceket erkeğin fetiş seçiminde buradadır sözgelimi. Fermuar ise yazarın deyimiyle "*sınırsız çiftleşmenin mekanik aracı*"dır. (s.115) Sarışın maçoya ait dar blucin de bir giysiden öte tam anlamıyla *fallus*'tur artık. Ergüven bu betimlemeyi

doğrularcasına "*...taş gibi olan'ın orası her yerini istilâ eder*" demektedir. (s.116) Zaten, oluşan maço estetiğinin umutsuz şiddeti altında ezilen Tom, gizli bir paronoyanın eşiğindedir. Fallus'un gücü, özne-bireyin içine sürüklendiği ortamdaki rolünün rengini değiştirmektedir çoğu zaman. Belki de sarışın maçonun tensel duyarlığı harekete geçiren bu güçlü erkek pozu, yazarın deyimiyle "*...en erkek, narsisizmin kucağında usulca karşıtına dönüşmüştür...*" (s.114) Esasen Tom isimli desende ilk anda gözlenen *ero-psişik* boyut, o kişiye ilişkin psikososyal yapıyı ortaya çıkaran, *gösterilen*'lerin sahne aldığı bir tür parodiye bırakmıştır yerini. Artık Tom, *homo-erotik* fantezilerini öteki maçoya sunmaya adaydır...

Yazarın erotik bilincinin tüm niteliklerini sergilediği "*Jartiyer ve Richard Lindner*" isimli denemede ise, fetiş nesne Jartiyer sorgulanmaktadır. Uyarıcı bir nesne olan jartiyer, cinsel arenada düşsel ya da gerçek fantezilerin asal elemanıdır neredeyse. Yazarın bu konudaki saptaması şöyle: "*Jartiyer, çıkarılma anını, yavaşlatılmış mastürbasyonun metaforu olarak, zamana yayıp, alabildiğine uzatmak için giyilmiştir ...*" (s.181). Bir bakıma kullanılabilir nesne halinden seyirlik olana dönüşen jartiyer, erotik oyunların figürlerini kendinde saklarken, arzu uyandıran haz nesnesi kadına da olasılıkla kendi isterisinin coşkulu evreninde ortak olmaya başlamıştır. Belki de, kadındaki tüm çekiciliği görünür kılan jartiyer, kadının ayartıcı kimliğini kusursuz *yosma* imgesiyle özdeşleştirebilir çoğu zaman. Zaten Ergüven'in bu tür nesnelere olan ilgisinin nedenini; fetiş nesnelere yüklenen anlamı, davranışsal bilinçle örtüştürerek anlamak doğru olur. Gerçekte bireyin genotip tercihine uygun şekilde oluşturduğu cinsel deneyimlerin sınırsızca yaşandığı günümüzde, mutluluk imgemiz de neredeyse erotik sermayeye endeksli duruma gelmiştir. Bu noktada Jameson'a katılmamak mümkün değil: "*Cinsel bolluk toplumu, aynı zamanda coşkusal ya da libidinal görüş açısından çevrenin gittikçe artan zorunlu yoksullaşmasını telâfi ederken, sistem içerisindeki bilinçli mutsuzluğu azaltmanın bir yolu olarak açık fakat uzmanlaşmış cinsel eylemi cesaretlendirir.*"[3]

Sonuç olarak *Pusudaki Ten*'de, dağılgan bireyselliğin egemen olduğu günümüz toplum yapısında daha etken hale gelen cinsellik edimlerinin, normal sınırları ihlâl ederek yeni haliyle nasıl görünür kılındığına tanık oluruz. Mehmet Ergüven'in de belirttiği gibi, "*Her şeyin metaya dönüştüğü bir düzende, çıkarsız duyusallık ve erotizmin kaybıyla, cinsel fanteziler de ekonomik sistemin bir parçası haline gelmiştir artık –voyeur ve teşhirciyi makul karşılamak, kapitalizmin armağanıdır bize.*" (s.188) Farklı bedenler ve yeni hazlarla girişilen bu kapsamlı hesaplaşma, okuyucuyu da devreye sokan etkili yorumlarla bu alanda yazılmış ve başarısı okurca peşinen teyit edilmeye aday ilk kitaptır belki de...

GÜLAY YAŞAYANLAR

(1) Georges Bataille, *Erotizm*, Çeviren: M.Mukadder Yakupoğlu, Onur Yayıncılık, Ankara, 1993, s.33.
(2) Michel Foucault, *Cinselliğin Tarihi*, Cilt: 1, Çeviren: Hülya Tufan, Afa Yayınları, İstanbul, 1993, s.161.
(3) Fredric Jameson, *Marksizm ve Biçim*, Çeviren: Mehmet H.Doğan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s.105.

VARLIK YAYINLARI
ŞİİR DİZİSİ

Özdemir İnce
UYKUSUZLUK

Hilmi Yavuz
ÇÖL ŞİİRLERİ

Haydar Ergülen
40 ŞİİR VE BİR...

Enver Ercan
GEÇTİĞİ HER ŞEYİ ÖPÜYOR ZAMAN

Vincente Aleixandre
KILIÇTAN KESKİN DUDAKLAR
Türkçesi: Tuğrul Tanyol

Salvador Dali
BÜYÜK MASTÜRBATÖR
Türkçesi: Gürhan Tümer

Oruç Aruoba
NE Kİ HİÇ

Sina Akyol
MEĞER SÖZ GÜMÜŞ

Apollinaire
ALKOLLER
Türkçesi:Gertrude Durusoy/
Ahmet Necdet/Jean-Louis Mattei

VARLIK/ŞİİR

Abdülkadir Budak

BENDE KALAN DİZELER

Yusuf Alper, "Bu şiirleri okuyan bir yabancı sanır ki bu coğrafyada aç, sefil, çöplüklerden ekmek toplayan insanlar hiç yok, insanlar ansızın bir yol kıyısında öldürülmüyor, kaybolmuyor, anneler ağlamıyor, herkes hakkını uygar bir biçimde arıyor ve buluyor; kimseler çek-senet mafyasına başvurmuyor, mafya adalet dağıtmıyor, zanlılar linç edilmek için güvenlik güçlerinin elinden alınmıyor, açlıktan ve pislikten, daha önce kökü kurutulmuş hastalıklar yeniden ortaya çıkmıyor ve insanlar öldürülmüyor" gibi ağırlıklı cümlelerden oluşan "şair aymazlıkları" başlıklı yazısını (*Dize*, Temmuz '98) "İnsanlarımız böylesine yoğun acıların içinden geçerken şairlerimizin birçoğu cinsel haz peşinde, derin bir hedonizm içinde yüzmekteler" cümlesinin ekseninde okuyunca Haziran-Temmuz '98 aylarında çıkan dergileri "aşk" teması bağlamında taramak, buradan da somut bir sonuca varmak istedim. *Yusuf Alper*'i haklı çıkarmak ya da "sanıldığı kadar da değilmiş" demek için de yapmadım bunu; bu yazının temasal bir bütünlük kazanabileceğini de düşünerek bu yolu seçtim. Geçen yıl *Şiir-lik*'te yayımladığım "meselesiz şiir" adlı yazıda benzer kaygıları ben de dile getirmiştim çünkü; ürün bazında görmek ve göstermek daha doğru olacaktır diye düşündüm. Yusuf'un ileri sürdüklerine karşı çıkamam. Çıkamam da, aşkın adam gibi yaşandığında öteki insanlık durumları gibi birçok belayı, sıkıntıyı da beraberinde getireceğini düşünürüm. Hem sonra, birden fazla temayı bir potada eritmeyi hedeflediğini de varsayarak, bir şiire kolay kolay aşk şiiri diyemeyeceğimizi de unutamam. Aşk da açlık gibi, ezilmek gibi, bir yol kıyısında öldürülmek gibi, gözaltında kaybolmak gibi bir insanlık durumudur bana kalırsa. Hele hele toplumun yasak kıldığı bir aşkı yaşamayı göze almak ise yargısız infazı da göze almak değilse nedir? Yukarıda sözünü ettiğim yazının kimi bölümlerinde olduğu gibi, aşkı bacak arası ekseninde düşünerek tukaka edip, *ten* denilen büyü yitimini de göze almamalıyız. Aşk duygusunun ten büyüsüyle muhteşem bir senteze ulaşacağı, sağlıklı bir yapıya kavuşacağı da açıktır. Bütün mesele, yazdıklarımızda pornografi ile erotizmin kıldan ince, kılıçtan keskin yanını görebilmekte yatar. Büyük bir duygunun parmakları dokunduğunda tene, ten ürpermez de ne yapar? Ya da *Şükrü Erbaş*'ın şu sorusuyla karşılaşan sorumsuz devlet adamı, o geceyi bir kadının koynunda geçirebilir mi? *Sevgilim/ Bu ülke senin gövden kadar masum olsaydı/ Bir tek anne oğlunu devletten sormazdı.* Sanırım *Yusuf Alper* aşk şiirlerine karşı değil de, aşkın inleme seansları biçiminde sunuluşuna karşı; ya da bu üç dizeyle ifade edildiği biçimde ifade edilmediğine karşı. Yanılıyor muyum?

Aşk izleğini, öteki şairlerin dizelerinde sürmek için dergilere geçmeden önce yeni çıkan şiir kitaplarından ikisine uğramak, onlardan başlamak istiyorum. İlki *Hüseyin Avni Cinozoğlu*'ya (doğ. 1955, Karabük) ait: "Kalbimi Çalan Şehir" (İlkyaz Kitaplığı, Haziran 1998). *Şimal saçlı kadınları sevdim erguvan akşamlarda* diyen bu romantik şair, ayıklama konusunda gerekli özeni göstermese de, başta Cemal Süreya olmak üzere kimi şairlere olan sevgisini açıkça belli etse de kendine özgü bir şiir kurabilmiş, özel imge alanları

yaratabilmiştir. Tarihsel göndermeler, söylenceler ve Ortadoğu kültürü ana eksenini oluşturur bu şiirin; yerel bir kokusu, tadı vardır. Kendi kültürel toprağında açan doğal bir çiçektir onun şiiri. Düşsel olan ağır bassa da yaşadığı dünyayı, coğrafyayı masalsı bir söylemle ifade eder. En çok da Safranbolu ve İstanbul'u. Kendisini yakından tanıdığım içindir ki, kitap adları içinde ona en çok yakıştırdığım "Safranbolu'da Tek Deniz Feneri"dir. Gövdesi bu taşra kasabasında, ruhu İstanbul'da olduğu içindir ki, onun hallerini en iyi biçimde çağrıştıran kitap adıdır. Bu yazıdaki konumuz gereği, *hiç karanfil kokulu bir kadın gördünüz mü* diyen bir şair sorusunda birazcık konaklayıp başka bir istikamete yöneliyorum. Çünkü şair, bu kez de *kamelyalı kadınları bekler gecikmiş trenlerde.* Aşksızlığın insanı ne hâle getirdiğini görmek, anlamak için şu dizeleri unutulmaması gerekenler arasında sayalım: *Kara surdandı duvarları/ ay serpilmezdi burçlarına/ aşk uzaktı onlara/ yıldızlar uzak.*

Öteki kitap ise *Ahmet Özer*'e (doğ. 1946, Trabzon) ait: "Aşkın Taçyaprağı" (Bilgi Yayınevi, 1998). Bir kitaba *aşk mı içimizde soluk alan kuş* gibi dizelerle başlarsanız, aşkın en geniş anlamıyla kullanılacağını daha başından kavramış olursunuz. Kitabın adı, akla iki insan arasındaki aşırı sevgi ve bağlılık duygusunu dayatıyorsa da, şiirleri okumaya başladığınızda bunun öyle olmadığını görüyorsunuz. Yaşama aşkından, yurt aşkından çıkan, beslenen şiirler bunlar. *Ben her sabah yüzleşirdim hayatla* deyişine öteden beri alışık olduğumuz *Ahmet Özer*'in o bildik hesaplaşmasını, o bildik biçimiyle bir kez daha okumuş oluyoruz. *Hüseyin Yurttaş*'la birlikte, 1970'li yılların toplumcu şiirinin bugün de temsilcisi olan bir şair. Tutarlılık iyi de, okuduğumuz her şiirde benzer düşünceleri benzer biçimde daha önce de duyduğumuzu anımsatması olumsuzluk yaratıyor gibi. Neyi söylemek kaygısı, nasıl söylemenin önüne geçiyor hâlâ. Tersi olsun demiyorum; omuz omuza gitsin diyorum. Şu güzel dörtlükte olduğu gibi: *Yüzünü kaç insana sundun ey güzel/ öldüren şehrin umutsuz akşamında/ bizimle eskidi günler bu gerçek/ seninle genç kaldı sevişmek.*

Hüseyin Cahit Kerse alkolsüz yapabilir belki; ama dergisiz yapamaz. Dergi onun varlık nedeni nerdeyse, yaşama biçimi. Onsuz çok eksik, yarım belki de. Bir çocuk gibi oynar dergileriyle, boyutlarını, biçimlerini, adlarını değiştirip durur. Bana kalırsa bir dergi, biçimiyle de kişilik kazanmalı, ötekilerden ayrılmalıdır. Kendine özgü bir kapak ve iç tasarımı olmalıdır, yenilenmek kaygısı sürekli bir inkâr beraberinde taşımamalıdır. Tamam, bu yeni biçimiyle sevimli bir dergi olmuş "İnsan"; dergi raflarında da durabilir, kitap raflarında da, bu iyi. Bakalım kaç sayı sürecek bu yeni biçimiyle, merak ediyorum. Aşk izleğini bu yeni "İnsan"la sürmeye başlayıp, haziran dergileriyle devam edelim de görelim bakalım şairler aşka nasıl bakıyor ve onu şiir katına ne ölçüde

çıkarabiliyorlar? "İnsan"dan: *–Hiç mi solmaz, hiç mi çekmez bu aşk?* (Fergun Özelli); *göründüyse hesap günü/ aşklarımla tartmalısınız/ omzumdaki yükü* (Ahmet Uysal); *bir cinayet ya da aşk ürpertisi/ ayın ışığın ve gecenin perdesinde* (Salih Mercanoğlu); *aşk dönmüyor suç işlediği yere* (Serap Erdoğan). "İzlek"ten: *Yokluğunu ikimize öven aşk/ şaşkınlıktır bazen* (Özer Aykut). "Kavram Karmaşa"dan: *Aşkımı ben uydurmuştum/ yıldızsal bir gece delirmesiydi aslında* (Zeynep Uzunbay). "Pencere"den: *Çiğ damlasıyla ovdum seni, düşsüzdün/ bu yüzden adına gece dediler/ pencere kenarlarında seni beklerken/ ölüm korudu tekerrürden* (Aydın Şimşek); *ama sen yoksun/ hayat beni gözyaşımdan öpüyor* (Betül Tarıman). "Yeni Biçem"den: *Her sevgiliye biraz sahte önsöz gibiyim* (küçük İskender); *üç soyunuk aşka soyundum ben/ üç soyunuk krizanteme/ öptürdüm kalbimi ben/ bir de aşkın kirli akşamına* (Hüseyin Alemdar); *kapattım şemsiyemi/ sevişmek ayıp değil ki/ öldürmek ayıp* (Fergun Özelli). "Varlık"tan: *Akşamı bilirim/ aşkımı da/ dilimizde kaynayan suyun sesinden* (Derya Çolpan); *ay bacayı aştığında iki şey kaldı bende/ biri gençliğim, ah yalancı rüzgâr/ biri de aşk o dimdik onurum* (Yelda Karataş); *aşk yorgunlukmuş meğer/ yanı başımdaki yalnızca sesin* (Adil İzci). "Edebiyat ve Eleştiri"den: *Yağmurun içdenize değmesi aşk dediğin/ bir şehre gitmek gibi teninde gezdirdiğin* (Çiğdem Sezer). "Yaşasın Edebiyat"tan: *Beklerdim, aşklar birer türküydü/ bir kızak, sanki saplanmış kara* (Hilmi Yavuz); *sırasıyla gelmiyor mevsimler/ ya ağır ya çabuk ilerliyor saatler/ perdeler örtük kalsın daha, sevdalar mahkûm/ çünkü bütün baharlar önce yürekte açıyor* (Nur).

Temmuz dergilerine gelince... "Adam Sanat"tan: *Lacivert bir ikindi, gri bir akşam/ böyle mi derlerdi aşka, şehir düşerdi/ ben kırılır küserdim yaz eskirdi* (Ahmet Ada). "İnsan"dan *Sessizlik için şair ol!/ derinlik için dalgıç ol!/ yeter ki kendinden önce/ aşka ince/ sebep ol!* (Hafız); *aynı sözcüğe saklanan mızıkçım benim/ kimin unutuşuna gelir aşka bakmak* (Zeynep Uzunbay); *rüya/ ey rüya/ şehir öldü/ aşk hâlâ* (EnverTopaloğlu). "Varlık"tan: *Her insan ölürken tanrısını öldürür/ boynundaki aşk teridir, kurumaz* (Veysel Çolak). "Düşlem"den: *Yalnızlık arka bahçesi aşkın* (Nilay Özer). "Yeni Biçem"den: *Aşk şiirde durduğu gibi durmuyor, gitti* (Faize Özdemirciler); *aşk bir yar başında unutulmuş ceylan* (Zeynep Aliye).

Başlarda da söylediğim gibi, bu dizelerin alındığı şiirlerin büyük bir çoğunluğu başına "aşk" sıfatını koyabileceğimiz şiirler değildi. Değildi, ama bu sözcüğü doğrudan kullanmadan da edemiyordu şairler. En çok top koşturdukları saha gibi duruyordu aşk. Önümüzdeki sayının yazısını ise öteki sahalar oluşturacak; buna karar verdim. Şairlerin toplumsal konularda, öteki insanlık hâllerindeki hassasiyet derecelerine de bakmak istiyorum. Ülkenin, dünyanın içinde bulunduğu sıkıntılar hangi oranda yansıyor şiirlere; şair, bu dünyada sevgilisinden başka insanların da yaşadığının farkında mı? Ya da ne kadar farkında? Bu yazıda olduğu gibi dizelerin güzelliğine değil de özelliğine (taşıdığı içeriğe) bakmak yolunu seçeceğim ilk başta. Olsun varsın; bazen "nasıl söylediğine" değil de "ne söylediğine" de bakılabilir bir yere varabilmek için. Umarım aktaracağım örnekler şiirsel değerleriyle de öne çıkarlar da hem beni, hem okurları, hem de şiirimizi hoşnut etmiş olurlar.

Geriye dönük "dize avcılığı"na geçen ay başlamıştım. Zamana yenilmemiş, tazeliğini, güzelliğini, özelliğini bugün de koruyan kimi dizelere dönmek, onları sizlerle birlikte yeniden okumak niyetindeyim. Bir tarih sırasıyla değil de bir duygu sırasıyla, o anki ruh halimle örtüşme sırasıyla aktaracağımı da belirtmiştim söz konusu o güzel dizeleri. Bunu bir oyun ya da bulmaca sayın isterseniz. Geçmişteki dergilerde, yayımlanalı çok olmuş kitaplardan çok belleğimde kalmış kimi dizeleri aktarayım da, şu anki ruh hâlim konusunda çıkarsamalarda bulunun dilerseniz: *Gözyaşlarının gücü vardı eskiden* (Adnan Özer); *biz bir talanla başladık kendimize* (Hilmi Yavuz); *susan bir çocuktan daha büyük bir tehdit ne olabilir?* (Ahmet Telli); *ben pırıl pırıl bir gemiydim eskiden/ saadetli yolculuklara inanırdım* (Özdemir Asaf); *dünya bütün camlarını kapatmış görüyorum/ bir kuşun şimdi dışarda kalmış ötüşü* (Tuğrul Tanyol); *neyler kasabayı şehirli düşünceler* (Ali Cengizkan); *insanlara kâğıtlara tezgâhlara kolaydı/ biz bu kadar eğilmezdik çocuklar olmasaydı* (Behçet Necatigil); *sen orda dalından koparılmış bir zerdali gibi dur/ ben burda zerdalisiz bir dal gibi durayım* (A. Kadir).

Taranta Babu Kültür Merkezi'nin Eskişehir şubesindeki gençlerden (Sinan, Ayten, Devrim, Makbule, Şafak, Ünal, Deniz, Hasan) "sevgilerle" sunusuyla, bir kitap kapağı güzelliğinde afiş çıktı postadan. Kendilerinde kalan bir dizemi yazmışlar; açıkça teşekkür ediyor, çok sevindiğimi belirtiyorum. Dize şu: *Ne gülden yastık edindim ne sıcacık bir yorgan.*

BENDE KALAN BİR ŞİİR

yoklama

Silgiyi öğrenmeden bilmezdim yanlış yapmayı
Her akşam gidecek bir yer
Karalamazdım evin üstüne
Geç oldu baba döndü yemek hazır
Anne öldü
Günün anlam ve önemini açıklamalıyız
Kaçsak müfredat bulur ali gel
Al kalemi giriş geliş bir şeyler yap
Defterime bir sayfa imdat yaz
Koş ali koş beni kandır beni oyala
Böyle ister anneler günü
Bir buket önemi
Bir avuç tehlike arasında

Yanıldım
Derse yağmur yağmadı
Tebeşir geciktirdi okulu
Cetvel istedim acıkınca
Kuşlar silgi taşımadı
Tam kahraman olacaktım
Önlüğümden tuttular
Ali yaz
Hiçbir ölüm karne vermedi
Bir ömrün ilk yarısına
Elektrikler kesildi
Büyümedim

Herkes gitmek diyor
Numaram 1657
Burdayım

KUVVET YURDAKUL

(*Edebiyat ve Eleştiri*, Haziran '98)

Halil Gökhan

DÜNYA KİTAP KILAVUZU

Toni Morrison'un yeni kitabı "Cennet"

1993'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan Amerikalı siyah kadın yazar Toni Morrison'ın beş yıldır sesi soluğu çıkmıyordu. Morrison'un son yapıtı *Cennet* bir üçlemenin son kitabı ve büyük bir ilgiyle karşılandı. İsveç'te yaşayan yazar, bu kitabında, ilk iki kitaptan daha da yakınımıza gelerek 1950'lerde bütün nüfusu siyahlardan oluşan Ruby isimli bir kasabayı anlatıyor. *Cennet* tam bir çatışma romanı. İnananlarla inanmayanlar, protestanlarla katolikler, siyahlarla beyazlar arasındaki çatışmalardan yola çıkan Morrison, 20 yıldır kimsenin ölmediği Ruby kasabası halkının çevresine ördüğü duvarın, kötülerin kendi kanunlarını yaratması karşısında yıkılışının öyküsünü anlatıyor. *Cennet*'in ilk baskısı ABD'de 400 bin adet yapıldı.

Agatha Christie kitaplarının yeni sahibi

İngiliz yayın grubu Choiron 10 milyon sterlin ödeyerek Agatha Christie'nin telif haklarının % 64'ünü satın aldı. 1976'da ölen ünlü polisiye roman yazarı Christie'nin ailesi, hakların % 36'sını elinde bulundurmayı sürdürecek. Christie'nin 44 dile çevrilen ve birçoğu sinemaya uyarlanan toplam 79 polisiye romanı ve 19 tiyatro oyunu bulunuyor.

Alman Yayıncılar Birliği Barış Ödülü Martin Walser'in

Çağdaş Alman edebiyatının önde gelen isimlerinden Martin Walser, geçtiğimiz yıl Yaşar Kemal'e verilen Alman Yayıncılar Birliği Barış Ödülü'nü aldı. Ödül, bu yıl düzenlenecek Frankfurt Kitap Fuarı sırasında 11 Ekim günü Walser'e verilecek.

İstanbul'dan bir Umberto Eco geçti

Umberto Eco, Atlas dergisinin konuğu olarak birkaç günlüğüne İstanbul'daydı geçtiğimiz günlerde. İlke gereği basınla ilişkilerini sınırlı tutacağını önceden belirten ünlü İtalyan yazar, bu kuralını dünyaca ünlü yazarların röportajcısı gazeteci Liz Behmoaras adına Yeni Yüzyıl gazetesi için bozdu ve bir röportaj yapmayı kabul etti. Umberto Eco'nun gelişi Atlas dergisinin her yıl sonunda yinelediği İstanbul dosyasının bir gereğiydi. Daha önce onun gibi aynı program dahilinde İstanbul'a gelerek Pera Palas otelinde konaklamayla birlikte gizemli bir İstanbul yolculuğu yaşayan Pascale Roze, Predrag Matvejevitch, Jean Baudrillard ve Egi Volteranni gibi yazarların İstanbul izlenimleri Atlas dergisinin aralık sayısında yer alacak.

Fransa'da Blanchot biyografisi: "Görünmez Partner"

Bilindiği gibi Fransız yazar Maurice Blanchot, yapıtla yazar arasında büyük bir boşluk konulması ve yazarın silinmesi gerektiğine inanan ve bu inancını da yaşamında uygulamış ender yazarlardan biridir. Bu boşluğu kapatmak adına Fransa'da Christophe Bident imzasıyla yayınlanan "Görünmez Partner" adlı biyografi de aslında Blanchot'nun yıllardır sakladığı yaşamına bir 'yaklaşım' niteliği taşıyor, 640 sayfalık cüssesine karşın.

Almanya'da Garcia Lorca şimdilik yok

Ünlü İspanyol şair Federico Garcia Lorca'nın kitaplarının Almanya'daki çeşitli yayınevlerindeki basımları temmuz başından itibaren piyasadan çekiliyor. Şairin Granada'da oturan varisleri Insel Yayınevi'yle bir anlaşma yaptı. Anlaşmaya göre, 1945 yılından beri çevirmenliğini Enrique Beck'in yürüttüğü Lorca bibliyografyasını Temmuz 1998'den sonra sadece Insel Yayınevi yayımlayabilecek.

İspanya'da Arturo Perez Reverte ve çağdaş edebiyat

Ünlü İspanyol yazar Arturo Perez Reverte *El Semonal* gazetesinde beş yıldır yayımlamakta olduğu ve sayıları iki yüzü bulan yazılarını *Patente de corso* adı altında bir kitapta topladı. Kitabın önsözünü kaleme alan Jose Luis Martin'e göre bu yazılar, hatır sayarlık bir yana "çağdaş edebiyatın bir aynası" niteliğini taşıyor. *Club Dumas* adlı kitabıyla ününü uluslararası plana taşıyan Perez Reverte de bu kitabında okurlarının, romanlarının daha iyi anlaşılmasını sağlayacak birçok kilit nokta bulacaklarını belirtiyor. Öte yandan Reverte'nin son kitabı *La Piel del Tambor* (Davulun Derisi) kısa bir süre önce ABD'de yayımlandı.

NECMİ GÜLDEMET

GÜLÜN GÜZELLİĞİDİR SÖYLETEN BENİ

gülün güzelliğidir söyleten beni
çiçekçe gülüşüdür coşturan yüreğimi
bir de dostça uzattı mı ellerini
durdurak olmaz artık bende kalemimde

İsteme Adresi:
Kayacık Mah. Köşkbahçe Cd. No:10. 41500
KARAMÜRSEL

TURGUT ACAR'ın

Öykü Kitapları

* KAR ÜSTÜNDE KIZIL LALELER
* KİMSE BİLMEZ BU ANIYI
* YALNIZLIĞIN ÇAN SESLERİ
* GÜL BEYAZ
* ZAMAN SIZIYOR AYNAYA

İsteme Adresi:
Bağdat Cad. No: 111-21. Maltepe-İSTANBUL
Tel: (0216) 352 39 73

ABD'de John Steinbeck Araştırma merkezi

Günümüze kadar tarımsal ürünleriyle ünlenen Kaliforniya'nın Salinas kenti yetkilileri kentin imajını yenilemek amacıyla John Steinbeck anısına bir müze açma ve bir araştırma merkezi kurma kararı aldılar. Yeni John Steinbeck araştırma merkezi temmuz ayı içinde açıldı. Bu merkezi her yıl iki yüz elli bin Steinbeck okurunun ziyaret etmesi bekleniyor. Bazı yorumlarda, Steinbeck'in sağlığında Salinas'ta kendi onuruna bir araştırma merkezi açılması fikrine her zaman karşı çıktığı ve bir merkezden çok kumarhane, bar ya da genelev açılmasının daha iyi olacağı düşüncesini taşıdığı belirtiliyor.

İspanya'da Vincente Aleixandre yeniden

İspanya, 1984 yılında kaybettiği Nobel Ödüllü şairi Vincente Aleixandre'nin 100. doğum yılını kutluyor, bu vesileyle Alianza Yayınevi Aleixandre'nin ölüm üzerine derin ve kaygılı düşünceler içinde kaleme aldığı *Poemas de la consumacion* adlı kitabını yeniden yayımlıyor.

İngiltere'de Fay Weldon'a tepkiler

Haziran ayı sonunda İngiliz yazar Fay Weldon'ın Radio Times'ta yaptığı bir konuşma sonrasında birçok kadının telefona sarılarak bu konuşmayı şiddetle protesto ettiği belirtildi. Fay Weldon, bu konuşmada tecavüzü ağır bir saldırı olarak nitelemiş ama insanın başına gelebilecek şeylerin en kötüsü olmadığını belirtmişti. *The Life and Loves of a She-Devil*'in yazarı, sözlerinin amacından çok saptırıldığını belirterek bu tepkilere karşı çıktı ve şöyle dedi: "Verilen hiçbir ceza tecavüz suçu için yeterli değildir."

Uluslararası İspanyol kültürü derneği

İspanya Kralı, temmuz ayı başında 3. Uluslararası İspanyol Kültürü Derneği'nin toplantısına katıldı. Sayıları yedi yüzü bulan İspanyol dili, edebiyatı uzmanı "ispanist" ve profesörün katıldığı bu toplantılarda birçok dil ve edebiyat akımının yeni eleştiri yöntemleri, İspanyol kültürünün geleceği konuları tartışıldı.

GÜZ HER ŞEYİ BİLİR/*Hulki Aktunç/ Oğlak Yayınları*
Kitapta günümüz hikâyeciliğinin önde gelen isimlerinden Hulki Aktunç'un "Son Öykücü ya da 'Bellek Adlı İblis'", "İkilik", "Yaşamın Küçük Sorunları", "Beşlik", "Gündelik Söylenceler", "Adalar ve Kıyılar" ve "Bir Deniz İçin Anlatılmıştır" isimli yedi ana başlık altında tam otuz hikâyesi var. Şiirli bir anlatımla yazar sonbaharın sevimsizliğinden, sevmekten, yorgunluktan, çocuklardan bahsederken parantezlerin, tırnak işaretlerinin içine yerleştiriyor çoktan seçmeli yaşam kesitlerinin seçilmemiş şıklarını.

ÜRETİMİN AYNASI/ *J. Baudrillard/ Türkçesi: Oğuz Adanır/ Dokuz Eylül Yayınları*
Yaşayan Fransız marjinal düşünürlerin en ünlüsü Jean Baudrillard "Üretimin Aynası" adlı yapıtında, kendini kapitalizmin radikal bir eleştirisi olarak sunan Marksist politiği radikal bir şekilde eleştiriyor. 19. yüzyılın 2. yarısından bu yana toplumu kapitalizmin nasıl bir sistem olduğu konusunda aydınlatan ve sunduğu ütopya doğrultusunda güdümlemek isteyen tarihi materyalist eleştiriyi neredeyse "çağdışı, metafizik bir eleştiri" olmakla nitelendirmeye gidecek denli "radikal" bir kitap...
"Kapitalist evrende, Marksist çözümlemenin açıklayamadığı radikal bir değişim olmuştur. Bugün, ölüp gitmek istemeyen bir Marksist çözümleme, Marx'tan bu yana beceremediği şu 'kendi içinde devrim yapma sorununu' çözmelidir."

CUMHURİYET BEBELERİ/ *Ergun Sav/ Bilgi Yayınevi*
1960 yılında Ankara'da Atatürkçü, ülke sorunlarına duyarlı bir grup genç biraraya geldiler ve kendilerine "Cumhuriyet Bebeleri" dediler. O gün bu gündür belli zamanlarda toplanıp kendi koydukları 'Babayasaları' çerçevesinde yurt sorunlarını konuşup tartışıyorlar. Bugün kimi politikacı, kimi tiyatrocu, kimi edebiyatçı. Aralarında Hikmet Çetin'den Tahsin Saraç'a, Atila Sav'dan Turgut Özakman'a kadar pek çok tanıdık sima var. Kendisi de bir Cumhuriyet Bebesi olan Ergun Sav, kitabında grubun tarihçesini ve grup üyelerinin yaşam öykülerini anektodlarla ve ironik bir üslupla anlatıyor.

ÇERKESYA/ *Leonti Lyulye/ Türkçesi: Murat Papşu/ Çiviyazıları*
19. yüzyılın ilk yarısında Çerkesya'da Rusya hizmetinde "özel görevli memur" olarak görev yapan Fransız asıllı Leonti Lyulye, o dönemde henüz Rusya tarafından işgal edilmemiş ve Rusya etnografyasında az tanınan Çerkes boylarının arasına bizzat katılarak dillerini öğrendi, yaşam tarzları hakkında doğrudan gözlemler yaptı. Kitap, Lyulye'nin bu gözlemlerini anlatan dört makalesinden oluşuyor. Ülkemizin de önemli renklerinden olan Çerkesler'in gerçek kimliklerini ve köklerini aktarıyor. Bugün vatanlarının dışında yaşayan Çerkes boyları Sapsığlar'ın, Natuhaylar'ın ve Abadzehler'in geleneklerini, dinlerini, toplumsal kurumlarını ve hukuk sistemlerini tanımak isteyenler için.

ÇAĞDAŞ SÖYLENLER/ *Roland Barthes/ Türkçesi: Tahsin Yücel/ Metis Yayınları*
Çağdaş Söylenler, günümüz kültürüne karşı yazılmış bir kitap. Filmlerden deterjan reklamlarına, resimli dergilerin yemek tariflerinden fal köşelerine, bu kültürün nasıl yapaylığı doğallık, yüzeyselliği derinlik, geçiciliği sonrasızlık olarak gösterdiğini inceliyor. Malların etrafını saran efsanelerin nasıl oluşturulduğunu, birbiriyle ilgisiz görünen ayrıntıların yapısal bir bütünlük içinde nasıl aldatıcı bir hale yarattığını anlatıyor:
"Bu kitabımın ardındaki düşüncenin çıkış noktası, çoğu zaman basının, sanatın, genel yargının, gerçeğin sırtına geçirip durdukları 'doğallık' karşısında bir kızgınlık duygusuydu: kısacası, yaşadığımız güncel olayların öyküsünde Doğa ile Tarih'in her dakika birbirine karıştırıldığını görmekten rahatsızlık duyuyor, apaçık ortada olanın süslenip sergilenişinde saklı olduğunu sandığım çarpıtmaları yakalamak istiyordum."

ATILGANLIK HAKKINIZI KULLANIN/ *Robect Alberti-Michael Emmons/ Türkçesi: Serap Katlan/ HYB Yayıncılık*
Zaman zaman kendinizi çaresiz, güçsüz ve işe yaramaz biri gibi hisseder misiniz? Bazen, insanların sizi dinlemesini sağlamak için zorlayıcı olur musunuz? İnsanların, sizin arzu ve isteklerinizin farkına varmalarını sağlamak size zor mu gelir? Kendi haklarınızı savunamadığınız için bazen insanlar sizi yönlendirir mi? Yoksa siz mi istediğinizi elde etmek için onları yönlendirirsiniz? Eğer tüm bu sorulara olumsuz cevaplar veriyorsanız, özgüveninizi geliştirmenizi ve başkalarına saygı duymanızı sağlayacak bir programa ihtiyacınız var, demektir. Bu kitap hayatını zenginleştirmek ve kendisinden memnunluk duymak isteyen herkes için.

KUZEY İRLANDA VE IRA/ *Levent Özçağatay/ Papirüs*
İrlanda sorunu, İngilizlerin, binli yılların başında İrlanda'yı işgali ile başlar. Kangrenleşerek yüzyıllarca süren bu sorun, 20. yüzyıl başlarında, 1920'de İrlanda'nın Kuzey-Güney olarak ikiye ayrılmasıyla yeni bir boyut kazanır. 1916 Paskalya Ayaklanması, ilk önemli dönemeçtir; Cumhuriyet'in ilanı bununla gelir. Ama ardında kan ve gözyaşı vardır. Ayaklanma bastırılır. İlk bağımsız parlamentonun silahlı gücü İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun (IRA) ortaya çıkışı, 1922'deki ayaklanmayla olur. Ülke, yeniden bir iç savaşa sürüklenmiştir. Kuzey İrlanda'nın tarihinde yeni bir süreç başlamıştır. Bu, aynı zamanda Kuzey İrlanda sorununa damgasını vuracak olan IRA'nın tarihsel misyonu için de önemli bir kavşak noktasıdır. "Kuzey İrlanda ve IRA", işte böyle bir sürecin, günümüzdeki durumuna dönük tanıklığını içeren bir çalışma. Levent Özçağatay'ın, IRA'nın 1994'teki ateşkes ilanından sonra Kuzey İrlanda'ya gidişi bu tanıklığın ilk adımını oluşturuyor.

KARŞI YAKA MEMLEKET/ *Kemal Anadol/ Milliyet Yayınları*
Karşı Yaka Memleket, 'bir ayrılık romanı', Fahri Erdinç, Ziya Yamaç ve Tuğrul Deliorman'ın yaşamından kaynaklanıyor. 1949'da Bulgaristan'a sığınan bu gençleri bu kararı vermeye zorlayan koşullar, gittikleri yerlerde yaşadıkları, bir roman akıcılığıyla anlatılıyor. Bu arada Türkiye ve komşularının yakın tarihinin gözden kaçan noktalarının altı çiziliyor. Arka planda Sabahattin Ali'den Hasan Âli Yücel'le, Abidin Dino'dan Behice Boran'a dek birçok değerli isim rol alıyor. Daha önce belgesel niteliğinde dört kitabı (12 Eylül Günleri, Kartal Maltepe'den Sağmalcılar'a İnsan Manzaraları, Milattan Sonra, Termik Santrallere Hayır) yayınlanan Kemal Anadol'un yaşam öyküsünde gazetecilik, politika, bir makalesiyle aldığı 1963 Yunus Nadi Armağanı birinciliği ve 1994 Abdi İpekçi Barış Dostluk Ödülü de var.

YOLPALAS CİNAYETİ/ *Halide Edip Adıvar/ Özgür Yayınları*
Türk Edebiyatının en önemli isimlerinden olan Halide Edip'in Avrupa'da bulunduğu 1936 yılında yazdığı bu cinayet romanı aynı yıl Yedigün dergisinde, günlerce süren bir reklam ve ilan kampanyasından sonra yayımlanmış. Yazar bu kısa romanda, bir cinayet olayını İstanbul yüksek sosyetesinin ve dolayısıyla devrin yaşantısından bir kesitin sosyal eleştirisini yapmak için kullanmış. Yazarın özgün dili ve üslubu korunarak, günümüz okurunun anlayacağı biçimde bazı kelimelerin karşılıklarının aynı sayfada verildiği kitapta Münif Fehim tarafından çizilen ve Yedigün'deki yayımda yer alan orijinal resimleri de bulacaksınız.

ORTAÇAĞ ESTETİĞİNDE SANAT VE GÜZELLİK/ *Umberto Eco/ Türkçesi: Kemal Atakayf/ Can Yayınları*
Edebiyat eleştirisi, tarih ve iletişim konularında yazılar yazan, "*Gülün Adı*" ve "*Foucault'nun Sarkacı*" adlı yapıtlarıyla ünlenen yazar bu kez deneme ve yorumlarını topladığı bir yapıtla okura ulaşıyor. XVIII. yüzyılda Avrupa'da doğan 'estetik' kavramı ve estetiğin tarihini ele alan birçok kitap, bu tarihten önce geliştirilen güzellik ve sanat kuramlarını pek göz önünde bulundurmamış. "Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik", uzman olmayan okura 'Kilise Babaları' döneminden başlayarak, Yüksek Ortaçağ boyunca ve Rönesans'ın doğuşuna kadar süren bir tartışmanın en önemli noktalarını anlatıyor. Kitapta "Ortaçağ Estetiği Duyarlığı", "Oran Es-

tetiği", "Işık Estetiği", "Skolastikten Sonra" gibi onbir bölüm var.

"VITA BREVIS" HAYAT KISA/ *Jostein Gaarder/ Türkçesi: Türker Armaner/ Pan Yayıncılık*
Aurelius Augustinus'un felsefe birikimiyle Hıristiyanlık öğretisini kendi hayatı çerçevesinde tartıştığı *İtiraflar*'ı ortaçağın en önemli metinlerinden biri sayılıyor. Jostein Gaarder'in, bu itiraflarda sözü geçen sevgilinin bir mektubu olarak sunduğu "Hayat Kısa-Vita Brevis"te Floria Aemilia manevi-maddi dünya çatışmasını yaşayan bir papazı kadın gözüyle sunuyor okura.

BİLETİMİZ İSTANBUL'A KESİLDİ/ *Mıgırdiç Margosyan/ Aras Yayıncılık*
1938'de Diyarbakır Hançepek'te doğan ve günümüz Ermeni edebiyatının önde gelen isimlerinden olan Margosyan'ın bu kitabındaki öykülerin orijinalleri İstanbul'da günlük olarak yayınlanan Marmara gazetesinde, 1969-1988 yılları arasında yayınlanmış. "Anadil Serüvenim", "Allah'ın Ataşi", "Kan, Kan, Kan!" ve "Rışeş" isimli ilk dört öykü yazarın "Mer Ayt Göğmeri" adlı Ermenice kitabında da yer alırken, "Allah", "Elmalı Balayı" ve "Anamın Karpuzu" adlı öyküler ilk kez bu kitapla Türkçe olarak okura sunuluyor. "Allah" ve "Elmalı Balayı" Ermenicede *kavaragan kıraganutyun* (taşra/ köy edebiyatı) yazarı olarak ünlenen Margosyan'ın edebi serüveninin değişik örnekleri. Diğer beş öykü ise Diyarbakır'dan yaşam kesitleri sunuyor.

KANKARDEŞİM AŞKIM/ *Valerie Miner/ Türkçesi: Harika İlyasoğlu/ Gendaş*
İki kuzenin, İrlandalı iki kızkardeşin kızlarının öyküsünü anlatıyor kitap. Liz kadın özgürlüğü hareketinin içindeyken Beth, İrlanda'nın özgürlüğü için IRA'nın eylemci kanadında yer alır. Kan bağları, feminizm ve yurtseverlik gibi sadakat bağlarını karmaşık bir ilişki içinde anlatan yazar, iki kuzenin birbirleriyle bağlantılarını, hemcinsleriyle, anneleriyle, sevgilileriyle ve yürekten bağlı oldukları ülkeyle ilişkilerini ve çelişkili sorunlarını işliyor. Uluslararası kadın hareketinin önde gelen militanlarından olan, çağdaş kadınların davranışlarını anlattığı romanlarıyla Amerikan Pen Yazarlar Derneği'nin Kurgu Ödülü'nü alan yazar, "Bloodsisters'ı yazmamın birçok nedeni vardı. Soyağacını Connemana'ya dek araştırmaya kalkışan biri olarak; İrlanda'yı vatan olarak kabullenmelerine karşın, orada yaşamayan insanların karmaşık düşüncelerini ve tutkularını öğrenmeye çabaladım. Politik bir kadın olarak Liz'le Beth gibi iki kahramanın mücadelelerinin içinde buldum kendimi" diyor.

GEÇMİŞ YAZ DEFTERLERİ/ *Hilmi Yavuz/ Can Yayınları*
Dünyanın insanlara eksik sunulduğuna ve bu eksikliğin, bu boşluğun ancak şiirle doldurulabileceğine inanan bir yazarın Ege ile Akdeniz arasındaki bir sahil kasabasında, iki yaz mevsimi boyunca, kendi kendisiyle hesaplaşması ve dünyadaki duruşuyla yüzleşmesi üzerine kaleme aldığı yazılarını içeriyor kitap. Hayatı ve ölümü irdeleyen, erotizmin ve cinselliğin felsefesini yapan Hilmi Yavuz "Benim tanıdığım kadınların dudaklarında hep fırtınaların tadı vardı" diyor. Geçmişini yeniden kurarken, tarafsız bir gözlemci gibi yeniden yaşarken "kapalı hayatların derinliğindeki kehribar günleri" anlatırken geçmişe ait her şeyden arınıyor belki. Güzel bir sahil kasabasında dağlara bakarken, Mozart K 299 dinleyerek ve ancak belli bir yaza ve olgunluğa erişilmişken yapılabilecek yüzleşmelerin yazıları bunlar.

FUZÛLİ KİTABI/ *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları*
500. yılında Fuzûli sempozyumu bildirileri çerçevesinde hazırlanan kitap "Hayatı, Çevresi, Tesiri", "Fuzûli'nin Şiiri", "Dili, Akidesi, Psikolojisi", "Leyla ve Mecnun" ve "Yaşayan Fuzûli" adlı beş bölümle şairi her yönden ele alıyor. "Ekler" adlı son bölümde ise Tevfik Fikret, Mustafa Tahralı, Şahin Uçar ve Bahtiyar Vahapzade'nin Fuzûli ve şiiri üzerine yazıları bulunuyor. "Beni candan usandırdı/ cefâdan yâr usanmaz mı/ Felekler yandı âhımdan/ murâdım şem'i yanmaz mı" dizeleriyle akıllarda yer eden Fuzûli'nin çeşitli bestekârlarımızca bestelenmiş şiirlerini notalarıyla birlikte bulabilirsiniz kitapta.

TÜRKİYE'NİN KÜLTÜR SORUNLARI/ *Ekrem Akurgal/ Bilgi Yayınevi*
Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal yıllar boyu yaptığı araştırmalardan elde ettiği sonuçları yayınlamakta büyük yarar görerek 1942'den bu yana Ulus, Zafer, Cumhuriyet ve Milliyet gazeteleriyle Hayat, Ülkü ve Varlık dergilerinde yayımlanmış olan makalelerinin büyük bölümünü toplu halde kamuoyuna sunuyor. İki bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde "Türkiye'nin Kültür Sorunları"ndan "Orta Asya Türk Sanatı"na, "Mimar Sinan ve Türk Yapı Sanatı"ndan "Sophokles ve Antigone"a kadar çeşitli konular yer alırken, ikinci bölüm "Yeni Taş Çağı", "Demir Çağı", "Osmanlı Uygarlığı"na ayrılmış. Sanat tarihi, çeşitli kültürlerin bugünkü durumu, ticaret, din, kültür bağlantıları hakkında bilgi edinmek isteyenler için arkeolojik çalışmalar sonucu oluşturulmuş bir kaynak.

SAKLI SÖZLER/ *Nahit Kayabaşı/ Düşlem Şiir*
"Kan(a)ma", "Teğet", "Gümüş Çekenler", "Kanserden Ölen Babama Dördüller" ve "Cep Şiirleri" adlı beş bölümden oluşuyor Nahit Kayabaşı'nın ilk şiir kitabı. 1970'lerin ortalarında Oluşum dergisinde şiirlerini yayımlayan şair Biçem dergisini çıkardı ve Yeni Biçem'in yönetiminde bulundu. Mayıs 1997'de arkadaşlarıyla Düşlem dergisini kuran Kayabaşı, Olay gazetesinde kültür sanat sorumlusu olarak görev yapıyor. "Yüzün bir imgedir bende/ Öyle duru, gelinsi, ak/ Her buluşmada bir şiir/ Yazar aramızda akan ırmak/ Yüzün bir imgedir bende/ Baktığımca yakın, gördüğümce uzak/ Her ânın içinde sonsuzluk/ Aşkı seninle yaşamak".

TOPLANDILAR/ *Turgut Uyar/ Can Yayınları*
İlk dönem şiirlerinde kişisel yaşantısının ve çevresinin izdüşümleri üzerinde duran, sonraları toplum ve törelerle çatışan bireyin sarsıntılarını şiirine katan Turgut Uyar, 1950 sonrası şiirimizin ilk akla gelen şairlerinden, deneme ve yorumlarıyla da günümüz Türk şiirini değerlendiren yazarlardan biri oldu. "Arz-ı Hal", "Türkiyem", "Dünyanın En Güzel Arabistanı", "Tütünler Islak", "Her Pazartesi", "Divan", "Toplandılar", "Kayayı Delen İncir", "Dün Yok mu" isimli şiir kitaplarını yayımladı. Can Yayınları tarafından okura sunulan bu kitapta "Toplandılar" ve "Her Pazartesi" birarada. "akşam, azıcık!.. alnımın azıcık yüksek kaldığı/ lastiklerin, benzinlerin, bonoların azıcık ufaldığı/ Bir adada, azıcık!.. günlükten ve grevden/ Nüfus kâğıdı, terazi ve peynir beklemekten/ Ellerimle koparıp aldığım, sahip olduğum ışık/ Bir odada azıcık!.."

GECEDİLOLDU/ *İhsan Deniz/ İz Yayıncılık*
Yönelişler dergisi şairlerinden İhsan Deniz çeşitli edebiyat dergilerinde şiir ve şiir üzerine yazılarıyla göründü, Bürde dergisinin kuruluşuna katıldı. "Mağara Külleri", "Yalnız Sana Söylenen", "Adımlarımın Gizli Sokağı" ve "Perdeler" isimli şiir kitaplarından sonra "Gecediloldu" ile okuruna ulaşan şair "şairin bütün hayatı, dünün ve bugünün şiir verimleriyle bu ideali beslemek ve yazdığı yazacağı şiirler dolayımında söz konusu ideali sürekli diri tutmakla geçecektir." diyor. "Aşk siyahtır! Siyaha çağırır, siyah/ tandır, siyaha gölgedir daha... Aşk açık/ bir tuzaktır orda../ Uzaklar aşktır! Rûhu/ siyahtır!/ Uzağa ve siyaha/ çalışır hâlâ.../ Uzak rûh, siyah aşk!/ Odalara sığınmaktır./ odalara sığmamaktır.../ Bu yakada..!"

NEW YORK'UN ARABI/ *Mustafa Ziyalan/ Yordam Kitapları*
Ingeborg Bachmann, Paul Celan, Erich Fried, e.e.cummings gibi ozanlardan çeviriler de yapan Mustafa Ziyalan'ın "Dünle Yarın Arasında" adlı şiir kitabından sonra çıkardığı bu kitapta otuz bir şiiri yer alıyor. "Babam kaçmış anam bin pişman/ âlem buysa zenci benim!/ Ne kıskıvrak yazılar ne pembe dizi dilleri/ dam üstleri ancak kentin düşlerindeki kovuklar/ sarkar sallanır gökadadan/ asfaltta mesaj şişeleri salar/ unuttuğu okyanusa doğru kanatsız/ kapkara martı/ benim/ katran kuyularıyla boğuşan fare/ cellatın sehpada unuttuğu evladı."

eylül 1998

varlık kitap eki

sayı: 76

FERİDUN ANDAÇ

IŞIK OL, GÜNÜME AĞ

FERİDUN ANDAÇ:

Çatık kaşlı komiser gibi ortalarda dolaşmanın edebiyata pek katkısı olduğunu sanmıyorum. Bu açıdan ne Ataç, ne Bezirci, ne de Fethi Naci gibi olmak isterdim.

Işık Ol Günüme Ağ/ Deneme/ Papirüs Yay.

✪ *Bizde eleştirmenler belirli türde/türlerde yoğunlaşırlar ve kendi anlayışlarına, beğenilerine yakın buldukları kitaplar, yazarlar üzerinde dururlar daha çok. Seni, "gerçekçi" bir çizgide öykü ve romanla birlikte düşünürdüm hep. Kitaplarını yeniden okuyunca bu düşüncenin yanlış değilse bile eksik olduğunu gördüm. Şairler, denemeciler üzerine de epeyce yazın var çünkü. Ayrıca, denemeden incelemeye, araştırmadan söyleşiye pek çok alanda deyim yerindeyse dört koldan çalışıyorsun.*

– Bunu bütünüyle edebiyatın/sanatın içinde olmama bağlayabiliriz. Hayatı tanımaya, anlamaya, anlamlandırmaya başladığım andan beri kâğıt, kalem, kitap, resim, müzik hayatımın ayrılmaz bir parçasıydı. Kendimi hep okumak, yazmak, resim çizmek/yapmak, şarkı söylemek, müzik dinlemek için doğmuş birisi olarak hissetmişimdir. Aile ortamım, çevredeki ilişkilerim, yani çocukluk ve dil yurdum bunların önünü açmıştır. Sanatın, edebiyatın art alanıyla erken yaşta yüzleşmem, ressam Fuat İğdebeli gibi bir resim öğretmeninin dünyamı kuşatmasıyla oldu diyebilirim. Sanatsal disiplini hayatı algılama, kavrama ve ifade etme biçimi olarak öğrendik. İlkokulu yeni bitirmiştik. Erzurum'da, '60'lı yılların ortalarında, bu güzel insan bizlere sanat eğitimi dersi veriyordu adeta. Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun, ortaokuldaki 'iş salonu'muza geldiğinde söylediği şu sözleri hiç unutamıyorum: "Fuat, sen burayı Akademi'ye çevirmişsin; biz Akademi'de bu eğitimi veremiyoruz."

Bunları neden anlatıyorum? Hangi alanda uğraşı verirse versin, sağlıklı, donanımlı, birikimli, kendisiyle ve toplumuyla barışık (muhalif olmayan demiyorum), dünyayla ve kendi insanıyla, onun kültürel coğrafyasıyla ilgili bireyi yetiştirmek istiyorsak, toplumda sanat eğitimine önem vermeliyiz. Hemen, şimdi; sokakta, evde, çarşıda okulda, fabrikada, hayatın her alanında. Olabildiğince en erken yaşta.

Senin sözünü ettiğin "dört koldan çalışma"ları, inan ki ben olağan hatta yetersiz görüyorum. Yapabileceğimin çok azını hayata geçirdiğimi biliyorum çünkü.

Bu arada şunların altını çizmeme izin vermeni istiyorum: Yazı bilinciyle yazı belleği, benzer ortam ve durumlarda, ama farklı oylumlarda oluşur insanda. Bunu genelleyemeyiz belki! Ama bu bende böyle oluştu diyebilirim. Bellek çocukluk yurdunun, dilinin varolma-yaşama ortamında ilk kayıtlarını alıyor, izlerini ediniyor: yaşanmışlıklar, tanıklıklar, sözlü kültürle yüzleşme... Yazı bilincini siz sonradan bunun üzerine kuruyorsunuz. Sözünü ettiğim ilk buluşma kavşakları size birçok şeyi 'o yaş döneminde olmazsa olmaz'ları sunuyor, en azından bunların kapısını açıyor ya da açabilecek anahtarı veriyor. Bu anlamda sanatın, edebiyatın her alanının –ilginin ötesinde– iyi bir izleyicisi, öğrencisi olmuşumdur. Şu an gelip durduğum yerin bu denli kuşatıcı olmasını buna bağlıyorum.

✪ *Ayrıca "gizli" bir öykücü olduğunu düşünüyorum senin. Sözgelimi, yeni yayınlanan* Işık Ol Günüme Ağ *kitabındaki anlatılarda bu yönün daha da belirginleşiyor.*

– Tespitinde doğrusun. Ama bir eksik, bir fazla! Bu örtüyü artık kaldırmak gerektiğine inanıyorum. Öykü içimde bir ukde olarak kaldığından denemelere bunu ağdırdığımı söylemem doğru olmaz. Çünkü öykü yazıyorum, hem de yıllardır. 1997'ye değin de hiçbir yerde yayımlamadım, sözünü de etmedim bunun. Bir-iki dostum bilir yalnızca. Yeri ve zamanı geldiğinde ortaya çıkacaklarına inanarak, biraz da belirli aşamalardan geçmek düşüncesinden olacak sanırım, kendim için yazıyordum. Sanatsal uğraşıyı bir yanıyla kilim ve halı dokumaya benzetirim. İpliğin kök boyalarla olacak elbette. İlmekler, motifler dokuyanın zamanla edindiği hünerdedir. Yeter ki nereden neyi aldığını/alabileceğini bilebilsin. Bu da bir süreç ister. Peteğinde balın olsun, arısı Bağdat'tan gelir gerçeğine ben daha temkinli yaklaşanlardanım. Kovan balı şerbetten de olabilir, çabuk kesilir. Aslolanı zığı balını yapabilmektir, yani çiçekten olabileni; kesilmeyen, tadıyla, rengiyle, kokusuyla farkı olanı ve zamana dayanabileni yapabilmektir. Bunları bugüne değin ortaya çıkarmamam yazarlık tutumum, çalışma disiplinimden kaynaklanan bir olgu biraz da. Yoksa herhangi bir kaygıdan değil.

✪ *Eleştirmenlik serüveninin yakın tanığı ve izleyicisiyim. Eleştirmenliği önceleyen "başarısız şairlik ya da öykücülük" döneminin olmadığını biliyorum! Bu yüzden de her an bir öykü kitabıyla veya bir romanla okurun karşısına çıkabilirsin gibi geliyor bana. Belki de hazırdır.*

– Evet, yazı/yazarlık serüvenimin yakın tanıklarından birisin. Birbirimizi tanıdık, izledik, etkiledik, etkilendik, birçok şeyi paylaştık seninle. Senin de yaman bir edebiyat dostu (dinozoru mu demeliyim yoksa buna?) olduğunu bilen bilir. Edebiyattaki diğer uğraşıları, özellikle eleştiri / inceleme / denemeyi birer okul gibi gördüm. Tabii ki dergiler bu işin mutfağıydı, bir de edebiyat ortamı. Ortam önemlidir. Yazarlık kimliğinizi orada bulur, sesinizi, soluğunuzu orada denersiniz. Bugünkü gibi gökten zembille inerek ne yazar, ne de "gazeteci-yazar" olunuyor. Bizler bunun, bence, son demine yetiştik. Bugün öylesi bir edebiyat ortamı yok, söz edilemez bile. İlişkiler, birebir görüşmeler, yakınlıklar var. Oysa ortamdır iyi bir edebiyatı/edebiyatçıyı vareden; yazarları yetiştiren: adım adım, özenle, emekle, görerek, tanıyarak, anlayarak, anlamlandırarak; konuşup, tartışıp, öğrenip, hesaplaşarak... Bu anlamda kendimi(zi) şanslı hissediyorum. Beni zenginleştiren insanları tanıdım, ilişkileri yaşadım; dostluklarını, arkadaşlıklarını edindim, yakın oldum onlarla:

Sait Maden, Cemal Süreya, Asım Bezirci, Dursun K., Adnan Özyalçıner, Refik Durbaş, Memet Fuat, Adalet Ağaoğlu, Tomris Uyar, Füruzan, Hilmi Yavuz, Mehmet H. Doğan, Fakir Baykurt, Aziz Nesin, Oktay Akbal, Demirtaş Ceyhun, Vedat Günyol, Salâh Birsel, Hulki Aktunç, Nedim Gürsel, Emre Kongar, Sevgi Özel, Doğan Hızlan, Ataol Behramoğlu, Erdal Öz, Osman Şahin, Sennur Sezer, Zeyyat Selimoğlu... Bu liste daha da uzayabilir.

Öncelikle eleştiriye yönelmemde bu ilişkilerimin de etkisi, hatta bazılarının ivdirmesi oldu diyebilirim. Öykü ve romanın yolu kapanmadı, ama işim biraz daha zorlaştı sanırım. Yüksünmüyorum da. İmlediğin gibi o tür denemelerden geçerek eleştiriye yönelmedim. Birini bir diğerinin içinde büyütüp, beslettim de diyebilirim. İşinizi el yordamıyla, 'yazdım, oldu' anlayışıyla yapmıyorsunuz. Daha bilinçli, emin, güvenli adımlarla ilerliyorsunuz. Okurun beğeneceği, belirli bir edebiyat düzeyi olan şeyler yazdığıma inanıyorum.. Daha doğrusu bu yanıma dışarıdan biri olarak bakınca bunu gözlediğimi söyleyebilirim. İki öykü kitabı tamamlanmak üzre. Biri ortak izleklerin yer aldığı ayrı ayrı epizodlardan kurulu uzun bir öyküden, diğeri de bağımsız öykülerden oluşuyor. Yıllardır üzerinde çalıştığım bir roman bitmek üzere; yazılan bir diğerinin de izlerinde/izleklerinde, mekânlarında, dil yurdunda gezinip duruyorum. Sanırım yeni yüzyılın eşiğinde, en az, bir roman bir öykü kitabım okurla buluşacak.

✪ *İlk iki kitabının adları,* Gerçeklik Yolunda *ve* Yazınsal Gerçekliğin Boyutları. *Gerçekçilik sözcüğü çok şey birden çağrıştırıyor Türkçe'de. Kitaplarını okuyanlar elbette ki senin meramını seziyorlar. Yine de sormak istiyorum: "Gerçekçilik"in kapısını nasıl bir anahtarla açmalıyız sence?*

– "Gerçekçilik", bir dönem bağlanmanın, yazıya/sanata buradan bakmanın paydası olarak alınmış ya da salt öyle algılanmıştı. "Gerçek", "gerçekçilik", "gerçeklik" her sanat okulunun/tutumunun üzerinde düşündüğü, kavramlardır. Ama yazınsal/sanatsal yapıtları saltıkçı bir bakışla açıklayamayız, yorumlayıp çözümleyemeyiz. "Gerçekçilik" kavramına bir dönem, tek pencereden bakılarak yorumlar getirilip anlamlar yüklenilmeye çalışıldı. Eleştiriye/yazıya başladığımız yılları anımsarsan, bu tartışmaların sıkça gündemde olduğu dönemdi. *György Lucaks*'dan *Ernst Fischer*'e, *Christopher Caudwell*'den *Lucien Goldmann*'a, *Bertolt Brecht*'e uzanan çizgide birçok estetikçi, sanat kuramcısının yapıtlarını okuyup anlayıp, tartışmaya çalışıyorduk. Kendi yazınsal birikimimize de bu pencerelerden bakmayı, değerlendirmeyi yeğliyorduk. O dönem hem siyasal, hem toplumsal, hem de kültürel açıdan bu etkilenmelerin içinden geliyorduk. Bunların dolayımında durup, gezinip, hayatı ve sunulanları bu pencereden anlamaya/yorumlamaya çalışmak kaçınılmazdı bizler için. Bu anlamda bugünkü duruş yerimin, bakış açımın, sosyalizme inancımın pek değiştiğini söyleyemem. Olsa olsa estetik anlayışımın zenginleştiğini, sığlıktan kurtulduğunu söyleyebilirim. Gerçekçiliğe yazının ve hayatın gerçekliğinin içinden bakılması gerektiğini düşünüyorum. Bu bağlamda metinlerarası ilişkiyi de önemsediğimi söyleyebilirim. "Gerçek"e, "gerçeklik"e hangi donanım, hangi bakış açısıyla baktığın önemli. Sözünü ettiğim dolaşımın zenginleştirici boyutunu yakalayıp yansıtmak önemli. *Gorki*'ye de, *Kafka*'ya, *Joyce*'a da, *Faulkner*'a da benzer bir yöntemle yaklaşıp "gerçek"in boyutlarını, yansıtılma biçimlerini yorumlayıp değerlendirebilirsin.

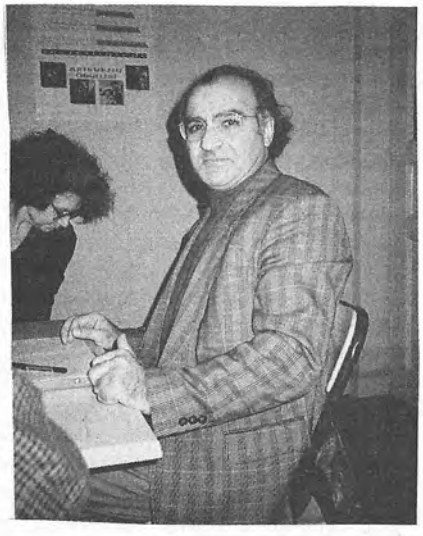

İlk kitaptaki çıkış/bakış açısı biraz da bu duruş/kavrayış yerinden kaynaklanıyordu diyebilirim. Dikkat edersen eğer; *Yazınsal Gerçekliğin Boyutları*'nda gerçekçiliği yazıdan yoruma/metin çözümlemeye dönük bir bağlam içinde değerlendiriyorum. "Gerçekçilik"e yaşamın ve sanatlararası disiplinin oylumundan bakılması gerektiğini düşünüyorum.

✪ *Yine yenilerde yayınlanan* Söz Uçar Yazı Kalır *adlı söyleşiler kitabına bakıyorum da, bakışın belirli bir çizgiye odaklanmıyor, neredeyse panoramik bir yaklaşımın var edebiyata: Vüs'at O. Bener - Fakir Baykurt, İlhan Berk - Şükran Kurdakul, Asım Bezirci - Memet Fuat. Bir eleştirmenin dosyasında kolay kolay bir araya gelmez sanki.*

– *Söz Uçar Yazı Kalır* söyleşilerini de yine o kapsayıcılık içinde düşünmek gerekiyor. Kalıtı bilmek, tanımak, anlamak, tanıtmak gerekiyor. Yazınımızda bu tür çalışmalar azdır ya da yetersizdir. Bunları da edebiyat insanlarının kotarması gerektiğini düşünürüm. O ortamın içinde olan; tanıyan, okuyan, irdeleyen, bilenlerin yani... Kuşatıcılığım buradan kaynaklanıyor sanırım. Kendimi, biraz da, aşırı sorumlu hissediyorum. Örneğin; *Bekir Yıldız*'la uzunca bir söyleşi hazırlık çalışması yapmıştım, geç kaldım. Bunun, onun edebiyatını beğenip beğenmememle bir ilgisi yok. Bunları birilerinin çıkıp yapması, kalıta sahip çıkması, yarına bir şeylerin ulaşmasını sağlaması gerekiyor. Bunu kurumlar yapmadığına göre...

Bu bağlamdaki çalışmalara "sevdim, sevmedim" bakışıyla bakmam. Elbette ki belirli bir bakış açısı, edebiyat anlayışı, dünya görüşü yansımalı bu tür çalışmalara. Bu zenginliği yakalayıp bir araya getirebilmenin nasıl bir uğraş gerektirdiğini sen daha iyi bilirsin. Şairi, öykücü, romancı, denemeci, eleştirmeni o bütünün içindeki yeri nedir / kimdir / ne yapıyor diye değerlendiririm. Burada yakın durduklarım da var kuşkusuz, uzak durduklarım da. Beğenim arka plandadır. Kanbağı kurduklarımsa zaten yer yer farklı anlamlarda öne çıkıyor, kaçınılmaz olarak. Hele edebiyatta "nesnellik-öznellik" çok su kaldıran kavramlardır. Bu tutumların biraz kristalize edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Kültür coğrafyasının zenginliğini anlamak / tanımak / tanıtabilmek için kuşatıcılıktan yanayımdır.

✪ *Yumuşak huylu bir eleştirmensin. Hep olumlu yanlarından yaklaşmaya çalışıyorsun kitaplara ve yazarlara. Doğan Hızlan buna "sevgiyle yaklaşmak", diyor.*

– Evet, "sevgiyle yaklaşma"nın ardında bu var. İnandıklarımı, gereklilik duyduklarımı yazdım, yazıyorum da. Hiçbir zaman bir edebiyat müfettişi, bir hesap/denge uzmanı gibi davranmadım. Sevemediğim ya da kötü bulduğum şeyler

üzerine yazmanın beni çok mutlu etmeyeceği gibi başkalarını da mutlu edeceğini sanmıyorum. Eleştirinin işlevi bu değil, diyeceksin. Kabul. Ama yol/yön komiseri de değildir ki eleştirmen. Donanım, bilgi birikimi gerektiği gibi, gelişip serpilebilmesi, kabul görebilmesi için ortam da gereklidir. Üstüne üstlük çatık kaşlı komiser edasıyla ortalarda dolaşmanın edebiyata pek katkısı olduğunu sanmıyorum. Bu açıdan ne Ataç, ne Bezirci, ne de Fethi Naci gibi olmak isterdim.

Senin sözünü ettiğin olgu salt benim yapımdan kaynaklanan bir olgu da değil üstelik. Bizim kuşak, sanırım, edebiyatta bu tür sevgiyle yaklaşmayı başaran tek kuşak. Ya da ben öyle sanıyorum! Ne dersin? Bunun yanıtı da sende sanırım...

✪ *Peki hiç küstürdüğün yazar oldu mu?*

– Bile isteye küstürdüklerim olmadı. Ama kendiliğinden küsenler ya da alınanlar oldu. Eleştirmenin geneldeki yazgısıdır bu. Kamu hizmeti yapıyoruz sanki! Beklentileri bilirsin... Ama hiç öylesi biri olmadım. İnanmadığım, edebiyatına/sanatına güvenmediğim bir tek kişi üzerine yazmadım. Hele hatır, gönül için hiç. Edebiyat biraz kavga gerektirir, diyeceksin belki. Ben düzeyli tartışmadan, eleştiriden yanayım. Bu anlamda bir eleştirmenin/yazarın üslubuna özen göstermesi gerektiğine inanırım. Bazen yanlış anlamalar da olmuştur. Düzey açısından burada iki örnek vermek isterim sana: Bunun en hoş olanını *Tomris Uyar*'la yaşamışızdır. Onun bir yazısına biraz ironik bir gönderme yapmıştım. Buna kızıp bir yanıt yazmıştı. Sonrasında ise keyifli, anlamlı bir dostluğa dönüşmüştür aramızdaki titreşim.

Bir diğerinde ise tam tersi yaşanmıştı: *Yaşar Kemal* üzerine bir denememsi yazı yazmıştım. *Cumhuriyet*'te yayımlanmıştı. Antalya'daki bir görüşmemizin sonrasında sevgi ve coşkuyla yazılan bu yazı gazetenin sayfa sorumlusunun azizliğine uğradı, bekletildi, Nobel Ödülü'nün açıklanma haberine kurban edilip, çarpıtılarak verildi. *Yaşar Kemal*, başlığı görür görmez, daha yazının tümünü okumadan bana öfke kustu. *Yaşar Kemal*'e kırıldım. Bana bunu yapmamalıydı! Kinci biri değilim asla. Ama onu bağışlamıyorum. Yıllarca onun üzerine çalışıp hazırladığım kitap tamamlandı. Ama bir kenara koydum, yayınlamayacağım. Büyük yazarlar da böyle "cezalandırılır" bazen! Neden mi? Uygun bir zamanda, bence, bunu kendisine sormalısın.

✪ *Âdettendir sorarlar: Kimdir senin öykücülerin, şairlerin, romancıların, denemecilerin. Hadi biraz da sıkıştırmış olayım: Yalnızca üçer isim istiyorum senden...*

– Genelde bu tür soruların yanıtları kaçamaktır, ince ayar hesaplarla hareket edilir. Nedenini pek anlayamam. Edebiyatsa hesaplar üzerine kurulmaz, var olamaz da. Biz birbirimizi biliyoruz, gizlisine saklısına da gerek yok. Hemence bir çırpıda söyleyeyim: Öykücülerim: *Tarık Dursun K., Füruzan, Cemil Kavukçu.* Şairlerim: *Melih Cevdet Anday, Sait Maden, Haydar Ergülen.* Romancılarım: *Adalet Ağaoğlu, Şemsettin Ünlü, Ahmet Yurdakul.* Denemecilerim: *Nermi Uygur, Uğur Kökden, Enis Batur.* Bunlar; dil, izlek, yorum, bakış, kavrayış, renk, koku, gezginlik coğrafyamda kanbağı kurduklarım, gezindiklerim. Bu sayıyı ilk on'la da tamamlayabiliriz. Görüyorsun ya; yaşayanlardan söz ediyorum. Yaşamayanlarla ilgili hakkım baki kalsın, başka bir söyleşide konuşuruz bunları.

✪ *Şimdi geldik asıl soruya: Fethi Naci, Doğan Hızlan, Füsun Akatlı, Konur Ertop, Memet Fuat, Semih Gümüş... Hepsi de hayatta bugün. Bu isimleri tek tek nasıl değerlendiriyorsun?*

– Sen bunu hep yapıyorsun: yani kışkırtıcılığı. Bu sorunun "asıl"lığı da bunun bir göstergesi. İçtenliğime inanacağını biliyorum.

Fethi Naci: İnsan olarak da sevdiğim, etkilendiğim, bağlandığım biri. Her yazdığını okurum. Son yıllarda söylediklerindense, söylemediklerine, satır aralarında bıraktıklarına önem veriyorum. Gerçi o henüz beni anlayamamışsa da; bunu engin gönüllülüğüne vererek şunu söylemeliyim ki: Fethi Naci eleştirimizde önemli bir yere sahip. Ama tek başına bir okul, etkileyici bir kaynak olabildi mi? Bence, hayır! Bilirsin, mum dibine ışık vermez.

Doğan Hızlan: Sevginin, düzeyin, kuşatıcılığın, zengin gönüllülüğün yazarı. Bir de edebiyatın sadık dostu. Dostluğu bana güven ve moral veriyor.

Füsun Akatlı: Kanbağımın en yakın olduğu kişi. Yeni deneme kitabım *Söz Uçları Yazı Burçları*'na adını veren denemede bunu yoğunca nasıl yaşadığımı da anlatıyorum. Düzeyini, birikimini, ilgisini, sızısını, sevgisini, sevgisizliğini(!) anlıyorum. Duygu, düşünce, duyarlılık evrenine yazınımızın her dem ihtiyacı olan birisidir, Akatlı.

Konur Ertop: Komple bir edebiyat insanı. Birikimi, kaynaklara/kişilere yönelimi ile hep yakınımda duran, dostluğunun sıcaklığını hissettiğim biri. Ertop, bence, edebiyatımızın moral değerlerinden. Nesli giderek tükenenlerden.

Memet Fuat: Benim gözümde o hep bir maestro'dur. Onun oradaki varlığı, edebiyat / kültür / sanat adına düşünüp bir şeyler üretiyor olması bana güven ve moral veriyor. Yaptığım işin ne denli anlamlı olduğunu düşündürtüyor bana. O edebiyatımız için bir okuldur. Bundan payını almış olmaksa onurlu bir şey. Bilir misiniz ilk yazılarımı yayımlamıştır.

Semih Gümüş: Onunla aynı kuşakta, aynı kulvarda olup belki de bu yolda en barışık olan iki insanız. Semih, insan olarak, benim için değerli biri. Yazdıklarını önemli bulur, dikkatle okurum. Edebiyatımızın, edebiyat ortamımızın onun yazdıklarına/yazacaklarına ihtiyacı var.

✪ *Şu günlerde neler yapıyorsun, yeni çalışmalar var mı?*

– İçtenlikle bir itirafta bulunayım sana: şu an inşaatla uğraşıyorum. Şile'de ev yaptırıyorum. İstanbul'un karmaşasından kopup kendimi tümüyle edebiyata verebileceğim bir 'ada'ya çekileceğim. Hazır kitaplar: *Yazınsal Oluşumun Göstergeleri, Çağdaş Yazın ve Yaşam, Yaşamın Yazının Gerçeğine Doğru: Yaşar Kemal, Öykücünün El Kitabı, Azınlık Kimlikleri Azınlık Kültürleri* (Arus Yumul ile hazırladığımız). Devam edenler: *Dışgöç Olgusunun Edebiyatımıza Yansıması, Babil'e Yolculuk* (denemeler), *Kanıtlanmış Sözler Ansiklopedisi* (deneme-aforizma), *Yeryüzünün Bir Ucunda* (gezi notları), *Yapıttan Yoruma* (karşılaştırmalı metin incelemeleri).

Elbette, roman, öyküler kendi debisinde yazılıp duracak. Şair olarak biraz sakınımlı davranıyorsun bana karşı. Şair olmadığımı, ama iyi bir şiir dostu olduğumu bilirsin yine de. Şiir her zaman yanıbaşımda, yaşamımın kılavuzu; dar ve geniş zamanların dostu. Şairlere/şiire borcum olduğunu düşünürüm hep nedense. Bunu bir kitapla karşılayabilir miyim, bilmiyorum?! Fotoğraf sanatçısı *Gündüz Kayra* ile başlattığımız ortak bir proje var: *Yaşamdan Şiire*. Kitap/albüm, sergi. 60-80 yılları şairlerinin bir bölüğünü kapsayacak; fotoğraflar, söyleşi ve incelemeler, şiirler yer alacak. Değişik bir çalışma olacak bu. Başladı, devamı için sponsor bekliyor.

ENVER ERCAN

Kaan Arslanoğlu

ÖTEKİ KAYIP

Roman/Adam Yayınları

"Halka değil gönüldaşlara seslenecek Zerdüşt. Zerdüşt bir sürünün çobanı ve çomarı olmayacak." Roman Nietzsche'nin sözüyle başlıyor. Burada alışılmış muhalif aydın söyleminden farklı bir yaklaşım söz konusu. Romanın tüm içeriği sonuna dek bu farklı bakışı koruyor. Ona, çıkışından bir süre geçtikten sonra kendini anlattırmakla, gelen ilk tepkileri de aktarma olanağı bulmuş oluyorum.

Anlatımla eşzamanlı olaylar, yaşadığımız ülkede değil, yurtdışında geçiyor. Sığınmacılara yardım eden bir insani kuruluşta çalışan, iddiasız ama "iyi niyetli", sorumluluk bilinci olan bir görevli ve iyi niyeti yüzünden başından geçenler... Niye sığındığı başlangıçta belli olmayan, geçirdiği kaza ya da saldırıyı anımsayamayan, beyni örselenmiş genç bir kadın. Bir de "öteki kayıp". Kapitalist toplum düzeninin çürümüşlüğü her sayfada burnunuzun direğini kırıyor; fakat romanın farklı yanı, bu düzene karşı seçenek oluşturduğu iddiasındaki muhalefetin sistemle nasıl kaynaştığını gözler önüne sermesi. En keskininden en ılımlısına, çürümeden sıkça söz edenlerin büyük bölümünün de nasıl çürüdüğünü göstermesi. Çürüme ülkemizden başlıyor, yurtdışındaki göçmen topluluklarımızın içine işliyor. Sözde politik, aslında yalnızca uyanık on binlerce sığınmacı; özgürlük mücadelelerinin kazanımlarının alabildiğine kötüye kullanımı; asalaklıktan, yozlaşmadan kazanım sağladıkları için o kötüye kullanımı asla sorgulamayan örgütler; kavramların içinin boşaltılması, değerlerin ayaklar altına alınması... Yaşadığımız ülkeden başlayan haksızlıklar, cinayetler, yok etmeler, pislikler ve onun dışarıdaki izleri... Bir iz sürüş hikâyesi. *Öteki Kayıp* gerilim yönü ağırlıklı bir politik-psikolojik roman. Politik roman olunca da doğal olarak politik kesimlerin dikkatini çekiyor. Ne var ki politik kesimler kendilerini sonuna dek haklı ve her zaman kusursuz gösterecek edebiyattan hoşlanırlar. *Öteki Kayıp* gerçekliği araştırıp sergilemede güdümlü değil. Sistem muhalefetini bu derece güçsüz ve güvenilmez kılan nedenleri de sorguluyor. Hal böyle olunca sosyalist sol kesimden küfürler gelmeye başladı. Bu beklediğim bir durumdu.

İşin edebiyat yönüne çok kişi değinir ama konu bir edebiyat eserinin değerlendirilmesine geldiğinde alanın profesyonelleri bile duygusallaşır. Kişiliklerine, kendi değerlerine yakın buldukları oranda bu romanı da kimi çok beğendi, kimi "fena değil" dedi, kimi beğenmedi. Sinemanın, edebiyatın gücünü azaltan, insanı bağımsız düşünmekten, bağımsız duygulanmaktan uzaklaştıran, toplulukları sürü gibi güden etkisini eleştirsem de, bu romanda sinema tekniklerinden yararlandığım bölümler çok oldu. Önce söylediğim gibi gerilim yönü daha güçlü bir roman olsun istedim bir de. O yüzden sinemadan hoşlananlarla, gerilim romanlarından hoşlananlar biraz daha yüksek oranda beğendiler.

Romanda öteki kayıba dikkat edin. Bilinen kayıpların sayısının bu kadar fazla olmasında, haksızların gücünün kırılamamasında öteki kayıp olgusunun büyük rolü var. Yani bizim tarafın aşırı kirlenmesinin. Hangi taraf bizim taraf, onu bile çıkaramaz olduk, ya da herkes karşı taraf!.. Genelde romanlarımda insan olgusunu incelemeye çalışıyorum, olaylar, kişilikler üzerinden. Ahlak tartışmalarını gündeme getiriyorum. Ahlakla bu denli fazla uğraşmak aslında genel okur kitlesi açısından tatsız bir durum. Fakat benimsenen ahlakın, yani kişinin ya da grubun benimsediği etik değerlerin, o kişi veya grubun ideolojisinin özünü belirlediğini ileri sürüyorum. Örneğin bir çevre kendisini "sosyalist" olarak tanımlıyor, fakat benimsediği, uyguladığı ahlak düzeneği faydacı ahlak. O zaman ne oluyor, söz konusu çevre ideolojik anlamda aslında faydacı bir çevre haline geliyor. Başka bir deyişle politik söylemi ne olursa olsun, benimsediği ahlak düzeneği onu gericilikle özdeşleştiriyor.

Bu romanda ayrıca insan merkezciliğin, üstinsan kavramının sorgulanışı var. İnsan cinselliğini inceliyor, farklı kişilik gruplarının cinselliğe yaklaşımını... İnsan ilişkileri, dostluklar, özveriler, çıkarlar, öncelikler. Hayvan bilinciyle insan bilinci arasındaki ayrılık ve benzerlikler... Tüm bunları Türkçe'yi iyi kullanarak, roman dilini iyi kullanarak anlatmaya çalışıyorum. Düşleri kullanıyorum, bellek yanılmalarını, anı parçacıklarını, bilinç bulanmalarını, coşkuları ve korkuları kullanıyorum dili yetkinleştirmek için. Roman anlayışım toplumcu gerçekçi değil, ama gerçekçi. Gerçekçiliğin, anlatımın biçimiyle değil özüyle ilgili bir sorunsal olduğunu düşünüyorum. İyi anlatmak, edebiyatta çok önemli; ama ne anlatıldığı da o kadar önemli. Yazar ne anlattığı ile değil nasıl anlattığına daha çok kafa yoruyorsa bir süre sonra gerçekçilikten uzaklaşır ve bana göre güzel anlatma olanaklarını da yitirir. Yazar, anlattıklarıyla hangi insani sorunlara, hangi değerlere, hangi kişiliklere öncelik veriyor, bunları anlatırken anlayış, yetenek ve bilgisi onu gerçekliğe ne derece yaklaştırıyor; çok önemlidir. Estetik açıdan çok önemlidir. Gerçekliği iyi kavrayamayan bir sanatçının, onu güzel yorumlama şansı da yoktur.

Bu ülkede roman dili diye tamamen ayrı bir dil olduğunu bilen, bu dilin en az öteki diller kadar önemli olduğunun ayırdına varan insan sayısının artması gerekiyor. *Öteki Kayıp* sürece katkıda bulunsun istiyorum. Değerlendirmesi okurun.

HULKİ AKTUNÇ:

Yazdığım şey beni korkuttuğu zaman, işte o zaman yayımlama hakkını kendimde buluyorum.

Güz Her Şeyi Bilir/ Öykü/ Oğlak Yayınları

✪ *Türkçedeki seyriniz* Güz Her Şeyi Bilir *ile daha zorlu bir hale gelmiş. Okur için kolaylık düşünmeyen bir yazarsınız.*

– Bu yazma politikası ile ilgili bir seçim değil, ben başladığımda da böyleydim. Beni etkileyen yazarlar ve dil kaynakları, benim bu tür bir dil geliştirmemle sonuçlandı. *Güz Her Şeyi Bilir* ile o yolu biraz daha geliştirmek istiyorum.

Aslında bunlar göreceli kavramlardır. Kimine göre de *Ten ve Gölge* zor bir kitaptır; *Bir Yer Göstericinin Hayatı*'nın daha açık olduğunu söylerler. Fakat ben açıklık, kapalılık, zorluk, kolaylık gibi kavramları tehlikeli buluyorum. Hep seve seve verdiğim bir örnek vardır: İnsanlar acaba Don Kişot'u anlıyorlar mı? Ben bu konuda fazla umutlu değilim. Don Kişot'un en azından 20 değişik yorumu var. Şimdi ben okudum ve anladım diyen kişiye ne anladın diye sormak gerekir. Anlamak da göreceli bir kavramdır. Dolayısıyla bu konularda Melih Cevdet Anday'ın şiir için söylediğini ben genel anlamda edebiyat için söyleyebilirim. "Okuyoruz, bundan bir zevk alıyoruz ve serüven bitiyor." Şimdi size bir şey katmıştır o. Ne kattığı konusunda birtakım kurcalamalar ve irdelemeler tabii ki yapılmalıdır.

Stalin'in bir lafı vardır: "Yazarlar ruhların mühendisidir." Bu 3 sözcük birçok şeyi anlatıyor. Bunu Stalin'in söylemiş olması ilginç ama ne anlamda söylediğini biliyoruz. O bunu bir parti edebiyatı anlamında söylemiştir. Fakat şu anda bütün politik bağlamını unutup baktığımızda genel geçerliliği olduğunu görüyoruz. Yani bu 3 sözcüğü bile farklı kişiler, farklı ülkelerde, farklı tarihlerde söylediğinde anlamı değişiyor. Dolayısıyla benim fanatik denilebilecek az sayıda okurum var. Ve ben ilk önce kendim, sonra da onlar için yazıyorum. Spielberg "Ben çocukken görmek istediğim filmleri şimdi çekiyorum" diyor. Benim için de aynı şey söylenebilir, ben de çocukken, yeniyetmeyken okumak istediğim hikâyeleri yazıyorum.

Benim çıkış noktam geleneksel Türk nesridir. Beni gerçekten heyecanlandıran bir kaynak. Türkçenin bulabildiğim en eski metinlerini yavaş yavaş okuyarak başladım. Çocukken edebiyatla ilgili duyduğum ilk öğe halk öyküsüdür. Biz daha okumayı bilmezken, babam bize Osmanlıca'dan okurdu Kısas-ı Embiya'yı. Kendi okuduğum ve aklımda kalan ilk öykü ise Tahir ile Zühre'dir. Halk öyküsü naif resim gibi bir şeydir. Bunlar beni etkiledi. Daha sonra meddahlarla karşılaştım. Çıkış noktam farklı bir dil denilebilir.

Ben bir hikâyeci ve şair olarak şundan hoşlanıyorum: Yazdığın şey seni korkutmalı. Bence ilginç bir yöntem. Birçok yazarda vardır bu. Ama ben bunu kendimde yıllar sonra tanımlayabildim. Yazdığım şey beni korkuttuğu zaman, işte o zaman yayımlama hakkını kendimde buluyorum.

✪ *Her öyküde farklı bir üslupla karşımıza çıkıyorsunuz. Zaten bir söyleşinizde de her öykü bende kendi üslubunu yaratır diyorsunuz. Kitaptaki öyküler birbirleriyle belli bir noktada bağlanıyorlar, bu bağlantılar daha önce yazmış olduğunuz öykü ve şiir kitaplarına kadar uzanıyor. Örneğin* Sis Ülkesi'nde, Hayalkâr Hüseyin'*in kulaklarını çınlatıyorsunuz.*

– Bu kitabın şöyle ilginç bir yapısı var: İki avucunuzun arasına bir elma aldığınızı düşünün. Sol avucunuz bu kitabın giriş bölümü, ortadaki korpus elmanın kendisi, final de sağ avucunuz, çünkü tekrar başa dönüyor. Bu yapı içinde eller farklı bir üsluptadır. Eller, son öykücünün, yani meddahın varlığını simgeliyor. Ortadaki korpus ise üniversiteli genç öykücünün aklında. Ama zaman içinde bir bakıyoruz bunlar birbirleriyle bağlantılı olmaya başlıyor. Mesela üniversiteli öykücünün yazdığı Issız Demir adlı öyküde Çolak Martı var. O aynı zamanda başka bir öyküde Semih'in görmek üzere Alanya'ya geldiği adam Çolak İşham. Aslında Çolak İşham *Sır Kâtibi* adlı şiir kitabımdaki belli başlı tiplerden biri.

✪ *Hikâyedeki tavrınızdan, yönelimlerinizden biri de dile katkı, dildeki olanakları sonuna kadar kullanabilme çabası. Dille içli dışlı olununca, belli bir süre sonra onun yaratıcısı olmak da var. Onu keşfetmek, sonra işlemek, daha sonra hâkim olmak ve sonunda onu kurarak çoğaltmak.*

– Evet. Örneğin *Hayalkâr Hüseyin Terzihanesi*'nde hayalkâr tamamen benim uydurduğum bir sözcüktür. Hayalkâr diye bir sözcük yok. Ama hiçbir okur "Ya! Hayalkâr ne demek kardeşim, biz bunu hiçbir yerde bulamadık" demedi bana. Sanki varmışçasına o sözcük alımlandı ve benimsendi. Aynı şekilde *Bir Yer Göstericinin Hayatı* adlı kitabımda Mühürbaz diye bir öykü vardır. Eminönü'nde bir duvara oturmuş ve gelip geçenlere mühür yapan bir adamın öyküsü. Mühürbaz da tamamen benim uydurduğum bir laftır.

Benim sıkça söylediğim bir laf vardır. "Sen Türk hikâyesinde ne gibi bir eksiklik gördün de hikâye yazıyorsun?.." Bu çok gaddar bir sorudur. Kimi yazarın tavrında bu vardır. Bu soru şöyle de devam edebilir. Birdenbire Hulki Aktunç'un 14 kitabı yok olsaydı bizim dilimiz veya edebiyatımız herhangi bir şey yitirir miydi? Bu da gaddar bir soru, biraz öncekinin ters yüzü çünkü. Tabii bu soruların yanıtını başkaları vermeli. Ama ben bu sorularla cebelleşen biriyim.

✪ *Bu soruları yazdıklarınızla cevaplamış olmuyor musunuz?*

– Bir yerde öyle. Çünkü hep dilden yaklaştık. Bana sorulan sorulardan biri de argo sözlüğünü niye yazdığımdır. Argo sözlüğü yazmak benim için çocuksu bir oyun gibiydi.

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (5.00.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 60 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 50 $

❑ 2 yıllık (9.000.000 TL)
❑ 2 yıl 100 DM
❑ 2 yıl 90 $

Ad, soyadı ..... Doğum tarihi ve yeri .....
Adres .....
Posta kodu /Şehir ..... [E-posta .....]
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabına
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 064-6/1032416-0 no'lu hesabına
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: Alındığı Müessese:
Kart Sahibinin İmzası: Nüfus Cüzdanı No:

Eğlendim, bir yandan da yitip gitmesine hiçbir şekilde göz yummak istemediğim bir dil öbeğinin tanıklarını bıraktım.

✪ *Kitap "Buluşma" ile başlıyor. Son Öykücü ya da Bellek Adlı İblis, "Niçin başladınız bu öyküyü dinlemeye?" diye giriyor söze. Ve tekinsiz yolculuk başlıyor artık. Okur söz ile baş başa kalmıştır kalmasına da, bu tekinsiz yolculukta Türk öykücülüğüne emeği geçen yazarlar da eşlik ediyor okura. Örneğin, "Vapur'un yazarına" adanmış olan "İskele Dedikoduları" adlı öykü, bir etkilenmenin ürünü mü?*

– Leyla Erbil, üzerimde çok etkisi olmuş bir hikâyeci. Son derece atılgan bir dil kullanımı var, adeta dili tartaklar. Öykünün içeriğinin en güzel şekilde tartaklanışını dışa vurur. Dile karşı da bir isyanı var. Ve ondan yeni bir üst dil de üretiyor. Bu isyancılığıyla benim üzerimde çok etkisi oldu. Özellikle *Gecede* adlı kitabı, bizim kuşağımız için bir efsane kitaptır. Ve o kitaptaki "Vapur" öyküsü de beni çok tartaklamış bir öyküdür. Vapurun isyanı, başkaldırışı...

"İskele Dedikoduları"nda kopup giden bir iskele var. Kopup giden iskeleyi ben bir düşte gördüm. İlginç bir şey; düşte yazılmış bir öykü tipidir. Düşümde Kınalıada'dayım, sabah kalkıyorum ve iskelenin olmadığını görüyorum. "İskele nereye gitti?" diyorum, "İskele kopup gitti" diyorlar. Sonra bir ses beni adanın öbür yüzüne çağırıyor, adanın arka yüzüne gidiyorum, iskele çakıllara vurmuş. Ona doğru koşuyorum. Bir kedi beni alıp iskelenin içine götürüyor. İçeriye girdiğimde bir kitaplık görüyorum, olağanüstü güzel bir ortam ve ışık. Kim olduğunu çıkartamadığım bir yazar kütüphanede oturuyor. Daha sonra kendi kendime düşündüğümde o yazarın Leyla Erbil olduğuna karar verdim. Yani küçük bir buluşma. Nezihe Meriç'e yazdığım öyküde de bu bağlamda benzer noktalar var. Nezim Abla'yla ortak bir şansımızdı Kadıköylü olmak. Ve oturduğumuz sokaklar birbirine çok yakındı. Nezim Abla'nın oturduğu sokakta bir binektaşı vardı. Küçükken babama sormuştum "bu ne?" diye. Babam da onun ata binmek için kullanıldığını söylemişti. Bir gün binektaşının orada olmadığını gördüm. Binektaşını kaldırmışlardı. Ve aklımdan şu soru geçti: "Artık bu sokaktan hiç at geçmiycek mi?" Bunun üzerine içimde bir mumyalama hissi belirdi.

Kıpkısa öykülerin olduğu bölümde ise Ferid Edgü'ye nazire var. Ferid Edgü'nün son kitabında kullandığı formu ben de denemek istedim, çünkü ne yapacağımı bilemediğim ama gerçekten tanık olduğum şeyler vardı. Hepsi gerçekten olmuş şeyler. Mesela *Kayıp Giden Han* yakından tanıdığım Bay Niko diye birinin başına gelmiştir. Haliç'in sularına kayıp gitmiştir han. Bundan âlâ kurmaca mı olur?

Sait Faik için yazılmış öyküler de vardır bu kitapta. Aslında Türk hikâyeciliğine bir "selam çakmak" yeter bana.

İDİL ÖNEMLİ

Ahmet Altan

KILIÇ YARASI GİBİ

Roman/Can Yayınları

Ahmet Altan, edebiyata önemli bir engeli aşarak girdi: Babasını. İlk romanı *Dört Mevsim Sonbahar* 1983 Akademi Kitabevi Roman Ödülü'nü aldığında, kimse bu genç yazarın, Çetin Altan'ın oğlu oluşunun ona bir öncelik sağladığını düşünmemişti. Edebiyatımızda ve galiba dünya edebiyatında yaygın olan, 'ünlü babanın başarısız çocuğu' geleneğini yıktı böylece. (Çetin Altan ve oğulları Ahmet Altan, Mehmet Altan üstüne, siyasal bakış açısı yönünden ortaklık savıyla yapılan tartışmalar, elbette bu yazının kapsamı dışında.) *Dört Mevsim Sonbahar*, yayımlandığı 1982 yılında fazla dikkat çekmemiş, 1983 yılında ödül aldığında da gereğince tartışılmamıştır. 1985 yılında yayımlanan *Sudaki İz* ise bir olay haline geldi. Devrimci, eylemci gençlere bakış açısı, cinsel yönün öne çıkışı, özellikle ilerici çevrelerde tartışılırken, kitap o günlerin gelenekselleşmiş yöntemiyle toplatıldı, yargılandı, hüküm giydi. Benzerleri gibi yok edilecekti.

1950 doğumlu, iktisat öğrenimli Ahmet Altan gazetecilik mesleğini sürdürüyor, televizyon programları yapıyor, arada yine basın geleneğimiz uyarınca yazılarından dolayı yargılanıyordu. Okurları kitaplaşan denemelerine gittikçe artan bir ilgi gösteriyorlardı. Bu denemelerde şiirsel bir anlatım öne çıkmaya başlamıştı. 1991'de yayımlanan *Yalnızlığın Özel Tarihi* de iyi satan ama tartışılmayan bir roman olarak alınabilir. Ahmet Altan'ı "çok satar, okur sayısı yüksek" olarak nitelendiren çalışması, kuşkusuz 1996'da yayımlanan *Tehlikeli Masallar.* Halk edebiyatımızın yeniden yorumlanmış metinlerinden, güncel sorunlara uzanan olaylara ustaca çektiği çizgi, bu romanı, Ahmet Altan'ın kişisel tarihinde özel bir yere taşıyor. *Tehlikeli Masallar*, Orhan Pamuk'un romanlarıyla yarışacak kadar çok sattı. Çok sözü edildi, ama edebiyat açısından çözümlemesi yapılmadı. Duygusallığın, edebiyatımızda pek işlenmemiş ve alışılmamış "erkek dünyasının kırılgan yanlarının" baskın olduğu bu romanın okuru etkileyişi de tartışılmadı. Toplumbilim açısından bile. Şu anda Ahmet Altan'ın yeni romanı *Kılıç Yarası Gibi* satış rekorları kırıyor. Yayımlandığı nisan ayında 7. baskı yapan *Kılıç Yarası Gibi*, haziran ayında 20. baskıya ulaştı. Siz bu yazıyı okuduğunuzda, basım sayısının kaç olacağını bilemiyorum. Beni "çok satarlar" hep korkutmuştur. Değerlendirme ve tanıtma yazıları yazmamaya çalışırım çok satarlar için. Bu, genel beğeniye ters düşüp "vatan millet haini" olma ürküntüsünden mi kaynaklanıyor, yoksa edebiyata bakış açımdan mı? Her iki soru için de yanıtım "hayır". Kendi sanat anlayışıma uymayan çalışmalara bile "sevecen" yaklaşışım, "gerçeğin açıkça saptırıldığı" çalışmalarda, yazar kendini ünlendiren dünya görüşüne ihanet ediyorsa tepki gösterdiğim bilinir. Bu yüzden okur ya da yazar tepkisinden korkmuyorum. Belki, eleştiri dünyamızın rehavetinin böyle bir değerlendirmeyle artacağından, konuya yaklaşmayı deneyeceklerin, benim söyleyeceklerime yeni şeyler eklemeyeceğinden kaygılanıyorum. Bu kaygımda haksız da sayılmam. 12 Eylül sonrası kimi romanları "eylülist" diye nitelendiren görüşe, ne edebiyat ve dil açısından, ne toplum psikolojisi açısından yeni irdelemeler eklendi. Bu konuda ilk konuşanın tanımları sürdü. Üstelik bu nitelemeyi yapan da bir edebiyatçı değildi. (Bu arada çok satan değerli mi değersiz mi, toplumsal haset vb. nitelemeleri ve tartışmaları da var ki, korkutucu değil, yorucu.)

Bu uzun girişten sonra, *Kılıç Yarası Gibi*'yi irdeleyerek tanıtmaya geçebilirim.

Genel İzlek: Aşk

Kılıç Yarası Gibi, adını, romanın kahramanlarından birinin bir tanımından alıyor: "Hakiki aşk kılıç yarası gibidir, yara kapansa da izi mutlaka kalır." Romanın genel izleği "izi kalan aşklar". Ama bu aşkları duyumsayanlar, kadınlardan çok erkekler. Onlar aşkın etkisiyle yaşamlarını değiştirmeye kalkışacak, yitirdiklerine inandıklarındaysa yaşamdan caymaya varacak kadar gerçekten âşık olabiliyorlar. Ya kadınlar? Romanın kahramanlarının en önemlileri olan olağanüstü iki güzel kadın, Mehpare Hanım ile Mihrişah Sultan aşkla, cinsel isteği birbirine karıştırıyorlar. Daha doğrusu, ilk cinsel deneyimi başarısız geçen Mehpare, ikinci evliliğinde değişik beden tatları alarak "dişi" kimliğini kazanınca bunu aşk sayıyor. Ama aşkını sürdürmesi, çeşitli fantezilerine her gün yenilerinin eklenmesine bağlı kalıyor. Ahmet Altan, Mehpare'yi şöyle tanımlar: "Mehpare Hanım (...) kendisinin aşk diye adlandırdığı bütün duygularının ve ilişkilerinin aslında yalnızca tensel bir arzunun şahlanma dönemleri olduğunu göremiyordu, etini heyecanlandıran her insana arzuyla yaklaşıyordu." Mehpare'nin gövde yakınlığı yüzünden duygusal bağlanmaları yalnızca erkeklere değildir. Çocuklarının Fransız mürebbiyelerine de böyle yakınlıklar duyar. Bu yakınlık, kocası, mürebbiye ve kendisiyle üçlü ilişkilere kadar uzanacak, aralarda kadın kadına aşklar da yaşanacaktır. Mihrişah Sultan ise romanın büyük bölümünde yalnız "kendine âşık" bir güzeldir. Bu kendi kendine duyduğu aşk, onu "önünden geçen onca çekici ve yakışıklı erkeğe bir şey istemeden ve bir şey vermeden yalnızca bakmakla" yetinmeye mahkûm etmiştir. Bu tutsaklık, gelini Mehpare'nin ilk eşi olan Şeyh Yusuf Efendi'yle karşılaşmasında son bulur. Hâlâ ilk karısına âşık olan bu yakışıklı adamı baştan çıkarma isteği duyar. Geliniyle arasındaki güzellik-dişilik üstünlüğü çekişmesinin yarattığı bu isteğinin gerçekleştiğini sezdiğinde tutsaklıktan kurtulduğunu sezer. Paris'e döner. Çünkü "Şeyhi hep özleyecek ve özlediği erkek sayesinde

başka erkeklerle birlikte olabilecek"tir. *Kılıç Yarası Gibi*'de, bu güzel, ulaşılmaz ve bağımsız kadınların yanı sıra, aşkı kutsal bir olgu olarak algılayan Rukiye, bedensel birlikteliği duayla katlanılabilecek bir görev sayan Hatice de yer alıyor. Cinselliği yaşadığının iki tanığı oğullarının gönüllü kölesi bir kadın da var romanda: "Ragıp Bey'in Annesi".

Mehpare ile Mihrişah, özellikle kendilerine yaklaşma fırsatı bulamayan erkeklerce "fahişe" diye adlandırılırlar. Rukiye, bağımsız ama dokunulmaz bir bakire, ayrıca fedakâr bir abla, Ragıp Bey'in annesi bir simge, Hatice ise erkeklerin kaçınılmaz mutsuzluk nedenlerinden biridir.

Mürebbiyeler ise aşk oyunlarının figüranları.

Romandaki erkeklerin aşk yüzünden mutsuz oluşu, kadınların hangi tipte olurlarsa olsunlar, erkeklerin isteğine boyun eğmeyişleri, bağımsızlıkları kadın okurlar için çekici bence.

Aşkın, erotizmle birlikte verilişi; padişah sarayındaki kadından mahalledeki kadına, kadın okurların özdeşleşeceği kadın kahraman ve davranış bakımından yaşamındaki erkeklere benzetebileceği erkek kahraman bolluğu, *Kılıç Yarası Gibi*'nin çok okunurluğunun nedenlerinden biri bence. *Kılıç Yarası Gibi*, aşk-erotizm ilişki ve çelişkisiyle Attilâ İlhan'ın romanlarındaki kanevayı yineliyor yer yer. Olağandışı sevişme sahnelerindeyse, ondan daha masum.

Siyasal Ortam

Ahmet Altan, *Kılıç Yarası Gibi* için Abdülhamit II dönemini seçmiş zaman olarak. Kahramanlarının duygusal bunalımlarının siyasal baskılarla pekiştiği bu dönemde, yer yer bu ünlü "müstebit"i de tanıtıyor iç dünyasıyla. Abdülhamit'i dengeleyen kahramanlar içinde de İttihat ve Terakkiciler var.

Romandaki sözler, yargılar, çözümlemeler, yer yer belgelere de dayansa, bu, renk olmaktan ileri gitmiyor. Ahmet Altan, romancılığımızda, Kemal Tahir'in başlattığı aykırı tezler konusunda da, oldukça "ihtiyatlı". Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ulusal çözülmeler konusunda bir kahramanın yaptığı yorumdaki "Türk olmak" bile, gayet ustalıkla ve alçak sesle verilmiş. "Meraklıları" bile Altan'ı zor yargılar.

Simgesel Mistisizm

Kılıç Yarası Gibi, mistik denebilecek bir öte dünya havası taşıyor. Romanın günümüzde yaşayan tek kahramanı Osman, tüm olayları ölmüş kahramanlardan dinliyor ve seyrediyor. Ayrıca, çevre tasvirleri, olaylardaki kimi ayrıntılar bir önhaberci niteliğinde. Kötü olayların olacağını sezdiren anlatımlarda, Ahmet Altan, öykücülüğümüzün varoluşçu-yeni gerçekçi dönemindekileri anımsatan tanımları, Kutsal Kitap üslubuyla kullanıyor:

"Tüylü bir hayvan gibi kabaran gökyüzünün derinliklerinde kükürt sarısı bulutlar kaynaşıyordu, tekkenin yanındaki mezarlığın kıyısına kadar uzanan Haliç, şehrin içinden sızan ölüm kokusunu emerek şişmiş; Eyüp sırtlarındaki servi ağaçları kabarmıştı. Bir zamanlar, kalın kabuklarının üstüne dikilmiş mumların alevlerini titreterek yürüyen iri kaplumbağaların yarıştığı Sadabad, yosunlu çamur yığınları halinde kayıyordu Haliç'e doğru.

Düğün için hiç de uygun bir gün değildi."

Kendiliğinden kurban taşına yatan kurban, kesilen kurbanın kanının gökten yağmur gibi yağması, gelin yanından geçerken harlayan ateşler, ateşteki kazanları örten alevler okura cehennem görüntülerini anımsatıyor. Cehennem görüntüsü de romandaki günah duygusuyla kesişiyor.

TURGUT ACAR'IN

Öykü Kitapları

* Kar Üstünde Kızıl Laleler
* Kimse Bilmez Bu Anıyı
* Yalnızlığın Çan Sesleri
* Gül Beyaz
* Zaman Sızıyor Aynaya

İsteme Adresi:
Bağdat Cad. No:111-21, Maltepe/İSTANBUL
Tel: (0216) 352 39 73

Ve Yanlışlar

Ahmet Altan, tarihsel belgelerden, anılardan vb. yola çıkarak bir dönemi çiziyor, ana izleği aşk-tutku-ihanet üçgenine dekor olarak. Okurlar, *Kılıç Yarası Gibi*'de kimi gerçek ayrıntıları bulabilirler. Örneğin, İttihat Terakki'ye giriş töreni. Ancak, Altan'ın kimi ayrıntılarda yanlış yaptığını da bilmeli. Örneğin, nikâhtan önceki "koltuk" benzeri yüz görme, düğün günü erkeğin evinde kıyılan nikâh. Ben Ahmet Altan'ın, roman gerçekliğine uyan bu yanlışları bilerek yaptığına inanıyorum.

Belki de bu tür yanlişlar, Orhan Pamuk'un *Beyaz Kale*'deki "Peygamber'in yaşlı karısı Ayşe" benzeri bir tuzak-yanlış. Tartışmayı kendi istediği yere çekme kurnazlığı. Belki de Ahmet Altan, başka bir yanlış yapıyor: Geçmişi bir film gibi seyreden Osman'ın yaşadığı dönemle ilgili ipucu vermiyor bize. Genç bir adamı, terk edilmiş yarı yıkık bir konağa kendini hapsetmeye zorlayan koşulların ipuçlarını sezdirmiyor. Kuşkusuz, bunu yapmak zorunda değil. Ama zaman ve olay paralelliklerinin romana kazandıracağı olanakları, bir yazarın sezmemesi, bilmemesi olanaksız. Osman'ı istediğimiz zaman dilimine oturtmamızı, dilediğimiz kimliğe büründürmemizi kolaylaştıran bu yol, romanın hem en zayıf, hem en güçlü noktası. Zayıf, sorulara açık, güçlü düşleri körüklüyor.

Kısacası, *Kılıç Yarası Gibi*, kolay okunan, tarih belgelerinden izler taşıyan, günümüzün mistisizm düşkünlüğüne uygun havada bir roman. Bu özellikler çok okunurluğunun da gizi. Ahmet Altan'ın bu kadarla yetinmeyeceğini ummak istiyorum.

SENNUR SEZER

HAYDAR ERGÜLEN:

Şiir göz içindir, ama önce yürek görür!

40 Şiir ve Bir.../Varlık Yayınları

Kırk yaşını "40 Şiir ve Bir..." ile kutlayan Haydar Ergülen, yakın zamanda iki ödül birden aldı: Akdeniz Altın Portakal Şiir Ödülü ve Orhon Murat Arıburnu – Cahit Külebi Özel Ödülü. Her ne kadar "Kırk şair birden olsam, yazamam bir hevesi" dedi ise de okur, –heves'i anlatmış olacak ki– kitaba ilgisiz kalmadı ve şiir kitaplarının başına az gelen bir şey (2. baskı yapmak) başına geldi. Ergülen ile ödüller, aşk ve sırlar üzerine konuştuk:

✪ *Hani âdettir ya, ödüllülere ödül hakkında soru sormak; kuralı bozmayalım: Derler ki Necatigil Ödülü'nden sonra verilen/alınan her ödül, ikincildir. Çünkü 'Necatigil' bir şairin alabileceği en büyük ödüldür zaten. Katılıyor musunuz? Hem "Tanrım fazla değil mi bu armağan bir ihtiyara?"*

– Necatigil Ödülü'nün en seçkin (ya da saygın) ödül olduğundan kuşkum yok. Büyük şair Behçet Necatigil anısına verilen ödülü her şair kazanmak ister, ben de bu ödülü özellikle "40 Şiir ve Bir..."le kazandığım için çok mutluyum ve bunun onurunu ömür boyu taşıyacağımı biliyorum. Necatigil Ödülü ile onurlandırılmış bir yapıtın, benim örneğimde olduğu gibi, başka ödülleri kazanması, Necatigil Ödülü'nün önemini ve değerini bir kat daha arttırır diye düşünüyorum. Bu ödüle layık görülmüş yapıtın, başka insanlar ve jüriler tarafından da sevilmesi ve değerlendirilmesi ise, seçimin ne denli yerinde olduğunu gösterir. Öyle bakıyorum ve Necatigil Ödülü'nün şimdi kazandığım ödülleri de daha değerli kıldığını düşünüyorum. Meselenin diğer yanına gelince, sevgili Murat, sana katılıyorum: Ödül almak, yaşlanmaktır! Üstelik 18 yaşında bir şair olarak ödül alsanız bile, yaşlanırsınız. O yüzden, ihtiyara armağan fazla gelmez!

✪ *Genel kanı o ki, şiiriniz giderek açılıyor/gri'leşiyor. Burada bilinçli bir tercihten söz etmek mümkün. Gerekçesini yazmışsınız da: "Boğulayazdım karanın sözleriyle açıldığım şiirde!" Muğlaklığın erdem sayıldığı bir dönemde bu "net"lik neden?*

– Galiba hayat ile şiir arasındaki ilişkiden kaynaklanıyor bu açılma. 20 yaşımda gördüğüm dünya ile 40 yaşımda gördüğüm dünya farklı. Fazla söz, 'edebiyat yapmak', gençliğe özgü bunalımı kişisel kılarak derinlik aramak, yüzemeyeceğin sulara açılmak... Bütün bunlar geride kalıyor ve şiirin, insanın en doğal hallerinden biri olduğu, deyim yerindeyse insanı ve dünyayı anlama çabası olduğu gibi gerçekler öne çıkmaya başlıyor. Başka türlü yazamaz hale geliyor insan. Yalınlık ve netlik, evet, hem bırakalım şiiri, şairleri, insanları olgunlaştıran da bunlar değil mi?

✪ *Sanmayın ki, abartıyorum. Magazin dergilerinden biri bu yıl, "aşk" hakkıda çeşitli düşünür, yazar ve şairlerden irili ufaklı alıntıların bulunduğu bir ek verdi. Eke giren en "genç" kişi sizsiniz. O halde sorulabilir: Aşk ne yana düşer usta?*

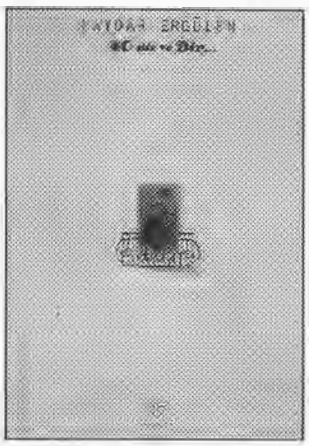

– Ölümsüz şairler de tıpkı ölümlü insanlar gibi yaşlandıkça pek çok şeyden kurtuluyorlar da, hem hayatta hem şiirde, kurtulamadıkları tek şey aşk oluyor. Ondan da kurtulursa zaten şiir yazmaya da gerek yok demektir. Şiir olmazsa aşk, aşk olmazsa şiir olmaz diyenlerden olduğum için ve yalnızca onlarla yaşayabildiğim için, diyelim ki bu diyalektik ilişki, şiiri aşkla yazdırıyor, aşka şiir diye bakmamı sağlıyor. Aşk şiire düşünce, şiir de aşka düşüyor, ki kanımca 'aşk olsun şiire!' sözü de buradan geliyor.

✪ *En az aşk kadar samimi olduğunuz bir sözcük daha var: çocuk! Söyler misiniz, "hangi bahçelerde hangi çocukluk kaldı"?*

– Ben küçüklüğümde pek mutluydum ama pek çocuk gibi yaşamadım. Sokağa, dolayısıyla arkadaşlarıma karışmazdım, kendi halinde, okumaktan başka bir şey düşünmeyen, fazla uslu, fazla sorumlu bir küçüktüm. Sıkılmazdım da. Sonra sonra çocuk olmadan büyüdüğümü hissedince, hani o "içimizdeki çocuk" dedikleri çocuk uğraştırmaya başladı beni, adeta çocukluğunun hesabını sordu, ben de sanki bir başkasıymışım gibi ona katılarak onun çocukluğunu aramaya başladım. Şimdilerde arkadaşlarım varsa, onları özlüyorsam, şiirde ve hayatta çocuklar yapıyorsam bundandır, o yitirilmiş bahçenin özlemindendir. "Çok çocuk kimsesiz bir çocuk tenha" dizesini bir daha yazmak istemediğimdendir.

✪ *Teknoloji yaşamı ne derece kolaylaştırdı ise, kuşku yok ki bireylerin birbirine uzaklığını da o denli açtı. Peki, "kimsenin kimseye gözü değmiyorsa, şiir niye?"*

– Teknoloji değil de istersen kapitalizm diyelim insanları birbirinden bu kadar uzaklaştırana: Yakınlaştıkça uzaklaşma. İnsan-insana ilişkilerden insan-nesne ilişkilerine gelindikçe, şiir de bundan payını alacaktır kuşkusuz. Şiir dünyayı değiştirmez, anlamamıza yardımcı olur. Ama, kimsenin kimseye gözü değmiyorsa şiirin de ne anlamı kalır ki? Bu, ıssız adada şiir yazmaya benzer. Oysa şiir insandan insana giden bir yoldur. Kelimeler de bunun içindir, imgeler de, dizeler de. Yoksa deneysel, tatsız-tuzsuz bir şey olurdu. Ayrıca şiir göz içindir, ama unutmayalım önce yürek görür, sonra göz. Kalp gözüyle bakmadığımız bir dünyada, şiire bakmaya da göz kalabilir mi? Bugün bile, insanlar gözünün ucuyla bakıyor şiire, bırak yüreğiyle bakmayı. Bir bakıma da herkesin gözü birbirinin üstünde, ama iyilik göndermek üzere değil, ötekini kollamak üzere. Yani bir 'uyanıklık' söz konusu, o yüzden de bakışın yürekten gelmediği hemen hissediliyor. Şiirse beyhude bir çaba olarak kalbe dolmaya ve göze girmeye çalışıyor. Ne var ki herkes 'dolu', kimsenin en ufak bir 'boş'luğu yok. 'Uyanık'ların da şiire bakmaya gözü kalmıyor haliyle.

MURAT BATMANKAYA

KİTAP BASIMI ÖDÜLLÜ ETKİNLİK

yayın dünyasının belleği

6. Şiir Ödülü

✔ DÜNYA Kitap dergisine göndereceğiniz daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış beş şiiriniz arasından birisi, ön kurulun değerlendirmesi sonucu finale kalıp DÜNYA Kitap'ta basılabilir.

✔ Her ayın ilk cuma günü DÜNYA Gazetesi ile birlikte ücretsiz dağıtılan, ay içerisinde ise büyük kitapçı ve gazete bayilerinden edinebileceğiniz DÜNYA Kitap dergilerinde Ekim ayına kadar basılacak bu şiirler arasından, **DÜNYA Yayınları arasında kitabı basılacak şair seçilecektir.**

✔ Şaire, ayrıca satış üzerinden **yüzde yirmi brüt telif** (sattıkça) ödenecek ve **40 milyon lira para armağanı** ile bir **plaket** verilecektir.

✔ Seçici Kurul, Hulki Aktunç, Turgay Fişekçi, Melisa Gürpınar, Şükran Kurdakul ve Faruk Süyün'den oluşmaktadır.

✔ **Ayrıntılı bilgi için HEMEN 0212 6290808 (ext. 341) no'lu telefonu arayınız**

Derginizde her ay yazıyorlar:

- *Korkut Akın*
- *Osman Saffet Arolat*
- *Mehmet Başaran*
- *Gültekin Emre*
- *Bülent Güldal*
- *Ahmet Günbaş*
- *Ahmet Özer*
- *Nermin Sayın*
- *Nuran Turan*
- *Öner Yağcı*

Derginizde her ay sayfaları var:

Onlarca kitap tanıtımı

Yazın dünyamızın il il haritası

Karadeniz'den, Edremit Körfezi'nden, Almanya'dan yazın ve kitap haberleri

Söyleşiler, yorumlar, haberler

Hemen abone olun, abone ücretinin üzerinde değerli kitaplar kazanın Tel: 0212 6290808'den dahili 341

ABONE OLAN DA KAZANIYOR

"Tehlikeli Masallar"dan "Roman Yolu"na İKİ YÜKSEKLİKTE KADIN

Zaman makinesinin metal yorgunluğu içinde insan yaşlanıp dağılsa da doğasının subjektif yanı (düşünceler, duygular, arzular) yenilenmek istiyor. Varlığımızın bu enerjisi yeni ve haz verici algılamalarla hareketleniyor. Pozitif duygular insan yapısını geliştiren, üreten ve dönüştüren mimarlar. Yeteneklerimizi mutluluğa ulaştırmayı bilemiyorsak ve bunu amaçlayıp seçmiyorsak kendimize en büyük boşluğu hatta iç sansürü yaratmış oluruz. Bilinçaltına ekilen olumsuz düşünceler ve duygular kendi fırtınasında dengeyi bozar ve rahatsızlıklar bu ortamda ortaya çıkar. Böyle bir durumda hayatı yeniden yorumlamak mümkün olmaz. Yaşam kalitesini yükseltmek için estetiğin fenomenlerinden; insanın geliştirilmesi yönünde sentezler yaparak (güzel, çekici, zarif, yapıcı) sanatsal kültür bilinci yenilenebilir. Bireye iniş yollarından biri bu.

Bu düşüncelerimin altında kadını yaşama biçimleriyle zıt yönde gelişen iki roman var: *Tehlikeli Masallar* (yazı boyunca TM diye yazacağım) ve kadınları, *Roman Yolu* ve kadınları...

TM kadına 'orospu' sözü içinden bakarak kendi fırtınasını çıkarmış. Bu sözün içinde sıkışıp kalan kadın, bar, pavyon, otel ve yatak odalarının arka pencerelerinden hayatın loş ve hastalık getiren yollarına bakakalmış; kan ve duman içinde... Negatif yönde hoş durmayan yüksekliklerle çiziliyor kadın: Alçalıyor. Roman boyunca yataktan çıkarılmak istenmeyen Berrin, gölgesi Zübeyde ve diğerleri, tetiği çekerek, bıçağı saplayarak, kalem kâğıda değince orgazma ulaşan desenler veriyor. İnsan bilincinin en alt birimi öne çıkarılarak batıklaşmış lime lime bir cinsellik işleniyor roman boyunca.

A. Altan ors...ları, faili meçhulleriyle durmadan parçalıyor okuru. Biz zaten parçalı ve yamalıydık! Hayatın gerisinde inatla durdurulmaktan bıktık. Öyle durumdayız ki okuduğumuzu en sonda, uçurumun başına gelince anlıyoruz. Çünkü biz sanalız artık! Yaşam bahçemizin bir yanı çiçekli; ıhlamur açıyor, 'kavaklar pamukladı mı ardından kiraz geliyor'da bazen umutlanıyoruz...

TM'nin yataklarından savrulan kadınları, sevişken, derine dalmaktan, dikine inen inceliklerden ve insanı anlamaktan korkan bir adamla bulanık bir nehirde sürükleniyorlar. Kimliksiz ve çaresizler: Bu iki sözün toplamı zavallı ve esir alınmış kadınla eşleşiyor.

"En azgınlarının en ağırbaşlı görünenler olduğunu anlamıştım o sıralarda (s.20)" cümlesiyle bir yanılgı payı bırakılmıyor okura. Hoşgörü kapısı kapalı.

"Dudağının kenarında küçücük ahlaksız bir beni vardı (s.23))" Kadın üzerinde taşınan her şey; anlam, güzellik, giysi, takı, hepsi ahlaksız... hafife alınan kadın TM'nin uçurumunda bir nergis; ona uzanan, dokunan düşüp parçalanıyor...

Sevişme öncesinden iki cümle: "Gözyaşları da gözleri kadar iriydi", "...içinde altın benekler olan bir eşine bir daha rastlayamadığım çok iri yeşil gözleri vardı (s.27)" Sevgili üzerinde hoş bir yoğunlaşma...

Her açılan pencereden, kan kokusu, uçak ve telefon sesleri, kilitlenip açılan kapılar, kadınlararası yolculuklar, cinayetler ve cinsel titreşimlerle baş döndüren bir hızla roman sokağına çıkıyorsunuz, 'içinde mutluluğu hiç konuşmamış' biriyle.

'Sıpa gibi yatakta yuvarlanan bir kız'ın 'soytarıyor' olması kadının kendine koyduğu son nokta; yüksekliğin en ucu. Artık Berrin bundan öte anlatılamaz.

"Aşk çaresizdir. Çaresini bulduğunda artık aşk olmaz" kesinlemesi aşk tarihine yazılan en acımasız tekrarlardan biri. İçimdeki romantizm öldürülüyor. Bu noktada Zübeyde ve Berrin'le sürüklenmekten yoruluyorum.

"Kalçaları güzel olan bir kadınla aynı fikri paylaşmamak aptallık mı yoksa?" Bu hovarda cümleyi okumakta gecikmiştik. Yan yana getirilen düşünce ve sözler zorla yerlerine oturtulmuş; itirazları var yazarlarına... Hissediyorum. Kadınlara bu pencereden bakan erkekler kendilerine benzer kadınları çeker alanlarına. Bu nedenle başlama ve bitiş tarihleri ilişkinin içinde yazılıdır. Kalça bir şeyi, kimseyi güzelleştirmez. Kalçayı güzelleştiren nitelikler başka. Bunu kimileri neden anlamazlar!

TM'de iki önemli hata var: Erkek kadının ellerine bakarken diğeri onun gözlerine bakabilir mi? On yaşlarındaki apartman komşusu bir çocukla adam asansörde karşılaşıyorlar. Üçüncü kata çıkıncaya kadar iki sayfa konuşuyorlar: (s.32-33). Süre olarak mümkün görünmüyor. Denenmeli...

Parçalarını kadınlarında bırakarak kimi ve neyi özlediğini bilemeyecek kadar ufalanan adı yok erkeğin, mutsuzluk fırtınasında kalıp da Ankara'da gecikmiş ıhlamurların kokusunu kaçırmamalı. Gerçekten bu roman çok tehlikeli ve gittiği yönde başarılı. Romanın bilinçaltı aynı düşlerle geceliyor. Kadının uzak bir köşesinde duran adsız kahraman insan gelişimini duraksatan bir tip. "Eli işte gözü oynaşta" TM böylece binbir kez masallanır, kırk kez daha yazılır.

TM'ye yabancı duran çekinik karakterli *Roman Yolu*, alıştırılmadığım bir algılamayla kadınını ayrı bir yükseklikte çiziyor. Bu iki romanı karşılaştırma isteğim kadını yaşama ve yaşatmadaki estetik yapılandırmalarından buharlaşarak yükseldi.

J.J. Rousseau, "Kadının gücü çekiciliğindedir" demezden çok önceleri Miletli çekici Aspasia, kadın bilgeler arasında Sokratik Eros'un yaratıcısı olarak yansımıştı dünyaya. Perikles'in sevgilisi Aspasia 'Yüksek düzeyde hoş vakit geçirme' bilgeliğine doğaçlama konuşmalarıyla ulaşıyor. Bilgelik dişidir: Sophia'dan gelen bilgi böyle... İÖ 335'te bahçesinde dolaşılarak ders yapılan bir okul kuruyor Aspasia, Perikles'in halkına savaş sonrası ölülerin ardından yaptığı konuşmalarının da kaynağı... Nedense Aspasia *R. Yolu*'nun Birsev'inde can buluyor sanki. Zamandan ödünç alınan bu mutluluk durağında kalmak istiyorum. Yüreğim onarılıp yaraları sarılıyor...

R. Yolu'nun erotik penceresi örtük ve 'bıtım kokulu'. Birsev birçok kadını çiçek tozları gibi taşıyor. Kendisine ulaşan bal ustası Gezin, ayrı koku ve renkteki zaman çiçeklerini aşkın 'ihrazat'ında buluşturuyor. Geçmişteki kadınlarına yürek odaları açıyor. Külden; çekici turkuaz şiir ve anılarla...

Sevip ayrılmalara alışmış gönlü acı çekip dururken, ince ve aksak çalışan yüreği Birsev'i soluyunca 'parça, yuvasını buluyor'. Memleketindeki çocukluğu, ilkgençliği; dam sefaları, kasrın kuyusunda soğutulan üzümler, bir el erimindeki

yıldızlar, sürünün otlaktan dönüşü, şehrin havasına sinen fıstık kokusu, 'Dokun ama bakma' diyen siyah önlüklü ilk sevgili canlanıyor Birsev'le. Bütün her şey, Gezin'in varlığı, son sevgilide eriyip 'dudağa çıkan hoş bir kıvrımla' (s.24), romantik duygularımı uyarıyor. Oysa TM'de ince bir dalgayla kıyıda sönen rüzgâr, "Berrin'i bir daha görmedim" diyerek bir başka kadının eteğini kaldırıyordu...

"Bakışları kasırlı bağımızın ikiz bademlerinden ve gözyuvarlağı simkara Hasandede üzümündendi. Burnunda gençliğimin hurmakızı, dudaklarında kırımı kırıp geliştiren gelincik... boyu başak nar arası...(s.133)" Romanda başı çeken ve kadınları kendine benzettikçe güzelleşen Birsev hepimizi heyecanlandıracak kadar çekici. Gezin'in son durağı; kış güneşi. Aşkın arakesitine 'Berroce' olarak düşüyor. Fransız ressam Lautrec'in 'güzel ama çok güzel olan bir kadın bedeni sadece sevişmek için yaratılmamıştır' dediği kadın bedeni aynı ruhla S. Baykal tarafından çiziliyor. Yıllar sonra aynı yükseklikte buluşup tamamlıyorlar birbirlerini. İki zamanın bu güzel kesişimi ayrı bir heyecan veriyor bana.

"Kadın mesuliyettir" (s.139) Önemli bir sonuç. Karakterini bir filiz gibi uzatıyor yazar. Gezin, kadınlarına yüreğinden birer oda veriyor. Silip atmıyor, anılarıyla resimleyip içindeki albüme yerleştiriyor özenle. Gezin'i tren ve otobüs yolculuklarında bir an olsun yalnız bırakmayan gölge eleştirmen uyarsa da, o bütün kadınlarından hoşnut. Bu yumuşak, şefkatli sesin kendisini geliştirdiği inancında.

Sevdayla hayat arasındaki siyasi bölümler ilginç bir fren olarak kullanılmış. Bu parantezlerin açıldığı her bölümde 'pat pat' indirildim heyecanımdan. Sevgili Sururi Baykal bu biçimi seçmese, siyaseti önseçimsiz sokuşturmasa romana, daha iyi olurdu bence. Politik kimliğini trende kondüktöre göstermekten çekinecek kadar alçakgönüllü Gezin. Penceresini açarken çıkan sürtünme sesine toplaşan güvercinler ekmek ufağına alıştırılmış. Gezin onlarla dertleşiyor, sevdiği kadını anlatıyor. Eğer kırıntı yoksa o gün camı açmıyor kuşları üzmemek, kursaklarını boş göndermemek için. Bu incelikler bende plasebo etkisi yarattı; iyileştirici bir ilaç içmişim gibi geldi.

Estetiğin güzel olandan yana tavrıyla S. Baykal sanatsal kültür yoluna önemli ışıklar koyuyor. Çok derinlerde olan mutsuzluğumuzu mutluluk harcıyla buluşturup onarıyor. S. Baykal'ın kaleminden, yüreğinden gelen sesle o derin kuyumuzdaki su dalgalanıyor. TM'yi okuma zamanında okurun milyonlarca yılın birikimi olan zekâsı baskı altında, acılı ve çaresiz yine. Benim gibi mutlu birikimlere bilinçli pencere açabilen birine yan etkilerini hemen gösterebilecek bir ilaçtı sunulan. İçmedim TM'yi.

R. Yolu'ndan insan cevherine inen iki cümle: "Yirminci asır aşka darbe olmuştu (s.212)", "Hoşnutsanız, doygunsanız ve boşluklarınızı boşaltıp tükettiyseniz sevgilinin açısıyla, başka kadın virüslerinden tam ve kesin bir korunma sağlarsınız." Burada virüs çift anlamlı; biri kışkırtıcı, diğeri koruyucu. TM'deki gibi kadına karşı kadın düşman kılınarak değil, olumlu yönüyle kullanılıyor.

Her roman bir beden taşır. İsteklerimizle çakışıp ifade edilir. Yeni algılamalar, titreşimler oluşturacak düşüncelere, duygulanımlara ihtiyacımız var. Genç romanın önemi burada. İnsanın yaşamı boyunca darbelerle kırılan gücü onarılmalı okuma, düşünme zamanlarımızda. Entropi; doğanın bozulma eğilimi, kurulan dengelerle azaltılmalı. Stresli yaşamı gerilimli romanlara akıtmak, okura ulaşmak insanın baskısız özgür doğasına konulan en büyük engel. TM'nin tetikçisi, mesajı 'orospu'luk kadına bırakılan en eski mirastı. *R. Yolu*'nun kadını, "... derecesi olmayan yumyumuşacık, arı bir suydu o; içilmeye kıyılmaz nitelikte, koklanır seyredilir sadece..." cümlesiyle zaman saatimi geri çevirip duygu parmaklarımı hareketlendirdi.

Çizdiğim iki yükseklikte değişik egzersizler yapabiliriz. Kadını daha yükseklere taşıyabiliriz. Hayatı nasıl yaşayıp yorumluyorsak evrensel boyuttaki mükemmel yapıya; zekâya öyle ulaşırız. Kadına; insana değişmez ve kalınca bakmak gelişimi engeller, geciktirir. Hayat zaten bütün ağırlığıyla olmasını istediğimiz umutların, pozitif duyguların; neşe, doyum, mutluluğun üzerine çökmüş. Ben zaman makinesini durdurarak sözümü Andre Gidé'nin insandan yana yumuşak bir sesiyle bitiriyorum: "Bütün yeteneklerimizle mutluluğa nasıl erişebileceğimizi bilmiyorsak, bu, mutluluğun ne demek olduğunu bilmememiz yüzündendir."

ŞÜKRAN KOZALI

- Tehlikeli Masallar/ Ahmet Altan/ Can Yayınları
- Roman Yolu/ Sururi Baykal/ Yarın Yayınları

EDEBİYATIMIZDA İSİMLER SÖZLÜĞÜ

BEHÇET NECATİGİL

1000 Türk Edebiyatçısının Hayatı ve Eseri

Yeniden gözden geçirilip genişletilmiş
17. Basım

VARLIK/BİLGİ

Emin Karaca

TÜRK BASININDA KALEM KAVGALARI

Araştırma-inceleme/ Gendaş Yayınları

Sokaktan gelen seslerden biri ikisi yükseldi mi, hele bu sesler "Sen kim oluyorsun?", "Ben kimim, biliyor musun?" biçiminde bir tanışma faslından sonraki, taraflardan hangisinin boyunun daha uzun olduğunun karara bağlanması aşamasına gelmişse, soy sop taramanın daha derinine inilecek, başına ya da sonuna "ulan" eklenerek "Ben senin ..." tümceleri kurulacak demektir. İşte, *Emin Karaca*'nın "Türk Basınında Kalem Kavgaları" adlı son kitabı, sanırım bu yüzden "Ben Senin Cemaziyelevvelini Bilirim" altbaşlığını taşıyor.

Bu, bilindiği gibi, eski bir kavga sözüdür. Öyküsü de ilginç. *Refik Halit*'in ağzından şöyle aktarıyor Emin Karaca bu öyküyü:

"Vaktiyle hükümet dairelerinin birinde küçük bir evrak memuru varmış; adamcağız o zamanın usulünce üzerlerinde Arabi ayların isimleri yazılı bir sürü kocaman torbaya, sabahtan akşam kadar resmi kâğıtları doldurmakla ömür tüketirmiş. Bir gün dairenin müdürü çarşı hamamına gitmiş, bakmış ki karşısında bu kâtip efendi de soyunuyor ve işin acaibi iç donunun üzerinde gayet iri bir hat ile 'cemaziyelevvel' yazılı. Devletin torbalarını usulcacık aşınp alt kısmını çamaşır diye kullandığını anladığı bu memur az zamanda nasılsa parlayıvermiş, büyük mesnetlere geçmiş, para ve itibar kazanmış, azametinden yanına yanaşılamazmış. Vazifesinde mıhlanıp kalan müdür bu hale şaşar, sırrı meydana vermekten korkar, fakat içinde saklamaya da razı olamaz, eski torba çamaşırlı yeni talihli, burnu Kafdağı'nda kabara kabara giderken, başını sallar, arkasından şöyle söylenirmiş: –Ben onun cemaziyelevvelini bilirim."

Emin Karaca, ilk düşünce gazetesi Tercüman-ı Ahval'den, günümüzün Hürriyet'ine, Sabah'ına; *Ali Kemal*'den, *Emin Çölaşan*'a, *Cengiz Çandar*'a gazeteciliğin bir buçuk yüz yıllık geçmişini taramış ve ne kavgalar ne kavgacılar çıkarmış ortaya!

Anlaşılan, gündelik yaşamda yakın teması seven, sokaklarda, caddelerde itişip kakışan halkımızın içinden seçkinleşip yazar, gazeteci sıfatını kazananlar, bu kavgayı gazete sayfalarına taşımışlar; bir anlamda, geleneksel sporumuz güreşi gazetelerde sürdürmüşler. *Orhan Selim* takma adıyla *Nâzım Hikmet*, aynı "güreş" benzetmesi içinde, bu kalem güreşinin "usul"ünü şöyle açıklıyor: "*...çünkü bu güreşte... gerçekten sırtın yere geldi mi gelmedi mi diye bakmazlar; en çok cakalı peşrev yapana, gürültü koparana hak verirler.*" (s.91)

Münir Süleyman Çapanoğlu da gazetecilerimizin neden bu kadar kavgacı olduğunu, "Genlerimizde var." söylemi o zamanlar henüz moda olmadığı için "maya" kavramıyla açıklıyor:

"Bizim mayamızda var. Pire için yorgan yakarız. Meşrutiyet'ten beri gelen adamlarımızı bilirim. Öncekileri de elimden geldiğince okurum, araştırım. Düşünceden önce duygu gider bizde. Bir kınlış, bir öfke, bir haysiyet meselesi; her şeyi yıkıp dökmeye yeter de artar bile. Bunlara, gel etme sen arslansın, kaplansın desen bitti, kuzu kesilirler. Duygusuna aldırmadığını gördüler mi de ifrit!" (s.83) Sözgelimi, *Arif Oruç*'un, *Ali Naci* ile "Serbest Fıkra" yüzünden başlattığı kavga biterken bu kez aynı Arif Oruç *Yunus Nadi* ile kapışacaktır.

1930'lu yılların bir başka kavgacı yazarı da *Peyami Safa*'dır. "Putları Yıkıyoruz" kampanyası sırasında birlikte mücadele verdikleri Nâzım Hikmet'e "sürü adamı" nitelemesini yöneltmekten çekinmez:

"Nâzım'ın yazısındaki, şişkinlik ve gaz dolu bir göbeğin çıkardığı gürültü, onun kabiliyetsizliğinden değil, belki aslında kıt olan cevherini bir bumbar gibi şişirerek daha geniş ve okkalı bir hacimde göstermek için hava tabakasıyla doldurmak istemesindendir. (...) Nâzım su katılmamış burjuvadır ve sahte tarafı komünist tarafıdır." (s.94)

Nâzım Hikmet durur mu? *"Dostlara şu tavsiyede bulunmayı bir vazife bilirim."* diye başlar ve şöyle sürdürür: *"Üç kişi bir yerde oturmuş konuşuyorsunuz. Mevzuunuz havaların fena gittiğidir. Eğer karşıdan onun sökün ettiğini görürseniz, susun! Peyami geliyor. Bir matbaanın penceresi önünde duruyor, caddeye bakarak dertleşiyorsunuz. Eğer kaldırımın üstünde onun gölgesinin düştüğünü görürseniz, susun! Peyami geliyor. Bir meclistesiniz. Kapı açıldı. O içeri girdi. Susun! Peyami geliyor!.. Babıâli Caddesi'ne düşen her gencin ilk öğrenmesi lazım gelen bir parola vardır: Susun Peyami geliyor!"*

1935 yılında aylarca devam eden bu atışmalardan sonra aynı Peyami Safa, yıllar sonra *Aziz Nesin*'le kavgaya tutuştuğunda şöyle betimlenecektir Nesin tarafından: *"O ısırgan eski Peyami Safa kalmamıştır artık. Perdede gördüğümüz Metro Goldvin Mayer arslanı gibi başını yorgun yorgun bir sağa, bir sola çevirip kükreme taklidi yapıyor. Takma dişli aslan ısıramıyor, ısırma taklidi yapıyor."* (s.234)

Kalem kavgasına tutuşan yazarları yalnız bırakmamak da âdetten olmalı. Kavgacı yazarlar arasında kendi kafasına uygun yazarın yanında saf tutmak, bu dönemde gözlenen yaygın bir tavır. Sözgelimi, *Çetin Altan*, Aziz Nesin'i, Peyami Safa'nın karşısında yalnız bırakmazken, *Ulunay* da Peyami Safa'yı yalnız bırakmaz. Çetin Altan, *"Aziz'in Peyami Safa'ya verdiği dersi beğendim."* diye söze başlayarak *"Onun yanında pöstekisi eskimiş kurt mukallidi bir yazar daha var ki Atatürk öldükten sonra sırtından doğru dürüst bir kaşağı geçmediği için boyuna kaşınıp duruyor. (...) Biraz daha ileri giderse kafasındaki külaha bir fiske yapıştırmak zorunda kalacağız... Sonra keli ortaya çıkacak."* (s.239) derken, Peyami Safa ile aynı gazetenin (Milliyet) aynı sayfasında yazan Ulunay, *"Peyami'ye geçen gün Aziz Nesin'e verdiği nasihatlerden dolayı hak verdim, hele yazısının son cümlesi olan 'haddinizi bilmek' tavsiyesi tam yerindedir."* (s.241) diyecektir.

Tartışma uzadıkça düzey düşer; ama heyecan, aynı oranda artar. Peyami Safa (Aziz Nesin'e), *"Seni iblis seni,*

seni habis, seni melun, seni domuz seni! Boşuna debelenme!" (s.247) diye haykırırken, Aziz Nesin (Peyami Safa'yı), "*Tarih öncesinden kalma salyangoz fosili! Sen yalnız nüfus sayımlarında insanlar arasında yer bulabilen bir yaratıksın. Peyami Peyam. Peya... Pey... Pe Pe Pe... peeeh!*" diye küçümser.

Aziz Nesin-Peyami Safa çatışmasında Çetin Altan'ın, Aziz Nesin'in yanında yer aldığını görünce bir dayanışma, bir dostluk, cephe vb. şeyler akla gelmemeli; kısa bir süre sonra gazete sayfaları bu iki yazarın kalem kavgasına tanıklık edecektir. Çünkü Çetin Altan'ın dediği gibi, "*Bizdeki yazar çatışmaları dünyanın en komik olayıdır ve hemen hepsinin özeti şudur: –Ben daha iyi, daha büyük, daha akıllı, daha dürüst yazarım. O yazar ise benden daha kötü, daha küçük, daha akılsız, daha az dürüsttür.*" (s.277)

Yıl 1962. Bu kez *Bedii Faik*'le *Necip Fazıl* kapışır.

Necip Fazıl, "*Babıâli'nin Bab-ı âdi cephesinde, (Dünya) isimli, çöp tenekesi boyunda bir kulübeye sığınmış bir köpek vardır ve adı Bedii Faik'tir.*" demekten çekinmez. "*... Bedii Faik'in suratından daha az kirli olan ve kendisine kefenlik etmeyi kabul etmeyecek kadar haysiyet sahibi bulunan âdet bezi de kırmızıdır.*" da yetmez. "*Bu adi hayvan...*" der, "*Bu hasta köpek...*" der, "*Bu mikrop kavanozu it...*" der. Dinmek bilmeyen bir öfke nöbetine tutulmuş gibidir. Bedii Faik de geri kalmaz elbet; "*Necip Fazıl denilen deccal yamağı...*" diye başlar sövmeye, "*... yüzünün bütün adalesi, bir Arap rakkasesine taş çıkartırcasına durmadan göbek atarak, fotoğrafların enstantane kudretlerine rağmen ancak yüzsüz olarak tespit edilmek gibi ilahi bir damga ile ortaya salınmış serseri...*" diye sürdürür sövgüyü, "*Vaktiyle din ticaretinde sömürdüğü biçarelerin paralarını kumar masasında yerken, yakalandığı zaman da: –Ben kumarın kötülüklerini yakından tetkik ediyordum, diyebilecek kadar utanmaz bir şarlatandır bu!*" diye bitirir.

Sıra, *Orhan Seyfi Orhon - Çetin Altan* kavgasındadır. Orhan Seyfi, Çetin Altan'ı çanta hırsızlığıyla suçlar ve "Yılışma!" diye azarlar. Çetin Altan da asla altta kalacak gibi değildir: "*Çetin Altan'ın gençliğinde sevgililerinin iç çamaşırlarından koleksiyon yapan arkadaşları vardı. Boksör adıyla tanınan bir tanesi en çok Orhan Seyfi Bey'in en yakınlarına ait olanları göstererek övünürdü.*" der; ama hırsını alamaz: "*... birtakım deyyuslar hakkında olur olmaz yazılar yazmakta...*"

Bu kez Son Havadis elinde bir rapor bulunduğu iddiasıyla ortaya çıkar, "Biz Yazmıyoruz, Rapor Konuşuyor" adlı yazıda "emniyet raporu"nda Çetin Altan'la ilgili "resmen" yazılanları aktarır:

"*Evlidir. Bir çocuğu vardır. Hukuk mezunudur. Annesinin fahişe olduğu...*"

Çetin Altan, bu kara çalmanın peşini bırakmaz ve olay Basın Şeref Divanı'nda noktalanır.

Uzunca bir aradan sonra Uğur Mumcu'nun, baba ve oğul Altan'larla kavgası yer alacaktır basın arenasında.

Bütün bu kavgalar, süper kupon, mega kupon yerine geçmekte, sanki "gazete satışlarına destek amacıyla" yapılmaktadır biraz da. Kavgaların iyice alevlendiği dönemlerde kavgacı yazarların gazeteleri inanılmaz satış rakamlarına ulaşır. Bize ise bu kavgaları okumak, anımsamak ve bugünle karşılaştırmak düşer. Yalnız kavga etmeye değil, kavga izlemeye de meraklı olduğumuzdan Emin Karaca'nın 416 sayfalık koskoca kitabı da bir solukta okunur biter.

FEYZA HEPÇİLİNGİRLER

Halil Gökhan

DÜNYA KİTAP KILAVUZU

Soljenitsin'in yeni kitabı "Uçurumdaki Rusya"

1994 yılının mayıs ayında ülkesine dönen Rus yazar Aleksandr Soljenitsin'in yeni kitabı "Uçurumdaki Rusya"nın, yazarın her türlü girişimini yakından izleyen okurlarını pek fazla şaşırtmadığı belirtiliyor Moskova basınında. Soljenitsin bu kitabında bilim adamlarını, sanatçılarını ve yazarlarını dışlayan, sürgüne gönderen siyasi oligarşinin ellerine teslim edilen bir ülkeyi betimliyor. "Uçurumdaki Rusya", her geçen gün daha da derinleşen uçurumun kıyısındaki bir ülkeyi anlatıyor. İlk basımı beş bin adet yapılan "Uçurumdaki Rusya", çıkar çıkmaz iki gün içinde tükendi.

Jack Kerouac'ın günlükleri

New Yorker gazetesi, Beat kuşağının önemli isimlerinden ve "Yolda" adlı kitabıyla ölümsüzleşen Jack Kerouac'ın 1948-1950 yılları arasında tuttuğu günlükleri yayınlamaya başladı. 14 yaşında günlük tutmaya başlayan Jack Kerouac öldüğü yıl olan 1969'a kadar bu alışkanlığını sürdürmüştü. Bu günlüklerden oluşan iki yüz kadar defter, doğum yeri olan Lowell'da karısı tarafından saklanıyordu. Kerouac'ın eserlerinin ölümünden sonra mirasçıları arasında ateşli bir tartışmaya neden olduğunu da hatırlatalım.

Octavio Paz'ın dergisi *Vuelta* kapandı

1976 yılında Octavio Paz tarafından kurulan ve Meksika'da yayımlanan *Vuelta* dergisi yayın hayatını geçtiğimiz ay sona erdirdi. 1968'de diplomatik hayatını sona erdiren

Paz, aynı yıl ülkesine dönmüştü. 1971'de *Plural* dergisini çıkarmaya başlayan şair, 1976'da derginin adını *Vuelta* olarak değiştirmişti. Paz *Vuelta*'da, Soljenitsin'i savunan yazılar yayımlamış, Sovyetler'e başkaldıran yazarlara yer vermişti. Bu tutumuyla Latin Amerikalı aydınların büyük bölümünün düşmanlığını kazanan Octavio Paz, yanında sadece Perulu Mario Vargas Llosa'yı bulmuştu. *Vuelta*'nın son sayısı, derginin son yirmi yılda yayımladığı yazılardan oluşan bir antoloji niteliğinde. *Vuelta*'nın yazarlarının dergiyi kapatma gerekçesi, derginin tartışmasız önderinin Octavio Paz oluşu ve o olmadan derginin varlığının hiçbir anlam taşımaması. Bu yazarlar eylül ayından itibaren *Vuelta*'nın ruhunu ve tarzını taşıyacak olan yeni bir dergi çıkaracaklar.

Uluslararası Yazarlar Parlamentosu Brüksel'de

Kuruluşunun beşinci yılında merkezi Strasbourg'da bulunan Uluslararası Yazarlar Parlamentosu (PIE) Brüksel'e taşınıyor. Strasbourg belediyesi ile parlamento başkanı Wole Soyinka arasında tırmanan gerginlikler ve Brüksel'in cazip teklifleri bu karara yol açtı.

Liberation'un İnternet'teki sayfalarında 200 kitabın ilk bölümü

Fransa'nın ilerici gazetesi Liberation, İnternet'teki web sayfalarında açtığı özel bir bölümde 200'ü aşkın yeni kitabın ilk bölümlerini meraklı okurlara sunuyor. **www.liberation.com** adresinden ulaşılabilen Liberation'un web sitesinde yer alan bu kitapların künyeleri gazetenin perşembe günleri sunduğu *Livres* (Kitaplar) ekinde ayrıca belirtiliyor.

Milan Kundera'nın *Kimlik* adlı romanı bu ay Türkçe'de

Can Yayınları Fransa'da 1998 başında yayımlanan Milan Kundera'nın *Kimlik* adlı romanının Türkçesini bu ay içinde Türk okurlarına sunuyor. *Ayrılık Valsi, Gülüşün ve Unutuşun Kitabı, Saptırılmış Vasiyetler, Şaka, Ölümsüzlük, Roman Sanatı* ve *Yavaşlık* adlı yapıtlarından tanıdığımız Milan Kundera'nın son romanı *Kimlik*, yazarın Fransızca olarak kaleme aldığı ikinci kitabı. *Kimlik* Fransa'da yayımlandıktan sonra hemen hemen bütün dünya dillerine çevrildi. Bu kitabı Türkçe'ye Aykut Derman kazandırdı. *Kimlik* bir varoluş krizinin romanı. Birbirini çok seven Jean-Marc ve Chantal, birbirlerinin varoluşunda kendi dengesini ve varoluşsal açılımını bulan bir çift. Kimlik'te sorulan önemli sorulardan biri şu: Giderek anlamını yitiren bir dünyayla özdeşleşmeyi reddeden insanların tutundukları aşk acaba gerçekten iyi bir çözüm yolu mu? Milan Kundera Ortaçağ'dan bu yana bir 'sapkınlık' niteliği taşıyan aşk düşüncesinin günümüzdeki yerini yeniden sorguluyor bu romanında. Varoluş sorunlarının büyük sözcüsü ve temacısı Milan Kundera'nın son kitabı *Kimlik*, eleştirmenlere göre yazarın sanatında yeni bir dönemin habercisi.

Almanya'da Descartes'ın elyazması açık artırmada

Berlin'de yapılan bir açık artırmada büyük değere sahip birçok önemli belge satışa çıkarıldı. Bu belgeler arasında ünlü Fransız düşünür René Descartes'ın (1596-1650) yazdığı bir mektup da bulunuyordu. Descartes'ın İngiliz felsefeci Thomas Hobbes'a yazdığı bu mektuba Berlinli antikacı J. A. Stargardt tarafından en az 45 milyon dolar fiyat biçildi.

İspanya'da kitap fuarlarından sonuçlar ve rakamlar

Haziran ayında Madrit'te düzenlenen Uluslararası Kitap Fuarı'nı 2.5 milyon kişinin ziyaret ettiği açıklandı. Bu rakam 1997 sonuçlarına göre elli binlik bir artışın ifadesi. Bu artışa rağmen kitap satışlarında bir önceki yıla oranla bir düşme yaşandı. 1997'de 475.600 olan kitap satışı bu yıl 444.143 olarak gerçekleşti. Temmuz başında Barselona'da düzenlenen kitap fuarının bu yılki onur konuğu ise Kolombiya ve edebiyatıydı. Aralarında Alvaro Mutis, Santiago Gamboa, Ricardo Cano Gaciria, Alfredo Molano ve Juan Carlos Botero'nun da bulunduğu on beş kadar Kolombiyalı yazar Barselona fuarının davetlisiydi.

İtalya Giacomo Leopardi'nin 200. yılını kutluyor

Felsefeci ve şair olarak İtalyan edebiyatı tarihinde göz alıcı bir yer kazanmış olan Giacomo Leopardi'nin bu yıl 200. doğum yılı kutlanıyor İtalya'da. 29 Haziran 1798'de doğan Giacomo Leopardi 1837'de ölmüştü. 19. yüzyıl İtalyan kültürünün en önemli isimlerinden biri olarak kabul edilen Leopardi anısına *Centro Nazionale di Studi Leopardani* (Leopardi Araştırmaları Ulusal Merkezi) 1998 yılı sonuna kadar sürecek olan geniş bir kutlama programı hazırladı. Leopardi'nin yaşamının ve sanatının birçok yönüyle ele alınacağı kolokyumlar, toplantılar ve sergiler, yazarın hayatını geçirdiği Roma, Floransa ve Napoli kentlerinde yıl sonuna kadar sürecek bir takvim dahilinde gerçekleştirilecek.

Abdülkadir Budak

BENDE KALAN DİZELER

Ben dahil çoğumuz yapıyoruz bunu; kestirme yoldan bir yere varabilmek amacıyla olsa gerek bir şairin değerini bir başkasıyla karşılaştırarak kanıtlamaya çalışıyoruz. Galiba şiirin ne olduğunu öğrenmek için, ne olmadığını öğrenmeye başlamaya benziyor bu. Yani meseleye tersinden bakmaya, olumsuza bakarak olumluyu fark etmeye. En son örneğine *Veysel Çolak*'ta rastladığımız "Sennur Sezer şairse Cemal Süreya şair değildir" nitelemesinde olduğu gibi. Kabul ediyorum; ben de şiirler yazan insanla şairin aynı kişi olmadığını iddia eden, özeli (şiiri) genelde (şair imgesinde) tartmaya çalışanlardan biriyim. İnanırım ki bir insanı şair eden yalnızca yazdıklarının şiir değeri taşıyor olması değildir. Ya da bu ilk koşul yetmemektedir bir insanı şair etmeye. İnsanı şair eden, kendi sesini bulmuşluğu, kendi imge sistemini kurmuşluğu, kendi "iklimini yaratabilmişliği", yazdıklarının altından imzası çekildiğinde bile tanınır, bilinir olmuşluğudur. Şairin şiirlerinden değil de şiirinden söz açmanın özel bir anlamı, farklılığı olsa gerektir. O şairin dünyaya, insan ilişkilerine, nesnelere verdiği anlamlara yabancı olmaktan çıkmışızdır artık. "Behçet Necatigil şiiri" dediğimizde, aklımıza yalnızca iyi şiirler yazmış bir adam mı gelir yalnızca, yoksa bir iklim, bir dünya mı? Her iyi şair ayrı bir kişiliktir. İyi şairler toplanmaz, çıkarılmaz, birbirine bölünemezler. Şairi şaire kırdırmayı bir türlü anlayamam da, bir şairi ötekine tercih etmeyi anlayabilirim. Her insanın kendine biraz daha yakın bulduğu, "benim şairim" dediği bir ya da birkaç şairi vardır. Ama bu, kendine uzak duran öteki iyi şairleri inkâr etmeye götürür mü adamı? Olur mu böyle şey? En iyi bildiğimiz şairlerin bile dönem dönem, zaman zaman şiir değeri taşımayan şeyler yazdığını da bildiğimize, tanık olduğumuza göre, şiir şair için bahanedir desek bile, temkinli olmak gerekiyor sanırım. Şairi şaire kırdırmak yerine şiiri şiirle karşılaştırmak daha sağlıklı olabilir. Çünkü, birazcık şiir eğitimi almış, şiir görgüsü edinmiş biri sezgileriyle bile olsa neyin şiir olduğunu, neyin olmadığını kavrayabilir. Firesiz, başka bir deyişle rafine şiirle en iyi bildiğimiz bir şairde bile sık karşılaşamayabiliriz.

Şair adı, olumlu ya da olumsuz anlamda bir önyargı oluşturmaya çok elverişlidir. Altında Cemal Süreya imzasını gördüğümüz bir şiiri hikmetler arayarak okumaya başlarsınız; tersi ise "ağzıyla kuş tutuyor olsa..." gibi nerdeyse. Bu haksızlıktır. Hemen bir itirazla karşılaşabilir, "o şair daha önce yazdıklarıyla daha sonra yazacaklarının da teminatı olmuş ve bunu hak etmiştir" yanıtıyla yüz yüze gelebilirim. Olsun varsın, yine de isme değil yazılana bakalım derim, demeliyim daha doğrusu. Ben Veysel Çolak'ı da böyle bilirdim. Yazılarından ve konuştuklarımızdan bunu çıkarmıştım. Yani şairi değil şiiri öncelediğini. Peki nasıl oldu da, Cemal Süreya ile Sennur Sezer'i karşılaştırırken, birinin de kalkıp "Veysel Çolak şairse Haydar Ergülen şair değildir" diyebileceğini düşünemedi? Nitekim bir dergide onun için "ne var ki yıllarca şiir yazıp *Veysel Çolak şiiri* gibi, bir sıfatı alamamak kötü" denildiğini gördük (Ö. Seçkin, *Damar*, Ağustos '98). Demek ki bu yöntemin sağlıklı bir yanı da yok, sonu da. Yalnızca "Bir Çakıltaşı Daha"dan hareket edilseydi, onun üzerinden gidilseydi, o metnin şiir olamadığı üstünde tartışılmayacak kriterlerle durulsaydı daha akıllıca ve insaflıca olurdu gibime geliyor. Ya da aynı içerikte (konuda) yazılmış başka bir şiirle (örneğin Mahmut Temizyürek'in şiiriyle) karşılaştırılmış olsaydı, metinlerden hareket edilir, kıyaslama daha da net bir duruma kavuşturulurdu. İçeriğin, doğru şeyler söylüyor olmanın bir metni şiir katına yükseltemediği görülmüş olurdu. Tamam, Veysel'in şiir saymadığı metin hakkında ben de aynı görüşteyim. Ama yazılan son örneğe bakarak bir insanın geçmişte yazdıklarını topyekûn reddedebilir, hele hele onun antolojilere, yıllıklara alınmamasını önerebilir miyim? Ne hakkımız var buna, ne de yetkimiz. Bir edebiyat komiseri gibi davranma, birilerine buyruk verme yetkisini nereden alıyoruz? "Onu yıllıklara, antolojilere alanların, şair diye öne çıkaranların, diğerlerini yadsıma hakkı olamaz" gibi (*Dize*, Temmuz '98) cümleler kurmadan önce iyice düşünmemiz gerekmez mi? Sende o insanın bir türlü şair olamadığı gibi bir fikir oluştuysa, artık umudu kestiysen yapacağın bir yıllığa ya da antolojiye almazsın olur biter; ama, başkalarına dayatmada bulunamazsın. Hem sonra ölmüş, şiirini tamamlamış bir şairle, hâlâ yazmakta olan, bundan sonra da neler yazabileceğini kolayberi kestiremeyeceğimiz başka bir insanı karşılaştırmaya kalkmak da doğru olmasa gerektir.

Tam da, Sennur Sezer birikiminin, o büyük tutkusunun üstüne Veysel Çolak'ı da şaşırtacak bir şiir koyuverirse, ortaya inkâr edilmeyecek güzellikte bir şiir çıkarırsa ne olacak diye düşünürken *Varlık* dergisinin ağustos sayısı çıkıp gelmez mi? Başta Veysel olmak üzere, "Kirlenmiş Kâğıtlar"ın şiir olmadığını ve bu şiiriyle bile Sennur Sezer'in şair olmadığını kim ileri sürebilir? Benim şairlerimden değildir Sennur Sezer; ama ben bu şiirini çok sevdim. Merak ediyorum: Veysel Çolak, adına mı bakacak yazanın, yoksa bu şiire mi? Böyle bir şiir kendi yayımladığı dergiye gelmiş olsaydı basmaz mıydı? Basmazdım diyebileceğini sanmıyorum; çünkü, bu şiirin eline su dökemeyecek onlarcasını bastı, daha da basacaktır. İyi şiir bulmak kolay mı?

Tam burada, bir dizelik bir paragraf açalım ve Sennur Sezer'in ağzıyla şunu bir kez daha yineleyelim: *Gülün morardığında menekşe sayıldığı*'nı yani.

Madalyonun öteki yüzüne gelince... Veysel Çolak bütün bunları dedi ve Sennur Sezer'e ait olan "Bir Çakıltaşı Daha"yı şiirden saymadı ya, kıyamet de kopmuş oldu. Bunları söylediği için de ne siyasal şiirden, sloganlardan korktuğu kaldı, ne de yeni dünya düzeninin yeni bir temsilcisi olduğu. *Aydın Çubukçu* "Evrensel Kültür"de, *Cengiz Gündoğdu* ise "İnsancıl"da demediğini bırakmadılar. Sanki adam, Sennur Sezer'in yazdığını içerik bağlamında yanlış bulmuş, sosyalistliğine, devrimciliğine dil uzatmış gibi paylandı, kar-

şıya savruluverdi. Veysel Çolak, yazılanın estetik kriterlerden yoksun olduğu için şiirden sayılmaması gerektiğini ileri sürmüştü. Şöyle demişti en başta: "Şiirin politik olması, öncelikle onun şiir olmasını zorunlu kılar. Yaşanan olaylar, edinilen bilgiler, şiirin nesnesi değil olanağıdır. Şiir olanı aktaran değil oluşturandır". Öyle değil midir? Ben bu ve benzeri sözlerin içeriden gelen bir eleştiri, hatta özeleştiri gibi algılanmasından, serinkanlılıkla değerlendirilmesinden yanayım. Kişiyi toplumcu şiir düşmanı gibi görmek, göstermek yerine o metnin niçin şiir olamadığı üstünde durulmalıdır kanımca. Elle tutulan, gözle görülen, herkesçe paylaşılabilen kriterlerden yoksun olsak bile, yani neyin şiir olduğunu tam kavrayamasak da neyin olmadığını sezebileceğimizden hareketle, aynı konuda yazılmış başka bir şiire yönelebiliriz. İşimiz böylece daha kolaylaşır belki. İşte ben Veysel'in yapmadığını yapmak, yani şiiri şiirle kıyaslamak yolunu seçiyor, Mahmut Temizyürek'e ait olanı da aktarıyorum. İyi şiirin görecelik taşımadığına olan inancımdan ötürü, Temizyürek'in yazdığını daha çok sevdiğimi de gizlemiyorum. Olanı aktaran değil oluşturan, dönüştüren olabildiği için, şiirin gereksindiği estetik değerleri, sanatsal nitelikleri taşıdığı için, Metin Göktepe'yi de aşıp kimi insanlık hallerinin sorgulanmasında araçtan amaca ulaşıldığı için, *Kemal Özer*'in deyişiyle "gerçeklikle siyasal ve güncel bir olay aracılığıyla ilişki kurduğu halde, bunu imge kalıplarına düşmeden, şiirsel bir atmosfer sağlayarak, estetik bir etki yaratarak yaptığı için" şiir olabilmiştir de ondan.

Tuğrul Tanyol da yazmış bu konuda; onu da görmek isterdim diyerek *Sennur Sezer*'in tartışılan metnini de aktarmak istiyorum: *Esmerdi/ Güleçti/ Oğlumuzdu/ Kattı terini harcına/ Örülen duvarın/ Fırtınaların ve boraların yıkamadığı/ Birliğimiz daha güçlüydü onunla/ Esmerdi/ Güleç bir çakıltaşı/ Daha genç bedeni duvardan/ Ve aklı atak/ Bu yüzden balyoz onu seçti/ Şimdi bir yeni duvara/ Katıyoruz inancımızı ve emeğimizi/ Adını kattığımız gibi hepe yaşayacaklara/ Bir çakıltaşı daha alıyor yerini/ Adı Metin/ Soyadı Göktepe/ İşi gazeteci/ Tanığı gerçeğin* (Damar, Şubat 1998).

Gelelim dizelere... Geçen ay, bu yazıyı şairlerimizin toplumsal sorunlar, konular karşısındaki duyarlılıklarına ya da *Yusuf Alper*'in deyişiyle "aymazlıklarına" ayıracağımı belirtmiş, toplumsal içerikli dizeler seçeceğim üstünde durmuştum. *Tevfik Taş*'ın *ne zamandır Türkiye demiyor şiirler/ Ve alınteri/ "hüzün" ve "intihar" kadar fiyakası yok bu sözlerin* gibi bir saptamasından başlamak ve bir de ben sormak istiyorum: –Gerçekten ne zamandır Türkiye demiyor mu şiirler?

Orda şimdi/ şırnak: kırbaç: şırraak!/ hoh hoh hosaybin/ iki üç daha fazla katliam var/ bir kulp var ayrılığa takılacak/ haydi şimdi hep bir ağızdan/ devlet kaç tazı tut! (Akif Kurtuluş); *öyle korkuyla bekleye bekleye anneyle baba/ hele bir de gözden ıradığında/ dağdakilerden sanıp askerlerin/ bir gün vuracaklarından* (Yücel Kayıran); *kayıp tanrının çocukları şiirini yazamadım cumartesi/ annem duysa üzülür 'ah oğul gidenler dönmüyor geri'* (Haydar Ergülen); *yüzbaşı, yüzbaşı! doğduğu coğrafya suçu olur mu insanın* (M. Mahzun Doğan); *güneydoğu ah o ağrıyan o azı dişim/ nasıl diner sancın bir bilsem* (Bedrettin Aykın); *Sivas'ın kavakları/ öper mi dudağınızdan balta* (Gültekin Emre); *polis amca diyesim geliyor, polis amca/ çocuklara bu gecelik işkence etme/ Türkiye saat 24'te demokrasiye geçecekmiş/ öyle diyor yorumcular bütün özel TV'lerde* (Ahmet Erhan).

BENDE KALAN BİR ŞİİR:

hayat hepimizden geniş ölüm her ömürden uzun

Ben hep gülümseyerek yaşadım dünyayı
Gülümseyerek ölüyorum hergün sizlerle
Baştan kendime basit bir yüz yakıştırdım
Rüzgârıyla haşır neşir çıplak bir tepe
Ve bir gök olsun istedim yüzümde, mavi bulutsuz
Metin olmaktan başka şansı var mıydı yoksulların
Ben oldum işte, oldum ve öldüm

Sorduğum tek soru vardı kendime
(Öbürleri herkese ilişkindi)
Şimdi gitsem benden ne kalır geriye
Kaldı işte, ahdım kaldı dünyada
yaralı bir alın
Gülümserken unuttuğum dudaklarım
Ve yurdumu dolaşan kanım kaldı sizlere
Kanım her yere bulaşıyor
Aşçının kepçesine, marangozun rendesine
silahın namlusuna, kalemin mürekkebine
yargıcın cübbesine, âşıkların neşesine
Çocukların oyununa karışıyor
Dağılıyor, çoğalıyor, yalıyor sokakları

Habere çıkardım, dünyanın yaradılışını görmeye
Alevlerin, kurşunların arasından sekerdim
Ağaca bakar ağaç olurdum, köpeğe, göğe, serçelere
Yaprağa bakar yaprak olurdum, tırtıla, kuşa, yaşlı teyzelere
Umutsuzlara bakar iç çekerdim, hallaçlara, sütçülere, çerçilere
Bütün otobüsler giderdi benle, istanbul-hafik, istanbul-refahiye
Ev içlerine bakar ağlardım, buğday demetlerine, duvardaki ali'ye
Cemlere, kahvelere, meydanlara bakardım
Herkes gibi çopur yüzlüydü hayat
Ama kibirliydi yoksullar, kibirli ve atak
Sözcükler hırçınlaştıkça dilsiz ve bataktılar
Böyle bir dünya dermiştim kendime
Hakikat gizlenmişti buralarda bir yere
Ne ölümler gördüm de yaşamak hırsızlık gibi geldi bana
Bulmalı derdim, bulmalı ölümün erken dilini
O da oldu. Gördüm celladımın gözlerini ve gülümsedim
Hepimize benziyordu, şaşırarak öldüm
Bir duvar dibiydi sanırım, ıssızdım ve soğuktu gece

Bir şey öğrendim ki söylemeliyim
Hayat hepimizden daha geniş
Ölüm her ömürden daha uzun sürermiş
Dağları düşündüm, sokakları, ev içlerini
Herşey yaşadığım gibiymiş, basit ve korkunç
Dil susunca kan konuşur, kan konuşurmuş
Kanım yurdumu dolaştıkça öğrendim.

MAHMUT TEMİZYÜREK

(*Evrensel Kültür*, Mart '97)

MİSTİK MASAL DÜNYASI/ *Reşat Karakuyu/ Etki Yayınları*
Almanya'da yayımlanan yapıtıyla Kültür Bakanlığı ödülü alan, Alman medyasının beğenisini kazanan "Kahraman Sokağı Sakinleri" adlı iki ciltlik romanın yazarı Reşat Karakuyu "Mistik Masal Dünyası" adlı bu yapıtında, günümüz dünyasındaki toplumsal yaşamı ve tüm haksızlıkları mistisizm potası içinde eleştiriyor. ARK adlı bir şair herkesin özlemini çektiği TALİM'i bulmak için mistik dünyaya gider, yedi dağı, yedi vadiyi aşar ve orada talihini arar. Evrensel değerleri açığa çıkaran ve dünyadaki tüm insanlara din, dil, renk ve ırk ayrımı olmaksızın barış içinde yaşamalarını öğütleyen bir yapıt.

CATULLUS-BÜTÜN ŞİİRLERİ/ *Yapı Kredi Yayınları*
İ.Ö. 87-54 yılları arasında İskenderiye şiir akımını belirleyen Romalı şair Gaius Valerrius Catullus'un şiirlerinde insan ruhunun birbirine karşıt duyguları, sevgi, nefret, yakıp kavuran aşk acıları ve eşcinsel ilişkiler işlenir. Kendinden sonra gelen Augustus çağı şairlerinden Horatius ve Vergilius'u etkileyen, Propertius'un şiirine olumlu bir yön veren, epigramlarıyla Gümüş Çağı şairlerinden Martialis'in büyük övgüsünü kazanan şairin bütün şiirleri Çiğdem Dürüşken ve Erdal Alova'nın çevirisiyle okura sunuluyor. "Serçe sevdiğim kızın eğlencesi/ onunla oynamaya, göğsünde tutmaya,/ parmağının ucunu gagalatmaya/ keskin ısırışlarını kışkırtmaya alışıktır,/gözalıcı güzelin, ne zaman sevinçle şakalaşmak istese/ kederini dindirebilmek için-/ eminim o an ateşli tutkusu yatışır:/ Ah keşke, sevgilim gibi ben de seninle oynayabilsem,/ yüreğimin karakaygısını bir dindirebilsem!"

SEÇME ŞİİRLER/ *John Ash/ Yapı Kredi Yayınları*
Günümüzün en önde gelen Anglo-Amerikan şairlerinden olan John Ash'i "İki ülkeli bir şairdir Ash" diye niteleyen Güven Turan, "İki ülke... Çoğul Şiir" adlı yazısında şunları söylüyor. "Olağanüstü canlı ve dengeli bir imge düzeneğiyle kurulan görsellik kadar, Ash'in şiirinde müziğin de yeri vardır. Hatta, mimari ile müzik iki kültür kalesi olarak yükselirler Ash'in şiirlerinde. Ya şiirler doğrudan doğruya bir müzik ustasına yazılmıştır ya da şiirde müzik kavramları, terimleri sık sık geçmektedir. Anglo-Amerikan edebiyatının en belirgin özelliği nedir diye sorsalar, yanıt kuşkusuz, 'humour' olacaktır.

NEREDE YETER DEMEK GEREKİR/ *Laurie Ashner-Mitch Meyerson/ HYB Yayıncılık*
Neden sık sık bir şeylerin eksik olduğu duygusuna kapılırız? Neden uzun süre mutlu kalamayız? İstediğimizi zannettiğimiz şeyi elde ettiğimizde neden hâlâ hoşnutsuzluk duyarız? Kimlik arayışı, anlam arayışı, onay arayışı, güven arayışı, yeterlilik arayışı, kontrol arayışı ve tatmin arayışı olarak değerlendirilen doyumsuzluk duygusunu yenmek için değişim ve gelişimle ilgili öneriler sunuyor psikoterapist Laurie Ashner ve Mitch Meyerson.

KADIN, IŞIK VE ATEŞ/ *Çetin Altan/ YKY*
Gazeteci-yazar Çetin Altan, elli yılı aşan yazı hayatından kadınlar için yaptığı elli yazılık bir seçmeyle okuyucuyla buluşuyor. Uluslararası yelpazede, ünlü ünsüz bir tutam kadından portreler sunuyor. Bir yanda Cahide'den Safiye Ayla'ya, Dalida'dan Behice Boran'a uzanan pırıltılı ve o ölçüde engebeli yaşam kesitleri; diğer yanda "kadın sünnetleri", "ortalama günaşırı dayak yiyen kadın", "telsiz bir kemana benzeyen kadınsız demokrasi", "bizde ailenin kabuğu ve özü" gibi sancılı olgulara dokunan bir duyarlılık... Çetin Altan, kadınlara duyduğu içten ve yalın sevgiyi anonim aşk mektuplarıyla dile getirirken onların varolma savaşımına da "ışıklı" ve "ateşli" bir selam gönderiyor.

BİR KADIN OLARAK AYAKTA DURMANIN ZORLUKLARI/ *Carmen Rico Goday/ Çeviren: Adnan Özer/ Gendaş Yayınları*
Kahramanımız, üçüncü evliliğini sürdüren bir kadın. Bir taraftan iş hayatı, çocukları, evliliğin ve kadın olmanın getirdiği ağır sorumluluklar, diğer taraftan kocanın çapkınlıkları, dağınıklığı, duyarsızlığı onu zaman zaman çıldırmanın eşiğine getiriyor. Bu yıpratıcı yaşama karşı mücadele ederken bir yandan da radikal feminizmin tuzaklarına düşmemeye çalışıyor. İspanyol kadın yazar Goday; bir eş, bir anne ve bir birey olarak kadın olmaya dair evrensel sorunları günlük, sıradan olayların perde arkasında yansıtıyor. Biraz öfkeli ve çokça eğlendirici bir anlatımla.

DİŞ İZLERİ/ *Zeynep Aliye/ Bilgi Yayınevi*
Bugüne dek, *Yaşamak Masal Değil, Aliye'nin Öyküleri* ve *Dolunay Vardı* adlı öykü kitapları yayımlanan Zeynep Aliye'nin son öykü kitabının adı *Diş İzleri*. 1996 Orhan Kemal Öykü Ödülü'nü ve 1997 Haldun Taner Öykü Ödülü üçüncülüğünü kazanan kitap on bir öyküden oluşuyor. Öykü kişilerinin iç dünyalarından dış dünyaya açılan pencerelerini ve bu pencerelerden yansıyan görünümleri çağrışımlarla zenginleştirilmiş bir dille anlatıyor yazar. On bir öykü, on bir yeni dünya.

TARİHİN SAKLANAN YÜZÜ/ *Çetin Altan/ İnkılap Yay.*
Çetin Altan, tarihimizin karanlıkta bırakılmış bir başka yüzünü aydınlığa kavuşturuyor: Osmanlı tarihindeki vezir-i azam idamları ve aile cinayetleri. Kitap, iki ayrı kitapçıktan oluşuyor. *İdam Edilen 44 Vezir-i Azamın Dramı* adlı ilk kitapçık, aynı ailenin kendi çevresindeki üst düzey kullara ne denli acımasız ve ölümcül davrandığının profilini çiziyor. *Öldürülmüş Şehzadeler ve Devrilmiş Padişahlar*'da ise Osmanlı hanedanının kendi ailesi içindeki bitip tükenmeyen kanlı ve anarşik iktidar kavgaları resmediliyor. Her iki inceleme de Osmanlı ailesinin şimdiye dek bilinçli olarak gizlenmiş siyasal cinayetlerinin kanlı bir antolojisini sunuyor.

HRABAL'IN KİTABI/ *Péter Esterházy/ Çeviren: Karin Karakaşlı/ Telos Yayınları*
Matematik öğrenimi görmüş, uzun yıllar futbol oynamış olan Péter Esterházy çağdaş Macar yazınının yenilikçi yazarlarından biri. Yapıtları pek çok yabancı dile çevrilip yayımlandı. Eleştirmenler onu yazının en büyükleriyle karşılaştırıyorlar. Esterházy, *Hrabal'ın Kitabı*'nda birtakım acı toplumsal deneyimlerin ağusunu mizahla hafifletiyor. Sanki, "O kadar ciddiye alma, meleğim. Dünyanın hiçbir yerinde uluslar sevgiyle yönetilmezler," diyen kahramanının öğüdüne kulak verir gibi. Bu kitapta büyük yazar Hrabal, onu seven şahane kadın Anna, Anna'nın kocası olan öteki yazar, bir de yukarıda oturup aşağı bakan ve saksofon çalmak isteyen Tanrı ve de Tanrı'nın dilini değil daha alt sıralardaki varlıkların (insanların, hayvanların, bitkilerin vs.) dilini konuşan melekler var. Orta Avrupa'nın (burası artık Doğu Avrupa değil) bu renkli, hareketli tablosunun ortasında ender olarak da olsa bir kişi daha boy gösteriyor: "Ben."
"Var olmayan her şey yerinden oynadı ve birbirine karıştı, ADLAR ÖNEMSİZ."

BENİM DEDEM BİR TANE/ *Tarık Dursun K./ İş Bankası Kültür Yayınları*
Tarık Dursun K.'nın *Benim Dedem Bir Tane* adlı kitabı, olanca sıcaklığıyla bir dede-torun ilişkisini yansıtıyor. Önce Almila'nın, hemen ardından Alara'nın doğumuyla yaşamlarına bambaşka bir renk geler dede ile babaanne, sevgiyle torunlarının büyümelerini ve yavaş yavaş çevreyi tanımalarını izliyorlar anlatı boyunca.

SU İLE PINAR'IN MEKTUPLARI/ *Baha Vardarlı/ İş Bankası Kültür Yayınları*
Bahar Vardarlı'nın kaleme aldığı *Su ile Pınar'ın Mektupları* iki kız arkadaşın birbirlerine yazdıkları kimi zaman hüzünlü, bazen neşeli, sevimli mektuplardan oluşuyor. Anne ve babası boşanmaya karar veren Su'nun mektuplarına zaman zaman bu kent nudaki mutsuzluğu ve sorunları yansıyor Ama Su da, Pınar da insanlara sevgiyl

bakmayı, yaşamın ve dostlukların tadını çıkarmayı, çevrelerindeki başka sorunlarla da ilgilenmeyi ihmal etmiyorlar.

TİPİ/ *Turgut Erberk/ İş Bankası Kültür Yayınları*
Turgut Erberk'in çocuk romanı *Tipi* Kars'ta, kışın, zorlu doğa koşullarına karşı yaşam mücadelesi veren Dilan köyünde geçiyor. Köyde hayat olanca sakinliğiyle akıp giderken şiddetli bir kar bastırıyor ve kahramanımız Yılmaz ile arkadaşları okul yolunda tipiye yakalanıyorlar. Ve ilginç bir serüven başlıyor; okurlar için de...

NUR ANA/ *Nuran Turan/ İş Bankası Kültür Yayınları*
Nur Ana usta bir çocuk hikâyecisinin, Nuran Turan'ın imzasını taşıyor. Kitap, neşeli ve oldukça meraklı bir arkadaş grubu ile onlara güzel aydınlatıcı öyküler anlatan, Mevlana'nın Mesnevi'sinden verdiği örneklerle iyi ve doğru insanlar olmalarını öğütleyen Nur Ana'nın öyküsü.

ORKESTRA KURALIM/ *F.Yeşim Altınay/ Resimleyen: Mehmet Aksel/ Pan Yayıncılık*
"Ses nedir, gürültü nedir?"
"Orkestra nedir, bir orkestrada olması gereken çalgı grupları hangileridir?"
"*Pizzicato, mezzo soprano, pik* ne demektir?"
"Orkestra şefinin görevi nedir?"
Bu ve buna benzer pek çok sorunun cevaplandırıldığı *Orkestra Kuralım*, çocuklara müziği sevdirmek, bir senfoni orkestrasında bulunan çalgıları tanıtmak amacıyla hazırlanmış. Metnini Yeşim Altınay'ın yazdığı kitabı Mehmet Aksel resimlemiş.

EKMEK KAVGASI/ *Emek Öyküleri I/ Hazırlayan: Sennur Sezer-Adnan Özyalçıner/ Evrensel Basım Yayın*
Ekmek kavgası, bitmeyen bir kavga. Temel bir kavga. Sömürüye, eşitsizliğe karşı bir özgürlük kavgası. Sennur Sezer ve Adnan Özyalçıner, bu evrensel kavgayı konu eden, Türk ve dünya edebiyatından 25 öyküyü Emek Öyküleri üstbaşlığı altında bir araya getirdiler. İşçinin, emekçinin yaşamın zorluklarıyla savaşımını, sermayenin onu nasıl sömürdüğünü, emeğinin hakkını alabilme uğruna düzene yenilse de özgürlüğünü elde etmek için direnmekten vazgeçmediğini anlatan 25 öykü.
"... Bu bir sus payı idi. İşte susturuluyordu; halbuki onun acımasız ve kuvvetli etkisi altında değil yalnız kendisi, asıl daha yüksektekiler susmuşlardı; daha yükseklerde bile etkisini gösteren bu önlem sermaye sahiplerine altın, mezarlara ölü yetiştiriyordu." (Refik Halit Karay, Sus Payı.)

GREV BİLDİRİSİ/ *Emek Öyküleri II/ Hazırlayan: Sennur Sezer-Adnan Özyalçıner/ Evrensel Basım Yayın*
Emek Öyküleri'nin ikinci kitabı *Grev Bildirisi*, Türk ve dünya edebiyatından 30 öyküyü bir araya getiriyor. Öyküler yine, emeğin hakkını alabilmek, elleriyle yarattığı uygarlıktan pay sahibi olabilmek uğruna mücadele eden, çıkış yolları arayan işçiyi, ırgatı, topraksız köylüyü anlatıyor. Kitap, adını Adnan Özyalçıner'in bir öyküsünün adından alıyor. Sovyet yazar Yefim Zozula'dan Tomris Uyar'a, Bekir Yıldız'dan İtalyan yazar Erede Patti'ye dek 30 yazarın öyküleri, emekçinin serüveninden kimi duygusal, kimi güldürücü ama düşündürücü fotoğraflar aktarıyor.

BEYAZ YALANLAR/ *Mark O'Sullivan/ Çeviren: Bahadır Argönül/ Günışığı Kitaplığı*
İrlandalı yazar Mark O'Sullivan, gençlik romanları dalında ülkesinde ve diğer Avrupa ülkelerinde tanınan bir sanatçı. *Beyaz Yalanlar* adlı romanında, İrlanda'da birbirlerinden çok farklı aile ortamlarında büyüyen üç gencin yaşamlarını kuşatan sırlara, aileleriyle yaşadıkları sorunlara karşı verdikleri savaşı ve her ne olursa olsun yaşamın üstesinden gelebilme çabalarını anlatıyor. Gençliğin aile ilişkileri, okul yaşamları, cinsel tercihleri gibi pek çok farklı konudaki evrensel kimlik arayışını, yine gençliğe özgü bir üslup ve bakış açısıyla aktaran, akıcı bir dille kaleme alınmış, sıradışı bir gençlik romanı.

LATİN ŞİİRİ ANTOLOJİSİ/ *Çeviren: Jean-Louis Mattei - Ahmet Necdet/ Papirüs Yayınları*
700 yıldan daha geniş bir süreyi kapsayan Latin şiiri, dünya yazınında ayrıcalıklı bir yere sahip. Başyapıtlarıyla Eskiçağ dünyasını, bu dünyanın kültür ve uygarlığını yansıtan Latin şairleri, modern şiirin oluşumuna da büyük katkı sağladılar ve dünya yazının vazgeçilmez bir parçası olmaya hak kazandılar. Antoloji, 11 Latin şairinin şiirlerinden oluşuyor: Lucretius, Catullus, Vergilius, Horatius, Tribullus, Propertius, Ovidivs, Lucanus, Martialis, Iuvenalis, Avsonius ve Claudianus. Günümüz modern şiirinin köklerine uzanmak ve yüzyıllar öncesinin Latin dünyasının duyarlılığını solumak isteyenlere...

BAHAR YORGUNLUĞU/ *Zeyyat Selimoğlu/ Can Yayınları*
Okur, Zeyyat Selimoğlu'nu, konularını genellikle denizcilerin hareketli ve renkli hayatlarından alan ve rahat bir anlatımı olan öykülerinden tanıyor. Yazar, uzunca bir aradan sonra 9 yeni öyküsüyle yine okur karşısına çıkıyor. Gücünü ve zenginliğini insandan alan bir anlatımla, fantastik bir kurgu içinde hayal gücünün sınırlarını zorlayan öyküler, bir yazı ustasının ve başarılı bir gözlemcinin uzun yılların deneyimlerinden damıtılarak okuyucusuna ulaşıyor.

KİMSİN JAK SAMANON?/ *Liz Behamoras/ Sel Yayıncılık*
Yüzyılın başında, İstanbul'un Hasköy semti... Sıradan bir Yahudi ailesi... Jak Samanon, ülkenin siyasi ve toplumsal olaylarıyla yakından ilgilenen, beyni ve yüreği adalet, hürriyet ve eşitlik düşünceleriyle dopdolu bir avukat. Hasköy dışında bambaşka, için için kaynayan bir dünya var ve Samanon'un tüm amacı atalarının kendi kendilerini hapsettikleri gettodan çıkıp bir an önce bu dünyada yer alabilmek. Osmanlı'da değişim rüzgârlarının esmesine ufak da olsa bir katkıda bulunmak istiyor, bunun yanı sıra cemaatinin kemikleşmiş örgütlerinin yenilenmesi için de çaba sarf ediyor. Bir de onun küçük kızı Adel var. O, babasını bir kahraman, bir devrimci olarak görüyor ama Jak Samanon belki de tek bir sorunun yanıtını bulmakla meşgul: Kimsin Jak Samanon? Liz Behamoras'ın anneannesinin yaşam kesitlerinden oluşturduğu bu "öykümsü anılar", sorunun yanıtını okura bırakarak yüzyılın başında bir cemaatin yaşam biçimini, iç sorunlarını, içinde bulunduğu çoğunluk ortamının bireyleriyle ilişkilerini, imparatorlukta ve genç cumhuriyette meydana gelen politik olaylara bakışını öznel bir yaklaşımla biraz olsun aktarma amacını taşıyor.

YAZIM - İMLÂ KILAVUZU/ *Günel Altıntaş/ Seçme Kitaplar*
"... Ondan sonra, ne zaman bir kelimeyi yazım kılavuzunda ya da sözlükte bulamadıysam, 'Demek ki, bu kitap bu kelimeyi almamış' deyip geçtim. Ne zaman kadar? Benim sümen, ıstaka, ünvan, sütyen diye yazıp söylediğim kelimeleri kılavuzların sumen, isteka, unvan, sutyen şeklinde yazdıklarını fark edene kadar. Meğer aradığım kelimeleri bulamıyışım, o kaynaklardan yararlanamayışım, onların yetersiz oluşu kadar benim bilgisizliğimden de kaynaklanıyormuş. O zaman şu soruya cevap aradım: Münübüs, paşaz, karekter vb. kelimelerle konuşan bir öğrenci, bir yazım kılavuzundan nasıl yararlanabilir? Cevap, elinizdeki kitapta."
Günel Altıntaş, kendi kaygıları ve gözlemlediği karmaşadan yola çıkarak, kelimeleri yürürlükteki yazımlarıyla karşılaştırarak veren, kelimelerin yanlış söyleniş ve yazılışlarıyla doğru yazılış ve söylenişlerini bir arada gösteren bir yazım kılavuzu hazırlamış. Dildeki karmaşaya alternatif çözümler arayanlar için...

ekim 1998

varlık kitap eki

sayı: 77

CAN YÜCEL

SEKE SEKE

Can Yücel

SEKE SEKE

Şiir-Papirüs Yayınevi

Can Yücel'in ilk kitabı *Yazma* 1950 yılında yayımlandı, yeni kitabı *Seke Seke* 1997'de. Yaklaşık yarım yüzyıllık süre. Can Yücel'in şiir serüveni, onu "ünlü" daha doğrusu "tanınır ve kabul edilir" bir şair durumuna getiren süreç, Türkiye'nin çok partili yönetime geçişle başlayıp, askeri harekâtlarla kesilen yakın tarihine denk düşer. Bir başka deyişle, Can Yücel'in şiiri, ülkemizin yakın tarihinden izler taşır.

Can Yücel, Tevfik Taş ile yaptığı bir söyleşide şiir için özetle şunları söyler: "Hareket ettiğimiz nokta, elbette yaşadıklarımızdır. Bu hareket noktası insanlık tarihini, doğayı ve evreni de içeriyor. Dediğim her şiir fikri, aynı zamanda bir evren, bir bütünsellik fikridir. Şiir her şeyden önce büyük insanlık deneyimimize bir katkıdır ve dolayısıyla bir nesnedir. (...) Şiir, dilin içinde bize yaşayabileceğimizi, yaşamın olasılığını anımsatan ve ona inandıran bir nesnedir. Şiir dünyayı günbegün değiştirmez; olabileceğe, bir gizil güce, içimizde yaşayan bir gizil güce göndermeler yapar." (Cumhuriyet Kitap, 3 Eylül 1998, s. 446)

Ben, *Seke Seke*'yi, onun söylediklerinin ışığında bir kez daha okumayı denedim. Şairin yaşadıklarından bize aktardığını daha iyi kavramaya çalıştım. Yürekten çok akılla. Önce, çok yaşamışlığın verdiği bir bilgelikle karşılaştım, sonra ölümle. Ancak, Can Yücel, ölümü bir son gibi algılamıyor, algılatmıyordu. Bir ara durak yalnızca: "Tünelden çıktın mı nefes alacaksın ilk/ Özgürlük nefesi ölene ölene/ İkinci iş ciğerlerini doldurup/ Kim varsa bekleyen/ O hedefe doğru koşu koparmak ölesiye/ İdmanlı idmansız bacaklarınla/ Otomobil mi olur ev mi/ Kurşuni karanlığı sekerek.../ Ama benim içinse bu yaşımda yetmişbir/ Bu ciğerimle en iyi saklanacak/ Bu dermansız bacaklarımla en tekin/ Saklı yatacak yer, mezar/ Önceden kazmışsa yoldaşlar/ Yeniden ayaklanmak üzre/ Işığa doğru, ışığa/ Gece dokuza raslatırsak ne iyi!../ Herkeslerle birlikte tünelin ucundaki ışık!.."

"Tünelin Ucundaki Işık" adlı bu şiirde, çok yakın tarihlerden bir gönderme dikkatinizi çekmiştir, gece dokuzdaki ışık eylemi. Can Yücel, belleği zayıf bir toplumun şairi olarak güncelliği kısa sürede yitip giden bir toplu protestoyu neden anımsatıyor dersiniz. Bu eylemi "tünelin ucundaki ışık" ya da bir çıkış noktası olarak gördüğü için mi? Yoksa, bu ışık benzetmesi, şiirle ilişkisi yönünden mi? (...)" şiir çocukçadır. Her sözcüğü yeni öğrenmişçesine, her sözcüğü adeta hayatın bir parçası olarak keşfetmişçesine ve bu sözcüklerin arasındaki ilişkileri, elinnen, ayağınnan bulmuşçasına. –Çocuğun ilk keşfettiği şey ışığa yönelttiği elleridir. Oynatır hem ellerini, hem dünyayı, hem kendini. Arar bulur.– Şiir işte bu yöntemin dilde yinelenmesidir. Adeta parmakları olan sözcükler, yeni ve ileri bir dünyaya uzanmaktadır." (Cumhuriyet Kitap, s. 446).

Belki, Can Yücel'in *Seke Seke*'de yer alan şiirlerinde görülen ışık, gece, karanlık sözcüklerini ve sık sık yinelenen ölüm olgusunu, bu açıklamaya göre yeniden yorumlamak gerek. Şairin ölümün neredeyse kutsandığı, umutsuzluğun sanatın en önemli öğesi olduğu bir dönemde, bu kavramların öteki yüzünü gösterdiği açık çünkü. "Yaşadığı dönemi, yaşamı bir şiir nesnesine dönüştürmek"i gerçekleştirmekle yetinmeyip, bu şiiri okurunun yeniden kurmasını istiyor. Zorluyor. Kimi zaman alaysılığı kullanıyor bunun için, kimi zaman sövgüyü. Ama Atilla Özkırımlı'nın saptamasındaki şiir yapısı hiç aksamıyor: "kelime-imge-anlam üçlüsünün birbirine dayanışı". "Şipşak" adlı şiiri anımsamak yeterli bunun için: "Sabahtı saat altı/ Alarga sesi bi/ Derken bacanın ardından/ Havada açılıp kapanan kanatlar/ Bana Vangogh'un/ Beki de kendimin/ Ölümünü anımsattı."

Şipşak şiiri, Yücel'in sözcüklerle oynayışının en usta örneklerinden biri. "Alarga" sözcüğünü anımsayın. Bir denizcilik deyimi olan bu sözcük, "açık deniz yönünü" anlatır. Buyruk olarak da, "açıktan geçme" istemini belirtir. "Alarga durmak"tan "alargaya çıkmak"a kadar hem gerçek, hem mecazi, hem argo kullanımı vardır. Nâzım Hikmet'in bir şiirindeki "Alarga gönül alarga" dizesi de anımsanırsa bir havalanma var sanki bu sözcükte. Ayrıca şiiri şöylesine okuduğunuzda, alargayı *alakarga* diye algılamamız işten bile değil. "Alarga sesi"/ değiştirmesi altbellekte oluşuyor kendiliğinden. "Bir bacanın ardından/ Havada açılıp kapanan kanatlar", alarga buyruğuyla havalanan alakargalar mı yoksa? Van Gogh'un sözü edilmese, hayır bunlar başka kuşlar diyebilirsiniz. Ama ressamın kargalarla ilgili tablolarını anımsamamanız olanaksız.

Bir de Van Gogh'un ölümü var, sanrıların arttığı ya da tümüyle sona erdiği günlerde... Şair kendi ölümünü böyle sanrılara mı bağlıyor? Kargaların uğursuz sayılışını da ekleyin. Turan'da beyaz renklerinin kararışını... Ruhun kuşla simgelenişi, kutsal haberlerin kuşlarla sezdirilişi, meleklerin, ermişlerin kuş biçiminde görünüşü... Hatta Deli Dumrul'a gelen can alıcının/ Azrail'in bir kuşa dönüşüşü... Açılıp kapanan kanat sesleri "al kanatlı Azrail"in mi acaba? "Bunca

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (6.000.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 90 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 60 $

❑ 2 yıllık (12.000.000 TL)
❑ 2 yıl 150 DM
❑ 2 yıl 100 $

Ad, soyadı..... Doğum tarihi ve yeri .....
Adres .....
Posta kodu /Şehir ..... [E-posta.....]
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabına
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 064-6/1032416-0 no'lu hesabına
❑ Pamukbank Türbe Şubesi 10210743 no'lu hesabına
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: Alındığı Müessese:
Kart Sahibinin İmzası: Nüfus Cüzdanı No:

imge ve simge, düşünülmeden de ölümden söz ediyor şair" mi diyorsunuz? Böyle düşünürseniz, Can Yücel'in gizini kavrayamazsınız ki... Hangi gizini mi, kendiliğinden söylenmiş gibi yalın, kısacık, kimi zaman bir sövgüyü anımsatan şiirlerde, gözardı edilemeyen şiir yükünün gizini elbet.

Can Yücel, okurunu şiiri yeniden kurmaya zorluyor demiştim. "Şipşak" şiirini, "Geçit Resmi" ile birlikte okuyun bir kez. "Alakarga geçti gözümün önünden/ Uçtu Fatma'nımın duvarına kondu/ Ordan Şahver'in bacasına/ Sonra Hızırşah'daki minareye,/ Kocadağ'a giderken gördüm son,/ Keşke sonrasını da görebilsem!.." *Seke Seke*'de, "Geçit resmi" 138. sayfada yer alıyor, "Şipşak" 146. sayfada. Ama bu şiirleri sıra gözetmeden art arda okumak, "Keşke sonrasını da görebilsem!" dizesine bir açıklama getiriyor. Ölümden sonra mı şairin görmek istediği!

Ölümle kuş imgesi, Can Yücel'in bir başka şiirinde de birleşiyor. "Güler denize karıştı göremiyorum/ Boğuldu sandım açıkta/ Yüreğim acıyla pır pır,/ O masmavi bir martı olacak gayri".

"Mai Basan" adlı bu şiirin kendisini değil, yalnızca adını biraz irdeleyelim dilerseniz. "Mai Basan", hemen görüleceği gibi, Karabasan sözcüğünün değiştirilmişi. Bir kâbus anlatımı. Ama mavi sözcüğünü mai diye yazmak, bir başka sözcüğü daha çağrıştırıyor, mayi sözcüğünü. Su anlamına gelen mayi ile mavinin Osmanlılarda kullanılan söyleniş biçimi mai, şiirin konusunun deniz olduğu anımsanınca iyice çakışıyor. Bu açımlamayı, Can Yücel'in sözcüklerle gelişigüzel oynamadığını, sözcük bozmalarda bir iç mantık aradığını göstermek için yaptım.

Can Yücel'in şiiri tehlikeli bir şiirdir. Yalnızca eleştirdikleri, tiye aldıkları için değil, okurları için de. Gereğince dikkat etmezseniz, onun dünya edebiyatına yaptığı göndermeleri sezmezseniz, sığ sanırsınız bu şiirleri. Ve akarsuyun sığ olduğunu sananların başına gelen gelir başınıza. Boğulursunuz. Bu yanılgı daha önce Orhan Veli şiiri için yaşandı, Metin Eloğlu'nun ilk dönemi için yaşandı. Bir kez daha yaşanmasın isterim. Özellikle Can Yücel şiirini kolay sanıp, onu taklit etmek isteyenlere sözüm.

İster okur olun ister yazar, bence iki kez okumalısınız *Seke Seke*'yi. Bir kez keyif almak için. Bir kez de çözümlemek için.

SENNUR SEZER

THOMAS BERNHARD:
Bir Marjinalin Kariyeri

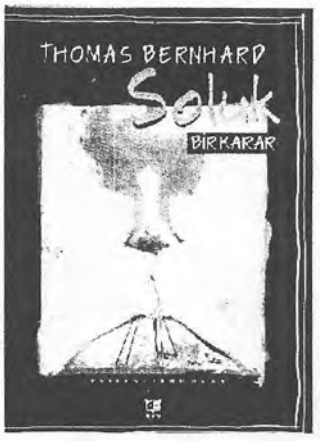

Bernhard'ın Beş Bölümlük Otobiyografisi Üzerine Geçici Değinmeler

Ölümsüz müthiş çocuk Thomas Bernhard'ın kısa süre önce elli yaşına basmış olmasına insanın inanası gelmiyor (1982, ç.n). Saray soytarısı, köyün delisi, iyilik perisi: çok sevdiği bu roller aslında onun hiç yaşlanmamasını sağlıyorlar. Sonradan bakıldığında, yarattığı çeşitli skandallar, insanların aptallığına, dar kafalılığına ve bayağılığına karşı verdiği savaşımın anlatımı olarak daha derin anlamlar kazanıyorlar. "Der Ignorant und der Wahnsinnige" adlı oyunun prömiyerinde, kendisini, zifiri karanlıkta oynanması gereken sahnelerde acil durumlar için bir ışıklandırma yapmaya zorladıklarını söyleyiverdiğinde, ne kadar grotesk komik bir durum oluşmuş, foya meydana çıkmıştı –ansızın gerçekliğin kendisi de absürd tiyatro gibi görünmüştü. Thomas Bernhard'ın provakasyonlarına karşı tedbirsiz olanlar, ister istemez onu haklı çıkarırlar –tıpkı, kendilerine, *Ölüm düşünüldüğünde her şey gülünçtür* diye bağırınca salonu terk eden Avusturyalı kültür bürokratları gibi. Özellikle ülkesinin insanları, onu önceden ne yapacağı kestirilemeyen, Avusturya'daki hiçbir şeyi ve hiç kimseyi kutsal görmeyen, kendi deyişiyle Avusturya sıradanlığına karşı hedefini aşan saldırılarında (geçenlerde Bruno Kreisky'ye yaptığı gibi) yaralayıcı ve haksız davranan, ama yine de bizzat, *Alpler kralı ve insan düşmanı* olarak, herkesten daha fazla Avusturyalı olabilen, sürekli bir huzur bozucu olarak görürler.

Thomas Bernhard okurlarına da çok çektirmiştir, hayranlık ve kızgınlık hep dengededir. "Frost" ve "Amras" gibi harika kitaplar da yazmış; acemi bir yazar bile yazmış olsa asla bağışlanamayacak türden ürünler de vermiştir. Örneğin "Stimmenimitator"da gramer bile doğru değildir, Bernhard bu çalakalem yazılmış kitapta, Ingeborg Bachmann'ı bir banyo küvetinde öldürür.

Thomas Bernhard bir defasında, *yazmanın kendisi için kafayı yeniden ve hep yeniden taşa, hep aynı yerde vurmak gibi* olduğunu söylemişti. Bu imgede yeteneğinin olanaklarının ve sınırlarının belirginleşmesi ilginçtir: Bir yanda, muazzam bir mazoşizmle bu dünyanın tüm sefaletini üstlenen bir acı çekme yeteneği ve öbür yanda, bir kez yapılmış bulunan deneyimin içini boşaltan, onu soyut, etkisiz monoton bir hale getiren yineleme saplantısı. "Korrektur" adlı romanı bu doğrultuda bir son noktaya işaret ediyordu: bu roman boş, anlamsız, ölümcül hasta dünyanın parlak retorik bir açımlanışıdır; baştan çıkarıcı güzellikte bir kitaptır, ama yalnızca boşluğa ve anlamsızlığa götürür, ancak dilsel açıdan boşluğun dantel gibi işlenmesidir. Aslında bir Thomas Bernhard hayranı olan Jean Améry bu romandan *monoton ve monomanik bir laf kalabalığı* olarak söz etmiştir.

Yazış biçiminin yapmacıklıkta donup kalma tehlikesi içinde olduğu bir anda, Thomas Bernhard'ın yapıtında adeta yeni bir başlangıç gerçekleşti: yazar olarak inandırıcılığını yeniden kazanabildiği çok bölümlü otobiyografisi ortaya çıktı (her zaman bir şaşırtmaca yapabilecek kadar iyi–günümüzde, hakkında çok az kesin şey söylenebilecek bir ikinci yazar yoktur...). Şimdiye dek beş kitap yayımlandı. Yazarın doğumundan on dokuz yaşına kadar olan zaman dilimini ele alıyorlar, ama kronolojik sıralama içinde değil: Okul ve savaş sonrası yıllarının Salzburg'unda ilk bilinçlenme "Neden"de okunabilir; tüccar çıraklığı eğitimi ve müziksel çalışmalar ikinci kitap olan "Mahzen"in konusu. Dördüncü kitap "Soğukluk", bir önceki, üçüncü kitap "Soluk"un konusal açıdan doğrudan doğruya devamını oluşturuyor: burada Bernhard'ın akciğer hastalığı tehlikeli bir evreye giriyor, bu evre onun yaşam ve kimlik bunalımının doruk noktası. Ve sonunda "Bir Çocuk": dünyada ilk yürüme denemeleri, ilk yenilgiler ve ilk her şeye kadir olma fantezileri *(Çünkü başarısızlığımda bile bir büyüklük vardı)*.

"Gerçeklik, anıların dışında bir yerde biçimlenmez"
(Marcel Proust).

Bu gelişim öyküsü, bitmek bilmez bir incinmeler zinciri olarak ortaya çıkıyor: çevrenin mekânsal ve zihinsel darlığı, insanların yabancılığı ve kabalığı, ölüm biçimleri ve ölümcül hastalıklar, dışlanma, yersiz yurtsuz, korunmasız olma duygusu –*Her zaman dışlanmıştım, hiçbir zaman kabul edilmiş, içeri alınmış değildim*, bu sözler on dokuz yaşındaki gencin anısı olarak, "Soğukluk" başlıklı kitapta öylesine yer alıyorlar ve yine de çocukluğa dek uzanan merkezi, belirleyici bir deneyimi; künhüne varılamaz yasalara göre işleyen, sevgiyi ve anlayışı dışlayan, insanı dışına iten düşman bir dünyanın bilincine varmayı, imliyorlar. Thomas Bernhard son kitap olan "Bir Çocuk"ta şöyle diyor: "*Tüm insan toplumu, kendisine ait olmayan tek kişiyi, beni karşısına almıştı. Ben toplumun düşmanıydım. Suçlu biriydim. Onların arasında olmayı hak etmemiştim, yadsınıyordum. Şimdi tüm dünyanın parmağı beni gösteriyordu; ölümcül bir şekilde.*"

Çocuğun farklı oluşu, yaşamının üzerindeki lanet nereden kaynaklanır? Açıklanmayan ailevi durumdan, evlilik dışı doğmuş olması yüzünden kimliğini bulmasının zorluğundan mı? Annenin gizlediği baba, üzerinde konuşulamayan bir tabu... Ama yine de çocuğun içinde var olan: aynı zamanda hem mevcut olan hem de mevcut olmayan olarak, annenin çocuğa yönelttiği nefret içeren sevgisinin asıl muhatabı olarak baba – Thomas Bernhard, kendi varoluşuna baştan beri suça benzer bir özellik kazandırmışa benzeyen, kendisi için sancılı, çözülemez bu gizemde marjinalliğinin başlangıcını görüyor, ya da daha doğrusu: çocuk müthiş

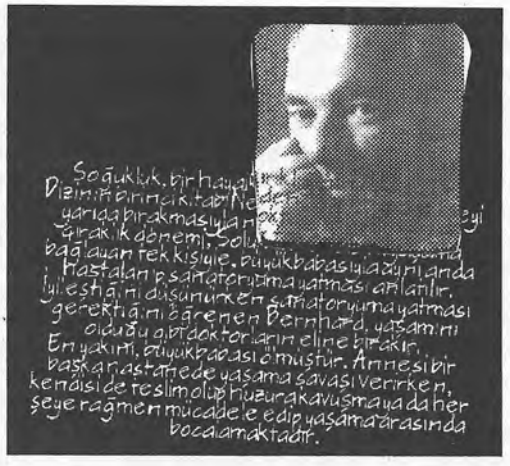

algılama yeteneği içinde böyle görüyor. Ben başkayım, ben *müthiş, korkunç çocuğum* duygusuna, ben özelim, büyüğüm sezgisi karışıyor; tek tabanca rolünün idealleştirilmesi için çocuk baştan itibaren büyükbabası tarafından eğitilecektir.

Bu kitapta humor (öteki kitaplarda olmayan), kendi kendisiyle alay etme, adeta kendi acı çekme öyküsünün başlangıcına eğlenceli bir mesafe koyma var – ve Thomas Bernhard'ın bu bölümü son kitap olarak yazması da elbette bir rastlantı değil: kitabın başlığı bile bir nesneleştirmeye, bir tür kendi biyografisinin sorunsalından koparmaya işaret ediyor: "*Bir Çocuk*", gerçi kendi özgün çocukluğunu anlatıyor, ama genel olarak bir parça çocukluğu, sevginin, nefretin, sancının, yalnızlığın, aşağılanmanın ve güçsüzlüğün denetimsiz bir biçimde nüfuz edebildikleri korumasızlık durumunu da, dünya ve insanlar tarafından ırzına geçilme edimi olarak çocukluğu da anlatıyor.

The child is father of the man; [Çocuk insanın babasıdır] – Julien Green, Wordsworth'un bu güzel tümcesini, Thomas Bernhard'ınkine benzer bir girişim olan üç ciltlik otobiyografisinin başına koymuş: her iki kitapta da aynı yaş, bir marjinalin doğuşu, gerçi Green'de erotik davranışlar da marjinal. Ayrıca dikkat çekicidir ki (yoksa değil mi?), Thomas Bernhard bir iki küçük ima dışında kendi erotik, cinsel gelişimi hakkında hemen hemen hiçbir bilgi vermiyor. The child is father of the man: İlk acılarını kendi kendisine (yetişkinin benine) aktaran, yaşanılan acıları iç yaşamının, daha sonraki hayal gücünün bir bileşeni yapan çocuk... Alice Miller, bu acı çekme öyküsünün ve yazınsal dönüştürme ve yineleme yeteneğinin bağlantısının izini son kitabı "Du sollst nicht merken"de (Frankfurt 1981) sürüyor: etkileyici, çünkü bir kadın psikanalist, edebiyatı psikanalize (ya da belirli şematikleştirmelere) karşı savunuyor; bu kitap her zaman kolaylıkla 'nevrozlu dahi' yaftası takılmak istenen Thomas Bernhard açısından da olumlu bir deneme. Alice Miller şöyle yazıyor: *Bir edebiyatçının zor geçen çocukluğu anlatıldığında, çoğun, yazarın büyük yapıtını, tam da yaşamının erken dönemindeki travmalara borçlu olduğu görüşü benimsenebilir... Elbette, acı çekmesini bilmeyen bir insanın büyük bir yapı yaratabileceği düşünülemez. Ama acı çekme yeteneği, travmaların bir sonucu değildir, tersine her ikisi de büyük bir duyarlılığın sonucudur... Bu yüzden, yukarıdaki tümceyi aslında tersine çevirmek gerekir: her büyük yazarın çocukluğunda, bu yazar her çocuklukta olan hastalıkları, aşağılanmaları, korkuları ve terk edilmişlik duygularını, daha güçlü ve daha yoğun bir biçimde yaşadığı için daha çok acı bulunduğu söylenebilir... Bu durum, büyük sanatçıların neden adeta zorunlu bir biçimde nevrotik olmaları gerektiğini açıklar, ama nevroz onların durumlarının bir yan ürünüdür, duyarlılıklarının ve yazgılarının bir yan ürünüdür, nevroza karşın korudukları ve yaşamlarını kurtaran ama asla nevrozu yenme gücü olmayan yaratıcı olanaklarının nedeni değildir... Yaratıcılığın kökleri nevrozda değil, acı çekme yetisinde yatmaktadır.*

Bu otobiyografinin, gelişigüzel bir subjektivizmin bize son yıllarda sunduğu buruk iç dökmelerle uzaktan yakından bir ilgisinin olmadığını söylemeye gerek bile yok. Bu biyografi, bir kimsenin kendi acısının bilgisine varmayı hızlandırışı, ister istemez hayranlık uyandırıyor. Hayranlık kişi *ve* yazar olarak Bernhard'a yönelik: kişi olarak, çünkü, kendi kedisiyle uyum içinde olması, kendi nevrozlarını kabullenmesi ve biçimlendirmesi için, şaşırtıcı bir olgunluk ve güçlülük gösteriyor. Yazar olarak, çünkü bu anlatıda artık muğlaklıklar yok; metin bilgi verme tümcelerinde, ve kendini bilme tümcelerinde yoğunlaşıyor *Kendimi tanıtmak için yanıp tutuşuyorum ve insan kendi kendini sınamalı, kendi kendine emretmeli ve kendini doğru yere yerleştirmeli.* – Thomas Bernhard'ın hep yeniden örnek aldığı, tinsel ve varlıksal akrabası olarak alıntıladığı Montaigne'dir; ahlakçı Bernhard, Montaigne'nin ya da Pascal'ın kuşkucu mistisizmine, biçimsel olarak da yakınlaşmış.

Bernhard'ın, kendini mahvetmelerine izin vermemeyle, yaşam düşmanı bir dünyada yaşamayı öğrenmeyle tanımladığı gelişimi iki nokta arasında gerçekleşiyor ki bu noktalara işaret eden iki yer var. Birinci kitap olan "Neden"de: *Eğer birisi bir zayıflık halinde ansızın iç dünyasının ve çevresinin korkunç yükü altında, onu sürekli ezen bu iki ağırlığın dengesini yitirdiği için artık dayanamaz olduğunda...* deniliyor ve üçüncü kitap olan "Soluk"ta şunları okuyoruz. *Hiçbir şey olmak istemiyordum, bir mesleğim olmasını da hiçbir zaman istememiştim, sadece kendim olmak istiyordum.*

Yaşama bunalımına, tam da yaşamı büyük bir tehlike, ölüm tehlikesi altındayken düşmüş görünmek dikkat çekicidir, ya da belki de değildir. Thomas Bernhard'ın, çağrışım açısından zengin başlıklı "Soluk" kitabında sözünü ettiği *yaşam hastalığı*, akciğer hastalığı, tüm korkularının ve çatışmalarının abartılışı gibi görünüyor: bir kimse öylesine dar bir alana sıkıştırılmıştır ki, bir tek soluğu kalmıştır geriye. Ne

var ki, hastalık ve ölümün yakınlığı, dönüşüme, kendini özgürleştirmeye, soluk alabilmeye yol açıyor. Hastalığın ve ölümün yakınlığının bir kurtuluş olarak deneyimlenmesi, Thomas Bernhard'ın tüm kitaplarında var olan ölüm düşkünlüğünü açıklayabilir: aynı zamanda haz dolu olarak yaşanan bir ölüm korkusu, sınırın ardında neler olduğunu görmeye yönelik, önü alınamaz bir merak. İkinci kitap olan "Mahzen"de, Bernhard, bu konuda şöyle diyor: *İnsan ilk andan başlayarak tanımadığı yaşamdan kaçıyor – onu, tanımadığı ölümde tanıdığı için kaçıyor.*

"Soluk"u okurken, sık sık Elias Canetti'yi anımsamamın tek nedeni, bu soluğun, Canetti'nin yapıtındaki en önemli imgelerden birisi oluşu değildi (Canetti "Aufzeichnungen"de *yaşam*dan *soluğun* gelgitleri olarak söz eder); yaşamda kalanların zevkini ve iktidar duygusunu betimlemiş oluşu da değildi ("Masse und Macht"ta), tersine, Canetti ve Bernhard, ikisi için de böylesine önem taşıyan ölüm izleğinde birbirlerine zıttırlar, adeta düşman kardeşler gibidirler. Sanırım, Canetti, Bernhard'a, *insanlığı ölüme teslim ettiği* suçlamasını yöneltirken haksızlık ediyor. Canetti kendi ütopyalarını, kendi kurtuluş özlemini bütünüyle yaşama, bilinene yöneltirken, metafizikçi Bernhard kendi kurtuluş özlemini bilinmeyene, ikinci, bambaşka bir yaşamın başlangıcı olarak ölüme yansıtıyor. Yaşamın ikamesi olarak ölüm, eskisi gibi bir bilmecedir. "Soğukluk" – Thomas Bernhard burada bir kez daha gelişiminin belli başlı olaylarını, durumlarını, bir sıgaya çekme, bir bilanço çıkarma anlamında yineliyor. Burada yineleme, keskinleştirme, son bir netleştirme anlamına geliyor. Bu arada, kitabın başlığı "Soğukluk" salt yaşam ve duygu ortamıyla ilişkili değil; serimlemenin türüne de işaret ediyor: bu tür, klinik bir vakanın bilimsel açıdan tam betimlenişidir. İkili bir vaka öyküsü: hastanın ve tedaviyi sürdüren doktorların; doktorların "sanat hatası" kavramıyla güzel gösterilen, yanlış tanı ve tedavileri, aldırışsızlıkları ve bönlükleri, başlangıçta tehlikesiz bir hastalığı sonunda ölümcül bir hastalığa dönüştürüyor. "Soğukluk", tıp insanlarının gönülsüz kinizminin taşlaması olarak da okunabilir. Elbette, bu kitap bence, 'bu adam ne acılar çekti!' sloganına göre kendini acı çekenin yerine koymanın çok ötesindeki, daha derin bir boyuta işaret ediyor. Bu yazarda hastalıkların, Alman yazınında başka bir tek Thomas Mann'da görüldüğü kadar büyük bir rol oynamaları nerden kaynaklanıyor? Bernhard'ın yapıtında hastalığın öneminin, hani nerdeyse *özünün* diyesim geliyor, sorulması gerekli... Hastalığın özü, yaşamın özü denli karanlıktır, Thomas Bernhard, Novalis'in bu tümcesini erken dönem anlatısı "Amras"ın başına koymuştu ve "Soğukluk"un giriş tümcesinin de aynı yazardan seçilişi bir raslantı olamaz: *Her hastalık ruh hastalığı olarak adlandırılabilir.*

Sonunda, çok övülen ama benim kavramlarım açısından oldukça muğlak bir yorumlama denemesinde ("Am Ende angekommen"; Frankfurt 1980), Thomas Bernhard'da, *bedenin hastalıklarının, son derece nevrotik çatışmaların bedensel ötelemeleri olarak anlaşılabildiğini* söyleyen Ria Endres mi haklı çıkacak?

Bu tür toptan değerlendirmelere ve psikanalitik beylik laflara karşı kuşkuyla bakılmıştır. Thomas Bernhard'ın kendisi daha tamdır. İlk romanı "Frost"ta hastalığın bir tür ikinci gerçeklik olduğunu yazmış ve *İnsanlar hastalığa, kendilerine yabancı bir bahçeye giriyormuş gibi girerler* diye eklemişti. Demek ki, ne denli korkunç olursa olsun, hastalığın bir çekiciliği vardır. Hastalık, egzotik, bilinmeyen bir dünyadır, meydan okur, tehlikelidir; onu keşfetmek demek, kendi kendini keşfetmek demektir; kendi ayakları üzerinde durmak, kendini sınamak, bağımsızlaşmak demektir; çünkü bu kitabın (ve Bernhard otobiyografisinin) belirleyici deneyimi şudur: ben kendime yardım etmezsem, kimse bana yardım etmez. "Soluk"ta Thomas Bernhard şu tahminde bulunuyor: *Yaşamda kalmasını hep yeni baştan güvenceliyor görünen, herhalde çocukluğu ve gençliği boyunca geçirdiği çok sayıdaki hastalıktı. Bu hastalıkları atlatmasını ve bu hastalıklardan her bakımdan fazla zarar görmeden kurtulmasını, her koşulda doktorların becerisinden çok, büyük ölçüde kendi irade gücü sağlamıştı.*

Thomas Bernhard'ın otobiyografisi, bir kimsenin, içsel ve dışsal felaketlerin ortasında kendi kendisini bulmasını betimliyor. Adeta, kendisini bulabilmesi için, bu felaketlere gereksindiğine inanacak gibi oluyoruz. Son derece kırılganlıkla son derece dayanıklılık arasında gerçekleşen bir süreç; son derece kırılganlıkla son derece dayanıklılığı Thomas Bernhard'ın kendi fizyonomisinde, yazar kişiliğinde ve bedensel görünümünde de bulduğumuzu düşünürsek, fazla mı ileri gitmiş oluruz, bilmiyorum.

Thomas Bernhard'ın otobiyografisi, sonunda kendini bu rolde çok iyi hisseden, bu rolle gurur duyan genç bir marjinalin gelişmesini, hatta diyebiliriz ki, kariyerini resmediyor. Edebiyatta benzer durumlar, benzer yazgılar var: Karl Philipp Moritz'in "Anton Reiser"i, Herman Melville'in "Redburn"u. Bernhard, bunlardan farklı olarak, yine de incinmelerini, kendisini kenara itmiş ve onu bir marjinal yapmış olan dünyaya duyduğu nefreti telaffuz etmeyi öğrenmiş. Kastedilen, bir durum olarak değil, yapıcı bir yıkma biçimi olarak nefrettir. Polemik bir sancı olarak nefrettir. (Karl Heinz Bohrer). Bu yüzden, Thomas Bernhard'ın ölümsüz müthiş çocuk rolü, belki de oyun olmaktan daha çok yaşamsal bir zorunluluktur. Thomas Bernhard'ın daha ikinci kitapta, "Mahzen"de söyledikleri, bu beş kitaplık otobiyografi için geçerli olabilirdi: *Varoluş olarak tüm yaşamım, aralıksız bir rahatsız etme ve tedirgin etmeden başka bir şey değildir. Birileri insanı rahat bırakırlar ve diğerleri, ben de bu diğerlerinin içindeyim, rahatsız ederler ve tedirgin ederler.*

(Text+Kritik, Kasım '91)

PETER LAEMMLE
Türkçesi: Mustafa Tüzel

FETHİ NACİ:

Edebiyat metalaştıkça, yazarlar "eleştiri"ye yazınsal bir çaba olarak bakmaktan uzaklaşıyorlar, "meta"ın satışını sabote eden bir girişim olarak bakıyorlar.

50 Türk Romanı – "Kıskanmak" – Şiir Yazıları

✪ *"Fethi Naci" adı, akla önce yazdıkları okuma isteği uyandıran bir eleştirmen olarak geliyor. Edebiyatla içli dışlı hemen her okur ve yazarın bu ilgiyi duyduğu söylenebilir. Ancak bu ilginin dostça yaklaşımlar kadar, karşıtlıklar, kıskançlıklar da içerdiği yadsınamaz. "Eleştiri Günlüğü 5"e "Kıskanmak" adını vermenizde bunun bir payı var mı? Ya da neden "Kıskanmak"?*

– "Edebiyatla içli dışlı hemen her okur ve yazarın", söylediğiniz gibi, "Fethi Naci'nin yazdıklarını okuma isteği" duyduğunu sanmıyorum. Hikâyelerini beğenmediğim bir hikâyeci, eleştirilerim için, "Fethi Naci zifos saçmaya devam ediyor." diyordu. Bir romancı da, romanını beğenmediğim için, "Fethi Naci, eleştirmiyor, hakaret ediyor." diyordu; oysa o eleştiri için günlerce çalışmıştım. Nerdeyse kırk yıllık bir arkadaşım da kitabı için yazdığım eleştiriden sonra selamı sabahı kesti. Bir başkası... Neyse, uzatmanın anlamı yok. Edebiyat metalaştıkça, yazarlar "eleştiri"ye yazınsal bir çaba olarak bakmaktan uzaklaşıyorlar, "meta"ın satışını sabote eden bir girişim olarak bakıyorlar. Bunun farkında olan bir ben değilim, sağduyulu yazarlar da, belirli bir düzeydeki okurlar da fark ediyor.

"Eleştiri Günlüğü 5"e "Kıskanmak" adını vermeme gelince... O kitapta en sevdiğim eleştiri, Nahit Sırrı Örik'in "Kıskanmak" adlı romanı için yazdığım eleştiriydi. Dergilerde yazdığım günlerde, satır sınırlaması olmadan, gönlümce yazdığım bir eleştiriydi. Nedenlerden biri, bu. İkincisi, "Kıskanmak" kışkırtıcı, merak uyandırıcı bir kitap adı...

✪ *"Kıskanmak" (Oğlak Yay.) ve "50 Türk Romanı"nda (Oğlak Yay.) dikkatimi çeken bir şey oldu. "Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme"deki çözümleyici, irdeleyici, derin yapıyı temel alan yazılar yerine öznelliği ağır basan denemeler kaleme alıyorsunuz. Fethi Naci son yıllarda eleştiriyi kapsamlı çözümlemelerin dışında mı arıyor?*

– "50 Türk Romanı"nı "Kıskanmak"la bir tutmanız yanlış. "Kıskanmak"taki eleştirilerin büyük çoğunluğu, bir günlük gazetede yayımlanmış eleştiriler; günlük gazetede, belirli bir uzunlukta yazmak zorundasınız. Bazen, çok beğendiğim bir roman için yazarken, tek yazıyla yetinemiyorum, iki ya da üç yazı yazdığım oluyor. Ama bunun da pek işe yaradığını sanmıyorum; gazete okuru, üç hafta boyunca, aynı kitap için yazılmış yazıları okur mu? "Çözümleyici, irdeleyici, derin yapıyı temel alan yazılar" ancak edebiyat dergilerinde yazılabilir. Gazete yazıları, daha çok, okurları yayımlanan eserler konusunda bilgilendirmeye yarıyor. Gazete yazılarımdan "50 Türk Romanı"na girmiş bir eleştiri yok. O kitabı yeniden okursanız, eleştirilerin çoğunun "çözümleyici, irdeleyici..." olduğunu görürsünüz.

✪ *Sanırım artık roman sanatı, yalnızca gerçekçi bir öykü olmaktan çıkıp bir dil yaratıcılığı olmaya başladı. Böylece toplumsal ve genel sorunlardan uzaklaşarak bireyin iç dünyasına, giderek düşlerine yöneldi. Yaşadığımız dünyanın gerçekliği mi buna zorluyor roman sanatını?*

– "Gerçekçi bir öykü" ile "dil yaratıcılığı" birbirine karşıt değil ki... Bu, bir. "Toplumsal sorunlar"ı dile getiren romancılarımız da var, "bireyin iç dünyasına, giderek düşlerine yönelen" romancılarımız da. Bu iki. Yaşadığımız dünyanın da, yaşadığımız ülkenin de iç açıcı olmadığı bir gerçek. Bu, üç. Romancılarımız severek okuyacağımız romanlar yazsınlar, yeter bize.

✪ *Son yıllarda edebiyat türleri arasındaki ayrımın gitgide ortadan kalktığı, bunların birbirine yaklaştığı biçiminde bir sav var. Tartışılması gereken bir sav bu bence. Bu ayrımların zaman içinde eriyip türlerin birbirine yaklaşarak iç içe geçeceği ve insanların belki de uzak bir gelecekte tek tip bir yazınsal türle ilişki kuracakları öne sürülüyor. En çok da roman, öykü ve şiir için söyleniyor bu. Sizin bu konudaki görüşleriniz nedir?*

– Edebiyat türleri de zaman içinde değişim geçiriyor. Ünlü Rus biçimcisi Boris Eyhenbaum 1925'te yazdığı "Düzyazı Kuramı Üstüne" başlıklı nefis incelemesinde şöyle diyor: "Bu romanın (XIX. yüzyıl Avrupa romanı -F.N.) gelişmesi doruk noktasına 1870'e doğru ulaştı. O tarihten sonra da kesin bir sonuca vardığımız izleniminden kurtulamadık ve yazınsal düzyazı alanında yeni bir biçimin ya da türün var olmayacağına inandık. Oysa, bu tür roman gözümüzün önünde parçalanmakta ve farklılaşmaktadır. Bir yandan, basit öykülemeye yakın küçük biçimler işlenmekte; öte yandan da anılar, gezi anlatıları, mektuplar, töre incelemeleriyle karşılaşılmaktadır..." (*Yazın Kuramı* içinde. Todorov'un derlediği metinleri çevirenler: Mehmet Rifat - Sema Rifat. Yapı Kredi Yayınları.)

Bu örnekte, roman –bir zamanlar romana yabancı olan öğelerden yararlanarak– kendi içinde değişime uğruyor.

Nâzım Hikmet, "Memleketimden İnsan Manzaraları"nı, romandan da, hikâyeden de yararlanarak yazmış.

"...İnsanların uzak bir gelecekte tek tip bir yazınsal türle ilişki kuracakları öne sürülüyor..." diyorsunuz. "Uzak bir gelecek"i, bırakalım da "uzak bir gelecek"te yaşayacaklar düşünsün!

✪ *Fethi Naci denince şiir, öykü değil de, tabii ilkin roman geliyor akla. Ahmed Midhat'tan bugüne, en genç ya-*

zarlara ulaşan bir güç ve sabırla, roman sanatını didik didik ettiniz. Sormak istediğim şu: "Şiir Yazıları" (İyişeyler Yay.) nereden aklınıza geldi?

– Ben ilk eleştirimi 1946 yılında yazmıştım: Behçet Necatigil'in "Kapalı Çarşı" adlı şiir kitabı hakkında. O yılın yaz aylarında da Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Otuz Beş Yaş" adlı şiir kitabı için bir eleştiri yazmıştım. Edebiyata "şiir"le adım atmış, eleştiriyle "şiir eleştirisi" ile başlamıştım. Sonra, bir de baktım ki "roman eleştirmeni" oluvermişim!

Giresun'da çok sevdiğim bir arkadaşım vardır. Orhan Çulfaz. Ortaokul'un birinci sınıfında, ikinci sınıfta da parasız yatılı sınavını kazanıp Erzurum'a gidinceye kadar bir-iki ay birlikte okumuştuk. Orhan da edebiyatı çok sever, sürekli okurdu. Uzun yıllar Giresun'da gazetecilik yaptı. Bunun için de arkadaşlığımız sürdü. "Gücünü Yitiren Edebiyat" adlı kitabımda, "Bir Anı" başlığıyla yazdığım yazıdan bir alıntı: ".... Ve ben, 1951 yılının o akşam üstünde, bilmediğim bir köyde, tanımadığım insanlar arasında, bir tahta masada, işsiz ve parasız, Giresun'da nasıl yaşayacağımı düşünüyordum. 141. maddeden hapse girmiş biriyle kimsenin konuşmaya cesaret edemeyeceğini kestirebiliyordum. Nitekim sevgili Orhan Çulfaz'dan başka bu cesareti gösteren olmadı..." İşte bu Orhan'a bir kitabımı ithaf etmek istiyordum. Cevat Çapan, bir gün şiir yazılarımı istedi ve yayın yönetmeni olduğu İyi Şeyler Yayıncılık'ta yayımladı. Ben de Orhan'a bir kitap ithaf edebilmenin mutluluğunu yaşadım.

✪ *Beğendiğiniz şiirlerin çoğunlukla hüzün barındırması dikkati çekiyor. Bu bir rastlantı mı, yoksa siz de mi "bize en çok hüznün yakıştığını" düşünüyorsunuz?*

– Sait Faik'in "Yaşayacak" adlı hikâyesini anımsıyorum, unutulmaz bir cümle vardı o hikâyede: "Düşünmeye başlayalı beri bir gün sarhoş olmadan gülmedim ki." Beni gören dostlarım, galiba hep kafayı çekerken görüyorlar; bunun için olsa gerek, hep güler yüzlü halimi anımsıyorlar. Çünkü ben de Sait Faik'in cümlesini yaşayanlardanım. "Gam İle yoğrulmuş mayalarımız" diyen bir halkın içinden geliyorum ben.

✪ *Dört yıl önce yaptığım bir röportajda, sertlik derecesi yüksek olan eleştiri diliniz yüzünden, yirmi bir yazarın sizinle selamı sabahı kestiğini belirtmiştiniz. Geçen dört yıl bu sayıyı artırdı mı?*

– O yazarlardan ikisi öldü, biriyle barıştık. Demek 18 kişiyle hâlâ dargınız.

SERPİL BAYTAŞ

Apollinaire

ALKOLLER

Şiir/Varlık Yayınları

"Ey tabiat! benim tanrım sensin! ben senin kanunlarına kul köleyim. Kardeşimden on, on beş ay sonra dünyaya geldim diye, niçin o baş belası göreneklerin gadrine uğrayayım? Toplumların o titiz hassasiyeti beni niçin haklarımdan mahrum bıraksın? Piçmişim, alçağın, sefilin biriymişim, neden? Benim de namuslu, şerefli bir kadının evladı kadar hatlarım düzgün, ruhum asil değil mi? Bedenim babamın kalıbını taşımıyor mu? Öyleyse niçin piçlik, alçaklık damgası vuruluyor bize? Biz tabiatın gizli şehvet anlarında vücut bulurken, evliliğin soğuk, yavan ve bıkkın döşeğinde, uyku ile uyanıklık arasında vücut bulan o ahmaklar sürüsünden daha özlü, daha dinç, daha ateşli unsurlarla yoğrulmadık mı?" Böyle diyor, Shakespeare'in *Kral Lear* oyununun kişilerinden Gloucester Kontu'nun gayrimeşru oğlu Edmund.

Dünyaya gelişi Edmund'unkiyle benzerlik taşıyan ama kurmaca değil, gerçek kişilerden biri de şair Apollinaire'dir. Apollinaire de 1880'de bir Polonyalı kadınla İtalyan bir subayın oğlu olarak Roma'da doğdu. Öyle ki babasının kim olduğu bile uzun yıllar saklı kaldı. Ve ancak otuz yıl önce kesin olarak açıklandı. Edmund'un tanrısı olarak nitelendirdiği tabiatın yasaları toplumun katı törelerinin önüne geçmeyi yine başardı ve dünyaya gelişi toplumun onaylamadığı bir biçimde olmasına rağmen Apollinaire, şair, sanat ve kültür adamı olarak yüzyılın ve toplumun öncülerinden biri oldu.

Apollinaire " *...şairleri yöneten/ yıldızlar ve gezegenler arasındaki bütün sağlam uzayı/ ışıkla dolduran aşk*"ın çocuğu olarak doğdu, aşkla yaşadı ve ölünceye kadar aşkı söyleyip durdu. Planlanmadan geldiği dünyayı şiirle selamladı ve onu şiir aracılığıyla dile getirdi. Sanatla, aşkla ve dostlukla dolu olan yaşamının sularını şiire akıttı hep ve şiirin yatağını da olabildiğince genişletti.

Kuşkusuz başarısında duyarlığı, zekâsı, dünyaya engin bakışı, hayatı büyük bir aşkla kucaklamış olması büyük rol oynamıştır. Ama başarısını etkileyen asıl büyük etkenin, onun, sanatın pek çok alanıyla ilgilenmiş olması ve bu alanları da birbirleriyle ilişkilendirmesi olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle kübist ressamlara duyduğu hayranlık, onlarla kurduğu dostluklar Apollinaire'in modern resim konusunda düşünceler geliştirmesini sağlamış, bu düşüncelerini ve modern resimde kullanılan bazı teknikleri şiire de taşımış, onları şiirinde başarıyla uygulamıştır. Özellikle edebiyatla resim arasında büyük bir yakınlık olduğuna inanan Apollinaire'in edebiyat alanında gerçekleştirdiği cesur yeniliklerde modern resim alanında yapılan yeniliklerin etkili olduğu belirtilmektedir.

Apollinaire çeşitli sanat alanlarıyla ilgilenmekle kalmamış, şiirden denemeye, öyküden oyuna birçok alanda da yapıt ortaya koymuştur. Bu yazının konusu olan *Alkoller*'i 1913'te yayımladı. Daha önce *Bestiaire ou Cortège d'Orphée* ve *L'enchanteur pourrisant*'ı (1911) yayımlamıştı. Ama yine de *Alkoller* onun ilk büyük şiir yapıtı olarak kabul edilir. Öteki büyük şiir kitabı ise *Galligrammes*'dır (1918).

Bunlardan başka *Poème a Lou* ve *Ombre de mon Amour* adlı iki şiir kitabı daha vardır. Apollinaire'in bütün yapıtları şiirden ibaret değildir. Yazdığı şiirlerin yanı sıra şiir üzerine denemeler, resim konusunda incelemeler, öyküler, romanlar ve oyunlar (özellikle 1917'de yazdığı *Les Mamelles de Tirésias* ilk gerçeküstücü oyunlardan biri olması bakımından büyük önem taşımaktadır) da yazmıştır. Ortaya koyduğu ürünlere, dergilere yazdığı yazıları, sergi kataloglarına yazdığı önsözleri ve verdiği konferansları da eklemek gerekir. 1918'de, otuz sekiz yaşında öldüğünde ardında, birçok yapıtın yanı sıra açtığı büyük bir çığır bıraktı. Ölümü ise Birinci Dünya Savaşı'nda alnından yediği ve bir yıldıza benzettiği kurşundan değil de hemen sonra gripten oldu.

Apollinaire, şiir alanındaki en büyük etkisini *Alkoller*'le gösterdi. Çeşitli dönemlerinde yazdığı ve birbirinden farklı biçimler taşıyan şiirleri kronolojik olmayan bir sıralamayla yan yana getirmişti. Gençlik anılarının, aşklarının ve düşlerinin yansıdığı bu yapıttaki şiirlerinin biçemi ve biçimi ilgiyle karşılandı. Bunun nedeni kitaptaki şiirlerin hem öz hem biçim açısından o güne kadar yazılanların dışına çıkmasıdır. Şair, yalnız o güne kadar şiire girmeyen konulara el atmakla kalmıyor, onları işlerken çeşitli teknikler deniyor, böylece hem öz hem de biçim açısından şiirin sınırlarını zorlamış, genişletmiş oluyordu.

Daha önce bir bölümü Gertrude Durusoy ve Ahmet Necdet tarafından çevrilip *Dünya Gülü* olarak yayımlanan kitapta yer almış olan *Alkoller*'in ilk kez tamamı çevrilip özgün adıyla yayımlandı. Bu kez çevirmenlerin arasına Jean-Louis Mattei (adı geçmişken, aynı zamanda şair, yazar, tarihçi olan ve eşi sayın Nurcan Mattei ile birlikte yalnız çeşitli dillerden Türkçe'ye yaptığı çevrilerle kalmayıp edebiyatımızı yurtdışında da tanıtmayı görev edinen, uzun yıllardır ülkemizde yaşayıp artık kendini yabancı saymayan bu değerli sanat adamına sahip çıkmalıyız) de katılmış. Ayrıca eski çeviriler de gözden geçirilmiş. Çevirmenlerinin şiirle yakından ilgili olmaları çevirilerin şiirselliğinin korunmasını sağlamış. Üslup sorununa gelince, belirtildiği gibi Apolinaire zaten şiirlerini birbirinden farklı biçimlerle yazmış. Bu nedenle şiirlerin birlikte çevrilmesi ya da her şiirin ayrı çevirmenlerce çevrilmesi bir eksiklik ya da kopukluk duygusu uyandırmıyor, tersine zenginlik katıyor. Varlık Yayınları'nın özenli baskısı, kullandığı kâğıdın kalitesi de kitabın değerini arttırıyor.

Şairin bu başyapıtında lirik şiirden epik şiire, oradan da dramatik şiire kadar uzanan bir yelpazeye dağılabilecek şiirleri yer alıyor. Bazı şiirlerinde geleneksel olan teknikleri, ölçüyü, keskin bölümlemeyi vb. kullandığı gibi (örneğin *Sevdâzade'nin Şarkısı*), bazılarında ise şiirde ele alınmayacak gibi görünen bir konuyu işleyip onu serbest çağrışım, serbest yazımın getirdiği şaşırtıcı yeniliklerle ortaya koyabiliyor. "*Nehir şehre iğnelenmiş bir elbise*", "*kadehimdeki şarap bir alevdir titreyen*", "*Yollar çiçek açmış ve hurma dalları yürüyor sana*", "*her sevinç bir üzüntüden doğar*"... dizelerinin şairi olan Apollinaire, benzetmeden çağrışıma, öyküden betimlemeye, gündelik konuşmadan sürrealist imgeye, eşzamanlılıktan otomatik yazıya kadar birçok tekniği tek tek ya da bir arada kullanarak güçlü bir şiir oluşturuyor *Alkoller*'de. Bizde yeni gibi sunulmaya çalışılan, şiirde noktalamanın olmayışı, dize ortasında yeni bir söze başlama gibi teknikleri Apollinaire'in bundan seksen yıl önce kullanmış olması da çarpıcıdır. (Kaldı ki daha önce Mallarmé de bazı şiirlerinde noktalamayı kullanmamıştır.)

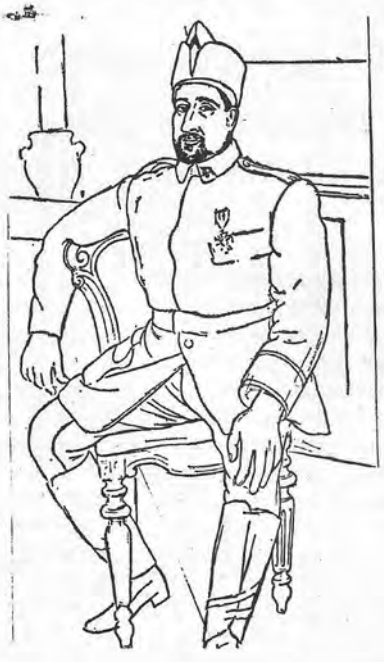

Picasso'nun çizgileriyle Apollinaire

Yan yana gelmeyecekmiş gibi olan öğeleri yan yana getirerek oluşturduğu sürrealist imgelerle (özellikle *Ölüler Evi*'nde) ve sınır tanımayan fantezisiyle ustalıklı bir şiir kurmuş şair. İnsanda korku ya da iğrenme yaratacak olguları bile sürrealist bir teknik olan mizahla hafifletip şiirselleştirmiş. (Apollinaire'in sürrealist terimini ortaya atan, sürrealizm akımının ortaya çıkmasına da önayak olan önemli kişilerden biri olduğunu hemen belirtelim.)

Yalnız teknik olarak değil içerik olarak da derinlikli, çok katmanlı ve hayatı kucaklayan bir özelliği var *Alkoller*'in. Kurdu kuşu, börtü böceği, denizi ırmağı dağı ovayı... her şeyi buyur etmiş şiirine Apollinaire. Onun için şiirinde "*Rüzgâr dans etmekte*" "*el ele bütün köknarlar*". Özellikle özel ders vermek için gittiği Almanya'da yazdığı *Ren Şiirleri* Nâzım Hikmet'in *Memleketimden İnsan Manzaraları* şiirlerini anımsatıyor. Ama bunlar doğayı da içine alan Ren Manzaraları sanki... Şiirlerinin yolu dinden, mitolojiden, felsefeden, tarihten ve sanattan geçiyor Apollinaire'in... Ya da buralardan, bu alanların süzgecinden süzülüp geliyor da diyebiliriz.

Alkoller, özüyle biçimiyle dünya bahçesinden toplanmış, birbirinden farklı, rengârenk bir kucak çiçek gibi. Her şiir bu büyük çiçek demetine ayrı bir renk, ayrı bir güzellik katıyor. Ve kitap şiirin daha ne kadar farklı, ne kadar renkli olabileceği konusunda insanın aklını çeliyor.

Şiir okumaktan çok şiir yazan bir toplumuz. Bununla birlikte övüneceğimiz büyük şairlerimiz var. Kuşkusuz onlar aynı zamanda şiir okuyan kesimin içinde de yer alıyor. Hiç değilse yazdığımız şiirler kadar şiir okuyabilseydik birey olarak ve toplum olarak yüzümüz bambaşka olurdu. Şimdiye kadar okumamız gerekenler konusunda çok geç kalmış olsak da bundan sonrası için *Alkoller* yeni bir başlangıç oluşturabilir. Ne dersiniz?..

HASAN ERKEK

Öner Yağcı

• Aziz Nesin Aydınlığı
• Sivas'ı Unutmak

Aziz Nesin Aydınlığı

Öner Yağcı, Aziz Nesin'le ve Sivas katliamıyla ilgili yazılarını iki ayrı kitapta topladı: *Aziz Nesin Aydınlığı* (Engin Yay.) ve *Sivas'ı Unutmak* (Pencere Yay.).

Aziz Nesin Aydınlığı'nın sunuş bölümünde Öner Yağcı, Aziz Nesin'in kitaplarıyla nasıl tanıştığını anlatıyor:

"Öğretmen okulunu parasız yatılı olarak okuduğum Tokat'taki 1966-68 yıllarında Aziz Nesin'le beni, asıl olarak Zile'de gazeteler bayii olan ve kitap sevgisi nedeniyle Kültür Mustafa adıyla anılan halamın oğlu Mustafa Güripek tanıştırmıştı. Hafta sonları evci çıkıyor ve Zile'ye, onun yanına gidiyordum. Bir gün bana *Şimdiki Çocuklar Harika, Zübük, Böyle Gelmiş Böyle Gitmez, Poliste, Sosyalizm Geliyor Savulun* adlı kitaplarını verdi Aziz Nesin'in. 'Oku bunları' dedi, 'madem sosyalistik mosyalistik demeye başladın, nasıl bir ülkede yaşadığını Aziz Nesin'den öğren'."

O günden sonra da, karanlıklarla, baskılarla karşı karşıya kaldıkça içinden, bu insanlar hiç mi Aziz Nesin okumazlar, demeden geçemeyen Öner Yağcı, böyle bir kitabı sunma nedenini ise şöyle açıklıyor:

"Bu yazılarımda asıl olarak onun kitaplarından ve hakkında yazılanlardan yola çıkarak düşünsel yapısını, aydın ve sanatçı kimliğini anlamaya, anlatmaya çalıştım... *Aziz Nesin Aydınlığı* adlı bu kitabımla, bir okuru ve bir yazar kimliğiyle onun yazdıklarıyla ilgili düşüncelerimi, ondan öğrendiklerimi aktararak bu aydınlığın yaygınlaşmasına bir damla katmak istedim yalnızca."

Aziz Nesin Aydınlığı, dört bölümden oluşuyor.

"*Aziz Nesin ve Kitapları Üzerine*" başlıklı ilk bölümde Aziz Nesin'in yayımlanmış kitaplarını, sanatçı kişiliğini, öykücülüğünü, romancılığını, şiirini konu alan on yazı yer alıyor.

Bu yazılar Aziz Nesin'in dünyasına ve onun yapıtlarını okumaya giriş için önemli ipuçları taşıyor. Bu da Öner Yağcı'nın onun yaşamına yakın tanıklığından kaynaklanıyor bence.

"*Aziz Nesin'li Kitaplar Üzerine*" başlıklı ikinci bölümde Aziz Nesin'le ilgili *Gözyaşından Gülmeceye Aziz Nesin, Yaşasın Aziz Nesin, Aziz Nesin'li Fotoğraflar, "Ç" Arkadaşım Aziz Nesin, Yaz Babam Yaz, Ölümü Hak Eden Ölümsüz Aziz Nesin* adlı kitaplar; *Aziz Nesin-Ali Nesin Mektuplaşmaları, Aziz Nesin-Tahsin Saraç Mektuplaşmaları, Mum Hala* başlıklı anılar toplamı değerlendiriliyor.

Üçüncü bölümde, Öner Yağcı ile Feridun Andaç'ın gerçekleştirdiği "*Günümüzde Yazarın Kimliği ve İşlevi*" başlıklı bir söyleşi yer alıyor. Bu geniş kapsamlı söyleşinin okura sunulması Aziz Nesin'in konuyla ilgili düşüncelerini aktarması açısından sevindiriyor.

Kitap "*Aziz Nesin'in Yaşam Çizelgesi ve Kitapları*" bölümüyle sona eriyor. Bu bölümde önce Aziz Nesin'in yaşamı kronolojik olarak veriliyor, sonra türlerine göre sınıflanan kitapları basım tarihine göre sıralanıyor. En sonda da Aziz Nesin üstüne yazılmış kitapların listesi yer alıyor.

Aziz Nesin'i tanımak isteyenler için önemli bir kitap *Aziz Nesin Aydınlığı*.

Sivas'ı Unutmak

Sivas'ı Unutmak, Sivas yangınında orada bulunan, olayların tanığı bir aydının dergilerde yazdığı yazıların, yaptığı konuşmaların bir araya getirildiği bir kitap.

Neden *Sivas'ı Unutmak?*

"*Sivas'ı Unutmak* dedim, 2 Temmuz 1993, Sivas'ı... Unutmamak demeliydim, yapmamız gerekeni söylemeliydim. Hiç değilse kitabın altında kendimizi kandırmalıydım. Ama yapamadım. Gerçeğin bizi aydınlığa ulaştıracağını düşündüm. Her şeyi unuttuğumuz bir dünyada, bir ülkede Sivas'ı unuttuğumuz gerçeğinden kaçmak istedim..."

Dört bölümlü kitabın birinci bölümünde, Sivas'ın kültürümüzdeki yeriyle, tarihiyle ilgili notlar, Pir Sultan'dan günümüze yaşadığı kültürel değişimler inceleniyor. Bu bölümdeki yazılarda Sivas'ın tarihsel önemi, tarih içindeki dönüşümleri, Alevilik içindeki konumu da inceleniyor.

"Bugün bağımsızlığımız çürümüşse, emperyalizmin Yeni Dünya Düzeni'nin bir uydusu haline gelmişsek, bu, Anadolu'nun aydınlık güçlerinin geri bir adım atması demektir."

İkinci bölümde Sivas'ta yaşadıklarını, gözlemlediklerini anlatıyor.

Ve yaşananlardan çıkarılması gerekeni şöyle dile getiriyor Yağcı:

"Sivas'ı yaşadıktan sonra laikliği, Cumhuriyet'i, özgürlüğümüzü, bağımsızlığımızı halktan başka kimsenin korumadığına, koruyamayacağına inanıyoruz."

Üçüncü bölüm, Sivas yangınından sonrasını anlatıyor. Bu bölümdeki yazılarda daha çok laiklik, demokrasi ve Sivas yangınının sonuçları üzerinde duruluyor, yangında ölen aydınların biyografilerinin kısaca yer aldığı yazı ve konuşmalar yer alıyor.

Ayrıca aydınımızın, insanlarımızın yapması gerekenler ve sorumlulukları da irdeleniyor.

Son bölümde Sivas yangını üzerine yazılmış kitapların tanıtımı, bu kitaplar üzerine yazılan ve daha önce çeşitli dergilerde yayımlanmış yazılar yer alıyor.

Sivas'ı Unutmak, olanları unutmak istemeyen bir yazarın vicdani sorumluluğunun kaleme aldırdığı yazılardan oluşuyor. Buna bir de "Sivas'a kardeşliğin, barışın, aydınlığın türküsünü söylemeye gidip de gülüşlerini orada bırakanlarla" birlikte olmayı ekleyince yazarın öfkesini, kırgınlığını anlamamak olanaklı mı?

Cuma Karataş

Erdoğan Alkan

1789 Devrim Şarkıları

İnceleme/Kaynak Yayınları

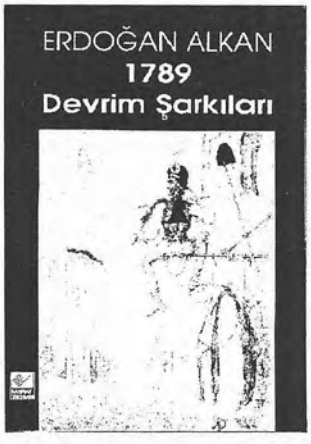

1789 Devrim Şarkıları'nın ilk 117 sayfası devrimin öyküsüne ayrılmış. Bu bölüm, devrimi hazırlayan nedenlerden başlayarak, 1871 Komün Devrimi ve Üçüncü Cumhuriyet dönemini kapsıyor.

Toplumsal olaylar hiçbir zaman kendiliğinden, rastlantısal olarak oluşmazlar. Oluşumu hazırlayan nedenler, kaçınılmaz kılan ortam ve koşullar vardır. Liderleri de bu ortam ve koşullar yaratır. Bu nedenle Alkan da yapıtına, devrimi hazırlayan nedenleri saptayıp göstermekle başlamış.

Devrimin ön yılları, ön günlerinde Fransa büyük bir ekonomik bunalım içindedir. Gelirler giderleri karşılamamakta, bütçe açığı giderek büyümektedir. Sanayi devrimi başlamış, ürünlerini yavaş yavaş vermektedir. Ama Fransa hâlâ bir tarım ülkesidir. Buna karşın topraktan vergi alınamaz. Çünkü, tarım alanlarına sahip soylular ve kilisenin ayrıcalıkları vardır.

Devrimi anlayabilmek için, devrim öncesi Fransasının toplum yapısını, toplum katmanlarını bilmek gerekiyor. Fransız toplumu soylular, kilise, burjuvazi, köylüler ve işçilerden oluşuyor. Mali güç soyluların elinde. Arazilerin büyük bölümü onların ve vergiden bağışıklar. Ayrıca, birçok yüksek devlet görevi de onların tekelinde. Bu görevleri saray, kral satıyor. Satın alındığında ise, artık babadan oğula kalıt olarak geçiyor, geri alınmıyor. Kilise ülkenin topraklarının üçte birine sahip. Ve bu topraklar da vergiden bağışık. Gelirleri, bir kez atandıktan sonra görevleri asla ellerinden alınamayan piskoposlar ve tam örgütlü manastırların başrahiplerine veriliyor. Bir de kesenekçiler var, vergi mültezimleri. Saraya götürü bir para ödeyip; içki, tütün, tuz ve gümrük mallarından aldıkları dolaylı vergilerle tatlı kazançlar sağlıyorlar. Ayrıca vergi memurları var. Bunlar başlangıçta seçimle görev alıyorlar, ama daha sonra saray tarafından atanarak yaşam boyu vergi memuru olarak görev yapıyorlar.

Çalışmadan, toprak gelirleriyle yaşamaya alışmış soylular ticareti hor görüyorlar. Ancak zamanla gelişen ticaretle, adına burjuva denen yeni ve zengin bir sınıf ortaya çıkıyor. Bunlar soylulardan büyük malikâneler satın alarak ya da onlarla evlilikler yaparak soyluluk sanları bile ediniyorlar.

26 milyon olan Fransa nüfusunun beşte dördünden fazlası köylü. Geçimini topraktan sağlıyor. Tarım geleneksel ve ilkel yöntemlerle yapıldığından verimli değil, ürünün tutarı doğa koşullarına bağlı. Kendi toprağını işleyenlerin sayısı çok az. Büyük çoğunluk toprağı soylulardan, kiliseden ve büyük burjuvalardan kiralıyor.

İngiltere'de başlayan sanayi devrimi henüz Fransa'da gelişmediğinden, işçilerin çoğu zanaatçı. Emekçi, usta ya da kalfa olabilmek için ya hiç ücret almadan ya da karın tokluğuna uzun bir çıraklık döneminden geçmek zorunda. İşçi birlikleri yok, işçiye değil grev, patronla tartışmak bile yasak. Emekçiler olabildiğince aşağılanıyorlar. Soylular, rahipler ve burjuvalar onlardan alaylı bir dille "baldırı çıplaklar", "kıçı donsuzlar" (sans-culotte) şeklinde söz ediyorlar. Yoksulluk öyle büyük boyutlarda ki, bazı işçilerin karıları ya da işçi kadınlar çocuklarının karınlarını doyurabilmek için fuhuş yapmak zorunda kalıyorlar.

Kilisenin kodamanları hallerinden hoşnutlar. Ama papazlar pastadan paylarını alamıyorlar. Ücretleri biraz artırılırsa sesleri kesilir. Köylüler ve işçiler aç. Karınlarını doyurmak istiyorlar. Soylular elbette ki, krallık rejiminden yana. Bütün istedikleri siyasal erki bölüşmek.

Hazine tamtakır. Besin açığı, kıtlık, açlık var. Paris halkı, Saray'ın–Kraliçe'nin savurganlığına bağlıyor bu açığı. On altıncı Louis adeta belasını arıyormuş gibi, mali sistemi değiştirmeye, vergi reformu yapmaya kalkar ve kendi çukurunu kazar.

1789 Fransız Devrimi'ni Paris'in yoksulları, baldırı çıplakları başlattılar. Krallığa, feodalitenin ve Kilise'nin saltanatına onlar son verdiler. Versailles Sarayı'na onlar yürüdüler. Cumhuriyet uğruna, "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" uğruna onlar öldüler, öldürdüler. Ancak, sanayileşme yeni başladığı, örgütlenmiş bir işçi sınıfı olmadığı ve tarıma dayalı komünizmi savunan Jacques Roux ve Babeuf'ün dışında yeterli sosyalist önder bulunmadığı için, Devrim burjuvazinin egemenliği altına girdi. Her şeye karşın Cumhuriyet yönetimi, ulusal bağımsızlık, "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" ilkeleri Avrupa'ya ve dünyaya 1789 Fransız Devrimi'yle yayıldı.

Erdoğan Alkan'ın *1789 Devrim Şarkıları* kitabının ikinci bölümünü, söz konusu devrim şarkıları oluşturuyor. Bu bölümde otuz altı şarkı ve marş yer almış. Şiirlerin bir kısmının çevirisini Erdoğan Alkan'ın oğlu Tozan yapmış.

Dünyanın neresinde, hangi ülkesinde olursa olsun; ezilen, sömürülen, yoksul bırakılmış halk yığınları acılarının, sevinçlerinin, özlemlerinin, çaresizliklerinin, umutlarının sözcüsü olan ozanlar yaratmışlardır. Eskiden bizde "Destancı" denen halk koşukçuları vardı. Önemli olayları, yıkımları, aile facialarını yazar, tek yaprağa bastırır, bilinen bir türkünün ezgisiyle söyleyerek dolaşır satarlardı.

Fransız şiir ve müzik geleneğinde de bizim destancılar örneği şarkıcılar (chansonnier) var. Bunlar daha çok aşk şarkıları yazıp, bilinen bir türkünün ezgisiyle söyleyip satı-

yorlar. Ürünleri ilk şekilleriyle ya da halkın dilinde değişime uğrayıp yetkinleşerek süregeliyor.

1789 Fransız Devrimi'nin hızlı devinimi içinde bu şarkıcıların işlev ve ürünleri değişmiş. Konvansiyon Meclisi her gün, yalnız Fransa'nın değil, bütün bir Avrupa'nın, bütün bir dünyanın yazgısını değiştiren kararlar alıyor. Yapılan değişiklikleri, alınan kararları, önemli olayları anında kitap ya da broşür halinde bastırmak ve dağıtmak zamanın teknik koşullarında olanaksız. Bu önemli hizmeti, gezgin iletişim araçları olan bu şarkıcılar yapmış. Cumhuriyet, insan ve yurttaş hakları; özgürlük, eşitlik, kardeşlik gibi kavramları halka; kitlelerin gereksinimlerini, duygu ve düşüncelerini, eleştirilerini de temsilcilere işte bu şarkıcılar duyurmuş.

İlgi çekici bir istatistiğe göre 1789'da 116, 1790'da 261, 1793'te 590, 1794'te 701 şarkı yazılmış. Bunların arasında ünlü Marseillaise de var.

Kitabın üçüncü bölümü 1871 Komün Şiirleri, Komün Şarkıları'ndan oluşuyor. Ayrıca dönemin iki ünlü yazar ve şairi Victor Hugo ve Arthur Rimbaud'ya yer verilmiş. Bu bölüme alınan sekiz şarkıdan birisi de ünlü "Enternasyonal".

Önceleri ateşli bir monarşist olan Victor Hugo 1818'de ilk romanı Bug-Jargal'ı yazar. Bu köleliğe karşı yazılmış bir romandır. Hugo'daki değişim, ilerde kendisine "Notre-Dame'ın Kamburu", "Sefiller" gibi ölümsüz yapıtlar yazdıracak; 1871 Paris Komünü devrimcilerinin bağışlanmasını istetecektir. Bu arada, Tevfik Fikret'in ünlü "Han-ı Yağma" şiirini, Victor Hugo'nun "Yiyin Efendiler Yiyin" adlı şiirinden esinlenerek yazdığını anımsayalım.

Ve şiire 1869'da 15 yaşında başlayıp, bu serüveni 18 yaşında noktalayan Arthur Rimbaud. O yıllar, İkinci İmparatorluğun kokuşup can çekiştiği, işçi sınıfının yükseldiği, cumhuriyetçi ve ilerici düşüncelerin iyice yeşerdiği, olgunlaştığı coşkulu yıllardır. Gerçekçiliğe, halkın sorunlarına, yoksulluğa ilk eğilen Victor Hugo, genç Rimbaud'yu da etkiler. Yayımlanan ilk şiiri *Öksüzlerin Yılbaşı Armağanı*'nda yoksul çocukları, bir diğer uzun şiiri *Demirci*'de emekçileri dile getirir.

Yapıtın son bölümü olan "Direniş Şiirleri–Direniş Şarkıları" iki ünlü şaire ayrılmış: Louis Aragon ve Paul Eluard. İkisi de son dönemlerinde sosyalist gerçekçi akım içinde yer almış şairler.

Devrim şarkılarının sözleri, iletişim aracı işlevi görmeleri nedeni ile olabildiğince yalındır. *Ulusal Koruyucular Birliği'nin Kuruluşu, Bastille Zindanı'nın Zaptı, Tutsaklıktan Kurtuluş, Toplar, Vergilerin ve Kırlarda Av Yasağının Kalkması, İnsan Hakları Bildirisi, Kenar Mahalle Kadınlarının Saray'a Yürüyüşü, Kral ve Kraliçe'nin Kaçarken Enselenişi, Görevi Biten Ulusal Meclisin Parislilerle Vedalaşması* gibi şarkı adlarında bile, bu işlevsel bildiri özelliği dikkat çeker. Yine de, bu şarkı sözü şiirlerin bir düz yazı ya da konuşma dili özelliği taşıdığını söylemek çok yanlış olur. Her ne kadar bir mesaj iletme görevi üstlenseler de, genelde şiirsel söylemi yakalayabilmiş dizeler bunlar. Toplumcu gerçekçi şiirin özgün örnekleri pek çoğu.

Büyük tatlar alarak okudum *1789 Devrim Şarkıları*'nı. Yenilendim, umutlandım; kendimi çok iyi hissediyordum kitabı bitirdiğimde. "Bu halkla hiçbir şey yapılamaz; hiçbir yere gidilemez" diye düşündüğümüz anlarda, umudumuzu tazelemek için, elimizin altında, kitaplığımızda bulundurmamız gereken bir yapıt *1789 Devrim Şarkıları.*

BEDRETTİN AYKIN

Christa Wolf

HİÇBİR YERDE

Roman/ Can Yayınları/ Çev: Alev Yalnız

Doğrusu, birey'in bu denli *muamma* olduğunun Christa Wolf'un *Hiçbir Yerde*'sini okuyuncuya kadar ayırdına varmamış, en azından o çürütücü kaosu içimde bu yoğunlukta hissetmemiştim. Belleğimde, taş taş örülen savunma mekanizmaları ve başkasına kaçarken sürekli kendine sığınma haline dair nice imge –her türlü dış etkiye rağmen– tazeliklerini korumakta idi ise de, hiçbiri Wolf'un iki genç yazın işçisinin tüyler ürpertici kurgusu gibi tuhaf, sıfat kabul etmez bir etki yaratamadı üzerimde; Kafka'nın *Şato*'su, Mann'ın *Venedikte Ölüm*'ü ve Flaubert'in *Madam Bovary*'sini dışarıda tutmak koşulu ile...

Oysa *Hiçbir Yerde*, –hadi şimdilerde pek rağbet gören yakıştırmaya gönderme yaparak söyleyelim– sırtını *gerçek yaşama* dayayan bir anlatı: Tian takma adlı şair Karoline von Günderrode ve *Der Zerbrochene Krug*'un yazarı Heinrich von Kleist'ın; Anna Seghers'in deyişi ile "toplumsal engellerin oluşturduğu duvara çarpıp duran" bireylerin trajedisi.

Kendini birine ya da bir yerlere adamak/emanet etmek istemeyenlerin, varlıksal değerlerin parçalanmışlığını sorunsal edinenlerin olağan/muhtemel yazgılarını çıkış noktası kabul edip büyüteci uyum, kaygı ve yalnızlık üzerine tutan anlatı, birbirini bütünleyen şu iki alıntıdan destek alarak başlıyor:

"*Bir Kuzey ülkesinde yeşermeye çalışan tropik meyve tohumu gibi bir yürek taşıyorum içimde. Yeşeriyor, yeşeriyor, ama olgunlaşamıyor bir türlü.*"

Kleist

"*İşte sırf bu nedenle bana öyle geliyor ki, sanki tabutumda yatıyorum ve her iki benliğim şaşkın şaşkın bakıyor birbirine.*"

Günderrode

Anlatının girişi şöyle: Alman şair Clemens Brentano, evinde bir davet vermekte ve anlatının kahramanları (kahramanlar hep güçlüler değil midir? O halde düzeltelim: anlatının ana karakterleri –evet, 'tip' değil–) bu davetin 'gelmese de olur' konukları arasındadır. Çevreleri kentin kalburüstü insanları ile sarılıdır. Ne ki, her ikisi de dünya tecrübesinin ördüğü şeffaf ve geçirgen bir kalkanın içinde ve birer mutsuzluk abidesi gibi yalnızdır, aslında.

"*Ölüme hazır da olsak, insanların bize yaptıkları acı veriyor.*" Ne yaralayıcı bir tümce! Ölürken bile kuyruğu dik tutmak değil bu. Anlamak ve anlaşılmak istemenin çağrısı, sadece. Ama acımadan ve küçümsemeden... Çiçek açmış kaktüsün güzelliğini sırf dikeninden ötürü görmezlikten gelmeden... Mümkün mü? Wolf şüpheli. Yoksa Kleist'a "*Biz, ikimiz kendi türümüzün içinde hapsolmuş birer tutsağız.*" dedirtir mi, hiç.

Kuşkusuz, her birey, dünyada irili ufaklı engellerle karşılaşır. Engeli aşmak için kimi az kimi fazla uğraşmak, ödün vermek, didinmek/didişmek, sıcak suya da soğuk suya da

dokunmak zorundadır. Fark ise engele yüklenen anlam ve çözümü ararken başvurulanlarla ilgilidir. Ne Kleist ne de Günderrode hallerini arabeskçe tanımlamaktadır. Yine de bir boyun eğmeden söz edilebilir: "*Kendi yarattığımız acılar yüzünden mutsuz olmayı bize yasaklıyorlar. Oysa daha on yedi yaşındayken insan yazgısını kabullenmeli ve olası çelişkiyi bir ceza gibi üstlenmeliyiz.*"

Yanlış anlaşılmasın; *Hiçbir Yerde* felsefesi olan, ancak önermesi bulunmayan bir anlatı. Başlıca amacı, bireyin ruh hallerini dilin olanakları çerçevesinde didiklemek. Beylik laflar ya da aforizmalara sığınmaması ne güzel! Ancak metnin su gibi akıp gittiği de düşünülmesin. Kimileyin bir tamlama, kimileyin de bir paragraf yolunuzu kesip, tuzaklarla dolu kuyunun önüne bırakıveriyor. Soru sormak ve yanıt aramak adına...

İşte bunlardan biri: "*Eğer insanlar, kendi türlerinin bazı örneklerini, kötülük ya da anlayışsızlık, aldırmazlık ya da korkudan ötürü yok etmek zorunda kalırlarsa, bu inanılmaz bir özgürlük olurdu. Bir anlamda da insanlardan ve kendimizden nefret etmeme özgürlüğüdür bu.*"

Sırtını sıvazlamak gerek, böylesi bir saptama karşısında kayıtsız kalanın. Katılmak ya da katılmamaktan söz etmiyorum; niyetim şu: bir an durmaksızın/duraksamaksızın diğer paragrafa geçmek ihtimali yok denecek kadar az. Sözcük gardrobunun zengin olduğu, çifte su verilmiş çelik bıçaklarla dolaştığı için değil, yanına getirilen sözcüklerle kurduğu ve bu bütünden çıkan hem muhteşem hem de ürpertici görüntüden ötürü, umarsızca, gelişigüzel okunamazmış gibi geliyor, bana bu kitap.

(...)

Anlatı boyunca karşımıza çıkan Fransa ve Napolyon'a ilişkin tümcelerin kaynağı, Kleist'ın kurmaca kişiliği dışında da Fransız düşmanı olması ve Napolyon'a hınç duymasında yatmakta. Bunda da bir süre subaylık yapmasının etkileri olsa gerek. Bakınız Wolf, bunu nasıl anlatıyor: "*Hiç kimse, yaşamın kötülüklerine karşı gelemez, öte yandan da boyun eğme dürtüsünün bilincinde uzun süre yaşayamaz. Ve bu kötülüğe verdiği takma ad, aslında gerçek korkusudur. Kleist için bu ad Napolyon olmuştu. Ve bu adı nefreti, aşağılaması ile beslemişti. Ancak bir yandan da bu gerçeği yadsıyordu. Ruhunun bütün bulanık eğilimleri bu ad tarafından çekiliyordu.*"

İlginçtir, Wolf birçok eserinde şu ya da bu şekilde içinde bulunduğu/tanık olduğu olaylara eleştirel bakmasına, muhalif kimliğini *kendince* sergilemesine rağmen, özellikle "Was Bleibt"tan sonra 'tıpkı Nazi Almanyası'ndaki yazarlar gibi ülkedeki baskı rejiminin oluşmasına destek olmak' ile suçlanır. Ülke yönetimi (Doğu Almanya) ile bütünleşmiş bir devlet yazarı ve baskı rejimi karşısında susarak suç ortağı olduğu ileri sürülür. Gel gör ki "Der Geteilte Himmel"in Manfred'i gibi Wolf da 'dekadent burjuva' ile 'dogmatik sosyalist' arasında belirgin bir fark bulamamakta, buna karşın Rita gibi Doğu Almanya'da kalarak tavır almakta, mücadeleyi ait olduğu yerde sürdürmeyi tercih etmektedir. Duygusaldır; dünyayı tek başına değiştirmeye kalkmamıştır hiç. Bireyin boşlanmamasından yanadır; üstün etik değerlere, 'biz duygusu'na bu yolla ulaşılabileceğine inanmaktadır çünkü.

Yazarın *Hiçbir Yerde*'si bu anlamda, klişe düşüncelere karşı yürütülen saldırı girişimidir adeta: "*Devlet, yüzdeleri hesaba katmadan kazanç sağlayamaz. Ve onun için gerçek, yarar sağladığı ölçüde geçerlidir. Devlet gerçeği kullanmak ister. Peki, nasıl yapar bunu? Sanat ve endüstri yoluyla. Ancak sanat askeri zorlamalara gelemez. Sanat ile bilim, kendi yolunu kendi çizer; onlara hiç kimse karışamaz. Gelişebilmeleri ve yaşayabilmeleri için yollarının üzerine engeller konmamalı; tek koşul budur.*"

Yazarın, 'Birey' hakkındaki düşüncelerini özetleyen en iyi paragraf ise Kleist'ın dile getirdiği şu tümce olmalı sanırım: "*Tam anlamıyla kendime ulaşabilmem için tüm insanlara gereksinimim var (...)*"

Denebilir ki, *Hiçbir Yerde* altın özdeyişler ve öğütler kitabı olarak da okunabilir. Bu, kendini boy aynasında görmekten yorulanlar, kendi dışında gelişen ve kendine dair bilmecenin yanıtlarını, başkalarından bağımsız kendinde bulmak isteyenler için geçerli elbette.

Bir örnek vermekle yetinip, balın özünü kitapta bırakalım:

"*Hiç kimsenin yüreği sonsuz sevgiye dayanacak kadar güçlü değildir!*"

MURAT BATMANKAYA

TURGUT ACAR'ın

Öykü Kitapları

Kar Üstünde Kızıl Laleler

*

Kimse Bilmez Bu Anıyı

*

Yalnızlığın Çan Sesleri

*

Gül Beyaz

*

Zaman Sızıyor Aynaya

YÖN YAYINCILIK

EVREN HAN, KAT: 2 CAĞALOĞLU/İSTANBUL

Tel: (0212) 511 79 16

Abdülkadir Budak

Bende Kalan Dizeler

Şiir yazılana kadar şairine, yayımlandıktan itibaren de ötekilere, yani okurlara aittir. Aşk ise her zaman iki kişiye ait bir duygudur. Üçüncüyle paylaşılamaz; üçüncünün onayı ya da reddi, bu tek olmuş iki duyguyu ilgilendirmez. Ama, yayımlanan şeyin şiir olup olmadığı okurların umurundadır. Şairin ne kadar iyi bir âşık olduğuna değil de, şiirinin yetkinliğine bakılır sonuçta. Yani şairdeki aşkın şiddeti, okur bağlamında şiirin şiddetiyle doğru orantılıdır. Başka bir deyişle, şairdeki aşkın gücü şiirin gücü kadardır. Ne kadar ekmek o kadar köfte hesabına uymaz aşkın şiiri; *ne kadar şair, o kadar âşık'ı* gereksinir. Çünkü, okuru ilgilendiren, yaşanılan bir şeyin gerçek bir aşk olup olmadığı değil, yazılanın gerçek bir aşk şiiri, dahası şiir olup olmadığıdır. Şair, şiirini sevgilisine yazılmış bir mektup sanabilir, öyle görebilir; onu postaya vermek yerine bir kitabın orta sayfalarından birine verebilir. Şairin böyle bir yanılma hakkı da vardır belki; ama, unutulmaması gereken şudur: Aşk duygularla yaşanır; şiir imgelerle yazılır. Böyle olunca da yaşanılanla yazılan aynı değerde, aynı yetkinlikte olmayabilir. Okur, karşısında bir âşıktan çok şair görmek ister çünkü. Âşığın samimiyetine değil, şiirin gücüne inanır. "Yazdıkları size değmiyor, sizin içinizde hiçbir teli titretmiyor, duyguları size geçmiyor; söyledikleri karşısında elinizden bir şey gelmiyorsa" ne yapabilirsiniz? Okur olarak yapacağınız bir şey yoktur elbette. "Keşke iyi bir âşık olduğu kadar iyi bir şair de olabilseydi" gibi bir dilekte bulunabilirsiniz, isterseniz. Ama şairseniz, yapacağınız, en azından gözden geçireceğiniz bir şeyler olacaktır. Âşık haliyle şair halini birbirine karıştırmaktan sakınacaksınız ilkin. "Yaşanılan ham acıların, şiirlerinizde olgunlaşmasına özen göstereceksiniz". Aşkın gözbağını çözmek durumundasınız gözlerinizden, şairseniz. Şiire oturduğunuzda âşık, kalktığınızda şair olmak zorundasınız. Kendi aşkınız kendi yazınızı kandırmış olmayacak; buna izin vermeyeceksiniz. Daha da ileri giderek "aşk başka, şiir başka" bile diyebileceksiniz. Şairin içinde bulunduğu ruh haline değil, şiirin ruh haline bakılır sonuçta. Bunu söylerken, şairle şiiri, etle tırnak gibi de gördüğümü, görmek istediğimi anımsatmak isterim. Şairin aşk halinden şiir haline geçmesi ikinci bir kişilikle de açıklanamaz. Burada gözetilen, öncelenen, yaşanan bir duygunun, yazılma aşamasında şiir katına yükselip yükselmediğidir. Kötü bir âşıktan iyi bir şiir çıkmayabilir; ama, şairden iyi şiir çıkması gerekir, hele bir de âşıksa. Hem aşkın yüceliğini kötü bir şiirin cüceliğine hangi şair tercih eder ki? Şu da var: "Bu aşk şaire yaramamış" dedirtmeyeceksiniz.

Sevgiliyi aşağılamaktır her kötü aşk şiiri. Ona yazdığınız mektubun sizce biraz daha güzel olan satırlarını alt alta getirdiğinizde aşk şiiri yazmış olmazsınız. Yaşanılanla yazılan sanat değeri taşıyan bir yerde buluşmamışsa, başka bir deyişle, yaşamın ham hali şiirde olgunlaşmamışsa bunları yayımlamamalı, hatta sevgilisine bile yollamamalıdır. Sevgiliye, şiire, okura saygısı varsa şairin, şiirsel aşk mektuplarını şiirle karıştırmamalıdır. Sonuçta oraya varılmalıdır, oraya... Yani iyi âşık olma hâlinden iyi şair olma hâline. "Yalnızca hayattan sanat yapılmaz, sanattan da hayat yapılır" diyor Murathan Mungan; doğru söylüyor. Aşktan şiir yapmaktan çok, şiirden aşk yapmayı denemeli, başarmalıdır şair.

Sevgiliyi getirecek otobüsü beklerken çarpan kalple, aşkını şiire taşımak için masa başına oturan kalp aynı hızla çarpmamalıdır. İlkindeki şiddetli vuruşlar, ikincisinde yumuşak ritimlere bırakmalıdır yerini. Edebiyatın, sanatın kuralları aşkın kuralsızlığına yenilmemelidir. Aşk, hesap-kitap tanımayan bir duygu yoğunluğu, şiir ise belli bir disiplin, bir arınmadır. Aşk arı ise şiir baldır. Arının çiçekten çiçeğe konuyor oluşu, onun özgür uçuşları, bir köşede kendi halinde bekleyen balın besin değerini, damak tadını eksiltmez. Aşkın gözü kördür; şiirin ise binlerce göze gereksinimi vardır. Yazdığınız her dize, öteki körü, yani sevgilinizi duygulandırabilir, kendisine şiirler yazıldığını gördüğü için sevindirebilir de; ama, şiir sanatını ve okurları üzerse ne olacak?

Hüseyin Yurttaş'ın yeni kitabı "Aşkların Gizli Defteri"ni okuyunca (Bilgi Yayınevi, Mart'98), daha önce üstünde durduğum aşk ve şiir konusuna yeniden dönmek durumunda, sözlerimi anımsatmak zorunda kaldım. "Kavşak" gibi, "Sevdiğimi Söylerken", "Gece Suları", "Kırgın Kadına Şiir", "Geride Kalan" gibi kimi şiirlerin dışında, bu kitapta aşka yenildiğini gördüm şairin. Aşk Hüseyin Yurttaş'ın gözlerini kör etmiş sanki, şiirin gözüyle bakmakta zorlanmış. Özeleştiride bulunup, "aşk beni geçerse şiirim geride kalır" demiştim ya, işte o hesap. Öyle olmasaydı *geçiyorum yine önünden/ işit ayak seslerimi/ arala perdeyi/ hadi kız!* gibi sözleri şiirden sayıp kitabına koyar mıydı? Ya da şu örnekte olduğu gibi, 16-17 yaşlarımızda hepimizin yaptığını, hepimizin söylediği biçimde söylemeyi göze alıp şöyle diyebilir miydi: *Adlarımızın ilk harfleri/ ağaç kabuklarında.* Evet, *yoksan giderim/ kalamam bu şehirde* gibi sözlerin sevgili nezdinde bir anlamı olabilir de, şairin şiirine katkısı olabilir mi? *Sigara içiyorsun/ bu kötü/ ama yakışıyor sana* diyen baba şefkatli bir âşığın yazdıklarını postaya vermek yerine kitaba koyduğunu düşünmeden edemiyorsunuz. Bana öyle geliyor ki, yayıncı bulmuş olmanın rahatlığı beraberinde bir gevşekliği, nitelik kaybını da getiriyor. "Kitap ince olmalı şiirler gibi" diye düşündüğünüzde, 130 sayfalık kitabın yarıya indirilmesi halinde kazançlı çıkılacağını da varsayıyorsunuz. Öyle ya, sevgiliyle birlikte giden de şiir olmamalı. Yoksa şu güzelim dizelerde olduğu gibi hayıflanmak durumunda kalırsınız: *Şiirler bırakın yakamı/ o gitti, kuşlarım uçmuyor/ o gitti, gökyüzüm tenha/ bir bulut geziniyor içimde/ ağulu, karanlık bir bulut/ gölgesi vuruyor camlara.* Hüseyin Yurttaş'ın bu ve benzeri dizeleriyle karşılaşınca, insanın Gülten Akın'a hak veresi geliyor. Belki de öyledir; yani "şiir geyikler öldükten sonra yazılandır". Kimbilir?

Nur Saka, ilk kitabını yayımlayan bir şair olarak (*Yıl 1900 Sevgili*, Cep Kitapları, 1998) şiir adına daha az yarayla çıkmış bu aşk savaşlarından. *Rimeldir akar/ rujdur tazelenmek ister/ aşktır geçer* derken "şiirdir, kalır" demek ister gibidir. Yola böyle çıktığı şurdan bellidir ki, Mevlana'nın şu sözlerini rehber edinmiştir: *Dünle beraber gitti cancağızım/ ne kadar söz varsa düne ait/ şimdi yeni şeyler söylemek lazım.* Şiir, bu gök kubbenin altında yeni biçimlerle yeni sözler söylemek sanatı ise, Mevlana'nın bu sözlerini hepimiz koymalıyız kitaplarımızın başına, Nur Saka'da olduğu gibi. Sevgiliye armağanlar vermekten çok, şiire katkılarda bulunmaya çalışan, aşkrevan içinde kalmış olmasına karşın *seni de sevmiştim/ şiiri de* diyerek, bu ikisinin atbaşı gitmesi gerektiğini

kavramış bir şair olarak görünüyor daha ilk yapıtında. Şiirin biraz daha önde olması, bu yarışta ipi aşktan önce göğüslemesi gerektiğine de gelecek kuşkusuz. *Ne çok yolu varmış ah!/ bir insanı terk etmenin* deyişindeki güzellik bir yana, ben onun ne aşkı ne de şiiri terk edeceğine inanıyorum.

Emel İrtem adına daha önce rastladıysam da anımsamıyorum. *Ludingirra*'nın Yaz '98 sayısındaki "Hayz" adlı şiirini okuduktan sonra, artık şiirde acemilik evresinin bittiğine bir kez daha inandım. Yeni bir şair, daha ilk şiirinde ya da kitabında bir rüzgârı yakalamış olarak çıkıveriyor nerdeyse. Sanıyorsunuz ki ilk şiirler değil de, üçüncü-beşinci kitabın ürünleri bunlar. Belli bir birikimin üstünde oturduğunu hemencecik kavrıyor, umutlanıyorsunuz. *Cahit Külebi* özel sohbetlerimizde "bizim zamanımızda iyi şaire rastlamak zordu, onun için de kolaylıkla öne geçiverdik. Sizler bu anlamda bizden daha başarılısınız. Sizin kuşakta olsun, sizlerden sonra gelen kuşaklarda olsun iyi şairden geçilmiyor ve bu durum daha da artacak gibi görünüyor. Artık öne çıkma zamanı bitti, birlikte yürüme dönemi geldi sanıyorum. Onca iyi şairin içinde ipi göğüslemek kolay mı?" gibi sözler söylerdi. *Emel İrtem* de daha okuduğum ilk şiiriyle bu görüşleri doğrular gibiydi; yani ötekilerin işini zorlaştırdığını. Has şairin derdi düzeyini düşürmemektir elbette; kendini yarış atı gibi hissetmez. Hoşgeldin Emel İrtem!

Ah! "Mevsimlerin insanlara yaptığı fenalıklar" dedim, *Milliyet Sanat* dergisinin geleneksel "en yeni yapıtları" başlıklı özel sayılarını okurken. Yaklaşık 17 yıldır süren özel sayıların Ağustos ayına ait olanları yaz sıcağının rehavetini taşıyan şiirlerle doluydu. *Dağlarca, Hilmi Yavuz, Gülten Akın, Refik Durbaş ve Ataol Behramoğlu* gibi bildik şiirlerini sürdürenler başta olmak üzere, şairlerin hemen hepsi bir görevi yerine getiriyor gibiydiler bana kalırsa. İyi şiirin tatile çıktığını anımsatan bu sayılarda içimizi titreten, dostlarımıza "okudun mu" sorusuyla önerebileceğimiz şiire rastlamak hemen hemen olanaksızdı. Bütün zamanların en çok şiir yayımlayan şairi sayılması gereken *Ahmet Ada* ise, Ağustos ayı içerisinde altı ayrı dergide altı şiiriyle görünüyordu. Onun *Milliyet Sanat* dergisindeki şiirinden, *ıssız kasabalara uğrayan lamba* dizesinden başlamak ve ötekilere geçmek istiyorum: *Dünyayla aramdaki sıcaklığı ölüm küçümsedi* (Gülten Akın); *farkında ol artık, kalpte sökükler/ aşklarsa, âh, yama üstüne yama* (Hilmi Yavuz); *uzun uzun baktım kalbimin sıcak çarşısından/ bayındır bir sabah alıp geldim* (Leyla Şahin); *üzerine bindiğim fırtınanın/ tören giysisiydi gece* (Orhan Tüleylioğlu); *her sınıfın bir arka sırası var nasıl olsa* (Altay Öktem); *kapıdan değil kuyudan taşar/ bir çocuk sokağa çıktığında* (Derya Çolpan).

Şiirin en son durumu genç şairlerin durumuyla doğru orantılıdır. Şiirini kurmuş, kişiliği belirmiş yaşlı şairlerin yeni şiirden çok, kurdukları şiire yakın durdukları görülmektedir. Başka bir deyişle bu şairler, yeni şiirin değil, kendi şiirlerinin temsilcileridir artık. Bu iddianın aksini kanıtlayacak tek tük örneklere rastlansa da, bu böyledir. Böyle olduğu içindir ki, "şiir yaşı"nı hep genç tutabilmek, tazelenmek adına bile genç şairleri yakından izleme zorunluluğu vardır. Ağırlığını gençlerin oluşturduğu dergileri önemsemenin, onları ayrı bir yere koymanın da. "*Bekler bazı şiirler bazı yaşları*" der ya şair; bazı sözler de ancak bazı yaşlarda edilebilir. Her şey her yaşta söylenemiyor ne yazık ki? Sözler de yaşlanıyor; deneyler, birikimler inkârı getirmiyorsa bile yeni biçimlerde söylenmeyi zorunlu kılıyor. Cahil adam cesur olur hesabına denk düşer genç şairin sözleri. Şiirinden büyük konuşmaktan sakınmaz. Güzel bir pervasızlıktır bu; bunu anlarsınız da, yine de bir şairin hiç vakit kaybetmeden büyük sözlerle, kişisel çıkışlarla değil de, asıl olanla, yani şiiriyle söz almasını istersiniz ve bunu da yazarsınız. Bu, genç şaire haddini bildirme değildir; hiyerarşik bir düzen yaratma çabası da değildir. Deneyin, birikimin aktarılmasıdır. Temelinde kötü niyet yoksa, hasetlik yoksa, konuşulanın iyi şair, iyi şiir adına olduğu da unutulmamalıdır. Adını duyurmak, dikkatleri çekmek her genç şairin hakkı olsa gerektir; ama, bunu yaparken kendi şiirine haksızlık ediyor noktasına da getirmemelidir işi. Bu tür çıkışlara itiraz etmek, birilerine haddini bildirmek anlamına mı gelir? Şiirin yaşta değil başta olduğunu bilmeyen mi var? İşte bu duygu ve düşünceler odağında okudum *DüşeYaza*'nın ikinci sayısını. Bundan sonra yazacaklarını merak ettiğim genç şairlerimizden *Kuvvet Yurdakul*'un yayın yönetmenliğinde çıkıyor bu dergi. Çekirdek kadrosunu da yaşıtları oluşturuyor, ne güzel! Bu dergiden seçtiğim dizeler ise şunlar oldu: *Hayatı teyellerken bulurdum annemi* (Emel Güz); *çizgisiz bir kâğıda düzgün yazabilmek gibi sevdim seni* (Serap Erdoğan); *çekip çıkıyorsun kapıyı/ bir ev birikiyor içimde* (Tolga Çeçen).

BENDE KALAN BİR ŞİİR

hayz

Bir vazoda azarlanmış gül: Yaz
duruşu mağrurluğundan incelmiştir.
suretinden geçerek madamın
atlar ve kelebekler içinde yaz,
buharlaşıp gülden silinecektir.
ayazımda kalmıştır yaz: Gülperdaz

derim. Yahut yaprakları mevsimin.
dökülmeye başlar madama
o güzleri sever perdesiz yazın.
aslını gül yapmış gibidir.
necef taşları yer acıktıkça: Taşperdaz

derim. gül ekşir saçlarında madamın
pilâki ve tarçın kokusu içinde yaz
yanmaya başlar ve giderek güz olmaya
madamsa pastoral bir aşk zaten
resimlerde gençkızlığı kanar
sık sık tekrarlanır geçmiş: Şiirperdaz

derim. Dün beni öptü de madama
göğsünü yarıp vazodan döktü
Ben, kan/ hayz derim.
O. virgülperdaz der, utanır, eğilir.

EMEL İRTEM

Halil Gökhan

DÜNYA KİTAP KILAVUZU

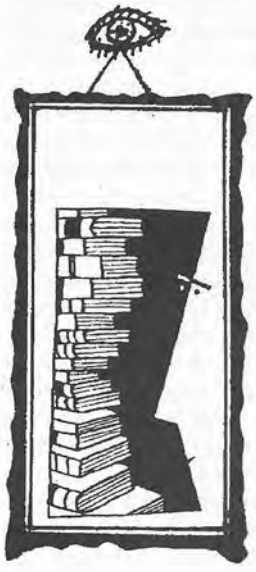

Salinger'ın sevgilisi

Amerikan edebiyatının en ilginç yüzlerinden J.D. Salinger'ın –ki, ülkemizde de ayrı bir okuma çılgınlığının konusudur– 20 yıl kadar önce sevgilisi olan Joyce Maynard'ın *At Home in the World* ABD'de yayımlandı. 19 yaşında ilk kitabını yayımlayan ve popüler basının öteden beri yakından ilgilendiği Joyce Maynard'ın bu kitabında Salinger ile yaşadığı her şeyi bütün açıklığıyla anlatıyor.

Homero Aridjis Meksika'da zor durumda

The Herald Tribune gazetesinin haberine göre, kısa bir süre önce ülkemizde de ilk kitabı yayımlanan Meksikalı yazar ve Uluslararası Pen Club Başkanı Homero Aridjis aldığı ölüm tehditlerinden ötürü dokuz aydan beri koruma altında yaşıyor. Aridjis ölüm tehdidi alan birçok gazeteciyle aynı kaderi paylaşıyor.

Goncourt 1998 için ilk 15 aday belirlendi

Fransa'da olduğu kadar dünyada da büyük bir ilgiyle izlenen Goncourt Ödülü 9 Kasım'da açıklanacak. Bu ödül için bilindiği gibi iki elemeden oluşan bir seçim sistemi geçerli. İlk elemede belirlenen 15 romancı ve romanları şöyle: Pierre Assouline, La Cliente; Patrick Besson, Les Frères de la Consolation; Dominique Bona, Le Manuscrit de Port-Ebène; Michel Bradueau, Perou; Paule Constant, Confidence pour Confidence; Gérard de Contanze, les Vices-rois; Quentin Debray, la Maison de l'Empereur; Marie Desplechin, Sans Moi; Alain Genestar, le Baraquement Américain, Michel Houllebecq, les Particules Elementaires; Luc Lang, Mille Six Cent Ventres; Olivier Rolin, Méroè; François Sureau, Lambert Pacha; Bertrand Visage, Hôtel Atmosphere; Frédéric Vitoux, Esther et le Diplomate.

İtalya'da Pasolini'nin bütün yapıtları Mondadori'nin

İtalya'nın önde gelen yayınevlerinden Mondadori, Pier Paolo Pasolini'nin bütün yapıtlarının yayın haklarını satın aldığını ve titizlikle hazırlanan dizisi "Meridiani"de 2 cilt halinde bu yapıtları yayımlayacağını açıkladı. Bu ciltlerde Pasolini'nin daha önce hiç yayımlanmamış ya da yarıda kalmış yapıtları da yer alacak. Mondadori yaptığı açıklamada, Pasolini'nin yazılarından ve denemelerinden oluşan yeni kitapları da önümüzdeki yıl yayımlayacağını belirtti.

ABD'de genç okurlar için anket

ABD'de yayımlanan haftalık *Publishers Weekly*'nin *Book Expo America* işbirliğiyle yaptığı ankete göre Amerika'da 12-17 yaş arasındaki genç okurların % 86'sı zevk için kitap okuduğunu belirtiyor. Bu okurların % 60'ı kitap okuyanları diğer insanlardan daha kötü bulduğunu belirtirken % 78'i ise onları çok "cool" bulduğunu ifade ediyor. Ankete katılan okurların % 76'sı, Amerika'da kitap piyasasının % 39'unu elinde bulunduran Barnes & Noble'dan alışveriş yaptığını söylüyor. Anketin yetişkinlere açık bölümünde ise yetişkinlerin kitap alımlarını yazarın şöhretine göre ya da arkadaş tavsiyesine göre gerçekleştirdikleri belirtiliyor. Gençler ise kitap seçiminde ailelerince yönlendirilmeyi doğru buluyor ve sürekli olarak onların tercih ettikleri yazarların kitaplarını satın alıyorlar. Ankette genç okurların kitap kapaklarına ya da sinemaya uyarlaması yapılan kitaplara çok ilgi gösterdiği de belirtiliyor.

Iris Murdoch'ın kocasından bir kitap

79 yaşındaki Iris Murdoch'ın kocası profesör John Bailey, karısının da yakalandığı Alzheimer hastalığı üzerine *Iris: A Memory of Iris Murdoch* adlı bir kitap yayımladı. The Times gazetesi bu kitaptan geniş bir bölümü okurlara sundu. Bu kitap çiftin Oxford'daki evlerinde yaşadığı zorlu hayattan kesitler içeriyor.

Savcı Starr Amerika'da "best seller" oldu

ABD Başkanı Bill Clinton ve Monica Lewinsky arasında yaşanan yasak aşkın detaylarını içeren ve savcı Starr tarafından hazırlanan rapor internet üzerinden bütün dünyaya yayınlanmıştı. Yayınlandığından tam 4 gün sonra bu raporun kitabı ABD'de satışa sunuldu.

Jorge Luis Borges'in *Halep*'inin özel baskısı

1999 yılında dünya çapında düzenlenecek kutlama ve sergilerle 100. yaşında anılacak olan Arjantinli yazar Jorge Luis Borges'in *Halep* adlı kitabının koleksiyoncular için hazırlanan yeni bir baskısı Arjantin'de 25 adet yayınlanacak. Tanesi 25 bin dolardan alıcılara sunulacak olan *Halep*, Gabriela Aberastury'nun desenleriyle birlikte tam 1400 sayfadan oluşuyor.

A. Christie'nin ölümünden sonra yazdığı bir roman

Ünlü polisiye yazarı Agatha Christie'nin 1930 yılında kaleme aldığı tiyatro oyunu *Black Coffee* bugünlerde Amerika'da yazarın romanı olarak piyasaya sunuldu. Bir Agatha Christie biyografı olan ve daha önce yazarın bu oyununda oynayan Charles Osborne bu ilginç durumun mimarı. *Black Coffee*'yi "romanlaştırdığını" belirten Osborne, bu çalışması için Agatha Christie'nin varislerinden gerekli iznin de alındığını ekliyor.

Fransa'da fantastik kitaplar fuarı

14. Montreuil Çocuk ve Gençlik Kitapları Fuarı 25-30 Kasım tarihleri arasında düzenlenecek. Fuarın bu yılki konusu "fantastik edebiyat". Konuklar ise Latin Amerika ülkelerinin edebiyatları. Fransa'da çocuk ve gençlik kitaplarının genel oranı % 8.3... Geçtiğimiz yıl Fransa'da yayımlanan 6793 çocuk ve gençlik kitabının 2984'ü yeni kitap, kalanı ise yeniden basım olarak gerçekleşti.

20. Yüzyılın en iyi İngilizce romanı: 'Ulysses'

İngiliz yazar *James Joyce*'un *'Ulysses'* adlı romanı 20. yüzyılda İngilizce olarak yayımlanan en iyi roman seçildi. 1917 yılından bu yana klasik kitaplar yayımlayan ve Random House Kitabevi'nin bir yan kuruluşu olan Modern Library tarafından oluşturulan uzmanlar kurulunun yaptığı değerlendirmede ikinci sırayı Amerikalı yazar *Scott Fitzgerald*'ın yazdığı *'Muhteşem Gatsby'* aldı. Listede *James Joyce*'un bir diğer romanı *'Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi'* üçüncü, Rus asıllı yazar *Vladimir Nabokov*'un *'Lolita'*sı dördüncü, *Aldous Huxley*'in *'Cesur Yeni Dünya'*sı da beşinci sırada.

KONSTANTINOS KAVAFIS

BÜTÜN ŞİİRLERİ

Türkçesi:
Herkül Millas - Özdemir İnce

Çağdaş Yunan şiirinin en özgün ve en 'gizli' şairi Kavafis eşcinsel deneyimlerinde yaşadığı ender anları da dizeleştirdi, ama onu asıl çağcıl yapan özellik, geçmişi şimdi de yaşatmaya, geçmişin ve şimdinin ezilmişlerini özdeşleştirmeye önem vermesidir. Şair, yaşadığı yıllarda yazdığı ve yayınladığı şiirlerden 154'ünü kabul etmiştir. Bu şiirler kitabın ilk bölümünde, ölümünden sonra "Yayınlanmamış Şiirler" adıyla çıkan 75 şiir ise ikinci bölümünde yer alıyor.

VARLIK / ŞİİR

Ayhan Bozkurt

28 Numaralı Oda

Şiir/Cem Yayınları

Ayhan Bozkurt, kendini *28 Numaralı Oda*'nın içine gömmüş; bizden biri. Bizden diyorum, çünkü hiç yaşamamış gibi onca yılın yükünü bir odaya teslim etmiş ve bu 28 yıla, yani 28 kapalı odaya baktığında kaybettiğini görmüş. Bu kaybediş aslında dünyayı yendiğinin kanıtıdır.

İlk kitabı *Ömür Ölümün Önsözü*'nden sonra dergilerde sık sık şiirlerine rastladığımız Ayhan Bozkurt, yazdıklarıyla yeni kitabını merak ettiren şairlerden biriydi. Bu "merak"ın boşa olmadığını da kanıtladı.

Her yaş için bir oda ayırmış Ayhan Bozkurt *28 Numaralı Oda*'da. "sen olması gerekeni yapıyorsun/ ben bitkin düşüyorum" diye başladığı I. odanın, yani I. yaşın ardından, kendi dışındakilerin bir daha tekrarlanmaması için sürekli yazıyor. Bir anlamda, "Magmaya aldırmadan delmeye devam ediyorum yeri" diyor.

Her şairin yapması gerekeni yapıyor Ayhan Bozkurt; bir yandan "niye çıkmaz bu sokaklar" diye sorarken, diğer yandan da çocuk bahçelerinin ne yana düştüğünü araştırıyor. Yalnızlığın, aşkın bile kendi doğallığı içinde yaşanamadığı yeryüzünde odalara sığınmaktan başka elimizden ne gelir? O kadın gelsin diye kapıyı aralık bırakıp beklerken bile gece bastırır, şehirler soyulur birdenbire. Her şeyi bir yana bırakıp uyusan, bir böcek gezinir yüzünde. Gitmeye kalksan, gitmek çok uzak kalır artık bize.

Öyleyse, "ömrü yaşam içinde nereye koymalı?" diye sormakta haksız mıdır Ayhan Bozkurt? Peki, 28. odada, yani son odada; "bir taşın kımıldamayacağı yerdeyim. Saklıyorum kendimi." derken, bir anlamda hepimizin sıkıntılarını yansıtmıyor mu?

Ya da şöyle sorabiliriz bu soruyu: Sıkıntı, şairlerin asıl uğraşı değil mi? Yazılan her dizenin kendi özel sıkıntısı yaşanmalı, bir bakıma diyeti ödenmeli. Unutulmamalı ki şiir uçucudur. Kıvama gelmeyen şiir ardında iz bırakmadan uçar gider.

"Sana yasaksa bana daha yasak yaşamak" diyebilecek kadar paylaşımcı, bir o kadar da içten olabilmeli şair. İşte bu yüzden yaşadığımız odanın yalnızca içini değil, dışını da görebiliyoruz Ayhan Bozkurt'un şiirlerinde.

"İnsan kendisine en büyük darbe"yse eğer, bütün odaları terk edip gitmenin zamanı gelmiştir. Ama, her odanın dışında yeni bir oda daha olduğunu unutmamak koşuluyla. *28 Numaralı Oda*, insanın kendisinden ve diğerlerinden kurtulamamasının öyküsü bir bakıma. Adını hayat koyamayacağı bir rastlantıyla boğuşup durmasının öyküsü.

Bizim, yani şiirin diplerinde fazla dolaşmaktan vurgun yiyenlerin sığınacağı camsız, kapısız, duvarları rutubetten rengârenk olmuş, ortasında kâbusa dönüşen yalnızlığın bulunduğu bir oda daha var artık. Meraklısı için; kapı numarası 28.

Altay Öktem

Sibel Kınık

SENİN İÇİN ÖLÜRÜM

(ŞİİR)

Çoğu zaman düşünürüm de
aşk gerçekten mucize.
Gece yarısı eve giren tren
rayların yerine bacaklarımdan geçerken
seni bir nefes gibi alıp veriyorsam
başka ne diyebiliriz ki bu işe.

cep KİTAPLARI A.Ş.

***MANİ**/ Semra Topal/ Telos Yayınları*
Mani, Semra Topal'ın ikinci öykü kitabı. Daha önce, *Bayan Mira'yla Ufak Bir Gezinti* adında bir öykü kitabı yayımlanan genç yazar, *Mani*'yle karmaşık bir yazınsal coğrafyanın derin sularında yolculuğa çıkıyor.
Öykülerini kurgularken bir masal anlatıcısına, bir mitos kurgucusuna dönüşüyor.
Semra Topal'ın yazınsal coğrafyasının gözdeleri var: otel müdürleri, bankacılar, oyuncular, yazarlar, hizmetçiler, travestiler, eşcinseller, karı-kocalar, ana-kızlar, ana-oğullar, baba-kızlar, baba-oğullar ve asansörcüler: "Bütün sapkın bölgeler sapkın bir mantıkla çözülür ve en önemlisi duygusal yönden yeniden ölerek!" diyor yazar, bir ölüm cambazı olarak.

***ATATÜRK ŞİİRLERİ**/ Yekta Güngör Özden/ Bilgi Yayınevi*
Anayasa Mahkemesi eski başkanı Yekta Güngör Özden, 1920'lerden bu yana yayımlanan çeşitli dergilerden tarayarak seçtiği Atatürk temalı şiirleri "Atatürk Şiirleri" adlı kitabında toplamış.
Behçet Necatigil'den Cahit Külebi'ye, Attilâ İlhan'dan Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya pek çok şairin şiirlerinin bulunduğu seçkide Yekta Güngör Özden'in kendi şiirleri de yer alıyor.
Özden, Atatürk Şiirleri'ni 'Atatürk'ü anlama, onun temsil ettiği anlayışı, ulusal yaşam felsefesini özümseme ve herkese anlatma' yolunda gösterilen çabalara bir katkı olarak sunuyor.

***TARQUINIA'NIN KÜÇÜK ATLARI**/ Marguerite Duras/ Çev.: Leyla Gürsel/ Can Yayınları*
Güney İtalya'da bir kıyı kasabasında tatillerini geçiren iki çift... Bunaltıcı sıcakta her şey tam bir uyuşukluk içinde.
Ne derin tutkuların dışa vurmayan sarsıntısı ne de İkinci Dünya Savaşı'ndan kalmış bir mayının kumsalda havaya uçurduğu delikanlının ölümü bu sonsuz tatil duygusunu eksiltebiliyor. Öyleyse Etrüsk fresklerindeki küçük atları görmeye hiçbir zaman gidemeyecekler, ilişkilerin kurulup dağıldığı ve hiçbir sonuca ulaşmadığı bu tatil kasabasına çakılıp kalacaklar...
Tarquinia'nın Küçük Atları'nın dokusunu hiçbir sonuca ulaşmayan, ufacık sıradan olaylar oluşturuyor. Ama Marguerite Duras, yaz gevşekliğiyle ağırlaşan davranışlarla olayların arasına gürültüsüz patırtısız, sinsice sokulmasını, gize yaklaşmasını biliyor ve ortaya insanın kafasını altüst eden bu kitap çıkıyor.
Duras, tüm olayları ve kahramanları 'mutlak aşk gereklidir' gerçeğinin etrafında şekillendiriyor. Romanın baş kişilerinden Sara'nın dediği gibi "Yeryüzünde hiçbir aşk Aşk'ın yerini tutamaz."

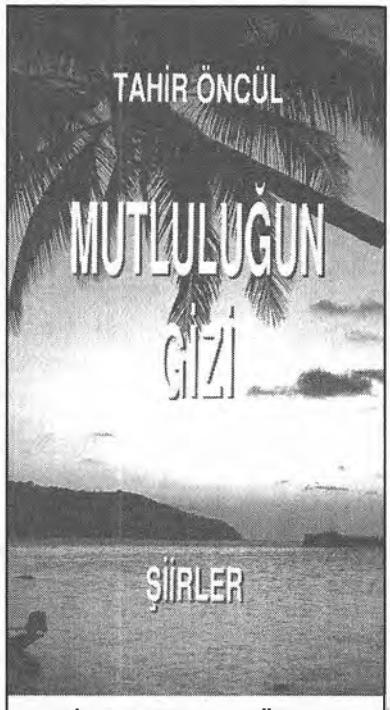

BİTMEYECEK GÜZEL

Buğum buğum buğulu
Bulutlar üstünde
Derin bir özlem yaratıyor
Seni düşünmek
Bir başka dünya kuruyor
Bulutların üstünde günün batması
Bu tansiyonda bu kalbin
Senin için atması
Sanki tüm sorunlarınız
Ve toplumun üstündeyiz
Aşkla yoğrulmuş sevenlerin
Erişilmez gücündeyiz
Sen ışıyorsun sevenleri aydınlatmak için
Ben yudum yudum içiyorum seni için için
Sen insanlığa alkış tutan elsin
Sen bitmeyen
Bitmeyecek güzelsin...

1

Perakende Fiyatı (KDV Dahil): 600.000-TL
Toptan ve perakende isteme adresi
TAHİR ÖNCÜL (SİDEMARA MOTEL)
Gül Sok. Side-Antalya
Tel/Fax: (0242) 753 10 83
İstanbul İrtibat: (0216) 324 94 71

***MİLLİ MÜCADELENİN SOSYAL TARİHİ**/ Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri/ Bayram Sakallı/ İz Yayıncılık*
Daha önce *Ankara ve Çevresinde Milli Faaliyetler 1919-1920* adlı araştırma kitabı yayımlanan Yrd. Doç. Dr. Bayram Sakallı, yine bir yakın tarih incelemesi niteliğinde olan son kitabında Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin ve Milli Mücadele döneminin genel durumu ile sosyal yapısının bir analizini yapıyor. Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı devletini yönetenlerin Milli Mücadele yıllarındaki tavır ve davranışları, savaş sonrasında halkın moralinin düzeltilmesi için nasıl bir teşkilatlanmaya gidildiği araştırılarak Milli Mücadele'nin manevi yönüne ağırlık veriliyor. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin kuruluş faaliyetleri ve sosyal yapısı çalışmalarında hangi toplumsal sınıfların etkili olduğu, Kuvayi Milliye ile ilişkileri ve Cumhuriyet dönemi TBMM'sinde nasıl bir rol oynadıkları birinci el kaynaklardan okuyucuya aktarılıyor.

***DÜŞÜNCE, İNANÇ, VİCDAN VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ**/ Donna Gamian-David Harris/ Çev: Orhan Kemal Cengiz/ Belge Yayınları*
Donna Gamian ve David Harris'in kaleme aldıkları bu çalışma, Strasbourg'daki Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Divanı'nın, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. ve 10. maddelerine ilişkin olarak ürettikleri vak'a hukuku ve içtihatları üzerine detaylı bir inceleme sunuyor. Kürt İnsan Hakları Projesi'nin (KHRP) Türkiye'de ifade özgürlüğünün geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin tartışmaya katkı sağlamak amacıyla Türkçe'ye kazandırdığı kitapla, bu önemli kurumların önemli içtihatlarının AİHS'ye taraf olan Türkiye'de yaygınlaştırılması, bu konudaki bilgi ve kavrayışın geliştirilmesi hedefleniyor.

***ESKİ DÜNYA'YA YENİ BİR BAKIŞ**/ Oğuz Adanır/ Dokuz Eylül Yayınları*
"Bir an için yaşama (toplumsal, politik, ekonomik ve kültürel) ve geçmişe (tarih) değin size öğretilmiş ve paylaştığınız hemen tüm doğruların yanlış ya da geçersiz olduğunu düşünün. Bir an için gerçek ve doğru olma olasılığı en düşük görünenin gerçek ve doğru olduğunu varsayın! (...) Bu metni bitirdiğinizde dünyaya bakışınızda küçük de olsa, bir değişiklik olma olasılığı vardır. Bu şansınızı daha fazla gecikmeden kullanın."
Oğuz Adanır, yönlendirici bir düşünceden yoksun kalmış her alanda kavram karmaşasının hüküm sürdüğü bir ortamda, hem gelişmiş ülkelere özgü sanat ve kültür kavramlarını, hem de Türkiye gibi ülkelerde dile getirilen kültür ve sanat kavramlarını sorguluyor. Bunu yaparken de göstergebilimden psikanalize, antropolojiden iktisat tarihine, toplumsal ve iktisadi tarihten kültür ve edebiyat tarihine kadar pek çok alanı tarıyor. Kaçınılmaz olarak da Osmanlı tarihini kaçınılmaz olarak yeniden gözden geçiriyor. Ve ortaya Osmanlı düzenindeki toplumsal olgulardan simülasyon evrenine, Tasavvuf dünyasında kültür ve sanatın konumundan "potlaç" olgusuna dek uzanan geniş bir tarihsel yelpazede özgün, çarpıcı denemeler çıkıyor.

***DÜŞÜNCE TARİHİ**/ Afşar Timuçin/ İnsancıl Yayınları*
Afşar Timuçin *Düşünce Tarihi*'yle, Spartaküs'ün yol göstericiliğinde başlayıp günü-

müze dek süren insanın anlam mücadelesine tarihsel bir ışık tutuyor. "Tarih bilinci bir gerçekçilik bilincidir" kuramının ışığında gerçekçi düşüncenin kaynakları, gelişimi ve çağdaş görünümü üzerine kapsamlı bir inceleme sunuyor. İlkçağ ve ortaçağ uygarlıklarının felsefi ve kültürel gelişimleri, Descartes ve Kant felsefeciliği, toplumcu düşüncenin gelişimi, varoluşçuluk ve yapısalcılık, edebiyat tarihinin kendi içindeki insan araştırması ve daha başka pek çok tarihsel olgu, Timuçin'in yalın, sade anlatımıyla okuyucunun tarih bilincine eklemleniyor.
"Düşünceye yönelmek dünyaya yönelmektir; dünyaya yönelen, düşüncelerden de yararlanarak dünyayı kavramaya ve onun dönüştürülmesine katkıda bulunmaya çalışır. Amaç, gerçeği tanımak ve tanıtlamaktır, böylece insanı dünyada daha da egemen kılmaktır. Kendine ve dünyaya egemen olan insan, gerçek anlamda egemen olan insan yalnızca düşünen insandır.

MÜZİKTE GENİŞ SOLUKLAR/ *Leyla Pamir/ Boyut Kitapları*
Müzikbilimci ve piyanist Leyla Pamir, bu geniş kapsamlı incelemesiyle 18. yüzyılın ortasından 20. yüzyılın ortalarına kadar müziğin gelişimini, değişimini, çağdaşlığa dönüşümünü anlatıyor: Viyana Klasik Müzik Okulu'ndan Stravinski'ye kadar ele aldığı bestecilerin duygu ve düşünce dünyalarını, çeşitli etkilerden kaynaklanan yapıtlarını, değişen ve gelişen tekniklerini, buluş ve anlatımlarını, ileriye yönelik etkilerini örneklerle sergiliyor. Bestecilerin beslendikleri kültür ortamlarını yansıtırken edebiyat, resim, felsefeye eğiliyor ve "çağ ruhunu" yansıtıyor. Müzikte yaratıcılığın geniş soluklu evrimini sürükleyici bir dille anlatan kitap, müzikle doğrudan ilgilenenler için olduğu kadar, çoksesli müziğe ilgi duyan herkes için de bir başvuru kaynağı niteliğinde.

SESSİZ SORU/ *Talât Halman/ Bilgi Yayınevi*
Prof. Talât Halman, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kültür bakanı. Ayrıca Dışişleri Başkanlığı'nın Kültür İşleri Büyükelçisi olarak görev yaptı ve UNESCO Yönetim Konseyi üyeliğinde bulundu. Türk Edebiyatı Bölümü'nün kurucu başkanlığını üstlendiği Bilkent Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapıyor. "Sessiz Soru"dan önce *Can Kulağı, Bin Bir, Cahevi, Tuyuğlar, Uzak Ağıt, Dört Gök Dört Gönül* ve *İkiler* adlı şiir kitapları yayımlandı. Shadows of Love ve A Last Lullaby adlı İngilizce şiir kitapları da bulunan Halman'ın Türkçe'den İngilizce'ye, İngilizce'den Türkçe'ye çevirdiği şiirlerin sayısı beş binin üzerinde.
Tanrı, doğuştan kördür./ Okşamadığın bir kuş,/ Tek kanat çırpışıyla, gökleri yeni baştan/ Yaratacaktı sana,/ Cenneti bulacaktın yapraksız bir ağaçta.

BİLETİMİZ İSTANBUL'A KESİLDİ/ *Mıgırdiç Margosyan/ Aras Yayınları*
Edebiyat çevrelerinde Ermeni taşra edebiyatının yaşayan temsilcisi olarak bilinen Mıgırdiç Margosyan'dan bir öykü kitabı daha. Kitap, Margosyan'ın 1969-1988 yılları arasında bir yerel gazetede yayımlanmış yedi öyküsünden oluşuyor. Öykülerinde doğduğu yöreleri, Diyarbakır'ı, özellikle 1940'lı, 1950'li yıllarda Diyarbakır insanının sıradan günlük yaşamlarını aktaran Margosyan, yalnızca Ermenileri değil, folklorik değerleri, gelenekleri, kederleri ve sevinçleriyle tüm yöreyi tanıtıyor okurlarına.
"Allah!.." ve "Elmalı Balayı" adlı öykülerinde ise alışılmış üslubunun ve konularının dışına çıkıyor yazar. "Biletimiz İstanbul'a Kesildi", Anadolu'nun yitip giden renk cümbüşünü, çoksesliliğini okuyucuya anımsatırken, hoş ama buruk bir tat bırakıyor damaklarda.

FEMİNİZM VE EZİLMENİN ÇELİŞKİLERİ/ *Caroline Ramazanoğlu/ Çev: Mefkure Bayatlı/ Pencere Yayınları*
Caroline Ramazanoğlu, günümüzde feminist politika ile feminist toplumsal teori arasındaki ilişkilerde var olan sorunları irdelediği kitabında, feministlerin kendi aralarında bölünmelerinin maddi temelini oluşturan "farklılıklara" dikkat çekiyor. Yazar, feminizmin içinde ve etrafında oluşan her türlü olguyu sorgulayarak, feminizmin günümüzde içinde bulunduğu "geri çekilme" durumunun bağlı olduğu etkenleri ortaya koyuyor. Bu etkenlerin içinde yer alan feminizmin kendi öznel ve nesnel sorunlarından kaynaklanan iç etkenleri, "Kadınlar Arasında Çıkmaza Giriş" ve "Kadınlar Arasında Çıkmazdan Kurtuluş" ana başlıkları altında çözümlüyor. Ramazanoğlu'na göre "yeni dalga feminizm"in en büyük çelişkisi, kadınların birbiriyle olan ilişkilerinde yaşadıkları (ırksal, sınıfsal, etnik, cinsel vb. farklılıklardan kaynaklanan) baskı ve iktidar mücadelesi ve bu kitap da kadınlararası baskı ve iktidar ilişkileriyle bir hesaplaşma niteliğinde.

BANA AŞKINI GETİR/ *Charles Bukowski/ Çev: Avi Pardo/ Parantez Yayınları*
"... erken karar vermiştim yazar olmaya, kolay bir kurtuluş yolu olduğunu düşünmüştüm ve baba romancılar çok ürkütücü gelmemişlerdi bana. Hegel ve Kant daha çok zorlamışlardı. Hepsinde beni rahatsız eden şey nihayet canlı ve/ veya ilginç bir şey söylemelerinin bu kadar uzun sürmesiydi. Hepsine beş çekerim diye düşünüyordum. İki şey keşfedecektim: a) yayıncıların çoğu sıkıcı olan şeylerde derinlik olduğunu sanırlar. b) biraz olsun istediğime yakın bir cümle yazmak için yıllarca yaşamak ve yazmak gerekecekti."
Bukowski yine kadınları, cinselliği, aylaklığı, yaşamın bir yerinde tökezlemiş insanları, yaşama –genellikle yanlış ya da tuhaf– bir yerden tutunmaya çalışanları anlatıyor. Yine söylenmesi en zor sanılan şeyleri inanılmaz bir yalınlık ve netlikle birdenbire söyleyerek. Öykülerinin yanı sıra sıradışı bir bilgelikle yüklü manzum yazılarının da yer aldığı kitap, (şiir demek biraz güç) tanıdık, bildik, çok sevilen, bol argolu, bol nükteli Bukowski'yle yeniden buluşturuyor okuru.

UÇUK/ *Çetin Altan/ Sel Yayıncılık*
"Harflere sığmayan bir kozmos sarhoşluğunu tattırma cinnetine tutulmamış kalem, kâğıt üstünde Yenicami daktilosunun dilekçesi kadar bile iz bırakmaz." diyen Çetin Altan, yaklaşılmamış konuları, sakızlaşmış konuların yanında çeşnili bir harmanlamayla sunuyor bize. Onun 52 yıldır sevgiyle, özveriyle özenle tüm engellemelere ve önyargılara karşın yarattığı "akıl ve gönül bahçesi"nden ondan izinsiz derlenmiş bir demet. Derleyen: Solmaz Kamuran.

MALTE LAURIDS BRIGGE'NİN NOTLARI/ *Rainer Maria Rilke/ Çev: Behçet Necatigil/ Adam Yayınları*
Rilke'nin ilk kez 1910 yılında iki cilt olarak yayınlanan bu romanı içe dönük bir günce niteliğinde. Kitabın baş kişisi, genç aydın Laurids Bridgge, aslında Rilke'nin kendisidir. Rilke'nin sayfalarında şiirle, çocuklukla, uykusuzlukla, korkuyla ilgili çok yerinde gözlemlere rastlayacaksınız. Kitabın ana sorunu ise ölüm: "Hepimiz ölümü kendimizde taşırız, meyvenin çekirdeğini taşıması gibi."

X KUŞAĞI/ *Douglas Coupland/ Çev: Zeynep Akkuş/ Parantez Yayınları*
Yeni "yitik kuşağın", 60'lı yıllarda doğanların romanı. Toplumsal değişimin açtığı yaralar ve kıyamet senaryolarının ortasında yaşanan bir gençlik. Bu kaostan kurtulmak için kaçabilecekleri tek yer var: Çöl. Son sığınakları çöl aynı zamanda onların tüm geçmişleriyle hesaplaşmalarının da mekânı. *X Kuşağı* yalnızca 80'li yılların gençliğini anlatan bir kült roman değil, aynı zamanda yüzyılın sonunu da yansıtan bir kitap.

ÖZÜM ÇOCUKTUR/ *Fakir Baykurt/ Papirüs Yayınları*
Fakir Baykurt 65 yaşına kadar olan yaşamını bölüm bölüm yazdı. Pek çok olayı, insanı özenle anlattı ve bir "nehir roman" çıktı ortaya. Akçaköy'de o yüksek göklerin altında doğan, yoksulluk yüzünden köyün sığırını güden çocuk, evlerinde bir tek kitap olmadığı, anası-babası okuma-yazma bilmediği halde, nasıl ünlü bir öğretmen, yapıtları sahneye, perdeye aktarılan, yabancı dillere çevrilen bir yazar oldu? O öğretmen, o yazar nasıl çalıştı, savaştı? Fakir Baykurt'un, doğruları ve yanlışlarıyla birlikte tüm yaşamını gözler önüne serdiği sekiz ciltte tamamlanacak "özyaşam" dizisinin ilk kitabı.

kasım 1998

varlık
kitap eki

sayı: 78

HİLMİ YAVUZ
AKŞAM ŞİİRLERİ

HİLMİ YAVUZ:

Şair 'Görünen'den Görünmeyen'e ulaşmak ister. Çocukla şair 'görünmeyen' olmakta birleşirler. Şair, kendi hüznüne döner dönmez görünmez olur; hüznünden ve yalnızlığından saklanır.

Akşam Şiirleri/Varlık Yayınları

✪ *Sevgili Hilmi Yavuz, görüşüp dertleşmenin, halleşmenin zamanı geldi galiba.* Akşam Şiirleri'*nin dosyası elime geçtiğinde, Hilmi Yavuz şiiriyle uzunca bir zamandır hasbihal etmediğimin farkına vardım. Nereden nereye... Hasıl-ı kelam, neredeyse söyleşiden söyleşiye (kitaptan kitaba) görüşür olduk. Şiir hasebiyle, buna pek hakkımız yok galiba; ayrıca, yaptığımız bütün bu söyleşilerin hasılatından kimseyi mahrum etmemeliyiz... Velhasıl, bunca garaip şeyin yaşandığı ülkemizde, şiir söz konusu olduğunda garabinleri (kargaları) güldürecek onca şeyin pervasızca söylendiği bir çöl ortamından, bir vahaya geçişi, ara sıra sağlamamız gerekir diye düşünüyorum. Bu anlamda bir şiir kitabı yayımlamayı, çok önemli bir hadise olarak görüyorum ve ciddiye alıyorum. Sevgili hocam, acaba bizim şairlerimiz bu işi ne kadar ciddiye alıyorlar dersiniz? Şairleri ve şiiri düşündüğünüzde sizi en çok güldüren bir şeyi bana anlatma lütfunda bulunur musunuz?..*

– Elhak doğru! Sanki, eskiden, yani bundan dört-beş yıl öncesine göre, daha seyrek buluşur olduk... Ama, zararı yok, sizi özlediğim zaman, seni ve Bahadır'ı (V.B. Bayrıl), şiirlerinizi açıp okuyorum. Sizden sonrakiler de var: M. Kenan Kaya, Aydın Afacan, Alphan Algül... gibi. Her şeyin silikleştiği, sınır çizgilerinin belirsizleştiği ('Çöl ile Vaha'nın ayırt edilmezliğini düşünelim!) bu Dünya'da insan da silikleşiyor ('herkesin öteki gibi durduğu'nu düşünelim!). Akşam, işte bu belirsizliği, alacakaranlıkta eşyanın ayırt edilmezliğini imliyor.

Şair, düşünen insandır her şeyden önce. Şiiri, Dünya'ya ve İnsan'a ait problemleri taşıyabilmeli, içinde bulunduğu İnsanlık Durumu'nu şiirinde yeniden-üretebilmelidir. Bence sahihlik (otantiklik) budur. Şiir bağlamında Sahih olmayan her şey gülünçtür. Sahih veya sahici...

✪ *"Benden öncekilere"... ne güzel!.. Ne güzel bir ithaf!.. Sizden öncekileri, bir "kitap"la taçlandırmanız çok zarifane bir tavır. Emin olun, bu insanlarımızın artık alışık olmadığı bir durum (bizim şairlerimize, itham etmek, ithaf etmekten daha kolay geliyor). "Ben" söz konusu olduğunda, ne bizden öncekiler, ne de bizden sonrakiler ya da bizim dışımızdakiler, önemli değillerdir ya... Oysa "Ben", ten gibi uçucudur diye düşünmeliyiz. Ne de çabuk unuturuz, yalnızca "şiir"in kalıcı olduğunu.* Akşam Şiirleri'*nde sırasıyla, Paul Geraldy'ye, Behçet Necatigil'e, Ahmet Muhip Dıranas'a, Ahmet* Hâşim'*e, Gaalib'e, Nerval'e, Asaf Halet Çelebi'ye, Yahya Kemal'e ithaf edilmiş şiirlerin olduğunu görünce, "Gül Odası"nda çok doğru bir şey yaptığımı bir kere daha anladım; çünkü, bütün bu isimler benim de isimlerim. İ'tibar-ı Surete kanan gabi insanların "edebiyat" yaptığını gördükçe, bu türden zarif davranışların önemi bir kat daha artıyor, diye düşünüyorum, ne dersiniz? Şiirin "sahici" olmasının yolu, şairin zarifliğinden geçiyor olabilir mi?.. Günümüz şairlerini, bu açıdan değerlendirmenizi rica edebilir miyim?..*

– Sahihlik veya sahicilik, şairin kendisini konumlandırdığı zihinsel mekânla ilişkilidir. Türkiye'de bu mekân, modern ile geleneksel- olan'ın birbiriyle örtüştüğü alandır. 'Akşam Şiirleri'nin adandığı 'benden öncekiler', burada, bu alanda duruyorlar: Şeyh Gaalib ile Gerard de Nerval'in buluştukları mekân... Biliyorum, '*Bedreddin Üzerine Şiirler*'de de farklı ama gene de benzer bir zihinsel mekân araştırılmaktaydı. Orada da Pir Sultan'la Bâkî Efendi'nin buluştukları bir zihinsel mevki arayışı vardı: Şu dizeyi anımsa: '*Pir Sultan ile Bâki Efendiyi/ sırmalı bir çiğdemde birleştirerek/ rumeli kılan dize...*' Bunu şunun için söylüyorum: '*Bedreddin*'e Baki Efendi'den şu alıntı ile giriliyordu: '*Bâkiyâ, tarz-ı şiir böyle gerek/ Hem zarifâne hem levendâne...*' Ben de '*Akşam Şiirleri*'nde bunu yapmaya çalışıyorum işte: hem sahihâne (sahici), hem zarifâne!.. Bu 'tarz-ı şiir'in dışında kalanların tümüyle değersiz olduklarını düşünüyorum velhâsıl...

✪ *"Akşam benim kitabım, ışıldar,/ damaskodan pırıl pırıl yaprakları,/ açarım altın tokasını,/ acele etmeden, serin ellerle,/ ve okurum ilk yaprağını,/ mesut, samimi havasından,/ ikincisini okurum, sessiz/ rüyalarımda görürüm üçüncü sayfasını.", Rainer Maria Rilke'ye ait bu dizeler,* Akşam Şiirleri'*nin hemen girişinde yer alıyor.* Akşam Şiirleri *ise üç bölümden oluşuyor. Birinci bölüm; "Birinci Sayfa: Akşam"; ikinci bölüm: "İkinci Sayfa: Yine Akşam"; üçüncü bölüm: "Üçüncü Sayfa: Yine Akşam". Bu üç bölümün adlarını yan yana getirdiğinizde, Ahmet* Hâşim'*in o ünlü, "bir günün sonunda arzu" şirinin bir dizesi oluyor: "Akşam, yine akşam, yine akşam," ... Şüphesiz* Hâşim'*le Rilke arasında bir ilişki var,* Akşam Şiirleri'*ninse, bir üçleme olduğunu apaçık bir şekilde görüyoruz* (Ayna Şiirleri *de,* Çöl Şiirleri *de bir üçleme idi), üç yaprak ve üç sayfa; yani üç bölüm: akşam, yine akşam ve yine akşam. Biraz bu ilişkinin ne olduğundan söz etsek...*

– Yıllar önce 'Ahmet Hâşim: Belleğin Şairi' başlıklı bir inceleme yazısı yazmıştım. (Bu yazıyı, sonradan, '*Yazın, Dil ve Sanat*'ta [Boyut Yayıncılık, 1996] yayımladım.] Bu yazıda, Hâşim'le Rilke arasındaki (bence elbet!) benzerliklere ve benzemezliklere değiniyordum. Hâşim, 'Görünen'in ötesini araştırmaz; 'Görünen'de derinleşir. Tanpınar'ın 'Hâşim hayatı kasten daraltmaktan hoşlanırdı' değerlendirmesinin de anlamı budur. Hâşim'de ve Yahya Kemal'de eksik-olan da bundan başka bir şey değil. 'Görünmeyen' ve Görünen'in-ötesini araştırmaz bu iki şair... Mistisizm eksikliği de denebilir buna. Oysa Rilke mistiktir; -Görünmeyen'i araştırır; Görünen'den öteye gitmek ister. Bak, mesela Behçet Necatigil de böyledir, Âsaf Hâlet Çelebi de... 'Akşam Şiirleri', biraz da, Hâşim'le Rilke'yi biraraya getirmeye mi çalışıyor acaba, ne dersin?

✪ *3x7:21 şiir var* Akşam Şiirleri'*nde; ilk defa bu sayıda şiir kullanıyorsunuz. Çok aradım ama bulamadım bunun nedenini. Sizin şiirlerinizi okumanın aynı zamanda bir "kazı" iş-*

lemi olduğu düşüncesine o kadar alıştım ki, doğrusu bir süre sonra hamuş bir vaziyette, bir koltukta oturur buldum kendimi. Beni daha fazla harab-ı gama gark etmeden, şu işin aslını söyler misiniz allah aşkına?..

– 'Üç'ler, 'Yedi'ler, 'Kırklar'ı düşün; şifrenin anahtarı orada...

✪ Akşam Şiirleri'*nin ilk şiiri: "Akşam ve Çocuk"; "zaman iyice alçaldı... aşklar" dizesi ile başlayıp, "çocukluk, orada, boş akşamlara..." dizesi ile bitiyor. İkinci şiir: "Annem ve Akşam"ın ilk dizesi; "bir kapı açıldı, ansızın, baktık" dizesi ile başlıyor; son dizesi "kapılar arkamızdan kapanmadılar..." dizesi ile itiyor. Bu iki şiirin yan yana durması beni çok etkiledi. Nedense "görünmek"ten yana bir rahatsızlığınız olduğunu düşündüm, akşamlar iç içe geçemez; artık aşklar hamuş ve gündelik hayata ait duvarın üzerinde, hiç kımıldamadan, öylece durur gibi bir karamsarlık içindesiniz sanki. Yoksa o "çocukluk" denen büyük sayfa, "işte ben gittim, her şeyi söyledim gittim;/ işte benden herkese,/ herkese bir sonbahar..." dizeleriyle doldu da bizim haberimiz mi yok?.. Ey sessizliği yüklenen anne!.. Bir kapı aç ansızın; ve biz yeniden bakalım!.. Yolculuk nereye?..*

– 'Akşam ve Kandil' şiirinde bir dize vardır: '*Görünmemekti dileğim*'. Çocukluk, benim için bu dileği imler. Büyükler değil, küçük çocuklar oynar saklambaç oyununu. Şair de, haydi Rilke gibi söyleyeyim 'Görünen'den Görünmeyen'e ulaşmak ister; çocukla şair 'görünmeyen' olmakta birleşirler. Şair, kendi hüznüne döner dönmez görünmez olur; hüznünden ve yalnızlığından saklanır. Sonra? Sonra, görünmezliğin mevsimi gelir-sonbahardır!

✪ *Sevgili Hocam "Akşam ve Kandil" şiirini, Bartok'un "Dance Suite"ini dinlerken okudum. Ölüm'ü bu kadar kendime yakın hissettiğim hiç olmamıştı. İnanılmaz güzellikte dizeler var bu şiirde. "Akşam annemle aramda bir süs", dizesi beni çok etkiledi. Akşam'da kaybolmak, anne'de kaybolmak kadar güzel geldi bana, kelimelere bu kadar hayatiyet verme hakkını kendinizde bulmanızı ilk kez bu kadar kolay kabullendim. Sahi hocam mendil nerede?..*

– 'Akşam ve Kandil'in Bartok ('*Dance Suite*') eşliğinde okunmasına itirazım yok; ama 'Akşam ve Vedâ'yı, Haydn'ın '*Veda Senfonisi*' (op. 45, fa diyez minör) eşliğinde dinlemeyi dener misin lütfen? Benim çocukluğum, annelerin 'çiçek işlemeli lambalar' (Bakınız: '*Bakış Kuşu*': 'Hilmi'nin Çocukluğu) kandiller ve fenerlerle aydınlatmaya çalıştıkları ev içlerinde geçti. Lambaların veya kandillerin alacakaranlığında, akşam sanki anlamını yitirir gibidir, –bir süs gibi!

'Mendil nerede?' diye soruyorsun; her şey silindi artık, mendile ne gerek var?

✪ *"Akşam ve Balkon" şiiri, Behçet Necatigil'e ithaf edilmiş; ilk dörtlük, Necatigil ve şiirinin tadıyla sizi kucaklayıveriyor hemen. Sevgili hocam, hatırlarsanız ben de, "evler ve o" isimli şiirimi, Necatigil'e ithaf etmiştim. Necatigil, pek çok insanın kendisine usta kabul ettiği bir isim, siz de öylesiniz benimle Hilmi Yavuz arasında bir usta çırak ilişkisinin ötesinde çok özel şeylerin olduğuna inanıyorum. Gerek ben, gerekse Bahadır (V.B. Bayrıl), sizin hakkınızda konuşabilecek belki de herkesten çok şeye sahibiz. Belki de hiç söylemek istemeyeceğiz... İnsanların sizin hayatınıza ve şiirinize öyle uluorta, hoyratça girip çıkmasına izin vermeyeceğiz belki de... Bu konuda, karmakarışık düşünceler içerisinde olabilir insan. Bazı şeyleri kendisine bırakmak, paylaşmak istemeyebilir. Bilinçli olarak bazı şeyleri değiştirebilir sizin yaşınıza geldiğimde ne düşüneceğimi kestiremiyorum şimdiden, ama Necatigil konusunda söylemek istediğim bir şey var. Bugün, Necatigil'i çok önemli bulan pek çok insanın, Necatigil'den hiçbir şey anlamamış olduğunu düşünüyorum. Sizin Necatigil hakkında samimi olarak söyleyeceğiniz şeyleri gerçekten merak edenler olabilir. Gereksiz bir soru mu oldu bilemiyorum?.. Ve bir dize: "kim yol gösteriyor bu akşamlara?"*

– Behçet Necatigil, yirmi'nci yüzyıl Türk Şiirinin, Yahya Kemal ve Ahmet Hâşim'den sonraki en sahici (sahih) iki şairinden biridir; (öteki, Âsaf Hâlet Çelebi). Bir ölçüde de Ahmet Muhip Dıranas...

Soru 'gereksiz' değil! Akşamlara yol gösterenler'in kimler olduğu açık değil mi?

✪ *"Yaşlılık"ın ne olduğunu zaman zaman hissedebiliyorum. Yaşlılığı asıl tanımanın, gerçekten içinde bulunduğun o büyüklüğü, yaşamaktan geçtiğini herkes kolayca tahmin edebilir. Bir "şair"seniz, ama gerçekten büyük bir şairseniz (ki siz benim için gerçekten öylesiniz), durum bir hayli değişik olmalıdır. Çöl ile vahanın ayırt edilemez olmaları, benzeşmeleri gibi, gelip geçen onca yaz ve akşamın iç içe geçmesi mümkün olabilir mi?.. Aslında, şiirinize son zamanlarda giren, "yorgun", "bitik", "sönük" vb. kelimelerin neden belirdiğini anlamaya ve "şiir: baba belli değil, annesi rüya..." dizesi ile olan ilişkisini kurmaya çalışıyorum. Ben sizin yüzünüze baktığımda, şiire ait bir hüznü görmeye alıştım. Bilemiyorum,* Akşam Şiirleri'*ni okuduğumda, yaşlılık duygusuyla karşılaştım zaman zaman ve bu beni çok rahatsız etti. Sevgili Hocam biliyorsunuz; "akşam yazmaktır kendi kalbine".*

– Yaşlılık da doğal bir durum; –ve insana– özgü değil! Değişim, kaçınılmaz bir oluş; yaşlılıksa, oluş'un ('Oluş', büyük harfle!), bir fragmanı. Bu fragmanı insana-özgü kılan da, yaşlanmanın, ya da yaşlanıyor olma'nın bilincidir. Bu bilinçtir ki, yaşlılığı bir insanlık - durumu kılar. Bunu bir eksik-oluş diye düşünmek de mümkün; -gençliğin bir tamamlık, bir doluluk (plenitude) olduğunu düşünerek... Bu, şair için (Hilmi Yavuz) anne'nin ve lamba'nın eksikliğidir. Akşamın alacakaranlığı bu eksikliği (annenin ve lambanın eksikliğini) yoğun olarak duyurur... Akşam, ya da alacakaranlık, her şeyin yüzeyi olur; silinti ve ayırdedilemezlik, işte tastamam o zaman başlar. Kalbinizin zamanı...

✪ *Sizin şiirinizde beni en çok etkileyen şey, öyle kendi halinde duran ya da kullanıla kullanıla sanki artık bir daha öylesine kullanılması mümkün değilmiş gibi görünen kelimeleri ayağa kaldırıp hepsine bir daha bir daha can vermeniz bu özelliğiniz (çok özür dileyerek) ilerleyen yaşınıza rağmen bütün enerjisi ile devam ediyor. Akşamı kendine çevirmeye duyduğunuz bağlılık çok müthiş bir duygu. Ancak hayata son derece bağlı bir insan bu denli mücadeleci olabilir mi? Acaba ömrün tam sonunda, "yazmak" ve "kitap"a bağlı olmakla, hayata bağlı olmak arasında nasıl bir ilişki olabilir? Bazen bir şiirin bitişini bir ömrün sonuna benzetirim. Bir anlamda şairin hayatı, akşamı kendine çevirip, "şimdi artık uzaklara gitmiştir,/ biraz önce nehre düşen ilk şiir" dizelerini söyler söylemez bir kesintiye uğramıştır. Merak ettiğim şey şu: iki durak arasında, kelimelerin birdenbire değersiz birer taşa dönüştüğü bu boşlukta şair, "hiçbir yere gitmek olmamalıdır" dizesini görmezden gelip," uçurum oteli nasıl bir şeydir?" dizesini yaşamak isteyebilir mi?.. Çünkü bazen, bir kitap açıyorum, ama fırtına dinmiyor!..*

– Bu sözlerin için, teşekkür ediyorum sevgili Osman Hakan... Biliyorsun, kitabın başına da aldım, Rilke, 'akşam benim kitabım...' diyor. Kitap, yazı'dır çok zaman. Akşam, yazı'dır öyleyse. Benim imgelemimde, akşam, yazı, yolculuk birer gidiş olarak, bir devam-ediş olarak görünürler. *'hiçbir yere gitmek olmamalıdır'* dizesi de bu devam-ediş'in süresiz kesintiye uğraması olabilir mi? Necatigil'i anımsa: 'yazmak, sürekli ertelenmiştir!' Hiçbir yere gidememek'se, ancak Uçurum Oteli'nde konaklıyor olmakla mümkündür. Şairin, yersiz yurtsuzluğu değil, göçebeliği değil, uçurum oteli'nde konaklıyor olma'yı seçmesidir ki, onun yaşamını trajik kılar.

✪ *Hocam nedense bu konuşma daha önce yaptığımız söyleşilere benzememeye başladı. Bir şey var!.. Hemen söylemeliyim:* Akşam Şiirleri'*nin dosyasını okurken de hissetim, şimdi bu yaptığımız konuşmanın gidişatında da var, tarif edemediğim bir karamsarlık ve hüzün duygusu kitabın sonuna geldikçe daha da ağırlaşıyor. Mesela kadınlar silikleşiyor yerine anne geliyor; kalbimiz yol gösterecek ama kadınlar akşamı yanıltıyor; nasıl yokum sorusu, belki orada değilim tereddütleri; kalbimiz bir şeyi gösteriyor ama ne gösteriyor bilinmezleri* Hâşim'*in "muttasıl kanar" sözlerine gelip dayanıyor. Ve "Hilmi gel aç çocukluğunu!.." nidası kendiliğinden dökülüveriyor.* Akşam Şiirleri'*nin en güzelleri ise bu haykırıştan sonra başlıyor Sevgili hocam, şair Hilmi Yavuz* Akşam Şiirleri'*nde çocukluğunu açabiliyor mu?..*

– Bilmem, açabildim mi? Ben, çocukluğumu açtığımı düşünüyorum. Akşam'ın birinci sayfasını...

✪ *"Üçüncü Sayfa: Yine Akşam"da hermetik sözler ya da benzer bir eda var. Bu benim sizin şiirlerinizde şimdiye kadar fazla hissetmemiş olduğum bir şey. Bunu çok önemli buluyorum. Şiir başlıkları bile bu düşüncemi destekler nitelikte. Yelken, maden, doluluk, hiçbir şey, yolculuk, veda sözcüklerinin şiir başlıklarında yer alması ise bir rastlantı değil. Bir yelkenin kendiyle dolmasının elbette bir zamanı olsa gerek. Bir şiirin gerçekten kalıcı olabilmesi, galiba biraz da şairinin bir ermiş gibi düşünebilmesine bağlı. Sevgili hocam ister kabul edin ister etmeyin, ama siz gerçekten çok değiştiniz. Bu dünyanın bazı taraflarından uzaklaşmaya başladınız galiba. Size olan sevgimi hiçbir şey değiştiremez ama bu beni korkutuyor!..*

Öyle mi dersin? Ben bu şiirlerde, daha da Dünya'laştığımı sanıyorum; Dünya'laşmaktan uzaklaştığımı hiç sanmıyorum. Ermiş'lik, belki de Dünya'laşmanın ta kendisidir. Dünyaya bir başka taraftan ('Uçurum Oteli'nden meselâ!) bakarak, Dünya'nın doluluğuna *ermek*'tir. Benim *Ermiş*'im, eksik gibi görünen'i veya gerçekten eksik-olan'ı veya gerçekten eksik-olan'ı bir Doluluk olarak kavrayabilendir. Dolayısıyla, problem bir bakış açısı problemidir. Kimine göre ermiş terk-i Dünya edendir; bana göreyse, Dünya'yı eksik-oluş içerisinde Doluluk olarak kavrayan... *'Akşam Şiirleri'* işte bu doluluk'u imliyor, –elbette bana göre!..

✪ *"Nasıldı, sonrasını gördünse eğer..." Bu dizeleri sonrasını gören bir insan olarak mı yazdınız?..*

– Hayır! Dikkat edersem, bir dize bir kesinleme (affirmation) değil, bir soruşturma'dır: Nasıldı, sonrasını gördünse eğer? Sonra'sını görebilmek? Mümkün mü?

✪ *"Akşam ve Yolculuk" başlıklı şiir, Yahya Kemal'e ithaf edilmiş, hep sormayı istemişimdir size, Yahya Kemal'in yerinde olmak ister misiniz diye (Merkez Efendi'nin hikâyesini biliyorum) ya da Yahya Kemal mi yoksa Ahmet* Hâşim'*in (ister istemez hep kafasının büyüklüğünü düşünmüşümdür) yerinde mi olmak istersiniz?.. Siz benim tercihimin ne olduğunu biliyorsunuz...*

– Sevgili Osman Hakan, sen beni tanırsın, bu soruyu da beni hınzırca bir tuzağa düşürmek için sorduğunu biliyorum. Ama tuzağa düşmüyorum işte. Ben ne Yahya Kemal'in, ne de Hâşim'in yerinde olmak isterdim. *'Daha başından beri hiç sevmedim yerimi'* ama, başkasının yerinde olmak da istemem. Ben, Hilmi Yavuz olma'yı beğenmiyorum, ama gene de öteki olmak istemem; –*'herkes öteki gibi'* dursa bile!

Gördün mü, senin tercihinin ne olduğunu nasıl da bildim!.. Öyle değil mi?

✪ *Sevgili Hilmi Yavuz, bu konuşma gereğinden fazla uzadı ve "haydi toparlan artık, kalk gidiyoruz" demenin vakti geldi galiba. Aslında ikimiz de buraya yorgun olarak gelmemiş olsaydık, daha keyifli bir konuşma yapabilirdik. Sevgili Enver Ercan'ın bana son dakikada böyle bir görevi tevdi etmesi sizi de beni de bu dar vakitte bir araya gelmek durumunda bıraktı. Bunun için beni bağışlayın. Sizi bir kere daha kutlamak isterim. Bana zaman ayırdınız sağolun varolun. Bir daha ki kitaba kadar allahaısmarladık. Elinize dilinize sağlık her şey için çok teşekkür ederim.*

– Dur, bir yere gitmiyorum! Ne diye bu söyleşiyi 'hüzün'le bitiriyoruz, Allah aşkına? Kitap yeterince 'hüzün'lü değil mi? Ben de sana yürekten teşekkür ediyorum. Bin yaşa!

OSMAN HAKAN A.

HİLMİ YAVUZ

ÇÖL ŞİİRLERİ

(2. BASIM)

VARLIK/ŞİİR

Ingeborg Bachmann

DAR ZAMAN

Şiir / Varlık Yayınları

Hep Küçük Bir Kız Olarak Düşünüyorum Onu

Ingeborg Bachmann adını ilk kez 1973 yılında ozanın ölümüyle duydum: "Üç hafta önce Roma'daki evinde çıkan bir yangında yaralanan Ingeborg Bachmann öldü". Heinrich Böll "Kimse Ingeborg Bachmann'ın korkunç ölümüyle, tasarladığı roman dizisi 'Ölüm Biçimleri' arasında bir ilişki kurmaya koşturmamalı, yapıtlarında ateşle ölüme göndermeler, öylesi bir ölüme ilişkin anıştırmalar aramamalıdır" demişti, ama yine de sarsıla sarsıla düşünmeden edemedim: Ne acılar çekti, nasıl çekti? Nasıl oldu da bir "tunica molesta"ya dönüşüverdi geceliği? Aldırmıyor muydu, yoksa dedikleri gibi bedenini yakan sigara külünün acısını duyamayacağı bir yerlerde miydi artık? Gerçekten o kutular dolusu haplarına mı vurmuştu kendini son demlerinde? Son anlarında yazdığı bir şiir gibi duran, o adı çok uygun "Bilmecemsi" şiirini ölümünden altı-yedi yıl önce yazmış olması –hep– kafamı kurcaladı, ürpertti beni. Zamanla Bachmann'ın da Hölderlin, Saint Exupery, Camus, Celan gibi yaşamının sonundan –karanlıktan, çiçek dürbünün tersinden– bakılabilecek, kimbilir belki de görülebilecek kişiler arasında olduğunu düşünmeye başladım. Tedirgin kişiliğini biçimlendiren, yapıtlarına büyük ölçüde yansıyan sorunsallar ilgimi çekmeye başladı.

Bu sorunsallar öncelikle Bachmann'ın bir insan, sonra da Batılı –özellikle de Avusturyalı– bir aydın oluşundan kaynaklanıyordu bence. (*Ülkesinin Bachmann'da bıraktığı izleri sürmek için "Otuz Yaş"taki "Bir Avusturya Kentinde Gençlik" adlı öyküsüne –çeviren Kâmuran Şipal, Yankı Yayınları, 1969–, bir de Uwe Johnson'un "Klagenfurt'a Bir Yolculuk" adlı kitabına bakılabilir.*)

İnsandan yanaydı Bachmann –çok yakın, çok yaralanabilir kılıyordu bu onu–; insanın yeryüzündeki yersiz yurtsuzluğunu, yerleşememişliğini, ötekilerle arasındaki iletişimsizliği, tarih karşısındaki tedirgin konumunu, tüm bunların neden olduğu acıları didikliyordu. (*Heidegger'e duyduğu ilgi bundandı belki de.*) Kendisinin de acılarıydı bunlar, kendisi de kuşkuyla, kaygıyla yüklüydü. Tedirginliğini dışa vurarak insana, kendine bir yer, bir zaman arayıp duruyor, ararken de, sözcüklere dökerken de kendisiyle, "başkaları"yla, tarihle –özellikle yakın tarihle–, kültürle –özellikle antik ve Hıristiyan kültürle– hesaplaşıyordu.

Bachmann'ın şiirini bütünüyle bir hesaplaşma şiiri olarak görüp biraz da bunun için sevdim. Benim için canlılığı, kapsamlılığı, devingenliğiyle de sevilesi bir şiirdi onunki. (*Beni çeken tüm bu özelliklerinin, bu sorma, sorgulama, hesaplaşma havasının en yoğun biçimde sezildiği şiirin "Duyuru" olduğunu düşündüm, ilk olarak o şiiri çevirdim, nasıl çevirdiğime ilişkin notlarımı bir yazıya dönüştürerek yayınladım; "Hesaplaşmanın ozanı, hesaplaşmanın şiiri ya da bir çevirinin hesabı", Yazko Çeviri, Kasım-Aralık 1987.*)

Batı kültürünün uğraklarından biriydi Bachmann. Her türlü sınıra, kırıcılığa, iletişimsizliğe kendisi pahasına karşı duruyordu. "İnsanların gözünü açmak" gerektiğine inanıyordu. Bir yanıyla siyasaldı. Yine de sonunda Wittgenstein'ın Tractatus'unu andıran biçimde, kendini oraya çıkaran merdiveni, –sonuncusu 1956'da yayınlanan– ilk iki kitabından sonra şiiri, sözleri, dahası kendini bırakıp gitmesine şaşmamak gerekir. Peter Beicken'in dediği gibi, "büyülemek ve büyülenmek için herkesin ödemek zorunda olduğu pahayı gözardı etmek olası değil."

Diyorlar ki 1964'ün sonunda Taormina'da, Anna Ahmatova'nın ödül töreninde Bachmann da varmış. Ahmatova konuşmasını bitirdikten sonra, Bachmann ansızın ayağa kalkmış, "Sahiden" başlıklı bir şiir okumuş. Kusursuzmuş diyorlar Bachmann'ın sahneye çıkışı, tıpkı o eski, o pırıl pırıl günlerindeki gibi; kendisi güzelmiş, sesi sıkı.

Böll aynı yazısının sonunda "Acıyla düşünüyorum onu, sevecenlikle, dostlukla, o kırk yedi yaşındaki kadını küçük bir kız olarak düşünüyorum hep, kolayca söyleniveren bir şeye de direniyorum: Ölüm kurtardı onu. Hayır, böylesi bir kurtuluş ardında değildi o; yanılıp yanılmadığımı kendisine sormayı ne kadar isterdim" diyor.

Ben de Eva Demski'nin sesine katılıyorum: Almanca'da Bachmann'dı ilk ozanım.

(*Çeviri notlarıma dönersek, sonu şöyleydi: "Burada söz konusu edilen çoğun dizeler, sözcükler, anlamlar da olsa, imgeler ve şiir –oluşursa– bunların kendi aralarında, şiirin öteki öğeleriyle, okurla olan etkileşimlerinden oluşur, oluşup süregider dilerim böylece."*)

MUSTAFA ZİYALAN

Dante

İLAHİ KOMEDYA

Oğlak Yayınları

Türkçe'de Dante

Osmanlı İmparatorluğu'nun Londra sefiri Musurus Paşa'nın Dante'yi (belki de *İlahi Komedya*'yı) çevirme girişimi Abdülhamit sansürüne takılır. Yıldız Sarayı'ndan Maarif Nezaretine gönderilen bir yazıda şöyle denir: "İtalyan şairlerinden meşhur Dante'nin eserlerinin tabına katiyen ruhsat verilmemesi tebliğ edilmiş olduğu halde, bu eserin tashih edildikten sonra tabına ruhsat verilmek üzere olduğu zât-ı şahanece haber alınmıştır. Tashih edilmek suretiyle de olsa bu şairin eserlerine müsaade edilmemesi irade-i seniye iktizasındandır."[1]

Türkçede *İlahi Komedya* ile ilgili ilk kaynak Nüshet Haşim Sinanoğlu'nun *Dante ve Divina Commedia* adlı yapıtı. Önsözünden 1930'da yazıldığı anlaşılan ama Milli Eğitim Bakanlığı'nca 1934'te basılan 106 sayfalık bu kitabın ağırlığı Dante'nin yaşam öyküsü. Son bölümünde de *İlahi Komedya* özetleniyor. *İlahi Komedya*'nın ilk çevirisini ise 1938'de Hilmi Kitabevi yayımlıyor. Hamdi Varoğlu'nun Fransızcadan yaptığı "düzyazı" çeviri eksiksiz. İbrahim Hilmi Çığıraçan'ın Dante'nin "hayatı ve eserleri" başlıklı bir girişi ile M. Turhan Tan'ın "Divina Commedia hakkında takrizi"ni de içeren bu çevirinin açıklamaları çok yetersiz. Çevirmenin de belirttiği gibi, çeviri "karanlık cümlelerle" dolu. Dili bugün okunamayacak denli eski.

Feridun Timur'un 1954 yılında Varlık Yayınları'nın Dünya Klasikleri dizisinde yayımlanan *Dante* adlı kitabı *İlahi Komedya*'nın 26 "manzumesinin" İtalyancadan yapılan düzyazı çevirisini de içerir. Feridun Timur'un *İlahi Komedya* çevirisi daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayımlanır. Bu çeviri de eksiksiz bir "düzyazı" çeviri. Açıklamalar Hamdi Varoğlu çevirisine oranla daha fazla. Ne var ki çevirmenin ana dilini özensiz kullanması, yalnızca İtalyanca metni önemsediği izlenimini vermesi, eskiyen sözcüklerin sonraki baskılarda yeni sözcüklerle değiştirilmiş olmasına karşın, bu çevirinin okunmasını da neredeyse olanaksız kılıyor.

Dante'yi çevirmek

Şiir çevirisi, çevirmenin kaçınılmaz ihanetininin[2] ölçüsünü, hiç kuşkusuz daha da artırmaya yatkın bir çalışma. İhanetin oranını sınırlı tutmanın yolu ise, çeviriyi bir "uyarlama" olarak değerlendirmek. Her dilin kendine özgü yapısı, mantığı dikkate alınırsa, çevirmenin gerektiğinde sözcüğü sözcüğüne çevirmek titizliğinden ayrılıp, şu soruya yanıt araması doğru olur: "Yabancı yazar, Türkçe yazsaydı nasıl yazardı?" Çeviri "kokmayan" çeviriyi, bu sorunun yanıtının içerdiğine inanıyorum.

Decameron'u çevirirken kapıldığım *İlahi Komedya*'yı şiir olarak Türkçeye çevirmek düşüncesinin ilk denemesi, bir

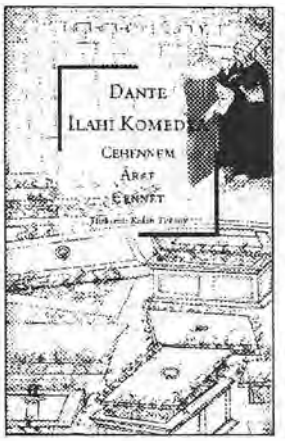

Paris yolculuğu sırasında Châtelet'deki Sarah Bernhardt kahvesinde yapıldı. Bir hafta süreyle bu kahvede, (St. Michel Bulvarı'ndaki Gibert Kitabevi'nden aldığım İtalyanca-Fransızca) *Cehennem*'in ilk kantolarını çevirmeyi deneyip, *İlahi Komedya*'nın çevrilebilir olduğunu gördüm. *Decameron* çevirisinin ardından başladığım *İlahi Komedya* çevirisi iki yıla yakın (Kasım 1996-Ağustos 1998) sürede tamamlandı. Bu süre boyunca gündüzlerim, gecelerim *İlahi Komedya* ile birlikte geçti. İstanbul dışına gitmem gerektiğinde bile, çeviriye ara veremedim. Paris, Milano, Boston, Chicago, New York uçaklarında, otellerinde, Ankara, Antalya, İzmir, Bursa yolculuklarında, hep *İlahi Komedya*'nın dizeleri ile birlikte oldum.

İlahi Komedya çevirisinin güçlüğü İtalyancada sözcüklerin "ünlülerle" bitmesinden yararlanan Dante'nin 14 233 dizelik yapıtın tümünde kullandığı, *terza rima* adını verdiği uyak düzeniydi. Başka bir dile aktarılması olanaksız bu düzenin getirdiği zorluğu aşmanın tek yolu, Fransızca, İngilizce çevirilerde de olduğu gibi, *İlahi Komedya*'yı serbest koşukla çevirmekti.

Önemli bir zorluk da, şiirde geçen yüzlerce kişi, yer, olay adının, ayrıca kutsal metinlere, mitolojiye, tarihe yapılan göndermelerin açıklanmasıydı. Dört değişik İtalyanca baskı ile Fransızca ve İngilizce çevirilerin, kimi kez birbirleriyle çelişen notlarından ve İtalyanca kaynaklardan yararlanılarak yapılan Türkçe açıklamaların güvenilir bir sonuca ulaştığını sanıyorum.

İlahi Komedya'nın Türkçesi elbette Dante'nin şiir gücüyle boy ölçüşemez. Ama *İlahi Komedya*'nın Latince kökenli dillere yapılan çevirilerinin bile, aynı eksikliği taşıdıklarını unutmamak gerekir. Bu çevirinin, *İlahi Komedya*'yı ilk kez günümüz Türkçesiyle şiir biçiminde Türk okurunun ilgisine sunmaktan öte bir savı yok. Başka dillerde olduğu gibi, Türkçede de bu çeviriyi başka çevirilerin izlemesini diliyorum.

(*) Bu yazı kitabın önsözünden alınmıştır (ed.n.)

(1) Bkz. Niyazi Ahmet Banoğlu, *Basın Tarihimizin Kara ve Ak Günleri*, İstanbul 1960; ayrıca Bkz. Oğuz Karakartal, *Büyük İtalyan Şairi Dante'nin Türkiye'de Tanınması*, Tarih ve Toplum, Aylık Ansiklopedik Dergi, Kasım 1996, sayı 155.

(2) Traduttore traditore = çevirmen hain(dir); İtalyanca deyiş.

REKİN TEKSOY

ATTİLÂ İLHAN:

Ben edebiyattan geldiğim için, elbette fıkraya yatkındım, çünkü edebi imkânlarımı da kullanabiliyordum, bu da, okura ulaşmamda yardımcı oluyordu.Hâlâ da, bu böyledir.

Bir Sap Kırmızı Karanfil/ Bilgi Yayınları

✪ *Siz çok yönlü bir edebiyatçısınız; şiir, roman, deneme, senaryo çalışmalarınızın yanı sıra fıkra da yazıyorsunuz. Yeni kitabınız da Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan fıkralarınızdan oluşuyor. Peki, neden fıkra?..*

– Gazeteciliğe yirmi beş yaşımda başladım: *Türkiye Sosyalist Partisi*'nin çıkardığı, '*Gerçek*' gazetesinde Yıl, 1950. O yıllarda, bir gazeteci, hemen her işe koşardı; spordan magazine, yazmadığı yok! Bu tür gazetecilere, 'kırk ambar' denilirdi; en müthişleri de, *Naci Sadullah! İzmir*'de, tek başına gündelik gazete çıkarmıştır. '*Gerçek*', zengin bir gazete olmadığından; kadrosundakiler, bu türden bir gazetecilik yapıyorlardı: ben, *Asım (Bezirci), Hasan (Tanrıkut), Orhan (Müstecaplı), Enver (Ebcioğlu)* vs. *Asım*'la benim, haftalığımız onar lira idi. Alır almaz, gider, '*Filibe Köftecisi*'nde kendimize birer ziyafet çekerdik.

Gerçek'de, zaman zaman, fıkra, makale yazıyordum. *Paris*'ten, *Cemil Sait*'in *Pazar Postası*'na, siyasi fıkralar yollamaya başladım. Asıl gazete yazarlığım, *Demokrat İzmir*'de başlamıştır. 60'lı yılların ikinci yarısında, imzasız başyazılar yazıyorum. *Ankara*'daki politikacıların, bu arada *Bülent Ecevit*'in dikkatini çekmiş. Adım yayıldı. *Ankara*'ya geçince, önce *Yeni Ulus*'ta, sonra, *Yeni Ortam*'da, fıkralara devam ettim. Onu *Dünya*'da ve *Milliyet*'te yazdıklarım izledi. Böyle böyle, basında adı bilinir fıkra yazarları arasına girdim. Okunurluğum, yirmi beş yıl önce herkesi şaşırtan yazdıklarımın, zaman içinde birer ikişer gerçekleşmesinden ileri geliyor.

Fıkra, gazetecilikle edebiyat arasında bir tür; daha doğrusu, edebiyatçılığa en yakın, gazete yazısı! Ona heves etmemin birinci sebebi budur. Ama yalnız *Demokrat İzmir*'de değil, ben *Dünya*'da da, adımı kullanmadan başyazılar yazmışımdır. Tercih gerekince, daima fıkradan yana oldum, çünkü bu bizim dönemimizdeki bir tefrike uyuyordu, muharrir ve edip tefrikine! Bazı yazarlar, ediptir: *Peyami Safa, Falih Rıfkı, Yâkup Kadri* ve benzerleri; bazı yazarlar ise muharrir, mesela *Ahmet Emin Yalman, Zekeriya Sertel, Necmettin Sadak!* Öncekilerin formasyonu edebidir, sonrakilerin değil! Ben edebiyattan geldiğim için, elbette fıkraya yatkındım, çünkü edebi imkânlarımı da kullanabiliyordum, bu da, okura ulaşmamda yardımcı oluyordu. Hâlâ da, bu böyledir.

Gazete yazarlığımın ikinci sebebi, siyasi iktisat düzeyinde, fikirlerimi savunmak isteyişim! Çünkü yazmak, bir aksiyondur, ben de 50'li yılların başından beri, nerdeyse yarım asırdır bu aksiyonun içindeyim: özgürlükçü sosyalist tavrın savunmasını yapıyorum.

✪ *Bugün edip diyebileceğimiz köşe yazarları kimler sizce?*

– 'Edip' diyebileceğimiz köşe yazarı, az! Formasyonu edebiyat olanlar, mesela *Melih Cevdet, Oktay Akbal* elbette ediptir; gazetelerin sanat sayfalarında yazanlar var ki, zaten konuları sanat, *Selim İleri*'den tut *Fethi Naci*'ye, *Enis Batur*'dan *Ataol Behramoğlu*'na, keyfiyet budur. Formasyonu edebi olmayanların, edipliğe özenmesi, yakışıksız oluyor. Böyleleri de yok değil.

✪ *Siz 'inkılap neslinin bir çocuğu olarak' nöbeti devralırken 'bir sap kırmızı karanfil' bırakıyorsunuz Müdafaa-i Hukuk'un anıtına. Kemalizm'e sahip çıkan bir sosyalist. Sizin için böyle bir tanımlama yanlış ya da eksik olur mu?*

– *Kemalizm*'e sahip çıkmayan, sosyalist olmaz, olamaz; böyle bir şeyi savunanlar, ne diyalektiği biliyor; ne siyasi iktisadı, ne de tarihi determinizmi! Toplumsal gelişmede, ulusal demokratik devrimler, temeldir; sosyalizm onun içinde ve üstünde gelişir; nasıl *Kerensky* olmasaydı, *Lenin; Sunyatsen* olmasaydı, *Maozedun* olmayacaktıysa; *Mustafa Kemal*, onun ve arkadaşlarının başardığı *Anadolu İhtilâl ve İnkılâbı olmazsa, Türkiye*'de sosyalizm olmaz, çünkü bizim ulusal demokratik devrimimiz budur, adı da *Kemalizm*'dir. *Şefik Hüsnü*'den, *Nâzım Hikmet*'e, *Esat Adil*'den *Mehmet Ali Aybar*'a, bütün 'eski tüfekler', tartışmasız '*Kemalist*'tirler; Anadolu İhtilâli'ne sahip çıkarlar.

✪ *Yeni kitabınızda yer alan fıkralarda Türkiye gerçeğine, evrensel ölçekte bakıyorsunuz. Yazıları okuyunca, insanı karamsarlığa düşürecek kadar, her yönden kuşatılmış bir Türkiye gerçeğiyle yüz yüze geliyoruz. Siz karamsar değilsiniz ama...*

– Karamsarlığa sebep yok! Ayağına takılan bütün çelmelere, 'Sistem'in çevirdiği dolaplara, 'Soğuk savaş' siyasi kadrosunun beceriksiz ve ufuksuz davranışlarına rağmen, *Türkiye*, bölgenin en büyük devleti olmuştur; take-off noktası geçilmiştir; yönetici kadroların bilinçsiz kararları, toplu-

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (6.000.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 90 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 60 $
❑ 2 yıllık (12.000.000 TL)
❑ 2 yıl 150 DM
❑ 2 yıl 100 $

Ad, soyadı..... Doğum tarihi ve yeri.....
Adres .....
Posta kodu /Şehir ..... [E-posta.....]
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabına
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 064-6/1032416-0 no'lu hesabına
❑ Pamukbank Türbe Şubesi 10210743 no'lu hesabına
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: Alındığı Müessese:
Kart Sahibinin İmzası: Nüfus Cüzdanı No:

mun gelişmesini, hatta atılımcılığını önleyemiyor: halk, siyasi partilerin de, aydınların da önündedir. İyimserliğimin sebebi bu! Malum ya, ülkeyi Tanzimat'tan beri aydınlar batırır, halk kurtarır diyen, benim.

✪ *Kimi toplumbilimciler globalleşme sevdasının Türkiye'ye ikinci bir Sevr'i dayatabileceğini ileri sürüyorlar. Siz nasıl değerlendiriyorsunuz bu yaklaşımı?*

– *Sevres*'in gündemde olduğunu, ben, 60'lı yıllardan beri söylüyorum; Batı'ya güvenilemeyeceğini, bütün hesaplarının, kendi çıkarlarına dayandığını filan! '*Batı'nın Deli Gömleği*' adlı kitabımda, bu yazılarımı bulabilirsiniz! Batı, özellikle *Avrupa* için, Türkler ve Ruslar, *Asya*'lı 'barbar' kavimlerdir, onları baş belası olmaktan çıkarmak için, en iyi yol parçalamaktır: bilindiği gibi, *SSCB*'yi parçaladılar; sonra *Yugoslavya* aynı akıbete uğradı, arkasından *Irak*; şimdi *Türkiye*'yi parçalamayı düşünüyorlar; '*gaflet, dalalet hatta hıyanet içinde olan*' bazı kuşbeyinli aydınlarımız da, aynen *Mütarake* yıllarında olduğu gibi, onlara çanak tutuyor.

✪ *Söyleşimiz, fıkralarınızla ilgili olacaktı ama aklımda hep şiirleriniz. Yeni şiir kitabınızı ne zaman okuyabileceğiz?*

– Yayınlamıyorum ama, şiir yazıyorum; nitekim, bir kısmını *Varlık*'ta okurlara sundunuz, kısa ve küçük şiir kitaplarını sevmem, biraz daha ele gelir bir kitap olması için, bekliyorum. Önümüzdeki aylarda, dört uzun hikâyeden oluşan, '*Yengecin Kıskacı*' başlıklı bir kitabım çıkacak; değişik, şaşırtıcı bir kitap oldu: ilk hikâye 1940'lı yıllarda yazılmış, ikincisi on yıl sonra, üçüncüsü yirmi yıl sonra; bir yirmi yıl sonra da '*Yengecin Kıskacı*'nı yazdım, beş bölüm, yüzü aşkın sayfa: bilmem, böyle hikâye yazan oldu mu? Yeni şiir kitabı muhtemelen onun arkasından gelir.

ENVER ERCAN

İbrahim El Kayar'ın Gözüyle

KONSTANTİNOS KAVAFİS

"Onunla birlikte sekiz yıl çalıştım, 1922 yılında emekliye ayrıldığı zaman da onun yerini ben aldım.

Emekli olduktan sonra onu görüp görmediğimi mi soruyorsunuz? Birinde bir şey sormak için Lepsius sokağındaki evine gittim. Beni çok nazik karşıladı ama içeriye davet etmedi. Konukları olduğunu anladım. Sular İdaresi'ndeki görevimden 1925 yılında ayrılıp bir başka iş için Kahire'ye gittim.

Kavafis, Avrupa Bürosu'nun yazışmalarını denetlemekle görevliydi (bir de Arap Bürosu vardı). Yanılmıyorsam, anımsadığıma göre, bu işi Zananiri Paşa sayesinde bulmuştu, öyle söylerlerdi. Bizim muhasebe müdürüydü Zananiri Paşa, çok etkili bir insandı bu Michel Zananiri, ünlü Zananiri ailesindendi, Gaston Zananiri de şairin çok yakın dostuydu.

Nerede miydi bu Sular İdaresi? Ramleh istasyonunun yanında, bugünkü *Grand Trianon*, eski *Athinaios* pastanesinin üzerinde.

Kavafis'nin bürodaki ilk görevi "kâtiplik"miş, mektupları elle çoğaltırmış: Ben işe girmeden yirmi iki yıl önce, o zamanlar yazı makinesi falan yoktu. Kavafis çok iyi İngilizce bilirdi, kendini tanıtınca bölüm şefi olmuş. Gelen yazılara verilen cevapların redaksiyonunu denetlerdi. Bir gün İngiliz üstlerinden biri yazdığı raporda bir yanlış buldu.

Büro dediysem öyle büyük falan sanmayın. Kavafis'in emrinde iki kişi vardı: İki daktilo. Suriyeli Konstantin Naggar ve ben. Ama Kavafis bizim yazılarımızın dışında başka bölümlerin yazılarını da denetleyip düzeltirdi. Düzeltme işinde çok titizdi, noktalama konusunda işi ukâlalığa vardıracak kadar dikkatli davranırdı. Kendi odası vardı. İncelemesi için bir yazı götürdüğümüzde, eline kalem alıp düzeltmez, görevliye bir pusula yazardı: "Beni görmeniz ricasıyla. Bana telefon etmeniz ricasıyla" gibi. Görevli gelir, Kavafis ona bir virgülün eksik olduğunu söylerdi. Adam gidip virgülü yerine koyar, sonra tekrar Kavafis'ye gösterirdi. Bizi öfkeden çıldırtırdı. Eski arkadaşım Konstantin Naggar tahammül edemezdi ona... Ama ben çok iyi anlaşırdım. "Mösyö Kayar. Mösyö Kayar" diyerek canımı epeyce sıksa da iyi anlaşırdım... Bir gün tepem attı: "Mösyö Kavafis bana iğne ile kuyu kazdırıyorsunuz," dedim. Kullandığım deyim çok hoşuna gitti. Genellikle yazışmalarda gecikme olurdu. Kavafis dalga geçerdi, ama mesai bitimine doğru arkasından atlı geliyormuş gibi çıkardı.

"Bu tür gecikmelere göz yumulur muydu sizce? Kavafis İngilizleri sabote mi etmek istiyordu?"

Kayar Usta gülümsedi.

– "Çok kurnaz bir insandı, şeytana külâhını ters giydirirdi. Masasının üzerine dosyaları yığar, bazılarını açar, sanki işi başından aşkınmış gibi. Bürodan çıkmadan önce bunları toparlar yerlerine yerleştirirdi. Telefonda her zaman, "Çok meşgulüm," derdi. Bazen odasına kapanırdı. Arkadaşımla ben anahtar deliğinden içeri bakardık. Kavafis bir tiyatrocu gibi elini kolunu sallar, kollarını havaya açar, sonra eğilip bir şeyler yazardı. İlham geldiği zamanlardı anlaşılan. Pek tabii, bize pek matrak gelirdi, basardık kahkahayı. Hey gidi günler, demek Mösyö Kavafis meşhur olacakmış!

Bizlere, iş arkadaşlarına hiç mi hiç güveni yoktu. Bütün belgeleri, dosyaları dolaba kilitlerdi, giderken anahtarı yanında götürürdü. Sabahları işe geç kaldığı için elimiz kolumuz bağlı onu beklerdik. Uşağı Mirgani'yle anahtarı yollamak zorunda kalırdı.

Sabah sekizden bir buçuğa kadar çalışırdık: Toplam beş buçuk saat. Ama Kavafis işe dokuz buçuktan önce gelemezdi. İşe tam vaktinde gelen İngiliz müdürlerin durumu anlamamaları için epeyce ter dökerdi. Evi pek uzak sayılmazdı, ama o işe arabayla gelirdi ve bu ona üç *grosia*'ya[2] patlardı. İşe geç kaldığı için kendisine çıkışılmasını önlemek amacıyla asansöre binmezdi. Büyük bir dikkatle merdivenden çıkardı, yakalanması halinde kendini savunacak bir bahanesi olurdu her zaman. Şapkasıyla başı dertteydi... Bazen tanık gibi kullanırdı. Merdivenden çıkarken bir odacı görürse, şapkasını odasına asması için önden gönderirdi. Kendisini koruma yöntemleri öğretmişti bize: "İngiliz benden önce gelip beni soracak olursa, Mösyö Kavafis'in burada olduğunu, ama acele bir iş için dışarı çıktığını söyleyin. On dakika sonra gene soracak olursa, bunu yarım saatten çıkarıp Mösyö Kavafis'nin yirmi dakika sonra döneceğini söyleyin." Sular İdaresi'nde çalışan İngilizler sanki bir kişiymiş gibi "İngiliz" derdi hepsi için, oysa önemli görevler yapan altı-yedi İngiliz vardı... Uşağı Migrani hemen hemen her gün gelirdi büroya, bazen sözünü ettiğim anahtar için, bazen bir alışveriş için. Efendisinin onayını almadan bir piliç bile satın alamazdı, o zaman bizim büroyu bir gıdaklamadır götürürdü. Kavafis pilicin kanatlarını açar, tüylerini dikkatle incelerdi. Epeyce cimriydi. Bazen birine yardım için aramızda para toplardık. Ondan tek metelik alamadık: "Hep yardım istiyorlar! Çok istiyorlar!" derdi.

Sigarayı ikiye bölerek içerdi. Hayır boğazından rahatsız değildi o zamanlar, –size kim söyledi? Onu tanıdığım sıra-

lar hasta falan değildi. Hep yarım sigara içerdi, belki sağlığını korumak için, belki de cimrilikten.

Alkolik miydi diye mi soruyorsunuz? Hayır, içiyor izlenimi uyandırmadı bizde... İlişkilerimiz mi? Bürodaki sıradan ilişkiler. İş söz konusu olunca, çok dırdırcı, çok ince eleyip sık dokuyucuydu... Geri kalan zamanlarda sessiz bir insandı... Çok ihtiyatlı davranırdı, özellikle bizlere, Mısırlı iş arkadaşlarına karşı. Hiç konuşmazdı bizlerle, belki de aşağı gördüğü için. Sadece bir defasında, bir din konusunda konuştuğunu hatırlıyorum: "Dinler zayıf düştü," dedi bize.

– Hangi dili konuşurdu?

– Elbette İngilizce. Arapça biliyor muydu? Klâsik Arapçayı kesinlikle bilmiyordu. Ne yazmayı, ne de okumayı. Konuşma dilini mi? Onu da pek beceremezdi. Dosyasında ve kimliğinde Arapça bildiği mi yazıyor? Ama yanlış, doğru değil. Bana inanın çok az Arapça bilirdi, piliç konusunda uşağıyla birkaç kelime konuşacak kadar. Bildiği kadarıyla bile Arapça kullanmazdı: Zaten, yabancı görünmekten hoşlanırdı.

Ne diyorsunuz? Bir randevu evinde bir Arapça şarkı duymuş bir şiir mi yazmış? Ama Arapça bilmiyordu ki...

Kavafis Arap yazarlarına ilgi gösteriyor muydu? Hiç kuşkusuz onların kendisini tanımasını isterdi. *Athinaios*'da Şavki'ye rastladığını biliyorum. Sular İdaresi'nden bir teknisyen, teknik müdür yardımcısı Mahmud Sami tanıştırdı onları. Yarım saat kadar oturmuşlar, Fransızca konuşmuşlar. Ne Arap şiirinden, ne de kendi yapıtlarından söz etmişler. Kavafis'in bana söylediğine göre, Şavki'nin çok sevdiği Molière'den konuşmuşlar.

Kavafis'in bir Arap süt annesi mi vardı? Arap sütü mü içti? Kim bilebilir. Böyle yazmışlar, öyle mi? Nereden, kimden öğrenmişler bunu, hangi amaçla uyduruyorlar? "Emdiği süte karşılık" Kavafis, Mısır'a ve halkına sadık kaldı mı demek isteniyor yani?

Bay Kayar gözlerini havaya dikti.

"Hey Tanrım! Saçma bu! Kavafis'yi İngiliz emperyalizminin düşmanı gibi göstermek istiyorlar yani?"

Bay Kayar kollarını kaldırdı.

"Vallahi! Pek akla uygun değil! İmkânsız! Kavafis gerçekten İngiliz emperyalizminden nefret etseydi, Sular İdaresi'ndeki İngilizlerden uzak durur, soğuk davranırdı, kendileriyle sohbet etmezdi. İngilizleri severdi, onlar da kendisini severdi, iş ilişkileri dışında bize karşı ne kadar suskunsa, onlarla tam tersine pek konuşkandı. Hiç kuşkusuz çok etkiliyordu onları, çünkü tarihten konuşturmak için sık sık odalarına davet ederlerdi. Eskilerden konuşmasını dinlemekten bıkmazlardı... Onun etkisindeydiler. Sadece genel müfettiş pek yüz vermezdi ona, uzak dururdu. Bir gün onun Kavafis'yi koridorda sertçe azarladığını duyduk: "Mösyö Kavafis sizden hoşnut değilim." Kavafis çok şaşırdı. "Sizi hoşnut etmeye çalışacağım. Sizi hoşnut etmeye çalışacağım," dedi ciddi ciddi.

(1) M. Halvatsakis, *Cayafy dans sa vie d'employé*. (Yunanca) Athènes 1967; alıntıyı yapan Robert Liddell, Cavafy. *A critical biography*, London. Londres, s. 127-130.

(2) Kuruş.

MANOLİS HALVACAKİS

KONSTANTINOS KAVAFIS

BÜTÜN ŞİİRLERİ

Türkçesi:
Herkül Millas - Özdemir İnce

Çağdaş Yunan şiirinin en özgün ve en 'gizli' şairi Kavafis eşcinsel deneyimlerinde yaşadığı ender anları da dizeleştirdi, ama onu asıl çağcıl yapan özellik, geçmişi şimdi de yaşatmaya, geçmişin ve şimdinin ezilmişlerini özdeşleştirmeye önem vermesidir. Şair, yaşadığı yıllarda yazdığı ve yayınladığı şiirlerden 154'ünü kabul etmiştir. Bu şiirler kitabın ilk bölümünde, ölümünden sonra "Yayınlanmamış Şiirler" adıyla çıkan 75 şiir ise ikinci bölümünde yer alıyor.

VARLIK / ŞİİR

Teşekkür Borcum Var

DEMİR ÖZLÜ'ye

Yeni Ginelilerin bir ağacın etrafında halka olup yüksek sesle bağırıp çağırdıklarını, bir müddet sonra o ağacı devirebildiklerini okuyunca garip bir bağlantıyla irkildim. Hayatın bir başka alanında; edebiyatta yapıyorduk aynı şeyi. Bir ağızdan bağırarak edebiyat ağacının ilkin yapraklarını döküyorduk. Tek sesli; bildik tanıdık anlatım biçimleriyle, medyatik soluk alıp vermelerle, ödüller ve jürileriyle ve en çok satan 'ilk onlar'ıyla vs, vs. Sonra kimi zaman sekoyalar kadar görkemli olan edebiyat ağacını deviriyorduk... .

Bu yıl Ankara'da ikincisi yapılan 'Ankara Öykü Günleri'nde hüzünle içim burkuldu. 1-7 Haziran tarihleriyle sınırlandırılmış program metni elime geçtiğinde 'yine aynı sesler ve bir ağaç daha düşecek' dedim. Yüreğime biraz su serpen isimler 'Çağdaş İsveç Edebiyatı'nın konuşmacıları Demir Özlü, Gun Ekroth ve Gürhan Uçkan oldu. Etkinliğin, başkentin 'ellili yıllarındaki Ankara entelijansiyası' yok olduğundan beri biraz taşralı duran sanat ortamına kaçıncı dereceden bir açı çizdiğini henüz bilemiyorum. Ama programın bu bölümü bende değişik bir heyecan yarattı. *İthaka'ya Yolculuk*'u henüz bitirmiştim. Yazarı Demir Özlü uzun yıllardan sonra Ankara'ya geliyordu. O günkü konuşmasına İsveç'te en çok okunan şair Tomas Tranströmer'in dilimize çevrilen *Hüzün Gondolu*'ndan 'Gugukkuşu' şiiriyle başladı. "...yaz yaşlanıyor ve her şey hüzünlü bir fısıltıya dönüşüyor. Cuculus canorus tropikaya dönüyor. İsveç'teki vakti bitti artık... Zaire vatandaşı gugukkuşu..." Gürhan Uçkan'ın şair kimliğinin ağır bastığı çeviri çok başarılıydı ki, bu şiir beni derinden bir hazla sarstı. Sarhoştum ve bir daha Demir Özlü okusun istedim. Zaten bu şiirin üstüne pek bir şey söylemedi Özlü. Çünkü kendisi de bir göçmen kuştu. Yaşamı boydan boya hasret ve yolculuklarla fırçalanmış boz bir resimden ibaretti. Çevirideki ustalığın estetik bir dönüşüm ve yeniden yorumlama olduğu düşüncem bir kez daha çizildi alttan.

Gun Ekroth, Kültür Yayınları Bölümü'nün İsveç Radyosu'nda sunduğu öykü saatinin sorumlusu. Bu program pazar sabahı 07'de yayınlanmasına rağmen en çok dinlenen ikinci radyo programıymış. G. Uçkan'ın çevirisiyle Ekroth'un öykü bilgisi bize yansıyor: "Öykünün sesleri, renkleri, kimlikleri vardır. Öyküyü okuyacak olan ses öykünün yazı sesine uygun seçilir." Bu önemli bir noktaydı. Kadın öykücülere öncelik verildiğini söyleyerek kadın yazarlardan kısa öykü göndermelerini istedi. Bu konuşma zamanı içinde uzun zaman kaldım, düşündüm...

Söyleşiden iki gün sonra 6 Haziran Cumartesi gününü Demir Özlü, Gun Ekroth ve Gürhan Uçkan'la dopdolu sağnakla gökkuşağı arasında bir 'günlük' değerinde yaşadım. Çankaya sırtlarında Sevilla lokantasında ve Botanik parkının tepesinde yemek yedik. Âşıklar, gölgesinde gezinip gizleniyorlar diye susuz bırakılıp kurumaya terk edilen park, aksilik bu ya, bol yağmurlu geçen baharla canlanıp yenilenmiş. Çıldırmış yeşil parlaklığında hasret giderdik. Farkında olmadan yaşadığı kente yabancı kalabiliyordu insan.

Bir ara *İthaka'ya Yolculuk*'tayım dedim Demir Özlü'ye. Güldü mahcup. Gözlerini kaçırdı. Kuzey rüzgârlarının soğutamadığı ince geçirgen dostluğu onca yolculuklar ve anıların yüküyle sapasağlam duruyordu yerinde. Anladım ki kendisinden söz etmek onu rahatsız ediyor.

Yemekten sonra Ankara Kalesi'ndeki Anadolu Sanatları Müzesi'ne gittik. Bir uçtan diğer uca yine yolculuktaydık. Taksiden iner inmez müzenin kapısında bizi mor mor boru çiçekleri karşıladı. Gürhan için çok özel bir önemi varmış bu çiçeklerin. Onlar 'Mutlu Kadınlar' gibi bakarlarmış. Eğilip sevgiyle dokundu morlarına. Gun Ekroth müzenin girişindeki Kibele'ye, takılara ve kartpostallara takılıp kaldı. Yaşını güzelleştiren Gun kendi kişiliğinde İsveç kadınının kimliğini yansıtıyordu. Camlı bölmelerinde sessizce duran tarihi eserleri iki dilde (Türkçe ve İsveççe) yorumlarla geçtik. Orada her şey şiir tadındaydı.

Müze çıkışında bahar bize güya sağanakla sürpriz yapmak istedi. Bahçe duvarının üstünde deliler gibi açılıp saçılmış bize doğru uzanmış hanımellerinin altında biraz bekledik. Bu hanımeliden şemsiye sürprizdi benim için. Hepimiz birer çimdik koparıp kokladık ıslak sarısını.

Ve şimdi ben *İthaka'ya Yolculuk*'tayım. Doğup büyüdüğü güzeller güzeli İstanbul, zaman depremiyle yıkılınca düşleriyle ne kadar kaldıysa, D. Özlü'yü okuyorum. Birey merkezli 'sen', 'ben' yarıçaplı bir çember çiziyor yazar. Çemberin noktalarında Bizans, Osmanlı, İstanbul, çocukluk, gençlik, şimdi yazardan aynı uzaklıkta yabancı, yitik, ıssız, batık anılar... akışlı ve türevli bir dille doldurulmuş:

"Hepsi de sana yabancı isimler. Tuhaf isimler bunlar. Hepsi de tuhaf sokak isimleri" (s: 21), "Çoğunca da boş boğunç" (s: 15), "Bir birikim olur gibi içinizde. Soluğunuzu alıp verin: Hiç olmazsa insanlar var burada! Karanlık bastırmadı daha. Gece gelmedi. Gelmeyecek gece. Gece olmayacak" (s: 27). İsimler, gece, tekrarlamalarıyla sıkıntının dili çok güzel kurulmuş. İstanbul-Bizans, Kuzey, Ege ve uzaktan seyredilen kentler birbirini hem itiyor hem de varediyor. Evler, yollar, insanlar ve ayakta gözle görülen görünmeyen her şey yalnızlık okuyla vuruluyor. Yazıldıkça tükenip yeniden mühür bağlamak üzere açılan zaman yaraları var.

İstanbul T. Fikret'ten kalma: "*Örtün, evet ey hâile... örtün evet ey şehr/ Örtün, ve müebbet uyu, ey facire-i dehr!*" dizeleri elbette sesine sinmiştir. İstibdat ve sonra Cumhuriyet, köylüleşen koca *şehr* elbette inleyecek. Bize kalan onu düşleriyle yaşamak. Bu dram havası biraz da kitabın sayfalarından, resimlerin çerçevelerinden taşıp geliyor.

Barlardan birinde barmenle bir müdavim arasında geçen konuşmaya kulak misafiri olunca, "Hiç görmediğiniz bir yığın insan üzerinde bilgi edinirsiniz" diyor yazar ve bu ortaklığa beni de katıyor. Bu insanların özleri içime dokunup iz bırakıyor. "Balıkçıl kuşlarının çırpındığı iç denizin ötesin-

den" gelen bir yalnızlık dalgası zihnimin sessizliğinde, tatlımcık tadını merak ediyorum:

Tatlımcık; hardalımsı bir sosla yenilen sil balıkları ile sabahı karşılamak, fantezileriyle bezenmiş yalan kadın bedenleri, iyi niyetli genç sosyalistlerin uğrağı Barikaden kulüp, Söder'den Bizans'a uzanan ışık bir köprü... Üşümüş göçmen bir zaman... Ve sonrası karşınıza çıkıveren ve hayatı siz olan Stockholm; restore edilmiş küçük evleri, arnavut kaldırımları, sanatçıların adımları ve soluklarıyla çizilen imgeler, işçilerin ve sarhoşların çok titreşimli ve en salınımlı olduğu açık mavi kısa yaz gecelerini tanıyorum ve yazar gibi ben de bu yolda yürüyorum. Geyikler geliyor yanıma, pembe bir gölden havai bir dostluk yansıyor. Bunları hiç azımsamazken Demir Özlü ille de piposunun tütününden, yani Kaptensgatan'daki dumanından Tepebaşı Dram Tiyatrosu'na uzanmak istiyor. Yine bir yalnızlık bahanesi ah ah... "Işıktan bir yalnızlık içindesin sanki" (s: 51) cümlesini yazdırıyor. İçteki yalnızlık duygusu dışındaki her şeyi yalnızlığa mahkûm ediyor. Hele hele kendinizi duvar kalınlığındaki Ulysses'e kapatırsanız içinizdeki o yaşanılmaya değer ülkeyi (kendi doğanızı) keşfedemiyorsunuz.

"'her şey bir yarı gerçekliktir artık' insan yurdundan ayrı düştükten sonra" (s: 55). Bu cümle romanın özeti. Bu 'yarı gerçekliğin' bir parçası Lena'yla yaşanılan açık, kaygan ve genişleyerek derinleşen tuhaf bir cinsellik. Ayak başparmağının çukuruna takılıp duran garip bir an... boş ve başıboş lodoslara savrulan insanın bir parçası; o acılı, 'dümdüz bir sonrasızlığın içinde'ki an. Peki gerçekliğin öteki yarımı nerede, nasıl gizleniyor, yoksa gerçeklik bir bütün mü?

"Uçları açık büyük bir labirentti kent benim için" (s: 7). O kent ki insanın keşfiyle tanındıkça küçülür ama içimizdeki kendinizin olan kent tanındıkça büyür diyorum ben de. Demir Özlü'nün beni sarsıp sarsaladığı ve yer yer dökülen düşüncelerimle kitapla yolculuğum sürüyor.

"Bizantium: Fahişe ile azize, sefihle imparator tamı tamına birleşiyor, bu da kentin ruhunu daha da belirgin kılıyor. Öylesi bir kentte büyüdüm ben" (s: 92) Bu cümlenin bilinçaltını arıyorum: "...yaşarken pek çok sevgiliniz olsun, gene de o yeni başlamış ilişkilerdeki güzel öpüşmelerin verdiği unutulmaz tatlar kadar güzel tatlar yoktur" (s: 93).

İstanbul ve Anadolu aynı mayadan. Yalnız kabarma süreleri, hamur miktarları ve tekneleri farklı; İstanbul teknesi altından, diğerininki ağaçtan oyulmuş.

Ege'de ve İstanbul'da fahişe olmak, çocuk olmak, Raleigh marka kiralık bisikletle çekici uçuran bir baş dönmesiyle, rüzgâra saçlarını özgürce bırakan genç kız imgesinin çakışıp ayrılması... hepsinin çıkış noktası yazar: Kuzeyin evlerin, sokakların, sinemaların, kadınların kimliği Özlü'nün sıkıntı çemberinden; feleğin çemberinden geçiyor. Hayatın içinde yazar, ucu ikide bir kırılan bir ruh kalemiyle kimi yerleri koyu kimi sayfalar boz bir sis içinde yazıyor. Acılı bir yaşam, yarım insan gölgeleriyle arka planda. İnsanlar ellerinde taşıdıkları, yaşayacaklarına dair biletleriyle sinema önlerinde. Devamlı matinelere girmek için sıra bekliyorlar, girenlerse film eskidiği yerden kopunca strese girip kıyameti koparıyorlar. Makinist aynı filmi göstermekten bıkmış bir sesle odasının sinema salonuna bakan penceresinden başını uzatıp filmin devamını yüksek sesle anlatınca ortalık sakinleşiyor. Bu arada film biraz kesilerek ekleniyor ve makinist başını içeri alıp filmi beyaz perdeye düşürmeye çalışıyor! Evet hayat böyle değil iyi ki ve insan aynı filmi izlemediğinin er geç farkına varıyor. Devamlı matinelerin sürdürüldüğü semtlerdeki sinemaların önünden geçerken içeri girmekte kararsız olan insanları gördüğümü düşününce rahatlıyorum.

TURGUT ACAR'ın

Öykü Kitapları

Kar Üstünde Kızıl Laleler
Kimse Bilmez Bu Anıyı
Yalnızlığın Çan Sesleri
Gül Beyaz
Zaman Sızıyor Aynaya

YÖN YAYINCILIK

EVREN HAN, KAT: 2 CAĞALOĞLU/İSTANBUL

Tel: (0212) 511 79 16

İthaka'ya Yolculuk'tayım, kendi içimde rüzgârdan atımla dörtnala koşuyorum. Hiç görmediğim Lena, '... penceresinin önünde fesleğen saksıları bulunan' İstanbullu hafif pembe kadın, balkondan seyredilebilen çalışma masası, erotik sayfaları boş, ince ayak bilekli, bulunamayan kadınlar, Zeus'un alevli soyundan ateş alan imgeler, eski lodos kokuları, 'gökyüzünden geçen eski iklimler' canlanıp diziliyorlar karşıma... Fatih'ten Beyoğlu'na, kiliselerden camilere kadar İstanbul, İsveç, Napoli, Paris... mavi gözlü sevgili lodos eşliğinde düşleniyorlar...

Diyorum ki:

Edebiyat bir zamanlar türevidir. Geçmiş, şimdi ve gelecek içinde insanı yorumlar. Her yöne doğru hareket varsa, onun adı yaşamaktır. İşte Demir Özlü'yü okurken mutluluğun sıradan sade bir yaşamayla kavranamaz olduğunu bir kez daha anlıyorum.

Kitaptaki yolculuğum henüz bitmedi. Çünkü zamanı mutlu etmek istiyorum. "Evimin hemen kuzeyindeki huş ağacına bir gugukkuşu tünedi ve guguklamaya başladı. Sesi öyle yüksekti ki önce bir opera sanatçısının gugukkuşu taklidi yaptığını sandım..." Gugukkuşu şiiri böyle başlıyordu ve ben yüreğimin hüzün gondolu'nu uzun zamandır denize indirmediğimden teknesini eskitmiştim. Bir türlü denizin mavi tuzuna girmek istemiyordum. Hüzünlerim, sevebilecek bir insan bulduğumda yuvalarından olup yerini sevinçlerime bırakıyorlardı. Hayatı böyle yaşama isteğim *İthaka'ya Yolculuk*'la daha da netleşti. Teşekkür borçluyum Demir Özlü'ye...

ŞÜKRAN KOZALI

Liz Behmoaras:

"Tamim-i Lisan-i Osmani Cemiyeti"nin kurucuları arasında büyükdedem Jak Samanon'un yer aldığını öğrendiğimde, "işte" dedim. "Birtakım arayışları somut bir eylemle ortaya koymuş biri." Ve yazmaya koyuldum.

Kimsin Jak Samanon/Sel Yayıncılık

✪ *Kitaba adını veren Jak Samanon, Liz Behmoaras'ın büyük dedesi ve kitabın ilk bölümünün anlatıcısı olan Adile Meryem'in babası. Liz'e ilk sorum şu olacak: Son derece akıcı bir eser sundun. Bu kitabı yazarken edebi bir eser mi yaratmayı düşündün, sosyolojik bilgi mi vermek istedin, tarihi belgelemek miydi amacın, anılarını mı dile getirmek istedin, yoksa yaşanmış bir öyküyü mü? Nedir bu kitap?*

– Edebi eser olarak değeri ve kalıcılığı konusunda bir yorum yapmak bana düşmez ama şunu rahatlıkla ifade edebilirim ki yazı yazmak bana müthiş bir keyif veriyor. Bu kitaba gelince; öncelikle anıdır. Sözel tarihin derlendikten sonra yazıya dökülerek kalıcı kılınması için bir çabadır. Ama bu anıların içinden birtakım sosyolojik, tarihi ve siyasi küçük empresyonist tablolar da fışkırmakta, ki bu önceden planlamış olduğum bir olgu değildi.

Kitabımın hareket noktası, bir yerde motoru büyükannemin anıları oldu. Onları kitaplaştırmak istiyordum. Ama bu bana kitap malzemesi olarak yetersiz geliyordu. Asrın başında bir grup Yahudi aydınının Türkçe dilini kendi cemaatleri içinde yaymak amacıyla oluşturdukları "Tamim-i Lisan-i Osmani Cemiyeti"nin kurucuları arasında anneannemin babası, büyükdedem Jak Samanon'un yer aldığını öğrendiğimde, "işte" dedim. "Birtakım arayışları somut bir eylemle ortaya koymuş biri." Ve bu eylemden yola çıkarak yazmaya koyuldum.

✪ *Kitabın tümüne baktığımızda, ortak çevresel faktörler, sosyolojik faktörler, tarihi ve ekonomik faktörler sayesinde her ailede herkesin başına gelecek sorunların yaşandığını görüyoruz, bunun yanı sıra özel günlerde duyulan heyecanlar, farklı bir kültürün ve dinin getirdiği değişik bakış açıları var. Hem kendinizle özdeş, hem de kendinizden farklı yanlarını buluyorsunuz bu ailenin ve hep bir kıyas olanağı doğuyor.*

– Ben de zaten böyle okunmasını çok istedim. Ülkenin bünyesinde beş yüz yıldır varolan bir kültürü öğrenerek, tanıyarak ve kendininkiyle kıyaslayarak...

✪ *600 yıllık bir ümmet toplumunun içinde 500 yıldır yaşayan Musevi cemaatinin kimlik ve aidiyet arayışı kitabın temalarından biri. Bunun bir "sorun" değil de, bir "arayış" olduğunu, dert ve acı sözcüklerinin Türk Yahudi toplumu için asla geçerli olamadığını özellikle vurguluyorsun. Biraz açıklar mısın?*

– Kesinlikle doğrudur. Ne Osmanlı İmparatorluğu'nda ne de Türkiye Cumhuriyeti'nde böyle bir şey söz konusu oldu. Yahudi toplumu deyince niçin dert ve acı veya sorun oldu mu, olmadı mı gibi sorular akla gelsin. Çünkü insanlar istemeden bir koşutluk kuruyor. Eşzamanlarda önce İspanya'dan kovuldukları zaman, sonra Doğu Avrupa 'pogrom'larında, en nihayetinde 2. Dünya Savaşı sırasında çektikleri akla geliyor. Peki Osmanlı'da çoğunluk toplumla –yani Müslüman toplum– eşit miydiler? Hayır, ama "millet sistemi" böyleydi. Alan da memnundu veren de. Kimlik arayışına gelince, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yahudiler için öyle bir kavram yoktu. Kim oldukları, hakları, kendilerine konulmuş yasaklar belliydi. Dinleri, kültürleri, gelenek ve görenekleriyle millet olarak bir adacıkta yaşıyorlardı. Eşitlikçi yasalarla gelen Meşrutiyet dönemidir bu arayışa yol açan. Kurulmakta olan ulus-devlet içinde yerlerini alamadılar ve uzunca bir süre bocaladılar.

✪ *Niçin?*

– En önemli etken kültür ve dil farklılığıydı. Bu kolay kolay yerli yerine oturamazdı. 50'lere, 60'lara kadar süregeldi bu bocalama.

✪ *Museviler Meşrutiyetin eşitlikçi yasalarına hazırlıksız yakalanmışlar, çünkü bir ulus-devlet modeli yok, vatan ve vatandaşlık kavramı henüz gelişmemiş, aldıkları kültür ve eğitim çok farklı. Erkekler evin dışında Türkçe'yi öğrenebiliyorlar ama kadınlar evde ve kendi dünyalarına hapsolmuşlar. Peki bu süreç ne zaman bitti, kadınlar evden nasıl çıktılar?*

– Süreç yavaş ve zor biçimde aşıldı. Aşılmasında en önemli etken Cumhuriyet'ten sonra her çocuğun aynı temel eğitimi almasının zorunlu kılınmasıdır. Ama tabii ki entegrasyonun gerçekleşmesi bir iki kuşak sonra oldu.

✪ *Kitaba adını veren Jak, Galatasaray'da, ihtilal, eşitlik, özgürlük sözcüklerini öğrenerek, derinlemesine irdeleyerek yetişiyor. Eğitiminin sonunda babası tüccar olmasını istiyor. Buna şiddetle karşı çıkıyor Jak Samanon, çünkü o doktor ya da hukukçu olmayı arzuluyor. Nitekim Hukuk Fakültesi'ne gidiyor, fakülteyi bitirdikten sonra hayata Ticaret Odası zabit kâtipliği yaparak atılıyor, sonra da Şark Demiryolları Hukuk Müşavirliği gibi o dönemde Türklerin bile zor getirildiği bir göreve tayin ediliyor.*

– Osmanlı Yahudilerinin önemli mevkilere gelmeleri için yeterli eğitimleri olmadığını düşünen yönetime karşı, Jak Samanon, dindaşlarının ticaretten başka mesleklerle de uğraşabileceklerini kanıtlamak istemiş olabilir.

✪ *Jak'ın aile yaşamında çok mutlu olduğu söylenemez. Evde zamanını hep yazarak geçiriyor ya da dostlarını davet ediyor. Çok iyi Türkçe bilmesi, çok iyi bir eğitim alarak, çok iyi bir sosyal statü kazanması evdekilere tahammülünü zorlaştırıyor. Büyükbaba, yaşlı Hayim Samanon hasta olduğunda en sevdiği oğlu Jak ile yine en sevdiği torunu Eliza'nın evlenmesini istiyor. Jak bir vasiyet gibi yerine getiriyor babasının bu isteğini. İlginç bir aile tablosu oluşuyor.*

– Evet biraz öyle garip bir aile ilişkisi oluşuyor. Babasının dileği üzerine yeğeniyle, yani ağabeyinin kızıyla evlenmiş. Onunla pek bir şey paylaşamıyor.

✪ *Kitabın bir bölümünde de Kudüs'e duyulan özlem vurgulanıyor.*

– Kudüs özlemi, Hamursuz Bayramı'nın duasının sonunda "seneye Kudüs'te" sözlerinden dolayı. Siyonistler için tabii ki çok daha derin bir anlam taşıyor bu sözler ve bu kent. Ya da çok inançlı olanlar için, ancak Jak ne çok inançlı ne de siyonist. O, Alliance'in öğretileri doğrultusunda yaşadığı ülkeye entegre olma çabasında.

✪ *Bir de üstünde durmak istediğim, kitabın bezenmiş olduğu "folklorik öğeler" var. Türk Yahudilerinin kültürüyle bizim Anadolu motifleri arasında çok özdeş noktalar olduğunu gördüm: Purim bayramı diye bir bayram var, şeker yeniyor,*

çocuklara purimlik veriliyor. Sonra mavi göze karşı nazarlık. Bizde güzellik diye bir ot vardır, iplere dizilir ve evlere asılır. Nazar değdirdiğine inanılan kişi evden gittiğinde, ottan bir tutam koparılır, saç üzerinde yakılır ve bu tütsü dolaştırılarak en çok nazarın geçtiğine inanılan şahsa sürülür. Musevilerde de aynı şey karanfil taneleri ile oluyor. Sonra at nalı, nazar boncuğu, sarmısak. Bir başka özdeş nokta hanımların avluda komşuları çekiştirmeleri, yemek tarifi veriliyor ama tarif biraz eksik veriliyor...

– Kadın mutfak iktidarını hiç kimseyle paylaşmak istemiyor ve bunun için küçük hilelere başvuruyor. Ayrıca kaynanayı 'mutfaktan çıkarmak' çok önemli. Bu da Doğu kültürlerine has. Evdekilerin, hele hele erkeklerin 'karnını doyurmak' kadına başka alanlarda sahip olamadığı iktidarı sağlıyor.

✪ *Çirkin şansı olsun' dileği. Kahvenin çocuklara yasaklanması, nazar değer kaygısıyla övünmenin dozunu kaçırmamak vs... Bunlar da Müslüman Türk kültürüyle özdeş. Sonra sizde yemek kültürünün temelini oluşturan çok önemli bir ilke var 'Etliyle sütlüyü bir arada yemeyeceksin' diye...*

– Tevrat'ta, yavru danayı anasının sütünde pişirmeyeceksin, sözüne atfen uyulan bir kural bu. Gündelik hayatı çok zorlaştırır.

✪ *Gelinin banyosu da bizim gelin hamamını hatırlatıyor. Gelinin yatağını, bir oğlu bir kızı olmuş çok mutlu bir kadın hazırlar. Burada da doğurgan bir kadın bir haftalık gelini elinden tutup şarkılar söyleyip dualar okuyarak palamut balığının üstünden atlatıyor. Sonra gelinin çeyizinin dökümü yazılır bizde. Yahudi gelinin 'ketuba'sı arasında benzerlikler var galiba. Ketuba'yı anlatır mısın?*

– Gelinin güvencesidir. Ketuba'da babasının ona kaç altın vermiş olduğu dini tören sırasında okunurdu. Şimdi ketuba sadece bir simge niteliği taşır.

✪ *Hamursuz Bayramı, her türlü hamur işinin evden çıkarılması geleneği...*

– Evet. Aşağı yukarı bir hafta süren büyük temizlik yapıldıktan sonra tam bir gece önce, evin reisi elinde mumla bütün evde hamur işi ya da ekmek kırıntılarını köşe bucak aramaya koyulur. Simgesel bir arayış tabii. Simgesel diyorum çünkü aslında en ufak ekmek kırıntısının artık evde olmadığını bilir. Aksi halde eşini cezalandıracaktır. Yahudiler Mısır'dan kovulduktan sonra 40 gün 40 gece gökten yağan hamursuz bir madde ile beslenmişler. Bu kutlama ve sekiz günlük 'hamursuzluk' onun anısına...

✪ *Ama Jak buna kızıyor. Ekmek kutsaldır, sofrada ekmek de kalsın diyor.*

– Evet öyle. Jak özel yaşamında doyumsuzluğunu, kendini dostluklara, yazıya, işine, cemaat etkinliklerine ve siyasi etkinliklere adayarak gideriyor. Çok önemli bir nokta var: Ona göre Osmanlı'nın kaderiyle Yahudi cemaatinin kaderi birbiriyle örtüşüyor.

✪ *Kitabın akışı içinde beni çok etkileyen bir bölüm de, üç yaşındaki Adel'in Jön Türk sloganını Şirket-i Hayriye'nin küçük vapurunda anlamını pek bilmeden haykırışı. Kimileri yanağını okşuyor, kimileri sus diye azarlıyor. Nedir Adel'i 'Hürriyet, Adalet' diye bağırmaya iten. Evdekilerin konuşmaları mı? (Adel'in dayıları İzak ve Vitali'nin omuzlarına torbalarını asarak, aydınlığı Türkiye'ye getireceğine inandıkları Mustafa Kemal'in yönettiği cepheye Çanakkale'ye 'Haydi Türkiye aşkına, Haydi Çanakkale'ye' türküsünü söyleyerek gidişlerini öğreniyoruz kitaptan.)*

ENVER ERCAN

GEÇTİĞİ HER ŞEYİ ÖPÜYOR ZAMAN

(3. BASIM)

VARLIK / ŞİİR

– Herhalde evde babasının ve dayılarının konuşmalarından ortaya çıkan politik bir tercih.

✪ *Jak 1917 yılında öldü ve küçük kızı Adel şöyle diyor "Sonra hiçbir şey olmadı"...*

– Büyükannemin hayatının ilk ve son aşkı babası olmuştur. Onu hep bir kahraman gibi gördü. Ayrıca o yaşadığı sürece çok şımartıldı, çok sevildi. Babasının I. Dünya Savaşı'nın son yıllarına denk düşen ölümü yalnızca manevi değil, maddi açıdan da her şeyin değişmesine neden oldu. Kıtlık, yoksulluk, hastalıklar, sorunlar... Samanon ailesi bunların hepsinden nasibini alıyor.

✪ *Devam etmek gerekirse; Adel evin reisi oluyor. Evin harcamalarını yazıyor. Çaresiz kalmış annesi Eliza'ya kendince destek olmaya çalışıyor. Bu arada Haydarpaşa garının bombalanması gibi bir tarihi olay onları çok sarsıyor. Evsiz kalıyorlar. İspanya gribine yakalanıyorlar. Adel'in küçük kız kardeşlerinden Lorika, Adel'in elinde çırpınarak ölüyor. Adel hiç istemediği halde İzidor'la nişanlanıyor...*

Mario Levi, 'Kimsin Jak Samanon' için yazdığı bir yazıda kitabın bir boşluğu doldurduğunu belirtiyor!..

– Şimdiye kadar Türk Yahudilerinin yaşamı hakkında Türkçe bir kitap yazılmadı. Mario Levi bunu kastetmiştir.

✪ *Liz Behmoaras'ı bu son derece etkileyici, yer yer hüzünlü, 'can yakıcı bir sadelikle' kaleme aldığı, zaman zaman düşündüren, bilgilendiren çalışması için kutluyorum. Yayınevini de bu önemli eseri 'Tarihe Tanıklık' dizisi altında fotoğraflarla ve abartısız 'şimdiye kadar rastlamadığım' bir kalite, boyut ve çok özel bir tasarımla bizlere kazandırdıkları için teşekkür ediyorum.*

NEŞE DOSTER

Abdülkadir Budak

Bende Kalan Dizeler

"Yalnızca hayattan sanat yapılmaz, sanattan da hayat yapılır" der *Murathan Mungan*. Bana kalırsa ilk bakışta da doğrudur bu söz, son bakışta da. Günlük hayatta tanık olduğu bir olay, bir olgu, bir davranış biçimi de şiir yazdırabilir şaire; okuduğu bir şiir ya da yazı da. İster hayattan şiire gidilsin, isterse okumalardan; sonuçta bir hayattan söz etmek durumunda kalırız. O da sanatın (burada şiirin) hayatıdır. Bu iki önemli etkenden birini önceleyemezsiniz, ötekinden daha önde olduğunu düşünemezsiniz. Bir şair duyarlılığında, yerine, zeminine, zamanına göre bu ikisi her an yer değiştirmeye hazırdır da ondan. Çıkış yerine değil de varış yerine bakılacaktır çünkü. Yaşanan, tanık olunan ya da okumalardan elde edilen hayata değil, "şiirin hayatı"na geçilecektir. Olayın ya da okunan şeyin bıraktığı etkiye değil de, ne denli içselleştirildiğine, hangi estetik beğeniyle sunulduğuna bakılacaktır. Hayatın sunduğu olanaklar yerini asıl olanağa, şiirin kendi iç mantığıyla sunduğu seçeneklere bırakmalıdır ki, yeni bir hayattan konuşulabilsin. Yaşadığı çağdan, uzağındaki ya da içinde bulunduğu toplumdan haberdar olması, tüm insanlık hallerinden, gidişatından kendini de sorumlu tutması bir şair için insanlık görevinin ötesinde bir anlam taşır. Hayat, zengin, sonsuz bir malzemedir aynı zamanda bir şair için; şiir yazma olanağı, nedenidir. "Şairin bir tek hayatı vardır, o da şiir hayatıdır" der ya İlhan Berk; hayata da, okuduklarına da böyle bakar şair. Yaşanılan, tanık olunan hayat "şiir hayatı" için bahanedir sanki. Sanki değil düpedüz öyledir, öyle olmak zorundadır. Bu, öteki hayatları, yazmanın dışındaki hayatları inkâr etmek değildir, daha derin, daha kalıcı, daha uyarıcı bir hayatı öngörmektir olsa olsa.

Bir görüntünün, bir sözün bıraktığı anlık sarsıntı, iyi bir şiir yoluyla depremlere yol açar, duyarlılıkları zinde tutar. Belki de insan olduğumuzu anımsatır her fırsatta usulca; o yanımızı yitirmememiz için üstüne düşeni yapmaya çalışır. Görüntü gider, söz uçar, yazı kalır hesabı; belleğimizin güçlü kalmasını sağlar belki de. Böylece de, *Adnan Satıcı*'nın şiirinde olduğu gibi, "bir isteğin var mı asker" sorusuna verilen yanıttaki derinliği, o büyük acıyı insanlığın varoluş nedeniyle birlikte duyumsamış oluruz. TV kanallarının birindeki haber, haber değeri taşıyor olmaktan öte bir biçime kavuşur; asıl özünü bulmuş, kalıcı olmuş olur. Şiirin gücüne, işlevine inanmış olursunuz. İçiniz titrer her okuyuşunuzda, bir yerleriniz yıkılır, bir yerleriniz yeniden yapılanır, onarılır en azından. Bir televizyon kanalındaki o görüntüleri kaçırmışsanız kayıplı sayılmazsınız bu şiiri okuduktan sonra. Dahası düşleriniz de girer işin içine, görüntüyü aşan bir imgelem gücüne kavuşmuş olursunuz. Bir hayatın şiirine girer, bir şiirin hayatında kalmış olursunuz. Ben izledim o haberi, izleyenleriniz olmuştur; Güneydoğu'da bir çatışma sırasında iki gözünü de yitirmiş ere, komutan geçmiş olsun dileklerinden sonra sorar: *–Bir isteğin var mı asker?* Erin yanıtı, *Adnan Satıcı* gibi bir şairin ilgisini hepimizden fazla çeker; sarsıcı, uyarıcı, yaralayıcı, tekrar tekrar okunması gereken, insanda bu isteği doğuran bir şiir yazdırır. Çünkü askerin yanıtı bir insanın (burada şairin) gözünden kaçmayacak önemdedir. Derindir, yoğundur; şiirin ta kendisidir: *–Gözlerimi istiyorum komutanım!* Böylece de önce şiirin, daha sonra da "toplumcu şiir"in ne olması gerektiği konusunda iyi bir örnek çıkar ortaya. Öte yandan insani yanlarımızı yeniden gözden geçirmemiz için iyi bir fırsat olup çıkar bu şiir. Ölüm yerine yaşamanın, düşmanlık yerine kardeşliğin, parçalamak yerine paylaşmanın dileği yerine geçer. *Şimdi ben ne istesem sizden/ kalkıp ne istesem ellerinizden/ yüzümde çalınmış eşsiz olanak/ bir göz örneğin, durmadan dil değiştiren* gibi dizelerle başlayan şiir *olsaydım da sonbaharın gözü olsaydım* diye devam eder; içine düştüğümüz umutsuzluğu, çaresizliği göstermekle, umudun ve çarelerin yollarını da göstermiş olur. Taptaze imgelerle örülü dizeleri öncelemekle birlikte imgeyi şiirin gövdesine yaymayı başaran, yapı sorununu çözmüş bu yetkin şiir, edilgeni etken kılmak istercesine şu dizelerle biter: *"Kim demiş, körlerin yanılgısıdır ancak/ yaşayan için her şey kolaylaşır diye/ güç olacak halbuki kavuşturmak iki dünyayı/ ölüm tahttan inmeyecek öldürenler gördükçe// Gez kınk, göz eksik, arpacık öğütüldü/ parçalara ayrıldı nişan aldığım tüfek/ gün göstermedi zaten şu siperlik/ baktığımdan hiçbir şey anlamadım// Gözlerim sizde kalsın, gördüklerim de/ göreceklerimi istiyorum komutanım..."* (Edebiyat ve Eleştiri, Temmuz-Ağustos '98)

"Adı Zeynep olanın, şiirinin de narin" ve giderek "dokunaklı, hafif ve ceviz yapraklarının gölgeli serinliğinde" olacağını doğrusu hiç düşünmemiştim. İsimlerin şiirle olan ilişkisi üstünde durmak, oradan da şairane çıkarsamalara gitmek aklıma gelmemişti. Günümüzün önde gelen şairlerinden *Ahmet Telli*, çok keyifli zamanlarından birinde yazmış olmalı bu arka kapak yazısını (*Aşk Bile*, Suteni Yayıncılık, 1998). *Zeynep Kurada* için bu ve benzeri cümleler kurmuş şairimiz. Bu kısacık yazı vesilesiyle öğrenmiş oluyoruz "yaşamanın yaşama bir itiraz olduğunu" ve *Zeynep Kurada*'nın bu itirazı "yumuşak, narin ve gölgeli, serin sesiyle kalıcılaştırdığını". Bu sevimli sunuş yazısıyla çıkan kitap şu güzel dizelerle başlıyor: *Çıplak bedeniydim bir çocuğun/ üst üste giydirdiler beni.*

Haydar Ergülen'in "şiirimizde tek başına bir ada/m" diye nitelediği *Özdemir İnce*'nin yalnızlığı göz kamaştırıcıdır. Onun şiirleri ve yazıları irdelemeyi, çözümlemeyi ne kadar hak ediyorsa bu durumu da o kadar hak ediyor bana kalırsa. İlginçtir çünkü; buralardan bir yerlere varılabilir araştırılırsa. Bu anlamdaki tekil örneklerden biridir, en ileri gelenidir. Ne onunladır sanki günümüz Türk şiiri, ne de onsuz. Sözgelimi, kitapları yayıncı bulmakta zorlanmaz da, adı öteki şairlerin çıkardığı listelerde yer bulmakta zorlanır. Yabancı dillerde gördüğü ilgiyi (şairler katında) anadilinde göremez ya da bize öyle gelir. Ne kuşaktaşı şairlerden yeterli ilgiyi görebilmiştir, ne de kendinden sonra gelenlerden. Renkli, zengin bir şiir serüveni vardır oysa. Dikkatlerden kaçmayacak yoğunluktadır üstelik. Yazıları bile bu şaire yönelmemiz için yeterli bir sebeptir. Peki niçin böyle olmuştur? Niçin sakınılır adından? Kendi şiirine zarar vermiş olan Ritsos sevgisinden mi kaynaklanır bu; yoksa, Batı dillerinde okunmayı kendi anadilinde okunuyor olmaktan daha çok önemsediğinden mi? Muhalif oluşu mu kabul görmezliğini arttırmıştır; kabul görmezliği, reddedilmişliği mi onu günümüzün en büyük muhalifi konumuna getirmiştir? Oraya varılmıştır sonunda: "Ne kimseye borçludur ne de kimseden alacaklı". Yeni şiir kitabı *Mani Hayy* ile (Yön Yayıncılık, 1998) Haydar'ın yazısını birlikte okurken bunları da düşündüm is-

ter istemez. Şiirimizin çıtası bu kitapla biraz daha yükseltilmiştir, bu kesin. *Konuşmama bakıp bana yalvaç diyecekler* dizesinin ekseninde gelişen bir kitap. *Özdemir İnce*'nin öteki şairler tarafından yağmalandığı, başka bir deyişle "aşırıldığı" gerekçesiyle şiirlerini dergilere vermediği bilinir ya, şu dizesi onun için çok ilginç geldi bana: *Sebildir, sözlerim parayla satılmaz.*

"Kargadan başka kuş bilmemek" tutumundan sakınmak gerekiyor. Gerek kendimizin, gerekse şiirin vicdanına kulak vererek, çalışmalarını kalın gürültülere bedel bir sessizlikle sürdüren kimi şairleri de görmek, göstermek boynumuzun borcu olmalı. Biliyoruz ki, ne gökkuşağı tek renkten, ne de şiir bahçemiz tek çiçekten oluşuyor. Örneğin *Ahmet Uysal* (doğ. 1938, Balıkesir), örneğin *Hidayet Karakuş* (doğ. 1946, Isparta). Şiirimizin iki sessiz maratoncusundan *Ahmet Uysal*'ın 1998 Ceyhun Atuf Kansu Şiir Ödülü'ne değer görülen "suyla sınanmış şiirler" adlı dosyası, ödülden hemen sonra bu yılın başlarında *Uzak Yazlarda* adıyla kitaplaştı (Düşlem Yayınları, 1998). *Kadın teni sözcükler üretirdim gecelerde/ şimdi ıssız bir patika/ uzatıyor bana ömrüm* gibi nice dizesi kaldı bende. Aşka dokunduğu kadar, aşksız kalınabileceği korkusuna da dokunuyor *Ahmet Uysal*; yaşlılığın getirdiği ürpertilerle bezeli şiirler yazıyor. Vakit bir hayli ilerlemiştir; *kar tutar saçlarını kadınların/ dokunamazsın artık/ kadınsız bir imge ediniyor/ ıssız ormanım* demek zamanı gelmiş olsa gerektir. *Sisli şehirler bıraktın bana/ erken ölümünü kuşların/ ay ışığı da görünmez oldu/ çiçeksiz, yarım balkonumda/ uçuşan eteğini bulamadım* gibi daha nice dizede, yaşlılığın ve yitirişlerin şairine rastlamak mümkün.

Hidayet Karakuş da başından beri aynı gözeden su içtiğim şairlerden biri sayılabilir. Toplumdan soyutlanmayı, kendini dünyanın merkezi saymayı birey olmak sanan birçok şairin aksine, yaşadığı çağdan kendini sorumlu tutarak geldi bugüne. Bireysel olanla toplumsal olanı bir potada, estetik kaygıları gözardı etmeden kaynatabilen 1970 Kuşağı şairlerinden biri olarak tanındı. Semantik bir tutarlılığı, temasal bütünlüğü önceleyerek yazdı şiirlerini. İlk dizenin ikincisiyle olduğu kadar, sonuncusuyla da ilintili olması gerektiğini savundu hep. *Şairler de yatak değiştirir/ derin vadilerden sonra* diyen şairin, güncel rüzgârlarla savrulmadığı, modalara kapılmadığı, ortamın nabzını tutmak yerine kendi yatağını genişletmek çabası içinde olduğu görüldü. Çığlığı yumurtasından büyük tavuklar korosuna katılmadan üretti, bugünlere geldi *Hidayet Karakuş*. Arada bir incindi, kırıldı belki hakkı teslim edilmediğinden ötürü. Sessiz bir ünlem bıraktı: *İyiliğin kanatları kırık* dedi. Ben de, kendinize bir iyilik yapın, kanat açın bu şairin göğüne diyorum.

Hayati Baki (doğ. 1949, Trabzon) sıkı şiirleriyle olduğu kadar, şiir-şair üstüne yazdığı sorgulayıcı yazılarıyla da tanınan, "Şiirin Kesik Damarları" adlı iki ciltlik antolojisiyle de edebiyatımıza belgesel anlamda katkıda bulunan bir edebiyat adamı. Onun "Harfler Kitabı"nı oluşturacak şiirlerinden biri olan "Şarkı Söylüyor Şairler Harfi"ni dergide okuduğum zaman çok sevmiştim. Bir şair olarak kıskanmış, bir yandan da ışıklarla yıkandığımı sanmıştım. Kendimi iyi hissetmiştim anlayacağınız. Üç yıl geçti aradan, zaman zaman yeniden okurum bu şiiri; dostlarıma öneririm. Bu uzun şiirin kimi bölümlerini bu yazıların arasına katmak suretiyle kendi antolojimi zenginleştirmek istedim.

Eylül dergilerine gelince... "Varlık"tan: *Başıboş bir giyotin bulurum diye/ taşıyorum başımı pıhtılaşmış gövdemde* (Altay Öktem). "Yeni Biçem"den: "Yaşam mı? O gümüş gibi kararmadan parlatılmıyor işte (Hilmi Haşal); *ah ölüm ölüm, aksatmaz adımını* (Ergül Çetin); *korkuluk yalnızlığım, sarkar uçurumuna* (Türkân Yeşilyurt). "Düşlem"den: *Kilimine kaçak nakış düşüyor* (Ruşen Hakkı); *ama düşündüm de/ kötü ruhların iyi şiirleri yok* (Osman Serhat Erkekli). "Yaşasın Edebiyat"tan: *Ne bendeki aşk bitti ne annemin özlemi* (Hüseyin Atabaş); *dağ taslağı değişmiştir dağla kendini* (Mehmet Taner). "Papirüs"ten: *And içtim bir daha tutumlu olmamaya aşkta* (Ferruh Tunç). "İnsan"dan: *Yağmuru bağlayıp gözlerime/ nehir makamında bir çocuk gibi ağladım* (Yılmaz Arslan).

Şiir-lik kapandı. "Bir kerpiç daha düştü gönlümün sarayından".

BENDE KALAN BİR ŞİİR

şarkı söylüyor şairler harfi

1.
şarkı söylüyor şairler: barışın
şarkısını, ateşin içinde. mumun
kardeşliğinde, acının alnında, buğday
tarlasında, yanan günün.

şarkı söylüyor şairler: réne char
nâzım hikmet, ritsos ve bahar.

14.
atlar uçuyor sanki, uzakta, ufkun şarkısı
çalınan ülkeye: zeytin ağaçlarının ve düşün
uyuduğu köpüklü denize doğru, sözün düzlüğünden
dil ormanının çıplak göğüne, şarkı söylüyor
ot, çimen, çayır ve çayırkuşu.

şarkı söylüyor şairler: pablo neruda
ilhan berk, aragon ve karınca.

17.
şarkı söylüyor şairler: bir kedi
bilge bir şair gibi dönüyor evine:
süte ve sese alışık, çocuksu, düşlem
bir ağaç gibi kendi kökünde. göğüne doğru.

şarkı söylüyor şairler: tevfik fikret
nikolay vaptsarov, orhan veli ve hürriyet.

22.
pencerede, balkonda, vazoda
müzik kutusunda dirimin sürgünü: kadife
sesiyle öğreniyor dillerin rengini;
yeryüzü annenin memesinden emiyor kardeşliği,
konuşmanın ıslık sözdizimi.

şarkı söylüyor şairler: aprınçur tigin
puşkin, petrarca ve gezgin.

HAYATİ BAKİ

Halil Gökhan

DÜNYA KİTAP KILAVUZU

17. İstanbul Kitap Fuarı'nın yabancı konukları

6-15 Kasım tarihleri arasında İstanbul Tepebaşı'nda düzenlenecek olan 17. İstanbul Kitap Fuarı'nın bu yılki ana teması "Felsefe ve Edebiyat". Fethi Naci'nin onur yazarı ödülü alacağı fuarın uluslararası konukları ise şöyle: Paulo Coelho (Brezilya), Homero Aridjis (Meksika), Kate Millett (ABD), Uwe Timm (Almanya), Henri Alleg (Fransa), Paul Strathern (İngiltere), Didier Eribon (Fransa), Pierre Assouline (Fransa), Menis Koumandareas (Yunanistan), Benno Barnard (Hollanda), Emile Brugman (Hollanda), Cees Priem (Hollanda), Terry Eagleton (İngiltere), Timothy Bewes (İngiltere), Jacques Garelli (Fransa), Vittorio Sermonti (İtalya).

La Fontaine İnternet'te

İnternet alanı yavaş yavaş Borges'in düşünü kurduğu "Babil Kitaplığı"na dönüşmek üzere. Bu alandaki son zamanlarda gerçekleştirilen teknolojik gelişim ve yatırımlar sonucunda bir yazarın bütün yapıtlarına ulaşmak, bu yapıtları incelemek ve araştırma yapmak mümkün. Bunun bir örneği Fransız fabl yazarı Jean de la Fontaine için geçerli artık. İlgili web sayfalarında La Fontaine'in fabllerini simgeleyen ve Gustave Doré tarafından yapılmış ilüstrasyonları buluyorsunuz. Bu resimlerin altında ise fabl metinleri yer alıyor. La Fontaine'in sitesinde fabllerin yanı sıra yazarın biyografisi, tiyatro yapıtları, şiirleri ve mektupları bulunuyor.

Ernest Hemingway'in edebi vasiyeti

Amerikalı yazar Ernest Hemingway ölmeden önce, ikinci Afrika safarisi dönüşünde başlayıp bitirdiği otobiyografik bir özellik taşıyan büyük hacimli bir kitap bırakmıştı. Bu kitap yazarın şimdiye kadar yayımlanmamış tek romanıydı. Yazarın 1999 yılında yapılacak 100. doğum yılı kutlamaları sırasında bu romanın *True at First Light* adıyla yayımlanacağı bildirildi. Romanın, yazarın oğlu Patrick Hemingway'in uzun süren çalışmaları sonucunda yayımlanacağı belirtiliyor. Romanda Debba adında gizemli ve genç bir kadın, anlatıcının nişanlısı olarak tanıtılıyor. Uzmanlar, romanın otobiyografik özelliklerinden yola çıkarak dört kez evlenmiş olan Hemingway'in Afrika'daki safari sırasında bir Afrikalı kadınla aşk macerası yaşamış olabileceğine ilişkin yorumlarda bulunuyor. Hemingway'ın oğlu Patrick Hemingway gazetecilerin bu konudaki sorularını kuşkuyla karşılıyor ve hiçbir bilgisi olmadığını belirtmekle yetiniyor.

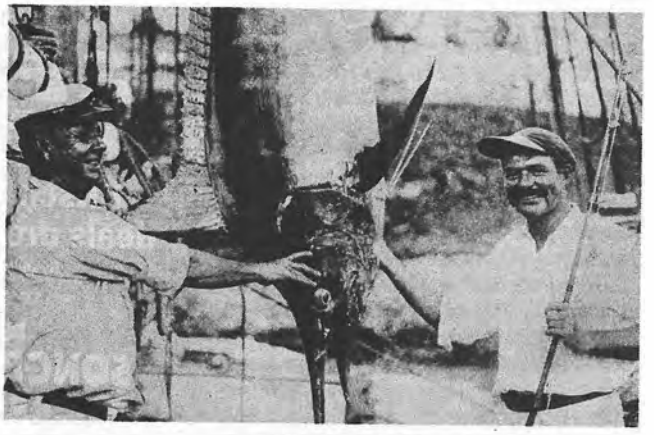

Carlos Fuentes emekliye ayrıldı

Bugün 70 yaşında olan Meksikalı yazar Carlos Fuentes Mayorka Adası'nda bitirdiği son romanı *Los años con Laura Diaz*'dan sonra yazdıklarını yayımlatmayı düşünmediğini ve emekliye ayrıldığını açıkladı. Carlos Fuentes'in yaptığı açıklamalardan, bundan sonra yazacaklarını karısına miras olarak bırakacağı ve bu yapıtların ölümünden sonra yayınlanabileceği öğrenildi. Fuentes'in son kitabı "Laura Diaz'la Geçen Yıllar" bir ailenin destanı öyküsü. Güzel kadın Laura Diaz'ın güzel yıllarını anlatan bu kitapta Fuentes kendi yaşamındaki olaylardan ve serüvenlerden yola çıkıyor. Bu roman aynı zamanda Meksika'nın 1868-1968 arasındaki tarihine de ışık tutuyor.

Hesse, İtalya'da hırsızların en gözde yazarı

Milan'da bulunan Parco Sempione Kütüphanesi'nden her yıl yaklaşık olarak 200 kitap çalındığı açıklandı. Yapılan açıklamada bu kitaplar arasında en çok Hermann Hesse'nin *Siddartha*'sına hırsızların rağbet ettiği belirtildi. 1997 yılında Accursio Kütüphanesi'nde üç günde bir kitabın ortadan kaybolduğu saptandı. Yıl boyunca kaybolan kitapların yazarları Hesse, Garcia Lorca, Garcia Marquez, Bukowski, Dario Fo ve Erich Fromm.

İspanya'da Kırmızı Başlıklı Kız

Dünya çocukları tarafından beğeniyle okunan *Kırmızı Başlıklı Kız* öyküsünün 300. yılı dolayısıyla Madrid Ulusal Kitaplığı bir sergi hazırladı. Bu yapıt üzerine İspanyol yayıncıların kitaplarından seçilen 200'ün üzerinde klasik ve modern resim sergide yer alıyor.

Arap Emirlikleri'nde yasaklanan roman

Lübnanlı yazar Hasan Davud'un *Penguen'in Şarkısı* adlı romanının Arap Emirlikleri'ndeki sürekli yayıncısı *Dar an Nahar* tarafından gerekçesiz bir "yayınlanamaz" ifadesiyle geri çevrildiği ve Lübnan'daki yayıncıya geri gönderildiği açıklandı.

MEDYA VE GAZETECİLİKTE ETİK SORUNLAR/ *Andrew Belsey-Ruth Chadwich/ Çev: Nurçay Türkoğlu/ Ayrıntı Yayınları*
Galler Üniversitesi, Cardiff College'deki Uygulamalı Etik Merkezi'nde felsefe dersleri vermekte olan Andrew Belsey –merkezin onursal sekreteri– ve Ruth Chadwich'in –merkezin başkanı– derlediği *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar*, mesleğin kuramsal tanımlamasını yapmaktan çok, uygulamada ortaya çıkan etik sorunların doğası ve olası çözümleriyle ilgileniyor. Yapıtta ilk önce büyük sorunlarla karşı karşıya kalan bir dünyada, herhangi bir sansür veya tekelci mülkiyet yapısının dayatmasıyla çarpıtılmamış, küresel düzeyde enformasyon akışı için duyulan gereksinime eğiliniyor. Sonra da ulusal bir bağlamda medya kalitesini hukuk ve etikle yükseltmenin mümkün olup olmadığını sorarak, bir davranış kodu oluşturma fikri etrafındaki bazı felsefi sorunlar inceleniyor. Sonraki makalelerle bu temalardan bazıları daha ayrıntılı olarak geliştiriliyor. Son iki çalışma ise terörizm ve savaş haberciliği ile ilgili.

DÜNYAYA SALDIRAN ŞİİR/ *Hakan Arslanbezer/ Dergâh Yayınları*
Hakan Arslanbezer şair dünyaya saldırıyor, diyor, çünkü "...önce dünya saldırmıştı. Bu saldırıdan zarar görmeyense yok gibidir. Şair dünyaya saldırarak bir intikam hareketi yürütmektedir. Kelimelerle gidiyor dünyanın üstüne, onun alışıldık yapısını bozup gedikler açıyor ve böylece kelimelerden haberli bütün varlıklar için yeni nefes alma imkânları kazandırmış oluyor. Bu imkânlardan her şiir okuyucusu kendi insan olma yolunda yararlanmakta serbest kalıyor." Hakan Arslanbezer'in şiirler ve şairler üzerine yazdığı denemelerinden oluşuyor, *Dünyaya Saldıran Şair*. Yapıtın çatısı altındaki yazılar, yazarın üzerine eğildiği şiirleri, bunların yaratıcılarını ve en temeldeki yazma eğilimlerini anlama ve ayrıştırma çabalarının hem belgeleri hem de verimleri.

YÜZYIL SONU TANIKLIKLARI/ *Liz Behmoaras/ Sel Yayıncılık*
Gazeteci Liz Behmoaras'ın yakından tanıdığı on iki Akdenizli edebiyatçıyla, yüzyılın sonunda gündeme gelen kimi temel sorunlar üzerine, son iki yıl içerisinde gerçekleştirilmiş –bir kısmı çeşitli dergi ve gazetelerde çıkan, bir kısmı ilk defa bu yapıtta yer alması için Liz Behmoaras tarafından yapılan– söyleşilerden derlediği *Yüzyıl Sonu Tanıklıkları*, yazarların portrelerini de çizmekte. "Belki kaba taslak, belki flu, kesinlikle öznel portreler bunlar..." Amin Maalouf: Tek vatanım yazı, Tahar Ben Jelloun: Fransa'nın en ünlü Faslısı, Venüs Khoury Ghata: Yaşam ve ölüm sevdalısı, Abdellatif Laabi: Toleransın ajanı, Alain Bosquet: Ten ölümlüdür, şiirse ölüme engel, İsmail Kadere: Ağlama sevgili vatanım, Umberto Eco: Her roman cevap bekleyen aşk mektubudur, Jean Baudrillard: Dahiyane vurdumduymaz, Enis Batur: Romantik bürokrat, Orhan Pamuk: Cihangir'deki simyacı, Çetin Altan: Son rönesans adamı.
Akdenizlilik, Kimlik ve Entelektüalizm Üzerine... Hepsi de yüzyıl sonu tanıklıkları.

TEMBELİN AYDINLANMA REHBERİ/ *Thaddeus Golas/ Çev: Adalet Celbiş/ Ötesi Yayıncılık*
Thaddeus Golas, evrenin muazzam ve karmaşık yapısı içinde bireyin mutsuzluğuna yol açan varoluşsal sorunları, kendi aydınlanmasının da nedeni olan bulgularıyla çözümlüyor, aydınlatıyor. Her çeşit bilgi alanına erişen düşünceleriyle T. Golas, evrende bir başına olan bireye mutluluğa ulaşacak yolculuğunda rehberlik ediyor *Tembelin Aydınlanma Rehberi*'nde.

ÇAĞDAŞ TÜRK BESTECİLERİ/ *Evin İlyasoğlu/ Pan Yayıncılık*
Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Görevlisi ve Cumhuriyet gazetesi müzik yazarı Evin İlyasoğlu'nun derlediği *Çağdaş Türk Bestecileri*, Cumhuriyet'ten sonra ülkemizde boy atan çoksesli evrensel müziğin yaratıcılarını tanıtmak amacında. Cemal Reşit Rey'den Fazıl Say'a kuşaklarının bir örneği olarak düşünülmüş 53 bestecimiz yer alıyor yapıtta. Her bir bestecinin maddesinde kısa yaşam öyküsü, kendi ağzından ya da kendi onayı ile yazı tekniğinin değerlendirilmesi, ödülleri, yapıt listesi ve nota el yazısı bulunuyor. Kitabın sonunda bestecilerin uzunçalar ve kompakt disklerinin bir listesi, ardından da bestecilere ya da mirasçılara ulaşmak için yazışma adresleri veriliyor.

HEİDEGGER ve VARLIK ve ZAMAN/ *Stephen Mulhall/ Çev: Kaan Öktem/ Sarmal Yayınevi*
Stephen Mulhall yapıtında Heidegger'in çalışmalarını –insan olarak bu dünyadaki yerimiz, ilişkilerimiz; hayat, ölüm, yaratıcılık gibi temel kaygılarımız– adım adım çözümlüyor, onu yaşamı ve dönemiyle ilişkilendirip, yüzyılımızın entelektüel tarihine katkılarını gözler önüne seriyor. Yapıt, varlık ve zamanı, açıklık ve kapsayıcılık kriterlerini dikkate alarak, temelinde yatan varsayımları netliğe kavuşturmak, kendine has terminolojisini aydınlatmak ve gelişiminin iç mantığını kısaca tarif etmek amacında.

YİTİK KORU/ *Rafael Alberti/ Çev: Ahmet Cemal/ Kavram Yayınları*
Pablo Neruda'nın "İspanyol dilinde şiirin ihtişamı" diyerek nitelediği Rafael Alberti "Neopopularisme" olarak anılan hareketin başlatıcılarından. "Melekler Üzerine" adlı şiirler toplamı, 1929'da yayınlandığında İspanya'da "gerçeküstücülüğün" bildirisi sayılmıştı. *Yitik Koru* çağdaş İspanyol şairinin özyaşamsal birikimini oluşturuyor. Aslında düzyazı formunda, şairin yaşamından kesitleri yine şairin kendi ezgileriyle yansıtan bir uzun şiir. İç dünyasının derinliklerini, dil yurduna açılan evrenin gizemli yanlarını çocukluk anlarından başlayarak anlatıyor.

BUNDAN SONRA BANA İLK DOKUNANIN.../ *Bodil Malmsten/ Çev: Gürhan Uçkan/ Telos Yayınları*
İsveç'in çok yönlü ve başına buyrukluğuyla tanınan kadın yazarı Bodil Malmsten'in son romanı alışılagelmişin dışında bir yapıt. İsveçli bir genç kadının hayatını ele alıyor Malmsten bu romanında. Kadın Paris'te yaşamını ellerinin güzelliği sayesinde fotomodel olarak sürdürüyor. Ancak elleri bir başka konuda da becerikli; öğle yemeğinden sonra evlerine dönen zengin kadınların cüzdanlarını çalmak. Johanna'nın hayatında, onu dünya çapında ünlendiren bir fotoğrafçı, bir delikanlı ve can dostu bıçağı var. Romanda dünya ile ufak çapta bir hesaplaşmanın öyküsü anlatılıyor: Bir kadının canını dişine takarak verdiği hayatını sürdürme mücadelesinin öyküsü.

ESTETİK/ *Mehmet H. Doğan/ Dokuz Eylül Yayınları*
Mehmet H. Doğan'ın *Estetik* adlı incelemesi ilk olarak 1974'te yayımlanmış. Ancak kitabın gördüğü işlevin yararlılığı nedeniyle yeni bir basıma gerek duyulmuş. Doğan, incelemesinde "birtakım kuru bilgiler verip, konu üzerinde düşünme, yeni şeyler ortaya sürme ve tartışma yollarını tıkayacak" bir yol izlememiş. Bunun bir ders kitabı olmadığını düşünerek, yeni savların, yeni önerilerin ortaya çıkmasını sağlayacak bir başlangıç olmasını isteyerek çalışmasını hazırlamış. Estetiği tanımlamış ilk önce, daha sonra estetiğin tarihini, estetik öğretilerini özetlemiş ve genel sanat sorunları üzerinde durmuş. Bu inceleme Mehmet H. Doğan'ın deyişiyle "Estetik gibi, insanın yaratıcılığını bütün yönleriyle kucaklamayı amaç edinen uçsuz bucaksız bir konuya bir ucundan girmekten öte bir sav taşımayan bir kitap" özelliğini taşıyor.

HİKÂYE/ *Halit Ziya Uşaklıgil/ Hazırlayan: Nur Gürani Arslan/ Yapı Kredi Yayınları*
Tanzimat dönemi ile birlikte kültürümüze giren eleştirinin ilk ciddi örnekleri Servet-i Fünun yazarları tarafından edebiyatımıza kazandırılmıştır. 1867 doğumlu Halit Ziya'nın, daha yirmi yaşını sürerken 14 Kasım 1887 - 21 Mart 1888 tarihleri arasında Hizmet gazetesinde yayımladığı ve 1891-92'de kitaplaştırdığı *Hikâye* bu alandaki en önemli yapıtlardan biridir. Halit Ziya, roman üzerine bir inceleme olan bu kitapta romantizm ve realizmi karşılaştırır ve realizmi romantizme üstün tuttuğunu vurgularken roman türünün

ilk çağdan kendi zamanına kadarki tarihini anlatır. Nur Gürani Arslan'ın –koşut metin halinde– yeni yazıya aktardığı ve Halit Ziya'nın kendine özgü dilini ve söyleyiş özelliklerini olabildiğince koruyarak sadeleştirdiği *Hikâye*, ilk kez "yeni Türkçe" yayımlanıyor.

ŞİMON PERES/ Robert Littell/ Çev: Nihal Önol/ Milliyet Yayınları
Şimon Peres, Newsweek'in eski muhabirlerinden, romancı Robert Littell'in, devlet adamı, Ortadoğu barışının mimarı, 1994 Nobel Ödülü sahibi Şimon Peres ile yaptığı söyleşilerden oluşan bir kitap. 1996 Aralık'ında, İsrail sağının iktidara gelmesinden birkaç ay sonra yapılan ve bir hafta süren yoğun fikir alışverişlerinde Peres ve Littell Ortadoğu tarihinin son elli yılını ele alıyorlar. Bu görüşmeler, hem İsrail devletini şekillendirmiş olan önemli olaylar ve kişileri tekrar gözden geçiriyor, hem de Şimon Peres'in Ortadoğu tarihinde edindiği gözardı edilemez yerin üzerinde duruyor.

YENİ BİR TÜRKİYE/ Dr. Nejat F.Eczacıbaşı/ Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Yayınları
Dr. Nejat F. Eczacıbaşı büyük hızla değişen bir dünyada hep daha çağdaş, uygar *Yeni Bir Türkiye* yaratılmasının özlemini çekmişti. Yaşamı boyunca, siyasal, sosyal, kültürel ve sanatsal alanlarda başarılı yeni bir Türkiye'ye nasıl ulaşılabileceği üzerine çözüm yolları bulmaya çalışmıştı. Dr. Nejat Eczacıbaşı Vakfı, kurucusunun ölümünün beşinci yıldönümü anısına *Yeni Bir Türkiye* adlı yapıtı sunuyor. Dr. Eczacıbaşı'nın yazılı ya da basılı metinlerinden oluşan bu kitap ayrıntılı dizinler ve özel bir fotoğraf bölümüyle birlikte yayımlanmış.

ŞEHİR İÇİ ÖYKÜLERİ/ *Niyazi Zorlu/ Metis Yayınları*
TRT için radyo oyunları ve skeçler yazan, 1994 Yaşar Nabi Nayır Gençlik Özendirme Ödülü sahibi, 1965 doğumlu Niyazi Zorlu, ilk kez bir kitap bütünlüğünde okur karşısına çıkan bir genç usta. Bir şehrin herkese verebileceği şeylerin peşine düşüyor öykülerinde; üst üste dizili sandıkları, oraya buraya atılmış çantaları karıştırıyor; üzerinde birikmiş kalın toz tabakasını üfleyerek eski bir fotoğraf albümünün sayfalarını merakla karışık bir korkuyla çeviriyor. "Ya bulursam?.."

MUHAMMED İKBAL KİTABI/ *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları*
Muhammed İkbal, İslam dünyasının çok büyük sorunlarla boğuştuğu, varoluş mücadelesi verdiği bir tarih döneminde yaşayan seçkin bir aydın, eşine az rastlanır bir şair, Doğu'yu ve Batı'yı derinliğine kavramış bir düşünce adamıydı. Pakistan'ın manevi kurucusu Muhammed İkbal'i Türk fikir ve sanat hayatının gündemine sokmak ve tartışmak amacıyla 30 Kasım - 2 Aralık 1995 tarihleri arasında gerçekleştirilen *Uluslararası Muhammed İkbal Günleri* düzenlenmişti. Bu kitap, toplantıda konuşulanları "söz uçar yazı kalır" düşüncesiyle Türk düşünce hayatına sunmak üzere hazırlanmış.

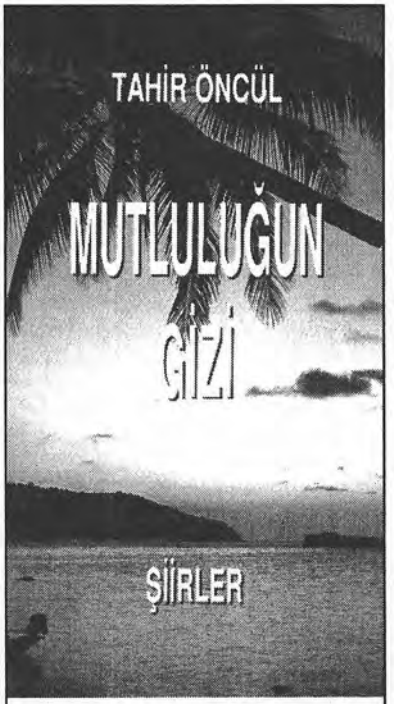

BENİM YALNIZLIĞIM

Benim yalnızlığım
Kalabalıktır
Güçlüdür tek başına
Evreni geniş,
İçi sıcaktır

Benim yalnızlığım
Aşktır, dostluktur doyumsuz
Ve çokluktur
Ve çocukluktur

Mutluluktur bir yerde
Benim yalnızlığım
Kendimden kaçtığım,
Kendimi bulduğum...

2

Perakende Fiyatı (KDV Dahil): 600.000-TL
Toptan ve perakende isteme adresi
TAHİR ÖNCÜL (SİDEMARA MOTEL)
Gül Sok. Side-Antalya
Tel/Fax: (0242) 753 10 83
İstanbul İrtibat: (0216) 324 94 71

PERENDE/ *Müge İplikçi/ İleti'şim Yayınları*
"Perende atmanın kolay bir şey olduğunu sanıyorsunuz, değil mi? Oysa o ufacık çember için tam iki ay uğraştım desem? O toplam üç saniye süren çember için ayrı bir kişilik disiplininden söz etmeliyim..." *Perende*, 1996 yılı, öykü dalında, Yaşar Nabi Nayır Gençlik Ödülü sahibi, 1966 doğumlu Müge İplikçi'nin kitap bütünlüğündeki ilk yapıtı. Yirmi dört öyküden oluşuyor. Kadınların bir "azınlık" olduğunu düşünüyor Müge İplikçi, öykülerinin kahramanlarını bu azınlık arasından seçiyor, onların düşüncelerinin içine girerek kahramanlarının bilinç akışına bırakıyor kendini. Yeni bir zaman yaratma endişesi taşımıyor, mekânlarla oynamayı bir çıkış noktası olarak görüyor, böylece yerleşik düşlerin sayesinde yepyeni düşler yaratıyor, belki yeni bir ses, yeni bir fısıltı, "şimdi, oysa şimdi... Bir ejderha kalbiyle bakıp, bir cambaz gibi yok olmanın tam sırası şimdi" diyen bir fısıltı...

SEVGİLİ YOLDAŞ KURBAĞALAR/ *Nevzat Çelik/ Alan Yayıncılık*
Nevzat Çelik'in bu kitabı dört ayrı başlık altında toplanmış: Köprü Altı Hatıratı, Alfabe, Sevgili Yoldaş Kurbağalar, Sarışın ve İhtilal. "Kendini bildi bileli" gidiyor Nevzat Çelik hem de "boyuna posuna bakmadan". Sevgililer Gününde bir elinden satın aldığı çiçeği öteki eline veriyor çingene kızının. Galata köprüsünün bitarafını değil, bir tarafını çok sevdiğini söylüyor. Köprünün tarihini, arzu birahanesini, turşucu ve gençleri, aygibi kızı anlatırken, "yaşayan bir ölü köprünün arkasından kötü" bir laf etmiyor asla. Alfabenin tüm harfleri ilham oluyor şiirlerine, dizelerden yeni bir alfabe oluşturuyor kendince. Son bulduğunda alfabe "sevgili yoldaş kurbağalar"a sesleniyor, "ışığın gölgesini kanatla aydınlatma çabasını" getiriyor. Gereğinden fazla güzel sarışın bayanı bir ihtilal nedeni olarak görüyor, berjer ve iktidar, nikâh ve mahkeme, kardeş ve yangın vb. gibi ikililer yaratarak size bunların arasında ne tür bir ilişki varolabilir diye düşündürtüyor, dizelerde ilerledikçe sizi şaşırtmayı başarıyor.

ZAMANI YAŞATAN ROMAN - ZAMANA DİRENEN ŞİİR/ *Füsun Akatlı/ Boyut Yayıncılık*
Füsun Akatlı, sanat ve düşünce yaşamına ağırlığını koymuş bir yazar ve eleştirmen. Akatlı'nın bu kitapta bir araya getirdiği eleştiri yazıları –ya da eleştirel denemeler– *Niçin Diyalektik, Yaz Başına Neler Gelir, Edebiyat Defteri, Felsefe Kıyılarında* ve *Tenha Yolun Ortasında* adlı kitaplarından derlenmiş. Ahmet Hamdi Tanpınar'dan Orhan Pamuk'a yirmi iki romancı (otuz üç roman) ve Melih Cevdet Anday'dan Murathan Mungan'a on iki şair için yazdıklarını Roman Üzerine ve Şiir Üzerine başlıklı iki bölümde toplamış. Böylece *Zamanı Yaşatan Roman / Zamana Direnen Şiir,* yazma eylemini otuz yıldır sürdüren Akatlı'nın eleştirmen kimliğini açıkça ortaya çıkarıyor ve bir denemecinin bir eleştirmen olarak portresini çizmiş oluyor.

***YALNIZ GEZERİN DÜŞLERİ**/ Jean-Jacques Rousseau/ Çev: Hasan Fehmi Nemli/ Öteki Yayınevi*
Yalnız Gezerin Düşleri yoğun yaşanmış bir yaşamın yorgun iç hesaplaşması. "İnsan, dünyada ancak her şeyden uzaklaşıp kendine yaklaştığı oranda mutlu olabilir" diyerek mutluluğu kendi üzerine kapanmakta bulan Rousseau'da içe kaçış, bir fiziksel yalnızlık sistemi olan dış dünyaya küskünlüğünün sonucu olarak ortaya çıkıyor. Yalnız Gezer, bu dünyada mutluluğu bulmaktan vazgeçmiş olduğuna ve benzerleriyle artık ortak bir yanı kalmadığına inanmış, dünyadan ve bedeninden kaçış olan bir düşte kendi kendine yetemediği için, yazı ve iletişimle kendinden kurtulma biçimi olan yazınsal "gezinti"ye kendini vermiş. *Düşler* yalnızca Rousseau'nun dehasının en ayırt edici yapıtı, bir evrimin en üst noktası olmakla kalmayıp kendisinden önce yazılanlara da karşı çıkıyor. *Yalnız Gezerin Düşleri* düşünen, sorgulayan ve karşı çıkan insanlığın ortak dilini oluşturuyor.

***AŞK MELEĞİNİN İŞLERİ**/ Zeynep Avcı/ İletişim Yayınları*
Öyküleri, filmleşmiş senaryoları, çeviri ve uyarlamalarıyla tanınan Zeynep Avcı'nın yeni öykülerinden oluşuyor *Aşk Meleğinin İşleri*. Öyküleri aşkın başladığı ve bittiği yerlerde geziniyor. Zeynep Avcı'nın, yani aşk meleğinin sınırsız uçuş bölgesinde...

***İMZA: BİR DOST**/ Metin Üstündağ/ Parantez Yayınları*
Metin Üstündağ ya da kısaca: "Met Üst". Ece Ayhan'a göre, "sıkı şair". Aziz Nesin'e göre, "mizahımızın suyunu değiştirdi". Leman ve Öküz okurlarına göre ise "vazgeçilmez, keyifli bir tiryakilik". Bu kitabında yine, o benzersiz kalemini bir şiire bir felsefeye daldırarak, sayfaları aynı anda, hem neşeye hem de hüzne boğuyor. Görkemli bir şölen *İmza: Bir Dost* ve Metin Üstündağ.

***TARİH FELSEFESİ**/ Doğan Özlem/ Dokuz Eylül Yayınları*
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi Doğan Özlem bu yapıtında, tarih felsefesinin ortaya çıkış ve gelişimini, belli başlı sistem, anlayış ve akımları, betimleyici bir tarihsel anlatımla tanıtmayı amaçlamakta. Platon'dan Gadamer'e filozoflar, Alman idealizminden Hermeneutik'e akım ve felsefeler, Aydınlanma gibi dönemler ele alınıp işlenmekte *Tarih Felsefesi*'nde.

***KAYBEDENLER'İN ÖYKÜSÜ**/ Hikmet Temel Akarsu/ Can Yayınları*
Hikmet Temel Akarsu'nun *İstanbul Dörtlüsü* adı altında toplayacağı romanlarının ilki *Kaybedenler'in Öyküsü*. Yapıt, İstanbul'un belli çevrelerini şimdiye dek belki de hiç ele alınmadığı biçimde, alışılmadık, çarpıcı, hatta irkiltici bir açıklıkla işliyor. *Kaybedenler Kulübü*'yle özdeşleşen insanların yaşamından bir kesit... Onca çarpıcılığı ve ürkütücülüğünün yanı sıra yürek burkan, hüzünlendiren bir roman.

***KONUŞAN ÇINAR**/ Zehra İpşiroğlu/ Adam Yayınları*
Konuşan Çınar on dört yaşında küçük bir kızla, Elif'le ilk gençlik yıllarına doğru çıkılan, her şeye rağmen umudu dile getiren, yolculuğun romanı. Hüznün, sevincin, isyanın sesi, Elif.
Siyah-beyaz bir fotoğraf: Villalar ve ağaçlarla çevrili bir yolda güpegündüz tek başına yürüyen küçük bir kız, gözleri bir bantla bağlı. Kızın gözleri bağlı olduğundan yüzü yeterince seçilmiyor ama hareketleri hafif, oyun oynar, dans eder gibi. Altında şöyle yazılı: "Çocukluk eğer bir yolculuksa, o zaman çocuğun bu yolculuğu geceleyin karanlıkta yapmamasını sağlamalıyız". Bu sözler, Zehra İpşiroğlu'nun *Konuşan Çınar*'ının anahtarı.

***İSLAMIN ÇÖKÜŞÜ**/ İsmet Zeki Eyuboğlu/ Pencere Yayınları*
İsmet Zeki Eyuboğlu, İslamı, dayanaksız sözlerle ve çelişik yorumlarla değil, kaynakları, özellikle Kur'an'ı okuyarak, inceleyerek öğrenmiş bir yazar. Eyuboğlu'nun bu çalışmasının konusu, İslamda bulunmayanları bulunur sayan, öyle gösteren, seçim alanlarına sürükleyen, Kur'an'la bağlantısı olmayan, buna karşın tüm yaptıklarının kitaptan kaynaklandığını ileri süren İslamın çöküşüdür.

***İSTANBUL ÇEŞİTLEMELERİ**/ Prof. Dr. Rupert Wilbrandt/ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*
1935 doğumlu, Prof. Dr. Rupert Wilbrandt, babasının Atatürk'ün daveti üzerine Türkiye'ye gelerek Tarım Bakanlığı'nda görev alması dolayısıyla 1940 yılından beri İstanbul'da yaşıyor. Kitapta, Rupert Wilbrandt Yozgat'ta tanıdığı bir arkadaşı Yaşar ve babasının arkadaşı Jorj ile hem İstanbul'u dolaşıyor hem de sohbet ediyor. *İstanbul Çeşitlemeleri* bilimsel bir araştırmaya değil, Wilbrandt'ın kendi gözlemlerine dayanıyor.

***BENİ BIRAKMA HAYAT**/ Aytül Uncu Akal/ Bilgi Yayınevi*
Aytül Uncu Akal, *Beni Bırakma Hayat* adlı öykü kitabında, bir kadının yaşamındaki derin izlerden söz ediyor. Sıradan görünen olayların bıraktığı derin izler bunlar. Tüm öyküler, dağılmamak için mücadele eden, zorluklara direnen, "Beni bırakma hayat, seni seviyorum!" diye bağıran bir insanın yaşama olan bağlılığını anlatıyor.

***SİNEMA VE ÇAĞIMIZ**/ Atilla Dorsay/ Remzi Kitabevi*
Atilla Dorsay'ın, çeşitli üst başlıklar altında toplayarak seçtiği yazılarının bir derlemesi olan *Sinema ve Çağımız*, 20. yüzyılın belli başlı sorunlarına sinemanın yaklaşımını ele alıyor. Sinemanın siyasetle, savaşla, faşizmle, tarihle ve dinle olan ilişkisini inceliyor. İlk basımdan 14 yıl sonra, sözü edilen olgularla sinemanın ilişkisini yeni örneklerle zenginleştiren Atilla Dorsay, yeni filmlerin getirdiği yeni açıların ve perspektiflerin ışığında, yalnızca sinemaseverlere bir başucu kitabı daha armağan etmekle kalmıyor, aynı zamanda tüm okurlara bir toplumbilimsel belge de sunuyor.

***EYLEMBİLİM**/ Oğuz Atay/ İletişim Yayıncılık*
Oğuz Atay'ın tamamlayamadan aramızdan ayrıldığı son eseri *Eylembilim*, nihayet "tamamlandı". Uzun "polisiye" uğraşlara rağmen ilk bölümü bulunamayan *Eylembilim*, Oğuz Atay'ın *Günlük*'üne eklenerek yayımlanmıştı. Bu kez *Eylembilim*, Cevat Çapan'ın "Oğuz Atay'a Mektup"uyla birlikte yayınlandı. *Eylembilim*, başlığı gibi, Oğuz Atay'a özgü ironinin bütün inceliklerini taşıyor. Ülke 12 Mart arefesindedir. Öğrenci çatışmaları, üniversite işgalleri, forumlar... Öykünün kahramanları, olaylar karşısında saf tutmaya ya da tutmamaya çalışan "akademikler"dir. Bir üniversitede geçen olaylar, bir matematik profesörünün, Server Gözbudak'ın "hatırat"ından nakledilir. Oğuz Atay *Eylembilim*'de Cevat Çapan'ın önsözde belirttiği gibi, tadına doyulmaz kara-mizah gösterilerinden birinin daha doruklarına ulaştırıyor okuyanları.

***TİLKİ**/ D.H. Lawrence/ Çev: Coşkun Büktel/ İyişeyler Yayıncılık*
Lawrence, *Tilki* adlı öyküsünde St. Mawr, Captain's, Daughter ve The Woman Who Rode Away öykülerinde olduğu gibi insan ve doğa, kadın ve erkek, toplum ve birey arasındaki ilişkileri şiirsel bir anlatımla dile getiriyor.
Öyküde, çiftlikte toplumdan bağımsız bir yaşam denemeye kalkan iki genç kadının başarısızlığı ve sağlıklı ilişkilerin nelere bağlı olduğu anlatılıyor. Bedensel aşkta kutsal bir yan olduğunu ileri sürmesinden dolayı kimi eleştirmenlerle savaşma zorunda kalan Lawrence'ı merak edip tanımak isteyenler için *Tilki* iyi bir fırsat.

***TEMMUZ SUÇLU**/ Cemil Kavukçu/ Can Yayınları*
Kitap, Cemil Kavukçu'nun daha önce yayınlanmış olan *Patika* ve *Temmuz Suçlu* adlı iki öykü kitabının birleşmesinden oluşuyor. *Patika* 1990 yılında Yaşar Nabi Nayır Gençlik Ödülü'ne değer bulunmuş ve Varlık Yayınları arasında çıkmıştı. *Temmuz Suçlu* Kavukçu'nun 1985-1990 yılları arasında kaleme aldığı öykülerden oluşuyor. Ancak bu kitaptaki öykülerine de son kitaplarındaki tadı ve ustalığı bulmak mümkün. Aynı yalın anlatım, aynı başarılı kurgu burada da var.

aralık 1998

varlık

kitap eki

sayı: 79

AHMET NECDET

BİR CAN YONGASIDIR AŞK

Ahmet Necdet

Bir Can Yongasıdır Aşk

Şiir/İnsancıl Yayınları

Ahmet Necdet, 1948'den 1988'e yarım yüzyıllık şiir emeğini *Bir Can Yongasıdır Aşk* adı altında *toplu şiirler* altbaşlığıyla kitaplaştırdı.

Ahmet Necdet'in *Uzuneşek* (1977), *Ne Çok Enkaz* (1988), *Sana Bunca Yangından* (1991), *Gün Yüzleri* (1992), *İnegöl Hey İnegöl* (1992), *Kün* (1994), *Ay Kasidesi* (1995), *Zümrüt Longa* (1998) adlı kitaplarından yaptığı seçmelere "ilk şiirler"ini de eklemiş, tarih belirleyerek: (1948-1954). Ben de yazıma, *ilk şiirler*'den "Tütüncüler" adlı şiiri alarak devam edeceğim, ki ilk kez yayımlandığı belirtilmiş kitapta:

Gecenin koyu karanlığı içinde
Kör bir fener ışığı vuruyor pencereme
Tütüncüler geçiyor penceremin altından
Uykulu sesleriyle güle eğlene

Neden sonra sesler duyulmaz oluyor
Gökteki yıldızlar da sönüyor teker teker
Serin bir rüzgâr titretirken sizleri
Farkediyor musunuz meşakkatli tütüncüler

Gökteki yıldızlar da sönüyor teker teker

Şiirin yazılış tarihi 1948. "İlk şiirler" bölümünde yer alan "Romance'lar" adlı şiirinde, "Büyük bir aşk içinde eşya ve İNSAN" der şair. Aşk, ilk şiirlerinden başlayarak Ahmet Necdet şiirinin kilit kelimelerinden olmuştur. Daha ilk şiirlerinde "İNSAN"ı büyük harfle yazması da boşuna değildir. Şiirimizin büyük "İşçisi"/ustası Behçet Necatigil, 1969'da, Ahmet Necdet'e yazdığı bir mektupta "Bana çokgen ve içimden gelerek konuşma ve yorum imkânı veren şiirler karşısında çocuklar gibi seviniyorum" der. (Ahmet Necdet'in "Uzuneşek" adlı şiirini, Yıldız Teknik Okulu'nda, makine şubesinde, bir ders saati boyunca öğrencileriyle konuşmuş, tartışmış Hoca.) "Ahmet Necdet'in şiirleri, kendine özgü bir şiir sesi arama serüvenine dirençle girişen ve sonunda da başarıya ulaşan bir şairin ürünleridir. Okudukça yalın söyleyişinden, insancıllığından etkileneceksiniz" der Doğan Hızlan da, 8 Ocak 1977 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yazısında.

Şiiriyle kişiliği arasındaki mesafeyi kısa tutar Ahmet Necdet. İnsancıl, engin, "aşk içinde"/bilge bir insandır. Şiirine benzer:

Bir can yongasıdır aşk candan geçer
Yangınlarla yıkılmış köhne cânândan geçer

Bir asfalt sızıntısı ağzının kenarında
pıhtılaşmış bir kandır Van'dan Tatvan'dan geçer

Seninle sancıyorsam bil ki bu hazirandır
Bülbül gülünden geçer gül gülistandan geçer

Ama bir gülüşünle bütün güneşler açar
Bulutlar dalda kalır yağmur ormandan geçer

Şiirler yazarsın hep iş mi bu Ahmet Necdet
Senin içinden geçen onun dışından geçer

Bir Can Yongasıdır Aşk'ta böyle diyor Ahmet Necdet.

Eray Canberk, "Aşk, kadın, yalnızlık gibi temalar, Ahmet Necdet şiirinin ana temalarıdır. Yaşamın amacını, yaşantı kalabalığı içinden bulup çıkarmak ister. Divan şiirinden kaynaklanan gizemciliği vardır. "*Bir Can Yongasıdır Aşk* adını taşıyan dizeler, bunun en güzel kanıtıdır" değerlendirmesinde bulunur, Felsefe Dergisi'nde (sayı 1, 1977). Ki bunu, 15 Ekim 1994 tarihli Milliyet Sanat dergisinde *Kün* için yazdığım bir yazıda söylemek istemiştim ben de: "Divan şiirinin yapısal mükemmelliğinden, halk şiirinin doğallığından, çağdaş/modern şiirin çoksesliliğinden gelen bileşim"i konu ederek. Tarık Dursun K.'nın saptamaları da Ahmet Necdet şiirinin "gizli" yerlerini açar bize: "Bir kopukluğun, bir kopuşun şiirini söyler; tartılmış, damıtılmış kelimelerle. Gül ile gülhatmi yan yana geliyor: Hüzün giderek katmerleşiyor, koyuluyor; şiirden size erişiyor." (Düşün, Ekim 1998) Tarık Dursun K.'nın konu ettiği, giderek katmerleşen, koyulaşan "hüzün" Ahmet Necdet'in şiirinde hep "gizli" ve var: "*Bir sen varsın artık zamanı kırmızıya boyayan/ Bir de dudakların/ kuşlarla öpüşecek*" derken de var; "*Kedinin gözü henüz açıktı/ Sabaha karşı fırtına çıktı// Yazlıkçılar uykudan uyansın diye/ Yağmur gürültüyle indi siteye// Bozcaada üç beş kulaç*

varlık

VARLIK DERGİSİ ABONE FORMU

❑ 1 yıllık (6.000.000 TL)
❑ Avrupa ülkeleri: 1 yıl 90 DM
❑ Diğer ülkeler: 1 yıl 60 $

❑ 2 yıllık (12.000.000 TL)
❑ 2 yıl 150 DM
❑ 2 yıl 100 $

Ad, soyadı..... Doğum tarihi ve yeri .....
Adres .....
Posta kodu /Şehir ..... [E-posta .....]
Tel/ Fax: .....

Abone ücreti olarak..... TL'sını VARLIK YAYINLARI'nın

❑ İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 1095-158 719 no'lu hesabına
❑ Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 064-6/1032416-0 no'lu hesabına
❑ Pamukbank Türbe Şubesi 10210743 no'lu hesabına
❑ Vakıflar Bankası Nuruosmaniye Şubesi 303-2007019 no'lu hesabına
❑ 119822 no'lu posta çeki hesabına yatırdım. Makbuzu ektedir.

Abone ücreti..... TL'sını kredi kartı hesabından alınız.

❑ VISA ❑ MASTER ❑ EURO
Kart No: [ ] [ ] [ ] [ ]
Son Kullanma Tarihi: Alındığı Müessese:
Kart Sahibinin İmzası: Nüfus Cüzdanı No:

ötesi/ Taş plakta Hafız Burhan'ın sesi" derken de *Zümrüt Longa*'da. (Nedense bu kitabı sondan okumaya başladım, *Bir Can Yongasıdır Aşk*'ı atlamamış olsam da. Başa dönmek istiyorum *Uzuneşek*'e ve işte aynı adlı şiirden unutulmaz iki "beşlik":

Şaraba gidiyoruz çok zaman bıkmış
Gibi karanlığın lepiska saçlarından
Bir şiir iki şiir uzun bir kalabalık
İçkiye yaslandık mı osmanlıca bir hüzün
Çıkıp da gelmiş gibi Nâilî Divanından

Dışarı çıkıyoruz dışarı çıkmak için
Belki de çıkmak için kendi çıkmazımızdan
Bir sokak iki sokak uzun bir kalabalık
Ve aşk ne de olsa bir uzanıştır
Hep böyle tek kişide pek çok kişi olmaktan.

"Ve aşk ne de olsa bir uzanıştır" diyen bir şair elbette daha ilk şiirleriyle (kitabıyla) kendi kelimelerini, "deme" şeklini oluşturmuştur. "Uzuneşek" son aylarda dergi boşluklarındaki ruhsuz, ölü şiirler furyasında, ince zarif canlılığıyla beni birden öylesine etkiledi" diyen Behçet Hoca, elbette, şiir üzerine düşünen bir şairin şiiriyle karşı karşıya olduğunu anlamıştır. Coşkusu biraz da bundan olsa gerek.

Ahmet Necdet, Doğu ve Batı şiirinin kaynaklarından yararlanmış (beslenmiş) bir şairdir. Batı şiirinden yaptığı çevirilerinin de, şairin bu elli yıllık emeği içinde değerlendirilmesi gerekir. Ramis Dara'nın konu ettiği gibi, "Geçmişle şimdinin, evrenselle yerelin ortak bir olanakta birleşmesi" biraz da Fransız ve Alman dilinden; eski ve modern şiirden aldığı hazları kendi şiiri olarak "yeni"den bir haz alarak bize taşıyacak güçte olmasındandır şairin. Şiiri, geniş coğrafyaları bilir...

Bir Can Yongasıdır Aşk, aşkla başlayıp aşkla giden zarif bir kitap. İçinden (şiirlerinden) baskısına kadar gerçek bir "emek"!

Bu arada, Somay'ın katkılarını da unutmamak gerek. Ahmet Hoca'nın şiirine olan katkıları herkesçe bilinen bir gerçek. Ama bu kez daha somut (görünen) bir katkısı var Somay'ın. "Ahmet Necdet İçin" adlı şiir Somay'ın dizeleri. Kitabın son şiiri. Kapak portresi de Somay'ın. "Ve geçer Ahmet Necdet Galata Köprüsü'nden güle oynaya!"

LEYLÂ ŞAHİN

Jürgen Habermas

SOSYAL BİLİMLERİN MANTIĞI ÜZERİNE

Türkçesi: Mustafa Tüzel/Kabalcı Yayınevi

Burada toplanan yöntembilgisel yazıların çekirdeğini oluşturan *Sosyal Bilimlerin Mantığı Üzerine Literatür Dökümü*,[1] geri planında tek bilimsel bir program düşüncesi bulunan analitik bilim kuramının, sosyolojinin özanlayışına henüz egemen olduğu altmışlı yılların ortasında yazılmıştı. Döküm, söz konusu bağlamın sonraki on yılda temelden değişmesine katkıda bulunmuştu. Bu döküm Adorno'nun pozitivizm eleştirisinin sürdürülmesiyle sınırlı değildir, tersine dikkatleri, Richard F. Bernstein'ın 1976'da "toplum kuramının bir yeniden inşasının" kaynaklandığını saptayabildiği[2] geleneksel olmayan bakış açılarının geniş yelpazesine: Wittgenstein'ın geç döneminin dilbilimsel felsefesine, Gadamer'in yorumbilgisine ve Alfred Schütz'la bağlantılı görüngübilimsel etnoyöntembilgisine yöneltir. Yorumbilgisinin ve dil analizinin benimsenmesi beni o zamanlar, eleştirel toplum kuramının Kant'a ve Hegel'e dek uzanan geleneğin bilinç felsefesine ilişkin temel kavramlarından kopması gerektiği sonucuna vardırmıştı.[3] Bu uğraşın dar anlamda yöntembilgisel ürünü öncelikle, sosyal bilimlerin simgesel olarak önceden yapılandırılmış nesne alanına anlamı anlayarak yaklaşma boyutunu ortaya koyabilmem olmuştu.[4] Analitik bilim kuramı kampında ancak Kuhn ve Popper arasındaki tartışma sonucunda yeniden bilincine varılmış olan,[5] gözden düşmüş, yorumbilgisel boyutun bu yeniden kuruluşu, açıkçası yorumbilgisinin evrensellik iddiasına karşı mesafe koymayla birlikte yürümek zorundaydı.[6]

Bu kitaptaki yazıların toplandığı dört bölümün başlıkları, eleştirel kuramın geçen yirmi yıl içinde, kendi duruşuna yöntembilgisel bir açıklık kazandırmak istediğinde tartışması gereken duruşları gösteriyorlar. Birbirini izleyen başlıklar yalnızca cephe kesitlerini değil, her şeyden önce bir öğrenme sürecinin adımlarını gösteriyorlar. Ancak tartışma muhatabımın göreli haklılığına ikna olduğum ölçüde, her defasında sınır çekmenin zorunlu olduğu noktayı görebilmiştim:[7] nomolojik deneyim bilimlerinin normatif üstünlüğüne, anlayıcı sosyolojinin yorumbilgisel idealizmine, bağımsızlaşmış bir sistem işlevselciliğinin nesnelci eğilimine karşı ve bugün bilgi kuramının, değişik konstelasyonlarla yeniden güncellik kazanan bir üst eleştirisinden çıkarılan görelici sonuç çıkarımına karşı sınır çekmeler.[8] Tarih felsefesel düşüncenin dogmatizmine karşı sınır çekmeyi, bu korkuluk, salt yeni konservatifler tarafından bir kez daha düşman imgesi olarak dikildiği için yineliyorum.

Argümantasyonumun ana hatlarını eskisi gibi doğru bulduğum kadar, yaklaşık yirmi yıl sonra pozitivizm tartışması denilen tartışmaya katkımı yeniden okumakta duyduğum tereddütü de gizlememem gerekiyor. Bu üç makalede, ancak sonradan yeterince netlik kazanabildiğim sorunlarla boğuşmuştum. Bu erken çalışmanın yeniden sunulması, belki izleyen yıllarda ele aldığım ve geliştirdiğim konu yüzünden uygun olabilir: bilgiyi yönlendiren çeşitli ilgiler arasında ayrım yapmayı, yorumbilgisel anlamanın rolünü, özdüşünsemenin özgürleşimci önemini, bilimsel araştırmanın mantığının istenç oluşturan tartışımın (diskurse) mantığıyla bağıntısını ve son olarak da, "iktidar içermeyen bir tartışmada" (s.68) kısaltılmadan geçerlilik kazanan, ancak 1972'de, Peirce ile bağlantılı olarak ve Toulmin'in argümantasyon kuramının yardımıyla, doğruluğa ilişkin tartışım kuramını geliştirdiğim, rasyonelliğin sezgisel olarak araştırılmasını kastediyorum. Adı geçen konulardan ikisi, açıkça hiç üzerinde çalışılmadan *kalmışlardır*: diyalektik bütünlük kavramına sosyal bilimsel kuram oluşumunda bir yer güvenceleme denemesi ve sınırlanmamış bir deneyimin tiplerini sosyal bilimsel araştırmanın alternatif biçimleri içinde kanıtlama çabası.[9] Bu konuları öylece bırakabildim, çünkü şimdiye dek Hegel mantığının temel kavramlarını yeniden kurma zorunluluğunu duymadım.

Bir başka çekincem de genel olarak üstkuramsal irdelemelerin değerine ilişkin. Yöntembilgisel sorunları ele aldığım çalışmalarda, her halükârda tartışma yazıları, polemik karşı çıkışlar, biraraya getirilmiş kitap değerlendirmeleri vb. söz konusu; ele alınan konularda bir monografi yazmış değilim. Bu kesintisiz özellik, bu konularda bir uzman olmayışımla açıklanabilir; ayrıca bilimsel araştırma mantığının sorunlarıyla her zaman yalnızca toplum kuramının maddi sorunları bağlamında ilgilendim.

Yine de uzun süredir, eleştirel bir toplum kuramı girişiminin, kendini ilk planda yöntembilgisel ve bilgikuramsal olarak kanıtlaması gerektiği kanaatindeydim. Zamanında "Sosyal Bilimlerin Mantığı"nın önsözünde belirttiğim "Sosyal bilimlerin dil kuramıyla temellendirilmesi" amacı, bu kanaati yansıtmaktadır. İletişimsel eylem kuramını yöntembilgisel bir perspektiften açıklama denememde çıkmaza girdiğimden bu yana, artık söz konusu amacı hedeflemiyorum. Ekte verilen notlar, başka nedenlerin yanı sıra bu yüzden de birer fragman olarak kalmışlardır: birbirini tamamlayıcı kavramlar olan iletişimsel eylem ve yaşama evreni kavramları, yöntembilgisel bakışla, anlamı anlama sorunsalına sokulamıyorlar.

Bu arada ortaya koyduğum, iletişimsel eylem kuramı,[10]

bu yöntembilgisinin başka araçlarla sürdürülmesi değildir. Bu kuram, bilgi kuramının önceliğiyle bağlarını koparmıştır, anlamaya yönelik eylemin ilk varsayımlarını bilginin aşkınsal varsayımlarından bağımsız olarak ele alır. Bilgi kuramından iletişim kuramına bu dönüş, üstkuramsal bir bakışla ancak birer soru olarak gösterilebilen ve varsayımları içinde aydınlatılabilen sorulara: eleştirel bir toplum kuramının normatif olarak nasıl temellendirileceği sorusuna, anlamanın nesnelliği ve yaşama biçimlerinin ve dil oyunlarının çoğulculuğu içindeki birliğe ilişkin soruya, "tarihsel olarak yönlenmiş bir işlevselciliğin" olanaklılığına ve bunun ardından sistem kuramıyla eylem kuramı arasındaki paradigma rekabetinin nasıl aşılabileceğine ilişkin soruya, tözsel yanıtlar verme olanağını sağlamıştır.

Elbette, *Sosyal Bilimlerin Mantığı* kendi açısından haklılığını koruyor. Yöntembilgisel çalışmaların üzerinde yürütüldükleri bilgi ilgileri kuramı da bu arada K.O. Apel tarafından yeniden kurulmuştur;[11] bu kuramın, biçimsel pragmatik amacını paylaştığı iletişimsel eylem kuramına bakışının ne olduğu kuşkuludur.[12] Ben, sadece, yöntembilgisini ve toplum kuramının temellerinin analizinde via regia olarak bilgi kuramını öneren vaatlerden kuşku duyuyorum.

Ekteki notlarda yetersiz bir biçimde ele aldığım bir sorunu, yeniden kurucu bir biçimde davranması gereken sosyal bilimlerin girdikleri özgün statünün aydınlatılmasını: "Ahlak Bilinci ve İletişimsel Eylem" üzerine bir denemeyle ilişkili olarak işlemeyi sürdüreceğim.[13]

(1) Kitap hakkında çıkan tanıtım yazıları için krş. R. Goertzen, *Jürgen Habermas, Eine Bibliographie*, Frankfurt am Main 1982, s. 35 vd.

(2) R. F. Bernstein, The Restructring of Social and Political Theory, N. Y. 1976; Almancası, Frankfurt am Main 1979.

(3) Albrecht Wellmer daha sonra bunu Eleştirel Kuram'ın "dilbilimsel yön değiştirmesi" olarak adlandırdı: "Kommunikation und Emanzipation. Überlegungen zur sprachanalytischen Wende der Kritischen Theorie," U. Jaeggi, A. Honneth (hz.), *Theorien der Historischen Materialismus,* Frankfurt am Main 1977, s. 465 vd.; ilk önce İngilizce olarak: H.P. Byrne (hz.), *Critical Theory, Philosophy and Social Theory*, Stony Brook Studies in Philosophy, Cilt. 1 1974; s. 74 vd.

(4) Krş. R. Dallmayr, Th. A. McCarthy'nin seçkin dokümentasyonu: *Understanding and Social Inquiry*, Notre Dame 1977.

(5) W. Diederich (hz.), *Beiträge zur diachronischen Wissenschaftstheorie*, Frankfurt an Main 1974.

(6) Gadamer'le tartışmam için şu derlemeye bakın: *Hermeneutik und Ideologiekritik*, Frankfurt an Main 1971; Ayrıca. P. Ricoeur, "Ethics and Culture, Habermas and Gadamer in Dialogue," *Philosophy Today* 2. 1973, s. 153 vd.; J. Mendelsohn, "The Habermas-Gadamer Debate," *New German Crituque*, 1979, s. 44 vd.; D. Misgeld, "Gadamer's Hermeneutics," *Philos. Soc. Science 9*, 1979, s. 221 vd.; A. R. How, "The Habermas-Gadamer Debate," *Journ. Brit. Soc. Phenom.,* II, 1980, s. 131 vd.; U. Nassen, H.G. adamer ve J. Habermas: "Hermeneutik, Ideologiekritik, Diskurs," U. Habben (hz.), *Klassiker der Hermeneutik,* Paderborn 1982, s. 301 vd.

(7) Ayrıca şu derli toplu serimlemeye bkz.: Th. A. McCarthy, *Kritik der Verständigungsverhältnisse*, Frankfurt an Main 1980, Böl 3:L "Zur Methodologie der Kritischen Theorie," 148-308.

(8) R. Rorty, *Der Spiegel der Natur,* Franfurt am Main 1982.

(9) Bu konuda şu ilginç araştırmaya bakın: *W. Bonß, die Einübung des Tatsachenblicks. Zur Struktur und Veränderung empirischer Sozialforschung*, Frankfurt am Main 1982.

(10) J. Habermas, *Theorie des kommunikativen Handelns*, 2 cilt, Frankfurt am Main 1982.

(11) K.O. Apel, "Sprechakttheorie und transzendentale Sprachpragramitk": aynı yazarın: *Sprachpragmatik und Philosophie*, Frankfurt am Main 1976, s. 24 vd. ve 134 vd.; aynı yazarın: *Die Erklären/Verstehen-Kontroerse in transzendentalpragmatischer Sicht*, Frankfurt am Main 1979, 289 vd. "Bilgi ilgisi" kavramını (s. 47), daha 1963 yılında yazdığım bir makalemde ele almıştım, bkz. aşağıda s. 42 vd.; ayrıca s. 57 vd.; s. 76 vd.

(12) Bu arada, bilgi ilgileri kuramına, üzerinde düşünmeye değer itirazlar da yöneltilmiştir, bunlardan bazıları: D. Lacapra, "Habermas and the Grounding of Critical Theory," *History and Society*, 16, 1977, s. 237 vd.; T. Overend, "The Idea of a Critical Theory, trichotonous conception of sicience and technology," *Phil. Soc. Sci. 8*, 1978, s. 15 vd.; R. Geuss, *The Idea of a Critical Theory*, Cambr. 1981; M. Hesse, "Science and objectivity," D. Held, J. Thompson (hz.), *Habermas, Critical Debates*, Londar 1982.

(13) D. Garz, *Zur Bedeutung rekonstruktiviter Sozialisationstheorien in der Erziehungswissenschaft*, Diss. phil., Hamburg 1982. Aynı zamanda bkz. aşağıda, s. 412 vd., dipnot 2.

TURGUT ACAR'IN
Öykü Kitapları

KAR ÜSTÜNDE KIZIL LALELER
KİMSE BİLMEZ BU ANIYI
YALNIZLIĞIN ÇAN SESLERİ
GÜL BEYAZ
ZAMAN SIZIYOR AYNAYA

YÖN YAYINCILIK
EVREN HAN, KAT: 2 CAĞALOĞLU/İSTANBUL
Tel: (0212) 511 79 16

Theodor W. Adorno

MİNİMA MORALİA

Türkçesi: Orhan Koçak-Ahmet Doğukan
Metis Yayınları

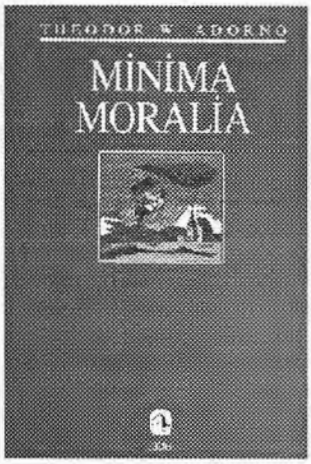

Burada dostuma bazı parçalarını sunabildiğim kederli bilim, en eski çağlardan beri felsefenin asıl alanı olarak görülmüş ama onun yönteme dönüşmesiyle birlikte düşünsel ihmale, veciz keyfiliklere ve sonunda unutuluşa terk edilmiş bir bölgeyle ilişkilidir: Doğru yaşam öğretisi. Felsefecilerin bir zamanlar yaşam olarak bildikleri şey, önce özel yaşamın, sonra da sadece tüketimin alanı haline gelmiştir: Maddi üretim sürecinin bir eklentisi olarak onun peşinden sürüklenip giden, özerklikten veya kendine ait bir tözden yoksun bir eklenti. Yaşamın en dolaysız hakikatini anlamak isteyen kişi, onun yabancılaşmış biçimini incelemek, bireysel varoluşu en gizli, en gözden ırak noktalarında bile belirleyen nesnel güçleri araştırmak zorundadır. Dolaysız olandan dolaysız biçimde söz etmek, yarattıkları kuklaları geçip gitmiş tutkuların ucuz mücevher benzeri taklitleriyle süsleyen o romancılar gibi davranmak olur. Bir makinenin parçalarından başka bir şey olmayan insanlar, böyle romanlarda, hâlâ özne olarak davranma kapasitesine sahip kişiler gibi sunulmaktadır bize –sanki hâlâ onların eylemine bağlı olan bir şey varmış gibi. Yaşama bakışımız, artık yaşam olmadığı gerçeğini gizleyen bir ideolojiye dönüşmüştür.

Yaşamla üretim arasındaki –ilkini ikincinin anlık bir görünüşüne indirgeyen– bu ilişki tümüyle saçmadır. Araçlarla amaçlar yer değiştirmiştir. Ancak, bu ahmak *quid pro quo*'nun (bir şeye karşılık bir başka şey; alışveriş) farkında olan cılız bir sezgi de henüz yaşamdan büsbütün silinmiş değildir. İndirgenmiş ve alçaltılmış öz, kendisini bir yüzeye dönüştüren büyüye karşı inatla direnmektedir. Üretim ilişkilerindeki değişmenin kendisi de, büyük ölçüde, sadece üretimin yansıma biçimi ve gerçek yaşamın karikatürü olan "tüketim alanında" olup bitenlere, demek insanların bilincinde ve bilinçdışında meydana gelen değişmelere bağlıdır. İnsanlar, ancak üretime karşı durarak, bu düzenin içinde büsbütün erimeyi reddederek insana daha yakışan bir dünyanın doğmasını sağlayabilirler. Tüketim alanının kendi kötü amaçları için savunduğu yaşam görünüşü de tümüyle silinecek olursa, mutlak üretim bütün vahşetiyle egemen olur.

Yine de, yaşam görünüşe dönüştüğü ölçüde, özneden yola çıkan bir düşünüş de yanlışlardan kurtulamayacaktır. Tarihsel devinimin bugünkü evresinde kazandığı karşı konulmaz nesnellik şimdilik sadece öznenin çözülmesine yol açtığı ve onun yerini de henüz bir yenisi almadığı için, bireysel deneyim şu anda eski özneye dayanmak zorunda kalmaktadır. Tarihsel olarak bitmiş, mahkûm olmuştur bu eski özne: Hâlâ kendi-içindir, ama artık kendinde değildir.[1] Özne hâlâ kendi özerkliğinden emindir, ama toplama kamplarının özneye açıkça gösterdiği hiçleşme şimdi öznellik biçiminin kendisini de etkisi altına almaya başlamıştır. Öznel düşünüşte, kendine karşı eleştirel bir uyanıklık geliştirdiği anlarda bile, duygusal ve çağdışı bir yön vardır: Dünyanın seyriyle ilgili bir yakınmayı andırıyordur –reddedilmesi gereken bir yakınma, ama samimi olmadığı için değil, yakınan öznenin bu yakınma halinde tutulup kalması ve böylece dünyanın seyrine kendi payıyla katılması tehlikesine yol açtığı için. Kişinin kendi bilinç durumuna ve deneyimine sadakati, bireyseli aşan ve yapılmış olduğu maddenin adını koyan o sezişi inkâr ettiği ölçüde, her an sadakatsizliğe dönüşme olasılığıyla yüklüdür.

İşte, yöntemi *Minima Moralia*'nınkini de belirlemiş olan Hegel de her düzeydeki öznelliğin sırf kendi -için- varoluşuna karşı geliştiriyordu savlarını. Yalıtılmış her şeyden nefret eden diyalektik teori, aforizmayı da düpedüz benimseyemez. En fazla, *Tinin Fenomenolojisi*'nin önsözünden alınma bir deyimle, birer "söyleşi" olarak hoş görebilir böyle özdeyişsel biçimleri. Ama bunun zamanı geçmiştir. Yine de, bu kitap ne sistemin dışarda hiçbir şeyin kalmasına izin veremeyen bütünsellik iddiasını unutacaktır, ne de yine sistemin kendisinin bu iddiayı çelmelediğini. Hegel, başka her durumda tutkuyla savunduğu ilkeye özneyle ilişkisinde hiç saygı göstermemiştir: Konunun içinde olmak ve "hep ötesinde olmamak", "konunun içkin içeriğine nüfuz etmek." Eğer bugün özne kayboluyorsa, aforizmalar da "uçucu ve geçici olandaki özsel ve zorunlu olanı görme" görevini üstlenmek durumundadırlar. Hegel'in pratiğine karşı ama düşüncesine uygun olarak, negatiflik üzerinde ısrar eder aforizmalar: "Tinin yaşamı, ancak kendini mutlak parçalanmışlıkta keşfettiğinde kendi hakikatine erişir. Tin, bir şeyin boş, geçersiz ya da sahte olduğunu söyleyip başka bir şeye geçen, bir pozitif olarak negatiften yüz çeviren bir güç değildir. Tin ancak negatifin yüzüne dimdik baktığında, yuvasını orada kurduğunda bir güç haline gelir."[2]

Hegel'in kendi sezişine ters düşmek pahasına bireyi küçümseyişi, bir paradoks gibi görünse de, liberal düşünüşle zorunlu içiçeliğinden kaynaklanıyordur aslında. Bütün karşıtlıkları boyunca iç uyumunu koruyan bir bütünlük anlayışı,

sürecin yöneltici uğraklarından biri olarak gördüğü bireyleşmeye, bütünün kuruluşunda yine de daha önemsiz bir rol vermeye zorlamıştır onu. Tarih-öncesinde[3] nesnel eğilimin insanları aşarak, hatta bireysel nitelikleri ortadan kaldırarak kendini ortaya koymasının ve genelle tikel arasındaki barışın –düşüncede kurgulandığı halde– tarihte şimdiye değin hiçbir zaman gerçekleşmeyişinin bilinci Hegel'de bir çarpılmaya uğrar: Huzurlu bir aldırışsızlıkla bir kez daha tikelin tasfiyesi lehinde kullanıyordur oyunu. Yapıtının hiçbir noktasında bütünün önceliğine kuşkuyla yaklaşmaz. Hegel'in mantığında olduğu gibi tarihte de kendi üzerinde düşünen yalıtılmışlıktan yüceltilmiş bütüne geçişin tartışmalı niteliği ne kadar artarsa, varolanın meşrulaştırılması olarak felsefe de nesnel eğilimin zafer alayına o kadar büyük bir şevkle katılır. Bireyleşme denen toplumsal ilkenin sonunda yazgısallığın zaferine dönüşmesi de felsefeye bu açıdan yeterli vesile sunuyordur. Hegel, hem burjuva toplumunu hem de onun temel kategorisi olan bireyi hipostazlaştırırken,[4] ikisi arasındaki diyalektiği yeterince çalıştırmamıştır. Bütünlüğün kendini üretmek ve yeniden-üretmek için tam da üyelerinin birbirine karşıt çıkarları arasındaki bağlantıları kullandığını klasik iktisadın yardımıyla görebilmektedir elbet. Ama birey kategorisinin kendisi, Hegel için çoğu zaman indirgenmez bir veridir: Tam da bilgi teorisinde çözdüğü, ayrıştırdığı şey. Oysa bireyci bir toplumda geçerli olan, genelin kendini tikellerin karşılıklı etkileşimi aracılığıyla gerçekleştirmesinden ibaret değildir; birey de özünde toplumdan yapılmıştır.

Bu yüzden, toplumsal analizin bireysel deneyimden öğreneceği çok şey vardır, Hegel'in teslim ettiğiyle karşılaştırılamayacak kadar çok; öte yandan, büyük tarihsel kategoriler de, işlenmesine yardımcı oldukları onca suçtan sonra, sahtekârlık şaibesinden muaf sayılamazlar artık. Hegel'in felsefesinin şekillenmesinden bu yana geçen yüz elli yıl içinde, karşı çıkış gücünün bir kısmı yeniden bireye geçmiştir. Bireyin deneyim zenginliği, iç farklılaşması ve canlılığı, Hegel'de karşılaştığı o ataerkil ve küçümseyici ilgiye sığamayacak kadar büyüktür bugün: Toplumun toplumsallaşması bireyi ne kadar zayıflatmış ve temellerini çürütmüşse bu zenginlik ve canlılık da o kadar artmıştır. Bireyin çürüme dönemindeki öz-deneyimi ve karşılaştıkları, bir kez daha bilginin kaynaklarından biridir şimdi –o birey ki, hiç tınmadan kendini pozitif bir biçimde egemen kategori olarak kurguladığı bütün bir dönem boyunca bu bilgiyi sadece karartmak ve bulandırmakla kalmıştı. Farklılığın silinmesinin başlı başına bir amaç ilan edildiği bu totaliter korolar döneminde, kurtuluşun toplumsal gücünün bile bir kısmı geçici olarak bireysel alana çekilmiş olabilir. Eğer eleştirel teori orada oyalanıyorsa, sadece suçlu bir vicdanla yapmıyordur bunu.

Ama böyle bir denemenin tartışmalı bir yönü olduğunu da inkâr edemem. Bu kitabın büyük kısmı savaş sırasında, düşünmenin zorunlu olarak düşüncelere dalmak ve seyretmek anlamına geldiği bir dönemde yazılmıştı. Beni kovan şiddet, böylece kendisini tam olarak anlamamı da engellemiş oluyordu. Sözü edilemeyecek kadar korkunç kolektif olaylar karşısında bireysel konulardan hâlâ söz açabilmenin de bir suç ortaklığı içerdiğini kendime itiraf edememiştim henüz.

Üç bölümde de çıkış noktası en dar haliyle özel alandır: Göçmen aydının özel alanı. Buradan toplumsal ve antropolojik boyutları daha belirgin olan düşüncelere geçilir; bunlar, psikoloji, estetik ve özneyle ilişkisi içinde bilimle ilgilidir. Her bölümün sonundaki aforizmalar da, bu düşünceleri felsefeye doğru geliştirir, kesin ve kapsayıcı olma iddiası taşımadan: Hepsinin amacı, kurcalanması gereken bazı noktaları belirtmek veya daha sonraki bir zorlu düşünme çabası için küçük modeller sunmaktır.

Bu kitabın yazılmasının dolaysız vesilesi, Max Horkheimer'in 14 Şubat 1945'te kutlanan ellinci yaş günüydü. Kompozisyon, dış koşullar nedeniyle ortak çalışmalarımıza ara vermek zorunda kaldığımız bir dönemde yapıldı. Şükran ve sadakati, bu kesintiyi yok sayarak göstermeyi amaçlıyor kitap. Bir iç diyaloga tanıklık ediyor: Hiçbir düşünce yok ki burada, onu kâğıda geçirmeye vakit bulmuş adam kadar Horkheimer'e de ait olmasın.

Minima Moralia'nın özgül yaklaşımı, paylaştığımız felsefenin kimi yönlerini öznel deneyim açısından sunma çabası, parçaların, parçası oldukları felsefenin taleplerini tam olarak yerine getirmemelerini de zorunlu kılıyor. Biçimin bağlayıcı olmayan ve bağlantısız niteliği, belirtik teorik tutarlılığın reddedilmesi, bunun bir ifadesidir. Aynı zamanda, bu azla yetiniş, ancak iki kişi tarafından gerçekleştirilebilecek bir işin sadece biri tarafından inatla sürdürülmesinin doğurduğu haksızlığı da bir ölçüde hafifletebilecektir belki. Öte yandan, bu ortak çabadan bugün de vazgeçmiş değiliz.

(1) "Kendinde" (veya "kendinde-olmak") ve "kendi-için" (veya "kendi-için-olmak"). Hegel bu terimleri çoğu zaman bir karşıtlık ilişkisi içinde kullanmıştır. Bir şey, başka şeylerle veya kendisiyle ilişkilerinden bağımsız olarak alındığında "kendinde-şey"dir. Bu durumda, belirlenmiş bir niteliği de yoktur; en fazla, henüz ilişkiler içinde gerçekleşmemiş olan gizil bir niteliği veya nitelikleri olabilir. "Kendi-için-olmak", fiilen veya zihinsel olarak bir ilişkiler dünyasına adım atmakla gerçekleşir. Bu ilişkiler bir sınırlanma veya belirlenme de getirir. Örneğin bir insanın manav olması, manav olmayan başkalarının bulunmasına bağlıdır; herkes manav olsaydı hiç kimse manav olarak belirlenmiş olmazdı. Bu, manavlığın bir meslek olarak başkaları tarafından tanınması demektir. Ama daha önemlisi, kişinin kendini (başkalarına oranla) manav olarak tanıması, kendi-için de manav olması, manavlık gizilgücünü gerçekleştirmesi demektir. "Kendinde" ve "kendi-için" karşıtlığı böylece "gizil-gerçekleşmiş", "örtük-belirtik" ve "bilinçsiz-bilinçli" gibi karşıtlıklarla da örtüşür. Hegel'de "kendinde-şey", mantıksal ve kronolojik açıdan temeldir ve "kendi-için-şey"den önce gelir. Oysa burada Adorno bir tersyüz olma durumuna işaret etmektedir: Özne (ve içerdiği özgürlük deneyimi) hâlâ kendi-içindir, kendini bir özne saymaktadır (sanmaktadır), ama bu özneliğin gerçekleşmesini sağlayan temeli (nitelikleri) çoktan yitirmiştir.

(2) *Phänomenologie des Geistes, Werke 3*, Frankfurt 1970: 52 ve 36.

(3) Adorno, "tarih-öncesi" kavramını Marx'taki anlamıyla kullanır. Buna göre tarih-öncesi, yazılı tarihten önceki zamanları değil, insanlığın henüz "zorunluluk alanından özgürlük alanına" geçmediği komünizm-öncesi bütün çağları belirtir.

(4) Hipostazlaştırma: Yunanca *hypostasis* sözcüğü, dayanak veya temel anlamına gelir. Felsefede de yine temel veya töz anlamında kullanılmıştır: Kendisine oranla her şeyin ikincil veya türevsel olduğu bir mutlak dayanak. Adorno, sözcüğün fiil haline olumsuz bir anlam yükler: Hipostazlaştırma (a) göreli ya da ilişkisel olan şeyin mutlaklaştırılması ve (b) belli bir süreç içinde sadece bir an ya da bir boyut olan şeyin süreçten koparılarak hareketsizleştirilmesidir.

Ruth Benedict

KÜLTÜR ÖRÜNTÜLERİ

Öteki Yayınevi

Yazarla okuyucu arasına girmenin belli bir tepkiye yol açtığını biliyorum. Yine de çevirmekten zevk aldığım bu kitapla ilgili birkaç noktaya değinmenin gerektiğine inanıyorum. Okurun bağışlamasını dileyerek kısaca bunları yazmak istiyorum.

Kitabın özgün adındaki –"Patterns of Culture"– *pattern* sözcüğü Türkçeye genelde *model, örnekçe* (model) ya da *örnek* diye çevriliyor. Oysa İngilizcede model ile pattern arasında bir fark var. Bu fark, *pattern*'da ayrıksı, özgün ve çarpıcı özelliklerin daha net olmasıdır. Ruth Benedict, kitapta, değişik kültür örnekçelerini (models) değil, gerçekten son derece özgün kültür örüntülerini (patterns) ele alıyor. Dolayısıyla ele aldığı kültürlerin sıradışılığını vurgulaması yerinde bir tutum.

Yazarın ele aldığı Zuni, Dobu ve Kwakiutl toplumlarının bazı özelliklerinin –ensest, kafaderisi yüzme, yamyamlık, misilleme öldürümü vb.– sıradışı örnekler olduğu düşünülebilir. Ne var ki bu bir yanılgıdır. Çeşitli araştırmalar, bu örneklerin "uygar" dünyanın geçmişinde de görüldüğünü ortaya koyuyor. Orta Avrupalıların ataları yakın dönemlere dek meziyetleri kendilerine geçsin diye ölen anne ve babalarını yiyorlardı. Massagretler, İskitler, Türkler - Moğollar vb. öldürdükleri düşmanlarının kafa derisini yüzüp, bu kafa derilerini atlarının dizginlerine asarlardı. Lut Peygambere dayanan bazı Yahudi mezheplerde birinci dereceden yakınlarla evlenilirdi. Eski Türkler ve Araplarda üvey anneyle, yeğenlerle vb. evlenme olağandı. Kan davalarının "uygar" dünyadaki tarihçesi ise iyi biliniyor.

Eski Türkler ve Moğolların şamancı geleneklerindeki, özellikle cenaze törenlerindeki ayrıntıların Kwakiutl toplumunda aynen görülmesinin anlamı nedir?

Bu soruyla birlikte Franz Boas'ın sözünü ettiği "benzer kültürel özelliklerin bağımsız gelişmesi" koyutuna (öngerçek) geliyoruz. İnsanbilimciler ve budunbilimciler geçmişte bu koyuta dayanarak insan ruhunun, insan aklının doğaüstü... evrensel özelliklerinden, "yasaları"ndan söz ediyorlardı. Oysa günümüzün araştırmacıları bu türden girişimleri "kurgusal" çabalar olarak kabul ediyorlar. Son yıllardaki çalışmalar insanların 190 bin yıl önce aynı ortak atadan (türden) türediklerini, ırk diye bilimsel bir sınıflamanın olmadığını, Amerika'ya yaklaşık 50 bin yıl önce Asya'dan geçildiğini ortaya koydu. Kısacası birbirine en uzak toplumların bile geçmişinde uzunca bir dönemi kapsayan bir birliktelik var.

Prof. Dr. Heine-Geldern'in söylediği gibi: "Eski uygarlıklar ne kadar özgün ve tek görünürlerse görünsünler, bir teki bile bağımsız olarak gelişmemiştir... büyük bir tarihsel hareketle, daha doğrusu bir dizi hareketle karşı karşıyayız ve son çözümlemede hepsi aynı ortak kökenden yayılmıştır."

Değinmek istediğim bir başka konu, Ruth Benedict'in Zuni, Kwakiutl ve Dobu kültürlerini, sırasıyla, Apolloncu, Diyonisosçu ve paranoyak biçimde tanımlaması. Yazdığı önsözde Margaret Mead, yazarın Nietzscheci anlayışı kabul etmediğini, yalnızca bir tipoloji oluşturduğunu söylüyor. Konunun daha iyi anlaşılması için birkaç şey eklemek gerekiyor.

F. Nietzsche "Tragedyanın Doğuşu" adlı yapıtında Yunan başarısına ilişkin ilginç bir yorum ortaya koymuştu. Ona göre, İlkçağdaki Yunan başarısının sırrı, iki Yunan tanrısıyla simgelenen, iki karşıt meziyetin özgün bireşimindeydi (sentez). Tanrı Apollon; aydın, durgun, ölçülü gücü simgeleyen, doğayı görmeyi, varlığı akılla kavramayı ve aklı ustaca kullanmayı beceren bir meziyet anlamına geliyordu. Apollon plastik sanattır ama aynı zamanda bilicilik, anlama ve kavramadır. Ne var ki bu güç, insanı seyircilik ve taklitçilikten kurtaramaz. Yaratıcı bir coşkunluk da zorunludur. Nietzsche, bu yaratıcı coşkunluğun tanrı Diyonisos'ta simgelendiğini düşünür. Müzik, eğlence, dans, bereket ve şarap tanrısı Diyonisos (Latince adıyla Bacchus) coşkulu-yaratıcı atılımın tipik bir örneği sayılır. İşte Nietzsche'ye göre "Yunan Mucizesi"nin sırrı bu iki gücün bireşimindedir.

Ruth Benedict, Nietzsche'nin yaptığı bu ayrımdan, dayandığı düşünce ve savları paylaşmasa da, Zuni ve Kwakiutl zıtlığını netleştirmek için yararlanıyor.

Son olarak şunu vurgulamak istiyorum. Etnik boğazlaşmalar, ırkçı safsatalar ve akıldışı kör milliyetçi güdülerin ortalığı kasıp kavurduğu bir coğrafyada yaşıyoruz. Farklı kültürleri, değişik insanları anlamadan, onları hoşgörüyle kabullenmeden bu kargaşadan kurtulma olanağı yok. "Başkalarını" anlama ve "başka kültürlerle" barış içinde yaşamayı öğrenmede bu kitabın hepimize yararlı olmasını diliyorum.

MUSTAFA TOPAL

Zeyyat Selimoğlu

BAHAR YORGUNLUĞU

Öykü / Can Yayınları

Zeyyat Selimoğlu'nun yazarlık serüveni yarım yüzyıla yaklaşıyor. 1949-1950 Yunus Nadi Armağanı birinciliğini kazanan *Rize'nin Köylerinden* başlıklı yazısıyla duyurmuştu adını. Karadeniz'i, çoğunlukla denizci erkeklerinden, onların yol gurbetinde geçen yaşamlarından anlatan öyküleri gizli bir ironi taşır: *Kavganın Sonu ve Başı* (1955), *Direğin Tepesinde Bir Adam* (1969, Sait Faik Hikâye Armağanı, 1970) *Kıçüstünde Toplantı* (1971), *Koca Denizde İki Nokta* (1973, 1974 Türk Dil Kurumu Hikâye Armağanı). İşsiz kalan gemicilerin, alışık olmadıkları "karada" yaşadıklarını *Karaya Vurdu Deniz* (1975) ile anlatarak gemi ve gemi yaşamı öykülerini noktalar Selimoğlu. Bu kitaptan sonra psikolojik çözümlemeleri ağır basan öyküler yayımlamaya başlayacaktır. Bu yeni öykülerin önemli bir özelliği de sinema görüntüsünü çok andıran canlılıktaki bölümlerdir. Aslında, bu teknik Zeyyat Selimoğlu için yeni bir yöntem sayılmamalı. Gemi adamlarını anlatırken de benzer bir yazış kullanmıştır. Örneğin "Yemek" adlı öyküsündeki, yemek yiyemeyen adamı anlatırken. Parası için öldürdüğü adamın anısından kurtulamadığı için kusma krizleri geçiren bu adamın ruhsal durumu da, onu katilliğe iten duygular da, adam öldürdüğü gün de, hem psikolojik hem senaryo olanaklarıyla verilir. Ne var ki, bu ilginç ve etkili bölüm, yazarın tip ve olay dengeleyişiyle öne çıkmaz. Bir geminin coşkulu yemek molasından, savaş yılları Rize'sine geri dönüş, öykünün vurgulamak istediği "hak edilmiş yemek" motifinin altını çizen bir ayrıntı kimliğine bürünür. Renkli olarak çekilmiş bir filmdeki bir iki siyah-beyaz görüntü gibi. Bu açıdan, psikolojik yanı ağır basan öyküleri, bu siyah-beyaz bölümlerin bütünlenmesi diye de yorumlanabilir.

Zeyyat Selimoğlu, *Bahar Yorgunluğu*'ndaki öykülerinde sinema ve tiyatroyu öykülerine kaneva olarak seçmiş. Marmara'daki adalardan birindeki çadır tiyatrosu ve gezici tiyatroların sonu için Othello, Hüseyin Rahmi'nin harap olmaya bırakılmış evi için ise Psiko adlı ünlü yapıtları alt konu olarak seçişi gibi. Bu alt konular, Selimoğlu'nun anlatımındaki ölçülü alaysılığıyla değişip dönüşüyor, güncel bir görünüm kazanıyor. *Bahar Yorgunluğu* adı da Zeyyat Selimoğlu'nun alaysılığının bir başka kanıtı. Çünkü, insan gövdesinin, doğanın yeniden canlanışına ayak uyduramayışının anlatımı olan bu niteleme, ölüme hazırlığın, ölüm çeşitlemelerinin anlatıldığı öykülerin genel başlığı. Unutulan şarkıcıların, işlevini yitiren bir dişi arının, yaptığı işten daha önemli görülen bir kısrağın ve siluetini yitiren kentin öyküleri bence ölümün doğallığının yanı sıra hüznünü de taşıyor.

Kral Lear'in serüvenini, bir arıya uygulayınca, bu dramatik öykünün doğanın dengesi içindeki önemsizliğini de, insanın kendini doğanın üstünde sayışının trajikomiğini de gösteriyor yazar. Unutulan ünlü seslerin sahiplerini anışın burukluğunu doğan bir bebeğin sesiyle dengeliyor.

Bence kitabın en vurucu öykülerinden biri, "Kopmuş ve Beraber." Selimoğlu, bu öyküde İsrail'in kuruluş yıllarındaki bir olay yoluyla "insanın değeri"ni tartışıyor. Paradan başka değer tanımadıkları söylenen Museviler tartışılıyor önce. Ve onların İkinci Dünya Savaşı'nda, Nazi Toplama Kamplarında yaşadıkları. Sonra, İsrail'e göçün önem kazandığı günlerde, para kazanmak için insan taşımaya hiç de uygun olmayan gemisini bir yolcu gemisine dönüştüren kaptan. Kaptanın tasaları öykünün düğüm noktasını oluşturuyor: "Birden, ama nasıl birden, işte öyle durup dururken birden, bir insan korkusudur oturuyor yüreğime. İnsandan korkmak! O güne dek hiç tatmadığım bir korku. Nasıl anlatsam? Kereste yükünü, kömür yükünü, buğdayını, hepsini görmüşüz o güne dek. Ama böyle, böyle ambarlar, güverteler dolusu insan yüküyle ilk çıkıyorum sefere. Kafama takılan ne, bir bilsen? Hava bir patlasa da avarya yapmak zorunda kalsan, yükün bir bölümünü denize döker, eh dersin, gelen malın başına gelsin, canlar tek kurtulsun da! Ama yahu, düşün bir, dinle! Yükün insan be adam, diyorum kendi kendime, aralarından şu anda yürüyüp geçtiğin yük, kömür değil, tuz değil, tomruk değil. Hepsinin gözleri var sana, senin gözlerine dikilmiş bakan, ağızları var konuşan, elleri, kolları var oynayan, kıpırdayan. Kötüsü, iyisi, kalleşi, merdi, kızı, kadını, erkeği ve çocuğu, güzeli ve çirkini, hepsi de senin türden, hepsi insan..."

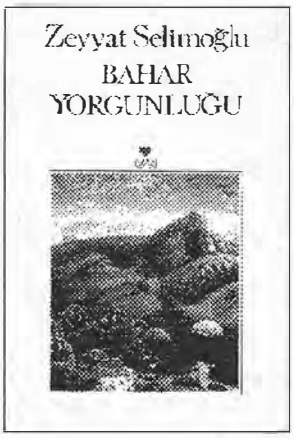

Kaptanın bu kaygılarını körükleyen bir yolcu da vardır gemide. Kaptana "Ağır bir havaya yakalansa da batma tehlikesiyle karşılaşsa gemin, ne yaparsın? Avarya yaparsın değil mi? Yükü denize boşaltırsın hafiflemek için, gözden çıkarırsın yükünü, peki bizi ne yaparsın, denize mi boşaltırsın bizi de? Bu kadar adam, erkeği kadını, çoluğu çocuğu! Denizi doldururuz be kaptan, ne dersin? İnsanlardan bir deniz, insan denizi..." diyen bu yolcu, öteki insanları konuşmaya değer bulmadığını da sık sık vurgular. Çünkü ötekiler Yahudidir. Kendi de Yahudidir ama ötekilere dayanamamaktadır. Onlar paradan başka değer tanımazlar. Alerji duyduğu dindaşlarının, öteki gemi malları gibi denize dökülebileceğini yinelemeye başlıyor sonra. Fırtınayı adeta sevinçle bekliyor. "Sesini duyuyorum kaptan (...) Fırtınanın sesini, geliyor! (...) Kaptan sırası gelirse avaryayı uygulamaktan sakın çekinme, yükün bir bölümünü boşalt, sana yardım ederim, eğer istersen." Yolculuk başarıyla sonuçlandığında, bu aykırı yolcu da eleştirdiği soruyu sorarak, öteki yolculara benzemeye çalışacaktır:

"Kaç para?"

Nazi Toplama Kampları görüntüleri, çürük bir gemiyle yola çıkmanın dehşeti içindeki yolcular ve kaptanın tasaları birbirine eklenerek gri bir fon oluşturuyor. Bu fondaki tek renk, mucize yaratmaktan bıkmış bir Musa figürü. "Kopmuş ve Beraber", bence, bir film gibi tasarlanmış. Görüntüler de birbirini örtüp tamamlıyor ranza figürü çevresinde. Kampın ranzaları, geminin derme çatma ranzalarıyla birleşiyor. Alt planda insan ve para değeri tartışılıyor. Para tutkunu sayıp kınadığımız kişilerden farklı mıyız sorusu da soruluyor usul sesle.

Bahar Yorgunluğu, okurunu kendiyle tartışmaya çağırıyor. Ölümü yansıtan öyküleriyle, ölümle dalga geçerek: "Sayın Azrail telaş içinde."

SENNUR SEZER

MÜGE İPLİKÇİ

Perende atmak cesaret gerektirir; perende atmak düz bir çizgi üzerinde edepli bir gidişi barındırmayabilir.

Perende/ Öykü/ İletişim Yayınları

✪ Perende'de *yer alan öykülerinizde bir esas öykü var, bunun yanı sıra öykünün kahramanı bazen sadece bir sözcük ile öykünün dışına taşıp başka bir boyuta geçiyor sanki. Kahramanların bir 'iç ses'i var ve bu ses, yani 'düşüncelerinin dili' yüksek sesle karşılığını buluyor. Buna bilinç akışı yöntemi diyebilir miyiz ve bu yöntem yazdıklarınıza daha mı uygun?*

– Kahramanların bir iç sesi var, doğru. Ancak bunun ille de yüksek sesle karşılık bulmasına gerek yok. En azından öyküler buna soyunmuyor. Sessizlik de yeri geldiğinde bir ses olabiliyor. Hatta sessizliğin yinelenmesi. Öykü kahramanlarımın çok fazla konuşmayı tercih ettiklerini düşünmüyorum. Ancak bu, "söz" yerine edimsizliği seçmeleri düşünce boyu istasyonlara uğramadıkları anlamına da gelmiyor. Geçmiş-şimdi-gelecek; onlar bu üç ana durağın gezgincileri, biraz yorgun, epey kadın, çokça küskünler. Bilinç akışı yöntemi duraklara uğrarken ve duraklardan ayrılırken kullanılıyor. Onlar bundan hoşnut mu bilmiyorum ama bu benim çok hoşuma gidiyor.

✪ *'Lizet, ah Lizet' adlı öykünüzde 'hem kadınsın hem de azınlıksın. O halde çok yabancı ve kırılgansın' diyorsunuz ve öykü kahramanının son güvencesinin 'kimliksizliği' olduğunu yazıyorsunuz. Kadınların bir azınlık olarak yaşadığını ve 'kimlik' sorunları olduğunu düşünüyorsunuz. Durum bu kadar kötü mü?*

– Kimliksizlik sarıldığım bir kavram. Yaşarken olmasa da yazarken. Bir tür nihilizm denebilir mi buna? Eluard'ın dediği gibi yani: "*Yapabilirdim her şeyi/ Yapamazdım hiçbir şeyi/ Sevebildim her şeyi/ Ama yeterince değil.*" Evet, sonuçtaki bu yetersizliği üstlenebiliyorsanız ve her şey ile hiçbir arasında durabilme cesaretiniz varsa edindiğiniz "kimliksizlik" asıl duruşunuzu belirleyebiliyor. Lizet stoacı olabilir miydi ya da postmodern bir feminist? Bence ikisi için de çok geç, ikisi için de çok erken. Ben Lizet'e bir dağ çiçeği diyorum; katmerli bir rengi var onun, gören herkesi cezbediyor, ancak yabani de. Güzel ve yabaniyseniz, yaşlı ve kadın, duyarlı ve üçüncü dünya ülkeli (alternatifler çoğaltılabilir) her şey varacağı yerden bir eksik yere ulaşıyor. Durumun kötülüğü buradan kaynaklı. Kimliksizlikten ya da kimliksizliği seçmekten değil. Bu noktada duruşunuz değil durduruluşunuz, üzerinde düşünülmesi gerekli olan nokta. Lizet'in durduruluşu hem kadın hem azınlık olarak ona giydirilen kimlikle meşrulaşır ve bunun üzerinden kendini besler. Buna karşın Lizet'in "kimliksiz"liği seçecek lüksü ve gücü yoktur.

✪ *Yine aynı öyküde öykü kahramanı 'peki ya fallik korkusu?' diye bir soru soruyor. Bu, kadınların erkek-egemen bir dünyadan korktuğunu mu gösteriyor?*

– Erkek-egemen bir dünyadan korkmak değil, o dünyaya açılan bir pencereden bakmak, desek? Başka pencerelerin menteşeleri de çok sıkı kapatılmış üstelik, desek? O pencereleri açmaya gücümüz yok desek? Bağımsızlığımızı bile o körkütük dünyaya açılan o köhne pencereden sağlıyoruz desek? O da bağımsızlık olmuyor desek? Gördüğünüz gibi sonu yok.

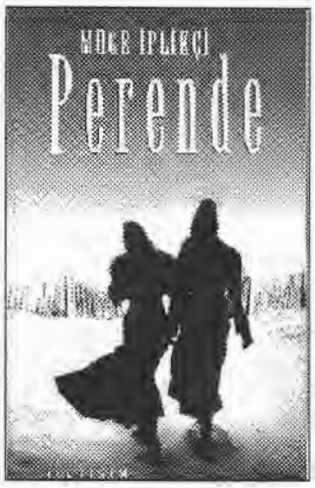

✪ *'Şakayıklar' adlı öykünüzde yine bir kadın çıkıyor karşımıza, hem de ev işleri yapmaktan yorgun düşmüş yaşamı tekdüze sürüp giden, 'hep bildik bulmacalarla' uğraşan bir kadın. Bu kadın öyküde bir yol ayrımında kalıyor: 'Yolculuk'a çıkmak ya da çıkmamak. Sizce kadınlar tıpkı bu öykü kahramanı gibi sonu olmayan bulmacaları çözmekten çekiniyorlar mı? Neden bazı kadınlar bir 'ev meleği' olmayı tercih ediyorlar?*

– Ev meleği. Virginia Woolf'un dediği gibi; bence de ölsün o ev melekleri. İçimizdeki ev melekleri ölmeli. İçimizdeki dört duvar haneler bitsin. Bunları derken bile bunların hiç bitmeyeceğini biliyorum. Şakayık kaderine teslim olur ve hayatında bir kez bu kaderin dışına çıkar. Özgürlüğünü büyük harflerle sunan diğerlerine göre ötekiliğini kendine kabul ettirmesi ve bunun sınırlarını zorlamaya çalışması anlamlıdır. İkircikli bir yol karşısında yaşadıkları o güne kadar içinde taşıdığı bildik bulmacalara da kendince verilmiş olan bir yanıttır. Hemen şu notu eklemeli: Kadınların ev meleği olmayı tercih edişleri buna zorunda bırakılışlarından bence.

✪ *Yine kadınlar üzerine bir soru sormak istiyorum: Sizce kadınlar 'ters yol'a girdiklerinde geri dönme cesaretini gösterebiliyorlar mı? Gitmeyi istedikleri zaman gitme zamanının geldiğini anlayıp sebep aramaksızın, arkalarına bakmaksızın, kendilerini suçlamaksızın çekip gidebiliyorlar mı? Harika'nım gibi 'ters yoldayım ve suçlu benim' diyebiliyorlar mı?*

– Burada ters yol ne, ilk önce onu soralım. Yolu ters kılan bakış açısı. Ters yolda olduğunuzda potansiyel olarak suçlu oluyorsunuz. Ters yolda olup ama ben suçsuzum demek sizi kural koyucular önünde masum yapıyor. Ben suçluyum dedikten sonra ise ipleri koparma şansınız daha fazla. Bu anlamda Harika Hanım gibi cesuruna pek rastlamadım.

✪ *Kitabın adı niye* 'Perende'?

– Perende atmak ne yürümek ne de koşmak anlamına gelir. Perende atmak cesaret gerektirir; perende atmak düz bir çizgi üzerinde edepli bir gidişi barındırmayabilir içinde ve belki de mahir bir cambaz olmanız gerekebilir.

Tek başına tek bir perende de atabilirsiniz, seri halinde de tekilden çoğula gitme olasılığı vardır başka bir deyişle. Kitabın kahramanları böyle tipler.

✪ *'Genç olmak her yerde olduğu gibi burada da potansiyel bir suçtu' diyorsunuz 'Her yerde' adlı öykünüzde. Genç olmak neden içerisinde gizli bir suç barındırıyor dersiniz? Bu, gençlerden korkuluyor anlamına mı geliyor?*

– Gençler çok rahat perende atabilirler! (Kafa tuttuğunuzda tehlikelisinizdir.)

ÜMRAN KARTAL

Sennur Sezer-Adnan Özyalçıner

• Ekmek Kavgası
• Grev Bildirisi

Antoloji/ Evrensel Yayınları

Türkiye'de öykü alanında uzun zamandır bir durgunluğun ve tekrarın yaşandığı tartışılıyor. Bunun pek çok nedeni var. Bu nedenlerden birini, kendi köklerinden ve yaşamın zenginliğinden kopmuş bir öykücülük anlayışının çeşitli biçimlerde abartılması ve geçer ölçü haline getirilmesi olarak özetleyebiliriz. Oysa, yaşamdan kopuk, yalnızca kurguya dayanan öykünün ömrü kısadır. Çünkü yaşam gibi zengin ve şaşırtıcı bir malzemeyi bir kenara bırakarak, daha başından kendi olanaklarının en görkemlisiyle ve sürekli olanıyla bağını koparmıştır. Bugün yaşanan bunun bir sonucudur.

Günün sanatının tekrara ve boğuntuya düştüğü zamanlarda, tarihe başvurmak, başlı başına bir çözüm değildir; ancak, çok bakımdan yararlıdır. Geçmişe yönelmenin en önemli yararlarından biri bellek tazelemekse; bir diğer önemli yararı, yapılmış işlerle, yapılmakta olanı biçim, içerik, estetik ve edebi değer bakımından bir kez daha kıyaslamaya olanak tanımasıdır. Bu, örneğin öyküyle bir nedenle uğraşanlar için olduğu kadar, okuyucular için de bir olanaktır.

Evrensel Basım Yayın, "Emek Edebiyatı" kapsamında ve "Emek Öyküleri" üstbaşlığını taşıyan iki ciltlik bir öykü seçkisi yayınladı. Adnan Özyalçıner ve Sennur Sezer tarafından hazırlanan kitaplardan ilki adını içindeki "Ekmek Kavgası"; ikincisi ise "Grev Bildirisi" adlı öykülerden alıyor.

Bu iki kitap üzerinde pek çok bakımdan konuşulacaktır. Biz bu yazıda sadece bazı noktalara değinip, tartışma ucu sayılabilecek kimi yanları belirginleştirmeye çalışmakla yetineceğiz.

Elimizdeki seçki, gerçekten olağanüstü geniş bir alan, emek dünyası eksen alınarak hazırlanmış. Ancak, bu kitaplarda yer alan öykülerin, emeğin karşısında değil; ya doğrudan doğruya emeğin yanında olan ya da kimi belli bir dönem, kimi de bütün yazın yaşamı boyunca emekçilerin dünyasını gerçekçi olarak anlatan yazarlardan seçilmesine dikkat edilmiş.

Bir edebiyat eserinin, edebiyatla ilgili bir çalışmanın biçim ve içerik özellikleri kadar ortaya çıktığı zaman da önemlidir. Zamanlama, ortaya çıkartılan işin kalıcılığıyla doğrudan ilişkili değildir belki, ancak günün sorunları ve tartışmaları içinde tutacağı yeri ya da eserin kendisinin açacağı tartışmaları tam zamanında gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğiyle yakından ilgilidir.

Bu seçki, ülkemiz öykücülüğüne ilişkin tartışmaların belli bir noktaya gelip dayandığı, handiyse patinaja dönüştüğü bir zaman kesitinde okurun ve yazarın dikkatine sunulmuş oldu.

Bugün, yayınlanan öykü dergileri başta olmak üzere, edebiyatla ilgili pek çok yerdeki tartışmaların, "konulu öyküyü geri getirmeliyiz" gibi bir noktaya geldiğini izliyoruz. "Konulu öykü", "diyaloglu öykü"; yani yaşayanı içeren; içinde insan olan öykü... Bu istek, pencere önlerine, masa başlarına ve apış arasına sıkışıp kalmış; sayıklamaların sınırında dolanan türün, okuyanlara, eleştirmenlere ve ilgililerine artık bıkkınlık verdiğini, dahası bu noktayı zorladığını düşünmemize neden oluyor.

"Emek Öyküleri" seçkisi, işte bu isteğin sınırlarının dar olduğunu, bu istek eksen alınarak girişilen tartışmaların da bir noktadan sonra tıkınmak zorunda kalacağını düşündürüyor.

"Konulu öykü" ya da en geniş anlamıyla öykü kalıbı ve estetiğiyle yazılmış öyküler okumak isteği, kuşkusuz önemlidir. Örneğin, bu kitapları okuduğumda, klasik edebiyatın örneklerinde bulduğum bir noktayı yeniden hatırladım.

Diyalog çizgisi.

Evet, diyalog çizgisi, insana rahat okuma, kahramanlarla konuşa konuşa elindeki eserin tadına varma olanağı veriyor. Bu küçücük biçimsel unsur bile son derece önemlidir. Ancak bir başka boyut daha var: ortaya çıkan ürün, yaşadığımız dünyanın ana çelişkileri açısından nereye düşüyor?

Tartışılmayan, ertelenen budur.

Adnan Özyalçıner ve Sennur Sezer bu çalışmalarında ellinin üzerinde öykücüyü bir araya getirmişler. Bu öykücülerin tümü, sosyalist veya sosyalist gerçekçi akımı benimseyerek ürün vermiş yazarlar değil.

Kitaplar, Refik Halit Karay'dan, Memduh Şevket Esendal'a; Haldun Taner'den, B. Traven, Georgi Kararslavov'a; Sabahattin Ali'den Yaşar Kemal'e; Wildenberg Siegfried Lenz'den, James. T. Farrell'e, Tarık Dursun K'ya; Tahsin Yücel'den Fakir Baykurt'a; Tomris Uyar'a, Hulki Aktunç'a, John Steinbeck'e kadar uzanan çeşitli dönem ve coğrafyadan öykücülerin eserlerini içeriyor. Bu eserlerin temel karakteristiği, insanı doğayla; içinde yaşadığı toplumsal koşulların olanca çelişkisiyle; ezen ezilen diyalektiğiyle ve belli bir estetik düzeyle yansıtmalarından geliyor.

"Konulu öykü" isteğini, muğlak bir kavram olmaktan çıkarmanın, onu doğru bir zemine oturtmanın yollarından biri estetik alandaki anlamsız kaymalara karşı durmaksa; bundan daha önemli bir başka yolu da, öykücüleri, kendi öykü düşünceleri, dünya görüşleri üzerinde netleşebilecekleri bir eleştiri zeminine çekmektir. Bu iki ciltlik antoloji, bir öykü düşüncesiyle, öykücünün dünya görüşü arasındaki bağıntının salt bir içerik sorunu olmadığını; aynı zamanda bir biçim sorunu olduğunu da tartışmak bakımından bir vesile, bir adım olabilir.

Elli öykücüden seçilen birer öykü bile, bize yalnızca emek tarihinin zenginlik kaynaklarının ne denli güçlü olduğunu göstermekle kalmıyor, aynı zamanda, öykü sanatının iç bağıntılarını düşünmek bakımından olanaklar sunuyor.

Evet geniştir emeğin dünyası. Ve edebiyatımızın temelleri insani dünyaya oturmuş yapıtları gösteriyor ki; bu dünyayı, onun zenginliğine yaraşır ustalıkta yazabilenler, yarına kalmayı, değerlerinden çok şey kaybetmeden okunabilmeyi de başarmış oluyorlar.

Tevfik Taş

Maurice Olender

CENNETİN DİLLERİ

Türkçesi: Nevzat Yılmaz/ Dost Kitabevi

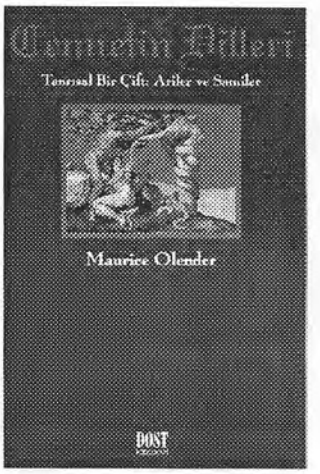

Cennet neredeydi? Acaba Tanrı, Aden'i yani Cennet Bahçesi'ni dünyanın hangi kutsanmış bölgesine yerleştirmişti ve Adem'le Havva orada kaldıkları süre zarfında acaba hangi dili konuşuyorlardı? İnsanlık tarihinin şafağındaki bu ilk çift, Aziz Augustinus'un çok doğal olarak düşündüğü gibi, İbranice mi konuşurlardı, yoksa Leibniz'in öne sürdüğü gibi, daha da ilkel bir dil, bilginlerin gözünde insanlığa özgü konuşmanın ilk biçimini oluşturacak olan ve Hint-Avrupalı diye adlandırılan halkların çeşitli lehçelerinin yayılmış olabileceği bir İskit kıtasının dilini mi aramak gerekir? Böylece, Cennetin Dili, Tanrı'nın, sözü ya da aynı zamanda, kelâmının gücüyle, hiçten çekip çıkardığı parçalardan yarattığı doğanın ve dünyanın da sözü olan, saf haldeki Söz'de insan konuşmasının kök saldığı bir demir atma yeri, dil yetisinin ilk hali olmaktadır.

Eski Yunanların, ne kadar meraklı olurlarsa olsunlar, iyilikte ya da kötülükte, kadın soyunu hiçbir zaman karşılarına almadan, hastalıksız ve acısız, sürekli bir gençlik içinde, aynı şölende şarkı söyleyerek, ölümlülerin ve ölümsüzlerin yan yana yaşadıkları o en eski zamanlarda, altın çağda insanların hangi dili konuştuklarını dert etmedikleri anlaşılmaktadır. Belki de yanıt öylesine apaçıktı ki, soruyu sormaya bile gerek yoktu. Çıkardıkları sesler, karmakarışık bir ağız kalabalığından başka bir şeyi ifade etmeyen, barbar diye adlandırdıkları insanların dilleri karşısında, altın çağın insanları, şu ayrıcalıklı ve biricik Yunancayı konuşmayıp da hangi dili konuşacaklardı?

Bu öyküler, sanki bir başka çağın derinliklerinden, sanki düşüncenin çocukluk döneminden geliyormuş gibi bizi gülümsetiyor. Filozof, dilbilimci, tarihçi ya da antropolog olsun, benim kuşağımın insanları, başlangıçta hep benzer bir kesinliği paylaşırlar. Bilirler ki, çalışmalarını başarıya ulaştırmak için onlara gerekli olan şey, kökenlere duyulan hasretten ya da tarihin mukadder bir eğilimine duyulan güven verici inancın ortaya çıkardığı düşlerden vazgeçmektir. Gençliğimde, üstadım I. Meyerson'un sert baskısı altında, Janet ve Dumas tarafından kurulan *Journal de Psychologie*'nin yazışleri sekreterliğini yaptığım zaman, ben de, Dilciler Derneği'nin, kuruluş yönetmeliğinin 2. maddesinde açıkça belirttiği kuralı, aldığımız makalelere eksiksiz uygulamak üzere benimsemiştim: Dil yetisinin kökeniyle ilgili hiçbir makaleyi kabul etmemek. Bir yanda çeşitli diller, dil yetisi, düşünce ve uygarlıklar üzerine yapılan araştırmalar; öte yanda ilk konuşma ya da insan serüveninin en son akıbetleriyle ilgili masallar. Akılcı yolun kesin yöntemleriyle mitik imgelemin safdil fantezileri arasındaki ayrılık, bize, belirgin açık ve kesin görünüyordu. Aslında safdil olan bizim duyduğumuz güvendi: Descartes'ın sağduyusu gibi, hayal gücü, insanda, dünyanın en iyi paylaştırılmış şeyidir. Bu bakımdan, Maurice Olender'in kitabı aklımıza başımıza getiriyor. Maurice Olender, bugün uyguladığımız biçimiyle insan bilimlerine varmak için filoloji, karşılaştırmalı mitoloji, Hint-Avrupa dilbilimi, dinler ve uygarlıklar tarihi gibi büyük bilim dallarının kurucu babalarının izledikleri yolları, dönemeçleri, belirsizlikleri, kayboluşları adım adım izleyerek, incelikle ve hiç dokunmuyormuş gibi yaparak, Aklın, aynı Tanrı'nın göklerin en yüce katından insanların işlerini yönettiği gibi, vukufla bilimin sonsuz ilerlemesini yöneteceği bir sürekli gelişim yanılsamasını yerle bir eder.

Kitabı okuduktan sonra insan, bilgiyi, gerçeğin böyle bir alanına sokmak ve kullanmak için geçerli bir neden olmadığını anlıyor. Çeşitli bilimsel akılcılık biçimleri her bilim dalında kendi konusunu ve kendi özgül araştırma yöntemlerini kurarken, aynı zamanda kendisini de hazırlar. Bilim adamının araştırmaya niyetlendiği alanlar, insan bilimlerinde, hiçbir zaman bakir yerler olmayıp, haritası daha önce gelenek tarafından çizilen ve dinsel düşüncenin giriş yollarını ve güzergâhını saptayarak, uzun zamandır baştan başa dolaştığı kıtalardır. Bundan başka, bir araştırmacı yeni bir alanı incelemeye başladığında, araştırması süresince karşılaştığı sorunlar, her zaman için, kimliğiyle, kök saldığı geçmişle, o andaki sorumluluklarıyla ve taşıyıcısı olduğu gelecekle ilgili olan, toplumsal yapıyı bütünü içerisinde inceleyen büyük sorgulamaların, az ya da çok, yankısıdır.

Yirmi beş yıldan fazla bir süre önce, eleştirel zekânın ve pozitif bilginin egemenliğini sağlamış olan koşullar üzerinde düşünerek, Yunan düşüncesinin kaynağı sorununu çözümlemeye giriştiğim zaman şu formülü kullanmıştım: Mitten akla. Bu formülün kusuru, kazanımların, zamanımızdan altı yüzyıl önce yolu ilk açan Miletoslu filozofların zihninde, birbiriyle bağdaşmayan bu iki zihinsel tutum arasında zorunlu bir seçim şeklinde kendini gösterdiğini varsaymasıydı. Oysa, daha sonraları *muthos* ile *logos* arasındaki ayırım çizgisinin belirginleştiği ve kesinleştiği çok doğruysa da, Miletos okulunun "fizikçilerinin" ait oldukları arkaik Yunan kültüründe birinde akıl, diğerinde dinsel, mitik ve batıl

inançlar olmak üzere, bu iki kefe arasındaki tartışma bir sonuca bağlanmamıştır. Hem birleşmiş –çünkü bu, kentin alanıdır– hem de çeşitliliği olan bir alanda, birbiriyle az çok çatışan, ancak, şu ya da bu şekilde birbiriyle karışan çeşitli akılcılık biçimleriyle geleneksel inançlar yan yanadır. Gelecek yüzyıllarda anlaşılabilirlik modeli olarak kendini doğrulayacak olanla, bunun tersine, anlamsız masal görünümünde olan şey, yenilikçi bir düşüncede hâlâ yardımlaşmaktadırlar, yani ayrılıkları içinde bile, birbirlerini tamamlıyor ve birbirlerine destek oluyorlar.

J.G. Herder'i, E. Renan'ı, F. Max Müller'i A. Pictet'yi ve R.F. Grau'yu anakronik olmayan bir biçimde okuyarak Maurice Olender'in ortaya çıkardığı, bize yol göstermesi gereken ve zevk veren aykırılık şudur: Pozitivizmin ve bilimciliğin açılıp gelişmesini gören XIX. yüzyılın, en güçlü olduğu alanda, yani araştırmacılığın en özgün ve gelecekteki gelişmelere açık olduğu bir anında yazarın da dediği gibi, bir bilimsel masallar dokusu üretmiş olması. Bu bilimsellik ise, alimlikten, İbraniceye ve Sanskritçeye hâkimiyetten, dilbilimsel verilerin, efsanevi anlatıların, dinsel olguların analizinde karşılaştırmaya başvurmasından, uygarlık özelliklerini ilişkilendirmesinden kaynaklanmakta. Ama, bunlar aynı zamanda masaldırlar yani her düzeyde toplumsal hayal gücünün fantezileridir. En eski dillerle ilgili karşılaştırmalı filoloji araştırması, bir kaynak araştırmasına, tanrı, insan ve doğal güçler arasındaki saydamlığın henüz bozulmadığı o ayrıcalıklı ana bir dönüş olmaktadır. "Köklerimizi" bulmak için en uzaktaki geçmişe yapılan bu dalış, akışı tek bir Tanrı'nın inayetiyle yönlendirilen ve ancak Hıristiyan açıklamasının ışığı altında anlaşılan bir sona yönelmiş tarihe duyulan ve sık sık hatırlatılan bir imanla kolkoladır. Samiler ve Hint-Avrupalılarla ilgili bilimsel incelemelerin başlamasıyla, İbrani ve Ari'nin hayali figürü altında tanrısal bir çift keşfedilir; bu çift, Hıristiyanlaşmış Batılılara, kimliklerinin gizini açıklayarak, evrene siyasal, dinsel ve zihinsel olarak egemen olmaları için kendi soyluluk unvanını verir. Bununla birlikte bu çifti oluşturan iki unsura eşit ağırlık verilmez. Her ne kadar İbranice, tartışmasız olarak, tektanrıcılığın ayrıcalığına sahipse de, bilgi ve kültür gelişmesine olduğu gibi, Hıristiyan değerlere kapalı, durağan, kendi içine kapanık olmaktan geri kalmamaktadır. Ari diline gelince, bunu tersine, tarihin dinamiğini yöneten bütün yüce erdemlerle donatılır: Hayalgücü, akıl, bilim, sanatlar, siyaset.

Çünkü İbranice endişe verir, rahatsız eder ve sorun yaratır: Özdeşleştiğimiz dinsel geleneğin temellerinde bile görünür, ama orada da yabancıdır. Yahudi adı altında, bir yerde ve bir halk içinde sürekli kalmak üzere yerleştiğini ve bulunduğunu gördüğümüz her yerde, yine de kendisini dışarda, ayrı ve farklı olarak gösterir. Kendi kişiliğinde gerilimleri, dışlamaları ve düşmanlıkları yoğunlaştırmasının yanı sıra, hem bireylerin içinde hem de ulusların bünyesinde "başkası" imgesini uyandırır.

XIX. yüzyılın Avrupalı bilginlerinin, kendi yansılarında kişiliklerinin özelliklerini keşfetmeyi denedikleri, ayrılmaz ve bakışımsız bu iki serap-aynada, aynı bir tablonun karanlık arka planındaki gibi, toplama kamplarının gölgesinin yansıdığını ve fırınlardan dumanların yükseldiğini bugün nasıl görmeyebiliriz?

(*) Kitabın önsözü

JEAN-PIERRE VERNANT

KONSTANTINOS KAVAFIS

BÜTÜN ŞİİRLERİ

Türkçesi:
Herkül Millas - Özdemir İnce

Çağdaş Yunan şiirinin en özgün ve en 'gizli' şairi Kavafis eşcinsel deneyimlerinde yaşadığı ender anları da dizeleştirdi, ama onu asıl çağcıl yapan özellik, geçmişi şimdi de yaşatmaya, geçmişin ve şimdinin ezilmişlerini özdeşleştirmeye önem vermesidir. Şair, yaşadığı yıllarda yazdığı ve yayınladığı şiirlerden 154'ünü kabul etmiştir. Bu şiirler kitabın ilk bölümünde, ölümünden sonra "Yayınlanmamış Şiirler" adıyla çıkan 75 şiir ise ikinci bölümünde yer alıyor.

VARLIK / ŞİİR

Enver Topaloğlu

KRİSTAL KRAL

Şiir/ No Yirmiyedi Yayınları

Walter Benjamin, "*Charles Baudelaire Kapitalizmin Yükseliş Çağında Bir Lirik Şair*" adlı denemesinde 'şair'in evrenini üç temel kavram üzerine kurar: *Boheme, flaneur ve modernizm*. Baudelaire'i buradaki *flaneur*lük kavramı üzerine 'gözlemci'nin 'gizleme' sanatını her yerde uygulayan bir hükümdar'a benzetir. Kısaca, Benjamin bu denemesinde '*şair*'in kendi kavramlarıyla bir yapı kurmaya çalışan bir kişi ol(a)mayacağını yukarıdaki üç temel kavram etrafında anlatmaya çalışır. Dolayısıyla şiirin romantik yapısı *flaneur*lük ve modernizmin dokusunu taşır. Şair için artık '*durulan*' yer ile bulunan '*yol*' çok farklı zeminler değildir, tam bu noktada da bir sorunun nedeni ile karşılaşmak bize yeni aralıklar açabilir. Şair bize '*kavram*'ı ve '*kavramlar*'ını hatırlatabilir: İster istemez kendi kavramlarını seven bir oluş aşamasını oluşturmuş hayatı sıkı okuyan şairlerin kavram yapıları bir tür model/dönüşüm/yapı üçgeninde ortak bir fısıltıya dönüşür. Haydar Ergülen, Sami Baydar, Enver Topaloğlu, Seyhan Erözçelik sanki bu ortak paydanın fısıltısıdırlar. Bu fısıltı bize herkes tarafından unutulması ve bir daha asla sözü edilmemesi gereken şeylerin varlığını hatırlatır.

...neyi sakinleştiriyor kargıya savrulan bıçak/ unutkanlığa sıkışan incelik incelikler/ nasıl dönüşebiliyor/ nefretin kıyıcı çıngırağına/ susmak sevgimi azaltıyor/ susmuyorum/ genişliyor yalnızlığımın bozkırı/ neden/ neden uçurumuyla kargışlananları çalıyor orkestra/ ve pistte herkesin kavalyesi oluyor acı/...

Enver Topaloğlu'nun ilk şiir kitabı *Yakamoz ve Tebessüm*'de *Aşk Ama* adlı şiirinde, oluşturulan veya oluşturulmaya çalışılan '*yapı*'nın 'kavramsal döngü'lerinin ipuçlarını görürüz. Bunlar bize onun dünyasının nerelerde görünüp nerelerde kaybolacağını; dahası '*söylemini*' açarken bizim hırpalanabileceğimizi '*ima*' eder. Şair yanıt istemiyor ama soru da sormuyor; sadece '*neden*'lerin, '*ne*' olduğunu '*neler*' olabileceğini sorguluyor. Bunları sorarken de çok kırılıyor. Çünkü soru sorup sorul(a)mayacağını o da "*güneye inen bir kuzeyli gibi*" (s. 14) pek kestiremiyor. Calvino'ya inanıyor, gergefleri çok seviyor, İzmir onun uyuyan bir çocuğu gibi. Çünkü merhamete hâlâ inanıyor. Masumiyetini yitirme pahasına da olsa bizlere kırgınlıklarını hatırlatıyor, kaybedilenlere ve yitirilenlere karşın şiirinde unutmamayı tercih ediyor. Her sözcük, her dize fırlatılmış bir "*bumerang*" gibi gelip yine bize çarpıyor. Unutmamanın sınırında olmanın "*unutan*"lara karşı açılan bir savaş olduğunu öğretiyor. Tıpkı *Paul Clean*'ın şiiri gibi...

İncelikler Yüzünden

"*beni tanı, ama tanımların kafesine koymayı düşündüğün dil kuşlarıyla karıştırma. karanlıktan dönen çığlık iskelesinde yaşarken yalnızlıkta; istermiş istemezmiş önemi yok. yalnızca kendisiyle karşılaşıyor kimseler.*" Bu paragraf, Enver Topaloğlu'nun ikinci kitabı *Kristal Kral*'ın arka kapağından... Şair son kitabında 1992-94 yılları arasında yazdığı şiirlerini toplamış. Kitapta yer alan; "*yine de yorgun sözler yazılıyor/ kokulu karanlık gölgesinde manolyaların*" (s.11) dizeleri şairinin geçmiş '*merkez*'li duygusal atmosferini imliyor. Kaybedilenler (Kül ve Sükûn), hatırlananlar (Yağmur Çiziği Yelkenlisi), kırgınlıklar (Sırlar ve Sınırlar), serzenişlerde (Kristal Uyum) görüleceği üzere şair karşımıza bellek anatomisi çıkarıyor. Bu anatomi, bize hayatın inceliklerinden kopmuş ya da kopuyor olan koca bir güruhun kör ve zekâsız nefretini hatırlatıyor. Bunun için değil mi hep taşıyanına ait acılar var: "*yağmur çiziği kentindeyim/ sesler adlar yüzler yüzen bir yelkenliyim/ sesler adlar yüzlerle yüzen bir yelkenli/ ki/ sesler/ nuray aslı hatice hülya deniz/ adlar/ yaşar zafer engin haydar/ yüzler/ orhan edip iskender turgut ali ve/ daha çok değil/ sesler adlar yüzlerle/ miras hayatsa ölüm haramdır davidoviç/ emel dilek özlem/ vazgeçsem/ sesler adlar yüzlerle yüzen bir yelkenliyim*" (s.58).

Kitabın (*Kristal Kral*'ın) en güzel şiirlerinden biri olan '*Yağmur Çiziği Yelkenlisi*' kanımca şairin de en '*incelikli*' şiirlerinden aynı zamanda. Şairin geçmişten getirdiği '*duygu*'suna, diğer şiirlerindeki dinginlenemez ruh haline karşın burada hayatının tüm renklerini, tüm duyuşlarını, tüm titreşimlerini, tüm hareketlerini, tüm çizgilerini doldurmak ya da tamamlamak istediğini görürüz. Geçmişi hatırlamayan ve şimdiyi yaşayan herkese sanki "*Küçümsenmeyecek şeylerin mutlaka bir efsanesi vardır*" sözünü hatırlatır.

Enver Topaloğlu'nun şiiri kırılmış birer '*hayal aynası*' gibi. Umut ve umutsuzluk, sevinç ve öfke, masumiyet ve merhamet iç içedir. Ama muhtemelen de şairin bu kitabına bakarak düş kırıklığı içinde olduğunu görebiliriz. Zaten '*İlkyaz Sırpatı*' şiirinin (s. 72) sonunda bakın ne diyor: "*ellerimizin başladığı yerde yalnızlığın/ dilin bittiği yerde ölümümüzün başlıyor olması/ acı*".

Ben yine de bütün bunların ötesinde şairin şiirlerinde düş ile düşünce arasında dolaştığını düşünüyorum. Birçok şiiri de bunu örnekler nitelikte. Ayrıca kitaptaki desenlerin (Savaş Çekiç), şiirleri destekleyen bir unsur, pek "*hoş*" bir yaklaşım olarak görülmesi taraftarıyım.

Enver Topaloğlu'nun şiirini nasıl okursanız okuyun umut ve umutsuzluğun, kırılmanın ve kırgınlığın sınırında dolaşırken kendi iç dünyanızda da bir yolculuğa çıkarsınız. Şair sözcüklerin kendi tınısını, kendi rengini arayıp bulmasından yana. Şair itinalı. Kelimelerin '*efor*'unu bilenlerden biri Enver Topaloğlu. Yayımlanmamış bir şiirinden bir dize: "*alevin atlılarını kim çağırdıysa susmasın*".

Ama zaten, bu iki kitaptaki ve özellikle birkaç yıl önce Metis Defter dergisinde yayımlanan şiirlerini okuyup da konuşmamak mümkün mü?

Bugünlerde yağmur yağıyor. Radyoda da bir şarkı çalıyor; "*incelikler yüzünden*" diye. Bir şair *Kristal Kral*'lığını ilan ediyor. Yağmur şehre yağıyor. Şair *Kül ve Sükûn*'unda. Uzaklar yakınlaşıyor. Şiirleriyle bizi "*mutlak bir sessizliğe*" çağırıyor. Şarkı yağmura karışıyor, şair şehre küsüyor. Ah! O şiire tutkun. İncelikler sırf bu yüzden!

ERTEKİN AKPINAR

Altay Öktem

HERŞEY: ODA KIRBAÇ AYNA

Şiir / Cem Yayınları

Şiir, hayata karşı, ama hayatın içinden bir karşı koyuş metnidir. Zaman zaman konumunu ve duruşunu değiştirerek yapar bunu. Devinimini yitirmediği sürece şair, şiirinin direngen yapısını da koruyacaktır. Altay Öktem son şiir kitabı, *her şey: oda kırbaç ayna*da, daha önceki şiir kitaplarından daha farklı bir biçemle çıkıyor okurun karşısına. Biçim olarak kendini yenilemeye çalışan, olgun, temasal olarak da, kendini tanıma çabasının, bir iç hesaplaşmanın, dolaylı bir yüzleşmenin şiirleri onun yazdıkları.

Altay Öktem, *beni*, dışarısıyla, bir odaya sığdırdığı ve oradan kendini izlediği hayatıyla, zaman zaman dışarı çıksa bile, aslında *dışarı*nın olmadığının ayrımına varmasıyla, bütün görüntülerin aynanın içindeki sanal bir zamanı imlemesiyle, açılan ve açılmayan kapılarla, yaşamın, çıkılan yerlerin, hep aynı çıkmaz sokaklarla kesilmesiyle, bir hesaplaşma içine giriyor. Kapanan kapılar, gidilmeyen yerler ve bütün yarım kalmışlıklara içkin temel bir yok oluş sancısı, giderek, yerini bir hesaplaşmaya, kendini sorgulamaya, buna bağlı olarak da ölümü tanımlamaya ve onu sorgulamaya, ölümle yaşamın iç içe geçmişliğinin kanıksanan alışkanlığına, oradan da, alışkanlığa alışmanın verdiği rahatsızlığa götürüyor onu.

Suçu önemseyen bir yazar olmak, elbette sanatın devinimi için gerekli. Alışıyor olmanın suçu ortadan kaldırdığı düşüncesinden, ölümün insanı sarsarak, yeniden alışkanlıklarına götürmesi, suçun, doğal sonucunu oluşturduğunda, bir hesaplaşmayı, ama, aynı zamanda, yaptıklarının onayına ve aynı suçu yeniden işlemeye götürüyor onu. Çünkü o, sadece ateşi –en çok da külü– sevdiği için çıkarıyor bütün yangınlarını. Yangınlar, onu, ölümün sorgulanabilir yüzüyle ve suçla buluşturuken, ölüm, işlenmemiş bütün suçları geçersiz kılabiliyor. *Keşke'ler* adlı bölümde ise, daha bir açığa çıkıyor bu hesaplaşma. Ama, bu hesaplaşmanın yaşananlardan çok *keşke* sözcüğüyle olduğu da çekiyor dikkati; çünkü o, *keşke, hiç keşkem olmasaydı* diyebilen, oysa kendi sarsıntısını da ancak böyle sevebilen, paradoksal bir hesaplaşmanın içine de girebiliyor.

Altay Öktem'e göre hayat, özneye kapanan bir kapı. Değişmeyen, ama, değiştiği düşünülen bir odanın aynadaki izdüşümü; dağınıklık. Birlikte yaşamayı zorlaştıran, bir o kadar da güncelleştiren, yarım kalmışlıkların, hesaplaşmaların, cinayetlerin, sokakların, başkalarını ya da küçücük bir odayı tanımlarken kendini sorgulayan metinlerin bir bütünü. Çünkü her şey; siyah bir duvar, yeşil bir sürahi, odanın duvarında asılı ten rengi bir kırbaç, jilet, bir kum saati, ayna, kapı, bir sehpa, eski bir tabanca, bir deste iskambil kâğıdı, türkan, ayla, zeliha ve elbette, yine, siyah sim bir duvar. Ve bir de; *hayatımızdan, sessizce çekip gitmesi gereken ölüler*. Çünkü, "*oyun bitti!/ oysa kimse bilmiyor kimin yenildiğini/ yenilen kendine yenilmiştir, yenen bir başka/ zamana taşımıştır aslında kendini. oyun bitti.*"

ALİ HİKMET EREN

HİLMİ YAVUZ

AKŞAM ŞİİRLERİ

akşam ve hançer

Ahmet Hâşim'e

hançerinden yazları akıtan elmas,
ince tozlarıyla bezer akşamı;
bir yerde 'muttasıl kanar' o güller;
dağ dağ yarama basar akşamı...

yaldızları dökülmüş bu 'semâ'nın
biri gelse de götürse şunu;
işte kitap! eski püskü, sararmış;
hilmi, gel aç önüne çocukluğunu!..

çöktü akşam, üstümüze yıkıldı;
vakittir, artık perdeyi indir!
atılacak eşyayım, öyle yığıldım,
ve bildim ki insan hüzün içindir...

VARLIK/ŞİİR

Abdülkadir Budak

Bende Kalan Dizeler

Cumhuriyetimizin 75. yılının kutlamaları kapsamında, Kültür Bakanlığı Yayınları arasında çıkarılması düşünülen şiir antolojisini hazırlama kurulunda yer almam istenince, konu üstünde yeniden düşünmek durumunda kaldım. Antolojilerin okur katında ilgi görmesini, şiir kitaplarından fazla satılıyor olmasını anlamak kolay. Okur, bir kitapla birçok şairin kitapçığını birden almış olmakla kalmayacak, antolojiyi hazırlayanın beğenisiyle kendi beğenisini karşılaştıracak, bir ya da birkaç şiirden yola çıkarak kimi şairlerin toplamına, yani öteki kitaplarına ulaşabilecektir. Az parayla çok kitap okuyor olmak gibi görece bir avantajı da yakalayacak okura bakarak antolojilerin bütünden çok parçayı önerdiği, onunla yetinilmesi gerektiğini körüklediği ileri sürülebilir, eleştirilebilir de. Şiir kitaplarına bu yolla haksızlık edildiği, bu kitapların satışının antoloji olgusuyla engellenmiş olduğuna inananlarımız da vardır. Böyle düşünmek de bir şeyi değiştirmez aslında. Antolojiler yayımlanmaya; bırakın okuru, şairler arasında bile popülaritesini sürdürmeye devam eder. Yalnızca şairlerle kalsa iyi; eleştirmenler ve edebiyat tarihçileri için de bulunmaz bir kaynaktır antoloji, vazgeçilmezliğini sürdürür. Şairler arasında antolojilerin, şiir kitaplarından daha çok tartışılıyor, değerlendiriliyor olmasını ise, *Metin Celâl*'in dediği gibi "sınav psikolojisi"nde aramak gerekir. Kısa sürede tüketilme özelliğine sahip olmalarına karşın, tadımlık olduklarının bilinmesine karşın yine de tartışılmaya, önemsenmeye devam ederler. Sınav yeri, karne notu gibi, edebiyat tarihçilerine ışık tuttuğu gibi görülüyorlar da ondan. Dışarıda bırakılanın içeri giremediği anlamı çıkarılmasa bile, bunu böyle gören şairlere de rastlanır her zaman. Gereğinden fazla abartılır antoloji olgusu; bu tepki açık ya da gizli biçimde dışarı vurulur. Şiire ısındırma, şiir sevgisinin gelişmesinde pay sahibi olarak gösterilebilecek olan antolojiler, şairler için başka bir göstergedir sanki. Abartılan alınganlık örnekleriyle, nerdeyse düşmanlık gösterileriyle bile karşılaştığımız olur. *İsmail Uyaroğlu* adlı şairde olduğu gibi. *Memet Fuat*'ın önemli bir edebiyat adamı olması, bu alanda uzman sayılması böyle bir tepkiyi, paniksel bir tutumun sergilenmesini gerektirir miydi? Kendisini antolojisine almadığı için Memet Fuat'a demediğini bırakmadı Uyaroğlu. Şunlar antolojide de, şunlar niçin dışarıda bırakılmış soruları Memet Fuat için bile geçerliyken, antoloji olgusunu bu kadar abartıp, dışarıda kalmayı dünyanın sonuymuş gibi göstermek bir şaire yakışır mıydı? Şair, şiirini eleştirmenler, antolojistler, hatta edebiyat tarihçileri için mi yazar? Olur mu böyle şey? Yazdıkları, en azından öteki şairlere birer mektup gibi görülse bile, şair kendini en iyi bu yolla ifade edebileceğine inandığı için yazar şiirini. Şairler biraz daha duyarlı, bunun sonucu olarak da daha bir alıngan, kırılgan adamlardır belki; nerden bileyim. Tepkileri daha bir şiddetli olur, kantarın topuzu kaçırılmış olur böylece de.

Öyle bile olsa bu ve benzeri şeyleri bahane ederek şiire, edebiyat ortamına küsebilir mi şair? Şiire küsmek gibi bir lüksü olabilir mi?

Antolojilerin işlevi, en azından niçin yapıldığına ışık tutan şairlerden biri de *Tuğrul Tanyol*'du ve konuya ilişkin yazısının bir yerinde şunları söylüyordu: "Bir antolojide o güne dek dikkatinizden kaçan bir şairi keşfedersiniz. Onun bir tek şiiri sizde, o şairin öteki şiirlerini okumak için bir arzu yaratır. İşte sanırım antolojinin en temel işlevi bu son noktadır. Antoloji iştahınızı kabartan ama sizi asla doyurmayacak bir sofra gibi görülmelidir" (*Sombahar*, Kasım-Aralık 1992). Evet doyumluk değil, tadımlıktır antolojiler. Böyle bakıldığında, yani "hangimiz tatmadan doyabiliyoruz" gibi karşı bir soruyla tadımlık olgusu önemsenir ve antolojiye yönelinebilir. Tat alma duygusu bazen öyle önemli bir hale gelir ki, doymanın bile önüne geçebilir. Öyle ya, bizi şu fırına değil de o fırına yönelten şey, oradan alınan ekmeğin iyi pişmişliği, lezzeti değil midir? Şiir okuru için ilk izlenim yerine geçer antolojiler; hayatın her alanında, her insanlık durumunda olduğu gibi de ilk izlenimin sanıldığından çok daha büyük önemi vardır.

Okur için böyledir de, bir antolojiyi şair katında önemli kılan şeyin başında gelen nedir? En başta, antolojiyi hazırlayanın edebiyattaki yeri, kişiliği, kendini kanıtlamışlığı, otorite sayılıyor oluşu, kariyeridir açıkçası. "Çağdaş Türk Şiiri" antolojisini hazırlayan Memet Fuat değil de, başka biri olsaydı, aynı duyarlılıkla aynı şiddetli tepkiyi gösterir miydi Uyaroğlu? Bunu sormak, sorgulamak gerekir elbette. Tuğrul Tanyol'un "o tarihte genç şairler olarak görülen *İsmet Özel, Ataol Behramoğlu, Refik Durbaş, Süreyya Berfe* de böylece son dönem Türk şiirinin ebedi ve ezeli genç kuşağı olarak tarihe geçmiş oldular" .diye eleştirdiği Memet Fuat imzalı "Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi", şiirimizin son otuz yılını görmezden gelmesinden, "ortalama bir şiir" olarak nitelemesinden ötürü, bu boşluğu doldurmak için hazırlanan "tepki antolojileri"ne karşın önemini, bu alanda tek olma özelliğini niçin sürdürüyor öyleyse? Birçok antolojiye kaynaklık ettiği için de İsmail Uygaroğlu'nun tepkisini anlamak zorunda bile kalabilir insan. Ötekileri "eleştirel bir bakış açısına sahip, şiir çevresinde, görüşleriyle kendisine bir statü kazandırmış" başka bir eleştirmen değil de, şairler hazırladığı için mi böyle oluyor bu? Okur için öyle olmasa bile bir şaire, bir şairin hazırladığı antoloji fazla bir şey ifade etmiyor olabilir mi? Şairlerin hazırladığı antolojiler yeterince ciddiye alınmıyor, bir sınav yeri gibi algılanmıyor, ya da edebiyat tarihçileri için bir veri olarak görülmüyor mu yoksa? Bunun üstünde durulabilir gibime geliyor. İnceleme yazılarını enikonu azaltmış olsa da, yıllıkları bile bu kadar önemsenen, tartışılan bir *Mehmet H. Doğan* "Hece Taşları"nın yanına bu anlamda bir antolojiyi niçin koymaz? Bir *Orhan Koçak* ya da bir *Ramis Dara*'nın hazırlayacağı antolojinin, şairlerinkine oranla daha fazla yankı yapacağı konusunda inancım tamdır. Nasıl ki şiir eleştirilerini eleştirmenler yazmadığında şairler yazmak zorunda kalıyorsa, antoloji yapmak da onların üstüne kalmıştır. Ataol Behramoğlu'nda, Ahmet Necdet'te, Metin Celâl'de olduğu gibi. *Veysel Çolak*'ın hazırlayıp, yayımlamaktan vazgeçtiği antolojisini de biliyoruz diyerek, şairlerce sunulan antolojilerin niçin yankı yapamadığı üstünde durmak istiyoruz. Şair belli şairleri sever, yakın bulur kendine; eleştirmenin yelpazesi daha geniştir bu anlamda. Antoloji hazırlama konusunda hakkı ve yetkisi olsa bile, şairlerin bu işten uzak kalması taraftarı olduğumu söylemeliyim. Öznel davranmaktan korkmamalı denilebilir, ama antolojide nesnellik amaç edinilmelidir bana kalırsa. Bir şair, ne kadar çaba verirse versin değişik şiir anlayışlarına açık olan bir eleştirmenin ulaştığı nesnelliğe ulaşamaz, onun kadar geniş ve cesur olamaz. Bir şaire "şairini söyle, ne olduğunu söyleyeyim" denilebilir; bir eleştirmene böyle bir ölçüt getirilemez.

Aşağıda açık örneklerini de vereceğim bu tutumdan, yani kendine yakın duran şairleri kollamaktan alıkoyamaz kendini. İstese de bir edebiyat tarihçisi gibi davranamaz, değişik zevklere, estetik kılgılara yeterince açık olamaz. Kimileri doğru bulmasa da, şairin kendine daha yakın bulduğu, "benim şairim" diye adlandırdığı "öteki şairler"i vardır. Tat alma duygusuna, damak zevkine yeniden dönecek olursak, eleştirmenin damak zevkinin şaire oranla daha gelişkin olduğu da ileri sürülebilir. Başka bir deyişle, eleştirmenin damağı her çeşit yemekten tat alırken, şairin damak tadı belli sayıdaki yemekle sınırlıdır. Böyle olması da doğaldır; bunda bir tuhaflık ya da eksiklik yoktur. Kendi şiirini kurmak isteyen şair, balını her çiçekten değil, seçtiği çiçeklerden edinen arıya benzer. Az çiçeğe konuyor oluşu bu arının az ya da kalitesiz bal üreteceği anlamına gelmez, kendine özgü tadı, kokusu olan balı ancak benzer çiçeklerden edineceği anlamına gelir. Öyle ya, *Oktay Rifat*'ı seven *İlhan Berk*'in sözgelimi *Hasan Hüseyin*'i önemsediği ileri sürülebilir mi? Bu arının bu çiçeğe konuyor, ondan bal umuyor oluşunu düşünebilir misiniz? O çiçeği inkâr etmez belki; ama konmaz da. Edebiyat tarihçisi disiplininde çalışmalarını sürdüren başka bir şaire, *Ahmet Oktay*'a bakacak olursak, *Enver Gökçe*'yi kastederek şöyle dediğini görürüz: "Bana göre, onun şiiri Ahmed Arif'ten geridedir ve de önemi yoktur. Ama solcuların dayanışma ruhu dolayısıyla şair olarak önemsetilmek istenmiştir" (*Gece Defteri*, YKY 1998). Bu cümleden hareketle şöyle diyebilir miyiz? Ahmet Oktay, kendini de "dayanışma ruhu" içinde hareket eden solcular kervanına katmayı göze alamayacağı içindir ki "Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı" adlı çalışmasının ikinci cildinde Enver Gökçe'ye yer vermeyecektir. Bu şair "Ahmed Arif'ten geridedir ve de önemi yoktur" çünkü. Şairler böyledir işte. Kimi hazırladığı antolojisini kendi şiir kitapçığı gibi görür, kimi de en azından arkadaşlarına birer şiirlik daha fazla yer ayrılması gereken bir "torpil yeri" gibi. Antolojisini bir hesaplaşma alanı gibi gören şairlere de rastlanabilir. Kişisel ilişkilerinin paralelinde hareket etmekten bile sakınmayabilir şairler; bu anlamda çok daha cesurdurlar. Birilerinden öç almaya kalkarlar, birtakım iyi şairleri görmezden gelirken, ortalama olanı öne çıkarabilirler. Tuhaf bir biçimde iyi şiirin değil de, arası iyi olduğu şairlerin yanında buluverirler kendilerini. "Şair kendi şiirine sahip çıkmazsa, başkalarının sahip çıkmasını bekleyebilir mi" gibi bir soruyu abartır, kendi lehlerine çevirir ve kendi kitapçıkları gibi görmeye kalkarlar antolojilerini, dediğim gibi. Eleştirmen için fazla önem taşımasa da, bir şair için birlikte dergi ya da kitap çıkardığı arkadaşları bile fazla önem taşır. Minnet borcunu, vefa borcunu ödemeye kalkışır antoloji yaptığında da. Bu ve benzeri sebeplerden ötürüdür ki antoloji yapması yanlış olmasa bile çok da doğru değildir bir şairin.

Bütün bunları bile bile, şiir yazan bir adam olarak, başlangıçta isteksiz davranmama karşın, bu ateşten gömleği giymek, böyle bir kurulda yer almak durumunda niçin kaldım öyleyse? Tek başıma olsaydım böyle bir cesareti gösteremezdim açıkçası. Bir kere "Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri" antolojisi bir kurum adına (*Edebiyatçılar Derneği*) ve benden başka dört arkadaşın daha sorumluluğu altında hazırlanacaktı da onun için evet dedim. *Ali Cengizkan, Şükrü Erbaş, Zerrin Taşpınar, M. Mahzun Doğan*, beğenilerine, birikimlerine güvendiğim, sağduyu sahibi insanlardı. Özellikle son otuz yılın şiirini değerlendirmeye, şairlerini seçmeye gelindiğinde işimiz zorlaşacak, birçok yerde ters düşecek, kıyasıya tartışacaktık belki de. (Ama ilkelerimizi koyacak, ölçütlerimiz üstünde ciddi ciddi duracak, "dayanışma ruhu" çerçevesinde değil de, "bir hakkın teslimi" esasında durarak hareket edecektik, buna inanıyordum.) Ortada birçok örnek vardı, kafamızda şair ve şiir adları yankılanıp duruyordu. "Şiir yazarları"ndan çok şairleri, başka bir deyişle kendi şiirini kurmuş ya da kurmakta olan, Türk şiirine katkılarda bulunmuş, gelişmesinde pay sahibi olan adları, gözenekleri geniş olan bir elekten geçirmek cesaretini ve sorumluluğunu paylaşacaktık. Bir kişiye oranla hem daha fazla zorlanacak hem de işimizi kolaylaştırmış olacaktık belki de. Kitap çıktığında belli olacaktı bu; önemli olan, daha başta, gerçek şiir/şair adına yola çıkmayı göze alabilmekti. Biz de bunu göze aldık; göze gelmez antolojimiz, umarım.

Görüldüğü gibi, "bende kalan dizeler" başlığı, bu yazılarda kimi edebiyat sorunlarını tartışmak, irdelemek için bahane gibi durmaya başladı. Örneğin, bu yazının başlığı "antoloji hazırlamak" ya da "şairler niçin antoloji hazırlamamalı" olabilir aynı zamanda. Yine de, "ne ilgisi var" dedirtmemek, yola çıkışın esprisine bağlı kalmak ve dize adına da olsa "bir hakkın teslimi"ni gerçekleştirmek için, Ekim dergilerine bir göz atalım diyorum. "Varlık"tan: *İstanbul ve sen; neydi o bir zamanlar/ sanki gençliğime doğru yaşlanıyordum/ çengelköy'de unutulmaz erguvanlar/ hangi yanıma dönsem seni bulurdum/ içimde lambanın kırıldığı anlar* (Attilâ İlhan); *geçtim aklımda yok sayma unutma provaları/ bir çocukluk hastalığı olarak hatırladığım hayatı* (Adnan Azar); *sebebini sen söyle ey doyumsuz ilkgençlik/ hangi kadını sevdiysem mutsuzluk verdim* (Şükrü Erbaş). "Düşlem"den: *Sevgilim aşkımız dillere destan/ ne var ki her şey gibi o da geçti/ aşklar da ölümsüz olamıyor ne yapsan/ garipti eksikti ama güzeldi* (Afşar Timuçin).

BENDE KALAN BİR ŞİİR

ben bu kadar değilim

Ben bu kadar değilim
Kışlada ölü bir zaman
Bir güzel at durdukça gider
Gittikçe döner bir güzel at durdukça
Askerim, benim ağzım kuşlardan.

Güneşi sormuyorum lekelenmiş dallardan
Dalları sormuyorum dallardan daha iyi
Yüzümü istiyorum bir süvari alayından
Ne yapsam istiyorum, ama istiyorum
Bir kişi bile değilim yalnızlıktan.

Bir kişi bile değilim yalnızlıktan
Gözlerim ormanlara asılı
Ağaçlar, kırlar ve şehirler geçiyor kaputumdan
O kadar geçiyorlar ki, sadece duyuyorum
Bir an bir yerde ölümü tanımazlığımdan.

Ben bu kadar değilim
Kışlada ölü bir zaman.

EDİP CANSEVER

(*) (*Petrol*, 1959)

***KENDİLİĞİN ÇÖZÜMLENMESİ**/ Heinz Kohut/ Çev: Cem Atbaşoğlu - Banu Büyükkal - Cüneyt İşcan/ Metis Yayınları*

Kendiliğin Çözümlenmesi Amerikalı Psikiyatr ve Psikanalist Heinz Kohut'un Narsisizm konusunda yeni bir dönem başlatan ilk önemli yapıtı.

Bu kitabında Kohut, narsisistik aktarımlardan yola çıkarak ana hatlarıyla klasik psikanaliz çerçevesinde kalmaya çalışan yeni bir kuram geliştiriyor. Özel olarak hemen hemen tamamen narsisistik kişiliklerin analizinde libidinal güçlerin rolü üzerinde yoğunlaşıyor. Narsisizme, yargılardan arınmış bir eşduyumla yaklaşmaya çalışıyor. *Kendiliğin Çözümlenmesi* önceki denemelerde başlatılan narsisizmin libidinal yönlerinin araştırılmasının derlenip toparlanmasını ve tamamlanmasını oluşturuyor.

***YASALAR**/ Platon/ Çev: Saffet Babür - Candan Şentuna/ Kabala Yayınevi*

Sistematik felsefenin kurucusu sayılan, Eski Yunan'ın ünlü filozofu Platon'un son yapıtı *Yasalar*. On iki kitaptan oluşan yapıt özünde, yasa koyucunun akıl aracılığıyla toplumun gereksinimlerine karşılık gelen bir kurallar bütününü nasıl oluşturabileceğini sorguluyor.

Girit ve Isparta yasalarının gözden geçirildiği, eğitimin yapısı ve sanatların bu eğitimi nasıl etkileyeceği üzerine temel görüşlerin sunulduğu birinci ve ikinci kitabı, tarihin bize yasama ve yönetim hakkında neler öğretebileceğini ele alan üçüncü kitap izliyor. Dördüncü kitapla beraber Platon'un Girit adasında kurmayı düşlediği Magnesia'nın anlatımı başlıyor. Konumu, yurttaş sayısı, doğru yasama yöntemi ve çeşitli ahlak derslerinin anlatıldığı dördüncü kitabı, yeni devletin kuruluş yöntemi ve toprak dağıtımının anlatıldığı beşinci kitap izliyor. Altıncı kitap, yönetim ve çeşitli görevlilerin seçimini ayrıntılarıyla ele alıp sonra da evlilik konusuna geçiyor. Yedinci kitapta uzun eğitim tartışmaları, sekizinci kitapta spor ve askerlik konularıyla ekonomi-ticaret yasaları ve cinsel sorunların incelenmesi yer alıyor. Dokuzuncu kitap ceza yasasına girişe, onuncu kitap çeşitli dinsizlik suçlarıyla birlikte tanrıbilime ayrılıyor. On birinci ve on ikinci kitaplar uzun bir suç ve ceza listesiyle karşılaştığımız ceza yasasını işliyor. Aile yasası ve deneticiler ise bunların arasında ayrı birer bölüm olarak yer alıyor. Devletin temel direği olan "Gece Konseyi" ise tartışılan son konu.

***ANADİLİNDE ÇOCUK OLMAK**/ Ayşe Kilimci/ Papirüs Yayınevi*

Ayşe Kilimci tarafından hazırlanan *Anadilinde Çocuk Olmak,* "Yabancı Dilde Eğitim" altbaşlığını taşıyor.

Yapıta ismini veren "Anadilinde Çocuk Olmak" bölümü Ayşe Kilimci'nin Öğretmen Yücel Özmen Karan ile yaptığı röportajı içeriyor. 1989 yılında Cumhuriyet gazetesinin düzenlediği İnsan Hakları konulu Yunus Nadi röportaj yarışmasında mansiyon ödülü alan bu röportaj yayımlandığı günlerde "anadili eğitimi" ve "yabancı dille eğitim" konularını yeniden gündeme getirmiş, bu konularda eğitim sistemimizin gerçeklerine değinmişti. *Yankılar... Yansımalar, Yabancı Dilde Eğitim* ve *Anadili Öğretimi* başlıklarını taşıyan diğer üç bölüm pek çok yazar ve bilim insanının konuyla ilgili çalışmalarıyla dil ve değeri, eğitimin öncelikle hangi dille yapılması gerektiği konularında farklı bakışlar içermesi kadar; yabancı dilde ve anadilinde eğitimin, eğitim sistemimizdeki görünümünü de gözler önüne seriyor.

"Yabancı dilde eğitim tartışması, gericilik, ilericilik kavramlarına yaftalanamayacak kadar önemli ve geniş kapsamlı bir tartışma... Uzun uzun ve her yönüyle tartışılması, herkesin eteğindeki taşı döküp, doğruyu bulması gerek."

***ASKER YAZARLARIMIZ VE OZANLARIMIZ**/ Yılmaz Çongar/ TC. Kültür Bakanlığı Yayınları*

Bir asker-edebiyatçımız Yılmaz Çongar'ın hazırladığı bu antoloji, edebiyatımızın ünlü pek çok ismini biraraya getiriyor. Birçoğumuzun asker kimliklerini bilmediğimiz yazarlarımız ve ozanlarımız: Beşir Fuad, Nabizade Nazım, Cenap Şehabettin, Mehmet Rauf, Ömer Seyfettin, Nâzım Hikmet Ran, Aziz Nesin, Vüs'at O. Bener, Turgut Uyar, Sulhi Dölek, Oktay Yivli ayrıntılı yaşam öyküleri ve yapıtlarından örneklerle yer alıyorlar *Asker Yazarlarımız ve Ozanlarımız*'da.

Yazar ve ozanlarımızı asker olmak ortak paydasında birleştiren bu yapıt, alanında bir ilk olma niteliğini de taşıyor.

***SÖZ SÖZÜ AÇTI MI?**/ Yaşar Seyman-Hasan Harmancı/ Ümit Yayıncılık*

Yapıt, yazarlarının Radyo Mozaik'te yaptıkları söyleşilerden derlenmiş. Konuklarıyla politikadan sanata, günlük yaşama; varoşlardan, yerel yönetimlere; sinemadan "medya"ya kadar her şeye uzanıyor Yaşar Seyman ve Hasan Harmancı. Konukları kimler mi? Can Dündar, Ercan Karakaş, Doğan Taşdelen, Mehpare Çelik, Uluç Gürkan, Nebil Özgentürk, Rıdvan Budak, Akın Birdal, Muzaffer Buyrukçu, Baki Özilhan, Alpaslan Işıklı, Reis Çelik, Berhan Şimşek, Ufuk Uras ve Ayla Kutlu. Türkiye'nin yarım yüzyıllık fotoğrafı *Söz Sözü Açtı mı.*

***KIRBAÇ İNİNCE**/ Jeremy Reed/ Çev: Mehmet H. Doğan/ Telos Yayınevi*

Jeremy Reed'in, her yıl yeniden doğarak kendi varoluşunu yeniden yaşayan bir düşünce ve eylem türü, belki de her parçası bir başkasında yaşayan kolektif bir varlık olarak tanımladığı Marguis de Sade'a ruhbilimsel bir süreklilik vererek, onun gizilgücünü genişletip sinirlerini bizim parçalanmış ve çılgın çağımızın coşkularına bağlayarak yarattığı romanı, *Kırbaç İnince.*

Yazarın görevi "ahlak yasaklamalarını yıkmak, duygululuğu kırmak ve şaşkınlık yaratmaktır" diyen filozof yazar de Sade, Jeremy Reed'in bu yapıtında sezgisel olanı canlandırıyor; her sonbahar o garip şatosunu suç ve hapis içeren anılarla ziyarete gelen, her yeni gelişinde eski saplantılarını yeniden ve doludizgin yaşayan, ölümsüzleşmiş bir kişi Marguis de Sade'ın hayatının trajedisini ve hâlâ sürmekte olan büyüsünü anlatıyor kitap.

***AKAN SULAR ŞARAP OLSA**/ Muzaffer Buyrukçu/ Telos Yayıncılık*

Akan Sular Şarap Olsa kendi hayatı da öykü ve romanlarının kahramanlarından pek farklı olmayan Muzaffer Buyrukçu'nun yeni romanı. Mekân olarak "meyhane"yi seçen Buyrukçu, bu evrensel mekânda, milyarlarca insanı sergileyen bu pazarda yeni bir "İnsanlık Komedisi"yle tanıştırıyor bizi.

Edip Cansever "*Orda uzaklıklar var, orda yalnızlıklar var, orda mutluluklar, mutsuzluklar var, orda erinç, dinginlik, sadelik var. Sizin anlayacağınız her şey var orda. Adını unutur mu insan? İnanın bana orda unutmuş gibi oluyorum adımı.*"

***PSİKOLOJİNİN ABC'si**/ Gillian Butler-Freda McManus/ Çev: Zeliha İyidoğan Babayiğit/ Kabalcı Yayınevi*

Zihinsel yaşamın gelişen bilimi olan psikolojinin heyecan verici doğasını, hem kapsamlı, hem okuması keyifli, hem de mükemmel bir giriş kitabı niteliğiyle anlatıyor *Psikolojinin ABC'si.*

Oxford Üniversitesi Psikiyatri Bölümü'nde on yıl süresince araştırmalar yapan, halen Ulusal Sağlık Servisi'nde çalışan Gillian Butler ile Oxford Üniversitesi Psikiyatri Bölümü'nde terapist olarak çalışan Freda Mc-

Manus tarafından hazırlanan yapıt psikolojinin tanımını yapıp, tarihçesini aktarıyor öncelikle. Olgusal bilgiler aktarılırken –algı, öğrenme, bellek, düşünme, duygular, güdülenme, bireysel farklar...–, psikoloji ne içindir, psikolojinin doğru ve yanlış kullanımı nelerdir gibi sorularla psikolojinin sınırları ve sorumlulukları da sorgulanıyor.

BOŞLUKTA/ *Fatih Altınöz/ Matbûat Yayınları*
Kitapların kapağına, başlığına, arka kapak yazısına sızmış bir kültürü ciddiyetle ti'ye alıyor kitap; ama yeni bir mizah diliyle, türünün ilk ve tek örneği olarak. Allı pullu görünümleriyle okur avına çıkmış kitapları yakalayan güçlü bir sezgiye sahip *Boşlukta*. Olabildiğince özgür, özgün ve rahat bir dille kitapların da yaşadığımız hayatta olduğu gibi gereksiz, saçma, olmasa da olur, üçkâğıtçı, dışı cilalı ama içi boş türden varlıklar olabileceğini gösteriyor. Eleştirisi yapılacak kitabı, okuma gereği bile duymadan, oturup ne anlattığı belli olmayan eleştiriler kaleme alan eleştirmen ve entelektüellerimize muzipçe bir çıkıntılıkla takılıyor.

ÇOCUK HAKLARI/ *Çivi Yazıları*
Kişilikleri görmezden gelinen, yok kabul edilen, çirkinliklerin ve haksızlıkların en büyük mağduru çocuklar, çocuklarımız... Emeği, bedeni sömürülen çocuk işçiler, izbe metropol sokaklarında uyuşturucuya alıştırılan çocuklar, yoksulluğun sonucu olarak karakollara düşen çocuklar. Anadilinde eğitimi yasaklanan, özkültürüne yabancı çocuklar. "
İnsan haklarının gerçekleşmesinin başlangıç noktası denebilecek bir öneme sahip olan çocuklar ve çocuk hakları konusunda, İnsan Hakları Derneği İstanbul şubelerinin öncülüğünde hazırlanan bu yapıt sadece çocuklar için değil daha çok yetişkinler için bir çocuk hakları bilinci oluşturmak amacında.

KİTAP YAZILARI/ *Yılmaz Elmas/ Ulusal Yayınlar*
Kitap Yazıları, yerli ve yabancı pek çok seçkin yazarın kitaplarının tanıtım ve eleştirilerinden oluşuyor. Öner Yağcı'nın *Kardelen*'iyle başlıyor Elmas'ın keyifli yolculuğu: *Nanik yapan/ bir eylül çocuğunun/ kurutulmuş çiçekler/ ve güvercinlerle dolu/ hasretliği bu.../ Sanki gülmenin resmi/ kış ortasında bahar yani/ Kardelen çiçeği...*"
Sunay Akın'ın *Kırılan Canlar*'ı, Giordano Bruno'nun *Diyaloglar*'ı, Afşar Timuçin'in *Felsefe Bir Sevinçtir*'i, Boris Gorbatov'un *Baş Eğmeyenler*'i, Nejat Elibol'un *Direnen Haliç*'i, J. Paul Sartre'ın *Hepimiz Katiliz*'i, Demirtaş Ceyhun'un *Türk Edebiyatındaki Anadolu*'su... ve daha nice kitabı daha yakından tanıyorsunuz *Kitap Yazıları*'nda.

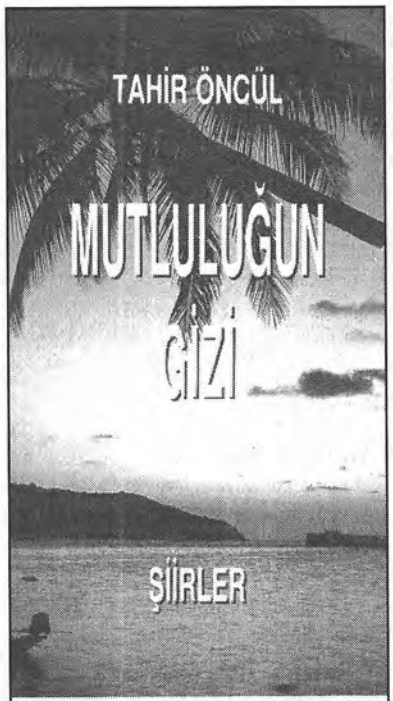

AÇIK KAPI

Ben ardına kadar
Açık bir kapıyım
Sevda ve dostluk
Seline
Ben ardına kadar
Açık bir kapıyım
Yürekten uzanacak
Bir dost eline
Ben ardına kadar
Açık bir kapıyım
Yüce duyguların
Yükselişine
Ben ardına kadar
Açık bir kapıyım
Bu yüzden yıkılmadım
Yıkılmayacağım..

3

Perakende Fiyatı (KDV Dahil): 600.000-TL
Toptan ve perakende isteme adresi
TAHİR ÖNCÜL (SİDEMARA MOTEL)
Gül Sok. Side-Antalya
Tel/Fax: (0242) 753 10 83
İstanbul İrtibat: (0216) 324 94 71

ÇİĞDEM DER Kİ.../ *Miyase Sertbarut/ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*
1986'dan bugüne çeşitli il ve ilçelerde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliğini sürdüren Miyase Sertbarut yazmaya radyo oyunları ile başlamış. Birçok oyunu seslendirilen, skeçleri canlandırılan Miyase Sertbarut 1996 yılında Ankara, Çankaya Belediyesi ve Damar dergisinin ortaklaşa düzenlediği 3. İlkbahar Öykü Yarışması'nda çocuk öyküsü dalında birincilik ödülü almış. *Çiğdem Der Ki...* Türkiye İş Bankası Yayınları tarafından, Çocuk ve Gençlik Kitapları Dizisi içerisinde yayımlanmaya değer bulunmuş dört kitaptan biri. Çocuk hikâyelerinden –Çöp Ev, Kınalı Keklik, Bir Varmış Bir Yokmuş– oluşan bu yapıtta, kimi zaman bir köy yaşamının sevinçlerine, umutlarına, hayallerine ortak olurken kimi zaman tabiata olağanüstü bir sevgiyle bağlı küçük bir çocuğun mücadelesine tanık oluyorsunuz.

HAYATIN DEĞERİ/ *John Harris/ Çev. Süha Sertabiboğlu/ Ayrıntı Yayınları*
Hayatın Değeri'nde John Harris bir bütün olarak tıp etiğini irdeliyor. Tıp araştırmalarının ve tıp pratiğinin karşımıza çıkardığı belli başlı etik sorunlar, bunların üzerinde düşünme yöntemlerimiz ve geleneksel çözümlemelerimiz felsefenin ateşiyle sınanıyor, her birine tek tek, adım adım değer biçiliyor bu yapıtta.
Tüpte döllenme, embriyon deneyleri, yumurta ve embriyon bağışı, rahim kiralama, organ nakli gibi modern tıp uygulamaları etik çözümlemenin süzgecinden geçiriliyor. *Hayatın Değeri*, yaşama değer vermeyi nasıl anladığımızı ve yaşamının değerli olduğu sonucuna vardıklarımızın yaşamına saygı göstermenin neyi kapsadığı hakkında bir tez ve onun savunması...

BAK BAK DESİNLER/ *Cengiz Bektaş/ Evrensel Basım Yayın*
Bak Bak Desinler Cengiz Bektaş'ın Günlük Emek gazetesinde "Yaşama Kültürü" başlığı altında yayınlanan yazılarından oluşuyor. Yapıt hem yaşama kültürü bilincinin, tutumunun ve beğenisinin oluşmasının yolunu açıyor hem de mimarlar arasında tartışılan sorunların konunun uzmanı olmayanlarca da anlaşılmasını sağlıyor. İnsanlara yaşamı, çevrelerini ve doğayı sevdiriyor, insanların içinde bulundukları ortam ve mekânları nasıl yaşanır kılabileceklerinin ipuçlarını veriyor. Cengiz Bektaş yapıtta yer alan denemeleriyle gelişen yaşam kültürüne, yeni mekân ve ortamlara doğru ilerliyor.

BİZANSTA KAYIP ZAMAN/ *Mehmet Coral/ Milliyet Yayınları*
İstanbul'un Konstantinapolis kimliğiyle yaşadığı 1123 yılını öyküleştirerek anlatıyor *Bizansta Kayıp Zaman*. Yerler, mekânlar, kişiler özgün adlarıyla ve tarih içindeki pers-

pektifleri fazla bozulmaksızın yeniden canlanıyor; Constantinus'tan II. Mehmet'e...
Mehmet Coral'ın Bizans İstanbul'u üzerine yaptığı üç yıllık bir çalışma sonunda kaleme aldığı bu yapıt özgün yapısıyla yeni bir yazın türünün de habercisi olacağa benziyor.

MEDYA ELEŞTİRİSİ ya da HERMES'İ SORGULAMAK/ *Faruk Arhan-Temel Demirer-Umur Hozatlı-Özgür Orhangazi-Sibel Özbudun/ Öteki Yayınevi*
Söz Tanrısı, hile, yalan Tanrısı, beklenmedik servetlerin Tanrısı, tüccarların ve hırsızların koruyucusu, ama özel mülkün gözeticisi, altın sopasıyla insanları uykulara daldırıp uyandıran, eşyanın biçimini değiştiren, olayları çarpıtan Tanrı, Olympos'un uşağı Hermes. Tanrılar pazarında medya için bundan daha uygun bir Tanrı bulmak mümkün mü?
Türkiye Ortadoğu Forumu Vakfı Özgür Üniversite Kitaplığı'ndan bir yapıt *Medya Eleştirisi ya da Hermes'i Sorgulamak*. Öncelikle bir bütün olarak medyayı, ilişkileri içinde inceliyor, tanımlıyor. Türk ya da Türkiye medyasını özel olarak sorgulayıp, gerçekleriyle gözler önüne sererek, "Ne Yapmalı?" sorusuna eşitlik, insanca bir yaşam ve bilginin toplumsallaştırılması adına cevaplar arıyor.

DOSTOYEVSKİ/ *Nikolay Aleksandroviç Berdyaev/ Çev: Ender Gürol*
Yüzyılımızın önemli düşün insanlarından Nikolay Aleksandroviç Berdyaev, bu yapıtında Dostoyevski'nin yaratıcılığının kaynaklarını irdeliyor. Berdyaev, Dostoyevski'yi vareden kültür ortamına ve onun yapıtlarındaki ana izleklere yaklaşımı inceliyor, yaratıcının düşüncesindeki gizil güçleri ortaya çıkarmayı amaçlıyor. Bu yapıt, Dostoyevski'nin dünyasına girebilmek, onun düşün evrenini kavrayabilmek için anahtar bir metin niteliğinde.

MİHRİ MÜŞFİK: ÖLÜ BİR KELEBEK/ *Selim İleri/ Oğlak Yayınları*
Öyküleri ve romanları ile edebiyatımızdaki kendine özgü yerini belirleyen ve koruyan Selim İleri bu kez bir tiyatro oyunu ile çıkıyor okurlarının karşısına. Bu oyunda, Selim İleri bir anlamda gönül borcunu ödüyor, kendi döneminde mücadele vermiş ancak bugün unutulmuş bir kadını, Türk resminin ilk kadın ustalarından biri olan Mihri Müşfik'i ele alıyor. Türk toplumunun Batılılaşma serüvenine ve sanatçının toplum içindeki konumuna ışık tutuyor. Türk resmi meraklılarının, tarihle ilgilenenlerin ve tiyatro severlerin ilgiyle okuyacakları bir yapıt.

YABANCILAŞMA/ *Temel Deminver-Sibel Özbudun/ Öteki Yayınevi*
Yabancılaşma kavramı, "Yeni Dünya Düzen(sizliğ)i"nin damgasını vurduğu dünya koşullarında çağın sorunlarına ilişkin temel kavramlardan biri. Bu kitap, yabancılaşma kavramını yeniden tartışmaya açmayı hedefliyor ve bu kavramın tarihsel biçimlenişi konusunda özellikle genç okurları bilgilendirmeyi amaçlıyor. Bu kavramın "ne" olduğunu, anlamını araştırırken onun kökenlerine iniyor, yabancılaşmanın ortaya çıktığı alanları inceliyor.

BİR "NEW" VARMIŞ "YORK" OLMUŞ/ *Mine G. Kırıkkanat/ Milliyet Yayınları*
"Biz Eski Dünya'nın çocukları, Yeni Dünya deyince Amerika Birleşik Devletlerini, ABD deyince New York'u anlarız. Bu kent, ..., yeryüzü ölçüsünde bir özenti yaratmış ABD'nin vitrinidir. Amerikan sinemasının yüzde doksanı, mekân olarak New York'u kullanır. Oysa New York ... kendi kendini yaratmış bir efsanedir" diye düşünüyor Mine G. Kırıkkanat. Bu kitapta, herkes gibi kendisinin de sahip olduğu önyargıları sorgulamak istiyor. Bir çeşit yolculuk güncesi sayılabilecek gözlemler yapıyor, kentin geçmişinden geleceğine uzanan bir köprü kuruyor. Eğer herkesin hayallerini süsleyen bu kente gitmek isteyip de gidemeyenlerdenseniz buyrun bir de bu köprüden bakın New York'a...

ROCK SÖZLÜĞÜ/ *Metin Solmaz/ Pan Yayıncılık*
Metin Solmaz'ın *Rock Sözlüğü* adlı bu yapıtı iki ana bölümden oluşuyor. İlk bölümünde blues, blues'dan rock'a geçiş ve rock; toplumsal etkileri ve önemli müzisyenleriyle birlikte, tarihsel gelişimleri içinde anlatılıyor. İkinci bölümde iki yüzün üzerinde maddesi olan bir sözlük yer alıyor; gitar markalarından rock festivallerine, terminolojiden rock türlerine kadar rock'la bir biçimde ilgili birçok şeyi açıklıyor.

MEVHİBE-II/ *Gülsün Bilgehan/ Bilgi Yayınevi*
Çankaya Köşkü'nde İkinci Dünya Savaşı'nın sıkıntılarını, Pembe Köşk'te demokrasiye geçişin sancılarını yaşayan, İsmet İnönü'nün eşi, bir devrin first lady'si Mevhibe Hanım resmi konumunun yanı sıra annelik görevlerini hiçbir koşulda aksatmayacak kadar da iyi bir anne.
Gülsün Bilgehan, *Mevhibe-II*'de anneannesinin heyecanlarını, acılarını ve sevinçlerini aktarırken, okurlara yakın tarih içinde hoş bir gezinti yaptırıyor.

OKUL ARKADAŞIM/ *Melisa Gürpınar/ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*
Şair Melisa Gürpınar bu kez bir çocuk romanıyla okurlarla buluştu. Gürpınar "Düşlerime giren aydınlık sınıfta kendime duyduğum güvenin aynısını gerçek hayatta yakalayabilmek, başarının ilk koşuluydu bana kalırsa. Bugün bile yaşama sevinci ve coşkusuyla dolu olmasam, yıllar sonra bir kitapevinde ilk kez karşılaştığım okul arkadaşımdan esinlenip, çocukluk ve gençlik anılarımın ana çizgilerini içeren bir kitap yazabilir miydim acaba?" demiş ve bu 'acaba' kitabın çıkış noktası olmuş. Ülkesinin bütün öğretmenlerine ve okula gidebilen, gidemeyen bütün çocuklarına adadığı kitapta Türkçenin güzelliğini bir kez daha duyumsatıyor.

TAO TE CHING - Anlam ile Yaşam Betiği/ *Lao Tzu/ Türkçesi: Murat Alpar/ İyişeyler Yayıncılık*
Tao Te Ching Batı düşüncesine, Batı ekinine katkıları olmuş bir yapıt. Yalnız İngilizcede bugüne dek otuzdan çok çevirisinin yayınlanmış olması, bu yapıtın Batı'da uyandırdığı ilgiyi belgelemeye yeter. Hem felsefe kurgusu, hem gizemci düşüncenin bir sonucu olan kitap, yaşamın uyumu ile akışı ve yaşama ilgi göstermenin gerekliliği üzerine bir yapıt. Bir anıt yazısı kısalığındaki kitap konu olarak ele aldığı Tao kadar bitip tükenmez bir bilgelik betiği. Yazıldığından aşağı yukarı üç bin yıl sonra bugün bile, üzerimizde bıraktığı güçlü ve doğrudan etkiyi, Lao Tzu'nun görüşlerini kolay anlaşılır imgelerle anlatmasından kaynaklanıyor.

FLU'ES/ *küçük İskender/ Parantez Yayınları*
Kitap "Bir küçük İskender Romanı"; öyle olduğu için de elbette ki postmodern bir anlatı. Şiirden, öyküden, çizimlerden, içki kokteyllerinden, yemek tariflerinden, mektuplardan ve hatta bir yığın ıvır zıvırdan yararlanarak yaşamın hesap edemediğimiz noktalarına, anlarına ışık düşürüyor; bir anlamda yaşamı yeniden yorumluyor. küçük İskender tiryakileri için iyi bir fırsat daha: "Planlı cinayet herkesin harcı değil. Param yok, sulandırılmış kolonya fena sayılmaz. Kafatasını iyice ezerek yarı toz haline getirmem vakit aldı. Kafatası tozuna alçı katarak bir torba zar yaptım. Artık şansımı denemem gerekecek."

ocak 1999

varlık kitap eki

sayı: 80

NAZLI ERAY

ÖRÜMCEĞİN KİTABI

NAZLI ERAY

"Rüyayaşam"ı yeni bir ad ve yeni bir terminoloji olarak ortaya atıyorum, Örümceğin Kitabı'yla da bunun ilk ipuçlarını veriyorum.

Örümceğin Kitabı/Roman/Can Yayınları

✪ Örümceğin Kitabı *bir yolculuğun romanı; bu yolculuk, adını roman boyunca öğrenemediğimiz kadın kahramanın kendi hayatından, başka hayatlara açılan bir geçiş yolu bulmasıyla (her şey tesadüfen gelişse bile) başlıyor. Daha önce yazmış olduğunuz öykülerden ve romanlardan tanıdık simalar ve mekânlar da var. Bu roman, yazarın şimdiye kadar yazmış olduklarından yola çıkarak kendi izini sürüşü mü?*

– Luigi Pirandello'nun bir sözü var: "Benim yaşamımı yaşayan biri var ve ben onun hakkında hiçbir şey bilmiyorum." İşte bu insanın kendi kendini tanıyamaması. "Ben kimim?" sorusu, bir kimlik arayışı. Bu bir yolculuğun, kendi kendini aramanın romanı; ama durduk yerde değil. Hiç beklemediğiniz bir anda, beklemediğiniz bir konuma oturtulduğunuzda aramanın.

Romanın kadın kahramanı, kendi evi diye başka bir eve giriyor, zaten o hayat da onun değil. Ve o bilinmedik evden "Ömür Uzatma Kıraathanesi"ne geçiş... İnanın orada rahatlıyor insan. Belli bir süre sonra başka kişiler de geliyor. Orası mistik bir alan, terapi odası gibi ama değil...

Hızlı yaşamdan yavaş yaşama geçiş... bir süzme yapıyorum ben. Bilinçaltının yarı dünya yarı rüya; sert bir sahiciliği de içinde barındıran yapısını, yaşamın bir izdüşümü olan romana geçirmek bu.

Roman kelimesi yerine "rüyayaşam"ı yeni bir alternatif olarak düşünüyorum. "Rüyayaşam"ı yeni bir ad ve yeni bir terminoloji olarak ortaya atıyorum, *Örümceğin Kitabı*'yla da bu alternatifin ilk ipuçlarını veriyorum.

✪ *Ömür Uzatma Kıraathanesi, her gidilen yolculukta varılan son nokta olarak göze çarpıyor. Roman insanları o kıraathanede buluşup anılarını birbirlerine anlatarak geçmişte kaybettiklerini arıyorlar sanki. Bir an aradıklarını Örümceğin Krallığı'ndaki aynalarda bulduklarını sanıyorlar. Belki de tek istedikleri yıllardır bildikleri şeyleri tekrar düşünmek.*

– Romanda her şey karışık bir ağ içinde ve bu, ömür uzatma kıraathanesinde çözümlenmeye çalışılıyor, tabii ki dört yaşlı adamın yardımıyla. Ama sonunda onlar da insan ve onlar da örümceğin ağına takılıyorlar. Örneğin, Osman'ın Marilyn Monroe'nun ağına takılması, İzzettin'in 25 yaş hayali; –bu hayal İzzettin'in evliliğini bile sarsıyor, çünkü karısı onu orta yaşın içine hapsetmeye çalışıyor–. Ve en önemlisi de eskiden yapamadıklarımız... Romanda birçok insan yaptıklarını değil de yapamadıklarını anlatıyor. Örneğin, Fevzi, pek güçlü bir insan değil, eğer olsaydı sevdiği kadını elde ederdi, o da sevdiği kadının ağına takılmış. Osman en girişkenleri bence. O hiç bilmediği bir boyuta balıklama dalıyor, 1962 Brentwood California olayını yaşıyor. Gececi Müfit ise tablodaki Sehavet'i gerçekleştiren tek erkek. Nejat'la Hüseyin de Sehavet'i anlatıyorlar ama onların anlattıkları Sehavet geçmişte kalmış. Sehavet'e deli gibi âşıkken Nejat'ın onu elinden almasıyla Hüseyin'in içine bir kin çörekleniyor; onlar bu olayın hesaplaşmasını bir cambazhanede yapıyorlar: bir trapezde. Hüseyin intikamını Nejat'ı her seferinde kurtararak alıyor. Gene de Hüseyin, Nejat'ın yaşamındaki ipoteği hiçbir zaman kaldırmıyor.

Maskeli adama gelince, bütün olayların dışındaki adam o. Romanın kadın kahramanı, onu bir biblo içine hapsediyor. Korunaklı bir ortamda örümceğin ağından uzak tutuyor.

✪ *Bütün bu olanların ötesinde insanı meraklandıran bir öğe de roman insanlarının hepsinin adı varken, romanın başkişisi olan kadının adını hiçbir zaman öğrenememiz. Zaten Örümceğin Krallığı'ndaki aynaya baktığında da kendinden başka biriyle karşılaşıyor. Bunun sebebi kahramanın romandaki diğer kadınları bünyesinde barındırması, tek bir kadın değil birçok kadın olması mı?*

– Bunu böyle de yorumlayabiliriz. Kadın kahramanın kendine ait olmayan bir hayatın içinde olması ve içine düştüğü kimlik arayışı, onun kendi adını arayışı da.

✪ *Örümceğin ince işlenmiş ağı; zaman kaymaları, gelgitleri, düğümleri, kurgusu ve fantezisi ile olay örgüsünün ta kendisi. Okuru da içine çeken o dantelimsi ağ.*

– Örümcekler: onlar hayatlara dokunmuyorlar. Aslolan bir cismin ona yakalandığı anda ondan kurtulamamasıdır. İhtiraslar, tutkular, arzular örümcek ağından kurtulamamaktır. Kadın-erkek ilişkilerinde görüyoruz en çok o dantelimsi ağı; örümcek ağı bende sonsuz kadın imgesidir. Çağıran, elde edilemeyen, terk eden... Kadının en tehlikeli türü, yani dişi örümcek! Çok süratli bir dünyada yaşıyoruz ve gittikçe daha da hızlanıyor. Bir örümcek ağının bu hızın, bu teknolojinin içinde ne yeri olabilir ki diye düşünebilirsiniz; ama bu hızın içinde örümceğin ağının bir anda bizi yakalayıverme olasılığı çok büyük. Çünkü o çok eski ve sonsuz. Bu hızlı dünyada her şey jet gibi gelişirken birdenbire korkunç bir tutku, bir aşk kişiyi karabasan gibi yakalayıveriyor.

✪ *Zaman, mekân, ayna, kaybolmak, bekleyiş, arayış ve anımsama öykü ve romanlarınızdaki eksenler. Bunlardan yola çıkarak imgelem gücünü ve fanteziyi sonuna kadar kullanıyorsunuz. Kaybolmayı, bekleyişi, arayışı, anımsayışı, mekânı severek irdeliyorsunuz, peki ya aynayı?*

– Aynayı seviyorum; fakat bu romanımda çok ürkütücü bir yanı var. Herkesin gençliği görülüyor. Kişiler gençliklerini aynada yakalıyor ama çıkaramıyorlar. Bir bakıma gençlik de örümceğin ağının içinde.

✪ *Bu romanınızda da zamanı irdeliyorsunuz ve hatta tartıklıyorsunuz. Romanın içinde iki temel zaman var sanki. Birincisi düşsel zaman, ikincisi ise romanın düzenli akan zamanı, yani kıraathanedeki zaman. Düşsel zaman, kıraathanenin düzenli zamanına göre daha hızlı akıyor. Bununla beraber bu iki zaman çatallanarak birçok alt zamanı yaratıyor.*

– İç zamanlar, psikolojik zamanlar karışık bir ağ içinde, bu da bir şekilde Ömür Uzatma Kıraathanesi'nde çözümlenmeye çalışılıyor. Hızlı giden zaman, kıraathanedeki zaman, ayna içindeki zaman –hem gelecek hem geçmiş–. Ve tabii ki her zamanın bir mekânı var. Ankara, İstanbul, İzmir, Newyork Metrosu, Lindy'nin Kahvesi, Müfit'in hastane koridoru, bilinmeyen kadının belleği ve diğer hayal mekânlar. Her birinin ayrı bir zamanı var. Ve belki bu zamanların yarattığı birçok alt zaman daha.

İDİL ÖNEMLİ

Mehmet Coral

BİZANS'TA KAYIP ZAMAN

Anı-roman / Milliyet Yayınları

Üç bin yıla yakın bir tarih şeridinde, bu küçük yarımadayla çevresinde yaşanan serüven, en geniş düş gücünün dahi zorlanmasına neden olur. İlk yerleşimlerin, Neolitik Çağ'a kadar uzandığına inanılan bu bölgenin tarihsel dokusu üzerinde gezintiye çıkmak isteği bile heyecan vericidir. Yerküredeki hiçbir coğrafya parçasının, İstanbul'un kendi içinde barındırdığı doğal dokuya sahip olmadığı söylenir.

İki kıtanın birbiriyle çatışmasını güçlü bir akarsu engeller. Bu işin üstesinden gelebilmeye basit bir akarsu olmak yetmez; bir akardeniz olmalıdır, mağrur kıtaları iki yanında tutabilmek için... Aynı akıntı, deviniminin sonunda, bugün tarihi yarımada dediğimiz kara parçasını yaratabilmek için bir "Altın Boynuz" gibi saplanır toprağa. Yaradanın özenle şekillendirdiği bu toprakların üzerinde yaşamış insanların serüveni de, doğası kadar heyecan vericidir. Elinizdeki kitapta yer alan öykülerde, geçmiş zamanların kalın sıvası üzerindeki çatlakların arasından, renkli mozaikler gibi gözüken Bizans İstanbul'una bakmaya çalışıyoruz.

Kentin geçmişi, genel tanımlamaya uygun olarak, MÖ 658 yılına tarihlenir. Grek asıllı Megaralılar, bu tarihte yarımadaya yerleşirler. Yeni kurdukları devleti kralları Bizantio'nun ismiyle anmaya başlarlar. Kendilerinden çok önce buralara gelip karşı sahilde Halkedon'a (Kadıköy) yerleşenlere, böyle bir güzelliği göremedikleri için "Körler Ülkesinin İnsanları" derler.

Yaklaşık 500 yıl boyunca küçük bir Megara kolonisi olarak yaşamını sürdüren Bizantion, MS 195 yılında Roma İmparatoru Septimius Severus'a direnince, bedelini yerle bir olarak öder. Ancak, Severus yaptığı hatayı anlar ve kenti yeniden surlarla çevirerek, ihya eder. Kentin ilk sınırlarını bugün de, neredeyse aynı çizgileriyle, Sirkeci'den Divanyolu'na çıkan yokuşu, Filoksenos (Binbirdirek) Sarnıcı'nın arkasından Çatladıkapı'da Marmara sahiline kadar inerek izleyebiliriz.

Bizantion'un "Kentlerin Kraliçesi" olarak anılan Konstantinopolis'e dönüşümü, Roma İmparatoru I. Constantinus'la başlar. MS 330 yılında, Constantinus kendi adıyla anılacak yeni başkentini (Nea Roma Constantinopolitana) burada kurar. Üç tarafı suyla çevrili bu kara parçasının stratejik önemini çok iyi kavrar. Kenti büyütür. Yeni saraylar, yollar yapar. İmparatorluğunun her yanından getirttiği Antikçağ'ın sanat eserleriyle onu ihya eder. Böylece, kentin yeni sınırları, bugün hiçbir izine rastlamadığımız, ancak hayali bir hatla Unkapanı'ndan Karagümrük'e, oradan Samatya'ya kadar uzatabileceğimiz surlarla çizilir. Sürekli büyüyen kent, nihai sınırlarına MS 420 yıllarında, II. Teodosios zamanında ulaşır. Bugün Haliç'le Ayvansaray'ın kesiştiği bölgeden başlayıp, Yedikule'nin ilerisinde denizle buluşan surlar, tarihi yarımadanın son genişleme hattını oluşturur.

Konstantinopolis, 1123 yıllık yaşamı boyunca dramatik dalgalanmalarla çalkalanmıştır. 23 kez kuşatılmış, iki kez düşmüştür. 1204 yılında, amacından saptırılmış Dördüncü Haçlı Seferi sırasında 57 yıl boyunca Latin işgalinde kalmış; 1261'de mucizevi bir biçimde tekrar Rumların eline geçmiş; en nihayet 1453'te Türk fethinden sonra tarihe gömülmüştür. Eğer II. Mehmed, fethettiği kentin adını, diğer fatihleri gibi değiştirip, "Mehmediye" yapsaydı, tarihsel diyalektiğe uygun hareket etmiş olacaktı. Ama yapmadı. Osmanoğulları'nın başkenti olmasına karşın 400 yıl daha "Constantinus'un kenti" anlamında, Kostantiniye olarak anıldı. Asitane, Dersaadet, İslambol olarak devam eden isimleri, Cumhuriyet'le birlikte İstanbul olarak noktalandı. Aynı zamanda yaklaşık 2.500 yıllık başkent olma özelliğini de, yeni cumhuriyetin devlet yönetimini Ankara'ya taşımasıyla yitirdi.

Eskiden "Altın Üçgen" de denilen tarihi yarımadada dolaşmak her zaman heyecan vericidir. 1.500 yılı aşkın geçmiş zamanı içinde barındıran mekânlarda gezinirken, tanımı zor duyguların titreşimleri sarar benliğinizi. Oraların eski sakinleri, formdan arınmış varlıklarıyla sizi seyrediyorlardır sanki. Bu ilk soyut temastan sonra, içinizi öykülerini öğrenme isteği sarar gezdiğiniz mekânların. Böylece, kendi değerini biçemeyecek yeni bir serüvenle tanışırsınız. Öğrendikçe yinelenen gezintiler, kayıp ufukları yakınlaştırmaya başlar. Görünenin ardına bakabilmek için adeta net ayarı yaparsınız düş gücünüze. Böyle olunca, Aya Yani Studion Manastırı'nda (İmrahor Camii) çatısını gökyüzünün örttüğü çıplak zaman, Khora'da (Kariye Müzesi) yaşamı kurgular. Ayasofya'da, "ilahi bilgelik" önünde bireyin küçüklüğünü hisseder, Anemas Zindanları'nın nice yaşamı söndürmüş karanlık dehlizlerinde dolaşırken umutsuzluğu solursunuz. Belleğiniz, içine girdiğiniz tüm bu yaşamlarla taşkına uğrayacak hale geldiğinde, adeta psikanaliz yapmak istercesine bu öyküleri anlatma gereksinimi duymaya başlarsınız. Ben de öyle yaptım...

Öykülerin tümü Bizans döneminde geçiyor. Yerler, mekânlar, kişiler yaşadıkları çağdaki özgün adlarını korudular. Ancak, bugün anıldıkları isimler de dipnotlara düşüldü. Birçok öyküde zaman, mekân ve kişilerin tarihsel perspektif içindeki konumları fazla bozulmadı. Yine de, yalnızca öykü anlattığımızın altını çizmek gerekir. Bizans tarihiyle ilgilenenler, S. Eyice, D. Nicol, J.J. Norwich, G. Ostrogorsky, A. Vasiliev gibi yazarların konuyla ilgili kitaplarından yararlanabilirler. İstanbul'u hakkıyla gezmek isteyenlere de özellikle J. Freely ve H. S. Boyd'un *Strolling Through İstanbul* adlı gezi kitabını öneririm. Bundan başka, Çelik Gülersoy ve Murat Belge'nin gezi rehberleri de yararlanabileceğiniz yapıtlar arasındadır.

Bizans halkı kendilerine Romaioi (Romalılar) derdi. Bu yüzden Türkler onlara kısaca Rum dediler. Konstantinopolis, dünyanın en büyük, en güzel, en müreffeh kentiydi. Kısaca "kent"ti. Yani Poli'ydi. İstanbul kelimesinin bile Rumca Stan Poli (kente doğru) kelimesinden kaynaklandığı sanılır.

Öykülerimizin değişmez karakteri de Poli'nin kendisidir.

John Harris

HAYATIN DEĞERİ

İnceleme / Türkçesi: Süha Sertabiboğlu/ Ayrıntı Yayınları

Tıp etiği yakın zamanlara dek, son derece önemli iki buyruktan oluşurdu. Bunlar şöyleydi: Reklam yapma ve hastalarınla cinsel ilişkiden kaçın. Doktorların bu emirlere uymak için ellerinden geleni yaptığı zamanlarda ahlak filozofları ise hayatın anlamından çok, sözcüklerin anlamıyla ilgiliydiler. Ama şimdi yalnızca doktorlar değil, sağlık mesleğindeki herkes tıp pratiğiyle ilişkili etik sorunlarla ilgilenmektedir ve ahlak filozofları yeniden, sorunları yalnızca açıklamaya ya da çözümlemeye razı olmayıp en temel ve esas ahlak sorunlarıyla ilgilenir ve bunlara yanıtlar bulmaya çalışır hale gelmişlerdir.

Böylece, sağlık görevlileriyle ahlak filozoflarının ilgisi aynı konularda birleşmiştir. Bu kitap bir filozofun, geniş anlamıyla tıp pratiğinin ortaya çıkardığı en karmaşık etik sorunların bazılarıyla uğraşma ve bunlara yanıt arama girişimidir.

Kitabın içindekiler listesi inceleyeceğimiz sorunların dağılımını gösteriyor ve giriş bölümünde, bunun nasıl yapılacağı ve farklı konuların nasıl birbiri içine girdiği hakkında bazı şeyler anlatılıyor. Şimdi, okuyucunun öncelikle hazır olmasını istiyorum. Ele alacağımız konuların çoğu, kelimenin tam anlamıyla yaşam ve ölümle ilgili, serinkanlı ya da tarafsız olunması kolay olmayan konulardır. Ben de öyle davranmaya çalışmadım zaten. Öte yandan, bu konular çok önemli ve çok acil olduğundan yanıtlarını ve çözümlerini bulmak da aynı derecede zordur. Ben yine de sonuçlara varmaya çalıştım ve bu düşüncelere varmamın nedenlerini ve kanıtlarını elimden geldiğince sağlam ve inandırıcı bir şekilde sundum. Yolu pek iyi göremediğimde de bunun nedenlerini ortaya koydum.

Filozofların serinkanlı ve tarafsız olmasını bekleyenler düş kırıklığına uğrayacaklar. Böylesine önemli konularda bir sonuca varıp da vardığınız sonucun ya da sizi bu sonuca götüren sağlam nedenlerin başkaları tarafından dikkate alınıp alınmayacağına kayıtsız kalmanız olanaksızdır. Umudum herkesi ikna etmektir elbette; ahlaksal bir tartışmanın ve de sorularla uğraşmanın öncelikli amacı budur. Ama ikna edemezsem de, sunduğum görüşler başkalarını, daha doğru sonuçlara götüren daha iyi tezler bulmaya iterse mutlu olurum. Ahlak sorunlarında karara varma tarzımızı düzeltme ve böylece dünyayı daha iyi hale getirme şansına sahip olmayı ancak bu şekilde, yani ahlak tartışmasıyla umut edebiliriz. Çeşitli durumlarda ya da vakalarda uygulanabilecek, kural ya da amentü kabilinden bir kılavuz arayanlar aradıklarını bulamayacaklar. Bildik ve tatminkâr ahlaksal inançlarımızın yeni durumlara nasıl uygulanacağını göstermeye çalışmaktan çok, yeni durumların ve tıp bilimiyle pratiğindeki buluşların temel inançlarımızı nasıl sarstığını ve bizi, sorunları yeni baştan gözden geçirmeye nasıl zorladığını göstermeye çalıştım çünkü.

Haklar konusunda da birkaç şeyin söylenmesi gerekli.

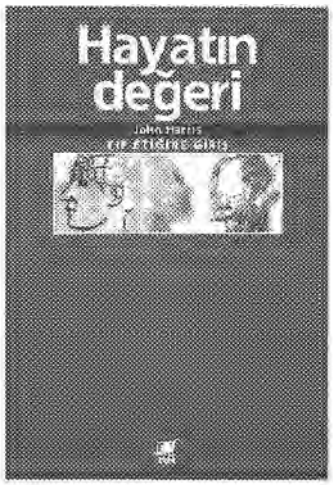

Hiçbir hakkın "mutlak" ya da "doğal" olduğunu kabul etmediğim hemen anlaşılacak. Benim kanımca, "hak" sözcüğünün kullanımı genellikle bir konunun doğrularıyla yanlışlarını aydınlatmaktan çok karartmaktadır ama "doğru" ve "hak" sözcükleri normal konuşmaya öylesine yerleşmiştir ki bunların kullanımından tümüyle vazgeçmek olanaksızdır. Ama "hak" terimini ahlaksal bir tartışmanın *öncüllerinden* biri olarak değil, onun *sonucuna* dayandırılmış olarak kullandığımı açıklamam gerekir. Yani birinin bir şeye hakkı olduğu söylenmişse söz konusu kişinin hiçbir koşulda o şeyi yapmaktan ya da elde etmekten alıkonulmaması ya da buna engel olunmaması gerektiği anlamına gelir bu. Bunun gerekçesi ise, o kişinin "kendiliğinden ortaya çıkmış ya da 'bulunmuş', adına hak denen bir şeye sahip olması" değil; yalnızca, onu alıkoymanın yanlış olduğunu gösteren esaslı ahlaksal nedenlerin varlığıdır.

Son olarak, okuyucu, hastalar bir yana, sağlık çalışanlarının tümünü erkek olarak anmadığımı fark edecektir. Yani, "adam" ve "kadın" gibi zamirleri, gerçekleştirmiş olmayı umduğum gibi, rasgele kullandım; dildeki inceliği yitirmeyi ve geleneksel kullanımı çiğnemenin bedelini göze alarak yaptım bunu. Ama geleneksel uygulamaların çiğnenmesi ya da en azından sorgulanması bu kitabın amaçlarından biridir zaten.

HİLMİ YAVUZ

Akşam Şiirleri

VARLIK/ŞİİR

Melisa Gürpınar

SALKIMSÖĞÜTLERİN GÖLGESİNDE

Düzyazı-Şiirler/Can Yayınları

Hiç kimse tek kişi gibi duyumsamaz kendini, birbirini tamamlayan ya da birbirine aykırı, birden fazla kişiliği olduğunu bilir. Ama çevresindekilerin tutarsızlıkla suçlamasından çekinip olabildiğince tek bir kimlik sergilemeye çalışır. Çoğunlukla da en çok beğeni toplayacak, saygı duyulacak sandığı yanını göstermeye çalışır. (Bunu hepimiz biliriz, kendimizden). Bu konuda en sakınımsız davrananlar, kuşkusuz, sanatçılardır. Özellikle de şairler. Bu yüzden, şairlerin yazdıklarını okurken, tanıdık bir dünyayla karşılaşırız, söylemekten, açıklamaktan çekindiklerimizle. Şairler, aynalarımızdır, bizi bize gösteren. Melisa Gürpınar'ın şu satırları, hangi insana, özellikle de kadına yabancıdır:

"Ben de sizin gibi tek bir kişi değilim aslında. Kimbilir kaç kadın barınır bu bedende, ıssız bir koyda kışı geçiren tekneler gibi yan yana. Birbirinden habersiz sevdalanırlar hayata. Ölüme özenirler, aşka koşarlar bakmadan ardlarına."

Günlük yaşamanın kargaşasında duyduğumuz bezginlik, her şeyi bırakıp kaçma isteği; gelişini iple çektiğimiz bir bayram günü ya da yılbaşı kutlamasında duyduğumuz hüzün, bu içimizde duyduğumuz birbirinden farklı kişilikler yüzünden mi yoksa? Melisa Gürpınar'ın "Biri soyluysa, biri keman çalar sokakta. Biri şişmandır, düşlere dalar koltuğunda. Öbürü kanatlı bir karınca gibi uçarak yürür kumsalda" diye anlatıverdiği içdünyamız, çoğunlukla bize bile çözümsüz gelmiyor mu? (Kadınların güç anlaşılır olduğu tezi var bir de. Tek boyutlu insanlarla daha kolay yaşanabileceği düşüncesinden üremiş bu tez, erkeklerin kaç kişiliği olduğunu sorgulamamış, dahası birden çok kişiliği erkeğe uygun görmüş olmalı.)

Yalnızlık Ülkesi

İçdünyamızın kalabalıklığı, yalnızlığımızı engellemez elbet. Daha doğrusu kendimizi yalnız duyumsamamızı arttırır. Yalnızlık bezdirici değildir her zaman. Bazı günler, özlediğimiz, baş başa kalmak istediğimiz bir sevgili bir sığınak olur. Melisa Gürpınar, bu yalnızlık duygusunu bir ülke gibi algılayıp, anlatıyor:

"Ben de işte, ömrümün bu döneminde, şairlerin ortak mülkü olan yalnızlık ülkesinin kapılarını, huzur ve dinginliğe biraz olsun aralayarak, sözün isyanını denetlemeyi, haykırmadan acı çekmeyi ve alışılmadık küçük mutluluklar yaratmayı denedim. Bütün istediğim toplumsal ve bireysel hayatımızın sorunlarla dolu alacakaranlık ortamına, şiirin titrek ışığıyla yeniden yaklaşırken, ayrıntıların üstünde birikmiş tozlu, kıpırtısız duyguları aydınlığa çıkarabilmekti."

Melisa Gürpınar'ın bu satır-dizelerindeki imgelere şöyle bir göz atıldığında bile, onun şiirini nasıl kadının günlük yaşamından yansıyan görüntülerle kurduğu görülecektir. Ben bu satır-dizelerle, hep ıvır zıvır diye adlandırdığımız, artık kullanılmayan ya da kullanılması ertelenmiş eşyalarla tıka basa dolu tavanaralarını, bodrumları anımsadım. Evrak dolaplarını da. Bir mumun, pili bitti bitecek bir elfenerinin ışığında, eşyaların kâğıtların üzerine birikmiş tozları temizleyerek, işe yarar bir şeyleri çürümekten, unutulmuşluktan kurtarmaya çalışan bir kadın. Nedense, sabahlığı var üzerinde. Sanki gece yarısı, unutamadığı bir mücevher kutusunu aramak için çıkmış yatağından. Belki de bir mektubu. Temizlik yapmaya hazırlanmanın, bir dolabı boşaltmanın evecenliği değil üstündeki. Daha çok düşlemindeki bir ayrıntıyı yeniden yaşamanın, ya da çok özlediği bir ilkgençlik eşyasının, belki ilk ipek fularının artık işe yaramayacağına kendini inandırmanın gevşek inadı içinde. Aradığını bulmak değil, aradıklarının arısıyla yetinmek istiyor. Ve ışığın değdiği her yerde toz. Neyi örttüğü belirsiz.

Melisa Gürpınar'ın Dünyası

Melisa Gürpınar, kuşağının pek çok şairi gibi ilk kitabını yirmili yaşlarda yayımladı: *Umut Pembeleri*, 1962. Üç kitaptan oluşan ikinci kitabı içinse 1975'e kadar bekledi: *Yeni Bir Gün Şarkısı.* Dize yapısı sağlam, titiz bir işçilik gösteren bu kitaplarını izleyen *Geceyarısı Notları* (1981), coşkunluğu, kadın dünyasına eğilişi ve özellikle öznelden genele açılan yapısıyla yankı uyandırdı. İstanbul'un halklar ve sınırlar mozayiğinden kesitler yansıtan bu yeni bakış açısı Gürpınar'ın yeni şiirlerinin de izleği oldu: *Ara Beni Sevgilim Sözcüklerin İçinde, Yalnızlık Mevsimi* (1983), *Yaz Mektupları* (1985). Gürpınar'ın anlatımcı üslubu, *İstanbul'un Gözleri Mahmur*'da, içeriğe en uygun biçimi buldu: şiirsel öykü/öykülü şiir. 1991 Halil Kocagöz Şiir Ödülü'nü alan ve bir İstanbul üçlemesinin ilk kitabı olan bu çalışmanın ikinci parçası, *Yeni Zaman Eski Hayat* adlı bir oyun olarak 1993'te yayımlandı ve Avni Dilligil Ödülü'nü aldı.

Melisa Gürpınar, 1992'de *Çocukluğum ve Ölümüm*'ü yayımlamıştı. 1998'deyse *Salkımsöğütlerin Gölgesinde*'yi. Bu iki kitap, biçim olarak farklılıklar taşısa da, ortak bir odakta birleşiyor: Yaşamla yüzleşme. Sonsuz gibi görünen yaşamın içinden, bir insana, daha doğrusu bir şaire düşen pay... bir iki kırıntı. Kurulmuş düşlerin anımsanan soluk renkleri ve o düşlerin gerçekleşmemesinin değil, artık gerçekleşemeyeceğinin, zaman kalmayışının burukluğu. Yazı, daha doğrusu yazmak tek varoluş biçimidir. Ne ki, bir şaire yetmez: "Ah yazabilmek, yazdığının kendisi olmaktır. Hep söylerim, tüyden hafif bir kalem de gerekir ayrıca yazara." Melisa Gürpınar, bir kadın olduğunu hiç unutmaz, okura da unutturmaz: "Kalemi bırakınca elimden, kırmızı sabahlıklı bir kadın oluyorum gene, ocakta taşan sütü anımsıyorum hemen."

Kadın şairin dünyasının, erkek şairin dünyasıyla birleştiği ve ayrıştığı yeri irdelemek isteyenler, Melisa Gürpınar'ı okumakla başlamalılar işe.

SENNUR SEZER

NİYAZİ ZORLU:

Hiç hesapta olmayan öyküler çıkardım okurun karşısına. Sonuç olarak dar sokakları, iç içe geçmiş evleriyle şehrin o başına buyruk haritasını, öyküde çizmeye çalıştım.

Şehir İçi Öyküleri/Öykü/Metis Yayınları

✪ *"Kimsin sen?"*

"Ben bir yol yorgunuyum."

"Sen bir yol yorgunusun," dedim. Seni dipteki karanlık odaya götürdüm. Evimizin kilitlenebilir tek odası.

"Uyu. Uyuyunca sana şehri gezdireceğim."

"Neden şehri gezdireceksin? Neden uyuyunca?"

"Unutmak için!"

Bu diyalogla başlıyorsun öykülerini anlatmaya. Yorgunluk, karanlık, dip, kilitlemek, uyumak, unutmak gibi olumsuzluklarla yüklü bir diyalog. Bu "Karşılama", anlatacağın öykülerin de karamsarlıklarla dolu olduğunun bir habercisi niteliğinde sanki, ne dersin?

– Kitabın ismi, "İçli Şehir İçi Öyküleri" olsun isterdim. Çünkü her aklıma/dilime düşüşünde içlenmeden edemiyorum. Çünkü bu öyle bir şehir ki... Ve arkamda bırakırken, onca tembihlere karşı, öylesine yüreğimle baktım ki ona. Bana öylesine sevinçler yaşattı, acılar tattırdı ki. Elbette şehrin tam göbeğinden, yüreği ağzında yaşayan insanlardan söz ediyorum. "İçimde hep bir sıkıntı" olan, sevinçleri kursaklarından geçmeyen, gülmenin felakete çağrı çıkarmakla özdeş olduğunu düşünüp kaygılanan insanlardan. Reşat Nuri Güntekin'in *Miskinler Tekkesi*'nden beri o şehir, o mahalleler hep karadır.

✪ *Neyi "unutmak", şehri mi, kendini mi, yaşadıklarını mı, yaşayamadıklarını mı, insanları mı?*

– Unutmak, diyorum da, unutulacak bir şehir yok aslında. Hepsini ben uydurdum, kimi öykülerde de söylemeye çalıştığım gibi, güpegündüz düş gördüm. Küçükken korktuğumda kanepenin altına saklanırdım ben. (Neden durduramıyorum kendimi, neden ben hep böyle, bir nöbete kapılır gibi konuşuyorum ben?) Büyüdüm ve kanepenin altında birikmiş çocukluğumu bazen tatlı dille, bazen de tehditle, hatta şiddet kullanarak çıkarmaya çalıştım. O sıcaklık, o yakınlıkla doğru dürüst anlatması beklenemezdi... Yazmanın, yani kurgulamanın, uydurmanın tek şartı, unutmak/ uzaklaşmak gibi geliyor bana.

✪ *Öyküler Marika adında birine anlatılıyor. Kim bu Marika? Şehrin kendisi mi? Neden bir kadın? Öykülerin kahramanı, Marika'ya neden saldırıyor?*

– Marika, bozkırdan gelen, denizi ve tabii ki liman şehirlerini bilmeyen bir kız. Şehre olan yabancılığı işime geldi, çünkü şehirli birini kolundan tutup da böyle bir yolculuğa çıkarmaya ikna edemezdim. İzmir bence dünyanın en güzel kadınlarından biri. Tarihine bakıldığında, fatihlerden seyyahlara herkesin İzmir'e bir kadına yaklaşır gibi yaklaştıkları, onu tutkuyla sevdikleri, defalarca öldürdükleri görülür. Bu yüzden öyküler bir kadına, Marika'ya anlatılabilirdi ancak.

✪ *Marika ve öykülerin kahramanı dışında bir ev çıkıyor*

karşımıza. 'Soğuk, basık, beton' bir ev bu. Hatta Marika da bu eve çağrılıyor. 'O evi istemez, ecel gibi korkar görünsem de onu düşlerime buyur eden benim', 'ev bir çatırtıyla ok gibi üzerime geliyor ya da beni kendine çekiyor', 'zaten bizim derdimiz bu duvarın arkasında, evin içiyleydi'. Böyle diyor öykülerin kahramanı ev hakkında. Ev onun için şehirden bir kaçışı mı ifade ediyor, yoksa kaçamayışı mı?

– Evet, ev bir kaçışı ifade ediyor... Şehirden olduğu kadar, diğer öykülerin üstüne serili dilden de bir kaçış söz konusu. Halit Ziya Uşaklıgil'e ithaf edilen öyküde görüleceği gibi, zaman zaman kesintiye uğrasa da (!) klasik anlatım diline yaklaşmaya çalıştım. O ev hâlâ, çevresine örülmüş upuzun duvarlarıyla bir ünlem gibi duruyor. Ve ben gerçekte o eve hiç giremedim. Eve acımasızca saldırmam/ yaklaşmam, bilinmezliğin yarattığı dehşetten olsa gerek.

✪ *"Şişmanlar zayıfların, erkekler kadınların, okuyanlar okumayanların, zenginler fakirlerin, yaşayanlar ölülerin sırtından geçiniyor. Karnıma yapışıyor bu şehir." Bunlar Piç Mahmut'un sözleri. Mahallenin alıştığı ve kolladığı bir has adam Piç Mahmut. Kodamanların ve kocamanların kâbusu. Çok okuduğu için kendini damlara fırlatmış bir cambaz. Memleketi çöle çevirenlere, uyutanlara, umutsuz koyanlara karşı çıkıyor, çatılara kaçıyor, dünyaya tepeden bakıyor, çünkü aşağıda rezilliğin bini bir para. Piç Mahmut'u 'mum gibi eritiyorlar' sonunda. Piç Mahmut'lara yer yok mu bu dünyada, aşağılarda?*

– Piç Mahmut'lara hem yer yok, hem de yer çok bu dünyada. Yer yok; çünkü insanca yaşamaya yönelik her talebin şiddetle ezildiği, yaşamların birbirine tokuşturulduğu, aykırı olana karşı önyargıdan linçe her türlü saldırı araçlarının kullanıldığı bir dünyada yaşıyoruz. Yer var; çünkü onlar her şeye rağmen "kendilerini bir şey sanıyor", 'kocaman'ları rahatsız edip duruyorlar, çünkü bu dünyada "sözlerini" olmasa bile, öykülerini dinletmesini biliyorlar.

✪ *'Bu şehir bütün kırıklıkları zamanla örter sandım. Peki, ya kırılan bir şehir, bir yeryüzü mahşeri nasıl örtülür? Bu soruyu yanma pahasına, içimde sakladım'. Hem şehre saldırıyor öykülerin kahramanı, hem de şehirden bir şeyler bekliyor. Neden özünde kırık olan bir şeyden tüm kırıklıkları örtmesi bekleniyor? Saklayış niye?*

– Aklıma Behçet Necatigil'in o olağanüstü, ürpertici dizeleri geliyor... Sanırım şöyle bir şeydi: *"Gitmek sevincimizdir bazen de cenazelere/ Çünkü herkes öbürüne az çok/ Bir şeyler çektirir"*. Acılarımızı, korkularımızı yatıştıracak limanlar aramakla geçiyor ömrüm, ömrümüz. Yakınlarımızın, ha-

yallerimizin ya da şehrimizin gözümüzün önünde ölümleri bizi acıtıyor. Bu acıyı yok etmek için, onları mezarlarından çıkarıp karşımıza dikiyor ve acımasızca saldırıyor, bize çektirdiklerini anımsatıyoruz, "sorgu günü"nü ahretten dünyaya indiriyoruz, onları kurguya hapsedip yazıyoruz. İskender Savaşır'ın "Tutku 2000"i bu tavrın en yetkin örneği olarak okunabilir sanırım.

✪ *'Yaşamak için değil, hayal etmek için birebirdir bu şehir! Salt seziştir o ... salt duyuş. Uçsuz bucaksız bir kurmaca ülkesidir. Bir veba gibi tutkuyla, ölümüne yaşarsın şehri.' Neler hayal ettiriyor kahramanına bu şehir, neler sezdiriyor? O da bu 'kurmaca'nın bir parçası mı? Bir yandan şehirden kaçarken, bir yandan nasıl 'tutkuyla' yaşanıyor bu şehir? Nedir şehri vazgeçilmez kılan?*

– Çatışmasız bir edebiyat düşünemiyorum ben. Hani fizik deneylerinde olduğu gibi... Karşı yönden gelen su dalgaları, bir sessizliğe, şaşkınlığa doğru birbirini kırar, birbirini söndürür. Yani en çok sevdiğinden kaçar, en korktuğuna doğru deli gibi koşarsın çatışma bitmesin, dünya sona ermesin diye. İster gerçek hayatta olsun, ister yazıda, her türlü ondurma fırsatının dışına doğru fırlatırsın kendini. Pireyi deve yaparsın. Şiire bulaşır, durduk yere başına dert alırsın. Edebiyat çoğunlukla böyle bir şeydir işte.

✪ *'Karşılama' ile başlayıp 'Uğurlama' ile bitiyor öyküler. Gülüyor Marika öykülerin sonunda. Öykünün kahramanı, şehri unutup unutmadığını öğrenmek istiyor Marika'nın. Unuttu mu Marika şehri, yoksa kahramanına 'yüz defa söyletti mi bu şehri?'*

– Şehri unutması için öyküler anlatılmıştı Marika'ya. Öykülerden çıkarken gülüyor ama, korkutucu bir gülüş bu. Unutup unutmadığına ya da delirip delirmediğine okur(lar) karar verecek!

✪ *Kitabın adına baktığımız zaman sanki ayrı ayrı öyküler okuyacakmışız gibi geliyor ama giriştеki karşılama ile eşikteki uğurlama arasında birbirine bağlı öyküler okuyoruz. Neden böyle bir bütünlüğü tercih ettin, şehir içi öyküleri birbirlerinden koparılamaz diye mi?*

– Böyle bir yapı, kimi yazınsal oyunlar oynamama izin verdi. Öyküler arasında gidip gelebildim. Vaatte bulunmama rağmen kimi öyküleri, anlatmadan geçtim. Hiç hesapta olmayan öyküler çıkardım okurun karşısına. Sonuç olarak dar sokakları, iç içe geçmiş evleriyle şehrin o başına buyruk haritasını, öyküde çizmeye çalıştım.

ÜMRAN KARTAL

Derya Çolpan

SES SÖZDEN EKSİLİNCE

Şiir/Era Yayınları

"mumları üfler gibi konuşalım"

Ses Sözden Eksilince, Derya Çolpan'ın ilk kitabı. Kitap üç bölümden oluşuyor. Sırayla: *Eksilmeler, Sözler ve Sesler*. Her bölüm başlığı altındaki şiirler, bir yandan biricikliğini korurken bir yandan da kitabın bütünselliğine katılıyor. Kitabı bütünüyle kucaklayan, "Ses Sözden Eksilince" adıysa, zaten bu üç bölüm başlığının sondan başa doğru okunuşuyla çıkıyor ortaya. Demem şu, kitabın adında, oluşturulan bölümlerde ve o bölümlere alınan şiirlerde rastlantı yok.

Derya Çolpan'ın şiiri gören, gördüğünü yeniden yaratan bir şiir. Okuduğumda bıraktığı ilk izlenim, sanki bir tanışmaydı. Ama karşımdaki, öyle hemence kendini ele veren, hayat hikâyesini anlatmaya meraklı bir şiir değil; mesafeli, ağırbaşlı, temkinli bir şiirdi. Yanında kalmamıza, gerçekten kalmamıza yetecek kadar, arada bir sıcacık gülümseyen dizeleriyse, karanlığına tümüyle sırtımızı dönüp gitmememiz, çağrışımlar silsilesine yakalanmamız için düşürülen alacalardı sanki.

O yine susacaktı ama biz duyacaktık. Yine karanlık olacaktı, ama biz görecektik. Öyle ya, karanlık yok etmez, yalnızca gizleyebilirdi. Peki ne anlardık? Biliyordu ki onun gösterdiğine baktığımızda bile başka şeyler görecektik, çünkü bir nesnenin çağrışımı, bakan insan sayısı kadar çoktu; insan kendi yaşadığını, bildiğini görürdü. Varsın herkes başka bir şeyi ayırdetsin, başka bir şeyin farkına varsın, başka bir şey anlasındı.

İşte bu nedenle, onun değil benim gördüklerimden, yine bu anlamda, onun şiir fincanına bakarken seçebildiğim, aynı şeye aynı ya da yakın çağrışımlarla bakan kimi şairlerden söz edeceğim. Ama önce "Ses Sözden Eksilince"...

Ses, kulağın duyabildiği titreşim. Söz anlamı olan ve içinde sesi de taşıyan sözcük ya da sözcük dizisi. Eksilmek, bir kısmı yok olmak, azalmak. Söz konusu sesin sözden tümüyle yok olması değil azalması, yani fısıltıya dönüşmesi. Şairin şiirine denk düştüğü üzere, usulca söylenmiş sözler...

Kitabın ilk bölümü olan "Eksilmeler"in son şiiri *Âlâ, Yüzbaşım!*'da geçen şu dize, hem kitabın adını, hem de şairin şiir anlayışını özetler gibi: "*mumları üfler gibi konuşalım*", fısıldaşalım yani. Mumları üflemek, karanlığı çağırmaksa, fısıldaşmanın ardından gelen de susuşmak olacaktır elbet. Susmanın derinliği, karanlığın derinliğiyle özdeşir. Derya Çolpan'ın şiirlerinde genel konulardan kaçındığı açık. Aklından geçenleri, anıları, "uzak geçmişin uyumuş duyguları"nı, eşyaları fısıltının gizemiyle canlandırmış şiirinde. Görüntüde çağrışımı güçlendiren sis, alacakaranlıksa, sözde çağrışımı güçlendiren de fısıltıdır. O da böylece içe dönüp, yoklamış yaşamının kaynadığı derinlikleri.

Eksilmeler

Karanlık diyorum, çünkü bu sözcük karanlığını hissettirecek kadar yerini almış Derya Çolpan'ın şiirinde. Ve za-

man, biraz daha daraltırsak tarih; geçmiş zaman... İnsan durduğu yerden bakınca, hangi zaman olursa olsun ilk gördüğü karanlık değil midir? Kitap, ses, sessizlik, söz üzerine kurulmuş görünse de ana temlerden birinin *gece çıkılan zaman yolculuğu* olduğunu düşünüyorum:

Zaman izleği, kitabın ilk şiiri olan *Bir Yalnızlık Denemesi*'nde "saatim en geç zamanı gösteriyor" dizesiyle başlıyor. *Karda Düşünmek* adlı şiirdeyse, kocam hemen gelmese diye düşünen kadının her sevişme yalnızlığındaki zaman korkusu şöyle dile getiriliyor: "*bacaklarını titreten bir zaman açılacak/ kendisinden boşalan yenilgi kadrosuna*". Çolpan'ın zamanı daha çok korkutan, ürperten; demir, bakır sertliğinde, soğukluğunda işlemesine yeri geldikçe değineceğim. "*bulaşacak karbon gece/ karşılıklı oturup/ susuştuğumuz/ pencereden/ aynadan/ rutubetiyle saksı diplerinin/ ve Vita kutularının/ son kullanma tarihleri okunmayacak*" (Gece Oldu mu, s. 15).

Gece'nin bulaşmasıyla... ve Vita kutularının son kullanma tarihleri okunmayacak. Şiir boyunca, yalnızca "vita" sözcüğünün büyük harfle başlaması bile, şairin zaman ve tarihi önemseyişinin işareti kabul edilmeli. Çünkü buradan bakıldığında "Vita" gerçekten de bir dönem insanının içeriden başlayıp pencere önlerine, oradan bahçeye uzanan alternatif tarihidir.

"*perde kapanınca karanlık göreceğiz/ sözlerimizi*".

"karanlık göreceğiz" sözleri, şairin başta söylediğim şiir anlayışını sanki daha da netleştiriyor. Aydınlıkta söylenen sözler duyulur, karanlıkta söylenenlerse görülür. Karanlığın; o kendini zor ele verişin, kendimizden katmanın doğal sonucudur bu. Aslında, perde kapanınca susacağız anlamını yüklenen bu söylem, içsel ve daha zengin bir çağrışımın kıvılcımlarını üst üste çakar içimizde.

Yine aynı şiirin son bölümünde, zaman gece ilişkisi ve daha sonra ele alacağım "kent" izleği iç içe geçer. "*her sokakta bir terzi büyür*" ve: "*ışıklarla teyeller zamanı ve/ kente* şehir *derler gece oldu mu!*"

Gece çıkılan zaman yolculuğu tarihimizedir. Kent ve şehir söylemi toplumbilimsel açıdan irdelendiğinde kent bugün, şehir dündür. Vita'lı tarihimizdir yani. Zamansa karanlık... Bir kentin gecesi gibi. Belki de kent gecesinde gördüğümüz ışıklar kadar görürüz geçmiş zamanı. Ama işte birileri kalbini kısıp, o ışık teyellerinden süzülür karanlığa, şairdir çünkü.

Yaşamak, yaşlanmak, ölmek, eskimek de zamansaldır. Ölüm toprağın altını, yani karanlığı imler.

Yan Odada Uyuyan adlı şiir Arapça "teyemmüm" sözcüğüne ve tabii karanlığa gizlenmiş bir aşk ve sanal sevişme şiiridir: "*elle duvarımı/ kireçten teyemmümü gibi aşkın. Çünkü*".

Teyemmüm, suyun bulunmadığı durumlarda, abdest ya da gusül yerine geçmek üzere, elleri kum, toprak, cinsinden şeylere sürüp yüzün, kolların sığanmasıdır. Aşk, şairde ibadete karşılıktır. Söz konusu zaman sevişme öncesi de olabilir, sonrası da. Öncesiyse, duvardaki kireçle yapılan teyemmüm aşkı kılma hazırlığıdır, sonrasıysa... Oysa yalnızca göz dayanacak kadar bir deliktir düşlenen. Karanlıkta, bu yoksunlukta kırpışan boncuklar (gözler) kanatır birbirini: "*sonra yuvarlaklar/ çok boğumlu bir akrep/ bir ılık süte döner*". Buradaki yuvarlaklar, hem deliğe dayanan gözler, hem de gözlerin dayandığı delik olabilir. Hangisi olursa olsun, "bir ılık süte döner" dizesi, sevişme sonrası dinginlik, uyku gibidir.

Derya Çolpan'ın şiirinde uyku(suzluk) da önemli. "Yan Odada Uyuyan" şiirinin hemen ardından gelen "İnsomnia" (uykusuzluk) adlı şiirinde gece, ses(sizlik), uyku(suzluk) ve zaman iç içe geçmiştir: "*büyüdükçe sesimizdeki yılan/ kış uykusundadır gırtlağımızı yırtan ukde./ gözkapaklarımızı sindiren zehir./ ürperten üniforması zaman'ın./.../ odayı dolduran mukoza/ benim ve bizim dışımızda –ki gecedir/ yapışan sözlerimize–*"

"*büyüdükçe sesimizdeki yılan*" dizesi, "*mumları üfler gibi konuşalım*" dizesini hatırlattı bana: mum-yılan. Biri yanarak, eriyerek akar. Öteki deliğine... sonuç karanlıktır. İkincisi, mumu üflerken çıkardığımız fısıltı ile, yılanın tıslaması. Şiirde, yılan sesimizde büyüyor. Yani sesimizde büyüyen aslında sessizlik. Bunları söylerken bir yandan da "yılan"ın gündelik hayattaki sinsi, kaypak, sokucu, öldürücü konuşmaları işaret ettiğini düşünüyorum. İnsanlar böyle yaşayarak içlerine dert olan şeyleri kış uykusuna yatırırlar. Ama tüm bunların hesabı, uykusuz gecelerde görülür. Çünkü gırtlağımızda kış uykusuna yatırdığımız o düğüm, uykusuzluğa; gözkapaklarımızı sindiren zehir'e dönüşür. Bu dize, uykusuzluk durumunu bence Derya Çolpan'ı en çok ilgilendiren bir başka nedene daha bağlar. O, gözkapaklarımızı sindiren zehir, yolculuğu içimize bırakılmış, ürperten üniformasıyla zamandır aslında.

"... *–ki gecedir/ yapışan sözlerimize–*" dizeleriyse, daha önce sözünü ettiğim *Gece Oldu mu* adlı şiirdeki şu dizelerle aynı şeyi söyler nerdeyse: "*perde kapanınca karanlık göreceğiz/ sözlerimizi*".

Âlâ, Yüzbaşım! şiirinde, aslolan bir şiir arkadaşlığı ve dostluğu. Şiir çocukluğun, anıların ve nesnelerin görüntü hazineleriyle gerçekleştirilmiş. Yine susma, sessizlik ve özellikle zaman işleniyor. Daha önce "mumları üfler gibi konuşalım" dizesinin bu şiirde olduğunu yazmıştım zaten: "*ve o başka adam neden/ yüzünde bir hasan şişmanlığı/ gülüyor? civa gibi dağılan gözleriyle*" ... "*artık yüzbaşım/ mumları üfler gibi konuşalım/ dudaklarımızda leblebi tozları/ yani cam-beyaz dişlerimizle.*"

"*o başka adam*" bence çocuk dilinin işaret söylemidir; "*yüzünde bir hasan şişmanlığı*" da bir çocuk tanımlamasıdır. Şiir "o başka adam" diye gösteren çocuğun işaret parmağını; "hasan şişmanlığı" diyerek genel geçer tanımlamaların üstünden zıplayan çocuğun sevimliliğini; mum üfleyen çocuğun kırmızı, ıslak büzülmüş dudaklarındaki leblebi tozlarını ve noktalı yerleri boyarkenki heyecanını taşır bize. Ora'nın biletini ancak şiir kesebilir. Yalnızlığın ve sessizliğin içinde açan yaşama sevinçleri... Öte yandan, bir daha asla gidilemeyecek olan mevsimin, yani geçmiş zamanın derin hüznüdür yaşanan. Yol arkadaşı şiirle bulunmuştur: Yüzbaşım! Şair onu kendisiyle aynı anda konuşturur ve ona kendi söylediğinin aynını söyletir. Sonra da şiirde şair tarafından kendisine söyletilen sözle ilgili yüzbaşım'ın düşüncesi sorulur: nasıl, yüzbaşım? Valéry'nin dediği gibi, şair düşünü yazarken son derece uyanıktır. Şiir dışı dilin gerçekleştiremeyeceği bu sezi ve duygulanım alanını böyle oluşturmuştur: "*bize ayna uzatıyor. ayna mevsimi değil diyoruz ona/ nasıl, yüzbaşım?*"

Çocukça, şiirin sonunda iyice belirir. Şiir, oyun oynama zevkinin anısını sürdürür sanki. Sessizlik, yalnızca şiirin düşlendiği, yazıldığı andaki sessizlik kadar kalır. Zaten konuşmanın olmadığı yerde susmaktan niye söz edilsin ki? "*şimdi/ noktalı yerleri boya, yüzbaşım/ bakalım kim neyin içi-*

ne doğru duracak." *Âlâ, Yüzbaşım!* şiirinde, bana özellikle zaman teminin işlendiğini düşündüren kimi dizeler şunlardı:

"*bize mevsimi soracak, korkuyoruz*". Mevsim, özellikle de geçip gitmeyi iyice belirleyen bir zamandır. Bu zaman *İnsomnia* adlı şiirdeki üniformasıyla ürperten zamandan başka bir zaman olmasa gerektir.

"*saati soruyor, gülüyoruz: bunu saymıyoruz, yüzbaşım*", "*bize ayna uzatıyor.* ayna mevsimi değil *diyoruz ona*".

Her üç dizede de zamanın geçtiği gerçeğini kabullenememe duygusu var. Saat, mevsim, hele de zaman konusunda yalan söylemeyi hiç beceremeyen ayna! Çaresi çocukluk; gülmek, bunu saymamak olamaz mı?

Sözler

Bölüm, Haydar Ergülen'in "*şimdi giden sözler geri gelmiyor*" dizesiyle başlatılıyor. Dizedeki "şimdi" sözcüğünün bana hatırlattığı ilk zaman sözcüğü "eskiden" oldu. Bölümün ilk şiiri olan *Pelerin*'de de "gece" özel zaman dilimi olarak yerini tam alıyordu.

"*böyle olur bir intiharın şiiri/ ve söyleyemeden geceyi/ sanki çok çiçekli bir kumaş*".

İçinde "şiir" sözcüğü de geçen bu bölüm, bence Derya Çolpan'ın şiirine girebileceğimiz önemli bir kapı. Şairin onca söylediği gece, aslında söyleyemediğidir. Ya da tam dilinin ucundadır da... Sanki... Şiir biraz da bu değil midir zaten. Şiirin giriş dizelerinde bir karakalem çalışmasıyla gündüzü betimleyen şair, geceyi söyleyemez. Öteki insanların açıklayamadıklarını şair de açıklayamaz, açıklamaya kalkışsa şiir olmaz zaten. Hayat karşısındaki güçsüzlüğümüzü açığa vurmak da bir dereceye kadar yenmektir. Şiirin bazen tek sözcüğünden girilen bitmez yolunda, şairin düşlerini, özlemlerini kendine batırdığı o yerde, onun söyleyemedikleriyle, bizim söyleyemediklerimiz selamlaşır. Yazılışın yaşantısında buluşanların sahte olmayan selamlaşmalarıdır bu. Çoğalmak yenmektir. Verili hayatı ve sözlerini yönetmektir. Şiir bu özelliğiyle, iç içe tutuşmak olur.

Düşünürüz... Gündüzü söyleyip geceyi söyleyememek nedendir? Gündüze doğru bakacak uzun bir karanlığımız vardır da ondan mı? Geceyi düşünecek, söyleyecek gündüzümüz yağmalanmıştır da ondan mı?

"*anneler mektupları hep gece okur*". Bu dizede de gecenin derinliğiyle, anne çocuk bağının derinliği iç içe geçiyor. Mektuplar, beyaz elbiseli çocuklarının geceyi söyleyemeyen intihar şiirleri midir yoksa? Gecede, o söylenemeyen zamanda, söylenemeyenler...

"*gece ağlayıp diazem içerler en çok*". Şair bizi dışarıya kör etmeyi başarıyor. İçimizde sakladıklarımıza çöken sis, karanlık ağıyor usul usul.

"*koynunda sakladığı harita/ dağlar batar denizler ıslatır/ konuşurken r'leri vurgulamak gibi/ peleriniyle yatar rüzgârda*". Bu dizelerde, şairin gezgin ruhuyla karşılaşıyoruz. *Âlâ Yüzbaşım* adlı şiirinde "*gitmek diyor çok önemli./ sırtında ayışığı izleri.*" diyen şair, bu şiirinde gitmeyi koynunda sakladığı haritayla gerçekleştiriyor. Kalbine batan, kalbini ıslatan bir gitme düşüdür bu. "*dağlar batar denizler ıslatır*" dizesindeki r'ler dikkate alınınca, hemen ardından gelen "*konuşurken r'leri vurgulamak gibi*" dizesi hem bu, hem de "pelerin" dizesindeki "*r*" sesinin çağrışımıyla oluşturulmuş olabilir. Şair, tek başınalıktan çok, o tek başınalığın imgelerini canlandırmayı başarıyor. Şiirin anlamı, şiirin kendisi oluyor. "*konuşurken r'leri vurgulamak*" yani ses ve söz yaşanan değil, bir kendisine benzetilen olarak alıyor yerini. Aslolan peleriniyle rüzgârda yatmak. Hem de vurgulu bir savruluşla... Pelerin, daha ilk başta gitmek demektir. Rüzgâr da durmaz zaten. "*anneleri diker şairlere pelerinlerini*". Pelerin gitmekse, şairi o uzun yolculuğa hazırlayan da mektupları sesin azaldığı saatlerde okuyan, ağlayıp diazem içen annenin kendisidir. Her şiir ölüp dirilen, rüzgârda yatıp gecenin söylenemeyenleriyle üşüyen şairin pelerinini, annesi geceleyin, geceden diker. Şair de çıkarmaz onu üstünden. Gitse bile yanındadır artık annesi. Birazcık olsun korur onu zaman ayazından. Pelerin, pelerin midir artık; rüzgâr, rüzgâr mı?

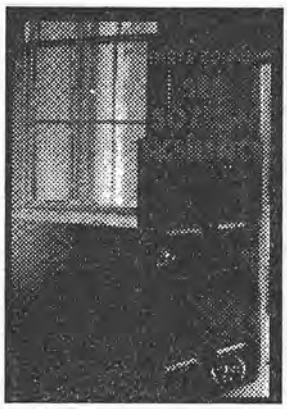

Sözler bölümünün altı şiirinin adı, meslek adlarından oluşuyor: Macuncu, Hallaç, Demirci, Kuyucu, Kalaycı ve Çırak. Derya Çolpan'ın kitabına sinen nostaljiden yola çıktığımızda, şiirini yazmak için bu meslekleri seçmesinin rastlantı olmadığını görürüz. Ben bunların içinden mesleklerin mesleği Çırak'lığı seçtim: "*parmaklarım daha çok olsaydı/ ne güzel konuşurdum/ kaça kadar bilirdim.*" Çırak, şairin başka insan olduğunun şiiri. Bize, parmaklarının sayısınca saymayı bilen ve o parmaklarıyla demir tutan, sonsuza kadar bilmek isteyen bir çırağı esinletiyor. Çırağı çırak yapan parmakları ya, o, parmakları kadar bilebilir, parmakları kadar güzel konuşabilir ancak. Yalnız demirci dükkânında çırak olan çocuklar değil, tüm çocuklar hayatın ve okulun matematiğiyle karşılaştıklarında parmaklarından medet umarlar. Hangi çocuk, parmak sayısını aşan bir işlemle karşılaşınca parmaklarının az olduğunu düşünmez ki... Her çocuk, daha çok öğrenmek ister, ama çırağın durumu farklıdır. Büyük olasılıkla, güzel konuşamadığı ve acemi olduğu için onunla alay edilmekte, azarlanmaktadır. Ardından gelen dizeler bize Turgut Uyar'ın *Çılgın-Hüzünlü* adlı şiirinin "*kar dindi/ gerçekten dindi/ ellerine bakabilirsin artık*" dizelerini hatırlatır: "*ellerine bakıyor/ ne bir şiiri bildiğinden/ ne de kar dindi diye*". Çırak, Brecht'in söyleyişiyle, yolunsa da her yaprağı güzel olan gül şiirlerden biri bence: "*sıkı sıkı tembihlemişlerdi oysa!/ ustam gönderdi/beni/ yarına kadar sevecekmişsiniz.*" Çocuk ve çırak olanın çocukluğu ve çıraklığı başkaca nasıl söylenir? Dünyanın merkezi olduğunu, her şeyin kendi etrafında döndüğünü düşündüğü çağında, kim ne tembihlerse tembihlesin çocuk çırağın aklında kalan "sevilmek" olacaktır, çünkü sevilmek, onun için en acil olandır.

Mekân

Derya Çolpan şiirinde mekân, evin ta içinden başlayıp mezarlığa kadar genişleyen kent: Hemen bütün ev eşyalarının ve evin giriş-çıkış, bakış yerlerinin adlarını şiirlerde görmek mümkün: Çekmece, koltuk, komodin, fiskos masası, ayna, resim, çerçeve, mum, soba, yatak, pencere, perde...

Biraz uzağı, kuyusu, balerinler gibi çamaşırları, Vita kutularında açılmış çiçekleri ve bize dil çıkaran köpeğiyle bahçedir. Oradan kapı önlerine, çocukların elli kuruşa macun aldıkları sokağa, kahveye, çardak altına, mahalleye geçilir; hallacı, demircisi, terzisiyle... Sonra çarşı ve mezarlık. Bu mekânlar içindekileriyle ele alınıyor. Evde yalnız, uyuyamayan insan, terk edildikçe geri dönen kediler, camda "düşündü düşünecek" bir kadın, komşu duvarların genleşmesiyle yatak odaları birbirine karışanlar, geceleri mektup okuyan, ağlayıp diazem içen anneler, sevişenler, acı çekenler, babaları eve gelen çocuklar, eşyalarını toplayanlar... vardır. Mahalle, zanaatkârları, imamı, kahvede kaşlarında çardak karanlığıyla oturanları, Tekel deposu bekçiliğinden emekli Kadir'i ...alır içine. "*her sokakta bir terzi büyür/ renkli kumaşları ve yumakları/ uzun yüzlü kedilerin düşüncesinde/ ışıklarla teyeller zamanı ve/ kente* şehir *derler gece oldu mu!*" Son iki dizeyi, hem bütün olarak kitabı hem de şiirlerini kavramak açısından önemsiyorum. Her şeyden önce, Derya Çolpan'ın şiirleri, onun bu günden düne doğru baktığının ipuçlarıyla dolu. Buna, kentten şehre doğru baktığının da diyebiliriz. Şairin "gece"yle olan sıkı bağını hatırlarsak, kent ve şehir arasına geceyi koyması daha bir anlam kazanır. Gece, bir yandan yabancılaştığımız kentteki her şeyin üstünü, –*Pelerin* şiirinden hatırlayacağımız– *sanki çok çiçekli bir kumaş*'la örterken, bir yandan da kendimizin, tarihimizin üstündeki örtüyü açar. Zamanın ışıklarla teyellenmesini düşündüğümüzde, karanlık (siyah bir kumaş) zamanı; ışıklar (yıldızlar) o karanlık zaman içinde seçilebilen yaşantıları; teyelleyen (terzi) de kendine, tarihine doğru yola çıkanı karşılar. Herkes kendine göre biçer zamanını, becerebildiği kadar teyeller. Şöyle her tarafı iyice işlense diyorum, hani kimbilir, belki de...

Mehmet Ali Kılıçbay da, kent ve şehir kavramları arasındaki ayrımı *Şehirler ve Kentler*[1] adlı yapıtında şöyle dile getiriyor: "... Bir ilk farklılaşma açısı olarak, bazı kentler bana erkekmiş (onlara kent diyorum), diğerleri de dişiymiş gibi (onlara da şehir diyorum) gelmektedir. Uygarlığı da dişi bir olay olarak gördüğüm için, ayırım kendiliğinden netleşmektedir. Bana göre şehirler uygarlık yanları ağır basan yerleşim yerleri, kentler ise daha çok insan ve bina yığılmaları olarak ortaya çıkmaktadır... (...) Bunlarla birlikte, kendini ve yaşadığı mekânı, olduğundan başka bir biçime büründürme eylemi olarak niteleyebileceğimiz süsleme tavrının gelmesi de, daha çok kadınların gayretiyle olmuştur. Ama doğayı, kendi programının dışında yeniden inşa eylemi, zaten sanatın ta kendisi değil midir?"

Derya Çolpan'ın şiirlerinde evin, evin içindeki eşyaların ve o evler içinde yaşayan kadınların önemli bir yer kapladığını biliyoruz. Tam bu noktada, Mehmet Ali Kılıçbay'a yeniden dönebiliriz: "...Öte yandan, barınak ve korunaktan, yani doğanın sunduğu imkânlardan, 'ev'e, yani üretilmiş konuta götüren sürecin her anına damgasını vuranlar, gene kadınlar olmuşlardır."

Bu dizelerdeki söz konusu imge "terzi" olunca, aynı yazıdan iki cümle daha: "Doğallıktan çıkışın ilk güzergâhları olan, yemek pişirme ve giyinmenin (yani dikiş dikme) bugün hâlâ kadınsal faaliyetler sayılmasının altında, erkeğin uygarlaşmaya karşı direncini olduğu kadar, kadının bu faaliyetlerin asıl sahibi olduğu olgusunu yakalamak mümkündür. Uygarlığı oluşturan kadın, kentin de mimarıdır, çünkü 'ev' onun alanıdır ve bir kent de her şeyden önce evler ve ona gerekenler demektir."

Mehmet Ali Kılıçbay'daki bu şehir ve kent ayırımının, Derya Çolpan'ın "*kente* şehir *derler gece oldu mu!*" dizesindeki şehir ve kent ayrımına denk düştüğünü düşünüyorum.

Sesler

Enis Batur'un "*ses şimdiden çöl kadar sessiz.*" dizesiyle başlatılan "Sesler" bölümünün son şiiri, gerçekten de kitap için olması gereken bir son şiir: *Ses ve Suç*. Dört bölümden oluşan bu şiirin bölümlenmesi, IV-III-II-I biçiminde düzenlenmiş. Şair şiirini sondan başlayarak okumamızı istiyor ya da bitirilmiş kitabın hemen elden bırakılmaması için güzel bir çözüm bulmuş. Şairin kitabının adını da bölüm başlıklarının tersten okunuşuyla oluşturduğunu hatırlarsak, baştan beri sıkça sözünü ettiğim "zaman yolculuğu" sanki daha bir anlam kazanıyor. Durduğu yerden düne; kentten şehre bakan şair, aynı şeyi kitabın kurgusunda da gerçekleştirmiş oluyor.

Son şiirin sona yazılmış birinci bölümünü yolculuğa hazırlık ve hatta daha önce düşündüklerimizden yola çıkarsak, şiirle çıkılacak zaman yolculuğuna bir hazırlık olarak düşünebiliriz: "*işte oralarda/ çok duymuş bir çocuk/ eşyalarını toplamakta.*" Eşyası da olsa olsa kendisidir; kendisinden doğru ev, bahçe, sokak, çarşı, şehir, kent ve içindekiler... İçindekilerin acısı, yalnızlığı, korkusu, sessizliği, fısıldaşmaları; soyunma sesleri, terk edildikçe geri dönen kedi, çıranın öğrettiği acı... Zulası kalbidir diyorum, sesle titreyen bir ayna saklı durur orada. Bavulu... Bavulu da zaman olsa gerektir.

Ses ve Suç, baştan beri üzerinde durduğumuz *çocuk, kent, gece, zaman, sahibine büyüyen çığlık, tarih(zaman) ve uzak* sözcüklerini kapsıyor. Böylece şair, sondaki başlangıcı hem görsel hem de düşünsel olarak kitabına sindirmiş oluyor.

Dedikten sonra... şiirden önceki şair ve okurla, şiirden sonraki şair ve okur aynı kişi değildir diyorum. Peleriniyle rüzgârda yatan –rüzgâr zamandır aynı zamanda!– kendinden alacağı kadarını alır, kalacak kadarını bırakıp "elinde bir fırıldakla koşup giden çocuğa" katılır.

Şiir, katı gerçekliğin eksikliğini, aldatıcı bir teknikle tamamlar, doğru. Şiir gerçekliğin öznel görünüşüdür, doğru. Ama şiirin aldatıcı gibi görünen öznelliğinin değişmek ve değiştirmek için seçilecek en doğru başlangıç olduğunu düşünüyorum. Her şeye ilkinden başlar, ilk kez dokunuruz şiirle. Günlük dil, kendine çekidüzen vere vere büyür, süslenir, kaşarlanır daha çok. İçinde şiirin göz kırpmaları yoksa, büyümesi hayatı boğmak içindir. Gerçek denilenin katılığını unutmak, unutturmak şairin suçu olur. Haksızlıktır, çünkü yeniden hatırlayışta, dokunulmaz bilinen gerçek dokunulur; dayanılmaz sanılan acı dayanılır; yürünmez sanılan yol yürünüre dönüşür. Dilsiz yakınmalar, bir yol bulur şiirde. Hayata başka bir hayatı öğretir şiir. Düşlediklerimiz, incecik incecik değişmesi olur hayatın. "Su sudur:" diyenleri boğar su.

Noktalı yerleri boyadığımızda bir de ne görelim, ilk bakışta karanlığa ya da karanlıkta birbirimize teyellenmiş gibi görünsek de her şey herkesin, herkes her şeyin içine doğru durmuyor mu!

(1) *Şehirler ve Kentler*, Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yay.

ZEYNEP UZUNBAY

Cihan Oğuz

GİRDAP VE SAFİR

Şiir / Öteki Yayınevi

Girdap ve Safir Cihan Oğuz'un, *Ay Işığı Karanlığı Yırtarken, Hoşbulduk Cehennem* ve *Aşkla Satranç* kitaplarından sonra dördüncü şiir kitabı.

Kitabın ilk dizesi, "*Her şeyin tersine yaşandığı o gün kutsandı*" dizesiyle başlıyor. 'Tersine' sözcüğü tam olarak tersine yazılmış. İmgelerin, harflerin başaşağı yazılış biçimi, biçemi kitap boyunca dört sayfada karşımıza çıkıyor. Tabii yirminci sayfadaki (–XII.– bölüm), şiirin tümü ters olarak yazılmış; yani, elimizdeki kitabı başaşağı çevirip okuyabiliriz o şiiri. Cihan Oğuz'un bu girişimi bazı çevreler tarafından hoş görünmese de, bana kalırsa hoş olmuş. Çünkü, Cihan'ın bu tür sözcük oyunları şiirini herhangi bir anlamsızlığa, çıkmaza veya soyutluluğa götürmemiş. Tam aksine "Girdap"a kapılan harflerin, imgelerin başaşağı dönüşleridir. Bilinçli yapılmış ve somutturlar. Ayrıca kitabın adıyla da hoş bir uyum sağlamış.

Cihan, bir gazeteci olduğu için sürekli sokaklarda, bu yüzden her zaman şiirine çok kalabalık imge ile akan bir şair olmuştur. Belirli imgelere takılıp kalmaz. Bu kitapta en çok kullandığı imgelerin başında "tanrı - aşk - kalbim ve deniz" gelir ve kitap boyunca "tanrı" imgesini olumsuz olarak kullanmıştır. Cihan'ın şiirini okuyacak olan kişi her zaman aşka hazır olmalıdır, kendi yaralı kalbine dokunur gibi. *Girdap ve Safir*'e bir yarasanın körlüğü ve bir gecenin derinliği, sessizliğiyle başlarız. "*Yuvasından çıktığı an gözlerini yitirdi yarasa/ kendine devrim saydı körlüğü*", "*Değişmesi neydi bir yarasanın? Yarasanın yasası nereye kadar/ Biz ademoğulları/ belirledik ki geceyi de yalnız biz kurarız/ Gece bizim kül kalbimizi yıldızla sarar.*" Ve Cihan'ın şiiriyle biz de "Girdap"a kapılıyoruz. "*Sonra birden yerin yedi kat altında bulursun kendini/ maviyi delersin, yeni bir deniz canlanır.*" Ama gene de, her şeye rağmen bir umut ışığı vardır. Ve "Girdap"a kapılıyoruz. "*Büyülü aşkları hiçliğe bağışladık...*" "*Eyvah kristali çatlıyacak düşlerinin*" Aşk ve aşk hele isteğimizin dışında gelişiyorsa ve hayatımızda karşılığını bulmuyorsak "*Önce kendimizi dilendik zamandan/ yok olan ellerimize tutunmak için/ yeniden içimizdeki dallara*" "*–aşkın yanılsama hali–/ Nasıl da sevindik eridikçe içimizdeki som*".

Cihan'ın şiirini okudukça "Girdap"ta sürükleniyoruz: Dalgalara karışan kumla doluyor gözlerimiz, ağzımız ve kalbimiz. "Tanrı" bir ağırlık gibi çöker kalbimize artık, ok yaydan fırlamıştır. Çocukluğumuz gelir gözümüzün önüne; beslenme çantaları, annelerin uğurlamaları, babaların uzattığı harçlıklar, ayı resimli kalem kutuları ve alfabenin buharlaşması... "Girdap"ta sürüklendikçe, yakın geçmişimize de takılıyoruz. İnsanlığın yüzkarası Madımak yangınında yanarak ölen "Gülsün Karababa"nın annesi ve babası tarafından gazeteye verilen –doğum günü– ilanıyla karşılaşıyoruz. "Şaşıp kalırız kalbimizin vurduğu yere" işte, kıyımın ve ölümün 'an'ında bile aşk ve tanrı imgeleri "*aşka tutunur yeryüzü/ tanrı bile irkilir yanlışın coşkusuna*" Sivas katliamında yitirdiğimiz dostlarımız, ustalarımız... Tabii ki, Cihan gibi bir şairin, Sivas katliamını şiirce anması, lanetlemesi gerekiyordu, o da bunu yapıyor. "*Bu kadar güzelken Temmuz, bir ağrı/ Saplanır: sadece bu*" ve gerisi de gelir "*tanrıysa/ aranıp durur kendini/ yetişemez/ bir yangının kül rengine/ o bile zamansız/ aşklarla şaşkın*". Aşkta ve hayatta yaşanan "Girdap" ve bu girdabın sonunda, dibinde elbette ki bir umut, bir "Safir" ve yeni bir aşkla son bulacak Cihan Oğuz'un şiiri.

Ve işte girdabın sonundaki safirden birkaç dize "*Uyu küçük kalbim/ saplandığın girdap/ bozbulanık o karmaşa*", "*Uyu küçük kalbim/ çarpa çarpa ulaştığın tünel/ bir mavinin derini/ orada safir yüzlü bir melek*", "*Ansızın çırılçıplak...*"

Evet orada safir yüzlü bir melek, yeni bir yüz, yeni bir heyecan ve kısacası melek yüzlü bir aşk, böyle bir safire ulaşılabilir mi?

Kısacası, Cihan Oğuz'un şiiri okunmayı hakediyor.

METİN FINDIKÇI

BAŞO

HAIKU

DERLEYEN, ÇEVIREN: ORUÇ ARUOBA

VARLIK / ŞİİR

Abdülkadir Budak

Bende Kalan Dizeler

Ahmet Oktay, "entelektüel uçlarını sürekli abartan bir şiir, sonunda yapmacıklığa/züppeliğe dönüşebilir kolaylıkla" diyor (*Gece Defteri,* YKY, 1998) ve ben bu saptamaya bütün kalbimle katılıyorum. Kuşkusuz, yetenek yetmez bir insanı şair etmeye; genlerden ileri geldiği, kalıtsal sayıldığı üstünde durulan yeteneğin ancak ve ancak başlama vuruşu gibi algılanması gerekir. Maçı götürecek, iyi bir skorla kazanacak olan ise sonsuz bir iştahla edinilen bilgidir, bunun sonucu olarak da birikimdir. Bu anlamda entelektüele yakın durur şair. Ama, şair bilgisini, birikimini başa kakacak kertede göstermemelidir şiirde, ya da bana öyle geliyordur. Aralarındaki ilişki *Akgün Akova*'dan öğrendiğim örnekte olduğu gibi olmalıdır. Mesafe kirpilerin birbirlerini ısıtmak için korudukları mesafeyi andırmalıdır. Çok hoşuma gittiği, entelektüel-şair ilişkisi bağlamında iyi bir örnek teşkil ettiği için aktarmak istiyorum: "Kirpiler, soğuk günlerde üşümemek için birbirlerine yaklaşırlar, ama çok yaklaşırlarsa dikenleri birbirine batar, uzaklaşırlarsa da üşürler. Kirpiler aralarında öyle bir uzaklık bırakırlar ki, ne üşürler ne de canları yanar" (*Elimi Tut Yeter,* Çınar Y., 1998). Şiirin de şairin de canını yakmayacak bir mesafeden söz etmeye çalışıyorum, Ahmet Oktay'ın uyarısını biraz daha açarak. Her entelektüelin iyi şair olamadığını da biliyoruz ya, konumuz bu değil. Konumuz, bilginin, birikimin şiirde çaydaki şeker kıvamına ulaştırılabilmesi; şiirin entelektüel gösteri aracına düşürülmemesidir. İçselleşmeden, bilginin içselleştirilmesinden, şairde yepyeni bir söze dönüşebilmesinden konuşmak istiyorum sonuçta. Şiir yazılır da, yapılır da. Yapılan (yapıntı) şiirin entelektüel uçlarını yazılana oranla daha da sivriltebileceği düşünülebilir. Çünkü metinlerarası ilişki bu tip şiir yazma tercihinde had safhaya ulaşır. Öteki metinlerin baskısı, kendi metninizi kurmada olabildiğince zorlar sizi. Şairin böyle bir çalışmada hemen her şeyden haberdar olduğunu kavrarsınız da, aslolana, yani altında imzası bulunana ulaşmakta zorluk çekersiniz. Metnin anlamı, onun özgünlüğü biraz da bilmediklerinden kaynaklanır şairin, ya da bilgisini içselleştirdiğinden, inisiyatifi ele almış olmasından.

Dipnotunu kaldırmaz şiir; çünkü şiir bir içnotudur, ya da bana öyle gelmiştir hep. Kültür, nasıl ki okuduklarımızı, çeşitli biçimlerde edindiğimiz bilgileri unuttuktan sonra bizde kalan şeyse, şiir de öyle olmalı değil midir? Şiirin bir *düşünsel arka planı* olmalıdır elbette; ama, bu suyun üstünde değil, derinlerinde olmalıdır. Bakınca değil de, dalınca görebileceğimiz bir *arka plan* ya da birikim. Biraz daha ileri gitmeyi göze alabilir, şöyle de diyebilirim: Şiir, alıntılarla değil kalıntılarla yazılır. Her dizede başka bir şiiri, her şiirde başka bir şairi görmeniz, onun (kurgulayanın) ne kadar bilgili olduğu konusunda bir fikir verir elbette; ya bu yığışımın altında ezilirse altında imzası bulunan "şair", o zaman ne olacak? Hem şair, neyi yazması gerektiğini bildiği ölçüde, neyi, neleri yazmaması gerektiğini de bilen insan değil midir? Sonsuz bir açgözlülük ilk bakışta zenginliği çağrıştırırsa da, belirsizliğe giden yola konulan işaret anlamına da gelmez mi? Şiir yazandan şair olmaya geçiş, tam da bu bıçak sırtı yerde gerçekleşiyor sanki. Biraz da başkalarının doğrularına tutunmaktan çok, kendi yanlışlarıdır insanı şair eden, özgünlüğünü sağlayan. Garantiye oynamamalıdır şair. Uçlarını sürekli abartan bir entelektüelliğin yapaylığa/züppeliğe vardırılacağını söylemiştik Ahmet Oktay'dan hareketle; bu anlamdaki desteğin aslında köstek olduğunu vurgulamak istercesine. Şiir belki de arınmışlığın, saflığın zaferidir. (Biliyorum, kimi kötü niyetli eleştirmenler bu son cümlenin önünü ve ardını görmezden gelerek "evraka" diye bağıracaklardır, bağırsınlar. Bu sahte çığlığı kendi kulaklarına olsun duyurabiliyorlarsa mesele yok.)

Modern Türk şiirinde entelektüel uçlarını abartmadan, yapaylığa, züppeliğe düşmeden yazmış, örnek teşkil etmiş adların sayısı azımsanmayacak ölçüdedir. Geniş ufukları kendi şiirlerinin görünmesini engellememiştir, onca bilginin, birikimin arasında kaybolup gitmemişlerdir. Bu büyük dengeyi kurabildikleri içindir ki büyük şair olmuşlardır. İlk akla gelenlerden başlayacak olursam *Oktay Rifat*'ı, *Behçet Necatigil*'i, *Turgut Uyar*'ı, *Ece Ayhan*'ı, *Cemal Süreya*'yı, *Attilâ İlhan*'ı anabilirim. Kendi kuşağımdan ise *Ali Cengizkan, Hüseyin Ferhad* ve *Haydar Ergülen* üstünde durabilirim ilk anda. Ali, başından beri entelektüel yanını abartmayan tutumuyla kendi sözünü söyleyen, kendi şiirini yazan ve son şiirleriyle de (*Kitap-Lık*, Güz 1998) bu yazıyı esinleyen bir şairdir. Okuduklarından çıkarsamalar taşır yazdıkları, metinlerarası ilişkiler içinde görürsünüz onu; ama bilgiyi şiire yedirdiğine, içselleştirdiğine tanık olur, kendi sesini duyar, kendi rengini de görürsünüz. Hangi biçimi denerse denesin, *Ali Cengizkan*'a özgü bir biçemle, o bildik gözle karşılaşırsınız. Size bakarken kendine bakan içbükey bir gözle. Bir şair için önemlidir bu. *Haydar Ergülen* için de geçerlidir bu söylediklerim. Özellikle "Kırk Şiir Ve Bir"i onun şiir mirasımızdan ne kadar haberli olduğunun göstergesidir. Divan şiirinden halk şiirine, hatta türkülerine uzanan bir okuma/ bilgilenme/ özümseme/ dönüştürmeyle yüz yüze gelmiş olursunuz. Aktardığı bilgi, onun şiirine dönüşür, dönüşmüştür. Her bir gönderme, bumeranga evrilmiştir onda. Gezer, dolaşır, ama mutlaka gelir. Nereye? Şairin kendine elbette, kendine ait olmuş olan şiire. *Hüseyin Ferhad* mı? O da bilginin, birikimin tarihsel boyutta izlerini sürüyor ne zamandır, kendi köklerini, atalarını arıyor. Türk şiirinin Kunta Kinte'sidir o artık. Beyazlardan çekeceği var. Ama, bir de "Hüseyin Ferhad şiiri" var elbette.

Kutsal kitapları yağmalamak, Yunan mitolojisinden şiir çıkarmak entelektüel görünmek için yeterli olmaktan çıkalı epey oldu, ama hâlâ tutunanlar var bu birikime; ancak böylelikle evrenselliğe ulaşabileceğini düşünenler mevcut şiirimizde. Olsun varsın, bunda bir sakınca yoktur elbette. Yok da, bilgisini göstermekten utanacak kadar görgülü bir şiirin yazılmasını dilemek, bir okur olarak da bizim hakkımızdır sanıyorum. Bilgi yığışımı gibi duran, mekanik, ruhsuz şiirler (metinler), yazanının bile yaprağını kıpırdatmıyorsa, okurun hangi dalını silkeleyebilecektir? Başkalarının kanlarını taşımak eğiliminde olan bir damar olmak yerine, kan grubu belli bir damara sahip çıkmak, kendi şiirini yazmak durumunda olan şair için kaçınılmazdır. Başkalarının büyük toplardamarı olmak yerine, kendi küçük atardamarının farkında olmak belki, ne dersiniz? Şair "kan aranıyor" anonsunun sonunda "aranan kan bulunmuştur"un muhatabı olmak durumunda değil midir? Bence öyledir. Bütün bunlardan bilginin şiire engel, ya da şairin kendi şiirini kurmasına engel

oluşturduğu çıkarılmıyordur umarım. Öyle şey olur mu? Kirpi örneğinde olduğu gibi hep o zorunlu "mesafe"den söz etmeye çalışıyorum, hepsi bu.

Ha, bir de "sezgi bilgisi" diye adlandırılan bir bilgi türü var ki, özgünlüğün belki de esasını oluşturan tam da bu bilgi olsa gerektir. Kişiye özgü sayılması gereken, bilgi, birikim sonucunda oluşmuş olsa da, genlerle, kalıtımla ilgili de olduğu varsayılan yeteneğin sezgi gücünden de söz açmak gerekecek galiba. *Oktay Taftalı*'ya göre de "sezgi kavramı skolastik şiir anlayışının ilham perisi ile aynılaştırılamaz. Üstelik şiirde sezgi bilgisini bu dalda kapsamlı bir birikimin ve tinsel gelişimin verdiği belli bir yetkinliğin sonucu olarak düşünmek pek de yanlış sayılmayacaktır. (...) Yani bir şiir, gerçekte bizim bilincimizden bağımsız olarak, ozana ait tinsel değer ve etkinliklerle belli bir sanatsallığı nesnel olarak içermektedir." (*Şiirin Mikroestetik Eleştirisi,* Era Yayıncılık, 1994). İşte şair, edindiği bu büyük bilgiyi tinsel öğeyle (sezgi bilgisi) buluşturup bir senteze ulaşacak, kendine özgü şiirini de yazmayı başaracaktır. "Özgünlüğün kaynağı da sezgisel kavrayışın salt öznelliğinde aranmalıdır" diyor *Oktay Taftalı* söz konusu yazısında. Şiirde önemli bir payı olan duygunun akılla denetim altına alınması, lirizmin sağlanması ise "sezgi bilgisi" denilen şeye sahip olmakla, ya da bunu geliştirmekle sağlanabilir gibime geliyor.

Bu konu üstünde düşünmeme yol açan, dediğim gibi, *Ali Cengizkan*'ın okuduğum son şiirleri oldu. "Hindistan'ın Kokusu", "Bir Jaguarınız Olsun" ve "Gömüt Aramak" adlarını taşıyan üç iyi şiir. Yeni kitabımın girişine almayı düşündüğüm iki dizesi ise günlerdir dilimde: *Sanırım Jaguar dolaşmakta bu metnin içinde de/ Ondandır bendeki bu terleme.*

Kasım Ayı Dergilerinden...

Varlık: "Akşam Şiirleri" adlı kitabını yayımlamış bulunan usta şairimizden: *hayret! nasıl da buluştular akşamda.../ yanık bir gül gibi, -daima yanık!/ görünür bir sokakta binlerce şehir/ günlerin madeninde Gayb ve Karanlık* (Hilmi Yavuz); *bedenim kırk beş yaşında/ kendime rastladığımda* (Tarık Günersel); *söyle anne, benim nabzım nerede/ ne var yani kız üstüne kız sevdimse* (Ali Cengizkan); *zamanın kesildiği yerde babam/ yatağında son kez zırhına doğrulur* (Orhan Alkaya). **Adam Sanat:** *Rüzgârın kollarıyla saracaktım/ Bedenime dar gelen bedenini* (Refik Durbaş); *Siz benim nemsiniz/ ki daha gözlerimi yummadan/ gizlice ve üryan/ düşlerime girmektesiniz* (Hüseyin Ferhad); *doyasıya kanamaktır zaten bir yaranın hayâli* (Ali Asker Barut). **Dize:** Veysel Çolak güzel bir şey yapıyor, 30 Eylül sabahı Diyarbakır'da ölen *Veysel Öngören*'i anıyor. Ondan dizeler de aktarsaydı keşke; hem şairin anısına hem de bu derginin adına yakışırdı. Ne diyordu Veysel Öngören? *Yalnızlığın korktuğu tek şeydir ölüm/ bundandır hiç yalnız kalmadığım.* Bu sayıda başlatılan "şiir heceleme alfabesi" ilginç geldi bana. Serap Erdoğan, *Ahmet Telli*'nin gözde sözcüklerini saptamış; bunu sürdürecek gibi görünüyor. Ayna tutmaya, şairlere kendi sözcük haritalarını göstermeye devam edecektir; umuyorum. **Edebiyat ve Eleştiri**: Öngören, bu dergide de anılıyor, bir şiiri ve *Ahmet Çakmak, Adnan Satıcı* imzalı iki yazıyla. *Bu arada çelik ve kum tekrar ateşe verildi/ en kötüsü eski bir kalıba yeniden dökülmekti* (Ergin Yıldızoğlu); *ah şu azrail/ ben ölürdüm/ anlasaydı ölümden* (Devrim Dirlikyapan); *ben eskiden çocuktum/ kollarım kadar severdim* (Kuvvet Yurdakul); *evde kalmış kızlar bakıyorum yaşıtlarım 'gün' aldıkça* (Selim Temo). **Öküz:** *Bir yerden sonra hayatın hızı/ öyle aştı ki, panik ve can havliyle/ 'delirmiş akış'ta bir kayaya tutundu/ ve bir parçası sürüklenip giderken/ o suları bıraktı, sular da onu* (Fikret Demirağ); *sevgili Burçak/ seninle çırılçıplak/ gece yolculuklarına çıkanlar bilir/ uykudan sisli gözlerle kalkmış/ seviştikçe genişleyen/ bir havaalanıdır aşk* (Akgün Akova). **Yeni Biçem:** *Coşkun Yerli*'nin tümüyle okunması gereken "Köyler Aşar" adlı şiiri. İmgeyi tek tek dizede değil gövdede gösteren, yapısı sağlam bir şiir; *Nazmi Ağıl*'ın "Kitap-lık"taki (Güz '98) adlı dergide yer alan "Güller" başlıklı şiirinde olduğu gibi. **Yeni Biçem**'de yer alan şiirlerden şu iki dize kaldı bende: *Şanslıyım! gözler devreden çıkarken evde yoktum/ yitirmedim bakışlarımı* (Faize Özdemirciler). **Yaşasın Edebiyat:** *Herkes kendinden bile gizlerken sen/ tuttun rüzgâra açtın. Kullanılmayan odalar kadar/ ıssız, serin hayatını. Bir sokaktan ötekine taşırken* (...) *Ah! bir bilsen. İçini çekiyor sokak sen geçerken* (Oya Uysal).

İnsan Şiir Defteri: *Hüseyin Cahit*, "şiir portreleri" adını verebileceğimiz çalışmalarını yayımlamayı sürdürüyor. "Gülcemal Gazeli" bunlardan biri. Yılmaz Gruda'nın "kuyumcular"ını andırıyor; ama, onlardan daha şiirsel gibi geliyor bana. Ele aldığı şairi gösterdiği gibi altında imzası olanı da göstermeyi hedefliyor. *Emel Güz* (doğ. 1974/ Kayseri), yıl içinde kazandığı Ali Rıza Ertan Şiir Ödülü'yle adını duyurmuştu. Derginin bu sayısında yer alan şiirinden: *O zaman başkaydı/ şimdi de aynı/ bekleme yapılmayan bir duraktı aşk/ türkçemde en güzel anlatım hatası/ yine de uçurumlar/ benden bakılınca derin.* Şu dizeler de *Hüseyin Atabaş*'tan: *Biri annem olan iki nilüfer açıyorum sende/ gözlerinin içinde beliren eylül hüznü/ gibi duruyor ışığın çağrısı gölün üstünde.* **Ludingirra:** *Çoktan yitirilmiş bir arkadaş: ölüm/ arzu, çocukluğun hep kanayan dizleri/ kimse babasını unutmaz, evet/ herkes ustasına ve dutağacına yaban şimdi.* Yaş: Kırk beş artı bir.

BENDE KALAN BİR ŞİİR:

küçük göçler

Yaş kırk beş kırlangıçlar azalıyor
Ağır ağır alışılıyor hastalıklara
Serçelerle kuzgunlar yer değiştiriyor
Yer değişiyor hüzünlerle sevdalar da

Daralan dünyada glokom karanlığı
Yoz toprak mı göreceğim saksılarda
Güllerle ayrıkotları yer değişiyor
Yer değişiyor güllerle sanrılar da

Saatlerle bakışıyoruz birbirimize
Bir yerinme güzelliği dakikalarda
Akreplerle yelkovanlar yer değişiyor
Yer değişti gözlerimle yıllar da

HULKİ AKTUNÇ
(*Istıraplar Ansiklopedisi*, Oğlak Y., 1994)

Feridun Andaç

ÖYKÜNÜN LABİRENTLERİNDE

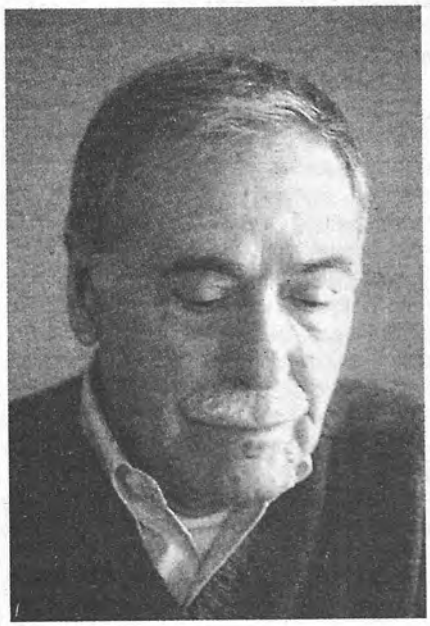

10./ Vüs'at O. Bener'in Öykü Evrenine Giriş: (I)

Vüs'at O. Bener'in bugünlerde yayımlanan *Kara Tren*'ini (1998, İletişim Yay., 81 s.) okuyunca, oradan *Mızıkalı Yürüyüş*'e (1997) ve *Siyah Beyaz*'a (1993) döndüm yeniden. Bener'in öyküsü üzerine düşünürken de; amacım, ilkten, *Dost*'tan (1952) yola çıkıp, *Yaşamasız*'la (1957) oluşan çizgisine bakmaktı. Sanırım, bir öykücünün/yazarın çıkış ve varış yerini görebilmek için böylesine bir seyir izlemek en doğalıydı. Üstelik, sözünü ettiğim iki yapıtıyla, kuşağının öncülü olabilmiş bir yazar için bu türden bir bakışı/yaklaşımı öncelemek yerindedir de.

Beni sondan başa döndüren neydi?

Bener'in yazınsal uğraşısının yakın izleyicisi, hatta onun sözünün dostu olarak yayınevinin bu son üç kitabı sunuşuna mı gönül indirmiştim ben de?

"*Bu küçücük kitap, Vüs'at O. Bener'in özyaşamöyküsel anlatı dizisinin, Trilogya'sının üçüncü kitabı. İlk iki kitap, Siyah-Beyaz ve Mızıkalı Yürüyüş'tü. Kara Tren de diğer iki kitap gibi, kronolojik bir kurguya dayanmıyor. Daha önce söylediğimiz gibi anılarını bile kurgulayan, kurgulanan bu yaşamöyküsünden özel bir çarpıcılık yansıtan, kimi eleştirmenlerin dediği gibi Türkçe edebiyatta 'insanlık halini' en iyi işleyen usta bir edebiyatçı Vüs'at O. Bener.*" (İletişim Kitap Kataloğu '98, s.31)

Doğrusu "üçleme"yi bir bütün olarak yeniden okuduğumda, bu öykülerin "*özyaşamöyküsel anlatı*" biçiminde sunulmasının pek doğru olmadığını gördüm. Bu, Bener'in öykücülüğüne haksız, yersiz bir "müdahale", hatta (yayınevince yapılan) "işgüzarlık" gibi geldi bana.

Bir yazar anlatısını kurarken elbette ki özyaşamsal izlerden/izleklerden etkilenir, yola çıkabilir de. Önemli olanı sonuçta neyi/nasıl kurguladığı, yansıttığıdır. Yaşamından izler/izleklerin ne olduğu değildir. Önce bunu belirlemeli. Hele *anı, anı-roman, günlük*, vb. karmaşasının yaşandığı şu günlerde Bener'in bu güzelim öykülerine böyle bir gölgenin düşmesini istemem. *Özyaşam, anı* başka bir şey'dir, *öykü* başka...

Gelelim sondan başa dönüşe.

İki romanı (*Buzul Çağının Virüsü*, Şubat 1984, Adam Yay.; *Bay Muannit Sahtegi'nin Notları*, Haziran 1991, Remzi Kitabevi); oyunları (*Ihlamur Ağacı*, 1962; *İpin Ucu*, 1980) ve bir "şiir" kitabıyla (*Manzumeler*, 1994) yazınsal birikimini farklı uçlarda ortaya koyan Bener'in öykücülüğü, Semih Gümüş'ün imlediği gibi; "*öykü edebiyatımızın çevrenini genişleten çağcıl öyküleriyle ve yenilikçi yazınsal tutumuyla*" yazınımızda önemli bir konuma sahiptir. (S. Gemiş, *Kara Anlatı Yazarı*, s.87, 1994).

Onun 1950'lerde başlayan yazın serüveninin birikimine baktığımızda; 1957'de, *Dost*'un yayımlanışından beş yıl sonra *Yaşamasız*'la dönüş yapar adeta. O, bu dönüş sürecini, bir söyleşimizde şöyle adlandırıyordu: "*Daha yoğunlaşma, daha simgesel, daha ağırlıklı bir yapı vardır. Daha sonraları bu yapının sürdürülmesi bir kere beni daha geri çekmeye başladı. Daha az, daha öz, daha sıkı öyküler yazma gibi büyük bir sıkıntı içine soktu beni. Ve ben kendimi her zaman frenlemesini bildim. Bana yöneltilebilecek eleştirilerin yanında, (verimsizdir gibi), belki övünülecek bir şeydir bu! Kendimi gündemde tutma hesabına hiç ödün vermedim, diyebilirim.*" (Feridun Andaç, *Söz Uçar Yazı Kalır*, s. 110, 1997).

Bener'in bu sözleri, biraz da, beni, son yapıtlarından yola çıkarak onun öykü evreninin açılımlarını belirlemeye yöneltti. Bu da, ister istemez, yine başlangıç noktasının ve bu sürecin şu biçimde ele alınması gerektiğini gösterdi:

I./ *Dost* (1952): Bener'in öykücülüğünü oluşturan ortam, ilk etki ve izler, öyküsünün yazınsal ve yaşamsal kaynakları.

II./ *Yaşamasız* (1957): Yenilikçi yönelimin izleri, bunu vareden yönelim/eğilim ve yaşamsal özellikler, ortam.

III./ a) *Siyah Beyaz* (1993): Bener'in öyküsünün varış noktası.

b) *Mızıkalı Yürüyüş* (1997): Bu oluşumu biçimleyen öğeler.

c) *Kara Tren* (1998): Öyküsünün kurgusu, dil anlayışı, üslupçu özelliğini vareden öğeler, "kısa öykü" (minimalist öykü) anlayışını belirleyen özellikler; yazarlık tavrı/tutumu, hayata bakışı.

Burada, *Kara Tren*'den yola çıkarak *Dost*'a dönmeyi yeğliyorum. Neden? *Kara Tren*'i oluşturan otuz kısa öykünün, Bener'in *Dost*'la başlayan çizgisinde, onu nereye ulaştırabildiğinin çok güzel örneklerini içeriyor olması. Önce bu kısa, Ferit Edgü'nün deyimiyle, "minimalist" öykülerde şunu görüyorsunuz: dil dağarcığındaki zenginlik; bununla yoğunlaştırılmış, damıtılmış birer anlatı/öykü evreni kurması... Tek bir sözcüğün fazlalığını, gereksiz yinelenişini göremezsiniz. Yalınlık... Bunun başlı başına nasıl bir "üslup" olabileceğini görüyorsunuz, Bener'in bu öykülerinde. İşte ilk öykü:

Tepede

O gün, en kenarda durmuş, boğaza bakıyordum. Duymaya özenebileceğim acı, çöreklenmiş değildi yüreğime.

Dahası taş, daha bilinç yoksunu yontuyum. Yontuya anlam yüklenmemiş, biri yine bir canlı ona can vermemiş. Senin duyarlı beynine girebilmem olası değil artık. O zaman, adına anımsama oyununa kaptırmam gerekli; kesin yokluğun sahte inancına alışmam böylece. Kendi belleğiyle başbaşa kalabilme yetimliliğine dayanabilecek miyim? Yaşamaya ne denli razı, daha doğrusu hükümlüysem, o denli direnecek zavallı canlılığım. Yaşamayı yok edebilecek gücüm olsaydı, yok edebilseydim, eşitlenirdik. Sen beni beklemeye zorunlu durumda olsaydın, boşluğun da ötesindeki bu avuntu saçmalığının nasıl can yakıcı, iç delici, işkencelerin en yıkıcısı, titreticisi olduğunu –zaman zaman kesintiye uğrasa da– algılayabilirdin. Hiçbir neden yer değiştirmemize izin vermeyecek. Denklem buluşabildiğimizde kendiliğinden çözülünceye dek sevgi yerine sürekli öfkeye sarılmaklığımı haklılık mı sayacağım? Düşmemeliyim bu tuzağa. Sesleri saptama, yaşananları görüntüleme buluşları dönüşsüzlüğü vurgulamaktan öte yarar sağlamıyor, durduramıyor kanayanı.

Bağış dileyemem senden, elimde değil çünkü. Kendi kendimi bağışlamaya kalkışırsam, kendimi kandırmak batağından hiç çıkamayacağım, batacağım gitgide. (s.9-10)

Türkçe'nin bütün renklerini, ritmini, bir anlatıyı biçimlendirmekteki güzelliğini görüyorsunuz. Bener, burada salt bir "üslup"çu değildir. Anlatımındaki yoğunlukla arka plandakini göstermede başarılı bir atmosfer yaratır. O, bu hüneriyle de öyküsünün buluşma noktalarının özünü yansıtmaktadır.

Bener, her bir öyküsünü *zaman>mekân>yaşam* kavramları ekseninde kurar. Bundan dolayı çok katmanlıdır onun öyküsü. Anlatısının yapısal örüntüsü bu anlamda yoğunluk taşır. Sözel evreni, imgelemsel dünyası zengindir. Burada, Bener; *olay, olgu, durum, an, kesit, sonuç, yansıma/yanılsama, imleme*'yle birlikte duygu/düşünce boyutunu da önceler, öyküsünün. Kurduğu imgelemle *uzam/zaman* kavramını işteşleştirir. Bir yanıyla görüneni yansıtırken (bkz: "*Tepede*"), öte yanıyla görünmeyeni/ arka planda olanı işteşleştirilen(ler)in açılımlarıyla hissettirir.

Bu üç yapıtına yönelik yapacağım çözümleyici yaklaşımla Bener'in hem kendi öykü evrenin *çıkış>oluşma>varış (yoğunlaşma)* kaynaklarını, biçimlenişini; hem de öykücülüğümüzde yenilikçi anlayışın bu öncü kişiliğinin öykücülüğümüze katkılarını göstermeye çalışacağım.

Bundan böyle *öykünün labirentleri*'nde dolaşırken, ibrem hep bu yönde olacaktır. Bener'in öyküsünün güzergâhında giderken; Nezihe Meriç, Tahsin Yücel, Leyla Erbil ve bu kuşağın diğer birçok öykücüsü de yer yer bu buluşma kavşağında/labirentinde yer alacaktır.

Öyleyse, Bener'le *öykünün labirentlerinde*'ye, kesintisiz devam için, merhaba diyelim.

William S. Burroughs

ÇIPLAK ŞÖLEN

Roman/ Türkçesi: Üçel Birlik/ Altıkırkbeş Y.

Çıplak Şölen asla unutamayacağınız bir ziyafet. Bu olağanüstü roman güldürücü bir vahiy, cehennem boyunca bir korku treni gezisi, en garip gezegenin en garip insanlarına, kendimize yönelik bir sürek avı. Yazınsal başyapıtlardan, dehalarının her satırına sindiği şeklinde bahsedilir ve bu hiçbir yerde *Çıplak Şölen*'deki kadar doğru değildir. Giriş sözcüklerinden, –komik, paranoit, düşsel, çılgın– eşsiz bir dünyanın bize gösterildiğinin farkına varırız. Garip ve kâbusa benzer sahneler, alışılmamış ve çökmüş bir kentin anlık görüntüleriymişçesine yıldırım gibi geçer. Sadece sonradan, bu tuhaf şehrin, sabahladığımız barınaklardan biri olduğunu fark ederiz.

İlk bakışta *Çıplak Şölen*'de Burroughs'un haklarında sonuna kadar samimi olduğu yakından ilgili iki tema, uyuşturucular ve eşcinsellik egemendir. Metro şafaklarının ve ucuz otellerin manzarası, bir sonraki junk dozuna kadar uyuşmuş bekleyiş ve yakalanamaz bir cinsel mutluluğun arayışı hep birlikte Burroughs'un 1950'lerde New York, Meksika ve Tanca'da içine girdiği yaşamı anlatır. Drug'lar, Burroughs'un yazdığı asıl malzemedir ve o, bağımlılığı, dünyanın önde gelen güçlerinin –medya holdingleri, muazzam politik ve ticari bürokrasiler ve kârla güdülenen tıp bilimi– küresel komplosunun parçası olarak görür ki, bunlar, bizi günahkâr cinsellik serabı ile tedirgin ederken bağımlıların tam bağımlılığına düşürmeye kararlıdırlar.

Burrouhgs hepimizi yemeğe çağırarak bu komployu ortaya çıkarmayı seçer ve yemek listesinde, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Amerikalı bir yazar tarafından yapılan en önemli ve özgün çalışmalardan biri olduğuna inandığım bir roman vardır. *Çıplak Şölen* bir bağımlının dozu, saf duyumsamanın beyne hücumudur, ve aynı zamanda kendimiz, kendimizi aldatmalarımız ve hilekârlıklarımızla ilgili çıplak ve duygusallığa kaçmayan, en keskin mizah sosuyla sunulan gerçektir. Burada, yirminci yüzyıl yazınının en ahlaksız ve büyüleyici fizikçisi olan korkunç Dr. Benway'in başını çektiği, neşeli karakterler olan ev sahiplerini bulacaksınız.

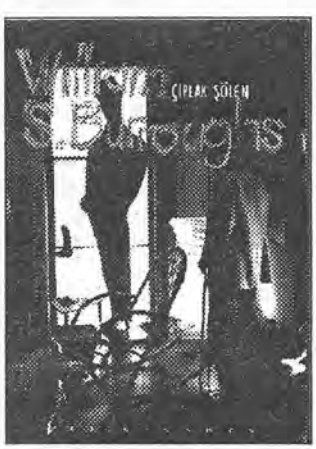

En çağdaş roman yazınının kansız yemeğine karşı, arkanıza yaslanın ve bir romanın bu ziyafetinde karnınızı tıka basa doldurun.

J.G. BALLARD

A. Devrim Erdoğan

YERYÜZÜ GÜNCESİ

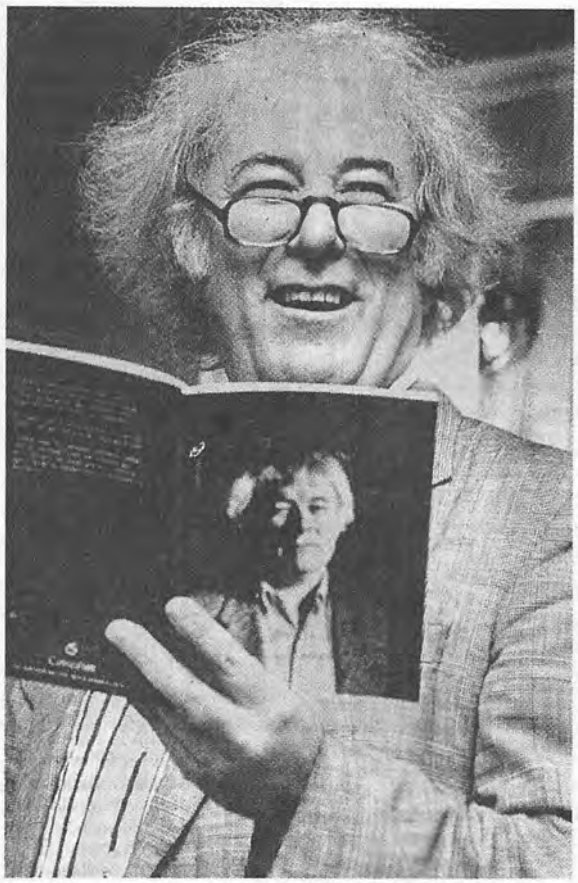

DÜNYA KİTAPLIĞI

Seamus Heaney'in yolculuğu

"Benim yazın serüvenim, varış noktalarının hedef değil basamak olduğu bir yolculuktur" demişti İrlandalı şair Seamus Heaney 1995 Nobel Edebiyat Ödülü töreninde yaptığı konuşmada.

Şairin birkaç ay önce yayımlanan kitabı *Opened Ground/Selected Poems, 1966-1996,* bu yolculuğun varış noktalarını bir bütün olarak sergiliyor. Kitap, Heaney'in 1966'dan 1996'ya kadar yayımladığı kitaplarından seçilmiş şiirlerden oluşuyor. *Opened Ground*'la eşzamanlı yayımlanan ve son yılların en önemli şiir eleştirmenlerinden biri olan Harvard Üniversitesi profesörlerinden Helen Vendler'in imzasını taşıyan *Seamus Heaney* başlıklı inceleme de bu varış noktalarına ışık tutuyor.

Vendler'ın, kişisel ve toplumsal olayların şairin yapıtlarına olan etkisini anlatan ve Heaney'in üslubunun evrim sürecini yorumlayan incelemesi, Heaney'in sanatının yolculuğunu aydınlatan açık ve özlü bir harita.

Vendler'ın çalışması; Heaney'in geleneksel lirik şiir anlayışının sınırlarını zorladığı savının, kendi dünya görüşünü dışa vurma çabasından çıkarılabileceğini vurguluyor. Aynı zamanda ses, sembol, imge ve meselleri kullanışındaki ustalığı anlamaya yardım ediyor.

İncelemede, şairin erken dönem yapıtlarındaki [(örneğin 'Death of Naturalist (1996)', 'Door Into The Dark (1969)' ve 'Wintering Out (1972)'] şiirlerin kırsal insana özgü basit kaygıları yansıtmasına rağmen, ölümlülük ve tehlike duygularının da bu pastoral liriklerin içine çeşitli imgelerle zorla sızdığından bahsediliyor. Bu imgeler zamanla daha fazla vahşet barındıran kırsaldışı dünyanın kavranışına yönelik imgelere dönüşür. Dünyanın vahşeti 'North'ta (1975) doruk noktasındadır. Vendler, bu yapıtı modern şiir tarihinde oynadığı kilit-rol nedeniyle Eliot'un "Prufrock", Wallace Stevens'ın "Harmonium" ve Frost'un "North of Boston" adlı yapıtlarıyla birlikte 20. yüzyıl şiirinin en önemli "müdahale"si olarak değerlendiriyor. Yapıt, 60'ların sonunda ve 70'lerin başında Kuzey İrlanda'da iyiden iyiye kızışan savaşın giderek genişleyen umutsuzluk bataklığını anlatır. Yapıtın en güçlü şiirleri 'bataklık insanları'nın (Demir Devri'nde öldürülen ya da kurban edilen insanların cesetlerinin saklandığı Avrupa turbalıklarına gönderme yapıyor) arkeolojik imgelerinin yer aldığı şiirlerdir.

Toplumsal elemler, şairin daha sonraki yapıtlarında da yer alır; ancak yeni şiirleri daha kişisel ve felsefi kaygılarla dolmaya başlamıştır. Toplumsal acı, fonda kalmıştır artık.

Vendler'ın gözlemlerine göre 84'te annesinin, 86'da da babasının ölümü "Heaney'in şiirinin bünyesinde gözyaşları yaratır." 1987'de yayımlanan 'The Haw Lantern' varoluştan çok yok oluş üzerine; maddi gerçeklikler yerine metaforik ve metafizik sorular üzerine odaklanmıştır.

Opened Ground'da yer alan şiirlerin kronolojik sıralama açısından en sonuncuları, 1996'da yayımlanan 'The Spirit Level'dan alınmıştır. Bu şiirler, şairin sıradan yaşamı yeniden kucaklamasının ve bu yaşamı imgelemine yeniden dahil etmesinin habercisidir. Yapıt, kırsal yaşama bir dönüştür. Ancak bu geri dönüşte ilk şiirlerinde olmayan bir şey vardır: Yeni bir bilgelik ve kabullenişle kıvamını bulan hüzünlü bir müzik ve güçlükle kazanılmış bir iyimserlik. Heaney'in yazınsal sürecinin son halkasını oluşturan 'The Spi-

rit Level', okurları politik bağnazlığın ve cinayetlerin imgeleriyle başbaşa bırakırken, kendisi "yoluna devam etme"nin erdemini selamlıyor. Heaney'in sanatına yöneltilen olumlu eleştirileri yineliyor bu yapıt. Bir sanat ki, Heaney'in deyişiyle "evreni ölümcül yaptığı kadar muhteşem de yapıyor."

("Opened Ground"/ Selected Poems, 1966-1996/ Seamus Heaney/ Farrar. Strauss&Giroux. – "Seamus Heaney"/ Helen Vendler/ Harvard University Press.)

EDEBİYAT KAZANI

Soljenitsin, sansürcülükle suçlanıyor

Eski Sovyetler Birliği'nde düşünceyi ifade özgürlüğü savaşımının en önemli sembolü kabul edilen, Stalin döneminin vahşetini gün yüzüne çıkaran kitaplarının bedelini on yıl toplama kampında ve yirmi yıl sürgünde yaşamakla ödeyen Aleksander Soljenitsin, "sansür" suçlamasıyla karşı karşıya. İddialara göre ünlü yazar, kendi yaşam öyküsünden bir kesit sunan bir televizyon belgeselinin tamamlanmasına engel olmak istiyor. Belgesel, Nobel Ödülü sahibi yazarı, Sovyet rejimine karşı giriştiği savaşın doruk noktasında olduğu yıllarda kendisine arka çıkan arkadaşlarına karşı nankörce ve haşin davranan biri olarak resmediyor.

Bugün 79 yaşında olan ve ününü 1962'de yayımlanan "Ivan Denisoviç'in Hayatında Bir Gün" adlı, Sovyet toplama kamplarının içyüzünü ilk ağızdan anlatan yapıtıyla kazanan Soljenitsin, üç yıl önce Alessia Fokina adlı bir arkadaşının, 1994'te Amerika sürgününden geri dönüşünden sonraki yaşantısını film yapma önerisini kabul etmişti. Fokina, bu süre boyunca yazarın Moskova'nın varoşlarından birinde olan kale benzeri evinde yazarla pek çok görüşme yapmış, onun ev yaşantısını filme almıştı. Bu önemli bir ayrıcalıktı, çünkü yazar tam anlamıyla inzivadaydı ve kimseyi evine kabul etmiyordu.

Soljenitsin eğer verdiği bu büyük iznin karşılığında belgeselde göklere çıkarılmayı umduysa, çok yanılmış anlaşılan. 'The Chosen One - Seçilmiş Kişi' adlı belgesel, komünizmle çarpışan çelik yüreğinin, yazarı nasıl bağışlamak bilmez ve acımasız bir insana dönüştürdüğünü anlatıyor. Bağışlamadığı kişilerse, çoğunlukla, KGB'nin dayanılmaz işkenceleri karşısında dize gelen arkadaşları.

Filmin üzerinde en çok konuşulan sahnelerinden birinde Fokina, Soljenitsin'in eski arkadaşlarından Elizaveta Varonyanskaya'ya karşı tutumunu anlatıyor: Varonyanskaya, hapse girme riskini bile göze alıp; yazarın Gulag toplama kampındayken sigara kâğıtlarının üzerine notlar alarak yazdığı 'Gulag Takımadaları' adlı eserini düzenleyip çoğaltır. Sınırlı sayıdaki kopyalardan birini de kendisi için ayıran kadın, bir ihbar üzerine tutuklanır. Ve günlerce KGB'nin işkencelerine maruz kalır. Ta ki kopyanın yerini söyleyene kadar... Birkaç gün sonra da intihar eder. Ancak –Soljenitsin'in yakın arkadaşlarından birinin filmde anlattıklarına göre– yazar onu asla affetmez.

Yönetmen Fokina'ya göre bu sırların açığa çıkması Soljenitsin'i rahatsız etmiş. Yazar, önce evinde çekim yapılmasını yasaklamış, sonra da belgeselin önünü kesmek için kampanya başlatmış. Hatta kampanya kapsamında, iki büyük gazete de yazara yakın kişilerin verdiği bilgileri içeren olumlu eleştiri yazıları yayımlamayı planlıyormuş.

"Hayatımın hiçbir döneminde, hatta Sovyet rejimi zamanında bile böyle bir şeyle karşılaşmadım" diyor Fokina. "Ben onu bir ikon olarak değil; büyük olduğu kadar gaddar ve merhametsiz de olan 'gerçek' bir insan olarak göstermek istedim. Ama o bundan hoşlanmadı."

TÜRKİYE'DEN DÜNYAYA

Ağaoğlu'na fahri doktora unvanı

Adalet Ağaoğlu'na ABD'deki Ohio State Üniversitesi tarafından fahri doktora unvarı verildi. İlk kez, Türk yazınını temsil eden bir yazara verilen unvan, çağdaş Türk yazını bugün ulaştığı konumla ilgili önemli bir gösterge. Üniversite, Ağaoğlu'na unvanını 11 Aralık'ta düzenlenen bir diploma töreninde sundu. Törenden sonra iki gün süreyle Ağaoğlu'nun yazarlığı, edebiyat, tarih ve toplum ilişkileri üzerine bir sempozyum düzenlendi. Sempozyumda Jale Parla, Sevda Şener, Semih Gümüş, Sibel Erol, Mahmut Temizyürek, Sibel Irzık, Zekeriya Baskal, Erol Köroğlu birer bildiri sundular.

Sempozyumun sonunda Victoria Holbrook, Adalet Ağaoğlu ile bir söyleşi yaptı.

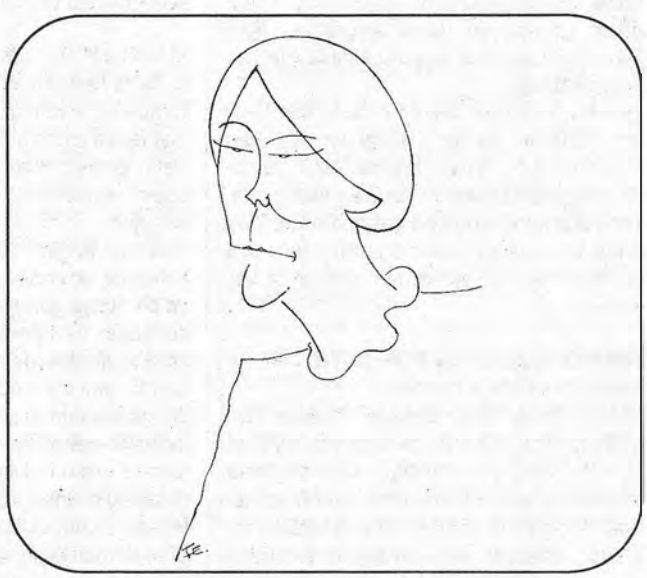

***DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KÜLTÜR POLİTİKALARI**/ Hıfzı Topuz/ Adam Yayınları*
Kültür politikasını geniş, özgürlükçü ve demokratik bir kavram olarak tanımlayan Hıfzı Topuz, bu kitabında 1970'te düzenlenen Venedik Konferansı'ndan 1998'deki Gelişme İçin Kültür Politikaları Etkinlik Planı'na dek uzanan kapsamlı bir çalışmayla, dünyada ve ülkemizde kültür politikalarının nasıl oluştuğunu inceliyor; "Kültür ve İletişim", "Peyzaj ve Sitlerin Korunması", "Yaratıcı Sanatçılık" gibi ara başlıkların yanı sıra, çeşitli ülkelerin izlediği kültür politikalarından bilgiler aktarıyor. Ülkemizde ise Nizam-ı Cedid ile başlayıp, son yarım yüzyıl içinde liberal bir kimlik kazanan kültür politikalarımızdan örnekler veriyor.

***KALPAKLI KALKINMA**/ Yaşar Aksoy/ Ümit Yayıncılık*
Atatürk dönemi kalkınma modelini tarihsel bir belge olarak sunan *Kalpaklı Kalkınma*, ulusal mali iflaslara zemin hazırlayan sömürücü küreselleşmeye de hazır yanıt niteliğinde.
Yaşar Aksoy, *Kalpaklı Kalkınma*'da kapitalist ve Marksist ekonomi doktrinlerinden yararlı ilkeler alarak yeni bir ekonomi politikası izleyen Türkiye'nin ekonomik bir devlet oluşunun öyküsünü anlatıyor. Kitap ayrıca, 1950'lerde seçtiği Batı yanlısı yolun sonunda hiç hak etmediği bir kaderle başbaşa kalan, 1980 sonrası izlenen köşedönmeci liberalizmin neticesinde geleceğe umutsuzca yol almakta olan Türkiye'ye 1920'lerin Kuvayımilliye ruhunun ipuçlarını da gösteriyor.

***YENİ ADAM GÜNLERİ**/ Tuna Baltacıoğlu/ Yapı Kredi Yayınları*
Türkiye'nin Cumhuriyet sonrası fikir ve düşün dünyasına damgasını vuran, İsmayil Hakkı Baltacıoğlu'nun yayımladığı *Yeni Adam* gazetesinin yayın serüvenini, oğlu Tuna Baltacıoğlu ilk kez bu kitapla gün ışığına çıkarıyor.
Yeni Adam Günleri; Mahmût Cuda'dan Neyzen Tevfik'e, Nâzım Hikmet'ten Nurullah Ataç'a ve daha birçok önemli kültür ve sanat insanına uzanan bir serüven niteliğinde. Tuna Baltacıoğlu'nun bu çalışmasında, *Yeni Adam*'da yaşadığı çeşitli anılarının yanı sıra yayımlanmış bazı yazılardan alıntılar da yer alıyor.

***TÜRKİYE SİZİNLE GURUR DUYUYOR**/ Yıldırım Türker/ Metis Yayınları*
Türkiye Sizinle Gurur Duyuyor, Yıldırım Türker'in gazete yazılarından oluşuyor. Yıldırım Türker, medyanın izlediği bilgisizleştirme politikasına karşılık, araştırma ürünü yazılarıyla, Türkiye'nin gündemini yaratanların içyüzünü anlatıyor. Türk siyasal kültüründen portreler sunan Yıldırım Türker; eğlendirilmesi, doyurulması gereken, velinimet sayılan genel okura değil, vicdan sahibi, muhalif olmayı iktidarını varedecek bir kimlik olarak kullanmayan bir okur kitlesi varsayıyor ve onlara sesleniyor. Umut bağladığımız "kahramanlar"ın siyasi geçmişlerini; "kurtarıcı baba"mızın kimin babası olduğunu, kısacası günümüz Türkiyesinin gerçeklerini yazılarıyla, varsaydığı bu okura ulaştırıyor.

***DUMAS KULÜBÜ**/ Arturo Pérez-Reverte/ Türkçesi: Peral Beyaz Charum/ İletişim*
1997'de The New York Times Book Review tarafından hazırlanan "Dikkat Çeken Kitaplar" listesine alınan *Dumas Kulübü* postmodern bir polisiye roman.
Dumas'nın ünlü *Üç Silahşörleri* ve bu kitapla ilintili iki kayıp metin. Kitap avcısı Varo Barjo'nun kiraladığı hafiye Lucas Corso, bu metinlerin bulunması için, Toledo ve Sintra arasında, Şeytan, okur ve yazarla hesaplaşır.
Yazar-yayıncılık-kitap koleksiyonculuğu dünyasını kurarken, matematiksel bir doku oluşturmayı tercih eden Reverte, bu tarz yazım tekniğiyle romana kesinlik ve belirlilik kazandırıyor ve yapıtını "Lucifer" efsanesiyle mistik bir çatı altına yerleştiriyor.

***AŞKIN SELAMI VAR**/ Zerrin Koç/ Can Yay.*
"... Ona günün doğumunu gösterecektim. O bana, aşkı gösteriyor: 'Korkma,' diyor, 'aşk bu... Bu aşk.'"
Aşkın Selamı Var, kendine özgü öykü anlatışıyla aşkı okura duyuran Zerrin Koç'un üçüncü kitabı. Aşkı konu edinen altı öyküden oluşan *Aşkın Selamı Var*'da yazar, aşkın değişik boyutlarını kadın gözüyle sunuyor okurlara. Aşkın taşlarına, kayalarına çarpa çarpa kendine yol bulup akan öyküler; yazarın Türkçeyi kullanışındaki beceriyle de yeni boyutlar ve incelikler kazanıyor.

***KUANTUM BENLİK**/ Danah Zohar/ Türkçesi: Seda Kervanoğlu/ Sarmal Yayınevi*
Özgürlük, sorumluluk, seçme, tanrı gibi temel felsefi kavramlara özgül ve yeni bir yaklaşım getiren *Kuantum Benlik*, yaşadığımız çağın açmazlarına da tartışma olanakları sunuyor.
Kuantum fiziğinin fiziksel ve insansal dünya hakkında söylediklerinden yeni bir metafor ya da dünya görüşü ortaya çıkıyor. Newtoncu fiziğin ve Einstein'ın görelilik kuramına karşılık şimdiye dek ortaya atılan en başarılı fizik kuramı olan Kuantum fiziğinin, bu dünya görüşünün özelliklerine kuantum fiziği bilinciyle bakan Danah Zohar, insan felsefesine ve insan ilişkileri psikolojisine nasıl uygulandığını anlatıyor.
Bilinçli insan varlıklar olarak, yaşadığımız günlük dünyayla kuantum fiziği dünyası arasında bir köprü oluşturduğumuz ana fikrini savunan kitap, günlük yaşamın derin felsefi anlayışına iniyor, doğaya ve bilincin varlıklar düzeyinde oynadığı role yakından bakarak kuantum kuramını daha geniş bir çerçeveden görmemizi sağlıyor.

***TUTANAK DEFTERİ**/ John Banville/ Türkçesi: Güler Kiper/ Telos Yayıncılık*
"Sayın Hâkim, mahkemeye olan biteni kendi ağzımdan anlatmamı isterseniz size anlatacaklarım şunlardır..." Hapishanede cinayetten yargılanmayı bekleyen Freddie Montgomery'nin yargıç için kaleme aldığı ifade biçiminde yazılmış *Tutanak Defteri* bir üçlemenin ilk kitabı.
Hollandalı bir ressamın resmini çalarken, kendisini suçüstü yakalayan oda hizmetçisini öldüren Freddie, kendini savunmaktan öte; bir insanı nasıl öldürebildiğini, kim olduğu bilinmeyen basit bir kadının portresini çalma isteğini neden duyduğunu anlamaya çalışıyor.
John Banville'nin fazlaca düşünsel çaba isteyen, aynı zamanda soğuk alaycılığıyla eğlendirici ve tedirgin edici yazım tekniğiyle kurulu romanı okuru ele geçirip, zihnini fitilliyor, karmaşıklığın basitliğini göstererek onu afallatıyor.

***SİYAH ÜSTÜ SİYAH**/ Leonarda Sciascia/ Türkçesi: Nasuhi Güpgüp/ Sel Yayıncılık*
Siyah Üstü Siyah, Leonardo Sciascia'nın 1969'dan 1979 tarihine kadar uzanan dönem içerisinde, İtalya ve dışında gelişen olaylarla, eserleri hakkında yazılan notları biraraya topladığı bir günce.
Elio Vittori'nin *Halkın Günlüğü*'ne yakın tarzdaki çalışması, sayısız göndermeler, itiraflar, dedikodu ve sataşma içeriyor. İtalya'da entelektüel bir otoriteye sahip olan Leonardo Sciascia, kitabını çok İtalyanvari, hatta çok Sicilyalı olarak tanımlıyor.
Gerçeğin kara sayfası üzerine *Siyah Üstü Siyah* özünde ve özgür bir Sciascia çalışması.

***İYİLER GENÇ ÖLÜR**/ Necati Güngör/ Gendaş Yayınları*
"... Gizemli anlaşılmaz bir doğa yasası mıydı bu? İyi olan, hep kötülük mü bulacaktı karşısında böyle?"
İyiler Genç Ölür, Türk Dil Kurumu, Ömer Seyfettin ve Abdi İpekçi Ödülleri sahibi Necati Güngör'ün üçüncü öykü kitabı. Yazar, sıradan insanların yaşamlarını drama dönüştüren olay örgülerini incelikli bir teknikle öyküleştiriyor. İnsan gerçeği ve sıcaklığını yansıtan öyküleriyle, çeşitli yozlaştırma biçimleriyle karşılaştığımız günümüzde insanın yalın gerçekliğini tekrar anımsamamızı sağlıyor.

***KIZLARINI DELİ EDEN ANNELER**/ Susan Simon Cohen-Edward M. Cohen/ Türkçesi: Gülder Tümer/ HYB Yayıncılık*
Kızlarını Deli Eden Anneler, tarih boyunca iletişimsizlik ve yoğun çatışmalar yaşanan anne-kız ilişkilerinde, yetişkinlik dönemindeki kız çocuklarının anneleriyle ilişkilerini temel alıyor. Bebeklikten başlayıp, erişkinliğe kadar kadınların gelişimini incelerken, farklı anne yapılarında, farklı sorunların ortaya çıktığı alanları araştırıyor.
Anne-kız ilişkisini netleştirebilmek için anne kişiliklerini on ayrı grupta sınıflandıran kitap, kız çocuğuna annesi ve annesine benzeyen kişilerle arasındaki ilişkileri değiştirmesine, yaşamın kendi yaşamı olduğunu anlamasına yardımcı olacak stratejiler öneriyor.
Kitap, zor bir anneyle başedebilmek, daha iyi iletişim kurabilmek için öncelikle kız çocuğunun annesini daha iyi tanıyabilmesine yardımcı olurken, öne sürdüğü tavsiyelerle her türlü ilişkide oluşan sorunları çözme konusunda da temel kurallar aktarıyor.

***ROSENBERGLER**/ Michael ve Robert Meeropol/ Türkçesi: Şemsa Yeğin/ Milliyet Yayınları*
Rosenbergler, casuslukla suçlanan Ethel ve Julius Rosenberg'in hapishanede yazdıkları mektuplardan oluşuyor. Oğulları Michael ve Robert Meeropol'ün kendi anılarıyla birleştirerek hazırladıkları kitap, yasal anlamda kanıt niteliği taşımamakla birlikte, onların suçsuzluğunu belgeleyen en güçlü malzemeyi oluşturuyor.
Kitap ayrıca, küçük yaşta anne ve babalarından ayrılmak zorunda bırakılan iki kardeşin; çevreleriyle ilişkilerini, yaşadığı problemleri ve özlemlerini bu davanın bilinmeyen başka bir yönü olarak da açığa çıkartıyor.

***YAĞMUR HÜZNÜ**/ Ahmet Karcılılar/ Can Yayınları*
Gerçek bir araştırma programından yola çıkılarak hazırlanmış olmakla birlikte bilimsel bir araştırma kitabı olmayan *Yağmur Hüznü* Ahmet Karcılılar'ın ilk romanı.
Çarpıcı bir dil ve kurguyla örülü roman, tutucu bir Anadolu kasabasında, işlediği seri cinayetlerden sonra ele geçirilen ruh hastası katil ile psikiyatr arasında gelişen olayları konu alıyor. Yazar, *Yağmur Hüznü*'nün davranış bilimlerinin ulaşılmaz sınırlarını arayan seyyahlar için bir el kitabı olabileceği hayalini sürdürdüğünü söylüyor.

***MUSTAFA KEMAL VE CORINNE LÜTFÜ**/ Melda Özverim/ Milliyet Yayınları*
Atatürk'ün aile dostu olarak gördüğü ve 1913-1917 yılları arasında mektuplaştığı Corinne Lütfü'ye yazdığı mektupların bir kısmını bu kitapta toplayan yeğeni Melda Özverim, daha önce Peyami Safa'nın Milliyet gazetesinde yayımladığı mektup ve kartlardan başka, yayımlanmamış üç mektup, bir kart, iki telgraf ve Mustafa Kemal'in kartvizitini okurlara sunuyor.
Kitap, Atatürk'ün kendisinden ve ailesinden birçok konuda esinlendiği, Batılı yaşam tarzını, Fransızcayı, Batı müziğini bu aileden öğrendim diye andığı bu dostluğun aşamalarını tarihsel ortamı içinde gözler önüne seriyor. Hayal ve kurguya yer verilmeyen kitap, Melda Özverim'in belleğindeki anılara ve belgelere dayanıyor.
Hannover, Bielefeld ve Dortmund'daki Atatürkçü Düşünce Derneklerinin genel başkanlığını yürüten Melda Özverim bu kitabıyla devrim tarihimize katkıda bulunurken, teyzesinin anılarını da ölümsüzleştiriyor.

***OPERADA GERÇEKÇİLİK**/ Sabri Şatır/ Pan Yayıncılık*
Kitap, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında çağa adını vererek kendi zeminini oluşturan realizm hareketinin başlamasıyla birlikte, bu gerçekçi akımın opera sanatındaki yerini ve günümüze dek gelişimini inceliyor.
İki kısım halinde hazırlanan kitabın ilk bölümü Operadaki Gerçekçilik başlığını taşıyor. Bu başlık altında gerçekçi akımın genel bir özeti verildikten sonra, "verismo" adını alan operadaki gerçekçilik ele alınıyor.
İkinci bölümünde ise gerçekçi operalar olarak kabul edilen Carmen, Cavalleria, Rusticana, Pagliacci, Madam Butterfly ve II. Tabarro tanıtılıyor.

***CİLVELİ KAHVE**/ Zehra Ünüvar/ Bilgi Yayınevi*
Öyküleri çeşitli dergilerde yayımlanan Zehra Ünüvar'ın *Cilveli Kahve* kendine özgü üslubuyla kaleme aldığı ilk kitabı.
On altı öyküden oluşan kitap, hoşgörü, sevecenlik, içtenlik gibi insani duyguların kulak arkası edildiği günümüzde, sıcacık anlatımıyla okurun bu duyguları yeniden duyumsamasına yardımcı oluyor. Yazar, anlatım ve dil becerisiyle kurguladığı öykülerinde, sıradan yaşamların içinde barındırdığı, saklı tuttuğu dramları gün ışığına çıkartırken okura naif bir dünyada hoş bir yolculuk sunuyor.

***BÜYÜLÜ SÜPÜRGE SERVİSİ**/ Ann Jungman/ Türkçesi: Bahadır Argönül/ Günışığı Kitaplığı*
Büyülü Süpürge Servisi, ABD'de büyük ilgi gören Büyülü Küçük Kitaplar dizisinin birinci kitabı.
Joe, Lucy ve Jackie adlı üç arkadaş, sıradan insanlar gibi yaşamak isteyen iyi kalpli iki cadı Mabel ve Ethel'le birlikte evlere uçarak yemek servisi yapan Büyülü Süpürge Servisi'ni kuruyorlar. Daha sonra aralarına her şeyiyle kötü bir cadı olan Maud'da katılıyor.
Büyülü Süpürge Servisi özgün siyah/beyaz resimleri ve ilginç konularıyla ilkokul çocuklarına okuma alışkanlığı kazandırmayı amaçlıyor.

***DEHŞETLER ve UZMANLAR**/ Adam Phillips/ Türkçesi: Tuna Erdem/ Metis Yayınları*
Adam Phillips, psikanalizi bir yandan kurumsal, toplumla uyum sağlamayı hedefleyen yönüyle, bir yandan da dönüştürücü kimliğiyle değerlendirirken, Aydınlanmacı ve Freud-sonrası Freud olarak iki ayrı Freud sunuyor okura.
Kitap, psikanalistlerin neyin uzmanı oldukları sorusunu ele alırken, Freud'un bilinçdışı kavramının, uzmanlık kavramına, psikanaliz dahil herhangi bir konuda yetkin ve yeterli olma fikrine neler yaptığını irdeliyor. Edebiyat ile toplum bilimlerinin arasında bir yerlere konumlandıktan sonra geçerli ve anlaşılabilir bir toplumsal uygulama olarak görülmeye başlanan psikanaliz, özeli sosyale dönüştürebilirken, anti-sosyali de yorumlanabilir hale getiriyor. Ayrıca yetkinlik çeşitlemelerimizi ve profesyonel kimlik nosyonlarımızı da radikal biçimde ters yüz ediyor.

***YER-OLMAYANLAR**/ Marc Augé/ Türkçesi: Turhan Ilgaz/ Kesit Yayıncılık*
Bir otoyolda, bir süpermarkette, ya da bir bankamatikle kurduğumuz mekanik söyleşimde içine daldığımız uzamlar; kimlik/özdeşlik kazandırmasıyla, ilişkisel ve tarihsel oluşuyla belirginleşen "antropolojik yer"in tersine, birer "yer-olmayan" oluşturuyorlar. Marc Augé, "Yer-olmayanlar"da, olay bolluğu, uzam bolluğu ve atıfların bireyselleşmesiyle ortaya çıkan ve "Üstmodernlik" adını verdiği *yeni* konumlanışımızı anlatıyor. Üstmodernliğin dünyası, içinde yaşadığımızı sandığımız dünyanın ölçülerine tastamam uymuyor; zira henüz bakmasını öğrenemediğimiz bir dünyada yaşıyoruz, uzamı düşünmeyi yeniden öğrenmemiz gerekiyor diyen yazar, XXI. yüzyılın antropolojik bir yüzyıl olacağını savunuyor.

***ALEVİN VE ACININ İÇİNDEN**/ Işıl Özgentürk/ Telos Yayıncılık*
Alevin ve Acının İçinden, Işıl Özgentürk'ün Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan röportajlarından oluşuyor.
Ankara Merkez Cezaevi'ndeki mahkûmlarla yaptığı söyleşilerle başlayan kitap, İstanbul'un çeşitli gecekondu semtlerindeki renk renk insan suretlerinden, üniversite gençliğine, değeri giderek artan Mark'ın ülkesi Almanya'daki gurbetçilerden, uzak ve yalnız

Güneydoğu insanının gizemli dünyasına, bir yığın çarpık beğeni ve bir yığın sağlıksız yaşam biçiminin en çok etkilediği kadınların yaşama mücadelesinden, onları anlatmak dünyayı anlatmak gibi bir şey diye tanımladığı İstanbul insanlarına uzanan büyülü bir yolculuk sunuyor okurlara.

SAVAŞA GİRİŞ*/ Italo Calvino/ Türkçesi: Kemal Atakay/ Can Yayınları*
Italo Calvino'nun daha çok kendi yaşadıklarından yola çıkarak üç farklı anlatıda biraraya getirdiği *Savaşa Giriş*, on yedi yaşındaki bir gencin İkinci Dünya Savaşı eşiğindeki İtalya'yı nasıl gördüğünün, nasıl algıladığının öyküsünü sunarken, insanların savaş atmosferi içindeki toplumsal ve bireysel tavırlarını da gözler önüne seriyor.
Calvino'nun yer yer imgesel, yer yer fantastik, yer yer gerçekçi üslubunun ipuçlarını içeren *Savaşa Giriş*, onun yazarlığını bir bütün olarak değerlendirmek açısından da önemli bir metin.

KOD ADI: "ULU HAKAN" 1*/ Demirtaş Ceyhun/ Sis Çanı Yayıncılık*
Demirtaş Ceyhun'un iki kısım halinde hazırladığı kitabının ilk kısmı olan *Kod Adı: "Ulu Hakan" 1*'de, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kültürel temelin nasıl oluşturulduğu ve Doğu imparatorluklarındaki orduların önemi üzerinde duruluyor.
Demirtaş Ceyhun, ikinci bölümde ise Osmanlı aydınının medrese-mektep kavramlarından, Tevhid-i Tedrisat yasasına, 24 Nisan 1924'te yine bu yasadaki hükümden dolayı ülkenin çeşitli yerlerinde açılan 29 İmam ve Hatip Okullarına uzanan kültür serüvenine bakışını irdeliyor.
Kitap, Osmanlı'daki eğitim-öğretim ve askeri alandaki gelişimleri tarihsel bir yolculuk olarak sunarken, toplumsal bilincimizdeki birçok kanıyı da temelden sarsıyor.

DEVRİM ÇAĞI 1789-1848*/ Eric Hobsbawm/ Türkçesi: Bahadır Şener/ Dost Yay.*
Kitap, Fransız Devrimi ile İngiltere'deki Endüstri Devrimi'nin patlak verdiği 1789 ile 1848 yılları arasındaki dönem içinde dünyanın uğradığı dönüşümün izini sürüyor.
İnsanlık tarihindeki en büyük dönüşümü oluşturan, siyasal bir nitelik taşıyan Fransız Devrimi ile endüstriyel bir kimliğe sahip olan İngiliz Devrimi iki ülkenin tarihine ait bir şey olmaktan öte, geniş çaplı bir volkanın ikiz krateri olarak tanımlanıyor. Bu çifte devrim Avrupa'nın bir bölümünde ortaya çıktığından bölgesel bir nitelik taşımakla birlikte zamanla dışa doğru yayılarak Avrupa'nın dünyayı fethetmesi biçimini alıyor. Hindistan'ın İngiltere tarafından yönetilen bir eyalet haline gelmesi, Afrika'nın fetihlerle sömürülmesi, Büyük Çin İmparatorluğu'nun 1839-42'de kalelerini Batının sömürüsüne açmak zorunda bırakılışı, bu çifte devrimin dünya tarihinde en göze batan ve bir benzeri daha olmayan sonucu olarak görülüyor.
İlk fabrika sisteminin Lancashire'da kurulması ve 1789 Fransız Devrimi'yle yeni burjuva toplumunun zaferi olarak görülen bu dönem, 1848'de ortaya çıkan devrimci sosyalist ve komünist ideolojinin gücü sayesinde Komünist Manifestosu'nun yayılmasıyla sona eriyor.

GÖRMECE*/ Mehmet Ergüven/ Metis Yayınları*
Görmece, Mehmet Ergüven'in görsel sanatlar üzerine yazdığı deneme yazılarından oluşuyor.
Ayrıntı, insanın hayal gücünü kendiliğinden harekete geçirip, gerçekte olup biteni zenginleştiriyor; en azından orada yaşanmakta olanı bütünüyle, eksiksiz gördüğünde insanın kafasına kesinlikle dikkate alma gereğini duymayacağı yeni sorular takılıyor. Herhangi bir görüntüyü, hakkında üretebildiğimiz sorular ölçüsünde görme imkânına sahibiz diyen yazar; olmayan bütünün özetidir diye tanımladığı fotoromandan, Batı için yeni, Uzakdoğu'da ise yüzyıllar öncesine dayanan geçmişe sahip manzara resminin Türk resmindeki konumuna dek uzanan kitabında okurlara sanatsal bir yolculuk sunuyor.

GÜZ RENGİ*/ Yüksel Pazarkaya/ Sistem Yayıncılık*
Güz Rengi'ndeki 12 öykü, çok daha değişik yaşam gerçeklerinden yola çıkarak, yepyeni bir öykü yapısı kuruyor. Özgün ve zengin anlatı dili, okuru da öykünün akışına çekiyor.
1997 Haldun Taner Öykü Ödülü de kazanan *İki Sığınak* adlı ilk öykü, iki Anadolu kadınının yakarışı; Tahsin Yücel'in deyişiyle "içeriğiyle de, biçimiyle de, yerelliğiyle de benzersiz birer ağıt niteliğinde".
Kimi öykülerde çarpıcı bir duyarlılık ve duygusallık, kimilerinde yaşama direnci ve yaşama sevinci, öykü kurgusuna ve dil örgüsüne dönüşmüş olarak karşımıza çıkıyor.

FALINIZDA RÖNESANS VAR*/ Ferhan Şensoy/ Ortaoyuncular Yay.*
Ferhan Şensoy, "'Georges Perec'in Yaşam Kullanma Kılavuzu için Enis Batur'un yazdığı Perec Kullanma Kılavuzu'nun tam anlaşılması için el kitabı isimli bir kitap yazılabilir." diyor ve ekliyor: "Bu birinci seçenek. İkinci seçenek daha yalın; bununla uğraşacağına başka kitap yazabilirsin."
İkinci seçeneği benimseyen Şensoy 1994 Haziran'ının ilk günü yazmaya başlamış *Falınızda Rönesans Var*'ı. Ne mi yazmış? İşte size bir-iki yazı başlığı: 'Dilin Diyalektiği Kırkırdaksız Oluyor', 'Paralarımızı Evlendirelim mi?', 'Victor Hugo, Sefiller ve Onun Yazılma Sefaleti'.

SİVİL DENEMELER*/ Ece Ayhan/ Yapı Kredi Yayınları*
Ece Ayhan'dan yeni bir hem 'sivil', hem 'kara' denemeler toplamı. İkinci Yeni'den "Sıkı Şiir"e, Nilgün Marmara'dan, Tezer Özlü'ye, Edip Cansever'den Cemal Süreya'ya, Sevim Burak'tan Turgut Uyar'a, bohemlikten marjinalliğe birçok isim ve olgu üstüne tarihler düşürüyor: "Bizde iktidara devlete bulaşmaz Türk şairleri. Korkudan, kaldırımlardan, çukurlardan yakınırlar bir ömür boyu. Birçoğu da Kemalist hükümet şairidir. Başka bir şey de olamazlar. Maça ister."

YAŞAMAK HATIRLAMAKTIR*/ Ülkü Tamer/ Yapı Kredi Yayınları*
Şair ve çevirmen olarak tanıdığımız Ülkü Tamer, bu kez öğrenci, öğretmen, oyuncu, yayıncı Ülkü Tamer olarak çıkıyor okurun karşısına. Yaşadıklarından belleğinde kalanlarla bizleri kısa, renkli yolculuklara çıkarıyor: "Milliyet Yayınları'nda bir roman yarışması açmıştık. Ülkemizde ne çok romancı varmış meğer! Postacının kolları kopuyor bize paket taşımaktan. Hele bir roman geldi günün birinde. Daktiloyla yazılmamış. Kargacık burgacık bir el yazısıyla 500 sayfa. Bir de mektup: 'Romanı daktiloya çekmeye vaktim olmadı. El yazısıyla gönderiyorum. Birçok da imla yanlışı var. Gazetede imla yanlışlarını düzeltsinler, daktiloya çeksinler. Bu işle de yazılarını severek okuduğum Hasan Pulur bizzat meşgul olsun.' Romanı kaptığım gibi Hasan'a gitmiştim. 'Hadi, Hasan, gözün aydın! Bir çocuğun oldu!'"

AFORİZMALAR*/ Arthur Schopenhauer/ Kabalcı Yayınevi*
Schopenhauer daha çok Hegel'in iyimser felsefesine karşı geliştirdiği kötümser felsefesiyle tanınır. Platon, Kant ve doğu felsefesini, özellikle Budizmi kendisine özgü bir şekilde kaynaştırdığı felsefesi Tolstoy, Mann, Wagner, Freud, Nietzsche ve Wittgenstein'i derinden etkiledi.
Schopenhauer başyapıtı *İstenç ve Tasarım Olarak Dünya*'yı 1818'de yayımladığında tam bir sessizlikle karşılanmış ve büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştı. Ama 1851'de aforizmalar, denemeler, söyleşiler toplamı *Parerga ve Paralipomena* olağanüstü bir başarı kazandı. Daha önce hiçbir Alman filozof felsefenin derinlikli konularını bu kadar anlaşılır ve keyifli bir şekilde aktarmamıştı.

mart 1999

varlık kitap eki

sayı: 82

GÜLTEN AKIN

SESSİZ ARKA BAHÇELER

Gülten Akın

Sessiz Arka Bahçeler

Şiir/Yapı Kredi Yayınları

İnce Şeylerin Önemine Binaen Astigmat Bakışlar

I.

Şaşırtıcıdır; kimi disiplinlerde cins(iyet) ayrımı, kabul sınırlarını aşıp şabloncu mantığa çarptıkça –bu ayrıma maruz kalan kişi dahil– söz alma gereği duy(ul)madan geçiştirilir, gider. Bu eğilim öylesine kanıksanmış ki biri akıntıya karşı kürek çekmeye görsün, vay haline! Başta hemcinsleri(!) tarafından topa tutulur. E, oyunbozanın bozulmaya hakkı yoktur; değil mi ki bakış açısını genel'in formatından ayırmakta, hazır'la yetinmeyip başka seçeneklerin cazibesine kapılmaktadır..

Yine şaşırtıcıdır; 'yazar' denince akla –öncelikle– *erkek* gelir. Karşı cinsi tanımlarken 'yazar'ın önüne ille de tamamlayıcı (!) bir sıfat koyma gereksinimi duyulur: *kadın* yazar.

İşin tuhafı, "kadın yorumcu Sezen Aksu", "kadın spiker Serap Ezgü", kadın tiyatrocu Demet Akbağ" anonsu gereksiz bulunurken, yazında –maalesef– bu böyle değildir; bilinçli ya da bilinçsiz, belli amaçlar güderek ya da gayri ihtiyari *kadın*'lığın altı çizilir. Mankenlikte ise tam tersi durum geçerlidir: erkek manken. Buradan şunu mu çıkarmak gerek: Yazın erkek uğraşıdır, mankenlik kadın; herkes haddini bilmeli!

Bakın Rauf Mutluay dahi bir yazısında şöyle bir açıklama yapma gereği duyar: "...son yüzyıl şiirimizi sayıca sınırlı bir antolojide temsil edecek bir çalışmaya girdiğim zaman Gülten Akın'ın şiir genişliğini bularak mutluluk duymuştum; 39 erkeğin yanına bir kadın kendi hakkıyla girmiş oluyordu."[1]

II.

M. Dufrenne'e göre şairi şiir yazmaya –*söylemek* ile *yazmak* arasındaki ayrıma dikkat, lütfen!– iten diğer şairlerdir. Yani geçmiş'le iletişim kurabilmek, dahası geleneğin içinde ya da bu geleneğe rağmen yazabilmek için *diğerleri*ni bilmek/okumak zarurettir (Şiir üretimine geçişi hızlandıran şiirlerin –bu anlamda– tamamen masum oldukları söylenebilir mi, acaba?).

Usta-çırak ilişkisi ya da el almak'tan öte bir şey bu.

Gülten Akın'ın, her ne kadar "İlk başlarda kendine biçimde Cahit Külebi'yi, duyarlıkta Behçet Necatigil'i basamak yaptığı"[2] savlansa da, denilebilir ki sesini erken bulmuş, açılımlarını yerinde yapmış, beslendiği kanallara su verecek kerte sağlam bir şiirin sahibidir.

Erdal Alova'nın uzun zaman önce dile getirdiği 'ortak simgecilik'in tuzaklarından sıyrılıp muhtelif akım, yönelim ya da çıkışlara yüz vermeden, ne ki bunların poetik anlamdaki getirilerini de dışlamadan, bir eli toplumsal diğer eli bireysel sorun(sal/lar)ın içinde şiirini oluşturmuş/geliştirmiş olmasının, 'hazır hayal'lere kulağını tıkalı tutmasının, Akın'a Türk şiirinde ayrıcalıklı bir konum sağladığını belirtmekte abes bir yan olmasa gerek. Tıpkı gösteren'le gösterilen arasında eytişimsel bir anlam bütünlüğü kurmada son derece başarılı, sırf bu yanıyla bile ayrıcalıklı görülebileceğini ileri sürmede abartının olmadığı gibi...

Kafka'dan ödünç alarak söylersek, şiirindeki 'ses karıncalanması', belki biraz da toplumsal dinamikleri görmüş, duymuş, araştırmış, çözmüş olmasında ve bunları estetik haz'a uygun biçem ve formatlarda dönüştürmesinde, başka bir deyişle olması gerektiği yerde, olması gerektiği gibi durmasında saklı...

III.

Kentlerde iniştir arka bahçe
diktiğin gül çeliğini yoklamaya
(Yeşil Arka Bahçeler)

2000'in eşiğinde şiirin atardamarı ya geri kal(dırıl)mış ya da geliştirilmiş ülkelerde atıyor, özellikle Avrupa'da irili ufaklı birçok kitabevinde şiir kitaplarını elde etmek, ancak sipariş üzre mümkün ise yolunda gitmeyen birşey(ler) var, demektir.

Açıyı değiştirerek soralım: Özünde kır'lı olan şiirin kent'e ısınamaması (!), kent'in de şiiri belirli ve sınırlı koşullar içinde ağırlaması neyin göstergesidir?

Denebilir ki ilk kitabı Rüzgâr Saati'nden (1956) –şimdilik– son kitabı *Sessiz Arka Bahçeler'e* (1998) değin bu soru(n/y)a yanıtlar üretmiştir, Gülten Akın. Ve son kitabının parmak izlerini 1966'daki bir yazısında vermiştir: "1993'te Yozgat'ın Çatak mahallesinde küçük bir evde doğdum. Babaannem ve dedem ve annemle ve benden üç yaş küçük kardeşimle geçen çocukluğumu anımsıyorum. Babam her nasılsa silinip gitmiş. Sanırım eski aile düzeni gereği bizimle pek ilgilenmeyişinden. *Küçük ev, bakımlı bahçe ve arı sevgisi o günlerden kalmadır. (vurgu benim M.B.)* Bir de bademler ağaçlarını sevdim hep. Bademler çağlayken. Asmada üzümleri ve çardağı ve bize acı su veren kuyuyu ve ona dair öyküyü ve nergis ve sümbül ve aşılı gülleri..."[3].

Kıstırılmışlık, yalnızlık, tükeniş, acı, sevgisizlik, ka(la)balık, eşitsizlik, gürültü, kıyım, yokluk... vb. kavramlarla yüklü kent/kentsel yaşam imgesi her ne kadar bir dolgu malzemesi gibi Akın şiirinde yer teşkil etse de ağırlık daima kıra/kırsal yaşama ilişkin serinlik, kardeşlik, dayanışma, mutluluk, aşk, dürüstlük, yarın, birlik... vb. kavramlardan yanadır. Başka bir deyişle Akın'ın 'yaşamak'tan anladığı/algıladığı şeyleri önemli oranda kır barındırmaktadır.

Umudun rüzgâra bırakılmış bayrağı belki de bu sebeple bunca dalgalıdır. En sıkışık anda bile çıkışı yaşamda buluşunun gerekçesi belki de burada yatmaktadır. "*böyle parçalanarak dağılarak/ mı ölünür?/ dünyaya bir bütünlük bırak-*

madan/ oysa ölüm bile usul usul/ yaşama benzer yaşama benzer" (Tuhaf Bir Aşk).

Bir soru: Gülten Akın, hem kır'ı hem de kent'i Maurice Blanchot'nun "Dil, dış dünyayı, gerçekliği yansıtmanın aracı değildir, aksine dil, yazının nesnesi olarak, gerçekliği yıkar." görüşünü Wilhelm Dilthey'in "Doğayı açıklar, tinsel yaşamı ise anlarız" görüşü ile birleştirerek betimleme/yorumlama arzusunda olabilir mi?

IV.

Biliriz ki dilsel iletişimin olmadığı yerde de vardır yorum ve yine biliriz ki her birey çevresini algılama gücü, birikimi oranında, kendi gereksinimlerine göre yorumlar. Dünyayı anlamanın/anlamaya çalışmanın başlıca yoludur da denebilir, yoruma.

Gülten Akın, *Sessiz Arka Bahçeler*'de çevresini yorumlarken (örtülü ya da kapalı bir şeyi kendince sergilerken) önceki kitaplarından çok uzağa düşmemiş. Ağıtımsı/türkümsü ses düzeni hâkim değilse de kitaba, topluma/bireye, onların yaşam mekânlarına, üretim aletlerine, ilişkilerine/iletişim şekillerine bakışta bir tutarlılıktan pekâlâ söz edilebilir, bu anlamda. Somuttan soyuta dönük imge kurgusu, halk diline has sadelik, eksiltili anlatım, ayrıntı ve tok ses, Gülten Akın okurunun yabancısı olmadığı şeyler: bir kavrama birkaç anlam öbeği birden yüklemek, sözcük ve dize aralarına an'lar/anı'lar bırakmak, üst üste bindirilmiş ya da peş peşe sıralanmış görüntüleri okurun belleğinde toparlamasına izin vermek, daima insancıl olanın yanında durmak, kaos içinde gürültüye giden, çarçabuk tüketilen, çiğnenip bir kenara atılan kimi değer, kişi, mekân ve olaylara sahip çıkmak, Türkçe'nin ses gücüne ısrarla sadık kalmak... gibi.

Rahatsızlık duyduğu şeyi, ister birey olsun ister sistem, açık, yoğun ve çarpıcı bir şekilde dile getiriyor Gülten Akın. Bunu kazı meraklıları ve sığ su yüzücülerinin algılama/yorumlama yeteneklerine göre genişleyen anlam katmanları içinde yapıyor üstelik. "*Düşünmeden konuşmadan yaşayanlarımız/ düşünmeden konuşmadan yaşayanlarımızın/ geleceğini bekliyor/ aykırı bir sese yeniliyor kocaman sessizlik/ gelecek gelmiyor*" (İyi Ki).

Çoğumuzca malûm: Kitle iletişim araçları bireylerin yaşamsal dengeleri üzerinde otorite sahibi olalıberi kimi değerler, kimi davranış kalıpları, kimi görüşler önce ağır ağır, sonra hışımla atılıp gittiler çöp sepetine. Öyle ya teknoloji nimet, para tanrı idi; aşk dahil artık her şey alınıp satılabilirdi.

Öte yandan ise bu kaygan zemin üzerinde dans etmesini öğrenen, dolayısıyla da boş bulduğu her yeri / her şeyi doldurmayı / işgal etmeyi kendine bağışlanmış bir hak olarak algılayan bireylerin mücadelesi söz konusu.

İşte Gülten Akın, önüne ya da arkasına birçok şeyin eklenebileceği bu çağ hakkındaki görüşlerini yine yalın ve yoğun bir şiir tümcesi içinde veriyor: "*itip beni/ balıma dadanan bu çağı sevmedim*" (Kimse).

Ne bağırtı var ne de kayıtsızlık.

Gülten Akın okuru uğramasını istediği adresin önüne bırakıyor, sadece. O adresteki hazineyi bulmak ise okurdan okura değişen mesai ve emek işi...

Tıpkı şu şiirde olduğu gibi: "*reddettik/ göğü, ağır bulutları, koyu/ batıp gideni reddettik/ akşam, yaşlı seslerinden geçerek komşuların/ yoğurdun ve çileğin tadıyla/ bizi derinine aldı*" (Çay).

V.

Umarım, Gülten Akın şiirini enikonu *anlayan*, ayrıntıları bütünü içinde kavrayıp kuşatıcı bir *yorum getiren* olur.

Ben kendi adıma, ilhamımı Nermi Uygur'dan[4] alarak ancak şunu diyebilirim: Bugün benim için çok güzel bir gün; Gülten Akın okudum, çünkü!

(1) Rauf Mutluay, *Bende Yaşayanlar,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ocak 1977, s. 58.

(2) Mehmet Aydın, *Ne Yazıyor Bu Kadınlar,* İlke Kitabevi Yayınları, 1995, s. 124.

(3) Gülten Akın'ın *Şiir Sanatı*'nda çıkan *Ben* adlı yazısından aktaran Asım Bezirci, *On Şair On Şiir,* May Yayınları, Şubat 1971, s. 161.

(4) "İlle de doruklar gerekmez, güzel şeyler varsa günümde, hele bir de güzel okumayla bezenmişse, ne güzel bir gün o gün benim için." Nermi Uygur, *Tadı Damağımda*, Yapı Kredi Yayınları, Nisan 1995, s. 508.

MURAT BATMANKAYA

GÜNER ÖZVER

•

ÇİÇEĞİM

ŞİİRLER

cep KİTAPLARI A.Ş.

ZEYNEP AVCI:

Biz alış-verişi severdik. Şimdilerde ise "almak" ile "vermek" arasında nasıl bir seçim yapacağını düşünür oldu insanlar. "Uygar" dünya bir başınalık üstüne, giderek daha yüksek sesle övgüler düzüyor. Şakşakçılığını da teknolojiye yaptırıyor.

Öykü/Aşk Meleğinin İşleri/İletişim Yayınları

✪ *Öykülerinizde, kadın-erkek ilişki ve ilişkisizliklerine farklı noktalardan yaklaşırken sorgulayıcı bir tutum izliyorsunuz. Bu tutum, gündelik hayatta basit, sıradan gibi görünen olayların perde arkasındaki gizlerini açığa çıkartarak, okurun kendini yeniden gözden geçirmesine olanak sağlıyor. Ama, aşk meleğini sınırsız uçuş bölgesinde uçarken göremiyoruz. Sanki bir sınır var; yalnızlıkla başlıyor, cinsellikle bitiyor...*

– Aşk, sevgi gibi her türlü insanlar arası duygu başlangıçta kendini ele vermeyen bir sınır içeriyor bence. Size, *Aşk Meleğinin İşleri*'ndeki sınır yalnızlıkla cinsellik tarafından çizilmiş gibi gelmiş. Olabilir. Ben böyle bir sınırın hiçbir "aşk" ilişkisinde, özellikle başlangıçta, anlaşılır gibi olabileceğini düşünmüyorum. Öyle olsa zaten "aşk" adı altında topladığımız ilişkiler doğmaz. Yeri gelmişken, bu kitaptaki öyküleri neden "aşk" teması içinde görmek istediğimi de söyleyeyim. Bence ne zamanı, ne biçimi, ne biçemi, ne süresi, ne de anlamı var aşkın. Kılığı kıyafeti, dili, göstergesi de yok. Bana göre müthiş bir aşk başkasına göre saçmalık ya da çılgınlık, kimine göre benzersiz bir aşk bana göre tekdüzelik ya da sıkıntı gibi gelebiliyor. Bazen de bir gün bile sürmeyen ve yaşayanın "aşk" diye nitelediği duygu, başkalarının bir ömür boyu aynı ad altında topladığı duygulardan daha güçlü, daha büyük izler bırakıcı olabiliyor. Her şey gibi aşk da sonsuz bir görecelik taşıyor. Belki de her şeyden çok. Öte yandan insanın her yaşadığına bir ad takıp bu adı taşıyan şeyleri ille de bir sınır içinde hapsetmesini de yadırgıyorum. O yüzden aşk meleğinin işlerini geniş bir yelpazede görmeyi yeğliyorum.

✪ Aşk Meleğinin İşleri'*nde insan yığınının içinde terk edilmişlik, bırakılmışlık, yapayalnızlık hissi yaşayan kahramanlarla tanışıyoruz. Bu yalnızlıklarından sıyrılmak, boşlukta asılı kalma duygusundan kurtulabilmek için de aşk kimliğinin arkasında başka bir şey arıyorlar sanki. Yaşamlarına katabilecekleri fazladan bir soluk belki de. Tıpkı Misafir adlı öykünüzdeki kadın kahramanınızın erkek arkadaşına birlikte yaşamayı teklif ettiğinde söylediği şu sözler gibi: "Ben korkuyorum zaten bu koca evin içinde. Bir köşede bir can bulunduğunu bilirsem içim rahat eder."*

– Benim kuşağım yalnızlığı bir karabasan olarak belledi, bireyselleşmeyi yalnızlaşmak olarak algıladı. Biz alış-verişi severdik. Şimdilerde ise "almak" ile "vermek" arasında nasıl bir seçim yapacağını düşünür oldu insanlar. "Uygar" dünya bir başınalık üstüne, giderek daha yüksek sesle, övgüler düzüyor. Şakşakçılığını da teknolojiye yaptırıyor. İnsanın bir sürü hayvanı olduğunu, her ne denli teknoloji oyuncağıyla kendini böyle hissetmesi engellense de, yalnız kalmaktan hiç de hoşnut olmadığını düşünüyorum. "Yalnız kılınmak" ile "yalnızlığı yeğlemek" arasında uçurumlar var. Çoğunluğun yalnız kılındığı kanısındayım. Elbette ki hoşnutsuz, doyumsuz, ıssız bir ruhla yaşamamalı insan. Hastalıklı bir şey bu. Aştan daha iyi bir ilaç var mı?

✪ *Rutubet adlı öykünüzdeki genç kadın ise bir önceki soruda sözünü ettiğimiz duygudan yola çıkarak âşık olup evlendiği kocasının, cinsel şiddetine maruz kalıyor. Hamileliği sırasında çeşitli defalar zorla, hatta neredeyse tecavüz diyebileceğimiz cinsel ilişkiler yaşıyor. Bu baskıcı, şiddet içeren cinsel birlikteliklere kaynanasının yaklaşımı ise oldukça ilginç: "Seviyor kızım kocan seni." Bu bakış açısına 'eski bir kadınlığın inancıyla yapıştığı erkek sevgisi' diyorsunuz. Peki günümüzdeki kadınlık inancı hakkında ne düşünüyorsunuz? 21. yüzyılın eşiğinde çağdaş kadın, erkek sevgisini nasıl değerlendiriyor?*

– Çeşitliliğin bazen de can sıkıcı bir hal aldığı şu günlerde tek bir kadınlık inancı olabilir mi? Dayak atan kocanın sevgisine inanan kadınlar, özellikle üçüncü dünya diye adlandırılan ülkelerde ve hatta "uygar" dünyada ne yazık ki var. Sorunuzu kadının erkek sevgisine ilişkin değerlendirmesi olarak değil de, insan sevgisi üzerine tüm insanlığın değerlendirmesi olarak değiştirebilir miyim? İnsanların sevgiyi değerlendirmelerinin temelde, ta içlerinde hiç değişmediğine, uygarlık düzeyine bağlı olarak davranışlarının, önlemlerinin, tutumlarının ve bunları ifade ediş biçimlerinin değiştiğine inanmak istiyorum.

✪ *"Erkeklerin bulunmadığı, ya da biraz daha kadınlara benzediği bir dünyada bundan berbat bir düzen mi kurulurdu ki, bu adamları böylesine farklı yarattın" diyor "Neşe" adlı öyküdeki kadın kahraman. Bu dünyaldüzen istemi, kadının mükemmel varlık olduğu inancını mı taşıyor? Bu istem uğruna kadınların verdiği mücadeleyi nasıl değerlendiriyorsunuz?*

– Mükemmel var mı? Kadının mükemmel bir varlık olması mümkün mü? Sanırım burada anlatılmak istenen mükemmellikle ilgili değil. Anlayış ve yaşama bakış farklılığı, bu farklılık sonucu ortaya çıkan davranış farklılığı ve bu farklılığın ortaya çıkardığı iletişimsizlik ve tümünün sonucu doğan hoşnutsuzlukla ilgili. Hoşnutsuzluk ise bir mücadele nedenidir. Her mücadelenin bir nedeni yok mu? Hoşnut olmadığı koşulları değiştirmek için mücadele eden her varlığa saygı duymak gerektiğine inanırım. Atılan her ileri adım bir mücadelenin sonucu değil mi?

✪ *Arkadaşlık adlı öykünüzdeki kadın kahramanınız cinsellikle ilgili olarak "Kutsal diye katlayıp bir köşeye koyduğu-*

muz o beraberliği, insanlık yaratıldığından beri yaşanagelmiş olan sıradan bir cinsellikle değiştirecek miydik, yoksa bir şeyler eklenecek miydi aramızdakilere?" diyor.

Bu durumda, günümüzde bile hâlâ varlığını sürdüren ilkel toplumlarda, çeşitli ritüellerle, ayin şeklinde yaşanan cinselliğin, modern dünyada sıradanlaşmış, tekdüze bir eyleme dönüştüğü sonucunu çıkartmamız pek de yanlış olmasa gerek. Bundan yola çıkarak bir benzeştirme yapmanızı istesek cinselliği ne ile özdeşleştirebilirsiniz?

– Benim kalıplaşmış kavramlarla aram iyi değil galiba. Cinsellik deyince aklıma bir sürü farklı şey geliyor. "Arkadaşlık" öyküsündeki cinsellikten söz ediyorsak, tabularla özdeşleşen bir cinsellik bu. Etik endişeler, yasaklar, utanç, korkular, hepsi var içinde. Hayvanımızla insanımız arasında sıkışmış kalmış. İçermediği en önemli tek şey özgürlük. Oradaki cinsellikte bedeni özgür bırakabilmek alışkanlığı yok. Çünkü o iki kişi o kavramlarla yetişmişler. Onlarla aynı fikirde olup olmadığımı soruyorsanız, söyleyeyim: Değilim. Öykülerimde her zaman kendimi yazmam. Bu arada, cinselliğin modern dünyada sıradanlaşmış, tekdüze bir eyleme dönüştüğünü de hiç sanmıyorum. Dedim ya, aklıma bir sürü farklı eylem geliyor cinsellik denince. Bence bu öyküde de sıradanlaşmış bir eylem, tekdüzelik diye algılanmıyor cinsellik; tam tersine yıllarca sürmüş bir "arkadaşlığı" yıkması olası görünen güçlü, adeta devrim yapabilecek bir eylem gibi göründüğü için korkutucu geliyor.

Reyhan Koçyiğit

TURGUT ACAR'ın

Öykü Kitapları

Kar Üstünde Kızıl Laleler

Kimse Bilmez Bu Anıyı

Yalnızlığın Çan Sesleri

Gül Beyaz

Zaman Sıziyor Aynaya

Şaz (çıkacak)

İsteme Adresi:

Bağdat Cad. No: 111-21, Maltepe-İSTANBUL

Tel: (0216) 352 39 73

Üstün Akmen

Bir Günlük Dost

Gezi Notları/Çağdaş Yayınları

60'lı yılların başında, sanat dergilerinde şiirlerini yayınlayan, "edebiyat matinelerinde" şiirler okuyan Üstün Akmen, şair kimliğini bugünlere kadar gizliden gizliye koynunda gezdirmiş, sanatla buluşabilmenin özlemini yaşamış bir yazar. Hep bildiğimiz gibi, yazı ile yazarın arasına, bütün baştan çıkarıcılığı ve engelleyiciliğiyle koskocaman bir hayat girer. Yazıya savaş açar, onu dışlayıp yazarı ele geçirmek ister. Hayatın getirip kapımıza yığdığı acılar, zorluklar kadar, başarılar, mutluluklar da, bağlar yazarı kıskıvrak. İçine düşülen yetişkinler dünyasında, iş hayatı, özel hayat, yaşanan ülke gerçeklerinin karmaşıklığı, kişiyi içselliğinden, sanatsal yaratıcı yanlarından uzaklaştırır yavaş yavaş. Hepimizin hayatında yaşanmıştır böyle süreçler. Bizi çevreleyen dünyasal değerlerin labirentlerinde kaç kez yitirip, kaç kez bulmuşuzdur yolumuzu. Çünkü sanatçıyı bekleyen, bir ömrü, bin ömürmüşçesine çoğaltarak, bir dönüştürücü, yansıtıcı olmak, kendinden bir toplum, bir insanlık belgeseli bırakabilmektir ardında. İşte Üstün Akmen de böyle bir çabanın peşinde. Yazılarını derlediği ilk iki kitabına bakarak, belki yapıt vermekte pek acele etmediğini sanabiliriz ama, o dünyaya yazınsal açıdan bakmaktan caymayan bir şair-yazar. Yolculuklarında, kendini yitiren, unutan ve sonra hemen bulan, anımsayan, ama sanatçı kişiliğinden uzaklaşmaya gönlü asla razı olmayan bir gezgin ayrıca.

Geçtiğimiz aylarda yayımlanan *Bir Günlük Dost* adlı kitabını okuyunca yolculuğun, sanatın önemli temalarından biri olduğunu bir kez daha algıladım. Kitap, alışılmış gezi notları olmanın çok ötesinde bir yerdeydi. Gidilen görülen yerlerle ilgili, betimlenen görsellik bir çerçeveydi yalnızca. Hangi rengi kazısanız altından yazarın iç dünyası çıkıyordu. Gidilen yerler değil, yolcunun kendisiydi anlatılmak istenen sanki. Üstelik yolcunun kendisi de pek belirgin olarak ortada yoktu, çünkü o da aramaktaydı kendini. *Bir Günlük Dost*, ne bir anı kitabıydı, ne de günlüktü. Karşılaşılan her ülkede, her yeryüzü parçasında, yazar kendisini buluyor, kendisiyle karşılaşıyor, yüzleşiyor, ya da bir anlamda kendini aramayı durmaksızın sürdürüyordu. Yolculuk ona verilmiş ikinci bir hayat, sıradışı bir olanaktı da, o coşkuyla değerlendiriyordu bu şansını ve bizlerle de paylaşıyordu ayrıca. Durağan bir hayat içinde atlanılan, görülmeyen gerçeklikleri, güzellikleri, duyarlılıkları seriveriyordu gözler önüne. Üstün Akmen çıktığı bütün yolculuklarda, bir genç şairin heyecanı, içtenliği, hatta çekingenliği ile kendi öteki benine ulaşmak isterken, belki bu şaşırtıcı izlek ile, postmodernist özellikler taşıyan gezi izlenimleri sunuyor bize ama, bence bunun da ötesinde, değinilmesi gerekli ayrıcalıklar ve yazınsal tatlar var bu kitapta. Belki, Üstün Akmen'in, "Aleksi Zorba"nın kişiliğini andıran bir Akdeniz bilgeliğinin de payı olabilir bu etkileyici anlatımda. Zoru kolaylaştıran, yalın, duru bir yazı diliyle, tarihi, coğrafyayı, sanatı, kültürü, bir anda, kimi zaman tek bir sözcükle çözümleyen, okuru hiç yormadan onun ayağına evrensel sırları, soruları getirip bırakan bir usta o. Acılar, yalnızlıklar, tek bir gülümsemede ışıldar,

zaman çiçeklerle birlikte açılır ve solar. Üstün Akmen'in şiiri ise, Etna'nın içinde fokurdayan lavdadır belki ve onun deyimiyle, bize bir "pıt" sesiyle duyurmaktadır kendini.

Kitabı oluşturan yazılardan her biri, birkaç tiyatro tanıtım yazısı dışta tutulursa, öykü-deneme arası bir biçemde oluşturulmuş. Yazıların düşünsel ağırlığının baskın olduğu bölümlerde, geniş bir kültür örtüsünün altında, kentlerin görünümü silikleşiyor. Yazar, kenti anlatadursun, siz yalnızca yazarı izliyorsunuz. Yolculuk sırasında yaşanılan her olayda, gidilen her yerde, yazarın bilgi birikimiyle, kendi kendine rehber olduğunu da sezmemek mümkün değil. Tüm kitabı kapsayan duygusal yaklaşım ise, her yazıya ayrı bir şiiriyet kazandırmış. Anlatımın içtenliği, özentisizliği, hüznün ve coşkunun yoğunluğu, okuru hemen kavrayıp, etkisi altına alacak güçte. Arı ve yalın bir dille, aydınlık bir bilinçle yazılmış bu yazıların, yazınsal türü tam olarak kestirilemese de, yazınsal değerinin çok yüksek olduğu bir gerçek.

Bütün bu nitelemelerin yanı sıra, kitapta beni etkileyen ve ayrıntı sayılamayacak özellikler de var. Bunların ilki, yazardaki gülmece duygusu. Kendine ve dünyaya bakarkenki o zekice gülümseme. İkincisi, çocuksuluk. İçsel bir arınmışlık, sâfiyet anlamında. Gündelik hayatta, sıradan insanlarca hep yanlış değerlendirilen, ama sanatsal anlatım için gerekli ve çok önem taşıyan bir özellik. Üçüncüsü, sevecenlik. Herkese dost, arkadaş olan, başkalarının acısından yalnızlığından hırpalanan bir çıplak yürek. Ve bütün bunlara ek olarak, kuşlara çiçeklere, bütün barışçıl ayrıntıların üzerine, inanılmaz bir dikkatle eğilme. Bu kişilik özellikleri, geziler boyunca yazardan hiç ayrılmıyor. Kurmaca olmayan olaylar, saklısı gizlisi olmayan duygulanımlar, metinlere bir mektup sıcaklığı da ekliyor. Kuşkusuz herkese postalandığının bilinciyle yazılmış, içten ve açık olduğu kadar, bir o kadar da örtülü göndermeleri olan, yazınsal mektuplar bunlar. Yazar bir yandan dünyanın kültürel coğrafyasında dolaşıyor, bir yandan da kendi içine doğru derinleşiyor. İçte biriken hayat pırıltılarına, aşkın, ölümün, zamanın, yakıcı ışığına doğru yöneliyor metinler. İşte tam bu noktada, hayatın acıları üzerine, okuyucuya alçakgönüllü sorular soran denemeci kimliği de ortaya çıkıyor yazarın.

"İçimde bir bulut gibi yükselen şiirle" diyerek, onu her an, ayak bastığı yerlerden başka bir evrene uçuracak şiirden hiç kopamadığını vurgulayan Üstün Akmen'in, okuru peşinden böylesine sürükleyebilecek düzyazılar yazabilmesinin nedeni de, onun bir şair olmasında kuşkusuz. Güzelin ve güzelliğin peşinde koşarken, bir kargadan, bir güneş saatinden, kafesteki bülbülden, mevsime uyan uymayan, ama ruhlarda yankısı olan bütün çiçek adlarından, oyuncaklardan, kiliselerden, masallardan, yanardağlardan yararlanması bundan. Yani şairliğinden. Gece yağan yağmurun kokusunu, sabah topraktan kokladığımız gibi, şu an şiir yazmayan bir şairin, bütün şairce niteliklerini de, yazdıklarından fark ediyoruz hemen. Ama gizli, ama açık, o derin yaşamayı seviyor. Derin ve uzak. İstanbul'da, İzmir'de, Avusturya'da, İtalya'da, Almanya'da olmanın arasında pek bir fark yok onun için. Yeter ki, kendinden kurtulmuş ve öteki benine doğru yol almakta olsun. O ülkelerin ve insanlarının serüvenlerini, kendisininkiyle birleştiriyor, her yerde onu bekleyen, bir günlük de olsa, bir dost bulunabileceğini biliyor. Sevgiyle ve özgürce yaklaşılan her kişiden bir yanıt almamak, her olaydan bir ders çıkarmamak mümkün mü? Hele bir de konuşmanın hazzını tadınca. Ruhu ayrılığın ve yalnızlığın büyüsüne kapılmış gibi oluyor. Ayrıntılarda gördüğü dev boyutlar, kendine yönelttiği özeleştiriler, geceye ve gündüze bakıp şaşırmalar hep bu büyülenmeler nedeniyle. Sıradanlıkları, alışılmışları geride bırakıp, o hep aradığı kendine karşı, güler yüzlü bir sorgulamayı başlattığı için yazıların anlamları daha bir gizem kazanıyor. Birinci tekil kişinin ağzından, doğrudan kendini anlatan, ama kendini övmek ya da yermek yolunu seçmeden, abartılı kurgulardan kaçınan içtenlik ve dürüstlüğü yazılarından taşan bir yazar Üstün Akmen. Bütün dostlara, dost olan kendisi aslında.

Yazılarını her okuyuşta, daha bir başka anlamlandırmamız, yazarın konulara çok yönlü yaklaşımından kaynaklanıyor. Sanki onunla birlikte biz de çıkıyoruz bu yolculuklara. Onunla birlikte gene dönüyoruz evimize, yurdumuza ama, sonsuzluğa, evrensel değerlere, insanın özüne doğru yapılan yazınsal bir yolculuğun, insanı başkalaştıran evrelerinden de geçmiş olarak. Hem alabildiğine çağdaş, hem geçmiş dönemlerin özlediğimiz lirizmini taşıyan, hem bilen, hem de bilgiyle kirlenmemiş bir masumiyeti yansıtan bu yazılar, bir kazanım sayılmalıdır günümüz Türk yazını için.

Her okuyuşta yazarın peşine takılıp gittiğim ülkelerden, kucak dolusu çiçek, neşe, hüzün ve sorularla geri dönmek bir keyif oldu benim için. Bu renkli, kalabalık, yalnızlık şiirleriyle bezenmiş yazılarda, birey olmaya giden yolların kesme taşları döşeliydi sanki. "*Bir Günlük Dost*", içi boşaltılmamış dostlukların, içtenliğin ve alçakgönüllülüğün de bir el kitabı niteliğinde. Dili, biçemi, içerdiği insan sevgisi ve doğa tutkusuyla, geniş bir okur kitlesini kendine çekeceğinden hiç kuşkum yok.

MELİSA GÜRPINAR

ORUÇ ARUOBA

◆

NE Kİ HİÇ

(2. basım)

HİLMİ YAVUZ

◆

AKŞAM ŞİİRLERİ

(2. basım)

VARLIK / ŞİİR

Abdülkadir Budak

Bende Kalan Dizeler

1976 yılının ocak ayında ilk sayısını yayımladığımız *Ozanca* dergisine ilişkin şöyle bir yazıyla, eleştiriyle, dahası bir öneriyle karşılaşmıştık: "Anadolu dergileri içerik yönünden, özellikle eleştiri yönünden kendi olanaklarına dayanarak çıkmalı diyorum. Kayseri'de ve çevresinde yazıyla çiziyle uğraşan, şiir yazan, eleştiri deneme yazıları yazan daha birçok yetenek olduğunu biliyorum. Çevre illerde, ilçelerde de vardır; bunların arasında Ozanca'nın doğrultusunda düşünenler az değildir herhal. Bence Ozanca, Ozanca gibi dergiler, her şeyden önce bu yetenekleri bir araya getirmeyi, onlara bir yayın alanı, bir atış yeri sağlamayı amaçlamalıdır" (*Cemal Süreya*, Politika gazetesi, 14.01.1976). Yeni yetenekleri bize gösterin, sunun diyen bir zihniyetin örneğini vermişti bu yazı; henüz daha çok genç olan bizleri etkilemiş, Ozanca'nın çıkış amacından bir süre olsun uzaklaştırmıştı. Taşrada olsun, İstanbul'da olsun, diyelim ki genç bir şair şu ya da bu iyi dergiye niçin şiir yollar? Niçin ille de o dergide yer almak için çırpınır? Sadece o derginin kurumlaşmış, dağıtım olanaklarını aşmış, okurla buluşmuş oluşundan değildir, yalnızca bundan kaynaklanmaz bu kaygı. Neden kaynaklanır peki? Şundan: Melih Cevdet Anday'ın, İlhan Berk'in, Ece Ayhan ve Hilmi Yavuz'un, Gülten Akın'ın, bir dönem Oktay Rifat, Behçet Necatigil, Edip Cansever, Turgut Uyar ve öteki ustaların yer aldığı dergi olduğu için, onların arasında görünmeyi önemsediği içindir çırpınması. İyi imza iyi imzaları, kalite de kaliteyi getirir çünkü. Cemal Süreya "çevredeki yeteneklerin desteklenmesini" istiyor, ama o sayıda yer alan isimlerden sayma gereğini, daha doğrusu örnek verme gereğini duyduğunda da İstanbul'da yaşayan şairlerin adını anıyordu. Yerel ol, kendi rengini, kokunu yitirme demek şu anlama da gelemez miydi? *Kendin çal, kendin oyna*. Ya da başka bir deyişle, "işçisin sen işçi kal" diyen şarkı sözünde olduğu gibi "taşralısın, taşralı kal". Bu biraz da tepeden bakışın, Türk edebiyatını iki parçadan ibaret sayan bir anlayışın dayatması olsa gerekti. Aradan geçen 23 yıl zarfında bu bakışın değişmediğini görüyor *Ramiz Dara* ve doğal olarak da tepki gösteriyor. *Yeni Biçem*, belli bir düzeyi yakalamış, çoğu zaman da üst düzeyi zorlamış, yayımını aksamadan bugüne dek sürdürmüş bir dergidir ve edebiyatımızın olmazsa olmazları arasına çoktan girmiştir. Bir avuç insanın büyük özverilerle çıkardığı bu dergi bütünü hedeflemiş, Anadolu'da yaşayan birçok edebiyatçının "taşra kompleksi"nden kurtulmasına katkılarda bulunmuştur. Büyük sermayeye yaslanmamış olması onun küçük dergi sayılmasına yol açamaz, açmamalıdır. İddialıdır, ne yaptığının bilincindedir, iyi yazarları, şairleri çatısı altında toplamayı başarmıştır. Çekirdek kadrosu da vardır üstelik. Eleştiri birimini oluşturabilmiştir de. Gündem belirlediği zamanları da olmuştur, olacaktır da.

Bursa daha çok da bu dergi sayesinde edebiyat merkezlerinden biri olarak algılanmaya başlamıştır. Bu girişim *Düşlem* dergisiyle desteklenmiş, sonuca da ulaşılmıştır bana kalırsa. Bu durum ortadayken, "çevre dergileri çevredekilerin, çevresindekilerin ürünlerine yer vermelidir" gibi artık

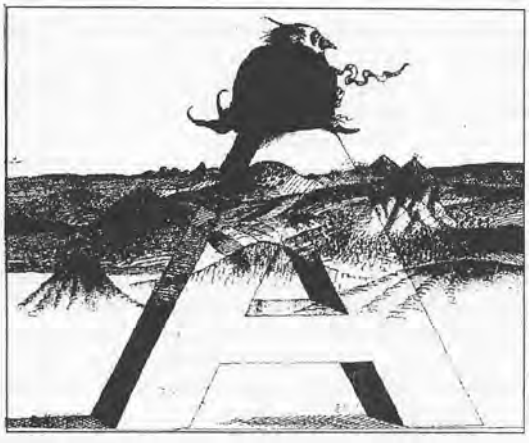

eskimiş, tedavülden kalkmış önerileri ısıtıp ısıtıp sofraya getirmek hoş kaçmıyor bana kalırsa. Ramis Dara'ya da ağır gelmiş olmalı ki, *Turgay Fişekçi*'yi öfkeli bir biçimde yanıtlıyor, "benim dergim, senin dergin" karşılaştırmasına götürebiliyor: "Arkasında yerli yabancı onca seçkin şair ve yazarın kitaplarını yayımlayan bir yayınevi olmasa, hele hele mart sayılarında dergiyle birlikte satışa sunulan, Mehmet H. Doğan'ın hazırladığı şiir yıllığı olmasa, varlığıyla yokluğu fazla anlam taşımayan bir dergi konumunda değil midir *Adam Sanat?* (...) Evet, Bursa'da *Yeni Biçem* çıkıyor, demeye getirmiştim. Şimdi ekliyorum: Çok iyi bir dergi değil belki ama, *Adam Sanat*'tan biraz daha iyi" (*Yeni Biçem*, Ocak 1999, sayı: 69).

Turgay Fişekçi'nin "Dergicilik" başlıklı yazısıyla (Cumhuriyet, 18.11.1998) yeniden alevlenen merkez-çevre tartışması, beni ister istemez 23 yıl öncesine ve kendi deneyimlerimize götürdü. Şiir istediğimiz *Fazıl Hüsnü Dağlarca*'ın bize yazdığı mektuptaki şu sözlerini de anımsattı bana: "Çocuklar, sırf İstanbul'da yaşıyorlar diye üçüncü-beşinci sınıf şairlerden şiir istemeyin". Bu şehrin bir iktidar odağı olduğu, Anadolu'da yaşayan insanı yanıltacağı, tenekeyi gümüş sanmakla baş başa bırakacağı konusunda ciddi bir uyarıydı bu. *İstanbul'un kötüsü, Anadolulunun iyisinden iyidir'e* bile vardırılmış bir tutumdan, dayatmadan sakınmamızı istiyordu büyük şairimiz. Küçümseyen bakışa eyvallah etmememiz gerektiğini anımsatıyor, iyilerle birlikte olmamızı öneriyordu. Ün unun yerini almışsa (Necatigil) bundan korkun, sakının demeye getiriyordu. Büyük olanaklar, sıcak ilişkiler, İstanbul'da yaşayan bir şairin kısa zamanda ünlenmesine, dolayısıyla da (hazımsız ise) tepeden bakmasına yol açabiliyordu. İşin içine bir de "gözden ırak olan gönülden de ırak olur" gerçeği girince, basında, televizyon kanallarında, büyük yayınevlerinin başında ya da yanında, hep orada yaşayan insanlar oluyordu. Şairin "ün mü, un mu" sorusu ün bağlamında bir dayatmaya, küçümseyen bir tavıra dönüşüp Anadolu'ya karşı bir baskı unsuru olup çıkabiliyordu. İstanbul dışında yaşayan onca iyi şair hak ettiği ilgiyi bir türlü göremezken, gemisini yürüten birçok kaptan edebiyatın boğazında turlar atabiliyordu. Ortalama şair için görece üstünlüklerdir bunlar oysa; iyi şair er ya da geç görülmek, değerlendirilmek durumundadır. Gözden kaçmış olması onun eksikliğinden değil görme özürlülerin zaafından kaynaklanır olsa olsa. Hem sonra, taşralılık diye bir şey varsa, bunu yaşanılan kentten çok, şairin kafasında aramak gerekir. "İnsan yaşadığı yere benzer" sözü belli bir gerçekliği ifade etse bi-

le, bu bağlamda madalyona tersinden bakmamızı da engellememelidir. İstanbul'da yaşayan onca taşralıyı nereye koyacağız diye de sorulabilir ya, bu "Yeni Biçem, Adam Sanat'tan daha iyi bir dergidir"e getirir bizi. Yani tartışmayı özele kaydırmayı, asıl amacından uzaklaştırmayı da getirebilir. İstanbul'da çıkan dergiler, yalnızca orada yaşayan edebiyatçıların ürünleriyle mi çıkıyor ki, Anadolu illerinden böyle bir şey isteniyor, bekleniyor? Bir derginin posta yolu gözlemeden çıkması, çekirdek kadrosunu oluşturması, kendi eleştiri birimini kurması elbette önemlidir ve öyle olmak durumundadır. Bu şu demek değildir: "Sen, ben, bizim oğlan". Böyle şey olamaz, olmamalı daha doğrusu. Kimin nerede bulunduğu, göründüğü değildir önemli olan; kimin ne yazdığı, yazdığının bir değer ifade edip etmediğidir. Hem sonra bir şairin asıl mekânı ili değil de dili olsa gerektir. Türkçenin ses bayrağı yalnızca İstanbul'da mı dalgalanıyor? Olur mu böyle şey? Böyle bir ayrımın bugün bile yapılıyor olması, orada yaşıyor olmanın bir koz olarak görülmesi, silah olarak kullanılıyor olması insanın canını sıkar elbette.

Ha, bu yalnızca bize özgü bir durum olmayabilir. Paris'in dışında yaşayan edebiyatçılar da aynı sıkıntıyı çekiyor, aynı küçümseyen bakışlara hedef oluyorlardır; bu da mümkündür. "Ben Paris'teyken" diye başlamak da, bir zamanlar İstanbul'da yaşayan ünlü şairlere özgü bir şeydi. Ankara İstanbul'u, İstanbul da Paris'i büyütmüştü gözünde. İstanbul'da yaşayan ortalama bir şair bile kitaplarını yayımlamakta zorlanmayabilir, iyi dergilerde daha kolay yer alabilir, daha çok tanınabilir, panellere, oturumlara, imza günlerine çağrılabilir. Bütün bunlar o insanı mutlu edebilir, doyuma ulaştırabilir, zaman denen büyük yargıcı, büyük eleği geçmek ise ancak yeteneklilere, has şairlere özgü olsa gerektir. Görece üstünlükler ne onları ne de onlara gıpta ile bakan ötekileri yanıltmamalıdır. Şair dediğin oturur şiirini yazar, pazarlamayı düşünmez. Okura ulaşmak için dağıtım sorununu çözmüş, nitelikli bir görünüm sergileyen dergileri esas alabilir. Bu İstanbul'da ise İstanbul'da, Ankara'da ise Ankara'da, Antalya'da ise Antalya'da olabilir. Derginin çıktığı yere değil, o dergide kimlerin yer aldığına, edebiyatımızdaki ağırlığına bakılır. Şair, şiir yollarken bakarsa buna bakar. Adı sanı duyulmuş bir şairin bu anlamda bir adresi, bir ya da birkaç dergisi olmalıdır bana kalırsa. Her taşın altından çıkmak, bu konumda olmak hoş kaçmayabilir. Bir ya da birkaç dergide yoğunlaşmak, arandığında bulunabilmek de önemlidir. Bunu ilk şiirlerini yayımlamaya başlamış bir insandan bekleyemezsiniz de, orta yaşı çoktan aşmış birinden bekleyebilirsiniz. O da madem az olacak, o halde en iyisi, en çok okunanı olsun diyerek kurumlaşmış bir İstanbul dergisini seçebilir. Bu İstanbul'a göz kırpmak, oraya teslim olmak anlamına getirilmemelidir. Böyle düşünmek ise olsa olsa "taşralılık kompleksi"nin doğal bir sonucudur. Sen kendini taşralı gibi görürsen, edebiyatın öte yakasında olduğunu kabul edersen, "öteki" buna haydi haydi hazırdır. Ekmeğine yağ sürmüş, eleştiri hakkını da baştan kaybetmiş olursun. Edebiyatımız büyük bir bahçedir ve bu bahçe ne tek başına laleden, ne tek başına gülden, ne de bir başka çiçekten ibarettir. Ramis Dara'nın bu konuyu abartmamasını, "memur dergileri" gibi bir başlık atmamasını da isterdim doğrusu. Daha soğukkanlı tartışılması, bana kalırsa da tartışılmaması gereken bir konudur bu; ben de son kez, o da *Ozanca*'lı dönemlerimizin hatırına döndüm buraya. Bu son olsun diyorum.

Ocak ayı dergilerinden...

Yeni Biçem: "*Ürperdim dedi kadın/ güvertesinde aşkın*" (İlyas Tunç); "*insanız dünyada bir yara izi/ bir sonbahar mavisini kovalar/ karşılaşır geçeriz birbirimizi*" (Veysel Çolak); "*aşk sözcüğü yaşadığım her kadında/ kaçmış bir ilmek gibi yapıştı yakama*" (Salih Mercanoğlu). **Varlık:** "*işte bir genç kadın alımlı/ düşünde düşüncesinde ve teninde/ bir tek sevgili erkeğinin taşıyor izlerini/ birden ak göğsünün üstünde kararan/ yabancı ve yabansı bir erkeğin pençesi*" (Eray Canberk); "*hal ehlisin ya... söz ırmağını ne yana/ çeksen... orada ipeklenirdi mibzer.../ zehirli yokluk, kâbene girdik; ama/ bir ömre sahip olmak... ne gezer!*" (Murat Batmankaya); "*yordamsız ve pusulasız bir göçte/ gövdelerinin selameti yoktur/ gölgeleri kendilerinden önce yola çıkanların*" (Fatma Nur); "*biliyor musun kimi sesler unutulmaz oluyor/ ve biliyor musun kimi seslerin unutulmazlığı/ kâğıtların kalbinde bile derin izler bırakıyor*" (Enver Topaloğlu); **Düşlem:** "*Biz mi taşırız aşkları/ aşklar mı bizi/ şimdi hangi kentte/ yağdığını unuttum bir yağmur/ ertelenmiş bir aşkın saçlarını yıkıyor*" (A. Hicri İzgören); "*uzun çığlıklar denedim kısa aşklara*" (Betül Tarıman). **Adam Sanat:** "*Gelir dağınık güz, göz çukurları ıslak/ geçer sokaktan bir yağmur yalnayak*" (Ataol Behramoğlu); "*ama hayat kocaman bembeyaz bir manolya/ her dilde aynı kokar/ ve kapatır kendini her dinin akşamında*" (Nilay Özer). **Yaşasın Edebiyat:** "*Leyla mevsimlerimiz olmadı mı sanılır*" (Arife Kalender). **Öküz:** "*Dinlemek sesin suyudur*" (Halil İbrahim Özcan); "*Mevsim lokantasında her akşam/ ateşine yandık yan masaların*" (Selim Temo); "*sana göre aşk/ bir gece daha kalmaktı/ yıkılmış bir evde deprem sonrası*" (Akgün Akova). **DüşeYaza:** "*Bir ses bulsam çarpacaktım/ böyle ıslık içinde önce dersi/ sonra kendimi asacaktım*" (Kuvvet Yurdakul). **Dize:** "*Hiç gereği yok durup durup hatırlatmana/ hayatın fal bir üşüme olduğu işte ortada*" (Hüseyin Alemdar).

Bende Kalan Bir Şiir:

anahtar

Bak ben sana bir caddeyim
Üzerimden geçtiğin her sabah,
Bir ağacım ben sana, bir akasya,
Gölgemde otobüs beklediğin.

Adın nedir adını söyle,
Sokak başlarına yazayım,
Yitirdim kendimi senin kentinde,
Adındır benim sokağım.

Evin nerde evini söyle,
İkindileri mi seversin akşamları mı?
Gelip kapını çalayım
Aç bana, gizli bahçeni göster bana,
Gözlerinin kilidini ver bana.

Gözlerinin kilidini ver bana,
Kapayayım dünyayı üzerimize,
Bak, sana bir anahtarım,
Aç kendini, aşktır gelen, gizleme.

CEYHUN ATUF KANSU

(*Varlık*, 15 Mayıs 1960, sayı: 526)

Feridun Andaç

Öykünün Labirentlerinde

12./ Öykücülüğümüzde Bir Ada: Bilge Karasu

Bilge Karasu'nun öykülerini her okuyuşta apayrı bir iklime, coğrafyaya doğru yola çıktığımı hissederim. Evet, bir yere de varırım onunla: keşfedilmeyi bekleyen bir "ada"dır ulaştığım yer. Bir mevsim gidilmiş, yaşanmış, izleri kalmış bir yer. Böylesi durumlarda, sonraları, hep o izlere dönüş duygusunu yaşarsınız yer yer: bir vakit gelse de o ada'ya yolculuğa çıksam yeniden. Eğer keşfetmişseniz o ada'yı; sizde izleri, renkleri, sesleri, kokuları kalmışsa; saklınızda taşırsınız onun özlemini, yaşattığı duyguları. Her dönüş, buluşma yeni bir zenginlikle kuşatır sizi.

Karasu'nun dil yurduna, söz atlasına dönüş benim için böylesi bir yolculuğun gizemli yanlarını oluşturur.

Gizem... Yazının sırlı yanı... Kendini kolayca ele vermeyen, dil yurdunda dolaştıkça her bir söz'ün, im'in anlamını kavramaya, anlamaya, anlamlandırılmaya çalışılan bir çabayı gerektiriyor onun yazın coğrafyası. Ya da imlediğim gibi, onun "ada"sı.

Bilge Karasu, "1950 Kuşağı" içinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Geçen yazımda (Şubat 1999, sayı: 1097) bu kuşak üzerine belirleme yaparken; döneme ait yazarların her birinin ayrıcalıklı bir konuma sahip olduklarının altını çizmiştim. Karasu'yu o adacıklar içinde farklı bir "ada" kılan, kuşkusuz hayata bakışı kadar, yazarlık kimliğini hep arka planda tutması, edebiyat etiğini sürekli gözeten bir tavrının olmasıdır.

Yazıya adanmış bir ömrün yazınsal birikiminin bugün bize kalan mirasına baktığımızda; yapıtlarının anlamı, değeri Karasu'nun yazınımızda yenilikçi anlayışın öncüsü olduğunu göstermektedir. Onun böylesi bir misyonu vardır. *Troya'da Ölüm Vardı*'dan başlayıp *Altı Ay Bir Güz*'le noktalanan yazın serüveni bu anlamda yazınımızda *modernlik düşüncesi*nin aldığı yolu da gözler önüne sermektedir.

Karasu'nun bu birikimi, onun yazın evreninin biçimleniş sürecine göre şu dönemeçlerden oluşur:

I. *Troya'da Ölüm Vardı* (1963)
Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı (1970) } ÖYKÜ ↓

II. *Göçmüş Kediler Bahçesi* (1979)
Kısmet Büfesi (1982) } MASAL–METİN ↓

III. *Gece* (1985)
Kılavuz (1990)
• *Ne Kitapsız Ne Kedisiz* (1994, deneme) } ROMAN ↓

IV. *Narla İncire Gazel* (1995)
Altı Ay Bir Güz (1996) } ANLATI

Görüldüğü gibi Karasu'nun yazın evreni bir eksende (kurmacanın gerçekliğinde) hep gelişme doğrusunu izlemiştir. Bu eksen sürekli 'yeni'nin, yeni / değişken / deneysel olanın arayışındadır. *Öykü*'den *masal/metin*'lere geçişi, oradan *roman*'a, *roman*'dan *anlatı*'ya uzanışı da bunun göstergesidir. Yazının durağan olmadığına inananlardandır Karasu. Yazın evrenini çeşitlendirmesi ise onun deneysele açık olması, yepyeni bir dil/yazı evreni kurma çabasının sonucudur bence. Ki, şu düşünceleri onun bu yanının bir ifadesidir aslında:

*"Kendi hesabıma ben bir yazdığımı bir daha yazmak istemem. Dolayısıyla bir şeyi yazdımsa artık öyle bir şey yazmayacağım demektir."**

Bir yazılanı bir daha yinelememek... Türler arası bir git-geli yaşamaz. İbresi hep *kurmaca*dan yanadır. Anlatısını bunun bütüncüllüğü içinde düşünür, kurar, dener, geliştirir. Bu anlamda Karasu'nun yazın coğrafyası çok katmanlıdır. Anlatan, anlatılan; yansıyan, yansıtılan bu katmanlı yapı üzerine kurulur. Okurun alımlama düzeyini yükselten, zenginleştiren; o oranda da yeni yeni okuma biçimleri üreten anlatılardır onun yapıtları.

Deneme ise bir başka ifade biçimidir Karasu için:

"Başladığımdan beri değişik biçimlerde yazmışımdır ama kimi yayımlanmıştır, kimi yayımlanmamıştır. Nedense böyle, bir noktadan sonra deneme yazmayı düşünmeye başladım. Üstelik kurmaca dışında bir şey yazmaya pek gönül yatıramamışımdır. Onları hep bir tuhaflık olarak, 'aklıma esti, yazacağım' diye yazmışımdır ilk sıralar. Sonra deneme yazacağım diye kararlar vermişimdir."

Deneme yazmak düşüncesini de şöyle odaklandırıyor yine:

*"Bazı düşünceleri eşmek, bazı düşünceler üzerinde kafa yormak beni ilgilendiriyor."***

Karasu'nun 1970'te Ulus gazetesindeki söyleşisi (4 Kasım) hayata, yazıya, sanata bakışını sergileyen; yazın evreninin biçimleniş/yöneliş serüveninin ipuçlarını veren önemli bir söyleşidir. Onun bu dünyasına, öyküsünün labirentlerine girmeden önce, kendi sözlerine dönelim ilkten, diyorum.

Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı yeni yayımlanmıştır (Ekim 1970, Bilgi Yayınevi, s. 179). Kitapta 1963-67 arasında yazılmış üç öykü ("*Ada*", "*Tepe*", "*Dutlar*") yer almaktadır. Toplumsal devinim ortamıdır. '60'larda yükselen siyasal dalga, toplumun her kesimini derinden etkiler. Edebiyatta da yeni yönelimler, yeni söylemler ortaya çıkar bu dönemde. Bu süreç ve bunu izleyen dönemler Karasu'nun yazın evreninin dip dalgasını derinden etkiler. Aslında bu ikinci kitapta '50'lerden '60'lara uzanan sürecin yansımalarını getirir. İleride öyküleri çözümlediğimizde bu yanları açıkça göreceğiz.

Bireyi/insanı toplumun geldiği dönemeçte, birike birike getirilenlerin anlamını, yaşanılan kısırdöngülerin, açmazların neden/niçinlerini kavramaya, sorgulamaya yöneltecek bir yanı olan bu kitap; Karasu'nun yazın evreninin bundan sonraki yönünün ibresini de gösterir bize.

Karasu, öykücülüğümüzün o günlerdeki (1960'lardan '70'e uzanan süreç) durumunu/yönünü değerlendirirken, şunları söylüyordu:

"Hikâyeciliğimizin bir doğrultuda ilerlemesini ne kafam alır, ne de gönlüm böyle bir 'yön', bir 'doğrultu' aranmasına razı olur. Buna karşılık, işlediğinin bir dil sanatı, bir yazı sanatı olduğunu bilen, unutmayan yazarların, insan yaşamını kendi yeteneklerinin, kendi ilgilerinin çerçevesi içerisinde kavramağa da, kavratmağa da çalışırken çeşitli doğrultularda ilerlemesini sevindirici bulurum."

İbresi hep bu yönde olmuştur Karasu'nun. İkinci evredeki ürünlerinde öykücülüğünü farklı bir kulvara yönelttiğini gözleriz. Toplumdaki derin çatlamalar, bireyin sızısı, kat-

manlı biçimde onun anlatılarına ağar. Çıkış noktası *Masal*'dır. O; bu yönelimini, *masal* türüne bakışını, biçem olarak *Masal*'ı seçişini yine aynı söyleşisinde şöyle dile getirmektedir:

"Birçok başka türe göre, masal, çeşitli yorumlara açık olduğu daha kolay kabul edilen, edilegelmiş bir yazın türü. Masalların kullandığı simgeler dizgesi daha dolaysız bir etkileme gücü taşıyagelmiştir. Masallarda olay dizisi, olgular dizisi, bu masallar yazıya geçirildikten sonra bile, her anlatmayla birtakım değişikliğe uğrayabilir. Buna karşılık motiflerin 'iç, temel, örel değeri' diyebileceğimiz bir özelliği ise, değişik kılıklara da girse, anlatmadan anlatmaya hemen hemen olduğu gibi aktarılır.

Bunu kendi 'masal'larımda bile gözlemledim, biraz değişik biçimlerde de olsa... Bu 'masal'lar, anlatılmış da sonradan yazıya geçirilmiş olmadığı, doğrudan doğruya, tek elden yazılı olarak çıktığı halde... Masaldan söz edenler, birçok ayrıntıyı kendince ayıklıyor, birçok motifin 'kılığını' değiştiriyor, sırasını karıştırıyor, buna karşılık 'temel, örel değerleri' kaçırmıyor, bunları yorumlayışta da gene değişik görüşler ileri sürüyor...

Çeşitli yorumlara, değişik okuyuşlara açık metinlerden yana olduğum çıkar bu söylediklerimden. Ancak, açık biçimin, okurun etkileşmesini, okuduğuna doğrudan doğruya katılmasını gerektirecek biçimin, yalnız masal olduğunu, bundan böyle yalnız masal yazacağımı söylemiş de olmuyorum. Düşündüğüm, tasarladığım masal dizisinin yazılması bitince, başka türlere döneceğim. Bu deneyimimin bundan sonra yazacaklarıma ne getirebileceğini, ne getirmiş olacağını, zaman gösterecek."

Onun hayata/sanata bakışı, yazarlık tavrı, yenilikçi yanı şu düşünceleriyle bize ulaşır:

"Gitgide incelen soruların sorulup karşılıklarının verildiği, ancak, bu karşılıkların da durmadan gerçeklenmesiyle yeni sorulara varıldığı bir dünyada, sanatçı daha 'kaba' da olsa, daha geniş sorular sorar, bu sorularıyla uzmana da seslenir, okuması yazması olmayana da...

(...)

Sanatçı çok iyi bildiği şeylerden söz etsin, bunların yanına, bilgisinin az olduğu alanlarda, düşünme gücünü, imgeleme gücünü katsın. Ancak, gerçek uzmanlığının 'sanatı' olduğunu unutmasın. Başka her konuda alçakgönüllü, düşünüp araştırmakla kalan bir kafa olabilir ya, kendi sanatı alanında kül yutmasın, elden geldiğince az aldansın, sanatının gereğini yaptığına, yerine getirdiğine inanabiliyorsa, göğsünü gere gere dolaşsın.

(...)

Yazar, sözün, dilin büyüsünü öğrenip uygulayan kişidir ya, bir görevi de, bu büyünün bilincinde olmak, bu büyüye kapılmamak, gerektiği zaman, dili insanları büyülemek için kullananların bu oyununu meydana, ipliğini pazara çıkarmaktır.

Uyanık durmak, yaşamayı kolaylaştıran alışkıların baskıya dönüştüğü yeri görmek, alışkıların rahat uyuşukluğundan silkinmek, uyuşukluğa kapılanları dürtmektir. Alışılmamıştan, işitilmemişten ürkmemek, her değişikliğin yaratabileceği yeni durumlara yeni bir kafa, yeni bir gönülle bakmağa çalışmak, yeni düşünceler, yeni değerlendirmeler üretebilmektir. Dolayısıyla, bu yeniliği söyleyecek yeni dili yaratmağa çalışmaktır."

Bu ilk çizgisinin ürünleri Karasu'nun yazın coğrafyasının iki ana açılımını belirlemektedir: anlatımcılığı, anlatışının kurmaca yapısını değişken kılması. O, bu iki yapıtına, –bir çıkış noktası olarak– şöyle bakar:

*"**Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı**, açıkça beliren bir eğilimin düzenli olarak işlenmesi bakımından **Troya'da Ölüm Vardı**'ya bağlanır; ondan öteye geçer. Yazıda değişik bir deneyim meydana getirmesi bakımından ise ondan epeyce ayrılır. Bir anlamda 'anlatıcı'lıktan, 'yazıcı'lığa doğru giden bir devim..."*

Masal öğesini bir söylem, söyleniş, kurgulayış biçimi olarak alır. Bugünü yazar, günün/zamanın gerçekliğini yansıtır Karasu. *Göçmüş Kediler Bahçesi, Kısmet Büfesi* bu izleri, izlekleri getirir.

Modernlik, yenilik düşüncesini yazın evreninin her bir dönemecinde görürüz. Kavramlara, kuramsal sapmalara prim vermez. Kurmaca gerçekliğini YAPI↔ZAMAN↔ANLATIM SÜRECİ'yle biçimler. Her okunuşta kendini yeniden üreten 'metin'ler kurar.

Roman'ı bir geçiş türü olarak görmez. Yazarlığının ivmeleri onu böyle bir çizgiye getirmiştir. Ona göre; *"okurun ulaşabildiği, anlayabildiği, daha yorumlayabildiği bir şey"* olan roman; bir ülkenin, kültürün, dilin gerçekliğini getirir bizlere.

İnsan gerçeğini biçimleyen öğeler (izlekler)dir öykü ve romanlarında işlenilen: sevgi, ölüm, acı, bağlılık, tutku, korku, aşk, dostluk... Karasu, anlatılarını tümüyle insanın içsel yolculuğunun seyri üzerine kurar.

Yenilikçi yanını sergileyen *deneysel metinleri* okuma edimini çeşitlendirir. Düşünsel yoğunluğu içerir her biri. Kavramları adlandırmaktan yana değildir. *Gece*'de 'gece'yi, *Kılavuz*'da kılavuzu siz arar, araştırır, bulur, anlamlandırırsınız.

Onun yazı evrenini kuşatan sevgidir. O sevgiyle, aşkla kurar her bir anlatısını. Yazısının/anlatısının sırlanan, inançlı yanında bu vardır:

"Sevgi sözünü bol bol kullanabilmek, başı dönesiye, esriyesiye, karşısındakileri inandırasıya, karşısındakileri kusturasıya sevgi sözü ile oynayabilmek için, sevginin bütün evreni ayakta tuttuğuna başta kendini inandırabilmek için, kısırlığı baştan kabul ettiğini unutmamalı...

(...)

Oysa bir şeyler kurmak için inanmalı insan. Her şeyden önce, inanmalı..." (USBG Akşamı, s. 10-11, 1970).

Her bir sözü, anlatısını katmanlaştırıyor. Soyut; gün'den, yaşanan an'dan kopan biri gibi gözükse de; onun anlatılarının bu katmanlı yapısını kavradıkça, Karasu'nun ne denli çağcıl bir yazar olduğunu görürüz.

Bugünlerde *"yüksek edebiyat"* yapıyorum diye ortada dolaşanlara Karasu'nun epeyce sözü olacağı kanısındayım. Onun 70'lerde söyledikleri bile bunun kanıtı değil mi? O söyleşiden alıntıları özellikle uzun tuttum. Bugünün 'yazar'ı, 'okur-yazar'ı *"has edebiyat"*a dönmeli. Gittikçe önü kapatılan bu edebiyatçılarımıza dönülüp bakılmalı. *"Yüksek edebiyat"*ın nasıl yapıldığını, edebiyat etiğinin nasıl olduğunu görmeli okur.

Bilge Karasu; bu anlamda, hem edebiyat etiği hem de edebi kaygının/edebi inancın neleri öncelemesi gerektiğini göstermesi açısından; tekrar tekrar dönülüp okunulması, değerlendirilmesi, tanıtılması gereken bir yazarımız.

(*) Gamze Varım... "Kendine dışardan bakmayı deneyince..." (Bilge Karasu ile Söyleşi), Cumhuriyet, 14 Aralık 1994.

(**) Ag. söyleşi.

A. Devrim Erdoğan

YERYÜZÜ GÜNCESİ

Dünya Kitaplığı

Ian McEwan ve Amsterdam

İngiltere'de yayınevlerinin her yıl, düzyazı ve şiir dallarında, yeni yayımlanmış yapıtlara verdiği bir ödül var: *Booker Price*. 1998 yılında bu ödülü şiir dalında Ted Hughes *Doğumgünü Mektupları* adlı yapıtıyla, düzyazı dalında ise Ian McEwan *Amsterdam* (Cape Yayınevi) adlı romanıyla kazanmıştı. Ted Hughes ve *Doğumgünü Mektupları* üzerine çok yazıldı, çizildi. Biz, ülkemizde çok tanınmayan McEwan ve yapıtı hakkında bilgi vermek istedik. İngiliz eleştirmen John Sutherland'in, yakında Türkçe olarak Can Yayınları tarafından yayımlanacak olan *Amsterdam*'ı eleştirdiği (aslında daha çok tanıttığı) bir yazısını aktarıyoruz:

McEwan, kendi minyatür boyutları içerisinde, mucizevi bir şekilde, geniş ve ferah alanlar yaratabilen bir yazar. Bunu, saat yapan bir ustanın sanatına benzetebiliriz.

Amsterdam'daki olaylar bir krematoryumda başlıyor (Graham Greene'in *The End of the Affair-Aşkın Sonu* adlı kitabına bir gönderme seziyor musunuz?). Takvimler Şubat 1996'yı gösteriyor. Londra'nın en ünlü restoran eleştirmenlerinden biri olan, şuh ve neşeli Molly Lane, henüz 40'lı yaşlarındayken öldürülür. Bu ölüm pek de 'iyi' bir ölüm değildir: "... vücut fonksiyonlarını kontrol etme ve algılama yeteneğinin tamamen yok olması; ve boğuk haykırışlar, etkisiz kalan bir debelenmeyle birlikte sözlerinin de anlaşılamaz hale gelmesi..."

Bu uğursuz olay, Molly'nin iki eski sevgilisinin birbirleriyle diyalog kurmalarına vesile olur. Clive Linley, Britanya'nın önde gelen bestecilerindendir. Bir 'binyıl senfonisi, bestelemek üzere sipariş almıştır ve şu günlerde de yaratımın sancılı süreçlerinden birini yaşamaktadır. Diğer eski sevgili Vernon Halliday ise ülkenin saygın gazetelerinden 'The Judge'ın editörüdür ve acımasız bir tiraj savaşının tam ortasında kahramanca çarpışmaktadır.

Ölüm olayının üzerine uzun uzadıya kafa yoran iki adam nasıl bir yol izlemeleri gerektiğine dair bir anlaşmaya varırlar. Ancak bu noktada devreye Molly'nin kocası girer ve iki adamı karmaşık bir rekabet ilişkisinin içine sürükler. Molly'nin kocası bu arada da Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Jullian Garmony'nin 'utanç verici' fotoğraflarını Vernon'a sızdırmaktadır. Molly'nin eski sevgililerinden bir diğeri olan Garmony tam bir ırkçıdır, gizli faşisttir –ve geceleri barlarda yüksek topuklu ayakkabılar ve kadın elbiseleriyle dolaşmaktan hoşlanır!

Kitabın ana konusu pek çok yan konuya açılıyor. Birden çok etik çelişki sanki fotoğraf kareleriyle getiriliyor gözümüzün önüne. Vernon fotoğrafları yayımlamalı mı, yayımlamamalı mı? Muhafazakâr parti üyelerinin bile özel yaşamları olabilir çünkü (Clinton da bunu söylemiyor mu zaten?). Başka bir çelişki de romanın diğer bir yan konusunu oluşturuyor (McEwan, şaşırtıcı bir biçimde, yan konulara kolaylıkla kapı açabiliyor): Clive, güzel güzel bestesini yapmak için göl kenarındaki evinde inzivaya çekildiği bir sırada bir tecavüz sahnesine tanık olur. Peki ne yapmalıdır? Yanıt öyle sandığınız kadar basit değil. Eğer duruma müdahale ederse bu, esin perilerini kovacağı anlamına gelmektedir çünkü. Evet, ne yazık ki ihtiyacı olan esin, bu tecavüz sahnesinde gizlidir.

Roman tam bu noktada bir kavis yapıyor ve yeni bir dönemece giriyor. O dönemeçten sonrasını biz anlatmayalım, siz kendiniz okuyun.

McEwan, kimilerini bayağı tedirgin eden bir "ben ipucunu veriyorum, sen bul" oyununu oynuyor. Roman bundan yaklaşık beş ay önce piyasaya çıktığında kitabı okuyan tüm İngilizler hummalı bir "Kim kimdir?" oyununa giriştiler. Tahminler muhtelif. Ama Jullian Garmony olayının, 1994'te

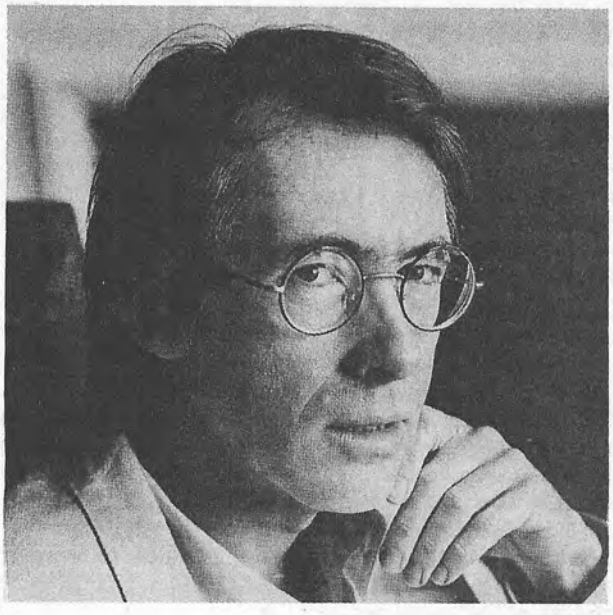

Ian McEwan 1948'de Aldershot'da doğdu. Sussex Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra East Anglia Üniversitesi'nde edebiyat dalında master yaptı. Bu dönemde, kısa hikâyelerden oluşan kitabı *First Love, Last Rites* ile Somerset Maugham Ödülü'nü aldı. Bu kitabı, yine kısa öykülerini topladığı *In Between the Sheets* (1977) izledi. Romanları: *The Cement Garden* (1978), *The Comfort of Strangers* (1980), *The Child in Time* (1987, Whitbread Ödülü), *The Innocent* (1990), *Black Dogs* (1992) ve *Enduring Love* (1997). *The Daydreamer* adında bir de çocuk kitabı yazdı (1994). Müziğini Michael Berkeley'in yaptığı, nükleer enerji karşıtı *Or Shall We Die*? adlı bir oratoryoya, *The Imitation Game* (1980) ve *The Plaughman's Launch* (1982) adlı iki senaryoya imza attı. Evli ve üç çocuk babası olan McEwan, Oxford'da yaşıyor. Türkçe'de yayımlanan yapıtları: *Suçsuz* ve *Yabancı Kucak*.

Stephen Milligan'ın başına poşet geçirip mastürbasyon yaparken boğulmasının yarattığı skandalla olan benzerliğini kim reddedebilir? Ya da John Major'ın son kabinesindeki bazı bakanların kadın elbiseleriyle görülmeleri olayıyla bağlantısını?.. Vernon'ın gazetesi The Judge'ın, gazetenin saygın standartlarını korumak isteyen editörleriyle, onu daha alt kültürün okuyup anlayabileceği bir düzeye çekmek isteyen editörleri arasındaki kıran kırana savaş hangi gazeteleri çağrıştırıyor? Romanda The Guardian, Independent ve Telegraph gazeteleri kendi adlarıyla belirtildiğine göre... The Times olabilir mi? Ya da Observer?

Tüm bunların ötesinde, *Amsterdam* tam bir gizem yumağı. Konuyla uzaktan yakından ilgisi olmayan bir adı var bir kere. Peki ya kapaktaki tuhaf ceket illüstrasyonuyla 19. yüzyıldan fırlayan iki düellocunun anlamı ne? Kitabın adı, McEwan'ın anlattıklarına göre, bir arkadaşıyla aralarındaki bir şakadan doğmuş. "Psikiyatrist olan arkadaşımla birlikte çıktığımız yürüyüşlerden birinde söz Alzheimer hastalığına geldi. Şakadan bir anlaşma yaptık: Eğer içimizden biri bu hastalığa yakalanırsa, diğeri onu, daha acıklı durumlara düşmeden Amsterdam'a götürecekti. Böylece 'Amsterdam' sözcüğü bizim kendi aramızda, 'Aklını kaçırıyorsun'un kestirmeden söylenişi haline geldi.

Yürüyüşümüz bittiğinde yağmurluğumu bir yerde unuttuğumu fark ettim. Arkadaşım da bana, 'Şey, sanıyorum sana, Amsterdam gözüktü' dedi."

Gizem unsuru ve "son bölüm sürprizi" kitabın bel direğini oluşturuyor. Daha fazla bir şeyler söyleyebilmek için son bölümdeki sürprizi okumuş ve kavramış olmak gerekiyor. Belki söylenebilecek tek şey, son bölümün bize yaptığı sürprizin konuyla hiç mi hiç ilgili olmadığı.

McEwan'ın öykücülüğünün romancılığından daha güçlü olduğunu düşünen eleştirmenler var. Yazar, kendi romanlarında ne gibi kusurlar gördüğüne ilişkin soruya şu yanıtı veriyor: "Romanlarımda yanlış olan bir şey olduğunu sanmıyorum. Eğer öyle olsaydı, bu yanlışlığı düzeltmek için başka bir yol bulurdum."

Ian McEwan, yazın yaşamının verimli bir dönemini başarıyla noktalayıp yeni bir dönemece girerken şöyle diyor: "Kendimi huzursuz hissediyorum. Amsterdam'ın komik bir tonu var ama aslında içinde komik olan hiçbir şey yok. Aslına bakarsanız, öne çıkan özelliğinin ya da işlediği temel motifin ne olduğu konusunda pek emin değilim. İçimde, Amsterdam'a benzeyen ama daha küçük boyutlu bir roman yazmam gerektiğine dair bir his var, ancak bu sefer daha farklı yönlere gideceğim."

Ian McEwan 1948'de Aldershot'da doğdu. Sussex Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra East Anglia Üniversitesi'nde edebiyat dalında master yaptı. Bu dönemde, kısa hikâyelerden oluşan kitabı *First Love, Last Rites* ile Somerset Maugham Ödülü'nü aldı. Bu kitabı, yine kısa öykülerini topladığı *In Between the Sheets* (1977) izledi. Romanları: *The Cement Garden* (1978), *The Comfort of Strangers* (1980), *The Child in Time* (1987, Whitbread Ödülü), *The Innocent* (1990), *Black Dogs* (1992) ve *Enduring Love* (1997). *The Daydreamer* adında bir de çocuk kitabı yazdı (1994). Müziğini Michael Berkeley'in yaptığı, nükleer enerji karşıtı *Or Shall We Die*? adlı bir oratoryoya, *The Imitation Game* (1980) ve *The Plaughman's Launch* (1982) adlı iki senaryoya imza attı. Evli ve üç çocuk babası olan McEwan, Oxford'da yaşıyor. Türkçe'de yayımlanan yapıtları: *Suçsuz* ve *Yabancı Kucak*.

Yazının Yitirdikleri

Edebiyatçıydı, Felsefeciydi, Kadındı

"Dün gece, uzun süredir savaştığı Alzheimer hastalığına yenik düşen Iris Murdoch (79) için başsağlığı mesajları yağıyor. 15 gün öne özel bakıma alınan Murdoch, yeme ve içme isteğini tümüyle yitirmişti. Murdoch öldüğünde yanında eşi John Bayley (73) bulunuyordu."

The Times, 9 Şubat 1999

"Her şey hariç hiçbir şeyle ilgilenmemek onun kaderiydi" diyordu Iris Murdoch'ın roman kahramanlarından biri. Pek çok açıdan Murdoch da aynı kaderi paylaşıyordu. Bir felsefe hocası ve Oxford'daki St. Anne's Koleji'nde bir akademisyen olarak, analitik çalışmaların dar alanından uzaklaşarak –ki bu çalışmalar A.J. Ayer gibi aynı dönemin akademisyenlerinin çok ilgisini çekiyordu– dikkatini ve ilgisini tümüyle, engin ama modası geçmiş bir disiplin olan metafiziğe verdi. Ahlak felsefesi alanında ders veren ve kitaplar yazan Murdoch, postmodernist Jacques Derrida'ya ilgi duydu ve onun dekonstrüksiyonistlerden oluşan sadık ordusuna katıldı. Ahlaki sorgulamayı felsefenin kalbine yerleştirmeye çalıştı.

Bir romancı olarak da hayata çok geniş bir pencereden bakıyordu. Temel konusu "insan yüreğinin dramları"ydı. Edebiyat onun için trajedi ve komedinin bütün biçimlerini kapsayan "düşüncelerin toplantı odası"ydı. Edebiyatı, "iyi" ve "kötü" arasında sürüp giden metafizik savaşı anlatmak için kullandı. Bunu yaparken de genellikle, atıl, işsiz güçsüz yaşayan üst-orta sınıfın toplumsal yaşamının sınırlarının içinde gezinirdi. Modern edebiyatın gitgide daraltılan ödaklarına prim vermeyerek, kendi romanlarında çok kalabalık "cast"lere yer verdi. Romanları, bugünün dünyası ve insan ilişkilerinin karmaşıklığına dair ikna edici ve şaşırtıcı yorumlar niteliğindeydi. *A Fairly Honourable Defeat* (1970) ve *An Accidental Man* gibi romanları, Murdoch'ın erdemli insanın davranışları ve insanlararası ilişkilerdeki ahlaki karmaşıklık gibi meselelere olan ilgisini ortaya koyuyordu. 21. yüzyılın eşiğinde hâlâ daha "iyi"nin ne olduğu sorusuna yanıt aramak gibi "modası geçmiş" bir çaba içerisindeydi kısacası.

Edebiyat sahnesinde herkesin aşina olduğu bir isimdi Iris Murdoch. Gençlik fışkıran pembe yanakları, yumuşak, gizemli gülüşü, üniversite hocası olduğunu bir bakanın anlamasını sağlayanın yünlü jarse ceketleri ve tüvit etekleri de en az yazarlığı kadar ünlüydü. Otoriter ve kesinlik taşıyan bir ses tonuyla konuşmasına karşın, okul çocuklarına özgü bir jargon kullanırdı.

Yazar Jean Iris Murdoch'ın geçmişinde şefkat ve iyi aile terbiyesinin egemen olduğu bir çocukluk yatar. 1. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden hemen sonra 15 Temmuz 1919'da Dublin'de dünyaya geldi. Babası, savaş sırasında süvari birliğinde görev almıştı. Kitap okumayı seven, kültürlü bir adamdı, seferberlik bittikten sonra sivil toplum örgütlerinde çalışmaya başlamıştı. Annesi de kültürlü bir kadındı, evlenmeden önce opera eğitimi almıştı. Iris, ailenin tek çocuğuydu. Kendi deyişiyle "sevginin müthiş üçlüsü"nün en küçük bireyiydi.

Dokuz yaşına bastığında Londra'nın kenar mahallelerinden birine yerleştiler. Iris, yaşamının büyük bölümünü geçirdiği bu şehirde, kendini hep bir parça İrlandalı hissetti. Çocukluk yılları boyunca da yaz tatillerinin tamamını ailesiyle birlikte İrlanda'da geçirdi.

Londra'da Froebel Educational Institut'de başlayan öğrenimini 13 yaşından itibaren, dönemin ilerici okulları arasında gösterilen Badminton School'da sürdürdü. Devre arkadaşları arasında Indira Gandhi de vardı. Çok küçük yaşlarda yazıp çizmeye başlamıştı. Bir bakıma kardeşsizliğin yarattığı boşluğu, yazarak dolduruyordu. Yıllar sonra bu konudan bahsederken şöyle diyecekti: "Hep bir kardeşim olduğunu hayal ettim. Romancılığımda yeni karakterler keşfetmeye yönelik ilgim de küçükken kafamda oluşturmaya çalıştığım bu kardeş imgesinden kaynaklanıyor." İlk imzalı yazısı 1933'te bir okul dergisinde çıktı. "Mavi sinekler gibi gözleri" ve "hizmet etme aşkı" olan, en büyük merakı Samanyolu'ndan yıldız tutmak olan bir kız üzerine yazdığı komik bir şiirdi bu. Mizah duygusuyla felsefi ciddiyetin etkileyici bir karışımı olan şiir, Murdoch'ın sanatının karakteri hakkında da ipuçları taşıyordu.

1938'de Harriet Needham Bursu'nu alarak Somerville Koleji'ne gitti. Burada kendisini olumlu bir çizgiye yönelten arkadaşlıklar kurdu: Raymond Williams, Phillip Larkin, Edward Heath, Denis Healey, Roy Jenkins... Politik görüşü o dönemde aşırı sol'da seyrediyordu. Sevgilisi Frank Thompson'ın etkisi altında kalarak Komünist Parti'ye üye olmuştu. Roy Jenkins bir keresinde kendisine Komünist Parti'nin faaliyetlerini açıklayan, nazik ama uyarıcı bir mektup yazmıştı. Karşılık olarak Iris'in kaleme aldığı ateşli mektubun başlangıcı ise dikkat çekiciydi: "Yoldaş Jenkins..." Iris Murdoch'ın politik tercihleri, yaşamı boyunca adeta, adım adım kat edilmiş bir yol izledi. 1950'lerde Gaitskellizm hareketine transfer oldu; 1960'larda kargaşa dolu başkaldırılarda rol aldı; 1970'ler ılımlı muhafazakârlığın sinyallerini veriyordu; 80'lerde ise Thatcherizm'e gönül verdi.

Somerville Koleji'ni birincilikle bitirdikten sonra Oxford'a geldi ve Hazine'de işe başladı. Buradan Birleşmiş Milletler'in Yardım ve Rehabilitasyon Merkezi'ne gönderildi. Daha sonra Belçika, sonra Avusturya... Avusturya'da mültecilerin toplandığı bir kampta çalıştı. Santral memureliğinden tutun da bir kamyon tekerleğinin hemen yanı başında engebeli arazilerde yolculuk yapmaya varıncaya kadar her türlü ağır koşula uyum sağladı.

Bütün bu ağır ve gayret isteyen işlerin arasında kitap okumaya zar zor zaman ayırabiliyordu. Ancak, Brüksel'e geldiğinde "felsefenin güçlü, hoş kokulu esintisi" diye tanımladığı şeyle karşılaştı. Burada Sartre'ı tanıdı. Uzmanlık alanı olarak arkeoloji ve sanat tarihini seçtiği halde, bu tanışmadan sonra Varoluşçuluk'a da ilgi duymaya başladı. Brüksel'de bir gün bir kitapçı Iris'in eline *Le'Etre et le néant* adlı bir kitap tutuşturmuştu. Bu olayı yıllar sonra anlattığında şöyle demişti Murdoch: "Harika bir kitaptı. İnsanlar savaştan sonra bu kitap sayesinde kendilerine geldiler, bu kitap onları mutlu etti, tıpkı bir ilahinin mutlu ettiği gibi. Yıllarca zincirlere bağlı olarak yaşadılar ve sonra birden serbest kaldılar ve kendileri olmaya başladılar." İngiltere'ye döndüğünde akademik yaşamını sürdürmeye karar verdi. Girdiği burs sınavını geçerek ABD'ye akademik kariyer yapmak üzere gitmeye hak kazandı. Ancak geçmişte Komünist Parti'yle olan bağlantısından dolayı vize başvurusu reddedildi. 1947'de Cambridge'de Newnham Koleji'nde felsefe öğrenimi için Iris'e burs verildi. Bir yıl sonra Oxford'da St. Anne's Koleji'nde felsefe hocası olarak göreve başladı ve tam 15 yıl boyunca da bu görevde kaldı.

İlk kitabı *Sartre: Romantic Rationalist*, onun Varoluşçuluk felsefesine duyduğu, daha çok gençlikten kaynaklanan

Iris Murdoch, eşi John Bayley ile geçtiğimiz yıl eylül ayında evlerinin bahçesinde

tutkuyu yansıtıyordu. Aslında entelektüel düzeyde Sartre'a karşı hep mesafeli olmuştu, hatta sonraları Sartre, Murdoch'ın en keskin eleştirilerinin konusu haline geldi. Sartre'ın çizdiği 'yalnız, kendi kaderini kendisi belirleyen adam, modelini onaylamıyordu. 1970'te yayımlanan, denemelerini topladığı kitabı *Sovereignty of Good*, yazarın analitik felsefeye karşı genel bir saldırıya geçtiğini gösteriyordu. Eflatun ise, felsefi meselelere yanıt getirecek daha kapsamlı bir metafizik sistem arayan Iris'in değişmeyen ilgi odağıydı. 1977'de Eflatun'u konu alan *The Fire and The Sun* adlı kitabı yayımlandı.

'Gerçek orijinalite'yi arayan bir filozof olmadığını itiraf etmişti Murdoch (Zaten pek çok eleştirmen de böyle düşünüyor). Roman kahramanlarından biri şöyle diyordu: "Felsefe, kendisiyle ilgilenen kişi bir dahi olmadığı sürece avanakların oyuncağıdır." Murdoch, bu sözleriyle ancak bir dahinin "mesele"ye yanıt getirebileceğini anlatmak istiyordu. Belki de vardığı bu yargının etkisiyle Murdoch, 35 yaşından sonra kalemini roman yazmakta kullanmaya başladı.

İlk romanı *Under The Net*'de (1954) –aslında dördüncü romanıydı ama ilk ikisini kendisi ıskartaya çıkarmıştı, üçüncüsünü ise hiçbir yayınevi yayımlamaya yanaşmamıştı–. Varoluşçuluk temalarına dönüş yaptı. Kitap, Londra'da başıboş gezen, kimliklerini bulmaya çalışan, hiçbir yere ait olmayan bir grup insanı anlatıyordu. Ancak Sartre'ın yapıtlarının aksine Murdoch'ınkiler felsefi fikirlerin şov yaptığı sahneler olarak kullanılmıyordu. Kendisi ise romanlarına sızan felsefe için şöyle diyordu: "Romanlarıma felsefeyi de katabilirim, çünkü felsefeyi biliyorum. Eğer gemilerin nasıl çalıştığını bilseydim, romanlarımda gemileri de anlatırdım."

Iris Murdoch, bir kere yazmaya koyuldu mu yazısının başından çok zor ayrılırdı. Roman yazmaya başladığı ilk günden başlayarak hesaplayacak olursak neredeyse her yıla bir roman düşüyor. (Abartmayalım, bir romanı bitirip diğerine başlamadan önce yarım saatlik bir ara veriyordu herhalde.) Bir romanı yazmaya başlamadan önce, kendi deyişiyle, 'zorlu bir düşünme süreci'ne girerdi. Bu sürecin sonunda ise, kitabın her bölümü şekillenmiş, kişilerin özellikleri saptanmış ve isimleri konulmuş olurdu. Kitap bittiğinde tüm metinleri bir alışveriş çantasına doldurur ve ağır mı ağır çantasıyla birlikte yayıncısı Chatto & Windus'un yolunu tutardı. Bu safhada kendini beğenmişlik adına yaptığı tek

şey, metinlerdeki tek bir kelimenin değiştirilmemesini istemek olurdu.

Onu, çok fazla kitap yayımlamasından dolayı eleştirenler belki bir noktayı gözden kaçırıyorlar: Onun yaşam projesi "mükemmel olmama"nın, hatta "mükemmel olmamaya muktedir olma"nın bir parçasıydı; "mükemmel" –tıpkı kitaplarında üzerine bol bol kafa yorduğu "iyi" gibi– insanın ulaşabileceğinin çok ötesindeydi çünkü. Eğer Murdoch için herbir kitabı idealine ulaşmak için bir atılım idiyse, denilebilir ki, yazar her kitabıyla birlikte idealinin de değiştiğini gördü. Kendinden memnun olma halinin getireceği tehlikelere karşı her zaman tetikteydi. "Ben ikinci ligdeyim" derdi, "Jane Austen, Henry James ve Tolstoy gibi tanrıların arasında değil." Murdoch'ın başarısı, felsefi sorgulamayla ustalıklı bir öykücülüğü kaynaştırabilmesindeydi. (Ki, bu yetenek, belki, insan aklının ulaşabileceği en üst noktadır.) Shakespeare'i, Henry James'i ve Tolstoy'u severdi. Ona göre, tüm bu yazarlar felsefi problemleri, kâğıt üzerinde yaşayan, soluk alıp veren karakterlerde somutlaştırabiliyorlardı.

Çoğu eleştirmen onun en parlak döneminin 1960'lar ve 70'lerin başları olduğunu düşünür. Bu dönemin en ünlü yapıtları *A Severed Head* (1961), *The Italian Girl* (1964), *A Fairly Honourable Defeat* (1970), *The Black Prince* (1973) ve *The Sacred and the Profane Love Machine*'dir (1974). Bu yapıtların bir kısmı tiyatroya ve sinemaya uyarlandı, hatta *The Severed Head*, Cciterian Tiyatrosu'nda üç yıl boyunca kapalı gişe oynadı; sonra da Richard Attenbrough'un başrolünü üstlendiği bir filmin senaryosu oldu. 1978'de şiirlerini topladığı *A Year of Birds* adlı kitabı yayımlandı. Pek çok ödül ve ünvan kazanan Murdoch, altı kez aday gösterildiği Booker Ödülü'nü sonunda 1978'de *The Sea, the Sea* ile aldı. 1992'de yayımlanan *Metaphysics as a Guide to Morals* adlı yapıtı; kimileri, kırık dökük bir denemeler toplamı olarak değerlendirdi, kimileri de büyük bir felsefi sentez yaptığını söylediler.

Murdoch'ın kişisel inanışları da yazını kadar geniş ve uzlaşmacıydı. Kendisi Tanrı'ya inanmazdı, Budizm'in kendisine daha cazip geldiğini söylerdi. Ancak dinsel boyut onun için çok önemliydi ve modern dünyanın gitgide inançsızlığa sürüklenmesine hayıflanıyordu. Bir denemesinde şöyle yazmıştı: "I have wanted to move from 'God' to 'Good', taking the religion along too" (Tanrı'dan yola çıkıp İyi'ye varmak istedim, dini de yanıma alarak.)

"Büyük düşünürler" olarak nitelendirdiği erkeklerle kurduğu dostluklar ya da yaşadığı aşklar, onun kendi yolunu bulma uğraşısının kilometre taşları olarak düşünülebilir. Gençlik aşkı Frank Thompson, ünlü tarihçi ve barış savunucusu E.P. Thompson'un kardeşiydi. 2. Dünya Savaşı'nın ardından matematikçi ve yazar Raymond Queneau'yla birlikte oldu. Sartre ve Elias Canetti'yle de yakınlaşmıştı. Onları sevmiş miydi gerçekten? "Birlikte olduğum bütün erkeklerin kişiliğine ve aklına hayranlık duydum," demişti bir keresinde. "Onlardan bir şeyler öğrenmeyi hem istedim hem de zaten buna ihtiyacım vardı."

1956'da Oxford'daki St. Antony's College'da öğretim üyesi olarak çalışan –daha sonra Warton'ın İngiliz edebiyatı profesörü ve Oxford'daki St. Catherine's College'ın öğretim üyesi olan– John Bayley ile evlendi. Bayley bir gün kolejdeki odasının penceresinden dışarıya bakarken bisikletini süren Iris'i görmüş, görür görmez de evleneceği kadının o olduğunu anlamıştı. Evlilikleri sıcak, entelektüel bir birliktelikti. Gelişigüzel eşya düzenlemeleri ve icat ettikleri tuhaf yemekler de cabası... Evliliklerinin ilk yıllarında evinde kaldıkları bir arkadaşları anlatıyor: "Her sabah bir fincan çay almak için mutfağa yöneldiğinde Iris'i kafasını *Wittgenstein*'a gömmüş halde yatağın içinde otururken, John'u da onun yanında tembelce uzanmış, dikkatli dikkatli *Woman's Own*'u okurken bulurdum." Evlilikleri boyunca birbirlerinin sadık dostu oldular ve ikisi birlikte edebiyat dünyasının aşina yüzleri arasında yer aldılar.

Iris, yaşamının son demlerinde Alzheimer hastalığına yakalandı. Başarılarının ve dünyaya armağan ettiği yapıtların hiçbirini hatırlamıyordu artık, kavrama yetisini de tamamen yitirmişti. Alzheimer'in, Iris'in bir zamanlar harikalar yaratan beynini ele geçirip bırakmadığı yıllar boyunca Bayley eşine bağlılık ve şefkatle baktı. Hastalığın tüm gelişimini dokunaklı ama bir o kadar da boyun eğmez bir dille yazdığı ve geçen yıl yayımlanan *Iris* adlı kitabında anlattı. "O, karanlığa yelken açıp gitmiyor," diye yazmıştı Bayley. "Yolculuk bitti ve o Alzheimer'in kavalyeliğinde bir yerlere ulaştı –tabii ben de."

Posta Kutusu

"Kuzey Ödülü" Pia Tafdrup'un

İskandinavya'nın Nobel'den sonra en büyük edebiyat ödülü olarak kabul edilen "Kuzey Ödülü" Danimarkalı ozan Pia Tafdrup'a verildi. 49 yaşındaki Tafdrup *Dronningeporten* adlı yapıtıyla ödüle değer bulundu. Dört İskandinav ülkesinin temsil edildiği jüri tarafından verilen ödülün Tafdrup'a verilmesinin resmi gerekçesi, sanatçının 'su' temasını yaşama sevinci içinde ve kadının hayal dünyasıyla ustalıkla işlemesi. Ozana ödülü 8 Şubat'ta düzenlenen bir törenle sunuldu.

Paulo Coelho, Dünya Ekonomik Forumu'ndaydı

29 Ocak-2 Şubat günleri arasında İsviçre'nin Davos kentinde gerçekleştirilen Dünya Ekonomik Forumu'nda Brezilyalı yazar Paulo Coelho'ya Kristal Ödül verildi. Ödülün yazara veriliş nedeni ise, 'dilin gücüyle farklı kültürlerden insanları etkileyebilmesi ve birleştirebilmesi'. Coelho, forum kapsamında "İnsan Nedir?" başlıklı bir konferansın yanı sıra "Latin Amerika'da Küresel Kimlik" konulu bir söyleşiye katıldı. Bir toplantıda da *Beşinci Dağ* adlı kitabından bölümler okuyan yazar, Jorge Semprun'la edebiyat tartışması yaptı. Coelho, forumun son gününde yapıtlarında işlediği "Kişisel Menkıbe" kavramı üzerine de bir konferans verdi.

Türkiye'den Dünya'ya

Hulki Aktunç'un şiirleri İngilizce'de

Hulki Aktunç'un şiirlerinden bir seçki, *Twelft Song* (On İkinci Şarkı) adıyla Dublin'de yayımlandı. Yapıt, uluslararası kolektif şiir çeviricisi etkinlikleri bağlamında, Poetry Iceland'ın başkanı, ozan Theo Dorgan, İrlandalı ozan Tony Curtis ve Orhan Koçak tarafından, Aktunç'un da katılımıyla İngilizceye çevrildi. *Twelfth Song*'da, Hulki Aktunç'un altı yapıtından seçilmiş yirmi dört şiir, *The Needlework Interior* (Ev İçi, Kaneviçe) ve *A Selection of Poems* (Şiirlerden Bir Seçme) başlıklı bölümler altında okura sunuldu. Kitabın yayınlanmasına Avrupa Birliği de destek verdi.

Kolektif şiir çevirisi vakıfları ve dernekleri Fransa, Almanya, İsrail, İtalya, Portekiz, Romanya, İspanya, İsveç ve Türkiye'de faaliyet gösteriyor.

***PANAMA TERZİSİ**/ John Le Carré/ Türkçesi: Mehmet Harmancı/ İnkılâp Kitabevi*
Yazarın on altıncı romanı olan *Panama Terzisi*, dünya ticaretinin ikinci büyük kapısının sahibi çağdaş Panama'da geçiyor.
Orta Amerika'nın bütün önemli kişilerinin terzihanesinin kapılarından girdiği Yahudi-İrlandalı Kraliyet terzisi Harry Pendel, aynı zamanda da Braithwaite Limitada'nın patronluğunu yapıyor. Eski bir Etonlu casus olan Osnard ise iki amaçlı gizli bir görev üstleniyor.
Panama'da gayet sıradan bir cuma öğleden sonrasında, Osnard'ın terzihanesine gelmesinden yetmiş yedi dakika sonra, Pendel bambaşka biri oluveriyor. Pendel hakkında Pendel'in bile bilmediği şeyleri biliyor çünkü Osnard. John Le Carré'den yeni bir gerilim romanı.

***GORDİYON FİYONGU**/ Bernhard Schlink/ Türkçesi: Atilla Dirim/ İletişim Yayınları*
Sıradan bir "tutunamayan" olan Georg Holger Almanya'daki avukatlık bürosunu kapattıktan sonra sevgilisiyle birlikte Fransa taşrasına yerleşip, tercüme işleriyle uğraşmaya başlıyor. Bu keyifli günlerin ardından önce sevgilisini yitiren Georg Holger'in daha sonra da tercüme işleri kesat gitmeye başlıyor. İşsizlik ve yalnızlıktan bunalan Holger'in karşısına aylardan sonra inanılmaz bir iş fırsatı ve ona bu işi sağlayan başdöndürücü bir Polonyalı kız çıkıyor.
Genç bir adamın bir yandan entrikalar, diğer yandan vazgeçmekle kara sevdaya gömülmek arasındaki kararsızlık içinde yaşadığı gerilimi anlatan Bernhard Schlink'in bu kitabı aynı zamanda, insanlık halleri ve bir yığın gündelik teferruat üzerine "bildik" yazar ustalığını taşıyor.

***İDEOLOJİLER ALANI VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ**/ Metin Çulhaoğlu/ Öteki Yayınevi*
"Yeni Dünya Düzen(sizliğ)i"nin damgasını vurduğu dünya koşullarında çağın sorunlarına ilişkin temel kavramları yeniden tartışmaya açmanın yanı sıra, bu kavramların tarihsel biçimlenişi konusunda, özellikle genç okurlar kuşağını bilgilendirmek amacıyla hazırlanan Güncel Sorunlar Dizisi'nden çıkan *İdeolojiler Alanı ve Türkiye Örneği* dört bölümden oluşuyor.
Kitap, ideoloji başlığı altında toplanabilecek temel kavramlarla ilgili birtakım açımlamalar sunarken, diğer yandan da bu kavramların belirli bir bütünlük içinde kullanımını örnekliyor. Toplumsal-siyasal yaşamda ilginç bir yere sahip olan ideoloji; fikirlerin nasıl oluştuğuyla, benimsendiğiyle, bu fikirlerin kendi aralarında nasıl bütünleştirilip tutarlı sistemler haline getirildiğiyle ilgili bir kavram olarak tanımlanıyor. Tek tek bireylerin ve kolektif yapıların etkinliklerinde benimsenen ideolojiler önemli bir rol oynuyor. Türkiye'de ise, ideolojiye öteden beri özellikle olumsuz yüklemeler yapılıyor. Örneğin "zararlı" ve "sapık" ideolojilerden sıkça söz ediliyor. İdeolojinin tanım gereği zararlı ve saptırıcı olacağı düşüncesinin kendisinin de ideolojik oluşu ise pek fark edilmiyor.

***MÜZİKTE SES SİSTEMLERİ**/ Ayhan Zeren/ Pan Yayıncılık*
Kitap, çalışmalarına 1950'li yıllarda başlanmış olan, ses sistemleri üzerine geliştirilen genel bir kuram sunuyor okura. Bu kuramda ses sistemlerinin oluşumu, müzik seslerinin fiziksel yapısına ve bu seslerin işitme sistemimizde algılanışıyla ilgili psikofiziksel verilere dayandırılarak açıklanıyor.
Bir ulusun müzik yapıtlarında kullandığı bütün sesleri bir sekizli içinde bir araya toplayan dizilere o ulusun müziğinin *genel dizisi* adı veriliyor. Genel dizilerden seçilerek oluşturulan ve müzik yapıtlarını gerçekleştirmekte kullanılan daha az sesli diziler ise *özel diziler* olarak tanımlanıyor. Bir ulusun genel dizisi ve ondan türetilmiş özel dizilerin tamamı o ulusun müziğinin ses sistemini oluşturuyor.
Kitapta, önce kuramsal olarak oluşturulabilecek genel diziler, sonra da bunlardan türetilebilecek özel diziler araştırılıyor ve bazı soruların yanıtlanmasına çalışılıyor.

***BÜTÜN İSİMLER**/ José Saramago/ Türkçesi: Serdar Çelik/ Gendaş Yayınları*
1998 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Saramago, *Bütün İsimler*'de yalnız ve silik bir roman kahramanının araştırmacılığında şöhret olgusunu felsefi bir bakışla irdeliyor.
Nüfus Kayıt Merkez Arşivi'nde memur olarak çalışan Don José, gazete ve dergilerden birtakım kişiler hakkında yayımlanmış yazılar, fotoğraflar toplayarak ilginç bir koleksiyon oluşturuyor. Ünlü kişilerin yanı sıra, ölüm ilanlarından derlediği sıradan insanlar da bu koleksiyonda yer alıyor. Gayet saf ve hiçbir art niyet taşımadan hazırladığı bu koleksiyonunu büyük bir sır gibi saklayıp, hiç kimsenin böyle bir koleksiyon yaptığından şüphe duymaması için oldukça dikkat gösteren Don José bir gün koleksiyonundaki bazı bilgilerin kaybolduğunu fark ediyor. Arşivden kayıp bilgileri araştırmaya başladığında, yanlışlıkla sıradan bir kadının dosyasını alıyor ve onun hayatının peşine düşüyor.
Kitabında, isimlerin gizemine evrensel bir yorum getiren Saramago "bu gizem insanların ortak suskunluğundadır" diyor ve o bu adı açığa vuruyor.

***HRABAL'IN KİTABI**/ Péter Esterházy/ Türkçesi: Karin Karakaşlı/ Telos Yayıncılık*
Çağdaş Macar yazının yenilikçi yazarlarının önde gelenlerinden biri sayılan Péter Esterházy, *Hrabal'ın Kitabı*'nda birtakım acı toplumsal deneyimlerin ağusunu mizahla hafifletiyor.
Her gerçek romanda olduğu gibi bu romanda da okur için önemli olan birkaç kişi; Bohumil Hrabal, onu seven Anna, ayrıca Anna'nın kocası olan yazar, bunların dışında bir de Tanrı yer alıyor. Önemli bir yazar olan Hrabal yetmiş beş yaşında ve düzyazı yazıyor. Anna ise bir edebiyat dulunun sade yaşamını sürüyor. Kocası da bütün gün yazı masasında oturup, nefretle kâğıt yığınlarını, müsveddelerini karıştırıyor, elliyor hatta oksuyor; öyle ki masasının üstü bir araziyi, Toskana'daki ıssız bir çölü, ya da Tarkovsky filminden alınma sevimli bir uzay sahnesini andırıyor.
Yaşayan insanların arasında yer almayan Hrabal, Anna ve kocasının yaşamlarını biçimlendiriyor; karı-koca onun cümleleriyle konuşuyor, onun yarattığı kahramanların hareketlerini taklit ediyor. Hrabal'a âşık olan bu ikilinin karşısına her köşeden Hrabal çıkıyor. Tanrı ise yukarda, gökte oturuyor, aşağı bakıyor ve saksofon çalmak istiyor.

***2001: BİR UZAY EFSANESİ**/ Arthur C. Clarke/ Türkçesi: Oya İşeri-Ardan Tüzünsoy/ İthaki Yayınları*
"Gerçek, her zaman olduğu gibi, çok daha tuhaf olacaktır" diyen Arthur C.Clarke'ın bu kitabı, insanın evrendeki yeri sorusuna cevap arıyor.
Zamanın başlangıcından günümüze kadar Dünya gezegeninde aşağı yukarı yüz milyar insan yaşıyor. Ilginç bir rastlantı olarak, yerel evrenimiz Samanyolu'nda ise yaklaşık yüz milyar yıldız olduğu tespit ediliyor. Buna göre yaşayan her insan için evrende bir yıldız parlıyor. Her biri bir güneş olan bu yıldızların birçoğunun belki de tamamına yakının kendi etrafında dönen gezegenleri bulunuyor. Gökyüzünde, maymun adamlardan günümüze insan türünün her üyesinin kendisine ait, dünya büyüklüğünde cennet ve cehennem yer alıyor. Potansiyel cennet ve cehennemlerin şimdi kaç tanesinde yaşanıldığını ve hangi türden yaratıkların bulunduğu tahmin edilemiyor. En yakını Mars veya Venüs'ten bir milyon kat daha uzak olan bu yıldızlarda bir gün bizim denklerimizle, efendilerimizle karşılaşacağız diyen yazarın bu fikrine karşılık, büyük bir çoğunluk "Neden biz uzaya gitmeye cesaret ettiğimizden beri bu tür buluşmalar gerçekleşmedi?" sorusunu soruyor. Yüzyılımızın en yaratıcı filmlerinden birine konu olan kitap, bu soruya da olası bir yanıt veriyor.

***YAŞAMA SEVİNCİ**/ Derl. ve Türkçesi: Mehmet Özgül/ Milliyet Yayınları*
Kitapta Ekim Devrimi öncesi üç Rus yazarından, Sovyet yazını döneminden altı Rusya, birer Azerbaycan, Tacikistan, Ukrayna, Türkmenistan, Letonya ve Özbekistan Cumhuriyeti yazarından seçilen 15 öykü yer alıyor.
Lermontov, Kuprin, Cumayev, Golovin gibi

Rus yazarlarından seçilen öykülerin ana temasını sevgi oluşturuyor. Çalışma, arkadaş, insan sevgisini, yurt ve doğa sevgisini işleyen öyküler, okura yaşama sevincini aşılarken, geleceğe umutla bakması için coşku ve güven duygusu veriyor.

***BİR MEÇHULÜN GÜNCESİ**/ Jean Cocteau/ Türkçesi: Mukadder Yakupoğlu/ Sel Yayıncılık*

"Kal ve karanlıkların içinde kendini kurtar. Bu karanlıkları dikkatle incele. Onları gün ışığına püskürt" diyor Cocteau, *Bir Meçhulün Güncesi*'nde. Bu başlık tam olarak, Jean Cocteau'nun takıntılarından birini ifade ediyor.

Sanatçı alışkanlıkların katili olmalıdır diyen ve ben zannettiğiniz kişi değilim, sözünü yinelemekten yılmayan Cocteau, ilhamdan, bellekten, dostluktan ve birçok şeyden söz ederken kafasında maskesini kaldırmaktan ve bize gerçek yüzünü göstermekten başka bir amacı olmadığı izlenimini veren bu kitabının satır aralarında bu saplantı ve kaygı yer alıyor.

Hoşluğun ön koşulu olan görünmezlikten, umutsuz bir din olan şiirden, sanatın varlığını sürdürmesinden, zaman ve mekânın iç içeliğinden, göreceli özgürlüklerden söz ettiği güncesinde dış görünümün teşhirinden utanç duymazken, içsel dünyanın herkese gösterilmesinin kendisini kızdırdığını, üstelik kendisine güven vermediğini, bu nedenle bu güncenin gerçek bir günce olmadığını söylüyor.

Bir Meçhulün Güncesi adlı kitabı için, "Eğer bu kitap dikkatli, genç bir insanın eline geçerse, ona fren yapmasını, çok hızlı okunan bir cümleyi yeniden okumasını, acı çektiği ve kaçıp kurtulmak istediği ortamların karışıklığını hor gören dalgaları yakalamak için kendime uyguladığım işkence üzerinde düşünmesini öğütlüyorum." diyor Cocteau.

***GRAFİK MİZAH-TURHAN SELÇUK**/ Der: Turgut Çeviker/ İris Yayınları*

1940'larda dünya karikatüründe bir devrim gerçekleşir. Saul Steinberg yazıyı aşıp, çizgiyi temel alan bir karikatür dünyası oluşturur.

Türkiye'de karikatür iktidarını Cemal Nadir ve Ramiz Gökçe'nin belirlediği dönemde, genç bir karikatürcü grubu yeni bir düşünce ve çizgi arayışı içinde iken, Saul Steinberg'in öncülüğünü yaptığı yeni karikatür anlayışını benimser.

1950'lerde Turhan Selçuk da Steinberg'in yarattığı üslubun peşine takılır. 1950 öncesi oluşturduğu çizgi dünyasından uzaklaşarak, bambaşka ve şaşırtıcı bir çizgi dünyası kurar. Grafik-mizah olarak adlandırdığı çizgiyle, mizah anlayışını yapıtlarında uygularken, yazı, söyleşi, konferans ve açık oturumlarla da sanat dünyasını bilgilendirir ve inandığı karikatürü savunur.

Beş bölümden oluşan *Grafik Mizah* adlı bu kitap karikatür ustası olan Turhan Selçuk'u anlama ve anlatabilmede gerekli olan belgeleri içeriyor. İlk bölümde karikatür üzerine yazılan yazılar yer alıyor. İkinci bölüm Turhan Selçuk ile yapılan söyleşilerden oluşuyor. Üçüncü bölüm Soruşturmalar adını taşıyor. Dipyazılar başlıklı dördüncü bölüm Turhan Selçuk'u yazı yazmaya iten metinleri kapsıyor. Beşinci bölümde ise Güldiken'in "Turhan Selçuk Özel Sayısı"nda yayımlanmış olan kaynakça genişletilmiş biçimiyle yer alıyor.

Grafik Mizah bir karikatürcünün romanı olarak da değerlendirilebilir.

***GÜN GÖRDÜM YÜZLER GÖRDÜM**/ Remzi İnanç/ Papirüs Yayınları*

"Edebiyat, bir anlamda devrimcilerin kendilerini ifade etmesinde, giderek kitlelere ulaşmasında köprü görevi görmüştür. Devrimciliğin bir koşulu da 'eli kalem tutmak' gibi algılanmıştır," diyen İnanç, yaşadığı kişisel tanıklıkları, izlenimleri, dostlarıyla yaptığı söyleşileri bir araya getirdiği kitabında yazı emekçisi Hasan Hüseyin'den Can Yücel'e kadar pek çok etkin ismi buluşturuyor.

Anlattıklarının çoğunda olayların birinci kişisi değildir İnanç. Yaşamın içinde kimliğimize, kişiliğimize sinmiş renkleri, sesleri ve yüzleri tüm gerçekliklerivle vermeye çalışıyor. Hatta dostlarının kendisine sevimsiz gelen davranışlarını bile yazmaktan çekinmiyor. Tanıklıklarını "Günlerden Bir Gün" başlığı altında dergilerde anlatmayı sürdüren yazar, üç kitap halinde düşündüğü dosyalardan ilkine *Gün Gördüm Yüzler Gördüm* adını vermiş.

Ülkemizin az tanınan, çok tanınan ama güçlerince etkinliği olan bir kısım aydınların bilmediğimiz yönlerini gün ışığına çıkaran anılarının yer aldığı bu kitabında, sevgiyi, dostluğu, umudu, hüznü ve hatta ölümü iç içe geçmiş buluyoruz.

"Yaşamayı hak etmeye çalıştığım gibi, ölümü de hak etmek istiyorum" diyen Aziz Nesin gibi ölüme yenik düşen dostlarının ardından da "Ölüm adın kalleş olsun," diyor Enver Gökçe misali.

***ÇAĞDAŞ DÜNYA ŞİİRİ ANTOLOJİSİ**/ Cevat Çapan-Eray Canberk-Erdal Alova/ Adam Yayınları*

Cevat Çapan, Eray Canberk ve Erdal Alova'nın hazırladığı *Çağdaş Dünya Şiiri Antolojisi*'nde bir yandan Aydınlanma hareketi ve Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkardığı hızlı değişimden, öte yandan Marx, Freud ve antropolojinin düşünce hayatına getirdiği yeniliklerden hız alan, yirminci yüzyıl şiir sanatının dünyadaki gelişim sürecini ve gelişmeleri en belirgin özellikleriyle yansıtan örneklere yer veriliyor. Bu kitapta; "*Zenciyim ben/ Gece gibi/ Afrika'nın derinlikleri gibi kara*" diyen Longston Hughes'tan "*Çekip gitmeye çalışan biridir şair/ Ve bir türlü gidemeyen biri*" dizelerinin sahibi Valeri Petrov'a kadar pek çok şair yer alıyor. Fakat bu antoloji dünyanın bütün ülkelerinin şiir örneklerini kapsamıyor. Daha çok, seçilen şairlerden daha fazla örnek vermek ve son yıllardaki genç (yabancı) şairleri tanıtmak amacı güden bu kitap, şiirle ilgilenen herkesin ilgisini çekecek bir kaynak niteliği taşıyor.

***TARİH ÖĞRETİMİ VE DERS KİTAPLARI**/ Salih Özbaran/ Dokuz Eylül Yayınları*

"Tarih ders kitaplarına vurulan 'çağdışı' damgası üzüntü yaratmaktadır; bu üzüntüye neden olan ülkelerin başında gelenlerden birisi de Türkiye'dir," diyor Salih Özbaran.

Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın 1993 yılı olağan genel kurul toplantısında, ortaöğretimde okutulan tarih kitaplarının geliştirilmesi yolunda harekete geçilmesi gerektiği önerisi, 29 Eylül - 1 Ekim 1994 günlerinde Buca'da "Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları" başlığı altında bir sempozyumun geliştirilmesine olanak sağlar. Sempozyumda tarihin tanımını, ders kitaplarında tarihi, öğretim yöntemlerindeki sorunları içeren pek çok konu tartışılır.

Bu sempozyuma sunulan bildirileri ve üç gün sonunda yapılan değerlendirmeleri, tartışılan konuları dile getirilen sorunları ve yapılan yorumları içeren *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları* adlı kitabında Salih Özbaran, tarih öğretimini gözden geçirme amacı taşıyor.

***PAROLA: AFRİKA İŞARETİ: AKDENİZ**/ Ali Külebi/ Ümit Yayıncılık*

Günümüzde izlenmekte olan televizyon-sinema filmlerinde ve yazılı yapıtlarda işlenen askeri aksiyon ve macera konuları genelde yabancı kökenlidir. Çocuklarımızın küçük yaşlardan itibaren yabancı Ramboların olağanüstü güçlerine, yabancı ülke asker, polis ve istihbarat örgütlerinin eylemlerine şartlandığını ve onları gözlerinde büyüttüklerini düşünen Ali Külebi, kitabını ülkemizin askeri ve sivil kurumlarının başarılarını ve potansiyelini dile getirmek amacıyla yazılmış.

Kitapta olaylar Türkiye'ye karşı planlanan bir eylemin Türk yetkililer tarafından, bir restoranda tesadüfen öğrenilmesiyle başlıyor. Türk, Fransız ve Amerikan gizli ekiplerinin de olanları öğrenip, olay yerine gelmesiyle gelişmeler hız kazanıyor.

Türkiye'ye yönelik var olan ve olası tehditleri göz önünde bulundurarak, yurdumuzun bütünlüğü için savaşan askerlerimizle, güvenlik güçlerimizin eylemlerini anlatan bir savaş-kurgu romanı yazan Ali Külebi *Parola: Afrika Işareti: Akdeniz* adlı kitabını Türkiye'nin birlik ve bütünlüğü için savaşanlara ve şehit düşenlerin anısına ithaf ediyor.

nisan 1999

varlık kitap eki

sayı: 83

DAĞLARCA

SEVİŞTİLERKEN

Fazıl Hüsnü Dağlarca

SEVİŞTİLERKEN-KAÇAKLAR-ÇİÇEK SELİ YOKEDİLEN ÇOK ULUSLU OLMAK

Şiir/ Milliyet Yayınları

Ozanları, şiir dünyalarını, sözcük ve yapı kurgulamalarını irdelemek; etkilerini, değişimlerini, değiştirdiklerini incelemek pek geleneğimiz değil. Böyle bir girişim, yerleşik değerleri sarsar, şiir diye bellediklerimizin çoğunun kofluğunu gösterir öncelikle. Bunun yerine, ozanları kolay kavranabilir yanından tanımlamayı seçeriz. Bir etiket yapıştırır, bu etiketin üzerine tanımlamamızı yazar, gelecek kuşaklara devrederiz. Aslında, etiketle tanımlanamayacak enginlikte bir şiir dünyası kurmuş ozan sayısı da pek fazla değildir. Onları başka bir paranteze alır rahatlarız: "Yaşayan en büyük Türk ozanı", "Hepimizin ustası", "Gelmiş geçmiş en büyük ozan", "Dilimizin mimarı" vb. Bu tanımlar, görkemleri oranında sığ betimlemelerdir ve tanımladıkları için bir "dokunulmazlık" duvarı oluştururlar olsa olsa. Ozanı ve şiirini okurdan öteye koyan, onun şiirine eğilmeyi engelleyen bir duvar.

Büyüklüklerini kabullenip, gereğince tanımayı ertelediğimiz, bir bakıma içten içe "benim için çok ulaşılmaz" dediğimiz ozanlar şiirimizin kilometre taşlarıdır. Üretkendirler, kuralları yıkmışlardır. Şiirlerinin içeriği, yeryüzünde yaşanmış, yaşanan ve yaşanacak tüm anları kucaklar, birbirine benzerlikleri ve benzemezlikleriyle. Böylesi ozanlar birbirleriyle anımsanırlar ve hiç hak etmedikleri biçimde birbirleriyle kıyaslanırlar. Okura kolaylık olsun diye. Ben de kaçınılmaz biçimde aynı yanlışı yinelemek zorundayım. Anlattığım özellikler şiirimizde iki ozanı anımsatır, Nâzım Hikmet ve Fazıl Hüsnü Dağlarca.

Dağlarca'nın şiiri tek bir tanım, tek bir paranteze sığmayan bir şiir özelliğindedir. İlk kitabının yayın tarihini temel alırsak 65 yıllık bir şiir. Her kitabının yansıttığı dünyanın değişikliği, her şiirine ayrılan sözlüğün ötekine benzemezliği, onun şiirini parantezlerin kolaylığından koruyor. Dağlarca'nın şiirini, onun bir tanımıyla anlatmak olası belki: "İçi dışına sığmayan".

(Kitaplığımda, *Uzaklarla Giyinmek* / Sığmazlık Gerçeği'nin imzalı bir nüshası var. Kapaksız. Dağlarca, Özyalçıner'e imzalamış: "Bu yapıtın kapağı yok. Neden mi? İçi dışına sığmadığından." İmzanın altına yazdığı tarihse, imzalandığı tarihten kırk yıl öncesini gösteriyor. Yanıldığını söyleyememişim. Belki tanışıklığın kırk yılını söyleyip, benim yanıldığımı kanıtlayacağından korkmuşum. Aynı gün yaptığım söyleşide *sığmazlık* üstünde durmuş: "Kuşkum yok yaşamalarımız, dilde olsun, eylemde olsun, güzel sanatlarda olsun, el emeğinde olsun bir sığmazlık olayıdır." Dağlarca'nın yeniden yayımlanan kitaplarıyla ilk kez yayımlanan kitaplarını yan yana koyunca onun "sığmazlık"la tanımlamak istediklerini "sezinledim". Anladım diyemeyeceğim, sezdim yalnızca. Ve sezilenlerin aktarımının ne kadar zor olduğunu da kavradım.)

Dağlarca'nın şiiri, iki yanlı bir bıçak özelliğini taşır. Bir yanı (içeriği) içi dışına sığmaz özelliktedir. Öte yanı (biçemi) bir çakıl taşının yalınlığında. Bir sel belki bir çakıl taşıyla özetlenebilir de, o yüzden, Dağlarca, varoluşumuzun, bu varoluşun toplumsal, bölgesel, siyasal yansımalarının şiirle yargılanıp yorumlanmasının enginliğini kimi zaman pürüzsüz, adeta kaygan geleneği olan sözcüklerle, kimi zaman pürüzlü, oluşturulmuş, yapay söz parçacıklarıyla kurar. Biçemde de, içerikte de bu ikilem görülür. Şiirin yargıçlarını yanılmaya götüren bir durumdur bu. Üretkenliğinin onu yinelemelere, biçim ve söyleyiş aksaklıklarına düşürdüğü saptamasının yanılgısına. Dağlarca'nın kimi zaman yüreği, kimi zaman beyni hedeflediği, felsefenin ve tekniğin olanak ve ikileminden yararlandığı gözden kaçar. Toplumsal olayları irdeleyişiyle, varolmanın soru ve sancılarını; insanımızın yöresel etkilerle oluşmuş yanıyla evrensel duygularının kesiştiği noktayı; güncel ile tarihselin buluşup ayrıştığı yeri onun kitap ve şiirlerinde hem ayrı ayrı hem bir arada bulmak olasıdır. Okur kendini, duvarları birbirini yansıtan yüzlerce aynadan oluşan bir odada bulan bir çocuk gibi duyumsar. Gördüğü hem kendisinin binlerce suretidir, hem kendinden başka bir şey. Genel görünüşle ayrıntılar iç içedir. Alıştığı biçimle, güzelleştiren, korkutucu duruma getiren; gülünçleştirenle acındıran yan yana, iç içe sonsuzca yinelenmektedir. Çevresi de.

Dağlarca Şiiri İçin İpuçları

Bir ozanın şiirinin ipuçları, onun şiiri için yaptığı yorumlardan ele geçirilebilir kolaylıkla. Bu yorumların en sağlam kaynağı da, onunla yapılmış söyleşilerdir. Dağlarca (Cemal Süreya'nın denemesi dışında) ses-alırlar (teypler), görüntü-kaydederler (kameralar) karşısında konuşmaz. Söyleşi yapacağı kişilerden soruları önceden ister, kimi zaman söyleyeceklerine yol açsın diye soruları düzeltir, düzenler ve her yorumunu sözcük sözcük yazdırıp, yazılanları denetler. Bu yüzden, onunla yapılan söyleşiler, onun şiiri için yaptığı yorumlar, şiirini açıkladığı makaleler özelliğindedir.

Şiirinin hem bireyi hem dünya olaylarını hem de bu olayların kişinin duygu ve düşünce dünyasına yansıyışını, ayrı ayrı ve bir arada verişini açıklamasını istemiştim sanırım, 19 Haziran 1995 tarihinde Kadıköy'de bir kahvede, Evrensel gazetesi için yaptığım bir söyleşide. Sorumu doğrudan yanıtlamadı, değişik sorular üretti, yanıtladı. Bu söyleşinin, sayfa olanakları yüzünden yayımlanamayan şu bölümü, onun şiirine değişik bir bakış açısı getirecek ipuçları taşıyor:

"–Üretken bir ozansınız. 24 saatinizin bütününü, şiire, şiir sorunlarına ayırdığınızı biliyorum. Bunda asker kökenli olmanızın, disiplin alışkanlığınızın payı nedir?

–Hemen şunu söyleyeyim. Günü neden 24'e bölüyorsunuz? Gün bir tek taştır. 24'e bölünmesi sizin taşı taşıyamamanızdan. O bütün yirmi dörde, otuza, kırka bölünürken kişi kendini de otuza kırka bölmüş olur. Şöyle bile diyebiliriz: Yaşam günlere de bölünemez. Bu yüzden ben işimi şimdilik 81 yıldır sürdürüyorum. Anlatabildim mi? Kişi amacı için bütün yaşamını ortaya koymalıdır. Birkaç yerde söylediğim bir inancımı burada da yineleyebilir miyim: 'Karşılığında bir yaşam verilmemiş bütün çabalar eksiktir.' Bir yaşama süreci içinde benim payım şimdilik 81 yıldır. Gelelim askerliğin üzerideki etkisine: Yüzde yüz doğrudur bu. Askerlik benim üzerimde birçok etkilerle gücüme güç katmıştır. Bunları şöyle sıralayabilirim:

1) Gece gündüz işimi düşünmek,

2) Yapılacak çalışmayı ertelememek,

3) Bir konuyu elden geldiğince okunan kitaplarla, okunacak kitaplarla bütün boyutlarına göre işlemek,

4) Konuları askeri savaş sınıfları gibi 'piyade, topçu, istihkâm, vb.' ayrı kitaplarda işlemek. Benden öncekiler bir kitapta birçok konuyu işliyorlardı. Aşk şiiri de vardı, çocuk şiiri de vardı, ölüm şiiri de vardı. Daha daha hiciv de vardı. Benim yazdığım 85 kitapta yaşamamın bütün evrelerini kocaman bir büyüteç altında görmeyi asker haritalarındaki ölçek düşüncesine borçluyum. Anlamayanlar için açıklayayım bunu. Büyük haritalar 1/100, daha yukarı ölçektedirler. Bir yürüyüş kolunu gösteren haritalar 1/25, 1/10 ölçeklerine inerek neredeyse adamı dağın üzerinde gösterebilirler. İşte bu, her konuyu ayrı ayrı çalışmamı sağlamıştır. Askerlik bana değil bütün bilimlere de örnek olmuştur. Daha doğrusu özetlersem askerlik kişilere yaşamalarını en küçük parçacıklarına kadar değerlendirmelerini sağlar. Bütün başarıların kazandığı yol da budur. Ekleyelim: Askerlikten ayrılmam askerliğe duyduğum saygıdan ötürüdür. Nebil Özgentürk arkadaşıma söylediğim gibi askerlik görevimden çalmamak için, orada görevli olduğum günlerde şiir yazdığım süreleri o görevden çalmamak için istifa olanağım doğar doğmaz güzel askerlikten ayrıldım."

Bu konuşma bölümünde "günü 24 saate bölmemek" ile "yaşamamın bütün evrelerini kocaman bir büyüteç altında görmek, göstermek istediği ayrıntıya göre ölçek kullanmak" noktaları, Dağlarca'nın şiirine eğilmek isteyenler için, birer "pusula"dır.

Seviştilerken

Dağlarca'nın kitapları yeniden basılıyor Milliyet Yayınlarınca. *Çocuk ve Allah* (ilk basımı 1940); *Batı Acısı*, (ilk basım 1958)/ *Akdeniz/Aç Yazı* (ilk b.1951); *O'1923* (ilk b. 1998)/ *Tapınağa Asılmış Gövdeler* (i. b. 1998)/ *Gezi (Mevlana'da Olmak)* (i.b.1958)/ *Gobistan* (i. b. 1998); *Yeryüzü Çocukları/Başparmak/Gösterme parmağı/Ortaparmak/Yüzük Parmağı/Serçe Parmak* (i.b. 1974); *Seviştilerken/Kaçaklar/Çiçek Seli/Yokedilen Çokuluslu Olmak* (ilk basım 1999). Yayınlanan bu beş cilt, kitapların yan yana getirilişinde zaman gözetilmemesiyle, başka bir tema birliği aranmış duygusunu uyandırıyor. Her ciltteki her kitap bölümü ayrı bir numaralandırmayla bölündüğünden, şiirleri yeniden okumak isterken ayrı bir serüvene çıkıyorsunuz. *Seviştilerken*, türetilmiş bir sözcük. "Yaşarlarken", "yürürlerken", "gülerlerken" gibi geliyor ilk anda. Bir eylemin sürdüğü süreçte... Ancak, sözcükteki geçmiş zaman eki, sözcüğe dramatik bir anlam yüklüyor. Geniş zamanla söylense "sevişirlerken" / "sevişirken" biçiminde yazılabilecek bu sözcüğün kesin bir bitmişlik duygusu uyandıran "seviştilerken" biçimi, özlemi, acıyı hatta hayıflanmayı içeriyor. Yitmiş bir sevgiliye türküler diye tanımlanabilir bu kitap. Bu tanım kitabın bütün uzantılarını kapsamaz ama. Ozan, gövdesine, yaşamasına sığmaz bir biçimde anlatmaktadır, kendini bırakıp gideni. Şiir başlıklarında görülür bu: Yok Kuşun Uçtuğu, Ölü Kuşun Uçtuğu. Sevilenin kimliği, seveni tamamladığı ölçüde önemlidir, şiirlerden varılan bir başka sezgi de budur. Ozan, birden sizi seven ve sevilen diye ayrı iki kişi olmadığı düşüncesine de götürür:

"*(...) Seni yitirdim, uzak kanlarımda uzak,/ Seni yeniden buldum, yeniden gövdemde.// Uzamış kıllarım anılarla, yalnızlıklarla, ağarır ağarmaz./ Güneş sonsuzluğuna sımsıcak bir çöl yürek attım./ Ne yüzün vardı ne dudağın,/ Seni, seni, seni... öpmek üzre yarattım.*" (Burada)

TURGUT ACAR'ın

Öykü Kitapları

KAR ÜSTÜNDE KIZIL LALELER

KİMSE BİLMEZ BU ANIYI

YALNIZLIĞIN ÇAN SESLERİ

GÜL BEYAZ

ZAMAN SIZIYOR AYNAYA

ŞAZ (çıkacak)

YÖN YAYINCILIK
EVREN HAN, KAT: 2 CAĞALOĞLU/İSTANBUL
Tel: (0212) 511 79 16

Sevmek ve sevişmek, bu şiirlerde, ölümsüzlüğün ya da sürekli anımsanmanın bir yoludur: "*Bizim sevgimiz bir büyüteç/ Uzaklara öyle açıktır ki/ Korkuyorum/ Evrensel sevinci ele verecek// Orda dudakların dökülmüş kolların kemik senin/ Dudaklarım dökülmüş kollarım kemik benim/ Ölümden sonraki bilmem kaçıncı yılımız/ Bizi sevişirken gösterecek*". 'Gösterim' adlı bu şiir, seviştilerken sözünün de tanımı gibi.

Seviştilerken'de sevginin boyutlarını irdeleyen şiirlerin yer aldığı üç kitap var: Seviştilerken, Kaçaklar, Sevgi Seli. Dördüncü kitap da, sevgiyle, bağımsızlık sevgisiyle birleşip tek ulus olmayı denemiş "çokulus"lara bir ağıt sayılmalı. Yugoslavya'nın dağılmasını değil oluşmasını anlatan bu kitap sevginin evrensel yanı belki.

Dağlarca'nın şiirlerini yeniden değerlendirme, tanıma, anlama olanağı veren bir süreçteyiz. Bu süreç, şiirimizdeki tartışmalara kendiliğinden yanıtların verildiği bir süreç anlamını da kazanıyor, Dağlarca'nın ilk yayınlanışından bu yana kırk yıl geçmiş yapıtlarıyla. Şiirimizi irdelerken yeniden gündeme getirmek zorundayız Dağlarca'yı. Bu çok kenarlı yontulmuş çakıltaşı, gözümüzü kamaştırdığında da ışığının gizini aramak zorundayız:

"*O gün gelecek*
Hepimizin gözlerini azaltacaklar
Sevgi kamaştırmasın diye
Kör etmesin diye."

SENNUR SEZER

Orhan Pamuk

BENİM ADIM KIRMIZI

Roman / İletişim Yayınları

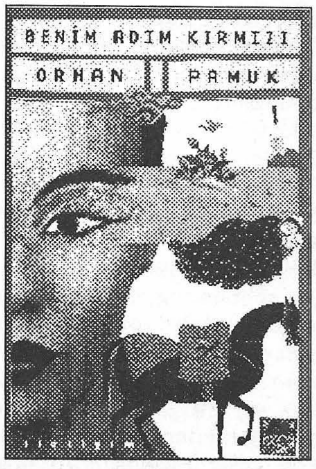

Anlatıcının Konumu ve Roman Kurgusu

Piyasaya çıktığı ilk günden itibaren büyük bir ilgi ile karşılanan Orhan Pamuk'un son romanı *Benim Adım Kırmızı*, şimdiye kadar üzerine söylenenler göz önüne alındığında eksik betimlenmiş bir best-seller olarak tanımlanabilir. Çünkü, hakkında yazılanlar ve yazarıyla yapılan söyleşilerde ağırlıklı olarak dört konu üzerinde durulmaktır. Roman tarihsel ve postmodern olarak betimlenmekte, Doğulu-Batılı tartışmalarını konu aldığı söylenmektedir, konunun ilgi çekici yanını yakalamaya çalışan bazı gazeteciler ise ısrarla roman kahramanlarının yazarın yaşamındaki yeri üzerinde durmaktadır.

Yukarıda sıralanan söyleşi konularından ilk üç tanesi, romanın kimliği üzerine önemli izlekler sunabilecek konular olmakla birlikte, içeriği konusunda bir öncelemeye neden olmaktadırlar. Çünkü bu ilk üç yargıya varmadan önce, anlatının yazınsal yapısını irdelemek gerekir. Yazınsal yapısına nesnel bir biçimde baktığımızda, içerikle ilgili söylenenler somutlaşabilir. Roman derin yapıda biçim ve içerik karşıtlığını konu almaktadır. Nakkaşların "*üslup*" ve "*mâna*" tartışmalarının temelinde bu ikilik yatmaktadır. Derin yapıda bu karşıtlık dışında, herkesin üzerinde durduğu "Doğulu-Batılı" ikileminin de bulunduğu söylemek gerekir ancak bu ikilem söylendiği kadar derin bir karşıtlık ilişkisi yaratmamaktadır.

Aslında romanı, yazınsal açıdan en ilginç kılan yanı; anlatıcının konumudur. Romanda on bir anlatıcı bulunmaktadır. Anlatıcılar "benöyküsel"[1]dir. Ayrıca bu on bir anlatıcıdan iki tanesi farklı anlatıcı kimlikleri ile de karşımıza çıkmaktadırlar. Zeytin ve Katil karakterleri aynı anlatıcı'nın değişik ruh hallerini göstermeleri açısından anlamlı bulunabilirler. Aynı zamanda, "*Katil kim?*" sorusunun yarattığı gerilimi arttırarak romanın sonuna kadar okur ilgisini canlı tutarlar. Romanda Şevket ve Hasan dışındaki anlatıcı işlevini üstlenmeyen karakter yoktur. Tüm kahramanlar anlatıcı işlevini üstlenerek kendi açılarından olaylara bakışlarını ve algılama biçimlerini yansıtırlar. Ancak bu anlatıcıların farklı "*üslup*"lara sahip olup olmadıkları yazınsal açıdan incelemeye değer bir konudur.

Anlatıcılar arasında en ilginç olanı Meddah'tır. Çünkü bazı imgeler aracılığıyla konuşur. Kahvedeki izleyici topluluğuna yönelen Meddah'ın konumu, okuruna seslenen yazarın konumunu çağrıştırır. Gerçekten de seçtiği imgeler aracılığıyla konuşan Meddah, doğrudan kendisi olarak seslendiremeyeceği düşünceleri, resmini sürekli arkasına astığı imgelerle seslendirir; tıpkı sözcüklerin arkasına saklanan yazar gibidir.

Meddah'ın imgeleri sırasıyla, *Köpek, Ağaç, Para, Ölüm, At, Şeytan, İki Abdal* ve *Kadın*'dır. Meddah, tüm imgeleriyle Doğulu-Batılı karşıtlığını (özellikle resim konusunda), dinsel dogmalara bakış açısını ve bu dogmaların günlük yaşam paradigmaları üzerindeki etkisini anlatır. Tüm bu imgeler kuşkusuz birer anlam evreni oluştururlar. Tekil olarak ele alındıklarında derin yapıda oluşturdukları anlam evreni, imgelerin, uzlaşılmış sembolik anlamlarından yola çıkılarak bulunabilir. Ancak imgeleri bir bütünün parçası olarak ele aldığımızda (çünkü Enişte'nin hazırlatmakta olduğu kitabın parçalarıdır bunlar), biçim ve içerik, yani daha önce söylediğimiz gibi *üslup* ve *mâna* sorunlarını yansıttıklarını görürüz. Ağaç imgesini betimleyen meddahın şu sözleri: "*Ben bir ağacın kendisi değil manası olmak istiyorum*"[2] bu açıdan bakıldığında anlamlıdır.

Romanı, ilginç kılan ikinci neden ise anlatının kurgusu, kahramanların seçimi ve tarihsel kimliğidir: Tüm bu öğeler nedeniyle postmodern sıfatı yakıştırılan roman, gerek kurgusu gerekse tarihi roman niteliği ile, Umberto Eco'nun ünlü romanı *Gülün Adı*'nı hatırlatmaktadır. *Gülün Adı* da çoğul okuma düzeneği nedeniyle postmodern olarak nitelendirilmiştir. Ancak bu nitelendirmenin ölçütleri tartışmaya açıktır. İki roman kurgusu arasındaki benzerlikler sıralanmaya kalktığında neredeyse tek farklılığın anlatıcının seçiminde olduğunu görürüz. Benzerlikleri çeşitli alanları temel alarak sıralayabiliriz.

Roman kahramanları ve uzam açısından benzerlikler:
Nakkaşlar ve nakkaşhane
Rahipler ve manastır

Roman kahramanlarının işlevi açısından benzerlikler:
Nakkaşların görevi geleneksel bir biçimde resmetmek
Rahiplerin görevi sorgulamaksızın kopyalamak

Roman kahramanlarının yaşadıkları çelişkiler açısından benzerlikler:
Nakkaşlar Batı resmi ile karşılaştıklarında yaptıkları işi sorgulamaya başlarlar.

Rahipler antik filozofların eserlerini okuduklarında inancı sorgularlar.

Olaylar açısından benzerlikler:
Cinayetler ve Eşcinsel ilişki.

Küçük anlatı birimlerindeki benzerlikler:
Üstad Osman ve Kara'nın suçluyu bulmak için Hazine'ye girişleri ve suçlu hakkında bir iz bulabilmek için üslup incelemeleri.
Adso ve Üstadı William'ın manastırın kitaplığına girişleri ve cinayetler hakkında bir iz arayışları.
Üstad Osman için Hazine'deki kitapları incelemenin hayatının en önemli anı olması.
William'ın kitaplığa girdiğindeki heyecanı, ciltlere bakarken kendinden geçmesi.

İzleksel benzerlikler:
Hazinede bir kitabın ısrarla aranması.
Kayıp kitap izleği.

Kahramanların sembolik özellikleri açısından benzerlikler:
Kör nakkaşlar.
Kör kütüphaneci Jorge de Burgos.

Üstad Osman'ın kör olarak işlevi tanrısal imgeyi zihninde saklamak.
Kör Jorge de Burgos'un işlevi Tanrı Söz'ünü korumak.

Entelektüel tartışmalar açısından benzerlikler:
Batılı resme karşı çıkış: İnsanın resmin merkezine konulmasının günah olduğu kanısı, insanın, gerçek ölçülerle resmedilerek Tanrı'ya rakip duruma geldiği iddiası,

Gülmek eylemine karşı çıkış: Gülen insanın Tanrı korkusunu yitireceği iddiası ve kutsal düzenin bozulacağı korkusu.

Bütün bu benzerliklerden yola çıkarak postmodern ve tarihi tanımlamasını yeniden ele alabiliriz. *Gülün Adı* gerçek anlamda bir tarihsel romandır; çünkü, zaman ve uzam sorunları üzerinde en ince ayrıntılara kadar düşünülmüş, kesinlemeye yakın bir zaman ve uzam seçimi yapılmıştır. Dil sorunları da yine tarihsel boyutta ele alınarak çözülmüştür. Kahramanlardan bazıları gerçek tarihsel kişiliklerdir, zamanın siyasal ve kültürel tarihi neredeyse eksiksiz bir biçimde Anlatıcı'nın ağzından okurlara aktarılır. *Gülün Adı* 1327 yılında karlı 7 günde geçer, bu zamansal kesinlemeyi okur neredeyse kitabın her sayfasında bulur, çünkü bölüm başlıkları günlere ve günler de kanonik saate göre kendine özgü zaman dilimlerine bölünmüştür. *Benim Adım Kırmızı*'da ise arka kapaktaki veriden başka zaman konusunda bir kesinlemeye varmak oldukça zordur, arka kapaktan olayların 1591'de karlı 9 günde geçtiğini anlarız.

Gülün Adı da, çoğul okuma düzeneği (çoğul düzgüsü) nedeniyle postmodern olarak nitelendirilmiştir. Oysa çoğul okuma düzeneğinin modern bir bakış açısını ortaya çıkarmak için kurgulandığını görmek dikkatli bir okur için hiç de zor değildir. Çünkü *Gülün Adı*'nda varolan tüm düzgülerde, akılcı bir okuma biçimiyle tek bir doğruya ulaşılır: O da "okuma biçimlerinin çoğulluğu"dur. Ancak bu postmodern olduğu anlamına gelmez, çünkü bu sonucu modernliğin merkezinde yer alan "akılcı düşünce" ile elde ederiz. *Benim Adım Kırmızı* ise "çok katmanlı"lığı nedeniyle postmodern olarak nitelendirilmiştir. Olay örgüsü ya da içeriksel açıdan çok katmanlılık postmodernliğin ölçütü müdür? Eğer bu bir ölçütse, adı geçen kitapta kullanılan bu ölçütlere uygunluk ne orandadır? Bu sorular yanıtlandığında postmodern roman kimliği de netlik kazanabilir.

Yazar pek çok söyleşisinde Doğulu-Batılı karşıtlığı olarak algılanan yanın aslında "*yabancı bir kültürün durdurulamaz etkisinin manevi, kişisel boyutu*"[3] olduğunu söyler. Yazara göre temel sorun "*tarihin zorlamasıyla üslup değiştirme; kimlik değiştirme, kendimizi ifade eden simgeleri ve kişiliğimizi değiştirme*"[4]dir, kitabın konusunun bu olduğunu söyler: "*İllaki Doğu-Batı sorunu değil. Bu bir kaçınılmaz*"dır. Yazara göre, Türkiye'de yaşanan en büyük entelektüel sorun üslup sorunudur, kimlik sorunudur. Yazar son romanında pek çok yerde ifade ettiği gibi, üslup sorunundan söz etmiştir ve üzerinde uzlaşılmış kalıpların dışına çıkıp, başka uzlaşılmış kalıpları almaya zorlanmayı da bir üslup sorununa indirgemiştir. Oysa tüm alanlardaki gelişmeler gibi, resim alanındaki gelişme de bir model değişimidir ve bir başka modele öykünmek, o biçimi deneyerek, yeni bir biçem kazanmaya çalışmak; kimlik değiştirmek anlamına mı gelir?– Gerçekten manevi bir baskı mıdır?– Üslup değişikliği bir gelişme basamağı olarak algılanamaz mı? Üstelik yazarın deyişiyle "mâna" ve "üslup", "yani "anlam" ve "biçem" sorununu ele aldığımızda, ilkinin toplumsal ve evrensel boyutunu, ikincisinin de kişisel boyutunu gözardı etmemek gerekir. "Anlam" ve "Anlamlandırma biçimleri" sorunu; tarihsel, ekonomik, siyasal, toplumsal ve evrensel açılardan bütüncül olarak ele alındığında çözümlenebilir. Yazarın deyişiyle "*üslup*", yani biçem ise kişiseldir. Yazar, romanında yarattığı bu ikilemle dinsel dogmaların katılaştırdığı Doğulu bakış açısının bireyselleşmeyi engellediğini söylemek istiyorsa, doğru bir tespit yaptığı söylenebilir. Ancak bir yandan da bireyselliği öne çıkaracak bir yaklaşımı reddetme, yani "*Batıya özgü resmi*" reddetme eğilimine sahip kişilerin yine yazarın kendi deyişiyle "*manevi*" bir baskı ile karşılaşarak "*kişilik değişimine*" zorlandıkları yargısı ilk çıkarımı doğrulamamaktadır. Zaten "kişiye özgü" olmayan bir "kişiliğin" değişimi olası mıdır? Yukarıda sıralanan sorular nedeniyle kitabın özünü oluşturan "*mâna*" ve "*üslup*" konusunda ne söylenmek istediği açık bir biçimde anlaşılamamaktadır. Üstelik "Kadın" imgesini dillendiren Meddah'ın şu sözleri ise konuyu daha da karmaşık hale getirmektedir: "*Diyor ki kararsız kalbin Doğu'dayken Batı'da,/ Batı'dayken Doğu'da olmak istiyorum./ Erkeksem kadın, kadınsam erkek olmak istiyorum,/ diyor öteki yerlerim./ Ne zormuş insan olmak, daha da çetini insan gibi bir hayat./ Hem önümle hem arkamla, hem Doğu'yla hem/ Batı'yla keyf almak istiyorum.*"

(1) Benöyküsel: Birinci tekil kişi ağzından anlatma, intradiegetico.
(2) *Benim Adım Kırmızı*, s. 59.
(3) Fatma Oran'la söyleşi, "Orhan Pamuk'la *Benim Adım Kırmızı* üzerine, Cumhuriyet Kitap Eki, 14 Ocak 1999.
(4) Bkz. dipnot 3 agy.
(5) *Benim Adım Kırmızı*, s. 403.

BETÜL PARLAK

Turgut Çeviker

KARİKATÜR ÜZERİNE YAZILAR

İris Yayınları

Mizah kültürüne, tarihine, birikimine katkıda bulunacak 10 kitaplık yeni bir yayınevi İris. Ülkemizde, belki de ilk kez, gülmece, karikatür, mizah üzerine kapsamlı kitaplar sunuluyor okura. İris Yayınları'nın 10 kitabı şöyle: Hippokrates/ *Gülmeye ve Deliliğe Dair*; Franz Rozenthal/ *Erken İslam'da Mizah*; Charles Baudelaire/ *Gülmenin Özü;* Arthur Koestler/ *Mizah Yaratma Eylemi*; Ernst H. Gombrich-Ernst Krich/ *Sanatta Karikatür, Mizah ve Yergi*; John Morreall/ *Gülmeyi Ciddiye Almak*; Mustafa Şekip Tunç/ *Gülmek Nedir? ve Kime Gülüyoruz*; Turhan Selçuk/ *Grafik Mizah*; Tan Oral/ *Yaza Çize*; Turgut Çeviker/ *Karikatür Üzerine Yazılar*. Bu dizidekiler yazara, çizere, okura yeni ufuklar, yeni kapılar açacak kitaplar. Hepsi de Turgut Çeviker özeni, titizliği taşıyor.

Üzerlerinde ayrıntılı durulması gereken bu kitaplar arasından, ben, yalnızca Turgut Çeviker'in *Karikatür Üzerine Yazıları*'na değineceğim.

Turgut Çeviker, günlük karikatürler, karikatür sergileri, karikatür albümleri üzerine yazar ve karikatüristlerle görüşmeler yaparken, bir yandan da Türk karikatür tarihini geniş-çe kucaklayacak hacimli bir çalışmayı da kotarır tek başına: 3 ciltlik *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü* 1867-1923 yıllarını kapsar. Bu arada yayımlanan derleme kişisel albümler karikatür tarihinin soluk sayfalarında yitip giden pek çok karikatür ustasını günışığına çıkarır: G. Berberyan/ *Terakki Edelim Beyler* (1986), Ali Fuat Bey/ *Osmanlı Tokadı* (1986), *Tanzimat İmzasız Karikatür Antolojisi* (1986), *Burun/Abdülhamit Karikatürleri Antolojisi* (1988), *Meşrutiyet İmzasız Karikatürler Antolojisi* (1989), Sedat Simavi/ *Paramparça* (1993), Ahmet Rıfkı/ *Karşı* (1993), Ramiz Gökçe/ *Gir, Kapanıyorum* (1992). İstanbul'un susuzluktan kıvrandığı döneme bir nazire *Su Karikatürleri Albümü* (1992). Yine İstanbul'daki ve Türkiye'deki çarpık kentleşmeye bir gönderme *Kent, Konut ve Yerleşim Üzerine Karikatürler* (1995). Bir başka kent çalışması da *Çarşamba Kitabı*'nda (1992) gözler önüne serilir. Sonra *İbret Albümü-1908* (1992) dolaşıma girer. Bir de öykü kitabı var Turgut Çeviker'in, *Hayal* (1994). Bir de belgesel film, *Türk Canlandırma Sineması* (1931-1994).

Karikatür Üzerine Yazılar'da Turgut Çeviker'in 20 yıllık birikiminin süzme örnekleriyle yüz yüze geliyor okur. Güncel karikatürlerden karikatür sergilerine, karikatür albümlerinden karikatüristlerle görüşmelere, karikatür dergileri üzerine değerlendirmelerden araştırmalara uzanan geniş bir alanı içine alıyor *Karikatür Üzerine Yazılar*. Kitap, görsel malzemeyle de beslenmiş, kendi alanında bir ilk oluşturmuş. Kitaptaki yazıları sıkılmadan, üstelik tatlar devşirerek okuyorsunuz; karikatürlere, desenlere baka baka. Osmanlı döneminden günümüze dek uzanan bir çizgide Türk karikatürü kapsamlı olarak ele alınıyor, irdeleniyor bu önemli çalışmada. Turgut Çeviker, yazılarında Türk karikatürünün yakın geçmişini mercek altına yatırıyor, eleştiriyor, değerlendiriyor. Kısa bir örnek: "1970 öncesi yine basına bağlı olan Türk karikatüründe gerek mizah, gerekse diğer dergilerde yer alan karikatür birikimi günlük gazetelerden daha incelikli, daha kuşatıcı ve daha kalıcı ve nihayet daha sanatkâraneydi. Bu durum 1970 sonrası değişti. Özellikle *Gırgır*'ın çıkışıyla mizah dergiciliği farklı bir kanala girdi. 1980'e değin diğer dergilerde karikatür görünümü yine de 1970 öncesini andırıyordu. *Örneğin Ant, Yeni Ortam, Toplum, Özgür İnsan, 7 Gün ve Yürüyüş* gibi dergiler, hemen anımsanabilir. 1980 sonrası genel olarak dergicilik farklı bir karikatür politikası izlemeye başladı. Vinyet, başrollere geçti ve bir başçizer edinildi." (s. 401-402).

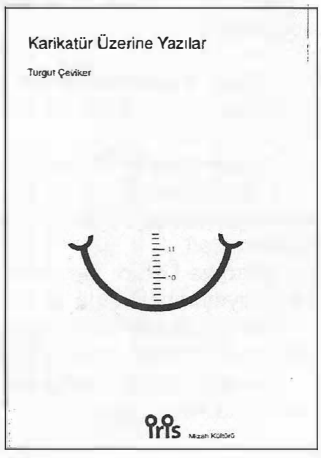

Peki 1980'den sonra Türk karikatürü ne oldu? Turgut Çeviker şöyle yanıtlıyor bu soruyu da: "*Gırgır*", 1970'in başlarında bir 'büyük yarılma' gerçekleştirdi. Bu 'büyük yarılma', 1980'den sonra da süren iki ana karikatür veya çizgi/mizah anlayışına yol açtı.

İlki, 1950 Kuşağı'nın eski karikatüre bir tepkisi olduğu denli, Batı'daki yeni atılımın ülkeye taşınması anlamına da geliyordu. 1950 Kuşağı, Saul Steinberg'in yol açtığı karikatürde devrimden, 'yazısız çizgi' anlayışından etkilenmişti. 1950 Kuşağı önce basın patronlarına, sonra da izleyicilerine bu yeni karikatür anlayışını benimsetti. Bu kolay olmadı kuşkusuz. Sergiler, yazılar, polemikler, albümler, vs. (s. 402). Yanıtın devamı uzun, hepsini buraya almamın olanağı yok.

Şu karikatüristlerin çalışmalarına dikkat çekiyor Turgut Çeviker: G. Berberyan, Ali Fuat Bey, Cemil Cem, Halit Naci, Sedat Simavi, Ramiz Gökçe, Ahmet Rıfkı, Cemal Nadir, İhap Hulusi, Tan Oral, Mehmet Ali Türkmen, Necati Abacı, Ercan Akyol, Altan Erbulak, Bedri Koraman, Zahir Güvemli, Mehmet Sönmez, Ferruh Doğan, Semih Balcıoğlu, Turhan Selçuk, Şadi Dinççağ, Yalçın Çetin, Cafer Zorlu, Ohannes Şaşkal, Nezih Danyal, Oğuz Aral, Ali Galip, Atilla Özer, Ahmet Aykanat, Sami Caner... ve daha niceleri Turgut Çeviker'in süzgecinden geçerek değerlendiriliyor.

Bir dönem çok söz edilen Beyoğlu'nun karikatürlere yansıması bir yazıda ele alınırken, Galata'nın yenilenmesi nedeniyle *Karikatürümüzde Galata Köprüsü* de, bir başka yazıda değerlendiriliyor. *Karikatür Üzerine İlk Türk İncelemesi*, Hıfzı Topuz'un çalışmasını ele alıyor.

Toplumumuzdaki demokrasi arayışlarının, çarpıklıkların, ekonomik bozuklukların, siyasal bunalımların hepsi karikatürlere yansımış ve sanatçılar ülkemizin bir aynasını oluşturmuşlar çizgileriyle. Turgut Çeviker de onların ürünlerini bir başka biçimde değerlendiriyor, yayıyor, genişletiyor. Türk karikatürünün, karikatüristlerin, karikatür dergilerinin sorunlarını da tartışıyor yazılarında Turgut Çeviker. *Karikatür Üzerine Yazılar*, Mizah kültürünün yapı taşlarından birini oluşturuyor.

Karikatür Üzerine Yazılar, bir başucu kitabı.

GÜLTEKİN EMRE

Necati Tosuner

GÜNEŞ GİDERKEN

Öykü / Yapı Kredi Yayınları

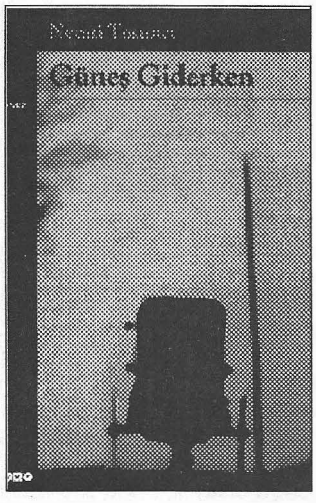

Okuruna "açılan" yazar pek azdır. "İçini açmak" çoğu yazar için "iç açıcı" olmayabilir. Okur hep sorar: "Nereye kadar kendini yazacak?"

Necati Tosuner, ilk kitabından bu yana "kendini çok fazla ortaya koymak"la eleştirilmiş bir öykücümüz. Neyse ki, okuru karşısına alıp "ben" diye yazmak edebiyat karakollarına düşürmüyor artık. Bu tür eleştirilere Tosuner'in de kendince bir yanıtı var elbet: "Ben diye yazmak kötüyse, sen yazma, aferin!"

Okur, yazarın peşini bırakmayınca işler karışıyor anlatılarda. Yazar, okurun gözlerini sımsıkı bağlasa da okur bu kez "körebe" oyununa girişiyor. Tosuner, açıkça, içtenlikle okuruyla dertleşmek ister gibi yazıyor. Okurun kulağına dostça bir şeyler fısıldıyor, sırlarını açıyor, cesurâne çığlıklar atıyor yeri geldiğinde.

Nedir? Umudu kovalıyor yılmadan; kendi karanlığında, yalnızlığında, karabasanında, umutsuzluğunda... Yazıyor... Kalem oynatıyor ustalıkla. Belki, yalnızlığıyla, umutsuzluğuyla oyalanıyor. Bu dünyada kendini oyalamanın, kendini ağırlayabilmenin yollarını arıyor kaleminin ucuyla. Son kertede kendine tutunuyor, umutsuzluktan vazgeçmeye çabalıyor, gülümsemeyi seçmek istiyor. Bir "Çıkmazda" geri dönmenin de yol almak olduğunu gösterebilmenin umudunu yeşertiyor içinde, her şeye rağmen.

Güneş Giderken sekizinci öykü kitabı Tosuner'in. Bundan önceki kitaplarında da bir sevdaya/karasevdaya tutuluşun, çaresizliğin öykülerini okuduk. Tosuner'in insanları kendilerini karşılıksız sevdalara mahkûm etmişlerdir. Karşılık bulunsa bencillik araya girecektir sanki. İnsanlar sevdikleriyle göz göze gelmekten, aşklarının ele geçmesinden sakınırlar ve bunun için her türlü acı bedeli ödemeye hazırdırlar.

"Sıcak Bir Gün" adlı öykü "Sonra bir gün çıktı geldi Esra!" cümlesiyle açılır. Ancak bu muştulu haber/cümle öykünün tepesinde öylece yapayalnız kalacaktır. Esra, Burhan'ın kendine olan aşkını dillendirmesi için çırpınıp dururken Burhan, Esra'nın babası yaşında olmanın umutsuzluğu içinde kaskatı kesilir. "Benim aydınlığım, karanlıktır...", "Gittiği yere kendini de götüren adamın biriyim..." gibi laflar eder. Kendi kendine de mırıldanır: "Öpecekse o öpsün...", "Ben bu kızla nasıl baş edeceğim?", "Bu kız beni perişan edecek!.." Yaralanma endişesi Burhan (Buhran?) Bey'in elini kolunu bağlar...

Necati Tosuner'in öykülerinde tek umut ve mutluluk bir kapının aralığıdır. Karanlığa açılan kapının aralık kalması avutucudur. Bir mayın tarlasında yürür gibi yaşamaya alıştıktan sonra öbür türlüsü sıkıcı gelecektir, ironik bir katlanma biçimi de olsa... Bakın, Necati Tosuner yirmi dört yıl önce Türk Dili dergisinin bir soruşturmasını nasıl yanıtlamış:

"Çoğunluk benim için bir dert yanma işi olmuştur öykü yazmak. Söyleyecek bir şey taşımak, söylemeden edemeyiş, söylemiş olmak, sonra da, söylemeye alışmış olmaktır. Karşımda biri var, –okuyucu. Ona ne söyleyeceğim, söyleyip söylemeyeceğim değildir artık sorun. Nasıl söyleyeceğimdir. Nasıl söylersem, anlatmak istediğimi gereğince aktarmış olurum? Dileğim, okuyana anlatılan durumla ilgili hiç değilse bir donanım kazandırabilmektir. Gerçek, elektrik akımından güçlüdür çarparsa. Duygulanabilmek de çok insanca bir tavırdır. Bunu okuyanda sağlayabilmenin üstesinden gelebilsem, o da bana niçin bir 'sağol' çakmasın? Sanki bu da bana niçin yetmesin? Ha! İçtenlikle davranmamışsam, elbet, yatar. Birine bir şey anlatmaya kalkışıyoruz da, içtenliğimizden kaygıya mı düşmüş, çay bardağını tutuşunda sezinliyoruz: Sıkılmış. Okuyucu denilen de ağzı var dili yok mu bilinir? Eh, üç satır okuyup öykümüzü bir yana itmez de değil ya..."

Necati Tosuner'in öyküleri öylesine güçlü ve samimi ki, eşe dosta tanıştırmak istiyor insan...

MURAT YALÇIN

CAHİDE BİRGÜL:

Kitabın içeriği ile Gölgeler Çekildiğinde adının çakıştığını düşünüyorum... Pek çok gölge var, geçmişte kalan ve geleceğe taşınan.

Gölgeler Çekildiğinde/ Öykü/ Metis Yay.

✪ *Oyunlar, denemeler yazarken* Gölgeler Çekildiğinde *nasıl oluşmaya başladı sizde? Hangi yetmezlikler ya da taşkınlıklar taşıdı sizi bu romana? O süreci ve duyguyu anlatır mısınız bize? Kısaca bu ilk romanın arkasındaki öyküyü...*

– Bir radyo oyununu ya da tiyatro oyununu kurgularken oraya aktaramadığınız daha büyük bir dünya yaratırsınız... Çünkü (ne yazık ki) zamanınız kısıtlıdır... Bu sırada da (tabii bunu kendi adıma söylüyorum), kahramanlarınızı, onların başlarından geçenleri, öncesini ve sonrasını düşündüğünüzde o bir ya da iki saatin içinde anlatabildiklerinizden çok daha fazlasını hak ettiklerini düşünür ve üzülürsünüz... "Keşke şunu da yazabilseydim" cümlesi bir sızı olarak kalır içinizde... Ben sanırım bu yüzden romana geçtim... Daha doya doya ve tadını çıkararak anlatabilmek için... Başladım, çok severek devam ettim...

✪ *Kitabın adı nasıl doğdu?* Gölgeler Çekildiğinde *sizde kitabınızın adı olarak, kavram olarak ya da art arda içinizden söylediğinizde ne türden duygular uyandırdı başlarda?*

– Kitabın adı, daha önce yazmış olduğum ama biraz daha değişik olan radyo oyununun adıydı... Dolayısıyla "ad" bulmak için düşünmem gerekmedi... Ama ben kitabın içeriği ile *Gölgeler Çekildiğinde* adının çakıştığını düşünüyorum... Pek çok gölge var, geçmişte kalan ve geleceğe taşınan. Ve Esin yine gölgeler içinde bir hayat sürmeye devam ediyor.

✪ *Bana göre* Gölgeler Çekildiğinde *koyu gri bir roman. Ve bu koyu gri üzerinde kıpkırmızı bir leke var. Bu kıpkırmızı leke de Deniz. Ama roman Esin'in romanı. Oysa okuyucuya verdiğiniz ipuçlarıyla Deniz romanın başkahramanı olarak daha çelişkili, daha zengin, daha renkli, daha dramatik karakter özelliğini taşıyor. Deniz'in değil de Esin'in romanını yazma tercihinizin altındaki kaygıları anlatır mısınız?*

– "Bu roman Esin'in romanı" demek ne kadar doğru olur bilmiyorum. Bu roman, bence anlatan Esin de olsa, "onların" romanı. Asla Deniz'in yazmayacağı, yazamayacağı kısa bir zamanın, ama diğer yandan da hayatları derinden etkileyen birkaç ayın romanı. Evet Deniz çok daha renkli bir karakter. O, pek çok farklı özelliğiyle zaten kitabın merkezinde oturuyor. Ve başından sonuna gizemini koruyor. Kitabı okuyan herkes "o kimdi?" sorusunu içinde taşıyacak. Asla Deniz'i çözemeyecek, ele geçiremeyecek. Bu benim için de geçerli. Kitabı yazan o olsaydı, bu başarılabilir miydi?

✪ *Esin bütün gölgeler çekildiğinde anlatmaya başlar ama nedense Evin'in (annesinin) gölgesi roman boyunca sürer. Zamanla her şeyden uzaklaşabiliyoruz da, "anne" söz konusu olduğunda o gölgenin alanından uzaklaşamıyor muyuz? Böyle bir genellemeye gidilebilir mi? Yoksa anne "Evin" olduğu için mi Esin kurtulamadı "anne" gölgesinden? Sizin Evin ve Evin-Esin ilişkisi karşısındaki duygularınız neler?*

– Dünyanın en olağanüstü annesi de olsanız, sadece

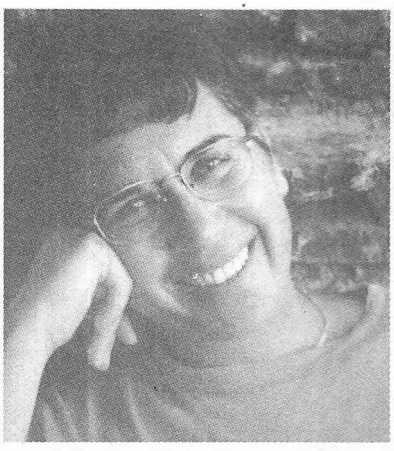

"anne" olduğunuz için bilerek ya da bilmeyerek çocuğunuz üzerinde baskı kuracaksınızdır. Bu eğri, küçük beklentilerden, faşizan yaptırımlara kadar gidebilir. Ama hepsinin çocuk üzerindeki olumsuz etkisi büyüktür. Bu nedenle anne-çocuk ilişkisinin travmatik olduğunu düşünürüm. Pek sağlıklı olmayan, ama olmazsa da olmaz bir ilişki. Doğumla başlar ve ölüme kadar sürer. Biri öldüğünde, diğeri yılların getirdiği alışkanlığı sürdürür. Kurtuluşu yoktur yani. Bu anlamda Evin elbette "en masum" anneler arasına girmiyor ve etkisi yaşarken olduğu gibi öldükten sonra da sürüyor. Belki Esin'in bir çocuğu olsaydı, onda bile izlerini görecektik.

✪ *Yazma sürecinde karakterlerinizin hangileriyle çok uğraştınız? Bireysel özellikleriyle ne gibi sorunlar çıkardılar size. Biraz anlatır mısınız?*

– Galiba kadın karakterleri daha kolay yazdım. Onları kafamda oluşturdum, dış konturlarını çizdim, ince işini kendileri yaptılar. Yazarken oluyor bu, anlatması güç. Ama erkeklerin zaman zaman zayıf kaldığını düşünüp onlara sık sık geri döndüm. Eklenecek bir söz, geçmişlerini anlatan bir cümle, yakışacak bir davranış düşündüm. Yazmaya başladığımda çizilmiş bir plak gibiydiler. Tozlarının alınması, iğnenin özenle yerleştirilmesi ve "ha takıldı, ha takılacak" diye tedirginlik duyarak dinlenmeleri gerekiyordu. Daha çok uğraştım onlarla. Sonunda ne kadar başarılı oldum bilmiyorum.

✪ *Genel olarak Türkiye romancılığını nasıl değerlendiriyorsunuz? Bir roman yazarı olarak geçmişten günümüze gelerek baktığınızda romancılığımızda olumlu/olumsuz neler görüyorsunuz?*

– Ben Türk romancılığında "kendi sesini bulmak" gibi bir sorun olduğunu düşünüyorum. Başkalarını tekrarlayan romanlarla dolu geçmişimiz. Daima önümüzde örnekler olmuş, biz de onları dikkate alarak yazmışız. Kalıplar, karakterler, kurgu sadece uyarlanmış. Hayatın pek çok yerinde karşımıza çıkan "şarklı mı garplı mı?" sorunu roman tarihimizin orta yerinde iri bir çıban gibi hâlâ duruyor ne yazık ki. Ama sevindiğim bir şey var; bunca karmaşanın, postmodern gibi/gibi yapmaya çalışıp da beceremeyenlerin, Collins tarzı biyografiler kaleme alanların, "ben aşkı yazıyorum" deyip de sadece kendi erkekliğine övgüler düzenlerin arasında özgün olan daima hak ettiği yeri buluyor. Buna da hemen verebileceğim bir örnek İhsan Oktay Anar'ın *Puslu Kıtalar Atlası* olabilir.

NALAN BARBAROSOĞLU

Zeynep Aliye

• Diş İzleri
• Raylardaki Merdivenler

Öykü / Bilgi Yayınevi

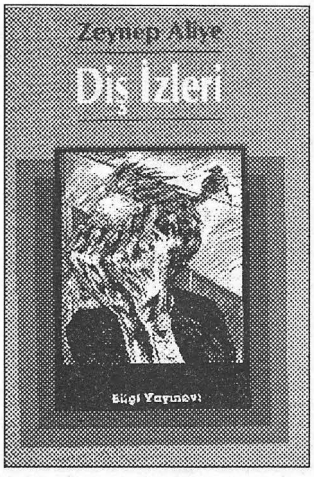

Zeynep Aliye'nin öykülerinde fantastik evren ve imgeler

Zeynep Aliye'nin öykü evreni tutkunun çeşitli değerleri üzerine kuruludur. Tutku kimi zaman tensel nitelikli, kimi zaman da bilgiye bağlı bir yönelim olarak belirir. Örneğin *Diş İzleri*'nin Emre'si kendisini terk eden Jülide'yi kasıp kavuran, nefrete dönüşmüş, ateşi dinmeyen bir tutkuyla anımsarken, *Bir Tanrı Yaratmak*'ın (Raylardaki Merdivenler), Hattat Nedim Efendi'si yaratıcılığını sınarken bir tutku öznesi olarak karşımıza çıkar. Böylece ister bedensel, ister tinsel olsun, tutkuya ilişkin konumları betimlemeye, tanımlamaya en uygun anlatım yolu olarak yazarın fantastiği seçmiş olduğu söylenebilir.

Belli bir tutku yüküyle, yaşamlarının herhangi bir noktasında herhangi bir tasarıya yön vermek isteyen öykü kişileri kendilerini çevreleyen dış dünyayla gerçeğin sınırlarını zorlayan, aşan ilişkiler kurarak varolurlar. Zeynep Aliye'nin kaleminden yansıyan evrenini bu tür varoluşlar anlamlandırır. Bizlere belki en sıradan gibi gelen deneyimler yazarın kurguladığı o fantastik evrende türlü anlamlara bürünerek tüm yaşamın bir görünümünü sunar.

Tutkunun fantastiği

Bir yazınsal tür olarak fantastik yazını inceleyen T. Todorov fantastik dediğimiz şeyin, olağanüstü, inanılmaz olayların anlatılmasından çok, okurun ve öykü kişilerinin anlatılan olayı algılama biçimine bağlı olduğunu belirterek fantastik anlatının ayırıcı niteliğini okurun kapıldığı "tereddüt", "belirsizlik" duygusu olarak tanımlar.[1] Gerçekliği mantıklı bir neden sonuç ilişkisi içinde algılamaya alışmış okur fantastik anlatıda karşısına çıkan ve görünüşte gerçekdışı, olağanüstü bir nitelik sunan olay(lar)ı alışageldiği gerçek bir bakış açısıyla değerlendirmeye kalktığı anda duraksamaya başlar. İşte bu belirsizlik duygusu Todorov'a göre yazınsal tür olarak fantastiğin en belirgin niteliğidir.

Böylece fantastik öykü ya da roman sıradışı bir evren kurarken okurun algılama gücünün, kavrama yeteneğinin çeşitli güçlüklerle, yanılsamalarla bir tür sınanmasını beraberinde getirir, hatta o kurmaca evrenin anlamlandırımında okurun gergin bekleyişi temel bir işlev üstlenir.

Diş İzleri'nin Emre'sine dönecek olursak, terk edilmiş olmayı kendisine yedirememe, unutamama, hatta unutmak isteğine hınçla karşı koyma gibi tutkusal yönelişler onda duygusal bir gerginlik ve yıkım (yıkıcılık ve yıkılma) duygusu yaratmaktadır. Bu olumsuz ve son derece şiddetli duyguların pençesindeki kahramanın geçmişine ilişkin bilgilerin de metne eklenmesiyle Emre neredeyse hastalıklı bir tutku öznesi olarak karşımıza çıkar: Babasının işkencelerine maruz kalmış, anne sevgisi yaşayamamış, kötü bir öğrencilik deneyimi geçirmiş bu genç adam için özlem, olumlu bir işlev üstlenmekten uzak, hatta acı veren bir değer olarak belirir. Öyle ya, geçmişe bakan özne için özlem bir avuntu, yaşamsal bir enerji olabilir, ancak Emre için özlemler "yaraya dönüşmüştür" (s. 14) hiçbir itici güç içermez. Bunca düğümü içinde taşıyan kahramanın ne yapacağı, kendisini mi, yoksa sevdiğini mi, yoksa her ikisini de mi yok edeceği sorusu okurda belirgin bir gerilim yaratır. Bu noktada fantastik doku metni devingenleştirir. Yaşamsal tasarı(lar)dan yoksun kalmış kahramanın yok oluşa ve yok etmeye doğru giden ölümcül bir tasarıya yönelmesi biz okurlara nasıl bir son hazırlamaktadır? Gerilim çözülecek mi, yoksa yeni düğümlerle birleşerek çözümlenmezlikle mi sonlanacaktır?

Emre'nin gözünü diktiği, kimi zaman kendi tutkusunun keskinliğiyle, kimi zaman (ve ağırlıklı olarak) çevresiyle özdeşleşen, akvaryumda salınan piranhaların ne gibi bir ölümcüllük izleğine bağlanacağı metinsel gerilimin dayanak noktasını oluşturur.

Öte yandan öykü geleneksel, klasik bir fantastik tadı da taşır. Acı anıların da etkisiyle saplantıya dönüşmüş tutkusunun içine kapanmış Emre'nin trajik yalnızlığı bizlere Maupassant'ın, Gautier'nin ya da Villiers de l'Isle Adam'ın yalnızlığı seçen ve seçmek zorunda kalan kahramanlarını anımsatmaz mı? Fantastik yapıtların kişilerini incelerken, J. Malrieu toplumsal, duygusal ve entelektüel "yalnız kalma"nın (isolement) altını çizer[2]. *Diş İzleri*'nin kahramanı da bedeninde duyumsadığı piranha ısırıklarının toplumun, ana-babanın, sevgilinin... ruhunda açtığı ölümcül yaralar olduğunun keskin bilincini taşır ve yalnızlığa sığınır (başka seçeneği de yoktur), ama çevresiyle ve kendisiyle sürekli hesaplaşarak.

Öte yandan bu öyküye yine klasik anlamda fantastik bir tad veren bir başka izlek de kendini satır aralarından duyurur: piranhaların yapılarındaki gücül öldürücülük, fantastiğin usta kalemlerinde can bulmuş "vampirizm" izleğini akla getirir. Emre'nin dinmek bilmeyen öfkesine sanki tek bir şey

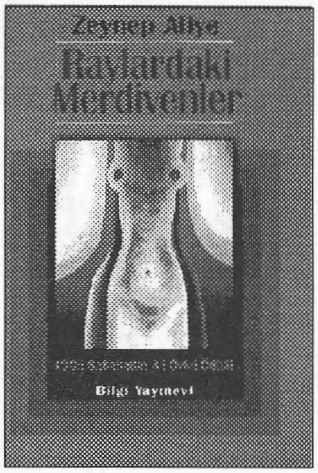

iyi gelecektir: Jülide'den akacak kan. Özellikle, beslediği piranhalarına yem diye attığı japon balıklarının bir çırpıda parçalanışını izlerken Emre, Jülide'nin parçalanışını görmeyi özler gibidir. Acımasız bir bilincin bu acımasız düşü öykü kişisiyle okur arasında gerilimli bir uzaklık yaratır.

Emre'nin piranhalara olan ilgisi iki yönlü bir ölüm tutkusu içerir: çevresine (Jülide, babası, öğretmeni...) karşı bir yıkıcılık isteği ve kendisine yönelik bir yok edicilik dürtüsü. Öykünün sonunda elin bilekten kopuş sahnesi bu özyıkımı anlatan yetkin bir eğretileme olarak belirir.

Kuşkusuz *Diş İzleri* çağdaş yazınımızın önemli bir fantastik öyküsü olarak olay, izlek ve dil açısından kurgulanışındaki ustalığa yaraşacak bir yer edinecektir. Ancak hemen belirtelim, Z. Aliye'nin fantastiği her zaman da karanlık değildir. Son yapıtı *Raylardaki Merdivenler*'de çocukluk günlerini özleyen Serkan yine bir tutku öznesi olarak karşımıza çıkmakla birlikte, saplantıya dönüşmüş acılarının tutsağı Emre'den açıkça ayrılır. Onun değer verdiği, duygusal zenginliği olan bir geçmişi vardır. Tebeşirle çizdiği sokak resimlerinde çocukluğunu yeniden oluşturan ressamın (Serkan) yaşamından parçalar canlanarak yürüyenlerin ayağına takılır. Tüm öykü duygusallık renginin farklı tonlarını yansıtır. İnanılmaz derinlikte insancıl bir fantastik evrene açılır *Raylardaki Merdivenler*. Yolculuk ve ayrılık izleği geniş bir sevgi bağlamında işlenmiştir.

Öykülerdeki yazınsallık

Yazarın, geçmişle bugün arasındaki uzamsal ve süremsel uzaklığın silinmesi, iki gerçekliğin üst üste gelmesinde etkin bir araç olarak fantastik anlatımı seçtiği düşünülebilir. Burada "geçmiş" sözünü ettiğimiz öykülerde karşımıza çıkan "çocukluk", "gençlik" dönemi olabileceği gibi sınırları bilerek belirsiz bırakılmış "tarihsel"e yaklaşan bir geçmiş de olabilir. "Bir Tanrı Yaratmak"ın anlatıcısı söylensel bir kişilikle, Hattat Nedim Efendi'yle karşı karşıya gelir ve onun tutku öyküsünü bize aktarır. Hattat bir bakıma sonsuzluk anlamına gelecek bir çabaya girişmiştir: "göreni kendisine âşık edecek bir yazı"yı (s.32) yaratmaya çalışmaktadır. Öykü boyunca bu tutku sonsuzlukla, tanrısallıkla özdeşleşir.

Nedim Efendi'nin tutkusu bize "Bir Sahaf Dükkânı"ndaki Mehmet Bey'in kitaplara olan tutkusunu anımsatır (*Diş İzleri*). Burada da bilgi, çalışma, çaba (karşılıksız da olsa) sonsuzluğa açılan birer kapıdır. Mehmet Efendi'nin kitaplara olan bu bağlılığına değecek armağan ise yüzyıl öncesinden, Osman Hamdi'den gelir. Uzamsal sınırların ve zamanın silikleşmesiyle bir başka tutku öyküsünde fantastik, uygun bir evren olarak karşımıza çıkar.

Zeynep Aliye'nin bizlere sunduğu bu tutkulu kişiler fantastik bir evrende soluk alıp verirler.

Öyküleri birer yazınsal söylem olarak ele aldığımızda özellikle kimi imgeler bu düzyazı metinlerin şiirsel dokusunu oluşturan ayırıcı bir özellik olarak belirir. "Ayna", "saka kuşu", "piranha", "yazı", "resim" gibi hem simgesel değeri olan hem de belirgin izleksel eksenlerle buluşan sözcük-imgeler hem *Diş İzleri* hem de *Raylardaki Merdivenler*'i oluşturan öykülerin değişmezlerindendir. Bu anahtar sözcükler geniş bir eğretileme (metafor) olarak ele alınabilir. Örneğin, bir berber dükkânında geçen "Fatma'nın Saçları Uzamıyor", "Saka kuşunun Gölgesi", "Fotoğrafta Bir Yüz" ve "Tutkunun Elleri" adlı öykülerde (*Raylardaki Merdivenler*) ayna ve resim (saç fotoğrafı) birer nesne olarak belirirken değişik kadın gözlemlerini ve (iç) söylemlerini bir araya getirmeye yarayan birer metinsel bahane de olurlar aynı zamanda: Herkesin aynada kendisine, yüzünü görmedikleri kadın fotoğrafına ve öteki müşterilere bakışı, dolayısıyla da söylemi farklıdır. Öte yandan berber dükkânındaki ayna oradaki kadınların ve berberde çalışanların yaşamlarına tutulan bir ayna olarak da ele alınabilir.

Aynı biçimde saka kuşu, gelinbaşı yaptırmak üzere berbere gelen Gülümser'in yürek atışlarıyla özdeşleşen, kırılganlığı simgeleyen bir beti (figür) olarak tanımlanabilir. Piranhalara gelince yukarıda da belirttiğimiz gibi, kahramanın ölümcül tutkusunu simgeler. Saka kuşu ne denli yaralanmaya yazgılıysa, piranhalar da o denli parçalamaya hazırdır. Tebeşirle taşlara çocukluğundan görüntüler çizen Serkan ise belki de yaşamdan parçalar sunmaya çalışan sanatçının, yazarın bir yansımasıdır.

Betilerin simgesel gücü Todorov'un da belirttiği gibi fantastik söylemin önemli bir özelliğidir[3]. Kahramanların yaşam koşullarıyla özdeşleşen varoluşsal bir değer taşır andığımız nesneler. Burada nesnenin bir (ya da birkaç) özelliğinin öykü kişisinin özellikle tutkusal kimliğine yaklaştırılması bir teknik olarak algılanabilir. O zaman somutla (yıkıcılık) soyut (piranha) benzerlik ilkesi çerçevesinde birbiriyle örtüşür, hatta birbirlerinin yerine geçebilir[4].

Zeynep Aliye'de düşselle gerçek birbirinden ayrı birer anlamlı bütün olarak değil de, birbirini tamamlayan ve ancak bir araya gelerek anlamın üretilmesine katkıda bulunan birer öğe olarak ele alındığı zaman, kendi yasaları olan, kendi renklerini ve şiirsel dokusunu özenle koruyan fantastik bir öykü evreni kapılarını okura aralar.

(1) T. Todorov, *Introduction à la littérature fantastique*, Ed. Seuil, Paris, 1970, s. 29.
(2) J. Malrieu, *Le fantastique*, Hachette, Paris, 1992, s. 58-59.
(3) T. Todorov, agy., s. 87.
(4) C. Peyroutet, *Style et rhétorique*, Nathan, Paris, 1994, s. 68.

NEDRET TANYOLAÇ ÖZTOKAT

Abdülkadir Budak

Bende Kalan Dizeler

Ebubekir Eroğlu'nun *Şahitsiz Vakitler*'i, "öznesinin bir canlı olarak insan düzlemine geldiği" için olsa gerektir ki, Yücel Kayıran tarafından "yılın heyecan verici yapıtı" olarak karşılanıyor. Ne demek "öznenin bir canlı olarak insan düzlemine gelmesi"? Şiir kişisi olarak mı alıyor bunu Kayıran, şair-özne olarak mı? Sanırım "özne"nin felsefi anlamına (özne: Bilinci, sezgisi, düş gücü olan, bazı filozoflara göre de dış dünyaya karşı olan birey) yakın duruyor Kayıran. Yani "şair-özne"ye. Bu cümleden hareket edilince akla şöyle bir soru da geliyor. Şair-özne, bu kitaba gelene kadar şey durumunda mıydı? Başka bir deyişle gayr-i insani bir konumda mıydı? İnsani değerleri o güne dek savunmuyordu da, bu kitapla mı başladı aksini savunmaya, sahiplenmeye? Heyecan verici olan neydi peki? "Şahitsiz Vakitler"in Ebubekir Eroğlu'nu bir yol ağzına getirip bırakması mı? Yol ağzı, kararsızlığı içerdiğine göre, bu kararsız tutumdan nereye varılacak diye mi heyecanlandı Yücel Kayıran? "Çünkü bu kitap, Eroğlu'nun narratiflik içeren şiirlere yöneldiğinin örneklerini veriyor. Ancak bu yönelimin bir sapma olduğu, şimdilik, sanırım söylenemez" diyor (*Hürriyet Gösteri*, Ocak-Şubat 1999, sayı: 208). Mesele anlaşılıyor tam da burada. Yazarımızı heyecanlandıran şey, şairin "sapma eğilimi"nde görülmesidir. Şimdilik bir tehlike söz konusu değil; ama, her an şaşırtabilir bizi şair. Narratifliğin örneklerini sergileyebilir, günümüz şiirindeki "sapma"nın yeni bir temsilcisi olabilir. Önceleri Enis Batur'da, şimdilerde ise Ali Cengizkan'da olduğu gibi.

Birçok sosyalist dünya görüşüne bağlı şairin, yazarın "Sivas'a rağmen" kurtulamadığı sınırsız hoşgörünün yeni bir örneğini vererek, bizi görmemekte, değerlendirmemekte direnen "Müslüman şairler"den birinin kitabını heyecanla karşılıyor Yücel Kayıran; nerdeyse yılın kitabı ilan ediyor. "Yuhlama kardeşim, ama alkışlama da" denilebilir ya, alkışlanana değil alkışlayana bak der çıkarsın işin içinden. Hakkını teslim etmek gerekirse, iftiraya varan şeyler yazmadığı, olmayanı varmış gibi göstermediği, kişisel ilişkileri yazınsal ilişkiler gibi algılamadığı, kıskançlık krizine tutulmadığı zamanlarda, şiir üstüne, üstünde durulmaya değer şeyler yazıyor bu arkadaş. Şiir üstüne ciddi biçimde düşünüyor, düşüncelerini yazıya geçirebiliyor. Kılçıklı diline, kavramları kargaşaya sürüklemesine karşın, sabırla ve inatla okuduğunuzda, doğru, haklı şeyler söylediğini görebiliyorsunuz. Nitekim, geçen yılın şiirine ilişkin yaptığı değerlendirmenin bir yerinde "şiirimizde sapmalar" konusuna değiniyor ki, oradan bin ah çıkartmak mümkün gibi geliyor. Türk şiirinde *Enis Batur*'la çok net bir biçimde görünür hale gelen bu tutum, yazarın deyişiyle "bunca kitaplık şiirinden sonra A. Cengizkan'ın bu şiire iltica etmesi"yle daha da göze batar hale getirilmiş, "yeni başlayanlar için bir tıfıl olma hali ve görsel medyanın etkisiyle oluşan bir şiir" temsilci sayısını arttırmakta zorlanmamıştır. "Türk şiirinden çok Latin şiiri tarzında yazılmış olmasından ileri gelen bir farklılık" olarak tanımlanabilecek olan bu eğilim, Yücel Kayıran'a göre bir sapmadır; bana göre de. Cemal Süreya, yıllar önce, Papirüs'e yazdığı başyazılarının birinde, bu konuya daha çok da içerik bağlamında değinmiş, bugünkü Yücel Kayıran'ı esinlemişti. Şöyle diyordu Cemal Süreya, "Mitoloji Havarileri" başlıklı yazısının sonlarında: "Öte yandan Yunan Mitolojisiyle kendi mitolojimizmiş gibi ilgilenen yazarlar tuhaf bir idealizm içine girmekte ve gerçekçilikten uzaklaşmaktadırlar. Oysa çıkış noktalarına bakınca bunu yeni bir gerçekliğin çekirdeğini atmak amacıyla yaptıklarına da tanık oluyoruz. Materyalizm adına Poseidon'un denizlerinden damızlık aygır getirmenin gereğine inanmak çok güç. Anadolu insanı temelde zaten materyalisttir. Dört mevsimin kadrosu içinde toprağa bitişik bir yaşaması vardır. Dindar değildir. Din, din olarak onun davranışlarından hâkim çizgi olmaktan uzaktır. Bir ideoloji olarak kavramaktadır dini. Zaten kendisine başka bir ideoloji de sunulmamıştır. Yunan Mitolojisiyle yakından ilgilenen sanatçılarımızın bu konuda bir kez daha düşünmelerini isterdik" (*Papirüs*, Ağustos 1966, sayı: 3). Yücel Kayıran, aradan geçen bunca yıldan sonra, Türk şiirine musallat olmuş bu eğilime yeniden parmak basma gereğini duyuyor ve bana kalırsa da iyi ediyor.

Neden saklamalı ki, Enis Batur, başta "sıcak kan" adını taşıyanı olmak üzere birkaç şiiri dışında beni hiç mi hiç heyecanlandırmamıştır. Onu övmek konusunda sıraya girilmesi, yarışılması, şiiri üstüne kitaplar yazılması da umurumda değil. Bana göre "Müslüman mahallesinde salyangoz satan" bir metin yazarıdır Enis Batur; entelektüeldir, ama Türk şiirine katkıda bulunmak şöyle dursun zarar bile vermiştir. Şiirimizdeki "sapma"nın baş sorumlularındandır bana kalırsa; gövdeyi değil de gölgeyi alkışlamayı ihmal etmeyenlerin de büyük payı vardır bunda. Enis Batur, şiirimizdeki sapmanın örneği değil, bizatihi kendisidir. Kendisidir de, ona ve benzerlerine yaşam hakkı tanınmayacak mı? Tanınacak elbette. Bu ve benzerlerinin varlığı önemlidir. Neden önemlidir? Türk şiirinin görülmesi, farklılıklarının ayırt edilmesi için zıt örneklere, yakın örneklere de gereksinme vardır da ondan. Asıl olan Fransız şairlerini okumak varken, ikinci eli, versiyonunu neden okuyayım ki demek insafsızlığına da düşmemek gerekir. Bu gidişatı izlemekte yarar vardır. Bir şair asıl kendi toprağında, dilinde, o dilin ifade ettiği kültüründe, eklemlendiği geleneği dönüştürerek varolabilir. Evrensel olmak kendine yabancılaşmak demek değildir. Dili, rengi, ırkı, sınırları değişse de, değişmeyen özü vardır insanın, temel ve ortak değerleri, buluşma, kesişme noktaları vardır. Aşk gibi, ölüm gibi, açlık gibi, sevgi ve kin gibi ortak insani ve gayri insani yönlerde buluşur insanoğlu. Ağlamak dünyanın her yerinde aynı anlamı içerir; gülmek de. Ama bu, şu demek değildir: Ulusların kendi öz yapılarından ileri gelen kültürel farklılıkları, alışkanlıkları, yaşama biçimleri, inançları, töreleri yoktur. Her ulus bir büyük bahçenin bir çiçeğini oluşturur; bahçe zenginliğini, büyüklüğünü tek tek ve kendine benzeyen bu çiçeklerin toplamından alır. Şair bahçeyi duyumsamakla birlikte, kendi çiçeğini sular, büyütür, geliştirir ve bahçeye (evrensel olana) katkılarda bulunur. Evrenselliği su götürmez bir Nâzım Hikmet'imiz niçin yapıtına "İnsan Manzaraları" adını koymadı da, "Memleketimden İnsan Manzaraları" adını koydu, bunun üstünde düşündük mü hiç? Burada işaret edilen, gösterilen ya da altı çizilmek istenen nedir? Bu ad, kitap adı olmanın ötesinde başka bir kaygıyı, uyarıyı içermiyor mu? *Octavio Paz, Neruda, Ritsos, Adonis, Yesenin* gibi adamlar insanlığın ortak dili, insanlığın önde gelen şairleri olmayı neye borçlular acaba? Paz'ı ya da Adonis'i okurken, Neruda'nın şarkılarını dinlerken kendi şiirinin temsilcisi olduğunu fark etmez miyiz? Fransız şiiri, Latin Amerika şiiri diye bir şey varsa, Türk

şiiri diye bir şey de vardır; olmalıdır. Evrensele yerelden gidilir gibi beylik bir sözü yinelemek de istemiyorum; ama, şair öncelikle kendi şiirinin iyi bir temsilcisi olmak durumundadır. Bu anlamda, yani kendi kültürünü taşımak anlamında, evrensel kültüre katkıda bulunan, onu zenginleştiren, daha renkli bir hale getiren adamdır şair.

Örneğin, bir Fransız şiirine Ahmed Arif'in, Oktay Rifat'n, Turgut Uyar'ın katkısı daha mı az olacaktır, Enis Batur'un katkısından? Ben tam tersini düşünüyorum. Ali Cengizkan özelinde düşünecek olursak "Hindistan'ın Kokusu" önemli elbette; şairin burnu oralara kadar uzanabilir, ama ya "Solfasol Otobüsü"ndeki koku, o koku ne olacak? Burun büyüdükçe yakındaki kokuyu almaz oluyor diyebilir miyiz? Bu soru önemlidir bana kalırsa, bir o kadar da can yakıcıdır.

Yücel Kayıran'ı, Türk şiirindeki tıkanma durumundan çıkmak için Martialis'i anmak zorunda bırakan nedenlerden biri ve başlıcası şu olsa gerektir: "Gerek retorik gerekse biçem açısından bugün bir yenilik tarzında yazılan bu şiirin MÖ 1. yy ile MS 1. yy arasında yazılmış bir şiir olduğuna vurgu yapmaktı". Kayıran, tam da burada haklı olarak "tabii ki kimsenin kimseyi 'neden Latin şiiri yazıyorsun' diye sorgulama hakkı yok. Böyle bir şiir de yazılabilir. Ama kimsenin böyle bir şiiri yeni bir şiir olarak ileri sürme hakkı da yoktur" diyor ve "şiirimizde sapmalar" konusuna açıklık getiriyor: "Bu şiir olsa olsa Türk şiir okurlarına biraz farklı gelebilir. Ancak bu farklılık da, söz konusu şiirin Türk şiirinden çok Latin şiiri tarzında yazılmış olmasından ileri gelen bir farklılıktır. Bununla birlikte, Latin şiiri dünya, hayat, varoluş hakkında deneyime dayalı söyleyecek sözü olan anlatıcı-benin şiiridir. Her Latin şairi de birbirinden farklı anlatıcılara sahiptir. Oysa bu şiiri kendilerine model edinen şairlerin yazdıkları şiir için aynı yargıları ileri sürmek pek olanaklı değil. Daha önemlisi, her birinin ortak özne edindikleri öznenin hayat, dünya, varoluş hakkında içselleştirilmiş bir deneyimi dile getiremeyişidir. Latin şiirinden ithal edilen bu şiire, konuşma halinde olan öznenin şiiri denilebilir. Şiirde özne, anlatılan olayın bilgisini (hikâyesini değil; çünkü hikâyenin temel olgusal bir niteliği vardır, hikâye kader belirleyici bir deneyimi dile getirir. Ama aynı hikâyeden benzer birçok olay türetilebilir) sanki karşısında birileri varmış da, onlarla konuşur gibi okuyor haldedir. İkinci bir özellik ise, öznenin konuşarak aktardığı olayların bilgisi ile kendi varoluşu arasına koyduğu mesafede görülür. Özne, haberini okuduğu olayların karşısında rasyonel bir ruh haline sahiptir. Dolayısıyla bu şiiri okurken şiir (kitap) boyunca karşımızda konuşan, başına gelenleri anlatan bir insan değil, başkalarınca yaşanmış olayların haberini veren bir spikerdir. Bu şiir, benim 'epistemik şiir' dediğim şiirin bir versiyonudur. Türk şiiri içinde bir sapma olarak gördüğüm bu şiire değinmemin nedeni, 1998'de bu şiire yeni katılımların gerçekleşmesiydi" diyen Yücel Kayıran, bu yeni katılıma örnek olarak da Ali Cengizkan'ın *Kitap-lık*'ta (Güz, 1998) çıkan şiirlerini gösteriyor. Başka bir tartışmanın konusunu da oluşturarak (şair için değişim midir önemli olan, gelişim mi?) şu saptamayı yapıyor: "Bunca kitaplık şiirinden sonra Ali Cengizkan'ın bu şiire iltica etmesi ya kendi şiirine ait öznenin retoriğini ve varoluşunu yitirdiği anlamına gelir; ya da o şiire ait öznenin zaman geçtikçe varlığını ve retoriğini koruyacak denli güçlü kurulmadığı anlamına". Kayıran, tıfıl olma hali ve medyanın etkisiyle bu eğilime giren, sapma gösteren 'yeniler'den şu adları da anıyor: Cahit Ökmen, Hakkı Engin Giderer, Hakan Savlı, Özlem Sezer. Bunlara Cem Uzungüneş'i, bir anlamda Nazmi Ağıl'ı da ekleyebilirsiniz, daha başkalarını da.

Bu ve benzeri adların Enis Batur denetimli *Kitap-lık*'ta yer buluyor olmasına da şaşırmazsınız. Balık baştan kokuyordur da ondan.

"Asıl ile gölgesi aynı değildir" diyen Yücel Kayıran'a katılmakla birlikte, özellikle Ali Cengizkan bağlamında "züppeliğe kaçmadan entelektüel şiirin iyi örneklerini veriyor" diyebilirim; dedim de. Benim eski Ali'yi özlüyor olmam, yaşamla olan bağını kopartmaya başladığından, daha kitabi şiirler yazmaya başladığından ötürü de kaygı duyuyor olmam, Ali'nin arayışlara girme, şiirini değiştirme hakkını elinden alır mı? Solfasol otobüsünde göremiyorum artık Ali Cengizkan'ı, "Hindistan'ın kokusu"nu almış, başka iklimlere, başka araçlarla gidiyor. Yolu açık olsun demek düşüyor bize de.

Kimseye yasak koyamayız, kendi beğenimiz doğrultusunda yazması için dayatmada bulunamayız. Türk şiirinde Enis Batur da olacaktır, Hüseyin Ferhad da. "Sivas'ı unutmayalım" bağlamında İsmet Özel de olacaktır, Ebubekir Eroğlu da. Hüseyin Atlansoy ve Necat Çavuş da hayat bulacaktır. İnkâr etmesek bile sahiplenirken kuşkulu olmak durumundayız artık. Sivas büyük bir milat oluşturdu çünkü. Kimsenin iyi şair, cins şair olması yetmiyor artık. Önce insan, sonra şair olmamız gerekiyor.

Şubat ayı dergilerinden...

Varlık: *Yaşama dair ne varsa biliyordu/ ahşap kaplamalı karanlık odalarda/ denizi düşünürdü, ölü kelebekleri/ külleri* (Deniz Durukan); *akşamla bir döndü denize koşan sokaklar/ artık üşür sulara düşen gölgesi şehrin* (Oya Uysal); *girdikçe içine, daldıkça, derinleştikçe/ ya da kendine çektikçe/ aldığını kendi kılan/ orman nasıl ayrılır bir kadından* (Sennur Sezer). **Defter:** *Bor, zahmetin üstüme yağsın* (Salih Ecer); *bir insanı en iyi sevişirken tanırız/ kalbimizi birlikte çürütürken* (Bejan Matur). **Dize:** *Bir su akar ipince, dağılır gider sonra/ o suyun denizinde incecik çözülürsün/ arkın kenarına tutunan yeşillikte/ arpada, yoncada, kırmızı başakta/ bir su akar ipince, dağılır gider sonra* (Yusuf Alper); *Bedava maskelere aldanma kardeşim/ yontulmak üzere o elli yaş üstü heykelin/ yaka paça, don bağır, yırtık kirpiklerle ortada/ seni oluşturan dikim sorumlusu kişilerin* (Hüseyin Peker). **Adam Sanat:** *Saklı anahtar değildir bedenim/ isteyen girmiş/ çıkmayanı bile var* (Nihat Ziyalan). **Yeni Biçem:** *Koşarken ayağım burkulmuş gibi seviyorum seni* (Altay Öktem); *ezgisi dıştan alma seslerle parçalanmış/ eski bir patlamanın göçüğünde kilitli/ dev yapının dibinde depremler yoklayarak/ körpe bir uykusuzluk benimsiyor geceyi* (Mehmet Mümtaz Tuzcu); *orman uğultusunu bırakır geçtiğin zaman* (Ahmet Özer); *ırmak gizini uğuldar/ durağanı sektirir kaya* (Şerif Erginbay). **Düşlem:** *Örümcekli bir mağarayım ki/ 'yağmurda kalalım biz' diyor sevgililer/ 'böylesi daha iyi'* (Nuri Demirci); *şair, kuruyan otlarla özetliyorsun o büyük aşkını/ halbuki her şey senin elinle aşk olur* (Ahmet Uysal). **Öküz:** *Saçılıp saçılıp döküldükçe gayrı bahçe değil o bahçe/ pembe açsa da kimi, günlerce ağarmaz o beyaz gece* (Can Yücel). **Kitap-lık:** *Ölüm, haritaları dolaşan bir diyar imiş* (Ülkü Tamer); *sulanmış bahçesi ömrün, aşk/ geçen yılın/ tek menekşesi* (Mehmet Taner); *ağzın dedim/ ben ağzından/ giderken/ ağzın bana/ memleket* (Sina Akyol). **Kül:** *Ev ödevimi unuttum. Dersim'den/ sınıfta kaldık devlet ve ben* (Osman Nakdar); *ağzı kalabalık olanın yolu çıkıyor bak karnavala* (İlyas Tunç).

A. Devrim Erdoğan

YERYÜZÜ GÜNCESİ

Dünya Kitaplığı

Anne Frank'ın pastasını kim yiyecek?

Bu ay, dünyadaki tüm okurlar ve Anne Frank'ın hayranları, üç biyografik yapıtın birbiriyle çarpışmasına tanık olacaklar. Ölümünün üzerinden yarım yüzyılı aşkın bir süre geçen bu genç Yahudi kız, bugünlerde büyük bir prestij ve kâr savaşının malzemesi oluyor.

İngiltere'nin en prestijli üç yayınevi Viking, Bloomsbury ve Mcmillan, giriştikleri bu para savaşında kendi yazarlarının "en doğru Anne Frank öyküsü"nü yazdıklarını iddia ediyorlar. İddialarına dayanak olarak da Frank'ın ailesinden aldıkları onayları ve şimdiye kadar yayımlanmamış dokümanlara sahip olma ayrıcalığını gösteriyorlar.

Yayınevlerinin ve kitapların içeriğinin ortaya attığı iddialar tam anlamıyla bir sansasyon yarattı. Ancak pek çok Frank taraftarı ve hayranı bu yapıtlara çok soğuk bakıyor. Frank'ın gizli, özel yaşamının bu denli ayağa düşürülmesine karşı çıkıyorlar ve yayıncıları medya dünyasının taktiklerini kullanarak reklam yapmakla suçluyorlar.

Anne Frank, soykırımın evrensel bir sembolü olmasına karşın, ölümünden sonra genç kızın tam ve eksiksiz bir yaşam öyküsü yazılmadı. 1945'te Bergen-Belsen Toplama Kampı'nda ölen Frank'ı dünya yalnızca kendi kaleminden yazılmış hatıratıyla tanıdı. Bu yılın haziran ayı Anne Frank'ın doğumunun yetmişinci yıldönümü. Üç kadın yazarın kaleme aldıkları Anne Frank biyografilerini bu yıl tamamlayıp yayımlatmak için yaptıkları girişim, tüm zamanlarda ilgi çeken bu trajik yaşam öyküsünün getireceği ticari kazancın üzerine oturmak isteyen edebiyat endüstrisini harekete geçirdi. Böylece, Carol Ann Lee'nin "*Roses from the Earth*"ü (Dünyadan Güller) Viking'e, Melissa Müller'in "*Anne Frank The Biography*"si Bloomsbury'ye, Mirjam Pressler'in "*The Story of Anne Frank*" (Anne Frank'ın Hikâyesi) ise Mcmillan'a kısmet oldu.

Anne Frank, Nazi zulmünden kaçmak ve gizlenmek için Amsterdam'a gittiğinde henüz 13 yaşındaydı. Hollandalı komşuları tarafından ihbar edilip Naziler tarafından ölüm kampı Auschwitz'e götürüldüğünde ise 16'sında bile değildi daha. Savaşın son günlerinde Belsen'e götürüldüğünde Hitler'in son 6 milyon kurbanından biriydi artık. 1945'te bu kampta tifüsten öldü. 1942-44 arasında yazdığı, Amsterdam'da ailesiyle birlikte saklandığı çatı katında yaşadıklarını anlattığı günlüğü, Nazi vahşeti ile ilgili en çok okunan doküman niteliğinde bugün.

Yazarlardan Lee ve Müller, Frank ailesini ihbar edenlerin kimliğine ışık tuttuklarını iddia ediyor. Ancak her iki kitabı da okuyanların büyük bölümü, bu yapıtların olaylarla ilgili yeni bir şey getirmediği kanısında. Bir kısmı da Anne Frank'ın öyküsünü bir cinayet sırrına dönüştürmekle gerçeklerin ıskalandığını düşünüyor.

71 yaşındaki emekli edebiyat profesörü Laureen Nussbaum, Anne Frank'ı Amsterdam'a gitmeden önceki dönemlerinden tanıyor. Anne Frank taraftarlarınca Frank'ın günce-

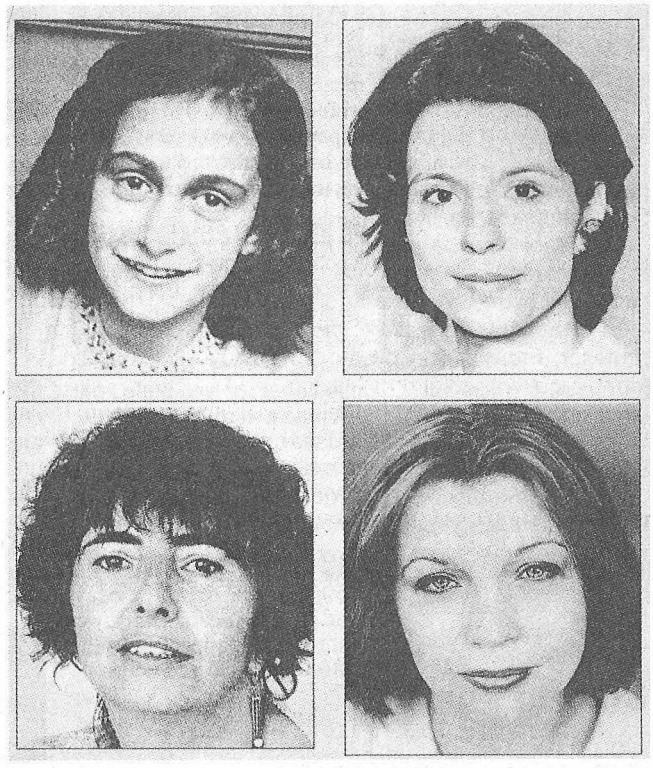

Anne Frank ve Melissa Müller, Carol Ann Lee, Mirjam Pressler

si üzerinde en yetkin kişi olarak nitelendirilen Nussbaum, "Bugün hiçbirimiz 'muhbir temizlikçi kadın mıydı, yoksa başkası mıydı' diye sormuyoruz. Bunların yaptıkları sansasyondan başka bir şey değil. Tüm bu kitaplar, olup bitenler Anne Frank'a ve onun yaşam öyküsünü yazdığını iddia edenlerin yazarlığına bir şey katmayacaktır" diyor.

Üç yayınevi de kendi kitaplarının pazarlamasını yapmak adına hiçbir harcamadan, çabadan kaçınmıyor. Ancak en abartılı iddialar Viking'den geliyor. 1969 Yorkshire doğumlu, iyi bir Anne Frank koleksiyoneri olan Carol Ann Lee, Viking'in tanıtımlarında birdenbire "Anne Frank üzerine dünyadaki tek otorite" oluveriyor. Lee'nin kitabı 7-14 Mart günleri arasında düzenlenen Musevi Kitapları Haftası'nda "Anne Frank'ın ailesi tarafından tümüyle onaylanan tek biyografi" olarak tanıtıldı. Reklam kampanyasının can alıcı unsuru ise Lee'nin "Frank'ın ailesini ihbar edenlerin kimliğini ele veren bir mektubu ortaya çıkarmış olması"ydı.

Bloomsbury'nin kitabı *Anne Frank: The Biography* ise "Anne Frank'la ve onun yaşadığı dönemle ilgili en zengin kavrayışa ulaşmak isteyenler için" sözleriyle tanıtılıyor. Tanıtım ilanlarına göre kitap, "bugüne dek gün ışığına çıkmamış bilgileri bir bir açıklıyor ...ve büyük sırrı araştırıyor: aileyi kim ihbar etti?" Müller'in kitabı Lee'nin kitabının da resmi yayın tarihi olan 25 Mart'ta piyasaya çıktı.

Mcmillan'ın yayımladığı *The Story of Anne Frank* ise, diğer iki kitaptan iki hafta sonra yayımlanacak. Yayınevine göre kitabın yazarı Mirjam Pressler 'kusursuz deliller'e sahip: "Anne Frank'ın biyografisini yazmak için Pressler'dan daha uygun biri olamaz. O, bugünkü Almanya'da yaşayan bir Musevi kadın olarak, "*Anne Frank'ın Hatıra Defteri*"ni Dutch dilinden Almanca'ya çevirmiş biri olarak ve Frank'ın

babası Otto Frank'la birlikte hatıratın eksiksiz baskısını yayına hazırlayan kişi olarak bu iş için en uygun kişi."

Diğerlerinden farklı olarak Pressler, Frank ailesinin muhbirlerinin kim olduğu sorusunda yoğunlaşmıyor. Yayıncısı Mcmillan ise bu "bilerek atlama"dan dolayı çok gurur duyuyor. Pressler, "böyle bir iddia ortaya atmış olsaydı biz bunu destekleyemezdik" diyor yayınevinin bir sözcüsü. "O zaman bu bir saptırma, bir oyalama olurdu."

Profesör Nussbaum, Viking'in ve Mcmillan'ın kitaplarını hiç mi hiç ciddiye almıyor. Carol Ann Lee'nin, hatalarla dolu bir sürü kaynaktan yararlandığını ve kaynaklarının doğru olup olmadığını bile araştırmayı akıl etmediğini düşünen profesör, Pressler için de şunları söylüyor: "Bu kadın, benim hiç güvenmediğim bir yazar. 'Eksiksiz Baskı' diye nitelendirdiği Anne Frank'ın hatıratını okudum ve tüylerim diken diken oldu. Eksiksiz, sözcüğü bile başlı başına fazla abartılı. Bu terim, yalnızca bir satış hilesi, hepsi bu."

Profesörün bakış açısına göre bu üç kitap arasında dikkate alınacak tek yapıt Bloomsbury'ninki. Kitabın yazarı Melissa Müller, profesöre göre, hem kaynaklarının doğruluğunu araştırmış hem de Anne Frank'ın yazar yönü üzerinde durmuş.

Posta Kutusu

Yeni 'Poet Laureate' kim olacak?

Ted Hughes'ün ölümünün ardından yeni Poet Laureate'ın kim olacağı sorusu kulaktan kulağa fısıldanmaya başladı. Ortaya atılan isimler büyük tartışmalara yol açtı, görsel ve yazılı basın bu tartışmalara geniş yer ayırdı. Aday olarak gösterilen isimler, adeta birer yarış atı gibi, özelliklerine göre derecelendirmeye tabi tutuldular.

Son gelen haberler İskoçyalı Carol Ann Duffy'nin yarışta bayrağı önde götürdüğü yolunda. Duffy, Galler Prensesi Diana'nın ölümü üzerine yazdığı bir sone'yle popülerliğini arttırmış, sone ise, edebiyat çevrelerince "ciddi ve dokunaklı bir yapıt" olarak değerlendirilmişti.

İngiltere'nin edebiyat otoritelerince en şanslı adaylar olarak gösterilen bir grup isim ise, Ted Hughes'ün yerine geçme olasılıklarının bulunmadığını öne sürerek birer birer yarıştan çekiliyorlar. Böylece de meydan, "Glasweigon" adlı kitabıyla Whitbread Ödülü'nü kazanan Duffy'yle birlikte Andrew Motion ve Phillip Larkin'e kalıyor. Wendy Cope da şanslı adaylar arasında gösteriliyor. Derek Walcott, Seamus Heaney ve Tony Harrison'ın, yarıştan kendilerini bütünüyle çektikleri anlaşılıyor. Kendisinin Laureate olmasını olasılık dışı gören Tony Harrison, geçen ay Monarşi'ye atfen yazdığı 94 mısralık ilanda şunları söylemişti: "Birilerinin eğlencesi olmaktan azad olmuş, özgür bir adamım sonunda. Prenslerin evlenme törenlerinde övgüler düzmekten azad oldum. Sizi Tony Blair'e şikâyet etmekte özgürüm."

Heaney ise, yakın arkadaşı Hughes öldüğünden beri sessiz kalmayı yeğliyor. Ancak Nobel Ödüllü şair çok önceleri, kendisinin "fazla İrlandalı" olduğunu söyleyerek yarış dışı kalmayı seçtiğini belirtmişti. Batı Hint Adaları kökenli Walcott ise, klasik geleneğe bağlı şiir anlayışıyla şu anda revaçta olan modern şiirle uyuşmadığı endişesini taşıyor.

Poet Laureate'in seçimi, Tony Blair'in önerisi üzerine kraliçe tarafından yapılacak. "Atama"nın önümüzdeki ay yapılması bekleniyor.

65 yıllık kitabevi satıldı

Zürih'in Bahnhofstrasse adlı caddesinde 65 yıldır hizmet veren Staehli's English Bookshop adlı kitabevi Orell Fuessli Kitabevi zincirine satıldı. Mağazanın yeni sahipleri, kitabevini Orell Fuessli adı altında sonbaharda yeniden faaliyete geçirecekler. Mağaza, eskisi gibi ağırlıklı olarak İngilizce kitaplar satacak. Bir aile kuruluşu olan Staehli's kitabevi zinciri ise, elinde kalan son mağaza Interlingua'da dil eğitimi üzerine hizmet verecek.

Dünyanın en büyük kitap kulübü Rusya'da

1997'de açılan, Rusya'nın ilk kitap kulübü 'Club XXI. Century' dünyadaki en hızlı büyüyen kitap kulübü haline geldi. Kulübün bu yılın sonunda 2.5 milyon üyeye sahip olması bekleniyor. Londra'daki ticari bir banka tarafından finanse edilen Everyman's Library'nin yöneticilerinden David Campbell tarafından kuruluş çalışmaları başlatılan kulübün en büyük pay sahibi ise bir Rus. Campbell, daha önce de ilk karton ciltli edebi kitap yayımlayan Troika'yla ilişki halindeydi. Ancak yayınevi, Rus okurlara ulaşmakta zorluk çekiyordu. "Ruslar çok sıkı okurlar" diyor Campbell, "ancak büyük metropoller dışındaki yerlerde kitaba ulaşmaları çok zor. Kulübün başarısı, bu sorunu ortadan kaldırmasının ardında saklı."

Kulüp, geçen yıl ikinci kataloğunu dağıttı ve bu katalogdan iki milyon kitap sattı. Bugünlerde Ukrayna ve Rusçanın konuşulduğu diğer ülkelerde de faaliyete geçmeyi planlıyor. Campbell, üçüncü yılın sonunda toplam beş milyon üyeye ulaşmayı amaçlıyor. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullarda kitapları ucuza mal etmek ve düşük fiyatla satmak için kitapları da kendisi basan kulüp, bazen ilk baskıda 150.000'e ulaşıyor. "En çok satanlar, diğer ülkelerdekilerle aynı: Best-seller'lar, çocuk kitapları ve klasikler" diyor Campbell.

Türkiye'den Dünyaya

Buzdan Kılıçlar Fransızca'da

Stock Yayınevi Latife Tekin'in Fransa'da Alfred Depeyrat'nın çevirisiyle yayımlanan *Sevgili Arsız Ölüm* ve Ali Semizoğlu'nun çevirisiyle yayımlanan *Berci Kristin Çöp Masalları* kitaplarının gördüğü ilgi üzerine, yazarın *Buzdan Kılıçlar* adlı kitabını da Alfred Depeyrat'ın çevirisiyle yayımladı.

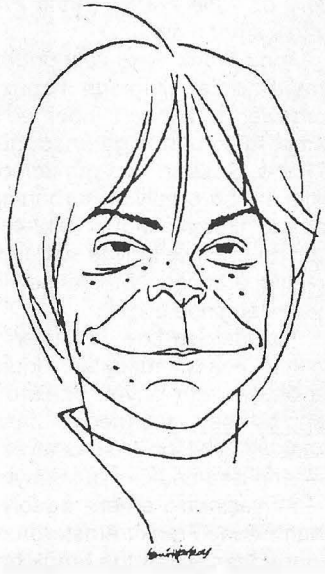

Sevgili Arsız Ölüm bu yıl içinde İspanyolca'da yayımlanacak. Latife Tekin'in yapıtları Almanya, İngiltere, ABD, İsviçre, Hollanda, İtalya ve İran'da da yayımlanarak geniş bir okur kitlesine ulaşmıştı.

***SIRABOZAN**/ Mary Wesley/ Türkçesi: Nazan Tanöver/ Telos Yayıncılık*
Sırabozan, İngiliz romancı Mary Wesley'in yetmiş yaşında da yayımladığı ilk romanı. Çocukları büyüyüp evden ayrılan Matilda Poliport, çok sevdiği kocasını da kaybettikten sonra artık hayatına son vermeyi kararlaştırıyor. Ancak Matilda Poliport, en küçük ayrıntısına kadar planladığı bu ayrılığı gerçekleştiremiyor. Planını gerçekleştiremediği gibi, polisten kaçan Ana Katili Hugh Wanner'ın da intiharına engel oluyor. Bundan sonra ikisi için de hayat yeniden başlıyor. Matilda varlığından bile hiç kuşkulanmamış olduğu gizlerle dolu olduğunu öğrendiği hayatının hiç de kendisinin sandığı gibi geçmediğini fark ediyor. Birdenbire yanıtlanması gereken pek çok soruyla karşı karşıya kalıyor. Sorulardan yeni sorular, yanılsamalarla gerçeklerin karşıtlığından tuhaf bir kara mizah oluşturan kitap, acımasız bir zekânın parıltılarını taşıyor.

***TOPRAK KURŞUN GEÇİRMEZ**/ Şemsettin Ünlü/ İnkılâp Kitabevi*
1877 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi), başlangıcı dört yüz yıl gerilerde kalan uzun savaşlar dizisinin son halkasını oluşturuyor. 1876'da Rusya, İngiltere, Fransa, Avusturya, Almanya ve İtalya delegelerinin katıldığı İstanbul Konferansı'nda, Osmanlı Devleti'nin egemenlik haklarıyla bağdaşmayan kararlar alınıyor. Osmanlı Hükümeti, uzun görüşmelerden, tartışmalardan sonra, ilgili devletlere, alınan kararları; devletin bağımsızlığı, onuru, saygınlığı ile bağdaşır bulmadığını, kabul etmediğini bildiriyor. Rus yöneticileri ise, gelişmelerin bu yönde olabileceğini düşündükleri için savaş hazırlıklarına çok daha önceden başlıyorlar. Çar, Osmanlı uyruklu Hıristiyanları kendi egemenliği altında toplamayı, Akdeniz'in sıcak sularına doğru yayılmayı amaçlıyor. 1989 Madaralı Roman Ödülü'nü alan *Toprak Kurşun Geçirmez,* 1876'ın son günlerinde başlayan bu savaştaki insanların serüvenini anlatıyor. Evlerinden, sevdiklerinden uzakta, ordugâhlarda, siperlerde yaşananların ayrıntılı bir öyküsünü sunuyor okura.

***BAĞIŞLAYIN VE UNUTUN**/ Lewis B. Smedes/ Türkçesi: Gülder Tümer/ HYB Yayıncılık*
"Sizi incittiler ve yüreğinizde büyük yaralar açtılar. Ömür boyu içinizdeki bu acı, yüreğinizdeki bu yarayla yaşamayı mı yeğlerdiniz, yoksa size acı çektiren insanları bağışlayıp, ruhunuzu çekilen acılardan kurtarıp özgürlüğünüze kavuşmayı mı?" Bağışlamak ve unutmak sanıldığı kadar kolay bir iş değildir. Smedes *Bağışlayın ve Unutun* adlı kitabında bunu nasıl başaracağımız konusunda yol gösteriyor. *Bağışlayın ve Unutun*, Lewis B. Smedes'in 1983'te Kültürel Değerler Araştırma Enstitüsü'nde doktora öğrencisi iken kaleme aldığı bir çalışma. Kitap, Bağışlamanın Dört Aşaması, Bağışlaması Zor Olan İnsanları Bağışlamak, Nasıl Bağışlarız ve Neden Bağışlarız adlı dört bölümden oluşuyor. Smedes bu dört bölümde gerçek öykülerden örnekler vererek, bağışlamanın mümkün kıldığı huzura özlem duyan herkese umut ışığı yakıyor. "Güç aslında sözcüklerde değildir. Sözcükler sadece okuyucunun ruhunun derinliklerindeki fitili ateşleyiveren bir kibrit görevi görür. *Bağışlayın ve Unutun* adlı kitabımın okuyuculara yararı, kendi kendilerini iyileştirebilmeleri için gereken enerjiyi sağlamış olmasıdır," diyor Smedes.

***BÖLÜK PÖRÇÜK YAŞAMLAR**/ Anne Michaels/ Adam Yay.*
Bölük Pörçük Yaşamlar, Kanada'da ünlü bir şair olan Anne Michaels'in ilk romanı. 1933 yılına kadar sular altında kalan Biskupin'deki kazı çalışmalarına katılan arkeolog Athos'un orada bulduğu küçük Jakob Beer'i de yanına alarak Yunanistan'a, Zakinthos adasına gelişiyle başlıyor iki insanın paylaşımları. İkinci Dünya Savaşı yüzünden yaşamları değişen, ayrı kuşaklardan iki insanın iç içe örülmüş sevgi dolu öykülerini anlatıyor *Bölük Pörçük Yaşamlar.*

***ANAM DÜŞTÜ BEŞİKTEN**/ Semiha Türkyılmaz/ Bu Yayınevi*
Bu Yayınevi Çocuk Edebiyatı Masal Yarışması'nda birincilik ödülü alan *Anam Düştü Beşikten* Semiha Türkyılmaz'ın yazıp, Nazan Erkmen'in resimlediği bir masal kitabı. *Anam Düştü Beşikten* yolu tesadüfen cüceler ülkesine düşen bir çocuğun maceralarını anlatıyor. Kitapta dürüstlüğün, sevginin, yardımlaşmanın insan hayatında ne derece önemli olduğu vurgulanıyor. Aynı yarışmada ikincilik ödülü alan Hamdullah Köseoğlu'nun yazıp, Deniz Akkol'un resimlediği *Kar Çiçekleri* ve üçüncülük ödülü alan Özlem Mumcuoğlu'nun yazıp, Deniz Akkol'un resimlediği *Güneş Öpücükleri* de Bu Yayınevi'nce yayımlandı.

***UMURSANMAMIŞ**/ Ertuğrul Oğuz Fırat/ Pan Yayıncılık*
Umursanmamış, besteleri yerli ve yabancı müzik topluluklarınca seslendirilen Ertuğrul Oğuz Fırat'ın "Küçük Dergi", "Türk Dili", "Yücel", "Eflatun", "Güney", "Flarmoni", "Opus", "Ankara Sanat", "Oluşum" gibi dergilerde yayınlanan müzik ve sanatla ilgili yazılarını, şiirlerini, eleştirilerini bir araya getiriyor. "Küğ yaşamına bizim gibi geç girebilmiş ülkeler de içinde olarak, dünyanın hiçbir ülkesinde, o ülkenin bağdarı ile küğ seslendiricileri arasında zıtlık, birbirini anlayamazlık, umursamazlık bizdeki gibi oluşmamıştır." diyen Ertuğrul Oğuz Fırat yazılarında anlam sorununa, Türk küğünün dünya küğ yaşamındaki yerine, müzik eğitimine ve müzikle ilgili pek çok konuya değiniyor.

***TILSIMDAN TAKIYA**/ Prof. Dr. M. Zeki Kuşoğlu/ Pimapen Kültürevi*
Pimapen Kültürevi tarafından Cumhuriyetimizin 75. yılı anısına bir kültür hizmeti olarak hazırlatılan *Tılsım'dan Takıya* M.Ü. Grafik bölümü profesörlerinden M.Z. Kuşoğlu'nun otuz yıllık bir süreçte oluşturduğu koleksiyonundan örnekleri içeriyor. Kitapta, tepelik, küpe, gerdanlık, bazubend bilezik, yüzük, kemer tokaları, mühr-i Süleyman ve aynalara ait fotoğraflara ve bu takıların menşei ve özellikleriyle ilgili kısa bilgilere yer veriliyor.

***NÂZIM HİKMET'İN AŞKLARI (Sevdayım Tepeden Tırnağa)**/ Emin Karaca/ Gendaş Yay.*
"Abe şair,/ bizim de bir çift sözümüz var/ 'aşka dair'/ O meretten biz de çakarız/ biraz..." diyen Nâzım Hikmet'in şiirlerinin ilham kaynağıdır kadınlar... Bu kitapta ünlü şairin ilk aşkı Sabiha'dan başlayarak, Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde iken Nüzhet Hanım'la olan ilk evliliğine kadar uzanan aşk serüvenlerine yer veriliyor. Bununla da kalmıyor, *Nâzım Hikmet'in Aşkları...* Piraye, Münevver, Vera ile evliliklerini, Dr. Lena, Semiha Berksoy, Doktor Galina ve diğer kadınlarla birlikteliklerini de öncesi, sonrası ve yaşanmışlıklarıyla bir araya getiriyor. Nâzım Hikmet'in sevda yüklü şiirlerinin de yer aldığı kitap, şairin bilinmeyen kimi yönlerini de gün ışığına çıkarıyor. Ayrıca Nâzım Hikmet'in "dayı kızı" Münevver Hanım'la yaşadığı aşk yüzünden, Adnan Cemgil'in ve Yalçın Küçük'ün Emin Karaca ile yaptıkları polemikler de kitapta yer alıyor.

***MUSA-MISIR PRENSİ**/ Gerald Messadié/ Milliyet Yayınları*
Musa-Mısır Prensi adlı kitap bazı tarihçilerin mit olduğu kanısına vardığı, gerçekten yaşamış tarihi bir kişi olduğundan bile kuşku duyulan, Eski Ahit'in ilk beş kitabında efsanevi bir biçimde anlatılan Musa'yı bir roman örgüsü içinde hayata döndürüyor. Gerçek olaylara dayanan tahminler ve tarihi aydınlama yöntemiyle yazılan kitap, Musa'nın yaşadığı çağın, dünyaya geliş öyküsünün, hayatının efsane perdesiyle örtülü ilk on yılının öğrenilmesine imkân veriyor. Bundan yola çıkarak firavunlar dönemi Mısır toplumundaki adaletsizlikleri, yolsuzlukları ve kavgaları da gözler önüne seriyor. Tüm bunlar Musa'yı Tanrısal eylemine götüren etkenlerin anlaşılmasına yardımcı oluyor. Gerald Messadié, kitabında Musa'ya günlük hayatın gerçekliği içinde hayat vermeyi ve onu görünmez yapan efsanenin acımasızlığından kurtarmayı amaçlıyor. Romanın da bu amacı gerçekleştirmedeki en güzel yol olduğunu düşünüyor. Kitabın sonuna Kitabı Mukaddes ve tarih bilgisinden yoksun olan okurun sorularına cevap verecek bir dipnot bölümü de eklemiş Messadié.

***BÜYÜLÜ KÜÇÜK KİTAPLAR-BÜYÜLÜ SÜPÜRGE TAŞIMACILIĞI**/ Ann Jungman/ Türkçesi: Bahadır Arönül/ Günışığı Kitaplığı*
Ann Jungman'ın yazıp, Jan Lewis'in resim-

lediği *Büyülü Süpürge Taşımacılığı*, iyi kalpli cadılar Mabel ve Ethel'in Büyülü Süpürge Servisi'nin süpürgelerini çaldırmalarını ve bunun için "insan" Fred'le evlendiğinden beri cadılık işlerinden uzak duran ablaları Maud'dan yardım istemelerini konu ediniyor. *Büyülü Süpürge Taşımacılığı* okumaya yeni başlayanlar için...

BEYAZCAMIN KARAKUTUSU/ *Kadir Çelik/ Ümit Yayıncılık*
Beyazcamın Karakutusu 1992'den beri Objektif programıyla olayların perde arkasını aydınlatmaya çalışan gazeteci, TV programcısı Kadir Çelik'in ilk kitabı. Kadir Çelik kitabında program öncesinde ve sonrasında yaşadığı olaylara yer veriyor. Tansu Çiller, Mesut Yılmaz, Uğur Dündar, Reha Muhtar, Bedrettin Dalan, Zeynep Özal, Salih Güngör, Sedat Peker ve siyaset ve medya dünyasının önde gelen isimlerini ekrana yansımayan yönleriyle anlatıyor.

GECE İLE SABAH ARASINDA YOLCULUK/ *Rafih Schami/ Türkçesi: Mustafa Tüzel/ Kabalcı Yayınevi*
Arabistan'ın en zengin mimarı Nabil Şahin, kansere yakalandığını ve çok az ömrünün kaldığını öğrenir. Bunun üzerine, çocukluk arkadaşı Valentin'i, yöneticisi olduğu sirkle birlikte ülkesine davet eder. Sirk ülkede ücretsiz temsiller verecek, karşılığını da fazlasıyla alacaktır. Zamani Sirki Almanya'dan yola çıkar. Bu yolculuk aynı zamanda Valentin'in gençliğine doğru yöneldiği, daracık Arap sokaklarında gerçek babasının izini aradığı, Nabil'in içindeki yenmeye çalıştığı, sirk artistlerinin ve izleyicilerin her gün binbir gece masallarını aratmayan, acı tatlı, neşeli hüzünlü, olaylarla karşılaştığı, geceyle sabah arasında hayatını kazanma kaygısıyla sürdürülen yaşamla ölüm arası bir yolculuktur. 'Namuslu Yalancı" adlı romanıyla 1994 Herman Hesse Ödülü'nü alan Rafik Schami, bu kitabında da, kimi yerde keskin bir gözlemci, kimi yerde acımasız bir yergici, kimi zaman da bir Doğu masalcısı gibi, iç içe geçmiş birçok öykü anlatarak okurları şaşırtıyor. Yazarın daha önce de *Gece Masalcısı* adlı romanı dilimize çevrilmişti.

SERMAYE ÇAĞI/ *E.J. Hobshawm/ Türkçesi: Bahadır Sina Şener/ Dost Kitabevi*
Fransız Devrimi'nden I. Dünya Savaşı'na kadar orı dokuzuncu yüzyıl tarihini ele aldığı üçlemesinin bu 'orta' kitabında Hobsbawm, ekonomiden sanata, bilimden laikliğe burjuva dünyasının yerleşikleşme sürecini, hegemonik liberalizmin hemen her kişi ve grubun kendiliğinden ideolojisi haline gelişini, yanlı ama adil bir tarihçi tavrıyla ansiklopedik bilgileri ete kemiğe büründürerek anlatıyor.

ITIRLI BAHÇE/ *Şeyh Muhammed El Nefzavi/ Türkçesi: Nevzat Erkmen/ Söz Yayınları*
Doğunun öğretici cinsel elkitapları sevişmeyi bir anlamda kutsal bir ayin gibi sunmakta ve cinsel edimi sadece bir üreme aracı olarak değil, sağlıklı (hatta iyileştirici) bir zevk olarak da görmektedir. Cinsel birleşme onlara göre bir bakıma ve bazen de sözcüğü sözcüğüne bir ibadet eylemidir. Aslında İslam dini sekse izin verir, poligami ise belirli sınırlar içinde insan yaradılışına verilen bir çeşit ödündür. Cinsel öğretiler, her şeyden çok, başarılı evlilik ve aile yaşamına götüren, en sağlıklı yoldur. XVI. yüzyılda Şeyh Muhammed El Nefzavi tarafından yazılan kitap, Havelock Ellis'in 'Seks Psikolojisi Üzerine İncelemeleri'ne ve Kinsey'in 'Kadınların Cinsel Davranışları' adlı kitabına kaynaklık da etti.

HIZ VE POLİTİKA/ *Paul Virilio/ Türkçesi: Meltem Cansever/ Metis Yayınları*
Hep hızlı, daha hızlı, en hızlı... Askerler ve mühendisler tarafından örgütlenen hız toplumunun, bütün edimleriyle askeri bir toplum olduğunu; politikanın da, çeşitli hızların totaliter biçimlerle yönetilmesinden başka bir şey olmadığını anlatan kitap, yaşadığımız toplumun bütün yapıları hareket yeteneğinin, hücumun, çarpışma ve caydırmanın, hızla ilerleme ve sızmanın egemenliği altında olduğu sonucuna varıyor. Ressam, vitraycı, kent tasarımcısı olan Paul Virilio'nun 1977 yılında yayınladığı bu yapıt, kendi kendisini yok etmeye doğru hızlanan hız teması etrafında dönüyor.

HOMO FABER/ *Max Frisch/ Türkçesi: Sezer Duru/ Can Yayınları*
İsviçreli yazar Max Frisch'in en ünlü yapıtlarından olan *Homo Faber*, romanın kahramanı Walter Faber'in kişiliğinde ayakları 'hep' yere basan, yalnızca akla inanan, dünya görüşünü yalnızca teknolojinin ve matematiğin verileri üstüne kuran modern insan tipinin trajedisini sergiliyor. Yaşamın 'öte yanını' sürekli yadsımayı yaşam ilkesi olarak benimseyen Faber, sonunda bir dizi rastlantının kurbanı olur; bu rastlantılar, romanın doruk noktasında Walter Faber'i insanlığın yaradılışından bu yana günahların en korkuncu sayılmış bir günahın kucağına iter... Max Frisch'in gördüğü mimarlık öğrenimi, başka deyişle tekniğin ve matematiğin dünyasını tanıması, öte yandan da bir gazeteci olarak dünyayı dolaşmış, ayrıca İkinci Dünya Savaşı'nda insanların öncesiz ve sonrasız acılarıyla yoğrulmuş bir başka dünyayla yüz yüze gelmiş olması, *Homo Faber*'in neredeyse belgesel bir 'insanlık durumu'na dönüşmesini sağlayan temel etkenlerden biri.

STALİNİZMİN DOĞUŞU/ *Michal Reiman/ Türkçesi: Bülent Tanatar/ Metis Yayınları*
Stalinizmin Doğuşu'nda Michal Reiman daha önce kimse tarafından kullanılmamış belgelere –Politbüro tartışma tutanakları, üst düzey parti yetkililerinin kişisel notları, vb.– dayanarak Stalin'in Troçki, Zinovyev, Buharin, Tomski, Rikov gibi güçlü muhaliflerini alt etmesini, yenilgiye uğrattığı sol muhalefetin hızlı sanayileşme politikasını kendine mal edip uygulamasını ve devlet gücünün bir aracı olarak sistemli teröre başvurmasını anlatıyor. Reiman, Stalinizmin Bolşevik politikalarının kaçınılmaz sonucu olduğunu, Sovyet Rusya tarihinin 1971 Ekim Devrimi'nin ilkeleri tarafından belirlendiği ve başka türlü olamayacağını savunan görüşleri karşısına alarak, Stalinizmin kendine özgü yönlerini ortaya çıkarıyor.

DAMITILMIŞ KIRMIZI/ *Jeroen Brouwers/ Türkçesi: Bahadır Gülmez/ İletişim Yayınları*
Otobiyografik bir roman olan *Damıtılmış Kırmızı*, İkinci Dünya Savaşı sırasında Tjideng'deki Japon toplama kampında geçen yılları bir çocuğun gözünden anlatıyor. O dönemdeki adı Batavia olan Endonezya bir Hollanda sömürgesidir. Anlatıcı, annesi, büyükannesi ve kızkardeşiyle birlikte dört ile altı yaş arasını bu kampta geçirir. Roman, kahramanın annesinin ölümü üzerine belleğinde yaşadığı geri dönüşlerle kurgulanır. Kampta yaşananlar, kendisine nefret ve bağlılık duyan iki kadında; annesinde ve bir dönem birlikte olduğu Liza'da odaklanır. Kulağına çalınan Japonca sözler, işkence sesleriyle, annesine karşı hissettikleri Liza ile yaşadıklarıyla çakışır. Brouwers, yaklaşık kırk yıl arası olan iki dönem ile birbirine çok uzak iki coğrafyayı tek bir kişinin iç yaşantısı aracılığıyla aktarıyor.

İLKELLERDE DİN/ *Edward Evans-Pritchard/ Türkçesi: Hüsen Portakal/ Öteki Yayınevi*
İngiliz antropolog Edward Evans-Pritchard 1930'lara kadar, öğretmeni Malinowski'nin pozitivist ve faydacı işlevselciliği ile Rodcliffe-Brow'ın yapısalcı fakat yine de pozitivist işlevselciliğinden etkilendi. Ancak 1930'lardan sonra inanç sistemlerinin işlevselci açıklamalarını yetersiz buldu. 1950'lerde düşüncesinde Durkheim'cı işlevselcilikten idealist Durkheim'cı yapısalcılığa kayış gözlendi. Sosyal antropolojide ilkel toplulukların düşünce ve anlam verme sistemlerine bilimselden çok insancıl bir yaklaşım başlatmış, 1950'ler ve 1960'larda ideolojik sistemler, özellikle anlam ve akılcılığın doğası üzerine araştırmalar yaptı. Yazarın, *İlkellerde Din* kitabı sosyal antropolojinin klasiklerinden biri olarak kabul ediliyor.

BÜTÜN ŞİİRLERİ/ *Asaf Hâlet Çelebi/ YKY*
Asaf Hâlet Çelebi, çağdaş/çağcıl şiirimizin ilklerinden: Bütün havzaları ve deltalarıyla *eski* –hatta nerdeyse arkaik– bir dil ve söylemle *modern* bir şiir kurdu; kendi deyişiyle "tıpkı hayatta olduğu gibi müşahhas ile mücerred bir âlem" yarattı. Ölümünün 40. yılında, Asaf Hâlet Çelebi'nin (bulunabilen) bütün şiirleri bir araya geliyor. *İlk kez* (şairin elyazısıyla düzelti ve değişiklikler içeren *He* ve *Lâmelif* nüshaları ışığında) notlarla ve Seyhan Erözçelik'in "Son Vezir Asaf'ın Şiir Dünyasında Nedircikler" başlıklı "şerh" denemesiyle birlikte.

mayıs 1999

varlık kitap eki

sayı: 84

TAHSİN YÜCEL

BEN VE ÖTEKİ

SÖYLEMLERİN İÇİNDEN

Bir Kurmaca Ustası Tahsin Yücel

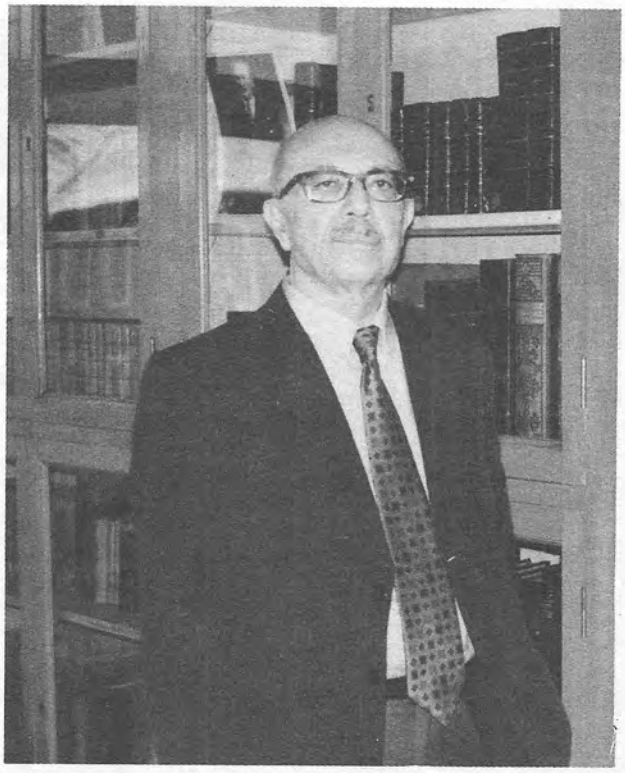

Tahsin Yücel'in *Yaşadıktan Sonra* (1969), *Dönüşüm* (1975) adlı öykü kitaplarını ve dört "yeni" öyküsünü (*Yürümek*, *Denge, Üçlem, Oğul*) içine alan *Ben ve Öteki*'nin yeni basımına[1] göz atıyorum günlerdir.

Yücel'in yazın evreninden devşirdiğim tatları ayrı bir yazının konusu yapmak isterim. Öykülerinin yanı sıra deneme ve eleştirileri yazı yordamımın uçlandığı yerlerde hep yanı başımda olmuştur.

Kapağında Pissaro'nun bir resminden detayı içeren *Yaşadıktan Sonra*'yı[2] '70'li yıllarda edinmiştim. Her kitabını büyük bir sevgiyle, coşkuyla alıp okuduğum Yankı Yayınları'nın sonunda yerini keşfetmiştim! Beyoğlu Alyon Sokak'taki yönetim yerine gidip, sevgili Kemal Demirel'le tanışmış, kitaplığıma birçok yeni kitap kazandırmıştım.

Rilke'nin *Rodin*'ini, Saroyan'ın *Dünyanın Bir Öğle Sonrası*'nı Tahsin Yücel'in bu öyküleriyle bir arada okumuştum. Ortaköy'de, Kamber'in kıyıdaki kahvesine her sabah uğradığım günlerdi. '70'li yılların ortalarıydı. Ortaköy henüz kimlik değiştirmemişti. Bu kitapların sıcaklığı, Dereboyu'ndan inip, kıyıya vardığım sabahların ışıltısı oluyordu bana. Burada, Boğaziçi'nin orta halli, çokkültürlü / çokkimlikli insanlarının yaşadığı bu Küçük Köy'de (semt demeye dilim varmıyor, artık) mekânların kitaplarla, kitapların da mekânlarla nasıl anlam kazandığını; bunların insanın benliğinde nasıl derin izler bıraktığını öğrendim, demeliyim.

Tahsin Yücel'den okuduğum ilk öykü kitabıydı bu. Önceleri, taşrada izlediğim *Varlık, Türk Dili* gibi dergilerdeki yazılarından tanımış; diyebilirim ki, Varlık Yayınevi'nde çıkan birçok çeviri kitabını okuyarak büyümüştüm. 21-22 yaşlarında, Ortaköy'de, öğrenci evimin biraz ötesindeki kıyı kahvesinde onun öykü dünyasıyla tanışıyorum. Kemal Demirel'in büyük bir cömertlikle verdiği bir kucak dolusu kitabın ilk okuma sıralarına yerleştirmiştim Tahsin Yücel'in bu öykülerini.

Daha ilkten, *Önü* adlı öykünün ilk tümcesinin altını çizmişim: "*Şimdi daha iyi anlıyorum: o dönüp dolaşıp kendi kendine gelmeleri de bir kendi kendinden kopmanın, başka başka insanlara bölünmenin, başka başka insanlarda parçalanıp ufalanmanın başlangıcıydı aslında.*" (s. 5)

Bu öyküler sonrasında alıp beni götürmüştü. Yaşama dair edilen sözlere tutunmanın serdümencisiydim. Bir yazarı, yeni bir dünyayı keşfetmiştim! Camus'nün *Yabancı*'sını bilmem kaçıncı kez sindirmiş, Pierre-Henri Simon'un *İnsan'ın Yargılanması*'nı[3] bir gecede didiklercesine okumuştum. Günler sonra, Beyazıt'ta, Elif Kitabevi'nin sırlı raflarında *Haney Yaşamalı*'yı[4] bulmuş; o günlerde yeni çıkmış olan *Dönüşüm*[5] ile bunu da bir arada okumaya koyulmuştum. Simon'un kitabına dönerek, Tahsin Yücel'in, burada irdelenen yazarlar (Malraux, Sartre, Camus, Saint-Exupéry) soyundan biri olduğunu çıkarsamıştım. Sanırım bu yakınlaştırma, okuduğum öykülerden edindiğim izlenimlerin sonucuydu. Bir ayrım vardı ki, bunu yıllar sonra görüp kavrayacaktım: Tahsin Yücel, varoluşçu bir yazar değildi. İnsancı biriydi; hayata, bireye (insan'a) yakın duruyordu. Bu iç içeliğin serüvenini dile getiriyordu. "*İnsanın Özü*"nü çevreleyen gerçeklikler; mekân, coğrafya öykülerinde belirgince yansıtılıyordu. Ama daha çok, genç bir okur olarak, beni kendine çeken de 'insan'a dair söyledikleriydi.

"*Haney öldü*," bir buruk başlangıcın; bayram sevinci, umutla bitmesi: "*Haney'i yaşatabildiğimiz kadar yaşatmalıyız. Adını dilimizden düşürmemeliyiz. Aşk yüzünden bıçaklara sarılanlara, bekâr kalmış parasızlara, kanı kaynamıya başlıyan çocuklara bu alçakgönüllü filozof kadının ömrünce anlatmak istediğini anlatmalıyız!..*" (s. 40) Ya da: "*Sen güzel günlerin hayalini kuruyordun. Umut doluydu gözlerin. Gözlerin şehrin üstüne bütün yoğunluğuyla çökmüş sisin, sisler içinde donuk donuk, buğulu buğulu parlıyan renkli ışıkların ardında bir şeyler kovalar gibiydi.*" (s. 50) Tümcelerinin içimi ısıtan sıcaklığı. "*Katuşa Masalı*"na ne demeliydi?

"*O zamanlar sen yoktun, beni bu dünyaya bağlıyan hiçbir şey yoktu. Bir yıldıza gönül vermiş sürüngenin türküsü çınlardı ıslıklarımda. Ben kimselere gönül vermiş değildim ama o gâvur türküsüne biterdim. Kadınların vefalı, temiz çocukların gürbüz, sevimli, toprağın cömert, verimli, insanların bir yüzlü, özgürlüğün sonsuz olduğu bir dünya dönerdi içimde.*" (s. 29)

Tahsin Yücel, bu öyküleri yaklaşık ben yaşlarda yazmıştı. *Dönüşüm*'dekileri (*Dizge, Benlem, Giz, İkilem, Dönüşüm*) ise, bundan yirmi yıl sonra!

Bugün, *Ben ve Öteki*'de buluşan bu iki kitap ve eklenen yeni öyküler bir bütünü oluşturuyor.

Nedir bu bütün? Yücel'in insana bakışı mı, öyküsünün yerdeşlik özellikleri mi? Sanırım her ikisi de. Buna bir de şunu ekleyebiliriz: Tahsin Yücel'in kurmacadaki yetkinliği.

Yücel'in öykücülüğünde/anlatıcılığında belirgin dört dönemeç var:

I. Başlangıç Dönemi (1949-1954)→ Etkiler, arayış
- *Uçan Daireler* (1954)

II. Yenilikçi Dönem (1955-1958) → Kimliğini buluş
- *Haney Yaşamalı* (1955)
- *Düşlerin Ölümü* (1958)

III. Dönüşüm (1960-1983) → Kurmacanın gerçekliğini tümleyiş>açılım>roman/anlatı
- *Yaşadıktan Sonra* (1969)
- *Dönüşüm* (1975)
- *Ben ve Öteki* (1983)
- *Mutfak Çıkmazı* (1960)
- *Vatandaş* (1975)
- *Peygamberin Son Beş Günü* (1992)
- *Bıyık Söylencesi* (1992)

IV. Değişim (1989-1995)
- *Aykırı Öyküler* (1989)

Bu dönemeçler, onun, bir anlatı ustası olarak, yazın evreninin biçimlenme aşamalarını gösterir bize. (Burada, elbette ki onun deneme yazarlığını, eleştirmenliğini ayrı bir boyutta değerlendirmek gerektiğini belirtmekte yarar var.)

Bugün, *Ben ve Öteki* adıyla bir bütün olarak sunulan öyküler toplamı (*Önü, Dizge, Öteyaşama, Yaşadıktan Sonra, Dönüşüm, Yürümek, Benlem, Giz, İkilem, Ötesi, Denge, Üçlem, Cuma, Bebekler, Oğul, Sonu*) Yücel'in kurmacadaki yetkinliğini sergiler. *Dönüşüm Dönemi* bir yanıyla onun öykü/anlatı coğrafyasının tüm boyutlarını yansıtır, öte yanıyla da anlatı evreninin başka bir kanala yönelişinin önünü açar. Bu anlamdaki ikinci yapıtı *Vatandaş*[6] *Ben ve Öteki*'nin biçimlenip iki yapıtın tek bir yapıta dönüşmeyi beklediği süreçte ortaya çıkar. 1989'da yayımlanan *Aykırı Öyküler*, Yücel'in hem öykü coğrafyasını değiştirdiğinin, hem de söylemini farklılaştırdığının bir göstergesidir. *Peygamberin Son Beş Günü* ve *Bıyık Söylencesi* romanlarının da bu sürecin uzanımında, *Aykırı Öyküler*'deki anlayışının ekseninde değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Önü, Sonu arasında yer alan, on dört öykü çok katmanlı bir yapı içerir. Böyle olmakla birlikte; ortak mekân/yer, coğrafya, yakın insan ilişkileri, benzer izlekler her bir anlatıyı birbirine ular. Kitabın adıyla da beliren bir yan vardır: "Ben" ve "Öteki"... Bu kitapta yer alan bir öykü adı değildir. Anlatıların/öykülerin özünde belirip/yansıyan bir göndermedir aslında. Anlatıcı / yaşayan, tanık olan "BEN", "ÖTEKİ"lere (ötegeçe insanlarına) bakar. Ben'in anlatılardaki yerdeşliğinde öteki'ler can bulur adeta. Adlandırılan, tanımlanan, yansıtılan her durum / olay, kesitler *ben* ile *öteki*'ler arasında geçer. Yer / mekân duygusuna, öyküde anlamsal / düşünsel boyutlara bağlıdır, Yücel. Onun anlatı evrenini, yazın ikliminin dokusunu oluşturan öğeler de bunlardır diyebiliriz. Özellikle öykülerinde beliren bu coğrafya, sonraki anlatılarının da imgelem kaynağı olmuştur.

Denilebilir ki; *Ben ve Öteki*, Yücel'in kurmaca anlatılarının odağıdır. *Uçan Daireler*'den *Bıyık Söylencesi*'ne uzanan çizgisindeki benzer izlek ve motiflerin yansıtıcı kaynağıdır da diyebiliriz buna.

Kurmacasının gerçekliğinde, dille yaratılanların ötesine geçince hayat, berisinden bakınca yazınsallık görülür.

Tahsin Yücel'in öykülerinde belleğin katmanlarını açımlayan; dün'e, yaşanan'a, yaşanmışlıklar'a, yaşamda gözden kaçan küçük ayrıntılar'a, insan ilişkileri'ne (yaşanan mekânda, coğrafyadaki) döndüren, baktıran bir yan var.

İmlediğim anlamdaki öyküleri içeren *Ben ve Öteki*; geldiğim kıyıda, "Tahsin Yücel anlatısını incelemeye nereden başlamalı?" diye sorduğumda, 1950 Kuşağı'nın bu özgün yazarını tanımaya / tanımlamaya bir başlangıç noktasıdır diyebiliyorum. Farklı izleklerde yol alan Leyla Erbil ve Feyyaz Kayacan'la buluşma noktaları da, öykudeki yenilikçi tavırlarıdır. Sürekli değişimden yana olan, bunu da yapıtlarında, biçimsel ve özsel olarak, yeni bir anlayışla yansıtan bu üç yazarın bir bölümde, bir arada yer alarak değerlendirilmesi ise bu kuşağa bakışımın temel yanlarından birini içermektedir.

Evet; *Ben ve Öteki*'nin sayfaları arasında gezinirken; bu kez, Tahsin Yücel'in şu sözlerini anımsadım:

"*Yazının sınırları çok geniş ve değişkendir kuşkusuz, ama, durmadan biçim değiştirmekle bulutun bulut, kumun kum olmaktan çıkmaması gibi yazın da sürekli değişimleri içinde varlığını hep sürdürür: biçimiyle içeriğinin örgensel birliği içinde özgün bir bildirişim türü olarak kalır.*" (Yazının Sınırları, s. 15, 1982)

Yazdıkça sınırlarının çeperini genişleten, tek bir coğrafyada gezinse de, anlatı evrenine yeni renkler katan bir kurmaca ustasıdır Tahsin Yücel. İnsanca söyleminin kapısını aralayıp girebileceğimiz bir anlatısına dönüp bakmak yeterlidir.

Topal Durmuş'un, Yusufa'nın, Altındiş'in, Nevruz Bacı'nın, Memedali'nin; Ötegeçe'nin, Gariplik'in, Yarpızlı'nın diğer insanlarının dünyasında biçimlenen bu öykülerin "ben"le, "biz"; "biz"le "ben" - "öteki" arasındaki gerçekliklerini irdelemeye klasik öykünün sınırlarını aşarak bakabiliriz.

Yücel; "ben"le "öteki" arasındaki ayrımı, içselleşen yanları, bunların yaşam alanlarındaki durumlarını, çağrıştırdıkları katmanları yalın biçimde yansıtır. Öyküleyici boyutu hep ön planda tutar. Ama yazınsallık kaygısı da en az o kadar öndedir.

Öykünün kurulma, yazılma, yansıtma aşamalarını içeren bir yapıttır *Ben ve Öteki*. Yücel'in belli bir coğrafya (Elbistan) ekseninde dolaşımı, insancı söylemi önceleyişi; izleksel yapıları iç içe kurarak sürdürümü; insan-insan, insan-çevre / mekân ilişkilerini yalın biçimde yansıtışı öyküsünü hem içeriksel, hem de biçimsel açıdan sağlam bir yapıya eriştiriyor. Buradan yola çıkarak onun anlatı / öykü evre-

ninin temellendiği noktalara bakabiliriz. Öykülerinin düşünce boyutunu, yazınsal niteliklerini göz ardı etmeden ama...

Yücel, öykücülüğünü "*dönüşüm*" çizgisine getiren bu ürünleriyle, Anadolu insanının gerçeğini yansıtmada farklı bir boyutu yakalıyor. Burada öne çıkan yanlardan biri olan üslupçuluğu; öyküde derinlik / yoğunluk / biçimsel özün kurgulanışı gibi kavramlara da yeni anlamlar yüklüyor.

Tahsin Yücel, yazdığı öykülerde, öykünün nasıl yazılması gerektiğini gösteren bir disiplini de getiriyor burada. Öykücünün / anlatıcının / yazarın donanımını serimleyen örneklerdir her biri. Bunlar da; yaşamdan ve yazının kaynaklarından ağanların nasıl / ne yönde birleştiklerini gösteren birer ürüne dönüşüyor: yalın, akıcı, içten... Anadolu'dan, yazarın yazın ikliminin renklerinden oluşan eşsiz bir görünüme bürünerek okura ulaşıyor.

Yücel'in başarısı, insani gerçekliği yazının ve yaşamın diliyle buluşturarak yeni bir yaratı ve dolaşım alanı açmasıdır. İnsan ilişkilerinin yansıdığı ortamın gerçekliğinde düşünsel ve yazınsal niteliğin öyküde nasıl yer edişini de gösterir bu öykülerinde. Onu *Aykın Öyküler*'deki eylemsel, tavır alıcı çizgiye getiren; anlatısının "*değişim*" düzeneklerini, yazınsal söyleminin göndermelerini çok katmanlı biçimde içinde barındıran bir yapıttır; "*Ben ve Öteki*".

Belki de, onun, öyküde ulaştığı çizgiye dair şu sözleri: "*Ben bu yabancılaşmayı acıyla, ama direnerek, ama ayakta kalmaya çalışarak yaşıyorum. Direnmenin bir yolu da onu yazmaktı. Onun kimi yönlerini ana çizgilerine inerek, birtakım öykü kişilerinde somutlaştırarak yansıtmaya çalıştım.*"; bize, kendi yazı evrenini tanımaya yönelik atacağımız adımda kılavuz olabilecektir.

(1) *Ben ve Öteki*, Tahsin Yücel, 1. basım: 1983, Ada Yay., 270 s., 2. basım: 1998, Can Yay., 249 s.
(2) *Yaşadıktan Sonra*, Tahsin Yücel, Ekim 1969, Yankı Yay., 108 s.
(3) *İnsanın Yargılanması*, P.H. Simon, çev: P. Caporal-İ. Denkev, 1965, Ataç Y., 112 s.
(4) *Haney Yaşamalı*, Tahsin Yücel, 1955, Yenilik Yay., 82 s.
(5) *Dönüşüm*, Tahsin Yücel, Ağustos 1975, Bilgi Yay., 152 s.
(6) *Vatandaş*, Tahsin Yücel, Eylül 1975, Bilgi Yay., 175 s.

FERİDUN ANDAÇ

TAHSİN YÜCEL:

Söylemlerin İçinden'i oluşturan yazılarda yer yer dolaylı ya da açık bir alay sezilebilir. Ama alay benim genel tutumum değil. Aynı biçimde, bu yazıların oldukça sert bir eleştiri içerdiği de söylenebilir.

Söylemlerin İçinden/Deneme/YKY

✪ Söylemlerin İçinden *adlı kitabınız "futbol", "mutfak", "şarkı" gibi değişik alanların söylemlerini belirli bir yöntemsel yaklaşımla çözümlediğiniz denemelerden oluşuyor. Belli bireysel söylemlerin birer bütünce olarak ele alınıp çözümlenmesi çağımızın ve toplumumuzun yönelimlerini anlamamızı sağlıyor. Siz bu yönelimleri biraz alaya alıyor gibisiniz, durum alaya alınacak kadar kötü mü gerçekten?*

– Evet, *Söylemlerin İçinden*'i oluşturan yazılarda yer yer dolaylı ya da açık bir alay sezilebilir. Ama alay benim genel tutumum değil. Aynı biçimde, bu yazıların oldukça sert bir eleştiri içerdiği de söylenebilir. Ancak, burada alaydan ve eleştiriden önce varlıklarını belli etmemeye çalışan betimleme ve çözümlemeler söz konusu. Futbol yazılarının ya da mutfak eleştirilerinin dili nasıl bir dil, öznesi nasıl bir özne? Bu yazılar nasıl eklemleniyor? Gerilerinde nasıl bir dünya görüşü, nasıl bir düşüngü, yani *ideoloji* yatıyor? Ben öncelikle bu soruların yanıtlarını bulmaya çalıştım. Yanıtları düz yanıtlar biçiminde değil, kuşkusuz belirli bir göstergebilimsel yaklaşımla, ama tutarlı birer betimleme ve öyküleme biçiminde vermeye çalıştım. Bunu da sürekli olarak örneklerle destekledim, yani bir ölçüde, futbol, mutfak, şarkı sözü yazarlarının ağzından vermeye çalıştım. Örneklerin gösterdiği bir şey daha var: oldukça kapsamlı bütünler üzerinde çalıştığım. Örneğin "Top yuvarlaktır"ı yazmak için birkaç yüz futbol yazısını inceledim, "Bir ölüm şenliği"ni yazmak için yüze yakın köşe yazısını. "Özgür kadınlar"ı yazmadan önce de kaç düzine kadın dergisini elden geçirdim. Bunu bir tür mazoşizme bağlayabilirsiniz, çünkü bu tür yazılar genellikle okuduğum ve hoşlandığım türden değil. Ama buna ya da denemelerimin alaylı ya da şakacı havasına bakarak kaygılanmamıza gerek yok. En azından futbol yazıları öteden beri üç aşağı beş yukarı böyle. Okurlarına güç katmıyor, çevrelerini aydınlatmıyorlar, ama öldürmüyorlar da.

✪ *"Bizi dört bir yandan kuşatan, kuşatmakla kalmayıp benliğimizi bir hamur gibi yoğurarak bizi eşbiçimli ve eşdeğer yaratıklara dönüştürmeye yönelen nice söylem alanından ancak birkaçına el atıldığını" söylüyorsunuz kitabın önsözünde. Sizce bizi 'eşbiçimli' ve 'eşdeğer' olmaya yönelten sadece bu söylem alanları mı, yoksa aslında hepimizin içinde böyle bir yaratık olma potansiyeli var mı? Kişiler benliklerinin yoğrulmasına izin vermezlerse hiçbir dönüşüme uğramazlar, öyle değil mi?*

– Evet, çevremizde en çok oluşturulan ve bize en çok ulaştırılan söylemlerin en büyük bölümü bu türden: spor

söylemleri, moda söylemleri, politika söylemleri, tanıtım söylemleri, arabesk şarkılar, televizyon dizileri, vb. Geniş kitle, iletişim araçları yoluyla, en çok bu söylemlerle karşılaştığı, daha da kötüsü, sanatsal gereksinimlerini de büyük ölçüde bunlarla karşıladığı için, ister istemez etkileniyor. Direnmek olanaklı kuşkusuz, *Söylemlerin İçinden*'de benim iyi kötü yapmaya çalıştığım gibi, eleştirmek, "Bu budur!" diye göstererek bu konuda insanları uyarmak da olanaklı. Dediğiniz gibi, bireyler benliklerinin yoğrulmasına izin vermeyebilirler, kendi iç evrenlerini istedikleri gibi kurabilirler. Örneğin bir kadın dergisi, diyelim ki *Cosmopolitan*, sizi etkisi altına alamaz herhalde. Ama bunun için donanımlı olmak gerekir. Donanımlı olmadık mı etkilere kapılmamamız zor. Bir kez, belirli bir noktaya kadar, herkeste çevreye ya da çoğunluğa uyma eğilimi vardır, herkesin bir pantolon bir gömlek giydiği yerde, takım elbise, kravat ve şapkayla dolaşmak istemeyiz; başka alanlarda da, aynı biçimde, çoğunluğun eğilimine uyarız, en azından, uyar görünmek isteriz. İkincisi, sözünü ettiğimiz söylem ve edimler pek de "masum", pek de kendiliğinden değildir her zaman, çoğu kadın dergilerinin, etkilerini yavaş yavaş artıracak biçimde, özenle hazırlandığı söylenir; tanıtım söylemleri de böyle, araştırmalar sonucu kurulur. Buna karşılık, bireyler, kimi zaman bayağı okumuşları bile, bunun ayrımında olmayabiliyor.

✪ *Kitap Türkiye'de en yaygın spor söylemi olan futbol söylemini irdelediğiniz "Top Yuvarlaktır" adlı deneme ile başlıyor. 'Çağcıl kişiler' ve 'çağdaş düşünürler' dediğiniz futbol yazarlarının söylemlerinde şiirselliğe, destansı öğelere sık sık rastladığımızı anlatıyor, futbol yazarının 'yüzde doksan, imgelemiyle olmasa da süslü biçim tutkusuyla her şeyden önce bir ozan' olduğunu söylüyorsunuz. Futbol yazarlarının "Denizli kalesini golle doldurdu, üç puanı zorlanmadan buldu", "Defansı kalabalık tut, az adamla hücum et, golü bulursan üç puanı yut" gibi uyaklı söylem parçalarını kullanarak ozanlığa özenmelerinin altında aslında hiçbir zaman şiirselliği yakalayamayacaklarını bilmeleri mi yatıyor?*

– Haklısınız, bu verdiğiniz örnekler şiirsel örnekler değil, kötü edebiyat örnekleri. Süslü ve özentili söylemler şiirsellikten en uzak söylemlerdir genellikle. Ancak, ayağa düşmüş bir şiirsellik söz konusu olmakla birlikte, futbol söyleminin şiirsellik özentisi yalnızca uyaklı sözlerle çıkmaz karşımızda. Örneğin "Sabah gri bir İstanbul... Gökyüzü yağmura delik, bir ilk saatler... Öğlene doğru, öğleden sonra, İstanbul'un üstünde zayıf, ısıtmayan bir kış güneşi", diye maç çözümlemesine girişen bir yazar aynı zamanda şiirsel bir yazıya başlamaktadır. Ucuz bir şiirsellik, doğru, ama ona göre şiirsellik. Ayrıca, futbol yazarlarının kullandığı beylik eğretileme ve değişmeceler: "ağlarla kucaklaşan meşin yuvarlak"lar, "gole atılan imza"lar, oyuncu yerine "ayak" ya da "krampon", alan yerine "çimen" türünden sözcükler kullanmalar bir şiirsellik arayışının sonucudur. Ama, bana sorarsanız, bu yazıların asıl önemli yanı yansıttıkları düşüngü ve anlam evreni. Futbolu yaşamın başlıca gerçeği ve toplumsal yaşamın örnekçesi olarak görme eğiliminin sonucu olarak, okurunu yanılsamadan yanılsamaya sürükleyen bir evren. Düşüngüsü, yaşamın yerini oyuna verirken, büyük ölçüde aşırı sağın düşüngüsüyle çakışır. Örneğin bir tarih içerir, ama tarih takımdan takıma değişir, hem de yarım bir tarihtir, yengileri alıkoyar, yenilgileri yok sayar. Örneğin Türk futbol takımlarının Batı takımları karşısında kazandıkları her yengi hem Viyana kapılarından geri dönmek zorunda kalmış olan Osmanlı'nın öcünü alır, hem de Batılılara çağdaşlık dersi verir, ama tersi doğru değildir. Yenilgi durumunda, "Olur böyle şeyler!" deyip geçer. Ama bizim çözümleme bu kadarla bitmiyor, büyük takım, küçük takım, oyuncu, izleyici, hakem, teknik direktör, alan, vb. hepsi elden geçiriliyor, futbol yazılarında ele alındıkları biçimiyle.

✪ *Mutfak yazınında karşılaştırma ve değerlendirme edimini yerine getiren mutfak eleştirmenleriyle yani gurmelerle karşılaşıyoruz, 'lokantalarda kesintisiz bir serüven yaşayan', beğendiği lokantayı 'başyapıt' olarak değerlendiren gurmelerin göndermede bulunduğu yemekleri, lokantaların ortamını, şefini, garsonlarını ve konuklarını düşüncede tükettiğimizi söylüyorsunuz. Bize anlatılan lokantalar sonuçta belleğimizde birer "düş lokanta" olarak kalacaklarsa mutfak eleştirmenlerinin süslü söylemleri ne işe yarıyor?*

– Bu kitapta göstermeye çalıştığım başlıca özelliklerden biri de ele alınan söylemlerin belli bir etkinliği saltlaştırmaları, örneğin lüks lokantalarda yemek yemeyi yaşamın temel etkinliklerinden biri gibi göstererek bizi gerçekten koparmaya yönelmeleri, dolayısıyla yaşamı, nesnelerini ve olaylarını yanlış değerlendirmemize neden olmaları. Bu yazılarda, lokanta, lokantada yemek seçme ve yeme edimi duygusal, düşünsel, estetik bir serüven, bir üstünlük, bir seçkinlik oluyor, yüceltildikçe yüceltiliyor. "Mutfak yazını" adlı denemede, bir yandan söz konusu serüvenin eklemlenişini betimlerken, bir yandan da nasıl bir düşüngü içerdiğini göstermek istedim. Mutfak eleştirilerini okuyanların en büyük bölümü, diyelim ki *Hürriyet* okurları, göndermede bulunulan dünyaya pek girmediklerine göre, bu yazılarda yansıtılan ortamları uzak, hatta düşsel bir dünya olarak, kimi zaman şaşkınlık, kimi zaman hayranlık, kimi zaman da horgörüyle izleyebilirler. Ama bu yazılardan yansıyan serüveni önemseyen, örnek alan bir küçük kitle de var herhalde. Onlar için gerçek bir dünya ve gerçek bir dünyanın değerleri söz konusu olmalı. Bizlere, örneğin size ve bana ya da Enver Ercan'a gelince, biz bunda daha çok çağımızın anamalcı yöneliminin bir belirimini görürüz. Ne olursa olsun, yaşadığımız dünyada belli bir yerleri bulunduğuna göre, çağımızı daha iyi anlamak için bunları da bilmemiz gerekir gibi geliyor bana.

✪ *Çözümlediklerinizi arasında ülkemizde çıkan kadın dergilerinin oluşturduğu söylemler de var. Bu denemenizde en çok yinelenen söz 'çağdaş kadın', dergilerin yaratmaya çalıştığı bir kadın bu. 'Temel görev olarak çağdaş kadını yetiştirmeyi benimsemiş' bu dergilerin sadece kadının bede-*

niyle, çevresiyle ve erkeklerle olan ilişkilerini ele aldıkları söylemleri 21. yüzyılın 'çağdaş kadın'ını yaratmaya ne kadar yeterli olabilir?

– Belirli kadın dergilerini incelerken sık sık şaşkınlığa uğradım. Hemen hepsinde kadının kurtulması, özgürleşmesi ve çağdaşlaşması amaçlanıyormuş gibi bir izlenim yaratılıyor. Ancak, yazılarını alıcı gözle okuduğunuz zaman, kurtuluş, özgürleşme, çağdaşlaşma görüntüsü altında, bunlara yüzde yüz karşıt tutumlar önerildiğini görüyorsunuz. Bir kez, amaç kadınla erkek eşit duruma getirilerek daha dengeli bir toplum yaratmaktan çok, bugün erkeğin tuttuğu üstün yere kadının gelmesi, erkeği boyunduruk altına alması, cinsellikte, aile ve iş yaşamında kadının egemen ve yönlendirici olması. Örneğin bir kadın dergisinin şöyle ilginç bir muştu verdiğini görüyoruz: "Bazı yataklarda devir teslim törenleri yaşanıyor. Erkekler sekste liderliği kadınlara bırakıyor. Kadın baştan çıkartıyor, olayı başlatıyor, erkeği idare ediyor, yol gösteriyor". Bu kadarla kalsa gene iyi. Kadın dergilerimiz kadını bencilliğe, umarsamazlığa, sıradanlığa yöneltiyor, insan dünyaya bir kez gelir, kendi kendinizi sevin, kendi kendinizi şımartın, fazla yormayın, daha anlamlı bir yaşam için kafa patlatmayın, takın, takıştırın ve her fırsatta kırıştırın diyorlar. Sevdikleri erkeklere ciddi kitaplar armağan etmemelerini, onlarla sanatsal ve düşünsel konularda söyleşiye girişmemelerini öğütlüyorlar önemle. Bu durumda, tek değerler olarak, giyim, beden bakımı, özellikle de cinsellik kalıyor geriye, tek gecelik sevgililer, iş yerinde, ağaçlar altında ya da araba koltukları üzerinde sevişmeler, vb. Böylece, özgürlük bir bağımlılık olup çıkıyor. Bu tür bir yaklaşımın çağdaş kadını yaratmaya yetmeyeceği ortada, hatta tam tersi söz konusu. Gerçekte, bu kitapta ele aldığım söylemlerin nerdeyse hepsinde yalancı cennetlerin yüceltildiği görülüyor. İnsanlar her türlü tinsel değerden, gerçek kültürden kopsun, yalnızca tüketici olsun, karşı cinsi de tüketim nesnesi olarak görsün istiyorlar. Anamalcılığın en vahşi belirimi.

✪ *Gelelim, 'Çağdaş Aşk Şarkıları'na. Her yanımız şarkı sözü yazarlarımızın 'duyguyu, özellikle de düşünceyi kullanmayan', 'gerçeği giydirmeyen', 'aralarında bir uyum' olmayan kalıplar kullanarak yazdıkları 'yüzde doksan dokuz katıksız aşk' söylemleriyle dolu. 'Ülkeye ve insanlara bir de onların penceresinden' baktığımızda sadece bir 'boşluk' görüyor olduğumuzu belirtiyorsunuz. Birçok insanın bu şarkıları ne kadar çok severek dinlediğini düşünürsek, bu insanların aslında 'boşluğu' ve 'anlamsızlığı' tercih ettiğini, böyle bir tercihin onlar için anlam aramaktan daha kolay olduğunu söyleyebiliriz, değil mi?*

– "Çağdaş aşk şarkıları"nda bugün ülkemizde en çok tüketilen tür olduğu anlaşılan pop şarkılarının sözcük dağarcığını, düşünsel ve duygusal boyutlarını ele aldım. En gözdelerinin bile bu açılardan tam bir savrukluk, tam bir perişanlık içinde olduğunu gördüm, sanırım, gösterdim de. Çoğunun içeriği, büyük ölçüde, kadın dergilerinde saptadığımız düşüngüyü yansıtıyor: hiçbir şeyi önemsememek, aşkı yalnızca bedensel düzlemde değerlendirmek, bağlanmamak, karşıdakini bir tüketim nesnesi olarak görmek, sıkılınca ya da daha iyisini bulunca da bırakmak. Asıl sorunuza, bu şarkıların alıcılarının tutumuna gelince, televizyonlarımız ve radyolarımız, sağolsunlar, hep bunları sunuyor, insanlar da, başka seçenekleri bulunmadığından, alışıyorlar. Kolay ve düzeysiz ürünler bunlar, ezgi olarak da, sözel içerik olarak da hiçbir anlama çabası gerektirmiyorlar.

"Futbol yazılarının ya da mutfak eleştirilerinin dili nasıl bir dil, öznesi nasıl bir özne? Bu yazılar nasıl eklemleniyor? Gerilerinde nasıl bir dünya görüşü, nasıl bir düşüngü, yani ideoloji yatıyor? Ben öncelikle bu soruların yanıtlarını bulmaya çalıştım."

✪ *Prenses Diana evlilikleri, boşanması, aşkları ve yardımseverlik etkinlikleri ile köşe yazarlarımızın konuları arasına girmeyi başarmış bir kişilikti. 'Prenses Diana'yı tüm düşünsel ve tinsel değerlerin, tüm ileri ve özgürlükçü atılımların tek odağı olarak' gören bu yazarlar söylemlerinin 'daha başka ve daha anlamlı göndergelere' yönelebileceğini kendileri de çok iyi biliyorlar aslında ama yine de 'bizleri acının soytarıları' haline getirmeye çalışıyorlar gibi geliyor bana, ne dersiniz?*

– Evet, doğru, ben de yazımın sonunda, Oscar Wilde'ın o güzel gözlemini bu nedenle aktardım. Hep aynı düzeysizleştirme, aynı abartma, aynı saptırma söz konusu. Günlük ve haftalık basınımızda Diana'nın ölümü üzerine yayımlanmış yüze yakın köşe yazısında, moda, sinema ve pop müzik dünyasının ünlüleri ve sonradan görme zenginlerle düşüp kalkmaktan hoşlanan Diana, gerçekten şaşırtıcı, gerçekten aykırı bir biçimde, nerdeyse bir devrim öncüsü, yaşamı ve tutumuyla bakış açımızı kökünden değiştiren örnek bir kişi olarak değerlendirildi. Bu mucizeyi de önce kılık, sonra sevgili değiştirerek gerçekleştirdiğini söyleyenler çıktı. Sanki yeryüzünden toplumlara ışık tutmuş başka insan geçmemişti. Doğrusunu söylemek gerekirse, ben bu kadar düzeysiz, bu kadar gülünç ve saptırıcı gözlemin bir araya gelişine bu yazıları elden geçirirken tanık oldum. İlk sorunuzda alaydan söz ediyordunuz. Alaycılık hoş bir tutum değildir. Ama, böyle durumlarda, seçebileceğimiz tek yaklaşım oluyor. Şu var ki, tüm bu söylemlerin yalnızca betimlenmesi bile bir şaka, bir alay havası getiriyor. Bu da sağlıklı bir şey belki. Hem söz konusu söylemlere daha bir dışardan bakmamızı ve onunla aramıza bir "mesafe" koymamızı, hem de bunları bize aktaran söylemin –yani *Söylemlerin İçinden*'in– daha bir rahat okunmasını sağlıyor. Yoksa yanılıyor muyum?

ÜMRAN KARTAL

Abdülkadir Budak

ENDİŞELİ FESLEĞEN

Şiir/Öteki Yayınevi

Osmanlı bir yüzükte gizlenen zehir
Kimi padişahlara iyi gelmiştir

"Her şey beş arkadaşın dörde (belki de sıfıra) düşmesiyle başladı" gibi bir roman cümlesiyle mi, yoksa *taşın bir bildiği var ki oturur yüreğimde* dizesinin içerdiği o bildik ruh halinin ekseninde mi yorumlamalı bu kitabı? Yoksa bu yazının başına alınan iki dizenin yan anlamlarına bakarak, yılın başında yayımlanan "Tabula Rasa" adlı şiirin protest içeriğini de anımsayarak, "yorulan bir şiirin ayak değiştirmesi" için bir prova yeri olarak mı görmeli *Endişeli Fesleğen*'i? Kimi imgelerine ısrarla tutunan, kimi temaları yeniden yazmadan edemeyen, böylece de bir çizgiyi kalınlaştırma çabası içinde olan bir şairin, değişmeden çok gelişmeyi esas alan bir şairin alışık olmadığı alanları da yoklama zamanının geldiği mesajını da taşıyor mu bu yapıtı? Yoksa bundan eser yok da, *Fikret Demirağ*'ın saptaması mı geçerli olan? "*Endişeli Fesleğen*, Budak'ın kimliğini, şiir serüvenini bilenler için büyük poetik ve tematik sürprizler taşımıyor; çünkü o büyük zigzag ve zemin kaymalarını, tutarlı çizgisiyle elinin tersiyle itmiş bir şair" (Kıbrıs Gazetesi, 17.03.1999). Bu görüşe de katılınabilir elbette; ama, alttan alta gelişen ironik söylemin bu kitapta biraz daha öne çıktığı, şairin içine biraz daha kapandığı, tarihsel göndermelere de itibar edildiği, dize işçiliği anlamında daha da özenli olmaya çalışıldığı da ileri sürülebilir mi?

İlk kez bu kitapta okur önüne çıkarılan ve *Hilmi Yavuz*'un ünlü dizelerine gönderme yapılarak yazılan, kahramanları *Ferit, Haydar, Yücel, Muammer* ve bu kitabın yazarından oluşan 18 bölümlük uzun şiir, "Biz Beş Arkadaştık ve Ölüm.." kitabın ağırlığını, omurgasını oluşturuyor bana kalırsa. Narratif bir söylemden kaçınılarak, öykünün dokusundan uzaklaşılıp kokusuyla yetinilen şiir, bir iç hesaplaşmayı da barındırıyor olsa gerektir. Şiirin başkişisi Ferit büyük bir bahane ya da araç mıydı, şairin kendine bakabilmesi, özeleştirisini yapabilmesi için? Sır kimdi, ayna kim? Ölenin (Ferit'in) ardından yakılan bir ağıt mıydı bu uzun şiir, kalanın (Abdülkadir Budak'ın) bir prova yeri miydi? Yaşanmışlıkla kurgunun, olanla olması gerekenin iç içe geçtiği, içtenlik sınırlarının zorlandığı, genel söyleme de, bakışa da aykırı olmaktan korkulmadığı, yanlış anlaşılmayı nerdeyse daha bir önemseyen bir tutumun örneği mi bu kitap? Ölüm, dirim aşk, şiir ekseninde gelişen, itirazları içerdiği kadar boyun eğişleri de içeren tuhaf bir kitap gibi duruyor *Endişeli Fesleğen*. *Buğdayın değirmene girmeden önceki hâli*'ni andıran bu kitabın, *her şeyin buluşup solduğu aydı eylül* denilen zamanlarda ve de *kanat ile pençe arasına sıkışmış kartal ağzıyla* yazıldığı öne sürülebilir mi? *Elmasın buzlu cama dönüştüğünü gördük* diyen bir şairin iç sızıları mı, *gül solarken gösterirmiş asıl inceliğini* ekseninde bir "veda mektubu"nu mu işaretliyor yoksa? *Geçtiğimiz her yerde kar bıraktık sevgilim* dizesine tutunarak, *yastık gidip uyku gelen yaşamak gidip ölüm* gibi bir dizeyi de öne alarak *cebinde bir panterle dolaşan bir kanguru* olarak mı algılayalım bu kitabı, daha doğrusu bu ruh hâlini? Bir kaygıyı merkez edindiği doğru da, *yalan söyleme konusunda deneyimlidir tarih/ yalandı İskender'in büyük ve uzun duruşu* denildiğine de kulak vererek, bu yapıtın bir şaka gibi durduğu üstünde de duralım mı? Şairin tarihindeki bir yalan mıdır, "bir nisan şakası" mı?

Öyle ya da böyle, bu incecik kitabın beni ne denli yorduğunu, güçlü ruh sarsıntılarından geçirdiğini, adına yakışır biçimde nice endişelere sevk ettiğini biraz şair *Enver Ercan* bilir; daha çok da ben bilirim. Dosyanın yayınevi arama aşamasında dolaşıma girmesi birkaç tanığı da beraberinde getirmişti çünkü. Bu anlamda da en sıkıntı veren, can yakan kitabım oldu benim. Senden bir kitap ister editör; verirsin. Ama çok gecikeceği söylenir, sen bu arada kitabı yeniden ele alma, bir bakıma yeniden yazma fırsatını bulmuş olursun. İş bir bakarsın "kime niyet, kime kısmet"e dönüşür, bu kitabın şiir kişilerinde olduğu gibi. Ferit kimdir gerçekte? Haydar, Yücel, Muammer kimleri temsil ederler ya da etmeli midirler? Bütün bu kişiliklerin toplamı bu kitabın yazarını mı oluşturuyor? Ne kadarı doğru, ne kadarı kurgu bu kişiliklerin? Şiirin sonlarında denildiği gibi olsa gerek: "*İsimler gerçek değildi diyelim ki kurguydu/ Muammer balkonsuz ev, Haydar evsiz balkondu/ -/ Yücel bir itirazdı yanlış yerlerde ama/ Ferit=ayna, Ferit=ayna.*" Öyle ya, *şapka güneşte kalmasın diyen bu garip başla* hiçbir gölgenin tadını çıkaramayan bir adama, *kahraman yuhalayan bir çağa iyi geldin* yollu bir takılmada bulunarak, *başlangıçta dört kişiydik tabut omzumda kaldı* serzenişiyle birlikte bir armağan olsun bu kitap.

Ağırlıklı birinci bölümden başka, iki bölümü de içeren (bir kitap bütünlüğünü gözeten, ayrıksı, aykırı durmayan şiirlerden oluşan) *Endişeli Fesleğen*'in ruh hâlini, şair arkadaşım Ali Cengizkan'ın şu iki dizesi daha baştan açıklamış olmuyor mu? "*Sanırım jaguar dolaşmakta bu metnin içinde de/ ondandır bendeki bu terleme!*"

Kaan Arslanoğlu

YANILMANIN GERÇEKLİĞİ

İnceleme / Adam Yayınları

"İnsan soyu yanılgıya, saçmalığa neden bu denli yatkın? Gerçeği kabullenmede, doğru düşünüp davranmada neden bu denli isteksiz ve yeteneksiz? Yıllardır üstünde kafa yorduğum sorular... İnceleyince gördüm ki, insanlık tarihi boyunca pek çok düşünen adam aynı sorular üstüne kafa yormuş ve gerçekliği şurasından burasından da olsa yakalamayı başarabilmiş."

Yanılmanın Gerçekliği'nin birinci baskısının önsözüne yukardaki paragrafla başlamışım. Önsöz şu cümlelerle bitiyor: "Bu kitap insanın temel, evrensel sorunlarına, Marksist saflarda alışılageldiği üzere toplumsal, sınıfsal açıdan değil, o gerçekliği unutmadan, inkâr etmeden farklı bir açıdan, birey açısından bir bakıştır. İnsanın doğası ve yanılgıları üzerine düşünürlerin fikirlerinin ve psikolojinin ulaştığı sonuçların bir derlemesi, ayrıca özgün görüşlerimin ifadesidir. Bu kitap umarım ki, sağ-sol, sosyalizm-kapitalizm, laiklik-şeriatçılık, bireycilik-toplumculuk gibi güncel tartışmalara ve estetikle ilgili saflaşmalara farklı bir açıdan bakılabilmesi için de uyarıcı olur."

Birinci baskı kısa bir önsöz ve sekiz dergi yazısından oluşuyordu. İkinci baskı olan elinizdeki kitabın ilk bölümünde yer alan yedi yazı ilk baskıda da vardı. Eski baskıdaki sekizinci yazıyı çıkardım. O yazıdaki birkaç paragrafı yedincinin sonuna ekledim. Ayrıca içerik ve dil yönünden tüm yazıları gözden geçirdim.

Bu kitabın ikinci ve üçüncü bölümleri ilk baskıda yoktu. Onlar da daha sonra çıkan dergi yazılarından oluşuyor. Yazı sonlarında yayımlanış tarihlerini verdim. 1994 ile 1998 arasında çıkan yazılar.

Birinci bölüm, insanın doğası ve yanılgıları üstüne bütünlüklü bir felsefi, psikolojik inceleme. Yukarda tırnak içinde verilmiş paragraflar özetle onu tanıtıyor.

İkinci bölüm de bütünlüklü. "Kişilik ve Estetik" başlığı altında dört sayılık bir dizi. Sanatta güzel nedir sorunsalına "kişilik" boyutunu getiriyor. Bir esere güzel, başka bir esere çirkin dememizin tek nedeni herkesin üzerinde birleştiği estetik ölçütler midir acaba? Hiç de değil. Böyle kesin ölçütler yoktur zaten, tartışılan ölçütler vardır yalnızca. Sanat alanı da başka alanlar gibi bir yarışma, kavga, didişme alanıdır. Fakat öbürlerinden çok daha adaletsiz alan. Güzelin neden güzel, çirkinin neden çirkin bulunduğu çoğu zaman anlaşılmaz. Spordaki gibi nesnel ölçüler bulamazsınız örneğin onda. Yüz metreyi rakibinizden hızlı koşarsanız, ipi ondan önce göğüslersiniz, sıranız da kaç saniyede koştuğunuza göre belirlenir. Sanatta, edebiyatta ise yanınızda kaplumbağa gibi kalan birisini kitleler birinci geldi diye alkışlayabilir. Politikada, felsefede de durum buna yakındır. Akademik yaşamda, iş yaşamında biraz daha fazla ölçüt kullanılır; fakat başarı denilen şeye ulaşmak esas olarak yine başka şeylere bağlıdır.

Burada bir görüşüm var: Sanat ürünü (ya da kendini piyasaya çıkarmış kişi) seçici kitlenin (okuyucu, müşteri, seçmen...) ortalama beğeni düzeyine ne kadar uygunsa o kadar tutulur. Seçici kitlenin ortalama beğeni düzeyinin altında ve üstünde kalan ürünlerin, kişilerin şansı zayıftır. Çok satan ürünler genellikle ortalama düzeyde ürünlerdir; nesnel olarak ne çok kötü, ne de çok iyi olan ürünler... Bu kuralın istisnalarından biri ürünü yaratanın bir şekilde çok ünlü olması, "star" olması durumudur. Starın ürünü iyi de olsa, kötü de olsa satar.

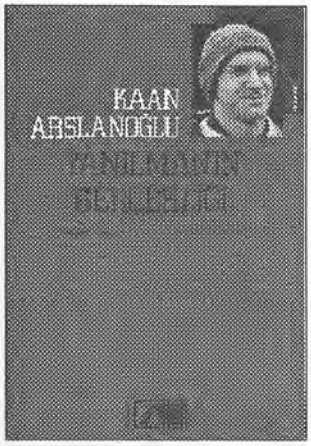

Söz konusu eğilimi yaratan nedir peki? Toplumdaki pek çok eğilimi belirleyen şeydir. Birinci bölümde anlattığım "Çan Eğrisi" gerçekliği. Ortalama kişilik özellikleri gösteren insanlar toplumun ezici çoğunluğunu oluştururlar ve sosyal yaşamdaki pek çok eğilime damgalarını vururlar. İyi eserin hiç şansı yok mudur o halde? İyi eser başlangıçta seçici kitlenin küçük bir azınlığınca tutulur. (Ayrıksı durumlar vardır elbette, başka birçok etmen de işe karışır.) İyi eseri tutan azınlık ortalamaya göre çok daha yetkin insanlardan oluşur. Bu sayede onların yargıları kuşaktan kuşağa aktarılım olanağı bulur; zamanın getirdiği belli bir birikim sonucu "gerçek iyi eser" sonraki kuşaklara kalır, klasikleşirken, popüler kötü eserler unutulmaya yüz tutar. Fakat anlattığım bu yasa bile mutlak bir yasa değildir. Örneğin gelecek kuşaklara kalacak eserler hakkında genelde yukardaki gibi fikir yürüten Nurullah Ataç, bakın bir yerde ne diyor: "Sanıyoruz ki ancak ince yazarlar, yüksek yazarlar unutulmaz, ancak onların yazıları yüzyıllardan yüzyıllara geçer, yaşar. Yanlış bir kanıdır bu. Bayağı edebiyatı sevenler de vardır, onlar ötekilerden daha vefalıdır." Örnek olarak Dumas Fils'in, George Ohnet'in eserlerinin çağına kalmasını gösterir Ataç. İşte burada yazarın kişiliğinin, eserin kişiliğinin, her şeyden önemlisi onu seçecek kitlenin ortalama kişilik özelliklerinin ağırlığı büyüktür. Kitabın ikinci bölümü özellikle bu etmeni öbür etmenlerle birlikte ele alıyor.

Üçüncü bölüm yedi yazıdan oluşuyor. İnsanlaşma süreci, insanın doğası ve evrimi konusu, yine kişilik konusu ve en sonda da ortaçağdan bugüne felsefe konusunda üç yazı. Marksçı açıdan Marksizm eleştirisi ve daha çok da Marksizmi önce donduran, sonra gerileten, sonra da ondan tümüyle yüz geri eden solun eleştirisi. Hani ilk baskının önsözünde, "Marksist saflarda alışılageldiği üzere toplumsal-sınıfsal açıdan değil..." diye bir şey demişim ya; o zaman yanılmışım. Son iki yazı, dünyadaki ve ülkemizdeki sosyalist solun Marksizmden nasıl uzaklaştığını ve postmodern ideoloji ve faydacı ahlakı nasıl benimsediğini anlatıyor.

Bu kitaba bazı polemik yazılarını koymadım. Yararlı olabileceği halde, ana konudan sapan birçok ayrıntı içerdiğinden... Tek polemik yazısı son yazıdır. Kitaba alıp almamak üzerinde çok düşündüm; sonunda almaya karar verdim. Nereden nereye gelmişim; nereden nereye gelmişler; fikir vermesi için.

Evet, okuyucuyu baştan uyarmalıyım: "İşte bu adam da bizden!" diyerek okumayın kitabı. Yukarda belirtilen konularda gerçekten değişik şeyler duymak istiyorsanız okuyun.

Habib Bektaş

Cennetin Arka Bahçesi

Roman/Can Yayınları

Yazmak, dünyayı yargılamaktır bence. Özellikle bir roman yazmak, bir dönemi, dönemin insanlarını, olaylarını anlatmak, onları yeniden kurgularken önemsediğiniz ya da görmezden gelip sildiğiniz ayrıntılarla yargılamak, irdelemektir. Her yazar, yargısı için bir bakış açısı ve bir sözcü seçer, dünya görüşüne göre. Habib Bektaş'ta bu iki öğe çocuklarda birleşir. 1997 yılında yayımlanan ve İnkılâp 70. Yıl Roman Ödülü'nü kazanan *Gölge Kokusu* (İnkılâp Kitabevi) ile bu yıl Can Yayınları'nca yayımlanan *Cennetin Arka Bahçesi* art arda okunduğunda, Bektaş'ın bu özelliği iyice belirginleşiyor.

Gölge Kokusu ve *Cennetin Arka Bahçesi*'ndeki çocuk bakışı ve çocuk yargıları, kahramanların çocuk oluşundan kaynaklanıyor bir bakıma. Okur, günümüz çocuklarının yaşamak zorunda kaldıkları acıları, onların gözünden görüyor, onların hak etmedikleri sonuçlar yüzünden yargılıyor günümüzü. Habib Bektaş'ın çocuk kahramanları, bilgiç, büyümüş de küçülmüş çocuklar değil. Anlattıkları o yüzden inanılır geliyor. Yaşadıklarımız, yaşayıp kanıksadıklarımız onlar anlattığında katlanılmaz bir nitelik kazanıyor. Örnekleyeyim: Gözaltılar, teknik sorgulamalar, işkenceler toplumun neredeyse tepki göstermeye gerek bile görmediği sıradan olaylar durumunu aldı. Bir evin basılışı, bir çocuğun gözaltındaki anasının yanına konuluşu da. Bunları henüz okula gitmeyen, çevresiyle ilgili masallar anlatmayı seven Metin anlattığında yadırgıyorsunuz. Romanın örgüsü size yalnız işkenceden incineni değil, onun ailesini, çocuğunu, babasını, annesini de yansıtıyor. O zaman işkencenin hedefinin kişi değil toplum olduğu yargısına varıyorsunuz. *Gölge Kokusu*, işkence olgusunun yol açtığı, yol açabileceği sonuçlarla birlikte bir dönem yargılaması ve mahkûm etmesi niteliği taşıyan bir roman kimliği kazanıyor böylece.

Cennetin Arka Bahçesi, yine kanıksadığımız bir konuyu işliyor: Köyü yakıldığı için göçen Kürt aileler. Bu aileler için Avrupa'ya göçme düşü. Varlarını, yoklarını onları Avrupa'ya götürmeyi vaat edenlere verip aç susuz günlerce denizde gezdirilenlerin öykülerini gazetelerde, televizyonlarda izleye izleye alıştık. Hatta onların Avrupa diye, Türkiye'nin kuş uçmaz kervan geçmez bir köşesine bırakılmalarına güldük bile. Bu durumun, insanlık dışı yanı, Memo/Çakır anlattığında belirginleşiyor. Memo, gitmek istediği ülkede (Gâvur'da) nelere kavuşacağını söylemese, yitirilen düşün büyüklüğünü anlayamayacağız belki. Muz, okul, okul çantası, hem yenen hem diş fırçalanan macun bu düşün küçük parçaları. Ama asıl önemlisi orada doktor vardır, Memo'nun evlenmeyi kurduğu hasta küçük kızı iyileştirecek doktor.

Cennetin Arka Bahçesi, yerinden yurdundan kopmanın, insanca yaşamayı özlemenin romanı. İnsanca yaşamayı özleyen yalnızca Memo ve ailesi değil. Bir zamanlar sevdiği adamı kocasının ihbar ettiğine inanan Öykü, cinsel seçimi yüzünden insanlarca dışlanan İsmet Bey... Hatta geçirdiği hastalık yüzünden bir zamanlar dışlanmış, insan gibi yaşamak için insanları sömürmeye gerek duyan Murat.

Habib Bektaş, kahramanlarını anlatırken, onları inanılır kılmaya dikkat ediyor. Yaşamanın değil, roman gerçeğinin inanılır kişileri bunlar. Bir Kürt kızına âşık olduğu için, kızın köyüne yerleşen jandarma çavuşu Osman, yakılmış köyünden ayrılmamak için ölüme razı olan Nine roman gerçeği içinde sahicidir. Ve bu "sahici" kişilerin oluşturduğu öyküler, gazetelerin, televizyon haberlerinin yinelediği olayları yeniden yorumlamaktadır. Bir çocuk sakınmasızlığıyla, çocuk saflığıyla. Ve çocukların acıma bilmez bakış açısıyla. Okur böylece yaşadığı dünyanın görmediği ayrıntılarını görmektedir: Cennetin arka bahçesini.

Romanın Oluşum Süreci

Habib Bektaş'ın romanları olağanüstü bir akıcılıkla okunuyor. Yöresel sözcükler (ağzıaşağı yatmak, yatırıp kaçmak, tanelere ben düşmek, kızan), çocukların düşleriyle oluşan olağanüstü olaylar (ninenin ölünce deniz olması, gölge çocukla konuşmalar) romanın akıcılığını kesmiyor. Bunda Habib Bektaş'ın roman kurgusunun, ayrıntıları yerli yerince kullanmasının önemi var kuşkusuz. Habib Bektaş, romanındaki ayrıntılarla sağlıyor roman mekânının ve olayların inandırıcılığını. Bu ayrıntıların bir bölümü doğup büyüdüğü coğrafyanın, Ege'nin yaşamından. Birtakım ayrıntılar da çalıştığı çeşitli işlerden: Lokantacılık, uyuşturucu bağımlılarına yardım ekipleri, vb.

Romanlarının yazılma süresini şöyle anlattı bir söyleşimizde:

"Kafamda bir ön hazırlık yapıyorum, işte sosyal bilgiler, ansiklopedik bilgiler, alan araştırması... Hazır olduğum zaman evimin dışında bir mekâna yerleşiyorum. Bu dört sokak ötede de olabilir, evin hemen yanı başında da olabilir. Her sabah torbama termosumu, pipomu, kahvaltılığımı koyup oraya gidiyorum. Böylece, telefondan, fakstan, dünyalar güzeli eşimin 'Habib bir kahve içer misin'inden korunuyorum. Altı-yedi ay, günde yedi sekiz saat o ev dışındaki yere gidip çalışıyorum. Bir tek kelime yazamadığımda da, oradan ayrılmıyorum. Bir disiplin sorunu. Sekiz-dokuz ay sonra tulum çıkıyor. Ondan sonra ince işi başlıyor. Demek bir buçuk yıl falan. Bu dönem boyunca biraz matlaşıyorum. Nasıl matlaşmak... Şöyle... Roman gerçeğinde bir Memo var, bir öykü var, İsmet Bey var... Murat var... Murat bir hainlik düşünüyor, Öykü üzüntüler içinde, Memo'ya nasıl yaklaşacağını düşünüyor. Memo, öteki adı Çakır olan Memo bir bölünmüşlük yaşıyor... Bir süre o dünyanın içinde yaşıyorsun. Bütün bunların yanı sıra şiir yazmıyorum. Şiire haksızlık olmasın diye..."

Habib Bektaş'ın bir de şair yanı var. Şiir kitapları da: *Erlangen Şiirleri, Söz'ü Yurt Edindim*. Belki de onun romanlarının gizi şair oluşunda. Şiirin ayıklayıcılığında.

Sennur Sezer

Yüksel Pazarkaya

Güz Rengi

Öykü/Sistem Yayıncılık

Nur içinde yatsın... Babadan kalma varsıllığı kumar masalarında har vurup harman savurduktan sonra, "*intihar etmektense Almanya'ya işçi olarak gitmeyi*" yeğleyen (Yağmur Sıcağı adlı romanımda anlatmıştım bu öyküyü) ve orada yıllarca kol işçisi olarak çalışan sevgili Yaşar Polisçi'nin deyimiyle "*1960'larda bando mızıkalarla gönderdiğimiz ve Almanların bando mızıkalarla karşıladıkları işçilerimizin ilk günden itibaren tartışmasız fahri muhtarı*" Yüksel Pazarkaya, Almanya'daki bu insanlarımızın dramlarını yansıtan öykülerini şimdi de *Güz Rengi* adı altında bir kitapta toplamış. 1977'de de "*Oturma İzni*" adlı bir başka öykü kitabı daha yayımlanmıştı Yüksel Pazarkaya'nın. Hiç unutmam, Behçet Necatigil Hoca tanıtmıştı bana o kitabı.

Güz Rengi'nde 12 öyküsü var Pazarkaya'nın. Öykülerin altlarında yazılış tarihleri belirtilmemiş olduğu için, hangileri en son öyküleri, belli değil doğal olarak.

Ancak, kitaptaki ilk öykü ile 1997'de Haldun Taner yarışmasına katıldığı düşünülürse, "*İki Sığınık*" yazdığı son öykülerden biri olmalı. Ayrıca, anlatımlarındaki benzer yalınlığa, kurgulama ustalığına, hele hele o süzülmüş iletilerine ve imge olgunluklarına bakılacak olursa, yazarın olgunluk çağı ürünleri diyebileceğimiz *İki Sığınık* ile *Biz Nerdeyiz, Ah Nerde?* adlı iki öykü bence de Pazarkaya'nın yazdığı son öyküler olsa gerek.

Yüksel Pazarkaya, bu *İki Sığınık* adlı öyküsünün şiirini de yazmıştı 1970'li yıllarda, nasıl anımsamam. "*İnsanın incindiği yerdir gurbet*" demişti "*İncindiğin Yerdir Gurbet*" adlı şiirinde. Salt bir hoyrat söz bile, gurbeti gurbet yapmak için yeterliydi gurbetçiye.

Bu öyküde de, hem dağa çıkan oğlunun ölüm haberini alınca o bozgunla huzuru gurbete sığınmakta bulacağını sanan alnı dövmeli ana, hem askerliğini Güneydoğu'da yaparken şehit düşen oğlunun acısını belki biraz dindirir umuduna kapılıp kızının yanına Almanya'ya konuk gelmeye kalkışan ana, daha kapıda bir Alman polisinin hoyrat bakışıyla kırılıverirler, *hoyrat sözlerinden* sonra daha fazla duramazlar bu incindikleri yerde. Ve hemen ağıt yakmaya otururlar karşılıklı...

Nitekim, Tahsin Yücel de, "*örnek bir yalınlıkta*" diyerek övgülediği bu öyküdeki anaların onur kırıklığı öfkesi için, Yaşasın Edebiyat Dergisi'nde çıkmış "*1997 Haldun Taner Ödülü'nü Kazanan Yapıtlar Üzerine*" adlı yazısında, "*Bu iki Anadolulu kadının birer konuşması –daha doğrusu söylenisi– var ki, içeriğiyle de, biçimiyle de, yerelliğiyle de benzersiz birer ağıt*" demektedir.

Gerçekten, "*ağıt yakmak*" da biz Anadolulara özgü bir olgu mudur, nedir? Üstelik de, salt Anadolulu analara mı özgüdür ne?..

Galiba, "*ağıt yakmak*" kavramı şöyle dursun "*ağıt*" sözcüğü bile yok çoğu Batılının dilinde. Çünkü, bildiğimiz kadarıyla, örneğin İngilizler, Fransızlar ve Almanlar eski Yunancadan aldıkları ya "*eleji*" (İngilizler "*elegy*", Fransızlar "*élégie*", Almanlar "*elegie*" şeklinde), ya da "*ode*" sözcüklerini kullanıyorlar. Almanlar "*ode*" sözcüğünün başına bir de "*trauer*" (yas, matem) sözcüğü ekleyerek "*Trauerode*" şeklinde de kullanıyorlar.

Ama, bu eski Yunanca sözcükler diyelim "*ağıt*" kavramını belirli oranlarda karşılıyor olsalar bile, "*ağıt yakmak*" gibi sımsıcak, insan ısılı, candan bir deyimi bir başka dilde daha bulabilmek galiba olanaksızdır.

Çünkü, "*ağıt yakmak*" tam anlamıyla bir doğaçlamadır. Hem sözleri, hem ezgisi yaşanılan acının yürek dağlamasıyla o an söylenilip bestelenmiş, ola ki salt sözel kültürlü toplumlara özgü bir şiir ve müzik türüdür. Oysa Batılılar, ölülerinin ardından olsa olsa çok önceden yazılıp, bestelenmiş belirli şiirleri okuyorlar, belirli şarkıları söylüyorlar galiba. Bu nedenle de, dillerinde "*ağıt yakmak*" gibi bir deyimin bulunmamasını sanırız doğal karşılamak gerek...

Ancak, bütün sözel kültürlü toplumların anaları "*ağıt yakmak*"ta Anadolulu analar kadar usta mıdırlar acaba gerçekten?

Kuşkusuz, ağıt yakmanın tarihi de, müziğin tarihi kadar eskidir mutlaka. Kâh sesli, kâh sessiz, oğul acısına düşmüş hangi ana ağıt yakmamıştır ki yüreğinde, çünkü...

Ama gene de, *ağıt yakmak*ta Anadolulu, hele hele Çukurovalı bizim yörük analarının üstüne gerçekten kimse yoktur. Çünkü iyi bilirim; ciğerine ateş düşmüş, yüreği yanan ana, ağzını açıp da kapaklandı mı ölüsünün üstüne, artık akkor ışığa kesip lav olur akar evren, çekip çekeleyip katar önüne götürür ne var ne yok, uğunur durur...

Öyle ki, değerli halkbilimci, ildeşim *Ahmet Z. Özdemir*'in "*Avşarlar ve Dadaloğlu*" adlı çalışmasında verdiği bilgilere göre, ağıt yakmakta ünü bütün obayı tutmuş bu Çukurovalı yörük anaları yalnız kendi aşiretinin ölüleri için değil, komşu aşiretlerin ölülerinin ardından ağıt yakmaları için de özel olarak çağrılmaktadırlar hatta.

Örneğin, *Sultan Abdülaziz döneminde Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı Akviran köyüne yerleştirilmiş Çerkeslerin beyi ölünce, şanına yakışır bir ağıt yakması için komşu Avşar köyündeki Kamer kadını çağırmışlardır*, yalvar yakar olup...

Çünkü, 1856'daki Kırım Savaşı yenilgisinin ardından, bu kez de hınçla Kafkasya'ya saldıran Ruslar Şeyh Şamil'i tutsak ettikten sonra direnenleri topluca kılıçtan geçirmeye başlayınca, on binlerce Çerkes can havliyle 1859-60'lardan itibaren dalga dalga Osmanlı topraklarına sığınmış ve 1861'de Sultan Abdülmecid'in ölümü üzerine tahta çıkan Sultan Abdülaziz de bu Çerkeslerin bir kısmını, Avşarların yüzlerce yıldan beri *yaylak yeri* olarak kullandıkları Pınarbaşı ile Kangal arasındaki bu yöreye, Uzunyayla'ya yerleştirmiştir. Bu nedenle, Çerkeslerle Avşarların arası zaten ta ilk günden beri açıktır.

Üstelik, 1861'deki Amerika İç Savaşı sırasında pamuk tarımının da felce uğraması üzerine büyük sıkıntılara düşen Avrupalı sanayicilerin tam da eski kıtada pamuk tarımı yapılacak yeni yerler aradıkları günlerde, 1866'da, yani gene Sultan Abdülaziz döneminde, Toroslardaki göçer aşiretleri zorla ovaya yerleştirmesi için Derviş Paşa komutasında özel olarak kurulup Çukurova'ya gönderilen *Fırka-i Islahiye* adlı 2 süvari alayı, 5 dağ topçu birliği ve 15 piyade taburundan oluşan ordu da, bütün ovayı bir boydan bir boya kasıp kavurduktan sonra direnen aşiretleri Orta Anadolu'ya sürerken, kimi Avşar aşiretlerini de Uzunyayla'ya, Çerkes köylerinin yanına yerleştirmiştir zorla. Dolayısıyla, yaylak yüzün-

den aralarında yazdan yaza çıkan sürtüşme, bu tarihten itibaren çaresiz bir komşu kavgası haline dönüşmüştür kendiliğinden. Ne var ki, zamanla yakınlaşıp birbirlerinden kız alıp vermeye bile başlamış olmalarına karşın, bu kavgalarda her iki taraftan da çok kişi ölmüş olduğu için, dökülen bu kanlar yüzünden, gene de bir soğukluk sürmüş gelmiştir ilişkilerinde kuşkusuz.

Nitekim, "*Hassa köyünden Kamer kadın*" da, önce, bu nedenle gönülsüz davranmıştır, ama Çerkesler arasında Avşar anaları gibi ağıt yakacak kimseyi bulamadıklarını öğrenince, dayanamamış gitmiş, Çerkes beyinin başında da ağıt yakmıştır. (Ahmet Z. Özdemir, Avşarlar ve Dadaloğlu, Dayanışma Yayınları, Ankara 1985, s. 47.)

Fakat ilginçtir, yeryüzünün, bence hiç kuşku yok, en güzel ağıtlarını yakmış bu Anadolulu analar, aşiretleriyle birlikte sanki bu yetilerini de yitirivermişler şu son yarım yüzyıl içinde... Çünkü baksanıza, geleneklerini sürdürüp acılarını ağıtlar yakarak azaltacakları yerde, nice var ki alnı çatkılı analar, bacılar, nineler ölülerinin önünde bir yerleri dağlanıyormuş gibi avaz avaz haykırarak yerden yere çalıyorlar kendilerini televizyon kameralarının önünde. Ağıt yakan kalmamış...

Demek o analarımızı da oğullarıyla birlikte gurbete göndermişiz farkına bile varmadan...

Anadolulu anaların, artık Anadolu'da anımsanmaz olmuş bu soylu yanlarını, bu soylu geleneklerini, el kapılarında onurları yeniden incinince ansızın anımsayıvermelerini gerçekten çok güzel yakalamış Yüksel Pazarkaya. Üstelik, o güzel ağıtlara yakışır yalınlıkta anlatmayı da çok güzel bilmiş...

Ama, asıl sözünü etmek istediğim öykü, ikincisi...

Bu öyküde, Yüksel Pazarkaya, gurbete bu amaçla gelmiş bir büyük usta ile birlikte uluslararası bir toplantıya katılmak üzere giderlerken verdikleri bir öğle yemeği molasındaki bir anını anlatıyor ustanın. Ama bu öykü, gerçekten bir büyük ustanın gurbetteki bir öğle yemeği molasını mı anlatıyor yalnız? Sanatsal güzelliği, yazınsal tılsımı, gücü, salt bir büyük ustanın gurbetteki öğle yemeğini anlatmış, yemek yiyişindeki kimi özgünlükleri yakalamış olmasından mı kaynaklanıyor yani?

Öykü Münih'te geçmektedir. Usta ile anlatıcı, koyun postundan paltolarının içinde büzüşmüş tortop olmuşlar, toplantının yapılacağı yeri aramaktadırlar. Yani hava çok soğuktur, kar atıştırmaktadır inceden inceden. Demek, hem vakit öğledir, hem de toplantının başlamasına daha çok zaman vardır ki, Usta, "*Acıkmadın mı?*" diye sorunca, rastladıkları, kapısında "*Döner*" yazan ilk aşevine girmektedirler. Bir Türk aşevidir yani girdikleri yer. Küçük bir aile işletmesidir, koca mutfakta çalışmakta, servis yapmak, para almak, alışveriş vb. işleri de karısı yürütmektedir. İçerinin sıcaklığı, tanıdık kokular her ikisini de kendinden geçiriverir mutlu eder. Biri karnıyarık, diğeri kapama söyler kendine ve iştahla yemeye koyulurlar.

Ama öykü bence asıl bu noktadan sonra başlamaktadır.

Mutfağın önündeki masada, aşevinin sahibi kadın bir başka kadınla çekişe çekişe Almanca pazarlık yapmaktadır. Yandaki masalardan birinde bir Türk karı koca, yanlarında küçük bir kız çocuğu yemek yemektedirler. Bir başka masada da iki erkek vardır.

Alman kadın, kap kacak satılan işyerini kapatıp Meksika'ya yerleşmeye karar verdiğini belirterek, elindeki son tencere tavayı da komşusu oldukları için bu aşevi sahiplerine ucuz fiyatla bırakacağını söylemektedir. Yan masadaki erkeklerden biri burada aradığını bulamamış, artık Türkiye'ye dönmeye karar vermiş olsa gerek ki, on iki yıldan beri Almanya'da çalıştığını söyleyen arkadaşı, Türkiye'yi kötüleyerek, onu, "*Aleviyim, dönersem beni öldürürler*" diye dilekçe vererek sığınmacı olması için zorlamaktadır. Alman kadının Meksika'ya yerleşeceğini işitince, burada doğduğu belli küçük kız, "*Anne, Meksika neresi?*" diye sormuştur hemen. Türkiye'ye dönmeye kararlı genç adam arkadaşına, "*Ama ben Hanefiyim...*" demektedir şaşkın şaşkın. Alman kadın, "*Meksika'da Türkiye gibi güneşi bol, insanları insan, dost canlısı, sıcak kanlı bir ülke...*" diye yanıtlamaktadır küçük kızı. Fonda da, ilginç bir rastlantıyla, tam bu sıra Türkçe bir kaset çalmaya başlamıştır "*Girit nerde, Kıbrıs nerde, Türkistan nerde?*" diye yineleye yineleye.

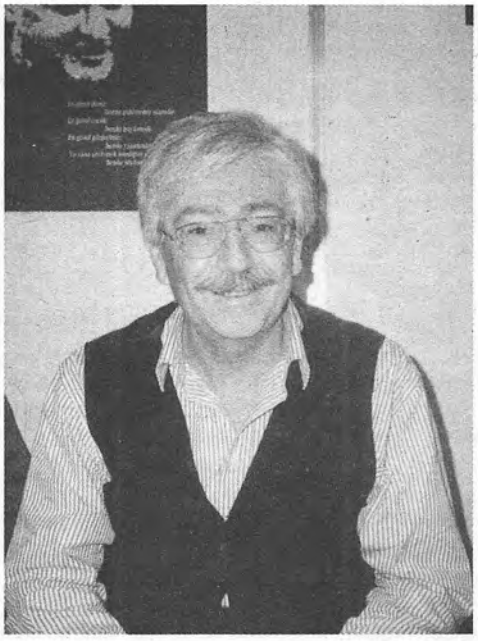

Alman kadının "*Türkay*" dediğini algılar algılamaz da, sanki o ana dek çevresiyle hiç ilgilenmiyormuş gibi iştahla önündeki karnıyarığı yiyen usta, birden başını kaldırıp Alman kadına bakmıştır dikkatli dikkatli... Sonra da ötekileri süzüp, "*Almanca konuşuluyor burada*" demiştir, sanki Almanya'da bulunduğunu unutmuş gibi.

Gerçekten de, gurbetteki bir usta için, Türk halkının nabzının, bugün diyelim Münih'teki küçücük bir aşevinde de çarptığını, böylesine ustaca yoğunlaştırılmış bir imgeyle anlatan bir başka öykü daha okuduğumu anımsamıyorum kesinlikle.

Toplumunun sorumlusu olduğunun bilincinde bir yazarın, ola ki gurbete başka bir görevle çıktığını düşünmenin bilinçdışı yanıltmasıyla, acıkmanın körlüğüne kapılıp yemek yerken bir an için unuttuğu bu toplumsal sorumluluğunu böyle küçücük bir aşevinde birden anımsayıvermesinin şaşkınlığı ancak bu kadar güzel anlatılabilir. Yüksel Pazarkaya'yı yürekten kutluyorum doğrusu.

Ama, ustanın adını niçin yazmamış ki acaba?.. Aziz Nesin'in adını niçin gizlemiş?..

Ayrıca, gizleyememiş de bence...

DEMİRTAŞ CEYHUN

Alice K. Turner

PLAYBOY ÖYKÜLERİ

Çiviyazıları Yayıncılık

Alice K. Turner'ın derlediği *Playboy Öyküleri* ya da *Edebiyatta Erotizm*, belki de başka hiçbir ortamda bir araya gelmemiş, yan yana durmamış yazarların buluştuğu bir toplam: Gabriel Garcia Marquez, Jorge Luis Borges, Ursula K. Le Guin, Roald Dahl, Ray Bradbury, Jack Kerouac, Nadine Gordimer, Norman Mailer, Paul Thereoux, Joyce Carol Oates, Philiph Roth, Irwin Shaw, John Updike, James Baldwin bir arada.

Kitap, Borges'in "Öteki" öyküsüyle açılıyor. Yaşlı Borges bir gün bir parkta otururken otuz yıl önceki halini, genç-Borges'i görür. Kesik kesik diyaloglarla hem kendi durumlarını karşılaştırırlar hem de içinde bulundukları durumu tartışırlar. Yaşlı-Borges'in Genç-Borges'e son sözleri şunlar olur: "Evet, benim yaşıma geldiğinde, neredeyse tamamen kör olacaksın. Sadece sarıyı, ışıkları ve gölgeleri belli belirsiz çıkarabileceksin. Kaygılanma. Körlüğün yavaş yavaş gelmesi, o kadar da trajik değil. Yazın yavaş yavaş inen günbatımına benzer."

Evet, meğerse dünyanın pek çok önde gelen yazarı Playboy'da öykü yayınlatırlarmış. Ve bu, o kadar da trajik sayılmazmış. TRT yıllarının buz pateni prensesi Katerina Witt'in geçtiğimiz aylarda Playboy'a soyunduğuna dair haberler Türkiye basınında da yer aldı. Haber kupürlerine dikkatli bakanlar Playboy'un kapağını sadece Katerina Witt'in süslemediğini, ayrıca öyküleriyle Joyce Carol Oates'in ve Ethan Coen'in de yer aldığını görmüş olabilirler. Bu, Joyce Carol Oates gibi belli başlı yazarların hâlâ Playboy'da öyküler yayımladıklarına bir kanıt olarak alınabilir. Ya da özellikle Coen Kardeşlerin yönettiği son film olan Büyük Lebowski'nin geçtiğimiz aylarda gösterildiği düşünüldüğünde, Coen Kardeşlerin hayranları için ilginç bir anekdot...

Marquez'in Playboy Öyküleri derlemesinde yer alan öyküsü, nedense bana Marquez öykülerinin en popüleriymiş (hani sanki onlarca afişini görmüşüm, yüzlerce kez okumuşum) gibi gelen "Boğulmuşların En Yakışıklısı". Hiçbir doğaüstü, mistik, ya da büyülü olayın anlatılmadığı bir öykü. Boğulmuş bir adam deniz kenarında bulunur ve köylülerce gömülür. Olup biten kabaca budur. Ama büyü, öykü kahramanlarının bakışlarına sindiğini daha ilk cümlelerde belli eder. Öykü, denizi yararak usul usul yaklaşmakta olan karaltıyı çocukların görüp düşman gemisi sanmalarıyla başlar. Ama karaltının üzerinde bayrak ya da direk göremeyince balina olabileceğinden kuşkulanırlar. Karaltı daha da yaklaşıp kıyıya vurunca, gidip üzerindeki deniz kalıntılarını temizlerler ve ancak o zaman karaltının aslında boğulmuş bir adam olduğunu anlarlar. Öykünün burasında çocukların durumunu anlatan o inanılmaz cümle geliyor: "Böylece oyalanacak bir şey bulmuş oldular."

Bir zamanlar Marquez'in ısısı sabit tutulan özel bir odada yeni romanlarını yazdığı sık sık söylenirdi. Hatta Marquez bilgisayar ve edebiyatın ilişkisi konusunda düzenlenen bir panelde söz almış ve 'yazarlık serüvenimin en başından beri bilgisayar bana eşlik etmiş olsaydı şimdi iki katı fazla romanım olurdu' demişti.

Playboy Öyküleri'ndeki öyküler illa da erotik öyküler değil. Ana temaları arasında zaten erotizme ağırlıklı yer veren yazarlar, örneğin Jack Kerouac ve Philiph Roth bu seçmedeki öykülerinde de erotizmi önplana çıkarmışlar. Jack Kerouac'ın aklı sık sık otostop yapıp arabasına bindiği kızın halhalında, gaz pedalının üzerindeki küçük, sevimli, kar gibi beyaz çıplak ayaklarında kalıyor.

Philiph Roth'un "Bana Göre Bir Aktörün Yaşamı" öyküsü, 70'li yıllarda Türkçe'ye çevrilmiş entelektüel-erotik romanı *Meme*'yle beraber de okunabilir. *Meme* adlı romanında Roth, Kafka'nın *Dönüşüm*'üne gönderme yaparak, bir sabah kendini dev bir kadın memesi olarak bulan bir edebiyat öğretmeninin hikâyesini anlatır.

Playboy Öyküleri'nin erotizmden çok, güç ilişkilerini irdeleyen öyküler olduklarını öne sürebilirim. Kimi romanlarını İstanbul'da yazmış olmasıyla ünlü siyah yazar James Baldwin'in *Çocuk Adam* öyküsünde hep –başarısız– adamın, hep –başarılı– adamın hep –başarı-umulan– oğlunu boğarak öldürmesinden Irwin Shaw öyküsü "Her Şeyin Bilge ve Adil Olduğu Yer"deki adalet duygusuna dek böyle bu.

Belki de yazarlar pornografinin güç ilişkilerine dayalı bir cinsellik ürettiğini gizlice yazmak istemişlerdir, kimbilir?

TEVFİK SOMAR

TURGUT ACAR'IN

Öykü Kitapları

KAR ÜSTÜNDE KIZIL LALELER
KİMSE BİLMEZ BU ANIYI
YALNIZLIĞIN ÇAN SESLERİ
GÜL BEYAZ
ZAMAN SIZIYOR AYNAYA
ŞAZ (çıkacak)

YÖN YAYINCILIK
EVREN HAN, KAT: 2 CAĞALOĞLU/İSTANBUL
Tel: (0212) 511 79 16

Türkiye'nin Kültür Dergisi

folklor/edebiyat

halkbilim • etnoloji • antropoloji • edebiyat dergisi

17. SAYI ÇIKTI!

- **Türkiye'de Zaman İçinde Değişmeyen Tarihçi Portresi**
  Kurtuluş Kayalı
- **Barış Manço...**
  Metin Turan
- **Kültürlerarası İletişim ve Bir Araştırma Projesi**
  Asker Kartarı
- **Bir Düğün...**
  İlhan Başgöz
- **Kazdağı Masallarında Aile Geleneği**
  Nevin Akkaya
- **Mehmet Akif'in Şiirlerinde Toplumsal Yapı**
  Fuat Özdemir
- **Anadolu Türkmen Ağıtları ve Batı Trakya Türk Ağıtları Üzerine Bir Karşılaştırma**
  /Ö. Faruk Yıldızkaya
- **Seneca'dan "Lucilius'a Mektuplar"**
  /Güngör Varınlıoğlu
- **Orhan Pamuk'un 'Benim Adım Kırmızı'sındaki Dil ve Mantık Yanlışları**
  Haydar Dönmez
- **Günümüz Adana Aşıklık Geleneğinde Mizah**
  Erman Artun
- **Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi'nde Nasreddin Hoca**
  Mustafa Duman
- **Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde Balkanlarla İlgili Efsaneler**
  Metin Karadağ
- **Makedonya ve Diğer Türk Yurtlarında Söylenen Ortak Atasözleri ve Deyimler**
  Mehmet Yardımcı
- **Polonya Halk Kültüründen Kesitler**
  Muhsine Helimoğlu Yavuz
- **Bibliyografyalar ve Bir Nasreddin Hoca Serisi Dolayısıyla**
  Ali Esat Bozyiğit

ve

ETNOMÜZİKOLOJİ ÖZEL BÖLÜMÜ

KİTAPÇILARDA

1. hamur kağıda,
ofset basılı, 256 sayfa

HATAY SOKAK 9/19, KIZILAY-ANKARA
Tel: (0.312) 425 39 20 Fax: (0.312) 417 57 23

MURAT YALÇIN:

Kitabımda çocukluğunu çocukken kaybetmiş bir insan var. Bu yüzden de dünyayla arası bozuk. Ve dalga geçmeyi seviyor...

Hafif Metro Günleri/Anlatı/YKY

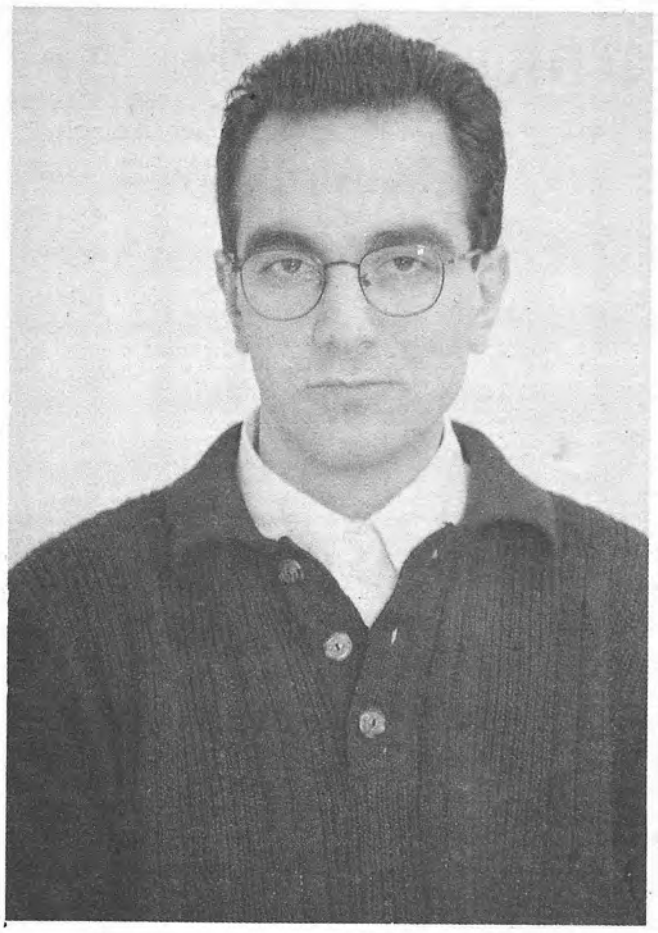

✪ *Korkularıyla, acılarıyla, karabasanlarıyla, saplantılarıyla sergilediğiniz dünya kendi iç dünyanız mı? (Bu dünya kitabın kahramanına ait ise onunla nerelerde buluşuyorsunuz?)*

– İlk kitabım *Aşkımumya*'da olsun, üstüne söyleştiğimiz *Hafif Metro Günleri*'nde olsun hep "kendimden yola çıktığım" söylendi, kimi zaman bir suç işlemişim gibi. İyi de, bir yazar "kimden" yola çıkacak... (Satır arası fısıltı: Kendini saklayabilen yazar!) Bir metnin, enikonu bir kurgunun içinde ille de yazarın kendisini aramak beyhude.

Evet, Murat Yalçın'ın da korkuları, acıları, karabasanları, saplantıları ve daha bir yığın halleri var. Oturup bunları yazmak başka bir şey ama. Yazmak bir "iç dökme" değil benim için, "beni yazmak paklar" desem de kendi kendime.

Hafif Metro Günleri'nde Murat Yalçın'ı *da* bulabilirsiniz diyeyim, kısaca. Bütün yazarlar eninde sonunda *kendi* kahramanlarını yaratırlar.

✪ *Kitabınızda "Kimse kimseyi takmıyor. Olur olmaz her şeye öfkelenen, ya da içinde bulunduğu tehlikelerden habersiz sıntkan kalabalık. Bir de ben!" diyorsunuz. Buradan yola çıkarak, bunca acının, sıkıntının, yalnızlığın nedenini giderek bireyci bireyler olmamıza bağlayabilir miyiz?*

– Hayır, bağlayamayız. Aktardığınız pasajda bir insanın birey olamayanlara duyduğu öfke var. Bireycilik derken egoizmi kastediyorsunuz sanırım, kötü bir şey olarak... Birey olmak bencilliği yenmekle, yenebilme çabasıyla mümkün olur. Kalabalığın bencilliği bireyi ürkütür.

Bu cümlede kalabalığın karşısına dikilebilme cesareti vurgulanıyor. Birey "acılı", "sıkıntılı" ve "yalnız"sa, bunun nedeni kalabalığın hoyratlığı, pervasız saldırısı olmasın? Kalabalığa karışmamanın bedeli olacaktır elbette. "Elle gelen düğün bayram"...

✪ *"Elime bir keser almış, gözü dönmüş bir cani gibi, önüme çıkan insanları kendime kendime yontuyorum (...) içlerini oyuyorum sanki, takır takır, ağaçkakanlar gibi biteviye"... Bunu yalnızca başkalarına değil kendinize de yapıyorsunuz. Nedir kendinizle ve insanlarla alıp veremediğiniz?*

– Kendimi ve çevremi sürekli gözlemleme halindeyim. Gözümü kırpmadan hayatı ve kendimi izliyorum. Yaşadıklarım laboratuarımda işleniyor, şişelenip raflara diziliyor. Yazarken hepsine el atıyorum tabii, dozlarına dikkat ederek... Çapraz sorgulamaların, tersinden okumaların sonu gelmiyor.

Yeni baştan anlamaya çalışıyorum her şeyi. Değer yargılarının, yaşama biçimlerinin sökülüp takılabilir kalıplar halinde insandan insana, zamandan zamana aktarılması canımı sıkıyor. Yeni renkler, tatlar, dokular yakalama uğraşı yıpratıcıdır. Hep tetikte ve yerinden kalkmaya "hazır" bir oturuş benimki...

✪ *Kendi 'ben'inize yolculuk aracı olarak kullandığınız metroyu "Güneş görmemiş demir soğuğu ve kokusu..." sizin içinizdeki 'buzdağı'nı beslediği için mi, yoksa sadece günümüz teknolojisini temsil ettiği için mi seçtiniz?*

– *Hafif Metro Günleri*'ni yazarken yerinde çakışmalar ve buluşmalar oldu. İki ayda yazıp bitirdim, kendi ellerimle. Baktım ki, mayalanıp mayalanıp kabarmaya teşne, hacmini ve oylumunu zorlayacak bir kitap olacak, bıraktım kalemi hemen. Küçücük bir öykücük yazmak üzere oturmuştum masaya, beni iki ay eve mahkûm eden bir kitap çıktı ortaya.

Metroyu, günümüz teknolojisini temsil ettiği için değil, mağarayı temsil ettiği için seçtim, seçmek denebilirse... Metro istasyonlarının girişi, bir mağara ağzı gibi; her sabah insanlar yeryüzüne dökülüyor oradan, vahşice geçen bir günün sonunda inlerine dönüyorlar... İnsanın uykusunu kaçıran bir vahşet resmediyor hayat!

✪ *Kitabın sonuna doğru içinizdeki 'buzdağı'nı sarsıyorsunuz, 'önünden hep geçtiğiniz kilitli odanın kilitlerini söküp atıyor ve içeri giriyorsunuz ürkek adımlarla da olsa.' Yaşamınızdan yorgunluklar, sıkıntılar, yalnızlıklar derlediğiniz anlatının sonu bu şekilde biraz olsun umutla bitmiyor mu, sizce de?*

– "Umut" dediğiniz bir anlık rahatlama... Kitabın sonunda sudan çıktıktan sonra silkelenen bir hayvanın rahatlığı vardı üstümde. Yakın zamana kadar her yıl başında vasiye-

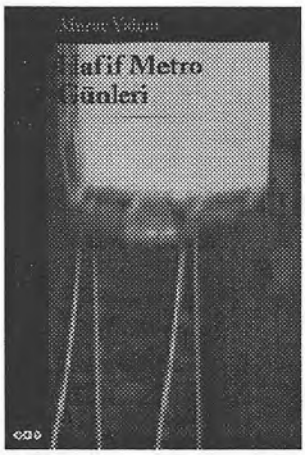

tini yeniden yazıp çekmecesinin bir köşesinde saklayan bir insanın umudu da, mutluluğu da tırnak içinde yazılmalı sanırım...

Yazı masamda hep kafa patlattım; çilingir sofrası kurmadım ki!

✪ *Kitabınızda bazen kendi kendinizi eleştiriyorsunuz. Örneğin, bir yerde "Bana kalırsa, giderek yozlaşıyorum. Ayağı yanık kediler gibi oradan oraya sıçrıyorum. Anlatım, hak getire! Yüreğimi soyuyorum, bir soğan gibi. Hep zar!" Peki eleştirmenlerden nasıl tepkiler aldınız?*

– Abdülhak Şinasi Hisar, "Eğer samimi ve hakiki bir sanatkârsan unutma ki biraz da bir delinin bekçisi olacaksın!" der. Kitabım çıkalı bir yıl oldu, hakkında bir yazıya rastlamadım henüz. Katıldığım televizyon ve radyo söyleşilerinde güzel tepkiler aldım. Eş dost beğendi... Ancak, övenlerin de, yerenlerin de yazdıklarımdan ne anladıklarını öğrenmek isterim.

Ticaret dünyasında para, sanat dünyasında ise övgü dolandırıcılığı vardır, az çok. Ben inandıklarımı, gücümün yettiğini yapabilmek ve hak ettiğim kadar övülmek ya da yerilmek isterim.

✪ *Anlatınız kaynağını belirli konuların döne döne işlenmesinden alarak kendi içinde sarmalanıp burgular yaparak dibe iniyor. Dibe inerken de suyun yüzeyinde hareler oluşturuyor sizin imgenizle: "(((0)))"... Belki de bu im tüm kitabınızı özetliyor.*

– Evet... Bir anlamda "sondajlamalar" toplamıdır *Hafif Metro Günleri.*

✪ *Kitabın başkişisinin tüm karamsarlığına, saplantılarına ve karabasanlarına rağmen hâlâ küçük, ayrıntı olaylarla mutlu olabilen, kırılgan, içe kapalı bir çocuk yönü de var, öyle değil mi?*

– Kitabımın adsız kişisi, seyyar bir anten gibi, çevresinde olup biten her şeyi zihinsel hayretlerinin aynasında dondurarak çerçeveleme çabası içinde. Çocuksu gözlerle dünyayı anlamlandırmaya, şaşkınlıklarını gidermeye çalışırken kimi olaylar eğlendiriyor onu. Bir alay hüzün ve şiddet yaşıyor sonuçta, katıla katıla gülerken bile.

✪ *Bu kitabınızda 'ora'ya yaptığınız yolculuklarla 'o kayran'da düşürdüğünüz çocukluğunuzu bulabildiniz mi?*

– İnsanların çocukluklarını kafamda canlandırmaktan zevk alıyorum. Bir insana "Nasıl bir çocuktu?" sorusuyla başlıyorum. Oradan bakıldığında sırları dökülmemiş, karalıp tozlanmamış bir aynada görüyorsunuz insanları. E tabii, bir yazar insanların saf ve çıplak görüntülerini yakalama peşindedir. İyi şeyler yazabilmek için insana samimiyetle eğilmek gerek.

Kitabımda çocukluğunu çocukken kaybetmiş bir insan var. Bu yüzden de dünyayla arası bozuk. Ve dalga geçmeyi seviyor...

YAĞMUR CEYLAN USLU

AYTÜL UNCU AKAL:

"Beni Bırakma Hayat", hayatın anlamını ve değerini hissederek yaşayan bir insanın, hayata bağlılığının haykırışıdır aslında.

Beni Bırakma Hayat/Öykü/Bilgi Yayınları

✪ *Öykülerinizde yaşama bir noktadan sonra yeniden başlayan bir kadın var. Biraz ürkek, ama umutlu... Kitabınızın ismi de son öyküden almış adını,* Beni Bırakma Hayat. *Bu, biraz da kişinin kendini hayatın akışına bırakışını, bir nevi teslimiyeti ifade etmiyor mu?*

– Evet, doğum ve ölüm, gerçek bir teslimiyettir, buna karşı çıkamayız, ama ya doğumla ölüm arasında yaşanan hayat?.. O, bize ait. Ne acılar, ne hüzünler yaşanırsa yaşansın, hiç beklenmedik bir anda sevinçler yeşertebilen bu hayat bütünüyle bizimdir.

Öykülerde vurgulanmak istenen de, hayatı fark etmeden değil, hissederek yaşamayı hatırlamaktır... Hangi bölümünde olursak olalım, hayatı fark etmek için hiçbir zaman geç değildir. Kitabın adı olan *Beni Bırakma Hayat*, hayatın anlamını ve değerini hissederek yaşayan bir insanın, hayata bağlılığının haykırışıdır aslında. Bir ameliyat öncesinde, hayatı boyunca yaşadığı hüzünlere rağmen, ölmek istemez ve hayata olan sevgisini, *Beni Bırakma Hayat* diye seslenerek belirtir. Dikkat ederseniz, son öykü de bu cümleyle biter: *Beni Bırakma Hayat, seni seviyorum!* Bence bu sesleniş teslimiyet değil, aksine, varolma gücüdür.

✪ *"Sen, beni seven, beni en seven... Beni hep istersin... Ne mezarlıklar, ne hastahaneler, ne üzüntüler, ne sevinçler, hiçbir duygu çalkantısı sevişmekten alıkoyamaz seni.*

Her ortamda, en mutsuz anlarda... Yaşadığını, varolduğunu hissetmenin, yaşama sarılışın tek yolu. Bir uyuşturucu, bir tutkunluk bu yaşamında. Kimliğini, varolduğunu, dünyada yer kapladığını algılayışın. Sevişmek sana kendini hatırlatıyor. Erkek olduğunu..." diyor Toprak adlı öykünüzdeki kadın kahraman. Bu ruh hali ülkemiz kadınları için bir yazgı diyebilir miyiz?

– Her insan, hayata farklı gözlerle bakar. Ancak, insanları mutlu edecek beklentiler, birbirinden çok da farklı değildir ve belirli ana başlıklar altında toplanabilir. Kiminin kendisini en mutlu hissettiği an, işinde başarıya ulaştığı andır. Kimi için, lezzetli bir yemek yediği an çok önemlidir. (Öykülerin birinde böyle bir tip de var.) Kimileri yalnız tatillerde yaşadığını hisseder. Sevişerek yeryüzünde var olduğunu kanıtladığına inananlar da vardır. Ben sözünü ettiğiniz öyküde, böyle bir insanı ele aldım. Sevişmenin iki kişilik bir paylaşım olduğunu fark etmeden, yalnızca kendi arzularını izleyen bir insanı işledim... Bu tip erkeklere sık rastlanır mı bilmiyorum, doğrusu, bu konuda bir tecrübemin olduğunu söyleyemem. Ama, çevremde bulunan kadınların birçoğu, eşlerinin, onların duygu ve düşünceleriyle hiç ilgilenmeden, yalnızca boşalmaya endeksli olduklarından yakınırlar çoğu kez. Bu bir yazgı değildir elbette. Ancak yazık ki, bunun bir

yazgı olmadığını kadınlar ancak, orta yaşı geçtiklerinde anlıyorlar.

Erkeklerin hepsinin böyle olduğunu da düşünmüyorum elbette. Benim, öyküde söz etmek istediğim, bir kadının arzu duyulan bir kişi gibi görünürken, aslında arzu duyulanın yalnızca onun "kadın" kimliği olduğunu fark etmesinin, onda bıraktığı derin izler... Erkekler bunu bilirse, kadınlarını mutlu etmenin yollarını daha çabuk keşfedebilirler diye düşünüyorum.

✪ *Öykülerinizin kadın kahramanları ekonomik özgürlüklerini kazanmış, toplumda bir yer edinmiş kadınlar. İçlerinde bir yazar ve ressam da var. Yine de yaşamdan beklediklerini tam anlamıyla bulamıyorlar. Özellikle de aşkta... Bu nedenle yeni arayışlar içinde ve sürekli iç hesaplaşma halindeler. Verdikleri kararları uygulama gücünü kendilerinde bulamıyorlar. Bunu, toplumun kadına zaman içerisinde hissettirmeden aşıladığı güvensizlik duygusu olarak nitelendirebilir miyiz?*

– Bu konuda söylenecek çok şey var aslında, hangi ucundan başlayacağını şaşırıyor insan. Kadına, çocukluğundan beri sınırları belli bir rol veriliyor: Evlenmek, çocuk sahibi olmak ve mutlu bir yuva kurmak... Bu rolleri kim dağıtıyor? Erkekler mi? Yoo, yine biz kadınlar! Oğlunun kek yapmasını, ya da kız çocuğunun ağaçlara tırmanmasını bir türlü hazmedemeyen yine biz anneler değil miyiz? Acaba kaç anne, öğrenmesi için oğluna bulaşık yıkatmıştır? Kaç anne, hayatı tanıması adına, oğluna vermiş olduğu özgürlüğü, kızına da vermiştir? Ben, erkeklerden yakınan kadınların, önce kendi kendileriyle hesaplaşmaları gerektiği inancındayım. Bu hesaplaşma sonucunda, birçok annenin, kız olsun, erkek olsun, kendi çocuğunun beynini evrensel bir insan olma yolunda değil de, yalnızca cinsel ayrım bilinci içinde eğitip topluma saldığı ortaya çıkabilir.

E, toplumun da zaman içerisinde kadına hissettirmeden aşıladığı güvensizlik duygusunu da eklersek –ki toplum da bu erkekler ve kadınlardan oluşuyor– neden kadının beklentilerini tam anlamıyla bulamadığını, özellikle aşkta mutluluğu bir türlü yakalayamadığını, bir ucundan olsun anlayabiliriz.

Ne yazık ki, erkeklerin birçoğu, bu durumdan yararlanmayı yeğliyor. Bryan Adams'ın bir şarkısı var, bilirsiniz: "*If you ever really loved a woman*"... Yani, "*bir kadını eğer gerçekten sevmişseniz...*" der şarkısında. "*Eğer bir kadını gerçekten sevmişseniz... ona uçması için kanatlarını verirsiniz!*" Bu şarkının tam bu satırında gözlerim yaşarır, duygulanırım. Bu söz o kadar önemli ki, işte sanırım bazı insanlar bunun farkında değil.

✪ *Evlilik "onun mutluluğu, benim mutluluğum" felsefesi ile kadının kimliğinin silinip yok olması anlamına geliyor, özellikle ülkemizde. Siz de bunun altını çizmişsiniz.*

– Evet, çöle dönmüş bir evliliğin öyküsünde, "onun mutluluğu, benim mutluluğum" felsefesinin, bütün kadınlara daha çocuk yaşlardan bir hayat anlayışı olarak benimsetildiğini ve böylece kadının, kişiliğini otomatik olarak silmeye kendisinin şartlandığını anlatmak istedim. Yani aslında kadın bunu isteyerek yapıyor görünüyor ama, gerçekten istediği için değil, öğretilmiş olduğu için yapıyor. Böyle belletilmiş, bunun dışında hareket ettiğinde, evliliğe ve kocaya karşı saygısızlık olacağına inandırılmış.

Kadın, eğer "kanatları" yoksa, bu iç yolculuğun sonunda uçurumdan tırmanabileceği patikaları, tutunabileceği taşları, ağaç köklerini fark edebilir mi? Bunu öyküde bilmek kolay, karakterleri tanıyoruz, üstelik kalem de yazarın elinde! Ama gerçek yaşamda... çok zor.

✪ *Öykülerinizde insan ilişkilerini irdeliyorsunuz. Yüzeysel ilişkilere, ender bulunan dostluklara değiniyorsunuz. "Diyelim ki bir markette alışveriş ederken birini yumrukladın, ya da kasayı soydun. Ya da evliyken, bir başka erkeği sevdin –ki bu toplumun gözünde daha büyük bir suç! Seninle ilişkilerimi kesmeli miyim? Tam benim arkadaşlığıma ihtiyaç duyduğun bir anda, seni terk mi etmeliyim?" diyor Bir Peri Masalı adlı öykünüzdeki kadın kahraman. Toplum ne dereceye kadar ilişkilerimizi yönlendirme gücüne sahip?*

– Ender bulunan bir dosta sahip olmak için, insan önce kendisiyle dost olmalı. Kendi kendine konuşup tartışabilmeli, neyi neden yaptığını, doğrularını, hatalarını açık açık kendisiyle konuşabilmeli.

Dostu olmayan insanlar, henüz kendi kimliklerini keşfedememiş olanlardır. Kendi derinliklerine dalıp, kendi renklerini ve ışıklarını ortaya çıkartabilmiş olan insanlar, aynı özelliklerde olan insanları da kolayca tanırlar, yüzeysel olanları da... Dostluğunuzu verirseniz, alabilirsiniz. Vermeden olmaz. Bazı insanlar yalnızca beklerler. Biri benimle dost olsun... Biri beni sevsin... Biri beni mutlu etsin... Biri beni eğlendirsin... Biri beni... beni... beni!

"*Almadan vermek, verirken almak.*" Bütün sihir burada aslında. *Orman* adlı öyküde vardır bu felsefe. *Beni Bırakma Hayat*'ta da... Almadan vermenin ve verirken almanın değeri, ancak yaşanırsa anlaşılabilir. Oysa insanlar çoğu kez alırken vermeyi düşünür. İşlemin adı üzerinde: Alış-veriş. Veriş-alış denmemiş. Denmemiş ama, burada sözünü ettiğimiz karşılıklı değiş-tokuş (alış-veriş demekten kaçındım) bir etek, bir ayakkabı, ya da tencere değildir. Duygulardan söz ediliyor! Burada önce al, sonra ver mantığı bence yanlıştır, yeterince derinliğe ulaştırmaz insanı, yüzeysel bırakır.

✪ *Daha önceleri çocuklara yönelik kitaplar yazdınız. Bu kitabınızda da öykülere yer verdiniz. Bundan sonra?..*

– Sanıyorum, hayat beni bırakmadığı sürece yazacağım. Yazmayı gerçekten çok seviyorum. *Beni bırakma Edebiyat! Seni seviyorum!*

ŞAFAK GÜNEŞ

Abdülkadir Budak

Bende Kalan Dizeler

Sizin bir cümlenin altını çizmekle yetinmeyip o cümleye dokunduğunuz oldu mu hiç? Bir cümleyi bir kitaptan, önündeki ve ardından gelen öteki sözcüklerin çığlıklarına aldırmadan çıkarıp cebinize koyduğunuz, diyelim ki Sincan'da, Köroğlu adlı bir apartmanın dördüncü katından, merdivenleri kayar gibi inerek sokağa çıktığınız, önce sola, sonra tekrar sola dönerek Kudüs gecesiyle ünlü Lale Meydanı'na götürdüğünüz oldu mu? Metal lale anıtının önündeki bir banka iliştiniz mi o cümleyle birlikte; bankta oturan bir adama "merhaba" deyince, ondan "ve aleykümselam" yanıtını aldınız mı? Selam alma biçiminden hoşlanmadığınız için de, adamdan çok, ortanızda oturan o cümleyle konuşmayı yeğlediniz mi? "*Neden hiç kimse bir insanı, bir şehirde kalacak ya da bir şehri terk edecek kadar sevmiyor*" sorusuyla, bir romana bedel gibi duran bu cümleyle, utanmakla pişman olmak arasında, gözlerinizi kaçırarak çaresizlik, koşulları aşamama durumundan konuştunuz mu? Daha selamlaşmada kaybettiğiniz adamı, bu cümleyi birkaç kez de onun duyabileceği bir ses tonuyla yineleyip kaçarcasına uzaklaştırdığınız oldu mu? Bir özeleştiri, bir vicdan muhasebesi, bir durum değerlendirmesi yerine geçen bu cümleyi, metal lale yapraklarından birine tünemiş serçe kuşuna kaptırıp, o havada siz yerde, minibüslerin, taksilerin arasında koşarak, Sincan'ın başka bir semtine vardığınız, bir kapıyı çaldığınız, Hasan Ali Toptaş adını taşıyan güzel bir adamın, iyi bir yazarın açtığı kapıdan "serçe kuşunu, gagasındaki cümleyi gördünüz mü" sözleriyle içeriye süzüldüğünüz, Aynur Hanım'ın şaşkın bakışları altında balkon kapısına doğru yöneldiğiniz oldu mu? Kuş Sincan'da konacağı balkonu, cümle ilişeceği daktilo tuşlarını bilir diyerek geldiğiniz bu evde, Hasan Ali'nin o bildik mahcup gülüşüne hangi yüz ifadesiyle karşılık verdiğinizi bilemeden, "bin hüzünlü haz"zı içeren bir süreci yaşadığınızı, o cümleye bunun için tutunduğunuzu anlatmaya koyuldunuz mu? Yoksa, upuzun bir şiiri sırtı kalın sayılabilecek bir roman biçiminde yazmayı başaran bu arkadaşla, konuşacak bir şeyler bulmakta sıkıntı çekmeyeceğinizi bile bile uzun uzun susmayı mı yeğlediniz? Kıvrak zekâsına duyduğunuz hayranlığın her geçen gün daha da arttığını hissettiğiniz bir adamın, "ne kuşu Abdülkadir, ne cümlesi" diye sormadan, yavaşça, ne kuşu, ne cümleyi ne de sizi ürkütmeden, psikologları kıskandıracak bir yöntemle, ruhsal bir kazıya başlamaya, derinlerde yatanı bulup da çıkarmaya başlayacağından emin olarak, bir halk türküsünü, o türkünün can yakıcı dizelerini titremekle çatallaşmak arasındaki bir sesle söylemeye kalkıp, "*mecnun olup çöle düşmeyeceksen/ ne leylâ'yı çağır ne çölü incit*" dediğiniz oldu mu? O cümleyle bu dizeler arasındaki organik bağı ve şu andaki ruh halinizi, çaresizliğinizi, utancınızı, sevmenin hakkını verememe konusundaki ayıbınızı, bütün öteki olumsuzlukları, daha doğrusu bütün bunların özetini içerdiği için Adnan Özer'in *yoktu buğdayın un olmaktan ötesi* dizesini de yatırdınız mı masaya?

Aynur Hanım masadaki dizelere bakarak, cümleyi şaşkınlıkla izleyerek "bu çocuğu kaybettik" dedi mi? Hasan Ali, fincan dibindeki telveyi derin okumalara tabii tutan bir falcı edasına bürünmeden inceledikten sonra, bu cümlenin bir cümle olmaktan çıkıp bilcümle hayatı içerdiği görüşünüze katıldı mı? Bu cümle biçimindeki derin sızıyı, daha çok da arkadaşı adına duyumsayıp bir çocuğa uzanan şifalı elleriyle okşadı mı bu cümlenin saçlarını, "seni anlıyorum arkadaş" dedi mi?

Kuş balkonda, cümle içerdeki bir masada öterken, ötüşlerin çığlığa, pişmanlık haykırışlarına dönüştüğüne akıl erdirebildiği içindir ki, bu cümlenin kim tarafından yazıldığı değil, kimde içselleştiği üstünde durdu mu? Aynur Hanım'ın getirdiği çayın içine şeker yerine bu cümleyi attığınızı, çayı kan tadıyla içtiğinizi balkondaki serçe kuşu fark etmediyse bile, Hasan Ali fark etmiştir dediğiniz oldu mu? Nisanda yapraklarını dökmeye başlayan bir ağaç nasıl olabilirse bu adamın da öyle olduğunu, bir de çaresizlikten beslenen bütün aşkların "bin hüzünlü haz" demek olduğunu kimse bilmese Hasan Ali Toptaş bilir diyerek, gecenin geç bir vaktinde her zaman olduğu gibi evinize döndüğünüz, çalışma odanızdaki rafların birine yönelip, oradan *Akif Kurtuluş* imzalı "Romantik Korno" adlı bir kitabı çekip çıkardığınız, yırtarcasına 24. sayfaya geldiğiniz, "*neden hiç kimse bir insanı, bir şehirde kalacak ya da bir şehri terk edecek kadar sevmiyor*" cümlesini yerli yerinde bulduğunuz oldu mu? Hiçbir şey olmamış gibi, bütün bunlar yalnızca bir kurguymuş gibi, bir cümle bir yazının içindeki bildik yerini yeğlemişse, kimse sevgilisi için bir şehirde kalmayı ya da başka bir şehre gitmeyi göze alamayacak demektir.

Mart ayı dergilerinden

Edebiyat ve Eleştiri: *Eskiciler sormaz nasılsa aldıklarının geçmişini* (Özlem Sezer). *Bir yeni oğlak daha sıçrayabilir/ senin üzüntüyle dokunmuş sesinden/ gözlerinin parlayan nehirlerinden/ uzak yazlardan incir sütlerinden* (Yunus Koray). *Bir su icat ettik, bir karanfil büyüttük hep arkamızda/ Gökyüzü inan bu yüzden kopya* (Ayhan Bozkurt). **Adam Sanat:** *Uzakta, çok uzakta bir mandolin sesi/ Bir mandolin sesine gömülür sessizce/ Annelerle yaz bahçeleri (*Ali Asker Barut). **Islık:** *Yalan nasıl bir şeydir/ gülden önce mi gelir/ kırıklarıma dokunma hayâl/ taşa benzer bir şeydir* (Sadık Yaşar). **Dize:** *İmzası çürümeden aşkın neminden/ hangi yola yolcu gitsem* (Sadık Yaşar). **Öküz:** *Ölüm adına hayatı temiz tutalım* (Mustafa Irgat). *Sokaklar kapandır, odalar pusu, ruhu burkar aldanış/ Neden herkes gönlünü değil de, tuzağını korur* (Akif Kurtuluş). *Bilmeli dünya sevdalısı, kandandır ateş gemisi/ Kadının uykusundan biçilen yelken bezi/ Yüzdürür meçhule gidenin kalbini* (Adnan Özer).

Bende Kalan Bir Şiir

ben sana teşekkür ederim

Ben sana teşekkür ederim, beni sen öptün
Ben uyurken benim alnımdan beni sen öptün,
Serinlik vurdun korulara, canlandı serçelerim,
Sen mavi bir tilkiydin, binmiştin mavi ata,
Ben belki dün ölmüştüm, belki de geçen hafta.

Sen bana çok güzeldin, senin ayakların da.

ÜLKÜ TAMER

Yücel Kayıran

Şiirin Sebebi

Abdülkadir Budak'a Yanıt

İnsanlar çamaşırlarını kirlendiği için değiştirirler, peki, ya şairler şiirlerini neden değiştirirler?

Bir şairin şiirini değiştirmesi, bir insanın çamaşırını değiştirmesi kadar kolay değildir. Bir şiirin değişmesi ile değişen, o şiire ait imge sisteminin, belli kelimelere yapılan vurgulamaların, konuşma tarzının, retoriğin, konuşanın, yani şiire ait öznenin dünya ve hayata ilişkin düşünme tarzı ile kaygılarının değişmesidir. Bütün bunların değişmesi ise, söz konusu şiire ait öznenin, yani insanın değişmesi demektir. Şair, kendi yarattığı bir şeyi, yani onunla aynileştiği şeyi değiştirmektedir. Çünkü yaratan ile onun yarattığı şey, metafizik olarak aynı türdendir.

Bütün bu zorluklara rağmen, bir şair neden ve nasıl değiştirir şiirini; şiirlerine ait özneyi.

Diyelim ki; solcu bir şair, başlangıçta, gençliğinde, öğrenciliğinde, diyelim yetmişli yıllarda sosyalist ideolojiye angaje olan genç bir öznenin şiirini yazıyor. Bu şair, zamanla, ortaya çıkan çeşitli fırsatlarla toplumsal kesimler içinde yukarıya doğru ilerliyor; örneğin bir üniversitede profesör oluyor, bir bölümün başkanı oluyor; çevresi, yaşamı, alışkanlıkları değişiyor. Yavaş yavaş "eski" şiirinin öznesine yabancılaşıyor ve o şiirinden kopuyor. Eski şiirinin öznesi olan sosyalist ideolojiye angaje olmuş anlatıcıdan burjuva sınıfının alışkanlıklarına, tutumlarına, dünyaya ve hayata bakış tarzına angaje olmuş anlatıcıya geçiyor ve bu öznenin şiirini yazmaya başlıyor.

Bu örnekte değişmeyi belirleyen şey etik, poetika ve ideoloji ile ilgili kaygılar değil, her değişen duruma uyum sağlayan çıkar kaygısıdır. Yazılan şey, yazanın güncel çıkarlarına göre belirlenmekte, güncel çıkarlar değiştiğinde yazılan şey de değişmektedir. Şair, gençliğinde sosyalist ideolojinin talepleri kendi çıkarlarına uygun olduğu için o ideolojiyi benimsemiş ve o ideolojinin tasarımına ait öznenin şiirini yazmış; sonra, aradan yıllar geçmiş, sınıf atlamış, bu sefer de, içinde yaşadığı sınıfın kendisine sağladığı çıkarları tehdit eden bir öznenin şiirini yazmaktan vazgeçerek, bulunduğu sınıfın düzlemine ait bir öznenin şiirini yazmaya başlamıştır.

Burada önemli olan, bir şairin toplumsal yapı içinde sınıf atlaması fenomeni değil, bir şiire ait öznenin varlıksal konumunun neye göre belirlendiği ve neye göre değiştirildiğidir. Genellikle, şiirin asli merkezine, izleksel düzlemine canlı bir varlık olarak insan değil, tâli merkezde, konu düzleminde yer alabilecek olan, toplumsal yaşamda belli bir statüye sahip birey konulmakta ve bu bireyin şiiri yazılmaktadır. Oysa aslolan canlı bir varlık olarak insanın şiiridir.[1]

Burada, "canlı varlık" nitelemesini, doğadaki "cansız varlık" ile, yani şeylerle, cisimlerle karşıtlık içinde değil, yorumcuların çeşitli ideoloji ve din yargılarıyla ürettikleri belli bir "insan tasarımı" olması anlamında "cansız varlık" ile karşıtlık içinde kullanıyorum. Canlı varlık olarak insan ile bir tasarım olarak insan karşıtlığından söz ediyorum. Biri bir varlık, diğeri bir tasarım.

*

İnsanın, diğer canlılar içindeki statüsü konusunda yaygın bir kanı vardır: İnsan, hayvana oranla daha güçlü, daha gelişmiş ve daha üstün, dolayısıyla ayrıcalıklı bir varlıktır; diye... Bu kanının oluşumunda din ile bilim ve felsefenin önemli katkıları olmuştur. Bu, insanın, diğer canlılar içindeki statüsü konusunda din ile bilim ve felsefenin ortak bir bakış açısına sahip oldukları anlamına gelir. Dolayısıyla, insanı hayvandan daha güçlü, daha gelişmiş, daha üstün görmeleri bakımından her üçü de aynı hizada yer alırlar. Din için insan "eşref-i mahlukât"dır; varlıkların en şereflisi... Felsefe için, insan akıl sahibi bir varlıktır. Akıl ise diğer canlılarda olmayan bir şey... Organik bilimlere göre insanın sinir sistemi hayvanlara oranla en gelişmiş bir yapıya sahiptir.

Bu ortak anlayışa göre insan, gelişim sürecini tamamlamış, aklı selime ulaşmış bir varlıktır. Bu bakış tarzında, insanın doğduğu andaki, bebekliğindeki, çocukluğundaki, ergenliğindeki, gençliğindeki halleri ve koşulları göz ardı edilir. Bu anlayışa göre, insanın varoluşunda çocukluğun, ergenliğin belirleyici bir değeri yoktur. Oysa, bütün bu dönemler insanın olma sürecini oluşturur. İnsanın diğer canlılar içindeki yeri, onun doğma ve olma süreciyle başlar. Çünkü insanı hayvandan ayıran özellikler onun doğma ve olma sürecinde gizlidir. Hayvanlar doğduklarında olan, insan ise olmak üzere olan bir varlıktır. Erasmus, atlar at olarak doğar, insanlar insan olarak doğmaz, oluşturulur, der ya... Dolayısıyla, insan diğer canlılardan daha güçlü olan değil, varolmasını tek başına gerçekleştiremeyecek kadar güçsüz bir varlıktır. Bu nedenle, doğduğu andan itibaren yaşadığı her deneyim, onun başına gelen halleri oluşturur. İnsan başına gelen hallerle olur.

İnsanın doğma ve olma süreci, şiirin varoluş sebebidir. Nedeni değil, sebebi. Neden, belirlenimci bir gücü ifade eder; sebep ise içerden oluşturucu bir gücü... Şiir içerden gelen bir içerlemedir, ama herhangi bir şeye karşı yaşanan bir içerleme değil, doğada doğaya karşı yaşanan bir içerlemedir.

İnsanın olma süreci şiirin sebebidir. Şiiri, felsefe ile din ve bilimden ayıran özellik burada gizlidir. Şiir insana, insanın doğma ve olma süreci içinden bakar. Doğan her varlık ölür. Olan her varlık bozulur. Şiirin insanı, doğma-olma-bozulma ve ölme sürecinin bütünlüğündeki insandır. İşte, canlı bir varlık olarak insan derken, doğma-olma-bozulma ve ölme sürecinin farkında olan ve bu farkındalıkla olup bitene bakan ve edimde bulunan insanı kastediyorum.

Canlı bir varlık olarak insan kavramının karşıtını bir tasarım olarak insan veya insan tasarımı oluşturur.

*

İnsan tasarımları, insanın nasıl bir insan olması gerektiğine ilişkin tasarımlardır, bu tasarımların oluşumunda dikkate alınan, insanın canlı bir varlık olmasından kaynaklanan özellikler değil, çeşitli din ve ideolojilerin insan hakkında söylediklerdir. İnsan tasarımları, bize nasıl bir insan olmamız gerektiğini söylerler; söz konusu insan tasarımına ilişkin davranış kalıpları sunarlar ve kişilerden bu davranış ka-

lıplarına göre davranmaları beklenir. İnsan tasarımları, insanın olma sürecine ilişkin metafizik kalıplardır. İnsan tasarımlarının gücü, kişinin dünyaya, hayata, diğer insanlara, onlarla ilişkilerine bakış tarzını belirlemesinde görülür. Her insan tasarımı bir cemaat oluşturmayı hedefler; aynı zihniyet yapılarına sahip, aynı tutumları gerçekleştiren kişilerin oluşturdukları cemaatleri... Burada doğru davranışın ölçüsü etik kurallar değil, söz konusu cemaatin çıkarlarını savunmak, söz konusu insan tasarımlarına göre eylemde bulunmak, gibi fenomenlerdir.

Çeşitli insan tasarımları söz konusu... İslamcı insan tasarımı, burjuva insan tasarımı, sosyalist insan tasarımı, milliyetçi insan tasarımı vb. gibi... İslamcı insan tasarımının hedefi İslamcı kişiler yetiştirmek, burjuva insan tasarımının hedefi burjuva kişiler yetiştirmek, sosyalist insan tasarımının hedefi sosyalist kişiler yetiştirmektir. Kişilerin söz konusu insan tasarımlarına göre 'yetişme'leri o insan tasarımının cemaatlerinde gerçekleşir. Bu şairler için de geçerlidir. Dolayısıyla "Ben İslamcı bir şairim." diyen bir şair, "Ben İslamcı insan tasarımına göre yetişmiş bir kişiyim."; "Ben burjuva bir şairim." diyen bir şair "Ben burjuva insan tasarımına göre yetişmiş bir kişiyim." demek istemektedir. Bu şairler, "Ben insanın şiirini yazıyorum." derken de, demek istedikleri canlı bir varlık olarak insan değil, söz konusu cemaatlere ait insan tasarımıdır. Örneğin "Bir nehre ve kadına ancak böyle girilir." dizesinde söz konusu olan canlı bir varlık olarak insan değil, belli bir insan tasarımına ait bir erkek imgesidir. Yani, belli bir cemaat içinde, belli bir insan tasarımına göre yetişen bir şair, şiiri ile, kendi gerçek varoluşunu, yani canlı bir varlık olarak insanı temsil edemez. Onun temsil ettiği, içinde yer aldığı cemaatin insan tasarımıdır. Althusser, insanlar ideolojide gerçek varoluş koşullarını, gerçek dünyalarını, kendilerini temsil etmezler, orada temsil edilen bu varoluş koşullarına karşı olan ilişkileridir; der ya...

Söz konusu insan tasarımının vakti geçtiğinde, ona ait şiirin yaygınlığını yitirmesinin nedeni de budur. Bazıları "uyanık" davranıp, "günün" modası olan "yeni" bir insan tasarımına iltica edebilir. Bunlara "modacı" şairler diyorum.

Bununla birlikte, kendisini "İslamcı", "sosyalist" olarak tanımlayan bir şairin, gerçekten öyle olup olmadığını anlamak için, bu sözlere değil, söz konusu tanımlamanın özelliklerini, yazmış olduğu şiirin öznesinin taşıyıp taşımadığına bakmak gerekir. Çünkü bu tanımlamalar söz konusu cemaatin sağladığı olanaklardan yararlanmak için yapılıyor olabilir veya bilgi eksikliğinden kaynaklanan zaafları içerebilir. Örneğin "entelektüel şiir" adlandırması böyle bir zaafı içerir. Türkiye'de, entelektüel olmak ile burjuva veya aristokrat olmak genellikle birbirine karıştırılır. Çoğu zaman entelektüel derken kastedilen aristokrat veya burjuva olmaktır. Entelektüel olmak bir tavır ve bir bilinç durumudur; kişisel çıkarlarına ters düşmesine rağmen adaletsizlik ve haksızlıkla sıralanan edimlere karşı eleştirel bir tavır geliştirebilme durumudur. Oysa aristokrat veya burjuva kavramları bir yaşama tarzına işaret eder; bazı insanların yaşama koşullarına göre ayrıcalıklı koşul ve olanaklarla kurulmuş bir yaşama tarzına... Dolayısıyla "entelektüel şiir" derken kastedilen, burjuva, aristokrat insan tasarımına ait insanın şiiridir.

Şairlerin şiirlerini değiştirmelerinin nedeni, canlı bir varlık olarak insanın şiirinden çok, genellikle, zamanın modası olan bir insan tasarımının şiirini yazarak şiire başlamalarıdır. Bu serüven bazılarında, belli bir insan tasarımının şiirinden, canlı bir varlık olarak insanın varoluşunu merkez edinen bir

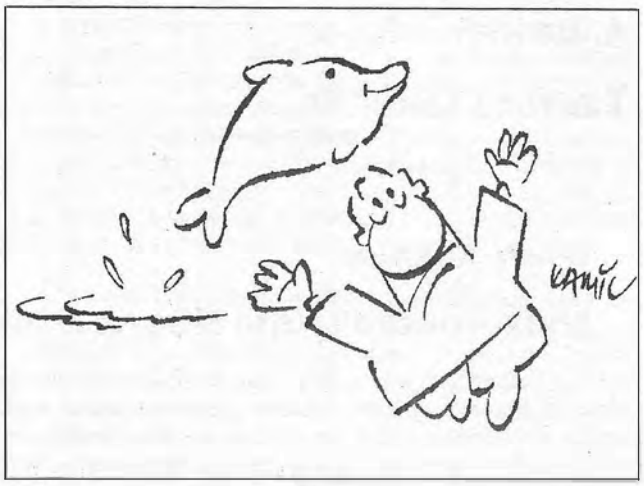

şiire doğru giderken, bazılarında, zamana göre moda olan bir insan tasarımından "yeni" moda olan bir başka insan tasarımına doğru gerçekleşmektedir.

*

Benim kuşağımın, bu cemaatler konusunda "talihsiz" bir durumu vardır. Benim kuşağım derken 12 Eylül öncesi kuşak ile 12 Eylül sonrasında oluşan kuşak arasında yer alan kuşağı kastediyorum. Ergenlik yıllarını, okumak için kılavuza gereksinim duyulan yıllarını, askeri yönetimin cemaatleri lağv ettiği yıllarda yaşayan kuşağı... Bir şey öğrenmek istiyorsa, bunu ancak kendi kişisel çabalarıyla başarmak durumunda olduğunu fark eden kuşağı... Kişisel olarak, söz konusu cemaatlerin içinden kuramsal olarak geçtiğimi belirtmeliyim. Ece Ayhan, biz tüzüklerle çarpışarak büyüdük kardeşim, der ya... Ama cemaatler sizin onun içinden kuramsal olarak geçmenizi değil, ast-üst ilişkilerini yaşayarak geçmenizi isterler. Önemli olan cemaatin kökenindeki felsefi yargılar değil, çıkarlardır. O nedenle, bugün cemaatçilik yapan, ama o cemaatin kökenindeki felsefi düşünceden bihaber olan kişilerin, sadece güncel çıkarları için "Biz aynı cemaatten değil miyiz?" diye çırpınışlarını değerli bulmuyorum.

Benim kuşağım, sanırım o "talihsiz" durumundan olsa gerek, kimseye cemaatçi bir borçluluk duygusu hissetmeyen bir kuşak... Bu talihsizliğin benim için, iyi bir "talih" olduğunu belirtmeliyim. Canlı bir varlık olarak insanın dışındaki insan tasarımlarına ve bu tasarımların savunucularına yabancı kalışımız buradan geliyor.

(1) "Ne demek 'öznenin bir canlı olarak insan düzlemine gelmesi?'" diye soruyor, Abdülkadir Budak. Yazısının, neredeyse tamamını, benim yazımdan yaptığı alıntılarla kuran bir kişinin, aynı yazıda yer alan ve sorusunun cevabı olan "Bir canlı varlık olarak insan düzlemi kavramıyla, insanın gerek ötekiler, gerekse iktidar ilişkileri karşısındaki konumunun pozitif veya negatif halinden kaynaklanan kaygı ve hırslar ile değil, sadece canlılar içinde olup bitenin ve ölümün farkında olan bir canlı düzlemine gelmesini kastediyorum." tanımını görememesi, fark edememesi ve kendi kendine tartışması durumunun, benim için şaşırtıcı olmadığını belirtmeliyim. Demek ki, konuyu biraz daha açmak gerekiyor. Bu fırsatı verdiği için, kendisine teşekkür ediyorum.

A. Devrim Erdoğan

YERYÜZÜ GÜNCESİ

DÜNYA KİTAPLIĞI

Shakespeare'i Nasıl Bilirsiniz?

Oscar Ödülleri'nin muzaffer filmi *Shakespeare in Love* (Âşık Shakespeare), ünlü yazarın yaşamöyküsüne ilişkin mitleri eğlenceli bir dille kurgulayarak gönülleri fethetti. Geçen aylarda sonuçlanan bir ankete göre 'Binyılın en önemli kişisi' seçilen Shakespeare her dem gözdeydi aslında, ama bu demlerde popülaritesi daha da bir arttı. Daniel Rosenthal da 'çorbada benim de tuzum bulunsun' diyerek bir araştırma yapmış. The Times gazetesinde yayımlanan araştırma, Shakespeare uzmanlarının, yazarla ilgili efsanelerden hangilerinin doğru, hangilerinin yanlış, hangilerinin de tartışma konusu olduğuna yönelik açıklamalarını içeriyor. Araştırma sonucunda ortaya çıkan `12 mit'in bir kısmı tanıdık gelse de, çoğu şaşırtıyor.

I. Shakespeare diye bir yazar yaşamadı

Shakespeare ile ilgili en çok bilinen mit bu olsa gerek. Shakespeare'in dehasına yürekten inanan Stratford'lular, doktrinlere karşı çıkmakla ünlenen Oxford'lular ve oyunların aslında 17. Oxford Dükü Edward de Vere ile Bacon tarafından yazıldığını ileri süren Bacon'cular arasında yıllardır sürüp giden bir tartışmanın da başlıca unsuru olageldi bu mit. 19. yüzyılda Thomas Looney adlı araştırmacının ortaya attığı sav da Edward de Vere ile ilgili iddiayı destekler nitelikte. Mitin en tuhaf çeşitlemesine gelince: Sözde, 1593'te ünlü oyun yazarı Christopher Marlowe bir tavernada çıkan tartışmaya karışır, ortalığa tartışma sırasında öldüğüne dair bir söylenti yayar ve o günden sonra tüm oyunlarını William Shakespeare adıyla yazar.

II. Shakespeare'in oyunlarının çoğuna başkaları yardım etti

Bu mit, akla daha yakın iddiaları içeriyor. Stratford Üniversitesi'nin Shakespeare Merkezi'nde öğretim görevlisi olarak çalışan Robert Smallwood, "Dünyanın hiçbir yerinde akademisyenler, oyunların sözcüğü sözcüğüne Shakespeare'e ait olduğuna inanmaz" diyor. Shakespeare'in oyunlarının hangi sahnelerinde kimlerin parmağı olduğunu açımlamak üzere binlerce kitap ve makale yazan yüzlerce akademisyen –ki bunlara İngilizler "ayrıştırıcılar" adını takmış– birbirinden ilginç ve değişik yargılara vardılar. Oyunlardaki söz sanatlarının niteliklerinden yola çıkan akademisyenler *VI. Henry*'nin üçüncü bölümünde Marlowe'un, *Kral'ın Adamları, Veronalı İki Bay* ve *VIII. Henry*'de de John Fletcher'ın kaleminin etkilerini görüyorlar.

Yine akademisyenlere göre, *Titus Andronicus* adlı oyun ise Marlowe, Thomas Kyd, Robert Greene ve George Peele'in katkılarıyla, bir Holywood filminin senaryosunun uğradığı değişiklikten daha fazla değişikliğe maruz kaldı.

Bu konudaki son tartışma, *Macbeth*'in Thomas Middleton'un yardımıyla yazılmış olması (ya da olmaması) üzerine yoğunlaşmış durumda.

III. Shakespeare, en iyi rolleri kendine ayırırdı

Yazar, hiç kuşku yok ki, kendi yazdığı oyunlarda rol alıyordu. Pek çok araştırmacı, oyunların kilit rollerini kendisine ayırdığını düşünüyor. Örneğin *Kısasa Kısas*'taki Dük rolü ya da *Fırtına*'daki Prospero rolü...

IV. Shakespeare Katolikti

Elizabeth devrinde Katolik olmak vatan haini olmakla eş anlamlıydı. Buna karşın, Shakespeare'in oyunlarında Katolik inancına gönderme yapan sahneler (örneğin *Hamlet*'te hayaletin Araf'tan dönüşü), yazarın gizliden gizliye Roma'ya yakınlık duyduğuna dair kuşkuları arttırıyor. Babasının Protestan kilisesinden kovulmuş olması da bu kuşkuları güçlendiriyor.

V. Shakespeare bir askerdi

Yazarın Anne Hathaway ile evlendiği tarihten Londra tiyatrolarında boy göstermeye başladığı 1592'ye kadar geçen on yıllık zaman dilimi "kayıp yıllar" olarak bilinir; çünkü

bu dönemde Shakespeare'in nerede olduğu ve ne yaptığına dair pek bilgi yok. Bu "kayıp yıllar"da neler olup bittiğini açıklamak amacıyla pek çok teori ortaya sürülmüştür. Pek çok kişi o yıllarda Shakespeare'in İngiliz ordusunda görev yaptığını iddia eder. Bir grup araştırmacı, yazarın oyunlarındaki savaş sahnelerinin, yazarın Flanders'ta yaşadığı savaş deneyimlerinden esinlenerek yazıldığını söyler. Bir diğer grup da, yapıtlarda yer alan İtalya tasvirlerinin kusursuzluğunu, yazarın oralarda uzun bir süre geçirmesine bağlar. Duff Casper, 1940'ta yayımlanan Shakespeare biyografisine "Çavuş Shakespeare" adını vermiştir.

VI. Shakespeare bir öğretmendi

Bugün böyle bir iddianın var olmasını, John Aubrey'in 1697'de kaleme aldığı ve pek çok biyografiyi bir araya getiren "Brief Lives" adlı yapıtta yer alan "Gençlik yıllarında Shakespeare öğretmenlik yapmıştı" şeklindeki nota borçluyuz. Bu yüzyılın başlarında E.K. Chambees adlı bir araştırmacı da, Elizabeth döneminde Loncashire'da yaşamış Katolik bir aileye ait olan ve üzerinde "William Shakeshaft" adlı bir özel öğretmenin adının yazılı olduğu bazı belgeler bulmuştu.

VII. Shakespeare biseksüeldi

Shakespeare'in 100'den fazla sonesi yakışıklı ve aristokrat bir genç adama ithaf edilmiştir, ya da doğrudan onun hakkında yazılmıştır. Pek çok teorisyen bu kişinin 3. Southampton Kontu Henry Wriothesley olduğunda hemfikir. Bu, "yüzündeki şehvetli gülümsemeyle hastaları iyileştiren" adam her kim idiyse, Shakespeare'in ona duyduğu ilgi platonik bir aşkın ötesine geçmiş olsa gerek. Bu mit, Frank McGuinnes'in 1997'de prömiyeri yapılan "Mutabilitie" adlı oyunuyla da destek kazandı. McGuinnes'in oyununda, 1598'de iki aktör, Shakespeare'le birlikte İrlanda'da baş başa kalırlar ve oyun, yazarın doymak bilmez eşcinsel arzularına göndermeler yaparak sürer.

VIII. Shakespeare çokeşliydi

Eğer, sonelerde adı sıkça geçen gizemli "Dark Lady"nin gerçekten yaşadığını; bu kara gözlü, kara saçlı dilberin, bir kocası olduğu halde Shakespeare'le aşk yaşadığını kabul edersek, o zaman sevgili Will'imiz karısı Anne Hathaway'in kadınlık onuruna epey leke sürmüş demektir. Tabii bu tür savlar, ancak sonelerin otobiyografik nitelik taşıdığını, Word Sworth'un deyimiyle "Shakespeare'in kalbinin kilidini açan anahtarlar" olduklarını kabul edersek ancak bir anlam ifade eder. Ancak bugün "Dark Lady"nin kimliğine dair en küçük bir ipucu yok elimizde. İngiltere'nin en önemli tarihçilerinden Desmond Olivier Dingle, 1993'te yayımlanan *Shakespeare: The Truth* adlı çalışmasında, yaygın kanının aksine, büyük şairin "Dark Lady"nin adını "utanılacak bir şeyi olduğu için değil, kendisi de onun kim olduğunu tam olarak bilmediği için" gizlediğini belirtiyor.

IX. Shakespeare'in gayrimeşru bir oğlu vardı

Restorasyon Devri'nin ünlü oyun yazarı William D'Avenont'ın, Shakespeare'in gayrimeşru oğlu olduğu söylenir. Shakespeare, Stratford ve Londra arasında yaptığı yolculuklarda mola vermek amacıyla Oxford'da, D'Avenant'ın annesinin sahibi olduğu bir handa mola verirmiş. Ancak anlaşılan Shakespeare'in bu konaklamalardaki tek amacı sıcak bir yatak bulmak değilmiş. D'Avenant, Shakespeare 42 yaşındayken dünyaya gelmiş.

X. Shakespeare yasadışı avcılıktan tutuklanmıştı

17. yüzyıla ait bir söylenti, Shakespeare'in, Sir Thomas Lucy'nin Stratford'un dışında bulunan arazisinde izinsiz ve yasadışı geyik avlamaktan dolayı tutuklandığını iddia eder. Yine söylentiye göre Shakespeare Sir Lucy hakkında alaycı bir balad yazarak güya ondan intikam alır, ama ne yazık ki bir de bu nedenden dolayı tutuklanır ve Stratford'u terk etmek zorunda kalır. Daha sonra Sir Lucy'yi *Windsor'ın Şen Dulları*'nda "Sığ Adalet" olarak karikatürize edecektir.

XI. Shakespeare gençliğinde hayvan hakları savunucusuydu

1709'da yayımlanan *Shakespeare Oyunları*'nın önsözünde, büyük şairin gerçek anlamıyla ilk biyografisini yazan Nicholas Rowe, Shakespeare'in babasının bir deri tüccarı olduğunu söyler. Oysa, Will, hayvanların derilerinin parşömen yapmak için parçalara ayrıldığını görmekten nefret eder ve zavallı hayvanların kötü kaderleri üzerine dokunaklı konuşmalar yapar. Eğer bu bilgiler doğruysa –bugün gerçek olup olmadığı hâlâ tartışılan– 'kasap çırağı' olarak çalıştığı günlerden de nefret ediyordu.

XII. Shakespeare'i içki öldürdü

En son mit de Shakespeare Enstitüsü'nden Peter Holland'ın imzasını taşıyor. Holland'a göre Shakespeare, Ben Johnson ve şair Michael Doryton'la mükellef bir içki âlemi yaparken geçirdiği alkol şokundan öldü.

İnanmak ya da inanmamak... İşte bütün mesele bu.

Bir Yüz

Carol Ann Duffy

Carol Ann Duffy, İngiltere'deki Poet Laureate yarışında şu anda bayrağı en önde taşıyan isim. (Poet Laureate ile ilgili ünvanı ve bu ünvanın şimdiki taliplileri hakkında geçen ay kısa bir bilgi vermiştik.)

Duffy, geçen ay The Sunday Times'da yaptığı bir söyleşide özel yaşam ve sanatıyla ilgili ayrıntılara değindi.

40'lı yaşların ortalarında olan Duffy, İşçi Partisi'nin sadık bir üyesi olan bir babanın kızı olarak dünyaya gelmiş. Ailesinin partiyle olan köklü bağları; Duffy'ye ödül üstüne ödül kazandıran, pek 'sıkı' olmayan, esprili ve dokunaklı şiiriyle birleşince Duffy için Poet Laureate olabilmek için elverişli koşullar sağlanmış oluyor. Çocukluğunda önceleri geleneksel şiirle ilgileniyormuş Duffy. O zamanlar Chaucer, Keats ve Kipling en gözde şairleriymiş. Ancak daha sonra Roger McGaugh, Adrian Henry ve Brian Patten gibi Liverpool'lu şairlerle tanışmış.

1993'te Whitbread Şiir Ödülü'nü kazanan Duffy, annesinin İrlandalı köklerinin şiir anlayışında büyük etkisi olduğunu belirtiyor. Çocukken evlerinde sürekli masalların anlatıldığını söyleyen şair, dünyayı gözleriyle değil, kulaklarıyla algılamasının nedeninin bu masallarda aranması gerektiğine inanıyor. "Masallara ve onların şiirsel doğasına ilgi duydum hep. Roman ve tiyatro bana daha uzaktı" diyor Duffy.

Şiir yazmaya başlaması küçükken yaşadığı bir aşk sonucunda olmuş. 11 yaşındayken kendi okulundaki bir kıza âşık olan Duffy, onun için tam 312 şiir yazmış. "Abartmış

olabilirim ama hiç kuşku yok ki beni sanata iten şey bu tutkulu aşktı." Şu anda da Jackie Kay adlı bir kadın şairle yaşayan Duffy, "Hâlâ şiir yazıyor olmamın nedeni, okuldaki kızlarla yaşadığım aşkların bana verdiği esindir" diyor.

Şiirlerinde hem serbest ölçüyü hem de uyağı kullanıyor. Küçük yaşlarda okulda soneleri öğrendiği için çok mutlu. Uyağın şiir için çok önemli bir yapı olduğunu düşünüyor. "Sanırım bu ülkenin insanları olarak biz beyinlerimizde uyaklarla büyüdük, çünkü biz Shakespeare'in çocuklarıyız" diyor.

Galler Prensesi Diana'nın ölümünden sonra St. James Sarayı'nın dışındaki çiçekler ve mumlardan esinlenerek bir şiir yazan Duffy şiirinde "İngiltere'nin tacının paslanmaya başladığını" söylüyor. Ancak bu şiir Poet Laureate'i resmi olarak atayacak olan Kraliçe'yi pek de hoşnut etmemiş olsa gerek.

Şiirin, kenar mahallelerde ilgi gören basit dergi ve gazetelere kadar inmesi gerektiğini düşünen Duffy, "şiir dehası", olgusunun modasının geçtiğine inanıyor. Şiir kitaplarının satması için daha yaratıcı pazarlama yöntemlerinin bulunması gerektiğini söyleyen Duffy, şiirin de yaygın bir şekilde ve her yerde okunmasının ancak bu yolla mümkün olabileceğine inanıyor.

Daha önce Poet Laureate ünvanını taşıyan Ted Hughes'ü eleştirmekten kaçınan Duffy, Hugs'e büyük hayranlık besliyor. Ancak, eskilerin 'dahi şair' imajına da eleştiri yöneltmekten kendini alamıyor. Dünyayla ilişkilerini koparmış, 'münzevi' şair tipinin de modasının geçtiğini düşünen Duffy, "Auden figürü artık geçmişte kaldı. Ast-üst ilişkileri de öyle. Şiirde hiyerarşi artık sona ermeli. Çünkü artık şiir de, biz de daha demokratiğiz" diyor.

Okurlar bu yazıyı okudukları sırada büyük olasılıkla Poet Laureate yarışı sonuçlanmış olacak. Yarışın galibinin de, eğer büyük bir sürpriz olmazsa, Carol Ann Duffy olacağını kestirmek güç değil. Seamus Haney ve Perek Walcott gibi iki usta çoktan yarış dışı kaldı. Ve bayrağı şimdi popüler, kolay anlaşılır şiirin temsilcisi ve savunucusu Duffy taşıyor.

Posta Kutusu

Pulitzer Ödülleri sahiplerini buldu

New York'taki Columbia Üniversitesi tarafından verilen Pulitzer Ödülleri sahiplerini buldu. Bu yıl ödül alan kuruluşlar arasında AP Ajansı, New York Times, Los Angeles Times ve Washington Post gazeteleri de bulunuyor. Pulitzer Roman Ödülü, *The Hours* adlı yapıtıyla Michael Cunningham'ın, Tiyatro Ödülü ise *Wit* adlı yapıtıyla Margaret Edison'ın oldu. Şiir Ödülü, *Bizzard of One* adlı yapıtıyla Mark Stand'e, Biyografi Ödülü ise *Lindberg* adlı yapıtıyla Scott Berg'e verildi. Bu yıl Araştırmacı Gazetecilik dalında ödülü, belediye seçimlerine hile karıştırıldığını ortaya çıkaran Miami Herald gazetesi aldı. Açıklamalı Gazetecilik dalında ise, Asya krizinin patates ihracatçılarının üzerindeki etkisini araştıran Richard Reed ödüle değer bulunurken, Ses Getiren Röportaj Ödülü'nü LA Times gazetesinde Churh Phillips ve Michael Hiltzik aldı. ABD'nin Çin'e teknolojik ihracatını araştıran New York Times muhabiri Jeff Gerth ve gazetesine Ulusal Röportaj Ödülü verilirken, Wall Street Journal da Uluslararası Röportaj Ödülü'ne değer bulundu. Fotoğraf dalındaki ödülleri ise AP Ajansı aldı.

ANTONIO R. DAMASIO

DESCARTES'IN YANILGISI

DUYGU, AKIL VE İNSAN BEYNİ

BEYİN HASARLI HASTALARDAN EDİNDİĞİ DENEYİMLERDEN YOLA ÇIKAN NÖROLOJİ UZMANI DAMASIO, DUYGU VE HİS YOKSUNLUĞUNUN AKLIN ÇALIŞMASINI VE SOSYAL DAVRANIŞLARI NASIL AKSATTIĞINI AÇIKLIYOR.

VARLIK / BİLİM

2010: UZAY EFSANESİ-2/ *Arthur C. Clarke/ Türkçesi: Oya İşeri-Ardan Tüzünsoy/ İthaki Yayınları*
"Sabırlıydılar; ancak henüz ölümsüz değildiler. Yüz milyar yıldızın bulunduğu bir evrende yapacak daha çok şey vardı ve birçok gezegen onları bekliyordu. Bu yüzden bir kez daha bu yoldan geçemeyeceklerini bilerek boşlukta ilerlediler."
Okuru, *2001: Bir Uzay Efsanesi*'yle başlayan soluk kesici, şaşırtıcı uzay efsanesine yeniden götüren kitap; bilinmeyen bir uygarlığın, Ay'a ve uzayın derinliklerine tektaşlar yerleştirmesindeki amaç ne, Dave Bowman 'kaybolduktan' sonra, Discovery ve Hal'a ne oldu, gerçekten bir son var mı gibi soruların ve daha fazlasının yanıtını veriyor.

NE HİSSETTİĞİNİZ KENDİNİZE BAĞLI/ *Gary D. McKay-Don Dinkmeyer/ Türkçesi: Ayşe Güran/ HYB Yayıncılık*
"Duygularınızın farkına vardığınızda, kendinizi bu duygularınızla olduğunuz gibi kabul etmeniz önemlidir. Yeni duygular seçebilmeniz için, iyi olduğunuza ve hissettiğiniz her yoğun duyguyu –hissettiklerinizi sevmeseniz bile– hissetmeye hakkınız olduğuna inanmalısınız." diyor Psikolog Gary D. McKay ve Don Dinkmeyer.
Ne Hissettiğiniz Kendinize Bağlı adlı bu kitap on üç bölümden oluşuyor. Kitapta, Kendini Değerlendirme ve Kendini Tanıma Alıştırmaları, Suçluluk, Öfke, Depresyon, Stres, Endişe, Sevinç adını taşıyan başlıklar altında gerçek hayattan alınan örnekler sunuluyor. Bu örnekler ve pratik yöntemlerle kişinin zevkli bir hayat yaşamasına, duygularını sınırlardan kurtararak değerli beceriler haline getirebilmesine ve ne hissettiğine karar verebilmesine yardımcı olmaya çalışılıyor.

ATEŞLE SINANDILAR/ *Bassam Ebu Şerif-Uzi Mahnaimi/ Türkçesi: Ali Cevat Akkoyunlu/ Milliyet Yayınları*
1982'de Beyrut'a savaşarak girip, Yaser Arafat'ın Filistin Kurtuluş Örgütü'nü şehirden kovan özel bir birliğin başında yer alan Uzi Mahnaimi ile Filistin'i İsrail ve Filistin devleti arasında paylaştırmak düşüncesini taşıdığından FKÖ'deki arkadaşları tarafından suçlanıp Filistinli gruplardan en tehlikelisi olan Ebu Nidal tarafından ölümle tehdit edilen Bassam Ebu Şerif'in gerçek öyküsü olan *Ateşle Sınandılar*, Kutsal Topraklar'ın karanlık tarihine ışık tutuyor.
Arap-İsrail çatışması sırasında karşı karşıya gelen biri İsrail ajanı, diğeri Arafat'ın sağ kolu olan bu iki düşmanın şiddeti reddederek barışa varmak için güçlerini birleştirmelerini anlatan bu kitap bizi, Filistin sorununun kökenine indirmekle kalmıyor, aynı zamanda insanlık tarihinin önemli bir bölümünü de aydınlatıyor.

GÜNÜMÜZ TÜRK ŞİİRİ/ *Yayına Hazırlayan: H. Cahit Kerse/ İnsan Yayınları*
İnsan Şiir Defteri'nin Ocak 1999 etkinliği olarak yayınladığı günümüz şiirinin genel görünümünü yansıtan yıllık iki ana bölümden oluşuyor.
İlk bölüm; 'şiir insanları'na yönelik bir anket sonucu belirlenen, 1998 yılı içinde yayınlanan edebiyat dergileri ve ilk basım kitaplar kaynak alınarak seçilen 98 şiirden oluşuyor. İkinci bölümde yer alan 99 şiir ise, günümüz şiirine emek veren şairlerin daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış yeni şiirlerinden oluşuyor.

BENİ IRMAK BOYLARINA GÖTÜR ANNE/ *Turgay Gönenç/ Can Yayınları*
Turgay Gönenç bu kez bir deneme kitabıyla selamlıyor okuru. İçindeki çocuğu hiç yitirmeyen bir insanın kaleminden çıkan bu denemelerde yazar, bisikletine atlayıp okuyucuya hem büyüdüğü kent İzmir'in eski sokaklarını dolaştırıyor hem de kafasında ve yüreğinde oluşturduğu sevgi, hüzün ve şiir yüklü yazılarında sanata ve insana yapılan küçük yolculukların keyfini hissettiriyor. Gönenç, başkaldırının şairi Allen Ginsberg'ten Erdal Öz'e, yerli ve yabancı pek çok yazarı kimi zaman tanıklıklarla okurla buluşturuyor.

BARIŞ ADLI ÇOCUK/ *Sevgi Soysal/ Bilgi Yayınevi*
Yazarlığının en verimli çağında kansere yenik düşerek aramızdan ayrılan Sevgi Soysal'ın bu kitabı, on dört öyküden oluşuyor. Yazarın gözlem gücü ve dili kullanma yeteneği romanlarında olduğu gibi hikâyelerinde de kendini gösteriyor.
Hikâyelerini sade ve yalın bir dille yazan Soysal, toplum ve insan ilişkilerinin yanı sıra kişinin yalnızlığına, psikolojik çözümlemeler yaparak yaklaşıyor.

CHARLES BAUDELAIRE'İN SON GÜNLERİ/ *Bernard-Henri Lévy/ Türkçesi: Nuriye Yiğitler/ Sel Yayıncılık*
Charles Baudelaire, ülkemizde çok sevilen ve dilimize en çok çevrilen Fransız şairlerinden biri olmuştur.
Bernard-Henri Lévy'nin *Charles Baudelaire'in Son Günleri* romanı, *Kötülük Çiçekleri*'ne çokça göndermede bulunmasına karşın, gerçekte kurmaca yanı ağır basan, yapıntısal tanıklıklarla, mektuplarla, günlüklerle *romanesk* bir tavır altında Baudelaire'in yaşamını gözlemleyen ve biyografik biçemden kendini ustaca sıyıran bir yapıt.
Charles Baudelaire'in Son Günleri, 1988 yılında Fransa'da *Interallié* ödülüyle kutsandı ve okurlarca büyük bir ilgi gördü.

PROFİL/ *John Ashbery/ Hazırlayan: Nazmi Ağıl/ YKY*
Eleştirmenlerin ve okurların oybirliğiyle "Amerika'nın yaşayan en büyük şairi" kabul ettikleri John Ashbery, şiirleriyle Amerika'nın belli başlı ödüllerini kazandığı gibi, sanat eleştirileriyle de haklı bir ün sahibi.
Geçtiğimiz yıl Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık'ın konuğu olarak İstanbul'a gelen John Ashbery bir şiir akşamında şiirseverlerle birlikte olmuştu. Elinizdeki kitapta, Ashbery'nin en tanınmış kitabı *Self-Portrait in a Convex Mirror*'da (Dışbükey Bir Aynada Otoportre) yer alan şiirleri, sanat yazıları, romanından bir bölüm ve ülkemizde bulunduğu sırada çekilen fotoğrafları yer alıyor.

DEĞİŞİM SÜRECİNDE İZMİR'DE SANAYİLEŞME/ *Abdullah Martal/ Dokuz Eylül Yayınları*
Zengin bir tarım potansiyeline sahip Batı Anadolu'nun en önemli çıkış limanı özelliğini taşıyan İzmir 16. yy'dan 19. yy ortalarına kadar uzanan süreçte niçin ve nasıl yükseldi?
19. yüzyılın ikinci yarısında İzmir'deki ekonomik faaliyetler, yabancı sermaye yatırımları, ticaret ve sanayileşme hareketleri, Batı Anadolu'nun toplumsal ve ekonomik yaşantısında nasıl bir değişime yol açtı?
19. yüzyılda "Osmanlı Devleti'nin Sanayileşme Çabaları", "İzmir'in Sosyo-Ekonomik Yapısı", "İzmir'de Ticaret" ve "İzmir'de Sanayi" isimli dört bölümden oluşan *Değişim Sürecinde İzmir'de Sanayileşme* adlı araştırma kitabı, Osmanlı arşiv belgelerine ve kadı sicilleri gibi orijinal yerli kaynaklara dayanarak bu sorulara ışık tutuyor.

TAVANDAKİ KIRMIZI/ *Yusuf Ziya Bahadınlı/ Morbenek Yay.*
Tavandaki Kırmızı adlı öyküsünde, "Bir gök mavisinin, bir orman yeşilinin, güldeki sarının, kardaki beyazın insana nasıl da güldüğünü babamın fark etmemesine üzülüyorum, hele kırmızının" diyen Yusuf Ziya Bahadınlı, yaşamı biraz da "küçük ayrıntıların toplamı" olarak yorumluyor.
Daha önce yayımlanmış beş öykü kitabından seçilmiş yirmi üç öyküsünde, kimi zaman köy insanının umutlarını - umutsuzluklarını, kimi zaman gurbetçiliğin insana neler kazandırdığını ve insan yaşamından neler götürdüğünü, kimi zaman bir çocuğun gözüyle küçük bir olayın insanın belleğinde bıraktığı derin izleri, bazen de düşlerde aranan yitirilmiş bir aşkı anlatıyor yalın bir dille...

ROMAN BİÇİMLERİ/ *Franz K. Stanzel/ Türkçesi: Fatih Tepebaşılı/ Çizgi Kitabevi*
"Romanda anlatım üslubu ve biçimi sadece basit bir ifade biçimi değil, biçim verme sürecinin önemli bir unsurudur." diyen Franz K. Stanzel *Roman Biçimleri* adlı kitabında, anlatı sanatının temel biçimleri olan anlatma ve gösterme sanatını, "Roman Teorisi ve Roman Tipolojisi", "Anlatım Konumu Tipleri", "Bir Tip Taslağı", "Yapı Tipleri", "Öz Tipleri" başlıkları altında, çeşitli romanlardan alıntılar yaparak ele alıyor.
Kitabın sonunda, yazarın "savunması" sayılacak bir bildiri de yer alıyor.

KORKU OYUNU/ *Mahir Öztaş/ YKY*
"Korkarım, gündelik yaşamın içinde akıp gi-

diyoruz, her gün bir değişiklik umarak. Oysa bir şarkının, kararlı denilebilecek bir duygunun veya diyelim ki alkolün bizi kamçıladığı o kısa anlarda bile içimizde ne denli az şeyin değiştiğinin ayrımında mıyız, sanmıyorum." diyen Mahir Öztaş, *Korku Oyunu* adlı kitabında "Bağışlanmış Olanın Cenneti" Cezayir'den, Katmandu'nun tapınaklarına, oradan Bombay'ın leş kargalarıyla dolu sokaklarına uzanan süreçte "yaşamın gereksiz ve sıkıcı bir yineleniş olup olmadığını" sorguluyor.
Yalınlık, duyarlılık, şiddet, korku, aşk, ölüm, cinsellik, direniş, boyun eğiş, sıkıntı, varoluş, yokoluş, gelecek ve zaman kavramlarının kökenine iniyor *Korku Oyunu*'nun dünyasında.

BİN HÜZÜNLÜ HAZ/ *Hasan Ali Toptaş/ Adam Yayınları*
"Belki de hiç tadılmamış bir özlemin, kelimelere hiç dökülmemiş bir duygunun, henüz şekline göz değmemiş bir eşyanın ya da hayali bile kurulmamış bambaşka bir hayatın adı olabilir Alaaddin."
Bin Hüzünlü Haz'da roman kahramanı "Üçkâğıtçı, ayyaş ve serseri kılığındaki meleklerle birlikte, acılı şarkılar eşliğinde salaş sokakların sonundaki kapılardan geçip giden", un ufak parçalanıp da kendisini kimse bulamasın ve bilemesin diye tıpkı güzellik veya çirkinlik gibi bütün insanların varlığına dağıldığını sandığı Alaaddin'i diğer insanların yüzlerinde, izbe sokaklarda, meydanlarda, bazen bir sarayda, bazen bir öyküde, bazen de zamanın bir anında ve kendi benliğinde arıyor.

OSMANLI TİYATROSU/ *Metin And/ Dost Yay.*
Osmanlı Tiyatrosu'nun Kuruluşu, Gelişimi ve Sona Erişi, Osmanlı Tiyatrosu'nu Oluşturan Etkenler, Güllü Agop'un Çağı ve Çağdaşları adlı üç bölümden oluşan kitabında Metin And, "Yaygın düşüncenin aksine Türkiye tiyatrosunun miladı Muhsin Ertuğrul'a değil, Ermeni asıllı Güllü Agop'un kurduğu Osmanlı Tiyatrosu'yla başlamıştır." diyor ve hiç tiyatro görmemiş bir halkı tiyatroya ısındırmaya, önyargıları kırmaya, Müslüman kadın oyuncu ve seyirci sorunlarına çözüm getirmeye çalışan Güllü Agop'un kurduğu *Osmanlı Tiyatrosu*'nun günümüz tiyatrosuna olan katkılarını gözler önüne sermeyi amaçlıyor.
İlk bölümde Güllü Agop'un kişiliğine ve Osmanlı Tiyatrosu'nun kuruluşuna; ikinci bölümde, seyirciye, basına, Osmanlı Tiyatrosu'nun sanatçı kadrosuna, tiyatronun yönetimine, sahne düzenine, oyun seçimine ve yazarlarına yer veriliyor. Üçüncü bölümde ise Güllü Agop'un Osmanlı Tiyatrosu ile getirdiklerini değerlendirebilmek ve bir karşılaştırma yapabilmek amacıyla bu çağda tiyatro kurmuş, yönetmiş olan Türk ve Ermeni tiyatro adamlarının çalışmaları anlatılıyor. Kitapta, resimler, belgeler ve el ilanları da yer alıyor.

TÜRK MİTOLOJİSİNİN ABC'si/ *Yaşar Çoruhlu/ Kabalcı Yay.*
"Mitlerin ortaya çıkmasındaki en önemli etken dindir. Çeşitli tören ve büyüyle ilgili uygulamalar, mitlerin oluşumunu besleyen en önemli kaynaklardır. Büyük küçük her dinin yarattığı bir mitoloji vardır." diyor Yaşar Çoruhlu.
Çoruhlu kitabını, Şamanizm, Budizm, Maniheist ve İslam inanışları içinde oluşan Türk mitolojisinin tarihi boyutunun yanı sıra, günümüzde eski inançlarını muhafaza edebilen çeşitli Türk topluluklarında yapılan bilimsel araştırmalardan faydalanarak kaleme almış.

SESSİZLİĞİN ERKİ/ Carlos Castaneda/ Türkçesi: Kaan Peridar/ Söz Yayınları
"Sıradan insanlar, büyücülüğü saçma ya da ulaşamayacakları tuhaf bir gizem olarak görürler. Haklıdırlar da, söyledikleri kesin bir gerçek olduğu için değil, sıradan insan büyücülükle uğraşacak erkeye sahip olmadığı için." diyor Don Juan Matus.
New Age düşüncesinin önde gelen isimlerinden olan Castaneda, bu sözlerin sahibi Meksikalı Kızılderili bir büyücü olan Don Juan Matos'un öğretileriyle, büyücülüğün ve büyünün gerçek anlamını anlamaya ve anlatmaya, tüm bilgeliklerin, güçlerin ve erklerin bizim içimizde olduğunu göstermeye çalışıyor *Sessizliğin Erki*'nde.

KLASİK RUS ÖYKÜSÜNÜN BAŞYAPITLARI/ *Türkçesi: A. Gaffar Güney/ Telos Yayınevi*
Puşkin, Gogol, Lermantov, Turgenyev, Tolstoy, Çehov, Gorki, Bunin Kuprin ve altı Rus yazarının daha öyküleri... On dokuz ve yirminci yüzyılda bütün dünya edebiyatlarını etkilemiş yazarların başyapıtları...
İlk basımı 1940 yılında, *Seçme Rus Hikâyeleri* adıyla yapılan bu antolojinin derleyicisi ve çevirmeni de kırklı yılların ünlü 'Gaffar Hoca'sı Gaffar Güney.

ANAFOR/ *Erhan Bener/ Remzi Kitabevi*
Aşırı milliyetçiliğin ve terörün yükseldiği bir ortamda ayakta kalmaya çalışan sağduyulu aydınlar, 12 Eylül öncesinin kalıplaşmış ideolojilerinin yıkılmasının ardından yolunu arayan eski militanlar, mafya ve çetelerle işbirliği yaparak servetlerini artırmayı amaçlayan açgözlü işadamları, ihtiraslarını tatmin etmek için her yola başvuran genç kadınlar, yüzyılın başlarından günümüze kadar Türkiye'de yaşananlara tanık olan zengin bir 'Büyükhanım'...
Anafor, tüm bu kahramanların arasındaki karmaşık ilişkileri sergiliyor.

İSLAM ÜZERİNE DÜŞÜNCELER/ *Mohammed Arkoun/ Türkçesi: Hakan Yücel/ Metis Yayınları*
Bütün kitaplı dinlerin ortak noktaları nelerdir? Bu ortaklıklardan hareketle bir hoşgörü ve karşılıklı anlayış kurulabilir mi? Müslümanların Batı'ya, Batı'nın Müslümanlara bakışındaki katı önyargıları aşmak için nasıl bir bilgi projesi, nasıl bir araştırma başlatmalıyız? Kitap, bu temel sorulara cevap arıyor, Kuran'ı başka bir gözle okumayı önererek, dünyevi iktidarların baskı aracı olarak kullandıkları dinsel söylemi açığa çıkarıyor. Kitabın en önemli özelliklerinden biri de, bildik Doğu-Batı, gelişmiş-azgelişmiş, uygar-ilkel ayrımlarını reddederek, Akdeniz dünyasını karşılıklı etkileşimlerden ve geçişlerden kurulu ortak bir yaşam alanı olarak görmek.

KÜL AŞKLAR/ Yılmaz Odabaşı/ Scala Yayıncılık
Yılmaz Odabaşı, 1988 Tayad Öykü Ödülü alan bu kitabında tabuların, geleneklerin, zamanın, hayatın örselediği kül aşkları konu ediyor. Yazar, bazı hikâyelerinde ise 80'li yılların Güneydoğu gerçeğini ele alıyor.

SİNEKLİ BAKKAL/ *Uyarlayan: Sevgi Sanlı/ Özgür Yayınları*
Birçok kişinin oyunlaştırmak istediği *Sinekli Bakkal* romanını tiyatroya taşıyan Sevgi Sanlı, bu yapıtıyla Bakırköy Belediye Başkanlığı'nca 1997'de düzenlenen 'Yunus Emre 3. Özgün ve Uyarlama Oyun Yazım Yarışması'nda Uyarlama Dalı'nda büyük ödülü aldı.

AŞK ŞİİR BİLGELİK/ *Edgar Morin/ Türkçesi: Haldun Bayrı/ Om Yayınları*
Aşk, şiir, bilgelik... Kendi başlarına olduklarında kendi büyülerine kapılıp zıvanadan çıkmaya meyleden, ama bir araya geldiklerinde birbirlerini tamamlayan, aralarındaki çelişkileri bileşime dönüştürebilen üç büyülü sözcük...
Edgar Morin, bu sözcükleri damıtıyor ve büyülerini bozmadan yeryüzüne indiriyor. Aşk, şiir ve bilgeliği günlük hayatın gerçekleri haline getirmenin olanaklı olduğuna; yoluna ve yordamına işaret ediyor.

SOSYALİZM: YANLIŞ OLAN NEYDİ?/ *Irwin Silber/ Türkçesi: Mustafa Topal/ Öteki Yayınevi*
Türkiye ve Ortadoğu Formu Vakfı Özgür Üniversite Kitaplığı'nın 'Güncel Sorunlar Dizisi'nin yayını olan kitap, dizinin diğer ürünleri gibi 'Yeni Dünya Düzen(sizliğ)i'nin damgasını vurduğu dünya koşullarında çağın sorunlarına ilişkin temel kavramları yeniden tartışmaya açmanın yanı sıra, bu kavramların tarihsel biçimlenişi konusunda özellikle genç okur kuşağını bilgilendirme amacını taşıyor.

haziran 1999

varlık
kitap eki

sayı: 85

ERENDİZ ATASÜ

Uçu

ERENDİZ ATASÜ:

"Uçu" sözcüğünü "uçmak" fiilinden, "gaz" anlamında türettim. Öykü bir buhar çevresinde döner durur, akasya kokusudur bu. O yılların Ankara'sının simgesidir akasya ağaçları.

Uçu/Öykü/Bilgi Yayınları

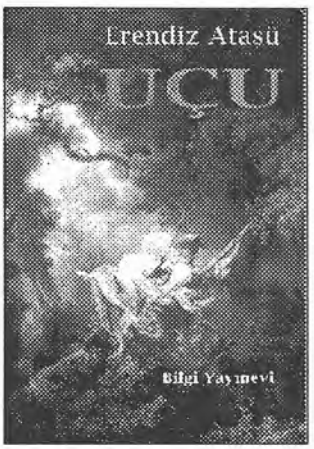

✪ *"Uçu" adlı bu kitabınızda bir imge dünyası yaratıyorsunuz. Öykülerden imgeler değil de, imgelerin içinden öyküler çıkarıyorsunuz. Kadın-erkek, yaşam-ölüm, sahte-gerçek; bu ikilemler arasındaki gel-gitlerde okura çözmesi için (üç imli değil!) oldukça kalabalık imlerle yüklü sözcükler sunuyorsunuz.*

– Doğru. Gerçekten de *Uçu*'daki öyküler imgelerden doğdu. Örneğin Kıbrıs, adayı ziyaret ettiğim 1977 yılından beri iç dünyamda, lavanta, kekik, limon otu kokularının tatlı bir serinlikle havayı okşadığı bir yaz akşamının letafetiyle durup duruyordu. Yirmi yıl sonraki ikinci gidişimde ise, büyük orman yangınının ardından, mis kokulu tepeler çoraklaşmıştı. Ne hazin... Ancak başka bir güzellik beni bekliyordu, çin güllerinin arasında esrarengiz bir villa.

Mekânlar beni her zaman etkilemiştir. Oralarda tarihin ve insan dramlarının izlerini bulurum. "Ada" öyküsü böyle doğdu.

"Giselle'in Delirmiş Ayakları" ise beyaz camda gözüme ilişivermiş bir imgeden. Çok yaşlı bir kadının yüzüydü bu. Türk balesinin kurucusu Dame Ninette de Valois'nın. Devletimiz nihayet kendisini anımsamış, ve balenin ellinci kuruluş yılı dolayısıyla ihtiyar balerine bir onur madalyası yollamıştı. Çok geç... Neredeyse bir yüzyıllık ömür yükünü omuzlarında taşıyan, öte yakaya geçmesine belki de yalnızca saatler kalmış bir insan için çok gecikmiş bir onurlandırma. Hazin...

✪ *Kitabınızı elime aldığımda ilk olarak kitabın adı dikkatimi çekti: "Uçu". Neydi "Uçu"? Uçmaktan mı geliyordu? Bu merakla "Uçu" adlı öykünüzü okudum ilkten. Ama okudukça merakım daha da arttı.* Uçu *kimi yerde kırılgan yanılsama, kimi yerde buram buram akasya kokusu, kimi yerde sevgili; hatırlanması gereken anı oldu. Ve tüm bunların ötesinde* "Uçu" *su kadar önemliydi...*

– "Uçu" öyküsü 1940'larda Türkçemizin arılaşmasına gönül ve emek vermiş aydınlara bir saygı göndermesidir. Oradaki hırçın ama yüreği yumuşak eleştirmen Ataç'tan mı bir esinti, ya da şair Orhan Veli'den? Belki. Yaşamları üstüne bilimsel bir araştırma yapmadığım için "onlar" diyemem. Ama "onlar"dan, onyılları sözcüklerin kanatlarıyla aşarak bana uçup gelmiş düşlemler, duygulanımlar var bu öyküde, bunu da yadsıyamam.

"Uçu" sözcüğünü "uçmak" fiilinden, "gaz" anlamında türettim. Öykü bir buhar çevresinde döner durur, akasya kokusudur bu. O yılların Ankara'sının simgesidir akasya ağaçları. Koku ne yaman bir çağrışım uyarıcısıdır, hâlâ burun deliklerimdedir ilk yaz akşamları buram buram akasya kokan çocukluğumun Ankara'sı. Faili meçhul cinayetlerden, mafyadan, yobazlıktan uzak, henüz masum bir Ankara.

✪ *"...Nerden çıkmıştı bu kızlar, ağırbaşlı ve akıllı, görev ve sorumlulukla zırhlanmış... Biz yarattık onları. Biz, inkılabın erleri, yoksulluğa ve cehalete açtığımız savaşta bize yoldaş diye, biz silahlandırdık. Kendi emeğimizi sevdik onlarda. Usumuzla vurulduk onlara. Oysa omuriliğe, belin altına, kuyruksokumuna kazılmış tepi başka türlüsüne alışmıştı, bin yıldır. Elini attın mı, sıcacık, yumuşak ve ussuz ete dönüşüveren bir kadın nasıl da rahatlatıcıdır, nasıl da dinlendirir yorgun adamı, soruların tümden devreden çıkışı!"*

Kadın gözüyle erkeğin penceresinden kadına bakışın değerlendirildiği bu satırlarda acıma ve aşağılama duygusuyla yoğrulmuş zemine oturtulan bir hayranlık seziliyor. Ussuz bir et parçasından sorumluluk sahibi, akıllı bireye dönüşüm, bu dönüşümde erkeğin kendi hesabına çıkarttığı pay ve buna paralel olarak da ödemesi gereken bir bedel söz konusu. İşte bu noktadan sonra erkeğin işi daha zor galiba. Çünkü yanıtlaması gereken pek çok soru var gibi...

– "Uçu" öyküsündeki aydınlardan biri söyler bu sözleri. Şimdi, yiğidin önce hakkını teslim edelim. Herhalde, salt erkeklerden oluşmuş bir parlamentonun gönüllü olarak çokeşlilikten vazgeçmesi dünya tarihinde ilk kez görülmüştür. Cumhuriyetin devrimci onyıllarındaki TBMM'den bahsediyorum. Aydın Türk erkeğinin vicdanında kadınların durumu hep bir yara gibi sızlamıştır, *Jön Türk'lerden* bu yana. Ve kadınların sosyal ve ekonomik durumunun iyileştirilmesi için içtenlikle çabalamıştır aydın Türk erkekleri. Ancak bu çabaların bir sınırı vardır: Kadınla erkeğin ev içi rollerinin dönüştürülmesi ya da kadınların cinsel seçimlerinde özgürlüğe kavuşmaları gibi konularda aynı hassasiyeti göremiyoruz. Devrimci erkeklerimizin oluşmasını destekledikleri kişilikli kadınlara özel yaşamlarında katlanabildiklerini de söylemek zor. Çünkü bizim erkeğimiz kendisi değişmek istemiyor. Oysa kadınla erkek bir terazinin kefeleri gibi. Birinin ağırlığı değişince öbürününki de değişmek zorunda ki denge yeniden kurulabilsin. İnsan yavrusunun gövdesinden koptuğu ve uzun süre bağımlı yaşadığı "ana"ya yönelik sevgi, özlem, gereksinim, sığınma, öfke, başkaldırı gibi zıt ve karmaşık duygularının cinsiyet karşıtlığıyla büsbütün karmaşıklaşmış bileşkesini yansıtıyor erkeklerimiz kadınlara. Yeni yetmelikten olgunluğa büyüyemiyorlar. Özgür ruhlu kadınlara hayranlık duydukları, bu durumdan kendilerine pay çıkartıp onurlandıkları doğru, bu kadınlara hınçlanıp

onları ezmek istedikleri de. Ağır bir sözcük kullanmak istemiyorum ama aydın erkeğimizin kadına bakışı biraz şizofrenik. Bu erkek için de büyük bir dram ve pek çok acı demek.

✪ *Öykülerinizde imgelerin yanı sıra tezatlıklara da tanık oluyoruz. Örneğin Mis adlı öykünüzdeki Louise'in hayat hikâyesinde –hayat hikâyelerinde– olduğu gibi. Louise, tiyatro kökenli bir aileden gelmesine karşın 'sahteliklerle' dolu diye nitelendirdiği tiyatro yaşamından kaçıp tiyatro dışındaki gerçek yaşama gitmek istiyordu. İstediğini de yaptı; gerçek yaşama adımını attı.* Gerçek *dediği bu yaşamda hayatının sonuna dek usta bir aktris oldu ve Desdemona'yı oynadı kimseye hissettirmeden, hatta kendine bile..*

– Hayat tezatlar üstünde durmuyor mu? Zıtlıklar arasında sürekli bir ilişki var. Garip ve ilginç biçimde her şey zıddına dönüşüyor.

Birçok öykümde açık veya örtük biçimde sanatsal yaratıcılığı irdeledim. Yaratma nasıl bir süreç? Beni büyülüyor. Psikoloji ve psikiyatri henüz çözebilmiş değil bu gizemi. Sanatın ve özellikle edebiyatın, yaratıcılığın insanlığın bilincinde berraklığa kavuşabilmesine çok katkısı olabilir diye düşünüyorum. Dikkat ettiyseniz, "Ada"da bir yazar, "Uçu"da şair, eleştirmen, çevirmen, "Mis"de iki aktris, "Giselle..."de bir balerin irdelenmiştir; "Mozaik" ve "Antiokos'un Mirası" öyküleri ise Anadolu'nun eskil uygarlıklarının sanat yapıtlarından esinlenmişlerdir. Sanatsal yaratıcılık ve sanat yapıtı pek çok çelişkiler barındırmakta.

"Mis"deki aktrise dönecek olursak, evet kadın tiyatro dünyasından kaçtı, çünkü o dünyanın sınırları içinde boğuluyordu ve sahici hayatı özlüyordu. Oysa sahicilik nedir? Sahici hayat diye bir şey var mı? Olmalı! Ama var mı? Ya da ne kadar var? Kenter Tiyatrosu'nda bu mevsim oynanan Çekof'un "Martı"sında nefis bir sahne düzenlemesine tanık oluyor izleyici. Sahne içinde sahne, bütün oyuncular bu ikinci sahneden geçiyorlar. Piyesin sonunda oğlunu kaybeden ana bile, büyük acısının arasında, hâlâ bu ikinci sahnede soylu bir ıstırabı oynamaktadır. Hayatın pek sahici bir yansıması değil de nedir bu? Ne yazık insanların çoğunun ömrü birbirine rol yaparak geçmekte.

Kadınlar ve erkekler birbirleriyle ilişkilerinde –bu en yakın ve en doğal ilişkide– onlar doğmadan belirlenmiş kimi rollere uyma mücadelesi vermiyorlar mı, çoğu kez? İşte benim aktrisim de yaşam boyu, aşk uğruna kendini bir anlamda feda etmiş vefalı eşi oynuyor. Aşk kadınları bekleyen bir başka tuzak-imge! Yaşanılası bir deneyim kuşkusuz. Gene de bir tuzak. Bu da hayatın bir başka çelişkisi. Desdemona hayatını kurban eder aşkına, Louise yeteneğini.

Louise gerçekten iyi bir oyuncu; ve o kadar değil. O sadakat, sorumluluk gibi erdemleri özümsemiş bir kuşağın ferdi. Büyük oyuncuların yorumlarında, hayatın kendisinin içinde barındırdığından daha yoğun bir sahicilik bulunduğuna inanıyorum. Louise aşk uğruna geldiği Türkiye'de gerçekten de sahici bir vefa örneği yaratıyor yaşantısıyla...

✪ *Louise gerçeği istiyordu ve tek kalıcı* gerçek *de* ölümdü. *Louise bu gerçeğe ulaştı, hem de fazlasıyla. Çünkü öyküye baktığımızda, genç kadının hayat hikâyelerinde ölümü görüyoruz. Birinci ölüm ile başlayan, ikinci ölüm süreciyle devam eden hayat hikâyeleri bunlar. Oysa ki Batı diye tanımladığınız Louise'in –ki anladığım kadarıyla– hayatı seçtiğini ve bunun da ölümden kaçış olduğunu söylüyorsunuz. Bu bir çelişki değil mi?*

– Louise, öyküde Batı'yı temsil etmiyor, o kendi dileğiyle Doğululaşmış bir Batılı, yani bir tür sentez. Ölüme yönelik

yaşadığını sanmıyorum, hayat dolu, verici, üretken bir insan. Ancak hayatında, vefalı eş rolünden kaynaklanan ve geriye dönüşsüzlükleri nedeniyle "ölüm"le kıyaslanabilecek kopuşlar var; örneğin anayurdundan, anadilinden kopuşu.

Ölüme yönelik olan Şevket'tir, Louise'in kocası. Onun bu hüznünü yaratansa Doğululuğundan çok, çocukluğunu acıya boğmuş savaş, kıyım ve göç. Batı'nın hayatı seçmesi ve bunun bir anlamda ölümden kaçış demek oluşu, Şevket'in aşk üzerine karalamalarından alınmış sözler. Aşk bizim kültürümüzde hasretle özdeşleşmiştir adeta, aşkın bir ilişki –ve hasretin tam tersi olduğunu– yeni yeni deneyimlemekte insanımız, ancak birkaç kuşaktır.

✪ *"Yok edin, silin, kaldırın gözlerimizin önünden bu günah kışkırtıcısı fitne kaynağını! Ayartmasın bakışlarımızı, başımızı döndürmesin, yoldan çıkartmasın hakkın izindeki adımlarımızı. Azaltmasın savaşkan gücümüzü! Sıvayın, boyayın, kapatın üstünü, örtün örtün! Görünmez kılın gövdesinin kıvrımlarını; saklayın, silin görüntüsünü! Örtünün ey kadınlar, saç diplerinden tırnak uçlarınıza kadar!.."*

Kökeni Âdem ile Havva'ya dayanan ve sonu gelmeyen kadın-erkek çekişmesinde erkeğin kadın üzerinde kurmaya çalıştığı bu baskı politikası, yaptığı güç gösterisinde kendi zayıflığının payı nedir sizce?

– Hayli payı olsa gerek. Geleneksel kültürler erkek çocuğu neredeyse doğa üstü güçlere sahip olması dileği ve özlemiyle yetiştirmekte. Oysa çocuk büyüyünce bir garip âdem olmakta, bunu da en iyi en yakınındaki kadın görmekte! Öyleyse cezalandırın kahpeyi! Kadınlara yönelik karşıtlığın tam çekirdeğinde gizli erkeğin özgüvensizliği!

REYHAN KOÇYİĞİT

Cengiz Bektaş

Bak Bak Desinler

Deneme / Evrensel Basım Yayın

Cengiz Bektaş, adı birden çok uğraşla anılan sanat adamlarımızdandır: Şair, mimar, çocuk kitapları yazarı, öğretim görevlisi... Birbiriyle kesişen, bütünleşen bütün bu uğraşların temelindeyse yaşama kültürü vardır. İnsanın insanca yaşamasının, insana yakışır bir çevreyi yaşatmasının savaşımını yazarak vermekle yetinmez çünkü. El attığı her çalışmayı yaşama geçirmeye uğraşır.

Cengiz Bektaş'ın insanca yaşam ve insana yakışır bir çevre tezi bir ütopya değildir. Geçmişimizin coğrafyamızdaki izleriyle doğrulanan, gerçekleşebilir bir programdır. Şiirinde, çocuk kitaplarında, yaptığı yapılarda, çalıştığı meslek örgütlerinde bunu kanıtlamaya çalışır. Böylesi bir yaşam biçiminin sürdürülebilmesi için kitlesel katılım gerektiğine inandığından bir süredir denemeler yazıyor. Meslekten olmayanların da, mimarlık ve şehirciliği kavramasına çalışıyor. *Bak Bak Desinler*, yazarın Emek gazetesinde yayımlanan, bu tür yazılarından oluşuyor.

Her denemenin içerdiği ve işlediği konu, kitaptaki öteki denemelerle birleştiğinde, birbirini tamamlıyor ve kitap bir ders kitabı niteliği kazanıyor. Kolayca anlaşılıp kavranabilen bu dersler yaşamamızı zorlaştıran koşulları bizim yarattığımızı gösteriyor bir bakıma. Binalar zor ısınıyorsa, suç bizim, çünkü alırken yalıtım koşularının yerine getirilip getirilmediğine bakmıyoruz. Kullanımı yaygın 19 cm.'lik delikli tuğlaların iki kat daha fazla enerjiyle ısınacak binaları hazırladığını bilmiyoruz. Her meslekten, (öğretmen, kuyumcu, bakkal) yapsatçıların plan üstünden sattıkları, düşsel evlere para yatırarak onların hem doğayı yağmalamalarına, hem niteliksiz konutlar yapmasına yardım ediyoruz. Doğanın, tarihin yok edildiği yeni yerleşim yerleri insanca nitelikler de taşımıyor üstelik. İnsanca yerleşim nasıl olur diyorsanız, o bölgedeki eski yerleşim biçimiyle yenisini karşılaştırmanız yeterli. Örneğin, Altınoluk'ta, yamaçtaki eski yapılarla, günümüzde kondurulmuş beton yığınlarının görüntüsünün değerlendirilmesi... Meslekten olmayanın bile bu kıyaslamayı yapması olanaklı... Peki bu çağdaş çarpıklığın temelinde ne var? Bizim beğenilme tutkumuz. Biz alabildiğine büyük, gösterişli konutlar edineceğiz. Çevremizdekiler de "bak bak... neleri var" diyecekler. Bak bak desinler, diye yağmalamalara, yıkımlara yol açacağız kısaca. Sonunda elimize geçen yapı, temelindeki sevgisizliği yansıtacak, insanlarla iletişimimize olanak sağlamayacak. Bütün bunlardan sonra olup biteni de hepimiz biliyoruz, rahat edemediğimiz bu konutların yerine yeni konutlar yaptırmak için tarihi, doğası yağmalanmamış yeni bir cennet köşe seçip cehenneme çevireceğiz.

Bak Bak Desinler'de odakta özentilerimizin yaşattığı yanlışlar var: Kullanmaktan çok moda olduğu için istediğimiz banyo küvetleri, kültürel merkezleri, sosyal donanımları eksik çağdaş dağbaşı yerleşimleri, vb. vb. Cengiz Bektaş bu konuları, yalın bir anlatım yanında, ironiyle anlatıyor. Gerçekler o zaman daha bir belirginleşiyor. İronik anlatım yaşamanın bütün alanlarına yetmediğindeyse Bektaş, anlatımını şiirle zenginleştiriyor. Şiirin, edebiyatın yaşamayı nasıl güzelleştireceğini örnekliyor. Bir kentte yaşamış edebiyatçıların, o kentte nasıl anlatılması gerektiğini açıklıyor: Yazın müzeleri, yazarlarımızın görüntülerinin, seslerinin saptanıp sonraki kuşaklara aktarılabileceği mekânlar, kitaplıklar, bir yazarın yaşadığı eve, mahalleye konulacak plakete yazılması gerekli bilgiler. Bütün bu öneriler daha güzel, gerçekten çağdaş bir yaşam için: "Sizin yaşama ortamınız her şeyden önce insancıl olmalıydı... Her şeyden önce bencil olmamalıydı... Sizin yaşama ortamınız kendi coğrafyanıza, kültürünüze yabancı olmamalıydı. Sizin yaşama ortamınızda size sevgi duyulabilmeliydi... Söyleyin böyle olmamalı mıydı?" (Türk Aydınının Yaşama Oylumu IV)

İnsanca yaşayabilmek, çağdaş ve yaşanabilir bir çevrede yaşamak; düşünce ve düşündüklerini anlatma, yayma özgürlüğüyle ayrılmaz bir bütün. Cengiz Bektaş, düşünce özgürlüğünün, çağdaş yaşam için gerekliliğini bir alaysamayla yansıtıyor: "Şimdi bu Amerikalı, Kanadalı yazarların durumunu düşünün... Bunların vatandaşlarından oluşan bir şirket, Türkiye'yi bir cehenneme çevirmeye uğraşırken, ben bunları ve benim vatandaşlarım olan işbirlikçilerini sergileyecek bir şeyler yazsam 'düşünce suçlusu', 'sakıncalı kişi' oluyorum, hapislere atılıyorum. Onlar da gelip benim için ağlayıveriyorlar. Sakın suçladığımı sanmayın... Çağımızın gangsterlerinin elbette ülkeleri, vatanları, milletleri, Sakaryaları yok... İyi de, yazarların, sözüm ona bu kavramlar adına tutuklanıp suçlanmaları neyin nesi? 'Düşünceyi dile getirme' suçu dedikleri, suçlarının açık edilmesini önlemek için değil de ne için? Bunları açık edersem ne olacak? Ülkelerimizi sömürge durumuna getirmeye çalışanların tekerleklerine çomak sokulmuş olacak... Buna karşın savaşım sorumluluğu, bu çağda, yalnızca benim olabilir mi? Bütün insan olan insanların, insanlığa karşı işlenen suçlara bulaşmamaları için, sorumluluk alanlarına 'sınır' koymamayı öğrenmeleri ilk koşul değil mi?" (Sesli Düşünme Özgürlüğü)

Cengiz Bektaş uygunsuzlukları, çarpıklıkları, olumsuzlukları alaysılıkla gösterirken, ışığı, aydınlığı, güzeli gösterirken umudu korumaya çalışıyor. Örgütlenmeyi öğütlüyor: "Yarın inananlar bile, diledikleri gibi inanamayacaklar. Toprak zeminlerde kafaları -düşünceleri karartılmış olanların, her şeye içten içe kin duyarak, sevgisizlikle eğitilmişlerin belirledikleri gibi yaşamak zorunda kalabilirler. Bunu önlemek için, bütün sivil örgütlenmelere katılarak yaşamı savunmak zorundayız." Umutsuzluk üretme yerine güzellikleri görmeyi, bulmayı onlara omuz vermeyi öğütlüyor: "Hiç mi yok omuz vereceğiniz, katkıda bulunacağınız bir umut? (...) Olmaz olur mu? Her şeyden önce biz varız, emek var, üretenler-yaratanlar var. Bizim umudumuz şuna buna nasıl bağlı olur? Bizim umudumuz kendimizden."

Bak Bak Desinler, sorunları, çözümleri irdeleyen ve irdeleten bir kitap. Günümüz için de gerekli.

Sennur Sezer

Mehmet Ergüven

GÖRMECE

Eleştiri / Metis Yayınları

Bir sanat yapıtından haz almak, dahası onu yorumlayabilmek için, anlatıyı oluşturan örtük yapılarla ilişkiye girerek olası anlamlar dizgesini bulup çıkarmak gerekir. Bu, yaratı/cı/nın önerdiği düz okumayı dışlayıp ayrıntıda saklı anlamların yer aldığı derinlikli çözümlemelere başvurmakla olanaklıdır. Yani bu süreçte, sonsuz sayıda anlam şifrelerini birbirleriyle eşleştirmek ve hatta yorumbilimcilerin deyişiyle anlama şiddet uygulamak bile gerekebilir.

Esasında, yorumcu tarafından anlam katmanlarını tahrip ederek ardındaki kışkırtıcı ifadeyi denetim altına almakla, yani bir tür yaratıcı / yorumcu oyununa girişmek eş anlamlıdır. Tıpkı eleştirmen ve sanat yazarı Mehmet Ergüven'in *Görmece*'de örneklediği gibi. Mehmet Ergüven *Görmece*'de, anlatıyı araç konumuna indirgeyerek kendi düşünsel tavrını açımlıyor adeta. Yapıtlar aracılığıyla bir edebi kimlik olarak bize kendini sunuyor.

Mehmet Ergüven'in bu tür metinleri bir araya getirmesinin nedeni farklı okuma (yorumlama) yaklaşımlarını tasavvur etmek, fotoğraf-resim'lerin imlediği göstergeler yumağını biraz daha kurcalamaktır. Buna zemin oluşturan alanları sadece plastik unsurlardan değil, bazen cinsellik, kimi zamanda psiko-sosyal olgulardan seçerek, eleştirel tavrını sürekli ve kapsayıcı kılmaya çalışır. Yirmi bir denemeden oluşan *Görmece*'de yer alan kimi fotoğraf okumaları ve resim çözümlemeleriyle eleştiri konusuna getirdiği yaklaşımlar izleyeni / okuru kayıtsız bir dünyadan yeni sorguların eşiğine getirir. Sözgelimi, "Eller ve Öteki" adlı ilk denemede, sorgulanan ve çelişkinin simgesi yapılan el motifi, sancılı bir sürecin somut bir göstereni durumundadır. Buradan çatışkı içindeki sosyal yaşamda ortaya çıkan çözülmelerden en büyük payı şüphesiz yaşam savaşı veren insanların aldığı anlaşılmaktadır. Ergüven'in de dediği gibi, uzanan eller "*düpedüz sistemin iflâsını*" simgelemektedir, kimliğin varolmadığı bu ellerde öznenin de varlığı hissedilmemektedir. Açıkça, ellerin sık bir şekilde görüntülenmesi, yani gösterenin baskın oluşu, gösterilende de ifade gücünün artmasının nedenidir. Tabii ki, özne(siz) figürlerin yok oluşu gibi. Fotoğrafın sınırladığı alanın çevresine yayılırsak, bir "*utanç sahnesi*" ile yüz yüze gelerek, ekmeği uzatan ele kin ve nefret bile duyabiliriz.

Kitapta yer alan "Maske" isimli bir diğer ilginç denemede yazar yine bir kavram / motif'i öne çıkararak hareket eder ve maske hakkında şu tanımlamayı yapar: "*maskenin gizlediği şey (göz), açıkta bıraktığıdır; görünen görünmeyen, görünmeyen görendir.*" Sanatçının (öznenin) maskeyle ilişkisi nesnellik, tutarlılık ve benlik yapısına ilişkin hakikatin sahiplenilmesi ve sonunda biçimsel bir dil arayışına yönelinmesi sürecini yansıtır. Ergüven bu noktada, "*malzemeyle hesaplaşırken her yeni biçimle biraz daha düzlüğe çıkıp gerçek yüzümüzü ortaya koyarız.*" diyerek sanatçıya ilişkin tavrını netleştirir. Böylece, maske; sanatçı için öz benliğini ortaya koyan itici bir güç olmanın ötesinde, düşlemlerin, başarı ve başarısızlıkların da birer sığınağıdır hiç şüphesiz. Bir başka yorumda ise Tom of Finland'ın maço erkeklerinde maske olgusunu tam bir "*tuzak*" şeklinde niteler. En erkek görünümlünün eşcinsel olduğu Tom'un desenlerindeki maço kılıklı kusursuz erkek, yazarın deyimiyle "*abartılmış erkekliğin temsilidir*". Erkeksi göründüğü ölçüde kendi cinsine yenilerek, cinsel kimliğiyle ters düşen ve bunu maço maskesiyle gizleyen ideal tip, tutkularına yenik düşmektedir aslında. Yazarın bu konudaki açıklaması kayda değer: "*Erkekleştiği ölçüde erkeğin nesnesi olmak aslında düşen maskeyi imlediği halde yine de tüm kadınların bu maskeyle yatağa girmekten ayrı bir zevk aldığını herkes bilmektedir.*" (s. 56)

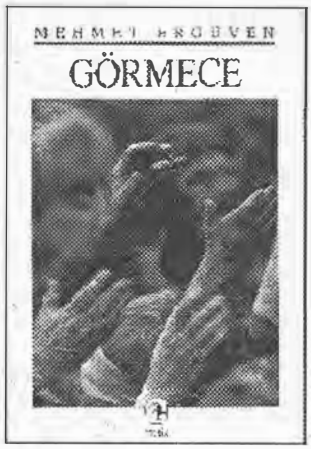

Görmece'nin bir diğer ayrıcalığı, yazarın eleştiri sorununa ilişkin düşüncelerini de içeren metinlere yer vermesidir. Sözgelimi, 1996 tarihli "Eleştirinin Sınırı" başlıklı denemesinde eleştirel tavrı bir yöntem olarak kabul ettiğini belirterek, "*bir güdü olarak eleştirel tavır, yaratıcı etkinliğin diğer yüzüdür*" demektedir. Gerçekten de, sanatçının yaratma sürecine ilişkin dizgeleşen ve benliğini saran bir dizi psişik istilanın aynı şekilde eleştirel kimliğe yansıdığı bilinç düzeyine çıktığını görüyoruz. Tıpkı Ergüven'in bize anımsattığı gibi: "... *Eleştiri öznelliğin gerekçelendirilmesi yolunda umutsuz ve o ölçüde paradoksal bir çabadır aynı zamanda.*" (s. 121)

Ayrıca, çağdaş eleştirmenin karşı karşıya olduğu sorunların sınırsız bir açıyla çevrilmesi, çağdaş teknolojinin yarattığı imgesel erozyonun sanat yapıtları ve değerlendirme ölçütlerinde de yeni ifade olasılıklarını gündeme getirmesiyle kurulan paralellik sadece rastlantı değildir. Çağdaş resim ve eleştirmenin varoluş(sal) bilincini kıskaca alan teknoloji yeni sanal görüngelerin açılımına da olanak tanır. Sanat yapıtının değerlendirilmesinde geçerli olan yazı dili, çağımızda artık yerini görsel / işitsel araçlara bırakmıştır. Belli ki, duygulara ve içselleşmeye yönelik birey de bu düzeni algılamaya hazırdır. Bu durumda edilgen özne, sanal gerçek karşısında boyun eğmiştir sanki. Ergüven esasında, eleştiri sorunsalı bağlamında ele aldığı metinlerde (ki, *Görmece*'nin de bir mesajıdır belki bu), izleyici ve okur kitlesinin, yapıttan aldığı hazzı yönlendiren sorgulamaları içtenlikli biçimde yapma çağrısını dile getirmektedir. Böylece, tüketici konumundaki izleyici / okur, yorumcu kimliğiyle bu sürece katkıda bulunmuş olacaktır. Başka bir deyişle, *Görmece*'de yer alan; bir resme, bir fotoğrafa ya da sosyal-kültürel bir olguya ilişkin okumalardaki amaç, yorumcu kimliğiyle okuru da içine alan bir "çoğul-yorumlar" parodisini oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda, *Görmece*'den tinsel bir haz almak, olası anlamları birbirine eklemlemek ve yeni yorum stratejilerini geliştirmek de bilinçli, yani Eco'nun deyimiyle "örnek okur"a düşen bir görev oluyor sonuçta. Yazarın ustalıklı söylemini, *Görmece*'de sunulan denemelerde aynı özenle karşımızda bulmak fazlasıyla mutlu ediyor bizi.

GÜLAY YAŞAYANLAR

TARIK DURSUN K.:

Telefon, günlük yaşamımızda bizi olağanüstü etkileyen bir araç. Eskiden mektup yazar, telgraf çeker, iletişimimizi öyle kurardık. Artık telefon iletişimi için birbirimizi tanımayı, yaşamda ortak paylaşım alanlarımızın olup olmadığını önemsemiyoruz.

Alo, Harika Hanım Nasılsınız?/Bilgi Yayınları

✪ *Kitabınız iki bölümden oluşuyor. İlk bölümde kadının, ikinci bölümde ise erkeğin iç dünyasını anlatıyor. Kitabınızı neden iki bölüme ayırdınız?*

– Çünkü iki *kahraman* vardı, iki kahraman ve (tür bakımından olsun, kendi ve çevresel dünyaları bakımından olsun) birbirinden farklı iki dünya. Daha büyük ve daha usta yazarlar belki bu iki farklı dünyayı ayırmaz, okuruna bir bütün olarak verirlerdi, ama... ben iki bölüme ayırmayı, ayırıp öyle anlatmayı daha uygun buldum. Doğrusu, benim anlatı biçimime bu uygulama daha bir yatkın geldi diyelim.

✪ *Kahramanlarınız birbirlerini hiç tanımıyor ve sürekli telefonla ilişki kuruyorlar. Birbirini hiç tanımayan, yaşamda ortak paylaşım alanları bulunmayan iki insanın sıcak bir ilişkiye girmesi fikri nereden doğdu?*

– Farkında olmayabiliriz; telefon, günlük yaşamımızda bizi olağanüstü etkileyen bir araç. Eskiden mektup yazar, telgraf çeker, iletişimimizi öyle kurardık. Bugün bunların hiçbirine gerek bile görmüyoruz. Telefon bir yerden sonra sınıfsallığı da (yaygınlaşarak) ortadan kaldırdı. Artık telefon iletişimi için birbirimizi tanımayı, yaşamda ortak paylaşım alanlarımızın olup olmadığını önemsemiyoruz.

Ben bu gerçeği biliyorum, fakat roman için bu gerçeği kullanmak fikri çok sonra geldi bana. Romana konu olan hikâye, gerçek bir hikâyedir. Hayır, romanın bütünü değil, erkeğin hikâyesi. '89 yılında Cumhuriyet gazetesinde ilginç bir olay-haber yayınlanmıştı, Edirne kaynaklıydı. Bitkisel yaşama girmiş bir kadınla kocasının verdikleri olağanüstü savaşımı anlatıyordu.

Dışardan baktığınızda, bu *olamaz* bir hikâye gibi görünebilir. Ama olmuştu ve gerçekti. Konu ilgimi çekti. Yazar kısmı, genelde malzeme olarak kendi yaşam hikâyesinden kullanır; çünkü en iyi bildiği, gerçeğine derinlemesine inebildiği tek olgu budur da ondan.

Başlamadan durdum. Anlatı biçimini seçemedim. Türlerin hiçbiri bu konuyu romanlaştırmak için çekici ya da yeterli değildi bence. Bu yüzden yazmak da ne içimden geldi, ne elimden. Sonra bir gün romandakine benzer bir telefon iletişimi oluştu ve buradan romanın anlatı biçimi ortaya çıktı.

✪ *Kitabınızda yardıma ihtiyacı olan kadınmış gibi görünüyor. (Kadının sürekli telefon etmesi, istediği zaman telefonu kapatması ya da günlerce aramamasından yola çıkılarak edinilmiş bir izlenim bu.) Ancak, erkeğin kadının telefon numarasını almak, canı sıkkınken ya da mutlu olduğu anlarda onu aramak gibi bir talebi yok. Neden?*

– Fazla *erkek* olmasından kaynaklanmıyor bu. Ama zor zamanlar yaşayan ya da yaşamakta olan kadın kahraman için, o an ulaşabildiği bir erkek, onun için bir güvence, bir tür sığınak gibi gelebilir. Kadınlar, zayıflıklarını çok *çözümsüz*, çok *tekil* kaldıkları anlarda açığa çıkarırlar. Erkek kahramanın davranışının altında biraz da yaşlı olma, bunun getirdiği temkinlilik yatıyor olabilir. Kimi erkekler (hatta birçok erkek) yaşlandıkça kadınlara karşı içlerinde sürekli baskı altında tuttukları *karşıt cins korkusu*'nu engelleyemez duruma gelirler. Kahramanımızın sizin beklediğiniz ya da umduğunuz davranışların sürdürücüsü olmaması... buna bağlı olamaz mı? Ondaki bu ürkeklik, herhangi bir şeyi; mutlu ya da mutsuz, karşıt cinsle paylaşıma girişmekten de alakoymuştur.

Zaten ikinci bölümde erkek kendi hikâyesini anlatmaya geçince (burada anahtar rolünü kadın üstlenmiştir) davranış nedenleri kendiliğinden belirlenir.

✪ *Kadın kahramanın sevgi arayışında olduğu, ancak hep yanlış ilişkiler yaşadığı görülüyor. Erkek ise, son derece özverili davranarak seçtiği kadını yaşamda tutma çabası içinde. Ama, her iki karakterin de birbirlerine doğru'yu göstermek için kaygıları yok. Sadece dinliyorlar.*

– Evet, sadece dinliyorlar ve hiçbir davranışta bulunmuyorlar. Çünkü '*doğru*' herkese göre çok değişken de ondan. Ayrıca, (öyle sanıyorum) her iki karakter de kendi '*doğru*'larını seçmiş ya da bulmuşlar zaten. Kimse kimseye karşı kendi '*doğru*'sunu asıl doğru olarak göstermek gibi bir kaygı taşımıyor.

Şunu sorabilir miyim? Nedir '*doğru*' dediğimiz şey? Neyin '*doğru*'su bu üstelik? Kime göre, kimin için? Sizin ya da benim '*doğru*'m, genel ve kabullenilir bir '*doğru*' mu, olabilir mi?

Günümüzde bu da 'izafiyet teorisi'ne döndü bence.

✪ *Bir erkek yazar olarak kadının iç dünyasını yansıtırken zorluk çektiğiniz oldu mu?*

– Acaba kadın yazarlar da erkek kahramanlarının iç dünyalarını yansıtırken hiç zorluk çekerler mi? Bu, bir gözlem sorunudur. Ama, yüzeysel olmayan bir gözlem. Yazarın işidir, insanları gözlemler; her insan, bir gelecekte ya bir hikâye ya bir romanın kahramanı olabilir. İnsan davranışları gerçek yaşamda başka, romanlarda başkadır diye bir ku-

ral, bir yasa yoktur. Tam tersine, okurla kahramanın özdeşleşebilmesi, okurun o kahramanda kendini bulabilmesi için yaşam gerçeğiyle eşdeğer olması gerek bence.

Romanın kadın kahramanı, tek bir örnek kadından yola çıkılarak oluşturulmuş bir '*kahraman*' değildir. O, *bileşik* bir kahramandır: birçok kadının, birçok *özel* yanlarını kişiliğinde toplamıştır. Çok dünyası olan bir kadındır ya da çok kadının dünyasını kendinde toplamış bir kadındır. Burada geçmişimde yer almış kimi kadınları da olabildiğince derinlemesine vermeye çalıştım; onlardan, kadınsı özelliklerinden ve ayrıca oluşturdukları kişiliklerinden yararlandım.

✪ *Günümüzün en büyük sorunlarından biri olan yalnızlık, kitabınızda ağırlık verdiğiniz temalar arasında. (Görünen o ki, yalnızlık daha uzun bir süre başka kitaplara da konu olacak.) İnsandan insana değişiklik göstermekle birlikte, yalnızlığı oluşturan nedenler olabilir mi?*

– Kapitalizm, sosyalizm, işçi sınıfı... şu bu bir yana, uygarlığın (ve teknolojinin) başdöndürücü bir hızla ilerlemesi, insan aklının yaşam gerçeklerinin çok ötesine geçip başka boyutlara ulaşıyor olması, bizi ister istemez yalnızlığa itip yalnızlığa yönlendiriyor. Biraz üzerinde durdunuz mu, ürküntü veren bir şey bu.

Korkuyoruz. Daha çok kazanma tutkusu, üzerinden kazanılanın daha da yitirmeye koşullandırılmasına yol açıyor. Sömürü, klasik yöntemlerin dışında aldatıcı, keyif verici, gönülden razı olucu uygulamalarla karşımıza çıkıyor. Kimliğimizi özel olmaktan çıkarıp tek tipliğe dönüştürüyor. Sığınacak limanımız kalmıyor.

O zaman *iç*'e dönüyoruz: *İç*'e ve kendi kendimizle başa kalmaya, yani yalnızlığa. Böylece yine kendi kendimize yetmeye zorlanıyoruz. Ve... başaramıyoruz. Yaşam kirletiliyor ve çirkinleştiriliyor. Burada, aşk kurtarıcı olabilir mi? Belki. Ama onun da bir gün son bulması, sizi daha büyük, daha çözümsüz bir yalnızlığa götürmüyor mu?

Yalnızlığı bizim için yaratıyorlar ve biz de yaşıyoruz. Yalnızlık bir acıdır, doğru; ne yazık, acı çekmek, insanoğlunun her zaman hoşuna gitmiştir. Her gün biraz daha deli bir hız kazanan uygarlık, onun bu acı çekme yanına bol bol katkıda bulunuyor.

✪ *Birinci bölümde kadının hem kendisiyle hem de karşısındakiyle çatıştığı görülüyor. İkinci bölümde (erkeğin kendini anlattığı) ise, çatışmalar daha aza indirgenmiş. Erkek iç dünyasında, kadına nazaran daha durgun ve çatışmanın daha az yaşandığını mı düşünüyorsunuz?*

– Evet, öyle düşünüyorum. Kadınlar, bana sorarsanız, çok kişiliklidirler. Salt dış dünyadaki başka kişiler ve kişiliklerle değil, kendi iç dünyalarındaki farklı (ve çok) kişiliklerle de çatışırlar. Kadınlar (benim yaşadığım ve gözlemlediğim kadarları ile) kendilerini çok dinlerler. Bu nedenle, kimi zaman uzlaşırlar kendi kendileri ile. Kimi zaman birbirlerine düşman kesilirler. Doğaları gereğidir ve sanırım, onları (erkeklerden) fiziksel olarak değil, iç dünya bakımından farklı kılan bu çatışkan, kırılgan, uzlaşmaz ve uzlaşır, seven ve sevilen, tekil ve çoğul olabilen yanlarıdır.

Erkek, durağandır ve bu nedenle her zaman kaybedendir de.

DENİZ YALVAÇ

KEMAL ÖZER'İN
YENİ ÇIKAN KİTAPLARI

Onların Sesleriyle Bir Kez Daha/ şiir	600.000 TL.
Baba İle Kız/öykü	750.000 TL.
Gölgeden Güneşe (1994-1998)/günlük	1.000.000 TL.
İkinci Yeni'den Toplumcu Şiire/anı	750.000 TL.
Benim Ellerimi Al, Benim Gözlerimi Kullan/deneme	750.000 TL.
Sanatçılarla Yazışmalar/mektup	1.500.000 TL.
Sorulardan Bir Gökkuşağı/çocuk şiirleri	500.000 TL.
Eleştirilerin Gündeminde/eleştiri	1.250.000 TL.
Bir Yıldızdı Taşıdığım/(L. Levçev / şiir)	600.000 TL.

(Türkçesi: Kemal Özer - Gülşah Özer)

Yordam Kitapları

İstanbul Evleri 27/1 Bahçelievler - İstanbul Tel: 502 16 90
Dağıtım: Artı Dağıtım, Mühürdar Cad. No: 77 Kadıköy-İstanbul
Tel: (0216) 349 81 86 Faks: (0216) 349 58 55

TURGUT ACAR'IN
Öykü Kitapları

KAR ÜSTÜNDE KIZIL LALELER
KİMSE BİLMEZ BU ANIYI
YALNIZLIĞIN ÇAN SESLERİ
GÜL BEYAZ
ZAMAN SIZIYOR AYNAYA
ŞAZ (çıkacak)

YÖN YAYINCILIK
EVREN HAN, KAT: 2 CAĞALOĞLU/İSTANBUL
Tel: (0212) 511 79 16

Metin Celal

Küçük Hayat Bağları

Şiir/Gendaş

Sıklıkla rastlamadığımız türden şiir serüvencisi Metin Celal'i, Varlık okurları yakından tanırlar. Yıllarla ölçülebilecek kadar uzun süre "Şiir Okuma Notları" adlı köşesinde edebiyatseverleri bilgilendirip durmuştu. Öyle ki, o zamanlar, şiir dünyasında yaprak kımıldasa, Metin Celal sayesinde bundan haberdar olurduk. O şimdi bu köşesini terk etti. Öküz dergisinde bir köşe açtı. Her ay inanılması güç bir sabır ve özenle sekiz-on kitap inceleyip onlar hakkındaki fikirlerini yazıyor. Kendine eleştirmen adını vermiş kişilerden çok daha yararlı tanıtımlar ve değerlendirmeler yapıyor. Fakat bu yazılarında mecbur kalmadıkça şiir hakkında söz almadığını buruk bir duyguyla ayrımsıyoruz.

Nedir olan biten?.. Neye bu kırgınlık?.. Nereden yayılıyor bu melankolik duygu?.. Bu keder ve karamsarlık nereden kaynaklanıyor?..

Bu soruların yanıtlarını bulabilmek için Metin Celal'e biraz daha yakından bakmamız gerekiyor. Metin Celal, sadece şair kişiliğiyle öne çıkmış bir edebiyat karakteri değildir. Edebiyat dünyasında hangi hırçın tufan kopsa, onu çatışmaların en ön saflarında görürüz. Daima taraftır. Yanlış olduğuna inandığı konuda, değil bizim gibi yakın dostlarına, babasına bile "eyvallah" etmez. Ketumluğu, sertliği, dobralığı ve tavizsizliğiyle ünlüdür. Bu yönlerini herkes bildiği için "edebiyat insanları" arasında patlak veren çekişme ve değerlendirmelerde herkes Metin'in hangi tavrı koyacağını merak eder.

Onu kimi zaman yayıncı, yazar örgütlerinde muhalif hareketleri başlatırken, kimi zaman çılgın yayın projelerini götürürken, kimi zaman bir aydın başkaldırısına elebaşılık ederken, kimi zaman edebiyat çatışmalarında vuruşurken, kimi zaman soğuk, sarsıcı eleştiri ve yazılarıyla sahte edipleri hırpalarken görebilirsiniz. Sadece ve sadece şu şekilde göremezsiniz: "*küf kokusu işlemişti çoktan içime/ söylenecek sözü kalmayanların/ uygar ve kişiliksiz haliyle/ duvarlar terledi, nem çürüttü taşı// sesinize sarıldım, o yanlışlığa/ tiner kokladım, dedim/ eridi beynim, küçülüp yok oldu/ boyun eğdim kurallara ödüllendirildim.*"

İşte Metin Celal'in, *Küçük Hayat Bağları* adlı kitabından iki dörtlük... İşte Metin tam da bunu yapmaz... Boyun eğmez kurallara ve ödüllendirilmez!.. Belki sırf bu yüzden, şiiri hep gözardı edilir. Nesnel değerlendirme süzgeçlerinden geçirilmesine izin verilmez. Gölgede kalır. Çünkü, Metin'in dobra değerlendirmelerinden canı yanmış çok sahtekâr, çok şarlatan vardır ortalıkta... Ve acıdır ama, ülkemizde şiir, şarlatanların en sıkı tutunabildikleri alanlardan biridir. Kolay yoldan eser sahibi olmanın manivelası olarak görülür. O yüzden bu tür sahte edebiyatçılara karşı çıkmanın hep ağır bedeli olur bu ülkede... Bunu en iyi anlayabilecek insanlardan biri olduğum için, kendimi şiir konusunda söz alabilecek kadar şiirle ilgili biri olarak görmediğim halde bu yazıyı yazdım.

Küçük Hayat Bağları için kendi değerlendirmelerimi yazmak konusunda çok istekli değilim. Çünkü, yakın bir dostumun kitabı hakkında fazlaca güzel söz söylemekten korkuyorum. Ben sadece bir dörtlük verip bitirmeliyim... Gerisini şiiri, şairane ruhlardan damıtıp almak isteyenler kendileri bulmalılar... "*nikotin yanığı parmaklar/ ve gözlerimdeki uykusuzluk izleri/ hayra alamet değildi/ dilim sürçtü, düştüm hoyrat ellerinize.*"

Hikmet Temel Akarsu

MELİSA GÜRPINAR
Her Harf Bir Melek

HİLMİ YAVUZ
Akşam Şiirleri
(2. Basım)

ORUÇ ARUOBA
Ne Ki Hiç
(2. Basım)

VARLIK / ŞİİR

Abdülkadir Budak

Bende Kalan Dizeler

Adnan Özer, insan olarak da, şair olarak da sevdiğim, değer verdiğim "adam"lardan biridir. Bu çağda, İstanbul gibi bir yerde, İstanbul gibi bir yerin Babıâli gibi bir yerinde uzun yıllardır bulunmasına, yaşamını sürdürmesine karşın hâlâ yüzü kızarabilen, "mahcubiyet ve merhamet" duygusunu yitirmemiş az sayıdaki dostlarımdan biridir. İyi bir şair olduğu kadar iyi bir dergici olarak da tanınır. Batıracağını bile bile dergiler çıkarır; yayınevleri kurar. Bunların adları ve buna bağlı olarak logoları da kısa bir süre içinde değişmeye yazgılıdır sanki. *Üççiçek, Yeryüzü Konukları, Fanatik, Düşler* gibi serüvenlerden sonra, *E* adını taşıyan yeni bir dergi yolculuğuna çıkmış görünüyor. Adnan Özer için dergi çıkarmak, şiir yazmanın bile önüne geçer nerdeyse. Kendine ayıracağı zamanları başkaları için büyük bir keyifle sebil eder. "Şiir" ile "dergi" sözcüklerini yan yana koymadan birilerine sorarsanız bu adamın oturduğu semti, o semtteki evi, o evdeki odayı bulamazsınız. Dergi bir anahtardır da şiiri kilidi midir? Dergileri kapı olmuştur da, şiiri o kapının açıldığı oda mıdır? Öyle ya da böyle, alkolün kana karışması gibidir Adnan Özer'deki dergi çıkarma tutkusu. Başından beri şiirlerini, yazılarını yayımlamakta sıkıntı çekmemesine karşın ille de kendi dergisinde söyler asıl sözünü, kendi alanında kendini rahat hissetmenin ötesinde *iyi* hisseder. Sivas'la birlikte büyük kırılmayı yaşayan "büyük buluşma" umudunu hep bu dergilerde diri tutmuştur. Edebiyatımızı bir elmanın iki yarısı gibi de görmekle yetinmemiş, tamamı gibi görmüştür, bütünü gibi algılamıştır. Estetik formları, edebi kaliteyi hep önde tuttuğu içindir ki, büyük bir düş kırıklığını yaşamış. bunca çabanın, bunca zahmetin sonucunda ödüllendirilmek şöyle dursun, şu sözleri en yeni kitabının son sayfasına koymak durumunda bırakılarak cezalandırılmıştır bile: "Bu şiirler utançla dilimden dökülüverdiler. Çünkü ülkemde merhamet yoktu. Tarihimiz güzellik düşüncesine ve her türlü dil marifetine veda etmemiz gerekircesine bizi utanca boğan Sivas yangını ile kirletilmişti. Bu utanç yüzünden uzun yıllar şiir yayımlatmadım" (*Veda Şiirleri*, Gendaş Y., 1999). Tam burada dostluk, kardeşlik duygularıyla ve de insan onuruna sahip çıkmak adına, kimin yanında ve kimlerle birlikte olduğumuza çok daha ciddi bir biçimde bakmamız, kılı kırk yarmamız gerektiğini Adnan Özer'e ve onun gibi iyi niyetli "öteki"lere anımsatmak gereğini duyuyorum. Derginin ilk sayısındaki "kültürel demokrasi anlayışı"nın, ikinci sayıdaki "kısıtlamasız bir edebiyat ortamı" yaratma isteğinin içini doğru doldurmak gerektiğini düşünüyorum. Hoşgörünün, bizleri o malûm zihniyetle buluşturmasından da sakınmalıyız artık. Sivas'a karşın tutum ve davranışlarımızda bir değişme olmadığı saptanırsa, bundan hem bizler, hem de insani tavır yara alacaktır. Ne adına olursa olsun, bu çağda bile insanın *katlini vacip* gören bir zihniyetin taşıdığı edebi değer, uygar, modern insanı sarhoş etmemelidir.

Bilgilenmek, haberdar olmak adına bizimle asla buluşamayacak olan "umutsuz vak'aları" da okuyalım, izleyelim; ama o düşüncenin gelişmesine, yayılmasına, taraftarlarını çoğaltmasına da aracı olmayalım diyorum. Hasta döşeğinde yatan bir Melih Cevdet Anday dururken, bir *Aslı Erdoğan*'ı, bir *Cezmi Ersöz*'ü (günün popüler yıldızlarını) *E*'nin kapağında görmekten dolayı o kadar üzülmeyiz de, "kültürel demokrasi anlayışının" bir sonucu olarak, örneğin bir *İsmet Özel*'e kapaktan girilmesini içimize sindiremeyiz sanıyorum. Bırakalım da "bazı değerlere" sahip çıkma işini *Dergâh* ve benzeri dergiler üstlensin. Eğer bu konuda daha duyarlı davranmazsak, özeleştiri mekanizmasına süreklilik kazandırmazsak, ileride "dilimizden utançla dökülen" yeni şiirlerin altına da imza atmak durumunda kalabiliriz. Bu yazıların birinde söylemiştim; "önce insan, sonra şair olmamız gerekiyor artık". Adnan Özer ve dergiyi çıkaran öteki arkadaşlar da benim gibi düşünüyor olacaklar ki "önce yaşama hakkı, sonra edebiyat" diyerek çıkıyorlar yola. Sivas'ta, insanların yaşama hakkına saldıran, yok eden ve bunu din adına "mübah" gören, alkışlayan ya da susarak bu cinayete ortak olanların edebiyat alanındaki yaşama haklarına sahip çıkmamız onları utandırmaz, cesaretlendirir kanımca. Darılmaca, kırılmaca yok; düşüncelerimi açıkça yazmak, dürüstlükle kamuoyu önünde de tartışmak gerektiği sonucuna vardım. "Kimse temizim demesin" diyen şair arkadaşa katılıyorum; hepimiz bir biçimde, bir ölçüde kirlendik. Masum isteklerimiz, iyi niyetli çabalarımız yol açtı belki de buna. Bir kalıp sabunla temizlenmemiz mümkün gibi görünüyor; aymazlığımızı sürdürürsek, o büyük milat'ı unutmuş görünürsek kolilerce sabun yetmeyebilir temizlenmemiz, arınmamız için.

Nisan ayı dergilerinden

Madem *E* ile başladık, sürdürelim. Bu derginin ilk sayısında yer alan şairler *Tuğrul Tanyol, Nihat Behram, Uğur Aktaş*. Çoktandır yeni bir şiirini okumadığım Tanyol'dan üç şiir birden okuyorum. Epey durulmuş gördüm bu şair arkadaşı. Sakin, kendinden emin bir ruh halinin şiirleri. Nihat Behram, alanlardan sığınaklara geçmiş sanki. Şiirin kaldıramayacağı bir yalınlığı da zorluyor. "*Yedeğimde hep bir şiir olmalı*" diyor; bunu demekle de kalmıyor, bu şiirin taşıması gerektiği özellikleri bir bir sıralıyor; okur imgelemini de sınırlandırıyor böylece. Sonlara doğru bunu fark ediyor şairimiz ve şiirini şöyle bitiriyor: "*Beni şiirler bağışlasın*". Uğur Aktaş'a gelince... Fikret Hakan'ın, (yıllar önce ilanını gördüm) çıkmayan kitabının adını çağrıştıran bir ruh halinin şiirleri bunlar. Yani "Sancılı Bir Dağarcık" sanki. "Çürüme", "Devlet", "Sancı" adlı şiirleriyle, derdi olan, meselesi olan bir şair görünümüyle ortaya çıkıyor Uğur Aktaş. Tarihini kaybetmiş, inanç ile şüphe arasında sıkışmış kalmış bir adama ait olan, "*bilseler nasıl sancılarla söküldü benden, bilseler/ asıl gümüşü kaybedince herkes kendi dinine peygamber*" diyen, eleştirel, sorgulayıcı bir bakışın ürünleri bunlar. *Melek, dua, kıble, seccade, ümmet, ayet* gibi "tesadüfen değil de, bir şiirde buluşmak için yan yana gelmiş kelimelerden oluşan" bu şiirler, aynı zamanda "kültürel demokrasi anlayışının" bir kanıtı, örneği olarak yer alıyor dergide; ya da bana öyle geliyor.

Varlık: Cengiz Bektaş Vera'ya bir mektup yazmış; pos-

taya vermek yerine bu dergiye vermiş. Bir yerinde şöyle diyor: "*Vera seni düşünüyorum/ Güneş batıyor/ Kuşun göğsünde*". Nurer Uğurlu'nun şarkı sözlerini geçiyor, Adnan Özer'in bir soruşturmayı yanıtlarken söyledikleri içinde en çok da şu saptaması üzerinde duruyorum: "Gelelim genele, demokrasi içinde yaşamamız için yeni bir toplumsal sözleşme beklerken, devlet ideolojisinin yenilenmesi programı işletildi. Sağıyla soluyla herkes suçluluk kompleksine itildi. Siyasal yaşam adeta yok edildi. Kararsızların çokluğu, halkın da suçluluk kompleksi içinde olduğunu gösteriyor". Adil İzci'nin, (bizi üzen bir gazete köşesinin de adı olan) "Zaman Yazıları" şiirinden iki dize: "*Ve nereye dönseniz ayna/ Gün ya da lamba çoğalsın diye*". Gazanfer Eryüksel, sevgilisi uzaklarda olanın kulağına şöyle fısıldıyor: "*İki gömleği var aşkın/ biri düş, biri ayrılık.*"

Düşlem: Bursa, edebiyat dergilerinden birini yitirdi; Düşlem'i. "Yepyeni bir şiir adasında buluşmak ümidiyle" ikinci cildini tamamlayan bu derginin yayımlanmasında başta Nahit Kayabaşı olmak üzere emeği geçen herkese edebiyatımız adına teşekkür etmek isterim. Keşke diyorum (Kuvvet Yurdakul'a katılarak), keşke "düelloya davet" ya da bir öç alma duygusuyla bitirilmiş olmasaydı. Derginin yarıya yakını bu tip yazılarla doldurulmuş. Kapandığına sevinen birileri olmuş mudur bilinmez, ama üzülenlerin çok olduğunu düşünüyorum. Şairlere gazeller yazıyor oluşuyla da tanıdığımız bir başka dergi tutkunu Hüseyin Cahit Kerse, Dıranas'a merhaba der gibi başlıyor ve şiirinin bir yerinde de şöyle diyor: "*Eski yazlar sığınaktır son düşleme/ Sözler uçar, dörtnala açılır perde/ Unutma kar sesini mavi küheylan/ Uyanma al sıtmalı bengi rüyadan*". Ahmet Uysal'ın hüzün veren Bursa şiirlerini okuyor, "*bilgisayar tuşlarıyla yazıyorsunuz/ parmak uçlarınızda duymadan karbonun sıcaklığını*" diyen Nuri Demirci'de konaklıyor, Betül Tarıman'ın "Kar Lekesi"ni defalarca okumak gerektiği duygusuna kapılıyorum. Orhan Göksel, üç-beş yıl önce Karşı Edebiyat dergisinde yayımlamıştı ilk şiirlerini. Uzun sayılacak aradan sonra yaptığı başlangıç hiç de fena değil bana kalırsa: "*Öyleydi/ Hep başkalarına taşırdık cesetlerimizi/ Üzerimize kendi leşimiz sinmesin diye/ Ya da yağmurdan önce/ Söylediğimiz en güzel şarkıydı/ Kimsesiz bir cenazeydik/ Alkolik düşlerimizde/ Yine de papatyalar uzak bir sevgili gibi kokardı*".

Dize: Ahmet Özer'in "ayrı beraberlikler"ine benzer bir biçimde "birlikte yalnızlıklar" diyor Veysel Çolak ve "*Varlığın bir saldırı değilse yorulursun ölmekten*" gibi ilginç bir giriş yapıyor bu sayıdaki şiirine ve şu dizeyle bitiriyor: "*Bir elmadasın, çekirdeğinden daha içerde*". Hüseyin Alemdar, aşkın ten boyutunu yazmayı sürdürüyor, sevişmenin şiirlerini. "Gecenin nü albümünde" yer alan yeni resimler gösteriyor bize, "*gövdene iniyorum soyulmuş elma tadında*" diyor.

Adam-Sanat: Ergin Günçe'nin yayımlanmamış şiirlerine rastlamak heyecanlandırıyor insanı. İlle de şu dizesi: "*Türkçe ağlayan bir çocuk bulsan bile*". Rüzgâra yazılıdır der ya Özdemir İnce; bu sayıdaki şiirinde, şairin şaire merhaba göndermesi gibi duruyor Refik Durbaş. Şiirinin adı: "Rüzgâra Yazdım Adını". İmge haritasında önemli bir yeri vardır "rüzgâr"ın çünkü. "*Ah, geçmişimin hatırasından/ hatırıma bir daha gelen sevgili*" diye andığı sevgiliye şu dörtlüğü de düşürüyor: "*Bedeni haritalardan silinmiş/ bir park kanepesine oturur/ başımı omuzuna koyardım/ şiirler okurdum sana*". Tahir Abacı'dan: "*Ben erbain söylerim arastalar cemre anlar/ Kekeme olsam erişecekler, bilakis dilim mermi*".

Öküz: "Ne İse Fâlim O Çıksın Hâlim" başlığından bile biliniyor, tanınıyor Can Yücel; "fâli" ile "hâli" örtüşen, sevimli ve de tutarlı bir ihtiyar (mı?). Mizahla edebiyatı hem matrak hem de ciddi bir zeminde buluşturan Öküz'ün gözdelerinden biri de Murathan Mungan'dır. "Açık Sabaha Kadar" adlı şiirinden şu üç dize şiirin genel ruhunu açıklar nitelikte görünüyor: "*Hatırlamanın zalim şiddetinden/ bir çocuk yeter/ iki kişilik tutsun elimden*".

Kitap-lık: Yapı Kredi Yayınları arasında çıkan üç aylık bir derginin bahar sayısında İlhan Berk ev tanımlarında bulunuyor. Gülten Akın'ın biri uzun, üç şiirini okuyorum: "Kırmızı Patikler" kalıyor bende; dönüp dönüp okurum artık. Derya Çolpan, şiirleri kitaplaşmadan fark edilmiş, ödüllendirilmiş, değerlendirilmiş bir şairdi. "Ses Sözden Eksilince" adlı kitabıyla (Era Yayıncılık, 1998) bu ilgiyi hak ettiğini kanıtladı. Son iki ay içinde *Damar* dergisinde bir, *E* dergisinde bir ve *Kitap-lık*'ta üç olmak üzere toplam beş şiir okudum ondan. Belli bir düzeyin altına düşmeyen şiirlerdi bunlar. "Pencere ve Su" adını taşıyanı ise antolojime katkıda bulunacak şiirlerden biriydi. Gün olur, bu yazıların birinde yer alır diye bir köşeye ayırdığırn şiirlerden biri oldu. "Suyun Dönüşü"nde, "*yağmurun şaşırması şimdi/ çarşılar yavaşlarken*" diyen bir şair Derya Çolpan; seviyorum. Derginin bu sayısında Mehmet H. Doğan, genç denilecek bir yaşta trafik kazasında yitirdiğimiz Haşim Çatış'ı anıyor. "Bir şair ölmüş diyeler üç yıldan sonra duyalar" başlıklı yazı dokundu bana. 1970'li yılların sonlarında Osman Serhat Erkekli'nin de bulunduğu bir masada birlikte oturmuş muyduk, bana mı öyle gelmişti? Şiirde iyi bir başlangıç yapmış sonra da küsmüş gibiydi, mekânı şiirleri olsun diyorum.

Mavi Portakal: Üç aylık edebiyat dergilerinden biri de bu adı taşıyor ve TÖMER'in yayın organı olarak Antalya'dan ses veriyor. 19. sayısı usta şairimiz İlhan Berk'e ayrılmış. Şairle yapılan söyleşiden başka, hakkında yazılan yazıları ve şiirleri de içeriyor. Keyifle okudum bu sayısını.

BENDE KALAN BİR ŞİİR:

KIRMIZI PATİKLER

betona işleyen zaman
açtım, kırmızı patikler
orda kapımın önünde

betona işleyen zaman
açtım, demir parmaklıklar, hücre
orda kapının ardında
kırmızı patiğin sahibi

betona işleyen zaman
açtım uzaktı sisliydi
sağaldı mı örselenmiş yerleri

betona işleyen zaman
kimi anıları kim örttü
unutmadım kırmızı patikler
içerlerde gizli

betona işledi zaman
belki o beni unuttu

GÜLTEN AKIN
(*Kitap-lık*, Bahar '99)

Feridun Andaç

ÖYKÜNÜN LABİRENTLERİNDE

14./ Yaşamın Tanıklığında Bir Öykücü

Güneş Giderken adlı öykü kitabıyla bu yıl Sait Faik Hikâye Armağanı'na değer bulunan Necati Tosuner, *1960 Kuşağı* öykücülerindendir. İlk öyküsünü 1963'te yayımlar (*Onunkiler Maviydi*, Resimli Posta gazetesi). Onun için yazmak, varolmak çabasıdır başlangıçta. Kendi deyimiyle; "*İnsanların 'eksik adam'ı tanımasını*" ister. "*Eksik adam*" tanımlaması, öykücülüğümüze Sait Faik ve Orhan Kemal'le girmiş olan "*küçük adam*"ı çağrıştırır. Gerçi, Tosuner bunu başka bir bağlamda tanımlasa da; onun zamanla oluşup gelişerek zenginleşecek öykü evreninin neredeyse leitmotivi'ne dönüşecek bir tanımlamadır bu: "*eksik adam*". İmlediğim "küçük adam"ın dünyasına benzer özellikleri vardır bunun da. Hayatın hem içindedir hem de dışında. Tosuner; daha çok, dışta duruşu, o duruş yerini, bir an'ı, bir durum'u yansıtır. Elbetteki o 'insan'ın iç dünyası... Orhan Kemal'de, hatta Sait Faik'te göremeyeceğimiz bir gerçekçilik duygusuyla yansıtılır bu durum.

Bu iki yazarımız Tosuner'in öykü evreninin biçimlenmesinde etkindir. Onun yolunu açanlardır da diyebiliriz. Bu tür bir benzeşim, yakın duruş öyküsünün çıkış noktası için önemlidir. Öykücülüğünü ulaştırdığı çizgide aldığı ivme kuşağı içinde Tosuner'i özgün bir yere getirmiştir.

Kuşkusuz Tosuner'in öykü evrenini salt bununla, yani "eksik adam"la paydalayarak açımlayamayız. Bu, onun, kendini ifade edebilmesi için bir yoldur. Doğru, sağlıklı bir yönelim. İnsanın gerçekliğini yansıtmada en yakın tanıklıklardan yola çıkılarak verme girişimidir onunkisi. Bezirci ile söyleşisinde bunun altını şöyle çizer:

"*İnsanların ortaklaşa istedikleri, yapılması gerektiğine inandıkları, yaşamak saydıkları birçok şey vardı. Eksik adamın ulaşamadığı şeyler... Eksik adamın bunlara kavuşması başkalarına pek bir şey kaybettirmezdi. Yine de insanlar bunu bilmeyi istemiyorlardı. Hep bunu anlatmak istedim.*"[1]

Bugüne değin sekiz öykü kitabı yayınlandı, Tosuner'in. 35 yıllık bir birikimi getiriyor bu kitaplar. Bu birikimden yola çıkarak, onun öykü evreninin oluşumunu şöyle ayrımlayabiliriz:

I. *Özgürlük Masalı* (1965) *Çıkmazda* (1969) *Kambur* (1972)	* Öykü evreninin kuruluşu. Farklı 'ses' olma çabası
II. *Sisli* (1977) *Necati Tosuner Sokağı* (1983)	* biçimsel denemeler
III. *Çılgınsı* (1990) *Bir Tutkunun Dile Getirilme Biçimi* (1997) *Güneş Giderken* (1998)	* yenilikçi dönem, kimliğini buluş

Tosuner, kuşağı öykücüleri arasında apayrı bir 'ses', 'renk' olabilmiş biridir. Yansıttığı insan gerçekliği kadar; öykü tekniğini zenginleştiren, öykü dilinin kurulmasını önceleyen çabası onu özgün kılmıştır.

Tosuner, ilk kitabı *Özgürlük Masalı* ile, aslında "*küçük adam*"ın serüvenini dile getirir. Bir *an*, bir *kesit*, bir *durum*'dur bu dünyadan onun öyküsüne ağan. "Ben"in gerçekliğini içten dışa bakarak yansıtır: Süregiden arayışı, kendini bulma çabası, düşleri, özlemleri, kaygıları olan "ben". Çevre, mekân, doğa bu insanın yapayalnız dünyasını çevreler. Dönemin öykü anlayışına denk düşen bir bakışı vardır. Bir yanıyla Sait Faik'in etkisinde dolaşır, öte yanıyla da Orhan Kemal öyküsünün sınırlarını zorlar adeta. Çıkışındaki özgünlükle, donanımlı ürünler getirebileceğinin muştusunu verir. Edebi ve romantiktir burada. İnceden inceye bir mizahın kıpırtısını gözleriz. Ki; bu yanını ileride kara mizah düzeyine erdirecektir. Kitabın dikkate değer öyküsü "*İnsan Sayılmak*", Tosuner'in yazma eyleminin ipuçlarını da verir bize:

"*Adam, bir akasya ağacının dibinde kaşları çatıktı. Eksikliğin usanmışlığında topluma sövüyordu sanki. Böyle bir kişinin öyküsü okunur muydu? Ama benim yaşayışım da onun gibiydi, yazmalıydım. Hiç değilse boşalmak için.*"[2]

'Ben-anlatıcı' söylemi Tosuner'in öykü evreninin en belirgin yanıdır. Yansıttığı gerçekliklere denk düşen bir anlatım biçemidir onun için. Öyküsünün evrildiği; yeni bir dil, yeni bir biçem yarattığı 'yenilikçi dönem'inde de bu özelliği belirgince süregelir. *Çılgınsı*'da buna iyiden iyiye kapı aralamış, en güzel örneklerini vermiştir. *Bir Tutkunun Dile Getirilme Biçimi*'ndeki "*Canan*", "*Yusuf*", "*Yaz, Hafta Sonu*", "*Dak Daka Dak Dak...*", (kitabın o güzelim öyküsü) "*Armağan*", "*Sonra*" ve kitaba adını veren öykü... *Güneş Giderken*'de ise şu öyküleri anabiliriz hemence: "*Ayten'in Kerem'li Öyküsü*", "*Sıcak Bir Gün*", "*İnce Turna*"... Yarattığı öykü dilinin en güzel örneklerini içerir bu öyküler aynı zamanda.

Yaşamın tanıklığında bir öykücüdür o. İkinci öykü kitabı *Çıkmazda* bu yanını belirgince ortaya koyan örnekleri getirir. Tosuner, bu kez, "*eksik adam*"ın gerçekliğini daha çarpıcı biçimde yansıtmaya yönelir. Kitabın ilk (uzun) öyküsü "*Eksik Adam'ın Çizgileri*"; bir çocuğun dünyasından izleri yansıtır. Çarpıcıdır! "Habersiz avunuş dolu" günlerden başlanılır. Yansıtılan gerçeklikler, öykünün düşünsel özü "*eksik adam*"ın manifestosudur adeta.

Tosuner, insanın bu gerçekliğini didiklercesine yansıtır. Bireyin sorunsallarına, açmazlarına yönelimi varoluşçu izler taşır. Haksızlıklara, 'saçma'ya başkaldırırken; insanın yazgısının önündeki engellerin neden/niçinlerini sorgular.

Tosuner, düşünce boyutu yoğun öyküler yazıyor. Ondaki ince kara mizah da bunun bir göstergesidir aslında. Çelişki, çatışkıları bir amaca dönük biçimde ele alır. Yansıttığı bir 'an', hayatın bir kesiti, bir durum Çehovvari bir söyle-

me ulaştırır onu. Son dönem yazdığı öykülerden "*Armağan*" bunun en güzel örneklerinden. Tosuner öyküsünün tipik örneğidir de. Kısa öyküdeki başarısını öyküsünün dramatik yapısına bağlayabiliriz.

Durum öyküsünün en güzel örneklerini veriyor, Tosuner.

Bungun, yalnız gezer; düşlerinin, sıkıntılarının seyrindeki 'insan'dır onun öyküsünün başat kişisi. "*Yaşamayı sevmek*.." duygusu ağır basar. İnsanlar, doğa, yaşanılan çevre/ortam bu sevginin yanı başındadır. Ama bu kişiler hep bir iniş-çıkışı yaşarlar:

"*Ve yaşamak yaşayamadan... Gerçekte korkunç olan bu olmalı. Bir düğüm, bir sancı içimde... 'Ölüm uzaktaysa korkunçtur. Eksik adam, ne denli sevse de yaşamayı, bir sancıdan, bir acıdan kurtulmak için öldürmeli kendini.' Kolay görünür gibi değil mi? Yaşamak, bir kara tutku bende yaşamak... Ve her şey bir engel önümde. Bir güzel bilmek, sevmek onu... Ve yaşayamamak sonra...*"[3]

Tosuner, *Kambur* ile öykücülüğümüze yeni bir duyarlık getirir. "*Eksik insan*"ın dünyasına bakıştır bu. Sıkıntılı, bungun, açmazları olan; toplumda gerçekliğine dönülüp yeterince bakılmayan, irdelenmeyen insanın dünyası... "*Eksik insan*"ın debelenişi bu kitaptaki öykülerde belirgince öne çıkar. Buruk aşklar, umut-umutsuzluk arasında gidip gelmeler, yer yer yaşama küsmüşlük; toplumla, yerleşik değerlerle çatışma... 'Ben-anlatıcı'nın dünyasına bakarken; o dünyanın sanrılarını buluruz:

"*Ben, büyük bir yazar olacaktım. Ve sakat insanları anlatacaktım, kendimi yani...*"[4]

Tosuner, söylemiyle Sait Faik duyarlılığında bir öykücüdür. Ona bu denli yakın duruşu da insan sıcaklığını içten bakışla anlatmasıdır diyebiliriz. İyi bir diyalog ustasıdır, Tosuner. "*Vurgun*" öyküsü (s. 145-193) bunun güzel bir örneğidir.

Kambur, bir bakıma, Tosuner öyküsünün bundan böyle alacağı yolun ivme noktasıdır demeliyim.

Sisli[5] *ve Necati Tosuner Sokağı*[6] ara dönem, belki de arayış demeli buna, öyküleridir... Geldiği çizgiden kopmaz. Denemelere yönelir.

Sisli'de yer alan on altı öykü, Tosuner'in iyiden iyiye öykücü kimliğini bulduğu öykülerdir. Burada öne çıkan önemli bir yan ise; kısa öyküdeki başarısıdır. Ayrıca, Tosuner'in öykü dünyasını genişlettiğini gözleriz. Daha dışa dönüktür. Bireyin dünyasını, ilişkilerini yine irdeler. Ama "*eksik adam*"ın sanrılarının ötesine geçme çabasındadır. Bir yanıyla da 'Almanya gerçeği'ne, buradaki insanların yaşamından kesitlere uzanır. Onun, öyküyle bir dil yaratmak çabasını en çok burada görürüz. Kısa, vurucu tümceler... Etkileyici atmosferi hemence çizivermesi:

"*Yandaki karanlık sokağa saptı. Kan doladı gözünü. Mendilini bastırdı yaraya. Arnavutkaldırımı bozuk yolda hızla koştu. Durdu. Soluklandı. Kadavrayı ilk kez gördüğündeki telaşı geldi aklına. Neredeyse gülecekti, gülmedi. 'Bu işlere karışmasan ne var...' diyen kızı düşündü. Gaz lambası ışığının örtük perdeden süzülüşünü düşündü. Ölen küçük Kerim'i düşündü. Kapının önünde mendili çekip atacağını ve kanın yeniden yürüyeceğini düşündü. Arkada kalan arkadaşını düşündü. Sessiz, bulanık bir geceydi. Daha hızlı koştu.*" ("Wanted")

Onun biçim arayışları / denemeleri *Necati Tosuner Sokağı*'nda da sürer. Buradaki öyküleri (1976-1983) ironik söyleminin ağır bastığı öykülerdir. (Kitabın adı da bunu çağrıştırmaz mı?) Biçim, söyleyiş açısından iyice yalınlaşmıştır. Diyaloglar, kısa tümceler bunun belirgin yanıdır. Kısa kısa, minimal öykülere yönelir. Söylenen 'söz'ü başat kılar. Öyküsündeki düşünsel öz daha bir anlam kazanır. Yeni söyleyişleri dener. Öykünün sınırlarını zorlar adeta. Burada başarısızdır!

Geleneksel çizginin dışına düşer. Bir arayış onunkisi. Öyküsünde öteden beri var ettiği yaşam/yazı izdüşümü flûlaşmıştır iyice. Sinopsis düzeyine vardırır bazen yazdıklarını. "*Yazılan/Yaşanılan*" buna güzel bir örnektir: İkili söylem, çağrışımlarla yaratılan atmosfer... Düşüncenin, mesel söyleminin peşindedir. Anlatan, aktaran değil; sezdirendir adeta. Kısacası, buradaki 14 öyküye deneysel metinler de denilebilir.

Çılgınsı[7], Tosuner'in öyküde kimliğini buluş sürecinin ürünlerini getirir. Biçim arayışında nereye varmak istediğini hissettirir okura. Ki; bundan-sonraki yapıtları bunun göstergesidir. Yaşam ve yazı serüveninin bir dönemeç yapıtıdır. *Bir Tutkunun Dile Getirilme Biçimi*[8], *Güneş Giderken*'in[9] önünü açan bir yapıttır aynı zamanda.

Daha umutlu, barışık, hayata bağlanmış insanın dünyasına açılırız. Ama asıl önemlisi; Tosuner'in, öyküsünü yeni bir kulvara oturtmuş olmasıdır. Yalın, duyarlılıklı bir öykü evreni kurar. Konuşurcasına yazan biridir, o. Bir dil yaratmak düşüncesinin uçlandığı öykülerdir her biri. İmlediğim son iki kitabında iyiden iyiye ortaya çıkan, onun öyküsünün dil ve duyarlılık evrenini, burada, "*Erguvan*"da buluruz:

"*Düşündükçe, içimde derinden derine işleyen bir üzünç oluyordu. Orada, kendine unutulmaz bir yer tutuyordu. Daha da düşününce, yüzüme vuruyordu, yüzüm utanç rengini alıyordu.*

Yine de..." (s.55)

Bir sonraki kitabında (*Bir Tutkunun Dile Getirilme Biçimi*) yer alan "*Sonra*" öyküsüne uzanalım şimdi:

"*Masanın orta yerinde bir kitap duruyordu. Tabakların... bardakların arasında, fırından yeni gelmiş bir ekmek gibi –yine de sakince– duruyordu. Sanki, niçin sakin olmaması gerekiyordu?*" (s.23)

Son kitabındaki "*İnce Turna*" öyküsüne göz atalım şimdi de:

"*İnce... uzun... ve güzeldi. Kendine güveni, belirgin bir biçimde görülüyordu. Ve bakışları, hiç de gizlemeye kalkışmadığı bir yakınlık duygusunu yansıtıyordu.*

Sanki yataklara düşmüştüm ve tansiyonumu ölçüyordu, –elimi koltuğunun altına almıştı ve kolumu göğsüne... göğsünün diriliğine değiyordu." (s. 57)

Burada, Tosuner'in, dil ve duyarlılık evreninin uçlanışını görürüz. Üç kısa öyküde de yoğun, etkili bir atmosfer çizilir.

Tosuner; ilkinde anlatımcılığı, ikincisinde diyaloğu, so-

nuncusunda da içkonuşma ve geriye dönüşü önceler. Öykünün bir dil yaratmaktaki boyutlarını bu öykülerde ayrıntılı biçimde buluruz.

Tosuner, giderek, anlatımı az söze indirerek öykü evrenini yeni bir düzeye eriştirir. *Bir Tutkunun Dile Getirilme Biçimi* ve *Güneş Giderken*'de yer alan 15 öyküsünde (7+8) bunları gözlüyoruz.

Tosuner'in geldiği bu çizgi önemlidir. Öyküsünün geçirdiği evreler hep yeniliğe, gelişmeye dönüktü. O yılmadı, yıldırmadı da. Umutsuzluğa düştüğü oldu belki. Ama bir "*Armağan*", bir "*Bir Tutkunun Dile Getirilme Biçimi*", bir "*Ayten'in Kerem'li Öyküsü*", bir "*Sıcak Bir Gün*", bir "*İnce Turna*" öyküsünü okuduğunuzda; onun zenginleşen öykü evreninin alımlayıcısını da zenginleştirdiğini görüyorsunuz.

1960 Kuşağı içinde özgün bir yeri olan Necati Tosuner'in öykü evrenini tanımaya, belki de geldiği bu çizgiden okuyarak başlamak gerekiyor.

Tosuner, 'son'a gelmiş değil; *Güneş Giderken*'le durduğu/geldiği yerde; benim için, öykücülüğümüz için öne geçmiş, hep önde durmuş bir öykücüdür.

Öyleyse; yeni döneminin başlama noktasına şimdi dönebiliriz; onu yeni öykülerle baş başa bırakarak.

(1) Necati Tosuner ile Konuşma, Asım Bezirci, Yelken, Haziran 1961.
(2) *Kambur ve Öncesi*, Necati Tosuner, s. 27, Yapı Kredi Yay., Mayıs 1994.
(3) "Pont Marie Üstünde", *Kambur ve Öncesi*.
(4) *Kambur*, Necati Tosuner, s. 194-202, Sinan Yay., 1972.
(5) *Sisli*, N. Tosuner, Kasım 1977, Derinlik Yay., 116 s.
(6) *Necati Tosuner Sokağı*, N. Tosuner, Aralık 1993, Derinlik Yay., 94 s.
(7) *Çılgınsı*, N.Tosuner, Ekim 1990, Özgün Yay., 90 s.
(8) *Bir Tutkunun Dile Getirilme Biçimi*, N. Tosuner, Ekim 1997, Yapı Kredi Yay., 74 s.
(9) *Güneş Giderken*, N. Tosuner, Eylül 1998, Yapı Kredi Yay., 74 s.

A. Devrim Erdoğan

YERYÜZÜ GÜNCESİ

DÜNYA KİTAPLIĞI

'Kitap çocuğun oyun alanıdır'

Çocuklar bir romanı ellerini aldıkları zaman, hayal ürünü bir dünyaya dalarlar ve gerçek dünyayı unuturlar. Bruno Bettelheim *The Uses of Enchantment* (Büyünün Yararları) adlı kitabında, küçüklerin kitap okurken, kendi günlük yaşamlarını unutturan sihirli bir dünyanın kapısından içeri girdiklerini, kendilerini hiç düşünmeden büyünün kollarına bırakıverdiklerini söyler.

Çocukla olmanın en can alıcı yanıdır bu –hiç yaşanmamış hayatlardan oluşan bir anılar havuzunu oluşturduğumuz o düşsel, gizli iç dünyaya kaçmak ve orada, ait olmadığımız başka dünyalar keşfetmek.

Ancak kitaplar artık, bilgisayar oyunlarının bol gürültülü ve edilgen dünyasına, medya pazarlama kuruluşlarının kısa süreli dikkatlerce seslenen eğlenceli tanıtım programlarına ve seri üretim yapılarak pompalanan eğilimlere yenik düşüyor. Kitap okumak, günümüzün çocuklarının gürültülü, hızlı, enerjik, renkli ve hayal gücünün sınırlarının inanılmaz genişlediği dünyası için çok geçerli, çok cazip bir edim değil artık.

Ama bugünlerde İngiltere'de neredeyse devrim olarak nitelendirilebilecek bir şeyler oluyor. Çocuklar parklarda, sokaklarda, oyun alanlarında tıpkı elektronik oyuncaklarını değiş tokuş edercesine birbirlerine kitap veriyor, birbirlerinden kitap alıyorlar. J. K. Rawling'ler, Philip Pullman'lar, Jacqueline Wilson'lar, Anne Fine'ler, Jan Marks'lar elden ele dolaşıp duruyor. Hâlâ yoyolarını çevirmekteki hünerlerini arkadaşlarına sergiliyorlar, ama diğer yandan Harry Poffer ve Profesör Dumbledore gibi roman kahramanlarını da aynı heyecanla anlatıyorlar onlara.

Bu ay İngiltere'de ilk kez 'Çocuk Kitapları İçin Baş Yazar' (Children's Laureate) seçilecek. Adaylar arasında Anne Fine, Quentin Blake ve Peter Dickinson da var. Çocukların okuma kültürüne katkıda bulunmak için gerçekleştirilen bu yeni atılım, aslında çocuk kitaplarının bugünlerde daha önce hiç okunmadığı kadar çok okunuyor olmasının bir sonucu. 1999 yılında ilk on iki haftanın sonunda elde edilen rakamlara göre tüm ada 7.5 milyon yetişkin kitabı, 5.5 milyon çocuk kitabı satın alınmış.

Geçen haftaların en çok satanlar listesinin başında J. K. Rowling'in *Harry Potter and the Philosopher's Stone* ve *Harry Potter and the Chamber of Secrets* adlı kitapları yer alıyordu. Birkaç yıl önce beş parasız bir yazar olan Rawling'in yapıtları büyücüleri, cadıları, anne-babalarından uzaktaki çocukların başından geçen serüvenleri anlatıyor. *Harry Potter* serisi (serinin üçüncü kitabı *Harry Potter and the Prizoner of Azkaban* haziranın altısında çıkıyor) büyücülük/sihirbazlık öyküleriyle yatılı okul serüvenlerinin hoş bir

Çocuk kitabı yazarları ve yayıncıları Londra'daki 23 Nisan Dünya Kitap Günü kutlamaları kapsamında otobüslerle okulları dolaşarak kitap dağıttılar.

karışımı. Yalnızlık, dürüstlük, özgüven gibi, çocukların çok ilgi gösterdiği temaları eski moda bir anlatım tarzıyla ele alıyor.

Rowling şimdi çok zengin bir yazar, kitapları tam 15 dilde yüzbinlerce satıyor, ABD'deki en çok satan çocuk kitapları listelerinin en başında yer alıyor. Warner Bross, bazı kitaplarının film haklarını satın aldı. Genç kadının, kalabalık bir üye topluluğu olan bir hayranlar kulübü bile var. Rowling'in altında Jacqueline Wilson'ın birkaç kitabı vardı (*Double Act, The Lottie Project*). Wilson'ın romanları anneleriyle, kardeşleriyle, hormon değişiklikleriyle baş etmeye çalışan; ruj sürmek, erkek arkadaş edinmek, hayvan beslemek gibi konularda sorunlar yaşayan, sorunlarına çözümler bulmayı ve mutlu olmayı reddeden küçük kızlara sesleniyor.

Philip Pullman'ın *Dark Material* adlı üçlemesinin ilk iki kitabı olan *Northern Lights* ve *The Subtle Knife*; on binleri bulan satış rakamlarına ulaşarak ve tam on iki dile çevrilerek inanılması güç bir başarı kazandı. Pullman'ın kitapları esrarengiz olaylar ve hayal ürünü karakterlerle ...., uzun ve ilginç sözcüklerle bezeli, 'iyi ve kötü', 'yaşamın kökleri, gibi felsefi meselelerle uğraşan karanlık ve tuhaf öyküler içeriyor.

Pullman, bu çağda ortaya çıkan akıllı ve 'büyük, çocuklar için yaratıcı, etkileyici ve büyüklerinkinden çok daha ustalıkla yazılmış kitaplar yazdığını söylüyor. En beğendiği kitaplar yazdığını söylüyor. En beğendiği kitapların geçen ay yaşamını yitiren Henrietta Bladford'un *Fire, Bird and Bone*, Peter Dickinson'un, *The Kin*, Jan Mark'ın *Eclipse of the Century* ve Susan Price'in *The Sterkarm Handshake* adlı romanları olduğunu söylüyor. Pullman hem çocuklardan hem de yetişkinlerden oluşan bir okuyucu kitlesi olduğunu söylüyor. "Beni şaşırtmıyor" diyor Pullman. "Çünkü ben kitaplarımı yalnız kendim için yazıyorum, başkası için değil." Şu sıralarda çocuk kitaplarının yetişkinlerin kitaplarından çok daha düzeyli olduğunu düşünüyor. "Yetişkinlerin kitaplarını postmodernizm belası ele geçirmiş durumda. Postmodernizm yazarı yazdığı şeyin ne kadar olağanüstü ve zekice olduğu düşüncesine odaklayarak öyküyü etkisiz hale getiriyor. Ama çocuk kitabı yazarken böyle bir tutum takınamazsınız: Çocuklar öykünün bir sonraki sayfada nasıl şekil olacağıyla ilgilenirler çünkü."

Pullman, çocukların öykülere aç olduklarını söylüyor. Isaac Bashives Singer'ın "Öyküler, yorumlardan daha etkilidir" sözünü hatırlatan Pullman çocukların yaşam-ölüm, varoluş nedir? gibi meselelere yanıtlar aradıklarını belirtiyor. "Bugün yazdığım kitapları okuyan çocukların yaşındayken zamanımın çoğunu varoluşun anlamı üzerinde düşünmeye, 'Tanrı var mı?', 'Niye buradayız, öldüğümüzde nereye gideceğiz?' gibi sorulara yanıt bulmaya harcardım. Ve büyüklerin nasıl olup da böyle sakin ve meraksız olduklarına şaşardım" diyor Pullman.

Yazar ve psikoterapist Adam Phillips çocukların öykü ya da roman okurken istedikleri gibi fanteziler kurabilecekleri bir dünyaya daldıklarını söylüyor. "Ancak aynı zamanda bu fantezilerin sınırları olduğu için kendilerini güvende hissediyorlar. Demek ki kitap çocuğun oyun alanıdır. çitlerle çevrilmiş, güvenli ve heyecan dolu bir alan."

Çocuklar okudukları kitaba kendilerinden bir şeyler verirler ve ondan bir şeyler alırlar. Pek çok çocuk eğitimcisi çocukların en çok ve en hızlı bir şekilde öğretmenlerinin bu yavaş işleyen ama düşsel süreç sayesinde mümkün olabileceğini düşünüyor. Hiçbir şey bu işlevi kitaptan daha iyi yerine getiremiyor.

(The Observer, 2 Mayıs Nicci Gerard)

TÜRKİYE'DEN DÜNYAYA

"Tuhaf Bir Kadın" Üzerine İnceleme

Berlin Üniversitesi'nden Karin Schweibgut'un, "Türkiye'de Birey ve Toplum/ Leyla Erbil'in romanı Tuhaf Bir Kadın" adlı tez çalışması bir süre önce Berlin'deki Klaus Berlin Schwarz adlı yayınevi tarafından yayımlandı.

İki yüz kadar gönderme ve kaynakçayla oluşan incelemede yazar Karin Schweibgut, Türk düzyazı edebiyatının seçkin bir yazarı olan Leyla Erbil'in şimdiye kadar ülkesinde kısa değerlendirmelerle tanıtılarak edebi öneminin gözden kaçırıldığı üzerinde durduktan sonra *Tuhaf Bir Kadın'ı* (1971) Türkiye'de klasik roman yapısını kıran, şiirsel entelektüel yalnızlığı konu alan öncü bir roman olarak ele alıyor ve yapıtı, topluluğun bireysele geçiş odağında inceliyor.

K. Schweibgut, romanda arka planda yer alan Mustafa Suphi olayını ise, yazarın her baskıda, yeni bulduğu belgelerle genişletme özgürlüğünü yanlış bulduğunu açıklıyor. Erbil'in çalışmalarından anlaşılanın Türkiye'de sadece son yıllarda değil, en azından onlarca yıldır bir "alt kültür"ün mevcut olduğunun öğrenildiğini söyleyen Schweibgut, Türkiye üniversitelerinde avant-garde edebiyatın okutulmamasının Türk yazarları ve Türk yazını için bir talihsizlik sayılacağını da belirtiyor.

KARŞILAŞMA KARŞILAŞTIRMA - DİNLER TARİHİ ARAŞTIRMALARI/ *Philippe Borgeaud/ Türkçesi: Mehmet Emin Özcan/ Dost Yayınları*
Cenevre Üniversitesi, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi Bölüm Başkanı Philippe Borgeaud'nun yayımlanmış ve yayımlanmamış yazılarının bileşkesini oluşturan kitap, 19. yüzyılda biçimlenmeye başlayan 'laik' dinler tarihi dalının oluşum evrelerine ışık tutuyor. İlahiyattan dinler tarihine uzanan yol üzerinde karşılaşılan büyük akımları, büyük yazarları ele alan Borgeaud, dinler tarihinde 'karşılaştırma' sorunundan, 'ana erki' düşüncesinin doğuşuna birçok konuyu ayrıntılarıyla inceliyor.

EV ÖDEVİ/ *Nurdan Gürbilek/ Metis Yayınları*
Çocuklukla, çocukluğumuza geri dönerek anlamlandırabileceğimiz deneyimlerle, çocukluğun ilk sahnesi olan evle, içinde büyünen evlerle ilgili denemeler oluşturuyor *Ev Ödevi*'ni.
Denemelerinde edebiyat eleştirisinin disipliner sınırlarını aşan Nurdan Gürbilek; Oğuz Atay, Latife Tekin, Tezer Özlü, Yusuf Atılgan, Bilge Karasu ve Vus'at O. Bener gibi Türk edebiyatının önemli isimlerinin yazdıklarına bakarken, onların öykü, roman ya da anlatılarının satır aralarında dolanırken aslında Türkiye'de birbirini takip eden birkaç kuşağın evle, ana babayla dil ve yazıyla ilişkisini arıyor, bu yolla bir öykü oluşturmaya ya da böyle bir öykünün, bir düşünüş biçiminin oluşmasına temel olacak malzemeleri toplamaya çalışıyor.

AŞK VE BOKS YA DA SABRİ MAHİR'İN RİNG KIYISI AKŞAMLARI/ *Güney Dal/ Sistem Yayıncılık*
Postmodern romanın uçlarında dolaştıktan sonra, bu kez belgesel nitelikli bir konuyu kurmaca düzleme taşıyor Güney Dal.
Boks öğretmeni Sabri Mahir, resim yapmayı öğrenmek için İstanbul'dan Paris'e giden Osmanlı Türklerindendir. Kısa zamanda resim eğitimini bırakıp Berlin'de yaşamaya başlayan Mahir, Taventzienstrasse'de boks ve vücut geliştirme salonu açar.
Günler geçtikçe bu salon, aralarında Vicki Baum, Carola Neher, Marlene Dietrich, B. Brecht, Franz Diener, M. Schmeling, Samson Körner ve Egon Erusin Kisch'in de bulunduğu pek çok ünlü kişinin buluşma ve toplanma yeri olmuştur. Sanatsal endişeyi, uçucu bir konuyla bütünleştiren yazar, kitabını ustalıklı bir kurgu ve dil kullanımıyla harmanlıyor.

FELSEFENİN ARKA MERDİVENİ/ *Wilhelm Weischedel/ Türkçesi: Sedat Umran/ İz Yayıncılık*
Felsefenin Arka Merdiveni, Miletli bir tüccar olan Thales'den başlayarak felsefenin ölümünü ilan eden modern filozof Ludwig Wittgenstein'a kadar uzanan dönemi kapsayan iki bin beş yüz yıllık Batı felsefesi tarihini 'bilimsel bilgiçlik ya da akıl hocalığı taslamadan' anlatıyor. Büyük filozofların anlaşılmasına giden sürprizlere açık yolun, mutfak ve yatak odalarına girmeye olanak veren arka merdivenden geçtiğini keşfeden Wilhelm Weischedel, yalın ve basit anlatımıyla yüksek öğrenim görmemiş kişilerin de Aristoteles'in, Descartes'ın, Kant'ın veya Hegel'in felsefelerine nüfuz edebileceklerine işaret ediyor.

TEMİZLİKÇİ KADINLAR ADASI/ *Milana Moser/ Türkçesi: İlknur İgan/ Parantez Yayınları*
Bir temizlikçi kadın, fazla önemsemediği sevgilisi ve ailesi tarafından ölüme terk edilmiş yaşlı bir kadının buluştuğu tek nokta *Temizlikçi Kadınlar Adası* adıyla anılan Mallorca'ya gitme isteği...
Kadınların karşı cinsi hile ve espri ile mat ettiği kısa öyküleriyle tanınan Milana Moser'ın başkahramanlarını pasaklılar, sarışınlar ve temizlikçi kadınlar oluşturuyor.
Moser, *Temizlikçi Kadınlar Adası*'nda genelde neşeli, zaman zaman hüzünlü bir macerayı anlatırken günümüz modern toplumunu, değer yargılarını, ahlak ve etik adı altında yapılanları, yaşananları çarpıcı örneklerle yansıtmakla kalmıyor, esprili anlatımıyla bu yaşam biçimini yerden yere de vuruyor.

TEVRAT'IN ŞİFRESİ/ *Micheal Drosnin/ Türkçesi: Zeynep Gökçen/ Cep Kitapları*
ABD, Fransa, Almanya ve İtalya'da 'çok satanlar' listelerine giren kitap, Tevrat'ın yazılmasından binlerce yıl sonra meydana gelen olayları açıklayan bir şifrenin öyküsünü anlatıyor.
Michael Drosnin 5 yıl süren araştırmaları sonucunda yazdığı bu kitapta, Tevrat'ta bulunan şifrelerin; Rabin ve Kennedy suikastlarından, Oklahoma'da Federal Hükümet binasının bombalanmasına, Clinton'ın başkanlığından Netanyahu'nun başbakanlığına, II. Dünya Savaşı'ndan Körfez Savaşı'na kadar birçok olayı binlerce yıl önceden haber verdiğini kanıtlamaya çalışıyor.
Film hakları Warner Brothers tarafından satın alınan kitapta, sözü edilen şifreler Eski Ahit'in orijinal İbranice nüshalarından alıntılarla çözümleniyor.

BU ŞEHİR, BU TOPRAKLAR/ *Hüseyin Yurttaş/ Bilgi Yayınları*
Hüseyin Yurttaş'ın gazete yazılarından bir seçme olan *Bu Şehir, Bu Topraklar*, güncel köşe yazılarından farklı, edebi yönü ağır basan denemelerden oluşuyor.
Kiminde duygunun, kiminde mizahın, kiminde ise nostaljinin öne çıktığı denemelerin her biri, bir başka açıdan bakıyor bu topraklara ve bu toprağın insanına. Kitapta ayrıca, '1980 Nevzat Üstün Şiir Başarı Ödülü', '1982 Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü', '1992 Ceyhun Atuf Kansu Şiir Ödülü', '1993 Yunus Nadi Yayımlanmamış Şiir Ödülü' ve '1994 Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü'nü alan Yurttaş'ın şair kimliğinin yansımaları da gözlemleniyor.

SARIKAMIŞ/ *Kaymakam Şerif Bey/ Yayına Hazırlayan: Murat Çulcu/ Arba Yayınları*
Kaymakam Şerif Bey, mevsim koşulları dikkate alınmadığı için askerlerin, düşmanla ciddi bir çatışmaya girmeden donarak öldüğü 'Sarıkamış Kuşatma Tatbikatı ve Meydan Savaşı'nı kendi kaleminden yansıtıyor kitabında. Karargâhta görevli bulunması sonucu olayları yalnızca 'sıcak temas' açısından değil; harekâtın planlanması, lojistiği, sevk ve idaresi bakımından bir bütün olarak ele alan Mülga 9. Kolordu Erkânı Harbiye Reisi Kaymakam Şerif Bey, tatbikatı teknik yönleriyle de gözler önüne seriyor. Önce Akşam gazetesinde dizi yazısı, sonra 1922'de Zaman Kitaphanesi'nce kitap halinde yayımlanan eser ilk kez Latin harfleriyle buluşuyor okurla.

AGATHA'NIN ANAHTARI/ *Ahmet Ümit/ Can Yayınları*
Agatha'nın Anahtarı, Agatha Christie'nin Türkiye'ye geldiğinde kaldığı Pera Palas'tan gecekondulara, yayınevlerinden emniyet müdürlüğüne kadar uzanan geniş bir mekân içerisinde, ülkemizde işlenen suçlardan, cinayetlerden yola çıkarak toplumsal psikolojimiz hakkında sorular soruyor.
Kitap "Agatha'nın Anahtarı", "Kitap Katili", "Kör Bican'ı Kim Vurdu?", "Savcıyı Öldürmek", "Çalınan Ceset", "Arsadaki Bacak", "Sevgilim Tiner", "Altın Ayaklar", "Siyah Taşlı Yüzük", "Pezevenk" adlı öykülerden oluşuyor.

KANATLARINI ARAYAN KADIN/ *Şahika Egeli/ Gendaş*
Paradoks-Kusur Kusursuzlukta'yla adını duyuran Şahika Egeli son kitabında, kadının toplumsal, bedensel ve içsel sınırlarını aşması gerektiğini belirtirken dışsal egemenlik biçimlerini edebiyatın dışına taşmadan sorguluyor. Özyazgısını elinde tutmaya çalışan bir kadının dünyaya ve insana farklı bir açıdan bakabilmesi için kanatlara gereksinimi olduğunu vurgulayan yazar, "Belli bir türe girmez. Bir roman, bir deneme, bir günlük, ya da bir uzun öykü mü olduğunu anlamadan okuyacağın bu kitapta olaylar ve olaycıklar, belki de yok denecek kadar az. Öylesine bir kitap işte..." sözleriyle tanımlıyor yapıtını. *Kanatlarını Arayan Kadın*, okuru bütün kalıpların ve şekillerin dışına çıkmaya ve yaşama katılmaya çağırıyor.

BAHAR VE TİPİ/ *Gün Zileli/ Telos Yayınları*
1 Mayıs 1977, Taksim Mitingi... Gün Zileli'nin, saat 8:33'te "Perde Açıldı" cümlesiyle başlayıp aynı gün saat 20:33'te "Perde Ka-

pandı" cümlesiyle sona erdirdiği *Bahar ve Tipi*, Cumhuriyet tarihimizin en trajik olaylarından birinin öncesini ve sonrasını on iki saatlik bir zaman dilimi içinde anlatıyor.
"Saatine baktı... Yediye yirmi yedi dakika vardı. Gecikiyorum dedi içinden. Artık kalkmalıyım. Ancak yetişirim. /.../ Dışarıdan, işçi kalabalıklarının bağırışları geliyordu. Elini tabancasına attı, yokladı. Yerindeydi."
34 işçinin ölümüyle sonuçlanan mitingi farklı kesimlerden kişilerin yaşantılarından kesitlerle boyutlandıran Zileli kitabında, okuyucuya farklı bakış açıları sunuyor.

SÖZ SÖZÜ AÇTI MI?/ *Yaşar Seyman-Hasan Harmancı/ Ümit Yayıncılık*
Söz Sözü Açtı mı, Yaşar Seyman ile Hasan Harmancı'nın 'Radyo Mozaik'te yaptıkları söyleşilerin yazıya aktarılarak bir araya getirilmesinden oluşuyor. Kitap, Ercan Karakaş, Doğan Taşdelen, Ufuk Uras gibi politikacıları, sendika başkanı Rıdvan Budak'ı, İnsan Hakları Derneği Başkanı Akın Birdal'ı, bilim adamı Alpaslan Işıklı'yı, Baki Özilhan, Nebil Özgentürk, Can Dündar gibi gazetecileri, oyuncu Berhan Şimşek'i, Ayla Kutlu ve Muzaffer Buyrukçu gibi yazarları değişik bir söyleşi ortamında buluşturuyor.

SU, TÜYÜN ÜZERİNDE BEKLER/ *Enis Batur/ Sel Yayıncılık*
Kediler Krallara Bakabilir, Gönderen: Enis Batur ve *Kırkpare*'nin ardından yayımlanan bu yeni kitabında Enis Batur, 'soru'ları kuşatıyor. Karşısına koyduğu soruları tartan Batur, onlara kesin yanıtlar aramaya kalkışmıyor: Bir buluşlar zincirinden çok, bir kayboluşlar zinciri ile okurun önünden kayıyor. Denemelere kaynaklık eden sorular kitabın ana çizgisini vermeye yetiyor. "Godot yoksa güzel bir kadın mıydı?, "korkunun tek umarı mı korkuluk?" "ölüm mü insana verilmiş en büyük ceza, ölümsüzlük mü?", "gecenin kaç çocuğu vardır?", "zaman nereden gelir, kaydırağımı onarabilir mi?"...

MASALLAR/ *J.R.R. Tolkien/ Türkçesi: Serap Erincin/ Altıkırkbeş Yayınları*
1937'de kızı için *Hobbit*'i, ardından *Yüzüklerin Efendisi*'ni yazan Tolkien'in kendisine ve çocuklarına ait bir dünya yaratıp, elfler, hobbitler ve ejderhalar üzerine kitaplar yazması çağdaşları tarafından küçümsenmişti. Tolkien ustanın perilere yaraşan Büyük Pasta'nın yapıldığı, yalnızca kuyrukısırandan korkan ejderhaların, kötü kralların, azalmaya başlayan şövalyelerin dönemini anlattığı üç uzun öyküsü: 'Büyük Wootton'lu Demirci', 'Ham'li Çiftçi Gile' ve 'Niggle'in Yaprakları' oluşturuyor *Masallar*'ı.
Tarihi kitaplar yerine, düşleyerek öğrenme'ye çalışan, anneannelerinden dinledikleri masallardan usanan, çocuklarına ve kendilerine yeni masallar anlatmak isteyenler için *Masallar* ilginç bir kitap.

ŞEYTAN/ *Jeffrey Burton Russell/ Türkçesi: Nuri Pülümer/ Kabalcı Yay.*
Erich Fromm, kötülüğü, "yaşamın kendi kendine karşı çıkması" ya da "ölü, çürüyen, yaşamayan ve bütünüyle mekanik şeylere duyulan hayranlık" diye tanımlıyor.
Jeffrey Burton Russell *Şeytan*'da 'kötülük nedir?' ve 'nasıl ortaya çıkmıştır?' sorularına yanıt arıyor ve kitabını tarih çalışması olarak değerlendiriyor. Russell, teoloji, felsefe, sanat, edebiyat ve popüler kültürden örneklerle; çağın entelektüel ve kültürel gelişmeleriyle şeytan fikrinin nasıl bir değişim gösterdiğini gözler önüne seriyor.
"Kötülük Sorunu", "Şeytan'ın Peşinde", "Doğu'da ve Batı'da Şeytan", "Klasik Dünya'da Kötülük", "İbranilerde Kötülüğün Kişileştirilmesi", "Yeni Ahit'te Şeytan" ve "Şeytan'ın Yüzü" başlıklı bölümlerden oluşan bu ilk ciltte, Antikite'den ilkel Hıristiyanlığa dek olan dönem ele alınıyor.

FİKİRLER VE EYLEMLER/ *Erdal İnönü/ Boyut Kitapları*
"Siyasetteyken basında hep iyi bir konuşmacı olmadığım şeklinde eleştiriler çıkardı. Siyaset eyleminden ayrılıp anılarımı yayımlamaya başladıktan sonra ise birdenbire aranan bir konuşmacı haline geldim. Bu işte bir yanlışlık vardı ama nerede olduğunu anlayamadım." diyor Erdal İnönü *Fikirler ve Eylemler* adlı kitabının önsözünde.
Erdal İnönü, davet edildiği çeşitli yerlerde, üniversiteler, dernekler, kulüpler ve başka sivil toplum örgütlerinde düzenlenen toplantılarda yaptığı konuşmalarını bir araya getiriyor kitabında. Konuşma konuları ise çağıran kuruluşların önerileriyle belirlendiğinden değişik alanları kapsıyor. Erdal İnönü, değişik alanları kapsayan konuşmalarını "Cumhuriyet Tarihi", "Bilim Tarihi", "Siyaset", "Bazı Kişisel ve Toplumsal Konular" adlı dört ana bölümde ele alıp *Fikirler ve Eylemler* çatısı altında birleştiriyor.

KIŞ GÜNEŞİ/ *Şavkar Altınel/ Oğlak Yay.*
"*İki kez yaralıyor bizi hayat/ Bir kez onu yaşadığımız/ bir kez de artık yaşamadığımız için*" diyen Şavkar Altınel hızla akıp giden zamana inat, düşlerinde uzanıyor uzak iklimlere... *Kış Güneşi* yitip giden zamana karşın, taptaze duran anıların yansıması.

ÜÇ GÜN PARİS/ *İnci Asena/ Adam Yayınları*
"*Paris'e ne zaman gitsem/ Seni düşünüyorum/ Ve her dönüşümde/ Sevinçten ölüyorum İstanbul*". *Üç Gün Paris* üç günlük bir Paris gezisinin, Baudelaire'in şiirinden, Rodin'in heykellerindeki tutkuya dek uzanışın öyküsü. Sokakları, kahveleri, kiliseleri, müzeleriyle Paris... *Üç Gün Paris*'te şiirler, fotoğraflarla bir arada veriliyor. Şiirler bir anlamda "Fotoğraf Arkası Notları"...

THE ANATOLİKON/ *Anatolikon/ John Ash/ Türkçesi: Güven Turan-Selahattin Özpalabıyıklar/ YKY*
"*İstanbul–/ keşfettim senin sorunlarının kökenini/ Senin orta sınıfın/ Boğaziçi'ne tepeden bakan/ apartmanlarda yaşıyor çünkü–/ kaçık çocukların çizdiği apartmanlarda*". *Anatolikon*, John Ash'in Türkçe'deki ikinci kitabı. Ash şiirlerinde, tarihin derinliklerinde Bizans'tan Osmanlı'ya dek uzanan bir gezintiye çıkıyor. *Anatolikon*, ilginç bir işbirliğinin ürünü, şiirler ve resimler bir arada. Ash'in İstanbul ve Türkiye konulu şiirlerini, İstanbul doğumlu ressam Peter Hristoff resimlemiş. Şiirler ise iki dilde; İngilizce ve Türkçe.

BASININ GÜCÜ/ *Martin Walker/ Türkçesi: Gülden Şen/ Milliyet Yay.*
Basının Gücü'nde, The Times, Le Monde, Die Welt, Corriere della Sera, Pravda, El-Ahram, Asahi Şimbun, New York Times, Washington Post, Globe and Mail, The Age, Rand Daily Mail gibi dünyanın çeşitli ülkelerinde yayımlanan 12 büyük gazetenin kuruluşlarından ve geçirdikleri aşamalardan yola çıkarak basının tarihi veriliyor. Kitap, basın-halk, basın-iktidar ilişkileri üzerine yazılmış, bir XX. yüzyıl incelemesi.

DÜZENİN YENİ BEKÇİLERİ/ *Serge Halimi/ Türkçesi: Yaman Aksu-Fügen Eryılmaz/ Evrensel Basım Yayın*
Düzenin Yeni Bekçileri bir medya eleştirisi. Halimi'nin kitabı, Fransa'da yayınlanan gazete, dergi, radyo ve televizyon haber ve kitap tanıtım programlarının incelenmesine dayanıyor. "Yağdanlık Gazeteciliği", "Para Karşısında İhtiyat", "Piyasa Gazeteciliği" ve "Suç Ortaklığı Dünyası" başlıklı dört bölümden oluşan kitabında Serge Halimi, "Gazeteci haberi, kimden, nasıl ve neden alıyor? Bu bilgiyi nasıl işliyor ve sonra okura, radyo dinleyicisine ya da TV izleyicisine nasıl aktarıyor?" sorularına yanıt ararken, tek tek haber metinleri üzerinde tahliller yaparak, Fransız medyasının siyasi antropolojisini çıkarmaya çalışıyor.

TÜRK GRAFİK MİZAHI/ *Ahmet Sipahioğlu/ Dokuz Eylül Yayınları*
Türk Grafik Mizahı 1923-1980 yılları arasında gelişen Türk grafik mizahını konu ediniyor. Ahmet Sipahioğlu kitabında, kökeni çok eskilere uzanan Türk grafik mizahının hangi tarihsel koşular içinde gelişip, hangi aşamalardan ve hangi üslup farklılıklarından geçtiğini, bu farklılıkların toplumsal ve siyasal nedenlerini, karikatür sanatıyla toplumsal yapı arasında nasıl bir bağlantı olduğunu, demokratikleşme ve sivilleşme karşısında karikatürcünün tavrının ne olduğunu, teknolojik gelişmeler ile grafik mizah arasındaki ilişkileri irdeliyor.

temmuz 1999

varlık kitap eki

sayı: 86

MELİSA GÜRPINAR

HER HARF BİR MELEK

MELİSA GÜRPINAR:

Daha bir tek harfle bile anlaşamadım. Tanışamadım onlarla, onların gerçek adları ve gerçek kimlikleriyle. Gizemi çok aradım, buldum da. Ama çözemedim. Umarsızca yazdım o kitabı, umarsızca da bakacağım ardından.

Her Harf Bir Melek/Şiir/Varlık Yayınları

✪ *İlk kitabınız* Umut Pembeleri *1962 yılında yayınlanmış. Hayatın bütün anlarına, alanlarına dikkat kesilmiş bir 'deli' kız var o şiirlerde. Bir yanıyla sürekli gülümsüyor, bir yanıyla acının da, ölümün de, hüznün de farkında. Bir yanıyla nahif, bir yanıyla halk şiirinden divan şiirine; Garip'den, gerçeküstücülerden toplumcu-gerçekçilere, şiirin yaşadığı serüvenleri biliyor.*

Siz, bugün neler söylemek isterdiniz bu başlangıç için?

– Bu başlangıcın, otuz sekiz yıl sonra edebiyatla ilgili bir kişi tarafından ve gene o bağlamda değerlendirilmesi, benim için onur verici oldu doğrusu. O kitap, gerilerde kalmış bir ilk ışıktır benim için. Yüreğimi aydınlatan, hayatı taşıyabilmeme, yolumu, ileriyi görmeme neden olabilecek olan bir ilk ivmedir. Şiirin böyle bir gücü var mıdır diye de sorulabilir. Yeri gelirse, onu da konuşuruz söyleşinin içinde. Kitaptaki şiirler, lise yıllarımda yazılmış, hiçbir yerde yayınlanmamıştı. Dosya, kitap olabilmek için benimle birlikte bir iki yıl kadar dolaşmış, bazı mucizelerin gerçekleşmesini beklemişti. Öylesine içe kapanık ve öylesine atak bir ruh hali taşıyordum ki, çığlık, isyan ve inilti iç içeydi sanki anlatımımda. Hem bütün edebi etkilere açıktım, hem de tümünü elimin tersiyle itiyor, kendime göre bir ses arıyordum. Dizeler üzerinde gerçekleştirmeye çalıştığım çok gizli hesaplarım bile vardı. Bir yandan her genç gibi, ergenliğin ve ilk gençliğin ateşten çemberlerinden geçiyor, bir yandan da toplumsal hayatın kara bulutlarına kılıç sallıyordum. Sâfiyet ile zekâ birbiriyle yarışıyor, trajik olanla ironi yan yana gelebiliyordu. Şiir belirsizliklerden, kararsızlıktan ve çelişkilerden doğuyor, belki soyut ama çarpıcı bir cinsellik teması üstünde yükselip, toplumsal kargaşaların, gündelik hayatın, yarım yamalak edinilmiş bilgilerin ve duygusallığın çöplüğünde batıyordu. Tempo buydu. Kitabın adı bile, beni hâlâ gülümsetir. *Umut Pembeleri* adı, 'pembe umutlar'a yapılan olumsuz bir göndermeyi içerecekti sözde. Bu nedenle de, benimle aynı dönemde konservatuarın tiyatro bölümünde okuyan ressam arkadaşım İsmail Biret, kitabın kapağını kapkara olarak düzenlemiş, uzayı çağrıştıran helezoni çizgileri çingene pembesi renginde üzerine serpiştirmişti. Ne yazık ki o küçük kara kitap, yıllarca 'pembe umutlar' olarak adlandırıldı. Bilerek ya da saptırarak, 'pembe umutlar' şairi diyen bile oldu bana. Ve bu olay, sözcük oyunlarıyla edebi bir iletinin yapılamayacağını anlamama yardımcı olmuştu. Ne kendi aklıma, ne de başkalarınınkine asla güvenmemeyi, dil ile anlatımda yalnızca sözcüklerin bilincinden yararlanmayı, – bu da belki bir deneme konusu – öğretmişti. En soyut anlatımda bile, dili yalın, açık, doğrudan ve birinci elden kullandım hep. İçimdeki şeytanın, biçemi karmaşıklaştıran dürtülerine hiç kulak asmadım artık. Zaten her kitap bir şey öğretir yazarına. En azından kendini daha iyi tanır yazar, sayfalara aynaymışçasına merakla ve çekinmeden baktığında.

Görüyorum ki, daha ilk soru bile, hem bir özel hayat karalaması istiyor benden, hem de geçtiğim şiir yollarının şöyle bir taranmasını. Yani sanata yakın düştüğüm o dönemlerin özelliklerini, başarı ve başarısızlık gibi görece tünellerden geçip, varmak istediğim sonsuz çayırları... Evet evet, anlıyorum bunu. Ölümden önce otopsiye yatırırcasına, beni bana neşterletmek istediğini seziyorum. Kendi kendinin eleştirmeni olmayı, ülkemizdeki her sanatçı biraz denemeli değil mi? Bırakınız eleştirilmeyi, tanıtılmayı, kitap yolladığınız adreslerden, belki de yanlış adreslerden, bir teşekkür bile gelmezken geri, bu bir zorunluluk aslında. Sözlerim ne bir sitem ne de bir şikâyet içersin isterim artık bu yaştan sonra. İçe dönük, sönük bir edebiyat ortamında, yıllardır alışıp kanıksadığımız durumların, tam yeri gelmişken bir saptamasını yapıyorum belki de. Her söyleşi, söylenilenlerin yetmediği düşüncesiyle, bir anı roman yazmaya biraz daha kışkırtıyor beni. O 'deli' kızın, kızların, kendini ve çevresini keşfederken yaşadığı süreçlerin gerçekten de saptanması gerekiyor herkes tarafından ayrı ayrı. 1960 sonrasının kültürel açılımlarından, anayasal özgürlüklerden payını alan, toplumsal değişimlerin ve değişen kadının – kozasını nasıl, ne kadar delebildiğini adım adım kendinde de izleyerek – sancılarını çeken, sanat ortamlarında soluk almaya çalışan, Türkçe'nin geçirdiği önemli değişimlere tanıklık eden, "sanat heveskârı" ya da "genç kadın şair" tipinin belirlenebilmesi açısından. Ben sanat söz konusu olunca, yaşlı genç kadın erkek gibi tanımlardan hep uzak durmaya çalışırım ama, bir bütünün belirlenmesi için, bu ayrıntılara dikkat çekilmesinin de yararları var kuşkusuz.

Bir edebi akıma bağlı kalmamayı – kalamamayı belki de –, ideolojik temalara şiiri bütünüyle yaslandırmamayı, yirmili yaşlarıma gelmeden denemeye çalışmıştım. Kuyuya düşmüş ipi kopuk bir kova gibi, kendi içime gömülüp saklanmadım da hiçbir zaman. Kendi sesimin yanıltıcı yankılarıyla büyülenmedim. Uygun bir sözü, sessiz, gösterişsiz bir sözcüğü bulabilmek için dilin labirentlerinde sabırla dolaşabilir, onu arayabilirdim. O zamanlarda da, insanların, kentin, yani İstanbul'un ve doğanın, tarihin, dinin, mitolojinin nabzını tutmaya çalışıyordum sonsuz bir merakla. Yaşlandım, belki fizik gücüm azaldı ama, içimdeki sevme, bağışlama, dünyayı tanıma, yazı masamdan ayrı kalmama isteklerimle, gençliğimde olduğumdan daha kararlıyım, başladığım bitimsiz işi sürdürmeye. Her türlü nicel ve nitel birikimin ötesinde, bunun bir kavrayış sorunu olduğunu biliyorum.

Umut Pembeleri ile yaptığım, biraz hazırlıklı biraz da uluorta başlangıcın, beni önüne katıp bugünlere kadar sürük-

leyen delicesine bir güç olduğunu bugün daha iyi anlıyorum galiba.

✪ *İkinci kitabınız "Yeni Bir Gün Şarkısı", 1975 tarihini taşıyor. Kitabınızın arka kapak yazısında, "1967'den beri uzun bir suskunluk dönemine girmişti." deniliyor. Kitap ise, ayrı ayrı kitaplarmış gibi duran, üç bölümden oluşmuş: "Ölü Günler" (1965), "Derin Su" (1966-70), "Sevginin Yüzü" (1970-74). Yazmışsınız ama yayınlamamışsınız anlaşılan. Nasıl bir suskunluktu bu?*

– Bu üç kitabın da kimi bölümleri yayınlanmıştır dergilerde. Ama arşivimi –çamaşır sepetleri içinde tavanarasında korunan arşivimi– ahşap evde oturan bekçiler sobada yaktığı için, yayınlanmış şiirlerimin çetelesini tutacak durumda değilim yirmi beş yıldan beri. Bir de o dönemlere ait kitaplaştırmadığım *Alıştırmalar* adlı şiir çalışmalarım var. Evet, uzun yıllar süren bir suskunluk dönemi yaşadığım söylenebilir. Bazen yaşadığınız sıradan hayat, öne geçer. Sizin ayrıcalıklı yanlarınızı örter, o süsler vitrininizi artık. Hayat kavgadır, aşktır, yolculuktur, üç odalı bir evdir. Zaman alır bütün bunlar. Şiire ayrılan zaman ise bütün bir ömre yayıldığı düşünülerek her an ertelenebilir. Bu bir yanılgıdır kuşkusuz. Sanıyorum, kadınların böyle bir yanılgıya düşme olasılığı daha fazlaydı o yıllarda. Neyse.

✪ Ölü Günler'*e bugünden bakınca, kendi şiirinizi daha orada bulmuşsunuz: soluklu ve gümbür gümbür bir ses. Öyle ki, kendinize bakarken kırılgan bir duyarlılık ağır basıyor, ama dünyaya bakarken "en yalçın kayalara bir vuruşta..."*

– Kitap ortada olmadığı için, içinde yer alan şiirlerden söz etmek gereksiz kaçabilir belki. Ama, saptamaların çok doğru. *Ölü Günler*'de bütün bir hayatı kuşatan hüznü, ezikliği, çaresizliği kavramış gibiyim. Buna karşı direnci, cesareti, özgürlüğü savunuyorum. Bir özeleştiri de var anlatımımda. Kendime, belki benim konumumda olanlara da yönelttiğim yergiler var. Yirmi beş yaşın çetrefilli duyarlılıklarından, çelişkilerinden bir denge oluşturmaya çalışmışım sanki. Bugün bile nesnellik adına, belki daha bilinçli olarak hep kurmaya çalışırım bu dengeleri. Tekdüze duyarlıklarla ya da tek yanlı bir bakışla kurgulamak istemem şiiri. Bence şiir, alçak sesli ve dingin gibi görünmeli size, ama içten içe kaynamalı. Sen de bilirsin, kaç yanardağın barındığını şairlerin yüreğinde.

✪ Umut Pembeleri'*nde ölüm olgusu bir kavram olarak duruyor karşımızda.* Ölü Günler'*de ise bu olgu iyice nüfuz etmiş size, kafanızı kurcalıyor artık.*

– Ben bütün yaşama gücümü ve dayanıklılığımı hücrelerimin yaşamaya ve ölmeye programlanmış olduğunu bilmekten alıyorum. Hayat bana ölümü ve gizemi anımsatıyor. Bu da şiir için önemli bir açılım. Zaten bilim, sanat, felsefe, din, düşünce tarihi hep insanın ölümlü olmasına dayandırılarak, bir karşılık olarak geliştirilmiş disiplinler değil mi? Yaratıcılık ölüm nedeniyle doğar, sonsuzluk ölüm nedeniyle özlenir. Hayatı, saçmanın sınırına taşıyan ölüm, aynı anda onun biricik anlamıdır da. Sanat uğraşısı bu anlamlılığı pekiştiriyor benim kafamda. Bütün göndermeleri ölüme yapmak, hayatı yaşanır kılmanın süssüz ve çıplak bir yoludur belki de. Bir o kadar da ürkütücü tabii. Ölümsüzlük peşinde değilim ama, ölümden korkmamanın koşullarını gerçekten de o tarihten beri geliştirip duruyorum kafamda. Ölümle uzlaşıyorum. Ölümü kozmos ile birlikte düşünmek, örneğin komşumuz güneşin ve dolayısıyla dünyamızın kalan ömrünün telaffuz etmek, gülümsetip rahatlatıyor beni. Kendi önemsizliğimin bile fazla bir önemi kalmıyor. Ayrıca, eğer

yaşlı doğmuşsanız ve bir ömrü yenilenmeye, tazelenmeye adamışsanız, ölüm, varabileceğiniz en saf, en masum ve en çocuksu nokta olarak duruyor karşınızda. Burada bütün marifet içinizdeki ömür nehrini tersine akıtmakta.

✪ Derinsu, *şiir ile anlatı-öykünün iç içe geçtiği metinlerden oluşuyor. Fakat bu bölüm,* 'Sevginin Yüzü' *ve* 'Ölü Günler'*le birlikte bir bütünlüğü yakalıyor: yaşamın tam da göbeğinde yer alan bir kadın. Kendisiyle de dünyayla da çarpışıyor.*

– *Derinsu*'yu yazdığım dönemlerde ağırlıklı olarak öykü, oyun ve eleştiri de yazıyordum. Şiirsel düzyazı diyebileceğim o metinler üzerinde çalışmak, beni soluklandırıyor, dili kullanma becerimi arttırıyordu sanki. Dil, düşünce ve yazı, birlikte akabilmenin koşulunu arıyorlardı. Anlattıklarımı taşıyıp taşıyamadıklarının kuşkusunu da yaşıyorlardı herhalde. Eski bir kentin eskiyen yaşama biçimlerine, sokaktan gürültüyle geçen 68'li yıllara, geride kalan aşklara bakıyordum belki de o yazılarda. Şaşkınlıkla, güçsüzlükle birlikte, bir uyanış da vardı mutlaka bilincimde. Kendime duyduğum güven nereden kaynaklanıyordu acaba? Modernliği yakalamaya çalışan bir toplumun, gülünç çaresizliklerini yaşıyordum içimde. Bulantılar, yabancılaşmalar atlatılmıştı, somut tedirginlikler ve korkuları yaşıyorduk sosyal hayatımızda. Yaşamak için tek seçeneğimiz vardı; aydın kimliğimizi korumak, kaçmamak,cesur olmak, –o dönem şairlerinin çok kullandığı deyimle– hayatı savunmak, yani yazmak. Ben de öyle bir çabanın içinde yuvarlanıyordum işte. On yıl birbirini tamamlayan resimler oluşturmam bundandır.

Bu resimler, sessiz, soluk ve düş ağırlıklıdırlar. Ama, asla bir körleşmenin sonucunda oluşmamışlardır.

✪ *1983'te yayınlamışsınız* Ara Beni Sevgilim Sözcüklerin İçinde*'yi. O sevgili, iki sözcüğün arasındaki boşlukta da, bir sayfanın en alt satınnda otururken de bulabilir sizi, bir çocuk parkında da. Ararsa tabii... Kitabın adı bir dileği dile getiriyor elbette. İnanç da var sanki. Bir aşk erbâbına yakışan bir inanç.*

– O kitabın ikinci bölümü de, *Yalnızlık Mevsimi* adını taşır. Birinci bölüm bir tek uzun şiirden oluşmuştur ve gerçekten de yazdığım ilk ve son, tek aşk şiiridir. Yazko'nun bastığı ve şimdi buhar olmuş olan bu kitap ve olmayan bir aşk için ne söylenebilir ki. Ayrıca aşkın kaynağı elbette metafiziktir.

✪ *Ihlamur kokusu sinmiş* Yaz Mektupları*'na. (1985) Sözcüklerin anaforunda çırpınan şairin, dünya bir çay fincanı gibi ellerinden düşüp kınlacak diye ödü kopuyor. Öte yandan, sözcüklerin mum ışığında küçük bir yastıktan dökülen kuş tüyleri gibi savrulduğuna inanıyor. Yaz mevsiminin verdiği sevinç tam. Yine de çiçekler biraz korkuyla büyüyor bu kitapta.*

– Yaz, herkesçe algılanan sıradan bir yaz olsa, mevsim olarak algılanmaya değer mi? Elbette bir özürü olacak. Şaire dokunan bir yanıt olacak ki, ona mektuplar yazabilsin. Onunla dertleşebilsin. Yaz sevinçlerini de yaz şikâyetlerini de dile getirebilsin.

Hep üzülürüm, neden daha zamanım varken, öbür mevsimlere, aylara günlere mektuplar yazamadım diye. Bu *Yaz Mektupları* da yarımdır bana sorarsanız, yazın ansızın bitmesi ve ağustosta ölenler şaşırtmıştır beni.

✪ *90'lı yıllara gelince,* İstanbul'un Gözleri Mahmur *(1990),* Çocukluğum ve Ölümüm *(1993),* Salkımsöğütlerin Gölgesinde *(1998) yayınlanıyor, ve bu üç kitap da bir bütünlük içinde. Fonda her zaman İstanbul var. İstanbul'da yaşayan, yaşamış kişilerin öyküleri ve manzaraları var. Ben bu şiirleri, yitip giden İstanbul'a bir ağıt olarak da algıladım.*

– Hiç kuşku yok ki, şiirin kaldırabileceği kadar bir ağıt yakmaktan yanayım ben İstanbul'a. Ama gelecek kuşaklara, onu ağlayarak bırakmak da istemiyorum. Kendilerinin ve yaşadıkları kentin tarihsel köklerini araştırsınlar, sevsinler, bağlansınlar istiyorum. Bu kente güzel bir gelecek yakışır. Ona layıktır da. Ben şiirlerimle, İstanbul'un duygu haritasını çiziyorum sanki. Herkes kendine göre bir İstanbul anısı bulsun ve sevsin onu istiyorum. İstanbul ile ilgili düzyazılarımda da, geçmişin özenilecek yanlarını yarına taşımaya çalışıyorum. Yoksa, yaşanılan bunca değişimden sonra, özlem ile yaşamanın ve gözyaşı dökmenin bir anlamı yok. Gülümsetmek de isterim ben, İstanbul şiiri okuyanları. Çok gülünç yanlar da vardır geçmişteki öykülerimizde. Ve insan yapımızda, gülümsenecek özelliklerimiz de vardır. Daha ötesini romancılarımız yazıyorlar zaten.

✪ *Peki,* Çocukluğum ve Ölümüm*'de, neden ölüm hep ezberinizde, sizin deyiminizle?*

– Söyleşimizin başında ölüm ile ilgili, daha doğrusu şiirle ve ölümle ilgili bir şeyler söyledim. O sözlere, ölmeden önce ölümü deneyen dervişlerden, ya da tasavvuftan bazı alıntılar ekleyebilirim ama, uzak etkileşimlerin, kitabımın ana teması ya da belkemiği olarak algılanmasını istemem doğrusu. Biliyorsun, benim hayat da ezberimde. Hayat ve ölüm arasındaki karşılıklı söz düellosudur belki de benim yazmaya çalıştığım. Ben orta yerdeyim çünkü. Oyuncu onlar. Benimle oynayan onlar. Ona bakarsanız ben kaçan topları toplayan biri de olabilirim. Rolümü tam olarak bir bilebilsem...

✪ Salkımsöğütlerin Gölgesinde *bir poetika kitabı. Şiiriniz üzerine, önemli ipuçları barındırıyor. Şiiri bir eve benzetiyorsunuz, bahçesi bakımsız bir eve. Taşı tuğlası sözcükler, temeli akıl, harcı ise ölüm. Kapısı özgürlük, penceresi anılar, ki en solgun resimler yansıyor pencereden. Şiiriniz başından beri bol pencereli bir şiir.*

– Bu pencereler, benim merakım, gözlemlerim, ilgi alanlarımın genişliği nedeniyle açılıyor durmadan. Hayatın içine fazla sokulunca, görülecek durumlar da çoğalıyor. Ama şiirimde bunları nasıl yansıtabildiğimi, ben nasıl değerlendirebilirim? Zaten konuşmamız ilerledikçe tedirginliğim artıyor. Kendimden ve kitaplarımdan bu kadar söz açmak huzursuz ediyor beni. Ben diyeceğimi şiirle anlatmaya, geride kalmaya alışmış biriyim, söyleşinin içinde yapayalnız ve savunmasız hissediyorum kendimi. Ve şiirlerimde olduğumdan daha da çıplak. Gene aynı konuya gelirsek; şiirde bol pencere açabilmeye olanak var, anlamaya ve anlatmaya uzanan seçenekler var dilin katmanlarında. Oysa, şiir dışında kalan anlatımlar, bence daha kapalı, daha havasız ve ışıksız. İnsan içinde çok kalırsa sıkılır herhalde yazar olarak. Okur olmak ayrı bir konu tabii. Onlar adına konuşamam.

✪ *Yeni kitabınız* Her Harf Bir Melek*'i annenize adamışsınız. Şu anne konusunu da konuşalım mı? Ayrıca gene bu kitabınızda, 'A' harfi, tutmuş elinizden, bütün harflerle tanıştırmış sizi. Bir harf yorumcusu gibisiniz. Yaşamın-yaşamınızın, harflerle-yazıyla yan yana düşen serüvenini taşımışsınız şiire...*

– İşte tam bu noktada, bu kitabın annemle olan ilişkisi başlıyor zaten. Tahta evimizden ve annemden imgesel anlamda ayrılışımın, yazının peşinde bir yolculuğa çıkışımın ve gene umarsızca aynı yere ve beni bekleyen anneme dönüşümün öyküsü anlatılıyor bu kitapta. Anne ve çocuk masumiyetiyle çevrelenmiş, kirli ve anlamsız bir yolculuk bu çıktığım. Çok temiz olan anneyle ve onun ışığıyla çerçevelenmiş sanki. Anne imgesel ama, gerçek. Melekler de imgesel olmasına karşın, gerçek bir ilişki yok onlarla aramda. Onlar yüzeyde, uçuyorlar, anne derinde, toprak bir testi gibi toprağın derinliklerinde, beni bekliyor. Bu kitabı okuyanlar da başka başka şeyler düşünecekler herhalde.

Harflerle ilişkime gelince, altı yıl oldu bu kitabı hazırlamaya başlayalı. Bu arada başka alfabeleri de öğrendim. Ama daha bir tek harfle bile anlaşamadım. Tanışamadım onlarla, onların gerçek adları ve gerçek kimlikleriyle. Gizemi çok aradım, buldum da. Ama çözemedim. Umarsızca yazdım o kitabı, umarsızca da bakacağım ardından.

✪ *Son bir soru: Harfler, daha doğrusu yazı, bence de "kenar süsü" hayat sayfasının. Ve bence de her anlamı göğüsleyemiyor harfler; sözcükler hep eksik kalıyor. Suskunluğun alfabesini mi öğrenmemiz gerekiyor yoksa?*

– Bir süre sonra, suskunluğun da tıkandığı, içerdiği anlamların eridiği düşünülürse, sesin erdemine inanmamız gerekiyor. Uygarlık tarihi, sesli yazılı, ezgili bir tarihtir. Şenliklidir bu nedenle de. Ama söz bıktırır bazen, işte o zaman suskunluk yetişir imdadımıza. Ve bu söyleşide de, bizim susmamız kurtaracak galiba sevgili okurlarımızı. Dilimiz sürçtüyse, af dileyelim.

ENVER ERCAN

İNKILAP KİTABEVİ
ŞİİR ▪ ÖYKÜ ▪ ROMAN ÖDÜLÜ '99

"Yan yana gelmemiş sözcükler var daha"

Türkiye'nin en köklü yayınevlerinden olan İnkılâp Kitabevi, kuruluşunun 73. yılında yazın yaşamına; şiir, öykü ve roman yazılmasını özendirerek katkıda bulunmak, özellikle de genç yeteneklerin adını duyurabilmelerine olanak sağlamak amacıyla 3 dalda yarışma düzenlenmiştir.

YARIŞMA KOŞULLARI

- 35 yaş ve altındaki şair ve yazarların kitap bütünlüğündeki dosyalarıyla katılabilecekleri yarışmaya son başvuru tarihi 1 Eylül 1999'dur. Yarışmacılar bu tarihe kadar bilgisayar ya da daktilo ile çift aralıklı yazılmış dosyalarını 6 kopya halinde "İnkılâp Kitâbevi, Şiir-Öykü-Roman Ödülü" Ankara Cad. No: 99 Cağaloğlu 34410 İstanbul" adresine posta ile veya elden ulaştırabilirler.
- Yarışmaya katılan dosyaların daha önce kitap olarak yayınlanmamış ve herhangi bir yarışmada ödül almamış olması gerekmektedir. Dergilerde yayınlanmış olması, katılmaya engel değildir.
- Adayların açık kimlik, özgeçmiş, açık adres, telefon numarası ve 1 adet fotoğraflarını dosyalarıyla birlikte göndermeleri zorunludur.
- Ödül sonuçları 1 Kasım 1999 tarihinde açıklanacak, ödül töreni ise TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı'nda gerçekleştirilecektir.
- Her üç dalda da ödül kazanan yapıtlar yayınevimizce, yapıt sahiplerine telifleri ödenerek yayınlanacaktır. Seçici kurullarımızın, ödül alan yapıtlar dışında yayınlanmaya değer bulduğu dosyalar, aynı koşulla yayınevimizce kitaplaştırılacaktır.

SEÇİCİ KURULLLAR

ŞİİR: Sunay Akın, Metin Celal, Haydar Ergülen, küçük İskender, Lale Müldür

ÖYKÜ: Feridun Andaç, Nursel Duruel, Mehmet Güreli, Feyza Hepçilingirler, Barlas Özarıkça

ROMAN: Taner Ay, Semih Gümüş, Mario Levi, Mahir Öztaş, Hikmet Temel Akarsu

İNKILÂP
KİTABEVİ YAYIN SAN. ve TİC. A.Ş.

Ankara Cad. İnkılâp Han No.: 99 Kat: 1 Sirkeci 34410 İST. Tel.: (0 212) 514 06 10 (Pbx) Fax: (0 212) 514 06 12
Web site: http://www.inkilap.com e-mail: posta@inkilap.com

Lale Müldür

DİVANÜ LUGAT-İT TÜRK

Şiir/Metis Yayınları

Şiir, günümüzün en saf adacığı...

Bu adacıkla geçmiş arasında gidip gelen, başka başka saflıkları geçmişin kıyılarından toplayıp 'şimdi'ye getiren şairleri seviyorum. Bu bahiste nesnel olamıyorum. Biliyorum, bu bahiste öznel olan nesnel olanı da kucaklayacaktır. Şiir Leyla ile Mecnun'u, Kerem ile Aslı'yı, Tahir ile Zühre'yi daha çok yazacaktır. Şiir, yaşamın belleğidir. Yaşamda ne yoksa şiir o'dur. Tersinden bakmaktır hayata. Şair Lale Müldür hayata tersinden bakanlardandır. Kendi dilinin "ecnebi"si ilan edilmiştir. Türkleri de yazsa öyle kalacaktır. Oysa yaşamın hayalle bağları koparılmıştır. Yaşamda hayal yoktur. Müldür, hayale ecnebi olanların ecnebisidir. Bugün, Türkler hayale ecnebidir. Çünkü çağdaş toplum 'insan'a ecnebidir. Bu yüzden olsa gerek, şairin ecnebiliği gerçekte bir tür geri çekilme, yalnızlık halidir. Paz'ın dediği gibi "insan duygusunun en derindeki gerçeği" ile, yalnızlıkla karşı karşıya kalıştır. Yalnızlık farklı bir zaman dilimini konuşur. Genellikle önceden hesaplanamayan an'dır, yalnızlığın zaman dediği. Hayat başı sonu belli olan bir yol değildir. Hep ara yollar vardır, yol üstünde. Bölünür, dirim dedikleri. Bölünmek, yalnızlıkla akrabadır. Kendi zaman diliminde an'ları çağırır. Ortak mekânların ortak olamayan, yalnızca tek bir bireye mahsus olan ve asla paylaşılması düşünülmeyen, sadece bir yerlerde bekleyen, bekletilen an'ları...

Divanü Lugat-it Türk'te Müldür, "azad" oldukça yalnızlığına sığınan ve bu kutsal "yuva"nın kuşatılsa bile hiçbir biçimde ele geçirilemeyeceğini yansıtmaktadır. Ele geçirilemeyen her şey 'yaban'dır ve yaban olan yadsınır. Bu tehlikeden ya da siyahi yalnızlıktan kurtulabilmek içinse insanın kendinden vazgeçmesi, belki "aşk da bile" kendinden vazgeçmesi kaçınılmaz gibi görünmektedir. Bu yadsınmanın da, 'yaban'lığın da "geçici" bir çözümüdür. Yaşanan her "incelikli zulüm" bir başka sıkıntıyı doğurmayı sürdürecektir: "*kendimi kendimden soyarak/ sana yaklaşmam gerekecek, Svan*" (s.132).

Modern yaşamda konforun yüceltilmesi Adorno'yu doğrular; yönelimi "bilgiye ihanettir". Nesneler dünyasında hakikat başka nerede aranabilir? Müldür şiirinde aşk arayışı "her şeye rağmen"dir. Böylesine bir dünyada aşk da kendi yıkımından öteye gitmeyecektir. Sonu bellidir. Belki de yalnızca bu yüzden "artık çok da kafa yormak" gerekmeyecektir. Gazetelerin hafta sonu yazarlarına ve hafta sonu âşıklarına terk edilebilir (ama bir yere kadar, çünkü söylenecek hâlâ "beş satır bir şey var"dır). "Ama"yla birlikte gelen karşıtlık ya da olumsuza yöneliş Müldür'ün aşk imgesinde daha bir belirginleşir. Aşk da modern hayattan nasibini almış ve ihanete uğramıştır. Nesneler gibi aşk da bir insanla tüketilmeye mecburdur. Bu bağlamda ne olacağını önceden kestirmek acı verir insana, fakat bile isteye yine de yaşanır. Gerçekten de "mutlu aşk yoktur" Müldür şiirinde. Bu nedenle şairin gizemi, biliciliğindendir. İmkânsızı aramayı sürdürecektir. Kendini çoğunlukla yaban hissedecek ve malesef yadsınacaktır. Zaten Müldür'ün öyküsü ya da şiir serüveni —ne kadar ilginçtir ki— neredeyse bu iki sözcük üzerine kurulur: Belki tamamıyla yadsınmaz ama şiirinde yer verdiği yabancı sözcüklerle Türk şiirinin 'yaban'ı olarak görülür. Bu görüşe "yerel-evrensel" tartışmalarıyla gelen kafa karışıklığının tezahürü denebilir.

Oysa şiir, yalnızca "bir şey olmak için" olmaya uzaksa, bu tartışmaların da pek bir anlam taşımadığını düşünüyorum. Ne şairi ne de şiiri bir kaba sığdırmak mümkündür. Evcilleştirilmiş hayatta, hâlâ "ilk"in o içinde garip bir saflık taşıyan vahşiliğini, ancak kendini sınırların ötesine savurarak arayan bir gezgindir şair. Göstermelik marjinallikten uzak bir yaşamdır bu. Çünkü varoluşu uyumsuzluğa kuruludur. Şiir dili "normalliğe" saldırıdır ya da tüm normal olanın saldırılarına karşı bir 'duruş'tur. Ne sitelerden kovuluşu ne de bugün az okunması rastlantı sayılabilir. "Sevmek-sevmemek" ikliminde, anlamaya çalışmak yadırganır.

Deleuze haklıdır, şizofrenlerdir kapitalizmin dışında kalanlar. Sistem onları tamir etmek ister. Mutlaka onların da "olgun adamlar" dünyasına katılmaları gerekmektedir. Farklı bir dili konuşmaları, başka bir boyutu yaşamaları, hayal kurmaları, günlük ilişkiler zincirine eklemlenememeleri doğru değildir. İnsan kusurlarından arındırılmalıdır, sağlıklı olana göre. Kendi halinizde de yaşasanız, onlar için siz, hep "bir şey"sinizdir, ama iyi, ama kötü... "... *Ben hiçbir kural/ tanımayan ve hiçbir şey olmamaya/ çalışan bir kızdım. Ben aslında/ mükemmel bir ev kadınıydım da/ onlar beni şair sandılar...*" (s. 64).

Yaşam insana küfürdür, bireyi bir şey olmaya zorlar; yetmez, oldurur. Önemli olan siz değilsinizdir, neyi ifade ettiğinizdir. Bir şey olamamak, beklentilere de yanıt verememektir. Şair bunun farkındadır. Ya güler geçer ya da alay eder. *Divanü Lugat-it Türk*, "kör kör parmağım gözüne" dercesine bir alay kitabıdır. Üstelik şimdi "tanımlama" arzusuyla ona bir "faşist" (s. 64) de diyebilirler. Ya da hâlâ "modernist, post-modernist" de... Yukarda dediğimiz gibi sevmek-sevmemek ikliminde geçerli olan dil budur. Bu dile göre Müldür *Divanü Lugat-it Türk* kitabıyla, fazlasıyla, "bizden biri"dir. Bence Müldür şunu iyi biliyor: Bu ülkede herkes bir şey olmak zorunda; başarılı bir işadamı, başarılı bir öğretmen, başarılı bir doktor, başarılı bir aile üyesi vs. Fakat önce iyi bir Türk olmak zorunda. Birileri sizin Türklüğünüzden şüphe duyuyorsa, bunu gidermeniz boynunuzun borcudur. Çünkü şüphe, her zaman bir soru olarak karşınıza çıkacaktır.

Yani siz eğer, "her gün bir avuç fındık yiyerek kolesterolünüzü düşürüyorsanız" sigara içmenize sessiz kalabilirler. Ya da Türkçe sözlük yazan Ali Püsküllüoğlu'na şiirinde öteki dillerden sözcük kullandığı için hiç kimse "Türk dilinin ecnebisi" diyemez.

Eğer şair fizik biliyorsa, "matematiği kuvvetli olmayan iyi şiir yazamaz" ("Anne Ben Barbar Mıyım?" Patika Yay.) diyorsa, elbette karşısına "denge"yi bir soru(n) gibi çıkaranlarla ince ince alay edecektir. Şiiri buna müsade eder. Bu izni Müldür iyi kullanıyor ve bu noktada şiirinin (kimi eleştirmenlerin aksine) son derece anlaşılır bir şiir olduğunu, dilinin ise şiir dili ile öykü dili arasında gidip geldiğini söylemek gerekiyor.

Hatırlatalım: Hölderlin'e göre şiir, bütün uğraşların en masumu; dil ise, mülklerin en tehlikelisi...

ERDAL DOĞAN

Zeynep Uzunbay

YAŞAMAŞK

Şiir / Hera Yayınları

Aşkı Kâğıtlara Yazan Şair

Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*'nda (Kesit, 1996) "*Ne olursa olsun, sevdiği bir yapıtı okuyan okur, sevdiği sayfaların kendisini ilgilendirdiğini, kendisi için yazıldığını bilir. (...) Sevgimizi derinliğine kazanan bazı yapıtları okurken, deyimin tam anlamıyla o yapıtın 'yandaşı' oluruz.*" diye yazar. Şair, yazacak olduklarını kaleme alıp son noktasını koyduğunda düşünüp duyduğunu yazmasını sağlayan bağlamlar da ortadan kalkar; şiirin şairiyle ilişkisi belirsizleşir, hatta oradaki ilişki büyük ölçüde ilişkisizliğe dönüşür. Dolaşıma sokulmasıyla birlikte şiir yeni üretmeler, anlamlandırmalara sonuna kadar açılır, şiir şairinden bağımsızlaşır. Buradan ötede şairin şiiriyle kuracağı her ilişki başlangıçta kurduğu ilişki olmayacaktır; çünkü şair de artık yazdığı şiirin yalnızca bir okurudur; o da herhangi bir okur gibi şiirini yeniden yeniden okuyup üretecek, anlamlandıracaktır. Kaldı ki, şiir yayımlandıktan sonra, daha doğrusu şair şiirini yazıp bir şekilde düşünüp duyduklarından kurtulduktan sonra kimin ve neden yazdığı önemsizleşir. Okumaların sonunda şiirin okuyanda bırakacağı etkilere, izlere, düşüncelere bakarak okurun şiirin kendisine yazılmış olduğunu düşünmesi bir yana; şiiri hem sahiplenecek hem de savunacaktır.

Zeynep Uzunbay'ın ikinci şiir kitabı *Yaşamaşk*'ı okurken düşündüm bunları (Hera, 1998). Zeynep, ilk şiirlerinden beri dikkatle okuyup izlediğim şairlerin başında gelir. Herkesin, yazacaklarını dörtgözle beklediği bir ya da birkaç şairi muhakkak vardır. Zeynep de benim böyle şairlerimden biridir.

Zeynep'in şiirlerini okurken, onun şiirlerini yazarkenki düşüncelerini, duygularını düşünmek, duymak ve yaşamak istemişimdir. Bunun altında Zeynep'in yazdıklarını bir okur olarak kendime yazılmış gibi algılamam yatıyor. Bir okur, kaç şairin şiiri karşısında bu tür duygu ve düşüncelere kapılabilir ki; belki de, hiçbir şairin! Şiir-okur, şair-okur ilişkisi dediğimiz şey bu olmasın sakın? Ben, buna evet demiş olsam bile, yalnızca benim vereceğim yanıtın bunu genellemeye yeteceğini sanmam. Çünkü, her okurun şiirle, şairle kurduğu ilişki/ler bambaşkadır, hatta uzlaşmazdır.

Yaşamaşk'ı oluşturan şiirlerin çoğunu dergilerde yayımlandıklarında okumuştum. Yazılan şiirlerin oluşturduğu parçalılığa bakarak –Zeynep için parça bütün anlamına gelir.– yeni bir dosya öngörüsüyle "*iyiyimyasen*" başlıklı uzunca bir yazı da kaleme almıştım. (Saptamalar Vurgular, Suteni, 1998) Şimdi, o yazıyı yayımlandığı kitabın sayfaları arasında unutup şiirlerini yeniden okuduğumda Zeynep'in yazdıklarının en azından benim katımda yeni anlamları sahiplenebileceğini düşünüyorum. Neredeyse bir yıl önce şiirlerinin bende oluşturduğu düşünce ve duyguları ortaya koyduktan sonra yeniden aynı şiirlere dönmüş olmamın okura, okurluğa yüklediğim anlamla doğrudan ilişkisi var; tabii, ilk okumanın, okumaların ne olup ne olmadığıyla da.

Bachelard bunu da açıklıyor: "*ilk okumada gereğinden fazla edilgenlik vardır. Okur bu edimde henüz bir çocuktur, okuma ediminin oyaladığı bir çocuk. Ne var ki, her iyi kitabı bitirir bitirmez okumaya yeniden başlamamız gerekir. Okuma eskizi sayılabilecek ilk okumadan sonra gerçek okuma edimi gelir.*" (age) Okur olarak Zeynep'in şiiri karşısındaki durumumu Bachelard'ın düşünceleriyle açıklıyor değilim. Sonuçta eleştirel değerlendirmeler yazan birinin edilgen bir okumayla yetinebileceğini sanmıyorum. Bu, yazılanları yüzeysel kılacağı gibi şiirlerin arka planlarının çözümlenmesini olanaksızlaştırır. Tekdüze ve edilgen bir okuma biçimi bizi asıl yazacak olduklarımızla buluşturmaz. "iyiyimyasen" yazısı müteaddit okumaların sonucunda ortaya çıktı, ilk başta yetersizliğini öngördü, bunu açıkça ifade etti.

Şimdi ise, bu yazıda bir yıl sonra aynı şiirlerin bende bıraktığı etkileri, yaşattığı sarsıntıları, doğurduğu duygu ve düşünceleri ortaya koymak istiyorum. Aynı şiirleri yeni baştan okuyor olsam da bir yıl önce beni ilgilendirmiş olan bağlamların hepsinin bir yıl sonra da beni ilgilendireceğini iddia etmiyorum. Bütün bunların şiire bakışımın farklı noktalara, açılımlara varmasının nedeni olduğunu da söylemeye çalışmıyorum. Her halükârda, değişim ve dönüşümün sözü edilebilirse de, bunun birbirinden tamamıyla kopuk bağlamlarda geliştiğini sanmıyorum.

Zeynep'i yakınen tanıyor olmamın şiirini tartışırken beni nasıl etkileyeceğini ya da onunla tanışıklığın ne gibi etkilenmeler doğuracağını kestirme şansım var mı? Bu soru, sanıyorum hiçbir zaman tam anlamıyla yanıtını bulamayacak. Ama şu var: kimi zaman şiirini okuduğunuz bir şairi şahsen tanıdığınızda, oturup onunla konuştuğunuzda onun yazdıkları, yüklediğiniz anlamı yerle bir edebileceği gibi şairle şiirini bütünleştirme olanağını da yakalayabilirsiniz. Karşınızda yazdığı şiirler kadar kusurlu, içten, doğal, yapmacıksız biri vardır çünkü; çekinmeden şairle şiirini özdeşleştirebilirsiniz. Şairle şiirini birbirinden ayırmak yerine birlikte düşünürsünüz. Hatta o birlikteliğin içinde okura da yer ayrıldığını, okurun da bu ikilinin ayrılmaz parçası olduğunu düşünürsünüz.

Bir okurun, bu yazan birisi de olsa, şairden de, şiirinden de beklediği bundan başka nedir ki? Şiirini okuduğunuz bir şairi karşınızda gördüğünüzde tanıyamadığınızı, hatta şiirle-

ri onun yazdığına inanmadığınızı aklınıza getirsenize bir kere; ne yıkımdır o?

Seviniyorum: çünkü, Zeynep okuruna hiçbir zaman böyle yıkımlar, düş kırıklıkları yaşatmadı! Yazdıklarından ne Zeynep, ne de okuru kurtulamadı. Bütün bunlarda anlaşılır bulunmayacak bir şey var mı, bilmiyorum. Şiirlerin okur olarak bana yazıldığını düşündüğüme göre, sahiplenmem ve savunmam kadar doğal bir şey olamaz.

"*Yaşamaşk*", *yaşamaşk* ve *iyiyimyasen* bölümleriyle ikiye ayrılmış, her bölümde on altışar şiir yer alıyor, toplam otuz iki şiir. *Yaşamaşk*'taki şiirler iki bölüm altında toplanmış olmasına rağmen ne bölümler içinde ne de kitabın genelinde sözünü edebileceğimiz bir bütünlük var. Zeynep'in şiirleri duygu ve düşünceleri gibi paramparça, bütünleştirmeye hiç gelmiyor. Her şiir birbirinden olabildiğince bağımsız, her şiir başlı başına bir dünya, başlı başına bir duyarlık, bir tavır alış. Ama bütün şiirleri yazdıran Zeynep'in hınzır mı hınzır çocukluğu. Yazdıklarında tamamıyla belirginleşmiş zamansal bir bütünlük de söz konusu değil. Geçmiş, bugün, gelecek birbirine giriyor, iç içe varoluyor. Şairin geçmişi yazdıklarında bağlarından kurtuluyor, özgürleşiyor. Bugünse yaşananların duyurduklarıyla geleceğe yollanıyor.

Başından beri yazdıklarının geneline sinmiş izleksel bir bütünlük her koşulda varlığını korumayı başarıyor ama; o da aşktır. Onun şiirinde de, yaşamında da aşk bütün biçimleriyle her daim var. O sevgilisine de, çocuklarına da, annesine de, babasına da, ablasına da, dostlarına da aşkla bağlı. Belki, bu herkesin gereksindiği aşktan öte bir üst-ilişki. Belki de onun aşklarını bu üst-ilişkiyle açıklamak gibi bir zorunlulukla karşı karşıyayız.

Aşk, o tek kişilik incelik Zeynep'in yaşamında da, şiirinde de en fazla yeri kaplayan olgu, kavram. Duyarlığının belirleyicisi aşk, acılarının kaynağında da aşk var. Düşünüp duyduğu aşklar, belki de tek tutunduğu dalı, belki de kendine ve yaşama o aşkla tutunuyor. Geçmişini ve bugününü o aşkla anlıyor, yargılıyor, yıkıyor, yapıyor. *Yaşamaşk* demesinin, yaşamayı aşkla birlikte düşünmesinin altında da bu dediklerim yatıyor. "*kendimi çalışıyorum ben de*" dizesi şair için de, şairin yaşamı için de ipuçlarıyla dolu. Sanki, Zeynep oturmuş otuz iki şiirle kendine çalışmış! Azınlığını kendine duyurmuş, okuru da o azınlığın içine çağırmış. Geçmiş, bugün, gelecek bağlamında yaşadıklarını, yaşamadıklarını, düşündüklerini, düşünmediklerini, istediklerini, istemediklerini, acıyı, mutluluğu, sevinci, aşkı, ayrılığı sil baştan düşünmüş, duymuş ve yazmış. Ama, o en çok aşkın sözünü tutmuş, konuş dediğinde konuşmuş, sus dediğinde susmuş!

"*yaşamak için kullandım hayatı*" dediğinde ise kendine çalışıyor olmasının gizi ortaya çıkıyor. İnsan ömrü yaşamın ne olduğunu, ne olmadığını anlamakla geçiyor. Çoğu zaman da yaşamın ne olduğunu düşünürken insanın yaşamaya fırsatı kalmıyor. Belki de, Zeynep yaşamın ne olduğundan çok ne olmadığını kestirdiği için kullanıyor yaşamı, onu hınzırlıklarına alet ediyor! *Adorno*, "*yanlış yaşam doğru yaşanamaz*" (Metis, 1998) derken belki de yaşam dediğimiz tuhaflığın ne olmadığını düşünüyordu daha çok. "*çıkarıp yeniden okusam yazdıklarını/ hepsinde hınzır bir gecikme*".

Başkalarının gecikmesi aslında bizim geciktiğimizdir. İnsan verili olanın dışında neyi isteyip, neyi istemediğini düşünüp içinden çıkıncaya kadar zaten yeterince gecikiyor, düşündüklerini bırakın yaşamayı, bir daha düşünmeye fırsatı kalmıyor. "*yaşamak... dedim şaşırdım, bilmem kaçıncı kez/ güldüm acemiliğime*". Zeynep'in yazdıklarında geçmişinin izleri oldukça çok, hem de pek çok. Şaşkınlıklarla, gecikmelerle, acemiliklerle geçip giden bir ömür müdür şairin ömrü? Belki de! Belki de Zeynep, bütün acemiliği ve şaşkınlığıyla o geçmişini kurtarmaya uğraşıyor; yanılıyor, yeniliyor, kendini acıtıyor, çiziyor, duyuyor, duyuruyor, aklında sıfırlardan, yenilgilerden, yalnızlıklardan, ayrılıklardan, tek kişilik inceliklerinden başkası yok! Acıları hizaya sokmak da nesi? "*söz değmemiş yerleri var hayatın*".

Zeynep, kendi bireysel tarihinde bu şiirlerle yaşamın söz değmemiş yerlerini arıyor, buluyor. Şiirin özgürlüğü bu anlamda onun için büyük bir olanak. Şair, ancak şiirle anlayabilir kendini, ancak şiirle dokunabilir. Şiirle kendisine bir adres arıyor. Sonra, nasılsa kalkıp gidecek! Yenilirken zamanı nasıl yanılttığını gördükçe kendisine yeni adresler bulacak yaşamın söz değmemiş yerlerinde.

Şimdi, kalkıp bütün bunları Zeynep'in nasıl anlattığının sorulacağını biliyorum: öyle ya, önemli olması gereken, neyi anlattığınız değil nasıl anlattığınız. Şiirler ve şairler üstüne yazdıklarından, yaşama ilişkin dillendirdiklerinden onun bir kıyıda şiirini yazmakla meşgul olmadığının ayrımına kolaylıkla varabiliriz. *Enver Ercan*'ın, *İlhan Berk*'in, *Derya Çolpan*'ın, *Veysel Çolak*'ın şiir kitaplarını okuyor, şiirlerinin düşündürdüklerini yazıp dergilerde yayımlıyor. *Hasan Bülent Kahraman*'ın son kitabı, Metin Demirtaş'la Ataol Behramoğlu'nun mektuplaşmaları, İsmail Beşikçi onun yaşamında önemli bir yer kaplıyor. Bugün elinde bir romanla gezerken yarın elinde yeni bir şiir kitabıyla çıkıp geliyor. Çocuklardan, derslerden, sınav kâğıtlarından, ev işlerinden; yani yanlış yaşam dediğimiz şeyden arttırdığı zamanlarda hep okuyor, düşünüyor, yazıyor.

Bütün bunlar yetmiyor; bütün bunlar onu durduramıyor, kalkıp başka bir şairin dediğini yalanlarcasına aşklarını kâğıtlara yazıyor! Aşkın kâğıtlara yazılabildiğini cümle âleme ilan ediyor!

İkinci kitabı daha yeni yayımlanmış bir şair için fazlaca iddialı bulunabilir; Zeynep Uzunbay'ın şiiri diye bir olgu var karşımızda. Kendi (belki) sesini, (belki) soluğunu açık eden bir şair Zeynep Uzunbay. Anlatmak istediklerini hangi biçimle anlatabileceğine inanırsa öyle yazıyor. Kusurlu, acemi ve şaşkın, tabii aceleci; çünkü, gecikmekten korkuyor! Şiirinin biçimini bulup çıkaransa onu arada bir terk etmeye yeltenen hınzır çocuk! Belki de değil öyle, Zeynep de, şiiri de o hınzır çocuğun kendisi!

Çocukluğun ve çocuksuluğun o yanılmaya açık duyarlığıyla, içtenliğiyle yazdıkça kendine çekine çekine ürpererek dokunuyor, kendisini duyumsamaya çalışıyor. İnsan, bilmediğine dokunmaktan korkar ya, o da kendisine dokundukça daha fazla korkuyor, ama korktukça da daha fazla dokunmaya can atıyor! Kaç şair kendisine dokunmayı başarabilir ki? Kaç şair kendisine çalışmayı böyle şiddetle, arzuyla isteyebilir ki? İşte onlar kaç kişiyseler Zeynep onlardan biri. Kendisine dokunmayı başaramayan okur, dokunmaktan korkan okur, Zeynep Uzunbay'ın *Yaşamaşk*'ını zahmet edip okumasın! Kendisine dokunmayı beceremeyen nasılsa bir başkasına da dokunmayı aklının ucundan bile geçirmez! "*beni sustur./ usul al/ yavaş oku/ dikkat e/ t/ kalbimdi bu benim*".

HALİM ŞAFAK

Abdülkadir Budak

Bende Kalan Dizeler

Yeni Biçem de kapandı

72 sayı; hiç de az değil. Dile kolay, tam 6 yıl. Hem de hiç ara vermeden, hem de her ay vaktinden birkaç gün önce çıkarak. Taşra koşullarında ve belli bir düzeyin altına düşmeden, yaşayan her şairin ille de bu dergiden geçmesi zorunluluğunu gözeten, bunun iddiasını sürdüren bir dergiydi *Yeni Biçem:* bunu başardı da. Klasik anlamda kadrocu bir dergi değildi. Zenginlik, çeşitlilik daha önemliydi onun için. Edebiyatımızın, özellikle şiirimizin 1990'lı yıllardaki durumuna bakmak isteyenlerin mutlaka arayıp bulacağı bir adresi işaretliyordu. Bu dergiye bakanlar bir dönemin şiir haritasını, şair adlarını çıkarmakta zorlanmayacaklardır. Zaman zaman tartışılır, daha doğrusu tartışmaya değer yazılar yayımlandı bu dergide. Özellikle başyazarının biraz da kışkırtmayı, meseleye tersinden baktırmayı amaç edinen yazılarıyla da anıldı. Başka bir yazımda dediğim gibi, İstanbul'da çıkan birçok dergiden daha niteliklidir ve Anadolu'da yaşayan birçok şairin "taşra kompleksi"nden kurtulmalarına yardımcı oldu. Biraz da Ramis Dara'nın şiir eleştirmeni oluşundan ötürü şiire geniş yer ayırdı, önemli şiir dergilerinden biri olarak görüldü. Kitaplaşması halinde daha da yararlı olacak, daha bir kalıcı olacak şiir çevirilerine de yer verdi. Telif şiirlerden Fransızcaya yapılan çevirileri "Poésie moderne de la Turquie" (Çağcıl Türkiye Şiiri) başlığıyla aksatmadan sürdürdü. Arka kapağını ise yabancı şairlerden yapılan çevirilere ayırdı hep; böylece de "şiir dergisi" sıfatını hak etti. Dediğim gibi, en gencinden en yaşlısına, bir şairler defilesini andırdı bu dergi. Kimi podyumda uzun süre kaldı, kimi şöyle bir göründü; ama mutlaka göründü. Salâh Birsel'den Derya Çolpan'a, Melih Cevdet Anday'dan Cihan Oğuz'a, İlhan Berk'ten Özgen Seçkin'e, Gülten Akın'dan Oya Uysal'a, Ahmet Oktay'dan küçük İskender'e, Nahit Ulvi Akgün'den Enis Batur'a, Hilmi Yavuz'dan Çiğdem Sezer'e, Mehmet Başaran'dan Ali Cengizkan'a, Talip Apaydın'dan Ahmet Ada'ya, Metin Demirtaş'tan Adnan Satıcı'ya, Hayati Baki'den Gültekin Emre'ye, Bedrettin Aykın'dan Hüseyin Alemdar'a, Ahmet Uysal'dan Yılmaz Arslan'a, Sina Akyol'dan Metin Cengiz'e, Can Yücel'den Haydar Ergülen'e uzanan yüzlerce şair adı; saymakla bitecek gibi değil. Rengârenk, rengârenk.

Derginin nisan 1999 tarihli, son sayısını okuyup bitirdiğimde, bütün öteki sayılarını serdim masamın üstüne. Sayfalarını hızla çevirdim, kimi yazı başlıklarını, bu arada gözüme ilişen öteki şeyleri yazıya dökmek, bir vefa duygusunu Varlık okurlarıyla paylaşmak isteğine kapıldım birden. Ben de yazdım bu dergide çünkü; başlarda sürekli yazdım. Bu adla bir dergi çıkarmak istediğini yazdığında, benden katkıda bulunmamı istediğinde Ramis Dara; ben Malatya'daydım. Uzun uzun yazmıştı bana tasarladıklarını, yapmak istediklerini. İlk sayısı için şiir gönderdim; çıkan her sayıdan sonra görüşlerimi ilettim, eleştiriler yönelttim. Uzun yanıtlar, karşılıklar aldım Ramis'ten ve bir süre böyle devam etti bu. Çok uzakta olmama karşın kendimi bu derginin yazı kurulundaymış gibi sorumlu tutuyor, büyük bir keyif alıyordum doğrusu. Bunun için de gönül borcum vardır *Yeni Biçem'e* ve kapanmış olması derinden etkilemiştir beni.

Olsun varsın, dergiler de insanlara benzemez mi? Doğarlar, yaşarlar ve ölürler. Önemli olan ne kadar yaşadığın değil, nasıl yaşadığındır. Öldüğünde ardında ne bıraktığına bakılır. Böyle bakılınca görülecektir ki, *Yeni Biçem* ardında güzellikler bırakmıştır. Şiirimizin gelişmesine, şiir ortamının canlı tutulmasına katkılarda bulunmuştur. Dergicilik tarihimizde unutulmazlar arasına girmiştir bana kalırsa. Öncesinde *Biçem* adlı dergisiyle Bursa'yı edebiyat merkezlerinden biri yapmaya çalışan, bu dergiyi esinleyen, daha doğrusu *Yeni Biçem*'in temelini atmış bulunan Nahit Kayabaşı'nın da hakkını teslim ederek, dergiyi buralara kadar getiren Ramis Dara'ya, Hilmi Haşal'a ve öteki dostlara açıkça teşekkür etmek ve küçük bir gezi yapmak istedim sayıları arasında. Kuşbakışı bakıldığında neler görünüyor *Yeni Biçem'*de, kim ne yazmış, kimler neler demişler, bakalım. Örneğin, Ramis Dara bu dergide "edebiyat sanat değildir" dedi; Şükrü Erbaş biten bir aşkın ardından "*Sana yazdığım şiirleri/ Geri alamam*" deyip şöyle devam etti: "*Bundan sonra onları/ Bir küfür gibi oku*". Ahmet Telli, uzun bir aradan sonra ilk kez bu dergide göründü bir şiiriyle. Mustafa Durak, somut şiir konusunda kendini fazla zorlamasına karşın, yazılarıyla akademisyenlerin şiire olan yaklaşımı konusunda örnekler verdi.

Geçen yıl yitirdiğimiz Salâh Birsel, bu dergide çıkan şiirlerinden birine şu dizeyle başlıyordu: "*İnsanlar mezarda kibar olur*". Hayati Baki, merakla beklediğim "harfler kitabı"nın kimi şiirlerini yine bu dergide yayımladı. Şairin birçok halinden haberdardık da, "Alaaddin hali"ni de Enis Batur'dan öğrendik; yazısının sonlarında Necatigil için yaktığı birkaç mumun, 150 Watt'lık birkaç ampulü kıskandıracak güçte ışık yaydığına da bu dergide tanık olduk. Adnan Satıcı'nın önemli sorusundan (Sivaslı Karınca ateşi ne zaman buldu?), her nasılsa Yesenin'in şu dizelerine yine bu dergide geçtik. "*Susun, sesler! –Hüznün habercileri/ Yaşlar akıyor artık gözlerimden/ Bırak avunsun inancıma düşen acı yazgı/ Sesler, kederliyim sizlerden*". Gültekin Emre, hak bölüştürme konusunda şairden çok şiir imgesinden taraf oldu ve dedi ki: "*Abdülkadir'in gülünden istiyorum/ Bir konuşsam var ya, yer yerinden oynar/ Gül en çok Leylâ'nın hakkıdır*". Mehmet H. Doğan bu dergide "Eleştirmen: O sefil yaratık" başlıklı bir yazıya imza atarken, Cihan Oğuz da eleştirmeni sahaya inen ibne hakem olarak niteledi. Özverilerle sürdürülen bir yazın türünün nankörlükle karşılaşması üstünde bir kez daha durulmuş oldu böylece; eleştiri kurumu niçin gelişmiyor sızlanmalarına da yanıt verilmiş oldu. Hüseyin Peker'in şiir ortamını sorgulayan şiirleri bilinir ya, *Yeni Biçem'*de soruyordu: "Şairleri Nasıl Bilirdiniz?" Ali Cengizkan, şairleri "belleksiz bir entelektüel topluluk" olarak nitelerken yazısının bir yerinde de şöyle diyordu. "1970 kuşağı şairlerinin, insani duyarlığın boyutları ve kapsamı konusunda getirdikleri yenilik ve cesaretin anlaşılmadığı söylenebilir. Bu çerçevede, örneğin aşkın, kent yaşamının, marjinal yaşam tarzlarının, yani yaşamın bütün boyutlarının, politika ile poetika bütünlüğünde şiire yansımasının, yansıtılmasının bu dönemde başlatıldığı görmezden gelinmemelidir".

Derginin bu son sayısında da güzel şiirlerle karşılaşıyoruz. Başta Murathan Mungan ve Müjde Bilir'in şiirleri olmak üzere, bu yazının ana konusu gereği nice kaliteli dizeyle de karşılaşmak mümkün. Murathan Mungan, biraz da edebiyat ortamına, daha çok da şairlere sitem ediyor sanki. On-

ların kendisini sevmediği sanısına kapılmış olmalı ki, "Bekleme Hattı" bir kırgınlık şiiri gibi duruyor: "*Neden gücenmiyorum beni sevmeyenlere/ Benim de bazı şairleri sevmem/ Çok yıllar aldı*" diye başlıyor şiirine ve biraz ilerde şöyle diyor: "*Biliyorum sevmek için ölmemi bekliyor bazıları/ gözlerini kaçırıyorlar şiirlerimden/ uzağımda duruyor yakınlıkları*". Okurun yoğun ilgisi güzel de, ille de "şairler locası" demeye mi getiriyor Murathan Mungan? Cihan Oğuz'dan: "*Her çocuk uykusuz büyür/ Her yıldız uykusuz bıçaklar geceyi*". Şükrü Erbaş'tan: "*Ayrılırken su verdiğim keder/ Bir gülüşlük olsun solsaydı eğer/ Gecikmiş bir ölümü oracıkta ölürdüm*". Ahmet Ada'dan: "*Bendim aşk gibi akşamlara yağan kar*". İlle de şu dize: "*Babasız evlerin çatısı akar*" (Müjde Bilir).

Mayıs ayı dergilerinden

Varlık: Haydar Ergülen "Mırıldandığım Şeylersin" adını taşıyan yeni bir kitaba doğru gidiyor anlaşılan. Bu sayıdaki "Trenler de Ahşaptır" şiirini, bencileyin bir şiirde 32 kez "cam" demek cesaretini göstermiş bir adamın, ayrı bir dikkatle okuması kaçınılmaz oluyor. Saydım, tam 42 kez kullanmış "ahşap" sözcüğünü ya da imgesini; daha cesur olduğunu kanıtlamış: "*Ahşapmış meğer ömür/ su almaya başladı/ çoktan oturdu karaya ahşabın gemisi/ ahşap baba: çok çocuklu bir konak/ günlerin ahşabı cumartesi/ çocuklar kayıptır anneler ahşap*". Adına ilk olarak Çağdaş Türk Dili dergisinde rastladığım Fatma Nur'dan: "*Çok kızkardeşli akşamlarda/ seyyar bir lambaydı annem*". Yine bu dergide okuduğum ve unutmadığım "Teşme" adlı şiiri de yazmış olan Aydoğan Yavaşlı'dan: "*Şimşekten masatla bilerim/ Filiz boynumdaki kara bıçağı/ Ben bir buluta aşıktım/ Sefil bedenim bayır aşağı*". Nur Saka'dan: "*Nasıl da yakışıyor yılların zahmeti, derdim/ baktıkça benim o güzel yurdum duruşlu gözüne senin/ ah kalbimdeki yeri, hüsranın vahiy sırasına göre/ meali sevgili/ riyakâr vekilleri hâlâ meclis bilenim*".

E dergisi: Orhan Alkaya'nın "Tuz Günleri" adlı uzun şiirinden, uzun süre dilimden düşmeyecek bir dize: "*Gül yanlış kokarsa, tuz yakaya takılır*". Yol ile ayna arasındaki derin ilişkiyi çözmeye çalışan Derya Çolpan, şu sonuca varıyor (mu?): *Suyun hızlı hâliymiş yol / gözlerimizi aynadan kaçırma vakitlerinde*". Kuvvet Yurdakul'dan: "*Bir ormanın kıyısına oturalım/ yaprak oyalar bizi*".

Defter: Orhan Koçak, bir şiiri çözümlemenin, bir şairi okumanın, anlamanın yetkin örneğini veriyor ve bana göre de geçen ayın en iyi edebiyat yazısına imza atmış oluyor. "Oktay Rifat'ın şiirinde Folklor ve Modernizm" alt başlığını da taşıyan "Uzun Denklem", benim gibi halk kültüründen, geleneğinden, folklorundan dönüştürme kaygısını da güderek modern şiire ulaşma yolunu arayanlar için başucu yazısı gibi duruyor. Kan tutar beni. Defter'in Bahar 99 tarihli sayısındaki şiirlere gelince... İzzet Yasar'dan: "*Ceninler cariyeleriyle denize dökülürken/ derin boğazdan gelen arzusu duyulur*". Ahmet Ada'dan: "*O zaman ben hititli bir çocuktum/ aşk olmasa ne kadar huzurlu olurdum*". Mahmut Temizyürek'ten çarpıcı bir şiir adı (Kısa Tanrı Tarihi) ve çarpıcı bir ilk dize: *Ve tanrı kadındı baştan*". Böyle başlayan bir şiir okunmaz mı, devamı merak edilmez mi? Funda Tuğrul'dan: "*Düşmek için bu ülkenin kenarına süpürülmek gerekmez*". Enver Topaloğlu'ndan: "*nedir ali abi/ yurt dediğin nedir fakat/ bir ince dut dalı/ kimine yuva/ kimine darağacı*".

Çağdaş Türk Dili: Ankara'daki Dil Derneği'nin yayın organı olarak 135. sayısına ulaşan derginin, yazı kurulunda yapılan değişiklik olumlu etkisini göstermeye başladı; iyi şiirlere rastlayacağız bu gidişle. "*Uzun boyunlu atlardı, ansızın uçuşurlardı/ Atlar yokuş yukarı, atlar hep doludizgin/ Fuat'ın kamçısı uzun, benim yüreğim yufkaydı*" (Yusuf Alper); "*kirli diyemez kimse/ anne çığlığı birikmiş/ uykulu sabah yüzüne*" (Cahit Ökmen).

Adam Sanat: "Elini Hünerle Kuşlara Yelek Giydir" adlı yeni şiir kitabını yayımlayan Ruşen Hakkı'dan: "*Benim gücüm yok, birileri sahiplenmeli/ bahar dalına tutunan yalnızlığın resmini*". Kenan Paşa'nın Picasso'ya kızıp resim yapmaya başladığı söylenir ya, İnci Asena'nın kime kızıp da şiire başladığını bu sayıda öğreniyoruz: "*Oysa ilk şiirimi İlhan Berk'e kızıp yazmıştım/ Karamsar dizelerini okuyup yazmıştım/ Umutsuz şiir yazılmamalı, deyip/ Kendime söz verip yazmıştım*". Hüseyin Ferhad'dan: "*Yollar gidilsin içindir/ istersen sen bekle/ kalbim ki incinir/ gurbet kelimesinden bile*".

NALAN AKGÖL

KÜÇÜK YÜREKLİ BÜYÜK ADAM

(Öyküler)

Acaba iki kişiyi koruyarak aşkı, sevgiyi yaşatmak mümkün mü? Yoksa aşk bir iktidar mücadelesi mi? Belki aşk, şizofreninin ta kendisi. Belki de, dans etmek gibi, uyumlu adımlar atmanın, bir güzelliği paylaşmanın ifadesi.

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ

Celal Ferdi Gökçay Sk. Nebioğlu İş Hanı, Cağaloğlu-İstanbul

Tel: (0212) 522 40 45 - Faks: (0212) 526 80 11

Feridun Andaç

ÖYKÜNÜN LABİRENTLERİNDE

15./ Öykünün Günü, Günün Öyküsü

Edebiyatın bir ortamda gelişip zenginleşebileceğini biliriz. Ortamı vareden koşullarda 'insan'ın temel öge oluşu, eylemi de yadsınamaz bir gerçekliktir.

Peki, bu koşullar nasıl oluşur?

Yazmak, bir başına gerçekleşen/gerçekleştirilen bir olgudur. Zaman, mekân olgusu değişse de, bunun 'yazara göre', değişmeyen bir boyutu vardır. Burada, Marguerite Duras'ın, bugünlerde yeniden yeniden okuduğum *Yazmak*[1] adlı deneme kitabından şu sözlerini anmak isterim öncelikle: "*Tuhaf kişidir yazar. Bir çelişkidir, aynı zamanda da bir anlamsızlık. Yazmak, konuşmaktır da. Susmaktır. Sessiz çığlıklar atmaktır. Huzur veren biridir yazar, çoğu kez; çok dinler. Çok konuşmaz, çünkü insanın yazmış olduğu bir kitaptan birine söz etmesi olanaksızdır, özellikle de yazmakta olduğu bir kitaptan. Olanaksızdır bu.*" (s. 27-28). "*Bir yazarın yalnızlığında, canına kıyma vardır. İnsan, kendi özündeki yalnızlığa varıncaya kadar yalnızdır. Her zaman akıl almaz bir şeydir bu. Her zaman tehlikeli. Evet. Kendinizin dışına çıkmaya ve çığlık atmaya yeltenmenin bedelini ödersiniz.*" (s. 30) "*Yalnızlık, o olmadan hiçbir şey yapamayacağımız şeydir. O olmadan hiçbir şeye bakamazsınız. Bir düşünme biçimi, akıl yürütme biçimidir, ama yalnızca gündelik düşünceyle. Yazma işlevinde bu vardır, ama her şeyden önce insanın belki de kendi kendisine, istenirse her gün ölünebileceğine göre, kendini her gün öldürmemek gerektiğini söylemesidir. Kitap yazmak işte budur, yalnızlık değildir.*" (s. 30-31)

Sanırım, yazarın bu konumu/durumu göz önüne alındığında, yazılanın iletilme durumu/süreci de koşulların varoluşuna ön ayak olur. Bu anlamda yayın organları (kitap oluşturma süreci öncesinde, dergiler/gazeteler) vazgeçilmez yerlerdir. Okurunu bulma, yazarını tanımanın yolları için biner araçtır bunlar. İşte, imlediğimiz araçlar da edebiyat ortamını var etmede önemli bir yol, adımdır.

Tanzimat, bu anlamda bir başlangıç noktası olarak alınabilir sanırım. Edebiyatın hem türsel zenginliği, hem de edebiyat ortamını var edebilecek araçların yaygınlığı/etkinliğinden (başlangıç olarak) ancak bu dönemde söz edebiliriz. Zaten, bu süreç sonrasında edebiyat ortamlarından, akımlar/dönemler/gruplar/toplulukların varlığını gözleyebiliyoruz.

Sözü uzatmadan şuraya getirmek istiyorum:

1990'lı yıllarda giderek yok edilmeye çalışılan edebiyat ortamımızda, romanın, şiirin hep bireysel başarılarda gündemde tutulmaya çalışıldığı bir dönemde; birdenbire *öykü gündemi*nin yaratılması.

Birdenbire, diyorum; sanki yok olan bir şey bir anda var kılındı da, dönülüp bakıldı! oysa; Öykü, yazınımızın her döneminde vardı, orada, yerinde duruyordu. Etkindi, etkileyici, yönlendiriciydi. Bir *ehil göz* söz edip, uyarınca; 'haa!..', denilip, dönüldü. Demek ki, böylesine bir 'ıslık' gerekiyordu!

Edebiyatımızın yarım yüzyıllık maestrosu Memet Fuat, o ince sezgisi, bir başına bir edebiyat ortamı gücünü taşıyan bakışı ve edasıyla, bir yazısında[2] altını çize çize *öyküden, öykücülüğümüz*den söz etti. Bir edebiyat adasından, sabır taşması sözleriydi bize ulaşan. Edebiyatın bu başat türünün serüvenine değinirken, 'dün nasıldı, bugün nerede'yi göstermeye çalışıyordu bir bakıma. Oluşagelen birikimin bugünkü durağında durum nasıldı? Yaşanan *yoksulluk, durgunluk, isteksizlik* edebiyat ortamının yok edilmesinden kaynaklanan bir olguydu kuşkusuz. Memet Fuat buna işaret ederek, öyleyse 'ne/nasıl yapılmalı'ya somut bir öneri getiriyordu: bir *öykü dergisi* çıkarılması. Belki, ilk anda yadsınacak bir öneriydi! Öyle ya; yazın arenasında romanın, şiirin revaçta olduğu bir dönemde; 'bu da nereden çıktı' dercesine bir eda vardı çoğunlukta.

1947'de çıkan *Seçilmiş Hikâyeler* dergisi bu alanda Salim Şengil'in önemli girişimiydi. Şengil, bu dergisiyle, bir kuşağın önünü açtı; birçok yeni öykücüyü yazınımıza kazandırdı. Bir de, 1975'te Mustafa Balel'in çıkardığı, kısa ömürlü, *Öykü* dergisini anabiliriz burada. Ama Memet Fuat başka bir şey öneriyordu: salt bir *öykü dergisi.*

Onun bu önerisi; Uğur Kökden'in bir yazısıyla karşılık buldu[3]. Kökden'in şu düşüncelerine katılmamak olanaksızdı: "*O halde, şimdi, Öykü dergisi bu soylu heyecanı duyan, bunu kısa öykü yazar ve okurlarıyla paylaşmak isteyen gerçek sahibine –yayıncısına– kavuşunca,* 'düş' gerçekleşmiş olacak. o zaman her yeni sayı, pek çok öykünün yanı sıra öykü eleştirisi, öykü tanıtmaları ve eski nirengi öykücüler üstüne değerlendirmelerle zengin bir içeriği yazın dünyasına ulaştıracak demektir. Böylece her sayı derli toplu bir öykü kitabı niteliği de taşıyacağından, kısa öykünün okur çevresinin sürekli genişleyeceği kolayca öngörülebilir."

Memet Fuat bu yazılarını, dergi önerisinde odaklaştırarak, sürdürdü[4]. 29 Temmuz 1995 tarihli yazısında ise bir derginin muştusunu veriyordu: "*Adam Yayınları'nın çıkaracağı 'Adam Öykü'nün hazırlık çalışmaları neredeyse tamamlandı. Kasım 1995'te yayınlanmaya başlayacak olan bu dergiyi* ***Semih Gümüş*** *yönetecek.*"

Derginin ilk sayısı (Kasım-Aralık 1995) yayımlandığında, bir başka derginin de; *Düşler Öyküler*'in, hazırlığı sürüyordu. Bu dergi de, Adnan Özer-Özcan Karabulut yönetiminde, 1996'da okur karşısına çıkacaktı. 1998'de de bir üçüncüsü geliyordu: *Üçüncü Öyküler.* Kadir Yüksel de bu derginin başını çekiyordu. İzmit'te çıkan derginin yükünü Necati Mert, Fahrettin Demir, İ. Güven Kaya'da omuzlamışlardı.

Adam Öykü'nün yola çıkışı şu sözlerle karşılıyordu bizleri: "*Bir öykü dergisi için niçin yıllar boyu yeterince çaba gösterilmedi? Öykü gözden düştüğü için mi? Bu yıllar içinde yayıncıların mı gözünden düştü öykü, okurların mı? Yazarlar da gittikçe uzaklaşmaya başlamadı mı öyküden?*

Ellilerde, altmışlarda, giderek yetmişlerde yazılmış ve yayımlanmış onca öykü, öykü kitabı varken ve öykü edebiyatımız dünya edebiyatı karşısında bir yerlere konulmaya çalışırken, nasıl oldu da birdenbire unutulmaya yüz tuttu öykü?

Diyelim ki '80'lerin kültürel yıkımı öyküyü de yerinden oynatmıştır; yayıncı öykü kitabı yayımlamaktan kaçınmış, okur yaşam kaygıları içinde yitirilmiştir... Peki yazarın yaratma itkisi nasıl durdurulabilir, yazarın düşünsel dünyasında akan öykü gücünün önüne yazardan başka kim geçebilir ki?

Öyküyü gene kendi dışından birileri canlandırmayacak elbette ama, öykünün ve öykücülerin doğrulacak gücü bulmaları için uygun bir ortam oluşturmanın, araç gereç sağlamanın olumlu yanı yok mudur?

Var denebiliyorsa, bir öykü dergisinin gerekliliğini, giderek zorunluluğunu anlamak da kolaylaşmıyor mu? Bir öykü dergisi için çaba göstermenin, hem de pek çok şeyle doldurulamayacak bir karşılığı yok mu?

Adam Öykü, öykü edebiyatımızın gereksinimlerine kendince bir karşılık vermek için yola çıkıyor. Karşılığını bulacağına inanıyor..."

Kısa denilebilecek bir sürede (Kasım 1995-Haziran 1999), öykünün edebiyatımızdaki varlığı, bu önerme sonrasında yayın yaşamına giren *öykü dergileri*nde karşılığını buldu. *Öykünün günü, gündemleşmesi;* Kökden'in de imlediği/istediği birçok şeyin alanını yarattı demeliyim. Bu karşılığını buluş, öykü adına, birçok buluşmanın da ivmesini oluşturdu. 'Eski öykücü'ler çekmecelerini açtılar, 'yeni'ler seslerini sınamaya çalıştılar, sözü olanlar sözlerini döktüler, başka dillere uzanmaksa kaçınılmaz oldu. Başlayan bir süreç, ileride daha iyi anlaşılacaktır. Sözünü ettiğimiz ortamın nasıl oluşturulabileceğine güzel bir örnektir Memet Fuat'ın bu çağrısı, öncülüğü. Özellikle, Semih Gümüş'ün *Adam Öykü*'yü ulaştırdığı 23. sayısındaki yorulmaz çabası, öykü edebiyatının önünü açabilecek bir birikimi okura/edebiyatımıza sunması.

* * *

Düşler Öyküler dergisi 5-10 Mayıs 1997'de "*1. Ankara Öykü Günleri*"ni başlattı. Bunu, sonraki yıl ikincisi, bu yıl ise; 21-27 Mayıs'ta üçüncüsü izledi.

Üç yıldır, birçok öykücü, eleştirmen, şair-yazar arkadaşımla birlikte; ben de bu *günler*'e katılıyorum. *Öykü Günleri*'nden söz edebilmek için, üçüncüsüyle kanıtlanan 'başarı'yı görmek gerekmiyordu elbette. Ama, yine de, her ay bu sayfalarda konu/konuk edilen öykü/öykücünün durumu/konumu biraz da böylesi bir girişimden söz edebilmeye fırsat vermiyordu, demeliyim.

Bu işi kotaran arkadaşlarımın; (dergiler girişimcisi Adnan Özer'in –ki, sevgili Adnan'ın bu yanı başlı başına bir yazı konusu edilecek düzeydedir, bence–, özellikle Özcan Karabulut'un yaman bir örgütleyici oluşunun, Burhan Günel'in) çabalarının tanığı ve destekleyicisiydim. Bu girişimin halka halka büyümesi için; her yıl farklı yazarların *öykü günleri*ni renklendirmesini konuşup, tartışmıştık.

Gelinen *3. Ankara Öykü Günleri* ile buna ilk adım atıldı. Bir hafta boyunca öykü konuşuldu, tartışıldı. Yazarlar buluştu, yüzleşti. Ankara 'öykü soludu' demeliyim.

'90'ların başında Özcan'la, Ahmet Yıldız'la saatleri bulan, *Edebiyat Öykü* adlı bir dergi çıkarma 'düş'ü söyleşilerimizin hiç de boşuna olmadığını somutlayan bir çaba ile, Özcan bu işe asılmıştı. Buna gönül veren birçok insanı etkinliğe çekmişti.

Bence, Ankara her yıl soluyabileceği önemli bir kültür girişimine tanık oluyordu. Buna sahip çıkmak, desteklemek, sürdürülmesini sağlamak, sorumluluğu paylaşmak tüm yazarlara, yazar örgütlerine, bu tür girişimleri destekleyen kurumlara düşüyordu.

Özcan Karabulut (ve ekibi demeliyim), bir şeyi kanıtladılar, bence inanılıp, istenildiğinde yapılabiliyormuş demek. Bu da o birikime inancın dile gelişi değil miydi?

Buradan Ankaralı *öykü günleri* dostlarına bir önerim:

Biliyorum, Sevgili Memet Fuat bu tür şeylere pek gönül vermez. Ama dördüncü öykü günlerinin onur konuğu Memet Fuat olmalı. Onun öykü edebiyatımıza kazandırdıklarını bize Füruzan, Tomris Uyar, Selim İleri, Hulki Aktunç, Nedim Gürsel... gibi öykücüler bir oturumda anlatmalılar.

* * *

Öykü Günleri'nde neler konuşuldu, tartışıldı? Bunlardan da kısaca söz etmek isterdim. Ayrıntılarına girmeme buradaki yerim uygun değil. Ama, en azından sizlere, yapılan oturumların/söyleşilerin konu başlıklarını, katılan tüm yazarların adlarını iletmeliyim:

1. *1980'lerden 2000'li Yıllara Öykücülüğümüz;* 2. "*Genç Öykücülerin Ağzını Bıçak Açmıyor (mu?), Öykünün Sefaleti (mi?).* 3. "*Şairler Niçin Öykü Yazıyor?*"; 4. "*Küreselleşme, Postmodernizm ve Öykü*"; 5. "*Öykünün Sınırları Nerede Başlar Nerede Biter?*"; 6. "*Orhan Kemal Öykücülüğü*"; 7. "*Memduh Şevket Esendal Öykücülüğü*"; 8. "*Ankara Öykü Günleri'nde Sona Doğru (mu?).* Oturumların yanı sıra keyifle izlenilen *öykü saati* söyleşi/okuma günlerini de anmalıyım. Katılan yazarlara gelince:

Bu yılın onur ödülü Oktay Akbal'a verilmişti. Ama törene katılamamıştı. Onur yazarı Tahsin Yücel, Erdal Öz, İnci Aral, Erendiz Atasü, Necati Tosuner, Erhan Bener, Osman Şahin, Nazlı Eray, Ayşe Kalaycıoğlu, Gökhan Cengizhan, İlknur Özdemir, Gürhan Uçkan, Burhan Günel, M. Sadıkaslankara, Semih Gümüş, Feride Çiçekoğlu, Halil Gökhan, Lütfiye Aydın, İnci Gürbüzatik, Haydar Ergülen, Cemil Kavukçu, Aydın Çubukçu, Hasan Öztoprak, Kadir Yüksel, Selma Fındıklı, Aslı Erdoğan, Salih Bolat, Ahmet Telli, Tarık Günersel, Ali Cengizkan, Şükrü Erbaş, Halim Şafak, Metin Celal, Cengiz Ertem, Halit Suiçmez, Belgin Özcan, Sevinç Özer, Sevil Kesimal, Eray Karınca, Öner Yağcı, Çetin Yiğenoğlu, Sevgi Özel, Demirtaş Ceyhun, Aysu Erden, Sevengül Sönmez, Atilla Şenkon, Yusuf Eradam, Nahit Eruz, Nafize Öztok, Selma Fındıklı, Necati Mert, Mehmet Güler, Ahmet Önel, Kemal Ateş...

(1) Yazmak, Marguerite Duras, Çev.: Aykut Derman, 1997, Can Yay., 106 s.
(2) "Öykücülüğümüz", Memet Fuat, Eylül 1994, Adam Öykü
(3) "Öykü Dergisi", Uğur Kökden, 23 Eylül 1994, Cumhuriyet
(4) "Öykü Dergisi", 28 Eylül 1994;
"Yayıncılara Duyuru", 8 Ekim 1994;
"Gazetelerde Öykü", 7 Aralık 1994;
"Öykü Dergileri", 4 Şubat 1995;
"Öykü Dergisi", 29 Temmuz 1995.
"Genç Öykücüler", 24 Temmuz 1996. Bu yazıların tümü Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmıştı.

Halil Gökhan, Feridun Andaç, Feride Çiçekoğlu, Burhan Günel, Sadık Aslankara, Semih Gümüş

Ahsen D. Erdoğan

YERYÜZÜ GÜNCESİ

BİR YÜZ

Yeni Poet Laureate, Saray'ı Endişelendiriyor

Ted Hughes'ün ölümüyle birlikte İngiltere'nin en popüler sorusu haline gelen "Yeni Saray Şairi (Poet Laureate) kim olacak?"ın yanıtı verildi en sonunda. Geçtiğimiz mayıs ayının bitmesine yakın Tony Blair'in başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu seçimini yaptı ve bu seçim Kraliçe'nin onayından geçti. Önümüzdeki 10 yıl boyunca *Poet Laureate* unvanını elinde bulunduracak olan isim *Andrew Motion*.

Poet Laureate yarışında son haftalarda en sık telaffuz edilen isim Carol Ann Duffy'ydi aslında. Ancak söylentilere göre, bir lezbiyen olan Duffy'ye bu unvanı vermekle muhafazakârların tepkisini almaktan çekinen Blair, son anda, beklentileri boşa çıkaracak şekilde bir manevra yaptı ve oyunu *Motion*'dan yana kullandı.

Gelin görün ki, muhafazakârların tepkisini çeken kişi *Motion*'ın kendisi oldu. *Motion,* daha ayağının tozuyla bazı sivri açıklamalar yaparak monarşi yanlılarının şimşeklerini üzerine çekti. Edebiyat dergisi The Devil'in bir yazarıyla yaptığı söyleşide aslında Cumhuriyetçi kanada daha fazla eğilim gösterdiği yolunda açıklama yapan *Motion*, hükümeti 'fazla sağcı' olduğu gerekçesiyle eleştirdi. Hükümetin solculuğa yaraşır politikalar izlemesi gerektiğini dile getiren *Motion*, 'gelire göre vergi' ilkesinin bir an önce yaşama geçirilmesini istedi.

The Sunday Telegraph'ın söyleşiden bazı alıntıları yayımlaması üzerine *Motion*'a, Cumhuriyetçi olup olmadığı yolundaki sorular da yağmur gibi yağmaya başladı. Şair soruları, "Cumhuriyetçiliğin nasıl algılandığına bağlı bu. Keskin bir Cumhuriyetçi olduğum söylenemez. Ama kabul etmek gerekir ki monarşinin iyi olduğu kadar kötü yanları da var" diye yanıtladı. *Motion*'ın en taze açıklaması ise Saray'ın yüreğini ağzına getirecek cinsten. Unvanın geleneksel sorumluluklarını yerine getirmekten büyük onur duyacağını –örneğin Kraliyet Ailesi'nin özel ve önemli günleri için şiirler yazacağını–, ancak bu mesleğin şeklini ve içeriğini değiştirmesinin de kaçınılmaz olduğunu söyleyen *Motion*, işe "ulus" ve "halk" öğeleri taşıyan şiirler yazmakla başlayacağını belirtiyor. *Motion*, "*Poet Laureate* şiirine politik bir kimlik kazandıracağım" diyor.

Anlaşılan, çiçeği burnunda *Poet Laureate* monarşi hakkında her aklına geleni söylemeyi sürdürdüğü sürece, zaman zaman örtülü, zaman zaman da açık "azar"larla karşı karşıya kalacak. Bu akıbetin ilk sinyallerini geçenlerde, Muhafazakâr Parti'nin eski bakanlarından Lord St. John Fawsley verdi. Fawsley'in "Eminim Bay Motion zamanla Majesteleri'ni daha yakından tanır ve 10 yılın sonuna kalmadan şaşmaz bir Kraliyetçi olur" şeklindeki açıklaması pek düşündürücü. Ne de olsa *Poet Laureate*'in anlamı *Saray Şairi* ve *Motion* bu unvana sahip olduğu süre boyunca Saray'ın bütçesinden her yıl 5000 sterlin tutarında ücret alacak. Majesteleri'ni yakından tanımak için geçerli bir neden değil mi?

Thomas Hardy'yle başlayan serüven

Andrew Motion, saygın bir şair ve biyografi yazarı olma mertebesine 1995'te Doğu Anglia Üniversitesi'nde Yaratıcı Yazarlık kürsüsünde profesör olarak ders vermeye başlamasından çok önce ulaşmıştı. 1952'de Londra'da doğan *Motion*, Oxford Üniversitesi'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenim gördü. 1976'da Hull Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı dalında öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlayan *Motion*'ın ünlü şair Philip Larkin'le tanışması da bu döneme rastlar. Bu tanışıklık onu Larkin'in biyografisini yazmaya kadar götürür ve *A Writer's Life* adlı biyografi 1994 yılında Whitbread Biyografi Ödülü'ne değer bulunur. (Yazarın bir diğer biyografisi *The Lamberts* da yayımlandığı 1986'da Somerset Maughan Ödülü'nü almıştı.)

1980'de Hull Üniversitesi'nden ayrılan *Motion*, Poetry Review adlı şiir eleştirisi dergisinin editörlüğünü üstlendi. 1982'de de *Chatto and Windus* adlı yayınevinin editörü ve yayın sorumlusu olarak çalışmaya başladı.

Motion'ın ruhundaki şiir filizleri ilk gençlik yıllarında Thomas Hardy'yi okuduğu sıralarda yeşermişti. Yıllarca komada kaldıktan sonra ölen annesi, gerek şiir, gerekse düzyazı konusunda *Motion*'u yönlendiren başlıca etken olmuştu. Annesini yaşatmanın bir yolunun da onun hakkında bir şeyler yazmak olduğunu söyleyen *Motion*'ın annesi için yazdığı *The Letter* adlı şiir 1981'de Uluslararası Arvon Şiir Yarışması'nda birincilik ödülünü aldı. Yarışmanın seçici kurulunda *Motion*'dan önceki *Poet Laureate* olan Ted Hughes de bulunuyordu.

Bugüne dek *The Pale Companion* (1989) ve *Famous for the Creatures* olmak üzere iki roman ile aralarında *Love in Life, The Price of Everything* ve *Salt Water* da olan yedi şiir kitabına imza atan *Motion*, 1997'de Galler Prensesi Diana'nın ölümü üzerine kaleme aldığı bir ağıtla ortalama insan nabzını da ustaca yakalayabildiğini göstermişti. Kendisine *Poet Laureate* unvanını getiren etkenler arasında safkan bir İngiliz olma ve halkın zihnindeki İngiltere imgesiyle örtüşen tarihsel içerikli şiirler yazmanın da bulunduğunu göz ardı etmemek gerekiyor.

1996'dan bu yana İngiliz Sanat Konseyi Üyeliği görevini yürüten *Motion*, 1997'den beri David Cohen İngiliz Edebiyatı Ödülü'nün seçici kurulunda yer alıyor. İki erkek ve bir kız çocuk babası olan *Motion*, Financial Times'ın edebiyat editörü olan ikinci eşi Jan Dalley'le birlikte Londra'nın kuzeyindeki Islington'da yaşıyor.

Christopher Hitchens, Ian McEwan

John Mortimer

EDEBİYAT KAZANI

Sunday Times Hay Festivali

İngilizce yazının en önemli ve en eğlenceli buluşmalarından biri olan Sunday Times Hay Festivali'nin on ikincisi 28 Mayıs - 6 Haziran günleri arasında düzenlendi. Sunday Times'ın sponsorluğunda düzenlenen festival üç yüzü aşkın yazarı ve kırk sekiz bin okuru bir araya getirdi.

Adını Hereford'un batısında, Galler Bölgesi'nin hemen sınırında bulunan Hay-on-Wye kasabasından alan festivalin ilk filizleri, yıllar önce kasabanın kralı olarak tanınan işadamı Richard Booth'un ikinci el kitaplara merak salması ve bu nedenle sahafları kasabaya davet etmesiyle yeşermişti. Festivalin bugünkü konumuna gelmesi on iki yıl önce festivalin fikir babası olan Peter Florence'ın öncülüğünde gerçekleşmişti.

Küçücük bir alana hayli yüklü bir etkinlik programını sığdırmayı başaran festivalin bu yıl en gözde konukları hiç kuşkusuz şairler Les Murray ve Tony Harrison, gerilim edebiyatı yazarları Robert Harris ve Patricia Cornwell, roman yazarları Anita Desai, Paul Auster ve Vikram Seth idi. Ancak son Booker Prize'ın sahibi Ian McEwan ile David Lodge, Edna O'Brien, Norman Mailer, Carl Hiassen, James Fenton ve John Mortimer'ı da unutmamak gerek elbette.

Her yıl festival kapsamında verilen The Sunday Times Edebiyat Başarı Ödülü'nü bu yıl Tom Wolfe aldı. The Sunday Times Yılın Genç Yazarı Ödülü ise *The Boy From The Chemist is Here To See You* adlı şiir kitabıyla Paul Farley'in oldu.

Festival çerçevesinde pek çok tartışma, söyleşi ve panel gerçekleşti. Ünlü dedektif romanları yazarı PD James, Wilkie Collins'in *The Moonstone* (Aytaşı) adlı kitabının neden İngiliz edebiyatının gelmiş geçmiş en iyi romanı olduğu üzerine göstergebilimsel bir konuşma yaptı. Harold Pinter, İkinci Dünya Savaşı'nın yaşattığı acılar üstüne bir şiirini okurken, ünlü öykü yazarı William Trevor anavatanı İrlanda'daki öykücülük üzerine bir konferans verdi, Edna O'Brien, James Joyce hakkında yazdığı eleştirel biyografisini tartışmaya açtı.

Hay Festivali'nde bu yıl en çok göze çarpan unsur, tarihçilerin ve devlet adamlarının bolluğuydu. Tarih yazarı Antonia Fraser, Oliver Cromwell'in *God's Englishmen* adlı kitabına duyduğu hayranlığı uzun uzun anlatırken, John Keegan ve Niall Ferguson İkinci Dünya Savaşı'nı konu alan kitaplarını tanıttılar. Festivalin politika alanındaki ağır topları Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Nobel Barış Ödülü sahibi Cumhurbaşkanı FW de Klerk ile Kuzey İrlanda'nın seçilmiş ilk başbakanı David Trimble'dı.

Yazarların ve şairlerin bir araya geldiği her toplantıdan geriye konuşulacak "çok önemli" şeyler kalır. Hay Festivali'nde de manşete çıkan pek çok olay oldu elbette. Örneğin Sir Edmund Hillary, eskiden birlikte dağa tırmandığı arkadaşı George Mallory'nin cesedinin fotoğraflarının yayımlanmasını ağırdan da ağır bir dille eleştirdiğinde, ya da John Mortimer yeni hükümeti "eski kafalı ve tutucu" olarak nitelendirdiğinde fısıltı gazetesi için bol miktarda malzeme çıktı. Zöe Heller'ın Gal dilini ölü bir dil olarak adlandırması ise büyük bir tartışmaya yol açtı.

ESEDULLAH OĞUZ

AFGANİSTAN

SOVYET İŞGALİNDEN İÇSAVAŞA

Esedullah Oğuz, ana vatanı Afganistan'ın 19. yüzyılda Rusya ile Britanya İmparatorluğu arasındaki "Büyük Oyun"la başlayan ve günümüze kadar süren dış müdahaleler ve iç çatışmalar tarihini anlatıyor.

cep KİTAPLARI A.Ş.

MİLLİYETÇİLİĞİN PENÇESİNDEKİ KARTAL KOSOVA/ *L. Doğan Tılıç/ Ümit Yayıncılık*
1991-1992 yıllarında Slovenler ve Hırvatlar Tito'nun Yugoslavyası'ndan ilk parçaları koparmak üzere harekete geçtiğinde Belgrat'ta olan Doğan Tılıç, halen Türkiye muhabirliğini yaptığı İspanyol Haber Ajansı için Yugoslavya'nın parçalanma sürecini izlediği günlerde tuttuğu notlardan ve okuduğu kitaplardan yola çıkarak yazdığı kitabında "Trajediyi İstatiğe Dönüştürmemek", "Kosova'nın Ayak Sesleri", "Bir Milletler Beşiği Olarak Yugoslavya", "Sırp ve Arnavut Milliyetçiliklerinin Tarihsel Temelleri", "Kosova'nın Yeni Gerçeği: UÇK", "Kosova'nın Düşündürdükleri", "Sonuç: Bora ve Ramiz'leri Aramak" adlı başlıklar altında işliyor Kosova gerçeğini.
Sırplar ve Arnavutların, "Kosova mı, Kosovo mu" tartışmasıyla başlayan kopuşu, Kosova'daki ilk cinayetin öyküsü, UÇK'nın doğuşu ve ilk eylemleri, Savaşın Balkanlar'da yarattığı sarsıntı, Kosova'nın etnik yapısı, tarihi, "Milliyetçiliğin Pençesindeki Kartal Kosova"nın içeriğinden kesitler.

KADINLAR VE BENLİK SAYGISI/ *Linda T. Sanford-Mary Ellen Donovan/ Türkçesi: Semra Kunt/ HYB Yay.*
"Kadınlar ve Benlik Saygısı" adlı kitap, "Bağlantıların Kurulması", "Eve Yakın, Kalbe Yakın: Yakın İlişkiler ve Benlik Tavırlarının Şekillenmesi", "Evden Uzak, Eve Uzak: Kadınların Daha Geniş Dünyadaki Yaşantıları" ve "Düşük Benlik Saygısının Yüksek Bedelleri" adlı dört bölümden oluşuyor.
Kadınlar neden ve nasıl kendilerini olduklarından daha yetersiz ve daha değersiz görmektedirler? Benlik saygısının azlığı, birey olarak kadının psikolojik sağlığı, ilişkileri, işteki performansı, başkalarına ve genel olarak dünyaya karşı tavırlarını nasıl etkiler? Benlik saygısının azlığı grup olarak çok sayıda kadını politik, ekonomik ve sosyal açıdan nasıl etkiler? Bu ve benzeri sorulara cevap arayan kitap, kadınların kendileri hakkındaki duygu ve düşüncelerini anlamaları ve geliştirmeleri açısından bir rehber niteliği taşıyor.

BEN VESAİRE/ *Susan Sontag/ Türkçesi: Gökçin Taşkın/ Can Yayınları*
Ben Vesaire, mekanik ve metalik bir dünyada tekdüze bir yaşam sürdüren bir insanın bu alışılagelmiş yaşam biçiminden kurtulma çabalarının ürünü olan öykülerinden oluşuyor.
Kendinden kaçışın, ya da kendini gerçekleştirmenin ön plana çıktığı, cinsellik, korku, umutsuzluk, aşk, özlem, hayal gibi kavramların iç içe geçtiği öykülerle Çin'e kadar uzanan bir yolculuk "Ben Vesaire".

KRAL ÖLDÜ YAŞASIN KRAL/ *Çetin Altan/ Hazırlayan: Solmaz Kamuran/ Kaf Yayınları*
"Yaşanılan an, geçmiş ile gelecek arasında daima değişmekte olan bir köprüdür. Değişen bir köprünün üzerinde, değişmenin farkında olmadan yaşamak aslında yaşamamaktır." diyen Çetin Altan yazılarında, 1871'deki "Enternasyonalizm"den bugünkü "Globalleşme"ye, Marks'ın "sınıfsız dünyası"ndan 21. yüzyıl Türkiyesi'ne kadar uzanan pek çok konuyu ele alıyor.
Tarihleri yirmi beş, otuz yıl öncesine dayanan yazılarından derlenmiş olan "Kral Öldü Yaşasın Kral"da Çetin Altan 20. yüzyıla ait değerlendirmeleriyle geçmişin analizini yaparken, 21. yüzyıla ait umutlarının tablosunu da çiziyor.

ALEXIS YA DA BEYHUDE MÜCADELENİN KİTABI/ *Marquerite Yourcenar/ Türkçesi: Sosi Dolanoğlu/ Metis Yayınları*
Alexis, köklü bir geçmişi olan, buna rağmen zor şartlarda yaşayan bir ailenin çocuğudur. Daima ailesindeki kadınların etkisinde kalan Alexis, çelişkilerinden, bunalımlarından kurtulmak için müziğe sığınır. Pressburg Koleji'ni yarıda bırakıp ailesinin yanına dönen Alexis, bir süre sonra Viyana'ya gider, orada Monique'le evlenir, fakat buna da tahammül edemez.
Karısını terk ederken, gidişine gerekçe olarak daha tam ve yalarıla daha az lekelenmiş bir cinsel özgürlük arayışını gösteren Alexis, bütün erdemleri karısına yakıştırırak, onunla kendi arasındaki mesafeleri çoğaltarak gidişini haklı gösteren mektubu yazar. "Alexis ya da Beyhude Mücadelenin Kitabı" bir bakıma Alexis'in çelişkilerinin, duygusal sorunlarının ve bunların karısıyla olan ilişkisine yansımasının itirafı niteliğini taşıyor.

YAYLA/ *Fakir Baykurt/ Adam Yayınları*
Arkeoloji kazılarının yapıldığı Morsay Yaylası'ndaki köylülerin hayatını, gelenek göreneklerini, zor koşullar altındaki hayat mücadelelerini gözlemlere dayanarak yansıtmaya çalışan toplumcu bir roman "Yayla".
Fakir Baykurt, köylüleri, bürokratları, aydınları, öğrencileri, yozlaşmış kasaba memurlarını ve onların birbirleriyle olan ilişkilerini anlattığı kitabında, kırsal kesimin geleneksel özelliklerini ve değişimini eleştirel bir bakış açısıyla veriyor.

AMAÇLI YAŞAMAK/ *Greg Anderson/ Türkçesi: Selma Şenol/ Beyaz Yayınları*
Anderson kitabını "bilerek yaşanan hayatın gücünün kitabı" olarak tanımlıyor.
Vizyon (Ne olabileceğine ilişkin bir duyguyu ele geçirmek), hizmet (Kendini diğerlerine sunmak), tutku (Yaşamınızla bir sevgi ilişkisine girmek), misyon (Yeryüzünde tarihte bu anda buraya konulmuş olmanızın nedenini yaşatmak) adlı dört bölümden oluşan kitabında yazar, herkesin bu dünyaya belirli bir amaç için geldiğini belirtiyor, hayata anlam kazandırma ve yaşam misyonu oluşturma gibi konulara değiniyor.
Greg Anderson, Amerikan iyilik projesinin başkanı ve kurucusu olarak "Amaçlı Yaşamak"ta, bütünüyle iyi olma düşüncesini temel alıyor.

HAYATIN BU YAKASI/ *Jale Sancak/ Sel Yayıncılık*
Jale Sancak'ın kitabı, "Öteki Cehennem", "Kaybolmuş Bahçeler" ve "O Sokağı Ne Zaman Ansam" başlıkları altında sıralanmış öykülerden oluşuyor.
Öykü kahramanları, unutulmuş sokaklardan geçip gittikleri, kaybolmuş bahçelerdeki evlerine, yoksulluğun başköşeye kurulduğu odalarına konuk ediyorlar okurları.
Hiçliğe batmış, hiçlikten bezmiş, hiçlikten yakasını sıyıramamış Davud'un, makinist yamağı Kemal'in, Beyoğlu'nun yavuklusu Şefika'nın, şehir hatları vapurlarına sığınan Suzan ve Perikli'nin, soğukta, kara kışın ayazında sokakta kalmamak için polise gidip kendi kendini ihbar eden yersiz yurtsuzların hüzünlü öyküleri "Hayatın Bu Yakası"nda.

CHE, FİDEL, KÜBA/ *Zekeriya Boztepe/ Temel Demirer-Özgür Orhangazi/ Öteki Yay.*
"Che, Fidel, Küba", J. Paul Sartre'ın "Çağımızın en gelişmiş insanı olarak tanımladığı Che'yi sosyalist kişiliğiyle tanıtmayı amaçlıyor.
"Latin Amerika'nın Direngen Coğrafyası", "Küba Devrimi", "Küba'nın Arjantinli Kahramanı", "Fidel Castro ve Devrim", "Küba", "Ucuz Dönekler ve Che Gerçeği" adlı başlıklardan oluşan kitapta Che ve Fidel'in ilişkilerine, bu ilişkinin farklı şekillerde yorumlanışına, Küba Devrimi'nin gerçekleşmesinden, Che'nin Küba'dan ayrılışına ve ölümüne dek uzanan süreçte gelişen olaylara değiniliyor.

ÜÇÜNCÜ ÖLÜM/ *Murat Tuncel/ Halkevleri Yayınları*
"Dargın Değilim Yaşama", "Mengelez", "Güneşsiz Dünya", "Beyoğlu Çığlıkları", "Maviydi Adalet Sarayı", "Yarımağız Anılar", "Tipi", "Buluta Binen Uçak", "Tullu Kurbağa" adlı kitaplarından tanıdığımız Murat Tuncel yıllardır Hollanda'nın Lahey kentinde yaşıyor. Bu kitabında başka bir dünyanın, kültürün insanını, Macaristan'dan gelip Hollanda'ya yerleşmiş olan Galgoczy'nin umut dolu yalnızlıklarını, üç yaşamını ve üç ölümünü anlatıyor.

Murat Tuncel Halkevleri 66. Yıl Kültür Sanat Yarışması'nda *Üçüncü Ölüm*'le roman dalında üçüncülük ödülü aldı.

DÖNÜP BAKTIĞIMDA/ *Fethi Naci/ Adam Yayınları*
Fethi Naci, zaman zaman dostlarını çoğunlukla kendini anlattığı anı kitabında, Karadeniz'in küçük bir kentindeki karpuz sergisinden gelen, karpuzcu Fethi Aga'nın oğlunun güçlüklerle dolu yaşamını, bu güçlükleri Can Yücel'in deyişiyle, nasıl 'seke seke' aştığını gözler önüne seriyor.
Parasız yatılı öğrenciyi, aşkları, arkadaşlıkları; politikayı, yol ayrımlarını, düşleri, inançları, düş kırıklıklarını, hüznü, yalnızlığı, direnci; şiiri, romanı, eleştiriyi kısacası tüm bunların oluşturduğu yalansız dolansız bir yaşamı betimliyor "Dönüp Baktığımda".

İŞKENCELER ZAMANI/ *Robert Muchembled/ Türkçesi: Ali Berktay/ Tüm Zamanlar Yay.*
Anlayış (mentalité) tarihi üzerine birçok yapıtı olan Paris Merd Üniversitesi profesörlerinden Robert Muchembled, uzun erimli bir incelemeyle tek tek olay çözümlemelerini bir araya getirdiği kitabında, özgün bir siyasal antropolojik yöntemle, ağır ceza adaletinin devlet kubbesinin dayanağını oluşturduğu 1400-1789 döneminde, Batı modernliği kurulurken yaşanan otorite ve boyun eğme sorunlarını irdeliyor.
"/.../ bu dönemin asıl işlevi, itaati çoğunluğun imgeleminin sömürgeleştirilmesi üzerinde temellendiren yeni bir toplu psişik ekonomi yaratan dev bir geçiş ritüeli üretmesiydi."

ŞAİRLERİMİZİN DİLİYLE BARIŞ/ *Asım Bezirci/ Evrensel Basım Yayın*
"Barış deyince hemen akla savaş geliyor. Çünkü barış savaşın karşıtı bir olay. Onun bulunmadığı yerde var oluyor ve bulunduğu yerde özleniyor."
"Halkımızın Diliyle Barış Şiirleri"nin devamı niteliğindeki "Şairlerimizin Diliyle Barış", 'Şiirimizde Barış' ve 'Barış Şiirleri' adlı iki bölümden oluşuyor.
Savaşın ve barışın tanımlarıyla başlayan birinci bölüm; Balkan, Birinci Dünya, İkinci Dünya, Kore ve Vietnam Savaşları ile atom bombası, hidrojen bombası, nötron bombası gibi savaş silahlarının tarihsel bilgileriyle açılımlanıp şairlerimizin bu konulara gösterdiği tepkiler örneklerle desteklenerek değerlendiriliyor. İkinci bölümde ise, haksız savaşlara karşı çıkan, barıştan yana tavır alan şairler kısaca tanıtılarak şiirlerinden seçmeler sunuluyor.

GÖRÜNMEZ MİMARİ/ *Steven Kelly/ Türkçesi: Eren Nalbantoğlu/ Gendaş*
Kitaptaki üç öyküden birincisi ağzı sulandıran bir akşam yemeği ile başlar. İkincisi bir Türk kahvaltısıyla, üçüncü öyküde ise artık tıka basa doyulmuş, soda ve kahve ile bu doygunluk bastırılmaya çalışılmıştır.
Steven Kelly'nin ilk kitabı 'Görünmez Mimari', üç uzun Viyana öyküsünden oluşuyor. Aşkın ve ölümün abartılı öykülerini oldukça yalın bir biçemle anlatan Kelly'nin kahramanları damak zevkleriyle olduğu kadar karmaşık tarihleriyle de özgünleşiyorlar.

POSTMODERNİZM, TARTIŞMALAR VE UYGULAMALAR/ *Dilek Doltaş/ Telos Yay.*
Postmodernizmi, modern kuralların dışladığı değerleri, kültürleri, kimlikleri, düşünce ve ölçütleri anlamlı ve geçerli gören bir yaklaşım olarak ele alan Boğaziçi Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Dilek Doltaş kitabında, küreselleşen dünyanın insan merkezli sistematik Batı düşüncesiyle açıklanamayan çelişkiler içinde olduğunu vurguluyor.
Postmodernizmin, konuları ve metinleri bu çelişkiyi ortaya çıkaran bir tavırla irdelediğini, postmodern yaklaşımı benimseyen yazar ve düşünürlerin yapıtlarında epistemolojik konulardan uzaklaşarak ontolojik sorulara yöneldiklerini örneklerle gösteren Doltaş yapıtıyla, postmodernizmin Türkiye'de nasıl algılandığını ve Türk yazınını nasıl etkilediğini ortaya koyuyor.

İÇİNİZDEKİ İNCE SİZ/ *Louis Proto/ Türkçesi: Nevzat Erkmen/ Söz Yayınları*
'İçinizdeki İnce Siz', Louis Proto'nun deyişiyle, "Şayet elinizden gelebiliyorsa bu yaşamı kendinize haram etmemenizi"n yollarını gösteriyor.
Geştalt yaklaşımı'nı temel alan kitap, 'imgelendirme', 'kimseyi incitmeksizin öfke ve gerilimlerinizden kurtulma yöntemleri', 'doğal beslenme ve diyet', 'gevşeme yöntemleri', 'masaj ve meditasyon' gibi konularda, gündelik yaşamda kolayca uygulanabilecek alıştırmalar sunuyor.
Çizimlerle ve sözlükle desteklenen yapıt, "Her birinizin içinde gün ışığına çıkarılmayı bekleyen, dolu dolu yaşama özlemiyle kıvranan İnce ve Güzel bir Siz var." sözleriyle özetlenebilir.

PETER S. BEAGLE'IN DÜŞ DÜNYALARI/ *Peter S. Begle/ Türkçesi: Hamide Koyukan/ Kabalcı Yayınevi*
Kendini "pazarda çömelmiş, ihtiyar, işinin erbabı bir yalancı" olarak tanımlayan Peter S. Beagle'ın fantastik öyküleri kaynağını hırs, aşk, gurur, korku, yalnızlık, kurnazlık ve iyi yalan söylemenin verdiği saf zevkin belirsiz merakından alıyor.
'Kurt Kadın Lila', 'Son Tekboynuz', 'Buyrun, Leydi Ölüm', 'Hoş ve Özel Bir Yer' adlı öyküleri biraraya getiren kitabın kahramanlarını, devletin gizli örgütlerinde yer almasa da evsiz, belleksiz casuslar; insan gibi görünmek, hayatta kalmak ve yaşamı tüketmek dışında hiçbir talimat verilmeden terk edilmiş casuslar oluşturuyor.

OSMANLI'DA VE İRAN'DA MEZHEP VE DEVLET/ *Taha Akyol/ Milliyet Yayınları*
Anadolu'da Osmanlı devleti, İran'da Safevi devleti, Türkmen geleneklerinin ağır bastığı 'halk İslamı'na dayalı olarak kuruldu: Neden Medrese ve şeriata değil, sufi dervişlere, evliyalara, keramet sahibi 'baba'lara dayalı, coşkulu bir İslam yaşandı?
Neden iki ülkede de devlet kurumlaştıkça 'halk İslamı'ndan 'ulema İslamı'na geçildi. Neden Osmanlı'da Sünni şeriat ve Sünni devlet hukuku, İran'da Şii şeriat ve Şii ulema hukuku egemen oldu?
'Heterodoks' Türkmenler iki tarafta da kurdukları devletten dışlandılar. Ve neden Sünni Osmanlı şeriatından laik cumhuriyet, Şii İran şeriatından teokratik cumhuriyet çıktı?..
Taha Akyol, kitabında bu soruların cevabını sosyolojik açıdan araştırıyor.

SİNEKLİ BAKKAL/ *Halide Edip Adıvar/ Özgür Yayınları*
Defalarca basılan, kuşaklardan kuşaklara ulaşan 'Sinekli Bakkal', II. Abdülhamid dönemini bir geçmiş zaman dekoru önünde yansıtarak, eskiden yeniye devralınması gereken kültür, sanat ve töre değerleri üzerinde duruyor. İlk kez, İngilizce olarak 'The Clown and his Daughter' (Soytarı ve Kızı) adıyla 1936'da Londra'da yayımlanan kitabın yeniden düzenlenmiş bu yeni baskısı Selim İleri'nin 'Sinekli Bakkal'a Son Söz' başlıklı yazısıyla zenginleştirilmiş.

ŞİDDETİN UZUN YÜZYILI/ *John Keane/ Türkçesi: Bülent Peker/ Dost Kitabevi*
Toplama kampları, soykırımlar, bombardımanlarla yerle bir edilen şehirler ve işkence, yüzyılımızın alışıldık görüntüleri... John keane yapıtında, çağımızın şiddete karşı tutumunda görülen paradoksa dikkat çekiyor.
Şiddet sözcüğünün anlamındaki belirsizlikler üzerinde de duran Keane, ayrıca, Aziz Augustinus'tan Freud'a kadar uzanan, şiddetin insan doğasında bulunduğunu savunan düşünce geleneğine karşı çıkıyor ve siyaset felsefecileriyle demokratik politikanın savunucularını şiddet üzerinde daha yoğun düşünmeye çağırıyor.

TARÇIN DÜKKÂNLARI/ *Bruno Schulz/ Türkçesi: İlknur Özdemir/ Yapı Kredi Yayınları*
Bruno Schulz'un dilimize ilk kez çevrilen yapıtı 'Tarçın Dükkânları', 'Kum Saati Burcundaki Senatoryum' adlı öykü kitaplarındaki öyküleriyle, bağımsız olarak yayımlanan dört öyküsünü kapsıyor.
Yazdıkları 'modern dünyanın habercisi' diye nitelenen, öyküleri (yeniden) keşfedildiği altmışlı yıllarda sansasyon yaratan –Kafka'nın unutulmuş rakibi– Schulz, 1942 yılında yaşadığı gettoda, bir nazi subayı tarafından öldürülmüştü.

eylül 1999

varlık
kitap eki

sayı: 88

küçük İSKENDER

FLU'ES

küçük İSKENDER:

Bazıları belledikleri yerlere balta vurarak yazıyorlar, ben dünya edebiyat tarihinin bana sunduğu malzemeden insana yarayacak nesneler üretiyorum. Nesnel gerçekliğin kime faydası olmuş ki, 1999'da hâlâ bu durumdayız?! O halde, zorlamanın sırası.

Flu'es/Roman/Parantez Yayınları

✪ *Flu'es, flu ve net arasındaki gidip gelen anlardan, durumlardan, alıntılardan oluşan bir kolaj çalışması. Romanın ilk satırlarında şöyle diyorsunuz, "(...) Evet, hepimizin hayatında bir tını eksik. Ne olduğunu keşfedemediğimiz, diplerden gelen bir patlamaya eşlik eden, yaylı sazlara ait bir tını eksik..."*

Bana kalırsa Flu'es'da, belirsizlikleri netleştirip netlikleri flulaştırırken eksik olan o tınıyı da ortaya çıkartıyorsunuz...

– Eksik olan tınının gerçek tanımı, belki de söylem biçimlerimizin oturmuş, kaba, olağan oluşunun dışındaki bakışın, yani bizden ayrı duran gözün alegorisi. Şiddeti şiddetle kınayan bir insanlık tarihinin dramı, aynı aynanın bir yarısında trajediyi, bir yanında mizahı barındırıyor. Örneğin kitaptaki vahşi yemek tarifleri gülümseyerek okunabilir, fakat bunun gerçeğe dönüşmesi, birinin oturup kafa salatası yapıp yemesi, insanı dehşete düşürecektir. Demek ki, gerçeklere hayal olduklarında hoşgörüyle yaklaşanlar, hayallerin gerçeğe dönüşmesiyle paniğe kapılacaklardır; burada liberal mantığın çözümsüzlüğü yatıyor. Organize bir hayatın suç unsuru taşıdığının sorgulanması esnasında elbette bazı belirsizlikler netleşir; önemli olan, netliklerin flulaşması ise eğer, bu da benzerlikler taşıyan nesnelerin ve hayatların birbiri içine geçerek tek bir canavara karşılık gelmesidir. Bu canavarın ne olduğunu okur kendisi bulacaktır. Bir insan olarak benim canavarım kim?! Yanıt açık: Faşizm. Peki eksik tını faşizme karşı durabilecek mi?! Bunu romanın ilerki ciltlerinde birlikte göreceğiz.

✪ *"Şehrin ne zaman bombalanacağını kestiremezsin. O yüzden, ya sığınakta kalacaksın hep ya da tehlikeyi göze alacaksın." Bu ifade sizin yazın dünyasındaki tavrınızı da tanımlıyor sanki. Sizi, kalemini rahatça oynatabilen, sözünü sakınmayan, gözüpek bir şair olarak tanıyoruz. Tüm tehlikeleri göze alarak her zaman bombardımanın tam ortasında yer alıyorsunuz. Ama bence, sizi "sığınaklarda" da bambaşka tehlikeler bekliyor olabilir...*

– Sığınaklara korunma amacıyla girilir. Bir sığıntı olarak değil. Oysa bu çağın insanları bu gezegende bir sığıntı gibi yaşıyor. Ben ve benim gibiler, daima tehlike altında. Yüzyıllardır süren bir tehlike bu. Her alandan, her politik tavırdan, her kültürden olumsuz tepkiler alarak yaşayan, ama yine de sözünü esirgemeyen, yanlışın önüne mutlak olduğu tartışmalı doğruyu koymadan, onun yerine yanlışa yanlış olduğunu kanıtlayarak, kanıtlamaya çalışarak ayakta kalan kişileriz. Günlük tehlikeler değil altını çizdiğimiz, tarihi tehlikeler! İnsanlık olgusunu riske sokan tehlikeler! Çürüyüş ve bu çürüyüşün yarattığı farklı yapılanma, öze yönelik bir saldırganlığı taşır. Her şeyi yok ederek kimlik edinenler, sonunda kendilerini de yok etmeyi görev sayacaklardır. Asıl tehlike bu!

✪ *"İnsanlar, porno film izliyorlar ve arzu duyuyorlar. Diğer fizyolojik gereksinimlere yönelik porno film neden çekilmiyor? Örneğin açlıklyemek yemek üzerine!" diyorsunuz. Çeşitli fiziksel ihtiyaçların, çeşitli şekillerde porno filmlerin çekilmesi aslında kulağa hoş geliyor. Sanki işimizi biraz kolaylaştıracak gibi. Peki, fiziksel ihtiyaçların dışında, örneğin "intihar" olgusu üzerine de bir porno film yapılabilir mi? Acaba siz bu konuyla ilgili nasıl bir senaryo hazırlardınız? Ve bu senaryoda özellikle rol almasını istediğiniz isimler kimler olabilirdi?*

– Elbette. Çünkü demin söylediğim gibi, kendini yok etmeyi görev sayanların en büyük fizyolojik gereksinimi intihardır ve bütün gereksinimler uç noktalarda seyrederse haz verebilir. Ötanazinin altında böyle bir haz yatmıyor mu? Çok acı çeken bir hastanın ölümde huzur araması, ölümün ona mutluluk vermesi çarpıcı sayılmaz mı?! Pornografi, salt cinsellik değildir; bilinçaltının tüm çıplaklığıyla, sansürsüz dökümüdür aslında. Saldırganlık ve cinsellik üzerine kurulu bir altbenliğin elbette kişisel ve kendi bedenine yönelik şiddetinde de pornografik öğeler var. Böyle bir senaryo yazacak olsam, herhalde ötanazi üzerinde yoğunlaşırdım. Snuff Film sınırlarında bir çalışma olurdu. Yani bire bir, gerçek. Diğer oyuncuları bilemem ama, hastayı oynamayı göze alabilirdim.

✪ *Varlık dergisindeki bir yazınızda "Kusursuz cinayet ile kusursuz şiir arasındaki tek tezat, bırakılan delildir. Şiir delil bırakmaya mahkûmdur; bu bir düşüncenin gövde gösterisi de olabilir, bir nesnenin evrenselleştirilmesi de..." diyorsunuz. Ama sizin bıraktığınız deliller aleyhinizde kanıt olarak kullanılıyor sık sık. İşiniz giderek zorlaşmıyor mu?*

– Karakomedilerin belirgin özelliklerinden biri, karşı konulamazlık, engellenemezlik'tir. Kısaca 'dine dayanmayan kader'! Seri Katiller'in soğukkanlılığı, çok cinayet işlemenin yarattığı vurdumduymazlığa değil, artık durdurulamamanın verdiği cesaret ve hazla libidolarını düşmanlarına, yani yokoluşa giderken varoluşa yöneltmelerine dayanır. Delil bırakmak, bile bile delil bırakmak, biraz da işin raconu. Yani 'Bunu yapan benim. Başkasını aramayın.' demek. Katil Doğanlar'ı hatırlarsanız, Mallory ve Mickey Knox arkalarında mutlaka bir şahit bırakarak toplumsal çöküşe mesaj yollarlar: 'Biz öldürüyoruz. Sizi de biz öldüreceğiz!' Bu noktada

işimin zorlaştığını söyleyemem. Çünkü öldürdükçe öldürülmesi gereken insan sayısı azalıyor. Açıkçası, zorlaşmak ne kelime, kolaylaşıyor!

✪ *Delilden söz etmişken, hiçbir ipucu bırakma taraftarı olmayan meslektaşlarınız da var. Anlaşılmamak için kendi kendisiyle ve alfabenin 29 harfiyle cebelleşen, bu çabası sonunda kendini ve okuru "yoran", yormakla kalmayıp bunalıma sokan, en sonunda da okura "Ya, hiçbir şey anlamadım" dedirten bu yazarlar ve ürünleri hakkında da söylemek istediğiniz şeyler vardır sanırım.*

– Bakın, burada sevgiyle anmak istediğim Can Baba'nın bir çift lafı var: '*Şiir umutsuzluktur. Umutsuz olmayanlar şiir yazamaz... Ben umudu bulmak için yazıyorum.*' Umutsuzluk, dertlenmenin, bir şeylerden sıkılmanın sonucu. Bir tür anksiyete. Ben kendimle ilgili hesaplaşmaları bitirdiğim için, daha rahat yazıyorum. Okuru "yoran" ürünlerim ise laboratuvar çalışmalarımdır. Oduncu ile marangozu, ikisi de ağaçla uğraşıyor diye aynı meslek grubuna sokamayız. Bazıları belledikleri yerlere balta vurarak yazıyorlar, ben dünya edebiyat tarihinin bana sunduğu malzemeden insana yarayacak nesneler üretiyorum. Nesnel gerçekliğin kime faydası olmuş ki, 1999'da hâlâ bu durumdayız?! O halde, zorlamanın sırası.

✪ *Romanın ortalarına doğru geldiğimizde şöyle bir haykırışa tanık oluyoruz: "Allah kahretsin, hiçbir şey gerçek değildi çünkü. Soktuğumun gerçekleri bu gezegenin ilkel mahlûklarına aitti çünkü. Oysa biz, evrimini hâlâ sürdüren bir gaz ırkından geliyorduk. Dilimiz değişikti. İletişim kuramadık. –Bu konuda konuşmak ve yazmak istemiyorum.–" diyorsunuz. Bense ısrarla bu konuda konuşalım istiyorum. Bu gezegenin mahlûklarına ait gerçeklikleri kabul etmiyorsunuz. Peki kendinizi ait hissettiğiniz o ırkın gerçeklikleri neler? Bize biraz bundan söz edebilir misiniz? Siz, varlığınızla, o gaz ırkının tüm özelliklerini yansıtıyor musunuz? Yoksa sizin dışınızda, bilmediğimiz başka özellikleri de var mı?*

– Can sıkıcı bir soru. Çünkü bir an unuttuğumu sandığım gerçeklerle yeniden yüzleşmeme neden olacak. İnsanın yeryüzünü tamamen boşaltmasından yanayım. Artık yozlaşmanın önüne geçilebileceği konusunda ciddi endişelerim var. Çünkü korkak bir canlıdır insan. Her şeyden önce özüne karşı korkaktır. Çıkageldiği ormanları katleder, sonra da oturup çevreciliğe soyunur. Hayvanlarla iyi geçinemez, onlardan çekinir ve her fırsatta onları yok etme uğraşı verir. Sonra hayvanat bahçeleri kurar, evinde hayvan besler. Onları kobay olarak kullanır. Hepsinden önemlisi, hakkında doğru dürüst bir bilgisi olmadığı uzaya bile kendinden önce hayvan yollamıştır. Bu ortadan kalkışı hızlandırmanın tek yolu, insanı korkutmak, onu korkularıyla baş başa bırakmaktır. İşte, her yere nüfuz etme yeteneğine sahip gaz ırkının en önemli özelliği budur. İnsanı yaptıklarından dolayı yaptıklarını göstererek cezalandırmak. Vicdan azabı çektirmek. Bana gelince, bunu yeteri ölçüde yaptığıma inanıyorum. Ben şiir okurken insanlar utanıyorlar.

✪ *Söyleşi için hazırladığım soruları temize çekmek üzereydim ki, elime sizin yine Parantez Yayınları'ndan çıkan Cehenneme Gitme Yöntemleri adlı yeni kitabınız geçti. Kitapta üç kişilik yer alıyor; George, Oscar ve Ralph. Mahşerin Üç Atlısı, Hayatın Üç Gladyatörü ve Yeraltı Mitolojisinin Üç Yeni Tanrısı diye tanımladığınız bu üç kahramanın, Flu'es'da söz ettiğiniz gaz ırkıyla bir ilişkisi olup olmadığını merak ettim doğrusu...*

MATRİKS

Bazı müzikler yüz emer. Eğer
gece, düşürmüşse çekirdeğini yalnızlığa.

Bazı şehirler yalnızlık emer. Eğer
insan, bırakmışsa kendini tuhaf bir tutsaklığa.

Bazı acılar tutsaklık emer. Eğer
ölüm, dokunmuşsa vedaların ilk süslü sözüne.

Bazı intiharlar söz emer. Eğer
boşluk, doluyorsa yavaş yavaş aynadaki yüzüne.

Al bu müziksiz şehri!
Al bu acısız intiharı!
git
Git yeni bir beden bul eğer kolaysa cehenneme!

26 ağustos 1998

– Hayır. Tam tersi, o üç kahraman ve diğerleri, bugünkü çürümeyi hızlandıran ama bunu farkında olmadan yapanlar. Kendilerini kahraman sayarak, acıyı bilinçsizlikle katlıyorlar. Sonuç, elbette hüsran ve ölüm. Kendi açtıkları uçurumlara düşen kahramanlar. Kültür emperyalizmine hiç itiraz etmeden boyun eğen ve bunu dünya kültürüne eklenmek sanan çocukların hüznü. Tabii ki, onlar bu suça ortak değiller, ama ne yazık ki kurban edilen bir kuşağa dahiller. Dünya denilen cehennemi çözemeden taptıkları kötülüklerin odağına, cehenneme gitmeye çalışan afacan çocuklar. Behçet Aysan'ın dediği gibi '*Yok başka bir cehennem/ Yaşıyorsunuz işte!*'

✪ *Kitabınızda balgam, irin ve süzme dışkı sıvısı kullanılarak oluşturulan içki kokteyllerinden, insan kafatasından yapılan kafa salatasına dek oldukça ilginç yemek ve içki tarifleri veriyorsunuz. Kitapta ayrıca, vampir dernekleri ve organizasyonlarının adresleri de yer alıyor. Romanın sonuna doğru ise şöyle bir ibare gözümüze çarpıyor: "FLU'ES'UN DEVAMINA HAZIR OLUN" Bunu, bu tarz çalışmalarınızın devam edeceğine dair bir ipucu olarak kabul edebilir miyiz?*

– Söyleşinin başında da belirtmiştim; eksik tınının gücü, faşizmi yenebilecek mi?! Bunun edebi araştırması iki ürünle daha sürecek. İkincisi *Losh* adını taşıyor. Bir labirent içinde kendi fobilerimizin, toplumsal fobilerimizin dökümünü içerecek; dev bir oyun oynayacağız birlikte. Konsept olarak kutuoyun şeklinde tasarlıyorum. Dört kişilik bir oyun. Dört kişi bir evde toplanıp önce verilen oyun kitapçığını okuyacak ve bir ritüelmişçesine saatler sürecek bu oyunu oynayacaklar. Toplu okumanın, o garip terapinin sonunda gelinecek nokta, üçüncü ürüne, yani *Net'e* geçiş sağlayacak. Eğer gücümüz yeterse onu da bir bilgisayar oyunu tarzında sunmayı düşünüyorum.

REYHAN KOÇYİĞİT

Dilek Doltaş

POSTMODERNİZM

TARTIŞMALAR VE UYGULAMALAR

Deneme/Telos Yayınları

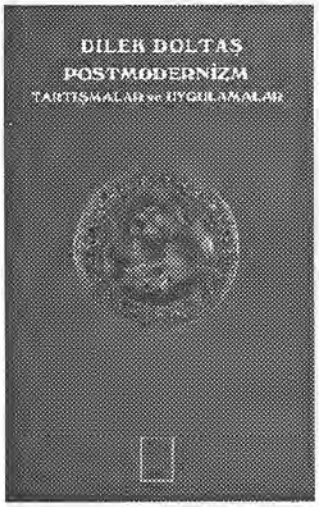

Bu kitabın içindeki makaleler benim 1984 yılından beri postmodern yaklaşım konusunda gelişen düşüncelerimi yansıtır. "Gelişen" dememizin nedeni 1984'te yazmaya başladığım ve 1987'den itibaren yayınlanan bu yazıları kaleme aldığım ilk yıllarda Türkiye'de postmodernizme ilişkin ilgi ve birikimin henüz çok az olmasıdır. Ben de ilk yazılarımda konunun ayrıntılarını tartışmaya açmaktan ve onlar üzerindeki görüşlerimi aktarmaktan çok, bu yaklaşımın Türk okuruna tanıtılmasına öncelik verdim. Onun çağdaş düşünce ve yaşama katkılarını anlatmaya çalıştım. 1990'lardan sonra yazdığım makalelerde ise Amerika ve Avrupa'da postmodernizm konusunda süregelen tartışmalar üzerinde yoğunlaştım. Postmodern yaklaşımın Batı dünyasında modernizme ve onun savunduğu akılcılığa, evrenselliğe ve hümanist ideolojilere karşı bir tavır olarak ortaya çıktığını göstermek istedim. Bu tavrın modern kuramların dışladığı ya da uç olarak nitelendirdiği değerleri, kültürleri, kimlikleri, düşünce ve ölçütleri modern düşüncenin temel kavramlarıyla etkileşim içine sokarak modernizmin köklerini nasıl sorunsallaştırdığını, postmodern düşünürlerin yapıtlarından örnekler vererek anlattım. Postmodernizmi benimseyenlerin gerek Batı'da, gerek Türkiye'de küreselleşen dünyanın, logos (evren düzeni, dil, kelam, mantık) merkezli sistematik Batı düşüncesiyle açıklanamayan çelişkilerini sergilerken nasıl epistemolojik (bilginin temellerine ve sınırlarına ilişkin) konulardan uzaklaşıp ontolojik (gerçeğin asıl kendisine ve niteliğine ilişkin) soruları ön plana çıkardıklarını göstermeye çalıştım.

Bugün bu yazıların üzerinden geçerek, tekrarları ayıklayıp kronoloji ve içerik açısından okura izleme kolaylığı sağlayacak düzenlemeler yaparken ontolojik sorunların bir yandan öznel, politik, sosyo-ekonomik ve teknolojik durumlarla sürekli etkileşim içinde bulunduklarını, diğer yandan da bu etkileşimlerin ürünü olduklarını bir kez daha gözlemledim. Postmodernizm üzerine yazmaya başladığım 1984 yılından bugüne kadar geçen on beş yıl içinde kaleme aldığım makaleler incelendiğinde onların postmodern sorunsalları yazıldıkları yıllara göre değişen vurgulamalarla ele aldıkları ortaya çıkar. Ayrıca zaman içinde konuya ilişkin ilgi odaklarımın değiştiği, tartıştığım konuların kendilerine özgü farklı öncelikleri olduğu ve 1980'lerin ortalarından 1990'ların sonuna kadar olan dönemde postmodern yaklaşımda görülen belli başlı değişimlerin de belirgin bir biçimde makalelerin içeriklerine yansıdığı görülür. Ancak kitabı düzenlerken makaleleri yazılış ve yayınlanış tarihlerine göre değil, içeriklerine göre sıralamayı seçtim. Zaman içindeki değişimleri izlemek isteyenler için de her makalenin notlar kısmında yayın yılını ve yerini, yayınladığı zamanki başlığıyla birlikte bilgi olarak sundum.

İki bölümde toplanan yazıların birinci bölümünde postmodernizmin öncelikli konularını tanıtan ve postmodern düşünürlerin yapıtlarını tartışan yazılara yer ver verdim. İkinci bölümde ise kendi uzmanlık dalım olan yazın alanında postmodern okumalarla zenginleşen ve *gerçek, anlam, özne ve başka* kavramlarına ontolojik bir kuşkuyla yaklaştığını düşündüğüm dört anlatıyı postmodern gözlüklerle inceledim. Burada ele aldığım anlatılar şunlardır: İngiliz yazar D.M. Thomas'ın *The White Hotel*'i, Türk yazarlardan ise Hilmi Yavuz'un *Fehmi K.'nın Acayip Serüvenleri*, Süreyyya Evren'in *Postmodern Bir Kız Sevdim* ve Erendiz Atasü'nün *Dağın Öteki Yüzü* adlı yapıtları. Söz konusu yapıtlara modern düşüncenin ürünü olan yazın eleştirisi kavramları, sınıflandırmaları ve ölçütleriyle yaklaşmadığımdan onları roman ya da kısa öykü gibi tür tanımlamalarıyla betimlemekten özellikle kaçındım.

Modern eleştiri geleneğine göre yazınsal ve söylemsel özellikleri birbirini dışlayan roman, şiir, kısa öykü, drama ve mit gibi kurmaca metinlerle, vaka analizi, tarih, yazılı belge, mektup, eleştiri kuramı ve bilimsel yayın gibi nesnel ve kanıtlanabilir gerçeğe ilişkin metinlerin bu anlatılarda nasıl birbirlerinin sınırlarını sorunsallaştırdıklarını örneklerle gösterdim. Böylece anlatıların gerçek/kurmaca, özne/başka ve anlamlı/anlamsız ayrımlarını kökten sorgulayarak okurda nasıl bir ontolojik kuşku uyandırdıklarını sergilemeye çalıştım.

HİLMİ YAVUZ

ÇÖL ŞİİRLERİ

&

AKŞAM ŞİİRLERİ

(2. Basım)

VARLIK / ŞİİR

Ahmet Necdet

BUGÜNÜN DİLİYLE DİVAN ŞİİRİ ANTOLOJİSİ

Antoloji / Papirüs Yayınevi

Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi, Türk Edebiyatı'nın XIII. yüzyıldan başlayarak XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar süren yaklaşık 600 yıllık şiir serüvenine ışık tutmayı, tarihsel gelişim süreci içerisinde ona egemen olan başlıca yönelimleri ana çizgileriyle sergilemeyi ve Klasik Türk Şiiri diye nitelendirdiğimiz bu görkemli kültür kalıtını yeni kuşaklara tanıtıp sevdirmeyi amaçlıyor. Bunu gerçekleştirmek için de, *Modern Türk Şiiri* (Broy Yayınları) adlı yapıtımızdaki gibi, şöyle bir yol izliyor: yönelimler, tanıklıklar ve örnekler. Bu üç bölümden ilki, Divan şiirinin gelişimine ayrılmış ve ikinci bölümde, bu gelişime tanıklık edecek 22 okuma parçası sunulmuştur. Üçüncü bölümde ise, kronolojik bir sıra içerisinde, 45 şairin 210 şiiri ile bu şiirlerin, dil-içi çevirileri ve ayrıca yaklaşık 1250 sözcükten oluşan bir de 'sözlük' yer almaktadır.

Elinizdeki yapıtı, şimdiye kadar yayımlanmış öteki Divan şiiri antolojilerinden farklı kılan özellikler nelerdir? Bunların başında, hiç kuşkusuz, örnek olarak seçilen şiirlerin dil güçlüklerini çözümlemek ve daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla başvurduğu yöntem geliyor: Bu yöntem, Divan şiiri için dilimizde ilk kez uygulanan, şiiri bugünün diliyle yeniden şiir olarak kurma veya kurgulama, başka sözcüklerle ifade etmek gerekirse, dil-içi çeviri yöntemidir. Dil-içi çeviri, bir dilde yazılmış eski bir yazınsal metnin düz anlamını, bugün aynı dille açıklamak yerine, o yazınsal metni bugünün diliyle yeniden kurma veya söyleme amacını taşır. Divan şiiri için bu yapıtta izlenen yol da budur: Eski şiirimizi, yeni kuşaklara veya bugünün genç insanına düz anlamını içeren açıklamalı metinlerle değil, bugünün diliyle yine şiir olarak taşımak! Böyle iyi niyetli bir çabanın karşısına "Aruz'a rağmen mi?" sorusu çıkarılabilir. Evet, kafiye'yi, redif'i, sözdizimi'ni, hece ölçeği'ni titizlikle koruyarak ve fakat "aruz'a rağmen"...

Elinizdeki yapıtın , öteki antolojilerden bir başka önemli farkı ise, Divan şiiri üzerine lehte ve aleyhte kaleme alınmış değişik değerlendirmeleri ve bakış açılarını bir araya getirmesidir.

Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi'ni hazırlarken, bu alanda ürün vermiş önemli şairler ile bu şairlere ait şiirlerin seçiminde elden geldiğince özen gösterildiğini ve saptanan metinlerin doğru biçimde yayımlanması için büyük çaba harcandığını belirtmemiz gerekir. Bütün bunlara rağmen, özellikle seçilmiş metinlerin yazımında bazı yanlış ve eksik hususların bulunabileceğini şimdiden kabul ediyoruz. Ayrı kaynaklardan derlenen bu metinlerdeki olası yanlışlık, eksiklik veya farklılıklar, yapılacak her eleştiri dikkate alınarak, daha sonraki baskılarda giderilecektir. Divan şiiri ile yeni yetişen kuşaklar arasındaki büyük dil engelini ortadan kaldırmak, genç okuyucuyu bu şiirin güzellik ve zenginliğiyle karşı karşıya getirmek ve onu sevdirmek, en içtenlikli dileğimizdir.

Adnan Özyalçıner

YAZDAN KALMA BİR GÜN

Öykü/Doğan Kitapçılık

Yazdan Kalma Bir Gün, semtleri, sokakları, yaşananlarıyla İstanbul'u anlatıyor. Bir çeşit İstanbul haritası da denebilir buna. Yok olmuş, yok edilen İstanbul sokakları. Değişen, değiştirilen İstanbul'dan görüntüler. Eskiden yaşadıklarımızla bugün yaşananların çelişkileri.

Bütün öykü kitaplarımda İstanbul anlatılmıştır. Hepsinde yaşanmışla yaşanan iç içe yer alır. İstanbul'un bir ucundan öteki ucuna. Bir sokaktan ötekine, bir evden eski bir konağa, İstanbul'un dış mahallelerinden Adalar'a uzanan bir coğrafyayı kapsar bu öyküler.

Bu kitap için ben, İstanbul'un kenar mahallelerinden (sur dışından) başlayarak surları, Beyazıt'ı, Aksaray'ı, Fatih'i, Haliç'e bakan mahalleleri, Bozdoğan Kemeri'ni, Unkapanı'nı, Unkapanı Köprüsü'nü, Yenikapı'yı, Kapalı Çarşı'yı, Gülhane Parkı'nı, Kadıköy İskelesi'ni, Moda'yı, Bostancı yöresini, en son da Adalar'ı anlatan öyküleri seçtim. Yaşadıklarımızı ararcasına. Eski yaşananları ararken yeni yaşadıklarımıza bir renklilik, bir derinlik katabilmek umuduyla. Amacım, kaybolan güzellikleri, iyilikleri, mutlulukları, kısacası insanca yaşamayı aramak değildi hiçbir zaman. Tersine güzellikleri yeniden yaratarak kenar mahallelerde yaşayan yoksul İstanbul halkının –en azından öykü kahramanlarımızın– insanca yaşamalarının nelere bağlı olduğunu göstermekti. Ben de onlardan biri olduğuma göre, İstanbul'da yaşayan herkes, elimizde kalan güzelliklerin, iyiliklerin, mutlulukların son kırıntılarını paylaşsın istedim.

Öyküleri okurken güzelliklerin paylaşılmasından gelen mutlulukla yaşadığınızı duyacaksınız. İşte o zaman çelişkilerin, yozlukların ortadan kaldırılması gereğine inanacaksınız. Güzelliklerin paylaşımını sürdürmek için. Hep birlikte insanca yaşayabilmek adına.

Miriam Williams

KUTSAL FAHİŞELER

Belgesel/Türkçesi:M.Barlas Çevikus/VarlıkY.

Sağlıklı ve iyi yetişmiş beş çocuk sahibi bir anne, kutsal fahişelik yaptığı geçmiş yaşamı üzerine niçin bir kitap yazar? Bu soru bana büyük bir acı veriyor. Kırk dört yaşındayım ve sosyoloji dalında master derecesi almak üzereyim. Bu derece, ailemi görece bir yoksulluktan kurtarmak için çalışmamı sağlayacak. Kendimi bu alışılmamış otobiyografinin yaratabileceği şöhrete maruz bırakmak için hiçbir nedenim yok. Daha da kötüsü, çocuklarımın şu anda yaşadıkları huzurlu ortamı baltalıyor olabilirim.

Kendi yaşamım, sizin de göreceğiniz gibi, hiçbir zaman huzurlu olmadı. Bu kitap, en kalabalık olduğu zamanda on sekiz bin üyesi bulunan ve günümüzün en garip seks tarikatlarından biri haline gelen *Tanrı'nın Çocukları*'nın (The Children of God) ağına düşen Pennsylvania'lı bir kızın hikâyesini anlatıyor. Önde gelen televizyon istasyonları tarafından, bu sözde tarikat hakkında pek çok belgesel hazırlandı. *Tanrı'nın Çocukları*, ayrıca çeşitli sosyolojik ve psikolojik çalışmaya da konu oldu. Fleetwood Mac'in slide-gitaristi Jeremy Spenser gibi ünlüler, tarikata katılmak için gruplarından ayrıldıkları zaman, gazetelere manşet oldular. Yüksek doz uyuşturucudan ölen, hayatı hayal kırıklıkları ile dolu genç film yıldızı River Phoenix de çocukluğunun büyük bir bölümünü *Tanrı'nın Çocukları* tarikatında geçirmişti. *Tanrı'nın Çocukları*'nın lideri Moses David, konunun uzmanı Dr. Steve Kent tarafından, tarikatı bastırılmış cinsel arzularını tatmin etmek için kullanan "şehvet düşkünü peygamber" olarak tanımlanıyor. Kent, incelediği tarikatlar arasında en fazla taciz edilmiş ve cinsel olarak kullanılmış insanların, Tanrı'nın sevgisini göstermek için önce grup içindeki erkeklerle, daha sonra da dünyanın "yitik insanlarıyla" seks yapmaları emredilen, *Tanrı'nın Çocukları*'nın kadın üyeleri olduğunu yazıyor. Moses David'e göre, "Tanrı bir çöpçatandı." ve bizler de "Tanrı'nın sevgili fahişeleri."

Tarikatta iki kere evlendim ve beş çocuk doğurdum. Kampta, çocuk tacizi iğrenç bir şekilde kol geziyordu. Bunun ucunun kendi çocuklarıma da dokunacağından korkarak hayal dünyasından kurtulup kendime geldim ve bir daha dönmemek üzere tarikattan ayrıldık. Ancak, daha önce çektiğim acıları ve davranışlarımın sorumluluğunu kabullenmek, aklımı tekrar başıma getiren, uzun ve zorlu bir yolculuk oldu. Amerikan yaşam tarzına, üç dil bilen ve yirmiden fazla ülkede bulunmuş, ancak o zamana kadar hiç kendisine ait bir çek hesabı, kredi kartı, arabası ya da evi olmamış, kırk yaşında bekâr bir anne olarak yeniden katıldım. Ailemin geçimine yardımcı olabilmek için, kamyon şoförlerine hizmet veren bir lokantada garson olarak çalışmaya başladım ve üniversiteye geri döndüm.

1996 Haziran'ında mezun olduktan sonra, üniversiteyi bitirdiğimde hikâyemi kaleme alacağıma dair dört yıl önce kendi kendime verdiğim sözü yerine getirdim. Belli bir yayıncıya bağlı olarak çalışmadığım için, kalın bir yayıncılar rehberinden iki sayfa fotokopi çektim ve bu rastgele yapılmış listeden gelişigüzel seçtiğim beş editöre mektup yazdım.

Birkaç hafta sonra marketten alışveriş yaparken, raflardan bir kitap aldım. Daha önce kitabın ya da yazarın adını hiç duymamış olmama karşın, kapakta gerçek bir hikâye olduğunun belirtilmesi ilgimi çekmişti. Ertesi sabah, verandada oturmuş kitabı bitirmeye çalışırken, mektup yazdığım editörlerden biri aradı.

Telefondaki kadın, "Mektubun beni çok etkiledi. Aslında ben genellikle, talep edilmemiş metinleri pek okumam, dedi ve "Tam olarak nasıl bir kitap yazmak istiyorsun?" diye sordu.

Kesin bir fikrim yoktu, ama çabucak bir yanıt buldum. "Şu anda okumakta olduğum gibi, dürüst ve kişisel bir kitap yazmayı düşünüyordum."

Kadın, "Hangi kitap o?" diye sordu.

İsmi yanlış söylemiş olmamak için kitabın kapağına yeniden göz attıktan sonra, "The Eagle and the Rose (Kartal ve Gül),yazarı Rosemary A ltea," diye yanıtladım.

Hiç duraksamadan, "O kitabın editörlüğünü ben yaptım." diye karşılık verdi.

Yüreğim ağzıma geldi. Gerçekleşme olasılığı milyarda bir olan bu tür raslantılar her zaman karşınıza çıkmaz. Teşekkürler sayfasına göz attım. Önceki gün rastgele aldığım kitapta beni arayan kadının ismi vardı.

Bu tesadüf yaşanmasaydı, devam etmek için gereken cesareti kendimde bulamayabilirdim.

Ama şimdi kalbimdeki ve beynimdeki tüm endişe ve karışıklık bir bilgisayar disketine aktarıldı. Açıklanamayan o itici güç kayboldu. En iyiyi ummak ve en kötüsüne hazırlanmak arasında bocalıyorum. Ancak, bugün bildiğimden daha yüksek bir amaca inanmaya devam etmekte kararlıyım.

Bu kitap, sorunlu bir toplumda büyüyen duyarlı gençliğin kaçış yollarından biri olan tarikat üyeliğine ışık tutmak amacıyla yazıldı.

Benliklerini kaybetmiş olanlar için yazılmış bir kendini keşfetme öyküsüdür bu aynı zamanda. Cehennemden çıkışım, alın yazısı demekten başka bir isim bulamadığım çok değerli adımlar sayesinde gerçekleşti. Artık gerçeği görüp normal, tatmin edici bir yaşama ulaştığıma göre, tarikat üyeliğinin anlamını açıklamam gerek, özellikle tarikatta doğup büyümüş çocuklara karşı bir sorumluluk hissediyorum.

Alexandre Dumas

KAMELYALI KADIN

Roman/Kaf Yay.

Fransız yazınında iki Alexsandre Dumas vardır, biri *Üç Silahşör* ve *Monte-Cristo* gibi ünlü serüven romanlarının ve çağının seyircilerini hayran bırakmış birçok oyunun yazarı baba Alexsandre Dumas, öbürü gene serüven yanı ağır çeken birçok oyunu, özellikle de önce roman, daha sonra oyun biçiminde sunduğu *Kamelyalı Kadın*'ıyla aynı ölçüde ün kazanan; birincisinin yasadışı oğlu olan oğul Alexsandre Dumas (1824-1895). Baba Dumas'nın romanları bugün de okunur, sevilir, ama yapıtlarının yazınsal değerinden değil, anlattıkları serüvenlerin sürükleyiciliğinden kaynaklanır bu ilgi. Başka bir deyişle, baba Dumas bir zamanlar Hugo'larla, Balzac'larla birlikte anılan bir yazarken, bugün onlarınkinden farklı bir okur kitlesinin yazarı olmuştur. Aynı şey, üç aşağı beş yukarı, oğul Dumas için de söylenebilir: *Kamelyalı Kadın*'ı roman olarak yayımlamasından dört yıl sonra, 1852 yılında oyunlaştırınca, Fransa'nın en ünlü yazarlarından biri oluverir. Daha sonra, *Demire Monde, Fils naturel, La Question d'Argent, Etrangère* gibi yapıtlarla daha da pekiştirir ününü. Üstelik, yazar olarak toplumda önemli bir işlevi bulunduğuna inanarak oyunlarını belirli bir sav çevresinde geliştirir hep, kitleye yol göstermek, ders vermek ister. Kitle de önemser savlarını. Ne var ki, yeni anlayışlar gelişip beğeniler değiştikçe oğul Dumas da tıpkı baba Dumas gibi abartmalı ve yalınkat görünmeye başlar, bir zamanlar seyircileri coşturan oyunları oynanmaz olur. Daha ilginci, baba Dumas'yı da ilk yazıldığı biçimiyle , yani roman olarak *Kamelyalı Kadın* kurtarır unutuluştan.

Gerçekten de, Fransa'da olsun, Fransa dışında olsun, *Kamelyalı Kadın* hâlâ sürdürüyor çekiciliğini. Gerçekten büyük bir roman olduğu için mi ? "Evet", demek hiç de kolay değil. Ama *Kamelyalı Kadın*'ın yazarın yaşamından kaynaklanan serüveni kendisine de bambaşka bir canlılık veriyor sanki. Romanın süsten uzak, yalın, dümdüz, içten anlatımı, genellikle toplum dışına atılan yaratıklar arasında yer alan kahramanının sevgi ve özverisinin enginliği, belirli bir dönemin toplumunun önyargılarını dolaysız bir biçimde yansıtması, hatta gününü doldurmuş, gözü yaşlı duygusallığı onu ilginç bir örnek durumuna getiriyor.

Ne olursa olsun, *Kamelyalı Kadın* yalnız duygusal serüven düşkünü okurların değil, gerçek sanatçıların da ilgisini çekegelmiştir. Bunun ilk örneği Verdi'nin ünlü operası *La Traviata*'ysa, son örneği de Mauro Bolognini'nin başarılı filmi *La Storia vera della Signora delle Camelia*'dır.

TAHSİN YÜCEL

VARLIK / ŞİİR

MELİSA GÜRPINAR
HER HARF BİR MELEK

SİNA AKYOL
MEĞER SÖZ GÜMÜŞ

ORUÇ ARUOBA
NE Kİ HİÇ

HAYDAR ERGÜLEN
40 ŞİİR VE BİR...

ÖZDEMİR İNCE
UYKUSUZLUK

ENVER ERCAN
GEÇTİĞİ HER ŞEYİ ÖPÜYOR ZAMAN

AHMET YILDIZ:

Ülkemiz, günlük yaşamımızın her alanında şiddetin yaşandığı bir ülke. Böyle bir ülkenin yazarının kadınsı, bayıltıcı bir duyarlılık içinde yazması bana çok garip geliyor.

Kadın ve Boğa/Öykü/Çalıntı Yay.

✪ *İlk öykü kitabınız "Üçlü Kavşak"ın yayınlanmasının üzerinden on yıl geçti. "Kadın ve Boğa"ya varıncaya kadar nerelere uğradınız? Yedi yıl boyunca Edebiyat ve Eleştiri dergisini tek başına omuzlama zorunda oluşunuz mu götürdü bunca seneyi?*

– "Üçlü Kavşak" 1987 Akademi Kitabevi Öykü Birincilik Ödülü almıştı, Hakan Şenocak'ın "Karanfilsiz"i ile birlikte. Bu ödülü alan her kitap Cem Yayınevi'nce yayınlanıyordu. Belki de kitap yayınlatma yeteneksizliğimi böyle aşıyordum. Şaka bir yana, ülkemizde ödüller bir yazarın kitabının yayınlatmasını sağlamaktan başka nedir ki? Şimdilerde ise ödül alan yapıtlar bunu bile zor başarıyorlar. O yıl ödül alanlardan, şiir dalında Muammer Karadaş, Emirhan Oğuz da pek becerikli olmadılar sonraki yıllarda yeni kitaplarını yayınlama/ yayınlatma konusunda. Eleştiri dalında ödül alan Feridun Andaç ise bu konuda iyi bir yetenek gösterdi. Belki de o yıllarda, edebiyat damarımızın bir döneminin hazin sonunun temsilcileriydik. Doksanlarda her şey değişti. Aç gözlü olmak gerekiyordu. Sovyetler Birliği'nin dağılışı, ideolojik belirsizlikler, kaos, medyanın ve yayınevlerinin içerik ve asal yapısındaki değişiklikler, naylon isimler, naylon kitaplar ve onların anlattığı anlatı-gezi anı karışımı öyküler, isimler ve hepsinden kötüsü okurların bunu kabul edişi bir değişimdi edebiyatımızda.

Gerçek hayatlarla siyasi hayatların arasındaki "uçurum" diyebiliriz bir başka deyişle. Bunu edebiyat alanında düşünürsek bu bir "edebiyatsızlık"a tekabül ediyor. Açlık duygularının bir kez toplumsal sistem tarafından aşıldığı vurgulanınca biz orta sınıflar –ayakta kalanlar– gerçekte yeni gereksinim ve "mal"larla tanıştık. Böylece yeni ilişkilerle hareket etmek zorunda kalındı. Hele "özgürleştiğini" sanan ve kendi içine gömülen birçok yazar ve onların güdülediği okurlar aslında sanal bir yaşamın, böylece kopkoyu bir yalnızlığın ve "tutsaklığın" da içindeydi. Bu yanılsamanın takıldığı gerçek "insan duyuları ve nitelikleri"nin gerçek özgürlüğünün Marx'ın *Elyazmaları*'nda belirttiği gibi "özel mülkiyetin aşılması" iledir. Kapitalist kuşatmanın en acımasızının, kendi içinde bile kural tanımazının yaşandığı bir ülkenin kendini özgür sanan –bu özgürlük sorumsuzluk olarak algılanmalıdır– yazarlarının kaldırdığı toz duman arasında yeni bir kitap yazma iştahı insanda kalmıyor doğrusu. Belki de şimdilerde Yalçın Küçük'ün formüle ettiği "kir teorisi"ni bilinçaltımızda önce biz yazmıştık: Bu düzen-edebiyat-içinde yüksek olmak "kirden vücut taşımaktır." Askerlik, yurtdışına uzanan gereğinden uzun sürmüş bir aşk ve otuzlu yaşlarda zamanın acımasız hızını ayarlayamamak da iki kitap arasındaki uzaklığın nedenleri olabilir... Bu geri çekiliş birçok arkadaşımızda da var aslında. Bir sinizm... Ancak bugün böyle bir noktada bunun doğru olduğunu düşünmüyorum. Çünkü bu cangılda bir yazarın "zorunlu" ikinci görevi de Ergin Yıldızoğlu'nun *Yaşasın Modernist Refleks*'te yazdığı gibi yazdıklarını yayınlatmayı –ve tanıtmayı– amaçlamasıdır. Bu hoş olmayan bir gerçeklik ama bir gerçekliktir.

✪ *Yeni kitabınız "Kadın ve Boğa"daki öykülerin tümünde yoğun bir ayrıntı bombardımanı var. Ama yine de tüm bu anlatılanlar tek bir "an"a birikebiliyor: Bir genç kızın bekâretinin bozulmasına, bir intihara, bir trafik kazasına, polislerin çaldığı bir kapıya... Kitabı bir solukta okurken günlük yaşamımızda belki de hiç farkında olmadan sıyırıp geçtiğimiz anları da soğuk bir düş gibi anımsıyoruz...*

– Biraz zor yazan bir yazar olduğumu belirtmeliyim. Her yazdığım öykünün diğerinden farklı ve en az onun kadar beğeni toplamasını isteyerek yazıyorum. Bu da konuları aslında çok zor beğenmeyi beraberinde getiriyor. Sırdan gibi gözüküyor ancak ben Marquez'in sözünü hep anımsayarak yazıyorum. Bir yazar yaşamın en uçlarında dolaşmalıdır... Öykü kahramanlarım sıradan olarak başladıkları yaşamlarını hep olağanüstü bir olayla olağanüstüleşerek bitirirler. Biz de rutin olarak sürdürdüğümüz günlük yaşamımızda birçok kez, fakında olmadan, yaşamın kıyısına ya da ucuna gidip gelmez miyiz? Kırmızı ışıkta karşıdan karşıya geçmeye çalışırız ve bir araç sıyırır pantolonumuzun paçalarını, tanımadığımız bir sürücünün frene basma yeteneğine bırakmışızdır hayatımızı ya da geçmişimizden gelen bir olayın istemediğimiz sonuçları şimdi çıkar karşımıza, yaşamımızda aşmamız gereken bir nokta o gün gelir çatar; aşarız veya aşamayız v.s. *Üçlü Kavşak* yayınlandığında Edebiyat Dostları'nda Osmat Çutsay "Ahmet Yıldız tanrıları anlatıyor" diye yazmıştı. Bu bir yazarın kahramanlarıyla kurduğu sıcak ilişki bir yerde. Lirik-epik bir dil kullandığım da bir gerçek. Bu benim tercihim. Kahramanlarımla kendim ve okurlarım arasında kurabileceğim ilişkiyi böyle saptadım. Sıradan yaşamları sıradışı yaşamlar haline getirebilmek. Belki de bütün büyük yazarlar bunu gerçekleştirerek başarılı oldular... Bu sanatsal olmayan bir dil ile sanatsal olan bir dil ayrımını kavrayıp ikinciyi başarabilmekten geçiyor bir yerde. Zaaflar ve zavallılıklar, cesaret ve korkularımız, hayvani ve insani yanımız, bütün bunları her insan barındırıyor içinde. Bunlardan söz etmeyen bir yazar bir kahramanı nasıl oluşturabilir. Eğretileme ve tanımlamalarda sözcükleri kullanırken başvurduğum çoğunlukla özensizlik olarak algılanan özen hep bunun için. Dilime egemen olan diğer bir özellik şiddet ise özel olarak dikkat ettiğim bir şey. Çünkü ülkemiz, günlük yaşamımızın her alanında, kişisel yaşamlarımızın, diyaloglarımızın, ikili ilişkilerimizin her dakikasında şiddetin yaşandığı bir ülke. Böyle bir ülkenin yazarının kadınsı, bayıltıcı bir duyarlılık içinde yazması bana çok garip geliyor. Ben bunu tercih etmiyorum.

✪ *Hep daha iyi bir yaşam umudu sezdim "Kadın ve Boğa"yı okurken. Birçoklarının "çocukluk" dediği büyük değişimlerin peşinde koşan büyük yürekli insanlar... Henüz her şey bitmedi değil mi?*

– Her gün kalktığımızda milyarlarca insanın düşlediği tek şey daha iyi bir yaşam ve bunun için yapması gerekenlerdir. Bir yazarın bu duygudan uzak kalması düşünülemez elbette. Ancak *Kadın ve Boğa*'da böyle bir bilinçli tavrımın olduğunu hiç düşünmedim. Sizin *Kadın ve Boğa*'yı böyle

kavrayışınız karşısında kendi yazdıklarımı bir kez daha okumayı düşünüyorum.

Bir şeylerin bittiği düşüncesini nereden çıkarıyorsunuz? İnsanlığın dinden ve gerçekte insan doğasına aykırı sınıflı toplumların baskısından kurtulma mücadelesinin bilimsel olarak ortaya çıkmasının tarihi ne ki? İki yüz yıl kadar öncesi. İnsanlık tarihinde küçücük bir nokta gibi. Bu küçücük noktada, Paris Komünü, Ekim Devrimi, Dünya savaşları, Asya, Latin Amerika devrimleri, iç kavgalar vs. binlerce zengin deneyim geçirildi üstelik. Hele insan olan yanımız, yani sanatsal edimlerimiz sürdükçe umutsuz olmak olası mı?

✪ *Kitaptaki cinsel izlekler dikkati çekiyor. Cinsiyetlerin bir rant haline getirildiği Türk edebiyatında bu riski göze alanlardan birisiniz. Nasıl bakıyorsunuz cinselliğe?*

– Bir rant olarak değil elbette. Bütün yaşamımızı kavrayan, bizi yöneten, korkutan, zevk veren, mutlu eden en önemli yanımıza eğilmemek olanaksız. Hep bu gizemli yanımızı, tutsak yanımızı merak etmişimdir. *Bir Genç Kızın Bakireliğinin Son Yarım Saati*'nde dünyada milyarlarca kadının mutlaka heyecan ve korkuyla yaşadığı o anı yazmak gerekiyordu... Sevişmenin, iki cins için bir alt etme, üstte olma savaşı olduğunu düşünüyorum. Böylece bu eylemin gizli bir şiddeti içerdiği görülür. *Bir Genç Kızın Bakireliğinin Son Yarım Saati*'nde bunu araştırmaya, *Kadın ve Boğa*'da ise doğa ve onun bir parçası olan bizlerin cinselliğini anlamaya çalıştım. Hepsi bu yoksa Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı*'da satış kaygılarını giderme amacıyla örnek aldığı Ahmet Altan'ın yapıtlarındaki cinsellik izleği gibi değil.

✪ *Sadece öyküler değil; Türkiye Edebiyatı Eşkiyasını Arıyor, Türkiye Edebiyatı Çöl Oluyor gibi bence çok önemli yazılar da yazdınız. Yeterince tartışıldı mı bu yazılar?*

– Türkiye edebiyatının sorunlu olduğu bir gerçek. Çünkü Althusser'in dediği gibi edebiyat bizi gerçek insan yapan en önemli sanat dalı. Sözcüklerle iletişim kuruyor, sözcüklerle anlatıyor ve düşünüyor, düşündürtüyorsunuz. Optik algılanabilen sanatların, işitsel olarak algılanan sanatların dışında edebiyat işitme, koklama, dokunma, görme gibi duyumlara da seslenen bir sanat dalı. Okuyucunun doğrudan duyu organlarına yönelebiliyor. Bu da bir dil işçiliğini, sanatsal bir dili gerektiriyor. Böylece edebiyatın büyük ve önemli bir eğitim işi olduğunu kavrayabiliriz. Bu eğitim ülkemizde var mı? Pastolazzi'nin en önemli eğitim kuramı okumak üzerinedir. Yanılmıyorsam eğer bir öğrenciyi eğitiminin bitirdiği sürede iyi bir kitap okuru olarak yetiştirememişsek o eğitimin % 50'sini gerçekleştirememişiz demektir, gibi bir tümce söylemişti. Bu bizde geçerli mi? Biz edebiyata nereden başlıyoruz? Ya amcamız edebiyat öğretmenidir, kitaplığına tesadüfen girmişiz, ya babamız edebiyat okurudur, ya siyasal derneklerde politik kitaplar dayatmasıyla edebiyata geçmişizdir filan. Yani edebiyatçı –okur ve yazar– olma yöntemimiz biraz karabalta değil mi? Bu yazılar, buna benzer, edebiyatımızın yaşamsal konularına değiniyordu. Toplum olarak kendimiz hakkındaki gerçekleri kabul etmeye ve buna göre tepki göstermeye ne kadar alışkınsak bu yazılar da o kadar ilgi gördü!

✪ *Bu soruları yanıtladınız. Şimdi ne yapacaksınız? Dergiyi hazırlamaya mı gideceksiniz? Kitap okumaya mı, yoksa yeni bir öykü yazmaya mı başlayacaksınız? İsterseniz gelin kahveye gidip birer çay içelim.*

– Kahveye gidelim.

KUVVET YURDAKUL

AYTEN MUTLU:

Çocuk Ve Akşam'daki biçimsel farklılık, şiirde dil, anlam ve biçim üçlemesi bağlamında yapmaya çalıştığım arayışlardan kaynaklandı.

Çocuk ve Akşam/Şiir

✪ *Sevgili Ayten, şiirine yakından bakmış biri olarak, Çocuk Ve Akşam'ın seni nerelere taşıdığını biliyorum. Örneğin 'zaman'la uğraşıyorsun; hem doğaya hem ev içlerine uzanan kelimelerin var. Dizelerin: "yerle gök arasında küçücük evler/ mırıldanan odalar, aralık pencereler/ kap kacak, sandalyeler, yorgun bir masa/ küçük alışkanlıklar, yıpranmış tatlar/ bir avuç toz, bir ikindi gölgesi/ köşe minderine kurulmuş zaman" ya da, "ah, geç kaldım yağmuru öğrenmeye" ... Zaman'ı, irademizin dışında geçip gideni söylüyorsun; "adımızı güzelliğe sora sora gidelim" diyerek, insan yaşantısının ve hayatın "niteliği"ni de imliyorsun. Sorguluyorsun da. Kitabın hemen hemen tamamında kendini açıyor bu.*

– İnsan, hem dışındaki dünya tarafından, hem de kendi iç dünyasına doğduğu andan itibaren yapılan müdahale ve yönlendirmelerin çemberiyle sarmalanmış, kuşatılmış olarak var. Bir kaousun ezici karmaşıklığında, neredeyse "*başını taştan taşa vuran avare su*" gibi kendine ulaşabilmek için çırpınıp duruyor. Kendine doğru yürümeye çalıştığı o uzun yolda ayağını sürçtüren engeller, zaman zaman aşılması güç engebelere dönüşebiliyor. İlişkiler, bağlılıklar, sevgiler... hatta nesneler... Ev içleri... ev dışları... Bağımsızlığı ararken bağımlılıklarımızın gölgesinde kendi gölgemizi yitiriyoruz. Ama diyelim ki, kendimize rağmen kendimiz olmaya yaklaşıyoruz. İşte tam burada karşımıza acımasız bir Tiran dikiliveriyor. Zaman. Hoyrat ve çılgın. Sevgili ve düşman. Onunla başa çıkmak ne mümkün! Onunla boğuşarak ufka varmak ne mümkün! Bir an geliyor, bakıyoruz sırılsıklam olmuşuz. Ama yağmuru bile öğrenemeden. Alışkanlıkların dışına çıkamadan ezbere yaşanan hayatlar, sürekli geçip giden ve asla geri gelmeyen zaman. Hemen hemen bütün anlarımıza egemen olan trajik bir çelişki. Yitirme korkusu ve derinde saklı olan gecikme, yetişememe duygusu. Ve yine de yaşıyor olmanın o ezici tadı. Anlarda saklı olan o acı ve sevinç... Bir ikilemin tutsak kıldığı bilinç... Ne yapmalı? İşte belki de soru bu. Peki, yanıt? Zincirlerimizi sevemeyiz elbette. Ama onlarla birlikte yaşamak zorunda olduğumuzu bilmemiz, onları sorgulamayacağız anlamını taşımaz. Zamana ve hayata soru sorabiliriz. Ve ben inanıyorum ki usun ve yüreğin buluştuğu noktada sorulan her sorunun yanıtı, bence hayatında ölümün de amacı olan güzellik kav-

ramında saklı. Zaten şiir de bir anlamda güzelliğe, yani sonsuz olana varan yolu ararken, soru sormak değil mi?

✪ Çocuk Ve Akşam*'da,* Kül İzi *ve* Denize Doğru*'nun izlerini, seslerini buluyorum yer yer. Ne dersin? Ya da şöyle diyeyim;* Dayan Ey Sevdam *(1984)* Vaktolur *(1986) yan yana duran iki kitap.* Seni Özledim *(1990) ayrı bir yerde duruyor.* Kül İzi *(1993) ve* Denize Doğru *(1994) ise,* Çocuk Ve Akşam*'la (1999) hem buluşup hem de ayrılan bir kitap. Hem kavuşmanın tadını hem ayrılığın acısını –ki acı da bir tattır elbette– nasıl yan yana getirirsin, getirdin?*

– Doğru bir saptama bu. İlk iki kitabım 80'li yılların başlarında yayımlandı ama 70'li yıllardaki çizgiye yakın duran şiirler içeriyordu. Şiir anlamında kendi adıma kayıp olarak nitelendirdiğim, kişisel anlamda, şiirin neliği hakkında kafa yoracak zamanı yeterince üretme şansını yakalayamadığım o 70'li yılların ardından, bir geri dönüşün, bir arayışın, bir hesaplaşmanın şiirlerini içerir bu ilk kitaplar.

Seni Özledim ise 80'li yılların ikinci yarısında aktif olarak içinde yer aldığım bir *kadın hareketinin* izlerini taşır yer yer. Bu ilk üç kitabı ben Ayten Mutlu şiirinin hazırlık aşaması olarak değerlendiriyorum.

Kül İzi ve *Denize Doğru* ise Ayten Mutlu şiirinin yatağını derinleştirme sürecine girişidir. Senin de belirttiğin gibi, bu iki kitabın *Çocuk Ve Akşam'*la buluşma noktası bu süreçtir. Ayrışma noktalarına gelince; şiir, boyutlarını durmadan genişletmek, kendini geliştirmek durumunda olmalıdır. Bunu başaramadığını hissediyorsa bir şair, şiirini daha fazla yormadan çekilmelidir bence.

Sorunun diğer yanına geçersek; hayat, doğumla ölüm arasındaki o kısacık zaman parçası, yaşayana acıyı da sevinci de aynı kadehte sunar. Yaşama dudaklarını değdirdiğin andan itibaren ikisini de yudumlamak zorundasındır. Ben bunu yaşayarak gördüm. Yaşamdan kopuk olan şiire inanmadım hiç. Bana göre şiir, hayatın orta yerinde akmalı. Onun kalp vuruşlarını okura duyurmalı. Bunun için yazılmalı. Belki de bu nedenle şiirimde acı ve sevinç iç içe. Yaşamda olduğu gibi... Tam burada *Kül İzi'*nden bir şiir geldi aklıma. Yanılmıyorsam şöyleydi; *"hüzün ikizidir aşkın/ birlikte otururlar yol ortasında/ ah serkeş güzelliği elmas sevişmelerin/ çağırmasın beni artık çılgın krallığına/ diş izi çoğaldıkça bitiyor elma/ kayalık dalgalarınla dinle beni/ deniz çıplak uzanır tuzun beyazlığına/ sen kendi düşlerinden asıldın mı hiç/ hadi durma/ yeni bir çığlık öğret yanıtlarına/ hüzün derindeki izidir aşkın/ birlikte susarlar yol ayrımında."*

✪ Çocuk Ve Akşam*'da tematik bir bütünlük görülüyor. Biçim olarak da önceki şiirlerinden, kitaplarından farklı.*

– Evet Leylâ, böyle olsun istedim. Bundan sonraki kitaplarımda da tematik bütünlüğü gerçekleştirmek istiyorum. Yayıma hazır olan, *Yitik Anlam Peşinde* ve *Çiy Taneleri* adını verdiğim iki dosyada da aynı bütünlüğü gözettim. Gerek biçim, gerekse biçem açısından. Bunun kitaba farklı bir boyut eklediğine inanıyorum. Tematik bir bütünlüğün şiire sağladığı olanaklar var. Ben arayışlarımda, bu kaygı güdüldüğünde, bir konu bağlamında bir rengin çeşitli nüanslarının şiire yansıtılabildiğini, içrek yapıda en yakıcı derinlerden en uçucu köpüklere, sıçramalara olanak bulunabildiğini gördüm. *Çocuk Ve Akşam'*daki biçimsel farklılık, şiirde dil, anlam ve biçim üçlemesi bağlamında yapmaya çalıştığım arayışlardan kaynaklandı.

✪ *Düzyazı şiirlerin var. Ki kitabın zenginleşmesine olanak vermiş.*

– Biraz önce sözünü ettiğim arayışlar, bana her şiirin kendi biçimini kendisinin belirlediğini gösterdi. Bu düzyazı şiirleri klasik şiir formunda yazamazdım. İçeriğin, şiirdeki biçimde çok önemli etkisi olduğuna ve biçimin şiirin bir anlamda ruhu olduğuna inanıyorum. Ve her şiirin kendine özgü bir ruhu olması gerektiğine. Bunun kimyası nedir bilmiyorum ama, şiir hemen her şeyi kendi belirliyormuş ve kendini yazdırmak için şairi bir araç olarak kullanıyormuş gibi geliyor bana.

✪ *"Çağıran bir şeyler var, durgun esintilerle inen akşamı bölüveren ipince bir yağmurun ıslaklığında" diye başlayıp uzayan "Sudaki Ateş", yalnızca düzyazı bir şiir değil. Deneysel bir çalışmaya da sokmuş seni.*

– Bu kitapta yer alan "Sudaki Ateş" ve "Şiirin Yakıcı Kumlarında" adını taşıyan düzyazı şiirler, biraz önce sözünü ettiğim *Yitik Anlam Peşinde* adını verdiğim dosyanın hazırlayıcısı oldu bir anlamda. Belirttiğin türde bir çalışmaya olanak hazırladılar. Saptamanı bu anlamda hayranlıkla karşılıyorum, çünkü, seninle daha önce hiç sözünü etmediğimiz ve nasıl bir yazı türü olduğuna karar vermekte güçlük çektiğim bu dosyadaki yazılar (belki de şiirler) tam anlamıyla deneysel bir çalışmanın ürünüdür.

✪ *"Rüzgâr" şiirini bu söyleşinin sonuna alabilir miyiz?*

– Bu şiiri sevdiğini biliyorum ve bu beni mutlu ediyor. Duyarlıklarımızın buluşması bende her zaman sevinç yaratmıştır. İstersen gel birlikte okuyalım:

– *"Kadın kum tanesinden bile küçüktü/ Daha küçüktü deniz kadındaki acıdan// Esip duruyordu o eski rüzgâr/ Denize ve Samanyolu'na aldırmadan// Ve kadın yürüyordu çıplak anılarıyla/ Kumlara ve yıldızlara basmadan."*

LEYLÂ ŞAHİN

Can Yücel

MEKÂNIM DATÇA OLSUN

Şiir/Bulut Yayınları

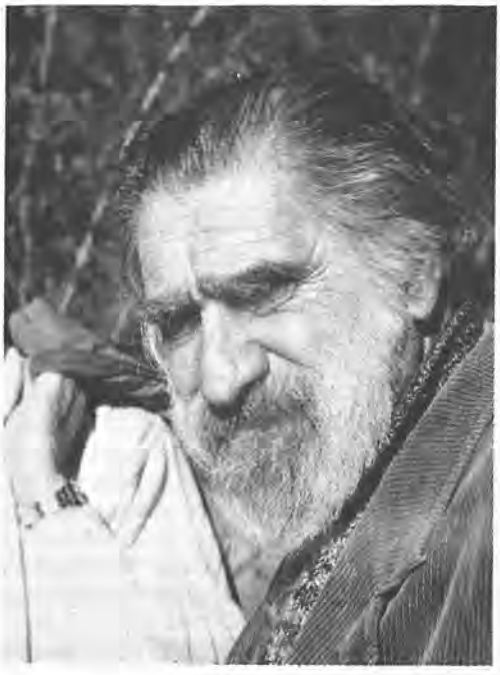

Ben Şimdi Nasıl Çıkarım İnsan Yüzüne?

Can Yücel zor bir şair. Düzeltiyorum: Hakkında yazılması zor bir şair. Hazmı kolay, tadı berrak, kokusu ve tortusu bol, 'çok bi çocuk' oluşundan geliyor zorluğu. Mizahi şiir gibi ne idüğü belirsiz sınıflamalar içinde barınabilirliğinden belki de...

Adının önüne ya da ardına yerleştirilen sıfatlar ne kadar tanımlıyorsa şiirini, hakkında yazılanlar da o kerte kuşatıcı, aslında. İltifat kabul etmeyen bir yanı var. Dahası iltifata gerek duymayan...

Okun gideceği yönün tek olmasından sıkılan bir okçu gibi yine de. Bu sebeple olsa gerek, kimileyin gitmek kadar kalmanın, batmak kadar batırmanın, bilmek kadar bildirmenin ocağını körüklüyor. Her türlü yakıştırma / yapıştırma kimliklere rağmen kendi olmanın fenerini yakıp gerekliliğini parlatarak...

Hem aykırı hem de ayrıksı bir duruşu var Can Yücel'in. Doğrucu Davut... Deli Dumrul... Dünyanın gizli sahibi, sanki. Göte göt diyecek kadar samimi, "*Sabahları açıklarda bulurlardı leşimi/ Öyle sıcaktı ki çöpçülerin elleri/ Çöpçülerin elleriyle okşardım seni/ Yalnızlığım benim süpürge saçlım/ Ne kadar kötü kokarsak o kadar iyi*" diyecek kadar lirik.

Bu çerçevede başkaldırıyı "kuşun su içerken başını kaldırıp göğe bakmasıdır" şeklinde yorumlaması, derin Türkiye analizleri yapanlar için şaşırtıcı olsa da, Yücel'in ciddiyeti nasıl yorumladığını bilenler için doğaldır (Hemen genç şairlerin kulağına fısıldayalım: "bir şiiri düzüp de, ertesi gün doğurtacağınızı sanmayın").

Mekânım Datça Olsun, epeydir çizmeye çalıştığım portreyi tamamlar nitelikte. Mevlâna gibi söyleyip yazdırttığı *Hıdrellez* başta olmak üzere, her bir şiiri argonun serin sularında kulaç katıp tenini göndermelerde kurutmakla meşgul. Oyun ise elini bırakmadığı –neredeyse– tek şey. Aklın alayda ne kerte sivri, irkiltici ve etkili olduğu seziliyor bir kez daha.

"*Güneşi fethedeceğine/ Güneşe teslim ol!/ Bak, o iki çocuk da öyle yapmış!/ Marsık gibi bedenleri/ Kıçlarında kara bir don/ salatalık yiyorlar otobüste ayakta,/ Güneşin çocukları.../ Rüzgâr desen o da öyle,/ Güneş güneş esiyor.../ Kuran kursu değil bu, Güneş Kursu!*" (Güneş Kursu)

Mekânım Datça Olsun, yüksek sesle okumaya elverişli şiirlerle dolu. İmge düzeni de keza öyle: Aynı ırmağın kollarında gidip gidip geliyor. Farklılıkta aynılığı bulmak için... Sıkıştırılmışlara yaşamı özetlemek için...

"*Mum çiçekleri/ Üç günlük ömürleri ya var ya yok/ Ama şânımla/ O kadarcık yaşamak da/ Yeter adam olana...*" (Açtı mıydı)

Tıpkı Salâh Birsel gibi şiirde kendi sözlüğünü oluşturmuş ender şairlerden Yücel. Konuşma dilinden uzak sözcükleri şiirde kullandığı yorumuna gidilmemeli elbette. Yücel, sözcüklerin çağrışım güçlerinden ve tınılarından yararlanarak bir bileşime, ritme ulaşıyor.

"*Ölüm bir sarmaşık/ Gövdemi sarmalıyor,/ Üst dallara tırmanıyor usum,/ Uslan Ey Dil Uslan Artık/ İhtiyar Olmaktasın/ Şarkısını mırıldanarak/ Usul/ Usul!*" (Bir Daldan Bir Dala)

Başta da belirttiğim gibi zor bir şair Can Yücel. Eni konu anladığını sandığın anda avucunun içinden kaçıp gitmesi, tam keyifle okumaya eğilmişken omzundan tutup silkelemesi, muhakkak ki bu iddianın kanıtı değil. Şiiri, laf ebeliği yapmaya bunca müsait iken hakkında yazı yazmaya yeltenenlerin –benim gibi– aynı coğrafyada çember çevirmeleri de öyle... Açıkçası sezdiğim bir şey bu.

Bildiğim ise "Ne kadar yalansız yaşarsak o kadar iyi".

MURAT BATMANKAYA

Karin Karakaşlı

BAŞKA DİLLERİN ŞARKISI

Öykü/Varlık Yayınları

"Günlük yaşamın sularında sıkıntılar gizlidir. O akıntının ne zaman ortaya çıkacağı belli olmaz. Hazırlıksız yakalanır insan ve hazırlıksız yakalandığı her şeyde olduğu gibi rollerinden, maskelerinden sıyrılıp çırılçıplak kalır. Bunlar, yaşamın kırılma noktalarında kendileriyle yüzleşenlerin öyküsü. Başka dillerin şarkılarını anlayanların öyküsü. İşte anlattıkları, söze sığdığı kadarıyla..."

Böyle yazıyor Karin Karakaşlı'nın, *Başka Dillerin Şarkısı* adlı öykü kitabının arka kapağında.

Karin Karakaşlı 1972 İstanbul doğumlu. Boğaziçi Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü mezunu. 1996 yılında Gençlik Kitabevi'nin düzenlemiş olduğu öykü yarışmasında birincilik kazandı. Ardından *Ay Denizle Buluşunca* adlı çocuk romanı Bu Yayınevi tarafından basıldı. 1998 yılında öykü dalında Yaşar Nabi Nayır Gençlik Ödülü'nü kazandı. Otuz öykünün yer aldığı *Başka Dillerin Şarkısı* Varlık Yayınları tarafından geçtiğimiz aylarda yayınlandı.

Başka Dillerin Şarkısı'na gelince; her şarkının bir dili olsa gerek. *Başka Dillerin Şarkısı*'ndaki otuz öykü de Karin Karakaşlı'nın, kendi şarkılarının dili. Öykülerin geneline yayılan hüzün yazarın bir anlamda hayata bakışını yansıtıyor. Satırların yansıttığı hüzün bütün bitimlerde soluksuz bir susuşla son buluyor.

İki bölümden oluşan kitabın ilk bölümü olan "Büyüyünce ne olacaksın" 1991-1995 yılları arasında yazılmış on iki öyküden oluşuyor. İkinci bölüm olan "Çok az pek fazla"da ise 1996-1998 yılları arasında yazılmış on sekiz öykü yer alıyor.

Her öykünün başına çeşitli yazar ve şairlerden epigraflar alınmış. Oktay Akbal, Attilâ İlhan, Turgut Uyar, Cemal Süreya, Behçet Aysan gibi sanatçılardan alıntılanan epigraflar öykü içerikleriyle de bütünlük oluşturuyor. Ayrıca epigrafların öykü içeriğini güçlendirmesi amacıyla kullanıldığı da söylenebilir.

İlk bölümdeki öyküler ayrı ayrı okunabildiği gibi uzun bir öykü olarak da ele alınabilir. 'Sen, Vapurlar ve Sis' birinci bölümün ilk öyküsü. Bir vapur yolculuğuyla netleşip sise yenik düşen buruk bir öykü. Sisle birlikte yitip giden sevgiliye bir gönderme belki de... Vapur ve deniz ilk bölüm öykülerinin hemen hepsinde yer alıyor. Birinci bölüm öykülerinde geçen 'sen' teması ikinci bölümde, o sıklıkta olmasa da satır aralarında çıkıyor karşımıza. İkinci bölümde birinci bölüme oranla bir devinim söz konusu. 'Rastlantılar Üçlemesi', 'An Meselesi', 'Çok Uzak Fazla Yakın' öyküleri kendi içlerinde birbirine bağlı kurgulanmış öykülerden oluşuyor.

'Çöp Kadın'da çağdaş insanın yaşadığı yabancılaşma öyküye eksen oluyor. Son dönemlerde sık rastladığımız topladığı çöp yığınlarının arasından itfaiye ekiplerince zorla koparılan, ya da çöp yığınlarının arasında ölü bulunan insanlar, öyküde bir kadın karakteriyle özdeşleşiyor. Öykü kahramanı Kumru'ya yönelik tıbbi tanılar, içinde bulunduğu durumu tanımlarken, Kumru'nun geçmişe yolculuğuyla da çözülmeler aktarılıyor. "Hiçbir şey yapmayın. Yaptınız zaten yapacağınızı. Aynalara, vitrin camlarına küs geçen onca yılın sonunda turuncu saçlarıma 'rağmen' beni beğenen ilk erkeğe âşık oldum. Karı kız halletmek için kendisine 'ressam' diye kılıf biçen akademisyenli bir serseriydi..."

'Son Bir Bahar'da ise huzurevinde yaşayan; 6-7 Eylül, Varlık Vergisi olaylarını da yaşamış Ermeni bir ressamı tanıyoruz. Karin Karakaşlı bu öyküde, geçmiş yıllarda yaşanmış birtakım acı olayları, o yıllarda toplumsal yapıdaki değişmeyi başarıyla yansıtıyor. Öykünün kahramanı Krikor Mirkoyan adında bir ressamdır. Ömrünün geri kalan kısmını bir hastane odasında anılarından ve hayalinden tuvale aktarmaya çalıştığı resimlerle oynaşarak geçirmektedir. Varlık Vergisi şoku onları ailecek bir fakirliğin ortasına atmakla kalmamış, aile de darmadağın olmuştur. "Varlık Vergisi'nin arkasına saklanmak korkaklık olur. Evet, geldi o vergi. Geldiği gibi de kalmadı. 150 bin takdir olunmuş. Ne konak kaldı geriye, ne han. Daha da fecisi mesut aile tablom pul pul döküldü."

'Aynı' adlı öykü de 'Son Bir Bahar'ın devamı. Öykü, Krikor Mirkoyan'la söyleşi yapan gazeteci kızın ağzından yazılmış bu kez. Karakaşlı, burada da günümüz basınının Ermeni toplumuna bakışına eleştiri getiriyor. Basının birtakım klişe soru ve yorumlarla Ermenileri değerlendiren yaklaşımını satır aralarında vurguluyor. "İstanbul'un azalmakta olan kültür zenginliğini vurgulayacak 'Mozayiğin son parçalarından' diye bir manşet atacaktım. Yazının bir yerlerinde mutlaka hoşgörü ve etnik çeşitlilik kalıpları geçecekti. Kendime saygıdan, mesleğime inançtan zaten eser kalmamıştı, beyin uğultuları eşliğinde en dibe vurmanın peşindeydim. Hani utanmasam yazıyı hazırlarken görüşmenin kayıt bandını bile dinlemeyecektim."

Başta da dediğim gibi *Başka Dillerin Şarkısı* Karin Karakaşlı'nın kendi şarkılarının dili. Eminim bu dil kimseye yabancı gelmeyecektir. Okuyup bitirdiğinizde bir tını bırakacaktık kulaklarınızda.

JAKLİN ÇELİK

Devrim Dirlikyapan

KARLA GELEN

Şiir/Bilgi Yayınevi

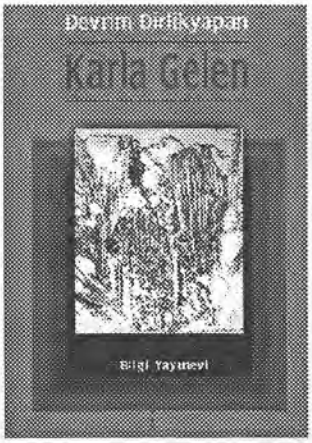

"*Akşamdan kalma yabancı*" bir çocukla karşılaştım bir tren istasyonunda. 1974 doğumlu, şiirin bahçesinde yaprak besleyen, yıldız toplayan bir çırak idi! "*Sudan sebepten*" aşk olmuş, hep o aradığı aziz bir imgenin peşine düşmüştü. "*İflah olmaz bir gar tiryakisi*" olmasından belliydi iyi şiirler yazdığı, yazacağı... Yağmur kadar yalnız biriydi... Yazdan kalma bir yağmur sesiydi şiirleri!..

"*Su artık bir sözcük değildir çünkü/ bir bulutun içkanama geçirdiği yerde*"

Dünyadaki her şey yaralıyordu bu genç adamı! Kendine göre "*şehir maketleri*" yapıyor, "*düş kırıklığı*" koleksiyonunu geniş tutuyor, kendine hep "*kar sıcağı*" sorular soruyor, sürekli evine "*vatansız dönüyordu*"!.. Onda da benim gibi bir şehir korkusu mu vardı? Oysa bu genç adam, şehirle hesaplaşmasını iyi biliyor, aynı şehirde sürekli kalmaktan müthiş sıkılıyordu. Ve yine biliyordu ki, şehirde sadece kendisi değil, "*kalın duvarlar*" da durmadan daralıyordu, kadınlar da durmadan sıkılıyordu, aşklar da... Genç adam, hayatta "*yok olan ne varsa*" onları özlüyor ve kalbine yatırıyordu. İstese acayip, derin öyküler yazacaktı. Ama o ısrarla en ağır cezayı seçiyor, şiire koşuyordu! *Amado* gibiydi, "*İnsanın anayurdu çocukluğuydu*"! *Ülkü Tamer* gibiydi; ağzından gül akıyordu. *Cemal Süreya* gibiydi, kovboylar da bilgisayar kullanmayı bilirler ama hiç sevmezlerdi!..

Bir yanlışlık olmuştu: bu çocuk, "*büyüyordu*"! Artık genç bir adamdı! Dağın cesedini, çiçeğin cesedini, taş plakların cesedini, yalnızlığın cesedini, aşkların cesedini, bütün hikâyelerin cesedini görüyor ve onları sade bir törenle kalbine gömüyordu!

"*artık çıkalım şu evden İbrahim/ çıkaralım tüm şarkıları cebimizden/ kimbilir, bu akşam belki birkaç/ İbrahim daha düşer gökten*"...

Günlük söylemin dışına kaçıp, daha derinlikli yerlerde boğulmanın zamanı gelmişti artık! Pan Flüt üflüyordu sokak melekleri... Elmadan şarap sızıyordu, incirden hayat fışkırıyordu, bir suç vardı ki, herkes bu suçu işlemekten çok korkuyordu! Hiç tanımadığınız "*bir balıkçının oltasındaydınız*"... İşte her şey sanki yeni başlıyordu!..

Evet, genç bir şairden, *Devrim Dirlikyapan'*dan söz ediyorum. "*Gitarıyla gömülmek isteyen*", "*solo acılar komasında*" hayata gülümseyerek bakan bu çingene çocuğunu, bu rock çocuğunu, bu sıkıntılar gecesi çocuğunu anlamaya çalışıyorum. *Karla Gelen* adlı kitabını okuyorum. Evet, yazdığı şiirlerle şaşkınlık yarattığı doğru, hayalleriyle üşüdüğümüz gerçek!..

Elbette görmüştür "*ayın şarampole yuvarlanışını*"!..

Elbette ezberlemiştir "*korkunun ve gürültünün bütün çeşitlerini*"!..

Genç bir şairden söz etmeye çalışıyorum. İnanılmaz bir lirizm ve şiir aşkı ve tabii ki bir de sımsıcak bir yüreği var, *Devrim Dirlikyapan'*ın! Şiiri biliyor, şiir onu seviyor, meleklerle birlikte yazıyor şiirlerini... Sanki bütün şiirlerini yağmurun sesine göre ayarlamış, ince bir ıslıkla yazıyor!.. Bir zencinin sıkıntısı var bu kitapta!.. *Devrim Dirlikyapan* adlı bu düş çocuğunun, bu genç şairin *Karla Gelen* adlı şiir kitabı geçen yıl *Cemal Süreya* Şiir Ödülü'nü kazandı. Ben de bir şair daha kazandım! Onun "*Treni öldü*" mü bilemiyorum ama şiirleri Mireille Mathieu şarkıları kadar buğulu!.. Asıl şiir - asıl yolculuklar, genç şairlerle başlıyor, bu genç şairlerden biriyle tanışmaya var mısınız?..

ENGİN TURGUT

SENNUR SEZER

KİRLENMİŞ KÂĞITLAR

(Çıkıyor)

VARLIK / ŞİİR

AHMET ÖZER:

Şiir, yaşanana farklı bir duyarlıkla bakmayı öğretiyorsa görevini yerine getiriyor demektir. Dizelerden kurulu bir dünyanın, yaşadığımız dünyayı daha anlamlı kılması ise şairin önemini belirlemeye yeter.

Aşkın Taçyaprağı/Şiir/Bilgi Yay.

✪ Aşkın Taçyaprağı *adlı şiir kitabınızla 1988 Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü'nü aldınız. Bir edebiyat adamı olan Cevdet Kudret'in edebiyat alanındaki çok yönlü emeğinin, kendi yaşamınızla örtüşen bir yanı olduğunu söyleyebilir miyiz?*

– Sevgili Cevat Çapan, bana değer bulunan bu ödülün seçici kurul üyesi olarak İstanbul'da ödül töreninde yaptığı konuşmada, benim için, "Cevdet Kudret'in çalışkan bir öğrencisi" nitemini kullanmıştı. Doğrusu bu söz beni çok etkilemişti. Cevdet Kudret'le öğretmen-öğrenci konumunda bulunmak erdemine varamadım. Ancak yazdıkları, yayımladıkları, bizim gibi edebiyata ömrünü veren insanlar için son derece önemli birer kaynak olmuştur. Tören günü bu saygın edebiyatçının eşi İhsan Kudret Hanımefendi'yle konuşmamız sırasında vurguladığım gibi, Cevdet Kudret'in yaşamında kendine ayırdığı tek bir günün olduğunu sanmıyorum. O, hep başkalarına bir şeyler vermek için yaşadı. Yaşadığı dünyayı daha güzel kılmak için gecesini gündüzüne kattı. Cumhuriyetin idealist kuşağından biri olarak hukuk öğrenimi görmesine karşın, dille uğraşmayı, edebiyat alanında, kültür alanında ürün vermeyi, ülkesinin insanına daha uygar bir ortam hazırlama adına önemsedi. Binlerce insan, onun yapıtlarıyla yetişti. Yedi Meşaleciler'den biri olarak şairliğinin büyülü atmosferini bile yazarlığına özsuyu yaptı.

Burada kendimi bu saygın insanların ancak bir hayranı olarak değerlendirmek isterim. 30 yılı aşkın bir süreçte Türk dili dersleri veren, bunca yıl öğretmenliğin gerektirdiği çabanın içinde olan, sanat ve kültürün esintisiyle binlerce sayfa yazı yazan, 14 yıl bir kültür-sanat dergisini yöneten, yayımlanan ve yayımlanacaklarla 20 kitabın üstünde bir birikime imza atan, özellikle şiiri yaşamının ayrılmaz bir parçası olarak benimseyen bir insan olarak kendimi bu saygın adlar zincirine bir yerden eklenmiş duyumsuyorum: bu onur da bana yetiyor. Özetle söylemek gerekirse, bu güzel insanların çalışkanlığı, üretkenliği, yurtseverliği, emek yoğunluğu bana çalışma gücü veriyor. Yararlı olabileceğim herkese, her alana; bilgim ve yeteneğim doğrultusunda el vermeyi, bu dünyaya gelmemin bir bedeli olarak görüyorum.

✪ *1993 Yunus Nadi Ödülü'nü aldığınız* Aşklar Yedeğinde Ömrümüzün *adlı kitabınızın yayımlanmasından beş yıl sonra, yeni bir kitapla,* Aşkın Taçyaprağı*'yla buluştunuz okurla. İki kitap arasında geçtiğiniz yolu, son şiir kitabınızda gündeminize aldığınız izleklerin ışığında nasıl değerlendirmek istersiniz?*

– *Aşklar Yedeğinde Ömrümüzün* adlı kitabımda sevgiler de var, sevgiden yoksun kalış da. Çocuklar da var, fotoğraflar da. Alman mimar Bruno Taut da var, şair Nâzım Hikmet de. Girne'de yağmalanan bir manastır da var, Trabzon'daki Terziler Sokağı da. En önemlisi de binbir acıyı sırtlamış Kafkas cephesinin neferi Taceddin'in Ahlat'tan Muş'a, Pasinler'den Sarıkamış'a, Tiflis'ten Bakü'ye, Batum'dan Trabzon'a uzanan esaretinin büyük serüveni var.

Bu kitabın ardından, son beş yılda yazdıklarımda belirgin bir şekilde öne çıkan, kendi kuşağımın yaşam karşısındaki duruşudur. Nereden gelip nereye gidiyorduk. Uzun yolculuğumuzda yolumuzun üstüne kurulan tuzaklar neydi. Bize biçilen yaşamın neresindeydik. Aşkın anlamı neydi bizler için. Ömrümüz neyi, nasıl aramakla geçmişti. Dünyaya nasıl bakıyorduk... Bu yargıların ışığında açık, aydınlık, saydam bir şiirden yana oldum hep. Yaşamın acı veren tarafları olduğu kadar, esenlik kazandıran yanları da yok değildi. Ancak en büyük acı, toplumsal savaşımda yitirdiklerimizin bıraktığı boşluktu. *Aşkın Taçyaprağı* üzerine çıkan yazılarda ne söylemek istediğimi son derece güzel vurgulayan yargılarla buluştum. Bu yargı sahiplerine içten teşekkür ederim. Bu yazılar, şiir yolunda bana güç kazandırdı. Kitabım bir yanıyla hüzün içeriyor, bir yanıyla yaşama dört elle sarılmanın büyüsünü taşıyor. En önemlisi dünyaya doğru bakmayı, bu bakışın içinde yeşeren düşünceyi, bu düşüncenin titreşimi duyguyu, duyarlığı şiirce aktarmak istedim, diyebilirim.

✪ *Kitabınızda pek çok özel adla karşılaşıyoruz. Özellikle kişilerin kimlikleri, arkalarında bıraktıkları duyarlık, kendileriyle kentleri arasında oluşturulan köprü, şiirinizin gündemini belirliyor. Bu tavrınızla yazdıklarınıza nasıl bir ufuk açmayı düşündünüz?*

– Belirttiğiniz çok doğru. Bir sanat adamının kendisini var eden coğrafyaya sonsuz bir borcu olduğu inancındayım. Kuşkusuz bu coğrafyada doğa da vardır insan da, daha ayrıntıya inersek mermer de vardır, türkü de. Bir de bunca insanın size çarparak yürüdüğü bir atmosferde, sizin duygularınızı inceltenlerle –zaman kavramı gözetmeksizin– karşılaşmanız kuşkusuz ufkunuzu zenginleştirdiği kadar, duyarlığınızı da arıtıyor. Bir yerde okura az tanıdığı bir insanın yaşamla kesiştiği o duyarlı noktayı imlemiş oluyorsunuz.

Diyeceğim şu: ben damarına bağlandığım insanlarla dünden yarına bir uzun yolculuğa çıkıyorum. Ad vermeyi, hem sevgimi anlatmak, hem okurun belleğini ateşlemek için yapıyorum. Antalya'da, Metin Demirtaş'ı buluyorum, İzmir'de Hasan Tahsin'i, Ankara'da Ceyhun Atuf Kansu'yu, Zonguldak'ta Rüştü Onur'u, Sinop'ta Sabahattin Ali'yi, Mustafa Suphi'yi, İştirakçi Hilmi'yi, Kerim Korcan'ı; Trabzon'da Bedri Rahmi Eyuboğlu'nu, Kars'ta Cılavuz Köy Enstitüsü'nün kurucusu Halit Ağanoğlu'nu. Bu adlara Külebi de ekleniyor, Gülten Akın da. Nâzım Hikmet de ekleniyor, Metin Güven de. Şükrü Gümüş de ekleniyor, Aziz Nesin de. Dinamo da ekleniyor, Sivas'ta yakılan güzel insanlardan Bezirci de, Behçet de...

Vivaldi de unutulmuyor, Şeyh Bedrettin de. Münir Nurettin de yer alıyor burada, Suphi Kaner de...

Bunların yanında kimi cansız varlıklara kimlik kazandırmayı da önemsiyorum: Örneğin Çoruh nehrinin –ki senin de yakından bildiğin bir nehirdir– bendeki etkisini, şiire

dökmek istedim. Bu nehrin doğduğu topraktan döküldüğü yere uzanan serüveni, beni hep düşündürmüştür. Bu tür nehirleri, gurbetin iç sızılarını yaşayan insanlara benzetmişimdir hep. Sonra bir sokağın, 'sedef sokağı'nın dünyasını yazdım.

Bu konudaki yanıtım şu: Ben şiiri, bir çiçek bahçesi olarak düşünüp algılamışımdır. Şairin çiçekleri kuşkusuz sözcüklerdir. Bunlar arasında 'şer çiçekleri'ni de görmemiz olasıdır?

✪ *Şiirin dışında değişik türlerde pek çok yazınız yayımlandı. Daha sonra bu yazılarınızın önemli bir bölümünün kitaplaştığını gördük. Sizi bunca yazıyı yazmaya iten etkenler nelerdir? Bu konudaki görüşlerinizi alalım. Bir de şunu sormak istiyorum: Bir şairin şiir dışında ürün vermesi, şiiri adına bir tehlikeyi göğüslemesi anlamını taşır; bu konuda kaygılar yaşadınız mı?*

– 14. kitabım basım aşamasında. Kitaplarımın altısı şiir türünde. İnceleme-araştırma çalışmaları, gezi yazıları, öyküler, denemeler, eleştiriler, tanıtma yazıları yazdım, röportajlar yaptım. Bunlara radyo ve TV programları, belgeseller de ekleyebiliriz. Şiirle söylemek istediğiniz, bir yere kadar varıyor; ondan sonrasındaki sorumluluk, sizi farklı şeyler yapmaya yöneltiyor. Yaşamlarını yazmayı görev bildiğim kültür-sanat adamlarıyla çalışırken duyduğum mutluluk, yapıtları üzerine yazdıklarımı okuyan yazarların, şairlerin bana ulaştırdıkları duygularla oluşan esinti, yitip giden değerlerimizi gündeme alırken yan yana getirdiğim belgeler, bir sorumluluğun ürünü oldular. Zor, sıkıntılı, çileli ve insanı kemiren bir eylem bu. Şiir, kendi dışında hiçbir türle geçinmeyen bir büyülü alan. Şiir yoğunluğunu bir yerlerde harcamanız, şiir adına bir tehlike oluşturur kuşkusuz. Bunu az çok aşabilmiş biri olarak görüyorum kendimi. Nedeni mi; –uyku dışında– tümüyle edebiyatın, sanatın engin sularına bırakmış bir yazar, bir şair olarak algılıyorum kendimi. Bugüne değin yürüdüğüm yol, bana şiirin nasıl yazılması gerektiğini öğretti diyebilirim.

✪ *Üst üste çıkan* Sarkaç *ve* Denizin Öptüğü Kent, *köşe yazılarınızı bir araya getirdiğiniz iki kitabınız. Bunları bir söyleşinizde belirttiğiniz* Sesimi Rüzgâra Verdim *adlı kitabınız izliyor. Bu türde yazılar yazmaya neden gereksinim duydunuz? Bu yazılarla okura neler aktarmak istiyorsunuz?*

– Bu sorunuza *Sarkaç*'a yazdığım önsözden bir bölümle yanıt vereyim: "Neler mi yazdım? Katıldığım, izleyicisi olduğum sanat gecelerini yazdım. Okuduğum kitaplardan söz ettim. Ülkemizi kuşatan yakıcı olayların oluşturduğu kuşatmaya tanıklık ettim. Doğduğum kente uzaktan bakarken ordan aldıklarımla, oraya vereceklerimi uç uca getirdim. Bir bozkır kentinin doğasından renkler derledim. Büyük kentin kucağına aldığı insanlara, geçmişle gelecek arasında yaşattıklarını dile getirmeye çalıştım..."

✪ *Yıllardır kendinize özgü bir şiiri sürdürüyorsunuz. Toplum değişiyor, insan değişiyor, sanat alanındaki değişim ve gelişmeler ortada... Bu açıdan baktığımızda şiirinizi günümüz şiirinin neresinde görüyorsunuz? Değişik dönemlerden süzülüp gelen şiirinizle günümüz şiiri arasında bir ayrım görüyor musunuz?*

– Bütün şairlerin amacı kendine özgü bir şiiri yazabilmektir. Kendime özgü bir şiiri yazabiliyorsam bundan övünç duyarım. Bu hayli zor bir iştir. Külebi'nin, Necatigil'in, Dıranas'ın, Nâzım Hikmet'in Ahmed Arif'in, Hasan Hüseyin'in, Enver Gökçe'nin, Orhan Veli'nin, Attilâ İlhan'ın... şiirlerinin altındaki imzayı kapatın, şiirden anlayan, bu şiirlerin sahibini tanır.

Kendine özgü bir şiirin toplumsal değişmeler karşısında durağan bir noktada bulunması söz konusu değil. Şair, yaşadıklarıyla soluk alıp verirken, şiirini de bütün o karmaşa içinden damıtacaktır kuşkusuz. O nedenle 1966'dan 1999'a uzanan süreçte yazdıklarım, söz konusu sürecin tanığıdır diyebilirim. Şairin önemi, görevi, sorumluluğu, emeği, yaşam karşısındaki duruşu bence çok önemli. Bu etmenler söz konusu olmadığında, şiir adına kotarılanların çoğuna şiir demek mümkün değil. Şair olabilmek için şairce bir duruşa sahip olmak gerekiyor.

Günümüz şiiri yaşamın çok dışında bir yerde. Çoğu şair bir başkasının şiirine öykünerek üretimde bulunuyor. Şiir geçmişimize yolculuğa çıkan kaç kişi var? Puşkin, Yesenin, Baudelaire, Ritsos, Neruda... okunmadan nasıl şiir yazılır? Bugün pek çok şairin şiiri neredeyse birbirinin kopyası, noktalama işaretlerine varıncaya değin... Şiir büyük yaşamlar istiyor, şiir duyarlık istiyor; şiir geniş ufuklar, büyük yürek istiyor. Bilgi istiyor. Hem kendi adına, hem başkaları adına yaşamayı gerektiren bir anlayış istiyor. Bu olanaklara herkes sahip olabilir mi? Sanmıyorum. Şiir; yazana olduğu kadar, okuyana da özsuyu taşımalıdır derim.

Güzel şiirler yazılmıyor değil. Zaman zaman dil adına, şiirimiz adına özgün buluşlarla karşılaşmak günümüzü ışıtıyor, içimizi ısıtıyor. Ancak, gördüğümüz şu: Şiirimiz imge yükünün altında boğuluyor. Şiirde dilin o sarsıcı, o saydam, o büyülü anlatımını kotaramadığınız sürece, yazdığınızın şiir olması söz konusu değil. Diyeceklerim bunlar. Benim şiirim nerede midir? Bence *Aşkın Taçyaprağı*'ndadır.

NURİ AKSAKAL

Abdülkadir Budak

Bende Kalan Dizeler

Eleştirilen Enis Batur olunca (mı?)

"Şiirimizde sapmalar" konulu tartışma büyüyeceğe benziyor. Yücel Kayıran'ın geçen yılın şiirini değerlendirirken yaptığı saptamanın kimi bölümlerine katıldığımı yazmış, *Enis Batur* ve *Ali Cengizkan* özelinde ortaya atılan iddialar üzerine, ironik bir dil kullanarak görüşlerimi belirtmiştim bu yazıların birinde. Yücel'in genel tavrı ve söz konusu yazısı da, benim söylediklerim de çok dokunmuş olmalı *Mehmet H. Doğan*'a; daha çok da paylama biçiminde gelişen uzunca bir yazıyla katılıyor tartışmaya: "İş burada kalsaydı Kayıran'ın yazısına değinme gereğini duymayacaktım. Ama *Varlık*'ın nisan sayısında Abdülkadir Budak'ın Kayıran'ın yazısından yola çıkarak, ondan uzun uzun alıntılara karşın konuyu başka yöne çeken, çok kişisel hesaplaşmalara götüren yazısını okuyunca düşündüklerimi söyleme gereğini duydum" gibi bir açıklama yapma ihtiyacını duyduktan sonra (*Ki-tap-lık*, Yaz 99, sayı: 37) kendi eleştirdiği konuma düşüyor, yazısını kişisel hesaplaşmaların son örneklerinden biri haline getiriyordu. Psikologları kıskandıracak bir çözümlemeyle, bendeki "Enis Batur sendromu"na ışık tutuyor, bu konuda düşmanım sayılması gereken Yücel Kayıran'la işbirliği içine girdiğimi, Ali Cengizkan gibi "has bir şaire" eşi menendi görülmedik biçimde saldırdığımı ileri sürebiliyordu. Benim şiirimi de önemseyen bir eleştirmendi Mehmet H. Doğan; "yetmişlerden süzülüp gelen" şairlerinden biriydim oysa. Böyleyken, adını 20 yılı aşkın bir süredir sevgiyle andığım Ali Cengizkan'la beni hasım haline getirme çabaları içine niçin giriyor, anlayabilmiş değilim.

En azından bir okur olarak, hayatla kan bağını daha bir sıcak tutan eski şiirlerini özlediğimi, onu artık Solfasol otobüsünde göremediğimi, yine görmek istediğimi yazamaz mıyım? İronik bir dille de olsa değindikten sonra, "benim eski Ali'yi özlüyor olmam, yaşamla olan bağını kopartmaya başladığından, daha kitabi şiirler yazmaya başladığından ötürü de kaygı duyuyor olmam, Ali'nin başka arayışlara girme, şiirini değiştirme hakkını elinden alır mı?" diye sormama karşın, ucuz yollu akıllar verdiğimi ileri sürmesi hangi kişisel hesaplaşmaların sonucu olabilir acaba? Düşünüyorum da, eleştirilen Enis Batur ve Ali Cengizkan olmasaydı bu denli duyarlı davranır mıydı eleştirmenimiz? Yoksa topa tuttuğu yazımın bir yerinde "onu (E. Batur'u) övmek konusunda sıraya girilmesi, yarışılması, şiiri üstüne kitaplar yazılması da umurumda değil; şiirimizdeki sapmanın baş sorumlularındandır bana kalırsa; gövdeyi değil de gölgeyi alkışlamayı ihmal etmeyenlerin de büyük payı vardır bunda" dediğim için mi alınganlık gösterdi, soğukkanlılığını yitirdi bunca? Kayıran da, Budak da böyle düşünüyorlar, ne var bunda denilemez miydi? "Yeni elbiseniz ne kadar da yakışmış" demek varken, "kral çıplak" deme cesaretini (!) gösterebilmiş iki insana yüklenmenin, kırgınlıkları düşmanlık haline getirme çabalarına girmenin ne âlemi vardı?

"Enis Batur sendromu" yaşadığımı ileri süren Mehmet H. Doğan'a, Yalçın Sadak'ın "Opera odağında suları bulandırmak" başlıklı sıkı yazısını da anımsatmak, orada ileri sürülen iddialar karşısında niçin sessiz kaldığını da sormak isterim. Şiir olmayan metinlerin, "dil örgüsü imgesel değil, sözeldir" denilebilecek görkemli söz yığınlarının, Yalçın Sadak'ta ifadesini bulan "şiirimsi yazılar"ın göklere çıkarılmasına itiraz eden parmakları kırma çabalarını nasıl açıklayacağız? Mehmet H. Doğan "sendrom" olgusunu benim de şiirler yazan bir adam olduğumla ilişkilendiriyor anlaşılan. Öyle olmasaydı, aynı yaftayı Yalçın Sadak'a da rahatlıkla yapıştırabilirdi. Şunları yazan Sadak'a: "Diyeceğim Batur'un şiiri de yazısı da hep aynı monoton, yapmacık ve korkunç sıkıcı tonda kurulur gider. Yazı memurluğudur bunun adı, masa başında bir memur işiyle ne kadar özdeşleşmişse, buradaki yazar tipi de o kadar özdeşleşmiştir üretimiyle ve bu üretim ancak ve ancak yazarının emeğine yabancılaşması, mutlak biçimde duyarsızlaşması pahasına olabilir. Yoksa, okuyanı sıkıntıya boğduğu gibi yazarını da sıkıntıya boğar, ortaya dökülmeye razı gelmezdi... 'Altın arayanlar çok kazıp az bulurlar' der Herakleitos. Enis Batur da çok kazıyor, gelgelelim, elinde bir cevher kırıntısı parlattığı yok. Bu yüzden olsa gerek sık sık ardındaki yığına bakarak moral bulmaya çalışıyor ama acaba zamanın süpürücü gücü o yığından geriye bir şey bırakır mı?" (*Ludingirra*, Bahar 98, sayı: 5).

Bağışlansın, yaşadığımız tehlikeli sürece bakarak "önce insan, sonra şair olmamız gerekiyor" deyişimle, Kenan Evren'in doktor subayların mezuniyet töreninde söylediği "önce asker, sonra doktor olacaksınız" sözü arasındaki paralelliği kuramayacak kadar kötü bir haldeyim. Yine de benden umut kesilmesin diyorum; "toptancı hayranlık" ile "sendrom" arasındaki bir santimlik mesafeyi fark edebilecek kadar da iyiyim çünkü.

Temmuz ayı dergilerinden

Varlık:

"*Camdan korkuyla sarkan çocuk/ gibi bakardın bir şey anlamazdık/ kışın kalın kaplı kitabından/ yağmurdan dizeler aşırıp kendimize yazardık*" (Can Bahadır Yüce).

"*Henüz küçüktün; bakıma muhtaç/ lakin kırıldı... anlam madeninin incisi/ şüphe yok!.. lezzetine varıldığı vakit/ çekildi... körpe ümitlerin ipi*" (Murat Batmankaya).

"*Ne zaman gözlerine baksam/ bir okyanusla yıkanıyor kalbim/ nereye gitsem hep sende kalıyorum/ yıldızların gökyüzünde kaldığı gibi*" (Özkan Mert).

"*Kim açacak tıklım tıklım içimiz, dışımız zırdeli/ aramıza göğsü jiletli bir yaz girdi gireli*" (Altay Öktem).

Adam Sanat:

"*karanlık bir orman gibi küskünüm/ ne yanıma baksam adam boyu balçık/ kimbilir nerden çıktı bu yalnızlık*" (Tarık Günersel).

"*Ben başkasının kervanı olsaydım/ kumu değil harflerdeki çölü geçerdim*" (Haydar Ergülen).

"*Ve birdenbire çocuk gülüşleri evimizde/ ebruli annenin sancılı memelerinden geçen/ izi kalmaz bende annesizliğin*" (Müslim Çelik).

Kitap-lık:

"*Geldim buraya bu dağlı/ insanların arasına. Denize baksam/ susarım, ne söylenebilir/ bir deniz sustuğunda*" (Ali Cengizkan).

"*Yeni terzim, mutlak serabım, aklımda senin adın/ başka bir hırkaya başladım, yolum aynı/ aşkım uçsuz bir çöl, ben kum kadarım*" (Murathan Mungan).

"*Sabahın karşısında konuşmak ne zor!/ İncecik bir kül gibi kalıyorsun/ dağ susmayı biliyor/ sen bilmiyorsun*" (Birhan Keskin).

Bahçe:

"diyelim ki; aşk bir mektuptur/ bir şairin göndermeyi unuttuğu/ ey ülkemizin en güzel şair kadınları/ bana bir mektup yazın ve unutun onu" (Ahmet Uysal).

"Sevgilim/ Aşkın yaşını geçtiğim gün/ Beni ellerinle kalabalığa göm" (Şükrü Erbaş).

"Ay nehri büyülemiş dediler/ Defterim güneşten sarardı/ Unutmak kolay mı yazı?" (Mahmut Temizyürek).

"Zaman gibi bir kadın bulutu bekletiyor/ kendine kış, ipe inat uzuyor boynu/ –Ah! daralan odalar; ah! yağmurun yokluğu" (Veysel Çolak.)

"Kesmişler uzun kara saçlarını/ susuyorsun bir çığlık gibi/ donmuş, buz gibi öfkesiz kan/ sensiz hayat daraltıyor içimi" (Bedrettin Aykın),

"Gözlerini koyacak yer bulamamıştın da/ uzatmıştım yüreğimi/ bildimdi. göllerin akışı yoktur/ biriken kuytusuna kirpiklerinin" (Selma Ağabeyoğlu).

Edebiyat ve Eleştiri:

"Anılar ki şimdi penceresinde uyuyan kedilerdir/ ağaçlı bir yolda tek başına yürüyen bir kadının" (Salih Bolat).

"Son gördüğümde sizi/ Sanki bir arzuyu da götürüyordunuz/ Birazdan tren gelecek gibi/ Kısa sürmüştü yüzünüz" (Kuvvet Yurdakul).

"Şiiranne de örtse üzerini/ biliyorum/ ısıtmaz hiçbir şair kendini" (Osman Serhat Erkekli).

BENDE KALAN BİR ŞİİR:

GÖLGESİ İÇİNE DÜŞEN GÖL

Son birkaç yıldır içimdeki fırtına dindi
kıpırdamıyor gözlerindeki yeşil seninse;
Ankara yağmurlarla geçiştiriyor kışlarını!..
Çoktan ayrılığı duyumsadı anlayacağın
saksıdaki karanfilin titreşimleri bile,
özlem beni de vurdu, evin kedisini de.

Ne zamandır seni bekliyorum kapının önünde,
bense didiniyorum makinenin başında,
aşk şiirleri yazıyorum, fukara avuntusu.
Aslında bir nedeni yokken biliyorum
hızla ateşim yükseldi neyin nesiyse;
belki de en alıngan yerimden geçiyorsun!

Kötü uykulara düşüyor söz ne yapsam,
bir zamanlar öptüğüm parmaklarının ucu
hâlâ hüküm süren o uzun sonbahar oluyor.
Gölgesi kendi içine düşen göl gibisin
ovada öylece yayılmış karnın,
yankısını dağın yuttuğu suskunluğunsun.

İncecikten bir kar yağmaya başlasa şimdi
ilkyaz umudu olurdun kaldığımız yerden.
Ankara o eski Ankara olurdu park küçüğü
çimenlerinde yatıp yuvarlandığımız,
izi çıkar unuttuğumuz çocukluğun;
anılara sürünüyor evin kedisi, büyüdü!..

HÜSEYİN ATABAŞ
(*Bahçe*, Haziran-Temmuz 99, sayı: 13)

David Lodge

YERLERİ DEĞİŞTİRME

Roman/Adam Yayınları

Londra doğumlu yazar David Lodge, İngiliz edebiyatı profesörü olarak yayımladığı eleştiri kitaplarının yanı sıra romanlarıyla da tanınıyor. "Yerleri Değiştirme"nin konusu, Amerikan Euphoria Eyalet Üniversitesi'nden Amerikalı bir edebiyat profesörüyle İngiltere'deki Rummidge Üniversitesi'nde çalışan bir İngiliz edebiyat profesörünün altı aylık bir süre için fiilen yerlerini değiştirmelerine ve her ikisinin de diğerinin üniversitesinde konuk profesör olarak çalışmasına dayanıyor. Bu iki akademisyenin somut olarak yerlerini değiştirmeleri kısa zamanda hayatlarındaki pek çok şeyin yerlerinin değişmesiyle sonuçlanıyor.

Öncelikle Amerikan ve İngiliz akademik kurumlarındaki farklılıklarla ilgilenecek herkes için çarpıcı yorumlarla dolu bir çalışma. Hırsı, küçük şeyler peşinde koşturmayı, tam gaz sahteliği gösteriyor. İngiliz profesör bastırılmışlıktan heyecanlı ve neşeliliğe seksi bir dönüş yapıyor ve Amerikalı güç ve rasgele cinsel ilişkiden daha derin amaçlar keşfediyor. Olaylar 60'ların sonunda, beat kuşağı çağının ortasında geçiyor. Profesörlerin hiç niyetleri yokken politik öğrenci hareketlerine katılmaları, 'konuk'luğun da verdiği rahatlıkla öğrenciler için çalıntı tuğlaları arabalarında taşımaktan tutuklanıp hapse girmeleri örneğin, akademik kariyerlerinin ansızın değişmesi, birbirlerinin arabalarını kullanmaya birbirlerinin evlerinde kalmaya başlamaları birbirlerinin eşleriyle beraber olmalarıyla sonuçlanıyor.

David Lodge kitapta pek çok yazınsal biçemi kullanıyor. Düz anlatıdan mektuplara, gazete küpürlerinden tiyatroya geçiyor. Biçemlerin belirlediği bölümlerde çizgisel zamana bağlı kalınmış. İlk iki anlatı bölümünü (Uçuş ve Yerleşme) mektuplarla kurulmuş bölüm (Yazışma) ve gazete küpürlerinden oluşan bölüm (Okuma) izliyor, Değişim başlıklı bir başka anlatı bölümünün ardından Bitiş başlıklı drama geliyor. Bu hatta göre uçuluyor, yerleşiliyor, yazışılıyor, okunuyor, değişiliyor ve bitiyor. Dolayısıyla biçemdeki farklılıklar oldukça sade bir iskelette toparlanıyor ve okuyucu deneysel bir metinle karşı karşıya kalmadığını hissediyor (bunu yeğlemek veya bundan rahatsız olmak da okuyucunun eğilimine bağlı kalıyor tabii).

Finalde, son bir yerleri değiştirme öne çıkıyor. Her iki profesör de bir diğerinin eşiyle beraber olmuş ve geçici olarak geldiği üniversitede akademik hayatını sürdürmeyi düşünmeye başlamış durumda. Her iki profesör ve onların eski eşleri/yeni sevgilileri, bir dörtlü olarak bundan sonraki hayatlarında ne yapacaklarını kararlaştırmak üzere üçüncü bir 'tarafsız kent'e uçuyorlar ve orada bir otelde buluşuyorlar.

Otelde geçirdikleri ilk gecede herkes geceyi eski eşinin yatağında geçiriyor, eski eşiyle sevişiyor. Sabah uyanıp beraber kahvaltı masasına oturduklarında tam bir çözümsüzlük havası esiyor. Şimdi ne yapacaklardır? Yerleri daha fazla nereye kadar değiştirebilirler? Geriye dönebilecekleri bir 'anavatan' konumları var mı? Bu soruları soruyorlar, ve sohbet ediyorlar gülüşerek.

TEVFİK SOMAR

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

2./ Yazılan Bir Romanla İzdüşümsel Yolculuk

Geçen yıldan beri Pirî Reis'in ekseninde ve ona doğru birçok yoldan gidilen bir 'metin' yazmaya koyulmuştum. Bozcaada'ya adım attığım ilk günlerde Afet İnan'ın *Pirî Reis'in Hayatı ve Eserleri* kitabıyla Borges'in Türkçede yayımlanan bütün kitaplarını ardı ardına okumuştum.

Bir ayma anındaki çıkış noktam, İnan'ın yazdıklarının satır aralarında bulduklarımla Borges'in bazı düşünceleriydi...

Geldiğim noktada işin bu denli dalbudak saracağını düşünmediğimi anladım. Yazılan 'metin' beni alıp götürüyordu. Bir nevi yazının labirentlerinde geziniyorduk birlikte. Üstüne üstlük araya Umberto Eco'nun *Ortaçağı Düşlemek, Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti* ve Italo Calvino'nun *Amerika Dersleri* girince; bu labirentlerde dolaşmanın keyfi beni en uç noktalara ulaştırıyordu.

"Yitik Hoca", İspanyol köle Lazario, Pirî Reis, Kemal Reis, Silahdar Mehmet Efendi, İbrahim Müteferrika, Abdi İpekçi, Bedrettin Cömert...vb. bu 'metnin' içinde yer almaya başladıkça; yitik zamanın ardındaki *tarihin sorgulanışının tarih bilinci* eksik bir toplumda bireyi nerelere ulaştırabileceğini anlamaya , göstermeye çalıştığımı fark etmiştim. Sözünü ettiğim eksiklik, yani bilisizliğin cesareti, sorguladığı 'nesne'yi , 'olay'ı, 'dönem'i nasıl algılıyor; yorumlayıp aktarıyordu.. Bilim adamı / aydın ise nasıl kırılıyor, kırılmayan ise hangi cenderelere sürükleniyordu.

Doğrusu, bir yıl sonra Ada'ya yeniden döndüğümde bu 'metin' önümdeydi. Yaz okumalarıyla birlikte aldığım yolun yolcusu oldum bir süre.

Roman yazarının 'tarih yazmak' gibi bir derdi olmadığına göre; göndermeleri olan bir 'metni' kurmadaki amacının ne olduğunu düşünmeye başladım. Öyle ya; yazılmış bir "ilk roman" *(Başka Günler Olacak)* demleniyor; bir ikincisini *(Kuş Sesleri)* bitirmeye yaklaşmışken; "*Canım Ada Halkı*"nın izlerinde yürüdüğüm günlerde karşıma Pirî Reis çıkıyordu! Üç ayrı kanalda hayata dönük izler, tanıklıklar egemenken; okumalardan, uzak yakın gözlemlerden, düşüncelerden yola çıkarak bir 'üst-metin' kurma çabası niyeydi?

Beni düşündüren 'şey'leri bir denemede, incelemede pekâlâ anlatabileceğime göre neden kurmaca bir 'metni' seçiyordum?!

Pirî Reis'in yaşamını okurken; onun öyküsünü bir başına yazmak, çizdiği iki dünya haritasının gizlerini sorgulamak pek iç açıcı gelmiyordu bana. Calvino'nun döne döne okuduğum "*Haritada Bir Yolcu*" denemesi bir 'anahtar metin'di benim için. İzlekler önüm sıra gidiyordu. Yerin anlamı, tarih bilincinin kapıları önümdeki labirentleri çoğaltıyordu. Kozmografyanın dehlizlerine girmektense, bir simyacı gibi yerin ve tarihin anlamı üzerinde durmanın sırrını veriyordu bana Pirî Reis ile Lazario diyalogu. Lazario bir imgeydi, Doğu ile Batı, yerin anlamı ile tarih arasında. Pirî Reis usu, Lazario tutkuyu simgeliyordu.. Doğu ile Batı yer değiştiriyordu bu kez...

Uslanmaz bir yolculuktu benimkisi, biliyordum! Tarihten, tarihi kişilikten yola çıkarak 'roman' kurmak bana çok durağan, hatta anlamsız geliyordu! Üstelik dönüp yaşadıklarımıza, tanıklıklarımıza bakınca; yüzleştiğimiz tarihle (dün) yazılan (bugün, bir bakıma yaşanan) tarihin kesişme, örtüşme noktalarına bakmanın doğru bir yaklaşım olabileceğini düşünüyordum.

"Yitik Hoca"nın Ankara'dan çıkıp İstanbul'a gelmesi, Abdi İpekçi'yle 'kader' arkadaşlığının ona yansıları...Yakın dostunun ve O'nun öldürülmesi sonrasında yaşadıkları... İpekçi'nin zorlamasıyla gidilen bir sempozyumda tarihin bir başka boyutuyla yüzleşme... İtalyan bilim adamının Pirî Reis'in kölesi Lazario'nun "*Gelibolu Günlüğü*"nden yola çıkarak sunduğu bildiri...Yakınlaşan iki bilim adamının Gelibolu yolculuğu...Yaşlı müzecinin anlattığı Pirî Reis... Üçüncü bir yüz/kimlik gibi ortaya çıkar.

İpekçi'nin öldürülmesiyle 'Pirî Reis Dizi Yazısı'nı tamamlayarak İpekçi'ye olan gönül borcunu ödemeye çalışan "Yitik Hoca"... O, bu çalışmasının ardına düşer. Günlerce *Kitab-ı Bahriye*'nin sayfaları arasında gezinir durur. Kütüphaneci dostu onu yaşlı bir sahafa gönderir, araştırdığı konu ile ilgili daha çok bilgiye onun aracılığıyla ulaşabileceğini söyleyerek... Kan gövdeyi götürdüğü bir dönemde; korsan hikâyeleri okuyan, konuklarına müşterilerine bunları ballandıra ballandıra anlatan Yaşlı Sahaf, onun yolunun ilk anahtarı olur. O da ikinci bir el sunar "Yitik Hoca"ya. Bu kez gidip kapısını çaldığı Uzun Yol Kaptanı, Çaka Bey'den başlayarak,

tarihin unutulan yüzünü sorgular. Göçebelik ve deniz, Akdenizli olmak, Doğu-Batı üzerine anlatır durur. O da , gidebileceği bir başka yolun sırrını verebilecek birisinden söz eder: Kaptan dostu, deniz hukukçusudur. Barbaros Kardeşlerin barbarlığını sorgulayan bir çalışmanın yoğunluğundaki deniz hukukçusu ile ortak noktalarda buluşan "Yitik Hoca", bu kez de onun önermesiyle fantastik öyküler yazan bir yazarın kapısında bulur kendisini...

Tarihin unutulan yüzünü, parçalanan zamanın bireyin algı kapılarını nasıl zorladığını, hatta 'tarih'in bu aralanışta nasıl 'tahrif'/'tahrip' edildiğini görür.. Bir türlü dizi yazısını şekillendiremez. "12 Eylül" olmuştur. Üniversitedeki görevinden ikinci kez atılmıştır.

Bir davette rastlaştığı tarihsel oyunlar yazan bir dostu ile söze dururlar. Ziya Gökalp üzerine bir oyun yazarak, pompalanan Türk-İslam Sentezi'ni eleştirmeyi tasarlayan bu dostunun bir sonraki buluşmalarında verdiği bir çanta dolusu 'evrak-ı metruke' "Yitik Hoca"yı bir başka kıyıya getirmiştir.

Oyun yazarının bir yakınının ailesine ait bu belgeler arasından Silahdar Mehmet Efendi'nin elyazması kitabıyla notları, bir de onun torunu İttihat Terakki'nin Doğu Müfettişi Silahdar Asaf Bey'in Doğu Günlüğü ve raporu çıkar. Silahdar Mehmet Efendi Enderun'da yetişmiş bir tarihçi ve coğrafyacıdır, aynı zamanda deniz okulunda ders verir. İbrahim Müteferrika'nın da yakın arkadaşıdır. Kâtip Çelebi'nin *Cihannüma*'sını yayına hazırlamıştır. Osmanlı'da öldürülen ilim adamları üstüne yazdığı kitabı İbrahim Müteferrika yayın programına almıştır. Matbaası kapatılınca, bu kitabın elyazması çoğaltılır, elden ele dolaşır. Saray'a ulaşan bu kitap sakıncalı görülür, Silahdar Mehmet Efendi hakkında ölüm fermanı çıkarılır. O günlerde İstanbul'da veba salgını vardır. Silahdar Mehmet Efendi kaçak yaşamaktadır. Burada yer alan günlüğü, notları da o salgın sırasında yazdıklarıdır.

Gece sabaha kadar bunları okuyan "Yitik Hoca", giderek vazgeçme kıyısına geldiği dizi yazısından sonra ne yapacağına bir türlü karar verememiştir. Kendi durumunun, veba salgınındaki Silahdar Mehmet Efendi'nin trajedisinden pek farklı olmadığını görür. Salgın bir başka boyut almıştır... Osmanlı'dan bugüne öldürülen bilim insanları ve aydınlar üzerine bir şeyler yazamadığına da üzülür. Silahdar Mehmet Efendi ile yüzleşmesi ona neden "Yitik" adını taktıklarını düşündürtür bir kez daha. Yıllar önce, Gelibolu'da otelde gece gördüğü rüyayı anımsar. Borges'in sözlerine döner.. Yüzleştiği sorunsal, *ne üstüne yazmak, yazarken de hangi malzemeyi kullanmak* gerektiğini sorgulamanın da kıyısına getirmiştir onu. Ötesi, belki de ona yakıştırılan "yitik"liği kaldırabilmenin yeni bir serüvenine atılmaktır. Yazacağı şey, yani 'metin' ise ,'ne olmalıdır'ı okura sezdirebilecektir, belki!

***

Okurken nerelere uzanırız, yazarken önümüzde hangi kapılar açılır... Geçen yazımda belirttiğim 'keyif okumaları' işte böylesi kanatlandırmaları getirebiliyor. Sonraki okumalar görev, bilgi edinme, 'dolgu' okumalarıdır olsa olsa! Bu kıyıya gelince, daha çok okumak, daha çok yazmak istiyorsunuz kaçınılmaz olarak.

Yazılmaya başlanılan romanla izdüşümsel yolculuğum sürerken, bunun eksenindeki her yeni okumada yazının labirentlerinde dolaşmanın gizeminin hangi anlamları içerdi-

ğini görmeye çalışıyorum.. Okumak, bir bakıma, yazmak eylemimizin vazgeçilmez yanı değil mi? Tıpkı hayat gibi...

3./ Marguerite Yourcenar'ı Anlamak

Yourcenar'ın *Alexis ya da Beyhude Mücadelenin Kitabı*[1] romanı Ada'da okuduğum kitaplardandı. Sessiz bir koyda bir solukta bitirdim. Tutkunu olduğunuz yazarlar öyledir, bir elinize aldınız mı bırakamazsınız yazdıklarını. Sonrasında ise uzun bir yolculuğa çıkarsınız onunla. Yourcenar, benim için böyle bir yazar. Türkçedeki bütün kitaplarını[2] aynı tutkuyla okumuşumdur. Önceki yıl yayımlanan *Ateşler*'i günlerce elimden düşürmemiş, yakın birçok dostuma, bazı öğrencilerime armağan etmiştim. Sarsıcı 'metin'ler kitabıydı, bence. Meseller anlatıyordu. Bunun ardından gelen *Akan Su Gibi*'de onun metaforlarına iyice kaptırıyordunuz kendinizi. *Doğu Öyküleri*'ni, *Zenon*'u, *Hadrianus'un Anıları*'nı, *Bir Ölüm Bağışlamak*'ı okuyanlar bunu iyi bilirler.

Bir yazara bağlanmak, 'benim yazarım' demek bu anlama gelse gerek! Sindire sindire okursunuz. Elinizdeki kitabın hiç bitmesini istemezsiniz. Şu günlerde de Michel del Castillo ile yolculuğum öylecene sürüyor. Doris Lessing'le de öyle.. *Gene Aşk*'ını uzunca bir süre bitirmek istemedim.. Öyle ki; iki ciltlik özyaşamını (I.*Under My Skin*, II.*Walking in the Shade*) Türkçeye çevirtip, editörlük yaptığım Kavram Yayınları'nda yayına hazırlamaya kadar vardı, iş.

Bir yazarın dünyasını tanımak için, ilk elden çıkmış bu tür yapıtların gerekliliğine her zaman inanmışımdır.

Yourcenar'a dönecek olursak; bu romanında, yine, tutkularının izinde giden bireyin dünyasını anlatıyor bize. Mektup biçeminde yazılmış. Müzisyen olan Alexis, bir kopuşu, ayrılığın nedenlerini anlatırken geçmişine, iç dünyasına döner. Bir iç dökme, kendini dile getirmedir. Yazarın deyimiyle "*bir sesin portresidir*". Sürekli olarak bir itirafın kıyılarında dönenir durur. Kendini anlatmak istediği kişi, terk ettiği eşi

Monique uzağındadır artık. Bu kopuşun nedenini anlatmaya çalışırken geçmişine döner sürekli.

Yourcenar'ın, ilk baskısı 1929'da yapılan kitabın yeni basımına 1963'te yazdığı önsözde altını çizdiği gerçeklik günümüz dünyasının (insanın) temel sorunsallarından biri. Yazar; "*Alexis'in özel sorunu bugün eskiden olduğundan daha az kaygı verici ya da az gizli değildir...*", der.

Gizlilik... Cinsel özgürlüğün yasaklarla batırılması... O 'gizli' kalan dünyanın sanrıları... Alexis ve Monique'in ilişkisine yansıları... Yourcenar, bir ölçüde , bu yansıları da dile getiriyor. Bireyin, bu açıdan, eylemsellik alanı daralınca; sığıştığı yer, uzandığı ilişkinin boyutları, eğilimlerinin anlaşılmamasının getirdiği açmazlar...

Alexis, geçmişine dönerken, bu eğilimlerinin nedenlerini de araştırmaya yönelir. "*...aşktan bağımsız olarak tadılan zevki tercih etmesi, uzayan her bağlılıktan sakınması...*" Giderek de genç karısı ile kendi arasında oluşan uçurum... Alexis, işte geldiği o kıyıda itiraflarını yazar. "*Her şeyi tam olarak aktarmaya çalıştığımızda anlaşılır olmaktan uzaklaşırız daima!*" Anlaşılmaktır derdi. Monique'ye yazmasının nedeni de budur. Çocukluğuna uzanışı bu nedenledir. An'lardan söz eder: "*Hayatımızda bazı anlar vardır; o anlarda, açıklanamaz ve neredeyse korkutucu bir şekilde, ileride olacağımız kişi oluruz.*"(s.16) Hayatının sonraki çizgisini belirleyen çocukluk günlerine döner... Müziği uğraş edinişinin kaynağında "*sessizlik*" vardır. "*...her sessizlik söylenmemiş sözlerden oluşur. Belki de bu yüzden müzisyen oldum*" düşüncesini uçlandırdığı nokta ise şudur: "*Görüyorsunuz ya, sadece bir icracıyım, aktarmakla yetiniyorum. Ne var ki, aktardığımız sadece kendi huzursuzluğumuzdur: insan daima kendinden söz eder .*"(s.20)

Zevk'i, *acı*'yı dile getirirken de örtüktür. Benliğini sarmalayan duygularla yol alışındaki durumu anlatırken; "*size sözünü ettiğim şey de bir hastalık sayılıyor* ", der.

Değiştirilemeyen geçmişin belirlediği yaşam çizgisinin izlerine dönüşte, yazdığı bu mektubu bir açıklama olarak görür, Alexis : "*Bir savunma halini almasını istemem.*"

Onaylanmayı dileyecek kadar çılgın değilim; kabul görmeyi bile talep etmiyorum: bu çok büyük bir talep. Sadece anlaşılmayı arzu ediyorum ."*(s.24)*

Döne dura çocukluğunu anlatır. "*Güzelliğe çok duyarlı bir çocuk*"tur. Sevmek mutlu ediyordur onu. Zamanla aşk'ın aşkınlık çizgisine gelmiştir. "*...Çocuklarda aşk, saflığın bir parçasıdır: sevdiklerini sanırlar, çünkü arzuladıklarının farkında değillerdir.*" (s.25) Tutkusal eğilimlerinin ipuçlarını da verir aslında: "*Beni kadınlar büyüttü. Çok kalabalık bir ailenin son erkek çocuğuydum; marazi bir yanım vardı: annem ve kızkardeşlerim pek mutlu değillerdi; işte sevilmem için birçok neden. Kadınların şefkatinde öyle çok İyilik vardır ki, Tanrı'ya şükredebileceğimi sandım uzun süre. Çok katı olan hayatımız görünüşte soğuktu; babamdan korkuyorduk, daha sonra da ağabeylerimden; insanları birlikte korkmak kadar birbirine yakınlaştıran hiçbir şey yoktur.*"(s.25)

Uzaklaşıp yakınlaştıkları ise onun bağlanıp vazgeçemedikleridir: ıstırap ve zevk. Katmanlarını açar bir bir. (s.28-29) Bunlar, onun, içsel olgunluğa erişme serüveninin dile gelişidir de. Yaşadığı, tanık olduğu her olay, ilişki onun hayatına bir ivme katar.

Müzik ise bunlardan biridir: "*Müzik düşünceleri kolaylaştırmaz, sadece düşleri kolaylaştırır, hem de en belirsiz düşleri. Beni onlardan koparabilecek, ya da belki kesinlik kazandıracak her şeyden korkar gibiydim.*" (s.35)

Korku, bir yaşam boyu Alexis'in izindedir. Çekingen ve kapalıdır. Aradığı masumiyetin yokluğunu gördükçe içsel karanlığına gömülür. Bedenin dilini yakalamıştır aslında. O dil hayatını biçimledikçe korkar, mutsuz olur... Değer yargılar tutsak alır onu . Kırgın ve eziktir: "*Yasak eğilimlerin ilk sonucu bizi kendi içimize hapsetmektir: susmak ya da bundan sadece suç ortaklarına bahsetmek gerekir. Kendimi yenmek için çaba harcarken ne teşvik, ne merhamet, hatta ne de her iyi niyetin hak ettiği o azıcık saygıyı bekleyemediğim için çok acı çektim.*" (s.41)

Bağlandığı yer, kopuş düşüncesini doğurur. Acının sürüklenişindedir çünkü.. Alexis, bütün bu iç dökmelerini de sorgular; "*İç dökmeler, bir başkasının hayatını kolaylaştırmak amacını gütmüyorsa, zararlıdır dostum.*" (s.43)

Oysa, kopup geldiği kıyıda, Monique'ye yazmasının bir amacı da kendi sesini bulmaktır.

O sesi ise yazdıkça ortaya çıkar: "*Bağlanmaktan ve acı çekmekten duyduğum karanlık bir dehşet yüzünden, hemen hemen her zaman kendimi sıradan suç ortaklarıyla sınırladım. Bir tutkuya tutsak olmadan da bir içgüdünün tutsağı olmak yeter zaten, ve hiçbir zaman sevmediğime samimi olarak inanıyorum.*" (s.48)

Değiştiremedikleri ise onu ürkütür. Yaşadığı zevkin sanrılı arayışını, "*işlenen kabahatin*", "*manevi aşağılanmanın*" burukluğunu da dile getirir. (s.52)

Tutsağı olduğu duygunun bir 'ben'lik sorunsalı olduğunun bilincindedir: "*Kötü huylarımız yüzünden ıstırap çekmeyiz, sadece onlara boyun eğmediğimiz için ıstırap çekeriz .*

Tutkunun bütün safsatalarını tanıdım; vicdanın da bütün safsatalarını tanıdım. İnsanlar, bazı davranışları ahlaka aykırı oldukları için ayıpladıklarını sanırlar; aslında içgüdüsel tiksintilere boyun eğerler (boyun eğme mutluluğuna sahiptirler)." (s.53)

Burada, artık romanın tümünden söz etmeyeceğim. Alexis'in iç sesinin yansıları romanın sonuna değin süregider. Yourcenar, romanında, 1900'lü yılların başlarında, bugün de tabu olan bir konuyu ele alıyor. Bunun insanın dünyasındaki biçimleniş serüvenini dile getiriyor. Gene kendi deyimiyle, yıllarca; "*Bütün biçimleriyle cinsel özgürlük sorununun büyük ölçüde bir ifade özgürlüğü sorunu olduğu belki de yeterince fark edilmedi . Eğilimler ve eylemlerin nesilden nesile çok değişmediği besbelli; değişen ise, tersine, bunların etrafındaki sessizlik alanının genişliği ya da yalan katmanlarının kalınlığı.*" (s.6)

Alexis ya da Beyhude Mücadelenin Kitabı'nı okuyun. Değişenle değişmeyenin ne olduğuna, içsel yolculuğunuzun uç noktalarında nerelere gidebileceğinize daha yakından tanık olun.

Kitapların tanıklığı, bazan, bizleri hayatın tanıklığındaki saflığı görmeye bir davet gibidir. Yourcenar'ın bu davetine katılın derim...

1) Alexis ya da Beyhude Mücadelenin Kitabı , Çev.: Sosi Dolanoğlu ,1999 ,Metis Yay.,85 s.
2) M.Yourcenar'ın Türkçedeki yapıtları: *Hadrianus'un Anıları*, Çev.: Nili Bilkur,1984, Adam Yay., 277 s., roman; *Zenon*, Çev.: Müntekim Ökmen, 1985, Adam Yay., 328 s. roman; *Doğu Öyküleri*, Çev.: Hür Yumer, 1985, Adam Yay., 98 s. öykü; *Bir Ölüm Bağışlamak*, Çev.: Hür Yumer, 1988, Adam Yay., 85 s. roman; *Ateşler*, Çev.: Sosi Dolanoğlu, 1997, Metis Yay.,107 s. öykü; *Akan Su Gibi*, Çev.: Muhittin Karkın, İletişim Yay., 251 s. öykü.

A. Devrim Erdoğan

YERYÜZÜ KİTAPLIĞI

DÜNYA KİTAPLIĞI

Yeni Binyılda Keltleri Selamlamak

Tezhip sanatının dünyadaki en önemli örneklerinden biri, *Keltlerin Kitabı* (The Book Of Kelts) adlı elyazması kitaptır. 7. yüzyılda bir grup rahibin tam otuz yıllık çalışmalarının ürünü olduğu sanılan kitap, bol miktardaki altın yaldızlarıyla, desenleriyle, resimleriyle ünlüdür. Bugün İrlanda'nın başkenti Dublin'de Trinitiy Üniversitesi'nin arşivinde bulunan yapıt, uzmanlarca Hıristiyan sanat tarihinin en önemli ürünü olarak kabul edilir. Latince yazılan kitapta yer alan gospeller, Kelt mücevher sanatının da etkisiyle, ezilmiş lapis ve altın yaldız kullanılarak yapılmış desenlerle süslüdür.

İşte bu önemli yapıt, 20. yüzyılın bitiminde İrlanda'nın başkenti Dublin'de bir araya gelen toplam yüz şair ve ressam tarafından yeniden günümüzün edebiyatına uygun olarak üretilecek. İskoç Keltçesine hâkim 50 çağdaş İskoç ve İrlandalı şairin şiirleri, ünlü kaligraflar tarafından kâğıda dökülecek ve sayfalar ressamlar tarafından desenlerle süslenecek. Orijinal kitapta kullanılan malzemelere yenileri eklenerek oluşturulacak olan kitabın 200 bin sterline mal olması bekleniyor.

Yapıtın 21. yüzyıl versiyonunu yapmak fikri, *İskoç Keltleri Sanat Merkezi*'nden çıkmış. Amaç, bundan tam 13 yüzyıl önce yaratılmış orijinal yapıtla kültürel düzeyde rekabet etmek... Kitap, tamamlandıktan sonra bir sergi kapsamında Britanya adalarını dolaşacak, ardından 2001 yılının yarısında İskoçya'da, diğer yarısında İrlanda'da sergilenecek. İskoç Keltleri Sanat Merkezi, şu günlerde Dublin Sarayı da dahil olmak üzere pek çok müze ve galeriyle görüşüp anlaşmaya çalışıyor.

Kitabın içine konulacağı çerçeve bile şimdiden düşünülmüş: Çerçeve mutlaka ahşaptan olacak ve tahtaları İskoçya'nın Keltçe yazan en büyük çağdaş şairlerinden *Sorley Maclean*'ın doğduğu yer olan Reesay Adası'ndan getirtilecek.

Dundee kentindeki Yüksek Sanat Okulu, İskoç Keltleri Sanat Merkezi'ne kitap hakkında bazı tavsiyelerde bulunuyor. Okulun akademisyenleri, kitabın süslemelerinde otantik ama aynı zamanda kolaylık sağlayacak malzemelerin kullanılmasının daha doğru olacağını düşünüyorlar. Örneğin orijinal kitapta kullanılan parşömen kâğıdının üzerinde çalışmanın çok zor olacağını belirtiyorlar.

İskoç Keltleri Sanat Merkezi'nden *Malcolm Maclean*, projenin amacının Kelt kültürünü 21. yüzyılda dinsel açıdan değil, manevi açıdan selamlamak olduğunu söylüyor. Maclean, kitabın kültürel sürekliliğin ve yenilenmenin, kültüre duyulan saygının bir simgesi olduğunu belirtiyor.

BİR YÜZ

"Dora'yı tanıyan, aşkın ne olduğunu bilir."

Yaşamı boyunca üç kez nişanlanan ama hiç evlenmeyen Franz Kafka, aşkı son yıllarında birlikte olduğu Dora Dymant'ta bulmuştu. 1923'te Baltık kıyılarındaki bir sayfiye merkezinde tanışan çift, Kafka'nın ölümüne dek ayrılmadı. Bugün ise, ünlü yazarın yaşamı ve aşkları, şimdiye dek karanlıkta kalan sevgilisi Dora'yla yeniden gündeme geliyor.

20. yüzyılın en büyük yazarlarından olan Kafka, fırtınalı bir yaşam sürmüş ve son yıllarını da büyük bir yoksulluk içinde geçirmişti. Mutluluğu ve aşkı bulduğu Dymant'ı tanıdıktan iki yıl sonra tüberkülozdan öldü. Aşkını yitirmekten büyük acı duyan Dymant da kısa bir süre sonra Londra'nın doğusunda yaşama veda etti. Öldüğünde o kadar yoksuldu ki, bir mezar taşı bile dikilememişti.

Ancak bu trajik aşk öyküsünün son noktası birkaç hafta önce konuldu. Kafka uzmanları ve Dymant'ın İsrail'de yaşayan akrabaları, ünlü yazarın sadık sevgilisinin başına "Dora'yı tanıyan aşkın ne olduğunu bilir" yazılı bir taş dikecekler.

Yalnızlığı, acıyı ve umutsuzluğu bilen bir kadın olan Dymant, Kafka'ya ihtiyacı olan dostluğu veren tek kişiydi. Özellikle de ait olduğu Yahudi kültürü, Kafka için hiçbir zaman tükenmeyecek zenginlikte bir kaynaktı. Dymant'ın güçlü kişiliği, Kafka'nın o zamana dek cesaret edemediği şeyleri gerçekleştirmesini sağlıyordu. Akrabalarıyla olan karmaşık ilişkisine, Dymant'ın desteğiyle son vermeyi başardı.

1924 yılında durumu ağırlaşmaya başlayınca Kafka'nın Prag'a dönmesi Dymant'ı tam anlamıyla yıktı. Kafka ona günde en az iki mektup yazıyordu ama ondan ayrı kalmak Dora'ya büyük acı veriyordu. Ancak 13 Nisan'da Kafka Viyana'da hastaneye kaldırıldığında yeniden buluştular ve sonra hiç ayrılmadılar.

Kafka, son nefesini verirken Dora'nın getirdiği bir buket çiçeği kokluyordu. Dymant'ın mezartaşına yazılacak olan cümle, yazarın yakın dostu Klapstock'ın Kafka ailesine yazdığı bir mektupta geçiyordu aslında: "Sadece Dora'yı tanıyan biri, aşkın ne demek olduğunu bilebilir."

Oya Uysal

UÇURUMA DÜŞEN NEHİR

Şiir/Era Yayınları

Oya Uysal, İstanbul'da yaşıyor ve şiir yazmayı kesintilerle sürdürüyor. Ben, kesintileri bir birikme dönemi olarak almak istiyorum. Çünkü, her kesinti sonrasında Uysal'ın şiirinin yeni bir yapı ve biçim kazandığını görüyoruz. Özellikle son şiir kitabı *Uçuruma Düşen Nehir* böyle bir düşüncenin oluşmasına yetiyor. İstanbul'da yaşaması ise kent yaşamındaki olgulara, kent yaşamının kazandırdığı duyarlıklara dikkat çektiği gibi, şairin kentsel bir bakışın izini sürmesini kolaylaştırmaktadır. Öte yandan teknoloji ve bilginin biçimlendirdiği yeni insan karşısında ondaki duyarlık kesin bir tepkiselliği de içermektedir. Bu anlamda İstanbul, Uysal için yaşamak istediği kadar kurtulmak istediği bir kent olmanın özelliklerine sahiptir. Bu noktada onun şiirinin sürekli izleksel bir açılım içinde olduğunu söyleyebiliriz. Ama izleklerine temel oluşturan asıl olgu yine İstanbul'dur. Bir noktada kent yaşamı onun şiirinin içeriklerini, izleğini oluşturuyor.

Bugünün kentlerinde her anlamda büyük bir karmaşa yaşanıyor. Çoğu kent gün be gün kent olmanın özelliklerini kaybediyor. Bu bağlamda, günlük yaşamın hayhuyundan kurtulmak isteyen her şair gibi Uysal da geceye, İstanbul'un gecelerine sığınıyor, her şeyi orada yaşadığı gibi, her şeyi de orada arayıp buluyor, düşünüyor ve duyuyor. Çünkü ona göre gece, insanın en zayıf yeridir. Gecenin zayıflığı galiba insanın geceleyin kendisiyle baş başa kalmasından kaynaklanıyor. İnsan daha çok geceleyin yalnız kalıp, kendisini düşünebiliyor. Uysal'ın şiirindeki hüznün ve kederin, bunlara bağlı olarak aşk izleğinin, kişisel ilişkilerin temelinde de insanın gece kazandığı zayıflık yatıyor. İnsan, geceleyin kendisinden öteye geçebiliyor. Dizgi yanlışlarıyla dolu bir yaşamın farkına insan gece varıyor.

Uysal'ın şiirlerini okurken şairin hiçbir yere ait olmadığını da duyumsuyorsunuz. Belki o duygusundan dolayı şair yaşamın anlamını ve anlamsızlığını merak ediyor, kafa yoruyor. "*Oysa şehir aşağıdan seni çağırıyor*" dizesini okuduğunuzda kentin insanı düşürdüğü ikilemi anlamaya başlıyorsunuz. Şairin "*içimde ses veren uçurum*" dediği şey de o kentin ta kendisidir. Şair, o uçuruma baktığında, kendini görüyor, içini seyrediyor. Şairin İstanbul'da yaşadığıysa hep güz; yalnızlıklar, düş kırıklıkları, keder, acı, hüzün o güzün içinde düşünülüp duyuluyor. Bütün bunlar Uysal'ı İstanbul'un şairi yapmaya yetiyor. Yaşadığı acılar İstanbul'dan kopmasını, uzaklaşmasını getirmiyor.

Oya Uysal, *Uçurum'a Düşen Nehir*'de, yeni olmakla birlikte yine kendi şiirinin peşinden koşuyor. Kim ne derse desin *Uçuruma Düşen Nehir*, şairin şiiri açısından önemli bir durak. Dahası şairin şiirinin izleksel anlamda bundan sonra izleyeceği çizgiyi de gösteriyor. Uysal, "*hayattan caymış kadınların o kasvetli karanlığı*"nda dip odalara uğramayan aşkların, yalnızlıkların şiirini yazıyor. Okumakta gecikmeyin!

HALİM ŞAFAK

Nalan Akgöl

KÜÇÜK YÜREKLİ BÜYÜK ADAM

Öykü/Altın Kitaplar

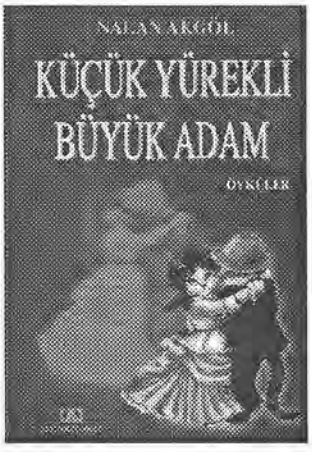

"Küçük Yürekli Büyük Adam" aşkı, sevgiyi sorgulamak isteyen, bu sorgulamayı yaparken de kadınla erkek arasındaki duygusal ilişkiden yola çıkarak toplumla birey arasındaki ilişkileri irdeleyen bir deneme ile yedi öyküden oluşuyor.

Para, ün ve saygınlığın peşinde koşan insanlar sevgiyi ne kadar anlayabilir ya da ne kadar yaşayabilir, öğrenebilir? Savaşların, barışların, huzursuzlukların temelinde sevgisizlik mi yatıyor? Tüm bunlara yanıt arayan; aşkı tanımlayarak, sınırlandırarak tutsak etmek istemeyen Nalan Akgöl, aşkın ne olduğunu değil ne olmadığını açıklamaya çalışıyor.

Akgöl'ün öykülerinin ana teması, insanın doğasında var olan sevdiğine sahip olma hırsının aşkı da bir iktidar savaşına dönüştürmesi, böylelikle insanın çoğu kez sevdiğini tutsak etmesi.

"Efendi, isteklerini yaptırmak için köleye bağımlı olur ve 'Ben sana muhtacım,' diyen köle efendinin egosunu okşarken, efendi bu ihtiyacın karşılığını vermek zorunda hisseder kendini, köle de ona dayar sırtını, güçsüzlüğünden güç alarak, efendinin dizlerinin dibinde oturur." Bu hastalıklı ilişkinin adı aşk olabilir mi? Kitap işte tam bu noktadan yola çıkarak gelişiyor.

Tüm öykülerin erkek kahramanları (yani "darbeci" kesim) çelik mavisi gözleriyle bakıyorlar aşka, kimi sevdiği kadını sevgisiyle öldürüyor, kimi sevgisiyle hapsediyor. Oysa kadın kahraman hiç değişmiyor: bilgisi, kültürü, sabrıyla, kızıl saçlı, hayvan dostu, insancıl Nalan Akgöl.

Belki de yazarın "Gecenin Yüreğine Doğru" öyküsünün başına August Strindberg'in 'Açık Deniz Kenarında' adlı romanından alıntıladığı gibi, "Aşkın siyahla beyaz gibi birbirine zıt bir sürü şekli vardır." Ancak kendisi genelde bir şeklin üzerinde durmayı yeğlemiş: 'iktidar savaşı - tutsaklık'.

Öykülerini şiirsel bir dille biçimlendiren yazar, şizofren bir parçalanma, hatta daha da ileri giderek şizofrenik parçalanmanın da parçalanması olarak gösteriyor aşkı "Küçük Yürekli Büyük Adam"da.

CEYLAN YAĞMUR USLU

SANATÇININ BİR SİYASET DÜŞÜNÜRÜ OLARAK PORTRESİ: AMBROGIO LORENZETTI/ *Quentin Skinner/ Türkçesi: Erol Öz/ Dost Yayınları*
Sienalı ressam Ambrogio Lorenzetti'nin 1337 yılında Siena şehrinin Yönetim Binası'nın bir odasına resmettiği fresko dizisi sanat tarihçileri tarafından geleneksel olarak "İyi ve Kötü Yönetim İstiaresi ve Etkileri" diye adlandırılmıştı. Oysa Skinner, dönemin siyasal düşüncesinin Lorenzetti'nin freskolarda nasıl cisimleşitğini, farklı bir okumayla gösterir. Skinner, bir tarih yazımı yönemini de önerir: Bağlam araştırmaları.
Kitabın önsözündeki sonuç da ilgi çekicidir; Skinner'in okumasın göre freskoların mesajı şudur: "Barışın nimetlerinden yararlanmak istiyorsak, altında yaşadığımız yönetim biçiminin bizi temsil etmesi, dolayısıyla da fiilen kendi kendimizi yönettiğimizi söyleyebileceğimiz bir yönetimin kurulmasını sağlamamız gerekir."

MAKAS KESMEZ İĞNE DİKMEZ OLMASA ELLERİMİZ - HEPİMİZ ÇEVRECİYİZ/ *Gülsüm Cengiz/ Gerçek Sanat Y.*
Gülsüm Cengiz, *Makas Kesmez İğne Dikmez Olmasa Ellerimiz* adlı iki perdelik oyununda, tekstil işkolunda çalışan çocukların ve gençlerin yaşamlarını bir atölyede gelişen olaylardan yola çıkarak irdeliyor.
Bu yapıtıyla 1991 'TOBAV' ve 'Çankaya Belediyesi' oyun yazma yarışmasında büyük ödülü kazanan Cengiz, ister işportacıdan, ister lüks bir mağazadan alınmış olsun giydiğimiz elbisenin, pantolonun, kazağın nasıl, hangi koşullarda yapıldığını yaşamın gerçeklerinden yola çıkarak anlatıyor.
"Hepimiz Çevreciyiz" adlı iki perdelik güldürü oyununda ise, son yıllarda toplumda gerçek çevre bilinci yerin emoda haline gelen çevreciliği konu eden yazar, toplumdaki diğer sorunlar gibi çevre sorununun da sistemden kaynaklandığını vurguluyor.

ALİCE YATAKTA/ *Susan Sontag/ Türkçesi: Nihal Geyran Koldaş/ Nisan Yayınları*
"Galiba tüm hayatım boyunca *Alice Yatakta*'yı yazmak üzere hazırlanıyordum." diyor Susan Sontag, kadınların acısı ve öfkesi üzerine yazdığı oyunu için.
Sontag kitabında, aklın tutsaklaştırılması olgusunun, hayal gücünün zaferi karşısında ezildiğini, ancak yalnızca hayal gücünün zaferinin yeterli olmayacağını vurguluyor. Oyunun kahramanı Alice James; Amerikan romancısı Henry James'in kız kardeşiyle aynı adı taşıyor. Ayrıca, Alice adı Lewis Carroll'un *Alice Harikalar Diyarında*'sını da çağrıştırıyor. Oyunda Carroll'un kitabının en ünlü bölümü *Çılgın Bir Çay Partisi*'nden esinlenilmiş bir sahne de var. Fakat yine de kitaptaki çoğu olay Sontag'ın yaratıcılığının ürünü.

DURAN ZAMAN/ *Ayfer Coşkun/ Belge Yayınları*
Gözlerini Değiştirsinler Çocukların adlı ilk öykü kitabında, 12 Eylül darbesinin cezaevi kapılarıyla tanıştırdığı kadınların ve çocukların yaşamlarını konu alan Ayfer Coşkun, ikinci kitabı *Duran Zaman*'daki öykülerinde de gerçek yaşamları anlatıyor.
Cinler ve cehennem korkularıyla karartılmış çocukluk günleri...
Bir Anadolu kentinin, yıllar öncesine ait rengi kokusu, sesi... ölen ovası, o kentin ve ovanın yerini alan baraj gölü...
Kitap geçmişe, Elazığ'da doğan yazarın çocukluk günlerine bir yolculuk niteliğini taşıyor.

DOLUNAY YANSIMALARI/ *Asuman Ercan/ Can Yayınları*
Dolunay Yansımaları, Ay'ın yirmi dokuz günlük yolculuğu gibi yirmi dokuz metinden oluşuyor. Gökyüzünde biçimden biçime giren ışıklı, büyülü bir yol sunan Ay'ın peşine düşüncelerini, duygularını, hüzünlerini, anılarını ve fantezilerini takan yazar, onun büyüsüne kapılarak uzak yolculuklara çıkıyor.
"Ay da, ten de, ruh da, sanki varoluşa dair son kozlarını oynarlar. Ay, büyüsünün ve kışkırtıcılığının; ruh başkaldırısının ve sarhoşluğunun; ten, hayatta kalma arzusunun sınırlarını zorlar. Bu kozlar birbirine yakın güçlerdeyse, işte o zaman, belki de hayatın en büyüleyici oyunu soluk alıp vermeye başlar. Bu oyunun adı 'aşk'tır."

KIRSAL SANCI/ *Talip Apaydın/ Güldikeni Yayınları*
İlk şiiri 1946 yılında Köy Enstitüsü dergisinde yayınlayan Talip Apaydın'ın son şiir kitabı *Kırsal Sancı* yazarın dergilerde yayınlanmış şiirlerinden oluşuyor.
Çeşitli türlerde 40 tane kitabı yayınlanan Köy Enstitüleri kuşağının yazarı Apaydın'ın şiirleri Anadolu insanına bir bakış niteliğini taşıyor.

SARAY BOSNA'DA KÂBUS/ *Zlatko Topçiç/ Türkçesi: Suat Engüllü/ Gendaş*
"İnsan ölüme alışamaz ve her yeni ölümle, ilk ölümün uyandırdığı duyguları yeniden yaşar." diyen Zlatko Topçiç Saraybosna'da yaşanan dramı, düş-gerçek, ölüm-yaşam arasında kalmış insanların mücadelelerini anlatıyor.
Saray Bosna'da Kâbus daha önce yayınlanmış üç öykü kitabı ve üç romanı bulunan Zlatko Topçiç'e Bosna Hersek Yazarlar Birliği Yılın Kitabı Ödülü'nü kazandıran bir yapıt.

SERİN MAVİ/ *(Behçet Necatigil) Hazırlayanlar: Selma Esemen (Necatigil) Ayşe Sarısayın (Necatigil)/ Yapı Kredi Yayınları*
"Şiirde kırk yılını, doğumundan ölümüne, orta halli bir vatandaşın, birey olarak başından geçecek durumları hatırlatmaya; "ev-aile-yakın çevre" üçgeninde, gerçek ve hayal yaşantılarını iletmeye, duyurmaya harcadı." diye tanımlıyor kendisini Behçet Necatigil.
Serin Mavi, Behçet Necatigil'in 1955-1977 tarihleri arasında ailesine yazdığı mektuplardan oluşuyor. Kitap, şiirlerinde olduğu gibi mektuplarında da "ev-aile-yakın çevre" üçgeninde dolaşan Necatigil'in gündelik yaşamından, aile çevresiyle olan ilişkilerinden, şiirini oluşturan yaşam koşullarından derin izler taşıyor.

NIETZSCHE ÜZERİNE/ *Georges Bataille/ Türkçesi: Mukadder Yakupoğlu/ Kabalcı Yay.*
"Bu kitabı, Nietzsche'nin yüzüncü doğum gününde (15 Ekim 1944) yayımlanmasını arzulayarak yazdım. Almanların kaçışının yayımı mümkün hale getirmesini umut ederek şubat ayından ağustosa kadar yazdım. Kitaba sorunun kuramsal bir yönüyle başladım, ama bu kısa metin aslında yaşanmış bir deneyiimin anlatımından başka bir şey değildir. Zaman içinde korku yükü artmış yirmi yıllık bir deneyimin anlatısı." diyen Bataille, pedagojiden sanata, edebiyattan felsefeye kadar birçok alanda ardında sorular bırakmış olan Nietzsche'nin sorularının izini sürüyor, bunlara yenilerini ekliyor, bir yandan da Nietzsche hakkındaki yanlış anlamaları yorumluyor.

İKİNCİ ADIM/ *Tahir Abacı/ Telos Yayınevi*
1969 yılında bir Anadolu kentinde, üniversiteye hazırlanan bir avuç genç insanı konu alan romanda köylü Ahmet'in, burjuva Oktay'ın, sevi ozanı Semih'in ve hepsinin birden âşık oldukları Sevda'nın yaşamından kesitler sunuluyor. Aşkta, sanatta, siyasette yeni adımlar atmaya hazırlanan gençler daha ilk adımda kendilerini düşlediklerinin aksine bir yaşamın içinde buluyorlar.

YENİ TÜRK EDEBİYATINDA ÖYKÜ/ *Ömer Lekesiz/ Kaknüs Araştırma-İnceleme*
Yeni Türk Edebiyatında Öykü, uzun yıllar romanın hegemonyasında kalmasına rağmen son yıllarda başat bir tür niteliği kazanan öykünün edebiyatımızdaki ayrıcalıklı yerini belirleme amacı taşıyor.
Kitapta öykücülerin hayatı, öykü kitapları, öykü anlayışları, öykülerinden örnekler ve çözümlemeler yer alıyor. Ayrıca öykünün tür olarak romandan bağımsızlaşmadığı dönemde, öykücü olmaktan çok romancı ya da şair olarak ünlenmiş kimi öykücülerin sanat konusundaki genel görüşlerine ve onların bu türdeki eserleri üzerine yapılmış olan çalışmalara yer veriliyor.
Yazar sıralamasında, yazarların ilk öykü ki-

taplarının yayım tarihleri esas alınan kitabın birinci cildinde Nabi-zâde Nazım'dan Sait Faik'e kadar süren dönemde yer alan 22 öykücünün hayatı ve öykülerinden örnekler veriliyor.
İkinci cildinde ise S. Ali'den, T. Dursun K'ya kadarki dönemde yer alan 18 öykücü bulunuyor.

BİR CADI MASALI/ *Leyla Navaro/ Remzi Kitabevi*
"Kızgınlık enerjisine inanıyorum. Kızgınlık, değişimleri güdüleyen, ilişkilere ivme getiren, düşündüren, harekete geçiren son derece önemli bir enerji kaynağı." diyen Leyla Navaro, *Bir Cadı Masalı*'nda kızgınlık duygusunu incelerken, kızgınlığın yıkıcı şekillerine, yıkıcılık yerine nasıl yapıcı bir şekilde kullanılabileceğine değiniyor. Ayrıca bu duygunun kadın ve erkek açısından neler ifade ettiğini, dışavurumun nasıl farklı şekillerde meydana geldiğini inceliyor.
"Kızgınlık Öncelikle Bir Duygudur", "Kızgınlığın Cinsel Rollere Göre Dağılımı", "Cinsiyet ve Güç: Kadın ve Erkek İçin Farklı Tanımlar", "İlişkilerde Kızgınlık ve Çatışmalar" başlıklı dört bölümden meydana gelen kitapta yaşanmış olaylardan verilen örnekler de incelemeyi destekleyici nitelik taşıyor.

20. YÜZYIL AMERİKAN EDEBİYATINDA KADIN/ *Dokuz Eylül Yayınları*
Dokuz Eylül ve Ege Üniversitesi öğretim elemanlarının grup çalışması sonucu oluşturulan bu yapıtta, şiirden tiyatroya, öyküden romana kadar hemen her türde Amerikan edebiyatında kadın temaları ve kadın abakış açıları kronolojik olarak ele alınıyor. Kadının toplumdaki rolü, kendini ve çevresini tanıması, erkeklerin ilgi alanı olarak görülen konulara el atması gibi temalar, Eugene O'Neill, Jane Boules, Tennessee Williams, Beth Henley, Slyvia Plath, Denise Levertov, AUdre Lorde, Maxine Kumin, Mary W. Freeman, Zenna Henderson, Carol Emswile'den yola çıkılarak inceleniyor.
Kitap, edebiyat meraklılarının Amerikan edebiyatıyla ilgili başvurabilecekleri bir kaynak özelliği taşıyor.

HALK HİKÂYELERİ/ *Ergun Sav/ Bilgi Yayınevi*
Ergun Sav, kültürümüzün en önemli unsurlarından biri olan halk hikâyelerimizi *Halk Hikâyeleri* adını verdiği kitabında bir araya getiriyor.
Ergun Sav'ın çeşitli kaynakları tarayarak oluşturduğu, Cavit Yaren'in resimlediği *Halk Hikâyeleri*'nde 'Kerem ile Aslı' gibi çok bilinen, değişik şekillerde anlatılan halk hikâyelerinin yanında, 'Süleyman ile İkbâl' gibi pek az tanınan, hatta hiç bilinmeyen halk hikâyeleri de olmak üzere otuz beş ürün yer alıyor.

SOLUĞAN/ *Cem Uzungüneş/ Öteki Yayınevi*
"Müzen seni zamandan koruyamaz/ ruhunun resimleri değişir/ taze zaman girer bir gün içeri,/ ölü aşkın ölüsüne saygısızca!" diyor Cem Uzungüneş "Müze" adını taşıyan şiirinde.
Şiir okurlarının Argos, Adam Sanat, Sombahar, Ludingirra, Kitap-lık dergilerinden tanıdığı Cem Uzungüneş şiirlerini, "Zaman Şaşırması", "Yedi-Ay-Kadın", "Müze" ve "Medeni Cesaret" adlı başlıklar altında *Soluğan* adlı kitabında bir araya getiriyor.

TUTKULU SOSYOLOJİ/ *Ann Game-Adrew Metcalfe/ Türkçesi: Osman Akınhay/ Ayrıntı Yayınları*
Ann Game ve Andrew Metcalfe *Tutkulu Sosyoloji* adlı kitaplarında, sosyoloji ve onun tutkuyla ilişkisi üzerine çeşitli sorular yönelterek, bu iki sözcüğün yan yana getirilmesini yanlış gören sosyoloji biçimlerine karşı, bu yan yanalığı ilginç bulan ve bunun için çaba harcayan bir sosyolojiyi savunuyorlar. Sosyoloji disiplininin ve üniversite düzeninin nasıl işlediğini inceledikleri "Tutkulu Sosyoloji"; "Okul", "Yönetme", "Sihir", "Hikâyeler", "Yazı", "Mürekkep", "Okuma", "Arzu", "Bilme" başlıklarını taşıyan bölümlerden oluşuyor.

EMANET ÇEYİZ-MÜBADELE İNSANLARI/ *Kemal Yalçın/ Doğan Kitapçılık*
Türkiye'yle Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesinde, Rum Minoğlu'nun karısı, Eleni'yle Sofiya'nın çeyizlerini bahçe komşularına bırakıp kızlarıyla beraber gider. Emaneti alan evin küçük oğlu Kemal Yalçın otuzdört yıl sonra "Bunlar kızlarımızın çeyizleri! Size emanet! Gidip gelememek, dönüp görememe var! Gelirsek verirsin kızlarıma. Dönemezsek ver bir fukaraya, hayrımız olsun! Yeyip içtik birlikte... Çok yardım ettin bize. Hakkını helal et!" diyerek bırakılan çeyizlerin sahiplerini aramak için başlar yolculuğuna gökyüzünün lekesiz mavisi altında, 27 Haziran 1994'ün Atina'sında.
Ve bu yolculuk *Emanet Çeyiz*'de, 1924 mübadelesiyle göç eden, '6-7 Eylül Olayları' sırasında yerlerini yurtlarını bırakıp göç etmek zorunda bırakılan, ama bir gün mutlaka dönecekleri umudunu taşıyarak göçüp giden insanların içe işleyen öykülerine dönüşüyor. "Bu dünyada ölüm değil, zulüm var!" diyen Burdurlu Tanasis Bakırcıoğlu, "Tek meyveyle bahçe olmaz" diyen Sinop Ayancıklı Baba Yorgo, "Kardeş gibiydik Türklerle" diyen Kayserili Anastasiya, Giritli İsmet Altay, Üraşnolu Refet Özkan...
1998 Kültür Bakanlığı Roman Başarı Ödülü'nü ve 1998 Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Ödülü'nü kazanan *Emanet Çeyiz,* o kara günlerin sızısını duyumsatıyor bize.

ŞEHRİN AYNALARI/ *Elif Şafak/ İletişim Yay.*
Engizisyon zulmünün paramparça ettiği; kendilerini, birbirlerini kaybeden, arayan; sırlarla dolu, sırların peşinde insanlar; Isabel, Antonio, Miguel ve Andres... yukarı mahalle, onların İspanya'da başlayan, İstanbul'da (Aynalar Şehri'nde) süren hikâyesi. "Miguel Pereira kaçıyordu. Her firarinin üzerine titreyip avuçlarında yaşattığı o başka yere, öte mekâna bir de isim bulmuştu; aynalar şehri!"
İlk öykü kitabı *Kem Gözlere Anadolu*, 1994 yılında yayınlanan Elif Şafak'ın ilk romanı *Pinhan*, 1998 'Mevlana Büyük Ödülü'nü kazanmıştı.

SİLAHLI PERİ/ *Daniel Pennac/ Türkçesi: Selda Arkan/ Metis Yayınları*
Dainel Pennac'ın kitaplarında anlatılanlar bugünün dünyasının küçük bir modeli gibi. Yazar çocukların, yaşlıların, Arapların, yoksulların ve Afrikalılar'ın, kendilerine sorulmadan içine atıldıkları bu dünyadan çıkarak başka bir hayat aramlaraını anlatıyor.
Pennac'ın *Silahlı Peri*'sini; yaşlı kadınlara musallat olan bir katil, sert görünmeye çalışan polisler, uyuşturucu ticareti, Paris'in banliyösü, Belleville ve dünyanın dört bir yanından gelen insanlar oluşturuyor.
Yazdığı polisiye romanlarla "Reims Kenti Polisiye Roman Ödülü"nü (1985), "Grenoble Kenti Polisiye Roman Ödülü"nü (1987) alan yazar, "La Petite Marchande de Prose" adlı romanıyla da "1990 Inter Kitap Ödülü"nü kazanmıştı.

EKSİKSİZ AŞKLAR YAZISIZ YAŞAMLAR/ *Necdet Batum/ Broy Yayınları*
"Yazılar, uçsuz ve çırılçıplak; onlar, içimizdeki yitiklerle uçuyorlar. İşte, buradan 'eksik aşklar' doğdu; çünkü, yazılmamış yaşamlar da vardı."
Necdet Batum, *Eksiksiz Aşklar Yazısız Yaşamlar* adlı öykü kitabında, sözcüklerin kalabalığında anın 'karşı aşkla' buluşmasına tanıklık ediyor.

NEW YORK'UN ARABI/ *Mustafa Ziyalan/ Yordam Kitapları*
Gerçekliği araştırırken vardığı sonuçları aktarmak için şiiri bir araç olarak kullanmayan Mustafa Ziyalan, şiiri bu araştırmanın odağında tutuyor.
Şair söz ettiği kişiler, kentler, nesneler, ayrıntılar, çağrışımlar için şöyle diyor: "İstiyorum ki ben onlar olayım, onlar ben olsunlar, söylesinler, söyleşsinler, bana kalmadan; kendisi söylesin kendini şiir, bensiz."
Yurt içinde başladığı doktorluk mesleğini yurt dışında sürdüren yazarın şiirleri de iki coğrafyanın etkisini taşıyor.

ekim 1999

varlık kitap eki

sayı: 89

ÜNSAL OSKAY

YIKANMAK İSTEMEYEN ÇOCUKLAR OLALIM

Ünsal Oskay

Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım

Deneme/Yapı Kredi Yayınları

Ünsal Oskay, kendini okurdan ve son dönemlerde de izleyicilerden esirgemeyen bir isim, üretken ve katılımcı. Ne var ki bugüne dek yayınladığı kitaplar, –*Çağdaş Fantazya* ve bir ölçüde de *Müzik ve Yabancılaşma* haricinde– geniş kitlelerin ilgisinin uzağına düşen akademik çalışmalarla sınırlıydı. Daha önce çeşitli dergilerde çıkan farklı konulardaki yazılarını bir araya getirdiği son kitabı *Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım*, bu bakımdan sevindirici bir gelişme; geniş kitlelere, Oskay'ı daha iyi tanıma fırsatı yaratacağından emin olunabilir.

Peki, okunması, tanınması mutlak gerekli midir Ünsal Oskay'ın, ya da, neden gereklidir?

Her şeyden evvel, topyekûn çürümenin eleştirel enerji ve yergi üzerindeki tahribatı ve yanı sıra çürümenin giderek bu alanlara da yayılması karşısında, yaşadığımız hayatı bize kavratacak gerçek ve doğru bilgiye erişmenin inatçı ve ısrarlı sesine duyulan gereksinimdir bugün Oskay'ı önemli kılan.

Eleştiri ve yergideki yozlaşma bugün iki farklı tutumdan ve bununla bağlantılı iki kanaldan yayılıyor. Biri, eleştirel tavrın, ayrıcalıklı hayat üslubunun küçük bir fantezisi olarak görülmesi, daha açık ifadeyle, eleştirinin, onu dile getirenin ayrıcalıklı bir hayata sahip olduğunun altını çizecek şekilde yığınların "sürü" yaşantısına yönelik aşağılayıcı imalarla biçimlendirilmesidir. Bu tutum tahsilli kesim ve akademik çevrelerde yaygındır. İkincisi de, eleştirinin popülerleşmesidir, ki bunun yayılım kanalı da, eleştiriyi popülerlik kriterlerine göre biçimlendiren kitle iletişim araçları ve bunlar arasında özellikle de TV'lerin bol konuklu tartışma programlarıdır. Ünsal Oskay, hem akademik çevrenin üst düzeyde üyesi, hem de TV'lerin talep duyulan aktif katılımcısı olarak, yer aldığı kurumlardaki yaygın tutumların karşısında ısrarla farklı bir görüntü çiziyor.

Ayrıcalığın küçük fantezisi

Tahsillilerin toplumsallıklarında marazi bir parçalanış var: Politik tercihleri, aynı hızda etik/kültürel bir tercih ve ayrışmayı getirmiyor: sistemin gidişatından, kirliliğinden şikâyet edilse de, modern kentli hayatın gündelik zevklerinden, ayrıcalıklı pratiklerinden kolay vazgeçilemiyor.

Bu çevrelerde benimsenen hayat üslubunun, tahsil yoluyla elde edilmiş kariyerin verdiği meşru bir hak olduğuna inanılır. Bu inanç, tüm prestij sahibi okullarda bütün bir eğitim süresince aşılanır ve yaşam boyunca her alanda statülerin özenle korunması şeklinde sürer; bireysel arzu ve beklentiler ne de olsa toplumsal kariyerin en üst noktalarına yönlendirilmiştir bir kez, kolay vazgeçilemez.

Bunları dile getirmek, kaba bir popülizm önerisine hazırlanmak anlamına gelmez. Söylenmek istenen şudur: Gündelik yaşam ideolojiktir. Bireyselleşmiş gibi duran kentli gündelik hayat üslubuna ait birçok şey, gerçekte kültür endüstrisinin parçacıkları olduğundan, mevcut toplumsal değer yasalarının taşıyıcıları olarak işlev görürler. Ve bu nedenle, "modern" olan her şey (eğer "modernleşme" kavramının, gökdelenler, yüksek binalı uydukentler, 6 şeritli otobanlar, dijital TV, internet vs.'den öte, toplumun geniş kesimlerinin, azınlığın lehine gittikçe yoksullaşmasını ifade ettiğinin farkındaysak) Adorno'nun dediği gibi, "*hiç değişmeyen nüvesinden ötürü ortaya çıkar çıkmaz çağdışı bir görünüm kazanmakta*"dır. Bu bakımdan, daha adil, daha mutlu bir dünya hayali ve isteğinin, gündelik yaşam kültürünün varolanın ötesindekini talep edebilme, her şeyin başka türlü de olabileceği fikrini geliştirebilme niteliği kazanmasıyla doğrudan bir ilgisi vardır.

Tahsilli sınıf tarafından gündelik hayatta sıkı sıkıya korunan özendirilmiş/yönlendirilmiş bireysel arzu ve istekler, sadece, benimsenen modern kentli hayatındaki "ayrıcalıklı yaşa, ayrıcalıklı tüket" üslubuna bulaşmakla kalsa, belki özel hayatın dokunulmazlığı esasına göre bu tür eleştirilerden muaf olurdu. Oysa bu üslup akli ve fikri dünyamızın emanet edildiği duyarlılık hakkında da kesin bir bilgi verir: toplumun tepkisiz olumlamasını engellemeye aday duyarlılık, ayrıcalıklı/prestijli hayat üslubunun bir parçasına dönüşmüştür. Nitekim şimdilerde muhalefet ve radikalizm, yanlış olduğuna kesin olarak inanılan dünyayı doğru kılmanın inançlı bir aracı olarak değil de; bu toplumun zihniyetine pek de ters düşmeyen, işleyişiyle uyumlu bir kariyerin, kendi ayrıcalığının altını çizen küçük fantezisi olarak yapılıyor. Okumuş olmanın bir hak olarak verdiği hayat üslubunun kutsal alışkanlıkları ile sade vatandaş ayrımına yönelik imalar biçimlendiriyor eleştiriyi. Bu nedenle şıklar, gösterişli ve alımlılar, ama hiçbir şeye ayak direyecek güçte değiller. Bir değerler bütününe yaslanmıyorlar çünkü; köklü ve sağlam kişilik özelliklerinin tahammülsüz muhalefetini değil, marazi parçalanışın nesneleştirdiği, araçlaştırdığı otomatik davranış kalıplarını örnekliyorlar.

Şöyle ki: Sahiciliğine herkesi inandırmak istediği bir yığın mazeretle, çıkarlarının peşine düşen modern birey, o haliyle bir aygıt olarak kendi egosunun hizmetine girmiş demektir. Kişiliğin bu çeşit örgütlülüğünde, en ağırbaşlısından en hiddetlisine kadar bütün davranış kalıpları, 'ego'nun ihtiyaç ve direktiflerine göre harekete geçer. Kişiliğin bütün girdisi çıktısı, bu haliyle, istenildiği gibi biçimlendirilebilen bir malzeme yığınıdır. Sağlam bir kişilik yapısının dengeleyici ağırlığından yoksun tepkiler, duygu ve davranışların, bireyin elinde birer nesne gibi muamele görmesine yol açar, içtenlikten uzaktır, gerektiğinde ileri sürülür, gerektiğinde geri çekilir.

Yazmak, eleştirmek, muhalefet etmek, tahsilli bireyin çoğunlukla nesneleşmiş tepkilerindendir. Nesneleşmiş muhalefet, köklü ve sağlam kişilik özelliklerinden otomatik davranış kalıplarına kesin bir geçişi simgeler. Bu aşamada, yaşanan hayat üzerine bazı düşünme, bilme ve yazma yolları teşvik edilirken, bazıları da, kararlılıkla bastırılır. Muhale-

feti, hayatın genel pratiği olarak değil de onun içinde fantastik bir alan olarak tasarlamak, yalnızca kısmi nesneleşmeyi ifade etmez, topyekûn bireyin de çoktan özne karakterini yitirerek nesneleştiğinin işaretidir aslında.

Şuna emin olunabilir ki, eğer karşımızda Ünsal Oskay gibi aykırı bir örnek durmasaydı, kariyer sahibi tahsilliler hakkında, ayrıcalıklı hayatlarına yönelmiş bu argüman üzerinden geliştirilmiş bir tenkit, kendi sıradanlığımızın farkına bir kez daha varmamıza yardımcı olmasının ötesinde hiçbir işe yaramayacaktı.

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ünsal Oskay'ın eleştirelliği, adının önünde sıralanan tahsil ve akademik kariyer tesciline rağmen, nesneleşmiş bir tepki, bir fantezi değildir. "*Kendimi, eleştirdiğim, olumsuz gördüğüm, bitmesini istediğim hiç kimseden, hiçbir olgudan soyutlamadım*" diyor Oskay, kitabının başında. Ve şöyle devam ediyor: "*Ben de onların parçasıyım. Onların oluşumunda benim de yerim var. Bu nedenle, eleştirilerimde Voltaire'ci bir 'tepeden bakma' yerine; herkesle birlikte düşünmeye, hayatı herkesle birlikte değerlendirmeye çalışan Rousseau'cu bir yaklaşım olsun istedim.*" (s. 8)

Murat Belge, Ünsal Oskay'ın "*Müzik ve Yabancılaşma*"sına yazdığı önsözde, Oskay'ın, biri sağ diğeri sol omuz üzerinde iki meleği olduğunu söyler. Bunlardan ilki Adorno'dur, "kötümser melek"; ikincisi de Benjamin, "iyimser melek"! "Kötümser" ve "iyimser" gibi donuklaştıran nitelemelere pek katılmasam da bu iki meleğin daima Oskay'ın yanı başında olduklarına inananlardanım. Eşitliksizci modern dünyanın, şiddet ve kaba sabalık ortamında nasıl bir yabancılaşma ve etik yozlaşmaya savrulduğunu, gitgide artan bir hızla çürüdüğünü görür ve gösterirken Adorno'nun; ama bütün bu karanlık tabloya rağmen insani bir gelecek düşünü kurar ve dahası bunu gerçekleştirmenin halen mümkün olduğu hayalini diri tutarken de Benjamin'in aydınlık ve keskin bakışları dile gelir Oskay'ın söyleminde.

Eleştirellik konusunda Adorno için söyleyebileceğimiz birçok şey, Ünsal Oskay için de geçerlidir. Gerçekliğin tersyüz olduğu bir dünyada her ikisinin de bakışı, tüm önkabulleniş ve önyargılardan azade, üstü örtük olana yönelmiştir.

"*Kurduğu toplumsal sistem günümüz insanını insani bütün değerlerinden yoksunlaştırmakta. Bu süreç insan aklının en gelişkin olduğu günümüzde yaşanmakta. Acıları ile, düş kırıklıkları ile. Tüketimin demokratikleştirilmesi, Kitle İletişim Araçlarını kullanan Bilinç Endüstrisi ve hayatın gündelik yaşama biçiminde hepimizin benimsediği yüzeysel, olumlamacı algılama biçimi bu acılarımızın, bu düş kırıklıklarımızın kendi kurduğumuz toplumsal ilişkilerden kaynaklandığını görmemizi engellemekte.*" (s. 7) Bu nedenle sıradanlığa övgüye ve sıradanlaştırılmışa, Adorno gibi elbette o da karşıdır. Bütün eleştirel enerjisi, yabancılaşmanın modern biçimini imleyen sıradanlık üzerine yoğunlaşmış gibidir.

"Buyur edilmiş fikirler" eleştiriyi öldürüyor

Bugün eleştiri kurumu da bizzat sıradanlaştırma işleminden geçirilmektedir. Popüler biçimlendirme, eleştiri ve tartışmayı varsayılmış bir genel algı düzeyine yakınlaştırdı nicedir, fazla derinle fazla sığı bu düzey çizgisinde eşleştirdi. Yıllar yılı "entellik", "entel gevezelik" gibi hakarete meyilli imalarla, sorgulayıcı ve yaratıcı düşüncedeki eleştirel enerjiye set çekilmesinin de popülerleştirerek sıradanlaştırmada büyük payı olduğunu burada hatırlatmak gerekir. Bir şey

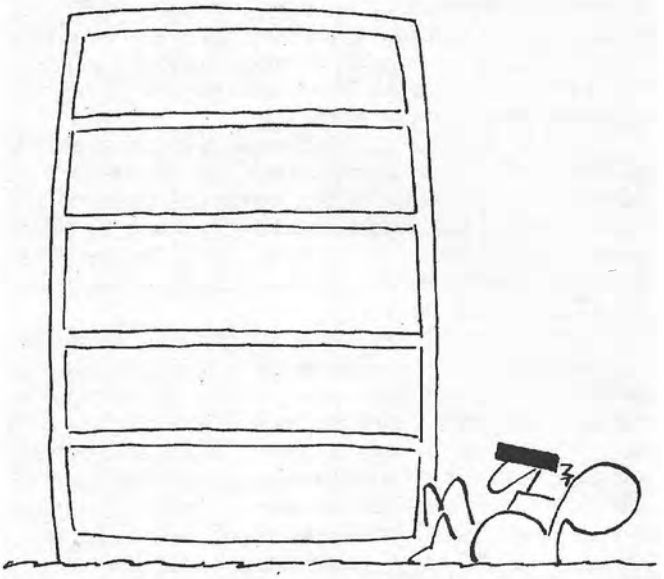

konuşulacak ve tartışılacaksa eğer, bu "omnibüs", yani, herkesin ilgisini çekecek, herkes için geçerli olay ve konular olmalıydı; hiçbir tercih içermeyen, bölmeyen, uzlaşım sağlayan, ama hiçbir önemli şeye de dokunmayan gelgeç olaylar. Ya bunlar konuşulmalı ya da konuşulacak şeyler bu dile tercüme edilmeliydi. Bu dil, Flaubert'in sözünü ettiği "*buyur edilmiş fikirler*"le düşünenlerin dilidir. Herkesçe kabul edilmiş olan, sıradan, kararlaştırılmış, ortak fikirlerdir bunlar, herkesin kendini hiçbir ek düşünce ve sorgulamaya gereksinim duymaksızın birlik ve bütünlük içinde rahat hissettiği 'sağduyu'nun hâkimiyetindeki 'ortak yerler'dir; öyle ki kabul etmek diye bir problemi hiçbir zaman ortaya çıkarmazlar. Sıradanlıklarıyla, söyleyen için de, dinleyen için de makul ve mantıklıdırlar.

Oysa tartışma yıkıcı ve bozguncu olmalıdır; 'düşünce'nin ışığında doğru bilgi için, kanıksanmış olanı yıkıp yeniden inşa etmelidir. Bilgi teorisinin üstadı Descartes, "doğru bilgi"ye erişimde uzun kanıt zincirlerinden söz etmişti, her aşamasında önceki bulgulara şüpheyle yaklaşan uzun kanıtlama zincirinden. Öyle görülüyor ki kimsenin bu gayret ve sabrı gösterecek tahammülü yok bugün.

Süreç, en arsız haliyle, özel televizyonlarda ardı arkasına çıkan bol konuklu tartışma programlarında işliyor. Ünsal Oskay'ın da içinde yer aldığı yakın bir örnek, geçtiğimiz 14 Mayıs tarihli Siyaset Meydanı'nda yaşandı. O hafta içi Kartal Endüstri Meslek Lisesi'nde yaşanan "aşk cinayeti" tartışılıyordu. Belki hatırlanır belki hatırlanmaz, uzaklaştırıldığı okula silahla gelen liseli genç, mesleğinin ilk günlerindeki bir öğretmenin ölümüne, sevdiği kızın da ağır yaralanmasına sebep olmuştu. Ölen öğretmenin ve saldırıdan ağır yaralı kurtulan –ancak, birkaç günlük komadan sonra yaşama veda eden– genç kızın yakınlarıyla, İl Milli Eğitim Müdürü, okul öğretmenleri ve öğrencilerdi gecenin konukları. Ünsal Oskay'la birlikte, iki psikiyatrist ve bir hukukçu da olayı kendi formasyonları ışığında açıklamak üzere oradaydı.

Tartışmanın bir yerinde, konuk psikiyatristlerden (lafa –nedense– program sonrası Amerika'da mesleki bir sempozyuma katılmak üzere yola çıkacağı bilgisini vererek giren) ilki, failin, toplumun alt kesimlerine mensup biri, bir ka-

pıcı çocuğu olmasının, olaya sosyal, sınıfsal vs. herhangi bir anlam yükleyemeyeceğini, zira bütün fakir çocuklarının bu tip cüretlere kalkışmadığını söyleyerek, olayın tamamen –hastalıklı bir ruhun münferit davranış bozukluğu anlamında– psikiyatristik bir vaka olarak kabul edilip o şekilde düşünülmesi gerektiğini öne sürdü.

Yaygın bir üsluptur bu, düşünmeyenlerin coğrafyasında taraftar bulmanın en kestirme yoludur. Bizi meselelerin müsebbibi olmaktan kurtarır çünkü; kendimizle yüzleşme zorunluluğumuzu ortadan kaldırır; bizlerin herhangi bir eksiği günahı, hiçbir şeyde bir sorumluluğu yoktur; her şey "diğeri", "öteki" sebebiyledir ve "diğeri"nin, "öteki"nin başı ezildiğinde biz de rahat ederiz.

Orada sosyal bilimci sıfatıyla bulunan Prof. Ünsal Oskay, kendisine olayın "medya ve şiddet ilişkisi"yle olan bağıntısı hakkında ne söyleyebileceği sorulup da mikrofon verildiğinde, şiddetin medyadan beslenip kışkırtıldığına dair belli bir amentüyü yinelemeyip bekleneni söylemeyerek, yani bir omnibüs kurmayarak, tartışmanın şiddete ilişkin temel bakış açısını biraz da psikiyatristin iddialarından ötürü farklı zeminlere taşıdı. Şiddetin en büyüğünün, bu çocukların kaba saba bir hayatı yaşamaya terk edilmelerinde yaşandığını, medyadaki şiddetin, bunun yanında, horlanmış, itilmiş gençlere, biriken öfkelerini bir yerde açığa çıkarmanın pratik yöntemlerini öğretme noktasında belki bir etkisi olabileceğini açıklamaya çalıştı. İnsanca davranılmamış, insaniyetten nasibini alamamıştı gençler, adam yerine konulmamıştı. Terk edildikleri kaba saba hayat yüzünden insani yönelimlere mesafeli, örneğin edebiyata yabancı, sanata uzaktılar. Bu nedenle kendilerini ifade de edemiyorlardı. Üniversite çağına gelmiş gençler orada yaşadıkları dehşeti bile doğru cümlelerle anlatamıyorlar "eeee... şey, şey... yani" deyip duruyorlardı. İşte asıl şiddet bu tablonun yaratılma sürecindeydi.

Ne var ki hiç olmayacak bir şey oldu ve kendi çıkarlarına dahi yabancılaştırılmış bu genç insanlar bu sözlere öfkelendiler. Belki de ayakta alkışlamaları gerekirken, aşağılayıcı çıkışlarla hakarete vardırdılar işi. Oskay'ın dedikleri yanlış mı anlaşılmıştı? Asla o kadar basit değil. Kendi çıkarlarına dair bir söylemi idrak etmenin araçlarından mahrum bırakılmışlardı, sebep buydu. Sağırlaştırılmış böyle bir topluluk karşısında konuşurken, dilinizi ve anlatımınızı o topluluğun en alt bilişsel düzeyine göre ayarlamanız gerekir maalesef. Hakkında konuştuğunuz şey ne kadar çok yönlü, karmaşık, derin vs. olursa olsun, izahı için incelikli düşünceyi davet eden bir üslubu benimseyemezsiniz; aksi halde edeceğiniz sözü bir kişinin anlamaması bile, "entel geveze" ya da "ukala" sayılmanız için yeterlidir.

Ezilmişlikleri, itilmişlikleri içinde hoşlarına gidecek şeyleri, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürü Ömer Balıbey biliyor ve söylüyordu: "Sınıflarını ve arkadaşlarını cansiperane korumuş olan bu gençler..." "Vatanı için kahramanca kendini adamış şehit öğretmenimiz..." vs. vs. Elbette kabul görüp alkışlandı. Hayatlarının hiçbir dönem ve aşamasında adam yerine konulmamış olanları, bir "devlet büyüğü"nün ağzından, öylesine hoş, öylesine güzel dökülen bu övgü ve takdirler dışında avutacak başka da bir şey yoktu. Hem sonra, onlara kendi yalnızlığı içinde zavallı ruhlarını okşayacak allı pullu övgüler lazımdı, hayatlarına karşı sorumlu oldukları savına odaklanmış eleştiri değil. Onlar için başka türlü katlanılabilir olamazdı dünya.

Hiç kimse, o gece orada bulunan gençlerin söylenenleri kavrayabilecek bilişsel donanımdan yoksun olduklarını bahane ederek, yapılmış aklı başında bir izahı yersiz olmakla suçlayamaz. Temel çelişkiyi sezmiş olanı ve bunu dile getirmek için çabalayanı, paçasından tutup aşağı çekmenin bir anlamı yok. Tartışmaların düzeyini belirleyen o en alt basamaktakine, o en sıradan olana gösterilen abartılmış anlayış ve tavizkâr muamele, en nihayetinde, onları sıradanlaştıran sistemin yüceltilmesinden başkaca bir şey de olmayacaktır. Oskay örneğinde olduğu gibi, aşağı çekilmeye niyeti olmayanlar, her zaman herkese karşı son derece "anlayışlı" davranmak zorunda bırakılmaktadır bugün.

Ünsal Oskay, bütün yanlış anlaşılma ya da hiç anlaşılmama tehlikelerine karşın, takip edebildiğim kadarıyla, çağrıldığı hemen her tartışma programına çıkıyor. Neden? Şu ikilemin farkında çünkü: Kendi çıkarlarına yabancılaşmış, lehlerine bir söylemi idrak etmenin bilişsel araçlarından yoksun olsalar da, ya modern çağın bu kararmış kalabalığında hiçbir vetoya aldırış etmeden ve bıkıp usanmadan bir mum yakmaya bakılacak, ya da, tahsil yoluyla elde edilmiş kariyerin meşru bir hak olarak verdiğine inanılan ayrıcalıklı hayatın pembe peluştan keyfi, sürüden ayrı olmanın kibiri ve gururuyla sürülecek.

GÖKSEL AYMAZ

ALTAY ÖKTEM

"Ölüler sessizce çekilip gitmeli hayatımızdan çünkü bir tek sen kaldın inandığım"

Su Kuşu
2. Basım

Çamur Şiir
2. Basım

Beni Yanlış
Öptüler Aslında
2. Basım

Herşey:
Oda Kırbaç Ayna
2. Basım

Cem Yayınevi, Küçükparmakkapı İpek Sokak, No:11 Beyoğlu-İst.

Hüseyin Peker

Eli Torbalı Adam

Roman/Telos Yayıncılık

Şöyle etrafınıza bir bakınsanız, çoğumuzun elinde bir torbayla gezmeye çıktığını siz de görürsünüz. Alışkanlığımızdır elimizde bir torbayla çarşıya çıkmak. İçine neler mi doldururuz? Evden, güne ait bir şeyler. Yaşadıklarımızdan artakalanlar, soluk alıp tortu bırakacağımız diğer zamanlar. Kâğıt, kalem ve gözlük benzeri şeyler. Yedek kazaklar, yıkanmış atletler, neler neler alırız. Yaşadıklarımızı, yaşamadıklarımızı. Belli belirsiz söylenceler. İçimize müziği oturup kalmış, takvim kırıntıları, yıkık kalpler, unutulmuş aşklar ve diğerleri!..

O torbada ne var demeyiz. Bazen boşuna taşırız koltuğumuzun altında, cebimizde. Yol üstünde, çıkarır çıkarır doldururuz, günden artanları. Yaşayıp eritemediğimiz, tekrar gündeme getirmeyi görev saydığımız güzellikleri. Hepsini hepsini doldurmak için, o boş torba, cebimizde katlanmış olarak bekler durur. Bazen meyve, sebze beğenir, evde hep birlikte yemek isteriz, çoğunu yalnız ısırmak, içimize sinmez. Torbaya doluşanlar bizim bu bölüşme istemimizden doğar.

İşte '*Eli Torbalı Adam*' en başta bu garip fikirlerden doğdu. Torbasız dolaşmak, eli torbalı dolaşmak arasındaki ayrımla bezendi tüm içindekiler.

Bir de, başlangıçta da belirttiğim gibi, bir gün parktan geçerken, elimdeki torbanın büyüklüğünden olacak, bir kadının çocuğuna beni göstererek:

"Bak seni şu eli torbalı adama veririm ha!" dediğini duydum. Demek ki elimdeki torba, oldukça korkunçtu. Ya da benim görüntümü o denli şaşırtıcı kılıyordu. O kadar birikmişti ki içine doldurduklarım. Belki o torbamda şişip duran, gün boyu söyleyemediklerim, etrafa çıkıp bağıramadıklarımdı; bu yüzden kabarıp duruyordu.

Bu romana geçiş öyküsü, parkta karşıma çıkan bir kadının açık açık yüzüme doğru söylediği bu cümle olmuştur. Demek ki çocuklara korkutucu nida verecek kadar büyüdüm ve bozuldum. Kravatlı, iyi giyimli günlerime benzemiyorum, biraz da yaşlanıyorum, saçlarım ağarıyor, '*yaşlanıyor muyum ne*' diye düşündüm, işte tüm bunlar benim torbamı şişirip duruyordu.

Torba, biraz da sembolik bir şey burada: Bizim taşıyıp kusamadıklarımız. İçimizde katlanıp kurtlanıp kalanlar. Karnımızı kabartanlar.

Gençliğimde yazdığım bir öykünün bir cümlesi, hâlâ hatırımdan çıkmadı:

"*Bir insan, en az ne kadar yoksul olabilir, biliyorum şimdi.*" Basit bir tümce bu, ilk görünüşte, anlamını derinine düşünürseniz, beni neden bugün bile etkilediğini anlarsınız sanıyorum. '*En az*' ne kadar yoksul olunabilir. Bu bizim insanımız için söylenmiş bir söz olmalı olsa olsa. Çünkü iki otobüs bileti ile mutluluk tadıp duran; günde bir ekmek, bir domates ile '*doydum*' diyebilen, kahve köşesinde akşama kadar tek çay içerek, yüzündeki gülümsemesini kısmadan durabilen insanlarımız çoğunlukta. Para harcamadan, doymadan yaşıyor. Sadece ekmek yiyerek, gerisini aramayarak, kısılıp kalan bir insan. Hayır, bir insan değil, çok insan. Bir açıdan Orhan Kemal'in öykülerinde yarattığı yoksul insan tiplemesini büyütüp durdum bu romanda. O kadar kocaman bir büyütece koydum ki yoksulluğu, işin içine ruh yoksulluğu da girdi. Baş aşağı düşen bir insanın tiplemesi, nerden gelip nereye koştuğu da aydınlığa çıkarıldı.

Bütün derdim, yaşadığım bu ülkenin bir yazarı olduğumun dışına taşmamak. Beni bir gün anacaklarsa, yaşadığım şehrin, ülkemin topraklarıyla, sokaklarıyla ansınlar. Ben yabancı menşeli bir yazar değilim. Elbet Batı yazarlarından aldım ilk etkileri, ama yabancı yazar gibi durmayı hiç benimsemedim. '*Eli Torbalı Adam*' Rus yazarlarına, örneğin Dostoyevski'ye, onun Karamazof Kardeşler'ine benzer, esin rüzgârı vurmuştur bir ucuna. Dostoyevski'nin baba-oğul ikilemi, '*Eli Torbalı Adam*'da da yeniden gündeme gelir, oturur. Ama Türkiye'dedir her şey. O güzelim İzmir-Alsancak sokaklarına uyarlanmıştır bu esinin vardığı yer. Heinrich Böll'e de benzer bir yanıyla. Türlü meslekler dolaşan, gazete dağıtıcılığı, yedek parçacılık yapan ve her türlü işte bir türlü dikiş tutturamayan roman kahramanı, Böll'ün öykülerindeki gibi ayrıcalıklı bir anlatımla meslek değiştirir durur. Ama olay Almanya'da değil, güzelim ülkemiz toprağında geçer. Ve işin en acı tarafı, fırından çıkan bir ekmeği böldüğünüzde tütüp duran buhar ne kadar etkiliyse, öyle bir dil denenmiştir: Yalın, dolaylı ve keskin. Sizi bir tarafınızdan sarıp duran yeşil ya da sarı su gibi damarlarınıza inip yakan bir dil. Yalınlıkla içinize akmayı deneyen bir dil. Belki her şey duygu artmasıyla yaratıldı. Duygu kabarmasıyla. Bu romanı yazarken köpürüp durduğumu hatırlıyorum. Sondan bir önceki bölümde ise hastaneye yattığımı, bu romanla birlikte yaşlandığımı anımsıyorum. Sanki bu olayların tümünü yaşadım ben! Bazen Alsancak sokaklarında bu eli torbalı adamı arıyorum. Hurdacılardan eski düşleri almaya hiç gerek yok. Onları zaman zaman toplamış biri gibi, sabah ilk otobüslere inen sesimi duyuyorum.

Bazen Güzelbahçe'ye iniyorum öğleden sonraları. Bu romanın çoğunu yazdığım o deniz kıyısına. Bir taşa oturup yazmıştım, ipince denize bakarak. Hatta romanda sık sözü geçen o '*kırmızı kayık*' burada gözümün önünden geçip duruyordu. Ve hastaneye düştükten sonra, romanda sık sık önünüze çıkan kırmızı kayık şimdi Güzelbahçe kıyılarından hiç geçmiyor.

Bu romanı okuduktan sonra elinizdeki torbaya bir kez daha bakın. İçine neleri koydunuz, neleri unuttunuz. İçiniz niye bu kadar kabardı? Bu torba ondan mı böyle şişip duruyor? İçinizi boşaltan bir şey bulunur mu, bir ucundan sıksanız?

Halil Gökhan

YEDİNCİ

Roman/Gendaş Kültür

Neden roman?

Yedinci'yi yazmadan önce romancı olmaya çoktan karar vermiştim. (Bunu bir yazar olan babama bile söylemedim.) Yeni Dünya'nın çoktandır ölümünü ilan ettiği bu türün bizler gibi Eski Dünya'ya yaklaşmakta ve uzaklaşmakta olan topluluklarda (toplum demiyorum) hâlâ geçer akçe olması hiç de şaşırtıcı değil. Roman her şeyden önce gecikmiş burjuvazilerde toplumsal konum eksikliği içindeki yazara –Eski Dünya romancıları bu konumlardan geri dönüyor olsalar bile– meslek bağışlayan bir tutum olarak yaşıyor. Yazara nasıl davranacağını, toplumcu mesleğinde nelere dikkat edileceğini, yazının girdaplarından kurtulan bir yazarın "yararlı" enerjisinin sonuçlarını teslim ediyor; şiirden ve diğer edebi sanatların yapıcılarından ayrı olmak üzere...

Böyle düşünmüyordum elbette, romancılığı bir meslek görene değin, bir sanat olarak benimsemiştim ve Kundera'nın *Roman Sanatı* kitabıyla sürekli flört etmeye çalışıyordum; onun beni reddetmesi –ya da benim onu terk etmem– *Yedinci*'nin sonuna Milan Kundera'nın Kudüs Söylevi'nin bir parodisini, roman kişilerimden hayatta kaldığına inandığım tek kişiye verdirmek düşüncesinden vazgeçtiğim zaman gerçekleşti. Gelecek düşüncesiyle yoğrulduğum bu dönemde Jacques Attali'nin 21. yüzyılda edebiyatın ne olacağı sorusuna yanıt verdiği sözlüğünde romana ayırdığı köşeleri fark edince işler pek değişmedi. Çünkü romana ve kendime kanıt aramıyordum. Ama itiraf etmek gerekir ki bir ekonomist-edebiyatçının geleceğe bakarken durduğu yeri bulabilmek için epeyi hareket etmek ve hareket etmek gerekiyordu. Romanın, içinde bulunduğumuz girdaplar yüzyılında bunu başarabileceğini ve hiç yüceltilmemiş bir dinamizmi içinde barındırıp edebiyatı dünyanın son kurtarıcılığına –Aşk'tan sonra– soyundurması iyi bir umut yansımasıdır. Bunu, her roman taslağında içinden tekrarlayan belleğime şaşmıyorum artık. Attali'nin sözlerini duyalım: "Yarınsa roman, yeni göçebelere unutulmuş kökleşmenin gösterisini sunacak. İnsanlar hareketsizlik edebiyatını, sabitlik sözcüklerini, içebakışın, seyretmenin, derin düşünmenin söylemini keşfedip yüceltecek..."

Bunlar elbette yarın düşüncesinin kutsal kitabından değil yer'den ve sanatçının yer hareketlerinden sızan sözler. Tam anlamıyla bir "yer" hareketi ve en "dünyasal" buluş olan roman (şiir, genellikle öteki dünya kurgularından doğmuş ama günümüze kadar getirdiği modernlik sapmalarında tanrısal iktidar düşüncesiyle hesaplaşma zorunluluğundan kurtulamamıştır) şifreli ve bol anahtarlı bir geleceğin karşısında "insan" sıfatını giriş parolaları alanına hapsedecek zihinlere kendi keskin yalınlığını bir öneri olarak sunacaktır. Romanın geleceği, insanın geleceğinden daha az önemlidir kuşkusuz.

Yedinci'de ne yaptım?

Ahmet Haşim, hayatının en güzel uykularını sinemalarda uyuduğunu söylerken insan hayatındaki "boş" alan ve zaman kavramlarını alaya almıyor muydu? *Yedinci*'nin epigraflarından biri olan bu sözde elbette Haşim'in yaklaşmakta olan yeni bir sanat türünün dünya ve sanat serüveniyle ilgilenmesinin ötesinde "teknoloji sorunu"nu bu serüvene ilk kez dahil eden bu yedinci türün sanatsal sorunlarını "aşarak" doğrudan insan hayatına girişini, insani ritüeller çerçevesine taşıması doğrusu düşündürücü... Bilmem Haşim bu kadarını düşündü mü, çıkardığı duman, ateşin üstün niteliklerini örtemeyecek kadar küçük çapta, ama bıraktığı iz, yeni bir dönemecin berisinde kıvranmakta olan insanın ayak izleri kuşkusuz... Bir romancının yapıtını emin ve eleştirel ellere bırakmasıyla gerçekleşen iyi niyetli güvenlik gerekçesi, kesinlikle akademik bir kaynaktan gelen eleştirmenlik sınıfının altına imza attığı estetik sözleşmelere uyacağı anlamına gelmiyor. En azından toplumun Okul'dan daha hızlı hareket etmesi alışkanlığı devam ettiği sürece... Eleştirmeniyle aynı sözleşmeye bağlı olmayan romancının "işteş" olarak birlikte davranacağı kişi ve kişiler –çeşitli örgütsel etkinlikleri paylaşacağı hemcinsleri dışında– kimler gerçekten de? Geriye okurlardan başkaları kalmadığına göre ve de ortada bir okur/yazar sözleşmesinin bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliyorsak, o halde, romancının ömrü boyunca tek tük örneklemelerle aklına getirdiği bu sözleşmenin taraflarının organik birliğinden söz etmemiz mümkün mü?

Yedinci'de ne yapmış olduğum sorusunu eleştiri kurumu için sormuyorum. Kendime soruyorum. Belki de köklü bir alışkanlığın sürmesi için... ya da unutmamak için; çünkü her romanın ardından, kazanılan kadar unutulan şeyler de olur. En azından romanın kahramanları... kişileştirme sanatının en büyük insafsızlığı bu değil midir zaten? *Yedinci*'nin yayınlanmasıyla o kişilerden ayrılmak zorunda kaldım ve edebiyat tarihi –özellikle de romanınki– yeni kahramanlar ve kurbanlar sunmamı istiyor. Yazımın başlarında bir meslek olarak tanımladığım romancılığın devamı için bu zorunluluğu seve seve kabullenirken *Yedinci*'de ne yaptığım da iyiden iyiye açığa çıkmış oluyor: Kafa karıştırma, sanata ihanet, belirsizlik alıştırmaları, edebi türleri birbirine katıştırma ve karşısına geçip seyretme, farklı bir soyun devamı için benzerlikleri kısırlaştırma... Bütün bu anahtar sözcükleri sadece ben anlayabiliyorum ama gerçekten bu romanda ne yaptığımı kendime sorduktan sonra hiçbir karşılık alamadım. Sahi, bir romanda ne yapılır?

O halde bir vurgu eksiği olduğu açıkça görülen "Yedinci Kötülük?" sorusunu da yalnız bırakıyorum.

Mehmet Rifat

HONORÉ DE BALZAC

ROMANCININ EVRENİNDEN SAHNELER

İnceleme/Kaf Yayıncılık

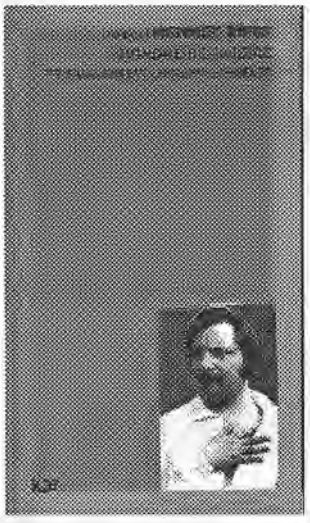

Taşrada dünyaya geliş, Paris'e açılış, hukuk öğrenimi, noter yanında staj, yazına duyulan büyük ilgi, yazarlığa yöneliş, başarısız bir trajedi denemesi, takma adlarla romanlar, basımcılık, yayımcılık, hurufat dökümcülüğü ve iflas, ürkütücü borçlar, alacaklılardan kaçış, tükenircesine yazma çalışması, gazetelere makaleler, Les Jardies malikânesini satın alış, ananas yetiştiriciliği, maden işletmeciliği planları, yurt içi ve yurt dışı yolculuklar, siyasete atılma isteği, Akademi üyesi olma çabaları, "monden" yaşam serüvenleri, kibar kadınlar, aşklar, kavgalar, küskünlükler, hastalıklar, gözlemler ve romanlar, öyküler, anlatılar, tiyatro yapıtları, incelemeler, tartışma yazıları, mektuplar, mektuplar; üç çeşit kahvenin neredeyse sürekli içilmesiyle birlikte durmaksızın yaşanan bir yazınsal üretim; aşkı, evliliği, parası, dini, siyaseti, tutkusu, sanatı ve yazınıyla eski bir Fransız "albüm"ü; "yaşam ateşi"yle donatılmış 2504 kişi ve kişiler topluluğunun rol aldığı bir roman evreni; ve provalar, düzeltmeler, düzeltmeler, düzeltmeler, her yeni günle birlikte erkenden doğan yepyeni tasarılar, 51 yıla sığdırılmış olağanüstü bir Yaşama ve Yaratma hızı içinde giderek biçimlenen bir *İnsanlık Komedyası*.

Büyük bir bölümü tamamlanarak yayımlanmış, bir bölümü hemen hemen son aşamasına getirilmiş, bir bölümü taslak halinde kalmış, bir bölümü de ileride yazılmak üzere tasarlanmış yüz elliye yakın yapıttan kurulu büyük bir Anıtsal Bütün: Bir Katedral.

Honoré de Balzac. Romancının Evreninden Sahneler başlığını taşıyan bu kitap, yaşamı, tutkuları, yaratımı ve savaşımı işte böylesine yoğun olan bir Fransız yazarının, Balzac'ın (1799-1850) evrenine girmeye çalışıyor.

"Balzac Evreni" başlığını taşıyan birinci bölüm, yazarın yaşamını, ilişkilerini, tasarılarını, tutkularını, aşklarını, yapıtlarını, yapıtlarındaki anlatı kişilerini ve olay örgülerini, kısacası *İnsanlık Komedyası*'nın canlı dokusunu yakından tanımak isteyen okurların ve bu konuda araştırma yapmayı amaçlayanların, ayrıntılı bilgileri kolaylıkla bulabilecekleri bir biçimde düzenlendi.

"Balzac Üstüne" başlıklı ikinci bölümde, yazarın özgün kişiliği, mektupları, aşk ilişkileri (Madam Hanska), roman tekniği, yapıtlarının sinemaya aktarılışı, yaşamının filme dönüştürülmesi üstüne beş yazı yer alıyor.

"Balzac'tan Seçmeler", kitabın üçüncü bölümünü oluşturuyor. Kişilerin yinelenmesi, yeniden dolaşıma girmesi tekniğiyle, birbirine bağlanmış, gerçek kişilerin kurmaca, kurmaca kişilerinse gerçek gibi yaşadığı yapıtlardan örülü *İnsanlık Komedyası*'nı Balzac şu düzen içinde tasarlamıştı:

1.Töre İncelemeleri: Özel Yaşamdan Sahneler, Paris Yaşamından Sahneler, Siyaset Yaşamından Sahneler, Askerlik Yaşamından Sahneler, Köy Yaşamından Sahneler.

2. Felsefe İncelemeleri.

3. Çözümleyici İncelemeler.

Biz de metin örneklerini seçerken bu düzene ilişkin sahneler sunmaya çalıştık. Ama önce Balzac'ın *İnsanlık Komedyası*'nın düzenleniş ilkelerini açıkladığı Önsöz'ün çevirisine yer verdik. Ardından Töre İncelemeleri'nin içinde yer alan ve *Paris Yaşamından Sahneler*'in bir parçası olan *Sarrasine*'i sunduk. Felsefe İncelemeleri için örnek olarak *Bilinmeyen Şaheser*'i verirken, Çözümleyici İncelemeler'e örnek olarak da *Evliliğin Fizyolojisi*''ndeki gözlemlerden, aforizmalardan bir seçme gerçekleştirdik.

"Balzac'tan Seçmeler" bölümünün sonunda da, yazarın Madam Hanska'ya (Yabancı Kadın) tutkusunu yansıtan mektuplardan çeşitli parçalar verdik. Bu mektuplarda Balzac'ın hem bitip tükenmez aşk serüvenini, hem de yazınsal yaratımındaki sıkıntılarını, tasarılarını, parasal dertlerini, mektup oyunlarını, kısacası Balzac'ı Balzac yapan özellikleri gizlerini bulacaksınız.

Honoré de Balzac'ın sonundaki "Türkçe'de Balzac" Kaynakçası ise, yazarın Anıtsal Bütün'ü olan *İnsanlık Komedyası* ile öbür yapıtlarının Türkçe'de de büyük bir bölümüyle yaşadığını, yaşatıldığını gösteriyor.

İşte elinizdeki *Honoré de Balzac* kitabı, içine birlikte gireceğiniz "Balzac Evreni"ni size tanıtırken, "Türkçe'deki Balzac Anıtı"na da bir "alçak-kabartma"yla katkıda bulunduğunu düşünüyor.

HULKİ AKTUNÇ

BİR ŞEYİN VAROLUŞU

(ÇIKIYOR)

VARLIK / ŞİİR

Umberto Eco

Beş Ahlak Yazısı

Türkçesi: Kemal Atakay/Can Yayınları

Bu kitapta bir araya getirilen yazıların iki ortak özelliği var: İlki, konferanslarda sunulmak veya güncel konuları yorumlamak üzere, değişik vesilelerle yazılmış olmaları; ikincisi ise, konuların çeşitliliğine rağmen, etik nitelikli olmaları. Bir başka deyişle, bu yazılar, neyi yapmanın iyi olacağı, neyi yapmamak gerektiği ve neyin hiçbir biçimde yapılamayacağı hakkındadır.

Çeşitli vesilelerle yazılmış oldukları için, hangi koşullarda yazıldıklarını açıklamamın şart olduğunu düşünüyorum; aksi takdirde anlaşılmaları güç olabilir.

"Savaşı Düşünmek", Körfez Savaşı günlerinde 1 Nisan 1991'de *La Rivista dei Libri*'de yayımlandı.

'Ebedi Faşizm', Columbia Üniversitesi İtalyan Dili ve Edebiyatı ile Fransız Dili ve Edebiyatı bölümlerinin Avrupa'nın özgürleşmesini kutlamak üzere düzenledikleri 25 Nisan 1995 tarihli sempozyumda İngilizce olarak sunulmuştur. Aynı yazı daha sonra 'Eternal Fascism' (Ebedi Faşizm) başlığıyla *The New York Review of Books*'un 22 Haziran 1995 tarihli sayısında yayımlanmış; 'Totalitarismo *fuzzy* e Ur-Fascismo' (*Fuzzy* Totalitarizm ve Kök-Faşizm) başlıklı İtalyanca çevirisi *La Rivista dei Libri*'nin Temmuz-Ağustos sayısında çıkmıştır (bu kitapta sunulan metin, birkaç biçimsel değişiklik dışında söz konusu çeviriyle aynıdır). Ama, bir nokta göz ardı edilmemelidir: Yazı, Amerikalı öğrenciler düşünülerek yazılmış ve Amerika'nın Oklahoma suikastıyla sarsıldığı, Amerika Birleşik Devletleri'nde aşırı sağcı askeri örgütlerin varlığının keşfedildiği (hiç de gizli bir gerçek değildi bu) günlerde sunulmuştu. Bu yüzden, o ortamda faşizm karşıtlığı teması özel anlamlar ediniyordu ve tarihsel düşünmenin amacı, farklı ülkelerde güncel sorunlar üzerine düşünmeyi teşvik etmekti; konferans metni daha sonra birçok dile çevrilip çeşitli gazete ve dergilerde yayımlandı. Metinde İtalyan okurunun bileceği olaylar hakkında neredeyse ortaokul bilgilerinin ve açıklamalarının verilmesinin, Roosevelt'in sözlerinden alıntılara, Amerikan faşizm karşıtlığına ilişkin göndermelere başvurulmasının ve özgürleşme günlerindeki Avrupalı-Amerikalı buluşmasının ısrarla vurgulanmasının nedeni, konuşmanın Amerikalı öğrencilere yapılmış olmasıdır.

'Basın Hakkında', Carlo Scognamiglio başkanlığında İtalyan Senatosu'nun düzenlediği bir dizi seminer sırasında, senato üyelerine ve önde gelen İtalyan gazetelerinin yöneticilerine sunulan bir değerlendirme yazısıdır; metnin sunumunu senatörler ve gazete yöneticileriyle yapılan kapsamlı bir tartışma izlemişti. Yazı, gene İtalyan Senatosu'nun yayımladığı şu kitapta yer almıştır: *Gli Incontri di studio a Palazzo Giustiniani. Stampa e mondo politico oggi* (Palazzo Giustiniani'de İnceleme Buluşmaları. Günümüzde Basın ve Siyaset Dünyası/ Roma, Senato Matbaası, 1995.) Aynı kitapta şu kişilerin yazıları da bulunmaktadır: Carlo Scognamiglio, Eugenio Scalfari, Giulio Anselmi, Francesco Tabladini, Silvano Boroli, Walter Veltroni, Salvatore Carruba, Darko Bratina, Livio Caputo ve Paolo Mieli.

'Öteki Sahneye Girdiğinde', *Liberal* dergisinin düzenleyip yayımladığı dört mektupluk bir yazışma sırasında Kardinal Martini'ye verdiğim yanıtlardan biridir. Bu mektuplar daha sonra küçük bir kitapta bir araya getirilmiştir: *Che cosa crede chi non crede?* (İnanmayan, Neye İnanmış Olur?/ Roma, Atlantide Editoriale, 1996.) Benim metnim, Kardinal Martini'nin bana yöneltmiş olduğu sorunun yanıtıdır: "Mutlak bir etik kurmak için *metafizik ilkelere* veya her durumda aşkınsal değerlere ve evrensel olarak geçerli *kategorik buyruklara* başvurmak istemeyen kişinin ahlaksal davranışının kesinliği ve mutlaklığı neye dayanır?" Elbette, tartışmanın genel çerçevesini görmek üzere okur yukarıda anılan kitaba başvurmalıdır; bu kitap, Emanuele Severino, Manlio Sgalambro, Eugenio Scalfari, Indro Montanelli, Vittorio Foa ve Claudio Martelli'nin değerlendirmelerini ve katkılarını da içermektedir.

'Göçler, Hoşgörü ve Hoşgörülemezlik' çeşitli yazılarımdan derlenmiştir. İlk bölüm, 23 Ocak 1997'de, Valencia belediyesinin 2000 yılına ilişkin görüşler konusunda düzenlediği kongrenin açılışında yapılan konuşmanın ilk kısmıdır. İkinci bölüm, Académie Universelle des Cultures'ün düzenlediği 26-27 Mart 1997 tarihli *Hoşgörüsüzlük* konulu uluslararası forumun giriş konuşmasının çevirisi ve uyarlaması niteliğindedir. Üçüncü bölüm ise, Roma askeri mahkemesinin Priebke hakkındaki kararı dolayısıyla yazmış olduğum ve *Repubblica*'da yayımlanan 'Non chiediamoci per chi suona la campana' Çanların Kimin İçin Çaldığını Sormayalım Kendimize başlıklı yazıdır.

Umberto Eco, Türkiye yayıncısı Can Yayınları'nın editörü İlknur Özdemir ile Frankfurt Kitap Fuarı'nda.

ATİLLA BİRKİYE:

Duygu yok oldu. Bu beni çok rahatsız ediyor.

Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz/ Roman/ Özgür Yayınları

✪ *"Acı çekme sanki bizim için bir görevdir. Doğumumuzdan ölümümüze kadar acı çekeriz. Her yaşınki farklıdır ama en derin acılar hiç kuşkusuz aşk acılarıdır." diyor ve buna rağmen aşkı yaşamdaki tek gerçek duygu olarak tanımlıyorsunuz.*

– Bu benim yaşama ilişkin görüşüm; yaşamın özüne ilişkin son yıllarda edindiğim düşünce. Tabii ki bunun bir romanda, bir edebiyat metninde geçtiğini unutmayalım. Bunun bir söylem biçimi, yani kimilerine "abartılı" gelecek olan bir biçem özelliği olduğunu da unutmayalım.

✪ *"Sanki kendisini aşksızlığa mahkûm etmişti." Karısı tarafından terk edilen, buna rağmen ona olan aşkını içinde yaşatmaya çalışan, gözü ondan başkasını görmeyen, hatta belki bir gün döner umuduyla kapısının kilidini bile değiştirmekten korkan Erdal için yapıyorsunuz bu tanımlamayı. Erdal bir anlamda kendini aşka da mahkûm etmiş olmuyor mu?*

– Hayır; Erdal tiplemesinde, Erdal'ın öyküsünde anlatmak istediğim bu değil. Erdal, birdenbire, ki birçok ilişkide böylesine ayrılıkları görüyoruz, buna tanık oluyoruz, evet birdenbire, kendini ayrılığın, ama nasıl ayrılık, biten bir ilişkinin ardındaki ayrılık, içinde buluyor.

Önemlisi, çok sevdiği karısı onu terk ediyor. Burda nedenlere girmedim. Zaten böylesine bir durumun kendisiyle ilgileniyorum, nedenleriyle değil. Erdal'ın öyküsüne ben tanık oldum, onu tabii ki roman gerçekliğine taşıdım.

✪ *Kendisi varoldukça aşkın da varolacağını söyleyen bir yazar ve onun "büyük aşkını hiç yaşamamış biri ve büyük şiirini hiç yazamamış bir şair" olarak gördüğü şair arkadaşı adeta aşkı yaşama ve yaşatma misyonunu üstlenmişler. Dikkatimi çeken her ikisinin de isimlerini bilmiyor oluşumuz. "Şair" ve "yazar"... Aşkın savunmasını edebiyatın içinden yapıyorsunuz.*

– Evet bir bakıma öyle. Daha önce birkaç yazımda söz ettim, aşkın en görkemli savunucularının edebiyatçılar olduğu, olması gerektiği konusunda. Buradaki savunu sözü sizi yanıltmasın. Edebiyatçılar âşık olduklarında bunu yazarlar; yazıya dökerler, bir anlamda savunu bu; bu yaratım aynı zamanda da görkem oluyor tabii ki.

Şair ile yazar karakterlerinde, metin-altı bir oyun var. Biz romanda sözü geçen şairi hep yazarın anlatısından dinliyoruz. Şairin ve romanın –hatta üçlemenin– anakarakteri olan yazarın aşka ilişkin görüşleri de sizin dediğiniz gibi örtüşüyor. Benzeşiyor. Acaba yazar ile şair aynı kişi mi? Zaten roman boyunca, arkadaşları yazara, anlattığı öykünün kendisine ait olup olmadığını soruyorlar ve kuşkulanıyorlar.

Yazar hep "hayır" diyerek kendisi olmadığının altını çiziyor. Siz ne dersiniz? Aynı kişi/ler mi?

✪ *Sevgi kendisini "Eylül" romanının kahramanı olan Suad'la özdeşleştiriyor. Sonuç olarak her ikisi de aşk ve evlilik ikileminde kaldıktan sonra evliliği seçiyorlar. "Eylül" romanında Suad ve Necib, konakta çıkan yangında ölüyorlar. Bu son, bir tür cezalandırma niteliği taşıyor. M. Rauf'un Suad'a aşkını değil de evliliğini seçtirmesi, evlilik olgusunun, aşktan önde gelmesine dayanıyor. Aşk karşısında M. Rauf kadar acımasız değilsiniz.*

– Aslında aşk konusunda *Mehmet Rauf* da acımasız değil. Yalnız romanın 1900 yılında tefrika edildiğini düşünün. Dönem bundan çok farklı dönem. Romanın sonu, aslında farklı biçimlerde de yorumlanabilir.

Mehmet Rauf romanı öyle bitirmek zorundaydı gibi geliyor bana. Şunu söylemek istiyorum: Ortada bir yasak aşk var –aynen *Aşk-ı Memnu'*daki gibi–, erkekler arkadaş, kadın iki erkeğin ortasında, kocası var, öte yandan Necib, kocasının arkadaşı, ona âşık, o da ona kayıtsız değil. O da âşık. Mehmet Rauf, ikisinin aşkını yaşatmıyor. Sürdürmüyor. *Aşk-ı Memnu'*daki Bihter ile Behlül'ün aşkının sürmemesi gibi.

Şöyle bir şey daha var. Necib kendini alevlerin içine hiç kuşku duymadan atıyor; çünkü içeride delice sevdiği kadın var...

✪ *Romanınızda aydın kesimin aşka bakışını anlatıyorsunuz. "Hani aydınlar önce katı geleneklere karşı çıkacaktı. Hani aydınlar önderlik edecekti. Hani evlilik eskimiş çağdışı bir kavramdı." diyerek kayınbiraderini eleştiren Kemal de hareketli yaşamından sonra evlilik kararı alıyor. Bu konuda halkın da, aydınların da birbirinden farklı olmadığı sonucu çıkarılabilir mi?*

– Bir yanıyla haklısınız. Bazı konularda aydınlar atıp tutarlar, ama sonra tam tersini yaparlar. (Bunu erkekler için söylüyorum.) Özgürlüğü savunurlar, bağımsızlığı savunurlar, solcudurlar, ama eşlerinin özgürlüğünü elinden alırlar. Maçodurlar ve maçoluklarını haklı çıkarmanın binbir yolunu bulurlar; inanılması güç gerekçeler sıralarlar.

Ama, bu konuda aydınlar ile halk çok farklı. Benim romanda daha çok altını çizdiğim, ironik bir şey. Bu, üçlemenin ilk kitabından beri geliyor. Tabii ki burada gizli bir eleştiri de var. Kendi adıma evliliğe son derece karşıyım. Çünkü evlilik, olduğu gibi mülkiyet ilişkisinden kaynaklanıyor. Şu veya bu, böylesine bir mülkiyeti benimseyemem. Öte yandan Türkiye garip bir ülke. Evlilik dışı çocuğunuz olması hâlâ ciddi bir sorun. Okulda, mahallede, akrabalar arasında, çocuğun psikolojisini çok kötü etkileyecek bir anlayış egemen. İçeri düşseniz, hastanede komada olsanız, sevgiliniz "akrabalık bağı" yok, "soyadı benzerliği yok" diye sizi alamaz, sizi göremez!

Öte yandan, ilişkilerin çok çabuk tüketildiğini görüyorum, duygu yok oldu. Bu beni çok rahatsız ediyor. Artık tanık olduğum ilişkiler bile beni rahatsız ediyor, üzüyor. Bu anlamda da tek eşliliği savunuyorum.

ŞAFAK GÜNEŞ

Akgün Akova

Elimi Tut Yeter

Deneme/Çınar Yayınları

Çok uzak köşelerde, evrimleşmesini hiç tamamlamayan bir kavram çocukluk. Yıkım getirmeyen inceliklerin donattığı, unutulmaya mahkûm ettiğimiz yitik diyann hiç büyümeyeni. Akova, içe dönük masallanmızı süsleyen çocukluğu, hem içinde yaşayan ve hem de küçük yardımcısı sayesinde dışa vuran bir yazar. İstedikleri tek bir şey var: Ellerini tutun yeter!

Akgün Akova, *Elimi Tut Yeter* başlıklı deneme kitabı için "*gerçeğin doğup büyüdüğü ve düşlerle saklambaç oynadığı yerlerde yazılmıştır*" sözünü kullanıyor, kitabın okuyucusu da bu kullanımında ne kadar haklı olduğunu, sayalarda ilerledikçe görüyor. Akova'nın ilk deneme kitabı değil bu, daha önce yine Çınar Yayınları tarafından yayımlanan yapıtları da buna benzer ama *Elimi Tut Yeter*, ayrı tatlara ev sahipliği yapan, bambaşka bir yapıt. 15 bölümden oluşan, 147 sayfalık bir yolculuk.

Güzel Atlar Ülkesi, Yıkık Bir Çocuk Bahçesi Gibiydi Yüzü kitaplarının okuyucuları, Akova'nın tarzını ve bakışını az çok yakalayıp anlamış durumdalar. Ama *Elimi Tut Yeter*, bana kalırsa sadece çocukluğumuzdaki sorularımıza, şaşkınlıklarımıza, yavaş yavaş farkında olmadan içimize sindirdiğimiz olgunlaşmamıza değil, çocukluktan yol alıp bütünüyle evrene bambaşka bir açıdan bakıyor. Belki de okuyucunun şaşkınlığının ve Akova'nın kitaplarını bir çırpıda okumasının sebebi de budur. Üstünden belki defalarca geçtiğimiz karıncayı atlamamak bir yana, yoğun bir sevinçle eline alıp onu hayata karıştırıyor Akova. Farkındalığının ve bunu yazılarında yansıtabiliyor olmasının uzandığı en uç nokta, *Elimi Tut Yeter*. Çocukların sorularının kuşlara benzediği, dünyayı yeniden kuran sözlerin saklı ülkesine bir yolculuk.

Aslına bakılırsa kitabın iki yazarı var. Küçük ama güçlü bir dile sahip olan Fırat'ın kitaptaki payı, babasından belki çok daha fazla. Fırat'ın soruları sadece bir baba olarak Akova'yı değil, okuyucunun bakış açısını da "çimdikliyor". Siz biliyor musunuz: "*Kargalar neden kara?*", "*Yumurtalar neden uçmuyor?*", "*Deniz, balıklann evi mi?*", ya da "*Vapurlar batınca denizin canı acır mı?*" Akgün Akova, çocukların sorularına dair şunları söylüyor: "*Çocuklann sorulan, kuşlara benzerler. Onlar, aklı havalandırma hareketleridir. Bu sorular, kimi zaman öylesine yüksekten uçarlar ki, beynimizin dağlan, ovalan ve kıvnmlan bile çok aşağılarda kalır.*"

Şiirle büyüyen, 1984 yılından başlayarak tam on bir yıl düzyazıya hiç bulaşmayan Akova, *Güzel Atlar Ülkesi* ile, kendi dilinde deneme-yanılma, yanılma-deneme yazın türüne yeni bir bakış ve geç kalan taze bir soluk getirdi.

Sırtı Kaşınan Zürafa

Metin Üstündağ'ın yazısında sırtı kaşınan zürafa, yardımına koşan kimse olmayınca çalı çırpı toplayıp kendini yakar ve Üstündağ'ın dilinde acayip dumanı olur. Akova ise bu bölümde, Fırat'ın karların canlı olup olmadığı sorusunun üzerine, kaşınmaktan, dokunmaya, oradan da okşamaya ve sevmeye uzanarak şunları söylüyor: "... *Birinin sırtını kaşımak, ona dokunmaktan geçer. Dokunmakla okşamak, birbirlerini tamamlarlar. Okşamakla kaşımak arasında ise, incecik bir sınır vardır. Vurma, okşama ve kaşımayla aynı sokakta oturmaz. Ama biz, birini dövmeye niyetlenirsek, 'Şu herif kaşınıyor!'* ya da *'Canı okşanmak istiyor galiba!' deriz. İnsanların tensel yakınlaşmalannı bin bir yasakla engelleyen bir toplumun dili, sevgi içeren okşama ve kaşıma gibi eylemleri, şiddet içeren anlamlarla sözlendirir. Birinin sırtını kaşımak yerine, birbirinin sırtına binerek yükselmeye ve birbirini sırtından vurmaya çalışan insanlarla dolu bir topluma dönüştüğümüzü görmek için, başkalannın sırtına tırmanmaya gerek var mı?*"

Derinden gelen serzenişin ardından gelen ince eleştiri, Akova'nın yazılarının en sivri ve etkileyici yanı. Her taşın altında kaplumbağa arayan okurlardan olun ya da olmayın; Akova'nın oyuncu nükteleri size mutlaka çelme takacaktır.

Elimi Tut Yeter

"*Bazı sözler, yürekteki buz tabakalannı, ne kadar kalın olurlarsa olsunlar, birkaç saniyede kırarlar. Katılığın sarsılmaz kalelerini birdenbire çökertirler, duygusallığın önünde yükseltilmiş duvarlan yıkarlar. Bizi, içinde tek yolcu olarak 'pişmanlığın' oturduğu bir 'duygulararası' uçağa bindirir ve büyük bir hızla anılanmıza çarparlar. Onlardan geriye sadece savrulan gölgeler ve yaralanmış harfler kalır. Bu sözlerden birini hiç unutmuyorum. Anı ağaçlarının doldurduğu bellek ormanına dolan gece, birdenbire yankılarla buluşuyor: Elimi bırakma...*"

Kitaba adını veren bölümde Akova, hak ettiğine inanmadıklarının bile, uzattıkları andan itibaren ellerini, sıkıca avuçlarının arasında tutacağına söz verir.

Yumurta Sana Dokunursa

Akova, Fırat 25 ayını doldurduğu andan itibaren, oğlunun sözlerine değer biçilemeyen bir taşa dokunur gibi dokunmuş ve akılda tutulamayacak düzeye gelince, hepsini ince ince işlemeye, "yani yazmaya" başlamış. Fırat'ın 40 aylıkken söylediği söz, belki en vurucularından değil ama güçlü, yalın ve Akova'nın yorumladığı en iyi pasajlardan bana kalırsa. "*Kahvaltıda yumurtalığın içinde duran yumurtanın tepesine kaşığıyla vuran Fırat, kabuğu çatlatıyor. Yine de vurmayı sürdürüyor. Yumurtanın kabuğu kınlıyor. Afacan bir yüzle, 'Yumurtayı yendim' diyor. Yenik yumurta, hüzünlü bir biçimde beyaz peynire bakıyor. Aynı tabaktaki beş siyah zeytin tanesi, Fırat'ı alkışlıyorlar. Bu işe en çok bozulacak olan tavuğun durumdan haberi yok! Elbette, Fırat'ın da şu duvar yazısından haberi yok: 'Yumurta sana dokunuyorsa, sen de git tavuğa dokun!*"

... Sallanan vapur Fırat'ın içine bulanık duygular düşürür!
"*Baba*", *der Fırat, "bu vapur göçer mi?*"
"*Vapurlar göçmezler oğlum. Batarlar!*"
"*Batarlar mı?*"
"*Bazen batarlar oğlum!*"
"*Vapurlar batınca, denizin canı acır mı baba?*"
"*Nasıl yani?*"

Ludwig Wittgenstein

YAN DEĞİNİLER

Türkçesi: Oruç Aruoba/Altıkırkbeş Yayınları

Altıkırkbeş Yayın tepkisizce sunar: "Başkasının derinlikleriyle oynama!" Bunlar yazıyor kitabın arka kapağında... Tümce aslında Wittgenstein'a ait. Fakat "Başkasının derinlikleriyle oynama," diye sunulan kitap, belki istemeden hepimizin derinlikleriyle oynuyor.

Garip bir kitap "Yan Değiniler". Bana kalırsa kitap demek bile zor. Albüm demek daha doğru olur. Felsefeci, şair bir çevirmenle, marjinal bir yayıncı bir araya gelince, bir de işin içinde Wittgenstein olunca, neler olabilecekse o gariplikler oluyor kitap boyunca. Bazı tümceler, şaplak olup acımasızca yüzümüzde patlıyor. Düşünmekten kaçındığımız derin konular hakkında korkutucu hükümler, pervasız bir doğallıkla damıtılmış tümceler içinde, konsantre bir şekilde beynimize akıtılıyor. Ve o tümceler bir kere zihninize bulaştı mı, ondan sonra hiçbir şey eskisi gibi olamıyor. Kaygılar kaplıyor içinizi, kendi kendinize söylediğiniz yalanlarınıza ne zaman son vermenin uygun olacağına dair kararlar almaya başlıyorsunuz farkında olmadan. Bir de kısacık pasajlarda Wittgenstein'in yaşamında neler yaptığını öğrenmeye başladığınızda iyice "kurdun ağzına kan değmiş oluyor". *"Kendini aldatmamaktan daha zor bir şey yok."* dediğinde Wittgenstein bir anlamda sizin o anki halinizi betimlemeye başlamış oluyor. Yani zor işlere girmiş oluyorsunuz...

Wittgenstein hakkında, kitabın ikinci bölümünde küçük bir albüm hazırlanmış. Bu bölümde gerçekten de o dönem yaşamına dair ilginç fotoğraflar var. Hatta diyebilirim ki, o fotoğraflarla mini bir fotoroman haline getirilen Wittgenstein'ın yaşamı, yazdıkları kadar çok şey öğretiyor bize. Avusturya-Macaristan'ın demir çelik kralı olan babasının kendine sunduğu yaşamı tümüyle reddeden Wittgenstein'ın ailesinden kalan bütün serveti dağıtarak bir dağ köyünde ilkokul öğretmenliğine başlaması bu ilginçliklerden sadece biri. Sovyetler Birliği'ne göçmeye karar verdiğinde kendisine teklif edilen parlak konumlara rağmen tarım işçisi olmayı seçişi de bir başkası.

Kitabı Türkçeleştiren Oruç Aruoba'nın Wittgenstein konusundaki uzmanlığı ve düşkünlüğü, ünlü *Tractatus* çevirisinden bilinmekteydi. Bu kitabın da Oruç Aruoba elinden çıkmış olması büyük bir çekicilik kazandırmış albüme. Fakat burada fazlaca olumlu sözler sarf ederek kitabı alacak kişilerde hayal kırıklığı yaratmak istemem. Çünkü artık herkes biliyor ki, Oruç Aruoba da Altıkırkbeş Yayın'da bu olaylara çok farklı bakarlar. Okuru değil, kendilerini memnun etmek için kitap yaparlar. Kitapçılığın hiçbir kuralına sımsıkı bağlı kalmazlar. Kendilerini, yazara da esere de akran görürler. Koleksiyonerleri azdıran işlerdir bunlar. Sıradan kitap okurlarını ilgilendirmez. O gariplikler kalbinizde yer buluyorsa siz de onlar gibi bir *"kaybeden"* olursunuz. Ermişlere karışırsınız. Bu nasıl olur?.. Kesin bir tarifi yok. Ama ben gördüğüm zaman tanıyorum.

HİKMET TEMEL AKARSU

"İğne batınca elimize canımız yanıyo'ya, vapur batınca denizin canı yanıyo'mu?"

"..!"

Fırat'tan Daha Çocuk

Gerçek ve en yalın anlamında çocukluğun Fırat'tan çok, Akgün Akova'da varolduğunu düşünenlerdenim. Sorulan en haince sorulara bile cevaplar, daha doğrusu kılıflar uydurmayı başarabilen Akova'nın hayal gücüne bakıldığında, Fırat'ın onun oğlu olduğunu anlamak pek zor olmuyor. Kirli kedileri eline bir bez alıp temizlemeye girişen Fırat'ı teşvik edenin babası olduğunu unutmamak gerek. Ya da her şeyi alıp götüren suyun ışığı silememesine duyduğu şaşkınlığın sebebi, yine babasının sözleri. Fırat'ın her gülüşünün ve hınzırlığının ardında hep Akova'nın silueti duruyor. Yazar, çocukluğunun tekrarını sağlayan Fırat'ı ve sözlerini "Elimi Tut Yeter" de paylaşmakla kalmıyor, herkese kısa süreliğine de olsa bu duyguyu yaşatıyor. Geride kaldığını sandığımız, zaman zaman oralarda aradığımız ve hep memnunsuz bıraktığımız çocukluğumuz, tüm hilelerimize ve vefasızlıklarımıza rağmen hiç küskün yüzünü göstermiyor. Kuşlara benzeyen sorularla bezenmiş ve Fırat'ın dilinden, Akgün'ün kaleminden çıkan bu deneme, yalnızca, en değmeyecek olanların bile ellerini, avuçlarınızda hissetmenizi istiyor.

Büyüklere Rağmen

Bu kitabın yazılışı bittiğinde, beş yaşını zamanın sıçrama tahtasından süt içtiği bardağa yuvarlayan Fırat soru sormayı sürdürüyordu: "Baba, insanlar eskir mi?", "Anne baba ayrılınca önce hangisi evden gider?", "Fillerin neden gagası yok baba?"...

Sanıyorum içinde çocuk olan her evde bu kitabın benzerleri yazılıyor. Büyüklere rağmen!

ASLI KIZIKLI

Hüseyin Alemdar

Hüzün Kitabı

Hera Şiir Kitaplığı

Ortadoğu'nun Lâle Bahçesi

Hüseyin Alemdar, son şiir kitabı '*Hüzün Kitabı*'nda tüm diyeceklerini bir araya toplamaya çalışmış.

Şiir kitabının sonundaki sözlükte '*Zaaf*' sözcüğünü tanımlarken '*Bütün suçum bu sözcükte gizli. İşte tükendim. Sayenizde*' diyor. Bu sözcükler de insana, Alemdar'ın zaaflarıyla tükendiği izlenimini veriyor. Peki '*sayenizde*' demekle, tüm iyilik ve kötülüklerin insanlardan kendine vardığını mı demek istiyor. Demek insanlara kul-köle olmuş biri, bu anlamda. Tükendiysem sizin yüzünüzden demeye getiriyor. Topu, sevdiği insan demetine bırakıyor bir bakıma.

Yine son sayfalara sığdırılmış sözlükte '*yüzümün üçte ikisi geçmişte*' derken şiirinin panoramasını da çiziyor bir açıdan. Üçte ikisini geçmişte yaşamış biri Alemdar. Ya da öyle durmayı seviyor. Zaten genç kalan ömründe, üçte ikisini o kısacık geçmişine sığdırırsa, geriye küçük bir dünya kalmıyor mu? Alemdar bunu yazıyor, küçümencik dünyasını. Ama onu renklerle, imgelerle, geçmişten özendirilmiş bir yığın yaşam parçasıyla süslüyor; yaşadığını, yaşamadığını seviyor. Alemdar her şeyi, herkesi seviyor, sevgi tütüyor burnundan. Karşı çıktığı şeyler pek az. Sevdiğini bir kez daha seviyor. Yaşadığı her yaşam parçasının tadını çıkarmasını biliyor. Biraz yaşam sevgilisi bir kişilik Hüseyin Alemdar. Tıpkı Selim İleri'nin geçmiş tutkusu gibi onda da beliren bir geçmiş özlemi yaşatılıp duruyor.

'*Kirlisarı konuşacak adımı Türk şiiri! Mağdur ve mağlup hikâyeler konacak infilâk efektiyle parantezime. Bu yüzdendir ki çoktandır yüzüme mahcup bir ayna.*' (Requiem, sayfa: 48)

Kitabın en güzel şiirlerinden biri olan *Requiem*'den yaptığım bu alıntı, '*Hayat hiç de iyi gitmedik seninle*' diyerek karartılan bir aynanın ardından '*perde!*' nidasıyla bitiyor. Daha doğrusu perdeler kapanıyor. Alemdar, sinema-tiyatro ile içli dışlı biri. İki-üç şiirde bir, Arzu Okay'la açılıp kapanıyor. Metin Erksan'la '*Hay bu hayatın klarnet hüznü be Zeki abi*' dediği Zeki Ökten'e, bazen de Tarkan'a, Candan Erçetin'e kadar uzanıyor bu tanıdık, sıralı sırasız seçmece sanatçılar. İyiliği hep seviyor Alemdar; öylesine seviyor ki, seçmece, ayrım yapmadan herkese; sevdiği, tutturduğu kişilere sarılıp duruyor; ölüm bile onda dudak suçu. Kendine bir harf seçiyor, örneğin T harfi, büyüyor kısa zamanda harf denizi oluyor. Alemdar seçmeden seviyor, üretiyor, büyütüyor, kilim gibi çizip dokuyor sanatı, yaşamı:

'*baba, sahne 46'yı şöyle çekebilirdin/ kan olmasın, 'mutlu son'la bitsin istedim senaryon, bağışla!'/* (Buluşma, sayfa: 14)

Hüseyin Alemdar 1962 Trabzon doğumlu, İstanbul'da yaşayan bir Karadenizli. Kendini '*kalbi sinema güzeli bir çocuk*' diye tanımlayan, kendinden çok dudaklarına acıyan, sarışın günahlar ozanı. İçindeki sinemalardan çıkıp çıkıp kendine filmin sonlarında dönen, kendini tenha gardırobunda incitmiş biri. Repliğinin içinde donmuş bir sinema emekçisi. Bir başına kalmış bir şiir kuşu. Yitik bir yönetmen renginde yazıp duran bir '*bu hayatı beceremedim, çapraz olan benim*' dedirten yaz yalnızı şairin biri.

İmgelemi kadar şiir topluluğu, şiir geçmişi de yaşından öte bir yerlere ulaşmış şiir bekçisi, emekçisi: Orhan M. Arıburnu Ödülleri'nin kurucusu, bir kitabevi editörü, gelip gidip 'Neşet Ertaş' dinleyen, küçük İskender'e sık sık şiir adayan, yakadaki gülün yanlışı, leylak derinliğinde şarabı kıranların ozanı, hep zarif işlerin yazıcısı. Dostları yanında durduğu günde bile onu uzağında sayacak kadar yakınında bulmak isteyen sevecen bir yüreğin, kendine saklanan suflörü:

'*Rum yanıma sığınıyorum şimdi/ durulmuş bir deniz hüznüyle'/* (Piccadilly Gitanes Hüznü, s: 22)

Toplanmış Sevgi Ölüleri (1986), Gecede Gülümseme (1987), Aşk ve Prelüdler (1993), Ten Kitabı (1999) ve bu sonuncu ile birlikte yayına çıkardığı, yukarda sözünü etmeye çalıştığım, bir ince işler kitabı: '*Hüzün Kitabı*'nı böyle tanımlamaya çalıştım.

Yüreğini arıtarak, akıtarak bize vardırmaya çalıştığı bir kitap. Gözyaşındaki sele benzeyen bir duygu çağrışımı, bir hüzün akışı, yürek yaralayan bir sevgililik. Dostluktan, sanattan, sinemadan, şairden, şiirden, her şeyden dem vuran bir ince yapıt. Doluluğunu sormayın.

Bazı şairler vardır: Kırık dökük. İstenmeyen şeyi de söyleyen. Her dediği okkalı olmamış, oturtmamış. Ama bir, '*insan kimliği*' uçuşur içinden. Hani kimliğinden ürperirsiniz. Benim de Alemdar'ı tarifim biraz böyle: Görmediğim bir deniz, alışık olmadığım bir dostluk, yaklaşım. Üzerime yapışan bir insan sevgisi. Hani tanıştığımda bu biraz benim malım dedirten bir şiir plakası. Eriten bir duygusallık. Bir ırmak ki; taşı, yarası beresi yapışıyor üstüme. Hem yapışıyor, hem yakışıyor, bu serin yakışıklı su!

'*Çıktım işte/ dudaklarımın masum ateşiyle geceden/ üstüm başım/ aşk kınkları içinde'/* (Aşk ve Zambak, s: 17)

Bir dizesinde '*Ben ki, Ortadoğu'nun lâle bahçesiyim, evet*' (s: 74) diyor Hüseyin Alemdar. Öyle bir lâle bahçesi ki, kırmızısı, siyahı, mavisi: Hepsi üzerinizde.

Hüseyin Peker

SENNUR SEZER

KİRLENMİŞ KÂĞITLAR

(ÇIKIYOR)

VARLIK / ŞİİR

Abdülkadir Budak

Bende Kalan Dizeler

Deprem ve şiir

Şiirde güncellik sorunu öteden beri tartışılagelmiştir. Genel eğilim, güncelin şiir için bir tuzak teşkil ettiği doğrultusundadır bilindiği gibi. Şiirin, yaşanan süreçten değil de geride bıraktığından elde edildiği kanısı yaygındır. Şöyle de denilebilir (mi?): Bir olgunun, bir durumun varlığını sürdürüyor oluşu, şairde esin denilen şeyin, yani yoğunlaşmanın oluşmasına yol açarken, sürecin bitmişliği, şiirin yazılma aşamasındaki bir durulmayı imler. Başka bir deyişle esin, durumdan; şiir, o durumun yorumundan çıkar. Esinin birikim demek olduğu, bilgilenme demek olduğu, araştırma ve bunun doğal sonucu olarak da yoğunlaşma olduğu artık tartışılmıyor bile. Tartışılan, tartışılması gereken şey neden değil sonuçtur artık. Bahçeden ya da tarladan getirilen sebzenin değil, mutfak çalışmasının, dahası sofraya getirilme aşamasının tartışılması, bakılacaksa buradan bakılması gerektiği ortadadır. Bütün zamanların, dünyanın yaşı ile insan yaşı ortalaması da göz önüne alındığında güncelden ibaret olduğu varsayılabilir. Böyle bakıldığında, hele de ülkemizi ve dünyayı sarsan deprem felaketinin 45 saniyelik kısa bir zaman süreci içinde binlerce insanın hayatına son verdiği düşünülürse, hayatın (burada ölümün) ne denli güncel olduğu sonucuna varılabilir. İnsan için dün yoktur sanki; yarın da yoktur. Bugün, hatta şu an vardır. İnsan hayatı günceldir. "Şiir geyikler öldükten sonra yazılandır" demişti *Gülten Akın*; belki de öyleydi. Buradan hareketle, hakiki aşk şiirlerinin aşk bittikten sonra yazılabileceği üstünde durmuştum bu yazıların birinde. Aşk mektubu ile aşk şiirinin karıştırılmaması gerektiği üstünde durmaya çalışmıştım. Heyecanın yerini sükûnete bırakması gerekir belki de yazılma aşamasında. İşin bu yanında serinkanlı bir tutumun, bakışın girmesi, şiir işçiliği denilen sürecin sağlıklı işlemesine fırsat verebilecektir. Böyle de düşünülebilir. Öyle ya da böyle, güncel olandan ya da tarihsel olandan, kalıcı olandan, her dem yaşayacak olandan bahsetmek, bunu abartmak yerine, nereden gelirse gelsin yazılanın şiir değeri taşıyıp taşımadığına bakılmasında yarar vardır.

Şairin birikimi ve bunların sonucu olarak da gelişen yeteneği ve bu yeteneğin işlevselliğidir esas olan. Şiir, insan-insan, insan-doğa, insan-nesne ilişkileri, çelişkileri üstünde durmaktan öte, bunların yorumlanmasından, algılama ve yansıtma ayrıcalığından, başka bir deyişle şairin özgünlüğünden çıkar. Böyle düşünüldüğünde günceldi, tarihseldi, uçucuydu, kalıcıydı gibi etmenlerin şiire fazlaca bir şey katmayacağı sonucuna varılabilir. Şiir, bütün zamanları içermekten çok şairin kendine özgü bakışını, söz alışını, duruşunu içerir. Yazılanın şiir değerini taşıyor olmasıdır esas olan. İlle bir zamandan söz edilecekse "şiir zamanı"ndan söz edilebilir gibime geliyor doğrusu. Neyi yazdığına değil, nasıl yazdığına bakılır şairin. "Toplumcu şair" sıfatına tutunanların, bu sıfatı şiirlerinin önüne geçirenlerin varlığına bakıldığında "önce şiir" gibi bir karşılık vermekle yetinmeyip "asıl olan biçimdir" gibi radikal bir söylemi bile seçmek gerekiyor, bu saatten sonra bile.

Güncellikten sakınırken hayattan da uzak düşen şiirleri çoğaltan, şiirle şairi bir arada düşünmek gerekebileceği üstünde durmaktan çekinen, "şiir ancak kendisiyle açıklanabilir" gibi kaypak sayılabilecek bir tutuma sarılmak kurnazlığını ya da kolaycılığını seçen şiir anlayışını eleştirmek hakkını da saklı tutarak, konum, duruş, tavır gibi nitemlerin küçümsendiğini görmekten, "önce insan sonra şair olmalıyız." sözünün "saptırıldığına" tanık olmaktan üzüntü duyduğumu da ekleyerek "asıl olan biçimdir" denileceğe benziyor bir süre daha. Öz ile biçimin, bu iki öğenin hiçbir zaman birbirlerinden ayrılamayacağını daha ilk şiirlerini yayımlayan gencecik şairler bile biliyor artık. Tartışmak komik kaçıyor. Kaçıyor da, bunu bile bile "asıl olan biçimdir" demek ve bir damara basmak gerekiyor. Biçimini bulamamış bir özün değerinden, ya da bu arkadaşların deyişiyle "doğruluğundan" söz açılabilir mi? Şiirin doğruları aktarmaktan çok güzel söyleme sanatı olduğu da anımsanırsa toplumcu-bireyci şiir tartışmalarının bugün de sürdürüldüğünü görmek daha da anlamsız kaçacaktır. Öz ile biçimi birbirinden ayıramazsanız, toplumcu olan ile bireyci olanı nasıl ayırabileceksiniz? Toplumun bireylerden oluştuğunu, birey kavramının toplumsalcı olmaktan daha aşağıda olmayacağını ileri sürmenizin yararı olmasa bile, zararı da olmaz sanırım.

Konuyu fazla dağıtmadan güncellik olgusuna, oradan da yakın zamanda yaşadığımız depreme ve facianın şiirdeki yansımalarına gelecek olursam şunları da ekleyebilirim: Şiir, yerkabuğunun gerinmesi anlamına da gelebilecek depremlerden çok, insan ruhunda, beyninde olagelen büyük dalgalanmalara, oluşturduğu yarıklara, çukurlara, tahribata ilişkin olsa gerektir. Ruhsal sarsıntılara kulak kabartmaktır şiirin işi; bunun nabzını tutmaktır. Beynimizdeki, onun doğal uzantısı olarak da yüreğimizdeki fay hattını izler ya da oluşturur şiir. İnsan ruhundaki haritayı inceler, veriler elde eder, bulgular üstüne yorumlar getirir. Nesneden çok insana ilişkindir şiir. İnsan-nesne arasındaki bağıntıyı, benzerliği, ayrıcalığı, çelişkiyi irdelerken bile hep insandan taraftır. Nesneyi canlı kılar. Eskilerin deyişiyle "maddeyi manaya çevirir". Birey-toplum arasındaki ilişkiyi estetik bir ifade tarzını esas alarak çözmeye, anlamaya (anlatmaya değil) çalışırken, insan-doğa arasındaki mücadeleye de çevirir gözlerini. Her şeye insan ekseninden bakar; her şey insan içindir, insani olana ilişkindir çünkü. Doğanın sessiz, patlamalı, taşkın ruh hali, insanın ruh haliyle birlikte düşünüldüğünde anlaşılabilir. Şairin kuş sözcüğünü kuştan fazla seviyor olması, ya da "*kuş sözcüğüdür uçan, kuşlar bir yanılsama*" deyişi canlıya, yaşayana karşı olması anlamına gelmez. Şair canlı türleri arasındaki farklılıklardan çok ya da benzeşen yanları üstünde durmaktan çok, o güne dek bir araya gelmemiş sözcüklerin arasındaki bağıntıyı, çelişkiyi,

savaşımı, bu savaşımın sonuçlarını merak eder, bunun büyüsüne kapılır. İki sözcüğün çarpışmasından doğacak kıvılcımı, o kıvılcımdan oluşacak ateşi, o ateşin çıkaracağı yangını görmek ister. *Deprem* sözcüğü de, yıkıcı, öldürücü bir doğa olayına verilen adın ötesinde derin anlamlar taşır şair için; çağrışım sağanakları oluşturur, imge katına çıkar. Şairler yaşadığımız deprem felaketini bilimadamı nesnelliğinden çok –belki daha çok da ruhbilimsel açıdan– öznellik çerçevesinde yorumlayacak, estetik bir düzeyde bir çıkış yolu arayacak, enkaz altından kurtarmayı deneyecektir sözün değerini. Depremi şiir için malzeme gibi görmekten, algılamaktan sakınarak bir varoluş ifadesi (bu arada "yokoluş" olarak da) gibi görecek, göstereceklerdir. Bu büyük acıyı sözcüklerin de etine-ruhuna sindirmeyi başaranlardan çıkabilecektir iyi deprem şiirleri. Şiir değeri taşımayan dize toplamları doğal olarak da bu büyük insanlık tragedyasını yaşatamayacak, büyük acıya bu anlamda saygısızlık bile edilebilecektir böylece.

Şiir yazan biri olarak tutulup, kasılıp kalmış iken, şiir yazmanın o kadar da önemli bir şey olmadığı üstünde durmaya başlamışken bile yine de merak ettim ilk deprem şiirini kimden okuyacağımı. Böyle paradoksal bir tutum içindeyken, Ankara'da yayımlanan ve 102. sayısına ulaşan *Damar* dergisinin eylül sayısı geçti elime. Merakım uzun sürmemişti. *Özgen Seçkin* imzalı şiirin adı zamanı durdurmuştu sanki: "*03.02*". Deprem sözcüğünün bir kez bile kullanılmadığı bir deprem şiiriydi bu; Edip Cansever kokulu dizelerle başlıyor olsa bile, ardından gelecekleri merak ettiriyordu:

İçinizi sezemiyorum içiniz nasıl kanar
güve değilim ki bir elma ağacında
bir elma ağacı nasıl kanar?
derinliğinizde fay kırığıyım ancak
denizi dağlara düşüren...
acılı bir yolcuyum semeri sırtında
bir esriğin sigarasındaki kararsız duman
bir yorgun fırtınanın ucundaki sis
aşırılmış bir sevinç...
suskunluğunu yutmuş bahçeyim
ateşi elleriyle söndüren bir simurg
işte buyum bu sabah
karanlığı çığlıklara boşaltan

Okuduğum ikinci deprem şiiri ise *Tuğrul Tanyol*'a aitti (*E* dergisi, Eylül 1999). Şairin bildik tutumunu ve o tutumun söylemini epeyce zorlayan, kıran bir şiirle karşı karşıyaydık. Yıllardır "slogancı şiir" yazdıkları için eleştirdiği, küçümsediği 1970 kuşağı şairlerinden biri gibi duruyordu. Belli ki içi çok yanmıştı şairin; devletle yüzleşmeyi, hatta hesaplaşmayı bile göze alabiliyordu. Evet, bazen böyle olur. Hayat şiirin önüne geçebilir; şiirden çok önüne koyduğu "toplumcu" sıfatına tutunan Özgen Seçkin ile tam aksi bir tutum sergileyen Tuğrul Tanyol ifadelerindeki yumuşaklık-sertlik nezdinde bir an için bile olsa yer değiştirmiş olurlar. "Türk Devleti Büyüktür" başlıklı şiirini, anısı önünde saygıyla eğildiğim *Can Yücel*'e armağan eder ve o büyük muhalifin mezarına 30 dizelik bir günebakan çiçeği bırakır Tuğrul Tanyol:

devlet emretti: bugün ölmek yasak
bugün kimse ölmeyecek çünkü devlet
büyüktür, durdurur isterse ölümü
hem bekle sen çocuğum sakın ölme
devlet baban donunu toplayıp
seni kurtarmaya gelecek
devlet babanı gecikti, hem gecikebilir
ama sen ölmeden bekleyeceksin
yüzyıllar boyu nasıl bekledinse

taş ekmek olup seni doyurabilir
gözyaşı su olup can verebilir damarlarına
böcek bırakır kemirmeyi bekler
çünkü o devletten daha merhametlidir

devlet emretti: bugün ölmek yasak
ne İzmit, ne Yalova, ne Gölcük, ne Sakarya
dünya kuş olmuş uçup gelirken yardıma
devlet bir türlü çıkamıyor Ankara'dan yola

Yazılı bir ağıt: "Şehrimi İstiyorum"

Oktay Taftalı'nın "bir felaket öğretisi" olarak karşıladığı deprem olayına da ağırlık verilen *E* dergisinde yer alan yazıların içinde, yaşamını Adapazarı'nda sürdüren öykücümüz Necati Mert'in "Şehrimi İstiyorum" başlıklı olanı daha derinden etkiliyordu insanı. Yakınlarını yitirenlere başsağlığı ve sabır dileklerimle birlikte, söz konusu yazıdan bir paragraf aktarmak istiyorum:

"Böylesini ilk kez yaşıyordum. Dehşet bir şey! Ama ne diyebilirim? Bu şehrin evladıyım. Orada okudum, orada sevdim. Kavgaya orada başladım. 12 Mart'la fotoğrafım ora Emniyet'inde çekildi. Orada evlendim, orada baba oldum. Orada saldırıya uğradım. İşimi orada kurdum, işyerim orada bombalandı. Yani? Ben yine orada yaşamak, günü geldiğinde de dedem gibi, babaannem gibi orada yatmak istiyorum."

Ağustos ayı dergilerinden

Adam Sanat: "*Kimse taşınacak kadar uzak değilse birbirine/ dur, yine senden yakınını bulamazsın kendine*" (Haydar Ergülen); "*ben onun saçlarını görürdüm, saçlarını tarardım gözlerimle/ saçlarından sonrasını hiç hatırlamadım bir daha ömrümde*" (k. İskender).

Varlık: "*Uzun geceler boyu cinayetler işledik/ hatıra olsun bedenimize/ şimdi hıçkırık gibi aramızda ayrılık/ rengini benden alsa da başka bir öykü/ gökkuşağı gibi yansıyor odanda/ benimse kurumuş bir gülüm var/ gönül almalığı taşırım yakamda*" (Metin Cengiz); "*gökyüzüne gömülü bakışlarla yağmursuz/ dil nedir ki bin türlüsü aksa geceye*" (Seval Esaslı); "*eve dönüyoruz bütün kuşkuları terk edip/ sorsalar haykırırdım diyor peygamberliğimi/ ben odamı düşünüyorum, o babil bahçelerini*" (Nurullah Can).

Bahçe: "*Ömrüme zarar veren erkekler sevdim/ cam kırıklarıyla sundular tenlerini/ seviştikçe çoğalan ellerine inandım/ uzun... çok uzun ayrılıklardan sonra/ sabırsız bir çarmıh gibi açılan kollarına/ çarmıh sarmaşığıydım usul usul dolandım*" (Nilay Özer); "*adanmış bir kuyuydum odaların yasına/ ırmaklar hiç dönmedi. Oysa döndüm/ k a b i l e y d i n i z/ zaman şimdi zan altında*" (Zeynep Köylü); *hiçliğe verilen her tarife inandım/ yanlış bir anahtar sundu zaman/ hangi paspasın altına baktıysam*" (Emel Güz).

Dize: "*Yaşamın ölüme uzaklığı say şimdi/ göz kırptığım kadınları*" (A. Rahim); "*hangi sevinci armağan eder şimdi bana/ çocukluğumdan bile kısa süren hayatım*" (Hüseyin Avni Cinozoğlu).

E dergisi: "*Ve unutmak için koridorlar var yine/ özlemek için telgrafın telleri*" (Adnan Azar).

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

4./Abbas Sayar Öldü mü?!

"Azgın tipi yılkılıkları bir yerde durdurmuyordu. Bir kuytudan diğerine telaşlı bir yolculuk başladı. Yürüyüş soğuğun etkisini azaltıyor, bir dakikalık duruş soğuğu iliklere işletiyordu. Sabaha dek başlarını önlerine eğip bir ot artığı kopartmadılar. Kuytu boyu gittiler geldiler. Bazan yel tutan bir düzlüğe çıkmak zorunda kaldılar. Gövde gövde, sürtünüyorlar, dikik kulaklı başlarını biteviye yukarı kaldırıyorlardı. Yeleleri bir o yana, bir bu yana iplik iplik tozuşuyordu."

Abbas Sayar'ın ilk romanı *Yılkı Atı*'nın unutamadığım paragraflarından biri... Doğaya yılkılığa bırakılan atların hüzünlü serüveni... İnsan-doğa , hayvan-doğa ilişkisini bu denli güzel anlatan bir roman edebiyatımızda sayılıdır. Sayar'ın Orta Anadolu coğrafyasına bakışı, gözledikleri ve bu ilişkileri romana dönüştürmesi 70'li yılların başında edebiyatımızda önemli bir olay olarak karşılanmıştı. Sanırım, bu tek bir roman bile Sayar'ın edebiyatımızda anılması için yeterliydi. Ama o durmadı, bunun ardından romanlar, öyküler, anılar yazdı... Şiirden hiç vazgeçmedi, ta ki acunu ıssız bırakıp gidene kadar.

Evet, 21 Mart 1923'te Yozgat'ta doğan Abbas Sayar'ı 12 Ağustos Perşembe günü yitirdik.

Yozgat Lisesi'ni bitiren Sayar, çalışmak zorunda kaldığında , bir süre öğrenimine ara verdi. Askerlikten sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne devam etti. Parasızlık yüzünden, beşinci sömestrde öğrenimini yarıda bıraktı. Daha sonra gazete bayiliği, kitapçılık, çiftçilik yaptı. *Bozlak* adıyla bir kültür ve sanat gazetesi çıkardı.

Sayar, 1946'da şiirler yazarak edebiyat dünyasına girdi. Bu şiirlerini Yozgat'ta kitap olarak yayımladı: *Gönül Sandalı* (1946), *Sereserpe* (1953), *Neco'ya Mektuplar, Gibi, Şey* (1966). Asıl adını, TRT 1970 Sanat Ödülleri yarışmasında derece alan ilk romanı *Yılkı Atı* romanıyla duyurdu. Bu romanı bir "edebiyat olayı" olarak nitelendirildi. Bunu *Çelo* (1972) romanı izledi. Bu romanıyla da 1973 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü kazandı. *Can Şenliği* (1974) romanı ise Sayar'a 1975 Madaralı Roman Ödülü'nü getirdi.

Dik Bayır (1977), *Tarlabaşı Salkım Saçak* (1987) romanlarının yanı sıra *Yorganımı Sıkı Sar* (1977) adlı bir öykü kitabı ve *Anılarda Yumak Yumak* (1990) adlı bir de anı kitabı olan Sayar'ın son iki kitabı ise *Aforizmalar* (*Noktalar*,1991) ve şiirlerden (*Bolluğa Takılan Ses*,1991) oluşuyor .

Sayar, Mehmed Kemal'in deyimiyle, "Yozgatlı bir derviş" gibi yaşadı. Büyük kentin hengamesinden uzak, doğup büyüdüğü Yozgat'ı uzun bir süre mekân seçti kendisine. 1950'lerde Sekili köyünde bir süre çiftçilik yaptı. Kentin merkezindeki Çamlık'ı yurt tuttu. Bir yandan matbaası çalıştı, öte yandan da kendisini tümüyle edebiyata verdi. İlk romanı *Yılkı Atı* bu süreçte yazıldı. Yılkıya bırakılan Dorukısrağın öyküsüdür bu roman. Sahibi İbraam, işe yaramaz duruma gelen atını doğaya salmıştır. Bu süreçte doğaya sığınarak yaşamaya çalışan atın öyküsü etkileyici biçimde anlatılır. Sayar, kendisini bu serüveni/tanıklığı yazmaya iten nedenleri

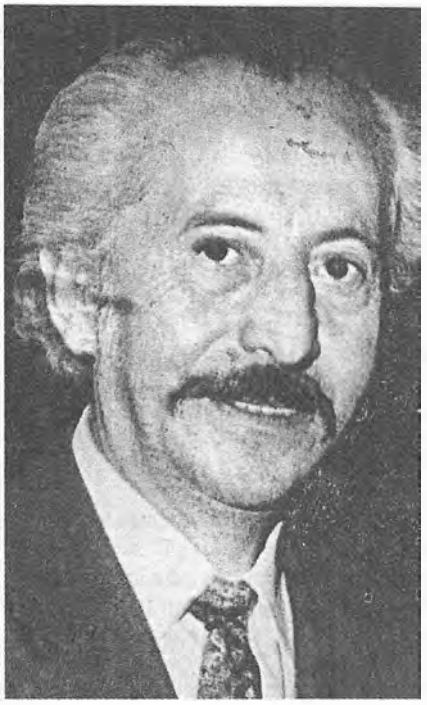

şöyle dile getirir: "Yılkı Atı'nda sözü geçen kişiler, çocukluk, gençlik çağımda, bir ortak yaşantının anılarımda kalan kişilerinden bazılarıdır. İnsanlara kızgın, küskün olduğum anlardaki, kederli, umutsuz olduğum anlardaki iç dünyamı, belki de biraz atın davranışlarına aktarmışımdır." ("*Abbas Sayar'la Bir Konuşma* ", Ali Püsküllüoğlu, Ulus, 9 Mart 1971)

Bu romanında yerel köylü ağzı kullanarak yalın bir üslup yaratan Sayar, bu yöneliminin romana sahicilik kattığı görüşündedir: "...o ağzın, anlatımdaki yerelliğin, romanda sözü geçen kişilerin gerçek iç dünyalarını, duygularını yürekten yansıttığını, kişileri olduğu gibi verebilmek olanağını verdiğini sanıyorum. Bu gerekçe, dilde de bu yolda yürümeye zorladı beni." (a.g.k.)

Sayar, *Yılkı Atı*'yla , ilk kez edebiyatımızda köye ve köylü gerçeğine farklı bir bakış getirmiştir. Doğayı, doğa içindeki hayvanların (atların) mücadelesini etkileyici biçimde anlatmıştır. Atları, çaresizlikleri içinde, doğaya salan köylülerin gerçeğini yansıtmakta da aynı etkileyicilik vardır. Bırakılmışlığın, terk edilmişliğin, dışlanmanın, yokluk ve yoksunluğun romanıdır *Yılkı Atı*.

Çelo ve *Can Şenliği* romanlarında da köye, köylünün sorunlarına yönelen Sayar; *Çelo*'da bir cinayet olayını eksen alarak yaşanan çelişki, çatışma durumlarını ve köy insanının gerçekliğini çarpıcı biçimde yansıtır. *Can Şenliği* ise yine bir terk edilme, değişimle gelen sürüklenişin öyküsüdür. Yıllarca eşekle yük taşıyıcılığı yapan Hüseyin Ağa, arabaların çıkmasıyla işini tümüyle yitirir. Seksen yaşına gelmiştir. Ailesi pek ilgilenmez, Nail Bey'in elma bahçesinde geçici bekçilik işini bulur. Nail Bey'in satın aldığı eşek onun tek meşgalesi, "can şenliği" olur. Sonrasında gelişen bir dizi olaylar onu yokluğa, terk edilişe sürükler... Her sürüklenişin bir trajik boyutu vardır izleğini burada da başarıyla işler Abbas Sayar.

Sayar, dördüncü romanı *Dik Bayır*'da 1960'lı yıllardan, yine Orta Anadolu yöresinden (Yozgat'ın Beydiyar köyü) bir kesit getirir. Farklılaşan köy yaşamı ve insan ilişkileri, bu

değişim sürecinin tanıklığını yansıtır. Köyde yaşanan açmazlar, bir dizi olay, bir yanıyla da Almanya göçünün doğurduğu sorunlar romanın örgüsünü oluşturur. 1960'lı yılların değişimi, insan ilişkilerinin aldığı boyutlar gözlemci gerçekçi bir bakışla sergilenir.

Abbas Sayar, romanlarında insan-doğa ilişkilerini etkileyici bir biçimde anlatmıştır. Her bir romanının insan malzemesini köyden seçer. Tanıdığı, bildiği çevre ve insan gerçekliğidir onun yazdıkları. Bu insanların doğayla, toprakla ilişkilerinin boyutlarını ; kendi aralarındaki çatışma durumlarını ustalıkla sergiler. Neden /niçinlerde ise; tanıklığı önplanda tutar. Gösterdiklerinin arka planında okurun kavrayabileceği bir alegori vardır aslında . Anlatımında da konuşma dilinin zenginliği görülür. Öyle ki; onun doğa betimlemeleri, insan-doğa gerçekliklerinin yansıtılmasında başat öğe olur. Doğa, bir bakıma, insanileştirilerek anlatılır. Köylü felsefesi, hayata bakışı doğayla iç içelik durumlarıyla verilir. O, bu yönelimini de yine bu söyleşisinde şöyle dile getirecektir: "İşimin gereği dışında da, uzun yıllar, benim kahvem, kıraathanem doğa olmuştur. Anadolu'nun çile dolu toprağı ile yıllarca haşır neşir olmuşumdur. Tek gözümle bakmamışımdır. Elimle beş bin ağaç dikmişimdir. Kurdu ile, kuşu ile merhabalaşmışımdır. Sanıyorum ki bu oluşlar, bu konuda başarılı olmamın nedenleridir. Söyleyişimdeki şiirselliğinse otuz yıl sürekli olarak şiirle uğraşmamdan ileri gelmiş olması düşünülebilir . "

Abbas Sayar, tek öykü kitabı olan *Yorganımı Sıkı Sar*'da da yine bildiği, tanıdığı coğrafyayı; bu yöre insanının gerçeklerini konu edinir. Köyün, köylünün gerçeğine halkçı bir yazar tavrıyla bakar. Sorunlarını irdeler, arka planını göstermeye çalışır. Anlatımındaki yalınlık, onun anlatısının 'sahicilik' öğesidir. Diyaloglar ise daha da etkileyici kılar. "*Bulut Ekip, Yel Biçen*", hem içeriği, hem de anlatım örgüsü bakımından onun anlatısının en güzel örneklerindedir. Sözlü gelenekle beslediği anlatısını çağdaş bir forma dönüştürür. *Yılkı Atı* ile başlayan yazma çabası, onu, halkçı bir yazın adamı kılarken; dille beslenen kültürün kaynaklarına nasıl bakılması, bunlardan nasıl yararlanılması gerektiğini gösteren örnekleri de sunar bize.

Abbas Sayar, ardında bıraktığı birikimle çağdaş Türk edebiyatında özgün bir yazar olarak her dem anılacaktır. Onun yazarlık tavrı, bakışı şu sözleriyle her dem edebiyatımızın gelişme/dönüşme durumlarında, sanatın ne anlama geldiğini kavrayabilmek için, yeni yazarların önünü aydınlatacaktır: "Kişiye kendini, insanı, doğayı, evreni tanıtan, laboratuvar gereci ödevini gören, toplumu çağın bilincine doğru iten, dil zenginleşmesine önayak olan, insan sevgisini, dayanışma duygusunu geliştiren, kendi öz benliğini yitirmeksizin toplumun daha ileri bir halk toplumuna doğru sıçramasına yardımcı olan, daha iyi bir yaşamın özlemini duyuran sanatı anlıyorum."

O, acunu ıssız bırakıp gitti. "*Olsaydım, Yokluğumu konuşurdum...*" dediği gibi; biz, şimdi yokluğunda onu konuşuyoruz... Nicedir aramızdaydı, neden hiç konuşmadık, konuşamadık Abbas Sayar'ı? Bizi ve edebiyatımızı çölleştiren neydi ki; dönüp bakmadık Türkçe'nin bu güzel insanlarına?

4./ John Steinbeck'li Yıllarım

Ada'nın en ıssız koyu Mermerburnu'nda Steinbeck'in *Mektuplarda Bir Yaşam*'ını okurken*, George Michel'in *Sartre Yıllarım* kitabını anımsadım birden. Bir dostluğun öyküsünü anlatıyordu, Michel. Yaşanmış anlar, ortak geçen günlerin sıcak dostluk öyküsüydü bu anı kitabı. Steinbeck'in elime alıp, bir türlü bırakamadığım; Ada'da adımladığım her yerde yudum yudum okuduğum bu mektuplar kitabı; beni, Steinbeck'li yıllarıma döndürdü... *Al Midilli* ilk okuduğum kitabıydı. On üç yaşındaydım. Varlık Yayınevi'nin Büyük Cep Kitapları dizisinde çıkmıştı. Siyah zemin üzerinde kırmızı çizgiler ve büyükçe bir AL MİDİLLİ yazısı vardı. Demek ki, Steinbeck'le 33 yıllık bir 'dostluğumuz' var. Bu sevimli kitabın ardından, Varlık'ın 1 yada 2 liralık kitaplarından *Yukarı Mahalle*'yi, *Kaçış*'ı, *Fareler ve İnsanlar*'ı, *Ay Battı*'yı, *İnci*'yi ve *Ak Bıldırcın*'ı okuduğumu anımsarım. Beni derinden etkileyen *Cennet Yolu* ve *Gazap Üzümleri*, *Bitmeyen Kavga* ise artık 'bilinçlilik' dönemimde okuduğum romanları olmuştu.

Kitaplarla, yazarlarıyla dostluğun ne anlama geldiğini bana öğreten ender yazarlardan biridir, Steinbeck. Bu anlamda mektuplarını bana sunulmuş bir armağan gibi okudum. Onun dünyasına yolculuğumda, Steinbeck'i yeniden keşfettim demeliyim. Bende, onun eskimeyen yanlarının neler olduğunu bir kez daha gördüm. Henüz okuyamadığım *Bilinmeyen Bir Tanrıya*, *Altın Kupa* romanlarını okuma gündemime almam da bunun ivmesiydi...

1902 Salinas doğumlu Steinbeck, ait olduğu coğrafyayı, bura insanının serüvenini yazdı, anlattı ciltler boyunca... 1962'de kendisine Nobel Edebiyat Ödülü verildi, 1968'de aramızdan ayrıldı. Sıcak, sevecen bir bakışı vardı. Hayata iyimser bakıyordu.. En acımasız koşullardaki hayatları anlatırken de bunu elden bırakmıyordu... Sevginin, dostluğun, inancın, paylaşmanın, güvenin, emeğin, birlikteliğin, bağlanışın, ayrılıkların, sevinçlerin, özlemlerin, aşkların, tutkuların, mutsuzlukların kitaplarını yazdı... Ben, onu, hep öyle anladım, öyle algıladım ve sevdim. *Mektuplarda Bir Yaşam*'da yer alan, 1926'dan 1968'e değin yazılmış mektupları bir bakıma onun bu tutkulu yazma serüvenini, yaşadıklarını, tanıklıklarını, ilişkilerini anlatır bize.

Mektuplar, yazarın kendi yaşamına tanıklığı getirir. Buradan hem yaşadıklarına, hem yazdıklarının kaynaklarına, hem de yazma serüveninin yol alış seyrine döneriz sık sık. Mektuplara yansıyan yaşamlar içtenlik taşır. Steinbeck'in mektupları en azından böyle. Bir şeyleri anlatma, iletme,

Hatun Birsen Başaran

CANEVİMDE MOR ISIRGAN

Günce/Papirüs Yayınları

O Birsen Öğretmenimizdi. "Bir Afşar bozlağıydı Uzunyayla'dan. Cumhuriyet'in öğretmeniydi. Elini Köy Enstitüleri'nden almıştı. Köy Enstitüleri aydınlığıyla Kaz Dağlarına, Istrancalara uzanmıştı Başaran Öğretmenimizle birlikte. Başaran'ın Elif'iydi.

Geçtiğimiz günlerde yayımlanan bir günce yapıtıyla yeniden düşündüm Birsen Öğretmenimi. Günlerce açamadım, üzerinde *Hatun Birsen Başaran ve Canevimde Mor Isırgan* yazılı olan kitabı. Sonra çaresiz okudum. Bitirdim ve dedim ki: Hatun Birsen Başaran'ın (1927-1997) *Canevimde Mor Isırgan*'ı, güncenin edebiyat ürünü olarak ülkemizde başyapıtlarını da çıkardığının kanıtlarındandır.

Duru bir Türkçe.Yaşama ve olaylara sımsıcak bir yaklaşım. Anıların çağrıştırdığı sevgiyle dolu ama bu sevgiyi düşünce düşmanlarının karartma çabalarıyla da dolu bir yaşam. Bu karartma çabalarına karşı direncin ve aydınlığa umudun güzellenmesi. Kültür kaynağımızı bilen bir bilinç. Aydınlığımızın damarlarına uzanan bir duyarlılık. Aydın ve öğretmen sorumluluğuna eklenmiş yazar sorumluluğu. Kısacası gerçek bir insan, gerçek bir aydın olmak.

Canevimde Mor Isırgan'ın bendeki çağrışımları bunlar oldu okuyunca.

Önce yazarını tanımak gerekli bu günlüklerin.

Eşi Mehmet Başaran'ın anlatımıyla Hatun Birsen Başaran, 1927 Pazarören doğumlu.

Pazarören Köy Enstitüsü'yle birlikte yetimlikten kurtulup aydınlığa uzanmaya başlamış; oradan Yüksek Köy Enstitüsü yıllarında okudukça çoğalmış aydınlık özlemi.

1940'lı yılların cadı kazanlarında Enstitülülerin yaşamlarını karartmaya yeminli gericiliğin hışmına uğramış o da; Milli Eğitim Müdürlüğü'ne memur olarak atanmış. Direnmiş ve sonunda Kırklareli'nin Kaynarca'sındaki coşku dolu öğretmenliğine başlamış.

Şair Başaran'la evlenmişler 1949'da. Havran ve Edremit'teki öğretmenliklerden sonra İstanbul'a atanmışlar birlikte. Evlerinde de huzur yokmuş; TÖS'lü, TÖB-DER'li öğretmenlere huzur verilir miymiş hiç? Verilmemiş ve sık sık basılmış evleri. Tonguç'un bir sözünü yineleyip birlikte dimdik durmuşlar her seferinde: "Rüzgâr ne kadar sert eserse essin, dağ başlarında daima dimdik durur meşeler..."

Filiz ve Deniz adını verdikleri iki kızları olmuş.

27 Mayıs'tan sonra Hatun Birsen Başaran Tuzla Ortaokulu'nda, Pendik Lisesi'nde, Erenköy Kız Lisesi'nde öğretmenlik yapmış.

Bir yıllığına gönderildiği Londra izlenimlerini İmece dergisine yazmış: *Londra Mektupları.*

"Köy kadınının yaşamını canlandıran bir romana başlamış, üzerinde çalışıyormuş." *Köm Armut Köyünde Giyim* adlı bitirme tezi yayımlanabilir nitelikte bir çalışmaymış.

1977'de emekliye ayrılmış.

12 Eylül'ün bungun günlerinde küçük kızları Deniz canına kıymış ve bu ölüm çok etkilemiş onu.

Başaran'ın *Memetçik Memet, Yasaklı, Giz Kokan Suskunluk, Eylül'ün Kızgın Soluğu* adlı yapıtlarındaki Elif'miş Hatun Birsen Başaran; "umudun, direncin, yaşamın savunucusu."

Sürekli günlük tutuyormuş Hatun Birsen Başaran ve hastalığına kesin tanı konulduktan sonra da günlük tutmayı sürdürmüş.

Elimizdeki *Canevimde Mor Isırgan* adlı kitap, onun hastalığının tedavisi süresince yazdıklarından oluşmuş. Bir çeşit kanser günlüğü olmuş. Direncin ve umudun güçbirliği.

Son ana kadar okuma, yazma, öğrenme isteği...

Son gün, son satırları şöyle yazmış Birsen Öğretmen (1 Şubat, Cumartesi): "Biraz gözlerim açıldı, biraz... Sallanarak yatağımdan kalkıp Unamuno'nun kitabına uzandım. Ellerim titreyerek, altını çizdiğim satırları yazmaya zorluyorum kendimi: '... ben ölmek istemiyorum. Ve eğer sonunda ölürsem, hepten ölürsem o zaman kendiliğimden ölmeyeceğim... İnsan yazgım öldürmüş olacak beni.' Hayır sürdüremeyeceğim... koparılıp, atılmış olacak benden yaşam... koparılıp... kopa..."

Edebiyatımızdan bir günlük işte. Aydın bir öğretmenin ölüme giderken duydukları, düşündükleri, canevinden damıttıkları...

ÖNER YAĞCI

---

paylaşma kaygısı taşıyor. Asla yazınsallık ön planda tutulmamış. Bunu diyorum ama, bir yazın insanının mektuplarının 'edebi' boyutu elbette vardır. Başka birileri de bir gün okur gibi yazılmamıştır. Bir yazarı daha iyi tanıyabilmek için bu içtenlik önemlidir. Steinbeck'de de bu var.

Sevim Raşa'nın özenli çevirisiyle Türkçe'ye kazandırılan bu 520 sayfalık mektuplar kitabını tanıtmak değil amacım. Bu elbette ki apayrı bir yazı konusu olabilir. Şu an kitapta altını çizdiğim, notladığım yerlere bakıyorum; her birinden söz etmek ya da buradan yola çıkarak John Steinbeck'in yazınsal kişiliğini değerlendirmek, belki de *mektuplara yansıyan yazarlık kimliği* adıyla bir yazı bile yazmak mümkün.

Kitaptan hemen bir yer açıyorum. Sayfa 273,dostu Pascal Covici'ye 1952'de yazdığı bir mektuptan :

"En tehlikeli şeylerden biri de iyi beğenisi olmayan kişilerin önerileridir. İyi beğeni geçmişteki tutum ve davranışların bir birikimidir. Daha da ileri giderek şunu söyleyebilirim ki iyi olduğu en başta hiç tartışılmadan iyi diye kabul edilen bir kitap, kesinkes kötü, ruhsuz, özgünlükten uzak, coşkudan yoksun bir kitaptır. Gerçekte, ne yaşamda, ne de doğada 'tat' diye bir şey yoktur. Her şey olduğu gibidir. Yaşamın bir başka düzenlemesi olan ve 'edebiyat' dediğimiz alanda ise, yazar, kendi beğenisine oranla daha az değerli ve daha az ilginçtir. Eski İncil'de şaşılası bir beğenisizlik görülür. Homer'deki beğeni ise kötünün kötüsü. Shakespeare'inki ise iğrenç, tiksinti verici."

Steinbeck'li yıllarım, derken, bir yazarla süren yazınsal bir dostluğun öyküsünden söz etmek istedim sizlere. Her birimizin hayatında bu tür dostluklar, bağlılıklar yok mu? Sanırım, *Açılımlar*'da bunlardan daha çok söz edeceğiz...

(*) *Mektuplarda Bir Yaşam*, John Steinbeck, Türkçesi: Sevim Raşa,1991 Cem Yayınevi, s. 520.

A. Devrim Erdoğan

YERYÜZÜ GÜNCESİ

DÜNYA KİTAPLIĞI

Virginia Woolf : Cennetle Cehennemin Evliliği (mi?)

Doris Lessing, *The Four Gated City* (Dört Kapılı Şehir) adlı epik romanında yüzyılımızda yaşanan inanç, ahlak ve toplum çöküntüsü üzerine düşünce üretirken, Lynda adlı güzeller güzeli, azap çeken bir falcıyı betimlemişti: Ya delilik ya da anlaşılamayan bir yaratıcılıkla kehanette bulunur Lynda ama hiç kimsenin gerçekte hangisinin onu esinlediğinden tam olarak emin değildir. Düzenli aralıklarla akıl hastanesine kapatılan Lynda, romanın yazarına göre, belki de hepimizin kurtuluşuna ve varoluşuna giden düşsel yolun mesajını veren bir kâhindir. Lynda'nın kendisi gibi bir hastane sakini olan arkadaşı Dorothy, akıl hastalarının onurunu en çok kıran ve kendi aralarında kullandıkları en büyük hakaretin "Sen bir hiçsin, ama..." olduğunu söyler bize. Sen bir hiçsin ama şizofrensin. Sen bir hiçsin ama depresifsin. Hiçsin ama nevrasteniksin. Bir hiçsin ama ilişkilerde başarısızsın.

Peter Dally'nin yazdığı 'Virginia Woolf: Cennetle Cehennemin Evliliği' adlı kitapta modernizmin geleneklere karşı çıkan kurucularından Virginia Woolf da 'Sen bir hiçsin ama...'ya indirgeniyor.

Kitaba göre Woolf bir hiç ama bir depresif. Daha önce Woolf'un biyografisini kaleme almış yazarların gözünde de o bir hiçti ama çocukken uğradığı cinsel istismarın bir kurbanıydı. Bir hiçti ama kısıtlamalara başkaldıran ve büyük sanat yapıtlarına imzasını atan kadınlar için eşsiz bir örnekti. Bir hiçti ama patriklik kurumunun kurbanıydı; Virginia Woolf bir hiçti ama üst sınıfa mensup züppe bir tüccardı. Yine de Dally'ye haksızlık etmeyelim; ister beğenelim, ister beğenmeyelim tabuları yerle bir ettiğini kabul etmek zorunda olduğumuz bir yazarın hayatı hakkında, yalnızca onun akıl hastası oluşuna odaklanarak yazılmış bir kitabı okumak sıradışı bir deneyim olabilir. Virginia Woolf'u, üstündekileri çıkarıp atmış ve kendini teşhir etmek için caddelerde çıplak olarak dolaşan bir suret olarak görmeye benziyor Dally'nin yaklaşımı. Ama Virginia Woolf, en azından bize söylenenlere göre, bir insandı.

Gerçekten, bizler bir mezar hırsızlığına daha alet olmalı mıyız? Tabutu açmak ve içinde ne var ne yok diye iyice arayıp taramalı mıyız? Hermione Lee'nin yeni yayımlanan ve Virginia Woolf'u bir kaleydeskopun merceğinden görünen çiçek gibi çok renkli gösteren, çok boyutlu biyografisi, yazar hakkında son sözü söylemiş sayılmaz mı?

Londra'nın tanınmış psikiyatrlarından Peter Dally'nin yazdığı kitap, Woolf'un, kendisini intihara kadar götüren akli dengesizliğinin, yazarın ailesinde dört kuşaktır rastlanan kalıtımsal bir rahatsızlık olduğu savını öne sürüyor. Böylece, Woolf'un erkek kardeşinin cinsel istismarının kurbanı olduğu yönündeki yaygın iddiayı da çürütmeye çalışıyor doktor. Londra'daki Westminister Hastanesi'nin yetkin doktorlarından Dally, kalıtımsal manik depresyonun tipik bir örneği olarak gördüğü Virginia Woolf'un yaşamöyküsünü anlatırken sık sık tıbbi bilgilere başvuruyor. Woolf'a ilişkin tüm resmi ya da özel kayıtları inceleyen doktor, yazarın ocak ve şubat aylarında ortaya çıkan, yaz aylarında ise en üst derecesine ulaşan bir depresyon türünden mustarip olduğunun teşhisini koyuyor. Dally'ye göre eğer Woolf bugün hayatta olsaydı psikiyatrinin mucizevi ilaçları Lithium ve Prozac'ı kullanıyor, yoğun bir terapi programından geçiyor olacaktı.

Roger Fry'ın fırçasından Virginia Woolf.

Woolf'un soyağacının izini süren doktor, yazarın babası da dahil olmak üzere ailenin pek çok üyesinde aynı hastalığın bulgularına rastlıyor. Doktorun araştırmalarına göre, Woolf'un atalarından, 17. yüzyılda yaşamış yazar James Stephen da akli dengesizlik sonucunda tüm servetini yitirmiş ve sefalet içinde ölmüştü. 1882'de doğan Woolf, çok üretken bir yazar olmasına karşın sık sık gelen depresyon nöbetlerinden dolayı sıkıntı dolu bir yaşam sürmüş, yazıya zaman zaman ara vermek zorunda kalmıştı. Çektiği acılara dayanamayan yazar 1941 yılında Sussex'te Ouse Nehri'ne atlayarak yaşamına son vermişti. Woolf'un üvey kardeşi George Duckworth, Virginia'ya cinsel tacizde bulunmakla ve onun bunalımlarını körüklemekle suçlanıyordu. Ancak doktor Dally'nin iddiasına göre, sanılanın aksine Woolf'un kardeşiyle olan ilişkisi sevgi ve şefkat temeline dayanıyor.

"Cinsel taciz iddialarına katılmıyorum" diyor doktor. "Kardeşi George, zaman zaman onun odasına geliyor ve yanaklarına sevgi dolu öpücükler konduruyordu, ancak Virginia bunlardan rahatsız olduğunu gösterir bir karşılık vermiyordu. Ancak bu ilişki, feministlerce gerçekdışı bir iddianın malzemesi olarak kullanıldı. Onlar birbirlerine karşı

hep sevgi duydular. George öldüğünde Virginia, gerçekten de derin bir kedere boğulmuştu."

İçtenlikle yazıldığına inandığım, Woolf'un hastalığının iniş ve çıkışlarını kaydeden, soyağacı araştırmasına girerek genetik inceleme yapan kitap Virgina Woolf'u 'Virginia adında bir hasta'ya indirgiyor. Onun bir manik depresif olduğunu keşfediyor. Böyle yaparak da delilik ve dahilik arasındaki ilişkiye dair çağdaş, modaya uygun ve yuvarlama mit'e katkıda bulunuyor. Yazarın yaşamının büyük bölümünü akıl hastası olarak geçirdiği ve deliliğini bilinçaltına, yani sanatın kaynağına giden bir yol olarak kullanmayı öğrendiği üzerinde duruyor. Woolf kışın ve ilkbaharın ilk günlerinde depresyon, yazın mani geçiriyordu ve bu nöbetler acımasız, tekrar edegelen bir şablon halini almıştı. Üzerinde çok fazla baskı hissettiğinde çöküyordu. İntihara gelinceye kadar yaşayabildiği kadar uzun yaşamaya çalıştı, çünkü kendisini karısına adamış olan kocası Leonard, onun hem hemşiresi hem de yaşamla arasındaki tampon görevini görüyordu.

Dally kitabın en başındaki bölümlerde Virginia Woolf'un anne ve babasının geldiği Duckworth ve Stephen ailelerinin arasında kurulan romantizm köprüsünü izleyerek ilerliyor. Bu arada ataları ve akrabalarında da aynı akıl hastalığının bulgularına rastlandığını ispatlamaya çalışıyor. Anne babasını vücutlarının bazı organları görev yapmayan, bastırılmış, dağılma korkusuyla başa çıkamayan, aşırı istekleri bulunan ve yoksul kişiler olarak betimliyor. Tümüyle içten olduğuna emin olmama ve şefkatli olma kaygısı taşıdığına inanmama karşın, Dally, psikolojik alanda boş konuşuyor ve gevezelik ediyor gibi geliyor bana.

Viktoryanların kendi yaşamalarını hiçbir şeye alet etmedikleri yönünde söylenenleri pek ciddiye almıyor Dally herhalde. Belki de onu Woolf'un iki erkek kardeşi tarafından cinsel tacize uğramış olmasını ciddiye almaktan alıkoyan neden de bu. Dally, yaşamının son zamanlarında Woolf'un ironik bir dille bu konuya sık sık değinmiş olmasını, bu olayın onda yara açmamış olduğunun ispatı olarak görüyor. Ama bilmiyor mu ki dalga geçmek, kanayan yaranın bir başka görünümüdür. İstiridye de kum tanesini inci katmanlarıyla sarmıyor mu?

Kadın yazarları deli olarak tanımlamak aslında hiç de yeni bir eğilim değil. 19. yüzyılda kurallara uymayan kadın sanatçılara 'otur oturduğun yerde' demek için en çok başvurulan saldırı şekli, onların histerik olduğunu söylemekti. Bazı kadınlar kendilerinde bir tuhaflık olduğu varsayımlarını yaratıcılık için pek gerekli olan soluklanma zamanlarını elde etmek için kullandılar: Eğer Emily Bronte ve Emily Dickinson gibi acayip ve münzeviyseniz öğleden sonralarınızı piskopos için çay saatleri düzenlemekle harcamak zorunda değilsiniz, onun yerine tüm enerjinizi ve dikkatinizi sanatınıza yoğunlaştırabilirsiniz, öyle değil mi?

Günümüzde, cinsel eşitlik herkesin en az diğeri kadar akıllı ya da deli olabileceğini kabul ettirdi bizlere. Belki bilinçaltına ve onun esinlerine ulaşmak için dengenizi bir parça yitirmiş olmalısınız gerçekten de, kendinize tuhaf olmak için izin vermelisiniz. Belki, vatandaşları zengin olmaya ve güvenlikte yaşamaya endekslenmiş bir medeniyette, sanatçı olmak için çıldırmış olmak zorundasınızdır. Virginia Woolf hiç kuşku yok ki çok ciddi ve çok uzun süreli olarak delilik denilen hastalıktan zarar gördü. Ama Virgina Woolf, 'Virginia denilen akıl hastası'ndan ibaret değildir. O bize yazdıklarını bıraktı; yalnızca romanlarını, denemelerini değil, muhteşem günlüklerini ve mektuplarını da. Bu, onun deliliğini alt ettiğinin kanıtıdır; zaferini sonuna kadar sürdürememiş olsa bile...

Michele Roberts
The Independent on Sunday

EDEBİYAT KAZANI

Edward Said: Mülteci mi, yalancı mı?

Filistin kurtuluşunun en ünlü savunucusu, dünyanın önde gelen ve müzik eleştirmenlerinden Edward Said, politik yarar sağlamak amacıyla geçmişiyle ilgili yalan söylemekle suçlanıyor.

İçinde bulunduğumuz günlerde yayımlanacak olan "Out of Place" adlı otobiyografisinde önce Kudüs'e, sonra da Mısır'a Filistinli bir mülteci olarak gidişini anlatan Said'e karşı savaş açanlardan biri, Justus Weiner adlı İsrailli bir araştırmacı. Weiner, Said'in Kudüs'te geçen çocukluğunun, öğrenim gördüğü okulların, 1947'de İsrail'in kuruluşunun hemen öncesinde patlak veren şiddet olayları nedeniyle ailesiyle birlikte şehri terk etmek zorunda kalmasının tümüyle düzmece olduğunu iddia ediyor ve Said'i yalan söylemekle suçluyor.

Kendisine doğrultulan silahlara, karşı saldırıyla yanıt veren Said geçen haftalarda *The Observer* gazetesiyle özel bir söyleşi yaparak öne sürülen iddiaları çürütmeye çalıştı. Weiner'ın suçlamalarını, geçmiş yaşam öyküsünün bazı ayrıntılarını anlatarak teker teker reddeden Said, kendisini hayalperestlikle suçlayan ve açıklama yapmaya davet eden Weiner'a, ailesinin Kudüs'te bir ev sahibi olduğunu, oradaki bir okulda öğrenim gördüğünü, kendisinin ve annesinin Filistin vatandaşı olduğunu yineledi...

Kavganın kökenleri New York'ta yayımlanan *Commentary* adlı küçük çaplı bir sağcı dergide çıkan yazılara dek uzanıyor. Daha sonra Londra kökenli *Daily Telegraph* ve son olarak da *Wall Street Journal* kavgaya geniş yer ayırdı. Çok sert ve kimilerine göre düzeysiz bir dil kullanan *Wall Street Journal*, Said'i açıkça yalancılıkla suçladı. Böylece New Yorklu aydınlar arasında uzun yıllar bölünmelere yol açacak bir tartışmayı da ateşlemiş oldu.

Edward Said, bir yandan da Weiner hakkında araştırmalar yaparak, onun kirli çamaşırlarını gözler önüne sermeye çalışıyor. Weiner'ın çalıştığı Kudüs Halkla İlişkiler Merkezi'nin (Jerusalem Centre for Public Affairs) nereden parasal kaynak sağladığını araştırmakla başladı işe. Said'in çocukluğunu araştırması için Weiner'a üç yıl boyunca ekonomik ve teknik destek sağlayacağı öne sürülen kurumun en önemli destekçilerinden birinin ünlü uyuşturucu kralı Michael Milken olduğu ortaya çıktı. 1991'de ülke sınırları içinde büyük bir uyuşturucu alışverişinde rol oynayan Milken iki yıl hapis yatmış ve 1 milyar dolardan daha fazla para cezası ödemişti. Ancak daha sonra Güvenlik ve Değişim Komisyonu'nun, Milken'in, ömür boyu yasaklı olmasına karşın üç ayrı işte danışman olarak rol aldığı iddialarını araştırması sırasında yeniden gözaltına alınmıştı. Bu işlerden ikisi medya devi Rupert Murdoch'ın News Corporation adlı kuruluşuyla bağlantılı olarak gerçekleşti.

Geçen yıl Milken 47 milyon dolar ödeyip hakkında açılan davalardan kurtularak sivil etkinliklerde yer almaya karar verdi. Şu anda 'kâr amacı gütmeyen bir danışmanlık işini' yürütüyor. The Milken Institute adlı şirketin belgelerinde, kuruluşun dünyanın ekonomik büyümesinin dinamiklerini

araştırdığı belirtiliyor. Şirketin aşırı sağcı Siyonistlerle herhangi bir bağlantısı ortaya çıkarılmadı bugüne dek.

Bütün bu gerçeklerden güç alan Edward Said ise sert bir dille düşmanını, Weiner'ı, pek çok dolandırıcılık olayından hüküm giymiş bir suçlu tarafından finanse edilmekle suçluyor.

Said, Weiner'ı "bir uzman ya da gazeteci olmayan, ama Milken'ın ve Said'i Filistin-İsrail barışının bir simgesi olarak gören sağcı Siyonistlerin ücretli bir çalışanı' olarak nitelendiriyor.

Öyle görünüyor ki bu yıl edebiyat kazanını kaynatacak olan en ateşli tartışmalardan biri olacak bu: Said bir mülteci miydi, yoksa o bir yalancı mı? *The Observer* gazetesinin, Edward Said'in "Out of Place" adlı otobiyografisinden yaptığı alıntıların çevirisini sunuyoruz size. Bakalım Said'in gerçek, diğerlerinin düzmece olarak nitelendirdiği 'geçmiş'te neler olup bitmiş?

'Bir zamanlar oralardaydım'

1 Kasım 1947'de, on ikinci doğumgünümde, Kudüs'te yaşayan büyük kuzenlerim Yusuf ve George'un Balfour Bildirisi'nin[1] yayımlandığı günü tarihimizin en kara günü olarak tanımlayıp kederlenmelerini anımsıyorum. Neyi kastettiklerine ilişkin en ufak fikrim yoktu, ancak sözkonusu olan şeyin yaşamsal önem taşıdığını anlamıştım. Doğumgünü pastamın bulunduğu masanın etrafında oturan kuzenlerim ve anne babam, Siyonistler ve İngilizler arasındaki savaş kadar karmaşık olan bu konu hakkında bilgilendirilmemin uygun olmayacağını düşünüyorlardı sanırım.

Annem, babam, kızkardeşlerim ve ben 1947 yılının büyük bir bölümünü Filistin'de geçirdik. Aynı yılın aralık ayında bir daha dönmemek üzere terk ettiğimiz Filistin'de. Daha sonra. Kahire'deki Amerikan Çocukları Okulu'nda boşa harcadığım aylar ve sonra da Kudüs'teki St. George's Okulu'ndaki yıllar geldi.

Edward Said, kızkardeşi Rosemarie ile Kudüs, 1941.

Krizin giderek yaklaştığını haber veren işaretler etrafımızı kuşatmıştı. Şehir, İngiliz ordusunun ve kontrol noktaları oluşturan polislerin yönetimindeki bölgelere ayrılmıştı. Ailemdeki yetişkinlerin hepsi, üzerinde geçerli olduğu yerlerin belirtildiği geçiş izni belgeleri taşırlardı yanlarında. Kudüs; Hıristiyanlar, Museviler ve Müslümanlar'ın arasındaki çatışmalar ile Hıristiyan topluluklarının iç çekişmeleri kadar, zamanın politikalarının da gerilim yarattığı bir şehirdi. Bir keresinde teyzem Nabiah, bizi Regent adlı Musevi sinemasına gittiğimiz için bir güzel azarlamıştı ("Niye bir Arap gibi davranmıyorsunuz? Rex yeterince iyi bir sinema değil mi?" diye sormuştu acı bir sesle. "Hepsinden öte, onlar bizim sinemalarımıza hiç gelmiyorlar.") ve içimizdeki şeytan bizi fena halde dürtmesine karşın bir daha hiç Regent'e gitmedik. Holywood filmlerinden söz ederken bile Arapça konuşuyorduk: Tarzan 'Tarazan' olmuştu örneğin, Laurel Hardy de 'al Buns wal rafi' yani 'Şişman ve Zayıf Adam'.

Her sabah okuluma, St. George's'a gidiyordum. O güne kadar yaşamım boyunca gittiğim ilk erkek okuluydu. Birkaç günde, kızların ve kadın öğretmenlerin yokluğunun Kahire'deki ortamdan daha kaba, daha haşin, daha cismani ve daha az soylu bir hava yarattığını hissetmiştim. Ancak bütünüyle kendimi evimde hissetmem çok uzun zamanımı almadı; okul yaşamımda ilk ve son kez, benim gibi olan çocukların arasındaydım. Yaşıma göre çok uzun ve gelişmiş bir çocuktum. 12 yaşımda okula girmek için izne gereksinim duyduğumda dikenli tellerin etrafındaki sinirli Tommi'ler çantamın içine dikkatlice bakar ve geçiş izin belgemi kuşkuyla incelerlerdi, düşman ve yabani gözleri bana olası bir bela kaynağıymışım gibi bakardı.

Sınıfımdaki bir çocuk, anılarımda hep taptaze kaldı. Su borusu tamircisi bir babanın oğlu olan David Ezra, yedinci sınıftaki tek Museviydi (okulda birkaç tane Musevi vardı). Onu düşünmek beni hâlâ etkiler ve şaşırtır. İri yapılıydı, koyu renk saçları vardı ve benimle İngilizce konuşurdu. Sınıfın diğer çocuklarından çok daha farklı bir duruşu vardı; daha kendine yeten, daha açık, daha az bağımlı: bütün bunlar beni ona çeken şeylerdi. Aramızdaki varlığıyla ilgili olarak tuhaf ya da alışılmışın dışında herhangi bir şey hissetmediğimi kesin olarak hatırlıyorum. Dersler bittikten sonra gruplar halinde yürüyüşe çıktığımızda Ezra bize katılmazdı. Onu son kez gördüğümde birkaç arkadaş Talbiyah'a doğru avare avare yürüyorduk; Ezra, yolun başında dikilmiş benim olduğum yöne doğru bakıyordu. Noel'den hemen önce, ailem Kahire'ye dönmemizin daha hayırlı olacağına karar verdiği zaman benim Ezra'yla koparılan bağım, hem Filistin Araplarıyla Museviler arasında tartışılması bile yasaklanmış, asla kapatılmayacak olan bir yarığın, hem de tarihsel bağımıza o andan sonra zorla egemen kılınan korkunç sessizliğin sembolü haline geldi.

Ailemizin ve arkadaşlarımızın yaşadığı karmaşanın büyüklüğü ve 1948'de eh işte ancak bilinçlenmiş ve aslında her şeyden habersiz bir kurban oluşum, şimdi düşündüğümde aklımı altüst ediyor. Kahire'de, 12 yaşında bir oğlan çocuğuyken, Filistin'de sıradan orta sınıfa ait sıradan insanlar olarak tanıdığım kişilerin yüzlerinde ve yaşamlarında üzüntü ve yoksulluğu çok sık görüyordum, ama yine de yaşadıkları trajediyi tam kavrayamıyordum ve Filistin'de ger-

çekte nelerin olup bittiğini anlayabilmek için anlatılan farklı öyküleri bir araya getiremiyordum. Teyzem Nabiah genellikle yakınır ve Deir Yassin olayı gibi olayların dehşetini anlatırken skandal havası estirirdi –Deir Yassin'in anlamı, çıplak kızların kamyonların arkasına tıkıştırılıp kamplara götürülmeleriydi. Öyle sanıyordum ki onun dile getirdiği, erkeklere teşhir edilen kadın bedenlerinin yarattığı utançtı, masum sivillere uygulanan soğukkanlı, ürkütücü soykırımın vahşeti değildi. O zamanlar, o sivillerin kim olduklarını usuma bile getirmiyordum, getiremiyordum.

Babam, yalnızca bir kere, Kahire'nin tipik geniş yollarından birinde yürüdüğümüz bir sırada, arkadaşı Sbeer ve ailesinin her şeylerini kaybettiklerinden söz ederken Filistin'in durumuna genel olarak değindi. Bir dakika sonra da ekledi: "Biz de her şeyimizi kaybettik". Babamın işi, evimiz ve Kahire'deki yaşam tarzımız yerli yerinde durduğundan, ne demek istediği konusunda kafam epey karışmıştı. Bunu ona yansıttığımda bütün söylediği "Filistin" oldu. Onun Filistin'i çok sevmediği bir gerçekti, ancak bu alışılmışın dışında, çabucak benimsenmiş kaba kabulleniş ve geçmişin aynı çabuklukla mezara gömülmesi ona tuhaf geliyordu: "Geçmiş geçmiştir ve geri alınamaz, değiştirilemez. Bilge bir adam bugün ve gelecekte ne yapacağıyla ilgilenen adamdır." derdi sık sık, hiç tartışmak istemediği bu konuyu kapatırken.

Tanıdığımız hemen herkesi etkileyen dünyamızı kökünden değiştiren Filistin sorununun ve Filistin'in trajik kaybının, annem ve babam tarafından tümüyle bastırılmış olması, tartışılmaması, hatta ima bile edilmemesi, şimdi düşündüğümde açıklanamaz geliyor bana. Mısır'daki (ve daha sık olarak Lübnan'daki) yaşamları onlara yeni bir ortam sağlamıştı evet, ama Filistin doğup büyüdükleri yerdi. Filistin'in yaşamımızda bilinç dışına itilmesi, anne babamın daha yoğun bir depolitizasyona girmeleri olarak kendini gösterdi. Zaten normalde de politikadan nefret ederlerdi ve politikaya güvenmezlerdi. Mısır'da, açık tartışmalara katılarak bile olsa politika yapmayı iyiden iyiye güvenilmez buluyorlardı. Politika, bana hep diğer insanları kapsayan bir şey gibi göründü, bizi değil. 20 yıl sonra, yani yavaş yavaş politikaya girmeye başladığım zamanlarda her ikisi de şiddetle karşı çıktılar. "Bu sana zarar verecek" dedi annem. "Sen bir edebiyat profesörüsün" dedi babam. "Böyle kal." Ölmeden önce bana söylediği son sözü de "Siyonistlerin sana kötü şeyler yapmalarından endişe duyuyorum. Dikkat et." Oldu.

Babam ve biz çocuklar, tılsımlı Amerikan pasaportlarımız sayesinde Filistin sorununun yarattığı politik ve bürokratik engellerden kendimizi kurtarabiliyorduk. Bu pasaportları babamın orada yaşamış ve 1. Dünya Savaşı sırasında Amerikan ordusunda görev yapmış olması sayesinde elde etmiştik. Savaş yılları ve savaş sonrası dönemde daha az ayrıcalıklı ve şanssız olanların karşılaştığı güçlüklerle kıyaslanınca daha huzurlu, güler yüzlü görünen gümrüklerden ve göçmen bürolarından rahatlıkla kayıp geçiyorduk. Gelin görün ki annemin Amerikan pasaportu yoktu. Babam, Filistin'in düşüşünden sonra yaşamının sonuna kadar hiç pes etmeden annem için de bir Amerikan belgesi almak için uğraştı ama başaramadı. Dul kalan annem de bunu yaşamının sonuna dek denedi ama o da başarılı olamadı. Kısa bir süre sonra *laissez-passer*'le değiştirilecek olan Filistin pasaportuna mahkûmdu ve bizimle tatlı, komik bir sıkıntı biçiminde yolculuk edip durdu. Her yolculukta mutlaka yüksek rütbeli memurlar tarafından çağrılırdık, ben ve kızkardeşlerim çevrede dolanıp durur ve hiçbir şeye anlam veremezken; vakarlı, dikkatli, temkinli konuşan memurlar annemleri açıklama yapmaları için bir kenara çekerlerdi. Sonunda sınırı geçtiğimizde annemin -utanç verici bir belge tarafından temsil edilen- kuraldışı varlığının anlamının, darmadağın edici bir deneyim olarak hep beraber yaşadığımız yurtsuzluğun sonucunda ortaya çıkan bir durum olduğu anlatılmamıştı bana. Ve birkaç saat içinde Lübnan'da, Yunanistan'da ya da ABD'de –her neredeysek– annemin nerenin vatandaşı olduğu sorusu unutulurdu ve günlük yaşam kaldığı yerden devam ederdi.

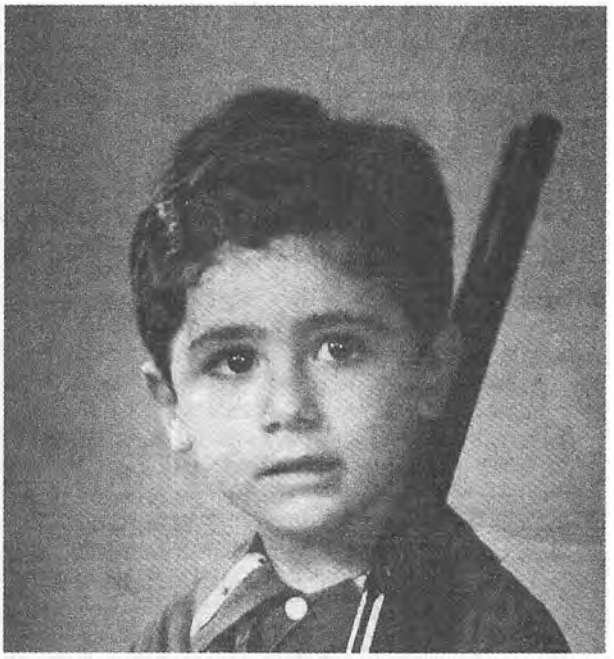

Edward Said (6 yaşında)

1948'den sonra, Kahire'ye yerleşen ve bizden üç blok ötede oturan teyzem Nabiah, tek başına yaptığı, çileden çıkaran yardım işlerini Mısır'daki Filistin göçmenlerinin yararına sürdürmeye başladı. Çocuklar ve tıbbi sorunlar onun için en önemli konulardı. Daha sonra iş güç sahibi erkekleri ve bazı durumlarda da evkadınlarını hayır işlerine katkıda bulunmaları için ikna etmeye çalıştı. Teyzem ile ilgili olarak bende kalan en güçlü izlenim, yorgun yüzü ve 'göçmenlerinin' (böyle derdik: 'onun' göçmenleri) yaşadığı sefaleti yakınarak anlatırken çıkan acıklı sesidir. Yalnızca kendi göçmenlerinin değil, Mısır hükümeti bir aydan fazla sığınma hakkı vermediği için Mısır'ın dışında sığınma hakkı arayanların büyük trajedilerini de anlatıp dururdu. Bu savunmasız, sahiplenilmemiş ve genellikle de yoksul Filistinlilerin sıkıntısı, teyzemin saplantısı haline gelmişti. Sonsuza kadar anlatabilirdi onları; anlattıklarını da kötü beslenme, çocuk dizanterisi ve lösemi, 10 ailenin bir odada yaşam sürmesi, kocalarından ayrılan kadınlar, yoksunluk içinde yalvaran çocuklar (ki bu onu nedensiz bir şekilde öfkelendirirdi), onulmaz sarılık, bilharzia[2], karaciğer ve akciğer hastalıklarına yakalanmış erkeklere ilişkin yürek parçalayıcı raporlarla bezemeyi unutmazdı. İlk kez teyzem sayesindedir ki ben Filistin'i bir tarih olarak, öfkeyle ulaşılmak istenen bir hedef olarak ve teyzemin yaşamıma soktuğu Ötekiler için duyduğum

şaşkınlık ve dehşet olarak algıladım. O (teyzem) bana aynı zamanda, herhangi bir ulusal güç ya da kurum tarafından korunmuyor olmanın, ne geçmiş ne de gelecek hakkında hiçbir fikri olmamanın yarattığı perişanlığı, kimsesizliği de tanıttı.

Kahire'den ayrıldığım zaman, diğer bir deyişle, kendimi Amerikan sürgünü olarak hissetmeye başladığım zaman, ailemizin Kahire'deki fertleri ile Kudüs'te yaşayan bölümü arasındaki ilişki onarılmayacak biçimde zarar gördü. O zaman hissettim ki bunun altında yatan neden Filistin'in yok olmasıydı, ama ne ben ne de ailemin diğer üyeleri asıl nedenin niçin ve nasıl bu olabildiğini tam olarak söyleyebiliyorduk. Hepimizin yaşadığı köklü bir uyumsuzluk vardı, Mısır'da yaşayan ve geldiğimiz yere hiç değinmeyen yabancılar olarak Mısır'da ve Arap dünyasında değişen politik koşullardan yara alma riskimiz arttıkça pasaport, konaklama, kimlik kartları, vatandaşlık ve vatandaşlık başvuruları aynı oranda sıklaşıyordu. 1948'in ilkbaharının sonunda birdenbire yoğunlaşan aile içi kavgalarla ve kötüleşen ekonomik durumla birlikte babam, en küçük iki kızkardeşim (beş yaşındaki Joyce ve iki yaşındaki Grace) dışında hep birlikte Amerika'ya gideceğimizi bildirdi. Atmak üzere olduğumuz olağanüstü adımın tam olarak ayrımında değildim henüz.

Rosemarie, Jean ve ben annemin önderliğinde güneşten kavrulmakta olan, inanılmaz derecede kalabalık İskenderiye iskelesinden İtalyan gemisi Saturnia'ya doğru yola koyulduk. Babam bir yandan öğütler vererek, bir yandan da düzinelerce bavulumuzu taşıyan küçük bir hamal topluluğuna kısa ve öz komutlar yağdırarak bizi izledi. Okul arkadaşlarımdan İtalyan gemilerine ait pek çok şey duymuş olmama karşın bu kadar yabancı, bu kadar büyük ve bu kadar alışılmadık bir şeyle hiç karşılaşmamıştım. Saturnia'da, yolculuğumuzun nedeni hiç ağza alınmadı. Babam yolculuk süresince büyük paraların döndüğü briç partilerine katıldı, bize yalnızca ferah, birinci sınıf bir salonda yediğimiz akşam yemeklerinde katıldı, arada sırada da saat 11.00'de ana güvertede verilen konsomè (et suyu) için bizimle oldu. Bir keresinde geminin bordasında bana kendini aşağılamanın tehlikeleri, gittikçe kötüleşen durumum ve müsrifliğim, gemi yaşamının lükslüğü ve tatları içinde kendimi kaybetmem üzerine, beni onun sağlığı konusunda endişelendiren uzun bir nutuk çekti. Bense gündüzleri shuffleboard[3] ve pinpon, geceleri de bingo oynuyordum ve keşfedilecek pek çok yeni şeye sahip cömert gemide geziler yapıyordum. Amerika'ya vardığımda sanki çok sade ve şeffaf bir ruhmuşum gibi yaşamaya, ailem ve köklerim hakkında gerekli olmadıkça konuşmamaya –konuşmam gerektiği zaman da çok temkinli olmaya– karar verdim. Başka bir deyişle, diğerleri gibi mümkün olduğunca anonim olmaya çalıştım.

Amerika'nın İsrail ile olan ilişkilerindeki çözülmenin Filistinli akranlarıma kıyasla daha çok ayrımındaydım. 1967'ye kadar, Amerika'nın İsrail'e verdiği desteği, kariyer peşinde koşan bir Amerikalı olmamdan ve Yahudi arkadaşlarımın, meslektaşlarımın olmasından ayrı tutuyordum. Büyüdüğüm Filistin'in uzaklığı, ailemin onun hakkındaki sessizliği ve sonra bu ülkenin yaşamlarımızdan yok olması, annemin konu açılınca duyduğu rahatsızlık, 11 yaşında Amerikan eğitimi aldığım zamanlarda Filistinlilerle olan iletişim eksikliğim: Bütün bunların hepsi Amerikalı yaşantımın ilk dönemlerini, uzak hatıralarla, bitmeyen keder ve anlaşılamayan bir öfkeyle dolu olan Filistin'den çok uzaklarda geçirmeme neden oldu.

Filistin hakkında çözemediğim ya da tam olarak kavrayamadığım bir ikilik yaşıyordum yakın zamana kadar –kavramaya ve çözmeye çalışmaktan vazgeçtiğim zamana kadar... Şimdi bile, orası hakkında hissettiğim ikilik içeren duygular, Filistin'in karmaşık acıları, pek çok insanın yaşamlarına –ve elbette benimkine de– bambaşka anlamlar yükleyerek kendisini gösteren keder verici kaybı, diğerleri için pek çekici bir konumu olması (ama bizim için değil elbette) her zaman, acıyla birlikte, tek başına olmanın, savunmasızlığın, tehditkâr ve çok önemli görünen önemsiz şeylerin saldırılarına –karşısında doğrultacak silahımın olmadığı saldırılar– açık olmanın cesaret kırıcı hissini veriyor bana.

The Observer, 29 Ağustos 1999

(1) Balfour Bildirisi: 1902-1905 arasında başbakanlık yapmış olan İngiliz devlet adamı Arthur James Balfour'un (1.Balfour Kontu) Dışişleri Bakanlığı görevini üstlendiği sırada (1916-1919) yayımladığı, İngiltere'de Siyonizmin resmen tanındığını gösteren bildiri.

(2) Bilharzia: Kanda bulunan bir çeşit asalak kurdun meydana getirdiği hastalık.

(3) Shuffleboard: Tahta diskleri itip belirli bir boşluğa düşürerek oynanan bir çeşit salon ya da güverte oyunu.

USTALARIN SEÇTİKLERİ

Henüz ürünü yayımlanmamış ya da adını daha belirgin kılma çabası içindeki şair ve öykücülerin dergimize gönderdikleri ürünleri bu yıl da edebiyatımızın önde gelen imzaları değerlendiriyor.

Gönderilen ürünleri 1997 ve 1998 yıllarında, iki ayda bir sırasıyla *Tomris Uyar-Hilmi Yavuz, Erendiz Atasü-Arif Damar, Nezihe Meriç-Ece Ayhan, Erdal Öz-Şükran Kurdakul, Hulki Aktunç-Ataol Behramoğlu, Zeyyat Selimoğlu-Eray Canberk, Gülten Akın-Erhan Bener, Özkan Mert-İnci Aral, Tuğrul Tanyol-Buket Uzuner, Güven Turan-Nursel Duruel, Enis Batur-Feyza Hepçilingirler, Afşar Timuçin-Osman Şahin, Nihat Behram-Ayla Kutlu, Refik Durbaş-Necati Tosuner, Süreyya Berfe-Demir Özlü* değerlendirdiler.

Temmuz-ağustos aylarında gelen şiirleri Haydar Ergülen'e, öyküleri ise Muzaffer Buyrukçu'ya ulaştırdık. Seçtikleri ürünleri bu ay yayınlıyoruz.

Eylül ve ekim aylarında dergimize gönderilecek şiirleri Lale Müldür, öyküleri ise Mahir Öztaş değerlendirecek.

Ürün göndereceklerin zarflarının üzerinde "Ustaların Seçtikleri" bölümü için olduğunu belirtmeleri ve mektuplarına açık kimlik, adres, telefon numaralarını eklemeleri gerekiyor.

YAN DEĞİNİLER/ *Ludwig Wittgenstein/ Türkçesi: Oruç Aruoba/ Altıkırkbeş Yayınları*
"Başkasının derinlikleriyle oynama", "Yan Değiniler" Ludwig Wittgenstein'in 1929'dan 1951'e dek defterinde, elyazmalarında, metinlerinde 'sayfa kenarı'na yazdığı düşüncelerinden oluşuyor. Bu değinilerin içeriklerine bakınca, yaratı işiyle uğraşmanın/uğraşanların sorunları gibi genel bir konu çerçevesi görülebiliyor. Değinilerin önemli bir bölümü de, filozofun kendi kendisiyle hesaplaşması niteliğini taşıyor.
Almanca-Türkçe olarak basılan kitabın sonunda Wittgenstein'in geniş bir foto-biyografisi de var.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE EDEBİ ELEŞTİRİ (1923-1938)/ *Betül Özçelebi/ T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları*
Edebi eleştirinin 1923-1928 yılları arasındaki gelişimini belirleme amacı taşıyan ilk ciltte, bu süreçteki siyasal, sosyal ve kültürel ortam, dönemin edebiyatı ve edebiyatımızda eleştirinin Divan edebiyatından Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar geçirdiği evreler üzerinde duruluyor. Edebi eleştirinin Cumhuriyet dönemindeki gelişimini belirlemek amacı taşıyan ikinci cildinde ise 1939-1950 yılları arasındaki siyasal, sosyal, kültürel ortam ve dönemin edebiyatı hakkında bilgi veriliyor.
Her iki ciltte de "Eleştiri", "Edebiyat", "Şiir", "Hikâye ve Roman", "Tiyatro" ve "Dil" başlıkları altında dönemin eleştiri anlayışına ilişkin bilgilere, şair ve yazarları üzerine yapılan eleştirilere yer veriliyor.

GAZETECİLİKTE İLK YAZILARIM/ *Hüseyin Rahmi Gürpınar/ Yayıma Hazırlayan: Abdullah-Gülçin Tanrıınıkulu/ Özgür Yayınları*
Tercümân-ı Hakikat gazetesinde neşredildikten sonra, Ahmet Mithat Efendi tarafından beğenilen ve üç kitapçık halinde "Müntehabat-ı Hüseyin Rahmi" başlığıyla yayınlanan H. Rahmi'nin yazıları yüz yıl sonra yeniden okur karşısına çıkıyor.
H. Rahmi'nin gazetecilikteki ilk yıllarına ait yazılarının yer aldığı kitapta ayrıca yazarın yaşamına, yazarlığa başlamasına, romancılığına, üslûbuna değiniliyor. Kitapta Necip Asım, Ahmet Cevdet ve Cenap Şehabettin'in Hüseyin Rahmi'ye dair görüşlerine ilişkin yazıları da yer alıyor.

İNANÇ DA SEVGİ DE AKLIN YOLUNU İZLEMEZ/ *Hermann Hesse/ Türkçesi: Kâmuran Şipal/ Afa Yayınları*
"Hiç kimse kendi içinde yaşamadıkça başkalarının ruhundaki bir kıpırtıyı duyumsayamaz." diyor Hermann Hesse, "İnanç da Sevgi de Aklın Yolunu İzlemez" adlı kitabında.
1946'da Nobel Edebiyat Ödülü alan Hesse, bu kitapta barışçı ve insan yaşamını irdeleyen felsefesiyle politika, toplum ve birey, kültür, okul, eğitim, kilise ve din, bilgi ve bilinç, kitaplar, gerçek ve hayal, sanat ve sanatçılar, mizah, mutluluk, sevgi, gençlik, yaşlılık ve ölüm kavramlarına ilişkin görüşlerini dile getiriyor.

GÖLGEDEN GÜNEŞE/ *Kemal Özer/ Yordam Kitapları*
Kemal Özer, "Gölgeden Güneşe" adlı kitabıyla 1963'ten 1993'e dek uzanan 30 yıllık zaman dilimini kapsayan "Tanık Günler"in kaldığı yerden devam ediyor yolculuğuna ve 1994-1998 tarihleri arası son beş yılın günlüklerini bir araya getiriyor.
Özer, "Gölgeden Güneşe" için, "Yazdıklarımı baştan sona topluca okuduğumda, temel düşüncelerimin, toplumsal ve sanatsal yaklaşımlarımın sürmesiyle birlikte, yaşamla değinme yüzeyimin daha da genişlediğini, birtakım kavram ve sorunlarla daha çok küçük gözlemler, gündelik ayrıntılar üzerinden etkileşime girdiğimi görüyorum." diyor.

TANÇİÇEĞİ/ *Yekta Güngör Özden/ Bilgi Yayınevi*
"Tüm gemileri denizlere salalım/ Verelim yellere bayraklarını/ Çözelim zincirlerini kölelerin/ Gidelim çoluk-çocuk bulutları yakmaya/ Tutup ellerinden ölülerin..." diyor Yekta Güngör Özden, *"Taş Ayna"* adlı şiirinde.
"Tançiçeği"nde insanları barışa, özgürlüğe, mutluluğa çağıran umut dolu şiirlerini, "Sunu", "Dilek", "Taş Ayna", "Bir Gün Belki", "Yüreğim Güneş", "Çağrı: Barışa, Özgürlüğe, Mutluluğa" ve "Yenilerden" başlıkları altında bir araya getiriyor.

NEYZEN/ *Tuncer Cücenoğlu/ Mitos-Boyut Yayınevi*
"Hangi dönemde olursa olsun yöneticilere veryansın edebiliyor, inanılmaz, dayanılmaz küfürlerle, hedef tahtası gibi gördüğü bu kesimi adeta taciz ateşine tabi tutabiliyordu." diyor Tuncer Cücenoğlu, Neyzen Tevfik için.
1998 yılında TC Kültür Bakanlığı'nca Cumhuriyetin 75. yılı ve Atatürk'ün ölümünün 60. yılı dolayısıyla düzenlenen yarışmaların oyun dalında "Başarı Ödülü"ne değer görülen "Neyzen", yer yer toplumsal kuralları da hiçe sayarak, alaysamalı ve yergili bir dil ile yöneticilere, baskıcı rejimlere, vurgunculara tavır alan Şair Neyzen Tevfik'in yaşam öyküsünün sahne uyarlaması.

ÇOCUĞUNUZDAN ÇOK ŞEY Mİ BEKLİYORSUNUZ?/ *Dr. Fiona Subotsky/ Türkçesi: Hakan Yıldız/ Papirüs Yayınları*
Londra'daki Maudsley ve King's Collage hastanelerinde çocuk psikiyatrisi danışmanı olan Dr. Fiona Subotsky, "Çocuğunuzdan Çok Şey mi Bekliyorsunuz?" adlı kitabında çocuk eğitimi ve aile konusunu, gözlemlerine dayanarak işliyor.
Çocuk yetiştirmeye ilişkin düşüncelerini, "Evlenmeden önce çocuk yetiştirmeyle ilgili altı kuramım vardı; şimdi ise altı çocuğum var ama hiçbir kuramım yok." diyen Lord Rochester'in sözleriyle de destekliyor yazar; ana-babaların kendi davranış ve beklentilerinin çocuğun başarısı üzerinde olumsuz etkilere de yol açacağını vurgularken, gözlemlediği olaylardan örneklere yer veriyor.

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E İZMİR'DE BELEDİYE/ *Erkan Serçe/ Dokuz Eylül Yayınları*
"İzmir'de Belediyeciliğin Tarihsel Gelişimi" başlığıyla D.E.Ü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde doktora tezi olarak hazırlandıktan sonra kitap haline getirilen bu çalışma, Tanzimat'tan 1945 yılına kadar olan dönem içinde İzmir'de belediyenin ve belediyeciliğin gelişimini izlemek amacı taşıyor.
1868'de kurulan İzmir Belediyesi'nin 1945'e kadar olan dönemdeki tarihsel gelişiminin, hukuksal yapı ile uygulama arasındaki ilişkinin göz önünde tutularak ele alındığı bu çalışmada İzmir'in kentsel gelişimi ve belediyecilik anlayışında meydana gelen değişimler inceleniyor.
Kitap, "Osmanlı Devletinde Belediye ve İzmir Belediyesi'nin İlk Yılları", "II. Meşrutiyet Döneminde İzmir Belediyesi", "Cumhuriyet Döneminde Belediyecilik ve İzmir Belediyesi", "İzmir Belediyesi'nin Yapısı ve Çalışmaları" başlıklı dört bölümden oluşuyor.

SÜMER MİTOLOJİSİ/ *Samuel Noah Kramer/ Türkçesi: Hamide Koyukan/ Kabalcı Yayınevi*
"Tarih Sümer'de Başlar" adlı kitabında Sümerlerin insanlığa armağan ettiği ilk 39 buluşun öyküsünü anlatan Kramer, "Sümer Mitolojisi"nde Sümerlerin mitolojisini ele alarak tanrılar, tanrıçalar, yaratılış ve tufan mitlerini bütünlük içinde gözler önüne seriyor.
Sümer edebi kaynaklarına dayanarak hazırlanan kitap, Sümerlerin tinsel ve dinsel kavramlarının biçimlendirilmesini, bu kavramların açıklandığı Sümer edebi yapıtlarının yeniden bir araya getirilen metinlerini ve çevirilerini içeriyor.
"Sümer Mitolojisinin Konusu ve Önemi", "Köken Mitleri", "Kur Mitleri", "Çeşitli Mitler", "Kaynaklar ve Notlar" başlıklı beş bölümden oluşan kitapta, Sümerlere ait resimler ve Sümer yazısına ait şekiller de yer alıyor.

BAŞLANGICINDAN GÜNÜMÜZE HALK ŞİİRİ-ÂŞIK ŞİİRİ-TEKKE ŞİİRİ/ *Dr. Mehmet Yardımcı/ Ürün Yayınları*
"Halk Şiiri", "Âşık Şiiri", "Tekke Şiiri" başlıkları altında üç bölümden oluşan kitabın "Anonim Halk Şiiri" adını taşıyan ilk bölümünde mani, ninni, tekerleme ve türkü konuları tüm ayrıntılarıyla ele alınıyor. Kitabın "Âşık Edebiyatı"na ayrılmış olan ikinci bölümünde ise âşık ve âşıklık kavramına, âşıklık geleneklerine, âşık edebiyatının genel özelliklerine yer veriliyor. "Tekke Şiiri" başlıklı son bölümdeyse tekke şiirinde dil, biçim, anlatım, uyak ve tür konuları üzerinde duruluyor. Türk halk şiiri kavramı altında anonim, aşık ve tekke şiirinin bir bütün olarak değer-

lendirildiği kitap, halk edebiyatı alanında bir kaynak olma niteliği taşıyor.

KUMLAŞMAK - 12 Eylül Dönemi Aramco-Arabistan Anıları/ *Tarık Günersel/ Kaf*
"1979'da ABD'ye gitmeyi reddettim; 1982'de Suudi Arabistan'a gittim. 12 Eylül döneminin benim açımdan özeti bu." diyen Tarık Günersel, Suudi Arabistan'ı "hayal kurma imkânı veren bir diyar" olarak kucaklıyor.
"Kumlaşmak" 1982-1986 yıllarında Aramco-Suudi Arabistan'da çalışan Günersel'in 12 Eylül dönemindeki anılarının ve kişisel izlenimlerinin yansıması.

SAZAN MEVSİMİ/ *Cihan Demirci/ Bulut Yayınevi*
"Böyle yaprak yaprak/ Düştükçe her şeye/ Bil ki sevgili halkım/ Artık mevsimin sazan..."
Ansızın kendini "Sazan Mevsimi"nin ortasında bulan Cihan Demirci, ince yergilerle süslediği şiirlerinde zaman zaman gülümsetip, zaman zaman da hüzünlendiriyor okuru.
Son söz Cihan Demirci'nin: "Evet; sevgili okurum işte böylesine bir 'Sazan Mevsimi'nde karşı karşıyayız gene seninle... 1985'te henüz 22 yaşındayken yayınlanan ilk kitabım 'Çıkışlar Arka Kapıdan'dan tam 14 yıl sonra ikinci kez bir şiir kitabıyla karşına geliyorum."

SABAHÇI SU KIYILARI/ *Zeynep Uzunbay/ Yön Yayınları*
"Yaşamaşk" kitabı ile 1998 Orhan Murat Arıburnu Şiir Ödülü'nü alan Zeynep Uzunbay, şiirleriyle olduğu kadar, şiir yazıları, şiir çözümlemeleriyle de dikkat çeken bir şair. Uzunbay "Sabahçı Su Kıyıları" adlı kitabında şiirlerini "Sabahçı Su Kıyıları", "Söz Üstü", "Kuşlar Şaşırsın", "Külün Altı" başlıklarıyla bir araya getiriyor ve yaşamı öper gibi sorguluyor.

BİR TETİK BOŞLUĞUNDA/ *Muammer Karadaş/ Öteki Yayınevi*
"Biliyorum olanaksız artık/ bu dünya için mutlu bir şarkı yazmak"/ "Eşikteki çağın diliyle konuşuyor. Azınlıktan da azınlık..."
"Tedirgin; bu yüzden kuşkucu... Mutlu olmadı; yenilmedi mutluluğa, bulduğu yerde terk etti onu." diyor Adnan Satıcı, Muammer Karadaş için. Muammer Karadaş'tan okura son bir söz: "İşte geldim, tersinden oku beni."

SOSYALİST AÇIDAN TOPLUM, SANAT ELEŞTİRİ/ *Georgi V. Plehanov/ Türkçesi: Asım Bezirci/ Evrensel Yay.*
Kitap iki ana bölümden oluşuyor. Birinci bölümde Fransız incelemecisi Jean Freville, hem sanat sorunlarını bilimsel sosyalist açıdan çözümlüyor, hem de ünlü Rus düşünürü Plehanov'un sözkonusu sorunlarla ilgili görüşlerini açıklayıp yargılıyor.
İkinci bölümde ise Plehanov'un "Sanat ve Toplumsal Yaşam" adlı eserinden seçmeler sunuyor.
Asım Bezirci'nin çevirdiği kitap, sanat ve estetik anlayışı konularında kaynak niteliği taşıyor. Bilimsel sosyalizm öğretisinin Rusya'da yayılmasına, gelişmesine katkıda bulunan Plehanov, bu öğretiye uygun bir sanat, estetik, edebiyat ve eleştiri anlayışının kurulmasına öncülük etmişti.

GÜNEL ALTINTAŞ

NASIL YAZILIR
NASIL YAZILMAZ
YAZIM/İMLÂ KILAVUZU

Değeri öteki kılavuzların yetersiz olduğu yerlerde açıkça ortaya çıkar.

544 sayfa 1. hamur/ 4.000.000 TL.

İsteme adresi: Seçme Kitaplar,
PK: 77 Bahçelievler/ İstanbul
Tel: (0532) 482 27 34

İTİRAFLAR/ *Jean-Jacques Rousseau/ Türkçesi: Serkan Özburun/ Kaknüs*
Zamanın çıkarcıları tarafından öz evlatlarını sokağa terk etmekle, bir karakol fahişesini peşi sıra sürüklemekle suçlanan, uçarılıktan çökmüş, frengiden çürümüş bir bedeni üstünde taşıdığı iddia edilen Jean-Jacques Rousseau "İtiraflar"da bu suçlamalara yanıt veriyor.
'Kendini savunmaktan' çok kendini anlatmak amacında olduğunu söyleyen Rousseau, bu samimi söylevini gerçeği öğrenmek isteyen okurlarına armağan ediyor ve ekliyor: "Beni yargılamakta acele etme sevgili okuyucu! Önce oku, sonra yargıla!"

CEHENNEME GİTME YÖNTEMLERİ/ *k. İskender/ Parantez Yayınları*
Eroine, aşka, ölüme ve hayatın tüm girdaplarının çekiciliğine kapılan bir ilişki... Üç kahraman değişen adlarıyla birlikte kişiliklerinin de değişimini yaşıyor... Dünyadayken, yaşarken cehennemlik olmanın yollarını arıyor ve buluyorlar. Çünkü cehennem, Beyoğlu ve İstanbul olarak onları çoktan sarmış, kavramış, ruhlarına girmiş.
k. İskender'in destansı bir anlatımla ördüğü şiirleri arkadaşlık, dostluk kavramlarını da bu ilişkiler ağında sorguluyor.
"Sıralı sırasız/ kaybettim arkadaşlarımı.../ Çekildiler: Cehennemin en kuytu köşesine doğru yalınayak/ Çekildiler: Hiç varolmadan, hep yok olmayı tasarlayarak."

YENİ BULUNMUŞ HİKÂYELER/ *Anton Çehov/ Yapı Kredi Yayınları*
Amerikalı yazar ve çevirmen Peter Contantine'in New York Halk Kütüphanesi'nde dergi karıştırırken rastlantıyla bulduğu, Anton Çehov'un gençlik döneminde Rusya'nın çeşitli dergilerinde yazdığı hikâye ve kısa anlatıların 38'i oluşturuyor "Yeni Bulunmuş Hikâyeler"i.
38 yazar ve çevirmen tarafından Türkçeleştirilen hikâyelerin bazıları aslında Türk okuruna hiç de yabancı değil!
"Çehov'u zamanında üne kavuşturan bu hikâyelerde, bir büyük yazarın gelişim çizgisini de izleyebiliyoruz. Seçkide yer alan bazı hikâyeler, 'evet, bu Çehov!' dedirtecek nitelikte; bazıları ise ileride Çehov olacak muzip bir genç yazarı tanıtıyor."

KİMLİK YANILSAMASI/ *Jean-François Bayart/ Türkçesi: Mehmet Moralı/ Metis Yayınları*
"Kimlik Yanılsaması", Jean François Bayart'ın yetmişli yılların sonlarından bu yana Fondation Nationale des Sciences Politiques (Ulusal Siyasetbilim Vakfı) içindeki Centre d'Etudes et de Recherches Internationales (Uluslararası İnceleme ve Araştırmalar Merkezi) çevresinde geliştirdiği düşüncelerden temelleniyor. Kültürel temsiller ve siyasal pratikler, siyasal eylemin popüler tarzları, siyasal imgeleme, kısaca Bayart'ın "aşağıdan siyaset" ve "siyasetin dillendirilmesi" diye adlandırılmasını önerdiği olgular arasındaki karmaşık ilişkiler bu düşüncenin ana temasını oluşturuyor. Bunları incelemek için, Aşağı Sahra Afrikası, Türkiye ve İran toplumları üzerinde doğrudan çalışmalar yapan yazar, meslektaşlarının da yardımıyla, özellikle Güney ve Doğu Asya, Kuzey Afrika ve Avrupa'daki farklı durumlar üzerinde de karşılaştırmalı irdelemeler yapmış.

kasım 1999

varlık kitap eki

sayı: 90

SERVER TANİLLİ

YÜZYILLARIN GERÇEĞİ VE MİRASI

SERVER TANİLLİ:

Cumhuriyeti demokrasisiz düşünemeyiz, doğru, ama Cumhuriyetle demokrasiyi de laik temellerden soyutlayarak ele alamayız. Aydınlanma mirası, harcanacak türden bir miras değildir...

Yüzyılların Gerçeği ve Mirası/Adam Yay.

✪ Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*'nın 6. ve son cildinin ilk baskısı geçtiğimiz günlerde* 20. Yüzyıl: Yeni Bir Dünyanın Aranışında *altbaşlığıyla yapıldı.* Yüzyılların Gerçeği ve Mirası *gibi insanlık tarihinin yeniden okunduğu, yeniden kurgulandığı kapsamlı bir yapıta başlamaya karar verdiğiniz ilk günlerden son cildin de yayımlandığı bugüne dek sanırım on yıldan fazla zaman geçti. Nasıl bir serüvendi sizin için?*

– *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*'nın ilkçağ üstüne olan 1. cildi 1984 yılında çıktı. Son 6. cildi de 1999'da yayımlandığına göre, bir on beş yıllık serüven. Ancak, bu çapta bir eseri tasarlamayı, kaynakları saptamayı, ilk denemelerine girişmeyi de işin içine katarsanız, bu rakama bir 10 yıl daha eklemelisiniz. Uzun, pek uzun bir yolculuğa çıkmadan önce nasıl inceden inceye hazırlanılırsa, benimki de öyle olmuştur.

Ama asıl soru şudur: Ne için böyle bir serüvene kalkıştım?

Önce, dilimizde insanlığın tarihine bu boyutlarda bakan ikinci bir çalışma yok. Konuyu, örneğin H.G.Wells gibi, tek bir ciltte, bilemediniz iki ciltte anlatmaya çalışanlar olmuştur. İçlerinde pek yararlı olanlar var, ama her şeye karşın yetersiz kalıyorlar. Böylece, uzun soluklu bir çalışmayı kitaplığımıza kazandırmak gerekiyordu.

Bir ikinci neden de şu: Tarihin bizimle başlayıp bizimle bittiği gibi bir inancımız var. Türk olarak öyle, Müslüman olarak öyleyiz. En önde biz geliriz. Doğaldır ki temelsiz bir inanç; bir böbürlenme! Böylece, şunu göstermek gerekiyordu: İnsanlık ailesinin bir parçasıyız; bizden önceleri de olmuş; almışız ve vermişiz; mirasa konmuşuz, mirasımızdan yararlanmışlar. Hiçbir uygarlık, kapalı vazoda doğup gelişmiş değil. Bizim uygarlığımız da öyle. Bunun böyle olduğunu sergilemek, insanlığın genel akışı ya da yürüyüşü içindeki yerimizi belirtmek, bir yerde eğitici, değerlendirmelere bir "görece" boyutu getiren yararlı bir hizmet olacaktı. Böyle bir hizmette bulunduğum kanısındayım. *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*'nı baştan sona okuyan bir kimsenin, tarihi değerlendirirken ufku hiçbir zaman dar, şoven ya da dinci bir sığlık içinde olamaz. Böylece, "biz" merkezli bir anlayışın yerine, yüzyıllar boyunca dış dünyayı, "başkalar"ını da bize gösteren çok boyutlu bir anlayış geliyor *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*'yla ya da ondan önce başlamış olan gelişme, onunla daha da temellendirilmiş oluyor.

Bu çalışmanın bir sonuncu "erdem"i de, tarihe sadece "siyasal" ya da "askeri zaferler" açısından bakmamasıdır: Uygarlığın bütün değerlerini göz önünde tutmak gerekir tarihe bakarken. Kitap, bu bakış açısının da yerleşmesinde yararlı olacak.

Bütün bu iddialara karşın eksiklikler yine de vardır.

Özetle, sizin deyiminizle "serüven" ama, boşa gitmiş bir "serüven" değil!

✪ Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*'nın 6. cildi Avrupa'nın Gerilemesi, 1917 Sovyet Devrimi ve Eseri, İkinci Dünya Savaşı, Savaş Sonrası Liberal Dünya, Komünist Dünyanın Doğuşu, Üçüncü Dünya Gerçeği, Bilim ve Teknikte Hızlanış, Yüzyılın Son Çeyreği gibi ana bölümlerden oluşuyor. Öyle görünüyor ki 20. yüzyılın tarihi bir bakıma devrimlerin doku(n)duğu bir tarih. Bolşevik devriminden televizyonun doğuşuna, kişisel bilgisayarlara, Çin Kültür devriminden internet devrimine uzanan bir alan bu. Bu yüzyılın devrimlerini önceki yüzyılların devrimlerinden ayıran neydi?*

– 20. yüzyılın tarihi, gerçekten devrimlerin dokuduğu ya da dokunduğu bir tarih.

Önceki yüzyıllarla karşılaştırdığımızda göze ilk çarpan farklılıklar da şunlar oluyor: Yüzyılımızda siyasal ve sosyal devrimler, bilim ve teknikteki devrimlerle iç içe yürüdü. Sadece iktidarda bir siyasal değişiklikle yetinilmedi. Örneğin 1917 Sovyet Devrimi, Rusya'da, aristokrasinin ve burjuvazinin yerine proletaryayı, daha doğrusu onun dünya görüşünü iktidara getirip yeni bir siyasal yapı kurarken, o tarihe değin görülmemiş biçimde iktisadi ve sosyal temelleri de kökünden değiştiriyor ve toplumun önüne radikal bir bilimsel ve teknik hedefler koyuyor; akıp gitmiş olan zamanı telafi etmek için de sert bir planlamacı yöntemle eğiliyor işe. 20. yüzyıldaki öteki devrimlerde, bir Çin, bir Küba Devrimi'nde de bu çok boyutlu çabayı görürüz.

Bizim 1923 Devrimi de bu radikalizmin bir örneğidir.

Ayrıca, 20. yüzyıldaki devrimlerin büyük çoğunluğu sosyal, daha doğrusu sosyalizm doğrultusunda atılmış adımlardır. Sosyalizm, fikir ve ideoloji olarak 19. yüzyılın ürünüdür; ama onun kuramdan uygulamaya geçirilişi yüzyılımız-

da olmuştur. Kimi yerde, yüzyıl biterken bu uygulamadan bir eser kalmamış olmasına bakmamalı; bir deneyim olarak, gelecek yüzyıla bırakılan bir miras var ortada yine de.

Öte yandan, geçmiş yüzyıllarda devrimler Avrupalı idi. Yüzyılımızda devrimlerin coğrafyası dünya çapındadır. Örneğin Rusya, Çin, Küba apayrı coğrafyaların ülkeleridir.

Şunu da hatırlatmalı: Bu devrimlere tepki, daha doğrusu karşı-devrimler de, geçmiş yüzyıllarda olduğundan çok daha sert ve kanlı olmuştur yüzyılımızda. 1789 Fransız Devrimi'ne tepki Avrupa çapında idi ve yerleşik feodal ve aristokrat düzenlerden geliyordu. 20. yüzyılda, örneğin bir 1917 Sovyet Devrimi'ne karşı, kapitalizm, önce her türlü engeli dener ve onlarla da yetinmez; faşizmi tezgâhlar ve İkinci Dünya Savaşı'na yol açar. Savaştan sonra, dünya kapitalizminin devrimci hareketlere karşı gösterdiği sert yüzü ve onun uygulamalarını hatırlatmaya gerek var mı? Küba'daki devrimin öyle fazla bir "kıymet-i harbiyesi" kalmadığı halde Amerikan ablukası bugün de sürüyor.

Özetle, 20. yüzyılda tarih gerçekten bir "hızlanış" içindedir. Devrimlere de damgasını vurmuştur bu ve çok çaplı yapmıştır onları; çünkü, kapitalizmin ve onun emperyalizminin ezip sömürdüğü bir dünyada, büyük bir ayaklanma olmuş ve halklar, kurtuluşlarına "bütünlüğüne" bakar olmuşlardır.

✪ *Marx-Engels ünlü kitapçıkları Komünist Manifesto'nun giriş cümlelerinde "Avrupa'da bir hayalet dolaşıyor. Komünizmin hayaleti." demişlerdi. Siz de 20. yüzyılın sonunda dünyanın üzerinde dolaşan bir Kaos hayaletine vurgu yapıyorsunuz. Aydınların olası bir çalışma alanı olarak 'hayalet avcılığı'nı görebilir miyiz bu bağlamda?*

– Benim 20. yüzyılın sonlarında dünyanın üzerinde dolaşan "kaos hayaleti" derken söylemek istediğim şu: Yüzyılın sonunda dünya, çift ya da çok kutuplu olmaktan çıkmış, "tek kutuplu" olmuştur; daha doğrusu, Amerikan gücünün ağır basması yönünde "tek kutuplu" olması için büyük çaba harcanıyor. Öte yandan küreselleşmenin ilk taşları döşenirken kelimeleri ağzında dolaştırıp anlaşılmaz sesler çıkardığı da bir gerçek. Ama onlar kadar önemli olan şu: Binlerce yılın bir tehdidi olan açlık bir yana, çevre kirlenmesi, sida (ya da AİDS) gibi vaktiyle karşılaşmadığımız türden bir afet yetmezmiş gibi, milliyetçi, cemaatçı, etnik ya da dinsel rekabetler dünyamızı bölüp parçalamış halde. Bütün bunlar, pek "karmaşık biçimler"de karşımıza çıkıyorlar; somutturlar ama çözüm için zorlanıyoruz ve eski ölçütlerimiz zaman zaman bize yardımcı olamıyor. Ayrıca, 1970'li ve 80'li yılların yığınla uyuşmazlığının kendisinden bilindiği Soğuk Savaş'ın saf dışı edilmesi, iki kutupluluğun sona ermesinden beklenen yatışmayı da getirmedi.

Tersine, işler eskisinden de kötü.

"Kaosun hayaleti" derken, bu belirsizlik tablosunu kastettim. Aydınlara düşen, bu tabloda yer alan sorunlara ad koymak, kaynaklarını göstermek ve çözümleri yolunda önerilerde bulunmaktır.

"Kaosun hayaleti" sürgit dolaşmayacağına göre...

✪ *Küreselleşme tartışmaları çerçevesinde küresel kültür teriminin de özel bir yeri var. Bir küresel kültüre doğru gidiliyor mu? Kültürel akışların çoğalmasının, tek biçimliliğin yerini alacak bir* melezleşmeye *götürebileceği de söyleniyor, bir* içe kapanmaya, *kendi kimliğine kapanmaya, kabileciliğe, etnokültürel püritanizme, yabancıya karşı hoşgörüsüzlüğün çeşitli biçimlerine götürebileceği de. Türkiye'deki eğilimleri bu bağlamda nasıl değerlendiriyorsunuz?*

– Küreselleşme, önce teknik alandaki gelişmenin bir ürünü: Telgraftan radyoya, televizyondan internete uzanan bir dizi buluşun yer aldığı bir süreç bu. Haberleşmeyi, iletişimi gitgide kolaylaştıran ve sonunda bütün dünyayı bir anda ilişki içine sokan böylesi bir teknik devrimin esef edilecek yanı yok. İşin içine insan aklı ve zekâsı karıştığı için, soyumuz hesabına gurur da duymalı bu devrimden.

Hemen her teknik buluş gibi, bütün bunların kültürü de etkilememesi imkânsızdı; nitekim etkiliyor. Konu, sadece bilimsel alışverişi kolaylaştırırken gelişmeyi hızlandırmakla kalmayacak, yüzyılımızın büyük eserlerinden biri olan demokrasi ve insan haklarının yaygınlık kazanmasında da önemli bir rol oynayacak. Bu bakımdan bütün insanlığı ilgilendiren temel değerlerin yerleşmesinde, küreselleşme desteklenmesi gereken bir olgu. Daha şimdiden, Miloseviç ve Pinochet gibi eli kanlı tiplerin yaptıklarının yanlarına kalmayacağının ipuçları belirmiştir ki, sevindiricidir.

Ama küreselleşme, daha da ileriye varıp dünya çapında bir kültürel tekbiçimliliğe götürecekse, tehlikeleri var demektir. Çünkü insansoyu, diliyle, edebiyatıyla, sanatıyla,

folkloruyla ve daha başka etkinlikleriyle, dünya çapında bir "çok renklilik" kazanmıştır yüzyıllar boyu. İnsanlık ailesi bu çok renkliliğiyle güzel ve bunun korunması da gerekiyor. Terki, yani "kültürel birörneklik", sonunda olsa olsa "Amerikanlaşma"ya yol açar: Bireysel irade, mülkiyet, ideolojilerin sona erdiğinde ısrar gibi yozlaşmalarla karşı karşıya gelebiliriz. Öte yandan, tepkiler, bir melezleşmeye, bir içe kapanışa, kabileciliğe, bir etnokültürel püritanizme, yabancıya karşı hoşgörüsüzlüğün çeşitli biçimlerine de götürebilir.

Türkiye'deki eğilimleri bütün ayrıntılarıyla izleyebilmiş değilim doğrusu; ancak tartışmalar bizde de başlamıştır. Eğilimler, gün geçtikçe daha da belirginleşecektir.

✪ *Artan uyuşmazlıklara sahne olan 90'lı yılların dünyasına aynı zamanda afetlerin de yağdığına değiniyorsunuz. Türkiye'nin gündemi de son aylarda bir doğal felaketle, depremle sarsılıyor. 7.4 şiddetindeki Marmara depreminin ardından Türk-Yunan ilişkileri dostluk kavramının ağırlık kazandığı yeni bir evreye girdiği, halkların yakınlaştığı, deprem sonrasında artan devlete güvensizliğin sivil dayanışma ve sivil inisiyatifi güçlendirdiği söyleniyor, bilime olan genel ilgi ve saygının artmasından bile söz edilebilir. Doğal felaketlerin toplumlarda oynadıkları rolü nasıl değerlendiriyorsunuz?*

– Dünyayı pençesinde kıvrandıran büyük afetler derken, açlık, çevre kirlenmesi, sida (AİDS) gibi, etkisini her gün ve hemen hemen her toplumda belli eden olguları kastettim. Bunları önlemedeki güçlükler de "kaosun hayaleti"ne yol açıyor. Deprem, bu örneklerden farklı olarak, ne zaman olacağı belli olmayan "doğal" bir felaket. Ancak öylesi bir "doğal" felaket ki, insanlar hazırlıklı değilse yıkıntıları o oranda artıyor. Toplum, her yönüyle, –bu arada depreme karşı da– planlı bir kalkınma içinde değilse, devlet "hantal" bir örgütleniş içindeyse, bilimsel hatırlatmalara sağırsa, imar düzeni bir idari, hatta siyasal kirleniş içindeyse, depremin faturası da korkunç oluyor. Ülkemizde 17 Ağustos depreminin acılarını katbekat arttıran işte bu bozukluklar olmuştur. Böylece "doğal" bir olgu, aynı zamanda "sosyal" bir niteliğe de bürünmüştür.

Ama bu büyük acılar şunu da kavratmıştır: Söz konusu bozuklukların olmadığı bir düzen kurmak mümkündür; devleti devlet yapmak, sivil dayanışma ve girişimlerin önünü açmak, bilime kulak vermek mümkündür. Bunlar anlaşılmıştır ya da anlaşıldığı yolunda güçlü belirtiler vardır. Şimdi önemli olan, onları hayata geçirmek, yani sistemleştirmektir. Bunu başarırsak, doğal felaketlerin bir bakıma toplumlarda ileriye doğru oynadıkları rolün örneğini de vermiş olacağız.

Doğal felaketler toplumlarda ister istemez uyarıcı olmuşlardır. Söz konusu uyarıcılığın ta dış politikaya kadar yansıdığını da görüyoruz, yani halkları da yakınlaştırıyor. Bu etkileri felsefeye kadar uzatabiliriz. 1755'teki ünlü Lizbon depreminin ilahiyat, giderek felsefe dünyasını nasıl birbirine kattığını, Voltaire'le Rousseau'nun çatışmasını hatırlatmak yeter. Son deprem bizde de bu türden çatışmalara yol açtı; metafizik düşüncenin bu vesileyle büyük yaralar aldığını, hatta gelişmelerin –yıllardır tartışılan– "İslam'da reform" hareketini daha da güçlendirdiğini söyleyebiliriz.

✪ *Aydınlanma sizin bugüne dek yoğun emek verdiğiniz bir konu. 21. yüzyıla girerken, dünyada ve Türkiye'de aydınlanmanın karşı karşıya olduğu sorunlar nelerdir sizce?*

– Bu, yanıtı pek uzun olabilecek soruya dağıtmadan bir karşılık vermek isterim: Aydınlanmanın Batı toplumlarındaki zengin geçmişini hatırlatmaya gerek yok. Kavram, bizim de en azından bir 200 yıla yaklaşan tarih kesitimizi aydınlatıcı durumda ve Cumhuriyet'le hareket pek önemli bir ivme kazanmış.

Server Tanilli, Sunay Akın ile bir imza gününde.

Batılı toplumlar Aydınlanmanın meyvelerini bol bol toplamış haldedir. Ama oralarda da zaman zaman tutuculuk parantezlerinin açıldığı görülmüyor değil. Birleşik Devletler'den dikkat çekici bir örnek vermek isterim: 1929 Büyük Bunalımı'na karşı *New Deal* politikasını bulup uygulayan F.D.Roosevelt ile kimi danışmanlarının, büyük çıkar çevreleri ile tutucu güçler nezdinde –adım başında– karşılaştıkları inatçı muhalefet, başkanın ölümünden sonra bütün sertliğini yeniden bulur. Yazılan çizilenler, 30'lu yıllarda onca başarı kazanmış sol düşünceler, solculuk *(leftisme)* karşısında nasıl olumsuz bir tavır takınıldığını gösteriyor bize. Üniversite ve aydın çevrelerde bile "karşı-aydınlanma" *(counter englightenment)*, bir "ilerleme düşmanlığı" ortaya çıkar; ve sosyal politikadan eğitime kadar geriye adımlar atılmasına neden olur. Vaktiyle *New Deal'e* karşı çıkanlar da McCarthysm'in ateşli yandaşları olurlar...

Sosyalizmin kalelerinin düştüğü bir dönemde, aydınlanma düşmanlığı daha da kolaylaşmıştır.

Bizde ise, söz konusu düşmanlık, 1950'li yıllarla beraber, bizzat iktidara geçen güçlerce sistemli olarak yapılmıştır. Şu son yıllar, bu düşmanlığı asıl temsil eden ve metafizik tekeline de sahip İslamcı hareket, üstelik iktidara adaylığını da koymuştur. Açık ya da sinsi yardımcıları ve kalemleri vardır. Yapılacak olan, demokrasiden vazgeçmeden, en başta laik mevzileri güçlendirmektir. Eğitimde bunu özellikle yapmalıdır. Ödünsüz olmalıdır. Unutmayalım: Cumhuriyetimiz varlığını sürdürecekse laikliği ile olacak bu. Cumhuriyeti laik temellerinden ayrı düşünen ve buna –aklınca– demokratik kılıflar da öneren her fikrin karşısında dikkatli olmak gerekir. Cumhuriyeti demokrasisiz düşünemeyiz, doğru, ama Cumhuriyetle demokrasiyi de laik temellerden soyutlayarak ele alamayız.

Aydınlanma mirası, harcanacak türden bir miras değildir...

SÜREYYYA EVREN

YAZARLARIMIZLA TÜYAP KİTAP FUARINDAYIZ

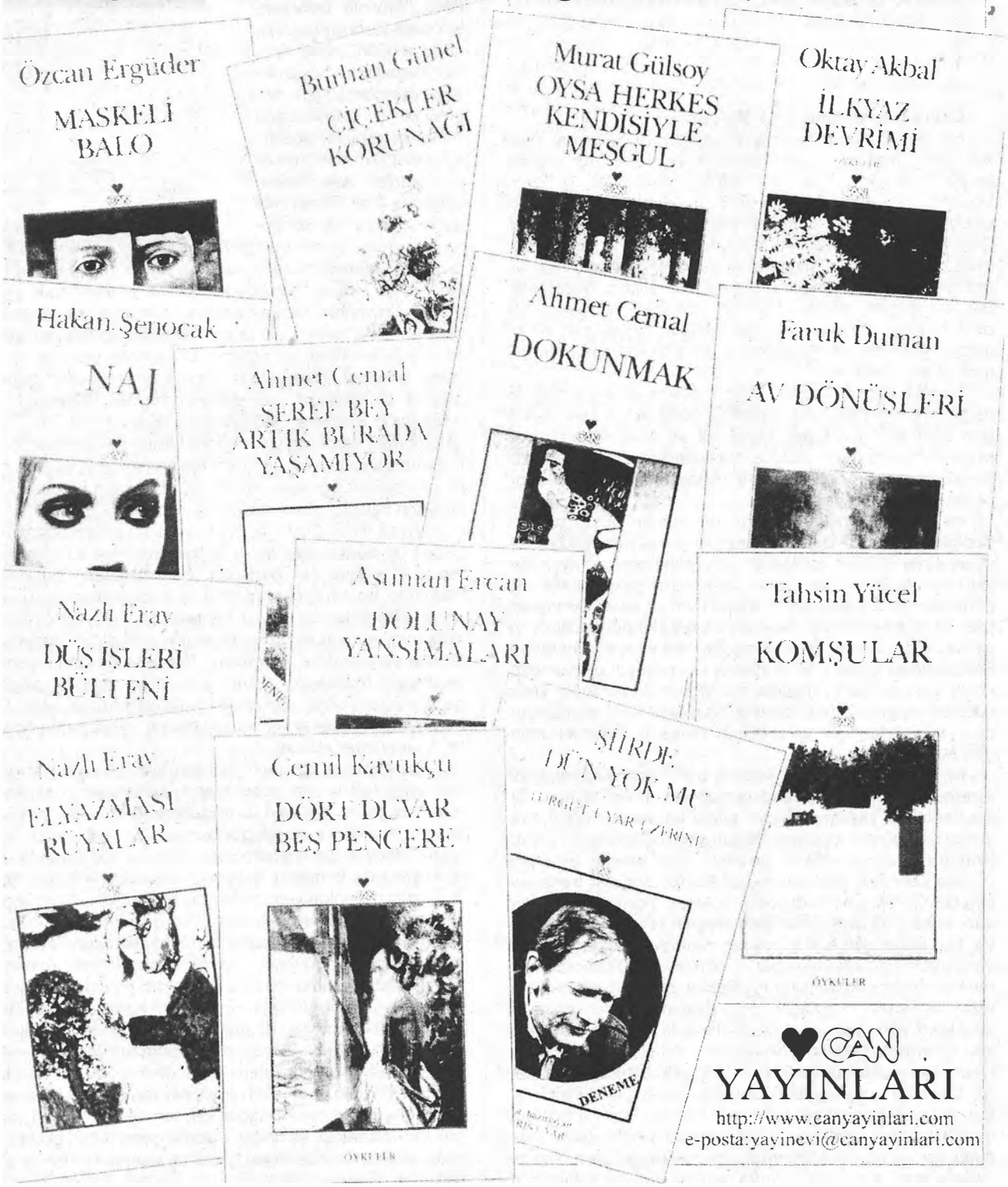

Ahmet Ada

DENİZE ATILAN ÇİÇEK

Şiir/Yön Yayınları

Okura Gönderilmiş Açık Mektuplar

Her şiir okura gönderilmiş mektuptur. Çoğu zaman okurun eline ulaşmaz. Okurun belli bir adresi yoktur. Adresi yeryüzü insanıdır. Şair, bir retoriği durmadan geliştirir. Ucundan tutkuyla tuttuğu imgeyi, insanın yeryüzü sevinci olsun diye, dünyaya armağan eder. Özveriyle yapar bunu. Cemal Süreya 'şiir yaz denize at' der ya, öyledir şiir yazmak biraz da. Her şair de, şiiri biraz suya yazar. *Denize Atılan Çiçek*'teki şiirler de, yazılmış ve denize atılmış çiçeklerdir. Benden çıktılar, dalgalar nereye götürür onları, kim alır okur, paylaşır, bilemem. Ancak, bildiğim bir şey var, şiirler, gerçek şiirler, büyük incelikleriyle, bir gün, bir yerlerden geri dönerler. Yitmezler.

Bu kısa yazıda, *Denize Atılan Çiçek*'in, şiire getirdiği ya da şiire verdiği değerlerin üzerinde duracak değilim. Benim işim değil bu. Şiirlerimin, kapalı ya da açık mektuplar olduklarını belirtiyorum sadece. Yayımlanınca, yani yeryüzüne gönderilince, göndereni belli olmayan açık mektuplar gibi olsun istiyorum bazen.

Bir kitap yayımlanınca, 'ben mi yazdım bütün bunları' dediğiniz olur mu? Benim oluyor. Keşke göndereni belli olmasa şiirlerin! Şiirin kardeşliği, göndereni belli olmayan şiirlerle kurulabilir. İmzayı 'pazar' istiyor gibi geliyor bana. Bir paradoks var burada. Şiirin 'pazar'ı yok ki ama! Göndereni belli olmayan mektubu, okur, kimin gönderdiğini anlıyor yine de. İmge düzeni, farklı özellikleri ele veriyor göndereni. *Denize Atılan Çiçek*'i de, göndereni olmasaydı okur anlardı kimin gönderdiğini. Hayatla şiir arasında kurduğu yakın bağdan, imgelerinden, sevdiği sözcüklerden, sözdiziminden, arkasındaki şiir geleneğinin neresine eklemlendiğinden anlardı.

Niye şiir yazıyoruz? Bu soruya, ben, kendi payıma, yanıt veremedim uzun süre. Şimdi, şimdi yanıt bulabiliyorum. Şiirin kardeşliği yazdırıyor bana. Şiirler kardeştir. Tuğrul Tanyol'un şiiri, şiirime kardeştir. Bütün antoloji kardeştir. Türkülerin köklendiği sözcükler kardeştir. Âşık Veysel 'Bir kökte uzamış sarmaşık gibi' der ya, bir kökten sürüyor benim şiirim de. O kök, benim direnme noktam. Yozgat, Akdağmadeni kökenli bir türkü 'Acı çekmeyenin yüreği bütün' diyor ya, ben bütün şairlerin yüreğinin delik deşik olduğunu düşünüyorum. Yüreklerinin bütün olması için yazıyorum, direnme noktamı kullanıyorum. Başka bir şey yapmadığım için yazıyorum. Yaşadığım coğrafyanın kültürel mozayiği öyle keyif verici zenginlikte, öyle farklı ki, insanın ölesi geliyor. Ülkemizin türküleri, yalınlıkları ve derinlikleriyle saygı ve hayranlık uyandırıyor bende. On bin yıllık bir insan birikiminin üzerinde oturduğumun farkında olmak beni ürkütüyor. Bunun farkında olamayışlar hüzün veriyor. Payıma hüzünlü ve vakur olmak düşüyor. Türkülerimizdeki gibi. Şiirin hüznünü, ton ve ritmini, toplumumuzu çöküşe götüren olup bitenlere karşı, süreksizliğe uğratmamak için şiir yazıyorum. Şiirin vakur duruşu ve kardeşliği koruyuşu beni ayakta tutuyor.

Denize Atılan Çiçek'i kazıyınız, arkasından şiir birikimimiz çıkacaktır. İkinci Yeni'nin deneyimleri, sesi, konuşma dilinin imgeye dönüşmüş lirizmi. Yaşadığım acılar ve aşk, yaşayamadığım çocukluk. Çapaladığım bahçeler yani. İlk gözaltı, sosyalist olmanın bedeli, duruşmalar. Aşk; 'adam cebunda taşır, senin gibi gelini', ya da 'yar ile tenha buluştum', ya da 'ben gizli sevda çektim, bilmedim âlem duyar'. Türkülerin dizeleri halimi anlatıyor. Ben, modern şiirin eksiltili, imgeci, eğretilemeli diliyle yazdım. Eski şairler gibi 'şiir söyleyen' bir şair değilim. Yazıp yapan, oluşturan, olduran, ama hayatla şiir arasına mesafe koymayan, sözdizimine önem veren ve anlamla buluşturan yazınsal bir çalışma benimki. Bireysel ve toplumsal acılarımı doğayla, geçmiş uygarlıkların nesneleriyle, müzikle, (Concierto De Aranjuez'in bestecisi Rodrigo öldü, yüzyıl erken bitti) müziğin yeryüzü kardeşliğiyle alabora olmuş saf olmayan bir şiir. Bana benzeyen bir şiir. Bir pencerenin çıkıp sokağa gittiği, gerçeküstü öğelerle dolu bir şiir. Parkların kardeşliği, fıskiyelerin serinliği gövdemden fışkırıyor.

Denize Atılan Çiçek'te, hiç kuşkusuz, benim optiğimden geçen bir dünya aktarılıyor. Bir başkası başka biçimde aktarırdı. Rimbaud'dan beri *ben,* odur, ötekidir, başkasıdır. Herhalde, bunun için, konuştuğum bazı okurlarım, şiirlerimde kendilerinden bir şeyler bulsalar da, bireysel uyuşmazlıklarımın; şiirimin biçim ve biçemine getirdiğim olanakların farkına varamıyorlar. *Begonyalı Pencere* de dahil, yeni dil olgularının denendiği, nesnel gerçekliğin yazınsal gerçekliğe dönüştürüldüğü görülemiyor. Donanımsızlık belki. Gerçekliği algılananla sınırlı sanan anlayış, modernist yönelimleri kavrayamaz elbette.

Yazı-şiir, evet, benimki yazı-şiir. Yazı-şiir kavramını yazılan'ı vurgulamak için, sözel olan'ın karşıtı olarak kullanıyorum. Sözgelimi halk şiiri ya da türkülerimiz sözeldir. Türkülerimizi, ayrı bir tür olarak görüyorum. Şiir değil onlar. Söz'e bağlı. Modern şiir ise sözcüğe, sözdizimine bağlıdır. Modern şair blok birimlerle çalışmaz. Sözcüklerle çalışır, hayatın günübirlik sokaklarını dolduran sözcüklerle. Şair, yazı dilinin kıvamına sokar sözcükleri. Yeri gelir Homer'le konuşur şair, yeri gelir şiirin kardeşliği için Sina Akyol'un Simurg'yla. Yüzüne Hititli bir güneşin düştüğünü sanır. Anadolu'nun eski uygarlıkları şiirinin içinde bir donatım halinde durur. Yoksa, derdi günü bugünledir. Kavafis'ten Kafe Kafka'ya, Oktay Rifat'tan Cihan Oğuz'a, faytondan telefona, taş plaktan Çaykovski'ye, Gilbert Becaud'dan Endülüs'ün ut sesine, bir Chagall resminden develerin üstünde fotoğraf çektiren seyyahlara, Emir Kusturica'nın bir filminden telefonun ucundaki sevgiliye; birbiriyle bağdaşıklık içinde olan insan, eşya, donatım mozayiği, şairin ilgi alanına girer. Şairin görsel, imgesel stokları *Denize Atılan* Çiçek'te, gerçekten denize atılır. Nafile bir çaba!

Çağdaş Korku Öyküleri

Hazırlayan: Dost Körpe/Gendaş

Her şeyden önce elinizdeki kitabın bir antoloji olmadığını belirtmeliyim. Bu, içeriği tamamen keyfi olan bir derleme yalnızca. Bu derlemeyi hazırlamamın ve çevirmemin sebebine gelince... Bilimkurgu ve dedektiflik gibi, bir zamanlar hor görülen *fiction* kollarının birer birer saygınlık kazandığı, bir anlamda yeniden keşfedildiği (yeni ve parlak fikirlerin giderek artan sanatsal üretimi karşılamadığı ve fikir kıtlığının yaşandığı çağımızda hiç de şaşırtıcı olmayan bir durum) günümüzde, korku edebiyatının ülkemizde çoğunluk tarafından ihmal edildiğini, es geçildiğini görüyorum. Yabancı dil bilmeyen ve bu türü seven okuyucular yayınevlerinin ilgisizliği sonucunda bu edebiyat kolundaki gelişmelerden habersiz kalırken, bu kola tamamen yabancı olanlar da hâlâ korku edebiyatının genelde duş perdesinin ardındaki sapık katillerden ve mezardan çıkıp gelen ölülerden ibaret olduğunu sanıyorlar. Oysa Karl Edward Wagner'ın söylediği gibi, çağdaş korku yazarları bu türün gerçekten olgunluk devresine girmeye başladığını çoktan kanıtladılar; artık karakterler derinlemesine açımlanıyor, şiddet konu içinde epey önemsiz bir yer alıyor, cinsel temalarsa zekice kullanılıyor. Bunların yanı sıra (ki bence çağdaş korku edebiyatının en temel özelliklerinden biri bu) şiirsellik dikkat çekecek kadar ön plana çıkmış durumda. İnsan doğasındaki temel duygulardan biri olan korkuya (daha doğrusu içimizde korku duygusunu uyandıran bilinmeyene) dayandırılan bu edebiyat kolu, toplumun genel ruh halini simgelerle yansıtarak yalnızca insan ruhunun değişmez, kalıcı niteliklerini değil, çağın ruhunu da şaşırtıcı bir sadelik ve derinlikle gözler önüne serebiliyor. Korku yazarları bizi yalnızca bilinmeyenle değil, çoğu zaman bilinemeyenle de yüzleştirmeyi başarıyorlar, bize ondan bir bulmacanın parçaları gibi kısa, anlık kesitler sunarak.

Bu derlemeye çağdaş ve çoğu henüz yabancı ülkelerde bile tanınmayan korku yazarlarının eserlerini koymak yerine, korku türünün tarihçesinin kısa bir özeti olma niteliğini taşıyan bir derleme yapmayı düşünebilir ve örneğin Poe'nun, Algernon Blackwood'un, M. R. James'in, Ambrose Bierce'ın öykülerini çevirebilirdim. Ama *horror fiction,* yaşayan, dinamik bir kol. Bu yüzden onun bugününü tanıtmanın geçmişini tanıtmaktan daha acil olduğunu düşünüyorum.

"Çağdaş" kavramından neyi anladığıma gelince... Basitçe 20. yüzyılın korku yazarlarını "çağdaş" olarak ele aldım. Ancak ürünlerinin tamamını ya da çoğunu bu yüzyılın başlarında vermiş olanlara yer vermemeye çalıştım. Weird Tales dergisinin ilk dönem yazarlarından uzak dururken mesela Ray Bradbury'nin bir öyküsünü çevirmekte bu açıdan sakınca görmedim (kaldı ki daha önce bu yazarlardan H.P. Lovecraft'ın öykülerinden bir derleme yapmıştım [Gotik Öyküler/Mitos Yayınları]).

Harlan Ellison, Ramsey Campbell, Robert Bloch gibi ustaları dahil etmem zaten kaçınılmazdı. Stephen King'in hakkında "Korku'nun geleceğini gördüm, adı Clive Barker'dı," dediği ve İngiltere'nin en büyük edebiyat ödülü Book Prize'a aday gösterilmiş, 1985'te World Fantasy Award'ı almış olan Clive Barker'dan, çoğu öyküsünün *novella* denebilecek kadar uzun olmasından dolayı, kısa bir öykü seçerken fazla seçeneğe sahip değildim. British Fantasy Society'nin başkanı Ramsey Campbell'dan ve Hitchcock'un beyazperdeye uyarladığı unutulmaz "Sapık/Psycho" romanının yazarı Robert Bloch'dan ikişer öykü çevirdim. Peter Straub, iyi öykülerinin uzunluğundan dolayı bu derlemeye girmedi. Malum sebeplerden ötürü Stephen King'den ve yine bir kitabını çevirmiş olduğum Roald Dahl'dan (*Kuğu*/Gendaş) öykü almaya gerek görmedim. Thomas Harris, Anne Rice, W. Peter Blatty, Ira Levin, C. Terry Cline Jr., John Saul gibi yazarlar, ya öykü kitaplarının olmamasından ya da öykülerinin azlığından dolayı elinizdeki derlemenin dışında kaldılar. Saydıklarımın dışındaki pek çok tanınmış yazarı, en başta açıkladığım gibi, tamamen keyfi bakış açılarına dayanarak reddettim. Derlemedeki, geriye kalan tüm öykülerse henüz dünyada bile çok fazla tanınmamış korku yazarlarına ait.

KEMAL ÖZER'İN YENİ KİTAPLARI

ONLARIN SESLERİYLE BİR KEZ DAHA
(şiir)

BABA İLE KIZ
(öykü)

"BENİM ELLERİMİ AL, BENİM GÖZLERİMİ KULLAN"
(deneme)

GÖLGEDEN GÜNEŞE
(günlük)

İKİNCİ YENİ'DEN TOPLUMCU ŞİİRE
(anı)

ELEŞTİRİLERİN GÜNDEMİNDE
(derleme)

SANATÇILARLA YAZIŞMALAR (I)
(mektup)

TÜYAP KİTAP FUARI'NDA A SALONU 2. SOKAKTA YORDAM KİTAPLARI STANDINDA

Phil Slater

FRANKFURT OKULU

Felsefe/Kabalcı Yayınevi

Frankfurt Okulu terimi yaygın, ancak dağınık bir biçimde hem bir grup entelektüeli hem de özgül bir toplum teorisini belirtmek için kullanılagelmiştir. Söz konusu entelektüeller, 1923'te Frankfurt am Main'de kurulan Institut fur Zozialforschung'da (Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü) toplanmışlardı. Bununla birlikte, sonradan *Frankfurt Okulu* adıyla anılan kurumun temeli, Horkheimer'ın 1930'da Enstitü yöneticiliğine atanmasıyla atılmıştır. Horkheimer (1895-1973), köktenci filozof ve sonradan öğrenci hareketlerinin destekçisi olan Herbert Marcuse (doğ. 1898); filozof, sosyolog ve estetik teorisyeni Theodor W. Adorno (1903-1969); uluslararası ölçüde tanınmış psikolog Erich Fromm (1900-1980) gibi kişilerin içinde yer aldığı bir ekip oluşturdu.

Enstitü'deki diğer kişilerin de (Friedrich Pollock, Leo Löwenthal, Karl August Wittfogel gibi) rolü olsa bile *Frankfurt Okulu* teorisinin çekirdeğini Horkheimer, Marcuse, Adorno ve Fromm'un çalışmaları oluşturur. 1930 ile 1940'ların başları arasında (ekip dağıldığı zaman) *Frankfurt Okulu* belirli bir biçim almış ve 'eleştirel toplum teorisi' sorununa ilişkin en özgün çalışmasını üretmiştir.

Bu çalışma, *Frankfurt Okulu*'nun sözü edilen dönemi üzerinde odaklaşmakta ve oluşum yıllarında öngörülmüş olan Marksist yöneliminin altını çizmektedir. Bu yönelim günümüzdeki yorumların çoğunda *Frankfurt Okulu*'nun ilk yıllardaki çalışmalarına ilişkin olarak, ya 'revizyonizm' ve 'eklektizm'le suçlanmış ('ortodoks' Marksist-Leninistler tarafından), ya da 'iftira' sayılabilecek 'Marksist' etiketinden kurtarılmaya çalışılmıştır (burjuva entelektüelleri). Her iki bakış açısı da yetersizdir: Gerekli olan, *ayrımlaştırılmış* bir çözümlemedir. Bu çalışmanın ileri sürdüğü tez şudur: 1930'ların ve 1940'ların başlarının *Frankfurt Okulu*, tarihsel materyalizmin yorumlanmasına ve bütünlük kazanmasına ciddi bir katkıda bulunmuştur, ancak *aynı zamanda*, Marksist düşünce için merkezi bir önemi olan praksis ile ilişki kurmayı başaramamıştır.

Sonuç olarak, bu çalışma *Frankfurt Okulu*'nun oluşum yıllarındaki toplum teorisinin bir üst-eleştirisine girişmektedir. Üst-eleştirinin, incelenen nesneyi aşan bir bağlam içinde biçimlendirilmiş eleştiri anlamına geldiğini önceden belirtmemiz yerinde olur. *Frankfurt Okulu* özelinde, böylesine bir işlem, hem karmaşık hem de sorunsal bir nitelik taşımaktadır: *Frankfurt Okulu* kendine referans çerçevesi olarak tarihsel materyalizmin yöntemini, kategorilerini ve siyasal yönelimini almakla birlikte, çözümlemeleri bu kategorileri, özellikle de ekonomik manipülasyona ve devrimci toplumsal praksise ilişkin olanlarını somutlaştırmada yetersiz kalmaktadır. Nitekim, *Frankfurt Okulu*'nu çözümlerken içkin eleştiri ve üst-eleştiri birbiriyle kaynaşmaktadır.

Bu çalışmada, *Frankfurt Okulu* teorisinin zayıf noktalarını açıklamak için tek tek bireylerinin sosyolojik incelenmesine girişilmemektedir. Çünkü bu çalışma, söz konusu bireylerin kendileri ile değil, şu anda İngiltere ve Amerika'da giderek artan sayıda okur bulan teorik üretimlerinin pratik önemi ile ilgilidir. Burada, *Frankfurt Okulu*'nun biyografik ya da kurumsal nitelikteki bir tarihi de kapsamlı olarak sunulmamaktadır. Bu türden bir tarihi bilgi, Martin Jay'in *Diyalektik İmgelem* başlıklı yapıtından elde edilebilir.[1]

Jay'in söz konusu çalışması, başlıca araştırma alanlarını derinlemesine inceleyerek, *Frankfurt Okulu* tarihinin ayrıntılı bir öyküsünü verirken *Frankfurt Okulu*'nun teori-praksis bağına ilişkin olarak eleştirilmesi görevinden kaçınmaktadır. Bunun yerine, Jay bildik bir basitleştirmeye gitmektedir.

'Düşün adamları,' ancak düşünceleri şu ya da bu araç yoluyla diğerlerine iletildiğinde önem taşırlar. Entelektüel yaşamın can alıcı açmazı, büyük ölçüde simgeyle, daha uygun bir sözcük kullanmak istenirse gerçeklikle arasındaki kopukluktan kaynaklanır. Paradoksal olarak, kendilerini, bu kopukluğu gidermenin aracına dönüştürmeye kalkışarak, söz konusu kopukluğun kendilerine sağladığı eleştirel bakış açısını yitirme tehlikesine düşmektedirler. Bundan zarar gören ise, yapıtlarının propagandada yozlaşan niteliği olmaktadır.[2]

Sonuç olarak Jay, olayların sistematik ve eleştirel bir analiz gerektiren belirli durumlarını kolaylıkla haklı çıkarabilmektedir:

Bu çalışmanın temel iddialarından biri, Institut für Sozialforschung'un Frankfurt Okulu'nu oluşturan kişilerin görece özerkliğinin belirli zorlukları getirmekle birlikte, ortak çalışmaları tarafından üretilen teorik başarıların birincil nedenlerinden biri olduğudur.[3]

Jay, bilimsel olarak tanımlanmış bir 'propaganda' kavramını kullanmamakta ve gerçekte Frankfurt Okulu'nun oldukça titizlik isteyen çalışmalarını hak ettikleri gibi değerlendirmede yetersiz kalmaktadır. 'Görece özerklik'lerinin getirdiği 'zorluklar' açıklığa kavuşturulmamaktadır. Oysa, elinizdeki çalışma, 'eleştirel toplum teorisi'ni, tarihsel materyalist teori-praksis özü çerçevesinde değerlendirmekte ve terimlerini sınıf savaşımı için taşıdıkları öneme göre tanımlamaktadır. Bu anlamda, girişilen analiz Douglas Kellner tarafından Jay'in yapıtının eleştirisinde özetlenen bir dizi sorunun çoğuna yanıt vermektedir.[4]

Bununla birlikte, elinizdeki çalışmada girişilen üst-eleştirinin, 'katıksız' bir biçimde teorik olmadığını kavramak önem taşımaktadır. Aslında bu türden köktenci bir eleştiri, ancak Frankfurt Okulu'nun 1930'larda işçi sınıfı hareketi ile bağ kurmadaki başarısızlığının yakından incelenmesi temelinde ve bunun yanında 1960'lardaki anti-otoriteryen öğrenci hareketlerinden dolayı maruz kaldığı *pratik* eleştiri ile bağlantılı olarak olanaklıdır. Ancak öğrenci hareketi de Frankfurt Okulu teorisinin eleştirel olarak *sahiplenilmesi* gerekliliğini vurguladığından, bu çalışmadaki *ayrımlaştırılmış* değerlendirme için gereken ivediliğin altı bir kez daha çizilmektedir.

Tartışmalı olsa bile, Frankfurt Okulu ile ilgili son derece önemli bir kişi de, Adorno üzerinde güçlü bir etkisi olan ve Enstitü için bazı çalışmalar da yapan Walter Benjamin'dir (1892-1940). Ancak Benjamin, aynı zamanda ağırlıklı olarak, yakın arkadaşı Bertolt Brecht'in etkisiyle, Enstitü'nün temel etkinliğiyle belirli bir eleştirel mesafeyi korumuştur.

Benjamin ve Frankfurt Okulu arasında kesin bir ilişki, Enstitü'nün arşivini kuşatan gizlilik nedeniyle, henüz kurulabilmiş değildir. Ancak, durum bu olsa bile, Benjamin'in yapıtını tartışmak, söz konusu dönemdeki Frankfurt Okulu'nun çalışmalarına, çoğu da eleştirel nitelikte olmak üzere, belirli bir açıklık getirecektir.

Horkheimer ve Marcuse arasındaki sonraki kopma, ekibin oluşum yıllarının çelişkin doğasına ilişkin pek çok şeyi ortaya koyduğundan, burada uzun boylu tartışılmasına karşın, yine de, 1930'dan 1942'ye kadarki döneme gösterilen özel ilgi, bu dönemin dışında kalan belirli sorunların, teorik üst-eleştirisi için temel nitelikte olan sunuşumuzun özlülüğünü gözden çıkarmaksızın bu çalışmaya dahil edilemeyeceği anlamına gelmektedir. Sonuç olarak, bu çalışma ne 1940 sonrasının ampirik çalışmalarını (Yahudi karşıtlığı tasarısı) kapsamakta, ne de 'eleştirel toplum teorisi'nin Jürgen Habermas tarafından sonraki gözden geçirilmesini, bir not dışında, tartışmaktadır.

Bununla birlikte, bu boşluklar, görüldüğü kadar ciddi değildir. Öncelikle Yahudi karşıtlığı incelemesi Enstitü'nün bir tasarısı değildi; ikinci olarak, ve daha önemlisi, bu incelemeler, Horkheimer ve Adorno'nun bu dönemdeki yayınlarında ortaya konulduğu üzere, ideolojik yozlaşmanın aynı genel çizgisine ihanet etmektedirler. Bu durum yukarıda özetlenen nedenlerden ötürü, burada kapsamlı olarak tartışılmaktadır. Aynı şekilde, Habermas'ın 1960'lardan sonraki çalışması da, oluşum yıllarının daha Marksist nitelikli bakış açısından giderek bir uzaklaşma şeklinde görülebilir. Habermas'ın düşünceleri, Albrecht Wellmer üzerine olan bölümde, örtük biçimde bile olsa, geniş olarak tartışılmaktadır. Notlar her iki durum hakkında da gerekli kaynakları vermektedir.

---

(1) Martin Jay, *The Dialectical Imagination: A History of the Frankfurt School and the Institute of Social Research 1923-1950* (Diyalektik İmgelem: Frankfurt Okulu ve Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü'nün Tarihi, 1923-1950), Boston; Little Brown, 1973.

(2) A.g.y, s. XIV.

(3) A.g.y, s. 4.

(4) Douglas Kellner, The Frankfurt School Revisited: A Critique of Martin Jay's *The Dialectical Imagination,* (Frankfurt Okulu'na Dönüş: Martin Jay'in Diyalektik İmgelem'inin Eleştirisi), *New German Critique*, No. 4 (1975).

Lawrence Durrell

JUSTINE
(İskenderiye Dörtlüsü)

Türkçesi: Ülker İnce/Can Yayınları

Ta ki *Justine*'i (1957) elinize alıp, Lawrence Durrell'ın peşine takılıp İskenderiye'nin arka sokaklarına onunla birlikte dalana dek, bu eski kent güneşli bir aralık günüyle belleğinizde anılarınızın içindedir belki de.

Belki, siz de İskenderiye'yi kara kafesli, rüzgârdan sıvaları dökülmüş eski ve kirli yüzlü apartmanlarıyla, karışık bir trafiğin uğultusuyla, çığırtkan bir Arap müziğiyle, Akdeniz'e hiç benzemeyen bir solgun denizin, kıyıdaki isteksiz küçük salınımlarıyla, adındaki çağrışımları yadsıyan, Aleksandriya Sheraton'un yorgun, bezgin daracık odalarıyla hatırlamaktasınızdır.

Sonra Lawrence Durrel'ın kitabını alırsınız, kitabın kapağındaki Justine çağrışımlı siyah şapkalı, iri kara gözlü kadının peşine takılırsınız, ardından yürürsünüz ve "El Rab kahvesine gelirken Justine'ın geçtiği gibi korkusuzca ve dimdik" (s. 237) tekrar geçersiniz İskenderiye sokaklarından. Edebiyatın, yazarın şaşırtıcı gücü bir kez daha işlevini yerine getirmiş, hayal gerçeğin önüne geçmiştir, anılarınızdaki bulanık kent, artık sizin kentiniz olmuştur ve değil mi ki, "Bir kentte sevdiğiniz biri yaşamaktadır orası bir dünya olur." (s. 63)

Öykü, Mısır'ın kuzeydeki gizemli kıyı kenti, çölün ve denizin arasındaki İskenderiye'deki hayatlar üzerine kurulmuştur. Anlatılanlar, yazarın yaşamından izler taşıyan hatıraların roman biçiminde kurgulanmasıdır.

Makedonyalı İskender adına kurulan, Antik Mısır, Yunan, Afrika ve Müslüman kültürlerinin üst üste bindiği, bu çok dinli, çok kültürlü kent, roman boyunca varlığını hep hissettirir. Kendi fanusunda yaşayan, yaratılışı gizemli, beyni ve ruhu kavranamayan bir garip canlı gibi geri planda yavaşça devinir. Ünlü şiiriyle kenti destanlaştıran K. Kavafis'in dizeleri, Mısır hanedanlarındaki kardeş evlilikleri, Antonius ve Kleopatra'nın bu kentteki tutkulu aşkları, İskenderiye fatihi Amr'ın kenti yakıp yıkması hep hatırlatılır.

Melez kültürlü bu büyüleyici kent, kahveleri (El Bab, Golfo, Atelier des Beau), meydanları (Mazarita, Esplanade), sokakları (Tatvig, El Fuad, Nebi Daniel Ras el tin), berber dükkânlarıyla, kasvetli kıyı boyuyla, Akdeniz'den esen rüzgârıyla, güneşi kesen pencere kepenkleriyle, çocuk geneleviyle, can sıkıntısıyla anlatılır.

Geleneğinin hem çok genel hem de çok kapalı olduğu söylenen İskenderiye, yazar tarafından tüm ayrıntılarıyla, olağanüstü bir duyarlıkla, tutkuyla ve gözlemle adeta yeniden yaratılır.

Romana adını veren Justine, İskenderiye sosyetesinin, çapkın ve entelektüel Yahudi güzelidir. Yunan, Hıristiyan, Müslüman ve Doğu gelenekleriyle yoğrulmuş kentin kar-

maşık ve gizemli ortamının büyüsünü, damgasını kişiliğinde taşır. Kocası zengin bankacı Nessim'le ilişkileri karışıktır. Sevgiler yoluyla gerçek benliğini arar, lezbiyen ilişkilerden kaçınmaz, kendini kolay ele vermez, kentin bir yansımasıdır adeta.

Roman, İskenderiye'de yaşayan İrlandalı bir öğretmenin (yazarın) Justine ile kocasıyla ve bir başka İskenderiyeli kadınla, Melissa'yla ilişkileri üzerine kuruludur. Bu dörtlünün aralarındaki sevgi, cinsellik, kıskançlık, yaşadıkları tutku yazar tarafından bölük pörçük hatırlanmakta ve öyküleştirilmektedir.

İskenderiyeli güzel dansöz, fahişe Melissa yazarın sevgilisidir. İlişkileri yazarın deyimiyle "ikisi de ölü noktaya gelmiş iki insanın ilişkisidir." (s. 21) birbirlerini şefkatle, acıyarak severler. Yazar tanışmalarını şöyle betimler:

"Melissa'yı İskenderiye'nin kasvetli kıyı boylarında yarı yarıya boğulmuş bir kuş gibi sırılsıklam buldum, dişilik organı yırtık..." (s. 22)

Romanda yazarın hem Melissa'yla hem de Justine ile sevişmesi anlatılır. Justine'nin kocası Nessim de sonraları Melissa ile ilişki kuracaktır. Yaşadıkları cinsellik, birbirlerine duydukları sevginin ve dostluğun son aşaması gibidir. "Birbirinin sahibi olmak" diye açıklar bu durumu Lawrence Durrel.

Ancak bu karmaşık ve sancılı ilişkiler Justine'nin kocası ile ilişkilerini yaralayacak, Nessim'in ruhsal dengesi bozulacaktır. Oxford mezunu, felsefe seven, tasavvufa aşina, "geniş mezhepli koca" Nessim, karısını kıskanmaktadır, onu takip ettirmektedir, yazarla ilişkisini bildiğini, karısını öldürmeyi düşündüğünü öğreniriz. Öte yandan Melissa'nın Nessim'den bir kızı olmuştur. Justine kocasını terk etmiş, Filistin'e gitmiştir.

Yazar Justine'nin günlüklerini ve Melissa'nın kızını alır, ıssız bir Ege adasına sığınır, sadece Justine'i, Melissa'yı ve Nessim'i değil, İskenderiye'yi ve pek çok ayrıntıyı da hatırlamaktadır. İzmirli Yahudi, homoseksüel filozof Balthazar'dan uzun uzun söz eder. Balthazar "Kabala" adını verdiği yeni bir din kurmaya çalışmaktadır, yaptığı toplantılarda felsefi sorunlar konuşulur, yazar da bu toplantılara gitmektedir ve Justine'i burada tanıyacaktır.

Kadınlara düşkün zengin Capodistria, yazara muhbirlik teklif eden gizli servis şefi polis Scobi, Clea, Melissa'nın eski sevgilisi, cüce Mnemejian, konsoloslukta görevli Purse Warden yazarın İskenderiye'deki arkadaşlarıdır, hepsi de uzun uzun tasvir edilirler, sakalları, bedenleri, gülüşleri, alışkanlıkları anlatılır. Kentin doğasında kendiliğinden var olan derin hüzün ve Kavafis'in ünlü şiiri "Bir başka ülkeye bir başka şehire giderim dedin" (Kitaptaki çeviri İ. Kuçuradi ve T. Oflazoğlu'na ait) roman boyunca hep arka plandadır.

İngiliz romancı Lawrence Durrell'ın "İskenderiye Dörtlüsü" başlıklı romanlarının birincisi *Justine*, "gerçek" bir romandır.

Öncelikle edebiyatın bir dilsel ürün olduğunu hatırlarsak, Durrell'ın dili kullanmaktaki ustalığını, imgelerinin ve çağrışımlarının gücünü, imgeleminin zenginliğini ve bunu yazıya aktarabilmekteki başarısını vurgulamamız gerekir. Ülker İnce'nin çevirisindeki şiirselliğin de orijinal metnin söylemiyle uyuştuğunu hissediyorum.

Öte yandan edebiyat, konusu insan olan bir alandır ve Durrell'ın olası bir insanlık durumuna, bir "insan imkânına" ışık tuttuğunu düşünüyorum. Bu yönüyle *Justine*, çağdaşları arasında önemli bir çalışmadır.

Yazar olay örgüsünü; cinselliğin, insanın kendini tanımlayacağı alanlardan biri ve önemli bir insan imkânı olduğu düşüncesini, roman kahramanlarının ilişkilerine yayarak hazırlamıştır.

Kenti (doğal çevreyi) insanın belirleyicilerinden biri olarak betimlediği bölümler çok etkileyicidir.

Justine, hem biçim hem içeriğiyle 'başarılı' bir romandır.

Dörtlü bir roman dizisinin ilk kitabı olduğu için, verilmeyen ama yazarın kurgusunda yer aldığını tahmin ettiğimiz pek çok ayrıntıyı *Justine*'de bulamayız, öteki kitaplarda bunların anlatılacağını sezeriz (Balthazar 1958, Mountolive 1958, Clea 1960).

Justine'de alışılagelmiş olay örgüsünü de bulamayız, anlatılan çoğu kez 'bir olay' değildir, kişilerin ruhsal ve fiziksel betimlemelerini okuruz. İskenderiye kentine ait tarihsel, güncel, mitolojik pek çok bilgi geniş yer tutar ama romanın içine girebilmek için okuyucunun bir hayli donanımlı olması, pek çok konuda ön bilgilere sahip olması da gerekir. Tarihe ve felsefeye eğilimli bir okur, *Justine*'den sıradan bir okurun aldığından fazla tat alacaktır, çağrışımsal anlamlar, hazlar yakalayacaktır.

Justine'de yazarın kurmaca kişileri, baş kahraman öğretmen Darley'in gözünden okuyucuya tanıtılır. Darley'in pek de kronolojik sayılamayacak anıları kopuk kopuktur. Zaman zaman öteki roman kişilerinin görüş açıları da kahramanları tanımamıza yardımcı olur. Ancak en iyi tanımlanan, en iyi betimlenen, belki de en önemli kahraman, yaşanan kenttir: İskenderiye...

Romanın diğer kişileri de, İskenderiye diye bir kent varolduğu için varolabilirler. Anlatılan kişilerin varolabilme olasılığı, yeryüzünde İskenderiye gibi bir kent var olabildiği içindir.

Yazarın sevgili 'İskenderiye'si (bütün yoksulluk, kirlilik ve döküntülüğüne rağmen, değişik kültürleri, dinleri, dilleri, gelenekleri bir arada yaşatan gizemli, mistik, kolay kavranamayan, sınıflandırılamayan karakteriyle, insan ilişkilerinin de kolayca tanımlanamayacağı ve kontrol edilemeyeceği bir kenttir.

Binlerce yılın, antik Mısır hanedanlarının 'serapis kenti' (zina kenti) İskenderiye, her türlü insan ilişkisinin (dostluk, kardeşlik, hemcinslik ve diğerleri), sevgisinin alışılagelmiş sınırları, yasakları, tabuları zorlayarak cinsellikle buluşabileceği bir kenttir.

Lawrence Durrell, kahramanlarını, sevginin, tutkunun ve cinselliğin bağladığı bir ilişkiler yumağı içinde betimler. Kahramanların birbirleriyle yaşadıkları cinsellik, bedensel haz vermenin ve almanın ötesine geçmekte, dostluğun son aşaması olarak yaşanmaktadır. Kişilerin birbirlerine verdikleri beyinsel doyum gibi bedensel doyum da; toplumsal ve dinsel yasaların ötesine geçebilmiş İskenderiyeliler'de çok doğal yaşanmaktadır. Melissa-Justine, Melissa-Nessim, Melissa-Yaşlı Adam ilişkileri, Balthazar'ın eşcinselliği, Justine'nin çocuk genelevindeki yaşantıları, bu kentte yaşamanın doğal sonuçlarıdır. İskenderiye, bu insanların kimliklerinin belirlenmesinde temel unsurdur.

Justine'i okumak, İskenderiye'nin karanlık arka sokaklarının açıldığı insan ruhunun gizemli labirentlerinde bir yolculuğa çıkmak demektir. Şaşırtıcı, kışkırtıcı, güvensiz ve hesaplanamayan tehlikelerle dolu bir yolculuk gibi.

ÇİĞDEM ÜLKER

Vedat Türkali

Birinci Cilt Çıktı
İkinci Cilt Yakında

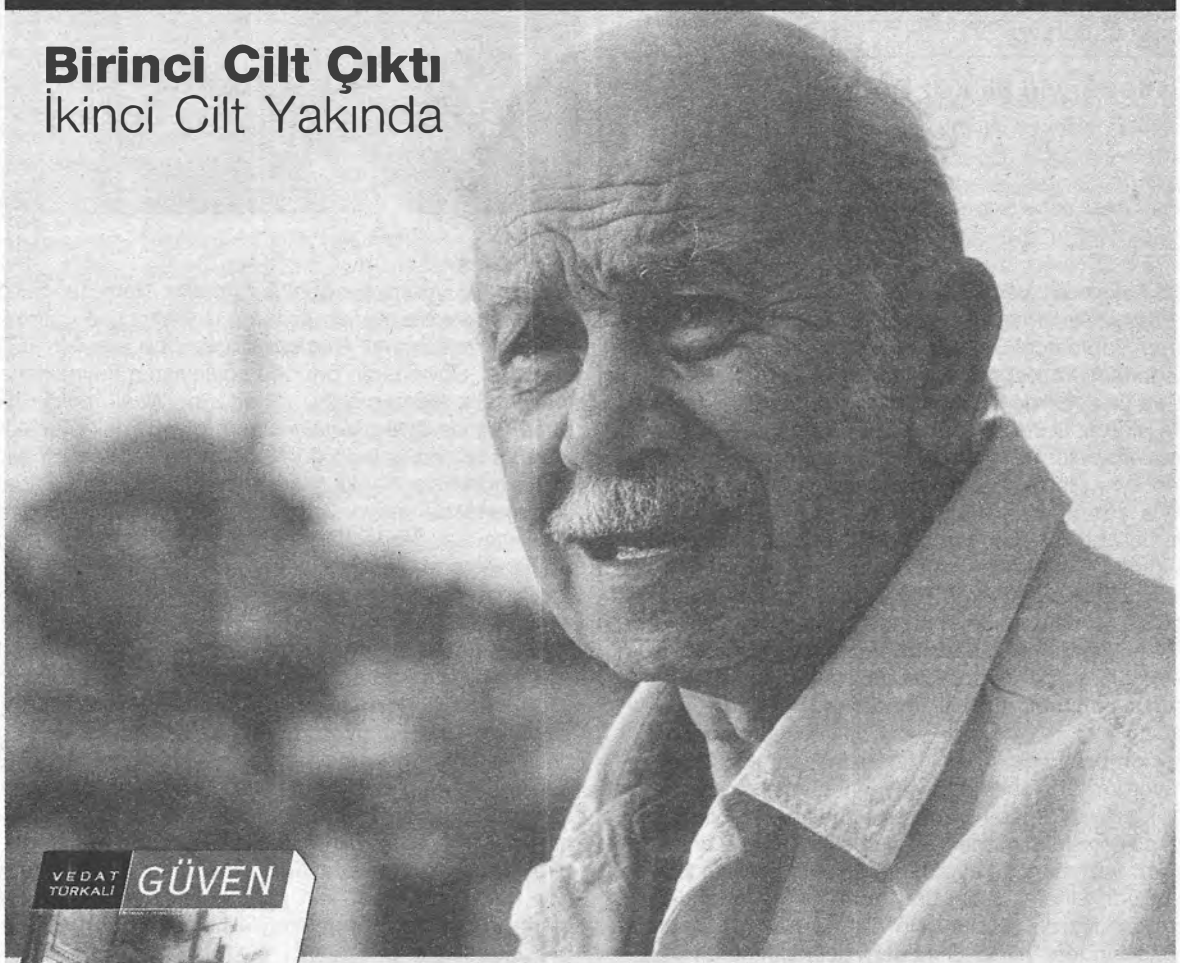

İKİ
CİLT
1265
SAYFA

Yakın Siyasi Tarihimizin

BÜYÜK ROMANI

GÜVEN

Çatalçeşme Sokak Gendaş İşhanı No: 19
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel:(0212) 512 94 67 (Pbx) Faks: (0212) 520 82 12

GENDAŞ KÜLTÜR

KEMAL ÖZER:

Emekçinin özne olmasının yanı sıra, kitabın "Kent" ve "Onların Sesleriyle" bölümleri, hem emek dünyasının sesini, hem bu sesin çeşitli kesimlerden değişik bireylerde yankılanışını yansıtmayı üstleniyor.

Onların Sesleriyle Bir Kez Daha/Yordam Yay.

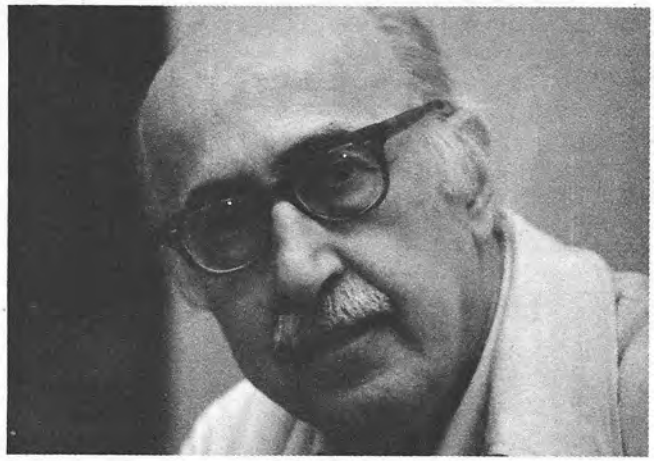

✪ *Sizi tanıyanlar, yeni bir döneme başlamak için daha önce yazdığınız şiirleri yakacağınızı düşünemez. Ancak* İkinci Yeni'*den* Toplumcu Şiire *adını taşıyan yeni kitabınızda, böyle bir döneminiz olduğunu öğreniyoruz. O günlerde "Güneş battı ve yeniden doğacak" diyorsunuz. Bu bize,* Onların Sesleriyle Bir Kez Daha *adlı yeni şiir kitabınızın, kendi içinde bir çatışmalar silsilesinden geçerek geldiğini anlatıyor.*

– Hep aynı şiiri aynı biçimde, örneğin dörtlü beşli dize kümeleriyle yazanlar var. Söyleyişleri değişmeyen, söyledikleri de belli başlı birkaç tema ya da kesit çevresinde dönüp dolaşanlar. Toplumcu ozanların da zaman zaman böyle görülüp gösterildiği oluyor. Bu; büyük ölçüde, onları bir kıskaç içinde tutma, eninde sonunda bir kalıplaşmaya gireceklerini temellendirme çabası. Benim için de yapıldı, yazış ve söyleyiş olarak bir tektipleşmeden söz edildi. Oysa siz şimdi yazdıklarımın bir dizi çatışmadan geçip geldiğini söylüyorsunuz.

Bu açıdan bakıldığında, ben bir arayış ve genişleme süreci görüyorum. Söylenenle söyleyiş arasında bir uyum ya da tutarlılık arayışı örneğin. Bu konuda altını çizebileceğim ilk kaygı, söyleyişin söyleneni eksiltmesiydi. Açık, anlaşılır, dolaysız vb. yazmak bu kaygıdan kaynaklanıyordu. Söylenen önemliydi. Önemli olduğuna göre, okura eksilmeden geçmesi gerekiyordu. Bunun için elimde hazır bulunanlar ise 70 öncesinden, İkinci Yeni'den getirdiklerimdi: Uzak çağrışımlı, aşırımlı bir söyleyiş / daralmış bir sözcük dağarı / sorumsuz kullanılan bir sözdizimi. *("sonuna varır varmaz ya da bir gezintinin/ artık yürümez olan incecik bacakları/ taşlara taş çıkartan dönülmez ve kaskatı/ ağlayışlar ağıtlar serptiği camilerin")*

70 sonrasının ilk kitabı *Kavganın Yüreği,* bu arayışın da ilk konağı oluyor. Getirdiklerimle yapmak istediklerim arasındaki uyum arayışının. Sonuç, kimi şiirlerde (Deniz Orakçısı, Toprağa Bastıkça Söylenen vb.) o uyumun sağlandığını, kimi şiirlerde ise (Gitmeyen, Bir Gün Daha Büyük Sulara vb.) söyleyişin söyleneni eksilttiğini, en azından bulandırdığını gösteriyor. *("Ne ufak bir ürperiş, ne uçup gitmek/ kırlangıç kanatları gibi aşağılara,/ başdöndüren uğultusuna akşamın,/ bir dalı yontmak için durduğumuz/ bir daha dönmeyeceğiz oraya.")*

Oysa özeleştiri yaptığım şiirde "*Bunca geç kaldığıma üzgünüm/ bulanıklıktan sıyırıp yaşamı/ açmakta çalışkan ellere*" dememiş miydim? 70 öncesinden getirdiklerimi tümüyle dışarıda bırakacak bir söyleyiş bulmalıydım o halde. Bunun için de en uygunu şiir-günlük tutmaktı. Hem güncelliği yansıtmak, hem de onu en açık, en dolaysız dile getirmek açısından. *Yaşadığımız Günlerin Şiirleri,* bu arayışın ürünlerini kapsıyor. Söylenenin önünde söyleyişten kaynaklanan hiçbir engelin kalmadığı bu şiirler için, "*Nasıl açıksa şu Mart göğü/ şiir de öyle okunaklı şimdi*" diyebilmek olanaklı. Ama bütün sözü edilenlerin günlük olayları kapsaması bir yetinmeye götürüyor sanki: "*Karalanmış birkaç satır/ ya da bir iki söz ayaküstü/ yetiyor kurmaya tetiğini/ içimdeki direncin.*" Söyleyiş ise, ilerde karşılaşacağım bir eleştiriyi hazırlıyor: Söylediklerine okurun hak vermesi yeterli değil, öyle söylemelisin ki onun yüreğini bir cam parçasıyla çizip acıtsın da ayağa fırlamasına yol açsın!

Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya, bu bakımdan hep bir bileşim olarak göründü bana. Adını andığım önceki kitaplardan ilki için, okuru heyecanlandırıyor, ama yer yer yeterince aydınlatmıyordu denebilirse, ikincisi için de yeterince aydınlatıyor, ama yer yer heyecansız bırakıyordu denebilir. İşte *Sen de Katılmalısın...* bunu ortadan kaldırmayı amaçlayan bir arayışın ürünü oldu. Söylenen olarak, kavganın ve kavga eden öznenin şiiri olmaktan, toplumun başka bireylerine (Yurttaşlarla Konuşmalar), güncelden tarihsele (Bir Kurtuluş Savaşı İçin Açıklamalar) genişledi. Söyleyiş olarak da bilinci aydınlatmayla heyecanı dengelemede bir bileşime ulaştı.

Sonraki kitaplar, genelde bu arayış ve genişlemenin çeşitli konakları sayılır. Hem söyleyişin değişik öğeleri arasında öncelik değişimleri, hem söylenenin kaynağı ve kapsamı bakımından çeşitlilik sürekli gündemdedir.

Örnekleri çoğaltıp somutlayarak göstermeyi, daha geniş bir ele alışa bırakmak gerekiyor belki. Yine de birkaç şeyin altını çizmeliyim. Yaşamı emeğin odağında verilen kavga olarak gören, bu kavgayı dile getirmekle, okuru bu kavganın kuşatımına sokmakla kendini yükümlü sayan şiir, en sıcağından, birebirinden yola çıksa bile, orada kalmamalı, her bakılanda o kavgayı görebilecek, her ayrıntıda o kuşatımı gösterebilecek bir göze ve sese ulaşmalı. Bu da, her şeyden önce, bir yaşama ve yaşatma sorunuyla yüz yüze getiriyor ozanı. Yaşama, aynı zamanda bir ayıklama, seçme anlamına geliyor. (Bu açıdan baktığımda, yazmak istediklerimin çokluğuna karşın yazdıklarım sınırlı kalmışsa, seçmeci davranışımdan, yaşananı ayıklayarak ele alışımdan kaynaklanıyor diye düşünüyorum.) Yaşatma ise, doğrudan doğruya estetikle ilgili. Söyleyişi, söylenenin okura geçmesini

sağlayacak kıvama getirmekle yani. (Bu açıdan da, bütün uğraşımın, 'herkese seslenme amacı'yla 'söyleyiş yalınlığını sıradanlıktan kurtarma' arasında düğümlendiğini söylemeliyim.)

Son kitabım *Onların Sesleriyle Bir Kez Daha*, özetlediğim bütün bu söyleyiş/ söylenen uyumu arayışının çok önemli bir konağı. Söyleyiş bakımından, emekçinin özne olarak konuşması ilk kez bu kitabın "Yürüyüş Şarkıları" bölümünde. Bunca yıl sonra ilk kez göze alıyorum, üstelik bir yürüyüş şarkısının nasıl olması gerektiğini de araştırarak. Emekçinin özne olmasının yanı sıra, kitabın "Kent" ve "Onların Sesleriyle" bölümleri, hem emek dünyasının sesini, hem bu sesin çeşitli kesimlerden değişik bireylerde yankılanışını yansıtmayı üstleniyor.

Kaçınılmaz görünüyor bana bu. Yaşanan arayış ve genişleme serüveni, yaza yaza ozanın bir emekçiye dönüşmesi süreciyse, vardığı sonuç onu buraya getirecek demektir.

✪ *Oktay Rifat'ın "Benim Ellerimi Al, Benim Gözlerimi Kullan" dizelerini ad olarak seçtiğiniz yeni kitabınızın üst başlığında "Gönderemediğim Mektuplar" yazıyor. Edebiyat ortamında yazışmanın artık neredeyse bittiği bir zamanda, mektup türünü seçmenizin, üstelik "gönderilmeyen" mektuplar yazmanızın anlamı nedir?*

– Mektup türünün yansıttığı arka yapı, benim "gönderemediğim mektuplar"da üstelik birkaç yönden söz konusu. Eksenini salt bir ölüm olayı olarak alırsak, arka yapıda bir başkaldırı bulunduğunu söyleyebiliriz. Ölümün kesin bir susma, susturma olamayacağını vurgulayan bir başkaldırı. Bir de kimlere yazıldığını anımsayalım. Oldukça erken yaşta yitirdiğimiz Ergin Günçe, İkinci Dünya Savaşı ertesinde yola çıkan kuşaktandı ve yazdığı şiirler, toplumcu şiirin önemli bir damarı olmaya doğru atılmış adımları içeriyordu. Fahri Erdinç, toplumcu gerçekçi öykücülüğün ustalarındandı. Yapıtlarıyla olduğu kadar yaşamı ve savaşımıyla da örneklik edecek nitelikte bir yazın adamıydı. Asım Bezirci'yle Onat Kutlar, üretim ve savaşımlarıyla ülkenin ve edebiyat dünyasının ufkunu genişletmeye yönelmiş bir yürüyüşte, yan yana bulunmaktan her zaman onur duyulacak yol arkadaşlarıydı. Kendi bilincimde onların bilincini yaşatmaya, bizi kuşatan dünyaya onların gözüyle de bakmaya çalışırken, onların savaşımını da bir ölçüde sürdürmek, bir direniş ahlâkını savunmak istedim. Yazışmaların olası sıcaklığını, içtenliğini hem bana hem okura duyurabileceği için mektup türünü yeğledim. Gönderilemiyor olsalar da, bu mektupların gideceği yerler elbet var. O insanların temsil ettiği, benim de paylaştığım değerler toplamına sahip çıkmanın gereğini duyan herkes kendi sesini çoğaltacak onlarla. Duymayanlarsa neden duymaları gerektiğini anlayacak.

✪ *"Edebiyat tarihinde günlükler ikiye ayrılmış: Journal Intime (Hatıra Defteri) ve Journal Litteraire (Edebi Günlük)" diye başlıyor Doğan Hızlan, sizin* Tanık Günler'*iniz için yazdığı yazıya ve sizin günlükleri'nizin her iki türü de kapsadığını, hatta aştığını vurgulayarak sürdürüyor. Şimdi elimizde* Gölgeden Güneşe *var. Gölge neresiydi; o gölgedeki ışık değişiminin özellikleri nelerdi; güneşten ne bekliyorsunuz?*

– Kitabıma *Gölgeden Güneşe* adını verirken, çeşitli çağrışımları içinde barındıracağını düşünmüştüm. Yazdığım günlük notların bende kalmayıp başkalarına ulaşması bunlardan biriydi. Ama belki en önemlisi, yaşamı tanıma ve yaptıklarımı değerlendirme yolunda bir dizi küçük gözlemi biriktirmek, onların ışığında kendimi aydınlığa çıkarmak için gösterdiğim çaba. Elbet bu çabanın bir yere kadar yalnız kendimle ilgili olduğu, bir yerden sonra ise benim de içinde yer aldığım toplumsal kesimi, sanatsal serüveni tanımaya, tanıtmaya yarayacağı bilincini sürekli koruyarak. Gölgedeki ışık değişimleri, küçük gözlemlerin büyük kavramlardan zamanla daha çok yer tuttuğunu gösteriyor. Güneşten beklediğim ise, dediğim gibi, salt kendimle ilgili bir aydınlanma değil.

✪ Eleştirilerin Gündeminde, *sizin ve bir dönemin üzerinde inceleme yapacak olanların teşekkür edecekleri bir derleme. Ancak ben eleştiriyle çiğliği ayırt etmek bakımından sormak istiyorum: Şimdi artık eleştirinin öncülerini kaybetmiş ve yerlerine yenilerinin gelmeleri bakımından zorlukla dolu bir ülkede nasıl bir eleştirinin büyümesini istiyorsunuz, siz eleştiriden ne bekliyorsunuz? Buna bağlı olarak bir soru daha: Şimdiye dek hep eleştirinin edebiyata etkisi üzerinde konuşuldu, peki edebiyat ürününün eleştiriye etkisi nedir?*

– Edebiyat ile eleştiri ilişkisini her zaman önemsedim. Ama eleştiri eksikliğinin toplumsal ve siyasal yaşamda nelere yol açtığını gördükten sonra, bendeki önemser bakış daha da gelişti. Sanatsal eleştiriye bakarken de hep bir yelpaze açılımında düşündüm onu. Bir yanıyla, bilimsel verilere dayanan nesnel bir değerlendirme çalışması, bir çeşit uygulama olarak göründü bana. Bir yanıyla ise, sanatçının ne yapmak istediğini anlayan, bunu gerçekleştirirken karşılaşacağı olası sorunları sezen, bu sorunları aşmakta ona yardımcı olacak görüşler üreten bir ufuk açıcı, bir yaratıcı uğraş. Sanatın hangi alanında olursa olsun ne zaman bir ülkede verimli gelişmeler görüldüyse bu tür bir eleştiri zenginliğine de rastlanması, böyle düşünmeme yol açmış olmalı. Edebiyat ürününün eleştiriye etkisini yine bu bağlamda düşünmekten yanayım. Özellikle toplumcu edebiyatın donup kalmaması, eleştirinin sözünü ettiğim yelpaze içinde uygulayıcı ve yaratıcı olmasına, eleştirinin öncülük etmesi de toplumu kavrayan, sanat yaşamına dinamizm getiren ürünlerin ortaya konmasına, o kapsamda çalışmalar yapılmasına bağlı. Bunlar arasında bir öncelik/sonralık değil, bana göre 'birlikte varolmak'/ 'karşılıklı etkileşim' söz konusu.

✪ *Herkes sürprizini önceden yapar. Ben neredeyse en sona bıraktım.* Baba ile Kız, *şiir serüvenini anlatırken içinde büyüdüğü aileden söz eden bir şairin, artık içinde büyüttüğü bir aileyle olan ilişkisinin bir kesitini veriyor. Oysa biraz daha düşününce, verdiğiniz resimde başka bir dünya, ailenin iki bireyinin ötesinde bir dünya var. Ancak bunu öykünün olanaklarını kullanarak yapmışsınız. Biz sizin öyküyle olan ilişkinizi iyi bilmiyoruz, bize bu serüveni anlatır mısınız?*

– Günlüklerimi okuyanlar anımsayacaktır, yaptığım tasarılar, hatta taslaklar arasında anlatı türü (öykü, hatta roman) her zaman büyük yer tutar. Yazmaya başladığım yılların başında öykünün öncelik aldığı bir dönem bile var. Diyebilirim ki, şiirimin ortalamadan kurtulamadığı yıllarda, yazdığım öykülerde ayırıcı özellikler (dil, anlatım, konu vb. bakımından) ağır basıyor. Bugün okunabilirlik oranları oldukça yüksek. Nitekim kitaba onları yadırgamadan alabildim. Sanırım, o günlerde kendimi şiire koymakta bana engel olan nedenler, öykü yazarken aynı oranda etken olamadı. Şiir dışındaki türlerle ilişkim, söylemek istediklerimin çeşitliliğinden kaynaklanıyor. Anlatı türleri, şiirsel öğeler taşısa bile şiirle söylenemeyeni yazmaya birer olanak benim için. Anlatımcı bir şiirin kimi sorunları beni buna yöneltiyor da diyebilirim.

TEVFİK TAŞ

Nora Şeni

MARİE VE MARİE

KONSTANTİNİYE'DE BİR MEVSİM 1856-1858

Türkçesi: Şirin Tekeli/İletişim Yayınları

Nora Şeni, Paris Üniversitesi'nde ders veriyor. Tarih, kent tarihi ve antropolojisi uzmanı. Aslen İstanbullu. Önce Notre Dame de Sion'u bitirmiş. Sonra eğitimine Fransa'da devam etmiş. Paris'te yaşıyor. '*Marie ve Marie - Konstantiniye'de Bir Mevsim 1856-1858*' adlı kitabı, Şirin Tekeli çevirisiyle, İletişim Yayınları tarafından okura sunuldu. Geçen yüzyılın İstanbul'una sosyal, politik ve gündelik hayatı içinden bakan kitap, ikisi de Marie adını taşıyan, birbirinden tamamen farklı kişiliklere sahip iki genç kadının mektupları ekseninde gelişiyor.

Bir yanıyla edebiyat hazzı veren kitabın arka planında Kırım Savaşı sonrası Osmanlı İmparatorluğu var: "Konstantiniye'de her şey 1856'da başladı. Bu sanki geleceğe ışık tutan bir yıldı. 1855'in Eylül'ünde Sivastopol'un ele geçirilmesinin etkileri 1856'ya taştı ve onu bir sel gibi kapladı" diye yazan Şeni'ye göre, yılın başında Osmanlı başkentinde yan yana yaşayan iki şehir vardır. Biri, bando mızıkalı müziğin, sevincin, kutlamaların, armağanların, törenlerin birbirini izlediği bir bayram şehri, diğeri de tifüs ve iskorpitin kol gezdiği şehirdir. Hastanelerse Kırım Savaşı'nda sağ kalmayı başarmış yaralılarla doludur.

Marie'lerin Konstantiniye'ye ayak basmaları da aynı yıla denk düşer: "Marie ve Marie, Konstantiniye'ye vardıklarında, 1855'te Sivastopol'un düşmesi şerefine art arda yapılan kutlamalar dönemi sona ermek üzereydi."

Mektupların tarihsel arka planı hakkında okurun bilgisini takviye eden Şeni, aktör ve olayları da kitabın girişinde sunar. O yılların Konstantiniyesi'nin dört imparatorluğun güçlerinin karşı karşıya geldiği bir tiyatro sahnesi olduğuna değinen Şeni'ye göre, 19. yüzyılda sefir denilen kişi de günümüzde olduğundan tamamen farklı bir şahsiyet. Başka türlü sorumluluklar yüklenmiş ve bir anlamda tarihi o yapıyor. İki devlet arasındaki ilişkilerin kapsamı, ittifakların sürüp sürmeyeceği, savaşa girme vaatleri ve barışın hangi koşullarda, hangi renkte, hangi tonda olacağı gibi konular diplomatın kişiliğine, tatlı diline, otoritesine, kararlığına bağlı olarak şekilleniyor.

Bu nedenle o yılların Konstantiniyesi'ni yalnız imparatorlukların değil aynı zamanda değişik mizaçtaki insanların da karşı karşıya geldikleri bir tiyatro sahnesi olarak anlatan Şeni'ye göre, Edouard Thouvenel bu parlak temsilcilerden biri.

"19. yüzyılda herhangi bir Avrupalı'nın kafasında Osmanlı dünyası tamamen 'egzotik' çağrışım yapmakla birlikte, Osmanlı'nın toprakları, devleti, kurumlarıyla ilgili meseleler, Batılı devletler arasındaki rekabetler, ittifaklar ve çatışmalar yüzünden Batı dünyasının ayrılmaz bir parçası olarak yer etmişti. Böyle olunca da Fransa'nın, Büyük Britanya'nın, Rusya'nın en iyi diplomatlarını Konstantiniye'ye göndermelerinde ve Avrupa'nın siyasi kalbinin Osmanlı başkentinde atmasında şaşılacak bir yan yoktu"nun altını çizen Şeni, belirleyici Kırım Savaşı'nı anlatmaya, "Kökleri Rusya'yı Osmanlı İmparatorluğu, Fransa ve İngiltere ile karşı karşıya getiren önemli meselelere dayalı" cümlesiyle başlıyor.

Rusya'nın amacı Boğazlara ulaşmak ve Osmanlı devletini parçalamak, İngiltere Rusya'nın Akdeniz'e inmesini ne pahasına olursa olsun önlemek derdinde, Fransa'nın Doğu Katolikleri üzerindeki etkisini artırmayı arzulayan 3. Napolyon'sa İngilizlerle ittifak yaparak 1. Napolyon zamanında Fransa için ölümcül sonuçlar doğuran ittifakın yeniden kurulmasını önleme çabasında.

Kutsal topraklarla ilgili olarak Bab-ı Âli ile aralarında çıkan bir anlaşmazlığı bahane eden Rusların 1853 Temmuz'unda Eflak-Boğdan prensliklerini işgal etmesini takiben Osmanlı devleti, aynı yılın ekiminde Rusya'ya savaş ilan eder. Karadeniz'deki Osmanlı donanmasının imhasının Londra ve Paris'te yarattığı büyük heyecanın ardından İngiliz ve Fransız donanmaları 1854'ün Ocak ayında Karadeniz'e açılır. Martta da bu iki devlet, Rusya'ya savaş ilan eder. Avusturya tarafsız kalmakla birlikte Rusya'yı işgale son vermeye ikna eder.

Savaş sahnesi Kırım Yarımadası'dır. Uzun süren savaşın ardından Ruslar, Sivastopol'u boşaltır. Çatışmalar 30 Mart 1856'da Paris'te imzalanan ve bundan böyle savaş gemilerine kapatılan Karadeniz'in tarafsızlığını ilan eden anlaşmayla biter. Aynı anlaşmada Tuna üzerindeki seyrüseferin serbest olacağı, Moldovya, Eflak ve Sırp prensliklerine otonomi tanınacağı, Osmanlı topraklarının bağımsızlığı ve bütünlüğüne gösterilecek saygının anlaşmayı sağlayan devletlerin garantisi altında olacağı hükme bağlanır.

Güçlü bir arşiv çalışmasına yaslanan kitap, oluşumunu, Şeni'nin mektupları keşfetmesine borçlu. Buysa iki şekilde olmuş: "Önce Sefir Edouard Thouvenel'in arşivlerini keşfettim. Çok ilginçti tabii. Fakat karısının mektupları bambaşkaydı. Külliye halinde ve el değmemiş duruyordu. Çok farklı bir tadı vardı. Tarihçi olarak benim Konstantiniye hakkında bilmek istediğim konularla ilgiliydi."

Merakı, resmi tarihe geçmeyen konulara yönelik olan Şeni, Konstantiniye'de gündelik hayatın nasıl yaşandığını bilme arzusuyla mektupları deşerken Marie'lerin birbirine zıt bakışı ilgisini çekmiş. Sefirin karısının, Marie Thouvenel, bakışını oldukça ilgisiz; kuzeni Marie Melford'unkiniyse tam tersi olarak niteliyor. Her gördüğünü oryantalizmin muhteşem bir tezahürü olarak karşılayan Marie Melford, oryantal olanıysa kavukta, feste ve buna benzer şeylerde arıyor. Klişe peşinde yani. Aradığı kartpostal bir toplum. Bulamıyor tabii. Bunun için de üzülüyor.

Marie'lerden birinin tam bir oryantalist düşkünlük, diğerininse ilgisizlikle karşıladığı Konstantiniye'ye Fransa Sefiri Edouard Thouvenel'in yaklaşımı oldukça dengeli. Klişelerden özgür olduğu için, hem özgün hem de dürüst bir bakış bu. Herkes gibi düşünme tuzağına düşmeksizin kendi fikirlerini geliştirme derdinde olan sefir, İstanbul'a geldiği yıllarda Osmanlı'ya güveniyor.

Büyük bölümü Fransa sefirinin eşi Marie Thouvenel'e ait mektuplara ritmini iki farklı mevsim veriyor: "Biri ekim sonuna kadar uzayan, karadan ulaşım yokluğunu telafi eden deniz ulaşımından yararlanılan Boğaz'da, Tarabya'da çiçeklerle bezeli ve şen şakrak yazlık sarayda geçirilen yaz mevsimi", diğeri, "Pera'da geçirilen kış mevsimi."

Osmanlı tebaasının tümünün onurunu ve servetini gü-

vence altına alma ve hangi dinden olurlarsa olsunlar yasa önünde eşitliklerini tanıma yönünde atılmış bir ilk adım olan Gülhane Hattı Hümayunu'yla (1839) başlatılan çalışma, 1856 reformlarıyla eşitlik kavramı genişletilerek derinleştirilir. İşte tam bu günlerde gayrımüslim din adamlarının kendi cemaatleri üzerinde uyguladıkları mali ve dini tiranlığın varlığını keşfeden Edouard, bu baskıya karşı mücadele etmeyi kendine görev bilir.

Şeni'ye göre bir aydınlanma çağı insanı olan Edouard, bu keşifle birlikte reformcu girişimlere, gayrimüslim cemaatlerin iç örgütlenmelerini, din hiyerarşisini kırıp laik seçkinleri kurumlara dahil ederek değiştirmeyi amaçlayan yeni bir müdahale ekseni sağlayarak ya da yeni bir kanal açarak destek olmanın mümkün olduğunu görür.

Beneditti'ye 28 Ocak 1856 tarihli mektubunda, "Gayrimüslim cemaatler içinde reform yapma konusundaki düşüncelerimin hayli taraftar bulduğunu göreceksiniz. Bu konuyu uzun boylu düşündüm ve Türklerden çok kendi rahipleri tarafından ezilen Hıristiyan halkın kaderini kesin olarak iyileştirmenin yolunun buradan geçtiğine derinden inanıyorum." diye yazar.

Bu halklar arasında nüfus açısından en büyük grubu oluşturansa Ortodoks Rumlar: "Oysa Ortodoksluk o tarihe kadar bu cemaati Rusya'nın nüfus alanı içinde tutmuştur. Cemaati Fransız ve İngiliz sefirlerinin yol gösterdiği bir reform programı içine almakla Rusya'nın Osmanlı topraklarında çevirdiği entrikaların maddi temeli ortadan kaldırılabilirdi."

Bir başka mektubunda, "Buradaki Rum papazlar durumlarından, ulemadan daha fazla şikâyetçi. Gazetelerin bir umacı gibi gösterdikleri zavallı şeyhülislam ise hayatta rastladığım en aklı başında, en sağduyulu adamlardan biriydi ve bize çok yardımcı oldu." diye yazıyor. Çünkü, "Klişeleri kırmak, basmakalıp görüşleri yalanlamak, çürütmek, tersine çevirmek ve bunu özellikle söz konusu klişeler ve önyargılar öteki dinle, öteki ulusla ilgili olduğu zaman yapmak. İşte Edouard'ın üstlendiği misyon budur. Ötekine yapılan zihni haksızlığa kızar. Bu haksızlığa yol açan entelektüel tembellik onu isyan ettirir. Dahası bu kızgınlığı ve isyanı görevinin ve mesleğinin bir gereği olarak" görür.

Osmanlı toplumunun modernleşme sürecinin başlangıç yıllarında yaşanan hayata mektuplar aracılığıyla bakmamıza imkân sağlayan kitap, sıkı bir arşiv çalışmasına yaslanmasına karşın 'küf' kokmadığı gibi, farklı okumalara da açık.

NOTLAR:

* Çeviri Şirin Tekeli'nin, Nora Şeni'nin yapmaya söz verdiği düzeltmeleriyse Erdal Yavuz yapmış.
* Edouard Thouvenel'in Ali ve Fuat Paşalar, yakın dostları ve meslektaşlarına yazdığı mektuplar, politik yakın tarihimizin algılanmasına getirdiği açılımla belge değeri taşıyor.
* Nora Şeni'nin arşivde bulduğu bu belgeler, zamana yenik düşmeyerek hayatiyetini korumasını, Edouard'a ve ardından da Marie Thouvenel öldüğünde henüz 13 yaşında olan ve annesinin mektuplarında 'Loulou' olarak andığı büyük oğullarının ailenin yazışmaları ve diğer tüm belgeleri bir araya toplayarak sistemli hale getirmesine borçlu.

BUKET ÖKTÜLMÜŞ

Turgay Kantürk

SEÇME ŞİİRLER

Akdeniz Kitabevi

İçi sıkı, dışı cilalı tuğlalarla ördüğü tümcelerle Türkiye'de hayli alkış alan Alain'in "Düşleyen anlar, anlayan düşler." vecizesini deforme ederek Turgay Kantürk'e uyarlamak, pekâlâ mümkün: Okuyan anlar, anlayan okur (hemen belirtelim: Anlam çıkmazda değil!). 'An' çekinceli, 'gece' çekimli, 'ahlak' ve 'gelenek' karışımlı, 'birey' alaşımlı *harç*'ın tuttuğu/tutunduğu duvar, yükseldiği toprağı yabancılamadığı için midir, yoksa temeli kazana duyduğu saygıdan ötürü müdür, ne gökdelenlik taslar ne de plaza züppeliği. Belki de bu yüzden emlak komisyoncularının keselerini gıdıklamamaktadır.

İlk Gibi Son'un gecikmeli bir ilk kitap, *Siyah Eşya*'nın aynı nehrin yolcusu, *Ay İçin Küçük Şeyler*'in 'denedim, oldu' girişimi, *Öteki Sahne*'nin tekrarın mucizesi, *Göl Felaketleri*'nin soluklanma tablosu şeklinde görünmemesi Kantürk'ün vitrin meraklısı ya da değirmen sahiplerine saldıran Don Kişot müsveddesi olmadığını kanıtlamasa da, şair duruşu ve şiir hakkında oturmuş bir iskelete sahipliğini imleyen yerinde / yeterli bir göstergedir.

Elbette sırtımızı Orhan Veli'ye dayayarak "*Kırık taşlara bakıp/ ışıklı bir asfalt düşünmek*"i kastetmek değil niyetimiz. Dünya ve kâğıt önünde beyaz kalmaya dikkat eden birinin üstündeki yaldızları tırnaksızca kazıma ya da 'kral çıplak' popülizminin harladığı içten yanmalı motorlarla körfezin çöl aslanı kesilen güdümlü ve de güdük güç gösterilerinin yazındaki uyarlamasını cımbızlama ereği olarak da adlandırılmamalı... Nedir; kimileyin ortada, kimileyin de kenarda duran bir şairin kendi yaptığı seçmeleri yeniden okuma ve anlama teşebbüsü bu, olsa olsa... Çıtayı yükseltirsek: Okur(u) olmanın çarpıtmalara/abartmalara mahal vermeden tadını çıkarma heyecanı... Her şeye uzaktan bakma arzusundaki birine uzaktan bakma cesareti!..

Çünkü Kantürk, "yaşlı, unutulmuş bir iklimde soluk alıyor"muş gibi şiirlerine mesafeli yaklaşmamayı denemiş (başarı nedir?), ayıklamayı ayrıkotlarının da yaşama hakkına saygı duyarak yapmış (yalnızlık iyi midir?), kendi yağıyla kavrulacağı, hazırladığı sahana çok az kimsenin ekmeğini bandıracağını bile bile yayıncılığın başkentinden uzakta, Antalya'da kitap çıkarmış (marifet midir?).

Ancak hiçbir grubun üyesi, çarkın dişlisi, şöhretin kiracısı olmamak, şiiri(ni)n niteliğini ne yüceltir ne de küçültür. Asıl ve mutlak olan ürünün kendidir. Nitekim *Seçme Şiirler* de bunu örnekleme niyetindedir. Kantürk, bu kitabında farklı noktalarda dursalar da bir bütüne ulaşma arzusundaki altı kitabından seçtikleri ile kurgu'nun işlevini, mesainin önemini vurgular. Buradan hareketle şunu sormak yerinde olur mu, acaba: Her ne kadar daha önce kitap oylumunda yayımlanmışsalar da bahsi geçen nedenlerden ötürü *Seçme Şiirler* özgün bir yapıttır.

Vebâli boynuma...

MURAT BATMANKAYA

İNGİLİZ / Hikmet Temel AKARSU
(İstanbul Dörtlüsü 2)

Zamanın kırıldığı yerde, Batı'nın sonunda Doğu'nun başında, İstanbul'da karşı karşıya gelen, çatışma halindeki iki ideolojinin **"millennium"**sonu hesaplaşması. Kumpas, nefret, entrika, göze göz, dişe diş bir mücadele... Rock, junk, underground...

KÜÇÜK ŞEYTAN / Hikmet Temel AKARSU
(İstanbul Dörtlüsü 3)

Efsane Kaybedenler Kulübü, Yeşilköy Satanistleri, Konstantinapolis Kontu ve diğer ikonları birbirine kırdırarak yaşamdan intikam almaya çalışan lezbiyen rockerlar. Kadıköy rockerları ile Yeşilköy tayfasının motosikletli çatışmaları. İstanbul'da Rolling Stones stad konserinde son hesaplaşma.

KAPTAN / Öner YAĞCI

"Kaptan", bireysel ve toplumsal hesaplaşmanın romanı. Demokrat Parti İktidarı'ndan 27 Mayıs'a, 12 Mart'tan 12 Eylül'e ve bir çağın bittiği yıllara kadar süren Kaptan'ın serüveninde yurdumuzdaki aydınlanma ve insan olma savaşımının son yarım yüzyıllık tarihini de yeniden yaşayacaksınız.

TURNALAR / Öner YAĞCI

1988 Madaralı Roman Ödülü'nü kazanan "Turnalar", ülkemizin en sancılı dönemi olan 12 Eylül'ü anlatıyor.

Toplumun çeşitli kesimlerinden insanların öncesi ve sonrasıyla 12 Eylül'de yaşadıklarından kesitlerle toplumsal bir panoramanın çizildiği bu yapıtta bir insanlık dramına tanıklık ediyorsunuz.

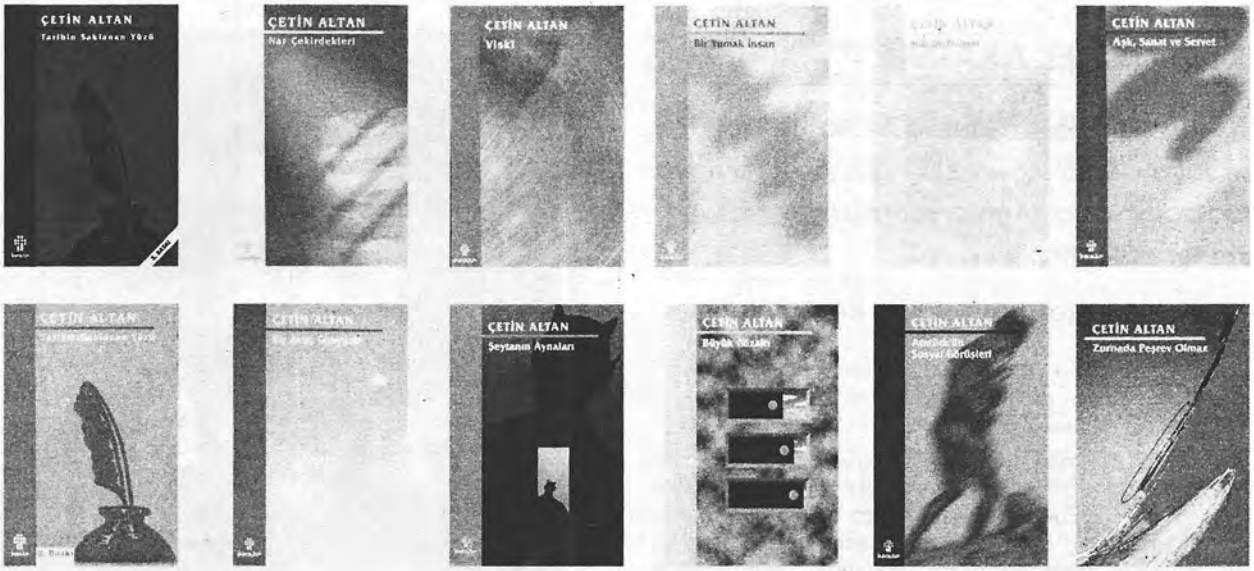

ÇETİN ALTAN

SON KİTABI

"KAHROLSUN KOMÜNİZM DİYE DİYE GLOBALLEŞME" İLE

TÜYAP KİTAP FUARI'NDA OKURLARIYLA BULUŞUYOR.

13 KASIM 1999 SAAT: 14.°° - 16.°°

"İnsanlık ortak tek anayasa, tek dil, tek paraya, yani dünya vatandaşlığına doğru gidiyor. Buna 'globalleşme' deniliyor; belki de 'komünizm' demek kafa karıştıracağı için."

AYNA GİYİNEN ŞİŞKO / Barlas ÖZARIKÇA

Barlas Özarıkça, pergelinin sivri ucunu Bilgi'ye batırıp dier ucuyla geçmişten 21. yüzyılın ilk basamağına doğru geniş bir çember çiziyor. Bu denemelerde Zaman emrimize girerken, Ruh bütün kuralların yerçekiminden kurtuluyor ve Bilgi kimlik kazanıyor.

Bu renkli çemberin içinde mi, yoksa dışında mı olduğunuzun yanıtını ise siz vereceksiniz.

İNKILÂP KİTABEVİ

Ankara Cad. İnkılâp Han No.:95 Sirkeci - İSTANBUL
Tel.: (0 212) 514 06 10(Pbx) Fax: (0 212) 514 06 12
http://www.inkilap.com e-mail: posta@inkilap.com

HİKMET TEMEL AKARSU:

Batı'nın çıkarcılığını, sahteliğine, iki yüzlülüğüne ve egoizmine karşı çıkmak, İngiliz'de yapmaya çabaladığım gibi "Anti-oryantalizm" olarak değerlendirilebilir.

İngiliz/Rock'n Roman/İnkılâp Kitabevi

✪ *İstanbul Dörtlüsü, İstanbul'un bugününü anlatıyor. Fakat bizim hiç de alışık olduğumuz edebi çağrışımlar içinde gelişmiyor anlatın. Edebiyatımızda çokça işlenmiş olan asude, tarihi, görkemli, saltanatın ihtişamını anımsatan İstanbul'un tamamen dışında, gelişmiş kapitalist metropollerde bulunan hırçın mekânlardaki hırçın ilişkileri anlatıyorsun.* Kaybedenlerin Öyküsü *ve* İngiliz'*i okudum. Dörtlünün, baskıya hazırlanan üçüncü kitabı* Küçük Şeytan'*ı da okudum. İlk iki ciltte ağırlıkla Kadıköy yakasını anlatıyorsun.* Küçük Şeytan'*da ise Yeşilköy ve Ataköy de devreye giriyor. Anlatıların odağında hep* Kaybedenler Kulübü *var. Nedir bu* Kaybedenler Kulübü *ile ülfetin?*

– Kadıköy'ün rocker çevrelerinde ve underground mekânlarında doğup büyümüş bu sanal kulüp, bir dönem duyarlı metropol gençliğinin acılarını ve özlemlerini çok iyi dile getirdi. Radyoda, Internette, fanzin ve dergilerde, kitap yayıncılığında, resimde ve müzikte çok çarpıcı anlatım teknikleri, çok derin duyarlıklar dile getirdi bu "sound". İstanbul'un adeta bir New York, bir Londra, bir New Orleans misali, post-kapitalist duyarlıklara ulaşmasını sağlayan öncüler, bu gelişkin gençler arasından çıktı. Başından beri onlarla beraber oldum. Geleceği şekillendirecek duyarlılıkları karakteristik olarak dile getiriyorlardı. O yüzden de avangard edebiyatın bir numaralı öznesi olmaları kaçınılmazdı. Bunu fark ettim. Ve onları izledim, inceledim.

✪ *Dörtlünün ikinci kitabı olan* İngiliz'*i, "Anti-Oryantalist" bir roman olarak nitelendiriyorsun. Roman kahramanlarından İngiliz, yani Jack'in İstanbul'a ve yaşayanlarına bakışı hangi anlamda oryantalist ve sen, hangi anlamda "anti-oryantalist" olarak adlandırdığın argümanlarla onun karşısına çıkıyorsun; bunu biraz daha açımlarsan sevinirim.*

– Avrupalılar kendi ülkelerinde, ırkçı, milliyetçi, şoven bir tutum içerisindeler. Yabancıları, Doğuluları, Türkleri, Arapları, Hintlileri aşağılıyor, küçümsüyor, onlara kötülük yapıyor ve ülkelerinden kovmak için ellerinden geleni artlarına koymuyorlar. Fakat yabancılaşma, yalnızlaşma, düşmanlaşma ve ruhsal bozukluklardan başka bir şey üretemedikleri kendi toplumsal yaşamlarında bir parça renk aradıklarında Doğulu, egzotik düşler kurmaktan başka bir yol bulamıyorlar. Bunların ikisi de yanlış ve sahte. Tıpkı Avrupalının insanseverliğinin sahte olduğu gibi. Yine de, hiçbir ruhsal sağaltım bulamadıkları, felsefi olarak tükenmiş, bitmiş, kapitalist dekadansa teslim olmuş ülkelerinden kaçıp Doğulu insanların saflık, samimiyet, paylaşma, dostluk, kardeşlik gibi duygularını, erdem ve felsefelerini kullanmaya geliyorlar. Bu noktada da büyük bir samimiyetsizlik, üç kâğıtçılık ve egoizm içindeler. Bu ülkelerdeki insanların yoksulluk, özlem ve zaaflarını kullanarak kendilerine kral muamelesi yaptırmaya çalışıyorlar. İşin kötüsü bunu başarıyorlar. Her biri, birer "Kral ve Ben" figürü gibi davranıp kendini yüceltmeye çalışıyor. Bu noktadaki çıkarcılık, sahtelik, iki yüzlülük ve egoizrne karşı çıkmak, *İngiliz'*de yapmaya çabaladığım gibi "Anti-oryantalizm" olarak değerlendirilebilir.

✪ *Bir de* Budist Alman Max *var ki, bana kalırsa o da oryantalist ama sen onu hoşgörüyle karşılıyor, hatta seviyorsun. Burada bir çelişki çıkmıyor mu ortaya?*

– Hayır. Bu çelişki değil. Aksine olayın püf noktası. Max'ın Doğu özlemi, tutkusu ve Doğulu yaşamı seçişi büyük bir samimiyet, inanmışlık ve rocker reddedişiyle bir arada gelişiyor. Buna karşı değilim. Hatta taraftarım. Max'ın o noktadaki tavrı, anti-kapitalist ve Budist oluşu, dürüst insancıllığı tıpkı 60'ların çiçek çocuklarının, hippilerinin, rockerlerinin yaptıkları gibi kapitalizmin getirdiği büyük acılara karşı olmak ve sağaltımı Doğu'da aramaktır. O noktada işte romanım Rock felsefesinin verimli topraklarında gelişmeye başlıyor ve Rock'n Roman adını alıyor.

✪ *İstanbul Dörtlüsü boyunca kadınlara bakışındaki "anti" tutum dikkatimi çekti. "Anlattığım öykü ve oradaki kahramanlar öyle," deyip elimden kurtulabilirsin. Ama öykülerin dışına taşan ve bir yazar olarak seni de içine alan bu karşıtlık ve kadınlara bakıştaki olumsuzluk ne anlama geliyor?*

– Ben kadın düşmanı değilim. Hatta tam tersini söyleyebilirim. Kadınlara olması gerektiğinden fazla tutkunum. Fakat benim romanlarım boyunca sürüp giden kadınla erkeğin kavgası değil. İyilerle kötülerin, dürüstlerle, sahtekârların, kaybedenlerle kazananların, soylularla alçakların kavgası. Üzülerek söylemeliyim ki, bir Ortadoğu ülkesi olarak bizde kadınların sosyal hayata az katılması dolayısıyla arz-talep dengesi bozulmuştur. Kadın kıymete binmiştir. Ülkede fukaralık, büyük özlemler, biraz da Bizans geleneğinden gelen uyanıklıklar ve entrika oldu mu, maalesef kıymete binen bu varlıkların yaptıklarını izlemek zaman zaman dehşete düşürücü oluyor. Genellemek kesinlikle yanlış. Ama ülkemizde kadınlar kendi konumlarından yararlanarak erkeği kullanıyor, sağıyor, aldatıyor ve sonunda da mağdur rolü oynuyor. Erkeklerin durumu giderek kötüleşiyor ve bu kötü gidiş aile müessesesini de yok olmaya sürüklüyor. Son yıllarda bunu gazetelerden izlemek bile mümkün. Polisiye olaylarda bile mağdur rollerine giren kadınların hiç de sütten çıkmış ak kaşık olmadıkları çıkıyor ortaya. Medyayı uzun süre meşgul eden Kumkapı olayını düşünün. Ortaköy tecavüzü davasını düşünün.

✪ *"İyi kadınlar da var!" dercesine yarattığın bir karakter sanki, İris. Onun yaydığı iddia, bilgelik, erdem ve yetenek bu söylediklerini açıklamak için miydi?*

– Evet. Hatta daha ötesi. Masumiyet, erdem, adanmışlık, dürüstlük ve aşkla kutsanmış bir kadın kadar etkileyici bir yaratık olamaz dünyada. Günümüzün dramı ise kirletilmemişlik ve erdemle donanmış kadın bulmaktaki zorluklarımız.

✪ *Romanın içsel yolculuklarla, mektuplarla iç içe yürürken yaşamı ıskalamıyor. Polisiyenin insanı cezbeden ögelerinden başarıyla yararlanıyorsun. Aksiyoner, vurucu, çarpıcı ögelerin okuyanı sardığına da eminim.*

– Elbette. Bir romancı birincil olarak okurunu cezbetmeli, baştan çıkarmalı ve sarmalı. Öyküsü ilginç, anlatımı güçlü, mesajı derin olmalı. Söyleyecek yeni bir sözü olmayanın roman yazmasına da gerek yok. Daha neşeli işler var dünyada. Ama bir kez bu yola girdiyseniz, sanatın evrensel ögelerini ustalıkla kullanabilen biri olmanız şart. İyi kurgu, usta dil kullanımı, felsefe kurabilme, estetik atmosfer yaratma vs. Maalesef bizde kişisel meselelerini sayıp dökmenin yazarlık olduğunu sanan kesim ağırlıkta. Doğrusu zaman zaman ben de kişilik buhranlarımı yazarım ama bunların adı mektuptur ve her zaman bir kişiye gider. Kitaplarımda ise sanatın ve edebiyatın evrensel kaygıları bir an hatırımdan çıkmaz.

✪ Kaybedenlerin Öyküsü *ve İngiliz sinema dünyasının da ilgisini çekti. Bu konuda neler yapmayı düşünüyorsun?*

– *Kaybedenlerin Öyküsü* için *Marjinal*'le kontrat yaptık. 2000 yılının ilkbaharında filmin gösterime girmesi tasarlanıyor. Yönetmenliği Mert Özmen üstlendi. İddialı bir kast düşünüyorlar. Bunun için önemli Rock starlarıyla görüşme halindeler. *İngiliz*'le de ilgileniyorlar. Onun için de bir anlaşma olasılığı var. Gerek yapımcı Abdürrahim Sönmez, gerekse de yönetmen Mert Özmen olaylara benim gibi bakan insanlar. Kısa sürede güçlü bir iletişim ve etkileşim oldu aramızda. Birlikte güzel bir şeyler yapacağımıza inanıyorum.

ENVER ERCAN

Abdülkadir Budak

BENDE KALAN DİZELER

"âh kendini kürerken/ kaybolan kar günleri"
Hilmi Yavuz

Bir antoloji öyküsü

Bilindiği gibi bu yazıların birinde, şiir antolojilerinin neliği, işlevselliği, okurda ve şairdeki yankıları üstünde durmuş, kimi abartılmış tepkilere de örnek vermiş ve içinde bulunduğum bir kurulun hazırlayacağı antolojiye getirmiştim sözü (*Varlık*, Aralık 1999). Biraz da "sınav psikolojisi" yarattığı ya da karne notu gibi algılandığı için olsa gerektir ki okurlardan fazla şairleri ilgilendirir antolojiler; önemsenir, gözde büyütülür. İçeriden biri olarak bunları düşünüyordum da, bir de hazırlayıcının penceresinden bakmak, görmek ve göstermek istemiştim bu işi. Anımsanacağı üzre, bu görevi eleştirmenlerin üstlenmesi gereği üstünde durmuş, bunu daha doğru, daha sağlıklı bulduğum için de örneğin *Mehmet H. Doğan*'ın, *Orhan Koçak*'ın, *Ramis Dara*'nın adlarını anmış, bir tür çağrıda bulunmuştum. Çağdaş Türk şiiri üstünde ciddi biçimde düşünen, ortaya sayısız yazı örnekleri koymuş, yapıtlar vermiş adamlardı bunlar. Şaire oranla daha soğukkanlı, daha hakkaniyetli davranacaklarını, temsiliyet açısından çok çeşitli şiir örneklerine aynı duyarlılıkta yaklaşacaklarını düşünüyordum. Bu işi şairlerin üstlenmesi o kadar doğru değildi; yanlış olması bir yana tehlikeliydi bile. Şair şairini, daha da kötüsü şiiri değil arkadaşını seçebilirdi. Aynı şehirde oturuyor olmanın, birlikte dergi çıkarıyor olmanın, hatta aynı meyhanede içiyor olmanın bile ayrı bir önemi olabilir; uzaktakine haksızlık yapılabilirdi. Kuşağına torpil geçmesi, vefa borcunu şiirle ödemeye kalkması mümkündü. Şiirin arkadaşlığı, bildiğimiz arkadaşlığın gerisinde kalabilirdi. Velhasıl daha duygusal, tepkisel davranabilirdi şair kısmı; antolojisini hesaplaşma alanı olarak bile görebilirdi. Daha da acıklısı, hazır eline fırsat geçmişken, antolojisini kendi şiir kitapçığı sanabilir, şiirimizin akışını, yatağını değiştirmiş kimi şairlerden bile fazla yer işgal edebilirdi. Buna benzer örneklerle son yıllarda sıkça karşılaşmaya başlamamız, düşüncelerimizin pekişmesine, kaygılarımızın artmasına neden olmaktaydı. Kimilerince bu olumsuzluğun bir örneğini de bizler, yani Edebiyatçılar Derneği'nce belirlenmiş altı kişilik şair grubu da teşkil etmiş olmalıyız ki, yapıtımız iade edilmiş oldu. Bu kaygılar temelinde, ekseninde hareket etmemize karşın, öznelliklerimizi nesnele taşımak için onca çaba vermemize karşın, biraz da fazla seçkinci davrandığımızdan ötürü "*İkibin Yılının Eşiğinde Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri*" adlı üç ciltlik dosyamız önce Kültür Bakanlığı'ndan, sonra da Edebiyatçılar Derneği'nin *Burhan Günel* başkanlığındaki yönetimi tarafından geri çevrilmiş oldu.

Tuhaf, tuhaf olduğu kadar utanç verici gelişmeler oldu ve bakanlığın eşiğini, Edebiyatçılar Derneği'nin kapısını aşındıran kimi şairlere, merkezi Ankara'da bulunan Türkiye İlim ve Edebiyat Eserleri Sahipleri Meslek Birliği de eklenince, tepkiler çığ gibi büyüdü; hazırlatıcı ve yayımcı kurumlar geri adım atmak zorunda bırakıldı. Ben istediğim kadar "ön-

ce insan sonra şair olmalıyız", onurumuzu şiirimizin bir adım gerisinde bırakmamalıyız diye parçalanıp durayım, boşuna. Her şey bildik mantık üzerinden yürüyor. Şiirinin arkasında durmak yerine, ceket düğmelerini iliklemiş olarak bakanın huzuruna çıkan ve "bu antolojide ben de olmalıyım" diyenler mi istersiniz; yoksa "ben şair değilsem niçin beni üye ettiniz" demeye getiren dilekçeleriyle Edebiyatçılar Derneği önünde sözlü ya da yazılı kuyruklar oluşturanlar mı? İşin içine politika ile sanatı karıştıran, buna gündelik politikaların çıkarcı mantığını ekleyerek bir tür ihbarda bulunmayı içine sindirebilen bir edebiyat kurumu da girince bardak taşmış oldu. Öyle ya, bölücü örgütlerle ilişkili olduğu iddia edilen bir adamın (*Kemal Burkay*'ın) "bu güzel faaliyete gölge düşüreceği unutulmamalıydı". Kimliği, siyasal görüşündeki farklılığına değil de, Türkçeye olan katkısına, şiirimize olan getirisine bakıldığı için antolojiye dahil edilen Burkay'ı, gelen bu tepkiler üzerine çıkarmak, edebiyatçının varlık nedeni olan "sanatsal değer"e ihanet etmek olmaz mıydı? Konuya buradan bakıldığında, yani siyasalın penceresinden bakıldığında Kültür Bakanlığı Yayınları arasında çıkacak bir antolojide *Nâzım Hikmet* ile *Necip Fazıl, İsmet Özel* ile *Nihat Behram, Sezai Karakoç* ile *Enver Gökçe* kolay kolay bir araya gelemezlerdi. O zaman ne olurdu? Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin haritası çizilememiş, bahçesi gösterilememiş, toplu fotoğrafı çekilememiş olurdu. Sanatsal değeri önceleyen, kapsayıcı bir bakışın örneğini oluşturmalıydı bu antoloji; ayrımcı politik tutumların tam da karşısında olmalıydı. Dünya görüşü bağlamında uzlaşmaz çelişkiler içinde olan bu insanların burada, bu anlamda buluşmaları kınanacak, yadırganacak bir şey değildi. İşin doğası gereği böyleydi bu. Aynı dergide yazmaktan kaçınacağın, aynı yayınevinde kitap çıkartmaktan sakınacağın durumlarla bir antolojide buluşmayı karıştırmamak gerekiyordu. Burada sanatsal değeri siyasal tutumuyla örtüştürmeye gitmek gerekmiyordu. Onun yeri burası değildi. Olaya böyle bakılamadığı içindir ki İLESAM bu şairin çıkarılmasını isteyebilmişti. Buna ne antolojiyi hazırlayan bizler ne de Edebiyatçılar Derneği razı olabilirdi. Torpil için şiirine değil de bakana, müsteşara başvuranların yakışıksız tepkisi de yerini bulmamalı diye düşündük; yapıtımızın arkasında durmayı, ısrarcı olmayı yeğledik, ne yazık ki başaramadık. Antolojimizin geri çevrilmesi, yayımlanmaması pahasına tutarlılık gösterdik, demek daha doğru olacaktır.

İşin içine burada siyaseti karıştıranları bir yana bırakıp, öteki şair tutumlarına bakıldığında durumun son derece acıklı olduğu görülecektir. Antolojide yer almadıklarını bir biçimde öğrenmeyi başaran kimi yaşını başını almış şairlerin, "bu onların tercihidir, kendilerini bağlar" demeleri beklenirken paniğe kapılmış bir tutum sergilemeleri akıl erdirilecek gibi değildi. Şöyle düşünemezler miydi? Benim şiirim ortada, sanatsal değeri bana göre tartışılamaz; sorun alınmayanda değil almayanda olsa gerektir. Bu durumda silinen, antolojiye alınmayan değil, almayandır. "Silgi silerken silinir de." Böyle denilemedi, sakin bir tutum içine girilemedi. Hazırlayan benden daha iyi bir şair midir sorusunun yedeğinde yüründü ve buraya gelindi. Bu alınan tutum öylesine ileri götürüldü ki, çocuksu bir tutuma dönüştü neredeyse. Ankara'da yayımlanan bir şiir yıllığının editörü, kendisini antolojiye almadıklarını düşündüğü kimi kurul üyesi şairleri, "sen beni şairden saymazsan ben de seni saymam" mantığıyla hareket ederek, kendi aklınca cezalandırmış oldu. Yıllığını hesaplaşma alanı sanacak kadar irtifa kaybetmeyi göze alan bir tavırla yüzleşince, insan yaptığı seçimden dolayı daha bir rahatlık duymuş oluyor. Bunun da altını çizmek isterim.

Cumhuriyetimizin 75. yılı kutlamaları kapsamında, dönemin şiirine ışık tutacak bir antolojinin hazırlanmasını istemişti Kültür Bakanlığı ve bu konuda Edebiyatçılar Derneği'nin katkısını rica etmişti. İki dönem önceki yönetim kurulu bir seçim yapmış, daha önce adlarını belirttiğim kişiler içine şair *Hüseyin Atabaş*'ı da katarak altı kişilik bir seçici kurul oluşturmuş, çalışmaları başlatmıştı. Aylar süren toplantıların, tartışmaların, oylamaların sonucu olarak da temsiliyet hakkını elde ettiği düşünülen 215 şair adı saptanmıştı. Günümüz Türk şiirinin en yeni temsilcilerine kadar gelinmiş, dediğim gibi "sanatsal değer" esasında yapılan seçimlerin sonucu olarak da titiz bir değerlendirmeye gidilmişti. Eleştirmen *Sabit Kemal Bayıldıran*'a yazdırılan önsöz üstünde durulmayı hak eden, kapsamlı, eleştirel bir bakışı da taşıdığı için tartışılmaya aday bir incelemeydi. Biyografilerde klasik olan yöntem kırılmış, özgün oluşuna özen gösterilmiş, şair hakkında çıkan eleştirilerden kimi bölümleri ya da cümleleri içerdiği için de daha renkli bir hale getirilmişti. Yani ortaya konulan titiz bir emeğin ürünüydü, bir anlamda gözü pek bir antolojiydi; göze alınamadı. Kimler tarafından? Yaratılan kamuoyu baskılarıyla uğraşmayı göze alamayan Kültür Bakanlığı ve Edebiyatçılar Derneği tarafından. Hadi Kültür Bakanlığı sonuçta politik bir kurumdur diyelim; ama Edebiyatçılar Derneği bu yapıtın arkasında durmayı göze alamaz mıydı? Bu yapıt bu kurumdan çok, hazırlayanları bağlar denilemez miydi? Başkan Yardımcısı *Sevgi Özel* imzalı mektupta "Sanatsal değerlendirmeyi zamanın ve sanatın kendisinin yapacağını, derneğimizinse, bu yapıtla hem bugünün, hem de geleceğin edebiyat tarihçileriyle, eleştirmenlerine, bilim ve sanat insanlarına yol gösterici olacağına inanıyoruz." denilerek, hemen herkesi almamızı dileyen tutumundan sonra insan ister istemez şöyle düşünmek durumunda bırakılıyordu: Eğer seçimlerimizin eksik, yetersiz olacağına inanılmışsa niçin bizler görevlendirildik? Seçici

HİLMİ YAVUZ

ÇÖL ŞİİRLERİ
(2. BASIM)

AKŞAM ŞİİRLERİ
(2. BASIM)

VARLIK / ŞİİR

olacak olan, asıl değerlendirmeyi yapacak olan zamansa bizlere ne gerek vardı?

Zaman Memet Fuat'tı antolojisinde, burada da bizlerdik. Daha önce basım kararı verilen, sözlü ya da yazılı tepkilerin artması üzerine geri adım atılarak 24.06.1999 tarihli, bakan adına *Ali Osman Güzel* imzalı mektupla "yeniden gözden geçirilmesi, genişletilmesi" dileğiyle Edebiyatçılar Derneği'ne iade edilen antolojimiz, yukarıda değindiğim nedenlerin sonucu olarak da yeni yayıncısını aramak durumunda bugün. "Bu yapıtta hiçbir yasaklayıcı, kısıtlayıcı tutum ve davranıştan yana olmamamız gerektiğini, olamayacağımızı da özellikle belirtmek istiyoruz." denilen *Sevgi Özel* imzalı mektuptan, elbette ki ki *Kemal Burkay*'ın antolojide kalması gerektiği anlamı çıkarılacaktı; öyle de olacaktı zaten. Burada derneğe yaptığımız itirazın özünde kendi yapıtımıza sahip çıkmak, kendi seçimimize saygı duyulmasını istemek yatıyordu hiç kuşkusuz. Eksikti, fazlaydı ama bize ait bir yapıttı. Edebiyatçılar Derneği, bu antolojiyi almanak gibi gören kimi şair tepkilerini göğüslemeliydi bana kalırsa. Kendilerine yazdığımız (*Şükrü Erbaş* hariç) beş imzalı yanıt mektubunda "baskı aşamasında sözlü ya da yazılı ihbarlar sonucunda baskıdan geri çekilmesinin ve yeniden incelenmesinin istenmesinin, başta antoloji hazırlama kurulu olarak bizlere karşı olmak üzere, derneğimize, Edebiyat Eserleri Yayın Danışma Kurulu'na ve Kültür Bakanı'nın manevi şahsına hakaret olduğunu düşünmekteyiz. Antolojide yer almaktan başka kaygıları olmayan kişilerin ve muhbir vatandaşların başarısı olabilecek böyle bir davranışın sonuçlarının da, Edebiyatçılar Derneği'nin ve TC Kültür Bakanlığı'nın bundan sonraki etkinliklerini yönlendirmesine izin verilmemelidir." diyorduk. Nicel olanı değil de nitel olanı önemsediğimiz için çok sert tepkilerle karşılaşıyorduk ve birileri de böylece amacına ulaşmış oluyordu. Oysa yanıt mektubunda da altını çizdiğimiz gibi, "antoloji hazırlama kurulu, sanatsal bir ön değerlendirme yapacak, bir öbek içinden geliştirdiği kıstaslara göre seçecek, seçki oluşturacak, bu nitel kıstasları paylaşılır kılacak bir kurul"du. Tepkilerin şiddetli olmasında iki etkenin rol oynadığını düşünüyorum. Birincisi, bu yapıtı şairlerin hazırlıyor oluşu. İçimizde olup da, bu antolojide yer alanların bazıları dışarıda kalanlardan da değersiz görülmüş olunabilirdi. İkincisi ise, kitabın Kültür Bakanlığı Yayınları arasında çıkacak olacağıydı ki, İLESAM'ın siyasal bakışını getirmiştir. Öyle ya da böyle, ortaya uzun ve titiz çalışmaların, cesur sayılabilecek değerlendirmelerin sonucu olarak bir antoloji koymuştuk. Belki bizim işimiz değildi ama gelişmeler sonucu böyle oldu bu. Yayıncı bulmakta zorlanmayacak bir antolojinin çıkmadan kopardığı gürültüye bakılırsa, çıkınca da gündemden düşmeyeceği varsayılabilir diyorum.

Bir şair sezgisi deyip geçelim, bu antolojinin çalışmalarına başladığımızda yazdığım ve yine bu sayfaların birinde yayımladığım yazı şöyle bitiyordu: "Önemli olan, daha başta, gerçek şiir/şair adına yola çıkmayı göze alabilmekti. Biz de bunu göze aldık; göze gelmez antolojimiz, umarım." Olan oldu sonunda. Şairin dediğince "kendimizi kürerken, kar günlerinden olmuş olduk" belki de. Ya da amacına ulaştığını düşünen birilerine öyle gelecektir; gelmiştir.

Eylül ayı dergilerinden

Edebiyat Ve Eleştiri: Toplu şiirlerini *Küflü Şimşek* (YKY, 1999) adıyla yayımlayan sıkı şair *Mehmet Taner*, bu dergide *Fener* başlığı altında, "geçen yıldan bir şiir", "geçen aylardan bir şiir", "bir şairden" gibi ayrıntıları içeren "mini antoloji" hazırlamaya başladı. Bir kez daha okunmayı hak eden şiirler seçtiği için de, ustalara vefakâr davrandığı için de kutlanması gerekiyor. Bölümün girişindeki değerlendirme yazıları da üstünde durulacak, yararlanılacak, seçtiği şiirlere bir de o gözle bakılmasını zorunlu kılacak nitelikte. Dikkat ışıldağının (burada fenerin) her yana, değişik şiir anlayışlarına tutulması gerektiği üstünde duruyor haklı olarak ve şöyle diyor örneğin: "Her sabah aynı köşe yazarlarını okuyarak, sıkışan göğüslerini hep aynı düşünce buharında açmaya çalışanlar, farklı görüşlerin kazanlarına da eğilseler, bilmeden aynı dinin sâlikleridir. Bu hali şiir okurunda da görmek üzücü oluyor. Birincilerin, kendi hanelerinde gizli bir 'cemaat' oluşturmalarını, kendi beğenilerini onaylama gereksinimlerine vererek anlamak zor değildir; ama yeni 'etkiler', yeni 'katmanlar' peşinde olması gereken ikincilerin, sürekli aynı ses, söz, ton, renk ortamında kalmak istemesini ve sürekli aynı şeyi 'son yetkin şey' sanıyor olmasını görmek, can sıkıcı. Bu diyarlarda artık şiir okunmuyor olması canavarının hasmı gibi görünen bu ikinci canavar, aksi gibi potansiyel bir tehlike."

"*Sen şimdi kocaman bir fener almışsın eline/ Boyundan büyük şairlere yakışıyorsun, ne güzel!/ Ne demeli, her şey sevilir, ölüm bile*" (Hüseyin Peker)

Dize: Öteden beri şiir üstüne yazan şairlerin başında gelir *Veysel Çolak;* "Şairlerin şiire ilişkin yazmaları sakıncalı görülür nedense. Söyledikleri, saptadıkları, beklentileri kendi şiirinde aranabilir sonradan. Ben, bunun sorun edilmemesi gerektiğini düşündüm hep. Neredeyse, bitirdiğim her şiirden sonra bir yazı yazma gereği duydum." der ve bu yazıların dergilerden kitaplara taşınması gereğine inanır, *Mürekkebin İçtiği Ses* (Öteki Yayınevi, 1999), *Yabancılaşma ve Öteki Şiir* (Gendaş Yayıncılık, 1999) çıkmış olur. Üç yıldır yayımladığı *Dize* dergisinin boyundan büyük işler yapması için de çırpınıp durur. Şair haritası geniş, şiir haritası dar bir dergi gibi dursa da, gündem oluşturduğu zamanları oldu.

"*nasıl ki akarken kesilir/ nasıl ki temizlerken kirlenirse su*" (Emin Akdamar)

FATMA MURAT:

Aşk, kokar da kaçar da... Aşkın o ilk, tedirgin, ürkek zamanları vardır ya hani. Bir de, iyice alışıp, hani neredeyse süreç bittikten sonra, öyle sanarken kaçış... Böyle bir şey sanırım aşk. Yaşamak gibi.

Korkuyor Aşk/Öykü/Bilgi Yayınevi

✪ *Kıskançlık, düzenbazlık, tecavüz, aldatma, aldanış, cinayet, kaçışlar, pişmanlıklar... Daha çok yaşamın negatif görüntüsüyle yüzleştiriyorsunuz okuru.*

– Karamsarlığımı sorguluyorsunuz. Ama yapılacak pek bir şey yok. Kimi yaşamın ortalık yerinde, kimi köşelere sıkışmış, duruyor. Belki de çoğun apak kalma, dolayısıyla korunma güdüsüyle (saydıklarınız tümüyle bizim dışımızdadır ya hani!) atağı biz başlatıyoruz. Belki de bunu demek istiyorumdur okura. Kim bilir.

✪ *İlk öykünüz, "İnsan düşüncede vardır." görüşüne "Hayır" diye haykırıyor. "İnsan kolları, bacakları, kasları, gövdesiyle vardır." cevabını yapıştırıyor. Peki "aşk" nerede, nasıl konumlanır? Korkar mı? Kaçar mı?*

– Kitaptaki ilk öykü "Tümü An Kadar Küçük Noktada"ki trafik kazası yüzünden boynundan aşağısı felç olmuş kişinin, doğal devinimlerimizden yoksun kalışının feryadıdır. Öyküde geriye dönersek, tam burası öykü kahramanımızın da geriye dönüşüdür. Son konuşmalarını ansıması sevgilisiyle arasında geçen... Son tümce "...ne diyordum, insan düşüncede vardır"la biten... Bu, o. Ardına kondurduğunuz, peki "aşk" nerede, nasıl konumlanır? Korkar mı? Kaçar mı? soruları sanırım kitabımın adından yola çakarak aklınıza takıldı. Korkar da, kaçar da aşk kuşkusuz. "... Geleceğimi bildiğini bildiğim halde kapısının önünde beklerken neden tedirginim: Korkuyor Aşk." demiştim bir öykümün bir yerinde. Aşkın o ilk, tedirgin, ürkek zamanları vardır ya hani. Ondan yola çakarak. Bir de, iyice alışıp, hani neredeyse süreç bittikten sonra, öyle sanarken kaçış... Böyle bir şey sanırım aşk. Yaşamak gibi.

✪ *Bizleri her gün kendi gerçekliğimizle yüz yüze getiren 'ayna', sizin öykülerinizde şeylerin dış görünüşlerinden çok derinliğini yansıtan bir araç konumunda.*

– Ayna, edebiyatta en temel imge kuşkusuz. Gündelik yaşam içinde vazgeçemediğimiz, ya da kaçamadığımız araç olması yüzünden belki. Nedeni görmeye gereksinmemiz olabilir. Çünkü bana göre, yaşamak en çok da görmeye çalışmaktır. Ola ki ayna oraya, "Aynadan Çıkmak" adlı öykümden söz ediyorum, o nedenle girmiştir. Elbette öykünün kendisi buna gereksindiği için. İlişkide derinliğine bakmak. Olabilirlikleri anlamaya çalışmak. Çünkü ben insanın durumlarının sonsuz özgürlüğü olduğuna, dahası bunun kaçınılmazlığına inananlardan biriyim. Öyküdeki Selvi bunu yapıyor. Buna rağmen Selim'den ayrılmaya karar veriyor. Çünkü sonsuz dediğimiz özgürlüğün de kendi içinde matematiği vardır. Bunu ayna imgesiyle anlattım. Nedeni, ayna insanın objesiyle nesnesini biraraya getirir. Dolayısıyla insanı kendine getirir.

✪ *Bir de kedi(ler) var öykülerin içinde salınan, öyküden öyküye dolaşan; özellikle sonbaharın hüzünlü renklerini taşıyan. Öyküleri birbirine yaklaştıran, sanki 'kadın'la kaynaşan...*

– Kediler... Kadınla kaynaşan, evet. Ama asistan Uğur'a da yakışıyordu ya da onunla kaynaşıyordu kedi. Demek istediğim, duyguyla kaynaşır kedi. Birazcık da acıyla. Bana böyle geliyor. Sokak... Orada kimi zaman nice öksüz öksüz dursak da ve üşümüş, sıcacık gelir bana. En çok insana ve kediye yakışır gibi bir de. Haneler... Hele sarı sıcak ışıklarına dışarıdan baktığımda... Orada kimi zaman nice yapayalnız olsak da ve üşümüş, sıcacık gelir bana. En çok insana ve kediye yakışır gibi bir de. Kediler kimi zaman sonbaharın hüzünlü renklerini taşırlar. Kimi zaman öyküden öyküye dolaşırlar. Duygu gibi.

✪ *Kadınla evreni özdeşleştirdiğiniz öyküleriniz her ne kadar kadınların iç dünyalarına ışık tutsa da, ışıkçılar hep erkek.*

– Haklısınız. Öyle ki en sonunda güçsüzlüklerini, dahası neredeyse korunmasızlıklarını kendileri ele veriyorlar.

YAĞMUR CEYLAN USLU

KABALCI YAYINEVİ

"İyi kitabı iyi okur yaratır." Emerson

Birlikte ve Başka
Ahmet Soysal

Tarih Sümer'de Başlar
Samuel N. Kramer

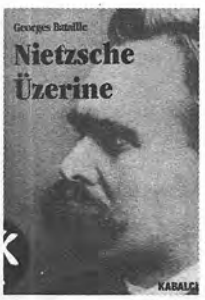

Nietzsche Üzerine
Georges Bataille

İmkansız
Georges Bataille

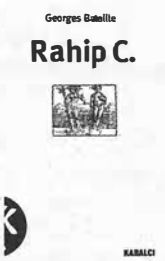

Rahip C.
Georges Bataille

BİTMEYECEK ÖYKÜ

MICHAEL ENDE

IRVIN YALOM

VAROLUŞÇU PSİKOTERAPİ

Peter S. Beagle'ın Düş Dünyaları

Ölümcül Öyküler
Edgar Allan Poe

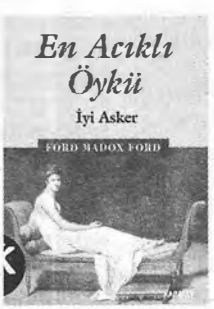

En Acıklı Öykü "İyi Asker"
Ford Madox Ford

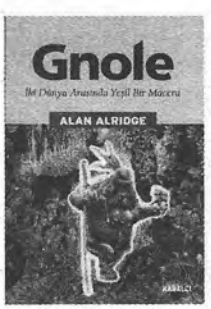

Gnole
Alan Alridge

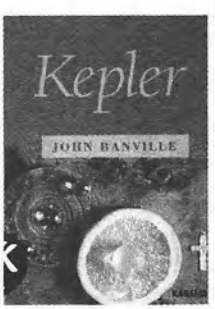

Kepler
John Banville

Himaye-i Etfal Sok. 8-B Cağaloğlu 34410 İstanbul Tel: (0212) 526 85 86 Faks: (0212) 513 63 05

elektronik posta: kabalciy@mailcity.com

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

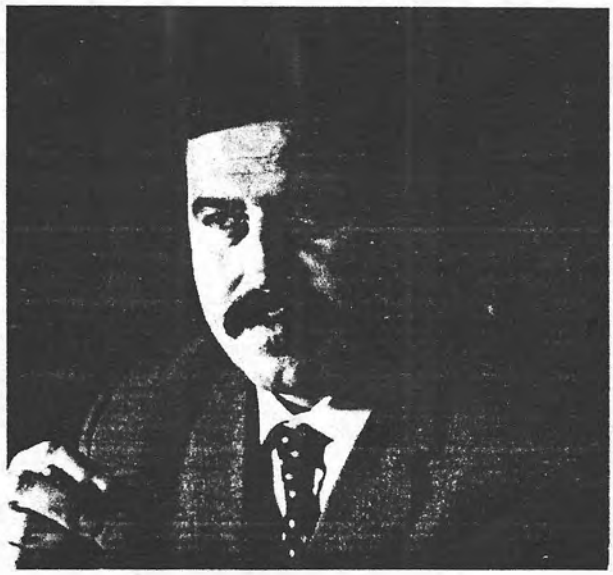

6./ Muhalif Bir Yazar : Günter Grass

Günter Grass, tarihle ve çağıyla barışık olmayan bir yazar. Gençliği İkinci Dünya Savaşı yıllarında geçen Grass, savaşın soluğunu bizzat hissetti; 1944'te asker oldu, 1946'da da Amerikalılara tutsak düştü. Cepheden tutsaklığa giden yolun, onun yazınsal uğraşısının ivme gücü olduğunu söyleyebiliriz. Birçok işe girip çıktıktan sonra; Düsseldorf ve Berlin Güzel Sanatlar Akademisi heykel bölümünde okudu. 1956-60 arasında Paris'te yaşadı. İlk ürünlerini 1950'li yıllarda vermeye başladı. 1958'de, Gruppe 47 Edebiyat Kongresi'nde Die Blechtrommel'dan iki bölüm okuyarak büyük ödülü kazandı. Onun çağcıl muhalif sesi daha bu ilk romanı *Teneke Trampet*'te[1] (1959) belirgince öne çıktı. "Danzig Üçlemesi"nin ikinci romanı *Kedi ile Fare* 1961'de, *Köpek Yılları* ise 1963'te yayımlandı. Üçlemede, İkinci Dünya Savaşı yılları konu edinilir. Üçlemenin grotesk yapısı, Grass'ın savaş yıllarına eleştirel bakışı romancılığının nirengi noktasını oluşturur. Doğduğu kent Danzig ise, romancı kimliğinin vazgeçilmez mekânı olarak bu romanlarında iz bırakır.

Grass'ın yaşamındaki bir başka izden söz etmek gerekirse; bu da, 1956-1960 Paris yıllarıdır denilebilir. Paris, aynı zamanda, onun *Teneke Trampet*'i yazdığı kenttir. Bu süreç, onun yaratıcı dünyasında izler bırakmıştır: "İlk kez Paris'in kozmopolit ortamında ülkemle arama mesafe koyuyordum. Bana öyle geliyor ki, Fransız entelektüelleri ve sanatçıları, karşılıklı bir ilişki arayışı içinde değiller. Buna karşılık ben, başkalarının topraklarında 'kaçak avlanmanın' susuzluğunu duyuyordum. Normandiya'nın, Britanya'nın peyzajlarına ve Fransız taşrasına âşık oldum."

Grass, daha ilk romanında, bu bakışını temellendirdiği muhalif kimliği, bir bakıma, onu sorgulayıcı kılmıştır sürekli. Her yeni yapıtı da bu anlamda tartışma odağı yaratmıştır.

İki Almanya'nın birleşmesini konu edinen *Tüm Bir Tarih*, eleştirel boyutuyla, Grass'ı neredeyse medyanın tek hedefi konumuna getirmişti. O, bunu, o günlerde; "zafer insanları budala yapıyor" edasıyla karşılamıştı. Grass, sözü edilen romanının açılımını şöyle ortaya koymaktadır: "...romanım İkinci Dünya Savaşı'nda Batı'da ve Doğu'da yaşayanlar da dahil, tüm Almanların aynı oranda suçlu olduklarını anımsatmakta, böylece de yeni bir diktanın altında yaşamak zorunda kaldıkları için 16 milyon Doğu yurttaşının cezalandırılmasıyla ilgili sapıtmayı kınamaktadır. 1945 yenilgisinin neden olduğu boşa giden kırk yıllık yaşamın sorumluluğu Doğu'dakilerin üzerine yıkılmak istenmektedir. Batı Almanların bu küstahlığı yeni yaralar açmış, duvar fiziksel olarak ortadan kalkmasına karşın yeni bölünmeler yaratmıştır." *(Ruth Valentini,"Grass ili Söyleşi",L Novel Observateur)*

Grass'ın okurlar katında bulduğu yakınlık, ilgi; nedense politik arenada, Alman entelektüel ortamında yeterince kabul görmedi. Dahası, sürekli eleştirilere hedef oldu. Onun, yaklaşık iki yıl süren Hindistan serüveni de, biraz bunlardan doğan usancın sonucuydu.

Kuşkusuz, Grass; bir serüven yaşamaya, yeni arayışlara yönelmeye doğru bir yolculuğa çıkmamıştı! Belki bir kaçış ya da seçilmiş bir yalnızlığa gidişti onunkisi. Bir sağalım arayışı... Batı'nın artık bıkkınlık veren ikiyüzlülüğüne bir tepkiydi, belki! Kendisi de sık sık buna değiniyordu.

"Yorucu ülke" dediği Almanya'yı terk edişi, bir şeyleri de göze almaktı. Grass, ülkesi ile arasına sürekli mesafe koymuştur. Şöyle bir benzetme yapar bu durumu için :"Uzaktan bakıldığında, sevgili daha çekici oluyor ve sizi dönmeye çağırıyor."

Kafadan Doğumlar, bir bakıma da, Grass'ın düşüncelerinin manifest özelliklerini, "düşüncede gerçekçi" tavrını sergileyen anlatısal deneme kitabıdır. Çağa bakışını, tanıklığının söylemini ustalıkla yansıtır. Dönüş ve dönüşüm sürecinden Alman ulusuna, buradan dünyaya, kendi yazı ve düşünce coğrafyasına bakar. Onun, burada, savaş sonrası Alman yazınının durumunu değerlendirirken söyledikleri ilginçtir: "Nasyonal sosyalizm ideolojisi Alman dilinin anlamını çalmış, bozmuş, pek çok sözcük öbeğini alt üst ederek dili yok etmişti. Bu yara almış dilde yazarlar, bütün bu zedelenmişliği de peşlerinde sürükleyerek yazmaktan çok kekelemeye başladılar." [2] Kendisi de bu süreçte yazıya başlamış, bu dille yazmaya çabalamış, hatta bunun önünü açmak, yazarlığının başat öğesi olmuştur. Gene kendi deyimiyle; "kekeleye kekeleye gerçekleri dillendirme" sürecine tarklığı onun için önemli bir deneyimdir. Bu süreçteki yazma tutkusunu ise şöyle dile getirecektir aynı denemesinde: "...Ciddi bir sınavdan geçirilemeyecek kadar gençtim. Gene de günahsız değilim: On üç yaşında 'El ver!'(Hilf mit!) adlı *Hitler Gençliği* dergisinin açtığı bir öykü yarışmasına katıldım. Yazma tutkusuna çok erken yaşlarda kapılmıştım, kabul görmek için de yanıp tutuşuyordum. Neyse ki adresi yanlış değerlendirip Kasublarla ilgili son derece dokunaklı

bir şeyler yazdım, üstelik bunun yalnızca bir özetini gönderdim de *Hitler Gençliği* 'El ver!' Ödülü'nü kesinlikle almama şansına erişebildim." (s.20-21)

Romanlarında; özellikle, onun adını Nobel'e taşıyan, bence çağın ironik eleştirisi olan *Teneke Trampet* başta olmak üzere, çağının tanıklığıyla birlikte, muhalif kimliğinin sesini yükseltiyordu.

Sanırım, edebi kimliğini "gerçekçi melankolik" olarak tanımlamak, doğru bir yaklaşım olsa gerek. Romanlarında bitimsizlik, erişememe duygusu, eleştirel/sorgulayıcı bakış baskındır. Başkaldırı ise özdür onda, çıkış noktasıdır. Topluma, insan gerçeğine buradan bakar. Buradan yönelir örtülene,yozlaştırılana, baskı altında tutulana. Sorgulayıcı edebi kimliği de bu eksende oluşur. Grass, Alman edebiyatında şu nitelemeyi hak eden yazarlardandır: "edebiyat geleneğini değiştirerek kendi tarzı içinde sentezleyen büyük romantik."

Nobel Edebiyat Ödülü Komitesi'nin şu açıklaması da onun bu yanını pekiştirecek bir değerlendirmedir: "İlk romanının sayfalarında, edebiyatın var olduğu ve sonra yok olan o dünya yeniden yaratılıyor. Grass, kendi kenti Danzig'i savaş felaketinden önceki haliyle anımsıyor. Çağdaş tarihi yeniden yazarken o en büyük ve en unutulmuş öğeyi, savaş kurbanlarını, darbe yemiş olanları ve halkın bir zamanlar inandığı için sonradan unutmaya çalıştığı yalanları dile getiriyor."

Onun, yeni bir dil yaratırkenki kaygısını, yapıtlarına ağdırdığı şiirsel özle bu bileşimi yansıtmak, belleğin önünü açmak olarak alabiliriz!

Grass, her yazdığıyla ve eylemiyle aydınlık bakışını, yeni dünya düzeninin sarsalayıcı sonuçlarına tepkiyi ortaya koyuyordu. Angajmanları olan bir yazardır o: aydın-sanatçı yanı, politik kimliği, ressamlığı... Çağına tanık, çağından sorumlu bir aydın-yazar. Grass, her eylemiyle, salt ülkesinde olup bitenlere değil; dünyaya da çeviriyordu bakışını. Yabancı düşmanlığı, faşizm, azınlık hakları, çevre kirliliği, düzenin acımasızlığı, haksızlıklar, yolsuzluklar, adaletsizlik, sömürü, yoksulluk, silahlanma... Tepki ve eleştirilerini yoğunlaştırdıkları, kendine dert ettikleridir.

Bunca muhalif kimliğine karşın, aitlik duygusu ağır basan bir yazardır, Grass. Özellikle şu düşünceleri ilginçtir : "Üstünlük derecesini kafalardan silip atmak gerek. Fransa, Almanya, Polonya gibi ulusal bütünlüklerden oluşan bir Avrupa düşüncesi yerine, yöreler Avrupa'sı yeğlenmelidir. Ben inanmış bir yöreciyim. Yörelerin doğal benzerlikleri üzerine kurulu bir federal sistemi benimsemek bana çok daha mantıklı geliyor."

Yine de onun 'çok kimlikli' yanının evrensel boyutuna bakmak kaçınılmaz. Yöresel, yöreci yanı ise bu özelliğini besleyen ana kaynaktır, demeliyim. Danzig, onun yazı yurdudur. "Yara almış bir dilde" yazmaya buradan başlamıştır. Her imde, ses ve renkte oraya döner. Yapıtlarının pikaresk özelliği, epik boyutu bu yöresel yanıyla beslenir.

Her adımda "düzene çomak sokan" yanını, politik sorumluluğunun, örnek aydın ahlakının bir göstergesi olarak nitelendirebiliriz. Ama, gözardı edilmemesi gereken şuki; Günter Grass, "poetik ilah"/"dâhi yazar" nitelemelerinl hak eden, kendisi ise bunlara pek prim vermeyen bir yazar. O, aynayı hep dışa; bize tutar. "Başkaldıran, başkaldırdığı için de öğreten biridir. Ayna tutan, yönlendiren, yön veren biri."

O, çağımızın "kültür yaratan azınlığın" önemli temsilcilerindendir.

Günter Grass'ı, çağımızın büyük muhalif yazarı ve romantik devrimcisini bu ödülle bir kez daha selamlamak isterim.[3]

7./Çehov'un Öykü Dünyasından İzler

"İnsan, yazı yazdığı için toprağa kakılmaz; gömüldüğü için, başka bir yere gidemediği için yazar."

Çehov

Anton Çehov (1860-1904), Rus edebiyatının olduğu kadar, dünya edebiyatının da önemli adlarından biri. Özellikle öyküleriyle başlı başına ekol olmuş bir yazar.

Ülkemizde de bu yanlarıyla tanınmış, hemen hemen yapıtlarının tümü dilimize kazandırılmıştır. Öykücü kimliğiyle, denilebilir ki; çağdaş Türk öykücülüğünün gelişiminde, birçok yazarın yetişmesinde etkileyici olmuştur. Oyunları defalarca sahnelenmiş, yaşamı ve sanatıyla ilgili birçok yazı ve kitap yayımlanmıştır.

Edebiyatımızda Çehov'a ilgi sürüyor. Geçtiğimiz yıl, tanınmış Rus edebiyatı çevirmeni Mehmet Özgül, önemli bir işi kotarmış, Çehov'un *Bütün Öyküler*'ini eksiksiz olarak Türkçeye kazandırmıştı. Çevirmenin deyimiyle,"Türkçeye yeniden kazandırılan bu öykülerin üçte ikisi ilk kez Türk okurunun karşısına çıkmaktadır." Çehov'un 1885-1900 yılları arasında yazdığı öyküler, yedi cilt olarak Cem Yayınevi tarafından yayımlandı.

Bugünlerde ise bir 'sürpriz' Çehov kitabı karşıladı bizi, *Yeni Bulunmuş Hikayeler*.[4] Çehov'un öyküye başladığı yılların, yani 1881-1884 yılları arasının, ilk ürünleri. Amerikalı yazar-çevirmen Peter Constantine'in, New York Halk Kütüphanesi'ndeki Rusça dergi ve gazetelerden derlediği 38 Çehov öyküsü, bir bakıma da yazarın gençlik dönemi ürünleri-

Anton Çehov, Maksim Gorki ile Yalta'da (1900).

dir. Onun öyküde alacağı yolun ilk izlerini getirmektedir her bir öykü. Kısa öykünün başarılı örnekleri arasında, hem üslup hem de söylem açısından, 'Çehov öyküsü' olarak nitelendirebileceğimiz örneklerin çoğunlukta olduğunu gözlemekteyiz. Dönemin popüler dergilerinde yazdığı kısa öyküler, hatta anekdotvari yazılar, onun yazarlık kimliğinin oluşma sürecini göstermektedir bizlere. Çehov'un yenilikçi tavrı ("Sarah Bernhart'ın Kente Gelişi",1881), mizah anlayışı ("Trende", "Duruşma", 1881; "İtiraf –ya da Olya, Jenya, Zoya: Bir Mektup", 1882) daha bu öykülerinde öne çıkmaktadır. Onun öyküsünde ileriki yıllarda iyice belirecek olan güldürü boyutunun, nasıl 'karamizah' olarak nitelendirilmesi gerektiğini gösterecek düzeydeki ürünlerin ilk örnekleridir bunlar.

Onun insan gerçeğine bakışı, olaylar karşısındaki durumlarını sergileyişiyle ortaya çıkar. Özellikle, Çehov öyküsünün 'final'leri, yani 'son'ları bu anlamda önem kazanır. Onun; 'bir öykünün başında duvardaki bir tüfekten söz ediliyorsa, o, öykünün sonunda patlamalıdır', sözünün yerindeliğini kanıtlar her bir öykü. Bu anlamda kitapta yer alan 38 öyküde, Çehov'un 'acemi'liği aşan bir düzeyi yakaladığını gözleriz. Gözardı edilmemesi gereken bir yanın da bu ürünlerde ortaya çıktığını söyleyebiliriz: gülmecenin işlevselliği. Çehov, bunu, kısa gülünç anlatılarla başarıyla sergilemektedir. "Başarısız Bir Ziyaret", "Haç", "Nasıl Evlendiğimin Öyküsü", "Minnettar Alman", "Ne Günlere Kaldık", "Bir Genç Kızın Günlüğünden", "Ölümlülük Üzerine: Bir Ziyafet Öyküsü", "Patates ile Tenor", "Mayonez" öykülerini bu bağlamda anabiliriz.

Çehov'un Rus edebiyatına getirdiği yeniliklerin en tipik örneklerini bu öykülerinde buluruz: edebi biçimdeki sadelik, halka inen bir söyleyiş, okuyucunun anlayabileceği bir biçimde yazma hüneri. Kendi deyimiyle; kısa yazmak, iyi yazmak. Onun şu sözlerinin "Özlülük (kısalık), yeteneğin kardeşidir", birer ışıltısını bu öykülerde buluyoruz.

Basit, sıradan görülebilen hayatlara; insanların yaşadıklarına, bunların gülünç, çelişik yanlarına aynı yalınlıkta yaklaşır. Hüzün ve eleştiri yer yer gülmece öğesinin yanı başında belirir. Onun gözlemci gerçekçi bakışında, gülünç olanı salt güldürü boyutuna indirgeyerek anlatmanın ötesinde bir yan vardır: toplumun eksik, aksak yanlarını gösterirken, eleştirerek yanılışları göstermek.. Bunu da ironik biçimde yapar. Haldun Taner'in deyimiyle; "Çehov; gerçekçi gözlemlerini ince duyarlığının süzgecinden geçirdikten sonra onlara insancıl yaratılışının sevecen hümorunu da katar. Dürüst ve kavrayıcı bir sevecenliktir bu. Ancak ermişlerde ya da analarda bulunan. Çehov, bu benzersiz sevecenliği ile hangi yavan ölümsüzü sarsa, o insan birden ilginçleşir, güzelleşir, şiirleşir. "(1979) Çehov'un *Yeni Bulunmuş Hikayeleri*'ni bu gözle okuduğunuzda; Serafim Kuzmiç, Tihon Amca, Stepan Stapanoviç, Nadejda Petrovna, Poçitayev.. unutulmaz birer öykü kişisi olarak belleğinizde yer ediyor.

Yayınevinin 38 ayrı çevirmen-yazara çevirttiği bu öyküler, Çehov'un öykü dünyasına ilk adımınız için bulunmaz bir fırsat.

---

(1) *Teneke Trampet*, Çeviren: Kamuran Şipal,1983 (3 cilt) Cem Yay.
(2) *Kafadan Doğumlar*, Çeviren: Füsun Ant,1987, Afa Yay.
(3) G.Grass'ın Türkçedeki öteki kitapları: *Dişi Fare*, Çev.: Kamuran Şipal,1991, Afa Yay. *Kurbağa Güncesi*, Çev.: Fatih Özgüven, 1992, İletişim Yay.
(4) *Yeni Bulunmuş Hikâyeler*, Anton Çehov, Çev.: 38 Çevirmen, 1999, Yapı Kredi Yay.

Yalta (1904).

A. Devrim Erdoğan

YERYÜZÜ GÜNCESİ

Dünya Kitaplığı

"Vebanız Kutlu Olsun"

"İnsan aklı, Bay Kipling'i incelemek için henüz yeteri kadar meraklı, yeteri kadar cesur değil" diye yazmıştı T.S. Eliot 1919'da. Rudyard Kipling'in yaşamını anlatan ve yeni yayımlanan kitabında yazar Andrew Lycett, Eliot'ın *Çorak Ülke* (The Waste Land) adlı yapıtında Kipling'in etkisinin yoğun olarak görüldüğüne işaret ediyor. Ancak Eliot, Kipling'in şiirine büyük hayranlık duymasına karşın, bağnaz ulusçu emperyalistliğin en iyi örneklerinden biri olan Kipling'in karakteri hakkında pek de iyi şeyler düşünmüyordu. Hatta belki de Kipling'in yarattığı etkinin, 1. Dünya Savaşı'na neden olan yardımcı etkenlerden biri olduğu kanısındaydı.

Lycett'in 80 yıl sonra kaleme alınan *Rudyard Kipling* adlı kitabı da Eliot'la aynı görüşü paylaşıyor: Kipling büyüleyici ve zaman kavramından bağımsız bir sanatı vardı, ama gelgelelim bağnaz emperyalizmin kusursuz bir temsilcisiydi.

Lycett, Kipling'in yaşamını yazan sekizinci kişi. Harry Rickett'ın kısa bir süre önce çıkan Kipling biyografisinin hemen ardından yayımlanan kitabını olaylarla fazlaca sıkış tıkış hale getirmiş olmasına karşın, diğer biyograficilere göre çok daha gerçek bir Kipling koymuş ortaya. Gerçek olduğu kadar da sevimsiz bir Kipling.

Kipling, yazın yaşamına kendi zamanının ırkçılık eğilimlerinin etkisiyle başlamıştı. İngiliz olan ailesinin görev için gittiği ve o zamanlar Batı Pakistan'ın bir kenti olan Lahor'da genç, deneyimsiz bir muhabir olduğu yıllarda bile "Doğu'nun kahverengi bacaklı oğlu"nu profesör cübbesi giyerken görmenin "öldürücü" olduğunu düşünüyordu. İlk dönem yapıtları arasında yer alan *Dağların Basit Öyküleri* (Plain Tales from the Hills) adlı kısa öyküler toplamında ise karşıt sayılabilecek bir tutum sergileyerek Hintlilerle Avrupalıların cinsel ilişkiye girmesinin onaylanmayan bir tutum olmadığını söylüyordu. Kipling'in kendisi de "genç bir erkek olmanın gereğini yerine getirerek" Hint'li kadınlarla sıkça ilişkiye girer ("bahçelerdeki tanıdık âşık" dizesi gerçek yaşamının da belgesidir) ve haşhaş içer: Hatta *Kim* adlı romanının ilk halinde Lahor'da bir afyon kahvehanesi işleten yaşlı bir kadını anlatır.

Dağların Basit Öyküleri'nin kazandığı başarı, Kipling'e İngiliz edebiyat dünyasının kapılarını ardına dek açtı. Londra'ya yerleşir yerleşmez ilk işi kendisine bir yayın ajanı bulmak oldu. AP Watt adlı bu ajan, Kipling'e, eğer *Kim*'i tamamlamış olsaydı, şimdiye kadar bir dolu para kazanabileceğini söyledi. Ama çok geçmeden Kipling'e Amerika'dan binlerce dolar yağmaya başlayacaktı. (Lycett, servet olgusunun, Kipling'in ve Amerikalı eşi Carrie'nin yaşamına yön veren en önemli motif olduğunu söyler.) Hindistan'dan ayrıldıktan hemen sonra kitaplarının satışı fark edilir düzeyde arttı. Böylece *Basit Öyküler*'in keskin yanları da fazla göze batmadı. Bu sivriliği törpüleyen kitaplardan biri de ünlü *Ormanın Kitabı*'ydı (The Jungle Books). Beylik mesajlar içeren kitabın baş kahramanı Mogli, büyüklerin ustalıkla kurduğu, akla uygun kurallar dünyasına sıkı sıkıya bağlı kalmasına ilişkin öğütler alıyordu. Lycett'e göre bu kitap sorumluluk sahibi her ebeveynin çocuklarına okumalarını salık vereceği türden bir kitaptır. *Stalky&Co* (Stalky ve Arkadaşları) adlı okul kitabı da yerleşik değerlere ilişmez; başkişiler adeta tanrısal bir erdem pınarıdır.

Kipling'in *Kim*'i tamamlaması, çok önemli bir dönüm noktasıdır yazarın sanatında. 1900 yılında Kipling otuzlu yaşlarının ortalarındayken tamamlanan kitap, doğu edilgenliğinin ve mistisizminin bir incelemesi ve yeniden keşfidir. Bu olgular Tibetli başrahip Lama'nın kişiliğinde ele alınır. Lama, western militarizmine ve "action"lı yaşama gösterilen hoş bir alternatiftir. Lycett, işte bu kitabın Kipling'i "yok edici, o güne dek sahip olduğu düşünülen alışıldık fikirlerini alt üst eden, kültürel ve entelektüel çoğulculuğun yararlarından söz eden, olayları farklı açılardan görebilmeyi savunan, kendi cininin peşinden giden ve gerekiyorsa karşıt kutuplarda yer alan sanatçının özgürlüğü haykıran" bir kişi olarak ortaya koyduğunu belirtir.

Aynı mesaj, *Just So Stories*'de de (Öylesine Öyküler) yinelenir. Örneğin, bir öyküde, doymak bilmez bir merakla dolup taşan Fil'in Oğlu, büyüklerinin basmakalıp erdemlerini reddeder, çok büyük bir riske atılır (bir timsahı ziyaret eder), ve kendi çocuklarına emanet edeceği birinci el vasıflarla geri döner. Öykünün adı da çok dikkat çekicidir: "Fil Gövdesini Nasıl Kazandı?" Aynı liberal hava, İngiliz tarihini ustalıkla yeniden anlatan *Pook Tepesi'nin Perisi*'nde (Puck of Pook's Hill, 1906) de görülür. Bu kitap hâlâ daha geçerliliğini sürdüren bir mesaj taşır: İngiltere, tarihi boyunca çok zengin bir ülke oldu. Bunu da, İngiltere yerlilerinin önce reddettiği, ama sonradan kabullendiği (ve böylece çok akıllılık ettiği) başka ırkların istilasına borçluydu.

Ancak kitaplarında bu denli açık fikirli görünen Kipling, kişisel mektuplarında bu tutumla hiç uyuşmayan önyargılar sergiliyordu. 1903'te, Johannesburg'daki Hintli topluluk içinde sığırcıklı veba başgösterdiği sıralarda Güney Afrikalı bir arkadaşına yazdığı mektupta "Vebanız kutlu olsun" diye bir ifade kullanmıştı. Tıpkı babası gibi Kipling de Hintlilerin Güney Afrika'da belanın işaretleri olduğunu düşünüyordu. Gençliğinden itibaren bir serbest mason olan Kipling, 1. Dünya Savaşı'nın, masonluk tarafından yok edilebilecek bir ahlaki çöküntüden dolayı çıktığı fikrindeydi. Rusya'yı Museviler'e olan desteğinden dolayı suçluyor, hatta Einstein'ın görecelik teorisini, Einstein bir Yahudi için, reddediyordu.

Kipling'in oğlu John'ın bu ortam içerisinde fazla şansı yoktu. 1914'ün ağustosunda 17 yaşındayken babası tarafından zorla askerlik dairesine götürülmüştü. John, savaşta bir siperde can çekişerek öldü. Rickett'ın yazdığı biyografi Kipling'in oğlunun ölümünden derin üzüntü duyduğunu açıklarken, duygulardan çok olaylara yaslanma eğiliminde olan Lycett, Kipling'in hiç istifini bozmadan bildiği yolda ilerlemeye devam ettiğini söylüyordu.

1936'da ölen Kipling'in yaşamının son yıllarının depresyonun gölgesi altında geçmesi çok şaşırtıcı değil. Kendisi bu durumu bir türlü teşhis edilemeyen bir fiziksel rahatsızlığa bağlıyordu, ama Henry James hayatta olsaydı hiç kuşkusuz bize gerçeği söylerdi. 1910'de, *Kim*'i okuduktan kısa bir süre sonra James, Kipling'i "ait olduğu yatağa" çekmeye çalışmıştı: "Çoğu kez bayağılıkla dolu olan insan ilişkilerini kaldır çöpe at ve kendi tuvaline, kendi boya kutuna sıkı sıkı sarıl... Gerisi tamamen yalan. İstersen Lama'ya sor."

Humphrey Carpenter / The Sunday Times.

Yazının Yitirdikleri

Nathalie Sarraute Öldü

Fransız edebiyatının en büyük isimlerinden Nathalie Sarraute, 19 Ekim Salı günü yaşamını yitirdi. Savaş sonrası yeşeren Yeni Roman akımının öncülerinden biri olan Sarraute, ardında onlarca roman, altı tiyatro oyunu, üç cilt deneme bıraktı. Yazarın yapıtları bugüne dek 18 dile çevrildi. Sarraute'nun gelecek yıl kutlanacak olan 100. doğumgünü için büyük şenlikler düzenlenmesi planlanıyordu.

18 Temmuz 1900'de Rusya'nın Ivanova kentinde entelektüel bir Musevi ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelen Sarraute, Fransızca ve Rusçanın bir arada konuşulduğu bir evde büyüdü. Anne-babası ayrıldıktan kısa bir süre sonra, 8 yaşındayken Fransa'ya gelen yazar Paris Hukuk Fakültesi'nde öğrenim gördü. Genç denebilecek bir yaşta (32) yazmaya başlayan Sarraute *Tropismes* adlı ilk romanını 2. Dünya Savaşı'nın arifesinde yayımladı.

Kitap, Jean-Paul Sartre tarafından ilgiye değer bulunmakla birlikte o dönemde çok ses getirmedi. Ancak daha sonraları içine Alain Robb-Grillet, Claude Simon ve Marguerite Duras'yı da alan 1950'lerin "Yeni Roman" akımının habercisi olarak alkışlandı.

Savaş sırasında sınırdışı olma tehlikesinden, hukuk fakültesinde tanıştığı kocası Raymond Sarraute'nın çıkardığı ve kendi kimliğini gizleyen gazeteler sayesinde kılpayı kurtulan yazar, 1948'de yayımlanan ikinci kitabı *Portrait d'un Iconnu* (Bir Yabancının Portresi) adlı kitabıyla edebiyat dünyasındaki yerini sağlamlaştırdı. Bu arada artık üç çocuklu, orta yaşlarını süren bir kadındı. Flaubert Dostoyevsky, Kafka, Joyce ve Proust'un bulunduğu düzlemde yer almayı başaran Sarraute, roman yazınındaki tutucu neden-sonuç ilişkisi kuralına karşı çıkarak konu, kronoloji ve karakterizasyondaki geleneksel kalıplara meydan okudu.

Özgün yazın tekniği, üçüncü romanı *Martereau*'da (1953) kusursuzluğa erişti ve 1959'da en iyi bilinen romanı *Le Planetarium* (Yıldızlık) çıktığında, çoğunlukla Yeni Roman okulunun üyelerini kapsayan, ama Samuel Beckett'in de içinde bulunduğu, avant-garde bir yayınevi olan Editions de Minuit'le işbirliği yapan parlak bir yazarlar topluluğunun önde gelen bir üyesiydi artık.

60'lı yaşların ortalarında Sarraute *Le Silence*'le (Sessizlik) birlikte tiyatro yazarlığına kaydı. 1983'te yazdığı *Enfance* (Çocukluk) adlı otobiyografisi ise pek çok eleştirmen tarafından yazarın en kolay anlaşılır yapıtı olarak değerlendirildi. Bütün bunlar, aldığı ilk büyük ödül olan Grand Prix National des Lettres (Ulusal Edebiyat Büyük Ödülü) kendisine verildikten bir yıl sonra olup bitti.

Yaşamını müstehcen yönleriyle kaleme alarak büyük ilgi çeken Marguerite Duras'nın tersine, Sarraut, kendi yaşamının zor dönemlerini yazmakta çok tedbirli davrandı. Yetişme çağında ait olduğu yerlerden koparılması, ailesinin parçalanması, çift milliyetlilik ve anadilinin belirsizliğinden başlayarak 2. Dünya Savaşı'nın kanlı tarihine kadar pek çok olgu ve olay, Sarraut'nun, yaşamın istikrarsızlığı ve belirsizliği üzerine her fırsatta yaptığı kuvvetli vurgunun kaynağı oldu.

Bütün yapıtları 1997'de yayımlanan yazar, geçirdiği türlü fiziksel ve yaşlılıktan kaynaklanan akli rahatsızlıklara karşın yaşamının son günlerine dek yazmayı sürdürdü. Son romanı *Ouvrez* (Açık), 1997'de yayımlandı.

İSE/ *Cem Akaş/ Yapı Kredi Yayınları*
"İçinde bulunduğumuz cep, dışına çıkamadığımız için içinde başka cepler yarattığımız bir cep ve ne yazık ki delik değil."
New York'ta yaşadığı bir buçuk yıl süresince Columbia Üniversitesi'nde siyaset kuramı master'ı yapan, şu günlerde Türkiye Tarihi alanında doktora tezi hazırlayan Cem Akaş yazılarını "Cogitare", "Vigilia" ve "Follis" başlıkları altında "*İse*"de bir araya getiriyor.
Kitaptan birkaç başlık: "Marjinal Suç, Sanal Ceza", "Saçmanın Tipolojisine Bir Giriş", "Aşk", "Bireysel Hak, Toplumsal Görev ve Kaçınılmaz Durum Olarak Yalan".

OVA BÜSBÜTÜN SİS/ *Ahmed Şamlu/ Türkçesi: Zahra Demirci/ Sobhi Babek/ İyi Şeyler Yayıncılık*
"*Tüm korktuğum/ Mezarcının ücreti/ İnsan özgürlüğünden/ daha fazla olan/ bir yurtta (ülkede) ölmektir*" diyor *Ölümden* adlı şiirinde, yazdığı gibi yaşayan ve her rejimde kitapları yasaklanan ya da kısmen yayımlanan, 1998 yılında Nobel Ödülü'nü üçüncü dünya insanlarına susturucu emzik olarak niteleyen ve kendi adaylığını reddeden çağdaş Fars şiirinin şairi Ahmed Şamlu.

PENCEREDEN/ *Carol Moldaw/ Türkçesi: Nezih Onur/ İyi Şeyler Yayıncılık*
"*Peki ya şiirlerim/ karşılamıyorsa gereksinimlerimi?/ Tüm bu duygu/ yazılsın diye/ bir aldatmacaysa?/ Çok önemser miyim?/ Sanırım uğrayacağım/ yıkıma bağlı bu./ Birer kasırga onlar,/ ama koymayacağım adlarını./ Olur da yaşarlarsa/ varsın yaşasınlar akıllarına estiğince/ yeter ki benimkini çelmesinler.*" Şiirleri New Yorker'da ve çeşitli edebiyat dergilerinde yayımlanan Moldaw'ın ilk kitabı (Taken From the River) *Nehirden Alındı* adını taşıyor. Bu kitapta yer alan kimi şiirleriyle ilk kez Cumhuriyet Kitap'ta "Şiir Atlası" sayfalarında karşısına çıkan Moldaw'ın *Pencereden* adlı, yirmi üç şiirden oluşan üçüncü kitabı ise ilk kez Türkiye'de çevirisiyle birlikte yayımlanıyor.

SULTAN GALİYEV ELEŞTİRİSİ/ *Mehmet Bedri Gültekin/ Kaynak Yayınları*
"Sultan Galiyev, Turancılığı savunmuştur. Mustafa Kemal ise Turancılığa kesin olarak karşı çıkıyor. Sultan Galiyev bir çeşit Türk-İslam sentezcisiydi. Hatta Panislamist fikirlerin de etkisi altında olduğu söylenebilir. Türk-İslam sentezi veya Panislamizm gibi fikirlerle M. Kemal'i bir an için bile yan yana düşünmek mümkün değildir." diyen M. Bedri Gültekin, Sultan Galiyev olayını, emperyalist ülkelerin tüm ezilen dünyayı, din, mezhep, milliyet ayrılıklarını ve çatışmalarını kullanarak parçalama politikası çerçevesinde ele alarak tahlil ediyor.
Kitap, "Galiyev Yazarları Kimlerdir ve Neler Söylüyorlar?", "Emperyalizm Çağında Devrim Sorunu ve Tek Ülkede Sosyalizmin İnşası", "Bilimsel Sosyalizm ve Ezen-Ezilen Millet Çelişmesi", "Kurtuluş Savaşı ve Ekim Devrimi", "Ekim Devrimi ve Sultan Galiyev" ve "Sonuç" başlıklı altı bölümden oluşuyor.

EDEBİYAT ANILARI (HÜSEYİN CAHİT YALÇIN)/ *Hazırlayan: Rauf Mutluay/ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*
"İnsanlar ölürler, Yalçın! Sen de ölecektin ve öldün. Güç olan, az olan senin gibi yaşamaktır. On kişi senin gibi yaşarsa, bu yirmi beş milyonluk millet hür olur." diyor Falih Rıfkı, H. Cahit'in ardından.
H. Cahit, kitap merakının başgösterdiği çocukluk günlerinden başlıyor anılarını anlatmaya. Kendini hem eleştiriyor, hem savunuyor. Siyasal yönünden hemen hemen hiç söz etmeyen Yalçın, kitabına koyduğu adın dışına çıkmıyor. Altmış yaşında kaleme aldığı *Edebiyat Anıları* bu bakımdan bir iç hesaplaşma niteliği taşıyor.

HALK ŞİİRİMİZİN GÜCÜ/ *Doğan Aksan/ Bilgi Yayınevi*
"Halk şiirimizle ilgili yayınlarda genellikle ozanların yaşamöykülerinin aydınlatılması, şiirlerinden örnekler verilmesi yoluna gidilmiş, az sayıdaki inceleme bir yana bırakılırsa, bu ürünlerin ne yönden güçlü oldukları, dili kullanma ve anlatımdaki sanat bakımından ne gibi özellikler taşıdıkları üzerinde pek durulmamıştır." diyen Doğan Aksan, *Halk Şiirimizin Gücü* adlı kitabında bu düşünceden yola çıkarak, halk şiirimizin beğenilen ürünleri başta olmak üzere, birçok örneği etkili kılan yönleri, şiir dili, dilbilim ve anlambilim bakımından ele alıp, bu doğrultudaki gözlem ve değerlendirmelerini ortaya koyarken, kimi anlam olaylarına, ritm gibi hemen hemen hiç değinilmemiş konulara da değiniyor.
Kitap, "İçerik, Öz Açısından Türk Halk Şiiri", "Sunuluş Açısından Türk Halk Şiiri" ve "Değerlendirme-Sonuç" başlıklarını taşıyan bölümlerden oluşuyor.

ONCA İŞKENCEDEN SONRA/ *Hüseyin Özlütaş/ Evrensel Basım Yayın*
Hüseyin Özlütaş, 12 Eylül cuntası döneminde gözaltına alınan bir maden mühendisi.
Onca İşkenceden Sonra Hüseyin Özlütaş'ın Gayrettepe Polis Merkezi'nde gördüğü işkenceleri anlattığı *Felç* adlı kitabının devamı niteliğini taşıyor. Özlütaş'ın işkenceden sonrasını, yani işkencenin yol açtığı hastalığı, felci, felçle savaşım sürecini anlattığı bu kitap, yaşamla ve düzenle olan savaşının belgesi.

BEN FRANKFURT'TA ŞOFÖRKEN (KENDİMLE RÖPORTAJLAR)/ *Aydın Engin/ KAF*
12 Eylül 1980, Aydın Engin için 12 yıllık siyasal sürgünün başlangıcı.
Altı yılını Frankfurt'ta taksi şoförlüğü yaparak geçiren gazeteci Aydın Engin, İstanbul şoförlüğünü de anlattığı *Ben Frankfurt'ta Şoförken* adlı kitabı için şöyle diyor: "12 yıllık siyasal göçmenliğime ilişkin kitabın içinde epeyce ipucu, epey ayrıntı var. Keza Almanya'da Frankfurt gibi bir finans metropolünde taksi süren bir göçmenin 'ruh hali' de kitabın çeşitli bölümlerine yansıyor."

DEMOKRASİ, BARIŞ, SOSYALİZM/ *Jean Jaures/ Türkçesi: Asım Bezirci/ Evrensel Basım Yayın.*
"Biz de geçmişe bağlıyız. Ama geçmişe sevgi ve saygı göstermenin doğru yolu, uzun bir hayaletler zincirini seyretmek için yüzünü sönmüş yüzyıllara çevirmek değildir. Geçmişe bakmanın en iyi yolu vaktiyle çalışmış ve canlı kalmış kuvvetlerin eserini –geleceğe doğru– sürdürmektir." diyor Hümanite'nin kurucusu ve Sosyalist Parti'nin önderlerinden olan Jean Jaures.
Asım Bezirci'nin dilimize kazandırdığı kitabın baş tarafında Louis Levy, Jean Joures'i yaşamı, kişiliği, felsefeciliği, tarihçiliği, hatipliği, yazarlığı, politikacılığı ve sosyalistliği açılarından değerlendiriyor.
"Türkiye'de Jaures" başlıklı bölümde Cumhuriyet'ten önceki ve sonraki dönemde Jaures'le ilgili yazılara ve değerlendirmelere yer veriliyor. Bu bölümü "Jaures İçin Kaynakça" adlı bölüm izliyor.
"Seçmeler" bölümündeyse Jaures'in çeşitli kitaplarından alınmış seçme yazıları bir araya getiriliyor.

ABSÜRD TİYATRO/ *Martin Esslin/ Türkçesi: Güler Siper/ Dost Yayınları*
"Bu kitap, sonradan Absürd Tiyatro adını alan ortaklığı tanımlama; önde gelen yorumcularının çalışmalarını gösterme ve onların en önemli yapıtlarının amacını ve anlamını açıklama, aynı ya da benzer konularda çalışan daha az bilinen yazarların yapıtlarını tanıtma; bazen ne pahasına olursa olsun yenilik peşinde koşma diye hor görülen bu eğilimin tiyatro ve yazının çok eski ve saygın biçemlerini birleştirdiğini gösterme ve son olarak da, batı insanının şimdiki durumunun bir anlatımı olarak –ve en iyi anlatanlardan biri olarak– önemini açıklama çabasındadır." diyor Martin Esslin.
"*Absürd Tiyatro*", çağdaş tiyatronun gelişimi üzerine bir kitap: Samuel Beckett, Eugene Ionesco, Arthur Adamov, Jean Genet ve Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya, Almanya, ABD ve başka ülkelerdeki belli başlı avangard yazarlarla ilintili drama örneklerine eğiliyor.

DUMANI TÜTEN ÇAY GİBİ/ *Muzaffer Buyrukçu/ Sel Yayıncılık*
Bulanık Resimler ile 1962 Türk Dili Kurumu Ödülü'nü, *Kavga* ile Sait Faik Ödülü'nü ve *Yüzün Yarısı Gece* ile Haldun Taner ve Yunus Nadi Ödüllerini kazanan Buyrukçu, *Du-*

manı Tüten Çay Gibi adlı öykü kitabıyla çıkıyor okurlarının karşısına.
Muzaffer Buyrukçu bu kitabında, bireyin ortamlar, koşullar, önemli önemsiz, olumlu olumsuz rastlantılar yüzünden oradan oraya savrulmasını, sorunlara gösterdiği tepkileri, kadınla erkeği birbirine bağlayan ilişkileri, bu ilişkilerin beslediği kaynakları sergiliyor.

ÇOK ESKİ BİR GÜNBATIMI / *Samih Rifat/ Adam Yayınları*
Samih Rifat, "Çok Eski Bir Günbatımı"nda, adı bilinen ilk İstanbullu ozan Byzantionlu Moiro'nun dizeleriyle başlıyor söze:
"Ey ağaç perileri, ırmağın kızları/ pembe ayaklarıyla kuytu ormanın/ derinliklerinde koşuşan tanrıçaları/ koruyun, çamların altında size/ bu güzel yontuları sunan Kleonymos'u." Kitabın sunuş kısmında epigramma ve antoloji sözcüklerinin tarihi gelişimlerine değinen Samih Rıfat, "Bu sevgili kentin, benim kentimin ozanları onlar; ve şiirsel yaratıları, bana başkalarından yakın, çok yakın..." sözleriyle kucaklıyor İstanbul ozanlarını.
Çok Eski Bir Günbatımı Yunan Antologyası'ndan seçilmiş on altı "İstanbullu" ozanın yapıtlarıyla, Osmanlı öncesi İstanbul'unda şiirin en eski izlerini sürüyor.

BÜTÜN HİKÂYELERİ/ *Ayhan Bozfırat/ Oğlak Yayınları*
"Bol, beyaz ışıkların altında istasyon, yan yatmış bir kavanoza benziyordu. Trenler sülük gibi. Oldukça kalabalıktı ortalık. Kalabalıkta herkes birini arıyor, kimse aradığını bulamıyordu. Bu arada yanlış kucaklaşmalar da oluyordu. Yanlışlığı anlayınca, yanlış kucaklaşanlar, hemen ayrılıyorlardı, kucakladıkları kimselerden."
Edebiyatımızın unutulmuş ya da unutulmakta olan isimlerine özel bir yer vermeyi amaçlayan Oğlak Yayınları, bu amaç doğrultusunda, ölümünden beri yapıtları yayımlanmamış olan Ayhan Bozfırat'ın öykülerini sunuyor okura.
1981 yılında yitirdiğimiz Ayhan Bozfırat öykülerinde insanın iç dünyası ve dış dünyası arasındaki sıkışmışlığının, yaşamın bireyin üstüne yüklediği ağır yükün anlatıcısı olarak dikkat çekiyor.

ÇALINMIŞ BİR MAHŞER İÇİN AHVAL/ *Yılmaz Odabaşı/ Cem Yayınevi*
"Şimdi yüzde yüz yalnız/ ve iki kere ikinin dört ettiği kadar mağlubum/ sabıkalıdır şiirim de şairi kadar..."
Çalınmış Bir Mahşer İçin Ahval için "nesnel gerçeğine irkilmiş bir mutsuz tedirginliğin; düşlerdeki, aşklardaki mağlubiyetlerin de şiirlerinden oluştu. Özdeşleşebildiğiniz oranda sizdeki apaçık –ya da bilinçaltı– mutsuzluğun tedirginliğin de şiirleri..." diyor Yılmaz Odabaşı. Kitap, Yılmaz Odabaşı'nın 1997-98 yıllarında yazdığı ve kimileri Varlık, Ütopya, Edebiyat ve Eleştiri, Yazın, Evrensel Kültür ve Damar dergilerinde yayınlanmış olan şiirlerinden oluşuyor.

ŞİİRDE DÜN YOK MU/ *Hazırlayan: Tomris Uyar/ Can Yayınları*
"Turgut Uyar'ın ilk şiirlerini ve son yazılarını kapsayan *'Arz-ı Hal ve Sonrası'*nın bir uzantısı sayabilirsiniz *Şiirde Dün Yok mu?*'yu" diyor Tomris Uyar.
Turgut Uyar'ın şiire bakışını ve şiir girişimini bulacağınız kitapta, şairin yakın çevresindeki şairlerle yazarların Turgut Uyar ve İkinci Yeni Şiiri üzerine yaptıkları değerlendirmeler ile onunla hiç yüz yüze gelmemiş genç kuşak eleştirmenlerin yazıları yer alıyor.
Kitap, "Eleştirilerden Seçmeler", "Ölümünün Ardından", "Genç Kuşağın Gözünden", "Turgut Uyar'a Şiirler" ve "Açıkoturum: Yaş ve Şiir Üstüne" adlı bölümlerden oluşuyor.

GÜNÜN İLK IŞIĞINDA GERÇEK/ *Ernest Hemingway/ Türkçesi: Mehmet Harmancı/ İnkılâp Kitabevi*
"Afrika, bu yaşlı kıta, profesyonel istilacılarla çapulcular dışında herkesi çocuklaştırır. Afrika'da hiç kimse kimseye 'Niçin bir türlü büyümüyorsun?' diye sormaz. Afrika'da yaşayan herkes, bu yaşlı kıtaya oranla henüz küçük birer çocuk olduğunu bilir ve tıpkı bir orduda olduğu gibi burada da yaşça kıdemli olmak, bunak olmak anlamına gelir. Ama bir çocuğun kalbine sahip olmak utanç verici bir şey değildir. Bu bir onurdur."
"Günün İlk Işığında Gerçek" Nobel Ödüllü Ernest Hemingway'in 1950'lerin başında Afrika'da olduğu sıralarda yazdığı, yıllar sonra oğlu Patrick Hemingway tarafından keşfedilen bir kitap.

DİLEK EVİ/ *Kipling/ Türkçesi: İrem Kutluk/ Dost Kitabevi*
"Birçok öyküsünde Poe'nun öykülerinden farklı olarak, yavaş yavaş ortaya çıkan doğaüstü konuları işledi. *Dilek Evi*'nde bir kadın diğerine büyülü ve acı dolu bir öykü anlatır. Her iki kadın da şaşkınlık duyamayacak kadar sıradandır.
Sahipler Savaşı'nı okuyan bir Sih bana her cümlenin önce Hindu dilinde düşünülüp sonra İngilizce'ye çevrildiğini duyumsadığını söyledi. Humma ve Afyon doğaüstü şeyleri daha inanılır kılar. Arka planda 1914 savaşının anlatıldığı siperlerin Madonnası'nın üzerine Cehennem'in beşinci şarkısının uzun karaltısı çöker.
Allah'ın Gözü fantastik değil, tam aksine, gerçekleşmesi mümkün bir öyküdür.
Bu derlemeler için seçtiğim öyküler arasında beni en çok etkileyen *Bahçıvan*'dır." diyor Jorge Luis Borges, Kipling'in öyküleri için. Buenos Aires'teki Ulusal Kitaplık'ın yöneticisi olan Jorge Luis Borges, düşsel edebiyatın çarpıcı örneklerini oluşturan metinleri bir araya getirdiği Babil Kitaplığı dizisi içerisinde yer alan "Dilek Evi"nde Kipling'in "Dilek Evi", "Sahipler Savaşı", "Siperlerin Madonnası", "Allah'ın Gözü" ve "Bahçıvan" adlı öykülerine yer veriyor.

BİR YEDEK SUBAYIN ANILARI/ *Faik Tonguç/ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*
"Hatırat denilince insanın aklına büyük adamların, memleket çapında büyük işler görmüş, önemli siyasi rollerde bulunmuş ve iç yüzünü çok kimsenin bilmediği olaylara karışmış devlet adamlarının yazdıkları eserler gelir. Benim defterim birçok macera geçirmiş, tesadüflerin yardımı ile hayatta kalabilmiş, çoğu zaman günü gününe tutulmuş, bir adamın hatıralarıdır." diyor Faik Tonguç kitabının önsözünde.
Büyük bir bölümü cephede günü gününe tutulmuş notlardan oluşan *Bir Yedek Subayın Anıları*'nda cephede, ileri hatlarda savaşı; esirlikte Rus Devrimi'ni; ülkesine döndüğünde Kurtuluş Savaşı sürecini görmüş, yaşamış olan Mülkiye Mektebi mezunu bir gencin yaşadıkları anlatılıyor.

YAŞLI BİR ŞAİRE MEKTUPLAR/ *Memet Fuat/ Adam Yayınları*
Şiir nedir, ne değildir, nasıl gelişir?
Şiirin her türlüsünü değerlendirme çabası içindeki bir eleştirmenin, kendi anlayışını tek doğru olarak gören, değişmez sanan yaşlı bir şaire yazdığı mektuplar...
Yaşlı Bir Şaire Mektuplar iyi bir şiir okuru olmak, şiir üzerine düşünmek, şiir yazmak isteyenlerin başucu kitabı olma niteliğini taşıyor.

AY HÂLÂ GÜZEL/ *Selim İleri/ KAF Yayınları*
Bir yanda mevsimler, günler, mektuplar, portreler semtler... öte yanda şiirler, öyküler, düzyazılar, "onca roman... onca hazine." Selim İleri'nin "Duygular" ve "Okumalar" adlı iki başlık altında topladığı yazılarında Halit Ziya'dan Ahmet Haşim'e, Virginia Woolf'tan Ingeborg Bachmann'a dek pek çok tanıdık ismi bulmak mümkün.
Ay Hâlâ Güzel Selim İleri'nin duygulara, okumalara, duyguların okunmasına ve duygusal okumalara ilişkin, Türkçe ve Edebiyat sevgisi aşılayan yazılarından oluşuyor.

BEN BİR BAŞKASIDIR/ *Arthur Rimbaud/ Türkçesi: Özdemir İnce/ Gendaş Yayınları*
Ben Bir Başkasıdır, şairin "Cehennemde Bir Mevsim/ Illuminations" kitabının yanı sıra şimdiye kadar çevrilmemiş düzyazı şiirlerini de içeriyor. Özellikle "Illuminations"daki çevirilerin, yeni yorumların ışığında değişik anlam boyutları kazandığı kitaba "Kâhin'in Mektupları"nda yer alan ilk basımlara girmemiş dört şiir: "İşkence Edilen Yürek", "Paris Savaşının Türküsü", "Âşık Kızcağızlarım", "Çömelmeler"; bunların yanı sıra "İlk Düzyazılar" (öndeyiş, Rahip Cübbesi Altında Bir

Yürek); çeşitli yapıtlar (Aşk Çölleri, İncil Öyküleri); "Arthur Rimbaud'ya Maledilen Yapıtlar" (Petdechèvre Baronu'nun Saint-Magbire Şatosunda Bulunan Yazmanına Mektubu) ve bunlarla ilgili açıklama notları da eklenmiş.
Kitabı Türkçeleştiren Özdemir İnce, yazdığı giriş yazısında Rimbaud'nun yaşamıyla ilgili uydurulmuş kimi safsataları da yanıtlıyor.

MALDOROR'UN ŞARKILARI/ *Lautréamont/ Türkçesi: Özdemir İnce/ Gendaş Yayınları*
Özdemir İnce'nin deyişiyle; "Maldoror'un Şarkıları'nda onaylanmış bilgileri sarsan, hümanistlerin yaptığı insan heykelinin altından altlığını çeken Lautréamont, şiirin klasik söylemini tamamen değiştirdikten sonra 24 yaşında öldü.
Kimi yazarlara göre Rimbaud ile Mallarmé'nin arasında konumlanan Lautréamont, arkasında hiçbir anı bırakmak istememiş, bu kararını "Biliyorsunuz, geçmişimi yadsıdım." diyerek pekiştirmişti. Ancak Özdemir İnce'nin çeşitli kaynaklardan yararlanarak yazdığı giriş yazısında asıl adı İsidore Ducasse olan Lautréamont'un geçmişine ilişkin çeşitli bilgiler, yapıtın yazıldığı tarihsel ortam, yazarın beslendiği kaynaklar ve yöntemi konusunda açıklamalar da yer alıyor. Ayrıca okurların, kaynak metinler ile üretilen metinler arasındaki ilişkiyi izleyebilmelerini sağlamak amacıyla "kaynak metinler" ayrı bir bölüm olarak kitabın sonuna eklenmiş.

CAZIN İÇİNDEN/ *Cüneyt Sermet/ Pan Yayınları*
"Şimdiye kadar bazı yazarlar tarafından eğri veya doğru bir caz tarihi yazılmıştır ya da Leonard Feather tarafından iyi caz ansiklopedileri de yazılmıştır." düşüncesinden yola çıkan Cüneyt Sermet, "Cazın İçinden" kitabında cazın ne olduğunu veya olmadığını, formlarını, düşünce tarzını, geçirdiği biçim değişikliklerini, önemli isimlerini ve bu isimlerin birbirine etkilerini anlatıyor.
Sermet, müzisyenlerin iyi yönleri kadar kötü yönlerini de açıkça belirttiği, ayrıca müzisyenlerin iyi çaldığı parçaları tek tek sıraladığı kitabında, verdiği bilgileri bazı müzisyenlerle olan ilişkilerinden söz ederek hikâye şeklinde anlatıyor.
Teknik detaylara –fazlaca– inilmediği için, kitap caz müziğini bilenler kadar bilmeyenlere de ulaşıyor.

SAKKARA'NIN KUMLARI/ *Glenn Meade/ Türkçesi: Ali Cevat Akkoyunlu/ Doğan Kitap*
Gazeteciliğin yanı sıra pilot eğitmenliği de yapan Glenn Meade, II. Dünya Savaşı yıllarında Mısır'da geçen bir öyküyü anlatıyor:
Prusyalı bir anne ile Amerikalı bir babanın oğlu olan Jack, arkadaşı Harry'yle birlikte Mısır'a, Sakkara kazılarında çalışmaya gider. Orada Alman Yahudisi Rachel Stern'le

GÜNEL ALTINTAŞ

NASIL YAZILIR
NASIL YAZILMAZ
YAZIM/İMLÂ KILAVUZU

Değeri öteki kılavuzların yetersiz olduğu yerlerde açıkça ortaya çıkar.

544 sayfa 1. hamur/ 4.000.000 TL.

İsteme adresi: Seçme Kitaplar,
PK: 77 Bahçelievler/ İstanbul
Tel: (0532) 482 27 34

karşılaşırlar; II. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla Jack Avrupa'ya döner. Mısır'da kalan Rachel ise Naziler tarafından yakalanır. Dört yıl sonra, Roussevelt ve Churchil savaşın zirve toplantısı için Mısır'a gelir. Olaylar Harry, Jack ve Rachel'in Mısır'da yeniden bir araya gelmelerini sağlar, ancak bu kez farklı taraflardadırlar...

EN ACIKLI ÖYKÜ-İYİ ASKER/ *Ford Madox Ford/ Türkçesi: Oya Dalgıç/ Kabalcı Yay.*
John Dowel ile karısı, dokuz yıl boyunca yazlarını Ashburnhamlarla birlikte bir Alman kasabasında geçirir. Burada yaşamın sakin görünen yüzünün ardında, kadın ve erkeklerin yıkıcı tutkuları yaşanır. Kendine özgü dünyası parçalandıktan sonra, Dowel bir kır evinde şöminenin başındaki sessiz bir dinleyiciye anlatılır gibi anlatmaya başlar öyküsünü: "Yeryüzünde kim bir başkasının –hatta kendinin– kalbini tanıyabilir ki?"
Asıl adı Ford Herman Hueffer olan Ford Madox Ford, gerçek bir öyküden yola çıkarak, on yıllık bir süreçte kurguladığı "En Acıklı Öykü - İyi Asker"in yayınlandığı yıl askere gitmiş, daha sonra bu dönemde edindiği deneyimlerle "Tietjens Beşlemesi"ni yazmıştı.

GNOLE-İKİ DÜNYA ARASINDA YEŞİL BİR MACERA/ *Alan Aldridge/ Türkçesi: Aslı Çıngıl Çelik/ Kabalcı Yayınları*
Fungle, Dumanlı Dağlar'da yaşayan bir Gnole, köstebek benzeri bir canlıdır. Biçilen ağaçlar, delik deşik edilen toprak, havaya uçurulan dağlar insanların yıkıcılığının belirtileri arttıkça, ormanın şamanı olan Fungle'ın, Doğa Tanrısı ile Yıkım Tanrısı arasındaki savaşa katılması kaçınılmaz olur. Böylece, aslında keyifbaz, evcimen bir kitap kurdu olan Fungle, eski bir silahı ele geçirmek üzere, insanların sahiplendiği dünyanın merkezine kadar uzanan bir yolculuğa çıkar.
Maxine Mille ve Harry Willock tarafından resimlenen "Gnole"; uyuşuk, hırçın, şaşkın, kötü, beceriksiz, doğaüstü, yardımsever, ürkütücü yaratıklar kalabalığının eşliğinde ilerleyen büyük, yeşil bir macera.

VERDİ: KORONUN BABASI/ *Sabri Şatır/ Pan Yayınları*
Verdi: Koronun Babası, ünlü İtalyan besteci Giuseppe Verdi'nin Ernani'den Fallstaff'a bütün operalarını içeriyor. Bu operalar konularının seçimi, librettoların yazılması, bestecinin çalışmaları, temsil hazırlıkları, ilk temsil ve sonrası gibi aşamalar üzerine ayrıntılı bilgiler verilerek tanıtılıyor; bunun yanı sıra kitapta doğumundan ölümüne kadar Verdi'nin hayatına ilişkin kesitler de yer alıyor.

MÜZİK TARİHİ-BAŞLANGICINDAN GÜNÜMÜZE MÜZİĞİN EVRİMİ/ *Mehmet Kaygısız/ Kaynak Yayınları*
Mehmet Kaygısız, bu çalışmasında, müziğin tarihini; tarihten, felsefeden, kültürden, sanat ve estetikten önemli ölçüde yararlanarak, toplumcu kuramı temel alarak değerlendiriyor.
"Dünyada Avrupa merkezli yayınlar egemen olduğundan, onların 'verdiği' kadarıyla müziğin serüvenini öğreniyoruz." Bu düşünceden yola çıkan Kaygısız, tarihi gelişme sürecinde sebep-sonuç ilişkisi kurarak açıkladığı müziğin serüvenini olabildiğince nesnel gerçeğe dayanarak, eleştirel bir görüşle ele alıyor.
Yazar "Kültür Nedir?" sorusuyla başladığı, "Eski Uygarlıklarda Müzik ve Batı Müziğine Etkileri" başlığıyla sürdürdüğü incelemesini

"Müziğin Tarihi Gelişimi" ana başlığıyla açılımlıyor, "Müzik Terimleri Sözlüğü"yle de noktalıyor.

DENEMELER/ *Aldous Huxley/ Türkçesi: Ayseli Usluata/ Assos Yayınları*
Kimi deneme yazarları kişisel açıdan bakmayı severler olaylara, kimileri olayları nesnel açıdan ele alırlar, kimileri de soyutlamalara girişirler. Aldous Huxley için ise en iyi deneme türü; üç türü de içerendir. Kişiselden evrensele, soyuttan somuta, nesnel verilerden kişisel deneylere akıp gitmelidir...
Denemelerinde bir kimsenin kendisini, birliğini arayışına tanık olduğumuz Huxley; "Sanat ile Gerçekler" denemesinde çağımızda sanatın en büyük eksikliğini, yalnızca tüketici toplumun isteğinin verilmesi sorununa bağlarken, pasifist bir savunma olan "Ne Yapmalı?" denemesinde sessiz direnişi yalnızca savaşı önlemek amacıyla değil, bir yaşam türü olarak da öneriyor; "Çünkü her şeyin ötesi, her zaman, her yerde sessizliktir."

TARİH VE ÜTOPYA/ *Emil Michel Cioran/ Türkçesi: Haldun Bayrı/ Metis Yayınları*
Mutluluk fikrinin tarihte oynadığı rolü ele alan E.M. Cioran, ütopyaların çıkış zeminini ve gitgide insandan uzaklaşmalarını kendine özgü biçemiyle dile getiriyor. Cioran'a göre tarih, birtakım atlıların (ya da zırhlıların) halkları çiğneyerek ilerlemesinden ibaret... Geçmişte kalmış ya da gelecekte kurulacak bir altın çağ yerine öncesiz-sonrasız "şimdi"nin altını çiziyor yazar. "İki Toplum Cinsi Üzerine", "Rusya ve Özgürlük Virüsü", "Tiranlar Okulunda", "Kinin Serüvenleri", "Ütopyanın Mekanizması", "Altın Çağ" ana başlıkları altında altı bölümden oluşuyor "Tarih ve Ütopya".

MEDEYA VE ÇOCUKLARI/ *Liyudmila Ulitskaya/ Türkçesi: Mehmet Özgül/ Doğan Kitap*
Medeya, sakin kişiliği ve aydınlık yüzüyle üyeleri yaşadıkları trajik olayların etkisiyle sarsılan çok geniş bir ailenin merkezidir. "Medeya Mendes, yörenin ayrılmaz bir parçası gibiydi. Hasta kayıt odasındaki taburesinde otururken başı, beyaz çerçeveli pencereden gözükmezse onu karalar giymiş olarak doğudaki tepelerde ya da köyün batısına düşen kayalık yamaçlarda ararlardı." 1943'te Rusya'nın Urallar bölgesinde doğan Liyudmila Ulitskaya roman ve öykü yazarı olarak kendi ülkesinde tanınmadan önce *Soneçka* adlı romanıyla Fransa'da "1996 Medicis Yabancı Roman Ödülü"nü kazanmıştı.

SAKLAMBAÇ OYNUYORDUK ZAMANLA/ *Yasemin Yazıcı/ Sel Yayıncılık*
Melike, ruhunu evcilleştirememiş bir yitik kuşak bireyidir. Kendi uzaklığına çekildikçe, uyumsuzluğu da iyice uygunsuzlaşır çevresinde. Gün geçtikçe bilinci, yaşamı duyumsayacağı en uygun uzaklıkta durur. Ne gözleri kamaşacak denli yaşamın içindedir ne de göremeyecek denli uzağında...
'Son'un sürecinde Zeycan'la karşılaşır. Dağda iki kadın... Biri güncel değersizlikten kaçmaktadır, öteki ölümden...
Yasemin Yazıcı, uzun bir aradan sonra yayımlanan ikinci romanında da süregelen tarihimizde, insanların hayat karşısında duruşlarını anlatmayı sürdürüyor.

AKAN SULAR ŞARAP OLSA/ *Muzaffer Buyrukçu/ Telos Yayıncılık*
"Akan Sular Şarap Olsa", milyonlarca insanın zihinsel ve duygusal gösterilerini sergilediği bir pazarda; "Meyhane"de mekânlanıyor. "İçkisini yudumlayan kişi, çağrışımlarla, geriye dönüşlerle bugünün kılıfının dışına çıkar ama bugünün bütün verimlerini koruyarak geçmişinin, geçmişlerin değişik dönemlerine uzanır, o dönemlere damgasını vuran içerikleri kucaklar."
Toplumun katmanlarında bulunan açık kapılardan girerek, kapalı kapıları zorlayarak kendisine bir dünya kurmaya çalışan kişilerin serüvenlerini öykülerinde, romanlarında ölümsüzleştirmek için uğraşan Muzaffer Buyrukçu, bu romanında yeni bir "insanlık komedisi"ne tanık ediyor bizleri.

...VE SEVGİLİ ROZİKA/ *Celâl Hafifbilek/ Telos Yayıncılık*
Sorunu, unuttuğu cinselliği değildi, Zeytin'e âşıktı, seviyordu, ama Rozika'nın taze bedeninde bulduğu cinsellikle yaşamın ayrımına varacaktı... Celâl Hafifbilek'in orta yaşı gerilerde bırakmış bir erkeğin, kutsadığı aşkının kendisini cinselliğe sürüklemesinden çektiği acıları, çelişkilerini, açmazlarını irdelediği bu romanında bir aşk öyküsünün hüznünü yansıtırken yakın tarihimizi de ince bir mizahla sorguluyor. "Rozika hücrenin kapısını araladı. Cinsellik mi insanı mutlu kılan? Tanrım anlayamıyorum, anlatamıyorum kendimi. Bir yandan cinselliğe koşuyor, bir yandan aşkı yüceltiyorum."

ÇAĞDAŞ ARAP ÖYKÜLERİ/ *Derleyen-Türkçeleştiren: Hüseyin Yazıcı/ Kaknüs Yayınları*
XIX. yüzyılda Fransızların bazı Arap topraklarını işgal etmesi, bu toprakların ekonomik ve politik bakımdan Avrupa egemenliğine girmesinden sonra Batı ile Arap dünyası arasında başlayan yeni edebi dönem ve Mısırlı Rıfat et-Tahtavî ile başlayan çeviri hareketleri gibi süreçlerle paralel olarak gelişen yeni edebi türlerin doğması ve yaygınlaşması, Halil Cibran, Mihail Nuayme gibi sosyolojik, psikolojik, siyasi, tarihi olayları konu edinen Arap yazarlarının başarılı örnekler vermesine yardımcı olmuştu. Hüseyin Yazıcı "Çağdaş Arap Öyküleri"nde bu yazarları bir araya getiriyor.

ÇAĞDAŞ İRAN ÖYKÜLERİ/ *Derleyen-Türkçeleştiren: Mehmet Kanar/ Kaknüs Yayınları*
Mehmet Kanar "Çağdaş İran Öyküleri"nde elindeki aynayı bireye ve topluma çeviren, İran öykücülüğünün gelişimine katkıları bulunan Sadık Cûbek, Celal Âl-i Ahmed, Muhammed Hicazî, Mahmud İtimadzade, Kırmanî, Nasır Müezzin, Feridun Tunkabuî, Mahmud Keyanûş, Baba Mukaddem, Resûl Pervizî, Mesud Kimyager, Nasır Takvayi gibi yazarları bir araya getiriyor.
Fars Dili ve Edebiyatı profesörü olan Kanar'ın "Bektaşilik Tetkikleri", "Büyük Farsça-Türkçe Sözlük", "Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi", "İran Edebiyatında Şiir" gibi çalışmaları da var.

SİYAH DALYA/ *James Ellroy/ Türkçesi: Bilge Barhana/ Nisan Yayınları*
Siyah Dalya, James Ellroy'un Los Angeles dörtlemesinin birinci bölümünü oluşturuyor: 15 Ocak 1947'de Los Angeles'ta boş bir arsada, işkence edilerek öldürülmüş genç bir kadının cesedinin bulunmasıyla başlayan olaylar, Bucky Bleichart ve Lee Blachard adlı iki polisin kendilerini *Siyah Dalya* soruşturmasının içinde bulmalarıyla gelişir. İki arkadaş takıntıları haline gelen kadının hayatıyla ilgili her şeyi bilmek, katilini yakalamak ve ona ölümünde bile sahip olmak isterler, araştırmaları onları savaş sonrası Hollywood'unun bilinmeyen yüzüne, ölen kadının hayatının ve ölümünün derinliklerine götürür...

METRES/ *Hüseyin Rahmi Gürpınar/ Günümüz Türkçesi: Kemal Bek/ Özgür Yayınları*
Yapıtlarında toplumun her kesiminden, her yaştan tipleri işleyen Hüseyin Rahmi Gürpınar, "Metres"te mutluluğu ailelerinde değil dışarda arayan Hâmi, Müştak ve Reyhan'ın yaşantısını anlatıyor: Parnas, İstanbul'da "metreslik mesleği"yle geçinen bir Fransız'dır ve bu üç arkadaşın yaşamlarını ansızın altüst eder... Hüseyin Rahmi de Ahmet Mithat Efendi gibi, hem okurlarını bilinçlendirmeye, çağdaşlaştırmaya, boş inançlardan, çağdışılıklardan kurtarmaya, hem de bunu yaparken eğlendirmeye, okura hoşça vakit geçirtmeye çalışmıştı.

ŞİİRLER/ *Ahmet Muhip Dıranas/ YKY*
Ahmet Muhip Dıranas'ın ilk kez 1974 yılında yayımlanan "Şiirler" kitabı; "Selâm", "Yağmur, Gül ve Eller", "Fahriye Abla", "Denizi Özleyen Çocuklar", "Ağrı", "Her Şeyin Uzaklaştığı Saat", "Bu Köyün bir Garip Kişisi", "İki Yalnız Ağaç", "Evreni Sevmek ki...", "Gün Ucunda" bölümlerinden oluşuyor. CHP Halkevleri Kültür ve Sanat Yayınları'nı, daha sonra Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları'nı yöneten, bir dönem de Devlet Tiyatrosu edebi kurul başkanlığı yapan Dıranas, şiirimizin büyük ustalarından.

aralık 1999

varlık

kitap eki

sayı: 91

MARİO LEVİ

İSTANBUL BİR MASALDI

MARİO LEVİ:

Romanımda, anlattığım soykırım öyküsü de, etnik azınlık karakteri de önemliydi ama, asıl önemlisi, benim tüm yüreğimle bağlı olduğum bu şehir için bulmak istediğim 'dil'di galiba. Bu 'dil'de benim öfkem var, benim bu şehrin masalını ve duygusunu korumak için birilerine uzattığım bir el var.

İstanbul Bir Masaldı/Roman/Remzi Kitabevi

Mario Levi'nin uzun yıllardan beri üzerinde çalıştığı ve geçtiğimiz günlerde yayımlanan romanı *İstanbul Bir Masaldı*, gerek ülkemizde çok merak edilen etnik bir topluluğun yaşam platolarında geçmesi, gerek 2. Dünya Savaşı Yahudi Soykırımı'nı ele alması, gerekse İstanbul nostaljisini derinlikli bir üslupla işlemesi nedeniyle büyük bir ilgi gördü.

Edebiyatımızda sıkça rastlamadığımız bir tarzın temsilcisi olan Mario Levi ile *İstanbul Bir Masaldı*'yı konuştuk...

✪ *Sevgili Mario,* İstanbul Bir Masaldı'*da üslubunu çok zenginleştirdiğini, derinleştirdiğini, bilge bir kişilikle kutsadığını ve zamana kalacak, klasik adayı, yetkin bir eser verdiğini sevinerek izledim. Bir yandan sevinirken diğer yandan bazı endişelerim depreşti. Yoksa artık bizim kuşak da yaşlanan yazarlar sınıfına mı dahil oluyor?.. Ya da bilemediğimiz, senin yazarlığına bu bilgeliği katan başka şeyler mi var işin içinde?.. Daha az yazarca kurnazlıklar yaparak sorumu yineleyecek olursam; kitap yayınlanmadan önce buluştuğumuzda Tarihi Yarımada ve Haydarpaşa Limanı'nın –Yahya Kemal'in tabiriyle– mutantan manzarası karşısında bana anlattığın ve o gece rüyamdan çıkmak bilmeyen kitaba dair mitolojiyi okurların önünde bir kez daha anlatır mısın? Beni çok ilgilendirmişti... Ve sanırım mitolojisinin gerçek eserle atbaşı yarıştığı bu derinlikli öyküler kümesini anlayabilmek için bu ön anlatıyı bilmek gerekli...*

– Romanı 1993 yılının Mart ayında yazmaya başlamıştım. Beni o günlerde çağıran birçok eski görüntüyle bir türlü yazılamamış, nicedir anlatılmayı bekleyen birkaç hikâye vardı. Bir yerlerimde, biraz da ayırdına varmaksızın gizlediğim, koruduğum 'sesler'iyse 'yazı'mın yoluna çıkmayı göze aldığım günlerden sonra gereğince duyabildim. Anneannem 1989 yılında ölmüştü. Dedem, altmış iki yıllık eşiyle, yaklaşık kırk yıl süresince paylaştığı Şişli'deki o apartman dairesini tek başına taşıyamayacağı duygusuna kapılmış, hayatının geriye kalan zamanını Göztepe'deki yazlık evinde geçirmeye karar vermişti. Ev boşaltılmış, kurtarılabilenler kurtarılmış, kurtarılamayanlarsa, böylesi yolculukları yaşamaya mecbur kalan birçok eşya gibi, başka yerlere, başka insanlar için gitmişti. Dedemin bana o günlerde, 'burada eski evraklar var' diyerek verdiği, küçük, çelik bir para kasası da vardı. Bu kasa, ticaret yaptığı günlerde, ona 'uğurlu' gelmişti, bana da gelebilirdi. Ayrıntılar arasında kaybolmuş, gerçek yerini ancak zamanla bulabilecek, küçük bir armağandı bu. Söylenenleri belki de bu nedenle gereğince önemsemedim, kasayı belki de bu nedenle açmak istemedim. Aradan bir yıl geçtikten sonra daireyi kiralamaya karar verdik. Bunun için tapuya ihtiyacımız vardı. Dedemden tapunun kasada olduğunu öğrendim. O kasayı işte o zaman açtım. Gerçekten de orada eski evrak vardı. 60'lı, 70'li yıllardan, günün birinde 'sorulur' endişesiyle saklanmış eski vergi makbuzlarıyla, önemli iş görüşmelerinin kayıtları gibi... Ancak o evrak arasında, eski bir mektup da vardı. Kızılhaç damgalı, Mayıs 1946 tarihli, Fransızca, el yazısıyla yazılmış bir mektup... Mektubu okumaya başladığımda, tarihi bir belgeyle, birinci elden bir tanıklıkla karşı karşıya olduğumu gördüm. O satırlar Cenevre'deki bir klinikte, dedemin abisi Nesim'in kayınbiraderi Mösyö Alber tarafından kaleme alınmıştı. Mösyö Alber, ailesiyle birlikte toplama kamplarına gönderilmiş, geriye, eğer deyiş yerindeyse, hayata dönebilen tek insan olmuştu. O ölüm yolculuğuna Nesim de ailesiyle birlikte çıkmıştı. Mektup 'orada' yaşananları anlatıyordu. Kayıtsız kalamayacağım bir çağrıyla karşı karşıyaydım. Bu mektup üzerine uzun bir hikâye kurabileceğim duygusuna o zaman kapıldım.

✪ *Kahramanlar birtakım değişimlere uğradı ama galiba.*

– Sadece kahramanlar değil, mektup da birtakım değişimlere uğradı. Mösyö Alber, İspanya İç Savaşı'ndaki yenilgiden sonra, Fransa'ya sığınmış bir siyasi mülteci oldu, Nesim'in en küçük kızı Jinet, aslında Toplama Kampları'nda öldüğü halde, romanda yaşatıldı. Bunlar da benim hikâyelerimdi. Bir başka deyişle, bu dönüşsüz yolculuğun insanları, benimle, 'yazı'mda, bir başka yolculuğa çıktı, başka dönüşleri yaşadı. 'Yazı'nın yoluna çıkanların bildiği, kaçamayacağı bir yürüyüştü bu. Anlattıklarım, anlatmak istediklerim biraz da bendim çünkü sonuçta.

✪ *Bir de o rüya var...*

– Dedem, abisinin Toplama Kampları'nda öldüğünü babasından gizlemiş. Onun, o günlerle ilgili, hiç unutamadığı bir anısı vardı. Bir sabah uyandığında, çok tuhaf bir rüya gördüğünü söylemişti babası. Bu rüyada Nesim, salonlarındaki büyük büfenin içine girmişti. Babası, büfeden birtakım iniltiler geldiğini duymuş, kapıyı açmış, açmasıyla birlikte de, uzun yıllardır görmediği oğlunu karşısında bulmuştu. 'Baba kapıyı kapa, burası çok kötü kokuyor' demişti Nesim, oraya neden girdiğini söylememiş, başını sessizce önüne eğmişti. Bu rüyaya anlam verememişlerdi o gün. Aradan bir

süre geçtikten sonra, yaptıkları hesaplara göre, o rüyanın görüldüğü gecenin, Nesim'in gaz odalarında öldürüldüğü gece olabileceğini anlamışlardı. O büfe benim evimde duruyor şimdi, birçok eski hikâye, görüntü ve eşyayla birlikte, bende yaşamaya devam ediyor. Romanımda ilerlemeye, yürümeye çalıştığım günlerde, bana biraz da bu küçük söylenceler ışık tutmuştu.

✪ *Bu romanla Türk edebiyatındaki en uzun romanlardan birine imza atmış oldun. Buna rağmen, kitabı okuduğumuzda, eser uzasın diye lafı geveleyen bir yazarın profesyonel uyanıklıklarından izler bulamıyoruz. Aksine, kitap içindeki her partisyon, çekip içine alıyor insanı sanki. 'Daha derine de inebilirdim!' diyen bir yazar çığlığı yükseliyor diplerden. Bu çığlık, gerçekçi bir anlatım örgüsüyle ve tüm dünyaya saçılmış, kimi zaman esrarengiz görülmüş, bildiğimiz en eski etnik serüvenle birleşince, gerçekten 1001 hayat 1001 roman iç içe bu yapıta gömülmüş gibi bir duygu yaratıyor. Bu 1001 serüveni ne amaçla böylesi yoğun bir metin içerisinde buluşturdun? Daha açık söylemek gerekirse, birkaç roman çıkabilecek bu konular serisini, neden delinmiş bir gökyüzünden boşalan, bitmek bilmez yağmur suları gibi akıttın okurun üstüne?*

– Bu roman, öncelikle benim kendimde yolculuğumdu. Yolculuğumda, içimde bir parçalarını, en azından bir parçalarını gizlediğim, koruduğum insanlarla bu yüzden istesem de istemesem de karşılaştım. Bu karşılaşma bir kaçınılmazlıktı, bir yazgıydı. Karşılaşmaksa anlatmak, unutmamak, artık unutmamak için anlatmak demekti. Onlar sadece bireysel tarihimin değil, vazgeçemeyeceğim bir toplumsal belleğin izlerini de taşıyorlardı çünkü. Şimdi, onca uğraştan sonra, hâlâ anlatmadığım, ya da anlatamadığım birçok insanın, bana kendilerini hatırlatmaya çalıştıklarını fark ediyorum. Böyle bakışın beni mutlu ediyor. Romanımı yazarken, Şehrazat'ın soluğunu sık sık yanımda hissettim çünkü. Anlatmak, hayatta kalabilmek için anlatmak... Ertesi gün ölebileceğini göz ardı etmeksizin anlatmak... Bu duygunun o kadar yakınındayım ki şimdi...

✪ *Yahudi olmak, Yahudi bir yazar olmak ve bir Türk Yahudisi olmak nasıl bir şey? Bunu, kendi özel yaşamına dair şifreleri açık edesin diye sormuyorum... Mesela böylesi ilginç bir cemaatten olmak senin yazarlığının ve yaşama bakışının önünü mü açtı, yoksa hep başına bela, gereksiz bir ayrıntı mıydı bu?..*

– Yahudiliğin 'laik' bir kimlik olarak da algılanabileceğine her zamankinden daha çok inanıyorum artık. Dindar olmak ya da olmamak tartışması beni artık ilgilendirmiyor. Ama bu kimliği irdelemek, sorgulamak, daha da önemlisi anlamaya çalışmak, benim için hani nerdeyse bir kaçınılmazlık. Dünyanın neresine giderseniz gidin, Yahudi olmaktan kaçamıyorsunuz çünkü. Kader sözcüğünü bu yüzden seviyorum. Bu kaderden kaçmaya da çalışmıyorum üstüne üstlük. Doğduğum, kendimi anlatmaya, kırgınlıklarımı, umutlarımı, sevinç ve öfkemi duyurmaya çalıştığım dilde bir ilki denediğimi iddia etmem çok mu rahatsız edici öyleyse? Bunun için bir bedeli göze aldım. Boğaz'ın sularının bizi beklenmedik bir zamanda yutabileceği, ya da başka denizlere sürükleyebileceği korkusundan söz etmem boşuna değil. Ben bu korkunun da, bu korkunun dile getirilmek istenmesinin de irdelenmesi gerektiğine inanıyorum ama öte yandan. İçinde, beni birçok kez birçok yere çağırmış birçok sesi barındıran bir yapı olarak düşündüğüm Türk edebiyatına ürkekçe bir taş bırakmak istiyorum anlayacağın. Bu taşı herkes istediği yere koyabilir. Kendine göre, kendisi için, kendi yerini daha iyi görebilmek için... Yerin bu durumda önemi yok. Bu taş korunmaya değer bulunacak mı, işte ben en çok bu sorunun yanıtını merak ediyorum...

✪ *Romanın ana temasını oluşturan soykırım öyküsünü dile getirmekte Türk Yahudileri neden bu kadar geç kaldılar? Oysa Türkiyeli Yahudiler, bu tür felaketlerden fazlasıyla nasiplenecek kadar dünya üzerine yayılmışlardı. Her yerde akrabaları vardı... Neden bu gecikmişlik?..*

– İlişkilerimize yön veren en önemsenmeye değer itici güçlerden birinin 'gereksinim' olduğunu burada bir kez daha hatırlayabiliriz belki. Soykırım, Türk Yahudileri için, oralardaki tüm akrabalarına karşın, temel bir mesele değildi. Ama Türk Yahudileri, doğrusunu söylemek gerekirse, kendileriyle ilgili sorunları dile getirmekte de çok geciktiler, dahası yeterince yürekli olamadılar. Varlık Vergisi meselesini bile önce 'başkaları' anlattı. 40'lı yıllardaki sindirme hareketinin bunda büyük bir payı var kuşkusuz. Başkalıkları o insanlara, öncelikle, vatandaşlığını taşıdıkları devlet tarafından hissettirilmişti. Susmak, kendini korumanın bir başka biçimi olabilirdi sonuçta. Tüm azınlık toplumlarının kaderi bu. Yazdıklarıma bu 'başkalığım' yüzünden de ilgi duyanlar oldu ama. Onlara tüm benliğimle teşekkür etmeyi bir borç biliyorum. İçin için oluşmuş, inşa edilmiş bir beklentiye, 'zamanında' yanıt vermiş de olabilirim. Sonrasıysa, belki de

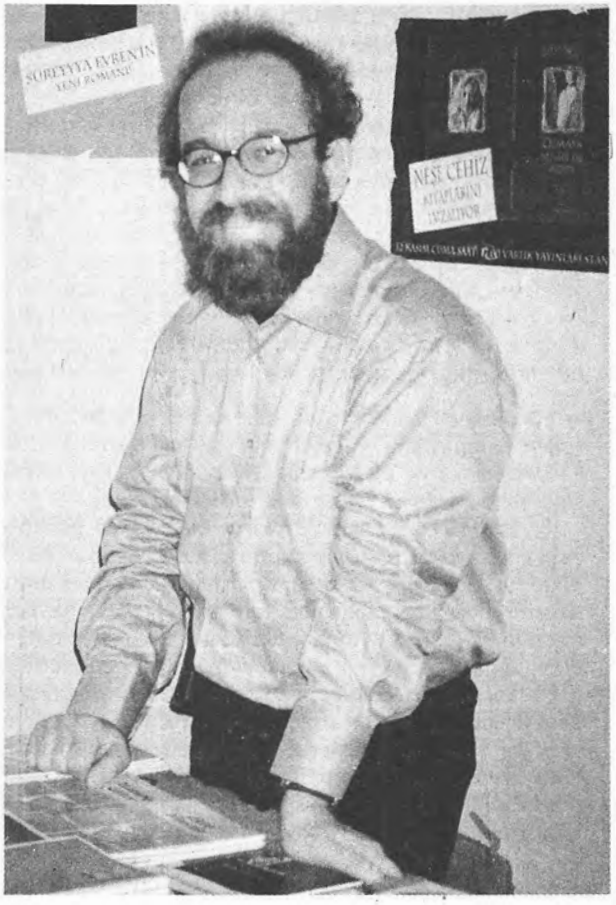

asıl önemlisi edebiyatın. Edebiyatın, ya da sadece 'yazı'nın. Hayatın o gizli yüzünü görebilmek için... Duyurmak istediklerime bu açıdan yaklaştığımda da, başka kimliklerimin çok daha derinlerimde gizlendiğini ve beni daha çok acıttığını söylemem gerekiyor. Bu durum, benim kahramanlarım için de geçerliydi...

✪ *Bir de İstanbul meselesi var... Kitabı nostaljik bir ağıta dönüştüren, kimi zaman hüzün yayan, kimi zaman hayıflandıran, kimi zaman aidiyet duygusunu sarsan... Nedir senin İstanbul'un? Ve neden senin İstanbul'un gelip bu etnisite ve soykırım öyküsüyle buluşup bu romanı yapıyor?.. Buradan nereye varmak istiyorsun? Gerçi bu işlerin ruhuna vakıf her dikkatli okur, senin temel meselenin, mesaj vermek değil, rafine edebiyat yapmak olduğunu bilebilir ama yine de bu sorumu bir soyutlama düzeyi olarak ele alıp yanıtlamak zorunda kalırsan neler söylerdin?*

– Öncelikle şu 'mesaj' kavramını irdeleyelim biraz istersen. Etnik bir kimliğe dayalı bir mesaj vermek gibi bir amacım, dahası bir kaygım olmadığını bugüne dek hep anlatmaya çalıştım. Konuya böylesi bir açıdan yaklaştığımızda tespitine katılmamak elde değil. Ayrımcılığın farklı yüzlerini görmeye ve göstermeye çalışan, kimliğini biraz da böylesi bir arayıştan yola çıkarak inşa etmeye çalışan bir birey olarak, şovenizmin, beni, öncelikle o tarihin yolunda bekleyen tuzaklarına düşmemem gerekiyor. Ama sonuçta, tüm çekingenliklerimize ve kendimize çekilişlerimize karşın, her hareketimizin, bakışımızın ve kullandığımız sözcüğün bir mesaj ilettiği gerçeğini de göz ardı etmemeliyiz. Bizi biz yapan her ayrıntı bir mesaj iletir. Ben, İstanbul'u, bu romanımda, nostaljik bir ağıta dönüştürmekten çok, yaşayan, bizi bize tüm yanılgılarımızla gösterebilecek bir hikâyede yeniden bulmak ve buldurmak istedim. 'Yaklaşın, biraz daha yaklaşın. Nasıl?.. Gördükleriniz sizi biraz şaşırttı değil mi? Oysa bu İstanbul sizin çok yakınınızdaki bir İstanbul'du. Bu İstanbul sizin İstanbul'unuzdu. Bu İstanbul sizdiniz...' demek istiyordum. Romanımda, anlattığım soykırım öyküsü de, etnik azınlık karakteri de önemliydi ama, asıl önemlisi, benim tüm yüreğimle bağlı olduğum bu şehir için bulmak istediğim 'dil'di galiba. Bu 'dil'de benim öfkem var, benim bu şehrin masalını ve duygusunu korumak için birilerine uzattığım bir el var. 'Yazım', sözcüklerin, sözcüklerimin daha da derinine inmek için çıktığım bu zorlu yolculuğumda, ancak bu 'dil'i gereğince duyurabildiğimde anlam kazanacak...

✪ *Biraz da bundan sonrasından söz açalım... Yeni serüvenler hangi rotaya?.. Neler yapmayı tasarlıyorsun?.. Bu soluklu roman, seni izleyenlerin ve okurlarının çıtayı yükseltmesine neden oldu. Bu sana neler düşündürüyor?..*

– İstanbul'u 'uzaktan' tanımış bir gemiye binmeye hazırlanıyorum. Bu yeni yolculuğa 'rota' sözcüğü çok uygun düşüyor. Başka bir sessizliğe girmek üzereyim. Umarım bu sessizlik, daha önceki gibi, yedi yılı aşkın bir sessizlik olmaz. Ama 'yazı' bu. Kimin, kimi, nerede beklediğinin bilinmeyeceğini, dahası kimi yolculukların yeni karanlıklara gitme anlamına da gelebileceğini boşuna söylemiyorum. O saat ustası, bize, kimi zamanların içimizde hep yürüyeceğini söyledi bir kere. Düşlediğim o yerlere ve insanlara kayıpları göze almadan ulaşamayacağımı da biliyorum artık üstelik. Ben, kendi adıma, tan yerinin kızıllığını bekleme sabrını göstereceğim...

HİKMET TEMEL AKARSU

Ayhan Bozfırat

BÜTÜN HİKÂYELERİ

Oğlak Yayınları

Ayhan Bozfırat'ı yitirdiğimizde 50'sine varmamıştı daha. 1932 İstanbul doğumlu olan Bozfırat, 30 Aralık 1981'de kısa yaşamını geçirdiği İstanbul'da öldü. Avukattı. Yaşamı konusunda uzun uzadıya bir bilgimiz yok. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra bu fakültede bir süre asistanlık yaptığını biliyoruz. Bir de öyküler yazdığını. Yazdığı bu öyküleri üç kitapta toplamıştı: *İstasyon* (1971), *Fırıldak* (1972), *Sokak Lambaları* (1980). Araya bir de roman sığdırmıştı: *Dört Yol Ağzındaki Ev* (1976). Bugün ararsanız hiçbirini bulamazsınız. Romanını ya da öykülerini okumak istediğinizde kitaplıklara gitmeniz gerekir. Hem de merkezi bir kitaplığı seçmelisiniz. Semt kitaplıklarında bulunabileceğini sanmam. Bu durum kitaplarının yeni baskıları yapılmayan birçok yazarımız için de geçerli.

Neyse ki ölümünden 18 yıl sonra Oğlak Yayınları, bir değerbilirlik göstererek, üç ayrı kitabındaki öyküleri "Bütün Hikâyeleri" adıyla bir araya getirdi. Darısı kıyıda köşede kalmış öykücülerimizin, romancılarımızın kitaplarını, aynı değerbilirlikle, birer ikişer yeniden basacak olan yayıncılarımızın başına.

Bütün Hikâyeleri'nde üç kitaptaki 34 öykü yer alıyor. Bunlar kısa öykü tanımına tıpatıp uyan, 3-4 sayfalık alabildiğine yalın, genellikle karşılıklı konuşmalara dayalı öyküler.

Bozfırat'ın öykülerinde, kenar semtlerle burada yaşayan yoksul insanların yaşam serüvenleri anlatılıyor. Daracık arka sokaklar, tahta evler, yıkılmaya yüz tutmuş eski konaklar, kahveler, buralarda karşımıza çıkan güngörmüş insanların oluşturduğu ev halkı, ayakkabı tamircisi, sakat gezgin satıcılar, işçilerle memurlar. Bunların gündelik yaşamından kesitler. Karşılaştıkları sorunların toplumsal kaynakları. Bu sorunların toplumsal kaynakları acı sonuçlarına karşılık alaysılı bir anlatımla verilir.

Bozfırat'ın bütün öyküleri, gerçekle düş arasındaki bir havada geçer. Düş nerede biter, gerçek nerede başlar belirsizdir. Gerçekle düş arasındaki bu ortamda, toplumsal eleştirinin en keskinini alaysılı bir anlatım içinde bulursunuz.

İstasyon öyküsünde olayın başkişisi, bir durak önce indirilir trenden. Gece vakti bavulları elinde asıl gideceği kasabaya doğru ilerlerken yolda birtakım adamların ceset taşıdıklarını görür. Bir anlam veremez. Cesetlerin, indirildiği trenin yaptığı bir kazadan toplandığını öğrenir. Neden gizli götürdüklerini sorduğunda aldığı karşılık şaşırtıcıdır:

"'Tren idaresi için iyi değil' dedi. 'Kazaların çokluğu ürkütür halkı. Onun için cesetleri saklamak gerek. İyi karşılanmaz halkça. Bu da tren idaresinin hoşuna gitmez.'"

Yönetimin, olan biteni görmemizi, yazmamızı, konuşma-

mızı istemediğini bir kez daha gittiği kasabadaki evde evsahibi kadından uyarıcı bir dille öğrenecektir:

"'Sen de kendi yaşantına sokmamaya bak gördüğün şeyleri' dedi. 'Unutmaya çalış.'"

Ardından bir daha yineleyecektir evsahibi kadın uyarısını:

"'Yaşantına sokmamaya bak' dedi. 'Unutmaya çalış. Hoşuna gitmez tren idaresinin. İyi olmaz. Tehlikelidir sonu.'"

Bir karabasan ortamı içinde Bozfırat, düşünce ve anlatım özgürlüğünün kısıtlı oluşu gerçeğini vurgulamak istiyor. Yaşattığı düş dünyasından günün siyasal gerçeğine gönderme yapıyor.

Öteki öykülerinde de bu tutumunu sürdürüyor. Emeklilik yaşı gelmiş bir memurla boşta kalmış bir işçiyi karşılaştırdığı, daha doğrusu karşılıklı konuşturduğu *Sırt Ağrısı* öyküsünde, aynı işi sürekli olarak yinelemenin, üstelik bunu boş yere yapmanın sıkıntısını memur, sırt ağrısıyla açıklayacaktır:

"'Dile kolay' dedi. 'Yıllar yılı her gün dokuz-beş. Defterler açtım, defterler kapadım. Bir defteri bir deftere geçirdim. Yıllar yılı her gün bu işi yaptım. Hâlâ da yaparım. Ama emekliliğim yaklaştı artık. O zaman biter işte. Artık hiçbir defteri, bir deftere geçirmek yok.'

'Ama bu işi neden yaptığımı, bir defteri, ötekine neden geçirdiğimi bir türlü bilemedim. İlk sıralar insan farkına varmıyor hiçbir şeyin. Yavaş yavaş anlıyorsun. Bir gün bakıyorsun sırtın ağrımış. Diyorsun ki 'amma yorulmuşum, sırtım ağrımış'. Bir güzel dinlenmek istiyorsun. Sonra soruyorsun kendi kendine, 'peki ben ne yaptım? Benim sırtım neden ağrıdı?'"

Çalıştırdığı insanı sonunda paçavra haline getiren bürokrasinin hiçbir işe yaramazlığı bu kadar güzel anlatılabilir.

Beri yandan işçi de aynı ağrılardan şikâyetçidir. Ama o, sırtının ağrıdığını ağzından kaçırmamak zorundadır. Tersi durumda işten atılır. Evde çoluk çocuk olunca da "ağzımdan kaçırırım" diye ödü kopmaktadır:

"Gece kötü rüya görmüşsem, öyle korkuyordum ki sırtımın ağrısını ağzımdan kaçırırım diye. O zaman daha çok tekrarlıyordum kendi kendime: 'sakın ha, sakın ha kaçırmayasın ağzından'"

"Kötü bir rüya görmüştüm o gece. Daha sabahtan korkuyordum. 'Bugün bir aksilik olacak muhakkak' diyordum. O gün bir tuttu sırtımın ağrısı. Çocukları düşündüm gene. Ama bir işe yaramadı. Nasıl da kaçtı ağzımdan bilmiyorum. 'Duvarların badanası değişse bari' dedim. Aslında hiç aklıma gelmemişti bu. Bana ne duvarların renginden. Hem fabrikada, duvarların rengi makinelerden pek görünmez. Ama işte kaçtı ağzımdan. Tabii çıkardılar işten..."

İşverenle işçi arasındaki ilişkinin ti'ye alındığı bu kara gülmececi satırlar, günümüzdeki grev-lokavt gerçeğinin bir yansısı değil midir? İşçi haklarının nasıl bir pamuk ipliğine bağlı olduğunu göstermiyor mu?

Aynı öyküde, anamalcılığın acımasızlığını, işçiyi sömürmesini boştaki işçi bir örnekle açıklayacaktır:

"'Bizim de bir arkadaş vardı, son çalıştığım fabrikada. Almanya'ya gitmek istiyordu. Almanya'dan araba getirecekmiş. Hem de patronun arabasının modelinden. Getirir getirmeye. Araba getirir, televizyon getirir. Ne isterse getirir. Getirmek bir şey değil. Çalışır on yıl, on beş yıl, bir araba getirir. Ama iş getirdikten sonra.

Getirdi diyelim arabayı. Ne yapacak? Satacak. Başka türlü olamaz. Satması gerek. Belki de bizim patron alacak gene. Kızına alacak, oğluna alacak, karısına alacak. Sonunda aynı model arabadan iki tane, üç tane, dört tane olacak."

Düz mantıkla:

"Bedava vermiyor ya" diye karşı çıkacaktır memur.

İşçi, olayın bilincinde, anamalcı yönetimin verdiği ücret karşılığında işçinin özgürlüğünü elinden alarak yaşamını nasıl yok ettiğini söyleyecektir:

"Bedava vermez tabii. Ama mesele o değil. On yıl, on beş yıl çalışacak. Çocuklarını tanımayacak döndüğünde. Arabasının çevresini saran çocuklara bakıp soracak: 'Benimkiler hangileri?' Oradakiler gülecekler: 'Senin çocukların bunlar değil. Onlar koca adam oldular'... Karısını tanımayacak. Karısı ihtiyarlayacak çünkü. O zaman diyecek ki: 'Ulan ben de ihtiyarladım.'"

Bunca acı gerçekler, yaşanan nice acı olaylar Bozfırat'ın öykülerinde ince bir alayla, hüzünlü bir gülmece havası içinde yer alır. Bir istasyon kalabalığını anlatımıyla da örnekleyebiliriz bunu:

"Oldukça kalabalıktı ortalık. Kalabalıkta herkes birini arıyor, kimse aradığını bulamıyordu. Bu arada yanlış kucaklaşmalar da oluyordu. Yanlışlığı anlayınca, yanlış kucaklaşanlar hemen ayrılıyorlardı, kucakladıkları kimselerden. Kimi, kucakladığı kimseyi hemen unutup, yeniden beklediği kimseyi aramaya başlıyordu. Kimi de, bir kenara çekilip trenle zeminin birleştiği çizgiye dikiyordu gözlerini."

Kargaşanın betimlendiği istasyon için yaptığı benzetme de aynı özgünlüğü taşıyor:

"Bol, beyaz ışıkların altında istasyon, yan yatmış bir kavanoza benziyordu. Trenler sülük gibi."

Bozfırat'ın anlatımındaki yarı gülmece havası, bütün öykülerinde egemendir. Bana ilginç gelenlerden bir ikisini sıralamak istiyorum:

"Evin önünden uzaklaşmak üzereydi durdu. Ayakkabı tamircisine sormak istedi. Sonra vazgeçti. 'Nereden bilsin' dedi kendi kendine, 'hep ayakkabıların altına bakıyor o'."

"Daireden çıktığında da böyle olurdu. İlkin keyiflenir, sonra bu keyfi kaybolurdu. Güneşin usulca bir bulutun ardına girmesi gibi, öyle belirsizce olurdu ki bu."

"Her zaman yapayalnız kaldım" dedi, "her zaman yapayalnız. Fırça gibi sustum hep. İşte tam şu fırça gibi. Ne farkın var ki sanki ondan. Varsın. Yalnızca varsın. İşte o kadar. Fırça da var ona bakarsan."

Ayhan Bozfırat'ın öykülerinde, yazarın çocukluk günlerinin geçtiği İstanbul'un girdili çıktılı yan sokaklarındaki bir genç kızın umutlu yaşamının yanı sıra genellikle sıcak ilişkiler içindeki mahalle insanlarının günlük yaşamdaki acı, tatlı durumlarını izleriz. Yaşamdan küçük kesitler veren bu öyküler, yalın ama derinlemesine bir anlatımla yansıtılır. Bunda, öykülerde içerik bakımından sık sık toplumsal, insansal gerçek ve çelişkilere göndermeler yapılmasının payı olduğu gibi biçim açısından dilinin kıvraklığının, çağrışımlara, betimlemelere, benzetmelere, yer yer eğretilemelere dayalı tekniğinin, karşılıklı konuşmalarının ölçülü ve yerinde oluşunun da payı büyüktür. Kendine özgü anlatımındaki şiirsellikle yarı gülmece havasını da bunlar oluşturur.

Bozfırat'ın öyküleri, kolay okunan, insana dil tadı veren, düşündüren, düşündürürken de dürtükleyen öykülerden.

ADNAN ÖZYALÇINER

MEHMET GÜRELİ:

Öykü konularını da kesinliklerden, kodlamalardan uzak durarak işliyorum. Mesela kurban-cellat ilişkisine değindiğim öykülerin hangi taraf lehine gelişeceğine karar vermeyen bir adamım.

Alope'nin Odası/Öykü/Can Yayınları

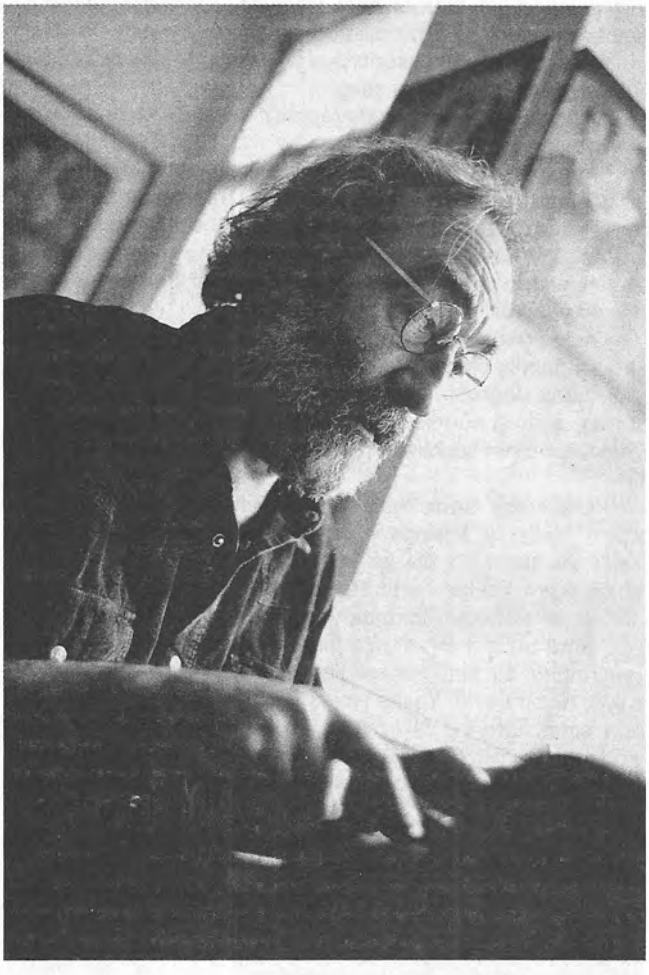

✪ (Spinoza'nın Ceketi *adlı öykünüzün başkişisi) Satas'ın korkulu rüyasından, yani "başkalarını tekrarlamak"tan uzak, deneysel öyküler* Alope'nin Odası*'ndakiler; bir yanıyla anlatıya yaklaşıyor, bir yanıyla da şiirin elle tutulamazlığını bünyesinde barındırıyor.*

– İnsanların bir şeylere alışmasını yanlış buluyorum. Kurumlaşmaları, kafaların kodlamasını... Öykülerimle de insanları böyle şeylere karşı uyanık tutmaya çalışıyorum. Tabii bunu yaparken kendimi bir yere oturtamadım. Bu benim aleyhime oldu. Bunu bilinçsizce yaptığımı sanıyorlar. Halbuki, bir yere saplanıp kalmadan, kodlanmadan, hayatını zenginleştirmeye çalışıyorsun. Bu bir yaşama biçimi. Yaşamın da bir sanat olduğunu unutmadan onunla ilgilenmek... Rilke'nin dediği gibi: "En zor olan dayanabilmek, bütün sorun işte bu."

Bir düşüncenin yanındasındır, diğerinin karşısında; tüm bunlar hayatı güzelleştiren şeyler. İşin özünde bu var, yaratıcılığın da.

Ve kesinlikler, bana göre uzak durulması gereken şeyler. Kesin bir haklılığa ve gerçekliğe inanmıyorum ben. Her öykünün kendine göre bir gerçekliği vardır. Benimki de onlarınkinden ayrıdır. Bir öyküdeki gerçeklik diğerini tutmayabilir. Bu durum okuyucuyu kuşkuya düşürürse de kasıtlı olarak yaptığım bir şey.

Bu arada, kurumlaştırmayı sevmediğim için birçok alana eğiliyorum ve hayatımı ona göre şekillendirmeye çalışıyorum. Ama kendi kendime kurumsallaştırdığım şeyler de var. Örneğin on üç yaşından beri sinema tarihi üzerine bir defter tutuyorum, benim için kutsal bir defter.

✪ *Ortaya koyduğunuz bir yapı, bir vücut var; ama onun yağ bağlamasını istemiyorsunuz ve bu yüzden sürekli hareket halindesiniz diyebilir miyiz?*

– Evet, yağ bağlamasının onun aleyhine olduğunu düşünüyorum. Şu an düşündüklerimizin doğruluğuna inansak da, yine de bu düşünceyi çürütecek tam tersi bir düşünce ileri sürmek hırsı doğuyor insanda. Kodlamalara karşı duyulan bir başkaldırı bu. Aslında, ben şunu yapmam demek de kodlamaktır. Onda da bir altını çizme var.

Öykü konularını da kesinliklerden, kodlamalardan uzak durarak işliyorum. Mesela kurban-cellat ilişkisine değindiğim öykülerin hangi taraf lehine gelişeceğine karar vermeyen bir adamım. Tabii bilinçli bir karar vermeme bu. Bir tercihte bulunmuyorum şu adam haklıdır, bu haksızdır diye.

İnsan hayatında bazı durumlar var. Mesela, bir işe giriştiniz, kendinizi o iş için ne kadar yetiştirip yetiştirmediğinizi tam olarak bilemezsiniz. İşte bu benim için bir öykü konusudur. *Spinoza'nın Ceketi*'nde bir yolculuk var, yolculuğa hazırlanamamak var. Ve yolculuğun sonunda varılan yerde başa geleceklere karşı bir donatımsızlık var. Bu yaşamın belirli zamanlarında karşımıza çıkan bir durumdur. Ama tipik bir öykü konusu değildir. Böyle denemeler yaptığında öykünün içinde bir kapı açmaya çalışıyorsun, yeni bir yol.

Benim (maalesef) gerçekçi öykülerim de var. Mesela, *Alope'nin Odası* küçük bir fareyle olan maceramı anlatır. Bir ara odamda bir fareyle yaşamaya başlamıştım. Bazen bir bakıyordum fare, '*Tanrılar, Mezarlar ve Bilginler*' kitabının üstüne çıkmış bana bakıyor. Farenin odamda yaşamaya başlayışını da şöyle düşünüyorum: Farenin annesi onu lağımlardan kurtarıp bu kitaplıkta yaşaması için odama getirmiş. Ona "bu odada senin işine yarayacak çok şey var" diyor ve küçük fareyi odama bırakıyor. Sadece karnı doysun diye değil, aynı zamanda kendini geliştirsin diye. Alope ile fare arasındaki de bir kurban-cellat ilişkisi.

Göldeki Uzmanlar öyküsü için üniversitede görevli bir arkadaşım, "bizim hayatımızı anlatmışsın", dedi. "Bizde hep bu konu konuşuluyor". Ben de "nasıl sizin hayatınız?" diye sordum. Üniversitede lastik ayakkabı zorunluluğu getirilmiş meğer.

Degüstatör'ün öyküsünden bir film yapmayı düşünüyordum. Bir degüstatör çağırdık. Hikâyeyi okudu. "Bu hikâye bizim hayatımıza çok denk düşüyor." dedi.

Tat alamayan bir degüstatör, çok ürkütücü ama varmış böyleleri. Tat alma duygusunu yitirmiş degüstatör. İşinin en iyisi olarak tanınıyor; ondan iyisi olmadığı için bunu kanıtlayacak biri de yok. Bu toplumsal katmanların bir değerlendirilişi.

Basamaklı hikâye, mesela.... Çok yetersiz olup bir yerlere gelmiş o kadar çok insan var ki. Bireyin ve toplumun ilerleyişini tökezleten bir mekanizma.

Hayatta insanın tek başına olduğu anlar vardır. İşte o anlarda yetersizlikler çok büyük problemlere yol açıyor. Trajik bir şey bu. Kendi yetersizliğinin farkına varmak ve hiçbir şey yokmuş gibi davranmak, hiçbir zaman aşamadığı hatta belki kendine bile itiraf edemediği yetersizliklerini toplumdan gizlemek ve hâlâ bir değermiş gibi yaşamak. Yaşarken ölmek belki de bu.

✪ *Bir kısa öykü yazarının felsefeyi kurguda ve karakter yaratımında kullanması okuyucuda ve metinde nasıl bir etki yaratıyor sizce?*

– Nelerle beslenirsen o kadar çoğalırsın. Felsefe bir düşünüş biçimi. Yani öyküyü sadece bir olaylar zinciri olarak almamak, insanlarla düşünce arasındaki bağlantıyı kurmak... Felsefeyi öyküde kullanmamda bir kendiliğindenlik var. Felsefe eğitimi almış olmamdan kaynaklanıyor bu. Dünyaya o pencereden bakıyorum. Neden-sonuç ilişkileriyle hemen kesinliklere varmıyorsun bu pencerede.

Hegel okuduğumda ilginç bir şeyle karşılaştım. Hegel'in beyninin nasıl çalıştığını hep şaşkınlıkla karşılamışımdır. Bir şey anlatmıyor belki, beyninin çalışmasını anlatıyor.

Çok kalıcı bazı felsefi meselelerle insanın sorunları yansıtıldığında edebiyatın daha yararlı olabileceğine inanıyorum. Örneğin Kafka, o bunu başarabildiği için büyüktür. Kurumun adını koymadan insanın neler yapabileceğini bilinmezlik üzerine kurmuştur. Bazı edebiyatçılar yapıtlarını insanın bilinen bir konumu üzerine kurarlar; bu daha aldatıcıdır bence. Diğeri insanın beynini daha çok açan bir şey.

✪ *Bazı öyküleri küçük biyografiler halinde tasarlamışsınız. Örneğin* Sessiz Kaçışlar'*da Walter Halbe'nin yaşamından kesitler var;* Gece Treni'*nde Fizt Lang sinemasına değiniyorsunuz. Ve* Kaptan Tomkins'in Eski Bir Arkadaşı *adlı öyküde de bir itirafçının yaşadıklarını, psikolojik çözümlemelerle okura sunuyorsunuz.*

– Çok önemli bir oyuncu *S. Hayden.* Amerikan Komünist Partisi'ndeki bütün arkadaşlarını ele veriyor. Bunu yapmadan önce psikoloğuna danışmış: "Ne yapayım?" diye. "İtiraf et," demiş psikolog, "ele ver". O da psikoloğun dediğini yapmış. Ben öykudeki metinleri Ülkü Tamer'in çevirisi "*İhanet Yılları*"ndan aldım. O metinler doğrudur.

Adamda birilerinin başını derde sokmuş olmanın verdiği yoğun bir suçluluk duygusu var. Elia Kazan'ın anılarını okuduğumda da bunu gördüm, satır aralarında çok yoğun bir pişmanlığın izleri var. Bir eziklik... Ve bu ezikliği aklama çabaları göze çarpıyor. *S. Hayden* da anılarında psikoloğuna küfür ediyor. "Beni sen yaktın." diyor. Son yıllarında iyice alkolik oluyor. "Baba" filminde satın alınmış bir polis rolü var. Ona teklif ediyorlar, o da kabul ediyor. Bir hata yapıyorsun ve insanlar sana yaptığın hatayla ilgili bir rol veriyorlar. Ve sen de kabul ediyorsun. İlginç değil mi? Bir o kadar da trajik...

İDİL ÖNEMLİ

Veysel Çolak

YABANCILAŞMA VE ÖTEKİ ŞİİR

Deneme/Gendaş

Bir şairin içinde bulunduğu "camiaya/ topluluğa" ya da –kendi deyimiyle– *Edebiyat Cumhuriyeti*'ne dışardan bakması kolay değildir. Üstelik dışardan bakarken, orada, baktığı yer'de kendini de göreceğini bile bile. *Yabancılaşma ve Öteki Şiir'e*, şairin yaşadığı düzen içindeki toplumsal, etik ve nihayet insani duruşunu bir arada gündeme getiren bir denemeler toplamı da denebilir, olanların/olabileceklerin en kötüsüne vurgu yapması açısından bir *Kara Ütopya* da... Yoksa başka nasıl anlatılır şairin/şiirin yabancılaşması ve anlamlı ötekilerin uzağına düşmesi... (Bugün kültürel yaşantının tarihsel olanın dışında bir işlerlik kazanması; şairi ve şiiri anlamlı ötekilerin uzağına savurdu. s. 7)

Bir şaire tarihsellik içinde bakan, önemli olan onun ötekiler arasındaki yeridir, diyen *Veysel Çolak*'ın her şairin şiiri kendinden değil varıldığı yerden başlatmak zorunda olduğu savı, şairin özne olarak yer alacağı kayda değer bir hesaplaşmayı işaret ediyor. Bu denemelerle birlikte, şairin ne olduğu, ne olabileceği ve şiirden ne beklendiğine dair düşüncelerimizi yeniden gözden geçirmek zorunda kalacağımız kesin!

Birinci bölümde daha çok şairin toplumsal anlamları sorgulanırken; ikinci bölümde, sesin, sözün, dizenin, anlam ve biçemin önemi, bütünlüğün olmazsa olmazlığı, şiirin dilin olanaklarını zorlayıcı özgür yanı ele alınıyor. Öyle ya, *şairin bir tek vatanı varsa ve o da yaşadığı ve yazdığı dilse (s. 135)* şair ona dört elle sarılmak, onun üstüne titremek zorundadır. Ama biçimleri ve yapıları sürekli yenilenirken içi boşalan şiirin nedeni, sadece şairin kendisi değil, onu kuşatan "düzendir" de... Sorun şairin bu "düzen" karşısında –eğer varsa– farklılığını koruyamaması ya da hiç yaratamaması... Bu arada, yazımın şu dillerde dolaşan "sistem sorunudur" kılıfıyla ilgisi olmadığını söylemeliyim.

Şiir estetik olanın yanı sıra toplumsal olanı da içermek zorundaysa, bu birey olarak şairin yaşadığı toplumsal ilişkilerle, toplumsal sorunlar karşısındaki duruşuyla şekillenir, anlam kazanır ve açıklanır. *Edebiyat bir direniş alanıdır (s. 85)* sözü, Şair'in ne kadar sokaklarda, ne kadar odalarda olduğuna değil, o sokak ve odalardaki duruşuyla hayatın ne kadar içinde olduğuna, hangi değerleri ve hangi dili ürettiğine vurgu yapıyor. Yoksa, şairin genelde işsiz oluşunu biraz da tembelliğine bağlayan *Veysel Çolak*'ın sizi de tembellikle suçlaması işten bile değil! Alınganlık yaratacak bir sav olmasına rağmen, haklı tarafları olduğuna da şüphe yok! Öte yanda, edebiyatı *Veysel Çolak*'ın kastettiği anlamda "direniş" olarak sürdürenlerin, yazmaktan başka bir şey yapmayanların, yazmaktan başka bir şey yapmasını istemediklerimizin hakkını yememek gerekir. (Tam da bu noktada "fıkra" gibi yaşadığım bir olay geliyor aklıma. Kitabımı imzaladığım bir okur, ne iş yaptığımı sorduğunda bocaladı-

ğımı hatırlıyorum. Bir rahatsızlık geçirmiştim ve uzun süredir çalışmıyordum, dolayısıyla şiir yazmaya çalıştığımı söyledim. Söylemez olaydım! Köpürdü, şairliği bir meslek gibi görenlere çok kızdığını anlattı, bir tür ültimatomdu. Sıkı bir okurla karşı karşıyasın dedim kendi kendime. Sonra ne iş yaptığını sordum, devrimcilik yapıyorum dedi. Burada devrimcinin kimleri, şairin kimleri temsil edebileceğini varın siz düşünün...)

Şair, çağının tanığı konumundan sanığı konumuna düşmüştür ve bunun nasıl üstesinden gelineceğine dair bir el kitabı ne yazık ki yoktur. O halde ne yapmalı... *Veysel Çolak* soruyor, yanıtlıyor ya da yanıtlayamıyor... sesli düşünüyor bir bakıma. Şiir sadece farklı sözcükler bulmayı, yeni dilsel arayışlar üzerine düşünmeyi değil, çok boyutlu haliyle hayatı kucaklamayı gerektiriyor. Şair tüm bunları, o kirlenen, içi boşalan misyon sözcüğünü fazlaca kullanmadan söylüyor. Sesli düşündüğü için, bazı yerlerde kendine de yönelen içli bir öfkeye tanık oluyoruz. Sevilesi bir öfkedir bu! İçtenliğin yanı başında beliren çelişkiler de gözümüze çarpmıyor değil ama şair zaten bunun bilincinde ve açık kapı bırakmıyor bize; *Yaratın çelişkinizi ama yaşayın da (s. 67)* diyor.

Marksizmin "bazı" değerlerine sahip çıkan kapitalizm, ne yazık ki, aydınları da etkisi altına almış, onların da gözünü boyamıştır. Bu yutturmacının içinde şair de hak ettiği, ya da iddia ettiği yeri alıyor, medyatik olabiliyor, cilalı imaj devrinde (s. 29) olumsuz da olsa adının anılmasından mutluluk duyabiliyor, hiçbir dergi yöneticisinin geri çeviremeyeceği "*kendini bağlar*" mertebesine yükselebiliyor. (s. 23) kitaplarının arka kapaklarına "reklam yazıları"nı çağrıştıran metinler yazdırtabiliyor, bunları yaparken kendisini bir podyum sanatçısına, herkesin görüntülerin diliyle kuşatıldığı, her şeyin metaya dönüştüğü bir zamanda, şiirini de, nesnel karşılıklarını yitirmiş bir görüntüye dönüştürebiliyor. Böylece başından "öngörüldüğü"(?) üzere toplumsal bir özne olarak değişmek ve değiştirmek zorunda olan şair (s. 33), karşısında durması beklenen "şey"le benzeşiyor, belirleyen değil belirlenen oluyor. Oysa, *şiir sermayenin sunduğu görüntüleri, imgeleri, imajları, besleyen değil parçalayan olmak durumundaydı (s. 28)*. Bunların yanı sıra aynı "düzen" içinde vicdan azabını çekerek –ki *Veysel Çolak*'ın da "önerdiği" bir şeydir bu– "*kendi*" olabilenler de var ama "*kendi*" olanlara, ölmüş şairleri saymazsak hiç değinmiyor, ona göre bardağın yarısı hep boştur, çünkü o kara bir ütopyacıdır. *Veysel Çolak*'ın poetikası olarak tanımlayabileceğimiz bu denemeler toplamında bütün yollar şairin ütopyasızlığına çıkıyor, ona göre şair aynı zamanda entelektüeldir ve *insani değerlerin gündeme geldiği noktada şair, değiştiremediği olumsuzluklar karşısında sürekli vicdan azabı çekebilen ve bunun şiirini yazan kişi olmalıdır (s. 122)*.

Veysel Çolak, şairin genelde vurguladığı "kendim için yazıyorum"da doğruluk payı olduğuna katılırken, şiirin bir "kaçış yolu" olabileceğini kabul ettiğini mi ima ediyor, bilmiyoruz ama *Reşat Nuri Güntekin*'in *Çalıkuşu Feride*'sinden yola çıkarak yaptığı yorumla bizleri başka bir yere taşıyor. *Feride*'nin kişisel nedenlerden dolayı kaçışının okurda yarattığı toplumsal duyarlılığı şairin de yaratmasında hiçbir sakınca yok anlamını çıkarıyoruz bundan.

"*Kendim için yazıyorum*"un biraz da "misyonbiçicilere tepki" olabileceği düşüncesi bile, şair kendi için yazıyorsa "*niye evinde saklamıyor, bastırıp bir de fiyat koyuyor*" *(s. 20)* sorusuna engel olamıyor. Demek ki sadece kendi için yazmıyor, yazdıklarının birilerine ulaşmasını istiyor, yazdıklarının bir fiyatı olmasını, dostlarının kitabını satın almasını beklerken de, emeği öne sürüyor. Bunları yaparken Marksizmle çelişiyor da, kapitalizmle illa ki uzlaşıyor mu? Şairin duruşunu sadece bu iki -izm'den yola çıkarak açıklayabilir miyiz, sınırlayıcı olmuyor mu diye de düşünüyor insan...

Kapitalizmin değerleriyle akan hayatın içinde hiç kuşku yok *Veysel Çolak* da akıyor, çelişkilerini yaşayarak ama etiğini öne çıkartarak yapıyor bunu. Bu yüzden, bu denemeler kitabı şairin şiiriyle pratikleri arasındaki uyumu kurmak adına bir tavır olarak görülebilir. Şairin insan kimliğini şair tartışmayacak da kim tartışacak...

Şairin toplumsal alanda aldığı yeri, pratiklerinin anlam ve önemini anlatırken sık sık *Cemal Süreya*'ya atıf yaparak *şairin hayatının şiire dahil* olduğunu vurgularken, *Ezra Pound, Balzac* örneklerinden yola çıkıp *Necip Fazıl*'a, *Sezai Karakoç*'a, *İsmet Özel*'e varan *Veysel Çolak* en çok da *İsmet Özel* üzerinde duruyor. Yer yer sivrileşen diliyle sataşmalara varan yorumlarına katılırsınız ya da katılmazsınız, o ayrı... Sonuçta *ne yaparsanız yapın bir kurdun bir kuzuyu parçalayışını güzel gösteremezsiniz. Gündüz insan gece kurt olmanın şiire sanata kazandırdığı hiçbir şey olmamıştır. (s. 17)* diyor ve bunu reddedemiyoruz. Her şey görüntüye dönüştüğüne göre kurda da, kuzuya da şüpheyle bakmak zorunda olduğumuz ortada.

Şairin ve şiirin her boyutta sorgulanmasını talep eden bir davacı kılığında çıkıyor karşımıza *Veysel Çolak* ve başlangıcı yapıyor, mutlaka bir ucundan size dokunan bir şeyler bulacaksınız, kurtuluş yok! Dedim ya, katılırsınız ya da katılmazsınız o ayrı ama şiirin bugün hangi değerleri ürettiği, hangi dili yarattığı üzerine birazcık düşünmek, belki biraz titremek ve çizilen tablo karşısında ürpermek fena olmaz kanısındayım. Bu yüzden, yer yer polemiğe davetiye çıkartan metinlerin, bu daveti kabul edecek bir kitleyle karşılaşırlarsa, olumlu anlamda tartışmalara başlangıç olabileceklerini düşünmek eğilimindeyim.

Kitaptaki metinler birbirinden bağımsız yayınlanmış, sonradan bir bütünü oluşturmak üzere bir araya getirilmiş. Tümü de önü arkası zengin metinler, tümünde de erken bitmiş havası var, kendilerinin dışına taşıyor, bitti dediğimiz yerde başlıyorlar. Yapmak istedikleri de böyle bir şey galiba.

FAİZE ÖZDEMİRCİLER

IRVIN YALOM:

Kendimi fazla ciddiye almıyorum. Satranç oyunu bittiğinde piyonlar da kaleler de, şahlar da, kraliçeler de aynı kutuya girerler. Bu atasözünün çok önemli olduğuna inanıyorum.

Varoluşçu Psikoterapi/Kabalcı Yay.

"Dünyanın tüm harikaları arasından en güzeli hangisidir? Hiç kimsenin, etrafında ölen bir dolu insan gördüğü halde bir gün öleceğine inanmaması." –*Mahabrata*'da Yudiştira, Darma'yı bu şekilde yanıtlar. Yanlış yerde aradığımız tek şey aşk değildir. Eğer Irving Yalom haklıysa yaşamın kendisini de yanlış yerlerde arıyoruz. Ölümü inkâr ederken mutluluk arayışımızı yanlış yerlere yöneltiyoruz. Yalom'un kitapları yaşamın gerçek anlamının en korktuğumuz şeyle yüzleşmekte yattığını söylüyor.

Yalom böyle bir iddiada bulunabilecek kadar güven verici bir kişilik. O, 1980'lerin büyük ilgi gören ders kitabı *Varoluşçu Psikoterapi*'nin ve *Aşkın Celladı* adlı çoksatan kitabın yazarı. *Aşkın Celladı* yeme bozukluklarının, hastadaki ölüm anksiyetesini ortaya çıkarmak suretiyle nasıl iyileştirilebileceğini gösteriyordu. *Nietzsche Ağladığında* adlı romanında ise psikolojiyi keşfeden Freud değil de Nietzsche olsaydı ne olurdu sorusunu keyifli bir şekilde irdeliyor. Yeni romanı *Divan* da yayımlandı.

Yalom ile Palo Alto'nun sessiz bir sokağındaki geniş evinin bitişiğinde yaptırdığı büroda görüştüm. Yalom sözünü ettiği tüm o varoluşçu olgulara –ölüm, özgürlük, yalnızlık, anlamsızlık– tuhaf bir biçimde uygun düşen hafif endişeli, sakin bir adam. Ama bilime olan güçlü inancı, yaşama yönelik maddi olmayan ruhsal eğilimlere karşı duyduğu şüphe söz konusu olduğunda heyecanını gizlemiyor.

En çarpıcı olan Yalom'un parlak meslek yaşamıyla şu an ulaştığı nokta arasındaki karşıtlık (yazar 65 yaşında). Yaşamını üniversitelerde geçiren bu akademisyen şimdi öğretmenliği bıraktı ve kitap yazmakla uğraşıyor. Kariyeri için bu kadar çok çalışmış profesör artık ilgisini, işin dışında önem taşıyan şeylere yöneltmiş durumda. Yalom yalnızca yazdıklarıyla değil, yaşamıyla da ilginç bir kişilik.

✪ *Çoğumuz ölüm düşüncesini aklımıza getirmek istemeyiz. Ama siz ölümle yüzleşmenin gerçek anlamda mutlu bir yaşamın anahtarı olduğunu düşünüyorsunuz. Merak ediyorum gerçek yaşam sizin için ne ifade ediyor?*

– Elbette yaşım ilerledikçe yaşamımın sonunun da yaklaştığını düşünüyorum. Babamı ve erkek kardeşlerimi kalp sorunları yüzünden oldukça erken yaşta kaybettim.

Bu yüzden yaşamın bir noktada sona eren bir şey olduğunu düşünüyorum. Önümde sayılamayacak kadar çok yıl kalmadı ve artık kendim ve yaşamım için neyin önemli olduğunu bilmek istiyorum. En önemlisi de daha önce yaptığımı düşündüğüm bir şeyi tekrar etmek istemiyorum.

Artık herhangi bir topluluğa ait olmak istemiyorum. Öğretmenlik de yapmayacağım, çünkü bu alan giderek ilaç ve farmakoterapiye kayıyor. Gelecek terapist kuşağı psikoterapi eğitimi almayacak, çünkü artık sigorta şirketleri psikoterapi tedavisi için para ödemeyecekler.

Benim için önemli olan yaratıcı olmak ve şimdiye dek kullanmamış olduğum yaratıcı yeteneklere bakmak. Kendimi basitçe, yaşama derin, varoluşçu bir bakış açısından bakan bir öykü anlatıcısı olarak görüyorum. Kullanılmayan yetenekler düşüncesi beni oldukça rahatsız ediyor.

Ve şu bonzailere bakmayı da çok seviyorum (*Pencerenin dışındaki ağaçları işaret ediyor).* Bahçemi çok seviyorum. Birlikte olmak istemediğim insanlardan gelen öğle yemeği tekliflerini geri çeviriyorum. Görüştüğüm birkaç kişiyle de gerçekten hoşlandığım konular ve meraklar hakkında konuşuyorum.

Ve karıma karşı büyük bir şefkat duyuyorum. Onu ne zaman görsem mutlu oluyorum. Onunla olan ilişkimde ve ona karşı olan duygularımda gerçek bir duygusallık yatıyor. Onu mutlu etmek için elimden geleni yapmak benim için önemli.

Kendimi fazla ciddiye almıyorum. Aklımda kalmış bir İtalyan atasözü var: Satranç oyunu bittiğinde piyonlar da kaleler de, şahlar da, kraliçeler de aynı kutuya girerler. Bu atasözünün çok önemli olduğuna inanıyorum.

✪ *"Ölümden duyulan ilkel korku bilinçaltında yatar... bu korku varlık dokumuzun bir parçasıdır, kesin kavramsal anlamlandırmaların gelişmesinden önce yaşamımızın ilk yıllarında oluşur. Bu ürkütücü, ürpertici ve tam oluşmamış bir korkudur; dil ve imgenin dışında ve öncesinde var olur." –Varoluşçu Psikoterapi– "Her düzeyde ölümü inkâr etmek gerçek doğamızı inkâr etmekle eşanlamlıdır," diye yazdınız, ölümü nasıl inkâr ediyoruz?*

– Bizi ezici bir anksiyeteden koruyan zihnin bilinçdışı bölümü, ölüm korkusundan ayrılmış ya da bağını koparmıştır. Ama bu korkuyu görmediğimiz halde bilinçdışında olduğunu biliriz, çünkü inkâr mekanizmasının ölüm korkusunu zaptetmeyi başaramadığı ender ama son derece gerçek anlar vardır. Örneğin sevdiğimiz birinin ölümü ya da kâbus gördüğümüz zamanlar. *Varoluşçu Psikoterapi*'de yazdığım gibi kâbuslar görevini tam anlamıyla yerine getiremeyen düşlerdir. Düş, anksiyeteyi "idare etmeyi" başaramadığı takdirde o zaman uykunun koruyucusu olarak görevini yerine getirememiş demektir. Kâbusların açık içeriği birbirinden farklılık gösterse de temel süreç aynıdır: Ham ölüm anksiyetesi zincirlerini koparmış ve bilinç düzeyine çıkmıştır.

Çoğu zaman bunu, Becker'ın deyimiyle, kendimizi "ölümsüzlük tasarıları"na kaptırarak ya da ölümlerimizi inkâr etmek için başka teknikler kullanarak (örneğin "yüce nihai kurtarıcı" fikri ya da "özel olma" düşüncesi) doğal biyolojik yasalara bağışıklığımız olduğunu düşünürüz. Bu çoğu zaman olduğu biçimiyle gerçekliği aşan doğaüstü, gerçekdışı türden bir şeye duyulan inanca dönüşür.

✪ *Sizin ve Becker'ın kitabını okuduktan sonra psikoloji çevrelerinde insanların ölüm korkularıyla yüzleşmesinin önemi üzerine büyük tartışmalar kopacağını düşünmüştüm. Ama sanırım bu konu hemen hemen gözardı edildi. Neden?*

– Psikoterapistler ve psikologlar da ölümü inkâr eder. Bu açıdan genel nüfustan çok da farklı değiller.

"Ölümle gerçek bir yüzleşme insanın amaçlarını ciddi bir şekilde sorgulamasını ve o zamana kadar yaşadıklarını gözden geçirmesine yol açıyor. Aynı şey ölümle ciddi bir hastalık dolayısıyla tanışanlar için de geçerli. Pişmanlıkla, "Nasıl yaşayacağımı öğrenmek için bedenimi kanser kapla-

yana kadar beklemem mi gerekiyordu?" –*Aşkın Celladı*– diyen o kadar çok hasta var ki.

✪ *Ölümü bilmemiz yaşamımızı nasıl zenginleştirebilir?*

– Şu anda başarılı olmak için çok çalışan bir arkadaşım geliyor aklıma, o kadar çok çalışıyor ki, pazar günleri bile tatil yapmıyor. Üniversite ona bir yıl izin vermeye hazır, ama o bunu reddediyor. Mantıkdışı bir şey.

Onunla konuşurken çocuklarının sonsuza kadar yanında olmayacağını ve bir pazar tatilinin ailesi için taşıyacağı önemi düşünmesini istedim. Ben de bunca senedir Stanford'daydım ve bir yılı diğerinden ayırt edebileceğimi sanmıyorum. Ama bir yılımı Londra'da, bir yılımı Oxford'da, bir diğerini de Paris'te geçirdim ve bu yılların her gününü çok iyi hatırlıyorum, çocuklarım için de dopdolu yıllardı.

✪ *Peki ya arkadaşınız işini sevdiğini, kalbinde yatan aslanın çok çalışmak olduğunu söylerse?*

– Biliyor musunuz, ölümün eşiğindeki hiç kimsenin, "Keşke işime daha çok vakit ayırsaydım" dediğini duymadım.

Bunu hiç kimse söylemez ama herkes "tanrım, vaktimi yapmak istediğim şeylere ayırsaydım, daha çok okusaydım, daha çok gezseydim, insanlara daha yakın olsaydım, çocuklarıma daha yakın olsaydım" der. Demek ki bunun bir anlamı var.

✪ *Yirmi ve otuz yaşlarındaki insanların da ölüm inkârını yenmelerinin yararlı olabileceğine inanıyor musunuz?*

– Sanırım görüştüğüm hastalara dayanarak bunun yararlı olduğunu söyleyebilirim. Yetişkinler az çok bu konularla ilgili bir farkındalık taşıyorlar. Sanırım bu yaşlarda inkâr mekanizmaları diğer yaşlardan daha az çalışıyor. Ama dünyayla karşılaşınca ekonomik başarı ya da bir aile sahibi olmak gibi ihtiyaçlar kendini belli etmeye başlıyor. Bu ihtiyaçların tatmin edilmesi sırasında ölüm korkusu görünmezliğe ya da bilinçdışına itilir.

Eğer yirmili yaşlardaki gençlerde ölüm farkındalığı daha fazla olsaydı bu onların güdüleri ya da hırslarını artırır mıydı? İçimden bir ses böyle olacağını söylüyor. Daha zalim olanlar, başkalarına acı çektirmeye eğilimli olanlar için bu geçerli olabilir. Sonları olduğunun farkına varmaları, dünyada geçirecekleri zamanın kısıtlı olduğunu ve yaşamda gerçekten ne yapacaklarını bilmek düzelmelerine yardımcı olabilir.

✪ *Geçen gün genç bir adama kendini nasıl hissettiğini sordum, beni şöyle yanıtladı: "Harika! İşimi seviyorum. Biriyle çıkmaya başladım. Hayat çok güzel!" Şimdi bana öyle geliyor ki, bu genç ilkel ölüm anksiyetesini devreye sokmuyordu. Öyle yapmasını tavsiye eder miydiniz?*

– Hımm. Aklıma gelen ilk soru ilişkisiyle ilgili. Bilinçdışı varoluşçu kaygılarını devreye sokacak olursa ilişkisi daha anlayışlı, daha zengin, daha sevgi dolu bir ilişkisi olabilir. Karşı tarafı yaşamda aynı kaderi paylaştığımız bir sırdaş varlık olarak görürsek daha iyi değer biçebiliriz. O zaman karşılıklı olarak birbirini kullanma olasılığı azalacaktır, daha derin bir birliktelik duygusu arama olasılığı da artacaktır.

✪ *Ölümü devreye sokmak işini nasıl etkileyebilir?*

– Bu benim için daha çetrefil bir konu. Ölüm korkusunu devreye sokmanın bazı insanların işlerine zarar vereceğini hissetmişimdir. Kişi sevmediği bir işi değiştirme fırsatına sahip değilse, ölümün daha fazla farkına varması hoşnutsuzluğunu arttırabilir.

✪ *Ama kişi hoşuna gitmeyen bir işi değiştirebiliyorsa, ölümle yüzleşmek bir uyanış çağrısı olabilir. İşin kendini yi-*

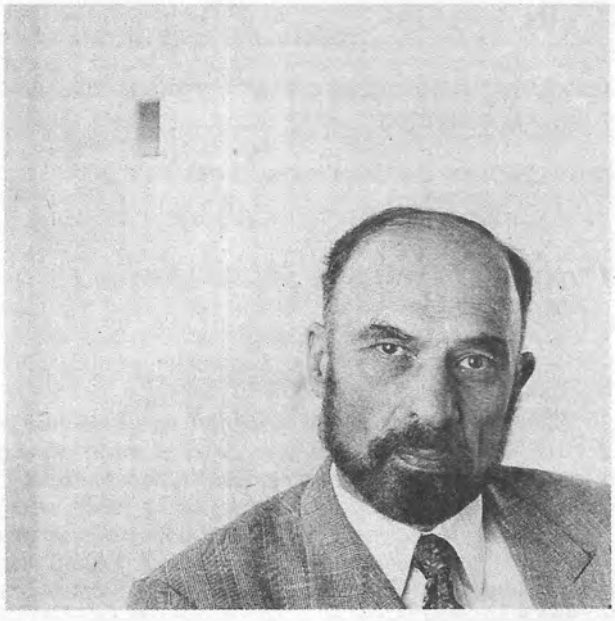

neleyen niteliğinin bir tür uyuşturucu olduğunu düşünebilir ve şöyle diyebilir, "Elimden geleni yapacağım, harekete geçeceğim, başka bir eyalete taşınacağım, işimi değiştirmek için bir şeyler yapacağım." Ölümü devreye sokmakla bizi daha gerçek bir yaşama götürecek mekanizma nedir?

– Bunu açıklamanın bir yolu da kanser hastalarıyla yürüttüğümüz bir kimliksizleştirme çalışmasıdır. İnsanlar bir karta, "Ben Kimim?" sorusunun yanıtını yazarlar ve bu kartları öncelik sırasına göre dizerler. Sonrasında daha az önem taşıyan kartları elerler, "örneğin" ben insanların benden hoşlanıp hoşlanmamaları ile son derece ilgili bir insanım."

Ve bedenlerini bir tarafa bırakmak zorundadırlar, çünkü kanser her yerlerini sarmıştır. Ama sonra bedenin ötesinde daha önemli bir şey olduğunu keşfederler. Bu insana daha çok cesaret verir. Artık insanların sizi sevip sevmemesi önemini yitirir.

Heidegger dünyanın gidişatına tamamen gömülmüş olmakla nesnelerin orada olduğunun farkında olmak arasında bir ayrım yapar. Eğer ikinci şıkkı seçerseniz, günlük yaşamın zorlukları örneğin gizlilik, özel yaşam gibi konulara fazla kafanızı yormazsınız.

Bu, ölümün psikonevrozu tedavi ettiğini söylemenin bir başka yoludur. Bir anlamda tüm bu nevrotik kaygılar, reddedilme korkusu, kişilerarası endişeler... bir kenara bırakılır ve insanlar yaşamlarına bir başka açıdan bakmaya başlarlar. Önemli olanlar gerçekten önemli olanlardır; ve yaşamın ufak tefek ayrıntıları önemsizleşir.

Büyük kayba uğramış kişiler üzerine yaptığımız araştırmada dulların kayıptan önceki yaşamlarına geri dönmedikleri, üstelik aynı zamanda büyüdükleri de ortaya çıktı. Bunun nedeni bir başkasının ölümüyle yüzleşme sonucunda varoluşçu farkındalığın artmasıydı. Kendi ölümleriyle bu şekilde temas etmek, yaşamın geçiciliğinin idrak edilmesiyle bir tür değer kazanması anlamına gelir.

✪ *"Şu anda burada otururken ölümü inkâr mı ediyorsunuz, yoksa onu devreye mi sokuyorsunuz?*

– Sekiz gün sonra 65 yaşında olacağım. Bu nedenle ölümü devreye sokuyorum. Şu anda ölüm fikri tüm düşün-

celerimde yer alıyor; gecelerim, düşlerim ve düş düşüncelerim bu türden imgelerle dolu.

✪ *Nasıl bir şey?*

– Uyanıkken daha farklı, gecenin ortasında daha farklı. Gece yarısında aslında bir tür değersiz bir korku gibi. Anksiyetenin hayatıma tümüyle hâkim olduğu zamanlar oluyor. Bunun olmayacağı bir noktaya gelmeyi asla düşünmedim. Böyle olamayacak kadar içgüdüsel bir şey olduğunu düşünüyorum. Çok fazla kaygı verici olmaya başladığında Lucretius'un doktrinini düşünüyorum: "Ölümün olduğu yerde ben yokum, benim olduğum yerde ölüm var olmuyor." İkisi asla aynı anda var olamazlar. Tuhaf bir biçimde bu benim için çok rahatlatıcı.

✪ *Sam Keen geceleyin korkunç bir ölüm korkusuyla uyandığını söyledi. Bu korkuyu savmak istiyor ama yapamıyor, çünkü tüm eğitimi ona bu korkuyu uzaklaştırmaması gerektiğini söylüyor. Sonra bu korkuyu, yaşıyor olmaktan duyulan korkunç bir sevinç takip ediyor ve eğilip karısını öpüyor. Bu sizin için nasıl?*

– Geceleri bu türden bir şey yaşamıyorum. Anksiyeteyi gece dağıtmak benim için daha zor. Ama daha sonra sabah uyandığımda ya da günün herhangi bir saatinde düşündüğümde, o zaman gerçek bir mutluluk hissediyorum. Geceleri bir ruh halinden diğerine geçemiyorum.

✪ *Boşluğun önünde durduğunuzda neredesiniz? Kararlı, yaşama asılan biri mi, cesurca meydan okuyan, metanetle ilahi takdiri kabul eden ya da gizem karşısında duyduğu korkulu bir saygıyla ona güvenen biri mi?*

– Metanetle ilahi takdiri kabul eden biri.

✪ *Ya gizemin önünde duyulan saygılı korku?*

– Bu sözcüğü beyinlerimizin evrimleşme biçimi konusunda hissettiklerim için de kullanabilirsiniz. Evrimleşme biçimi dedim, yani tasarlanmış değil öylece ortaya çıkan bir şey. Burada korkulu bir saygıyı kullanabilirim. Ama bunu doğaüstü bir korkudan ayırmalıyım.

✪ *Bana, "saygılı bir korku" inanca karşıymış gibi geliyor. Bu duygu inançsızlığa, "bilmiyorum"a götürüyormuş gibi geliyor.*

– Evet. Ben de gizeme karşı saygılı bir korku duyuyorum. Ama bu her şeyi sonunda anlayacağımıza olan inançla tavlanmıştır. Bu açıdan daha çok bir pozitif bilimci olduğumu söyleyebilirim.

✪ *Dün gece Sam Keen'in Ernest Becker'la ölüm döşeğinde yaptığı ünlü görüşmeyi okuyordum. Bildiğiniz gibi Becker, "Ölüm İnkârı"nda dinsel inanç sistemlerinin gerçekliğine pek güvenmiyordu.*

– Elbette, söylediklerine tümüyle katılıyorum...

Ama Becker'ın yaşamının sonlarına doğru Keen ona ölümün aşkınlığı olasılığını sormuştu. Becker da şöyle demişti: "Ölümün aşkınlığının sembolik ya da evrensel bakış açısından çok doğru olabileceğine katılmak zorundayım." Aşkın bir gerçekliğe giden kapıyı açık bırakıyordu.

Bu noktada oldukça korkmuş olabileceğini düşünüyorum, ısrarlı bir inat için güçlü bir istek duymuş olmalı.

Ve ben ölüm döşeğinde böyle bir isteğe kucak açmıyorsam, bu yalnızca korktuğumu kanıtlar.

✪ *Gelecek 5 milyar yıl boyunca burada olmayacağım düşüncesi, ölüm fikri tüylerimi ürpertiyor. Beni bir şekilde rahatlatmanız mümkün mü?*

– Sizden önceki beş milyar yıldan rahatsız oluyor musunuz? Bana öyle geliyor ki sorun öldükten sonra olanlar değil. Bu bir tür huzur olmalı. Mücadele etmemiz gereken şey, şu andan sonra ölümümüze kadar nasıl yaşayacağımız. Ölümü kabul etme cesaretini kendimizde bulacak mıyız ve kaygılarımızı daha gerçek, anlamlı ve amaçlı yaşamak için kullanabilecek miyiz?

FRED BRANFMAN

Türkçesi: BERNA KILINÇER

(Salon Dergisi, 1999**)**

BİR ANTOLOJİNİN "ÖTEKİ" ÖYKÜSÜ

Varlık'ın, Kasım 1999 sayısında, Abdülkadir Budak "Bir Antolojinin Öyküsü"nü yazdı. "Bir" antolojinin "öteki" öyküsü de var. Öykü açısından kısmeti açık "bir antoloji" bu, altı hazırlayıcısı, bir önsöz yazarı, bilinen bilinmeyen bunca "muhbir"i olduğu düşünülürse, anlatana göre biçimlenecek daha çok öykü çıkar ondan... Kısmeti tez açılır da, başka öyküler anlatılmadan yayımlanır dilerim... Yarının ne göstereceği, kimin kiminle kalacağı belli olmuyor bu yayın dünyasında...

Sayın Budak yazısında "Edebiyatçılar Derneği Başkan Yardımcısı" olarak yazdığım mektuptan satırlar aktarıyor, ancak ben antolojinin "öteki" öyküsünü, öyküye katıldığım yerden, Sevgi Özel olarak anlatacağım. Keşke anlatmak zorunda kalmasaydım... Bazı şeyleri yazsam olmaz, yazmasam olmaz... Çünkü bu öyküyü ağzımıza gözümüze bulaştırdık, bireyler olarak da, örgüt olarak da çuvalladık. Sayın Budak'ın anlattığı öykü de, benimki de başarısız birer karalama... Bunu baştan kabul ederek, üyesi olduğum bir derneğin kurumsal kimliğini yaralamamaya çalışarak, anlatmam gerektiği kadarını anlatayım en iyisi...

Cumhuriyetin 75 yıllık yazınsal birikimini tüm boyutlarıyla ve "kapsamlı" yayınlarla ortaya koymayı amaçlayan Kültür Bakanlığı'nın Edebiyat Eserleri Yayın Danışma Kurulu, Kasım 1997'de şiir seçkisini hazırlaması için Edebiyatçılar Derneği'ne yazdı, dernek de bu öneriyi olumlu karşılayarak çalışmanın başladığını bildirdi. Edebiyatçılar Derneği, içinde dernek Başkanı Ali Cengizkan'la öteki yöneticilerin bulunduğu bir kurul oluşturmuştu. Sayın Cengizkan ile Sayın Budak aynı zamanda Kültür Bakanlığı'ndaki kurulun da üyesiydi (Sayın Budak bu kuruldan daha sonra ayrıldı), bu tür seçkilerin neden yazar örgütlerine önerildiğini, ikisi de çok iyi biliyordu. Hepimizin ortak coşkusu, cumhuriyetin 75 yıllık yazınsal birikimini yazar örgütlerinin, "nesnel" bir bakış açısı ve örnek bir tutumla yansıtacağına olan inancımızdı. Ayrıca şiir seçkisini hazırlayacak olan Edebiyatçılar Derne-

ği'nin bu çalışmayla onursal açıdan çok büyük, maddi açıdan küçük de olsa bir kazancı olacaktı. Ancak seçki için beş kişilik bir kurul oluşturan (sonra kurulu genişleten) dernek yönetimi, derneğin kazanımları konusunda hiçbir öncalışma yapmamış, hazırlayıcılarla dernek arasında hiçbir kural belirlememişti. Bu durumu, 1999 Haziranı sonunda yapılan kurultayla, Edebiyatçılar Derneği'nin yönetim kuruluna seçildiğimizde öğrendik.

Ali Cengizkan, Abdülkadir Budak, Zerrin Taşpınar, Mahzun Doğan, Şükrü Erbaş ve Hüseyin Atabaş'tan oluşan seçki hazırlayıcıları, Sayın Budak'ın yazdığına göre, seçkide "temsiliyet hakkını elde ettiği düşünülen 215 şairi" aylar süren çalışmaların, tartışmaların, "*oylamaların*" sonucu saptamıştı. Gelgelelim kimi dernek üyeleri, seçici kurulun "*oylaması*" dışında kaldığını her nasılsa öğrenmiş ve cadı kazanı fokurdamaya başlarken 1998 yazında yönetim değişmiş, Ali Cengizkan ayrılmış, Şükrü Erbaş başkan olmuş, ama yürütme kurulundaki kimi arkadaşlar yönetime seçilmişti. Seçki hazırlayıcıları arasındaki görüş ayrılıkları da her nasılsa "*oylanma*" şansını bile yakalayamayan şairlerce duyulmuştu. Bizler, bu öykünün yarısını Kültür Bakanlığı Yayımlar Dairesi Başkanı'nın ağzından duyduk, öteki yarısını da yönetime gelince yaşayarak öğrendik. Sözün kısası, derneğin kapısından girdiğimiz gün kucağımıza üç kocaman dosya, Kültür Bakanlığı'ndan gelen bir yazı ve bir sürü dedikodu düştü. Anlayacağınız bu seçki, iki dernek başkanı eskitti, derdi tasası üçüncüsüne kaldı, her gün çoğalan öykülere bakılırsa, daha çok dernek başkanı değiştirecek gibi...

Edebiyatçılar Derneği'nin ilginç bir yapısı var, özellikle Ankara'daki üyeleri derneğin hem çok yakınında, hem çok uzağındadır. Örneğin, Konur Sokak'tan, aynı gün birkaç kez geçin, aynı kişilere bir kez rastlarsınız. Oturup konuşulacak da çok yer vardır, ama konuşmayı değil, yazışmayı ya da ayaklı mektup göndermeyi yeğler çokları. Dernek yürütme kurulu olarak, bu kez böyle olmasın dedik, "oyçokluğu"yla alınan bir kararla, seçki hazırlayıcılarıyla konuşmak istedik. Şükrü Erbaş'tan rica ettik, o da öteki arkadaşlara haber verdi. Ben, Hüseyin Atabaş, Abdülkadir Budak, Mahzun Doğan ve Şükrü Erbaş bir yerde buluştuk. Birbirimizi kırk yıldır biliriz, resmiyete, bürokrasiye ne gerek var... Ben derneğin düşüncelerini, onlar kendilerininkini aktardı. Sonunda, yapıta bir yeni bölüm eklenebileceğini, bu bölüme kimi şairlerin ve yapıtlarının yalnızca adları alınarak bir değerlendirme yapılabileceğini, "yasakçı" bir anlayışla yapıta alınmış hiçbir şairin çıkarılmayacağını, derneğin kurumsal kimliğini göz ardı etmememiz gerektiğini uzun uzun konuştuk. (Mahzun Doğan, soba tahtasını bayram haftası anladığından olacak, birkaç kez, bir "edebiyatçıya pek yakışmayacak" bir biçemle kılıcını çekmeye yeltendi, ama Atabaş'ın sus komutuna uydu, Allah'ı var şimdi... Böylece, içimden geçirmeme karşın, bu seçkinin hazırlayıcılarından olsam, ben de size "oy vermezdim" demek zorunda kalmadım.)

Durum, "karşılıklı güvene dayalı" bu toplantıdan sonra daha da tuhaflaştı. Şükrü Erbaş, seçki kurulundan çekildi, seçkiye hazırladığı bölüm de çekildi mi, arkadaşlar o bölümü yeniden mi hazırlayacaklar, ya da Şükrü'nün adını değerbilirlikle yapıta koyacaklar mı, bunları bilmiyoruz şimdilik... Ancak o toplantıda konuşulanlar değil de hiç konuşulmayan sözler ortalıkta uçuşmaya başladı... Beş kişi kalan kurul, derneğe bir mektup yazarak, bir bakıma beni "yalancı" çıkaran bir tutum sergiledi. (Hüseyin Atabaş'ı telefonla arayıp o mektubu bilinçle imzaladıysa, içinin rahat olup olmadığını sordum ve yanıtını aldım. Hüseyin Atabaş kadar üzgünüm.)

Sayın Budak, şairliğin yanı sıra eleştirmenlik, edebiyat tarihçisi, araştırmacısı, uzmanı gibi tüm görevleri kendinde topladığı izlenimi veren, ama kulağa da hoş gelen bir edayla yazdığı onda "kalan dizeler" yazısında, Edebiyatçılar Derneği'nin şimdiki yönetimine soruyor: "Eğer seçimlerimizin eksik, yetersiz olacağına inanılmışsa niçin bizler görevlendirildik?"

Bu soruya benim imzamı taşıyan mektuptaki, "Sanatsal değerlendirmeyi zamanın ve sanatın kendisinin yapacağını, derneğimizinse, bu yapıtla hem bugünün, hem de geleceğin edebiyat tarihçileriyle eleştirmenlerine, bilim ve sanat insanlarına yol gösterici olacağına inanıyoruz" tümcesi yol açıyor. Mektubun bütününü okumayan birisi, yalnızca bu satırlara bakarak, boyumu aşan yargılar öne sürdüğümü düşünebilir. Ancak yaklaşık otuz yıldır içinde yaşadığım, 16 yılını yayınevlerinde geçirdiğim yayın dünyasında, her zaman sözümün arkasında dimdik durdum. Tezcanlı, coşkusunu frenleyemeyen, sözü eveleyip gevelemeden söyleyen biri olmanın bedelini de her zaman göze aldım.

Kendimi bu kadar övdükten sonra, Sayın Budak'ın sorusuna nasıl yanıt verilir ki... Bu seçki hazırlayıcılarının belirlenmesinde görevli olmadığı için, sorunun "muhatabı" şimdiki yönetim değil, bu bir. İkincisi ve en önemlisi, söz ustası olması gereken edebiyatçılar, neden yazışarak ya da konuşarak ortak noktalarını birleştirip kocaman bir alan elde etmeyi başaramıyor? Çünkü gelinen noktada, Sayın Budak'ın kendilerine "hakaret" edildiğini düşünmesi, bu öykünün en çok düşünülmesi gereken yanıdır. Dostluklar, ya da merhabalar bu kadar kolay mı siliniyor? Bu seçki işine "*muhbir*"lerin karıştığı doğrudur, ama hem yanlış, hem de "acı" olan, bu arkadaşların derneğe yazdıkları yazıya da geçen, üyesi oldukları bir derneğin öteki üyelerine kınadıkları "*o*" sıfatı yakıştırarak, "bir yerleri, birilerini" bilgilendiriyormuş gibi bir tavır sergilemeleridir. "Nicel olanı değil de nitel olanı önemsediğimiz için çok sert tepkilerle karşılaşıyorduk ve birileri de amacına ulaşmış oluyordu" diyor Sayın Budak. Çok haklı, ancak "karşılaştıkları çok sert tepki", derneğe adımını attığı gün, karşısında bu antoloji sorununu bulan, gelgelelim Sayın Budak'ın öyküleştirdiği tepkiyi hiç hak etmeyen, derneğin kurumsal kimliğini düşünerek yapıtın bir an önce yayımlanmasından başka kaygısı olmayan yeni yönetimden gelmiyordu. (Bunları konuşmayı kararlaştırdığımız Ali Cengizkan'dan üç aydır telefon bekliyorum, umudumu yitirmiş değilim.)

Sayın Budak'ın anlattığı "bir antolojinin" bu öyküsü, nicel ile niteli karıştıranların fink attığı bir edebiyat dünyasında yaşamak zorunda olduğumuzu gösteriyor. Sayın Budak çok haklı, bu öyküyü ağzımıza gözümüze bulaştırdık; bu arada edebiyatçı kimliğinin değil, yazık ki öfkesinin tadını yeğleyen birileri "amacına" ulaşıyor.

Sayın Budak, ne yazıyor olursak olalım, ürünlerimizin yarına kalıp kalmayacağı, "oylamada" kullandığımız kalburlarla değil, zamanın ve sanatın eleğiyle belli olacak... Ama zaman ve sanat eleğini çalkalayadursun, sizler bu dünya için gereklisiniz. Sizlerle aynı coğrafyada, aynı çağda, aynı kentte yaşadığım için, şiirlerinizle dünyamı varsıllaştırdığınız için, hepinize teşekkür ederim.

SEVGİ ÖZEL

Abdülkadir Budak

Bende Kalan Dizeler

"Dağlar çiçek açsın sen beni kokla"
Karacaoğlan

Şairler eleştirmeli mi?

Bu sorunun yanıtı Haydar Ergülen için "hayır" oluyor, benim içinse "evet". Bir şairin başka bir şairi, hele de kendi kuşağından olan, yaşıtı sayılan bir şairi eleştirmesi sakıncalı olmaktan da öte tehlikeli bir şeydir; doğru bu. Bunu kendi pratiğimden de çıkarmış, öğrenmiş bulunuyorum. Tahmin ediyordum da, bu boyutlara ulaşabileceğini kestiremiyordum. Haydar Ergülen'in haklı olarak öne sürdüğü gibi, kıskançlığa, çekememezliğe, ben şairim o değil'e yorulabiliyor bu iş. Sen böyle düşünmüyorsun da, başkaları böyle düşünmeye, bu düşüncelerini açık ya da örtük biçimde ifade etmeye başlıyor. Bu işten, yani şairin başka bir şairi, öteki şiiri eleştirmesinden hayır gelmediği kanısında Haydar Ergülen; dahası bu işin eleştirmenlere bırakılmasından yana. Böyle de düşünülebilir elbet, ama, şairler her ne hikmetse eleştirmenden gelen en sert eleştiriye katlanabilirken, şairden gelen değiniye bile katlanamıyor, içlerine sindiremiyorlar. Başka bir deyişle, şairin başka bir şairi eleştirme hakkını kullanması "şair şairin kurdudur" özdeyişiyle karşılanıyor. Hesaplaşmaya girmek gibi algılanıyor ya da gösterilebiliyor nedense. Şair şairin eleştirisinden alınabilir, insani bir durumdur bu. İşin bu tarafını anlayabilirim de, meselenin düşmanlığa getirilmesini anlayamam doğrusu. Alıngan oluşuna kimsenin bir diyeceği olamaz şairin; ama, abartılmış tepkileri de anlamak kolay olmuyor. Yazarsın, tartışırsın, bir yere varır ya da varamazsın; o başka. Sessizlik, ilgisizlik duvarını yıkmış olmayı denersin en azından. Yangınlar çıkarmasan da kıvılcımlar savurmuş olursun ki bu bile bir şeydir bana kalırsa.

Eleştirinin, sanat yapıtlarını geliştirici işlevi unutulmamalı; nerden gelirse gelsin ciddiye alınmalı, kendi yapıtına dışarlıklı bir gözle bakabilme olanağı olarak görülmelidir. Şiirler biraz da şairlere yazılan mektuplar değil midir sonuçta? Öyleyse, bir şairin öteki şaire, onun yazdıklarına nasıl baktığı da merak edilir. Tehlikeli olan susmaktır bana kalırsa; çirkin olanı ise arkadan konuşmak, düşüncelerini yazmaktan alıkoymaktır. Eleştiriyi dedikodu düzeyine indirgemektir. Şair şairin aleyhine konuşmak yerine, kamuoyu önünde tartışmayı seçebilmişse takdir edilmesi gereken bir tutumdur bu. Yürekli olması bir yana ahlaklı bir tutumdur üstelik. Bizde yaygınlaşmamıştır bu tutum. Hep genel üzerinden konuşulur, ad vermekten özellikle sakınılır. İsteyen nasibini alır denir ya, kimse de kendine bir pay çıkarmaz bundan. Şiir imâ sanatıdır ya, şiir eleştirisini de öyle zanneder şairimiz ya da böylesi işine gelir. Çünkü burada ötekini kaybetmek tehlikesi yoktur; kırgınlıklar, küskünlükler ve bunların doğuracağı acıları üstlenmek yoktur. Yanında sandığını karşında bulmuş olmak gibi bir tehlikeyi de savuşturmuş olursun, isim vermeden tartışırsan, eleştirirsen. Kolaycılıktır bu.

Bana göre, estetiğin yanına etiği de koyacaksak, bir an önce aşılması gereken bir evredir. Hem şairin, hem şiirin sağlığı için elzemdir bu. Aslolan metindir, burada şiirdir elbette. Ama şair adının temsiliyet hakkı unutulur nedense. Behçet Necatigil şiiri, Hilmi Yavuz şiiri, Attilâ İlhan ya da Hüseyin Ferhad şiiri deriz de, her şair adının şiir bahsinde mühür gibi durması gerektiğini ileri süreriz de, iş isim vermeye gelince çekiniriz bundan; yani şiirini eleştirdiğimiz şairin adından. Şiirden korkmak, çekinmek yerine şairden çekinmiş oluruz ki, aslında bu da et-tırnak hikâyesinden başka bir şey değildir.

Eleştiride "bu şiirin öznesi nerde", "şair özne nerde" diye sormak nasıl anlaşılır bir şeyse, metni oluşturan ve bize bir biçimde dayatılan şair imgesi üzerinden konuşmak da anlaşılır bir şeydir. Bunun da altını çizip başa dönecek olursam, bostancının karpuzdan anlıyor oluşuna duyduğumuz saygıyı, şairin şiirden anlıyor oluşundan esirgememeliyiz diyebilirim. Karpuzcu karpuzdan konuşacaksa, öteki bostanın toprağını tartışacaksa, şair de şiirden konuşacak, o şiirin toprağını, yani şair imgesini tartışabilecektir. Buna en az karpuzcu kadar hakkı olsa gerektir. Hem sonra şairleri efendi adamlar olarak görmekten de göstermekten de vazgeçsek iyi olur diye düşünüyor, dövüşmenin kötü şairlere özgü olduğunun dayatılmasından bıktığımı söylemek istiyorum. Niye dövüşmesin şairler? Şairler dövüşür de. Edebiyatımızda bunun uzak ve yakın örneklerini kendimizi zorlamadan anımsamamız mümkündür. Hadi öyle olsun; "şair şairin kurdu değildir". Kuzusu da olmamalıdır ya da öyle görülmemelidir ama. Mesele kurt ya da kuzu olmak meselesi değil, bir niyet ve üslup meselesidir. Üslubumun da tartışıldığını görmek, bu konuda eleştiriler alıyor olmak, konu üstünde daha hassas durmamı gerektirebilir. Eleştirinin, karşı eleştirinin de yararı vardır görüldüğü gibi. Ciddi çözümlemeler düzeyinde de olsa, polemik kolaylığında da olsa bir şairi, oradan kalkılarak bir şiiri tartışmaya açmak, kimi soru işaretleri oluşturmak önemlidir. Sessizliğe katlanamaz hiçbir yapıt. Üretenler olarak hepimiz farkındayız bunun. Şu da var: baktığın yer seni gösterir aynı zamanda. Seçmek seçilmektir ya da. Şair şiir yazmakla yetinmez, bu anlamda bakmayı da önemseyebilir. Gördüğü de görmezden geldiği de aslında kendisi için önemli göstergelerdir.

Şair şairden çok şiirden çekinmeli bana kalırsa; ille kazanacaksa şiirin dostluğunu kazanmalıdır. Şairle olan kırgınlığını bir süre sonra ortadan kaldırabilirsin; gerçek şiiri küstürmüşsen, ona haksızlık yapmışsan ne olacak? Şiirden özür dilemek şairden özür dilemeye benzemez pek. Şairle şiiri bir gibi düşünsek bile, öncelik hakkını şiire vermek durumundayız. Aksi de doğru olabilir zaman içinde. Şairi de

seçtiğin, genel imgeyi öne geçirdiğin olur bazen. Şiiri olduğu kadar şairi de seçersin. Bunu da yazar, bazı şeyleri göze alır, sonuçlarına da katlanırsın. Nedir bunun sonuçları? O güne dek yanında gördüğünü karşına almış oluverirsin. Küçücük bir eleştiri yönelttin diye birdenbire seni görmezden gelmeye, yoksaymaya kalkışır şairimiz, öteki oluverir. Bu iş bu kadar basitse, bu kadar ucuzsa çekiver kuyruğunu der çıkarsın işin içinden. Ama bilirsin ki, şairin şairi, öteki şiiri eleştirme hakkı vardır da düşmanlık besleme hakkı yoktur. Ucuzluktur bu, basitliktir en azından. Kendinle çelişmendir. Şairin dayanışması değil şiirin dayanışmasıdır önemli olan. Kalıcı olacak, uzun ömürlü olacak, sağlıklı olacak olan budur.

Bana kalırsa mesele "kim haklı kim haksız, kim doğru kim yanlış" meselesi değil, düşüncelerini dolaysız söyleme, daha da ileri giderek isimler üzerinden tartışmayı göze alma meselesidir. Benim yaptığım biraz da budur işte. Olaylar, olgular, durumlar üzerinde durmak yerine belli adlar üzerinde durarak genel gidişatı daha somutlamak istediğim içindir ki şiddetli tepkiler alıyor yazdıklarım. Örneğin, Metin Celâl *E* dergisindeki dizi yazılarında edebiyat ortamına ilişkin çok can yakıcı saptamalarda bulunuyor da kimsenin gıkı bile çıkmıyor. Niçin geçiştiriliyor bu yazılar? Ad vermekten sakındığı ya da çekindiği için. Ya da erbabı anlar gibi genel tutuma katıldığı için. O bu işin uzmanı; belli adlar üzerinden yürümeye kalktığında ayaklarının kan içinde kalacağını biliyor. Ben bilmiyor muyum peki? Bilmesine biliyorum da, tarz meselesi bu, üslup meselesi biraz da.

"Aynı dönemde yazdığımız şairlerle ilgili yazarken hepimizin macerasının sürmekte olduğunu unutmamalıyız" diyor ya Haydar Ergülen (*Varlık*, Kasım 1999) ben böyle bakmıyormuşum demek. Aksine, aynı dönemde yazmaya, yayımlamaya başladığım şairleri daha iyi tanıdığım sanısına kapılmış, orada konuşma hakkını bulmuşum kendimde. Yola hemen hemen birlikte çıkmış olmamız aynı şiiri yazdığımız anlamına gelmiyor elbette. Örneğin, Enis Batur. Tarzlarımız, şiire bakışımız, şiirden neyi anladığımız, üslubumuz öylesine büyük farklılıkları içeriyor ki, şiirine eleştiri yöneltiyor olmam kendisini kıskanıyor olmamla açıklanamaz; haksızlıktır bu. Aktığımız yatak, koştuğumuz kulvar çok farklı. Biraz da bunun sonucu olarak açıkladığım samimi düşünceler bu şairle düşman olmamıza yol açmadı sonuçta. Kimse bilmese, ikimiz biliyoruz bunu. Şahsa düşmanlık yok, o şahsın üretim tarzına, etrafında oluşturulan eleştiri birimine itiraz var olsa olsa. Üretim tarzına itiraz pek doğru olmadı sanırım; yazdığına bir de dürbünün tersiyle bakmak hakkı diyelim buna.

"Bırakalım herkes şiirini yazsın, geldiği nokta iyi mi kötü mü, bunu biz değil okurlar ve eleştirmenler değerlendirsin" diyen Haydar Ergülen'e açık uyarısı için teşekkür etmekle birlikte, şairin iyi bir okur ve eleştirmen olması gerektiği üstünde de durulabilir diyor, "şair eleştirmeli" konusunda karar kılıyorum. Şu da var: Eleştirmenin bunca uzun sustuğu bir ortamda şairin konuşma, söz alma hakkı daha da öne çıkacaktır; çıkmıştır.

Ekim ayı dergilerinden

Kavram Karmaşa: Ankara'da yayımlanan ve on üçüncü sayısına ulaşan bir dergi. Geride kalan 12 sayıya bakılarak bir özeleştiriye gidiliyor ve yapmak isteyip de yapamadıklarına ilişkin içtenlikli bir dil ile, cesur itiraflarda bulunuluyor. Genel yayın yönetmeni Alaattin Topçu imzalı yazıda şöyle deniliyordu örneğin: "Bir 'eleştiri/deneme' dergisi olarak başlayan yolculuk, giderek 'ürün dergisi'ne, üstelik 'niteliksiz ürün dergisi'ne dönüşmeye başladı. Hayır arkadaş! Burada duracağız ve yeniden yapılanacağız!" Ne denir? İğneyi başkasına, çuvaldızı kendine batırabilen bir dergi için. Olsa olsa merakla beklenir on dördüncü sayısı.

İmkânsızlık ordadır, benimle
yan yana. kardeş ve hasım:
şimşeğin mızrağı, yağmurun
ateşi, yeğnik acının
Hayati Baki

Bahçe: Memet Fuat, İlhan Berk için "neye dokunsa şiir oluyor" der ya; o hesap. İlk kitabı "Min-el Şiir" adıyla geçen ay yayımlanmış bulunan Hüseyin Cahit Kerse (1946, Antalya) için de şöyle denebilir: "Broşüre dokunsa dergi oluyor". *Bahçe*'nin ikinci baharını yaşıyor olması daha çok da bu adamın seçici tutumunun, büyük enerjisinin, özeninin sonucudur. Tematik bütünlüğü olan sayılar halinde çıkıyor artık. Önce "aşk" vardı; "zaman" geldi ardından ve bu yazı çıktığında şairlerimiz çoktan "düş"lere dalıp gitmiş olacaklar.

Dikkat evde biri var! İncecik bir nilüfer
Kuğusunu gezdirir boynunda kaç akşamdır
Hüseyin Cahit

BENDE KALAN BİR ŞİİR:

BABAMIN UĞULTUSU

yenilmiş bir orduydu babam. gündüz
gidilmedik yerden gece dönen masalcı.
babam suya benzerdi, eşiklerden usulca
ve çekingen akan. fırınlar, celepler...
ve tütün çarşılarında telaşlı. gözleri
raylara akandı babam. kedere batardı

babam bir sömürgeydi. boyuna susku
taşırdı mengenelere. elleri yoktu. yoksulluğun
isiydi babam. çobandı. ağlardı uzun
tesbihler gibi. asfalta dökülmüş
kuşlar sanırdım başını. emekçi ve
nehir taşlarından temiz. Hayber
levhalarda kalsın. yılan ve geyik
idolleri. ve döngünün pullarıyla örtünen
rumuz: İsa, Babil ve Süleyman. belki
tanrıydı babam; bir ölüden oyduğum

ve budanmış dallar gibi sabırsız
aşar çitinden gençliğim. ve uzak
şehirlerde hurda vagonlar, açlık,
aşk süsü verilmiş intihar. kısır bulutlar gibi
gürültüyle yaşlanır babam. elleri toprağa benzer
giderek. ölü yaşıtlarımın sesiyle güler
ve budanmış dallar gibi umarsız
kendimi düşürdüğüm denizler: kartımdır!
beni burada bulursun. araf'ta
nemli ateşler kemirirken hayat ve ölüm

babam hep benim babamdır

SELİM TEMO
(*İnsan-Günümüz Türk Şiiri Yıllığı*, 1999)

SHOLA VE ASLANLAR/ *Bernardo Atxaga/ Türkçesi: İlknur Ayaşlı/ Günışığı Kitaplığı*
Bay Grego'nun Afrika gezisinden yeni dönen konuğu gece aslanlar hakkında ilginç şeyler anlatmış ve giderken de "Ormanlar Kralı Aslan" adlı kitabını koltuğun üzerinde unutmuştur. Konuğun anlattıklarından etkilenen Bay Grego'nun küçük köpeği Shola, kitabı okumaya başlar. Kendisini sahibinin dediği gibi bir "kedi kılıklı" değil, gerçek bir aslan olduğuna inandırır. Artık sahibinin verdiği yemeği değil, avladığı hayvanları yiyecek, özgürce ormanda yaşayacaktır. Ama nasıl?
Shola ve Aslanlar, Bernardo Atxaga'ya İspanya'da verilen "Euzkadi Ödülü"nü kazandıran bir kitap.

PERİLİ OTELDE TATİL/ *Thomas Brezina/ Türkçesi: İlknur Özdemir/ Can Yayınları*
Luzilla, Ayakçık, Frankeştayncık, Mombo, Taşkafa Boris, Nessina, Bebek Drak ve Zerbi yeryüzünde kalan son canavarlardır; herkesten gizlenmektedirler. Tek umutları, barındıkları, kullanılmayan korku tünelini satın alıp, oraya yerleşmektir. Bunun için paraya ihtiyaçları vardır. bunun tek yolu da Max'ın onları kiralamasıdır. Max'la ablası Dodo'nun gittikleri yaz kampının yakınındaki bir perili otele yerleşen canavarlar, hem otel sahibinin isteği üzerine otelde kalan konukları korkuturlar, hem de peşlerini bırakmayan canavar sirkinin sahibi Karla Kapkaç'tan kurtulmaya çalışırlar ve başları sürekli derde girer. "*Perili Otelde Tatil*" Thomas Brezina'nın on kitaplık Sevimli Canavarlar dizisinin üçüncü kitabı.

MERDİVENLİ ADA/ *Şafak Okdemir/ Günışığı Kitaplığı.*
Okul öncesi çocuklara hitap eden kitap, *Merdivenli Ada'*da yaşayan Ayşe ve arkadaşlarının karşı adada yaşayan balıkçı amcadan renklerle ilgili yeni ve ilginç bir oyun öğrenmelerini konu alıyor.
Çocukların doğadaki değişimi gözlemleyebilmelerine, çevrelerine başka bir gözle bakabilmelerine yardımcı olan kitap, Şafak Okdemir tarafından resimlenmiş.
"'Denizlerin, gökyüzünün, adaların ve taşların, sonra kuşların, çiçeklerin ve tabii ki Ay ile Güneş'in nasıl durmadan renk değiştirdiğini izlediniz mi hiç?'" diye sordu balıkçı amca çocuklara..."

ÇOCUKLARA MÜZİK/ *Fırat Kızıltuğ/ Pan Yayınları*
Kitaptaki parçalar Türk müziği kuralları temel alınarak düzenlenmiş; makamlar, çocuk ses sınırı, müfredat kuralları ve kullanılacak müzik aletleri gözönünde tutularak bir araya getirilmiş. Fatih M. Durmuş da resimleriyle renklendirmiş kitabı.
1976'dan beri İstanbul Devlet Türk Müziği Korosu'nda viyolonsel çalan Fırat Kızıltuğ, yurdun çeşitli yerlerinde ilkokul öğretmenliği ve fotoğrafçılık yaptı. Türk Edebiyatı Vakfı'nca düzenlenen "Necip Fazıl Senaryo Yarışması"nda Jüri Özel Ödülü aldı.

MARTIYA UÇMAYI ÖĞRETEN KEDİ/ *Luis Sepùlveda/ Türkçesi: Saadet Özen/ Can Yayınları*
Petrolden zehirlenen genç martı Kengah, son gücüyle yumurtlamayı başarır. İçinde yavrusunun bulunduğu bu yumurtayı kedi Zorba'ya emanet eder ve ondan üç konuda söz ister: Zorba, yumurtayı yemeyecektir; yavru doğana kadar yumurtayı sıcak tutacak, ona gözkulak olacaktır; bir de, yavru doğunca ona uçmayı öğretecektir...
"Martıya Uçmayı Öğreten Kedi", birbirinden çok farklı iki canlının bir arada yaşamasının, birbirini sevip saymasının öyküsü. Çocuklar kadar büyüklerin de ilgisini çekebilecek nitelikteki kitabı, Sinan Gürdağcık resimlemiş.

BABA İLE KIZ - SORULARDAN BİR GÖKKUŞAĞI/ *Kemal Özer/ Yordam Kitapları*
Bir baba ile kızı arasındaki yazışma olarak okunabilecek "Baba ile Kız", Kemal Özer'in 1954-63 yılları arasında yazdığı ilk öyküleriyle, 1998-99 yıllarında yazdığı son öykülerini bir araya getiriyor. Kızın, ilk kez ayrı kalmalarının ardından, babasına yazdığı bir mektupta, "Bir resim yap bana gönder; bakınca seni anımsayım." diye öneride bulunmasından yıllar sonra yine bir ayrı düşmenin ardından öykülerin çizdiği resimlerle verdiği yanıt, oluşturuyor kitabı.
"Sorulardan Bir Gökkuşağı"nda biraraya gelen şiirlerde ise yaşarken karşımıza çıkan her şeye sorular soruluyor, sorularla bakılıyor. Kimi zaman küçük sorularla: ağaca, gündöndülere, kırlangıçlara. Kimi zaman büyük sorularla: savaşa, tarihe, emeğe...

BİTEN (İKİ) YÜZYIL/ *Selim İleri/ Kaf Yay.*
Biten (İki) Yüzyıl, Selim İleri'nin 19. yüzyılın sonlarında oluşmaya başlayan çağdaş edebiyatımızın temellerine yönelen iki önemli yapıtı *Kamelyasız Kadınlar* ile *Aşk-ı Memnû ya da Uzun Bir Kışın Siyah Günleri'*ni romanımızdaki kadın portrelerinin "ilk"leriyle ele aldığı yetkin "sonsöz"üyle biraraya getiriyor.
"Esaret ve Özgürlük", toplumun romancıda billûrlaşan bakışı, romancının farklı kadın kahramanlarına bakışı ve sentez isteğiyle, *Biten (İki) Yüzyıl*, 20. yüzyıldan yeni bir yüzyıla bir toplumun kendi sanat eserlerinden nasıl okunabileceğini, nasıl "yeniden tartıya vurulabileceğini" de gösteriyor bizlere...

DÖRT DUVAR BEŞ PENCERE/ *Cemil Kavukçu/ Can Yay.*
Dört Duvar Beş Pencere, yer yer fantastik öğeler içeren, kimi zaman gerçekdışına kayan, çoğunlukla da sonu açık öykülerden oluşuyor. Bu yeni öykülerinde Cemil Kavukçu'nun, öteki öykülerinden farklı bir çizgiye doğru yol aldığını gözlemleyebiliyoruz.
Okuyucuyu etkileyen, düşündüren öykülerin üslubu, konuşma üslubuyla yazı üslubu arasında kurulan bir sentezden doğuyor.
Semih Gümüş'e göre; 'edebiyatımızda derin bir iz bırakmaya aday' öykücülerden biri Cemil Kavukçu.

ÇİÇEKLER KORUNAĞI/ *Burhan Günel/ Can Yay.*
Son romanıyla '1997 Yunus Nadi Roman Ödülü'nü kazanan Burhan Günel, son dönem çalışmalarından oluşan on öyküsünü bir araya getiriyor *Çiçekler Korunağı*'nda. Yapıtlarında insanı anlatan Günel, bu kitabında da ince bir duyarlıkla, şiirsel bir yaklaşımla, güçlü bir gözlem gücüyle ve özenle sunulmuş ayrıntılarla insanları, özellikle de yaşamın önünde savrulan yaralı insanları anlatıyor. Bu bazen bir anne oluyor, bazen evlat, bazen sevgili, bazen de bir asker...
Yazar, öykülerinde sıcak insan ilişkilerini dile getiriyor ve savunuyor.

KÖLELER VE TUTKULAR/ *Erhan Bener/ Remzi Kitabevi*
Yaşlı kedisinin kölesi genç bir asistanla, yatalak babasının kölesi orta yaşlı hocasının yalnızlıklarının kesişmesinden bir aşk ilişkisi doğabilir mi? Tabii şunu da sorabiliriz: "Hepimiz aslında bir şeylerin kölesi değil miyiz? Doğanın, devletin, toplumun, ailemizin ve geçmişimizin."
Köleler ve Tutkular'da yazar, *Tekilleşme, Dönüşler* ya da *Falcı* gibi yapıtlarında başlattığı felsefi sorgulamalarına yeni bir boyut kazandırıyor.

GECE TANIKLIĞI/ *Salih Bolat/ Bilgi Yay.*
Salih Bolat, ilk şiir kitabı *Yaşanan*'da, 1986 Yaşar Nabi Nayır Ödülü'nü alan *Bir Afişin Önünde*'de, *Sınır ve Sonsuz*'da, 1992 Ceyhun Atuf Kansu Şiir Ödülü'nü alan *Karşılama*'da, '*Uzak ve Eski*'de olduğu gibi son kitabı *Gece Tanıklığı*'nda da yalın ama o ölçüde çarpıcı şiirleriyle buluşuyor okurlarla...
"Bu kez hüznün mesafesini düşünüyor, anlatılamayacağı sonucuna varıyor ve 'hikmet burcu'nda olan bir şair gibi konuşuyor" diye yorumluyor Abdülkadir Budak, Bolat'ın son kitabını.

ANAHTAR ÂYİNİ/ *Bedirhan Toprak/ Adam Yay.*
"Bana üç yaşımdan beri yazıyorum gibi geliyor, ama bu, herhalde bir yanılsama... Bunca gecikmenin nedenine gelince, ne sabır, ne inat, ne de bir seçim; sadece 'böyle' oldu." Bedirhan Toprak, 1984-90 arası yayımlanan '*Yeni Düşün*' dergisinin düzeltmenliğinden pikajörlüğüne, sayfa tasarımcılığından yayın yönetmenliğine her işini üstlendi. Derginin kapanışıyla birlikte belgesel sinemacılık, reklam yazarlığı, pansiyon işletmeciliği gibi işler yaptı. *Anahtar Âyini*, Toprak'ın ilk kitabı.
"İlk kitap" ama usta işi.

MAYMUNLARIN RESİM YAPMA HAKKI/ *Bedri Baykam/ Literatür Yay.*
Modern Sanat Tarihi'nin "Batı'nın bir oldu bittisi" haline dönüştürüldüğünü savunan Bedri Baykam, kitabında Modern Sanat'ın köklerinin büyük çoğunluğunun doğu ve güneyden geldiğini, buna karşın Batılı sanatçı ve tarihçilerin elleriyle dokundukları buna benzer her etkilenmeyi anında sahiplenerek, bunun "copright"ını anında kendilerine devrettiklerini kanıtlarıyla gündeme getiriyor.
İlk olarak 1994'te İngilizce yayınlanan "*Monheys' Right to Paint*"; Fransa, Amerika, Hollanda, İngiltere gibi ülkelerde satışa sunulmuş, bazı Batılı sanat kurumlarında ise 'ders kitabı' haline getirilmiş.

ÖZGÜRLÜK İKİ ADIM ÖTEDE DEĞİL/ *Aram Pehlivanyan/ Aras Yay.*
"*Kapadım kitabımı/ kitap yaktı/ erimiş çeliğin/ ateşini içimde/ ve o ateşle/ kopardım kelepçelerini ellerimin/ ve acımasız zincirlerini ayaklarımın.*"
Kentin Gürültüsünde adlı Ermenice şiir kitabının çevirisi olan *Özgürlük İki Adım Ötede Değil*, aynı zamanda A. Savarş mahlasını kullanan Aram Pehlivanyan'ın daha sonraki yıllarda yazdığı, çoğu yayımlanmamış olan Türkçe ve Ermenice şiirlerinin bir bölümünü de içeriyor.
Siyasi kimliği nedeniyle uzun yıllarını yurt dışında geçirmek zorunda kalan ve Ahmet Saydan adıyla bilinen şairin yakın arkadaşlarının onunla ilgili düşünceleri, şaire ait belge ve fotoğraflar da kitapta yer alıyor.

ÖTEKİ METİNLER/ *Bilge Karasu/ Metis Edebiyat/ Yayıma Haz.: Füsun Akatlı*
Öteki Metinler, Bilge Karasu'nun otuz yıllık bir dönemde ürettiği, çoğunu yaşarken yayımlamamış olduğu denemelerini, metinlerini, bunlarla birlikte okunabilecek notlarını ve okunmasında sakınca bulmadığını belirttiği günlüklerinden seçmeleri kapsıyor. Bilge Karasu bu kitapta yer alan yazılarında "öteki"ni, "yabancı"yı, "tanıma"yı, "tanınma"yı ve "tanıtma"yı sorguluyor.
"*Öteki Metinler, Ne Kitapsız Ne Kedisiz* ile bir arada okunduğunda; düşünsel etkinliğinin merkezine yazı'nın ve yazın'ın sorunlarını yerleştirmiş, yaşama bakışını o odaktan beslemiş bir yazarın satırlarının arasına sinmiş 'felsefesi' tamamıyla olmasa da anlamlı sayılabilecek bir ölçüde kavranabilecektir." diyor Füsun Akatlı yayıma hazırladığı *Öteki Metinler* için.

KURŞUNKALEM PORTRELER/ *Enis Batur/ Sel Yay.*
"Gerçekte kimse kimseyi tanıyamaz" diyor yazar: "Ama, zaman ayırırsak, insana yaklaşabilir, hatta ona dokunabiliriz."
Özel Ansiklopedi'nin bu yeni cildi, Enis Batur'un seçtiği kırkdört bireyin karakalemle yapılmış, gölgeleri özenle işlenmiş portrelerini içeriyor.

ZAMAN HIRSIZI/ *Clive Barker/ Türkçesi: Bahadır Argönül/ Günışığı Kitaplığı*
Gerçeküstü dünyalara kapılarını açan kitaplarıyla korku ve gerilim türünde dönüm noktası olarak kabul edilen Clive Berker'dan heyecan dolu bir gençlik romanı...
Okuldan ve ailesinden sıkılan Harvey bir gün Rictus'la tanışır. Rictus ona sıkıntısından kurtulabileceği bir yerden söz eder. Birlikte Bay Hood'un Tatil Evi'ne giderler. Başlangıçta düşlediğinin de ötesinde günler geçiren Harvey, zamanla korkunç ve acımasız bir gücün varlığını fark etmeye başlar...

BELKİ ÇİÇEK DAĞINA/ *Sina Akyol/ YKY*
"*Denizi at/ göğü de!../ Yani yalnız/ kalsın yüreğin/ Yalın ve çıplak/ İşte o zaman/ vadiyi taylarla/ hırçın bir rüzgâr basacak.*"
Sina Akyol'un *Toplu Şiirler*'i (Belki Çiçek Dağına), bugüne dek yayımladığı yedi şiir kitabından oluşuyor ve 1980-1999 yıllarına yayılan sıkı bir şiir serüvenine ışık tutuyor.

BİR MİZAH DEHASI SÜAVİ SÜALP/ *Cihan Demirci/ İnkılâp Yay.*
"Herkesin unuttuğu mizah dehası Süavi Süalp'i hatırladığım için ilgisiz kamuoyundan özür dilerim!" diyerek söze başlayan Cihan Demirci, kitabında "Absürd Mizah"ın ülkemizde öncülüğünü yapmış, mizahımıza sayısız yenilikler getirmiş bir mizah ustasını, Süavi Süalp'i yaşamı, anıları ve yazılarıyla okur karşısına yeniden çıkartıyor.
Üç bölüme ayırdığı kitabında Cihan Demirci, ilk bölümde ustası saydığı Süalp'e ilişkin kendi görüşlerini dile getiriyor.
İkinci bölümde meslektaşlarının, dostlarının, arkadaşlarının Süavi Süalp'e ilişkin görüşleri ve anıları, Cihan Demirci tarafından gerçekleştirilen röportajlarla gün ışığına çıkarılıyor.
Üçüncü bölümde ise Süalp'in yayınlanmış kitaplarından seçilmiş öykülerle, kronolojik bir sırayla seçilmiş dergi yazılarından uzunlu kısalı örneklere yer veriliyor. Kitapta ayrıca Süalp'in mizah ürünlerine ilişkin görsel malzemeler de yer alıyor.

PARİS'TE SON OSMANLILAR/ *Hıfzı Topuz/ Remzi Kitabevi*
Hıfzı Topuz, *Meyyâle* ve *Taif'te Ölüm*'den sonra, yeni romanında da yakın Türk tarihinin önemli simalarına ve bunlar etrafında gelişen olaylara ışık tutmaya devam ediyor.
On dokuzuncu yüzyılın ortalarından başlayarak, yirminci yüzyılın başına kadar geçen dönemde padişahlık rejimine karşı Türk aydınlarının verdiği mücadelelerin ve Batılılaşma çabalarının anlatıldığı *Paris'te Son Osmanlılar*'da N. Kemal, A. Hamid, Sami Paşazâde Sezai, Ali Süavi gibi ünlü yazar ve gazetecilerin yaşamlarından, politik mücadelelerinden kesitler verilirken, Abdülmecit'in kızlarından Mediha Sultan'ın aşkları, evlilikleri ve hayatı da gözler önüne seriliyor.

(KORONUN BABASI) VERDİ/ *Sabri Şatır/ Pan Yay.*
Richard Wagner: Opera'dan Müzikli-Dram'a ve *Opera'da Gerçekçilik ve Beş Gerçekçi Opera* adlı eserlerinden tanıdığımız Sabri Şatır bu kez "Verdi"yi çıkarıyor okurlarının karşısına.
"Verdi", ünlü İtalyan besteci Guiuseppe Verdi'nin Ernani'den başlayıp Fallstaff'a kadar olan operalarını içeriyor. Bu operalar, konularının seçimi, librettoların yazılması, bestecinin çalışmaları, temsil hazırlıkları, ilk temsil ve sonrası gibi aşamalar üzerine ayrıntılı bilgiler verilerek tanıtılıyor. Bunun yanı sıra kitapta Verdi'nin hayatından kesitler de yer alıyor.

NURCULUK/DÜNÜ BUGÜNÜ/ *Hulki Cevizoğlu/ Beyaz Yayınları*
Nurcuların arasında "hizmet eri" olarak bulunup, daha sonra ayrılan ve "gerçekleri gördükleri" gerekçesiyle kamuoyu önüne çıkan öğrencilerin açıklamalarının, Müslüm Gündüz'ün henüz üzerinde baskı yokken yaptığı açıklamaların, Nurculuğun yanında ve karşısında olanların savunma ve eleştirilerinin, Fethullah Gülen'in *Küçük Dünyam* adlı kitabının ilk baskısındaki açıklamalarının, diğer kitaplarındaki düşüncelerinin, hedefinin ve faaliyetlerinden örneklerin yer aldığı kitap "Nurculuk"un dünü ve bugününe ışık tutuyor.
Hulki Cevizoğlu kitabı için: "Nurculukla ilgili röportajları okurken, zaman zaman karşılıklı suçlamalara, zaman zaman da iddialara karşı savunmalara tanık olacaksınız. Bu arada, iddia sahipleri ile suçlananların 'portreleri' de kendiliğinden ortaya çıkıyor." diyor.

ÇIPLAKLIK VE UTANÇ (UYGARLAŞMA SÜRECİNİN MİTİ)/ *Hans Peter Duerr/ Türkçesi: Tarhan Onur/ Dost Yay.*
"Elinizdeki kitapta ve izleyen üç ciltte, bugün yaygın olarak kabul gören uygarlık kuramının toplumumuzun birkaç yüzyıldır genellikle kendini kutlamakta kullandığı, ama ara sıra da kuşku duyduğu bir mit olduğunu ortaya koymak istiyorum." diyen Duerr, bizim toplumumuzun giderek uygarlaşması diye bir şeyin söz konusu olmadığını, mevcut uygarlık kuramının dayandığı kaynakları yeniden değerlendirerek belgeliyor. Yazar, hâkim uygarlık kuramının eleştirisinden yola çıkarak, cinsel utancın ve edebin kültür tarihini yeniden kuruyor. *Çıplaklık ve Utanç*, dört ciltten oluşan *Uygarlık Sürecinin Miti*'nin ilk cildi. Diğer ciltler: *Mahremiyet, Müstehcenlik ve Şiddet, Erotik Beden.*

varlık
KİTAP EKİ Ocak 2000 Sayı 92

Sennur Sezer ile Söyleşi
Şafak Güneş 2

Eksik Aşklar, Yazısız Yaşamlar
Necdet Batum 3

Pera Peras Poros
Ferda Keskin-Önay Sözer 4

Nihat Behram ile Söyleşi
Yağmur Ceylan Uslu 5

Ur Lokantası
Seda Cebeci 7

Metin Kaçan ile Söyleşi
Reyhan Koçyiğit 8

Başkalarının Fotoğrafı
Adil İzci 10

Ulviye Alpay ile Söyleşi
Özgül Erman 11

Gençlik Çağı
Fikret Demirağ 12

Açılımlar
Feridun Andaç 13

Bende Kalan Dizeler
Abdülkadir Budak 14

Antolojinin Tek Öyküsü
Ali Cengizkan 16

Harflerin Yeryüzü Serüveni
Ümran Kartal 19

Yeni Yayınlar 22

SENNUR SEZER
KİRLENMİŞ KÂĞITLAR

"Kâğıt yazıyla, resimle anlam kazanıyor. Ama, o resim ya da yazıyı değerli sayanlar için. O yazıyı sökemeyenler için, resmi anlamayanlar için kâğıt kirlenmiş, karalanmıştır."

SENNUR SEZER:

Ben şiiri ve belki de edebiyatı önemsemeyen bir çağı çizmek istedim. Özellikle "trenleri" bile tanımadan göçüp giden kalabalıkları anlatan edebiyatı küçümseyenleri.

Kirlenmiş Kâğıtlar / Şiir / Varlık Yayınları

✪ *"Kirlenmişlik" insanın belki de en büyük korkusu. Özellikle de kadın söz konusu olunca. Toplumun kadına doğrulttuğu bir silah kirlenmişlik; hayatı tanımasını engelleyen, yaşamdan soyutlayan, kimliğinden uzaklaştınp yok eden...*

"Kadınlar ki, yoklukları fark edilir olsa olsa... Payları karıncalar kadar hayatta. Göçerler, trenleri tanımadan" derken siz de buna vurgu yapıyor gibisiniz kitabınızla aynı adı taşıyan "Kirlenmiş Kâğıtlar" adlı şiirde.

Neden 'kirlenmişlik!'... Kâğıtların kirlendikçe anlam kazandığı da geliyor insanın aklına...

– Önce yorumlarınız için teşekkür ederim. Bence şiir, okuru tarafından yorumlandığında, bir bakıma yeniden üretildiğinde, yaşamaya başlar. Siz, kirlenme kavramı üstüne getirdiğiniz bakış açısıyla, bu bakış açısını bana sorularla yönelttiğinizde hem kitabıma bir yaşama yolu açtınız, hem beni düşünmeye zorladınız. Şiirlerim için kuramsal açıklamalar yapmaya pek alışık değilim. Ama sorunuz, ilk dikkat çeken şiirlerimin "kırmızı fenerli evler"deki kadınlarla ilgili olduğunu anımsattı bana. Onların da insan olduğunu savunan ya da savunmaya çalışan şiirlerdi. 1964'te yayımlanan *Gecekondu*'da onlardan ikisi yer alıyor: *x+1. x+2.*. "Tay çoşkunluğu alabildiğine/ damarlarında senin/ ekmeğe satılık şu kadınlar/ sevişebilecek misin" ya da "Siz o kadınlarla kucak kucağaydınız/ Çığlık çığlıktı yüzleri/ Gözleriniz mi kamaşmıştı ne/ bakamadınız// Onların da evleri vardı/ Küçük ılık bırakılmış/ Düşündüklerinde duymazdı etleri ellerinizi/ Umursamadınız" dizeleriyle örneklenebilecek bu tür şiirlerde de iki yan vardı: o kadınlar ve onlardan yararlananlar. Bu yanların sınıfsal bir kimlik kazanması kuşkusuz daha sonra.

Şimdi yeniden o şiirlere, örneğin *Zenci*'ye, baktığımda, kirletilmek kavramının, emekçi sınıfın kadınlarına yönelik olduğunu görüyorum. "Güzeller, seçkinler kıyısı"nın kadınları, pek kirletilemiyorlar.

Yine de kadınlar ve erkekler ikilemi var, yalnız toplumumuzda değil; dünyada. Kadının kirlenmesi cinselliğine yönelik bir kavram. Saldırılarla kirletilmesi de. Ve kirlendiğinde neredeyse temizlenmesi olanaksız. Savaşlarda, tutuklandığında böylesi aşağılanmalarla yaşama hakkından yoksun bırakılmaya çalışılıyor. Kâğıtların kirlenmesine geçelim kısadan. Kâğıt, yazıyla, resimle anlam kazanıyor. Ama o resim ya da yazıyı değerli sayanlar için.

O yazıyı sökemeyenler için, resmi anlamayanlar için kâğıt kirlenmiş, karalanmıştır. Bu kirlenme duvarın kirlenmesine benzemez. Duvarın boyası, badanası, yenilenir. Kâğıt çöpü boylar. Yeniden kâğıt yapılsa bile üstüne yazılanlar yok olur. Ben şiiri ve belki de edebiyatı önemsemeyen bir çağı çizmek istemiştim. Özellikle "trenleri" bile tanımadan göçüp giden kalabalıkları anlatan edebiyatı küçümseyenleri. Kadınlar parantezini siz açtınız. Sağolun.

✪ *İnsan Yüzleri (Ağustos 91-Varlık) başlıklı yazınızda şöyle demiştiniz: "Aşk erkek yüreğinin dayanabileceği bir duygu olmalı ki, ünlü aşkların hep erkeği konuştu. Kadınlar ancak 'Aman Kerem beni rüsva eyleme.' feryadıyla anıldılar." "Hergele Şiirler"de ise "Yanılıyorsunuz sayın şair" dizeleriyle bir çıkış yapıyorsunuz. Bu çıkışta aşkı erkeğin ağzından anlatan şairlere meydan okur gibisiniz.*

– Yalnız aşkın değil, dünyanın, yaşamın, doğanın erkeğin bakış açısından anlatıldığı bir ortamı yaşıyoruz. Tüm dünya, bu arada sanat ve edebiyat insanın tek türü olan erkek için var sanki. Kadınlar da oğullar doğurup erkek soyunun sürmesi için. Ya da erkeğin yüce duygularını yansıtan bir ayna olarak.

Kadının varlığını kadınlar bir başka biçimde de söylemeliler. Hiç tanınmadıklarını da kanıtlamalılar artık. Erkeğin kaburgasından yaratılan kadın söylencesi bile irdelenmeli. Erkek kendi gövdesinin bir parçasının hangi benzer hangi benzemez yanları olduğunu tartışmalı ve kabullenmeli. Bağımsız yaratılan ve başkaldırıcılığından dolayı yok edilen ya da bir şeytana dönüşen ilk kadın söylencesi unutulsa, unutturulsa bile... Sahi Âdem'in bu ilk eşinin adını anımsayan var mı? Ben anımsatayım: Lilith.

✪ *"Kirlenmiş Kâğıtlar"da sokağın, sokağın ve insanın şiirini yazıyorsunuz. Işıltılı vitrinleri, tel örgüleri, parkları, otelleri, kalabalık ve gürültülü sokaklarıyla insanı bir anafor gibi içine çeken kent yaşamında varolma savaşı veren kişi kendini terk edilmişlik, yalnızlık ve çaresizlik gibi duyguların ortasında buluyor.*

Bu noktada, anılarla beraber şiirinizde önemli bir yer tutan çocukluk ve gençlik yıllarına duyulan özlem düşüyor satır aralarına...

– İnsanın üretebildiği kadarla değil tüketebildiği kadarla değer kazandığı, var olduğu bir çağı yaşıyoruz. Ürettiğine ve kendine yabancılaşmış, daha doğrusu yabancılaştırılmış kişinin kendini çaresiz duyumsaması doğal. Bu çaresizlik bayram günü bayram yerinin şenliğine katılamayan bir ço-

cuğun çaresizliği belki. Sahi artık bayram yerleri de yok. Bu bir özlem mi? Hayır. Bizim çocukluğumuz ve ilk gençliğimiz öylesine kötü bir döneme denk geldi ki. Özlediğimiz belki o yaşların gövde sağlamlığıdır ya da bilinçsizlikten gelen küçük mutluluklar. Belki de bir ömrün bitmekte olduğunun telaşı... Satır aralarına sızan bunlar mı acaba?.. (Satır aralarının okur için en özgür alan olduğunu biliyorum. Bir ayna gibi okurun duygularını yansıttığını da.)

✪ *"Eksik sözcüklerle yazılıyor şiir. Eksik duygularla." Peki okur ne kadarını tamamlayabilir bu eksikliğin?*

– Şiir yayımlandıktan sonra, okurun yorumuna, yeniden üretimine açık bir kimlik kazanır. Bu yeniden üretimi kolaylaştıracak gevşek bir doku, eksiltilmiş, yutkunulmuş sözcükler doğaldır. Okurun şiirin ana planına sızması, onu tamamlayıp yeniden, kimi zaman ozanın hiç düşünmediği biçimde tasarlaması daha çok bu eksiltilen sözcükler, silinen dizelerle gerçekleşir. Benim acısını duyduğum, içi boşaltılmış, aksak sözcük ve kavramlar. Sözcüklerin ayrıntılarına, aralarındaki anlam farklılıklarına dikkat edilmemesi. İçgüdülerle duyguların karıştırılması... "Bunları nasıl tamamlar okur? Ne kadarını?.." Bu sorunun yanıtı her zaman olumlu değil. Kimi zaman gazetelerden, ekranlardan tanıdığı bir ozanın dizelerini, söyleşilerle, düşlerle tamamlıyor. Kimi zaman da, bilmece çözmekle şiir okumanın aynı şey olduğunu sanıp alışık olduğu bilmecelere yöneliyor.

Şiir okumak da, şiir yazmak gibi bir teknik bilgi gerektirir mi sorusuyla karşı karşıyayız. Elbet bir ozanın bir başka ozanı okumasıyla, okurun sevdiği bir ozanı okuması farklıdır. Ozan, sevdiği bir başka ozanı hem okur olarak hem zenaatçi gözüyle okur. Bu tamamlamayı ya da eksikleri görmeyi kolaylaştırır. Okur ise sezgileri ve deneyleriyle tamamlar şiiri. Kimi zaman da yeteneğiyle. Bu konuda eleştirmenin ve ozanın söyleşilerinin yönergelerine uymayan kuşkusuz iyi okurdur. Her ozana böyle bir okur gerekir.

Okuru baştan çıkaracak, şiirden alıkoyacak nedenler arasında şiirin yöneldiği yeni eğilimler olmamalı. Şiirin donanım eksikliği de. Kimi zaman bu eksiklik, bir surdan daha kesin kapatabilir şiiri okura çünkü.

✪ *"Yüreğim kıskanacağım şiirler istiyor" diyorsunuz bir şiirinizde. Bir özeleştiri havası da seziliyor, ama daha çok şiir ortamına bir gönderme yapıyorsunuz sanki. Yanılıyor muyum?*

– Hayır yanılmıyorsunuz. Ozanlar, kendi kendileriyle yarışırlar gerçi. Ama öteki kulvardaki ozanları da gözden kaçırmazlar. Hızın düşüşü onların hızını da etkiler. Sözcüklerin derinliğinin yittiği, şiirin yapısının boş bir duvar ya da sur biçimini aldığını sandığım bir dönemdeyim. Surun çevrelediği alan bir bozkır da değil çöl de. Taşların yontulmasının inceliği üstüne ne güzel bildiriler sunuluyor oysa.

Bir özeleştiri buraya gerekli. Ben otobüs yolcusuyum. Ozanlarımızın çoğu ise köpeklerini gezdirmeye bile özel arabalarıyla çıkan reklam kişisi kimliğindeler. İrkilmem bundandır belki. Kıskanmak, benim bir özelliğimdir. Kıskanabildiğim şiirleri beğenirim, severim. Uykularım kaçar ama överim. Bu eskiden edebiyat ortamının da özelliğiydi. Şimdi, ancak kıskanılmaya değmez şiirleri gözden kaçırmıyor gibiyiz.

ŞAFAK GÜNEŞ

Necdet Batum

EKSİK AŞKLAR YAZISIZ YAŞAMLAR

Deneme / Broy Yay.

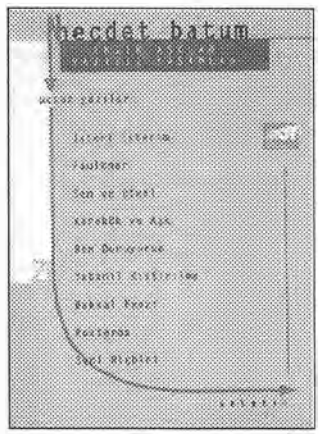

"...Sonra, o kirimsi sarı aydınlıkta yanağımı öpmüştü işte!.. giderek oynamak isterim bu düğmelerle... sanki musikisi bir anı doğurup bir anı yok ediyordu. Anların karşılıklı oyunuydu bu. Yalnız bu kadar mı? Bir de yanağımdaki ıslak öpücüğün çocuk isterimle yoğrulup kıvamını bulan erotik bir ürperişin dalga dalga yayılışını, kabarışını duyumsarım!..

Bu ıslak öpücükle anlam kazanan ablanın sırlar dolusu hüznüne ben de karıştım!.. ben onun olmuştum!.."

vb.; vs.; o, öteki içsel süreçlerde soluk alıp verdiğim gerçeklerdi. Bu söylemler, bir anı, bir nokta, bir nostalji; ama kimi zaman da yalnızlık ve kışkırtılmadan kaynağını alan kurmaca bir dünya... Böyle bir abla vardı, beni öpmüştü, ama çocuk değildim o an; belki içten içe kendimde barındırdığım bir dalgalanmaya, erotik bir ürperidurmuştum!.. *Eksik Aşklar Yazısız Yaşamlar* birbirlerini bütünleyen, yaşamı aşk ve etik yönleriyle sorgulayan tematik süreçlerdi... Bunlar *Uçsuz*, tamamlanmamış yazılar oldu.

Öncelikle vurgulayayım: Bir yazar, yapıtının kesişimlerini kendi kendine; postmodern, modern, realist, sürrealist diye belirleyemez kanısındayım. Buna başkaları karar verir. Belki, en çok postmodern, kitap kapağıdır. Çünkü özgün olduğunu vurgulayabilirim:

Sen ve Öteki-Karekökaşk-Bakkal Fevzi-seni Hiçbiri-Posteros vb. kapaktaki söylemler, kitabın tematik odaklarını oluşturuyor. Medyatik olmayan özgün bir kapak bu.

Bu uçsuz yazılar, salt öyküler toplamı değildir. Deneme, şiir ve öykünün birbirlerine kıvama durduğu; yer yer de absürd aforizmalarla bağlantılı, naif bir yalnızlık ve çoğullanmanın ürünleri.

Öğrencilerim ve çeşitli düzeydeki okuyucuların bir bölümü, çok hoşlandığını ve beğendiğini söyledi. Bu beni şaşırttı ve mutlu etti doğrusu. Sürrealist ve soyut özellikli bir yapıt için pek alışılmış bir şey değildi bu.

Seyyit Nezir (editör) "her yaştaki insanı yaşama sahip çıkmaya kışkırtan öyküler" olarak değerlendirdi. Demir Özlü, "varoluşçu bir esinti var" diye tanımladı.

"Uçsuz Yazılar", senfonik bir kurgu içinde, varoluşçu (ama yaşamı kışkırtarak), nihilist duyarlılıkların serüvenidir!..

Yalnız, aşkta değil, erotizmde de, insanın yüzeye çıkan dip dalgaları irdeleniyor. Yer yer tuhaf, yabanımsı (grotesk varyasyonlar), kitabın öteki yönlerini belirliyor.

Ferda Keskin-Önay Sözer

PERA PERAS POROS

DERRIDA İLE BİRLİKTE DİSİPLİNLERARASI ÇALIŞMA

Yapı Kredi Yayınları

İstanbul'un bugünkü merkezinin adı eskiden *Pera*'ydı. Çeşitli ulusların bir arada yaşadığı bu mahalle tam anlamıyla kozmopolit bir yaşam biçimiyle belirlenmişti. Kentleşmeden önce Pera –Yunanca adının da belirttiği gibi– yabancı tüccarlar, denizciler kadar büyükelçilerin de oturduğu Galata mahallesinin *öbür yanını*, *ötesini* temsil ediyordu. Pera gibi Galata da zamanında, Ayasofya Kilise-Cami ve Topkapı Sarayı'nın yer aldığı ve merkez kabul edilen mahallenin öbür yanı, ötesi olmuştu. Bütün bu mahalleler gece kapatılan ancak gündüz boyunca geçişe izin verilen kapıların bulunduğu sınır-duvarlarıyla ayrılmıştı.

Bu *öbür yan/öte-uç/sınır-geçiş (pera-peras-poros)* yapısı, sadece kent tarihi açısından değil aynı zamanda simgelerinin doğuşu açısından da kentin yaşamını oluşturmuştur. Fatih Sultan Mehmet'in İslam'ın yeni merkezi İstanbul olarak dönüştürmek istediği eski Bizans'ın kendisi de köken olarak öbür yan, öteydi. Fetihten sonra ve kentin tüm tarihi boyunca başka peralar, başka sınırlar ve başka geçitler ortaya çıkmıştır. İstanbul kendi duvarları içinde kendinden bölünerek her zaman 'başka yeri' içinde barındırmış, kendi bağrında toplamıştır. O gün bugündür yabancı, sadece kentin dışında değil, aynı zamanda içinde de oturandır.

Böylece İstanbul, sürekli değişen, temelleri yapısızlanarak yapılanan bir kent olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden metafizik ve kavramsal bir açıdan bu kent, alternatif ve çelişmezliğin katı karşıtlıkları üzerinde kurulu geleneksel mantığa gerçek bir meydan okumadır. İstanbul, kendi ile başkasının ayrışamaz bir şekilde birbirine karıştığı; farklı halk ve kültürlerin kendi yeri ile yaban arasındaki geçişlilikte komşuluk yaptığı yaşayan bir aporia (çıkmaz, olanaksız *poros*) biçimi olmuştur.

Tüm logoslardan daha ilksel olarak Bosfor efsanesi de bu yapıyı anlatır: Zeus'la sevişen Hera'nın kıskançlığıyla öküze dönüştürülen Io, eski haline dönmek için yüzerek Boğaz'ı *geçmek* zorunda kalmış ve böylece Boğaz Bos-phoros, öküz geçidi adını almıştır– yabancılaşma ve özdeşliğin kontrastı.

Bu birkaç başlangıç analizi, İstanbul'da düzenlemek istediğimiz iki günlük disiplinlerarası seminerin çıkış noktasını oluşturmamızı sağlamaktadır. Hem karşılıklı alışverişi başlatan hem de kapatan, hem kimlikleri çizen hem de silen geçitlerin, hem coğrafi hem de simgesel anlamı üzerinde düşüneceğiz.

"Yabancı olmak" her zaman bir yer ile ilişkili olmuştur, çünkü "kendinde yabancı" (mutlak aşkınlık) yoktur. "Yabancı olmak" Jacques Derrida'nın uzamlaşma ve zamanlaşma olarak adlandırdığı şeyden ayrılamaz. Yabancının yeriyle olan ilişkisinin tüm kökenden daha kökensel olduğu bile ileri sürülebilir. Dahası, bu ilişki kökeni açar. Tüm doğum noktaları, kendinde zorunlu olarak kendinin ötesini barındırdığı ölçüde bir yabancılık uzamıdır. Sınırlardan geçiş, öbür yana giden yol, yerleşiklikten daha kökenseldir. Sınır, kendinde ve ötesi, kendi ve başkası, bitim ve hareket, çıkış ve dönüş gibi birçok kenarı *harekete geçirdiği* ölçüde –ki bu onun plastikliğidir– ayrılık koyar.

Böylece *pera, peras, poros* sözcükleri tüm bir kentsel yapıyı topografik bir dil oyununun terimleri olarak yorumlamayı sağlayan kavramlar olarak ortaya çıkarlar.

Kenti düşünmek, yeri düşünmek ve felsefi olarak düşünmek çakışır, çünkü tüm felsefe geleneğinde –dolaylı ya da dolaysız olarak– sınır, geçit ve öte kavramı üzerinde düşünmektir söz konusu olan. Felsefe tüm dünyanın yabancılarını barındıran bir kent görünümü alır.

Seminerimiz, çerçevesi İstanbul kentinin kendisi tarafından sağlanan ve *pera, peras, poros*'u kenti yabancının yeri yapan kavramlar olarak göz önünde bulunduran bu sorunsal çevresinde Jacques Derrida, Bernhard Waldenfels, Gabriella Baptist, Önay Sözer, Stefanos Yerasimos ve Doğan Kuban'ı bir araya getirdi.

SELİM FERRUH ADALI
~
YÜZYIL MAYMUNU
(şiir)

İsteme adresi: Cep Kitapları,
Cağaloğlu Yokuşu, Edes Han, No: 40/2 - İSTANBUL
Telefax: (0212) 522 69 24 - 512 95 28

NİHAT BEHRAM:

Bu kitap, bir bakıma ömrümün hesabıdır. Duygularım, düşlerim, yaptıklarım, yapmak, istediklerim, yaşadıklarımla... Sılada ve sürgünde... an be an... gün be gün... yıl be yıl...

Özlemin Dili Olsa / Gendaş Yay.

✪ *Bugüne kadar yazdığınız denemeler, gazete-dergi yazıları, sizinle yapılan söyleşiler ve sizin ürünleriniz üzerine yapılmış değerlendirmelerden bir seçme "Özlemin Dili Olsa". Bu özelliğiyle, sizin politik yaşantınızı da gözönüne alırsak, kitap, edebi ve siyasi tarihimize (resmi verilerin dışında) fotoğraflarla belgelenmiş bir kaynak kitap niteliği taşıyor.*

– Altını çizdiğiniz konu son derece önemli bence; çünkü devletin dayattığı bir tarih anlayışı var; hayatın içinde yaşananı çarpıtan resmi tarih anlayışı, bunun alternatifi ise sivil tarih anlayışı. Çeşitli kuruluşların özellikle siyasi örgütlerin de kendine göre bir tarih anlayışı var. Bence bu da hayatın içinde yaşananı çarpıtan bir tarih anlayışıdır. İlk gençlik yıllarımdan beri iki tür tarih anlayışının dayatmasına da karşı çıktım, yazdığım yazılarla bu iki dayatmanın da dışında bir perspektif oluşturmaya çalıştım. Küçük bir örnek vermem gerekirse; Aragon öldüğünde Paris'e, onun cenaze törenine gittim ve çağa damgasını vurmuş bir şairin cenaze töreninde yaşadığım duyguları kaleme aldım, bir yayın organına yolladım. Bu yazı Türkiye'nin o günkü koşullarında çıkan gazetelerde yayınlanabilecek bir yazı değildi, o yayınların hepsi resmi tarih anlayışının baskısı altındaydı, ben de o yazıyı o günün koşullarında devrimci demokrat bir hareketin yayın organına yolladım ve yazım sansürlendi, yayımlanmadı. Bunun nedenini sorduğumda; Aragon'un ve Picasso'nun *euro komünist* oldukları için Arnavutluk'ta yasak olduğunu, dolayısıyla Aragon'u öven bir yazının yayımlanmasının euro komünist anlayışın propagandası olacağını belirttiler, böylelikle yazım, kendisini devrimci olarak niteleyen yayın organının tarih anlayışının yasağı altında kaldı.

Bu kitap, bir bakıma ömrümün hesabıdır. Duygularım, düşlerim, yaptıklarım, yapmak, istediklerim, yaşadıklarımla... Sılada ve sürgünde... an be an... gün be gün... yıl be yıl... Bu nedenle de kitabın son otuz yılımızın kültür, demokrasi ve özgürlük mücadelesine, gerek devletin dayattığı gerek siyasi örgütlerin dayattığı tarih anlayışı dışında bir perspektif arayanlar, yazı-kültür emekçiliğinin başında olan genç arkadaşlar için deneylerle dolu olduğuna inanıyorum. Eğer böyle ise, benim için mutluluktur ve bir ömürden ödenen bedel ne olursa olsun, bunca çaba hedefine ulaşmış demektir.

✪ *Deniz Gezmiş'den Yılmaz Güney'e, Rafael Alberti'den Vasıf Öngören'e, Emin Galip Sandalcı'dan Goretta'ya, Ahmed Arif'e, Vedat Türkali'ye... Paris, Almanya, İspanya, Filistin... Bunca insan, bunca coğrafyayla hangi düzlemde buluştunuz?*

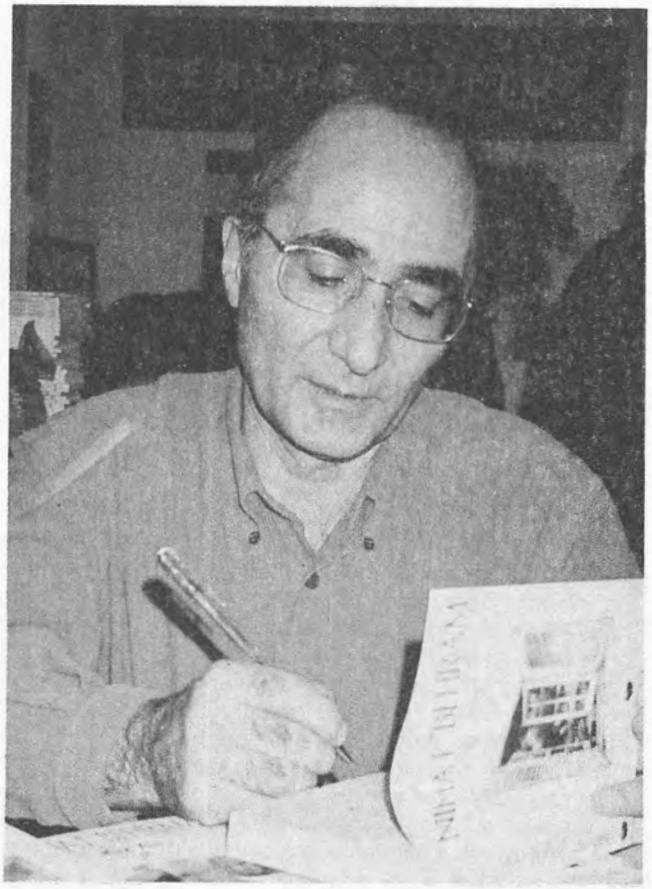

– Tasarlanarak yaşanmış şeyler değildi, hayatım savrularak geçti. 1980'de sürgün olduğum dönemde kendi içimde yaşadığım acıya karşın ayakta durmak için bir şeyler yapabilme imkânım vardı. Bu heyecan, beni tıpkı insan dışında bir canlının sezgileriyle yemine, suyuna ulaşışı gibi kendi mücadelemin araçlarına gereçlerine ulaştırdı. Bir arayış içinde olduğum için kimi bulabilirim, kimle ne yapabilirim diye düşünüyordum... Birçoğuyla bu şekilde buluştum ve onlarla birlikte hep 'kendi ülkemdeki acıya nasıl yetişebileceğim'in çözümünü aradım. O dönemde yazdığım bütün ürünler de bunların anılarıyla doludur.

✪ *Genelde ismi fazla duyulmamış, belirli kesimlerin okuduğu yayınlarda yazmayı seçiyorsunuz...*

– Kitapta da görüldüğü gibi yazılarım büyük oranda, Türkiye'de demokrasi için, Türkiye'nin aydınlık geleceği için mücadele eden politik kuruluşların, demokratik kitle örgütlerinin yayınlarında yer aldı. Böyle olmasını da ben özellikle istedim, yapım biraz öyle. Kültür sanat dergilerinden çok, siyasi mücadele içindeki kesimlerin yanında sürdürdüm kültür mücadelesini. Hayatımın hiçbir evresinde hiçbir politik kuruluşun üyesi olmadım ama o politik kuruluşların mücadelelerinin en önünde, en ön safında olmaya çalıştım. Türkiye'de bulunduğum süre içinde, nerede bir hareket varsa Kars'tan İstanbul'a kadar Türkiye'nin her yerinde arkadaşlarımın yanında, onlarla omuz omuza siyasi çaba içinde oldum. Bu siyasi çaba içinde bir siyasi kariyer iddiasından çok bir sanatçı duyarlığıyla yer aldım. Sa-

nat-siyaset bütünlüğü çerçevesinde çalışmalarımı sürdürdüm, dolayısıyla bu arkadaşların gecelerinde, toplantılarında, kültürel etkinliklerinde bulunduğum sürece yazılarımı da, şiirlerimi de bu yayın organlarında yayınladım. Devrimci hareketin tabanındaki kadrolar arasında kültür anlayışının önemini vurgulamaya çalıştım, devrimci mücadele ile kültürün bir bütünlük içinde gelişmesi yolunda mücadele etmeye çalıştım. Gerek Türkiye'de gerek yurt dışında katıldığım bütün toplantılar, demokratik kitle örgütlerinin, devrimci politik örgütlerin düzenlediği toplantılar oldu. Bu beni geliştirdi, çünkü bu ülkenin aydınlık geleceğinin gerçek sahipleriyle düşünce, ten birliği içinde olmam, umut ediyor ve inanıyorum ki devrimci hareketlerin tabanında da olumlu sonuçlar doğurmuştur.

✪ *Kitabınızdan 18 yıllık sürgünlük sürecinde kendinizi çoğalttığınızı gözlemleyebiliyoruz. Sizi besleyen en güçlü damarın umut olduğunu söyleyebilir miyiz?*

– Benim yüreğim halkıma olan bağlılığın ateşiyle dolu, yüreğim yurduma olan sevginin kıvılcımıyla dolu, yüreğim mazlumun yanında olmanın heyecanıyla dolu, yüreğim zalime karşı çıkmanın heyecanıyla dolu... Bu hayatın gerçek sahibi olduğunu düşünen, insani erdemlerinin bilincinde, bu duyguları içinde duyumsayan herkesin aynı olduğunu düşünüyorum. Arkadaşlarımızın bir kısmı dört duvar arasında zindanda, bir kısmı işkenceler altında, bir kısmı sürgünlerde... Tarihimize bakarsanız en güzel insanlarımız, gerek kendi ülkemizde gerek dünyada bu duygularla dopdoludurlar ve büyük baskılara uğramışlardır. Ben hayatımı bu denizin içinde bir damla gibi yaşamaya çalıştım. Umut... elbette umutluyum gelecekten, elbette bugünkü karanlıktan kurtulacaktır insanlık, bu karanlık böyle sürmeyecektir. Yeter ki biz, insan olduğumuzun bilinciyle hayatımızı karartmaya çalışanlara karşı inançlı ve kararlı bir mücadele içinde olalım. Bu mücadele aydınlarla, bu mücadele gerçekten insan olduğunun bilincinde olan halk kesimleriyle, sanatçılarla ve bu ülkenin aydınlık geleceği için mücadele veren devrimci politik örgütlerle, demokratik kitle örgütleriyle bir bütünlük içinde yürüyecektir. Bu bütünlüğün içinde herkesin kendi gücüyle yer alıp mücadele etmesi gerekir diye inanıyorum.

✪ *Her ne kadar devrimci düşünceyi benimseseniz de, hatta militan bir kişiliğe sahip olsanız da yeri geldiğinde bu düşünceyi de eleştiriyorsunuz...*

– İnsan inandığı yolda yürürken, inandığı şeyi söylerken –bilimin de, sanatın da, kültürün de var olma koşullarından biri budur– duygunuzu, duyarlığınızı ve düşüncenizi açık açık ortaya koymalısınız ve tartışmaya sunmalısınız. Çünkü eleştirisizlik, eleştirilmezlik bilim çağının yöntemi değildir, efsaneler ve mitoslar çağının yöntemidir. Sözgelimi dinde dinsel eleştiri yoktur; Allah'ı eleştiremezsiniz, Kur'an-ı Kerim'i eleştiremezsiniz. Çünkü onlar kalıplardır ve onlara sadece inanmak ve onların sadece buyruklarını yerine getirmek, onlara tapınmak gerekir. Bilim çağının yöntemi bu değildir. Ben Lenin'in çizdiği yolun doğru olduğuna ve derinleştirilmesi gereken doğrular olduğuna inanıyorum. Dolayısıyla ben safında yer aldığım mücadelede de tapınmacılığın, efsane ve mitos tutkusunun, sekterliğin, dogmatizmin, eleştirisizliğin olduğu yerde sonuçları ne olursa olsun hesaplamadan eleştirilerimi dile getirdim. Kısa dönemde kuşkusuz ki bu anlaşılamıyor. Bazı kesimlerden yoğun tepkiler alıyorsunuz, karalanmaya, yok sayılmaya, küfür boyutuna ulaşan saldırılara hedef oluyorsunuz ama bunların hiçbirisi önemli değil, eğer sizin yaptığınız şey doğru ise. Çünkü Lenin'in altını çizdiği gibi, gerçekler tek devrimci olan yöntemdir.

✪ *Adnan Özer'in 'Lirizmin Direnişi' yazısında altını çizdiği gibi sizin ürünleriniz için bir elin parmaklarından az yazı yazılmış, görünen o ki savcılar sizin hakkınızda daha çok yazı yazmışlar...*

– Adnan, kitabım üzerine bir yazı yazacaktı ve benden şiirlerim üzerine yazılmış yazıları istedi, arşivimde böyle bir şeyler olup olmadığını sordu. Ben de kendisine dosyalar dolusu yazı olduğunu ama bunların hepsinin bilir kişi raporları, mahkeme raporları, savcı iddianameleri olduğunu söyledim, çok şaşırdı. Bunun üzerine yazısında, otuz yıldır yazmama karşın ürünlerim hakkında bir elin parmaklarından daha az değerlendirme olduğunun altını çizdi.

✪ *Dünya büyük bir köy olma yolunda ilerlerken, siz 'halkların özgürlüğü'nün savunucusu olarak, devrimci gerçekçi bir yazar olarak yeni yüzyıla hazır mısınız?*

– Yaşadığımız bu yüzyılda halklar adına çok büyük dalgalanmalar oldu, yaşadığımız yüzyıl kahramanca verilmiş kurtuluş mücadelelerine, dünyanın bir ucundan bir ucuna bu şarkıyı söyleyen halklara tanık oldu. Küba'dan Vietnam'a kadar bu şarkıları insanlık yaşadığımız çağda dinledi. Fakat aynı çağda zulmün, zalimliğin en büyüklerine de tanık oldu insanlık. Yaşadığımız bu çağın sonuna doğru dünyada manzara ne yazık ki karanlıktır, dünya zalimlerin avcunun içinde karartılmaya, boğulmaya çalışılıyor. İnsanlığın sırtında bu karanlığın yükü var, fakat inanıyorum ki bu çağ, karanlığa karşı başkaldırıların ışığını yüreğinde taşıyacaktır ve bu ışık, bu karanlığı alt edecektir.

✪ *Ürünlerinizi ne yönde etkileyecek?*

– Ürünlerime etkisi... Ben ürünlerimi yılların değişmesi, çağların değişmesine göre şekillendirmiyorum. Tabii sembolik bir anlamı var bunun, ilk gençliğimden bugüne kadar beni heyecanlandıran şeyler her zaman gelecek için taşınan heyecanın ışıltıları olmuştur. Zaten insan her yerde bu ışıltıyı arar, örneğin cezaevinin bir hücresinde çevreniz dört duvarla kapalı, kendi düş dünyanızda ya da dışarıdan gelen bir haberde bu ışığı bulursunuz, o anda içinizde var ettiğiniz direnme duygusunda da bunu bulursunuz. Kimisi rahat koşullarda teslim olur, kimisi zor koşullarda içinde yaşattığı duygularla özgürlüğünü korur.

YAĞMUR CEYLAN USLU

Süreyyya Evren

UR LOKANTASI

Roman / Varlık Yayınları

ÇORBADAN KIL ÇIKMASI KİMİN HATASI?..

*"Gaziantep'te, 2 günlük bir çocuğa "**kuyruk sokumu uru**" ameliyatı yapıldı. Ameliyatı yapan Gaziantep Çocuk Hastanesi Çocuk Cerrahi Uzmanı Opr. Dr. Bekir Civilo, yaptığı açıklamada, bölgede yılda ortalama 2 bebekte görülen ve tıpta adı "**Sakrokoksigeal Teratom**" olan kuyruk sokumu urunun, doğal bir rahatsızlık olduğunu söyledi. Kuyruk sokumunda gelişen hücrelerin anormal çoğalmasıyla oluşan urun, bir saat süren başarılı bir operasyonla alındığını belirten Opr. Dr. Civilo, "**Alınan ur, hastanın kendi ağırlığı kadardı ve iyi huylu çıktı**", dedi. Bu tür urlann, doğumdan sonraki iki ay içerisinde ameliyat edilmesi halinde iyi huylu olma olasılığının yüzde 90'a yükselebileceğini kaydeden Opr. Dr. Civilo, "**Bu urlar içinde saç, kıl, diş ve hastanın vücudunu meydana getiren doku tabakaları bulunur. Bu ur, bir anlamda hastanın ikizidir**", diye konuştu. (AA)"*[1]

Postmodern anlatılar için kapalı metin, açık metin, eğretilemeli metin, ironik oylumlu metin, kapkara metin, vs... yakıştırmaları referans göstererek yapılan değerlendirmelerin, posmodernite olgusunu gülünçleştirdiğini, dahası bu kulvardaki anlatıları zoraki bir kalıba sokma çabasından öteye geçmediğini düşünüyorum ben. İşte bu nedenle, Süreyyya Evren'in son roman(!)ı **"Ur Lokantası"** üzerine kesilecek ahkâmlar da, aynen Gaziantep'teki 1 saatlik ur operasyonu gibi bir çırpıda ve iyi huylu olacak!..

Her nedense postmodern anlatılar üzerine yapılan değerlendirmelerin başköşesine, metinden alıntılanan ve başka akımların kolay kavranabilir, tüketilebilir açık metinleriyle kurulan ilişkilendirmeler oturtuluyor. Bu tutum, bence, postmodern metinlere okur sempatisi kazandırmak için girişilen gereksiz bir çaba; metinleri **"noktaları birleştirin, bakalım ne çıkacak"** yaklaşımıyla eğlencelik bir oyun haline getirmek... Oysa postmodern anlatılara Sezen Aksuvari bir uzlaşma[2] değil, Marilyn Manson tarzı bir **"masum kargaşa"** yakışır...

Ur Lokantası'nın mönüsü, son derece nazik bir yazar tarafından, kahve sigara ikramının ardından kibarca önümüze konuveriyor. Ziyafete çorba ile başlamak niyetindeyseniz, şef'in önerisi, Arnavut kuşbaz çırağı için pis bir mutfakta hazırlanmış ve üzerinde 'anne'nin uzayan saç ve sakallarıyla servis yapılan ur çorbası... Ödediği paranın hakkını vermek ve lokantadan şiş bir göbekle çıkmanın hayalini kuran okur, ziyafete, akreplerin küllerinden yeniden doğan fönix buğlama ve Duchamp'ın pisuarının içinde sunulan ceaser-ur salatası ile devam edebilir. Tatlı olarak da, tercihe bağlı, didiklenmiş güvercin gözü ya da nefis **"dead** mama **can't dance"** alınabilir.

Şimdi de, zamansız bir itirafın yazarın başına ne işler açabileceğine bir bakalım. Yazar, anlatının başlarında (s: 17), *"Elimde Virginia Woolf'un pek bir şey anlamadığım, bana çok karışık gelen bir kitabı. O zamanlar bir kitabı anlamayınca çevirmeni suçlamak aklıma gelmezdi. Kendimde de asla sorun bulmazdım, epey zeki olduğumdan emindim. Anlayıp anlamamak yaklaşımı benim için çok farklı bir açıdan yersizdi; eldeki yapıtın açık yapıt ya da kapalı yapıt olması, düşünme alanımın galiba dışındaydı. Benim için bir kitabın anlaşılmaz bir kitap olması çok doğaldı sadece. Kendinde-durumdu, itiraz edecek, garipsenecek bir şey yoktu bunda."* İşte Sezen Aksu masumiyeti ile Marilyn Manson tarzı **"masum kargaşa"** arasındaki fark!..

Masumiyetle kıyasıya bir mücadeleye girişmeden önce, bize gülücükler attığı zaman dilimlerini bellekte bir tarayalım. Masumiyet, kendini bilmez bir lümpenin hileyle köşeye sıkıştığı anlar mıdır (Okur, yapıtta kendine dair göndermeler bulur. Keyiflenir, taklalar atar. Yazar da ne cici çocuktur böyle, ay canım!)? Oysa **"kent"**ten çıkma sanat, yazar, okur asla masum olmamıştır; sadece kent salgısının (bireylerin) karakutularında saklanan ve ancak öldüklerinde (?!) çoğula (halka) arz olunacak anı müsveddeleri/kusmuk, zamansızca itiraf olunarak, yani salgı erken boşaltılarak sanal bir masumiyet efekti yaratır (Bakınız yazarımızın ilkgençliğine dair itirafları). Yazar, domuz kumbarasını çekiçleyen bir oğlan çocuğu gibi karakutusunu sinsice kırar ve kumbaradan/karakutudan çıkan disketi bilgisayarının disket sürücüsüne takar (Biz, bu sırada merakla kitabın sayfalarını hatmetmekteyizdir). Ekranda mavi bir ur-gölge belirir ve yazara ilk vahyi indirir: **"Kargaşa!"**.. İkinci emir ise bir soru cümlesidir: **"Senin görevin Jim, eğer kabul edersen, kargaşayı yaratanı bulmak ve onun kimliğine bürünmek"**!..

Yazar, itirafın tasarlanışı ve geçmişe yaptığı gönderme ile anladığımız kadarıyla, verilen talimata uyar ve apaçık bir eylem planı hazırlar. Nedensiz sonuç ilişkilerinin devasa beton bloklarını yontarak kurulacak bir ağzı kalabalık metin!..

Şimdi as dö per yazarın elindedir ve blöf yapmaya da hiç niyeti yoktur. Sondan başa doğru ilerleyen Batıcıl cümle kurgusu, beton blokları işlemek için darbeli matkap görevini seve seve üstlenir. Önce, delilleri yok eder; önce kargaşa yaratanı bul, sonra da çaktırmadan onu saha dışına al (Yazar ile okur arasında bir oyuncu değişikliği bildiriyor yan hakem)... Çünkü safra (kentselleştirilmiş birey/okur), mutlaka sahada-metnin içinde olmak ister. İşte bu nedenle, yazarın bir kitabın anlamsız olabileceğine dair itirafını öncelleyen cümlecikleri, okurun elinde tuttuğu kitabı anlamsız bulabilecek oluşuna masum bir gönderme yapar. Bu noktada, okur, önemsiz gibi görülen bir çıkarımı atlamamalıdır: Kitabın anlamsız oluşu **"doğal"** bir durumdur...

Yazarın anlamsız metne okuru ısındırma çalışmaları, çevirmenlere karşı bir zamanlar içinde uyanan iyimserlik dalgasıyla beslenir. Anlaşılamayan bir metnin suçu nasıl çevirmende olabilir ki (Okurdan oley nidaları yükselir. Bak gördün mü, metni anlamsız kılanın çevirmen olabileceğini sen de fark etmişsin artık!)? Ne de iyi niyetli bir çocuktur bu yazar böyle! Yani, lafı eveleyip gevelemeye hiç gerek yok beyler; anlaşılmaz oluşu ile "**doğal**"lığı yakalayan bir metni evirip çevirmek, ara sokaklara dalıp yan anlamlarını, art anlamlarını aranmak yerine, metne **"bir arkadaşa bakıp çıkıcam abi"** edasıyla yaklaşmakta hiçbir sakınca yoktur. Bu, hiç de olağanüstü bir durum değildir. Paniğe kapılmak yersiz.

"Anlatmak" sözcüğünün altında **"bir şeyler"** (anlatmak) arayan okur, postmodern anlatılarda, geçmişten gelen buluntulama ve kavrama biçimlerinin kendisine ne büyük tuzaklar kurduğunun farkına asla varmaz. Çünkü okur olarak algılama biçimlerimizi açık yapıtın kavramsallaştırdığı, zorunlu kıldığı dolaylı ya da dolaysız apaçıklığa kilitlemişizdir. Bizler, bir metni okurken, yazar ile çift kale maça girişmeyi severiz ve hep kendi takımımız kazansın isteriz. Oysa yazar (as oyuncu) bir profesyoneldir ve sadece cam göbeği mavi flaması hoşuna gittiği için bile maçı yarıda keserek rakip takıma transfer olma lüksüne sahiptir. İşte postmodern metin, yazarın anlatıdan çekip gidebileceği, onu sizinle trüksüz baş başa bırakabileceği, kendi **"ur"**undan bir ikinci ben/metin yaratabileceği doğal bir yapıya sahiptir. *Ur Lokantası*'nda, açık metinlerde olduğu gibi, her sözcüğün bir önceki cümleciğin hükmünü ispatlamak kaygısı taşıdığı, ardı ardına sıralanmış örümcek ağ kurgunun esamesi okunmaz. Postmodern metin *(Ur Lokantası)*, aslında bir anlatılama girişimidir. Ve bu yönüyle, diğer tüm metinlerden daha masumdur. Çünkü, okur postmodern anlatıyı bozabilir, karmakarışık edebilir, atomlarına ayırabilir ve yeniden istediği biçimde şekillendirebilir. *Ur Lokantası* da, sözcüklerin **"anlatmak"** kaygısının **"bir şeyler"** önyargısına dayandırılmadığı **"doğal"** bir yapıttır.

Süreyyya Evren (yazar) ile Seda Cebeci (okur), *Ur Lokantası*'nın (postmodern metin) muşamba kaplı tek masasında karşılıklı, ayrı ayrı yemek söylediler. Servisten sonra yazarın yemeğinde gözü kalan okur, yazarla yer değiştirmeyi teklif etti; böylece açgözü bayram edecekti. Ama yazar uyanık çıktı ve yerini okura bırakırken, yemeğinin içine çaktırmadan **"ur"**unu attı, yani kendi ikizini. Okur, aldığı her çatalda midesi biraz daha şişerek yemeği bitirdi ve dişlerinin arasında kalan sözcükleri temizlerken garsonu çağırıp, lokantada bulunan herkese yediği şeyden bir tabak götürmesini ve bunları yazarın hesabına eklemesini söyledi. Lokantada bulunanlar bu nezaket karşısında kızardılar ve yazarın başkanlığında toplu yemek duası yapılması talebinde bulundular. Yazar, memnuniyetle kabul etti bu teklifi: **"Tanrımıza hamd olsun, milletimiz var olsun, afiyet olsun"!..**

(1) Evren, Süreyyya; Ur Lokantası, s. 101.

(2) **"Minik Serçe**'ye göre, bütün yazdığı şarkılar, sözler, sesi, kendi marifetiyle elde ettiği şeyler değil. "**Bunlar bir lütuf, bir şans.**" Şarkı, türkü, şiirle kurulan ilişkilerde müthiş bir masumiyet olduğunu söylüyor ve üç buçuk dakikalık bir şarkı süresi içinde müthiş bir uzlaşma yaşandığını ekliyor."... (www.efes.com/turkiye/sezen/sezen.html)

SEDA CEBECİ

METİN KAÇAN:

Harman Kaplan, kâbusları, ayıldığımızda, bize zikzaklarla anlatan bir kitaptır.

Harman Kaplan / Öyküler / Gendaş Yay.

✪ *Yapay süslemelerle bezenmiş bir dünyada, yalın mutsuzluklar yaşayan insanlar, fantastik kurguyla çıkılan yolun sonunda tüm hatlarıyla sizi karşılayan keskin gerçeklik, aşklarsa hep buruk...* Harman Kaplan *bunları çağrıştırdı bende.*

– Doğrudur. Kendilerini aşkın sentetik varoluşuna kaptırmış, bilgi dolu insancıkların içinde yaşadığı alengirli bir zaman birimidir *Harman Kaplan*. Doğu da, Batı da, *Harman Kaplan*'da anlatılan öyküler de birdir. Yani, hepsinin tek sahibi vardır, o da yazarın vicdanlı duygusu.

✪ *Doğallığını yitirmiş, her şeyiyle yapaylaşmış bir dünyanın mutsuz, karamsar insanları var öykülerinizde. Hemen her öykü bu mutsuzluğu soluyor. Ayrıca satır aralarında geçmişe, hem de epeyce öncelere duyulan özlem yer alıyor; içten içe ama hep kendini hissettiren bir özlem...*

– İyilik ve kötülük, istenç ve direniş, etki ve tepki, güzellik ve çirkinlik, Ying ve Yang, hatta eski Çin felsefesinde görülen Tan ve Yu; tüm bunları resim olarak seyrettiğimizde, mutsuz bir görüntüye tutsak olur zihinlerimiz. Oysaki, algı dünyamız "varoluşun zamansal boyutunda kaçacak yer arıyordum, oysa kapılar hep geçmişe çıkıyordu." (Aldoux Huxley-*Algının Kapıları*) ifadesinin çıkmazındadır. Zaten bize öğretilen zaman, içinde çeşitli şeylerin olabildiği bir bilgidir. Oysa ki tarih, her zaman sıfır noktasında sabit kalmıştır. O yüzden *Harman Kaplan*'daki karakterler zamana ve sıfır noktasına içerler.

✪ *Öykülerinizin birinin sonunda şöyle bir ifade yer alıyor: "Tüm kelimelerimi çalan 'uyanık' domuzlar?" Bence o*

kadar da uyanık değiller. Çünkü kitabınızda kelimelerin hepsi yerli yerinde. Ne eksik ne fazla. Tabii anlamları yerinden oynatan "kafa" kelimelerden de vazgeçmiyorsunuz hiç...

– Üst sınıfların sosyolojik taramasıyla oradaki karakterleri analiz etmek ne kadar doğrudur? Oysa ki, Hindistan'da yeşerip Türkiye'deki kelime sınırlarına kadar dayanan gerçek-absürd ilişkiler zinciri içindeyiz. "İndiragandi" örneğinde görüldüğü gibi. Mizah dergilerine yansımış "lombak", "kevaşe", "kelav" tarzında, benim türettiğim kelimeleri çalan-aşıran "sanatçılar"a Türk edebiyatı daha ne kadar göz kırpacak? Tabii ki yalnızca kelimeleri değil, cümlelerimi, hatta kitabın yarısını çalan insanlara da rastlıyorum. Bunu da, esefle karşılıyorum.

✪ *Kitabınızda* kırmızı *rengi görüyoruz sık sık. Kırmızı, öykülerinizde kahramanlardan biri gibi. Hüznü, sıkıntıları kırmızıyla eşleştiriyorsunuz. Bu çok ilginç. Çünkü biz bu durumlarda "karalar bağlama"yı yeğleriz.*

– Öncelikle kırmızı renk erkektir. Oysa ben bu rengin dişiliğiyle yani doğurganlığıyla temas kuruyorum. Kırmızının ayrıca kalbimizde öyle bir yeri vardır ki, bu, kumar masalarında saatlerce gözlerimizi alan yeşil çuhalara hiç benzemez. Emeğiyle çalışan insanların kahve köşelerinde yaptıkları sosyalist söylemlerle "kırmızı" cümle içinde hayat bulmanın, para bulmanın, âşık olmanın rengidir. Oysaki asri zamanlarda okeyde çekilen kırmızı sekizli "ölüm" demektir.

✪ *"Bir Duruş" adlı öykünüzü özellikle çok sevdim. Kitabın mutlu sonla biten nadir öykülerinden biri. Ancak öyküde bir iniltiyi andırırcasına yönelttiğiniz bir soru var ki, kafama takıldı: "Çocuk daha o yaşta küçücük ceketinin yakasını kaldırıp kızın beline yapışmıştı. Böyle güzel içgüdü kaldı mı?"*

Her şeyin buz gibi maddeleştiği bir dünyada böylesine karamsar bir yaklaşım, bu durumu daha da zorlaştırmıyor mu?

– Asfaltın başladığı yerde, hüzün başlar; mutsuzluklar ve tedirginlikler bir o kadar artar. Çocukken gördüğümüz bir renk, şimdi transparan bir ahenktir. Kimi zaman, kaydırmalı bir zihinsel sürece yakalanıp, geçmişe döneriz. Orada gördüğümüz fotoğrafta, ki orası hüzünlü bir noktadır, yakalarını kaldırıp kızın beline sarılan çocuk o fotoğraf karesinde donmuştur.

Neresidir bu nokta? Aşkın hüzünlü noktasıdır. Gözlerimizi tekrar bu yüzyılda açtığımızda, maddeleşmiş bir dünyanın anti-maddeyi arayan kahramanıdır yakalarını kaldıran çocuk. Bulmuş mudur? Hayır, hâlâ yazarak aramaktadır. Öykülerdeki karakterler, elbiseden, sebzelerden, madenlerden, gündelik moda akımlarından uzaklaşmış, dilden karakterlere dönüşmüştür. Böyle olunca, o dile transparan kıyafetler yerine, geçmişin hayvan kürklerinden giydirmeyi yeğler yazar.

✪ *Öykülerde yaşamın vazgeçilmez unsurlarından olan nesneler de yer alıyor doğal olarak. Ancak bildiğimiz işlevlerinden daha farklı yönleriyle karşılaşıyoruz. Varlıklarıyla insanları mutsuz kılan karanlık yüzlerini görüyoruz. Buna bir tür nesnel karanlık diyebilir miyiz? 21. yüzyıla gireceğimiz şu günlerde bu nesnel karanlığı delmek adına neler yapılabilir?*

– Aşktır hayat. Oysa sevgi diye gösterirler. Nesneler, bizim koyduğumuz isimle hayat bulurlar, buzdolabı, çamaşır makinesi, ütü gibi. Bu sözcükleri tekrarlayın kendinize, ne kadar saçma değil mi? Buzdolabı, çamaşır makinesi, ütü. İşte bu ritüeldir. Benim gibi ritüelist yazarların, kriminal obsesyon hezeyanları içinde bulunan edebiyat okurlarına ve edebiyat komiserlerine yaptığı hınzırca bir gülümseyişten öteye gitmeyen bir maskedir. 21. yüzyıla girerken, bu nesnel karanlığı delmek için, auralarımızı bir noktaya yoğunlaştırmalı, sonra da tam o noktanın karşısına geçip onu seyretmeliyiz. Kötülüğün karşısına iyilik aurasıyla çıktığımız gibi. Oysa kimi yazarlar, genç kızların ergenlik sivilceleriyle uğraşıp duruyorlar. İşte *Harman Kaplan*'daki bu öyküler, onların seviyesiz edebiyat edinimlerini yere çalmaktadır.

✪ *İlk kitabınız olan* Ağır Roman *beyaz perdeye uyarlanmıştı. Üçüncü romanınız* Fındık Sekiz'*in de çekimlerine hazırlandığınızı biliyoruz. Merak ediyorum* Harman Kaplan'*dan da herhangi bir öyküyü sinema filmi olarak uyarlamayı düşünür müsünüz? İsterseniz ben size bir tüyo vereyim;* "Bir Duruş" *ya da* "Alo Evde misiniz?" *adlı öyküleriniz bence senaryo için ideal öyküler. Siz ne dersiniz?*

– Sizin de bildiğiniz gibi, *Ağır Roman*'ın sinema serüveni bir hayli uzun ve meşakkatli oldu. Ticari anlamda başarı sağladı ama, sinema sanatı adına, bir hiçti. Demek ki, popüler oyuncular ve popüler sinema heveslileri (yönetmen demeye dilim varmıyor) hiç bilmedikleri bir dünyayı ve o dünyanın nesnelerini sadece popülerlik kılıfına bürünerek anlatma cüretini gösteriyorlar. Ve sinema ve köşe yazarları, aynı suça ortak oluyorlar... *Fındık Sekiz* meselesine gelince, daha önce yediğim darbeden dolayı, şimdi kılı kırk yaran bir çalışma temposu içindeyim. Tabii ki kolektif bir çalışma gerçekleştirebilirsek, eminim ki, dünya sineması adına büyük başarılara doğru koşabiliriz.

Harman Kaplan'da ise, sizin de belirttiğiniz gibi *"Alo Evde misiniz?"* ve *"Bir Duruş"* adlı öyküler genç sinemacılar tarafından filme alınmak isteniyor. Hatta birkaç öykü de, bu kitabın içinden seçilebilir. Ancak, sanatı bir bütün olarak düşünen, kolektif çalışma mantığına uygun, cesur, fedakâr, cefakâr ve sefakâr kadrolar dahilinde, karanlık perdeyi yırtıp, gökkuşağının altından geçip, hafif çiseleyen yağmura minyatür bir şemsiye tutmalıyız. İşte şu anda geçtiğimiz nokta, resmi ideolojinin, süslü nesnelerle zihinlerimizi dumura uğratan, vejeteryan noktasıdır. Oysa ben, ilkelliği içgüdülerimizi kıskandıran, kasıklarımızı sertleştiren, sade, saf, bir hayattan yanayım. Son kertede, yaşananlar, sabaha karşı görülen rüyanın kâbus dolu bölümleridir. İşte *Harman Kaplan*, bu kâbusları, ayıldığımızda, bize zikzaklarla anlatan bir kitaptır.

REYHAN KOÇYİĞİT

Semra Aktunç

BAŞKALARININ FOTOĞRAFI

Öyküler / Kendi Yayını

Zamanı gelmişti. Semra Aktunç'un dergilerde arada bir görünen ve sevilerek okunan öykülerini kitaplaştırması bekleniyordu. Sonunda "Başkalarının Fotoğrafı" çıktı.

Kitabı, okumaya başlamadan önce elimde epey evirip çevirdim. Tasarımı, kapak ve sayfa düzeni alışılmışlığın ötesindeydi çünkü. Kıskandım diyemem ama imrendim biraz. Okumamı birkaç güne dağıtmak istedim.

İlk öyküde, anlatıcı, ilgi duyduğu kişiye değişik yaşam ayrıntıları kurgular; kendisiyle ortak yön ve mutluluk odakları bulmaya çalışır. Adını bilmediği kişiye bağlanışının temel nedeni heyecandır, aşkın önemidir. Bu nedenle, "Belli bir gün, ömür boyu âşık kalmanın, her şeyi aşkla yaşamanın önemini konuşuruz sizinle, kimbilir?" sözleri akar içinde.

Bir gün, karşısındakinin gerçeğini öğrenen anlatıcı bir aşktan sessizce geri çekilir, çünkü aşk, öncelikle gizemdir, o bozulunca duyguların sönmesi de kaçınılmazdır.

"Salyangozlu Ev"de gördüğümüz ilk kişi yaşamı çok seven, dünyaya yakışan bir genç kızdır. Cinsellik, evlilik... derken evli bir kadın olarak bulur kendisini. Aşk, birlikte öğrenildiği için uyum da kendiliğinden oluşur. "Birbirlerinden hoşlanıyor, zevkle ve yorulmadan çabalıyorlarmış. Hayat bu biçimde gidiyorsa yargılayacak bir şey yoktur, gülümser durursun, güneş sıcaktır, gökyüzü mavi."

Bu nedenle de evin eskiliği, tavanın akması, kışın soğuğu vb. sorun olmaz. Bir gün, nasıl olduysa, tavan akmaz olur. Ertesi sabah, adam, yağmurların tavanda oluşturduğu lekeyi boyar, garip bir şekil çıkmıştır ortaya. İlk konukları geldiğinde, tavandaki şekli bir salyangoza benzetir. Bu benzetme önce o anların keyfi olur, sonra evin adına dönüşür.

Öyküde, aşkın mutlulukları yoğunlaştırıp yaydığı, bir yaşam tarzına dönüştürdüğü son derece belirgin. Bu yönüyle de M.Ş. Esendal'ın "Hayat Ne Tatlı" öyküsünü usa düşürüyor. Evet, hayat ne tatlı!..

"Ortaköy", "Mevsim baharsa, maviyse gökyüzü, içim deliriyor..." sözleriyle başlıyor. Bu başlangıç, yeryüzünde varolmaktan duyulan engin hazzı vurgular, ardından, yirmi yıl kadar öncesinin mutlulukları, aşkın hüznü ve burukluğu yeniden yaşanır. Ne çok insan yaşamıştır bu hüzünleri, aşkı bastırmayı, kaçmayı... Tekil aşklarla yetinmekten başka bir şey kalmaz elimizde, çünkü, "Zaman kimseyi beklemez..."

"Dön Florya Kuşu" dize gibi geldi bana ve sanırım en çok bu öyküyü sevdim. Giriş paragrafı, çoktan yitirilmiş bir dünyadan sıcak ama acı anımsamalarla oluşmuş: "İlk seni aradım ağaçların arasında, yoktun, sesin de duyulmuyordu. Nerelerdesin Florya kuşu?"

Yazar, Florya'ya geldiği trende şarkı söyleyip para toplayan bir çocuğu fark eder, her şeye hayranlıkla bakan bu çocuğun yüzündeki saf sevinç, yazarın içine işler. Derin bir korkuya kapılır, hem o çocuk için, hem de yok olup giden floryaları için... Yazarın 10-11 yaşlarındaki kuşluk çağının izleri yoktur, florya kuşları gitmiştir. Geçmişle buluşmak ne denli şiirselse, bugünün dokunuşu o derece mutsuzluk ve keder kaynağıdır. Denecek tek söz vardır yalnız: "Ey unutuş! Kapat artık pencereni."

"Bir Hazin Maceradır"daki Lerzan, kederlere boğulmuş biridir. Boşuna değildir kederi ve mutsuzluğu. Lerzan'ın acılı bir süreci aşmaya çalışırken benliğindeki aydınlık gücü sezişiyle, yaşama sevinçlerine gidecek yol görünür, başarmak zor olmayacaktır.

"Bayan Deniz" öyküsünde Bayan Deniz'le Ahmet Efendinin ağırlıkları nerdeyse eşittir. İhtiyar bir melektir Bayan Deniz, Ahmet Efendi bir akşam ölü bulur onu. Sessizce bitmiş bir hayatın rüzgârları yüzümüze vurmaya başlar öykü ilerledikçe.

"Parkta", yine bir aşk öyküsü. Anlatıcı, duyarlı, ince aşklara aşinadır, aşkların "bakım istediğini" bilir. Yaşanması mümkün gibi görünen aşk ilişkisi bir türlü kurulamaz. Neden tam olarak bilinmemektedir. Bir su gibi akmalı ve doğallığına mı bırakılmalıdır aşk, yoksa dengelenmesi gereken, bastırılacak bir süreç midir? Okur, birkaç açıdan bakmalı, durup izlemelidir aşk kavramını.

"Şino" iç içe iki öykü gibi. Uzun, bunaltıcı Almanya gecelerinde Şino ve Niko'nun birbirlerinden güç alarak oluşturdukları dostlukları, onları gurbetin çıkmazında hasretleriyle buluşturur.

Şino, bir dut yaprağı gibi yavaşça bir yerlere düşüyordu. Onun, İstanbul'a yine yavaşça konduğunu hayal ederken "Naylon" adlı öyküye başladım. Yazar, bu öyküde, alışveriş sürecini umuda dönüştürmeyi deniyor. Ziya Osman Saba'yı ve "Dilek" şiirini anımsattı bana:

Mesut olmuş görmek isterdim hepinizi...
Bu bahar gününde, dertliyi, ümitsizi...
Ne yoksul âhı, ne dul hıçkırığı, ne hasta iniltisi,
Mesut olmuş görmek isterdim hepinizi!..

"Afitap Hanımın Aşk Falları"nda yazarın değişik bir kurguyu denediğini görüyoruz. Öykü, "İstanbullu Olmak" kavramını açımlamakla başlıyor. Sıçramalarla İstanbul zamanları, kişiler, olaylar, mekânlar anımsanıyor. Öykü deki zamana, 50'li yıllara ilişkin saptamalar bizi bugünün "teşhircilik" boyutlarına varan kimi ilişkilerine, televizyon programlarına yeniden bakmaya götürür.

"Ruj", son ve geçmişe göndermelerin en az olduğu öykü. Bütünüyle bugünü, bugünün aşk anlayışını eksen alıyor. Yazar, gösterişli bir kafede genç insanların "aşk için sanki bir pazarlığa" girişmelerine tanık olur. Başlarda, genç kıza "aşkı her zaman önemseyen ve yücelten tavrıyla" heyecanla bakar, ona yakışacak ruj rengini bile düşünür. Ancak, küfürlü konuşmalar, bayağı tavırlar izledikçe incinir, hayal kırıklığı yaşar. "Ne yapılabilir ki?"

Öyle, ne yapılabilir ki, artık ne Y. Kadri'nin "Hep O Şarkı"sındaki Cemil-Münire aşkına, ne de A. Kulin'in "Foto Sabah Resimleri"ndeki "Anneanne"nin aşk anlayışına yer var! O çağlar, o anlayışlar yokluğun sularında çoktandır. Bugün bambaşka bir süreci yaşıyoruz:

...yılışık ve savurgan
Çok boyalı bir gülün yükselişi... Ne hazin!..
Giderek kendimize sığınacak korugan
bile bulamayarak... ve elbette magazin
bir yalnızlık edinip, n'olacaksa olacak
diye yollara vurmak... terkide kaldı atım!
aşklar bile silindiler, saklanıp köşe bucak;
kalbimiz aksatada, âh, hazlar alım satım...

Hilmi Yavuz doğru saptamış elbet: "Yılışık ve savurgan çok boyalı bir gülün yükselişi"yle "kalbimiz aksatada, hazlar

alım satım"da. Bu nedenle yazmış olmalı Ahmet Oktay, *Küskün Kız*'ı:

Küçük bir 'atıştırıcı' dükkânıydı... Teenager Sesleri: Amaçsız kahkaha, masum ve günahkâr gençlik.

Araba, Mercedes 200, kaldırıma çıkarak park etti: indiler: üç kişiydiler. Herkese benzeyen, kötülüğe ve iyiliğe aday bir delikanlı: jöleli saçlar, blue-jean, elbet Fiorucci. Arabanın anahtarını masaya attı. Christopher Colombus.

– Hastir lan coğrafyaya ve tarihe, dedi.

Ve öptü masanın altından diz kapağını okşadığı kızı. 'Seni burda becerebilirim' diye ekledi. Şehvetin derin, karanlık, yapışkan kuyusu...

Semra Aktunç'un, Hilmi Yavuz'un, Ahmet Oktay'ın sözleri günümüzün somut, yaygın ve ürpertici bir gerçeğini temel alıyor. Aşk kavramının içinin boşaltıldığını, yerine kaba ve itiş kakış bir ilişkinin konulduğunu. Bu olgu, toplumbilimciler tarafından neden ve sonuçlarıyla irdeleniyordur ama kısacık bir göz atışla şunu söylemek mümkün: Romantik yaklaşımlar sahteliktir, yatağa giden yolu uzatmak neye yarar ki; vakit kaybıdır duygularla uğraşmak...

Bugünün gençliği böyle düşünüyorsa, orta kuşağın, daha öncelerinin duyarlı ve hüzünlü çırpınışları; aşk bu değil, yaşam bu değil çığlıkları neye yarayacaktır?

"Ruj"un metinlerarası bir dağılmaya sürüklenmesi rastlantı değil. Evet, ne yazık ki "aşk" konusunda böyle bir süreci yaşıyoruz nicedir.

Öykülerle ilgili ilk izlenim ve saptamalarım bunlar. Kuşkusuz yeni bir okumada başka değerler de bulgulanabilir.

Semra Aktunç, Hulki Aktunç'un eşi. Bilmiyorum kaç yıldır birlikteler? Ancak öykü anlayışları ve sonuçta tarzları (teknikleri) birbirine pek benzemiyor.

Semra Aktunç, klasik öyküye çok daha yakın. Ve sıcak, baktığını güzel gören, değilse güzel etmeye girişen bir yazar. Sait Faik'te zaman zaman gördüğümüz hırssız, hiddetsiz, iyi insanların varolduğu bir dünyayı özlüyor. Burda çocukluk ve ilk gençlik dönemlerini, nicedir artık bir daha hiç görülemeyecek bir düş gibi anlatılan Eski İstanbul'da yaşamış olmanın payı büyük. Bunun için de öykülerinde zamanı geniş tutuyor ve sık sık o yıllara, Eski İstanbul'a dönüyor.

Yazarın vazgeçemediği bir şey daha var: Aşk... Aşkın kişiyi daha iyi, daha derin ve yaşama daha yaraşır kıldığının bilincinde.

Öykülerin kurguları sağlam. Bundan dolayı kolay kavranıyor ve bellekte yer ediniyor her biri. Dili yalın, süslemesiz, abartısız kullanıyor yazar. Uzun betimlemelerden uzak. Kimi öykülerde içten içe eleştirel bir yaklaşım görülüyor. Yitirilen, yok edilen semtlere, doğaya, kirlenen denize, çoktan yokluğa karışmış kimi insanlara; kısacası, belleğinde dönüp duran iyi ve güzel her şeye hasret çekiyor çünkü. Ama bugünü de gözardı etmiyor. Kısacası öykülerin gerisinde, yaşamayı ve dünyayı alabildiğine seven, bakmayı ve seçmeyi bildiği için mutlu olan, mutluluğu yalınlık ve doğallıkta bulan bir insanın yazar kimliğiyle varlığı hep seziliyor. Ve bu süreçte yüzümüze kondurduğu gülümsemeyle çağdaş bir M. Şevket Esendal'ı anımsatıyor.

Öyküler, çoktandır altını çizip durduğum bir saptamamı doğrulama olanağı (da) sundu. Her şeye karşın yine de çok güzel bir dünyada yaşıyoruz. Bu dünyaya bakmayı öğrenebilirsek düşlere de, gelecek zamanlara umutlar bağlamaya da pek gerek kalmayacak.

ADİL İZCİ

ULVİYE ALPAY:

Adından da anlaşılacağı üzere, umuda gönderme yapıyor kitabım. Yaşadığı çelişkilerden bunalan kişi özler mutluluğu.

Mavi Bir Merhaba / Öykü / Cumhuriyet Yay.

✪ *Öykülerinizde ikili ilişkileri konu ediniyor, bir anlamda sorguluyorsunuz. Kahramanlarınız ise iç dünyalarını insanlarla paylaşmak yerine çiçeklere, kuşlara anlatmayı yeğliyorlar. Bu, modern dünyanın bireyi yalnızlığa iten ortamının öykülerinize yansıması mı?*

– Öykülerimde ikili ilişkileri yoğun olarak konu edindiğim, sorguladığım doğrudur. Öykü kahramanlarımın iç dünyalarını insanlarla paylaşmadıkları kesin bir sav olamasa gerek. Ne var ki, günümüz koşullarına baktığımızda bunun genelde ne denli gerçekleştiğini de sorgulamamız gerekiyor. Ancak bu sözlerimden insanlardan kaçtığım, onlara güvenmediğim ya da paylaşma duygumun yoksunluğu anlaşılmasın. Kimi yaşanan olaylar bir iç hesaplaşmayı gerektirdiğinde insanlar, evlerinin kuytusunda yalnızlıklarını, mutsuzluklarını, iç dökmelerini, belki de kavgalarını, kendini sessizce dinleyecek olan çiçeklerle, kuşlarla paylaşıyorlar diye düşünüyorum. Böylesi bir paylaşım benim ilgimi çekiyor belki de. Bunu, içinde yer aldığımız toplumun bir gerçeği diye de tanımlayabiliriz. Kaldı ki bu naif canlarda şiddet, taciz, kıskançlık da yok. Sizin de belirttiğiniz gibi, modern dünyanın, bireyi yalnızlığa itme olgusu, doğal olarak kimi öykülerime yansıyor.

✪ *Karakterlerinizin büyük çoğunluğu kederli, incinmiş ve umutsuz kimseler. Ya "U Dönüşü" adlı öykünüzde olduğu gibi yaşanmamış, ya da "Dava Düştü"de olduğu gibi yalan üzerine kurulmuş bir hayatın yasını tutuyorlar. Ve koyu bir umutsuzlukla karşılaşıyoruz satır aralarında.*

– Açıkçası öykülerimde koyu bir umutsuzluğun yansıdığını sanmıyorum. Satır aralarında sevgilerin, mutlulukların, kimi kez özlem düzeyinde bile olsa, yaşama sevincinin du-

Metin Cengiz

GENÇLİK ÇAĞI

Şiir / Yön Yayıncılık

Metin Cengiz, yaşanmışlıktan, biriktirilenden yola çıkan; gerçekliğin zemininden ayrılmayan, ama didaktik kuruluğa da düşmeyen, şiirini zengin imge ve metaforlarla dokuyan bir şair. Gerçi, önceki kitaplarındaki 'orman'da ağacı, 'ağaç'ta ormanı gözden kaybetmeme ibresi "Gençlik Çağı"nda bireyin iç dünyasına yoğunlaşmaya doğru kayıyor; bunu da, toplumsal planda yaşanan onca düşkırıklığı, acı, parçalanıp dağılma ve içinden geçilen kaotik süreç ışığında, orta yaşın eşiğinde 'yorgun bir savaşçı'nın tavrı olarak, anlayabiliyorum.

Metin Cengiz, yaşanıp geçilenlerden ve yaşanmakta olanlardan (şoklardan, acılardan, düşkırıklıklarından, yılgınlıklardan, dağılmalardan, yani hayat'ın kırılma noktalarından) yola çıkarken, şiirini derin bir gözlem ve sezgi gücüyle kuruyor. Hayat'ın kırılma noktalarında söz alırken, yer yer ağıtsı bir ritim – hatta yer yer bir cenaze ritmi– tuttursa da, insanın ve toplumsal olanın gizilgücüne, sağduyusuna, tükenmezliğine –hâlâ– güveninden de kaynaklanan bir tavırla, 'tünelin ucundaki ışık'a işaret etmekten geri durmuyor. Şiirinin odağına yersiz ve temelsiz bir iyimserliği değil, ideolojik, diyalektik bir temeli olan'ı yerleştiriyor. Kaba, vulger bir toplumculuk sergilemiyor, tersine, 'toplumcu şiir' kavramından yanlış şeylerin anlaşıldığı dönemlerde, belirli çevreler tarafından 'burjuva duyarlığı taşıyan zayıflıklar, ayrıntılar, durumlar' olarak 'lüks', 'yanlış', 'çarpık' kabul edilen, bu yüzden de bucak bucak kaçılan insani durumları, iç dünyasına ilişkin olanı, incelikleri gözden kaçırmadan; şiirini, tematik ve poetik olanın 'altın dengesi' içinde kuruyor.

Ta başından beri var olan bu altın dengeyi, "Gençlik Çağı"nda daha da yetkinleştirilmiş olarak sürdürüyor ve yarınki şiirinin ipuçlarını haber veriyor: "*dallarımız sarktı yere, yapraklar/ sanki kızgın güz yolculuğundalar/kış, doğanın o tatlı uykusu/ sessizce sarmakta ruhumuzu/ –şimdi şiir kan kokusu çekiyor/ ağır bir mecaz olarak burnuna/ sessizliğin fırtınasıdır emiyor/ insanın çürüyen belleğini koylara*" ve kaotik hayattan gözlemler: "*–artık sayfalar beyaz, hep aynı sözler/ gibi öğrenciler, trenler, vapurlar/ çünkü çocuklar derin uykuda sarhoş dururlar/ çocuklar ki hep aynı masalda abc k'özler/ her sabah bir imgenin eksilme gerçeğiyle...*" (Cehennem Us ile İmge, s. 24). Yıkımlardan, düşkırıklıklarından gelen, ama 'hiçbir şeyin boşa gitmediğine', 'şiirin boşuna yazılmış olmayacağına' ilişkin inancı tam, orta yaşın eşiğinde, ama ruhu ve inancı genç bir şairin akıl yürütmesi: "*ben, gençlik çağımdaki şair, toprağa/ kupamdaki şarabı serpeceğim, göğün/ ve şiirin bereketini sunmak için halklara*" (Gençlik Çağı, s. 7).

"Meseller" bölümünün 25 şiiri ayrıca üzerinde durulması, irdelenmesi gereken bir toplam.

Metin Cengiz şiirine, "Gençlik Çağı"nın odağından bakarak, şimdilik, bu yazının noktasını şöyle koymak istiyorum: Cengiz, elitist bir tavır içinde değil; avangard bir şair de değil; 'anlaşılmamak' gibi özel bir çabası da yok; ne var ki, şiiri çok geniş kitlelerin alımlayabileceği bir şiir değil ve bu onun bir seçimi (ve derdi) olmasa da, şu gerçeğin altını çiziyor: Şiiri, okuyucusundan bedel ödemeyi bekleyen bir şiir. Özel alan bilgisi olan poetik bilgi asıl olmak üzere, düşünsel ve deneysel bir birikim ve özümsenmişlik bekliyor okurundan. Hiçbir şey o kadar beleş değil çünkü. Adı üstünde: Şiir. Üstdil.

Bence, son yıllarda yayımlanan şiir kitapları arasında üzerinde dikkatle durulması gereken yapıtlardan biri.

FİKRET DEMİRAĞ

---

yumsanmış olacağını umuyorum. "Ninenin Çorapları" öyküsünde bunu bulabilir okuyucu. Gene de karamsarlığımın izleri var kuşkusuz. Siz de buna değiniyorsunuz, bunu sorguluyorsunuz. Ne var ki bu benim tüm öykülerime egemen değil. Öykü kitabımın adından da anlaşılacağı üzere, umuda gönderme yapılmaktadır. Yaşadığı çelişkilerden bunalan kişi özler mutluluğu. O ayırdına varır ancak.

Öykülerinize genel olarak baktığımızda her şeyin kökeninde "aşk" ve "aşk"ın değişik hallerinin yansımalarını görüyoruz. En çok da aşksızlık haliyle yüzleştiriyorsunuz okuru. Sevmeyi becerememek ya da en azından sevgiyi iletememek kişilerin ortak sorunu gibi. Yine de bir çıkış yolu olmalı.

– Sevgi konusu yaşamın en temel konularından biri diye düşünüyorum. Dahası, bu benim bakış açımı belirleyen temel bir kavram da sayılabilir. Toplumun içinden bakan sanatçının gündemine, bu "aşk" sözcüğü, olumlu yanlarıyla olduğu kadar, belki de daha çok, olumsuz yanlarıyla da giriyor. Özellikle kadınların, gözlerden uzakta tutulmaya çalışılan kimi mutsuzlukları, ancak haber özelliği taşıdığı ya da böyle sanıldığı zamanlarda medyada yer alabiliyor. Çoğu kez, günün bitimsiz karmaşası içinde yitip gidiyor. Korkular, ezilmişlikler, aşksız geçen günler kimseyi çok da ilgilendirmiyor. Şu bir gerçek ki, sen-ben ilişkilerinde bir sevgiyi kazanmak, kazanılan sevgiyi koruyup büyütmek erdemdir. Ben aşkı sevginin yoğunlaşması olarak düşünüyorum. Çünkü yaşayan varlığa biçim veren en önemli olgudur aşk. Ancak tinsel gerçeklerle olduğu kadar, kurumsallıkla da örtülüdür. Bir bedende iki yüreğin birleşip atması önemli bir işlev. Ancak aşkın bir damla cıva olduğu da yadsınmamalıdır. Sizin de değindiğiniz gibi, kuşkusuz bir çıkış yolu olmalı. Ne var ki bu, sanatçının başarabileceği bir sorun değil. Yanımızdan akıp giden ırmağın güzel ya da çirkin konumundan etkileniriz. Belki bunu yansıttığımızda başkaları da, bu arada okuyucu da etkilenmiş olur. Sevmeyi becerememeyenler ya da sevgiyi iletemeyenler... Benim öykülerimdeki kişilerin ortak sorunları değil kuşkusuz. Bunun tüm öykülerimi kuşattığı savı oldukça ağır bir sav. Belki kitapta yer alan öyküler arasında belli bir oranı geçmiş görünebilir ama, bu benim genel bakış açım gibi algılanmamalı.

ÖZGÜL ERMAN

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

8. TUTKULARIN SONU YA DA BİR DÜŞÜŞ ÖYKÜSÜ

Mitolojide Narkissos'la Ekho efsanesi bilinir. Aşk uğruna yaşadıkları onca yoğunluk, çaba; sonuçta anlamsız bir bağlanışa dönüşür. Seven-sevilen arasındaki bu trajik öykü, sevenin kendine dönüklüğünü vurgular. Tutkuların uçlandığı noktadaki aldatıcı aşk sürüklenişi, aslında hayatı yaşanılır kılan arzulara bağlanışı dile getirir.

Çağdaş Yunan edebiyatının tanınmış yazarlarından Takis Theodoropoulos (1954), *Narkissos'un Düşüşü* (Can Yayınları, Türkçesi. Saadet Özen-Aslı Yüce Loof) romanında, çağdaş bir "Narkissos öyküsü"nü anlatır.

Romanın kahramanı (aynı zamanda romanın anlatıcı-yazarı) yazar Andreas Giyonis, açmazlarda olan biridir. Geldiği dönemeçte, hayatına yeni bir yön vermek ister. Önce karısı Eleni'den ayrılır. Yazabileceği ortamı sağlamak derdindedir. Para kazanabileceği yeni bir iş edinir. "Bir çeşit emlak pazarlamacısı"dır. İşvereni, eski arkadaşı Miltos Kusuris, onu, "yabancıların ve ortaklarının kirli paralarını aklamak için" kullanıyorlardır. Çok para kazanmak, kitaplarını yazabilmek için yeterince zaman edinmek düşü, onu ucu karanlık ilişkilere ve ortama sürükler.

Giyonis, geldiği dönüm noktasında; "pişman, düşkün bir Narkissos'tur. Karşısına çıkan Chryssa, bu durumdan sıyrılabilmek için, ona umut ışığı olur adeta. Giyonis, Chryssa'ya tutkuyla bağlanır. Yaşadıkları aşk tutkusu onları, bir sarhoşlukta alıp götürür. Chryssa da eşinden ayrılmış, hayata tutunmaya çalışan biridir. Tek isteği bir aile kurmaktır. Birlikte dört bir yana geziler yaparlar. Giyonis, bir yandan da yazmayı tasarladığı "sonsuz kitabı"nı düşünmektedir.. "...içine her şeyi alacak ve herkesin okuyacağı bir kitap yazmak" düşündedir.

Viyana'da bu yöndeki duygularının önünü alamaz. Ama içten içe de bir çöküşü/düşüş'ü yaşamaktadır. Karanlıklar içindedir. Sürüklendiği bu tutkulu karanlıkta, 'cellat ve kurban' rolüne bürünmüşlerdir Giyonis ile Chryssa.

Yazabilmek için huzur arayan Giyonis, iyice huzursuzluğa sürüklenmiştir. Yaptığı işin onu soktuğu cendere, aşk'ın giderek anlamsız bir tutkuya dönüşmesi yazmak düşünün önünde birer engel olarak dururlar. Geldiği noktadaki durumunu ise şu sözleriyle özetler, Giyonis: "Bir kez daha, yazgımın istekleri, öngördüklerimi alt üst ediyordu." (s.32)

Chryssa ile ilişkisi ise iyice açmaza girmiştir. Onun, "sınırlarını bizzat kendisinin çizeceği her türlü uzlaşmaya" razı olur. Şefkat arayışındadır, yaşama nedenidir bu. Aşkının özünde bu vardır. Hayatının trajik boyutunu da görebilmektedir aslında Giyonis. Bunu şöyle de adlandırır: "Hayatın yalnızca onu yaşanmaz kılan nedenlerden dolayı yaşanmaya değer olduğu duygusu." (s.41)

GİDEREK ÇÖLLEŞEN BİR YAŞAM...

Giyonis, kendi kişisel tarihini anlatırken, yer yer geçmişine doğru döner. Yakınında olanlar, hesaplaşmalar...Ait olma duygusu, yaşanmışlıkların ondaki izleri...An'lara tutunarak yaşama duygusu ağır bastıkça; açmazları, sanrıları da artmaktadır. Parçalanan benliğinin sanrılarıdır aslında onu hiçlik duygusuna iten.

Theodoropoulos, Giyonis'in düşüş öyküsünü anlatırken; toplumsal olanı da arka planda flu biçimde göstermeye çalışır. Bir çıkış yolu arayan Giyonis, attığı her adımda çöküşe, düşüşe yaklaşır. Öyle ki, bağlanmaya çalıştığı Chryssa ile ilişkisi bile artık yapay bir düzeye gelmiştir. Çünkü, Giyonis, kendi kendini de aldatmış; içtenliğini yitirmiştir: "Başlangıçta gerçek yüzümü saklayabilmiştim. Bir süre için Chryssa'yı ve kendimi aldatabilmiştim. Sonra bir gün Chryssa maskemi düşürmüştü. Çünkü onun ne istediğini bilme gibi bir yeteneği vardı, gerçekten dört elle sarıldığı şey, hayatını yaşayabilmekti. Ve benim ona verebilecek bir şeyim yoktu." (s.70)

Theodoropoulos, günümüz insanının trajedisini; bir bakıma, yüzyıllarca değişmeyen bir 'Narkissos öyküsü' izleğiyle yeniden yazarak, ikili ilişkinin birçok yanını/yönünü gösteriyor.

Giyonis, açmazdaki durumunu imlerken; "Parça parça olmuştum, kendimi bulabilmek, yeniden kendim olmak istiyordum." der. Dile getirdikleri bir bakıma da arayışını yansıtır. Öte yandan da yazma sanrıları çeker durur: "Daktilomla olan ilişkilerimi yine askıya almıştım. Orada masanın üzerinde, kâğıtların, not edilmiş el yazmalarının ve açık kitapların karmaşasına kapılmış, gri, soğuk iskelet gibi duruyordu. Onların içine girmeye korkuyordum. Sığınağımda, soyutlanmışlık duygusu gitgide artıyordu." (s.76)

Yazarak kendini toparlayacağına inanmaktadır. Ama girdiği ortam, edindiği iş'in onu sürüklediği açmazlar; toplumdaki kirlenmeden pay verir ona! "Varoluş sebebi yazarlık" olan birinin "düşüş" öyküsü toplumsal yapıdaki alt üst oluşun 'kurban'larından biri olarak da yansıtılır bir bakıma.

Giyonis'in kaldıramayacağı bir yüktür bu. Ama dönülmez bir noktaya gelmiştir artık: "Ve ben, yalnızlığına sığınabileceği bir zemin arayan, yazgının küçücük, kayıp bir noktasından başka bir şey değildim." (s.142)

Chryssa ile ilişkisi, dilsizleşme süreci sonrasında çözülmüştür. Düşüş duygusunun yoğunluğundadır. Yalnızlık çölüne yerleşip kalmıştır: "Yaşam alanının eksikliğini duyuyordum, ışık sahte geliyordu, ve kendimi, anlamını yitirmekten kurtulamamış olan o muhteşem şaşkınlığa teslim olmuş hissediyordum." (s.168)

Theodoropoulos, Giyonis'in düşüş öyküsünü sürükleyici biçimde yansıtır romanında. Anlatıcı roman kahramanı Giyonis, kişisel tarihine döner. Roman bir yanıyla çağımızın bireyin dünyasına salgıladığı kirlenmeyi, öte yanıyla da yaratma sorunsalının bir yazarın dünyasındaki ivme noktalarını/açmazlarını dile getirmektedir.

Bütün olup bitenlerden sonra, Andronikos Dimostenus adıyla Atina'ya dönen Giyonis'in öyküsünde belleği yitirişin, belleğe dönüşün, düşüşle-çözülüş eksenindeki gerçekliğini buluruz. Çünkü çağımızda da Narkissos'ların düşüş öyküsü en trajik boyutlarıyla sürüyor.

Abdülkadir Budak

Bende Kalan Dizeler

YİRMİ İKİNCİ YAZI: KENDİNE MERCEK

Tam iki yıl önceydi. *Varlık*'ın yönetim yerinde Enver Ercan'la konuşuyorduk. Söz, nasıl oldu da Haydar Ergülen'in bir dönem *Şiir-lik* dergisinde yazıp sonra bıraktığı "itina ile şiir okunur" başlıklı yazılarına geldi, şu anda çıkaramıyorum. Haydar'a mektup yazdığımı, dergilerin birinde "bende kalan dizeler" başlığıyla bu espriyi sürdürebileceğimi açtım Enver'e. "İstersen Varlık'ta başlatalım" deyiverdi. Daha çok da yeni şiir kitaplarından, edebiyat dergilerinden söz açacağımı, oralarda dikkatimi çeken şiirlerden alıntılar yapacağımı ekleyince, "kitap eki"nin uygun düşeceği ve bana iki sayfa ayrılması konusunda karara vardık. İlk yazının Nisan 1998 tarihli Varlık'ta çıkmasına da. Hemen oracıkta, Haydar Ergülen'in yaptığından farklı olarak, "bende kalan bir şiir" köşesini de sürdürmem, "dize şiir için bahanedir" yollu göndermede bulunmam gerektiğini de düşündüm. Yararları, zararları, getirisi ya da götürüsü üstünde kafa yormadım o gün; bugün de bunun hesabını yapıyor değilim. Aldığım onca eleştiriye, büyük sayılabilecek tepkilere karşın, düşünmüyorum. Hemen her yazımın tartışıldığını, konu edildiğini görmek doğru bir iş yaptığım sanısını uyandırıyor bende. Yanlış da yapıyor olsam; bunlar benim yanlışlarımdır, benim üslubum, yöntemimdir, bana ait bir şeydir diyorum. Başkalarının ağzıyla doğru konuşmaktansa, kendi ağzıyla yanlış konuşmayı göze alabilmelidir insan; bu bir kişilik göstergesi olsa gerektir diye düşünüyorum çünkü.

Dediğim gibi, yalnızca yazılarımda ileri sürdüğüm görüşlerin, kimi saptamaların değil, üslubumun da eleştiri konusu edildiğine rastladım zaman zaman. Hatta bana "üslup ve usul dersi" verdiklerinden ötürü, "zarif denetçilerin" alkışlandığını bile gördüm kimi şair arkadaşlarımca. "Sende kalan dizeler sende kalsa olmaz mı" diye yazanlara da mı rastlamadım; Sivas kıyımını gündeme getirdiğim için şiirden uzaklaştığımı ileri sürenlerle de mi karşılaşmadım? "Şairin eleştirme hakkı ve yetkisi olmalıdır" düsturuna tutunduğum içindir ki, beni eleştirmenliğe hatta edebiyat tarihçiliğine soyunmuş gibi görenler, gösterenler de oldu. Bütün bunları sayıp dökmek, yeniden eşelemek istemiyorum kuşkusuz. Haklı olduğuna inandığım eleştiriler de aldığımı, özeleştiri yapmak cesaretini gösterebildiğimi de görüyorum. Kısa süreli kırgınlıklar da yaşandı, ama aşıldı. Sonuçta yazan, okuyan insanlarız. Eleştirinin sanat yapıtlarını geliştirici işlevi üstünde birleşiyoruz. Bu yazıların kimseye yararı olmadıysa bile bana olmuştur diye düşünüyorum. Okuduklarımı, yazarken biraz daha derin okuduğumu fark ettim. Şiir üstüne, şiirin ve ortamın gidişatına ilişkin saptamalarımı bu yolla gözden geçirmiş oldum. Bir dizeden bir şiire, bir şiirden bir şaire gidilebilir mi? sorusunun yanıtını aramaya koyuldum. Bencileyin, şiirde yapıyı (bu anlamda bütünselliği) arayan bir insana bile şiiri dizeye indirgemek suçlaması yöneltildi; bunu bile göze alabildim. Yanlış anlaşılmayı göze alamazsan sana ait olanı söyleyemezsin diye düşündüm. İşte bu yazıda, hangi şiir sorunlarına eğilmişim, işaret fişeği fırlatmayı denemişim, hangi şiirleri sayfamda konuk etmişim; onlara bakmak, bu anlamda bellek tazelemesine gitmek istiyorum. Bu yazı da böyle olsun; bu minval üzre yürüsün diyorum.

Nisan 1998: "Başlarken" başlıklı bir giriş yazısı yazmış, dizenin şiirdeki yerini, ağırlığını tartışmışım. Dağlarca'nın, "bana İzmit'te bir dize var deseler, oraya kadar yürürüm" dediğini de anımsatmışım okurlara. Ve bu yazıların genel mantığını açıklasın diye bir slogan atmışım: "bir dizeye yürümek bir şiire yürümektir". İlk konuğumun adı *Yelda Karataş;* "İsyan etmeyeceksin ya da baş eğmeye övgü".

Mayıs 1998: İkinci yazı "bir şiir şairi eliyle kaç kez yayımlanabilir?" sorusuyla başlıyor, buna yanıt aranıyor ve aynı şiiri iki ayrı dergide yayımlayan bazı şairlerin adları anılıyor. Şiirde usta-çırak ilişkisine ya da ilişkisizliğine değindiğimi de görüyorum. "Birikimi fark etmenin en kolay, en kestirme yoludur bir ustaya çıkılan yolculuk" diyorum genç şair cephesinden; sonra da "ustayı sevmekle ona öykünmek, onun üçüncü-beşinci sınıf kopyası olmak aynı şey değildir" diyerek sürdürüyorum. "Çırak" adını taşıyan güzel bir şiir yazmış olan *Nilay Özer'e* getiriyorum sözü ve "ustasından icazet bekleyen bir genç şairden çok, genç bir ustayla karşılaşmış oluruz" diyorum. Bende Kalan Bir Şiir: "Yanlış ve Yabancı" *(Devrim M. Dirlikyapan).*

Haziran 1998: Dize konusuna yeniden dönüyor ve *Ayna Sandım Şiiri* (İlkyaz Kitaplığı, 1997) adlı kitabımdan bir paragraf aktarıyorum: "Dize şiirin birimidir" diyerek başlıyor ve sürüyor. *Salih Bolat, Adnan Azar, Gültekin Emre, A. Hicri İzgören* üzerinde durduğum şair adları. Şiir, *Çiğdem Sezer*'den.

Temmuz 1998: Dize seçmek, bir şiirin gövdesinden et koparır gibi dize koparmak, şiirin canını yakıyor olmak etrafında şekillenmiş olmakla yetinmeyip, seçilen dizelerin gerçekten bende kalıp kalmadığı üstünde duran bir yazı. *Şükrü Erbaş*'tan seçtiğim bir şiir: "Kimse Temizim Demesin".

Ağustos 1998: Yusuf Alper'in *Dize* dergisinin temmuz sayısında çıkan bir yazısına katkıda bulunmaya, "şair aymazlıkları" üstündeki görüşlerimi aktarmaya çalışmış, ikinci paragrafta şiirde aşk izleği üstünde durmuş, sözü o günlerde çıkan birkaç şiir kitabına getirmiştim. Daha sonraları ilk kitabını "*Ben Eskiden Çocuktum*" (Ümit, 1999) adıyla yayımlayacak olan genç bir şaire yer vermişim bu kez; onun "Yoklama" adlı şiirine (Kuvvet Yurdakul).

Eylül 1998: Veysel Çolak'ın gürültü koparan yazısına, onun etrafında gelişen tartışmalara (Sennur Sezer şair midir, değil midir?) getirmişim sözü; bu konudaki düşüncelerimi yazmışım. Şairi şairle kıyaslamak yerine, metinler (şiirler) üzerinden gitmenin, ille de yapılacaksa eleştirinin buradan yapılmasının daha sağlıklı, daha doğru olacağını ileri sürmüşüm. Metin Göktepe'nin öldürülmesine, onun yarattığı imgeye ilişkin yazılmış iki şiiri (S. Sezer'in "Bir Çakıl Taşı Daha" ile Mahmut Temizyürek'in "Hayat Hepimizden Geniş, Ölüm Her Ömürden Uzun") karşılaştırmak istemişim. Daha iyi bir şiir olduğu için de, bende kalan Mahmut Temizyürek'inki olmuş.

Ekim 1998: En iyi aşk şiirleri ne zaman yazılabilir? Şairin bir aşkı yaşadığı sıralarda mı, yoksa aşk bittikten sonra mı? Kesin olmamakla birlikte bu soruya yanıtlar aramaya çıktığımı görüyorum. "Aşktan şiir yapmaktan çok, şiirden aşk yapmayı başarmalıdır şair" görüşünde karar kılıyor ve masaya âşık olarak oturulup, şair olarak kalkılması gerektiği üstünde duruyorum. "Okur, âşığın samimiyetine değil, şiirin gü-

cüne inanır" diyorum ve sözü *Hüseyin Yurttaş*'ın, *Nur Saka*'nın yeni şiir kitaplarına getiriyorum. Bu yazıda özellikle üstünde durduğum şair ise, *Emel İrtem.* "Hayz" adlı güzel şiiri zenginleştiriyor yazımı, ya da bana öyle geliyor.

Kasım 1998: Sorular kışkırtıyor beni; soru değerinde olan yanıtlar da. "Yalnızca hayattan sanat yapılmaz, sanattan da hayat yapılır" diyen *Murathan Mungan*'a katılıyor, "hayat şiir için bahanedir sanki" sonucuna varıyorum. Hayattan, söylenmiş bir sözden, bir televizyon görüntüsünden nasıl şiir çıkarıldığına ilişkin verdiğim örnek ise, *Adnan Satıcı*'ya ait. Güneydoğuda bir çatışma sırasında iki gözünü de yitirmiş ere, komutan geçmiş olsun dileklerinden sonra sorar: *–Bir isteğin var mı asker?* Erin yanıtı, bir şiire başlamak ve onu heyecanla bitirmek için yeter de artar bile: *–Gözlerimi istiyorum komutanım!* Şiir, bu kez hayattan çıkmıştır. Ayrıca, *Hayati Baki*'nin bir şiiri kalmış bende: "Şarkı Söylüyor Şairler".

Aralık 1998: Daha çıkmadan gürültüler koparan, önce Kültür Bakanlığı, sonra da Edebiyatçılar Derneği'nin Burhan Günel başkanlığındaki yönetim kurulu tarafından geri çevrilecek olan antolojinin hazırlanmakta olduğunu duyurmuşum okurlara. Şairlerin antoloji yapmaları konusundaki sıkıntılarını, yanlışlarını sayıp dökmüşüm. Nasıl bir yöntem izlememiz gerektiği, hangi ölçütlere bağlı kalmamız gerektiği üstünde de durmuş, kamuoyu önünde bu konuyu tartışmayı göze almışım. Sonlara doğru da şöyle demişim, örneğin: "Görüldüğü gibi, 'bende kalan dizeler' başlığı, bu yazılarda kimi edebiyat sorunlarını tartışmak, irdelemek için bahane gibi durmaya başladı". Giderek daha da öyle oldu, bana kalırsa iyi de oldu. Bu sayıdaki konuğum mu? *Edip Cansever*'in "Ben Bu Kadar Değilim" adlı şiiri elbette.

Ocak 1999: Kırk yedi yaşına adım atan bir insan, "*yaş kırk beş kırlangıçlar azalıyor*" dizesiyle başlayan bir şiirde kendi ruh halini bulmaz da ne yapar? Bu güzel fırsatı değerlendirir, "Küçük Göçler"i bir de *Varlık* okurlarıyla birlikte okur; ben de öyle yaptım. Bu yazının ağırlığını bilginin şiire ne kadar sızıp ne kadar sızamayacağı oluşturuyor. "Entellektüel uçlarını sürekli abartan bir şiir, sonunda yapmacıklığa/ züppeliğe düşebilir" (Ahmet Oktay) ekseninde gelişen bir yazı ve örneklemeye gidilmesi.

Şubat 1999: Konu: Şiir çözümlemeleri. Turgut Uyar'ın "Bir Şiirden" adlı kitabındaki yöntemi üç aşağı-beş yukarı sürdüren günümüz şairlerine/yazarlarına geliyorum ve de "bir şairi tarihsel ve toplumsal koşulların yanı sıra, içinde bulunduğu edebiyat ortamının genel eğilimini de göz önüne alarak incelemek, anlamaya çalışmak" üzerinde duruyor, genel üzerinden konuşmak yerine tek tek şairler, şiirler üzerinde durmanın daha doğru olacağına getiriyorum sözü. Son kitabını okuyorum *Ahmet Erhan*'ın ve "Bağlar Gazeli" biraz daha öne geçmiş oluyor.

Mart 1999: Taşra dergileri nasıl olmalıdır? *Turgay Fişekçi*'nin "dergicilik" başlığıyla yayımladığı yazı (Cumhuriyet, 18.11.1998) o sıralarda *Yeni Biçem*'i çıkaran Ramis Dara'nın canını sıkmış olmalı. Onun verdiği yanıt Kayseri'deki dergicilik yıllarımızı anımsatıyor, oradan başlıyor ve bu tartışmaya katılmış oluyorum. Bu sayıda seçtiğim şiirin adı "Anahtar", şairi ise *Ceyhun Atuf Kansu.*

Nisan 1999: Ve deyim yerindeyse "kıyamet koparan" yazımı yayımlamış oluyorum bu sayıda. Yücel Kayıran'ın *Ebubekir Eroğlu*'nun kitabını yılın kitabı olarak ilan etmesine gösterdiğim tepkinin üstüne *Enis Batur*'un şiirine ilişkin görüşlerimi de ekleyince, "şiirimizde sapmalar" konusunda yo-

ğunlaşınca ciddi eleştirilerle karşılaşmış oluyorum. Örneğin, *Mehmet H. Doğan* Enis Batur sendromu yaşadığımı, kişisel hesaplaşmalara giriştiğimi yazıyor, "önce insan, sonra şair olmamız gerekiyor" deyimini can yakıcı bir örnekle karşılıyor: Kenan Evren'in yedeksubay adayı doktorlara "önce asker, sonra doktor olacaksınız" sözüyle (*Kitap-lık*, Yaz 99, sayı: 32).

Mayıs 1999: Kendi özelimden, özel yaşamımdan yola çıkarak, romancı arkadaşım *Hasan Ali Toptaş*'a yazdığım bir açık mektup var bu sayıda. Daha şiirsel bir dille yazılmış; *Ülkü Tamer*'den alınan "Ben Sana Teşekkür Ederim" şiiriyle de allanmış, pullanmış bir mektup işte. Burada yazdıklarım içinde en sevdiğim yazı olarak çok özel bir köşede duruyor.

Haziran 1999: Çok değerli bir şair dostumu yitirmek pahasına doğru bildiğim, inandığım şeyleri söylüyor, kimi kaygılarımı açıklamaktan geri kalmıyorum. *Adnan Özer*, bugün de benim için özel bir insandır, şairdir. Editörlüğünü yaptığı *E* dergisine ilişkin, kimi tutumlara ilişkin eleştiriler yapmak, dostça, kardeşçe kimi uyarılarda bulunmak istedim. Yankısı, etkisi hem olumlu hem olumsuz anlamda umduğumdan büyük oldu bu yazının. Onun adına birileri yanıt verdi bana; daha örtülü biçimde de olsa sürdürülüyor bugün bile. Bu can sıkıcı konuyu dağıtan ise *Gülten Akın*'ın "Kırmızı Patikler" adlı o sıcacık şiiri oluyor. Köşeme aldığım için seviniyorum.

Temmuz 1999: Yeni Biçem edebiyatımızın önemli dergilerinden biriydi. Onun kapanışı bir okur olarak beni çok etkilemiş olmalı. Bütün sayılarını koymuşum masamın üstüne; şöyle bir taramış, kimler yer almış, kimler neler yazmış, ona bakmışım. "Olsun varsın, dergiler de insanlara benzemezler mi? Doğarlar, yaşarlar ve ölürler. Önemli olan ne kadar yaşadığın değil, nasıl yaşadığındır. Öldüğünde ardında bıraktığına bakılır" demişim bir yerde ve bu derginin ardında güzel şeyler bıraktığı kanısına varmışım.

Ağustos 1999: "*Göğsüne bastırırken kırar sevdiği şeyi*" dizesiyle başladığımı görüyorum bu sayıdaki yazıya; Aragon'un bir dizesiyle. Burada da, istemediğim halde kırdığım şair ve eleştirmen dostlarıma getiriyorum sözü. "Ne herkese şirin görünmek, taraftar sayısını arttırmak gibi ince hesaplarım var, ne de küstürmek, incitmek, rencide etmek, töhmet altında bırakmak gibi bir derdim" diyor ve şunu da ekliyorum: "Dostlarımı üzüyor olduğuma üzülmekle birlikte, bu yazıların yazılması gerektiğine inanıyorum". Enis Batur'un şu sözü destekliyor tutumu mu; onu da aktarmış oluyorum: "... dostluk, ne zaman ileri gidileceğini, hangi konularda

sessiz kalınması gerektiğini öğreten koşulları içerir". Ben de öyle yapıyor, bazen de ileri gitmiş olabiliyorum. Dostluk adına çok uzun sustuğum için kendimde bulabiliyorum bu hakkı. Çok genç bir şairi, *Can Bahadır Yüce*'yi konuk etmişim bu sayıda. *Su kendine dönüyor, mavilikler kendine* dizesiyle başlayan şiir, o günlerdeki ruh halime denk düşmüş demek; bugün de öyle görünüyor.

Eylül 1999: Yazımın başlığı: "Eleştirilen Enis Batur olunca (mı?). *Mehmet H. Doğan*'ın yazısına, bana yönelttiği eleştirilere yanıt verdiğimi, ama bugün baktığımda akıl ile duyguyu dengeleyemediğimi görüyorum. Fazla özel bir yazı olmuş. Asıl tartışılması gerekeni kaçırmışım sanki. Yazılmasa da olurdu, tartışmayı bu boyutlara çekmek gerekmezdi dediğim tek yazı oldu. Bunu da içtenlikle söylemek isterim. Neyse, bazen böyle şeyler olur deyip geçmek, o sayıda yer verdiğim "Gölgesi İçine Düşen Göl" adlı şiiri yeniden okumak en iyisi: "*Ankara yağmurlarla geçiştiriyor kışlarını*" çünkü.

Ekim 1999: Bu kez yazı başlığı, güncel olana ilişkin. "Deprem ve Şiir". Şiirde güncellik, kalıcılık sorununu, okunup geçilecek ile her zaman okunacak olanı tartışıyorum kendimce. Şiirin güncel olanda yaşayacak olanı bulmadaki ölçütleri üstünde duruyor, nedene değil de sonuca bakmak gerekir diyorum. Bir yerde de "şiir, bütün zamanları içermekten çok şairin kendine özgü bakışını, söz alışını, duruşunu içerir. İlle bir zamandan söz edilecekse şiir zamanından söz edilebilir" dediğimi görüyorum. Ve , 17 Ağustos depreminden sonra yazılan ilk deprem şiirlerine geliyorum sözü, örnekler veriyorum. Şairin içinde yaşadığı depremler çerçevesinde de gelişen bir yazı işte. Bazı sayılarda olduğu gibi, bu sayıda da "bende kalan bir şiir" yok.

Kasım 1999: Yazıların esprisine biraz daha bağlı kalmak, en azından yazı başlığının hakkını verebilmek için, bu sayıdan itibaren başa bir dize koyma kararına vardığımı görüyorum. *Hilmi Yavuz*'un dizesiyle başlıyor, daha önce yazdığım o malûm antolojimizin serüvenini ayrıntılarıyla anlatıyorum. "Bir antolojinin öyküsü" başlıklı bu yazı, yalnızca gelişmeleri, kimi önemli sonuçları aktarmakla yetinmiyor, tarihi bir belge gibi de duruyor sanki. Madem öyle duruyor, yanlış anlaşılmaya neden olmamak için, yeri gelmişken bir konuya açıklık getirmek isterim: Şükrü Erbaş konusuna. Kültür Bakanlığı'nın isteği üzerine, Edebiyatçılar Derneğince oluşturulan altı kişilik bir kurul "İkibin Yılının Eşiğinde Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri" adlı bir antoloji hazırlamıştı bilindiği gibi. Sözünü ettiğim arkadaşımız, başka bir kurul üyesine (M. Mahzun Doğan) duyduğu kırgınlıktan ötürü adını çekti. Edebiyatçılar Derneği'ne –yapıtı yeniden gözden geçirilmesi, genişletilmesi gerekçesiyle bize iade ettiği için– yazdığımız yanıt mektubuna imza atmadı. Şehir dışındaydı o sıralar, ama, biliyoruz ki Ankara'da olmuş olsaydı yine imza koymayacaktı. Sözlü olarak antolojinin arkasında durduğunu, tutumumuzu, tavrımızı onayladığını ifade etti. Bunun da kamuoyunca bilinmesini isterim. Kendisi de ister çünkü.

Aralık 1999: Bu sayıdaki yazının başlığı: "Şairler eleştirmeli mi?". Hem şair arkadaşım *Haydar Ergülen'e* yanıt vermiş, hem de bu konudaki düşüncelerime açıklık getirme fırsatını yakalamış oluyorum. En son yazım bu olduğu, okur belleğinde tazeliğini koruyor olduğu içindir ki, özetlemek bile istemiyorum. *Selim Temo*'nun o güzel şiirinin adını bir kez daha anmakla yetinmeliyim diyorum: "Babamın Uğultusu".

ANTOLOJİNİN TEK ÖYKÜSÜ

Varlık dergisinin 20. yüzyılı sonlandıran sayısında yayınlanan Sevgi Özel'in *Bir Antolojinin "Öteki" Öyküsü* başlıklı yazısını, bir rastlantı sonucunda, 1 Aralık 1999 günü hep birlikte okuduk. Bu yazının örtüp belirsizleştirmeye çalıştığı konunun özüne hiç değinmediğini, bir sansür girişimi karşısında bir derneğin ve bir devlet kurumunun rolünden hiç söz etmediğini, yuvarlak sözlerle antoloji hazırlama kurulu üyelerini suçlamaya çalıştığını gördük. Bu durumda, ilişikteki, Edebiyatçılar Derneği'ne 13 Eylül 1999 tarihinde yazdığımız 5 imzalı ortak yazımızın derginiz sayfalarında yer alması hem konuyu tarihe mal edecek, hem de tartışmanın nesnel tabanını biraz daha aydınlatacaktır. Sevgi Özel'in yazısında geçen kapsam dışı bazı konulara ise şu notlarla açıklık kazandırmak isteriz:

1. Abdülkadir Budak'ın Kültür Bakanlığı Yayın Danışma Kurulu üyeliğinden ayrılmasının konuyla bir ilgisi yoktur.

2. Bu seçkinin bir sivil toplum örgütü tarafından hazırlanıyor olması, o örgütün üyelerinin bu seçkide (şu andaki dernek yönetiminin her fırsatta ima ettiği gibi) doğrudan yer almalarını zorunlu kılmaz.

3. Dernek başkanlığının Ali Cengizkan'dan Şükrü Erbaş'a geçmesinin seçki üzerindeki tek etkisi, bir kişinin daha (Hüseyin Atabaş) kurula alınması biçiminde gerçekleşmiş ve çalışmalar sürmüştür. Şükrü Erbaş'ın başkanlığı döneminde çalışma sonuçlandırılmış ve hiçbir sorun oluşmadan antoloji bakanlığa teslim edilmiş, bakan oluru almış ve dizgisi bitmiş, baskı aşamasındayken ihbarlar yapılmıştır.

4. Ali Cengizkan ve Zerrin Taşpınar'ın katılmadığı toplantıda, M. Mahzun Doğan'ın "bir 'edebiyatçıya pek yakışmayacak' bir biçemle kılıcını çekmeye yeltenmesi", hazırlama kurulu üyelerinin antolojinin sahibi olduklarını vurgulamaktan ibarettir. Bunu, Hüseyin Atabaş, Abdülkadir Budak, M. Mahzun Doğan ve Şükrü Erbaş böyle anımsarken, her nasılsa Sevgi Özel farklı anımsamaktadır.

5. Yazının başında "...bu öyküyü ağzımıza gözümüze bulaştırdık, bireyler olarak da örgüt olarak da çuvalladık...", diyen Sevgi Özel, sonunda da "sayın Budak çok haklı, bu öyküyü ağzımıza gözümüze bulaştırdık." diyerek hazırlama kurulu üyelerini de taraf saymakta ve aynı görüşte olduğumuz izlenimini uyandırmaktadır. Abdülkadir Budak'ın Kasım 1999 sayısındaki değinisinde böyle bir beceriksizlik edası yoktur; konuyu "ağza göze bulaştırma", doğruysa eğer, derneğe ve bakanlığa ait nitelemeler olmak gerekir.

6. Şükrü Erbaş, antoloji ile ilgili bir konuda değil, M. Mahzun Doğan ile olan kırgınlığı nedeniyle, aynı kişiyle yan yana gelmek istemediği için, gruptan ayrılmıştır. Antoloji konusunda aynı görüşte olduğumuzu sık sık yinelemektedir. Çalışma arkadaşlarımızın haklarını korumak bize düşer; tıpkı görevlendirdiği kişilerin haklarını korumak nasıl derneğe düşüyorsa.

7. Hüseyin Atabaş, telefonla aranıp "mektubu bilinçle imzalayıp imzalamadığı" sorulduğunda "evet" demiştir ve Sevgi Özel'in yalancı çıkmasından dolayı üzgündür, yanlış-

lıkla imzaladığı bir metinden dolayı değil. Çünkü ilişikteki 13 Eylül 1999 tarihli metni bir toplantı sonrasında, o toplantıda değinilen noktalara göre Ali Cengizkan hazırlamış; yazı, sonraki toplantıya getirildiğinde diğer üyeler tarafından düzeltilmiş ve son halini almıştır, yani "ortak" bir yazıdır. Biz beş kişi, genellikle (!) katılmadığımız görüşleri imzalamayacak düzeyde ilke sahibiyiz.

8. Edebiyatçılar Derneği şimdiki yönetiminin tek kaygısı, belirtildiği gibi, "yapıtın bir an önce yayımlanması" mıdır? Eğer öyleyse, yapıtın aynı gerekçelerle Edebiyatçılar Derneği'ne geri gönderilişi sırasında, niçin oylarını kullanarak ağırlığını koymamış, bu konuyu bu kadar geciktirmiştir? (Kültür Bakanlığı Edebiyat Eserleri Yayın Danışma Kurulu, Edebiyatçılar Derneği Genel Başkanı *Burhan Günel*, ED Genel Başkan Yardımcısı *Sevgi Özel*, ED Genel Yönetim Kurulu Üyesi *Özgen Seçkin*, ED Genel Yönetim Kurulu Üyesi *Öner Yağcı*, ED Genel Yönetim Kurulu Üyesi *Ahmet Özer, Talip Apaydın, Orhan Asena, Ali Cengizkan* ve Yayımlar Dairesi Başkanı'ndan oluşmaktadır. Antoloji basımevinden geri alınıp derneğe gönderilirken Ali Cengizkan dışında, toplantıya katılan bütün üyeler olumlu oy vermişlerdir.) Zaten, 13 Eylül 1999 tarihli yazının sonundaki şıklardan ilkinin, yani antolojinin "bakanlığa tekrar gönderilerek aynen benimsetilmesi ve yayınlanmasının" sağlanması yolunda bir parmak bile kıpırdatılmamış olması, her şeyi yeterince açık biçimde anlatmaktadır.

Görüldüğü gibi bu antolojinin, "öteki" bir öyküsü yoktur ve bu tek öyküsü de, bakanlık üst düzey yetkililerinden birisinin deyimiyle, TC Kültür Bakanlığı adına, 20. yüzyıl sonunda bir "yüz karası" oluşturmaktadır. Bu "yüz karası"ndan Edebiyatçılar Derneği yönetimi ve üyelerinin pay almamış olmalarını dilerdik.

Antoloji Hazırlama Kurulu Üyeleri;
Hüseyin Atabaş, Abdülkadir Budak, Ali Cengizkan, M. Mahzun Doğan, Zerrin Taşpınar adına

ALİ CENGİZKAN

Edebiyatçılar Derneği
Genel Başkanlığı'na,
Ankara **13 Eylül 1999**

"*İkibin Yılının Eşiğinde Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri Antolojisi*" konusunda TC Kültür Bakanlığı'nın 24.6.1999 gün ve 1272 sayılı yazısının iletildiği, Edebiyatçılar Derneği'nin 5.7.1999 gün ve 438-1 sayılı mektubunu aldıktan sonra, söz konusu antoloji dosyaları üzerinde yeniden çalışmamız ve bir durum değerlendirmesi yaparak karara varmamız için, antoloji hazırlama kurulu üyesi Hüseyin Atabaş, tam yetkili olarak eseri Dernek Başkanlığı'ndan geri istemişti. Bundan sonraki gelişmeler, antoloji hazırlama kurulu üyelerinin, Yürütme Kurulu tarafından görevlendirildiğini söyleyen Dernek Genel Başkan Yardımcısı Sevgi Özel ile bir toplantı yapmalarını zorunlu kıldı. Bu toplantı sonrasında da, yaklaşık bir ay boyunca bir gelişme sağlanamadığı için, hazırlama kurulu üyeleri Genel Başkan Yardımcısı ile 1999 yılı Ağustos ayı sonunda yeniden ilişki kurmak zorunluluğunu duyumsadılar. Bu görüşmelerin sonucunda, antoloji dosyaları, 7 Eylül 1999 tarihli diğer üyelere de postalanan bir yazı ile 9 Eylül 1999 günü hazırlama kurulu üyesi Hüseyin Atabaş'a teslim edildi.

Bütün bu gelişmelerin ışığında 11 Eylül 1999 günü, toplantıdan haberli olan ancak Ankara dışında olduğu için katılamayan Şükrü Erbaş dışındaki üyeler bir toplantı yapmışlar ve bir durum değerlendirmesi sonucunda aşağıdaki görüşlerini derneğe iletmeyi uygun görmüşlerdir.

1. TC Kültür Bakanlığı'nın Cumhuriyet'in 75. Yıldönümü nedeniyle hazırlatmayı düşündüğü *Şiir* ve *Deneme* antolojilerine Dernek Genel Başkanı Ali Cengizkan döneminde olumlu yanıt verilmiş; *Şiir* konusunda *Şükrü Erbaş, Abdülkadir Budak, M. Mahzun Doğan, Zerrin Taşpınar* ve *Ali Cengizkan*'ın katıldığı bir kurul oluşturulmuş; *Deneme* konusunda ise *Emin Özdemir, Ahmet İnam* ve *A. Mümtaz İdil*'den oluşan bir kurul düşünülerek kendileriyle görüşülmüş ve ön olur alınmış; bu durum da TC Kültür Bakanlığı Yayımlar Dairesi'ne, derneğimizin söz konusu iki antolojiyi hazırlayacağını bildiren yazılarıyla duyurulmuştur. 1998 yılı Temmuz ayında Edebiyatçılar Derneği'nde gerçekleşen yönetim değişikliği sonrasında konu, yeni başkan ve yürütme kurulu üyeleriyle görüşülerek, antoloji hazırlama kuruluna *Hüseyin Atabaş*'ın da katılması uygun görülerek karara bağlanmış, durum bakanlığa bildirilmiş ve çalışmalara başlanmıştır.

2. Antoloji hazırlama kurulu, yapıta nasıl yaklaşılacağı konusunda çok uzun bir tartışma süreci geçirmiştir. Sonunda, bu yapıtın *Çağdaş Türk Şiiri*'nin panoramasını çizmeyi amaçlayan kalıcı ve kapsamlı bir ürün olacağı, dolayısıyla böylesi bir ürünle iletilen 20. Yüzyıl Türk Şiiri görünümünün de hangi adlarla ve nasıl (kaç şiir, yaşamöyküsünün biçemi, şiir kaynaklarının ve görüşlerinin biçemi) temsil edilebileceğinin önemli olduğu düşünülmüştür. Bu çerçevede, kurul üyesi altı kişinin ayrı ayrı çalışmaları sonunda getirdikleri isimler teker teker oylanarak en az dört oy alanların doğrudan antolojiye girmeleri düşünülmüş, daha az oy alanlar üzerinde yapılan tartışmalar ve sonrasındaki oylamalarla, her şairin üzerinde oy çokluğu ile fikir birliği sağlanmış, sonuçta da iki yüzü aşkın şairden oluşan bir liste elde edilmiştir. Sonraki aşama, söz konusu şairlerin yaşamöykülerini ve poetikalarını anlatan bir yazı alıntısının ya da özlü değininin ve antolojide hangi şiirlerle temsil edilmeleri gerektiği-

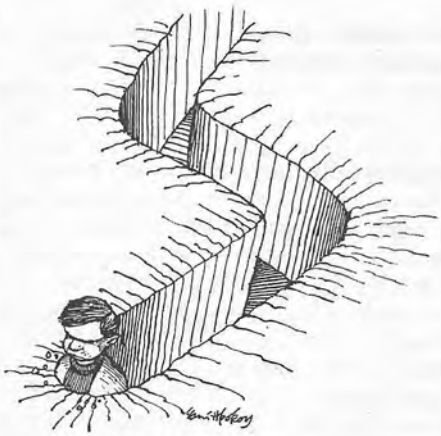

nin saptandığı aşama olmuştur. Her şair konusunda yapılan hazırlık tartışılmış ve özellikle de onların artık kalıplaşan ve kendileriyle popüler anlamda özdeşleşen şiirleri-ürünleri yerine, poetikalarını en iyi-en çarpıcı biçimde anlatan ürünlerinin seçilmesi kararlaştırılmış ve uygulanmıştır.

Daha antolojinin hazırlık aşamasında bile, derneğimizin çevresinde "giren-girmeyen şairler tartışması" doğmuş ve tarafımızdan bu tartışmalara tanık da olunmuştur. Ancak seçilmiş ve kendisini görev alanında özerk, özgür ve yetkili duyumsayan, sorumluluğunun bilincinde üyelerden oluşan bir kurul olarak hazırlanan ürünün Çağdaş Türk Şiiri'nin özgün gelişimine ışık tutan bir yapıt olacağının ve bunun da bu tür baskılara boyun eğmeyen bir tutumdan geçtiğinin bilincinde olarak çalışmalar sürdürülmüştür.

3. Üç klasörden oluşan yapıt, eleştirmen Sabit Kemal Bayıldıran'dan rica edilen önsözle birlikte TC Kültür Bakanlığı'na teslim edilmiştir. Bundan sonraki gelişmeler ise hayret vericidir. Dernek onur üyesi bir şair, bizzat Kültür Bakanı'na topluluk önünde sözlü olarak hitap ederek kendisinin niçin antolojide yer almadığını sormuş ve Yayımlar Dairesi'nden sorumlu Kültür Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı'ndan sert bir yanıt almıştır. Yine bir başka onur üyesi şairimiz, bu kez Bakan'a yazılı olarak başvurmuş ve konuyla ilgili yazılı olarak bilgilendirildikten sonra ikna olmuştur. Bu bilgiler, antoloji hazırlama kurulu üyesi olan eski genel başkan, aynı zamanda bakanlık Edebiyat Eserleri Yayın Danışma Kurulu üyesi olan Ali Cengizkan'ın, ilgili müsteşar yardımcısından aldığı bilgilerdir. Şurası açıktır ki, organizasyonu Edebiyatçılar Derneği'nden beklenen bir antolojinin hazırlanması için seçilen bir kurul, ne hazırlık aşamasında dernek üyelerinden, ne önsözün yazılması sırasında bu yazının sahibinden ve ne de tüm hazırlık süreci boyunca ve sürecin sonrasında, böylesi önemli bir yapıtı ısmarlayan kurumdan herhangi bir emir alır. Değerlendirmeler ve beğeniler çeşitli olabilir ve olmalıdır. Değerlendirmelere katılmayan şairler ve kurumlar olabileceği gibi, Edebiyatçılar Derneği'nin ikinci kez değişen yönetimi de, iki yıl önceki kararları beğenmeyebilir ve bu antolojinin hazırlanmasına katılmak istemeyebilir. Bu durumda izlenmesi gereken yol, aşağıda daha ayrıntılı açıklanacağı gibi bazı dolaylı davranışlara girmek değil, antolojinin yeni baştan hazırlanması için yeni bir kurul oluşturmaktır.

4. TC Kültür Bakanlığı Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 24.6.1999 tarihli yazısı kapsamında şunlar söylenmelidir:

a. Yazıda, "*Seçkide yer verilen kişilerin kimlik ve kişiliğinin ön planda olduğu ülkemizde Kemal Burkay'ın bölücü örgütlerle olan ilişkileri dikkate alındığında devletimiz adına yapılan bu güzel faaliyete gölge düşürülebileceği, bu nedenle adı geçen şahsın seçkiden çıkarılmasının doğru olacağı*" belirtilmektedir.

Kemal Burkay, yukarıda açıklanan seçim çerçevesinde Çağdaş Türk Şiiri'ni temsil eder nitelikte bulunmuş ve seçkiye alınmıştır. Bu çerçevede TC Kültür Bakanlığı'nın bir bakıma yargısız bir infaza alet olduğu kanısındayız. Kişilerin ideolojik edimlerini değerlendirmek ve buna göre onların başka alanlardaki etkinliklerini sınıflandırmak, antoloji hazırlama kurulunun ve TC Kültür Bakanlığı'nın yapıcı ve olgun yaklaşımlarına yakışan bir davranış değil, olsa olsa ayrımcı politikacıların hesaplı davranışları içinde kalması gereken bir konudur.

b. Ayrıca "*bakanlığa yapılan gerek sözlü ve gerekse yazılı diğer itirazlarda ise seçkiye alınması gereken pek çok isimlerin olabileceği*" belirtilmektedir. Bu konu ise yukarıda da belirtildiği gibi, antoloji hazırlama kurulunun baştan beri karşılaştığı bir baskı ile iletilmeye çalışılmıştır. Nedendir bilinmez, böyle bir antolojide yer almak, *şair kimliği edinmenin bir ön koşulu* ya da *tescil belgesi* gibi görülmüştür. Oysa yurdumuzda pek çok şiir antolojisinde, hazırlama kurulu üyeleri de dahil, pek çok şair yer almayabilmektedir. Şiir seçmedeki beğeni düzeyinin aynı olması beklenemez; bu farklılıklar, büyük bir haksızlık yapılmadıkça, bir kızgınlık da oluşturmamalıdır. Yine ülkemizde, bugüne kadar Kültür Bakanlığı'nın da hazırladığı/ hazırlattığı pek çok başka antoloji vardır ve bunlarda pek çok şair de yer almamaktadır. Ama örneğin sayfalarına Nazım Hikmet'i bile almayan bir Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi'nin de Kültür Bakanlığı Yayınları arasında yer almış olabilmesi, savunulamayacağı gibi, kurum adına büyük bir eksiklik, büyük bir gaf, edebiyatı politikaya alet etmek anlamına gelecek bir bilgisizlik olarak yorumlanmalıdır. Bizim burada karşılaştığımız eleştirilerin ise bu denli büyük hataları ve bilgisizliği hedeflemekten ve düzeltilmesini istemekten çok, küçük hırslardan kaynaklandığını düşünmekteyiz.

c. Bu yazı çerçevesinde son olarak şunlar söylenebilir: Tek bir kopya olarak ve üç klasörden oluşan bir biçimde hazırlanan antolojinin, Edebiyat Eserleri Yayın Danışma Kurulu onayı alındıktan, Müsteşar ve Bakan onaylarını da aldıktan sonra basıma gönderilip baskı aşamasında, *sözlü ve yazılı ihbarlar* sonucunda baskıdan geri çekilmesinin ve yeniden incelenmesinin istenmesinin, başta antoloji hazırlama kurulu üyesi olarak bizlere karşı olmak üzere, derneğimize, Edebiyat Eserleri Yayın Danışma Kurulu'na ve Kültür Bakanlığı'nın manevi şahsına hakaret içerdiğini düşünmekteyiz. Antolojide yer almaktan başka kaygıları olmayan kişilerin ve "muhbir vatandaşların" başarısı olabilecek böyle bir davranışın sonuçlarının da, Edebiyatçılar Derneği'nin ve TC Kültür Bakanlığı'nın bundan sonraki etkinliklerini yönlendirmesine izin verilmemelidir.

5. Bu gelişmeler çerçevesinde, Edebiyatçılar Derneği Genel Başkan Yardımcısı'nın 7 Eylül 1999 tarihli ama talihsiz mektubu da, Edebiyatçılar Derneği üst yönetiminin bu konudaki tutumunu çok iyi anlatan bir belgedir. Bir aylık bir bekleme süresinin sorumlusu, antoloji hazırlama kurulu üyelerinin kendileriymiş gibi bir tavır takınılmakta, eksikli olarak yapılmış toplantıda varılan noktalar üçüncü kişilerde farklı görüşler uyandıracak biçimde aktarılmaktadır:

a. Yukarıda düzeltilen antoloji hazırlama aşamalarına

ilişkin bilgilerin yanı sıra, TC Kültür Bakanlığı yazısıyla iletilen Dernek yazısının da 5 Temmuz 1999 tarihli olması nedeniyle, değinilen 4 Temmuz 1999 toplantısının bizim girişimlerimizden sonra "bizlerle görüş alışverişinde bulunmak" için düşünülmediğini; dolayısıyla Hüseyin Atabaş'ın yazısı ve esas olarak bizim toplantı isteklerimiz üzerine yapılan bir toplantının da söz konusu olmadığını yazının kendisi kanıtlamaktadır. Bu konuda sürekli antolojinin önünü açmaya, gelişmeleri hızlandırmaya yönelik bir tavır içinde olduk ama Dernek yönetiminden olumlu çok az yanıt aldık. Konuyu yeniden açmak istemesek de, Dernek Genel Başkan Yardımcısı ile yapılan toplantıda sözlü olarak iletildiği için yazıya da bağlamak gerektiğinden, yinelemekte yarar görüyoruz: Dernek Genel Sekreteri'nin, Hüseyin Atabaş'ın hepimizin adına başvurusu üzerine antoloji hazırlık dosyalarını veremeyeceğini ve onları Genel Başkan'ın dolaba kitlediğini söylemesi ve ardından da derneğin şair olan bütün üyelerinin antolojiye alınmaları gerektiğini bir koşul gibi tartışmaya başlaması, en azından yakışıksız bir tutumdur. Bu tutum telif haklarına karşı işlenecek suç öncesi bir hava yarattığı gibi, seçicilik konusunda nitel özelliklere önem veren ve bu konuda ödün vermeyeceğini sözlü olarak herkese defalarca duyuran bizlere karşı da alaycı bir hakarettir.

b. Organizasyonu Edebiyatçılar Derneği'ne verilen bir yapıtın hazırlanması için çalışma yapan ve ürünü ortaya koyan antoloji hazırlama kurulumuz, yasalara göre de bu ürünün müellifidir. Bu konu Kültür Bakanlığı Yayımlar Dairesi tarafından da bilinmektedir. Yazıda bazı noktalarda dile getirilen önsöz sahibinin ya da dernek manevi şahsiyetinin katılımıyla yedi kişilik bir hazırlama kurulundan söz etmek olanaksızdır. Önsöz sahibine antolojiye alınan isimler ve şiirler verilmiş ve kendisine tek yönlü bir katkı sağlanmıştır. Dolayısıyla önsöz sahibinin antolojiye katkısı, kendi yazısı ile sınırlıdır.

c. Yazıda altı çizili olarak yer alan "*sanatsal değerlendirmeyi zamanın ve sanatın kendisinin yapacağını, derneğimizinse, bu yapıtla hem bugünün, hem de geleceğin edebiyat tarihçileriyle, eleştirmenlerine, bilim ve sanat insanlarına yol gösterici olacağına inanıyoruz.*" cümlesi bize şunları düşündürmektedir: Yukarıda da belirtildiği gibi, bu cümle, bütün üyelerin, bir nitel seçicilik dışında antolojiye alınmasını örtük olarak isteyen bir deyiştir. Oysa, *sanatsal bir değerlendirme yapılmayacaksa, antoloji hazırlama kuruluna ne gerek vardır?* Antoloji hazırlama kurulu, sanatsal bir ön değerlendirme yapacak, bir öbek içinden geliştirdiği kıstaslara göre *seçecek, seçki oluşturacak, bu nitel kıstasları paylaşılır kılacak* bir kuruldur.

6. Bu gelişmeler ışığında, toplantıya katılanların oybirliği ile alınan karar uyarınca, derneğimizin, "İkibin Yılının Eşiğinde Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri" antolojisinin bu yazımızla birlikte Kültür Bakanlığı'na tekrar gönderilerek aynen benimsetilmesi ve yayınlanması; değilse Bakanlıktan geri çekilmesi ve tarafımıza iade edilmesi konusunda girişimde bulunmasını rica ediyoruz.

Saygılarımızla,
Antoloji Hazırlama Kurulu Üyeleri

Hüseyin Atabaş, Abdülkadir Budak,
Ali Çengizkan, M. Mahzun Doğan,

Zerrin Taşpınar

Ümran Kartal

HARFLERİN YERYÜZÜ SERÜVENİ...

COLETTE: ASRIN KADINI

Bir Yaşamın Sırları

Yarattığı mükemmel tarzı sayesinde diğer yazarlar tarafından sevilen bir yazardır Colette (1873-1954). Özellikle döneminin yerleşik edebi ve ahlaki değerlerine karşı durma cesaretiyle kadınların sevgilisidir. Bir kadın yazar sevimli şeyler üretmekten çok sanat yapmaya kalkışırsa, ona gerçek bir kadın değil de bir çeşit canavar olduğu hissettirilebilir. Ama böyle bir bölünmüşlüğü inkâr edebilir; ya da iyi bir modernist olarak bunun size ilham vermesini ve eserlerinizin malzemesi olmasını sağlayabilirsiniz. Erkek-tanımlı sanatla uğraşarak erkeklerin belirlediği bir dünyada yaşayabilir, ya da bunu bir kadın dünyasına dönüştürebilirsiniz.

Birçok modernist kadının yaptığı da budur zaten. Viktoryen gelenekleri kıran Jean Rhys, Katherine Mansfield, Dorothy Richardson ve Virginia Woolf gibi kadınların taşıdığı ruhu Fransa'da Colette de taşımaktadır.

Colette'in sanatı gibi hayatı da sınırları sonuna kadar zorlayan türdendi. Bir değil birçok başyapıt yaratmak için fantezi, duyusal gerçeklik, mektup, kurgusal otobiyografiler ve şiirin karışımından oluşan yeni roman biçimleri türetmişti. İyi bir kadın ve basit bir edebiyatçı olması konusundaki eril kurallara itaat etmemişti. Ayrıca sinema filmi, opera ve tiyatro için yazmış, savaş muhabirliği yapmış, güzellik salonu açmış ve kendi yarattığı yüz kremini satmıştı. Dans gös-

terileri yapmış, soft-porno fotoğraflarda yarı çıplak görünmüş, jimnastik ve pandomim eğitimi almıştı ve mükemmel bir piyanistti. Her türlü cinsel ilişki yaşamıştı. Buna üvey oğluyla yaşadıklarını da ekledi. Güzeldi ama çok yiyordu, bunun aşırı şişmanlıkla sonuçlanması da umurunda değildi.

Tek bir yaşantıya modelliği, iş kadınlığını, müzikle ilgilenmeyi, dansçılığı, eleştirmenliği, itaatkâr eş, skandal yaratan bir lezbiyen ve bütün bunların ötesinde modern düzyazının eşsiz kraliçesi olmayı sığdırabilmiş bir kadındı Colette. Lüks yaşamı severdi, basit, Woolf'un tanımladığı gibi bir oda istemezdi; yüzme havuzunun olduğu pembe villalar, lüks arabalar ve yakışıklı genç şoförlerdi onun ilgisini çeken.

Mart 1900'de Colette *Claudine Okulda*'yı yazdığında Paris'te hayali bir fenomen doğdu. İsyankâr, kaba dilli, gizemli, cinsel kaygıları olmayan 16 yaşındaki Claudine yüzyılın ilk genç kızıydı ve 'Claudine' adlı kitap dizisi tüm zamanların en iyi Fransız çok-satanı haline geldi. Yaratıcısı yüzyılın ilk modern kadını Colette'ti. Ancak asrın kadınının yaratacağı en büyük skandal Paris'i henüz etkilememişti.

Tutkuların Profesörü

Bertrand de Jouvenel, Colette'le 1920'nin bahar aylarında karşılaştı. Babası Henry ile sekiz yıldır evli olmasına rağmen, Bertrand'a Colette'le tanışma izni daha önce hiç verilmemişti. Bertrand on altı, Colette kırk yedi yaşındaydı.

Bertrand'ın annesi Claire Boas oğlunu bir aracı olarak kullanıyordu. Eski kocasının soyadını kullanmanın siyasi hayatındaki kariyerine yarar sağlayacağını düşünüyordu. Bunun için kocasını ikna edebilecek kişi Colette, Colette'i teşvik edecek kişi ise Bertrand'tı.

"Colette'in yaydığı enerji olağanüstü derecede etkileyiciydi" diyor Bertrand. "Bende bıraktığı ilk izlenim gücün ta kendisiydi, beni tatlı bir şekilde heyecanlandıran bir güç. Şuna en derinden inanıyorum ki ona ilk görüşte teslim olmuştum."

Bertrand görevini öylesine başarıyla tamamlamıştı ki Colette ve Claire artık tanışmaya karar vermişlerdi. "Yirmi dakika gibi bir zaman aralığında yılların arkadaşlığını kurmuştuk" diyor Colette. Colette havalar ısınır ısınmaz genellikle Paris'ten ayrılıp Breton kıyılarına giderdi. O yaz yanında Bertrand'ı da götürmüştü. 16 yaşındaki üvey oğluyla orada yaşadıklarının hayatını öylesine cesur ve isyankâr bir şekilde yaşayan bir kadın için abartılıp skandal haline dönüşecek bir yanı yoktu aslında.

Colette, Bertrand'ı eğitmeye karar vermişti, eğitimi çağdaş romandan yüzme derslerine kadar birçok şeyi kapsıyordu. Bir süre sonra Colette, Bertrand'ın artık tam bir erkek olmasının zamanının geldiğine karar verdi. Colette'in Bertrand'ı merdiven sahanlığında beklediği geceden sonra bu karar hayata geçmiş oldu. Bertrand bir arkadaşına, Colette'in arzu dolu, azla yetinmeyen, usta ve etkileyici bir tutku profesörü olduğunu söyleyecekti sonradan.

Yaz sona erip Paris'e döndüğünde Bertrand babasının karısına âşıktı artık, ancak Colette –yaklaşık beş sene sonra– ilişkileri hemen hemen noktalandığında kendisinin de ona âşık olduğunu açıkça itiraf edecekti.

"Colette neden Bertrand'ı baştan çıkarmıştı?" sorusunu babasının sekreteri Rene Anjol şöyle yanıtlıyor: Ensest ilişkinin heyecanını hissediyordu Colette. Bütün hayatı bir tiyatro oyunuydu. Sadakatsiz bir kocadan alınan intikamın

heyecanı da vardı işin içinde. Ayrıca Colette'in kışkırtıcı bir yönü olduğunu kabul etmek zorundasınız. O yirminci yüzyılın cinsel devrimcilerinin ilklerinden biriydi. Bu devrimin entelektüel olmasa da erotik bir yanı vardı. Bir tabu ne kadar köklüyse, karşı koyması o kadar zevkli olur. Bütün bunların ötesinde ikisi arasındaki şehvetin, çok içten ve tutkulu bir fiziksel çekimin varlığının göz ardı edilmemesi gerekir." Bertrand'a olan arzusu kolaylıkla anlaşılabilir bir şeydi de on altı yaşındaki güzel bir çocuğun elli yaşındaki şişman bir kadından etkilenmesini sağlayacak şeyler neydi, peki? Bunu yine René yanıtlıyor: "Dikkatinizi çekerim. Kırk yedi yaş elli değildir! Ayrıca Colette son derece çekici bir kadındı. Bir erkek onunla birlikte olmayı pekâlâ isteyebilirdi. Fotoğraflarında belli olmayan güçlü kışkırtıcı bir havası vardı."

Colette'i cinsel yağmacı olarak görmek ve Bertrand'ın etkin suç ortaklığını görmezden gelmek herkesin işine gelen bir şeydi. "Bertrand'ın hayatında büyük bir sevgi boşlu-

ğu vardı" diyor yakın bir arkadaşı, "Colette bu boşluğu dolduruyordu. Bu yüzden ilişkileri çok yoğun ve sürekliydi. Ancak Colette'in hayatında da büyük bir boşluk söz konusuydu, Bertrand da bunu dolduruyordu."

LORD BYRON'IN YA DA ŞİİRİN BİLİMLE EVLENEN KIZI

Şair Lord Byron ile zengin ve entelektüel bir kadın olan Annabella Milbanke'in evliliği yaşadıkları dönemde sansasyon yaratmıştı. 1814'de gerçekleşen evlilik sadece bir yıl sürmüştü.

Ancak bu evlilik 19. yüzyılın en göze çarpan kadınlarından birini yaratmıştı aynı zamanda: Ada Lovelace. Ada, Waterloo Savaşı'nın hemen ardından 1815'te doğmuş, 1851'de 36 yaşında ölmüştü. Kısa ve karışık hayatında hızla gelişen sosyal ve teknolojik değişimlere tanık olup onların içinde yer almıştı.

Ada, endüstri çağının en etkili ve en renkli karakterlerinden bazılarını tanıyordu. En önemlisi bilgisayarın yaratılmasına yarar sağlayacak mekaniği icat eden Charles Babbage ile tanışmasıydı. Bilgisayar programcılığında adının anılmasına neden olan şey Babbage ile yaptığı çalışmalardı. Ada, kültürü ikiye bölen ayrılıkların oluştuğu bir çağda yaşıyordu: akıl-doğa, duygu-mantık, sanat-bilim karşıtlıklarıydı bunlar. O da bu yeni kutupları birleştirmek için yaratılmıştı sanki, onları uzlaştırmak isterken kendisi yıpranmıştı. Annesiyle babasının, tutkuların prensiyle geometrinin prensesinin evliliği olarak nitelendirilen birliktelikleri çok uzun sürmemişti. Ayrıldıklarında bazı insanlar, masum ve erdemli genç bir kadını suiistimal ettiği için Byron'ı, bazıları da Byron'ın ününe zarar veren davranışlarından dolayı Annabella'yı suçlamıştı.

Herkesin merak ettiği şey ise iki zıt kutbun birleşmesinden doğan çocuğun nasıl bir şey olduğuydu. Şiirin ve geometrinin, özgürlük ve bağlılığın, hayal gücü ve hesap gücünün birlikteliğinden nasıl bir canlı oluşmuştu?

Ada, hayatının her noktasını anne-babasının onu izleyen gözleriyle sürdürmek zorunda kalacaktı. Kurallara her an uyması gerekliliği isyankâr bir tepkiyle sonuçlandı.

Babasının matematikten nefret etmesine rağmen, annesinin desteğiyle, on yıldan daha fazla sürecek olan yoğun matematik çalışmalarına başlaması, onun dönemin en canlı fikirleri ve araştırmalarıyla temas halinde olmasını sağladı. Bunlardan özellikle bir tanesi gözüne takılmıştı; yeni bir 'düşünen makine' olduğu söylenen dişli çark ve milden oluşan bir aygıt. Bunu hayat dolu ama bazen de huysuz olan Charles Babbage icat etmişti. Bu tamamen matematik kurallarıyla düzenlenmiş, ancak kendi iradesi varmış gibi görünen bir makineydi. Ada bu aygıttan çok etkilenmişti. Yaşı küçük olmasına rağmen nasıl çalıştığını kavramış ve bu icadın muhteşem güzelliğini görmüştü.

Ada'nın görevi aygıtın işleyiş şeklini anlatan bir şey yazmaktı. Bu, aygıta yüklenebilecek bazı talimatların –başka bir deyişle, bilgisayar programının– listesini içeriyordu. İşte bu başarısından dolayı Ada dünyanın ilk bilgisayar programcısı olarak anılır.

Anne-babasının yıpratıcı evliliklerinin Ada'da yarattığı yaralanmalar güç ve kurtuluşa dönüşmüştü. Bunu sağlayan şeyin bilimin yeni bir şeklinin olduğuna inanıyordu. Ada

buna soyut matematik diyarını hayal dünyasıyla birleştiren "şiirsel bilim" diyordu. Bilimin bu şekli onun varolma nedeniydi. Kendi deyişiyle "bilimle evlenmişti." Artık hayatı bu şiirsel bilimin bir deneyi haline gelmişti. Yeni egzotik fikirlerle uğraşmaya başlamıştı. Matematiği duygularla birleştiren bir teorik model, "sinir sistemi hesabı"nı geliştirdi. Değişken ruhunu nasıl etkilediğini görmek için özellikle afyon tentürünü, aynı zamanda haşiş gibi yeni uyuşturucuları deniyordu. Bahisçileri yenmenin bir sistemini geliştirmek için matematiksel yeteneklerini kullanabilme umuduyla kumar oynuyordu.

Deney yapmakla cüretkârlık arasındaki o çizgi gittikçe kayboluyordu. Ada 30'lu yaşlarına geldiğinde duygusal, parasal ve fiziksel sorunları varlığının en derinlerine işlemişti bile. 1851 yazında kansere yakalandığını ve artık ölümün kaçınılmaz olduğunu fark etti.

Sonunda karşı koyacağı birkaç konuyla birlikte ölmüştü. Bunların sonuncusu babasının mezarına gömülmesi gerektiği talimatıydı, yaşarken reddetmek zorunda kaldığı, öldüğünde kucaklayabildiği adamın yanında yatmak.

Mektuplardan Yansıyanlar

Romantik şairlerin kendi el yazılarıyla yazılmış mektupların bulunması onların aşk hayatı, kavgaları ve politikaları hakkında yeni bilgilere ışık tuttu. Ayrıca 19. yüzyılın başlarında kadının bilimci ve matematikçi olmak için verdiği mücadeleler de bu mektuplardan yansıyanlar arasındaydı. Lord Byron, Ada Lovelace ve Charles Babbage arasındaki mektuplar da vardı bulunanlar arasında. Ada'nın annesinin, şairin sadakatsiz olmasına ve terk edip gitmesine rağmen kızının bağımsız bir kariyer edinmesini sağlamak için Byron'ın şiirlerini nasıl kullandığını da gösteriyordu bu mektuplar. Ada'ya ait mektuplar 1840'lar ve 1850'lerde yazılmıştı. Bir mektup Babbage'ın orijinal 'hesap yapma aygıtı' için Ada'nın bir talimatname hazırladığını anlatıyordu. Ada'nın hırsla izlemekte olduğu yol, 37 yaşında rahim kanserinden öldüğünde kısa kesilmişti. Ancak mektuplar Viktorya dönemi kadınının kaderinin kariyer kapılarını nasıl kapadığına dair açık bilgiler sunuyordu.

SHOLA VE ASLANLAR/ *Bernardo Atxaga/ Türkçesi: İlknur Ayaşlı/ Günışığı Kitaplığı*
Bay Grego'nun Afrika gezisinden yeni dönen konuğu gece aslanlar hakkında ilginç şeyler anlatmış ve giderken de "Ormanlar Kralı Aslan" adlı kitabını koltuğun üzerinde unutmuştur. Konuğun anlattıklarından etkilenen Bay Grego'nun küçük köpeği Shola, kitabı okumaya başlar. Kendisini sahibinin dediği gibi bir "kedi kılıklı" değil, gerçek bir aslan olduğuna inandırır. Artık sahibinin verdiği yemeği değil, avladığı hayvanları yiyecek, özgürce ormanda yaşayacaktır. Ama nasıl?
Shola ve Aslanlar, Bernardo Atxaga'ya İspanya'da verilen "Euzkadi Ödülü"nü kazandıran bir kitap.

PERİLİ OTELDE TATİL/ *Thomas Brezina/ Türkçesi: İlknur Özdemir/ Can Yayınları*
Luzilla, Ayakçık, Frankeştayncık, Mombo, Taşkafa Boris, Nessina, Bebek Drak ve Zerbi yeryüzünde kalan son canavarlardır; herkesten gizlenmektedirler. Tek umutları, barındıkları, kullanılmayan korku tünelini satın alıp, oraya yerleşmektir. Bunun için paraya ihtiyaçları vardır. Bunun tek yolu da Max'ın onları kiralamasıdır. Max'la ablası Dodo'nun gittikleri yaz kampının yakınındaki bir perili otele yerleşen canavarlar, hem otel sahibinin isteği üzerine otelde kalan konukları korkuturlar, hem de peşlerini bırakmayan canavar sirkinin sahibi Karla Kapkaç'tan kurtulmaya çalışırlar ve başları sürekli derde girer. "*Perili Otelde Tatil*" Thomas Brezina'nın on kitaplık Sevimli Canavarlar dizisinin üçüncü kitabı.

ÇOCUKLARA MÜZİK/ *Fırat Kızıltuğ/ Pan Yayınları*
Kitaptaki parçalar Türk müziği kuralları temel alınarak düzenlenmiş; makamlar, çocuk ses sınırı, müfredat kuralları ve kullanılacak müzik aletleri göz önünde tutularak bir araya getirilmiş. Fatih M. Durmuş da resimleriyle renklendirmiş kitabı.
1976'dan beri İstanbul Devlet Türk Müziği Korosu'nda viyolonsel çalan Fırat Kızıltuğ, yurdun çeşitli yerlerinde ilkokul öğretmenliği ve fotoğrafçılık yapmasının yanı sıra Türk Edebiyatı Vakfı'nca düzenlenen "Necip Fazıl Senaryo Yarışması"nda da jüri özel ödülünü almıştı.

MARTIYA UÇMAYI ÖĞRETEN KEDİ/ *Luis Sepülveda/ Türkçesi: Saadet Özen/ Can Yayınları*
Petrolden zehirlenen genç martı Kengah, son gücüyle yumurtlamayı başarır. İçinde yavrusunun bulunduğu bu yumurtayı kedi Zorba'ya emanet eder ve ondan üç konuda söz ister: Zorba, yumurtayı yemeyecektir; yavru doğana kadar yumurtayı sıcak tutacak, ona göz kulak olacaktır; bir de, yavru doğunca ona uçmayı öğretecektir...
"Martıya Uçmayı Öğreten Kedi", birbirinden çok farklı iki canlının bir arada yaşamasının, birbirini sevip saymasının öyküsüdür. Çocuklar kadar büyüklerin de ilgisini çekebilecek nitelikteki kitap, Sinan Gürdağcık'ın resimleriyle renkleniyor.

BABA İLE KIZ - SORULARDAN BİR GÖKKUŞAĞI/ *Kemal Özer/ Yordam Kitapları*
Bir baba ile kızı arasındaki yazışma olarak okunabilecek "Baba ile Kız", Kemal Özer'in 1954-63 yılları arasında yazdığı ilk öyküleriyle, 1998-99 yıllarında yazdığı son öykülerini bir araya getiriyor. Kızın, ilk kez ayrı kalmalarının ardından, babasına yazdığı bir mektupta: "Bir resim yapıp bana gönder, bakınca seni anımsayım." diye öneride bulunmasından yıllar sonra yine bir ayrı düşmenin ardından öykülerin çizdiği resimlerle verdiği yanıt, oluşturuyor kitabı.
"Sorulardan Bir Gökkuşağı"nda bir araya gelen şiirlerde ise yaşarken karşımıza çıkan her şeye sorular soruluyor, sorularla bakılıyor. Kimi zaman küçük sorularla: ağaca, gündöndülere, kırlangıçlara. Kimi zaman büyük sorularla: savaşa, tarihe, emeğe...

THEO'NUN KUTSAL YOLCULUĞU/ *Catherine Clément/ Türkçesi: İraid Samyel-Esin Talu Çelikkan/Telos Yay.*
"Şeytan'ın Orospusu" ile yirminci yüzyıl felsefe tarihini romanlaştıran Catherine Clement, "Theo'nun Kutsal Yolculuğu"nda dinler tarihinin romanını yazıyor.
Çocukluktan çıkarken, doktorların tanımlayamadığı ölümcül bir hastalığa yakalanan Theo'yu halası Marthe tinsel bir Odysseia'ya çıkartır: Roma ve İstanbul'dan geçerek Avrupa, Asya, Afrika ve Amerika'ya uzanır yolculuk. Musevilik, Hıristiyanlık, İslam ve eski Mısır dinleri, Grek ve Roma tanrıları: Afrika'nın kökleri derinlerde yerel dinleri. Theo yolculuk boyunca kutsal gücü hisseder ve onun varlığını her yerde, her şeyde görür. Dokuz ay süren yolculuk sonunda hastalığından kurtulur ve insanları birbirine yaklaştıran, bir arada tutan kimyayı keşfeder: İnsan sevgisi, çoğulluk bilinci ve hoşgörü.

SAFİR GÜL/ *David Eddings/ Türkçesi: Ferhan Ertürk/ Altıkırkbeş Yay.*
Safir Gül, Elmas Taht ve *Yakut Şövalye*'den sonra *Elenium Üçlemesi*'nin üçüncü kitabı.
Sonunda şövalye Sparhawk, kraliçesi Ehlana'yı yaşama döndürecek olan büyülü mücevher Bhelliom'u ele geçirmeyi başarır. Efsanevi taş, göründüğünden daha büyük gizler içermekte ve tehlikeler taşımaktadır. Diğer yandan, dünyanın kaderini değiştirecek güç yarışı da sürmektedir.
Bütün insanların yazgısı açıkça görülebilir. Anakha hariç. Ondan Tanrılar bile korkar. O ve Bhelliom, bu dünyanın Tanrılarının ya da insanlarının anlayışının çok ilerisinde bir şekilde birbirine bağlıdırlar. Bhelliom kendini ona isteyerek teslim ederse, Anakha Tanrı olacaktır.
Ölümsüz diye bilinen Tanrılar bile ölümle karşı karşıya. Anakha ve Bhelliom, Mavi Gül, Tanrılara ölüm sunarak baharı ve yaşamı geri getirebilecek mi?

TANRI YARGISININ İŞİNİ BİTİRMEK İÇİN/ *Antonin Artaud/ Türkçesi: Ahmet Soysal/ Nisan Yay.*
Tanrı Yargısının İşini Bitirmek İçin adlı bu kitap, *Dün Öğrendim, Tutuguri Kara Güneş Ayini, Dışkısallığın Arayışı, Soru Sorulmakta, Sonuç* ve *Vahşet Tiyatrosu* başlıklı metinlerden oluşuyor.
İlk basımı 30 Nisan 1948'de yapılan metnin yazılış öyküsü Kasım 1947'de Fransız Radyosu'ndan Fernand Pavey'in Antonin Artaud'ya bir radyo programı sipariş etmesiyle başlıyor.
Programın yayınlanacakken, son anda radyo müdürü tarafından kaldırılması basında geniş yankılar uyandırmış. Bu kitabın bir özelliği de, yapıtla ilgili olarak, Paule Théuenin'e bir Mektup'un (Artaud'nun 24 Şubat 1948 tarihli, son mektuplarından biri) eklenmiş olması...

ÖNCE ÇOCUKLAR VE KADINLAR/ *Sunay Akın/ Çınar Yay.*
"*Kar tanecikleri arasında/ Saçak altına sığınmış/ göçmen kuşun/ düşen beyaz tüyünü de/ görebilmek/ işte sevmek.*" diyen Sunay Akın şiirinin izlerini öykülerine de taşıyor. tarihten izler de taşıyan öykülerinde küçük ayrıntıları buluşturuyor. "Önce Çocuklar ve Kadınlar"da Sunay Akın denizdeki kavun kabuklarının içinin Che Guevara'ya, astronot James Irwin'in uzay gemisinin kendi çocukluğuna çıktığını ve 1942'de Boğaz sularında yüzlerce insanın nasıl öldürüldüğünü anlatıyor.

AŞKIM BİR YAĞMUR DAMLASI GÜL YAPRAĞINDA/ *Atilla Birkiye/ Assos Yay.*
Ve tüm olup bitenlere, renklere, anılara, ateşlere, zamana, geçmişe, umuda/ gizeme, şarap ve şiire, ay tanıktır gökyüzünde tek başına / sabahın aydınlığında yıldızlar çoktan çıkmışlardır karanlık yolculuklarına/ Ancak ay, bırakmaz tanıklığı./ Ta ki en son dize yükselene kadar gökyüzüne./ Yürekten düşmüş en son dize:/ dudaklarımda hayatın solukları.
Aşk Üçlemesi çatısı altındaki romanlarından sonra Atilla Birkiye şiir kitabında da "aşk"a vurgu yapmaya devam ediyor ve şöyle sesleniyor sevgiliye: "*Yıllarca/ yazdıklarımın/ inandıklarımın/ en/ sağlam/ kanıtı/ varlığın.*"

KUR'AN'IN ELEŞTİRİSİ/ *İlhan Arsel/ Kaynak Yay.*
Prof. Dr. İlhan Arsel bu kitabında Kur'an'ı ele alıyor. Daha önce *Tevrat ve İncil'in Eleştirisi Semavi Dinlerin "Kutsal" Bilinen Kitapları* adıyla yayımlanan birinci cildiyle beraber, Yahudilik, Hıristiyanlık, Müslümanlık gibi semavi dinlere inananlarca "kutsal" diye bilinen kitapların eleştirisi niteliğini taşıyan kitapta yer alan konulardan bazıları: Kur'an'ın "Eleştirilemez", "Tartışma Kabul Etmez", "İçeriği Değiştirilemez", "Hiçbir Şekilde Değişmez Bir Kitap Olarak Benimsenmesi ve Bundan Doğan Sakıncalar..."
Kur'an'ı, "Emsalsiz", "Eşsiz" ve "Rakipsiz" Bir "Bilim Kitabı", "Bilim Kaynağı"ymış Gibi Gösterme Çabaları...
Kur'an'ın Batıl inançlara ve Hurafelere Yer Vermediği İddialarının Eleştirisi...
Kur'an'daki Çelişkiler ve Nedenleri.

DEDİM: "AH"/ Feyza Hepçilingirler/ Remzi Kitabevi
Feyza Hepçilingirler Türkçe "Off" adlı kitabının devamı niteliğini taşıyan *"Dedim: Ah"* adlı kitabında okuyucuyu muzip bir üslupla bilgilendirmeye devam ediyor.
"Bu kitapta, dilde 'kirlenme' diye adlandırılan olgunun aslında kültürel bir yıpranmaya, aşınmaya işaret ettiğini göstermeye çalıştım. 'Medya' dünyasından bolca yanlış kullanım örneklerinin yanı sıra Türkçe'nin bugüne gelinceye kadar geçirdiği serüvene dikkat çekmeye çalıştım." diyen Feyza Hepçilingirler'in kitabında cevap aradığı sorulardan bazıları:
Kültürel kimliğimizin en önemli öğesi olan Türkçe, küreselleşmenin getirdiği değişimlerden ne ölçüde etkileniyor? "Medyatik" Türkçe'nin yaygınlaştırdığı yanlışlar nelerdir? Konuşurken ve yazarken, dilbilgisi kurallarına ne ölçüde dikkat ediyoruz?

MASUMİYETİ ÖZLEMİŞTİM/ *Piraye Şengel/ Papirüs Yay.*
"Bilmek, görmek ve sesiz kalmak bile kendini yeterince kirli hissetmesine yetiyordu insanın. Silahlanma, ordular, paktlar ve ülkeler arası dönen dolaplardan midesi bulanıyordu. Pisliğin sadece kenarında yaşanmıyordu. Pislik, pislikti. Ama artık sonuna gelmişti. Kadere çelme takmayı başarmıştı. Saf, temiz, sade olmalıydı her şey. Ona göre, bu yüzden de Batı çoktan bitmişti. Üret, üret! Tüket, tüket! Silah'ın üretildiği ve tüketildiği bu gezegenden uzağa gitme isteği duyuyordu. İntihar etmeyi bile düşünmüştü, Türkiye'yi keşfedene kadar."
Kitabın arka kapağında şöyle niteliyor Feridun Andaç Piraye Şengel'i: "Piraye Şengel masumiyet izleğini ilk kitabı, *Gölgesiz Bir Kadın*'da sorgulamaya başlamıştı. Bu kez *'Masumiyeti Özlemiştim'*deki öyküleriyle aynı izleğin zenginleştirilmiş boyutlarını konu edindiğini gözleriz. Zaman, mekân kavramlarını düşle gerçeğin buluşma noktalarında paralel alarak; insandan insana ulaşan duygu titreşimlerinin çağcıl öykülerini yazıyor Piraye Şengel."

ALİ ÇAPAN'IN
YENİ ŞİİR KİTABI

HÜZÜN ERTESİ
(FASILLAR KİTABI)

1999 NÜZHET ERMAN ŞİİR ÖDÜLÜ
1999 HASAN BASRİ ŞİİR ÖDÜLÜ

İsteme adresi:
Yeryüzü Yayınları:
Altınören 1. İş Hanı,
Kat:2 No: 207 Adana
Ali Çapan:
İncilipınar Mah. 4. Cad.
Sayın İş Merkezi, 4-39 Gaziantep

PABLO NERUDA/ *Volodia Teitelboim/ Türkçesi: Aytekin Karaçoban/ Kavram Yay.*
"*Pablo Neruda*", yalnızca şair ve edebi kişilik olarak değil, bir özgürlük savaşçısı olarak da adını 20. yüzyıla yazdıran Şilili ozanın yaşamöyküsü.
Neruda'nın en yakın arkadaşlarından olan Volodia Teitelboim tarafından kaleme alınan bu kitapta Neruda'nın ailesi, yakınları, edebi kişiliği, politik savaşımı, dönemin ve çağın atmosferi en ince ayrıntılarıyla ele alınıyor. Tabii ki aşkları da...
İngilizce, Almanca, Fransızca ve Rusça'ya da çevrilen bu kitap Teitelboim'in "Orta ve Gizli Gabriela Mistral" ve "Sonsuz Yürüyüşte Mindobro" adlı yapıtlarıyla birlikte üçlemenin ilk cildini oluşturuyor.

ALTAY TÜRKLERİNDE ÖLÜM/ *Jean-Poul-Roux/ Türkçesi: Aykut Kazancıgil/ Kabalcı Yay.*
Paganizm, Mazdeizm, Budizm, Manihaizm, Nasurilik, Musevilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık vb. dinlerin ayrıştırılamaz biçimde iç içe geçtiği, Türkler, Moğollar ve Tunguzlar'ın oluşturduğu Altay toplumlarının yaşayışları dinsel ve dilsel olarak hâlâ tam anlamıyla çözümlenememiş durumda.
"Türklerin Tarihi", "Türklerin ve Moğolların Eski Dini" gibi çalışmalarıyla tanınan Jean-Paul Roux "ölüm" kavramını son arkeolojik incelemelerin ışığında inceleyerek Altay toplumlarını inceliyor.
"*Altay Türklerinde Ölüm*", "Ölüm", "Ruh ve Ölüm", "Cenaze Törenleri", başlıklı üç bölümden oluşuyor.

AŞKLAR ŞİİRLE KANAR/*Ahmet Necdet/Broy Yay.*
"Aşk ve şiir, bir bütünün iki parçası gibidir. Yan yana geldiklerinde, çoğu zaman eksik kalmaya yazgılı bir bütünlük'tür bu." diyen Ahmet Necdet "*Aşklar Şiirle Kanar*" adlı antolojisinde 99 şairden 99 şiire yer verirken şöyle sesleniyor okura:
"Sevgili okur! İşte sana 99 şairimizden 99 aşk şiiri... Bu kırık hayat parçalarını oku, onlara özen göster. Ve unutma: Aşkın her kanadığı yerde şiir, şiirin her kanadığı yerde aşk mutlaka vardır."

DÜŞÜNCELER VE SOHBETLER/ *Epiktetos/ Türkçesi: Cemal Süer/ Kaknüs Yay.*
"Şayet bir gün birine yaranmak için harici şeylere gönül bağlarsan seviyeni düşüreceğini bil. Tüm ahval ve şerait içinde filozof olmak sana kifayet etsin. Şayet filozof olduğunu göstermek istiyorsan, bunu kendine göstermeyi yeğle. Bu sana yeter." diyor Epiktetos.
Yaşamında düşüncelerini kaleme almayan fakat birçok öğrenci yetiştiren Epiktetos'la Stoa felsefesi kuramsal temellendirmelere yönelmeksizin, insana pratik yaşantının yasalarını bildiren bir ahlak öğretisi oldu.
Nikopolis'teki öğrencilerinden Flavius Aurianus, derslerde tuttuğu notları düzenleyerek "Düşünceler ve Sohbetler"i yazdı.

BİTEN (İKİ) YÜZYIL/ *Selim İleri/ Kaf*
Biten (İki) Yüzyıl'da Selim İleri 19. yüzyıl sonlarında oluşmaya başlayan çağdaş edebiyatın temellerine yönelen iki önemli yapıtı "Kamelyasız Kadınlar" ile "Aşk-ı Memnû" ya da "Uzun Bir Kışın Siyah Günleri"ni romanımızdaki kadın portreleri açısından ele alıyor.
"Akif Bey"den "Çalıkuşu"na dek pek çok Türk romanına değindiği "Biten (İki) Yüzyıl"

adlı kitabında Selim İleri 20. yüzyıldan yeni bir yüzyıla yönelirken, bir toplumun kendi sanat eserlerinden nasıl okunabileceğini, irdelenebileceğini gösteriyor.

YAZINSAL TÜRLER/ *Emin Özdemir/ Bilgi Yayınevi*
"Her yazı ya da yazınsal yaratı, insanoğlunun düşünce ve duygu evrenini zenginleştirmeyi amaçlar. İster bilgilendirmeyi amaçlasın, ister yaşantı kazandırmayı, dilsel ürünlerin amacına ulaşması doğru algılanmalarına bağlıdır. Bu da yazıları ve yaratıları oluşturan öğeleri, işlevleriyle, özellikleriyle tanımayı gerektirir." diyen Emin Özdemir kitabını da bu düşüncenin ışığında hazırlamış.
"İnsan ve Yazı", "Şiir", "Düzyazı", "Gerçek Bir yaşamdan Kaynaklanan Yazılar", "Yaşatıcı ya da Kurmacasal Yazılar", "Drama ve Dramatik Türler" başlıklı bölümlerden oluşan yapıt açıklayıcı örnekleme yöntemine bağlı kalınarak hazırlandığından dilsel ve yazınsal ürünleri tanımak isteyen, yazıya ve yazına ilgi duyan herkes için elkitabı niteliği taşıyor.

SÖZE NEREDEN BAŞLASAM/ *Uğur Mumcu/ Söyleşiler*
"Türkiye'de yazarlar, gazeteciler evrensel kültür ile haşır neşir oldukça, okurlarına o ölçüde katkıda bulunacaklardır. Ama diyeceksiniz ki, kullan kafanı, dön köşeyi ahlakının köşe başlarını tuttuğu bu dünyada evrensel kültürün günlük siyasete etkisi ve kıymeti harbiyesi nedir? Yok yok, bunlar da aşılacak. Evrensel kültürün sanat ve düşün rüzgârları ile Türkiye er geç çağdaş uygarlığa demir atacak!" diyen Uğur Mumcu'nun söyleşilerinin bir bölümüyle oluşturulmuş kitap. Sekiz söyleşinin yer aldığı kitapta Attilâ İlhan, Adalet Ağaoğlu ile "roman", Aziz Nesin ile siyaset üzerine konuşuyor Mumcu. Avni Arbaş, Duran Karaca ile resim sanatını, Sadun Aren, Mehmet Ali Aybar ve Halit Çelenk gibi düşün-bilim insanlarıyla da hem demokrasiyi ve kurallarını hem de insan haklarını ve özgürlüklerini irdeliyor.
Söyleşiler; bu isimlerin 80'li yıllardaki uğraşlarını ve o yılların güncel olaylarını yansıttığından geçmişe yapılan kısa bir gezinti niteliği taşıyor.

SAİNT SAËNS/ *Michael Stegemann/ Türkçesi: Orhan Bilgin/ Pan Yay.*
Bu kitap, "Benim kullandığım müzikal dilin ve benim düşüncelerimin güzelliğini, berraklığını ve içtenliğini takdir ediyorlardı. Daha ne isteyebilirim ki? Geçmişin değil de geleceğin temsilcisi olmak... Ben geleceğin temsilcisi oldum. Başlangıçta devrimci olmakla onurlandırıldım. Bu yaşımda ise ancak eski müziğin cedlerinden biri olabilirim." diyen, evrenselliğini muhaliflerinin bile reddedemediği bir bestecinin, Camille Saint-Saëns'ın resimlerle ve kendi kaleminden çıkmış yazılarla bezenmiş hayat hikâyesi.

FERİDUN ANDAÇ

ÖYKÜCÜNÜN KİTABI

Değerlendirme yazıları, söyleşiler ve öykülerden oluşan bu kitap, öyküyü seven, öykü yazmak isteyen, hatta yazan öykü tutkunları için bir başucu kitabı niteliğinde. Okura, öykücülerin dünyalarına, yazarlık/öykücülük serüvenlerine girme olanağını tanıyor.

VARLIK / BİLGİ

ÖĞRENME VE BİLGİ ÜZERİNE/ *Jiddu Krishnamurti/ Türkçesi: Anita Tatlıer/ Ayna Yay.*
"Öğrenme ve Bilgi Üzerine", on üç yaşındayken, Theosophical Society tarafından geleceği ilan edilen "dünya öğretmeni" olarak seçilen Krishnamurti'nin öğrenme ve bilgiye ilişkin gözlemlerini bir araya getiriyor. Daha önce yayımlanmamış bu eserde Krishanamurti, bu konuların insanın algılaması üzerindeki etkilerini araştırıyor, bir yandan bilginin kullanılması gerektiği durumları vurgularken, diğer yandan bilinmeyene ilişkin daha doğru bir algılamaya kavuşabileceğimiz yeni ve yaşamsal öğrenme yöntemleri sunuyor.
Krishnamurti'nin diğer eserleri: "Zihin ve Düşünce Üzerine", "Doğa ve Çevre Üzerine", "İlişki Üzerine", "Tanrı Üzerine" ve "Korku Üzerine".

YAKIN GÜZ/ *İlhan Büyükcebeci/ Karşı Yay.*
"Hesaplı beklentilerinde/ Erken yola çıkmış bir soru muydum/ Oysa nasıl da içten nasıl da çocuktum/ İğreti bir yanıt oldum bozulan şiirine." diyor İlhan Büyükcebeci 'Bir Gece Treni' adlı şiirinde.
Uzun yıllardır şiirle uğraşan, şiirleri çeşitli dergilerde yayımlanan 'İlhan Büyükcebeci'nin ilk şiir kitabı "Yakın Güz". Burhan Günel şöyle değerlendiriyor "Yakın Güz"ü ve İlhan Büyükcebeci'nin şairliğini: "İlhan Büyükcebeci'nin şiiri bir yanıyla gücünü işçi sınıfından ve onun yaşantısından alırken bir yandan da şair kendi iç dehlizlerinde akmakta olan şiir suyunun getirdiklerini damıtıp okuruna sunmaktadır."

BİR DİNAZORUN GEZİLERİ/ *Mina Urgan/ Yapı Kredi Yayınları*
Mina Urgan bu kez gezilerini anlatıyor. İlk kitabında bahsetmediği gezilerinde Antakya'nın köyünden San Fransisco'ya, İrlanda'dan Çin'e kadar dünyanın dört bir bucağına uzanıyor. Yemekler, parklar, ağaçlar, evler, müzeler ve insanlar, hepsi onun ilgisinden payını almış. Şimdi bu anıları, yine aynı samimi, sıcak ve akıcı üslubuyla bizlerle paylaşıyor.

FOTOKOPİLER/ *John Berger/ Türkçesi: Cevat Çapan/ Metis Yayınları*
Sanat eleştirmeni, senaryo yazarı, romancı ve belgesel yazarı olan Berger kitabında kendisinde iz bırakmış insanları anlatıyor. Hayatımızı oluşturan, günlerimizi birbirine bağlayan, bizi biz yapan ayrıntıları; o insanlardan kendisine kalmış ayrıntıları topluyor. İlk bakışta birbirleriyle hiç ilgisi yokmuş sanılan bu kişilerin ayrıntıları Berger'in kaleminde birleşiyor ve yazarın kendi portresini ortaya çıkarıyorlar.

MEKÂNLARI TÜKETMEK/ *John Urry/ Türkçesi: Rahmi G. Öğdül/ Ayrıntı Yayınları*
Lancester Üniversitesi'nde sosyoloji profesörü olan Urry sanayileşme sonrası kentlerde gelişen doğadan kopuk yaşamın kentte, banliyölerde ve kırsal alanda yarattığı değişimi zaman-mekân toplumsal çözümlemesi çerçevesinde ele alıyor. Kentte yaşamaya bağlı olarak ortaya çıkan turizmi irdeliyor. Kırsal alanın tarımsal üretim yeri olmaktan çıkıp 'gelişmiş Batı'nın "el değmemiş"e olan kibirli merakını tatmin etmeye yarayan bir simülasyona nasıl dönüştüğünü gösteriyor. Mekânların tüketimini politik, ekonomik ve kültürel süreçler bağlamında inceleyerek önemli ve kapsamlı bir zaman-mekân sosyolojisi örneği veriyor.

varlık
KİTAP EKİ Şubat 2000 Sayı 93

Ahmet Soysal ile Söyleşi
Süreyyya Evren **2**

Taşı Sula
Gültekin Emre **5**

Elyazması Rüyalar
Sennur Sezer **6**

Küçük Şeytan
Raşit Gökçeli **8**

Süreyya Berfe ile Söyleşi
Enver Ercan **9**

Alev Alatlı ile Söyleşi
Hikmet Temel Akarsu **10**

Yıldız Gemisi
Altay Öktem **12**

Papalina
Sururi Baykal **13**

Bende Kalan Dizeler
Abdülkadir Budak **15**

Açılımlar
Feridun Andaç **17**

Harflerin Yeryüzü Serüveni
Ümran Kartal **18**

Yeni Yayınlar **21**

Çizgileriyle:
Kamil Masaracı **13, 15**

AHMET SOYSAL
BİRLİKTE VE BAŞKA

"Düşünce, bir yazı pratiği olarak çoğu kez bir oyun görünümündedir. Belki de cesaret, düşüncenin mesleğin ya da oyunun (ya da ikisinin birden) –ve bunların rahatlığının– dışına çıkma olanağındadır: düşüncenin hayat meselesi olabilmesinde."

✪ *1982-1999 yılları arasında çeşitli dergilerde yayımlanmış kimi yazılarınızı BİRLİKTE VE BAŞKA (Toplum, Başkalık, Fenomenoloji, Kabalcı Yayınevi, Ekim 1999) başlığı altında topladınız. Kitabın ilk bölümünde toplumsal yaklaşımlar sorunsallaştırılıyor ve özel olarak da 1982-1995 yılları arasında 20 sayısı yayımlanan Beyaz dergisi çevresinde tasarlanan bir proje'ye vurgu yapılıyor. Bu noktayı açmak için Beyaz dergisinin serüvenini ve sizin bu serüvendeki rolünüzü başından itibaren bir özetlemek gerekebilir. Tabii bu çerçevede sözkonusu proje'yi de...*

– Kitaptaki bütün yazılar önceden yayınlanmış değil; önceden yayınlanmış yazılarda da bazen önemli değişiklikler var. Amaç, bütünlüğü olan bir kitap oluşturmaktı. Bu bütünlük çalışması en çok birinci bölüm için söz konusu. Eski yazılara yeniden dokunmak kolay olmadı. En zoru, 80'li yılların sonlarından başlayarak bende etkisini iyice duyurmaya başlayan *fenomenolojik* bakış açısıyla, *Beyaz*'daki toplumsal ve politik yaklaşımları bağdaştırmak oldu. Bu çaba, kitabın ilk yazısı olan *Özneler Arası İlişki ve Özgürlük*'te kayıtlı. *Beyaz*'ın ilk yıllarından bugüne çok zaman geçti. Oysa, proje sorunsalının ortak bir biçimde "rasyonalize edilmesi" *Beyaz*'ın sonlarına, 1994'e rastlıyor. Artık söz konusu olan, bir proje olarak *Beyaz* değil, ortak proje konusunun tartışıldığı ama aynı zamanda eşsiz projelerin de dile geldiği bir alan olarak *Beyaz*'dı.

Beyaz'ın serüvenine kısaca değinmek kolay değil. Özel adlar ve tarihler sıralamak gerekli (Ece Ayhan'ın bazı yazılarında olduğu gibi). Başından beri hedef şuydu: *Beyaz*'ın magazin nitelikli ve popülist bir dergi olmaması; deneyselliği ve ödünsüzlüğü olumlayan bir tavır; edebiyat ve sanatta olduğu gibi politik bakış açısında da aykırılık. Derginin yayın kurulunda bu hedefi tam anlamıyla üstlenenler ben ve Turgay Özen'dik. Zaten başından sonuna kadar dergide kaldık. İlk gruptan Mehmet Güreli ve Serdar Işın, bir yıl geçmeden ayrıldılar. Hakkı Mısırlıoğlu yaklaşık beş yıl bizimle oldu. Derginin son ve belki de en heyecan verici dönemecinde (89-95), toplantılara Mustafa Irgat, Mithat Şen, Yaşar Çabuklu, Ufuk Üsterman sürekli katıldılar. Arada sırada eski ve yeni dostları da aramızda görüyorduk: Ece Ayhan, Yavuz Tanyeli, Emel Şahinkaya Günsur, Turgut Ünal, Perihan Mağden, Işık Ergüden ve Orhan Koçak gibi. Dergi, popülerlik peşinde koşanlara kapalıydı, bu yüzden de antipati topladı. Reddettiğimiz ya da mesafe koyduğumuz ünlü adları burada anmam doğru olmaz. *Beyaz,* edebiyat ve sanat dünyasında çok dışlanmıştı. Marjinalliği, bazı yazarlarının bir "şövalye" rolü benimsemesini doğurabiliyordu. Bu en çok Turgay Özen için ve bir ölçüde de benim için geçerli. Olayı belki de biraz fazla büyütüyorduk. *Beyaz*'ın edebiyat ve sanat dünyasına neler getirdiğini saptamak bana düşmese de birkaç noktaya değinebilirim. Ödünsüzlüğü ve deneyselliği Türkiye'de daha erişilmemiş bir örnektir. Sami Baydar, Nilgün Marmara, Esin Soysal, Turgut Ünal, Sinan Hınçal, Ali Semizoğlu, Ömer Akgün, Simruy Tüzün, Nesrin Altuncan, Alayça Tokgöz, Feryal Çeviköz gibi son yirmi yılın en özgün şairlerinden birkaçı *Beyaz*'da meydana çıkmışlardır. Bu adların çoğunu *Beyaz*'ı izlememiş okurlar bilmez, çünkü bunlar (Sami Baydar dışında, ama onun durumu farklı) ünlü ve popüler olma çabasına girmeyip ödün vermemişlerdir. Bunlar, bir bakıma şiirin *bilinçli kurbanlarıdır.* Turgay Özen'in durumu da çok ilginçtir. Bir tek şiir kitabı vardır: *Karaltı* (1985). Yüzlerce, binlerce şiirini daha yayınlamamıştır. Demin sözünü ettiğim "şövalye" tavrı iyice dışlanmasına neden olmuştur.

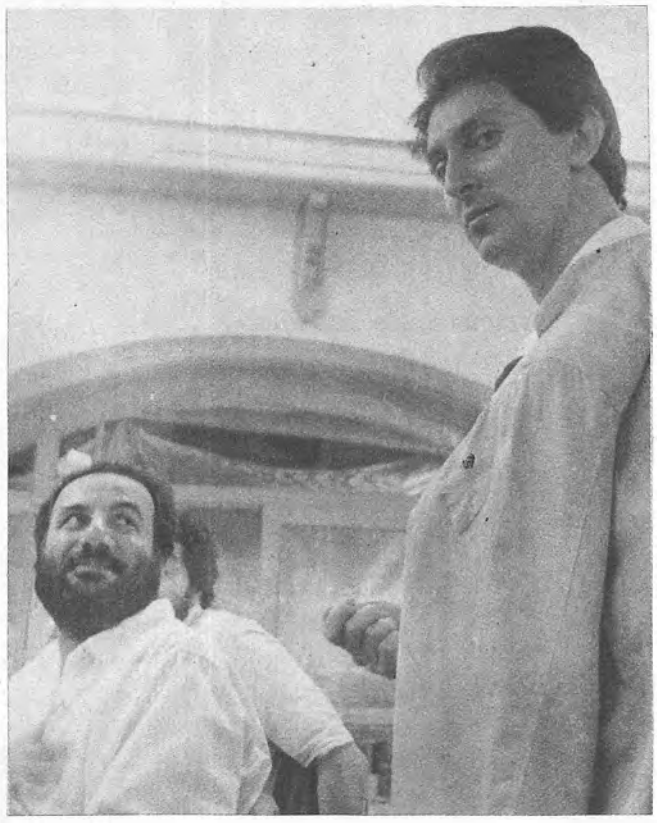

Ahmet Soysal Turgay Özen ile.

Oysa, garip enerjiler taşıyan, başkalık potansiyeline sahip, arzuyla tin arasında gezinen yoğun bir yazısı vardır. Bugün ilginç bir suskunlukta ve mesafededir. *Beyaz*'ın diğer bir katkısı, Antonin Artaud, Maurice Blanchot, Michel Foucault, Gilles Deleuze, Emmanuel Levinas, Paul Celan, John Cage gibi adları Türkiye'de gündeme getirmesidir. Başka bir yönü de sanatçılar ile yazarları, örneğin Sürrealizm'de olduğu gibi, ortak bir proje çevresinde birleştirmesidir: Mithat Şen, Yavuz Tanyeli, Emel Şahinkaya Günsur *Beyaz*'la özdeşleşmiş ressamlardı. *Beyaz,* şimdilik durdu, çünkü Turgay Özen çevre değiştirdi. Aslında *Beyaz*, bir ölçüde Beyoğlu ve Cihangir dergisiydi. Cennet Bahçesi, Cumhuriyet Meyhanesi gibi mekânlarda tartışılıyordu. *Beyaz*'ın son grubu dağıldı. Turgay Özen'le birkaç ayda bir rastlaşıp, ayaküstü konuşuyoruz; Mustafa Irgat öldü; Mithat Şen'le selamlaşmıyoruz bile. Yaşar Çabuklu'yu çok ender görüyorum. Işık Ergüden artık İstanbul'da değil. Ömer Aygün, Turgut Ünal ve Ufuk Üsterman'la daha yakın ilişkideyim, ama dergiyi sürdürmeye yeterli değil. Gelecekte ne olur, bilemem.

✪ *Toplumsal felsefe ve politika yazılarınızda öne çıkan kavramlardan biri de iktidar. Bir yerde kimsenin etkisini duyduğu iktidarı "düşünmediğini", kimsenin onu söylediğinin, yazdığının, çizdiğinin kaçınılmaz bir konusu yapmadığını vurguluyorsunuz. (Etkisi duyulan) İktidarı "düşünmek" tam olarak ne olabilir?*

– İktidar konusunu ele almamda elbette ki bunu büyük yetkinlikle sorunsallaştıran ve o zamanlar Türkiye'de adı

pek duyulmayan Michel Foucault'nun etkisi vardır. Başka bir etki, anarşist geleneğinkidir. İktidar konusunu hem betimleme yönünden hem de politik yönden ele almaya çalıştım. Bu iki yön birbirine bağlı ama belki de ben politik yönü daha çok öne çıkarmaya yöneldim. Siyasi rejimlerin, devletin, partilerin egemen sınıfların vs. söz konusu olduğu *makro-politik* düzeyden çok *mikro-politik* (deyim Félix Guattari'nin) düzeyi vurguladım. Mikro-politik düzeyde kurum ve grup "mekanizmaları" öne çıkıyor. İnsanların birlikteliği, "beraber-oluşları" iktidar üretmekte (bu, Heidegger'in *Mitsein*'ı sorunsallaştırırken hiç fark etmediği ya da ilgilenmediği bir nokta). Bu, hem "doğal" (ama ne kadar "doğal"?) birlikteliklerde, hem de, tabii ki, kurumsal çatılardaki birlikteliklerde söz konusu. O dönemki yazılarımda iktidarı fenomenolojik boyutunda –yani yaşananlar, hissedilenler düzleminde– ele almaya yöneldiğimi ayırt ediyorum bugün. Buna göre, iktidar bir iktidar *etkisidir:* iktidara *maruzumdur,* onu vücudumda pasif olarak hissederim, ya da onun etkisi benim pratiğimde cisimleşir (son Foucault'nun dediği gibi, iktidar sadece olumsuz, durdurucu olmayıp, kimi "üretimleri" de olanaklı kılmaktadır). Şu soruyu sormak istedim: iktidar nasıl ortaya çıkıyor, nasıl yaşanıyor, ona nasıl karşı konuluyor? Bunlar, politik sorular. *Beyaz*'da tasarladığım *proje*'de, bu politik boyut belirgin. "İktidarı düşünmek", herkesin bulunduğu yerde, konumda, konumlarda iktidarı söz konusu etmesi, ona karşı gelme olanaklarını araştırması, direnenlerin ya da karşı gelenlerin oluşturabileceği gruplar içinde onu yeniden üretmemenin yollarını sınamasıdır. Bu küçük ama temel kavgaların, makro düzeydeki kavgalarla eklemlenmesi de ayrı bir sorun oluşturmaktadır. Kocasının iktidarına direnen bir kadın, makro anlamda "politize" olmayabilir. Ya da makro düzeyde devrimci savaşımlar verenler "bireysel" ilişkilerde faşist olabilirler. İktidar konusu çok çeşitli ve karmaşık bir konudur. Makro düzeye saklanmamak gerekir.

Önemli bir konu da, politikanın etik ile ilişkisidir. İktidara hayır diyen, genellikle kendi özgürlüğünü savunuyordur ilkin. Burada bireysel özgürlük ahlağı söz konusudur. Oysa başkasının özgürlüğünü de savunabilirim. Başkası, yanımdaki, eşim, dostum, iş arkadaşlarım olabilir. Ama, benimle ilişkisiz başkası da olabilir. Ahlağın ilk ve son boyutu, böyle bir başkasına yönelimdir (benimle ilişkisi olmayanla ilişki). Burada Emmanuel Levinas akla geliyor. Marx'ta makro-düzey vardı, mikro-politika yoktu; ahlak da yoktu. Foucault'da mikro-politika var olup, makro-düzey ve ahlak yoktu. Levinas'ta ahlak var ama politika yok (yerine din var, ama din politikadan çok adaletle bağlantılıdır). Bunları birleştirmek gerek.

✪ *Kitabın ikinci bölümünde Nietzsche esinli denilebilecek bir başkalık ve fark düşüncesi kendini belli ediyor. Burada Bir'den ayrılmak cesaretini gösteren Akıl'dan, cesaretin Bir'den kopuş cesareti olduğundan söz ediyorsunuz. Düşünceyle cesaretin(cüretin) ilişkisi nasıl yorumlanabilir sizce?*

– Bir ve Akıl konusunda söylediklerim, bir Plotinos yorumu ile ilgili. Bu yorumun ayrıntılarına burada giremem; söz konusu yazıya gönderebilirim ancak. Bana ilginç görünen, Neo-Platonculuğun kimi tema'larının (Bir'den kopuş gibi, "cesaret" –Yunanca *tolma*– gibi...), Nietzsche'nin kimi düşünceleriyle (ilk uzun metinlerinden olan *Die Philosophie im tragischen Zeitalter der Griechen*'de –1873– Heraklit ile ilgili öne çıkardığı *hybris* –"aşırılık"– düşüncesi gibi) bağlantıya sokulma olanağıydı. Felsefe tarihinde, birbirine kar-

şıt gibi görünen çizgiler arasında beklenmedik bağlantılar kurulabiliyor. Heidegger ve Deleuze'ün çalışmaları, ayrı ayrı, bu bağlantıları saptamanın –hatta kurgulamanın– belirgin örnekleri, kanımca.

Sorunuzu daha genel bir çerçevede ele alacak olursam, Plotinos ve Nietzsche yorumlarının ötesinde bir şeyler söylemeliyim. Düşüncenin cesaretle ilişkisi nedir? Bu konuda çok şey öne sürülebilir. Herkes kendini düşünürken cesur sanabilir. Tersine, cesurken sanki düşünülmez; cesaret, düşüncesizlik diye de tanımlanabilir. Fenomenolojideki *epokhe* (doğal tavrın parantez içine alınması) en cesur edim diye ele alınabilir. Ama kaç tane fenomenolog bu cesareti gerçekten yaşamaktadır? Ya da Nietzsche izinde yürümek, başkalığı kovalamak, ne ölçüde cesaret içerebilmektedir? Bir Jacques Derrida, ne ölçüde cesurdur? Kurumları, kurumsallığı, iktidarı radikal bir biçimde söz konusu etmek hangi açıdan cesaret sayılabilir? (*Birlikte ve Başka*'nın bölümlerine tersinden değinmekteyim.) "Cesur olmayan" düşünce nedir? Dahası: "düşünce" nedir? Sorular sonsuzca çoğaltılabilir... "Düşünce", kurumsal sınırlar içinde (düşüncenin kurumsal eğitimi olarak felsefede) çoğu kez bir *meslek* görünümündedir. "Düşünce", bir yazı pratiği olarak (felsefe yazıları, denemeler...) çoğu kez bir *oyun* görünümündedir. Belki de *cesaret*, düşüncenin mesleğin ya da oyunun (ya da ikisinin birden) –ve bunların rahatlığının– *dışına çıkma* olanağındadır: düşüncenin *hayat meselesi* olabilmesinde; bildiği, alıştığı her türlü sınırı, grameri yok sayabilmesinde, ya da hiç değilse zorlayabilmesinde, kendine karşı olabilmesinde...

✪ *Fenomenoloji odaklarını ele aldığınız yazıların biraraya geldiği son bölümde Edmund Husserl, Merleau-Ponty, Emmanuel Levinas, Michel Henry, Marx ve Derrida üzerinde özel olarak ayrı ayrı durduğunuz metinler de yer alıyor. Sizin için bu düşünürlerin hangi ortak mirası önemliydi?*

– Fenomenoloji, Türkiye'de yeterince bilinmiyor. Gündemde hiç olmadı, es geçildi. Bunda, zorluğunun da payı var. Bu ekole Türkiye'de el atmış olan Nermi Uygur'un ve Önay Sözer'in niçin kariyerlerinde fenomenolojiden gitgide uzaklaştıkları ilginç bir sorudur. Fenomenoloji derken, *Edmund Husserl*'i (1859-1938) kastediyorum ilkin ve altını çizerek. Yirminci yüzyıl felsefesinin anıtıdır. Onsuz, bir Heidegger, bir Levinas, bir Derrida, ve daha niceleri olmazdı. Kendisinden farklı görünen, hatta kendisine mesafe koyan düşünürleri de etkilemiştir. Bugün özellikle Fransa'da, daha

çok Merleau-Ponty'nin düşüncesinin üniversitede ve felsefe yayınlarında gündeme gelmesiyle, fenomenoloji yeniden ortaya çıkmıştır. Ama fenomenolojinin bu güncel etkisi, Almanya, Japonya, ABD gibi ülkelerde de söz konusudur. Fenomenolojide farklı yönelimler vardır. Merleau-Ponty'e yakın duranların çevresinde daha "ortodoks" bir fenomenoloji yürürlüktedir (Fransa'da Marc Richir, Jacques Garelli, Renaud Barbaras; Almanya'da Bernhard Waldenfels vs.). Oysa fenomenolojik kökenini hiç inkâr etmemiş Emmanuel Levinas, Paul Ricoeur, Michel Henry ve Jean-Luc Marion gibi düşünürlerin de daha az "ortodoks" ayrı ayrı yönelimleri vardır. "Heideggerciler", fenomenolojinin kıyısında ayrı bir grubu oluşturur. Jacques Derrida'nın özel durumu, onu Husserl, Heidegger ve Levinas arasında sürekli oynayan bir konuma yerleştirmektedir. Marx ayrıdır. Husserl'in fenomenolojisinden öncedir. Oysa, Michel Henry, kitabımda değindiğim *Marx* başlıklı iki ciltlik dev yapıtında (1976, Gallimard), onu bir *praksis fenomenolojisinin* baş göndermesi durumuna getirmektedir. Michel Henry, muhteşem bir düşünürdür. Türkçe'de bir tek kitabı (*Barbarlık*, Işık Ergüden çevirisiyle Ayrıntı Yayınları'nda 1996'da yayınlanmış) vardır. Ne yazık ki hiç kimse şimdiye kadar bu kitaptan söz etmedi.

Peki nedir, bu düşünürlerin ortak mirası? Husserl'in direktiflerine uygun olarak, *yaşanana* bağlı kalmalarıdır (bu bağlılık *Alman İdeolojisi*'nin ve *Grundrisse*'nin Marx'ının da bir özelliği), buna bağlı olarak her çeşit dogmatizmden uzak durmalarıdır, "dünya", "varlık", "zaman", "bilinç", "vücut", "algı", "duyumsama", "özneler arası ilişki", "anlam", "yaşam" gibi tema'lar çevresinde felsefe tarihinde devrim yaratmaları, yeni bakış açıları getirmeleridir... Marksizm, Psikanaliz, Yapısalcılık, Yapısalcılık sonrası düşünceler (Foucault, Deleuze, Lyotard, vs.), Anglo-Sakson kökenli Analitik düşünce fenomenolojiyi 20. yüzyıl boyunca ve özellikle 45 sonrası, büyük ölçüde örtbas etmiştir. İtiraf etmeliyim ki, Husserl'e karşı erken uyanan ilgime rağmen, fenomenolojik düşünce tabanının verimliliğini, Foucault ve Deleuze etkisi yüzünden, uzun süre ben de fark etmedim. Heidegger'e ve Derrida'ya çok baktım, ama Husserl'e, yani fenomenolojinin temelindeki düşünüre, derin bir biçimde yaklaşmam, ancak 80'lerin sonunda gerçekleşti.

✪ *Anarşist devrimci bir politik çizgiyle başkalık düşüncesini bir araya getirmeye özen gösteriyorsunuz. Ve "gerçekçi" politik mücadele sırasında bazı esneklilere yer verilse de anarşist pathos'un yitirilmemesi gerektiğini belirtiyorsunuz. Peki felsefede anarşist pathos'un karşılığı var mı sizce?*

– "Anarşist" diye nitelendirilebilecek bir felsefenin ya da bir bilimin geçerliliğine inanmıyorum. Demin değindik: felsefe, cesur düşünceyle rastlaşabilir. Ama iktidar karşılaşmasında politik ve etik bir gereklilik olan *anarşist doğrultu* (ve buna eşlik eden anarşist duygulanım ya da *pathos*) ile düşüncenin uç –ama aynı zamanda öz– durumu olan *cesaret* ayrı şeylerdir. Elbette ki düşüncede de iktidarlar söz konusudur. Kurallara dayanan dil, bir iktidardır. "Söyleme kurallılığı" olarak gramerler (Wittgenstein'ın anlamında) belli iktidarlardır. Değişik düşünce ekollerinin (buna fenomenolojik ekoller dahildir) de iktidar "etkileri" vardır. Düşünceye bir çatı veren, ona sınırlar çizen, onun pratiğini düzenleyen üniversite kurumu da bir iktidardır. Ama felsefede, pratik yaşamda olduğu gibi "bütün iktidarlara hayır" diyemezsiniz. Pratik yaşamdaki politik kavgada amaç, kısacası, özgürlüktür (benimki, yanımdakininki, uzaktakininki). Ama felsefi yaşamda bir "kavga" varsa da onun niteliği oldukça farklıdır. Felsefede *soru,* sorunun *yaşamı* olduğu ölçüde kavga ya da kavgasızlık vardır. Felsefenin alanı, pratik yaşamın alanının olduğu gibi temelde bir kavga alanı, bir iktidar ilişkisi alanı değildir. Kavga, olabilir de, olmayabilir de. Heidegger, *Varlık ve Zaman*'ın Giriş'inde (1. Par., s. 2), Platon'un *Sofist*'ine gönderiyor: "*gigantomakhia peri tes ousias*" –"varlık etrafında bir devler kavgası"... Felsefe tarihinde böyle kavgalar çoktur. Örneğin, Nietzsche Platonculuğa karşı savaşmıştır. Ama bu, pratik yaşamdaki politik kavgadan farklı bir kavgadır. Elbette, kurumsal çatı altında süregeliyorsa riski yok değildir: uyarı gelebilir, işinizi bile kaybedebilirsiniz. (Üniversitede iktidar sahibi olanlar sizin gibi düşünmüyorsa). Ama genelde, pratik yaşamdaki gibi özgürlüğünüzü –vücudunuzu, ihtiyacınızı, arzunuzu– ilgilendirmez bu kavga. Kavga düşüncededir. Hiçbir zaman tam olarak kaybetmezsiniz. Kaybetseniz de çok şey değişmez. Kaybetseniz de bunu kabullenmeyebilirsiniz, "idare" edebilirsiniz. Genellikle, "kazandığınız" konusunda kendinizi ikna edebilirsiniz... Düşünce alanında, kendini kandırmak daha kolaydır. Herkes kendinden memnun olur, er ya da geç...

SÜREYYYA EVREN

TEKİN GÖNENÇ

GÖNLÜ GÜVERCİNLİ KADIN

(ŞİİR)

3. BASIM

cep KİTAPLARI A.Ş.

İsteme adresi: Cağaloğlu Yokuşu, Edes Han, No:40/2
Telefaks: (0212) 522 69 24 - 512 95 28

Gültekin Emre

TAŞI SULA KANUN HÜKMÜNDE ŞİİR

Şiir / Öteki Yayınevi - Yön Yayınları

Kanun hükmünde kararnameler olur da, neden Kanun Hükmünde Şiir olmasın? Kararnameler belli zorunluluklar için çıkarılır, uygulattırılır; şiirse zorla okunmaz, okutulamaz. Kararnamelerle hiç okutulamaz! Kararnamelerin alıcısı, uygulayıcısı farklı değil, aralarında şiir okurları da olabilir; şiirinse okuru hep az. İbrahim Müteferrika'nın yayımladığı kitapların tirajı beş yüzle bin arasıdır, o günkü Osmanlı toplumunun nüfusuna göre, çok azdır. Bugün 65 milyonluk bir ülkede şiir kitapları beş yüzle bin arası basılıyor. Bir şiir kitabının adı *Taşı Sula* (1998) olsa ne fark eder, *Kanun Hükmünde Şiir* (1999) olsa ne fark eder? Bu, süresiz ve de çözümsüz soruna dalmak istemiyorum.

Taşı Sula dosyası, 1996'da Ceyhun Atuf Kansu Şiir Ödülü'nü aldı, 1998'de basıldı. Yurtdışı yaşamımdan süzdüklerimden öte, kendi sabır taşımda öğüttüklerimin şiire yansıması yatıyor 64 sayfada. Biçimle içerik buluşması da yerli yerine oturuyor şiirlerde. Ne biçim öne çıkıyor, ne de içerik. Abdülkadir Budak'ın değerlendirmesi gibi "Kunt" şiirler değil *Taşı Sula*'daki şiirler. Anlatımcı bir şiir değil benim şiirlerim, ne var ki öyle kapalı da değil imge ağırlıklı gibi gözükse de. Kapalı, zor anlaşılır şiirlerle gezinmiyorum ülkemin coğrafyasında, tarihinde, kültüründe, sokaklarında, insanlar arasında, Sivas'ta yakılan arkadaşlarımın dünyasında, kendi iç labirentlerimde. Bir alaca hüzün eşlik ediyor bana, beni çocukluğumun olanaksızlıklarına, babasızlığıma, yalnızlığıma, annemin acılarına götürüyor, oralardan şiirler, imgeler devşirmeme yardımcı oluyor. *Siyaha Elveda*'dan (1993) sonra "beyaz dünya"daki ben'e yaklaşıyorum adım adım. "İz toplayıcısıyım ben, yitirilmiş izler arşivcisiyim". Yani "üç günlük ömrümle" söyleşiyorum usul usul. Geceler, günler, aylar, yıllar boyu dönmek istediğim yer de artık orası değil. Ben nerdeyim, dönmek istediğim yer nerde, belli değil. Sanki "dönülmez akşamın ufkundayım". Bir başka dilin, bir başka toplumun, başka dayatmaların, yasal zorunlulukların, göreneklerin, yaşam biçiminin içindeyim, bir yandan da ülkemin coğrafyasında soluklanıyorum. Sürekli anadilimdeyim, anadilimleyim. Yani anadilimin tüm kıvrımlarından, uçurumlarından, kıyılarından, önünden, ardından, göğüslerinden, göbeğinden, ellerinden, gözlerinden, kulaklarından, ağzından beslenmeye çabalıyorum Berlin'e ayak bastığım 8 Şubat 1980'den beri.

Kanun Hükmünde Şiir'de ülkeme duyduğum sevgi pek ön planda değil. Çünkü ülkeme kırgınım: Siyasetindeki kötü gidişata, ekonomisindeki çıkmazlara, kültüründeki yozlaştırılmaya göz yumulmasına, halkımıza suçlu gibi davranılmasına karşı nasıl kırgın olmam ülkeme? Onu tokatlamak, sarsmak, uyarmak istedim *Kanun Hükmünde Şiir*'de. Ülkemi, kurumlarıyla, düzenliliğiyle var olan Almanya'yla karşılaştırmak istemiyorum. Buraların da eleştirilecek pek çok şeyi var. "Yüreğim ezim ezim ezilir buralarda". Benim derdim ülkemle, onun kendini toparlamasını istiyorum. "*Uzaktan merhabalar ölü toprağı serpili/ O inlere, inlemelere, içmelere, kireçlenmelere*". Gazetelere yansıyan yürek yakan haberleri görmek istemediğimin de bir duyurusu bu şiirler. Bozulan bir dünyada yaşamanın sıkıntılarının dışa vurumu *Kanun Hükmünde Şiir*'deki şiirler: Savaş karşıtı gibi gözükürken savaşı destekleyen ülkeler, ülke tanımadan can ve mal alan doğal afetler, toplumlarda giderek tırmanan terör, insanların gelişmiş teknoloji karşısında daha çok acı çekmesi... yaşadığımız günlerin üstümüzden silindir gibi geçmesinin şiire yansıması *Kanun Hükmünde Şiir*'de yer alan ürünler. Yani öle öle öğreniyoruz ölümle kol kola gezmesini. Ülkesini dert eden bir şairin yüreğinde yığılıp duran duyguların, kaygıların, düşüncelerin, eleştirilerin imgelere, aşkla, canla başla şiirlere dönüşmesine kim ne diyebilir? 68 Kuşağı'nın hemen ardından üniversiteye giren biri olarak, siyasetin içinde oldukça yoğrulan kendimle, ülkemle didişiyorum şiirlerde. Öte yandan şiirlerle ömrümün kurunu ayarlamaya çalışıyorum.

Taşı Sula'ya sulaya geçiyorum *Kanun Hükmünde Şiir*'lere. Sonrası benim için bir "Tarih"ten başka bir şey değil. Kafamızı çevirince geçmiş başlıyor, yani tarih elimizden tutuyor. Gözümüzü açınca umut boyveriyor, gelecek göğeriyor ufukta. İnsan, ufukla ufuksuzluk, dille dilsizlik, ülkeyle heimatlos'luk, aşkla aşksızlık, gurbetle acı, ölümle dirim... ve daha pek çok inceayar dengenin ve de dengesizliğin arasında kimliğinin fotokopisini çektiriyor durmadan. Bütün bu cambazlıkların ortasında şiir uçurumun kalbinde yakalıyor hem yazanı, hem de okuyanları.

Kirpiğin imbiğinden geçti tüm şiirlerim, tertemiz bir dünyaya açılmak için: "*...italik dizsinler ilk yirmi yılımı*" dedim. "*Su basmanı çıkmış bir ömürle ne yaparsan yap*" diye yazdım. "*...ömrüm satılık/ Eskici abiler, demir bakır ve kitaplarla*", diye düşündüm. "*Gir içeri kapat kapıları dağlar dinlensin*" diyen de benim. "*Yol yolcusunu arıyor ıssızlığını katık edip*" derken bir başka haritanın renkleri değil mi imlediğim? "*Senden bir yaprak düşer kör günlerin üstüne*" yeni bir sevdayı muştular. "*İçime su serpilir ömrümle karşılaşınca*", geriye dönüp bakınca ancak hizaya gelinir! "*Sesinin teni siler terimi*", iyice demlenmiş bir sevdadır yaşamak! "*Bu kuyu, dedi kuyunun sahibi, ayna gibidir*", aynalar ve kuyular hem kaybolmak, hem de yeniden bulunmak içindir! "*Dert etme ülkeni/ O da öğrenir gülmeyi*", gurbetten geriye umutsuz bakışlar hiç eksilmez. "*Ben ayıp mıyım anne*", kaybolanların anısı usumuzdan hiç çıkmasın diye. "*Sen koymuşlar benim adımı yâr*", ben senim artık!

Savulun şiir geliyor!

Nazlı Eray

ELYAZMASI RÜYALAR

Roman / Can Yayınları

Gerçek olan nedir? Yaşadıklarımız mı? Düşlerimiz mi? Bu sorular pek yaygın olan "adamın biri kendini düşünde kelebek olarak görmüş, o günden beri kararsızmış. 'Acaba kelebek oluşum mu düş, insan oluşum mu' diye" öyküsünü anımsatıyor. Ama *Elyazması Rüyalar*'ı başka bir biçimde tanımlamak zor. Eray, fantastik anlatımını düşlerin dünyasıyla birleştirirken bu soruyu soruyor roman boyunca. Sonra Rimbaud'nun sesiyle yanıtlıyor: "Gerçek yaşam yok. Biz dünyada değiliz". Bu soru ve yanıtlarla gerçek bir yaşam öyküsünü anlatıyor yazar. Belki de kendi yaşam öyküsünü.

Nazlı Eray'ın *Elyazması Rüyalar*'da anlattığı yaşam öyküsü, "bir genç kadının yaşamın tek düzeliğini parçalama uğraşı" diye de tanımlanabilir. Alışılmış bir biçimde ve tarih sırasıyla özetlenirse, öykü genç kadının öğrenim gördüğü şehirden ayrılma kararı, başka bir şehre göçüşü, evlenişi ve mutlu olamayışından oluşmaktadır. Güzelliği, gençliği, açık yürekliliği yüzünden kadınlar pek hoşlanmazlar ondan. Erkeklerse hep ikiyüzlü davranırlar. Genç kadını olumlu özelliklerinden uzaklaştırmaya çalışırlar. Bu erkekler ya vefasız bir sevgili, ya kıskanç ve cimri, üstelik yaşlı bir koca kimliğiyle görünürler romanda. Ve kahramanımızı mutsuz etmek için ellerinden geleni ardlarına komazlar. Erkekler yalnız koca ve sevgili olarak değil, çalışan olarak da karşılaştıkları kadını sömürürler. Şoför Kazım gibi.

Elyazması Rüyalar, romanın baş kişisinin kendini bir türbede buluşuyla başlar. Bu, hastaların uyuyup rüya gördükleri, böylece iyileşmeyi umdukları bir türbedir. Ortada bir mezar falan görünmediğine göre, bu mekâna bir tekke de diyebiliriz. Her yer, yan yana uyuyan kadın ve erkeklerle doludur. Görevli kadın onları şöyle tanımlar: "Abalı Dede'den şifa bulmak için uyuyan hastalar bunlar. Uzak yerlerden gelmişler. Kimi günlerce uyuyor, kiminin gözüne uyku girmiyor bir türlü... Kimi iyileşip kalkıp gidiyor, kimi uykuya dalamıyor, dönüp duruyor yattığı yerde. Bu türbede gece gündüz yok. Uyuyanlar rüya görüyor, uykunun sesleri ve rüyalar birbirine karışıyor". Nazlı Eray bu 'uyku ve rüya dünyası'ndaki hastaların rüyalarıyla kurar anlatacağı öyküyü, ilginç bir 'geri dönüş' yöntemiyle.

İlk rüyalardan biri terk edilmiş bir kadınla ilgilidir. Kadın sevgilisinin, kimsenin görmediği bir kadın yüzünden kendini terk ettiğine inanır. Öyküyü anlatan kişi terk eden erkeği görür düşünde. Sevgilisiyle, daha doğrusu yeni sevgilisiyle beraberdir. Ama yeni sevgiliyi kimse görüp tanımadığı için düşte bir boşluk biçiminde yer alır bu kadın: "Kollarında tuttuğu o görünmeyen kadına baktığını anlıyorum. Gözlerinde çılgınca bir arzu peydah oluyor, burun deliklerinin genişlediğini, gözlerinin hafifçe kısıldığını görüyorum. Kadını soymaya başladığını anlıyorum. Kadının üstünden çıkardığı göremediğim bir şeyi sedirin üstüne atıyor. Gömleğinin düğmelerini hızla çözüyor. Büyük bir telaş içinde olduğunu görüyorum. Pantolonunu sıyırıp yere fırlatıyor. Sedirin üstünde yüzükoyun yatıyor şimdi. Gözleri kapalı. Sıcak, hızlı soluğunu duyuyorum. İnliyor. Sedirle arasında bir boşluk var. Havada duruyor sanki. Bu değişik görüntüye şaşkınlıkla bakıyorum. Sedirle, havada yatan adamın arasındaki o boşluğun, göremediğim kadın olduğunu anlıyorum. Adam boşluğu tüm gövdesi ile sarmalıyor, homurdanıyor. Kapalı gözlerini aralıyor arada, sedirin kadife örtüsü üstünde uçuyor sanki".

Bu kadın, bir başka hastanın düşünde belirdiğinde, olağanüstü güzellikte olduğu anlaşılacaktır. "Genç bir kadındım rüyamda. (...) Gencecik, çok güzel bir kadındım. Otuzumda yoktum. Biliyorum, çünkü rüyamda aynaya baktım. Bal sarısı dalgalı saçlarım, deniz mavisi gözlerim vardı. (...) Kapkara kirpiklerim yanaklarımı gölgeliyor, ince kavisli kaşlarım bana bambaşka bir hava veriyordu. Dolgundu dudaklarım. (...) Ne yapsam yakışıyordu". Bu düşün ilginç tarafı düşü görenin kadın değil, erkek oluşudur. Yaşlı bir musluk tamircisi, kendini genç, güzel kadının kimliğinde sevgilisini beklerken düşlemiş, gerçek kimliğine kavuştuğuna inanmıştır. Bu düşü yitirmekten korkar.

Düşünde kimlik değiştiren, başkasının yaşadığı olayları gören yalnızca bu yaşlı adam değildir. Romandaki her olay uyumakta olanların düşü olarak, düşü görence anlatılır. Anlatan, olayın merkezinde yer aldığından kimliği de değişir: Genç ve yoksul biri, düşünde kendini zengin görebilir. Ayrıca âşık olduğu bir kadın yüzünden karısını terk etmek üzeredir. Böyle bir kimlik değişimi düşü, göreni genellikle mutlu etmekte, romana da aktörlerin birkaç rolü birden üstlendikleri bir tiyatro oyunu, bir halk seyirliği özelliği kazandırmaktadır. En çarpıcı kimlik değişimi Şoför Kâzım'ın düşüyle gerçekleşir. Kâzım, düşler yüzünden bir öncü tiyatro eleştirmeni oluverir. Bu bölümleri yazarken, Nazlı Eray epey eğlenmiş olmalı. Romanın olaylarını ve kimi olayların ayrıntılarını aktaran düşlerin görülüş ve anlatılış sırası olayların doğal akışına uymaz. Böylece kimi zaman bir geri dönüş, kimi zaman bir öngörü ile karşılaşır okur. Olayları kendince sıralar, daha doğrusu olayların akışını kendisi düzenler. Romanın temel kahramanlarını da pek tanımayız. Kaç yaşındadır-

lar, kimdirler? Hep ikinci, üçüncü ağızdan öğreniriz. Romanın ya da romanın temel olayının tüm kahramanları yalnız düş anlatanların anlatımlarında yer alır. Bu tanımlar yansız değildir... Yaşlı bir erkek için bütün genç kadınlar güzel sayılır, yaşlı bir kadın da kendine yakınlık gösteren herkesi melek huylu olarak tanımlayabilir... Romanın değişmeyen mekânında yer almayan kahramanlar bir ruh çağırma seansı gibi canlandırılır, bir başkasının yardımıyla. Ve onun bakış açısından, değer yargılarına göre.

Anlatılan düşlerin, romanın ana kahramanıyla ilgisi ya da ilişkisi de pek belirgin değildir. İstanbul ile ilgili bir tek düş dışında. Bu düşün anlatılışıyla durum değişir, romanın başıboş düşleri ve olayları birbirine bağlanır. Romanın başkişisi, gençlik anılarının bir başkasının düşünde yer aldığını fark etmiş, hem kızmış hem üzülmüştür. "'Benim İstanbul'um' diye inledim. 'Bana ait olan bir İstanbul anlatılıyor. Beyoğlu'nun arka sokaklarının birindeki Lefter'in Meyhanesi. Tabaktaki hindiba salatası, köşedeki laterna...' 'Tuhafsınız', dedi adam bana bakarak. 'Aynı İstanbul'u yaşamış olamaz mıyız? Bir kentte pek çok kişi yaşar biliyorsunuz...' 'Hayır' dedim. 'Benim İstanbul'umu anlatıyorsunuz. Yalnızca bana ait olan bir İstanbul'u. Sanırım Sarayburnu'nu da gördünüz, bir pazar günü Topkapı Sarayı'nın bahçesinde gezindiniz, Moda parkında oturup düşüncelere daldınız, sandalla güneşli bir gün Kalamış açıklarında demir atıp sevgilinizle kavga ettiniz.'"

Nazlı Eray, burada ince bir "kara şaka" yapıyor. İstanbul'un o yıllarında, genç olan, belli semtlerde yaşayan, belli toplumsal katmanlardan gelen herkesin yaşayabileceği olayları anlatıyor. Bu olaylara bir anı kimliği kazandırıyor, üstelik bu anıların yalnızca bir kadın anısı olabileceğini, bütün bunları yalnızca bir kadının yaşayacağını, onun bu tür duygular taşıyacağını vurgulayarak. Böylece ortak ya da benzer anılarla bir döneme, bir şehre, bir kırık aşka tek başına sahipmiş gibi davrananları irdeliyor... Böyle bir "sahiplik iddiası"nın yanıtı ise kesindir ve sarsıcıdır: "Sen kim oluyorsun da sahip çıkıyorsun bütün bunlara? Anıların geri verilse sana, ne yaparsın onlarla? Söyle bakalım ne yaparsın? Unutursun. Unutmak için geri istiyorsun onları (...) İstanbul unuttu seni". İstanbulu gecenin bir saati bırakıp gitmiş roman kahramanını "unutmuştur İstanbul". Yıllarca beyninin içinde geri ittiği için orada yaşadıklarını. Yalnız onu mu? Gençlikleri İstanbul'da geçmiş onlarca kişiyi de. Artık anılarını (ya da Eski İstanbul yaşama biçimini) geri istemeleri boşunadır.

Elyazması Rüyalar, bir unutulmayan, unutturulmaya çalışılanlar kitabıdır: Sevdalar, bir dönemin öncü tiyatro oyunları, başarısız evliliklerin gerçek suçluları, hilelerle dolu siyasal yaşam... Bütün bir hayat belki de. Boşa geçtiğini söylememek için işi şakaya vurduğumuz bir hayat. Nazlı Eray, böyle bir hayatı, traji-komik bir süreci bir yap-boz oyuncağı gibi düzenleyerek oluşturmuş romanını. Bu romanda başka hayatların, başka yap-bozların da parçaları var. Ama yalnızca renkleriyle ayrılıyor genel oyundan, var olan ya da eklediğiniz bütün parçalar yerine oturuyor çünkü.

Elyazması Rüyalar, parçalarını dilediğinizce değiştirip yalnızca kendi parçalarınızı yerleştireceğiniz bir oyun olabilir. Eğer roman kahramanlarından Rimbaud'ya inanırsanız (Gerçek yaşam yok!), bunu kendi yaşamınızla da deneyebilirsiniz. Yaşamın gerçekliğine inanıyorsanız, başka bir biçimde düzenlersiniz romanı. Kısacası değişik okumalara açık bir romanla karşı karşıyasınız *Elyazması Rüyalar*'da. Nazlı Eray'ın bütün romanlarının bir özelliği bu değil mi?

SENNUR SEZER

FERİDUN ANDAÇ

ÖYKÜCÜNÜN KİTABI

Değerlendirme yazıları, söyleşiler ve öykülerden oluşan bu kitap, öyküyü seven, öykü yazmak isteyen, hatta yazan öykü tutkunları için bir başucu kitabı niteliğinde. Okura, öykücülerin dünyalarına, yazarlık/öykücülük serüvenlerine girme olanağını tanıyor.

VARLIK / BİLGİ

Hikmet Temel Akarsu

KÜÇÜK ŞEYTAN

Rock'n roman 3 / İnkılâp Kitabevi

"*Küçük Şeytan*", Hikmet Temel Akarsu'nun İstanbul Dörtlüsü'nün üçüncü cildi. Akarsu bu ciltte de bizi İstanbul'un değişik, belki de varlığından çoğumuzun haberdar olmadığı insan yaşantılarıyla tanıştırmayı sürdürüyor.

Ankara'nın modern Türkiye'nin başkenti olması ile Cumhuriyet döneminin bir ölçüde ikinci plana atmış olduğu İstanbul, Özal dönemi reformları ile eski ekonomik ve sosyal görkemini bulmaya yüz tutarken beraberinde birçok sosyal çalkantı da getirdi. Otoriter ve bir ölçüde otarşik bir üstyapı içerisinde kendilerine sosyal ve siyasal alanlar yaratmış insanlar, yeni dönemin sosyal fırtınaları sonrasında adeta bir devasa tufanın sel suları içerisinde gelişigüzel sürüklenen yaşantılarına yeni bir yön ve anlam bulmakta zorlandılar.

Bu insanlar ve onları izleyen ikinci kuşak, Hikmet Temel Akarsu'nun rock'n roman dörtlüsünün karakterlerini oluşturuyor.

Dörtlünün ikinci kitabı olan "*İngiliz*"de "rocker" alt kültürü çerçevesinde İstanbul'da mekân tutmuş yabancılarla oluşmuş eşitsiz ilişkiler içerisinde ezilen yarı aydın tipler, "*Küçük Şeytan*" kitabında artık kendi kendileri ile "yüzleşmek" durumundadırlar. Yaşanılan sıkıntı ve bunalımın dışarıdan gelen yabancılara fatura edilmesi artık mümkün olmadığı için, İstanbul Dörtlüsü'nün üçüncü kitabında, roman tipleri bizzat kendi kişilikleri, kendi kaderleri ve kendi tarihleri ile hesaplaşmak konumundadırlar.

"*Küçük Şeytan*"ı okurken bir çeşit "Baudelaire'vari" İstanbul Sıkıntısı ve bunguluğu ile ilgili anlatımın tadını alabiliyor okuyucu. Okuyucu aynı zamanda kendi benlikleri ile bir çeşit aşkın ilişkiye geçmiş bulunan roman kahramanlarının birbirleriyle ilişkilerinde olduğu kadar kendi içinde bölünmeye uğramış şizofrenik kişilikleriyle oluşturdukları bir çeşit öklit dışı geometriyi tanımlayan roman örüntülerini çözmek fırsatını da bulabiliyor.

Roman kahramanları, birbirlerini bu ilginç öklit dışı boyutların koordinatlarında algıladıkları için kişiler roman içinde farklı kimliklere ikame oluyor. Örneğin eski bir devrimci, akabinde iş adamı ve halihazırda kendine yeni bir dünya oluşturmaya çabalayan Ömer tiplemesi hem kendi bilincinde hem de "kaybedenler" grubunun diğer elemanlarının bilincindeki "kont" tiplemesiyle örtüşüyor.

Romancı, Ömer'i kendi iç hesaplaşmaları içerisinde konuştururken şunları yazıyor: "Sanki herkesin ruhunda yer etmiş ikinci ve ikincil bir karakter var. Ve bu karakter kralın soytarısı mantığıyla hareket ediyor. Zaman zaman bazı uyarılarda bulunuyormuş gibi bilgiçlikler yapsa da asıl görevi birincil karakterin tercih ettiği yönelimleri pompalamak, o tercihlerin sonucunda ortaya çıkan iyi sonuçlarda alkış makinesi görevi yapmak, kötü sonuçlarda işin ideolojisini üretip, haklılık zemini yaratmak, kızgınlık anlarında neşeli şeylerden söz etmek...

Bir erkeğin olgunluk çağı acaba bu soytarıyı tespit ederek, bilerek, isteyerek yok etmesi olabilir mi?"

Öte yandan kendilerine ait bir "tarihe" sahip olamayacak kadar genç olan roman tipleri, "arka hafıza" ile kendilerine iletilmiş "devrimci" , "rocker", "satanist" ya da düpedüz "gününü kurtarma" kültürleri arasında bocalamaktadırlar. Adeta bu değişik etkilerin altında kendi kişiliklerini ve yaşam çizgilerini oluşturmakta, kaderlerine hâkim olmakta sıkıntıya düşmektedirler.

Bu sıkıntı içerisinde "süblime kent ikonları" yaratıp yaşantılarına birtakım nirengi noktaları koymaya çabalamaktadırlar.

"Küçük Şeytan" kitabı Hikmet Temel Akarsu'nun post Özal İstanbul'unun iktisaden zenginleşmiş bölümünün modern mekânı "Kadıköy"e ait yeni tadları, "sound"ları alışagelmiş roman tipleri aracılığıyla değil, yeni bir toplumsal ve psikolojik geometri içerisinde aktarmaktadır.

Bu nedenle Türk romanında geleneksel olarak rastlanan "Yaban" teması yerine artık bir "Anti-Yaban" teması ile karşı karşıya bulunduğumuzu söyleyebiliriz. Halk ile anlaşamayan ve fakat halk için bir şeyler yapmaya çalışan geleneksel Türk aydını tipi yerini, en az "Yaban" tipolojisindeki kadar yabancılaşmış ancak "halk için" veya "halk adına" bir şey yapmak tasasını "tarihin çöp sepetine atmış" nihilist roman kahramanlarına bırakmıştır.

Tarihsellikten, kendi tarihselliğinden bu denli sert ve acımasız bir "kopuş" ile ilgili olarak Türk edebiyatında, "celbedilmiş afazi" kavramlarının ortaya atıldığı bu dönemde, Hikmet Temel Akarsu'nun İstanbul Dörtlüsü'nün üçüncü kitabında dile getirdiği kurgusal evrenin, dördüncü ciltte bir senteze ulaşmasını ümit ediyor ve roman kahramanlarının kaderleri nice hazin olursa olsun neticede tasarlanan bu öklit dışı geometrinin temel aksiyomlarının netlik kazanmasını bekliyoruz.

RAŞİT GÖKÇELİ

SÜREYYA BERFE:

Üzerimde bir küslük var sanki, bir dargınlık, bir vücut kırıklığı, bir gücenmişlik. Ruhumun etleri dökülüyor.

Kalfa (1965-1998) / Şiir / Yapı Kredi Yayınları

Süreyya Berfe'nin şiir kitaplarının toplubasımı *Kalfa* adıyla yayınlandı. Şairin şiir serüveni düşünüldüğünde oldukça 'ironik' bir isimdi bu ve böyle 'ironik' bir çıkış yakışırdı ona. Ama ben yine de bu ismi vermesini, *Hayat İle Şiir* kitabındaki "Kalfa" şiirinde anlattığı kişiyi çok sevmesine bağlıyorum.

Berfe ilk şiirlerini 1962-63 yıllarında yayınlamaya başlamış; bu da neredeyse '40 yıllık' bir şairle karşı karşıyayız demektir. Böyle bir şairle 'bütün şiirleri' üzerine ancak daha kapsamlı bir söyleşinin önhazırlığı olabilecek bir konuşma yapılabilirdi. Ben de öyle yaptım.

✪ *Şu 'kalfa' meselesini halledelim önce, 'Kitabî olan hiçbir şeyi anlamayan' o kalfaya ne oldu sonra? 'Ezberciler'e direnebildi mi sonuna kadar?*

– Ezbercilerin, kitabîcilerin karşısında bir temsilci kalfa. Direnmesine gerek yok, varlığı yeter. "Ne oldu sonra?" diyorsunuz. N'olsun? İyilik, sağlık. Her şeyin başı bunlar değil mi? Mudanya'da bir tabela: "Satılık deniz manzaralı zeytinlik."

...

Kavga dövüş, adamın elindeki taklacı iki güvercini zorla almışlar. Yakalanmışlar tabii. Elebaşı 16 yıl, yardımcıları 11'er yıl yemiş. Kararları kesinleşmiştir efendim.

...

Gündüz saati ayrı, gece saati ayrı. Bir akşam yanlışlıkla gündüz saatini takmış koluna. Koca gece zehir olmuş.

...

"İsterdim bu yolculuk hiç bitmesin. Sonunda varayım Kosova'ya." NATO'nun "sıfır zayiatlı operasyonu"nun tanıklarından biri.

✪ *Hâlâ şakacısınız ama şiirlerinizde biraz karışık durum. Kalfa'daki "Kitaplarda olmayan Şiirlerden Seçmeler"e baktım, hüznünüz başköşede. Yıllar sonra bugün geldiğiniz nokta da hayli hüzünlü. Tabii acımtrak bir hüzün şimdiki.*

– Hüznü tanımlayabilme, tartabilme yeteneğim yok. Nasıltrak bir hüzün bilemiyorum. Ama hüzünsüzlerin, çok mutluların durumlarıyla yakinen ilgileniyorum.

"Tomurcuklanırken mutlaka canı yanar ağacın."

(Eski bir İsveç şarkısı.)

...

Aşk başlarken cahilizdir, biterken âlim ve kaşif.

...

Medya: Bombardıman başladığında Belgrad'ta günlük yaşam nasıldı efendim?

Büyükelçimiz Ahmet Acet: Pazar günü havası vardı.

✪ *İlk iki kitabınız* Gün Ola *ve* Savrulan'*da kırsal kesimi ve kırsal kesim insanını anlatıyorsunuz genelde; halk şiiri geleneğinin olanaklarını da geliştirerek. Kaynaklar, bu eğilimi biraz da o dönemde yedeksubay öğretmen olmanıza bağlıyor.*

– Çok yaşasın padişahların kaynakları. İsabet buyurmuşlar. 22 yıl ailece Anadolu'da sürttük. Öğretmenliğim bunun onda biri. Hâlâ o hayattan şiirler çıkıyor, biteceği de yok.

Sırf kırsal kesim yok ki o kitaplarda. Özellikle *Savrulan*'da. "Şairin o döneminin ürünleri vs." Bıktım usandım bunlardan. Aldım başımı ve müstakbel naaşımı Foça'ya yerleşiyorum. Yükseklik korkusu olan bir pilot gibi yaşamak sıktı, tak etti canıma.

"Bir yaratıcının gerçek yaşamı yaratımındadır. Geri kalanı çoğunlukla üzücü bir yanlış anlamadır." Proust'un yalancısıyım.

✪ Hayat ile Şiir'*le politik tavrınız neredeyse kavgacı bir tutum alıyor. Üstelik, konuşkan olmasına karşın firesiz bir şiir yakalıyorsunuz bence.*

– Yaygın bir saptama bu. Katıymışım, sertmişim, öfkeliymişim, kavgacıymışım vs. Yaşarken, yazarken tepki duymayalım mı? İnsanı çıldırtacak şeyler karşısında eyvallah mı diyelim, yoksa Fetullah mı? Ben şimdilik evelallah diyorum.

Ama nedense üzerimde bir küslük var sanki, bir dargınlık, bir vücut kırıklığı, bir gücenmişlik. Ruhumun etleri dökülüyor. Belki de bu yüzden "The man who road away"im.

✪ *Daha sonra* Şiir Çalışmaları *ve* Ruhumun *adlı kitaplarınız yayınlandı. Son şiirlerinizin birinde "sevdim, ulaştım sessizliğe" diyorsunuz. Yaklaşık 10 yıldır sessizliğe yakın duran bir tavrı seçtiniz. Önceleri hayat gürül gürül akardı şiirlerinizden, şimdilerde hayatı fazla gürültülü buluyorsunuz sanki.*

– Sevgi, sevmek, sevilmek fok gibidir. O sessizlik ayrı. On yıla yakın sessiz kalmam ayrı. Foça'da doğanın bir parçası olan Teras Motel'deyim. İstanbul'un engellediği şiirler, öyküler, yazılar, oyunlar beni, yani son yıllarımı bekliyor. Hoş kalın, bihoş kalın, benimle kalın, benden ayrılmayın. A DÖMEN!..

ENVER ERCAN

ALEV ALATLI:

"Postmodern faşizm"den bahsediyorum. Muhalefeti öldüren faşizmden. Öyle bir faşizm ki, serbest piyasa ekonomisine bile geçit vermiyor. Bireyin üretme özgürlüğünü yok ediyor.

Schrödinger'in Kedisi / Roman / Boyut Yay.

Alev Alatlı'nın uzun yıllardır üzerinde çalıştığı dev boyutlu romanı *Schrödinger'in Kedisi*, ülkemiz edebiyatındaki ilk çaplı "anti-ütopya" özelliğini altını çizdirecek bir tonlamayla okurun ve düşünebilen Türk insanının ilgisine sunarken, roman serüveni içerisinde ansızın kulvar değiştirerek, boyutlu bir felsefi metine dönüşüyor. Bir gerilim romanının tempo ve heyecanını bir an bile elden kaçırmadan, ülkemizin analizini yapıyor, acımasız gerçekleri birer tokat gibi yüzümüze çarpıyor...

Aslında öykü klasik ve tanıdık değil. Yeni dünya düzeni, muvaffak olmuş, kendi iktidarını kurmuş, tek tip yaşam tarzını bütün toplumlara empoze etmiş ve sistem tekleşirken bütün insan toplulukları Yüce Pir'in emir ve komutasına girmiştir. Yani faşist bir sistem kurulmuştur ve her toplum, tek kutuplu bir dünyada olası en iyi yeri alabilmek için yarışa girmiştir. En üstte Yüce Pir; altta Salikler, Müridler, Talipler gibi geri kalmış toplum katmanları vardır.

Türkiye her zamanki gibi geri düşmüştür. Gerekli reformları ve düşünsel gelişmeyi gösteremediği için yıkılmış, bölünmüş, Anadolu devletçiklerine bölünmüş, berbat bir durumda, toplumsal kastın en alt katmanlarında sürünmektedir. Kitap bir noktadan sonra İmre Kadızade adlı kahramanın yargılanması metaforuyla Türk kültür, aile, toplum, düşün hayatının yargılanması sürecine giriyor ve *Neden Böyle Olduk?* sualinin yanıtlarını arıyor.

Yirminci yüzyılın acılarla dolu yaşamında yer almış her Türk aydınının muhakkak okuması gereken bir yapıt *Schrödinger'in Kedisi*... Alev Alatlı ile *Schrödinger'in Kedisi*, Yeni Dünya Düzeni, gelecek yüzyılın yaşamı, roman, edebiyat ve felsefe üzerine konuştuk...

✪ *Sayın Alev Alatlı, 21. yüzyıl yaşamı hakkında ilk sosyolojik projeksiyonun yapıldığı romanınızda pek de iyimser bir tablo çizilmiyor. Hele Türkiye açısından bakıldığında durum tam bir felaket. Her şey neden bu kadar kötü gözüküyor? Ve bundan sakınmanın imkânı var mı?*

– 21. yüzyıla eğitim ortalaması 3,5 yıl olan bir ulus olarak giriyoruz. Her 700 gençten sadece 1 tanesinin meslek sahibi olduğu bir ulus olarak giriyoruz. Dört katrilyon borçla giriyoruz. Hepsinden kötüsü "afazik" bir ulus olarak giriyoruz: Afazi, "aphasie", eski adıyla "heceli kelam melekesi", tıpta kanama, zedelenme gibi travmalar nedeniyle beyindeki kortikal lisan alanlarının boşalması sonucunda insanın konuşamıyor, konuşulanı anlamıyor olması durumu. Afazik hastada, konuşma çıkışı hemen hiç yoktur ya da minimal düzeydedir. Duyduğunu, okuduğunu anlama, minimal düzeydedir. Tekrarlama, isimlendirme minimal düzeydedir. Afazi, büyük bir konfüzyonel boşluğu, karmaşayı ifade eder. Çevreden gelen sesli ve yazılı uyaranların kişide hiçbir izlenim uyandırmadığı bir boşluktur, silinmişliktir. Büyük bir şaşkınlık ve amnezidir, bellek kaybıdır. Afazi hastası bu karmaşa ve bellek kaybı içinde hiçbir şey yakalayamadığı, her şey uçar gibi cereyan ettiği için hasarın boyutu hakkında bir düşünce de oluşturamaz. Ayrıca duygusal açıdan da kararsızdır. Ben Türkiye toplumunun çok büyük bir bölümünün bu durumda olduğunu düşünüyorum. Hepimiz birden beyin travması geçirmedik, hayır ama bizim kortikal lisan alanlarımız boşaldı. Bu nedenledir ki, ortak dilimizi kaybettik. Bunun böyle devam etmesinin sonucu, ülkenin ayrışmasıdır. Sakınmanın imkânı var mı, elbette var. Ama önlem şöyle dursun, gündemimizde bile değil.

✪ *Globalleşme sonucunda kendi iktidarını tesis eden Yeni Dünya Düzeni sizin anti-ütopya romanınızda olduğu gibi faşistik bir eğilime girmek zorunda mı?*

– "Globalleşme" dediğiniz bir hüsnü tabirdir, "tek kutuplu dünya"nın güzel ismi, yani Pax Romano'nun günümüz versiyonu. Tek bir merkezden yayınlanan değerler, inançlar, kurumlar, sanat, müzik, giyim kuşam, yemek, hatta dinin tahakkümü. Şu farkla ki, bu defa dayatma silahla değil, evrensel medya aracılığı ile ve ikna yoluyla. Bu nedenledir ki, "postmodern faşizm"den bahsediyorum. Muhalefeti öldüren faşizmden. Sermayenin devletlerle iç içe geçtiği faşizmden. Öyle bir faşizm ki, serbest piyasa ekonomisine bile geçit vermiyor. Bireyin üretme özgürlüğünü yok ediyor.

✪ *Schrödinger'in Kedisi, ünlü bir kuantum fiziği deneyi. 2020 yılı Türkiyesi'nde geçen bir romana ad olmayı nasıl hak ediyor?*

– Schrödinger'in Kedisi "yeni fizik"in maskotu. Nasıl ki, Aristo ile başlayan, Kopernik, Kepler, Galile ve Newton'la devam eden "klasik fizik" dünya ve kainat tanımlarını değiş-

tirdi, dinsel tarifleri reddeden bir açıklama getirdi, kuantum fiziği de gelecek yüzyıldan itibaren insanın kendisine, kendi bedenine, topluma, kainatı oluşturan canlı cansız tüm varlıklara hatta canlılık ve ölülük durumlarına bakışını değiştirecek. Radikal bir biçimde değiştirecek. 2020'lerin Türkiyesi bu devrimden kaçınılmaz olarak etkilenecektir.

✪ *Çok zaman "yazar" saçaklı düşünce adını verdiği "fuzzy" mantıktan yana. Siz olası Yüce Pir faşizmini engellemek için "fuzzy" mantığa sarılmayı mı öneriyorsunuz?*

– "Fuzzy" ya da çokdeğişkenli mantık artık bir vakıa. "Yazar"ın ondan yana olmaktan başka bir çaresi yok! Bakın, klasik fiziğin tanımladığı evren ve dünya, belli kurallara göre işleyen, "deterministik", yani başı sonu belli olan bir sistemdi. Açık, kesin bir sistem. Kainatı oluşturan parçacıklar belirli fizik kurallarına göre hareket ederlerdi. Birbirleriyle olan ilişkileri de nedensellik çerçevesindeydi. Bu kuralları keşfedersek, bizi sistemin nasıl işlediğini kesin olarak öğrenmekten alıkoyacak hiçbir şey yoktu. Belirsiz olan, bulanık olan, ortada olan hiçbir şey yoktu. Klasik fiziğin dünyası bir "ya... ya da..." dünyasıydı. Bir şey, ya doğruydu, ya da yanlış. "Hem doğru hem de yanlış" olamazdı, çünkü "doğru"tekti. Kuantum fizikçisi Erwin Schrödinger'in deneyinde simgeleşen "yeni fizik" bize doğrunun tek olmadığını, dünya ve kainatın Aristo'nun önerdiği gibi siyah-beyaz olmadığını kanıtladı. Doğrunun "tek" olduğu düşüncesi klasik fiziğin dayatmasıdır. "Aydınlanma Çağı"nı klasik fiziğe borçluyuz. Günümüze hâkim olan "mekanize" dünya görüşünü klasik fiziğe borçluyuz. Klasik fizik, tüm bilimleri, sanatı, edebiyatı etkiledi. Örneğin, Newton'un bireysel atomlardan oluşan kainat fikri, ekonomide Adam Smith'in münferit girişimcilerden oluşan, çıkarlarını kovalayan kapitalist/liberal anlayışının mesnetini teşkil eder. Münferit atomların birbirleriyle ilişkisi ekonomide bireylerin ilişkisi şeklini alır. Her ikisinde de yapılan iş aynıdır: sistemi mümkün olan en küçük parçasına indirmek ve bu parçacıkların davranışına bakarak, bütünün geleceğine dair karar vermek, tahmin yürütmek. Yeni fizik bütüncül, yani "holistic" yani "tevhidi"dir. Bu bağlamda, tasavvufun ve tasavvufun babası Buda'nın peşinden gider, Aristo'nun değil. Schrödinger'in kedisi, aynı zamanda ölü ve diri olmak gibi bir kuantum realitesini temsil eder. Dediğim gibi, "yeni fizik" yazarın "seçimi" değil, dünyanın gidişatı. Yüce Pir'in faşizminin engellemesine gelince, açıkçası, bu saatten sonra bunu mümkün görmüyorum. Dünya, kainatın pis çocuğu olacak ve kıyamete kadar böyle devam edecek.

✪ *Kitabınız boyunca cinsellik bütün yönleri ile ele alınıyor. Türk erkeğinin acınacak hali sert bir dille eleştiriliyor. Kadınlar içinde büyümekle, bir türlü olgunlaşıp erkini ele alamamakla suçladığınız Türk erkeğini yargılarken aslında ciddi bir sosyolojik eleştiri de getiriyorsunuz.*

– Çok çok özetleyerek söylersem, Türkiye toplumunun çok uzun bir zamandır, belki 1875-76'dan itibaren (Türk-Rus savaşları, izleyen diğer savaşlar, Balkan Harbi, Kurtuluş Savaşı gibi erkeklerin yirmi beş yıl askerlik yaptığı yıllar) kadın enerjisine mahkûm olduğu, çocuklar kolektif anneler dediğim, anne-teyze, abla-hala, komşu teyze-kadın öğretmen topluluğu tarafından yetiştirildiği için "feminin" değerlerin öne çıktığı şeklinde bir tezim var. Kimseyi suçluyor değilim, sadece bir tespit yapıyorum.

✪ *Yeni bir yüzyıla girerken gözlerimizin önüne serdiğiniz toplumsal durum herhalde bir kader olamaz. Mafyalaşan ekonominin, erkini kaptırmamakta direnen bürokrasinin, uçurumlaşan gelir adaletsizliğinin, rüşvetin, yolsuzluğun, kokuşmanın ve ahlaki çöküşün bu hale getirdiği toplumsal yaşama ciddi çözüm önerileri ya da çıkış yolları önerilmiyor romanınızda. Acaba bunu, takip eden ciltte okuyacak mıyız?*

– Evet. İkinci cilt, *Onarımcıları* anlatıyor. Bir tür "Rüya!"

✪ *Gençlik hep yakın plandan mercek altında bir kesim sizin çalışmalarınızda. Gençliğin dönemsel bunalımları, eğilimleri, merakları, sapkınlık ya da özlemleri sizi hep çok ilgilendiriyor. Üstelik bu alanda şaşılacak kadar çok şey biliyorsunuz. Nereye takıldıklarından, ne giydiklerinden, kalplerinden geçenlere kadar. Bu alanda derinleşmeniz ne anlama geliyor? O gençlerin umutsuzlukları ve romanın finale giden bölümlerindeki nihilist sapkınlıkları çözdüğünüz zaman Türkiye'nin de bazı kanserli dokularını kesip atmış olacağınızı mı düşünüyorsunuz?*

– Keşke o kadar kolay olsaydı! Gençlik, mercek altında, çünkü bu ülkenin yüzde yetmiş altısı otuz yaş altındadır. "Gençlik" ülkenin ta kendisi. Gençliğin nitelikleri, ülkenin nitelikleri.

✪ *Bu romanın felsefi boyutlarının èdebi boyutunu aştığını iddia etsem, buna ne dersiniz?.. Ve kadın düşünür yetiştirememiş bir toplumda bu kanalları zorlamak hangi saiklerle yazarlığınıza girdi?*

– *Schrödinger'in Kedisi*'nin felsefi boyutlarının edebi boyutunu aştığını iddia ederseniz, edebiyatı küçümsediğinizi düşünürüm, çünkü bence edebiyat felsefeyi kapsar. Kadın düşünür olmaya gelince, benim de bir sol yarımkürem var, öyle değil mi? Sizin gibi sol yarımküremi kullanıyorum ben de!

✪ *Klasik bir soru: Yeni bir proje var mı?*

– Evet, ikinci ciltten sonra "imparatorluğun çöküşü"nü yazacağım. Yani, ülkemizdeki "nataşalar"ın izini sürerek Sovyetler Birliği'nin manevi çöküşünü. Bir Türk yazarı olarak bu faciayı irdelemek görevimmiş gibi geliyor.

HİKMET TEMEL AKARSU

SELİM FERRUH ADALI
~
YÜZYIL MAYMUNU
(ŞİİR)

İsteme adresi: Cağaloğlu Yokuşu, Edes Han, No:40/2
Telefaks: (0212) 522 69 24 - 512 95 28

Brian W. Aldiss

YILDIZ GEMİSİ

Roman / Metis Yayınları

Öncelikle şu soruyu yanıtlamalıyız, "Seri cinayetler işlenmeyen bir ülkede yaşamak güzel mi, yoksa çok mu sıkıcı?"

Bu dini, ahlaki değerlerin, örf ve ananelerin güçlülüğünü mü gösteriyor, yoksa reel hayatın renksizliğinin ve tek tipliliğinin bir göstergesi mi? Soruyu tersinden de ele alabiliriz; seri cinayetler işleyen, zeki olduğu kadar da zalim bir üst düzey katil yetiştiremediysek, dünyayı sarsacak düzeyde polisiye yazılabilir mi bu ülkede?

Bilimkurgu, bilimin yeterince gelişmediği, kurgunun gerçeklikten kopuş gibi algılandığı bir ortamda ne derece gelişebilir... Fantezisiz yaşamayı bir onur meselesi gibi gören geleneksel anlayışta fantastik edebiyat filizlenir, boy atabilir mi?

Doğu toplumlarına özgü otoriter yapıda, elbette bizim payımıza da gri bir dünya düşecek. Kalıplarla düşünmeye, kalıplarla yaşamaya, kalıplarla yazmaya alıştırılanlar hayatı da, edebiyatı da "basmakalıp"laştırmazlar mı?

Gerçi, sözünü ettiğimiz türler arasında bilimkurgu biraz daha öne çıktı son yıllarda. Özellikle çeviri yapıtlarda büyük bir atılım gerçekleşti. Bilimkurgu klasiklerinin nerdeyse tamamı Türkçe'ye çevrildi. Telif yapıtlar ise yok denecek kadar az. Payımıza düşen bu gri dünyada, birkaç bilimkurgu yazarı bile yüzümüzü güldürmeye, umutlanmamıza yetiyor.

Öne çıkan diğer bir tür de polisiye. Neredeyse Türkiye'de bir "polisiye edebiyatı"ndan söz edebileceğimiz potansiyel oluşmak üzere. Fantezi, avangard ise henüz ufukta görünmüyor.

Yazarlarımızın, özellikle de yeni yetişen yazarlarımızın edebiyata olduğu kadar bilime, düş dünyasına da açık olması gerekiyor. Kolay şey değil bu. Önce aile, ardından okul ve eğitim sistemi, daha sonraları da asık yüzlü edebiyat ortamı yeterince engelliyor düş kurmayı.

Umutla Yolculuk Etmek, Menzile Ulaşmaktan İyidir

R.L. Stevenson'ın bu sözü sanki *Yıldız Gemisi* için söylenmiş. Roman, bir anlamda umutla yolculuk edenleri anlatıyor. *Yıldız Gemisi*, bilimkurgunun klasik yazarları arasında sayılan Brian W. Aldiss'in ilk romanı. Aldiss, J.G.Ballard ile birlikte, Amerikan bilimkurgu tarihindeki "Yeni Kuşak" hareketine İngiltere'den katıldı ve bu akıma damgasını vurdu.

Aldiss, The Dark Light Years (Karanlık Işık Yılları), *Greybeard* (Kırsakal), *Barefoot in the Head* (Kafaüstü Yalınayak) ve *Frankenstein Unbound* (Zincirleri Çözülmüş Frankeştayn) adlı önemli yapıtlarının ardından, sürrealist fantezi türünde olan *The Malacia Tapestry* ve *Helliconia* üçlemesini yazarak bilimkurgu edebiyatındaki yerini pekiştirdi.

Aldiss, "*Yıldız Gemisi*"nin başında "Evrenin ne denli önemsiz bir zerresini işgal etmekte olduğunu idrak edemeyen ya da etmek istemeyen bir toplum, gerçekten uygarlaşmış sayılmaz" diyerek nasıl bir toplumun öyküsünü anlattığına dair önemli bir ipucu veriyor bize.

Baştaraf'a Yolculuk

'Koğuşlar'da yaşayanlardan birkaçı kendi yazgılarına başkaldırıp yasak olan 'baştaraf'a doğru tehlikeli bir yolculuğa çıkarlar. 'Ölüyollar'da yer alan 'güverteler'i birer birer geçerlerken 'devler'le, 'hariciler'le karşılaşırlar. Bu maceralı yolculuk 'baştaraf'a ulaşıncaya dek sürer. Sonunda 'baştaraf'ta yaşayanlar tarafından yakalanırlar.

Bu uzun ve tehlikeli yolculuğa çıkmakta haklıdırlar aslında. Grubun lideri olan Rahip'in teorisi doğrudur çünkü. İçinde yaşadıkları yer bir *Yıldız Gemisi*'dir ve gemiyi ele geçirip rotasına sokarak dünyalarına kavuşmak için çıkmışlardır yola. 'Koğuşlar'dakilerin aksine, 'baştaraf'ta yaşayanlar bunu biliyordur ama kontrol odasının nerede olduğundan hiç kimsenin haberi yoktur.

Umutla çıkılan bu yolculuk, 'devler'in saldırılarıyla, dedektif romanlarında rastladıklarımıza benzer araştırma ve ipuçlarını birleştirerek varılan ilginç sonuçlarla, yaşanan aşkla sürükleyici, heyecan dolu bir dünyanın içine çeker bizi.

Roman bir anlamda daha en baştan tahmin ettiğimiz gibi biter; olay bir yıldız gemisinde geçmektedir ve 'koğuşlar'dan kaçan kahramanlarımız hiçbir giz kalmayacak şekilde her şeyi çözerler. Diğer yandan da sürprizlerle doludur; gemidekilerin biyolojik yapıları, yaşam hızları, geminin aslında kontrol altında tutulduğu ve 'hariciler'in kimlikleri hiç aklımıza gelmeyecek bir sona ulaştırır bizi.

Aldiss'in ustaca kurgusu ve anlatımı, Sönmez Güven'in akıcı Türkçesiyle birleşince keyifli bir dünyanın kapıları açılıyor önümüze. Klasik bir söyleyişle, bir oturuşta okuyup bitireceğimiz, elimizden bırakamayacağımız bir kitap *Yıldız Gemisi*.

ALTAY ÖKTEM

GILLES LIPOVETSKY

~

ÜÇÜNCÜ KADIN

kadında süreklilik ve yenilik

VARLIK / DENEME

Şükran Kozalı

PAPALİNA

Şiir / Yarın Yay.

Suteni'nde Papalina: Balığa çıkan şair

Aklı ile yüreğinin paydalarını eşitleyerek olağanüstü bir harita çizen şairin, hayatın karmaşık alanlarından sevgi izdüşümleri öncülüğündeki *Papalina*'sını okudum. Şiirin doğasında bulunan duygu hareketliliğini yaşadım. Enerjisini dengeli bir biçimde kullanan Kozalı, düşünen ve hisseden zihin varlığını beceriyle dile getiriyor... umut, inanç, bağlılık, aşk-sevgi gibi insani duyguları şiirle zenginleştirip besliyor.

Papalina şairin bundan bir önceki şiir kitabı *Suteni*'nde bir mahi, sevmeyi şiir bilir yine. İçli dışlı, kırıla büküle, ironik bir dalgalanmada sevgilenmek idesinde koşuşur, kuşaşkından, balık, ballık, güllük bir sevdaya sevdaya. Aşkyaşamısever, sevgisever, yine romantik, lirik, sevgi tikinde şükranlamalar çıkıyor Kozalı şiiriyle güzellenen yolumuza. Bu kez daha çok Denizli yerelinden kanatlanır evrenselin göğüne. Bu kez Anadolu mitinden tıka basa doldurduğu Pamukkale dokuması traverten beyazı heybesinde aşk bildirileri dağıtır; ipince imge içinde imge... Bilimsever bağlılığından sunulu, düşünsel, görsel resimlerden kendisinin bilebildiği, erdiği, kolay girip çıktığı, bilinmez kuantum iklimleri alıp getirir. *Papalina* ağı, için dilinden geleni esirgemez. Çocukluğunda kalmış, oyunsever, içten sıcak yumuşak, kaçamayan okşanışlarda kalmış bir tavşan... güzün şımarttığı omuzlarda bir gökyüzü hafifliği... hal ve gidiş pekiyi... vaktin kumralında, bir bedenin en sarhoş notundan kaldırımları sallayan... Dil böyle erişiyor duygulara. Mutluluğun reçetesi bir yüz, yılları kırıştırıp duran, közlendikçe cevizlenen, sevgide yeşil kalmış, iğneden geçen, darbedilmiş vurulmuş, madrup, yine gülü şen, kadınlayan, çiçek teninden sabahlıklı bir hikâye okunur: *Papalina*.

Bilinçaltı bilgeliğiyle saklı anlamlar bulup çıkaran dil becerisiyle, duygusal hayattan değişik mesajlarını iletir Kozalı *Papalina*'da. Duygusal zekânın uçlarından hazlı bir enerji akıtıyor okuruna. Ben şiirin de bir bağışıklık sistemi olduğunu düşünüyorum: Duygular yabancısı olmadığı bedenden, şiirin bedenine bakar; bakışırlar. Şairle uyum içinde olmayan sözlere savaş açar şiir. *Papalina* hayata dokundukça insana dokunuyor. "*Yaşam lirik bir şaka/ kusursuz minik heceler*" (s. 69).

Papalina çok sesli bir kitap. Duyguları, çağrışımları, *mutasyonları* dengeli bir dozda akılla bütünleşmiş, o nedenle de duygusal zihni uyarıyor şiirler...

"*Bedenim/ güz şımarığı... İskemlesinde/ gailesiz sallanan hayat... bak ben gecenin aşk dediği bu saatte/ sessizliği miyavlayan kediyi dinliyorum*".

Gecenin aşk dediği, aşk isteyip, aşk konuştuğu, aşk yaptığı saatte o, sessizliği, belki de yalnızlığı miyavlayan kediyle eşleşiyor. Hal ve gidiş pekiyi dediği bedenin en sarhoş notu ve o, vaktin kumralında (s. 8-9). "Durmadan kadınlayan" diye bir dize... Şairin yarattığı imgeler ve kavramlar, başka sözcüklerle anlatılamaz. Ancak, dalgalanır hissederiz. Açıklamak için dizeyi yinelemekten başka çıkar yol yok: "Durmadan kadınlayan..."

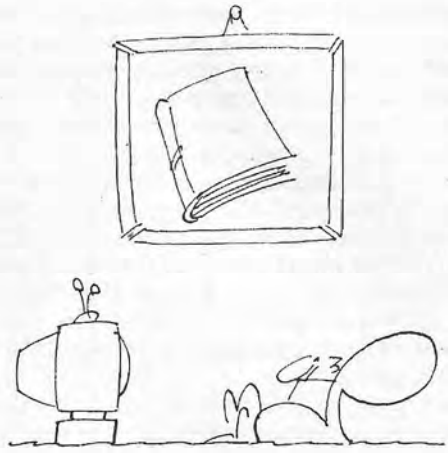

Diğerlerinden onu ayıran ne çok nitelikler var. Misinalarına renk renk, koku koku, inceliğin incisinde sözleri yem eder. Atar oltasını. Amacı balıkları *iğneleyip* çekip sulu hayatlarından pişirip yemek değil. Onca *su sevginin* içinde gözüne bir tanesi takılmıştır ki uzatır dilini, öpüş öpüş yakalar. Balıkçının şairi bu. Derdi bir başka balık. Bir *söz güzeli* Kozalı'nın *Papalina*sı. Kelimelerin, mürekkebin ipliğine dizilmesiyle hayat bulan, gerçeğiyle de örtüşen *dilden* yaratılmış bir tür balık işte. Şiirlenen bir balık. Yenmesi akla bile uğratılamaz. Şiirin estetik hafızasında koruma altındadır artık ve şairin yürek belleğinde. Balık tefecik narin bir imge, sevginin adı. Ve *dili sevgiye dönen bir şair*.

Dil sevmektir. Zaten sevmek duygudur. Sevme baştan sona duygudur. Öyleyse o en büyük duygu, yani sevmek oluyor. Bu bağlamda Kozalı'ya *dilin, yani sevmenin* şairi diyebiliriz. Türkçe olmuş, Fransızca olmuş, İngilizce, Esparonta, *kuşça, vs.'ce*; değil mi ki sevmektir; fark etmez, yazılır konuşulur. Onun için Türkçe der gibi *Sevmekçe* yazıyor Kozalı.

Gerçekle düşün değiştirme ve dönüştürme, güzelleme isteğinin arkadaşı madde olarak bir dünya insan sevgisi, Rodin'in bir yontusu; *cevheri taş kendisi sanat olan bir yapıt*. Çağrışımları, imaları, dokundurmaları, bakışımları, geçişleri, geliş ve gidişleriyle sezgi alanlarını da içeren çok dünyalı bir hayata selamlar gönderen bir şair. *Bu anı yaşar fi, ta zamanlarından rüzgârlar taşıyarak, yarının adresinde oturur.*

Dili, kendisine sunulan ya da dayatılan; duyduğundan, tanık olduğundan ibaret değil... Dilini kendi yaratır, seçer. Koca denizin balıklarından sözcük sözcük, düş düş ayıkladığı *Papalina*sınca sözcüklerden bir balık. Varsıl anlamlarla can bulan bir *dil balığı* aslında. Kuyu sularınca *dip anlam kokuları* verir. *Şairin sevgice dili Kozalıca, kendincedir*. Ve onu öğrenip anlamak zorca değil. Sevgiye gönül verip koyanlarca, *kolaycadır*. Yöntemi şu olmalı okurun bence: *Yüreği alıp şablon diye Kozalı'nın şiirine koymalı*. Onu ritim ritim, düğüm düğüm çözüp özümsemek ve anlamak yalnız kolay değil; *kopkolayca, zevklicedir*. Bir problemi, bir bilmeceyi, hatta bulmacayı çözercedir.

Aklın ve bedenin ortaklığında şiir kuran Kozalı'da uzaktan uzağa gülüşler gönderen bir gamze. Dil ve sevgi ipini atlarken figürleri kendine özgü, aşkın bir havanın cazibesin-

de. *Sevgi trapezinde şiirler*. Ters, düz sayılması okura bırakılan taklalarda şiirler. Düşme diye bir korkusu yok, *düşecek yer yok*; sevgiden, iyiden, güzelden başka. Şiirinin bahçesine gönlünce ve gönüllüce, atlayıp, atılıp duruyor zaten ve sürekli. Düşmek kendi istediği, seçtiği yer; *şiire düşüp kalıyor. Ve seviş seviş oluyor dizelerle.*

Kozalı bir matematikçi. Parayı sollayıp boş veriyor ve özverisini şiire gösteriyor. *Her şey şiir için: Bir lokma eksik bir şiir fazla. Eski bir palto, yeni bir mısra. Ve eğer ayağını sıcak tutan yeni bir çizme varsa, şiire daha sağlıklı yürüsün içindir. Ankara'nın soğuğu var karı var.* Bütün hayatı yazına adanmış görünüyor. Sevgi için mi, şiir için mi; hangisi birbirinden çıkar. *Papalina'da gördüm ki sevmek de şiir de aynı sözcüğün köklerine çıkıyor.*

İnsanı o kadar kanatlandıran bu dizeler dururken, kitabın olumsuz yanları varsa görmek, tanımak istemedi gözlerim. Bu kez böyle olsun. *Bir dizenin kırk kitap hatırı var...*

Yakın plan Papalina:

Bir yüzü tanımlamasına bakın şairin: "*Mutluluk reçetesi yüzün/ ve ben senden kalma hikâye*". Ben senden kalma hikâye... Çok çağrıştıran özlü, özgün, süzülmüş *bir damla derya anlatım...* O bir durakta ve bileti bile yok. Beklediği gitmek istediği yer, araç farklı ve sevgilinin yüreğine atlayıp binmeyi beceriyor yine de. Kendisi ve sevdiğinin adı onlar, aynı zamanda biz ve mutluluk. Onları bizde özlemin keşkesiyle misafir edip ağırlamak istiyor: Tecahül-ü arifan...

"*Sen bitirirken beni/ ben seni başlıyorum*". Bu son dizelerde biten, okurdan ve sözden başka bir şey varsa şiir oluyor, her bakımdan bitiyor ve bitiriyor şiir... (s. 10-11)

Şairin özgün ve özgül vurgunlarının üstüne sözle çıkmak olanaksız. Bu nedenle bu şiirlerin ya eleştirisini yapmamak ya da çoğu yerde şairin dizelerini tekrar etmek gerekiyor.

Şair kendinden emin ve geçmiş: İçi sevgilinin hayaline *közleniyormuş*, kılcal damarları *sevgili resimliyormuş ve sevginin özsuyu cevizleniyormuş* (cevizlenmek nasıl açıklanabilecekse...). O zaman bize de şair gibi *ıpıscak* olmak kalıyor elbet (s. 18).

"*Mutlu bir yelkenli/ rüzgârı nasıl bekler.../ öyle sendeyim yeşil/ kararıp dökülmeden*". Denize açılmaya her bakımdan hazır sorunsuz bir yelkenli mutlu ve rüzgâr umutludur. Açtığı beyaz yelken elleri sevgilide öyle yeşil, hayat dolu yaşamaya istekli oluyor. (s. 19)

Şair "*kar gözlü yaseminler*" diyor. Bir yaseminsever olarak kar gözlü sımsıcak ya da şairin bir başka dizedeki sözcüğü ile *ıpıscak gözlü yaseminler* demeyi seçerdim (s. 21).

Eylülün eteğini kaldırtacak, sigaradan sonra tutuşturulmasını bekleyecek kadar sıcağa hazır şairin "yaz şiirleri koyu sıcak bir ayrılık"ta kalmış, vakti iğneden geçiriyor ve bir mavi günahın bildik yerlere akışını seyrettiriyor akşama; yoksa akşam mıdır iğneden geçirdiği?

Canına batan incelikten örülür güller susar mıydı'sında susmayı da susamayı da içirip, içeriyor (s. 26-27). İlginç bir kadın tanımı: "*Kızın darbedilmişi kadın*" ya da "*Kızla arasına/ bir yıldız düşer kadının*" (s. 33-34). "*Gülüşüm kadarım ben*"in şairi, "*karanlık kuşların/ çiçeklerime konar/ uyuyamam... üşüyen yerlerim bir seninle/ bir de şiirle ısınıyorsa*" diye sürdürür sergüzeşti serencamını... (s. 37-39). Ya "*kızıla çalan sevişme*"leri ve Dünyanın gölgesini taşımaktan yorulduğunu söylediği ay... (s. 40).

Şair kirpiklerindeki fırtınadan dem vurarak uykuyu bir türlü giyinememekten yakınır. Gülbaba Türbesi'nin başında: "*Gülbaba/ gülünün niyesine gelince/ gönlümde bir çatışma/ uzakta senin gibi biri/ burda öyle bir gül*". Dervişin fikri zikri meselesince uzakta, gurbette Gülbaba'dan güle ve gülden sevgiliye düşünce, duygu transıyla ulaşmak ilginç, güzel, ince, estetik, şiir ve şairce (s. 46).

"*Bu da Peşte/işte/Biraz Tuna ve çigan*" derken şairin Budapeşte'de *coğrafya düşürdüğünü* öğreniyoruz. Tarih yazmayı da ihmal etmemiş altına şiirinin (s. 48). Gülbalı'nda, "*Ah şükrana sığınmış...*" hem bilinen gönül borcu anlamında, hem adı olan Şükran'a, içindeki kendine sığınmış ve şükranın başında bir ah! inliyor.

Verona'da Juliet'in ünlü balkonu şaire şöyle görünüp yazdırıyor: "*Romeo'nun gizlice girdiği balkon iki yürek boyu.. asılmış evin göğsüne*". Bu algılama ve alımlamayla bir gülün ortasında hissediyor kendini ve Gülbalı sevdayı, sevgiliyi anıyor, anımsıyor (s. 50-51).

Şairin kulağına ayarlı söz kuşu ve adı dudaklarında yanarmış... (s. 53). Sevgiliyle çoğu kez eşleştirdiği *güle takmış*: "*Gül esiyordu kapılardan/ ince yapraklar zamanı/ .../ ve o sevgili ağzın...*" (s. 55). Düşlemenin ve kendine özgü imgelerin şairi *hüzne sürmeler çektiriyor, ayırıyor bedeni yasemin sayfalara* (s. 56).

"*Sevgili sevecek diye dün/ şarkıların üstüne uzandım/ dudağımdan/ sevecek sevsin diye dün/ .../ sevdalar boyunca yürüyorken dün*" dizelerinde diğer özellikler yanında beni en çarpan vuran yer, anlam zenginliği: Dudağımdan sevecek sevsin derken, akla gelen anlamlar: 1- Sevgili seviyorsa sevsin, göstersin sevgisini, öpsün, 2- Kim severse, sevecekse, sevsin, öpsün, 3- *diye dün* derken, ilk iki anlam düne yüklenmiş: Dün sevgili ya da her kim sevecekse sevsin istemiş. 4- Dün denen zaman dudağından sevsin, seviyor, sevecekse... 5- Dün sevdalar boyunca yürüyorken şair, 6- Dün denen zaman sevdalar boyunca yürüyorken, 7- Sevdalar yürüyorken, 8- Şair sevdalar boyunca yürüyorken, 9- Dün denen gün... yürüyorken, 10- Sevdaların boyu, 11- Sevdaları boyu sevgili yürüyorken vb. gibi (s. 59).

Sözlerini gülkurusunda unutan ve sofrasında hiçbir şey doyuran masalcı, cümle kapısında bir nokta, kadınları bir tür kahkaha çiçekleri gibi, gülüş gülüş açtıran şair, "adını ötsem/ bana döner titreşimleri göçlerinin" de kuştan kuşa cıvıldaşmanın inceliğindedir ve kalbinin her vuruşu kuğudan... (s. 66-67)

"*Ah ah annemlerim öldü/ yirmiiki temmuz benim için*"le bir ölümün tarihini düşürürken, ölen bir annesi değil "*annem*"leri şairin; hem birçok annesi, evi barkı yurdu, geçmişi, bağlarıdır ölen; çok şeydir annesiyle birlikte yitip giden... (s. 69)

"*Ne zaman kendimi çalsam/ sen çıkıyorsun kapımdan*" çaldığı içinin kapısından sevgili çıkan şair "*çıt kırılır*" bir sessizliği imliyor (s. 77).

Sıradışı sözcükleri, tamlamaları, sapmaları, hoşlukları var şairin. Birkaç örnek: "*Çöpçüye Hanım, sevgiliğim, sözkuşu, cevizlenmek, ıpıscak, cebrail, sevişirlik, aşkçığım* (s. 7, 49, 53, 18, 69, 65, 75).

Kuş kuş çizdikleri, eriğini yitirmiş bahçesi hep Denizli için, yemini olsun... kendisi dün, sevgili yarın, ağlamak özlemde kalıyor (s. 71). "*ayak izleri elinde*", "*teninden sabahlıklı*", "*böğürtlen toplayan bir kadın*" (s. 75) görürseniz bir yerde bana da haber verin...

SURURİ BAYKAL

Abdülkadir Budak

Bende Kalan Dizeler

Şairin Dergisi

Denir ki, üç şair bir kahvede üç saat oturacak olsa, yeni bir dergi projesiyle kalkılır o masadan. Çıkar mı, çıkmaz mı o dergi? Bunun önemi yoktur. Önemli olan, şairin kendi çıkaracağı dergiden konuşabilmesi, kısa bir süre de olsa kendini o havaya kaptırabilmesi, bizde de yaşayan bu geleneğe eklenmek isteyişidir. Yayımlama sıkıntısı çekmediği, kendini kadroda saydığı bir dergi olsa bile, o dergi hep "öteki"dir. İlle kendi göğünde uçmak isteyen bir kuş, kendi sularında yelken açmak isteyen tekne midir şair? Ya kendi olacak bir derginin başında; ya da poetik ve politik açıdan çelişmeyeceği arkadaşlarıyla birlikte. "Kendi bakışını, kendi izini süreceği" bir dergidir esas olan. Sözünü bir ay bile geciktirmeden söylemenin özel tarihini yaratacak, bir tür okul olan mutfak kısmını dolu dolu yaşayacaktır. Baktığı yeri göstermek kadar, bakmadığı yeri işaretlemek de önemlidir onun için. Bunları ancak kendi dergisinde başarabilecektir. Öyle ya, şairin biricikliği nasıl esas alınması gereken bir şey ise, bu anlamda derginin biricikliği, ayrıcalığı, kendindenliği de öyledir. Poetik tutumuna, seçtiğine de, reddettiğine de karşılık gelsin ister dergisi; en azından daha az çelişmek durumunda kalmak ister. Genç şair için daha da zorunludur dergi çıkarmak. Henüz ünlenmemiştir, emeğinden, birikiminden söz edilmiyor, bu tarafına duyulacak saygı eksik kalıyordur. Yazılarının makaslanma, şiirlerinin reddedilme olasılığı daha yüksektir. Daha pervasız, o oranda da daha sahici olabilmesi için başında bulunacağı bir dergiye ihtiyacı vardır. Tek başına yapmanın zorluğunu kavradığı anda kafasındaki isim listesini en aza indirger ve derginin ilk sayısını çıkarır. İlk kavgaya kadar sürer bu. Olsun varsın, alkol kana karışmıştır ya, bu da bir şeydir. İleride, belki de çok yıllar sonra yeniden nüksedecektir bu dergi sevdası; yeniden genç, atak, diri olma şansını yakalayabilecektir.

Yaşı ilerlemiş, orta yaş grubuna dahil olmuştur belki de. Ama içinde yaşattığı, farkında olmadan büyüttüğü o dergi çıkarma isteği bir gün, hiç ummadığı bir biçimde ortaya çıkıverir. Hangi yaşta olursa olsun şair kendi çıkaracağı derginin başında görmek ister kendini, diye düşünür. Bu çağda da, bu serüvende, sevdiği, güvendiği bir ya da birkaç kişiyi yanında görmek ister. Bulunca da yekinir birden. Tekrar başa döner. O güzel acemiliğe. Bu saatte çıkardığı derginin kendisi için de bir okul olduğunu görür, en ön sıralardan birine oturuverir. Sofradan mutfağa geri dönülmüş gibidir. Artık başkalarının da yiyeceği güzel bir yemeğin malzemelerini hazırlamaya, pişirmeye, dergi biçiminde ortaya sürmeye gelmiştir sıra. Bir anlamda başa dönülmüştür. Başa dönüş demek gençliğe, o büyük enerjiye dönüş demektir. Yaşı ilerlemeye başlamış hangi şair istemez bunu? Bilir ki, çevresini genç insanlar kuşatacaktır. Genç insanların genç sorularıyla karşılaşacak, diri merakların o güzel saldırısına uğramış olacaktır. Dergi çıkarmak gençlik aşısı yaptırmak gibi

gelecektir ona. Bilir ki, onların enerjisi kendine geçecektir. Bilir ki, şiir yazmakla yetinmeyip yazıya daha bir yönelmek durumunda kalacak, şiir düşüncesini daha da geliştirme fırsatını yakalamış olacaktır. İşte bunlar, her yaşta şairi heyecanlandırmaya yeter, olanak bulunduğunda da harekete geçirtir.

Böyle düşünen yalnızca ben miyim? Kendini "şiirsel terörist" ilan eden *Enver Ercan* da böyle düşünüyor olmalı ki, şunları söylüyor: "Şu günlerde kendi bakışımın, izimin yansıyacağı farklı bir dergi çıkarmak peşindeyim. Bir insan niye dergi çıkarır? Çünkü söyleyecek bir sözü vardır. O sözü söylemek için çıkartır. Benimki pek öyle olmadı da ekmek paramı kazanmak gibi bir şey oldu; kısacası ilk başta söylemek istediğim bir söz yoktu, zamanla oluştu. Bugün 41 yaşındayım, biraz gecikmiş de olsa artık söyleyecek bir şeylerim olduğuna inanıyorum. Benim esas kimliğimle örtüşecek dergi de bu yeni bin yılda, yeni yüzyılda görülecek." (*E* dergisi, Ocak 2000, sayı: 10). Böyle diyor Enver Ercan ve "nasıl bir dergi" sorusuna şu yanıtı veriyor: "Valla nasıl bir dergi olacağı çok netleşmedi ama ilanı netleşti: Cesaretiniz varsa!"

Şair Enver Ercan'ın projesini bu yolla öğrenen birileri şu soruyu sorabilir: –Varlık gibi bir dergi yetmiyor mu sana? Bu sorunun yanıtını peşin peşin vermiş oluyor şair: –Evet yetmiyor! İkisi aynı şey değil çünkü. Daha küçük, daha özel, daha şahsi (kendi bakışını, izini göstermesi açısından) bir dergiye ihtiyaç duyuyor. "Cesaretiniz varsa!" diyor. Bu ilan metninden çok çeşitli anlamlar çıkarılabilir de, ben dergi çıkartmak konusundaki cesarete değinmek istiyorum. Evet, dergi çıkartmak cesaret ister. En basitinden, o güne kadar yanında gördüğün birçok şairi kısa bir süre sonra karşında görebilirsin. Yazan her kafadan bin ses çıkar örneğin. Baştaki sessiz ses birden fısıltıya, uğultuya, çığlığa, gümbürtüye dönüşebilir. Bu korkunç uğultu karşısında kulaklarını tıkasan çok şeyleri kaçırırsın, tıkamasan kulak zarlarından olursun. Velhasıl, kendinle çelişmeden bir hassas dengeyi kurmak durumunda kalır, sandığından daha çok yorulur, bir süre sonra da bırakırsın. Gençlerin deyişiyle "kafayı yemezsen" onu da kârdan sayarsın. Bütün bu sıkıntılarına karşın, iç keyifleri yaşamak, mutfağın tadını çıkartmak istersen; bütün acılar şiirden gelsin, onun acısı bile tatlı sayılır dersen hiç durma şair, bir dergi de sen çıkar!

Cumhuriyet dönemindeki şair editörleri ve onların çıkardığı dergileri anımsadığımızda, listenin tahmin edilenden daha uzun olduğunu görürüz. Şairler her dönemde dergi

çıkarmış, onsuz yapamamışlar. Kimisi kurumlaştırmış, uzun bir ömür biçmeyi başarmış dergisine. Kimi bir sayı, kimi de birkaç sayı çıkarıp batırmış. Öyle ya da böyle dergisinin yanına yazdırmış adını. Dergisiyle şiire yeni imzalar kazandırmış olmanın onurunu, haklı mutluluğunu yaşamış. Tarih ve isim sırası gözetmeksizin, şair editörleri ve onların dergilerini yeni kuşağa da anımsatmış, Türk şiirinin gelişimine olan katkılarından ötürü de teşekkür etmiş olayım böylece.

Orhan Veli, **Yaprak;** Yaşar Nabi Nayır, **Varlık;** Necip Fazıl Kısakürek, **Ağaç** ve **Büyük Doğu;** Şükran Kurdakul, **Ataç;** Feyzi Halıcı, **Çağrı;** Haluk Aker, **Devinim 60;** Cemal Süreya, **Papirüs;** Mehmet Çınarlı, **Hisar;** Sezai Karakoç, **Diriliş;** İsmet Özel, Ataol Behramoğlu, **Halkın Dostları;** Nihat Behram, Ataol Behramoğlu, **Militan;** Halil İbrahim Bahar, **Soyut;** Fazıl Hüsnü Dağlarca, **Türkçe;** Tekin Sönmez, **Yansıma;** Ali Püsküllüoğlu, **Yusufçuk;** Adnan Özer, **Düşler;** Gültekin Emre, **Şiir-lik;** Veysel Çolak, **Dize;** Bedrettin Aykın, **Şiir Ülkesi;** Seyyit Nezir, **Broy** ve **Şairin Atölyesi;** Özgen Seçkin, **Damar;** M. Mahzun Doğan, **Pencere;** Cem Savran, **Promete;** Enis Batur, **Argos** ve **Gergedan;** Yılmaz Arslan, **Poetikus;** Mustafa Köz, **Şiir Oku**.

Bir şairin editörlüğünde değil de, bir grup şairin çıkarmış olduğu bazı şiir dergilerini de anmak, listeyi tamamlamak gerekir: *Dönemeç, Ozanca, Türkiye Yazıları, Oluşum, Yarın, Hakimiyet Sanat, Üççiçek, Sanat Emeği, Özün, Edebiyat Dostları, Yeni Yaprak, Sombahar, Ludingirra, Kül, Düşe-Yaza.*

Bir çırpıda anımsadığım dergi ve şair-editör adlarıydı bunlar. Unuttuklarım olmuşsa, vefasızlıktan değil de "hafıza oyunu"ndan sayılsın isterim. Sözü bu konudaki yeni pratiğime getireceğim ve yeni bir şiir dergisini *Varlık* okurlarına duyuracağım içindir ki böyle bir girişe gerek duymuş olmalıyım. "Bir dergi niçin çıkar?" sorusunun yedeğinde şair-editör olgusuna bakmayı, bu konuda bir döküm vermeyi denemiş oldum, güzel bir bahane buldum da.

Şiir Odası

"Biz söyleyeceklerini söylemiş fosilleriz" diyor Ahmet Erhan, derginin bu ilk sayısında. Ben böyle düşünmüyormuşum demek. Öyle olsaydı şair arkadaşım Türkân Yeşilyurt ile böyle bir serüvene atılmak durumunda kalmazdım. Ben gençtim, etrafımda benden daha genç şairler, şair adayları vardı. Onların bu anlamda beklentileri, istekleri vardı. En önemlisi de, söyleyecek sözümüz olduğuna inandırmıştık kendimizi. Dergi çıkarmak konusunu zaman zaman açtığımı ama bunu hayata geçiremediğimi bilenler bilir. Vaktini bekliyormuş demek ki. Türkân'ın şiire, şaire nasıl ve nereden baktığını biliyordum, düşüncelerini kendime yakın buluyordum. Onun bu konuda arzulu oluşu, yükü paylaşma isteği, heyecanı beni etkiledi ve *Şiir Odası*'nı çıkarma düşüncesi gelişti. Niçin çıktığına ilişkin bilgileri tümüyle aktaracak değilim. Dergiyi edinenler bu konuda ayrıntılı olarak bilgilendirilmiş olacaklardır. Daha çok da genç şairleri ilgilendirecek bir şeyin, bir tutumun altını çizmek, bunu bir koşul olarak ileri sürdüğümüzü anımsatmak isterim. Bize şiirlerini yollayacak olan genç şairlerin bir de şiir üstüne yazı göndermeleri gerekiyor. Yazı yazmayanın şiirine yer verilmeyecek. Amacımız şiir düşüncesini daha baştan disipline etmeleri için onlara bir fırsat tanımak, şiiri bir de bu disiplinle ele almalarını, gözden geçirmelerini sağlayabilmektir.

Yayın yönetmenliğini üstlendiğim *Şiir Odası*'nın ilk sayısına şiirleriyle *Sina Akyol, Haydar Ergülen, Türkân Yeşilyurt, Emel Güz* ve *Lermontov;* yazılarıyla da *Eray Canberk, Mahmut Temizyürek, Cihan Oğuz, Veysel Çolak, Muhsin Şener, Şükrü Erbaş, Hüseyin Atabaş, Hayati Baki, Necmi Göçmen, Metin Cengiz* ve *Abdülkadir Budak* katkıda bulunuyor. *Ahmet Erhan* da söyleşisiyle.

"Daralmayı değil yoğunlaşmayı" hedefleyen derginin yazışma adresi şöyle: P.K. 757 Yenişehir-Ankara.

Şiir Odası'ndan: "*Aşk yanlış anlamasıdır iki insanın birbirini/ yanlışlık birinde kalır aşk ona kalır/ yalnızlık birine kalır aşk ona kalır/ aşk yalnızlığa davetidir bir insanın kendini*" (Haydar Ergülen).

Ocak Ayı Dergilerinden

Varlık: Bu ayın dosyasını "edebiyatımızın yüz yılı" konusu oluşturmuş. Bazı eleştirmenler yazılarıyla, bazıları da soruşturma yanıtlarıyla katkıda bulunuyor. Yazarların, şairlerin görüşlerine de yer verilmiş ayrıca. *Mehmet H. Doğan* "şiirimizin son yüz yılı"na dönemeçler, kırılmalar çerçevesinde derli toplu bir bakış getiriyor. Ad vermek konusunda daha cömert davranabiliyor, günümüz şairlerine kadar uzanmayı göze alabiliyor. Şiirin "2000'lerde giderek daha bir azınlık sanatına dönüşeceği"ni ileri sürüyor; bunu da "kendinden ödün vermeye yanaşmayan, şiir adına layık gerçekten nitelikli bir şiir yazıldığı"na bağlıyor. Has olanın zor demek olduğu, bu yüzden de kolayı yeğleyen çoğunluğa ulaşamayacağı üstünde duruyor.

Kimi biçim değişikliklerine de gidilmiş *Varlık*'ta; bana göre de iyi olmuş. Yenilenmek iyidir, bunu özünden koparmadan yapabilmek daha da iyi. "*şüphesiz günah işlemek değildir niyetim/ ben de herkes kadar hayvan/ ben de herkes kadar bir ceset siluetiyim!*" (küçük İskender)

Öküz: Şairler gereğinden çok alçakgönüllü davranırlar bazen. *Ahmet Erhan* örneğinde olduğu gibi. "Biz söyleyeceklerimizi söylemiş fosilleriz" dediği sıralarda yazmış ya da yazıyor olsa gerekti "Resimli Ahmetler Tarihi" adlı şiirini. Bana kalırsa bu şiir, yalnızca ocak ayının değil, son yılın da en iyi şiirlerinden biriydi. Şairin üç kuşakla giriştiği hesaplaşmanın yanı sıra, şiiriyle de girdiği hesaplaşmanın yetkin bir örneğini oluşturuyordu. Kendi özel tarihinden, hayatından bir şiir çıkarmak isteyenlerin örnek alacağı olgunlukta. Ayakları yere basan, hayatta karşılığı olan bir şiir. Dede, baba, oğul üçgeni, geniş çağrışımlı bir şiir çokgenine dönüşmüş. *Çağdaş Yenilgiler Ansiklopedisi* adını taşıyan son kitabını bir çırpıda aşan bir şiirdi. Kesifti, yoğundu, gerilim hattıydı. Tümünü aktarmayı nasıl da isterdim. Bu şiirin adresini veriyorum: Ahmet Erhan, Öküz Dergisi, Ocak 2000, sayı: 68. "*Oğluma ne kadar benzermişim, o bana benzemiyor/ Bende tavanarası küfü, onda uysal isyanlar/ Külümü karıştırsam hemen yalazlanıyor/ Sanki her köşebaşında babama bir sözüm var*" (Ahmet Erhan).

"Saat Sıfır: Şiir Yeniden"

Bana ayrılan yerin sınırlarına dayandım işte. Önümde öteki dergiler var; okurken altını çizdiğim şiir yazıları var, dizeler var. Hep böyle olmadı mı? Hep eksik kalmış, bir sonraki yazıya bırakılmış, ne yazık ki onda da olamamıştı. Bu kez de öyle oldu. Hiç olmazsa, *Veysel Çolak*'ın bir yılın şiirini cesur bir dille, oldukça ayrıntılı bir biçimde değerlendirdiği yazısını anmalıyım. (*E* dergisi, Ocak 2000, sayı: 10). Gelecek sayıda, bundan sonraki yazımda tartışmak istediğim bir yazı. Ola ki başarırım.

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

9. Bir Kentin Belleğine Yolculuk

Adnan Özyalçıner (1934) "1950 Kuşağı" yazarlarından. Bir kent öykücüsüdür o. İlk kitabı *Panayır*'dan (1960) *Alaycı Öyküler'e* (1991) uzanan 45 yıllık yazarlık serüveninde hep kenti, İstanbul'u yazmıştır.1940'lardan sürüp gelen değişimine adım adım tanıklık etmiştir adeta. Kent ve insan gerçeği onun öykülerinde başat duruma gelmiştir sürekli. Kentin, kent insanının yazılı olmayan yaşamsal gerçekliğinin tarihine tanıklıktır onun öyküleri.

Özyalçıner, kuşağı içinde, öykü çizgisini sürekli geliştiren biridir. Öyle ki, giderek de öykü coğrafyasını belirleyip, renklendiren öyküler, kent öyküleri yazar. Her birinde, kentin gerçekliğine yaklaşırken, bir insanlık durumunu yansıtırcasına kentin sürekli değişen yüzünü gösterir. Bu coğrafyanın adeta topoğrafyasını çıkarır. Evet, Özyalçıner anlatımcı kimliğiyle kuşağının özgün yazarlarından biri durumuna erişmiştir bugün. Özellikle, öykünün oluştuğu yeri/mekânı/duyguyu içerlek bir biçimde ustaca işleyen bir yazardır. Her bir öyküsünde çağa/insan-mekân ilişkisine tanıklık getirir. Ama asıl önemlisi, yansıttığı kesitlerdeki değişeni gösterebilmesidir. Kent de onun öykü kahramanlarındandır. İnsana bakar gibi bakar, oluşup değişen yanlarını onunla ilişkisi içinde yansıtır..

Bugünlerde okura ulaşan *Yazdan Kalma Bir Gün* (Doğan Kitap), Özyalçıner'in öykülerinden yapılan bir seçme niteliğinde. Ama bir özelliği var, yazarın deyimiyle: "*Yazdan Kalma Bir Gün, semtleri, sokakları, yaşananlarıyla İstanbul'u anlatıyor. Bir çeşit İstanbul haritası da denebilir buna. Yok olmuş, yok edilen İstanbul sokakları. Değişen, değiştirilen İstanbul'dan görüntüler. Eskiden yaşadıklarımızla bugün yaşananların çelişkileri.*" (s.7) Değişen İstanbul'un panoramasını adım adım gösterebilmek için, değişik dönemlerde yazdığı öykülerden bir seçme yapmış Özyalçıner. Kitabın ilk öyküsü "*Çıplak Bir Ampulün Altında Olup Bitenler*" 1958 tarihini taşıyor... Son üç (yeni) öykü ise 1991 tarihli. Özyalçıner; *Panayır* (1960), *Sur* (1963), *Yağma* (1971) *Yıkım Günleri* (1972), *Gözleri Bağlı Adam* (1977), *Cambazlar Savaşı Yitirdi* (1991), *Alaycı Öyküler* (1991) adlı kitaplarından 22 öykü seçmiş; buna üç de yeni öykü ("*Eski Konak*", "*Ada Yolcuları*", "*Yazdan Kalma Bir Gün*") eklemiş.

İmlediğimiz gibi, öykülerin ortak noktası: İstanbul. Bir bakıma da Özyalçıner'in öyküsünün yurdudur bu tarihsel kent. Özyalçıner, öykülerinde, bu kentin belleğine, tarihine yolculuğa çıkarken; aslında bir ülke panoraması çizer. Yüzlerce yıldır farklı kimlikte, inançtaki insanları barındıran bu tarihsel kentin son yüzyılın ikinci yarısındaki değişimine tanıklığı, adım adım, onun bu öyküleriyle gözlüyoruz.

Bir kenti var eden sokaklar, semtler, tarihi yapılar, doğa... Ve insan... Değişimin izinde bir yazar olan Özyalçıner; İstanbul coğrafyasına çok boyutlu biçimde bakıyor. En ücra semtlerden, varoşlardan bu içdeniz kentinin tarihsel mekânlarına; 'küçük insan'ların yaşamlarının akıp geçtiği eski İstanbul sokaklarından, kentin değişen yüzünü yansıtan yeni mekânlara, 'yeni insan' gerçekliklerine götürüyor bizi.

Adnan Özyalçıner, 45. Sanat Yılı plaketini alırken (1998).

İç göçle, çarpık kentleşmeyle değişen İstanbul, usta bir öykücünün kaleminden resmediliyor adeta. Öykü sanatının bütün inceliklerini onun bu öykülerinde buluruz. Özyalçıner, bir öykünün yazılma serüvenini, öyküye konu olabileceklerin neler olduğunu, bunların da nasıl yazılması, öyküye dönüştürülmesi gerektiğini gösteren 'öykü' örnekleri de vermektedir. Özellikle "*Bu Öykü Nasıl Yazıldı?*" böylesine bir metin.

"*Gökyüzünde Ayaklanma*" İstanbul'daki değişimin çığlığıdır. Baloncunun hüzünle gelip durduğu yer, yitip yok olanların yansımasıdır. Soluk alamayan bir kent, kararan gökyüzü, silinip giden tutkular... Kentte yaşanan karmaşayla iyi, güzel olanların bir bir yaşantımızdan sökülüp atılışı... "*Yıkım Günleri*"nde ise tam bir altüst oluşu gözleriz. Kentin orta yerindeki yıkım insanları dört bir yana savurur: "*Yıkım öğleye doğru iyice hızlandı. Herkes eşyalarını cami avlusundan yerleştirilmek üzere bir yerlere taşırken kestaneci, maltızını hazırlayıp caddeye işine çıktı. Kestanelerini çizip kovaya ıslatmıştı. Taşıyacak başka yeri olmadığından yatağıyla yorganını avlunun ortasında açıkta öylece bıraktı.*"(s.73)

Özyalçıner, bir yandan da kent sosyolojisinin tipik görünümünü sergiliyor. Bu bakımdan tanıklığının gözlemleri önemlidir. İnsan-mekân ilişkisinin sürekli değişimi; silikleşen ve sinikleşen 'insan'ın kimliğinde açtığı 'yara'lar... giderek onun öykü kişilerinin belirgin yanları oluyor. "*Kök*" öyküsü böylesine bir gerçekliği sergiler. Kentin içi, dışı; insan gerçeğinin bu dışarlıklı durumlardaki görünümü onu hep ilgilendirmiştir. Kent ise, her haliyle başattır onun öykülerinde, bir nevi öykü kahramanıdır denebilir.

Ve kentin rengi, dokusu mahalleler... Teneke Mahallesi'nin görünümünü yansıtması... İnsan ilişkileri; günlük yaşantıları, uğraşıları... Kötülük... Her yerde; içeride, dışarıda... Kentin alınlığında. Özyalçıner bu sızıyı yazıyor inceden inceye. "*Cambazlar Savaşı Yitirdi*", "*Yazmacı Tahir Sokağı'ndan Kırık Dökük Öyküler*", "*Kızgın Yaz*", "*Bahçe Sinemaları Peşinde*", "*Küllük Nerede?*", "*Kalabalıktan Biri*", "*Geçit*", "*Eski Konak*", "*Ada Yolcuları*" ve kitaba adını veren öykü... Her biri İstanbul'un değişen yüzünü solutan öyküler. Bir öykü ustasının kaleminden elden düşüremeyeceğiniz bir yolculuk kitabı; hem kendinize, hem de kentinize doğru...

Ümran Kartal

HARFLERİN YERYÜZÜ SERÜVENİ...

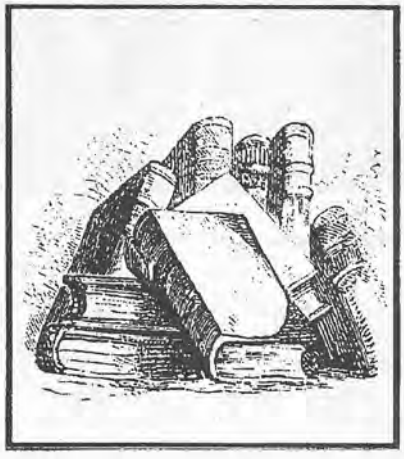

George Orwell, evlatlığı Richard ile.

Orwell'ın Son Günleri

1950 yılının Ocak ayında, küçük bir grup ziyaretçinin, her öğleden sonra bir ya da birkaç kez o kasvetli Kuzey Bloomsbury meydanından geçerek University College Hastanesi'ne doğru ilerlediği görülüyordu. Birçoğu edebiyat dünyasından insanlardı- karman çorman kıvırcık saçları ve heybetli görünüşüyle Stephen Spender, Regent Park civarında oturan Anthony Powell ile Malcolm Muggeridge. BBC ya da sol kanat gazetelerin muhabirleri de bu gruba dahildiler. Ara sıra, küçük bir oğlan çocuğu getiriliyor, kısa bir süre kalmasına izin veriliyordu, yakalandığı hastalığın bulaşmaması için evlatlığının kendisine dokunmasına hastanın gönlü asla razı olmuyordu. En düzenli ziyaretçi ise herkesin dikkatini üzerine toplayan sevimli, kumral saçlı bir kızdı, parmağına henüz taktığı alyansı ise pırıl pırıl parlıyordu.

Bir önceki yılın başından beri hastanede olan ve yaklaşık dört aydır University College Hastanesi'nde yatan Orwell'ın yirmi yıldır süren akciğer sorununun en sonunda tüberküloz olduğu teşhis edilmişti. Altı ay önce Gloucestershire'da bir sanatoryumda ölümün o soğuk elleri neredeyse onu alıp götürecekti, ancak Orwell buna izin vermedi, Londra'ya gönderilecek kadar iyileşmişti. Göğüs hastalıkları uzmanı Andrew Morland, Orwell'ın artık tedavi edilemeyeceğini düşünüyordu, bununla birlikte yeterli bir bakım ve ilgiyle hastalığı biraz düzelebilir, dışarıya çıkmadan ufak tefek işlerle meşgul olabilirdi. Kalemini bir kez daha eline almak umuduyla kıvranan Orwell'a yaşamasının "göreceli" bir şansa bağlı olduğu söylenmişti.

Hayatının genelinde para sıkıntısı çekmiş Orwell'ın neyse ki artık böyle bir derdi yoktu. Bir önceki yılın haziran ayında basılan *1984*, Atlantik'in her iki yanında çok büyük bir başarıya ulaşmıştı. İngiltere'de 25.000 adet satılmıştı bile. Amerika'daki kitap listelerini alt üst etmiş, ayın kitabı seçilmişti. Orwell ünlü ve zengindi artık. Hayatının son ayında gayrimenkullerinin değeri on iki bin pound ediyordu.

Orwell, Cyril Connolly'nin aylık dergisinde çalışan Sonia Brownell'ı birkaç yıldır tanıyordu. Orwell'dan on altı yaş küçük olan, aralarında ressam Lucian Freud ve William Coldstream'in de bulunduğu sevgililer edinmiş Sonia'nın Orwell'ın ikinci karısı olma adaylığı pek olası görünmüyordu. Orwell'a âşık olmadığı aşikâr olan bu kadının çaresiz bir hastalıkla mücadele eden bir adamın karısı olmayı niye kabul ettiği daima karanlık bir nokta olarak kalacaktır. Sonia, sonradan, para sızdırmak amacıyla Orwell'la evlendiği gibi asılsız suçlamalarla karşılaşacaktı. Ancak evlendiklerinde Orwell'ın edebiyat dünyasında bir efsane haline geleceğinin hiçbir garantisi yoktu. Anthony Powell, Sonia'nın Orwell'la sadece akıl hocası Cyril Connolly öyle istedi diye evlendiğini söylemiştir her zaman.

13 Ekim 1949'da Orwell'ın hastanedeki odasında özel izin alınarak yapılan düğün törenine David Astor, rahip WH Braine, Sonia'nın arkadaşı Janetta Kee, Powell, Muggeridge ve Orwell'ın doktorlarından biri katılmıştı. Törenden sonra davetliler kutlama için Ritz'de akşam yemeğine giderken, damat yatağında kalmak zorundaydı. Birkaç arkadaşı bu evliliğin ona iyi geldiğini söylemişti. Anthony Powell'a göre 'bu onu son derece neşelendirmişti(...) bazı yönlerden her zamankinden de daha iyi görünüyordu.'

Tedavisi için planlanan şey, Orwell'ın, az da olsa iyileş-

me belirtileri gösterir göstermez dağ havasından yararlanması için İsviçre Alplerindeki bir sanatoryuma gönderilmesiydi. Ancak daha fazla kilo kaybetmesi ve ateşinin yükselmesiyle durumunun kötüye doğru gittiği anlaşılıyordu. Amerika'da tüberküloz için kullanılan ilaçlar (streptomycin) bir yıl önce tedavisinde denenmiş, bu ilaç yüzünden Orwell'ın tırnakları dökülmeye ve iyileşme umudu azalmaya başlamıştı.

Buna rağmen Orwell yaşayacağına inanıyordu. Beyni yazmak istediği kitaplar için tasarladığı fikirlerle doluydu: Conrad'ın politik romanı üzerine bir inceleme ve olayların Uzakdoğu'da geçtiği, geçici olarak *A Smoking-Room Story* adını verdiği kısa roman. Yazacak bir kitabı olan bir yazarın ölmeyeceğini düşünüyordu. Doktor Morland İsviçre yolculuğu için verilen sözün, Orwell'ın kötü durumuna karşın, yararlı bir etkisi olacağını biliyordu, bunu ocak ayında gerçekleştirmek uygun olabilirdi. Yatağının ayak ucunda bir arkadaşının getirdiği olta duruyordu.

İşin en hüzünlü yanı evlatlığı Richard'ın birkaç kez yapabildiği ziyaretlerdi. Orwell hastalığının dört yaşındaki oğluna bulaşmasından o kadar endişe duyuyordu ki çok yaklaşırsa çocuğu hemen kendisinden uzaklaştırıyordu. Sonia her gün geliyor, Orwell'ın iş meseleleriyle ilgileniyordu. Bir gün bir kokteyle gitmek zorunda olduğunu ve o akşam gelemeyeceğini söyledi. Orwell'ın bu olaya tepki göstermediğini söylemek yanlış olur, ancak buna rağmen Sonia aceleyle ayrılmıştı hastaneden. Orwell'ın durumu sürekli kötüye gidiyordu. Yılbaşında Powell'la birlikte Orwell'ı ziyaret eden Muggeridge onun 'bütün o yılbaşı süslemelerinin arasında ölü gibi, acınacak halde ve yalnız' olduğunu fark etmişti. O gün Orwell'ın vatan savunmasındaki kahramanlıklarından, iç savaş sırasında İspanya'da geçirdiği zamanlardan, İsviçre'ye gitme olasılığından konuşmuşlardı, "havada ölümün o pis kokusu vardı, bir parkta sonbaharın varlığı gibi."

Yeni bir yıl başlıyordu. İsviçre'ye yolculuk günü 25 Ocak olarak belirlenmişti. Orwell'a Sonia ve Lucian Freud eşlik edecekti. Muggeridge ayın on ikisinde tekrar ziyaret ettiğinde Orwell'ın "eskisinden de kötü ve çok berbat bir durumda olduğunu" anlamıştı. Yine de bir hafta sonra görüştüğü Julian Symons onun İsviçre yolculuğunu dört gözle beklediğini ve gerçekleştirmeyi uzun süre ertelediği yazı tasarıları hakkında konuşmaya hevesli olduğunu fark edecekti.

Doktorların, tekrar yazı yazmaya başlaması için ona bir şans verebileceklerini, kısa romanını ve Conrad üzerine yapacağı incelemeyi yazmak için can attığını anlatmıştı. "Gelecek Çarşamba İsviçre'ye gideceğim" dediğini ve gülerek şöyle devam ettiğini hatırlıyor Julian Symons, "eğer nezle olmazsam tabii ki." Başka bir arkadaşı, anarşist şair Paul Potts 20 Ocak Cuma günü öğleden sonra elinde küçük bir paket çayla Orwell'ı ziyarete gelmişti. Oda kapısının ufak penceresinden baktığında Orwell'ın uyuduğunu görmüş, rahatsız etmemenin daha doğru olduğunu düşünerek çay paketini eşiğe bırakmış ve oradan uzaklaşmıştı.

Sonia o geceyi Lucian Freud'la bir gece kulübünde geçirmiş, 21 Ocak Cumartesi gece yarısından sonra Orwell'ın şiddetli akciğer kanaması geçirerek öldüğü haberini almıştı. Bu haber hafta sonu her yere yayıldı. Evelyn Waugh, Nancy Mitford'a gönderdiği mektubunda "George Orwell öldü, Bayan Orwell, büyük olasılıkla, zengin bir dul oldu" diye yazıyordu. Sabahın erken saatlerinde arkadaşının öldüğünü öğrenen Muggeridge bunu başka bir edebi kişiliğin, Hugh Kingsmill'in ölümüne benzetmişti. Ancak Orwell'ınki daha hüzün vericiydi, "çünkü yaşamının sürmesini tüm kalbiyle istiyordu, ölümü huzura erdiği anlamına gelmiyordu."

Sonia Brownell

Ölmeden üç gün önce, Sonia ve ilk eşinden olan kızı Gwen O'Shaughnessy'e vasiyetini açıklamıştı. Edebiyattan elde ettiği gelirleri Sonia'ya bırakmıştı. Yüklü bir hayat sigortası poliçesi, sonradan Orwell'ın kız kardeşi Avril tarafından bakılacak olan evlatlığı Richard'ın ihtiyaçlarına ayrılmıştı. Orwell, İngiltere Kilisesi'nin âdetlerine göre gömülmek ve (yakılmak değil) en yakındaki uygun bir mezarlığa defnedilmek istediğini belirtmiş, bütün bunları ayarlama görevi Powell ve Muggeridge'e düşmüştü. Muggeridge günlüğünde, Orwell'ın Lenin'in doğum gününde ölmesi ve Astorlar tarafından defnedilmesi gerçeğinin "onun bütün hayatının özeti" olduğunu yazmıştır.

Cenaze töreni 26 Ocak Perşembe günü yapıldı. Bir gece önce Powell ve karısı, Lady Violet Muggeridgelere akşam yemeğine davetliydiler, yanlarında "berbat bir durumda olduğu her halinden belli" olan Sonia'yı da getirmişlerdi. Orwell'ın ölümünden bir sonraki günkü son görüşmelerinde Sonia acı içindeydi. O an Muggeridge, Orwell'ın bu kadını "gözyaşlarının bu kadar gerçek olmasından dolayı sevdiğine" karar vermişti. Cenaze günü Orwell'ın yayıncısı Fred Warburg törene katılanları soğuk bir atmosferin hâkim olduğu kilisenin kapısında karşılıyordu. Topluluk "çoğunlukla Yahudi ve hemen hemen hepsi inançsız olan", Anglikan âyinlerini pek izlemeyen insanlardan oluşuyordu.

Hem Powell hem de Muggeridge cenaze töreninin çok acıklı olduğunu düşünüyordu. Muggeridge özellikle Powell'ın Kutsal Kitap'tan seçtiği bölümden çok etkilenmişti: "topraktan geldik, yine toprağa döneceğiz, ve ruhumuzu, onu yaratan Tanrı'ya teslim edeceğiz."

The Guardian Saturday, 15 Ocak 2000

Rupert Brooke: Cinsel Sapkınlıkların Adamı

Edward Dönemi İngilteresinin altın çocuğu Rupert Brooke edebiyat geleneğinde temiz bir yaşam sürmüş genç bir vatansever olarak ölümsüzleştirilmiştir.

Bununla birlikte, Brooke aynı anda hem Rugby School'daki üç genç adamla ve hem de Cambridge'te Lawrence Olivier'nin kuzenleri iki güzel kızkardeşle ilişki kuran, sevgili peşinde koşan biseksüel bir adamdı. Nigel Jones, Rupert Brooke'un yaşam öyküsünü anlattığı *Rupert Brooke: Life, Death and Myth (Rupert Brooke: Yaşam, Ölüm ve Efsane)* adlı kitabında şöyle diyor: "Aynı evde yaşayan Bryn ve Noel

Olivier'ye aynı günde tutku dolu mektuplar gönderirdi bazen. Kahvaltı sofrasının başında gelen mektubu açmak ince bir diplomasi gerektirebiliyordu."

Bu kızkardeşler daha sonra İngiltere'nin ilk işçi kanatlı hükümetinde bakan olacak, Sir Sydney Olivier'nin kızlarıydı. Rugby School'un müdürünün oğlu, hem bir sporcu hem de araştırmacı olan Brooke cinsel sapkınlıkların adamıydı. "Gizliliğe saplantı derecesinde bağımlıydı ve birbirleriyle paralel giden ilişkileri, birlikte olduğu insanlar bilmeden yürütebiliyordu. Çoğunluğunu homoseksüellerin oluşturduğu Apostles derneğinin üyesi olduğu yer, Cambridge'de, hem homoseksüel hem de heteroseksüel ilişkileri vardı. 15 yaşındaki Noel Olivier ile Cambridge'de tanışmıştı.

1915'te 28 yaşında Skyros adlı bir Yunan adasında I. Dünya Savaşı sırasında askerlik yaparken kan zehirlenmesinden öldüğünde ülkesindeki insanlar yas tutmuşlardı. Brooke, cinsiyetsiz, kutsal bir güzellik olarak tarif ediliyordu çoğunlukla. Denizaşırı gezilerinde Avrupa'ya, Amerika'ya ve Güney denizlerine gitmişti. Tahiti'de ondan geriye kalan şey gayrimeşru bir çocuktu. Sevgilisi doğum haberini verene kadar, Winston Churchill'in önderliğindeki Krallık Donanması bölüğüne yazılmıştı bile.

Gizlilik içinde yaşadığı hayatı boyunca hep derin yaralar almış ama öte yandan İngiltere'nin en önemli kültür hazinelerinden biri olmuş Brooke 'ölümsüz' bir vatansever'di ama cinsel özgürlüğü savunmuş ve uygulamış bir kişilik olarak da tarihe geçmiştir.

The Sunday Times, 19 Eylül 1999

İngilizler Neden Nobel Ödülü'nü Sık Alamıyorlar?

Nobel Edebiyat Ödülü konusunu şöyle değerlendirebiliriz: Almanya: 1, İngiltere: 0. Günter Grass'ın Nobel Ödülü'nü alması, bu ödülü alıp da hâlâ hayatta olan ve İngiliz okurlarının örnek alıp bilgisinden yararlanabileceği birine sahip olmadıklarının altını çizmektedir.

Buna ek olarak, İngiliz diliyle yapılan edebiyata daha geniş baktığımızda sadece Wole Soyinka, Nadine Gordimer, Derek Walcott, Seamus Heaney, Saul Bellow ve Toni Morrison'ın İsveç Akademisi tarafından ödüllendirildiğini görürüz.

Genel İngiliz edebiyatından başka kimler Nobel Ödülü için mücadele edebilir? Tabii ki V.S. Naipaul ve Harold Pinter ve kuşkusuz Salman Rüşdi. Onlardan sonra iş sarpa sarıyor. Yüzyılın sonunda İngiltere'de ve aynı zamanda Amerika'da edebiyatın ağır toplarından biri olarak görülmeye başlanan Grass gibi, çok mücadele edip bundan yaralar almış tecrübeli insanlara rastlamak biraz zor. Belki Norman Mailer ve Philip Roth akla gelebilir, ancak her ikisi de Nobel Ödülü adaylığı için gerekli edebi güce erişemez. Öyle görünüyor ki İngiliz edebiyatı cüceler ülkesi Liliput'ta yeşeriyor bu aralar.

Oysa bundan bir yüzyıl önce durum farklıydı. O zamanlarda Henry James, Joseph Conrad, Amerika'da Mark Twain, Rudyard Kipling ve Charles Dickens gibi devler vardı. Bu yazarlar İngiltere adına konuşmayı görevlerinin bir parçası olarak görüyorlardı. Politika ve edebiyat birbirlerinin ayrılmaz parçalarıydı. Bunun nedeni kısmen İngiltere'nin bir dünya gücü olması, kısmen de bu devlerin, öncülük etme görevinin edebiyata ait olduğunu düşünmeleriydi.

Politika-edebiyat birlikteliğinin artık modası geçti. Martin Amis ve Ian McEwan nükleer tehdit konusunda yazmalarına rağmen, polemiğe girmeyi kendilerine görev edinmiyorlar. Booker Ödülü alan ortalama romancılar da evsiz-barksızlardan ya da açlıkla mücadele edenlerden çok, yeni bir yüzme havuzuna sahip olmakla ilgililer. Onları da suçlamamak lazım.

Salman Rüşdi.

İngiliz yazarların esas konuya ilgilerini kaybettikleri noktada, okurlar artık onları dinlemek istemiyorlar. Bu arada, Grass'ın edebi duruşu geçmişin o büyük dev İngiliz yazarlarının anlayabileceği şekilde. Dickens gibi savaş sonrası Alman politikacılarını insanların ruhların zedeledikleri için suçlamakta, Kipling gibi halkın ruhuna seslenmekte, Wells gibi politika dünyasında bir ahmak durumuna düşmektedir.

90'lı yılların İngiliz romancıları pahalı ve egzotik sera bitkilerini seven tatlı dilli, temiz giyimli birer bahçıvan olarak nitelendirilebilir. Vahşi hayatın çağrısına kulak vermezler. Pipo tüttüren, bira içen, o karmakarışık haliyle Günter Grass bahçıvanlığın hiçbir çekiciliği olmadığını gözler önüne serer. O bir baş belasına, kitleleri ayağa kaldıran bir insana benzer, aslında öyledir de. Bu yüzden geniş bir okur kitlesine sahiptir.

Grass'a Nobel Ödülü'nün Demir Perde'nin kaldırılışının onuncu yılında verilmesini eleştiren insanlar böyle bir zamanlamanın onda kötü yansımalar yaratacağını düşünüyorlar. Oysa esas noktayı kaçırıyorlar. Nobel Ödülü daima tarihle ilintilidir; ödül sahiplerine hiç bıkmadan yazı malzemesi üreten tarihle.

The Observer, 3 Ekim 1999

AĞUSTOSTA TATİL/ *Cesare Pavesé/ Türkçesi: Eren Cendey/ Can Yayınları*
Çürüyen değerlere, yok olan güzelliklere karşı, insanları çoğu kez kırlara, köylere çağıran Cesare Pavesé'nin asıl aradığı yalnızlıktır, günümüz insanının yalnızlığı.
Ağustosta Tatil'deki öyküler, yazıldığı döneme ilişkin belgesel nitelik taşırken, yazarın anlatımındaki şiirselliğin oluşumu ve kuramı konusunda da okura ışık tutuyor. Öykülerin geçtiği dönemin Torino'sunda büyüyen bir çocuğun yazlarını geçirdiği Piemonte kırları, tepeleri; Po Irmağı kıyıları başlı başına bir şenliktir. Kent, yazları bomboş kalır, oysa kırlar alanlar cıvıl cıvıldır.
İkinci Dünya Savaşı koşulları içinde yetişen İtalyan edebiyatçılar kuşağından olan, Torinolu yazar, hem kentini, hem kentinin çevresindeki kırları, köyleri anlatıyor hem de doğayı ve insanları tanımlıyor.

NİTELİKSİZ ADAM I/ *Robert Musil/ Türkçesi: Ahmet Cemal/ YKY*
Modernizmin roman alanındaki birkaç başyapıtından biri sayılan "*Niteliksiz Adam*", gerçek anlamda bir çağ ve geçiş dönemi romanıdır. Kafka, Joyce ve Hermann Broch'la birlikte 20. yüzyıl romanının kurucuları arasında yer alan Musil, 1921 yılından başlayarak ölünceye kadar *Niteliksiz Adam* üzerine hemen her gün çalıştı.
Yazar tarafından "İmpkralya" diye adlandırılan, gerçekte 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında artık çöküş sürecine girmiş olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu simgeleyen bir ülkede Musil, modernizm sürecindeki bir toplumun ve bireyin tüm çalkantılarını sergilemeyi amaçlar.
Bu çalkantılar, romanın başkişisi, yani "niteliksiz adam" olan Ulrich'in kimliği aracılığıyla sergilenir. Ulrich, bir ayağıyla "eski"de, öteki ayağıyla "yeni"de durmaktadır. Bütün sorun, onun bu geçiş konumunun doğal sonucu olan çelişkilerin üstesinden gelip gelemeyeceği sorusunda odaklanır.

DOĞA VE ÇEVRE ÜZERİNE/ *J. Krishnamurti/ Türkçesi: Nurgül Demirdöven-Deniz Demirdöven/ Ayna Yayınevi*
"Dünyayı ve dünyadaki şeyleri sevmediğimiz, onlardan yalnızca yararlandığımız için... yaşamla bağımızı yitirdik..." Krishnamurti içimizdeki duygu ve düşünce dünyasının, dışımızdaki insanlık dünyasıyla ve çevreyle ne denli iç içe girmiş olduğunu anlayarak "doğru ilişki"ye nasıl ulaşılabileceğini ele alıyor "*Doğa ve Çevre Üzerine*"de.
Gerçeğin, yolları olmayan bir ülke olduğunu ve ona herhangi bir biçimsel din, felsefe ya da tarikat aracılığıyla yaklaşılamayacağını açıklayan J. Krishnamurti, kendini bilmeye duyulan gereksinim ile dinsel ve milliyetçi koşullanmaların bölücü tesirlerinin sınırlayıcı, ayırıcı etkilerinin anlaşması gerektiğini vurguluyor.

KARI KOCA MASALI VE AHMET MİTHAT BİBLİYOGRAFYASI/ *Hazırlayan ve Çeviriyazı: Nüket Esen/ Kaf Yay.*
Kitap, romanımızın 'ilk öğretmeni' Ahmet Mithat'ın bir karı-kocayı anlatmak için yola çıktığı ilk yapıtlarından biri. Oysa, bu yalın görünüşlü öykü bir yandan 'hikâye etmenin hikâyesi'ni işleyişi, öte yandan 'mutluluk ve mutsuzluk', 'modernlik, değerleri olmak ve bunları yitirmek', 'cinslerarası eşitlik', 'güzellik ve çirkinlik' gibi konuları bugün bile edebiyatımızda pek az görülen bir olgunluk ve cesaretle ele alışıyla 'yeni bir asrın eşiğinde' pek çoğumuza parmak ısırtacak bir çalışma.
Nüket Esen'in giriş yazısı ve açıklamalı Ahmet Mithat Bibliyografyası kitaba ayrı bir zenginlik katıyor.

GELECEĞE DAİR KONUŞMALAR/ *Larry King/ Türkçesi: N. Aslı Tekinay/ Borusan*
Dünyanın en ünlü talk show'cusu olarak kabul edilen Larry King *Geleceğe Dair Konuşmalar*'da günümüzün en kışkırtıcı düşünürleriyle, 2000'li yıllarda bizi bekleyen sorunlar üstüne konuşuyor. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış söyleşilerden oluşan bu kitapta Larry King okurlarını politikanın, medyanın, paranın, işin, seyahatin vb. gelecekteki işlevleri ve sorunları üstüne gezintiye çıkarıyor.
Stephen Jay Gould, Doris Kearns Goodwin gibi bilimadamları ve uzmanlarla; Richard C. Holbrooke gibi politika belirleyicileriyle; Tim Russert,Maya Angelou ve Isaac Mizrahi gibi kültürel eleştirmenler, sanatçılar ve modacılarla yaptığı söyleşilerde King, dürüst ve inatçı bir tutum sergiliyor; hem iyimser hem de kötümser açıdan son derece kritik sorular soruyor.
Geleceğe Dair Konuşmalar şaşırtıcı, sarsıcı, ufuk açıcı bir kitap.

AYNADAKİ MUAMMA/ *Jostein Gaarder/ Pan Yay./ Türkçesi: Kari-Yasemin Çağatay*
"Yaratılan her şeyi her zaman tümüyle anlamak mümkün değildir. Mesela ben bir kâğıda resim çizebilir veya boya yapabilirim. Ama bu, çizdiğim şey olmayı anlamıyorum anlamına gelmez. Zaten çizdiğim şey canlı değil ki. Garip olan da bu: Ben canlıyım!" diyor *Sofi'nin Dünyası, İskambil Kâğıtlarının Esrarı* ve *Hayat Kısa* adı romanlarından tanıdığımız Jostein Gaarder.
Aynadaki Muamma'da Gaarder ölüm döşeğindeki küçük bir kızla bir melek arasında geçen konuşmalarla; bu dünyada yaşamakla, Tanrı'ya yakın olan meleklerin dünyasını yaşamak arasındaki benzerlik ve farkları ele alıyor.

BİR BAŞKA AÇIDAN İNSAN HAKLARI/ *Johan Galtung/ Metis/ Türkçesi: Müge Sözen*
"Kitabımın temel tezi, insan haklarının kesinlikle Batılı olduğu ve Batı'da bu hakları ortaya çıkaran yapının, kültürün ve her şeyden önce de sürecin (ABD ve Fransa) damgasını taşıdığıdır." diyen Johan Galtung kitabında insan bedeninin ve ruhunun dokunulmazlığının, kanun önündeki eşitliğin Batılı ama aynı zamanda da evrenselleştirilebilir olduğunu, Uluslararası İnsan Hakları Senedi'nin de bu fikirlerin önemli bir parçasını oluşturduğunu öne sürüyor.
İnsan Hakları, "İnsan Hakları ve Batı Geleneği", "İnsan Hakları ve Hukuk Geleneği", "İnsan Hakları ve İnsan İhtiyaçları", "İnsan Hakları ve Toplumsal Yapılar", "İnsan Hakları ve Toplumsal Süreçler" adını taşıyan bölümlerden oluşuyor.

GÖRÜLEN KENTLER/ *Güven Turan/ YKY*
"*Hiçbir kent/ vermez sevgisini/ bir sevgiliyle dolaşmadan/ içinde./ Öpüşmeden kuytularında/ Sen daha bekle.*" diyor Güven Turan "İzmir" şiirinde. Doğu'dan Batı'ya 44 kentin şiirini yazan Turan kentlerin gizli yüzünü şiirleri aracılığıyla gösteriyor okura.

FAZLADAN BİR ADAM/ *Jonathan Ames/ İletişim/ Türkçesi: Fatih Özgüven*
"Gece Gibi Geçiyorum"un yazarı Jonathan Ames'in genç bir adamın duygusal yaşantısını konu alan ve yer yer komedi havasına bürünen kitabında olaylar şöyle gelişiyor: İngilizce öğretmenliği yaptığı liseden kovulunca iş bulmak için New York'a gelen Louis Lues, parası olmadığı için Henry Harrison adlı bir oyun yazarının odasına ortak olur. Harrison derin kültürü ve aykırı yaşam tarzıyla Louis'yi etkiler. Zamanla Louis ve Henry kendilerini yün pantolonları, kravatları ve blazer ceketleriyle New York'un lüks semtlerindeki açılış ve ziyafetlerde, bedava yemek ve içki peşinde koşarken bulurlar.

DOĞU BİLGELERİNDEN ÖZDEYİŞLER/ *Derl.: Veysel Dinler/ Beyaz Yay.*
Kitabın ilk kısmı a'dan z'ye alfabetik dizinle sıralanmış özdeyişlerden oluşuyor. Dünya atasözlerinden örnekler ve dinlerden, pey-

gamberlerden seçme sözlerden sonra "'Asla'lar Üzerine Yaşam Kılavuzu" ve "Atilla'dan Öğütler" vb. başlıkları altında öğütler ve özdeyişler sıralanıyor.
Kitabın önsözünde Veysel Dinler'in de dediği gibi: "Çevresel ilişkilerimizde, ilgili bir konuya ilişkin özdeyiş yardımımıza karşılıksız koşmaya hazırdır, yeter ki biz onları dağarcığımıza önceden almış olalım."

"ESKİ TÜFEKLER"İN SONBAHARI/ *Emin Karaca/ Gendaş Kültür*
Kitap, Emin Karaca'nın eski kuşaktan on Türk komünistiyle Marksist düşünce, Sovyetler ve sosyalizmin geleceği üzerine yaptığı röportajlardan oluşuyor.
Dördü artık hayatta olmayan Boz Mehmet, Rasih Nuri İleri, Şoför İdris, Şaban Ormanlar, Hüsamettin Dinç, "Komsomol" Hasan, Şahap Bakırsan ve Vedat Türkali'yle yapılan röportajlar bunlar.
1995'te Milliyet gazetesinde yazı dizisi olarak yayımlanmaya başlayan ve Şubat 1996'da kitaplaşan *Eski Tüfekler'in Sonbaharı*, 1993'te Özgür Gündem gazetesinde "Onlar Bir Zamanlar Yeraltındaydı" ile Mihri Belli ile 1996'da Radikal'de yapılan "Bizim Che Guavera - 50 Yıl Sonra Yunan Dağlarında Bir Türk Gerilla" başlıklı röportajların da eklenmesiyle daha da zenginleştirilerek çıkarılıyor okur karşısına.

ŞİİR ATLASI 4/ Haz.: Cevat Çapan/ Kavram
Şiir Atlası'nda 21 ülkeden 46 şair yer alıyor. Bunlar arasında Fransızlar ve Amerikalılar başı çekiyor. Kitapta yer alan şairler arasında Jaroslav Seifert, Seamus Heaney, Wislawa Szyborska gibi son yıllarda Nobel Edebiyat Ödülü almış ünlülerle birlikte ünlerini edebiyat ödüllerine borçlu olmayan Aleksandr Blok, Marina Tsvetayeva, Jean Follain, Edmond Jabes gibi ustalar da var. Kitapta şairlerin kısa yaşamöykülerine de yer veriliyor.
Şiir Atlası'nın önsözünde şöyle diyor Cevat Çapan: "Norveç'ten Martinik'e, Portekiz'den Hindistan'a uzanan bu şiirsel yolculuğu *Şiir Atlası*'nın yakında yayımlanacak 5. ve 6. ciltlerinde de yeni şairlerle yeni ülkeler keşfetme heyecanı içinde sürdürmeyi umuyoruz."

DİL KAFESİ/ *Paul Celan/ Gertrude Durusoy-Ahmet Necdet/ Broy Yay.*
"Her ikisi de geçerli:/ dokunulmuş ve dokunulmamış olan/ Suçlulukla aşktan söz eder her ikisi/ her ikisi var olmak ve ölmek ister."
Savaş sonrası çağdaş Avusturya şiirinin temsilcilerinden olan Paul Celan'ın *Haşhaş ve Bellek, Zaman Kırmızısı Dudaklarla* adlı kitaplarını sunan Broy Yayınevi, okurları bu kez de *Dil Kafesi*'yle buluşturuyor.

GÖNDERDİĞİN MEKTUBU ALDIM/ *Tarık Dursun K./ Bilgi Yay.*
Gönderdiğin Mektubu Aldım, Tarık Dursun K. ile Nermin Tok'un (sonradan eşi olacak) 1954 Nisan ayı ile aynı yılın 27 Ekim günü arasında birbirlerine gönderdikleri mektuplardan oluşuyor.
İki insanın aşkını dile getiren bu mektuplar aynı zamanda o dönemin gerçekleriyle, insan ilişkilerini de yansıtıyor.
"Her insanın hayatı Tanrı'nın yazdığı bir peri masalıymış sahiden. Haydi gel de 'seni almaya geldim' de bana masalın güzel günleri başlasın." diyor Nermin Tok kitabın son mektubunda.

EUDEMOS'A ETİK/ *Aristoteles/ Türkçesi: Saffet Babür/ Dost Kitabevi*
Eudemos'a Etik, Aristoteles'in etik alanda söylediklerinin toplandığı üç metinden biri. Saffet Babür, en eski elyazmaları on dördüncü yüzyıldan kalma R. R. Walzer ile J. M. Mingay tarafından saptanan Yunanca metni temel alıp, Franz Dilmeier'in Almanca çevirisi ile karşılaştırarak 'Türkçe'ye kazandırmış *Eudemos'a Etik*'i.
Kitapta çeviri ile karşılıklı olarak Yunanca metin de yer alıyor.

KADIN FELSEFECİLERİMİZ/ *Arslan Kaynardağ/ Türkiye Felsefe Kurumu*
Türk kadın felsefecileri ile ilgili bir araştırma olan bu kitapta, Osmanlı eğitimindeki koşullara değinilerek, "aydın kadın"ın ortaya çıkışındaki gecikmenin nedenleri gözler önüne seriliyor.
Kitapta yer alan ilk isim, ilk kadın felsefecimiz Fatma Aliye. Daha sonraki konular, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Üniversitede Kız Öğrenciler", "Liselerimizdeki İlk Kadın Felsefe Öğretmenleri", "Kadınlarımızın Üniversite Felsefe Bölümünde Öğretim Üyesi Olması", "Kadın ve Felsefe Konusunda Bir Seminer", "Sayılar Ne Diyor?", "Felsefe Çevirisi Alanında Kadınlar" başlıklarını taşıyor. Kitabın sonunda ise kadın felsefecilerimizin yazılarından örneklere yer veriliyor.

GÜL YURDUNDA DENİZ/ *Hasan Akarsu/ Gerçek Sanat Y.*
"Sonu yok tarihin/ Kalır mı bir lahitle/ Bir konağın arasında yıllar/ Acımasızdır/ Dilinize doladığınız zaman/ Siler geçer izleri" diyor Akarsu "Yıllar" adlı şiirinde.
Sevgiye, aşka, anılara dokunduğu şiirlerinin yanında içinde yaşadığı toplumun acılarını dile getiren şiirlerinin de yer aldığı kitabında *Şiirlik* başlığı altında topladığı dizeleriyle de zaman zaman gülümsetiyor okuru.
Şairin diğer kitapları: *Güle Durmuş Zaman, Güz Suları, Şiir Boyları Güvercin, Söylenceler Denizi, Ölümsüzlük Toprağında, Söz Güneşi, Ardına Bakan Gün.*

EROTOLOGYA/ *Hulki Aktunç/ Sel Yay.*
"Ne üzerine yazıyordum? Bir *erotologyamız* olması gerektiği üzerine... Çünkü Ortadoğu'nun da, Türkiye'nin de kendisine özgü bir erotizm dünyası vardı, yaşanmaktaydı da, bir erotolojisi, bir erotologyası olmamıştı; bize özgü erotizm ile ilgili gözlem, görgü, deneyim ve bilgilerimizi bir derleme disiplini içinde ortaya koyma ve yorumlama gibi bir eylemimiz hemen hemen yoktu." diyen Hulki Aktunç, denemelerinde kimisi bilinen kimisi bilinmeyen sayısız kaynağı değerlendirip yorumluyor.
Türkiye'nin *Erotologya*sı için de son noktayı koyuyor: "Dünya erotologyası içinde çok özgün ve önemli bir yeri olması gereken 'Türkiye'nin erotologyası' bu denemelerin bin katını hak ediyor."

SİLMARİLLİON/ *J.R.R. Tolkien/ Türkçesi: Serap Erincin-Hakan Aytutucu/ Altıkırkbeş Yay.*
Yüzüklerin Efendisi'nden daha eski bir geçmişe, Orta Dünya'da yaşayan ilk Karanlık Efendi Margoth'un ve Yüce Elflerin zamanına dayanan efsanelerden oluşan *Silmarillion*'da Elflerin tanrılara isyan ederek Orta Dünya'ya sürülmeleri, orada da insanlar ve cücelerle birleşerek tanrıların en kötüsüne Margoth'a karşı verdikleri savaş anlatılıyor.
Yazımı ve kaynakları Hobbit öncesine dek uzanan J. R. R. Tolkien'in yaşamı boyunca üzerinde çalıştığı yapıtlarının özünü ortaya koyan *Silmarillion*, *Yüzüklerin Efendisi*'ndeki öykülerin gerçek kaynaklarını ve alt yapısını oluşturuyor.

KÖR BAKKALIN GÖZLERİ - SENFONİK BİR ÖYKÜ/ *Üstün Akmen/ Aksoy Yay.*
"Bir eğriye giderek yaklaşan, ama sonuna dek uzatılsa bile yaklaştığı halde eğriyi kesmeyen bir doğrudur yaşam."
Kör Bakkalın Gözleri kendi cenazesini anlatan bir yazarın çevresini sorgulayışı çerçevesinde gelişiyor. Zaman zaman araya giren öykü anlatıcısı "Senfonik Bir Öykü"ye farklı bir ses katıyor.

BİR LEVREK İSKELETİ/ *Solmaz Kamuran/ Sel Yay.*
Aynı deniz kıyısında çekilmiş değişik insan fotoğrafları. Deniz kıyısı hep aynı deniz kıyısı, ama kişiler birbirinden hep değişik. Bu serüvenlerin birbi-

rinden kesinlikle değişik olmasına karşın yine de birbirine az çok benzeyenleri yok mu? Örneğin aynı yaşlarda vurulup ölmüş askerler gibi; aynı yaşlarda sevdalanmış genç kızlarla delikanlılar gibi. Kamerayı, hayatın ilk bakışta görünmeyen gizli derinliklerine doğru götürdüğümüzde şaşırtıcı bir görüntüyle karşılaşıyoruz ister istemez.

Bir Levrek İskeleti böyle bir kamera işte.

YÜRÜYENLER/ *Melike Mukaddem/ Türkçesi: Mine Tan/ Doğan Kitap*

Yaşama amacı sonsuz yürüyüş olan göçebe Zehra bu yürüyüşe bir son vermek zorunda kalır. Aşiretinin bir bölümüyle, kum tepelerinin eteklerine, iki ayrı dünyanın sınırına yerleşir; Bedevi geleneklerinin ve bilgeliğin temel direklerinden, zamanının ölümsüz hikâyecilerinden biri haline gelir. Cezayir, Rumî istilalarıyla sarsılırken, onun etrafını saran sayısız çocuk büyülenmiş bir halde tuz yolunun sihrini ve Sahra'yı dolaşan kervanların hikâyesini dinlemektedir.

Aşiretinin okuma yazma öğrenen ilk genç kızlarından biri olan Leyla, onu saf dışı bırakmak isteyenlere başkaldırır. Göçebe kökenleri sayesinde kaderine ve geleneklere karşı çıkabilecek gücü bulur.

Roman, bağımsızlık savaşından sonra terör, özgürlük ve köktendincilik sorunlarıyla da boğuşan Cezayir'e gerçekçi bir bakış açısıyla, gerçek bir yaşamla ışık tutuyor.

SANATIN SOSYOLOJİK GÖZÜ/ *Ali Akay/ Bağlam Yayınları*

Sanatın Sosyolojik Gözü'nde siyasi ve sosyolojik olan yazılarla birlikte sergilerin yazıları da yan yana, arka arkaya, iç içe sunuluyor. "Bu birliktelik beraberinde dayanışmayı, geçişkenliği ve eklemlenmeyi vücuda getirmektedir. Bir de sanatın bir adı olarak adlandırdığım sosyolojiyi. Sanat sosyolojisi olmayan; ama kendisini bir sanat türü olarak sunan sosyoloji. Kavramlarıyla, araştırmalarıyla hep sanat olarak kendisini gösteren sosyoloji ve sanat arasındaki ara alan; ortada olma hali kendi kendine, fark ettirmeden; zaten yapılırcasına, hissettirmeyen bir adın izlerini sanat üzerine yazmaktadır. Okumanın bazen mümkün olduğu silik ve izbe bir sosyoloji: Sanatın Adı."

Kitabını bu sözcüklerle açımlayan Ali Akay, uzun yıllardan beri Türkiye'de ve yurt dışında sanat ve sosyoloji birlikteliğini belirleyen yazılar yazıyor.

SİS LAMBASI/ *Füsun Akatlı/ Boyut Kitapları*

Sis Lambası, Füsun Akatlı'nın daha önce *Niçin Diyalektik, Felsefe Kıyılarında, Tenha Yolun Ortasında* ve *Pusulamız Felsefe* adlı kitaplarında yayımlanmış yazılarından bir derleme ile onlara eklenen bazı yeni denemeleri kapsıyor.

Akatlı'nın doğrudan doğruya felsefe konularına ilişkin yazılarını bir araya getiren kitap, "düşünce ufkunda seyrederken, yolundaki puslu, gölgeli kuytulara ışık düşürmek" amacını taşıyor.

ALİ ÇAPAN'IN
YENİ ŞİİR KİTABI

HÜZÜN ERTESİ
(FASILLAR KİTABI)

1999 NÜZHET ERMAN ŞİİR ÖDÜLÜ
1999 HASAN BAYRI ŞİİR ÖDÜLÜ

İsteme adresi:
Yeryüzü Yayınları:
Altınören 1. İş Hanı,
Kat:2 No: 207 Adana
Ali Çapan:
İncilipınar Mah. 4. Cad.
Sayın İş Merkezi, 4-39 Gaziantep

BUYRUK-BELOYANNİS'İN ÖYKÜSÜ/ *Dido Sotiriyu/ Türkçesi: Panayot Abacı/ Belge Yayınları*

Dido Sotiriyu, gerçek ya da düşsel kişileri, bilinen ya da adsız insanları, tüm yönleriyle açıklamaya çalışmıyor *Buyruk-Beloyannis'in Öyküsü*'nde. Onları, salt olaylar içindeki yerleri ve düşünceleri ışığında veren Satiriyo bir dönemin olaylarını ve özellikle Yunan iç savaşını izleyen yıllarda oluşan durumu yansıtıyor.

Kitabın dayanağı olan belgeleri; tanıklar, ihbarlar, yıkım, kişisel ve genel durumlar, bilinen ya da bilinmeyen, yorumlanmış ya da yorumlanmamış, ya da zamanın gazetelerinden yapılan alıntılar oluşturuyor.

1922 yılında ailesi ile birlikte Atina'ya göç eden Aydın doğumlu yazar, 1940-45 yılları arasındaki Nazi işgali sırasında yeraltı basınında önemli görevler alınmıştı. Nâzım Hikmet'in, anısına *Karanfilli Adam* şiirini yazdığı Beloyannis, yazarın kız kardeşinin kocasıydı. Onun yargılanması sırasında ve idamının engellenmesi için büyük bir savaşım veren yazar, daha sonra kendini Beloyannis'in çocuklarına adadı.

AŞK GİBİ AYDINLIK ÖLÜM GİBİ KARANLIK/ *Mehmed Uzun/ Kürtçe'den Çeviren: Muhsin Kızılkaya/ Gendaş Yay.*

Çevirmeni Muhsin Kızılkaya, "Mehmed Uzun'un romancılık serüveninde bir dönüm noktasıdır bu roman. Uzun, daha önce yazdığı romanlarında önüne sorun olarak koyduğu 'çaresiz aydının hüzünlü macerası' temasını bu romanıyla terk ederek ilk defa biyografik malzemenin dışında bir malzemeye el atıyor. Yakın tarihte belki çok yakınımızda belki de bizden fersah fersah uzakta bir 'yok ülke'de geçen, kişi ve yer adlarının gerçek kişi ve yer adlarıyla, anlatılan olayların yaşanan olaylarla tamamen tesadüfi benzerlikler taşıdığı bir olaya el atıyor. Romanın eksenine oturttuğu, belki de iki tarafın da çok istemediği bir savaşın kurbanlarının içine düştüğü 'aydınlık-karanlık' çatışması." sözleriyle tanımlıyor bu yapıtı.

1953 Siverek doğumlu Mehmed Uzun'un son romanı.

KARA BÜYÜLÜ UYKU/ *Vecdi Çıracıoğlu/ Can Yayınları*

'Can Yayınları İlk Roman Ödülü'nü kazanan *Kara Büyülü Uyku,* tarihsel bir zemine oturtulmuş, iki anlatıcıyla sürdürülen bir roman. Fatih Sultan Mehmed'in Kostantinopolis'i kuşatmasının hemen öncesinden bir kesit sunulurken, tımarva adıyla Avrupa'dan getirtilen ve Osmanlı padişahının yanına sığınan Macar döküm ustası Verbain ile yardımcısı Yannis'in, o zamanki adı Asomata olan Rumelihisarı'nda geçirdikleri kısa dönemden yola çıkıyor. Bir yandan Bizans'ın son dönemlerinin sefahat âlemlerinde gezinirken, bir yandan da bu kenti fethetmeyi kafasına koymuş padişahın ve çevresinin tümüyle farklı dünyalarına tanık oluyoruz.

BİZE GELEN KİTAPLAR

ŞİİR

Kutsal Nehir
Gürel Aydın
Kendi Yayını

Kapısız
İdris Atmaca
Gerçek Sanat Yay.

Yarınıdır Arkadaş Arkadaşın
Şükrü Yalnız
Philadelphia

Buzdağında Arınma
Özer Burgaz
Kendi Yayını

Beş Kala
Uğur Hacıhanefioğlu
Golden Medya

Dil; İm; İmla
Kemal Aslan
Liman

Yolun Sonu Görünüyor
Halil İbrahim
Belge Yayınları

Bana Bir Şiir Oku
Ahmet Özyurt
Kendi Yayını

Sessiz Gölge
Kemal Ayan
Kendi Yayını

Hişştanbul
Halil S. Haktanır
Kendi Yayını

Sevgim Söze Özüm Size
Zeki Büyüktanır
Kendi Yayını

Sular Tanıktır Aşkımıza
Adnan Yücel
Yurt Yay.

Aşk Ben'i Yıka
Filiz Naldöven
Reyak Kültür Yay.

Savaşın Soluğu
Zekâi Yiğitler
Şiir Kitaplığı

Kararan
Enderemiroğlu
Şiir Atı Yayınları

Kiler
Hasan Türkmen
Kendi Yayını

Anıtanrıça
Serap Erdoğan
Mayıs Yayınları

Gün Kesiği
Mehmet Sadık Kırımlı
Sardes Yay.

Güz Fotoğrafları
Alev Kutluözen
Kendi Yayını

Hafakanlar Ülkesinden Bir Deli Rüzgâr
Mustafa Erçin
Günce Yayıncılık

Yaşam'a Dair
İbrahim Karpuzoğlu
Kendi Yayını

Umut
Yılmaz Uçar
Kendi Yayını

Gül Açar Gül Üşürüz
Necdet Tezcan
Kendi Yayını

Kırık Lir
F. Kadri Gül
Özgün Yayıncılık

Güneşin Gözyaşları
Turan Akyüz
Kendi Yayını

Satranç Kutusunda Buz Hokeyi
Güner Özoğuz
Kendi Yayını

Hüzünertesi
Ali Çapan
Yeryüzü Yayınları

Mağma Mavera
Filiz Naldöven
Kendi Yayını

ROMAN

Dans Yarışması
Armağan Tekdöner
Zed Y.

DENEME/İNCELEME/ ARAŞTIRMA

Ben Hazırım Başlasın
Aydın Türkgücü
Kendi Y.

ÖDP'ye Kenar Notları
Temel Demirer
İnsancıl Yay.

Yazın Dünyamızın Kutsal Kitabı İlyada
Zeki Büyüktanır
Leyal Yayınları

Kültür ve Yaratıcılık
Murat Eriç
Kazancı Yay.

Noktanın Sonsuzluğu
Lütfi Filiz
Pan Yayıncılık

Çağın Keşfi-Kutsal Dağdaki Sır
İ. Haluk Çağın
Anadolu Yay.

Anarşist Kuram ve Kökeni
Karin Kramer Verlag Yazarlar Grubu
Türkçesi: H. İ. Türkdoğan

Kısa Süreli Grup Terapileri:
İlkeler ve Teknikler
Irvin D. Yalom
Türkçesi: N. H. Şahin

Denizin Utancı
Orhan Tez
Göçebe Yay.

Kendime, Sana, Toprağa ve Gökboşluğa
İsmail Mert Başat
Zed Yay.

Bir Yağmur Türküsü
Hüseyin Su
Hece Yay.

Hayat ve Öykü
Necip Tosun
Hece Yayınları

Anadolu Aydınları
İsmail Karaahmetoğlu
Kendi Yayını

ÖYKÜ

Ağlayan Bebek
Yılmaz Uçar
Kendi Yayını

Gizli Opera Tarihi
Arda Çalık
Yediharf Yayıncılık

varlık
KİTAP EKİ Nisan 2000 Sayı 95

Sina Akyol İle Söyleşi
Erdal Doğan **2**

"Aşk Mektupları 1932-1933"
Mehmet Hamdi Eyuboğlu **5**

"Öteki Renkler"
Nüket Esen **8**

"Öykünün Bahçesi" ve "Sis Lambası"
Sennur Sezer **11**

Tahsin Yücel İle Söyleşi
İdil Önemli **13**

"Patasana"
Altay Öktem **14**

Açılımlar
Feridun Andaç **16**

Harflerin Yeryüzü Serüveni
Ümran Kartal **18**

Bende Kalan Dizeler
Abdülkadir Budak **21**

Yeni Yayınlar **22**

Çizgileriyle:
Semih Poroy **8, 20**
Kâmil Masaracı **21**

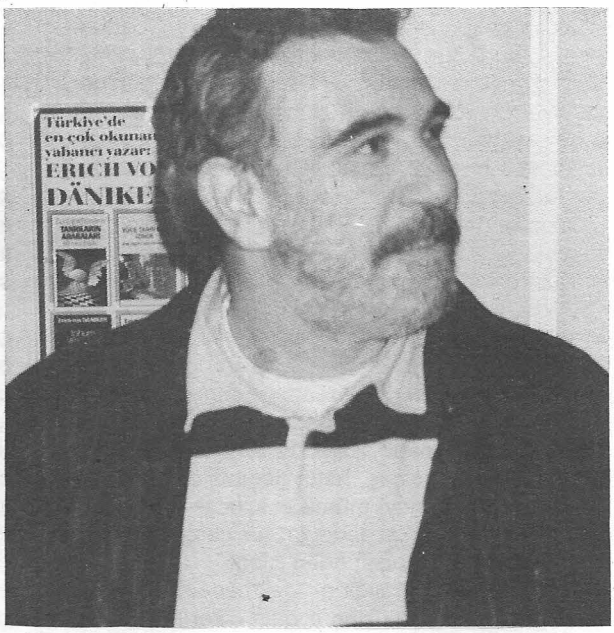

SİNA AKYOL:

"Tek bir şiiri yazdığım söylenebilir. Amacım ve çabam, bu tek şiirin `tekliği' *içinde, açılımlar getirmek ve değiştirmektir şiirimi; dönüştürmektir. Onu benim şiirim kılan özellikleri –yani susarak konuşmayı... başka türlü söylersek,* `avaz avaz susma'yı... *işte bu kimliği– sakın ha, değiştirmeden!"*

✪ *Sina Akyol şiiri, yaşadıklarını bir süreliğine çekmecesinde saklayan ve zamanı geldiğinde gün ışığına çıkaran bir şiir.* **Lokman'la Geçen Şen Günlerim** *bunun en güzel örneği. Sanırım bu kitap için 70'li yıllara ve o yıllarda yaşadıklarınıza, tanıklıklarınıza 80'lerden bir bakış içeren şiirler toplamı diyebiliriz...*

– **Lokman'la Geçen Şen Günlerim**'deki şiirler, 1980'de yayımladığım **Su Tadında**'dan hemen sonra yazılmış şiirler. **Lokman** kitabı 1982 yılında çıktı. Kitaptaki şiirler 30-31 yaşlarımdayken yazılmışlar demektir. **Su Tadında**'daki şiirler, özel duygu dünyamı şiire yansıtmaktan, hatta dahil etmekten çekinmediğim şiirlerdi. Çıkar yol olmadığını fark ettim bu durumun. Hem de kısa sürede fark ettim. ' Fark etmişim' demek daha doğru. O döneme 'bugün'den bakarak söylüyorum, özel duygu dünyasını şiire dahil etmek iyi bir şey değildi, ama o kötü şeyin yerine koymam gereken neydi, işte bunu tam olarak bilmiyordum. Sanırım bu 'bilmeme' durumu içinde, 'kendiliğindenlik' çerçevesinde yazıldı **Lokman**'daki şiirler. 'Kendiliğindenlik'i, 'sağlıklı gelişme' anlamında kullanıyorum. Sağlıklı gelişmeydi, çünkü 'iç dinamik'le işledi. Yazmakta olduğum –neredeyse– her şiir yeniydi benim için ve şaşırtıcıydı. Özel duygu dünyamın –bir anlamda– üstüne çıkmıştım. Peki nasıl oldu da birinci ve ikinci kitap arasındaki o iki yıllık sürede gerçekleşti bu değişim? Hangi temele dayanarak gerçekleşti? Evet, haklısınız, 70'li yıllara dayanarak... 30-31 yaşları çok da gençlik yaşları olmasa gerek. Şapkayı önüme koyup düşünmenin yalnızca vakti gelmiş, hatta geçmiş değildi; şapkayı önüme koyup düşünmeyi mümkün kılacak 'deneyim'e de sahiptim. 70'li yıllara bakabileceğim bir çerçevem vardı yani. Bu çerçeve sanırım bilinçaltından işledi.

"Yaşadıkları(m)ı bir süreliğine çekmece(mde) sakla(mak) ve zamanı geldiğinde gün ışığına çıkar(mak)" kendiliğinden işleyen bir süreçte mümkün değildir; iradi bir tavırla söz konusu olabilecek bir davranıştır bu. Oysa **Lokman** kitabı, tümüyle kendiliğinden işleyen bir sürecin belirli bir evresinde ortaya çıkıveren ve beni de şaşırtan şiirlerden oluşan bir kitap. İçerdiği humor için de aynı şeyleri söyleyebilirim. Dolayısıyla 'çekmece' saptaması **Lokman** kitabı için geçerli olamaz. Ama üçüncü kitabım **Haytalarla Hatmiler** için rahatlıkla yapılabilir bu saptama; örneğin 'geçmiş'in ele alınışı ve humor kendiliğinden var olmamıştır onda; neredeyse bir amaçtır.

✪ *Yukarıdaki soruyu biraz daha açarsak, geçmiş, sizin için tamamlanmamış ya da çözülmesi gereken bir sorun, bir dert mi? Geçmiş nedir?*

– Evet, benim için bir 'dert' geçmiş. Bu ülkenin bizi var eden pek çok değeri 'dış dinamik'e dayanır. İradeci dayatmacalardır çoğu. Kendiliğinden gelişim süreci içinde, oluşa oluşa gerçekleşmemişlerdir. Dolayısıyla altyapımıza tekabül etmez üstyapı kurumlarımız. Nereden bakarsam bakayım, üç kuşağın –kendi iç dinamiğiyle işlediği içindir ki kendini sağlıklı bir biçimde var eden– sahici bir kültürden doğamadığını belirtebilirim, belirtmeliyim. Kısacası, 'tamamlanmamış bir sorun'dur benim için geçmiş. Tamamlanmamışlık ise, sahici olamamak demektir. Makro planda böyle! O makronun içinden süzülüp gelen mikroda ise iyiden iyiye parçalanmışlığımız görünür.

Örneğin **Haytalarla Hatmiler** yakın dönemde yaşadığımız bu parçalanmışlığı, epeyi de çatal uçlu bir dille anlatır. (Trajik bir durum saptaması: Sözgelimi D. Gezmiş, Y. Aslan, H. İnan, o en sahici durumda, yani ölüm anında bile, üstelik öleceklerini bilmelerine karşın, iman tahtalarında taşıdıkları inançtan ötürü, yeterince korkmadan öldüler; o en insanca güdüyü bile –korkmak güdüsünü bile– ne yazık ki çok gördüler kendilerine.)

Yakın geçmişi geçelim isterseniz ve daha uzak geçmişe gelelim: Bir başka söyleşide de belirtmiştim; Kızılderili şiiri şöyle diyor: "*Hiçbir şey/ pekmez kadar/ hoşuma gitmez.*" Elbette böyle yazılamaz bugün, çünkü arınmışlık ve yalınlık katledildi. Ama günümüz 'yazı'sı, katledilen arınmışlığa ve yalınlığa, onları katleden değerleri katlederek yeniden ulaşmak zorunda. Ütopya gereksinimi de buradan doğuyor zaten.

Somut bir dizge kurduğumu, yazdıklarımı tümüyle bu dizgenin çerçevesinde oluşturduğumu filan söylemiyorum tabii ki; ama yazmakta olan ben'im arka planımda böyle bir bakış var.

✪ *Kentte yaşayıp börtü böceği şiirlerine davet eden, bir noktada kent içinde kenti yadsıyan, kentten kente göç etmekten çekinmeyen ve gittiği her yere kırları da yanında götüren bir yaşam, bir şiir serüveni, "özlem" gibi romantik bir sözcüğü sizce nereye oturtabilir?*

– 'Muhalefet'i, gerçek anlamıyla, yani yalnızca muhalif olmak için muhalefet yapmak olarak değil, muhalif olmanın *bilincine* sahip bir kişinin *politikası* olarak alırsak, yapabileceğimiz en sahici şey 'yadsımak' ve 'kabul etmek'tir. Tabii ki şu zengin bakış açısıyla bakıyorsak: Ne yadsımak, kabul etmenin zıddıdır... ne de kabul etmek, yadsımanın... Madem hayli parçalanmış durumdayız, bu 'net olmayan' bakış, bize fena halde yakışır. Dahası, iyi halde ilerletir bizi. *Hâlâ* kıra gitmek istiyorum. "*Kırda, kırın ortasında,/ bir evceğizimiz varmış da,/ kapısında at nalı asılaymış,/ tokmağını vuruyormuşuz,/ bizi uykular bekliyormuş,/ (...)*" gibi bir evin de bir köşesinde bulunduğu kıra, evet hâlâ gitmek istiyorum. Ama biliyor musunuz; o evde tam otomatik çamaşır makinesi... bulaşık makinesi... sıcak bir iklimdeyse o ev, mutlaka bir klima... mutlaka bir bilgisayar ve mümkünse ilh. olmalı. Hatta mümkünse, aylık dergilerimi filan da alabilmem için, kente olabildiğince yakın bir evde dursun o kır evi. Dizboyu papatyaların yanı sıra dizboyu rezilliği görüyor musunuz Erdal Doğan kardeşim? Peki, **Avluda, Meğer Söz Gümüş** ve **İkindi Kitabı** adlı kitaplarımda durmaksızın sözünü ettiğim o 'hırka' neyin nesi o zaman? Kimilerini –hatta artık beni de– bıktıran pek çok 'hırka şiiri' yazdım. Eğer o hırka şiirleri haklı ve sahiciyse, içinde falanın ve filanın da olmasını dilediğim kır evini değil, mevcut coğrafyaya hayli yukarıdan bakabileceğim yalın bir tepeyi özlüyor olmam gerekir. Sahiden de özlediğim öyle bir tepeden, mevcut süfli duruma (mevcut coğrafyaya), Sümela manastırında mesela, baktım da üstelik! Bana öyle geliyor, bakamadım. Çünkü akşam karanlığı çöküyordu ve tırmanmış olduğum noktadan derhal geri dönmezsem kurda kuşa yem olacağımı söylüyordu rehberim. 'Rehberim' mi?.. Demek turistik bir gezi yapıyordum oralarda. Yahu, o habire sözünü ettiğim 'hırkam' da triko olmasındı sakın! Bir an için fantezi yapalım. Ütopyamızın hedeflerini yakaladık diyelim. Ne yaparız o zaman? Mevcut ütopyayı yadsıyacağımız yeni bir ütopyanın peşine düşeriz mutlaka. Ne demiştiniz? "*Kentte yaşayıp börtü böceği şiirlerine davet eden, bir noktada kent içinde kenti yadsıyan, kentten kente göç etmekten çekinmeyen ve gittiği her yere kırları da yanında götüren bir yaşam, bir şiir serüveni, 'özlem' gibi romantik bir sözcüğü sizce nereye oturtabilir?*" demiştiniz. Daha fazla uzatmayayım; öyle

bir yaşam, öyle bir şiir serüveni, 'özlem' gibi romantik bir sözcüğü –reel hayatta– hiçbir yere oturtamaz. Reel olmayan hayatta ise –örneğin ütopyada– pek çok yere oturtur. Ama o zaman da pek çok yere oturttuğu o sözcük, 'romantik' kimliğine sahip olmayacaktır. Peki ne olacaktır? Bilen anlatsın! Anlatıp duruyoruz zaten. Anlatıp duracağız.

✪ *Şiirinizde sürekli yer verdiğiniz kır imgesi geçmişle kurulan bir bağ, hatta çocukluğun izdüşümü. Bu ilişkinin çocukluğun saf bakışlarını yansıttığı, belki de erişkinliğe ve bununla birlikte kentlerin soğuk yüzüne ayak direttiği söylenebilir mi, ya da neden kın anlatmayan şiir, şiir değildir?*

– Psikanalitik analiz açısından yararı olur düşüncesiyle söylüyorum: Çocukluğum, kentin merkezindeki bir kır evinde geçti. Kümeslerinden çıkmadığım tavukların, horozların, tavşanların, hindilerin günün birinde kesilen etlerini –kır evi yıkılacak ve yerine apt. yapılacaktı çünkü– tepsiler içinde komşulara götüren bendim. Birbiri ardı sıra kesilen ve kavak ve dut ve kayısı ve kiraz ve vişne ve ceviz ağaçlarının köksüz kalıp toprağa düştüklerinde kopardıkları gümbürtüleri bugün de hatırlıyorum ve şiirimde sesin önemli olmasını o derin gümbürtülerle ilişkilendiriyorum.

Evet, epeyi kullandım kır izleğini. Saz eşliğinde şiir söyleyerek değil!.. Üç-beş örneği saymazsak, 70'li yılların o klişe şiirinin bir öğesi olarak hiç değil!.. Bir yanımla nefret ettiğim kentin seçeneği olarak kullandım. (Bendeki yalınlık sorunsalını ilk geliştiren öğedir kır, ama o yalınlık sorunsalının esası değildir. Onun esası; gündelik dilin uzağında durmak, anlamı vurmak, anlamın vurulan anlamından hareketle yeni bir anlama varmak gibi... bence bir başka sorunun yanıtında yer alabilecek tercihlerle ilgilidir.) 'Kır'ı kentin seçeneği olarak kullanmış olmam, bir dönemin –içine humoru katmamı mümkün kılan– eleştirisini de içerir. 'Kır'ı anlatamayan şiir, şiir değildir'in, şiirimin bir anlamda 'postula'sı olarak değerlendirilmesine itirazım var. Bugünün kentsel deyişiyle, "Yok öyle bir şey!" Birileri çıkıp "Kenti anlatamayan şiir/ şiir değildir" diyebilir. Hatta ben de söyleyebilirim bunu. Kır, saz eşliğinde şiir çığırıyor değilsek ya da 70'li yılların şiirini yazmıyorsak eğer, olsa olsa bir anıştır, bir simgedir; zaman zaman ihtiyacını duyduğumuz bir kaçışın anlatımıdır. Bu kaçışın arka planında ise en kısa zamanda geri dönme sabit düşüncesi yatar. Onca yazdığım kıra, o kadim dostuma böyle bakıyorum.

✪ *Kitaplarınızın ilk baskılarında yer almayan bazı bölümleri* **Toplu Şiirler***'inizde görüyoruz. Kısaca bunun öyküsünü öğrenebilir miyim?*

– Uzatmamaya çalışayım, ancak durumu örneklerle belirlemezsem, bu soruya yanıt vermemiş olurum. Sondan başa, sırayla gidelim: **Haytalarla Hatmiler**'in ilk baskısında olmayıp **Toplu Şiirler**'e eklediklerimi, bu kitabın sayfaları itibariyle belirteyim:

S. 201: Mukaddeme: İlk baskıyı hazırlarken, fazlasıyla fantezi gelmişti.

S. 210: *Bu Kitâbın Erken Mevtaları* ve S. 214: *Bu Kitâbın Denizleri*: İlk baskıya, bu kadar da kaşımayalım 'meseleyi' anlayışıyla almamıştım.

S. 236: Dipnotlar: İlk baskıyı hazırlarken ukalalık gibi gelmişti bana.

S. 206. Pankart çizimi ve S. 232: Patlama (ya da konuşma) balonları: Amerikan commix'lerindeki çizimleri hatırlatmıştı bana, özenti gelmişti; bu nedenle ilk baskıya almamıştım.

Ya bazı kaygılarımdan arındım ya da daha az çekiniyorum 'elalem'den. **Haytalarla Hatmiler**'in ilk baskısına koymadığım bazı 'şey'leri **Toplu Şiirler**'e koymuş olmam, bu iki nedenin birisinden ileri gelse gerek.

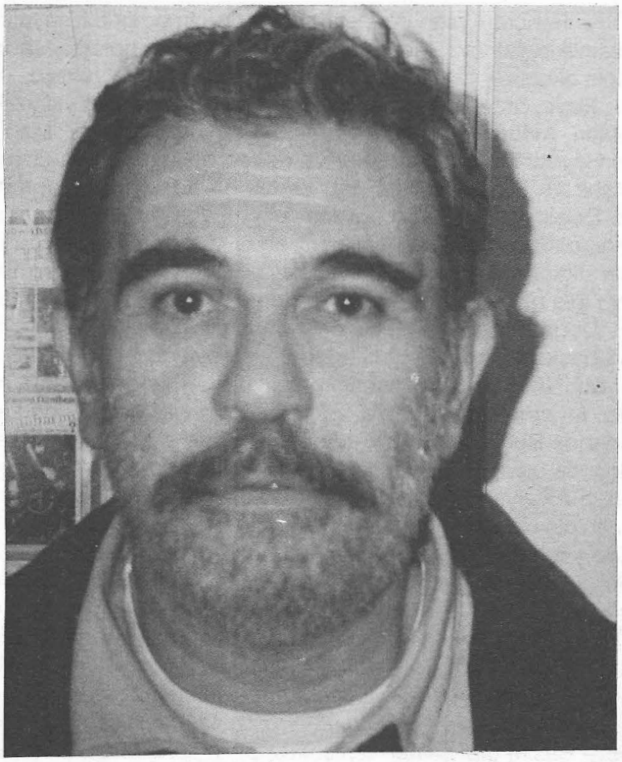

Bence çok eğlenceli ve zorunlu bir değişiklik daha: **Haytalarla Hatmiler**'in ilk baskısının 46. sayfasında bir bölüm vardır, letrasetle dizilmiştir, o bölümü **Toplu Şiirler**'e alırken 'letraset' sözcüğüne bir dipnot düştüm, "1999 baskısında, bilgisayar fontuyla" dedim.

Su Tadında'daki durum ise daha farklı: Kitabın ilk baskısında bulunan iki şiiri **Toplu Şiirler**'e özellikle almadım. Çünkü hiç sevmiyordum onları. İki şiirde ise düzeltme yaptım. O şiirlerin düzelttiğim bölümleri işte ancak o kadar kötü yazılabilirdi. Ben ki, iyi ya da orta halli giden bir şiirin müthiş kötülemeye başlayan bir bölümüne geldiğimde nefret ederim ondan; bu duyguyu, bu tepkiyi taşıyabilecek sıkı okurun –ilk kitap olmasından kaynaklanan bağışlayıcılığına rağmen– o şiirlerden nefret etmesine niye izin vereyim ki, diye düşündüm.

Bir değişiklik de **Su Tadında**'da yer alan "Çok Sevgili Bir Ses İçin Türkü" adlı şiirin adamasında yapıldı. İlk baskıdaki adama *Ceyhun Atuf Usta'ya* biçimindeydi. Değişti ve *Ceyhun Atuf Kansu'yla birlikte* oldu. Böyle olması şiirin ruhuna daha uygundu.

Yapılan değişiklikleri **Toplu Şiirler**'in ilgili bölümlerinde namusumla belirttim. Dolayısıyla **Toplu Şiirler** esas alınmalıdır. Bu kitap ile ilk baskılar arasındaki farklılığı, üstelik sayfalar itibariyle belirtmemin nedeni, ilgili okura saygı olarak kabul edilsin lütfen.

✪ **İkindi Kitabı** *da dahil olmak üzere, neredeyse her kitabınızda bazı şiirlerinizi birilerine ithaf ediyorsunuz. Fakat bu şiirleriniz bende bir "ova" kadar yalnız olduğunuz izlenimini uyandırıyor. Atfedilen şiirler, aslında biraz da yalnızlık şiirleri değil midir?*

– Behçet Aysan'ın, Metin Altıok'un olmadığı bir hayatta kesinlikle yalnızız. İnsan olma özelliğimizden dolayı –sanılanın aksine– zaten yalnızken, onlarsız, daha da yalnızız.

Hayır, "atfedilen şiirler biraz da" değil, fazlasıyla yalnızlık şiirleri. **Avluda** kitabımda yer alan "Eli Protez" adlı şiir "Mahir ile Haydar"a adanmıştır. Bunun neden böyle olduğunu ben, Mahir ve Haydar, biliriz. Bu, kapalı bir adamadır. Mehmet H. Doğan, 'Ölüm' sözcüğünün birçok yörede kullanılmadığını, onun yerine ölen kişi için filanca yörede 'Onu sakladık' dendiğini anlatmış bir gün Süreya Berfe'ye. Berfe de, "*Bizim Şile'dekiler 'Gizledik' derler*" diye devam etmiş. Mehmet H. Doğan bana ve Melih Ergen'e bunları anlatırken Melih bir başka yörede 'Sırladık' dendiğini söyledi. Bence bir şiirdi bu. Nasıl bir şiir yazacağımı biliyordum ve bu şiir sonunda "Mehmet H. Doğan'a, Süreya Berfe'ye, Melih Ergen'e" adandı. Bu da kapalı bir adamadır. Adama, kapalı da olsa, açık da olsa, iyi bir şeydir ve hatta iyiliktir de... Bir şiirin belirli bir kişiye adanmış olması, onun 'çoğunluk' tarafından 'sahiplenilmesi'ni engellemez (Roni Margulies bence iyi bir şey yapmadı; söylemek istediği şeye gerekçe ararken, bir dergide yayımlanan ve Haydar Ergülen'e adadığım bir şiiri ele alıp bu şiir için "*Sina Akyol'un şiiri arkadaşı Ergülen'e 'N'aber Haydar!' demekten başka herhangi bir şey ifade ediyor mu? Besbelli ki etmiyor. Dolayısıyla Ergülen'le Akyol'dan başka kimseyi ilgilendirmez kanımca. Şimdi, dergilerde bu tür şiirler yayınlanırken, bizim Baudelaire, Rimbaud veya Haşim gibi şairleri tartışmaya sokmamız biraz abes değil mi? Akyol gibilerine kredi vermek olmaz mı?*" diye son derecede seviyesiz ve terbiyesizce cümleler kurmayı kendisine yakıştırabildi. Görüldüğü gibi 'adama' bahsi hayli tehlikeli bir bahis. Örneğin Ludingirria'nın 'Yaz-Güz '99' sayısında Yücel Kayıran kardeşimiz 'Dogmatik Tutum' adlı bir yazı yazdı ve bu yazının dipnotlarından birinde, kimilerini yağcılıkla suçlayıp fena halde payladı. Başka çaresi yok, bu yanıtın uygun bir kısmını da Kayıran kardeşimize adıyorum.)

✪ *Kolay okurun içinden zor çıkacağı bir tuzak, şiirinizdeki humor. Bir bakıma hüznü gizlemiyor mu?*

– Katıldığım bir toplantıda bir genç yanıma geldi ve o toplantıda benim de dahil olduğum grupla ilgili sıkı bir eleştiri yaptı. "*Sizi dinlemek için gelmedim; sizin, birlikte olmamanız gereken falan ve filan kişilerle birlikte burada ne işiniz var, onu sormaya geldim*" dedi. Okurun böylesine sıkısına elbette şapkamı çıkarıyorum. Ne var ki, temelde, beni ilgilendirmiyor okur. (Bana öyle geliyor ki roman yazsaydım da ilgilendirmezdi.) Ama o kadar da 'bokunu çıkarmayalım'. Ortodoks şiir okuru beni elbet ilgilendiriyor. Ancak onları da ayrıştıralım ve böylesine 'insafsız' bir davranış içine girdiğimiz için tedirgin olmayalım; okur şairini, şair okurunu –çok sayıda ya da az sayıda– buluyor. Az sayıda bulmasına gelince: Kıymet de zaten burdadır. Devam edelim: "*Kolay okurun içinden zor çıkacağı bir tuzak, şiirinizdeki humor.*" demiştiniz. 'Arabesk'in aslında 'süsleme' olduğunu da hatırlatarak biraz arabesk yapayım mı? Hayat da zaten, içinden zor çıkılacak bir tuzak değil mi? Humor da zaten orada değil mi? Şiirimdeki humorun kolay okurun içinden zor çıkacağı bir tuzak olduğu konusunu böylece geçtik madem, o humorun bir bakıma hüznü gizlediği meselesine gelelim. Bence gizlemiyor; faşediyor. 'Arabesk'e devamla: Sevinç ve hüznü aynı madalyonun iki ayrı yüzü olarak gördüm hep. Belki de humor, o madalyonun boyuna takılmasını mümkün ve kaçınılmaz kılan zincirin ta kendisidir!

✪ *Şiirin fazlalıklardan arınması; ikinci kitabınızdan bu yana şiiriniz için söylenebilecek ortak bir cümle. Belki de şiirinizin farklı adalarda toplanmasını engelleyen bir cümle. Bu noktada Sina Akyol'un tek bir şiiri yazdığını söyleyebilir miyiz?*

– Bilmem ki!.. Örneğin **Toplu Şiirler**'in arka kapağında, "**Su Tadında**'*dan* **İkindi Kitabı**'*na dek Sina Akyol'un tüm şiirlerini okumak, farklı ve bol değişkenli bir şiir dünyasının kapısını aralamakla aynı anlama geliyor*" diye yazılı. Sizin söylediğiniz ise, örneğin bu saptamadan daha farklı. Şiirimle ilgili olarak yapılan değerlendirmeleri merakla okuyorum, anlamaya çalışıyorum. Örneğin Ahmet Oktay'ın Antalya Altın Portakal Şiir Ödülü'nde seçici kurul üyesi olması nedeniyle yaptığı bir değerlendirmeden –bu değerlendirme yayımlandı– fevkalade yararlandım, kendisine gerçekten şükran borçluyum.

'Şiirin fazlalıklardan arınması' kaygısını, ikinci kitabımda, diyebilirim ki 'içgüdü'yle güttüm. Üçüncü kitabım olan **Haytalarla Hatmiler** çok 'çalçene' bir kitap gibi görünür, ama derinden bakıldığında, 'şiirin fazlalıklardan arınması' kaygısını hayli duymuş bir kitaptır. Sözünü ettiğimiz kaygı bende dördüncü kitabımla **(Ayda Tümör İzleri)** birlikte bir 'sorunsal' olmuştur.

'Şiirin fazlalıklardan arınması' kaygısı ve kararlılığı, şairi bu kaygı ve kararlılıktan hareketle, '*aynı*' arınmış şiiri yazmaya götürebilir ve götürmelidir. Ne var ki bu 'aynı' şiir, kendi aynılığı içinde açılımlar, değişkenlikler gösterebilir, göstermelidir. Tam da burada söylemem gereken bir şey var: **İkindi Kitabı**'nın son sayfalarına özenle konulmuş notlardan da anlaşılabileceği gibi, **Avluda, Meğer Söz Gümüş** ve **İkindi Kitabı** –bu aynı dönemin ürünleri olan üç kitap– aynı ciltte toplanabilirdi, toplanmalıydı. Ama herhalde, o kitapların aynı ciltte toplanması **Toplu Şiirler** türü kitaplarda görmeye alıştığımız bir kalınlığı gerektirirdi. Ve herhalde o kitapların yayımlandığı dönemde bu kalınlıkta bir kitabımın yayımlanması pek mümkün değildi. İşte bu nedenle **Avluda** (Kasım 1996), **Meğer Söz Gümüş** (Aralık 1996) ve **İkindi Kitabı** (Haziran 1999), görüldüğü gibi 'ayrı' tarihlerde, 'ayrı' yayınevleri tarafından, 'ayrı' kitaplar olarak yayımlandı. **Avluda** ile **İkindi Kitabı** arasında, evet üç yıl var; ancak **İkindi Kitabı**'nın baskısının 'elde olmayan nedenlerden ötürü' gecikmesinden ileri geldi bu üç yıllık ara. Şöyle de söyleyebiliriz: Sina Akyol 1996'da yayımladığı **Avluda, Meğer Söz Gümüş** ve **İkindi Kitabı**'nda bölüm başlıklarından oluşan kitabından bu yana, yeni bir kitap yayınlamadı. Sözü edilen o kitaptaki şiirlerimle bugünlerde dergilerde yayımlanmakta olan şiirlerin karşılaştırıldığında ise, 1996'dan bu yana aynı şiiri yazmakta olduğum saptaması yapılabilir ki, doğrudur bu. Demek ki **Ayda, Tümör İzleri** ile açıp **Avluda, Meğer Söz Gümüş** ve **İkindi Kitabı**'nda yer alan şiirlerle devam ettiğim yolu bitirememişim henüz. Bunun ben de farkındayım ve sıkıldım. Daha gençlerimizden gelen genel bir eleştiri var son zamanlarda: Birilerinin yeni şiirler yazmadıklarını, var olanı çoğalttıklarını söylüyorlar. Üstüme alınıyor ve kendi adıma kabul ediyorum.

Sonuç olarak: Tek bir şiiri yazdığım söylenebilir. Amacım ve çabam, bu tek şiirin '*tekliği*' içinde, açılımlar getirmek ve değiştirmektir şiirimi; dönüştürmektir. Onu benim şiirim kılan özellikleri –yani susarak konuşmayı... başka türlü söylersek, 'avaz avaz susma'yı... işte bu kimliği– sakın ha, değiştirmeden!

ERDAL DOĞAN

Bedri Rahmi-Eren Eyuboğlu

AŞK MEKTUPLARI 1932-1933

Mektuplar / Türkiye İş Bankası

Eren ve Bedri Rahmi'nin tek oğluyum. Bedri Rahmi gibi bir babayla, Eren Hanım gibi bir anneyi kaybetmenin sarsıntılarına hep tek başıma göğüs gerdim.

Babamı, 21 Eylül 1975'de, annemi de 29 Ağustos 1988'de yitirdim. Her ikisinde de çok sarsıldım. Bir daha geriye gelmemecesine yuvalarından uçan bu güzel insanlardan geriye kalanlara, akıllıca sahip çıkabilmek için çok zaman güç ve para harcadım. Her ikisinin de çok özel ve güzel insanlar olduklarını, aklım, ilkokul çağlarında kesmişti. Çevremizde bir sürü ana, baba vardı. Ama bizimkilerin havaları bambaşkaydı. Sergileri bir başkaydı. Konuşmaları, tartışmaları bir başkaydı. Eşleri dostları, gelenleri gidenleri bir başkaydı. Yemeleri içmeleri bir başkaydı. Her ikisi de çok sevgi dolu insanlardı. Hayret ederlerdi. Şaşarlardı. Çok okurlardı. Çok severlerdi. Her zarrıan, her yerde, herkesi severlerdi. Yedikleri sevgi, içtikleri sevgi, soludukları bile sevgiydi. Her günümüz bir şiir tadındaydı. Coşkulu insanlardı. Babamın kaç kere Ankara'da Saman Pazarı'nda bir kilim satıcısında gördüğü bir kilim karşısında heyecanlanıp uzun süre ağladığına şahit olmuşumdur. Çok çalışkan insanlardı. Yaşam sarhoşuydular. İnsan gibi güler, insan gibi ağlar ama devler gibi çalışırlardı.

Zaman içerisinde sevgiyle eriyip, birbirimize yaklaşıyor, hep birlikte sulara, yıldızlara karışıyorduk.

Her günümüz, iki dev sanatçının yaratabilme heyecanlarının çevrelerini etkilemeleriyle dopdolu geçiyor, akla gelen ve gelmeyen her yere bu sevinçlerini taşıyorlardı. Ortaya yeni bir güzellik çıkartabilmenin o tarifsiz çocuksu sevinci hayatımızın her anına beklenilmedik, umulmadık görülmedik bir heyecan, bir renk cümbüşü, bir güzellik katıyordu. Bayram gibi mevsimler yaşıyorduk. Her yerden yuvalarına güzellikler, kokular, tatlar taşıyorlardı. Evimizde hareket vardı. Doğurganlık vardı. Böylesine bir ömrün içersinde ölüm, aklımızın ucundan bile geçmediydi. Ölüm, bu cıvıl cıvıl hayat ağacının hangi dalına konabilirdi ki, sanki? Ölümle, hiç düşünmediğim bir anda burun buruna geliverdim. Kişisel işlerimin en iyi olduğu bir dönemde, babamın ölümcül bir hastalığa yakalanmış olduğunu ve en çok beş-altı aylık bir ömrü kaldığını öğreniverdim. Kafamdan aşağıya kaynar sular döküldü. Çılgına döndüm.

Böyle bir haberi, hem babamdan, hem de anamdan nasıl saklayabilecektim? Yüzlerine, gözlerine nasıl bakabilecektim? Soran, sorgulayan o endişeli bakışlardan kendimi nasıl koruyacak ve ayakta kalabilecektim?

Evet bu çok zor oldu. Ama başardım. Babam hastalığını hiç bilmedi. Gözlerini bu canım dünyaya yumduğu sabahın gecesinde bir dahaki senenin Mavi Yolculuk'unun planını, nerelere gideceğimizi ve kimleri alacağımızı konuştuk. O, esaslı bir karaciğer sorunuyla karşı karşıya kaldığını ama özverili sıkı ve sert bir perhizle bunu da atlatabileceğini sanıyor; "*Bu da geçer ya hu*" diyordu. Halbuki çok ilerlemiş bir

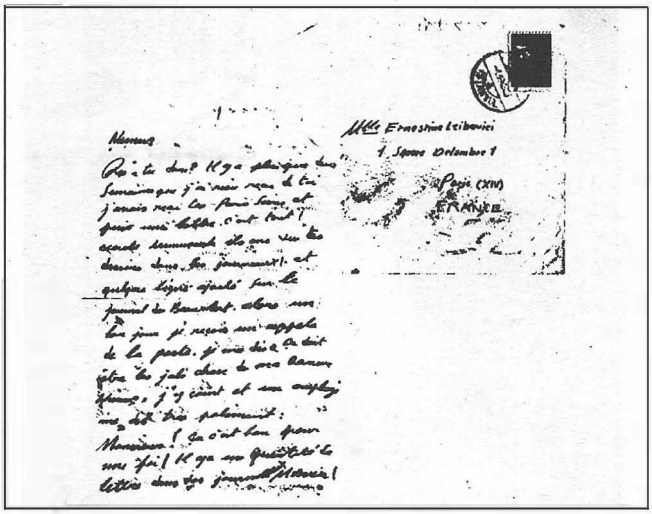

4 Ekim 1933

pankreas kanseri vardı. Hastalık onu bizden kopardı aldı. Dört elle anama ve babamdan geriye kalanlara sarıldım. Çok çalıştım. Çok uzun bir savaş verdim. Bu savaş benim için bir ölüm-kalım savaşıydı. Bir ölüme meydan okuma savaşıydı. Evet, babamı yitirmiştim ama ondan geriye kalanlardan zırnık kaybetmeye tahammülüm yoktu. Onun yapmak isteyip de yapamadıklarını yapabilirsem kendimce, onu yaşatmış olacaktım.

İşte, Bedri Rahmi arşivinin temeli, bu kaybın gönlümde açtığı yaranın henüz çok taze olduğu 1976'yı takip eden yıllarda atılmıştır. Bu uzun yıllarda B. Rahmi'den geriye kalan her şey arşivlendi. Evin altından girdim, üstünden çıktım. Çekmecelerden, çantalardan, elbise ceplerinden, kitaplar arasından, çıkınlardan, resim kitap ve dergileri arasından dünya kadar mektup çıkıyordu. Her şey teker teker elimden geçti, sınıflandı. Bütün bu işler de öyle şıp diye kolaylıkla yapılmadı; yıllar sürdü. Ailecek, yılmadan Deli Dumrullar gibi çalıştık. Bu çalışmalarımızın bir kısmını da kitap haline sokabildik.

- **Resme Başlarken,**
- **Kardeş Mektupları,**
- **Yukulele'ye Mektuplar,**
- **Bütün Şiirler,**

işte bu devrede ortaya çıktılar.

Bu arada resim çalışmaları da sonuçlandığı için, aynı konulu resimlerin öbek öbek toplandığı ilginç albümler de ortaya çıkmıştı. Ferit Edgü'yle birbirinden güzel kitaplar yayınladık. Bunlar:

- **Binbir Bedros**
- **Karadut**
- **Babatomi'dir.**

Babamın kâğıtları arasından annemin mektuplarını da bulup derlemiştim. 1988'de durup dururken bir mide kanseriyle canım annemi de üç ay içerisinde kaybettim. Annemle müthiş bir dostluğumuz vardı. Gitmesine alışmam çok zor oldu. Aylarca onun katına çıkamadım. Babamı hastanede yitirmiştim. Annem yatacığında veda etti bizlere. Allah sabır verdi. Annemin de yokluğuna alıştım. Bu kez de B. Rahmi mektupları işlemeli Romen mendillerine sarılı olarak çıktılar yatacığının altından.

Eren Hanım'ın mektuplarıyla, B. Rahmi mektupları tarih-

lerine göre sıralanıp arşivlendi. Mektupların derlenme işleri 1989 yazını buldu. O sene yanıma bir dosya alıp Bodrum'da, Fransızca'dan Türkçe'ye çevirmek üzere çalışmaya niyetlendim. Ne mümkün? Evdeki hesap çarşıya uymadı. Senelerdir içimde bastırmaya çalıştığım duygular, daha ilk mektuplarda ortaya çıkıverdi. Ağlaya ağlaya bir hal oldum. Daha sakin, bir başka dönemde tekrar ele alabilmek üzere bir köşeye koydum onları.

... Ve geçen bahar bir gün Mürşit Balabanlılar telefon etti. Kendisini tanıttı, randevulaştık. Geldi, görüştük. **"Aşk Mektupları"**ndan ve defterler dolusu anılardan da söz ettim.

Balabanlı Reisin yüreklendirmesiyle, bir nisan sabahı işe koyuldum. Aradan geçen on sene içersinde sağdan soldan çıkıp yerlerine yerleştirilmiş mektupları tekrar ele aldım. Yine ağladığım, sulu gözlü olduğum dönemler de oldu ama bu kez sebat ettim. Otuz sekiz yıllık eşim aslan Hughette'le mektupları baskıya hazırladık.

Eşim örnek bir özveriyle çalıştı. Onun bu çok yoğun gayreti olmasaydı, bu kitap Kasım 1999'a imkânı yok yetişemezdi. Elleri dert görmesin.

Bu aşk mektuplarının kapsadıkları dönem 1 Nisan 1932 ile 1950 yılı arasındaki dönem. 1950'den sonraki yıllarda da Eren ve Bedri Rahmi arasında mektuplaşmalar var. Ama o mektupların içeriği "Aşk Mektupları"na pek uymuyor. Kimbilir, belki günün birinde onlara da sıra gelir.

Gelelim bizim **"Aşk Mektupları"**na: 1932-1950 arasında üç yüze yakın mektup, kartpostal, telgraf ve gazete içlerine yazılmış yazılar var. Okuyucumuza çok uzun ve karmaşık bir özet yazmaya hacet yok. Mektuplar, her şeyi açık açık ortaya koyuyorlar. Ancak okuyucunun birkaç önemli oluşumu iyi kavraması lazım.

Tarihin garip bir cilvesiyle Romen kızı Ernestine ile Türk delikanlısı Ali Bedrettin (Bedri Rahmi babamın takma adı. Adı, nüfusta Ali Bedrettin) 1931 yılında Fransa'ya giderler.

Ernestine, ortaokuldan sonra Güzel Sanatlar Akademisi'ne gider. Bitirince de Paris'teki André Lhote Atölyesi'nde sanatını geliştirmek üzere öğrenimine başlar. Paris'e yerleşir.

Bedri Rahmi, Trabzon Lisesi müdürünün bütün okulun önünde, kendisini matematik dersinde başarısızlığından ötürü aşağılaması üzerine Trabzon Lisesi'nden soğur. Babası, o sıralar ortaokul mezunlarını kabul eden İstanbul'da Fındıklı semtindeki Güzel Sanatlar Akademisi'ne yollar onu. Akademiyi birincilikte bitirince, hocası İbrahim Çallı, babası Rahmi Bey'e oğlunun kendi öğrencisi olarak öğrenecek bir şeyi kalmadığını bildirir. "Eğer olanağınız varsa siz bu çocuğu Avrupa'ya yollarsanız çok iyi olur" der! Benim Rahmi dedem namuslu bir aydındır. Gönlü zengin ama parası pek yoktur. Zaten büyük oğlu Sabahattin Rahmi de o sıralar Fransa'da, devlet hesabına bursla okumaktadır. Dünyalar tatlısı eşi Lütfiye Hanım, benim canım bal nenemin araya girmesiyle para sorunu da halledilir. Neneciğimin gerdanlığındaki çil çil altınlar bozdurulur. Ali Bedrettin'e Marsilya'ya giden bir vapurda bir yer bulunur. Henüz yirmi yaşına yeni girmiştir Bedri Rahmi. Ağabeyi Sabahattin Rahmi'nin de bulunduğu Fransa'ya Rahmi Bey yollar Bedri Rahmi'yi. Vapurun her uğradığı limanda şiirler yazıp, resimler yapan Bedri Rahmi 1931'de Dijon'daki ağabeyinin yanına yerleşir. Artık B. Rahmi için de Fransa yılları başlamıştır. İki kardeş bir bursu, bir somun ekmek gibi paylaşırlar. Küçücük odalarda daracık imkânlarıyla hayata kafa tutarlar. Lütfiye Nenemin altınlarıyla, arada bir desteklenen bütçeleriyle Sabahattin Rahmi, kardeşine hem ağabeylik, hem de babalık yapar.

İşte şimdi masalımız başlamakta! 1932 başlarında Türk Talebe Müfettişliği Sabahattin Amcamı Paris'e çağırır. Sabahattin Amcam da babamı alır, Paris'e birlikte giderler. Bu ilk Paris'e geliş mucizelerle doludur. İlk mucize rahmetli Cemal Tollu mucizesidir. Bedri Rahmi'nin İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi çevresinden tanıdığı kendisinden yaşça başça daha deneyimli Cemal Tollu o sıralarda Paris'te André Lhote Atölyesi'ndedir! Bedri Rahmi hem Cemal Tollu'yu, hem de çok tanınan bu atölyeyi görebilmek için sabırsızlanmaktadır.

André Lhote, Romen kızı Ernestine'i sınamış, beğenmiş, güvenmiş, ona reddedemeyeceği bir teklifte bulunmuştur. O sıralar Ernestine Hanım'a Bükreş'ten Paris'e yollanan aylıklar, dünyayı kasıp kavuran krizden ötürü, bir türlü zamanında ulaşmamaktadır. Ernestine Hanım da Lhote Atölyesi'nin aidatlarını ödemekte çok zorlanmaktadır.

Lhote, Romen kızı Ernestin'e atölye masiyesi olmasını teklif eder. Ernestine atölyedeki tuvaller, fırçalar, yağlar, incelticiler, şövaleler ve her türlü malzemenin istenildiği anda hazır bulunmasına ve öğrencilerle malzeme ilişkilerinin yürütülmesine göz kulak olacaktır. Her öğleden sonra atölyeyi o açacak, o kapatacaktır. Buna karşılık da Lhote ondan bir ücret talep etmeyecektir. Ernestine Hanım bu teklifi kabul eder, işe başlar.

İşte tam da bu sıralarda Ali Çelebi'nin bir resmi, Almanya'dan, Cemal Tollu'nun evine gelmiştir. O akşam Cemal Tollu'nun evinde Türk öğrenciler toplanıp, bu resmi tartışa-

caklardır. Bu haber daha Paris'e yeni gelen B. Rahmi'nin de kulağına gider. Cemal Tollu'nun da devam ettiği bu atölyeye giderek evinin adresini öğrenmek ister. İşte bu da Cemal Tollu mucizesidir. Eğer o daveti yapmasaydı, belki bütün bunlar olamayacaktı değil mi? Şimdi anlıyorum evimizde her zaman baş köşede Cemal Tollu'nun bir resminin asılı olmasını. Cemal Tollu'nun daveti olmasaydı, belki bizimkiler de tanışmayacaklardı.

Şimdi de geldik Ernestine Hanım mucizesine: Bedri Rahmi, ilk kez geldiği Paris'te, arar tekrar Lhote Atölyesi'ni bulur. Gider, kapıyı çalar. Bilin bakalım atölyenin kapısını kim açar? Üstü başı, eli, yüzü, gözü yağlı boya lekeli, henüz yirmi dört yaşından gün alan Ernestine Hanım! Bütün bunların bir kısmı mektuplarda var. Birazı... Çoğu da yok... Ben annemden öğrendim. Ernestine Hanım B. Rahmi'yi içeri buyur eder. Ne istediğini sorar. Babam da çat pat Fransızcasıyla o akşam Cemal Tollu'da bir davet olduğunu ve adresi öğrenmeye geldiğini söyler. "Henüz gelmedi siz buyurun, oturun, bir kahve için" der Ernestine Hanım. Gider bir süre sonra elinde kahveyle gelir. Bekleme salonunun bütün duvarları, öğrencilerin resimleriyle doludur. Bedri Rahmi'nin çok büyük bir dikkatle resimleri incelediğini fark edince sorar Ernestine Hanım:

– Bana en çok sevdiğiniz üç tuvali gösterir misiniz?

Bedri Rahmi, sıkılgandır. Dalgındır. Fransızcasına da pek güvenmemektedir. Fransızcayı papazlardan değil, sokaklarda öğrendiği için argo kelimeler kullanmaktadır. Hemen cevap vermez. Ernestine Hanım soruyu yineleyince ezile büzüle:

– Şu duvardaki sol baştan üçüncü tuval!

Ernestine Hanım'ın birden bütün vücudu kasılır, hayretle irkilir!

– Karşı duvarda sağ üst köşenin hemen altındaki peyzaj!

Ernestine Hanım, kıpkırmızı kesilir!

– Sağ duvarın tam ortasındaki natürmort!

Ernestine Hanım artık gülmektedir. Bedri Rahmi yüzlerce resimden onun üç resmini seçmiştir. Bu da Ernestine mucizesidir. Bu aşk masalı da işte böyle başlar. Akşam Cemal Tollu'nun partisine birlikte giderler. Cemal Tollu'nun evinde Bedri Rahmi taze bir resme sürtününce ağabeyinden ödünç aldığı gömlek fena halde lekelenir. Haydi bilin bakalım o gömleğin temizliğiyle kim meşgul olur? Mucize devam eder.

İşte bu sıralar Paris'te çok kısa bir süre arkadaşlık ederler. Oraya, buraya, sergilere giderler. Ok yaydan çıkmış, birbirlerine fena halde abayı yakmışlardır.

Ağabeyin işlerini bitirmesi uzun sürmez. İki kardeş Lyon'a dönerler. Ama Romen kızı Ernestine. B. Rahmi'yi esaslı büyülemiş olmalı ki, B. Rahmi ona hemen ardı ardına iki mektup yazar. Bu mektuplar ortada yok. Kitabımızdaki ilk mektupta onlardan söz edilmiş. Çok büyük bir olasılıkla Ernestine'in 1935'te odasının atlattığı yangında kaybolmuş olmalılar.

Aşk Mektupları'ndaki belli başlı devreler şunlar:

Lyon-Paris-Lyon mektupları/ Londra-Paris-Londra mektupları/ İstanbul-Paris-İstanbul mektupları/ İstanbul-Bükreş-İstanbul mektupları/ İstanbul-Yaş-İstanbul mektupları/ Ankara-Yaş-Ankara mektupları/ Çerkeş-Bükreş-Çerkeş mektupları/ Çorum-Bükreş-Çorum mektupları/ İzmir-İstanbul mektupları

Her mektubun başına yazılı tarihlerini ve nereden yollandıklarını koydum. Çok az mektubun zarfı yoktu. Onları da içeriklerinden tahmin ederek tarihlerini belirttim. "Tahmini tarih" diyerek açıkladım.

Bu mektuplar bir ciltte toparlanamayacak. Herhalde üç kitap yayınlanacak.

Okuması keyifli olsun diye mektuplarda birbirlerine yolladıkları resim, kroki, desen ve fotoğraflardan da istifade ettim. Mürşit Balabanlılar'a güvendim ve onu çok sevdim. Bana iyi fikirler verdi. Kendisine açıkça teşekkür ederim.

Bakalım hoşunuza gidecek mi bu mektuplar? Benim gitti, içime sindi. Kaybettiğim bu iki güzel insanı mektup sayfalarında yine buldum. Onlarla beraber yaşadım, sevdim, ağladım. Şimdiye kadar hiç farkına varmadığım olayların farkına vardım. Bu mektuplarda birçok sorunun cevabını buldum.

Ben, annemle babamın hayatlarında, mektuplaşmalarının bu kadar önemli bir yer tuttuğunu hiçbir zaman bilmedim. 1956-1960 arası mektupla tanıştığımı bir Fransız Kanadalı ile 1961'de evlendim. Elma dalından uzağa düşmezmiş!

Oğlum Sabahattin Rahmi bizim mektupları inşallah derler toparlar, yayınlar! Onlar da Fransızca, sana kolay gelsin oğlum.

Bu kitabı annemle babamın tanışmasına vesile olan rahmetli ressam Cemal Tollu'ya ithaf ediyorum. Nur içinde yatsın.

MEHMET HAMDİ EYUBOĞLU

Orhan Pamuk

ÖTEKİ RENKLER

Deneme / İletişim Yayınları

Orhan Pamuk benim sevdiğim bir yazar. Romanlarını her zaman büyük bir keyifle okumuşumdur. Hani bazen bir şey okurken "Hah, tamam, bu tam da benim çıkarmak istediğim ses," dersiniz ya, işte Orhan Pamuk okurken ben aynen böyle hissederim. Sanki benim anlatmak isteyeceklerimi, benim anlatmak isteyeceğim biçimde anlatır. Yani, onun anlattıkları ve anlatış tarzı beni etkiliyor; onun çıkardığı "sesi" ben duyuyorum.

Sevdiğim bir yazar olmasına rağmen, **Öteki Renkler** adlı kitabı çıkınca fazla heyecanlanmadım. Romanları dışında yazdığı makalelerin büyük bir kısmını çeşitli gazete ve dergilerde zaten okumuştum. Bu yazıları da beğendiğim için, arada karıştırır bakarım diye kitabı aldım. Ama kitabı kendi içinde bir bütün olarak hiç düşünmedim. Halbuki elime alıp okumaya başlayınca bir daha bırakamadım. Yazıların arasında ilk defa okuduklarım da vardı ama çoğu tanıdıktı. Garip bir kitaptı bu; yazıların bir araya getirilişinde hoşuma giden bir bütünlük sezdim. Bir yazarın hayatı, kendi yazdıkları hakkında düşündükleri, edebiyatla ilgili görüşleri, politik duruşu, yani dünya görüşü, duydukları ve düşündükleri güzel bir harman olarak ortaya dökülüyordu. Ve tabii ki bütün bunları gene o tanıdık ses, Orhan Pamuk edasıyla bize anlatıyordu.

Kitabın yapısında, kompozisyon özelliklerinde dikkati çeken şey, tüm bu parçalılık ve çeşitlilik içinde sağlanan bütünlük. Bu bütünlüğü meydana getiren, kes-yapıştır tekniğinin çok başarılı bir şekilde uygulanmış olması. Çeşitli yazılarının bazen tümünü bazen sadece bir bölümünü alarak, bu kitap için özel olarak bazı yazılar yazarak, bunlara eski röportaj parçacıkları ve hatta tek cümlelerini ekleyerek, kitabını kuru bir derlemenin ötesine taşıyor Pamuk. Bu yaratıcı kompozisyonu, özel hayat, edebiyat, toplumsal hayat diyebileceğimiz üç bölüm altında toplayarak, adeta bir Orhan Pamuk enstalasyonu meydana getiriyor.

Kitabın "Önsöz"ünde roman yazmanın "iyi yalan söyleme" sayılacağını, bunun için de bir romancının "gerçekler hakkında ne düşündüğü merak edilmeye başladığı için" bu yazıları yazdığını, zaten yazmadan yaşayamadığını, bu yazılarda kendisi ile ilgili birçok şeyi açık ettiğini söyleyerek, "bu kitap renk verdiklerimdir" diyerek başlıyor söze. Çok içten yazılmış bu "Önsöz", bir tür "Orhan Pamuk'un yazı dünyasının kullanma kılavuzu"nu sunuyor bize. Ve ardından da hikâyeler uydurarak yaşayan birine yakışacak bir biçimde, çoğunun içi hikâyeciklerle dolu düzyazılar çıkıyor karşımıza. Bu yazılar Orhan Pamuk'un romancılığının dışında kalan yazarlığını sergiliyor.

"Hayat" bölümünde yazarın hayatından bazı anlar okuyoruz. En başlardaki **"Bir Odada"** adlı yazı, "Yazmak, yaşanmayan hayattan bir çeşit intikam almaktır," diye başlıyor ve kendiyle ilgili tam renk verdiği bir yazıya dönüşüyor. Bir odaya kapanarak yazmanın hayatın dışına düşmek olduğunu bile bile oluşturduğu hayat tarzını anlatıyor bize. Sıradan bir günde yaşadıklarını anlattığı yazıda ise, yazarak yaşayan bir insanın yalnızlığının kokusunu duyuyoruz. Telefonda veya sokakta bir tanıdığa rastlayarak yaşanan anlık ilişkiler dışında, sıradan bir günün sesleri ve görüntüleri ile dokunmuş bir yalnızlığın hikâyesi anlatılıyor.

İstanbul'un kuşları olan martılarla ilgili iki yazı da çok etkileyici ve hüzünlü. Sadece var olmanın, hayatı "durarak" ve "bekleyerek" geçirmenin ve sonra da ölmenin hikâyesi bu yazılar. Gündelik hayatı yaşayışını ve yazışını anlattığı çeşitli yazılar arasında karşımıza çıkıveren "Akşamları Yorgun Argın" başlıklı kısa yazı da oldukça çarpıcı. Yaşamanın sıkıntısı ve keyfinin art arda anlatıldığı bu yazıyı izleyen aşkla ilgili deyişler, insanı biraz olsun gülümsetiyor.

Ardından gelen **"Paranoya"** bölümü çok eğlenceli. Paranoyakça denebilecek bir varoluş şekli anlatılıyor burada. Tabii ki "ben" anlatıcı anlatıyor tüm bunları ama, anlatılanların ne kadar Orhan Pamukça olduğu da ortada olduğundan bu bölüm bence tam renk vermek oluyor. "Hepimiz Takip Ediliyoruz, Ama Bazılarımız Daha Çok Takip Ediliyor" başlıklı yazı Türkiye ile ilgili çok yerinde ve eğlenceli tespitler içeriyor.

"Rüya" bölümü Orhan Pamuk'un hayatının önemli bir kısmını yansıtıyor. Küçük kızı ile yaşanan gündelik hayatın ve sıradan anların tadı duyuluyor bu metinlerde. Kızının varlığının ona çocuk ruhunu ve duygularını tanıttığı ortada. Küçük bir çocuğun dünyayı algılayışının bir yetişkin tarafından ifade edilişinin, ancak bu kadar yalın olunca çocuğu gerçekten yansıttığını anlıyor insan. "Okula Gitmek İstemiyorum" başlıklı yazı ise, sadece çocuğun değil hepimizin var olduğumuzun bilincine vardığımız anlara götürüyor bizi.

"Roman Sanatı" bölümünde roman ve özellikle tarihi roman üzerine düşüncelerini yazıyor yazar. Burada ele aldığı Mithat Cemal Kuntay'ın *Üç İstanbul*'u ile ilgili söyledikleri iyi romandan ne anladığını açıklıyor bize: Dünyanın kolayca, basit denklemlerle açıklandığı ahlakçı romanların hayatın sahip olduğu anlam derinliğini nasıl yok ettiğini anlatır-

ken "Oysa iyi romanlar insanları ayıplamak, yargılamak için değil, anlamak için yazılır." diyor.

"Modern Roman Teknikleri" başlıklı yazısında 20. yüzyıl romanının anlatım tekniklerinin felsefi arka planına giriyor. Neden-sonuç ilişkilerinin açık olmadığı bu yüzyılda, gerçeği kavramanın sınırlılığı ile romanlarda anlatıcının kullandığı bakış açısının gittikçe daralması arasında bir koşutluk kuruyor.

"Şirin'in Şaşkınlığı" ise nefis bir anlatı. Hikâye etme yeteneği ve bu hikâyelerden çıkarılan imge-gerçek ikileminin hikâyesi bu yazı. Güzel hikâye anlatma yeteneğinin arkasında entelektüel bir edebiyat kuramı bilgisi olmasının anlatıcıya bir zarar vermediğini görmek keyif verici. Kuramsal bilginin çoğu zaman sanat dallarında kısıtlayıcı ve kurutucu bir etkisi olduğu yanılsamasına karşı, bu yazıda Orhan Pamuk, bu konudaki bilgi ve bilinçliliğini açık ederken bunu etkileyici bir anlatıyla yapıyor.

Ardından da kendi romanlarıyla ilgili düşündüklerine geliyor sıra. **"Kitaplarım Benim Hayatım"** bölüm başlığı, bu ikisinin nasıl iç içe geçmiş olduğunu gösteriyor. Yazmaya başladığı yıllarda annesinin geceleri oğlunun kapısını açıp "Yazıyor musun? Bari o kadar çok sigara içme," sözündeki "bari"nin söyledikleri, bu işe soyunmanın hiç de kabul görür bir şey olmadığını gösteriyor.

Beyaz Kale romanında gayesinin, belirli bir tarihi dönemi anlatmak değil, tarihi kullanarak bir "hikâye" anlatmak olduğunu söylüyor. Roman yazmaktaki asıl gayesinin anlatmak, hikâyeler uydurmak olduğunu belirtiyor. Gene de, mesela, bir başka hikâyeyi anlattığı *Yeni Hayat*'ta, Rıfkı Amca'nın cumhuriyetçiliği Türkiye'nin gerçeklerine değiniyor. *Benim Adım Kırmızı* ile ilgili bir yazıda ise, romanlar yoluyla yaşamaya bir örnek veriyor; romanlarının kendisine yaşattıklarından dem vurarak, bu son romanının bir bölümünün geçtiği mekân olan Topkapı Sarayı'nda bir akşam yaşadıklarını anlatıyor.

Kendi romanlarıyla ilgili bölümde, romanları yoluyla, kendisini ve ülke gerçeklerini ortaya koyduğunu gösteriyor ve yazarken yaşadıkları ile yazdığı için yaşadıklarını bir araya getiriyor. Böylelikle bu bölümde kitapları ile hayatı, başlıkta söylediği gibi gerçekten birbirinin içine geçmiş oluyor.

Başka yazarları ve başka kitapları ele aldığı **"Yazarlar, Kitaplar"** bölümünde gerçekten kaliteli bir edebiyat eleştirmeni ile karşılaşıyoruz. Hem yazma işinin içini, mutfağını bilen, hem yazın kuramlarına aşina olan, hem de Türk edebiyatı ve dünya edebiyatı ile ilgili iyi bir birikimi olan bir edebiyat eleştirmeni çıkıyor karşımıza.

Ahmet Hamdi Tanpınar ile ilgili yazdıkları arasında, Tanpınar'ın romanlarında Doğu ve Batı arasında kalmışlığın acısını, hüznünü yansıttığını söylemesi benim ilgimi çekti. Tanpınar'ın Doğu ile Batı arasında kalmışlığımızı anlattığını hepimiz biliyoruz. Ama bunu yaparkenki ses tonunun özellikle acı ve hüzün taşıdığını düşünmemiştim. Veya romanlarında dünyayı görme ve gösterme yöntemleri üzerinde durduğunu bu netlikle kaydetmemiştim. Ayrıca, Aziz Nesin ile ilgili olarak, onun milletçe eksikliklerimizi, kırılganlıklarımızı anlattığını söylemesi de benim için yeni bir düşünceydi.

Birçok Türk yazarını ele aldığı bu bölümde, Oğuz Atay ile ilgili iki yazı var. İlk yazıda, Atay'ın romanlarında Batılılaşmış aydınlardan ilk defa onları suçlamadan, sıradan insanlar olarak söz etmesinin etkileyici olduğunu söylemesi dikkatimi çekti. İkinci yazı ise, Orhan Pamuk'un 20'li yaşlarında yazdığı ilk eleştiri yazısı olarak dikkat çekici. Bu yazıda, kendi dediği gibi biraz ukalaca da olsa, Atay'ın romanlarının dokusu hakkında söyledikleri çok yerinde tespitler.

Türk edebiyatından dünya edebiyatına geçen romancı-eleştirmenimiz, bu alanda da bize güzel yazılar sunuyor. Dostoyevski'nin de ele alındığı dünya turunda daha çok 1980'den sonra gündeme gelmiş olan yazarlardan ve eserlerden bahsediliyor.

Hele bunlar arasında Laurence Sterne'in *Tristram Shandy*'si ile ilgili bir yazı var ki, çok eğlenceli. Bu yazı aslında *Tristram Shandy*'nin Türkçe çevirisi için yazılmış önsöz. Konusuyla değil, o konuyu anlatma tarzıyla önemli olan bu roman, konu dışına çıkmalardan, düz bir anlatı izlemek yerine sağa sola sapmalardan oluşan bir anlatı. Orhan Pamuk da yazdığı bu metinde konu haricine çıkma örneği vererek romanın anlatım tarzını okuyucuya hissettirmeye çalışıyor. Kitapla ilgili bilgi veriyor; "amaçsız hikâye"yi anlatıyor ama bu bilgiyi bir hikâyeyle veriyor.

Bu yazının ara başlıkları, okuyucunun Pamuk'un bu yazısını okurken soracağı sorulardan oluşuyor. Yazı, Pamuk ile okuyucusu arasında bir diyalog şeklinde kurgulanmış. Geleneksel olarak bir romanın sadece konusuyla ilgilenen okuyucunun hep romanın konusuna takmış, konuyu tespit etmeye çalışan huysuz sorularından oluşuyor ara başlıklar. Yazar ise, bu huysuzluğa hiç aldırmadan sorulara cevap vererek makalesini oluşturuyor. Bu çekişme içinde yazar hem Türkiye'de roman anlayışının eleştirisini yapıyor, hem de kendi roman anlayışının savunmasını ortaya koyarak bir taşla birkaç kuş vurmuş oluyor.

Edebiyatla haşır neşir olan bu bölümlerden sonra tekrar hayata dönüyoruz. Burada söz konusu olan Orhan Pamuk'un kendi kişisel hayatı değil ülkenin hayatı. Türkiye'yi, İstanbul'u, kültürümüzü, kimliğimizi, "bizi" ele alan yazılarla karşılaşıyoruz.

"Bir yandan Batılılaşmaya çalışırken, Batıcı eleştirel düşüncenin yasaklanışı, ya da bir yandan Türk kimliği vurgulanmaya çalışılırken, geleneksel kültürün yer altına itilip hor görülüşü, bütün bu çelişkili ve muğlak siyasal ve kültürel tutumlar Türkiye'nin modernleşme çabasını derinden sakatladı." (s. 258) Modernleşme çabası içindeki bir ülkede, eleştirel düşüncenin bir tehdit sayılmasının ironisini çok güzel ortaya koyan "Türkiye'nin Taşralaşması" başlıklı yazıdan bu alıntı.

Daha sonra gelen ve bayrağın anlamı üzerine çeşitlemeler yapılan, hayattan alınmış boş hikâyelerin anlatıldığı

"Bayrak ve Milliyetçilik" başlıklı yazı ile birlikte düşünüldüğünde, bu iki yazı da, Türkiye'nin kültür politikalarının garipliğini akla getiriyor. Ülkeye muhalif bakabileni hemen kutuplaşmalardan birine giderek onu karşı kutupta olmakla suçlamak, mesela onu "cumhuriyet düşmanı" ilan etmek, Orhan Pamuk'un da bu tür yazılarından dolayı payını aldığı hoşgörüsüzlüklerden. Kendine eleştirel bakabilmek, kendiyle alay edebilmek olgunluğuna erişmemiş kişiler ve kültürlere özgü tepkiler bunlar.

Kültürümüze ilişkin konuların ele alındığı bu bölümde, Batı sineması ile olan ilişkimizin yorumlanışı oldukça ilginç. Gerçekten de, ülkede Batılılaşmış kesimin oluşumunda önemli bir yeri vardır Batı filmlerinin. Batı ile ilişkimizin bir boyutunu oluşturur sinema. Pamuk bunu, ulaşmaya çalıştığımız "öteki"ni filmlerde görmek, "öteki" ile yüz yüze gelmek olarak ele alıyor.

"Hayatlarımızın Hikâyesini Neden Anlatamayız" başlıklı bölümde ise, kültürümüzde biyografiye neden ilgi duyulmadığı açıklanıyor. Türk kültürü sıradan insana değil, kahramanlara veya canilere ilgi duyduğu için, insanı normalleştiren, kahraman ve canilerin de sıradan hayatları olduğunu gösteren biyografilere merak duyulmamasını doğal karşılıyor Pamuk.

Şu anda İstanbul'da yaşayıp da birkaç kuşaktan beri İstanbullu olan küçük azınlıktan bir kişi olarak Orhan Pamuk, tarihi, coğrafyası ve gündelik hayatıyla İstanbul'u anlatıyor birkaç yazısında. İnsanları, dükkânları, sokakları, sokak köpekleriyle ele alınan ve neşeyle anlatılan bir şehir yaşantısıyla karşılaşıyoruz.

Kimlikle ilgili bölümde, "İçeri Girilmez: Bir Alegori" başlıklı yazıda, kimlik oluşumunun eğlenceli ve alegorik bir anlatımını buluyoruz. Entelektüel kimliğine ve Avrupa karşısındaki duruşumuza baktığı yazılar ile beraber, İstanbullu aydının Avrupa ile ilgili duygu ve düşüncelerini ortaya koyuyor Pamuk. Doğu-Batı ikilemi içinde sıkışmış görünen kimliğimiz için çıkış yolunun, her ikisini de kaynak kabul edip üçüncü bir ses çıkarabilmek, üçüncü bir yol yaratabilmek olduğunu söylüyor.

Türkiye'nin Batılılaşma ve milliyetçilik gibi iki ana düşünce ekseni üzerinde yaşadığı zorluk Tanpınar ile ilgili bir saptamada ortaya konuluyor: "Batılılaşmacılık ve milliyetçilik aynı ruhta, ancak Tanpınar'da olduğu gibi suçluluk duyguları ve bir utançla birlikte var olur. Avrupa fikri de, benim dünyamda derin bir şekilde bu duygularla karışmıştır." (s. 351)

Birlikte yaşadığımız felaketleri anlattığı yazılar, Boğaz'da meydana gelen tanker yangınları ve 17 Ağustos 1999 depremi ile ilgili izlenimlerinden oluşuyor. Bunlar gerçekten de ortak belleğimize kazınmış olan felaketler.

"Siyaset Sıkıcıdır" başlıklı bölümde ise, Pamuk'un siyasi duruşunu görüyoruz. Daha çok insan hakları, demokrasi ve düşünce özgürlüğü gibi konularda kaygılarını dile getirdiği bu yazılarda, çeşitli çarpıklıkları ve çirkinlikleri anlatıyor. "Sivas'tan Diyarbakır'a Taşranın İsyanı" yazısında ise, Türkiye'deki iki önemli olaya, Sivas yangını ve güneydoğudaki Kürt sorununa dikkat çekiliyor. Siyasal İslam ve Kürt milliyetçiliği üzerinde duruluyor. Bu çerçevedeki yazılarda, esas olarak, Kürt sorununun kanla çözümlenemeyeceği ve siyasal İslama karşı askeri darbelere başvurmanın geçersizliği anlatılıyor.

Kitabın son yazılarından birinin başlığı "Avrupa Birliği'ne Girmek – Hor Görülmüş Âşıklar". Bu yazı Avrupa Birliği'ne girmeye çabaladığımız ve olumsuz sinyaller aldığımız dönemde yazılmış. Şimdi birliğe girmeye aday olduğumuz bugün, bu yazının geçersiz olduğunu sanmayın. Henüz daha birliğe girmediğimize göre, bu yazıda söylenenler hâlâ son derece geçerli.

Bu, reddedilince kendi eksiklerini görmeye ve düzeltmeye çalışacağına reddedene öfkelenmek ve kabadayıca tepkiler vermek üzerine çok eğlenceli bir yazı. Kendi kendini eleştiremeyen bir milletin "dışarıya" karşı kendini savunmasının karikatürü. Yazının sonuna doğru, Orhan Pamuk'un getirdiği tüm bu siyasal eleştirileri özetleyen bir soru var, "Batılılaşma ne zaman ruhsuz bir makineleşme ve tüketme isteğinden çok eleştirel düşünce ve hoşgörü olarak anlaşılacak?" (s. 413)

Ayrıca, kitabın sonundaki "Orhan Pamuk'la yapılan söyleşiler" ve "Orhan Pamuk'un yazıları" bibliyografyaları, daha önce çıkan benim ve Engin Kılıç'ın ayrı ayrı derlediğimiz Pamuk'un eserleri üzerine yazılmış yazılar bibliyografyaları ile birlikte önemli bir işlevi yerine getiriyor. Araştırmacılar için, Türk edebiyatında bibliyografyası ortada olan bir yazar yapıyor Pamuk'u.

Romanlarıyla ünlenmiş birinin bir de bir hikâyesini okumanın keyfine varıyoruz bu kitapta. Bir yazarı, ayrıca bir insan ve bir aydın olarak da çok etraflı bir şekilde tanıyoruz. Hayat, edebiyat, kültür ve siyaset karşısında duruşunu görüyoruz. Bu yüzden de, **Öteki Renkler**'in Orhan Pamuk'un külliyatında önemli bir yeri olduğunu düşünüyorum.

NÜKET ESEN

KEMAL ÖZER

SANATÇILARLA YAZIŞMALAR-1

YORDAM KİTAPLARI
İsteme adresi: İstanbul Evleri 27/1, 34590
Bahçelievler-İstanbul
Telefax: (0212) 502 16 90

"ÖYKÜNÜN BAHÇESİ" VE "SİS LAMBASI"

"Paralel okuma" ya da "ikili okuma" diye adlandırılabilecek, iki kitabı birlikte okuma yaygın mıdır bilmiyorum. Ben bu tür okumaları bir kitap beni zorladığında denerim. İlk okuduğumu daha kolay anlamamı sağlayacak bir ikinci kitaba başlarım. Sonra ilkine dönerim. İkinci kitap, bir kılavuz olur bana. *Öykünün Bahçesi*'ni (Adam Yayınları) okurken *Sis Lambası*'na başlamam böyle olmadı. Başka kaygılarla *Sis Lambası*'na (Boyut Kitapları) geçtim. Açıklayayım, Semih Gümüş'ün *Öykünün Bahçesi* adlı çalışması, öykümüzün bugünü ve kimi öykücülerimiz üstüne yazılmış yazılardan oluşuyor. Bu yazılar bütünü, bir önsöz ve sonsöz eklemesiyle öykücülüğümüzün eleştirisine dönüştürülmüş. "Öykünün Anlamına Doğru" başlıklı önsöz, yazarın öyküye bakış açısını açıklarken, pek çok öykücü için birer cümlelik yargılar da veriyor. Bu özetin özeti ya da önsöz yargılar, önsöze öykücülüğümüzün genel tarihçesi kimliği kazandırıyor. Semih Gümüş'ün "kişisel saptamalar" adını verdiği yöntem matematiksel kesinlikte. Bu katı tutum, yazarın kitabını "bir okuma serüveninin, bir eleştiri dilinin, bir yazı arayışının, ötekini çözümlerken kendini çözümlemenin ürünü" diye nitelendirişini gölgeliyor. "Kendime tuttuğum ayna. Kendi bahçemi başkalarıyla paylaşmanın anlamı" alçakgönüllülüğünü de "benim beğendiklerimin tarihsel ve toplumsal gerekçeleri, beğenimin tutarlılığının kanıtları"na dönüştürüyor. Elbet, öznel olduğunu söyleyen bir eleştirmenle tartışılmaz. Ama, bir yazarı bir cümleye sığdıracak öznellik tartışılabilir. Örnekleyeyim, önce olumsuzlar: "Kemal Bilbaşar, Zeyyat Selimoğlu, soluğunu çabuk tüketmiş olsa da Bekir Yıldız bize yazılmamış dünyaları getirmişlerdi oysa. (...) Orhan Duru olağandışını yazınsallaştırdığı için okura sıcak gelmedi, ama izini sürecekler olabilir. Adnan Özyalçıner geleneksel anlatı biçimlerinden uzak durma çabasıyla kazandığı özgünlüğün yerine toplumsal sorumlulukla özdeş bir seçim yaptı. (...) Selim İleri öyküye genç yaşta titizlik kazandırmışken onu boşlamakla okurundan uzaklaşmış olmadı mı? *Bir Denizin Eteklerinde* öykücülüğümüzün başyapıtları arasındaydı oysa. Nedim Gürsel yurtsamanın çekiminde yaşıyor". Şimdi de olumlu örnekler: "Demir Özlü öyküye tutkunluğuyla Tomris Uyar'dan geriye kalmıyor. O günlük yaşam ve gündelik ilişkilerin daha çok içinde, Tomris Uyar ise insanal ilişkilere dolayımlı biçimde uzanmayı seçti. (...) Tezer Özlü intiharından ayrı düşünülebildiğinde karmaşık iç dünyaların nasıl yalınlıkla anlatılabileceğini genç yazarlara örnekleyebilecek."

Aslında, okur bir an bu değerlendirmelerin olumlu mu, olumsuz mu olduğunu da pek anlayamıyor. Divan edebiyatı sanatlarından biri, überken yermektir, onu anımsatıyor. Bence, bu önsöz, bir savunma. Semih Gümüş, neden kimi yazarları dışladığı sorusunu, hepsini olabildiğince değerlendirerek, hepsini bildiğini kanıtlamaya çalışarak geçiştirmeyi denemiş. Bu arada bir yanlışını düzeltmem gerek, Tezer Özlü intihar etmedi, bir yazarın intiharını irdeledi. Genç yaşta ölüşü, kanserdendir.

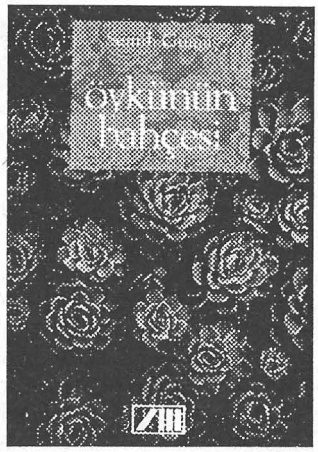

Semih Gümüş'ün 7,5 sayfaya sığdırdığı çağdaş öykücülüğümüzün yazarları üstüne saptamaları, beni sanatla ilgili yargıları bir başka kaynaktan, felsefeden beslenen bir eleştirmeni, Füsun Akatlı'yı okumaya kışkırttı. Füsun Akatlı'nın **Sis Lambası** adlı kitabı sanatın sorunlarını felsefenin yöntemiyle çözümleyen denemelerini de kapsıyor; örneğin "Estetik mi, Sanat Felsefesi mi?" Bu iki kitap birbirini yanıtlar, ya da doğrular umuduyla paralel bir okuma başlattım. Bu yazı, ikili bir okumanın getirdiği soruları ve saptamaları içermektedir.

Sanat Eserlerinin Değerlendirilmesi

Füsun Akatlı, sanat yapıtlarının değerlendirilmesinde felsefe yöntemini irdelerken şöyle bir saptama yapıyor: "Sanat felsefesinin ilgi alanı içersinde, sanat eserlerinin değerlendirilmesi sorununun önemli bir yeri var. Sanatın yapısı, değeri, anlamı, insan yaşamındaki yeri vb. gibi ana sorulara ve bunlara eklenebilecek birçok başkasına cevap aranırken, sanat alanının içini dolduran tek tek eserlerin değerlendirilmesinden hareket etmek, spekülatif düşünmeyi önleyici olduğu kadar, yolu aydınlatıcı bir tutum olur. Bunun yanı sıra, yaratma etkinliğinin özü ve görünümleri ile ilgili soruların temellendirilmesinde de dayanacak en sağlam veri, yine yaratmanın ürünü olan eserler ve onların değerlendirilmesidir." (Felsefe Işığında Sanat Eseri, s. 55)

Sanat yapıtından yola çıkmak, hemen bütün eleştirmenlerin denediği bir yöntem. Yine de bu yolun her zaman doyurucu sonuçlara ulaşmadığına, hiç değilse kuramsal sonuçlarda tıkandığına tanığız. Akatlı, bu sonucun nedenlerini şöyle açıklıyor: "Bunun nedeni aranırsa, eksikliğin elverişsizliğin ve yetersizliğin, hareket noktası olarak eserlerin değerlendirilmesini kabul etmekten değil, '*eserlerin değerlendirilmesi*'nden, aslında eserin değerlendirilmesiyle ilgisiz türlü türlü şeyler anlamaktan ileri geldiği bulunur." Nedir bu sanatın değerlendirilmesiyle ilgisiz "türlü türlü şeyler"? Akatlı, bunları "estetik/ güzellik, etki, işlev" diye açıklayıp sıralıyor. Bunlara sanatçı kimliği, yaratımın neliği, yaratıcılığın gerektirimliliklerini de ekliyor.

Çağdaş eleştirinin "güzel"i artık irdeleme konusu olmaktan çıkardığını, dolaylı ya da dolaysız olarak eseri konu edindiğini savlayan Akatlı, eleştiri yöntemlerini iki öbekte sınıflandırıyor: "temelini sanat felsefesi ya da toplumbilim, dilbilim, ruhbilim gibi alanların görüş açılarına dayandıranlar". Her iki grup da sonuçta üç ayrı hareket noktası seçiyor:

"sanatçı-eser-alıcı". Alıcı kavramını, eserin niteliğine göre: okur, seyirci, dinleyici, olarak açıklamak olanaklı.

Eleştiride, hareket noktası olarak yapıtın seçilmemesinin getirdiği aksaklıklar ya da sonuçlar için Akatlı'nın denemesinin bütününü okumak gerekir. Bu denemeyi özetlemek, onun emeğine haksızlık olabileceği gibi, bir yanlış yorumu da taşıyabilir. Ancak Akatlı'nın "genellikle sanat ve özellikle edebiyat" yapıtlarının doğru değerlendirilmesinde en önemli katkının "tarihsel maddeci görüşün günümüzde ulaştığı düzey" olduğunun altını çizdiği kesindir. Bizim güncel eleştirimizin sık sık öne sürdüğü "öznellik" açısının bu değerlendirmedeki yeri nedir, sorusu kaçınılmaz bir soru gibi geliyor bana. Akatlı'nın sınıflandırmasındaki alıcı (okur, seyirci, dinleyici) açısından hareket etmek, öznelliğin tanımı olabilir. Eleştirmen de okur olduğuna göre, nesnellik iki ayrı temele dayanabilir. Birincisi psikolojiktir: "Alıcıda (eleştirmende) uyanan haz, estetik coşku, yücelme duygusu, kendini bilme ya da sanatçının duygusuyla eşdeğer bir duyguyla yüklenme". İkincisi sosyolojik: "Bunlar da eseri toplum yaşamı üzerindeki, ya da ancak toplumun bir üyesi olması bakımından birey üzerindeki etkisinin ne olduğu, ne olması gerektiği açısından değerlendirirler. Bu tür yaklaşımların ölçütleri öğreticilik, eğiticilik, hazırlayıcılık, istenen bir toplum düzenine koşullandırıcılık, öğreti aşılayıcılık (endoktrinasyon) gibi sanatdışı ölçütlerdir."

Füsun Akatlı'nın "bir edebiyatçının felsefeci yanı ile bir felsefecinin edebiyatçı yanının el ele verdiği denemeler"den kısa bir özet ya da alıntı bile edebiyat yapıtlarının değerlendirilmesi konusunda yöntem sorununun önemini gösteriyor. Akatlı'nın kitabının tek aksayan yanı "düzelti". Noktalamadaki yanlışlar bir yana özel adlardaki yanlışlar okuru irkiltecek düzeyde. (Bunda Akatlı gibi titiz bir yazarın suçu yok elbet.)

Kısa öykünün boyutları

Semih Gümüş'ün *Öykünün Bahçesi* adlı kitabı iki bölümden oluşuyor: Öykünün tanımı ve günümüzdeki durumu ile ilgili yazılar (Bir Anlatı Olarak Kısa Öykü; Öykünün Dünyası ve Eleştirisi; Kısa Öykü Okumak; Genç Öykücülerin Ağzını Bıçak Açmıyor; Genç Edebiyatın Birikimi), çoğu öykücü olan kimi yazarlardan yola çıkarak anlatılan öykü tekniklerivle kimi öykülerin irdelenmesi ("Yolda": İnsancıl Bir Öykü; "İlki": Öykücülüğümüzün Başyapıtlarından; Karatiren; "Demiryolu Hikâyecileri", Ben Buradayım Sevgili Okuyucum, Sen Neredesin Acaba?; "Düşten de Öte"de Peride Celal'in Öykücülüğü; Mirza Neyi Anlatır; "Nehir": Yalınlığın Ürettiği Yetkinlik; Bir Halk Yazarı vb.)

Gümüş, dergi yazılarını iki ayrı bölümde düzenlemeyle yetinmemiş, başta da söylediğim gibi. "Öykünün Anlamına Doğru" başlıklı bir önsözle, "Bu Aynada Ötekini de Görüyorum" başlıklı bir sonsöz eklemiş. Bu ekler, öykü ve öykücülere sevgiyle yaklaştığını, bakış açısının öznel olduğunu yineleme yanında kimi adları da içeriyor, andığım gibi. Kitabın sonunda bir de adlar dizini yer alıyor. Bu dizinde romanlar *(Araba Sevdası, Aşk-ı Memnu, Ayaşlı ile Kiracıları, Benim Adım Kırmızı, Berci Kristin Çöp Masalları, Beyaz Kale, Cevdet Bey ve Oğulları)* yabancı yazarlar (Joseph Conrad, Julio Cortázar, Michel Butor, Jorge Luis Borges, Jack London, William Hickman vb.) da yer almış doğal olarak. Çünkü, yazar bunlardan söz etmiş. Yine doğal olarak, okur, kimi Türk yazarlarından neden hiç söz etmediğini düşünüyor, çünkü tek satırlık yargılarda bile yer almıyorlar: Muzaffer Buyrukçu, Demirtaş Ceyhun. Erdal Öz de uzun bir listede yer alışı dışında, yalnızca yayıncı olarak anılıyor. Bu anılış, bir öykü akımı ile ilgili: "Kendini Borges'e kaptıran genç yazarlar bizde de yok mu? *Borges gibi* yazarlar her zaman bulunmaz mı? Böyle etkiler altında 'Borges öyküleri'nin her zaman Borges'ten iyi yazılacağı da elbette belli– öykü'nün hiçbir zaman aslı gibi olamayacağı, *başka bir şey* olacağı için... Erdal Öz, özellikle Borges yayıncılığını bıraktıktan sonra sık sık hayıflanır bu 'Borgesler'den. Borges gibi yazmaya kalkışan genç öykücüleri birkaç kez şiddetle eleştirdi. Sanırım benimki farklıydı. Borges gibi olmakla ilgili paradoksu anlamaya çalışıyordum...

Gelgelelim, özellikle *Borges ve Yazma Üzerine*'yi okuduktan sonra bu kez de ben, kendime hayıflanıyorum: Niçin Borges gibi yazmayı önermek yerine, Borges gibi yazmamayı önermişim!"

Gümüş'ün anlatımındaki ince alaysamayı gözden kaçırmamak gerek. Erdal Öz, Borges basmaktan vazgeçince, onun gibi yazan genç yazarları eleştirmeye başlamış. (Peki, Erdal Öz'ün öyküsünün özellikleri neymiş? Genç yazarları eleştirmesinde öykü anlayışının payı yok mu?) Bir de hayıflanma sözcüğünün kullanımına dikkat gerekiyor. Borgeslerden hayıflanmak mı, yakınmak mı? Kendine nasıl hayıflanılır... Neyse bunlar küçük ayrıntılar kuşkusuz.

Kitapta hayıflanılacak tek şey bence, önsözle sonsöz. "Eleştiri konusu olan yapıtın derin yapısına yönelen sıkı dokulu bir çözümleme çabası; soyutlamalarla yapıtın görünmeyen yüzlerini de okuma kaygısı, yazılmayanı bulma, verilmeyen anlamı çıkarma ısrarı" ile yetinilseydi keşke. Uzun ad listeleri, anlamı zor çözümlenen yargılar ("Özcan Karabulut düpedüz politik öyküler yazıyor, böyle olduğunu göstermeden") bu önsözle sonsözün içtenliğini zedelemiş. Semih Gümüş'ün hangi yazarları önemsediği, hangi biçemi yeğlediği yazdıklarından anlaşılabilir. Ötekileri de şu sözlere bakarak beklerdik: "Sevmediklerim yok mu? Bazen onlara da sıra gelir elbette, ama hiç kuşkum yok ki aynı sıklıkta olmayacak bu." *Öykünün Bahçesi*'nin içten yanı, yazarının içtenliği. Özellikle şu satırları yüzünden okunmayı hak ediyor bence: "eleştiride her öyküyü kendi ölçütlerinize vurmaya kalkıştığınızda, sınırlar da çizmeye başlamışsınız demektir. Dergilerde yayımlanmış yazılardan bir şey çıkmaz çıkmasına. Gelgelelim, bir kitap oluşturacak çoklukta eleştiri kendi sınırlarına çekmeye çalışırsa öyküyü, eleştiri de anlamını yitirmeye başlar. Öykülerin yarattığı dünyayı iplemeden bildiğini okuyan eleştiri, sonunda kendisi de bir dünya kurma yetilerini yitirecektir."

Öykünün Bahçesi, pervasız bir içtenlik; **Sis Lambası**, tedirgin bir felsefe açısı taşıyor. İkili okunmaya uygun kitaplar. Ben bu ikili okumadan büyük keyif aldım. Öğütlerim.

SENNUR SEZER

TAHSİN YÜCEL:

Bana öykülerimde kullandığım dili veren, Elbistan ve Ötegeçe'dir. İstanbul'da doğmuş olsaydım, buranın dili de beni etkilerdi ama kullandığım daha karmaşık, akıcı olmayan bir dil olurdu herhalde.

Komşular / Öykü / Can Yayınları

✪ *Son öykü kitabınız* **Komşular**, *beş öyküden oluşuyor. Komşular, Mektuplar ve Yapıt bağımsız öyküler. Aramak ile Oğuzlama ise Ötegeçe öyküleri. Bu öyküleri yazmak ilk kitabınız* **Uçan Daireler**'*den beri sizin için bir gelenek gibi. Sizi, Ötegeçe'yi insanlarıyla birlikte gerçek dünyadan alıp düşsel (kurgusal) dünyanın topraklarında yeniden kurmaya iten şey neydi?*

– Ötegeçe benim yaşamımda önemli bir yer. Çocukluğumun geçtiği bir semt. Ve çocukluk dönemlerinin insanın yaşamında belirleyici bir yeri olduğu söylenir. Ötegeçe'de o zamanlarda gözlediğim ya da daha sonra gözlemleme olanağı bulduğum birtakım olaylar var. Öykülerimde yaşattığım bir Ötegeçe var. Ve bu öykülerde gerçek Ötegeçe'yle, bende bir yaşam birikimi olarak kalmış Ötegeçe kaynaşıyor. Bir başka kitabım **Ben ve Öteki**'nde var olan öykülerin tümü Ötegeçe'de geçen öykülerdir. Oraların havasını, ortamını, insanlarını yansıtır. On altı öykü vardır o kitapta ve her öykünün arasında gevşek de olsa bir bağ vardır. Anlatıcı ve gözlemci kimliği vardır. Bu kitabı daha da genişletebilirdim ama bunun bir bakıma yazma biçimini yinelemek olacağını düşündüğüm için zor bir karar verdim. Ve on altı öyküyle tamamladım. Hem bir yazma biçimini yinelememe (verimli bir yazma biçimi olmasına karşın), hem de başka ortamlara açılma istemi bu kararı vermeme yol açtı. Ama gene de Ötegeçe'nin belirleyiciliği hep sürüyor. Ve bir bakıma orayı yazmama kararı vermiş olmama karşın, Ötegeçe bana kendini yazdırtmayı sürdürüyor. Böylece **Komşular**'daki iki öykü –sonuncusu tam olarak değil bence– Ötegeçe'de geçiyor. Ama hep Ötegeçe'ye bir gönderme var.

✪ *Yazınınızdaki tavrınızdan, yönelimlerinizden biri de dile katkı, onu olabildiğine yalın ve öz kullanma çabası. Dille içli dışlı olunca bir zaman sonra onun yaratıcısı olmak da var. Bu yaratımı ve yönelimi, Elbistan'ın sesleri, sözleri, orada konuşulan ağız nasıl etkiledi?*

– Genellikle unutulan dilsel bir gerçek var: Anadolu Türkçesinin İstanbul Türkçesinden daha fazla gelişmiş olduğu. Tüm dillerde daha kolaya, daha yalına doğru bir yönelme vardır. Örneğin "geliyom", "geliyorum"dan daha gelişmiştir. Bizde İstanbul Türkçesi kabul edilmiş, benimsenmiştir. Dünyanın her yerinde böyledir bu. Ama dilin doğallığını, yaşamla kaynaşmışlığını belli bölgelerde, kasabalarda çok daha güzel duyarız; deyimleriyle, sözcükleriyle, söyleme biçimleriyle... Kendi konuştuğu, ilk konuştuğu dil çok çekici geliyor insana. Oraların dili de, söyleyiş biçimi de beni çekmiştir. Küçük yaşta, on iki yaşımda İstanbul'a gelmiş olmama rağmen o dilden kopamadım. Elbette orada konuşulduğu gibi yazmadım ama o doğallığı, o akıcılığı, o havayı da vermeyi hep istedim.

Bu dilin içinde yabancı sözcükler de vardı ama aslına bağlı kalarak kullanmıyor; kendi dillerinde onu yeniden anlamlandırarak kullanıyorlardı.

Bana öykülerimde kullandığım dili veren, Elbistan ve Ötegeçe'dir. İstanbul'da doğmuş olsaydım, buranın dili de beni etkilerdi ama kullandığım daha karmaşık, akıcı olmayan bir dil olurdu herhalde.

Aslında dil devriminin de, dilin özleştirilmesi dediğim akımın amacı da Anadolu halkına Türkçeyi geri vermek, halkın dilini aynı zamanda yazı dili düzeyine yükseltmektir. Yani Osmanlıca bırakılmış ve bir 'kendi diline dönme' yaşanmıştır. Ben dilimden zaten kopmuş değildim ama 'kendi dilini değerlendirme' anlayışını hem yazılarımda uygulamaya ve katkıda bulunmaya çalıştım, hem de bunu tutarlı bir düşünce olarak, Atatürk devrimlerinin ayrılmaz bir parçası olarak düşündüm. Bu yönde de çaba harcadım.

✪ **Yapıt** *adlı öykünüzde hep aynı şeyi yineleyen, üstüne üstlük hayatı boyunca tek bir başyapıt verememiş bir yazarın, büyük yazar diye anılmasından yola çıkarak bir yazın eleştirisi yapıyorsunuz sanki.*

– 'Yapıt' öyküsünde öncelikle bir yazar portresi çiziliyor, okurunu da kendini de aldatan bir yazar bu. Öykü anlatıcısının pek de olumlu gözle bakmadığı bir yazar portresi. Fazla bir şey ortaya koymamasına, hep kendi kendini yinelemesine karşın ve bir bakıma kendi kendinin eleştirmeni olmasına karşın büyük yazar diye anılıyor. Her yapıtında bir önceki yapıtına ve özellikle de çok da büyük bir önem taşımayan ilk yapıtına göndermede bulunuyor. Her zaman gündemde olmak isteyen bir yazar bu. Sürekli yapıt veriyor ama her yapıtında gönderge kendi kendisi. Çevresinde de önemli bir yazar olarak görülüyor.

Ve öykünün anlatıcısı yazarın yapıtlarını incelemeye başladığında, başkalarının bu yazar üzerine eğilmediğini görüyor. Gerçekte birçok kişi pek de değeri olmayan bir yazarı okumadan, anlamadan önemli yazar konumuna oturtuyorlar.

Bu durumun belli bir örneği var mı? Birtakım okur birtakım paralellikleri kuruyor. Günümüzde birçok yazarın yapıtlarını pek bakmadan, pek anlamadan ya yeriyoruz ya övüyoruz. Bu öykü için böyle bir tutumun eleştirisi diyebiliriz.

✪ Komşular *adlı öyküde, Albay Atmaca hayatından soyutladığı bir şeyin: kavganın, başkaları için bir yaşama biçimi olduğunu görüyor. Kavganın olduğu yerde iletişim olmaz derken ve kendi haklılığına o kadar inanmışken.*

– Albay Atmaca çeşitli yerlerde çalışmış, genellikle işini iyi yapan, sevilen biri. Bir özelliği kavgadan hoşlanmıyor. Kendini sınırlandırması bundan dolayı. Kavga olan her yerden ve her şeyden uzak duruyor. Ve askerlik yaşamı da düşünülenin tam tersine kavgaya yer vermeyen bir yapı. Daha büyüğüne evet, savaşa evet ama bireysel kavgaya karşı.

Bir yerde hayatı yalınlaştırıyor, kavga olmayan dingin durgun bir yaşam. Sürekli kafam rahat olsun diyen biri. Ve bundan dolayı kendini birçok şeyden soyutluyor. Tabii bu ne ölçüde bir yaşam olur tartışılır. Bu öykü belli durumları sunuyor. Kavga iyidir de demiyorum, ama iletişimin bittiği yerde başlıyor. Halbuki burada kavganın da bir iletişim olduğunu, bazı zamanlarda bazı şeylerin farkına varmamızı sağladığını görüyoruz.

Burada Albay Atmaca kavgadan kaçmasına karşın, hiç farkında olmadan kavganın içine sürükleniyor. Ve katılıyor da.

Yaşamın tekdüzeliğinde insanlar biraz da birbirleriyle çekişerek varlıklarını sürdürüyorlar sanki.

✪ *Mektuplar'da en çok ilgi çeken şey ayrıntılar. Öykü ayrıntılarla dokunmuş sanki. İdam mahkûmunun düşündükleri. Örneğin ayakkabılar. İnfaz saati gelip çattığında Medet'in elbiselerini bile giymeden ayakkabılarına yönelmesi, çoraplarının delik olduğuna üzülmesi, okunamamış mektuplar... Ölümün karanlığını kıran, grileştiren şeyler bu ayrıntılar.*

– 'Mektuplar'ı oluşturan çok sert bir durum var. Bir idam, çok yakın bir idam. İdam gardiyanın gelişiyle ortama çöküyor. Ölümün bu kadar yakın olmasından dolayı ayrıntılar bir tür tampon görevi görüyor. Korkuyu arttırır gibi görünen şeyler aslında havayı yumuşatıyor. Ölümün var olmasına karşın yaşamı devam ettirmek işte bu ayrıntılarda saklı. Annesinin okunamamış mektupları, özellikle bu ayakkabı sorunu. Ölecek bir adamın yırtık bir çorapla veya ayakkabıyla ölecek olması hiç önemli değil aslında; ama gene de bu ayrıntılar onu yumuşatıyor.

Bu öyküde gardiyanın sevgisi. Adamın kendisini asanlara karşı saygısı. İdamın korkunçluğu. Birçok şeyi bir araya getiriyor.

✪ *Çevirilerinizde kullandığınız dil ortamıyla kendi yazınsal serüveninizde kullandığınız dil ortamı iki ayrı dünya. Bu iki dil arasındaki etkileşim, üretkenliğinizi nasıl etkiliyor?*

– Elbette, bu ayrımı gözetmek gerekir. Çevirilerin anlatımıyla kendi yazılarımın anlatımı arasında bir fark var kuşkusuz. Hatta çeviri üzerine yaptığım bir konuşmada da şöyle bir gözlemimi söylemiştim. Diyelim ki, yaptığım çevirilere göz attığımda; işte bu benim çevirim diyebiliyorum. Onları gözden geçiren başka insanlar da "bu kitap, bu adamın çevirisi" diyebilir.

Hem bu adamın elinden çıkmıştır diyebiliyorsun, hem de bunlar birbirinden çok farklı yapılar. Elbette ki, Flaubert çevirisiyle Gide çevirisi farklı olmak zorunda. En azından öyle olduğunu sanıyorum. Çevirdiğiniz yapıt da sizi ister istemez koşullandırıyor. Onun da kendine göre bir kurgusu var.

Yazdığım öyküde ya da romanda bilimsel bir terim kullanmaktan çekinmem. Yine de bir köylüye bilimsel bir terimi söyletemezsiniz. Ama anlatıcı benim gibi bir insansa bunda sakınca görmem.

Gelelim biçeme, biçem söz konusu olunca kendi çalışmalarımda, okuduklarımın da çevirilerimin de etkisi olabilir.

✪ *Dünya edebiyatında iz bırakmış birçok yazarı Türkçeye kazandırmış bir çevirmen olarak çevirmeyi isteyip de çeviremediğiniz yapıtlar oldu mu?*

– Örneğin, değişik zamanlarda değişik yayınevleri bana **Geçmiş Zamanın Ardında**'nın tümünü önerdi. Bir parçasını *Swan'ın Bir Aşkı*'nı daha önce çevirmiştim. Fena da olmamıştı. Ama o kadar kapsamlı bir kitabı çevirmek, yıllarını, zamanını ona vermek demekti. Proust bu çabaya değerdi kuşkusuz ama ben kendi alçakgönüllü çalışmalarımı feda etmeyeyim diye düşündüm.

Ve Balzac'ın *İnsanlık Komedyası*... Tek bir kişinin altından kalkamayacağı bir çalışma. Ama bir çevirmenler topluluğunca ortak bir çalışmayla Türkçeye kazandırılması gerekir.

İDİL ÖNEMLİ

Ahmet Ümit

PATASANA

Roman / Om Yayınları

Neden bizde arkeolojiyi konu alan romanlar yazılmıyor diye hep düşünmüşümdür. Üstellk bunun polisiye romanın yazılmayışına mazeret gösterilen, 'bizde sofistike suçlar işlenmiyor' türünden haklı bir gerekçesi de yok. Tersine Anadolu, insanoğlunun ilk yerleşim yerlerinden biridir. Dahası yeryüzünün ilk büyük imparatorluklarından biri yani Hitit uygarlığı, bu topraklar üzerinde kurulmuştur. Ve Hatilerden Hititlere, Urartulardan Luvilere, Aramlılardan Frigyalılara kadar onlarca uygarlık bu bölgede hüküm sürmüştür. Ülkemizdeki ilk kazıların tarihi ise on dokuzuncu yüzyılın başlarına uzanmaktadır. Ama bütün bunlara karşın arkeolojiyi konu alan romanlarımız yoktur. Daha doğrusu yoktu; yazdığı sıradışı polisiye romanlarla dikkat çeken Ahmet Ümit, *Patasana* adlı romanını yazıncaya kadar.

Patasana, Ahmet Ümit'in üçüncü romanı. İlk romanı *Sis ve Gece*'de sevgilisini arayan bir MİT ajanının trajik yazgısını, *Kar Kokusu*'nda yıkılmaya yüz tutmuş Sovyetler Birliği'nde eğitime giden Türk komünistlerinin arasında işlenen cinayetleri anlatan yazarımız, *Patasana*'da Fırat kenarındaki antik Hitit kentinde kazı yapan bir grup arkeoloğun başından geçen ilginç bir serüveni konu ediniyor.

Kazıda yeryüzünün resmi olmayan ilk tarihi belgelerinden biri olan Patasana Tabletleri bulunur. Patasana, Geç Hitit Kent Devletleri'nden birinin saray yazmanıdır. Öteki yazmanlardan farklı olarak kil tabletlere kralın istediklerini değil, kendi gördüklerini, yaşadıklarını yazmayı seçmiştir. Tabletlerin bulunmasıyla birlikte kazı çevresinde cinayetler işlenmeye başlar. Geçmişteki izleri takip ederek tarihi gerçeklere ulaşmaya çalışan Kazı Başkanı Esra, kanıtlardan yola çıkarak cinayetleri bulmaya çalışır.

Ahmet Ümit romanını birbirine paralel iki farklı metin, iki farklı dil, iki farklı öykü üzerine oturtmuş. İki metnin zamanları arasında 2700 yıllık bir zaman dilimi var. Arkeologların öyküsü günümüzde geçiyor. Yazar, romanın geçtiği yer olarak Fırat kenarındaki bir Güneydoğu kasabasını seçmiş. Bu yörenin 2700 yıl önceki ve sonraki yaşamını anlatmış. Aynı mekân, farklı sosyo-politik sistemler, farklı yaşam biçimleri, farklı tiplerle iki kez okura sunuluyor.

Günümüzde geçen metnin dili, Ahmet Ümit'in öteki romanlarından alışkın olduğumuz gibi yalın, akıcı, pürüzsüz ve hızlı. Patasana Tabletleri ise oldukça farklı. Yazar burada ilkel dilin güzelliğine, deyim yerindeyse şiirselliğine yaslanmış. Bu dille, gerek günlük yaşamı aktarırken, gerek dini ayini sunarken, gerekse Patasana'nın aşkını anlatırken okuru Geç Hitit Dönemi'nin o büyülü evrenine taşımayı başarıyor.

İki metindeki dilin farklılığı romana kendine özgü bir hava katıyor. Çünkü Patasana Tabletleri, roman bölümünün sözcükleriyle başlıyor. İki ayrı zaman dilimindeki kahramanların düşünceleri, eylemleri birbirine karışıyor. Bilinçli olarak oluşturulan bu karışıklık, okurun imgelemini harekete geçiriyor.

İki metin birbirinden çok farklı olmasına karşın değişmeyen iki şey var. Biri Fırat nehri, öteki insanların yıkma güdüsü, her zaman her koşulda kendini yeniden üretebilme yetisine sahip olan şiddet duygusu. Yazar bize şiddet duygusunun binlerce yıldır hiç değişmeden kaldığını gösteriyor. Değişen yalnızca silahlar. Asurlular düşmanlarını kılıçlarla, oklarla, mızraklarla yok ederken günümüzün süper devletleri konvansiyonel ve nükleer silahlarla savaşıyor. Geçmişte de bugün de şiddet kendisine hep haklı bir gerekçe buluyor. Bazen bir imparatorluğun çıkarlarını koruma adına yapılıyor, bazen inanç adına, bazen bir ulusun ya da bir sınıfın çıkarlarını savunmak adına. Değişmeyen gerçek şiddetin hep varolduğu.

Sis ve Gece'de yargısız infaz biçiminde gerçekleşen, *Kar Kokusu*'nda devlet terörünün kuşatması, *Agatha'nın Anahtarı*'nda büyük bir metropolde işlenen cinayetler olarak kendini gösteren bu şiddeti Ahmet Ümit yeni romanında tarihsel boyutta yeniden tartışmaya açıyor. Tartışmaya açıyor derken, bunu sözgelişi söylemiyorum. Yazar sorunsala bir felsefeci gibi yaklaşıyor. Soruları yanıtlamak yerine soruyu oluşturmaya çalışıyor. Bu yüzden okur *Patasana*'da yer yer irkiliyor. Güneydoğu'daki savaşın anlatıldığı çarpıcı bölümler insanı utandırıyor, korkutuyor. Yanıbaşımızda yaşanan bir savaştan alınan bu dehşet resimleri tüyleri ürpertiyor, aynı zamanda düşündürüyor.

Romanın kahramanlarından Amerikalı Timothy bir yerde şiddetin insanın içinde olduğundan söz ediyor. *Sis ve Gece* ile '*Kar Kokusu*'nu düşününce bunun yazarımızın da düşüncesi olduğunu sezinliyor insan. İnsanın doğuştan iyi olduğu görüşüne katılmıyor yazar. Gerek kutsal kitaplarda bahsedilen 'kötülük şeytanın işidir', gerekse aydınlanmacı düşünürlerin kuramlarında bahsettiği 'insan iyidir' önermelerini doğru bulmuyor. Ona göre şiddet insanın içindedir. Evet, sınıflı toplumlarda egemen güçler, devleti elinde bulunduranlar, orduya, polise sahip olanlar bunu sistematik hale getirirler, kutsal amaçlar için kullandıklarını söylerler. Bu amaçlar aynı zamanda şiddetin gerekçesini de oluşturur. Ama insanoğlu hiçbir zaman şiddetin karşısında toptan reddedici bir tavır içinde olamamıştır. Olamaz da, çünkü içinde vardır.

Asurluların yaptığı vahşet, Yüzbaşı Eşref'in Kürt gerillaları öldürmek için kurduğu pusu, gerilla lideri Cemşid'in askerleri kurşunlaması, romandaki bu bölümler şiddetin insan eliyle, kolay edinilebilir bir alışkanlığa dönüşerek nasıl uygulandığının anlatıldığı bölümler.

Peki insanoğlu şiddetten tümüyle vazgeçebilir mi? Roman bunu da tartışıyor. *Patasana*'nın kahramanları arasında şu tartışma geçiyor:

"Bu imkânsız," dedi dalgınlığından sıyrılan Timothy. "Savaşsız bir tarih düşünebilir misin? Sosyoloji, ekonomi, psikoloji? Tıbbın en çok ilerlediği evre bile Nazilerin Yahudi kobaylar üzerinde çalışmalar yaptığı dönem. Savaş insanoğlunun varoluş biçimlerinden biri. Hem toplumsal, hem de bireysel olarak böyle bu. Ruhumuzdaki kötülüğü en iyi biçimde açığa çıkaran başka bir oyun yok. İnsanoğlu bu oyundan hiç vazgeçmedi, bundan sonra da vazgeçer mi bilmiyorum."

Meslektaşını yadırgayan gözlerle süzdü Esra.

"Sanki savaşı savunur gibisin."

"Hayır! Kesinlikle hayır, ben savaşı savunmuyorum. İnsan denen yaratığı anlatmaya çalışıyorum."

"İnsan mı?" diye duraksadı Esra. "Ama savaşların nedeni,

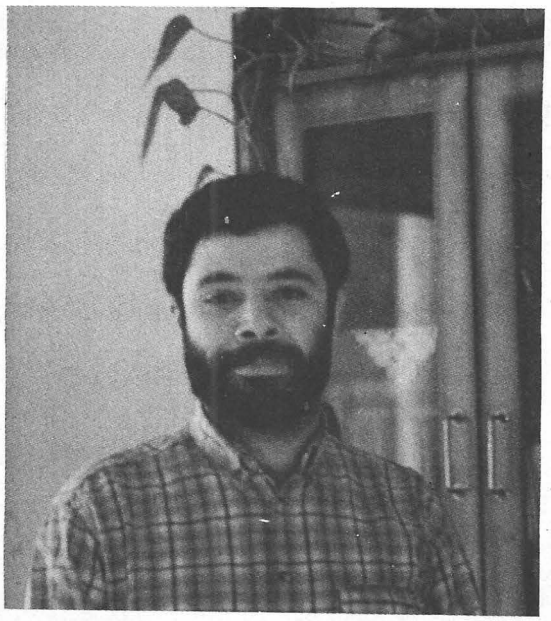

devletlerin, ülkelerin, sınıfların çıkarlarıdır. Bunun için sıradan insanı suçlamak ne kadar doğru?"

"İlk söylediğinde haklısın. Savaşlar sınıfların, devletlerin çıkarları için yapılmıştır ve yapılmaktadır. Ama sonuçta süngüyü saplayan, tetiği çeken, bombayı atan, tankı kullanan sıradan insanlardır. Yani üniforma giymiş halktır. Bugüne kadar çok az asker buna karşı durmuştur. Savaşan iki ordunun askerlerinin birleşip, artık yeter, biz savaşmak istemiyoruz deyip silahlarını attıkları kaç olay vardır tarihte? Oysa öldürmekten zevk alan, bunu meslek haline getiren insanların yer aldığı binlerce örnek gösterebilirim sana."

Üstelik şiddet sona erdiğinde insanın mutsuz olma olasılığı da vardır. Çünkü şiddet ve şefkat, nefret ve sevgi birbirlerini besleyen bileşik kaplar gibidir. Biri olmazsa öteki beslenemez. Bu da insan için topyekün mutsuzluk demektir. İnsanoğlu böyle yaşayabilir mi? Yazarımız bunun yanıtını okura bırakıyor.

Patasana aynı zamanda Anadolu'daki etnik çeşitliliğe dikkat çeken bir kitap. Bu çeşitliliğin bir tür kültürel zenginliğe yol açabileceği gibi büyük vahşetlere de yol açabileceği yakın tarihimizden ve günümüzden olaylarla anlatılıyor. 1915 Ermeni Tehciri romanın geri planında temel fon olarak yer alıyor. Ayrıca yakın zamana kadar binlerce insanın yaşamına mal olan Güneydoğu'daki savaş romanın her bölümünde kendini hissettiriyor.

Bütün bunlar kırın çözülmesiyle başlayan kültürel deformasyon içinde anlatılıyor. Kazının hem aşçısı, hem kâhyası olan Barak delikanlısı Halaf'ın işbitirici, girişken kişiliği Güneydoğu'nun geçirdiği kültürel değişimi somut olarak yansıtıyor. Güneydoğu'nun geçirdiği bu kültürel değişim ülkenin geçirdiği kültürel değişimle kıyaslanarak okura sunuluyor.

Sonuç olarak *Patasana*, Ahmet Ümit tiryakilerinin yanı sıra bütün edebiyat tutkunlarının çok hoşlanacağı bir felsefe, bir arkeoloji, bir serüven, bir psikoloji, bir polisiye romanı olarak öne çıkıyor.

ALTAY ÖKTEM

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

12./ Batman-Mardin Hattında Yaşam ve Edebiyat

"Ne kadar imkânsız olsa da/ kelimelerin ulaşamadığı/ bir nehir vardır hâlâ/ mırıldanır gibi usul/ usul akan insanın/ iki yurdu arasında"

Haydar Ergülen

Mart ayının ilk günlerinde güneydoğudaydım: Gaziantep, Urfa, Diyarbakır, Batman; Mardin. Yirmi yıl sonra bu yöreye yolculuğa hazırlanırken, ilk kez göreceğim Batman, Mardin üzerine neler bildiğimi yokladım: Haritada iki nokta yerin bendeki anlamı günün konusu edilenlerin çok ötesindeydi.

Görmediğim, ama üzerine öyküler dinlediğim Mardin...Üç Kümbetler'deki evimizde kapı komşumuz Uzun Şeref'in ilk eşi için anlatılan bir öykünün yurdu Mardin. Tütün kaçakçısı Sarı Kamil, Taşhan'ı mekân belleyeliberi gelip gider olmuş Uzun Şereflere. İki metreye erişen boyu, başındaki fötrü, kravatını mendilini eksik etmediği takım elbisesi ile Uzun Şeref biz çocukların güneşli yüzüydü. Konuştu mu ballar akardı dilinden. Bizim için muamma olan siyah deri çantasını çarşı başlarında açıp İstanbul'dan getirdiği 'yeni ürün'leri satardı. Bir tane alana hediyesi de vardı; Nacet jiletler, traş sabunları, dikiş-nakış kutuları, mutfak araç gereçleri. Geceleri de Sarı Kamil'in kaçak getirdiği tütünleri kahve kahve dolaşıp satardı. Sarı Kamil'in Emine'yi kaçırmasının, Arap atlarını şahlandıra şahlandıra koşturduğu Kızıltepe Ovası'nda o atların birinin sırtında mermiden hızlı kaçarken vuruluşunun öyküsünü az mı dinlemiştik... Emine'nin de Sarı Kamil'in atı ve ölü bedeniyle kayıplara karışmış olmasını dinlemek, 'beni altın sarısı tütünlerle gömün' dediğini aktaranların yalancısı olanları görmek, Uzun Şeref'in onu izleterek öldürttüğünü bir yerel gazete haberinde okumak ise ayrı bir fasıldı...

Mardin adı, ilk kez, çocukluk belleğimde Sarı Kamil'in öyküsüyle yer etmiş, bir daha da çıkmamıştı.

Batman, yeni bir kent. Raman dağlarında çıkan petrolün kurdurduğu köyden kente dönüşen bir yerleşim alanı. 70'li yılların başında petrolün öyküsünü dinlemiş, yabancı şirketlerin bunu bir sömürü ağına dönüştürdüklerine dair tepkilere, siyasal söylemlere tanık olmuştuk. Lise yıllarında okuduğumuz Hasan Hüseyin'in şiirlerinde bu öfkeyi dile getirdiğini anımsıyorum!

Batmanlı bir okul arkadaşım vardı. Yöredeki "şıh"ların gazabından kurtulan babası, onu okutabilmek için Erzurum'a göçmüş, o günlerde fayton ve at arabalarının onarımını, tekerleklerini yapan bir atölye açmış.

Bilal'in sınıfın en arka sırasında yalnız başına suskunca oturması bana dokunmuştu. Ortaokul birinci sınıftaydık. Teneffüslerde dışarı çıkmaz, kimsenin yanına gitmez, konuşmaz, öğretmen bir şey sorduğunda alı al moru mor kesilir kalırdı. Konuşamazdı. Bir iki kez yeltenmişti, sınıfta bir kıkırdama başlamıştı.

Bilal ağlamıştı o gün. Türkçeyi neden böyle zor konuştuğunu anlayamamıştım. Ne zaman ki ona;"kuyruklu Kürt" deyip, yanına yaklaşıp kızdırmak isteyenlerin edalarına tanık oldum, o zaman anlamıştım Bilal'in Kürt olduğunu. Bilal'in önüne siper olup onu savunmuştum. Okul çıkışı görmüştüm ki; Bilal'in hiç de buna ihtiyacı yoktu. Sınıfımızın üç-beş keleş çocuğunu derdest edip bahçe duvarının dibinde haklarından gelmişti.

Bilal'le o günlerde başlayan yakınlığımız ortaokul bitince sona erdi! Babası Ağrı'ya göçtü. Ama Bilal'i hiç unutmadım. Ondan bana unutulamayacak bir de belge kaldı.

Yıllar önce mezun olduğum üniversiteden diplomamı istemiştim. Bana kabarık bir zarf gelmişti. İçinde ilk, orta, lise diplomalarım da vardı. Gazi Ahmet Muhtar Paşa Ortaokulu'ndan aldığım diplomamda Bilal'in fotoğrafı vardı. Bir yanlışlık olmuştu sanırım. Eminim ki, onun diplomasında da benim fotoğrafım vardı.

EĞİTİM-SEN'in davetlisi olarak Batman'a, oradan da Mardin'e yöneldiğimde belleğimde bu iki 'anı' vardı. Ama gördüklerim, tanıdığım insanlar, dinlediğim öyküler, "yaşam-edebiyat ilişkisi"nden söz ettiğim söyleşi an'larında yüzleştiklerim, sorular sorular... her iki kenti adımladığımda tanık olduklarım bu kentleri daha da iyi anlatıyorlardı bana.

Babil'e Yolculuk'umun buraya uzanan serüvenini bir başka yazıda uzun uzun anlatacağım.

Her yolculukta olduğu gibi yanıma seçtiğim, yolda seyir halinde, konakladığım yer de okuyabileceğim kitapları almıştım: Haydar Ergülen'le bitmeyecek bir dostluğun, ortak duyarlılıkların senfonisi gibi gelen yeni şiir kitabı *Ölüm Bir Skandal* (Adam Yay.) hayatın sırlı yanlarına yolculukta bir tür kılavuz olmuştu bana. Bir yanım onunlaydı, diğer yanım yaşadıklarımla.

Bir yıldır bir türlü elimden bırakamadığım Michel del Castillo'nun *İspanyol Kanı* (Can Yay.) ile Hikmet Birand'ın *Anadolu Manzaraları* (TÜBİTAK Yay.) yol arkadaşlarımdı.

Gezindiğim her yerde bu üç yazarla dolaştım. Gâvur Mahallesi'ni adımladığımda Mıgırdiç Margosyan'ı, Hasankeyf'te *Dino ile Ceren*'in eşsiz yaratıcısı Seyit Alp'i, bende bir ortaçağ kenti izlenimini bırakan Mardin'de *Paranın Cinleri* öyküsünü hiç unutamadığım Murathan Mungan'ı, Deyrulzafaran Manastırı'nın yolunu tuttuğum da sağımızda kalan uçsuz bucaksız Kızıltepe Ovası'na bakarken de *Tüfekliler* romanında bu yöreyi anlatan Ümit Kaftancıoğlu'nu andım.

Haydar'la yolculuğum hep sürdü. Castillo'yla, Birand'la da öyle.

Yolculuklarınızda yanınıza aldığınız kitaplar doğru seçilmişse, birer dost gibi sizi kucaklarlar. Gezip gördüğünüz yerler daha bir anlamlanır. Birlikte dolaşır, birlikte yaşarsınız her yeri, mekânı. Tutunduğunuz sözler, bağlandığınız kentler, birden anıya dönüşüverecek an'ları yakalama çağı onların da tanıklığını ister sizden.

Sevdiğim otobüs, tren yolculuklarında ne çok anı var böyle biriktirdiğim.

Haydar'la yolculuklarım da öteden beri hep süregeldi. Ne zaman bir yol oğlu, yol dervişi kesilsem; ondan, onun dizelerinden bana kalan izler gelip bulur beni.

Ölüm Bir Skandal şiirlerini yedeğime almamın tek sebebi buydu. Düşünmedim, ürkmedim hiç; ölümün en çok ya-

şandığı, en çok konuşulduğu yerlere giderken ölümden söz eden şiirlerle içyolculuğuna çıkmak...

Yaşam kadar gerçek olan bir duygunun izlerinde dolaşan şairin sözleriyle daha çok Diyarbakır, Batman, Mardin hattında gidip gelmek. Dinlediğim her bir öykü ölümün soğuk yüzünü anlatıyordu bana. Durdurulduğumuz bir barikatta kimliğimi inceleyen insanın gözlerinde de görmüştüm bu korkuyu, soğukluğu. Deyrulzarafan Manastırı rahibi R. Melki Ürek'le söze durduğumuzda binlerce yılın anılarını taşıyan taş duvarlarda da okunuyordu ölüm. O ise ruhani bir söylemle sağaltıyordu kendini bu ıssız dağ başında.

Ona, Haydar'ın "*Ölüm bir siyah kasaba/ artık evimizde değilim*" diye başlayan "*Ölüm yağmurdan önce gitti*" şiirini okumak isterdim. Manastırın selvili avlusunda güneşin son ışıklarını yakalamaya çalıştığım o ana kadar bu kitabı okumalıydım. Biz'i ve öteki'ni anlatan dizeleri. Hayatın akıp giderken götürdüklerini, bize sunduklarını; yok olanların hüznünü, bizi diri tutanların şenliğini, hayata bilgece bakışın gülümseyişini anlatan bu dizeleri okumak isterdim.

Onunla uzun uzun konuşmalarımıza Haydar tanık oldu sanki bu dizeleriyle. Ama biz söze durmuştuk. Son bakışta dönmüştüm yüzümü Manastır'ın en gizemli odasına. Belleğimde Haydar'ın şu dizeleri vardı:

Doğrudur gözlerin çarpışmak üzere bize verildiği/ doğrudur bulutlarla çarpışşa yağmur yağardı/ doğrudur kırılırdı bakışlar, yangınlar çıkardı/ kırılmamızdan, çarpışırdık şehirler baştan çıkardı/ hevesle bakardık iki söz çarpışırken/ tesadüf ettiğimiz de olurdu bir şiire"

Güneşin ilk ışıklarının sızdığı küçük penceresinden dışarıya bakarken, buraya bu ışığın düştüğü yere secde eden insanların öyküsüne döndüm. Binlerce yıllık öyküye. Ve söz vardı aramızda Ürek'le. Ayrılırken bir yazısını vermişti bana: "*Densiz ve amansız kör bir döngüye dönmüş tipik bir Ortadoğu mücadele ve karmaşası;'Süryani'lik*"

Haydar, bir imge ormanında dolaştırıyordu beni. En çok Mardin'de, Diyarbakır'da gezindik onunla. Tarihin solunduğu bu iki kent. İnsan yüzleri, mekânlar. Acıların, korkuların sindiği hayatlar. Onun şu dizesini kentin alınlığına yazmak isterdim, ya da surların burcuna:

"*yalnızca ölüm utandı yokluğundan*"

Bir şairin ömrünü düşündüm en çok, Haydar'ın şiirleriyle yolculuğumda. Güney'e yolculuğumda iyi ki yol arkadaşı kıldım onun şiirlerini kendime. Çölleşen hayatın, sinik gülümseyişlerin, her an kanayan bir yerlerin, buruk aşkların duldasında filiz veren bir şiir onunkisi. Hayatın içine içine girince bunu daha da iyi hissedeceksiniz.

Yönsüz yolların kardeşi, hatırladıkların/hatırlattıkların hatırladıklarımızdır. Ama bir simyacı gibi sözü şiirde işlemen hep hatırlamamız gerekenlerdir.

13./ Hikmet Birand'ı Tanır mısınız?

Adı, ortaokuldaki Türkçe kitabımızdaki bir yazısından ("*Kırkikindiler*" yazısıydı) belleğimde yer eden yazarlardandı. Bir ömür boyu unutamadığım yazılardandır bu. Diyebilirim ki, bende gezip görme, doğayı, mekânları tanıma duygusunu uyandıran ilk yazı, ilk yazarlardandır Hikmet Birand.

O günlerde, yazarlardan çok, yazdığı diğer metinler, kitaplar daha çok ilgilendirirdi beni. Yazar, yazarlık, yazmak düşüncesinin labirentlerine bu metinlerle ulaştım denilebilir. Bunun arkasında o güzelim Türkçe kitaplarının olduğunu söylemeliyim. Diğer yazarların (Sait Faik, Reşat Nuri, Halikarnas Balıkçısı, Yakup Kadri, Refik Halit, Yaşar Kemal...)

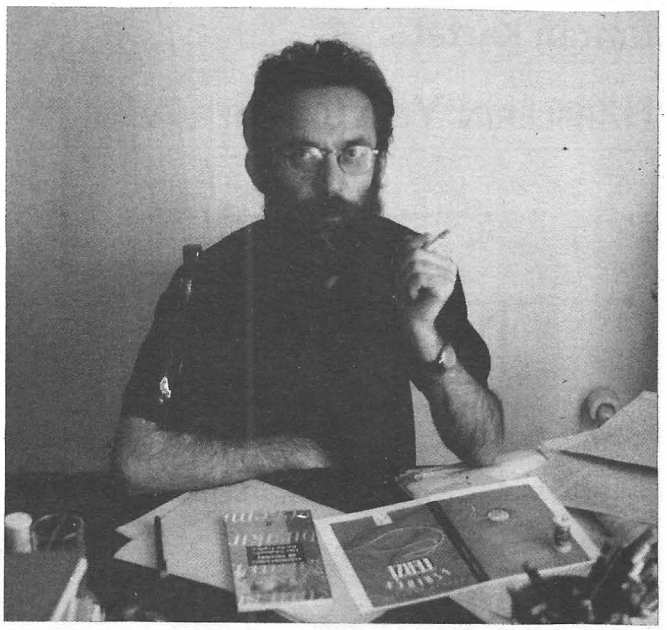

izini sürmeme karşın, Hikmet Birand'ınkini sürmemişim demek! Kimdi, neciydi, ne yapardı, bilemezdik! Öyle ortada kitapları da yoktu.

Yıllar sonra, onun adını bir kitabıyla karşılamak beni nasıl sevindirmişti, bilemezsiniz!

Alıç Ağacı İle Sohbetler (TÜBİTAK Yay.). Yudum yudum okumuştum Birand'ın bu kitabını. Onun bir bilim insanı olduğunu da bilmiyordum doğrusu. O, ait olduğu coğrafyayı bu denli güzel anlatan bir insan. Anlatmanın ötesinde tanıyan biri. Bir yazısıyla çocuk belleğinde o etkiyi yarattığını düşünecek olursanız.

Evet, *Alıç Ağacı ile Sohbetler* bir şenlikti. Tıpkı ortaokul sıralarında yaşadığım gibi. Kitaptan üç tane almıştım; birini 13 yaşındaki oğluma, diğerini de ilk elde sunabileceğim bir dostuma vermek için.

Oğlumun, okuduktan sonra; "Biz neden oralarda yaşamıyoruz", sözü, Hikmet Birand'ı daha da anlamlandırmıştı gözümde. Anadolu coğrafyasını bu denli iyi tanıyan ikinci bir insan olsa olsa Yaşar Kemal'dir. Ama Birand, eminim ki, Yaşar Kemal'in de bilmediği, görmediği yerleri, doğayı anlatıyor bize. En çok da gezmek-görmek duygumuzu körükleyen bir yanı var Birand'ın.

Geçen yıl bir yurtdışı yolculuğumda *Anadolu Manzaraları* yol arkadaşımdı, bu kez Güney'e giderken. Hem ilk okuduğumda, hem de bu kezki okumamda Attilâ İlhan'ın kulaklarını çınlattım. İnsanını, toplumunu tanımadan; coğrafyasını, iklimini, ruhunu, zihniyetini bilmeden yazmanın ne anlama geldiğini düşündürttü bana Birand.

O, yazdıklarıyla derin bir soluktu bana. Yıllar öncesi doğru bir başlangıç noktası yakalamıştım onunla. Bunu şimdi daha iyi hissediyordum. Bana önemlice bir adımı attırmıştı Birand. Öyle ya, şu an bu satırları yazdığım Mardin'de; önüme açtığım Türkiye haritasında görmediğim kentlerin adlarını işaretliyorum. Kırk beş yıllık ömrümde Anadolu'nun dörtte üçünü gezmişim. Bunda Hikmet Birand ve kuşağı yazarların/aydınların payının olduğunu söylemeliyim.

Evet; *Alıç Ağacı ile Sohbetler* ile *Anadolu Manzaraları*'nı alıp okuyun, siz de hak vereceksinizdir bana.

Ümran Kartal

HARFLERİN YERYÜZÜ SERÜVENİ

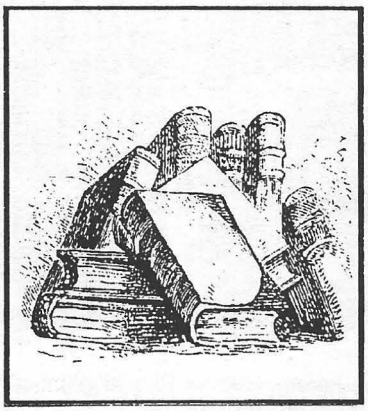

SYLVIA PLATH'IN GÜNCELERİNDE SAKLI KALANLAR

Sylvia Plath'ın günlüğünün, eşi Ted Hughes tarafından yok edildiği sanılan bölümleri ortaya çıktı. Güncesinde saklı kalmış satırlara göre Sylvia Plath, Ted Hughes ile bir yemekte tanıştığının ertesi gününde ilişkilerinin ölümüne neden olacağını sezmişti. Yirminci yüzyılın önde gelen şairlerinden biri olan Plath, 1963'te 30 yaşındayken şair eşi Hughes'tan ayrıldıktan hemen sonra intihar etmişti. Günceler, edebiyat dünyasını kırk yıldır meşgul eden bu fırtınalı ilişkiyi Plath'ın sözcükleriyle ilk kez gözler önüne seriyor. Ayrıca, Plath'ın cinselliğinin karmaşıklığı, bunalımları ve annesine olan nefretini gün ışığına çıkaran birtakım samimi itirafları da içeriyor.

Sylvia Plath, Hughes ile ilk karşılaşmalarından sonra, "şehvetin karanlık güçleri üzerine koca bir sayfa bir şiir" yazmış: "*Peşimde*. Ted Hughes için yazdığım bir şiir bu. Hiç de fena olmadı. *Peşimde* şu dizelerle başlıyor: *gizli gizli avına yaklaşan bir panter var peşimde/günün birinde beni öldüreceğini bildiğim.*"

Günceleri, karşılaştıkları sabah Plath'ın yeni bir psikiyatriste gitmiş olduğunu ortaya çıkarıyor. Aralarında oluşan –Plath'ın, Hughes'un yanağını kanayıncaya kadar ısırmasını sağlayan– o güçlü çekime rağmen, Plath, yemekten hemen sonra, üniversitedeki odasında Kanadalı bir öğrenciyle birlikte olmuş. Hughes, gece yarısı odanın penceresinin altında beklemeye başlamış. Günceler, Hughes'un nasıl da 'Sylvia' diye bağırdığını ve onun odasının penceresi zannettiği pencereye taşları teker teker fırlattığını anlatan sözcüklerle dolu.

Hughes, Plath'ın kendisi hakkında yazdıklarının üçte ikisini yok ederek günceleri ağır bir şekilde sansürlemiş. Ancak şimdi onun güncelerden çıkardığı parçalar yeniden eski yerlerine konuluyor ve her şey bütünüyle yayınlanıyor. Hughes, Plath'ın kendisi hakkındaki "Cambridge'in en çapkın erkeğiydi." yorumunu ve kendini beğenmişin teki olduğu iddiasını kesip atmıştı güncelerden. Şu cümleleri çıkartmıştı örneğin: "Ted çok paspal görünürdü: ceketi kırış kırış, pantolonu sarkık ve ütüsüz, saçları yağdan parlar bir halde dolaşırdı." Çıkartılan başka bir yer de şöyle: "Ted bir sonraki kitabını kime adayacak acaba? Karnını doyurana mı, erkekliğini doyurana mı?"

"Kibirli ve küstah bir ifade. Sevimli bir yaratık, bir günlük bir arkadaş...üzerine bulaşmış çamuru ne Halo şampuanı ne de Lüx sabunu temizleyebilir, pejmürdeliğinden asla kurtulamaz, çünkü içine işlemiş."

Hughes, bütün bunlara ek olarak Plath'ın onun bunalımlarını ve paylaştıkları cinsel hayatı anlatan bazı sözlerini de kesip atmış. Ancak güncelerden anlaşılıyor ki yedi yıllık karmaşık ilişkilerini çoğunlukla mutlu yaşamışlar. "Böylesine büyük, yakıp kavuran ve tehlikeli bir aşk" yaşamaktan aldığı keyiften bahsetmiş Plath güncelerinde. Bu aşk karşılaştıkları ilk dakikada başlamış. Plath, Hughes'u "etkili, gizemli, irikıyım bir adam, oradakiler arasında benim için yeterince muazzam olan tek kişi " olarak tanımlamış. Hughes "dudaklarına şehvetli bir öpücük kondurmuş", saçındaki kurdeleyi ve küpelerini söküp çıkartmış, Plath da onun yanaklarını ısırmış. "Öyle bir şiddetti ki kadınların bir sanatçıya kendilerini nasıl verdiklerini şimdi anlayabiliyorum" diye yazmış Plath. Başka bir yerde de şu cümlelerle karşılaşılıyor: "İyi seviştik bugün, sabah, öğleden sonra, hepsi de tutku ve aşk doluydu." Şunları da itiraf etmekten geri kalmıyor: "onu öpmeye doyamadığım için bütün gün peşinde koşuşturup dururdum."

Plath hayatını bir yazar olarak kazanmaya kararlı olduğu için Hughes'a olan bağımlılığından kaygılanıyordu. Ancak kendini feminist bir idolden çok 1950'lerin ev meleklerinden biri olarak yansıttığı yazılarında şöyle diyor: "Onu mutlu ediyorum: yemek pişiriyorum, oyun oynuyorum, okuyorum ... asla dırdır etmiyorum, kusur bulmuyorum. Tanrım, yemek yapmayı, evi çekip çevirmeyi ve bir erkeğin hayallerini zorlamayı çok seviyorum."

Sylvia Plath

Ted Hughes

Plath'ın, çok ciddi bunalımlar geçirmeye yatkın bir kişiliği vardı, bütün hayatı boyunca neşe ile öfke arasında gidip geldi. Londra'daki evinde iki küçük çocuğu yukarıda uyurken; gazı açarak intihar etmeden önce yazdığı son şeyleri Hughes yok etmiş. Ölümünden birkaç yıl sonra ortadan kaybolan başka bir güncenin çalınmış olduğu düşünülüyor. 20 yaşındaki ilk intihar girişimini anlatan 1953'ten kalma bir günce, kontrolden henüz çıkmış bir kadın beynine şaşırtıcı bir ışık tutuyor. Aşırı dozda uyku hapı alıyor, iki gün ortadan yok oluyor ve çok hap içip kustuğu için kurtarılıyor.

Vazgeçilmez bir bağlılık hissettiği, ancak sekiz yaşındayken babasını kaybetmiş olmaktan dolayı suçladığı, nefretini kustuğu yazılar annesi Aurelia tarafından sansür ediliyor. Şöyle yazıyor Plath: "Ondan nefret ediyorum nefret nefret nefret... Ondan nefret ediyorum çünkü babamı hiç sevmedi. Zavallı biriydi ama onu özledim. Yaşlıydı, bana babalık edemeyecek yaşlı biriyle evlendi annem. Bu onun hatasıydı. Allah onu kahretsin."

Bütün bunlar Plath'ın annesine ara sıra yazdığı sevgi dolu mektuplarla çelişiyor. Plath, ayrıca Hughes ile paylaştığı hayatın önemli noktalarından biri olan gizemcilikle ilgili deneyimlerini; kocasının bayan arkadaşlarına karşı duyduğu kıskançlığı ve Hughes'un başka bir ilişkisi olduğuna dair şüphelerini de anlatıyor güncelerinde.

(Katharina Viner, The Guardian, 18 Mart 2000)

BASİL BUNTİNG'İN 100. DOĞUMGÜNÜ KUTLANDI

Şair Basil Bunting birçoklarına göre Çağdaş İngiliz şiirinin en büyüklerinden biri. Hatta bazı edebiyatçılar daha da ileri giderek Bunting'in başyapıtı olarak kabul edilen 'Briggflatts' (Bemoller) adlı uzun şiirinin Çağdaş İngiliz edebiyatının başyapıtı olduğunu söylerler. Ted Hughes ya da Seamus Heaney gibi çok geniş okur kitlelerine ulaşmamış olabilir, ama Ezra Pound, W.B. Yeats, Louis Zukovsky, Ford Madox Ford ve William Carlos Williams gibi yeni edebiyatın ustalarını etkilemeyi başarmıştır. 1 Mart'ın doğum günü olması nedeniyle mart ayında İngiltere'de çeşitli toplantılarla anılan şairin tüm şiirleri Bloodaxe Books Yayınevi tarafından *Collected Poems* adlı bir kitapta toplandı.

Ortaya koyduğu yapıtlardan çok yaşamıyla dikkat çekti belki de Bunting. Deniz kaptanlığından inşaat işçiliğine, diplomatlıktan casusluğa dek birbiriyle hiç ilgisi olmayan alanlarda çalıştı. Müzik eleştirmenliği, dış habercilik yaptı, Birinci Dünya Savaşı sırasında devletin politikalarını eleştirdiği için hapse girdi ve işkence gördü. İkinci Dünya Savaşı'nda gönüllü olarak Mısır, Kuzey Afrika, İtalya ve Normandiya'da savaştı ve süvari birliği komutanlığına kadar yükseldi.

"Şiir yazmak, halı silkelemek ya da çömlekçi çarkında kilden çanaklar yapmak gibi bir iştir. İnsanları şair denilen varlıktan soğutmak için yapılan bir etkinlik değil." diyen Bunting, malt viskiye, genç ve güzel kızlara düşkündü. Şairlikse, seksen beş yıl süren haylazlığın içinde hiç terk etmeden ve tutarlı bir biçimde sürdürdüğü tek uğraşıydı.

(The Independent)

ENDONEZYALI YAZAR YASSİN 83 YAŞINDA ÖLDÜ

Endonezyalı arşivci, yazar, şair ve eleştirmen Hans Bague Yassin 12 Mart'ta 83 yaşında öldü. Yassin, ülkenin önde gelen yazarlarından ve 1945 Kuşağı'nın önemli isimlerinden biriydi. Başbakan Abdurrahman Wahid'in "Endonezya edebiyatının devi" olarak tanımladığı Yassin, hem arşivciliğiyle hem de yazılarıyla tanınıyordu.

1917'de Gorontalo'nun Kuzey Sulawesi bölgesinde doğan Yassin, yazmaya 1940'lı yıllarda başlamış, yazıları, Endonezya Üniversitesi'nden mezun olmadan önce çeşitli edebiyat dergilerinde yayınlanmış, daha sonra da Harvard Üniversitesi'ne devam etmiş.

Son yıllarında kendi kitaplarından ve belgelerden oluşan bir koleksiyonu kullanarak Cakarta Taman İsmail Marzuki Güzel Sanatlar Merkezi'nde şu anda 30.000 kitap ve dergiyi içeren bir edebi belgeler merkezi kurmuş.

The Jakarta, Post Yassin'e ait arşivin, öğrencilere ve yazarlara, Endonezya üzerine en çok yapıtın bulunduğu Hollanda'ya gitmektense kendi ülkelerinde kalıp çalışma fırsatı tanıyan Endonezya'daki tek arşiv olduğunu belirtiyor.

Yassin'in önemli yapıtları arasında "*1945 Kuşağı*", "*Çağdaş Endonezya Edebiyatı*" ve tartışma yaratan "*Dizelerle Kur'an*" bulunuyor.

PRAMOEDYA ANANTA TOER ARTIK 'YASAKLI' DEĞİL

Kendi ülkesinde kırk yıldır yasaklı olan ünlü Endonezyalı yazar Pramoedya Ananta Toer'in yapıtlarının tamamı ilk defa bütünüyle yayınlanacak. Mayıs 1998'de Suharto rejiminin çöküşüyle Pramoedya'nın kitaplarının dağıtımına konulan yasak, ilgili yasa hâlâ yürürlükte olmasın rağmen, kaldırıldı. Kırk yıldır sistematik olarak yok edildikleri ya da raflardan kaldırıldıkları için bulunması zor ve çoğunlukla pahalı kitaplardı Pramoedya'nın kitapları.

Pram adlı kitabı 1986 Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterilince Promedya Ananta Toer Batılı ülkelerde de tanınmaya başladı. 74 yaşındaki yazar otuzdan fazla kitap yazmış, bunlardan birkaç tanesi hiç yayınlanmamış. El yazmalarının çoğu polis tarafından yok edilmiş. Kitaplarını denizaşırı ülkelerde İngilizce yayınlanmış olarak bulmak çok daha kolay.

Romanlarında, yüzyılın başında ortaya çıkan Endonezya milliyetçiliğini konu edinen yazar, yıllardır Doğu Cakarta'daki evinde inzivaya çekilmişti. 1999'da Endonezya dışına çıkmasına izin verildi. Ama, komünist düşüncelerinden asla vazgeçmeyen Pramoedya, Abdurrahman Wahid başkanlığındaki hükümeti de keskin bir dille eleştiriyor.

PEN/FAULKNER ROMAN ÖDÜLÜ

Konuları, Amerika İç Savaşı'ndan Çin'de yapılan uydurma evliliklere ve Rus yapımı nükleer maddelerin yasa dışı satışına kadar çeşitlilik gösteren beş kitap, Pen/Faulkner Roman Ödülü'nün bu yılki adayları olarak 15 Mart'ta belirlendi: Frederick Busch'un *The Night Inspector*, Ha Jin'in *Waiting*, Ken Kalfus'un *PU-239 and Other Russian Fantasies*, Elisabeth Strout'un *Amy and Isabelle*, ve Lily Tuck'ın *SIAM or The Woman Who Shot a Man*.

Aday yazarlar şimdi Amerika'daki parasal değeri en yüksek ödülü kazanmayı ümit ediyorlar. Ödülü kazanan 15.000 dolar, diğer dört aday ise 5000 dolar alacak.

Seçici kuruldaki üç romancı Andrea Barrett, Nicholas Delbanco ve Reginald McKnight, 1999'da Amerika'da yayınlanan iki yüz elliden fazla roman ve kısa öyküyü incelemişler. Barrett, kitapları incelemeye ekim ayında başladıklarını söylüyor: "Aynı kitapların hepimizin ilgisini çekmesi beni şaşırtmıştı. Kitapların ne kadar iyi olduğu hakkında çok şey anlatıyordu bu durum."

Busch, *The Night Inspector* adlı kitabında Amerika İç Savaşı'nda yaralanarak sakat kalmış bir askerin New York'ta kendisine bir hayat kurmaya çalışmasının öyküsünü anlatıyor.

Ha Jin, Ulusal Kitap Ödülü'nü kazanmış olan *Waiting* adlı kitabında Çin'de yapılan uydurma bir evlilikten kendini kurtarmaya çalışan bir karakterin izini sürüyor. Ha Jin Çin'den 1985 yılında ayrılmış, şimdi Atlanta yakınlarında yaşıyor.

Ken Kalfus kısa öykülerden oluşan *PU-239 and Other Russian Fantasies* adlı kitabında Rus tarihinin bir yüzyılından çeşitli kişilerin hayatlarını ele alıyor.

Amy and Isabelle, Elizabeth Strout'un ilk kitabı. Öğretmeniyle cinsel ilişkiye giren bir kızın annesiyle yaşadığı sorunları anlatmış Strout.

Lily Tuck, *SIAM or The Woman Who Shot a Man* adlı kitabında Vietnam Savaşı sırasında Tayland'daki yaşama ayak uydurmaya çalışan 25 yaşındaki Bostonlu kızın öyküsünü anlatıyor.

"Konuları itibarıyla çok farklı kitaplar, farklı olmayan şey hepsinin çok iyi yazılmış olması." diyor Barrett.

PEN/ Faulkner Ödülü ilk defa 1981 yılında verilmiş. Daha önce kazananlar ise şunlar: Tobias Wolff, E.L. Doctorow, John Edgar Wideman, Don DeLillo, E. Annie Proulx ve Richard Ford.

AYDIN DOĞAN VAKFI EDEBİYAT ÖDÜLÜ MELİH CEVDET ANDAY'A VERİLDİ

Aydın Doğan Vakfı tarafından her yıl vakfın kurucusu adına düzenlenen ödülün dördüncüsü bu yıl şiir dalında verildi. Ödüle Melih Cevdet Anday, *Yağmurun Altında* isimli kitabının yanı sıra altmış yılı aşkın şiir yaşamında Türk şiirine olan katkısı, şiirini her kitabında daha ileri bir aşamaya taşımış olması ve genç kuşaklara yeni şiir kanalları açması nedeniyle değer bulundu. Ödülün seçici kurulu İnci Enginün başkanlığında Adalet Ağaoğlu, Mehmet H. Doğan, Mustafa Durak, Nüket Esen, Talat Halman, Doğan Hızlan, Fethi Naci ve Tahsin Yücel'den oluşuyordu.

CEVDET KUDRET EDEBİYAT ÖDÜLÜ HASAN ALİ TOPTAŞ'IN

1999 yılında roman dalında verilen ödülü, Hasan Ali Toptaş *Bin Hüzünlü Haz* adlı yapıtıyla kazandı. Feridun Andaç, Semih Gümüş, Nezihe Meriç ve Fethi Naci'den oluşan seçici kurul, yazarı bu romanında yeni anlatım olanaklarını denemesi, romancılığında yenilikçi bir bakışı öncelemesi nedeniyle ödüle değer buldu.

LEYLA ERBİL ÖYKÜ ÖDÜLÜ

Ankara Öykü Günleri'nde her yıl yaşayan bir öykü yazarının adına verilen ödül, bu yıl Leyla Erbil için düzenleniyor. Geçen yıl Oktay Akbal adına konulan ödülü Asuman Tümer kazanmıştı. Bu yılki ödülün seçici kurulunda Leyla Erbil'in dışında Demirtaş Ceyhun, Sevinç Özer, Öner Yağcı ve Burhan Günel bulunuyor. Katılmak isteyenlerin yayınlanmamış ve herhangi bir ödül almamış üç öyküyü (altışar kopya ve özgeçmişle birlikte) 31 Temmuz 2000 tarihine kadar, Nenehatun Cad. 86/7 06700 Gaziosmanpaşa/ Ankara adresine yollamaları gerekiyor. Sonuçları 15 Ekim 2000 tarihinde açıklanacak olan ödülün bu yılki tutarı dört yüz milyon TL. olarak belirlendi.

Abdülkadir Budak

BENDE KALAN DİZELER

"Şimdi kendimden usandım, en küçük derdim budur."
Ferit Kam

"Veda vakti"ni bir geçe...

Evet, bu yazı geçen sayının yazısıydı; öyle olması daha doğruydu. İki yıl, kesintisiz bir biçimde süren yazıların birdenbire kesilmesi ilgilenen insanların dikkatini çekmiş olacak ki, karşılaştığımızda ya da telefonda soranlar çok oldu. Bu yazıların tiryakileri varmış demek. Öyle olmasaydı da "son yazı" gerekiyordu. Bir tür yazar sorumluluğu da denilebilirdi buna. "Başlarken" diye bir yazı yazmışsan, "bitirirken"de demeliydin. Böyle düşünüyordum.

Telefonla ya da yüz yüze gelindiğinde bana yöneltilen sorular üç ana eksen üzerinde gelişiyordu: 1) Enver Ercan'la aran mı açıldı? 2) Şiir yayınlama hakkını kullandığın için mi yazın yayınlanmadı? 3) Sina Akyol'un yazmaya başlamasıyla senin bitirmen arasında bir ilişki var mı? 4) Bu yazıları *Şiir Odası* dergisinde mi sürdüreceksin?

Bu tür sorular ve bunların yoğunluğu hem sevindirdi, hem de üzdü beni. Sevinmenin nedeni çok açık. Beklenen yazılarmış bunlar; merak edilen yazılarmış. Üzüldüğüm nokta ise "son yazı"nın yayınlanmamış olması ve beni bu tür sorulara yanıt vermek durumunda bırakmasıydı. Kaçınılmaz olarak Enver Ercan'a mektup yazıp son yazıya yer vermemesinin nedenini sormak durumunda kaldım. İki yıl hiç ara vermeden yayınladığım yazıların hiçbir açıklama getirmeden kesilmiş olması doğru değildi. Bunu hem kendime hem de edebiyatçı dostlarıma açıklamakta zorlandığımı belirttim. Enver Ercan'ın beni aramasıyla, durum açıklığa kavuşmuş oldu. Ben de bu son yazıda –istemediğim halde– bütün bunları kamuoyuna açıklamak durumunda kaldım. Yazıları fakslamak yerine mektupla yollamak geleneğini sürdürmem başıma böyle bir iş açmış, postanın azizliğine uğramıştım.

İki sayı önce bu yazıları özetlemiş olduğuma bakarak kesmeyi düşündüğüm kanısına varmış ve beni aramamış Enver Ercan. Ben de öyle yapmıştım zaten. Bu yazıların esprisini yitirmeye başladığı, kararında bırakılması, dolayısıyla da kesilmesi sonucuna varmıştım. Varlık dergisinin mart sayısında çıkacağını umduğum yazının ara başlığı "Son Yazı" idi.

Daha önce de açıkladığım gibi *Bende Kalan Dizeler*'in yayınlanmasına birlikte karar vermiştik Enver Ercan'la; başlangıç tarihini birlikte saptamıştık. Ama bitirme kararını kendim almak durumunda kaldım. Ola ki, editör "bir süre daha devam etse iyi olur" diyebilirdi, onu kıramayabilirdim. Bu yazılardan sıkılmaya, kimilerini de sıkmaya başladığımı biliyordum. Şiirime zarar verdiğini de düşünüyor, yazmak zorunda olduğum yazılar yerine, kendini yazdıracak yazıları tercih etmek zamanının geldiğini düşünüyordum. Şairler düzyazı yazmalılar, hatta eleştirmeliler dediysem o kadar da uzun boylu değil! Dediğim gibi: "Kararında, kıvamında, tadında..."

İşte böyle; son yazıyı bu özel açıklamaları da içerecek biçimde yeniden yazmak durumunda kalıyorum. Bu yazıların ansızın kesilmesi karşısında bana yöneltilen soruları kamuoyu önünde şöyle yanıtlayabilirim: 1) Yazıların kesilmesi tamamen kendi tercihimin sonucudur. Enver Ercan'la herhangi bir sorunum yoktur. 2) Şiir yayınlama hakkımı kullandığımda bu yazılara ara verilmedi bugüne dek. Yazı, editörün eline geçmiş olsaydı yine aynısı olacaktı. 3) Sina Akyol sevdiğim bir şairdir ve dostlarımdandır. Bıraktığım yerden farklı bir tarzda yazmaya, yayınlamaya başlamış olması beni sevindirir. Ama bunun tesadüften ibaret olduğunu da söylemek zorundayım. Biri gelince öteki gitmiş değildir. 4) *Bende Kalan Dizeler* "bir Varlık yazısıdır". Editörlüğünü yaptığım *Şiir Odası*'na bu yazıları taşımak yakışık almaz. Böylesi aklımın ucundan bile geçmemiştir.

Bu yazıların kesilmesi biraz da Behçet Necatigil'in "az görün çok görürler" sözüne karşılık gelmiştir. Mesele bundan ibarettir.

Kendisine haber vermeden yazıları kesmek durumunda kaldığım için, Enver Ercan'dan özür dilemem gerekir mi bilemem; ama iki yıldır düzenli olarak yayınlama olanağı sağladığı için teşekkür etmem gerekir. Bunu biliyorum.

Hoşçakalın diyorum.

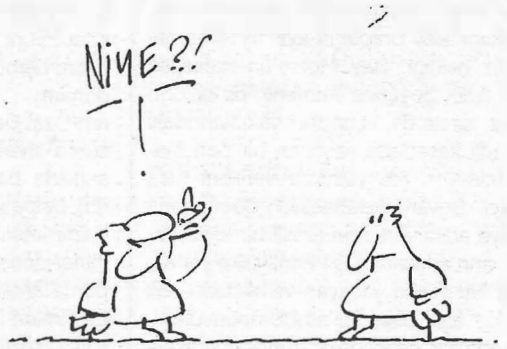

KEHANETİN OYUNCAĞI/ *David Eddings/ Türkçesi: Bülent Somay/ Metis Yay.*
Kehanetin Oyuncağı, Belgariad Beşlisi'nin ilk kitabı.
Dünyanın henüz yeni oluştuğu dönemlerde yedi tanrı uyum içinde yaşıyor ve tüm insan kavimleri tek bir halktan oluşuyor. Tanrıların en genci olan Belar'ın büyük kardeşi, hiçbir halkın tanrısı olmayan Aldur ise insanlardan ve tanrılardan ayrı yaşıyor. Aldur bir gün bir çocuk kalbi büyüklüğünde bir taş buluyor ve onu yaşayan bir ruh haline getirene kadar elinde evirip çeviriyor. İnsanların Aldur Taşı dedikleri bu taşla mucizeler yaratıyor. Fakat Tanrılar arasında en güzeli olarak bilinen kardeşi Torak bu taşı kendisinden çalıyor. Belgariad Beşlisi, Torak'ın Aldur Taşı'nı ele geçirip dünyaya hâkim olmak için verdiği mücadeleyi anlatıyor. Beşlinin ilk kitabı *Kehanetin Oyuncağı*'nda ise, küçük bir çiftlikte büyüyen Garion'un, Pol Teyzesi, ihtiyar masalcı, Çerek savaşçısı Barak ve casus, akrobat İşek ile birlikte çalınan taşın peşine düşmelerinin hikâyesi anlatılıyor.

MALULA'DAN MASALLAR/ *Rafik Schami/ Türkçesi: Saffet Günersel/ Kabalcı Yay.*
Kitap, saf insanların, batıl inançlıların yaşadığı, yazarın da doğduğu yer olan Suriye'nin Malula Köyü'nde anlatılan öykü ve masallardan oluşuyor. Kitapta yer alan öykü ve masalları eski zamanlarda anlatıldığı şekilde aktarmaya çalıştığını söyleyen yazar, ancak birkaç tanesini 'keşke şöyle anlatılmış olsaydı' düşüncesinden yola çıkarak masal geleneğine uygun biçimde yeniden yazmış.
"Akıllı Karga ya da Kutsal Topraklara Giden Tilki", "Kış Üzümü ya da Hamile Kalan Adamın Öyküsü", "Takla ya da Deden Neden Dört Yüz Yıl Silah Taşıdı", "Safdiller ya da Bir Güvercin İki Kazı Nasıl Kurtarır?" gibi başlıklar taşıyan öykü ve masallardan oluşan kitap, Rafik Schami'nin neşesini de bütün canlılığıyla gözler önüne seriyor.

YILDIZ TOZU/ *Neil Gaiman/ Türkçesi: Berat Çelik/ İthaki Yayınları*
Kitap, uzun yıllar önce Bay Charles Dickens'in *Oliver Twist* romanını tefrika halinde yayımladığı, Bay Draper'in ayın ilk fotoğrafını henüz çektiği, Bay Morse'un mesajları madeni teller boyunca iletmenin bir yolunu bulduğu sıralarda, Londra yakınlarındaki Duvar adlı kasabada yaşanan bir peri masalını anlatıyor. Altı yüzyıldır varlığını hâlâ sürdüren Duvar kasabasının doğusunda kasabaya adını veren gri renkli bir kaya duvar, duvarın arkasında ise Perili Ülke yer alıyor. Bu kasabada yaşayan ve Victoria adlı genç kıza âşık olan Thristran, onun ulaşılmaz, hatta bir gece gökyüzünde kaydığını gördükleri yıldız kadar kendisine uzak olduğunu düşünüyor. Victoria'nın kalbini kazanmak uğruna kayan yıldızı bulup ona getireceğine yemin ediyor. Bu yemini onu, hayal bile edemeyeceği tuhaflıklar, umulmadık hazineler, beklenmedik dostlar ve sinsi düşmanlarla karşılaşacağı bir yere, duvarın ötesindeki perili ülkeye yöneltiyor.
Amerika'da yeri belirsiz, koca bir evde, egzotik balkabakları yetiştirerek yaşamını sürdüren yazar bu kitabıyla Türkçe'yle ilk kez buluşuyor.

GEYŞA ANDROİD ŞİRKETİ/ *Zühtü Bayar/ İnkilâp Kitabevi*
Kitap, Zühtü Bayar'ın bilimkurgu öykülerinden oluşuyor.
Tutuklu Bilinç, Miron'un Anı Defterinden, Archeo-Odyssey, Üçüncü Gözün Rüyası, Eromofobia, Zamanın Ötesinde, Blip-Cutture adlarını taşıyan öyküler hümanist ve toplumcu bir bilimkurgunun izlerini sürenler için.
Öyküleri çeşitli dergilerde yayınlanan Zühtü Bayar'ın savaş karşıtı, insancıl bir temayı işleyen *Archeo-Odyssey* ile 1975 yılında kaleme aldığı *Zamanın Ötesinde* adlı öykülerinin orijinal bütünlüğüyle ilk kez bu kitapla okurla buluştuğunu belirtelim.

TEKRARIN TEKRARI/ *Mehmet H. Doğan/ YKY*
Tekrarın Tekrarı, Mehmet H. Doğan'ın önceki yıllarda yayımladığı *Tekrarın Tekrarı* ve *Birikime Dayanmak* adlı kitaplarını biraraya getiriyor.
Son on-on beş yıldır çalışma alanını şiir üzerine deneme-eleştiri ile sınırlayan yazar bu kitabında, sanatta eleştirinin yerini ve çağı sorgulayan denemelerinin yanı sıra, Orhan Veli'den Nâzım Hikmet'e, Cemal Süreya'dan Edip Cansever'e, Sabahattin Ali'den Füruzan'a, edebiyatımızın önde gelen ustaları üzerine yazdığı incelemelerine yer veriyor.

DEMOKRASİ DÖNEMECİNDE ÜÇ ADAM/ *Cüneyt Arcayürek/ Bilgi Yay.*
Demokrasi Dönemecinde Üç Adam, "Cüneyt Arcayürek Anlatıyor. Büyüklere Masallar, Küçüklere Gerçekler" dizisinin ilk kitabı.
Kitap, Türk iç politikasında darbe-askeri yönetim-demokrasiye geçiş dönemlerini ve bu dönem içinde adı geçen Evren-Özal-Demirel üçlüsü arasında yıllarca süren siyasal ve iktidar kavgalarını, bu insanlarla bağlantılı siyasal gelişmeleri özel not, belge ve görüşmelerle anlatıyor.
Yazar kitapta 1982'den sonraki gelişmeleri, yanar-döner kişilikleri, olayların içyüzüyle perde arkasındaki gerçekleri büyüklere "biz bu filmleri izlemiştik" dedirtecek türden masallar, küçüklere ise yakın geçmişten izleyemedikleri gerçekler olarak aktarıyor. Kitap ayrıca okura, Evren'i, Özal'ı ve Demirel'i yakından tanıma fırsatını da sağlıyor.

BAŞARI/ *Martin Amis/ Türkçesi: Dost Körpe-Handan Hazar/ Gendaş Yay.*
Günümüz İngiliz edebiyatının korkunç çocuğu olarak anılan Martin Amis bu kitabında, değişen İngiliz toplumunu güçlü, ahenkli, adil ve sıradışı bir yorumla ele alıyor.
Romanın kahramanlarından Gregory Riding hayatında iç gıcıklayıcı maceraların ve seksin eksik olmadığı, tatlı dilli, ateşli bir züppe olarak yaşarken üvey kardeşi Terry onun aksine, sırtında hatırlamak bile istemediği geçmişin yüküyle, acı ve kederli bir yaşam sürüyor. Ancak bir gün "Başarı"nın okları Gregory'den Terry'ye doğru çevrilince roller değişiyor.
Konusu Londra'nın kenar mahallelerinde geçen romanlar kaleme alan, tarzı hakkında "kirli realizm" tanımı yapılan yazarın kitabında diyaloglar yüksek zümre jargonuyla argo arasında gidip geliyor.

TEMEL PARÇACIKLAR/ *Michel Houllebecq/ Türkçesi: Osman Senemoğlu/ Doğan Kitap*
Kitap, Fransa Ulusal Edebiyat Ödülü sahibi yazarın ikinci romanı.
Temel Parçacıklar, birçok açıdan en köktenci olan ve dünya tarihinde yeni bir dönem açan üçüncü metafizik değişim olarak adlandırılan çağdaş bilimin en bilinçli ve en aydın mimarlarından biri olan ve yaşamının büyük bir bölümünü XX. yüzyılın ikinci yarısında Batı Avrupa'da geçirmiş Michel Djerzinski'nin öyküsünü anlatıyor.
Mutsuz ve karışık dönemlerde yaşayan Michel'in doğduğu ülke ekonomik açıdan orta halli ülkeler arasına kayarken sık sık sefalet tehdidi altında kalan bu kuşağın insanları da yaşamlarını yalnızlık ve acı içinde geçirmektedirler. Michel, son derece determinist kafa yapısına sahip bir biyologtur ve sevgiyi hiç tanımamıştır. Cinsel yaşamındaki eksiklikleri alışveriş ederek, laboratuvarında araştırmalar yaparak gidermeye çalışır. Bir noktadan sonra araştırmaları dünyanın çehresini değiştirecek bir aşamaya varır. Umutsuz bir cinsel haz arayışı içinde olan üvey kardeşi Bruno'yla birlikte karmaşık ailevi ve duygusal yaşantılarıyla, Batı'nın kendi kendisini yok edişinin kusursuz birer örneğini oluştururlar.

BİR ÇİFT SİYAH DERİ ELDİVEN/ *küçük İskender/ Adam Yayınları*
"Sözcük, doğanın ölümsüz tek tanrısıdır!/ Şiir, okurunu bir çift siyah deri eldiven gibi giyer./ şairinin parmakizlerini saklamak için.../ Parmakizleri, hayatın izlerinin ta kendisidir!"

dizeleriyle başlayan kitap, "Karanfil Yaprağında Bir Gül Dövmesi", "Düelloya Davet Etti Tül, Camı", "Kelebekler Hakikidir" başlıklı üç bölümden oluşuyor.
Kitabın arka kapağında "şiirin olgun tavrını çocukluğuna vermeliyim. Ölmeyeceğimi anladım. Yaşadığıma inanmalıyım şimdi." diyen şair bize ve yaşanan kaosa ayna tutuyor sürekli.

ZAMANIN SULARINDA/ *Turgay Gönenç/ Boyut Kitapları*
Kitap, Turgay Gönenç'in günlüğünden yapılmış seçmelerden oluşuyor.
Aragon'dan Orhan Peker'e, Çehov'dan Visconti'ye, Herman Hesse'den Yusuf Atılgan'a, Klee'ye dek uzanan isimlerin yer aldığı kitap, kimi zaman alıntılar, ufak değinilerle okurun aklını çeliyor, kimi zaman ise bir tartışma forumu açıyor. Günlük biçiminde ve deneme tadında kotarılmış bir gezi rehberi niteliğine sahip olan *Zamanın Sularında*'da gezilen ülkeler; coğrafyanın değil, kültürün ülkeleri olarak okurun karşısına çıkıyor.
Edebiyatla, şiirle, resimle, müzik ve sinemayla haşır neşir olarak yaşayan yazar kitabında, izlenimlerini günler ve yıllar ekseninde sunuyor.

AYN'/ *Cem Yavuz/ Kaknüs Ajans*
"(...)/ Ben/ Kafsız âlemin âdemi/ Kandeyim// Kandeyim cismim/ içindeki insan/ Hem peygamber/ Hem hayvan// Ölüm süsü verilmiş bir/ i n t i h a r/ ötleğendeki cinnel ötüşümü buluyor."
Ayn', "Agnosia", "Şebçerağ" ve "Kuzah" başlıklı üç bölümden oluşuyor. Cem Yavuz, toplumsal ve kültürel kimliğimizi sorgularken bu coğrafyayı ve insanını didik didik ediyor.

2890 YILINDA/ *Jules Verne/ Türkçesi: Aykut Derman/ Kaf Yay.*
Tarih 25 Temmuz 2890... Yanında çalışan bilimadamları ve *beyaz dizi* romancılarının yanı sıra büyükelçilere de her fırsatta konumlarını hatırlatan; öte yandan, Paris'te, alışveriş gezisinde olan karısı ile *fonotelefotları* aracılığıyla aynı saatte *naklen* yemek yiyen, Eart-Herald gazetesinin dünyaya hükmeden patronu Francis Bennett'in sıradan bir günü anlatılıyor kitapta.
Kitapta anlatılan telefonograf ve telefonoskop gazeteciliği, belirli bir güzergâhta yolcu taşıyan hava gemileri, basınçlı tüpler içinde gerçekleştirilen kıta içi, kıtalararası hatta Atlantik ötesi taşımacılık, evlere yemek dağıtan yemek fabrikaları gibi buluşların hepsi Albert Robida'nın 1883'te yayımlanan *Le Vintième Siècle/ Yirminci Yüzyıl* isimli kitabından alınmış. Verne bu öyküsünde 2890 yılını değil de 1890 yılını hedef alıyor ve yaşadığı dönemin eleştirisini yapıyor.

BÜTÜN ŞİİRLERİ/ *Edgar Allan Poe/ Türkçesi: Oğuz Cebeci/ Oğlak Yay.*
Daima doğaüstü bir güzelliğin peşinde olan Edgar Allan Poe, şiirlerinde bu güzellik sayesinde, dağılmış olan evreni ve kendi ruhunu yeniden birleştirmeyi amaçladı. Amacına ulaşmak için dünyevi olandan hareket etse bile, bu varlıkları imgeleminde yıkarak yersel olandan göksel olana ulaşmaya çalıştı.
Poe'nun bütün şiirlerini içeren kitap, onu tanımak için iyi bir fırsat.

KEMALİST DÖNEM TÜRKİYESİ'NDE EĞİTİM POLİTİKALARI VE KÖY ENSTİTÜLERİ/ *Prof. Dr. Ali Arayıcı/ Ceylan Yay.*
Kemalist Dönem Türkiyesi'nde Eğitim Politikaları ve Köy Enstitüleri, geniş yığınların okuma, yazma bilgisinden yoksun olduğu 1920'lerden başlayarak cumhuriyetin ilk otuz-kırk yılını anlatıyor. Bu dönemde yapılan bütün etkinlikleri; Türk Ocakları, Halk Dersaneleri, Millet Mektepleri, Halk Evleri, Halk Odaları, Köy Enstitüleri, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin eğitim politikalarında tuttukları yeri inceliyor. Kitabın son bölümü ise, belirli bir döneme damgasını vuran Köy Enstitüleri gerçeğini, bu enstitülerde uygulanan eğitim sistemini ve bunun toplumsal yapıya etkilerini çeşitli dokümanlara dayanarak ortaya koyuyor.

CAMERA LUCIDA/ *Roland Barthes/ Türkçesi: Reha Akçakaya/ Altıkırkbeş Yay.*
"Fotoğraf üzerine yazma, tutkunun açığa çıkardığı bu karmaşa ve ikilem, aslında sürekli olarak çektiğim bir sıkıntıyla ilgiliydi: biri anlatımcı, diğeri eleştirel iki dil arasında savrulan bir özne olmanın sıkıntısı."
Fotoğraf alanında iki başyapıttan biri sayılan *Camera Lucida*, aynı zamanda Roland Barthes'in en bireysel ve kurgusal yapıtı. Kitapta fotoğrafın ne olduğu sorusuna yanıt ararken, fotoğrafla ölüm –belki de kendi ölümü– arasındaki ilişkiyi de ortaya çıkaran Barthes, kitap tamamlandıktan kısa bir süre sonra öldü. Yapıtın çevirisi, Richard Howard tarafından yapılan İngilizce çeviri esas alınarak, ancak *La Chambre Claire* ile de karşılaştırılarak hazırlanmış.

YAŞAM TARZLARI/ *David Chaney/ Türkçesi: İrem Kutluk/ Dost Yay.*
Yaşam Tarzları, sosyolojik anlatılarda modern ve toplumsal bir biçim olarak görülen *yaşam biçimi* teriminden söz ederken, yaşam biçimi teriminin nasıl kullanıldığını, neden daha geniş bir kavram olan tüketimcilik kültürü içinde yer aldığını açıklıyor.
David Chaney, bu açıklamayı, her biri kitabın ayrı bir bölümünde ele alınmak üzere birbirine karşıt üç görüş –Modern Bir Toplumsal Biçim, Yaşam Biçimlerinin Kuramsallaştırılması, Yaşam Biçimi Alanları ve Stratejileri– aracılığıyla yapıyor.
Yazar, bu kapsamlı incelemesinde kitle iletişim araçlarının dönüşüm sürecindeki rolünü, bu derin kopuşta asla çözülmeden kalan temel figürleri ve Benjamin'den De Certau'ya uzanan geniş bir yelpazede toplum bilimlerinin kapsayıcı/dışlayıcı akademik tavrını sorguluyor.

SANATÇILARLA YAZIŞMALAR-1/ *Kemal Özer/ Yordam Kitapları*
Cemal Süreya, Adnan Özyalçıner, Onat Kutlar, Orhan Duru, Bilge Karasu, Ece Ayhan, Tevfik Akdağ, Ülkü Tamer, Afşar Timuçin, Hilmi Yavuz, Ergin Günçe, Erdal Öz'ün Kemal Özer'e ve Kemal Özer'in Erdal Öz'e yazdığı mektupları kapsayan bu derleme, bir yandan bugün yapıtları kabul görmüş yazarların daha o yapıtları yazmadan önce, yolun başındayken hangi koşullardan etkilendiğini, neler düşündüğünü, nasıl bir iç hazırlıktan geçtiğini sergiliyor, bir yandan da edebiyatımızın 50 yıla yaklaşan bir zaman dilimi içindeki gelişimine ışık tutuyor.

BİZİ BİZ YAPAN HİKÂYELER/ *William L. Randall/ Türkçesi: Şen Süer Kaya/ Ayrıntı Yay.*
"Hayatın içinden geçerken ardımız sıra bizi izleyen, başına buyruk, bizden bağımsız bir hikâyemiz yok. Eğer bir hikâyemiz varsa, sadece biz var olduğunu 'söylediğimiz' için var. Onu biz var ediyoruz. Neden yapıyoruz bunu, bir hikâyeyi yaşamakta olduğumuzu veya düpedüz bir hikâye 'olduğumuzu' düşünmek ne işimize yarıyor?" Randall, bu basit görünüşlü sorunun peşine takılarak çok sayıda disiplinin kalem oynattığı engin bir düşünce zeminine adım atıyor; psikolojiden sosyolojiye; tarih, antropoloji, edebiyat, eğitim, teoloji, felsefe, tarih felsefesi ve etikten estetiğe kadar. Kendimizi yaratma süreciyle hikâyemizin ilişkisi nedir? Bu hikâye neye benzer? Tek bir hikâye midir, içinde bize hangi rol düşer? Bu hikâyeyi anlatmayı neden isteriz? Ve en önemlisi, bu hikâyenin yazarı biz miyiz? Onu değiştirme, yeniden yazma şansımız var mı? sorularına yanıt arayanlar için.

KIRMIZI ERİK/ *Tülay Ferah/ Sel Yay.*
Roman, ülkesinin hafızasıyla her türlü ilişkiyi kaybetmiş insanların trajik öyküsünü anlatıyor. Romanın kahramanı, Çınla'nın kimliğiyle çağdaş kültürü sorgulayan yapıt, kendimizi yok etme çabalarına alaycı bir gözle yaklaşıyor.

İNKILÂP ÖDÜLLERİ

"Yan yana gelmemiş sözcükler var daha"

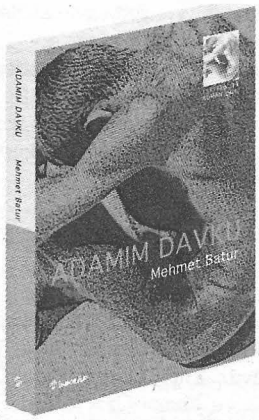

Adamım Davku, art arda mahkemelerden geçilerek varılmış bir noktanın romanı. Hangi sözün ne kadar doğru olduğu konusunda yazarın kendisi de kuşkulu. Meselenin, yüzeye çıkabilmek olduğunun farkında tabii: Mümkün olduğunca az kirlenip ve gerektiğinde kuyuya atlamaktan çekinmeden. Tıpkı roman kahramanı Mustafa'nın bir sanrıdüş Davku'yu o merdiven boşluğunda görmekle kalmayıp hiç çekinmeden, hatta arsızca kurguladığı gibi...

ADAMIM DAVKU Mehmet Batur Roman 320 Sayfa

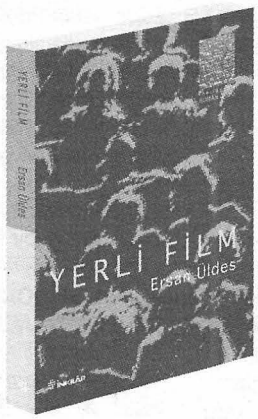

"O filmde gerçekten her şey vardı; aşk, ihtiras, entrika, cinayet, gerilim ve macera...
Çok sonra farkettim, o filmde ben de vardım. Bu yüzden belki de anlatmaya hiç kalkışmamalıydım."
Kadrolu, Parmak Yalayıcısı, Onikilik, Cinaslı Kafiye, Yazar'ın başrollerini paylaştığı bu %100 yerli filmde başkaları da var tabii; belki siz de...

YERLİ FİLM Ersan Üldes Roman 120 Sayfa

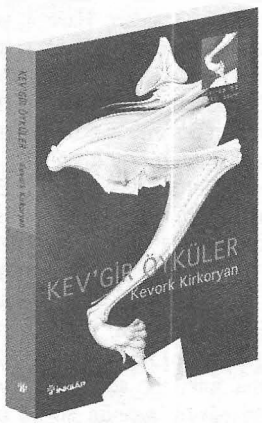

Bir karnaval yaşanıyor bu öykülerde. Sürprizlere açıksanız, çekinecek bir şey yok; biraz şaşıracak, biraz eğlenecek, biraz da hüzünleneceksiniz. Yazar, düşlerin gerçeklerle örtüşürken çıkardığı hüzünlü sesi ironik bir zekâyla bastırmaya çalışırken, eğer düşünmek isterseniz bu size kalmış.
Neler yok ki bu kitapta! Tanrı, Şeytan, Azrail... Erkek, kadın, aşk... Kargalar, tırtıllar, salyangozlar... Sahte kâbuslar, sanal anlatılar, zamanı yolculukları...

KEV'GİR ÖYKÜLER Kevork Kirkoryan Öykü 208 Sayfa

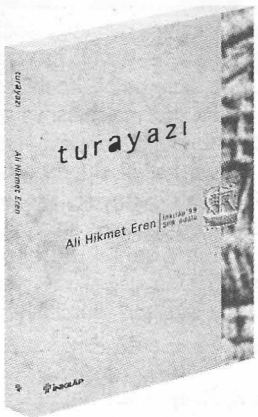

Kaybetmekle kazanmanın arasındaki ince ayrımda yol alıyor bu şiirler. Şair anlamları, yaşadıklarını gerçek görüntüleriyle yeniden tanımlıyor; aynaya ayna tutuyor sanki. Katilini beslediği, doğru; reddedişlerle özgürleşen bir zihnin, gerçeklikle çarpıştığında çıkardığı gürültüyü çok sevdiği de. Üstelik her şeye 'iftira etmek' için bakmaktan da çekinmiyor.

TURAYAZI Ali Hikmet Eren Şiir 88 Sayfa

Bu kitap, tam sekiz yıl önce ortaya atılmış bir ütopyanın ikiye yarılmış/bölünmüş gecelerini anlatıyor. Sokakların, odaların, ofislerin, trafiğin, asansörlerin, kadın yüzlerinin, çelmelerin, burkulmaların, palyaçoların, telefon ahizelerinin, fesleğenlerin, martıların, kuş resitallerinin, yüzyılın sonunun... yani bütün bu *şeyler*in gecelerini. Onlara, onlarca bölünmüş bir İstanbul müptelâsının elyazmaları bu şiirler.

İKİ ŞEHİR ARASI GECE VE ŞEYLER Serkan Işın Şiir 112 Sayfa

İNKILÂP

varlık

KİTAP EKİ
MAYIS 2000 SAYI 96

— Bir Şeyin Varoluşu ile Erotologya?, bir madalyonun iki yüzü gibi. Her birisini tek tek değerlendirebilirsiniz. Ama ikisinin toplamı daha geniş ve daha derin bir imge dünyası yaratabilir. Bu şiirler 'denenmiştir'; çünkü Ortadoğu'nun benim yaşamıma, düşünce dünyama yansımaları denenmiştir. Bu denemeler de 'denenmiştir'; çünkü benim yaşamımın cinsel tabakaları irdelenmeye çalışılıyor.

HULKİ AKTUNÇ

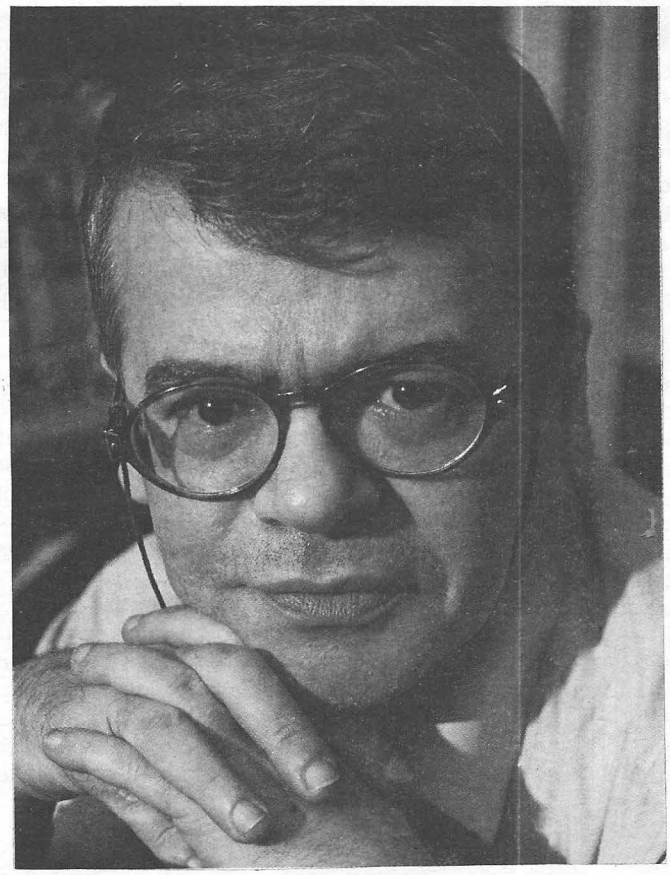

Hulki Aktunç ile söyleşi
ERDAL DOĞAN 2

"Hafıza"
ENVER TOPALOĞLU 3

Sanatçılarla Yazışmalar-1
SENNUR SEZER 4

"Resimli Dünya"
ERENDİZ ATASÜ 5

İki Yapıt Arasında İki Yeni İmza:
MEHMET BATUR-SERKAN IŞIN 7

"Işık Tanrısı"
ALTAY ÖKTEM 9

"Belki de Kaybeden Zaman"
MUSTAFA EMRE 10

"Zamana Dağılan Nar"
HÜSEYİN ATABAŞ 12

Burhan Günel ile söyleşi
CEYLAN KORYÜREK 13

Öner Yağcı ile söyleşi
HAYRÜNNİSA KUŞKAYA 14

Açılımlar
FERİDUN ANDAÇ 16

Dolaylı Anlatımlar
SİNA AKYOL 18

Harflerin Yeryüzü Serüveni
ÜMRAN KARTAL 21

YENİ YAYINLAR 23

✪ *"Bir Şeyin Varoluşu", (Varlık Yay.) yeni şiir kitabınız Aralık 1999'da yayımlandı; "Erotologya?" (Sel Yay.), ilk deneme kitabınız da Ocak 2000'de. Şiir kitabınızda yer alan şu dizeler, denemelerinizin de neredeyse anahtarı: "Bizim bu göğümüzde/ Kanatların görülmesinden/ Korkarlar"... "Erotologya?" için, mahremiyet örtüsünü kaldıran bir deneme dizisi diyebilir miyiz?*

– Görüşünüz ilgi çekici... Yayımlanan son iki kitabım üzerine Doğan Hızlan da bu anlamda düşüncelerini yazdı. İki kitap, şiirler ve denemeler, bir madalyonun iki yüzü gibi. Her birisini tek tek değerlendirebilirsiniz. Ama ikisinin toplamı, farklı bir imge dünyası, daha geniş ve daha derin bir imge dünyası yaratabilir. Şiirlerin altbaşlığı, "Ortadoğu Üzerinden Şiir Denemeleri"; denemelerin ilk bölümü ise "Aşk'ın Aşkınlığı ya da Ortadoğulu Bir Erotomanın Notları"... Bu şiirler "denenmiştir"; çünkü bu şiirlerle, Ortadoğu'nun benim yaşamıma, düşünce dünyama yansımaları denenmiştir... O denemeler de *denenmiştir*, çünkü onlarla da benim yaşamımın cinsel tabakaları ile yaşadığımız dünyanın bence *görülür ve yorumlanabilir* yönleri irdelenmeye çalışılıyor... "Bir mahremiyet örtüsünü kaldırmak" mı? Kesin konuşamam. Belki, derim. Ama "örtünün altındakiler üzerine düşünme çabaları", kesinlikle evet.

✪ *Sizin deyiminizle, "Arabatı ya da Aradoğu"nun insanları, cinselliği adeta farklı bir dille konuşur gibiler... Açık seçik olamayan bu dil, insanları gibi biraz da içine kapalı duruyor.*

– *Arabatı* ya da *Aradoğu*, üzerinde durulması gerekli kavramlar... Bunlar coğrafi yakıştırma olmaktan öte, kültürel tanımlardır diye düşünüyorum. İki kavram, işine geldiği gibi birleşir birbiriyle ve kaçar birbirinden. Bir Ortadoğu ile "diğeri", aynı ve karşıt olabiliyor... Bizim cinsellikle ilgili her türlü yaklaşımımız, tabii bu yaklaşımların dildeki, argodaki yansımaları, bir açıklık tarihinden bir gizlenme tarihçesine doğru evriliyor. Bana sorarsanız, bir XVII. yüzyıl Osmanlısı, bir XIX. Osmanlısı'ndan daha açık ve sözcüğün olumlu anlamıyla daha ahlakçıdır. Daha sivri söyleyeyim, Jean-Genet'vari bir ahlakçı. İnsanların dille örtünüşü, kapanışı, "modernleşme" tarihinin bir parçası. Modernleşme tarihinin bir başka parçası, demin değindiğim evrilişe karşı isyanlarla örülüdür.

✪ *Çocuğuna "aman yavrum, yapma ayıptır," diyen ebeveynin trajedisi, depresif bir ergenle karşılaşmak mı oluyor bu gizleniş tarihçesinde? Ayıp sayılan, giderek korkulan şey'in, beraberinde bir sakatlığı da getirdiği söylenebilir mi?*

– Bir usta, "çocuk insanlığın atasıdır," mı diyordu? Cinselliğin büyük serüvenini, cinselliği küçülte küçülte değil kendi cinsellikleri küçüle küçüle yaşamak da, büyüklerin tragedyası her şeyden önce. Çocuğu da bu tragedyanın içine hapsetmek, onu tutuklamaktır yapılan. Çocuğun ilk tepkisi, öğrendiği ve ayıp saydığı ilk sözcüğü bir duvara yazmak ve isyancı "Tosun" olmaktır...

✪ *Tam yerinde şunu sormak isterim: "Erotologya?" içindeki "Tosun Edebiyatının Anlattıkları" adlı deneme, konuyu hemen hemen bütün ana çizgileriyle irdeliyor. Aynı deneme, "Bir Yaşama Biçimi Olarak Abazanlık" denemesiyle de eklemleniyor. "Tosun Almanya'da da Hizmetinizde!"... Sonra, "Amerikalı beyazlar için zenci neyse, Almanlar için de Türk odur," yargısı var... Şu ya da bu biçimde "zenci" olmayanlar, o "beyaz" bedenler aşktan sınıfta mı kalıyor?*

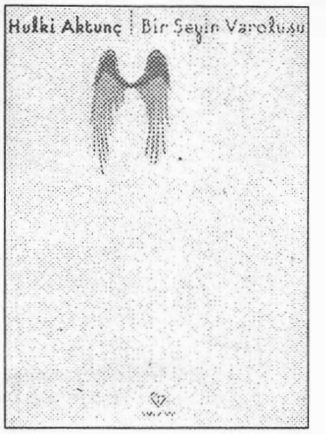

– Elimde yüzlerce örnek var... Adamlar (Alman-Adamlar), "yabancılar, Zenciler, Araplar ve Türkler de kabulümdür," diye ilan veriyor. Hitler'in hemcinsellerin göğsüne çaktığı pembe yıldızı, başkalarına kara yıldızlar çakarak benimsemiş oluyor. Bu "canlı"lar yataktan sınıf geçse ne olur, geçmese ne olur?!

✪ *Peki, başka bir noktaya geçeceğim... "Erotologya?"nın son denemesi, "Horozlu Cep Aynasından", öykülerinizdeki erotoloji üzerine bakışlarınızı içeriyor bir bakıma... O aynada, siz 21 yaşındayken hem Kemal Tahir ile hem de Kemal Tahir'in gerçekten zor ama güzel sorusuyla karşılaştığınızı söylüyorsunuz: "Siz bu dili nereden getiriyorsunuz?"... Bu soruya yanıtınız ne olmuştu?*

– Ben İstanbul'da doğdum; ailemin kökeni ise Şebinkarahisar'dır. "Şebinliler"in gerçekten olağanüstü güzel bir "anlatım dili" var... Onlar, kendi deyişleriyle "baldudak"tır. Ben, konuşma Türkçemi baldudakları dinleyerek öğrendim... Geleneksel öykümüzü, halk hikâyemizi, tarihçilerimizi, Dede Korkut'u önceleri dinleye dinleye, sonraları büyük okuma hazları ve bilgileri devşirerek anlamaya çalıştım. Yanıtım böyleydi. Kemal Tahir, benim bu çocuksu açıklamamdan sonra gülümsemiş ve şöyle demişti: "Ben de baba tarafından Şebin'liyim"...

✪ *Bir yandan da, "söylemeyiz, söylemediğimiz için de yazmayız", diyorsunuz. Buna karşılık, edebiyat ürünleri Türkiye'nin erotologyasını –kısmen– yansıtmıyor mu? Bu noktada, şiire, şair tanıklara sık sık başvurduğunuz gözlemleniyor.*

– O dediğim de kısmidir... Çok söylemişiz aslında. Bizi "söyleme, söylemiyorsan zaten yazma," konumuna getirmişler çoğunlukla; biraz biraz da, ama çok etkili biraz biraz da getirememişler. Toptancı yargılar, genellemeler hep yanıltır. Ayrıca altını çizmeye çalıştığım şudur: "Erotologya?", asla bir "edebiyatımızda erotizm" yaklaşımıyla yazılmamıştır. Erotoloji, sanatlardan da tanık olarak yararlanır ama salt onlarla yetinmez. Kimi zaman, bir seri ilan, erotoloji'ye "Mesnevi"den daha ilginç gelebilir.

✪ *"Bir Şeyin Varoluşu"nda erotik olan nedir? desem...*

– "O şey"dir...

✪ *Örneğin, "Işıklar, ah o çetrefil iblisler gelmiyordu benim uykuma./ Gelmesin diyordum, sen benim suçlarıma suçlarınla gel. (...)/ Gezdiğin yüzlerce ten ülkesinden firaren gel sevdiğim./ Sen benim saçlarıma saçlarınla gel."*

"Erotologya?"yı, özellikle de oradaki Ortadoğulu Bir Erotomanın Notları'nı okumuş olanlar, şeytan aldatması'nı, cinsellik ile suç arasındaki bağıntıları, ten ülkesinden kaçıp yüz

Hafız

HAFIZA

Şiir / Yön Yay.

Lina'nın Kardeşi de Şair

Ahmet Hamdi Tanpınar *Yaşadığım Gibi* adlı kitabında yer alan denemelerinden birinde, okuduğu bir aşk öyküsüyle ilgili düşüncelerini yazar. İçinde özenli çözümlemelerin, gündelik yaşama karşı duyarlı gözlemlerin yer aldığı ve bir dostunun olduğundan söz ettiği bu öyküde yazarın, Nietzsche'den Freud'a kadar çeşitli felsefe ve sanat akımlarından yararlandığını belirtir. Özetle başarısı ve zengin dokusu dolayısıyla övdüğü bu öykü için Tanpınar "Bütün bu vaka, bu insanlar, bu üslup zenginliği, bu dikkatler adeta havası boşaltılmış bir âlemde geçiyordu. Toprağa ve bir cins hayata, bir insan topluluğunun mukadderatına bağlı olan eserlerdeki o sıcaklıktan, kavrayıcılıktan mahrumdu. Kendisine bunu anlatmak istedim. 'Hikâyeniz çok güzel' dedim, 'hakikaten güzel. Fakat samimi olmamı isterseniz, bir noksanı olduğunu söyleyeyim...'" diye yazar. Edebiyatımızın bu özgün ve önemli yazarı aynı denemesini şöyle bitirir: "Kim olursak olalım, nasıl yetişirsek yetişelim, hayat tecrübemizin mahiyeti ve genişliği ne olursa olsun, bizim ağzımızdan hâlâ okuduğumuz frenk kitapları konuşmaktadır."

Hafız mahlasıyla yayımlanan şiirlerin *Hafıza* adıyla kitaplaşması, şiir okurunun acı ve kederle biten yazdan anımsamaya değer bulacağı, saklayabileceği birkaç iyi gelişmeden biridir bence.

Daha önce çeşitli dergilerde yayımlanan şiirlerin yanı sıra ilk kez bu kitapta yer alan şiirler de var *Hafıza*'da. Ayrıca belirtmek gerekir ki Hafız'ın *Hafıza*'sı gerçekten de bir hafıza şiiri.

Bu kitap için bir bellek yoklaması olduğu kadar bir benlik silkinmesi de denebilir. Dikkat çekmek istediğim bir noktayı da yeri gelmişken belirteyim. *Hafıza* kitabıyla okurunu arayan Hafız'la, şiirlerini daha önce okuduğumuz esrarengiz Lina bence sadece kardeş değil, ikiz kardeştirler. Ülkesi "HE" olan bu şair ikizlerin dünyaya gelişlerinin şairanelik kadar entelektüel amaçlarının da olduğu söylenebilir. Bu şair ikizler, iki yüzyıllık kültürümüzün en belalı, en çetrefil sorununu kendilerine dert edinmişlerdir. İşte Hafız'ın bir soru dizesi: "*Yine mi garba düştü cemal süreyanın gurbeti...*" Sosyal olduğu kadar kültürel ve tarihsel varoluşumuz temelinde biçimlenen bir konuyu ele almak için yüzyılın sonlarına doğru dünyaya gelerek saldırıya uğrama gözüpekliğini göstermişlerdir.

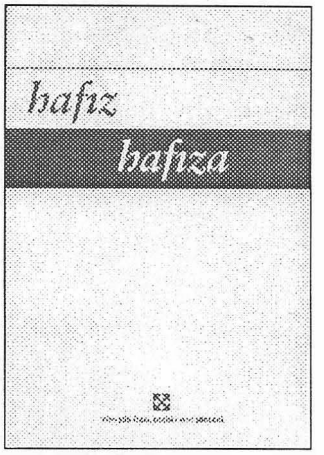

Öyle değil mi ama? Doğu-Batı sorunu başka hangi kültürü bizimki kadar etkilemiştir. Osmanlıdan başlayıp cumhuriyet döneminde de süren bu tartışma başka hangi coğrafyaların bizde olduğu kadar döngüsel ve can yakıcı sorunu haline dönüşmüştür. Lina bize bir yakın komşumuz Rusya'nın da bu ikilemin cenderesinde boğuştuğunu anımsatır.

Yaratıcıları (anayurtları) da bir gezgin değil, ama bir göçmen olan bu ikiz şairlerin yaşamını belirleyen onlara varlık nedeni kazandıran aslında göç olgusudur. Evden, odadan bu kadar çok söz edilmesi bu savın tanığı sayılamaz mı: "*Seni terk ediyorum/ evime dönüyorum/ fakat terk edersem seni/ kim dönecek evime...*" Bu sorun, göç sorunu Lina'da, Hafız'da olduğundan daha açıktır. Aynı sorun Hafız'da dolaylıdır. Onun için denebilir ki Hafız daha çok bir iç göçü dillendirmekte.

Ancak pek dikkat çekmese de derin izler bırakan bir iç göçtür söz konusu olan. Bu göç Anadolu'dadır. O kadar ki Hafıza'nın şairi İstanbul'a bile bir yerli turist olarak uğrar. Hafız'ın Anadolu'nun her semtini gezmiş görmüş bir dili vardır. Bu yolculuk Anadolu Türkçesinin coğrafyasında köşe bucak göçmüş bir dilin oluşmasını da sağlamıştır. Hafız'ın *Hafıza*'sı onun için ki bir benlik kurgusudur aynı zamanda.

Bir Anadolu hafızasıdır. Eskişehir'den başka gittiği her yere evinin özlemiyle dönen biri söz konusudur.

Eskişehir adlı şiirinde de bunu söyler Hafız: "*Aşk gibi bir şey/ gitmekle kalmak arasında/ en eski şiir/ en eski şehir...*"

Haydar Ergülen'in eliyle yazılsa da Lina'nın kardeşi gurbetin ve göçün hafızasını yoklayan Hafız'ın şiirleri okunmaya değer. Hem içerdiği dil lezzeti bakımından hem de şiirsel çıtanın durduğu yer itibarıyla okuyanı okuduğuna sevindiren şiirler var *Hafıza*'da... Bu arada şiir antolojileri Lina Salamandre'ye yer vermiyor. Acaba Hafız'a karşı nasıl bir tutum sergileyecek antoloji hazırlayıcıları?.. Hiç de zor bir soru sayılmaz. Öyle değil mi?

ENVER TOPALOĞLU

(saçlar yüzü çevreler) ülkesine sığınmayı çok daha açık anlayacaklardır. Böylece şu soru doğuyor: Şiir erotizmi yeniden giydirir mi?

– Giydirdikçe yeniden soymaktadır.

✪ *Bölük pörçük yaşamların öyküleri de yarım kalıyor. Evet, uzun soluklu öykülerden uzağız. Oysa Ortadoğulu'nun en uzun öyküsü sevdalanması değil midir? Bu eksende, "Bir Şeyin Varoluşu", bana daha çok bir şeyin kayboluşundan duyulan hüzünlü ama bir o kadar da öfkeli sesin mısraları gibi geldi. Sonra, şiirsel anlamda Süleyman Çelebi ile, görsel anlamda minyatür, resim, ressamlarımız ile alttan alta süren diyalog var. İki kitap için de, "görünmek", "öteki'nin bakışlarına yakalanmak" ortak bir korku galiba... Oysa bir başkasını gözlemekten pek hoşlanıyoruz sanırım...*

– Doğru bir çözümleme... Doğru çözümlemelerin birçoğu gibi, bir "gözetleme".

ERDAL DOĞAN

Kemal Özer

SANATÇILARLA YAZIŞMALAR-1

Mektuplar / Yordam Kitapları

"Mektup; belli bir yaştan sonra kurmaca türlerine yeğlediğim, okumaya öncelik tanıdığım bir tür haline geldi. Mektup yazmayı ise, gençlik yıllarımdan beri sevdim. Belki yazışmayı demek daha doğru. Çünkü mektup yazmanın bana kendimi tanıma ve dile getirme fırsatı vermesindeki coşkulu duyuma karşılık, mektup almak da sürekli bir bekleyiş heyecanı içinde tuttu beni."

Kemal Özer, 11 yazar ve şairden aldığı yüz kırkı aşkın mektubu, ve bunlardan birine yazdığı yanıtları topladığı kitaba bu satırlarla başlıyor. Kemal Özer'in tasarısı, yazışmaları (mektupları ve yanıtlarını) kitaplaştırmakmış. Ama yalnızca, Erdal Öz'e yazdığı mektupların saklanmış olduğunu öğrenmiş ve o mektupları katmış derlemesine.

Sanatçılarla Yazışmalar'ın ilerki ciltlerinde, yazışmaların bütününü okuyabileceğiz, çünkü Kemal Özer, belli bir tarihten sonraki yazışmalarını kopyalı düzenlemiş.

Sanatçılarla Yazışmalar-1, 30 Eylül 1954 tarihli ve Adnan Özyalçıner imzasını taşıyor. Kemal Özer, bunun arkadaşlarından aldığı ilk mektup olduğunu belirtmiş. Özyalçıner'in ilk iki mektubunun "elini neye değdirse 'öyküye' dönüştürdüğünün göstergesi" olduğunu da söylüyor. Mektuplardan rastgele seçilecek bir bölüm, Özer'i doğruluyor: "Kasabada bizi karşılayan olmadı. Bayramsız Kasaba öylece, bıraktığın gibi duruyordu. (Durmak deyimi bu kasabaya ne de yakışıyor. Dört yanıyla onu anlatıyor işte.) Eczacı Hikmet Bey, taş havanda bir şeyler dövüyor. Dövülen nesne dövüldükçe tükeniyor. Kahveciler okkalı kahveleri çorba kâsesi kadar büyük fincanlara üleştiriyorlar. (Bayramsız Kasaba'nın kahvelerindeki cezveler yarım litreliktir.) Masalarda 66'lar dönüyor. Alınlarda pişti'ler patlatılıyor. Tavlalarda dağ gibi, kırmızı, sarı, lacivert pullar yığılıyor. Eczacı Hikmet Bey partiden çıktığına bin pişman. İşleri eskisi gibi akmıyor. Eski partili arkadaşlarından artık hiçbirinin nezle olduğu yok. Yana yakıla bunları anlattı zavallı adam. Sen nedense kös dinledin Hikmet Bey'i."

Adnan Özyalçıner ile Kemal Özer'in sıkı fıkı arkadaşlıkları, Kemal Özer'e yazılan öteki arkadaş mektuplarından da belli. Adnan Özyalçıner'e selamlar, haberler hep Özer'e bırakılıyor. Ülkü Tamer, birçok mektubunu Özer ile Özyalçıner'e ortak seslenişlerle başlatmış. "Adnan ve Kemal biraderler, merhaba!", "üstat kemal, arrrkadaş adnan, arkideş frt, üçünüze de kocamaaan bir merhaba", "İlki Adnan efendiye", "Merhaba Adnan ve Kemal ve A'cılar", "Haydi titiz adnan. Kemalciğim", "Kemal Özer ile Adnan Özyalçıner". Ülkü Tamer, Özer ile Özyalçıner'in birbirinden ayrılmazlıklarını, "Bre Adnan arkadaşım hiç olmazsa Kemal'in mektubunun altına bir imzanı atıvereydin" diye de belirtiyor. Kendi yakın arkadaşı ise Onat Kutlar. Şakacı bir anlatımla yazdığı mektuplarında yer yer çizimler ve karikatürler de var. Bunlardan biri de Onat Kutlar'ın saçlarını kestirdikten sonraki durumunu gösteriyor.

Sanatçılarla Yazışmalar -1'de Kemal Özer'in yazın yaşamına birlikte başladığı arkadaşlarının mektupları yer alıyor: Adnan Özyalçıner, Cemal Süreya, Erdal Öz, Ülkü Tamer, Onat Kutlar, Orhan Duru, Ece Ayhan, Bilge Karasu, Afşar Timuçin, Hilmi Yavuz, Ergin Günçe. Tek mektup yazanlar da var (Cemal Süreya, Onat Kutlar), mektuplarını sürdürenler de. Ece Ayhan'ın son mektubu 1984 tarihli. Böylece, 1954'ten 1984'e kadar, edebiyat ortamını, dergileri, yazarların çevre ile ilgili irdelemelerini ve Kemal Özer'in yaşamındaki değişimleri görebiliyoruz. Kemal Özer, mektuplaştığı her yazar için ayrı bir bölüm oluştururken bu bölümlerin başına açıklayıcı metinler yazmış. Mektup bölümlerinin sonlarında ise açıklayıcı notlar yer alıyor, adlar, dergi adları, hatta şakalar açıklanıyor.

Dönemin Tanıkları

Kemal Özer'in biraraya getirdiği mektuplarda yazma serüveniyle birlikte 'a dergisi', Yeditepe, Pazar Postası, 'Yeni a' adları yer alıyor. Dergilerde verilen, verilecek yazılar, tartışmalar, dedikodular. Bu dergilerden a ve yeni a, ortak çıkan dergiler. Bu dergilerin para sorunları, abone koşulları, kimi zaman tek bir abone için harcanan zaman bir yazar kuşağının yetişme döneminin tanıklığı. Mektupların çoğunda yazarların üslubunun genç yaşta gelişmişliğini görüyoruz. Erdal Öz bunlardan biri: "On gündür derse girmiyorum. İngilizcemi oldukça ilerlettim. Hep İngilizce çalışıyorum. T.S. Eliot'un *Seçilmiş Şiirleri*ni buldum çarşıda. 630 kuruştu. Yanımda silgili kalem vardı. Silgili kalem bana dedi ki:

'Hişt Erdal' dedi. 'Erdal' dedi.

'Ne var?' dedim.

'Bak buradayım ben' dedi.

'Ne olmuş?'

'Şimdi görürsün' dedi.

O küçücük silgili kalem, boyuna bakmadan cebimden atladı, sağa sola baktı. Sonra o kurşun kalemle yazılmış olan '630 kuruş'un (6)sını sildi. Yerine (3) yazdı.

'Ne yapıyorsun?' dedim.

'Hiç' dedi, 'fiyatına baktım da'

'Kaçaymış?' dedim.

'330 kuruş' dedi 'Ucuz işte, alsana. Bulamazsın bir daha.'

Ve işin garibi, o az sırtı çıkık, o kafası büyük, o yüzü sivilceli, ama sakalların sivilceleri örttüğü o çiçekbozuğu yüzlü Erdal, gitti, kasaya 330 kuruş verdi. T.S. Eliot'un koluna girdi, çıktı dışarı. Temizce."

Mektuplar, iki kişi arasındaki gizleri, yakınlıkları açıklayan belgelerdir de. Kemal Özer, yolları sonradan ayrılsa da, bir dönemin genç yazarlarının mektuplarıyla, günümüzde eşi pek görülmeyen bir dostluğu ve yazma tutkusunu sergiliyor. Kimi zaman bir mektupta iki kişinin imzası var, bu imzalar kimi zaman notlar biçiminde. Kirası ödenemeyen dergi odalarının, borçların, teliflerin, zorunlu işlerle yürütülen öğrenciliklerin dile getirildiği mektuplarda bu notlar, bir pulla iki mektubu yollama amacını açıklar gibi. Türk edebiyatının yakın tarihini bir de bu mektuplardan okumak gerekli bence.

SENNUR SEZER

Nedim Gürsel

RESİMLİ DÜNYA

Roman / Can Yayınları

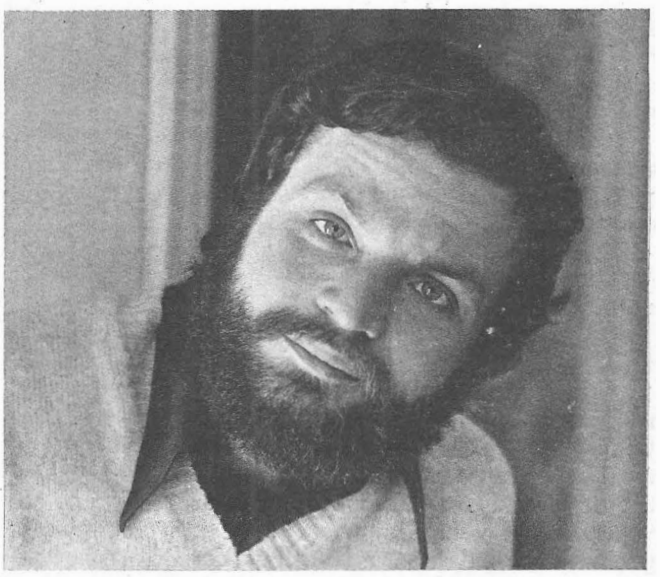

İki Şehrin Hikâyesi... mi?

"İstanbul'a: yazmaya orada başladığım için
Venedik'e: orada öleyazdığım için"

Dünya güzeli iki kente adanmış bu sunuşla başlar *Resimli Dünya.* Tedirgin bir öykü okuyacağımızı sezinleten, ürpertici bir sis sahnesidir izleyen. Kanallar kenti Venedik ve roman kahramanı Kamil sisin içinde belirip kaybolur ve okur kendini empresyonist bir tablonun imge ortamına süzülmüş bulur daha ilk sayfalarda; betimlenen Rönesans tabloları olsa da, Venedik'in fondaki puslu hayaleti hâkimdir.

Resimli Dünya, Rönesans resmine bir güzelleme midir, suyla mimarinin dantel gibi dokuduğu iki kentin şiiri mi? Derim ki, *Resimli Dünya* "insanların dünyası" kadar eskil ve bir o kadar güncel bir insansal sorunun, ana-oğul düğümünün duyarlı bir çözümlemesidir.

Roman ilk tümceleriyle beni sardı ve kendini soluk soluğa okuttu. Niçin? Yıllar boyu Venedik'i görebilmeyi düşlediğim, özlediğim için; gördüğümde ise, bana Venedik üstüne bir öykü yazdırtan, hep içimde yaşayacak bir büyülenmeyle, kente doyamadan ayrıldığım için. İstanbul'u hem andıran, hem hiç andırmayan gizem... Venedik güngörmüş ve hâlâ güzel soylu bir kadın gibi ölmeye durmuştur, yaralarını gizlemeden... Çürüme, rutubet ve zamanın acımasızlığı taşlarla birlikte yüreklere işler, kanallar, köprüler ve gondollar kentinde. Aynı eskil kokuyu İstanbul'da dengeleyen –belki hoyrat ve yıkıcı, ama bir o kadar da canlı– yeni hayat oluşumları Venedik'te yoktur. Venedik ölüme ve onun hayatın içindeki uzantılarına dair bir öykü için uygun mekândır.

Romanı soluk soluğa okudum, çünkü Rönesans resmini severim. Betimlenen her tablo, o inanılmaz renkleriyle, yepyeni bir dünya gibi açıldı imgelemimde.

Gerçekten de *Resimli Dünya*, metnin yüzey katmanında *"...doğayı... resimler(in)den yansıyan bu ışıklı dünyanın bir parçası gibi algıla(yanlar)"* (s. 134) için, bir kente bir müzeyi gezebilmek, bir sanat eserinin aslını yakından görebilmek tutkusuyla gidenler için yazılmış gibidir. Yaşantıları imgeselleştirebilen, imgeleri yaşantı gibi deneyimleyebilen, küçük bir insan grubu için... Kimi sanatçılar ve sanata yakın yaşasalar da, tıpkı kahramanımız Kamil Uzman gibi, içlerindeki sanatçıya sahip çıkamamışlar girer bu küçük okur grubuna. Onlar Nedim Gürsel'in lezzetli Türkçe'sinden sonsuz tat alacaklardır.

Bu yüzeyin altında *Resimli Dünya* kırık bir insanın, Kamil Uzman'ın öyküsü gibi durur. Oysa farklı zamanlarda ve mekânlarda yaşamış altı erkeğin öyküsüdür:

Kurgusal: Kamil Uzman, günümüzden bir insan

Gerçek: Göreli yakın bir zamanda yitirilmiş ressam Fikret Mualla

Tarihsel: Ressam Bellini ailesi, baba ve iki oğul
ve
Cem Sultan

Bu altı kişinin üçünün yaşantısı zamanı, mekânı ve düşlemi aşarak aynı hazin noktada buluşur: Çocuklukta yitirilen anne.

Bir yazar olarak, anlatıların olay örgüsü beni hiçbir zaman fazla ilgilendirmemiştir. Hayatınkiler de öyle. Kanımca edebiyatçı için önemli olan olay entrikası değil, olayların insanlardaki etkileridir. Kamil Uzman'ın Venedik kentindeki, İstanbul barlarındaki, Fransa kırlarındaki maceraları şöyle ya da böyle olabilir; önemli olan onun insanlarla ve sanat eserleriyle, kendince anlamlı ve değerli ilişkileri, ancak ve ancak yüreğindeki yaranın sızısı aracılığıyla kurabilmesidir.

Onu Giovanni Bellini'ye ve sanatına, Bellini'nin Meryem ve Çocuk İsa tablolarına yakınlaştıran bu öksüzlüktür işte.

"Çocuk İsa, Kutsal Ruhtan değil, Meryem'in kanıyla canından olmuş, şefkatiyle yoğrulmuştu sanki. ... ... Belki de (Meryem'in) başparmağını böyle sıkı, neredeyse erotik biçimde tutmasının nedeni buydu. Sıcaklığını duyumsadığı kadını göremiyordu çünkü. Bakışları anneyi arar gibiydi, bir dokunuş, yalnızca bir güvence olan anneyi. Anneden çocuğa geçen sıcaklıkta eriyip kaybolmak istedi Kamil, nicedir yokluğunu yaşadığı, geçmişte kalmış çok hoş, çok güzel bir duyguyla, içine bir uzun iççekiş gibi yayılan özlemin tadıyla ürperdi." (s. 45)

Kamil Uzman bir sanat tarihi uzmanıdır, Venedik'e Osmanlı hanedanının üyelerini resmetmiş Bellini'ler üstüne araştırma yapmaya gelmiştir. Bu arada Cem Sultan'ı, Fikret Mualla'yı anar, onlar üstüne düşünür. Bellini'lerle ilgili okudukları bize Rönesans dönemi İtalyasına ve Osmanlı'ya kocaman birer pencere açar. Çağı ve mekânları yalnızca izlemez, yaşarız aynı zamanda. Eserin yan kişilerinden "kör dilenci", nesnelliğe önem veren Batı düşüncesinin karşı kutbunda sezgiyi vurgulayarak yer alan Doğu'nun ruhuna hem süzülebilmemizi sağlar hem de bu ruhun sınırlılıklarını ve kısıtlılıklarını incelikle dokunduran eleştirel bir figürdür. Açılan pencereden dönemin Batısı'nın Osmanlı'yı nasıl değerlendirdiğini de görürüz. Bu bölümlerde Nedim Gürsel'in titiz araştırmacılığına, sanat birikimine, çözümleme ve bireşim gücüne takdir ve saygı duyarız.

Kamil Uzman kanallar ve köprüler kentinde yalnızdır, sıkkındır. Kadınlarla açmaz ilişkilere girer ve bu açmazın so-

nunda bir cinayete kurban gider. Roman ustaca, bizi bu cinayete hazırlar, kanallarında "tabut" gibi dolaşan gondollarıyla, suların tehditkâr yükselişiyle, Venedik'in tüm ölümcül atmosferiyle.

Kamil Uzman Venedik'teki sonuyla buluşmaya, sanki bile isteye yürümüştür. Neden? Niçin bu gizli cezalandırılma isteği? Okur ve romancı olarak *Resimli Dünya*'da beni asıl ilgilendiren sorunsal budur.

Sorunun yanıtı, romanın son bölümlerinde yer alan, Kamil Uzman'ın başarıyla gerçekleştirilmiş kişilik çözümlemesinde gizlidir. (s. 318-326)

Doğrusu bir romana yaklaşırken, gündelik gerçekliğin ötesine uzanabilmeli, daha kalıcı insansal durumları aramalı diye düşünenlerdenim. Bu bağlamda Kamil Uzman'ın YÖK tipi öğretim üyelerine benzeyip benzemediği (*Resimli Dünya* YÖK'e değil, erkeklere ve sanata dair bir roman), öğretim üyesi maaşıyla nasıl Bebek'te oturabildiği gibi yaklaşımları (belki varsıl bir akrabasından miras kalmıştır, ya da çoluğu çocuğu olmadığı için maaşı ona yetebiliyordur) geçerli göremiyorum. *Resimli Dünya* üstüne pek çok ilginç yazı çıktı. Bir tanıtma yazısında, çok katmanlı bir romanın her katmanına değinilmesi beklenemeyebilir; ancak, romanın insansal özüne, Şüyün ve Işıltan'ın[1] yazarla yaptıkları söyleşi dışında pek dokunulmayışı ilgimi çekti. Oysa roman boyunca ara ara –tıpkı Venedik'in ölümcül atmosferi gibi– beliren ve içimize dokunan bir duyarlıktır anne yitiminin sızısı...

Kamil Uzman kadınlarla dengeli ilişkiler kuramaz, ama şiddetle muhtaçtır onlara; bedeniyle ve duygularıyla. İçinde uçurumsu bir boşluk yırtılır ve kadınları düşlemek ya da onlarla yatmak bu derin kesiği uyuşturur. Düşlediği kadınla dokunduğu dişil ten pek seyrek özdeşleşir.

Biz kadınlar Freud'u okumadan öğreniriz, annesiyle arasındaki duygu karmaşasını çözememiş ya da aşamamış erkekle mutluluk şansının imkânsızlığını; yaşayarak öğrenilen bir hayat dersidir bu.

Anne, Kamil Uzman'ın çocukluğuna bir şefkat meleği gibi dokunup sonsuza dek kaybolmuş, ve erkeğin karmaşayı çözme şansı sonsuza dek elinden alınmıştır. Ölerek de olsa, anne onu terk etmemiş midir? Tıpkı Giovanni Bellini'nin, tıpkı Fikret Mualla'nın anneleri gibi. Sevgisiz baba ve yatılı okulun soğuk yatakhanesi, annenin ardında bıraktığı sevgi ihtiyacını asla doyurmayacak; ilk gençlikte sevdalanılan genç kızın vefasızlığı ise Kamil Uzman'ın bilinçaltına kesin bir yön verecektir. O da tıpkı anne gibi bırakıp gitmiştir. Uçup giden meleğin peşindedir erkeğin duyguları ve duyarlığı, uçup gitme ihtimali olmayana gönül indirmez; çünkü acısını sevmektedir aslında. Duyguları ve duyarlığı dokunulmayan kadına ve sanata yükselirken, Kamil'den Kamil'e kalan sevmediği bedenidir... Bu kirli et ise olsa olsa bir fahişeye denk düşer. Kamil gövdenin teriyle duyguları buluşturamamaktadır. Tıpkı sanatçı duyarlığıyla sanat uğraşının kirini, terini, ona gizli gizli terk edilmeyi çağrıştıran başarısızlık ihtimalini bağdaştıramadığı gibi. Platonik aşklarını hangi nedenle öldürüyorsa, içindeki yaratıcı ressamı da o nedenle öldürmüş, manzara resimlerinin ikinci sınıf bir heveslisi olmakla yetinmiştir.

Roman boyunca Venedik'in sisine ve Kamil Uzman'ın sisli yüreğine bir ışık demeti gibi düşen Lucia'nın gerçek mi düş mü olduğunu çözemeyiz. Sanki o Giovanni Bellini'nin bir tablosundan çıkıp vurmuştur Kamil'in buruk yüreğine:

"*... Çok güzeldi böyle. Siyah fonda iyice belirginleşen alnından, uzun, güzel boynundan, büzülmüş küçük ağzına doğru inen düzgün burnundan da fışkırıyordu ışık. Orada ansızın gaipten çıkıp gelen kanatsız bir melek gibi belirivermişti... ... ... Çok yoğun, neredeyse şiddetli bir ışıktı, ama gözü dinlendiriyor, yumuşak, ferah, sakin bir ortam yaratıyordu.*" (s. 46)

Önce tablodaki ışığa vurulmasa Kamil, sanki adı "ışık" olan kadına da tutulmayacaktır.

Kamil Lucia ile bir türlü tam "vuslat"a eremez. Neden? Lucia mı vefasızdır? Kamil gizlice suç işleyen bir tutkun gibi mi, kendine rağmen vuslat yollarını kesmektedir? Bütün bir gece Lucia'yı bekler: Lucia gelmez. Özenle hazırladığı sofra başında, kulağı telefon sesinde bekler. Telefon çalmayacaktır. Neden sonra, telefonu eve yerleşirken açtırmadığını anımsar! Bu sevgili de anne ve ilk gençlik aşkı gibi onu terk etmesin diye önlem mi almıştır, Kamil'in suçluluk duyan, telaşlı bilinçaltı? Kamil'i bekleyen tam bir duygusal yıkımdır. Yücelerden düşüp paramparça olmuş duyguları; hayallerin, umutların yıkıntısı altında kalmış erkek bedeni yalnızlığa dayanamaz. Derhal, hemen, dişil bir ten basmalıdır yürek yarasına. Kamil, Mestre'deki fahişelerin en tehlikelisine bile bile gider, kendi ölümüne...

Bu süreci tersinden de okumak mümkündür elbette: Kamil annenin ve ilk sevgilinin terk ettiği bedenini sevmemekte, o bedendeki doğal şehvetten tiksinmektedir; sonsuzca ihtiyaç duyduğu şehvetten. Sevdiği kadını sevgili anneyle özdeşleştirir, varlığının bir yanı büsbütün yakışıksız bulur tenin arzusunu, Kamil içinden yükselen tensel sevgi dalgasına sevgiliyle birlikte teslim olmaktansa, denetim frenlerine basar ve dalganın yönünü değiştirir... İçinde kabaran sanatsal yaratıcılığa teslim olamayıp, onun yönünü de sanat araştırmacılığına çevirdiği gibi...

Bilinçaltı süreç hangi yönde işlerse işlesin, Kamil'in iç dünyasında duygu ve eylem ayrılmıştır, aşkta ve sanatta. Onun dramının kör düğümü burdadır.

Resimli Dünya'nın tüm olay entrikasının kökeni işte bu kör düğüme uzanır. Kamil bu iç engele takıldığı için sanatçı değil, araştırmacıdır; gerisi çorap söküğü gibi gelmiş, araştırmalarının yönü onu Venedik'e ve ölüme sürüklemiştir.

Pek çok okur gibi, *Resimli Dünya*'nın kapağını ben de Cem Sultan'a dair bir roman okuyacağım beklentisiyle açtım. Son on yılın, kanımca en önemli yapıtlarından olan *Boğazkesen*'deki[2] unutulmaz Fatih Sultan Mehmet kişiliğiydi bizi bu beklentiye yönelten sanıyorum. Ancak, *Resimli Dünya* okuması düşkırıklığı değil, ödül oldu. Bu ilginç yapıtın önemi, okuru Kamil Uzman'ın kişisel çıkmazıyla ilişkiye geçirirken ve "normalliğinin" hemen altında bekleyen çıldırışıyla tanıştırırken, bir yandan da hepimizin içinde, uygun an'ı kollayarak nöbet tutan muhtelif cinnetler üstünde düşündürmesidir. Romanın başarısı ise, Kamil'in trajedisiyle, Rönesans resmi üstüne derin bir sanatsal düşünme sürecini, tıpkı empresyonist resmin birbirine ağan çeşitli renkleri kaynaştırması gibi, kurguda eklemli yapılara gerek bile kalmaksızın bütünleştirmiş olmasıdır.

(1) Dünya Kitap, 101, s.13-15, Mart 2000.
(2) Nedim Gürsel, Boğazkesen, Can Yayınları, 1. basım 1995.

ERENDİZ ATASÜ

İki Yapıt Arasında İki Yeni İmza: Mehmet Batur–Serkan Işın

"Adamım Davku"–"İki Şehir Arası Gece ve Şeyler" (İnkılâp Kitabevi)

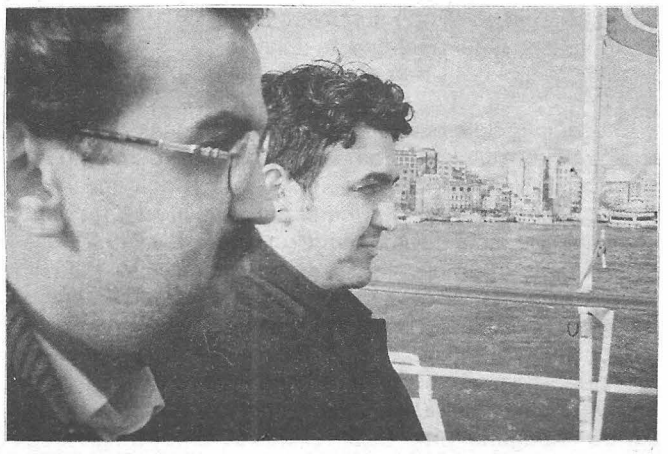

Serkan Işın: "Koşar adım girdim kantine. Kalabalığın arasında insanlara çarpa çarpa ilerledim. Kimseyi görmüyor, duymuyordum. Köşede masam beni bekliyordu. Oturdum..."

Romanın –başlangıçtaki iki kısa metni saymazsak– böyle başlıyor Mehmet. Ben de buradan başlamak istiyorum konuşmaya. Giriş mekânı olarak kantini seçmenin sebebinden.

Mehmet Batur: Aslında kantin (İTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi "eski" kantininden söz ediyoruz. Şu sıralar yerine genetik mühendisliği açılacağı için inşaat halinde olan kantinden.)... Belki hayatım(ız)ın çok kısa bir dönemine tanıklık etmiştir ama, birçok şeyin o kantinde başlayıp bittiğini, ya da hâlâ bitemediğini söylemek gerek. Ki olup bitenlere sen de en az benim kadar aşinasın. Evde, odanda oturup düş kuran bir adamken, aynı zamanda kantinde de bulunmak; yani çarpışmak... yüzleşmek. Ve bir yerden sonra (belki de "yazı"nın araya girmesiyle) "kantinde düş kurmaya" başlamak... Romanın esas kişilerinden biri olan Mustafa da bu ikilemi (İnsanların arasında, onlarla beraberken düş kurmayı, bunu, yani düşsel olanı, kalabalığa rağmen yaşamayı) o kantinde yaşıyor. Ve bir yerden sonra yazıyor da.

SI: Mustafa'nın o masanın başında bulunduğu zamanın şimdiki zaman olduğunu görebiliyoruz. Kitap boyunca anlatılanın Mustafa'nın hikâyesi olduğu da açık...

MB: Hikâyesi değil... Yani ben hikâyeyi daha "saf ve temiz" bir yazın türü olarak görüyorum. Mustafa'nın hayatından bir kesit sunmuyorum orada, olduğu gibi Mustafa'yı sunuyorum aslında. Evet, art arda sıralanan öyküler var; ve roman da bu öykülerin birbirlerine ulanmasından oluşmuş gibi görünüyor ilk bakışta. Ama... Hani "bütün, kendisini oluşturan parçalardan fazlasını ihtiva eder" ya, işte benimki de biraz böyle oluyor. O öykülerle okurun karşısına çıkarılan bir "hikâye adamı Mustafa" var. Fakat ne Mustafa'nın kendisi, ne de yazdığım roman bu öykülerden ibaret değil. Bir arka plan var romanda. Ki bu arka plan hem öykülerin arasına giren bazı ek metinlerle, hem de öykülerin içerisine sıkıştırılmış olarak verilen bir durumla kendini var ediyor.

SI: Romanın özellikle birinci kitabındaki bu kolaj görünümü (Ki aslında tamamında var bu görünüm) sence okuyucuyu kurguyu algılamakta zor durumda bırakmıyor mu?

MB: Ben okuyucunun yerinde olsam bu romandan bir olay örgüsü beklemezdim. Olay, belki sıralanan öykülerde bulunabilir. Ancak romanın kendisinde sadece bir durum var. Yalnız, bu durumu algılamada ille de bir kurgu aranacaksa, ben yöntem olarak hayal kurarken, ya da rüya görürken söz konusu olan yöntemi tercih ederdim.

SI: Peki az önceki soruya devam edeyim: Mustafa'yı bir bütün olarak sunan roman, Mustafa'nın Zamanını da bir bütün olarak sunabiliyor mu? Bu anlamda kitap, sence ne derece kantindeki diğer insanlara da tanıklık ediyor?

MB: Kitapta bir zaman mefhumu olduğunu söyleyemem. En azından yazarken bende böyle bir kaygı yoktu. Şöyle söyleyeyim: Mustafa'nın toplum içindeki varoluşuyla olduğu gibi, zaman içindeki varoluşuyla da ilgili değilim. O yüzden kendi zaman-mekân durumlarıyla birlikte hep tek başlarına olan öyküleri, kafamdaki biçimlerine hemen hiç dokunmadan yazıya çevirdim. Mustafa içinde yaşadığı zamana hiçbir şekilde uyum göstermiyordu; öyle ki, onu kendine yabancı bulduğu gibi başkalarına ait de saymıyordu. Sanırım bu topluma yabancılaşmanın ardından, zamana da yabancılaşmak gibi bir şey. Ki bir yerden sonra eşya da bu yabanlar kervanına katılıyor. Tabii bütün bunlar romanda kendini çok göstermiyor. Çünkü benim de pek kontrolümde olamayan bir bilinç dışılık var *Davku*'da.

Mustafa, kantindeki diğer insanlara tanıklık etmek gibi bir iddiada bulunabilir mi? Birinci kitabın varlığı korkarım bunu oldukça zorlaştırıyor. Çok fazla düş kuran bir adam olmasını diğerlerinden kaçmanın bir yolu olarak değerlendirmek bile olasıyken bunu Mustafa'ya yüklemek doğru olmaz. Fakat ikinci kitapla birlikte roman Davku'dan –ve tabii düşlerden– uzaklaşmaya başlıyor. Ben bunu kafamda bir geri çekim olarak kurmuştum: Eve dönüp her şeye yeniden başlamak gibi. İkinci kitapta yansıyan durum, kuşkusuz sadece kantindeki değil; bu şehirdeki insanlara da tanıklık ediyor. Çünkü artık Davku olması gereken yerde, şehrin en uç noktası olduğunu düşündüğüm Haliç'te sessizce beklemektedir. Anlatmaya çalıştığım, Davku'nun içselleşmesi, bir nevi sindirilmesi durumu. Esas olan denge durumunun ayırdında olmak. Bu, her ne kadar ilk bakışta oldukça içsel ve bireyi ilgilendiren bir durumsa da.

SI: Tekrar başlangıca dönersek, kantinde başlayan kitap birinci bölümde, düşle gerçek arasında zikzaklar çizerek ilerliyor. Kantin/oda, duvar, çekmece, çekmece tokmağı, oda, avize, masa, pencere... Bunlar hikâyelerin başlıklarında ya da içlerinde geçen nesneler. Zannediyorum ki bizim kuşağımızın çok fazla maruz kaldığı "kendi hücreni inşa et, sonra neden beni hapse tıktılar diye yakın" paradoksuna karşılık gelen ve içinden çıkılması neredeyse imkânsız gö-

rünen aşırı bireyciliğin(?) sonuçları. O zaman Mustafa aslında kantindeki diğer adamları da anlatıyor.

MB: "Açık konuşmak gerekirse... delalet... olsa gerek." (s. 107)

Kuşağımla ilgili bunları söyleyebilirim ancak. Yani kantindeki diğer insanlarla aramda ciddi bir bağ olduğunu düşünmüyorum. Ancak orada bulunuşumun arada geçen onca gerçek"dışı"lığa rağmen herhangi bir ayrıcalık teşkil etmediğinin de farkındayım. Gerçekdışılıktan kastım o masalarda oturan diğer insanlardan farklı(?) olarak, Mustafa'nın tartışılmaz bir hayalperest olması durumu. Bununla beraber Mustafa, ikinci kitapta, az önce senin de söylediğin gibi yalnızlığını kendisinin inşa ettiği bir hücre olarak tanımlayabiliyor ve bu hücreyi yıkmaktan bahsedebiliyor. Ki "*Gece ve Şeyler*"in ikinci bölümündeki bazı şiirler de, anlatmaya çalıştığı bu kabuğunu yırtıp dışarı çıkma durumuyla ilgili değil mi? Mesela "Metropol'den Sonra"ya başlarken "İsa gelmeyecek?" gibi bir itiraz ünlemi kullanıyorsun... "Metropol'den Önce"de yer verdiğin şiirler, öylesine doğa tasvirleri içeriyor ki, bu bölümde öykündüğün Oktay Rifat'ın doğa tasvirleri için Ahmet Oktay'ın söylediği "Bunların hepsi evde yazılmış" tespitini hatırlıyorum ister istemez. Sonra birinci bölümün sonlarında "Bir sıkıntıdan sokağa kaçış." diyor ve ardından 'Metropol'e geçiyorsun. Benim, Mustafa'yı, bütün o düşselliklerin arasından sıyırıp şehirle yüzleştirme çabam da, "Metropol'den Sonra" şiirlerine dokunma çabası olarak nitelenebilir. Kaldı ki iki kitabın da, Metropol/İstanbul bağlamında düşünürsek, aynı kaynaktan beslendiğini söyleyemez miyiz?

SI: Elbette söyleyebiliriz. Bununla birlikte bizim kaynak olarak belirlediğimiz İstanbul, artık bir metropol olma hüviyetini de kazandığı için, bizden önce gelen yazarların da (A. Hamdi, Oğuz Atay vb. gibi) öngördüğü biçimde sorunun tek kaynağı olmaya devam ediyor. Bu açıdan yeni bir şey bulduğumuzu söylemesek de, daha genişlemiş, boyutlar kazanmış, hemen hemen ucu bucağı belirsiz bir sorunlar yumağı haline gelmiş kent yaşamı ve kentli bireyin varoluş problemleri ile de boğuşma/çarpışma durumundayız. Bu da kaçınılmaz olarak –yine İstanbul'da olma durumundan kaynaklanan– arada kalmayı ya da kalmışlığı o derece öncelikli kılıyor ki, neredeyse "İstanbul/Metropol"ün tek sorun olduğunu varsayabiliyoruz.

Topluma, onun yapısına (bozulmuşluğuna, kurumuşluğuna, hastalıklarına, zaaflarına...), yapıyı oluşturan bireylerin çelişkilerine bu sorun üzerinden baktığımızı, bu bakışın hem nesnelliği hem de simetriyi sağladığını söyleyebilirim. "*Gece ve Şeyler*"in ikinci bölümüne bakarsak, ilk şiirden son şiire kadar bu arada kalma, odaktan bakma, odağa yerleştirilmiş iki kaynağın tüm ışımalarını (doğu/batı ve şark/garp ve ilerleme/gerileme) fark etmeyi, bu parlak/mat prizmadan tüm hayatı, özellikle İstanbul'u süzebilmeyi denedim. Tıpkı "*Adamım Davku*"nun ikinci kitabı gibi.

MB: Aslında bu 2. bölümler hakkında bir de kaygım var benim. Romanda, ikinci kitabı yazarken, giderek roman (ya da anlatım diyelim) sanatının dışına çıktığımı itiraf etmeliyim. Belki de bu biraz "konuyu açmak" türü bir yaklaşımdı. Söz söylemek gibi bir derdim daha olduğunu kabul ediyorum. Benzer bir durumu *Gece ve Şeyler*'de de, "metropolden sonra" şiirlerinde görebiliyorum. Şiirler daha sert ve hüküm verir bir havaya bürünüyorlar. Şiirde bu tür bir "tavır alma" durumu sende herhangi bir tedirginlik doğurmuyor mu?

"Kaza bahaneydi, korkudan titredim makinist durduğunda/ Ses çıkarmadan çıktık geceden, geriye baktım/ Bir sürü palyaço elbisesi yatıyor raylarda/ Çıplaktık." *(İki Şehir Arası Kuş Resitali)*

Bu palyaço elbiseleri mesela?..

SI: O şiir senin söylediğin anlamda bir "tavır alma"nın en şiir hali bana göre. Orada bahsedilen iki şehir elbette Ankara ve İstanbul ve elbette doğu ve batı. Alıntıladığın kısımdan önceki satırlarda İstanbul'dan çıkan bir trende Ankara'ya doğru yolculuğun safhaları anlatılıyordu. Ve şiirde söylediği gibi: "Bu tren Doğu'ya ayak basıyordu/ ve önce manası giriyordu şehirlere, çelikten haberi olmayan şehirlere".

"İki Şehir Arası Kuş Resitali" dışında kitapta, "Modernleş-me!", az önce adını andığımız "İsa Gelmeyecek" ve "Modernleş-me II" gibi şiirler de bu açıdan incelendiğinde okuyucuya o yönde bir fikir verebilir. Ama "*Gece ve Şeyler*" elbette bir tavır kitabı değil, çünkü önerdiği bir çıkış yolu yok. **Metropol'den Önce** bölümünde de görüleceği gibi, yapmaya çalıştığım tek şey üstadım olarak aldığım (kendisi ne derdi bilmiyorum) Oktay Rifat'ı olabildiğince taklit ederek onun şiirinde bulduğum saflığı yakalamaya çalışmaktı. Artık Oktay Rifat şiiri ile ilgim (okuyucu olmak dışında) pek fazla kalmasa da, birinci bölümde ilk şiirlerime yer vererek en azından vefa borcumu kendimce ödemek istedim. "Bir Sıkıntıdan Sokağa Kaçış" şiirinin ardından başlayan 2. Bölüm **"Metropol'den Sonra"** ise başta Ash, İ. Berk, E. Ayhan, Enis Batur, Whitman, biraz Blake, Eliot, Cummings vb'ini okumaya başladığım dönemde yazıldı. Kitaba adını veren "*Gece ve Şeyler*" ise gece çalışmak zorunda kaldığım ve eve sabaha doğru dönerken Haliç Köprüsü'nün üzerinde geçirdiğim aylar içinde şekillendi. Fakat 2. bölümde okuyucuyu rahatsız edecek olan "ağır aksak ritm" bana bu şairlerden değil de, o kısa eve yolculuk sırasında gördüğüm kazalar, arabalar, ışıklar, polisler, yıldızlar; yani şeylerden miras. Şu anda üzerinde çalıştığım "Şehr-i Gayya" şiirleri içinde yine metropol'ü ele aldıysam, gerçekten her gün değişen yüzleri ile şehir(leri) bir bütün olarak sunabilme çabasından kurtulamadığım içindir.

"İki Şehir Arası Kuş Resitali"ne dönersek, bu adam İstanbul'dan (Batı) Ankara'ya (Doğu) ayak basacaktır. Bu yüzden kaçınılmaz olarak palyaço elbisesiyle simgeleştirdiğim tüm oyunlar, arada kalmalar, tükenişler, çağdaşlığın, bu yüzyılda doğmanın (özellikle İstanbul'da) verdiği tüm acılardan da sıyrılacaktır. Bilirsin ki palyaço elbiseleri çölde işe yaramaz...

MB: Evet... Yani bilirim. Ama çıplak kalmak da fazlasıyla cesaret istiyor.

"palyaço elbisem bile eskidi/ roller hep aynı"/ diyorsun "Ehidna Üçlemesi"nde. Tıpkı "Otostopçu"da (*Adamım Davku*, 2. Kitap, 2. bölüm) geçen şu cümlelerde olduğu gibi:

"İşte... Bu yazıyı yazmamın asıl sebebine...

....

.... Nasılsa bir gün hatırlayacağım rolümü."

Zaten *Mizan*'ın (yani çıkarmaya çalıştığımız derginin) durumu da en çok bu noktada netleşmiyor mu? Mesele, sorunun çözümünü önermekten ziyade, özellikle yüzyılın başından bu yana buzlu camların ardından seyretmek zorunda kaldığımız o ameliyatın icra edilegeldiği ameliyathaneye girebilmek değil mi? Beni en çok rahatsız eden, içine girmeyi bir türlü başaramadığım bu odanın dışında "bekleşen" insanlara karşı nasıl bir tavır alacağımdan, soru soran (ya da sorması muhtemel olan)lara ne cevap vereceğim-

Roger Zelazny

Işık Tanrısı

Roman / İthaki Yayınları

"Şimdiye dek yazılmış en iyi beş bilimkurgu romanından biri" diyor ünlü eleştirmen George R.R. Martin Işık Tanrısı için. Son yıllarda bilimkurgunun neredeyse tüm önemli yapıtları ardı ardına yayınlandı ülkemizde. Bu hareketlilik, yıllarca geri planda tutulan bir türün itibarını iade etmek anlamına da gelebilir. Çünkü fantazya, polisiye, korku, avangart gibi bilimkurgu da kaçış edebiyatı sayılmış, bilimkurgu okumanın da, yazmanın da entelektüel bir boşluktan kaynaklandığı düşünülmüştü.

Ama 90'lı yılların sonu, bilimkurgunun 'yeniden' keşfedildiği dönem olarak da anılacak edebiyat tarihimizde.

Işık Tanrısı'nın, George R. R. Martin'in söylediği gibi şimdiye dek yazılmış en iyi beş bilimkurgu romanından biri olup olmadığını bilmiyorum. Ama şimdiye dek yazılmış bilimkurgu romanlarının en iyilerinden biri olduğu kesin. Yalnızca Işık Tanrısı değil, Roger Zelazny'in tüm öykü ve romanları kendi türünün en önemli örneklerini oluşturuyor.

Zaten Zelazny'in yazarlık serüveni de ilginç bir biçimde başlıyor. Bir anlamda Amerikan edebiyatına bomba gibi düşüyor Zelazny. Çağdaşlarının edebiyat dünyasına kabul edilebilmek için dergilerde, yayınevlerinde yıllarca mücadele verdiği bir dönemde yayınlanan ilk öyküsüyle herkesin dikkatini çekiyor. Neredeyse her yapıtı bilimkurgunun en önemli iki ödülü olan Hugo ve Nebula Ödüllerini alıyor.

Yeni Dalga akımının Amerika'daki temsilcilerinden biri olan Zelazny, yalnızca bilimkurgunun değil, fantazya türünün de büyük ustalarından biri. Hatta fantastik yapıtları sayıca bilimkurgudan fazla.

Zelazny'in diğer bir özelliği de mitoloji konusunda dünyanın en yetkin yazarlarından biri olması. Mısır, Hint, Arap, Eski Yunan, Eski Türk mitolojilerini en küçük ayrıntılarına kadar incelemiş ve tüm dünya mitolojilerine hâkim. Yapıtlarında da mitolojiden ustaca yararlanmasını biliyor.

Işık Tanrısı'nda Hinduizm'den yararlanıyor Zelazny. Dünyayla ilişkileri kesilip başka bir gezegene giden insanlar teknolojik bilgileri tekellerine alıp kontrolü ele geçirirler. Her biri ayrı bir Hindu tanrısının yeteneğini üstlenir. Yıkım Tanrıçası Kali, Ölüm Tanrısı Yama, Şehvet Tanrısı Krişna...

Elbette tanrılar gezegenin yerlileri olan Rakasha'ları, diğer bir deyişle İfrit'leri tuzağa düşürüp büyük manyetik şişelerin içine tıkarlar. İfritler tanrılar için tehlikelidirler. Çünkü insan vücutlarını ele geçirebilme yetenekleri vardır.

Reenkarnasyon tekniği geliştiren insanlar her biri ayrı bir Hindu tanrısı olarak sınırsız yaşam olanağına kavuşur. Bir zamanlar Siddartha olan, bu tekrar doğuş zinciri içinde Mahasamatman olarak hayatını devam ettiren İblis Tutan ve Işık Tanrısı olan Sam'ın Baştanrı Brahma, Ölüm Tanrısı Yama ve Yıkım Tanrıçası Kali'ye meydan okumasıyla heyecanlı bir mücadele başlar.

Ayrıca ölüleri zombi haline dönüştürüp, kendi amaçları uğruna kullanan Hıristiyan kara tanrı Nirriti, Şehvet Tanrısı Krişna farklı özellikleri ve kendilerine ait kişilikleriyle öne çıkan isimler.

Bilimkurgu ve fantazyanın büyük ustası Zelazny'in başyapıtı sayılan Işık Tanrısı'nın çevirisi Sönmez Güven'e ait. Okura pek taviz vermeyen, hatta okurda yoğun bir mitolojik ve entelektüel bilgi birikimi olduğunu varsayarak yazan Zelazny'in yarattığı kurgunun içine girebilmek için akıcı ve eksiksiz bir çevirinin yanı sıra, çevirmenin bilimkurguya ve Zelazny'in dünyasına tamamen hâkim olması gerekiyor. Sönmez Güven bu zorlu işin üstesinden gelebilmiş.

Tek dileğimiz bu büyük ustanın diğer kitaplarının da bir an önce Türkçe'ye kazandırılması.

Altay Öktem

---

den emin olamam. Çünkü göl sıcağında palyaço elbisesiyle durmaktan ne kadar utanıyorsam, çıplak kalmaktan da o kadar korkuyorum. Ama biz o dergiyi bu korkunun üzerine gidebilmek için çıkardık. Sonuçta eski elbiselerimizin artık üstümüze olmayacağını biliyoruz/görüyoruz. Ve üzerimizdeki bu renkli kumaş parçaları, her ne kadar çok özenle hazırlanmış olsalar da hiçbir zaman bize ait olmadılar.

SI: Bu yüzden galiba "ne ağacın mânâsı olduk", ne de kendisi...

MB: Evet... Bütün bunların bazı aydınlarımız tarafından onyıllardır söylenegeldiğini biliyoruz. Ama yine de ameliyatın yarım kalmışlığı, beni, belki sadece birinci kitaptan ibaret bırakacağım romanın devamını da yazmaya zorladı.

SI: Ben de kendi adıma birinci bölümdeki şiirlerde (acemice) taklit etmeye çalıştığım Oktay Rifat şiirini (ve onun ahengini), ikinci bölümde ağır aksak şiirlerde, bu bahsettiğin "ameliyathane durumu" için de feda ettiğimi, en azından böyle hissettiğimi söyleyebilirim. Çünkü birinci bölümde evinden çıkmadan, sadece Oktay Rifat aracılığıyla tanıdığım doğa, ikinci bölümde yerini kendi gözlerimle gördüğüm ve temas ettiğim şehire bıraktı. Ki yeterince sarsıcı olan bu deneyim de *Adamım Davku*'da açıkça sözü edilen deniz-toprak-kıyı üçleminde Mustafa'ya yaşattığın sarsıcı deneyime benziyor. Ama... madem şehre giriyoruz, girdik, "Aşkın tecellisi" olduğunu söylediğin ve romana adını veren Davku kimin düşü?

MB: Mustafa'nın düşü. Ama elbette ki benim de fazlasıyla içli dışlı olduğum bir şey. Öncelikle evin dışında, yollarda, otobüslerde ve trenlerde sık sık yüzleştiğim bir eylem/durum. Aşk diyemiyorum çünkü bu kavramla hiçbir ilişkim kalmadığına inanıyorum. Aşka dair bir eylem/durum. Eylemiyse dans etmesi... Davku'nun bir yerde (ya da bir düşte) bulunuşu sonsuz bir dansı imgeliyor. Dayanılmaz bir ataletin içinde, benim adıma 'Leyd' dediğim ve az önce "aşka dair eylem/durum" diye özetlediğim 'şey'in, gerçek dünyada, yani o dayanılmaz ataletin içinde sürdürdüğü dansı imgeliyor Davku. Bu yüzden umudu, ön cephede süren (uzuvların varoluşlarındaki) eylemde değil de, içeride, çok daha derinde "dönen" Leyd'de buluyorum.

SI: Bundan sonrası okuyucuya kalmış galiba.

Özcan Karabulut

BELKİ DE KAYBEDEN ZAMAN

Öyküler / Can Yayınları

Özcan Karabulut'un öykü kitabı *Belki de Kaybeden Zaman* bir ustalık ürünü olarak değerlendirilebilir. Yaklaşık olarak yirmi yıldır (yazarın yarı yaşı) öykü sanatına emek veren Karabulut *Karşı Öyküler* (1984), *Hüzünle Bazı Günler* (1990), *Baştan Sona Yalnızlık* (1997) adlı kitaplarından süregelen öykücülük damarını geliştiriyor.

Karabulut, yaşamı bütün anları, devinimleri, üzüntüleri, umutları ile kucaklamaya çalışırken yeni kitabında yer alan dokuz öyküsünde (kimi kısa, kimi uzun) öykü dilini, tadını, duyarlılığını üst düzeye taşıyor. Yaşamdan umudunu kesmeyen ve yeni yollar arayan öyküler canlı, renkli, devinimli görüntüler çiziyor. Yazar, önemli bir sorun olan dil ile kurgu bağlantısını çözerek açtığı yolda hızlı bir ilerleme gösteriyor.

Öyküler yaşamın içinden süzülmüş olay, konu, durum, sorunlara el atmakla birlikte bu kaynağı öykü sanatının gerektirdiği incelikte ve yoğunlukta getiriyor. Yazarla sürekli yolculuklara çıkıyoruz, günümüz insanını bağlayan sorunlara birlikte eğiliyoruz. Bu eğilimler geniş bir çevre ile açılıyor. Zaman günün belirli saatleri ile kendini duyuruyor. Gece gündüz, yollar, görüntüler, yeni ve eski tanıdıklar birbirini izliyor.

Karabulut, yeni öykülerinde hem yazardır, hem de kahraman. Hem yaşamın sorunları içindedir yazar hem de öykünün (daha doğru ve genel bir deyişle yazının, belki de şiirin) içindedir. Bir bakıma günler yaşanıyor, geceler yaşanıyor; yaşanan zaman dilimleri yazıya giriyor. İlerici, duyarlı bir kimlik dolaşıyor satırlarda, dizelerde. Örneğin, "San Giovanni'ye Mektuplar" adlı öyküde (mektup sanatının içtenliğinde ve derinliğindedir bu öykü) diyor ki: "San Giovanni, size itiraf etmeliyim ki çekilmez biriyim, kendime katlanamadığım zamanların gitgide arttığı duygusuna kapılıyorum. Okudukça, yazdıkça, yaşadıkça yazmak güçleşiyor, daha zor yazıyorum. Yaşamaksa başlı başına sanat olmaya başladı. Beni yanlış anlamayınız San Giovanni, birçoğuna göre dopdolu bir yaşantım var. Ankara'da yaşıyorum, sık sık yolculuklar yapıyorum, bir alandan öteki alana geçiyorum, onlarca öykünün, ilişkinin arasında geziniyorum, toplantılarda, otellerde, mitinglerde okuyor, düşlüyor, yazıyor, edebiyatla yaşamak, yaşamakla çalışmak arasında bir denge kurmaya çalışıyorum." (sayfa 21). (Burada bir ayraç açarak küçük bir yanlışı belirtmek gerekiyor: Yaşantı sözcüğü bilindiği gibi yaşam parçası anlamındadır. Onun yerine yaşam sözcüğü kullanılmalıydı.)

Yaşamı böyle dolu dolu yaşayan bir insan bizi alıyor kent kent dolaştırıyor renkler ve ışıklar içinde. Duygularını ve duyarlılıklarını açarak. Hem de yakınmadan yaşamın izini sürüyor ve öyküye yüklüyor. Üstelik her şeyi açık açık yazmak koşuluyla. Düşle gerçek arasında ilginç bir öykü de "Bana Sevgilinin Kim Olduğunu Söyle" başlığını taşıyor. Öykü her yönü ile ilginç ve özgün. Öykücülüğümüzde az rastlanır bir sevi öyküsü ile karşı karşıya geliyoruz. Erkek sevdiği kızın kimliğini bilmez. Kız gizli örgüt üyesidir. Sevi ve ilişkiler çeşitli durumlarda, konumlarda doludizgin yaşanır. Öykünün son tümcesi ile erkek kahraman sorar: "Bana sevgilimin kim olduğunu söyleyin".

Kitaba adını veren öykü (Belki de Kaybeden Zaman) yakın tarihimizin en önemli ve acı olaylarından birini, Sivas olayını anlatır. Öyküden de anlıyoruz ki bu olay yazarı çok etkilemiştir, ama yazmak oldukça zaman almıştır. Öykü üç bölümden oluşuyor: "Bir Topluöldürüm İçin Gazete Kesikleri", "Bay Özel ile Çok Özel Konuşmalar" ve "Belki de Kaybeden Zaman". Acı olayı gazete kesikleri ile anımsarız ilk bölümde. Sağ ve sol kesimlerden seçilmiş gazete başlıkları olayı sergiler. İkinci bölümde soldan sağa geçmiş bir ozanla konuşma yer alır. Ozan, ozanlık ve insanlık adına 'Sivas olmamalıydı' diyemez. Bu, onun ve çevresinin yüz karası tutumunu ortaya koyan örneklerden biridir. Son bölümde ise olayın yüreğine gireriz. Düşünce ve inançlarından dolayı diri diri yakılan, boğulan insanları anarız, onların güzelliklerini acıyla paylaşırız. Karabulut, bu öyküsü ile çağına tanıklığın ilginç bir örneğini vererek sanatsal ve toplumsal görevini duyarlılıkla yerine getirmiş oluyor. Yitiren yalnızca zaman mı demekten kendimizi alamayız.

Karabulut'un kitapta yer alan öyküleri gerçekte bir bütün olarak da görülebilir. Öykülerin ana kahramanı durumunda olan yazar bütün öykülerde kendini duyumsatır; olaylar, durumlar, sorunlar bizi alır, bir yolculuğa çıkarır. Yolculuk, yurtiçinde ve yurtdışında bütün hızı ile sürer, yollar insanın iç ve dış gerçeklerini sunarak bütünlük gösterir. Zamanımız, çağımız, yaşamımız, dilimiz öykü ile yeniden süzülür, okura iletilir. Gerçek ve çağcıl öykü de bunu gerektirmez mi?

Öyküleri bir şiir, bir mektup, bir günlük gibi okumak olanağı da var. Ama tümünde birbirini gitgide etkileyen bir akış bulunuyor. En önemlisi yazar karamsar değildir, yaşamın sürdüğünü duyumsatarak inceliklerini görme ve gösterme, duyma ve duyurma çabasındadır. "Yağmurlar senin için yağardı" der sevdiğine ve sevdiklerine, içine zaman zaman 'ince bir sızı' düşse de.

Öyküye gönül ve emek vermiş bir yazarın çağcıl ve yeni sesini duymak, öykü ve yaşam adına bir kazanç değil mi?

Öykü ve yaşamın el ele aktığı bu yazılar (belki de şiirler) bizi incelik ve güzelliklere taşıyor. Yaşamın acısı biraz daha azalırken öykünün tadı ile umutlarımız da artıyor. Yazarla okurun bir çizgide buluşarak yaşamı yeniden sevmesi mutlu ve umutlu kılıyor insanı.

MUSTAFA EMRE

İNKILÂP ÖDÜLLERİ

"Yan yana gelmemiş sözcükler var daha"

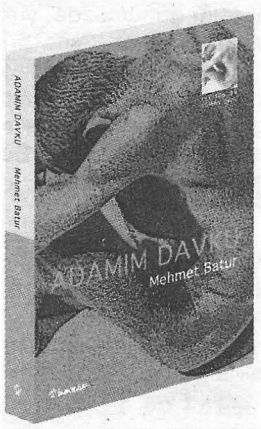

Adamım Davku, art arda mahkemelerden geçilerek varılmış bir noktanın romanı. Hangi sözün ne kadar doğru olduğu konusunda yazarın kendisi de kuşkulu. Meselenin, yüzeye çıkabilmek olduğunun farkında tabii: Mümkün olduğunca az kirlenip ve gerektiğinde kuyuya atlamaktan çekinmeden. Tıpkı roman kahramanı Mustafa'nın bir sanrıdüş Davku'yu o merdiven boşluğunda görmekle kalmayıp hiç çekinmeden, hatta arsızca kurguladığı gibi...

ADAMIM DAVKU Mehmet Batur Roman 320 Sayfa

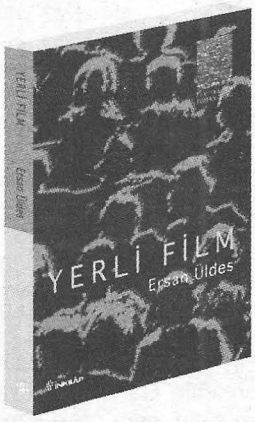

"O filmde gerçekten her şey vardı; aşk, ihtiras, entrika, cinayet, gerilim ve macera...
Çok sonra farkettim, o filmde ben de vardım. Bu yüzden belki de anlatmaya hiç kalkışmamalıydım."
Kadrolu, Parmak Yalayıcısı, Onikilik, Cinaslı Kafiye, Yazar'ın başrollerini paylaştığı bu %100 yerli filmde başkaları da var tabii; belki siz de...

YERLİ FİLM Ersan Üldes Roman 120 Sayfa

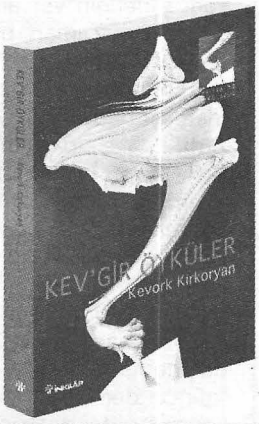

Bir karnaval yaşanıyor bu öykülerde. Sürprizlere açıksanız, çekinecek bir şey yok; biraz şaşıracak, biraz eğlenecek, biraz da hüzünleneceksiniz. Yazar, düşlerin gerçeklerle örtüşürken çıkardığı hüzünlü sesi ironik bir zekâyla bastırmaya çalışırken, eğer düşünmek isterseniz bu size kalmış.
Neler yok ki bu kitapta! Tanrı, Şeytan, Azrail... Erkek, kadın, aşk... Kargalar, tırtıllar, salyangozlar... Sahte kâbuslar, sanal anlatılar, zaman yolculukları...

KEV'GİR ÖYKÜLER Kevork Kirkoryan Öykü 208 Sayfa

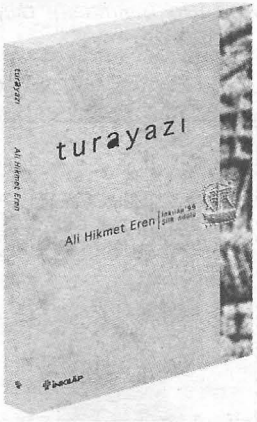

Kaybetmekle kazanmanın arasındaki ince ayrımda yol alıyor bu şiirler. Şair anlamları, yaşadıklarını gerçek görüntüleriyle yeniden tanımlıyor; aynaya ayna tutuyor sanki. Katilini beslediği, doğru; reddedişlerle özgürleşen bir zihnin, gerçeklikle çarpıştığında çıkardığı gürültüyü çok sevdiği de. Üstelik her şeye 'iftira etmek' için bakmaktan da çekinmiyor.

TURAYAZI Ali Hikmet Eren Şiir 88 Sayfa

Bu kitap, tam sekiz yıl önce ortaya atılmış bir ütopyanın ikiye yarılmış/bölünmüş gecelerini anlatıyor. Sokakların, odaların, ofislerin, trafiğin, asansörlerin, kadın yüzlerinin, çelmelerin, burkulmaların, palyaçoların, telefon ahizelerinin, fesleğenlerin, martıların, kuş resitallerinin, yüzyılın sonunun... yani bütün bu şeylerin gecelerini. Onlara, onlarca bölünmüş bir İstanbul müptelâsının elyazmaları bu şiirler.

İKİ ŞEHİR ARASI GECE VE ŞEYLER Serkan Işın Şiir 112 Sayfa

İNKILÂP

Nilay Özer

ZAMANA DAĞILAN NAR

Şiir / Hera Şiir Kitaplığı

Şiirin usta-çırak ilişkisi ile öğrenilen bir sanat olduğu görüşü yaygındır. İçinde doğrular barındıran bu görüşte can alıcı nokta, her şeyden önce, şairin çırağının da ustasının da kendisi olduğudur. Saygıyla andığım Cahit Külebi'nin, "şiir cahil işidir" sözüne karşın; hem şiirin, hem öteki sanatların kendine özgü birer alt yapıya gereksinimleri vardır. O birikim edinilmeden yazılan şiirin yalınkat olacağı kaçınılmazdır. Edebiyat fakülteleri ile sanatın başka alanlarında eğitim veren okulların işlevi bu donanımı oluşturmaya yöneliktir. Ancak bunu söylerken, edebiyat fakültelerinden ve sanat eğitimi veren öteki eğitim kurumlarından ne denli az yazar, şair, müzisyen, ressam, tiyatrocu çıktığını unutuyor değilim... İşte şair adayının, ustasının da çırağının da kendisi olduğu gerçeği burada gündeme geliyor: Şair adayı şiiri, aslında usta şairleri okuyarak, ulusal ve evrensel şiir iklimlerini algılayarak, kendisinin de o iklimin içinde olduğunu duyumsayarak öğrenir. Cahit Külebi'nin sözü, bu nedenle, bir ironiyi de içinde taşıyarak, gerçeklik kazanıyor. Yani şiirin yalnızca okullarda öğrenilemeyeceğinin altını çiziyor.

Bu yazıda sözünü edeceğim *Zamana Dağılan Nar* kitabının şairi, Nilay Özer de ustası ve çırağı kendisi olan bir "çırak/usta"dır. Onu böyle nitelememin nedeni, çıraklık yaşlarında usta bir şair olduğunu vurgulama isteğimdir.

Kocaeli Üniversitesi'nin 1997 yılında düzenlediği, benim de seçici kurulunda bulunduğum öğrenci şiirleri yarışmasında, o güne dek adını sanını hiç duymadığım biyoloji öğrencisi Nilay Özer'in şiirleri birinci seçilmişti. Bu sonuçtan mutluluk duymuştum, çünkü yedi yüzü aşkın şiir içinde en yüksek puanı onun şiirlerine vermiştim. Nilay Özer'i yarışmanın ödül töreninde tanıdım, o günden beri de izliyorum. Dergilerde tat alarak okuduğum şiirler yayımladı. Hele, kitabına girmeden önce Varlık dergisinde çıkan "Çırak" başlıklı şiir, Nilay'ın kanatlandığını kanıtlayan şiir oldu: "*beni dişi tavşan kalıbına dök usta/ çok üretsin çabuk olgunlaşsın çırağın*" dizeleriyle başlayan ve aynı dizelerle biten o şiirde dediği gibi, gerçekten çabuk olgunlaştı Nilay. Yaşam gerçekliğine yaslanan şiiri, barındırdığı ironik yapıyla ulaşıyor şiir gerçekliğine. Ama onun şiirinin özgünlüğü ve başarısı yalnızca ironik tatlarla sınırlı değil. Aslında benim burada "ironi" dediğim şey, şiire özgü tüm tatları kucaklasın istiyorum.

Nilay Özer şiirin, "bedeni günlük dil olan bir üst dil" olduğunun ve sözün bu düzeye nasıl yükseltileceğinin ayrımında. Yani, şiirin düz mantığın dışında bir algılama ve algılatma işi olduğunu içselleştirmiş, öte yandan onun şiirindeki "öyküleme" sıradan bir anlatım değil, şiirsel bütünlüğü oluşturan poetik bir çabadır. "Mavera" başlıklı şiirinden alıntıladığım şu bölüm, sanırım bu savımı kanıtlıyor: "*çatıdan kendini atar bir pencere/ bir kapı soluk soluğa iner merdivenleri/ aşk, elinde patlamıştır birinin/ uzun boylu iki apartman arasında/ ufacık kısacık günbatımı/ eflatun kuşağıyla örter gördüklerini*".

"Anlamsız şiir" anlayışının aşıldığı günümüzde, yukarıya aldığım şiirin anlamsız olduğu söylenemez. Ama burada, düzyazı ya da konuşma dilinin içerdiği anlam da söz konusu değildir. Bu şiirdeki sözcüklerin, şairince, ilk kez bu biçimde düzenlenmesinden, sözcüklerin bu biçimde sunulmasından doğan farklı bir algılama söz konusudur. Bu algılayış, dolayısıyla şiirsel anlam her okurun birikimine, şiirden ne anladığına göre değişebilir. Bu öyle bir "anlam"dır ki, bellekte yalnızca bir "tat" olarak da yer edebilir... Nilay Özer, şiiri böyle anlayıp kurabiliyor mu? Bu olgunluğun varlığı, kitaptaki kimi şiirlere bakılarak şimdilik kesinlenemez; ama o anlayışa erdiğini, kitaptaki başka örneklere bakarak elbette söyleyebilirim. Bundan sonrası; dünyayı daha derinden, daha bilişsel ve estetiksel olarak algılayıp zenginleştirmesine, çeşitlendirmesine, ısrarına bağlı. Evet, şiir bir heves değil, "ısrar" işidir.

Nilay Özer'e, önünde bunca şiir yılı varken, neden şimdiden bu denli umut bağlıyorum? *Zamana Dağılan Nar*'da, yeni şiirlerinin yer aldığını sandığım, "Zaman... Kırk Kocadan Bakire Zaman" başlıklı ikinci bölümündeki şiirler yüzünden özellikle; "Çırak" başlıklı şiirin de yer aldığı kitabın bu bölümünde şiir sanatı adına, aksayan hemen hiçbir dize olmaması nedeniyle. "Zaman/sızım" (zamansızım - zaman sızım), "Yaşam/sızım" (yaşamsızım - yaşam sızım), "Aşk/sızım" (aşksızım - aşk sızım), "Herkes Biraz Ben" ve "Evim Ol" başlıklı şiirler pek çok şairi kıskandıracak düzeyde: "*çok cepheli bir iç savaştım ben*" gibi dizeler ile bir önceki tümcede verdiğim "çok anlamlı" imgeler kuran yirmi üç yaşındaki bir şair umuda değerdir. Yalnız tek tek dizelerle değil, oluşturduğu şiirsel bütünlük açısından da.

Bu kısacık değiniyi bitirirken, Nilay, güncelin öksesine düşmemeye özen göstermeli, derim. Yanlış anlaşılmasın, "güncel"den de şiir çıkar, ama güncelin hamlığının ayrımına varmak gerekir. Güncel ayrıca, çekiciliğinin verdiği esrime ile de şairi sığlığın sularına düşürebilir: "*ense köklerinde uysal kızların/ fesleğen avuçlayan dağ rüzgârları/ sönmüş volkanları dürter hevesle/ şimdilik denize bakmasını biliyoruz sadece*" dizelerini yazan gencecik bir şair, "*bi karambol tanışır şarkılarımız*" gibi bir karambole düşsün istemiyorum. Umutluyum; "*mevsimleri dönüşüne biriktirdim*" gibi duyarlıkların epeyce yer aldığı *Zamana Dağılan Nar*'ın, "Manolya" başlıklı ilk bölümünde kimi dizeler ütü tutmamış olsa da, kitabın özellikle ikinci bölümünde Nilay, kızgın bir ütü geçiriyor şiirlerinin üstünden.

HÜSEYİN ATABAŞ

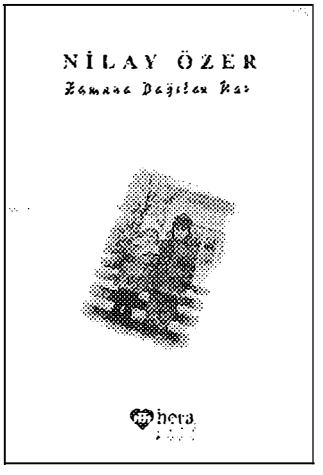

BURHAN GÜNEL:

İnsanlığın pırıltısını görebildiğimiz anlardır incelik anları. *Çiçekler Korunağı*'nın ilk bölümünde yer alan öykülerde o pırıltının değişik görünüşleri vardır.

Çiçekler Korunağı / Öykü / Can Yayınları

✪ *Kitabın birinci öyküsündeki "Bahar ve Kelebekler" bölümü çarpıcı güzellikte. Bende kelebek, mutluluk olarak kalmış, ama öyküyü okuyunca bu görüntü ve izlenim yıkıldı. Kelebek güzel anların ölümünü de çağrıştırır oldu.*

– Andığınız öyküde şöyle bir bölümce var: "*...Hep sileceklerine gür sular gelen bir arabam olsun isterdim. Sonunda oldu, ama camdaki kelebek ölüleri o kadar çok ki... Suyun ve sileceklerin gücü onları camdan tümüyle kazımaya yetmiyor. Bellekte kalan birtakım anılar da, yürekteki acılar da öyledir. Hayır;* **acı sözcüğünü karala.** *Sevinçler de öyledir. Hiçbir su, hiçbir silecek, hiçbir rüzgâr onları yerinden söküp atamaz. Kelebek ölüleriyle bile yaşayan anılara, eski sevinçlere doğru yolculuğa çıkabiliriz...*" (s. 16) "Acı" sözcüğü, o andan başlayarak bir daha görünmesin istemiştim öyküde. Ama olmadı; bir de baktım ki kelebek ölüleri var. Sevincin içinde bile onlar var. Saptamanız ilginç. Bu öykü, sevinçlere özgü giysiler içinde "tebdil gezen" ve ansızın karşımıza çıkan yerleşik bir "acı"nın anlatımıdır aslında. Ama acı, insanları umutsuzluğa değil, dirence, umuda ve geleceğe taşımaktadır. Böyle olunca, kelebeğin ölüsü de, sizin deyişinizle, "güzel anların ölümü"yle özdeşleşir, yüreğimizi büzüştürür, varlığımızı sarsar ama yine de söz konusu olan kelebektir ve insandır, insan yaşamıdır. Ölüm ve güzellik bir sürecin iki ucu durumundadır ve gözümüzün önünde, yaşama sevinci ile yürek acısının diyalektik birliğini oluşturmaktadır. Yazara, insana bu gücü veren yaşamdır, doğadır; yaşamı paylaşan insanlardır, aşktır, özlemdir, dostluktur, arkadaşlıktır, dayanışma duygusudur, sevgidir; insanı insan yapan, yazarı yazar yapan erdemlerdir, insanın doğa ve insan karşısındaki soylu duruşudur.

✪ *Aynı öykünün "Gönül Abla" bölümündeki hasta kadının, geçirdiği çeşitli hastalıklara, çektiği yurt özlemine karşın güçlü görünmesi, soylu bir duruşla acıya göğüs germesi gücün ve direnişin anlatımı ya da örneği olsa gerek. Acı insanı güçlü kılabilir mi gerçekten?*

– Saptamanız yerinde. "Acı" insanı güçlü kılar, yaşamı anlamlı kılar. Sevinç ile acı arasındaki diyalektik birlik (ya da bütünlük) bu anlamı taşıyor zaten; biri olmazsa öbürü anlamsız kalır, yaşam yavanlaşır. Salt acı ise, her şeyden önce insana haksızlıktır, ama kendi gerçekliği ve süreçleri içinde direnme noktalarını ve biçimlerini de oluşturacaktır. Sanatın bir görevi de söz konusu direnme noktalarını oluşturmaktır. İnsanın soylu duruşu bu direncin içindedir.

✪ *Sizin yapıtlarınızda nergis çiçeği hep vardır, adını anmasanız da kokusunu her zaman duyarım. Bu öykü kitabında da öyle oldu, o kokuyu duydum. İletiniz hep iyilikten yanaydı, doğruluktan ödün vermeyen insanların öyküleriydi. Uzaktan bakıp gözlediğim kadarıyla yaşamınız da öyle. Kişiliğinizle romanlarınız, öyküleriniz örtüşüyor bence.*

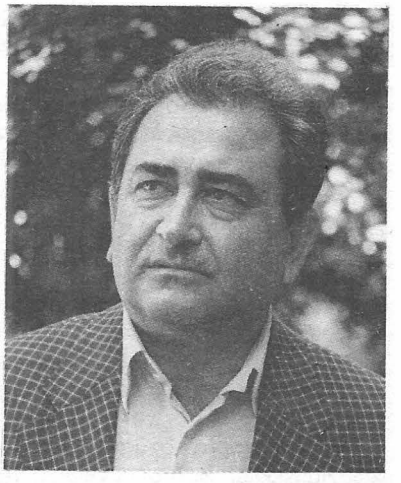

– Yaşamı ve insanı yazılarımda nasıl savunuyorsam, ürünlerimde nasıl insanı özlüyorsam, öyle olmaya, öyle yaşamaya özen gösteriyorum. Yaşamımla savunduğum değerlerin örtüşmesini isterim. Bu isteğimi somutlayan, örnekleyen sözleriniz benim için sevinçtir. Anlaşılmanın sevincidir bu. Ama böyle bir duruş yaşamım boyunca hiç de kolay olmadı. Günümüz dünyasında başı dik dolaşmak oldukça zordur, bedeli vardır. Ben o bedeli ödeyenlerden biriyim. Bu anlamda pek de kalabalık sayılmayız. Nergis ise işte o yalnızlığın çiçeksi görüntüsü olsa gerek.

✪ *1993'teki Sivas yangınını yaşayanlardansınız, orada yakın arkadaşlarınızı yitirdiniz, kendiniz de rastlantılarla kurtuldunuz. Yangın,* Ateş Uykusu *adlı romanınız ve* Çiçekler Korunağı *adlı öykünüzle yapıtlarınıza geçti.* Karanfil ve Hançer *adındaki (1994) öykü kitabınızda da Sivas yakımına değinmiştiniz. Sevdiklerinize, o güzel insanlara, doğaya ve yazılarınıza sığındınız. Hep sığındığınız bir korunak var yaşamda.*

– "Sevgi" diyorum. Hep ona sığınmışımdır. Her şeye karşın yaşamı sevmek, kendini sevmek, insanları sevmek... Bu anlamda, sanat uğraşı, benim için yaşamı karşılamaktadır, salt sevgidir ve sonuncu durak orasıdır kısacası.

✪ *"Yolcu" adlı öyküde gurbetteki askerlerin yaşantısı anlatılıyor. Ölümler, parçalanmış cesetler, yitirilen kollar bacaklar; yaşanan karabasan. Ülkenin bir yanında savaş, diğer yanında güçleri ölçüsünde tepki göstermeyip umarsız duranlar... Neden bu kadar uçurum, duyarsızlık var toplumda?*

– Önceki öykülerde anlatılanlar, örneğin kelebek ölüleri, koparılan çiçekler ve benzerleri, "Yolcu" adındaki öyküde somutlaşır, ete kemiğe bürünür. Sevgisizliğin, insanın ve insan yaşamının çarçur edilişinin canlı görüntüleri anlatılır. Sözünü ettiğiniz uçurum, aslında yaşam ile ölüm arasındaki uçurumdur ve her zaman olmuştur; insanlığın zayıf ve duyarsız yanıdır, bundan sonra da olacaktır. İnsan insanın yoldaşı, ama aynı zamanda "kurdu" değil midir? Umutsuzluk, karamsarlık değil, yadsınamaz yaşam gerçekliğidir bu. İnsan insanın, yani kendisinin kurdudur, doğru. Sanat ise, o kurdu evcilleştirmeye çalışır.

✪ *"İlgeç" adlı öyküde İlgeç Bey'in eski yoksulluk, yeni zenginlik hali arasındaki uçurumu yaratan nedir sizce? Neden İlgeç Beyler gitgide çoğalıyor?*

– Günümüz dünyasında paranın gücü her zamankinden daha fazla. Kentsel yaşam, paranın imparatorluk alanıdır. Tüm erdemler para ile yer değiştirdi. Para her şeyi satın alabiliyor. Bu genellemenin dışında durmak için direnebilirsiniz ama işiniz çok zordur. Direnmektense paraya tapınmak, onun peşinden koşmak ve ona sahip olmak için insanlığınızdan vazgeçmek daha kolaydır. İlgeç, "günümüzün bir kahramanı"dır, kolay ama onursuzca olanı seçmiştir. Ne

kadar çok İlgeç var çevremizde, öyle değil mi? Sözcük anlamıyla da (ilgeç: edat) böyledir günümüzün gerçekliği.

✪ *Haklısınız. Bir de "Tekin" var. Kitabın son öyküsüne adını veren Tekin, adeta İlgeç'in öteki yüzü; aynı hamurdan, daha doğrusu aynı çamurdan oluşmuş biri. Dediğiniz gibi, "günümüzün bir kahramanı" da o. Sizce aptallıkla soyluluk birbirine karşıt mıdır ya da yan yana durabilirler mi?*

– Kitabın başında Sümer kil tabletlerinden şu sözler var: "*Ben bir insanım, anlayışlı, fakat şimdi kimse bana aldırış etmiyor, değer vermiyor. Benim doğru sözüm, yalana döndü. Hilenin adamı beni güney rüzgârı ile sardı. Eve girdim, ruh ağırdır. Ben, insan, sokağa çıktım, kalp sıkıntılıdır.*"

Neredeyse altı bin yıl önceki Sumer bilgesi ne diyor burada? İrdeleyelim. Kimse bana değer vermiyor, çünkü değerlilerle değersizler yer değiştirdi, ben değerli olarak kaldım. Benim doğru sözüm yalana döndü. Çünkü toplumdaki ikiyüzlü ilişkiler, doğruyla yalanın yerini değiştirdiler; herkes yalan söylerken doğrunun anlamı kalmadı. Hilenin adamı beni yaktı. Güney rüzgârı burada "samyeli" anlamında kullanılıyor sanıyorum. İçeriye de girsem, sokağa da çıksam, dünyam daraldı, kendimi iyi hissetmiyorum demek istiyor Sumerli bilge kişi. Bu kötüye gidişi günümüzde de yaşıyoruz, demek ki insanlığın böyle karanlık bir yüzü daha var. İşte, *Çiçekler Korunağı*'nın ilk bölümünde insanlığın aydınlık, ikinci bölümünde de karanlık yüzünü anlattım. İlgeç'le Tekin, insanlığın yüzünü karartan "tip"lerdir, kökleri Sumer'e kadar uzanır. Tekin öyküsü, bunu vurgular, bu gerçeği anımsatır.

Sumer, insanlığın yazılı geçmişinin, soyunun, soyluluğunun ya da soysuzluğunun ilk durağı, ilk kaynağıdır. Öykünün kahramanı Tekin, o soyluluğu karalayan, kirleten bir geleneğin, yani insanın karanlık yüzünün günümüzdeki temsilcisidir.

Bir yanda çiçekler ve çiçeklere korunak olmuş sevgi, soyluluk, incelik; öte yanda Sivas örneği yakımlar, "Yolcu"daki gibi yıkımlar, öldürümler, insanın insanı yok edişi, insanın kendini yok edişi... Bir yanda Gönül Abla'nın soyluluk örneği varlığı, öte yanda İlgeç ile Tekin'in kurnaz, bencil, soysuz duruşu... "Aptal"ca olan soyluluk mu yoksa soysuzluk mu? Bunun yanıtını kitabın okurları verecekler. Ben elbette ve her zaman soyluluğun yanındayım. Çünkü gerçek insan soysuzluk edemez.

✪ *Az önce sevgi, soyluluk ve incelik sözcüklerini yan yana kullandınız. Bu sözcükler "Buğulu" adındaki öykünüzü düşünmeme neden oldu. İnsan kimi zaman en kötü koşullarda karşılaştığı küçük inceliklerle yaşama sevinci duyabiliyor. Daha sonraki yaşam sürecinde ise, o kısa incelik anlarını, görüntülerini unutamıyor.*

– Az önceki sorularınızın birini yanıtlarken paranın satın alma gücünden söz ettim. Bu bir anlamda kaba gücün varlığını da içerir. Para, kaba güçtür. Paranın ve kaba gücün egemen olduğu toplumlarda değersiz görülen inceliklerin yaşaması, yaygınlaşması olanaksız. Arada bir karşılaşılan incelikler ise, insanın bozulmamış yüzünü anımsatır bize; şaşırırız, insan olduğumuzu anımsarız ve bu anımsayışı zaman zaman yineleme gereksinmesi duyarız. İncelikleri unutamayışımız bundandır. İnsanlığın pırıltısını görebildiğimiz anlardır incelik anları. *Çiçekler Korunağı*'nın ilk bölümünde yer alan öykülerde o pırıltının değişik görünüşleri vardır.

CEYLAN KORYÜREK

ÖNER YAĞCI:

Kaptan, elbette bir "*simge*" ve soyu tüketilmeye çalışılan bir "*dinozor*". Ama asıl olanın genler olduğunu unutmayalım.

Öner Yağcı / Roman / İnkılâp Kitabevi

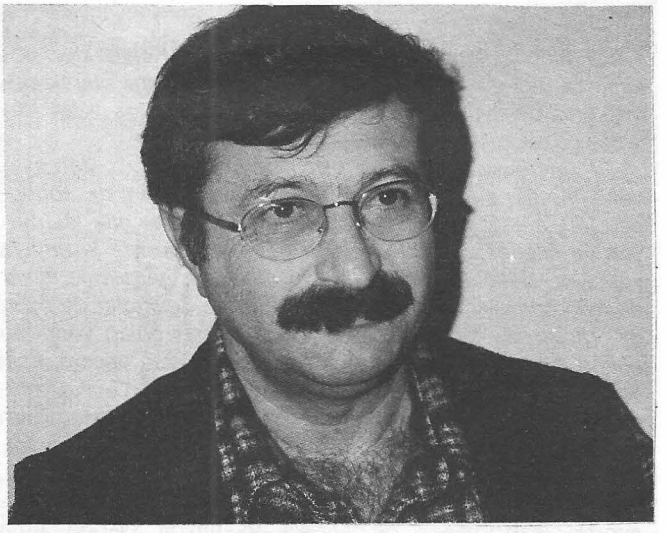

✪ "Kardelen", "Turnalar", "Gökyüzüne Akan Irmak" *ve* "Yediveren" *romanlarınızda 12 Mart, 12 Eylül ve sonrası gibi çok yakın tarihi, hatta günceli anlatmıştınız. Ülkemizin kırk yıllık geçmişini harmanladığınız* "Kaptan" *adlı son romanınızda bir gelecek arayışını; geleceğin oluşmasında temel öğe olan insan'ın, yani Anadolu insanının kırk yıllık değişiminden sonraki durumunu da irdeliyorsunuz. Sizce, Anadolu insanı küreselleşmeye, sosyal devletin ortadan kaldırılma çabalarına karşın direnmeyi ve geleceği kurmayı başarabilecek mi?*

– Ben umutları yazdım hep. En umutsuz dönemleri anlatırken bile oralardaki gizli kalmış umutları öne çıkarmaya çalıştım. *Kaptan*'da durum biraz farklı gibi. Çünkü küreselleşmeyle insanın ve insanlığın amansız bir tutsaklık altına alındığını görüyoruz. Bu koşullarda umut arayışı daha uzun bir süreci alabilir. İnsanlığın bir sorunu bu. Anadolu insanı da şaşkınlık durumunda şimdi. Bu şaşkınlık döneminin atlatılmasıyla birlikte, bir yerlerde çağrılmayı bekleyen umut koşarak gelecektir. Çünkü tarih boyunca insana hep direnmek düşmüştür ve insan direne direne ulaşmıştır aydınlıklara. Küreselleşmenin "tarih bitti" demesi kocaman bir aldatmaca. İnsanlık dünyada, Anadolu insanı da ülkemizde kanıtlayacak bunu; biz bile görebiliriz.

✪ *Peki, bu bağlamda, Kaptan'ı örnek bir "tip" olarak düşünebilir miyiz? Yoksa o, yaygın deyişle bir "dinozor" mu; roman gerçekliği çerçevesinde "türü tükenmiş bir karakter" mi?*

– Kaptan, elbette bir "*simge*" ve soyu tüketilmeye çalışılan bir "*dinozor*". Ama asıl olanın genler olduğunu unutma-

yalım. Direnme ve güzel yaşamlara ulaşma umudu insanın genlerinde var ve bu genler canlanacak mutlaka. Bunun ipuçlarını son "*Dünya Ticaret Örgütü*" toplantılarında gördük, "*Bergamalılar*"ın direnişinde de. İşte tüketilmeye çalışılan umut böyle boyverir. Tüketilen Kaptanların da hiç umulmadık bir zamanda ve yerde ortaya çıkacağını düşünüyorum.

✪ *Romanda irdelenen bir sorunu burada bir de ben yineleyeceğim: Ülkenin kırk yıllık çalkantısı içinde türlü acılar yaşamış olan Kaptan, her şeye karşın "şanslı" bir insan mı sizce? Yanıtınız nasıl olursa olsun, Kaptan'la birlikte onun kuşağını da değerlendirir misiniz?*

– Kaptan'ın "*şanslı*" olup olmadığını okuyucuya bıraktım. Bana göre çok şanslı. Eğer şansı; zengin olmak, büyük işyerlerine, mülklere sahip olmak değil de, sevgisi, dayanışması, dostluğu, özverisi ile yaşama bir şeyler katmak, ölümsüzlüğe ulaşma yolunda bir şeyler yapmak olarak değerlendirirsek Kaptan çok şanslı. İnsan olmanın kıvancına bir şeyler eklemiş ömrüyle. Öğrenmenin, sevmenin coşkusunu yaşamış; ülkesinin, insanının yazgısını değiştirmek için yaşamış. Bir insan için en büyük talih bence budur. Kaptan'ın kuşağı için de aynı şeyleri söyleyebilirim. Ölümsüzlük yolunda adımlar attılar, yani yaşadılar.

✪ *Kaptan'ın romandaki serüveni içerisinde sık sık birtakım rastlantılarla karşılaştığı insanlardan yardım aldığını görüyoruz. Bu durum, Anadolu insanının hoşgörülü tavrından mı kaynaklanıyor, yoksa bunu romanın kurgusu mu gerekli kıldı?*

– Rastlantılar romandan kovulmuş bir güzelliktir bence. Bence yanlış. Yaşamda rastlantıların da yeri var çünkü ve yaşamda olan hiçbir şey de romandan kovulamaz. Bu yanlış kurala bir tepki benimki. Bu tepkiyle bir gerçekliği romana yeniden geçirmiş oldum. Gerçeklikse sizin de belirttiğiniz gibi Anadolu insanının yaşamından bir kesit. Bu kesitte insan sevgisiyle dolu bir yaşam biçiminin, dayatılan insan düşmanı yaşam biçimi karşısındaki şaşkınlığı var. Her şeyin birbiriyle ilişkili olduğu ve "*birbirimizi biliriz*" saptaması Kaptan'ın yaşamındaki rastlantıların özüdür diye düşünüyorum. Saygının, sevginin, dayanışmanın da tüketildiği ve yaşamdaki temel değerin para olduğu koşullar, doğallıkla her insanı yabancılaşmaya itiyor. Bundan kurtulma sorumluluğu da insanın elbette.

✪ *Kaptan'ın ve arkadaşlarının özeleştiri yaptıkları bir olay geçiyor romanda. O dönemin solcu gençliği sonraki yıllarda kendilerine benzeri eleştiriler yaptılar mı? O yılları sorguladığınızda neler yanlıştı size göre?*

– O dönem gençliği sol düşünceyle kitlesel olarak yeni yeni tanışıyordu ve onun gereği olan ahlaka, erdeme, pratiğe ulaşmaya çabalıyordu. Bir çocukluk dönemi diyebiliriz ve çocukluğun da ilerki dönemlerinde aşması gereken yanlışlıkları vardır ve bu doğaldır. O dönemde gençlerin okullarını bırakmalarını yanlış buluyorum örneğin, topluma çeşitli mesleklerden insanlar olarak katılmak daha anlamlı geliyor bana. Kendimiz gibi düşünmeyenlere karşı hoşgörüyü yitirmemenin gerektiğine de inanıyorum. Bir de aceleci olmamak, sabırlı olmak ve toplumsal değişikliklerin uzun dönemlerde gerçekleşeceğini kabullenmek gerekiyor. Bunun gibi daha yüzlerce şey söylenebilir ve sorunuz, karşılığı çok zor verilecek bir soru. Siyasal, toplumbilimsel, kültürel açıdan değerlendirilmeli ki, buna sayfalar yetmez.

✪ *Bir dönemin solcu hareketinin temsilcilerinden biri olan Kaptan hep bıçak sırtında yaşıyor. İşkence görüyor, ölümlerden dönüyor ama hiç vazgeçmiyor. O bu gücü nereden buluyordu? Bugün Kaptan ya da Kaptanlar aynı yürekliliği gösterebiliyor mu?*

– Kaptanlar her zaman vardır ve olacaktır. Bugün eksik olan toplumsal coşku damarının yakalanamamasıdır. 12 Mart dönemi öncesinden 12 Eylül dönemi sonrasına kadarki toplumsal dinamiğimiz Kaptanların yaşamasına uygun ortamları yaratıyordu. 1980'lerden sonra bir yandan içte "*Türk İslam Sentezi*" ideolojisiyle düzenin yasal ve yasadışı baskıları ve zorbalıklarıyla; bir yandan da uluslararası alandaki "*Yeni dünya Düzeni*"nin özellikle ekonomik ve iletişim alanındaki olanaklarıyla sürdürdüğü dayatmalarla yetişen kuşakların Kaptanları çıkarması elbette zor. Eğitim kurumlarından kültür sanat alanındaki, iletişim teknolojisindeki her adıma kadar başka dünyaların sanallığıyla yetiştirilen gençlerin, kendilerinden önceki direnişçi kuşaklar gibi yaşaması elbette söz konusu değil. Değişimin doğallığı var ama değerlerin çürümesi de var ve asıl tehlike bu. Günümüzde değer yitiminin dönekliğe kadar ulaşmış olmasını da ne yazık ki sıkça yaşıyoruz. Umut, elbette değerlerini yitirmeyenlerde, gerçek insanlarda.

✪ *Kaptan, yaşamı süresince öyle bir kavganın içindeki, sanata açık, barışçıl, duyarlı bir yüreği olmasına karşın kendisini hep hayatın gerisinde buluyor. En insanca ilişkilerini, aile sevgisini, aşklarını hep erteliyor sanki. Burada bir kitabı anmak istiyorum,* "Devrimciler Âşık Ol-a-mazdı". *Öyle miydi gerçekten?*

– Kısmen doğru diyebilirim. Devrimciler de âşık olurlardı elbette ama aşklarını yaşayamazlardı. Dahası aşkın âlâsını bilirlerdi ama üzerlerinde aldıkları sorumluluklar öylesine büyüktü ki aşklarına zaman ayıramazlardı ama bu önemli, ihanet de etmezlerdi. Bir de şunu ekleyeceğim, siz tam karşılığını bulmuşsunuz, "*erteleme*"; nasıl olsa devrim yakında ve aşklar kısa bir süre sonra yaşanabilirdi.

✪ *Kaptan'ı yazarken değişik yazı türlerinden yararlandığınız görülüyor. Giderek "makalelerin" bile romanda yer aldığını biraz da şaşırarak belirledim. Bu bir arayış mı, atak bir deneme mi? Yoksa rastlantısal bir gereklilik miydi?*

– Haklısınız, "*Kaptan*"daki değişik yazı türleri hem bir arayış, hem bir atak, hem de rastlantısal bir gereklilikti. Bunu daha önceki romanlarımda, özellikle "*Yediveren*"de denemiştim. Roman tanımının durağanlıktan kurtarılması için çığlığımdır bu benim. Aykırı gelse de sürdüreceğim bunu. Şiirler, türküler, mektuplar, anılar, günceler, hatta denemeler, makaleler romanı zenginleştirmeli ve zenginleştiriyor diye düşünüyorum. Bir yandan da edebiyat eleştirmenlerimizin tavrını bekliyorum, tabii tık yok. Tık olması için medyatikliği ve popülerliği seçmek gerekir ki benim o taraklarda bezim yok.

HAYRÜNNİSA KUŞKAYA

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

14. Ataç'ı Gülümseyerek Okumak

Ataç, yol arkadaşı kıldığım yazarlardan. Kitaplığımın çalışma masama en yakın rafında Çehov, Sait Faik, Montaigne'le birlikte yan yana durur kitapları. 'İlk yardım'ın çağrıştırdığı duygudan da öte bir şey, bağlandığınız yazarlarla o 'derin an'larda birlikte olmak.

Döne döne okursunuz onların her yazdığını. Başı sonu yoktur onlarla yaşadığınız okuma serüveninin. An'larınıza giren, an'larınızı paylaşan bir söz ırmağı akar durur aranızda. Her gün bir şeyleri yeniden görür; ötelere, sizi siz edebilenlere yeniden bakarsınız birlikte! Bir yazı sırdaşı, bir yaşamak tutkunu kesilirsiniz farkında olmadan.

Ben kendi payıma, Ataç'ı her okuyuşumda birçok şey bulmuşumdur onda. Yapıtlarını başucu kitaplarımın arasına katmış olmam da sanırım bundandır.

Geçenlerde, keyifsiz bir günün başlangıcıydı. Bahçedeki akasya ağaçlarına bakan odamın pencerelerini açmış, masa başında düşünüp duruyordum. Bakışlarımla morluklarını döktü dökecek leylaklara; ötedeki, dalları silme beyaz çiçeğe kesmiş, kiraz ağacına uzanıyorum. Kuş seslerinin cıvıltısı içinizi ivdirecek şenlikte. Hafifçe bir seher yeli esip esip geliyor Karadeniz'den, odamı dolduruyor. Yine de nafile! İçim açılmıyor.

Ataç'ın *Günlerin Getirdiği*'ni (Can Yay.) alıyorum raftan. Kitabı açıyorum rastgele. "*Kedi*" denemesini okumaya koyuluyorum.

Dokunamadığım, bir arada yaşamayı hiç mi hiç düşünmediğim kedi; birden, gözümde yakın bir dostmuş gibi canlanıveriyor. Dışarı çıkıp, bir kedi bulup okşamak; ona bu uzak duruşumun yanlışlığını anlatmak istiyorum!

Yazıp eyledikleriyle bir başkadır Ataç. Doğruculuğu; eğriye eğri doğruya doğru deyişiyle bilge bir söz ustasıdır o. Yargılarına katılın katılmayın, ama sizi sürekli düşünmeye yöneltir. Hem içe, hem de dışa bakışınızın kapılarını sonsuza değin açmanızın yolunu yordamını gösterir adeta.

O, birçok şeyi getirip sunar önünüze. Çoğunlukla da ayrıntılarla örülüdür bunlar. Bakıp da göremediklerimiz, görüp de üzerinde duramadıklarımızla...

Sözünü ettiğim denemesinde kedi ile ilgili eşsiz gözlemlerini dile getirirken öylesine farklı kıyılara ulaştırır ki sizi; bir yanıyla ufuk turu yaparken, öte yanıyla da değindiği konunun ayrıntılarından yola çıkarak siz de düşünmeye, kendinizce o konu üzerinde düşünmeye başlarsınız. Yetmez, sizi yazıya ve hayata katılımcı kılar Ataç. 'Öyle orada durmayın; dönüp bakın, görün, ne düşünüp ettiğinizi dile getirin; yaşamanın anlamı nedir sizin için bunu bir sorgulayın,' dercesine yüzünüze, hatta içinize bakar yazdıklarıyla.

Kedinin özelliklerinden söz ederken, Tevfik Fikret'in bir dizesini anımsatır:

"Zerrişte, bu ismiydi onun, sanki haberdar
Mahfi kederimden..."

Sonra şunları söyler: " Ne de biçimsiz mısralar! 'Bu ismiydi onun...' Böyle Türkçe mi olur? Fransızca düşünüyor: 'C'etatit son nom', sonra da Türkçe yazdığını sanıyor." Ve bu sözleriyle başka bir konuya geçer. Tevfik Fikret'in kullandığı Türkçe'ye yönelirsiniz siz de. İster istemez de, onun şu düşüncelerine bıyık altından gülümseyerek takılır kalırsınız: "Tevfik Fikret Türkçe yazmaz, Frenkçe de yazmaz, olmayan bir dilde yazar. Onun için kelimelerin kendilerine göre bir değeri yoktur, manası uysun da hangisi olursa olsun..."

Araya girip de "bu" zamirinin kullanımıyla ilgili düşüncelerini belirtmesine ne demeli!

Sonra, bir de bakıyorsunuz, bununla da yetinmiyor; kedinin adından yola çıkarak, bu kez Ahmet Haşim'e, sembolizme yöneliyor, onun ne anlama geldiğini imlemeye çalışıyor. Burada da yine bir başka şeyi gösteriyor: "...ben kedi derken aklıma başka bir şey gelmiyor; bu yazıyı kedileri sevdiğimi söylemek için yazdım..."

Bir de, Ataç'ın kendi kişiliğine dönük dokundurmaları var ki... Bunları da gülümseyerek okursunuz. Ataç'ı öylesine okuyup geçemezsiniz. Her sözünün ucunda bir gerçek; dile getirdiği her gerçeğin ardında da size dönük bir düşünce labirenti saklıdır.

Birçok denemesinin konusu/kişisi/öznesi kendisidir. Bir sandal yolculuğu gibidir Ataç'ın yazılarıyla yolculuk. Denize onunla açılır, kıyılara onunla el eder; her görülenin bir de arka yüzünü konuşur, daldan dala geçersiniz. Suya yakın olduğunuz kadar, hayata da yakından bakarsınız.

Denize açılmadan, gideceğiniz kıyalara uzanmadan önce buralardan bir bir söz eder. Sonra yol alış serüvenine, bazen öncesine, bazen de sonrasına döner. Sözden söze uçurur, daldan dala kondurur sizi. Bu yol arkadaşlığının şenliğine düşer gönlünüz. Bütün itirazlarınıza karşın, sizi şenliğe çağırır. Tıpkı benim şu anki hüzünlü duruşuma renk kattığı gibi sizi de yazının dostluğuna çağırır.

Günlerin Getirdiği'ni elimden bırakamıyorum. Önceki okumalarımda çiziktirdiğin yerlere, notlara takılmadan ilerliyorum: *"Hastalık", "Hatıralar","Fayda", "Klasik", "Edebiyat"*...Kitabı neredeyse yarılıyorum.

Günün ilk ışıkları akasyanın domur domur olmuş dallarını capcanlı kılıyor. Leylaklara, kiraz ağacına daha bir başka bakar oluyorum. Ataç'ın yatakta çalışırkenki çekilen fotoğrafını bulup, karşıma alıyorum. Gülümsüyorum bu tutkulu edebiyata adamının haline. Kendine dair düşünceleri bir bir geçiyor usumdan. "Huysuz", "asi" biri imajı giderek siliniyor belleğimden. Her yazısını okurken bende uyanan gülümseme duygumun, ona her döndüğümde, günbegün arttığını görüyorum.

Ataç, çuvaldızı kendisine batırmaktan sakınmayanlardan. Üstelik her yazısında bakış açısının birkaç yanını görmek olası. Düşünen, kavga eden, ahlayıp oflayan, tutkularını sakınmadan söyleyen, öfkesini dile getiren, sevgisini sunan, beğenisini öne çıkaran biri.

Ataç'ı okurken, bir gülümseyiş gelip dudağıma konar. Sonra bir düşünmedir alır beni.

Onun, benim için, bir okul olduğunu söyleyebilirim. Her yazarda bunu bulmak güçtür. Belki de yazdığı türün bir özelliğidir bu. Ama gene de her deneme yazarı, eleştirmen aynı okulun kapılarını açmaz, aynı zenginliği sunmaz bize. Ataç'ı 'bir başka' kılan, bence, onun bir 'edebiyat düşünürü' olmasıdır. Çok savlı bir söz gibi gelebilir belki size! Onun dünyasına girdiğinizde, sizi gezindirdiği labirentlerde tanık olduklarınız üzerine düşünmeye başladığınızda; bu sözlerimin doğruluğunu anlarsınız.

Salt dil-yazın konusunda yazdıklarından değil, insana/hayata dair söz ettiği birçok şeyden de yararlandım, öğ-

rendiklerim oldu. Şimdi düşünüyorum da; ortaokul sıralarında okuduğum "*Görmek ve Bakmak*" denemesi, Sait Faik'in "*Karanfiller ve Domates Suyu*" öyküsü ile Hikmet Birand'ın "*Kırkikindiler*" yazısıyla birlikte, edebiyat sevgimin ilk uğrak yeri olarak bende anlamlıca bir iz bırakmıştır.

O gün, günün ilk ışıklarındaki hüzünlü bakışımı dağıtan Ataç'a dönünce, yaşamanın anlamını bulmuştum. Onun şu sözlerini bir kez daha anımsayarak; "İyilik, insanın vücuduna, içine hastalıktan daha çabuk yayılıyor..."; günümü şenlikli kılmaya çalışmıştım.

15./Okuma Yolculuğu, Yolculuk Okumaları

Geçen ayki yazımda Hikmet Birand'ın *Anadolu Manzaraları* ve *Alıç Ağacı ile Sohbetler* kitaplarından, Michel del Castillo'dan söz etmiştim. Her iki yazarla da yolculuğum sürüyor. Onların yazı coğrafyalarında dolaşıyorum uzunca bir süredir. Yolculuk okumalarımda onları da yol arkadaşı kılarak kendime...

Yolum İzmir'e, sonra da Eskişehir'e düştü geçtiğimiz mart ayında.

Ayın son günleriydi. İzmir'e yaptığım yolculukta, Catherine Clement'in *Varoluş ve Romantizm* (Çev: İsmail Yerguz/ Güncel Yay.) romanını okumaya başlamıştım. Havaalanında uçak beklerken kitabı yarılamış, İzmir'e ayak bastığımda neredeyse sonlarına gelmiştim. Romanın kuruluşunu, yazarın anlatım biçemini pek tutmadım. Anlatılan öykünün ilginçliği romanı çekici kılan tek yandı. Bir felsefecinin yaşamının trajik boyutuna bakış denilebilirdi roman için.

Doğrusu, yazarından çok, romana konu olan Heidegger'di benim ilgimi çeken. Clement, Heidegger'in Hannah Arendt ile yasak aşkını anlatıyordu. 1975'te, Heidegger'in ölümünden bir yıl önceki bir buluşma anından, yüzleşmeden (Heidegger'in eşi Elfride ile Hannah'ın yirmi beş yıl sonra bir araya gelişi..) yola çıkarak üçlü ilişkinin dünü ve bugünü anlatılıyor. Tabii ki daha çok da Heidegger'in dünyası sergilenmeye çalışılıyor. Bir filozofu tanıyabilmeye kapı aralıyor Clement. Roman olarak başarılı bulmasam da, beni Heidegger'e daha da yakınlaştırdığı için ilgiyle okudum.

Son günlerde 'zaman' kavramını ve Nietzche'nin 'trajedi'ye bakışını irdelemeye çalışırken, Heidegger'le yüzleşmem beni şaşırtmıştı. *Zaman Kavramı* (Çev: Saffet Babür, İmge Yay.) adlı kitapta yer alan aynı addaki yazısı bana ufuk açıcı gelmişti. Walter Kaufmann'ın yıllar önce okuduğum *Dostoyevski'den Sartre'a Varoluşçuluk* kitabında da Heidegger'den söz ettiğini anımsıyorum. Ondan, burada imlediklerimin dışında, hiçbir şey okumamış olmamı Heidegger'in bizde yeterince tanıtılmamasına bağlayamam elbette. Nitekim, 1993'te "Der Spiegel'in Heidegger'le Tarihi Söyleşisi", Turhan Ilgaz'ın çevirisiyle yayınlanmıştı.

Metafizik Nedir? 1930'lu yıllarda dilimize kazandırılmış. Bunun yeni çevirisinin ve birkaç yazısının da 1990 sonrasında kitap olarak yayınlandığını Clement'in romanıyla yaptığım yolculuk sonrasında öğrenecektim.

İzmir dönüşü *Profesör Heidegger, 1933'te Neler Oldu?* (Çev.: Turhan Ilgaz, 1993, Yapı Kredi Yay., s. 44) söyleşi kitabını okudum. Aylardır masamda bekleyen "*Edebiyatın Kurtarıcı Rolü*" yazım için zenginleştirici bir okuma edimiydi Heidegger'le buluşmam.

Bundan bir-iki gün sonra Boğaziçi Ekspresi'yle Eskişehir'e giderken de *Özdeşlik ve Ayrım*'ını okumaya koyuldum. İlk elden okumak istediğim *Metafizik Nedir?*, eğer çevrildiyse (ki, Pandora Kitabevi'nin bilgisayar kayıtlarında var gözüken, ama bulunamayan) *Varlık ve Zaman*'ı edinemedim. *Bilim Üzerine İki Ders* (Çev.: Hakkı Hünler, 1998, Paradigma Yay., s. 86); *Teknik ve Dönüş* (Çev.: Necati Açа ,1998, Bilim ve Sanat Yay., s. 59); *Heidegger Üzerine İki Yazı* (Pöggeler/ Allemann, Çev.: Doğan Özlem, 1994, Gündoğan Yay., s. 126); *Heidegger Bir Filozof Bir Alman* (Paul Hühnerfeld, Çev.: Doğan Özlem, 1996, Gündoğan Yay., s. 128) kitaplarını bulmaksa beni sevindirmişti.

Okuma yolculuğum bir değil, birkaç kitapla bir arada sürer. Yolculuk okumalarım da öyle. Yanıma değişik türlerde kitaplar alırım. Birinden yorulup ya da usanınca ötekine geçerim. Otobüste, trende, uçakta bir şenliktir başlar benim için. Elbette ki en çok tren yolculuklarını severim. Okumanın benim için asıl şenliğe dönüştüğü yerdir trenler. Çoğunlukla yemekli vagona geçer, masada küçük bir alan açar; defterimi, kalemlerimi, kitabımı önüme koyar başlarım okuma yolculuğuma. Arada bir göz ucuyla dışarısını seyredurur, geçtiğimiz yerleri, o traveslerden gelen tıngırtılar içinde okuma şenliğime katarım.

Değişik türlerde de olsa, birbirine denk düşen kitapları seçerim yolculuk okumalarımda. Bir roman, bir öykü olmalı mutlaka. Bir anı veya özyaşam, bir de deneme kitabı. Şiirse her an cebimde taşıdığım göktaşı gibidir, ayıramam hiç yanımdan.

Bu kez de öyle yaptım. Heidegger'in yaşamöyküsünü anlatan *Heidegger Bir Filozof Bir Alman*; Galileo Galilei ve öğrencisi François'nın yaşamından kesitlere yer vererek tarihsel bir dönemi yansıtan *Gökbilimci* (Alexandre, Çeviren: Sevim Akten, 1999,Telos Yay.); bir yolculuğa derin anlamlar katabilecek düzeyde bulduğum *Ölümsüz Öykü* (Karen Blixen, Çeviren: Fatih Özgüven, 1986, Ada Yay.) ve bakışlarımı dinlendirebileceğim sürükleyicilikteki *Sümbül Sokağın Tutsak Kadını* (Atilla Dorsay, 1998, Remzi Kitabevi) kitapları gidiş-dönüş yolculuğumun ve Eskişehir'de geçen üç günümün okuma kitapları oldu. İranlı şair Ahmet Şamlu'nun şiirleriyle (*Bana Aydınlıktan Söz Et*, Çeviren: Haşim Hüsrevşahi, 2000, Adam Yay.) buluşmam ise *Babil'e Yolculuk* serüvenimin yedi sırlı kapısına biraz daha yaklaşma duygusunu verdi bana:

"*bırak/ kendi yeryüzüm üstünde durayım./ elmas kırıntısından ve acı geriliminden bir toprak üstünde.// bırak yurdumu/ ayaklarımın üstünde durayım/ ve kendi yeşermemin sesini duyayım...*"

Hikmet Birand'ın *Anadolu Manzaraları* ile, Michel del Castillo'nun *İspanyol Kanı* çantamın bir yerlerindeydi. Yanımda taşımak, arada bir göz atmak yeni bir soluk gibi geliyordu bana. Yeni bir yolculuğa çıkmadan önce bunlardan da size söz etmek istiyorum. Okuma yolculuklarında, yolculuk okumalarındaki şenliğimin çağrısını da ulaştırmak istiyorum...

Sina Akyol

DOLAYLI ANLATIMLAR

Söz elbet bir yerlere gelir, önce anılar...

Yayımlanan ilk şiirimdi; "Çağrı" dergisinde çıkmıştı, rübai formunda yazılmıştı ve adı "Ölmek" idi. Sonradan edindiğim *Yordam* dergilerinden birinde, Hüseyin Cöntürk tarafından yazılmış bir yazıyı okuduğumda, şiirin yayın tarihi bir ölçüde de olsa açıklığa kavuştu: 1966'nın Ağustos, Eylül, Ekim, Kasım aylarından biri, ya da 1967'nin Ocak ayı! Lise öğrencisi olduğum yıllar...

66'dan ya da 67'den bir-iki yıl geriye gidelim; o 'tutkulu' şiir okuma yıllarıma... 65 yılında, güya tanıdığım (elime kitabını alıp okuduğum) üç şair vardı: Turhan Oğuzbaş, Ümit Yaşar ve Attilâ İlhan. Kitaplığımda Oğuzbaş'a ait bir kitap bile yok. Ümit Yaşar'a gelelim: İlk kitabı *İnsanoğlu* 1947'de yayımlandığına göre, benim ***"..gece yarıları şehri dolaşırdım/ cebimde taslak halinde bir intiharla."*** *(Ataol Behramoğlu)* dolu yıllarımda kendi başıma keşfettiğim Ümit Yaşar, neredeyse 20. yılını sürmekteymiş şairliğinin. (Kendisi 1940'ta başlatıyor şairliğini.)

1965 yılı demiştim; "Ü Yayınları" arka arkaya kitaplarını yayımlamış Ümit Yaşar'ın. "Seninle Ölmek İstiyorum", 3. baskı. "Karanlığın Gözleri", 3. baskı. "Çigan Gözler", 3. baskı. "İki Kişiye Bir Dünya", 4. baskı. "Bir Gün Belki Anlarsın", ilaveli 2. baskı. 1965 yılında Ümit Yaşar'dan bunları okumuşum.

Bakalım Attilâ İlhan'dan neler okumuşum? "Duvar", "Sisler Bulvarı", "Yağmur Kaçağı", "Ben Sana Mecburum" ve "Belâ Çiçeği" (ilk baskısı 1962) yayımlanmış o yıla kadar. "Duvar" ağır geliyor, arada bir karıştırıp bırakıyorum. Ama diğerleri elimden düşmüyor.

Hem armağan işlevini yerine getirir, hem de nasılsa bana geri döner diye düşünüp 'anneler günü armağanı' olarak satın aldığım "Üstüme Varma İstanbul"dan (3. baskısı 1966) bir şiir: "İspanyol Meyhanesi"! (Ben içkiye şarapla başladım ve bunda Ümit Yaşar'ın dahli epey büyüktür.)

"Yağmur Kaçağı": Attilâ İlhan da "eylül"den, İstanbul'dan söz ediyor, ama daha kalın, daha bıçkın bir dille... "Üçüncü Şahsın Şiiri": Kararlıyım, ilk aşkım karşılıksız olacak! "Smyrna Blues": Mutlaka İnga Pee adlı bir dostum olacak! "Rüzgâr Gülü": Elbette "yoksul bir şilepte gemici" olup "Malezya'da yük bekleyeceğim." (İki arkadaşımla Paraguay'a müteveccihen çıktığımız yolculuğun ilk durağı İstanbul olacaktı, doklarda serseri yağmur bizi sırılsıklam ederken bir şilebin filikasına gizlice girecek ve şilep iyiden iyiye açıldığında çıkacaktık ortaya; bize yapılacak zulmü de ileride sevgililerimize anlatacaktık, romlarımızı yudumlarken... Sonu Ankara'da, Ulus Meydanı'ndaki Emniyet'in bilmem ne dairesinin zeminindeki hücrelere kadar uzanan bu serüvende de, Attilâ İlhan'ın dahli büyüktür.)

Attilâ İlhan beni elbette daha farklı etkiledi; sözgelimi "Belâ Çiçeği"nden sonra "Yasak Sevişmek", "Tutuklunun Günlüğü" geldi; onlar geldiğinde ise Ümit Yaşar'ın kitapları artık bir şey 'yazmıyordu' benim için. Ne var ki ilk gençliğin 'sonu hüsranla biten o unutulmaz aşkları'nın, 'fitil gibi sarhoşlukları'nın, 'kahredici hüzünleri'nin ve 'intihar taslakları'nın anısına hürmeten, kitaplığımın raflarındaki yerlerini de koruyordu hepsi.

Oğuzbaş, Oğuzcan ve İlhan... 15-16 yaşlarımı sürmekteyken, okudukça etkilendiğim, etkilendikçe okuduğum; kendimi arkadaşlarım gibi hissettiğim üç şair. İçlerinde yalnızca Ümit Yaşar'ı gördüm o dönemde. Ankara'da Sanatsevenler Derneği'nde düzenlenen bir şiir akşamında, işte karşımdaydı! Dilinde tutukluk olduğunu, ama şiir okurken kesinlikle kekelemediğini ondan öğrendim. "Delici bakışlar"la diktim gözlerimi üstüne. Bir ara göz göze geldik. Uzun uzun baktı bana. Beni rahatsız edecek derecede uzun baktı. Yüzünde "acı bir gülümseme" vardı. Kafası üç numara tıraşlı, ama dönemin son modasına göre dikilmiş üç düğmeli kruvaze ceketi, beyaz gömleği ve kravatıyla o "ilginç" çocukta belki de kendi ilk gençliğini bulmuştu; başını iki yana sallayarak ayırdı gözlerini benden.

* * *

Metin Eloğlu bahsine gelince:

Turhan Oğuzbaş, Ümit Yaşar Oğuzcan ve Attilâ İlhan'ı 'tutku'yla okuduğum o yıllarda Metin Eloğlu'nu da 'tanıyor'dum. (Ne yazık ki ilk sayfasına hangi yıl edindiğimi yazmamışım; "Okuyucuların Hazırladığı Yeni Türk Şiiri Antolojisi", 1. Cilt, 1956; Yeditepe Yayınları şöyle sunuyor kitabı: *"Bu antolojiye giren şairlerin adları altışar kişilik listeler halinde Yeditepe gazetesinde ilan edilmiş ve okuyuculardan, her şairin en güzel beş şiirini seçmeleri rica edilmişti. Gelen mektuplar sıraya konularak en beğenilen şiirler anlaşılmış ve böylelikle antolojinin metin kısmı teşkil edilmiştir. // Sayıca az da olsa bir okuyucu topluluğunun en beğendiği şiirleri bir araya getiren bu çalışma şekli, öyle zannediyoruz ki, yurdumuzda ilk olarak deneniyor. (...)"*)

Evet, Metin Eloğlu'nu 65-66 yıllarında, bu antolojide tanıdım. O tarihe kadar yayımlanmış "Düdüklü Tencere", "Sultan Palamut", "Odun", "Horozdan Korkan Oğlan" ve "Türkiye'nin Adresi"nden ise henüz haberim yok! Antolojide yer alan "Düdüklü Tencere" şiirinde ise altlarını çizdiğim dizeler

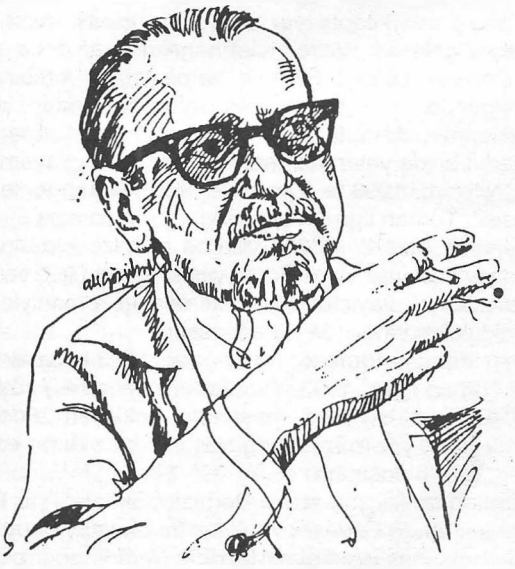

Metin Eloğlu

var. Sonradan bir reklam metninde kullandığım "zamkinülzarefe yemeği"ni de işaretlemişim. "*Benim aklım serseri aklı/ Cebimde bıçaklar saklı/ Sakal koyvermiş bir de babacığım var/ Evlat yüzünden ağlamaklı*" dörtlüğüyle biten "Erkek Zeliha'nın Torunu" şiirini olsun, o unutulmaz "Xavier Cugat" şiirini olsun –ezberime almama rağmen– içime sindiremediğim besbelli. Eloğlu'nun, Mehmet H. Doğan'ın deyişiyle o "kılçıklı dil"inin, "Türkiye'nin Adresi", "Ayşe Mayşe", "Dizin", "Yumuşak G", "Rüzgâr Ekmek", "Hep", "Ay Parçası", "Önce Kadınlar" ile nerelere ulaşacağını elbette kestiremiyorum o yıllarda.

Derken, o sevindirici gün: Ankara'daki bir galeride, kendi resim sergisinde görüyorum onu. Bir köşede kitapları duruyor üst üste. Anlaşılan, kitabı, yazarının bulunduğu bir ortamda, üstelik yazarının elinden, para ile satın alınamayacak bir değer olarak görüyorum. Var olan kitapların tümünü bu samimi düşünceyle kucaklıyorum. "Efendim" diyorum, "ben bunları almak istiyorum, alabilir miyim?" "Elbette" diyor Eloğlu ve ekliyor: "Parasını öderseniz alabilirsiniz." Şaşırıyorum, utanıyorum, fiyatlarına göz atıyorum kitapların; eyvah, cebimde o tutarı karşılayacak para tabii ki yok! 'Biraz daha bakayım' numarası yapıyorum mutlaka ve yalnızca "Odun" ile "Horozdan Korkan Oğlan"ı alabiliyorum; cebimdeki –dolmuş param dahil– bütün parayı Eloğlu'nun eşine toka ederek çıkıyorum galeriden. Karlı, yolları buz tutmuş bir Ankara akşamında Kızılay'dan Küçükesat'ın son durağına kadar, soğuktan titreye titreye yürüyorum. Üstelik paramın çıkışmaması nedeniyle birkaç kitabı iade etmiş olmamın verdiği utanma vb. duygulardan ötürü, aldığım kitapları da imzalatamadan...

Bu anımı yıllar sonra Eloğlu'nun yakın bir dostuna anlattığımda bana şunları söylemişti: "Halini bilseydi, beş kuruş almadan bütün kitaplarını imzalayıp verir, hatta ufak ebattaki bir resmini armağan eder, üstüne üstlük cebine de yol paranı koyardı. Metin öyleydi."

Ne diyelim, kısmet de böyleymiş! Bu iki kitap, kitaplığımın şiir bölümünde, kendi paramla satın aldığım ilk kitaplar olarak, hâlâ ışıldayıp durur.

* * *

Turhan Oğuzbaş, Ümit Yaşar Oğuzcan ve Attilâ İlhan'dan sonra Metin Eloğlu'nu da andık madem, çok sonraki yıllara gelelim:

İşyerimdeki odamda, kitaplığın bir rafında benim şairlerimin kitapları... Şirketin sekreteri, kendisine o gece için üç-beş kitap verip veremeyeceğimi soruyor. Hatırlayabildiğim kadarıyla Melih Cevdet Anday, İlhan Berk, Metin Eloğlu'ndan birer ikişer kitap veriyorum. Ertesi gün iade ediyor, hiçbirinin işe yaramadığını söylüyor ve açıklıyor: Askerdeki nişanlısına her gün mektup yazmakta... Nişanlısı da ona! Yazılmış mektuplar daha yoldayken iki sevgili yeni mektuplara başlıyorlar. İşte o mektuplardan kendi yazdıklarının şiirlerle süslü olmasını istiyor sekreter. Ne var ki bütün gece aramasına karşın, dişe dokunacak "birkaç mısra" bulamıyor, verdiğim "onca kitapta"!

* * *

Ne mi diyordu Mehmet H. Doğan: "*Demokrat Parti'nin baskıcı sözde demokrasisinin, daha o zamanda başlayan çarpık kapitalistleşme çabalarının bir sonucu kentleşme, köylerden kente göç, gecekondulaşma ise, bir başka sonucu da şiir, müzik ve öteki sanatlarda genel beğeni düşüklüğüdür. Yahya Kemal'in şiirleri bir günlük gazetede büyük bir gururla yayımlanmaktadır, ama şiirseverlerin(!) gözü, aslında Ümit Yaşar'ın, Şemsi Belli'nin şiirlerindedir; Zeki Müren o yılların gözde yıldızıdır; Yeşilçam o yıllarda Yeşilçam olmaya başlar.*" Böyle deyip soruyor Doğan: "*İkinci Yeni bir tepki şiiri midir? Açıkça, bilinçli bir tepki şiiri olmasa da, açık ya da üstü örtülü karşı çıkmalarıyla, konuşma ve yazı dilinin aleyhine işleyen yeni bir şiir dili kurma çabasıyla, sonuç olarak da, şiiri kolaycı kalabalıkların, yüzeysel duyarlıkların elinden kurtarışıyla, niteliksiz şiir okuruna sırt çevirişiyle, onun, bir tepkiden yola çıkan bir şiir olduğunu çıkarabiliriz.*" (Bir Yeni Biçem, s: 28, Ağustos 1995)

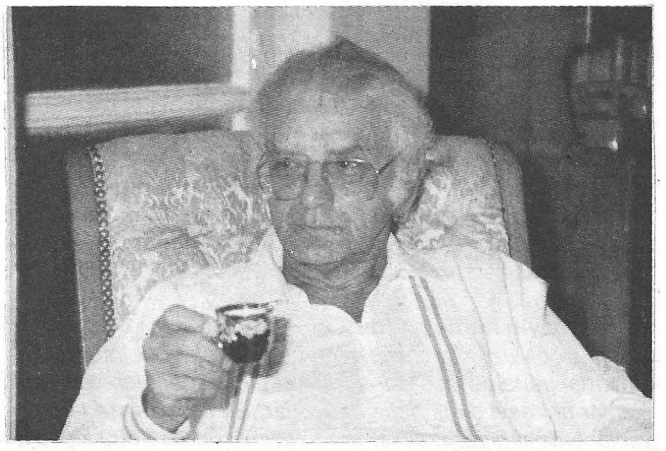

Attilâ İlhan

Bazı şaşırma noktalarım...

'Yarına' kalmaması için hiçbir nedenin olamayacağını düşündüğüm Sevgi Soysal'ın bugün yeterince okunmuyor olması beni şaşırtıyor.

Şiir okurları içerisinde, "Şiir okumak elbette kolay iş değildir, ama zor şiir de has şiirdir!" diyen bir bölüğün bulunduğunu düşünüyor ve bu okur bölüğüne 'ortodoks şiir okuru' diyorum. İşte bu okur kısmının dahi günümüzde Metin Eloğlu'nu yeterince okumaması da –Sevgi Soysal'ın durumu kadar– şaşırtıyor beni. Sürekli gelişmiş ve geliştirecek olan, sürekli zenginleşmiş ve zenginleştirecek olan o "kılçıklı dil", demek 'ortodoks şiir okuru'na da uzak geliyor artık.

Gelsin, peki.

* * *

2000'e girdiğimizden bu yana, dergilerimiz de şaşırtıyor beni. Anket üstüne anket! Hele ki bu anketleri yanıtlayanlar!.. Kimi saygın şair ve yazarlarımızın da bu kervana katılmış olması şaşkınlığımı ve üzüntümü iyiden iyiye artırıyor. Üç-beş isimle sınırlı tercihlerini yanılmadan yapmak sanki mümkünmüş gibi önlerinde şapka çıkarmamız gereken acil-kararlı tavırlarıyla 'tarih'sel - 'zaman'sal görevlerini ifa ediyorlar. Bu ifa edişin son örneğine *Kitaplık* dergisinin Mart-Nisan 2000 sayısında tanık olduk. "Son 25 Yılın En İyi Şiir Kitapları" konulu anketin sonucuna (24 kişinin yanıtı var) bakılırsa, anketin başlangıç yılı kabul etmemiz gereken 1975'ten hayata veda ettiği 1985 yılına kadar kadar tam beş kitap yayımlayan Metin Eloğlu'nu epi topu iki kişi anmış: Süreyya Berfe ve Mehmet H. Doğan.

Denilebilir ki, her yanıt doğal olarak öznelliğini içinde taşır, dolayısıyla üstüne gidip de eleştiri getirmek doğru olmaz. Kabul, ben de öyle yapıyorum zaten. Kolayca anlaşılacağı gibi, benimkisi yalnızca bir saptama, hepsi bu.

Ancak, şu kadarını da söylememek elde değil: Böylesi anket sorularının gerçekten eksiksiz (bir başka deyişle fazla'sız) bir kadroya; isimleri hiçbir biçimde tartışılmayacak bir kadroya sunulması gerekmez mi? *Kitaplık*'ın da, *E*'nin de anketlerinin birer kıymeti harbiyesinin olması, bu konuda gösterilecek özene bağlı değil mi?

Her şeyin bir ilki vardır!

"*(...) çok uzun yanıtlar vermenize gerek yok. İnternet ortamında genelde lise-üniversite çağında gençler var. İlgili olanlar her şeyi didik didik okuyorlar. Bu sayede sizi tanımayanlarla da tanışacaksınız.* (...) *sitesine günde 2000 kişi giriyormuş. (...)*"

Benimle ya da kitaplarımla ilgili yazıların, özel düşüncelerin, sıcak takdir duygularının, kararlı küfürlerin, vb. internette yer aldığını biliyordum; hatta eşin dostun katkısıyla bazılarının çıkışlarını da gördüm, ama internette röportaj hiç yapmadım. (Bu cümlede bile bir tuhaflık var, acaba "İnternet ortamında hiç röportaj yapmadım" mı demeliyim?)

Şiirine gerçekten de çok değer verdiğim bir genç arkadaşım, yukarıdaki cümleleri de kurduğu faks notunda, benimle internette (internet ortamında) röportaj yapmak istediğini bildiriyordu. "Yahu, dergilerin suyu mu çıktı?" demeyi aklımdan geçirmedim desem yalan olur. Ama her şeyin bir ilki olmalı, değil mi? Dostuma, "Dergilerde yapılacak röportajların nasıl becerileceğini biliyorum da internette röportaj yapmayı becerebilir miyim, işte onu bilmiyorum!" dedim. Fakat yine de, düşündükçe, bulunabilir bu işin yolu yordamı, dedim kendime. Örneğin, yanıtlar kısa olmalı; kısa ve anlaşılır. Devrik cümleler filan kurulmamalı.

Ya da tam tersi: Anlaşılmaz yanıtlar verip bir tür merak uyandırılmalı!

Sahi, internetteki hedef kitle kim? Dergi okurları belli; sen-ben-bizim oğlan. Gak demeden ne diyeceğin anlaşılıyor dergilerde. Ama internet farklı; baksana, günde 2000 kişi giriyormuş. "İlgili olanlar her şeyi didik didik okuyorlar" dendiğine göre, 2000÷ilgililer= ? Peki bu 'ilgililer' toplamı kaç kişiden oluşuyor acep? Üstelik, ne kadar ilgililer? Gecenin bir vakti beni okuyup ertesi sabah "Kimdi yav dün gece laba luba eden herif" mi diyecekler, yoksa verdiğim yanıtlar içinde gerçekten ilgilerini çeken cümleler varsa, o cümleleri ceplerinden çıkartacakları bloknotlarına tükenmez kalemleriyle mi yazacaklar? Doğrusu hayli komik bir durum. Hani evlerinde olsalar, kopyala-başka dosyaya yapıştır, kolay! Ya evlerinde değil de internet-cafe'lerde okuyorlarsa yazdıklarımı? Bilgisayardan, cepteki bloknota kopyala! Tükenmez kalemle! Sahiden komik!

Varsın olsun, söyleyeceklerim de önemli değil zaten! Ancak, atlanmamalı; 'S.A. imajı' çizilmeli; S.A. üstüne gidilmeli yani. Hatta fırsatını-fırsatlarını bulup bu işi ilerletmeli! Böylece lise-üniversite gençliğini esas alan 'artı' bir hedef kitle bile oluşabilir zamanla!

Hani ne demiştik, söyleyeceklerim önemli değil demiştik, ama ayrılış anı mühim olsa gerek! Öyleyse okkalı bir cümleyle bitirmeli röportajı. Üstelik son soru bu olanağı veriyor: "(...) bu bağlamda gençlere öğütleriniz nedir?" diyor son soru. Süratle bazı seçenekler düşünmeli!

* "Gençler, öğüt verenlerden bıktılar zaten! Kimseyi dinlemesinler, bildiklerini okusunlar!" desem kaç puan alırım acep?

* "Beter olsunlar!" desem 2000÷ilgililer=? kadar düşman kazanırım ki, imaj yaratma adına ciddi bir seçenek olarak düşünülebilir bu.

* Anlaşılmaz bir cümle kurup ardından da "Herkes kendine iyi baksın!" desem, çok sıradan bir yaklaşım mı tutturmuş olurum?

Sahi, n'edeceğim? Ah be canım kardeşim, şu röportajı adam gibi... ne bileyim, dünya kadar dergi çıkıyor... birinden birinde yapsaydık fena mı olurdu?

Kendime ok: Niye sulandırıyorum ki durumu? Ben değil miyim dolar-mark 'bazında' onca yatırım yapıp aletimi güçlendiren; böylece onu internete girebilecek düzeye getiren? E hadi öyleyse, bana yakışan zihin açıklığı! Sınırlı sayıdaki seçeneği çoğaltıp birinden biri üstünde karar kılayım.

* * *

İyisi mi, efendi gibi cevap vereyim.

CHIN-NING CHU

AZ ÇABAYLA ÇOK BAŞARI

Kitapları, konuşmaları, seminerleri ve kasetleriyle kırkı aşkın ülkede milyonlarca kişinin yaşamını etkileyen yazar, gündelik hayatımızda sürekli karşılaştığımız zorlukları çözmek için, bilgelik ile iş yaşamına yönelik pratik taktikleri birleştirerek bize çıkış yolları gösteriyor.

VARLIK / ÖZEL

Ümran Kartal

HARFLERİN YERYÜZÜ SERÜVENİ

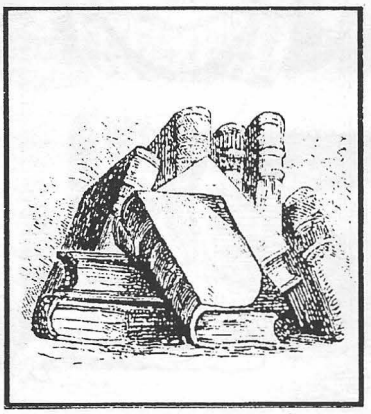

FİTZGERALD'IN HOŞ AMA LANETLİ GENÇLİĞİ

Amerika üzerine yazılanların hiçbiri F. Scott Fitzgerald'ınkiler kadar dokunaklı değildir. Deryalar gibi engin yazı hayatına ve başarının ilk ışıklarını erkenden görmesine rağmen, genç Fitzgerald bunların hiçbir gerçekliği olmadığı duygusunu içinde barındırmıştı hep. Hayatında bir şeylerin eksik olduğunu hissetmişti ve *The Great Gatsby*'nin *(Muhteşem Gatsby)* bir "felaket" olduğunu tekrar tekrar söylemekten bıkmamıştı. Ne demek istediğini anlamak hiç de zor değildi: zamanın geçip gittiği duygusunun, geçmişin geri getirilemezliği düşüncesinin yapıtlarını -aslında hayatını- bir matem havasına bürümesi. "Kafamda yarattığım hikâyelerin hepsine kara talihin eli şöyle bir dokunup geçmiştir" der 1937'de yazdığı otobiyografik denemesi "Early Success"te, kısa süren meslek hayatının upuzun karanlığına henüz girmiştir.

Fitzgerald, yaşamakla değil, aramakla yakalardı mutluluk duygusunu; isteklerini gerçekleştirmek arzusuyla değil onların hayaliyle uzanırdı elleri bu duyguya. 24 yaşındayken *Paradise*'ı, bundan beş yıl sonra *The Beautiful and The Damned*'i ve 1925'te *The Great Gatsby*'yi yazmış ve bununla ün kazanmıştı.

Ancak otuzundan sonra alkole olan düşkünlüğü artmış, bir anlamda kendi sonunu kendi hazırlamaya başlamıştı. Karısı Zelda'yla olan yorucu ilişkisi, Avrupa'da amaçsızca dolaşıp durması, kendine özgü duruşunu bir türlü belirleyememesi sonun başlangıcı olmuştu Fitzgerald için. Babası Maryland'li başarısız bir işadamıydı. Çocukluğunda güneye ve güneyin soylu ailelerine karşı bir sevgi beslemesi uygun görülmüştü. Genç ve güzel (ve tabii ki zengin) olmanın hayatta kalmakla özdeşleştirildiği, yaşlı olmanın da hiçbir şey

Scott Fitzgerald

olmak anlamına geldiği bir dönemde yaşıyordu Fitzgerald. Bu anlamda talihsiz bir gençlik geçirdiği söylenebilirdi. Bir keresinde Hemingway ona şöyle söylemişti: "Gençlik meselesine çok fazla değer yüklüyorsun, büyümekle yaşlanmayı birbirine karıştırıyorsun gibi geliyor bana." Bütün bunların ötesinde genç Fitzgerald'ın beyninde aşk konusunda da düşünceler uçuşup duruyordu. Princeton'a gitmeden önce, öykülerinde ve romanlarındaki bütün o zengin, güzel ve kayıtsız kadınları yaratmasını sağlayan Ginerva King adında bir kızla tanışmıştı.

Kafasını gençlik meselesiyle anlamsız yere meşgul etmesi dışında, Fitzgerald ümitsizlik konusunu da epey kurcaladı, içinde bulunduğu hiçlik çağında bir insanın memnuniyet duygusuna nasıl ulaşacağı sorusunun yanıtını aradı yazdıklarında, "yaşamın anlaşılmaz bir trajedi" olduğunu yansıttı.

44 yaşında ölen Fitzgerald vaktinden evvel ulaştığı başarıyı hiçbir zaman içine sindiremedi. Özellikle Hollywood'ta oradan oraya sürüklendiği son yılları perişan bir şekilde geçmişti. Tek tesellisi kaleminin sağlam oluşuydu: iyi bir yazar olduğunun farkındaydı. "İçimde muazzam bir güç olduğunu hissediyorum" demişti Perkins'e *The Great Gatsby*'yi yeniden gözden geçirirken. Romanın ilk basımından 75 yıl sonra bile bu gücü hala hissedebiliyoruz.

(Jason Cowley, The Guardian Saturday, 8 Nisan 2000)

NABOKOV'UN KELEBEKLERİ

"Yedi yaşından beri, güneşin pencereden süzülen ışıklarıyla ilgili olduğunu düşündüğüm her şeye tek bir tutku hükmetmiştir." Sabahleyin uyandığımda gözlerimi güneşe açarsam, ilkin yaşamı tehlikede olan kelebekler gelir aklıma." diye yazmış Vladimir Nabokov. Bunun Nabokov'a hayran birçok okurun bile tamamen onaylamayacağı garip bir bakış açısı olduğu söylenebilir.

Nabokov'un kelebeklere olan saplantısının nedenlerinin İngiltere'de yayımlanan *Nabokov'un Kelebekleri* adlı kitapla açığa çıkacağı düşünülüyor. Kitap, Nabokov'un kelebekler konusunda yayımlanmamış ve düzeltilmemiş yazılarından oluşuyor, Brian Boyd ve kelebek uzmanı Robert Michael

Pyle tarafından yayına hazırlanmış, Rusça'dan İngilizce'ye çevirisini Nabokov'un oğlu Dimitri yapmış.

Kitabın önsözünde Boyd, yazarın kelebeklere olan ilgisini anlatmaya çalışmış. Bir romancı olarak Vladimir Nabokov'u tamamen anlamak, bilimin bu usta yazarda "modern epistemolojik nihilizmle karıştırılmaması gereken bir gerçeklik duygusu yarattığını kavramaktan geçiyor" diyor Boyd ve şöyle devam ediyor: "Kelebeklerin dişi mi, erkek mi olduklarını, kanatlarındaki pulları inceleyerek ne kadar çok araştırırsak o kadar çok keşif yapabileceğimiz, ancak bir o kadar da hiçbir şey bilmiyor olduğumuzu fark edeceğimiz sonucuna varmış Nabokov. Bütün bunların nedeni, gerçekliğin bir ilüzyon olması değil, dünyanın, sonsuz ayrıntıların karmakarışık barınağı ve tabii ki düzenbaz olmasıdır."

Ondokuzuncu yüzyıl bitmeden hemen önce zengin ve aristokrat bir Rus ailesinin çocuğu olarak doğan Nabokov ilk kelebeğini yedi yaşında 1906'da yakalamış. Annesi ve babasından öğreniyormuş kelebeklerle ilgili her şeyi. Edebiyatla kelebekler arasında gidip gelmiş yıllarca. Hayatının en mutlu altı yılını Harvard Zooloji Müzesi'nde geçirmiş, burada 1942'de en önemli dört tezinden birini yazıp yayımlamış. Yine aynı dönemde "Blues" adında bir çeşit Kuzey Amerika kelebeği üzerine çalışmaya başlamış, daha sonra bu, uzmanlık alanı olmuş ve en ünlü kitabı *Lolita* için malzeme toplayabileceği Batı Amerika'ya doğru yolculuk etmesini sağlamış.

Nabokov'un yapıtlarında doğal dünyaya ait birçok özellik bulmak mümkün. 1945 yılında yayımlanan "Time and Ebb" adlı öyküsünde kırklı yılların insanlarından bahsederken şöyle diyor örneğin: "Etiketleme ve sınıflama çağında yaşıyoruz; insanların ve başka şeylerin özünü mutlaka ona bir ad vererek tanımaya çalışıyoruz, adsız varlıklar olabileceği hiç aklımıza gelmiyor."

Ancak Nabokov'un kelebeklere olan ilgisi onları sınıflandırmaktan öteye gidiyormuş. O sadece kelebeklerin türünü belirleyen biri olarak kalmayıp işin metafizik, hatta mistik yönünü de göz önünde bulunduruyormuş. Fiziksel dünyanın ayrıntılarında gizli düzeni ortaya çıkarmaya çalışıyor, o meşhur kozmik gizemle uğraşmaktan ve Tanrı'nın insanlarla oynadığı saklambaç oyunundan zevk alıyormuş.

Nabokov'un Kelebekleri'nde ayrıca Robert Michael Pyle'ın Nabokov'un kelebeklere olan ilgisini ayrıntılı bir şekilde anlatan yazısı da bulunuyor. Yazısını şöyle bitiriyor Pyle: "Nabokov bütün kelebek dünyasının bildiği şeyi biliyordu: esaretin heyecanını, kelebeklerin sayesinde içine düştüğünüz esaretin."

Nabokov'un hayat dolu iki roman kahramanının - *The Gift*'teki Konstantin Godunov Cherdynstev ve *Ada*'daki Ada Veen- "kelebekler dünyasından" olduklarını da belirtiyor yazar.

(Jay Parini, The Guardian Saturday, 25 Mart 2000)

PEN/ FAULKNER ÖDÜLÜ'NÜ HA JİN KAZANDI

Amerika'nın parasal değeri en büyük ödülü (15 bin dolar) olan Faulkner Roman Ödülü'nü *Waiting* isimli romanıyla Ha Jin kazandı. Jin kitabında Çin'de yapılan uydurma bir evlilikten kendini kurtarmaya çalışan bir karakterin izini sürüyor.

SYLVIA PLATH'IN GÜNCELERİ BÜYÜK İLGİ GÖRDÜ

Edebiyat dünyasını kırk yıldır meşgul eden Sylvia Plath-Ted Hughes ilişkisini bütün açıklığıyla ortaya döken günceler İngiltere'de yayımlanır yayınlanmaz 16.000 adet sattı. Plath'ın anavatanı ABD'de de bu yıl içerisinde yayımlanacak günceler, yılın en büyük edebiyat olayı olarak ilan edildi. İngilizlerin Plath'ın güncelerine duydukları ilginin nedeni ise haftalardır gazetelerde güncelerin yayımlanacağı haberlerinin peş peşe verilmesi. Güncelerin eksiksiz, sansüre uğramadan yayımlanması, bu fırtınalı ilişkiye olan merakla birleşince bu kadar satmasının, hatta bu sayının daha da artmasının normal olduğu belirtiliyor.

CHARLES BAUDELAIRE

KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ

(2. BASIM)

VARLIK / ŞİİR

AMERİKALI ANARŞİST VOLTAIRINE DE CLEYRE'IN YAŞAMI/ *Paul Avrich/ Türkçesi: Emine Özkaya/ Sel Yay.*
"Gerçekdışı ve Don Kişot'vari bir hareket olarak gösterilen anarşizm, Amerikan tarihinin ve Amerikan hayatının dışında düşünülmüştür." Bu olumsuz yargıyı kırmak isteyen Paul Avrich, Amerikan anarşizminin doğasını, harekette merkezi bir rol oynayan ve ona damgasını vuran bireylerden biri olan Voltairine de Cleyre'in yaşamından yola çıkarak inceliyor.
25 yıl boyunca aktif bir ajitatör ve propoganist olarak görev yapan Voltairine de Cleyre bir anarşist olduğu kadar, bir özgür düşünür ve feministtir de... Cleyre'in oldukça ayrıntılı ve günümüzde de anlaşılabilir olan yazıları, merkezileşmiş bürokratik devleti sorgularken çağdaş ruh haline hitap ediyor.
Biyografinin temelini oluşturan, mektuplar, anılar, yayınlar, sözlü anlatımlar ve diğer kaynaklarla birlikte anlam kazanan bilgi kırıntıları yazar tarafından tarihi arka planla harmanlanarak yeniden yapılandırılıyor.

DENEMELER/ *Montaigne/ Türkçesi: Sabahattin Eyuboğlu/ Türkiye İş Bankası Kültür Yay.*
"Okuyucu bu kitapta yalan dolan yok. (...) Kitabımda sade, tabii ve her günlük halimle, özentisiz bezentisiz görünmek isterim, çünkü ben kendimi olduğum gibi anlatıyorum."
Montaigne'nin kendini anlattığı "*Denemeler*"i, özünde yazarın kişiliğini betimlerken insan düşüncesini yeni bir yola sokuyor, köhne inanışları, doğaya, akla aykırı alışkanlıkları, safsataları baltalıyor, dünya sevgisine, pozitif düşünüşe, gerçekçi edebiyata yol açıyor. Bir insanda bütün insanlığın sorunlarını bulduğuna inandığı için de kendini anlatırken aslında tüm insanlığı anlatıyor...
Kitabın ana düşüncesi; doğanın istediği gibi düşün ve yaşa; hiçbir kitabın, hiçbir dogmanın kölesi olma!

KÜRDÜN MEYHANESİ/ *Fahir Aksoy/ Can Yayınları*
Kürdün Meyhanesi'nde, Köy Enstitüsü hocalarının, MEB Tercüme Bürosu'nda çalışanların, Ankara'da yaşayan şair, ressam, aktör, bilimadamı, edebiyatçı ve müzisyenlerin sürekli geldikleri kendiliğinden oluşan bir aydınlar kulübünde yaşananları anlatıyor Fahir Aksoy. İşleteni bir Kürt olduğundan dolayı Kürdün Meyhanesi olarak anılan 'Yeni Hayat' meyhanesinde 1944-1960 yılları arasında buluşmuş pek çok isim var: Ataç, Orhan Veli, Cahit Sıtkı, Ceyhun Atuf Kansu, İlhan Tarus, Çetin Altan, Mehmet Kemal, Cüneyt Arcayürek vb.
Bir bölümü daha önce Salim Şengil'in Dost Dergisi'nde yayınlanan anı öykülerde adı geçen kişilerin bazıları ressam Turgut Zaim tarafından karikatürize edilmiş.

BİR BAŞKA GÖZLE ALEVİLİK - KIZILBAŞLIK/ *Hasan Kaya/ Amaç Yayınları*
Kitap temelde "Geçmişte çeşitli baskılarla karşı karşıya kalan, dışlanan Aleviliğin bugün resmi bir tanınırlığa kavuşmasının sebebi nedir?" sorusuna yanıt arıyor. Aleviliği genel olarak din ve İslam diniyle ilişkisi, Anadolu'da İslamiyet öncesi dönemlerde yaşanmış dinler, söylenceler ve uygarlıklar ilişkisi içinde ele alan Hasan Kaya, güncel politik ortamı ve tercihleri de göz önüne alıyor.
Kızılbaşlık, Kızılbaş inanca sahip Dersim Zazaları üzerinde özel olarak duran yazar, övgü ve yergilerden kaçınarak nesnel bir inceleme ortaya koymaya çalışıyor. Kitap; "*Din*", "*Güçlenen Alevilik*", "*Alevilik Nedir ve Kimlere Alevi Denir?*", "*Alevilik Bir Bütün müdür?*", "*Aleviler ve Kadın*", "*Söylenceler İnancı*", "*Sunniler ile Aleviler Arasındaki İlişki*", "*Dersim Zaza Kızılbaş Kimliği*", "*Zerdüşt Öğretisi Öncesi ve Zerdüşt Öğretisinin Aleviliğe Etkisi*", "*Aleviler ve Laiklik*" gibi ana başlıklardan oluşuyor.

KOMADAKİ SEVGİLİM/ *Douglas Coupland/ Türkçesi: Zeynep Akkuş/ Parantez Yay.*
Hüzünlü bir aşk hikâyesinden yola çıkarak 90'lı yılların hayat tarzına ve gençliğine ışık tutan "*Komadaki Sevgilim*", ilk aşk gününün ardından sevgilisinin komaya girdiğini öğrenen bir gencin yaşadıklarını anlatırken, "yeniden başlasaydım aynı şeyleri mi yapardım?" sorusuna cevap arıyor.
Gerçek anlamda "*kaybedenler*"in kimler olduklarını araştıran Douglas Coupland, "*Kaybedenler Kulübü*" üyelerinin aslında kazananlar olduğunu, hayatın bize bunu öğrettiğini anlatıyor. 80'li yılların gençliğini anlatan "*X Kuşağı*" romanı ile tanınan Kanadalı romancının kahramanları, "Kadere boyun eğmeyeceğiz. Gelecek henüz yok. Alınyazısı kaybedenlere mahsus" diyor.
Zamanlarını, paralarını, gençliklerini ve enerjilerini kaybettikten sonra öğrenmeyi başarabilenlerin öyküsü "*Komadaki Sevgilim*".

KLASİK CİNAYET HİKÂYELERİ/ *Derleyen ve Çeviren: Özcan Kabakçıoğlu/ Doğan Kitap*
Klasik Cinayet Hikâyeleri'nde korku edebiyatının ve polisiye türünün gelişmesinde önemli rol oynayan tanınmış iki ABD'li yazar Edgar Allan Poe ile "*Bir Kadın Düşmanından Öykücükler*" ve "*Becerikli Bay Ripley*" kitaplarıyla tanınan Patricia Highsmith gibi isimlerin de bulunduğu sekiz yazardan olağandışı hikâyeler biraraya getiriliyor.
Korku ve uğursuzluk temalarının işlendiği bu hikâyelerde, insan ruhunun karanlık yönleri, dramatik hatta yer yer tüyler ürpertici bir anlatımla gözler önüne seriliyor. Dünyaca ünlü korku-polisiye-gerilim yazarlarının kaleminden çıkmış, oldukça sürükleyici ve rahatsız edici cinayet hikâyelerinin yer aldığı bir seçki...
Seçkide; Edgar Allan Poe'nun "*Muhbir Yürek*", İsrael Zangwill'in "*Darağacını Atlatmak*", Robert Bloch'un "*Hobisi Olan Adam*", Patricia Highsmith'in "*Su Kaplumbağası*", Lawrence Treat'ın "*Cinayetin C'si*", David Williams'ın "*Tatlı Hasat*", Simon Brett'in "*Anneniz Nasıl*", Ron Goulart'ın "*Sorun Şuydu*" öyküleri yer alıyor.

TAŞ HÜCRE/ *Türker Armaner/ Metis Yay.*
Türker Armaner, "*Taş Hücre*"deki yedi öyküsüyle, hem sınırlılığın, içe kapanmanın, hem de açılışın, özgürleşmenin simgesi olarak "*ada*"; kaybın ve ufuk genişlemesinin, dışlanmanın ve yeniden bağlanmanın simgesi olarak "*göç*"; hem bugünü aydınlatıp temellendiren, hem de nedenini bile anlayamadığımız bir kaybın altını çizen "*tarih*" temalarının izini sürüyor.
Armaner, bize geçmişle bugün arasında sıkışan insanların öykülerini değil, tersine, uzak geçmişle yakın geçmiş arasında, Antik Anadolulu Kâhin Hanadaza'nın öyküsü ile İstanbul'da sürgündeki Troçki'nin öyküsü arasına sıkışan insanların, bu açmazdan *bugün* yaratmaya çalışmalarının öyküsünü anlatıyor.
"İsimlendirdiğimiz varlığın sınırları, kendi sınırlarımız, dilimizle ördüğümüz hücrenin duvarlarıdır."

BİZİ 'BİZ' YAPAN HİKÂYELER - KENDİMİZİ YARATMA ÜZERİNE BİR DENEME/ *William L. Randall/ Türkçesi: Şen Süer Kaya/ Ayrıntı Yay.*
Roman/hikâye karakterlerinin psikolojik tahlillere konu edilmesine alışığız; William L. Randall "*Bizi 'Biz' Yapan Hikâyeler*"de bu alışkanlığı tersyüz edip "*gerçek karakterler*"i edebiyatın "*kurmaca*" dünyasına sokuyor. Bize kendi hayat hikâyesinden söz eden biriyle karşılaşınca şaşırmıyoruz. Çünkü herkesin anlatacak bir hikâyesinin olması oldukça tanıdıktır, üzerinde düşünmeyiz bile. Randall, işte bu beylik eğretilemenin üzerine bir büyüteç tutarak oyunu bozuyor.
"Hayatın içinden geçerken ardımız sıra bizi izleyen, başına buyruk, bizden bağımsız bir hikâyemiz yok. Eğer bir hikâyemiz varsa, sadece biz var olduğunu söylediğimiz için var. Onu biz var ediyoruz." Yaşamı bir zanaat olmaktan çıkarıp bir sanata dönüştürmenin yolunu arayan yazar, bir yaşam sanatının izini sürüyor; deneyimle sanat, hayatla

edebiyat, psikolojiyle poetika arasındaki ilişkilerin bu çaba açısından kritik kaynaklar oluşturduğunu düşünüyor...

DEVLET/ *Platon/ Türkçesi: Sabahattin Eyuboğlu-M. Ali Cimcoz/ Türkiye İş Bankası Kültür Yay.*
Bugüne kadar ortaya atılmış bütün devlet kuramlarının, bütün toplum düzenlerinin ipuçlarının, kaynaklarının bulunduğu "*Devlet*"te, M.Ö. 427-347 yılları arasında yaşamış olan Eflatun düşlediği en iyi devleti, Sokrates'le birlikte anlatıyor.
Kitapta iki düşüncenin çatışmasına tanık oluyoruz.
İnsanlar doğuştan iyi ve eşittirler; toplumun kötü düzeni onları bozar, güçlüler güçsüzleri ezer. Kanunlar güçlülerin elinde güçsüzlere karşı silah olur.
İnsanlar doğuştan ne iyi ne de eşittirler. Yalnızca güçlü ve güçsüzler vardır. Güçlünün güçsüzü yönetmesi, doğa gereğidir ve doğrudur. İnsan haklı olmaya değil, güçlü olmaya bakmalıdır.
Bu çatışma hâlâ sürüyor.

CAN PAZARI/ *Hüseyin Rahmi Gürpınar/ Günümüz Türkçesi: Kemal Bek/ Özgür Yay.*
Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın güncelleştirilerek yeniden basılan kitabı "*Can Pazarı*", karı-koca ilişkilerinden yola çıkarak insan ilişkilerini irdeliyor. Yazar, bu ilişkilerin temelinde yatan çıkar çatışmasını, insanın insanı sömürmesini polisiye bir kurgu ile felsefi bir bakış açısının harmanlandığı, hem eğlendiren hem de yaşam dersi veren bir biçemle anlatıyor.
Kitabın yeni basımında eski Türkçe sözcükler güncelleştirilirken, eski kültürle, toplumsal yaşamla, inançlarla ilgili sözcükler ve terimler de dipnotlarla açıklanmış. Ayrıca kitabın giriş bölümüne Hüseyin Rahmi'nin edebiyatçı kişiliğini tanıtan bir inceleme yazısı da eklenmiş.

KANAT HAREKETLERİ/ *Enis Batur/ Altıkırkbeş Yay.*
Kanat Hareketleri, Enis Batur'un 1993-1999 yılları arasında yazdığı lirik şiirlerini biraraya getiriyor. Şairin ten üzerinde, yol üzerinde düzenlediği seferler bunlar, aşk ve tavaf uçuşları. Erotizmin yanar döner ışıkları, yolculuğun loş sahneleri içinden ölümün pelerin hışırtıları işitiliyor. 1973-1984 liriklerini *Tuğralar*'da, 1985-1992 liriklerini *Perişey*'de biraraya getiren Batur, bu kitabında daha yoğun bir sesle çıkıyor okurun karşısına.

NEW YORK SEYİR DEFTERİ/ *Buket Uzuner/ Remzi Kitabevi*
Yirmibirinci yüzyılın kültür ve sanat başkenti New York, modern dünyanın güzel ve çirkin bütün yüzlerini taşır. Amerikalıların bile kendilerini yabancı hissettiği 'New York Cumhuriyeti'nde, bu nedenle hiç kimse yabancılık çekmez. Yirmidört saat eksilmeyen umut mavisi ve zehir yeşili enerjisiyle İstanbul'a benzeyen New York, bir İstanbullu'nun gözleriyle seyredilince ortaya bu seyir defteri çıkmış. New York'ta yaşadığı bir yıl boyunca tuttuğu günlükleri biraraya toplayan Uzuner'in bu kitabı bir gezi rehberi özelliği de taşıyor.

GÖNDERDİĞİN MEKTUBU ALDIM/ *Tarık Dursun K./ Bilge Yayınevi*
1954 yılı nisan ayı içinde başlayıp, yine aynı yılın 27-28 Ekim günü sona eren bu karşılıklı mektupları, Tarık Dursun K. ile (sonradan eşi olacak) Nermin Tok yazmış. Mektuplar, salt iki genç insanın 'sevgili' yanlarını açıklamıyor; ayrıca bir döneme, o dönemin gerçekleriyle insan ilişkilerine de ışık tutuyor. Bu mektupların baş konusu ise yaşam savaşının acımasızlığı, çevreden gelen türlü baskılara ortaklaşa başkaldırı...
Son mektubunu Nermin Tok şöyle bitiriyor: 'Hadi, gel de, seni almaya geldim de bana. Masalın güzel günleri başlasın.'.

ADALET AĞAOĞLU'NUN ROMANCILIĞI/ *Semih Gümüş/ Adam Yayınları*
Kitap, Semih Gümüş'ün Ağaoğlu'nun romanları üstüne yazdığı *Yazının ve Tarihin Bilinci* (1994) ile *Başkaldırı ve Roman* (1996) adlı iki kitabının gözden geçirilmiş yeni basımı. *Adalet Ağaoğlu'nun Romancılığı*, ele aldığı romanların sınırlarında kalmadan, roman sanatının tarih, zaman, yazının sorunları çevresinde kuşatmak için eleştirmenin çıktığı yolculuğu gözler önüne seriyor.

ANAHTAR ÂYİNİ/ *Bedirhan Toprak/ Adam Yayınları*
"Bana üç yaşımdan beri yazıyorum gibi geliyor, ama bu, herhalde bir yanılsama... Bunca gecikmenin nedenine gelince, ne sabır, ne inat, ne de bir seçim; sadece 'böyle' oldu." 1958 doğumlu olan Bedirhan Toprak, yaklaşık yirmi yıldır edebiyat dünyasının içinde yer almış, 1984-1990 yılları arasında da Yeni Düşün dergisinde ve De Yayınevi'nde editörlük yapmıştı. Bu dönemde şiirlerine çeşitli dergilerde rastlıyorduk. Kendisinin de belirttiği gibi 'gecikerek' çıkardı ilk kitabını. Sağlam şiirler okumak isteyenler için.

YAŞAM TARZLARI/ *David Chaney/ Türkçesi: İrem Kutluk/ Dost Yay.*
Çağdaş toplumda giyim, tüketim, cinsel kimlik ve kültürel kodların dolayımıyla belirlenen toplumsal çözümleme bireyin önceliklerinden standart bir mekân tipolojisinin belirleyiciliğine uzanıyor. Ödünsüz bir denetleme güdüsüylü yaşam tarzlarının sözde bireyselliğine içkin bu anlayış, kimliklerin oluşum sürecindeki tüm kişisel vurguları, kitle kültürü kuramcılarının gündelik genellemelerinde eritir.
David Chaney bu kapsamlı incelemesinde kitle iletişim araçlarının bu dönüşüm sürecindeki rolünü, bu derin kopuşta asla çözünmeden kalan temel figürleri (flâneur ve gezgin) ve Benjamin'den De Certau'ya uzanan geniş bir yelpazede toplum bilimlerinin kapsayıcı/dışlayıcı akademik tavrını sorguluyor. Bu yeni bakış açısının temelinde yaşam tarzlarının başlıca kavramlarıyla belirlenen bir politika/ticaret/kültür bilinci yatıyor.

HÂN EL HALÎLÎ'DE/ *Necîb Mahfûz/ Türkçesi: Bedrettin Aytaç/ Papirüs Yayınları*
İkinci Dünya Savaşı, Kahire... Daha güvenli bir semt olduğu için Hân el Halîlî'ye taşınan Ahmed Akif ailesi... Bir yanda halkın savaşa bakışı, savaşın insanlar üzerindeki etkileri; diğer yanda hayatı boyunca ne yapmaya çalışırsa çalışsın başarısızlığa uğramış Ahmed Akif... Alınyazısı, tesadüf, şans... Mahalleleri, kahvehaneleri, afyon içilen yerleri ve sığınaklarıyla Kahire...
Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Mısırlı romancı Necîb Mahfûz'un bu romanı yazarın gerçekçi, canlı tasvirleri ve ustaca gözlemleriyle işlediği dönem içindeki Kahire'yi ve Mısır toplumunu yansıtıyor.

YERYÜZÜ TANRIÇALARI/ *Çetin Altan/ İnkılâp Kitabevi*
Yeryüzü Tanrıçaları'nda, düzyazımızın büyük ustası Çetin Altan'ın kırk yıl boyunca özellikle kadınları konu edinerek kaleme aldığı yazılardan bir seçme yer alıyor. Çetin Altan bu yazılarda bizi 'mutluluğun tılsımı, sevdiğin işte doya doya çalışmak ve sevdiğinle doya doya sevişmektir' düsturunun ışığında keyifli bir gezintiye çıkarırken, dikkatimizi canalıcı noktaya çekiyor sürekli: 'Aşktan ve sanattan soyutlanmak istenen bir yaşam, kandırmacaya bindirilmiş bir vahşetin ta kendisidir.'

GÖNLÜ GÜVERCİNLİ KADIN/ *Tekin Gönenç/ Cep Kitaplar*
Tekin Gönenç, üçüncü basımı yapılan kitabındaki şiirlerde bireyin kendisine, insanlara ve dünyaya bakışının izdüşümlerini sergiliyor. Yer yer kırılgan, yer yer sevinçli ama yaşadığının farkında: "*gamzelerinde gizlediğin/ o binlerce yıldızı/ döküp de şimdi üstüme/ söyle nereye// artık herkes/ tutsun da elinden kendi şiirinin/ tersinden mi girsin/ ölü kelebekler sokağına// sen bende daha bitmedin ki/ gönlü güvercinli kadın*".

varlık

KİTAP EKİ
HAZİRAN 2000 SAYI 97

– Bu yazıları gazete için yazıyordum, ama kitap olsun diye bir düşüncem yoktu. Ancak, o bir yılın sonunda New York benim üzerimde ciddi bir etki bıraktı diye düşünüyorum ve "Bu bir kitap olsa, nasıl olur?" dedim. Sonra bir de tarih düşmek isteği vardır bende. Hep vardır, kayıt etmek ve tarih düşmek. Bu anlamda 21. yüzyıla girerken New York'a Türkiyeli birinin gözünden bakış bir kayıt olacaktı.

BUKET UZUNER

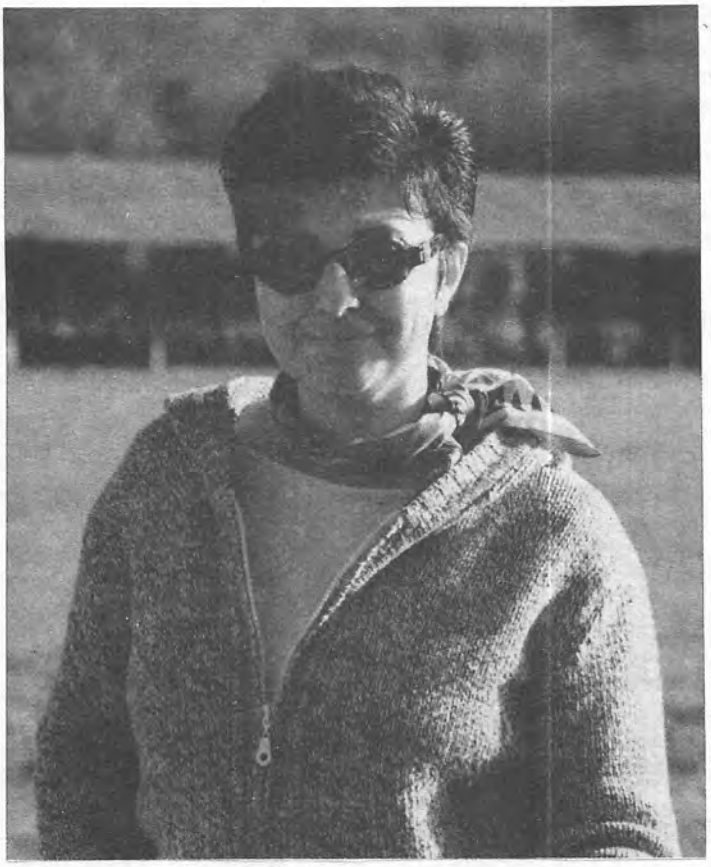

Buket Uzuner ile söyleşi
HANDE ŞARMAN 2

"Tonguç ve Enstitüleri"
PAKİZE TÜRKOĞLU 5

"Seyir Defterleri"
SAİT MADEN 6

Tomris Uyar ile söyleşi
İDİL ÖNEMLİ 8

"Columbus'un Kadınları"
ÜMRAN KARTAL 10

Salih Bolat ile söyleşi
AHMET YILDIZ 11

"Bir Mizah Dehası Suavi Süalp"
AYDOĞAN YAVAŞLI 13

Dolaylı Anlatımlar
SİNA AKYOL 14

"Anlatılmaz Şarkılar"
AYDIN HATİPOĞLU 15

Açılımlar
FERİDUN ANDAÇ 16

Harflerin Yeryüzü Serüveni
ÜMRAN KARTAL 19

YENİ YAYINLAR 22

BUKET UZUNER İLE SÖYLEŞİ

✪ *Sizden* Gelibolu *kitabı bekliyorduk ama* New York Seyir Defteri *geldi. Nasıl oldu, öne mi çıktı New York?*

– New York kitabı diye bir proje yoktu kafamda aslında. New York'a giderken yarım kalan *Gelibolu* kitabını yazmak için malzemelerimle gittim. Fakat New York öyle bir şehir ki, insanı bırakmıyor. Herkesi nasıl etkiler bilmiyorum ama benim gibi çok İstanbul seven birisinin o anlamda kanına girer. İstanbul'u seven insanlar New York'u da sevmek zorunda gibi, kaçınılmaz biçimde. Çünkü, müthiş bir enerji benzerliği var. İstanbul'u İstanbul yapan tarihi, geçmişi ama enerjisi de bence. Feci enerjik bir şehir. İnsan ne kadar mutsuz olsa da sokağa çıktığında "ben yaşıyorum, varım" duygusunu veriyor. Hayatın devam ettiğini hissediyorsunuz. İnsana bu kadar umut veren başka bir şey olamaz.

New York bir sürpriz gibi girdi hayatıma. Bu yazıları Cumhuriyet gazetesinde yazıyordum pazar günleri, sonra Sabah gazetesi. Ama bunlar kitap olsun diye bir düşüncem yoktu. Ancak, o bir yılın sonunda New York benim üzerimde ciddi bir etki bıraktı diye düşünüyorum ve "Bu bir kitap olsa, nasıl olur?" dedim. Sonra bir de tarih düşmek isteği vardır bende. Hep vardır, kayıt etmek ve tarih düşmek. Bu anlamda 21. yüzyıla girerken New York'a Türkiyeli birinin gözünden bakış bir kayıt olacaktı, bizim açımızdan. Mesela, ben de İstanbul'u araştırırken 1913'te Türkiye'ye gelmiş Macar bir gezginin kitabına başvurabiliyorum. O nelere dikkat etmiş diye. Çünkü o farklı frekanslarla bakıyor. O anlamda bir tarih düşmek için de yaptım bunu. Ama diğer kitaplarımda olmayan bir yanı da var; biraz rehberlik yanı var kitabın. New York'a gidecek kişiler için. Doğrusu ben sevdiğim bir yazarın ya da sinema yönetmeninin nerelerde gezdiğini bilmek isterim, oralarda dolaşmak da bana hâlâ çocuksu, oyunsal bir tat verir. Zaten hayatın oyun yanı da olmasa çok sıkıcı. O yüzden böyle bir yaramazlık yapayım dedim. Küçük küçük notlar düştüm. Elbette bir rehber kitap değil ama yanında olabilecek bir şey. Ama tabii New York'a gidildiğinde başvurulması için yazılmış bir kitap değil. Bir hayranlık filan da yok ortada, ben New York'u sevdim, bazı şehirleri sever insan. Yani hayranlık değil. Bu anlamda bakılacaksa, İstanbul'a da büyük bir hayranlığım yok. Zaten bir yaştan sonra körü körüne hayranlık da olmuyor.

New York'un çok kötü yüzleri var, çok iyi yüzleri de var, bütün büyük karakterlerin öyledir. Arka sokakları var, ırkçılığı var, yoksulluğu var, sömürüsü var... Ama New York aynı İstanbul gibi, sanatçıları, bilim insanlarını çekiyor. Aynı zamanda ekonomik olarak da güçlü bir şehir, bu anlamda benzerlikler buldum. Sonuçta böyle bir kitap yazma ihtiyacı kendiliğinden doğdu.

✪ *Peki İngilizce terimler, deyişler vb. konusunda, kitaplaştırma aşamasında nasıl bir değerlendirme yaptınız? Türkçeleştirme anlamında zorlandığınız oldu mu?*

– Tabii zorlandım, tahmin ettiğiniz gibi. Pek çok şeye benzer sözcük aramaya çalıştım, ama yanına İngilizcesini de yazdım. Oraya giden ya da kitabı okuyan herkesin iyi İngilizce bilmesi gerekmiyor. Zaten ne kadar bilseniz de, o kültürde yaşamadıkça, dildeki değişimi, gelişimi yakalayamıyorsunuz. *Cool* sözcüğü örneğin, Amerika'da kullanıldığı gibi bulamazsınız sözlüklerde. Bizde de öyle, mesela "harbiden" sözcüğünü hangi sözlükte bulabilirsiniz, günlük kullanımındaki gibi? Bu gibi sorunlarla boğuştum, uğraştım tabii. Mesela, "bagel" denilen Yahudi simidini anlatırken sadece "bagel" deyip bırakmadım. Kültürel tatlar da olsun istedim.

✪ *Bazı entelektüel Amerikalıların da dil ve Balkanlılaşma konusunda uzun uzun yazıp konuştuklarından bahsetmişsiniz New York Seyir Defteri'nde.*

– Evet, Balkanlılaşma diye bir kavramla karşılaştım orada, bölünüp parçalanmak anlamında. Özellikle kuzey eyaletlerinde çok fazla Balkan asıllı Amerikalı var. Zaten Amerika'da mesele köken oluyor. Bizim için de başlarda anlamak zordu. "Afrika'daki şu mesele neden önemli değil de, Kosova'daki mesele önemli?" veya "Litvanya ile neden bu kadar ilgileniyorlar?" diye düşünüyordum. Çok Litvanya asıllı Amerikalı var da o yüzden. Ya da, Finlandiyalı, dünyanın hiç tanımadığı bir yazar, Amerika'nın birçok üniversitesinden burslar alıyor ve Amerika'yı geziyor. Çünkü Fin asıllı Amerikalı çok Amerika'da. Özde bunu kavramak gerekiyor. Balkan asıllılar olduğu için, bunlar da giderek güçlenen ekonomik lobiler yaratmaya çalıştıkları için, Balkanlılaşma önemli bir kavram. Hatta *Kumral Ada Mavi Tuna*'nın edebiyat ajanslarındaki okumaları sırasında (çünkü orada edebiyat ajansına gitmeden yayınevine gidemiyorsunuz, *Kumral Ada Mavi Tuna* için, "müthiş bir Balkanlılaşma romanı!" dediler. Ben de "Efendim?!" dedim. Yani Tuna Nehri'nin Bulgaristan'dan gelmesi dışında Balkanlarla bir ilgisi yok. Ama, "Bir iç savaş var ve bir parçalanma söz konusu, o yüzden Balkanlılaşma" dediler. Ben de, nereden nereye diye düşündüm, ama "Peki" dedim. Çünkü onlar ne yazık ki "Nasıl satar, nasıl kategorize ederiz" diye düşünüyorlar. Sonuçta Türkiye de bir Balkan ülkesi filan gibi etiket bulma kaygısı var maalesef. Amerika'da edebiyat bir market, sanat yanı filan kesinlikle yok, düşünülmüyor bile.

Balkanlılaşma açısından, orada benim ilgimi çeken dil meselesiydi. Çünkü bizim 60'larda öz Türkçe konuşalım diye kendimize uyguladığımız sansür gibi. (70'lerde ben de bundan nasibimi aldım, çok öz Türkçeci bir çocuktum. Günlük hayatta kullandığımız pek çok sözcüğe de düşman durumundaydım, bu zihniyetle büyüdüm.) Balkanlarda, küçücük bir yerde, birbirlerine çok yakınlar, dilleri benziyor birbirlerine ve ortak sözcükleri var. Ortak sözcükleri atarak ilişkilerini siyasal olarak koparacaklarını düşünüyorlar. Komşusundan gelen bir sözcüğü atarak, temizleyerek rahatlayıp özgürleşme. Tabii biz bunun dışında olduğumuz için çok saçma ve hüzünlü geliyor. Ama olayın içinde olunca galiba öyle olmuyor. O yüzden de sanırım birkaç on yıl sürecek bu. Sonunda öyle bir kuşak gelecek ki... Mesela ben *İki Yeşil Su Samuru*'nu yazarken o noktaya gelmiştim. "Olay" ve "hadise", ikisi de benim iletişim kurmama yarıyorsa (ki sonuçta dil bir iletişim aracıdır, buradan yola çıkmak gerekiyor), iki kelimeye de, ikisine de sahip çıkarım. Orada da öyle kuşaklar gelecek. "Bu Slovakça, bu Polonya asıllı, bu da Kosova'dan, bu Türkçe kökenli, bunları kullanamam" demeden. Bulgaristan'da bunu çok iyi görmüştüm. Balkan

Dekameronu toplantısında mesela, adamın adı Vladimir, ama bana diyor ki, "Beni başka bir isimle çağır". Üstelik isminin içinde geçmeyen bir heceden söz ediyor. "Neden" diye sorunca, "Rusça'yı hatırlatıyor bana" diyor. Oradakiler birbirlerini çok iyi anlıyorlar, ben ve Arnavut yazar dışında. Hepsi tek dilde konuşuyorlardı. Yalnız benim ve Arnavut yazarın çevirmeni vardı. En ufak bir dokunuşta da irkilip, "Hayır, Sovyetlerle ilgili hiçbir şey anmak istemiyoruz, onlar bize şunları şunları yaptılar." diye tepki veriyorlar. Tarih içinde, çok sıcak olaylarda bu anlaşılabilir bir şey sanıyorum.

Son olarak bu Balkanlılaşma ile ilgili, bizde de kitabı dilimize çevrilen "Ufukların Efendisi"nin yazarı James Goodwin'in geçen yıl New York Times'ta bir yazısı yayımlandı. "Eğer Balkan ülkeleri, özellikle Yugoslavya, Osmanlılar'dan ders alsaydı, bugün bu halde olmazdı." dedi. Bir İngiliz'in de bunu yazması, herhalde önemli bir aşama, James Goodwin adına. Diyor ki; "Osmanlılar bütün kolonilerin de ya da ele geçirdiği ülkelerde, oranın kendi insanını vali olarak seçiyordu." Bu gerçekten çok akıllıca ve ustaca bir yönetim biçimi, kabul etmemiz gerekiyor ki, gerçekten çok iyi yöneten insanlardı Osmanlılar. "Bunu yapamadılar Balkanlar, bu yüzden parçalandı." diyordu Goodwin, bu da hatırı sayılır bir saptama diye düşünüyorum.

✪ New York Seyir Defteri*'nde, şehir romantiği bu defa "iki adam"ıyla birlikte çıkıyor yollara. "Her gidişimde benden geride kalan bir parçanın ağrısı oturur midemin üstüne" diyorsunuz, hafifledi mi bu ağrı?*

– Özellikle küçük adamdan ayrı kalmak çok zor oluyor. Birincisi bende çok geleneksel bir anne damarı var, böyle olduğunu da bilmiyordum tabii, anne olana kadar. Son derece soğukkanlı bir anne olacağımı sanıyordum. Hiç öyle olmadı, çok vıcık vıcık bir anneyim. Hem vıcık vıcık bir anneyim hem de çok iyi bir anne olduğumu iddia ediyorum. Tabii aslında bu kısmını oğluma sormak gerekir. Annelik sorumlulukları açısından her zaman da mükemmel olmak zorunda değilim diye düşünüyorum. Oğlumla çok fazla ilgiliyim. Onun her anlamda sağlıklı olması için çabalıyorum. Bu da aslında beni yoruyor, çünkü bir de ben varım düşünmek zorunda olduğum.

Oğlumun yanımda olması çok önemliydi ama tabii bu defa da onun sorunları oldu orada. İşte böyle şeyler de oluyor, yani kısa gezilerde annenize ya da eşinize bırakabilirsiniz ama bu defa yanımdaydı mesela. Okula giderken duygusal sorunları oldu. Özellikleri olan bir çocuk, akıllı olduğunu düşünüyorum. (Tabii kuzguna yavrusu şahin görünürmüş, bunu da unutmamak gerek.) Orada dil nedeniyle sorun yaşadığında, bütün özelliklerini yitirmiş gibi bir duyguya kapıldı. Okula başladığı ilk hafta, (orada bir devlet okuluna gitti) her gece dönmek için valizini hazırlıyordu. Ben de onunla birlikte... Yani ikimizin de bayağı gözleri doluyordu. "Haklısın, dönmeliyiz" diyordum. Çünkü oğlumun 8 yaşını böyle bir travmayla hatırlamasını istemiyordum. Büyük adam gelip "bir hafta zaman tanımalıyız Can'a." diyor. (O sese çok ihtiyaç duyuyor insan bazen.) Gerçekten o bir hafta sonunda Can değişti, birkaç ay sonra da ayın öğrencisi seçildi sınıfta. Ben de tipik bir anne olarak, çok gururlanarak törenlere gittim.

Aslında bedel ağır tabii. Hem özgürlüğünüze düşkünsünüz, hem biriyle beraber yaşamak, annesiniz ve ne yaparsanız yapın, bir aile kurunca ev kadınısınız her şeyden önce. Bu emekli olunamayacak bir iş. Ben de aileye değer veren birisi olduğumu gördüm, böyle de yetişmişim zannediyorum ki. Öyle olmadığımı sanıyordum ama aile hayatını

inanılmaz seven bir kadınmışım. Bazı şeyleri hayat böyle öğretiyor insana. Üstelik bu da beni besleyen bir yanım, bana keyif veriyor. Yeter ki yalnızlıklarımı, özgürlüklerimi dengeleyebileyim. Neyse ki o iki erkek bu konuda çok terbiyeli davranıyorlar bana. Bunlar da kolaylaştırdı hayatımı.

✪ *"Yüreği çingene olanlar, dolaştıkları her yerde kendilerinden bir parça bırakırlar ve bu yüzden onlar bir tek zamanda ve aynı anda birçok yerde olma şansına sahiptirler." Ve çingene yürek için gidebilmek de gerek...*

– Eveet, zaten bu "gitmek" meselesi beni oldukça meşgul ediyor. Gitmek, terk etmek kavramından kesinlikle uzak. Bazı kişiler, bu kadar çıplak ve bitişik sanıyorlar. Gidebilen insanın şefkatsiz ve acımasız olduğunu düşünüyorlar. Hiç ilgisi yok, buradaki gitmek, ciddi ve sakin bir karar. Terk etmekse bir panik halinde ve ani olabilir, sert bir karardır. Gitmek çok yumuşak ve zor bir karardır. o yüzden gitmenin bedelleri de ince ince oturur insana, ama terk etmek "pat" diye çarpar. Böyle bir iki deneyimim de oldu tabii. Ama ben daha çok gitmekten söz ediyorum. Evet, gitmek çok güzel, hep gitmeli ama giderken bunun dönüşü, kazanımları ve giderleri olduğunun da farkında olmak gerekiyor. Tabii 20 yaşındayken çok planlamıyor insan. Ama sonradan bakıyor ki, hiçbir şey tesadüf değil, o gidişlerin arkasında ta çocukluktan alınmış kararlar olabiliyor. Ama herkes gider mi? Hayır, çingene yürekliler gider.

✪ *Bir de "ada" meselesi var, "Karayel Hüznü"nde, "Kumral Ada Mavi Tuna"da, "Balık İzlerinin Sesi"nde, "Bis Adası"...*

– Aslında tabii sanatla uğraşan insanlar arasında bir "ada" sorunu vardır. Ne zaman başlar bilmiyorum ama. Dün bana İstanbul'la ilgili olarak "Sizin İstanbul'unuz neresidir?" diye sorulduğunda, çocukluğumda Kız Kulesi'ni çok sevdiğimi hatırladım. Neden diye düşündüğümde iki nedenini

buldum; birincisi bir ada üzerindeydi, küçücük de olsa bir ada, her şey ve herkesten kopuk, tek başına ve dimdik. Kafa tutuyor adalar. Bir de meşhur ütopya meselesi var tabii. Ada ve ütopya çok yan yana duran adresler.

Kız Kulesi için ikinci neden de, bir hikâyesi oluşu. Bütün bunlar ben çok küçükken, ilkokul çağlarındayken ilgimi çeken şeyler. O zaman nedenini bilmiyordum ama beni müthiş etkiliyordu.

Evet, ada önemli benim için tabii. İstanbul'da da Büyükada, yazları. Galiba hayatımda bir ada olması gerekiyor.

Kumral Ada Mavi Tuna'dan sonra, çocuklarına Ada ismini koyan insanlar var. Yani, birkaç tane Ada'nın isim annesi oldum.

✪ *Peki* New York Seyir Defteri, Gelibolu *kitabı için size soluk aldırdı mı? Fazla bilgi sahibi olduğunuzu ve oluşan blok yüzünden yazamadığınızı okumuştuk.*

– Aslında hâlâ kurtulmuş değilim. Mesela bugün hâlâ *New York Seyir Defteri*'ni konuşuyoruz sizinle. Sizden sonra da iki arkadaş gelecek. Devam edecek böyle birkaç hafta daha. Ben kurtulup kitabıma dönmek istiyorum. Üstelik 1915'e dönüşler bölümünde kaldım. Yani rahatlatamadı ama rahatlatacak herhalde, birkaç ay sonra. Elimde de bu kadar her şeyin hazır olduğu bir roman projesi olmamıştı. 3,5 sene oluyor artık, *Kumral Ada Mavi Tuna*'yı bitirirken başlamıştım. (*Kumral Ada Mavi Tuna*'da 4 yıl çalışmam olmuştu aslında.)

Belki olgunlaşması gerekiyor, karakterleri tartmak gerekiyor. Bu defa karakterlerden ikisi Yeni Zelandalı olduğu için araştırma daha da zorlaştı. Ama herhalde ilk romanım olmadığı için çok daha rahatım. Fakat şunu mutlaka itiraf etmeliyim ki, her roman insan için yeni bir meydan okuma, yeni bir test. Yirminci romanını yazan bir yazar için de böyle. Bu işte çok büyük bir ustalık olduğunu sanmıyorum. Yani, işin kurgu kısmında ne kadar az "usta" olursanız o kadar etkili roman yazıyorsunuz. Ancak dilinizde ustalık olabiliyor. Olması da güzel tabii. Dile hâkim olabilmek. Ama kurguda hâlâ çözemediğiniz bir yün yumağı gibi, ya da "bu merdiveni iki kat arasında nereye yerleştirmeliyim" gibi soru ve sorunları oluyor yazarın. Zaten bu sorunlar olmadan da iyi bir roman yazılabileceğini sanmıyorum.

✪ *New York'ta tanıştığınız Paul Auster size* Timbuktu *isimli kitabının okuma gününde, "Türk okuruna selam söyleyin." demiş. Kendi ülkesinden çok tanınıyor Türkiye'de. Bu bir yazara/şaire ne hissettirir sizce? Siz karşılaştınız mı okurlarınızla New York'ta?*

– Çok hüzünlü olsa gerek ama Paul Auster bizim gibi düşünen biri değil, çünkü o Amerika'da doğmuş, büyümüş. Barnes ve Noble kitapçısındaki okuma gününe gittiğimde, çok kalabalıktı, ayakta insanlar vardı, imza için kuyruk oluştu. Ama orada bu bir yemek kitabı için de olabiliyor. Popüler olan her şey için bu olabiliyor ve Amerika'da da popüler olabilmenin yolu çok kolay, bizdeki gibi değil. Bizde içi boş bir şey çok popüler olamıyor, olsa da çok kısa sürüyor. Bizim halkımız yüz vermez içi boş şeylere, sahiden saygı duyacağı bir şeylerin peşinden gider. Yani bu pop şarkıcılarından ayakta kalanlara bakarsanız, mesela Sezen Aksu'dur. O oturup yazar, çizer, düşünür. O yüzden bize yutturamazlar o kadar. Paul Auster o kalabalığı görünce "ne kadar çok tanınıyorum" diye düşünmüştür. Ama benim New Yorklu edebiyatçı dostlarım arasında bile Paul Auster'ı ilk defa duyanlar vardı. Aslında bu adam Brooklyn'de yaşıyor ve Brooklyn de New York'un bir parçası. Ama işte bu Amerikan kültürünün bir parçası. Bilgilenmekten çok kendini tanımak için yaşamak var onlarda. O yüzden Paul Auster'ın herhangi bir Türk yazarı gibi acı çektiğini sanmıyorum. O öyle büyümüş, onların değer yargıları bizden farklı.

Evet, ben orada okurlarımla karşılaştım, çok hoş şeyler yaşadım. İsviçreli bir arkadaşım gelmişti New York'a, çok uzun zamandır görmediğim bir arkadaşım. Central Park'ta yürürken birdenbire birisi "Aaa... olamaz, Tanrım!" diye çığlık attı, "Siz Buket Uzuner olabilir misiniz?" dedi, sonra benden imza aldı. Arkadaşım da "Bu bir mucize, olacak şey mi? Nasıl olabiliyor?" dedi. Ben de ona "Biz bunu o arkadaşla, seni şaşırtmak için planlamıştık." dedim. Sonra metroda kitaplarımı okuyanlara rastladım. Bir Türk restoranı var orada, *Üsküdar* adında, orada yemek yerken garson kızlardan biri geldi yanımıza. Orada bale okulunda okuyormuş, geceleri garsonluk yapıyormuş. Rezervasyon listesinde adımı görünce çok heyecanlanmış, yanına kitaplarını alıp gelmiş imzalatmak için. Buna benzer şeyler yaşadım, hoş tabii ve bir yazar için, açıkçası asıl amaç budur, çok kişiye ulaşmak, beğenilmek, sevilmek. Diğer şeyler bunun kadar önemli değil. Bunun için mücadele eder bir yazar.

✪ *New York'ta katıldığınız bir felsefe kursunda (Shakespeare ve Felsefe), Prof. Monica ile gerilimli bir iletişiminiz olmuş. Shakespeare, Monica'nın ebedi aşkı ve Shakespeare'in Türkleri pek sevmediği söylenir...*

– Monica İtalyan asıllı bir profesör. Aklına çok saygı duyduğum biri, ama birtakım özel ciddi sıkıntılar yaşamış. Sanıyorum o yüzden bazı kırılma noktaları olmuş hayatında. Ama aklına o kadar saygı duydum ki, saldırgan hallerini doğrusu rahatlıkla atlatabildim. Mesele, sanıyorum Türk olmak ya da Shakespeare değil orada. Çünkü gerçekten New York'ta nereli olduğunuz o kadar önemli değil, ben onun için seviyorum New York'u. Ne yaptığınız önemli, geçmişiniz değil. Bu iyi mi kötü mü bilemiyorum ama rahatlatıcı, özellikle üreten biri için.

Monica ile asıl sorun, benim Shakespeare'e tapmayan birisi olmamdı. Öğrenciler (ki çoğunun yaşı benden ileri, meslek sahibi New Yorklulardı) dini bir tavırla tapınıyorlardı Shakespeare'e. Neredeyse bir peygamber gibi görülüyor. Öyle fanatik bir Shakespeare okuru olduğunu da duymuştum. Çok zeki ve yaratıcı bir adam olduğu, çok akıllı olduğu kesin. Ben de çok saygı duyuyorum Shakespeare'e bu anlamda, ama sonuçta o bir yazar. Ben de bunu sık sık hatırlatıyordum. Mesela, Julius Sezar'ı incelediğimiz bir akşam "Artık o Julius Sezar değil, o Shakespeare'in yazdığı Sezar. Ben yazsam başka türlü yazardım." derken, oradaki "ben"i özellikle söylüyordum. Yani "Bakın, ben de bir yazarım". Onu tahrik etmek için söylüyordum ve herkes dönüp bana bakıyordu "Bu kim?" diye. Ben kendimi Shakespeare'le bir tutan bir yazardım ve yazdığım hiçbir şeyi de okumamışlardı. Bunu sık sık yapıyordum ve o avukat arkadaşımla (Carol) çok gülümsüyorduk o zamanlar, özellikle yapıyordum çünkü.

O nedenle, benim Türk olmamla bir ilgisi olduğunu sanmıyorum. Şunu artık öğrendim ben, ne nerede Türk olmamla ilgili, nerede değil, buna ben karar verebilirim. "Ben dünya insanıyım" diyor, bunun için bir altyapıya sahip olmak adına çalışıyorsanız, her yerde var olabilirsiniz. Bal gibi olursunuz. Ama tabii çok kolay da değil.

HANDE ŞARMAN

Pakize Türkoğlu

TONGUÇ VE ENSTİTÜLERİ

Türkiye İş Bankası Yayınları

"... Çocuk için oyun oynama ihtiyacının ekmek ve su kadar önemli olduğunu gösteren bu tablo karşısında pedagojiye dair kanılarımda büyük değişiklik yapmak gerektiğini anladım... Bu çağdaki çocuklara mahsus okullarda oyun alanı derslik kadar, oyun araçları da ders araçları kadar önemlidir. İlerde elime fırsat ve imkân geçer de okul binaları yaptıracak yetkilere sahip olursam, bu inancımı gerçekleştirmek için bütün gayretimi harcamaktan asla çekinmem..."

1934

Yeni kuşakların, Tonguç ve "Köy Enstitüleri"ne olan ilgisi meslek yaşamım boyunca beni derinden etkiledi. Ülkemizde eğitimin gittikçe bozulması karşısında ilginin özleme dönüştüğüne tanık oldum. Tonguç'un ilkeleri üstüne yaptığım çalışmamın önsözü olarak, onların bu "özlem"inden söz etmeyi gerekli görüyorum:

Eski Atatürk Eğitim Enstitüsü ve şimdiki Eğitim Fakültesi'ndeki derslerimde (1976-1984) Pestalozzi ve John Dewey gibi ünlü eğitimcileri incelerken öğrencilerin bir bölümü "Niçin kitabımızda Tonguç yer almıyor, niçin Köy Enstitülerini incelemiyoruz?" diye tepki gösterirdi. İlgili yayınları, panel, konferans gibi etkinlikleri kaçırmazlar; araştırma ödevleri alarak edindikleri bilgiler ışığında günümüzdeki yozlaşmayı sorgulayıp, Enstitüleri kapatanlara sitem yağdırırlardı. Özellikle Yüksek Köy Enstitüsü'nün demokratik yaşamına, orada yaratılan kültür-sanat ve bilim ortamına hayranlık duyarak, kendi yüksek öğrenimlerindeki yoksunluklar için üzülüp yerinirlerdi. Enstitülerden kaç yıl sonrasının öğretmen adayı olan o genç adamlar, genç kızlar, eğitimdeki çöküntüden ülke hesabına kaygı duyuyorlar; kendilerini bekleyen yalnızlığı düşündükçe öğretmen olmaktan cayıyorlardı.

Daha sonra birkaç yıl özel liselerde "rehber öğretmen" olarak çalıştım. Türkiye'de eğitimin bir kör döğüşü noktasına geldiğini gösteren, öğretmen ve öğrencilerde bıkkınlık yaratan çok sayıda sorun, ayrıcalıklı okullarda da vardı. Bir gün genç öğretmenler benden eğitim gördüğüm Köy Enstitülerini anlatmamı istediler. Aramızda öğrenciler de bulunuyordu. Ayaküstü kimi bilgiler verdim onlara:

Enstitülerin, çeşitli birimlerden oluşan eğitim işletmeleri olduğunu, büyük bir alan üstünde kurulup, tel örgü ya da duvardan sınırları bulunmadığını, köylere yarayışlı eleman yetiştirmeyi amaçladığını, fırsat eşitliğine yönelik örgütlenmeyi, iş eğitimi yöntemi ve üretime dönük yanını, öğretmen-öğrenci ilişkilerini etkileyen sağlıklı tutumları anlattım. Öğrencilerin yetki ve sorumlulukları paylaştığını, imece ve ekip yöntemini, eleştiri ve eğlence günlerimizi, oradaki karma eğitimin güzelliğini ve tatlı sert disiplini, o coşkulu eğitim ortamını açıkladım. Bir müzik aleti çalma ve ulusal oyunları oynamanın, motor-makine kullanıp teknik beceri kazanmanın ve serbest okuma saatlerinin zorunlu olduğunu, herkese yetecek kadar ders aracı ve oyun alanı bulunduğunu; başarıyı değerlendirmenin sınıfta bırakmak için değil, sınıf geçirmek için yapıldığını, ama herkesin çalışkan olduğunu vb. söyledim.

Odama dönerken küçük öğrencilerden biri hızla peşimden koşup geldi. "Öğretmenim, anlattığınız okul çok pahalı mı? N'olur beni oraya aldırtabilir misiniz? Babam zengin, ödeyebilir." dedi heyecanla.

Ömrümde hiç bu kadar güç durumda kalmamışım gibi yüreğim burkuldu. Onu anlamıştım. Enstitülerin etkin ortamında canı kalmıştı. Kendi ünlü "kolej"inde öylesine donanımlı ve demokrat bir hava yoktu çünkü. Eğitimin işine yaramayan yapay olanaklar onu mutlandırmıyordu.

"Konuşmamın başında yoktun, elli yıl önce öğrenim gördüğüm kurumlardı orada anlattığım, çoktan kapatıldılar." dediğimde onun çocuk yüzündeki sevincin uçup gitmesi beni yaraladı. Seçkinler okulunda bile öğrenciye acı çektiren bugünkü eğitim yoksul çoğunluğa ne verebilirdi?..

Yüzündeki acıyla durmadan soruyordu: "Peki ama niçin kapattılar öyle güzel bir okulu, benzeri başka bir yer biliyor musunuz? O kadar para veriyoruz, bizim okul niçin öyle olmuyor, neden bunları Mr. Chalfant'a anlatmıyorsunuz? Niçin bizi notla korkutuyorlar, niçin eleştiri toplantıları yapılmıyor, neden bizim de kayağımız, bisikletimiz, motorumuz olmuyor?" diyerek özendiği şeyleri sayıp döküyordu.

Nedenlerini anlatmaya çalıştım:

"Birçok işi biz öğrenciler yapardık. Öğretmenlerimizle birlikte yiyecek giyecek, araç gereç üretirdik. Örneğin yeteri kadar ping-pong masası marangoz işliğinde öğrencilerce yapılabilirdi. Böyle olunca akordeon, motor makine gibi araçlar almak, yurt gezilerine çıkmak için para ayırmak sorun olmuyordu."

"Öyle bir okulum olsa ben de iş yapabilirim." dedi ağla-

maklı. Okulda kendini hapishanede gibi duyumsadığını, öğretmenlerin gardiyanlık yaptığını, ping-pong masasında sıra kapmak için öğle yemeğine gitmediğini, bu yüzden müdür yardımcısından "ceza puanı" aldığını söylüyordu.

Onu yatıştırmak için, "Bugün de olsa sizler oraya giremezdiniz. Yalnız köylü çocuklarını alan parasız yatılı kurumlardı." dedim.

"Olamaz!.." diyerek bir fırdöndü çizdi ayağının üstünde. Köylü öğrencilerin, hem de parasız yatılı olarak öylesine donanımlı bir eğitim görmesini aklı almıyordu. Günümüzde bir örneği yoktu çünkü.

"Peki ama sizi nasıl aldılar?" diye sordu merakla.

"Ben de köylüyüm elbet." deyince iyice kafası karıştı küçük öğrencimin. Yanımdan bir türlü ayrılmak istemiyor, sorunu için bir çözüm bekliyordu. Sorularıyla beni köşeye sıkıştırıyor, ona verecek yanıt bulmakta güçlük çekiyordum.

"Peki şimdi müdürünüz nerede?" diye sordu.

"Hoşuna giden o kurumları İsmail Hakkı Tonguç adında büyük bir eğitimci düzenlemişti. Biz ona Tonguç Baba derdik. Giderek ülkenin her yerindeki okullar öyle olacaktı." diye anlattım. Birden umutlandı:

"N'olur, Vehbi Bey'e söyleyin Tonguç Baba'yı buraya alsın; hem çok para verir." dedi. Elli yıl öncesinden söz ettiğimizi gene unutmuştu.

"O şimdi yok ne yazık. Kalbimizde yaşıyor." diye anlattım. Bunu anladı:

"Benim de kalbimde yaşıyor." dedi, elini küçük yüreğinin üstüne götürdü; "ne iyi müdürmüş." diye içini çekti. "Bu okulu hiç sevmiyorum." diyerek umutsuzca çıkıp gitti odamdan.

Tonguç'un eğitime getirdiği çağcıl görüşlerin değeri geçmişte bilinmedi ne yazık. Ama bugün bozuk eğitimden canı yanan herkes gözünü onun sağlam ilkelerine dikiyor. Eğitim satın alan bir öğrenci kendi penceresinden baktığında öylesine donanımlı ve güvenceli bir ortamın ederinin yüksek olacağını düşünüyor; kesenin ağzını açıp kendini o güzel eğitimin kucağına atmak istiyor. Dahası, işe el sürmeyen ezberci eğitime sırtını dönerek, "Ben de iş yapabilirim" diyor. Yeter ki okul ona acı vermesin, öğrenciliği örselenmesin.

Yalnız öğretmen ve öğrenci kesimi değil, ülkemizin aydın kesimi ve ana-babalar, dahası artık iş adamları bile Köy Enstitülerinin getirdiği eğitim anlayışına gereksinim duyuyorlar.

Paraya vurulduğunda bu kurumların ederi elbet yüksekti. Ama bu eder, devlete fazla yük olmadan, yönetici, öğretmen ve öğrenciler ortak akıl ve ortak emekle iş içinde eğitim görürken sağlanıyordu.

Günümüzün özlemi olan böyle bir eğitim düzeni nasıl yaratılmıştı, ulusal ve evrensel boyutta neler getirmişti? Bunu anlamak için dönemin eğitim politikalarını, sisteme damgasını vuran Tonguç'un düşün birikimini, onun eğitimciliğini oluşturan Köy Enstitülerinin kurucusu, uygulayıcısı, yönetici ve yönlendiricisi olmasını sağlayan koşulları tanımak, bu işi kimlerle başardığını bilmek gerekiyor.

Çalışmamda bunları saptamayı denerken, konuya kaldığımız yerden ya da gökyüzünden değil, ayaklarımı ülkemizin toprağına basarak, Enstitülerin öncesinde ve sonrasındaki gerçekleri görerek; Tonguç'un, bu gerçeklerden ve gereksinmelerden yola çıkarak damıttığı, çağdaş ilkelerin ipuçlarını yakalamaya çalıştım.

Okurlara saygıyla sunarım.

Kristof Kolomb

SEYİR DEFTERLERİ

Çekirdek Yayınlar

Bu yapıt Kristof Kolomb'un keşif yolculuklarına benzer bir başka yolculuğun ürünü: Şiirin "uygar" toplumlardaki işleviyle "ilkel" topluluklardaki işlevini karşılaştırmak, günümüzde "söz"ün (dolayısıyla şiirin) unutulmuş değerlerinin neler olduğunu saptamak için kitaplar, ülkeler ve tanrılar arasında kırk yıl süren bir yolculuğun.

İnsanoğlunun beş bin yıllık şiir serüveninden derlediğim ürünleri bir araya getiren *Yeryüzü Şiiri* ile *Yeryüzü Destanları* adlı yapıtlarım bu çetin yolculukla oluşmuştu. Şiir yaratısının iki ana kaynağından derlenmişti bu ürünler; biri Batı'dan alınma hazır kalıpla "yabanıl, ilkel" diye tanıyageldiğimiz insan soyları (Kızılderililer, Eskimolar, Afrika Zencileri vb.), öteki de ilkçağ öncesi uygarlıklar (Sümerler, Mısırlılar, Hititler, Hintliler, Çinliler...) ya da Eski Dünya'nın etki alanı dışında gelişmiş uygarlıklar (İnkalar, Aztekler, Mayalar...). İzlerini beş bin yıl öncesine dek sürebildiğimiz şiir duyarlığı, bunu taşıyıcı halklar zamanla yok olmuş olsalar bile, değişik diller ve halklarla yeni yeni dallar sürerken, Amerika anakarasında yaşamış halkların şiirsel yaratıları on altıncı yüzyılda son buluyor, yeryüzü ağacının ulu bir dalı dibinden budanmış oluyordu.

O yüzyıla girerken Avrupa'da başdöndürücü bir hızla başlayan sömürgecilik bu yeni bulunmuş anakaranın azgelişmiş ya da çok gelişmiş bütün uygarlıklarını silip süpürmüş, neredeyse bütünüyle ortadan kaldırmıştı. Maya, Aztek, Toltek, İnka yaratılarını çevirirken, bu kopukluk insanlığın ortak zenginliklerinin doğal kalıtçısı olan bende eksilmeyen bir sızı bıraktı.

Tarihin dönüşümleri için sorumlu aranmaz elbette, kendi kendinin sorumlusudur o, kendi mantığını yine her çağda kendisi çizerek her türlü dış etkinin ötesinde akar gider. Ama ben bu "sızı" için bir sorumlu aramaktan kendimi alamadım yine de. Böyle doğdu bu yapıt.

Kristof Kolomb: dünyayı değiştiren adam.

Tutkulu, inançlı, düşsever bir kişi.

Kafasına koyduğunu gerçekleştiren bir eylem adamı.

Kendi deyimiyle "okyanus denizi"nde batıya doğru gitti mi "Hint Ülkeleri"ne ulaşacağını, büyük zenginlikler elde edeceğini uman, gözünü altın hırsı bürümüş bir serüvenci.

Kolomb'un 1492 ile 1502 yılları arasında batıya doğru dört keşif seferi düzenlediği bilinir de, bunların her biri için ayrı bir seyir defteri tuttuğu, yolda görüp geçirdiklerini günü gününe yazıya döktüğü pek bilinmez. Dünya tarihinin büyük dönemeçlerinden birini gerçekleştirmekle kalmaz Kolomb, dünyanın en büyük soykırımını hazırlayan oluşumların da baş mimarı olur. Düşünün: Yeni bulunmuş iki büyük

anakaranın kırk elli milyon dolayında olduğu sanılan halkı yarım yüzyıl içinde dört beş milyona düşer, hem de akıl almaz barbarlık yöntemleriyle. *Seyir Defterleri* dizginlenmez bir tutkunun biçimlenişlerini günü gününe verirken, bu barbarlığın ilk işaretlerini de göz önüne serer. Her bakımdan olağanüstü önemde belgelerdir bunlar.

"Yeni Dünya"nın bulunuşunun 1992'ye rastlayan beş yüzüncü yılı Batı ülkelerinde şenliklerle kutlandı. Oranın "ilkel" yerlilerine uygarlık götürmek, o tanrıtanımaz, yabanıl yığınlara yüce Hıristiyanlık gerçeğini aşılamak ve zavallıların "ahretlerini kurtarmak" gibi kutsal bir görev üstlenmiş olan Avrupalılar (İspanya, Portekiz, Fransa, İngiltere, Hollanda), bu görevi beş yüz yıldan beri canla başla yerine getirdikleri için kutlamakta yerden göğe haklıydılar. Amerika'nın bir avuç yerli halkının temsilcileriyse tepkiyle karşıladı Batı'nın bu tutumunu. Tarihteki en büyük soykırımın beş yüzüncü yıldönümünü kutlamak "Batı uygarlığı"nın yeni bir barbarlık gösterisiydi açıkça. Yoğun tepkiler üzerine daha yumuşak bir tanımlama getirildi olaya, "iki uygarlığın buluşması" denildi. Hangi iki uygarlık? Öteki nerede? Kurbanla celladın birlikte mutluluk fotoğrafı çektirmesi hiç görülmüş şey miydi?

Kolomb yeni ülkeler bulmak için batıya doğru yelken açan ilk kişi değil. Amerika anakarasına günümüzden en az dört bin yıl önce ayak basıldı. Bunun kanıtlarını güney ve kuzey bölgelerinin kimi yörelerinde taşlara, kayalara oyulmuş yazıtlardan öğreniyoruz. Oraya ilk ulaşanlar, şimdilik bilebildiğimiz kadariyla, Mısır ve Fenike denizcileri. Mısırlıların papirüsten yaptıkları sallarla Akdeniz'i, Atlas Okyanusu'nu geçip Amerika'ya ulaştıklarını ileri süren Thor Heyerdal, 1970'li yıllarda Ra adlı salıyla aynı yolu izlemişti. Marcel Homeet, Amazon yöresinde yaptığı bir araştırma gezisinde, kaya yüzeylerine Mısır hiyeroglifiyle işlenmiş yazıtlar buldu. Bu ve benzeri yolculuklardan günümüze kalan başka hiçbir belge yok. Yalnız tek bir kişiyi ve serüvenlerini biliyoruz: Kızıl Eirik. İzlanda adasından batıya doğru yol alırken Grönland adasını bulan ve buranın doğu kıyılarında yerleştikten bir süre sonra güneye doğru inen Norveç asıllı İzlandalılar, 1000 yıllarına doğru, bu Kızıl Eirik'in önderliğinde Kuzey Amerika'nın doğu kıyılarına geldiler. Ulaştıkları yer bugünkü Terre Neuve bölgesiydi. Vinland (Şarap Ülkesi) dediler, yerleşim yerleri kurdular kıyılarında. Ama tarihte hiçbir iz bırakmamış bir olay bu, *Eiriks Saga Rauda* (Kızıl Eirik'in Sagası) adlı bir Viking destanından başka.

Haçlı seferleri, batı dünyasının doğu dünyasıyla, baharatla, kâğıtla, barutla, Çin ipeğiyle, kendisi için büyük bir yenilik olan şaşırtıcı, gizemli şeylerle tanışmasına yol açmıştı. İstanbul Türklerin eline geçince baharat ve ipek yolu kapanmış oldu. İşte *buscar el levante por el poniente* (batıya doğru giderek doğuya ulaşmak) düşüncesi Kolomb'un kafasında bu nedenle biçimlenmişti. Ona göre batı yolu doğu yoluna göre çok daha kısaydı. İlkçağın, ortaçağın belli başlı gezginlerinin, coğrafyacılarının yerküremizle ilgili yazılarını, özellikle Pierre d'Ailly'nin yapıtlarını gözden geçirerek, o güne dek çizilmiş haritaları inceleyerek varmıştı bu kanıya. Üstelik birtakım destekleyici kanıtları kendi gözüyle de görmüştü.

Bir gün Hibernia (İrlanda) adasındayken kıyıya vurmuş bir kayıkta ölü bir kadınla ölü bir erkek buldu. Avrupalılara hiç benzemeyen, uzun boylu, düzgün yapılı insanlardı bunlar. Kayık batı yönünden geldiğine göre Hint Ülkeleri'nden gelmiş olmalıydılar. Birkaç kez de okyanusun kıyılarında dalgaların getirdiği tahta parçaları görmüştü, üzerlerinde şaşırtıcı oymalar, nakışlar, insan yüzleri vardı. Bunlara bakarak Hint Ülkeleri'nin çok uzak olmaması gerektiğini düşünmüştü. Demek ki ortaçağ gezginlerinin Sipangu (Japonya), Khatay (Çin) dedikleri ülkelere ulaşmak pek öyle güç olmasa gerekti.

Kolomb ilk gençliğinden beri açık denizleri, uzun deniz yolculuklarını tutkuyla seven bir kişi. Kimi kez ticaret amacıyla, kimi kez korsanlık yaparak Akdeniz'in birçok yerine, Batı Afrika Ginesi'ne, İngiltere'ye, İzlanda adasına düzenlenen seferlere katılmış. Usta bir denizci. Yıllar boyu kafasında evire çevire yetkin bir kılığa soktuğu düşünceyi çevresine kabul ettirebilmek için büyük uğraşlar vermiş. Portekiz sarayına başvurmuş, geri çevrilmiş. İspanya sarayına başvurmuş, yıllarca olumlu olumsuz bir yanıt beklemiş. Sonunda önerisinin uygun görülmesi üzerine Santa Maria, Pinta, Niña adlı üç gemiyle, doksan kişilik bir mürettebatla Cadiz limanından "karanlıklar denizi"ne doğru yelken açmış.

Yetmiş günde ulaşmış ilk kara parçasına. Meksika körfezinin doğusuna düşen Antil takımadalarından (o zamanki yerel adı Guanahani olan) Watling adasına ayak basmış ilk önce. *Hint Ülkeleri'*ne ulaştığını düşünmüş, "Hintliler" demiş yerlilerine. Haiti ve Hispaniola adalarını inceleyerek, uğradığı her yerde altın ve baharat arayarak dolaşmış geniş bir çevreyi ve 1493 Mart'ının ortalarına doğru ülkesine geri dönmüş.

Kolomb 1493'le 1502 yılları arasında üç sefer daha düzenlemiş Hint Ülkeleri'ne. Her yolculuk için ayrı bir seyir defteri tutmuş. Dönüşlerinde saraya sunmuş bunları. İlk iki yolculuğun seyir defteri sonradan her nasılsa kaybolmuş. Bartolomeo de las Casas adlı bir din adamının elinden çıkma özetten biliyoruz ilk yolculuğun ayrıntılarını. Kolomb'un seferlerini çok yakından bilen, onun serüvenlerinin birçoğuna katılmış, *Historia de la Destruccion de las Indias* (Kızılderililer Nasıl Yok Edildi) adlı belgesel bir kitabın yazarı bu kişi. İkinci yolcuğun seyir defteri de kaybolmuş, özeti de yok, yalnız Kolomb'un bir mektubu var elimizde tek belge olarak. Üçüncü ve dördüncü yolculukların seyir defterleri özet değil, doğrudan Kolomb'un kendi yazdıkları ya da yazdırdıkları.

Kolomb usta bir anlatıcı. Rüzgârları, fırtınaları, denizin değişimlerini, kişileri, olayları ince ince betimliyor. İyi bir gözlemci. Yeni bulduğu ülkelerin halklarına karşı çok insancıl. Ama altın tutkusu öyle önlenmez bir yeğinlikte ki, düşündüğü oranda elde edemeyince, "bu halklardan çok iyi hizmet adamı olur" diye, sömürgeciliğin ilk işaretini vermekten ve köle ticaretini başlatmaktan da kendini alamıyor.

Tarihin en büyük serüvencilerinden biri Kolomb. Saint-John Perse'in *Anabase* adlı şiirinde söylediği gibi "geleceğin kapılarına boynuz borularla üfleyenler"den. Onun büyüklüğü o güne kadar kimsenin bilmediği, bilenlerin de türlü nedenlerle karşı çıktığı, güldüğü, alaya aldığı bir düş'ün, karanlık bir boşluğun içine gözü kapalı dalmakta gösterdiği yiğitliktir: ancak büyük düşçülerin göze alabileceği bir atılganlık.

Seyir Defterleri iki bölümden oluşuyor: İlk bölüm Kolomb'un kendi deyimiyle "okyanus denizi"nde batıya doğru yaptığı dört keşif yolculuğunun seyir defterleri, ikinci bölümse "ekler" başlığı altında *kısa bir yaşamöyküsü, Kristof Kolomb'a kadar belli başlı keşifler ve kaynakça.*

SAİT MADEN

TOMRİS UYAR:

Kurgu başta gelmiyor gündökümünde. Başta olayın kendisi, toplumsal olayın ya da kişisel olarak yaşadığım olayın uzantıları söz konusu. Oysa öyküde özelden genele bir gidiş var, ötekinde ise geneli benim kişisel dünyama oturtma çabası.

Yüzleşmeler / Can Yayınları

✪ *Öykülerinizde bireyden yola çıkarak insanı ve durumlarını, onların iç dünyalarından dış dünyaya açılımlarını sunuyorsunuz okura. Özelden genele bir açılım bu. Gündökümleriniz ise bunun tam tersi bir formda: Dış dünyanın, insanın bireyliğine olan etkisini, sorgulayan, tartışan bir tavırla karşılaşıyoruz... Genelden, toplumsal sorunlardan özele doğru bir yolculuk sanki günceleriniz.*

– Önce şunu söyleyeyim, şimdiye kadar bu konu üstünde bu kadar ustalıklı duran olmadı gerçekten. Böyle bir ayırım yapıldığı zaman, evet, benim de çok aklıma yattı doğrusu. Gündökümleriyle öykülerim arasında böyle bir ayırım var. İşte belki de gündökümlerine 'bir tür tatil' dememin nedeni bu. Çünkü kurgu başta gelmiyor gündökümünde. Başta olayın kendisi, toplumsal olayın ya da kişisel olarak –ama gene de toplum içinde yaşayan biri olarak– yaşadığım olayın uzantıları söz konusu. Oysa öyküde özelden genele bir gidiş var, ötekinde ise geneli benim kişisel dünyama oturtma çabası.

✪ *Gündökümlerinde öykülere, öykülerde ise gündökümündeki olaylara ve saptamalara göndermeler yapıyorsunuz. Hatta gündökümlerinde öykülerin filizlenişlerine, yazılış süreçlerine, yazarın onu yazarkenki, karakteri yaratırkenki serüvenine de tanık oluyoruz. Bu durumda bu iki edebiyat dalı arasında sizce nasıl bir etkileşim var?*

– Tabii, gündökümü derken ben kendi anladığım günce tarzından söz etmek istiyorum, çünkü bir sürü gündökümü, günce –ya da yazarı ne söylüyorsa–, birçok günlük olabilir. Benimkiler gerçekten de benim yaşadığım günleri içeriyor. Fakat bunlarda yaşadığım günlerin toplumda ya da okurda uyandırdığı izlenimlerin hesaba katılması da söz konusu.

Gündökümü yazarı olarak en çok zorlandığım nokta, benim duygu düzeyimi, bilinç düzeyimi, edebiyat beğenimi paylaşma gereksinimi duyan okur için yazdığımı varsaymam. Öykü de zaten öyle. Yani öykülerimi okuyanlar, zaten benim dünyamı paylaşmak isteyenler. Gündökümlerinin ucu ise daha açık, dışarıdan daha fazla insanın gelebilmesi, öykülere katılmayan birtakım grupların da katılabilmesi bu yüzden. İkisi arasındaki farklılık ya da benzerlik burada.

Tabii, bu iki dalı aynı kişi yazdığına göre, aralarında geçişler, çakışma noktaları olması kaçınılmaz bir durum. Yalnız, sanıyorum, gündökümlerinde öykülerin adı geçiyor daha çok. Bir kişi yaratmaktaki deneyimleri tabii aktarıyorum; yazar olarak öykünün kulisini/mutfağını paylaşıyorum okurla ama nasıl bir öykü yazacağımın ip ucunu bulmaktan çok, nasıl bir öykü üstünde çalıştığımın ipucu var gündökümlerinde. Yoksa onlardan pek öykü çıkaramıyorum. Çıkarsam da onu gündökümüne koymuyorum.

✪ İpek ve Bakır*'dan bu yana ince ayrıntılarda yakalanacak öyküler yazıyorsunuz. Bir bakıma öykülerinizin ne demek istediği ayrıntılarda saklı.*

– Kısa öykü bir dünyayı bir anlığına yaratmaksa ve bir yazarın iç dünyasına okurları çağırmaksa, bütün ayrıntıların bu dünyanın kurulmasına yardımcı olması gerekiyor. Öykü yazarlarının pek çoğunun ayrıntı üzerinde durduğunu görüyoruz. Çünkü roman gibi önünüzde uzun bir serüven yok. Bu serüveni olabildiğince, yoğunlaştırmak ve yoğun bir biçimde iletmek gerekir. Bunlar da büyük felsefi döktürmelerle olacak bir şey değil. Bir insanın felsefesini, dünyaya bakışını; yediği şeylerle, kokladığı bir şeyle, belli bir davranışla, konuşma biçimiyle okura bir an içinde canlı olarak sunmak gerekir, inandırıcı olmak için.

✪ *Bu 'inandırıcılık' konusunu, 'öyküdeki gerçeklik, hayattaki gerçeklik' ayrımına getirirsek. Belki de öykünün kabul edemeyeceği/kaldıramayacağı gerçekleri gündökümüne aktarmak gibi bir şansınız da var. Aslında mutlaka yazılması gereken ama öyküleştirilirse gerçekliğini ve tutarlılığını yitireceğini düşündüğünüz birçok olayı gündökümlerine aktarıyorsunuzdur sanırım.*

– Evet, hayattaki gerçeklik, çoğu zaman edebiyata uymayacak kadar olağandışıdır. Biz olağandışı şeyler yaşarız ama onları, belki de edebiyattan kazandıklarımızdan ötürü olağanlaştırma eğilimindeyizdir. Bütün insanlar böyledir. Okudukları edebiyat farklı da olsa. Örneğin, bir genç kız yaşadıklarını bir pembe diziye indirgeyebilir. Bir delikanlı, bir

genç kadın bir Dostoyevski dünyasına, bir Kafka dünyasına sokabilir yaşadıklarını. O zaman bunu gerçekten yaşadığına kendi de inanır. Ama tek tek düşündüğümüzde yaşadığımız şeyler hakikaten anlatılmaya gelmez. Hayatta, yaşadığımız şeyleri anlatsak çoğu kişi inanmaz.

Bir örnek vereyim bu konuda, Karadeniz'de bir köy varmış, ben oraya gitmedim. Bu birinden duyduğum bir anı. Halkı hiç balık yemiyormuş. Şimdi bu inandırıcı değil. Bir öykü yazsanız, hiç kimsenin balık yemediği bir sahil kasabasına hiç kimse inanmaz. Ama bunu bilemeyiz ki, oradaki bütün insanlar balık yememek üzere yetiştirilmiştir belki. O zaman bunu göndökümü olarak, –okurun da size inanacağını, güveneceğini varsayarak (o bile zor)– yazabilirsiniz.

✪ *Şöyle umut dolu bir düşünceyle başlıyor günce: "Kışa dokunaklı bir günceyle girmek hem benim yazma hevesimi arttırabilir hem hayatta olağanüstü deneyimler yaşamanın sanıldığı kadar güç olmadığını gösterir. Okurun umut kapısını aralık tutmasını sağlayabilir."*

Ama okudukça, sayfalar ve zaman ilerledikçe yazarın içine bir umutsuzluğun gölgesi düşüyor. Ve en son sayfada, bir umut ışığı görmedikçe gündökümü yapmaktan vazgeçtiğinizi okuyoruz. Bu karar, tam anlamıyla kişisel ve toplumsal olaylarda yaşanan deja vu'nun; sökün eden bayağılıkların, kınlmaların (genel olarak) yazarlardaki üretme/ yazma isteğini kırmasından mı kaynaklanıyor?

– Evet. Gündökümleri gittikçe daha karamsar oluyor; fakat ben gene de umut kapısını açık tutmak istiyorum, çünkü yaşanacak bir ömür içinde her ne kadar bizim çabamız biraz da Albert Camus'nün Sisifos'una benziyorsa da bu saçmalığı yaşamanın gerekli olduğunu düşünüyorum. Hayatıma bir anlam vermeyi, hayatımı yerli yerine koymayı, oturtmayı, birtakım sorumlulukların olduğunun bilincine varmayı, politik tavrımı gündelik tavrımda yansıtmayı isterim.

Şimdi burada okuma zevkim diye bir konu geliyor. Benim okumayı seçtiğim yazarlar –çünkü ben biliyorsun hem okur hem yazarım– yazmak istediğimi bir ölçüde yapan insanlardır. Beni çok fazla ilgilendirmeyen yazarları ikinci sırada tutmak eğilimindeyim. Önemli olsalar da. Edebiyat bana bir okur olarak yaşama sevinci verir. En karanlık roman bile bir yaşama sevinci verir iyi yazılmışsa. Ama şunu söyleyeyim, kötü örnek okumak senin sorduğun toplumsal karamsarlığın ötesinde bir umutsuzluk aşılıyor bana. Belki de şu ülkede, hiçbir zaman pek umutlu bir durumu olmayan, sağlıklı bir toplumsal hayatı olmayan bir ülkede yazmayı kolaylaştıran, yaşamayı kolaylaştıran iyi ürünler, dönemlerine göre bile olsa iyi ürünler göremediğim için –tabii tek tek vardır ama bir genelleme yapamadığım için– ya da birtakım seslerin birleşip bir tek ses, umut verici bir ses olmasına tanık olmadığım için yazma isteğim azalıyor demeyeyim ama köreliyor. Bunun sonu kendi yazdıklarımı da beğenmemeye gidebilir. Çünkü bir yazar ne kadar kıdemli olursa olsun yazdıkları bir yerde durur. Edebiyatın, içinde bir duruşu vardır, bir parçasına oturur. Şimdi yaptığınız işin hiçbir yere oturmayacağını biliyorsanız, bunu daha çok kendiniz ve üç beş okurunuz için yapıyorsunuzdur. Her zaman sizin gibi davrananların sayısı daha çoktur şimdi ise çok azaldı. O yüzden kendi meslektaşlarım hatta kuşağım ve bir sonraki kuşak belki de sonraki kuşaktan birkaç kişi dışında düşüncelerimi paylaşabileceğim bir yazar topluluğum yok. Okur topluluğu nasıl olsun bu durumda.

✪ *Seslerin birleşmesinden konu açtınız. Bu da akla şu anki edebiyat dergilerini getiriyor. Peki siz edebiyat dergileri hakkında ne düşünüyorsunuz?*

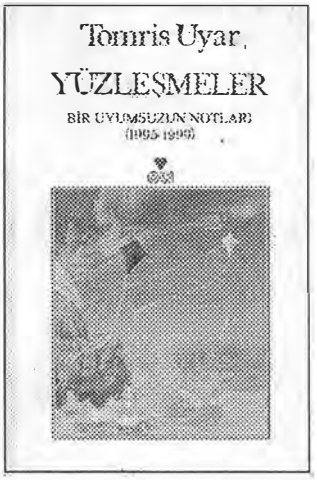

– Türk edebiyatını belirleyen baştan beri edebiyat dergileri olmuştur. Burada tek tek ad vermeye gerek yok; *Papirüs* diyebilirim, *Yeni Dergi* diyebilirim, *Varlık* diyebilirim. Ama hepsini saymaya gücüm yetmez, o kadar çoktu. Şimdilerde şöyle bir durumla karşı karşıyayız sayısı çok ama ortada benim kuşağımın yazmaya can attığı bir dergi olduğunu sanmıyorum. Biz daha çok alışkanlıklarımızı sürdürüyoruz. Ben gündökümlerinin sonuncusunda dergilere artık niye yazmadığımı söylemiştim. Sözgelimi, bunlara *Varlık* da dahil. Ama *Kitap-lık* bana her zaman bir sömürgede çıkarılan yabancı bir dergi gibi geliyor. Varlık'ı bu konuda ayırmak lazım en azından. Varlık'ta sürekli bir yenilenme isteği görüyorum, bir çaba görüyorum. Fakat ne yazık ki, –tabii koşulları çok iyi bilmiyorum ama– bu çabanın daha olumlu, daha iyi sonuçlar vermesi bir biçimde engelleniyor. Gene de bir sürü iyi dergisi olmayan bir ülkede nispeten iyi sayılabilecek bir dergidir. *Varlık*'a yazmaktan hiçbir zaman gocunmam, ben orada birazcık da istediğim gibi olmadığı için yazmadım. Bu beğenmiyorum demek hiç değil. Sanki başka bir dergi olabilir diye düşündüm ama başka bir dergi olmayacak.

Genç kadroyla çıkan dergilere bakıyorum, –her zaman için onlar daha önemli tabii– gençlerin çıkarttığı dergilere, üniversite dergilerine bakıyorum. Yine söyleyeceğim, bu beni bir karamsarlığa götürüyor. Herkes her dergide yazıyor. Bu edebiyat adına pek hayırlı bir şey değil.

Hem böyle gençliğe özgü bir karşı çıkışı olan bir dergi yok. Burada çelişki gibi gözükecek ama benim yazmamı gerektirmeyecek bir dergi istiyorum.

✪ *Yabancı birçok yazarı Türkçe'ye kazandırmış bir çevirmen olarak, çevireceğiniz yazarı nasıl seçiyorsunuz, bir yazarı Türkçeleştirilmeye değer kılan özellikler nelerdir sizce?*

– Bir kere yazarın çok satan değil okunması gereken, –tabii bunu bir öğretmen ağzıyla söylemiyorum– edebiyatsevenlerin okumasına salık verebileceğim yazarları çeviriyorum. Kendi dillerinde birtakım denemeler yapmış insanları seçiyorum. Bunların arasında sevgi ikinci planda geliyor. Saydığım, önemli bulduğum yazarları çeviriyorum. Dünya görüşünün en azından benim görüşüme ters düşmeyen yazarları seçtiğimi söyleyebilirim. Yazarın hangi dönemde yazdığı, huyu suyu ne gibi alışkanlıkları olduğu, dostları, hakkında yazılanlar, kitaplarında gözettiği oyunlar, kurallar ya da kuraldışılıklar... bütün bunların tadına varmadan bir yazarı Türkçe konuşturabilmeyi, tam çevirebileceğimi sanmıyorum, çevirebilmeyi de ummuyorum.

İDİL ÖNEMLİ

Müge İplikçi

COLUMBUS'UN KADINLARI

Öykü / İletişim Yayınları

"*Kendisini keşfederek ötekini yaratır insan*" diye başlar Todorov *Amerika'nın Fethi* adlı kitabına ve şöyle devam eder: "*kendisi olmayan her şeye tamamen yabancıdır benlik; aslında ben, ötekidir; öteki de bendir.*" Amerika'nın keşfini ele alacağını belirtir ilerleyen satırlarda, Columbus'un yolculuğundan yola çıkarak anlatır keşfin öyküsünü. Ötekinin ötesinin öyküsüdür bu, belki de Columbus'un kendi içindeki ötekinin. İşte tam da bu noktada kesişir Müge İplikçi'nin yolu Columbus'la. Kadınların öykülerini anlatır keşif yolculuğunda; *Columbus'un Kadınları*'nın.

Bu yolculuğu on iki öyküye sığdırır İplikçi. Gemi, kadın ve Columbus arasında bir özdeşlik kurmuştur. Gemi, kadın ve Columbus'un tarihsizlikleri ve kimliksizlikleri aynı noktada buluşmaktadır bu öykülerde. Bu buluşmanın nedeninin kitabın ilk öyküsü "Santa Maria: Büyük Aşkım Christopher Columbus"ta saklı olduğu söylenebilir. Yolculuğun yapıldığı gemi ve Columbus aslında 'sahnenin dışında'dırlar, tarihin belirleyicileri arasında yer almazlar. Çünkü onlar tarihin çizdiği rotada değil, kendi çizdikleri rotada yol almaktadırlar, dolayısıyla tarihin kendi içinde barındırmak istemeyeceği bir niteliğe sahiptirler. Santa Maria ve Christopher Columbus hiçbir zaman keşfi yapanlar hanesinde yer alamayacaklardır. Bu durum kadının erkek egemen düzen içinde düştüğü durumdan hiç farklı değildir aslında. Onlar da ötekiler olarak bir tarihsizlik ve kimliksizlik içindedirler. Hal böyle olunca *Columbus'un Kadınları* ona cinsellik anlamında değil, onunla çizdiği o ters rotada beraber yürüyen, aynı tarihsizliği ve kimliksizliği paylaşan kadınlar olarak çıkıyorlar karşımıza. Hiçbirinin kaçamadığı bir nokta vardır bu ortak deneyimlerinin içinde: İçine düştükleri, kendilerini tutsak eden, çıktıkları keşif yolculuğunda kimliklerini bulmalarını sağlayan ikilemler. İyinin, ölçülülüğün, sabrın, mantığın ve biçimin karşıt kutbunda kötülük, şiddet, barbarlık, iştah ve hammadde vardır; geminin, Columbus'un ve kadınların hiçbir zaman iyi, ölçülü, sabırlı, mantıklı ve biçim verici olamayacaklarını anlatıyor bu ilk öyküde Müge İplikçi ve bu bütün öykülerin özünü oluşturuyor. Kendilerine biçilen kimlikleri anlamaya, kendileriyle yüzleşmeye çalışan ve ikilemlerle sürekli boğuşan 'öteki'lerin öyküsünü paylaşıyor okuyucuyla İplikçi.

Rotası ötekiliğin ötesine doğru çizilmiş bir gemide buluyoruz kendimizi öyküleri okudukça, o gemide biz de varız aslında. 'Biz olmayan'ı, 'ben olmayan'ı, 'öteki'ni keşfetme yolculuğunda yoldaşlık edebiliyoruz *Columbus'un Kadınları*'na. Aynada saklı yüzümüzle yüzleşmemizi gerektiriyor bu yolculuk. 'Gidiyor muyum, kalıyor muyum' sorusuyla başlayan bu yolculuk sonradan kitabın ikinci öyküsünün adı oluveriyor. Ulaşılan noktada bir yalnızlık masalıyla, yalnızlığın bir tren sesine dönüşmesiyle devam ediyor bu yolculuğun öyküsü. Bir aidiyetsizlik duygusunu yaşıyor önce "Küçük Ev Masalı"ndaki kadın. Keşif yolculuğunun bittiği noktada kendi 'öteki'sini arayan bir kadının kendinden kaçışlarını anlatıyor. "Sürgünü bazen kendimiz isteriz" diyerek bu kaçışın nedeni dökülüyor ağzından usulca kadının. "Sürgün gece vakti çöken, iyice çöken ama, katmerli bir aidiyetsizlik duygusudur" diye tanımlıyor kendi yarattığı sürgünü. Vatanından uzaklaşmış bir kadın, geçmiş tarafından belirlenen kimliğini, yeni bir kara parçasında, belki de bakmaktan korktuğu aynada bulmaya çalışıyor. *Columbus'un Kadınları*'nın ortak noktası bu: Kendilerinin hep kaçtıkları o öteki yüzlerini bularak gerçek kimliklerine kavuşmak istemeleri.

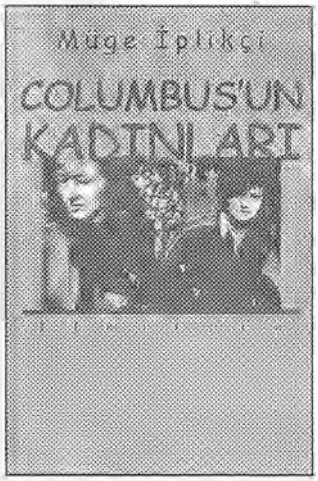

Kendi yaşamlarının anlatısının ardında gizli kimliklerini ne kadar bulabiliyor bu kadınlar, farklılık ve ötekilik oyununu yine kimliksizliklerine sarılarak mı oynuyorlar yoksa diye bir soru geliyor aklıma tam da bu noktada. Kitabın dördüncü öyküsü 'Kakuleli Bir Zaman' kimlik arayışıyla ilgili bu sorumun yanıtı oluveriyor hemen. Bu öyküde kimliksizliklerine en değerli varlıklarıymışçasına sarılan biri Tahranlı, diğeri İstanbullu iki kadınla karşılaşıyoruz. Kendi 'öteki'leriyle yüzleşiyorlar onları aynı noktada buluşturan şehirde; kendi şehirlerinden kilometrelerce uzakta ama bir o kadar da yakın bu şehirde 'dışarıda kalış'larının sessiz deneyimini paylaşıyorlar birbirleriyle. Varolanı, olanaklı olanı kabul etmeyen, bunu altüst eden, eleştirel bir değerlendirmeden geçiren bir deneyimin öyküsünü anlatmış oluyor böylece İplikçi. Öyküdeki şu sözlerle ses buluyor kimliksizlikle buluşan bu sessiz deneyim: "*Başlangıcı ve sonu kalıp olmayan öykülere şimdi daha çok yakınım. Yandaş bulduk ça ve tekrarladıkça artan korsanlığım, korsanlığımız. Özneymiş. Bir varmış. Bir yokmuş. Öyle miymiş. Öyle değilmiş. Önsöz yok. Gelişme yok. Bitiş yok. Varsa da aklımızın labirentlerinde gizli. Bunu kimse ciddiye almaz. Bizim korsanlığımız da olsa olsa bu kadar olur işte.*"

Öznesiz, kalıpların dışında kendini tekrarlamayan bir sürecin sonucunda oluşan bir korsanlık bu. Olabilirliklere doğru ilerleyen bir sürecin ta kendisi. Önemli olan da bu zaten, öyküleri bildik öykülerden farklı kılan da. Varolana, geçmişin belirlediği geleceğe karşı sağlam bir duruşun ve ötekileşmenin ve bu ötekiyle yüzleşmenin macerasını anlatan öyküler bunlar, kendi ötekimizle yüzleşmekten korktuğumuz bir maceranın. Nereye doğru gidildiği bilinmeyen, sadece yolculuğun kendisi için yaşanan bir maceradır İplikçi'nin bizi ortak ettiği bu macera.

Todorov, Columbus'un cesaretine hayran olduğunu belirtir *Amerika'nın Fethi* adlı kitabında, çünkü Columbus nereye gittiğini bilmemektedir. Tıpkı *Columbus'un Kadınları* gibi. Belki de bu yüzden 'gerçek' bir yolculuk olur bu, başlanmamış ve bitmemiş olana doğru akan gerçek bir yolculuk.

ÜMRAN KARTAL

SALİH BOLAT:

Şiirin kristalize olmuş bir dil olduğunu düşündüğüm için, fazlalıklardan arındırmaya çalışıyorum. Beni kuşatan somut dünyayı oluşturan nesnelerin, görüntülerin konuştukları bir dilleri, sesli bir dilleri olduğunu düşünüyorum. Bütün nesneler, sanki bir dilin somut yansımasıymış gibi geliyor bana.

Gece Tanıklığı / Şiir / Bilgi Yayınları

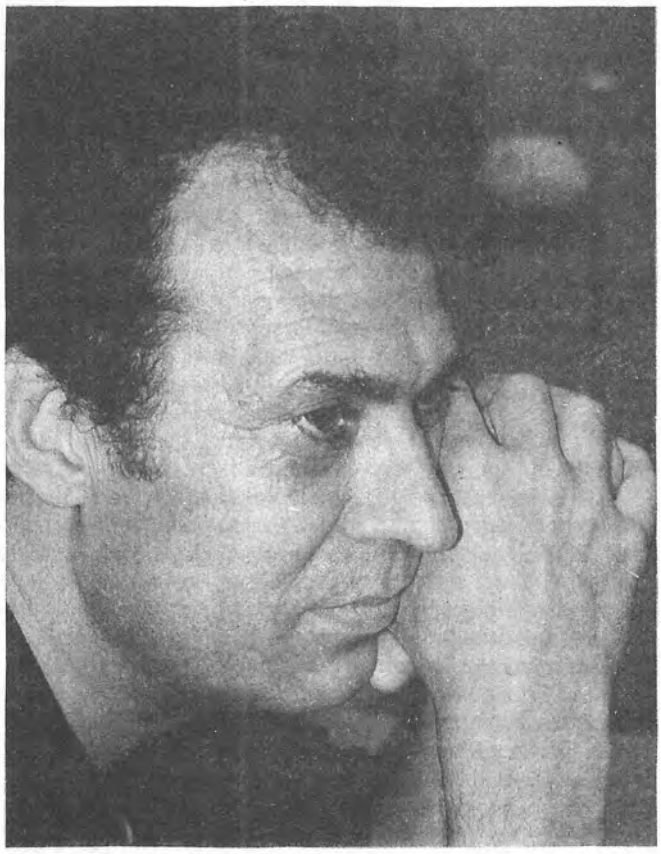

✪ *"Gece Tanıklığı" adlı son şiir kitabınız yeni yayımlandı. Yeni bir kitap neler uyandırır bir yazarda? Bir gönenç mi, yoksa bir boşluk mu?*

– Belki iki duyguyu da uyandırır. Kendi adıma söylemem gerekirse, kitabın yayımlanma süreci bende hep bir gerilim oluşturur. Bu gerilim yayınevine güvensizlikten kaynaklanmaz. Ama yine de, "Acaba bir sorun çıkar mı? Ya önemli bir yanlış olursa?" türü sorularla kendimi yiyip bitiririm.. Kitap çıktığında bir boşluğa düşerim, gerçekten. Ama ortaya bir şey çıkarmış olmanın mutluluğu da fena değildir. Ama bu mutluluk, dediğim gibi, gerisinde bir boşluğu bırakır. Gerçi şu da var; kitabın yayımlanması, yeni doğan bir çocukla annesinin arasındaki göbek bağının kopması anlamına gelir benim için. Şiirler benden kopmuştur artık. Yeni alanlara at koşturabilirim. Şiir yatağımı yeni imgelere, yeni duyarlılıklara hazırlayabilirim. Eğer kitabın yayımlanması gecikmişse, sanırım bütün şair ve yazarlarda olduğu gibi, huzursuz olurum. Bu durum belki tıkanmama bile neden olabilir. İlhan Berk, "yazmak öldürmektir" diyor bir yazısında. Belki yayımlamak da ikinci kez öldürmektir, yeniden doğurmak için.

✪ *"Gece Tanıklığı" sizin şiir serüveninizin en olgun şiirlerini kapsıyor gibi geliyor bana. Sanki damıtılacak tek bir damla kalmamış şiirler... Rafine ve açıkçası tuzsuz oldukları-nı da duyumsatıyorlar. Yani dokunaklı bir tad. "Ateşi Üfle", "Dağa Doğru Gitmek", "Kırk Üçüncü Yaş Günü", "Yabancı", "Sessizliğin Tarihi", "Öfke" adlı şiirler özellikle. Yanılıyor muyum?*

– "Yanılmıyorsun" dersem, biraz ukalalık yapmış olur muyum? Ama en azından, sizin sözlerinizi doğrulayacak bir çaba gösteriyorum. Şiirin kristalize olmuş bir dil olduğunu düşündüğüm için, fazlalıklardan arındırmaya çalışıyorum. Beni kuşatan somut dünyayı oluşturan nesnelerin, görüntülerin konuştukları bir dilleri, sesli bir dilleri olduğunu düşünüyorum. Bütün nesneler, sanki bir dilin somut yansımasıymış gibi geliyor bana. Örneğin şu ağaca kulağımı dayadığımda, derinlerden gelen bir konuşmayı duyar gibi oluyorum. Bu konuşmanın dilini oluşturan sözcüklerin gösterişe ve açıklamalara ihtiyacı yok. Şu taşa kulağımı dayadığımda, derinlerden konuşan dilin ne denli yalın ve dokunaklı olduğunu duyumsuyorum.

Şairin dille arasına, şiir dışı kaygıların girmemesi gerektiğini düşünüyorum. Örneğin kimi şairler, kendi kültürlenme süreçlerini okurun tanıklığına açma kaygısı güderler. Bu kaygı şiirde bir "handikap" olabiliyor. Kimi şairler de bir "misyoner" tutumuyla davranıyorlar. Bu da şiirin fire vermesine neden olabiliyor. Şiirde öncelikle dilin amacı kendisidir; başka amaçlar sonra gelir. Döngüsel bir dildir şiir dili. Oysa düzyazısının dili çizgiseldir. Bu yüzden, şiir dilinde anlamsal çok değerliliği oluşturmak, sözcükler düzeyinde yapılan bir işlemdir. Bu işlem, sözcükleri yalnız bırakmayı, başka sözcüklerin denetiminden kurtarmayı gerektirir. Düzyazıda ise sözcükler, içinde yer aldıkları sözcük öbekleriyle birlikte varlık kazanırlar. Yani düzyazıda sözcükler, anlam adına vardır; şiirde ise sözcükler kendileri için vardır. Örneğin, altın madenini sözcük olarak düşünürsek, "altın diş" sözcüğün düzyazıdaki konumuysa, "altın yüzük" sözcüğün şiirdeki konumudur. Şiir dili, önceden tasarlanmış anlamlara giydirilen bir dil değildir. Böyle olunca, Barthes'ın da vurguladığı gibi, şiirde sözcük, yeri boşalmış bağıntıların çizgisi üstünde patlar. İşte yeni şiir kitabım "Gece Tanıklığı"nda, bu poetik yaklaşımlarımı doğrulayan şiirler varsa, şiire yaklaştığımı söyleyebilirim.

✪ *"Anımsamalar" bölümündeki şiirlerde –diğer şiirlerinizde de belirgin olan– doğayla, eşyayla sessiz ama güçlü bir ilişki var. "Otursam şuraya, kütüğün üstüne, baksam/ görürüm yılandaki yön bilgisini, kuştaki uçuşu" dizelerindeki gibi. Tarih, tinsel öğeler ve bunların yanında sorular soran, sorgulayan bir şiir dili. Bir sentez mi?*

– Yukarıda söylediğim gibi, doğayla ve nesnelerle yakından bir ilişkiye girmezsem, o sesi tanıyamam. Şunu he-

men belirtmeliyim ki, nesnelerin derinliğinden dinlediğim seslerle şiirlerimi oluştururken, bu nesneleri tarihsellikleri içinde kavramaya çalışıyorum. Yoksa şiir olmaz. Şiir, nesneleri, akıp giden gündelik yaşamı, ilişkileri dille yakalayarak tarihsellik kazandırmaktan başka nedir? Şu gözlemim doğrudur sanıyorum; Türk şiiri figüratif bir şiirdir. Yani insana ait serüvenleri, insanın trajedisini, doğrudan doğruya insan figürleriyle yansıtmaya çalışan, insan merkezli bir şiirdir. Örneğin Nâzım Hikmet'in, Attilâ İlhan'ın, Behçet Necatigil'in, Ataol Behramoğlu'nun şiirlerini düşünün, böyle değil mi? Oysa insana ait serüvenleri, insanın ilişkide bulunduğu ve gündelik yaşamında insanı kuşatan, yaşamını anlamlandıran nesnelerden yola çıkarak yansıtmak da mümkündür. Gerçi bu yöntem, Oktay Rifat, İlhan Berk gibi şairlerde görülür. Ama genellikle izlenimci ya da betimleyici bir tavır hissederiz bu şairlerde. Melih Cevdet Anday'da da öyle... (Oktay Rifat'ın "Agamemnon" ve İlhan Berk'in "Ölmüş Bir Şairin Sevgili Karısını Görmeye Gitmek" adlı büyük şiirlerini bu genellemenin dışında tutuyorum.) Bizim şiirimizde "kişileştirme" tekniği pek fazla kullanılmıyor. Batı şiirinde, özellikle çağdaş Fransız şiirinde bu teknikle yapılan eğretilemelerle çok nefis imgeler yaratıldığını görüyoruz. "Gece Tanıklığı"nda bu olanaktan yararlanmayı denedim. Tabii, en azından bir motif olarak "tarihsel" ve "tinsel" öğeler serpiştirmek, şiirlere derinlik kazandırmak amacıyla yaptığım bir uygulamaydı. Bunu yapmazsam, şiirlerim belki Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın son dönem şiirleri gibi hayvan ya da nesne izlenimleri olarak kalabilirdi...

✪ *Şiirimize Hilmi Yavuz'un dışında bence daha sağlam bir felsefi öz katmak bir amaçmış gibi sizde. Bu oldukça başarılı görülüyor. Ne dersiniz?*

– Bu konuda beni başarılı bulmanıza sevindim. Hilmi Yavuz iyi bir şair. Sözcüklerin şiirsel bağlamda ne denli önemli olduğunun bilincinde. Şiirsel anlamı, sözcüklerin içinde yer aldıkları dil öbeklerinde aramıyor, tek tek sözcüklerin kendilerinde arıyor. Melih Cevdet Anday da son üç kitabında bu noktaya geldi. Dediğiniz gibi, felsefi söylemle şiirsel söylem birbirine yakındır. Bu yakınlık o denli büyüktür ki, bazen iki söylemin birbirine geçiştiği bile görülür. Örneğin Oruç Aruoba'nın metinlerinde bu geçişme özelliği vardır. Benim şiirlerimde de varlığa yönelik küçük soruların yer alması, gözlemini doğruluyor sanırım. Bugün ülkemizde yazılan şiir, genellikle düşünsel ya da felsefi boyutu olmayan, şairin daha çok yüreğine ve sevdasına güvenerek yazdığı bir şiir olarak tanımlanabilir. Elbette böyle olmayan iyi şairlerimiz var. Ama yayımlanan şiir kitaplarının çoğu, dergilerde yayımlanan şiirlerin büyük bölümü, bir tür "belagat" gibi, duygusal çağrışım yükü fazla olan sözcüklerle yapılan haykırışlar... Bu şiirlerin büyük bölümü de anlamsızlık kaosunda. Her sözcüğün zaten düşünsel ya da felsefi bir göndergesi vardır. Örneğin, "ağaç" sözcüğü, ilkbaharda çiçek açmış bir erik ağacı olarak da şiirsel bağlama sokulabilir, "darağacı" olarak da, yol kıyısında bekleyen bir yalnız kavak olarak da... Bu iş, şairin sözcük bilincine, eleştirel beğenisine, poetik yaklaşımına bağlıdır. Dünyaya ve hayata karşı onaylayıcı değil, sorgulayıcı bir şiirsel tavır, ister istemez belli bir felsefi öz katar şiire. Belki "Gece Tanıklığı"nda yansıyan tavır da böyledir sanıyorum.

✪ *"Gece Tanıklığı" altıncı şiir kitabınız. Yanılmıyorsam 1975 yılından bu yana şiir yayımlıyorsunuz. Yaklaşık 25 yıldır bir şair olarak yaşıyorsunuz demek bu aynı zamanda. Nasıl bir duygu bir şair olarak sokakları, kırları, caddeleri arşınlamak?*

– Bir konuşmasında Borges, dünya karşısında şaşkın biri olduğunu söyler. Onu iyi anlıyorum. Gerçekten de şurdan geçen kediye, şu arıya, şu ağaca alışmak, yani onları görmeden yaşamak ne kötü! Ama bütün bu diğer canlıların, nesnelerin sizi kuşatan doğanın içine girdikçe, onlara yakından baktıkça, şaşırmaktan, heyecanlanmaktan kendinizi alamıyorsunuz. Örneğin şu gökyüzünden hızla geçen üç yaban güvercini; böyle aceleyle nereye gidiyor? Demek çok acil bir işleri var. Bunu düşünüyorum. Behçet Necatigil, "şiir özlemler ve hatıralardır" diyor. Gerçekten de bu sözdeki "hatıra" kavramını biraz açarsak, geçmişte kalmış, elden kaçırılmış, yitirilmiş, sonradan fark edilmiş, beklenilmiş, eskitilmiş, yaşanmış, yarım kalmış gibi çağrışımlara ulaşabiliriz. Aynı şekilde, "özlem" kavramını açtığımızda da beklenen, umulan, yaşanacak olan, filizlenen, başlayan gibi çağrışımlara ulaşabiliriz. Demek şiir, insanın içinde bulunduğu kendi şimdisi ile geçmişi ve geleceği arasında ilişki kurmasını sağlayan bir dil oluyor. Bu dille insanlara ve nesnelere yaklaştığımızda, bütün yaşamın şiir olduğunu görüyorsunuz. Şu giden otobüsün camından dışarıya dalgın bakan kadın, şu elindeki çelenkle koşan adam, şu fırının önünde ekmek sırası bekleyen insanların yüzleri, şu yıpranmış sokak tabelası, şu taksi bekleyen güzel kızın kendini beğenmişliği, şu ağaç kökü, şu çamaşır ipi, şu bulut... şiir değil de nedir?

✪ *Türkiye şiiri için neler söyleyebilirsiniz? Son yıllarda popüleritesini yitirmiş görünüyor şiirimiz. Roman ve öykünün bir çıkışı var, bir eşitlemesi.*

– Roman ve öykünün çıkışı, gerçekte gecikmiş bir çıkıştır. Çünkü şiirin sözlü geleneği var. Roman ve öykü, bir yazılı kültür olarak, yeni yeni toplumun gözeneklerine yayılıyor. Türk toplumu bir bakıma okumayı, yaşantıları yazılı metinlerde yaşamayı yeni yeni öğreniyor. Oysa şiir, Türk toplumunun zaten tanıdığı, geleneksel estetik ifadesi. Ama şunu da hemen belirtmeliyim ki, şiir okurunu şiirden uzaklaştıran eğilimler de olmadı değil. Bunda, modernlik adına, yenilik ve özgünlük adına anlamsızlığı cesaretlendiren dergi ve yayınevi editörlerinin de büyük payı oldu. Bir yerde şiirin popüleritesini yitirdiğini öne sürmek de gerçekçi bir yaklaşım değil. Eğer böyleyse, yüz binlerce satan şiir kasetlerini nereye koyacağız. Biz onların şiir olup olmadığını tartışaduralım, şiir adına yapılan yazılı ya da sözlü etkinlikler sürekli popülerliğini artırarak korumuyor mu?

✪ *Peki yeni bin yıl için neler söyleyebilirsiniz?*

– Salt sanat anlamında, pür sanat anlamında sanatın giderek dar elitler topluluğunun etkinliği olacağını düşünüyorum. Çünkü insanların estetik gereksinimi, moda, mimari, reklam gibi yollarla karşılanıyor. Otomobil modelleri, giysi biçimleri, ayakkabı ve mutfak eşyası biçimleri ve renkleri ne kadar estetik değil mi? Yani estetiği insanlar farkına varmadan yaşamaya başladılar. Müzik her yerde! Bu yüzden şiir okumak ve yazmak, resim yapmak ve izlemek gibi sanat etkinlikleri, Baudrillard'ın da vurguladığı gibi, akademik eğitim almış birtakım insanların kodlar çözmeye çalıştığı etkinlikler olacak gibi.

AHMET YILDIZ

Cihan Demirci

BİR MİZAH DEHASI SUAVİ SÜALP

İnceleme / İnkılâp Kitabevi

Bizim kuşak, "usta-çırak ilişkileri"nin görece olarak iplenmediği, bağların gevşemeye yüz tuttuğu bir dönemde yazıp çizmeye başladı. Şimdilerde ise kimse kimsenin burnundan kıl alamıyor. Zaten kimse de burnundan kıl aldırtmıyor. Çağımız, okumadan yazma, gezmeden seyyah, yazmadan kâtip olma çağı herhalde. Daha dün, İzmir'de yayıncılık yapma savaşı veren biri, bugüne değin ellinin üzerinde bir yayın çeşitliliğine ulaştıklarını ama şiir kitaplarının elli tane bile zor sattığını söyledi. "Demek ki bu arkadaşları kendi arkadaşları bile okumuyor!" dedi.

70'li yıllarda biz, "Geçmişi olmayanın geleceği de olamaz," der, buradan hareketle, sosyalist devrimlerini yapmış ülkelerin devrimci partilerinin tarihlerini okurduk. Çünkü "Halkın öğrencisi olunmadan öğretmeni olunmaz"dı.

Bu görüşleri tırnak içinde yazmış olsam da bugün bile katıldığımı belirtmek isterim. Özellikle edebiyat dünyası için bu 'kural'ların geçerliliğini sürdürdüğünü düşünüyorum. Hilmi Yavuz'un da bir söyleşimizde dediği gibi, "Genç arkadaşlar ustasız yetişmek istiyorlar ama yanılıyorlar, bence genç bir şairin ustası, hatta ustaları olmalıdır."

Nitekim o kuşağın günümüzdeki temsilcilerine baktığımızda, bu yazar ve şairlerin ustalarından sıklıkla söz ettiklerini görürüz. Tarık Dursun K., birçok yazısında Oktay Akbal'a, Orhan Kemal'e duyduğu minneti ifade eder. Selim İleri, Hasan Bülent Kahraman gibi bazı yazarlar da Attilâ İlhan'a sık sık göndermeler yaparlar, adını da anarak "Ustamızın da dediği gibi..." mealinde cümleler kurarlar.

Kendi adıma ben de Hilmi Yavuz'dan, V.B. Bayrıl'dan, Sulhi Dölek'ten, Bilge Karasu'dan... çok etkilendiğimi söyleyebilirim. Bunun nedeni şudur budur, işin bu tarafı pek o kadar önemli değildir; önemli olan, benim başkalarına (yani yalnız kendi yazdıklarıma değil!) da hayran olmam, onları takdir etmemdir.

Söz, sanırım gene gelip gelip "vefa"ya dayanıyor.

Mizahımızın usta adlarından Cihan Demirci'nin "Bir Mizah Dehası Suavi Süalp" adlı özenli ve bir hayli de hacimli çalışmasını okuyunca bunları düşündüm. Demirci, genç bir insan; Girgir'da, Fırt'ta yıllarca karikatürler çizmiş, ustalarından öğrenmiş ve bugüne değin on üç kitap yazmış. Yaşamöyküsünden öğrendiğimize göre, Demirci yalnız haftalık mizah dergilerinde değil, gazetelerde de yazıp çizmiş ama nitelikten asla ödün vermemiş. "Suavi Süalp'e Açık Mektup" bölümünde altı çizilecek ve insanı derinden sarsan öyle cümleleri var ki, böylesi bir ülkede insanın aklını nasıl olup da koruyabildiğine şaşırmamak elde değil. "Sen gittikten sonra hem bu dünya, bu ülke, hem de bu piyasa daha 'acımasız', daha 'insafsız' oldu... Sanki bu mesleğin saflığı, temizliği, doğallığı da seninle birlikte sıvışıp gitti apansız aramızdan..."

Demirci, mizahı ciddiye alan bir yazar. Doğal olarak duyarlı her insan gibi o da "bu ahval ve şeraitten" hiç mutlu değildir. Şikâyetini şöyle sürdürür: "Ve acıdır mizahçılar da hızla sıradanlaşıp yenik düştüler hayatın bu karmaşasına... Gerçi okur ya da izleyici bu durumu pek çakamadı ama mizah giderek hayatın dışına düştü veya Marjinaltepe'yi ya da Plazaköy'ü mesken tutar oldu kendine... Oysa ne saf, ne temiz komşumuzdan sen Humor Abla..."

"Bir Mizah Dehası Suavi Süalp" kitabı üç bölüm. Cihan Demirci, kitabının ilk bölümünde Süalp'e ilişkin kendi görüş ve düşüncelerine yer veriyor. Demirci'ye göre Süalp, absürd mizahın öncüsüdür. Bu kitaptan fazlasını hak etmiştir. "... örneğin bugünlerde acayip moda olan ve önünde ayaklı bir mikrofonla biraz da ağzı açık seyirci topluluğu bulan ortalama zekâya sahip herkesin yapmaya başladığı ve adına 'Stand-up' denilen şovların bile bir mizah yazarı olarak yazdıklarıyla ilk başlatıcısı Suavi Süalp olmuştur."

Kitabın ikinci bölümünde Süalp'in meslektaşlarının, arkadaşlarının, dostlarının Süalp'le ilgili görüş ve anıları yer alıyor. Demirci, kitabının bu bölümü için kapı kapı dolaşıp Kandemir Konduk'tan Müjdat Gezen'e, Eflatun Nuri'den Sırrı Gültekin'e birçok mizahçı ile ya yüz yüze görüşmüş, ya da telefonda söyleşmiş, kayda geçmiş. Bu arada Oğuz Aral, Ahmet Üstel, Halit Kıvanç, Gani Müjde, Tan Oral, Yalçın Pekşen gibi mizah ustalarının da Süalp'e ilişkin görüş ve düşünceleri, gazete ve dergi arşivleri taranarak kitaba alınmış.

Cihan Demirci, amacını açıklıkla belirtmiş: Mizaha ilgi duyan gençler 1926'dan 1981'e değin süren zekâ dolu bir yaşam örneğinde Süalp'i, bu alanda çok emek vermiş bir emekçi olarak tanısınlar, hem de bundan sonrası için neler yapılabileceğine kafa yorsunlar.

Kitabın son bölümünde Süalp'in yayımlanmış kitaplarından seçilmiş hikâyeleriyle kronolojik bir sırayla seçilmiş dergi yazılarından kısalı-uzunlu örnekler var. Hikâyelerini ve yazılırını okuduğumuzda Süavi Süalp'in gerçekten de dinamik, matrak sınırlarını bile zorlayan, şaşırtıcı bir mizah anlayışının olduğunu görüyoruz. Sulhi Dölek, Süalp'in "İlle de toplumsal bir yara arayıp onun üstüne gitmeye gerek yok. Gülünç öğe varsa, eleştiri de onun içindedir, toplumsal sorun da..." dediğini anımsatarak onun hiçbir zaman vatan kurtaran aslan havalarına girmediğini belirtiyor.

Cihan Demirci, bu çalışmasının on yıl sürdüğünü belirtiyor. Doğrusu on yıla değmiş. Dört yüz sayfalık bu çalışma için Demirci'yi yalnız mizahçılar değil, edebiyatçılar da kutlamalıdır. Mizah alanında kalem, tarama ucu, fırça oynatan herkes bu çalışmayı okumalı ve bir geçmiş edinmenin zevkini tatmalıdır.

Dahası, bu kitapla Cihan Demirci, mizahla sululuk arasına kalın bir sınır çiziyor. İtiraf edelim. Buna gereksinmemiz vardı!

AYDOĞAN YAVAŞLI

Sina Akyol

DOLAYLI ANLATIMLAR

"Değer" dediğin hem değer, hem değmez.

Geçen ay yayımlanan yazımda dergilerin başlattıkları ve kimi yazarlarımızın da –teşbihte hata olmaz deyip söyleyelim– balıklama atladıkları "anket modası"ndan söz etmiş, bu modanın az biraz da uzağında durmak gerektiğini belirtmiştim. Mayıs (2000) ayı içinde Radikal gazetesinde yayımlanan bir anket –açıkça söyleyeyim– bu konuda farklı şeyler düşünmeme neden oldu.

Birbirine bağlı iki soru soruyordu anketi düzenleyen Erdal Doğan: "Değerleri göz ardı edilen ve abartılan ilk beş edebiyatçımız sizce kimlerdir?" diyordu.

Yanıtların değerlendirilmesi gerçekten de ilginç sonuçlar çıkarmıştı. "Değerleri abartılmış ilk beş edebiyatçımız" listesi şöyleydi: 1. Orhan Pamuk, 2. Ahmet Altan, 3. Murathan Mungan, 4. Ayşe Kulin, 5. Buket Uzuner.

Edebiyatla yakından ilgisi olmayan, ancak adları geçen yazarlarımızı tanıyan bir dostumun değerlendirmesi ise şöyleydi: "Sorunun yöneltildiği az satan yazarlar, en çok satan yazarlardan besbelli ki hınçlarını almaya kalkışmışlar."

Dostumun bu saptaması, bir yanıyla bakıldığında, gerçekçi bir temele oturuyordu, ama eksikti elbette! Sözgelimi çok satarlıkları edebiyatçı kimliklerini haksız yere dövmüştü sanki. "Değerleri abartılan ilk beş edebiyatçımız" için daha fazla söyleyecek bir sözüm yok. Diğer soruya gelince: Attilâ İlhan, Yıldız Ecevit, Mustafa Durak, Gürsel Aytaç, Fethi Naci, Metin Celal, Adnan Özer, Güven Turan, Ahmet Altan, Cevat Çapan ve Orhan Pamuk'un yanıtlamadıkları "Değerleri göz ardı edilen ilk beş edebiyatçımız" sorusunun (bu isimler diğer soruyu da yanıtlamamışlar) anlam katmanları üzerinde tartışılabileceğini düşünüyorum. Verilerin değerlendirilmesi "değerleri göz ardı edilen"lerle ilgili olarak şöyle bir tablo çıkarıyor ortaya: 1. Ahmet Hamdi Tanpınar, 2. Tahsin Yücel, 3. Bilge Karasu, 4. Hasan Ali Toptaş, 5. Abdülhak Şinasi Hisar.

Sözünü ettiğim iki soru –Erdal Doğan düzenlediği ankete katılmayanların adlarını sayarken nedense belirtmemiş– bana ve adı yine sayılmayan bir şair dostuma da yöneltilmişti. İkimiz de yanıtlamamıştık soruları. Dostumun da tümüyle katıldığı gerekçem şuydu: "Değerleri göz ardı edilen" meselesine itirazım var. Sözgelimi Tahsin Yücel ya da Bilge Karasu'yu saysam, bir bakıma doğru, ama bir bakıma da eksik –ve dolayısıyla yanlış– yanıt vermiş olurum. Gerek Tahsin Yücel, gerekse Bilge Karasu'nun değerlerinii 'gözardı eden' kesim, bir bakıma çok satanların 'değerlerini abartan' kesim değil midir. Bu durumda o kesimin Tahsin Yücel ve Bilge Karasu'nun "değerlerini göz ardı etme"sini ciddiye almış olurum. Oysa gördüğüm tabloya acı acı gülümseyerek bakıyorum. Öyleyse nasıl olur da kimi yazarların "değerleri abartan"ların tutumlarını ciddiye alabilirim? Bir an için ciddiye alıp sözgelimi Tahsin Yücel ve Bilge Karasu isimlerini saysam, onların "değerlerini" hiç de "göz ardı etmeyen" nitelikli okur kesimine saygısızlık etmiş olmaz mıyım?

Sanki nereden bakıldığına bağlı bu.

Bir nokta daha: Diyelim ki, "değerlerin abartılan ilk beş edebiyatçımız" sorusunu yanıtlarken bir an olsun duraksamadan Ayşe Kulin'in adını veriyorsunuz, diğer soruyu yanıtlarken de yine bir an olsun duraksamadan Hasan Ali Toptaş'ın adını anıyorsunuz. Böylece gerek Kulin, gerekse Toptaş'ı "edebiyatçı" ortak paydasına almış oluyorsunuz. Bu "birlikte sunum"da, bir yanlışlık görüyorum ben.

Günümüz okuru farklı bir "günümüz yazarı" gerçekliğini dayatıyor ilgili piyasaya, ama şükür ki hâlâ yok olmadık; "değerleri abartılan ilk beş edebiyatçımız" sorusunu yanıtlayanların bakış açıları bir bakıma bunu gösteriyor çünkü. Erdal Doğan'ın anketi hiç olmazsa böyle bir saptama yapmaya imkân vermesi bakımından işlevseldi.

"Behçet"ler parçaladı!

Gazetelerin genellikle üçüncü ve son sayfalarında görmeye alıştığımız o fettan hatun fotoğrafları kimilerinin akıllarını başlarından alır, kimileri de farklı tepkiler geliştirir; gördükleri "manzara"dan hiç de hoşnut olmayan bu ahlakçılar çatık kaşlarıyla gözlükleri üstünden baktıkları manzara karşısında "Çıh-çıh" deyip çevirirler sayfayı. Bu iki "klasik" yaklaşımın dışına çıkmak elbette mümkün. Şöyle ki: "Üçüncü ya da son sayfalarda görmeye alıştığımız fotoğraflar genellikle "Yahu çevremizdeki insan çıplaklığı hiç de böyle değil, sahici çıplaklık bu değil çünkü!" dedirtir ya... Ardından da şunlar söylenir: "İnsanlar çıplaklığın böylesine görkemli bir görüntü getirdiğini sanıyorlar; düpedüz bir yabancılaştırma yaratıyor oysa bu fotoğraflar, çünkü insanın sahici gövde çıplaklığı farklıdır; çünkü insan nasılsa, çıplaklığı da öyledir."

Gazetelerin üçüncü ya da son sayfalarında yayımlanan fotoğraflara, sahici olmak adına ciddi bir seçenek getiren (amaç bu olmasa da bunu sağlayan) fotoğraflar yayımlandı son günlerde. Tasarımı Bülent Erkmen, metinleri Faruk Ulay'a ait "32 Büst" adlı bir kitap için çekilen bu fotoğraflar ne yazık ki gazetelerin birinci sayfalarında, üstelik çarpıtılarak ve neredeyse sürmanşetten yayımlandı. Oysa kitaptaki fotoğraflar, gazetelerde yayımlanan fotoğraflar değildi. Kitaptaki fotoğrafları, gazetelerde yayımlanan fotoğraflar gibi görebilmek için, kitabın tasarımına (fikriyatına) açık bir "taciz"de bulunmak; sayfayı yırtmak, parçalamak filan gerekiyordu. Bundan kolayı da olamazdı, çünkü medyanın "Behçet"leri çoktu; parçaladılar, becerdiler.

Basınımızda "nü" fotoğrafları birinci sayfadan verme "geleneği" olmadığı için eminim ki hayıflanan bu "Behçet"ler, buldukları "fırsat"ı kaçırmamak adına, birinci sayfalarına yüklendiler ve utanmadan, öyle verilmemiş demeçleri sanki öyle verilmiş gibi "sundular". Kandırdıkları okur kısmından alacakları tepkiyi öngörerek entelektüalizm düşmanlıklarında bir yeni sayfa daha açtılar.

Neye mi katkıda bulundular? "O biçim" ve bu biçim fotoğrafların farklı okumaları mümkün kıldığını gösterdiler. Üçüncü ve son sayfalardaki "sahici" olmayan çıplak dünyaların dışında, sahici çıplak dünyaların görülmesini (amaç bunu göstermek olmasa da) sağladılar. Çünkü soyup parçaladıkları fotoğraflar, sahici insan durumunu sergilemesi açısından, o yabancılaştıran, o alıştığımız, o güya mükem-

mel çıplaklığın hayli dışındaydı ve bu yönüyle de her bir fotoğraf bir diğerinden farklı, bir diğerinden anlamlı ve hakiki bir dünya idi.

Anlamayana, davul zurna az!

Ek: Şükür ki, basınımızın "Behçet"lerine yönelik ciddi bir eleştiri yazısı da geldi, basınımızdan. Zeynep Oral'dan... Dürüst olmaya soyunmuş bir yazıydı. Önemliydi. Bu tür yazıların çoğalmasını dileyelim.

Bir ödül, bir şair...

Arkadaş Z. Özger Şiir Ödülü'nü bu yıl "Güller Hattındayız" adlı kitabıyla Sadık Yaşar aldı. Ödül gecesinde durmaksızın şiir okumak istiyordu Sadık Yaşar. Cepleri şiir doluydu sanki; böyle dedim kendi kendime. Ve ekledim: "Yalnızca cepleri mi?.. Bu adamı soysan, teninden de şiir çıkar."

Şöyle diyor, "Bir Kuş Terlemesi"nde:

"(...)// varsa yoksa ellerim/ gölgeyle ağaç arasında/ bir kuş terlemesi// başı düşmüş dizlerini çekmiş karnına/ kavuşmak taşıdığım kalemin ucunda// haber değil biliyorum veda/ odada bir arının dolaşıp dolaşıp gitmesi".

"Islık" adlı o güzel dergiyi Mersin'de, Celal Soycan'la birlikte yayımlayan Sadık Yaşar'dan birbiri ardı sıra şiirler gelecek ve bu şiirlere şapka çıkartacağız, bundan eminim.

"Alkış"...

Sadık Yaşar'ın ödül alan dosyası Adnan Özer'in yakın ilgisiyle 15 gün içinde basıldı ve ödül gecesi E dergisinin eki olarak dergiyi satın alan herkese ulaştı. Seni kutluyorum sevgili Adnan Özer.

Turgut Tan

ANLATILMAZ ŞARKILAR

Şiir / Düşlem Yayınları

21 Mart Dünya Şiir Günü'nde bir armağan aldım Turgut Tan'dan. **Anlatılmaz Şarkılar** adlı şiir kitabını verdi bana.

Çok sık görüşemesek de, çok eski ve candan bir dosttur Turgut Tan. 1967'de bizim kuşağın dergisi olmak iddiasıyla yayımladığımız Yeni Gerçek'te imzası olan arkadaşlarımızdandır. Beyazıt'ta Çınaraltı'ndaki sohbetlerde, kavgaları, coşkuları, umutları paylaştığımız 60 Kuşağı gençlerinden. Sessiz sedasız kozasını ören bir ozandır o. *Anlatılmaz Şarkılar*, 1976'da çıkan *Oyuncaklar* ve 1983'teki *Sessiz Sonsuz Yaz Akşamları*'ndan sonra üçüncü kitabı.

Tan gerçekten özgün bir şiir geliştirmiş. Olsa olsa Behçet Hoca'nın tavrıyla uzaktan akrabalık kurulabilen bir yapı oluşturmuş. Yarınsız şiirler yazıyor Turgut. Dün'e ait şeyler, 'dünle beraber gitmemiş' onun belleğinde. Ama ozan yine de yeni şeyler, yeni söyleyişler arayışını sürdürür. Eski İstanbul, eski aşklar, eski Aksaray, eski şarkılar, eski konaklar, eski tramvaylar... Umutsuzluğun değil ama içe kapanışın şiiri. Kendi yaşamından üreyen, insana yakın, sıcak, kolayca yazılırmış gibi gelen ama zor bir şiir. Küçük sevinçlerin, derin duyarlıkların duru şiiri.

"*Sarı mor menekşeler parkta*
garip solgun pembe gül,
yürekte iz bırakmış
berceste insanlar,
hepsi çiçek neticede
kalsın unutulmasınlar
çiçekler müzesinde"

Sıradan, günlük yaşamdan, şiirsel olanı damıtan bir simyager, dünle bugün, düşle anı, sevgiyle tutku arasında iletişim kuran, doğanın renklerini yaşamın resimlerine taşıyan bir santral memurudur o. Kitabına birer beyitle Ebubekir Kâni'yi, Zatî'yi konuk eder. Nedim'i araştırırken yakalarsınız onu.

'Mezarı Üsküdar Karacaahmet'te, Çiçekçi'de; nasıl olmuşsa sahip çıkmışız da mezarı yitmemiş, buldum. Yenilenen mezar taşında şöyle yazıyor:

"Elbette Nedimaya gelirken susar ebcet
Bir lale yeter başka tarihe ne hacet'"

Saf bir duyarlığı, sevgi dolu bir yüreği ellerinizle tutarsınız dizelerinde.

Kozasından şiirin incecik ve sağlam ipeğini sağarsanız, uçarı bir kelebeğin hüzünlü ve pırıltılı kanat tozları kalır parmaklarınızda.

AYDIN HATİPOĞLU

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

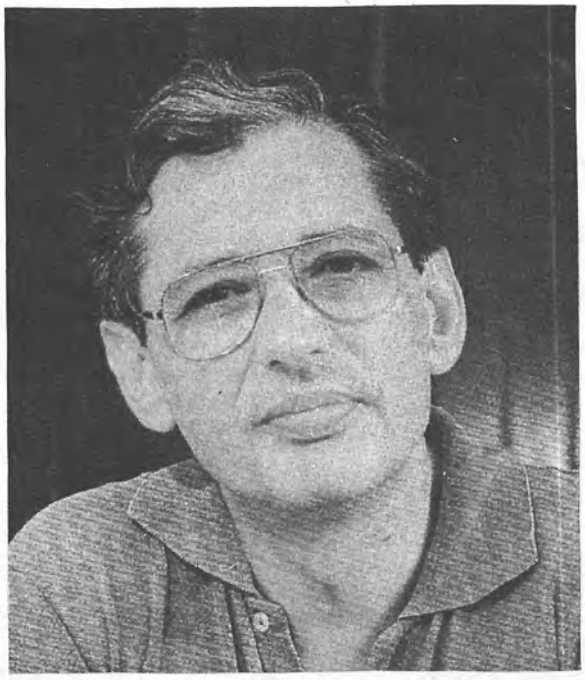

16./ "Sözcüklerin dışına taşmak"

Nicedir Michel Del Castillo'dan söz etmek istiyordum. *İspanyol Kanı*[1] ile *Kardeşim 'Budala'*yı[2] geçen yıl art arda okumuştum. *Kardeşim 'Budala'*da Dostoyevski'nin dünyasına yolculuğa çıkarırken, kendi yazarlık serüvenine dönük bir tür bağlanışın öyküsünü dile getiriyor. Evet, bir yazarın bir başka yazarın dünyası ile alışverişi, bunun dip sularında gezinişi. Algıladıkları, benimsedikleri, dönüştürdükleri bütünüyle bu öykünün özünü oluşturuyor.

Castillo'nun burada dile getirdiklerinden geçerek romancı dünyasına yaklaşmadan da, onun bu soy kütüğünde yer alan yazarlardan biri olduğunu çıkarabiliriz. Herhangi bir yapıtını okuduğumuzda, yazarlığının bir ucunun Dostoyevski'ye uzandığını görebilmek olası.

Castillo'yu *Şairin Ölümü*[3] ile tanıdım. Bir Orta Avrupa ülkesi olan Dumarya'nın başkenti Usek'te yaşanılanlar, şair Aleksandr Çardin'in öyküsüyle örtüşünce; sosyalist bir ülkedeki çöküşün arka planında olup bitenleri anlamak daha da kolaylaşıyor. Hicvedilen ülke Romanya'dır aslında. Castillo, aslında, Çardin tiplemesiyle sanatın/sanatçının konumu, işlevi ve etkinliğini sorguluyor. Söz'ün anlamı ve gücü, yettiği yer, yetemedikleri.

Sürükleyici, etkileyici bir romandı *Şairin Ölümü*. Yazarının diğer kitaplarının bazılarının da çevrildiğini görünce sevinmiş, o itkiyle okumuştum *Çağımızın Çocuğu*'nu[4]. Oradan da diğerlerine geçmiştim. *Başına Buyruk Bir Kadın*[5], benim için daha da etkileyici gelmişti. Yaşam ve edebiyat/sanat ilişkisinin boyutlarını düşündürtmüştü bana Castillo.

Frankofon bir yazar olmasına karşın; İspanyol esintileri, Akdeniz duyarlığı sizi içine çekiyordu. Özlemler, tutkular, yaşanılan ortamın bütün olumsuzluklarına karşın; aşkın ve sevginin birbirine tutunarak yaşamanın kılavuzu oluşu. *Karar Gecesi*[6] ile açılımı geniş, soluklu bir romancının çağımız 'insan'ına bakışını, hem de Dostoyevskivari bir irdeleyicilikle anlatışını görüyoruz. Bir polisin öyküsü, içimizde sürekli taşıdıklarımızı; gizli olanları dışlatıyor adeta. Castillo'nun hayata, aşka, sevgiye, çözülmeye, acıya, değer yitimine, yalnızlığa, bağlanışa, tutkuya, hüzne, karşılıksız sevgilere adanış çığlığını getiren o 'minimalist roman'ı *Gitar*[7] ise; sanki, onun tüm yapıtlarında anlatacaklarının bir manifostosudur. Castillo bu ikinci romanıyla, aslında yolunu açıyordur. Çocukluğunun yurdu Galicia'ya döner, çirkin mi çirkin cücenin öyküsünü anlatır. O, kendi öyküsünü, çirkinliğini, tutkularını, bağlanışını anlatır. Daha da önemlisi, durduğu, ait olduğu yeri bilen; sorular sorarak ayakta durmaya çalışan, tutkularının ardından gitmeyi göze alan bir roman kahramanıdır bu İspanyol cüce: "*Bura halkının ruhunu anlamak için, bunu iyice görmek, hayal etmek gerekir. Çünkü onlar Galicialı'dırlar. Bir yere ait olmayı, bir yer'den olmayı hiç düşündün mü?*" (s.12)

Castillo, aslına, her yapıtında böylesi bir çığlığın sesini getiriyor. Sözcüklere tutunarak yaşamının debisini gösteriyor. Bunların dışına taşan bir hayatın anlamını da sorguluyor.

"*İnsan her şeyden önce çatışmadır. Sanatçı, insan doğasının özelliklerinden yalnızca birisini betimlemeyi seçebilir ya da aksine onun ikilik'ini gözler önüne serebilir.*" sözleri, onun yapıtlarında sürekli yansıtmaya çalıştığı; 'insan ruhundaki parçalanma'nın düşünce boyutunu gösterir adeta.

Sanırım, Castillo'nun asıl bu duruş yerini de, yukarıda sözünü ettiğim iki kitabında, yani *İspanyol Kanı* ile *Kardeşim 'Budala'*da buluruz. Gerçi, şunu söyleyebiliriz; 'bir yazarın tüm yazdıklarıdır onun duruşunu bize anlatan'. Ben, kendi adıma, Castillovari yazarların bu tarz kitaplarını önemsiyorum. Çünkü, yazar, burada yazarlık kimliğinin oluşumunu; hayata karşı duruş yerini, beslendiği coğrafyayı, ait olduğu yeri, edebiyata bakışlarını optik bir bakışla sergileyebiliyor. Bir bakıma da, romanında ya da diğer yaratısal anlatılarında yapamadığını burada öne çıkarabiliyor.

İspanyol Kanı, işte onun bu kişisel tarihine dönük bir yolculuktur. Yıllar sonra İber Yarımadası'na dönüşü. 1951-53 yıllarında yaşadığı Huesca'ya dönüş. Yolculuğunda geçmişinin izlerine bakar. Görüntüler, onun kişisel tarihindeki derinliklerin anlamını ortaya çıkarır: "*Manzaraları gözler önünde canlandıran, kentleri ve anıtları betimleyen, geçmişi anımsatan doğru sözcükleri bulmakta zorluk çekmem. Bu betimlemelere belirli bir sıcaklık katar ve kurduğum cümlelerin yarattığı duyguları sonunda ben de duyumsamaya başlarım. Kendimi kendi oynadığım oyuna kaptırarak güzel bir manzaranın insanlarda İspanya ve İspanyol halkı için uyandıracağı heyecanı benim de duyumsadığım olur. Bu heyecanın ardında, içimde taşıdığım nefretin bir yeraltı ırmağı gibi akıp gittiğini duyumsadığım ölçüde, bu duyguya kendimi daha kolay kaptırırım.*" (s.10)

Yazarın *yeraltı ırmağı*nda geziniriz. Duygu evreninin kaynakları, dilini vareden coğrafyadır. O coğrafyaya doğru yapılan yolculuk, bir bakıma da onu içsel yolculuğa çıkarır.

Çocukluktan beri iki dilli yaşamının ilk an'larını şöyle anımsar: "*Madrid'deki ilk çocukluğumdan bu yana Fransızca benim için, yastık üstünde yapılan itirafların, yatağın diplerine yapılan uyuşuk dalışların dili olmuştur.*" (s. 14)

Her bir ses, her bir renk çocukluğunun geçtiği savaş ortamının imgelerine döndürür, onu. Ve ardından yaşadığı sürgünlük, dilinden kopuş süreci! Gerçekten kopmuş mudur? Yapıtlarına ağan hüzün, aslında bu kopuşun hüznüdür. Bir başka dilde yazarken o hüznün coğrafyasını anlatır. Kırgınlıklara bürünmüş bir ömür başka nasıl anlatılabilir ki. Hele ait olduğun yer'den kopuş, başka yer'e gidiş. İşte Castillo'nun çığlıklarından biri daha: "*Bu hüznü kitaplarımda mınıldanmayı çok denedim -belki de yazdıklarımı bu hüznü iyileştirmek için değil, İspanyol yanıklarının üstüne Fransız merhemi sürerek avunmak için kaleme almışımdır. Sözlerim, seslendiğim kişilere bu sözlerin şiddetini yumuşatan yabancı bir dille ulaşıyor. İspanyolca'ya da çevrilmiş olsa, anlaşılacağından emin değilim.*

İber Yarımadası'nı fazlasıyla anımsatan bir adla ve karikatürü andıran bir fizikle yola çıkıyorum, kendi dilimi çalmadan ifade edebiliyorum, ama dışa vurulan kimlik, bir başka kimliği, gizli, çocukluğumdan beri yaşadığım sözcüklerle dokunmuş bir kimliği örtüyor. İçimde İspanyol kinini taşıyorum, ne var ki bu kini Fransızca'ya çökertiyorum. Bunu yapmaya hakkım var kuşkusuz. Kimse bir şey diyemez. Öte yandan oyunuma da kimse katılmıyor." (s.19)

Castillo gibi yazarların yurdunda dolaşmayı eşsiz bir yolculuğa benzetirim. Kendi adıma, öğrendiğim çok şey olur. Daha da ötesi bağlandıklarım demeliyim buna. *Açılımlar*'da bunlardan söz ettim yer yer, daha da edeceğim kanısındayım.

İyi yolculukların bitmesini hiç istemeyiz. Varış yerini değil de o yolculuk süresini önemseriz. Orada bulduklarımız, yaşadıklarımız, yaşattıkları daha bir sarmalar bizi. Sonrasında içimizde yaşayaduran da en çok onlar değil mi?

Castillo'ya dair edecek sözlerim burda bitmiyor. Bitirmek de istemiyorum. İyi yazarlar; iyi kitaplarla yolculuğumuzun da hiç bitmesini istemeyiz. Castillo'ya, yer yer *İspanyol Kanı*'na, *Kardeşim 'Budala'*ya döneceğim. Kaldığımız yerden devam etmek üzre.

17./ Metinlerde "Aidiyet"lik Kavramı ya da "Nesne-Kitap"

İlginçtir, sürekli kirlenmeden, toplumun yozlaşmasından, değerlerin yitiminden söz eder dururuz da, medyadaki kirlenmeyi görmezden geliriz, ya da sevgili Adalet Ağaoğlu'nun deyimiyle, 'miş' gibi yaparız.

Oysa, bu konuda medyanın en önde gittiğini bilen bilip, gören görüyor.

Yaşadıklarımıza, hayatın birçok alanına dair bir olay, bir konu gündemleştirilmeye görülsün; bunun ortaya çıkışı, sunuluşu, edilen sözlerin içeriği ve gündemleştirilme boyutlarına bakarak asıl kirlenmenin önünü neyin/ne amaçla açtığını gözleyebiliriz.

Artık aklı selim birçok insanın ortak olduğu bir konu var ki; bu kirlenmeyi dizboyu kılan 4. güç medyadır. Elbetteki ayırmak, 'bazı medya' kuruluşları,'bazı yayın organları' veya 'bazı medya mensupları' demek gerekiyor.

Öteden beri yineleyip dururuz; yazınsal, sanatsal ve kültürel bir girişim işin ehli insanlar tarafından ele alınıp değerlendirilmediği sürece, böylesi bir ortamın oluşması ve kişilerin önünün açılması sağlanmadığı sürece o 'bazı'ları her aşa nane olmaya daha çok devam edeceklerdir. Geçenki Yılmaz Güney yazımda bunu imlemeye çalışmıştım.

32 Büst/Otuz İki Fotoğraf İçin Yazılmış Yalanlar[8] kitabı için 'koparılan fırtına', medyada yazılıp edilenleri gördükçe; kirlenmenin hangi boyutlara eriştiğine bir kez daha tanık olduk doğrusu.

Konu ve olay'dan, yazınsal, sanatsal, kültürel girişimden söz ettim. İyi, olumlu, değerli, anlamlı olabilir de olmayabilir de. Yeter ki gündeme girmeye, gündem yaratılmaya el verişli olsun. Bunu evirip çevirip ters/yanlış, hatta çirkince anlamlar yükleyerek, saptırmalarla sunmak medya için bulunmaz bir 'malzeme'dir. Yani, olabildiğince kirlenmeye kapı aralamak.

Sözünü ettiğim kitapla ilgili yazılıp edilenleri okuduğumda kitabı henüz görmemiştim. Ama geçen yıl, bir kadın romancımız, Bülent Erkmen'in kendisine bu kitapla ilgili bir önermesinden söz etmişti bana. Neden kabul etmediğini bir iki nedenle açıklamış, şunları eklemişti: 'yazdıklarımız uluorta dururken, kimse yeterince dönüp bunlarla ilgilenmezken, korkarım bedenimin çıplaklığı ile medyanın diline düşerim.' Doğrusu, onun bu öngörülü haline ne demeli!

Erkmen'in *Duo* kitabını biliyordum. Kurgu ve tasarımını Naz Erayda ile birlikte oluşturmuşlardı. Kitabın yazarı Ferit Edgü, oyuncusu Genco Erkal'dı. Erkal'ın fotoğrafları Ani Çelik Eryavan'a aitti. Gene Ofset Yapımevi'nin bir ürünüydü. Kitap ilginç gelmişti bana. Fotoğraflardaki yüzün anlamı, sessizliğin sese dönüştüğü ya da içses'in yüze yansıyan anlamları. Metin(yazar), oyuncu(nesne), okur(alımlayıcı) üçleminde yaratılan '*mekânın poetikası*'nda kurulan/kurgulanan gerçekliğin yüzlerini anlatıyordu *Duo*.

Yaratısal süreci ortak biçimde kotarılan bu kitap, bir başka tasarımı alevledirmişti bende: *Tersi ve Düzü: Haller, Durumlar, An'lar* iki yandan okunabilecek bir kitaptı. Yaşama/yazış biçimleri çok farklı olan dört yazarın (iki kadın, iki erkek) yirmi dört saat içindeki an'ları birer saatlik zaman dilimlerinde fotoğraflanacaktı. An'lara dair metinlerle örülü olacaktı bu da. Kapalı birer metin. Siyah beyaz eril ve dişil görüntüler. Bir yüz, bir anlam. Bir taslak metnini yazmış; buna benzer, ama biraz farklı bir çalışmayı fotoğraf sanatçısı Gündüz Kayra ile başlatmışken; zamanla birlikte ekonomik zorunluluklar nedeniyle, bir daha döneriz diye yarım bı-

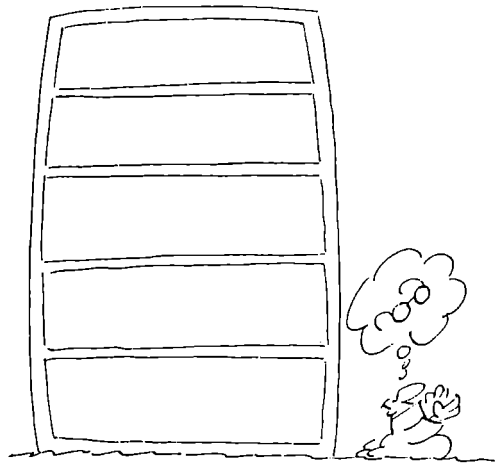

rakmıştık. Biz, yeniden küllenen ateşi canlandırmaya çalışırken, Erkmen'in kitabı çıktı.

Medyanın mal bulmuş Mağribi gibi saldırdığı kitap hem yanlış, hem de 'yalan' algılandı. Yani kitabı göremeyenlere kirli yalanlarını söylediler. Doğrusu işin bu yanıyla; 'kim ne demiş, niye demiş'le pek ilgilendiğim yok. Ama böylesi bir kitabın yanlış sunulmasına öfke duyuyorum. 'Medya sanata, edebiyata, kültüre dönük kirletilmiş yalanları söyleme, elini çek; asli görevini yap,' diyorum. Diyorum ya...

32 Büst/Otuz İki Fotoğraf İçin Yazılmış Yalanlar'ın tasarımı, düşünce boyutu Bülent Erkmen'in, seçilen 32 kişinin fotoğraflarını Tülin Altılar çekmiş. Bunlar üzerine metinleri de Faruk Ulay yazmış.

Erkmen'in "nesne-kitap" olarak adlandırdığı çalışmasının özü göz ardı edilerek sunulması, ne yandan bakarsak bir 'saldırı'dır. Sanata, yaratma özgürlüğüne kör bir bakıştır; bedenlerinin üstünü açan, yani 'çıplak'lıklarını 'sergileyen'lerden 'bazı' kişilerin cımbızla çekilerek adeta sorgulanması.

Anlam peşinde olan sanatçının yaratım/üretim/sunuş süreçleri sorgulanmaya başladı üstelik. Kim/ler tarafından? O sözünü ettiğimiz 'medya cahilleri' tarafından. Sözü sakınmaya gerek yok, özü budur.

Boşuna denmemiş; rüzgâr eken, fırtına biçer.

Sormak isterim, medyayı bu duruma kim getirdi?

Neyse, ben kitaba dönmek istiyorum.

Kitabı edinip dikkatle inceledim. Her yanıyla sırlı bir kitap. Görünmeyen 'büst'leri üzerine birer metin yazılan kişiler şunlar: Nejat Yavaşoğulları, Serra Yılmaz, Faruk Malhan, Şakir Eczacıbaşı, Sarkis, Murathan Mungan, Ayşe Erkmen, R. Paul McMillen, Hilmi Yavuz, Sezer Duru, Barış Pirhasan, Haydar Karabey, Beklan Algan, Kerem Kurdoğlu, Ayşe Çağlar, Yurdaer Altıntaş, Aykut Köksal, Mustafa Taviloğlu, Naz Erayda, Melih Fereli, Ömer Madra, Gülsün Karamustafa, Fatih Özgüven, Babür Tongur, Mustafa Avkıran, Arif Çağlar, İnci Asena, Ethem Eldem, Dikmen Gürün, Sadık Karamustafa, Orhan Silier, Kutluğ Ataman.

Ulay'ın metinlerini okudum önce. Kitabın açılmamış iki yaprağının ön ve arka yüzünde yer alan her metin, fotoğrafı saklı kişi üzerine yazılmış. Okuma bittikten sonra fotoğraflarla yüzleşmeye geliyor sıra. Metni okurkenki dikkati saklı yüzleri görmeye de göstermeniz gerekir. Özenle ilk fotoğrafa ulaşıyorum. Sonrasını zamana yayıyorum. Fotoğraflara bakarken bir başka yolu seçiyorum kendime: Siyah beyaz fon kartonlarından 30x24 cm'lik kartlar oluşturdum. Ortalarına 15x12 cm'lik birer pencere açtım. Fotoğrafların üzerine getirerek önce yüzlere, sonra yüzleri örterek açıktaki üst bedenlere baktım. Yüzün anlamı, bedenin dilinin ne olabileceğini düşündüm. Fotoğraflarla arama giren 'yalan metin'ler kitabın aidiyetini iyice gizemselleştiriyor.

Aidiyeti olan her yapıt biraz da yanlış okunmaz mı? Anlaşılmaz, anlam verilemez bir türlü. Hatta inkâr bile edilir! Bazen yakılır da. Ama asıl kalıcı olanlar da bunlar değil midir?

32 Büst, böylesi bir çağrıyı içermiyor belki! Gelgelelim çağrıştırdıkları hiç de yabana atılacak değil! Kitaba doğru yürüdükçe; parçalanmışlık, yüzleşme, aidiyet, yalan, siniklik, masumiyet, sevimlilik, ikiyüzlülük, şehvet, aşk, aşkınlık, korku gibi duyguların git gelinde dolanıp durdum. Bir romanda, bir öyküde bu izleklerin ardına düşmez miyiz çoğunlukla? O yapıtlar biraz da bunların örüntüsüyle kurulmaz mı? *32 Büst*'ün bir de bu yanı olduğunu düşünüyorum. Örneğin; her sabah "Açık Gazete"de sesini duyduğum Ömer Madra'nın hınzırca, muzip bakışı içimi ısındırırken; Beklan Algan'da şevheti; Naz Erayda'da masumiyeti, lirizmi, 'ilk aşk'ın yiten yüzünün ardına düşen 'ben'i gördüm. Belki her bakışta, her okuyuşta yeni anlamlar katıp, yene öyküler kuracağım bunlara dair. Ulay, biraz da bunu yapıyor. Yeni anlamlara açık bir yapıt. Kotarılışı, sunuşu ise ayrı ayrı değerlendirilebilecek düzeyde.

Erkmen'in imlemesine katılıyorum: "*Bunlar yalnızca kitabın içindekinin değil, kitabın kendisinin de okunduğu kitaplardır*".[9] Bu tür kitaplarla ilişkiniz, bakma/görme/okuma süreci hemen başlayıp bitmez. Süredurur. Dönersiniz arada bir. Adım adım yol alır; okuma oylumları, sesleri, yöntemleri yaratırsınız. Yer yer oradaki sesi sessizliğinize katarsınız veya onun sessizliği sizin sesiniz olur. İşte burada bir aidiyetlik duygusu başlar. Eğer kitabın kimliğini tanıyabilmişseniz, aitliğini görebilmişseniz bununla ilişki de kurabildiniz demektir. Ötesi ne peki? diyeceksiniz belki! İşte şu ortada gördükleriniz, medyatik yalanlar, kirletilmeler. Sesinizi, renginizi, asıl çıplaklığın nerede durduğunu görmek istiyor, ait olduğunuz yerin anlamını sorgulamaya yönelmeyi göze alabiliyorsanız bu kitabı doğru yürümenizi isteyeceğim.

Okurumuz bu tür kitaplara yeterince açık değil sanırım! Dahası, işte gördüğünüz gibi, yapılıp edilenler de böyle hoyratça 'saldırı'ya uğruyor.

Evet, bu kirlenmenin ardındaki amacı böyle açıklayabiliriz ancak.

Erkmen'in kitap üzerine sözlerini, o yerli yersiz söz edenlerin önce dönüp okumalarını öneririm: "*Bu kitabın kavram ve tasarımı; popüler olanla önemli olan, tanınan kişinin görünen formuyla, tanınmayan kişinin görünen formu, gerçek olanla uydurulmuş olan, soyulmuş bedenin kimliği, bir fotoğrafın gerçeğiyle uydurulmuş bir metnin gerçekliği, bir kitap mekânında görüneni (fotoğrafı) 'göstermemeye kalkmak', görüneni okunanla kapatmak, kitabın taşıdığı resmi kitabın kendisinin göstermemesi, resme ulaşmanın okuyan 'eliyle' olması, okuyanın resme kendi 'yoluyla' ulaşması, yazı-resim ilişkisinin formuyla ilgili sorular sormak üzerine kurulu.*"[6]

32 Büst, sırlı bir kitap. Siz de kendi sırrınızı ona vererek okuyabilirsiniz. Arınmanın tek yolu da bu sanırım!

---

(1) İspanyol Kanı, Michel Del Castillo, Fransızca'dan Çeviren: Aykut Derman, 1996, Can Yayınları, 194 s.

(2) Kardeşim 'Budala', Michel Del Castillo, Frasızca'dan Çeviren: Aykut Derman, 1998, Can Yayınları, 300 s.

(3) Şairin Ölümü, Michel Del Castillo, Fransızca'dan Çeviren: Hüseyin Boysan, 1992, Ayrıntı Yayınları, 272 s.

(4) Çağımızın Çocuğu, Michel Del Castillo, Türkçesi: Lale Burak, 1984, Can Yayınları 304 s.

(5) Başına Buyruk Bir Kadın, Frasızca'dan Çeviren: Aykut Derman, 1993, 348 s.

(6) Karar Gecesi, Michel Del Castillo, Türkçesi: Özdemir İnce, 1984, Can Yayınları, 399 s.

(7) Gitar, Michel Del Castillo, Türkçesi: İnci Kaplan, 1994, Can Yayınları, 111 s.

(8) 32 Büst/Otuz İki Fotoğraf İçin Yazılmış Yalanlar; Konsep ve Tasarım: Bülent Erkmen, Metin: Faruk Ulay, Fotoğraf: Tülin Altılar; Ofset Yapımevi, 2000, 156 s.

(9) "Bir Kitabın Gösterilmeyen Yüzü", Bülent Erkmen ile Söyleşi, Cumhuriyet, 14.5.2000 Erkmen, Ags.

Ümran Kartal

HARFLERİN YERYÜZÜ SERÜVENİ

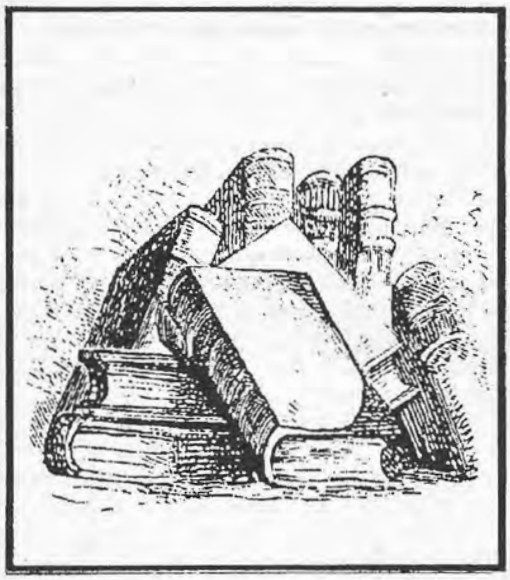

GİZEMLİ SAPPHO'NUN 26 YÜZYILLIK SERÜVENİ

Sappho hakkında merak edilen iki şey var, ve hangisinin onu daha ünlü kıldığını söylemek çok zor. Şair ya da lezbiyen: Gerçekten zor bir karar. Bir şair olduğunu, belki de Eski Yunan'ın en büyük lirik şairi olduğunu ve MÖ 600 yılında Lesbos adasında yaşadığını biliyoruz en azından. Lezbiyen oluşu basit bir varsayım sadece. Ancak 2600 yıldır ortalıkta dolaşan dedikoduya kulak vermemek elde değil.

Platon'nun "onuncu ilham perisi" yeniden canlanıyor son zamanlarda. Geçtiğimiz birkaç yılda Sappho'dan yapılan çevirilerle, Sappho hakkında yazılan kitaplarla ve eleştirel yazılarla bol bol karşılaştık; Eski Yunan üzerine çalışan araştırmacılara, feminist araştırmacılara ve lezbiyen eleştiri teorisiyle uğraşanlara ait ürünler bunlar.

Margaret Reynolds'ın İngiltere'de yayınlanan *The Sappho Companion* adlı kitabı da bunlardan biri. Reynolds bu kitabında Sappho'nun öyküsünü etkili bir dille anlatıyor ve bu öykünün özgün parçalarını gözler önüne seriyor. Margaret Reynolds, Sappho'nun hayal edildiği gibi ve son derece anlaşılmaz biri olduğunu vurguluyor: "Sappho sadece bir isim değil, bir kişi asla değil. O daha çok bir süreç. Boşlukları dolduran, noktaları birleştiren ve hiçbir şeyi her şey yapan bir süreç."

Hiçbir şeyden ortaya bir şey çıkarmak gerçekten bir şey başarmak anlamına geliyor. Sappho ölümünden iki yüzyıl sonra, yani MÖ 400 yılından beri başka yazarların ruhunda yaşıyor. Araştırmacıların, yazarların, ressamların ve heykeltıraşların aynasından yansıyanlar onun bir anne, bir ilham perisi, bir eş, bir lezbiyen, karşılıksız heteroseksüel aşkın bir kurbanı, bir fahişe, entelektüel bir kadın, bir sürgün, ideal bir filozof ve trajik bir ölüm olduğudur. MÖ I. yüzyılda Catallus onu aşkın şairi olarak ilan etmişti. Çok geçmeden Ovid, Sappho'nun eskiden onunla bununla düşüp kalkan bir lezbiyen olduğunu söyledi insafsızca. 18. yüzyılda Pope'un daha insafsız düşünceleri, "Sappho" sözcüğünü kadın yazarların adına leke sürmek için kullanılan bir terim haline getirdi.

Bir ortaçağ düşünürü Christine de Pisan'a göre Sappho bir entelektüeldi; Elisabeth Dönemi oyun yazarı John Lyly için o Birinci Elisabeth'in ta kendisiydi, John Donne kendisini onun yerine koymuştu ya da onu kendisinin yerine. Edmund Burke için yüce bir ikon, Madame de Stael için ise Corinne, ya da İtalya. Romantikler ondan ilham almışlardı; Christine Rosetti onunla özdeşleşmişti. Baudelaire ve Swinburne, her ikisi de ona sahip olmak istemişlerdi. Natalie Barney ve Renée Vivien onun gibi giyinmek istemişlerdi. Virginia Woolf ise Sappho'nun önemini her fırsatta vurgulamaya çalışmıştı. Yani, bir kenarda öylece durup sadece bir şair olabilmesi için ona hiçbir alan bırakılmamıştı.

Sappho'nun hiçbir yapıtı bugüne kalmamış; ölümünden sonra çağdaşları tarafından kaydedilen birkaç parça dışında kayıp dokuz kitabından geriye kalanlar ise en bilinen parçalardır. Onunla ilk kez karşılaştığınızda, zaten çok önceden kemiklerinize işlemiş olduğunu, sözcüklerinin dünyanızda gizlice yer ettiğini fark edersiniz. Reynolds günümüz dünyasının Sappho'sunu yaratıyor bu kitabında, serinkanlı ama bir o kadar heyecanlı bir yaklaşımla. Reynolds, perisini "karmaşık, sözcükleri tükenmeyen, ayrıntıya düşkün, çok yönlü bir zekâya sahip, hırslı ve çalışkan" biri olarak tanımlıyor. Onun sevici, gururlu ve sessiz Sappho'su boşlukları doldurmuyor olmaktan, geleceğin kendisine seslenmesinden korkmuyor. Şöyle diyor Sappho bir şiirinden geriye kalan dizelerde: "Biri, diyorum/ biri bizi düşünecek/ gelecek zamanda bir yerlerde."

(Bu kitabı edinmek için Guardian Cultureshop 0 800 3166 102'yi arayabilirsiniz)

The Guardian Saturday, 13 Mayıs 2000

kendinize iyi *bakın!..*

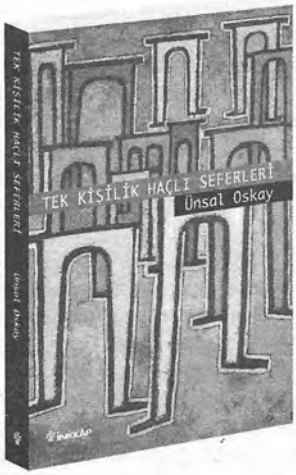

Tek Kişilik Haçlı Seferleri

ÜNSAL OSKAY

470 Sayfa

Profesör Doktor Ünsal Oskay bu kitaptaki deneme ve incelemelerinde, Adorno'nun da 1968'de belirttiği gibi, dışardan dayatılan sınırlamalara direndiği kadar, kendine de sınır koymamakta ısrarlı aklın yazıp çizebileceklerinin özgürleşim arayışına yönelik praxis'e en yakın eylem olduğuna inanarak yaşadığımız kültürel sorunları irdeliyor. Amacı ise, yaşayıp unutacak olduğumuz yaşam deneyimlerimizi eleştirel bir farkındalıkla unutmamak, doğru anlamlandırmak ve belleğe, tarih bilincine dönüşmesine katkıda bulunmak...

Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi

DOĞAN ÖZLEM

255 Sayfa

Bu kitapta, Profesör Doktor Doğan Özlem'in pozitivist gelenekte "sosyal bilimler", hermeneutik geleneğinde "tin bilimleri" adlarıyla anılan bilimlerin felsefî açıdan temellendirilmesi konusundaki çabaları betimleyen ve tartışan yazıları ile kültür felsefesine ilişkin yazıları yer alıyor.

Kitapta, insanın hem kültürü yapan, hem kültürce yapılan bir varlık olduğundan hareketle, kültür bilimlerinin (tin bilimleri, sosyal bilimler) ve kültür felsefesinin doğa bilimleri ve doğa felsefesine göre önceliği vurgulanıyor; kültüre yaklaşımda doğalcılığın ve doğa bilimci tutumun tarihselci ve hermeneutik açıdan eleştirisi yapılıyor.

İNKILÂP

SHAKESPEARE'İN GÜCÜ

Shakespeare'in oyunlarına gittiğinizde ne duyuyorsunuz? 'Dilbilimsel detay'lardan ne kadarını yakalayabiliyorsunuz? Bazı sözler kulağınıza gerçekten tanıdık geliyor mu? Hızla giden olay örgüsünde her sözcüğü anlayabiliyor musunuz, yoksa sadece genel bir fikir mi ediniyorsunuz? İngiltere'de bu sorulardan yola çıkılarak yazılan bir kitap yayınlandı: *Shakespeare's Language* (Shakespeare'in Dili.)

Frank Kermode'un Shakespeare'in oyun dili hakkında yazdığı kitabı, okuma ile dinleme arasındaki fark ve dinleyiciler üzerine ilginç sorular içeriyor. Kermode, Shakespeare'in uzun ve karışık cümleleri dinlemeye alışık dinleyicilerin Shakespeare'le büyüdüklerini, belirsiz ve zor bir dili anlamak üzere onun tarafından 'eğitildiklerini' düşünüyor.

Bu kitap sadece dinleyiciler üzerine değil, aynı zamanda yazı ve Shakespeare'in oyunlarında kullandığı şiirsel dilin değişimi ve gelişimi üzerine. Kermode, oyunların yazıldığı tarih hakkında bir şeyler söylemek zorunda olduğunu hissederek bu konuya da yer vermiş. 1599-1600 yılları Shakespeare'in kullandığı dilde bir devrimin olduğu yıllar; yapaylıktan, süslü sözcüklerden daha güçlü ve daha sağlam, ayrıca daha özgür, daha farklı, daha zorlayıcı ve daha içten bir dile geçtiği bir dönem.

Dille ilgilenmek demek, söylenmeyen üzerinde de durmak demek. Kermode, bu kitabında Shakespeare'in sessizliğinin ne kadar derinlere inebildiğini göstermek istiyor. Sessizliğin büyük bir gürültüyle birlikte çoğaldığını söylüyor. Ve Shakespeare'in asla yan yana gelemeyecek şeyleri nasıl birleştirdiğini açıklamaya çalışıyor, Desdemona'nın Othello'yu acımasız bir şekilde incitmesinin hemen ardından Lodovico'ya olan ani ve garip ilgisi gibi, örneğin.

Kermode, sözcüklerdeki çeşitlilik ve farklılığın yanında bunların tekrar tekrar kullanılıyor olduğuna dikkat çekiyor. Belirli bir sözcüğün sürekli kullanılması anlatıyı desteklemektedir ona göre. *Othello*'da bu, 'yalan' sözcüğüdür, *Troilus ve Cressida*'da 'düşünce', Antonyus ve Cleopatra'da 'oluş', *Macbeth*'te 'belirsizlik'tir. *Macbeth*, belirsizlik üzerine kurulmuştur: Verilen yanlış sözler, yanlış seçimler, zamanın ve geleceğin belirsizliği, eylemlerle bunların sonuçları arasında kalmak ve başarının bedeli. Kermode'a göre, dildeki bu belirsizlik *Macbeth*'ten öteye gider. Shakespeare'in en karmaşık, en belirsiz ve en çapraşık dilini dayanılır kılan şey işte bu düşünce ve eylem arasındaki ilişkilerdir.

Shakespeare 'yarattığı karakterleri erişilmezlikleri içinde ve kolay anlaşılmaz bir dille sunan' bir yazar. Kermode, kitabında Shakespeare'in düşünme sürecine kilitlenmiş karakterlerin sunuluşunu da derinden gözden geçiriyor. Çelişkinin, karışıklığın, belirsizliğin ve hepsinden öte gizliliğin Shakespeare'in kullandığı dili canlandıran özellikler olduğunun altını çiziyor.

Hermoine Lee, The Guardian, 23 Nisan 2000.

WH SMITH EDEBİYAT ÖDÜLÜ'NÜ MELVYN BRAGG KAZANDI

Melvyn Bragg *The Soldier's Return (Askerin Dönüşü)* adlı yapıtıyla kırk ikinci ve son WH Smith Edebiyat Ödülü'nü aldı. Kırk iki yıllık geçmişinde bu ödülü alanlar arasın-

da Ted Hughes, Naipel, Nadine Gordimer ve Doris Lessing de bulunuyor. 1999 yılında ise ödülü *Master Georgie* adlı yapıtıyla Beryl Bainbridge kazanmıştı. Ödül 10.000 pound değerinde. Bragg romanında İkinci Dünya Savaşı sonrası bir askerin Burma'dan İngiltere'ye dönüşünü, karısı ve oğluyla olan ilişkilerini ele alıyor, onların kırık dökük hale gelen hayatlarını düzeltme çabalarını anlatıyor.

Jüri üyesi John Carey romanın özel anıları anlattığını, ailenin parçalanması, babalık ve erkeklik gibi sorunları ele aldığını söylüyor.

Bu yıl WH Smith Edebiyat Ödülü'nün son yılı olacak, çünkü 2001 yılında WH Smith Kitap Ödülü haline gelecek. Bu yeni ödül, *ilk kitap, çocuk kitapları* gibi değişik kategorilerden oluşacak ve halk, adayların seçilmesinde oy kullanabilecek.

JULES VERNE'İN OĞLU TARAFINDAN YENİDEN YAZILAN KİTABI

Jules Verne'in son romanlarından biri yazıldıktan yaklaşık 100 yıl sonra Fransa'daki kitapçıların raflarında yazıldığı haliyle yer alabildi.

Verne'in 1901 yılında tamamladığı *Le beau Danube jaune (Güzel Sarı Tuna)*, oğlu Michel tarafından yıllar sonra yeniden yazılmış ve L'Archipel Yayınevi bunu "edebiyat tarihindeki en büyük aldatmaca" olarak değerlendirmişti.

Güzel Sarı Tuna, Verne'in 1860 ve 1870'lerde yazdığı *Dünyanın Merkezine Seyahat* ve *Denizler Altında Yirmibin Fersah* adlı kitaplarından çok farklı. Çünkü bu, olgun bir adamın kaleminden çeşitli yolculuklar sonucu ortaya çıkan bir kitap.

Michel 16 bölümden oluşan kitabın 15 bölümünü yeniden yazmış ve kitabın adını *The Danube Pilot* olarak değiştirmiş. 1997'de bir koleksiyoncu, Hetzel ailesinin arşivinde kitabın orijinal halini bulunca gerçek anlaşılmış.

RUDYARD KIPLING'E FEMİNİST ÖNERİ

Rudyard Kipling'in "If" (Eğer) adlı şiiri, feminist Mary Stopes istediğini elde edebilseydi çok daha farklı olabilirdi. Stopes, 1925 yılında bir mektup yazıp ondan bu şiirin "Ve dahası, sen bir Erkek olacaksın, oğlum" olan son dizesini "Ve sen, oğlum, soyun sürekliliğini sağlayacaksın" olarak değiştirmesini rica etmiş. Stopes, kadınları etkilemek için bu dizenin değişmesini istiyormuş, böylece kurmuş olduğu yeni aile planlama kliniğindeki hemşireleri harekete geçirebilecekmiş.

Kipling bu öneriyi çok önemsememiş. Kipling'in yeni bir biyografisini yazmakta olan kuzeni Mery Macdonald, onun bir kadının böylesi bir rahatsızlık duymasının hayret edilecek bir şey olduğunu düşündüğünü anlatıyor: "Bu kadına basit bir cümleyle yanıt verdiği söyleniyor. Eminim ki birkaç özel şey de söylemiştir. Birçok insanın düşündüğünün aksine o eleştiriye açık bir insandı."

Kipling'in yanıtı olumsuz olmuş ve şöyle yazmış: "İnsan türü tekmül ederse, bütün dizeleri değiştirmek mümkün olabilir." Stopes'un bu red karşısında nasıl davrandığı bilinmiyor.

İNKILÂP KİTABEVİ ŞİİR - ÖYKÜ - ROMAN ÖDÜLÜ 2000

"Yan yana gelmemiş sözcükler var daha"

Türkiye'nin en köklü yayınevlerinden olan İnkılâp Kitabevi, kuruluşunun 74. yılında yazın yaşamına şiir, öykü ve roman yazılmasını özendirerek katkıda bulunmak, özellikle de genç yeteneklerin adını duyurabilmelerine olanak sağlamak amacıyla 3 dalda yarışma düzenlemiştir.

YARIŞMA KOŞULLARI

● 35 yaş ve altındaki şair ve yazarların kitap bütünlüğündeki dosyalarıyla katılabilecekleri yarışmaya son başvuru tarihi 1 Eylül 2000'dir. Yarışmacılar bu tarihe kadar bilgisiyar ya da daktilo ile çift aralıklı yazılmış dosyalarını 6 kopya halinde "İnkılâp Kitabevi, Şiir-Öykü-Roman Ödülü, Ankara Cad. No: 99 Cağaloğlu 34410 İstanbul" adresine posta ile ya da elden ulaştırabilirler. (Gönderilen dosyalar iade edilmez.)

● Yarışmaya katılan dosyaların daha önce kitap olarak yayınlanmamış ve herhangi bir yarışmada ödül almamış olması gerekmektedir. Dergilerde yayınlanmış olması, katılmaya engel değildir.

● Adayların açık kimlik, özgeçmiş, açık adres, telefon numarası ve 1 adet fotoğraflarını dosyalarıyla birlikte göndermeleri zorunludur.

Ödül sonuçları 1 Kasım 2000 tarihinde açıklanacak, ödül töreni ise TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı'nda gerçekleştirilecektir.

● Her üç dalda da ödül kazanan yapıtlar yayınevimizce, yapıt sahiplerine telifleri ödenerek yayınlanacaktır. Seçici kurullarımızın, ödül alan yapıtlar dışında yayınlanmaya değer bulduğu dosyalar, aynı koşulla yayınevimizce kitaplaştırılacaktır.

SEÇİCİ KURULLAR

ŞİİR: Sunay Akın, Metin Celal, Haydar Ergülen, küçük İskender, Lale Müldür

ÖYKÜ: Feridun Andaç, Nursel Duruel, Mehmet Güreli, Feyza Hepçilingirler, Barlas Özarıkça

ROMAN: Taner Ay, Semih Gümüş, Mario Levi, Mahir Öztaş, Hikmet Temel Akarsu

İNKILÂP KİTABEVİ YAYIN SAN. ve TİC. A.Ş.

Ankara Cad. İnkılâp Han No.: 99 Kat: 1 Sirkeci 34410 İST.
Tel: (0212) 514 06 10 (Pbx) Fax: (0212) 514 06 12
Web site: http://www.inkilap.com e-mail: posta@inkilap.com

KARGA SONA KALDI/ *İtalo Calvino/ Türkçesi: Eren Cendey/ Can Yay.*
Karga Sona Kaldı, insanın yaşam ve doğa karşısındaki tavrı, yoksulluk ve yoksunluk üzerine uzunlu kısalı otuz öyküden oluşuyor. İtalya'daki faşist baskıyı ve direniş hareketini konu olan öykülerde, toplumsal yergi ve mizah ağır basıyor.
İtalo Calvino, okuru düşler dünyasında gezdiren fantastik kurgu ve çarpıcı anlatımın öne çıktığı yapıtlarının yanı sıra politik kimliğiyle de II. Dünya Savaşı sonrası İtalyası'nda kendine önemli bir yer edinmişti.

TÜRK VE DÜNYA EDEBİYATINDA DÖNEMLER-YÖNELİMLER/ *Emin Özdemir/ Bilgi Yayınevi*
Türk ve Dünya edebiyatının nirengi noktalarını saptama; tarihin akışı içinde düşünce ve duyarlıkta oluşan başlıca dönüşümleri ayrıntılara yönelmeden tanıtma amacıyla hazırlanan kitap, bu bağlamda "terimsel anlamıyla bir edebiyat tarihi" değil. İlk bölümde edebiyatın abece'si niteliğini taşıyan temel bilgiler ve kavramlar üzerinde durulurken, ikinci ve üçüncü bölümlerde "edebiyatla toplumsal yaşam arasındaki etkileşim" yasasına bağlı kalınarak Türk ve Dünya edebiyatının gelişim serüveni inceleniyor.
Türk ve Dünya edebiyatını yönlendiren etkenlere, kişilere fazla ayrıntıya girmeden yer veren Emin Özdemir, sınırlı da olsa örneklemelerle, somutlamalarla; toplumların yaşama biçimlerinde, duygu-düşünce evrenlerinde oluşan değişimlerin edebiyatlarına ne şekilde yansıdığını gösteriyor.
"Bir ulusun edebiyatı, o ulusun duygu, düşünce, düş gücü, özlem ve tutkular evreninin bir haritası gibidir." diyen Özdemir, Türk ve Dünya edebiyatının, ürünler düzleminde, küçük ölçekli bir haritasını çizmeyi amaçlamış.

ARAGON-BAŞKALDIRIDAN GERÇEĞE/ *Nedim Gürsel/ Türkçesi: Nermin Saatçioğlu/ Can Yay.*
Modern Fransız edebiyatının temel taşlarından Aragon üzerine doğrudan Fransızca kaleme aldığı ve önce Fransa'da yayınlanan bu kitabında Nedim Gürsel, yazarın pek bilinmeyen bir dönemine ışık tutuyor, onun gerçeküstücü şiirlerinin esin kaynaklarını inceleyerek komünist eyleme yönelişinin ipuçlarını araştırıyor. Aragon'u, başkaldırıdan gerçek dünyaya doğru yol alırken izlediği Apollinaire, Rimbaud, Lautréamont gibi modernizmin öncüleriyle karşılaştırıyor.
Gürsel, Aragon'un hep kendi kendini aşmak üzere bir süreğen devinim içindeki yapıtlarının ancak Fransız edebiyatının içinde kök salarak gerçekleşebileceğini ve kendisini kabul ettirebileceğini vurguluyor. "Dadacı ve gerçeküstücü dönemlerinde bile bu kökler, toprağın altındaki karıncalardan daha kalabalık ve bir örümcek ağından daha karmaşıktı."

UZAK DOĞU'M/ *Zeynep Oral/ Doğan Kitap*
Uzak Doğu'm, Zeynep Oral'ın, Uzakdoğu ülkelerine yaptığı yolculuklardan, o ülkelerde yaşadıklarından, gözlemlediklerinden derlediği izlenimlerden oluşuyor. Yazar, Kamboçya'dan Vietnam'a, Mynmar (Burma)'dan Tayland'a, Laos'tan Endenozya'ya ve Çin'e giderken, ilgisini insana ve topluma yöneltiyor. Uzakdoğu'nun büyüsüyle, Budizm'in labirentleri, savaşların belleklerden silinmeyen anıları, efsanelerin, masalların gizemi arasında dolaşırken, bugünün insanlarını ve toplumlarını tanımaya çalışıyor.
Yaptığı her yolculuğu, aynı zamanda kendi iç dünyasına yaptığı bir "yolculuk" kabul eden yazar, anılarını şiirsel bir anlatımla biçimlendiriyor. Özetle kitap, okuyucuyu da kendi iç dünyasında bir gezinti yapmaya davet ediyor.

ÇÜRÜMENİN KİTABI/ *E.M. Cioran/ Türkçesi: Haldun Bayrı/ Metis Yay.*
"Nerede tükettin ömrünü? Bir hareketin hatırası, bir maceranın parıltısı, güzel ve firafi bir cinnet... geçmişinde bunların hiçbiri yok; hiçbir sayıklama senin ismini taşımıyor, seni hiçbir zaaf onurlandırmıyor. İz bırakmadan kayıp gittin; senin rüyan neydi peki?"
Fransızca yazan Rumen deneme yazarı ve ahlakçısı Emil Michel Cioran'ın 1947'de yazdığı ve Fransa'da yayımlanan ilk kitabı olan *Çürümenin Kitabı*, yazarın en temel yapıtı olarak kabul ediliyor.
Azizler, siyasetçiler, reformistler, fanatikler, kolektif herhangi bir bahanenin ardına gizlenenler, *Çürümenin Kitabı*'nda Cioran'a boy hedefi oluyor... Yazar söz sarfeden ya da eyleyen herkese düşman. Kitap, III. Richard'tan alınmış "Yeisle birleşeceğim ruhuma karşı, ve düşmanı olacağım kendimin" epigrafıyla açılıyor ve Cioran, kitap boyunca bu andına sonuna kadar bağlı kalarak, öfkesinden en küçük taviz vermiyor.

TÜRK-YUNAN DOSTLUK VE BARIŞ ŞİİRLERİ/ *Derleyen: Asım Bezirci/ Evrensel Basım Yayın*
Türk-Yunan Dostluk ve Barış Şiirleri, yine Asım Bezirci'nin hazırladığı *Halkımızın Diliyle Barış, Şairlerimizin Diliyle Barış* derlemeleriyle birlikte bir üçleme oluşturuyor. Aralarında köklü kültürel bağlar ve komşuluk ilişkileri bulunan, Türkiye ve Yunanistan halklarının arasında yönetici çevreler tarafından sıcak tutulan, tırmandırılan gerginliğin "anti-şovenist tutum"la aşılabileceğini vurgulayan Bezirci, kitabın ilk bölümünde, bu iki halk arasındaki ilişkinin tarihini özetliyor. Ardından da Türk ve Yunan şairlerinin, barış özlemini dile getiren şiirlerinden örnekler sunuyor. Kitabın sonunda Kıbrıs adasının iki halkının şairlerine yer veriliyor.

YÜZYILIN (1900-1999) KÜLTÜR VE SANAT KRONOLOJİSİ/ *Selçuk Mülayim/ Kaknüs*
1900'den 1999'a uzanan tarihsel süreçte, açılan sergileri, plastik sanat etkinliklerini, anıtları ve mimari eserleri, arkeolojik kazı ve araştırmaları, yayınlanan eserleri, başarıları ve ödülleri, sanat adamlarını günü gününe bir kronolojiyle sunan *Yüzyıl'ın Kültür ve Sanat Kronolojisi*, kültür ve sanat olaylarında son yüzyılın panoramasını belirlemeyi amaçlıyor.
Selçuk Mülayim, bir yıl önce yayınlanan *Cumhuriyet'in Kültür ve Sanat Kronolojisi* başlıklı çalışmayı ek ve düzeltmelerle genişleterek, bu kez yeni bir başlıkla sunuyor.

UTOPİA/ *Thomas More/ Türkçesi: Vedat Günyol, Sabahattin Eyuboğlu, Mina Urgan/ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*
Neredeyse beş yüz yıl önce yazılmış olan *Utopia*, dünya klasikleri arasına girmiş, bugün hâlâ merakla okunan yapıtlardan biri. İnsanlık sevgisi ve saygısının hâkim olduğu *Utopia*'da More hayal gücüyle kurduğu kusursuz düzeni anlatırken; neredeyse insanlığın tarihi kadar eski olan "yeryüzünde cennet" özlemini dile getiriyor. Başka bir deyişle yazar bu yapıtıyla dünyaya toplumsal mutluluğun bir örneğini sunuyor.
Kitap, Mina Urgan'ın incelemesiyle birlikte sunuluyor okura. Urgan, More'un yapıtını ayrıntılara inerek ele alıyor, *Utopia*'nın çağdaş değerlendirmelerini aktarıyor, eleştirisini yapıyor ve Platon'un *Devlet*'iyle karşılaştırıyor.

ANSIZIN GELEN/ *Jale Sancak/ Sel Yayıncılık*
Yazarın dördüncü yapıtı *Ansızın Gelen* öykülerden oluşan bir kitap. "Kafes", "Arka Pencere", "Resimdeki Gözyaşları", "Dünya Dünya", "Saffet'in Düğünü", "Ayşe Neveser" gibi başlıklar taşıyan öyküler; sinematografik özellikler taşıyan şiirli bir dille kaleme alınmış. *Bahçedeki Tuhaf Adam, Bu Gece Pera'da, Aynadaki Yüzler* adlı kitapların yazarı Jale Sancak, bu yeni öykülerinde daha da yetkinleşmiş bir anlatımla çıkıyor okurlarının karşısına.

YURTTAŞLIK VE DEMOKRASİ/ *Füsun Üstel/ Dost Kitabevi*
Kitap, yurttaşlık sorununu farklı açı ve konumlardan ele alan altı ana başlıktan oluşuyor. Bugün geldiğimiz noktada yurttaşlığın

yeniden tarifi; devlet-sivil toplum-kamusal alan denkleminin yeniden kurulmasını, demokrasilerin söz konusu değişken geometrili yurttaş tipi üzerinden yeniden inşasını gerektiriyor. Kitapta, son yıllarda sosyal bilimler camiasına egemen olan kuramsal duruşların yanı sıra, "yaşanan yurttaşlığın" sorunlu doğası ve reel demokrasilerin değişen yurttaş profili karşısında buldukları çözümler ve uyguladıkları siyasetlerin niteliği inceleniyor.

HUZUR/ *Ahmet Hamdi Tanpınar/ YKY*
1948'de Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilen, bir yıl sonra kitaplaştırılan *Huzur*, Tanpınar'ın en önemli romanı kabul ediliyor. Tefrika edildikten sonra yazarın yaptığı önemli yapısal değişiklikler ve eklediği yeni bölümlerle roman bambaşka bir boyut kazanmış ve bu haliyle kitaplaştırılmış. Mümtaz ile Nuran'ın aşklarını anlatan *Huzur*, mazmunlaşmış Tanpınar kelimelerinin zengin çağrışımlarıyla genişleyen büyüleyici cümleler, bir yandan her okuyuşta sanki ezberlenmiş gibi tanıdık gelirken, bir yandan da nasıl olup da gözden kaçırdığımızı şaşkınlıkla fark ettiğimiz nice ayrıntı taşıyor.

KAPTAN YEMEĞE ÇIKTI VE TAYFALAR GEMİYİ ELE GEÇİRDİ/ *Charles Bukowski/ Türkçesi: Avi Pardo/ Parantez Yayınları*
Kitap, Bukowski'nin ölümünden sonra günyüzüne çıkan günlüklerinden oluşuyor. Günlük yazarak hayatında yine bir ilki gerçekleştiren yazar, bu metinlerde bir anlamda hayatının bilançosunu çıkartıyor, kendisiyle hesaplaşıyor. Kitapta ayrıca, okurlara sürpriz olarak dünyaca ünlü çizerlerden Robert Crumb, Bukowski'nin günlüklerini çizimleriyle destekliyor. Avi Pardo'nun Türkçeye çevirdiği kitap, günlüklerin tamamı.

GÜNEŞLE DAMGALI/ *Nihat Ziyalan/ Telos Yayıncılık*
Asık Yüzlünün Biri, Güvercin Uçuşu, Avustralya'dan Şiirler adlarıyla üç şiir kitabı yayımlayan Nihat Ziyalan'ın ilk romanı *Güneşle Damgalı*. Yazar kitabında, özellikle son yıllarda yaşadığımız kirlenmiş kültürel-ideolojik iklimin insan ilişkilerine dayattığı çürümeyi, kırılmaları, savrulmaları ve bunlara karşı varlıklı genç bir kadın olan Ezgi'nin bireysel karşı duruşunu anlatıyor. Aydın bir kadın olan Ezgi'nin bu karşı duruşu, yaşadığı baskılanmayla bir duyarsızlaşmaya değil ama, bazen bireysel bir insani kaçışa varıyor. Çeşitli dergilerde yazıları yayımlanan Nihat Ziyalan, romanını kadın duyarlılığı, çağdaş insanın özgürlük arayışı, paylaşma ve dayanışma duygusu üzerine kurmuş.

KAPLAN! KAPLAN!/ *Alfred Bester/ Türkçesi: Serap Şenkul Tezcan/ Altıkırkbeş Yayınları*
Kaplan! Kaplan, birçok eleştirmene göre şu ana dek yazılmış en devrimci bilimkurgu kitaplarından biri. Mükemmel bir 'cyberpunk' romanı olarak tanımlanan kitabı asıl ilginç kılan, Gully Foyle karakterinin tüm biçim değiştirmeleri sırasında ahlaklı bir adam oluşuna okuru tanık edişinde yatıyor. On yıl gibi bir zaman dilimini önceden gören *Kaplan! Kaplan*'ın içeriğinin, okuyucunun daha fazla çabasını gerektirdiğini belirtelim.

ŞAİR BALI/ *Günel Altıntaş/ Seçme Kitaplar*
Şairlerin "şiir" üstüne yazdığı şiirlerden oluşan kitap, kendi tarzındaki ilk ve tek antoloji niteliği taşıyor. Kitapta, Nâzım Hikmet'ten Ülkü Tamer'e, Melih Cevdet Anday'dan Kavafis'e, Hilmi Yavuz'dan Puşkin'e, Rıfat Ilgaz'dan Ho Şi Minh'e dek uzanan yelpaze içersinde birçok şairin şiirlerinden örnekler yer alıyor. Kitap, genç yaşlı, bütün şair ve şiirseverler için bir başucu kitabı.

DÜNYA GÜZELİ/ *Fakir Baykurt/ Papirüs Yay.*
Masallar-1 serisinin ilk kitabı olan *Dünya Güzeli*, 13 masaldan oluşuyor. "Göz Masalı", "Mercan Kız", "Katmerin Ortası", "Yeraltı Padişahı", "Ardıç Dalı Kız" gibi başlıklar taşıyan masalları özenle derleyip hazırlayan yazar, "Masallarla da düşünceler, duygular, gerçekler anlatılır. Haksız yönetimlere doğrudan başkaldırma olanağı bulamayan halk, masallarla öç alır." diyor. Kısa bir süre önce kaybettiğimiz yazar Türk masallarının da özenle yazılmış, resimlenmiş, basılmış olarak Türk ve dünya çocuklarına sunulmasını diliyor.

GENÇLİĞİN O YAKICI MEVSİMİ/ *Erendiz Atasü/ Bilgi Yayınevi*
Dağın Öteki Yüzü adlı romanıyla 1996 Orhan Kemal Roman Ödülü'nü alan yazarın, *Gençliğin O Yakıcı Mevsimi* ikinci roman çalışması. Romanın hareket noktasını, genç bir kadının cinselliği keşfederken, duygular ve değerler arasında gelgitler olarak süren ikilemleri oluşturuyor. '68 kuşağının yirmi beş yıllık bir zaman içinde dalgalanan kesitini gerçekçi biçimde irdeleyen kitap, yenilikçi kurgusu ve duygulu diliyle 'çağdaş' bir roman.

KÜRKLÜ GECE/ *Semra Topal/ Büke Yayınları*
Kürklü Gece, öykünün temel sorunlarını kavrayan ve onları dönüştürmeye çaba harcayan yazarın üçüncü kitabı. Metinlerinde kara mizah yoğunlaşırken, yazarın öykü dünyası, küçük mekânların, sıkışık ruh hallerinin, karabasanların bunalımını yansıtıyor. Öykülerinde dilin gerçeği nasıl tüketebileceğini gösteriyor ve bu da öykülerin bir başka ağırlık noktasını oluşturuyor. Yazar metnini dünya edebiyatının modern/postmodern eksenini oluşturan 'güç' ve 'sorunlu' yazarlarına bir cevap olarak kurarken, sert ve çelik çekirdekli dünyasını gülmecenin surları içine yerleştiriyor. Öykülerde her şeyi acımasızca gözlemleyen yazar, tahrip etmekten de kaçınmıyor.

DOSTLUKLARIN KOLAY KIRILAN ÇITASI/ *Hikmet Kurter/ K Yayınları*
Dostlukların Kolay Kırılan Çıtası yazarın yayımlanan ilk kitabı. Kitapla aynı adı taşıyan öyküsüyle 1995 Nasreddin Hoca Gülmece Öyküsü Yarışması Başarı Ödülü'nü alan yazar, yalın Türkçesiyle kendine özgü bir hava yaratıyor. "999 Kentilyon", "Ankara Yolunda", "Fuar Çağı", "Küçük Bir Gece Müziği", "Dublör", "Terzi Kâmil", "Kabul Yemeği" gibi başlıklar taşıyan öykülerde okur, kimi zaman acı acı gülümserken, arada kahkaha atıyor, ancak olan biten hiçbir şeye şaşırmıyor.

GELECEKTEKİ İLKEL/ *John Zerzan/ Türkçesi: Cemal Atila/ Kaos Yayınları*
Kitap, günümüzün globalleştirici kültürü içinde yaşamın dehşet verici bir Ölüm Bölgesi haline getirilmesinin nedenlerinin ve çözümlerinin bir hayli derinlerde olduğu gerçeğini ele alıyor. Zerzan, uygarlığı bir felaket olarak değerlendiriyor.
Bugüne kadar "uygarlaşan insanlığın evrensel değerleri" olarak görülen evcilleştirme, tarım, işbölümü, sanat, zaman bilinci, dil, yazı, sayı sistemi ve bir bütün olarak sembolik kültür, yazara göre, esiri olduğumuz çağdaş tahakkümün temel bileşenlerini oluşturuyor.
Bilim, felsefe, sosyoloji ve psikoloji alanlarındaki belli başlı ilerlemeler ile tahakküm arasındaki keskin paralelliği zengin örneklemelerle ortaya koyan *Gelecekteki İlkel*, uygarlık karşıtı bir yapıt.

ARMAĞAN/ *Ali Akay/ Bağlam Yayınları*
Sanat, sosyoloji ve felsefe makaleleri ve kitaplarıyla tanınan Ali Akay'ın yeni kitabı *Armağan*, potlaç geleneğini inceliyor.
Konuyla ilgili olarak Akay, "Potlaç, tasarruf ilkesinin tam karşıtı olarak gözükmekte ve Weber'in 'protestan ahlakının kapitalist zihniyeti'nin kurucu ilkesinin karşısına başka bir ahlak modeli olarak çıkmaktadır. Bu kültür, zenginlikten kaybetmek, tükenmek ve tüketmek üzerine kuruludur." diyor.

İTHAKİ'DE YAZA DOĞRU

İthaki'de yaza doğru
değerli yazarlar, önemli kitaplar...

İTHAKİ KİTAPLIĞI'nda;
H.P. Lovecraft'tan
Cthulhu'nun Çağrısı ve
Deliliğin Dağlarında,
Mircea Eliade'den
Yaşlı Adam ve Bürokratlar,
Bengal Geceleri ve
Mistik Öyküler.

BİLİMKURGU'da;
Ray Bradbury'den
Mars Yıllıkları ve
Uğursuz Bir Şey Geliyor Bu Yana,
Arthur C. Clarke'tan
Cennetin Çeşmeleri,
Anne Mc. Caffrey'den
Beyaz Ejder,

FANTASTİK KURGU'da
Marion Zimmer Bradley'den
Avalon'un Sisleri4:
Meşe Ağacındaki Tutsak,
Terry Pratchett'tan
Eşit Haklar/Eşit Ayinler,

ÇİZGİ ROMAN'da;
Moebius'dan
Incal...

BAŞKA DÜNYALARIN ŞARKILARI...

varlık

KİTAP EKİ

TEMMUZ 2000 SAYI 98

— Sözcüklerle olan ilişkimin cinsel bir ilişki olduğunu söyledim. Şeylerde de değişmemiştir bu. Eldiven, çorap sözcükleri beni orgazma götürür. Özellikle de kendi halinde bir kadın eldiveni korkunç kışkırtır beni. Ama ev sözcüğü nerdeyse içimi kapar. Dahası, boğar, dondurur. Yeryüzünde ev sözcüğü gibi 'mülkiyetçi' bir sözcük yok gibi gelir bana. Yalnız sahip olmakla da kalmaz: Mahkûm da eder. Kurtuluş yoktur evden. Bir şey daha var: Evde ölünür.

İLHAN BERK

İlhan Berk ile söyleşi
MURAT BATMANKAYA 2

"Orlando"
ALTAY ÖKTEM 5

"Aziz Bey Hadisesi"
SENNUR SEZER 6

"Tek Kişilik Haçlı Seferleri"
GÖKSEL AYMAZ 8

"Şimdi Hangi Irmakta"
HÜSEYİN PEKER 10

"Deli Temmuz"
TAMER ÖNCÜL 11

Murat Tuncel ile söyleşi
ZEYNEP ALİYE 12

Açılımlar
FERİDUN ANDAÇ 14

Dolaylı Anlatımlar
SİNA AKYOL 15

Harflerin Yeryüzü Serüveni
ÜMRAN KARTAL 17

YENİ YAYINLAR 20

İLHAN BERK İLE SÖYLEŞİ

✪ *Sizin Ece Ayhan'a yönelttiğiniz soruyu dönüştürerek size sormak istiyorum: Yahu, siz sanki şiirden, yani şiirler okuyarak şiir yazmıyorsunuz gibi geliyor bana. Kaynakçalarınız arasında el kitapları var, ama yıllardır yanında taşıdığınız kitaplar nedir, nerede ve nasıl sızarlar şiirinize bilmiyoruz. Yardımcı olur musunuz?*

– Ben tersini söyleyeceğim: "Yazının fena tutsağıyım" ben. Her tür yazının hem. El kitapları bunlardan biri sade. Fotoğrafçılık, marangozluk üstüne bir kitap bana bilmediğim dilleri öğretir. Dilin yalnız yaban, ham hali değil, kullanılışı da ilgi alanımın içine girer. Bir konuşmamda tümce yapılarını belirtmek için bir seçki yapmayı kurduğumu söyledim. Yazın dışı, anlatı kitaplarını bunun için severim. Şair şiirine yalnız yeni bir diller girerek de, yazılan şiirin dışına çıkabilir (yazılan şiir dili o ta baştan şairi siler atar); ama bu yetmez, yeni bir tekniği de gerektirir. Yani bir şairi böyle tanırız: Çizgi dışı. Yeni bir dil, yeni bir teknik, işin başıdır. Bu da yazının kurdu olmayı gerektirir. Başka bir çıkış yolu yoktur. Ben daha çok okudum, yazmayı ise sile sile öğrendim (boza boza demek daha doğru, yıkarak yazdım ben) özgür bir anlatı aradım her seferinde, bulunca bu yetti bana, arkama da hiç bakmadım. Kaynaklarıma gelince; onları niçin söyleyeyim? Bulun, siz.

✪ *Şiirinizde bildiğim kadarıyla "kot" sözcüğü yok; "regl", "mikrofon", "jöle", "voleybol" da... Değil bunları, sıralamadığım nice sözcüğü kullanmak zorunda olmadığınız, hepimizce malum. Ne ki bir şiir, o şiire giren sözcükler kadar girmeyenlerden de oluşur. Demek ki bir tercih söz konusu. Bu tercih de bir duruşun göstergesi. İşin tuhafı, 'Öz Türkçe'yi –üvey Türkçe de var mı?– ya da Osmanlıca'yı (!) yeğlemeniz sizin aidiyetinizi de göstermez. "Dünya sözcüklerle kurulmuş. Sözcükler sınırlar dünyayı" diyen bir şair, umarım anlatamadığım şeyi anlamıştır...*

– 'Kot' sözcüğünü sanırım ilk ben kullandım. *Dün Dağlarda Dolaştım Evde Yoktum*'da. Ama hemen şunu söyleyeyim: Ben yalnız yaşamıma girmiş olanlarla gidip geldiğim sözcüklere, hanideyse yalnız onlara bağlandım. Her sözcük şairde uzun yaşamayı göze alarak vardır. Bir kez görünüp çıkan sözcüklere bağlanmadım ben. Anlayacağın bir sözcükle yatıp kalkmadıkça, buyur etmem onu. Dahası bu bir çeşit cinsel ilişkiye girmektir bende. Degas resmi erkeklik organıyla yaptığını söyler.

✪ *İlk kitabınız 1935'te yayımlandığına göre yarım yüzyılı aşkın (65 yıl) bir şiir, düzeltirsem, çağların diliyle yıkanan bir simyacının arayış serüveni söz konusu. Kanım o ki, bulmak –adı/tadı ne olursa olsun– sizi hiç ilgilendirmedi –bırakın bizi de ilgilendirmesin–; yazmak için, yazmak adına geçen bunca zaman içinde yitirdikleriniz neler oldu?*

Yusuf, kendine tekrarla bulacaksın Yusuf
Mehmet Taner

–Her şiir yeni bir serüvene çıkıştır. 'Bulmak', bu serüvenden sağ selim çıkmaktır. Dahası kimi de bulduğunuz dil, teknik, duyarlık, esin yalnız bir şiirde kapanabilir. Bazen bir kitap boyunca da sürebilir. Yeni dilin, tekniğin zenginliğine bağlı bu. Ama ölümsüz yeni bir dil, eskimeyecek bir teknik, yoktur da. *Güzel Irmak*'ı, başta 50 şiir olarak düşündüm. Necatigil ile Memet Fuat, bunu benim yüz şiire çıkarabileceğimi söylediler. Bu bana da uzak gelmedi. Öylesine doluydum çünkü. Ama yirmi şiirde kapandı. Kapanan arzu yetmezliği, esin, soluk tükenmezliği değildi. Dilin ve tekniğin 'bizden bu kadar' demesiydi. Bu beş şiirde, bir şiirde de kapanabilirdi. Böyle diyorum, çoğun bir şiir böyle kapanır. Bunu ister bile. Haklıdır da. Aslında bütün kitaplar üç beş şiir için yazılır. Kalan odur sonunda. Ama bunun için de kimi zaman bin sayfa yazmak gerekir.

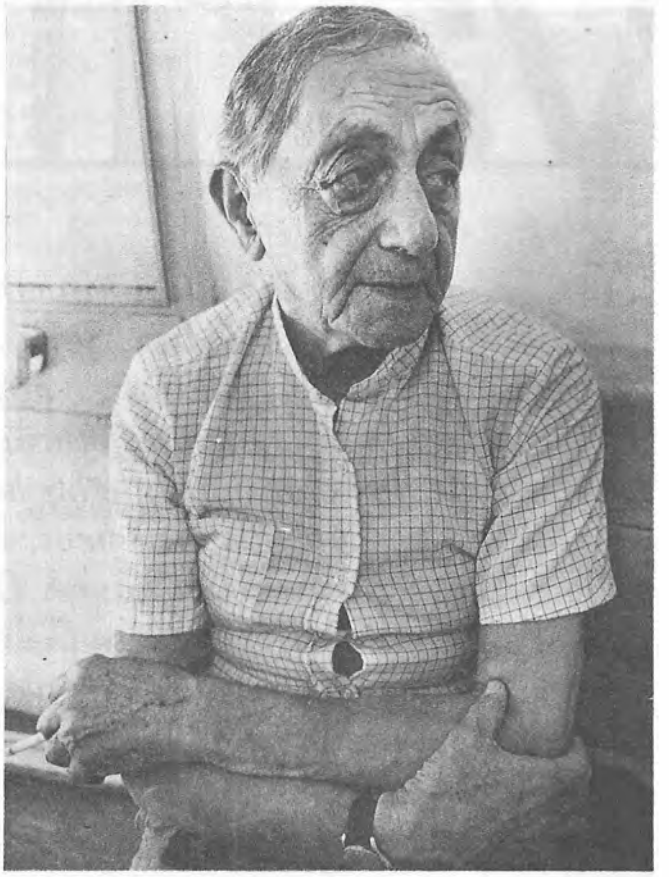

Fotoğraf: Ender Erkek

Yitirdiklerim mi? Dünyaya yazılacak bir yer diye bakmak: Yaşama arkamı dönmek...

✪ *İyi şiir/ büyük şiir denince akla ezberlenir/ anlaşılır olanı geliyor, ilk önce. Yeni yeni de hece ve kafiye... Bir de yalınlık... Siz öteden beri biçime, biçeme önem veren, anlam(sızlık) konusunda kafa yoran, şiiri gören, derleyen, soluyan ve dağlarda dolaşan biri olarak ne dersiniz: Şiir(iniz) ne(ye/reye) doğru yol alıyor? Okurun bu iletişimdeki yeri değişti mi?*

çiğ bir parçası sana pişmiş de düşer./ ilik kalan
imgeyi de yesene/ ağzında emsene garip tadı.
Mustafa Irgat

– 'Anlaşılmak', bu sözcük hep çileden çıkarmış, batmıştır bana. Anlaşılıveren bir şiirden ürkerim ben. Ona şiir diye bakamam, neredeyse: Ben ne yazdımsa anlam üstüne, anlamın her şey olmadığı üstüne yazdım. Bir şiir, şiirse

anlamı vardır. Paul Valery: Bir metnin gerçek anlamı yoktur, der. Birçok defa söyledim, sezilen, duyulan bir şiirden yanayım ben: sözün zehir olduğu bir şiir: Açıldıkça anlamda binlerce şeyin yittiğini düşünüyorum ben. İyi şiiri George Bataillie'in anladığı gibi anlıyorum:

Şiirin anlamsızlığına yükselmeyen şiir,
şiirin boşluğundan, güzel şiirden başka bir şey değildir.

Şiir nereye doğru mu gidiyor? Kâhin, imkânsız bir şiire doğru... Okurun bundaki yerini ise hiç merak etmedim.

✪ *Biliyoruz ki ilham, şiir perisi... gibi şeylerle alıp verdiğiniz bir şey yok ve günün her saati şiiri yaşıyorsunuz. Bu bağlamda usta-çırak ilişkilerine, söylenen, yapılan ve yazılan şiire nasıl yaklaştığınızı, şairliğin tanrı vergisi mi yoksa edinilebilecek bir şey mi olduğunu öğrenmek isterim. Esinleyen kişi olmanın –varsa– sırları nedir?*

– Şiire nasıl mı yaklaşıyorum: Gece gündüz antenlerimi açık tutarak: Çoğun da hiçbir şey vurmadığını görerek, bilerek. Bekleyerek... Şairliğin ise, daha çok bir yazgı olduğuna, her gün daha çok inanıyorum. Kâhince konuştum, ama şairler kâhinlerdir zaten.

Esinlememe gelince: Onu bilmiyorum. Hiç düşünmedim de.

✪ *1970 ertesinde Şifalı Otlar Kitabı'ndan ötürü 'otçu şair' ve 'zerzavatçı şair' denilmiş size. Atlas, Galata, İstanbul ya da Pera'yı turistik amaçla pazarlayanlar da çıkmıştır, kimbilir. Bir Orhan Pamuk, Kürşat Başar, Buket Uzuner, Ayşe Kulin'in kitapları kadar çok satılmasa da şiirlerinizin okunduğunu düşünüyor musunuz? Düzelteyim isterseniz: Şiir (üzerine) yazan, şiir seven 300-500, bilemediniz 1.000 kişi dışındakilere ulaşabiliyor musunuz? Örneğin müfredat programında neden bir İlhan Berk yer almaz...*

– Bu soruyu Radikal'de çıkan bir konuşmamda yanıtlamıştım, yinelemem hoş görülsün. Memet Fuat benim kitaplarımın satışının Oktay Rifat, Melih Cevdet ile eşit olduğunu söyledi. Onları aşsa, bunda bir bokluk olduğunu düşünürüm. Bugün yaşayan bir şair eğer onlardan fazla satıyorsa ellerini başının arasına alıp düşünmelidir, derim. Adam Yayınevi'nde Seçme Şiirler'im kısa sürede ikinci baskı yapınca şaşırdım. Yeni baskısını istemedim, dinletemedim: Dördüncü baskısı yapıldı.

✪ *Diyorsunuz ki "Şeyler'e olan saygım önce 'Ev' kitabını yazdırmıştır bana. Bir nesne olarak evin yaşamını düşünerek girdim işe. Ev'i canlı bir varlık olarak gördüm. Yalnız bizim yaşadığımız değil, onların da yaşadığı yer olarak aldım." Buradan hareketle aklıma şu geldi: Roma sitelerinde bir zorlukla karşılaşıldığında evlerin kapılarına fallus dikip altına Hic Habitat Felicitas (Burada mutluluk oturur) yazılırmış. Ben 'gövde'yi de bir evmiş gibi algılarım, hep. Kapısı, penceresi, bacası olan bir ev... Yanılıyor muyum?*

– Sözcüklerle olan ilişkimin cinsel bir ilişki olduğunu söyledim. Şeylerde de değişmemiştir bu. Eldiven, çorap sözcükleri beni orgazma götürür. Özellikle de kendi halinde bir kadın eldiveni korkunç kışkırtır beni. Ama ev sözcüğü nerdeyse içimi kapar. Dahası, boğar, dondurur. Yeryüzünde ev sözcüğü gibi 'mülkiyetçi' bir sözcük yok gibi gelir bana. Yalnız sahip olmakla da kalmaz: Mahkûm da eder. Kurtuluş yoktur evden. Bir şey daha var: Evde ölünür.

✪ *Haydar Ergülen'in dilime pelesenk olan bir dizesi var: "Evin hâli aşk üstüne çatılı..." Bu, aşkın hep kapalı devre oluşundan mıdır, dersiniz.*

– Aşk sözcüğü yerini, anlamını dumura uğrattı. Sıradan bir sözcük gibi yerini her şeye açtı. Tanrı gibi varolup da var olamıyor artık. Hem aşkın varlığı da çok su götürür. Gerçekte aşk yoktur: Var kılmak istiyoruz. Bu hakkımız da. Başka bir şeyimiz yok çünkü.

Evle ilişkisine gelince: Evin kendisi gibi diktacı, bağnaz o da: Özgürlüğünü yitirdi.

✪ *Ev'in şiire 'mülkiyet' bazında ters düştüğünü söylesem, çok mu ileri gitmiş olurum, sizce?*

– Ev ağır bir sözcük: Çok yer kaplıyor. Her yerde de önümüze çıkıyor. Şu da bir gerçek: Evin de kendinden mutlu olduğu pek söylenemez. Toplumun lâneti değil mi ki üstünde. Bunun için Nietzsche: Ev sahibi olmamam, iyi talihimin bir parçası bile sayılabilir, diyecektir. Ekleyeyim: Ev, tekin değildir. Sahip olunamaz. Olunmamalıdır.

✪ *Çok Yaşasın Sayılar, özellikle rakam ya da onun çağrıştırdığı resim üzerinde durur. Bu kitaba, sayı-kelimeleri de bir derkenar olarak düşmek istemez miydiniz? Papua Yeni Gine'den Almanya'ya kadar yaygınlığı olan bir şey bu. "Dirhem" ve "batman", anlam alanları zorlanarak pekâlâ sayı-kelimeye dönüşebilirler. Ne dersiniz?*

– Neden olmasın.

İpliği sakin/ suda yıkanmış
Sina Akyol

✪ *Sayılar –hiç kuşkusuz– bilimsel keşiflere yol açabileceği gibi, büyüsel kullanımlara da neden olabilir. Örnek mi? İşte "19"... Hem Atatürk hem de Kur'an çerçevesinde az mı sömürülmüş, sayı mistisizmine değin ulaşan bir karanlığa gömülmüştür. "69" ve "31" için ise söyleyecek söz bulamıyorum. Yaratıcılığın çöküşü mü, aklın tasarrufu mu, bilmem artık. Hurafe ile "numirology" ve sayıların ahengi hakkında ne düşünüyorsunuz. Bir de ebced hesabı, tabii...*

✪ *Pisagor'un keşfettiği sayıların düzeni ile sesin frekansı arasındaki ilişki sizi hiç yokuşa sürdü mü? Yeri değil, belki; ama 'ses sembolizmi' hakkında ne düşünüyorsunuz?*

✪ *Eflatun için bütün çift sayılar kötülük alametidir. Virgil'e göre ise Tanrı tek sayılardan hoşlanmaktadır. Lakin evren onlardan, sayılardan yapılmıştır. Bunu şöyle mi düşünmek gerek, acaba: Hayır ve şer, cennet ve cehennem dünya üzerindedir; onu kullananlar içindir! Yeter ki bakmasını bil!*

– Bu üç soruya birlikte yanıt vermek istiyorum: Bir kitabı yazıp bitirince saçımı kökünden kazımış gibi bir duruma düşerim. Hiçbir şey söylemem. Oysa Çok Yaşasın Sayılar üstüne gerçekten dönmek isterdim. Dil gibi, sayılar da dünyanın sınırlarıdır çünkü. Onlarsız bir adım bile atamayız. İmgeler gibi sayılar da şairlere verilmiştir: Sahip çıkmalıyız sayılara.

✪ *"Şairlerin hayatı yoktur. Yoktur, çünkü şairlerin hayat dedikleri şiirin hayatından başka bir şey değildir." diyorsunuz Dünya Şiir Günü (21 Mart 2000) etkinliğinde. Ama dünyanın "yalnızca ve yalnızca yazılacak bir yer" olmadığının göstergesi değil midir ödüller... İktidar peşinde koşmalar... İmza günleri... Şiir kasetleri... Bu durumda 'uyumsuzluk' ve 'densizlik'i bir yana bırakıp şu 'hayat ve şiir'e dair birkaç şey daha söyleyelim mi; hem yarayı kaşıyıp hem de kanatmadan...*

– Şairlik bir tavır koymaktır: Bütün pisliklere karşı. İktidar bir bok yığınıdır. Şairler onu ancak şiirleriyle, şiirlerinde yaparlar: Tavırlarını koyarak. Kimileri iktidara karşıdır, tavrını koyar: Tevfik Fikret, Nâzım gibi. Kimileri de hem içinde hem dışında yaşar: Yaşar Kemal, Ahmet Haşim gibi. Yahya Ke-

mal iktidarın hem içinde (daha çok da içinde) hem dışında yaşadı. Protestosu yoktu. Şiirinin iktidarıyla var oldu. Haşim iktidarın pisliğine hiç karışmadı. Dışardan seyretti. Baktı. (Bakmak kimi yerde en büyük güçtür.) Şiiri yalnızdı. Bunu bilerek yaşadı. Hiç gocunmadı. Geleceğin şiirini yazdığını biliyordu. (Gelecekle yaşamak! Bunun saçtığı yalnızlığı bir düşünün.) Tavrını böyle koydu. Yahya Kemal'in iktidarının dışında bir iktidardı (gizli iktidar). Büyük yalnızlık yaşadı. Ahmet Haşim'in yalnızlığı beni çok etkilemiştir. Giderek bende büyümüştür bu, örnek yerini almıştır. Bir iki dostuyla yaşadı, onlara çay bardaklarını her sefer sabunlayarak çay sundu. Şiiri de birkaç kişinin elinde gitti geldi. Elinden geldiğince de Yahya ile karşılaşmadı. Haşim'in yalnızlığı dayanılır şey değildir. Dayandı ama. Koyduğu bir tavırdır çünkü: Bütün pisliklere karşı. Karşıyı (evini) da bunun için seçti. Karşıdan bakarak.

Arif Damar ile Bodrum'da

Ben, Haşim'in koyduğu iktidarla büyüdüm. Karşıyı da (evimi) bunun için seçtim, karşıdan bakmak için.

✪ *Madem ki 'şairin hayatı şiire dahil'; söyler misiniz 'aşk elçisi' kimin huzurunda, kimin selâmını almaktadır?*

Aşk olmayanı vermektir
Lacan

– Şairlerin huzurunda, şairlerin selamını almaktadır. Bizim aşktan başka tutunacak bir dalımız yoktur. Yalnız bizim mi? Bütün insanlığın. Ama en çok da şairlerin. Daha da ileri gideceğim: Belki de yalnız şairler içindir aşk elçisi. Hem aşkın ölümsüzlüğü de şairler tarafından kazanılmış, sağlanmıştır. Hem aşk şairlerin icadıdır (varlığı da onlara bağlıdır).

✪ *Sizin için "Neye dokunsa şiir oluyor" diyen Memet Fuat, kitaplarınız Yapı Kredi'den çıkmaya başlayınca neden kem küm etmeye başladı dersiniz? Yoksa, yine kendi deyişi ile "Çağdaş şiirimizin ele avuca sığmaz şairi"nin uslandığını mı düşünüyordu?*

– Bilemem. Bildiğim bir şey varsa, Ataç'la yeni şiirimizi o büyütmüştür. Hepimizi ona borçluyuz.

✪ *Sezai Karakoç sizin için "yeni akımın önderi, en soyutcusu, en dilcisi, en ülkücüsü, en toplumcusu, en gerçekçisi, en düşçüsü, en yabancısı, en yerlisi" der/demiş. Sizin ülkücülüğünüz, yerliliğiniz ya da yabancılığınız ne menem şeydir, açıklar mısınız? Melih Cevdet'e 'ecnebi' dediğinizi anımsıyorum da...*

Ey üzgün yapıt!

– Sezai Karakoç için ben de bir şey söylemek isterim: Şairliğin bir tavır koyma olduğunu söyledim ya, bunun iyi bir örneğidir, o. Hem de dervişçe, azizce, neredeyse yalvaçça. Kimseden bir şey beklemeden, büyük sessizliğiyle (ölümcül sessizlikle de diyebiliriz buna). Altın şairlerden biridir Sezai Karakoç. Beni onun bu sessizliği de büyütmüştür. Hepsi bu da değil, alçakgönüllülüğü bir erdem de yapmıştır.

Bana gelince, biz hepimiz yabancı şairdik. En başta da Nâzım. Biz önümüzde bunu bulduk, onu aldık. Her şeye baştan başladık biz. Ulus olmaya da, öyle. Bundan daha doğal bir şey de olamaz. Büyük şiirimiz dediğimiz divan şiiri de öyle yapmadı mı? Geleneğini, varlığını öyle kurmadı mı? Bütün I., II. Yeni nedir? Bugün büyük, özgün bir şiirimiz var, bunu ona borçluyuz. Anday şiirine iyice eğilip bakın, özellikle de *Güneşte*'ye. Yüce bir kitaptır o. Bir örneği hanideyse de yoktur. Büyük bir şiirdir o. Dünya için de...

✪ *Hiç 'yanlış yaşadığınız' ya da 'yanlış yerde/ dilde' doğduğunuz aklınıza geldi mi? Borçlu kaldığınız mekân/ zaman/ dil/ kişi oldu mu, hiç? Peki, size borcu olan...*

– Borçlu doğdum, nasıl alacaklı olabilirim. Bana borcu olanı hiç düşünmedim.

✪ *"Küçük konuların adamı" evler, otlar ve sayılardan sonra neye, hangi şey'e el atmayı düşünüyor bugünlerde? Şiir ve poetik yazılar dışında öykü, roman gibi yazın alanlarına da uğramak taraftarı mı, örneğin?*

– Küçük konuların adamlığına 'bir şey olanlarla bir şey olmayanlar'ı eklemek istiyorum. Tozu, çamuru, çöpü, taşı, noktayı, çizgiyi, soru imini, sümüklüböceği katmak istiyorum. *Ev, Çok Yaşasın Sayılar* ile *Bir Şey Olanlarla Bir Şey Olmayanlar*'ı ekleyerek Şeyler Kitabı adı altında toplamak istiyorum.

✪ *Alışkanlık olmuş, hemen hemen sizinle yapılan her söyleşide gençlere/ genç şairlere ilişkin görüşleriniz sorulmuş. Oyunbozanlık etmeyelim, isterseniz...*

– Sevgili Mehmet H. Doğan'ın büyük emeğine eğilemedim henüz. Okuyacağım.

✪ *"Çağımız insanını sıradan olan hiçbir şey ilgilendirmiyor artık." Değil mi ki dünya global bir köy, kavalcısı ise kitle iletişim araçlarıdır. Susalım mı?..*

– Elimizden geleni yapalım, derim.

MURAT BATMANKAYA

Virginia Woolf

ORLANDO

Türkçesi: Seniha Akar / Roman / Ayrıntı Yay.

Orlando, Virginia Woolf'un bilinç akışı tekniğini (ya da Lehmann'ın deyişiyle İçsel İzlenimcilik'i) kullandığı ve her birini bitirdiğinde ruhsal çöküntüye uğradığı başyapıtlarından oldukça farklıdır.

Woolf'un ilk iki romanı *The Voyage Out* ve *Night And Day*'i, gerek olay örgüsü, gerekse olayın işleniş tarzı ve sonuçlanması açısından klasik roman kalıpları içinde değerlendirebiliriz.

Bu iki romanın ardından yazdığı denemelerde yeni bir roman anlayışını savunur, yeni anlatım olanaklarının gerekliliğini savlar Woolf. Öyle ki, "Eğer bizler yazarsak istediğimizi anlatan herhangi bir yöntem, her yöntem doğrudur." diyerek her türlü deneysel çabanın önünü kuramsal anlamda açmış olur.

Bu denemelerin ardından *Jacob's Room, Mrs. Dalloway, To The Lighthouse, The Waves* gibi romanlar gelir.

Genelde olay örgüsünün olmadığı, alışılagelmiş anlatım tekniklerinin kullanılmadığı ve farklı bir zaman anlayışıyla yazılan bu romanlardan sonra, olağanüstü güzel imgelerle dolu son romanını, *Between The Acts*'ı yazar Woolf. Daha sonra, ceplerini tıka basa taşlarla dolduran Woolf'un Ouse ırmağındaki geri dönüşü olmayan yolculuğu başlar.

To The Lighthouse ile *The Waves* arasında belki de derin bir soluk almak için yazdığı *Orlando*'yu yalnızca, günlüğüne "Eğlenmek istiyorum. Fantezi istiyorum." diye not düşen bir yazarın eğlence denemesi olarak görmek sanırım yanlış olur.

Teknik olarak bilinç akışına uymayan, daha çok klasik bir anlatım ve olay örgüsü kullanılarak yazılan bu roman, Orlando adlı kişinin yaşamöyküsü biçiminde kaleme alınmış.

Yaklaşık üç yüz elli yıllık bir zamanı kapsayan roman, Orlando, Kraliçe I. Elizabeth'in gözdesiyken başlar, 1928 yılında biter. Bu uzun süreç Victorya dönemini, 18. ve 19. yüzyılı kapsar. Orlando'nun şair kimliğinden dolayı bu dönemlerdeki edebiyat çevrelerinin değişimini, ikinci planda da olsa izleme fırsatını buluruz. İngiliz tarihinin yaklaşık üç yüz elli yıllık bir dönemine kuşbakışı baktığımız Orlando'da aile yaşantılarından geleneklere, kadın-erkek ilişkilerine, toplumun kadına bakışına kadar birçok konudaki değişimi görmüş oluruz.

Yüzeysel bir bakışla, romanın asıl izleğiymiş gibi görünen bu konular aslında ikincildir. Romanın derinlerinde yatan asıl izlekse, insan psikolojisinin irdelenmesidir. İnsanın görülen benliğinin dışında, daha birçok alt benliğin olduğu ve uygun koşullar oluştuğunda, alt benliklerden birisinin baskın benlik olarak ortaya çıkabildiği gerçeği üzerine kuruludur *Orlando*.

Kraliçenin gözdesiyken kırmızı pantolonu, dantel yakalı, üzerlerinde katmerli yıldız çiçekleri iriliğinde rozetler bulunan ayakkabılarıyla dolaşan Orlando, diğer yandan da boynundaki yıldızı ve dizindeki nişanı gizleyerek yoksul halkın arasına karışır, onlarla birlikte hoş vakit geçirir. İlk başlardaki bu masum kılık değiştirme, zamanla, romanın artan temposuna paralel olarak değişik yaşam biçimlerine dönüşecektir. Çünkü zevkleri geniştir Orlando'nun. Woolf'un deyişiyle, yalnızca bahçe çiçeklerine düşkün değildir, kır çiçekleri, dahası ayrık otları bile onu büyüler.

Bir dönem taşradaki malikânesinde yaşayan Orlando, günün birinde İstanbul'a büyükelçi olarak gönderilir. İngiltere'ye benzemeyen bu kenti sevmesine kendi de şaşırır aslında. Sokakların keskin kekre kokularını burnuna çeker, bakımsız sokak köpeklerini kendi evindeki tazılardan bile daha çok sever. Yalnızca keçilerle çobanların gittiği dağlık arazilerde tek başına yürüyüşler yapmayı tasarlar. Bununla da kalsa iyi. Bursa yaylalarındaki çingene çadırlarına kadar uzanır.

Romanın kurgusu içinde bu yaşananlar, bir insanın başından geçen değişik maceralar olarak yer almaz. Woolf bu geçişleri öylesine ustalıkla yapar ki, sanki karşımızda birden çok Orlando vardır. Bir yanda gerçek bir İngiliz soylusu vardır, diğer yanda İstanbul'da yaşayan bir İngiliz büyükelçi, çingenelerin arasında yaşayan biri ve bir hanımefendi...

Orlando İstanbul büyükelçisiyken yaşamında büyük bir değişim olur. Bir anda kadına dönüşür Orlando. Kişiliğinde değişen bir şey yoktur. Her yönüyle yine aynı kişidir ama kadındır artık.

Orlando'nun, romanın daha başlarında karşılaştığı Rus prensesi ilk gördüğünde erkek sanması önemsiz bir ayrıntı gibi gözükse bile, ileride oluşan cinsiyet farklılıklarının ilk

ipucunu vermesi açısından önemlidir. Prensesin bacakları, elleri, duruşu bir oğlana aittir, ama ağzı, göğüsleri ve gözleri onun kadın olduğunu kanıtıdır. Ya da şöyle düşünebiliriz: Hiç kimse yüzde yüz erkek ya da yüzde yüz kadın değildir.

İnce, nazik Orlando, bu kaba ama çekici Rus prensesiyle bir aşk ilişkisine girer. İlişki, prensesin onu esmer, ablak suratlı bir gemici tayfasıyla aldatması üzerine sarsılır, buluşup kaçmaya hazırlandıkları bir gece prensesin buluşma yerine gelmemesi, kayıplara karışmasıyla sonlanır.

Benzer bir duyguyu da İstanbul'dan dönmek için bindiği geminin kaptanını görünce yaşar Orlando. Ama bu kez bir kadın olarak. Belki de normaldir bu. Çünkü "aşkın iki yüzü vardır. Biri ak, biri kara ve iki bedeni: biri ipeksi, biri kıllı; iki eli vardır, iki bacağı, iki tırnağı; aslında her organdan iki tane vardır ve her biri ötekinin tam karşıtıdır.

Sonunda İngiltere'ye döner Orlando. Ama bir zamanlar sürekli peşinden koşan, hatta Türkiye'ye bile onun baştan çıkarma çabalarına dayanamadığı için kaçtığı kadınla karşılaşır.

İlginç bir karşılaşma olur bu. Çünkü her ikisini de bir sürpriz bekliyordur. Orlando artık kadındır ama onun peşinde koşan bu kadın da baştan beri erkektir aslında. Amacına ulaşabilmek için kadın kılığına girmiştir.

Yani aşkta "ipe sapa gelmez bir şeyler var" diyor bize Woolf.

Yeni tanıştıkları halde bir anda birbirlerine âşık oluveren Orlando'yla Shel'in aynı anda zihinlerine yerleşen kuşku da ilginç; "Sen bir kadınsın. Shel!" diye haykıran Orlando'ya "Sen bir erkeksin Orlando!" diye yanıt veriyor Shel.

Yaşadığımız toplumsal koşullar, ülkeler, zaman değişse, üç yüz-dört yüz yıl yaşasak örneğin, kesinlikle biz de şu andaki kimliğimizden çok farklı bir kimlik taşıyacağız. Bu yapmacık, zorlama bir kimlik olmayacak hem de. Kişiliğimizin başka bir boyutunu, ama yine bize ait olan bir boyutunu yaşayacağız.

Peki, bu benlik farklılıklarının su yüzüne çıkması için ille de yüzyıllar geçmesi mi gerekiyor? Elbette hayır. Bir insanın ömrünün gerçek süresi her zaman tartışmaya açıktır, diyor Woolf. Kimi insanlar aramızda gezindikleri halde aslında ölüdürler, bir kısmı henüz doğmamıştır. Bazılarıysa otuz altı yaşındadır ama yüzlerce yıl yaşamıştır.

Romanın sonlarına doğru Woolf'un vermek istediği mesaj da iyice belirginleşir. Tüm romanın anafikri birkaç paragrafta özetleniverir; Orlando, kendine seslenir ve bekler. Kimse gelmez. Bunun üzerine hiç istifini bozmadan tekrar seslenir Orlando. Çünkü çağırabileceği çok çeşitli beni vardır. Hem de bu romanın sınırlarının alamayacağı kadar çok beni.

Bu noktada, yaşamöyküsü yazmanın zorluğu, belki de olanaksızlığı ortaya çıkar. İnsanın altı-yedi bin beninden hangi birini sığdırabiliriz bir yaşam öyküsüne? Bunlardan altı-yedi tanesini anlatan bir yaşamöyküsü –her ne kadar eksikse de– eksiksiz sayılabilir.

Orlando, biraz eğlenceli, biraz fantastik, ama hayata ve aşka yeni bir bakış açısı getiren önemli bir yapıttır. Kuşkusuz, kendini Ouse ırmağının derinliklerine bırakan depresif Virginia Woolf yazmamıştır bu romanı. Yaratıcı insanın çift eşeyli zihni olması gerektiğini savunan, birazı erkek, birazı kadın olan diğer bir Virginia Woolf yazmıştır.

ALTAY ÖKTEM

Ayfer Tunç

Aziz Bey Hadisesi

Öykü / Yapı Kredi Yayınları

Ayfer Tunç, edebiyatımıza "saklı" dünyaları getiren bir öykücü. Bir kadın öykücü olarak aykırı bir tutumu var: Kadınlardan çok, kadınlar yüzünden acı çeken erkeklerin dünyasına eğiliyor. Altını çizdiği olguysa, bu iki cins arasındaki duygusal iletişimsizlik.

1989 Yunus Nadi Öykü Ödülü'nü alan ve aynı yıl basılan ilk öykü kitabı *Saklı*'dan sonra bir roman yayımladı: *Kapak Kızı* (1992). İkinci öykü kitabı *Mağara Arkadaşları*'nın basımı 1996. Yeni öykü kitabı *Aziz Bey Hadisesi* ise 2000 yılını bekledi. Ayfer Tunç'un öykülerini dinlendirmeyi sevdiğini söyleyebiliriz.

Mağara Arkadaşları, büyük şehrin hayhuyu içinde kendilerine ayrı bir yol, ayrıksı bir yaşam seçmişlerin öykülerinden oluşuyordu. Önemini yitirdiğine inandığı için intihar etmeyi kuran eski bir apartmanla onun bakımsız dairelerinde yaşayan Ayyaş Yazar, Bezmin Hanım, "hafif genç kız", Bunak İhtiyar, Kapıcı Rüstem Efendi (*Mağara Arkadaşları)*; kalabalıkların içindeki yalnızlığını üst kattan gelen seslerle avutmaya çalışan, bu seslere öyküler uyduran genç adam *(Ses Tutsağı)*; karısını neden öldürdüğü anlaşılamayan, yaşlı muhasebeci *(Cinnet Bahçesi)*, yaşamaktan bıkmışken kendi yaşında bir kadınla konuşabilmenin olağanüstülüğünü tanıyıp mutlu olan ve mutluluğunu bir anda yitiren emekli *(Gençlik Sabah Çiyidir)*, büyük şehirlerden kaçıp yazlık bir köydeki genç kadına tutulan biri *(Küçük Kuyu)*, huzurevinin yalnızlığını aşka benzer bir arkadaşla unutan yaşlı kadın *(Siz ve Şakalarınız)*, Batı müziği konserlerini kaçırmayan kapıcı *(Alafranga İhtiyar)*, yalnızlıklarından başka ortak noktaları olmayan üç adamın özgeçmişleri *(Ara Renkler)* Ayfer Tunç'un kahramanlarıydı. Ayfer Tunç, kahramanlarının yalnızlığını belirtmek için kimi zaman gerçeküstü öğeler kullanıyor, kimi zaman başka öykücülere ve öykülere göndermeler yapıyordu. *Cinnet Bahçesi*'ndeki muhasebeci Müeyyet Eren, karısını öldürdükten sonra, üzerine buzlar koyar ve yaşamına devam eder. Faulkner'in *Emily'e Bir Gül*'üne bir selam vardır bu öyküde. *Ara Renkler* öyküsünün *Camgöbeği* bölümü de terk edilmiş pansiyonu, tekdüze bir yaşamı sürükleyen pansiyoncusu ile Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Oteli*'ne bir gönderme gibidir.

Mağara Arkadaşları'nın gerçeküstülüğü en belirgin öyküsü ise *Küçük Kuyu*'dur. İçindeki sıkıntıdan kurtulmak için tatil yaptığı otelden ayrılan bir adam, otobüsünün mola verdiği bir köyde kalır. Otelcinin kızına tutulur. Bu tutku, onu garip davranışlara iterse de, ne yapacağı, nasıl davranacağı köydeki herkes tarafından kestirilebilmektedir. Çünkü, ondan önce de bu köye gelenler, aynı kadına tutulmuşlar, aynı biçimde davranmışlardır.

Ayfer Tunç, öyküsünün kurgusuyla öykü gerçeğinin yaşam gerçeğiyle örtüşmeyen yanlarını inanılır kılar *Mağara Arkadaşları*'nda.

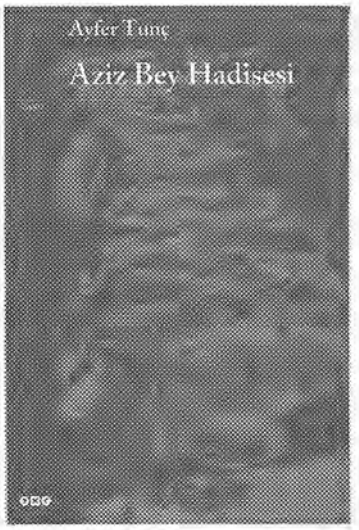

Aziz Bey Hadisesi, kahramanları ve olay örgüleriyle *Mağara Arkadaşları*'nın devamı gibidir.

İkiz Olaylar, İkiz Tipler

"*Aziz Bey Hadisesi*", yaşamını meyhanelerde, içkili küçük gazinolarda yaylı tambur çalarak kazanan birinin öyküsüdür. Çalıştığı yerden, genç müşterilerin beğenmediği eski ve gamlı şarkıları çalmakta devam ettiği için tekme tokat kovulan Aziz Bey, o gece ölür.

Meyhanede, kendine denk saymayacağı kişilerce kırılan onuru onu ölüme götürür. Aziz Bey'in meyhanedeki tartaklanışı, "*Cinnet Bahçesi*"ndeki (Mağara Arkadaşları) Müeyyet Bey'in meyhaneye son gidişinde yaşadığı olayı anımsatır. Yaşlı muhasebeci dinlediği müzik yüzünden bir kabadayıca aşağılanmış, itilip kakılmıştır. Bu durum yüzünden bir daha ne o akşam yanında olan arkadaşını görür, ne de meyhaneye uğrar. Ablasını da aramaz. Bu, dünyaları uyuşmayan karısını öldürmeye karar verdiren cinnetin ilk adımlarıdır.

Aziz Bey'le Müeyyet Bey'in benzemeyen yanları karılarıdır. Müeyyet Bey'in karısı, onu küçümseyen çevrenin bir parçasıdır. Aziz Bey'se kendisini hafife alan, uğruna ailesinden koptuğu sevgilisine duyduğu düşmanlığı karısı Vuslat'a aktarır. Aldattığı, küçümsediği bu kadının önemini o ölünce anlar.

Karısının dünyasını anlayamayan Aziz Bey'le "*Kadın Hikâyeleri Yüzünden*" öyküsünün Manifaturacısı ruh ikizidir. Aziz Bey, kendini önemsemesi, Manifaturacı ise kendinden utanması yüzünden yakınındaki kadını yok sayar. Aziz Bey, gerçekten aldatır karısını, yakışıklıdır, paralıdır. Manifaturacı ise çirkinliği ve parasızlığına karşın, karısını, aldatıldığına inandırır. İkisi de karılarının ruh dünyasını karıları öldükten sonra sezerler. Bu seziş, *Kadın Hikâyeleri Yüzünden*'in son cümlelerinde somutlanır: "Kemikli bir kadındı karım./ Evet, güzel değildi, ama kalbi olan bir kadındı./ Ben yok sandım."

Bırakılma korkusuyla karısını bir dakika yalnız bırakmayan Semavi Bey *(Soğuk Geçen Bir Kış)*, annesinin, kendisini, babasının sevgisiz davranışları yüzünden bıraktığına inanır. Karısı intihara benzeyen bir kaza sonucu ölünce ateş görmeye dayanamaz olur. "*Cinnet Bahçesi*"nin Müeyyet Bey'i ise anlaştığı, çok sevdiği ablasından, babası yüzünden ayrılır.

"*Mikail'in Kalbi Durdu*" öyküsünün kahramanı seyyar satıcı Mikail de sevgilisi Semiramis'i başkasına kaptırdığı için ölür. Öykünün ana kahramanı evkadını Semra kimliğini konsimatris Semiramis'le değiştiren kadındır. Birden çok erkeği kendine bağlamak, erkeklerin yönettiği bir yaşam yerine yaşamlarını yöneteceği erkekleri seçmek bu kadının tutkusudur. Ayfer Tunç, kadınların mutsuz ettiği erkekleri anlatırken, kadınların dünyasına küçük ışıklar yöneltir.

Ayfer Tunç, kadınların öykülerini ve dünyalarını, gerçek yaşamdaki gibi gölgedeki yerlerinden anlatmış. Öykünün ışığında olanlar hep erkekler. Öykü kurgusunun değişiminin öykü kahramanının yerini ve önemini etkileyişini irdelediği öyküsünün adı "*Kırmızı Azap*".

Ayfer Tunç, iletişimsizliğin yarattığı yalnızlığı, yalnızlığın bunalımlarını "*Kar Yolcusu*"nda çevre ile somutluyor. Bozkırdaki bir tren istasyonunun makasçısı Eşber, kış gecelerinde kibrit çöplerinden yaptığı evler ve kurtlarla bir tür koşmaca oynayarak geçirir yaşamını. Yalnızlığını buldukça kullandığı afyonla unutmaya çalışır. Ve bir gün kendisini öldürmeye çalışanlardan kaçan bir kadını bulur Eşber. Yaşamı değişir. Ne var ki kadın bir süre sonra gitmek isteyecektir. "*Kar Yolcusu*", yalnızlığı uçsuz bucaksız karlı bir ova ile çiziyor. Bunaltıları kurtlarla... Bir kez yalnızlığından kurtulduğunu sanan insan, ölümü yalnızlığa yeğleyecektir.

Eşber, öykünün zaman ve mekânıyla da, Semavi Bey'in benzeridir. Yalnızlık korkusunu buyurganlıkla, yalnızlığını paylaştığı insanı tutsak etmekle yeneceğini sanan erkek tiplerindendir o. Ayfer Tunç, sevgisiz ve iletişimsiz bir çağın çarpıcı sorusunu soruyor öyküleriyle: Bunca yalnız bir arada neden yalnızlık duyuyor?

SENNUR SEZER

YORGO SEFERİS
BÜTÜN ŞİİRLERİ

YANNİS RİTSOS
ŞİİRLER

ALİ CENGİZKAN
ŞAİRİN NERGİSİ

(Çıkıyor)

Varlık / Şiir

Ünsal Oskay

TEK KİŞİLİK HAÇLI SEFERLERİ

Deneme / İnkılap Kitabevi

Ünsal Oskay, öteden beri kitap olarak tasarlanmış çalışmalardan ziyade, çeşitli dergilerde yazmayı tercih etti. Şimdilerde bu yazılar, o dergilere yetişememiş olanlar için kitap formunda derleniyor. İlk derleme kitap, '98 yılında Yapı Kredi Yayınları'ndan, *Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım* adıyla çıkmıştı. İkincisini ise, geçtiğimiz haftalarda İnkılap Kitabevi yayınladı: *Tek Kişilik Haçlı Seferleri.*

Kitapta, yazarın 36 makale ve incelemesi var. Bunlar konularına göre, "Sinema", "Edebiyat-Sanat", "Kültür-Tarih" ve "Portreler" olmak üzere dört bölümde toplanmış. Konuları farklı olsa da, aynı merkeze eşit uzaklıkta duran yazılar bunlar. Bu merkezi, "insani özgürleşimin kanallarını açık tutma çabası" olarak belirleyebiliriz. Bu ortak gayenin etrafında dizilmiş, kendi sorumluluk alanlarında saf tutan yazılar bunlar; gayeleri dolayısıyla da halen günceller.

Kitaptaki yazılar üzerinde tek tek durmak yerine, bugün o yazıların neden okunması gerektiği üzerinde düşünmek daha anlamlı. Hemen söyleyelim ki, okunması için ilk ve en mühim gerekçe, her bir yazının ayrı ayrı kendini konumlandırdığı o tek merkezdir; "insani özgürleşimin kanallarını açık tutma", "egemen insanı bağımlı insan ilişkisi"ni "özgür insanlar ilişkisi"ne evrimleştirme, dönüştürme çabasıdır. Tek başına bu çaba, toplumun eleştirel düşünebilme becerisine vekâlet eden entelektüel aklın bugün yitirmekte olduğu birçok hasleti bize yeniden hatırlatıyor. Oskay, kitaptaki bir yazısında, Rousseau'nun, kendisini yalnızlığa itenlerin felsefelerini kabul etmesinin, "*aklın sağlam tarafı dururken, büsbütün bedbaht olmak için, çöken tarafına tutunmak*" olacağını (s. 440) belirttiğini söylüyor. Ünsal Oskay'ın kaleminden çıkan yazılar da, eleştirel içeriğiyle entelektüel aklın "sağlam kalan tarafı"na tutunuyor.

Eleştirinin kaybolan dili:
"Realitenin sahih halinin idrakı"

Modern üretimin gelişimi içinde en temelde "işlik" ve "özel" olarak fragmanlaşan hayat, realiteyi "bulanıklaştırmış", yanılsamasız olarak algılamayı zora sokmuştur. Bir "izm" olarak ideolojinin bugün artık "*hegemonik ideoloji olma işlevi*"; yani "*gündelik yaşamda insanların dünyayı yüzeydeki görünümünün ardındaki gerçekliğiyle algılamalarını çarpıtıp güçleştiren*" bir hayat tarzı olma durumu söz konusudur. (s. 257-317) Bu hayatın içinde sıradanlaşan insanın farkına varamayacağı realite, entelektüel enerjinin gözetiminde açığa çıkabilecek bir şeydir.

Entelektüel aklın, özgürleşim kanallarının açık tutulması çabasındaki işlevi, "*İnsanın us yetisine karşıt bir toplumsal realite içinde insanın usuna sahip çıkmak*"tır; geliştireceği teoriyle kendini herhangi bir "taraf"a yerleştirmekten öte ve önce, ait olduğu toplumun boğulmuş olduğu yanılsama denizinde, en görünmez ve en sinsi olduğu yerde "hakikat"i bulup çıkarmaktır. Teori ve pratiğin ilişkileri bir bütünleşme, bir tamamlanma olarak anlaşılıyordu. Oysa bu anlamda teori bugün pratiğin ta kendisidir. Nitekim Oskay, kitabının arka kapağına da alınan bir cümlesinde; "*Dışarıdan dayatılan sınırlamalara direndiği kadar, kendine de sınır koymamakta ısrarlı aklın yazıp çizebilecekleri, özgürleşim arayışına yönelik praxis'e en yakın eylem olacaktır*" diyor.

Ama, "*... realitenin sahih halinin idrakı için en yeterli, donanımı en zengin entelektüeller de yüzyılımızın ortalarından itibaren sistemin en 'dezenfekte edilmiş' işlik mekânlarını oluşturan hizmet sektöründeki iyi döşenmiş, işe benzemeyen işlerin yapıldığı yerlerde istihdam edilmeye ve iyi ücretler almaya başlamıştır. Başka bir deyişle, sistem entelektüelleri massetmeye başlamıştır.*" (s. 112) Sonuçta, okuduğu okullar ve çalıştığı işler, onu hayatı boyunca toplumun en prestijli yerlerine ulaşmaya kilitlemiş, dahası buna –doğal olarak– hakkı olduğuna inandırmıştır. Elinden çıkan eleştiri de, bugün aynı kilitlenmişlik durumunun bir parçası olarak, "sürü"den ayrı olduğuna dair imalar taşıyan, prestijli konumunu ilan eden belgeler olma niteliğinden pek ileri gidemiyor: Bir bakıma "Eleştiriyorum. O halde farklıyım." hali. Eleştiri, bu çeşit "entelektüeller" için, farklılık ve ayrıcalığını kendisine hissettiren, falan yerde tatil yapmak, filanca yerde filanca şarabı içmek gibi küçük bir fantezi.

Bu nedenle, çürümeyi eleştiriyor olması, tek başına Ünsal Oskay'ın özgünlüğünün anlaşılacağı bir nokta değil. Eleştiri adına yazılanlar, örneğin, popüler kültür, sinema, müzik vs. "eleştirileri", gerçekte eleştirinin, ayağa kalkamayan cenazesi gibi ortalık yerde dururken, Oskay'ın "eleştiri"yi nasıl yaptığı çok daha önemli bir konu.

Ünsal Oskay'ın üslubu, eleştirinin yitirilen gücünü ona iade eden ve giderek popülerleşerek nesnesi karşısında bağımsız bir varoluş sergileyemeyen eleştiriyi bu durumundan çekip kurtaran bir üsluptur. Ünsal Oskay'ı okuduğunuzda, eleştirinin tek bir terminoloji ve kısıtlı sayıda kelimelerden oluşan futbol yazılarından, ya da rüya tabirlerinden farklı bir şey olduğunu öğreniyorsunuz. Oskay, Tanpınar'ın şiir konusunda gösterdiği şaşılacak duyarlılığından söz ederken, onun "*Şiirde bütün mesele 'dil'i bir sesin kendisi yapmaktır*" yargısını anıyor. (s. 109) Oskay için de entelektüel enerjide bütün mesele, eleştiriyi bir sesin kendisi yapmaktır. O ses, dünyayı, evet tanımak, tespit etmek, ama bundan da öte değiştirmek, dönüştürmektir. Bu nedenle modern dönem ve koşullarını kendinden uzak tutmuyor Oskay. Yaşanan bir acıyı nakleder gibi değil, o acıyı yaşayarak, paylaşarak anlatıyor. Bu da, eleştirisini, soyut prestij hastalığının getirebileceği her türlü "zaafiyet"ten uzak tutuyor.

Serinkanlı eleştiri:
"Kamunun bilisizliğinden akıllıca uzak kalma"

Mesela, entelektüellerde sıkça rastlanan "ideolojik safiyeti koruma güdüsü"nün şirretleştirip güdükleştirdiği tepkiselcilikten arındırıyor; komplekssiz ve serinkanlı bir eleştiri geliştirmesini sağlıyor.

Milan Kundera'nın romanından uyarlanan *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği* adlı filmi örnek gösteriyor Oskay. Ona göre bu film "*anlatmak istediğini çok rahat anlatan bir film*"; ve bu nedenle de "*sinemayı 'entelektüel eziyet' sayan kimi aydınlarımızca*" beğenilmiyor. Devam ediyor Oskay: *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*'ni *hafif bulanların* Batman ve Indiana Jones *gibi hafif filmlerde 'ayrı bir tat' olduğunu söylemeleri entelektüellerimizin kişilik yapılarındaki bir ortak paydayı yansıtıyor. İnsan sorunlarını anlatmayı yüklenmiş görünen sanat ürününü değerlendirirken 'mutlak bir ideolojik sa-*

fiyet' arama merakı ile, kendi günlük hayatında vakit geçirmek için seçtiği hafif sanat ürünlerinde ölçüsüz bir hoşgörü." Bu iki tutumu birlikte yaşayan entelektüellerimizin, insan sorunlarını, toplumsal sorunları "*uzun vadede temel insan değerlerinin olumlanıp olumlanmaması açısından*" değerlendirirken ısrarlı bir tutumla "*sekter*" davranmalarına dikkat çekiyor Oskay. Bu "*sekterlik*" ise, Oskay'a göre, "*gündelik hayatın geniş alanlarındaki kendini koyvermişlikten sonra, haftada bir, ayda bir takınılması 'sağlığa fazla zararlı olmayan' iffeti mücessem aydın olmanın kolaylığından, kendine mahsus 'tadından' ileri geliyor.*" (s. 43)

Fantezileşen muhalefet ve soyut prestij hevesi, olguların derininde yatanı görmez, zaten böyle bir kaygısı da olmaz. Derinde yatanı, yani gerçeği görebilmek, hayata değiştirmenin ışığıyla bakan gözün hüneridir. Soyut prestij hevesinin güdükleştirip şirretleştirdiği bir gözün sahibine düşen rol ise şudur: "Red Kit *ile* Playboy *ile şıklaşmak,* Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği *gibi masumca, eli yüzü düzgün bir 'gişe filmi'nin karşısında da 'mutlaklaştırılmış bir iffet düşkünü' olmak!..*" (s. 46)

İdelojik safiyeti koruma güdüsünün halka ve halkın beğenilerine karşı şirretleştirip güdükleştirdiği tepkiselci eleştiriden hazzetmez. Ama, Kleopatra'nın, "*patronundan özel ilgi bekleyen sekreter ya da tezgâhtar kızların kendilerine yakın bulacağı tarzda*" portreleştirilmesini de hoş görmez. (s. 18) Çünkü, Ünsal Oskay için, hayatın işleyişine dair karar alma süreçlerinde halkı dışlamayı temel almış patriarkal egemenlik ilişkisi karşısında halkın da "*kendi kurduğu toplumsal ilişkiler içinde ve onlardan dolayı yalnızlaşması*" söz konusudur. Bu nedenle, örneğin, Kleopatra'yı da bu şekilde portreleştiren bir araç olarak medyayı layıkıyla anlayabilmek için, "*... bir ülkedeki medyanın, kültür endüstrisi kurumu olarak, ürettiği her şeyi yalnızca bir elitin, egemen kesimin dolaysız buyrukları ile değil; toplumun her kesiminin içinde yaşadığı, kendini ve toplumsal dizgeyi yeniden-ürettiği toplumsal hayatın bütünü dolayımı ile gerçekleştirdiğini göz önünde bulundurarak, o ülkenin siyasal kültürünün hangi tarih içinde, nelerden ve nasıl oluşmuş bulunduğunu*" düşünmek gerekiyor. (s. 325) Bu karşılıklılık halini görebilmesi, Ünsal Oskay'ı her türlü "elitizm"den, ve –"*popülist, halka karşı günah işleme korkusuyla tavır değiştirmiş seçkindir*" diyen Murat Belge'yi anarak söyleyecek olursak– bu elitizmin bir başka kılıktaki görünümü olan "popülizm"den de uzak tutuyor.

Kalabalıkları hor görmez, ama "*kalabalıklaştırılmışlığın, özgürleşimi kökten engelleyen bir sorun olduğunu*" daima göz önünde tutar Oskay. Galilei Galileo'ya Johannes Kepler'in mektubunda söylenenler Oskay için bu açıdan önemlidir; "*Kepler, Galileo'ya* 'kamunun bilisizliğinden akıllıca uzak kalmalıyız' *diyor bu mektubunda. Kuşkusuz, bir hor görme değil; burada bilisizleştirilmiş kamunun yeniden aydınlatılmasını sağlayacak bilginin, duyarlığın, farkındalığın üretilebilmesi için gerekli görülen bir* 'uzak kalma' *söz konusu.*" (s. 113)

Oskay, neden "konuyu dağıtıyor?": "Realiteyi, bütün bir insan tarihinin ve aklının kazanımlarıyla ifşa etmek"

Akıllıca uzak kalınması gereken "bilisizlik", yalnızca kamunun bir zaafı değil. Bugün okumuş yazmışların hali de çok farklı bir görüntü vermiyor; aynı tedbir onlara karşı da söz konusu olabilmekte. Ünsal Oskay bunu, "*modernleşme sürecinde global efendilerin Türkiye'ye biçtiği rol*"le açıklıyor: "*Shakespeare okumadan bilgisayar programcısı olmak.*"

Ünsal Oskay, kitabında ele aldığı her konuyu, geçmiş, bugün ve yaklaşan yeni dünya boyutunda gözden geçiriyor. Buradaki entelektüel enerjisi, konuyu dağıtan kuru bilgi gösterisi değil, hayatı anlamak kadar değiştirmeyi de hedefleyen bir anlayışın, bilisizlikten akıllıca uzak durarak, hayatımızı daha geniş alanlara açma eylemidir. Kendisinin, Rimbaud'nun şiir dili için söylediği deyimiyle "*coğrafyamızı büyütme*" arzusudur (s. 420); tarihi ve kültürel birikimi, özgürleşim için "*yeniden ve insanca 'temellük' etme*" girişimidir (s. 416); realiteyi, "*bütün bir insan tarihinin ve aklının kazanımları ile ifşa etmek*"tir. (s. 426) Bu nedenle, örneğin Melville'le ilgili yazısı şu cümleyle başlayabiliyor: "*Beyaz Balina'nın yazarı Herman Melville, Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk demiryolu ve lokomotif deneyiminden on iki yıl önce, New York'ta doğuyor. Doğumundan on iki yıl sonra, İngiltere'deki, hızı saatte 20 kilometreyi geçmeyen demiryolu şebekesi başlangıcından hemen bir yıl sonra, hızı 60 kilometreyi bulan Amerikan lokomotifi yapılıyor...*" (s. 421) Yazı, deniz taşımacılığı ve ulaşımındaki daha nice ayrıntılı bilgiyle devam ediyor.

Uzun uzun verdiği bilgiler, "*hayatın değişip gelişmesiyle ortaya çıkan daha karmaşık bir gerçekliği algılayabilmek için daha gelişkin zihinsel süreçlere ihtiyaç duyulması*"ndandır. (s. 75) "*Brecht'in işaret ettiği de bu oluyordu bir yazısında, 'Baskıcı yönetimlerin en büyük korkusunun insan aklının, zihninin, düşünme yeteneğinin yeterince köreltilmemesi' olduğunu söylüyordu.*" (s. 80) Eleştirisinin tepkici, otomatlaşmış olmaması, serinkanlı, sabırlı ve titiz olması da bir bakıma bundandır.

Bir de hayata karşı büyük ve bitimsiz bir heyecanı, ilgisi var Oskay'ın. Her iş kolunu ayrıntılarıyla merak edebiliyor. Oskay, Amerikalı toplumbilimci Mills için "*El hünerinden yoksun, 'kalem efendisi' olmuş, doğayı, gezmeyi, yemeyi, içmeyi, sevmeyi, dostluğu, edebiyatı sevmeyenleri sevmez*" (s. 260) diyor. Zannediyorum, hatta eminim ki kendisi de. Zira, doyumların, ertelendiğinde "*insanı insan olmaktan çıkaracağına*" inanır.

Zaten yitirilmemiş yaşama sevinci, modernliğin bütün gaddarlığına karşı korunan "eros", eleştirel düşünceye katmak istediği şeylerdir. Dağınık, eğitimsiz, bilgisiz bırakılmış-

lığın modern insan üzerindeki hırçınlaştırıcı, kabalaştırıcı etkisine karşı korunma önlemidir. "Ben" diyor, "*perhizci kişilikten çok, çarpıtılmak istenen doğal yanlarını yeniden kazanmak için bir araya gelmesini henüz unutmamış hayatın içindeki yarım-insanlardan umutluyum.*" (s. 14) Hayatta ne değişecek ve nasıl değişecekse, bunu, o "yarım-insanlar" yapacaktır.

Bir "mümkün"ü görmenin mutluluğu...

Oskay üzerinde tespit edilebilecek her özellik, hayatın onun tarafından, görmenin, göstermenin, anlatmanın, bir soyut prestij hesabıyla değil, kendisini dönüştürmeye kilitlenmiş biçimde yaşanması dolayısıyladır. Hayata, Adorno'nun "*değiştirmenin ışığı*" dediği ışıkla bakan o göz, *Anayurt Oteli*'ndeki Zebercet'i, "*insan ile insan arasındaki ilişkiyi egemen/bağımlı ilişkisi olarak sınırlı bir biçimde tutmakla işlevlendirilmiş bir toplumsal varoluş biçimi içindeki yalnızlaştırılmış insanın yalnızlığı yaşama olgusu*" (s. 35) olarak değerlendirir; Beethoven senfonilerinin dinlenilme biçimlerinden bir "praxis" sorunsalı çıkarır; "*iyi polisiye öyküler*"de, Dante'nin, Cervantes'in yaptığını, yani "*realiteyi algılamada etiğin algılama biçiminden farklı bir algılama yöntemi*" önerdiğini görür (s. 105) vs., vs...

Buna sevinmek belki büyük bir trajedi ama, Ünsal Oskay bize yaldızı silinmiş, pırıltısı kalmamış "özgürleşim", "efendi-köle ilişkisi", "praksis" gibi bazı kavram ve görüşlerden söz etmenin, bir meseleyi bu kavrama ve görüşler temelinde ele almanın hâlâ çok itibarlı bir şey olduğunu gösteriyor. Bu kavramların 20. yüzyıldaki bütün o çileli yıllarından, "yapı bozumcu" düşüncenin tahribatından, ve şimdi de postmodernizmin aklı dışlayıcı söylemlerinden sonra, ancak yaşanan acıları paylaşan birinin sahip olabileceği tüm samimiyeti ve heyecanıyla, elde avuçta ne kalmışsa, onunla değiştirmenin, dönüştürmenin yollarını arayarak, bugünkü "*irrasyonelleşmiş gerçekliği*" reddediyor. Ama onun reddi, reddediyor olmanın getireceği olağan bütün kaba sabalıktan –her şeyin kabaca iki karşıt unsuru olacağı ilkesine indirgenmiş diyalektikten "*aydınlanmış diyalektiğe*" geçmiş olmanın kazandırdığı derinlik ve incelik sayesinde– arınmış bir aklın öne sürebileceği bir red. Bu özelliğiyle, "trend"i olmayan erdemlere sahip olmaktan belli bir mahçubiyet çıkaranları yeniden yüreklendiriyor.

Ezilmişlik; dış dünyaya duyulan husumet, kaba sabalık ve şiddet ortamında Ünsal Oskay'ın eleştirisi, ısrarla dünyamızı genişletmenin yollarını arıyor; daha insanca değerlere bağlı bir geleceği düşünebilme beceri ve isteğini özendiriyor. Ünsal Oskay, çürük siyasetin, ahmak bilincin ve sarsak eleştirinin gayri insani dünyasından tarih babanın karşısına, ilave hiçbir tedbir, derleyip toparlama, giydirip süsleme ihtiyacı duymadan çıkarabileceğimiz yüzakımız. Kitabını okuyanlar, bunu fark edecekler. Hileli tartmayan güler yüzlü esnafa; rüşvet düzenine çomak soktuğu için ömrü boyunca üç kuruş maaşla insanlık onurunu korumaya çalışan dürüst yargıca; demini taze tuttuğu çayıyla denize karşı küçük lüksümüzü berbat etmeyen ocakçıya; köselenin hasını kullanan ayakkabıcıya; velhasıl, hayatın sıradanlaştırıcı, yozlaştırıcı etkilerinden kendini koruyup doğru ve dürüst kalabilmenin halen mümkün olabildiğini görme mutluluğunu bize yaşatan herkese duydukları duyabilecekleri saygıyı duyacaklar.

GÖKSEL AYMAZ

Yusuf Alper

ŞİMDİ HANGİ IRMAKTA

Şiir / Era Yayınları

Yusuf Alper, her şeyden önce yazmayı seviyor. Şiir söylemekten kaçmıyor, 1985'ten beri yayınladığı 6 kitaba bakılırsa, alçakgönüllü, bilgeliğe dönüşmüş, görünüşü kolay, varılması daha güç bir şiiri söylemekten kaçan bir ozan değil: "*O ne gece ki otuz yıldır/ Yaza yırta yaza yırta*".

Şimdi Hangi Irmakta adından anlaşılacağı gibi "*attığı adımda saklı çukurlar*" arayacağımız "*bir çağ kırgınının duygu kırıntıları*" olarak söyleşen Yusuf Alper'in 1998 Haziran tarihli son kitabı ve altıncıyı da aşan yeni yapıtı.

Yusuf Alper; ilk bakışta dikkati çekmeyen, rahat, pürüzsüz bir dili deniyor. İçeriği de hep aynı rüzgârı estirmediği için dikkatle ayıklanırsa çarpacak kayalarla dolu: "*Bir zamanlar tüm yollar insana çıkarmış/ Şimdiyse bütün yollar dünya dışına*" (*Şimdiyse Bütün Yollar*, s: 28).

Yusuf Alper "*sapanla kuş vuran çocuk*" olmaktan yansımış aramıza, "*çocukluğu ben olan bir dostla oynamak*" isteyen okurun gözdesi olabilmiş. "*Kur saati oğlum yürüsün sular/ Kavuşsun ırmaklar denize*" (*Çocukluğu ben olan*, s: 34).

Oğlum diye seslendiği kendi midir bir bakıma? Çünkü kendinden vazgeçmemiş bir ozan Alper, "*şimdi hangi ırmakta*" arayacağımız bir bakıma kendisidir, 6 kitapla türlü yollar denemiş, bilgelikte karar kılmıştır sonunda: "*Beni kalbime düşen bombadan sorgulayan/ beni ben olmayan her şeyden sorgulayan*" öyle bir bilge ki, hastalarının tümündeki iyiliği kendi üzerinde toplamış uzun günler ozanı olup gitmiştir, hastalıklar kendiliğinden iyiliğe dönüşmüştür bir doktorun zembereğinde. Saati hep iyiliğe işler, koşarak yetişilen bir iyilik: "*Dil altında saklanan/ Hediyeler gördüm etten, altından*" (*Sonsuz Bir Aynada*, s: 13).

Dante'nin *İlahi Komedya*'sına yetişir burada, sesin içinden anlam yaratmada ise kime yetiştiğini düşünür kalır insan: "*Herkes göğsünde çıngırakla/ Çın çın çın! yalanla, yalımla*" (*İşte size Zürafa*, s: 15). "*Kuş gibi, bir masaldan uçmuş gibi*" (*Uçmuş*, s: 16).

Zaptedemeyeceğimiz bir iyilik serüveni Yusuf Alper'in son kitabı. İyilik de değil sözünü ettiğim; iyimserlik, ama koşturan bir gülümseme, "*ayırdına vardığımız bir devin soluması*" bu, "*gelincik tarlasından bir dal kopardı*" diye, "*tarihe bir silgi borcu*" yaratan, ve başını giyotine kaptıran çocuk.

Şiirimizden birçok ad geldi geçiyor, bir kısmı unutuluyor, bir kısmı direniyor, bir çoğul koşturmadır gelip gidiyor. Bunlar arasında okyanusun okşayan kollarına erişen birkaç ozan kalıyor işte: Bir garip serüven şu şairlik, yazma eylemi, kalma edimi. Yusuf Alper'in giderek artan, yükselen bir şiire erişmesi kolay olmamış.

Şimdi Hangi Irmakta Yusuf Alper'in son kitabı. Hiç de kayıtsız kalınacak bir şairle karşı karşıya olmadığımızı anlatıp duruyor.

HÜSEYİN PEKER

Faize Özdemirciler

DELİ TEMMUZ

Şiir / Cep Kitapları

Kıbrıslı bir Türk için, Temmuz (1974) bir **milat**'tır neredeyse. Toplumsal altüst oluşun, savrulmaların ve kendi kimliğine sahip çıkma/koruma iradesinin en üst düzeylerde yaşandığı bir **milat**!..

Yitirilen anıların, geçmişin ve köklerin (uzayıp derinlerine yerleştiği toprakla birlikte) acısıyla yoğrulmuş (*Ne yazık! Doğmuyoruz şimdi o topraklarda!*) hüznün mevsimidir Temmuz... Göçler, gözyaşları ve acıların mevsimi "*Temmuz'u katlanılır kılan*" **şiir**dir sadece. Bu yüzden olsa gerek, Faize'nin şiirinde neredeyse vazgeçilmez bir izlektir *Temmuz*... (İkinci kitabı *Hüzzam Bozuldu*'da da yoğun olarak görürüz bunu: "*annem **temmuz**'dan sonra hep ağladı!*") o kadar ki bir ahtapot gibi sardığı dizeleri zorlayıp, üçüncü şiir kitabının kapağına sızar", adını belirler.

"*Ağustos'un alnına silah dayayan*" (s. 12) o **Deli Temmuz**, şizofrenik yıkıcılığın yarattığı olumsuzlukların şiiridir bir anlamda... Zamanın yadsınması, anlamsızlığı (unutma ve alışmayı) getirir. Faize'nin bundan önceki şiirlerinde olduğu gibi, bu kitabındaki şiirlerinde de bu yadsımaya karşı bir duruş hissettirir kendini...

"*Bir göçmenkuş'un notlarından derlenen bu kitap*", *adı kötüye çıkmış (Bir sevda temmuz'a denk gelirse talihsizdir; göçle, acıyla anılır!) bu ayı katlanılır kılmaya çalışır.* **Deli Temmuz**'u, Faize'nin ikinci kitabı *Hüzzam Bozuldu*'nun "ikinci cildi" diye düşünebiliriz.

Göçmenkuş kimliğini zorunlu olarak benimseyen Faize'nin temaları bilinçli bir seçimin sonucudur; ve kolay kolay değişmeyeceğe benzer. Her ne kadar, "*ey adalı şair, sevgililerimi biliyorsan/ anlat, durup durup yeniden anlat, **saba**'nın şiirim/ üzerindeki yan etkilerini.*" (s. 26) diye sitem etse de; Faize'nin şiiri şarkılarla akrabadır. Şarkılar yalnızca dizelerine nüfuz etmekle kalmaz; hüzünlü melodileriyle ritmi de belirler neredeyse... "*Bir şarkıymış mayıs'ın en anneli gününde, kulağınızdaki/ dudak izlerini duydular mı konuşmayı kesen/ şarkılı sesler değil miydi zaten anneler?// onlar, **sabahın ses yıldızı zeki müren**'den/ şarkılarla büyüttüler çocuklarını*" (s. 9) dizelerinde "şarkılar"ın yaşamındaki önemini vurgularken; yanılgıların cahillikten kaynaklandığını da "*bayatiyi/ hicaz sanacak kadar cahildik*" (s. 44) dizeleriyle açıklar.

Şarkıların ve çiçeklerin dünyasından ödünç alınmış bir dille yazılır Faize'nin şiiri... *Sabahsefaları* 'aşk'ın simgesidir; *karanfil* 'baba'yı imler; direnmenin, kavganın ve devrimin simgesidir; *gül* yapay güzelliğin, sahte iyimserliğin, unutmanın; *manolya* dostluğun, dayanışmanın; *kasımpatı* ölümün, yenilginin; *sarmaşık* kavuşmanın simgesidir. Ve Kıbrıslı şairlerin *vazgeçemediği* **yasemin**, dürüstlüğün, erdemin, demokrasinin, barışın, dostluğun, güzel olanın, Akdenizli olanın simgesidir.

Şarkılara, atasözlerine olduğu kadar başka şairlerin dizelerine göndermelere de sık rastlanır Faize'nin şiirinde... Kimi zaman derin bir hüzün, kimi zaman ironik bir işlev görür bu göndermeler.

Sorgulayan, eleştiren, ("gözyaşının, gözlerin, küçük çıkarlar adına yaşanan farklılaşma ve bukalemunlaşmaların, yozlaşma, kimlik erozyonu ve insansızlaşmanın başını alıp gittiği bu küçücük adanın sorunlarını sorgular; inançlarını bir günde terk edenleri, zamanın, mekânın ve yaşanmış olanın yoksamasını eleştirir.); doğruyu, güzeli, insani olanı arayan/hatırlatan bir şiirdir bu... Bu yüzden eleştirinin sivri ucu hep "Resmi Tarih"e yöneliktir.

"*tarihin dışındaysa karanfil, anıların içindedir, koca bir yalandır belki, tarihte yalan çok!..*" (s. 10)

"*kurbanların üstüne kuruldu güllük gülistanlık günler.*"

"*ey tarih, ne duruyorsun sen de yan!*" (s. 11)

"*cemaat liderleri **otuzbir**'den*

sarhoş, tarihin sifonuyla oynuyorlar..." (s. 20)

Eleştirinin sivri uçlarından biri de "direnmeyi seçmeyen, günü kurtarma derdine düşmüş" kendi insanına yönelir...

"*Kavga büyüdü de dokuz doğurması mı kaldı umudun/ nerdee!*" (s. 10)

"*bak! Hep devrim adını vermişler mayıs doğumlu/ bebeklere.*" (s. 11)

"*–direnmek mi, henüz değil, belki sonra!–*" (s. 12)

"*evlerimizin hesabını/ soramıyorsak hâlâ iyiye işaret değil bu!*" (s. 18)

Bu kadarla sınırlı değildir elbet eleştiriler, küçük çıkarlar ve beklentiler için gerektiğinde "barışçı" kesilenleri ("*karşılık istemedim güvercin/ kılığına girmek için*") (s. 31); şiiri önde tutmak yerine "cinsiyet"i öne çıkaranları ("*nasıl söylersiniz şiirin cinsiyeti olduğunu!*") (s. 30); devrimci geçinen diktatör ruhluları ("*sahnede kırmızı karanfildiniz, darbeci birer subay kuliste,*") (s. 28); şükran nutukları atmaktan öte bir şey beceremeyen egemen kesimleri ("*burası bayrak radyosu'dur/ her telden şükranlar dinlediniz*") (s. 37); yalnızca kendi şiirine kulak veren "narsist" şairleri ("*her şair kendi şiiriyle sevişirken/ içki masalarında*") (s. 37); her şeyin satılık "meta" haline getirildiği sistemin ikiyüzlülüğünü ("*ama hiç düşünmedin, deniz posterleri'nden/ en çok parayı kimlerin kazandığını.*") (s. 17) ve daha nicelerini acımasızca eleştirmekten geri durmayarak, aydın tavrını sergiler Faize...

Olumsuzlukları eleştirirken, olumlulukları yüceltmeyi de ihmal etmez... Edip Cansever şiiri altın değerindedir ("*yerçekimli karanfiller ah! Onlar olamasa/ nereden bilecektik altınla şiirin kardeşliğini?*") (s. 11); "*İÜ Klasik Türk Müziği Korosu'nu yıllardır aynı akıl almaz coşkuyla çalıştıran şef Süheyla Altmışdört'e* (s. 25). Gülten Akın'a (s. 19), merhum bestekâr İsmail Baha Sürelsan'a (s. 22, 23), Yahya Kemal'e (s. 31), Sait Faik'e (s. 41) ve Led Zaplin'e saygı ve hayranlığını dile getirir...

Şiirinde hüzün ve umutsuzluk ağırlıklı gibi görünse de, yılgınlığa düşmeyen kavgacı bir Akdenizli'dir Faize. Yaşamı kısıtlayan, şiiri kısırlaştıran her türlü tabuya-inanışa başkaldırmayı seçmiştir bir kere, tüm olumsuzluklara, umutsuz gidişe karşın yaşama/şiire sarılmaktan hiçbir şey alıkoyamaz onu...

Deli Temmuz'a inat şiirini söyler... Tek silahı şiiridir çünkü şairin...

TAMER ÖNCÜL

(*) Ada'nın Güneyi'nde üretilip Kuzeyi'nde kaçak satılan konyak. Burada şair argo anlamı "masturbasyon" olan *otuzbir*'in iki anlamını iç içe geçirerek güzel bir metafor yaratmış.

MURAT TUNCEL:

Ülkemin tüm yazarları gibi Türkçe'yi geliştirmeye çalışan bir gönüllüyüm.

Üçüncü Ölüm / Roman / Pencere Yay.

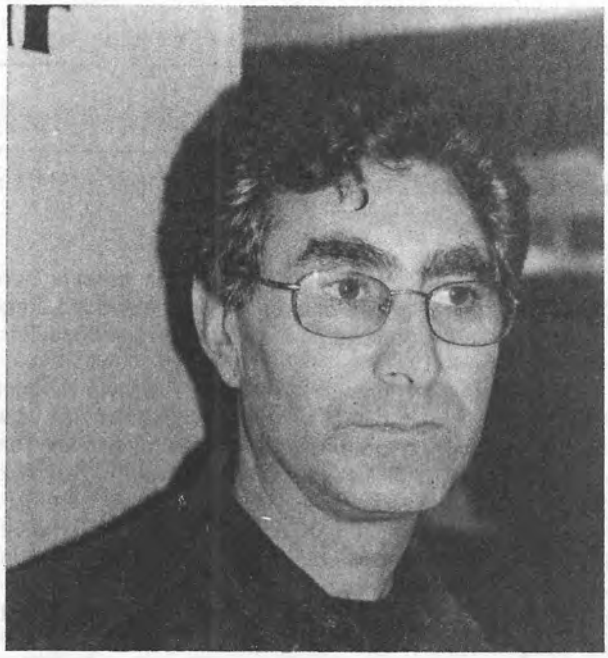

✪ *Daha önce Anadolu'dan İstanbul'a göç etmiş insanları, onların sorunlarını yazıyordun (Beyoğlu Çığlıkları, Mengelez). Sonra İstanbul'dan Hollanda'ya göç eden insanları işledin... (Maviydi Adalet Sarayı). Üçüncü Ölüm'de ise ana konu her ne kadar savaşlar ve İkinci Dünya Savaşı olsa da bu romanın kahramanı Macaristan'dan Hollanda'ya göç etmiş bir Macar... Yani senin yazın coğrafyan bu göç köprüsü üzerine kurulu. Ne dersin?*

– Yazın coğrafyam dar anlamda Anadolu'dan İstanbul'a, İstanbul'dan da Avrupa'ya doğru uzanan göç yollarını birleştiren bir köprü üzerinde. Ama geniş anlamda giderek genişleyen ve evrenselliğe açılan bir göç yolu üzerindeki köprü gibi. Benim amacım da bu.

✪ *Bir dili başka bir ülkede o dilin sıcaklığından uzakta yazmaya çalışmak hep merak ettiğim bir konudur. Belli bir süreyi aşınca verimini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaz mı kişi? Çünkü bir dilin kendini ancak, tüm boyutlarıyla yaşandığı alanda gerçekleştirilebileceğini düşünüyorum ben. Ne dersin? Hollanda içinde Türk edebiyatına ne tür katkılar sağlanabilir?*

– Bir dili başka bir ülkede o dilin sıcaklığından uzakta yazmaya çalışmak elbette çok zor. Hatta sizin düşündüğünüzden de zor. Ama dili yaşatmanın gönüllü yolcusu olmuş bir yazar için durum biraz farklı. Yazdığınız dilden uzak kalmışsınızdır ama bu sadece konuşma dilinde uzaklıktır. Dilin gelişimini tüm tazeliğiyle size ulaştıran, gazeteleri, dergileri ve yeni yayınlanan yapıtları izleme olanağımız var.

✪ *Başka ülke insanlarına ve başka dillere özgü olmayan bir durum Türkçe ve Türk insanı için geçerli sanıyorum: Bir başka ülkede yaşıyor olmasına karşın ısrarla kendi dilinde yazma eylemi içinde... Bu Türkçe için dünyanın hemen hemen her ülkesinde yaşanan bir gerçeklik.*

– Sadece kendi dilimizi izlediğimiz için bize böyle geliyor olabilir. Fakat başka dillerde de bunun örnekleri var. Ayrıca bunun çeşitli nedenleri var. Türkçe'yi kullanan Türk insanına ne yazık ki, kullanabileceği başka bir dil öğretilmiyor, o nedenle gittiği her yere Türkçe'yi götürmek zorunda. Bir başka önemli neden ise azınlıkların "yok olmama" düşüncelerinden kaynaklanıyor.

✪ *Hollanda ressamların ülkesi. Ama güçlü bir Hollanda edebiyatından söz edilemiyor. Kendi dillerinden çok İngilizce yazan Hollandalı yazarların sayısı da hayli kabarık. Dil olarak başka dillerin egemenlik alanına girmiş Hollanda'da yüz yıllarca başka kültürlerin at koşturduğu Türkçe'yi yaşatmaya aynı zamanda da geliştirmeye çalışanlardan biri olmak ilginç.*

– Hollanda yazını, Hollandaca'nın kullanıldığı alanla sınırlı olduğu için dünyada etkili bir yazın olma şansı yok. Hollandaca, Hollanda'da (Birçok eyalette değişik diyalektle konuşuluyor), Belçika'nın kuzeyinde, Antil Adaları'nda ve Surinam'da konuşuluyor. Yani toplam yirmi milyon insanın konuştuğu bir dil. O nedenle Hollandaca yazılan yapıtların yaygın bir alanı etkilemesi olanaksız. Fakat Hollanda'da da güçlü kalemlerin olduğunu yadsıyamayız. Harry Mulich, Gerard Reve, Hugo Claus, Herman Brusselmans, Gerrit Komrij gibi yazar ve şairler var. Onlar isteseler direkt İngilizce yazıp daha etkili olabilirler. Fakat onlar da kendi anadillerinde yazıyorlar. Benim yaptığım da bir anlamda bu. Ülkemin tüm yazarları gibi Türkçe'yi geliştirmeye çalışan bir gönüllüyüm.

✪ *Farklı ülkelerden bakılarak Türkiye'yi yazmak, Türk edebiyatına ürün vermek ne tür handikaplar yaratıyor?*

– Her şey duyumsamak, algılamak ve yaşamakla ilgili. Bir şeyi önceden duyumsayarak algılamış, kavradıklarınızı yaşamınızın bir parçası olarak benimsemişseniz, ne kadar uzakta da olsanız fazla bir şey fark etmiyor. Bu dilde de böyle, yaşamın diğer alanlarında da. Eğer algılamanız doğruysa, yansıtmanız da doğru oluyor. Kendi toplumunu, daha doğrusu kendini iyi tanımayan birisi uzaktan da baksa, yakından da baksa, içerden de baksa, dışarıdan da baksa bir yabancılığı yansıtıyor. Sizin çeviri kokuyor diye adlandırdığınız da bu işte.

Bir toplumun içinde yaşayarak, olaylara tanık olarak yazmak elbette yazdıklarımıza bir sıcaklık katmaktadır. Fakat duyumsayarak uzaktan bakarak yazmak da yazdıklarımıza hem bilimsellik, hem de geniş bir alandan etkileşim kazandırmaktadır. Buna olabilirlik gücü fazla olan fantezilerimizi de katabilirsek sanırım sizin aldığınız çeviri kokusu daha da aza indirgenmiş olur.

✪ *Peki dışarıdan bakıldığında Türk edebiyatı nasıl görünüyor? Son dönem Türk edebiyatıyla ilgili izlenimlerin ne?*

– Gerçekten de bizim dergilerimizin yarısını kaplayan Batı edebiyatının içinde biz yokuz. Biz kendimizi kandırmaktan başka bir şey yapmıyoruz. Öncelikle Batılı bizim de kendileri gibi modern bir ürün verebileceğimize inanmıyor. Biz istediğimiz kadar kendimizi yücelerde görelim, Batılılar bizi koyduğu Arap kültürü kefesinde tartıyorlar. Çünkü biz bir başka kültürden olduğumuzu kanıtlama çabasını hiç

göstermemişiz. Göstermişsek de inanmadıklarına kendimizi inandıramamışız.

Ben de Hollanda'ya gelmeden önce birçok yazar arkadaşım gibi gazete ve dergilerde "falan yazarın yapıtı Almanca'ya, İngilizce'ye, Hollandaca'ya çevrildi." türünde çıkan yazıları okuduğum zaman için için hayıflanırdım. Kendi yapıtlarımın da çevrilmesini çok isterdim. Buraya gelince bu durumun hiç de çekici, ya da bizim anladığımız anlamda değerli olmadığını gördüm. Bu durumu bulunduğum ülke olan Hollanda'dan bazı örnekler vererek anlatmak istiyorum. Yıllar önce Nâzım Hikmet'in *Memleketimden İnsan Manzaraları* adlı yapıtı sekiz yıllık bir çeviri çalışması sonucunda Hollandaca olarak yayınlandı. Yayınevi elinden geldiği çabayı göstermesine karşın, kütüphanelerin dışında kitabın satışı üç yüzü geçmedi. Bu üç yüzün yarısını da bizim insanlarımız aldı. Onların da yarısı okumak için değil, kitaplıklarında Nâzım'ın Hollandaca yayınlanmış kitapları bulunsun diye. Yazar arkadaşlarım kusura bakmasınlar, ama çoğunun otuz-kırk florin üst fiyatla yayınlanan kitabını sadece altı ay sonra sokak satıcılarından, ya da ikinci el kitap satıcılarından elli sente almak mümkün. Bunları yazmakla kimsenin çabasını küçümsemek ya da birilerine gönderme yapmak amacında değilim. Amacım gerçekten de dergilerimizin yarısını kaplayan Batı edebiyatı içerisindeki yerimizi belirlemek.

Durumu açıkladıktan sonra nedenlerini de belirtmek istiyorum. Bir kez, çeviriler çok iyi değil. Ya da buradaki okuyucuya okuma zevki verecek nitelikte değil. İkinci olarak yazınımızın Batı'da tanınmamasının ya da kabul görmemesinin kaynağı Türkoloji bölümleri. Buralarda 1940'lara kadar yayınlanmış ürünlerden, bir iki tane de bu tarihten sonraki ürünlerden örnekler verilerek Türk edebiyatı Batı'ya anlatılmaya çalışılıyor. Buralarda çalışan türkologlar ve Türk öğretim görevlileri yeni edebiyatımızı tanımadıkları gibi, yeniye de açık değiller. İletişim halinde oldukları edebiyat fakülteleri mutlaka hem kendilerini yenilemeliler, hem de buralardaki Türkoloji bölümlerinin yenilenmesine yardımcı olmalıdırlar. En azından bizim yazınımızın Arap yazınının dışında bir kimliği olduğunu anlatmalılar.

Yukarıda söylediğim iki nedenden başka bir neden daha var ki, onu aşmak oldukça güç. Bu da şu ki; Batılılar bizim de onlar kadar uygar düşünebileceğimizi kabul etmek istemiyorlar. Bizim de onlar kadar modern ürünler verebileceğimizi düşünmüyorlar. Ben bunu Batı düşmanı olarak söylemiyorum. Ayrıca evrensel düşünmeye çalışan birisi olarak böyle bir yargının varlığından da üzüntü duyuyorum. Türk edebiyatında da Batı standartlarında yapıtların olduğuna inanıyorum.

✪ *Orada yoğun yazınsal aktiviteler içindesin. Bize yaptıklarını ve yapmayı düşündüklerini aktarabilir misin?*

– Ben her iki taraftan da bakarak ve sizlerden biri olarak bulunduğum yerdeki olanakları sizlerle paylaşmak istiyorum. O nedenle de bazı aktivitelerin organizasyonunda yer alıyorum. Bunlardan biri de Rotterdam Sahne Sanatkurumu. Bugüne kadar Hollanda'nın birçok kentinde okuma günleri, anlatı ve söyleşi akşamları, şiir akşamlar düzenledik. Bundan sonra da bu aktivitelerimizi sürdüreceğiz. Birinci amacımız yurtdışına çıkamayan arkadaşlarımızın konuk edilmesi. İkinci amacımız da yazınımıza emek veren herkesi sıra ve istemlere göre oralarda görmek.

ZEYNEP ALİYE

İNKILÂP KİTABEVİ ŞİİR - ÖYKÜ - ROMAN ÖDÜLÜ 2000

"Yan yana gelmemiş sözcükler var daha"

Türkiye'nin en köklü yayınevlerinden olan İnkılâp Kitabevi, kuruluşunun 74. yılında yazın yaşamına şiir, öykü ve roman yazılmasını özendirerek katkıda bulunmak, özellikle de genç yeteneklerin adını duyurabilmelerine olanak sağlamak amacıyla 3 dalda yarışma düzenlemiştir.

YARIŞMA KOŞULLARI

● 35 yaş ve altındaki şair ve yazarların kitap bütünlüğündeki dosyalarıyla katılabilecekleri yarışmaya son başvuru tarihi 1 Eylül 2000'dir. Yarışmacılar bu tarihe kadar bilgisiyar ya da daktilo ile çift aralıklı yazılmış dosyalarını 6 kopya halinde "İnkılâp Kitabevi, Şiir-Öykü-Roman Ödülü, Ankara Cad. No: 99 Cağaloğlu 34410 İstanbul" adresine posta ile ya da elden ulaştırabilirler. (Gönderilen dosyalar iade edilmez.)

● Yarışmaya katılan dosyaların daha önce kitap olarak yayınlanmamış ve herhangi bir yarışmada ödül almamış olması gerekmektedir. Dergilerde yayınlanmış olması, katılmaya engel değildir.

● Adayların açık kimlik, özgeçmiş, açık adres, telefon numarası ve 1 adet fotoğraflarını dosyalarıyla birlikte göndermeleri zorunludur.

Ödül sonuçları 1 Kasım 2000 tarihinde açıklanacak, ödül töreni ise TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı'nda gerçekleştirilecektir.

● Her üç dalda da ödül kazanan yapıtlar yayınevimizce, yapıt sahiplerine telifleri ödenerek yayınlanacaktır. Seçici kurullarımızın, ödül alan yapıtlar dışında yayınlanmaya değer bulduğu dosyalar, aynı koşulla yayınevimizce kitaplaştırılacaktır.

SEÇİCİ KURULLAR

ŞİİR: Sunay Akın, Metin Celal, Haydar Ergülen, küçük İskender, Lale Müldür

ÖYKÜ: Feridun Andaç, Nursel Duruel, Mehmet Güreli, Feyza Hepçilingirler, Barlas Özarıkça

ROMAN: Taner Ay, Semih Gümüş, Mario Levi, Mahir Öztaş, Hikmet Temel Akarsu

İNKILÂP
KİTABEVİ YAYIN SAN. ve TİC. A.Ş.

Ankara Cad. İnkılâp Han No.: 99 Kat: 1 Sirkeci 34410 İST.
Tel: (0212) 514 06 10 (Pbx) Fax: (0212) 514 06 12
Web site: http://www.inkilap.com e-mail: posta@inkilap.com

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

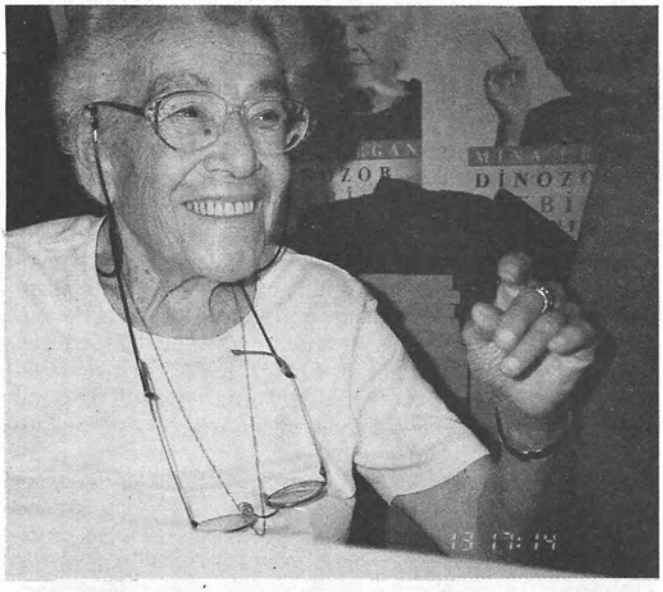

18./ Belleğe Dönüş

Mina Urgan'ın *Bir Dinozorun Anıları* 1998'de yayınlandığında, kitap ardı ardına baskılar yapmış, geniş bir okur kesimince ilgi görmüştü. Urgan, bir bakıma, bunun devamı niteliğindeki *Bir Dinozorun Gezileri*'ni kaleme almak zorunda kalmıştı!

Bu ilgi üzerine epeyce yazılıp çizildi. Urgan da, yer yer bu kitaba, anılarına, "dinozor" nitelemesine dair düşüncelerini dile getirmek zorunda kaldı. Zorunda kaldı, diyorum; kitap, okurun da ötesinde, yazılı/görsel medyanın ilgi odağı olmuştu. Bu "yaşlı", "eskitüfek"in yakası bırakılır mıydı?!

Urgan, anılarını bir öğretmenin yaşadıkları/tanıklıkları diye nitelendiriyor; kendisinin bir yazar olarak adlandırılmasına karşı çıkıyordu.

Urgan'ın anılarında dile getirdiklerini anlamayan ya da okumayanların da kitaptan söz ededurduklarını görünce, toplumun giderek ne denli belleksizleştiğini düşünmekten alamıyordum kendimi.

Urgan; *Utopia* (Thomas More, Sabahattin Eyuboğlu-Vedat Günyol ile), *Moby Dick* (Herman Melville, S. Eyuboğlu ile), *Ses Sese Karşı* (Aldous Huxley) gibi birçok önemli yapıtı Türkçe'ye kazandırmış; beş ciltlik *İngiliz Edebiyatı Tarihi*'ni yazmış; *Edebiyatta Ütopya Kavramı ve Thomas More*, *Shakespeare ve Hamlet* inceleme kitaplarının yanı sıra Virginia Woolf ve D.H. Lawrence üzerine monografik incelemeler yayımlamış biri olarak kültür yaşamımızda yerini çoktan almıştı. Ama nedense, Urgan'ın bu yazdıkları gözardı edilerek anıları ile gündeme getirildi. Birçok kesimi ' şaşkın'a çeviren anıların gizi, gizemi Urgan'ın bu birikiminin oluşma serüveninde yatıyordu. Anıları bunlardan ayrı düşünerek değerlendiremeyiz. Bu bir başka konu belki! Gene de şunun altını çizmek isterim ki, Urgan'ın anılarına ilgi ütopyalarını yitirenlerin, ütopya adacıkları kurmak isteyenlerin arayışını gösteriyordu biraz da!

Onun aramızdan ayrılışı, bizi bu birikimiyle baş başa bırakışının gecesinde *Utopia* çevirisinin "Önsöz"üne göz atınca bir an bunları düşündüm. Urgan'ın, inancın simgesi durumuna gelişiydi belki de, anılarına duyulan bu ilgi. O "dinozor" nitelemesinin ardındaki yalansız dolansız hayatın izlerine bakış... Bir tür ayna tutuyordu Urgan; hem kendimize, hem de toplumumuza. O, belleğe dönüşü anımsatıyordu. Ütopyalarını yitirenlere bir çağrıydı, arayanlara ise kılavuz! "Yaşlı" bir aydının doğru bildiklerini yazması, inancını anılarının yaşamını zenginleştiren yanlarıyla dile getirmesi başka ne olabilirdi ki...

Onun ütopya ve Thomas More üzerine yazdıkları hep ilgimi çekmiştir. *Utopia* çevirisiyle[1] sosyalist düşünceyle ilk yüzleştiğim sıralarda karşılaşmış olmamın etkisi olduğunu düşünürüm hep. Taşra üniversitesinde tıp öğrencisi Sezer Şener'in, liseli bir gence, "Marx'tan, Lenin'den önce bunların okunması gerekir," diyerek verdiği bir kitaptı.

Yıllar sonra, Zweig'ın *Rotterdam'lı Erasmus'un Zaferi ve Trajedisi*'ni[2] okuyunca, yeniden Thomas More'a döndüğümde, ilk başvuru kaynağım gene Urgan'dı. Urgan'ın yazdıkları ile Zweig'ın kitabının liselerde ders kitabı olarak okutulması düşüncesi ise belki de benim ütopyamdı!

Ne yandan bakarsak bakalım dolu dolu yaşanmış bir ömrün ardından söz ederken; acı, hüzün elbetteki gelip gelip yokluyor bizleri. Edebiyat, kültür/sanat ortamımızı geniş bir aileye benzetirim. Her yiten kültür/sanat insanının bizde bıraktığı boşluğu düşünürüm. Yalnızlaşmak... Hüzün... Ardlarında bıraktıkları, tek avunç kaynağı.

O insanla yüz yüze gelmemiş, söz söze durmamış da olabilirsiniz. Yazıp ettikleriyle aranızda duygu ve düşünce köprüsünün kurulmuş olması yetiyor birbirinizi tanımaya, birbirinize bağlanmaya.

Sevgili Mina Urgan, giderayak ne iyi ettiniz de anılarınızı yazdınız.

Bir bakıma da, neden belleksiz bir toplum oluşumuzu hatırlattınız; ütopyalarımızın ne olduğunu, nereye gittiğini sorgulattınız bize.

Giderayak yaşattığınız bu şok az bir şey mi?

Ölümse, sonsuz bir sessizlik şimdi aramızda... Belleğe dönüşün kaçınılmaz ufku...

---

(1) Ütopia, Thomas More, Çevirenler: S.Eyuboğlu, M.Urgan, V. Günyol, Ekim 1968, Çan Yayınları, 200 s.

(2) Rotterdam'lı Erasmus'un Zaferi ve Trajedisi, Stefan Zweig, Çeviren: Ahmet Cemal, Nisan 1987, BFS Yayınları, 166 s.

Sina Akyol

DOLAYLI ANLATIMLAR

Dergilerde neden şiir yayımlıyorum, tam olarak hâlâ bilmiyorum.

Antalya'da yayımlanmakta olan 'Bahçe' dergisine, Celal Hafifbilek'in isteği üzerine, "*Bir Şiirin Hikâyesi*"ni göndermiştim. Bir dostumla yaptığım telefon görüşmesinden derginin çıktığını ve "*Bir Şiirin Hikâyesi*"nin yayımlandığını öğrendim. Dergiyi ise henüz görmedim.

Bir süre önce Ankara'daydım. Abdülkadir Budak'a, seveceğini umduğum bir şiirimi göndereceğimi söyledim ve İzmir'e dönüşümde gönderdim o şiiri.

Mersin'de yayımlanmakta olan 'Islık' dergisine ise, Celal Soycan'ın isteği üzerine bir şiir göndermiştim. Bir başka dostumla yaptığım telefon görüşmesinden öğrendiğime göre Budak ve Soycan'a gönderdiğim şiirler de yayımlanmış, ne var ki bu dergileri de göremedim henüz.

Devamla: Bir değil, iki-üç süre öncesiydi; yine Ankara'daydım. Mehmet Taner'le buluştuk. Mülkiyeliler Birliği'ne girmek üzereydik. O ay çıkan dergilerden birinde yayımlanan bir şiirimden söz etti Taner, bense "Haaa çıkmış mı?" gibilerden bir şeyler mırıldandım. Şaşırarak yüzüme baktı, Mülkiyeliler Birliği'ndeki masamıza oturduğumuzda ise şunları söyledi bana: "Bir ürünün yayımlanmış, bunu öğreniyorsun, üstelik o derginin satılmakta olduğu kitapçının önünde öğreniyorsun ve hayrettir, gidip almıyorsun dergiyi."

O anda, hızla düşündüğümü hatırlıyorum: "Böylece, neden şiir yayımladığım konusuna geldik yine, dolaylı da olsa bu konuya geldik; eminim ki bu kez de tam olarak doğru yanıtı veremeyeceksin."

Açık seçik söyleyeyim: "Artık alıştım, herhangi bir dergide şiirimin yayımlanması beni heyecanlandırmıyor bile" türünden ukalaca laflar, tabii ki etmeyeceğim; tersine son derecede heyecanlandırıyor bunlar beni, sevindiriyor; dizgi yanlışı da yoksa iyiden iyiye keyifleniyorum. Ne var ki benim şiirimin yer aldığı sayfa, bölüm, köşe, vb.'yi genç bir şairden çaldığım hissine de kapılıyorum. (Başlangıçtan bu yana bakarsak elbette böyle değildi bu; hatta dört-beş yıl öncesine kadar bile böyle değildi; şiirlerim yayımlansın istiyordum, istediğim dergilerde yayımlansın istiyordum.) (Şairin, şiirlerini yayımlanmak üzere dergilere göndermesinin nedenleri üzerinde elbette bazı düşüncelerim vardı, ama bu düşünceleri yeterince toplayıp birbirine bağlayamıyor, sonuçta 'ben niye şiir yayımlıyorum' sorusuna tam olarak doğru bir yanıt verememiş oluyordum. Şiirin yazılma süreci ile 'bittikten' sonra demlenme süreci ve demlendikten sonraki yayımlanma süreci bıçakla kesilmişçesine farklı süreçlerdi; süreçlerdeki bu farklılıklar hem doğal geliyordu, hem de doğal gelmesi rahatsız ediyordu beni. Doğrusunu söylemem gerekirse bu 'sorun'u hâlâ aşabilmiş değilim. Dergilere şiir vermemin nedenlerinden birinin *ben hâlâ varım* 'dayatmaca'sı olduğunu biliyorum. Diğer yandan herhalde bir yığın psikolojik nedene bağlı bir içerikle yüklü olarak 'utanma', 'sıkılma' duygusu da taşıyorum, dergilere şiir verirken. Demek ki henüz edinemediğim 'Bahçe', 'Islık' ve 'Şiir Odası' dergilerinin haziran/temmuz sayılarında yayımlanan şiirlerimi gördüğümde yaşayacağım heyecan ve sevinç duygularına bir de bu 'utanma', 'sıkılma' duyguları eklenecek. Dergilerde neden şiir yayımlamakta olduğum sorusunu bir kez daha soracağım kendime, nedenlerini iyi bildiğim bazı yanıtları tek tek vereceğim, ama o tek tek yanıtları yeterince toplayıp birbirine bağlamayı, böylece tam olarak doğru yanıt vermeyi yine becerememiş olacağım.)

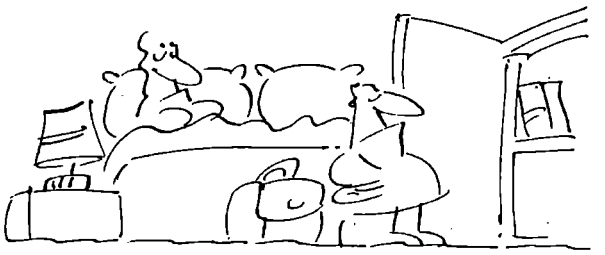

Bu konular sümenimin altında duradursun, geleceğim nokta 'genç şair' ile dergiler arasındaki ilişkiler olacak.

'Genç şair'le dergiler arasındaki ilişki yeni bir tasarımı gerektiriyor.

Sözgelimi Varlık dergisinin –seçici olarak benim de katıldığım– "Ustaların Seçtikleri", sözgelimi E dergisinin Metin Celâl yönetimindeki "Yazınsal Yaratıcılık" bölümleri rahatsız ediyor, üzüyor beni.

Örneğin E dergisinin 15. sayısında (Haziran 2000) yer alan "Yazınsal Yaratıcılık" bölümünde dört 'genç şair'in şiirleri var: Bahtiyar Kaymak, Hülya Karaaslan, Adem Yeşilyurt ve Ilgım Veryeri... Aynı derginin aynı sayısında, bir başka sayfada ise yine bir 'genç şair'e yer verilmiş, fakat daha farklı bir biçimde: Örneğin "Yazınsal Yaratıcılık" gibi bir sunuş yok şiirin yer aldığı sayfada: Fatma Nur'un üç şiiri sunum açısından "Yazınsal Yaratıcılık" bölümündeki şiirlere oranla daha bir ayrıcalık taşıyor gibi.

Varlık dergisine gelelim; 1113. sayıda (Haziran 2000) C. Hakkı Zariç, Ramazan Teknikel, Funda Tuğrul'un şiirleri yer alıyor. Bu 'genç şairler' Sennur Sezer'in elemesinden geçmiş. Varlık ve E dergilerinin Temmuz, Ağustos, ilh. sayılarında neler olacak peki? Haziran sayılarında neler olmuşsa onlar olacak. Yine üç-dört 'genç şair'in şiirlerini okuyacağız.

Başlangıçtan beri böyle değil midir bu, herkes buralardan geçmedi mi... diye bir soru gelecek, biliyorum. İşte itirazım da burada. Dergiler şiirlerini yayımladıkları 'genç şairler'in arkalarında durmuyorlar. Atıveriyorlar onları, 'ortalık'a... Sonra da "Haydi bakalım, cangıl sizin" diyorlar.

Şiir yayımlamanın, kendini 'şair' olarak ispat etmenin kolay bir iş olmadığını, olmaması gerektiğini de biliyorum. Bu nedenle de insanları seçim yapmak zorunda bırakan "Ustaların Seçtikleri", "Yazınsal Yaratıcılık" gibi bölümlere itiraz ediyorum. Yalnızca Varlık ve E dergilerinin, yalnızca haziran ayında sundukları 'genç şair' sayısı sekiz. Diğer dergileri de göz önüne alacak olursak bu sayı epeyi artacak. Peki bu durumda dergiler sundukları 'genç şairler'in arkalarında durabilecekler mi? Ya da şunu soralım: Ne demek, dergilerin, sundukları 'genç şairler'in arkalarında durmaları? Şöyle de anlatılabilir. "Ustaların Seçtikleri", "Yazınsal Yaratıcılık", vb. bölümlerden vazgeçebilir dergiler. Kendilerine gelen şiirleri, sürekli yazarlarından oluşan bir 'seçiciler kurulu' aracılığıyla kesintisiz izleyebilirler. İşler iyi gitmekteyse 'x'

ayda bir, 'genç' bir şair sunabilirler okuyucularına. O 'genç şair'in en azından altı-yedi şiirini yayımlayabilirler. İzleyen bir-iki ayda ise, sürekli yazarlarının-eleştirmenlerinin hatta belki ilgili okuyucularının o şiirlerle ilgili yazılar yazmalarını, değerlendirmeler yapmalarını sağlayabilirler. Böylece 'x' ve 'y' dergilerinin sundukları 'genç şair'le ilgili toplam değerlendirmelere kavuşabilir okuyucu ve 'genç şair'. Belirli bir 'değerlendirme' almış 'genç şair'in tercihi –yine 'genç şair' kimliği ile– bir başka dergiye ürün göndermek ise, bu kez de o başka derginin yazar-eleştirmen-hatta belki okur grubu tarafından değerlendirilebilir şiirleri. Bir-iki-üç... 'değerlendirme' almış, 'rüştünü ispat etmiş' bir şair olarak da kendi kanatlarıyla uçup gidebilir.

Biliyorum ki yine bir kast sistemi önermekteyim. Kimileri, mevcut 'iktidar'dan icazet alacak 'genç şairler'le şiirimizin bir yere gitmeyeceğini de ileri sürebilir.

Genç şairin mevcut iktidarın tümüyle uzağında kalarak adını duyurma, ürünler yayımlatma 'savaşı'na girmeyi tercih etmesini tabii ki anlıyor ve saygıyla karşılıyorum. Ancak bu anlayıştaki gençlerin zaman içinde biraraya gelerek kendi ömürsüz dergilerini çıkarmalarının dışında, *mevcut 'genç'* yaptıkları, yapabildikleri yine mevcut 'iktidar'ın (dergi editörlerinin) seçimlerinden geçmek olmuyor mu? Ürünleri "Ustaların Seçtikleri", "Yazınsal Yaratıcılık" gibi bölümlerde yayımlanan "genç şairler" aynı dergide –o da bir olasılık– aylar sonra yer bulabiliyorlar. Tek bir şiirle zaten yeterli iz bırakamamışlar. Araya giren zamandan dolayı hatırlanmaları mümkün değil, unutulmaları kaçınılmaz. Unutulup gitmelerini engellemenin başka yolları varsa, onlar üstünde de kafa yorulmalı, diye düşünüyorum.

* * *

Haziran sevinçleri

Edebiyat dergilerinin tümünü izlediğim iddiasında değilim. Sözgelimi "Dolaylı Anlatımlar", yazı türü olarak, bana böyle bir görev yüklemiyor. Yıl sonunda herhangi bir "toparlama", "seçme" yapmak gibi bir isteğim de olmadığı için bana gelen - benim erişebildiğim (erişmek istediğim) dergilerle yetiniyorum. Bu çerçeveden bakarak beni sevindiren bazı ürünlerden de söz etmek isterim.

Haziran, Özdemir İnce'nin ayıydı. "*Elmanın Tarihi*"nden bu yana (önceki kitaplarını daha sonra okudum) bende ayrı bir yeri olan İnce, hem adının hem de soyadının anlamlarını da içeren o tok sesiyle kasıp kavurdu Haziran'ı. Biz okurları için bir şölendi bu. "*Lütfen Cevap Veriniz*", altlarına başlama tarihleri konulmamış şiirler. Demek, kırk yıllık alışkanlıklarından bile vazgeçebiliyor insan. "*Lütfen Cevap Veriniz*", öyle anlaşılıyor ki, İnce'nin baskıya hazırlamakta olduğu yeni kitabı. Sanıyorum haziran dergilerinde okuduklarımızla yetineceğiz. Diğer bölümleri bizlerden saklayacak şairimiz. Ta ki kitap yayımlanana kadar... Olsun, iyi şiirleri özlemle beklemenin tadı da başka!

Şöyle diyor Hüseyin Ferhad:

(...)

"// *Tıka basa yıldız dolu/ gökyüzü yine bu akşam,/ sanırsın bülbül çilemekte/ mihnetimi Söz'e vursam//*"

(...) "// *Remle gelir mi acep/ nehrin kenarına çağırsam,/ sıyırıp tiftik ehramını/ döl yatağını efsunlasam//*"

(...)

"// *Yollara düşsem veya/ sürsem cipimi açıl susam,/ tekmil Ceziret'ül Arab'ı/ tekrar topraklarıma katsam// Yoo, bu kadarı da fazla/ kaldır şu sofrayı Hiram,/ şart olsun bir daha/ Suriye'ye ayak basarsam*"

Haziran ayının bir başka tadı da Hüseyin Ferhad'dan okuduğumuz şiirlerdi. Türkçe'nin bu çok önemli şairini, "*Kılıç İpekte Sınanır*" adıyla yayımlanan "*Toplu Şiirler*"i nedeniyle de kutluyorum.

Ve Tahir Abacı... 70'li yılların şairi olmasına karşın, 70'li yılların şiirinin taşıdığı kimi zaafları kendisinden uzak tutmayı bilmiş olan Abacı, onca zaman sonra –üstelik sık sık, üstelik sıkı mı sıkı şiirlerle– yine karşımızda Ayten Mutlu'nun Varlık dergisinde yayımlanan "*Kar Taneleri*" adlı şiirine gelince... Bu şiiri haziran boyunca tekrar tekrar okudum: "// *gecenin gömdüğü gümüş bir yıldız gibi/ mermer bir unutuşun mücevherine/ bağışladığım kar sesini/ yüreğinde/ donup kalmış kışın merhametine//*

* * *

Veysel Çolak'ın E dergisinin 15. sayısında (Haziran 2000) yayımlanan "*Her Şiir Öncekine İhtilâl*" başlıklı yazısı hayli ilginçti. Her şiirin öncekine ihtilâl olması gerektiğine inananlardan değilim. Şair belirli bir döneminde derinine doğru inmeyi tercih edebilir. Bu tercihi onu deyim yerindeyse 'çeşitlemeler' yapmaya da götürebilir. Hatta belirli bir temadan yola çıkarak bir "*Tema ve Çeşitlemeler*" kitabı da yapabilir şair. Burada bakılması gereken, şairlerin hangi dönemlerinde olduklarıdır, diye düşünüyorum.

Çolak kardeşimin şu saptamasına ise, şartlı olarak katılıyorum: "(...) İmza konulmasa da kime ait olduğu bilinebilen şiirlerin yetkinliğinden söz edilir. Gerçekten yetkin midir o şiirler? Bu soru sorulmaz nedense. (...)"

Evet, imza konulmasa da kime ait olduğu bilinen *her* şiirin yetkin olduğunu söyleyemeyiz. Eğer söylersek genelleme yapmış oluruz. Malûmdur, bütün genellemeler 'yanlış'ı içinde taşır.

Veysel Çolak devam ediyor: "Süreç içerisinde, olageldiği gibi, bir koşullanmaya döner bu. Durumdan kendini yineleyen bir şiir çıkar ortaya. (...)"

Bana öyle geliyor ki burada genelleme yapıyor Çolak. Madem imza konulmasa da kime ait olduğu bilinen *her* şiirin yetkin olduğundan söz edemiyoruz, öyleyse o 'her' şiirin kendini yineleyen şiir olduğundan da söz edemeyiz.

Veysel Çolak şu soruyu da soruyor: "(...) Öte yandan, ele geçirdiği yetkinlikle yetinmeyip durmadan şiirini değiştirip geliştirenlerin önemsendiği de bir gerçek. Ama nedense bu iki seçenek bir türlü yüzleştirilemez. İmza konulmadığı halde kime ait olduğu bilinebilen şiir mi; yoksa sürekli aranış içinde olup yenileşerek gerçekleştirilen şiir mi diye sormanın zamanı gelmedi mi hâlâ (...)"

"İmza konulmadığı halde kime ait olduğu bilinebilen şiir" ile "sürekli aranış içinde olup yenileşerek gerçekleştirilen şiir" kesin olarak iki ayrı uç değildir ki yüzleştirilmesi, tokuşturulması gereksin! Şiirini sürekli aranış içinde olup yenileştirerek gerçekleştiren şairin, bu 'yenileştirme'sine karşın şiirinin altına imzasını koymasa da bilinebileceğinin sıkı örnekleri var şiirimizde: Melih Cevdet Anday, İlhan Berk, Ece Ayhan, Ülkü Tamer gibi...

Şairliğinin yanı sıra verimli bir yazar Veysel Çolak. Şiir üstüne düşündüklerinin, yazdıklarının yararlı-düzeyli tartışmalar açmasını diliyorum.

Not: İletişim kurmak isteyenler için yeni adresim; *Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi, Özevler Sitesi, A 5/1, İskele, Urla-İzmir (Tel: 0232 752 13 13).*

Ümran Kartal

HARFLERİN YERYÜZÜ SERÜVENİ

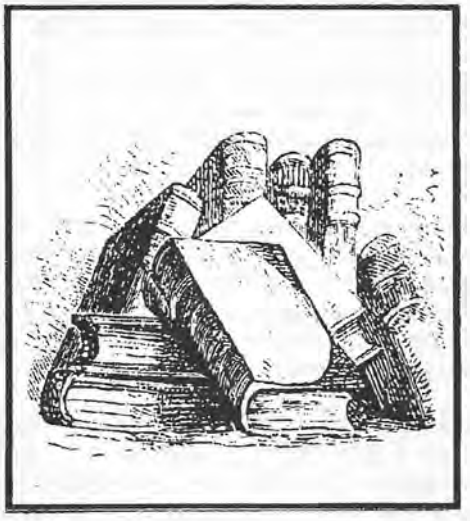

ROMALI KADIN ŞAİR SULPICIA'NIN 2000 YIL SONRA DUYULAN TUTKULU SESİ

Şimdiye kadar keşfedilmemiş bir şairin sesi ilk kez gelecek ay İngiltere'de duyulacak. Biraz gecikmiş bir üne sahip Sulpicia; ancak şiirleri oldukça modern; öyle ki sevgilisiyle yatakta konuşurken gayet açık ve ateşli bir dil kullanıyor: *Öyle sıkı düğümlensin ki bedenlerimiz/ Hiçbir gün, hiçbir gece çözemesin/ Hissediyorum, sevgilim, senin de gidiyor için/ ama kırılmıyor bir türlü zincirlerin.*

Böyle dedikten sonra aralarına giren amcası Messala'yı azarlıyor. Messala, yeğenine göre daha tanınmış biri. Shakespeare severler onun "Julius Caesar" oyunundaki, Brütüs'e Cassius'un öldüğünü söyleyen karakter olduğunu hatırlayacaklardır.

Sulpicia'nın şiirleri 2000 yıldan fazla bir süredir okuyucuyla buluşmamıştı. Şimdi ise ilk kez İngiltere'de Eski Roma edebiyatından bir kadın şaire ait tek yapıt olarak okuyucuyla buluşacak.

Sulpicia milattan önce doğmuş; Ovid, Catullus, Horace gibi ünlü erkek şairlerin kuşağından geliyor. Ne özyaşam öyküsü, ne de bir resmi var. Bilinen tek şey babasının ismi; Servius. Kendi edebiyat çevresinden şair Tibullus'tan kalan dört ciltlik kitabın içindeki, kesin olarak ona atfedilmeyen, sekiz aşk ağıtıyla tanınıyor Sulpicia. Altı şiiri onun yazdığı, iki tanesinin daha onun tarafından yazılmış olabileceği düşünülüyor.

İngiltere'nin klasik şairlerinden John Heath-Stubbs, klasik edebiyat yapıtlarını inceleyen 19. yüzyıl Alman ve İngiliz araştırmacıların bu şiirleri "Tibullus'un Sulpicia'nın adına yazdığını" düşündüklerini söylüyor. "Kadınlar hakkında çok az şey biliyorlardı. Bir kadının böyle tutku dolu ve sözünü sakınmayan şiirler yazabileceğine inanmak istemiyorlardı. Onun da Elisabeth Barrett Browning gibi uysal olmasını tercih ederlerdi."

Heath-Stubbs ayrıca, o yılların, lezbiyen şairi Sappho'nun şairden çok "Lesbos adasındaki genç kadınların gittiği bir okulun müdiresi" olduğunu düşünen araştırmacıların bulunduğu yıllar olduğunu sözlerine ekliyor. Bütün bu düşüncelere karşılık 19. yüzyıl Alman araştırmacısı C.G. Heyne, Sulpicia'nın Tibullus'un kitapları içindeki şiirlerinin "bir harika, Latin dilinin en güzel örneği" olduğunu düşünüyor. Başka bir araştırmacı Emil Bahrens şiirlerin üslubunun Tibullus'unkinden farklı olduğuna, "ancak birinci sınıf bir şairin elinden çıkmış olabileceklerine" dikkat çekiyor.

Tibullus'un 20. yüzyılda İngilizce'ye çevrilen iki yapıtıyla kazandığı ünü giderek zayıflıyor. Buna karşılık Sulpicia'nın yıldızı henüz parlamaya başlıyor, çünkü birçok araştırmacı onun şiirlerinin farklı ve özgün olduğunu kabul ediyor. New College'da Klasik Diller ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim görevlisi Denis Feeney şiirlerin olağanüstü olduğunu söylüyor: "İnsan, onun gibi yazan birisinin varlığı karşısında hayretler içinde kalıyor." Oxford Üniversitesi'nden, Klasik Diller ve Edebiyatı Profesörü Oliver Lyne, "ona atfedilen şiirlerin çok etkileyici ve inandırıcı olduğunu düşündüğünü, giderek daha çok kişinin onun hakkında araştırma yaptığını" belirtiyor.

1 Temmuz'da yayınlanacak olan yeni kitapta ya Sulpicia ya da Ovid tarafından yazılan bir şiirin bulunduğunu söylüyor Heath-Stubbs. Sulpicia, şiirinde Yunan sevgilisi Cerinthus'un aklını çelip vahşi domuz avına ara vermesini hayal ediyor:

"Kurduğun pusuda kollarında sarmaş dolaş olmak isterdim,/ O vahşi domuz ağlara takılır nasıl olsa/ Belki de kurtulur sağ salim, bizi rahatsız etmezse./ Ama ben yoksam yanında, sevişmeyi aklına bile getirme."

Bu yeni kitap bir şeyi çözümsüz bırakıyor: Sulpicia'dan bir yüzyıl sonra Romalı yazar Martial, bu isimde başka bir kadından söz ediyor. Heath-Stubbs kitabın önsözünde "Bundan dolayı iki Sulpicia olabilir" diye yazıyor, "ya da daha kötüsü Tibullus'un arkadaşı sonraki yıllarda önemini yitirmiş olabilir."

"Nihayet kapısını çaldı kalbimin/ İtiraf etmekten değil/ Saklamaktan utandığım aşk./ Yalvarıp yakarmama/ dayanamadı Cythera'nın Tanrıçası,/ getirdi onu yanıma, bıraktı kollarımın arasına./ Verdiği sözü tuttu Venüs./ Bırakalım, dedikodusunu yapsınlar bu aşkın,/ ona sahip olamayanlar./ Mektuplar güvenilmezdir/ Sevgilime göndereceğim sözcükler için,/ başka biri açıp okuyabilir./ 'Elalem ne der' diye saklamak bu aşkı/ bana göre değil. Herkes, ama herkes duymalı/ birlikteliğimizi - birbirimizi sevdiğimizi."

John Ezard

9 Haziran 2000, Guardian

İTALYAN ŞAİR ATTILIO BERTOLUCCI ÖLDÜ

İtalyan şair Attilio Bertolucci'nin ölümü, sembolist arayışların hayatın içinde devinen şiirlere dönüştüğü bir dönemin son bulduğuna işaret ediyor.

Bertolucci'nin şiiri, İtalya'nın en ünlü modernist şairlerinden Gabriele D'annunzio'nun tersine, İtalyanca'nın müzikalitesini yaratıcılık ve gündelik yaşam gerçekliğiyle birleştiren bir özellik taşıyor. Sade mekânların kutsal olduğuna inanıyor Bertolucci, gezilip görülen değil içinde yaşanılan mekânların kutsallığını vurguluyor şiirlerinde. Belki de 20. yüzyılda başka hiçbir şair kendi aile hayatını böyle iyi ve uzun uzadıya anlatmamıştır.

Bertolucci, San Lazzaro di Parma yakınlarında bir yerde doğmuş. Kendisi için "ben, orta sınıftan çiftçi bir ailenin oğluyum" derdi hep. Babası, fakir bir çiftçi ailesinden, annesi ise Aşağı Po Vadisi'nin zengin orta sınıfından geliyor. Parma'nın, Bertolucci'nin hayatında önemli bir yeri var. Çocukluk ve gençlik yıllarını geçirdiği bir yer burası. Ninetta Giovanardi ile evlendikten, ilk oğulları, sonradan film yönetmeni olan (Pasolini'nin öğrencisi) Bernardo doğduktan sonra bile ailesinin yanında yaşamaya devam ediyor.

Bertolucci, derslere ya da sınavlara katılmamasına rağmen birkaç yıl hukuk öğrenciliği yapıyor, daha sonra Bologna Üniversitesi'nde Roberto Longhi başkanlığındaki sanat tarihi bölümüne geçiyor. Parma'da bir yatılı okulda sanat tarihi öğretmeni olarak çalışıyor.

Parma, ayrıca onun La Gazetta için yazdığı kitap değerlendirmeleri, tiyatro ve sinema eleştirileri yazılarının ilklerine tanık oluyor. Burada, 1930'larda, diğer Parmalı aydınların da etkisiyle faşizme karşı görüşler ediniyor. Şiir kitapları yayınlayan Guanda Yayınevi'nde editör olarak diğer ülkelerin şiirlerini İtalyan edebiyatına kazandırıyor.

Bertolucci, ilk şiirlerini 1929 yılında 18 yaşındayken *Serio (Siryüs)* adlı kitabında yayınladı. Bu kitaptaki *Vento (Rüzgâr)* adlı şiiri 15 yaşında yazmış. Rüzgârın şiddetini betimledikten sonra şiirini şöyle bitiriyor:

"*... yorgundur artık, uykuya dalar/ ve bir sakinlik kaplar her yeri/ sevişmelerin son bulduğu nokta gibi*"

1934'te ikinci kitabı *Fuochi in Novembre* (Kasım Yangınları), Bertolucci'nin tanınmasına yardımcı olan Eugenio Montale'nin dikkatini çekmiş. Uzunca bir aradan sonra –böyle aralardan birkaç tane daha var Bertolucci'nin şiir hayatında– 1951'de *Lettera Da Casa (Evden Mektuplar)* yayınlanmış. 1951 Bertolucci için çok sarsıntılı bir yıl olmuş. Babasının ısrarıyla, karısı Ninetta'yla birlikte hayatlarının geri kalanını geçirecekleri Roma'ya taşınmışlar.

Bertolucci bu romanda Roma'da Garzanti Yayınevi'nde, La Rebubblica gazetesinde ve İtalyan radyosunda çalışıyor. Ayrıca televizyon için çeşitli kültürel programlar hazırlıyor. İkinci oğulları Giusseppe doğar bu arada ve erkek kardeşi kadar ünlü olmasa da ileride film yönetmeni olacaktır. *La Capanna Indiana (Kızılderili Çadırı, 1951)* ve *In Un Tempo Incerto (Belirsiz Bir Zamanın İçinde, 1955)* adlı kitaplarından sonra 1971'de *Viaggio d'Inverno (Kış Yolculuğu)* yayınlanıyor. Bu kitapta Bertolucci'nin cesaret gerektiren bir üslup kullandığı vurgulanıyor.

Ansia (huzursuzluk) sözcüğüne şiirlerinde sık rastlanıyor Bertolucci'nin. Son kitaplarından birinde bir bölümün adı ise "huzursuzluğun Kaynağı". Bertolucci, bunalım sözcüğünü değil, huzursuzluk sözcüğünü kullanmakta ısrar eden bir şair.

Huzursuzluk hali ağırlaşınca, bir psikiyatristten yardım ister. Biraz iyileşince psikiyatristi Bertolucci'den para almaz, 'çünkü bir şair kendi iradesiyle kendini iyileştirebilir' der. Bu huzursuzluk hali, enerji dolu ve gerçek hayata sevgiyle bakan şiirlerin ortaya çıkmasına neden olmuş tabii ki. Bertolucci'nin karakterleri, korkaklık ve cesaretin birleşimidir. Başka bir İtalyan şair olan arkadaşı Vittorio Sereni onun "kutsal bir egoist" olduğunu düşünür, ancak onun bu bencilliği, genç şairlerin elinden tutması ve şiirlerine konu olan gerçek hayata odaklanması sayesinde kolaylıkla ortadan kalkabilir. Bertolucci'nin şiirinde ailesi ve kendi çocukluğu gibi ana konuları hiç değişmemiştir. Fakat *Viaggio d'Inverno*'da günlük hayatın korkuları ve de mutlulukları ardında gizli detaylara yer verilen, ayrı ayrı kıtalar şeklinde değil, noktalama işaretleri gözardı edilerek dolambaçlı bir nehir gibi akan şiirler bulunuyor. Örneğin, *I Papaveri* (Gelincik):

Yarı yolunda yaşamımın gördüm ki/ oğullarım büyümüş kendi yollarında/ yürüyorlar uçup gitmişler kafeslerinden/ bir kırlangıç sürüsünün fırtınalı bir gecenin/ ihtişamına doğru kanat çırpışı gibi/ ve gayet tabii tortusu kaldı artık hüznümün/ gökyüzünden dökülen dolu tanecikleriyle tanelenen/ bir havada yine bir yemek vaktindeki bu evde.

I Papaveri gibi bir şiirden; Bertolucci'nin, Jean Renair'nın verdiği öğüdü neden oğlu Bernardo'ya aktardığı kolayca anlaşılabilir: "Bırak, kamera her zaman kayıt etsin, çünkü aklının köşesinden asla geçmeyebilen şeyler objektife yakalanabilir." Bertolucci 1960'lardan itibaren kış aylarında Roma'daki dairesinde, bahar ve yaz aylarında Casarola'da 17. yüzyıldan kalma tarihi bir evde, sonbaharda deniz kenarında bir evde olmak üzere değişik yerlerde kalmaya başladı. Tellaro, Lerici Ödül Komitesi ve Edebiyat Konferansı Başkanlığı yaptığı Lerici'ye yakın bir yer. 1991'de Tellaro'nun onursal vatandaşı oldu. Aldığı ödüllerin sayısı Bertolucci'nin İtalya'da ne kadar tanındığını gösteriyordu. Dizeler halinde yazılmış o zamana kadarki en etkileyici yapıtı *La Camera De Letto (Yatak Odası)*'nun büyük bir bölümünü Tellaro'da kaleme almış. 1984'de yayınlanan bu kitapta kendinden önceki kuşağı, çocukluğunu ve Ninetta'ya olan aşkını anlatıyor Bertolucci.

1994'te yayınlanan şiir çevirilerini içeren kitabı *Imitazioni* (Suretler) Bertolucci'nin İngiliz edebiyatına duyduğu aşkın bir örneği: Milton, Wordsworth, Landor, Thomas Hardy ve Edward Thomas, ayrıca Amerika'dan Ezra Pound, T. S. Eliot ve Marrianne Moore, hepsi bu kitaptadır. Bertolucci, Proust'u "20. yüzyılın en önemli yazarı" olarak görür. Katherine Mansfield, D.H. Lawrence ve Ernest Hemingway'dan yaptığı düzyazı çevirileri ve şiir çevirileriyle dolu bir yaşam yeni olanakların olabileceğini göstermiştir İtalyan okura. *All'improviso Ricardondo* (Birdenbire Hatırlamak, 1997)'da şöyle der: "Çeviri, şairlerin hayranlık duyması gereken bir şeydir, bir ressam ustasını kopya ederken hangi ruh haline sahipse, işte şair de çeviri yaparken o ruh halini yakalamalıdır."

1990'lı yıllar Bertolucci'nin iki şiir kitabına daha tanık. Bunlardan bir tanesi, *Verso Le Sorgenti Del Cinghio (Cinghio'nun Kökenine Doğru, 1993)* eski bir ayakkabı kutusunun içinde bulunan "kayıp" şiirlerinden oluşuyor. Diğerinin

adı ise *La Lucertola di Casarola (Casarola Kertenkelesi, 1997)*.

Bertolucci'nin zengin yaratıcılığı 20. yüzyıl İtalyan şiiri tarihinde önemli bir sayfa açmıştır. Çünkü o, sade mekânların ve basit insan duygularının gerçekliğini yansıtmıştır şiirlerinde.

Charles Tomlinson
16 Haziran 2000, Guardian

BRECHT'İN EVİ ŞİMDİ LOKANTA

Yemek yiyeceğimiz bir yer ararken Chausseestrasse'de kaldırımın üzerine konulmuş masalar çarptı gözümüze, eski Berlin Duvarı'nın doğusunda kalan bir yer burası. Menüyü incelerken anladık ki Brecht'in eskiden oturduğu yerdeyiz. Bir vakıf tarafından işletilen bu yer, Brecht'in karısından kalma tariflerle hazırlanmış yemekleri sunuyor.

Brecht, 1953'ten 1956'da ölene kadar Chausseestrasse 125 numarada yaşamış. Karısı Weigel ise 1971'de ölene kadar orada oturmaya devam etmiş. Yaşarlarken birbirlerine bu kadar yakın olamayan Brecht-Weigel çifti Dorotheenstädtische yakınlarındaki mezarlıkta yan yana yatıyorlar şimdi. Evlerini gezdiren rehber farklı katlarda ayrı ayrı oturduklarını söylüyor. Bugünün standartlarına göre Brecht ve Weigel'in evliliği oldukça geleneksel. Bu ressam Marc Chagall'ın ilgisini çeken bir nokta. Kabataslak bir resmi var bu konuda Chagall'ın, Brecht yatağın ucunda yatıyor, Weigel ise fırından yeni çıkmış olduğu anlaşılan bir keki getiriyor aceleyle kocasına.

Brecht, artık ortadan kalkmış olan Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde önemli bir yere sahipti. Berliner Ensemble'a yakın olabilmesi için Chausseestrasse 125, ona tahsis edilmişti, yürüyerek on beş dakikalık bir uzaklıktaydı, ama Brecht yürüyerek değil arabayla gitmeyi tercih ediyordu. Brecht ve Weigel'in paylaştıkları ev Lenin'in çerçevelenmiş fotoğrafı, sputnik öncesine ait bir televizyon setiyle temelleri birkaç ayda çürüyen bir kültürün örneklerini barındıran bir anıt gibi sanki.

Helene Weigel'in yemek tarifi kitapları satışa sunulmasına rağmen, Brechthaus, kapitalizmi kucaklamak için değil, bu iki kişinin yaşadıkları hayatı sergilemek amacıyla ayakta duruyor.

John Hooper
10 Haziran 2000, Guardian Saturday

MELİSA GÜRPINAR
HER HARF BİR MELEK

HİLMİ YAVUZ
ÇÖL ŞİİRLERİ
AKŞAM ŞİİRLERİ

ÖZDEMİR İNCE
UYKUSUZLUK

HAYDAR ERGÜLEN
40 ŞİİR VE BİR

SİNA AKYOL
MEĞER SÖZ GÜMÜŞ

ENVER ERCAN
GEÇTİĞİ HER ŞEYİ ÖPÜYOR ZAMAN

VARLIK / ŞİİR

YANILDIN, SEVGİLİ SAİT FAİK / *Vural Sözer / Epsilon Yay.*
Vural Sözer, Sait Faik'in güçlü gözlem gücüyle yarattığı kahramanları A'dan Z'ye sıralayarak ve bu kahramanları Faik'in öykülerinden parçalar alarak tanıtıyor. Sait Faik'in Sait Faik'i anlattığı "Kendi" bölümünün kitabın en yoğun bölümü olmasını, "Doğduğu, yetiştiği, yaşadığı ortamlara kendini katarak anlattıklarının dışında kalan öykülerinin de asıl harcını, kendi görüşleri, düşünceleri, yargıları, değerlendirmeleri, deneyimleri, vardığı sonuçlar, çıkardığı dersler, aldığı esinler, üstlendiği sorumluluklar oluşturur. Sanki, öykülerinin asıl kahramanı kendisidir." diyerek açıklıyor.
Yazar, çalışmasına dipnot, açıklama, ek bilgi niteliğinde hiçbir şey eklemeyerek Sait Faik'in yazdıklarına sadık kalıyor.
Yazar bu değişik çalışmasını "Yaratılmış Kahramanlar Ansiklopedisi" olarak yorumluyor.

MUSA DA BÖYLE BUYURDU / *Sedat Memili / Kaynak Yay.*
Sedat Memili, bu çalışmasında, Tevrat'ın *Tekvin* ve *Çıkış* bölümlerinde yer alan terör olgusunu ele alıyor. Memili, ilahların karanlık yüzlerinden yola çıkarken, her türlü iyiliğin kaynağı olarak görülen bu ilahların, aynı zamanda ne tür kötülüklerin kaynağı olduğu üzerinde duruyor. Dinlerin tarihi boyunca her inancın tanrısının kendine inananları "en üstün millet olarak, diğerine efendi" atadığını belirten yazar, her milletin farklı bir tanrıya inanmasının doğal sonucu olarak milletlerin birbirine düşman olduğunun, dinsel inançların *sömürü düzeni* için de *manevi silah* olarak kullanıldığının altını çiziyor.
Mitolojilerin Yazıya Dönüşmesi, Kutsal Kitapta Terör, Yehova'nın Büyük İşini ABD Üstleniyor, İlahların Ürettiği Cellat, İnançların Bireysel Etkileri ve Sonuç bölümlerinden oluşan *Musa'da Böyle Buyurdu, Aydınlık* dergisinin düzenlediği, *1999 Turan Dursun İnceleme ve Araştırma Ödülü*'ne katılmış, övgüye değer bulunmuştu.

İSTANBUL'DA, DİYARBAKIR'DA AZALIRKEN / *Yelda / Belge Yay.*
İstanbul'da, Diyarbakır'da Azalırken, Türkiye'de yaşayan Rumları, Ermenileri, Lazları, Süryanileri, Yezidileri, Kürtleri...kısacası Türkiye'de yaşayan azınlıkları ve onların yaşamlarını ele alırken, azınlıklara karşı sürdürülen haksız politikaları eleştiriyor. Yelda, 6-7 Eylül olayları, Varlık Vergisi, azınlıkların yayınları, mübadele yıllarından sonra İstanbul'un değişen profili, Kıbrıs'ta Türk azınlık şiiri, insan hakları ihlali, Türkiye'de çocuk hakları, herkese anadilinde öğrenim hakkı gibi yıllardır tartışılan konuları kendi görüşlerinin süzgecinden geçirerek okurlara farklı bir bakış açısıyla sunuyor. *1989 Kadın Kurultayı* düzenleme komitesinde, *Siyah Eylem, Mor İğne* kampanyalarında yer alan, yalnızca on iki sayı yayınını sürdürebilen *Sosyalist Feminist Kaktüs Dergisi*'ne yazılarıyla destek veren yazar, *Türkiye İnsan Hakları Vakfı İstanbul Temsilciliği*'nde çalıştı. 1995'ten beri haftalık *Söz* dergisine azınlık haklarıyla ilgili *Azalırken* sayfalarını yapıyor. Zorunlu olmadıkça soyadını kullanmayan yazar hakkında, Galatasaray'da kayıplarla ilgili yapılan basın açıklamalarında yer aldığı için dava açılmıştı.

NE GÜZEL ÇOCUKLARDIK BİZ / *Metin Celâl / Gendaş Yay.*
İnsanın kendini bir geçiş noktasında hissettiği zamanlar vardır. Geçmişi geride bırakıp gönül rahatlığıyla geleceğe bakmak istediği bir nokta. *Ne Güzel Çocuklardık Biz*'in kahramanları işte tam da o anda yeni hayatların, yeni ilişkilerin, aşkların başlangıcında geçmişleriyle hesaplaşıyorlar. Bu hesaplaşma onlar için aynı zamanda unutmak istedikleri, belleklerinden kazımaya çalıştıkları anılardan, anlardan kurtulmanın bir yolu oluyor...
Metin Celâl, bu ilk romanında kendisinin de içinde yer aldığı 78 Kuşağı'nı; o dönemin gençliğinin bugüne değin abartılar, karalamalar ya da önyargılarla ele alınmış mücadelelerini, özlemlerini, dostluklarını, sevgilerini, cinselliklerini kaleme alıyor. Celâl, 70'li yıllardan 80'lere uzanan günlere yaşanmışlıklardan yola çıkarak ışık tutuyor.

SANDIK LEKESİ / *Sema Kaygusuz / Can Yay.*
"İçeride olanla dışarıda olan arasındaki tek fark, dışarıdakinin yıkanabilir, ütülenebilir, onarılabilir olmasıdır. Oysa sandıktaki, yıllar içinde koyulaşan lekesiyle öylece durur; söylememek için içimizde gizlediğimiz bir sözcük kadar soylu, anlamlı ve ağırdır."
Öykülerinde genelde sokaktaki sıradan insanı üslupçu bir yaklaşımla ele alan Sema Kaygusuz, *Sandık Lekesi*'nde öykü kahramanlarının karşısında bir yazar gibi değil, bir vicdan gibi durarak, yazarını unutturan deneysel öyküler sunuyor okuyucuya. Her öyküde değişik teknikler kullanan Kaygusuz, öykülerinde her insanın biricik olduğuna göndermeler yapıyor.
1972 doğumlu yazar, 1995 yılında Yaşar Nabi Nayır Gençlik Ödülü'nü, 1996 yılında Gençlik Kitabevi 'Genç Öykücü' İkincilik Ödülü'nü almıştı.

TENDÜRDİYOT / *Metin Üstündağ/ Parantez Yay.*
Metin Üstündağ yeni şiir kitabında hayatımıza dair ne kadar aksaklık varsa hepsinin üstüne tendürdiyot bastırıyor şiirleriyle. Siz ise belki de şu soruyu sormak zorunda kalıyorsunuz: "Dünya, bu hayat için fazla mı yuvarlak?" Ama onun istediği çok kısa ve net: *"Ummak öğrenmek/ aydınlanmak// sevmek direnmek/ beklemek/ değiştirmek/ isteyen de kim// zaman aksın/ ömrümüzün/ önünden/ efendi efendi/ tendürdiyot misali/ yetişir."*

KONUŞSAM SESSİZLİK SUSSAM AYRILIK / *Yılmaz Odabaşı/ Scala Yay.*
Yılmaz Odabaşı'nın, 1980 yılından bugüne kadar yazdığı bütün şiirleri iki ciltte toplandı. 1980-1990 yılları arasında yayınladığı "Siste Kalabalıklar", "Talan İklimi", "Yurtsuz Şiirler", "Aynı Göğün Ezgisi" ve "Feride" kitaplarından oluşan *Konuşsam Sessizlik Sussam Ayrılık* ile 1990-2000 yılları arasında yayınladığı "Her Ömür Kendi Gençliğinden Vurulur", "Cehennem Bileti", "Aşk Bize Küstü" ve "Çalınmış Bir Mahşer İçin Ahval" adlı kitaplarını biraraya getiren *Aşk Bize Küstü*, Odabaşı'nın şiir serüvenine bütünlüklü bir ışık tutuyor.

GECEYARISI ÇOCUKLARI / *Salman Rushdie/ Türkçesi: Aslı Biçen/ Metis Yay.*
Düşle gerçek, gizemle büyük, fantaziyle tarihsel olgu arasında örülen Geceyarısı Çocukları, 15 Ağustos 1947'de, tam geceyarısı dünyaya gelen büyülü güçlere sahip yüzlerce çocuğun ve romanın kahramanı Salim Sina'nın yaşamını anlatıyor. Cadı Parvati, Tokmak Dizli Şiva ve diğerlerinin doğduğu tarihin başka bir önemi daha vardır; o da Hindistan'ın bağımsızlığına kavuştuğu gün olmasıdır. Böylece Salman Rushdie, yeni doğan bir ulusun emekleme çağını, ergenlik sancılarını, yetişkinleşme çabalarını, çocukların maceralarıyla iç içe veriyor.
1981 yılında Booker Edebiyat Ödülü'nü alan kitap, 1982'de James Tait Black Ödülü'nü ve daha sonra 25 yılın Bodner ödüllü kitapları arasında birincilik anlamına gelen Booker of Bookers ödülünü almıştı.

ŞAKİR PAŞA AİLESİ / *Şirin Devrim/ Türkçesi: Semra Karamürsel/ Doğan Kitap*
II. Abdülhamid'in sadrazamı olan Cevat Paşa, sözünü esirgemeyen, kişilikli bir devlet adamıdır. Ancak kendine bir komplo düzelendiğinden kuşkulanan padişah onu sadrazamlıktan azleder. Bunun üzerine Şakir Paşa da kardeşinin uğradığı haksızlığı sineye çekemez ve II. Abdülhamid'in kendine verdiği konakta oturmayı reddederek Büyükada'daki köşküne çekilir.
Şakir Paşa'nın torunu Şirin Devrim'in çocukluğunun geçtiği bu köşkte; Şirin Devrim'in annesi ressam Fahrünnisa (Zeyd), Füreya (Koral), Aliye (Berger), Cevat Şakir (Halikarnas Balıkçısı), Suat Şakir, İzzet Melih (Devrim), Nejad Devrim gibi birçok tanıdık isim de yaşamıştır. Devrim, içlerinden bazılarının dünya çapında ün kazandığı bu sanatçı ailenin yaşamını; Osmanlı'nın son dönemlerinden, Kurtuluş Savaşı yıllarına, oradan da Cumhuriyetin ilk yıllarına uzanarak, eski İstanbul atmosferi içinde anlatıyor.

varlık

KİTAP EKİ
AĞUSTOS 2000 SAYI 99

— "Kara Büyülü Uyku"da baş aktör Azap. Ama, onun da ortaya çıkana kadarki evreleri var. Bu, romanımda detaylı anlatıldı. Azap, hikâyede siyasal iktidarı ele geçirmenin aracı olduğu gibi kişisel anlamda da iktidarın simgesi fallus sembolü. Ama bu hikâyede anlatılan iktidara yaklaşmak için, namlu kullanmanın gerekliliği ve zorunluluğu değil. Tersine namlunun önündekileri olduğu kadar, gerisindekileri de parçalayan bir güç olduğu.

VECDİ ÇIRACIOĞLU

Vecdi Çıracıoğlu ile söyleşi
SÜREYYYA EVREN 2

Yeni Zaman Sularında Adnan Azar'ın Şiiri
HİLMİ HAŞAL 5

İlhan Şevket Aykut Üzerine
BARIŞ ÇETİN 8

"İzmirli"
HÜSEYİN KÖSE 10

"Bin Hüzünlü Haz"
CELÂL SOYCAN 11

"Her Karşılaşma Bir Veda"
HÜSEYİN ATABAŞ 13

"Savaşın Soluğu"
HALİL GÖKHAN 14

Açılımlar
FERİDUN ANDAÇ 15

Harflerin Yeryüzü Serüveni
ÜMRAN KARTAL 17

YENİ YAYINLAR 19

VECDİ ÇIRACIOĞLU İLE SÖYLEŞİ

✪ **Kara Büyülü Uyku *romanının baş kahramanı İstanbul'un surlarını yıkmak için Fatih'in döktürttüğü bir 'top'. Cansız bir nesne. Ancak romanda simgesel anlatım olanaklarına sık sık başvurulduğu düşünülünce 'top' neyi ya da neleri simgeliyor olabilir sorusu geliyor akla. İlk ipucu topun fallik formu sanırım. Para tutkulu Verbain'den (belki bir tür pro-liberal) İstanbul'u elde etme peşindeki (sanki geleneksel azaplar, feodal hırslar adamı) Sultan'a dek herkes yoğun iktidar mücadelelerini bu fallus-top üzerinden gerçekleştiriyor. (Bu açıdan bakınca fazla uzun ve detaylı olduğu için eleştirilen top döküm sahneleri; az bulunur bir fallus inşası anlatımı, fallus yapımının resmi gibi okunabiliyor.) Mao "iktidar namlunun ucunda" demişti, romanda iktidar nerede?***

– Tarihin belli zamanında ve mekânında bir nesnenin her açıdan önem kazanması nasıl bir süreçtir? Bu süreçte iktidarın konumu nerede? Bunu soruyorsunuz.

Dünya üzerindeki çoğu değişim, ereksel bir yan taşıdığına göre "top"da ("Azap" demek daha doğru olacak) fallik bir yaklaşımla ele alınıyor gibi görülebilir. Azap, değişimi getirici bir öğe *'Kara Büyülü Uyku'*da. Ancak tarihsel bir döngünün yaşandığı bir noktada değişim, insanların yaşamına farklı etkiler dağıtacaktır kuşkusuz. Azap, dönemin yerleşik değerlerinin, dinin, yönetimin değişimini sonuçlarken iktidarı simgeleyen bir araç olarak alınabilse de sonuçta o bir araç ve yıkılmakta olan surlar, sakin bir şekilde yerlerinin değişeceği zamanı bekliyorlar ve tüm bunlar olmazmışçasına suskunlar. Burada bana göre kurulu dünya düzeni tarafsızdır. Tarafsız olduğu için de edilgendir zaten.

Evet, baş aktör Azap. Saptama çok doğru. Türk romanında pek rastlanmayan bir cansız nesne. Ama, onun da ortaya çıkana kadarki evreleri var. Ve bu da romanımda detaylı anlatıldı. Azap, hikâyede siyasal iktidarı ele geçirmenin aracı olduğu gibi kişisel anlamda da iktidarın simgesi fallus sembolü. Ama bu hikâyede anlatılan iktidara yaklaşmak için namlu (falya) kullanmanın gerekliliği ve zorunluluğu değil. Tam da tersine namlunun önündekileri olduğu kadar gerisindekileri de parçalayan bir güç olduğu. Silah ne kadar büyürse ve güçlenirse, o kadar çok geri tepme olasılığı vardır. Silah büyüdükçe onu kullananı da tahrip etme ihtimali artar. *'Kara Büyülü Uyku'*da; "Kılıcını büyültmek isteyen cengaverin düşmana yaklaşması"nın gereğinden bahsetmiştim. Kılıç büyüyor; ama, düşman da çok yakınında...

Evet, iktidar namlunun ucundadır. Ama özgürlük ve mutluluk iktidarla beraber gelmez. Hatta birbirine asla değmeden –sonsuza doğru– uzayıp giden iki paralel çizgidir onlar.

Romanda surların içinden bakmadım! Çünkü, bu süreçte kişilerin deneyimlerini (olumsuz görünse de) buradaki değişimle birlikte aktarmaya çalıştım. Değişimin, kişileri yönlendirirken etkili olduğu hassas noktaların neler olduğu öne çıktı planımda...

Ancak şu var; iktidar ve güç farklı iki kavram. İktidar bence insanların benliklerinde yer edebilen bir olgu. Yani dışarıdan konumlu ve yoğunluğu insanları mıknatıs gibi çeken bir olgu. Ama çekim gücü bittiğinde, yani mıknatıslanmışlık boşaldığında, kişiler kendi ruhlarındaki gerçek güçle baş başa bulur kendisini. Bu konuda havarilik yapmak da mümkün değil o yüzden.

Eski bir Çin deyişi, tanrının iktidarının taşlarda gizli olduğundan bahseder, toprağı oluşturan taşlardan. Azap, *'Kara Büyülü Uyku'*da baş-kahraman demiştim. Dönemin getirdiği süreç, karşıtlıklar içeriyorsa ve kişiler içlerinde bulundukları konumun, getirdiği hırsların, heveslerin açacağı mecranın farkında olmayan bir haldeyseler, o kişiler, yazında içleri fazla irdelenecek subje olmaktan da çıkarlar. Azap ise burada yıkacağı surlar kadar tanık ama, bahsettiğim mecralar hâlâ yıkılmaz bir biçimde tüm dönemlerde aynı. Top, mop, Azap, mazap kâr etmiyor o mecraya...

Güç ise, insanların kendi özlerinde olan, kendiliğinden sahip oldukları semere vurulabilen ama özgür de kılınabilen bir odak noktasıdır. Yannis, özündeki gücü iktidarın çeşitli hallerine kaptırır. Bunu yaparken, bu olurken hayalleri uğruna bocalıyor. Sonunda kendisi için yararlı gözükeni reddedip, beklentilerinin hepsini yok etmeye karar veriyor. Buna kendisi de dahil. Bu davranışı zamanının Hıristiyan onur şövalyelerinin davranışlarına da benzetilemez. Yannis doğru gitmeyen yolunda, kendisini savunacağı hiçbir şey bulamaz. Hayalindeki şövalyenin himayesine giriyor son noktada.

✪ ***Şunu söylemek gerek: eğer top bu romanın bir kahramanıysa ergitme ocağı da bir kahramanıdır. Ocağa doğurganlığının bereketli olması bakımından Havva adının verilmesi zaten hemen başta ocağın döl yatağı olarak kurulacağının bir işareti gibi. Havva anamız, yani ergitme ocağı; Yannis'in 'yaşamda tek saygı duyduğu ve***

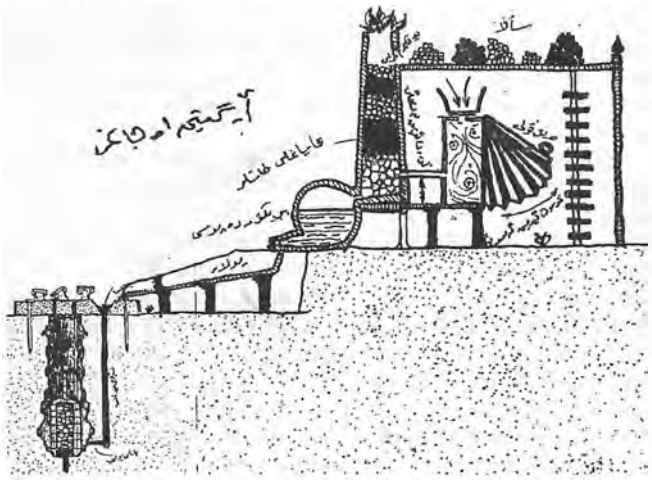

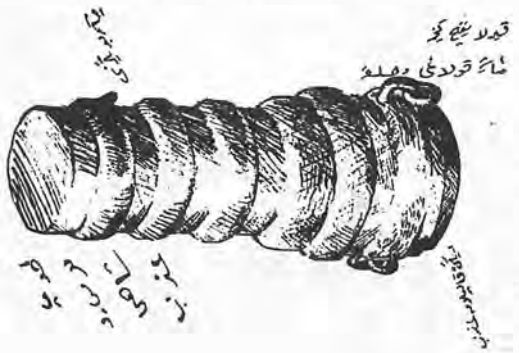

Vecdi Çıracıoğlu'nun 'Kara Büyülü Uyku' için yaptığı çizimlerden.

inandığı gerçek' ve Yannis'in ocağa dokunması da 'küçük bir çocuğun uyuyan annesine masumca dokunması'. Fakat masum çocuk romanın sonuna gelindiğinde (belgeleri) çalmış, (cüceyi) ihbar etmiş ve (onun) ölümüne neden olmuş, (Narkisos'la) zina yapmış ve (neredeyse) intihar etmiş duruma geliyor. Tabii anneyle ilişkiler fallik ilişkilerden daha çetrefilli diyebiliriz. Anne aynı zamanda 'heybetli bir canavar', doğurduğu kadar yok etmesi, yutarak öldürmesi de sözkonusu. Kitap acaba bir anneyle konuşmalar da taşıyor mu içinde?

– *'Kara Büyülü Uyku'*da bir dişil öğe hesaplaşması yok... Hatta tam tersi Azap'ın dökümü açısından ele alınınca bir işe emek verme aşamasında sonucun alınımıyla başından itibaren ve yakından beraber olan annedir. Onunla bir tür perspektif belirleyebilmek önemlidir. İşin ortaya konulmasında (Azap'ın dökülmesi vs) gerekli olan son şey iktidarsal her türlü gücün ortada dolaşmasıdır. Ve oradan uzaklaştırılmasıdır. Geriye kalan işi iş gibi ele alıp samimi bir biçimde ortaya koyarak yol almaktır. Çalışmanın izin beklemeyen bir yeri var düzende. Bu çalışan için bir kölelik midir ya da bağış mıdır? Sorunlardan biri de bu. Tarihi biz yapmıyoruz işte. Bana bu kadar açık geliyor. Ergitme ocağı iş istiyor belki ama; hangi işi, hangi ortamda ve nasıl? Kadınlar niçin huysuz ve anlaşılmaz? Belki bu bilinmezlik, sorun olarak ortada durduğu içindir.

Ergitme ocağına gene döneyim. Yannis'e göre bir ergitme ocağı bir hayat ortaya çıkarmaya çalışanlar için olağanüstü güçtedir. Onun doğurması için gerekli genetik şifreyi verebilirsiniz. Ama bu, doğum sürecinin aynı bilinmezlikle geçmesini engellemez. Çünkü, o, bu şifreyi kendi hücreleriyle besler. Süreci sizle paylaşmaz. Teknik olarak da, kavramsal olarak da susan durumdadır. Bu suskunluk gücünü daha da arttırır. Çünkü, artık devreye entelpi, entropi ve termodinamik girmiş, dengeler oluşmaya başlamıştır.

Doğurganlık, bereket, romanın gerçek kahramanı olan Azap'ın annesi olma özellikleri onun gerçekleri. Ama benim objektifimden heybetli ve acımasız bir canavar veya cezalandırıcı gibi görünmüyor.

Yannis, ergitme ocağını, elbetteki gücü taşıyan anası gibi görüyor. Ama sonuçta anasına da, onun değerlerine de ihanet ediyor. Ocak aynı zamanda hayat aslında. Onu bir yere kadar kullanabilirsiniz, zorlayabilirsiniz. Fazla zorlarsanız, doldurursanız, kızarır ve delinir. Küçük oyunlara, entrikalara izin verir ocak-anne-hayat... Ama durmanız gereken yeri bilmelisiniz. Bazı oyunları kazanmanın tek yolu onları hiç oynamamaktır.

✪ Ocak, eğer anneyse, çok kıskanç bir anne. Yannis'in (oğlunun) kendisinden başka bir kadınla ilgilenmesine imkân bırakmıyor ve sadece cinsellik için kapı açıyor. Yannis de Narkisos adlı 'yüz hatlarında derinlik sezilmeyen' fahişeyle beraber olmaya başlıyor. Ve bir kadınla hayatın cinsellik dışındaki alanlarını da paylaşma fikrinden uzaklaşıyor (çünkü bu alanlar zaten anne-ocakla paylaşılmaktadır). Seri sorular: Neden romanda tek bir kadın var? Neden fahişe? Neden 'Narkisos'?.. Şu bile geldi aklıma: belki de Narkisos diye biri yok, hayali bir kahraman o, yalnız Yannis'in bir fantezisi (zaten hep düşte gibi dolaşıyordu) ve o yüzden de adı Narkisos, Yannis kendini sevdiği için, bu fantezi bataklık hayatında açan çiçek olduğu için...

– Bana göre insan zamanla dibe batan bir seyrediştedir. İşini harmanlayan için tecrübelerinin derlenmesine yardımcı olur. Kişi kendi deneyim çemberinde konuşlanır. Gerçekten daha fazlasının hayaline içlerinde bulunduğumuz çemberle ne kadar ulaşabiliriz? Belki gerçeği hayal etmekle tam tersine... Taşı taşın üstüne koymaya çalışmaya başlamakla.

Mutlak bir biçimde geriye tepen bir yaşamı sürdürenler de vardır. Bu da bir deneyimdir. Oyunun ve hayalin içinde herkes gibi ve herkesten önce yaşamaya ve sağlam kalmaya çalışan fahişe de durumun farkındadır. Yaşam insan için tek başına bir çırpıntıdır. Bunu fahişe, birçok kadından daha iyi bilmez mi?

*'Kara Büyülü Uyku'*da hayale yer vermemek benim için imkânsızdı. Şövalye benim açımdan daha belirleyici bir imge. (Sondan bir önceki Şövalye) Narkisos'u anlatırken; ondaki karanlığı, şövalyenin kargısına yansıyan sabah güneşi, bir anda Yannis'i korkutarak sezmesine sebep olur. Işın Narkisos'un görünmesiyle yok olur. Yannis için bu korkutucudur. Çünkü, o karanlık yalnız Narkisos'un karanlığı değildir. Yannis'in korkusu kendi karanlığından kaynaklanır. Bir şeye çok kızıyor, canımızı çok sıkıyor ya da nefret ediyorsak kendi içimizde de tamamlanamayan bir notaya basıyor

olmamızdandır. Kadın-erkek ilişkilerinde de farklı değil bu. Ama sevgiyi hazla karıştırmamak gerekli; haz nesnesi sonunda "kaz" olabilir.

Somut dengeler, soyutla alaşıma uğramadan denge kurulamaz. Yannis ve Narkisos terazinin tek kefesinde iki oyuncu olarak şanssızdırlar. Yannis boğulur, gittikçe benliğiyle ayrıksı işlere girişir. Yaşamımızda da böyle olmuyor mu? Bana arada bir oluyor!

Narkisos, mitolojideki Nergis'e gönderme olsun diye koyulmuş bir isim değil. Yannis, Narkisos'un ona verdiği acıdan bahsediyor: "Acım bana tatlı geliyor." Bu mazoşist bir eğilim görünse de, Nergis'in nehire bakarak gittikçe daha da kendisine düşkün bir halde yöredeki genç kızların nefretiyle çiçeğe dönüştürülmesinden daha evlâ olsa gerek. Hem bir insan sevgisinin kendi benzeri ile karşılaşması görkemli bir rastlantıdır. Ama dünyevi ortamda onların bu hali sürdürmesini gözeten bir oğlak dolaşır. Ve düşleri düşünür. Onun hikâyesi de şöyle: Bu oğlak kendini vazifeli kıldığı düzeni sağlamakta o derece ileri gider ki şeytan onu insan kılığına sokarak yörenin en güçlü din adamı haline getirir. Böylece yaptığı işlerin sebebi âlisi görüntüde hallolur. İnsanlar içlerinde oldukları hallerden ve "al-ver"lerden ve onları çevreleyen düzenden kuşku duymadan ve her türlü sebep sonucu yerli yerine oturmuş görerek onu böyle bir güçle donatmışlardır. Oğlak, önce bir rahatlar. Birbirini seven bir çiftçi ile köylü kızına musallat olur. Köylü kızı tam istediği gibi güzel, diğeri de onurludur. Gücünü diğer insanların umarsızlığından alan oğlak, onları müdanasız görünce çılgına döner. Sözde öğütlerine vakur bir tavırla cevap veren çiftçiyi kurda, mekânına kadar gidip de tehdit ettiği kızı da bir kuşa çevirir. Her ikisi ne zaman biraraya gelseler, oğlak her birinin zamanlarını sonsuzluğun iki yakasına yerleştirdiğinden; kız, kuşa dönüşürken, oğlan insan olur. Oğlan kurt olurken de kız değişir. Ve, asla birleşemezler. İşte size surların içinden, Katolik İrlanda'dan bir masal. Böylece surların içinden de bakmış olduk herhalde...

Narkisos'un yüz hatlarında derinlik sezilmemesine gelince; dikkat edersen "yüzünde" demiyorum. Yaşadıklarını yüz hatlarına geçirebilecek bir düşünce ve hâl içinde değil o. Düşü, düşmekten yana değil ve kendi yolunda da haklı o açıdan. Hüzne direniyor ve hep gülümsüyor. Bu direnme de onu genç kılar. Hayalin içinde kaybolmadan ve geri gelmeden düşü bulamayacaktır ve zamanla yüz hatları derinleşecektir düşünü yakaladığında. Bu neşeli derinlik ve şen bir geri dönüştür.

✪ Son olarak; Sultan, İstanbul'un bekâretini azap verici bir deneyimle bozmak niyetinde mi? Kesilen koyunların kanları bekâret zarından akan kanları gibi mi dökülüyor İstanbul'un? İstanbul'un bir kısmı için bu bir tecavüz girişimi ama bir kısmı 'Türk'ün sarığını Papazın külahına' tercih ediyor...Sanki iki fallik form (külah ve sarık) arasında tercih yapar gibi. İstanbul tecavüze direnmekten vazgeçen ve kocamdan iyidir diye düşünen bir kadın durumunda. Ama İstanbul hakkındaki bu ve benzeri yorumlar hep surların dışından yapılmış. Kitap surların içinden hiç bakmıyor mu acaba? Dişilliğin arkasından hiç bakıyor mu? (Gene aynı yere geldim bilmeden; ocak kendisinden başka dişillik istemiyor belki...Rumelihisarlı arkadaşlar konumundaki yazarın kendini yakın hissettiğini bildiğimiz bilge serserilerin bile periferik rollerle yetinmek durumunda kaldıkları düşünülsün.)

– Bu doğru. Haremi cihan (dünya) imparatorluğu. Sacayağının kenarlarının içindeki hareminde üç tane cariye var: "İstanbul", "Roma", "Moskova". İlk cariye İstanbul. İlk set. Sonra diğerleri gelecek. Ona âşık ve gelip gelip uzaktan onu seyrediyor. Gördüğü her güzel kadın gibi, bu üç güzel kenti de istiyor. Bu "erk-ek" direnç arttıkça isteği de artıyor. Ve zamanına kadar yapılanlardan daha büyükleriyle (Azap'lar)=(fallus, senin simgelemen) saldırıyor surlara.(= güzel'e).

"İstanbul" da tarih süresince üzerinden geçen onlarca ordulara, iktidara karşın güzelliğini koruyarak direncini yitirmemiş bir güzel. Artık boyun eğmiş. İktidarın arzu nesnesi olmayı kabul edip güzelliğini tanrının kendisine verdiği bir ceza olarak algılamaya başlar. (Bu noktada da biraz da Narkisos'a benziyor İstanbul.)

Ama, her şeye karşın, onu ele geçirmek isteyenlerden daha yüksek bir bilinçle bu fethetme-fethedilme oyununun kimseye mutluluk getirmediğini görüyor. Bu yüzden de Narkisos da, İstanbul'da en çok bilge serserileri basıyor bağrına. Fethetme ya da fethedilme oyununa dahil olmayan bir tek onlar var çünkü.

İtinayla hazırlayıp sorduğun sorulara biraz uzun cevaplar verdim galiba. Ama, iyi şeylerden bahsettiğimizi sanıyorum. Ben konuşmamızı Arthur Rimbaud'un *Sayıklamalar* adlı şiiriyle tamamlamak istiyorum:

"Bulundu yitik/ Ne?/ Sonsuzlu?/ Denize eklenmiş güneştir/ sonsuzluk.// Ölümsüz ruhum/ Verdiğin sözü tut./ Unut yalnız geceyi/ Ve yanan günü unut./ Haydi kurtar kendini/ İnsanların oylarından/ Ve ortak coşkulardan/ Uç haydi gönlünce uç...// Umut diye bir şey yok./ Ne de Orietur var/ Bilim ve sabır./ Ve işkence, istemediğin kadar./ Yarın diye bir şey yok./ Bütün korlar atlastan// Görevdir şimdi sizin coşkunuz/ Bulundu yitik/ Ne? Sonsuzluk?/ Denize eklenmiş güneştir/ Sonsuzluk."*

(*) Kurtarıcı, Tevrat.

SÜREYYYA EVREN

YENİ ZAMAN SULARINDA ADNAN AZAR'IN ŞİİRİ

Bilim ve teknolojinin dünyayı yönettiği evreye doğru akıyor zaman. Zamanın içindeki yaşam serüveniyse insanlığın tarihini oluşturuyor. Şimdiye dek oluşturageldiği gibi. Bütün mesele, serüvenin hem öznesi hem de nesnesi durumunda, gören - duyan - düşünen canlının bulunması. Henüz robotun değil... İnsanın hayatı ne denli algıladığı, ne denli yansıttığı noktasında toplanıyor soru. Toplanacaktır! Öylelikle tümcenin ağırlığı ve duruluğu meramın iletilmesine odaklanacak. Söz konusu yolun güzergâhı *Unutmak Suları*[1]'nda başlar pek çokları için. Hayat **'yolculuk temrinleri**'nden, yani alıştırmalardan ibarettir de ondan.

Unutmak Suları: suları unutma zamanına, sağaltım noktasına değilse de, yaşamanın mihenk bölgesine ağıyor. Anlamları ustaca sindirtebilen söz, gizeminin gücünü de taşıyan metafordur. 'Spot' ses ki zamanı damgalayan gerçekliğe ışık tutar. Yani imge beneği, soyut 'oluş' katında damıtılmış dürtü; sonraya - öteye aktarımdır: somut'a, yaşam'a... Unutmakla, yenilenen hücrelerin ayrımına, şiire varır gibi varmıştır Ademoğlu. Sonuçta; şairliğiyle, "*İçimde aradım gökyüzünü*" demesi boşuna değil. "Unutuşlar" yaşamın bir bölümünü kapsamıyor mu? Ya aynalarda yansıyan: "*Kalbim/ duyuyor musun kendi sesini/ bir yaz geçiyor pencereden!*" (1, s. 23) dizelerindeki hayret gibi.

Adnan Azar'ın suları dinlemekle unutmak arasında boyutlandırdığı söz, 1980 öncesi ve sonrası çalkantılı evreyi taşıyor mayasında. Naif kurgusu, içtenlikli, mesajın hünamizmasına aşılanmış imge, söylemin temel özelliğidir. Hayata, çalkantılara, öfkeyle ama bilinçlenerek, cesaretle katılmanın ayak sesleri dikkat çekiyor. Militan coşku, yer yer; "*Şimdi uzak bir flüte üflüyorum dünyayı/ artık bir başkasının çiçeğini büyütüyorum*" (1, s. 37) benzeri meydan okumaya varan sesle estetize edilmiş.

Hayata karşı iddiasız ama çekingenliği attığına dair belirtiler gösteren sesin şiirlerini barındırıyor kapakları arasında, *Unutmak Suları*. Yarenliğin başlangıcıdır şair için "Akşamüstlerine Bakmanın Ötesi"ne giden dolambaçlı yola çıkmak. Çünkü; "*sevgilerden gelir sevgilere giderim*" demiştir. Göğe bakmanın, akşamüstüne bakmanın şiiridir söyleyegeldiği. Okuru da seferine katmış yolcu-şair... Dizeleri kanat seslerini taşır: "*gökten bir kumru geçiyor tutup defterime yazıyorum/ bir kumru daha geçecek ya onu kendime saklıyorum*" (1, s. 54) örneğindeki gibi. Zamanı algılama-yansıtma işlevini doğaçtan ritimle yerine getiren tınıya sahip dizeler; "*karanlığa gül düşürme*" pahasına güdüyor zamanı. Kuşkusuz, "Bir Söz Söyle" başlığı doğayı yeniden ve yeniden okumaya davettir... Karanlığa gül düşüren şair, içinde yürüyen titreşimi yazıyor. Öyle sunuyor hayata katılan kaygı ve coşkularını. Boşuna değil; "*Konuştur beni/en çok sustuğum yerden kanıyorum!*" (1, s. 63) seslenişi.

Zaman-dünya sorgusu; bilinmezlik, hüsran-korku beklentisi yaşamın omurgasını oluşturuyorsa, bireyin karşılaştıkları da olağandır. Öyle ki; "*Sesim yok: bağırırım sisler içinde*" (1, s. 69) kaygısının ulaştığı coğrafyadır gerçekte şiir ülkesi. Evrenin **'uğultu'** halindeki yumağını saptayabilmiştir bir kez. Kimlik tamamlanmıştır, yangınlara, sellere, depremlere, salgınlara karşın; "*kimliğimi alevlere yüklesem kül olsam*" (1, s. 72) sözleri dilekten etkili güçtedir burada. Zamanın yıldızlara vurmuş yakamozunu şiire indirmektir ereği. Adnan Azar'ın şiirindeki "bakmak" eylemi mevyesini verdiriyor; "*yıldızlara bakarım/ bir ölüm günlüğü kadar kesin/ bir şiir daha biter*" (1, s. 73). Biter bitmesine de ardındaki "Tortul" izleriyle varlığını sürdürür hayat. Doğadaki her bitiş yeni bir başlangıcın belirtisidir çünkü.

Acıların, yitişlerin/yitirilişlerin külü üzerinde filizlenendir şiir. Şairse: "*büyük sular yaşadım yorgunum bu yaz*" (1, s. 74) dizesinde soluklanan kimlik belirtisiyle okuru duyu-düşün denizine sürükler. Sürüklemektedir. Çünkü şiir zamanı içerir, ölümü ve yaşamı, suyu ve humusu; tüm değişimleri içerdiği gibi. Hayat veren her şeyi içerdiği gibi. O nedenle, 'şiir şefkatle okunmalıdır' tezine sıkıca sarılarak bakıyorum dize düğümlerine. Ses ahenklerine, imge saksılarına bu dünyanın. *Parçalanmış Zamanlar*[2] sancısını azaltmanın da biricik yoludur belki diyerek.

Parçalanmış Zamanlar, zamanın-parçalanmışlığın gerçekliğini ve önemini anımsatıyor insana. 'Herkesin olan evrenseldir' savıyla derlenecek parçalar için başka bir şey demeye gerek var mı bilmem? Yok herhalde! Şiirleri okurken ayrımına varıyor insan, şiir kişisiyle ne denli bildik kaygılar-tedirginlikler yaşamış olduğunu. Kim yadsıyabilir; "*alıştım, artık çiçeklerle deniyorum kendimi/ son kimliğim de aşınmıştı geceye karışmaktan/ gülüşümün adını bulamayacaklar biliyorum/ çocukluğum yaşlanmayacak uğultularla*" (2, s. 21) dizelerinin doğal akışını.

Günlük hayat keşmekeşindeki zaman parçalanmalarından yakınmayan var mı? Olacağını sanmam... Dopdolu, verimli, esenlikli zaman koridorunda volta atmayan? İlişkilerin; aşkların, gurbetin, vuslatın, uğurlamaların, karşılamaların anlamı yadsınamaz elbet. Hayat pek çok gelişmenin biçimlenmesi, tanınması ardından, toptan parçalanmanın kendisi değil mi? Bazen de öncülü sayılmadığını kim iddia edebilir? Ufalanma yaralarının kabuk tutmasını duyandır burada şair; "*yanlış zamanlara yazdım şiirlerimi*" (2, s. 30) demişse de. Parçalanmanın etki alanındaki sadece söz değil çünkü. Özünün dışa doğru çizdiği dairesel dalgalar, bireyin 'parça' sıkıntısını yayıyor. İnsana ilişkin bir hesaplaşmaysa zamana mal olan, daha daha ömre mal olan, bir adı da bilinçtir özetin; "*tek sözcüğe bölündü uykularım, tek sözcüğe*" (2, s. 32) dizesindeki gibi.

"Parçalanmış Zamanlar"daki şiirlerin konu nesnesi sayılan yalnız, yani bölük pörçük kentli 'herkes'tir... Seven, tutunmaya çalışan, toplumsal katmanları inceleyen, kendi ereğini ararken oluşturduğu algı-tepki refleksini söz'e yükleyen, yani 'şiir' edip hayata eklemleyen bireydir. Öylelikle zamana ve yaşama katılan ama parçalanmış olsa da anlamı yitirmeyen birey... İronik romantizm tanımlamasına uyan tonda söylüyor bazen yaşanmışlığı; "*albümlere baktım ve hiç yaşlanmadım*" (2, s. 33) dizesi örneğin.

Parçalanmış Zamanlar ortada duran bir kitap. Öncesinde *Unutmak Suları*, sonrasında *Yeni Zaman* yer alıyor... Bu 'zaman' kavramını süzgeçten geçirmeyi epeyce dert edindiği anlamına mı geliyor? Evet. Şiirlerinin çoğu 'zaman' izleri yaratıyor okur nezdinde. Alıp götürüyor yakın tarihin anılar bahçesine. Güçsüzlük yok zaman savaşında. Umarsızlıksa salt susmakla alt edilir... Şairin; "*nasıl susmuştum ki suskumda/ bir kâğıt bir kalem/ nasıl konuşmuştum*" (2, s. 15) dizelerine dönüşmüş tavır oluveriyor. Metne bir de bu pencereden bakılmasında sakınca yok. Öyle ya, insanoğlunun ömründe, "Eylül Sonu Şiiri", "Kasım Sonu Şiiri" gibi dö-

nem sonu derlenip toparlanmaları kaçınılmaz gibi. Bir güz başlangıcı, yani yaz sonudur; "*yaz artığı kıyılar/ vurulduğum kıyılar*" (2, s. 34)... Diğeriyse güz bitimi, yani kış başlangıcına denk zaman. Parçalanma, mevsimlere de sirayet eden doğal süreçtir çünkü.

Adnan Azar şiirindeki zaman takıntısı, şehir tanımı ile koşut yansır hayata. Kentsel özellikte bütünleşen koşulların sesi belirtilmeden geçilemez. "Şehir defteri" de, yaşanan şehir de salt "*uğultu uğultu uğultu*" boğumudur duyarlı birey için. Orada, yani şehrin yollarında, şehirlerarası yollarda bırakılmış zaman parçaları nasıl yabana atılır? Ki, çocukluk, ilk gençlik, olgunluk evresi savrulup gitmişken! Çocukluk aranır, erginlik aranır elbette; 'aynalara dağılmış' yerinden... "*kalbim geçerlidir çünkü*" (2, s. 61) geçerli kalbin sesinde zamanı da dinlemenin eylemi olmuş şiir. Bir direnç ki yaşamı reçeteye bağlanmaktan alıkoymuştur. Elbette us denetimindeki davranışı gerekir yaşam. Ne denli sevinç potasına aksa da... Sustuğu yerden kanamak şiiri lirizm dağarına çevirmek gibi bir şey... "Yolculuk Temrinleri" utangaç ömürler taşır akışıyla; "*artık hiç kimseyim*" diyen birey durmaz, duramaz. Fanatizmin şakası yok elbette... Şair fanatik yolcudur!

Az söz ama öz söz ilkesi, şiirsel coğrafyanın söylem gücüne dönüşüyor son yıllarda. An'ı biçimlendiren nicelik oluveriyor şiir bulutları. Başlangıçtan beri, şiiri işlevsel kılmayan ayrıntılar bağlamında çınlatıyorum söz'ü, anlaşılacağı üzere. Şiir yaşam için durum yaratmaz, imge çeşnisiyle şiirin kendisi **durumdur** çünkü. Yaşam adına, *Yeni Zaman*[3] penceresi; okunabilen durum, ki anteni soyutu algılar öncelikle.

Şimdiden sonraya geçen insanlık, ürettiği ve tükettiği her şeyle 'zaman' kavramına karşı yeniliyor, yenileniyor kesinlikle. Çok az direnebiliyor. Direndiği sanılıyor. Hayata dair süzme incelikse yine şiirde çiçekleniyor: "*kızıma/ bir çiçek versem/ yağmurdan/ gençliğimize/ değen// bir/ çiçek// bahçe kapısında dalgın/ bana bakan/ beni delen/ bakışlarından// bakışlarından// saatte/ 180 km hızla/ dönsem// dönsem geri/ kendimden*" (3, s. 7) Zamanı-yaşamı; ben'i sorgulayış yokuşunu tırmanan patikanın başlangıç dizeleridir okuduklarım. Bilgelik, düşünsel/duyusal döngü sezisi hicranlıdır. 'Söz' çilesinin mahşeri yoğunlaşmasına kapılmadan varılamaz şiire ve bilgeliğe de belki. Çünkü sözün zirvesi, şiirin 'sükût'taki sırra ermesidir. Orda kıvam bulur, en az kelâmla, susku eşiğinde...

Şiir çıkış çizgisinden varış çizgisine, "kendimden" kendime dönüşle belirginleşir. Adnan Azar'ın *Yeni Zaman* kavramına yüklediği, bilinen, güncel karşılaşma ayrıntılarıdır. Soyutlama, evrensel tedirginliği yansıtmaya yönelik... İçerik ve biçem o derin yansımadan kaynaklanıyor. Varoluş gerilimine tanık olunurken, acıyı yazıya indirgememek, o iç kaosu umursamamak doğru değil kuşkusuz. Zamanın tortusuna sokulma, (sürüklenmenin getirdiği hüsran ve hüzün söze bulanacak) şiirin doğuşuna yol açacaktır. Umut ve hayallerin imgelerdeki yansısı, yabancısı olmadığımız insan halidir.

Yeni Zaman'ı algılama serüvenini paylaştığımı sanıyorum, şair aracılığıyla insanoğlunun güncelliğine, dahası şimdiliğine tanıklık ederken. Çünkü söylenmiş olan insana aittir. Yaşamsal öğeler içeren ifadelerle kurulmuştur ses; az ama öz sözcüklerin acı odağında. Kalan, gidenlerin anılarıyla bezenmiş 'şimdi'dir.

Teknolojinin tuzağındaki söz, dolayısıyla tüm kavramlar, sayısal (dijital) bir yaratı (yaratık da dense uyar) belki. Söz'ün gerileme, sinme çağına tanıklık ediyor insanlık. *Yeni Zaman*'ı bu saptama ve kaygıyla irdeliyorum. Adnan Azar'ın söylem dümenine uyup şiirin rotasından bakıyorum 'o başka bir zaman' boyutuna. Çünkü algılamanın ivme kazanması; imge, ses, çağrışım kriterleriyle, kaynağını da, yatağını da belli ediyor. Öz şiirin bağırmayan, gösterişe yönelmeyen yapısında gizli... Yalınlığa ait, an'da odaklanmış, ayrıntıları kavrayan/kavratan da o. Hayatın sadeleşme potasında ileri değere eriştiği olgusunu vurguluyor.

Şiirin yaratım serüveni, ekoloji (çevrebilimi) ile anılır olacak gitgide. Endüstriyel gelişim, yanında getirdiği her türlü tüketim ve değer kirlenmesine bulanıyor. Sürecin sanatsal tepki tarihine dönüşmesi dikkate değer. Şiirin yaşamla birebir örtüşmesi, insanın öznel halini gündeme taşıyor; elektroniğin iletim-iletişim kaosuna yol açan, estetikten yoksun gücü, bireyi sadeleşme, kendine, adaya dönme niyetine itiyor. Soyut olanla, tinsel değerlerle kaynaşmasıyla varılan zamanda görülen sinyal kakofonisi, iletişim/bilişim ağının gölgesini düşürüyor hayata.

Şiirinin gövdesini, günlük konuşma dilini budama - arıtma - damıtma yöntemiyle biçimlendiriyor Adnan Azar. Sesin derinini (sessizliğini) arayışa tekabül eden bir yapı çıkmış ortaya. Dikkati çeken yapı... Anlamın sessizlikte, sükutta yattığını imliyor gibi. Önceki kitaplara göre tabii... Sina Akyol'un demesiyle "avaz avaz susma'yı..." (Erdal Doğan'ın söyleşisi, *Varlık*, Nisan 2000) benimsemeye doğru. Belki evrendeki varoluş-yokoluş çelişkisinin enerjisi söz'ün ana kraterini oluşturuyor da, şiirin diliyle inceltilen, güncellikteki gerçeğin kabalığıdır yanılsama. Şiir, zamanın damarını tutuyor çünkü, 'hassas' nabzını okuyor.

'Yeni Zaman' terimiyle, susku imgesine ağan kısık söz, elbette kayadaki yosunlanma kadar somut kılıyor an'ı. Okur kendince ayrıntı kılcallıkları seçebilir 'sessizliğin' sesinden. Ya da sesin sessizliğinden. Gerçekte şiir dili sayılan rafine duyu/görü kıstasından. Salt bilgiyle değil, imgeyle donanmış sözün ilginçliğidir esas olan. Anlamı da, anlamsızlığı da sonsuz kılan biçem. Kozmik arayış belirtisi.

Gündelik geçim çarkını döndüren 'fasit' çelişkiler dinamiğini içselleştiriyor sanatsal ürün: Şiir. Geçicilikten nasibini almış, çokça karşılaşılan yalın söylem türüyle donanmış o nedenle. Son yılların bu değişim-dönüşüm sıkıntısı, şairin, şiir kişisinin başlıca frekans çemberini oluşturduğu yadsınamaz. Adnan Azar'ın, *Yeni Zaman* sesinde dinlemeye aldığı, şiir okuruna aktardığı bun, bir parça da olsa, bireyi kendinin dışına yöneltiyor anlaşılıyor. Şiir an içinde sıkışıp kalmıyor, bilinçteki zaman çatlağında, duyguyu, düşünceyi emiyor. Dile estetik kıvamını kazandırırken...

Yaşadığı çevreyle, özel koşullarda an'la ve kendisiyle çatışma-didişme, insanın temel sorunu oldu adeta. Duygunun, düşüncenin hızlı tüketime 'meze' edildiği dönemden geçiyor dünya. Birilerinin 'ultra' sunumu, uyuşturması karşısında seçeneksiz bırakılan kentli bireye, yenilgiyi daha çok, daha daha çok tüketmeyle perçinletiyor sanki. Bu tümceleri sarf etmek içini sızlatıyor insanın. Ama ne yazık ki, şiirin sesinden yaşama ait, zamana ait fokurtuları yorumlarken, buralara da varılıyor. *Yeni Zaman* kitabını okurken alınmış notlarım bu minvalde akıp gidiyor. Şairin zaman içinde damıttığı 'hallere dair' imge çakımlarınca...

('Yeni Zaman' evresinde Adnan Azar'ın şiiri üzerine iki yıl önce yazmaya başlamıştım. Metin kıvama yaklaşmıştı, tam ilk çıkışları alacakken bilgisayar sistemi çöktü... Başka yazılar, günlükler ve şiirlerle birlikte kazaya kurban gitti, deneme/inceleme metni. Sonrasında bulabildiğim el yazısı

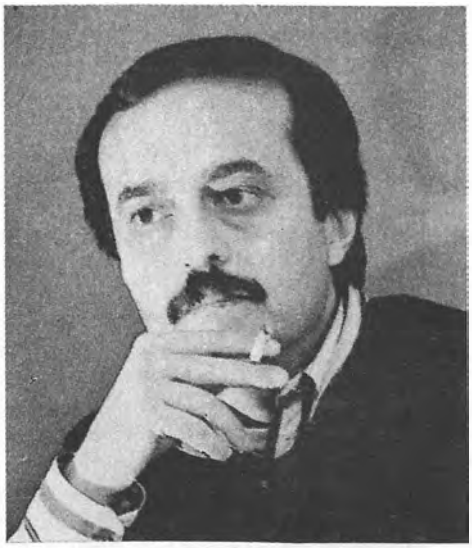

notları toparlayarak bu yazıya geldiğimi, özellikle vurgulamam gerekiyor. Uzun sürmüş 'moral çöküntü' dönemi ardından, notları kopyalamaya çalışırken, sözü uzatma riskini göze alıyorum. Çünkü, *Yeni Zaman'*dan önceki kitapları, *Unutmak Suları* ve *Parçalanmış Zamanlar'*ı da kapsayan okuma-yazma çalışmasının başlığı da şairin bütün şiirleri itibarıyla konulmuştu. Bu özel açıklama kendimi cezalandırmaya yönelik elbette!..)

Şiir hevesle, hazla okunuyorsa yeniden yaratılır. *Yeni Zaman* şiirlerini okurken sıkça düşündüm, yaratım sürecinin de kesinlikle 'yeni zaman' sonucunda ortaya çıktığını. Günlerdir çantamın değişmez konuğu üç kitap, yolculuklarımın çeşnisi, şiire dingin eşikten geçişe tanıklık/eşlik ediyor. "*Dünle bugün arasında/bir adım daha/ bir ses daha ulanacak yarına!*" (1, s. 21) beklentisi mi, umudu mu, yaşadığımı anımsatıyor? Hayatın nasıl bir yolculuk sayılması gerektiği bilincini diri tutuyor. Zamanımın, gerçekte benim olmayan ilk ve son, yani tek kavram sayılması, düşüncenin uslanma dönemecine rastlıyor sanki. Ya da ben teselliyi orda arayan naçiz okur, zamanın yeniliğinde avunuyorum. Ne yanılgı ama!

İçinde hevesi ve hüsranı çatıştıran insanoğlu o çatışmadan zamanı değerlendiren malzemeler ediniyor. Şiir bu yolda bir umar, anlamın rahminden fışkıran 'varoluş' hazzı. Büyük kuşku; anlamsızlık belki de... Yeni zamanı 'enstantanelerden örülü şimdiki an' diye 'formatlama' şaire düşüyor. Adnan Azar, Hazal ile yarın umudu - umarı içerisinde zenginleştiriyor özel konumunu. O, her şeyin nedeni ve sonucu bilinen hayatı sevme, insanı sevme hali 'hümanizm' olgunluğudur bireyin. Olgunlaşma ki sancılıdır hep, *Yeni Zaman* şiirlerinin sarmal biçimde sunumu; (DNA çağrıştırması mı? diye sormuyorum...) sayfaya ortalı dizilmiş sözcüklerin etkisi ayrıca düşünmeye değer; "*geldim usulca/giderim/usulca*" (3, s. 30) Hayati Baki'ye seslenen dizeler. Paranteze alıp, sayfada uzunca kalmayı gerektiriyor. Kalmışım...

Yeni Zaman şiirlerine birkaç değişik noktadan yola çıkarak yaklaşılırsa, hayatın, yanı sıra ölüm kavramındaki giz kırpıntılarının okunabileceğini kavrıyor insan.

İlki, şairin (haliyle şiir kişisinin, bireyin...) duyu güzergâhından yürünüp izlenecek serüven akışı. O güzergâh ki, örselenmeleri, içsel kıpırtıları, algı yetisinin verdiği sızıları, ilişkilerin olağanüstü, yani istem dışı örgüleri demektir... Bıraktığı incinme tortuları, ayrıca 'yeni zaman' kapısından girmekle sağaltım ve anlam bulacak yaşamsal devini...

İkincisi, yani bir başka özellik de kentli insanın dünya yalnızlığında kilitlenip kalmışlığı. Adnan Azar bir tür 'kilidi kırma' senaryosu üretmiş şiir söylemiyle. Zaman içinde herkesin, günübirlik yaralanmalarla, incinmelerle şiddetten pay aldığının altı çizilmiş. Genele indirgenebilir kişisel etkilenme hiç kuşkusuz, şairin yaşayıp yansıttığı. Okurun gözünden kaçmayacak denli belirgin özelliği bu, Adnan Azar şiirinin.

Üçüncüsü ve benim vurgulayacağım son olgu, zamandaki mucizeyi izlek edinme yöntemi. Dilsel biçimlendirme (tırpanlama da denebilir) kişinin düş ile gerçek kavramını dengeleme yetisini gösterir: us ve sevi köprüsünü... "*bana/rüya geldi*" demesi örnektir... Hazal'ın çocukça yorumlama gücü, taze düşgücü, dünyaya berrak bakışı, şiirin omurgasını kurmada katkıda bulunmuş. Doğaya, yaşama ve zamana ilişkin 'inci' düşünceler, ilginç ifadeler kolayca sindirilmiş biçemde...

Şiirlerin bir diğer özelliği de, *Yeni Zaman'*ın neredeyse tamamının adanmış (ithaf edilmiş) olması. Bu, Adnan Azar şiirinin beslendiği yaşam koşulları, tanıklık dönemi, arkadaş çevresi hakkında samimi ipuçları taşıdığına kanıttır. (T. Uyar'ın anısına, Hüseyin Alemdar, Gültekin Emre, Orhan Alkaya, Hayati Baki, Ahmet Telli, Turgut Çeviker, Çetin Öner, Mehmet Taner, Sina Akyol, Behice ve Can'a ve de pek çok kez Hazal'a sunulmuş.) Bu şairin söylemini özelleştirmiyor mu diye sorulabilir. Herhalde sanatsal ürünün zaten 'özel' olduğunu gözardı etmeden düşünülecektir pek çok güncel ayrıntı. Özel ile özgünlüğün sanatsal/estetik yapıya kavuşmuş sözün zenginliğini vurgulamakta yarar var. Çünkü: "*dönerek inerken/ merdiveni// düşünerek/ ben mi/ dönüyorum/ merdiven/ mi*" (1, s. 19) dizelerindeki özelin felsefi, (bilgesel) ipuçlarına göre yorumlanması anlamaya yaklaştıracaktır okuyanı. Dönme kipi bir tür mistik çağrışım ucu değil. Modern düşünce önceliğidir, doğanın-zamanın, yani evrenin bir 'dönence' yolculuğunda bulunduğu gerçeği! Buradaki soru, insanla nesne (eşya) arasındaki tinsel-özdeksel ilişkiyi keşfetmeye yarıyor. Üstelik merdivenin bir yükselme-çıkma aracı anlamı dışında düşünüldüğünde, 'döner merdiven' metaforuyla insanın içsel 'yerden kesilme' durumu anlaşılıyor. İmge, uçma-dönme ve 'düşme' endişesini de içeriyor kuşkusuz.

Söyleyegeldiğim okuma izlenimleri-yorumları, deneme/inceleme çerçevesini çizmeye yöneliktir. Adnan Azar'ın şiir gezegenini kendime yakın bulmamın nedeni, hassas kavramlarla 'takmış' olmaktandır belki. O nedenle; yaşamını şiire düğümlemiş birisi için, benzer izlekler güzergâhını kateden şair (hatta şairler) için, eleştiri terimine teğet bile geçmeyen (geçmeyecek) tümcelerle, meram anlatma cüretinde bulunmuş olmam hoşgörüle... Çünkü kendini sadece ve öncelikle 'iyi bir okur' katında duyumsayan, kentliyim. Şiiri okumadan sevmek olanaksızdır iddiasıyla, şiiri sevmeden algılamak olanaksızdır iddiasını örtüştürüyorum; yaşarken, yazarken. Ve şiiri, *Yeni Zaman'*ı öneriyorum elbette.

(1) Adnan Azar, *Unutmak Suları,* Gibi Yayınları, (2. baskı) Ankara, 1997.
(2) Adnan Azar, *Parçalanmış Zamanlar,* Gibi Yayınları, Ankara 1997.
(3) Adnan Azar, *Yeni Zaman,* Öteki Yayınevi, Ankara 1998.

HİLMİ HAŞAL

İLHAN ŞEVKET AYKUT ÜZERİNE

İlhan Şevket Aykut'un insanı şaşırtan yaşamöyküsünü, önce Radikal gazetesindeki köşesinde okurlarıyla paylaştı Zeki Coşkun. Ardından seçme şiirleriyle birlikte şairin yaşamını, dostlarının tanıklarını 'Kılıç Artığı' adlı kitapta bir araya getirdi. İnsanı şaşırtan, diyoruz çünkü, takip edildiğini düşünen ve bu yüzden bütün bir ömrünü gizlenerek geçiren bir isim İlhan Şevket. Evinin adresini, ne dostları ne de sevgilileri biliyor. İnsanlarla kendi isterse görüşüyor. Üstelik, ihtiyattan olsa gerek adresini de sürekli değiştiriyor. Bu kuşkucu adamın yaşamını korku ve bir de şiir kuşatıyor. Türkçe'nin şiir dili olduğunu söylüyor. Yaşamının her döneminde intiharı gündeminden hiç eksik etmiyor. En son Moda'da, bir evin bodrum katına saklıyor kendini. 600 sayfalık bir Fransızca sözlüğü çalışma masasına koyuyor. Her sayfa bir günün karşılığı. Ve her gün bir sayfayı, ölümüne çeviriyor. Sözlüğün son sayfası... Takvimler 17 Mart 1991'i gösteriyor... 84 yaşın son günü... Bir avuç kalp ilacıyla intihar ediyor İlhan Şevket Aykut. Geride, bir şairden ne kalırsa ondan da o kalıyor... Zeki Coşkun'la şairden kalanları ve sakladıklarını konuştuk.

İlhan Şevket'in yalnızlığı seçmesi salt polis korkuyla açıklanabilir mi?

Yalnızlık bir seçim değil, zorunluluk gibi görünüyor İlhan Şevket örneğinde. Korku da öyle. Yalnızlığından korku, korkusundan yalnızlık doğuyor. İç içe geçmiş ve benliğini, hayatını kuşatmış çemberler gibi. Kaldı ki, insan korku duyusunu sonradan edinir.

Korku duyusunu edinmeden önceki dönem, çocukluk, İlhan Şevket'te epey uzun sürmüş bana kalırsa. Belki bir ömür boyu. Oradan hiç çıkmak istemiyor sanki. Zaten tanıyanların hemen tümü, bütün o hırçın, sert, sevgisiz, tavizsiz görünümün ardındaki çocukça sevilme isteğini, çabasını vurgulamadan edemiyor.

Psikanalize yetkimiz de yok, hakkımız da. Ama, karşımıza çıkan portre, bunun son derece mutsuz bir çocukluk olduğunu söylüyor.

Çoğumuzda olduğu gibi İlhan Şevket'te de "otorite"yle ilk karşılaşma ve çatışma, babayla başlıyor. Daha üniversite yıllarında yazdığı ve imha ettiği için de neler anlattığını bilmediğimiz romanı, bu yönde ilk ipucunu veriyor bize. Romanın adı, babaya bakışı yeterince ortaya koyuyor çünkü: *Anamın Güttüğü Domuz!*

Kıdemli yüzbaşı olan babasından ciddi, sert, otoritesiyle etrafı titreten biri olarak söz ediyor. Sadece kendisinin; oğlu İlhan Şevket'in karşısında çaresiz kaldığını, çok kızdığını, etrafa dert yandığını da belirtiyor! Bunun bir örneği olarak, ilkgençlik yıllarındayken Trabzon'da, babasının amiri bir subayla karşılaşmasını anlatır.

Adam, dikbaşlılığını, pervasızlık derecesindeki dobralığını önceden duyduğu çocuğu sokakta görünce yanına çağırır. "Gelemem" der İlhan Şevket. Israr üzerine, "Benim geldiğim kadar sen de gel, yolun ortasında buluşalım" karşılığını verir. Şaşıran subay, çaresiz kabul eder. Karşılıklı adımlarla yüz yüze geldiklerinde "Tanıyamadın galiba, babanın komutanı değil miyim ben?" diye sorar. Yanıt: "Babamın komutanısın, benim değil!" Durum anlaşılmıştır, "Vah evladım vah, sen bu kafayla çok çekersin..." diye söylenerek uzaklaşır adam.

1932'de Abdullah Cevdet'in cenazesinde İlhan Şevket'in ortaya atılarak, "Bunu ona yapamazsınız! O bir ateist, cenaze namazı kılamazsınız" diye haykırışında; artık emekli olmuş paşa babanın, oğlunun tehlikeli fikirlerinden, pervasızlıklarından dolayı kendisinin de başına iş açılacağı, emekli maaşının kesilebileceği kaygısını dile getirdiğinde "merak etme" diyerek, aileyle tüm bağlarını koparmasında; "1933'te Atatürk'ün Galatasaray Lisesi'ni ziyaretinde orada öğretmenlik yapan İlhan Şevket'in, güya bir öğrenciye sorduğu soruya "Tarihte diktatörler..." diye başlamasında da hep aynı hali, tavrı görüyoruz.

Bütün bunlar tepkiyi olduğu kadar görülme, onaylanma, fark edilme, dikkat çekme çabasını da işaret ediyor. Sürekli polis takibi altında olduğu korku ve kuşkusunda da aynı durum söz konusu gibi: "O kadar önemliyim ki ben, devlet peşimde!"

Oysa hiçbir siyasal çevrenin ve eylemin içinde görmüyoruz onu. Belki aşırı vehim, belki aşırı tedbir, ama kendisini ve karşısındaki gücü, güçleri fazlaca önemseme kuruntusuna hapsolduğu açık.

Bu durumun yaşamdaki karşılığı nedir?

Hapislik! Polisin eline geçmiyorsunuz, yargılanıp mahkûm olmuyorsunuz, ama bütün bir ömrü kendi kurduğunuz hapisanede, kendi kendinizin mahkûmu ve gardiyanı olarak geçiriyorsunuz! Trajedi.

Korkuyla tanışma öncesinde, çocukluk dediğim dönemde aşırı bir güven var kendine, hayata. Her şeye yetebileceğinizi, her şeyi yapabileceğinizi, hem de herkesten farklı ve üstün olarak yapacağınızı düşünüyorsunuz. Düşünmekten de öte, biliyorsunuz! Çevrenize ve içinize, kendinize böyle ışık yayıyorsunuz. O ışıkla dışarıyı, varolan her şeyi reddediyor, küçümsüyorsunuz.

Hukuk fakültesinde sınıf birincisi olmak, dereceyle mezuniyet, yaşıtlarınız arasından sivrilmek, ilgi duyduğunuz

edebiyat, düşünce çevreleriyle buluşmak, her ne kadar yayınlamasanız da yazdıklarınız, düşündüklerinizle dikkat çekmek... her şey gururunuzu ve güveninizi besliyor, büyütüyor.

Sonra işte, bir iki kez doğrudan doğruya "güç"le karşılaştığınızda; diyelim üniversitenin kapısı size kapatıldığında, görev yeriniz peş peşe değiştirildiğinde, geçim kaynağınız öğretmenlik sürgünlüğe dönüştüğünde, rotayı tümden yitiriyorsunuz. Korku bastırıyor. Ve kendinizi kapatıyorsunuz, hapsediyorsunuz. Her şeyken, hiçbir şey oluyorsunuz. Bu da kitapta söylediğim gibi uzun ve sürekli bir intiharı getiriyor.

Evet, dramatik, trajik.

İlhan Şevket sanırım o dönemin tek örneği değil. Kaçışları ve gözardı edilişiyle İlhami Bekir Tez'i hatırlatıyor.

Tabii ki tek örnek değil. Şimdiye dek konuştuklarımızda trajedinin kişilikten gelen nedenlerine, etkenlere değindim. Ama sonuçta bu trajediyi yaratan bir ortam var. Müthiş bir şiddet, müthiş bir yılgı ortamı.

İlhan Şevket 20 yaşındayken; 1927'de üniversiteyi bitiriyor. Hatırlayalım, o yılın kasım ayında ilk büyük komünist tevkifatı var. Bir yıl öncesinde, 1926'da İzmir Suikasti davası, İstiklal Mahkemesi kararıyla 13 kişinin idamı; İttihatçıların tasfiyesi var... Kelleler uçuyor, en tepedekiler hapsediliyor. Ve konumuz özelinde bakıldığında, İlhan Şevket'in de benimsediği, yakın olduğu marksist düşüncenin, çevrenin üstüne kılıç sallanıyor.

Kendinizi, tasarılarınızı ortaya koymanın, ifade etmenin, gerçekleştirmenin önü tıkanıyor. Teslim olmaya, kendinizi, kimliğinizi terk etmeye ya da yeraltına kaçışa zorlanıyorsunuz. Her koşulda bir mahkûmiyet hali var, kısaca.

İlhami Bekir Tez'i tanımıştım. Aralarındaki benzerlik öğretmen ve gençlik döneminde solcu, nihayet şair olmaları. Bundan sonrasıysa çok farklı. İlhami Bekir, Resimli Ay dergisinde Nâzım Hikmet'le birlikte olmuş, serbest-yarı ajtatif şiirin başarılı ismi olarak sivrilmiş. Sözünü ettiğim şiddet-baskı ortamı onu da yıldırmış, korkutmuş, sindirmiş. Şiir de kayboluyor, hayat da. 1980'lerin başında onu tanıdığımda perişandı. Birkaç edebiyatçının özel ilgisi, desteğiyle sürdürüyordu hayatını. Otel odalarında...

İlhami Bekir, deyim yerindeyse alt takımdan gelenlerin kaçınılmaz profilini çiziyor, düşkün, muhtaç, garibân. İlhan Şevket muhtaçlığına karşın kibirli! Zaten en büyük korkusu düşmek. Sakallı Celal gibi bir örnek var önünde; bimekân, perişan. Polisten korktuğu kadar o hale düşmekten de korkuyor. O nedenle de giyimi-kuşamı son derece özenli. Görünümüne, sağlığına saplantı denecek düzeyde dikkat ediyor. Üst tabakaya mensupluğunu hep koruyor. Kaçaklığında da aynı çevre içinde gölge gibi geziniyor, yarı aristokrat.

Yine de evet, ortak bir yazgı var, ne şekilde olursa olsun, sonuçta kayıp ve kaymış hayatlar var karşımızda. Her şeyleri yarım kalmış, heba olmuş, kavrulmuş, yok olmuş. Edebiyatta "40 Kuşağı" olarak anılan isimler için de aynı durum geçerli.

Silindir geçiyor üstünüzden. Düşüp devriliyor, eziliyorsunuz. Ama öyle, ama böyle. Burası Türkiye!

Şairin resme ilgisi, şiir çevresinden uzak duruşuna bağlanabilir mi?

Olabilir. Şiir çevresinden bilindiği kadarıyla bir tek Ahmet Hamdi Tanpınar'la muhabbeti var. Tanpınar aynı zamanda onun sivri diline dolamadığı ender isimlerden. Müthiş saygı gösteriyor. Ama, "Yahya Kemal'in olduğu yerde Tanpınar okunmaz" demekten de geri durmuyor. Şiirin dışında, bir estet olarak konumluyor onu.

İlişki çevresi seçkinlerden oluşuyor: Dönemin ünlü gazetecisi Fazıl Ahmet Aykaç, Cemal Nadir, İhap Hulusi, Sabahattin Eyuboğlu, Adalet Cimcoz, öğrencilik yıllarından arkadaşı Macit Gökberk, Hilmi Ziya, ya da sınıf arkadaşı ünlü hukukçu - bir dönemin baro başkanı Orhan Arsal... İlk aklıma gelenler. Şiir-edebiyat çevresinden hemen hiçbir isme rastlanmıyor.

Edebiyat çevresiyle ilişkiden sanki özenle kaçınıyor. Üstelik hiç şiir yayınlamıyor, sanki yazdıklarını değerlendirme dışı tutuyor. Belki kendisinin de yeterli bulmayışı, sürekli bir kaçışı yaşaması bunda birer etken. Ama, sadece "şair" sıfatını benimsemesi, ya da özgün el yazmalarını Fransız Ulusal Kütüphanesi'ne göndermesi de ilginç, dikkat çekici.

Resim ilgisinin belirginlik kazandığı, ortaya çıktığı dönem de bir başka yönden dikkat çekici. Bütün bir 40'lı yıllar boyunca, izine pek bir yerde rastlanmıyor. 1950'lerde ortaya çıktığındaysa, bambaşka bir sanat dalına, bambaşka bir disipline yöneltmiştir ilgisini; resme. Üstelik, o dönemin yeni ve marjinal akımı soyut —abstre— resme yoğunlaşıyor. Özellikle genç kuşakla ilişki kuruyor. Kendisini öğretmen-estet konumuna oturtuyor.

Ama resim bilgisi, algılama ve yorum gücü teslim edilmesine, hayranlık uyandırmasına karşın, bu alanda da görüşlerine yazılı olarak rastlanmıyor.

Öyle. Bu biraz o kuşağın "şifahi", sözlü kültürünün özelliği, bir yanıyla da İlhan Şevket'in onca disiplin, çalışma tutkusuna karşın verimsizliğinin sonucu. Kimbilir, belki bir yerlerden bir şeyler çıkar.

BARIŞ ÇETİN

YORGO SEFERİS
BÜTÜN ŞİİRLERİ

YANNİS RİTSOS
ŞİİRLER

ALİ CENGİZKAN
ŞAİRİN NERGİSİ

(ÇIKIYOR)

VARLIK / ŞİİR

Hüseyin Peker

İZMİRLİ

Roman/ Telos Yay.

İlkin sokakların, ev içlerinin, yüz ifadelerinin kolay okunacak satırlara dönüştüğü bir anlatı hissine kapılıyor okuyucu, "İzmirli" romanını okurken. Ama çok geçmeden, sürekli genleşen coşkuların, iç konuşma çizgilerinin üst üste yığılışıyla –çarpıcı kurgusunun bildik söz düzenlerini parçalayıp yeni anlamsal bütünlükler yaratmasıyla– okur, kesinlikle sıradışı bir yapıtın çekim alanı içinde buluyor kendini. Roman boyunca okuyucuya soluklanma şansı tanımayan hızlı kurgu değişimlerinin görünürde sadece teknik bir kaygının en son sınırına vardırılmış taşkınlığı olmayıp, gerçekte ikili bir amaca hizmet ettiği söylenebilir: romanla okur arasındaki gergin ileti hattını canlı tutup, okuru romanın bir *alt-metni* haline getirerek bilincini rahatsız etme girişimi.

Biri evlilik öncesi (Nergis), diğeri evlilik sırası ve sonrasında (Semin Hanım) iki tuhaf ilişkiye taraf olan roman kahramanı (Dost), aslında ne istediğini bilmeyen biri değil, aksine; bildiğine yabancı durarak onu anlamlandırmaya çalışan, her türden içtenlik çağrısını geri çevirerek, kendini birlikte olduğu kişilerin istencine bırakmayı bir tür aşağılama sayan; bu yüzden de yakınken bile belli bir uzaklığı tercih eden biri. Dahası, sevmenin de sevilecek olmanın da sorumluluğunu kimseye bırakmak istemeyen iyimser bir trajik, bir uyumsuz. Bu yönüyle de Yusuf Atılgan'ın *Zebercet*'ine yaklaşan bir yazı öğesi. Dost, yalnızlığını farklı bir boyutta; başkalarının istenç sınırlarının dışında kurmayı reddederek yaşıyor. Bunu yaptığı her seferinde de başkalarınca (Semin Hanım, Nergis) *içerilmiş bir varlık* oluşunun derin azabını duyuyor, durmadan kaçmak isteyen bir adamın kaçma ediminin kendisine de zamanla duyarsızlaşarak onu bir kurmacaya (fiction) dönüştürdüğü noktada. Kendi tecrit edilişinin suçluluğunu da beraberinde taşıyan bu adam için, yeniden sevinç duymanın tek yolu, yalnızlığını *kabul gördüğü ölçüde dışlanmış* katı bir gerçeklik içinde yaşamayı seçmesiyle mümkündür artık. Bu yalnızlık, bakıldığında herhangi bir gözün fark edebileceği bir somutluk olarak değil; karşılıklı konuşmaların bir kanamaya; *pathos*'a eklemlendiği sinirsel heyelanlarda oluşur. Dost, sanıldığı gibi bir 'dost' da değil; ölümcül bir dostluk bilincinin sıradan olan'ın ötesinde gereği gibi bir tutkuya dönüşememesinin sancısını duyan biridir o. Şu halde, hiç kimseyi görmek/bakmak istemeyen ve kimseye de kendi iradesi dışında görülmek/bakılmak istemeyen bir solipsist... Romanın 12. bölümünde ("Parçalanmış Kediler") şöyle diyor Dost: "İnsanlar birbirine niye bakar? Onu arıyorum." Birine bakmak, o kadar önemli mi? Onca önemli. Bu yüzden de, diğerlerince görünme ve onları görme isteğinin tümüyle ona bağlı olduğu bir işi: hurdacılığı seçiyor kendine. Çünkü bu işi yapmak, görünürde "hiç kimseyi izlememeyi, kimsenin yüzüne *bakmamayı* (italik bana ait)" gerektirmektedir. (Bölüm 26/ "Ben İyi Bir Hurda Toplayıcısıyım") Belki bu yüzden dostluğu hem dar, hem de fazla bol geliyor çevresindekilere. Ve onu asıl dehşete düşüren şey, bu bakışmaların kasıtlı bir eyleme dönük oluşu: gerçekte, birine bakmayı sürdürmek, onu kendi isteği dışında *var etme* ediminden öte bir şey değil çünkü. O halde kahramanımız, bayağı özgürlüğüne düşkün biri ve yer yer bu düşkünlük içinde kendini yitirerek mutlak düzeyde hiçbir zaman bu özgürlüğe de ulaşamayacak biri.

Öte yandan, 'gözden kaçırılmak' da böyle bir adam için hiç hoş bir durum olmayacağından, bu yadsınmışlık, gitgide sonu saldırganlığa varan bir yıkıcılığa dönüşüyor ister istemez (Dost'un, Semin Hanım'ın evine gizlice girip, romanı 'Derin Sular'ı parçalayarak yok etmesi, sonu kanla biten taşkın sevişmeler, Nergis'e karşı hırçınlıkları vs.). Oysa *Dost'un başından beri istediği, başkaları tarafından onaylanmak da değil; kişiliğinde koşulsuz bir kabulün geçerli kılındığı düzeni de yıkarak onaylanmak, bir bakıma.* Çünkü böylelikle elde edilecek başıboşluk duygusu, onu, yeni atılımlara açık bir devinim içinde, zihinsel bir karmaşaya sokarak, soluklanabileceği bir zamanın dingin kıyılarına bırakacaktır sonunda: ve burası sinir uçlarının köreldiği, dış dünyayla olan sorunların bir süreliğine askıya alındığı tek yerdir ve dolayısıyla bilincin acı duymadığı, saydam bir uzamda alabildiğine salındığı bir *benlik yitimi* durumunun ana çizgileriyle pek çok noktada örtüşür: "*Eski dostlarımdan hiçbiri yoktu. Kalmamıştı. Zihnimi toparlamakta güçlük çekiyordum. Nerde yeni bir şey görsem, ona doğru akıyordum.*" (Bölüm 13/ "Bir Aralık Psikiyatri"). Ancak bu ümitsiz atılımlar hızlandığı ölçüde zorlu ve ağrılı olacaktır onun için; evlense de sonunda yine kendiyle baş başa kalacak ve açgözlülüğünün bedelini, o kusursuz "tek"liğine duyduğu özlemle ödemeyi isteyecektir: "*Şu evden biraz olsun git... Biraz acı çektir bana. Acıya bileyliyim. Zehiri, tatsızlığı unuttum. Ama sen yanımda, evde yokken, hüznü biraz olsun yaşayabiliyorum. Ne olur git!*" (Bölüm 17/ "Çakalın Evliliği")

İzmirli romanının kadın kahramanları Nergis ve Semin Hanım, birer figür olarak derin ve keskin çizgilere sahip olmasalar da, bir türlü "kendi kalıbına ve yaşamına sığmayan" Dost için, kendini rahatlatacağı yeni *taşma* alanları olarak çıkıyor karşımıza. Bunlardan, örneğin Semin Hanım, diyaliz makinesine mahkûm bir yaşam sürse de, bir roman yazacak kadar uyanık sinirlere sahip, mücadeleci biridir ve zaman zaman iç kemirici egoizmini Dost'a karşı kendini konumlayışında ya da hakarete dönüşen şu tür konuşmalarında açığa vurmaktan çekinmez: "Seninle en çok da roman yazmak için birlikteyim." Ne var ki, güçlü egosu ve anlamlandırmaya çalıştığı büyük yalnızlığı bir yana, onda da sevilecek bir yan bulamayacak olan Dost, çok geçmeden onu da katı seksüalist bir çizgiye indirgemekte gecikmeyecektir. Aradığı onda da yoktur:

"*Işıklarım sönmüştü. Salt daktiloda ve onla benim aramda yanan koyu yeşil bir ışık vardı. Belinin inceldiğini görüyordum.*" (Bölüm 10/ "Derin Sular").

Yer yer şiirsel bölümlerinin yoğunluğu, dilin; özellikle fiillerin alışılmışın dışında bir çarpıcılık içinde kullanıldığı "*İzmirli*" romanı, grotesk yapısıyla da, o kuru uzun süre kendinde *alıkoyacak* bir yapıt niteliğinde.

HÜSEYİN KÖSE

Hasan Ali Toptaş

BİN HÜZÜNLÜ HAZ

Roman/ Adam Yay.

Nesneler ve nesneler arası ilişkiler, verili hayatın kodlarıyla okundukça kendiliğinden, içinde yer aldıkları toplumsal bütünün taşıyıcısı olurlar. Bağlamından kopartılan nesne ise, hem kendisi için yeni anlam alanları kurmaya başlar, hem de diğer nesnelerle birlikte gidimli dilin dizginlerini kırarak ortama farklı ışıklar düşürür. Bunun her şeyden önce dil içi bir çabayı gerektirdiği ortada. Dilin alışılmış zihinsel tasavvur düzeyinin dışında/üstünde çalışabilmesi, her şeyden önce sözcüklerle yazar ve yazı arasındaki irtibatı yeniden kurmayı gerektirir. Lautréamont'dan Rimbaud ve Beckett'e uzanan yol, bu gereğin ateşiyle döşelidir.

Belki de bu nedenle şiirle düzyazı arasındaki geçirgenlik tanımlanamaz durumda. Sözcüğün sınırlarını zorlamak, diğer sözcüklerle ilişkisini zenginleştirerek farklı düzlemlere taşımak, yeni imge alanları kurarak metnin yatay ve dikey okunabilirliğini güçlendirerek farklı okumalara olanak sağlamak, modern yazı serüveninin doğurgan bir sancısı.

Bizim yazınımızda da bu çabaların saygıdeğer örnekleri az değil. Fazla geriye gitmeden Ahmet Haşim'den Tanpınar'a, oradan Sevim Burak, Leyla Erbil, Bilge Karasu, Hulki Aktunç, Enis Batur ve Necati Tosuner'e dolanan bir anımsama, özellikle öyküyle şiir arasına hamak kuran bir anlatı çizgisinin modern edebiyatımızdaki önemli payının altını çizer.

* * *

Nesneden kavrama, olgudan hayata devinen görme biçimi, gelişimine denk söyleme biçimini öncelikle dilde kurar, kurmaya zorlanır. Özellikle modern yazında, hayata dair söyleyecek yeni bir sözü olan her yazı adamının, önce dille hesaplaşmaya oturması ve dil içinde kendine yeni bir kara parçası inşa etmeye çabalaması bundandır. O şimdi gidimsiz dilin acıtıcı coğrafyasında çığlıklar atarak dolanan bir yalvaçtır. Barthes söylüyor ya: "Dilin talihsizliği (belki de aynı zamanda şehvetli zevki), doğruluğunu kanıtlayamamasıdır. Dilin noema'sı belki de bu güçsüzlüktür; ya da daha olumlu konuşursak: dil doğası gereği kurgusaldır; dili kurgusallıktan çıkarmaya girişmek için dev bir ölçüm aygıtı gerekir: ya mantığı çağırır, ya da onun yokluğunda yemin ederiz."

Bu anlamda yazarın öznel algılama iradesinin yoğunlaştırılmış ifadesine dönüşen dil, dışardan dayatılan/ biçimlendirilen hayatın dışlanıp aşıldığı biricik alandır. Söyleme zorunluluğu, şimdi ulaşabildiği her sanat disiplinini dilin havuzuna boşaltmakta duraksamıyor. Gerektiğinde bir ressam gibi çizgi, renk ve oylum kullanıyor, gerektiğinde müzikal tınılarla boğuşuyor, ya da bir sinemacı gibi kamera gerisinden olan biteni yakalamaya çabalıyor. Dahası, felsefeyle yazınsal metin arasındaki açı iyice kapanıyor, düşünceyle estetik arasındaki araçsallık ilişkisi tümüyle buharlaşıyor... Sözün burasında modern/ postmodern tartışmalarının ayak sesleri duyulabilir; oysa sözcükler ve gözyaşı arasında geri-

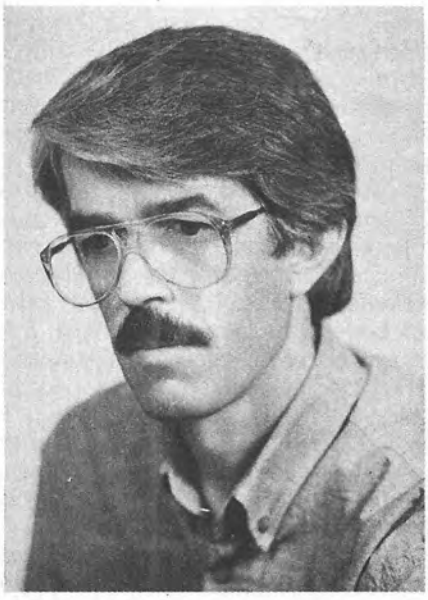

li ipte dolaşan metin kanıyor. Yazar kanıyor, hayat kanıyor. Gizlenecek, barınılacak, oradan konuşulacak ve oradan dönüştürülecek yer iyi ki hâlâ ve hep: DİL.

* * *

Buna benzer düşünceler içinde bir zaman boğuşmama karşın ucuna ayak basamadığım Hulki Aktunç'un *Güz Her Şeyi Bilir* kitabı üzerine bir yazı, ertelenmiş bir hesap halinde masamda beklerken, hınzır bir soluma üstüne notlar alıyordum: Hasan Ali Toptaş'tan *Bin Hüzünlü Haz*. Arka kapağındaki "roman" sözcüğüyle gereksiz bir disipline zorlanan kitap, okurda belli bir düzeyi var sayarak yazılmasına karşın, sevindirici bir ilgiyle karşılandı. Benzer duruşlu yazarların oldukça geç kabul gördüğünü, kimi zaman acılı bir suskunluk duvarına çarparak zamana savrulduğunu bilenler için, yetersiz de olsa birazcık ilgi elbette umut verici. H. Ali Toptaş için "Bana son yıllarda okuduğum en iyi iki romanı kazandıran" diyerek "hakiki bir yalnız" nitelemesini yapan sevgili Haydar Ergülen, sanki şiir adına borç öderken, Semih Gümüş kitabın çeşitli katmanlarda çözümlemesini yaptı. (Adam Sanat Nisan '99) Kitabın hedefine "yazının cehennemini arayan" okurları koyan Gümüş, belli ki gerek *Bin Hüzünlü Haz*, gerekse H. Ali Toptaş için sözünü tamamlamış değil. Kendisiyle görüşmemizde de belirttiği üzere, okurdan ciddi katkılar bekleyen, çok katlı okumalarla yeni açılımlara uğrayabilen bir kitapla karşı karşıyayız.

Bu noktada hemen bir saptama yapmak gerekir: Kitabı bir uçtan ötekine kateden dil, sınırsız ve doğurgan imge zenginliğiyle her türlü biçim sıkıntısını aşmış durumda: Dinleyelim: "*Seslendirdiği kelimeler daha dudaklarının sıcaklığından kopar kopmaz, orada gördüklerinin şeklini, tadını ve rengini alıyordu çünkü ve böylece o hem her şeyi en ince ayrıntısına kadar uzun uzun anlatmış, hem de hiçbir şeyi anlatmamış gibi oluyordu. Başka bir deyişle, zavallı kızcağız, hiç farkına varmadan kendi kelimelerinin içine hapsoluyordu yani ve hiçbir zaman anlatılmamakta olan dünyadan öte başka bir dünyaya kaçılamayacağı için de, belki bir daha hiç belleklerden silinmemek üzere oraya, hükümdar yatağının ayakucuna bağlanıyordu. Bu bağlanışla birlikte, havada*

savrulup duran kelimeler de giderek özgürleşiyorlardı sanki... Kimi zaman yaratık çıldırmış bir sürüsü oraya buraya gibi saldırıyorlardı sözgelimi yalnızca hatta düpedüz zıvanadan kalmayıp özgürleşmekle de çıkıyor bu bir yanılsama kimi zaman kalbine değil sessizliğin olabilir gerçeğin gürül gürül ta kendisi hiç karmakarışık evet işitilmedik ahenkle bir akıp hafifliyor kimi zaman da sarayı sarayın içindeki olmanın içine evet çökertecekmiş gibi heybetiyle olanca ağırlaşıyorlardı ve her şey kelimelerdendi artık kelimelerdendi sessizlik kelimelerden saray kelimelerden bakışlar kelimelerden duruşlar kelimelerden esneyişler kelimelerden kelimeler kelimeler derken ben (...)." Alışıldık sözdizimine, noktalamalara, imge çağrışım düzenine karşı çıkarak kurulan bu dil, çoğunlukla bir çember gibi kendi üzerine kapanmak üzere iri adımlarla, bir HİÇ arayışının dışavurumudur. Kişilerden, nesnelerden, ilişkilerden, izlenimlerden hız alan söz, mahalleri ve meselleriyle birlikte bütün evreni bir vesileye çevirerek kendini kurar. Bir pranga gibi bilince ulanan varoluş acısı, kendi akışı içinde durulan, savrulan, sorgulayan, kurulan anlatıyla iç içe geçer. "*Sonra, kimbilir artık ben kapağını bile görmediğim kaç bin kitabın içinde aynı anda, hangi duygularla gezinirken, zaman birdenbire kuşlara dönüştü.*"

* * *

Kent, kirli, çürüyen ve dağılan bir hayatın simgesi değil ta kendisi olarak betimlenirken, tinerci çocuklar, kayıp anneleri, işsiz babalar, umarsız yaşlılar, ölümle hayat arasına sıkışıp kalmış yüzler gezinir sokaklarda. Oysa bir minyatür resim gibi doyulmaz imgelerle betimlenen ormanlık alan (s. 63-66), hayatın diyalektik bir bütün olarak kavranması gereğini bir avuntu halinde duyururken, bunun pek umutsuz bir direnme olduğunu da hemen teslim eder. Onca yeşille, onca esintiyle bezeli kuş seslerinin "*içleri keklik havalanışlarından kalmış birer avuçluk rüzgârla dolu kül rengi çalılıkların*" arasından geçerken: "*coşkuya kapılacağım sırada birdenbire hüzünlendim çünkü ve önümden sere serpe uzanan doğanın güzelliğine bakıp bakıp uzaklarda kalan şehri düşündüm. Hem de öyle bir düşündüm ki , salaş sokakların dar vakitleri, ormana gelmiş gibi oldu bir an... Sonra bu dar vakitlerin çeşitli köşelerine yıkılıp kalmış tinerci çocuklar da geldi tabii. (...) Onların peşinden ihtiyarlar sökün etti sonra, kocaman bir burun ya da yay şeklini almış titrek bir çene halinde, ellerindeki naylon torbalarla, bana çalılık gibi gözüken çöplüklere doğru homurdana homurdana yürüdüler. Derken, ellerinden taşan ellerinin boşluğuyla işsiz babalar da geldi şehirden; kayıp gençler, kucaklarında çocuklarının fotoğrafıyla sokak sokak dolaşan gözü yaşlı anneler, onların yanından başlarını çevirip bir kerecik olsun bakmadan geçip gidenler, göbekli göbekli adamlar, yoksul semtler, tamtakır evler, çıkmaz sokaklar, (...) cinayet saatleri, cinnet dakikaları, eğlence akşamları, buluşma geceleri, ayrılık sabahları...*"

Hasan Ali Toptaş, belli ki olabildiğine zengin bir sözcük kullanımından yana. Birbirine ulanarak çoğalan imgelemi, sürpriz açılımlarla belirtisiz tıpırtılardan sağır edici şiddete geçebiliyor. Anlam sapmalarından şiirsel tekniklere dolanarak anlatının neredeyse dizginlerini boynuna dolar, söz alır başını gider. Öyle ki, kimi bölümlerin kitabın yazılış sürecinde, öngörülmedik bir akışla ortaya çıktığı hissediliyor. Başka bir söyleyişle, genel yapının çatılarını kurduktan sonra renkleri, fırça hızını ve boya kalınlığını o anda tuval karşısında belirleyen dışavurumcu bir ressam gibi, Toptaş da kimi zaman boynu bükük, yalnız, üşüyen, hırpalanmış bir sesin, kimi zaman neredeyse ürküntü verici bir şiddetin, öfkenin, vahşetin içinden kurar dilini. Yazma anında beliren bir sözcüğün anlam alanı, hiç beklenmedik yeni sözcüklerin, imgelerin, cümlelerin doğumuna neden olur. Burada yazarın şiir sanatına yakınlığının, kendisiyle görüşmemizde de belirlendiği üzere, şairliğinin önemli payı var.

* * *

Yazıyı önünde sonunda büyük bir söz olarak kabullendiği açık. Bu nedenle, bütün kavramlar, kargaşalar, nesneler ve ilişkiler dilin içinde, dile dahil, dil içindir. Yazarın olan bitene alabildiğine duyarlı bilinci, bu bilincin her düzeyde sınandığını gösteren duruşu yanında, usta bir dil kurucusu olduğu açık. Belli ki soğuran, parçalayan acıya, insanın her türlü anlam arayışını inciten kirlenmeye, ölüme, yalnızlığa karşı sözünü kurabileceği, oradan dönüştürebileceği biricik kimliği dilidir. Bu kimliğin kanamaması için, bir yerlerde birileriyle paylaşabilme umudu hep ayakta durmalıdır. Bir çığlık renginde olsa da, bunun içindir yazı.

Hasan Ali Toptaş, bir dil kuyumcusu gibi, yaşantı ve bilinç içeriğini sözcüklerin kalıbına döküyor. Edebiyatımızda son derece önemli, özenle izlenmesi, anlaşılması, incelenmesi gerekli bir imza.

'Bin Hüzünlü Haz' ise, tamamlanmak, her okurla yeniden tamamlanmak üzere, sevgili Oğuz Atay'dan devraldığı hüzünle orada öylece bizi bekliyor ve soruyor: Ben buradayım ey okur, sen neredesin?

CELÂL SOYCAN

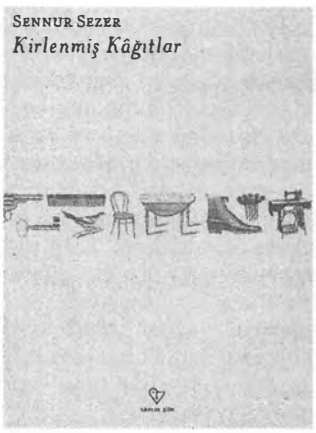

SENNUR SEZER

KİRLENMİŞ KÂĞITLAR

2000 YUNUS NADİ ŞİİR ÖDÜLÜ

Orhan Tüleylioğlu

HER KARŞILAŞMA BİR VEDA

Şiir / Hera Şiir Kitaplığı

Şiirin hüzün mevsimindeyiz. Açın dergileri, açın yeni çıkan şiir kitaplarını, göreceksiniz: Öyle bir mevsimin uçurumunda şiirimiz. Hüzün de güzeldir, yaşamın bir rengidir. Hatta şiirde bir hüzün iklimi yaratmak için "hüzün" sözcüğünü kullanmaya bile gerek yoktur. O, dizelerin arasından süzülüverir içinize, yeter ki siz yüreğinizin kapısını ona açmaya hazır olun... Ama bu sözünü ettiğim öyle değil, kapıdan atsanız bacadan giriyor.

Orhan Tüleylioğlu'nun "Her Karşılama Bir Veda" kitabındaki şiirler de, kitabın adından başlayarak, öyle bir mevsimde dolaştırıyor bizi. Niçin söylememeli; güzel şiirler, bir tek boş dizeye rastlamıyorum bu şiirlerde. Ama işte, öyle bir hüzün mevsiminin ormanında salınan yapraklardan biri. Ara ara yeşilin, mavinin göz kırptığı, yine de benim hep sevdiğim bütün pastel renklerden; sarısı, kahverengisi, grisi, turuncusu ve yüzlerce ara tondan oluşan güz ormanı. Ya da ne bileyim, ben görmeyeli dallar bu renklerde "günaydın" diyor ilkyaza belki!.. Belki de; "gecikmiş olan ne varsa/ erken bir bahara benzer yaşanınca". Ya da; "mermi yerine mevsimler sürülüyor namluya/ bir iki el ateş ediliyor/ güz tenimi sıyırıp geçiyor karanlıkta", "düşünce gölgen anların kuru dallarına" beni bu hüzünler mahvediyor!.. "Düşlerde Gülmekse":

"iki sözcük arası bir yerdeyim
hecelere bölünüyordu gece
tanıdık bir yüze yakalandığımı sandım
yanılmış bir sese en güzel yanıtım
bir piyanonun tuşlarında
geziniyordu günler
ah o melodi hangi notada
hangi hüzünleri gizler"

Kitabın hemen başındaki bu dizelerde; şiire özgü o ses bütünlüğü, armonik uyum içine çekiveriyor sizi. Bir de o hüzün öne çıkıvermese "yağmurlardan güz demetleri taşıyordum" demeyecek, "bir şiirde kalacak yer arayan gülüşün"ü öpecektim, gagasından öper gibi bir kuşun sevecenliğini. Oysa, "boşluktan koşarak geçiyordu her sözcükte/ düşlerde gülmekse yakındır bir hüzne". "gözkapakları yarıya inmişti günün/ denizin sayfalarından/ kuşların sesi duyuluyordu". Ve kaçınılmaz olarak, "mor bir renk çarpıyordu kıyılara", "r" sesinin kakafoni nöbetine tutularak. Ve ben unuttuğum "mor"un da pastel bir renk olduğunu anımsıyorum "sevginin limanlarında".

Hüzne eyvallah da, son yıllarda sentetik bir şiirin çoğaltılıyor olması endişelendiriyor beni. Hem yaşamdan, hem kendi içinden kopuk bir şiir, alt alta üst üste sözcük yığılmaları. Kuşkusuz iyi şiirler de yazılıyor, beni asıl mutlu eden onlar. Bugün olduğu gibi her çağda çok şair vardı, ama geriye dönüp baktığımızda, bir yüzyıldan kaç şair görüyoruz bugün de anımsanan. Demek ki çok şairin olması, çok şiirin yazılması genel olarak şiirin niteliğini yükseltmiyor... Orhan Tüleylioğlu şiir beğenisi olan bir arkadaş. Aşkı yazıyor, üzünçleri ve hüzünleri yazıyor, tümüyle bıkkın değil. Umut, az da olsa, bir bahar dalı gibi sarkıveriyor şiirinden. Sevgiler gökyüzü kadar belki yakın, belki ıraktır, yine de "bulutlardan bir ayraç açar" onlara... O da ayrımındadır insanın kendine yabancılaştırıldığının, parçalandığının. Şiirin estetik düzeyini, lirizmini düşürme pahasına bu durumu dile getirir:

"tasarlanmamış uzun bir cümleydi
yaşadıklanmız
bir başka andan koparılmış
şimdiki zaman parçacıklarında"

Onun şiirinin Divan şiiri ile bir ilgisi yok, ama nedense, "gözyaşlarının sessiz kıyıları" imgesi Fuzuli'yi anımsatıyor bana: Bir yalnızlık hali içerdiği için "uç uca tutturulmuş günlerin ağzında". Genç bir insan oysa Orhan, yaşamın bir çelişkiler yumağı olduğunun ayrımında yine de. Ancak çelişkileri o çok kullanılmış sözcüklerle, "gece-gündüz" bağlamında verme tuzağına düşüyor. Ama oradan da çok hoş dizeler damıtıyor, "içimde sakladığım güz kokulu akşamlar" gibi. Dizeyi buraya alırken, dili geçmiş zaman ekini sonundan düşürdüm. Bilmem, öyle daha güzel geldi bana.

Yalnızlık, Orhan Tüleylioğlu'nun başat izleklerinden biri: "Bir şeyler sürüklendi sonra/ boş yollardan sessizliğin rengine". Sahi, sessizlik hangi renktir? Ben hep renksiz olduğunu düşünmüştüm!..

Buraya bir nokta koyuyor ve diyorum ki; Orhan, şiir bütünü içindeki "güzel acemilikler"in acemiliğini atıp güzeli hâkim kılacaktır. Çünkü o, yukarıda sözünü ettiğim "sentetik şiir"in öksesine düşmüyor; onun, ete kemiğe bürünmüş, rengi, kokusu olan bir şiiri var. Çok parlak dizeler yakalıyor, ama onları şiirin bütünü içine yayması, öteki dizelerle daha bir ısındırması, örtüştürmesi gerekiyor. Çünkü, "ılık bir rüzgâr geliyor sözcüklerden/ ve yine dönüyor sözcüklere".

"gökyüzünden bir şarkıyla dön bana". "gecenin uzayan kesiği boyunca" fırtınalar esiyor, çöllerden geçiyoruz, "her sokak kendi yalnızlığında" ve "dışarıda yağmur serinliği". "buluşma yeri/ birkaç dize ötedeydi". Ama, "gecelerce uzaktı/ sevginin en yakın yeri", "kaybettim düşlerimde/ ayak izlerini".

"Her Karşılaşma Bir Veda" olan Orhan Tüleylioğlu'nun şiirlerini okuyup giderken, birtakım dizeler daktilonun üzerindeki kâğıtta buluşuveriyor. Bu da bana, Orhan'ın kitap boyunca bir tek şiiri başlıklarla böldüğünü düşündürüyor. Gerçi insan, ömrü boyunca bir tek şiiri yazar ya!.. Behçet Necatigil'in dediği gibi, bazı şiirler (de) yazılmak için bazı yaşları bekler. Orhan o yaşa gelinceye kadar, ben onun şiirlerinde dize avcılığına çıkmayı sürdüreceğim:

"durgun denizin yüreğine
getirip bıraktığın fırtına

H. Zekâi Yiğitler

SAVAŞIN SOLUĞU

Şiir

"Savaşın Soluğu", H. Zekâi Yiğitler'in 1975 yılında yayınladığı son şiir kitabının yeniden basılmasıyla şiir okurlarına sunuldu. 1975 baskısı ile yeni baskısı arasında bazı farklar var. Birkaç şiir kitaba eklendi; ama eski baskıda bulunan şiirler bütünüyle yeni baskıya alındı.

"Savaşın Soluğu", kanımca yayınladığı zamanın havasını bütünüyle taşıyan bir kitap adı. Kitap, bütün içeriğiyle döneminin devrimci ve toplumcu havasını yansıtıyor. Bu bakımdan "Savaşın Soluğu" iyi bir bellek taşıyıcı.

H. Zekâi Yiğitler, üslubu ve teknikleriyle bir yandan halk şiirine, öte yandan da toplumcu söyleme bağlı bir şair. Ama "Savaşın Soluğu"nun neredeyse çeyrek asır sonra yeniden yayınlanmasının değeri yalnız bu yönüyle değil, ilerlemeci bir etkinlik içindeki modern şiirin kök ve kaynaklarıyla ilişkisini sağlıklı olarak kurması bakımından da iyi bir hatırlatma değeri taşıyor. Şair H. Zekâi Yiğitler'i çeyrek asırlık "kitap suskunluğu" sonrasında bu cesaretinden ötürü kutlamak da gerekiyor.

"Savaşın Soluğu" ilk yayınlandığında belki de en küçük okuru ben oldum. O tarihte şairi 36 yaşında, ben ise 8 yaşındaydım. Benden küçük olan kardeşim –şairin en küçük oğlu– henüz okula gitmediği için kitabın en genç okuru olduğuma fazlasıyla eminim. 1980'lerin başında ve ortalarında 70'li yılları bir çocuk olarak geçirmek (özellikle içine doğduğum tarafta) bir "geç doğmuş olma" talihsizliğiydi. Belki de bana öyle geldi. Örneğin, 70'li yılların sonlarına doğru bir yaş küçük ya da büyük olmak; liseye başlamış ya da ortaokula gidiyor olmak dağ ve deniz gibi büyük ayrımlardı. 1990 ve sonrasında bu ayrımlar unutularak tarihe karıştı; hatta 70'li yılları çocuk olarak geçirmiş olmanın saf bir özellik, bir üçüncü göz durumu olduğuna inanıyorum. 70'lerde ergen ve yetişkin olmamanın bana neler kaybettirdiği ya da kazandırdığı üzerine hiçbir zaman düşünmedim. Çünkü bunu asla bilemezdim. Hiç kimse de bilemezdi.

O yılları toplumsal ve siyasal anlamlarda etkin bir aydın olarak geçirmiş bir eğitimci ve şairin oğlu olarak "Savaşın Soluğu"nu yeniden okuduğumda kendi hesabıma uzunca bir süre 70'li yıllarda yaşadım. Bir kitabın daha masum ne gibi bir işlevi olabilir? "Savaşın Soluğu", hem aile, hem de kendi geçmişimde beni uzun bir yolculuğa çıkardı; bu yolculuğa hazırlıklı olmasam bile "dönüşte" artık kitabın şairi eski şair değildi, ben eski ben değildim.

"Savaşın Soluğu"nun çok özgül birkaç tanığından biri olarak bu kitap hakkında neler söyleyebilirim? Beni asıl ilgilendiren ne söyleyeceğimden çok, söyleme sınırlarımın farklılığı. "Savaşın Soluğu"na olan mesafem kuşkusuz benim için "ortada" sayılan kitaplara göre daha kısa. Kitap adeta benim tarafımda, ki bir mesafeden söz edilemez bu durumda. Bu yazının amacının bir düzey ve kronolojik mevki tespitinden uzak düştüğünü hatırlayacak olursam, "Savaşın Soluğu" hakkında söyleyeceklerimin içtenlikler tarihine ve biraz da kişisel aile tarihime geçmesini dilemekten başka yapacağım bir şey yok.

Şair H. Zekâi Yiğitler'in "Savaşın Soluğu"nda yaptığı, daha önceki kitaplarından da farklı olmak üzere bir "sınır geçişi"dir. Bu sınır, şairin kendisinde temalarının oluşturduğu alanın dışına taşmasıdır bir bakıma. "Savaşın Soluğu"nun çeyrek asır sonra yeniden basılması bu "sınır geçişi"nin devam ettiği, yani yeni bir tema ülkesinin keşfedilmediği ama bu ülkeye gidildiği anlamlarını taşıyor. Şair için 1999'da yeniden yayımlanan "Savaşın Soluğu" yeni bir kitaptır kanımca. Çeyrek asır öncesinde "burulmuş" bir zaman diliminden kesit olarak koparılmış ve şimdiki zaman'a yeniden çakılmış soluklu bir tablet.

Bir şairden yeni kitaplar beklemek için taşıdığımız gereksinim çoğu zaman o şairin yeni şeyler söyleme umuduyla çakışmaz mı? Şair için "yeni" olan, arayışın içine gizlenmiş basit bir nakarattır sadece. Zamana direnen ve kendi zamanını kuran bir Şiir'den söz ediyorsak eğer, bu türden nakaratlardan çok uzakta bulunmamız gerekir. Bu bulut yansımaları altında "Savaşın Soluğu" benim için şairinden çok ayrı bir şeydir; şairi içinse soluk almanın "durgun" bir koşulu. "Sonsuzluğu bekleyen göl."

HALİL GÖKHAN

---

hazırlanıyordu savurmak için
bir yazı daha"

Şimdilik; "soluğuma yerleşmiş bu bahar" (...) "bir hüzün koyuluğunda". "her karşılaşma bir veda/ benim için bir son daha ekle aşka"... Sevgili Orhan, "Mutlu aşk yoktur" dememiş miydi Aragon. Hani sen de diyorsun ya: "bir aşkın merdiven boşluğuna/ itilmiştim" diye. Aslında aşk, merdiven boşluğuna itilmek değil, insanın asılacağı ipi kendisinin yağlamasıdır!..

Orhan Tüleylioğlu kitabının birinci bölümünde "yanlış bir dans adımı"nın bedelini şiirle ödedikten sonra, ikinci bölümde "zorlanmış kilit"i onarmaya çalışıyor. O kilit de kendi yüreği, bir aşk vurgunu yemiş yüreği olsa gerek... Bu bölümde, 'gecenin kumaşına denizin sesiyle yazılmış' şiirler var:

"*sadece buruk bir vedaydı dolaşan*
boş sokaklara benzeyen
satırların arasında"

Keyfini çıkara çıkara, bir pazar günü, kitabı okurken böyle dramatik kurgular yapmak da hoşuma gidiyor. Ama şu gerçek; "Her Karşılaşma Bir Veda"nın birinci bölümünde, bir "şiir beni"nden çok bir "sen"in varlığını ayrımsıyoruz. İkinci bölümde sadece "şiir beni"nin varlığı söz konusu. Yaşamı anlamaya ve alçak sesle anlatmaya çalışan biri: Şair, "güz harflerinin ortasında". "Sessizlik hafif bir esinti gibi geçiyor şimdi" kentin içinden.

HÜSEYİN ATABAŞ

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

19./ ORTAK BİLİNÇ NOKTALARI

6 Temmuz 1995'te Aziz Nesin'i yitirmiştik. 2 Temmuz 1993'teki Sivas Olayı'nın üzerinden iki yıl geçmişti. Bu olayın 7., Nesin'in de aramızdan ayrılışının 5. anılma yılı yakınken Mina Urgan'ı, Ferruh Doğan'ı yitirdik. Haziran'ın son gününde de Zeyyat Selimoğlu'nu.

2 Temmuz'da Selimoğlu'nu Heybeliada'da sonsuzluğa yolculadığımızın ertesi günü de Kemal Sunal'ın ölüm haberi geldi.

"Her ölüm erken ölümdür," denilerek yazıldı, çizildi Kemal Sunal'a dair. Sinemanın bu 'gülen yüz'ü yeni filmi "Balalayka"nın çekimi için yolculuğa çıkmıştı. Bu onun sonsuzluğa yolculuğu oldu.

Duygusallığımız bir kez daha sokaklara dökülmüştü. Çelişkiler ülkesinde bir buluşma an'ını yaşıyorduk. Daha doğrusu bunu öyle algılıyor, öyle de nitelendirmek istiyorum.

Aziz Nesin, Ferruh Doğan, Zeyyat Selimoğlu ve Kemal Sunal'ı sanatsal uğraşılarında ortak bir noktada buluşturan öğelerden biri mizahtı. Farklı anlamda, farklı boyutta da olsa bir noktada buluşan; toplumun ortak bilincini oluşturan değerleri sanatsal uğraşılarında şu ya da bu biçimde işleyen Nesin, Doğan, Selimoğlu ve Sunal'ın bir anlamda bu ortak bilincin oluşmasına katkıda bulunduklarını söyleyebiliriz.

Yazıyla, çizgiyle, sözle veya görsellikle yaratılan imaj, gülmecenin birçok anlamını içeriyordu. Yaşama, topluma bakışı; yorumun, eleştirinin odağında var olan mizah anlayışları ile bir arada düşünmek de kaçınılmaz gibi geldi bana.

***

Aziz Nesin, edebiyatımıza yeni bir mizah (gülmece) anlayışı getirmiştir. Yazdıkları kadar, aydınca girişim ve eylemleriyle de muhalif kimliğini hep ön planda tutmuştur. Özellikle 1980 sonrası yaratılmaya çalışılan suskun, edilgen bir toplumun, neredeyse tek sesi olmuştu. Her sözü, eylemi toplumu uyarıcı, suskun aydınları/yazarları, düşünen herkesi 'kışkırtıcı' nitelikteydi.

Onun aydınlanmacı çabasının bir parçası olan gülmece yazarlığı ise edebiyatımızda olduğu kadar, toplumsal yaşamımızda da önemli bir yere sahipti. Nesin'in gülmecesi salt yergiye, eleştiriye, çelişkileri gülünç yanlarıyla göstermeye dönük değildi. Toplumu bir tür analiz eden; adeta topografyasını çıkaran, yer yer eğitici, uyarıcı, yönlendiriciydi de.

Nesin, salt bir yazar/sanatçı değil, çağının sorumluluğunu taşıyan bir aydın, bir eylem insanıydı. Yazıp ettiklerinin ötesindeki çabası çoğu yerde öne geçip, hatta onun yazınsal uğraşını engellediğini bile söyleyebiliriz.

O, her adımında; her sözü ve eyleminde tepki aldı, eleştirildi, saldırıldı kendisine. Yılmadan yazdı, sözünü esirgemedi; adımından, aydınlanmacı tavrından asla sekmedi.

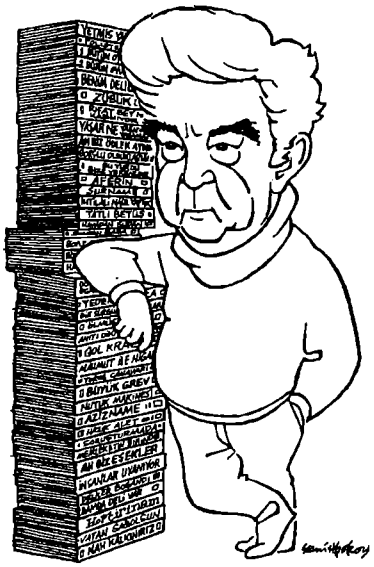

"Türk halkının yüzde altmışı aptaldır," dedi; saldırı saldırı üstüne geldi. "12 Eylül" mahkemelerinde sesini yükseltti; Aydınlar Dilekçesi ile, 'ödlekliğin, sinikliğin sonu yok, sesini çıkar,' dercesine, önde gitti, gene başını mahkemelerden alamadı.

Hiç unutmuyorum. "Sivas Olayı"ndan dört beş ay sonra Nesin Vakfı'na ziyaretine gitmiştim. Salt edebiyat konuşmak, yazıp ettikleri üzerine enine boyuna söyleşmek istiyordum. Olayın etkisi, acısı sinmişti her haline. Eleştirilerini aydınlara da yöneltmişti: 'ikiyüzlü, dönek' diyordu. 'Ödlek'liklerine bir de bu eklenmişti. "Ama bu bizi yıldırmamalı. Bunları aşmak için oturup bekleyemeyiz. Bir Aziz Nesin'le bunlar olmaz; onlarca, yüzlerce olmalıyız." diyor; şunları ekliyordu: "ömrüm vefa etse, bir ateistler derneği kuracağım.."

"Artık bunlar sizin işiniz değil, gelecek kuşaklar düşünsün bunu; yazacağınız onca şey var, bunlara zaman ayırsanız..." sözlerime ise tepki göstermiş, şunları söylemişti: "Sizler böyle sustukça, inanmadığınız halde inanıyormuş gibi durdukça hiçbir şey değişmez. Salt bunları göstermek; 'sizin inanma özgürlüğünüz var ise, benim de inanmama özgürlüğüm var,' diyebilmek için çok istiyorum o derneği kurmayı.."

Edebiyattan, yazıp ettiklerinden uzaklaşmıştık epeyce. Sonra bunlara döndüğümüzde, içindeki burukluğu dile getirmişti. Ama o, biliyordu neyi yapıp neyi yapamadığını. Gülmece edebiyatına ne getirdiğini, bir gün oyun yazarlığının farkına varılacağını.

Yaşarken bunları onunla konuşup tartışmak güzeldi. Vakıf'ta bir kültür/eğitim anıtı kurmuştu. Bir ütopyayı gerçekleştirmişti Aziz Nesin. Ana binanın ikinci katında Vakıf'taki çocuklarla birlikte yemekte buluştuğumuzda bunu daha iyi gözlemiştim. Onun oluşturmaya çalıştığı eğitim modelinin de bir gün ele alınabileceğini düşünmüşümdür hep. Duygu/düşünce/sanat eğitiminin ilk adımına bir model.

O atmosfere girdiğinizde, Nesin'in yazar kimliğinin bütün boyutlarını kavrayabiliyordunuz. Yazıp ettikleri daha bir anlam kazanıyordu gözünüzde. Ondaki gülmecenin neye dönük olduğunu da düşünmeye başlıyordunuz.

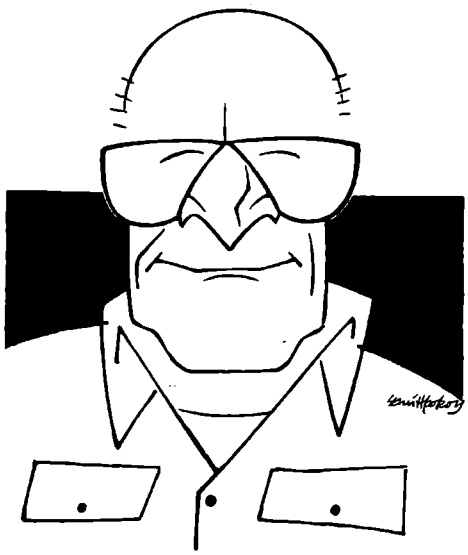

Evet, onun mizahında çarpıcı bir boyut vardır. Nasrettin Hoca geleneğinden gelen anlatımcılığı ile okuru hemence anlattığı olayın, yansıttığı durumun içine alır; ustaca kurduğu diyaloglarla ya da 'hikâye etme geleneği'ndeki gibi anlatıcı tutumuyla kendisini okutturur. Onun anlatısına başlayan okur; yer yer gülerek, bazen kahkaha atarak, bazen de gülümseyerek yol alır.

Nesin'in anlatılarındaki gülmece öğesi *yansıtıcı bilinç* niteliğindedir. Topluma, insan gerçeğine bakışta çelişki ve çatışkıları bu imbikten geçirir. Bir tür ayna tutar. Okura, yaşadıklarını, kendine ve topluma dair göremediklerini gösterir, duyamadıklarını duyurur. Mizahın güçlü yanı olan eleştiri/yergi onda uyarıcı niteliktedir. Bir anlamda "yumma gözünü kör gibi" dedirtircesine bir söylemi yeğler Nesin. Bu, onun gazete yazılarında da (fıkra yazarlığında) beliren bir özelliğidir. Düşündürücü bir boyutu vardır. Yer yer 'kıssadan hisse'ler, 'mesel'ler sunar.

Nesin'in mizahının, toplumun bilinçaltını ortaya çıkardığı gibi; ortak bilinci yaratan öğeleri de eleştirel biçimde yansıttığını söyleyebiliriz.

***

Zeyyat Selimoğlu'nun ölümüne ilgisizliğe artık öfkelenmeme noktasındayken, Kemal Sunal'ın yürek durmasıyla aramızdan ayrılmasını medyanın (dilim varmıyor ama) bir malzemeye dönüştürerek sunması, artık öfkelenmenin de bir anlama gelmediğini düşündürtmüştü bana. Yazıda, sinemada onların ortaya çıkardıkları o bilinçaltı bu kez, onlar adına tahrip ediliyordu.

Sunal'ın sinemadaki yüzü ile gerçek yaşamdaki yüzünü böylesine düzeysiz, ölüm an'ını ve sonrasını olabildiğince pervasız biçimde sunan medyanın hali. Üstüne üstlük, kendilerine uzatılan mikrofonlarda bir yandan 'Kemal Sunal uzmanı' kesilip, öte yandan da aydınlara saldırma fırsatını bulanların deşifre edilmiş durumları.

Ne gülünecek, ne de ağalanacak bir şeydi bu medya manzaraları. Tıpkı Nesin'in, Selimoğlu'nun öykülerinde, Sunal'ın filmlerindeki gibi.

Toplumu ve hayatı derinden kavrayamayanların tüm bunlara yüzeyselin, günübirlik yaşamanın penceresinden bakanların Kemal Sunal'ı da çok doğru algıladıklarını sanmıyorum.

Ünsal Oskay, "*Kemal Sunal'ı Neden Severiz?*" yazısında* bunun doğru bir tespitini yaptı: "*İyi bir aktör, iyi bir komedyen olan Kemal Sunal'ın başarısı bizim modern bir toplum olma sürecimizle koşut gelişmekteydi.*" İşte bu gelişmenin bir ucunda Aziz Nesin, öte ucunda da, belki biraz daha ileride, Zeyyat Selimoğlu duruyordu.

Bir sinema sanatçısı, bir komedyen olarak Kemal Sunal'ın tiplemeleri üzerine kurulan filmlerde; onun fiziği, çizebildiği karakterlerde ülkemizin 1970 sonrasının değişimini görebiliyoruz. Ama bu değişimin yansıma boyutlarında ortaya çıkan gerçeklikler, çoğunlukla topluma/insana yaşadığı alt üst oluşu göstermek; çelişkileri, yozlaşmayı mizahi bir dille anlatmaktır.

Mizah, çelişkilerin ve siyasal baskının yoğun olduğu ortamlarda ortaya çıkar. Nesin'in gülmecesi Tek Parti döneminde başlayıp, Demokrat Parti, 1960'lı yıllar, 12 Mart döneminden 12 Eylül'e uzanan bir süreci kapsar. Türkiye'nin birçok değişimi; savaş sonrası ortam, kırdan kente göç, soğuk savaş rüzgârlarının esintisi, siyasal ve toplumsal hareketin ivme kazanması, demokratikleşme mücadelesi vb; bir arada yaşadığı yıllardır bu süreç.

Sinemada Kemal Sunal'lı filmlerin ortaya çıkışına bir model, hatta öncü olmuştur Nesin'in mizah anlayışı. Öyle ki, onun ve kuşakdaşı Rıfat Ilgaz'ın anlatılarındaki mizahi öğelerden epeyce yararlanılmıştır. *Hababam Sınıfı*'nın, *Gol Kralı*'nın, *Zübük*'ün bu tür bir çıkış noktası için seçildiğini söyleyebiliriz. Ama giderek abartı, kaba güldürü düzeyine indirgeme, oyuncunun kendini tekrar ededuruşu ise ayrı bir olgu olarak değerlendirilmeli elbette.

Sunal, bir insanlık durumundan veya bir olaydan yola çıkılarak kurulan filmlerinde çizdiği tiplerle bu tür bir görünüm yaratmıştır. Yer yer belleklerde iz bıraktığı olmuştur. "Şaban" tiplemesi ile onu Keloğlan geleneğine bağlayan öğenin durum komedileri olduğu, bunun da asla ötesine geçemediği, hatta tekrarların iticiliği göz ardı edilmemeli. Masallardaki 'safoğlan' tiplemeleri. Meddah, ortaoyunu geleneğinin bazı motiflerini kullanma. Hatta yer yer Karagöz-Hacivatvari söyleyişe başvurma. Yani, ona, filmlerinde biçilen rol, bu rolde yansıttıklarının gülmece boyutu.

Ne yanından bakarsak bakalım; Sunal birçok filminde (burada özellikle şunları sayabilirim: *Salako, Kapıcılar Kralı, Tosun Paşa, Süt Kardeşler, Çöpçüler Kralı, Kibar Feyzo, Gol Kralı, Zübük, Devlet Kuşu, Davacı, Garip, Düttürü Dünya, Polizei..*) toplumun ortak bilincine sesleniyordu. Toplumdaki değişim, çözülme, yozlaşma, siniklik (birçok yanıyla sulandırılarak verilse de) onun filmlerindeki yüzüne yansıyordu.

Sunal, oyuncu olarak 'komedyen'lik misyonunu üstlenmişti. Ona yakıştırılan rol ya da çizmesi istenilen tip, sunulandı kuşkusuz. Sunal, kanımca, bunların gerekliliklerini yaptı. Seçen bir konumdaki sanatçı olduğunu sanmıyorum! Sürekli seçilendi.

Burada onun sinemadaki bu durumunu değerlendirmek değil amacım. Sunal'ın, bir sanatçı olarak, filmlerde çizdiği tiplerdense, daha çok duruş yeri ilgilendiriyordu beni. "Gülen yüz", "güldüren insan", star sisteminde yerini almıştı çoktan. Ama sanatçı tavrının yansıdığı hiçbir ortamda yoktu. Nerede duruyordu? Telif konusunda bile bu denli istismar edilen biri olarak hiçbir girişimde adı, izi yoktu.

Aydınların onun filmlerine ilgisizliğinin nedenleri araştırılır/sorgulanırken bunun da göz ardı edilmemesi gerektiğini düşünüyorum.

Çünkü o, çizdiği tipin tutsağı oldu; hatta bunu, çoğaltmacı bir anlayışla, yüzeysel kılarak metaya dönüştürdü. *Düttürü Dünya* ile *Polizei* filmlerindeki tiplemesini ortak bilinç noktalarına dönük bir çıkış olarak görebiliriz. İlkinde yoksullaşmanın, çözülmenin trajedisi altında ezilen 'küçük insan'ın durumunu; *Polizei*'deki tiplemesinde ise sivil-otorite çatışmasının parodisini güzelce yansıtıyordu. Almanya'nın göbeğinde, bir tür Hitler yorumu! *Propoganda*'da da bunu görebiliyorduk. Sunal'ın çizdiği tipteki gerçeklik duygusu film içinde iğreti kalsa bile, Sunal için bir aşamaydı. Alışıldık bir yorum değildi onunki.

***

Evet, ortak bilinç noktalarından söz ettim.

Sunal'ın komedyenliği, Aziz Nesin'in mizahı ile bilinçlilik durumunda buluşuyordu bir yerde. Onun *Gol Kralı, Zübük*'teki tiplemeleri ortak bilinçlilik durumunun buluşma noktasıydı elbette.

Hakkı Devrim'in bir değinisini okurken**, ister istemez bu konu takıldı usuma. Devrim şöyle diyordu: "*Bence, Kemal Sunal'a gösterilen ilgi entelektüel değil, duygusaldır.*" Yerinde bir belirleme. Nilgün Cerrahoğlu'nun yazısından yaptığı alıntı daha da dikkate değerdi: "*Sunal'a gösterilen ilginin yarısı, diyordu; bir gün (Aziz) Nesin'e gösterilirse eğer, çağdaş bir ülke olabiliriz*".

Ben, bir adım daha ötesini söylemek isterim; Aziz Nesin, gene de okur ve aydınlar katında ilgi görmüş, değeri yaşarken teslim edilmiş biridir. Zeyyat Selimoğlu'nun o ilgiyi, değeri gördüğünü söyleyemeyiz. Onun edebi birikimi, yazıp ettikleri, çevirileri ortada. Özellikle öyküleriyle edebiyatımıza getirdiği bakış açısı, deniz insanını anlatmadaki hüneri.

Öykülerinin arka planındaki kara mizah, humour; toplumun alt üst oluşunun trajedisini anlattığı iki romanı, değişimin yüzünü gösterişi... Bunlara yeterince dönülüp bakılmadığı gibi, ölümü de 'sessiz gemi'nin limandan ayrılışı gibi oldu.

Oysa, Selimoğlu'nu Aziz Nesin'le, Kemal Sunal'la buluşturan ortak bir yan vardı: toplumun bilinçaltını ortaya çıkarmak. Yani bir bakıma ortak bilinç noktasında buluşuyorlardı.

O, denizi, deniz insanını yazdı. İmlediğim gibi, edebiyatımıza yeni bir bakış, yeni bir tarz getirdi. Onun ironisi, humorist bakışı, öyküsünün izleksel coğrafyası edebiyatımızı zenginleştirici bir boyuttadır.

İlhan Selçuk'un Sabahattin Kudret Aksal için söylediklerini anımsarım sık sık: Bu toplum onun şiirlerini anlama düzeyine eriştiğinde çağdaşlaşma çizgisini yakalayabiliriz ancak...

Evet, bu duygusallıktan arınıp daha serinkanlıca düşündüğümüzde; neden modernleşme sıkıntılarını yaşadığımızı, bunun yansılarını daha da iyi görebiliyoruz sanırım! Giderek çoğalan bu tür ölümler bunları bize daha çok anımsatır oldu...

(*) Ünsal Oskay, "Sunal'ı Neden Severiz?", Radikal, 6.6.2000

(**) Hakkı Devrim, "Sunal'a gösterilen ilgi Nesin'e gösterilmez; Sartre'a da gösterilmemişti", Radikal, 9.6.2000

Ümran Kartal

HARFLERİN YERYÜZÜ SERÜVENİ

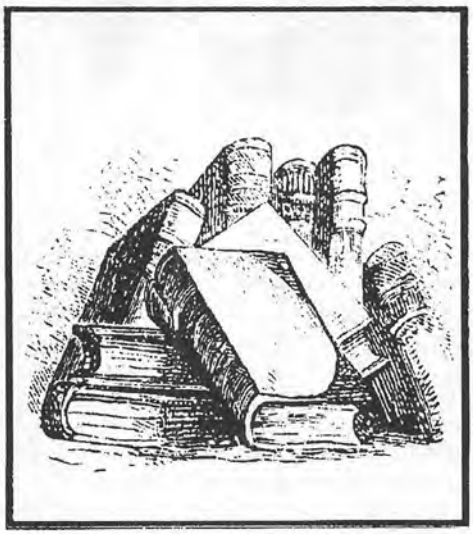

KAHKAHADAN GÖZYAŞINA: MARK TWAIN

Mark Twain, Amerikalı yazarların en büyüklerinden biri değildir sadece. Hemingway'e göre o Amerikan romanının başlangıç noktasıdır. Ayrıca tam anlamıyla bir Amerikalı'dır: Batılı ve etkileyici bir yazar; doğal ve saf bir kişiliktir o halkın gözünde. Bu özelliği, 19. yüzyıl Amerikasında ayrıcalıklı bir yeri olmasından ileri gelmektedir. Diğer birçok aile gibi, Clemens Ailesi de Batı'ya gidip Mississippi Vadisi boyunca yerleşmişti. Burası yeni bir Amerika fikrinin ve iç savaş krizinin tohumlarının atıldığı yerdi.

Amerika'nın kalbi, yerlilerin elinden alınan bu topraklarda atıyordu artık; kuzeyden güneye ülkenin can damarı olan bu bölge Amerikalıların ve girişimciliğin bütün özelliklerini üzerinde taşıyordu: hızla kurulan yerleşim birimleri, yük trenleri, ülke zenginlikleri, avukat büroları, yayınevleri, tıp adamları, mal-mülk sahipleri ya da hiçbir mülkiyeti olmayanlar, yanlış yatırımlar, çiftçiler ve tabii ki köleler.

Burası doğu kıyılarında yaşayanların ve Avrupalıların hayalinde gizemli topraklar olma yolunda bütün o bağımsızlık kavramlarını içeriyordu: el değmemiş bölgeler, keşifler, yeni topraklar ve yeni fırsatlar. Bütün bunlar büyüme ve gelişmeye yol açmış; kasabalar eyaletlere, büyük nehirler savaş alanına dönüşmüştü. Çağ, endüstri, girişimcilik ve kapitalizmin çağıydı artık.

Bir kaptan, bir gazeteci, doğudaki Batılı bir mizahçı olarak Samuel Clemens/Mark Twain bu büyük geçiş dönemin-

de bir köprü gibiydi. Söz gücüyle kurmuştu bu köprüyü Twain. Mizahi bir dil, öyküleme gücü, olağandışı bir akıcılık ve değişik bir durağanlık, farklı bir betimleme tarzı, öykülerindeki saf gözlerle dünyaya bakan anlatıcının varlığı. Bütün bunlar onun dünyaca tanınan bir yazar olmasını sağladı. Sahip olduğu öyküleme yeteneğinin farkındaydı. Prion Mizah Klasikleri'nden çıkan *Cannibalism in the Cars* adlı en iyi mizahi skeçlerini topladığı yapıtında Twain, Avrupalı mizah yazarlarıyla Amerikalı mizah yazarı arasında farkı şöyle tanımlıyor: "Hicivle dolu bir öykü anlatma sanatı Amerika'da doğmuştur ve orada kalacaktır."

Twain sadece bir mizahçı değildi. Hepimiz iki türlü Twain olduğunu biliyoruz: uyumlu ve uyumsuz, güldürü ustası ve kötümser bir adam, saf gözlerle dünyaya bakan bir yazar ve dünyadaki bütün kötülükleri bilen biri, tutucu ve radikal. Şunu da biliyoruz ki o dünyanın en üretken yazarlarından biri. Ron Powers, Mark Twain'in yaşamöyküsünü anlattığı *Dangerous Water: A Biography of the Boy who Became Mark Twain* adlı yapıtında yazarın mizah anlayışının tuhaflıklar ve karanlıklar üzerine kurulu olduğunu söylüyor.

Samuel Clemens'in çocukluğunun geçtiği nehir kenarındaki Missouri, Hannibal kasabasına gidenler oranın ne kadar virane bir yer olduğunu göreceklerdir; romanlarında anlatılana benzemesi için elden geçirilen bu kasabada gürül gürül akan nehrin dışında Frank Lloyd Wright evleri görülmeye değer. Böyle görünümüne rağmen bu kasaba Clemens'in doğduğu ve yazılarına kaynak olan bir yer. İşte bu yüzden *Hannibal*'ın, Twain ve Amerikan halkı için "geçmişin simgesi ve çocukluğunu anlattığı kitapları yazdığı bir yer" olduğunu belirtiyor Ron Powers.

Hayatı çeşitli evrelere ayrılıyor Twain'in. Mississippi'deki nehir kenarında yaşadığı hayatla Pudd'nhead Wilson'da yaşadığı hayatı karşılaştırmak çok zor. Tom Sawyer'ın o ışıltılı çocukluk hayatıyla Huckleberry Finn'in karanlık dünyası aynı değil. Twain, endüstri çağına, hicivden ciddi anlatılara, kahkahadan gözyaşına, anarşist iyimserlikten ahlaki kötümserliğe geçiş anlamına geliyor o bambaşka sesiyle. Bu iki kitap, farklı tarzlarıyla Twain'in hâlâ gündemde olduğunu hatırlatıyor bize. Ayrıca Twain'in karmaşık ama etkili masumiyetine de ışık tutuyorlar yeniden.

Malcolm Bradbury, Guardian, Saturday, 17 Haziran 2000

SÜPER GÜÇLER ORWELL'I NASIL KULLANDI?

Yetmiş dokuz sayfalık bir FBI dosyası "*Hayvan Çiftliği*" ve "*1984*"ün yazarı George Orwell'ın soğuk savaş sırasında hem Amerikalılar hem de Ruslar tarafından nasıl kullanıldığını ortaya çıkardı. "*1984*", 1949 yılında yayınlandıktan sonra, Amerikalı yayıncılar romanı Sovyet totaliter tavrına karşı bir saldırı olarak kullanmak istemişlerdi. Bundan on yıl sonra da Sovyetler Birliği kullandı Orwell'ı, Amerika'yı lekeleyen bir kampanyanın bir parçası olarak. Rus halkına Orwell'ın romanında bahsettiği olayların gerçek hayattan alındığının, Amerika'da herkesin gözaltında olduğunun anlatıldığı bir kampanyaydı bu. 1960'lar ve 1970'lerde Amerikan güvenlik servisleri, sosyalizm yandaşı olup olmadığından emin olmak için George Orwell'ın yapıtlarını, yapıtlarından yapılan filmleri denetlediler. Hatta onun, terörist bir grup olan "Americong" ile bir bağlantısı olduğunu düşünmüşlerdi.

Dosya, Orwell'ın bağlı bulunduğu yayınevinin 1949'un Nisan ayında yazdığı mektupla açılıyor: "Dileriz bu kitabı Amerikan halkının dikkatine sunarsınız, böylece totaliterciliğe bir son verilebilir belki." Harcourt Brace Yayınevi'nin yetkilisi Eugene Reynal da şunları söylüyor mektupta: "*1984* önemli bir kitaptır çünkü mevcut sosyal ve siyasi eğilimlerin olası ama korkutucu yayılımına ayna tutar. Totaliter bir düzenin çok kısa bir süre içinde yerleşebilecek olmasından duyulan korkunun öyküsünü anlatır Orwell."

FBI'ı harekete geçiren şey *Hayvan Çiftliği* romanının 1955 yapımı filmi oldu. FBI Şefi Hoover "*1984*"ü onaylamayı reddederek Orwell hakkında bir dosya açılmasını emretti. Ajanların epey kesintiye uğramış raporlarına göre Orwell aslında "komünistlere yakın duran ama sonradan onlara karşı gelen biriydi." Bundan on yıl sonra, FBI Doğu Berlin'deki bir kampanyada Orwell'ın yapıtlarının Amerika'daki "herkesin polis tarafından gözaltına alınmış" olduğu gerçeğini yansıttığını iddia eden bir rapor hazırlamıştı. Komünist çevrelerde dağıtılan bir raporda Amerikalıların hâlâ her yanı görülebilen bir camekânda yaşadıkları belirtilmekteydi.

SOSYALİZM VE İNSAN RUHU / *Oscar Wilde / Türkçesi: Fatih Özgüven / Roll Yay.*
Yayın hayatına 1994'te haftalık Express dergisiyle başlayıp, 1996'dan sonra Roll'la devam eden grubun çıkardığı ilk kitap olan *Sosyalizm ve İnsan Ruhu*, sol sayfalarda yer alan ve Oscar Wilde'ın makalesine paralel giden metinlerden oluşuyor.
Sosyalizmin içinde yer alan ama yeterince ön plana çıkmamış olguları ele alan Wilde, gelişkin bir batı toplumu ve böyle bir toplumda geçerli gelişkin bireysellik çerçevesinden bakıyor sosyalizme. Bu yönüyle Marx'ın sosyalizm anlayışından oldukça uzaklaşan yazar, bireyselliği baskı altına alacak, kitleler adına bireyselliğe manevi şantaj uygulayacak ahlakçılık biçimlerinden hoşlanmamasıyla yakınlaşıyor Marx'a. Çünkü Marx'da "sosyalizmi bir ahlakçılık olarak görmekten hiç hoşlanmamıştı".
Kitabın önsözünü yazan Murat Belge ise, herhangi bir reel-sosyalist ülkede bir iç mekân görmüş birinin, Wilde'ın sosyalizmi estetik bir hayatın yolunu açacak bir sistem gibi anlamasının ne kadar gerekli bir panzehir olduğunu kolayca kavrayacağını vurguluyor.

TÜRKİYE HÂLÂ MÜMKÜN / *Orhan Alkaya / Patika Yay.*
Orhan Alkaya'nın denemelerini biraraya getirdiği *Türkiye Hâlâ Mümkün,* 'Bir Medusa Salında'... ve 'Gidiyorum Gündüz Gece' başlıklı iki bölümden oluşuyor. *Dikkat! Faşizm* adlı denemesinde Türkiye'nin, cumhuriyet tarihi boyunca ulus devlet olma çabasını "bir ırk devleti olma hayaliyle harmanlamaya kalktığı için," ülkeyi birarada tutacak ulusal bazı bir türlü oluşturamadığından söz eden Alkaya, *Gerçeğin Peşindeki Simyacılar* başlıklı denemesinde EZLN (Zapatist Ulusal Kurtuluş Ordusu) Kumandan Yardımcısı Marcos'un ve Zapatistaların, iletişim teknolojilerinin karşı devrim yapma gücünü tersine çevirme çabalarını inceliyor.
Özetle kitapta, Türkiye'deki politik yaşamın eleştirisinin yanı sıra, geniş bir konu yelpazesiyle karşılaşıyorsunuz.

GÖSTERGE ELEŞTİRİSİ / *Mehmet Rifat / Kaf Yay.*
Mehmet Rifat'ın, kitapta yer alan kuramsal ve çözümleyici nitelikli bütün metinlerin yöntemsel bakış açısını veren bir yazıyla (ilk biçimi Rifat'ın yayıma hazırladığı ortak yapıt Eleştiri ve Eleştiri Kuramı Üzerine Söylemler'de yer almıştı.) girişini yaptığı *Gösterge Eleştirisi*; Kuramsal Tartışmalar, Çözümlemeler ve Yazıların Serüveni olmak üzere üç ana başlıktan oluşuyor.
Göstergebilim açısından yazınsallık kavramının, çeviri etkinliğinin tartışıldığı kitapta Rifat; Michel Butor'dan, Necip Fazıl Kısakürek'in *Çile*'sine, Orhan Pamuk'un son kitabı *Benim Adım Kırmızı*'ya, oradan da masal çözümlemelerine uzanıyor.
"Bu kitapta: / Bir birey, / İki düşünsel yetişme uzamı (İstanbul-Paris), / Yirmi beş yıl; / Eleştiriye yöntemli bir bakış; / Ve bir sonuç bulacaksınız: / Kuramın, metnin, Çözümlemenin, Yorumlamanın / Verdiği Haz."

DÖRT YOL AĞZINDAKİ EV / *Ayhan Bozfırat / Oğlak Yay.*
Bilinmezler, karmaşalar, yanılgılar ve yanlış anlamalarla örülen *Dört Yol Ağzındaki Ev*, aradığı kişiyi bulmak için üst üste üç kez aynı eve giden, ancak her gidişinde farklı insanla/ insanlarla karşılaşan işsiz bir gencin öyküsü. Ayhan Bozfırat, sürekli gittiği bu evde yaşayan insanların söyleşmelerine katılan, onları sevmesine karşın evin kasvetli ve boğucu ortamının ağırlığını her an duyumsayan gencin bu ruh halini romanın gövdesine oturtmuş.
İnsanlar arasında, yanlış karşılaşmalar sonucu da olsa, kuruluveren ilişkilerin sonsuza kadar sürmeyeceği, elbet bir gün son bulacağı, geriye yalnızca birkaç anı parçasının kalacağı duygusuyla son bulan kitabın ilk basımı 1976'da yapılmış. Tamamı diyaloglardan oluşan kitabın önsözünü ise, Ayhan Bozfırat'ın kızı Sırma Köksal kaleme almış.

PENBE DONLU KÖSTEBEK / *Yılmaz Karakoyunlu / Ümit Yay.*
Yılmaz Karakoyunlu, *Penbe Donlu Köstebek* kitabında politik denemelerini biraraya getiriyor. Karakoyunlu bu denemelerinde, "Derin devlet ve sığ millet" düşüncesinden yola çıkan Prokrustesçi devlet anlayışı ile Proteusçu; ne zaman ne yapacağı belli olmayan, "sığ devlet" anlayışını benimseyen yönetimlerin, Türkiye'deki uygulamaları temelinde, karşılaştırması ve tartışmasını yapıyor.
Mitolojiden yola çıkan Karakoyunlu, bu kaynaktan beslenerek İslam felsefesini yorumlarken güncel konulara da yer veriyor.

DÜNYA GÜZELİ / *Fakir Baykurt / Papirüs Yay.*
Fakir Baykurt, yetişkin yaşına kadar masallar hakkında; masalların çocukları kandırmak üzere, kralları, padişahları övmek için yazıldığı, masalların halkın egemen güçlere baş eğmesini öğütlediği, devlerle, cinlerle çocukların yüreğine korku salarak; sinik, korkak bir toplum oluşmasına hizmet ettiği gibi olumsuz yorumlar duyduğunu söyleyerek başlıyor *Dünya Güzeli*'nin giriş yazısına.
Baykurt, şiir, öykü, roman gibi masalın da bir yazın türü olduğunu, doğal olarak içinde iyi yapıtların da, kötü yapıtların da bulunabileceğini belirttikten sonra ekliyor: "Masallarla da düşünceler, duygular, gerçekler anlatılır. Haksız yönetimlere doğrudan baş kaldırma olanağı bulamayan halk, masallarla öç alır."
Baykurt'un yazdığı masallar arasından derlediği toplam yirmi beş masal *Dünya Güzeli* ve *Saka Kuşları* olmak üzere iki kitapta toplanmış. Masalları derlerken özellikle yurtdışındaki işçi çocuklarını düşündüğünü söyleyen yazar, babaları bir işte, anneleri başka bir işte çalışan, nineleri, dedeleri yurtta kalmış; ninesiz, dedesiz büyüyen çocukların hiç olmazsa masalla büyümeleri isteğinden yola çıktığını vurguluyor.

İKİZ YAŞAMLAR / *Virginie Despentes / Türkçesi: Nil Sarıca / Doğan Yay.*
İkiz Yaşamlar, birbirleriyle savaşarak var olan iki kız kardeşten birinin intiharıyla birlikte diğerinin içine düştüğü kişilik bunalımını konu alıyor. Claudie'nın intiharıyla boşalan savaş alanını onun yerine geçerek doldurmaya çalışan Pauline, o güne kadar giydiği düz ayakkabılarını bir kenara atarak, kardeşinin topuklu ayakkabılarını ayağına geçiriyor... Kitapta bu ilk hamleden sonra beceriksizce attığı diğer hamlelerle birlikte kendini yabancı bir yaşamın içinde bulan Pauline'in başarıya tapınanların, aldatıcı görüntülerin, yapay insanların yozlaşmış dünyasıyla tanışması işleniyor.
Virginie Despentes, Pauline'in öyküsünü İlkbahar, Yaz, Sonbahar, Kış olmak üzere dört bölümde anlatırken bugünün kadınının da portesini çiziyor.

YALNIZLAR / *Zaven Biberyan / Aras Yay.*
Öykülerinde ve romanlarında fabrika işçileri, dar gelirli memurlar, küçük dükkân sahipleri gibi orta sınıftan insanları işleyen Zaven Birberyan'ın ilk romanı olan *Yalnızlar* da bu özellikleri taşıyor.
İlk olarak 1959 yılında Ermenice *Lıgırdadzı* (Sürtük) adıyla yayınlanan kitapta ağırlıklı olarak birey-toplum çatışması işleniyor.

1960'lı yılların sonunda Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi'nin redaksiyon kurulunda yer alan Biberyan, *Mırçünneru Verçaluysı* (Karıncaların Günbatımı) adlı romanıyla Eliz Kavukçuyan Ödülü'nü (Fransa) almıştı.

36 BAHARI / *Fatma Gürel / Remzi Kitabevi*
Fatma Gürel, *36 Baharı*'nda cumhuriyetin ilk yıllarını, Ege kıyısındaki bir kasabanın Halkevi'nde yaşanan bir aşk öyküsünden yola çıkarak anlatıyor. O günlerin politik ortamını, siyasi yapısını bu aşk öyküsüyle birlikte işliyor. Yazdığı ilk roman olan *36 Baharı*'nın kurgusunu gerçeğe uygun olarak oluşturmak için dört yıl araştırma yaptığını belirten Gürel, kütüphane çalışmasının yanı sıra o dönemi yaşamış kişilerle de konuşarak bir sözlü tarih çalışmasında da bulunmuş.
Daha önce *Zurnanın Son Deliği* ve *Bir Yaz Gecesi* adlı iki öykü kitabı yayınlanan yazar, 1972 Yunus Nadi Öykü Ödülü, 1992 Naci Girginsoy Üçüncülük Ödülü ve 1994 Türkiye İş Bankası Edebiyat Büyük Ödülü'nü almıştı.

ATEİZM / *Robin Le Poidevin / Türkçesi: Abdullah Yılmaz / Ayrıntı Yay.*
"Ateistler ve Tanrı'ya inananlar eğer birbirlerini anlayabilirlerse yan yana barış içinde yaşayabilirler." Robin Le Poidevin, *Ateizm*'de bu söylemden temellenerek her iki tarafı da hoşgörülü olmaya davet ediyor. Le Poidevin, ateizm karşısında olduğu kadar yanında da tezler ileri sürülmesi gerektiğini tartışırken, tanrının varlığı sorununda birbirine karşıt görüşü savunan her iki tarafın da bazı meziyetleri olduğunu göstermeye çalışıyor.
Kitabın her bölümünde ayrı bir metafizik sorun işleniyor, bu sorunlar toplam on ana başlık altında toplanıyor: 1. Nedensellik ve zaman, 2. Olabilirlik ve zorunluluk, 3. Nedensel açıklama, 4. Olasılık, 5. Ereksellik, 6. Ahlaki gerçekçilik, 7. Belirlenimcilik, 8. Kurgusal nesneler, 9. Ontoloji, 10. Zaman ve benlik.

YİTİK BİR AŞKIN GÖLGESİNDE / *Mehmed Uzun / Türkçesi: Muhsin Kızılkaya / Gendaş Yay.*
"Bu roman, onulmaz, çifte bir aşkın romanıdır. Bir tanesi bir kadının aşkı, ötekisi bir kavganın aşkı." Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'ye sürgün edilen Memduh Selim Bey, o zamanlar Fransızlarda olan Antakya'da ve Halep'te ve birçok Suriye şehrinde bulunur, bu sırada da bir Çerkes kızına âşık olur. Fakat tam evlenecekleri sırada Ağrı dağı isyanı patlak verir. Suriye'de Kürt Hoybun Partisi'ne üye olan Memduh Bey, aşkı ile savaş arasında bir tercih yapmak zorunda kalır...
Çevirisini Muhsin Kızılkaya'nın yaptığı *Yitik Bir Aşkın Gölgesinde*'nin önsözü ise Yaşar Kemal imzalı. Kemal, yazdığı bu önsözde romanı; "...gerçek, yeni bir trajedi" olarak yorumluyor.

FOTOĞRAF ÖLMEDİ AMA TUHAF KOKUYOR / *Nazif Topçuoğlu / YKY*
Fotoğraf Ölmedi Ama Tuhaf Kokuyor, 'Olası Gerçekler' ve 'Gerçek Hikâyeler' olmak üzere iki bölümden oluşuyor. *Olası Gerçekler*, fotoğraf dünyasındaki kimi tarihsel ve eleştirel konulardan söz ediyor. Burada kültürel, ideolojik ve teknolojik gelişmelerin uygulamayı nasıl etkilediği sorgulanıyor.
İnanılması güç gerçeklere dayanan, veya tamamen/ kısmen uydurulmuş, öznel hikâyeler içeren ikinci bölüm ise, genel okuyucuyu da ilgilendirecek, fotoğrafçılıktan da söz eden yazılardan oluşuyor.
Bu kitapta, "Nasıl fotoğraf çekilir?" sorusu yerine "Neden fotoğraf çekeriz?" sorusuna yanıt arayan Nazif Topçuoğlu, daha çok öğrencilere ve genç sanatçılara yol gösteriyor.

TÜRK ROMANI VE "ÖTEKİ"/ULUSAL KİMLİKTE YUNAN İMAJI / *Herkül Millas / Sabancı Üniversitesi Yay.*
Herkül Millas, dört yüz elliye yakın edebiyat yapıtı üzerinde çalışarak hazırladığı *Türk Romanı ve "Öteki"*nde, Türk edebiyatının çeşitli aşamalarında işlenen Yunan/Rum imajını bilimsel bir yaklaşımla inceliyor. Türk ve Yunan edebiyatlarının Öteki'nin imajı konusuna yaklaşımlarındaki çeşitli benzerlik ve farklılıkları temel alan Millas, *bilgi, veri, kanıt ve empati* kavramını/duygusunu birbirlerine yaklaştırarak sosyal bilim araştırmaları alanında özgün bir yapıt ortaya koyuyor.
Millas, kitabını Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunduğu doktora tezinden yola çıkarak hazırlamış.

KADIN BESTECİLER / *Turhan Taşarı/ Pan Yay.*
Kadın Besteciler; Dilhayat Kalfa, Leylâ Saz, Fatma Gevheri Sultan'dan günümüze kadar yüz seksen dört kadın besteciyi kapsıyor. Kitapta alfabetik sıraya göre yer alan her kadın bestecinin kısa özgeçmişi ve çalışmaları tanıtılırken, eserlerinin listesine ve bestelerinden birinin notasına da yer verilmiş.

PAZAR GÜNEŞİ/ *Cemil Kavukçu/ Can Yay.*
Pazar Güneşi'nde Cemil Kavukçu'nun ilk öyküleri var. Kitaptaki öykülerin büyük bir bölümü, 1983 yılında yine bu adla yayınlanmıştı. O baskının dışında kalan üç öyküyü de bu kitaba eklerken, öykülerin tümünü yeniden gözden geçirmiş yazar. Bu öykülerde küçük dünyalar, kıstırılmış yaşamlar, toplumun kıyısında yaşayan insanlar anlatılıyor: bütün bunlar Kavukçu'nun daha sonraki öykülerinde de ince bir duyarlılık, keskin bir gözlem gücüyle sunduğu kesitler.
Fethi Naci'nin deyimiyle; 'Cemil Kavukçu elini neye değdirse öykü oluyor.'

KANAT HAREKETLERİ/ *Enis Batur/ Altıkırkbeş Yay.*
Kanat Hareketleri, Enis Batur'un yeni dönem lirik şiirlerinden oluşan bir kitap. Şairin ten üzerinde, yol üzerinde düzenlediği seferler bunlar, aşk ve tavaf uçuşları. Erotizmin yanardöner ışıkları, yolculuğun loş sahneleri içinden ölümün pelerin hışırtıları işitiliyor. 1973-1984 arasının liriklerini "Tuğralar"da, 1985-1992 arasının liriklerini "Perişey"de biraraya getiren Batur, *Kanat Hareketleri*'nde daha yoğun bir sesle buluşuyor okurla.

KEREM GİBİ / *Erdoğan Alkan / Broy Yay.*
Şairliğinin yanı sıra çevirmenliğiyle de tanınan Alkan, bu kez halk şiiri tarzında yazdığı ürünlerini biraraya getirdiği *Kerem Gibi*'yle çıkıyor okurlarının karşısına.
Bu konuda şunları söylüyor şair: "Bazı duygular çağdaş şiir dediğimiz kent şiiriyle, bazı duygular ise halk şiiriyle gelir bana. Çağdaş şiir, kökü dışarıda olduğu için mi bilmem, beni yorar, üstlerinde uzun uzun, bazen birkaç yıl bile çalışırım. Halk şiirlerim, bu ölçülü, uyaklı, disiplinli dostlarım, belki de anam beşiğimi onlarla salladığından, olgunlaşmış gelirler. Sade halleriyle kâğıda dökerim. Bu kitapta sade insanın sesi var."

AŞKIMIZ, ŞİİRİMİZ / *Derleyen: Yekta Güngör Özden / Bilgi Yay.*
Yekta Güngör Özden'in bu derlemesinde, A. Kadir'den Sunay Akın'a yüzelli şairin aşkın izini süren ikiyüz altmış altı şiiri yer alıyor. Bu derleme için, "Sevgi yaşamın dayanağıdır, özüdür, nedenidir. Şimdiye kadar sevgi üstüne yazılanlardan, belleklerde kalanlardan kimileriyle, yüreklerimizi tutuşturmayı amaçladık." diyor Özden.

varlık

KİTAP EKİ
EYLÜL 2000 SAYI 100

— Don Kişot'un yanı sıra daha belirgin bir bütünleştirici temaya ihtiyacım olduğunu gördüm. Böyle bir izlek, kitaba, yazarken eksikliğini hissettiğim dinamizmi sağlamalıydı. Bu izlek de yitik metinler oldu. Bir kez yitik metinler temasının peşine düştükten sonra da kitabın yazılışı hem hızlandı, hem de daha zevkli bir süreç haline geldi. Karşılaştırma, bence en iyi böyle ortak bir temayı değişik metinlerde deşince yapılıyor.

JALE PARLA

Jale Parla ile Söyleşi
SÜHA OĞUZERTEM 2

"Bedri Rahmi-Eren Eyuboğlu Aşk Mektupları"
MEHMET HAMDİ EYUBOĞLU 5

"Meskalin 60 Draje"
MURATHAN MUNGAN 6

"Ölümcül Kimlikler"
AMİN MAALOUF 7

"Pazar Güneşi"
SENNUR SEZER 8

"Gel Gitler"
ERENDİZ ATASÜ 9

"Ölüm Bir Skandal"
HİLMİ HAŞAL 10

"Derin Kesik"
AYDIN ŞİMŞEK 12

"Tentürdiyot"
ALTAY ÖKTEM 13

"Postyapısalcı Anarşizmin Siyaset Felsefesi"
RAHMİ G. ÖĞDÜL 14

Açılımlar
FERİDUN ANDAÇ 16

Dolaylı Anlatımlar
SİNA AKYOL 18

Harflerin Yeryüzü Serüveni
ÜMRAN KARTAL 20

YENİ YAYINLAR 23

JALE PARLA İLE SÖYLEŞİ

✪ *Öncelikle bu kadar kapsamlı bir çalışmaya girişme cesareti gösterdiğiniz için sizi kutluyorum.* Don Kişot'tan Bugüne Roman*'da (İletişim Yay.) Batı dillerinde ve Türkçe yazılmış yirmiden fazla romanı ele alıyor, bir yandan da anlatı ve roman alanlarındaki önemli kuramsal çalışmalara değinerek evrensel nitelikli bir tartışma yürütüyorsunuz. Ortaya koyduğunuz yapıt, karşılaştırmalı edebiyat alanında Türkiye'de şimdiye kadar yapılmış en nitelikli çalışma. Berna Moran'ın eleştiri alanındaki çalışmalarını unutmuyorum tabii, ama sizin çalışmanız, kuramsal arkaplan ve kavramsal çerçeve açısından çok daha doyurucu. Diğer bazı "karşılaştırmacı" örneklerdeki gibi "bakın işte karşılaştırıyorum, şimdi bizden de örnek vereceğim" gibi bir tavrınız yok. Kitabınızın oluşum öyküsünü anlatabilir misiniz?*

– Kitabı başta anlatı ve roman hakkında işe yarayacak bir çalışma, hatta belki de bir ders kitabı olarak tasarlamıştım. *Don Kişot*'la başlayacaktım, çünkü bu tür çalışmalar, yani anlatı ve roman üzerine çalışmalar hep *Don Kişot*'la başlar. Bu ilk tasarıma göre *Don Kişot* kitabın yalnızca birinci bölümünde yer alacaktı. Sonra romanın kilometre taşları saydığım yapıtları arka arkaya inceleyerek bir yandan roman türüne tarih içinde bakacak, diğer yandan da her örnekle roman kuramının önemli saydığım bir boyutunu tartışacaktım. Bu arada da gayet pragmatik bir amaçla böyle bir ders vermeye başladım. Çünkü kişisel çalışmanız verdiğiniz dersle örtüştüğü zaman çok daha hızlı ilerleyebiliyorsunuz. İşte bu dersi verirken gördüm ki aslında söyleyeceğim her şeyi *Don Kişot*'a odaklanarak söyleyebilirim. Böylece ilk plan değişikliğini yaptım. Ama derslerimde çok iyi sonuç veren bu yöntem kitapta iyi olmadı. Çünkü derste öğrenciler, *Don Kişot*'u vesile ederek ortaya getirdiğim her konuda okudukları başka romanları anımsıyorlar, atıflar yapıyorlar, tartışıyorlardı. Bu atıflar romanla da sınırlı kalmıyor, film ve tiyatroyu da kapsayabiliyordu. Ve gerçekten anlatıya ilişkin belli başlı meseleler çok zevkli bir biçimde belirginleşiyordu. Ama kitap böylesine gevşek bir organizasyonu kaldıramazdı. O zaman, çıkış noktası *Don Kişot* olmak koşuluyla kitabı anlatının en temel ekseni saydığım konularda kurgulamayı düşündüm; yani türler, okur-yazar diyaloğu, zaman ve temsil. Ama bu noktada da, *Don Kişot*'un yanı sıra daha belirgin bir bütünleştirici temaya ihtiyacım olduğunu gördüm. Böyle bir izlek, kitaba, yazarken eksikliğini hissettiğim dinamizmi sağlamalıydı. Bu izlek de yitik metinler oldu. Yalnız şunu da eklemeliyim: yaz, boz, yeniden planla, düzenle, bu kurguya varmak beş yıl kadar aldı. Gerçi kitabımdaki malzemenin çoğu yeni tanıştığım metinler değildi (bir önceki çalışmamdan farklı olarak) ama her yeni düzenlemede o malzemeyi yeniden okudum. Bir kez yitik metinler temasının peşine düştükten sonra da kitabın yazılışı hem hızlandı, hem de daha zevkli bir süreç haline geldi. (Hızlandı dediğim, bir beş yıl daha aldı!)

Bu bağlamda sorunuzun birinci kısmını da yanıtlamaya çalışabilirim. Karşılaştırma bence en iyi böyle ortak bir temayı değişik metinlerde deşince yapılıyor. Tabii birçok başka karşılaştırma yöntemi de uygulanabilir ve uygulanmıştır da. Ama galiba ben en verimli böyle çalışabiliyorum.

✪ *Ele aldığınız romanların yarısı, hatta yarıdan çoğu Türkçe; geri kalanlar Batı dillerinde. Türkçe romanları ikinci sınıf saymayan bir yaklaşımınız var. Türkçe edebiyatta ne olmadığı üstünde değil, ne olduğu üstünde duruyorsunuz. "Bizim romanlarımız taklittir, ikinci sınıftır; bizde her şey eksik, güdük, zavallıdır" ya da "Bakın bizde de azıcık var" tavrından uzaklaşıyorsunuz. Bu arada, Türkçe romanın kurucusu saydığınız Ahmet Mithat Efendi'nin itibarını iade ediyorsunuz. Yoksa Türkiye'de kendi kendimize uyguladığımız oryantalizmden kurtuluyor muyuz artık? Türkçe romanın tarihi uluslararasılaştırılabilir mi? Edebiyatta "merkez" ve "çevre" gibi nosyonlar geçerli değil mi?*

– Edebiyatta siyasi ya da sosyolojik anlamda merkez ve çevre elbette geçerli değil. Edebiyatın merkezini, üzerinde az çok herkesin anlaştığı büyük yapıtlar oluşturur. Diğerleri de bunların çevresinde genişleyen daireler halinde dizilir. Zaman zaman yeni değerlendirmelerle (*Tristram Shandy*'de olduğu gibi) ufak tefek yer değiştirmeler olsa da, merkezde duran büyük yapıtlar yerlerini korurlar. Şimdi sırf egzersiz olsun diye merkeze kimsenin itirazı olmayacağını sandığım birkaç isim koysak: Shakespeare, Cervantes, Goethe, Dostoyevsky, Borges. Bunun siyasal ya da ekonomik bir merkez olmadığını görürüz. Ama diyebilirsiniz ki, hangi Türk romanını bu merkeze koyabilirsin? Belki şu anda tam merkeze koyamam, fakat roman Türkçe'de yenidir. Gelecek on yıllarda burada yer alacak bir roman yazılmaya-

cağını kim söyleyebilir? Ve gene aynı mantığı izleyerek hangi Amerikan romanını tam merkeze koyarsın diye sorsanız, böyle bir romanı Amerikan edebiyatında bulmakta da zorlanırım. Ama ABD siyasi ve ekonomik bir güç olarak dünyanın merkezi. Kültürel bir merkez oluşturmakta ise şaşılacak kadar zayıf ve eksileri var. Bir de şiire dönüp bir merkez oluşturalım. Bu merkezde mutlaka hepimizin anlaşacağı bir ya da birkaç Türk şairi düşünebiliriz. (Örneğin Fuzuli'yi ve Dante'yi birlikte merkeze koyamaz mıyız? Bence koyarız.) Çünkü Türkçe'de şiirin uzun bir geleneği vardır ve çeşitli olgunluk noktalarında şaheserler ortaya çıkarabilmiştir.

Ahmet Mithat Efendi'ye gelince; iade-i itibar deyimini, "ne haddime" düşüncesini saklı tutarak, sevdim. Çünkü uzun yıllar, Ahmet Mithat Efendi hakkında, Orhan Okay'ın kapsamlı çalışması dışında (*Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi)* kimse ciddi bir çalışma yapmamış. Ta ki Berna Moran onun Türk romanına getirdiği yeniliklerden söz edene kadar. Bense Ahmet Mithat Efendi hakkında şunu söyleyebilirim. Eğer Türkiye dışında da tanınsa, ne yaptığı, inceleme yazılarında anlatılsa ve yapıtları kısmen de olsa başka dillere çevrilse, romanın çıkışına ilişkin kuramsal yazılarda mutlaka önemli bir yer alır.

✪ *Çalışmanızdaki önemli kavramlardan biri "anlıklaştırma." Bu, bir yandan, yazarın okurla buluştuğu, ona seslendiği anları, diğer yandan da öykülemede şimdiki zamanın öne çıkışını imliyor. Türün başlangıç döneminde, özellikle de 18. yüzyıl romanında, iki tür anlıklaştırma iç içe. 20. yüzyılda ise âni temsil etme, ona egemen olma kaygısı, geliştirilen yeni tekniklerle derinleşerek sürüyor fakat okurla doğrudan iletişim kurma çabası ikinci planda kalıyor.*

"Modernleşen" anlatıda gözlenen şimdiki zaman tutsaklığının nedeni ne olabilir sizce? Bir tür anısızlaşmayla, Jameson'ın postmodernizm bağlamında sözünü ettiği derinliksizlik ve deneyimin süreksizliğiyle ilgili olabilir mi?

– Gerçekten de "modernleşen" anlatıda gözlemlenen şimdiki zaman "tutsaklığının" romanın başlangıcında şimdiki zamanın daha özgürleştirici bir biçimde kullanılmasından bir farkı var. Ve siz de bunu erken bir çalışmanızda, Boğaziçi Üniversitesi'nde yazdığınız lisans tezinde irdelemiştiniz. O tezde vardığınız sonucu şimdi anımsayamıyorum ama, şimdiki zamanın kurgudaki yerinde bu farklılaşma, eğer bizi gerçekten de Jameson'ın sözünü ettiği "derinliksizlik ve deneyimin süreksizliğine" getiriyorsa, burada esaslı bir çalışma konusu var.

✪ *Kitabınızda "eksik, yitik metin" kavramı önemli bir yer tutuyor. Bunu psikanalitik kuramdaki özne-öncesi varlığın imgesel düzene dönüş arzusu ya da ana arayışı bağlamında yorumlamadığınızı, metinlerdeki temsil nosyonunun sorunsallaştırılması açısından değerlendirdiğinizi söylüyorsunuz. Bu konudaki tezinizi, iki yaklaşım arasındaki ilişki ve ayrımı okurlar için bir kez daha özetleyebilir misiniz?*

– Eksik, yitik, hiç okunamayan ya da ancak kısmen okunmuş metinlerin psikanalitik anlatı kuramlarında bir yorumu var: Bu metinler yazarın yazıya bitip tükenmeyen arzusunu gösterir. Bu arzu aslında çocukluğun çok erken çağında kısa bir süre yaşanmış ama sonra yitirilmiş mutlak bir bütünlük duygusuna, çocuğun dünyayı henüz ben ve o olarak tanımadığı, annesiyle oluşturduğu bütünlüğü çevreye de teşmil ettiği "imgesel düzene" duyulan arzudur. (Bunlar doğruluğunun tahkiki imkânsız, doğrulanması da çürütülmesi de olanaksız teorilerdir elbette; bu yüzden de bilim

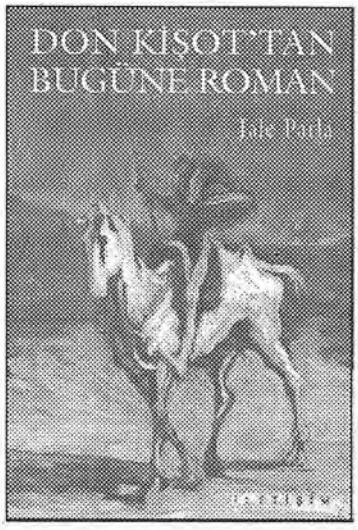

dünyasının fazla rağbet etmediği açıklamalardır ama edebiyat kuramının da zaten bilimsel bir kurama tekabül etmesi gerekmez.) Yitik metnin böyle bir şeyin yerinde durduğunu düşünürsek, o zaman, içinde kaybolmuş ya da eksik bir metin bulduğumuz bütün anlatıları yazarın anaya duyduğu özlemi yazarak gidermeye çalışmasının göstergesi olarak görebiliriz ki, bu da, doğru olduğunu varsaysak bile, bize ancak o yazar hakkında bütün yazarlara teşmil edebileceğimiz bir şeyler söyler; o belirli anlatı hakkında ise pek bir şey söylemez. Benim edebi metinlere yaklaşımım, büyük teorilerle yaratıcılığın sırrını açıklamayı amaçlayan yaklaşımlardan farklı – bir kez bunun mümkün olmadığını, olsa bile bu sırrın çözülmesinin çok sıkıcı olabileceğini düşünüyorum. Gelgelelim, eksik ya da yitik metinlere daha tarihsel, sosyolojik ve yazarın o metindeki belirli bir arayışının göstergesi olarak da bakmak mümkün. Diyelim ki, Recaizade Ekrem yeni bir dil, hatta kültür arıyor; eskiyle yeni arasında kısır bir sıkışmışlığın sıkıntısını yaşıyor; bunu hiç okunmayan ve kaybolup giden bir *siyehçerde* metniyle sembolleştirmiş olamaz mı? Gene diyelim ki, Cervantes'e, yaşadığı dünyayı anlatabilmek için, *Don Kişot*'u yazdığı sırada (bunun üzerinde önemle durmalıyız, o sırada ve yalnızca *Don Kişot* bağlamında, çünkü sonradan Cervantes bizi şaşırtacak ve böylesine altını oyduğu romans türüne dönerek *Persiles ve Sigismunda*'yı yazacaktır) yeni bir anlatı türü lazımdır. Bunun yokluğunu göstermek için Cervantes dokuzuncu bölümde anlatıyı yitirir ve sonradan da sürekli yiten öykülerle, kaybolan müsveddelerle sürdürür Don Kişot'un öyküsünü. Burada da bana yitik metin, ortaya çıkabilecek yeni bir türün, roman türünün yerini açıyor gibi göründü. Gelelim *Tutanamayanlar*'a. Burada Oğuz Atay açıkça birbirini anlamayan, duymayan, birbirine aldırmayan dil ve söylemleri birarada bulundurarak, iletişimsizliğin trajedisini duyurmaya çalışıyor. Ama her türlü iletişim çabasının boşunalığını gösterse bile, yazarın okuruyla kurmak istediği iletişim arzusunu yadsıyabilir mi? İşte *Tutunamayanlar*'da hep eksik, hep güdük metinler bulunması ve Turgut Özben'in kitabın başından sonuna dek bu metinlerin peşinde koşuşturması, Oğuz Atay'ın okur arayışını simgeliyor.

Ve iyi bir sosyolojik çalışmanın pekâlâ açıklayabileceği nedenlerle, o gün, o toplumsal koşullarda bu okuru bulmaktan öylesine umutsuz ki Oğuz Atay, Turgut Özben'in

arayışını kafasında yarattığı şizofrenik bir sesle, okuru temsil eden Orlick'le bitiriyor. İşte böyle her yazarın, kendi yazarlık serüveninde, kendi anlatısı bağlamında, kendi teknik ya da felsefi arayışında bir şeyi temsil eden ucu açık bir metafor olarak baktım yitik metinlere.

✪ *"Yitik metin", "yitik benlik"le ilişkili olamaz mı? Ne de olsa, sizin de ele aldığınız birçok metinde anlatıcılar ve kahramanlar laf kalabalığı arasında kaybolmuş görünüyorlar.*

– Yitik metin elbette yitik benlikle de ilişkili olabilir. Aslında bu soruyla kitabımda olması gereken, "eksik" bir bölümden söz ediyorsunuz. Bu bölüm bir roman başkişisi olarak Don Kişot tipinin incelenmesi olacaktı. Ve ağırlıklı olarak on dokuzuncu yüzyıl romanını, yani romanın klasik dönemi dediğimiz o kısa yarım yüzyılı kapsayacaktı. (Bir kısmı da yazılmıştır.) Ama bir noktada insan elindeki çalışmayı bitirmeyi istiyor. O zaman da bazı sayfalardan vazgeçme seçimini yapıyor. Gene de, madem ki sordunuz, bu bölüm yazılsaydı, anahatları ne olacaktı, özetlemeye çalışayım:

Don Kişot, kitabın dokuzuncu bölümünde metin kaybolup da yeniden bulunana kadar, tutarlı bir hiciv kişisi olarak çizilmiştir; aklını kötü edebiyat okuyarak yitirmiş, komik ve acınası bir kişi. Ama Seyit Hamid Badincani'nin bulunmuş metninde Don Kişot giderek yitik/yiten bir benlik sergilemeye başlar. Onun hakkında herkes başka türlü konuşur, başka türlü değerlendirmeler yapar. Bütün bu farklı "tiplemeler" bizim Don Kişot'u bütün ve tutarlı bir kişilik olarak görmemizi engeller. Buna Don Kişot'un kendi sözleri ve davranışları da katkıda bulunur. Örneğin, Dük ve Düşes'in şatosunda geçen serüvenlerde, söylediklerinin akıllılığıyla bağdaşmayacak biçimde herkesin onu aşağılamasına izin verir. Ama, onun düz bir hiciv başkişisinden problematik bir kişiliğe geçişini tescil eden yer, Montesinos mağarasına yaptığı komik epik yolculuktur. Buradaki serüvenden sonra Don Kişot artık Lukacs'ın ünlü tanımındaki ironik roman başkişisine yakındır, yani hiçbir yere ait olmayan ve arayışı hep aşağılanmaya mahkûm, problematik roman kişisine. Eğer Don Kişot'u bir "tip" olarak inceleyip daha sonra yapılmış ve Don Kişot'tan izler taşıyan tipolojiyi inceleseydim, tam da bu sorduğunuzu konu edinecek ve yitik metni yitik benliğin metonimisi olarak göstermeye çalışacaktım.

✪ *Çalışmanızda, belki konu gereği, romanın kurmaca boyutu üstünde yoğunlaşıyorsunuz. Buradan "bütün edebiyat kurmacadır ve öyle olmak zorundadır" gibi bir anlam çıkar mı? Diğer yandan, biyografik, otobiyografik, lirik, belgesel, vb. özellikleri ön planda olan romanlar da var. Bunlarda yazar ile anlatıcı arasındaki ayrım genellikle daha az belirgin ve bu tür yapıtlar okurla daha doğrudan, daha duygusal bir ilişki kuruyorlar. Roman sanatındaki bu farklı eğilimler hakkında bir gözleminiz ya da yorumunuz var mı?*

– Evet, kurmaca üzerinde duruyorum çünkü kurmaca anlatının kalbidir. Sözünü ettiğiniz biyografik, otobiyografik, lirik, belgesel anlatılarda da bu böyledir. Ama anlatının nasıl olduğu, yani iyi mi kötü mü olduğu gene elbette o yazarın yeteneğine bağlıdır. *Madam Bovary* bir gazete haberinden kaynaklanmıştır; *Genç Werther*, Goethe'nin kendi yaşamından. Tabii her anlatıda olabileceği gibi, bu kaynakları "yozlaştırıp" popüler ve ticari, ama sanatsal değeri fazla olmayan "kurmacalar" üretmek de mümkün, hatta bunların best-seller olması da. Ama konumuz bu değil.

✪ *Kitabınızı yeniden okuyunca bende şöyle bir izlenim doğdu. Romana, gerçekten de, sizin Bakhtin'i yorumlarken söylediğiniz gibi, "ayrı bir tür değil, karışık bir tarz" olarak bakmak mümkün. Bu tarzın en dikkat çekici yönü de sanki baştan aşağı paradokslara dayanması. Anlatıcılar bir yandan âni yakalamaya çalışıyorlar, bir yandan da zamandan kurtulmak istiyor; bir yandan kendi kendisine yeterli bir dünya kurmak istiyor, bir yandan da okurla iletişim kurmak; hem Tanrı gibi yaşamın dışında ve üstünde olmak istiyor, hem de içinde ve merkezinde. Bir yanda temsil gayreti, diğer yanda yaşamı yakalayamamaktan duyulan azap... İlginç bir paradoks da şu: Romanın çıkışındaki önemli bir dürtü, insanları hayallerden kurtulup gerçekle yüzleşmeye davet etmekti. Fakat bu davetin kendisi kurmaca düzleminde gerçekleşiyordu. Romanlar bunların dışına çıkamaz mı? Bu paradokslar yaşamı anlamlandırma konusundaki tipik burjuva çaresizliğini ele veriyorsa da, insanlar, hiç olmazsa bazıları, bunları aşamaz mı?*

– Sözünü ettiğiniz paradoks romana postmodern yaklaşımların gerekçesini oluşturuyor. Kendisi böylesine paradoksal bir anlatıya bir bütünlük, anlam, mesaj atfetmenin yersizliğine, hatta yanlışlığına dayanıyor bu yaklaşımlar. Zannederim sorunuzun iki yüzü var. Romanlar böylesine paradoksal olmayabilirler mi? Okurlar, romanın paradokslarını nasıl içermeli, nasıl anlamalı, bu paradokslarla nasıl cebelleşmeli, hatta yaşamalı? Bir de tabii politik bir iması var sorunuzun. Bu paradoksların yaşamı anlamlandırmadaki burjuva çaresizliğini ele verdiği.

Yaşam hakkında paradoksal bir biçimde düşünmek –ve bunu edebiyatta yansıtmak– burjuvazinin benimsediği (yarattığı?) bir tür saydığımız romandan önce de vardı. Aklıma hemen Chaucer'ın *Canterbury Tales*'i geliyor. Ama, sizin de dediğiniz gibi "baştan aşağı paradokslara dayanan" bir tür olarak roman, doğrusu insanı düşündürüyor. Bir nedeni herhalde en çok kendi hakkında düşünen, kendinin ve diğer türlerin "farkında" olan bir tür; bu farkındalık her adımda yaşamla sanat, temsille temsil edilen arasındaki çizgiyi düşündürdüğü için, roman da hep bu çizginin üzerinde durduğunu biliyor ve okura da bildirmek istiyor. Ama bazen de işin tadı kaçıyor; yani bu çizgi üzerinde durmaya çalışmak yerine, birbirini kışkırtan karşıtlıklarla, sonsuz bir rölativizme, bunun uzantısı olarak da, sinisizme davetiye çıkarılabiliyor. Ben bu tür romanları da yorumları da çok sevmiyorum. Buna karşın, paradoksun bizlere kendimizi daha derinden kavratıcı ve bu kavramayla anlayışımızı, yaşam karşısında direncimizi artırıcı bir tarafı da var. Romanda olsun, başka türlerde olsun, paradoksun böyle varolmasını iyi buluyorum.

✪ *Son zamanlarda, romanlardaki "anlam arayışı" teması da iyiden iyiye klişeleşti ve anlamsızlaştı. Aramanın bulmaktan daha anlamlı olduğu sözü bile klişeleşti. İnsanların yaşamında bir anlam arayışı varsa –var gibi görünüyor– bildiğimiz şekilleriyle roman bu arayışa yanıt verebiliyor mu, verebilir mi? Yoksa bunun için, Benjamin'in "kendisi himmete muhtaç" romancısını bir tarafa bırakıp "hikâye anlatıcısı"na mı dönmeli?*

– Edebiyat eğer bir noktada klişelerini yaratıyorsa, bu klişeleri gene ancak ve ancak kendisi aşabilir. Aşmıştır da. Ama Benjamin'in tarif ettiği o dinleyiciyle kurduğu iletişimi sorun etmeyen hikâye anlatıcısına dönebilmemiz artık mümkün mü? Zaten biz "evet" desek bile karşımıza "öyle bir anlatıcı teorik bir kurgudur; aslında hiç olmamıştır" diyecek birçok insan çıkmayacak mı?

SÜHA OĞUZERTEM

Mehmet Hamdi Eyuboğlu

BEDRİ RAHMİ - EREN EYUBOĞLU AŞK MEKTUPLARI 1933-1934

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Bedri Rahmi-Eren Eyuboğlu "Aşk Mektupları"nın ikinci bölümü 12 Eylül 1933'ten 12 Kasım 1934'e kadar on dört aylık bir süreyi kapsıyor.

Bu sürede olup bitenler mektuplara yansımış. Ek açıklamalara hiç gerek yok. Okuyucu, kendi kendine, olanı biteni kavrayabilecektir. Sadece birkaç noktanın altını çizmekle yetineceğim.

Birinci nokta: Bu bölümde karşımıza artık kesin kararını vermiş bir Ernestine Hanım çıkıyor. Düşünmüş, taşınmış, Bedri Rahmi'yi kendisine "hayat arkadaşı" seçmiş Ernestine Hanım. Ailesinin bu seçimi hiç onaylamamasına karşın, sevgisini ve sevgilisini inatla savunuyor. Bir an bile ikirciklenmeden, tüm çevresine direniyor Ernestine Hanım.

İkinci nokta: Birbiriyle Londra'da kumrular gibi sevişen bu iki genç insan, ayrılınca yoğun bir acı çekiyor... Özellikle Ernestine Hanım'ın çektikleri müthiş.

Üçüncü nokta: Ernestine Hanım'ın Bedri Rahmi'ye sanat ve ressamlık konusunda söylediklerine dikkatinizi çekerim.

Dördüncü nokta: Ernestine Hanım'ın birinci ve ikinci İstanbul yolculukları.

Beşinci nokta: Kaybolan mektuplar sorunu...

Birinci, ikinci ve üçüncü noktaları, okuyucu mektup içeriğinden kendi kendine de irdeleyebilir. Ernestine Hanım'ın birinci İstanbul yolculuğunda da pek açıklama gerektiren bir durum yok. Ernestine Hanım göz alıcı geniş şapkası ve Paris'ten getirdiği şık giysileriyle kimbilir ne kadar ilgi çekmiştir.

Önemli olan ve açıklanması gereken, Ernestine Hanım'ın ikinci İstanbul yolculuğudur. Bu yolculuğun öyküsü, nedenleri ve hazırlanışı mektup satırlarında kapsamlı olarak ele alınmakta... Ama olup bitenlerin okuyucu tarafından daha iyi kavranabilmesi için bu konuyu biraz incelemekte fayda var.

Ernestine Hanım'ın bu ikinci yolculuğu Bedri Rahmi'nin ailesini rahatsız etmiş olmalı. Aile reisi rahmetli dedem Rahmi Bey de Bedri Rahmi'ye kancayı takan bu inatçı Ernestine Hanım'dan kurtulabilmek için, emniyet mensubu bir akrabanın yardımını istemiş... Bu girişimlerden Ernestine Hanım'ın çok rahatsız olduğu, mektuplara biraz yansımış... Ben öykünün tamamını annem ve babamdan dinlemiştim... Ama her anlatışta o günleri yaşar, heyecanlanır, babam da "senin anan yaman kadındır" der, kıs kıs gülerdi.

Güzel bir yaz günü öğleden sonrası Gülhane Parkı'nda dolaşan sevgililerin yanına gelen sivil polisler Bedri Rahmi'yi alıp emniyet müdürlüğüne götürürler. Emniyetteki akrabamız Bedri Rahmi'yi makamında ağırlar, ona babaca nasihatlarda bulunur.

"Oğlum, Türkiye'de kız mı kalmadı... sen bu sevdadan vazgeç. Anneni, babanı düşün. Onlar bu işe çok üzülüyor, onları daha fazla üzme... Bu işi de böylece bitir." der...

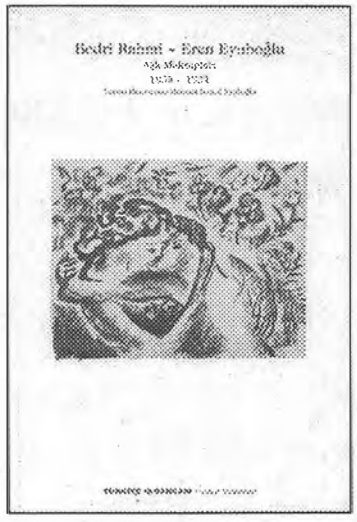

Çaresiz kalan Bedri Rahmi el öper, teşekkür eder, eve döner... Döner ama evde kızılca kıyamet kopmuştur.

Gülhane Parkı'nda Bedri'nin dönmesini boşu boşuna bekleyen Ernestine Hanım akşamüstüne doğru alı al, moru mor Rahmi Bey'in evine gider... Ernestine Hanım sevgili Bedri'sinin başına bir iş gelmesinden çok endişelenmiştir ve o meşhur Romen damarı kabarmıştır... Dedeme,

"Rahmi Bey! Siz okumuş yazmış, uygar bir insansınız... Bunu bize nasıl yaparsınız?" diye çıkışır.

Dedeme çıkışmak? İşte bu hiç olmayacak bir şeydir. Herkes bu patavatsızlığından ötürü Ernestine Hanım'ı çok ayıplar. Annem de kapıyı çarpıp evden ayrılır.

İki sevgilinin geriye kalan günleri de burunlarından gelir. İkinci İstanbul yolculuğundan ne umulmuş ne bulunmuştur... Bu tatsız olaydan sonra Ernestine Hanım apar topar yurduna döner. Bu olaylardan söz ederken annem heyecanlanır; "Bizi birbirimizden soğutmayı amaçlayan bu girişimler hiçbir işe yaramadı. Tam tersine bizi birbirimize daha da çok kenetledi." derdi...

Kaybolan mektupların bir kısmının niçin kayboldukları bu mektuplarda ortaya çıkar. Ancak, İstanbul'a yollanan mektupların kayboluş nedenlerini bugüne kadar çözmüş değilim...

Mektupların gecikmesinin bir diğer nedenini, Bedri Rahmi'nin geçimini o sıralar gazete ve dergilere yazdığı yazılardan ve yazılarının yanında verdiği krokilerden sağlamasında aramak gerekir... Yazı ve kroki paralarından, bir de Kumkapı'daki azınlık okulundan gelen aylık dışında Bedri Rahmi'nin bir başka geliri mevcut değildir. 1934 sonuna dek henüz tek bir resim satışı yapamamıştır Bedri Rahmi...

Günün birinde Bedri Rahmi ve Eren Eyuboğlu çiftinin "hayat öyküsünü" yazacak babayiğitin işi kolay olmayacak... Haydi diyelim ki Eren Eyuboğlu'nun hayatının derlenip toparlanması Bedri Rahmi'ye oranla daha kolay olacaktır. O bütün pırıltısını resimlerine, resimlerine, yine resimlerine, bir de oğluna vermiştir. Bedri Rahmi'ye gelince... Bedri Rahmi yoğun bir sevgi yumağıdır. Bu aşk yumağından değişik yerlere ışık kümecikleri serpilmiştir, ışıl ışıl, pırıl pırıl. Şiiriyle, resmiyle, mektubuyla, makaleleriyle, mozaik, seramik yazmasıyla, öğretmenliğiyle bu yoğun sevgiyi, bu ışıltıları bir araya getirip, insanın tümünü yansıtmak gerek...

Sevgili Fikret Otyam ağabeyim de bu eksiklikten Cumhuriyet radyosundaki bir konuşmasında söz etmişti. Beklenen bu yapıt henüz ortaya çıkamadı... Ama çıkacaktır günün birinde. Ben göremezsem oğlum, o da göremezse onun çoluğu çocuğu, torunu görecektir.

Murathan Mungan

MESKALİN 60 DRAJE

Seçki/ Metis Yayınları

Bu kitap, bir yazılar kitabı. Şiirlerimi, öykülerimi, oyunlarımı, hatta senaryolarımı kitaplaştırdım da, yazılarımı toplamakta bir hayli geciktim. Toyluk zamanlarımdan başlayarak, ilk yazılarımın 1975'te yayımlandığı düşünülecek olursa, benim için bu gecikmenin ne kadar ciddi bir anlam taşıdığı biraz daha anlaşılır olur. Bunun temel nedenlerinden biri, yazılardan kitap yapmakla ilgili bu ve benzeri soruların yıllar yılı beni meşgul etmesinin, bu konuda sürekli "daha mükemmel bir kitap" arayışının yanı sıra, hayatımda şiirlerin, öykülerin, oyunların kitaplaştırılmasına tanıdığım öncelik, önemli yer tutmuş olsa gerek.

Kırk yaşımla birlikte okura "yazar olarak" bir profilimi sunmayı amaçlayan *Murathan '95* adlı seçkidekileri saymazsak, bu kitapla birlikte, yazılarımı ilk kez bir kitapta toplamış bulunuyorum. Yıllardır sanat-kültür sorunları ağırlıklı olmak üzere, birçok yazı yazmıştım; dergi, gazete sayfalarında kalmış bu yazıları nasıl toparlayacağım, diye bakınıp dururken, bulduğum kimi formüllerden, bağlamlardan ve başlıklardan *Murathan '95*'te söz ettim. *Meskalin 60 Draje* adı orada da geçer.

Bu kitap kabaca, kültür-sanat sorunları ve gündelik hayat üzerine yazılmış deneme kıvamında, daha çok gündeliğe dönük bir tutum izleyen yazılardan oluşuyor. *Özgür Gündem, Özgür Bakış, Radikal* gibi gazetelere, ya da *Express, Özgür Yaşam, Öküz* gibi dergilere ara ara ya da sürekli yazdığım dönemlerin ürünü olan bu yazıların tümü, varlığını, bu gazetelere ve dergilere borçlu sayılır. Bu yazılara rengini veren daha çok içinde yaşanılan kültürel atmosferin sorunları, gündelik iklimin gündem oluşturan maddeleridir; bunlardan yola çıkarak daha genel bir çerçeve kurulmaya çalışılmıştır. Bütün bu yazılardan dönem özelliklerine değgin ipuçları da okunabilir.

Aldous Huxley, dilimize *Sezgi Kapıları* adıyla çevrilen kitabında "meskalin" kullanır. Daha doğrusu, kitabında meskalin kullanma deneyimlerini aktarır. Meskalin'in insana sağladığı algı, sezgi, görme biçimi farklılıklarından söz eder. Edebiyat dünyası, "meskalin"le belki de en yaygın anlamıyla bu kitap nedeniyle tanışmış olur.

Ben de her zaman gözümüzün önünde duran olgulara bakarken, gerçekliğin değişik ve farklı boyutlarıyla yüzleşmeyi, yanlış öğrenmelerin kirlettiği algılarla gözümüzün bizden sakladıklarını yeniden tartışabilmeyi amaçladığım yazıları nicedir bu ad altında toplamayı düşünüyordum; kitabın profili, giderek adı ve hedefi ortaya çıktıktan sonra yazılan yazılar da, böylelikle kendiliğinden bir yön kazanmış, bir "toplama" çalışmaya başlamış oldu.

Kültür sanat sorunları üzerine "kafa açıcı" ya da duruma göre "kafa yapıcı" olmasını arzuladığım ve amaçladığım bu yazıları, eğlenceli olsun diye bu başlık altında toplamak istedim. "Meskalin" adı, kitabı varederken metafor değerinde bir simge oldu.

Yazıları kitaplaştırmak üzere gözden geçirirken, üzerlerinde önemsiz sayılabilecek ufak tefek dokunuşların dışında bir değişiklik yapmadım. İçerikleri ve kuşattıkları sorunlar nedeniyle güncelliklerini koruduğunu düşündüğüm bu yazıların, sorunları dile getirişlerindeki dönem özelliklerini korumalarını istedim.

Düşüncelerimin oluşmasında, serpilip gelişmesinde, bir ruh ve kimlik kazanmasında, çocukluk ve çıraklık yıllarımdan bu yana, elbette başta birçok yazarın, düşünürün, kuramcının, öğretmenin, arkadaşın, dostun katkısı, desteği, ilgisi olmuştur; burada hangi birine teşekkür edeyim bilemem; ama bu yazılar, size birazcık olsun bir keyif yaşatabilirse, onlara olan borcumun bir bölümünü ödemiş sayacağım kendimi.

Meskalin 60 Draje bir kitap olarak gövdelenmeye başladığı andan itibaren, birçok yeni, tamamlayıcı yazı fikri üşüşmeye başladı kafama. Bu yüzden uzunca bir süre bu kitabı bekletmek, ertelemek, yeniden yapıp bozmak durumunda kaldım. İnsan böyle zamanlarda bir kitapta bütün dünyayı çözebileceği yanılsamasına kapılıyor; kitabı ertelemek, büyütmek, genişletmekle sanki bunu mümkün kılabileceğini sanıyor. Böyle olmadığı bilindiği halde, süreç yanıltıcı büyüsüyle gene de yaşanıyor. Oysa, hiçbir zaman, hiçbir kitap bütün dünyaya yetmez, daha önceden bildiğiniz bu bilgiyi yeniden "idrak ettiğiniz" anda, kitabı bir noktada kesmek, toparlamak, bitirmek gerekir. Benim için de böyle oldu bu. Şöyle bir yazı daha ekleyeyim, bu yazıyı, şöyle başka bir yazıyla bütünleyeyim, deyip dururken aradan gene hatırı sayılır zamanlar geçti. Bu yüzden, okurken ne kadarı size yansıyacak bilemem ama, şu anda elinizde tuttuğunuz kitap, içerdiği yazılardan çok daha fazla sancı barındırıyor.

Bu nedenle, bütün çabalarıma karşın, *Meskalin 60 Draje* gene de eksik bir kitaptır. İçinde yer alması gerektiğini düşündüğüm birçok yazı yer alamadı. Bu anlamda bütün yazı kitapları eksik kitaplardır. Bir türlü tamamlanamazlar, bütünlenemezler, bitemezler. Yazarın içinde hep bir yarım kalmışlık duygusu bırakarak terk ederler yazarlarını. Böylelikle, bende bıraktığı bu yarım kalmışlık duygusundan ve gelişip yayılan yeni yazı düşüncelerinden ötürü bu kitap, kendinden bir kitap fikri daha doğurmuş oldu. Eğer, bu kitaptaki yazıları severseniz ya da sizi yeni tartışmalara kışkırtmayı başarırsa, bu kitaptaki yazıların birçoğunun tamamlayıcısı, sürdürücüsü olduğunu düşündüğürrı yeni yazılardan belki "Bir Kutu Daha"...

Amin Maalouf

ÖLÜMCÜL KİMLİKLER

Deneme/ YKY

1976'da Lübnan'ı terk edip Fransa'ya yerleştiğimden beri, son derece iyi niyetli olarak, kendimi "daha çok Fransız" mı, yoksa "daha çok Lübnanlı" mı hissettiğim ne kadar çok sorulmuştur bana. Cevabım hiç değişmez: "Her ikisi de!" Herhangi bir denge ya da haktanırlık endişesi yüzünden değil, ama cevabım farklı olsaydı, yalan söylemiş olurdum. Beni bir başkası değil de ben yapan şey, bu şekilde iki ülkenin, iki üç dilin, pek çok kültür geleneğinin sınırında bulunuşumdur. Benim kimliğimi tanımlayan da tam olarak budur. Kendimden bir parçayı kesip atmış olsaydım, daha mı gerçek olurdum?

Yani bana soru soranlara sabırla Lübnan'da doğduğumu, yirmi yedi yaşına kadar orada yaşadığımı, Arapça'nın anadilim olduğunu, Dumas ve Dickens'ı, *Güliver'in Seyahetleri*'ni ilk kez Arapça çevirisinden keşfettiğimi ve çocukluğun ilk sevinçlerini atalarımın köyü olan dağ köyünde tattığımı, ilerde romanlarımda esinleneceğim bazı öyküleri orada dinlediğimi açıklıyorum. Bunu nasıl unutabilirim? Bunlardan nasıl olur da kopabilirim? Ama öte yandan, yirmi iki yıldan beri Fransa topraklarında yaşamaktayım, onun suyunu ve şarabını içiyorum, kitaplarımı onun diliyle yazıyorum, o artık benim için asla yabancı bir ülke olamaz.

Yani, yarı Fransız, yarı Lübnanlı mı? Hiç de değil! Kimlik bölmelere ayrılamaz, o ne yarımlardan oluşur, ne üçte birlerden, ne de kuşatılmış diyarlardan. Benim birçok kimliğim yok, bir kişiden diğerine asla aynı olmayan özel bir "dozda" onu biçimlendiren bütün öğelerden oluşmuş tek bir kimliğim var.

Bazen, binbir ayrıntıya girerek tam olarak hangi nedenlerle aidiyetlerimin tümünü dolu dolu istediğimi açıkladığımda, biri yanıma gelerek elini omzuma koyup mırıldanıyor: "Böyle konuşmakta haklısınız, ama içinizin derinliğinde ne hissediyorsunuz?"

Bu ısrarcı sorgulama beni uzun zaman gülümsetmiştir. Bugün gülümsemiyorum artık. Çünkü bu bana insanlarda pek yaygın ve benim gözümde tehlikeli bir bakış açısının ortaya konuluşu gibi geliyor. Bana "içimin derinliğinde" ne olduğum sorulduğunda, bunda herkesin "içinin derinliğinde" ağır basan tek bir aidiyetin, bir bakıma "kişinin derin gerçekliğinin", doğarken ebediyen belirlenen ve artık değişmeyecek olan "öz"ünün var olduğu inanışı yatıyor; sanki geri kalanın, bütün geri kalanın –özgür insan olarak katettiği yolun, benimsediği inanışların, tercihlerin, kendine özel duygusallığının, yakınlıklarının, sonuçta yaşamının– hiçbir önemi yokmuş gibi. Bugün çok sık yapıldığı üzere, çağdaşlarımız "kimliklerini vurgulamaya" yöneltildiğinde, bununla onlara söylenmek istenen, içlerindeki, çoğu zaman dinsel ya da ulusal ya da ırkçı ya da etnik nitelikteki sözümona temel aidiyete dönmeleri ve bunu gururla ötekilerin suratına çarpmaları gerektiğidir.

Daha karmaşık bir kimlik talep eden herkes toplum dışına itilmiş bulur kendini. Cezayirli ana babadan Fransa'da doğan bir genç, içinde apaçık iki aidiyet taşımaktadır ve her ikisini de üstlenecek durumda olması gerekir. Lafı bulandırmamak için iki dedim ama onun kişiliğinin bileşenleri çok daha fazla sayıdadır. İster dil söz konusu olsun, ister inanışlar, yaşam biçimi, aile ilişkileri, sanat ve mutfak zevkleri, Fransız, Avrupa, Batı etkileri ondaki Arap, Berberi, Afrika, Müslüman etkilerine karışmış durumdadır... Bu delikanlı bunu dolu dolu yaşamakta özgür hissetse kendini, tüm çeşitliliğini üstlenmede cesaretlendirildiğini hissetse, zenginleştirici ve verimli bir deneyim olur; tersine, ne zaman Fransızlığını vurgulasa, bazıları ona bir hainmiş, hatta satılmış gözüyle baktığından, ne zaman Cezayir'le olan bağlarını, tarihini, kültürünü, dinini ortaya koysa, anlaşılmamak, küçümsenmek tehlikesiyle ya da düşmanlıkla karşılaşacağından, yolu yıpratıcı olabilir.

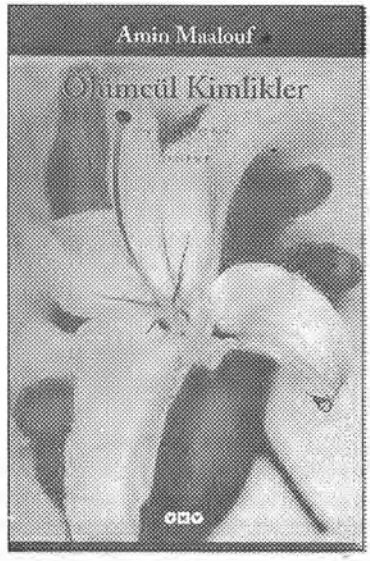

Durum Ren'in öte yakasında daha da naziktir. Otuz yıl önce Frankfurt yakınlarında doğan, hep, dilini ailesininkinden çok daha iyi konuşup yazdığı Almanya'da yaşamış olan bir Türk'ün durumunu düşünüyorum. Benimsediği toplumun gözünde o bir Alman değildir; köklerinin geldiği toplumda ise artık tam olarak Türk sayılmaz.

Bunları söylerken, seçtiğim ilk örneklerin özel bir yanı olduğunu kabul etmek isterim. Hepsi de içlerinde bugün şiddetli bir çatışma halinde olan aidiyetler taşıyor; bir bakıma, içlerinden etnik, dinsel ya da daha başka kırılma hatlarının geçtiği, sınırda insanlar. Aslında "ayrıcalıklı" demeye dilimin varmadığı bu durum nedeniyle bağlar kurmak, anlaşmazlıkları gidermek, kimilerini mantığa davet etmek, kimilerini yatıştırmak, sorunları düzlüğe çıkartmak, barıştırmak gibi bir rol oynamak durumundalar... Çeşitli toplumlar, çeşitli kültürler arasında birleşme çizgisi, köprü, arabulucu olmaya çağrılılar. Tam da bu yüzden, ikilemleri ağır bir anlam taşıyor: bu insanlar çok yönlü aidiyetlerini üstlenemiyorlarsa, sürekli olarak saflarını seçmek durumunda bırakılıyorlarsa, kabilelerinin safları arasına dönmeye zorlanıyorlarsa, o halde dünyanın gidişatı hakkında endişelenmekte haklıyız demektir.

"Seçmek durumunda bırakılıyorlar", "zorlanıyorlar" dedim. Kim tarafından mı? Sadece her çeşidinden fanatikler ve yabancı düşmanları değil, sizin ve benim tarafımdan da, aramızdaki herkes tarafından. Gerçekten de hepimizin içinde kök salmış bu düşünce ve ifade alışkanlıkları yüzünden, bütün bir kimliği, öfkeyle ilan edilen tek bir aidiyete indirgeyen o dar, o sığ, yobaz, kolaycı yaklaşım yüzünden.

İçimden işte katiller böyle "imal ediliyor" diye haykırmak geliyor! Kabul ediyorum, biraz hırçın ama sonraki sayfalarda açıkça ortaya koymayı tasarladığım bir doğrulama.

Cemil Kavukçu

PAZAR GÜNEŞİ

Öyküler/ Can Yayınları

Cemil Kavukçu'nun ilk öyküsünün yayımlanışından bu yana yaklaşık yirmi yıl geçti. 1987 yılında yayımlanan *Patika* adlı ikinci kitabı, o yılın Yaşar Nabi Nayır Öykü Ödülü'nü dosya olarak kazanmıştı. Bu kitabı *Temmuz Suçlu* (1990), *Uzak Noktalara Doğru* (1995), *Yalnız Uyuyanlar İçin* (1996, Sait Faik Hikâye Armağanı), *Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak* (1997) adlı öykü kitaplarıyla *Dönüş* (1998) adlı romanı izledi. Cemil Kavukçu'nun ilk kitabı *Pazar Güneşi* (1983), o dönemde yazdığı ancak kitabın dışında bıraktığı üç öykünün de eklenmesiyle yeniden okur karşısında.

İlk kitaplar, yazarlarının gelecekteki çizgilerini, eğilimlerini, erdemlerini ve kusurlarını yansıtan aynalar gibidir. *Pazar Güneşi*, Cemil Kavukçu öyküsünün ana çizgilerini veriyor. Ama bence, bu kitap yeni bir öykücüyü okur gibi, sonraki kitaplarla karşılaştırılmadan okunmalı. Tazeliğinin tadına varmak için.

Dar alanlar, zor yaşamlar

Cemil Kavukçu, *Pazar Güneşi*'nde mekân olarak kasabaları, arka sokakları seçmiş. Bu seçim doğal olarak kişilerini de belirliyor. Bu dar coğrafyada doğanlar ve yaşamak zorunda olanlar. Bu zorundalık, bir tür kıstırılmışlık demek. Tek eğlenceleri ve özgürlükleri pazar günü sinemaya gitmek olan sanayi çırakları, toplumun tortusu kişilerden doğmuş olmaları yüzünden hep dışlanan çocuklar, pazarcılık gibi az sermaye isteyen işlerde çalışmak zorunda kalanlar ve çocukları, uzun yol şoförleri... Hep dar alanların, kıstırılmışlık duygusu içindeki kişileri. Düşleri bile, yaşama alanlarını aşamaz.

Kitaba adını veren öykü, günün aydınlığını yalnızca pazar günü yaşayabilen marangoz çıraklarını anlatmaktadır. Güneşi, sıcaklığı; dört filmi birden seyredecekleri sinemaya değişen bu çocuklar için tek düş yeridir sinema.

Sinemada yer bulabilmek, börek yiyip, tatlıcının kumar çemberi ile şans denemek, sokaktaki çocukların oyunlarına sataşmak onlar için önemlidir. Pencereden onlara bakan küçük bir kızı sevgili olarak düşlemek de. Ne ki, küçük kız, pek çok benzeri gibi anlamsız bir kaza ile ayrılacaktır yaşamdan. Çocukların kaçının delikanlılık çağına ulaşacağı da belli değildir zaten. Pazar gününün kızgın güneşi, ezilmişlikleri, eşitsizlikleri aydınlatmaktadır.

Cemil Kavukçu, anlatımıyla ve seçtiği konularla, bu kitabında etkilendiği yazarlardan izler taşıyor. Diyaloglara dayanan anlatımın ilk akla getirdiği usta Orhan Kemal. Orhan Kemal, arka sokakların ve çalışan çocukların da öykülerini yazdı. Bu konu, değişik bir anlatımla, ayrıntılar üstünde durularak Adnan Özyalçıner'in öykülerinde de sık sık anlatılır. Ne var ki, Cemil Kavukçu, Orhan Kemal'den de, Özyalçıner'den de farklı bir bakış açısı yansıtıyor öykülerinde. Orhan Kemal'in ve Özyalçıner'in öykülerinde umuda benzer bir ışıltı vardır, hiç değilse kaçma isteği. Ama, Kavukçu'nun otobüsleri bile ulaşmıyor mola yerlerine.

Cemil Kavukçu'nun öykülerinde ölüm ve yaşanacak zorluklardan başka bir gelecek yok gibi. Buna karşın ölçülü anlatımı onu melodrama düşmekten koruyor. Belki de Kavukçu'nun anlatımını en iyi anlatacak sözcük: Ölçülülük. Bu ölçülülüğün her zaman Cemil Kavukçu'nun lehine olduğunu söylemek olanaksız. Kitaptaki öykülerin yaşama sevinci verebilecek konu ya da kişileri olanlar bile donuklaşıyor bu yüzden. "Bıldırcın Yağmurları"nın Alibo'su, "Derelerde"nin Samet'iyle Enver'i, "Demokor"un çocuksu delisi, Sait Faik öykülerine yakışan delifişekliklerini, cıvıl cıvıllıklarını yitirip, sıradan memurlara dönüşüyorlar. Belki de, anlatımı, öykülemesi, dili ölçülü olan Kavukçu'nun tek eksiğinden doğuyor bu. Humor yokluğundan. Anlatımdaki düzenin biraz kırılması, dilin savruklaşması, bakış açısına katılacak biraz gerçeküstülük bu kahramanları özgürleştirebilirdi.

Yaz mevsimini hayat sayan, güzü kırlangıçlar gittiği için tatsız bulan Alibo, kırlangıçların artık gelmeyecek oluşunu bir şehirci gibi açıklamasa, insan olacağına leylek olma isteği belirginleşecek sanki. Bıldırcın avına düşkünlüğünü şu konuşmayla açıklamasa, öykü kişiliğinden kurtulacak belki:

"– Kuşları çok mu seviyorsun Alibo?

– Severim ya.

– Ya bıldırcınları?

– O başka, eti yenen kuşları başka severim tabii."

Sait Faik'in *Son Kuşları*'ndaki bıldırcınların gelişi ve etlerinin lezzeti ile ilgili şiirsel bölümlere hiç benzemeyen bir anlatımla yazılan "Bıldırcın Yağmurları" okura sürekli *Son Kuşlar*'ı anımsatıyor. "Damla damla delirdiğini" söyleyen Alibo'nun ölçülü biçili konuşmaları mı, iki şişe şarap parasını dostluğa yeğleyen çıkarcılığı mı koruyor onu delişmenlikten, belirsiz.

Dar çevreden, bir örnek yaşam biçimlerinden, ahlak anlayışlarından, kurallardan çıldırarak kurtulmayı düşleyen Sait Faik'in bu düşü, Cemil Kavukçu'nun "kuraldışılıkları bile kuralcı" kişileriyle sıfırlanıyor. Belki de Cemil Kavukçu'nun iletisi bu: Bu kısıtlanrrıış, sınırlanmış yaşam biçiminden, bu boğucu çevreden aklını yitirerek bile kurtulamazsın.

Cemil Kavukçu, bir ayrıntı ve kural öykücüsü. Bu tavrı öykülerinin yaşarlığını engellemiyor, umudu karartıyor yalnızca, okurda gizli bir değişim isteği doğuyor. Değişmesi gereken bir şeylerin varlığını seziyor.

Kavukçu, öyküsünün penceresinden ayrılmıyor, ayrıntıları, çirkinlikleri gözden kaçırmıyor. Değişim için, herkesin bu olup biteni görmesi, çözümlemesi gereğine inanıyor belli ki.

SENNUR SEZER

Şadan Karadeniz

GEL GİTLER

Anlatı/ Boyut Kitapları

Hep merak etmişimdir, başkalarının sözcüklerini aktarmaya bir ömür adayanlar gizli yazarlar mıdır, diye. Şadan Karadeniz, dile vurgun böyle bir edebiyat emekçisi. *Gülün Adı*'ndan *Foucault Sarkacı* ve Katherine Mansfield'in güncesine kadar nice, çeşit çeşit ve hepsi birbirinden önemli yazınsal yapıtı o özenli, ışıltılı Türkçesiyle dilimize kazandırmış, yorulmak bilmez bir çevirmen. Çevirinin ödülleri az, ıstırabı çok, ne çetin bir uğraş olduğunu bilen bilir. Bilgiyle, çabayla ve aşkla üstesinden gelinebilecek bir uğraştır doğru ve güzel çeviri. Şadan Karadeniz *Uçan Kaçan Sözcüklerin Ardında* (Bir çevirmenin güncesi) (Ümit Yayıncılık, 1998) adlı yapıtında, çeviri metniyle ilk heyecanlı karşılaşmayı, ilişkiye geçmeyi, onunla bütünleşmeyi, bu aşk benzeri yaşantıyı ne güzel anlatır, dünyası sözcüklerle güzelleşen bir çevirmen-yazarın kaleminden.

Gel Gitler Şadan Karadeniz'in nihayet açığa vurduğu yazarlığının ikinci ürünü. Bize zihninin işleyişini, iç dünyasını kısmen açtığı, kısmen düş gücüyle yoğurduğu bir uzun öykü, belki kısa bir anı-roman, yer yer deneme tatları içeren.

Gel Gitler her şeyden önce, varsıl bir sözcük hazinesiyle kurulmuş, uzun tümcelerin bile berrak aktığı, son derece güzel ve sürükleyici diliyle, düşünme süreçlerini, dilsel çağrışımları, belleğin gel gitlerini, kişinin kendisiyle hesaplaşmasını irdeleyen son derece ilginç bir yapıt. *Gel Gitler* iki düzlemde kurulmuş: Hastalık ve anımsayış.

Ağır grip geçiren kahraman bir süre yatağa mahkûmdur.

Zaman çocukluktaki gibi, "*şimdiyle olmasını istediği şey arasındaki boşluk*" (s.22) değildir; dipsiz bir kara kuyu gibi, derinleşir hasta yatağında ve ateşli kadının bilincini belleğin unutulmuş kuytularına çeker.

Sözcüklerdir onun dostu ve zamanı dolduran. Hayatın alışılmış biçiminin ve sınırlarının silikleştiği, sislendiği, silindiği farklı bir uzam yaratmıştır hastalık; boşluk benzeri bu uzam ancak şiirin gücüyle, onun titreştireceği sezgiler ve çağrışımlarla dolabilecektir.

Gerçekten de bir roman denli çağrışım yüklü o dizeyle açılır kahramanımızın zihni anımsayışlara ve çağrışımlara: "*Sonra, işte yaşlandım*". Gülten Akın'ın unutulmaz dizesi... Şiirler şiirleri izleyecek ve hasta kadın uykuyla uyanıklık, dalgınlıkla ateş dalgaları arasında –düşün mü anımsayışın mı bilinmez, kanatlarıyla– çocukluğuna uçacaktır.

Böylece geliriz kurgunun ikinci düzlemine: Çocukluk anıları. Şadan Karadeniz birbirinden güzel pasajlarla artık elimizden uçmuş bir çocukluk çizer. Sevecen büyük ailenin ve doğanın kucağında, korunmuşluğu ve serbestisi iyi dengelenmiş, mutlu bir çocukluktur bu. Taflanların, mantarların, yaban armutlarının birbirine dolandığı gümrah Karadeniz bitki örtüsünün arasında, atına binmiş uça uça gelen dayılarla, küçük kıza belki ilk erotik ürpertiyi yaşatan, peri kızı kadar güzel yengeler, hoşgörülü dindar büyükbaba, evine sevecence egemen büyükanne; sedef kakmalı konsolları, karpuz lambalarıyla anılarda büsbütün güzelleşmiş mazi... Sırlar, gizli umutlar... Odasına kapanıp, yasak şiirler, belki Nâzım okuyan dayı... Sandık oda içinde, bohça sandık içinde, çeyiz bohça içinde... Gizlim gizlim, çeyizini saklıda okşayan teyze... Küçük kız, hayatın sırrını hemen ele vermeyen katmanlı dokusuyla tanışacaktır bu çocuklukta. Doğayı, bitkileri, oyuncu maden civayı, toprağın sesi iletme gücünü, ilk tanrısal duyguları, ilk günah ürpertisini, korkunun ilk gerçek ve soğuk dokunuşunu bu çocuklukta tanıyacaktır.

Şadan Karadeniz iki kurgu düzlemi arasındaki bağlantıları dilsel çağrışımlarla kurmuştur.

Anımsayış gel gitleri arasında bilinç belli bir yöne doğru ilerlemektedir aslında. Bir vicdan azabı, yüreklice yüzleşilememiş bir suç...

Çocukluğun güneşli anıları yavaş yavaş daha gölgeli, hüzünlü, karanlık anımsayışlara yönelmektedir. Kuduza yakalanma ihtimali olan sevgili ve çaresiz bir köpeğin vurulması; küpün içine kıstırılma (s.68); "*fodis*" (fos) çıkan "*gugu-vak*" mantarları (s.64) gibi hayatın sınavlarında fos çıkan insanlar...

Kahramanımız da böyle bir sınavda sınıfta kalmış, bir baskı döneminde (muhtemelen 12 Eylül) bir gece evine sığınmak isteyen kıstırılmış ve korkmuş uzak bir arkadaşını konuk edememiş, etmemiştir. O andaki duygu ve zihin muhasebesini, kaygı, ürküntü, korkulu olasılıklar yumağını ve kendini kurtarma güdüsünü ince ince anlatır *Gel Gitler*. Ancak kahramanımız kendini kurtaramayacak, bastırıldığı için yıllarca sürecek, için için köz gibi yanacak bir kaygı-uslamlama- özsavunu girdabına sürüklenecektir.

Hasta yatağında kendisiyle baş başa, yüz yüzedir. Uslamlama çeşitleriyle uğraşamayacak denli yorgundur. Ateş kendisiyle arasındaki savunma perdelerini yakmıştır. Cesaretini toplar ve kabul eder :

"*O zaman yalın gerçek apaçık çıkıvermişti ortaya: bir insan gerçeğiydi bu da, tıpkı korku gibi, korkuya karşı kendini güvenceye almak gibi. Ama çok daha temel, çok daha önemli, çok daha insana yaraşır bir gerçek: bir insan, bir akşam vakti kapısını çalıp onu barındırmasını isteyen insanı evine alır.*" (s.79-80)

"*Doğru, aklamamıştı kendini; ama yıllar süren bir kaçışın ardından, geç de olsa kendini karşısına almış, yüz yüze, yüreklice hesaplaşmıştı onunla, kendini hiç kollamadan, kayırmadan. Kendini aklamaktan da önemli görünüyordu bu ona.*" (s.80)

Hasta kadının rahatlamış bedeni ve arınmış bilinci, çocukluğun umut yüklü bir anısıyla ödüllendirilir. Gökkuşağıyla tanışma... Belirip kaybolan güzellik. Madem ki bir kez var olmuştur, öyleyse kaybolurken yeniden var olacağı vaadini ve umudunu esirgemez bizden. Ateş düşmüş. Ruhtaki yara iyileşmiştir.

Şadan Karadeniz'in yapıtı bir insansal durumu, "dibe vurarak" arınmayı örnekler bir bakıma ("*Kabul etmek özgürlüktür.*"); bunu incelikle ve gerçek bir dil hazzı vererek başarır.

Okur üçüncü yapıtı bekleyebilir mi?

ERENDİZ ATASÜ

Haydar Ergülen

Ölüm Bir Skandal

Şiir/ Adam Yayınları

Hayata Dair Acı Gerçek: *Ölüm Bir Skandal*

Zamanı çıkmazlarda mı yitiriyoruz? Hayatın, ardı arkası gelmeyen rastlantılar cehennemiyle sunduğu çıkmazlarda? Korku ve kuşku düğümleri de cabası tabii; kâbusa dönüşen çelişme ve çatışma bereketi de... En acı enerji kaynağı, zamanla fokurdayan kaynak. Hem buharlaşan 'zaman' dediğimiz ne ki? Kendimiz (de) tükenirken... Başkalarının yitimine tanıklık ede ede... Ne yanılgı ama!

Yaşıyor olmanın temel belirtisi acıda odaklanıyor. Yoğun algılayışta. Acının algılanamayış noktasıysa "ölümdür". Ölümün var oluşuna ilişkin sonsuz 'inanç' hükmünü sürdürüyor. Oysa hiç ölmeyecekmiş gibi hırçın, gönül kırıcı yaşanıyor ilişkiler. Cinayetlerle bitiyor; "*Cinayet bir orman/ ve kelimeler yerliler gibi/ kıyıdan izliyor*". Sanki, sürekli linç girişimlerine güdümlü toplum. Kirli ve kinli zaman, amansızca kıyamlara gebe. Kuşkuyla katmerlenmiş evrensel hastalık da denebilir bu açmaza. Hele hele edebiyatın bahçesine adım atıldığında, çağlardır düşüncenin dinamosuna 'pres' uygulayan inançların dehşetli baskısını görürüz. Edebiyat; masal, şiir, deneme, öykü, roman ve diğer anlatı olanaklarıyla ölümü azaltmaktadır. Etkisini kırmaktadır. Ne yazık ki tadımlık denecek miktarda yararlanabilmiştir bu yapıtlardan insanoğlu. Çağlarca süren bilimsel gelişmelerin ağır bedeli, doğal yaşamın aşınımı (erozyon) olmuştur. İyiliklerini de ıskalayıp unutmadan, modernliği vurgulamakta yarar var. Çünkü: "*İlkel bir şey gibi keşfediliyor, yeni uygarlıklarda/ hatırla, bahçedeki çocukluğumuzdu ölüm*" diyen şair de boşuna kaygılanmıyor.

Hayatın iyiliklerine varmak, güncelleştirip anlamlı kılmak, paylaşmak adına gerçekleşmiş her eylem elzemdir; insanın direnç birikimine katkıdır yani. Ölüme karşı hassas ruhla, derin bilgelikle girmenin yolu iyilikten, güzellikten, sanattan geçer.

Buraya dek ifade edilen düşünce eskizleri ve yakınmaları bir 'skandal' kitabını okurken not etmişim: Haydar Ergülen'in *Ölüm Bir Skandal* adlı tematik şiir ırmağını geçerken. Okudukça onaylıyor insan zihni; "(**yokluğun varlığıdır ölüm**)" başlığı altındaki dizelerde topaçlaşmış endişeyi. Belki açık bir nihilist-pesimist belirti denebilir buna, ama gerçek şu ki:

"*anlam bir hiçliğe düğümleniyor sonunda/ yokluk da yok oluyor, oysa yokluğun/ varlığıydı ölüm ve varlığın yokluğu hayat*" (s. 23) sözleri, savı gediğine oturtuyor.

Kırk beş koldan akan ölüm, cinayet-intihar şiirleri okunabilir kitapta. Ölüme ilişkin, otuz üçü ("*otuz üç bölümlük bir uzunçalar diye*") sıra numaralı, on bir tane numaralandırılmamış ve bir "**sonsöz**" olmak üzere, toplam kırk beş uzunca şiir, yüz yirmi sayfalık yolculuğa tekabül etmekte. Ölümün haksızlık coğrafyasını gezmek isteyeceklere.

Dört gün boyunca ısrarla ve "itinayla" *Ölüm Bir Skandal* şiirlerini okudum. Yaşamın ve ölümün ruhuna ulaşmaya yönelik dizelere kilitlenebilmek için elime başka kitap almadım. Yani ölüme tahsis ettiğim zamana ihanet etmeden sürdürdüm okumayı. Bazı şiirlere birkaç kez döndüm. Sonuçta ölümü hep 'siyah' yerinden okuduğumu anladım. Yağmur gibi gelip geçen hayatta, "*Ölüm bir siyah kasaba/ artık evimde değilim*" ipucuyla, pek çok acıya uğratacağını sezdiriyor. Başlangıç dizeleri, farklı bir 'terk' kitabıyla haşır/neşir olunacağı izlenimi bırakıyor. Gitgide talepkâr yankılarda eriyor söz; "*artık başka ayna yok bana/ geri verin ölümü! Rüya kadar/ küçük bir odaydı hayat/ ve gördüm bir sır değildi ölüm/ o aynanın içindeydi geri verin/ ölümden başka hiçbir şeyim yok benim*" (s. 15).

Gerçekte hayatı sorgulayışın şiiridir *Ölüm Bir Skandal.* Sayfalarını bezeyen harfler, heceler, dizeler derine, korkuya iniyor. Söz nehir olup akıyor, ama imge yakamozlarını seçip, hazzı ve acıyı bulmak okura kalıyor. Okunan hayattır nasılsa; siyahtır da ölüm gibi. Baştan sona dikkatten kaçmayansa, 'siyah' sözcüğüne ne çok 'şey' yüklenmiş olduğudur... İşte; "**(ölüm yağmurdan önce gitti)**" demenin 'salvo'su sayılabilecek öznellik. Arada sadece "*bir ses gibi tozlanan o siyah plak/ dönüyormuş meğer geldim ki/ ölümden başka sessizlik kalmamış*" (s. 9) dizeleri olmadığını; arada yaşamın sıkıcı sürprizleriyle, dehşet ayrıntılarının da dile gelmiş bulunduğunu anlıyor okur. Yine de şiirin akış ritmine soluğum zor yetiyor diyebilir, ama bir kez kapıldı mı; soluk alıp vermeyi, o doğal gereksinmeyi unutuverir. Öyle bir akış ritmi ki, dün –bugün– yarın sarmalını dert ettiriyor 'kasabanın delisi' şiirsevere. (Her şiir delisine 'şiir kurbanı' da denebilir ya, hadi geçelim...)

Hayata ölümün merceğinden baktıran şair, kendini de aynı aydınlık havuza katıyor kuşkusuz. Doğadan, zamandan yaşam iksir huzmeleriyle büyülenmiştir bir kez. Artık iflah olmaz düşünme/duyma varsılı 'fani'yi şiir kurtaracaktır. Bu sav, *Ölüm Bir Skandal* sayfalarında bolca yoğrulmuş. Ölüm izleğinin peşine takılmış umarsız birey için az şey mi? Haydar Ergülen, bireyin incelikli öfkesine ortak ediyor, iğneleyici ölüm imgelerini. Siyahın, yağmurun sıkıntısı, ölüme dönüşmüş varoluş seremonisiyle yüzleştikçe, durumunu sorgulamadan edemez okuyan kişi.

Ölümün binbir çeşidiyle, tanır/geçer hayatını insanlar. Hiç kimse tek bir kez öleceğini düşünmez herhalde. Yaşarken, köyüne, kasabasına, semtine düştükçe tanıyacaktır ölümü. Ölümde dört mevsim olmaz, tek mevsimliktir ölüm. Ama sonsuz bir mevsim. Hayatta hiçbir şey tümüyle boş veya boşuna değildir; ölüm bile. Kıyamete varacak sefere çıkarken öz'e ve söz'e tutunması gerektiğini bilendir mağdurumuz. Haydar Ergülen'in şiir kişisi bir tür dilsel yığınakla savunmasını gerçekleştirmiş, modern çağın anlam(sızlık) kaosuna karşı... Siperlerini gözükaralıkla oluşturduğu, arayış cephesinde: "*bilmem ki bazı sözleri çok tekrarlayınca/ onların ruhuna da sahip oluyor muyuz,/ ruh dersek çok ince ders sayılır mı bu/ merak denen herkesteki öteki için/ belki de ruh şımarık bir gövde gibi/ gözönüne serer ötekinde gizlediği şeyleri*" (s. 82) dizeleriyle, zamanın ölüm serpintisinden koruyor lirizmini. 'Ustalık, şiirde tehlikeyi göze almaktır'

dercesine kuruyor yapısını. Orda; "*Ölüm siyah bir kelime*"dir anlayana. Haliyle, "*Zaman kirlendikçe ölüm de kirleniyor*" demiş maktulün sesinde hayata ilişkin çok beyaz, çok ışıltılı yansımalar bulamayız.

Şiir arayışı ölümü etkisizleştirme arayışlarıyla çakışıyor desek yanılır mıyız? Ölüme anlam veriyor şiir kahramanı, aşka ve doğaya verdiği gibi. Başında "*Şiir yelleri esen*" gençlik coşkusu, hüzün kadar sarıyor 'yağmur' dolu söylemi. Ölümü "skandal" olarak nitelemesi boşuna değil; "*Cinayet yağıyor ve kara/kana boğuluyor coğrafya*". Yaşam süresi hiçbir bahsi ve riyayı yüceltecek denli uzun sayılmaz. Ölümü anlamalı son kertede. Çünkü ölümü anlamayan şiiri de anlayamaz.

Ölüm Bir Skandal kitabında, bireysel trajediyi toplumsal etkileriyle birlikte anlatıyor şair. Sivas'taki **Madımak Oteli** yangınından; "*iğde ağacının kokusuna benzer bir şey/ duyduklarını sanıyorlar, bir oteli yakınca/ kötü ruhları kovduklarını sanıyorlar, bir köyü/ yakınca hafızanın kaybolduğunu sanıyorlar*" (s. 31) görüşünü genelleştirirken, yakanların yananlarla aynı hayat-ölüm kasabasına ait olduğunun altını çiziyor. Çizgisi kül ve kan... **Mavi Çarşı** yangınına uğramış zamanın ağıtı değil, hayatın us'a daveti, katliamı lanetin dizeleridir; "*şapkası kadar küçük kız/ mavi çarşıdan savrulan küller/ gökyüzünde yeniden mavi bir anne olur*" (s. 21). Pek çok cinayetin gölgesi okunabiliyor dizelerde. Kıyam kargaşası ekseninde yürütmüş kalemini Haydar Ergülen. Bilinen sıcakkanlı söylemine denk kıvamda; dizeler arası bağlantı, izlekte odaklanma, sözcüklerin ritmik dansı ve lirik atmosferi şiirin... Ağız dolusu, gönül dolusu akıtılan düşünce ırmağı; aşkın, kardeşliğin, barışın övgüsüdür, 'var' olmanın ölümü içerdiğini bile bile. Gerçekten; ölüme inat açılmış yelkendir, hayal ve umut kavramları. Şiirin ladesidir, gündelik gerilime karşı.

Haydar Ergülen'in öteki kitapları üzerine yazılmış uzun boylu inceleme, deneme, açımlama-çözümleme, yorumlama metinleri var. Söz konusu metinlerle bağlantılı olarak genel şiir seyrüseferi hakkında uzun uzun konuşulabilir. Sadece *Eskiden Terzi* ile *Kırk Şiir ve Bir* kitaplarına ilginin yankısı azımsanamaz. Değerini bulmuş haklı ve şanslı yapıt sayılmaz mı, ülkemizin 'şiir okuma' istatistikleri ortalamasına göre? Sayılır. Şimdi, *Ölüm Bir Skandal*'da kendi şiir mecrasını derinleştirme girişimiyle, tematik dörtleme tasarısının son ayağını tamamlamış. Kendi beyanıdır: "*Ben, Haydar Ergülen/ çocukluk, aşk, yokluk ve ölümden/ dört kitap heves ettim/ ve ölümden başladım hiç istemeden/ hevesimi de aldım dersimi de aldım/ cinayet sürerken ölümü savunabilirim sandım*" (s. 117). Anlaşılıyor ki çocukluk, aşk ve yokluk geride duruyor henüz... Yazılışıyla, "**sonsöz**"deki bu şaşırtıcı final, şiire, hayata ve ölüme meydan okumak mı? Yoksa, kelimelerin yetersizliği karşısındaki teslimiyet mi? Bence yanıt *Ölüm Bir Skandal*'ın bütününde. Ölümün kaçınılmazlığı ortadayken, hayatın büyük sorgu mekânı edilmesi niyedir ki?

Ölüm Bir Skandal kötü kitap mı? Hayır. Hayat içerdikleriyle kötü sayılsa da kitap kötü değil. Sözcük ve dize fazlalığı, bazı yinelemeler şiirin coşkusundan. Zaman ölüme endekslenmiş... Şiir, hayat için terapidir bazen, duyarlıklı kelâmını sakınmadan sarf etmeli, var'lığa etkinlik kazandırmalı cinayetler önünde. "*böylece ölümün skandal olduğu bir çağda/ tuttum, hayatımın en kötü kitabını yazdım,/ evet, cinayeti bundan daha kötü anlatamazdım!*" (s. 117). Son noktayı koyarkenki yerinme, şiiri şiirle 'aklama' mı, yoksa 'haklama' mı diye düşünecektir okur. Düşünsün. Özeleştiri, yazmanın bir parçası, devamıdır belki de. Şair hayatın şiire düşen gölgesini tescil etmiştir. Ölüm gölgeye işlemez diye... Zira, "**(insanlar ölüme göre değil)**" denmiştir daha önceden.

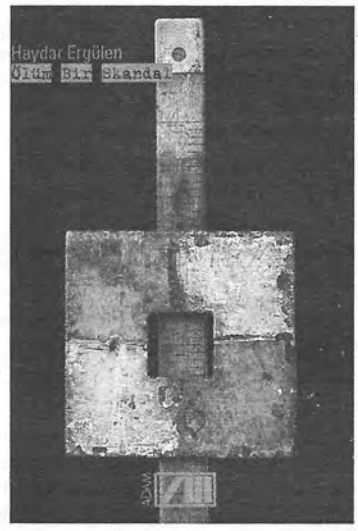

Çelişkiler çağı, modern söylemde meydana gelen mantıksal kırılmalar riskini de göğüsletiyor şiire... Yinelenme riskini taşıtarak elbet. Şairin vurgulama gereği duyduğu 'yüksek bilinçle yaşama' hali; "*hatırlayacak kadar yaşamışım meğer bazı şeyleri*" dediğinde kesinlik kazanır. Çünkü; "**Ölüm meleklerini kıskanmaz**" sözcükler âleminde!

Günümüz Türk şiirinde imgenin 'önemli bir kriter' sayıldığını hiç kimse yadsımaz, yadsıyamaz. Şiirde imgeyi, şiirin bütününden dizeye, dizeden kırık (kesik/yarım) dizeye hatta heceye; (abartıyorum, tınıya ve sessizliğe) indirgemeye yeltenen yetkin şairler var. (Sina Akyol'un, Serdar Ünver'in dizeleri çınlasın,... çınlar şimdi.) Benim, bu bağlamdaki konum, konumum, nesnem, (obje-kitabım), Haydar Ergülen'in *Ölüm Bir Skandal*'ı olduğuna göre, imgenin birden çok dizede etki gösterdiğini belirtmem haddimi aşan iddia sayılmaz umarım. Çünkü bu kitap; şiirin biçemi, (kapsamlı söz/soru çoğaltmasıyla), içeriği, yaşama yönelik uyarı işlevi dikkate alınarak 'kırat'ı saptanacaksa hakkını bulur. Sağanak gibi sözcük yükü, ses yükü, ileti yükü, bireyin ve toplumun, ruhsal kaosa dönüşmüş katliam isterisine projektör tutuyor: "*Ah kimse bir şey anlamayacak bizden/ ne yaşadığımızdan ne öldüğümüzden/ bir şey anlamayacak da kimse/ '**Canbazlar**'lar da düşecek birer birer/ içimize gerili bu uzun cinayetten*" (s. 99).

Skandal, hayatın kötülüklere yenilmesiyle başlıyor. İnsanoğlunun unuttuğu geçicilik kavramı şırınga ediliyor okurun bilinçaltına, 'ısrarlı' imgelerle. Var mıyım? Varsam hangi zamandayım?

Birbirimize göre algıladığımız ortak yanılgıyı nasıl açıklayacağız? Yokluğun neresindeyiz, sanrısı hiç bitmeyecek mi? Öyle ya, başkalarının hayatı biterken, var olduğumuzu kanıtlamak ilk ve en büyük skandal sayılmaz mı; "*(...) ah şu başkası/ gibi unutması yok mu kendini insanın*"? Haydar Ergülen haklı; bu skandal bitmez, bitmeyecek. Söz bitse de. Biz bitsek de. Ürpermek, silkinip kendine gelmek için okunmalı o nedenle, şiirleri hayatın. Çünkü, "**Ölüm Bir Skandal**" gerçekten, sonsuz bir skandal. Öyle ki bir gün, insanoğluna "başın sağ olsun" diyecek canlı kişi kalmayabilir yeryüzünde. Ne 'feci' aforizma; "*Başkasında yaşayan başkasında ölür*". Ölümün mirasçısı var mı hayattan sonra. Yok! Öyleyse, bu âlemde yaşamak şiire değer, şiir yaşamaya.

Daha ne diyeyim, bari 'gelmiş bulunmamız' fiyaskoya dönüşmesin! Amin!

HİLMİ HAŞAL

Şükrü Erbaş

DERİN KESİK

Şiir/ Ümit Yayıncılık

Bunca bilgi birikimi ve deneyime, iletişim yoğunluğuna, teknolojik güce karşın özgürlükleri yaşayışımız gittikçe daralmakta. Bunun nedeni insan-insan ilişkisi ve insan-nesne ilişkisi içerisinde aranmalı. Ürettiğimiz nesnelerin egemenliği altında kıvranıyor, yarattıklarımızın esiri oluyoruz. Doğal olarak insan nesne ilişkisindeki topyekûn nesneye bağımlılık insani yanımızı öldürüyor. Dışımızda açılan her kesik, içimize doğru derinleşiyor. Ama bu bile bizi sarsmıyor, uyum dengemizi bozmuyor, kayboluş sürüyor.

Derin Kesik, işte bu kayboluşa karşı çıkış ve belleğin incelikler ve insandan yana bir anımsatmaya dönüşmesidir.

"Ve aşk bizi doğuran annemizdir/ Ve şiir tek kalemizdir bizim/ Her şey bu dünyada olur/ Ve bir gün mezarlarda yalnız yatarız"

Şükrü Erbaş'ın son şiir kitabının adı *Derin Kesik*. Bilinçli ve uzamlı bir seçim. Çünkü *Şükrü Erbaş* bir şairin sürekli anımsatması gerekenleri, imleri, şiirin özgün ve özenli diliyle sorulara dönüştürüyor. Belki bir süre yanıt almayı bekliyor ama yine de yanıtlanmayacağını biliyor. Çünkü olmayanı ister Erbaş. Ve şairin asıl işlevinin olmayanın peşine düşmek olduğunu da duyumsatır. Çünkü iyi bir şair, iyi bir kışkırtıcıdır, akla yakın değildir ve başka zamanları çağrıştırır. *Derin Kesik*'ten örnekleri çoğaltalım, bu kışkırtmayı ve başka zamanların çağrışımlarını:

"Kim neyi susarsa canımda gölleniyor/ Bu aşkı ben senden sonra da söylerim/ .../ O kadar doğru konuşmuyordu ki/ Hülyası kalmadı hiçbir şeyin/ Kalktım yapacak bir yanlış aradım/... / Yaşlı adam, yaşlı çocuk, yaşlı kız/ Savaşın sağladığı eşitlik/ .../ Sorularının yanıtını bilseydim/ Şiir yazmazdım/ Git sen de herkes kadar payını al güneşten/... / Büyüklerin bunca uzun yaşadığı bir ülkede/ Bir onur dersi midir çocukların ölümü/... / Sevgilim/ Aşkın yaşını geçtiğim gün/ Beni ellerinle kalabalığa göm."

Şükrü Erbaş tüm yapıtlarında yaşamın gizlerini ve hayatın derinliklerini sıradanlıkla, ilgisizlikle, umarsızlıkla karşılayan atıl kitleye (koroya) bir karşıtlık yaratmıştır. Şiirlerinde gelişim arttıkça koroya karşı gerilim de artar. Bu, alışılmışın deneyimini kurmak için tepkidir. *Erbaş*'ın şiirlerindeki empati alışılmışın dilini kullanarak ortaya çıkmaz. Onun içselliği bize çözülmüşlüklerden, kullanılıp bir hiç gibi atılan değerlerden ışık getirir, yeni kapıları aralar. Böylelikle dün ve bugün arasındaki organik bağdan çok gelecekteki kopuşların fark edilmesini sağlar, olasılıklarını bilinen olanaklarla denemez. Bu kişisel bir düştür, fakat ondan fazla bir şeydir; aynı anda varolabilecek anların, özel durumların, gizemlerin bir bedende toplanmasıdır. Yani acıyı ve sevinci sürekli hale getirmektir. Mutlak nesneye ve mutlak bilince değişmemeye, dönüşmemeye karşı bir parçalama eylemidir.

"Annem yollara bakarak uzatıyor ömrünü/ Kızlarını kendi yaşına getirdi uğraşa uğraşa/ Mezarlığı yatak odasına taşıyalı beri/ yalnız oğullarının uzaklığını büyütüyor/... / Ödül müsün ceza mı ey geçmiş zamanlar/ Kurtulan da mutsuz senden kurtulmayan da"

Erbaş'ın *Derin Kesik*'te çok sağlam duyumsatmalarla gerçekleştirdiği dize örgüsü, hem dizenin fiziki duruşu hem de anlam derinliği açısından toplumdaki iktidar uygulamasını dışlama deneyimidir. O, içindeki itici güçle (aşkla) sanatın bir tür iktidar olduğunun altını çizer ve toplumdaki genelgeçer sirkülasyonla amansız bir çelişmeye girer. Gizliden gizliye (ancak iyi bir okurun gözlemleyebileceği şekilde) inceden inceye gelenekten kopar. Bu kopuş Erbaş'ın hem görsel, hem de sözel dile yüklediği devrimci bir tavırdır. Yine *Erbaş Derin Kesik*'te tüm çağdaşlarına ve genç yazıncılara; sanatın işleyişinde sadece yaşanmış deneyimlerin, geleneklerin çok önemli bir yer tutamayacağını anımsatır. Bu gözden kaçırılmaması gereken bir ayrıntıdır: *"Küçük adımlarıyla büyük bir koşuya çıkmış/ Varolmaktan önce görünmek istiyor/ Bir insan resmi çiziverdim önündeki kâğıda/ Dili ensesinden çekilmiş, gözleri yarılmış nar/ Suçu neydi diye bana soruyor"*. Bir başka örnek: *"Ölüm mü/ Bütün ayrılıklarımı yüklenmiş bir tren/ Sarılar istasyondan alsın beni/ Ey dalgın kasabalar/ Böyle ödeşelim bari/ Yaşarken küçümsedim kederinizi"*. Ve nihayet ham gerçeği alıp gerçeküstüne dönüştüren *Erbaş*'ın, şiir için çektiği büyük çileyi, bilge acıyı içimizde duyumsarız: *"Ey tek heceli bir dille/ Dünyayı dolduranlar/ Nasıl duyacaksınız sorunları"*.

Derin Kesik'in dört bölümü; *Derin Kesik, Süt Kokusu, Saklı Su, Üç Türkü Denemesi* bu kitabın şiir omurunu oluşturuyor. Kitabın sonunda *Erbaş*'la yapılan derinlikli ve çok yönlü söyleşide onun şiir üzerine, hayat üzerine düşünceleri, bakışları var. Neredeyse otobiyografik bir kaynakça olan *Süt Kokusu* adını verdiği bölümde *Aynı Yürek Lekesi* adlı şiir sanki Erbaş'ın tarihidir, onun miladıdır. Bu şiir toplumsal bir doruğa dönüştür, hepimizin rastlantısal ortaklığını belgeler. Sınırlarımızın nedenlerini, maddi göstergelerini açımlar: *"Babam gelirdi ve akşam olurdu!.. Siyah-beyaz bir fotoğraf gibi gelirdi babam/... / Ben o zaman bütün babaları susar sanmam. Yalnızca gaz lambasıyla konuşan bir diş gıcırtısıydı babam/... / Babamdan yapılmış bir korkuydu dünya. Ben o zamanlar yalnızlığı gece sanırdım/ Ne kadar susarsa o kadar terlerdi/ ... / Babam en çok kışa yakışırdı/ .../ Annem babamın günahları için bir namaz yumağı hâlâ/ .../ Babam neden yalnızca içince güzeldi/ ... / Şimdi beş ayrı ..... aynı yürek lekesi/ Süt kokularına yayılıp duruyor.*

Derin Kesik hepimizi biraz zora sokacak bir kitap. Çünkü geçmişten çok gelecekle yüzleşiyor. Bunu kim göze alabilir?

AYDIN ŞİMŞEK

Metin Üstündağ

DENEMEYENLER-TENTÜRDİYOT

Parantez Yayınları

1988'den 1998'e kadar yazdığı denemelerden kişiye özel kallavi bir harman oluşturmuş Metin Üstündağ. Deneyenler kadar denemeyenler de var hayatta ve deneye yanıla ayağa düşürdüğümüz hayat, bir kez daha Met-Üst'ün diline düştü.

Hayata keyifle bakanların, her olumsuzluğun farkına varıp onlarla oynaya güle mücadele edenlerin bakış açısını, dilini, anlatımını oluşturuyor, çoğaltıyor, yayıyor bu denemeler. Bu yönüyle de geleneksel edebiyatın dışına çıkıyor. Yani asık yüzlü değil. İnsanı dışarı itmiyor, içine çekiyor. Kaynağını hayattan, sokaklardan, soluk alıp veren insanlardan alıyor.

Met-Üst'ün sözcükleri ister öyküde, ister şiirde, ister denemede olsun haylaz birer çocuk gibi koşturup duruyorlar metnin içinde. Bayramlarda bile takım elbise giyip kravat takmıyorlar. "Denemeyenler" gibi on tane kitap yazılsa her yıl, kimse kalkıp da "neden kitap okunmuyor" diye soruşturmalar yapıp, maddeler halinde yanıtlar verecek fırsatı bulamaz.

Buna en çok da "müfredat programı yazıcılar" ve "kimse okumasa da edebiyat dilini bozdurmayızcılar" üzülür.

Şu anda bir yol ayrımına geldik. Yazının devamını okumak isteyen okusun. İstemeyen için demokratik bir çözüm var. Cebinden bir bozuk para çıkarıp havaya atsın. Yazı gelirse "tak sepeti koluna", tura gelirse "herkes kendi yoluna"...

Yeni Olan Her Şeye Külfet Gibiyiz

Metin Üstündağ zorlama mizah yapmıyor. Daha doğrusu mizah yapmıyor. Bilinçaksı tekniğine göre paldır küldür ilerleyen bu postmodern topluma bakıp şaşırıyor sadece. Bu şaşkınlığı da dile getiriyor yazılarında. Biz de, "güleriz ağlanacak halimize" der gibi okuyup, kendimizi bulup şaşırıyoruz. Yalnızca kendimizi de değil. Mahallemizi, okulumuzu, arkadaşlarımızı, komşularımızı, eşimizi, dostumuzu, bu absürd filmde rol alan kim varsa, ne varsa buluyoruz bu satırlarda.

Şeytan ayrıntıda gizlidir diyenleri haklı çıkarırcasına her olayın ayrıntısını ele geçirip yüzümüze vuruyor Met-Üst. Bir kadının şofbenden zehirlenip ölmesini anlatan gazete manşetinde Türklere özgü bu zehirlenme şekline takmıyor kafasını. Ölen kadının kocasının söyledikleri çok daha ilginç bir toplumsal sorunu gündeme getiriyor çünkü; "uzun süre çıkmayınca merak ettim, banyo kapısını kırıp dışarı çıkardım... ölmüştü." Ölmesine ölmüştü de bir kadın banyoya girerken kocasına karşı neden kapıyı kilitler?

Hayatın önünü tıkayan yetkili embesillerden hayata omuz veren mütevazı delilere, gevşek zaman müdürlerinden alkolle durulanmış hayat zerreciklerine, düş kovuğuna kaçanlara kadar ne ararsak var bu kallavi kitapta.

Elbette oturup zevkle tıkınırız ana fikri "biz" olan "Denemeyenler"i. Çünkü hepimiz; *babalarımız bizi bu dünyaya, düşmek üzere olan bir balondan can havliyle, fazla ağırlık olarak yeryüzüne öyle atmış gibiyiz... yeni bir insan, yeni bir ilişki... fakat hayır... bazen yıkanmak bile istemiyoruz... sanki, yeni bir tekerrür, yeni bir patinaj, yeni olan her şeye külfet gibiyiz.*

Yarasını Dönen Kazanır

Şiirleri beğenildiği halde özgeçmişine ulaşılamadığı için adı antolojiye alınamayan Metin Üstündağ, cillop gibi bir pamuğa tentürdiyotu boca edip basmış kanayan dizelerin üstüne.

Tentürdiyottan da şiir olur mu, diye düşünmeden edemiyor insan. Gri taş mekteplerde ve şiir bürokrasisinde fazlasıyla öğrettiler bize; öyle zırtapoz bir şey değildir şiir. Fazlasıyla ciddi, ağırbaşlı, iri ve hüzünlü bir şeydir. Asık suratlıdır ve çektiği acı okunur yüzünden. Gülümsemeyi hafiflik sayar ve sıkılmak erdemdir her dizede.

Oysa hepimiz az çok biliriz ki; büzüldüğü köşesinden çıkar hayat. Ve darlandığımız zaman hangimiz avuçlarımızı gökyüzüne açıp bir kez olsun ulumamışızdır: *"tanrım bana tezahürat et/ tanrım beni baştan/ çıkart/ ihtiyacım var"*.

Yedeğine eksik gedik bir çocukluğu almış, başıboş dolaşıyor gizli bir şair zamanın sokak aralarında. Damardan yaşıyor, altın vuruş sevişiyor, tüm iyilikleri ve kötülükleri üstleniyor. Varlığı lojistik bir destek oluyor hayata. Bıçağın saplanmadığı yeri de kanattığını biliyor; ne yapsın. Elinden geleni yapıyor işte, bir avuç tentürdiyot fırlatıyor yaralarınıza.

Yarasını dönen kazanır.

Yarasına dönen kaybeder.

Bu böyledir bütün "sivil talih" kitaplarında. Okuyan bilir. Okumayan da hisseder en azından.

Bunca laftan sonra soruyorum: Peki "Tentürdiyot"un ana fikri nedir?

Ben düzgün bir cümle kurmak için cebelleşirken bütün sınıf bir ağızdan bağırıyor;

– Yalnızlık psikolojiktir, öpülünce geçer.

ALTAY ÖKTEM

Todd May

POSTYAPISALCI ANARŞİZMİN SİYASET FELSEFESİ

İnceleme/ Ayrıntı Yayınları

Yazar bir felsefe toplantısına katılmak üzere bir dostuyla birlikte tren yolculuğu yapmaktadır. Yolculuk sırasında dostuna postyapısalcı siyasal kuramdan söz eder. Sözünü bitirdiğinde dostu tüm anlattıklarını tek bir tümceyle yorumlar: "bu bana anarşizm gibi gözüküyor". Kitap böylelikle kendi yolculuğuna başlamış oluyor. Bir yolculuk bir başka yolculuğa yol açıyor. Bir pratik başka bir pratikle kesişiyor ve olası pratiklerle kesişmek üzere bir başka pratik ortaya çıkıyor.

Siyaset felsefesi, özellikle Kıta Avrupası geleneğinde sürekli bunalıma giren bir felsefe türü. Siyaset felsefesinin yaşadığı mekân göz önünde tutulduğunda bu bunalımın kaçınılmaz olduğunu görüyorsunuz. Etik ve metafizikten farklı olarak, bir ayağıyla "mevcut olan", öteki ayağıyla da "olması gereken" kutuplarına basan siyaset felsefesi, gerilimli, elektrik yüklü bir düzlem üzerinde yer alıyor. Bu iki kutup arasındaki gerilim yönlendiriyor siyaset felsefesini. Mevcut dünya ile tasarlanan dünya arasında uyuşmazlık olmadığı zaman siyaset felsefesine de gerek olmayacağı söyleniyor. Siyaset felsefesi kesinlikle bu uyuşmazlığın ifadesidir.

Todd May kitabın başında üç farklı siyaset felsefesi arasında ayrım yapmanın mümkün olduğunu söylüyor: biçimsel, stratejik ve taktik siyaset felsefeleri. Biçimsel siyaset felsefesi iki kutup arasındaki gerilime rağmen, kutuplardan birine bağlı kalmasıyla tanınıyor. Biçimsel siyaset felsefesinden stratejik siyaset felsefesine geçildiğinde artık siyaset felsefesi de iki kutup arasındaki gerilimde yaşamaya başlıyor.

Stratejik siyaset felsefesi genel olarak tek bir hedefe yönelen üniter (tekçi anlayış) bir çözümleme taşımaktadır; kendi projesini siyasal alanın merkezine yerleştirir. Marksistler açısından bu merkez, ekonomik ilişkilerin oluşturduğu alt yapıdır. Bir toplumda yer alan çeşitli baskı ve adaletsizlikler ve adil bir toplum olasılığı tek bir sorunsalda konumlanıyor ve çözülüyor. Tüm sorunlar temel bir soruna indirgeniyor ve tasarlanan toplumu kurma, bu temel sorunu çözme meselesi oluyor.

Stratejik siyaset felsefesi kendi yarattığı evreni tasvir ederken, eşmerkezli, iç içe geçmiş halkalar şemasını kullanıyor, bir tür Rus bebeği matruşka olarak evren tasviri. Bu şemaya göre merkezde öz ya da temel sorun, çevrede ise bu merkezden türemiş çeşitli sorunsallar yer alıyor. Marksistlere göre bu öz, tarihin akışı içinde çeşitli değişimler geçirir, ancak ekonomik bir öz olmayı sürdürür. Bu bağlamda tarihin bir anında ekonomik, bir başka anda ise siyasal olan değişken öze sahip bir felsefeyi düşünmek bile mümkün olabiliyor. Düşünce eşmerkezli halkalar biçiminde ilerliyor.

Taktik siyasal düşünce ise toplumsal ve siyasal dünyayı iç içe geçmiş halkalar olarak değil, birbirleriyle kesişen çizgilerden oluşan bir ağ olarak tasvir eder. Taktik siyaset felsefesi de 'mevcut olan' ile 'olması gereken' kutupları arasındaki gerilim içinde yaşamını sürdürür. Ancak taktik siyaset felsefesi bu gerilime bir başka gerilim daha katar. Stratejik siyaset felsefesi, tüm adaletsizliklerin nedenini açıklayabilen merkezi bir sorunsalı varsayarken, erkin (iktidarın) büyük çoğunlukla sorunsalın odaklandığı mevziden türediğini kabul ediyor. Eğer ekonomik çözümleme merkezi sorunsalsa, ekonomik yapı en önemli erk (iktidar) mevzisi oluyor. Stratejik siyaset felsefesi için erk bir merkezden yayılıyor. Taktik siyaset felsefesi açısından erkin konumlandığı bir merkez yok. Erkin ortaya çıktığı çok sayıda farklı mevzi var ve toplumsal dünya bu çeşitli mevziler arasındaki bir etkileşim sonucunda yaratılıyor. Taktik düşünce tam burada bir başka gerilimi işe katıyor; birbirleriyle kesişen indirgenemez erk pratikleri arasındaki gerilim. Taktik düşünce bu üç kutuplu gerilimin nitelediği bir ortam içinde çözümlemelerini gerçekleştirir.

Stratejik siyaset felsefesi, çözümlemesi ve bu çözümlemeden çıkardığı müdahale biçimi açısından bir öncüye, yani temsiliyete gerek duyar. Taktik düşünce ise bir öncü aracılığıyla özgürleşme fikrine karşı çıkar. İktidarın merkezsizleştiği ve baskı mevzilerinin çok sayıda olduğu ve birbirleriyle kesiştiği durumda herhangi bir birey grubunun kendisini öncü rolüne uygun bulması ya da temsil edilme mümkün değildir. Postyapısalcılar ve anarşistler, siyasal düzeyde, bir grup ya da partinin etkin biçimde bütünün çıkarlarını temsil edeceği fikrini, öncüyü kesin olarak reddeder.

Özellikle Foucault, Deleuze ve Lyotard'ın yapıtlarında somutlaştığı biçimiyle postyapısalcılık, taktik olarak tanımlanan siyaset felsefesi türünü oluşturmaktadır. Bu düşünürlerin siyasal duruşları, egemen (stratejik) siyaset felsefesi geleneğinin doğrudan karşısında yer alır.

Anarşizm kendi içinde, postyapısalcı düşüncenin habercisi sayılabilecek genel siyasal perspektif ve çözümleme türlerini barındırıyor. Anarşizm postyapısalcılığı önceliyor. Taktik ile stratejik düşünce arasında kararsızlık sergilemesine karşın, felsefesini belirli bir çözümleme aracılığıyla değil, genel bir tarzda ifade etmesi nedeniyle, postyapısalcı siyaset felsefesinin yerleşeceği bir kasnak oluşturuyor. Anarşizm de temsili siyasal müdahaleyi reddediyor. Anarşistler açısından erkin yoğunlaşması, erkin kötüye kullanılması için bir davetiyedir. Bu yüzden anarşistler siyasi müdahaleyi, indirgenemez mücadeleler çokluğu içinde arıyorlar.

Todd May, Marksist projenin başarısız olması ve bu başarısızlığı alt edememesinin nedenlerini siyaset felsefesi çerçevesinde araştırıyor ve çeşitli soruların yanıtlarını bul-

maya çalışıyor. Marx'ın kendisinden çok Marksizme yönelerek, Batı Marksizminin çeşitli biçimlerini bu sorular ışığında tartışıyor. Bir strateji uzmanı olan Lenin'den başlayarak Castoriadis'in yazılarına dek Marksist gelenek içindeki stratejik siyasal müdahalenin izini sürüyor. Marksizmin birbirini izleyen hayal kırıklıklarıyla uğraşmaya çalışırken, anarşist perspektife biraz daha yaklaştığını, ancak bu perspektifle tamamen uyuşmayarak kendini formüle etmeyi sürdürdüğünü gösteriyor. Marksist düşünce içinde stratejik siyasal müdahalenin izi hep duruyor.

Stratejik siyasal düşünce ile temsiliyet arasındaki ayrılmaz halkaya ilk ışık tutan anarşistler olmuştur. Stratejik düşünceyi sorgulamaya başlamışlar ve temsiliyeti bir siyasal imkânsızlığa dönüştürerek taktik siyasal düşünceye giden yolu açmışlardır. Anarşistlerin temsiliyeti ve stratejik siyaset felsefesini reddetmeleri siyasal alanın genişletilmesine bir çağrıdır. Anarşistlerin, feministlerin ve postyapısalcıların istedikleri siyasal alan genişlemesi hem niceliksel hem de niteliksel bir genişlemedir. Babaerkilliğe, psikoterapiye, tesis yönetimine, hapisanelere, ekosistemin ele alınış tarzına eleştiriler yöneltirler.

Anarşist perspektifte ortaya çıkan erk ve mücadele görüntüsü, hiyerarşik değil, kesişen erk ağları görüntüsüdür. Anarşist mücadele, eski hiyerarşilerin yerine yeni ve daha iyi hiyerarşiler geçirmek için değil, hiyerarşik düşünce ve eylemi toptan ortadan kaldırmak için çalışır. Anarşist siyasal müdahale erk ilişkilerinin ağımsı karakterinin ve bu ilişkiler üzerinde gelişen, iç içe geçmiş, indirgenemez baskılar farklılığının kabul edilmesinden kaynaklanır. Erk ve baskının merkezsiz olması gibi, direnişin de merkezsiz olması zorunludur. Direnilecek şey ağ biçiminde ortaya çıkıyorsa, direnişin de ağ biçimini alması gerekir.

May, geleneksel anarşizmin içinde anarşistleri kendi içgörülerinden uzaklaştırarak Marksist çözümlemenin indirgemeciliğine yönelten iki varsayım olduğunu ileri sürüyor: birinci varsayım, erki sadece baskıcı olarak ele almaları, ikinci varsayım ise humanist doğacılık görüşleri, yani insanın bir özünün olması. Yazar bunları anarşist düşünceye dışardan empoze edilmiş, stratejik düşünceye ait varsayımlar olarak niteliyor ve anarşizmin bunlardan kurtulması gerektiğini belirtiyor.

Foucault, Deleuze ve Lyotard'da erk sadece olumsuz, baskıcı bir güç olarak değil, ayrıca olumlu ve üretken bir güç olarak da ortaya çıkar; hepsi de siyasal eylemin geçerli kaynağı olarak öznelliğin ele alınmasını reddederler. Postyapısalcı siyasal kuram geleneksel anarşizme ait olan varsayımlar yerine bir yandan erkin olumluluğunu ya da yaratıcılığını, öte yandan (özne ya da yapıdan daha çok) pratikleri ya da pratik gruplarını geçirir. Anarşizm postyapısalcılıkla birlikte stratejik perspektiften kurtularak taktik bir siyasal düşünüş benimser. Ortaya çıkan bu yeni anarşizm, birbiriyle kesişen ve indirgenemez olan yerel mücadeleleri, temsiliyetin reddedilişini, siyasalın tüm toplumsal ilişkiler alanını örtmesini ve toplumsalın bir ağ olarak ele alınmasını içerir. Stratejik kalıntılarından arındırılmış bir anarşizm ile mikro-makro siyaset ayrımını halletmiş ve etik bir yaklaşım benimsemiş postyapısalcılığın birlikte varoluşuna tanık oluyoruz kitapta. Ortaya çıkan yeni anarşizme post-anarşizm diyebilir miyiz?

RAHMİ G. ÖĞDÜL

KÜÇÜK İSKENDER
KULAĞINIZA FISILDIYOR

küçük iskender'den bir roman:
zatülcenp
Hastalıkların iyileştirdiği ruhlar için...

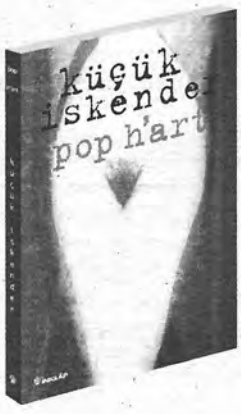

küçük iskender'den özgür metinler:
pop h'art
Yalnızlığını olası bir sondarbeye saklayanlar için...

küçük iskender'den bir altkültür klasiği:
666
Hayalgücünü hayatın çok ötesine götürenlerin hatırası için...

İNKILÂP

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

20./ Düşlerin, İmgelerin Sırdaşı

Marguerite Duras (1914-1996), her dem gözde yazarlarımdan olmuştur. Bunun nedenini kendime sorduğumda; tek yanıtı olmayan bu sorunun beni ilk önce o yazarın belleğimdeki imgelerine döndürdüğünü görürüm.

Her yazara ya da şöyle söyleyeyim, bizde iz bırakan, kendimize yol arkadaşı kıldığımız yazarlara dönük böylesi bir bakışın yanıtı olmadığını da biliriz. Biliriz gene de, kaçınılmaz bir irdeleyiş/kavrayış tutkusu bizi ardına düşürebilir. Sorular soruları üreterek yol alırız o şenlikli beraberlikte...

Martin Eden'la Jack London'ı, *Don Kişot*'la Cervantes'i tanıdığımda da bu duyguya kapılmıştım. Jack London'ın izini, birçok yapıtını okumanın dışında, *Denizlerin Serüveni* (Irving Stone) adlı biyografik-romanla lise yıllarımda yakalamıştım. Don Kişot ise, gözümde hep Cervantes'in kendisi olarak kaldı. Anlatımının beni içine çekmiş olmasının bunda payı olduğunu düşünürüm. Ama aynı yıllarda okuduğum Daniel Defoe'nun *Robenson Crusoe*'yu salt anlatılan serüven yanıyla benim için çekici olmuştu. Çocukluk düşlerinde ada imajını yaratması, Crusoe'nun bir başına burada yaşama çabasının anlatımıydı belki de o etkiyi yaratan. Yazarının varlığını yokluğunu bile düşünmediğimi hatırlarım. Ama Jack London başkaydı. Bir yaşama biçimi sunarken, yazar olma tutkusuyla dönüp duran Martin'in yazarak varolma çabasıyla birlikte, onun trajik serüvenini de dile getiriyordu.

Buradaki buluşma noktasının önemli yanı, yazar olmak tutkusunun ne olduğu/olabileceğini görmekti sanırım! Siz, bu duyguyu yoğunca yaşadığınız erken bir yaş döneminde, bir denk düşme an'ı ile karşınıza çıkan bu yapıtlar/yazarlarla derin bir alışverişe giriyorsunuz. Zamanla bunun ne olduğunu, işte o dönüp yeniden bakışlarda görebiliyorsunuz. Yani belleğinizdeki izlere dönüyorsunuz ister istemez. O yıllarda sizde karşılığını bulan soruları da çoktan unutmuşsunuzdur. Daha doğrusu yoğun bir özümseme sürecini yaşadığınız için benleşen duygular, düşünceler sizi biçimlemiştir. Önünüz, yolunuz bunlarla açılmış; okuma, yazma, düşünme, yaratma yordamını bunlarla edinmişsinizdir.

Unutuşu giderek yaşama biçimine dönüştürsek de belleğin sadakatine inanırım. Duygusal, düşünsel dünyamızın biçimlenmesindeki etki odakları; yer / zaman / mekân / kişi / yapıt / renk / koku / coğrafya / iklim vb.'dir aslında bu inancı oluşturan. Kişiliğiniz, kimliğinizin rengi/dokusu bunlar üzerine kurulur.

Bu tür buluşma, denk düşme an'larını yakalatan yazarların anlatı coğrafyaları, yaşamlarının renkliliği, ulaştıkları yerdeki durumları ise onları sürekli 'taşıyıcı' / 'paylaşımcı' / 'dönüşümcü' kılmıştır.

Duras, tıpkı Jack London gibi, benim gözümde, böylesi yazarlardan biri.

Kapısını bana, *Moderato Cantabile, Parkta, Bütün Gün Ağaçlarda* ile açtı. '70'li yılların bungun ortamında bütün düşlerden uzak, ölüm-kalım günlerinin arasında, aşkın kırgınlıklar ülkesine doğru yol alırken *Aşka Tatil Yok*'la, onun sadık okurunun duygularını serinletiyordu. 'Aşka çağrı'nın ne anlama gelebileceğini anlatmaya çalışıyordu. O sadık okuru da önünde, yol arkadaşının söylediklerinden başka bir yolun olmadığını görüyordu. Bu da bizi yazarlara/kitaplara neden/nasıl/niye bağladığının bir nişanesiydi aslında!

Bir yazarın anlattıklarının/anlatılarının öyküsünü kendi öykünüze katarak yaşarsanız. Ondan kolay kolay kopamazsınız. İz iz hayatınızın her an'ında, her yerinde vardır o, ya da onlar. Hele hele sizi duygusal, düşünsel açıdan biçimlemişseler... Onlar sizin en sadık dostlarınızdır.

Beni, bugünlerde yeniden Duras'ya döndüren de onun, *Normandiya Kıyısının Yosması*'nda yer alan, yazdıklarının öyküsü oldu demeliyim. Bundan önce okuduğum Alain Vircondelet'nin *Marguerite'ten Duras'ya* kitabında dile getirdikleri de ilgi çekiciydi. Vircondelet, Duras'nın yaratıcı dünyasını yaşamöyküsü ekseninde anlatırken ilginç saptamalarda bulunuyor, yaratıcılığının kaynaklarını irdeliyordu. Tüm bunlar, bir Duras okuru için önemli ipuçları olmakla birlikte gene de, Duras'nın kendisine dönük yazdıkları daha çekici geliyordu bana.

Açılımlar'da söz ettiğim *Yazmak*'taki denemeleriyle *Somut Yaşam*'daki söyleşisi böylesine bir içerik taşıyordu.

Somut Yaşam'da Jerome Beaujour'ya anlattıkları, onun düşünce yaşamının, yazın uğraşının boyutlarını yansıtan bir tür 'metin okuma kitabı'; kendi deyimiyle "*birlikte yaşadığımız şu zaman diliminde, benimle ben, sizinle ben arasındaki*" bir köprü.

Yazmak ise başlı başına bir 'Duras el kitabı'. Yazının anlamını/yordamını, yazarlık uğraşısının nerede başlayıp nasıl sürdüğünü kendi tanıklıklarıyla gösteren bir yapıt.

Tüm bunlar üzerine *Normandiya Kıyısının Yosması*'ndaki üç öyküyü ("*Koridorda Oturan Adam*", "*Atlantik Erkeği*", "*Agatha*") bir solukta okuyup, Duras'nın ben-öyküsel metnine geçince; hem yazdıklarının öyküsüne, hem de onun belleğimdeki imgesine döndüm.

Bir yazarın sizi sarmalayan dünyası kendi ütopyanızın biçimlenmesinde de yol açıcı, hatta yön göstericidir. Eğer ki yazarlığa soyunmuşsanız ya da bunun için yordamınızı bulmaya çalışıyorsanız bu soy-yazarların size söyleyeceği çok şey vardır.

Bugün geldiğim kıyıda, o "minnacık kadın"ın büyük düşleriyle yolculuğumun sürdüğünü görmek beni sevindiriyor. Ve onun şu tümceleriyle yüzleşmekse, önüme her dem ışık düşürenlerin ne olduğunu gösteriyor demeliyim: "*İnsan yazı yazarken, bir içgüdü karışıyor sanki işe. Yazılmış olan, çoktan orada, karanlığın içinde. Yazmak, insanın kendi dışında, zamanların birbirine karışmasında sanki: Yazmakla yazmış olmak, yazmış olmakla daha yazmak zorunda olmak, olup biteni bilmekle bilmemek, dopdolu anlamdan yola çıkmak, onun içine girerek anlamdışı olana ulaşmak arasında. Dünyanın ortasında dikilen kara yığın imgesi rastgele bir imge değil.*" (*Kara Yığın*, Somut Yaşam, s. 27)

Onun Neauphle-Trouville-Paris üçleminde geçen ömrü yazarlığının en çok bağlandığı mekânları da var etmiştir. Onca inişli çıkışlı bir yaşamdan sonra geldiği dönüm noktasında karşısına çıkan insanla (Yann Andrea) kurduğu sevgi bağı ona ikinci bir hayat sunar. Yann, bu buluşmanın ve sonrasının öyküsünü *M.D.* adlı kitabında etkileyici biçimde anlatacaktır sonra. Bir an dünyadan kopup kayboluşu yaşarlar birlikte. Gelinen kopuş an'ında yaşama tutunup yeni bir hayatın önünü açarlar. Burada Yann artık onun her şeyidir. Duras, "*artık ölünebilecek bir yaştayım, ömrü uzatmak niye,*" dediği bir çizgiden, Yann'a tutunarak yazıya döner.

Alkol krizi sonrasında getirildiği hastanede, kendisine

mektuplar yazan genç adama; "*benim için artık yaşamanın ne kadar zor olduğunu yazmak*" düşüncesindedir: "*Ona, çok içtiğimi, bu yüzden hastaneye yattığımı, neden o kadar çok içtiğimi bilmediğimi yazdım. 1980 Ocağıydı. Altmış altı yaşındaydım. Siz, Jerome Beaujour, bu iş olduğunda oradaydınız. Kan basıncım çok yükselmişti, yürek çöküntüsüne karşı birtakım ilaçlar yazmışlardı bana ve doktora alkolik olduğumu söylemiştim. Dolayısıyla, üç gün boyunca, günde birkaç kez baygınlık geçirdim. Saint-Germain-en-Laye Hastanesine götürüldüm gece yarısı. Falan filan. İşte oradan dönüşte, Yann'a, tanımadığım bu adama, bana yazdığı –sakladığım, hayranlık verici– mektuplarından ötürü yanıt verdim. Derken, yedi ay sonra, telefon edip beni görmeye gelip gelemeyeceğini sordu. Mevsim yazdı. Daha sesini işitir işitmez bunun çılgınlık olduğunu anladım. Gelmesini söyledim. İşini, evini bıraktı. Yanımda kaldı. Altı yıl oluyor.*" ("*Le Navire Night'in Sesi*"/Somut Yaşam, s. 120-121)

İşte o buluşmanın, bir arada yaşamanın öyküsü Yann Andrea'ya da yazının yolunu açar. Onun, Duras'ya ulaşma, gelip yaşamına katılma serüveni ise, kuşkusuz yazarın yazdıklarının ondaki imgesinden kaynaklanıyor olmalıdır. Okuma serüveni, yazı yolculuğu böyledir...

Duras'ın andığım kitaplarında bunun labirentlerini buluruz. Bu açıdan kendisinden söz ettiği metinler, kitaplar ona ulaşmamızda daha da ilginç gelebiliyor bize. *Somut Yaşam* olsun, *Yazmak* olsun bu anlamda içtenlikli metinlerle örülü yapıtlar. Kendi deyimiyle, "söz otoyolu".

Aşkın ölümcül sanrısını hissederek, ilkgençlik çağımda okuduğum *Moderato Cantabile*'nin, –yıllar sonra izlediğim *Hiroşima Sevgilim* kadar etkileyici olmasa bile– yazılma öyküsünün arka planını anlattığı satırlarla yüzleşmek; en az roman kadar sarsıcı geliyordu bana: "*Derin bir acı içindeydik. Ağlıyorduk. Sözcük dile getirilmiyordu. Birbirimizi sevmeyişimize üzülüyorduk. Başka bir şey bilmiyorduk artık. Buydu işte birbirimize söylediğimiz. Ömrümüzde bir daha böyle şey olmayacağını biliyorduk. Ama bu konuda hiçbir şey demiyorduk, arzumuz konusunda aynı garip hazırlık içinde bulunduğumuzu da. Çılgınlık kış boyunca sürdü. Sonra ciddiliği azaldı, bir sevda öyküsü oldu. Daha sonra* Moderato Cantabile*'yi yazdım.*" ("*Gecenin Son Müşterisi*", Somut Yaşam, s. 18).

Duras'yı her okuduğumda o tutkulu yaşamın izlerini bulurum. Yazarın organizmasının özünü başka ne oluşturabilir ki... Yazmak denen cehennemle başka nasıl baş edebilir ki...

Duras, bunu, "*Normandiya Kıyısının Yosması*"nda ne güzel anlatıyor: "*1986 yazıydı. Öyküyü yazıyordum. Yaz boyunca, her gün, bazen akşamları, bazen geceleri. İşte bu günlerde Yann çığlıklar atarak bağırıp çağırdığı bir döneme girmişti. Her gün iki saat kitabı daktiloya çekiyordu. Kitapta, on sekiz yaşındaydım ve tutkumdan, bedenimden nefret eden bir adama âşıktım. Yann, okuduklarımı daktiloya çekiyordu. Daktiloya çekerken bağırmıyordu. Sonra aniden başlıyordu. Bana bağırıyor, bir şey istiyor ama ne istediğini bilmediğini söylemek için bağırıyordu. Ve ağzından çıkan sözcüklerin kabalığında almak istediği bilginin kendiliğinden çıkıvermesi için bağırıyordu.*"

Tutku, köleleşmenin ötesinde; yazarın yaşadığı cehennemin kıyısında dönenip durmanın safiyane çılgınlığı: "*Bağırsa da ben yazmaya devam ediyordum. Başlangıçta zor oluyordu. Bana bağırmaya hakkı olmadığını düşünüyordum. Bu doğru değildi. Ve yazarken, ne zaman onun geldiğini görsem, bana bağıracağını ve artık yazamayacağımı biliyordum. Yazacak bir şey kalmıyordu, ve ben de bağırıp çağırmalarını duymadığıma onu inandırmak için cümleler, kelimeler yazıyor, karalamalar yapıyordum. Farklı yazı yığınları için haftalar harcadım. Şimdiyse bana o zaman tutarsız gibi görünenlerin, aslında bir sonraki kitap için en önemli yazılar olduğuna inanıyorum. Bunun o zaman farkına varmamıştım. Ona, bağırmalarının beni yazmaktan alıkoyduğunu, bana haksızlık ettiğini söyleyemezdim. Kısa bir süre sonra da, onun olmadığı zamanlarda yazamadığımı anladım. Onun bağırışlarını, çığlıklarını bekliyor, ama bir yandan da, sayfayı, orada duran, kendisine yabancı, gerçekdışı bir düzlemde oluşmakta olan kitabı, yine kitabın kendisine yabancı cümlelerle doldurmaya devam ediyordum.*" (s. 76).

Duras bana, yer yer unutuşun renklerini; aşkın aşkınlığını, yazmak eyleminin hayatın neresinde akıp durduğunu, yazı yurdunun ne anlama geldiğini, düşle gerçeğin buluşma noktalarını, ilk aşkın imgesini anlatır. Bir insan, bir yol arkadaşından başka ne bekleyebilir ki; bu düşlerin, bu imgelerin ardından sizi sürükleyip götürüyorsa eğer...

Ada Düşleri, Düş Adaları'na doğru yol alırken, Duras'yı da ötekilerinin yanına katmadan edemiyorum gene...

Moderato Cantabile, M. Duras, çev.: B. Onaran, 1966, Bilgi Yay., 92 s.

Parkta, M. Duras, çev.: B. Onaran, 1967, Yankı Yay., 110 s.

Bütün Gün Ağaçlarda (oyun), M. Duras, çev.: Salâh Birsel, 1967, Bilgi Yay., 93 s.

Aşka Tatil Yok, M. Duras, çev.: Leyla Gürsel, 1977, Hür Yay., 159 s.

Normandiya Kıyısının Yosması, Marguerite Duras, derleyen ve Fransızcadan çeviren: Ali Karabayram-Serhat Günaydın, 2000, Dost Kitabevi Yayınları, 85 s.

Marguerite'den Duras'ya, Alain Vircondelet, çev.: İsmail Yerguz, 1998, Güncel Yay., 143 s.

Yazmak, Marguerite Duras, çev.: Aykut Derman 1997, Can Yay., 106 s.

Somut Yaşam, Marguerite Duras, çev.: Bertan Onaran, 1997, Can Yay., 135 s.

M.D., Yann Andrea, çev.: Sevim Akten, 1992, Afa Yay., 152 s.

Sina Akyol

DOLAYLI ANLATIMLAR

Tuğrul Tanyol'a, kızgınlıkla...

Derneğin adını Türkçe'ye çevirmekte zorlanıyorum, iyisi mi İngilizcesini yazayım: "Educational Section of the Association of Friends of the Arts and Letters of Kavala"... Adı geçen dernek Yunanistan'ın 'şirin tatil kasabaları'ndan biri olan Kavala'da, iki yılda bir sempozyum düzenlemekteymiş. Bu sempozyumlara bugüne kadar Akdeniz ülkelerinin saygın şairleri katılmışlar. Bu yıl 13-16 Temmuz tarihleri arasında dördüncüsü düzenlenen ve ana konusu "Aşk ve Tarih Bağlantıları" olan sempozyum, doğumunun 100. yılı nedeniyle Seferis'e, ayrıca şiirler de yazmış ve kısa bir süre önce yaşama veda etmiş solcu bir politikacıya, Kostis Moskof'a adanmış.

Adı geçen dernek, sürekli diyalog halinde olduğu bir şairimize "Bu yıl Türkiye'den de bir şair davet etmek istiyoruz, kim olsun?" diye sorduğunda benim adım verilmiş. Yukarıdaki bilgiler, önerilmemi izleyen günlerde bana gelen fax notunda yer alıyordu.

Enver Ercan'a İpsala sınırında telefon edip şu anda okumakta olduğunuz yazının malum yolculuk nedeniyle gecikeceğini söylediğimde kafamdan geçen, Kavala izlenimlerinden oluşan bir "Dolaylı Anlatımlar" kaleme almaktı. Ne var ki Tuğrul Tanyol planlarımı alt üst etti ve sözümü ağzıma tıkadı. E dergisinin temmuz sayısında şöyle diyor Tanyol: "İlk gençlik yıllarımda büyüklerimizin 2 günlük Balkan davetlerini 30 günde yaza yaza bitirememelerine öylesine canım sıkılmış olmalı ki, bugüne dek katıldığım hiçbir uluslararası toplantıdan hiçbir yazımda söz etmedim."

Benzer çıkışlarını gerçekten de takdirle izlediğim Tanyol kardeşimin bu saptaması ister istemez durdurdu beni; "Peki" dedim, "Bari İpsala'yı aklımın kenarından bile geçirmediğim günlerde katıldığım kimi 'yerli festivaller'i yazayım."

"Bir tek o okur için bile yıllarca yazabilirim."

Katıldığım ilk 'etkinlik'ti; İzmir'in 'şirin ilçesi' Bornova'da, Büyük Park adlı mekânda, Bornova Belediyesi'nce düzenlenen 2-3 günlük bu etkinliğin 'yıldız' isimleri İlhan Selçuk, Salâh Birsel, Aziz Nesin'di. Bilinen başka isimler de vardı elbet: Sennur Sezer, Adnan Özyalçıner, ... devamını hatırlayamıyorum. Konuşmamı bitirdiğimde bir genç yanıma geldi ve "Ben bu etkinliğin duyurusunu gazetelerde okudum, o duyuruda toplantılara katılacak kişilerin isimleri de vardı, sizin de adınızı görünce durakladım; sizi okur ve severim, ama kitap imzalatmak için değil, sevdiğim bir şairin –bence– alakasız kişilerle aynı toplantıda ne aradığının hesabını sormak için geldim" dedi. Cevaben, "Yahu çağırdılar, açıkçası hoşuma gitti, koşa koşa geldim." demeliydim, demedim. Ne mi söyledim peki, doğrusu hatırlayamıyorum, eveleyip gevelemişimdir herhalde. Bana ilişkin okumalarından da söz etti protestocu genç. Hulki Aktunç anlatır; bir imza gününde bir okuru Aktunç'un önünde durmuş ve bir romanından ya da bir öyküsünden sanırım uzunca bir cümleyi yanlışsız, tek solukta okumuş. Der ki Aktunç, "Bir tek o okur için bile yıllarca yazabilirim." Aktunç'un bu cümlesini okuduğumda, benden hesap soran gencin tavrının önemi iyiden iyiye berraklaşmıştı kafamda.

Kurdakul'un ironisi

Katıldığım ikinci 'etkinlik', İzmir'in bir başka 'şirin beldesi' olan Bergama'daydı. Bendeniz, Mehmet H. Doğan ve dünya felç geçirmedikçe felç geçirmeyesi Şükran Kurdakul şiir üzerine konuşuyorduk. Evet konuşuyorduk; bir 'work-shop' çalışması değildi yaptığımız, ama gel de bunu bana anlat! Henüz ikinci 'etkinlik'imdi ya, uzattıkça uzatmıştım sözü. Sıra Şükran Kurdakul'a geldiğinde kısacık yanıtlamıştı kendisine yöneltilen soruyu: "Genç arkadaşımız şiirin tekniği konusunu uzun uzadıya anlattı, ben onlara hiç girmeyeyim." Çarpıldığımı hatırlıyorum;' müthiş bir ironi vardı bu yanıtta, nasıl da utanmıştım...

Asım Bezirci... Asım Bezirci...

Derken, üçüncüsü: Altınoluk! Haydar Dümen'in orman yolundaki moteli! İçinde kurbağaların da yüzdüğü havuzun kenarında durmuş, şuara milletini seyrediyordum. Asım Bezirci yarı beline kadar sudaydı. Bana seslendi: "Bu suya dalmak için pek de istekli değilim, ama madem reklamcısın, haydi bakalım kolay gelsin, bana öyle bir slogan bul ki mest olup dalayım suya." Esin perilerim imdadıma çabuk yetişmişti; "Dal ve eleştir!" diye bağırdım. "Yallah!" deyip dalmıştı Bezirci. Ne var ki yine de yaranamadım ona. Haydar Dümen'in motelinde uykumuzu alıp sabaha... oradan da öğlene vardığımızda, şelalenin yanı başındaki masaya kuruldum. Gecikmiş yaşımda ilk alabalığımı yiyecektim, aklım sıra. Balık geldi. Ne fayda, arkamda Asım Bezirci! Diyor ki, "Senin yemeye hazırlandığın şu zarif balık var ya, yarım saat kadar öncesinde ferah ferah suda yüzüyordu, Allah bilir o kopasıca işaret parmağınla gösterdin onu, şu olsun dedin; aldılar, kızarttılar, önüne koydular ve sen de afiyetle... öyle mi?.. Bir de utanmadan şairim diye ortalıkta geziniyorsun. Peki, bundan sonra tek bir satır bile yazmayacağım senin için!" (...) "Yıllardır aynı kaygıları gütmekte olduğum için şu geçkin yaşıma kadar alabalık yiyemedim, niha-

yet giderebileceğim merakımı, eğer izin verirsen," diyecektim, dinlemeden gitti Bezirci.

Şair ve annesi

Foça'yı anlatmadan geçemeyeceğim. Belediyenin davetlisi olarak gitmiştik. Küpesiz gelen İskender dinlenmek için gittiği otelden uykusunu alıp geldiğinde küçük İskender'di ve küpesini kulağına takmıştı. İşte hatırlayabildiğim diğer kişiler: Hüseyin Yurttaş, Namık Kuyumcu, Tuğrul Keskin, Yücelay Sal, Hidayet Karakuş, Veysel Çolak... Düzenlenen söyleşi ve imza günü nedeniyle –her ne kadar önümüzdeki bardaklarda bira olsa da– bakkal raflarındaki rakı şişeleri gibi (teşbihte hata olmaz), yan yana dizilmiştik. Önümüzde, dinleyiciler için ayrılmış plastik sandalyeler vardı. Ama boştu bu sandalyeler. Tek dinleyicimiz aramızdaki şairlerden birinin annesiydi. Şiir okuma seansının başlaması gereken saat epeyce geçmişti ve hayli kızgındı anne. Karşısında oturan oğluna, "Evladım ben seni bu günler için mi doğurdum, gelmiyorlarsa kalk gidelim," diyordu. Şuara milleti karar verdi, anneyi daha fazla üzmemek için önlerindeki isimliklerin de bulunduğu masalar –daha bir dikkat çekmek amacıyla– sokağa doğru itildi. (İşe de yaradı bu çaba; ailesiyle birlikte sokaktan geçmekte olan bir genç kızımız, neredeyse yürümesini olanaksız hale getiren masaların önünde durup isimliklere baktı ve babasına ne sattığımızı sordu. Foça, resmi festivalini idrak ediyordu o günlerde, her meslekten becerikli –boncuktan seramiğe, resimden heykele– sanatını sergiliyor, satabildiğini satıyordu.) Onca gayretimiz boşa gitti, kimse gelip oturmadı önümüzdeki sandalyelere. Dahası, onca uğraşmamıza karşın ses düzeni bile kurulamadı, çünkü –adını şimdi çıkaramıyorum– ünlü bir şarkıcı festival nedeniyle Foça'daydı, belediye başkanı da şarkıcının konserini onurlandırmıştı, dolayısıyla zabıta milleti ve bilcümle görevli, başkanlarının yanındaydı, bu durumda biz şuara tayfası kandillerimizi elbet kendi yağlarımızla yakacaktık. Ama, işte yine Bezirci! Bir gün önce aynı mekânda kitaplarını imzalayan üstat işini bitirmiş, geçip gitmek üzereydi Foça'dan. Halimizi gördüğünde, hepimizin birer kitabını satın alma inceliğini gösterdi, sonra da şu sözlerle bir güzel dalgasını geçip yürüdü: "Hayırlı satışlar, bol kazançlar!"

Can Yücel'in saçtığı inciler

Sırada Can Yücel var. Kendisi, Veysel Çolak ve ben İzmir Fuarı'nda düzenlenen bir imza günü nedeniyle aynı masadayız. Can Yücel'in kitapları yok satıyor, ikimiz ise sinek avlıyoruz. Veysel'le dayanışma halindeyiz. Dileğimiz şu: Zaten sürenin bitmesine az kalmış, kalan sürede tek bir kitap bile imzalamayalım, böylece rekor kırmış olalım. İşi garantiye almak için masadan kalkıp karşıdaki büfeye gidiyor ve dönüşte öğreniyorum ki son dakikada bir öğrencisi gelip Veysel Çolak'a kitap imzalatmış. Böylece günün şampiyonu ben oluyorum. Dahası da var, Veysel ve ben toparlanıyoruz, ama Can Yücel'i göremiyoruz yanımızda. Telaşlanmıyoruz, biliyoruz ki imzadan sonra başka bir standa geçecek Yücel ve orada bir konuşma yapacak. Sözünü ettiğim standda buluşmak üzere Çolak'tan ayrılıyorum. Ne var ki onca stand karmaşası içinde gideceğim yeri bulamıyorum. Sağa sola bakınırken küfürler duymaya başlıyorum. Yolda yürürken küfür duymak artık alıştığımız şey, şaşırtmıyor insanı. Ama bu kez durum farklı, çünkü duymakta olduğum o yakası açılmadık cinsten küfürler hoparlör çıkışlı!

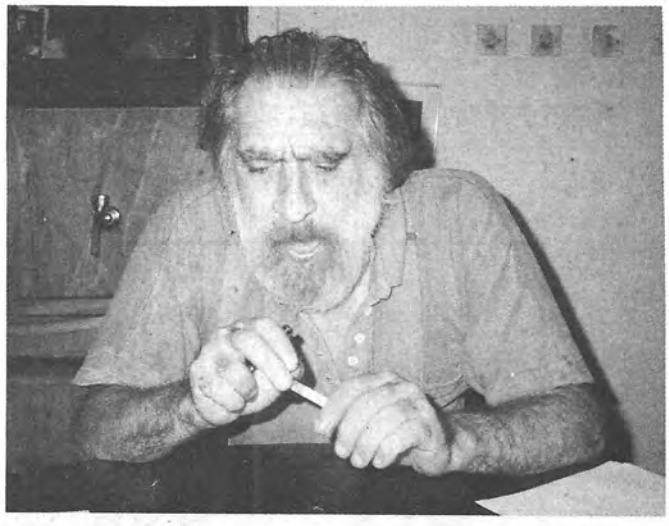

Böylece, Can Yücel'in imza standından konuşma standına geçerken yol bulamayacakları düşünerek yerlere saçmış olduğu incileri izliyor ve beni hayli üzen bir durumla karşılaşıyorum: Bir genç kız ve bir delikanlı Can Yücel'in konuşmakta olduğu standı terk ederlerken şunları söylüyorlar: "Buraya konuşma dinlemeye geldik, küfür işitmeye değil."

Şairlerin kıratları

Ama yeter Tuğrul Tanyol! Sen Uluslararası Medellin Festivali'ni anlat, ben de –şunun şurasında ilk kez milli oldum– Kavala'dan söz edeyim.

Davetli şairleri anmam gerekirse, Abd El Rahman Ahmed Abd El Wahab (Mısır), Mehmet Yaşin-Polyvios Nikolaou (Kıbrıs), Adel Mahmoud (Suriye), Donatella Bissutti-Lucio Mariani (İtalya), Juan Margarit (İspanya), Serge Ritman (Fransa), Abdelmadjid Kaouah (Cezayir), Inayah Jaber (Lübnan), Dorra Chamman (Tunus), Najmi Hassan (Fas), Dimitris Dimitriadis - Charis Michalopoulos - Klitos Kyrou - İbram Onsunoğlu - Errikos Belies - Veroniki Dalakoura - Denegris Tassos - Pavlina Pampoudi - Mimis Souliotis - Maria Komnini - Kostas Kanavouris - Danae Otatzi (Yunanistan) kadrolu Kavala sempozyumu, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Mısır Valisi iken Kavala'da yaptırdığı bir imarethanede gerçekleştirildi. Ticari adı "İmaret" olan ve hâlâ Mısır'ın malı sayılan bu mekânda davetli şairler önceden Yunancaya çevrilmiş şiirlerini kendi dillerinde okudular. Okunan her şiir Yunanlı iki tiyatro sanatçısı tarafından "İmaret"i dolduran şiirseverlere aktarıldı. Bu aktarımın yalnızca Yunanca olarak yapılması nedeniyle bu dili bilmeyenler hem "İmaret"in kubbelerine tüneyen leylekleri seyretme, hem de "şiirde müzik" konusu üzerinde düşünme fırsatı buldular. Çevrilen şiirler ve yapılan konuşmaların metinleri, etkinliğin bitiminde, hem özgün dillerinde hem de Yunanca olarak fotokopi ile çoğaltılmış biçimde, özel bir çanta içinde katılımcılara sunuldu. Davetli şairler, özgeçmişlerinden öğrendiğimize göre, şiirleri en azından birkaç dile çevrilmiş kişilerdi. Ancak günümüz şairleri oldukları için uluslararası şöhreti henüz yakalayamamış olan bu kişilerin 'şairlik kırat'ları, eminim ki her uluslararası toplantıda olduğu gibi, ortak merak konusuydu.

Anıların üşüştüğü bir yazı oldu, ben hoşnut oldum.
Yoksa devam mı etsem?..

Ümran Kartal

HARFLERİN YERYÜZÜ SERÜVENİ

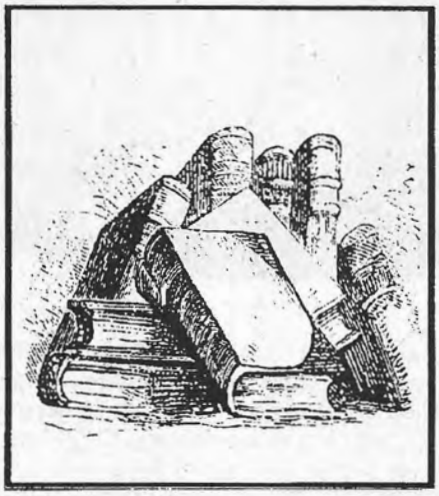

MUHTEŞEM GATSBY ZENCİ MİYDİ?

Yirminci yüzyılın en ünlü figürlerinden biri, Jay Gatsby, zenci bir adam mıydı? Toplum hayatında yükselmek isteyen, şüpheli işlerle uğraşan, 'playboy'luk yapan Jay Gatsby'nin aslında zenci olduğu teorisi Amerikalı bir akademisyen, Dr. Carlyle V. Thompson tarafından ileri sürülmüş.

Brooklyn Medgar Evers College'da edebiyat, dil, felsefe bölümünde yardımcı profesör olan Thompson, *Muhteşem Gatsby*'de Fitzgerald'ın beyaz ve siyah ırkın melezleşmesi üzerine derin sezgileri olduğunu söylüyor. 'Gatsby karakterinin en önemli özellikleri zenci bir adamınkine uyuyor' diyor Thompson. Gatsby anlaşılmaz bir şekilde zengin. Şık partiler düzenliyor, ancak kimse cenazesine gelmiyor. Konuklardan biri 'o bir kaçakçı' diyor.

'Kaçakçılık yapmanın bir sahtekârlık, Gatsby'nin ırkının da sahte' olduğunu belirtiyor Thompson ve şöyle devam ediyor sözlerine: 'kitap basıldığı sırada ırksal yok oluş en can alıcı noktasındaydı.' Thompson kitabın Gatsby'nin zenci olduğuna dair kanıtlarla dolu olduğunu söylüyor.

'Kara vücudu, esmer teni, kısa kesilmiş saçları; bütün bunları nasıl açıklarsınız? Bunlar ırksal yok oluşun göstergeleridir.'

Başka bir gösterge ise Gatsby'nin evi: 'Kırk tane arazisi ve bir tane malikânesi var. Bu, Amerika'daki kölelik mirasına dair bir gösterge. Bütün kölelerin kırk tane arazi ve bir traktör aldıkları düşünülüyor.'

Thompson, Gatsby'nin kahramanlık madalyasıyla ödüllendirildiği Montenegro'yu bir sembol olarak görüyor. 'Montenegro, kara dağ anlamına geliyor. Fitzgerald, Gatsby'ye kara dağ demiyor muydu?'

Amerika'nın Fitzgerald üzerine araştırma yapan önde gelen akademisyenlerinden Profesör Matthew Bruccoli ise bu teorinin bir saçmalık olduğunu belirtiyor: 'Gatsby'nin zenci olduğunu söylemek son derece inanılmaz bir şey. Edebiyat ilmini aptalca bir oyuna çevirmekten başka bir şey değil.'

Sandra Jordan, The Guardian, 13 Ağustos 2000

PLATH'IN TRAJİK HİKÂYESİNDE SON SAYFA

Gecenin ortasında maymunları baykuşları ayıları koyunları kolluyorum/ Demir parmaklıkların arasından. Ve hâlâ uyumuyorum

Hayvanat Bahçesi Bekçisinin Karısı'ndan / Sylvia Plath

Kurtlar teselli ediyor bizi.
Her gece iki ya da üç kez
Dakikalarca
Şarkı söylüyorlar

Ölüm Sonrası Yaşam'dan / Ted Hughes

Chalcot Meydanı'nda kurtların şarkıları duyuluyor hâlâ geceleri, Sylvia Plath'ın intiharının üzerinden otuz yedi yıl geçmesine rağmen çakalların şarkıları da karışıyor kurtlarınkine. Dün, Regent Park Hayvanat Bahçesi'nde sessiz bir törenle edebiyat dünyasının trajik aşk hikâyesinin son sayfası yazıldı. Plath ve Hughes, yaklaşık iki yıl No. 3, ikinci katta hararetli ama çoğunlukla mutlu bir şekilde yaşamışlardı. (Orada doğan) kızları Frieda Hughes binanın parlak boyalı duvarına annesinin anısına bir plaket astı. Kuzey Londra'daki evin ziyaretçileri oldukça fazla. Birçoğu 1998'de ölen Hughes'u, 1963'ün o acımasız ve uzun kışında iki çocuğunu ve karısını 'terk ettiği' için asla affetmiyor. Bazıları da Plath'ın Hughes'u terk ettiğini düşünüyor.

"Taşındıktan sonra buralara bir daha hiç uğramadım" diyor Frieda Hughes. Şimdi kırk yaşında olan Frieda, annesi Fitzroy Road'ta daha önceden İrlandalı şair WB Yeats'e ait olan dairenin mutfağında kendisini gazla zehirlediğinde henüz yeni yürümeye başlayan bir küçücük bir çocuktu. Kimi-

F. Scott Fitzgerald

leri plaketin bu evin üzerinde olması gerektiğini düşünerek biraz söylenmişler.

Şu anda Chalcot Meydanı'ndaki evde oturan felsefeci Jonathan Glover, Hughes ailesi terk ettikten sonra meydanın bir hayli değiştiğini söylüyor: "Burada yaşayan insan tipi çok değişti, yine de geceleyin hayvanat bahçesindeki hayvanların sesini duyabiliyoruz hâlâ." Evin ise değişmediğini söylüyor Glover: "Birkaç kat boya atılmış sadece, ancak ev onların yaşadığı zamankiyle aynı durumda." Glover'in eşi Yvette plaketin konulmasına karşı değil: "Burada yaşadıkları sırada mutluymuşlar. Caddenin köşesindeki evde olan olmuş, siz de biliyorsunuz."

Bu sıradışı şairin ve feminist ikonun adına bir plaket hazırlamanın neden otuz altı yıl sürdüğü sorgulanıyor şimdi; çoğunlukla yirmi yıl içinde gerçekleştirilirmiş bu. Plaketin yapımından sorumlu Francis Carnwath ise bunun ardında herhangi kötü bir maksat olmadığını belirtiyor.

Fiachra Gibbons, *The Guardian*, 29 Temmuz 2000

TORUN JOYCE, MOLLY BLOOM MÜZİKALİ'NİN GÖSTERİMİNİ YASAKLADI

Roman dünyasının diğer karakterlerinden daha çok skandala yol açan, edebiyatın hovarda kahramanı Molly Bloom'un başı yine dertte. James Joyce'un romanının sonundaki apaçık cinsel öğelerle dolu konuşmasının müzikal versiyonunun gösterimi Joyce'un torunu tarafından yasaklandı.

Molly Bloom: Müzikal Bir Rüya, ağustosun ilk haftasında Edinburgh Fringe'de gösterime girecekti ancak Stephen James Joyce'tan festival sorumlusu Paul Gudgin'e gelen bir mektup müzikalin oynanmasının yasaklandığını söylüyordu. Paris'te yaşayan ve ailenin edebi mirasını büyük bir titizlikle koruyan Stephen James Joyce, bu gösteriyle, kitabın 'ustalıklı' sözlerinin 'bir sirk gösterisi'ne dönüştürüldüğünü iddia ediyor.

Stephen Joyce açık bir dilin kullanılmasına karşı değil, ancak monologun anlamının dışında ve sadece duygusal değeri için kullanılmaması gerektiğini ileri sürüyor: 'Bu son bölüm sahne için, sahnelensin diye yazılmadı, bu sadece bir romanın sonuç bölümü.'

James Joyce

Joyce'tan gelen mektupların Fringe organizatörlerini pek etkilediği söylenemez. 'Gösteri yapılacak. Telif hakkı kurallarına göre böyle bir durumda hiçbir şekilde izin almamız gerekmiyor' diyorlar.

Vanessa Thorpe, *The Guardian*, 30 Temmuz 2000

İRANLI ŞAİR AHMED ŞAMLU ÖLDÜ

İran, yetmiş dört yaşındaki Ahmed Şamlu'nun ölümüyle sadece en büyük çağdaş şairini değil aynı zamanda zulüm ve baskıya karşı savaşan en güçlü sembolünü kaybetti. Yarım yüzyıldan fazla bir süre İran'ın yakın geçmişi üzerine en güzel, en unutulmaz şiirleri üretti ve yeni teknikler geliştirerek İran şiirinin çağdaşlaşmasında en önemli rolü oynadı.

Şamlu, şairliğinin yanı sıra profesyonel bir gazeteciydi, hayatını edebiyat ve politika dergilerinde editörlük yaparak kazanıyordu. Ayrıca bir eleştirmen, araştırmacı, çevirmen, senaristti. Hayatı boyunca ifade özgürlüğü adına savaştığı için Şah rejimi sırasında birkaç kez hapse girdi.

Şamlu yaklaşık 20 şiir kitabı yayınladı. Hayatı ve yapıtları İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'lerdeki İslamcı devrime kadar İran'ın çalkantılı tarihini yansıttı. Şamlu'nun şiiri iki kaynaktan etkilendi: İran'ın "yeni şiiri"nin babası sayılan Nima Yushji ve çeşitli yabancı şairler; Fransız Paul Eluard ve Louis Aragon, Rus Vladimir Mayakovsky, Amerikan Langston Hughes ve hepsinden öte İspanyol Federico Garcia Lorca. *The Fresh Air*'in *(Temiz Hava)* yayınlanmasıyla (1957) şiir dünyasında önemli bir yer edindi. Dizeleri umut doluydu ve Şamlu kendisini devrimin kalbi olarak görüyordu:

"gelin/ dostlarım/ acılarınızla gelin/ akıtın onları/ şu yaralı kalbime/ acılar bende toplansın/ ki beni haykırın."

Yapıtlarındaki en önemli konu, acı ve adaletsizlikti. Sade üslubu, güçlü hayal dünyası ve dili, okurların olduğu kadar edebiyat çevresinin de ilgisini çekti. 1991'de baskıya karşı ve insan hakları için verdiği savaş nedeniyle kendisine İnsan Hakları Komitesi tarafından İfade Özgürlüğü Ödülü verildi.

Bu çıkmaz sokakta ağzınızı koklayacaklar, birine seni seviyorum deyip demediğinizi anlamak için!/ Kalbinizi koklayacaklar! Öyle tuhaf bir zaman işte, dostlarım; Sevgiyi kamçılayarak cezalandırıyorlar./ Sevgimizi karanlık odalarda saklamalıyız. Acı bir soğuğun namussuz çıkmazında/ Şarkılarımızı ve şiirlerimizi yakarak ateşlerini canlı tutacaklar; düşüncelerinizi söyleyerek hayatınızı tehlikeye atmayın! Öyle tuhaf bir zaman işte, dostlarım! Gecenin ortasında kapınıza dayanır bir kişi/ Görevi ışığınızı söndürmektir!/ Işığımızı karanlık odalarda saklamalıyız!/ İşte! Kanlı satırlarıyla kasaplar çıkmaz sokaklarda nöbet tutuyorlar/ Öyle tuhaf bir zaman işte, dostlarım! Dudaklardan tebessümü koparıyorlar/ Ağızlardan şarkıları!/ Duygularımızı karanlık odalarda saklamalıyız!/ Yasemin ve leylakların ateşinde kanaryaları kızartıyorlar! Öyle tuhaf bir zaman işte, dostlarım!/ Zafer sarhoşu Şeytan yaslı masamızda bayram ediyor!/ Tanrı'mızı karanlık odalarda saklamalıyız!

Sadeq Saba, *The Guardian*, 28 Temmuz 2000

ENZENSBERGER'İN ÇOK SATAN KİTABI

Radikal görüşleri ve çağımızın adaletsizlikleri üzerine yazdığı denemeleriyle tanınan şair, çocuklar için yazdığı iki çok satan kitapla şimdiye kadar sahip olduğu imajını zedelemiş oldu. Başka yazarlar olsa böyle bir felaketin altından kalkamazlardı belki ama Alman edebiyatının o büyük adamı Hans Magnus Enzensberger hiç telaşa kapılmadı: "Bütün bunlar benim için çok büyük bir sürpriz oldu" diyor, mahcup bir şekilde.

Kızı Theresia için yazdığı kitapların adları şöyle: *The Number Devil (Cin Rakamı)* ve *Where were you, Robert? (Neredeydin Robert?)*. *The Number Devil*'ın konusu saf matematikten başka bir şey değil. Diğeri ise tarihle ilgili. "Çocuklar, kimi zaman yetişkinlerden daha akıllıca davranıyorlar, çünkü uyumlu olmak gibi bir sorunları yok. Canlarını sıkan şeylerin ne olduğunu çok iyi biliyorlar." diyor Enzensberger.

İşte bu yüzden, matematiği eğlenceli kılacak olan *The Number Devil*'ı yazmaya başladığı an, Enzensberger için zorlu bir an oldu. Robert adında 11 yaşındaki bir çocuğu anlatıyor kitap, rüyasına bir cin giriyor Robert'ın. On iki gece sonra Robert rakamların büyülü dünyasını öğreniyor ve bir matematik dehası oluveriyor.

"Okulda matematiğin öğretiliş şeklini hiç mi hiç sevmezdim," diye iç çekiyor Enzensberger. "Theresia, 11 yaşındayken kendisi için bir şey yazmamı istedi benden. Ben de bunu yazdım, o bu kitabın ilk okuyucusuydu. Sonra kitap, çevirileriyle birlikte milyonlarca, belki de daha fazla sattı."

Bu iki yıl öncesiydi. Theresia ve Robert şimdi on üç yaşında ve tarihi merak ediyorlar. Böylece yeni bir öykü başlıyor: *Where were you, Robert?* Öykünün kahramanı yanlışlıkla fotoğrafların içine giriyor ve kendini zaman ve uzay içinde oradan oraya sürüklenir bir halde buluyor, en önemli tarihi olaylara ve günlere tanık oluyor böylece.

"Kızım eski Mısırlılar, Yunanlar vb. hakkında çeşitli sorular soruyordu," diyor Enzensberger. "Kitabın bilgi vermek anlamında pedagojik bir amacı yok. Belli bir duyguyu yansıtmak istedim. Bu çocuk, geçmişin habercisi diyebiliriz."

Imre Karacs, *The Independent*, 29 Temmuz 2000

UYKUSUZLUK
ÖZDEMİR İNCE

ÇÖL ŞİİRLERİ
AKŞAM ŞİİRLERİ
HİLMİ YAVUZ

NE Kİ HİÇ
ORUÇ ARUOBA

MEĞER SÖZ GÜMÜŞ
SİNA AKYOL

40 ŞİİR VE BİR
HAYDAR ERGÜLEN

HER HARF BİR MELEK
MELİSA GÜRPINAR

KİRLENMİŞ KÂĞITLAR
SENNUR SEZER

BİR ŞEYİN VAROLUŞU
HULKİ AKTUNÇ

ŞAİRİN NERGİSİ
ALİ CENGİZKAN

GEÇTİĞİ HER ŞEYİ
ÖPÜYOR ZAMAN
ENVER ERCAN

VARLIK / ŞİİR

SON ÇEYREK YÜZYIL ŞİİR ANTOLOJİSİ (1975-2000)/ *Yılmaz Odabaşı/ Scala Yayıncılık*
Sosyal Araştırmalar Vakfı'nın katkılarıyla hazırlanan kitap, 1941 doğumlu Metin Altıok'la başlıyor ve 1978 doğumlu Zeynep Köylü'yle bitiyor. 203 şairin biyografisi ve şiirlerinden örneklerin yer aldığı antoloji, Türkçe şiirin son yıllara yayılan verimini aktarmayı amaçlıyor. Kaynak olma özelliğini taşıyan antoloji hem öğrencilere hem de şiirseverlere sesleniyor.

ŞENLET ÖĞRETMENİN DESTANI/ *Nadir Gezer/ Güldikeni Yayınları*
"Ben, senin Şenlet Öğretmeni'nim, türkülerimde sen varsın, açılardan uzak dillerimde sen" sözleriyle okura seslenen kitap, öykülerden oluşuyor. Toplam yirmi iki öykünün yer aldığı kitapta destana özgü bir dil hâkim. Hatta yer yer destan formuyla yazılmış öyküler var. Öyküler arasında kurulan en kalıcı bağ ise elbette ki Şenlet Öğretmen.

TÜRK VE DÜNYA EDEBİYATINDA DÖNEMLER-YÖNELİMLER/ *Emin Özdemir/ Bilgi Yayınevi*
İlk iki baskısı "Türk ve Dünya Edebiyatı" adıyla yayımlanan kitabın adını *Türk ve Dünya Edebiyatında Dönemler-Yönelimler* olarak değiştirmiş Emin Özdemir, bu üçüncü baskısında. "Neden gereksinim duydum buna?" dediği Önsöz'de sorunun cevabını bulmak da mümkün: "Kitabın adıyla içerdiği konular arasında tam bir örtüşüm kurmak için. Çünkü hazırlanışını yönlendiren temel amaç, hem Türk hem de dünya edebiyatındaki temel gelişim ve dönüşümleri; açılım ve yönelimleri somutlayıcı, eleştirel bir yöntemle tanıtmak." Yeni adının işlev ve içerik açısından kitaba daha uygun olduğunu düşünen Özdemir'e göre, değişme ve gelişme edebiyatın temel yasası. Bunu gözönünde bulundurduğunu anlatan yazar, "postmodernizm"i de eklemiş kitaba.

EDEBİYATIMIZIN YOL HARİTASI (Yazınsal Oluşumun Göstergeleri: 1)/ *Feridun Andaç/ Can Yayınları*
"Yazınımızın debisini araştırmaya yönelik yazılardan oluşuyor *Edebiyatımızın Yol Haritası / Yazınsal Oluşumun Göstergeleri: 1.* Farklı zamanlarda yazılmış da olsalar, yazıların ortak paydası bu." Hürriyet Gösteri, Varlık, Edebiyat ve Eleştiri, Kitaplık, TYS Edebiyat, Yeni Düşün dergileriyle Cumhuriyet ve Yeni Yüzyıl'da yayınlanan yazılarını kitap çatısı altında toplayan Andaç, "Sonuçta 'yazınsal oluşumun göstergeleri'ni edebiyatımızın yol haritası olarak okurlara sunarken; işte bu serüvenli yolculukta söze, yazıya, yazına dair uğraklarımdaki (bunlar sözünü ettiğim dönemlerin tarihsel-toplumsal durumu, yapıtlar, izlekler, yazarlar, yazınsal, kültürel iklimimizin görünümü oldu çoğunlukla) yazın coğrafyamızın biçimlenişini irdelemeye çalıştım" diyor. Bu tür yazınsal uğraşıyı bir arkeologun yaptığı kazıya benzeten Andaç, bu anlamda 'yazı/yazınsal uğraş'ın da bir nevi kazı olduğunu düşünüyor.

ANADOLU ERENLERİ/ *Nezihe Araz/ Özgür Yayınları*
"Buğday öğütenlerin, harman savuranların, tütün kıranların yurdu, evliyalar ocağıdır. En büyük kentlerinden en sessiz köşelerine kadar, nerede olursanız olun, mutlu demlerinizde bir gülümseyiş, çaresiz anlarınızda bir cesaret kıvılcımı halinde sizi selamlayan büyük bir türbe, küçük bir mezar ya da efsaneye dönüşmüş eski bir olay bulursunuz orada," sözlerine yer verdiği önsözle okuru bu hacimli kitaba hazırlıyor Nezihe Araz. Anadolu erenlerini anlatırken, bütün Türkiye topraklarını düşündüğünü söyleyen Araz'a göre, bu, seçilmişlerden seçilmiş birkaç çizgiden ibaret: "Yazarken ne tarihi bir sıra, ne manevi bir aşama gözettik. Bize, hamurları aynı mayadan tutulmuş olan bu ulıuların hepsi hoş, hepsi çekici geldi."

AYNA KORKUSU/ *Tarık Ali/ Everest Yayınları*
Tarık Ali, aslen Pakistanlı. Oxford'da yüksek öğrenim görmüş. Avrupa'nın politik ve kültürel dünyasının aktörlerinden biri. 60'lı ve 70'li yıllarda politik kişiliği, daha sonra da geniş ilgi alanının belirlediği bir yelpazede yapımcılığı, oyunları ve kitaplarıyla. Halen belgesel film yapımcısı ve New Left Rewiew dergisinin editörlerinden biri olarak çalışan Tarık Ali, Londra'da yaşıyor. "Âşıklar hakikati bilmek ister, ama hiçbir zaman bunu dile getirmeye yanaşmazlar. Bazı solcuların komünizmle ilişkisi de böyledir. Uzun ve sarsıcı bir aşkın bitişi gibi, sonunda hakikati dile getirecek özgürlüğe kavuştukları halde artık bunu duymak istemeyeceklerini anlamışlardır" sözleriyle tanıtılan kitabı, Tarık Ali, 'bir Avrupa romanı' yazma girişimi olarak niteliyor. *Ayna Korkusu*'nda anlatılansa 1920'lerden günümüze tüm düşüş ve yükselişleriyle solun macerası.

BİNDÖRTYÜZONDOKUZ/ *Necat Çavuş/ Kaknüs Yayınları*
Mardin doğumlu bir şair Necat Çavuş. Şiirleri, Diriliş, Muştu, Yönelişler, Yedi İklim, Bürde, Şiir Atı ve İpek Dili gibi dergilerde yayınlanmış. Arap edebiyatından yaptığı çeviriler hem klasik hem de modern yapıtları kapsıyor. Bürde dergisini İhsan Deniz'le birlikte yöneten Necat Çavuş, Gaziantep'in yerel gazetesi Gökyüzü'nün de yayın yönetmeni olarak çalıştı. Yeni Şafak ile Selam gazetelerinde günlük yazılar yazdı, Gökyüzü FM'i yönetti. Daha önce *Keşifler* (Bürde), *Ölümden Önceki Sözler* (Şiir Atı) ve *Yolcunun Gözleri Parlıyor* (Bürde) adlı şiir kitapları yayımlanan Necat Çavuş'un son kitabı daha önce yayınlanan şiirlerinin yanında "Keşifler", "Siyahlar Prensi" "Lâ", "Anne" ve "Deniz Düşünceleri" başlıkları altında toplanan yeni şiirleri de içeriyor.

HOMEROS - GÜL İLE SÖYLEŞİ/ *Azra Erhat/ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*
Homeros destanları içinde iki tanesi çok ünlüdür: "İlyada" ve "Odysseia". Neredeyse bitmez tükenmez bir başvuru ve esin kaynağı olarak gördükleri bu destanlar, sanatçıların başucundan ayrılmaz. MÖ sekizinci yüzyıla tarihlenen "İlyada" ve ondan daha sonra kalıcılaşan "Odysseia", biçimlendiği dönemin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatı hakkında önemli bilgiler içermesiyle de vazgeçilmezdir. Hatta, MÖ beşinci yüzyıldan başlayarak ders kitabı olarak okutulan bu iki destanın; dünyanın tümüyle farklı bölgelerinden de olsa halklar üstünde büyüleyici bir etkisi vardır. Azra Erhat'ın hazırladığı *Gül ile Söyleşi,* hem Anadolu'da yetişen bu büyük ozanın yaşadığı ve söylediği bölgeleri yakından tanımak, hem de "İlyada" ve "Odysseia"nın özetini okumak isteyenler için.

KELİMELERİN ANAYURDU VE TARİHİ/ *İskender Savaşır/ Metis Yayınları*
Psikoloji ve dilbilim okuyan İskender Savaşır 1978'den beri şiirle iç içe. Toplum ve Bilim, Zemin, Defter, McWork dergilerinin hem yönetiminde yer aldı hem de yazı ve şiirlerle içeriğini destekledi. Ansiklopedi yayıncılığına katkısı, önce yayın yönetmeni (Bilgisayar ve Ero Cinsel Yaşam), ardından yayın koordinatörü (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler) olarak şekillendi. Imago ve İçgörü psikoterapi merkezlerinde eğitimci ve psikolog olarak çalıştı. Psikoterapi pratiğini sürdürmekte kararlı gözüken Savaşır,

öykü (*Masaldan Sonra*) ve roman (*Tutku 2000*) olarak biçimlenen verimine bir de inceleme ekledi: *Kelimelerin Anayurdu ve Tarihi...* Kapağında eski bir Mısır tabletiyle Rosetta Taşı'nın yer aldığı kitapla aynı adı taşıyan yazıda Savaşır, "Kavramların anlamını araştırırken, her kelimenin bir anayurdu, doğal ortamı olduğunu düşünmek yol gösterici olabilir." diyor. İmami'den "Nereye bir ad verilmişse, bir sebebi olduğu için ad oraya verilmiştir" alıntısını, bir araya getirdiği metinlerin ardında yatan temel fikri bir cümleyle ifade ettiği için seçmiş.

YOKSUL ÖZDEYİŞLERİ / EĞLENCE SÖZLÜĞÜ/ *İsmet Zeki Eyuboğlu/ Pencere Yayınları*

"Öğrettiğinden çok öğrenmeyi bilen kimsedir gerçek öğretmen. Böylesi öğretirken daha çok öğrenir." Bu cümle "Öğretmen" özdeyişine ait. Tıpkı, "Öğrenmek öğretmenin biricik yaşam ilkesidir" gibi. "Devrimcinin geçmişi yok, geleceği vardır" diyen bu verimli yazara göre, "Devrimci aktarmaz yaratır, yaratan durmaz doğurur." Devrimciyi belirleyen iki özlü kuralıysa "Yaratmak, doğurmak olarak sayıyor. İlginç bir kitap bu. Hele de, sorunlara alçakgönüllüce bakan, görüşlerini kişisel ölçüler içinde vermeyi amaçlayan bir kimsenin özdeyişleri olarak okunduğunda... Üstelik bu özdeyişlerde düşünen, kendisini yaşadığı topluma karşı sorumlu sayan, hatta görevler üstlenen bir insanın nefesini hissetmek mümkün.

PUTLARIN ALACAKARANLIĞI/ *Friedrick Nietzsche/ Türkçesi: Hüseyin Kaytan/ Tümzamanlar Yayıncılık*

"Kasvetli ve aşırı sorumluluk isteyen bir işte neşeli kalmayı başarabilmek yabana atılır sanat değil: Neşeden daha gerekli ne olabilir ki? Taşkınlık içermeyen hiçbir şey başarılı olamaz. Gücün kanıtı ancak taşmasıdır gücün." diyor Nietzsche, 30 Eylül 1988 tarihli önsözde. Turin'de yazılan önsöz çok derin bir özdeyişe sahip: "Increscant animi, virescit volnere virtus." (Tin büyür, güç yaralanmayla tazelenir). Kitabın yapısı parçalı. İlk parça (ya da yazı) *Özdeyişler ve Oklar* adını taşıyor. Tam 44 özdeyiş ya da ok var. Bunlardan ilki şöyle: "Avarelik bütün ruhbilimin başlangıcıdır. Nasıl? Bir rezalet miydi ruhbilim?" Ya sekizinciye ne demeli: "Yaşamın savaş okulundan – beni öldürmeyen, beni güçlü kılar." Genel olarak felsefeyi, özel olarak da Nietzsche'yi sevenler için.

ÇİÇEKLİ MUMLAR SOKAĞI/ *Yılmaz Karakoyunlu/ Doğan Kitap*

Politikayla aktif olarak ilgilenen bir yazar Yılmaz Karakoyunlu. Geçen yıl beyazperdeye aktarılan *Salkım Hanımın Taneleri* nedeniyle gündeme gelen yazarın verimli bir kalemi var. Türkiye'nin yakın tarihine kısaca göz atan *Salkım Hanımın Taneleri*'yse yazıldığında de değilse bile filme alındığında 'varlık vergisi'nin tartışılmasını sağladı.

Azınlık kavramının taze bir bakışla ele alındığı eserde ülkenin güneydoğusunda sürüp giden yaşamın kemirgen, çürütücü etkileri de yansıtılıyordu. *Çiçekli Mumlar Sokağı*'ndaysa İstanbul'a göçen Batum insanları anlatılıyor. Kitapta, kimi saray civarına, kimi Galata'ya, kimi de dergâhlara dağılan bu insanların savaş yıllarına tarihlenen öyküsü var.

GÜZEL SUÇ/ *Veysel Çolak/ Gendaş Şiir*

Şiirin yaşanması gerekli özgürlükler için yazılması gerektiğine inanan Çolak, "şiirin 'sivil itaatsizlik' için biricik ortam olduğu unutulmamalı," diyor. Hal böyle olunca şair de; "Her şiirin bir öncekine ihtilâl olmasını zorunlu bir disiplin olarak benimsemeli."

Çolak'a göre şiirin aşkınlığı, dilde ideolojilerin kırıldığı tek ortamın şiir olmasıyla ilgili. *Güzel Suç*'a gelince, kitap üç bölümden oluşuyor ve ilk sayfada "*Şu yanan dünyaya kar olmak için*" alıntısı göze çarpıyor. "*Fırat'ın kenarında ben bir kum idim*"den sonra şiirler başlıyor.

YOLCULUK HAZIRLIKLARI FELSEFE YAZILARI (1970-1993)/ *Ahmet İnam/ Pan Yayınları*

"Ne Var Felsefenin Ardında?" adlı bölümle başlayan bu hacimli kitap, üç ana başlık altında toplanan yazılardan oluşuyor: "Felsefe", "Kültür", "Ussallık"... "Yetmişli yılların başından başlayıp bitimsiz yolculuğun ölümle noktalanacak notlarını toparlarken epey zorlandım. Oldukça canım sıkıldı. Hazırlığımı beğenmedim," diyor Ocak 1998 tarihli Sunu'da Ahmet İnam. Beğendiği noktayı açıklıyor sonra: "Yolculuğum çetin geçecek, geçmekte." Yıllardır ODTÜ'de ders veren (Felsefe bölümü) İnam, mantık, bilim felsefesi, kümeler kuramı, endüktif ve model mantık, dil felsefesi, tarih felsefesi, ahlak, estetik ve iletişim felsefesi alanında uzman. Gönül Felsefesi adını verdiği bir arayış içinde olan İnam'ın çok sayıda kitabı ve yayımlanmış makalesi var.

28 ŞUBAT VE DEMOKRASİ/ *Emre Kongar/ Remzi Kitabevi*

Emre Kongar'ın bu kitabındaki yazılar 1999 seçimleri öncesinin olaylarına yönelik.

PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasıyla başlayan bir süreç bu. Ahmet Taner Kışlalı'nın ölümü, Hizbullah'ın ortaya çıkarılması ve Uğur Mumcu'nun katil zanlılarının ele geçirilmesiyle sonuçlanan bu süreci ele alırken, "Ben bütün bu kargaşa içinde, soğukkanlılıkla, Türkiye'nin nereden gelip nereye gittiğini ve nasıl gelişeceğini saptamaya çalıştım," diyor Kongar.

HOMO SEMİOTİCUS/ *Mehmet Rıfat/ Kaf Yayınları*

"Dünyayı anlamlandıran insan çevresine, farkında olmadan değil de biraz bilinçli, düzenli, yöntemli ve tutarlı bir biçimde bakarsa, bakmaya çalışırsa o zaman ona homo semioticus adını verebiliriz." diyor Mehmet Rıfat. Kitabı da zaten insanla insan, dünyayla insan arasındaki ilişkileri yöntemli bir bakışla ve haz duyarak kavramaya çalışanlar için kaleme almış: "Homo Semioticus okuyan, adlandıran, anlamlandıran ve bütün bu işlemleri bir oyun oynayarak, yani hem haz duyarak hem de haz vermeye çalışarak yapan insandır." Homo Semioticus'un duygu ve belleğiyle dünyayı okuduğuna değinen Rıfat dünyanın onun için hem sonlu bir metin, hem de birbirleriyle ilişkili sonsuzca açılabilen bir metinler toplamı olduğunu söylüyor.

KUR'AN'IN KÖKENİ/ *Arif Tekin/ Kaynak Yayınları*

Aydınlık dergisinin düzenlediği Turan Dursun İnceleme ve Araştırma Yarışması'nda (1999), Muazzez İlmiye Çığ'ın "Kur'an'ın, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni ve İbrahim Peygamber" adlı çalışmasıyla birincilik ödülüne değer bulunan *Kur'an'ın Kökeni* hacimli bir araştırma. "Bu tür kitaplar okunurken elbette ki önyargıyla değil objektif olarak, akıl ve bilim gözüyle bakılıp bu şekilde değerlendirilmelidir." diyen yazar bu çalışmanın temelinin sadece İslami kaynaklar olduğunu belirtiyor: "Bunun aksini iddia etmek zaten imkânsızdır. Çünkü bir kere Kur'an'a muhalif olanların kaynakları yoktur. Kaldı ki, ister ayet, ister hadis veya başka bir İslami kaynak olsun bu eserde ele aldığımız olayların yerlerini ve ayrıntılarını son derece net ve somut bir şekilde açıklıyoruz."

varlık

KİTAP EKİ
EKİM 2000 SAYI 101

– Ne Güzel Çocuklardık Biz romanımı bir görev bilinciyle yazmadım. Onun için de hayatı yansıtmasını falan beklemedim. Olabilir, yansıtabilir... Yansıtıyordur, yansıtmıyordur. Ama şunu biliyorum, orada yazılanların hiçbirini yaşamadım, hepsini de yaşadım.

METİN CELÂL

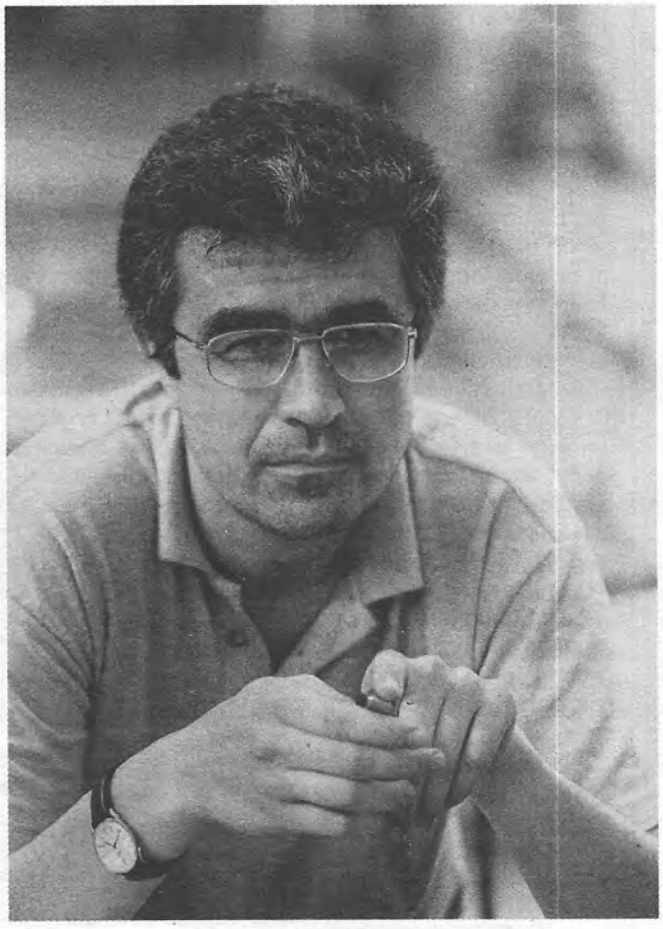

Metin Celâl ile Söyleşi
NALAN BARBAROSOĞLU 2

"Türk Edebiyatında Paris"
HALİL GÖKHAN
TİMOUR MOUHİDİNE 5

"Sandık Lekesi"
SENNUR SEZER 7

Murat Gülsoy ile Söyleşi
İDİL ÖNEMLİ 8

"Yalnız Balayı"
ALTAY ÖKTEM 10

"İstanbul Dörtlüsü"
ALTAY ÖKTEM 11

"Mine'l Şiir"
TUNCER UÇAROL 12

Açılımlar
FERİDUN ANDAÇ 14

Dolaylı Anlatımlar
SİNA AKYOL 17

Harflerin Yeryüzü Serüveni
ÜMRAN KARTAL 20

YENİ YAYINLAR 22

METİN CELÂL İLE SÖYLEŞİ

✪ *Kitabın hakkında tanıtım ve eleştiri amaçlı epeyce yazı çıktı; insanlar, yazarlığının dışında kitabın hakkında da bir şeyler söylediler... Sen bu eleştirileri nasıl değerlendiriyorsun? Eksik bir şeyler var mı, kitabının nereleri görünmedi sence? Yani görülmesini istediğin ama sence başkalarının dikkatini çekmeyen neleri vardı kitabın?*

– Türkiye'de hep böyledir; eleştirilmedi falan denir. Bence çok yeni kitabım. Ciddi anlamda bir eleştiri aldığımı düşünmüyorum. Ama okuyanların tepkileri var, bir-iki tane de yazı çıktı. Belli bir kuşağı anlatıyorum diye konunun geçtiği mekân ve zaman üzerinde durdular. Ama ben daha başka türlü eleştiriler bekliyorum. Bu da süreç içinde olur. Kitabı sen üretirken bir şekilde görebilirsin de, mühim olan onu okuyanın nasıl gördüğü. Biz neyi kastedersek edelim yazar olarak, o kastettiğimiz şeyi okur görmeyebilir ve ben öyle bir zorunluluk olduğunu da düşünmüyorum. Çünkü sonuçta her insanın içinde bulunduğu koşullar var, kültürel durumu var. Bu eleştirmen de olsa, okuyucu da olsa değişmez. Ve o bakış açısına göre bakacak. Benim penceremden bakması mümkün değil. Yine de çok ters ya da tamamen anlamamış diyebileceğim bir eleştiri almadım. Olumsuz eleştiri de alabilirim tabii. Ama bir yanıyla kitabın amacına ulaştığını düşünüyorum, okuyucusuna da ulaştı. Süreç içinde farklı görüşler de çıkabilir, o da hoş olur. Zaten kitabın en hoş yanı çekiştirilmesidir.

✪ *Ben de onların yaratıcısı olarak seninle, kitaptaki tipleri çekiştirmek istiyorum. Yarattığın karakterler ve yaşantıları hakkında pek fazla konuşulmadı. Dediğin gibi, yaşadıkları dönem öne çıktı kendilerinden çok. Örneğin ben kitabı kapattıktan sonra, kafamda şöyle bir soru oluştu: "Hay Allah yoksa bu Ali bir itirafçı mıydı?" Çünkü çok sağlam bir şekilde gidiyordu, Ali öldürüldü ya da intihar etti iddiaları da epeyce güçlüydü. Tabii bugünden bakıyoruz. 2000'li yılların başındayız, kamuoyu olarak gözümüz farklı şekilde açıldı; bende Ali'nin itirafçı olduğuna ilişkin bir duygu uyandı. Polis tarafından yurt dışına kaçırıldığını, hatta estetik ameliyat yaptırıp, şimdi şu an, aramızda başka bir yüzle dolaştığını falan düşündüm.*

– Olabilir tabii.

✪ *Örneğin, Sezen ciddi ama çevresindeki insanların pek üstünde durmadığı, kapatmaya çalıştığı bir acıyla yaşıyor. Ali'nin ölümünden kendini sorumlu tutuyor ve bu yaşam içinde çok ağır bir yük, ağır bir duygu... Bu anlamda ben bu karakterlerin, yine romanın kendi bütünlüğü içerisinde konuşulmasından yanayım. Kişilerin hakkında neler söyleyebilirsin? En çok hangisini sevdin roman bittikten sonra? Sana yakın gelenler hangileriydi?*

– Ben bütün tipleri seviyorum. Yazma sürecinden bugüne araya zaman girdiği için, tam yazar olarak bakamıyorum. Okuyucu olarak bakıyorum. Çünkü bu süreç içinde yabancılaşıyorsun. O açıdan baktığım zaman, daha evvel de söyledim, o dönemi yaşamış gençlerin hepsinin iyi niyetli, iyi insanlar olduklarını düşünüyorum. Yani yaptıkları hatalar varsa da, onların o hatalardaki şahsi paylarının oranının düşük olduğunu düşünüyorum. Bir süreç yaşandı, o süreç onları belirledi, iradeleri dışında bir yerlere getirdi. Zaten toplumun o dönemde yaşadığı, özellikle toplumu belirleyen genç kuşağın yaşadığı gelişmeler onları kaçınılmaz olarak oraya getirdi. O dönem olayların dışında kalmak için asosyal, toplumsal hiçbir ilişkisi, arkadaşı olmayan bir kişi olman gerekirdi. Sağdan, soldan, ortadan bir yerinden, o gün yaşanan politik ortama dokunmaman mümkün değildi. O anlamda da ben, hemen hemen yazdığım bütün tiplerin olumlu olduğunu düşünüyorum. Ama bu benim okuyucu olarak bakışım. Tamamen olumsuz bu tipler diyenler de oldu. Bu da okuyucu bakışı. O başta söylediğim şey, okuyan nasıl görürse...

Ama yazma aşamasında mesela, ben başka bir şey yazmak istiyordum. Ali tipinden yola çıkarak, Ali'nin geçmişte yaşadıklarını yazmak istiyordum. Yani '80 öncesinden 12 Eylül'e gelene kadarki dönemde bir siyasî örgütlenmenin içine giren kişi neler yaşar? Ama yazma sürecinde iki kadın; Sezen'le Ayşe daha öne çıktılar, yani belirleyici unsur oldular. Çünkü onların yaşadıkları belki de bana yazarken daha yazılmaya değer geldi. Acıları vardı, çok önde olan lider tipler değillerdi, belirlenen kişilerdi. Ve diyelim ki Ali öldü veya senin dediğin gibi, başına başka bir şey geldi, sonuçta onun faturası geride kalanlara çıkıyor. O süreci yaşayanlar daha yazılmaya değer gözüküyor. O yüzden de dediğim gibi, süreç içinde onların hikâyeleri öne çıktı. En çok onlardan bahsedildiği için romanda, belki de en çok onları seviyorum.

✪ *Olabilir. Örneğin, bir Serdar tipi var. Sezen ilk itirafı Serdar'a yapıyor ve Serdar'ın tepkisi çok ağır oluyor; "Bir itirafçı gibi davranmışsın" diyor. Orada Serdar'ın bazı değerler açısından baktığını düşünüyoruz. Ama diğer yandan da okul yönetiminin bir adamı gibi davranıyor. Yani kişilik haklarına çok da fazla sahip çıkmıyor.*

– Ya da işine gelmiyor.

✪ *Evet. Serdar'ın böyle çifte standartlı bir tarafı var. Aslında bu romandaki erkeklerde daha fazla çifte standart gözlemliyoruz.*

– Ama ben şöyle düşünüyorum. Eski klasikleşmiş romanlarda çok net görülen bir şey vardır: iyi kahraman iyidir, kötü kahraman kötüdür. Ama gerçek hayata bakarsak öyle bir şey yoktur; her insan içinde belli bir oranda iyilik ve kötülük taşır, belli oranda olumludur, belli oranda olumsuzdur. Zaten doğru olan da budur. Sevgilisine karşı çok iyi bir insandır da, iş yerinde yanında çalışanlara karşı kötüdür ya da karşısındaki insan onu kötü olarak değerlendirir, sevgilisi çok iyi bir insan olduğunu düşünür. Çünkü hiçbir insanın, yüzde yüz tamamını görmen mümkün değil Tanrı olmadığın müddetçe; ve ben de günümüzde bir yazarın "Tanrı" olabileceğini inanmıyorum. Yani biz Serdar'ı toplumsal hayat içinde ne kadar, hangi açılardan görebiliyorsak, öyle görebiliyoruz. Mesela onun üniversitedeki ilişkilerini, üniversitede ilişki kurduğu insanları sevgilisi biliyordur da, yargılayıp, olumlamadığını söylediği Sezen, bilmiyordur. Ama gerçek hayatta da bu böyle olur. Bilemezsin. O anlamda da yaşayan bütün insanların öyle olduklarını düşünüyorum ben. Tiplerim, romanda da hayattaki gibi yaşasınlar istedim.

✪ *Örneğin Ömer'de de öyle bir şey yapmışsın. İlk Sezen'in gözünden tanıyoruz Ömer'i, ama sonra çok farklı bir yönüyle karşımıza çıkıyor.*

– Onda tabii bir de şey var, ilk bakıştaki fikirlerin, daha sonra insanları tanıdığın zaman değişir. Benim için bu geçerlidir meselâ. İlk önce bir yargı veririm, yüzde seksen değişir sonra. Ömer, Sezen'in şefi pozisyonunda bir adam ve bir erkek olarak görüyor onu karşısında ama süreç içinde ilişkileri değişiyor, farklı bakmaya başlıyor.

✪ *Bu söylediklerinden yola çıkarak, romanın hayatın bir yansıması olmasından yana mısın?*

– Yok, aksine ona tamamen karşıyım. Tabii kaçınılmaz bir durum var; sen bir şeyler yazıyorsan, çevrende yaşanmış şeylerden, anılarından, duyduklarından, gördüklerinden, her şeyden etkileniyorsun ve ister istemez bu yazdığına yansıyor. Ama aynı zamanda bu yazdığın bir sanat eseriyse, ne olursa olsun roman veya hikâye, bunun bir "fiction", yaratma kısmı olması gerekiyor. Zaten o olmazsa bir keyfi olacağını zannetmiyorum. O zaman anılarını yazıyorsun, izlenimlerini yazıyorsun ama bu onun sanat eseri olmasını gerektirmiyor. Olabilir, belki çok iyi yazılabilir. Ama ben bu bakış açısıyla yazılmış çalışmaların çok da başarılı olabileceğine inanmıyorum yine de. Yazma işlemi, oluşturma işlemi, ister istemez, hangi türde yazıyorsan o türün koşullarını gerektiriyor. Roman yazıyorsan, okuyucu eline aldığında roman demesi ya da roman tanımı içinde tanımlanabileceğini düşünmesi gerekir. Farklı bir şey yazabilirsin ama yazmaya başladığın andan itibaren onu bilmen gerekiyor.

Bir de tabii ki şu var, onu özellikle roman yazarken fark ettim; belli bir yapı kurman gerekiyor. Şimdi sen ne kadar hayat hikâyeni yazarsan yaz, o yapının içinde onlar sırıtabilir. Ha onların sırıtmasına göz yumuyorsan, onlar öyle kalır ama keyif alınarak okunacak bir şey yazmak istiyorsan onları törpülemen gerekir. Mesela şiir asla bunu affetmez; şiirde asla hayatını yüzde yüz yazamazsın, yazsan da o anlaşılmaz, anlaşılıyorsa da zaten şiir olmaz. Romanda da aynı şey var ama biraz daha serbest, önü açık bir tür. Yine de birebir yazamazsın, birincisi bu.

İkincisi de, ben hayatımı yazmak isteseydim, anılarımı yazardım daha rahat olurdu. Çünkü o zaman kurgu yapmam gerekmezdi. Tüm bunların yanında "ben bunları yaşadım '70 ile '80 arasında, '80 ile '90 arasında; bunları yazayım" diye bir fikrim yoktu. Bir roman yazayım diye işe koyuldum. İşin sanat üretimini, pratiğini yaşayayım, keyfi varsa yazarken onun keyfini çıkartayım diye yazdım. Bir görev bilinciyle yazmadım. Onun için de hayatı yansıtmasını falan beklemedim. Olabilir, yansıtabilir... Yansıtıyordur, yansıtmıyordur. Ama şunu biliyorum, orada yazılanların hiçbirini yaşamadım, hepsini de yaşadım. Çünkü bazıları şöyle diyor: "Sen bunları yaşadın, niye bu kızın ağzından söyletiyorsun?" Hayır ben öyle bir şey yaşamadım ama belki de öyledir.

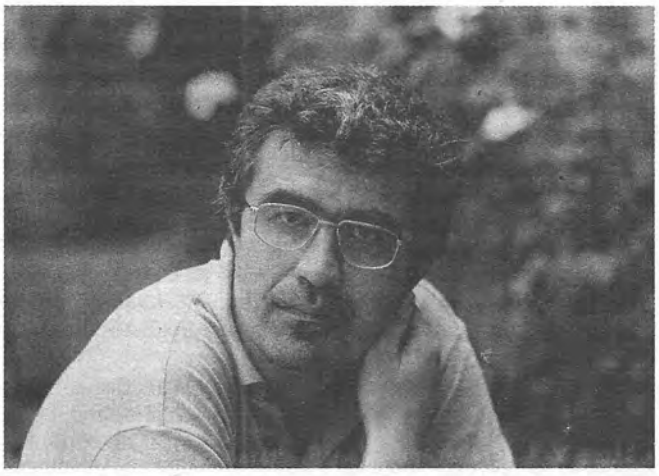

✪ *Okurken erkek bakış açısından yazılmış bir roman gibi görmedim kitabını. Aksine kadın söylemi egemendi anlatılanlara. Bu açıdan çok başarılı da buluyorum romanını.*

– Kadınların çoğunluğu, yüzde doksan dokuzu, senin gibi bakıyor. Kadınları iyi anlattığımı düşünüyor. Ama erkeklerin çoğu da şöyle diyor: "Kadınları yazmayı becerememişsin." Burada paniğe kapılmıyorum.

Seni böyle bir roman yazmaya iten neydi?

– Şiir bir kere en kaba tanımıyla az sözle çok şey söyleme sanatı; sözünü sıkı tutmak durumundasın, yoksa iyi şiir yazamazsın. İmgesel olması, çağrışımsal olması, şiirsel ve melodik olması gerektiğini düşünüyorum şiirin. '80'den beri, 2000'e kadar böyle yazmışım. Bir süre sonra aklına birtakım konular geliyor ve bunları yazmak istiyorsun ama şiir konularla yazılmaz. Yani ben oturayım da işte '80 öncesi hakkında bir şiir yazayım veya işte Galata'daki tarihi yazayım diye yazamazsın. O zaman zorlama bir şey olur. Şiir böyle bir şeyi kaldırmaz biçim olarak. Şiirde daha çok duygular öne çıkıyor; duygularla yazılıyor, konularla yazılmıyor.

Ayrıca tür olarak öyküyü de, romanı da, diğer türleri de merak ediyordum. Öykü yazmayı da denedim ama pek başarılı olmadığımı düşündüm yazdıklarıma bakınca, bir de öykünün de üç aşağı beş yukarı şiire yakın olduğu kanısına vardım. Bilmiyorum ne kadar doğru?.. Öykünün belirli sınırları var, önün açık değil, alabildiğine gidemiyorsun. Bir kere çok uzun yazarsan bıkar okuyucu, ne bileyim ona göre bir yapısı, temposu olması gerekir. Sonuçta, gerçekten kısa olması gerekir, çok uzun bir öykünün pek bir anlamı olduğunu zannetmiyorum. Tüm bunların yanında, bu romanın çıkış noktası olarak '70'li yıllardan aklımda kalmış bir gazete haberi vardı... Yargısız infaz demeyelim de, bir adam emniyetin penceresinden kendini atıyor veya atılıyor. '77'de filan çok yeniydi böyle bir şey. İnsan merak ediyor pratik olarak

nasıl oluyor diye? Poliste gözaltındayken oraları da gördük, eli kelepçelidir veya değildir veya polis vardır yanında ama hiçbir zaman kendini kaldırıp camdan atmasına izin vermezler. Bunu nasıl becerebiliyor? Hangi güçler bunu yapmasını sağlıyor?.. Bunu çok düşündüm... Bir hikâye olarak beni çok meşgul etti.

✪ *Ve bir ağa çocuğu olarak bir geçmiş yaratmışsın...*

– O romanın gelişimi içinde çıkıyor. O haberin arkasını falan hiç araştırmadım. Kimdir bu, ne yapar falan diye bir merakım olmadı. Bir de şu var: 1974-75'te Türkiye'de tekrar politik yoğunlaşma ve hareket başladı. 78 kuşağı denilen kuşak çıktı. Ve bu, '74'ten başlayarak 12 Eylül 1980 sabahı 04:00'a kadar sürdü.

Saat 04.01'de hiç kimsede hareket yoktu. Sanki hiçbir şey olmamış gibi oldu. Halbuki birçoğumuz, hepimiz belki, o örgütlenmelerin içinde olanlar, çok yakında devrim yapılacağını, en azından iç savaş çıkacağını, devrimcilerin savaşacağını, işçilerin köylülerin devrimcilere katılacağını düşünüyordu. Ama o sabah uyandığımızda gördük ki tanklar girdi, halk tankları çok büyük sevgiyle karşıladı.

✪ *Hayat bizim dışımızda gelişiyor...*

– Hem gelişiyor hem de bu insanlar birdenbire eski günlerini unuttular ve sanki hiçbir şey olmamış gibi yaşamaya başladılar. Bunu nasıl becerdiler?.. Bu kadar kolay mı bir ruh halinden bir ruh haline geçmek? Bunun üzerinde düşünürken "Kampüs Devrimciliği" diye bir şey olduğunu gördüm. Bu ne? İlla böyle bir darbe olması gerekmiyor. Okula gidiyorsun, okula gittiğin sürede siyasi hareketlerin içinde bulunuyorsun, kendi çapında devrim yapıyorsun vs. Dört, beş yılını tamamladığın, okuldan mezun olduğun, işe girdiğin anda bu iş bitiyor. Kampüs devrimcileri, politik hareketlerini sadece okulda yapıyorlar; hatta evde ailesinin haberi bile olmuyor. Ben bu tip insanların, Türkiye'deki o politik dönemdeki_hareketlerin içinde büyük bir yüzdeyi oluşturduklarını düşünüyorum. O yüzden de o beklentilerinin tamamen hayal olduğunu, gerçekleşmeyeceğini, gerçekleşmemesinin doğru olduğunu düşünüyorum.

✪ *Demin söylediklerini biraz daha açarsak... Acaba o dönemde, söylediğin gibi, içselleştirilmemiş bir hayat mı sürdük? Olması gereken bir dünya vardı kafamızda, ama o olması gereken bir dünyayla büyümemiştik. O dünyayla bir yerde teorik olarak karşılaşmıştık ve çok hoşumuza gitmişti, bize çok uygun gelmişti, adaletliydi. İşte orda bir şey vardı... Bütün insanlar için iyi bir şey vardı... Ama böyle birdenbire gerçekten bıçakla kesilmiş gibi, saat 04:00'da olay bitti. Bitebilmesi için bunun yapay bir şey olması gerekiyor... "Yapay" derken, bunu o insanları ya da o dönemi yargılayarak söylemiyorum ama bunun dıştan gelen, onunla birlikte büyümemekten kaynaklanan bir şey olduğunu düşünüyorum...*

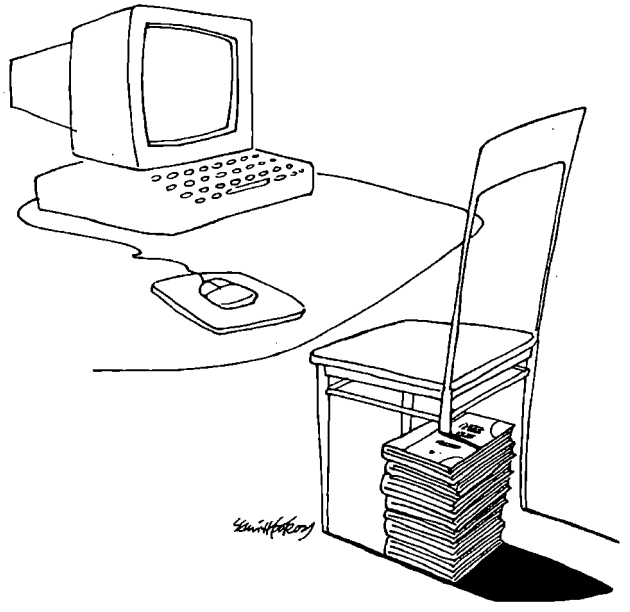

– İşin bir gerçeği var. Türkiye'de, bütün dünyada da herhalde öyle, bu tip siyasi politik örgütlenmelerin dışındaki insanlar genelde yirmi bir yaş ortalamasında ve üniversite öğrencisi. Lise öğrencileri de var... Bunların da sosyalist politika açısından sınıfsal konumu küçük burjuva. Tabii ki bunların büyük bir çoğunluğu ne gerçek anlamda bir açlık yaşamış, yokluk yaşamış, ne de kapitalizmin onu sömürdüğünü hissetmiş. Ama öte yandan da genç insanların hepsinde olan bir şey var; bulundukları konumdan memnun değiller, yaşam koşullarından memnun değiller ve bunu kendilerinin bizzat değiştirebileceklerine inanıyorlar... O dönemde ben de sağcılara "bunlar katil, insanları öldürüyor" diye bakıyordum, tabii katiller de vardı aralarında ama onlar da içinde yaşadıkları Türkiye'yi beğenmiyorlardı, değiştirmek istiyorlardı. Çünkü onlar da yirmi bir yaşındaydı, onların analarından katil doğduklarına inanmıyorum. Şartlar oraya getiriyor...

✪ *"Ben varım" diyorsun.*

– Diyorsun ve bunlar senin var olduğunu kanıtlıyor, bir maddi delil var. Ama şu da açık ki bütün bu tasarımlara insanlar birbirleriyle konuşarak ve kafalarında kurguladıkları hayallerle geldiler; ortada bir veri yoktu. Ortada bir veri olmadığı gibi bilimsel bir temeli de yok. Yani ortada birtakım kitaplar dolaşıyordu ama sonuçta iki, üç tane kitap... *Felsefenin Başlangıcı, Sosyalizmin Alfabesi.* Bunun dışında sorgulama ortamın yok; zaten birlikte yaşadığın insanlar, örgütler ve onların başındakilerin hiçbiri bunun sorgulanmasını istemiyor. Böyle bir şey var, buna inanalım ve buna göre yaşayın diyor. Hiçbir kökü olmayan bir inançtan da çok daha kolay vazgeçilebilir.

✪ *Duygusal temeli yok.*

– Evet... Sen gençsin, gençken çok hoş da, üniversiteyi bitirdiğin zaman yirmi dört, yirmi beş yaşına gelip de hayat sana "bak bir işte çalışacaksın, evini geçindireceksin, para kazanman gerekir" dediği zaman da, bütün o hayalini kurduğun şeylerin boş olduğunu görüyorsun. Çünkü gerçek hayat seni gerçekliğine zorluyor, bak ben buradayım diyor. O zaman teori baştan sona tamamen havada uçuyor.

✪ *Yazdığın romanın en güzel yanlarından biri de oturup bunları konuşmamızı, gündeme getirmemizi sağlaması oldu ve buna da gerçekten, sanırım, birçok kişinin gereksinimi vardı.*

– Tabii, her yazılan şeyin öyle bir işlevi olması gerekir bence. Mutlaka politik olmayabilir de... Ama bir şey düşündürüp, bir şey konuşturması gerekir. Kendi kendine gelişmesini, kendini tekrar üretmesini sağlayan şey de, yazılanlar üstünde konuşulması.

NALAN BARBAROSOĞLU

Halil Gökhan-Timour Mouhidine

TÜRK EDEBİYATINDA PARİS

YKY

I.

Paris kimindir?

Türk Edebiyatında Paris bu soruya bir yanıt arama çabasının ortasında durmamasına karşın, kendi varlık nedeninden ötürü yanıtlardan biri konumuna geliyor: *Çoğul Paris.* Paris çok değil, çoğuldur. Bir şehir bazen içinde birden çok şehir barındırır. Şehir-kent ayrımının uçlarında durulduğunda, bir şehrin mekân boyutu dendiğinde kent adını aldığı; insanlarına (özellikle de kadınlarına) ve yaşama kültürüne girildiğinde şehir adına yerleştiği söylenecektir. Bu ayrımdan hareketle Türk Edebiyatı'nın ilk gözağrısı, yabancı şehri ve kenti Paris'tir. Paris, edebiyatımız için öykülerin, yazıların yazıldığı çatı odaları, üniversite kitaplıkları ve yazarlığın rüştünün kendisi demektir. Yıllardır sadece bir sözcükten ibaret olan Paris, Nedim Gürsel'in dilinde gerçek yüksekliğine çıkar:

"*Güzel Paris... Yalnızca bir başkent gibi değil, yabancı bir kadın gövdesi gibi hâlâ keşfedilmeyi bekleyen...*"

***

Bir Türk ve bir Fransız yazarın Paris yazılarını bir araya getirme çabasının Türkçe ayağı elinizdeki kitapta toplandı. Birçok fotoğraf ve resmi barındıran bu kitaba rağmen, sanki Türkçe yazının yükü, fotoğrafların –belki de Paris turizminin sıradanlaştırdığı görüntüler yüzünden– Paris için taşıdığı düşünsel yükten daha fazla çekicilik taşıyor bana göre; görüntülerin Paris'i sanki sadece Türkçe yazıyla "taşınıyor". Paris'in her bakımdan birçok yazı(n)sal imgede taşındığını; üstelik birçok imgenin de metaforlar yardımıyla Paris'i yüklendiğini unutmuyorum.

Paris'in üzerine çevrilmiş bir yazarlar turizmi olduğu, bu turizmden geride, büyük oranda edebiyatın kapsamına giren bir yapıt toplamı bulunduğu apayrı bir gerçek. Bunun ötesinde Paris'i, edebiyatın ve düşünsel kıvraklığın izin verdiği ölçülerde keşfetmek, yazarlık serüveninin kentlere dönük yüzünde önemli bir dönemeç.

***

Mimarların, şehir planlamacılarının, belediyecilerin, postacıların ve memurların Paris'inde ortak yönler, daha doğrusu ortak ve anonim bir Paris bulmak üç aşağı beş yukarı mümkün. Ancak Türk yazarlarının *Paris*'i yapıların, çizimlerin, hizmetlerin, mektup adreslerinin ve mesailerin çok ötesinde bir yerde... Türk Edebiyatı'nın Paris'i, "tesadüflerden başıbozuk güncelere, adına Abbas da denilen Paris yolcusundan Paris sevdasına akan toprak seyrelmesine" uzanan bir çizgide değişmenin, farklılaşmanın ve çoğulluğun mekânı... Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'den Enis Batur'a kadar kendi manzaramıza Batı'dan bakmayı öğrenmeyi ve bu karışık düzeyde nostalji öğretimini de içeren bir şehir Paris. İlhan Berk'e "yalnız Paris'te kendinizi unutursunuz, oralı oluverirsiniz" dedirten o dişi şehir, Ahmet Haşim'de o bilinen 'delâleti' ortaya çıkarıyor. Seyahatin bir yalnızlık mektebi olduğu öğretiyi, *Paris Tesadüfleri*'nde Ahmet Hamdi Tanpınar'a yazdırıyor Paris. Tanpınar'a göre, Paris'te kendi manzaramız ilgi ve dikkat çekici. Gerçek ise şu: "Edebiyatımızın bugünkü manzarası, merkezi bilinmeyen bir vilayet manzarasıdır." Paris, ayrı bir yazarlar coğrafyasının dönemsel bir başkenti.

Türk yazarının Tanzimat'tan Cumhuriyet dönemine kadar ki bozbulanık Paris serüveni de, kendini bir başka kentte yeniden bulma ile, sözcüklerle bir kentin yeniden inşası arasında bir yerde açıklanabilir. Paris'in ağır ve yüksek edebiyat zevklerinden, çilelerinden bir an için sıyrılmak üzere son sözü yine de Enis Batur söylemektedir:

"Bu şehir kadar hiçbir kadın heyecan vermedi bana."

HALİL GÖKHAN

II.

Paris ile ilişkilerin ilk ayağı diplomatiktir. Osmanlı elçileri 18. yüzyılda Paris'i keşfetmişler ve Frankların başkentiyle geniş bağlar kurarak mimari, ticari ve teknik zenginliklerden, yeniliklerden yararlanmışlardır. Gerçekte, Doğu'nun en büyük Müslüman imparatorluğunun temsilcilerinin asıl amaçları, gâvurların bilimsel üstünlüğünün sırrını öğrenmek ve hükümdara askeri, idari ve eğitimsel reform önerileri sunmaktır ki bunun için 1839 Tanzimat Fermanı'nı beklemek gerekecektir.

Öte yandan Parisliler de bu vesileyle Türkleri ilk kez görme fırsatını bulmuş olurlar. 1720 yılında basında çıkan yazılardan ya da kimi mektuplaşmalardan öğrenildiği kadarıyla, birkaç asır önce Viyana kapılarında durdurulmuş olan asırlık düşman Müslümanlar, ya da Akdeniz muharebelerinin savaşçıları artık birer gezgine dönmüşlerdir. Garip bir değişimdir bu...

İbrahim Şinasi'den bu yana birbirleri ardına düzenli bir ritimle Paris'e giden yazarlar, gerçekte turistlerden söz etmemişlerdir. Kültürün yerinden oynatılamaz başkentinin "ikonlarının" altını çizmek için gitmişlerdir oraya.

Paris bütün erdemlerle bezenmiştir; öğrencilere ya da asker kaçaklarına, modernliğin bütün teminatlarını sunar. Memlekete dönüşte hepsinin de yanında bir Fransız modeli mevcuttur.

***

Ahmet Hamdi Tanpınar, 6 Nisan 1953 günü Adalet Cimcoz'a mektup yazarken henüz başına geleceklerden haberi yoktur. Tıpkı onun gibi Paris'e gelen Türk yazarların çoğunda Paris üzerine bir saptamalar ve izlenimler çevrimi mevcuttur. Bu çevrim, keşif boyunca seyahatin hakikatine erişmekle sonuçlanır: Huzursuzluk ve bıkkınlık, küçük rahatsızlıklar ve kızgınlık.

Olumsuz bir gelenekten söz edilecek olursa, bu geleneğin tam da ortasında Ahmet Haşim'in portresinin durduğu söylenebilir. Fransız edebiyatını yakından tanıyan bir yazar olarak 1928'de Paris'i ziyaret eden Haşim, yazılarında erken-varoluşçu bir vizyon ortaya koyarken klişelere kaptırmaz kendini. Yeterince ölçülü bir biçim altında iki savaş arasındaki Fransa'nın kötü cinlerini sergiler, yerleşik yaban-

cının Fransa saplantısının ve Yahudi düşmanlığının tırmanışını ifşa eder. Ama hepsi bu değildir.

Karamsar Haşim, Paris'in çevre mahallelerinde ya da *Jardin des Plantes*'ta, en koyu mürekkebin içine batırılmış düşüncelerinin eksiksiz bir metaforunu bulur.

Rainer Maria Rilke'yi andırmasa da, bu yolculunun başkalarına benzemeyen gezileri *Malte Laurids Brigge*'nin kilere benzer. Böylelikle Haşim, kendini Paris sıkıntısına kaptıran birçok Türk yazarına da yol açmış olur.

1950'lerden sonra başka büyük melankolikler bayrağı teslim alırlar. Ziyaret ve buluşmalarla dolu programına rağmen Ahmet Hamdi Tanpınar'ın seyahatten seyahate ilgisinin zayıfladığı görülür. 1953 yılında üç günlüğüne Paris'e gelen ve memleket hasretine dayanamayan Sait Faik için de aynı durum geçerlidir: Paris'in otelleri, bulvarları ve restoranları Burgaz adasının sakinlerinin ve Karaköy börekçilerinin yerini tutamaz. Ne var ki durum İlhan Berk için daha derinlerde seyretmektedir. 1964 yılındaki birkaç aylık ziyaret sırasında tuttuğu günlükte şair, Paris'i açıkça reddettiği bir çöl geçişini yansıtmaktadır bize. İlhan Berk şehrin yeni ve karanlık bir portresini çizerken, kısmen de olsa bir kadının varlığını yansıtır; ne var ki o da kendisi gibi yabancıdır bu büyük ve işgal edilmiş Babil şehrinde... Ona göre Paris bir yalnızlıktır. Zaten Lautréamont ve Sade'dan esinlenmiş bir gezgin şairden ne beklenebilir ki?

***

Günün birinde herkes yurduna dönecektir nasıl olsa; işte tam da bu yüzden Paris büyük bir nostalji anlamına gelir. Memlekete dönüşte, Beyoğlu'ndaki bir tavernada, büyük bir otelin barında ya da Beyazıt Meydanı'na yakın bir kahvede çay yudumlarken dinleyenlerin hevesini kırmadan konuşmaya şöyle başlanabilir: "Ben Paris'teyken..." Bu sırada dinleyenler bilir ki konuşmacı hayallere dalmıştır. Kimse ondan gerçekleri anlatmasını beklemez; söz konusu olan daha çok Frengistan'a girişi sağlayan bir *bismillah*'tır. Bu ritüel sırasında Doğu ve Batı'nın en büyük geçiş yerlerinden birisi oluşur, ki yazarların çoğu buradan düzenli olarak geçeceklerdir...

Zira Paris, artık tek model değilse bile, yazarların en çok sözünü ettiği şehir olarak kalır; ne var ki 1980'lerden sonra ortaya çıkan belirgin bir kendini beğenmişlik genç yazarların Paris yorumlarının ortaya çıkmasını engelleyecektir. Yazılar, notlar, özel ya da gazetelere yazılmış mektuplar Nedim Gürsel'e kadar birbirini izler. Gürsel'in 1985'te yayımlanan *Yerel Kültürlerden Evrensele* adlı kitabı son tarihsel noktayı koyacaktır. En sonunda esin perisinin suyu çekilmiştir.

Ama sonuç olarak turistik bir Paris'i yorumlamayı reddeden yazarlar da vardır: Ferit Edgü ve Tahsin Yücel gibi; ki bu yazarlar elinizdeki kitap için ilk kez Paris üzerine yorumlarını dile getirdiler, klişelerden sakınarak. Acaba onlar için tehlike, adı çok anılan bu şehrin söylen ya da kartpostal olarak yinelenmesi midir? *Onların Paris'i* tüm bunların berisindedir.

***

Yine de 70'li yıllar boyunca siyasal çekicilik, yani özgürlüklerin Fransası karşısında büyülenme, üstün gelse de (Attilâ İlhan ya da Özdemir İnce'de olduğu gibi) artık tek ölçüt değildir.

Özgürlük ne güzeldir! Geleneksel yerini çoktan terk etmiş olsa bile... Bu yüzden büyük siyasal sorunların ötesinde, Paris'in bu anlamdaki yıkılışı kimi yazarlara esin vermeyi sürdürecektir: Örneğin Ataol Behramoğlu, "Paris söylenin ölümü" üzerine en iyi metinleri vermiştir. Enis Batur ölçülü bir lirizmi seçerek, 20. yüzyıl başının büyük şiirine ulaşmak için geçmişin labirentlerinde gezintiye çıkmıştır. Düşlerdeki Paris'in bu çöküş süreci aklın Fransasındaki yoğunluk azalmasını çok iyi açıklamaktadır.

***

Nedim Gürsel 70'lerin başlarından bu yana Paris'te oturuyor. O artık bir ziyaretçi değil, bir yerleşik yabancı. Kesintisiz bir şekilde Paris'te yaşayan ve yavaş yavaş Parisli olan ilk Türk yazarıdır. Bu nedenle Paris için artık platonik olmanın uzağındadır: Seine'in kıvrımları, şehrin parkları duygusallığın yeni bir haritasını oluşturmaktadır ve Türk romancısı bu kadınsı figürü baştan çıkarmaktan başka hemen hemen hiçbir şeyle uğraşmaz.

Hôtel du désir'de, anlatıcının genç sevgilisi Pınar'da Türkiye'yi yeniden buluruz: Bu, çağdaş, melez, Strasbourg Saint-Denis semtinde yaşanan ve anlatıcı kafasını karıştıran bir Türkiye'dir. Anlatıcının dünyanın yeni bir coğrafyasını tanıdığı bu mahallede, birbirinden üç bin beş yüz kilometre uzakta iki ülke aynı anda belirli noktalarda iletişim kurmaktadır.

Örneğin Prado Pasajı. Ve ardından İlhan Berk'in "yalnız Paris'te kendinizi unutursunuz, oralı oluverirsiniz" cümlesi doğrulanır. Bu söz aynı zamanda bütün Fransız, İspanyol, İrlandalı ya da Türk yazarlar için doğrudur.

TİMOUR MOUHİDİNE

SULHİ DÖLEK
KORUGAN

NEŞE CEHİZ
OLMASA SENİN DE ADIN

SÜREYYYA EVREN
UR LOKANTASI

VARLIK / ROMAN

Sema Kaygusuz

SANDIK LEKESİ

Öyküler/ Can Yayınları

Nedir "sandık lekesi"? Hani el değdirmeye kıyamayacağınız o ana-nine yadigârı incecik işlemeli çarşafları, bluzları, kimi zaman dantelleri kullanılmaz eden sarımsı lekeler var ya... Çamaşır suyuna konulsa kumaşa yazık... Limontozu kâr etmez lekeler. Sandığın tahtasından mı, kapalı kalmaktan mı kumaşa yerleşip onu damgalayan "çok eskidir" diye okunabilecek leke tarihleri. Sema Kaygusuz, insanı insan eden, anıları, pişmanlıkları, yanlışları, düşleri "sandık lekesi" ile simgeliyor. Bu adı taşıyan kitabında, bir öykünün dış çizgileri ya da karalamaları diye adlandırılabilecek öykücüklerinde büyüteci hep bu kapalı kalmış lekeye yöneltiyor.

Ortadan Yarısından, bence, bir kuşkunun öyküsüdür. Gülümser Hanımteyze, kahvaltılığın bittiği bir gün, menemen yapar: "İçine biraz maydanoz doğradım, bir baş soğan, azıcık da peynir kalmıştı. Söylenmesin diye iyice pişirdiydim ateşte." Ama bu menemenden biraz yer yemez, Gülümser Hanımteyze'nin kocası Ömer Bey hastalanır. Menemen yüzünden mi?.. Gülümser de yemiştir o yemekten: "Getirdim sofraya, ortadan ayırdım koydum önüne, yarısını ben yedim yarısını o. Hatta Ömer Efendi hepsini bitiremedi bile... Ondan sonra başladı kıvranmaya! Önce midesi bozuldu sandım. Yumurta on günlüktü ya, belki bayattı da adama dokundu. Ama ben de yedim, bana bir şey olmadı. Kendini yerlere atıyor, karnıma bıçaklar saplanıyor diyor, elim kolum bağlı ne yapacağımı şaşırdım... Akşama değin çırpındı durdu. Gece baygın uyudu adamcağız."

Önce göbeğinin üstü kaşınmaya başlar Ömer Efendi'nin, sonra orada bir yara oluşur, sonra bu yara büyüyüp tüm gövdeyi kaplar, mahalleyi bir koku sarar. Mahalleli, kokuyla tedirgin, ölse de kurtulsa dilekleriyle hasta yoklamaya gittikçe hep aynı öyküyü dinler. Gülümser, ezber etmiş gibi anlatır hep: "Bir ay önce başladı komşum. Bir sabah kalktım, söylemesi ayıp, evde bir gram kahvaltılık kalmamış. Ne yağ var, ne zeytin... Önceki gün tansiyonum fırladıydı da pazara çıkamadıydım. Herif kızcak diye alelacele koydum çayı. Dedim en iyisi menemen yapmak." Kimselerin görmeye dayanamadığı bu yaranın nedeni nedir? Doğaüstü bir şey olmalı... Uğursuz bir baykuş sesi belki, belki asmaya tırmanmış bir fare... Bu uğursuzluk kuşkusu mahallenin içinde büyüyen soru. Bir sandık lekesi. Gülümser Hanım'ın sorusu, "ben de yedim"le geçiştirilmeye çalışılan "yemek mi dokundu acaba". Kimbilir belki de yemek dokunmuştur. "Herif kızmasın" diye yapılmış bir yemektir çünkü. Sevgi değil korku katılmıştır içine.

"Tansiyonundan", "pazara çıkamamaktan" söz edememenin gizli öfkesi yönelmiştir "kızacak herif"in gövdesine. Ev ilaçları, "elleme yara yapacaksın" uyarıları anlatılır ziyarete gelenlere. Sandık lekesinin örtülmeye çalışılması gibi gerçek olmasından korkulan kuşkular, olasılıklar dile getirilmeden. Örneğin ne ziyarete gelenler sorar "hiç doktor gördü mü" diye. Ne de Gülümser Hanımteyze, "doktor çağıramadık, içime derttir. Kahvaltılık almak için haftada bir pazara giden, nerden bulacak özel doktor parasını?" der.

Öykü kahramanları, korkularını, kuşkularını, çaresizliklerini örtüp bastırarak bir leke gibi koyulturlar.

Sema Kaygusuz, öykülerini birbirini benzemez insanların, birbirine benzemez günlükleriyle kuruyor: Bir kabadayı, torununa değişik bir ad koymak isteyen dede, sevgilisinin karısını tanımak için değişik bir yöntem deneyen kadın, oğlu engerekle oynayan kadın, oğlunun evden kaçacağını sezip bohçasını hazırlayan ana, gençlikleriyle hesaplaşan sarhoşlar... öykülerde yalnızca içlerinde derinleşen gizleriyle benzeşiyorlar. "Kız gibi ayaklı" Tacettin için, ayakları vatkayla saklanacak bir kusurdur. Bir kusuru da, yarasını diken hemşire Necla'nın karşısında ağlamak... Peki, Necla'nın gizi nedir? Tacettin'e güven veren yanı, nereden kaynaklanmakta?..

Torununa verecek ad arayan dedeye, belli etmeden yardım eden nine, kocasının bir zamanlar pek beğendiği bir kadının adını niye seçiyor. Bir ihanetin farkında olduğunu göstermek için mi?

Benzerlerini çok dinlediğimiz, bebeğin sütünü paylaşan engerek, Sema Kaygusuz'un anlatımında birden nasıl çocuğun babası kimliğini kazanıyor? Neden öykünün omurgasının çarpıldığını görmüyoruz? Yoksa güçlünün güçsüzü korurken uğradığı son mu bize öyküyü yanlış yansıtıyor?

Bu sorular öyküleri okurken değil, çok daha sonra, öyküyü şöyle bir akıldan geçirip iyice kavramak isterken beliriyor. Yavaş yavaş genişleyip koyulaşıp kalıyor. Bu soruların doğuş nedenlerinden biri, öykülerin anlatılış biçimi belki. *Yülerzik, Sarı, Aşkâr,* gerçeği düşlerin belirsizliğiyle anlatmayı deneyen öyküler. Gizleri ya da "sandık lekeleri" birden fazla, arada bir, bir motif oluşturuyorlar sanki... Canan'ın gövdesindeki diş izleri, Asım'ın bıçaklanışı, Canan'ın anası Gülsüm'ün Canan'ı yıkarkenki sevecen hoyratlığı bir araya gelip kaç öykü oluşturabilir diye düşünüyorsunuz. Kalıplar belli, evli bir erkeğin sataştığı genç kız, adamı bıçaklayan baba... Bir yıkanış sürecinde arkada belirip yiten bir öykü. Başka öyküler de kurulabilir belki. Genç kızın saçına renk veren "aşkâr"ın *Yülerzik* anlatısının bir parçası olması, öyküye kalıp dışı boyutlar getirmenin de yolunu açıyor. "İçlerindeki şifa ile zehiri" keşfedeceğimiz yalnızca otlar mı?.. "Şeytanın bile dokunduğunda iyileştireceği yara" Canan'ın gizi mi, annesi Gülsüm'ün gizi mi yoksa?..

Terzi Nazan ile kardeşi Bahadır arasında dile getirilemeyen ilişki, Nazan'ı öldüren sarı renk yine böyle yapbozların akıcılığıyla yeni kurgulara açık öğeler, öykünün bütününü oluşturan ama onu hep yarım bırakan anlatı parçaları.

Sema Kaygusuz, öykülerini okurlara kurdurmak için düzenliyor gibi.

SENNUR SEZER

MURAT GÜLSOY:

"Yazıyı çok ciddiye alıyorum, çünkü tehlikeli tarafları olan bir şey. İnsan çok kolaylıkla yazdıklarının büyüsüne kaptırabilir kendini. Evet, yazı büyülü bir şeydir. Okur da bundan büyülenebilir, ama en kötüsü yazarın kendi yazdıklarından büyülenmesidir. O zaman kendi yazdığının esiri olur."

Bu Kitabı Çalın/ Öykü/ Can Yayınları

✪ *Kitaba genel olarak bakıldığında, öykülerde iç içe geçmiş iki kurgu var sanki. Yazarın kurguladığı öykü içinde, ayrı bir kurguyu da öykü kişisi 'kuruyormuş' gibi bir izlenim uyanıyor. Karakterler, yazarın kurguladığı sıradan bir olayı, akıl yürütmelerle, çeşitli yorumlarla, dramatik veya abartılı yönlere sürüklüyorlar... Gerçekte şaşırtıcı olan, yazarın kurguladığı olaylar değil de, öykü kişilerinin bu olaylara bakış açısı sanki.*

– Aslında, öykü kahramanlarının kafalarından geçenler ve onların kurgularıyla yazan kişinin kurgusu birbirinden farklı değil, aynı şey. Ama böyle bir yanılsama doğuyor olabilir, bu da benim amaçladığım şeylerden biri zaten. Nedir bu yanılsama? Sanki öykü kahramanları kontrolden çıkıyorlarmış gibi, ya da kendi benlikleri varmış ve bunun icaplarını yerine getiriyorlarmış gibi ete kemiğe bürünmeleri. Bu her yazarın arzuladığı şeydir. Kahramanlarının kendi hayatlarını yaşayabilmesi... Eğer yazar onların yaşayabileceği ortamı doğru tanımlarsa ve akılcı bir şekilde öykünün ve dünyanın işleyişine dair uygun doğayı kurabilirse işte o zaman kahramanlar kendi hayatlarını yaşamaya başlarlar.

Evet, öykülerde ikili bir şey, geçişken bir alan var. Bu büyük romanlarda daha belirgindir. Kahramanlar yazardan öne geçer. Don Kişot'ta, Holmes'da olduğu gibi... (Bu örneklere daha birçok çarpıcı karakter eklenebilir.) Sanki bunların kendi hayatları varmış gibidir. Yazarlarından bağımsızlaşmışlardır. Tamam, bir yazar olarak, bir kahraman yaratıyorsunuz, onun aklının içini de tasarlıyorsunuz; geçmişini tasarladığınız gibi bu kahramanın kafasının nasıl çalıştığını da düşünmek zorundasınız. Her kahraman aynı şekilde düşünmez, düşünürlerse yazarının birer kopyası olurlar. Eğer bu iyi yapılabilirse –çoğu zaman bu çok kontrollü bir şey de değildir ve zaten bunların belli bir formülü olduğuna da inanmıyorum–, kahraman yazarından bağımsızlaşır.

Bazen yazarla yazdığı kahraman arasında, okurun bile zaman zaman giremediği gizli yerler vardır, işte oralarda geçen olaylar her neyse, kimi zaman çok başarılı sonuçlar verir. Ve öyküyü yazıp bitirdikten sonra, o kahramanın sizden farklı biri olmaya başladığını gördüğünüz zaman siz de şaşırırsınız. Halit Ziya, *Mai ve Siyah*'ın başına, "yazarını ağlatan roman" diye yazar. Çok etkileniyor Ahmet Cemil'den, yarattığı karakterden ve onun için üzülüyor. Bu bence önemli bir şey. Çünkü, belli bir noktadan sonra, yazanla kahraman arasında epistemolojik bir kopuş var, çünkü aynı dünyada değiller.

✪ *Öykülerdeki kişilerin belli ortak noktaları var. Örneğin, korku duygusuna hiçbiri yabancı değil. Bir de çıkışsızlık... Bu ikisi en belirgin temel özellikleri. Özellikle, yazanla yazılan arasındaki kopuş, öykü kişisinin çıkışsızlığa düşmesiyle başlıyor. Sizce onlara bir çeşit 'tutunamayan' diyebilir miyiz?*

– Tam olarak değil, çünkü "tutunamayan"ın artık, Oğuz Atay'ın tanımladığı haliyle neredeyse kavramsal bir yapısı var, entelektüel kimliği var, sosyo-ekonomik durumu var, yaşadığı tarihsel dilim var... Her şeyiyle çok bellidir, "tutunamayan" dediğimiz zaman kimi kastettiğimiz.

Tabii, çıkışsızlık içinde olan kahramanlar yazdıklarım. Ama aynı çıkışsızlık değil yaşanan. Benim yazdığım hikâyelerdeki kahramanların hepsinin "Tutunamayanlar"daki kahramanlar gibi kaygıları yok. Yani hepsi o noktada değil. Kimi zaman hayattaki çok ufak bir sorundan da çıkışsızlık yaşayabiliyorlar. Çok ufak bir şey... Belki dışarıdan izlediğiniz zaman onun bir çıkışsızlık yaşadığını bile hissetmeyebilirsiniz. Örneğin, "Kayıp Eşyalar Bürosu"ndaki adama dışarıdan bir gözle baksak, zihninin içine girmesek şöyle bir manzara çıkıyor ortaya: Bir adam var, kayıp eşyalar bürosunda çalışıyor, işe gidip geliyor, bir çanta bırakılıyor sonra büroya, yine işine gelip gidiyor, cumartesi pazar bir yerlere gidiyor, sonunda sahibi geliyor ve çantayı alıyor. Dışarıdan baktığımızda olay örgüsü bu kadar yalın; ama bir de adamın kafasının içinde yaşadığı çıkışsızlıklar, o çantayla kurduğu ilişki, hayalleri... İşte tüm bunlara içeriden baktığımızda bambaşka bir hikâye görüyoruz. Aslında hikâyenin benim için çekici olan yanı da bu. Dışarıdan son derece basit görünen bir olayı, hatta önemsiz denebilecek bir olayı yaşayan kişiye içeriden baktığınızda, ona bir insan değeri vermiş oluyorsunuz.

Herkes kendi hikâyesinin kahramanı olarak yaşamaya alışıktır, ama asıl olan bir başkasının zihninin içine girip bakabilmek. Bir psikolog veya empatisi çok güçlü insanlarda olduğu gibi... Bazı insanlar vardır ne anlatırsanız anlatın hislerinizi anlamaz, bazıları da vardır siz hiçbir şey anlatmasanız da sizi bir biçimde algılar, rahat ve birebir bir ilişki kurar. İşte bu edebiyatta daha mümkün bir şey tabii.

Evet, çıkışsızlık bazı öykülerde daha yoğun. Bazılarında olayların getirdiği bir çıkışsızlık var, bazılarında ise kahraman yaratır çıkışsızlığı. "Hızlı Düşünme Sanatı" adlı öyküde, kahraman çıkışsızlığı kendi kendine örer, çıkışsızlık falan yoktur ortada aslında. Bir seminerdedir, seminer veren adamı beğenir ve onunla ilgili hayaller kurar. Sonuçta insan hayallerini derinleştirdiği noktada kendisiyle ve yazdıklarıyla hesaplaşıyor. Bu hesaplaşma sonucu ortaya ne çıkacağı ise o kişiye bağlıdır. Kahraman bir sonuca varıyor ama belki okuyan başka bir sonuca varır.

✪ *"Yazarın Belleği" adlı öyküde okumak, yazmak ve yazılmak, çeşitli şekillerde yazılan tarafından sorgulanıyor; bu hem kendine, yani düşsel olana, hem de gerçek olana getirdiği eleştirileri de içinde barındırıyor. Öykü kişisi, pinokyoluktan çıkıp gerçek olmaya karşı büyük bir arzu duyuyor. Ve bu noktada "insan neden yazar?" sorusunu da zorluyor. Sanki öykünün sonunda üç seçenek kalıyor ortada: yazmak ya da yazılmak... Bir de araf.*

– "Yazarın Belleği" benim için önemli bir öykü. Aslında öykü denebilir mi bilmiyorum, belki yazı denemesi denilebilir. Bu kitaptaki öyküler içinde üzerinde en çok çalıştığım öykü oydu. Bu tabii ki kurguyu mükemmelleştirmek anlamında değil, kafamdaki sorunun sorun olarak kalma süresi çok uzundu anlamında söylüyorum. Yazarın belleği yıllardır gündemde olan bir şeydi. Temelde söylediklerin doğru, ben de bunları düşündüm, bunların dışında şu da düşündüğüm şeylerden biriydi, konuşmanın başında da söyledim, yazdığınız ortamı iyi kurgularsanız, kahramanı içine bıraktığınızda o kendi aklıyla birtakım şeyler yaşayabilir mi, yaşayamaz mı? Yani bir nevi irade-i cüzzi, irade-i külli gibi bir şey bu. Böyle bir sorun acaba yazı kişisi ile yazan arasında var mı? Bu, klasik yazar-tanrı tartışması dışında bir şey. Tabii ki yazılan şeyin tanrısı, doğal olarak yazarın kendisidir. Yaratıcı açık seçik ortadadır da bunun dışında bir şey daha vardır. Ne derece siz onu tasarlayabilirsiniz? Ne derece onu kendi gerçekliğinin dışında tasarlayabilirsiniz? Yani bir nevi yapay zekâ gibi midir? Örneğin, okuduğum kahramanlar beni çok etkiliyor, kimi zaman o kahramanları hayatımın içine aldığımı biliyorum, birtakım arkadaşlarımdan, dostlarımdan daha fazla o kurgusal karakterin –yazarın değil– etkisi altına girdiğimi hissederim. İşte o zaman, o da bir varlık, diye düşünüyorum. Evet, bizim epistemolojik düzeylerimiz farklı, başka dünya düzeylerinde yaşıyoruz ama bu onların gerçekten birer insan olmalarını engeller mi? İşte böyle bir sorun vardı benim kafamda ve o sorun da bu öyküde tartışılıyor. Evet, belki diğer öyküler gibi değil. Onların formatı daha oturmuştur. Bu ise bir deney.

✪ *Peki, kurgulanmış olanı gerçekten üstün tutmak gibi bir çıkış var mı bu öyküde?*

– Bir yerde öyle bir özelliği var. Yaşanılan her şey yazılabilir. Yaşanılan her şeyin hikâyesi anlatılabilir, romanı yazılabilir, şiiri yazılabilir. Ama yazılan her şey yaşanamaz. O halde yazının olanakları, yazarın olanakları daha geniştir. Bu basit bir mantıkla böyledir. İronik bir yanı da var tabii. Yazı dediğimiz şey çok gelip geçici. Birtakım işaretlerden ibaret. Ama yazıda yaratılan yanılsama, hayattakinden çok daha büyük oluyor...

✪ *Baş öykü ve son öykü, bağlantılı metinler. Sanki birbirlerinin cevabı gibiler...*

– Evet, bu yüzden onlar kitabın giriş ve çıkış öyküleri olarak, kitaba değişik açıdan bakışı sağlıyor. Kitaba birinci öyküden bakabilirsin ve bir manzara görürsün. Son öyküden baktığında –hatta birinci kitabı da kapsar o– ise başka bir perspektif görürsün. Böylece bir metni farklı şekillerde okumanın mümkün olduğunu işaret ediyor, ama bunu zorlamaz. Gülüp geçebilirsin de. Son öykü gerçekten komik bir öyküdür aynı zamanda. Ama başka bir açıdan kafayı takabilirsin de.

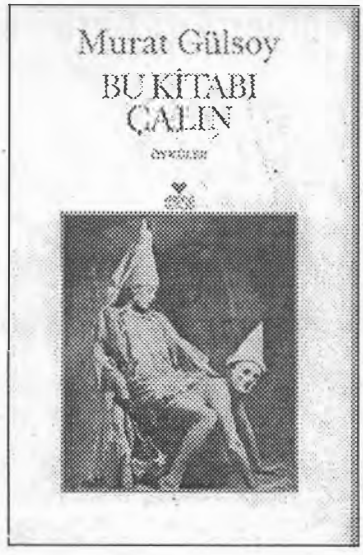

✪ *Bu Kitabı Çalın'daki öyküler için, yazmak, düşlemek ve bu iki eylemin sonuçları üzerine kurulmuş ve bu meseleye farklı yorumlar getiren yazılar diyebilir miyiz?*

– Doğru. Ben yazıyı çok ciddiye alıyorum, çünkü tehlikeli tarafları olan bir şey. İnsan çok kolaylıkla yazdıklarının büyüsüne kaptırabilir kendini. Evet, yazı büyülü bir şeydir. Okur da bundan büyülenebilir, ama en kötüsü yazarın kendi yazdıklarından büyülenmesidir. O zaman kendi yazdığının esiri olur ve yazdığının gerisine düşmeye başlar. Tam tersine onunla belli bir mesafeden ilişki kurması lazım ve belki ironi bu yüzden yoğun bir şekilde var. Çünkü ironi mesafenin bir başka adıdır.

✪ *Ve son olarak, "www.altkitap.com"*

– "Altkitap", bizim kurduğumuz bir sanal yayınevi. Türkiye için bir ilk oldu. Bu sanal yayınevinin özelliği, kitapları edinebilmenin ücretsiz olması. Üyelik sistemi var sadece. Temmuz 15'te başladı oluşum. Şu an üç-dört kitap var. İnsanlar istedikleri kitabı kendi bilgisayarlarına indirip isterlerse yazıcılarında basabiliyorlar, isterlerse sırf ekranından okuyup silebiliyorlar. Okura özgürce okuyabileceği bir imkân sağlıyor. Tabii, kitabın yerini tutar mı, tutmaz mı? diye, tartışılabilir ama bu klasik yayıncılığa sadece bir alternatif, artı bir yol diyelim. Onu yok edecek, ona rakip bir yol değil. Ama şöyle avantajları var, bütün dünyaya aynı anda bağlı. Ve şu anda birçok ülkede okurumuz var: teşekkür ediyorlar, biz Türkçe kitap okuyamıyorduk, şimdi bir anda edinebildiğimiz ücretsiz kitaplar var, diye. Yayınevinin yayın çizgisi de kısaca şöyle, edebiyat olacak tabii, ama özgün eserler. Eski Türk eserleri olacak, şu anda edinilmekte zorluk çekilen, hatta Osmanlıca'dan çevirinin mutlaka olması gerektiğini düşünüyoruz. Artı akademik kitaplar. Mastır ve doktora tezlerinden kitaplaştırılmış eserler... Bunlara da yer vermemizin en önemli nedeni, klasik yayınevlerince bu kitapların basılma şansının çok düşük olması. Az sayıda insana hitap eder ama o az sayıda insan için onu edinmek çok önemlidir. Beş tane okur için kitap basamazsın ama sanal yayınevi bunu yapabilir. İster beş, ister beş bin okuru olsun fark etmiyor... Ve gelecekteki elektronik kitaba da alt basamak hazırladık. Burada yazarın ve çalışanların emeği de sponsorluk yoluyla karşılanıyor. Benim üçüncü kitabım da "Altkitap"tan çıktı ve en az bu kitap kadar okura ulaştı.

İDİL ÖNEMLİ

Mehmet Arif Derbend

YALNIZ BALAYI

Roman / Altıkırkbeş Yayınları

1970'li yıllarda başlayan bir İstanbul "köy" masalıyla karşı karşıyayız. Mehmet Arif Derbend, 1960 doğumlu. İlk ve ortaokulu Pendik'te, liseyi Haydarpaşa Lisesi ve Özel Marmara Koleji'nde okumuş. 1975-80 yılları arasında Fenerbahçe Yıldız, Genç, A takımlarında oynamış. 1980-85 yılları arasında İtalya'da Floransa Devlet Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde Reklam Grafiği eğitimi almış.

Yazarı böyle uzun uzun tanıtmaya gerek var mı, diye düşünenler olabilir. Evet, gerek var. Çünkü *Yalnız Balayı* alternatif bir otobiyografi sayılabilir. Kimdir Mehmet Arif Derbend? Biyografisini okumaya değecek biri mi? Elbette değecek biri. Çünkü içimizden biri. Yetmez mi?

Pendik'ten başlayan, Floransa'ya uzanan bir yaşam serüveni. En büyük özelliği de, öyle çok büyük özellikleri olmaması. Fırtınalı aşklar, ihtiraslar, aynı karede poz verilen ünlüler yok bu yaşam öyküsünde.

Otobiyografi okurunun içine düştüğü psikoloji ne olabilir, diye kendimize sorarsak; otobiyografinin en büyük silahının okurda oluşturduğu aşağılık duygusu olduğunu anlarız. Önemli, gözümüzde efsaneleşmiş birinin özel yaşantısına girmenin keyfini yaşarız her şeyden önce. Bizim iki kelime etme fırsatını bulamayacağımız bir sürü insanla neler paylaştığını kıskançlıkla karışık bir merak duygusuyla okuruz. Kitap bittiğinde "neler yaşanıyor böyle" diye düşünürüz. Bu düşüncenin diğer ucunda şu vardır; "bizimki de hayat mı?"

Oysa Derbend böyle bir duygu yaşatmıyor bize. Aksine, bizim hayatımızı yazmış. En azından şu anda orta yaşını süren insanların hayatını. Her satırda kendinle ilgili bir şey buluyorsunuz, belki de "bunları ben niye yazmadım ki" diye düşünüyorsunuz. Kaçırdığınız trenin arkasından bakıyorsunuz yani.

Treni kaçırdığınızı hissetmeniz için öyle etli butlu bir yazar olmak gerekmiyor. *Yalnız Balayı*'yı okuyor olmak yetiyor buna.

Kitap alışılmadık bir üslupla yazılmış. Herkesin yaşadığı, ama kendine bile itiraf edemediği şeyler büyük bir samimiyetle, içtenlikle anlatılıyor. Bir çocuğun geçirdiği aşamalar o yaşın bakış açısına, düşünce ve algılama düzeyine uygun bir dille, hatta çocuksu bir dille ifade ediliyor.

O yıllarda bir İstanbul köyü olan Pendik'teki sinemaya Cem Karaca, Moğollar, Barış Manço, Fikret Kızılok, Üç Hürel gelip konserler veriyor. Bir yandan yavaş yavaş müzik zevki oluşan Derbend, bir yandan da cinselliği tanımaya, kendi cinselliğinin farkına varmaya başlıyor. Babasının "kamışa su yürüdü mü?" sorusuna önceleri anlam veremeyen çocuk, zamanla hepimizin hayatında önemli bir rolü olan 'bayan bacak' Serpil Örümcer'in de katkılarıyla bu sorunun anlamını çözüyor.

Doğan Kardeş dönemini geride bırakıp Tommiks, Teksas, Kaptan Swing, Zagor, Tarkan dönemine geçen Derbend, annesi sayesinde Hayat, Ses dergileri ve Haftasonu gazetesiyle de tanışıyor. Bu arada da Kaçak kaçmaya devam ediyor, Arsen Lüpen soyuyor, Tatlı Sert'teki Emma Peel seksi deri kıyafetlerle kendini ulaşılmaz sanıyor. O dönemde çocukluktan ilk gençliğe geçmek üzere olan herkesin yaşadığı, ama hafızasının bir bölümüne atıp geçtiği anılar birden canlanıveriyor. Hey dergisi, Ian Anderson'un tek ayağı üzerinde flüt çalarkenki posteri, gizli gizli içilen Bahar sigarası, FB'li Cemil, Pink Floyd'un "The Dark Side Of The Moon" albümü insanı anıların o sevimli karmaşasına götürüyor.

Kitaba "Türkiye'de Otuzbir'in Şanlı Tarihi" adını vermek istediğini söylüyor Derbend. Hangi kaygılarla bu adı kullanamadığını bilmiyorum. Ama kitabın merkezinde otuzbir yer alıyor ve bu merkezden yayıla yayıla diğer alanlara, konulara sürükleniyor okur. O yaşlarda hemen hemen herkesin yaşadığı duygusal gerilimi, patlamayı, yetmezlik duygusunu büyük bir içtenlikle yansıtmış. Okul binasındaki merdivenin altından kızların külotlarını dikizleyen, elinde Serpil Örümcer'in resmiyle tuvalete koşan, hatta arkadaşlarıyla otuzbir partileri düzenleyen, ilkgençliğinin baharındaki biri var karşımızda. Bir yandan kızların da cinsel güdüleri olup olmadığını, varsa neler düşündüklerini, neler yaptıklarını merak ediyor, diğer yandan da yılmadan, yorulmadan otuzbir çekiyor.

Bir yanıyla düzgün bir cinsel eğitim alamadıklarından dolayı gençlerin nasıl yapayalnız kaldıklarını ve el yordamıyla bir şeyler öğrenmeye çalıştıklarını vurguluyor *Yalnız Balayı*.

Ne yazık ki bu balayı çok uzun sürüyor. İnsanın her organını rahatça kullanabildiği halde yalnızca bir organın kullanımının toplum tarafından neden yasaklandığını anlayamıyor bir türlü. Bir süre sonra bu zevk acıya dönüşüyor. Artık gerçek bir ilişki yaşamanın zamanının geldiğini hissediyor ama bir kızın elini tutabilmek için bile haftalarca çaba harcamak gerekiyor.

Yalnız Balayı yurtdışı macerasıyla biraz sekteye uğruyor. Özgür bir cinselliğin yaşandığı günleri de kendi yaşadıklarına hayret ederek geçiriyor Derbend. İzlediği filmler geliyor aklına. Yalnızca filmlerde var olduğunu sandığı şeyleri yaşamaya başlayınca şaşırıyor ve beynine kazımaya çalışıyor o anları.

Rock müzikteki gelişmeler, konserler verilen açıkhava sinemaları, arasına parça koyulan seks filmleri furyası, ispanyol paça pantolonlar, geniş kravatlar, mini etekler derken nostaljik bir yolculuğa çıkıyoruz *Yalnız Balayı*'yla. Yine de bu dönemde yaşayan biri için eksik kalmış, yeterince işlenmemiş konular var kitapta. O dönemde yoğun olarak yaşadığımız siyasi kutuplaşma, 80 darbesi yalnızca basit birer figür olarak kalıyor.

Yalnız Balayı'nın en güzel tarafı insanı toplumsal rollerinden, sorumluluklarından, maskelerinden bir süreliğine de olsa uzaklaştırması. O çocuksu dönemlere geri götürmesi...

Örneğin ben, ilk kez bir kitap tanıtım yazısını kendimi şair, yazar kimliğinden tamamen sıyrılmış hissederek yazıyorum. İstanbul'un gelmiş geçmiş en büyük pandik çetesinin kurucusu, haylaz bir Altay Öktem vardı bir zamanlar. *Yalnız Balayı*'nı okurken yeniden ortaya çıktı. Belki bu yazıyı Varlık'a teslim edip oradan Kapalıçarşı'ya uzanırım. Bakalım elim paslanmış mı?

ALTAY ÖKTEM

Hikmet Temel Akarsu

İSTANBUL DÖRTLÜSÜ

Roman / İnkılap Kitabevi

Bir dönem ironik üslubu ve edebiyat sosyetesini "ti"ye alan yazılarıyla dikkatleri üstüne çekmiş, dosttan çok da düşman kazanmış bir isim Hikmet Temel Akarsu. Gerçi, "bir isim" demek de yanlış. Çünkü birden çok ismi var. Bu isimlerin ortak yanıysa belli bir aristokrat tavrı, bir ölçüde arkaik duruşu da içermeleri. Hikmet Temel Akarsu, ya da Marquis de'Istambulin, yükselen değerlerin oradan oraya savurup durduğu insanların arasında, yitirilen etik'i inatla savunmaya çalışan biri.

Daha doğrusu *Kaybedenlerin Öyküsü*'ne kadar onu bu yönüyle tanımıştık. 1998'de Can Yayınları'ndan çıkan *Kaybedenlerin Öyküsü*'yle birlikte eleştirel tavrını geri plana atıp, düşüncelerini yapıtla ortaya koymaya başladı. Gerçi daha önce de *İlligves İperus, Alelade, Yenik Ordunun Subayları* adlı romanları ve *Çaresiz Zamanlar* adlı öykü kitabı yayınlanmıştı Akarsu'nun. Ama bu kitaplar gölgede kalmış, yeterince ilgi çekmemişti.

Hikmet Temel Akarsu, *Kaybedenlerin Öyküsü*'nün yeni basımıyla birlikte *İngiliz, Küçük Şeytan* ve *Media*'yı da yayınlayarak *İstanbul Dörtlüsü*'nü tamamladı.

Kitaplarını *Rock'n Roman* diye adlandırıyor Akarsu. Farklı üslup denemesi, ele aldığı konular ve bu konuları işleyiş tarzı klasik roman kalıplarının dışında olduğu için yeni bir tanım gerekmiş belki. Yine de havada kalan bir şeyler var; eğer Rock'n Roman denmeseydi hiçbir türe oturtamayacak mıydık bu kitapları? Tamamen farklı, tür olarak bir örneği daha bulunmayan bir anlatı biçimiyle mi karşı karşıyayız? Elbette hayır. Rock'n Roman, kitapların içeriğiyle uyuşan hoş bir tanımlama, o kadar. Olmazsa olmaz bir zorunluluk değil açıkçası.

Dörtlünün ilk kitabı olan *Kaybedenlerin Öyküsü*, son dönemin sosyolojik açıdan da incelenmeye değer, ciddi oluşumlarından biri olan *Kaybedenler Kulübü*'nü ve onların çevresinde dönen olayları konu alıyor. Diğer üç romanda da aynı izlek sürüyor ama *Kaybedenler Kulübü*'nün roman içindeki ağırlığı gittikçe azalıyor.

Sıradan bir radyo programı olarak başlayan, hayat karşısındaki tavrıyla, kendine özgü duruşuyla gittikçe artan bir dinleyici kitlesi oluşturan *Kaybedenler Kulübü*, bir süre sonra, kendi etrafında kümelenen kaybedenler sayesinde sanal bir güç haline dönüşmüştü. Programı hazırlayanların zaman zaman takındıkları pesimist tavırla, kendilerine özgü konuşma jargonlarıyla epey kişiyi olumlu olumsuz etkilemiş, sokakları, özellikle de Kadıköy sokaklarını kaybedenler gibi konuşan, kaybedenler gibi düşünen, kaybedenler gibi yaşayan gençler doldurmaya başlamıştı. Son dönemde etkisi biraz azalmakla birlikte hâlâ devam eden bu kulübün gerçek hikâyesinden yola çıkıyor Akarsu. Roman kurgusu içinde kaybedenleri eksen olarak alıyor ve Türkiye'nin yaşadığı çalkantılı dönemdeki bireysel trajedileri anlatıyor.

Genel olarak İstanbul Dörtlüsü'nde, daha yoğun olarak *Kaybedenlerin Öyküsü*'nde yazar da roman kahramanlarından biri. Hatta, dörtlünün ikinci kitabı olan *İngiliz, Kaybedenlerin Öyküsü* adlı romanın yazıldığı dönemi anlatıyor ve roman kahramanları bu kitabın yazılışına şahit oluyorlar.

İngiliz, Türk edebiyatında yer edinmiş, tanıdık bir konuyu modernize ederek işliyor. Yabancı hayranlığı, çağımızda da sürüyor. Özellikle kentli, entelektüel çevrelerde İstanbul'a yerleşen İngiliz öğretmenlere duyulan hayranlık ve kendilerinin de onlardan farklı olmadığını kanıtlamak için verilen savaşım konu ediliyor *İngiliz*'de. Doğulu olmanın getirdiği kompleks sonucunda kendilerini kanıtlamaya çalışırken iyice küçük düşüyorlar. Doğunun en batısı, batının en doğusu olan İstanbul, tüm kozmopolit yapısına karşın yoğun bir ikilemi yaşıyor. İçlerinde taşıdıkları, bir türlü etkisinden kurtulamadıkları feodal duygulara karşın bir Batılı gibi yaşadıklarına inanarak her türlü toplumsal bağı yadsıyan, sapkınlıklara, aşırılıklara hemen kucak açabilen insanlar sonunda sıradan İngilizlerin kuklasına dönüşüyorlar. İlginçtir, Doğu'nun özellikleri olarak kabul edilen sevecenlik, merhamet, hatta ihtiyacı olan birinin elini tutabilmek uğruna kendinden bir şeyleri feda etmek, kendi hayatından, belki de geleceğinden ödün verebilmek İstanbul'da yaşayan bir Alman'a düşüyor.

Küçük Şeytan'da olaylar 68'li bir anneyle kızı, kızın üniversitede öğretim görevlisi olan sevgilisi ve onun arkadaşından oluşan dörtlünün çevresinde gelişiyor. Aslında dar bir çerçeve gibi görünen bu dörtlüden yola çıkarak içinde yaşadığımız toplumun ve zamanın neredeyse her alanına ulaşabiliyoruz. Eylemci yapısıyla, hâlâ 80 öncesinin değerlerine sahip çıkan bir anne, onun masum bir öğrenci gibi görünen ama paranın ve lüks yaşamın tutsağı olan kızı bu çağın, geçiş döneminin çelişkilerini tüm açıklığıyla ortaya koyuyor. Okul çıkışı, bir barın tuvaletinde formasını çıkarmasıyla aniden farklı bir kişiliği giyiniyor üstüne. Vamp bir kadın oluveriyor ve pahalı müşterilerle çılgın seks partilerine katılıyor. Bir civcivi botlarının altında ezen bu çılgın, seksi kadını aynı zamanda annesiyle birlikte miting alanında yürüyen masum bir genç kız olarak da görebiliyoruz. Kızın bu yönüne tutkuyla bağlı olan sevgilisi, aşkı uğruna kariyerini, geleceğini, sahip olduğu her şeyi bir çırpıda silip atabilecek kadar yoğun bir aşkı yaşıyor; elbette tek yönlü olarak. *Küçük Şeytan*'ın elinde oyuncak olmaktan kurtulamayacak kadar adanmış bir âşık...

Arkadaşı ise baştan beri her şeyin farkında ama belli bir yere kadar olaylara müdahale edebiliyor. İçine düştüğü açmaz bir yana, bir de tesadüfen belli çevrelerin ihtiyacı olan çağdaş bir ikon olup çıkıyor.

Üst üste gelen birkaç tesadüf sonucu kahraman gibi algılanan, kendi halinde bir adam aslında. İkonlaştırılıyor ve bu ikonun kendisiyle ilgili olmadığını kanıtlayamıyor bir türlü. Çaresiz kabulleniyor ve sonunda o ikona dönüşüyor.

Dörtlünün son kitabı olan *Media* ise bir kadının geçirdiği evreler ve dönüşümü çerçevesinde toplumsal değişimi anlatıyor. Bir anlamda Mediha'nın Media'ya dönüşmesinin öyküsü. Media'nın devrimci gruplardan rockerlara, İstanbul'dan Los Angeles'a uzanan serüveni alkolün, seksin, uyuşturucunun başrolü oynadığı yoğun bir fırtınanın içine çekiyor bizi. Amerika'dan dönmek zorunda kalan Media'nın güzelliği ve coşkusu dışında hiçbir iş tecrübesi olmadığı halde nasıl yükseldiğine ve bir medya patronuyla yaşadığı çalkantılı aşka tanık oluyoruz. Entelektüalizm, snobizm, güç, iktidar, para... ve bunların hepsinin kesişme noktasında yer alan kadın...

İstanbul Dörtlüsü içinde özellikle *İngiliz* ve *Media* öne çıkıyor. *Kaybedenlerin Öyküsü* bir giriş romanı özelliğinde. *Küçük Şeytan* ise romanlar arasında bir tür bağlantı sağlıyor. *İngiliz* ve *Media* ise dörtlünün izlediği yolda ritmin hızlandığı, tavana vurduğu kitaplar.

Hikmet Temel Akarsu'nun bu dört romanı birarada ele alındığında Türkiye'nin son döneminin geniş bir panoraması çıkıyor ortaya. Elbette değişimin en hızlı yaşandığı kentsel bir panorama. Değer yargılarının, etik değerlerin değişimi, bunun yanında insanın sahip olduğu en yüce değeri, erdemi korumaya çalışan, bu uğurda bazen kazanan, bazen kaybeden insanlar...

Akarsu gerçek hayattan yola çıkıyor. İçinde yaşadığı, çok iyi bildiği çevrelerden yola çıkıyor ve çok farklı boyutlara taşıyor olayı. Ama bir yanıyla da gerçek mekânlarla, gerçek insanlarla bağ kopmuyor. Bu yönüyle de Rock'n Roman'a konu olabilecek çevrelere girdiğimizde roman kahramanlarıyla karşılaşmamız an meselesi.

Dörtlünün en ilgi çekici öğelerinden biri de kadın. Tüm olaylar dolaylı ya da dolaysız olarak kadınların çevresinde gelişiyor ve kadınlar olumlu-olumsuz tüm özellikleriyle gözler önüne seriliyor. Roman örgüsü içinde ikinci planda kalan kadınlar bile bir anlamda kendilerine ayrılan yerin dışına taşıyorlar ve gereğinden fazla etkili oluyorlar.

Farklı kişilik yapılarında birçok kadın yer alıyor dörtlüde. Bir kısmı erdemli, hoşgörülü, olgun kadınlar, bir kısmıysa tam bir "küçük şeytan". Ne olursa olsun, kadın belirleyici oluyor ve en erdemli kadın bile ruhunun derinliklerinde, ciddi hasarlar yaratabilecek bir "tahrip kalıbı" taşıyor. Önemli olan o potansiyeli kullanıp kullanmamak ya da potansiyeli doğru kullanmak.

Bu anlamda da sonuna kadar gerçekçi bir bakış açısı var Akarsu'nun. *İstanbul Dörtlüsü* aynı izlekler etrafında dolaşan, kendini tekrar eden romanlar arasında farklı bir kanal daha olabileceğini göstermesi açısından önemli. Edebiyatın kendi içine kapandığı, hayatın dinamikleri yerine yazılı metinler üzerine yeni metinler kurgulandığı bir dönemde, son hızıyla akıp giden yaşamı avuçlarında tutabilmesi açısından önemli.

ALTAY ÖKTEM

Hüseyin Cahit

MİNE'L ŞİİR

Şiir / Akdeniz Kitabevi

Bir Yayıncının Şiirleri

Antalya'da yakın yıllarda *Kedi, İnsan* gibi dergileri çıkaran, şimdilerde aynı kentteki *Bahçe* dergisinin yayın danışmanlığını yapan Hüseyin Cahit Kerse'nin ilk şiir kitabı *Mine'l Şiir.*

Kerse; çıkardığı dergilerde, usta ozanlarımızla yeni ozanlarımızdan *bol bol seçmeler* yayımlamayı ilke edinen bir şiir tutkunu. Her sayısını bir konuya ayıran *Bahçe* dergisine de "Çağdaş Türk Edebiyatında Yalnızlık Şiirleri Seçkisi", "Çağdaş Türk Edebiyatında Kadın Şiirleri Seçkisi" gibi ekler hazırladı. Derginin Aralık 1999, Şubat 2000 sayılarındaki "Düş Şiirleri Seçkisi" ile "100 Yılın 100 Şairi 100 Şiiri" gibi ekleri de, eşi Emine Kerse'yle birlikte derledi. *Mine'l Şiir* kitabında Kerse'nin 20 şiiri var; 9'u, geçen yüzyıldaki şiir ustalarımız Turgut Uyar, Behçet Necatigil, Cemal Süreya, Edip Cansever, İlhan Berk ve şiir üstüne şiirler... Usta ozanlarımız için güzelce şöyle söylüyor Kerse: "*Onlar ateşin, rüzgârın ve suların varidâtıdır/ Çağ yangınlarında ilk önce kurtarılacak...*"

Geçen yüzyıldaki (şu bizim 20. yüzyıldaki) "Türkçe'nin bütün Beylerinin şerefine!" (sayfa 20 ve 7) kadehler de kaldırarak, on ozanımız üzerine yazdığı, kitabının en güzel şiirlerinden "Beyler Bağışlar"da Edip Cansever için şunları dizeliyor: "*Bir güzellik nasıl ödenirse öyle ödeyin Edip Bey'in hesabını/ Sevdaları bir tebessümün yerçekimine bağışlayın*"...

"Mücellit" adlı şiiri ise, kendini artık kitap sanan biri üstüne!.. "*Gayrı sırtım dikiş tutmuyor Haydar*" diye, biraz da işin yayıncılık yanlarından yorulmuş görünüyor.

İlk şiirinin dışında, tüm şiirlerini, *tanıdığı ozanların ya da yakınlarının şerefine* adamış! Örneğin, ikinci sıradaki "Ne Arar Şairler Hayatımızda?" şiirinin başlığının hemen altında, "Ahmet İnam'ın şerefine' demiş... "Mücellit"i ise, "Haydar Ergülen'in şerefine!" sunmuş; hemen altına da, Ergülen'in ünlü dizesini alıntılamış: "Kırk şair birden olsam yazamam bir hevesi"... Sonra da; romancı Celal Hafifbilek ile ozanlar Derya ve Mine Çolpan, Turgay Kantürk, V. B. Bayrıl adlarına rastlıyoruz.

Ancak, bu saygı ve sevgiler (ithaflar) ile şiirleri, çoğunlukla, birbirine karışmamış!.. Örneğin Ahmet İnam'ın görüldüğü metin zaman zaman İnam'ı da düşündürüyor denebilir, öyle okunabiliyor o şiir... Ama "Mücellit"i, önce Haydar Ergülen'i düşünerek okuyorsunuz, Ergülen'i oralarda bulamayınca şaşırıyorsunuz! Bakıyorsunuz, metinde, bir kitap ciltçisinin, kitaplarla içli dışlı mutlu, yorucu yaşamı ile kitaplar/şiirler güzelce anlatılmış... Hele Celal Hafifbilek'e sunulan şiir, belki de Kerselerin evlilik öyküsü! Şiiri okumaya

başlarken, sunudaki o ad yönlendirmesinden uzun süre kurtulmak kolay olmuyor, bu da şiiri zedeliyor.

İncelikli Şiirler

Kerse'nin şiirleri, bunların dışında, Divan Şiir incelikleri taşıyan güzel şiirler. Hele, kitabının sonundaki "Şehrengiz Kadınlar" bölümünde, şarkıcı hanımları öven dizelerinde daha belirgin bu incelikler. Buradaki ilk üç şiirde, biraz konu dağınıklığı da var, Divan şiirlerindeki gibi. Ama bu dağınıklık da, işte, bir başka tat veriyor sayfalara... O hanımları överken, anlam, ince daldan ince dala, çiçeklere, gökyüzüne atlayıp atlayıp duruyor. O hanımlar da baş döndürüyor gibi.

Eski sözcükleri de seviyor!.. Sözcükler, heceler üzerinde, kesme imleri üzerinde bile uğraştığını görebiliyorsunuz. Hemen her sayfada, Osmanlıca sözcüklerden bir ikisine rastlamanızı da, bu sözcük sevgisine bağlayabilirsiniz... Kendisine sorsam, (Gülten Akın'a, Mehmet Taner'e, dahası Ali Püsküllüoğlu'na bile sorsam) orada ancak o sözcük kullanılabilir, diyecektir...

Kerse'de dizecilik de ağır basıyor. Belki de bol bol şiir seçkileri hazırlamış olmasından ötürü, güzel dizeleri daha çok. Örneğin, birçok şiirinde kullandığı "düş" kavramlı söyleyişlerinden, yalnızca şu bile, benim için yeterli (sayfa 40): "*Düşlerime serpilen kâküllerinizi okşarım*"

Mine'I Şiir'in niteliklerinden biri, incelikli şiiri de çağırabilen çokanlamlı deyişlere ağırlık vermesi. Kitabının Osmanlıca adından da çıkarabiliriz bunu! Ancak onu da şöyle açıklayabilirim: Üç bölümlü kitabının ikinci bölümü "*Ah Mine'I - Aşk*" adını taşıyor. İlk bölümünün adı ise, kesme imi bir harf beriden olan "*Ah Min'el - Aşk*"...

Bu sondaki sözü "Ah Aşk Yüzünden" diye bugüne çevirebilirken, ikinci bölümün adını "*Ah Mine'nin Aşkı*", daha doğrusu "Ah Mine'sel Aşk" ya da "Mine'ye Duyulan Aşk" diye çevirebiliriz. Kitabın adı; bunları anıştırarak, bana göre, "Mine'sel Şiirler" anlamına geliyor!.. Efendim! Bir söylentiye göre de, Hüseyin Cahit Kerse'nin eşinin adı Emine'den bir harf atarsanız, o da "Mine" oluyor...

İşte, böyle böyle anıştırma, çağrışım, simge, dokundurma, Osmanlıca sözcük oyunları gizli, kitaptaki 20 şiirde...

Üstelik, kitapta hemen her şiirde geçen "mine" sözcüğünün, başka anlamları da var! Metal eşya üzerine uygulanan renkli cam katmanı... Dişleri kaplayan sert ve beyaz doku... ince ve parlak nakış... Mineçiçeği... Kitapta hemen her şiirde geçen bu sözcüğü, her anlamıyla da okumak olanaklı görünebiliyor, denemeniz gerekiyor bunu! Dahası, bu Antalya baskılı kitabı açarken, kitabın adından dolayı, "mineli Akdeniz" şiirleri okumaya bile hazır bulabilirsiniz kendinizi. Ama, o güzel denizle ilgili bir şiiri, kitapta bulamazsınız, o yönde boşlukta bulursunuz kendinizi!

Kerse, böylece kapalı şiir yazan ozanlarımızdan.

Bu nedenlerle, bazı şiirlerine girmek çok zorlaşıyor.

Kişiye Özel Şiirler

Öyle ki, Kerse'nin bu kitabını okuyana değin, "kapalı şiirler"i ikiye ayırıyordum! Biri, güç şiirler (sıkı şiir, yoğun şiir), öteki de siyasal ya da duygusal kapanmaların örtünen şiirleri (örtük şiir) idi. Kerse'nin kitabını inceleyince, bunlara, kişiye özel şiirler dalını da ekledim... Çünkü Kerse de; şiir ve ozanlarımız üstüne yazdığı şiirlerini topladığı ilk bölümüne "*Ah Min'el - Aşk ya da 'hizmete özel' şiirler*" (s. 5) adını verirken; ikinci bölümüne de "*Ah Mine'I - Aşk ya da 'kişiye özel' şiirler*" demiş... Bundan da önemlisi, Kerse'de, yukarıda üstünde durduğum kapalılık öğelerinin yanı sıra, özel adlı göndermeler de var. Örneğin, "Boş Beşik" diye bildiğimiz öykü adını anıştıran "Loş Beşik" adlı iki parçalı şiir, "*Münüş'ün şerefine! (İzlek: Sacide)*" sunumu ile başlıyor!.. Burada, okuyucunun "*Münüş*"ü bilemeyeceği açık olduğu gibi, alttaki satır tümden örtülü... Daha önemlisi; hadi, bunlar bir şiirin birilerine sunulması (ithaf) oluyor, ana metne dahil değil, şiiri yönlendiremez, diyelim. Ama metin içinde de kapalı söyleyişler, tırnak içi sözler var! Tırnak içi sözler de, herhalde özel sözler... Genel çevrime girecek göndermeler değil gibi... Bu şiirde ayrıca, anlamı ve sesi çoğu zaman zorlayan atlama dizeler (kırık dizeler) de cabası... Şiirin karşı sayfasında da bir fotoğraf!.. O da bir aile fotoğrafı olmalı. Şiir, çeşitli bombardımanlar altında.

Kitabın kapağı da, bize, "kişiye özel şiirler" okunacağını düşündürüyor! "6 yaşında 3 çocuk"un (s. 4) fotoğrafları var kapakta. İlki Kerse'ye benziyor çocukların. İkincisi, eşi Emine Hanım'a. Çok hoş gülen üçüncü fotoğraf da, "Edip Cansever" adlı çocuklarına benziyor. İnanmayacaksınız ama, Kerseler'in oğullarının adı da Edip Cansever! Ne güzel... Kitabın 34. sayfasında geçen "*Gülümsüyor şimdi sen sustukça gün/ Cansever'le konuştukça üryan yüzün*" parçasını, ayrıca son şiirde geçen "*Emoşum'la Edişim'in Şerefine*" sunumu ile "*İnançlarım her gece can/ sever yanımdadır*" dizesini, bu anlamla okumanıza da gerek var... Zaten iç kapakta, ilk kez, bir kitabın baskı tarihinin günlü olduğunu görüyorum! Kitap, "11 Kasım 1999" günü basılmış. Bu, belki de "*Mine'I Şiir*" diyen bir kitapta, evlilik tarihi ya da doğum günü anlamına da geliyordur... Kitap, bu yüzden bir yıldönümü armağanı da olabilir işte...

Ayrıca, yukarıda sözü geçen "*Sacide*" (s.31) adı, daha sonra "*Ben Sacide, Zaman Benim!*" (s. 44) şiirinin başlığında da geçiyor, ama yakalanamıyor bu özel adın ve metinlerin içeriği bu iki şiirden!.. Üstelik, andığım bu ikinci şiir (s. 44), *Bahçe* dergisinin Ağustos 1999'daki 14. sayısında "Hüseyin Cahit" ya da "Hüseyin Cahit Kerse" imzasıyla değil, "Sacide" imzasıyla yayımlanmıştı!.. Merak edip sorunca, Sacide'nin, Kerse'nin ölen ablası olduğunu öğreniyoruz... Böyle olunca, kitapta, sonunda bir şiir daha kendini ele verebiliyor: "Karbengisu" (s. 33)... Çünkü, bu şiir, "Bütün ablaların şerefine!" sunulmuş. Demek o da bir abla şiiri... Bu üç şiir de, böylece, ancak ölen bir ablayı düşünerek okununca gizyazıları oldukça çözülebiliyor, şiirler de (tatları da) çoğalmaya başlıyor...

Böylece *Mine'I Şiir*; zaman zaman kendini ve tadını duyuran bazı şiirleri yanında, daha çok kapalı bir şiir kitabı... 50 sayfalık özel bir kitap... Kerse'nin ilk iki bölüm başlıklarında kullandığı memur yazışmalarıyla ilgili kavramlarla belirtirsek, kişiye ve hizmete özel şiirler... Kamuya fazla açık değil!

Ama siz, yukarıda söylediklerime de bakmayın! Bir eleştirmenin meraklı, incelemeci yanlarına verin onları. "Ön'ce", "Ne Arar Şairler Hayatımızda?", "Büyük Saat Gazeli", "Evler İçin Divançe", "Beyler, Bağışlar", "Mücellit", "Yalnızlık Kaç Akşamdır?", "Seyyan Hanım", "Peruz Hanım", "Ah Mine'I Anne" severek okuduğum şiirler oldu. Başkalarının okumasını da isterim bunları. Bunların tadına çok kişi de varacaktır. İncelikli, gizyazılı metinler. "Gözü gönlü Türkçe" (s. 24) dolu bir yayıncı ozanın şiirleri. Üstelik eşlere, ablalara, dostlara adanmış, onlarla da ilgili şiirler.

Şiir kitapları, hep sevgililerle dolacak değil ya tıkış tıkış...

TUNCER UÇAROL

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

21./ ADA DÜŞLERİ, DÜŞ ADALARI

Her hafta Pazar günleri Açık Radyo'nun keyifli yayınına kaptırırken kendimi, Leyla Aktay'ın sunduğu "Issız Ada" programını ilgiyle dinlerim. Bu beni, bir yanıyla çocukluğumun 'radyo günleri'ne döndürür; öte yanıyla da *Açılımlar*'da sözünü ettiğim, üzerinde çalıştığım "*Canım Ada Halkı*" romanımın atmosferine yolculuğa çıkarır.

Yaklaşık üç yıldır, bu roman nedeniyle, yaz başları ve yaz sonları Bozcaada'da iki-üç haftam geçer. Issızlığı seçerim. Ada'nın çağrıştırdığı düşlerin izlerine buradan bakarım. Eski bir bağevinde ya da Rum mahallesinde müdavimi olduğum bahçeli bir pansiyonda, çoğunlukla müzik dinleyerek, kitaplar okuyup, yazı yazarak günümü gün ederim.

Yaşamın bir kıyısında durarak Ada'ya, Adalılar'a, Ada'daki yaşama bakarım. Başka hayatlar beni ilgilendirir. Gene de uzağında durarak, çocukluğumun ada düşlerine sığınıp, hayatın aslında dönüşsüz bir adada yaşamak olduğunu tasarlarım.

Sanırım bunda, o düşlerine sığındığım an'lardaki okumalarımın etkisi de var. *Esrarlı Ada, Robinson Crouse, Denizler Altında Yirmi Bin Fersah* vb. kitapları o yaşlarda okumuşsanız; bir adada yaşamak, orayla ilgili düşler kurmak kaçınılmazdır sizin için.

Bugün geldiğim kıyıda beni ada düşüne götüren düşüncenin önemli bir boyutu, günümüz insanının mutsuzluğudur. Yaşadığı ortamdan, toplumun alt üst oluşundan kaçış ve sığınış arayışı buraya sürükler onu.

Nakkaş Fehmi, toplumbilimci Samira, Foti Usta, avukat Kemal, bağevi bekçisi Artin ada atmosferinde buluşurken; gelip buraya sığınan ile buradan bir türlü kopamayanın gerçekliği hayatımızdaki ikilemin; tıpkı yaşamla ölümün, acıyla sevincin, umutla umutsuzluğun birer yansıması olduğunu sergilerler.

Öte yanda duran/yaşayan Ada halkının bağbozumunu bekleyen hali. Can sıkıcı gibi görülen o durağan hayatların Ada'ya sığışan dünyalarındaki fırtına. Bunu hisseden nakkaş Fehmi'nin sanrısı, avukat Kenan'ın tutkusu, Samira'nın azınlıklar üzerine yaptığı araştırmanın onu götürdüğü ben/öteki kıyısındaki hesaplaşması; yaşanılan aşkın açmazlığında kendi kimliğine bakışı...Parçalananları toplamaya çalışırken; hayatın çözülen yanlarının ne/ler olduğunu görmesi...

Ada, bir anlamda, düşlerimizdeki gibi; gidilen, dönülemeyen bir yer, ya da bir ütopya değil, tam tersine, onu da içermesine karşın, karşı ütopyasını da var eden, kimlik sorunsalını gündeme getirerek, ait olma duygusunu sorgulayıcı kılan bir mekân. Ama birçok şeyden yalıtılmış, kısıtlanılmış, kıstırılmış, küstürülmüş, itilmiş 'yurt parçası'! İçteki ve dıştaki tahribatın simgesi adeta.

Aşağı yukarı bunlar ekseninde kurulan romanla yolculuğumun beni sürüklediği bir kıyıdır Bozcaada.

Sözü Leyla Aktay'ın "Issız Ada" programından açmıştım. Aktay, konuşmacılarla "ıssız ada"ya gitmek düşünden konuşurken, yanlarına götürecekleri müziklerden söz ederek, onların seçtiklerini dinletiyordu bizlere.

İlginçtir, nedense ada düşüncesinin bende ilk çağrıştırdığı iki şeyden biri müzik, diğeri de elbette ki kitap, kalem, kâğıt. Ama gelin görün ki; Robenson'un Cuma ile adadaki günlerini hatırladıkça, 'bu iki şeyle adada hayat sürer mi?' diye de sorası geliyor insanın kendine.

Ada'nın bende çağrıştırdıklarından sözü başka bir kıyıya ulaştırırsam; programın önceki haftalardaki (4 Haziran, Pazar) konuğu Orhan Pamuk'un imlediği; bir adada yaşamaya evet, ama hayatla köprüsü olan, dönüşü her an çağrıştıran bir yanı olan ada düşü. Buna katılırım bir ölçüde.

Burada sürekli yaşayan birinin bu tür bir özlemi olur mu? Sanmıyorum! Ait olduğu yerdir, kolay kolay kopamaz; gitmek düşlerini yaşasa bile. Bağlı olduğu kıyıdan ayrılan blr sandal gibi hisseder kendini biraz.

Adada müzik, kitap vb. bizi bir ölçüde oyalar. Ama burayı bile isteye seçip gelmiş birisi için ada bir sığınış, hele hele bir kaçış yeri ise, o zaman iş değişiyor. Buraya ait biri gibi yaşamak becerisini edinmeye çalışıyor. Bu çabalama süreci de yabancılaşmayı getiriyor. Uyum/uyumsuzluk... Giderek de ölüm/dirim şarkılarına bağlıyor onu.

Böylesi bir adayı bir ütopya adası olarak düşlerim hep. Teknolojinin olmadığı, doğanın denizle buluştuğu ıssızlık. Aklımı çelen müziklerin, hep bir yerde karşıma çıkarak, beni öteki hayata bağlayan kıyılara götürmesini isterim. O düşlere sık sık da kapıldığım olmuştur. Ada düşleri, düş adalarında başka nasıl yaşanılabilir ki?

***

İlk vapurla buraya ulaşırken tıpkı dinlediğim gibi...

Theodorakis'in "Aleksi Zorba"sı ile kıyıya ulaşırım. Debussy'nin "La Mer/Deniz"i ile iskeleden kalacağım Rum evine doğru yürürüm. Daha soluk almadan, bir renk ağışmasıyla örülü bahçeye bakan penceremden Vivaldi'nin "Mevsimler"ine kulak veririm. Akşam olmuştur, "Hafız'ın Yeri"nde nefis yemekler yemenin zamanı gelmiştir. Oranın yolunu tutarken, yanı başındaki çay bahçesinde akşamı karşılayan Ada halkının TV'de Pekinel kardeşlerin Bach yorumunu dinlediğini düşünürüm! Hüseyin'in cafe'de ilk kahvemi içtiğimde, Adriano Celentano'nun "Il Ragazzo Della Via Gluck"ının ezgisine kapılırım. Jacques Brel, beni gecenin ıssız yollarına düşürür. Umutsuz bir aşkı ezgileriz birlikte: "Ne me quitte pas". Sabah gün doğmadan uyanmışımdır. Ayazma'nın yoluna düşerim. Koşumun noktalandığı yerin zirve olduğunu düşünürken, Beethoven'in "9. Senfoni"si yolumu ezgilendirir. Soluk aldığım bağevinde terk edilmişlik duygusunu yaşarken; rembetiko şarkılarına tutulur dilim. Dönüş yolumda Andres Segovia'dan Granada ezgileri dinlemek isterim.

Bir arınma duygusuyla sarmalar beni bütün bu ezgiler. O bahçe yeryüzünün başkenti olur o zaman benim için. Ferit Alnar'ın "Kanun Konçertosu"na geçtiğimde, yazmanın en ezgin yerinde olduğumu anlarım. Daha sessiz bir köşe arayışım, bağevinin yolunu gösterir bana. Gene de kopamam ezgilerden. Mozart'ın "40. Senfoni"sini yedeğime alır, yola düşerim. İkindi güneşi asmaların duldasındaki masama eriştiğinde çalışmama ara verir, Ayazma'ya uzanırım. Bir yanda Ada'nın yerlisi Boruzan'la laflar, diğer yandan da Ada'daki sonyazın tadını çıkarırım...

***

Olmaz olmaz demeyin, ada düşleri düş adaları her an bizi koyuna çekebilir. Kendimi ada yolcusu kılarken; kitaplarla, müzikle örülü günlerin ıssızlığına şimdiden kapılıyorum demeliyim. Bir dönüş yolu olduğunu bilsem de; bu mevsimde Ada'daki yaşamın, bana hep bir daha oradan hiç dönmeyecekmişim gibi bir duygu yaşattığını söylemeliyim. Neden mi? Yanımda kitaplarım, CD ve kasetlerim var. O ıssızlıkta bunlarla yaşamak dönüşsüz duygulara salabilir insanı. Kendinizi bir kez Ada yolcusu kılarsanız, bunu daha iyi anlarsınız. Issızlık hüzünle gelen yalnızlık duygusunu selintiye çevirse de; böylesi yaşamanın güzelliğine kaptırırsınız kendinizi. Bir daha kente dönmek istemezsiniz. Ta ki, özleyene değin!

22./UNUTUŞUN RENKLERİ

Normandiya Kıyısının Yosması'nın ardından Marc Auge'nin *Unutma Biçimleri*'ni[1] okumak...bir an, keşfedilmemiş adaya yapılan yolculuk duygusunu yaşattı bende. Öyle ki; Auge, daha ilk satırlarıyla o keşfi yolculuğunun gizemli yanlarını göstermeye çalışıyordu: "*Unutmak toplum için olduğu kadar birey için de bir zorunluluktur. İçinde bulunulan zamanın, şu anın ve bekleyişin tadına varmak için unutmayı bilmek gerekir; ancak unutmak bellek için de bir ihtiyaçtır: Uzak geçmişe ulaşabilmek için yakın geçmişi unutmak gerekir.*" (s.5)

Doğrusu, Marc Auge'nin bu sözlerine ilkten karşı çıkmıştım. Belleği yoksayıcılığı ne ölçüde olumlanabilirdi ki!? Ama okuma süresince, onun öne sürdüklerinin ne anlama geldiğini açıklayan örneklerle yüzleşince, aslında kitabın bellek üzerine yazılan eşsiz bir yapıt olduğunu görüyordum.

Üzerinde sık sık durduğum, birçok yazımda da yinelediğim *bellek yitimi, belleksizleşme* vb. gibi kavramların bir etnolog tarafından nasıl açımlanıp, tanımlanarak anlatıldığını görmek zenginleştirdi beni. Böylesi bir kitabın her an başucumda bulunabileceğini düşünmek bile sevindirici geliyor.

Auge, incelemesini, her ne kadar "gerçek ders" olarak nitelemese de; üç bölümde dile getirdiklerini ("*Bellek ve Unutma*", "*Anlatı Olarak Yaşam*", "*Unutmanın Üç Cephesi*"), kendi adıma, böyle aldım. Unutuşun renklerinin ardında neler solduğu, nelerin öne çıktığını bir bir görüyoruz. Hayata, sanata ve yazıya dair bilinenlerin belleğin/bilincin hangi labirentlerinde yer aldığını; "tek bir kültüre kapanıp kalma"nın ölümcül sanrılarını, yaşamla ölüm arasındaki çizginin dolaşık yerlerinde karşımıza çıkan sözcüklerin anlamlarını da göstermeye çalışıyor, Auge. Ölüm/yaşam, bellek/unutma arasındaki uzaklıkların, yakınlıkların bir tür açıklanması, geçmişle gelecek arasındaki çizginin buluşma noktası ise; bugündeki geçmiş/bugündeki gelecektir. Amacım kitabı özetlemek filan değil. Zaten öyle bir yanı da yok. Her cümlesi bir öncesi ve sonrasıyla ilintili, döne döne okunacak, düşünmenin kıyılarında sizi dolaştıracak bir yapıt, *Unutma Biçimleri.* Amin Maalouf'un *Ölümcül Kimlikler*'iyle[2] bu kitabı bir arada okumanın ne denli anlamlı, ufuk açıcı olduğunun altını çizmek istiyorum sadece. Ada yolculuğumda salt bu iki kitapla yetinmenin bile yeterli olabileceğini, günlerce döne döne okuyabileceğimi düşünüyorum.

> “Ada bir anlamda, düşlerimizdeki gibi; gidilen, dönülemeyen bir yer ya da bir ütopya değil, tam tersine onu da içermesine karşın, karşı ütopyasını da var eden, kimlik sorunsalını gündeme getirerek ait olma duygusunu sorgulayıcı kılan bir mekân.”

Leyla Aktay'ın "Issız Ada"sı için vazgeçilmez iki kitap. Bunları da yolculuğunuza katmaya ne dersiniz?

23./ İLHAN ŞEVKET YAŞADI MI?

Zeki Coşkun'un yayına hazırladığı *Kılıç Artığı/Gizlenen Bir Şairin Portresi*'ni[3] bir gece boyunca okuyup sonladığımda, şu dizeleri mırıldanıyordum: "*Alp Ertunga öldü mü,/ kötü dünya kaldı mı, /felek öcün aldı mı?/ Şimdi yürek yırtılır.*"

Gün ışımıştı, uyku da tutmamıştı. Moda Burnu'na doğru yürüdüm. Dönüşte, Moda Caddesi'nden dolaşarak Yeni Fikir Sokağı'nın önünden geçtim. İlhan Şevket'in, son yolculuğuna çıkmadan, oturduğu evin bulunduğu sokaktı burası. Galatasaray Lisesi'ndeki öğretmenliği sürgüne dönüşünce istifa eder. 1940'lı yıllardan, yaşamının intiharla sonlanan son gününe değin hep gizlilikte yaşar. Başka bir iş de edinmez. Resim, edebiyat çevrelerinin tanıdığı bir simadır ama. Yazdığı şiirler bilinir, ama yayınlamaz. Kendisini 'şair' olarak tanıtır da... Kitaba alınan şiirlerine baktığımızda İlhan Şevket'in şairane şeyler yazdığını söyleyebiliriz. Hepsi bu. Ama yaşamı öyle bir tek cümleyle özetlenecek gibi değil.

***

Biliyorum, tuhaf bir duyguydu benimkisi. İlhan Şevket'in yaşamı üzerine yazılanları okuyunca, tanıdık birinden söz ediliyormuş duygusuna kapılmıştım bir an.

Cumhuriyet aydınlanmasının ilk kuşağı aydınlarından. Yalnızca yaşadığı dönemde değil, bugün de aramızda olsaydı marjinal kalırdı. Ona 'gizli şair'/'gizlenen şair' demek pek doğru değil kanımca! Ne demeli, peki? 'Gerçek' ya da ' açık şair' mi? Bu da çok saçma, biliyorum. Açıkçası şunu söylemeliyim; onun şiirlerini okuduğumda gördüm ki, İlhan Şevket şair değil aslında, hayatı şiir gibi algılayan, öyle de yaşayan bir aydın. Deyim yerindeyse, sivil itaatsiz bir edebiyat/sanat düşünürü belki de!

Tanıdık biri gibi geldi dedim.

Ortaokul yıllarımdaki resim öğretmenim ressam Fuat İğdebeli'den, şu ya da bu biçimde yazı ve söyleşilerimde söz etmişimdir. İlhan Şevket'le ne çok benzer yanları olduğunu düşündüm. İğdebeli Hoca da resimlerini ortaya çıkarmadı hiçbir zaman. Onu tanıyıp bilenler bilirdi ressamlığını, aydın kimliğini... yaşadıkları, tanıklıkları, eğitimci kimlikleri öylesine yakın duruyor ki birbirine. Biri tarih-coğrafya, diğeri de resim öğretmenliği yaptı. Her ikisinin de hayatında resim, edebiyat var. İkisinin de sivil itaatsizlikleri yüzünden başlarına gelmedik kalmamış.

Bu sözlerin o iki insanı yeterince anlatamayacağını düşünüyorum. Onlar 21. yüzyılın insanı. Yaşama biçimleri, hayata bakışları, yetiştirdikleri öğrencileri, düşünceleriyle bunu ortaya koymuşlardır.

Fuat Bey, İlhan Şevket'in ikiz kardeşiydi! Biri 1907 Bingazi doğumlu, öteki 1925 Erzurum. Ama o, bu denli sinik, edilgen değildi. Daha yaratıcıydı. 1950'li yıllarda Akademi'de Bedri Rahmi'nin gözde öğrencilerinden biriydi.

Yitik yıldızlar mı demeli onlara bilemiyorum!

İlhan Şevket'i bir şair olarak sunmak yerine; bir Cumhuriyet aydının portresi çizilseydi, daha anlamlı olacaktı bu çalışma. 'İlhan Şevket nasıl yaşadı, nelere tanık oldu, nasıl öldü?' Bu soruların arasındaki cennetle cehennemi göstermek, Cumhuriyet Türkiyesi'nde birey/aydın olabilmenin ne denli zor olduğunu sergilemek adına, daha da anlamlı olabilirdi diye düşünüyorum. İlhan Şevket, bu tür bir derleme kitabına yakışmadı. Onun için daha farklı bir şey yapılmalıydı. Gene de, Zeki Coşkun'a eline sağlık diyorum; belleğe sahip çıktığı, bize unutuşun renklerinden birini gösterdiği için.

Kılıç Artığı/Gizlenen Bir Şairin Portresi'nde İlhan Şevket için yazılanları okuyun, Türkiye'de aydın olmanın ağırlığını bir kez daha hissedeceksinizdir eminim...

---

1) *Unutma Biçimleri*, Marc Auge, Çev.: Mehmet Sert, 1999, Om Yay., 286 s.
2) *Ölümcül Kimlikler*, Amin Maalouf, Çev.: Aysel Bora, 2000, Yapı Kredi Yay., 133 s.
3) *Kılıç Artığı/Gizlenen Bir Şairin Portresi*, İlhan Şevket Aykut, Haz.: Zeki Coşkun, 2000, Yapı Kredi Yay., 202 s.

MELİSA GÜRPINAR
HER HARF BİR MELEK

SENNUR SEZER
KİRLENMİŞ KÂĞITLAR

INGEBORG BACHMANN
DAR ZAMAN

Türkçesi: Nihat Ziyalan

VARLIK / ŞİİR

AYDINLIK BİR GELECEK İÇİN
MÜCADELE VERENLERİN ROMANI

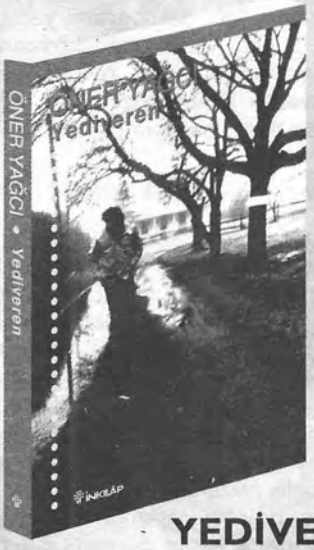

YEDİVEREN
Öner Yağcı

Öner Yağcı, *Yediveren*'de iki ayrı yaşamı anlatıyor. 1990'lar Türkiyesinde Sinop, Ayancık, Sıvas gibi kentlerde aydınlık arayışı için çırpınan insanlarla İstanbul'da bunalan, boğulan, çürüyen insanlar karşılaştırılarak aktarılıyor *Yediveren*'de. Sevgilerle, dostluklarla, türkülerle, güzelliklerle örülmüş bir çiçek demeti olan Yediveren'de köylü aydınlanmacısı Erdoğan'ı, kitapçı Ural ve Semra'yı, 'örnek başkan' Rıfat'ı, öğretmen Alican'ı ve hayatlarını anlamlı kılmanın mücadelesini veren daha birçok insanı bize Muhsin Candan anlatıyor. Kitabı okuduğunuzda umudunuzun yenilendiğini hissedip, bu ülkenin insanlarını daha çok seveceksiniz...

İNKILÂP

Sina Akyol

DOLAYLI ANLATIMLAR

Hüseyin Cöntürk ve "Yordam"ı...

Şiir Odası dergisinin, sınırlı sayfaları arasında da olsa, okurlarına bir Hüseyin Cöntürk dosyası sunmuş olması ne kadar sevindirici!

Nice zamandır yazmıyor Cöntürk. Bildiğim –duyduğum demeliyim– kadarıyla ilkelerinden ödün vermeyen bir kişi. Onca zamandır suskunluğu seçmiş bir yazar olarak "genç-ler"in kendisiyle ilgili bir dosya hazırlamak istemelerine dahi karşı çıkabilirdi, diye düşünüyorum. Yoksa karşı çıktı mı? Çıkmadıysa, onca zaman sonra bize söyleyecekleri mi var? Dilerim öyledir. Yazmadığı süre içinde edebiyatımızı –özellikle şiirimizi– yakından izlediğini sanıyorum Cöntürk'ün. İşte yalnızca bir örnek: Üç-dört yıl öncesi; Ankara'da, Remzi İnanç'ın kitabevindeyim. Birkaç dost, dereden tepeden konuşuyoruz. Birisi, *Haytalarla Hatmiler* kitabımın kaç yılında yayımlandığını soruyor. Pat diye söyleyemiyorum; "Ya 90 ya da 91" diyorum. O ana kadar bir köşede oturan ve konuşmalara pek de katılmayan adamdan şaşırtıcı bir yanıt geliyor: "*Ben söyleyeyim.*" Elindeki o sapsız –koltuk altına sıkıştırılan– ekose çantanın mandalına basıyor, yarım A 4 ebadında, bloknota benzer bir 'şey' çıkarıyor ve fırlatıyor o 'şey'i yere. Ama kapağı elinde... 'Şey', kat kat açılarak dökülüyor. Uzun, belki de birbirine eklenmiş kâğıtlar akordeon düzeninde katlanmış durumda, dolayısıyla birer birer açılıyorlar. Oltasına balık vurmuş da misinasını çekiyormuş gibi tıpkı, açılan katları toparlıyor ve çarçabuk ilgili yere geliyor. "*Haytalarla Hatmiler 1990 yılında yayımlanmış*" diyor. Şaşkınlıkla, sessizce ve çaktırmadan, en yakınımdakine soruyorum bu 'tuhaf' adamın kim olduğunu. "*Hüseyin Cöntürk*" diyor sorduğum kişi.

Demek o! Demek şiirlerimin yayımlanmasını çok istediğim o dergiye tek bir şiir bile gönderemememe neden olan o Cöntürk, bu Cöntürk'müş! –Yordam dergisinin sahibi ve yöneticisiydi Cöntürk. Koyduğu bazı kurallar vardı. İşte baş kuralı: Dergide şiir mi yayımlamak istiyorsunuz, sıkın paçanızı ve öncelikle birkaç eleştirel yazı gönderin! Öyle 'aykırı' şair duyarlığıyla olmaz bu işler, demeye getiriyordu. Sıkmadı paçam, becerip gönderemedim birkaç 'eleştirel' yazı; bu yüzden de tek bir şiirim bile yayımlanmadı Yordam dergisinde.

yordam
iki aylık edebiyat dergisi

DURUM
SIZISIZ
TİTREK KAVAK
PLANCİAMEMAGNA'NIN TANRIYA AÇIŞININ ÖYKÜSÜDÜR
MARKSİST EDEBİYAT ELEŞTİRMESİ
1968'DE DENEME VE ELEŞTİRİ

HALÜK AKER
GÜVEN TURAN
HÜSEYİN PEKER
BİLGİN ADALI
AHMED İNAM
RENE WELLEK

SAYI 1 OCAK-ŞUBAT 1969 2,5 LİRA

Bu saygın dergiden biraz daha söz etmek isterim. 16. sayı... Güz 1967. Beş lira. Dergi üçüncü hamur kâğıda basılmış ve 80 sayfa. İkinci sayfasında iki başlık var: "Yazarlarımız" ve "Dergimiz"... "Yazarlarımız" başlığının altında şunlar yazılı:

"*BİLGİN ADALI, bu sıra sınavlara giriyor, yüksek okulu yarılamış olacak.*

NİHAT BEHRAM, gelecek sayımızda düzyazılarıyla görünecek.

HÜSEYİN CÖNTÜRK, diyor ki, 'Arkadaşlarımla birlikte çıkardığım Yordam bu sayıyla iki yılını doldurdu. Gelecek yıl, sahipliği üstümde kalmak üzere, dergiyi GÜVEN TURAN ve arkadaşlarına devrediyorum. Derginin yönetimi, yazışmalar, yazı seçimi onlar tarafından yapılacaktır. (...)

TUNCER GÖNEN'in edebiyat öğretimi konusunda Servet-i Fünun çığrı üstüne bir yazısı var elimizde, dergiye sığmadı.

HALİT ÖZBOYACI, SEYFETTİN ÖZDEMİR, ABDULLAH ÖZKAN... liseyi bitirdiler. Üçü de belki Ege'den ayrılacak.

HÜSEYİN PEKER'in elimizde iki yazısı daha var, gelecek sayımızda yayımlanacak.

GÜVEN TURAN Samsun'da üniversite son sınıfa geçme sınavlarına hazırlanıyor.

YÜCEL ULU Almanya'da üniversitede okuyor.

İSMAİL UYAROĞLU diyor ki: '1948 doğumluyum. Bu yıl İstanbul Eğitim Enstitüsü'nü bitirdim. Dört yıldan beri burada oturuyorum. Daha çok şiir üzerine çalışıyor, şiirle uğraşıyorum. 'Uyaroğlu'nun dergimizde çıkan inceleme ve şiirleri ilk yayımlanan yazılarıdır.

GÜN ZİLELİ Ankara'da liseyi bitirdi, üniversiteyi de Ankara'da okuyacak."

"Dergimiz" başlığının altındaki metni de okuyalım:

"*YORDAM, genç kuşağın, genç kuşakların dergisidir. Gelecek sayıdan başlayarak üçüncü yayın yılına yeniliklerle girmeyi düşünmektedir. Bir yandan 'ilk yazarlar'ı edebiyatımıza tanıtma görevini sürdürecek, bir yandan da elindeki kadrosu ile daha yoğun işler yapmaya çalışacaktır.*

YORDAM, kadrosunu genişletmek, güçlendirmek niyetindedir de.

YORDAM'ın birinci cildi on iki sayı olup on iki liradır. İkinci cilt ise dört sayıdır, yirmi liradır."

Karşı sayfada, derginin logosu ve künyesi yer alıyor. Altında ise Cöntürk'ün ilkeleri:

"*Yordam, üç ayda bir yayımlanan devrimci ve öncü bir dergidir. Tutum ve davranışını benimseyenlerin, geliştirmek isteyenlerin yazılarını 'Başyazı' olarak basar. Ayrıca günümüzün edebiyat sorunlarına ilişkin her türlü 'ciddi' yazıya yer verir.*

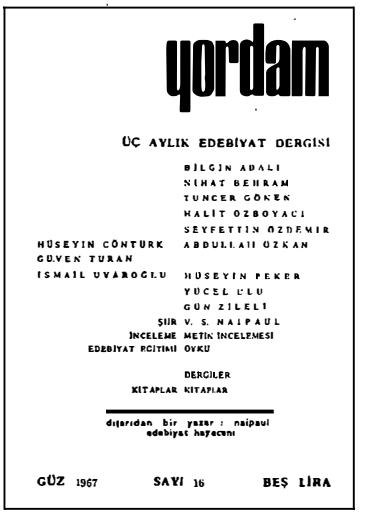
yordam
ÜÇ AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ

BİLGİN ADALI
NİHAT BEHRAM
TUNCER GÖNEN
HALİT ÖZBOYACI
SEYFETTİN ÖZDEMİR
ABDULLAH ÖZKAN
HÜSEYİN PEKER
YÜCEL ULU
GÜN ZİLELİ

HÜSEYİN CÖNTÜRK
GÜVEN TURAN
İSMAİL UYAROĞLU

ŞİİR
İNCELEME
EDEBİYAT EĞİTİMİ
V. S. NAIPAUL
METİN İNCELEMESİ
ÖYKÜ
DERGİLER
KİTAPLAR
KİTAPLAR

dışarıdan bir yazar : naipaul
edebiyat hayacını

GÜZ 1967 SAYI 16 BEŞ LİRA

Yordam yazarları yazılarını iki nüsha gönderirler. Her zaman daktilo ile ve iki aralıklı satırla yazarlar, yazılarında imlâ ve daktilo yanlışı olmamasına dikkat ederler. Öykü ve şiir gibi yazıların adlarını tırnak içine alırlar, kitap ve dergi adlarının altlarını çizerler, başka yerlerden aktardıkları yazı kesim-

*lerini 'içerden' yazarlar, kısacası, yazılarının biçimini, derginin düzenine elden geldiğince uydururlar. Dergide 'eleştirel' yazıları yayımlanmadan şiir, öykü, ya da denemelerini gönderemezler. Mektuplarında kişiliklerine ve çalışmalarına ilişkin bilgi verirler. Belirsiz bir süre için telif alamazlar. (...) Yordam'ın arkadaşları ya da başka yayımcılar, dergiden yazı aktarmak isterlerse, yazı sahibinden izin almak üzere, dergimize başvururlar. Eleştirel maksatlar (*abç, S.A.) *için istedikleri yazıdan istedikleri parçaları izinsiz aktarabilirler."*

Yordam'ın bendeki son sayısı Eylül-Ekim 69 tarihli. Üç aylık dergi iki ayda bir çıkar olmuş. 80 sayfadan 40 sayfaya inmiş. Fiyatı ise 2,5 lira. Son sayfasındaki künye bölümünde yapılan açıklama şöyle:

"Telif ücreti: düzyazılar için sözcüğü 1, şiirler için 3 kuruştur." Gençlerin şiir yayımladığı bir dergiydi Yordam. Çoğu üniversite öğrencisi olan bu genç şairlerin hiçbiri –gerçi o dönemde uzun yazılırdı şiir– kısa yazamamış. –Öyle anlaşılıyor ki tuzu kuru biriymiş Güven Turan; onu hariç tutmak gerekir.– Yordam bahsini bitirirken belirteyim: Çok özel bir gönül borcum var dergiye ve Hüseyin Cöntürk'e: İlk şiirim Konya'da yayımlanan Çağrı dergisinde çıktı. Lise öğrencisi olduğum yıllarda yayımlanan bu şiir "Ölmek" adını taşıyan bir rübai idi. Hayli 'biçimsel' bir merak, ama merak işte; ilk şiirim hangi yıl yayımlandı?.. Şiirin yayımlandığı derginin 'ilgili sayfası'nı kesmişim, hâlâ saklarım, ne var ki tarih düşmemişim bir köşesine. Yıllar sonrasıydı, bendeki toplam sekiz adet Yordam dergisini karıştırırken ulaştım bu bilgiye. Hüseyin Cöntürk'ün yazdığı bir yazıdan öğrendim, ilk şiirimin 1967 yılında yayımlandığını. Cöntürk, "Dergiler-Dergilerde" başlıklı bir yazısında Ilgaz ve Çağrı dergilerini inceliyor. Elinde Çağrı dergisinin beş sayısı olduğunu söylüyor ve bu sayılarda yer alan şairlerin isimlerini saydıktan sonra şöyle bitiriyor sözlerini:

"... ama bütün bu şairlerde bir şey bulmak mümkün değil Yordam çizgisindeki dergileri sevenler için. 'Âşıkların' şiirleri de insanı sarmıyor." Aynı sayının ikinci sayfasındaki "Dergimiz" başlıklı bölümün son notunu da aktaralım:

"YORDAM, okuyucularından haberli olmayan varsa, Alan, Papirüs, Soyut, Şiir Sanatı ve Yeni Dergi'yi okumalarını salık verir."

***

Bir soru: Yaz 67 sayısı... "Cemal Süreya'nın Ülkesi" başlıklı bir yazı... Yazarı, Sabit Kemal... Bu "Sabit Kemal", şimdiki Bayıldıran olabilir mi? Yanılma payı bana ait, bence kuvvetli bir olasılık!

***

Ve, 1961 yılında yayımlanan bir kitap: "Turgut Uyar" (Hüseyin Cöntürk) "Edip Cansever" (Asım Bezirci)... De Yayınevi, "Eleştiri Kitapları" dizisinin üçüncü kitabı olarak Cöntürk'ün Turgut Uyar ve Bezirci'nin Edip Cansever incelemelerini cep kitabı boyutunda yayımlamış. –İlk kitap Memet Fuat'ın: *Düşünceye Saygı* (23 Yazı). İkinci kitap ise Sezer Tansuğ'un: *Şenlikname Düzeni* (İnceleme)– Cöntürk'ün Uyar incelemesi 52, Bezirci'nin Cansever incelemesi ise 26 sayfa. 'Giriş', 'Uyar'ın Özellikleri' adlı ara başlıklardan sonra 'Dünya' ara başlığı altında şunları söylüyor Cöntürk:

"Şairin iyi bir şair olması için bir 'dünya görüşü' olması şart değildir. Ama 'özel bir dünyası' olması ya da 'dünyaya özel bir bakışı' olması şarttır. Uyar da kendine özgü bir dünyası olanlardan. Bu yüzden önemli bir şair o. Bir kusuru varsa o da dünyasının 'biraz fazla' özel olması. Öyle olunca, okuyucunun onu bütünsü paylaşması, kavraması güçleşi-

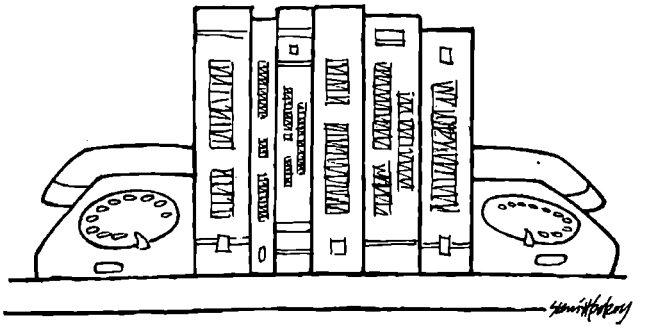

yor; okuyucu o dünyayı biraz fazla soyut, hiç değilse biraz fazla sembolik buluyor. Uyar'ın dünyasını daha iyi anlayabilmek için şairlerde rastlayageldiğimiz dünyaları hatırlamak isterim. (...)"

Sürüp gidiyor Turgut Uyar incelemesi. Bu kitabı kimbilir kaç yılında satın almışım. Ve bu kitabı, iyi ki, gençliğimde alabilmemi mümkün kılan yolda doğmuşum! (Bilmem ki, belki de 'sadece' ellinci yaşımı idrak ediyor olmanın 'hovardalığı'yla kurulmuş bir cümledir bu!)

Bir değini

Ne demiştim, *"Bir soru: Yaz 67 sayısı... 'Cemal Süreya'nın Ülkesi' başlıklı bir yazı... Yazarı, Sabit Kemal... Bu 'Sabit Kemal', şimdiki Bayıldıran olabilir mi? Yanılma payı bana ait, ama bence kuvvetli bir olasılık!"* demiştim.

Devamla: Sabit Kemal Bayıldıran, Varlık dergisinin 1116. sayısındaki (Eylül 2000) "Şiirin İşlevsizleşmesi" başlıklı yazısında 1980 sonrası Türkiye'yi özetledikten sonra şunları söylüyor:

"Bu ortamda, daha önce 'Yazdıklarımın dünyayı yorumlamakla kalmamalarını istiyorum. Dünyanın yorumunu içersinler, gerekli bu, ama dünyayı ve toplumsal ilişkileri değiştirmeyi birincil görev saysınlar istiyorum' diyen kişi, şairin 'Şiir yazarken, dilin ortaklaşa kullanılışının dışına çıkabilmek ilk amacıdır' diyerek, şiire çok farklı bir işlev yükler. Arkasından ekler: 'Şiir yazmak istiyorsanız, yan yana gelmemiş sözcükler bulmak zorundasınız.' Bu yan yana gelmemiş sözcükler bulma çabası, günümüz şiirinin temel öğesi durumundadır. Bu, yanlış bir imge anlayışının egemen kılınması sonucu ortaya çıkan bir durum. (abç, S.A.) *Şairler imge avına çıkar oldular. Bunun sonucu da, şiirin ve şairin büsbütün yalnızlaşması. 'Yalnızlık', bunalım, üzüntü gibi bireysel izlekler, günümüz şiirinin ana öğesi. Şair, 'ben'den 'biz'e gidemiyor; bu yüzden de şairin duyarlığıyla okurun duyarlığı bir yerde buluşmuyor. Oysa, şiir bir ihtiyaç. Bu boşluğu yakalayan arabeskçiler kasetlerle, televizyonda şiir saatleriyle bu boşluğu değerlendirmeye kalktılar."*

"Dolaylı Anlatımlar"da tutturmuş olduğum yol ve üslup herhalde anlaşılmıştır ve herhalde şu cümleler "Dolaylı Anlatımlar"ın havasına-suyuna uyuyordur: Hani ne diyorlar, serbest atış diyorlar ya, biz de atalım: Diyelim ki, sözgelimi Yordam dergisi hâlâ çıkıyor. Diyelim ki, Yordam'ın Yaz 67 sayısındaki Sabit Kemal hâlâ yazıyor. Diyelim ki o Sabit Kemal, bildiğimiz Bayıldıran'dır ve "Şiirin İşlevsizleşmesi" başlıklı yazısını hâlâ çıkmakta olan Yordam dergisine gönderir. Herhalde şaşırır Cöntürk, bu yazı Yordam'a niye geldi diye... Hayır, şaşırmaz! Şundan ki, Veysel Çolak'ın saptamalarına karşı çıkan (şimdiki) Sabit Kemal Bayıldıran, o Sabit Kemal olsa bile, bugünkü donanımıyla o yazıyı (hâlâ çıkmakta olan) Yordam dergisine göndermezdi zaten! Dilerim

Bayıldıran'ın da keyifli bir vaktidir ve şunca uçmamızı hoş görür. Devam edelim: Diyelim ki gönderirdi o yazıyı Bayıldıran... Ve diyelim ki yayımlardı Hüseyin Cöntürk. Bir tartışma ortamı açmak için mi acep?.. Yoksa, "İşte bakın, üstelik günümüzde, hâlâ böyle şeyler düşünülebiliyor" diye başlayan bir yazıyla, ertesi ay yanıt vermek için mi?.. Ama hayır, uçmanın bu kadarı da fazla! 'Kadrocu' bir anlayışla çalışan Cöntürk böyle bir şey yapmazdı. Yalnızca Cöntürk değil, Bayıldıran da yapmazdı elbet böyle bir şey!

"*Şiir yazmak istiyorsanız, yan yana gelmemiş sözcükler bulmak zorundasınız.*"

Veysel Çolak'ın 1985 yılında yaptığı bu saptama, yalnızca günümüz şiirinin değil, her dönemin şiirinin "temel öğesi" olmak durumunda. Çünkü 'yeni' şiir, 'eski' şiiri aşmak zorunda. Şöyle de söyleyebiliriz: Tabii ki bütün sözcükler kullanıldı. Ama kullanılan bütün sözcükler belirli çevrimler içinde kullanıldı. Oysa eskiyi aşacak yeni şiirin işi, yeni bir çevrim yaratma değil mi? Dahası, yeni bir çevrim yaratmanın yolu henüz "yan yana gelmemiş sözcükler"le yazmayı kaçınılmaz kılmıyor mu? Daha da dahası, "yan yana gelmemiş sözcükler bulmak" neden "yanlış bir imge anlayışını ortaya çıkaran bir durum" olsun ki? Yani, kötü örnek iyi örneği niye kovsun ki?..

Şöyle diyor Bayıldıran:

"*Bu değerlendirmemiz sosyolojik bir değerlendirme. Şiirleri estetik olarak değerlendirme, ayrı bir inceleme konusu. (...)*"

Doğrusu, bu saptama da ters geldi bana. Belirli bir dönemi ve o dönemin şiirini sosyolojik olarak değerlendirmek başkadır, estetik olarak değerlendirmek başka... anlayışı, bütünsel bakış açısından ve bütünsel kavrayıştan uzaklaştırabilir insanı.

'Aslolan biçimdir!' ya da 'Aslolan içeriktir!' gibi kolaycı kestirimlerden uzak kalabiliyorsak (bence Bayıldıran bu kolaycı kestirimlerden mutlaka uzak duruyordur), üstelik diyalektik yöntemi de biliyor ve biçim-içerik ayrışmasını bütünleyebiliyorsak (bence Bayıldıran bunları mükemmelen yapıyordur), bir dönemi ve o dönemin şiirini sosyolojik olarak ayrı kutupta, estetik olarak ayrı kutupta inceleme zorlamasından da kurtulabiliriz, diye düşünüyorum. Dahası, şunu da düşünüyorum: Bu 'kurtulma'mızladır ki, 'mutlu son'a olmasa bile, 'hakiki son'a ulaşabiliriz.

"*Şiir yazmak istiyorsanız, yan yana gelmemiş sözcükler bulmak zorundasınız*" saptaması üzerinde yeniden durmak gerektiği kanısındayım. Hayatı **yeniden** görmenin, kavramanın, anlatmanın kapısı ancak bu saptamanın gereklerini yerine getirebilmekle açılır çünkü.

Sevgili Sabit Kemal Bayıldıran'ın yazısını ben 'böyle' anladım. 'Yanlış' anladıysam, o da benim 'doğrum'dur, diyorum.

EK: Bu yazının "sohbeti" başka; Hüseyin Cöntürk'ü, eleştiri anlayışını ele alarak incelemeyi amaçlamıyor bu yazı. İlgilenenler, gerek Şiir Odası dergisinin Eylül 2000, gerekse Edebiyat ve Eleştiri dergisinin Temmuz-Ağustos 2000 tarihli sayılarına başvurabilirler. Şiir Odası dergisinde Hüseyin Cöntürk'le birlikte çalışmış-çalışmamış kimi şairler ve yazarlar eleştirmenle ilgili ciddi görüşler getiriyorlar. Edebiyat ve Eleştiri dergisinin Temmuz-Ağustos 2000 tarihli sayısı ise "Eleştiri Özel Sayısı" niteliğinde. İçindeki oylumlu inceleme yazılarından biri de Tuba Işınsu'nun "Hüseyin Cöntürk ve Eleştiride Yenilik" adlı yazısı...

İNSANIN KÖKENİ
R. LEAKEY

EVRENİN KÖKENİ
JOHN D. BARROW

CENNETTEN AKAN IRMAK
RICHARD DAWKINS

AKLIN TÜRLERİ
DANIEL J. DENNETT

SON ÜÇ DAKİKA
PAUL DAVIES

DESCARTES'IN YANILGISI
ANTONIO R. DAMASIO

KİMYASAL ELEMENTLERİN DÜNYASI
T. W. ATKINS
(Çıkıyor)

ORTAK YAŞAM GEZEGENİ
LYNN MARGULIES
(Çıkıyor)

İNSAN BEYNİ
S. GREENFIELD
(Çıkıyor)

VARLIK / BİLİM

Ümran Kartal

HARFLERİN YERYÜZÜ SERÜVENİ

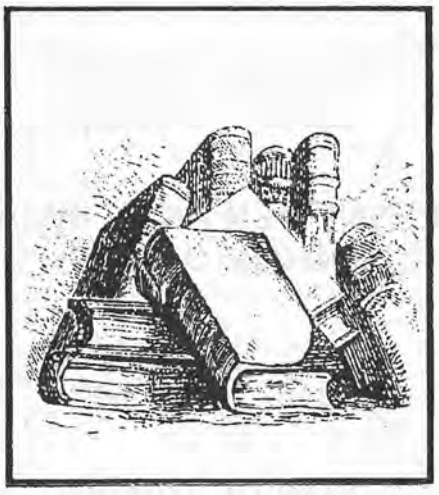

SALINGER'IN KİRLİ ÇAMAŞIRLARI

The Catcher in the Rye'ın (Gönülçelen) yazarı Salinger'ın kirli çamaşırları ortaya dökülüyor. Kızı, Margaret Salinger, yeni kitabında babasının kendi idrarını içtiğini, annesiyle nadiren cinsel ilişkiye girdiğini anlatıyor. *Margaret Salinger's Dream Catcher: A Memoir* adlı kitabında Salinger'ın kızı, yarı-Yahudi babasının bir Nazi partisi görevlisiyle evlendiğini açıklıyor.

Kitap, Amerika'da eylül başında yayınlanmış. Şimdi 81 yaşında olan Salinger, 1965'ten beri hiçbir kitap yayınlamamış ve yıllardır bütün söyleşi tekliflerini reddederek suskunluğunu koruyor. New Hampshire, Cornish'te inzivaya çekilmiş bir şekilde yaşıyor.

Margaret Salinger'ın annesi Claire Douglas, otuzlarındaki Salinger ile tanıştığında New York'ta bir İrlanda Katolik lisesinde okuyan bir kızmış. 44 yaşındaki Margaret Salinger'a göre İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika'da casusluk yapan babası, Sylvia adında bir Nazi partisi görevlisini yakalayıp onunla evlenmiş. Bu evliliğin uzun sürmediğini, Salinger'ın sonradan Sylvia'ya öfkeyle 'Saliva' (Salya) dediğini yazıyor kitabında Salinger'ın kızı.

Salinger, Claire Douglas ile karşılaşıncaya kadar Hintli bir din adamının öğütlerini dinleyerek cinsel ilişkiden kaçınıyormuş. Margaret Salinger'a göre babası Fen Bilimleri, homeopati (bir hastalığı benzeriyle tedavi etme şekli), Christian Science (hastalığın yalnız insanın kafasında olduğuna inanan bir mezhep) konularında araştırma yapmış, kendi idrarını içmek, oruç tutmak gibi çeşitli eylemlerde bulunmuş. Yazar, karısının, arkadaşlarını ve akrabalarını görmesini engellemiş.

Karısı hamile kaldığında ise onun iğrenç bir varlık olduğunu düşünmüş, bu durum karısının bunalım geçirmesine neden olmuş. Margaret Salinger, bunu ona şimdi California'da yaşayan annesinin anlattığını söylüyor. Margaret Salinger çocukluk yıllarının aşırı yemek yeme hastalığı, panik atak, kronik yorgunluk ve "ağır algısal rahatsızlıklar"la geçtiğini belirtiyor. "Aynı şeylerin oğlunun başına gelmemesi için" bu yıllarda yaşananların yayınlanarak açığa çıkması gerektiğini söylüyor. Salinger ve karısı 1966 yılında boşanmışlar.

Baba-kız yıllarca bağlarını koparmamışlar, ancak bu kitabın yayınlanmasından sonra babasının kendisiyle konuşup konuşmayacağından pek emin olmadığını söylüyor Margaret Salinger. "Beni seviyor, ancak büyük ihtimalle benden ölesiye nefret ediyor." Salinger, şu anda üçüncü karısı, otuzlarında bir hemşireyle yaşıyor.

Veronika Dobnik, The Guardian, 1 Eylül 2000

SALMAN RÜŞTÜ LONDRA'YI TERK ETTİ

Salman Rüştü Londra'dan, çekilmez ve sönük olduğunu düşündüğü için ayrıldığını açıkladı. Rüştü ile New York Times'ta yapılan bir söyleşide Manhattan'daki yeni hayatından aldığı tat, her halinden belli oluyor. Rüştü, New York'a bu yılın başlarında taşınmış.

Yazar, Londra'daki edebiyat çevresinin 'dedikoducu' olduğunu belirtirken, New York'u o 'ünlü elektriği'nden dolayı övüyor ve bu şehrin daha canlı olduğunu söylüyor. 'Yazacak o kadar çok şey var ki' diyor, 'caddeler dopdolu, her şeyin farklı bir adı var'.

53 yaşındaki Rüştü, bir televizyon kanalında sunuculuk yapan manken sevgilisi Padma Lakshmi'nin New York'taki evine taşınmış. Üçüncü eşi Elizabeth'i, dört ve yirmi bir yaşındaki iki oğlunu İngiltere'de bırakmış.

İngiltere'den gelen tepkiler ise şöyle: Eleştirmenler, Rüştü'nün *The Ground Beneath Her Feet* adlı son kitabının az sattığını, Amerika'da İngiltere'dekinden daha fazla ilgi gördüğünü ve bu durumu kendine yediremediğini söylüyorlar. Geçen yılın Booker Ödülü aday listesine alınmadığından dolayı hayal kırıklığına da uğradığını belirtiyorlar.

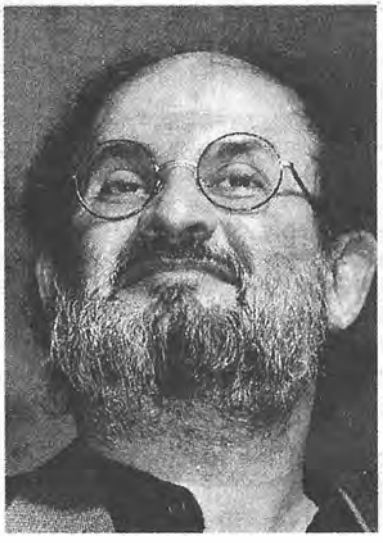

Rüştü, *Şeytani Ayetler*'in lanetli olduğunu bildiren fetvadan sonra koruması olan otuz ayrı evde dokuz yılını geçirmişti. New York'ta ise bazı insanlar, Rüştü'nün bulunduğu yerde güvenlik tehlikesi olduğu gerekçesiyle onunla aynı restoranda yemek yemiyorlar.

Tracy McVeigh, The Guardian, 17 Eylül 2000

D.H. Lawrence

LEWIS CARROLL'IN MEKTUPLARI BULUNDU

Yazar Lewis Carroll'ın ölümünden çok kısa bir süre önce yazdığı beş mektup kilitli bir günlüğün içinde bulundu. Bunun edebiyat dünyası adına önemli bir keşif olduğu düşünülüyor.

1896 ve 1897 yılları arasında yazılan mektuplar Northumberland'ta Alnwick Sarayı arşivcileri tarafından ortaya çıkarılmış. Mektuplardan biri Dük'ün kızı Muriel'e yazılmış.

12. Dük adına konuşan bir sözcü şöyle diyor: "Son mektubu ölümünden çok kısa bir süre önce yazılmış. Mektupların gerçek adı Charles Dodgson değil de Lewis Carroll imzasını taşımasının heyecan verici bir şey olduğunu düşünüyoruz. Yedi yaşındaki Muriel'in böyle bir mektup almış olması onun için harika bir şey olmalı."

Lewis Carroll Derneği Başkanı Mark Richards, bu mektupların Carroll'ın gel gitlerle dolu hayatındaki belli boşlukları doldurabileceğini belirtiyor.

Press Association, The Guardian, 22 Ağustos 2000

D.H. LAWRENCE'IN YENİ KEŞFEDİLEN TABLOLARI

Geçenlerde gördüğüm akıl almaz bir manzaraydı;
Bir rezaletin karşısında
Londra polisi bayılmıştı
Lawrence'ın yaptığı çıplak bir resmin
çıplaklığı karşısında.
Ne yazık, bu özgürlük diyarında
bir incir yaprağı bulunamıyor sanki.

Bu sözlerden de anlaşılacağı gibi, D.H. Lawrence, iffetli yurttaşları tarafından epeyce kınandı. Bundan dolayı, sadece en başarılı romanı *Lady Chatterley's Lover* değil, açık saçık tabloları da otuz yıldır yasaklı durumdaydı.

Ancak 11 Eylül 2000 tarihinde Lawrence'ın öğrenim gördüğü Nottingham Üniversitesi D.H. Lawrence Araştırma Merkezi'nde Lawrence'ın daha önceden hiç bilinmeyen bir eseri gözler önüne serildi. Yazar, yıllar önce hocasının karısı Frieda ile kaçmış ve sonradan onunla evlenmişti.

1929'da, yukarıdaki dizelerde anlatılan olay gerçekleşti. Polis, Lawrence'ın evini basmıştı, çünkü evde çıplak sarışın bir kadın bedenini içeren Kutsal Aile'yi resmeden bir tablo ile çıplak Adonis'e hayranlıkla bakan rahipleri resmeden başka bir tablo bulunuyordu. Lawrence, tahrip edilmekten kurtarmak için bu tabloları önceden New Mexico'ya göndermek zorunda kaldı.

Üniversite'nin D.H. Lawrence Çalışmaları Bölümü Öğretim Üyesi Profesör John Worthen, üniversitede sergilenecek eserin diğer eserlerine hiç benzemediğini belirtiyor. New Mexico'nun kuru havasından zarar gören eserin restorasyonu uzun yıllar sürmüş.

Fiachra Gibbons, The Guardian, 11 Eylül 2000

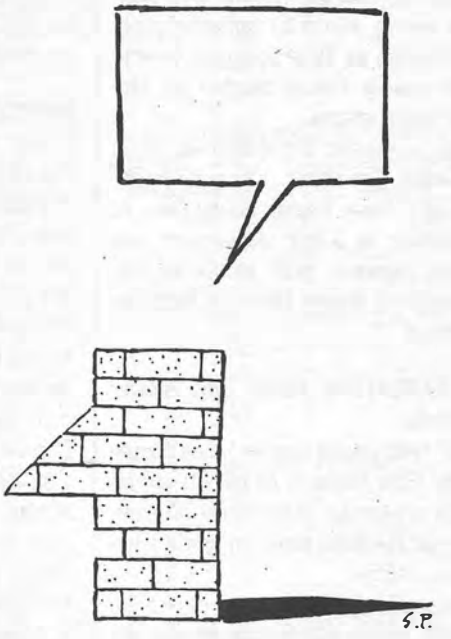

TÜRK ŞİİRİ MODERNİZM ŞİİR/ *Hasan Bülent Kahraman/ Büke Yayınları*
Hasan Bülent Kahraman bu kitabı, modernite kavramı üstüne yaptığı çalışmaların, o kavrama dönük düşüncelerinin bir uzantısı olarak tanımlıyor. Ve modernizm kavramını, olgusunu birkaç farklı alanda sorguluyor.
Türk Şiiri Modernizm Şiir, en genel anlamıyla, modernizmin Türkiye'de şekillenişini ve bu anlayışın şiirde nasıl temellendiğini irdeliyor.
Modern Türk şiirinin 1930 sonrasını ele alan kitap, üç bölümden oluşuyor. İlk bölüm 1930-2000 arasındaki belli başlı akımları, ikinci bölüm şairleri ve sorunsallarını, üçüncü bölüm ise şiir kavramını ve dolayımını irdeliyor.

ÖRNEKLERLE HELLENİSTİK ÇAĞ ŞİİRİ/ *Güler Çelgin/ Arkeoloji ve Sanat Yayınları*
Güler Çelgin bu kitabıyla, üzerinde oldukça az yapıt verilmiş bir alana yöneliyor. Okuyucuyu, Hellenistik Dönem Şiiri'nin büyüleyici dünyasına götürerek bu edebiyat akımını ve ozanlarını seçme şiir örnekleriyle tanıtıyor.
Konusunda ilk girişim olan bu kitap, Eski Yunan edebiyatı ve onun önemli bir parçasını oluşturan Hellenistik Çağ Şiiri'ne karşı ilgi uyandıracak ve bu konuyla ilgili yeni yapıtların ortaya konulmasını teşvik edecek bir çalışma.

ESKİ DOSTLAR/ *Hıfzı Topuz/ Remzi Kitabevi*
Eski Dostlar'ı bir günce olarak yazmadığını belirten Topuz, yakın dostlarının yanı sıra tanıdığı, sevdiği, saydığı kişilerin portrelerine de yer vermiş. Ayrıca bir zamanlar yaptığı röportajlardan ve TV programına çıkarttığı kişilerle yaptığı konuşmalardan bir seçme de yer alıyor kitapta.
Kimler yok ki kitapta; Sabahattin Ali, Melih Cevdet Anday, Çetin Altan, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaşar Kemal, Abidin Dino ve daha edebiyat ve kültür dünyamızın pek çok ismiyle paylaşılan anlar ve olayları meraklı bir serüven tadıyla aktarıyor Hıfzı Topuz yapıtında.

HAYAT PARÇALARI/ *Halide Edip Adıvar/ Özgür Yayınları*
İlk baskısı 1963 yılında yapılan *Hayat Parçaları*, Halide Edip Adıvar'ın az bilinen eserlerinden. Bir anı-roman niteliğindeki bu eser, okuru 'Hayat aynasına akseden' görüntülerle yüz yüze getiriyor.
Adıvar, okura Taşlıdere köyünde geçen hayatın, çeşitli zaman dilimlerinde aynaya düşen yansısını sunarken, "Bazan başka başka, bazan da aynı olan, ama zaman zaman değişik bir mâna ifade eden hayalleri birlikte seyredelim." diyor.

YAHYA KEMAL VE AHMET HAMDİ TANPINAR'DA MÜZİK/ *Tahir Abacı/ Pan Yayınları*
Tahir Abacı, *Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar'da Müzik* adlı kitabına yazdığı "Peşrev"de, Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserlerinde müziğe verdikleri yerin, sadece bizim edebiyatımız açısından değil, Dünya edebiyatı açısından da benzersiz bir durum oluşturduğunu belirtiyor. Kitap, üç ana bölümden oluşuyor. "Yahya Kemal'in Sentezi" bölümünde şairin şiir dünyasının oluşumu, genel olarak yönelişleri ve temaları üstünde duran Abacı, "Yahya Kemal: Şiir ve Müziğin Birkaç Hali" bölümünde ise müziğin şiirin bir iç sorunu olarak hemen her şair tarafından önemsendiğini, ancak Yahya Kemal'de müziğin bir tema olarak öne çıkması, dahası bir uygarlık temsilini üstlenmesi nedeniyle bu durumun büsbütün özgül bir nitelik kazandığını vurguluyor. Yahya Kemal'in yakın çevresinde bulunmuş yazarlardan da ilginç gözlemler aktaran bölümü bitirirken, Yahya Kemal'in şiirlerinde yer alan müzikle ilgili temellendirmeleri, Tanpınar'ın romanlarında izlemek gerektiğini belirtiyor. "Güzel, Derin ve İmkânsız: Tanpınar'da Müzik" başlığını taşıyan bölümde, Tanpınar'ın romanlarında müziğin yeri, Tanpınar'a çeşitli yaklaşımlar, onun birkaç romanına birden konu olan "Mahur Beste"nin hikâyesi, rüya ile müzik arasında kurduğu özdeşlik ve daha pek çok ayrıntı inceleniyor.

HARPUT-ELAZIĞ TÜRKÜLERİ/ *Tahir Abacı/ Pan Yayınları*
Harput-Elazığ Türküleri, Tahir Abacı'nın halk müziğinde özgün bir ada oluşturan bir yörenin, Harput'un müzik geleneğini inceleyen bir çalışması. Yöre müziğini oluşturan tarihsel ve toplumsal ortamı betimleyen bir bölümle başlayan kitap, Klasik Türk Müziği ile halk müziğini kaynaştıran Harput müziğinin kaynaklarını, enstrümanlarını, icra ortamını, icracılarını tanıtan bir bölümle sürüyor. Sonraki bölümde yöre müziğindeki ezgisel yapı inceleniyor, makam özellikleri ve fasıl düzeni, "gazel", "divan", "tatvan", "müstezad", "hoyrat", "maya", "tecnis", "şıkıltım" gibi ezgisel biçimler ele alınıyor. "Harput-Elazığ Müziğinde İçerik" bölümü, yöre ezgilerindeki sözel içerik ve temaların ayrıntılı bir çözümlemesini yapıyor, çeşitli motiflerden örnekler veriyor. İzleyen bölüm, yöre müziğindeki sözlü örneklerin şiirsel yapılarını inceliyor. Son bölüm ise, yöredeki geleneksel dansları ve seyirlik oyunları tanıtıyor. Kitabın kaynakları arasında çok sayıda kitabın yanı sıra, çeşitli sanatçılara ait plaklar ve kasetler de yer alıyor.

AYDINLARIMIZ VE LAİSZM/ *Demirtaş Ceyhun/ Sis Çanı Yayınları*
Gerçekten, nedir acaba şu "laisizm"?.. Demirtaş Ceyhun incelemesinde, ortaçağdan günümüze laiklik kavramını, geçirdiği evrimi, laiklik tanımlarını doğrularıyla yanlışlarıyla irdelemiş. Demirtaş Ceyhun'un bu incelemesini okuduktan sonra laisizmi, hem niçin var gücümüzle savunmamız gerektiğini, hem de nasıl savunacağımızı bir kez daha anlıyoruz.

İSLAMIN YENİ KAMUSAL YÜZLERİ/ *Nilüfer Göle/ Metis Yayınları*
Kitap, son yirmi yıldır hızlı bir değişim gösteren ve kuramsal alana taşınan İslamcı hareketlerin farklı yüzlerini göz önüne seren, irdeleyen bir atölye çalışması. Siyasi yorumlardan çok, işin sosyolojik yönüne eğilen bir kitap olan *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*, güncel kesitlerle, tanıdık yüzleri ve toplumsal olayları ele alıyor.
Bu ortak çalışma, ilki 1995 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nde düzenlenen konferanslar sonucu oluşturulmuş. Kenan Çayır, 90'lı yıllardaki İslami kadınların değişmeye devam eden profilini çiziyor. Defne Suman, Fadime Şahin olayından yola çıkarak gelenek içerisindeki en tabu konuyu, imam nikâhını ele alıyor.
Umut Azak, İslami radyolar ve kadın spikerleri konu ediniyor. Buket Türkmen, Atatürk rozeti ve türban simgelerinin genç kuşaklarca nasıl algılandığını, kullanıldığını anlatıyor. Uğur Kömeçoğlu, makalesinde Fethullah Gülen hareketinin cemaat ve kamusal alan arasında kurduğu ilişkiyi ele alıyor. Esra Özcan, İslami öğretinin meşrulaşma sürecine, Yaşar Nuri Öztürk'ün temsil ettiği yeni dindar profili aracılığıyla bakıyor. Mücahit Bilici, İslami orta sınıfların gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni tüketim kalıplarına ve yaşam biçimlerine dikkat çekiyor. Oğuz Erdur, İslami hareketlerin çevrecilik iddiasını tartışıyor. Nilüfer Göle'nin *Modern Mahrem* adlı kitabı ve "İslami ahlak ve kamusal alan" konulu makalesi ise bu kitabın hareket noktasını oluşturuyor.

BİR BÜYÜK AŞK/ *Alexandra Kollontai/ Türkçesi: Ülkü Sağır/ Pencere Yayınları*
Rus tarihinin en ünlü kadınlarından biri olan Alexandra Kollontai, 1872'de doğdu. Politik çalışmalarda bağımsız olmak için 26 yaşındayken kocasını ve oğlunu terk etti. Devrim için çalıştı. Politik ve özel yaşamı hep fırtınalı geçti. Lenin'le düştüğü anlaşmazlıklar, hayatının geri kalanını politik bir sürgün olarak geçirmesine yol açtı.
Kitap, "Bir Büyük Aşk", "Otuz İki Sayfa" ve "Tartışma" adlı üç öyküden oluşuyor ve ana tema olarak, kadınların iş ve aşk arasında yaşadığı çatışmayı irdeliyor Kollontai bu öykülerde.

GARGANTUA/ *François Rabelais/ Türkçesi: Sabahattin Eyuboğlu, Vedat Günyol, Azra Erhat/ İş Bankası Yayınları*
François Rabelais, ortaçağ ile yeni çağ arasında bir köprü kuran, ortaçağın insani değerlerini pek az sanatçının bağdaştırabildiği ölçüde bağdaştıran bir deha... *Gargantua* ise efsane ile güldürünün, hayalle gerçeğin uzlaştığı bir evrensel-yapıt.
Kitap, Kral Arthur üzerine yazılmış şövalye romanlarının çerçevesi içine giriyor. İngiltere Kralı Arthur, Gos'lar ve Magos'larla savaşmaktadır ve büyücü Merlin bu savaşta krala yardımcı olsunlar diye bir dev ailesi yaratır. Kitap işte bu süreci ve Gargantua ile soyunun kahramanlıklarını anlatıyor.
Rabelais, dehasını, sözünü esirgemeyen konuşmasından ve çeşitli dillerden ve sosyal ortamlardan kaynaklanan zengin söz dağarcığına kendi yarattığı sözcükleri de katmayı bilmesinden alıyor... Ve keskin ironik üslubuyla sesleniyor okura.

ANKARA MAHPUSU/ *Suat Derviş/ Doğan Kitap*
Cumhuriyet dönemi yazarlarından, asıl adı Saadet Baraner olan Suat Derviş, bazıları pek çok yabancı dile çevrilmiş, yankılar uyandırmış romanlarını 1934-1953 yılları arasında yazdı. Gerçekçi ve toplumcu edebiyatın gelişmesi için uğraş verdi. En önemli eserleri arasında sayılan *Fosforlu Cevriye, Çılgın Gibi* ve *Hiçbiri* adlı romanları daha önce Doğan Kitap'tan yayınlanan Suat Derviş'in, *Ankara Mahpusu* adlı romanı Fransızca yayımlanan ilk Türk romanı olma özelliğini taşıyor.
Roman, İstanbullu Vasfi'nin 12 yıllık hapishane hayatından sonra Ankara sokaklarında özgür kalışıyla başlıyor. Bir aşk cinayeti işlemiştir. Ve Zeynep'in hayali 12 yılın ardından bu bilmediği şehrin sokaklarında peşini bırakmaz...

HABERLERİN AĞINDA İSLAM/ *Edward W. Said/ Türkçesi: Alev Alatlı/ Babil Yay.*
Haberlerin Ağında İslam, yazarın, Araplar ve Doğu ile Batı, Fransa, İngiltere ve özellikle Birleşik Amerika arasındaki çağdaş ilişkileri çözümlemeye çalıştığı kitapların üçüncü ve sonuncusu... Tamamıyla güncel bir içeriğe sahip olan kitap, İslam dünyasına karşı Batı'da, özellikle Amerika'da yetmişli yılların başlarından itibaren gelişen tavrın nedenlerini, kaynaklarını ve ortaya atılan iddiaları değerlendiriyor.

AMERİKAN RAPSODİSİ/ *Mehmet Altan/ Can Yayınları*
Mehmet Altan, dünyaya yön veren güçlerin başında gelen Amerika'da geçirdiği bir yıl boyunca, bu ilginç ve etkileyici ülkeyi insanıyla, ekonomisiyle, teknolojisiyle, yaşam tarzı ve dünya felsefesiyle yakından gözlemlemiş ve dünyada olup bitenlerin bu ülkedeki izdüşümlerine de dikkat ederek kaleme almış bu yazıları. Kitap, alabildiğine renkli ve doğaçlama bir oluşum içinde gelişen bir toplumun, 'Amerikan rapsodisi'ni oluşturan bu ülkenin ve halkının yaşamından ilginç kesitler sunuyor bizlere.

RENÉE VİVİEN'DEN KERİME'YE MEKTUPLAR/ *Haz.: Jean Leproux/ Türkçesi: Aysel Bora/ YKY*
Günün birinde genç bir Türk kadını olan Kerime Turhan, Renée Vivien adı altında yayımlanan şiirleriyle tanınan, skandallarıyla ünlü, güzel Pauline Tarn'a İstanbul'dan bir mektup yazar. Osmanlı yüksek tabakasında yaşayan Kerime iyi Fransızca bilmektedir. Arnavut asıllı bir diplomatın eşidir. Kerime, bu mektup ilişkisine, Vivien'in şiirlerini sevdiği için mi girmiştir? Yoksa kadınlarla yaşadığı aşklarıyla bilinen bir kadına yaklaşmak mı istemiştir? Bu bilinmiyor. Ama Vivien kendini bu mektuplaşmaya kaptırır ve mektup arkadaşının gerisindeki 'esmer sultan'ı tanımak ister. Böylece postanın yavaşlığı ve mesafenin uzaklığı yüzünden çoğu zaman karşılığını bulamayan ateşli mektuplar birbirini izler. Tutkulu, kıskanç, arzulu bir kadının 'uzaklardaki prensesine' seslenişine tanık olmak isteyenler için.

UZAKDOĞU'M/ *Zeynep Oral/ Doğan Kitap*
Uzakdoğu'm, Zeynep Oral'ın Uzakdoğu ülkelerine yaptığı sayısız yolculuklardan, oralarda yaşadıklarından, gözlemlediklerinden derlediği izlenimlerden oluşan bir kitap. Yazar, Kamboçya'dan Vietnam'a, Myanmar'dan Tayland'a, Laos'tan Endonezya ve Çin'e, yürek atışlarının peşinden giderken ilgisini insana ve topluma yöneltiyor. Uzakdoğu'nun büyüsüyle Budizm'in labirentleri arasında, savaşların belleklerden silinmeyen anılarıyla, efsanelerin, masalların gizemi arasında dolaşırken, bugünün insanlarını ve toplumlarını tanımaya çalışıyor. *Uzakdoğu'm*, yazarın keşfetme ve öğrenme tutkusu, keskin gözlemciliği ve şiirsel anlatımı, sıcak biçemiyle kanatlanan bir yolculuğun tutanakları.

TROIA/ *Clementce McLaren/ Türkçesi: Bahar Tırnakçı/ Günışığı Kitaplığı*
Binlerce yıl öncenin Ege dünyasında karşılaşan iki genç kadın... Biri, ülkesi Sparta'yı, evini hatta çocuğunu terk ederek, âşığı Paris'le birlikte Troia'ya kaçan ve dünyanın en güzel kadını olduğu söylenen Helena. Diğeri, Batı Anadolu'nun en zengin kenti Troia'nın, olacakları önceden bilen, ama sözlerine inanılmayan yalnız prensesi Kassandra. Ve onların gözünden, Yunanlarla Troialılar arasında on yıl süren kanlı bir savaşın öyküsü. Yitirilen binlerce yiğidin, yok olan bir krallığın ve yazgılarına başkaldıran kadınların romanı bu kitap.

NURBANU/ *Teoman Ergül/ İnkılâp Kitabevi*
Nurbanu, Osmanlı İmparatorluğu'nun en görkemli dönemi olan 16. yüzyılda şehzadeler şehri Manisa'da II. Selim ile gözdesi Nurbanu'nun yaşadığı büyük aşkın romanı. Öyle bir aşk ki bu, II. Selim'in deyişiyle gül bahçelerinden sabah rüzgârı bile geçse ateşe dönüşüyor. Ama yalnızca bir aşk romanı değil *Nurbanu*.
Teoman Ergül yüzlerce kaynaktan da yararlanarak tarihsel gerçeklerle yazınsal gerçekliği büyük bir ustalıkla buluşturduğu bu kitapta şehzadelerin yetki ve sorumluluklarını nasıl kullandıklarına, sarayın içinde ve dışındaki insanların günlük yaşamlarına, Yahudi topluluğunun imparatorlukta nasıl etkin konuma geldiğine, tekke ve medrese çekişmelerine, kardeşler arası taht kavgalarına da ışık tutuyor.

FUTBOLUN KISA TARİHİ/ *Theo Stemmler/ Türkçesi: Necati Açı/ Dost Yayınları*
Kitleleri hop oturtup hop kaldıran, her sınıftan insanı etkisi altına alan futbol hakkında ne biliyoruz? Nereden çıktı bu futbol, ilk kimler oynadı ve nasıl gelişti? Kuralları kimler koydu? İlk kulüpler ne zaman, nerede ve

nasıl kuruldu? Nasıl bu kadar yaygınlaşıp kitleleri adeta ipnotize eder oldu? Bir zamanlar kralların yasakladığı, püritenlerin karşı çıktığı, kilisenin kara listeye aldığı futbol kitlesel bir tapınma ayinine nasıl dönüştü? *Futbolun Kısa Tarihi*, edebiyattan mahkeme tutanaklarına kadar çok çeşitli kaynaklardan yararlanarak tüm bu sorulara yanıt veriyor. Eğlenceli üslubuyla hem güldürüp hem düşündürürken biraz daha zenginleştiriyor bizi.

DOĞUM GÜNÜNÜ UNUTAN ÇOCUK/ *Rudolf Frank/ Türkçesi: Kemal Yalım/ Tümzamanlar Yayıncılık*
Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonraki on yıl boyunca cephe yaşantısının anlatıldığı, kahramanlaştırıldığı ya da reddedildiği ve savaşın anlamsızlığının vurgulandığı çok fazla savaş romanı yayınlanmış ama hiçbiri bu yapıt kadar savaşın karşısında yer almamış.
Kitabın yazarı Rudolf Frank 1886 Mainz doğumlu. Hukuk doktorası yapmış ve aynı zamanda tiyatrocu, rejisör, muhabir. Bu kitap 1931 yılında ilk olarak *Zenci Lider Makaua'nın Kafatası* adı altında yayımlanmıştı. 1933'te Naziler tarafından yasaklandı ve 10 Mayıs 1933'te ise yakılarak yok edildi.

SEVDA KADINLARI/ *Elfriede Jelinek/ Türkçesi: Melda Ağırbaş/ Gendaş Kültür*
Kadınlar... Her şeyden önce sevdalarıyla yaşayan kadınlar... Mutlu ya da mutsuz, hırslı ya da azla yetinen, öfkeli ya da sakin, boynu bükük ya da burnu havada, mahçup ya da işveli, gururlu ya da onur kırıcı sevdalarıyla yaşayan, yaşayabilen kadınlar...
Sevda Kadınları, erkekleri olmadığında şu koca yeryüzünde kendine yer edinemeyen, herhangi bir kimlik bulamayan kadınları ironik, iç yakan ama bir o kadar da sevecen bir dille anlatıyor. Hayatla ilişkilerimizi gözden geçirip sürdürmek ya da dönüştürmek için.

ANADOLU ALEVİLİĞİ/ *Esat Korkmaz/ Berfin Yayınları*
Kitap, Anadolu Aleviliğinin felsefesine-inancına, öğretisine ve erkânına yönelik bir çalışma. Anadolu Aleviliği, bilge olarak karşımıza çıkan erenlerin felsefesi, bu anlamda vahiy dışı felsefi bir din/inanç; bir eren öğretisi, bu anlamda bilimsel bir kuram.
Kitapta yazar, Anadolu Aleviliğinin bir felsefi din, bir bilgelik öğretisi olduğunu kanıtlamaya; bu kanıtlamaya koşut olarak insan-evren-Tanrı konusundaki inanç tasarımlarına esin oluşturan, öncel ve belirleyici nesnel tasarımlar yakalamaya ve yorumlamaya; felsefesi ve öğretisi gereği laik olan Alevi yaşama biçiminin aydınlanma, hümanizm ve etik boyutlarını irdeleyerek geleceğimize de yol gösterecek Alevi ütopyasının çerçevesini çizmeye çalışıyor.

KIRMIZI ERİK/ *Tülay Ferah/ Sel Yayıncılık*
Romanda, ülkesinin hafızasıyla her türlü ilişkiyi kaybetmiş insanların trajik öyküsü anlatılıyor. Romanın kahramanı Çınla'nın kimliğiyle çağdaş kültürü sorgulayan yapıt, kendimizi yok etme çabalarına alaycı bir gözle yaklaşıyor.
Evrenin merkezinde kendini tek başına kalmış bir can gibi duyumsayan Çınla "Gizli bir düşleyicinin düşlerinden başka bir şey değiliz. Ben bu düşleyiciye artık hizmet etmek istemiyorum. Kendi öykümü kurmak zorundayım." diyor ve aslında hepimizin içten içe yaşadığı bir hesaplaşmayı sürdürüyor kitap boyunca.

DÜNYA HALK VE DEMOKRASİ ŞİİRLERİ 1-2-3/ *A. Kadir/ Evrensel Basım Yayın*
İçinde yaşadığımız dünyayı nasıl görüyoruz? Bize gösterildiği gibi mi, yoksa gerçek yüzüyle mi? Elbet emeğin, emekçinin yoğurduğu bir maya var ve bu maya belirliyor dünyanın gerçek yüzünü. Her alanda olduğu gibi sanatta da bu böyle. Şiir, sanatın en köklü dalı olarak, bu yüzün ortaya çıkmasında, görülür kılınmasında önemli bir yer tutuyor.
A. Kadir'in büyük bir emekle başlattığı Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri Antolojisi işte bu işlevi yansıtan ürünlerden oluşuyor. Kitapta şiirin bütün kara parçalarını çağlar boyunca kapsayan ana damarıyla buluşuyoruz. Antolojinin her cildi, biraz daha belirlilik kazanan bir yüzü çıkarıyor karşımıza. Üç ciltten oluşan antolojide İngiliz, Çek, Slovak, Alman, Macar, İtalyan, Fransız, İspanyol, Portekizli, Bulgar, Romen, Arnavut şairlerin şiirleri yer alıyor.

HAYVANLARLA EL ELE/ *Ulviye Alpay/ Can Yayınları*
7 yaş ve üstü çocuklar için kaleme aldığı dört öyküde Ulviye Alpay, kendini beğenmiş soylu kedilerle alçakgönüllü tekir kedilerin arasındaki sürtüşmeyi; şımarık bir ev köpeğiyle çile çekmiş bir sokak köpeğinin akıl almaz kardeşliğini; çevreyi kirleten, hayvanları acımasızca öldüren insanlarla doğayı korumaya çalışan hayvanların barışcıl mücadelesini; acımasız bir kelebek avcısından kaçan üç güzel kelebeğin serüvenini anlatıyor ve çocuklara çevresiyle, insanlarla, doğayla kardeşçe yaşamayı öğütlüyor.
Kitabın resimleri ise Oğuz Demir imzasını taşıyor. Yazarın yine aynı yayınevinden çıkan ve Sinan Gürrdağcık'ın resimlediği bir başka kitabı da *Kuş Evi* adını taşıyor.

CÜZ/ *Enis Batur/ Sel Yayıncılık*
Enis Batur, bu kitapta "Cüz" başlığı altında topladığı kıpkısa metinlerini, bordo-beyaz kareli bir deftere 1995-1999 yılları arasında düştüğü notlardan seçmiş. *Bu Kalem Un(ufak)* başlıklı 'âheste ilerleyen' kitabından cımbızla çekilmiş. İşte bunlardan biri: "Türkiye'de, epeydir, daha çok diet-şiir yazıldığını söylemeliyiz."

BİZE GELEN KİTAPLAR

Yüreğimin Yongası/ Şiir/ Rahime Henden/ Ceylan Yay.
Hüzünlenme Düşleri/ Şiir/ Yusuf Altunel/ Virtüel Yay.
Katedralden Düşen Kuş/ Şiir/ Reha Yünlüel/ Virtüel Yay.
Masalımsı Dünya/ Çocuk Edebiyatı/ Nurettin İğci/ T.C. Kültür Bakanlığı Yay.
Kosova Cehennemindeki Çiçek/ Tiyatro/ Nurettin İğci/ T.C. Kültür Bakanlığı Yay.
Umut Tomurcuğu/ Şiir/ Vildan Berber/ Kendi Yay.
Deniz Mantolu Kadın/ Şiir/ Burhan Mendi/ Ardış Kuşu Yay.
Kutup Yıldızı/ Şiir/ Turgay Usanmaz/ Ulusal Yay.
1578/ Roman/ Cem Selcen/ İmge Yay.
Arayış/ Şiir/ Gülsen Akbulut/ Ulusal Yay.
Evet... Ama... Sanki.../ Roman/ Meltem Arıkan/ İmge Yay.
Yolculuk/ Anlatı/ Gianna Maria Paradiso/ Arte Sanat Yay.
Onu İlk Öptüğüm Akşamsefalarının Önünde/ Roman/ Sibel Özman/ Bu Yay.
İster İstemez Şiir.../ Şiir/ Battal Keskin/ Ulusal Yay.
Güz Fotoğrafları/ Şiir/ Alev Kutluözen/ Kendi Yay.
Başka Gözle Alevilik-Kızılbaşlık/ İnceleme/ Hasan Kaya/ Amaç Yay.
İplik Zamparası/ Şiir/ Güner Oğuz/ Kendi Yay.

varlık

KİTAP EKİ
KASIM 2000 SAYI 102

– Şairin Nergisi adını ilk kez Öğle Suyu kitabımda kullanmıştım. Onun gönderdiği yerler o dönemde, 1992'de 2 Temmuz'du. Ama bu tür derin kesiklerimiz çok da az değil.

ALİ CENGİZKAN

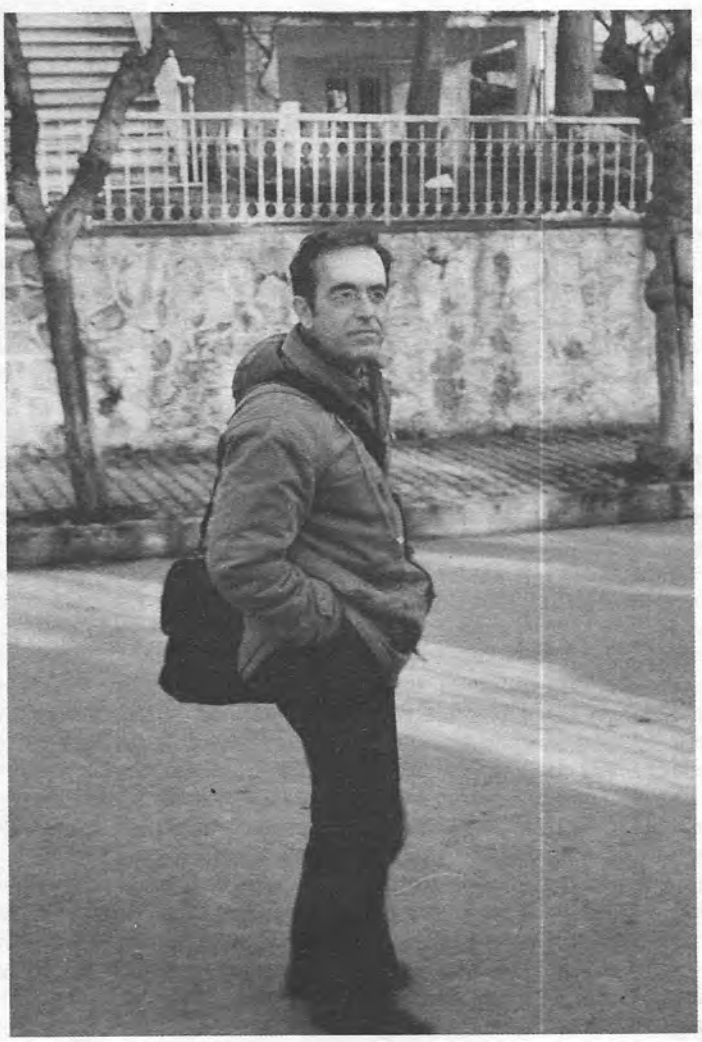

Ali Cengizkan ile Söyleşi
HÜSEYİN ATABAŞ 2

"Siyasal İslâm'a İtirazlar"
AHMET OKTAY 5

"Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar'da Müzik
TAHİR ABACI 6

"Eleştiri Yazıları"
TAHSİN YÜCEL 8

"Aşk Mektupları"
JOYCE HOWARD 10

İbrahim Yıldırım ile Söyleşi
GÜZİN SEVİM ANTÇOK 12

"Kum Saatinde Kumkapı"
SENNUR SEZER 14

"Divaneliğe Dönen Pergel"
MURAT BATMANKAYA 15

"Üzülmüş Evler Kraliçesi"
HÜSEYİN PEKER 16

Açılımlar
FERİDUN ANDAÇ 17

Dolaylı Anlatımlar
SİNA AKYOL 19

Harflerin Yeryüzü Serüveni
ÜMRAN KARTAL 21

YENİ YAYINLAR 23

ALİ CENGİZKAN İLE SÖYLEŞİ

✪ *Sevgili Ali, yeni şiir kitabın* Şairin Nergisi*'nin kapağını açıp içine bakmadan adını pek de algılayamadığımı söylemeliyim. Sonra "Amaryllidacae ailesinden bir bitki olan Narcissus'un kökleri balla ezilip macun gibi uygulandığında, ateşle yananlara iyi gelir ve derin kesikleri olan kasları birleştirir." açıklamasını görünce, bayıldım. Bu kitaptaki her şiirin başında, böyle bir 'ateşleyici' var. Kuşkusuz hoş, ama böyle bir şeye neden gereksinim duydun, desem, yaptığım gönderme yerine ulaşır mı dersin?*

– Doğru haklısın, benim pek kullandığım bir yöntem değil. Ama bir bakıma, *Şairin Nergisi* böyle bir kitap olarak geldi. Hatta belki anımsarsın, "Şairin Nergisi" adını ilk kez *Öğle Suyu* kitabımda, 40 bölümden birisinde kullanmıştım. Onun gönderdiği yerler, o dönemde, 1992'de 2 Temmuz'du, yine anımsarsın tabii. Ama bu tür "derin kesik"lerimiz çok da az değil; belki de baştan beri vurguladığım, "dert edinilen şey"lerle ilgili bu. Kişinin bireysel, kendi dertleriyle ilgili değil de, hepimizin, daha doğrusu şair olan herkesin, şair gibi hissettiği noktada dert edindiği şeyle ilgili bu "derin kesik"ler. Birçok durum ve sorunun şairler için toplumsal nitelikte olduğunu düşünüyorum, ama kuşkusuz biz de bireyiz ve bireysel "derin kesik"lerimiz de var. Nedense bu kitapta böyle bir dışsal etkenle başladı, senin deyiminle "ateşlendi" şiirler.

✪ *Evet, seninle yeni kitabın üzerine konuşacağız. Ama bunu, senin şiirinin bütünü ile bağlantılı olarak yapmak istiyorum... "Senlere"den "Şairin Nergisi"ne uzanan çizgide, senin şiirinin bir omurgası olduğu görüşündeyim. Ama son yıllarda şiirini değiştirdiğin söyleniyor. İzleyebildiğim kadarıyla sen bu konunun üzerinde durmadın.*

– Pek durmak da istemiyorum doğrusu... "Şiir Odası"nda Türkan Yeşilyurt ve Emel Güz'ü yanıtlarken de söylemiştim: Onlara ben de tanık oldum. Baştan beri en önemsediğim şeylerden birisi, bir şairin omurgasının bulunması olmuştur. Hatta, karşılaştırmalı olarak söylersem, ilk kitaplarda bu konuya daha didaktik (belki de kitabi demek daha doğru) olarak yaklaştığımı düşünüyorum. Ama bunun, her zaman esas olarak ilgilendiğim bir konu olduğunu biliyorum. Şöyle diyeyim, biraz daha açarak: Şair adlarını geçirmeyeyim ama; sen de yakından tanıksın, bizim şiire başladığımız dönemde 1970'lerin sonlarında, belli kalıplarla şiirler yazan genç şairler çok doğru yolda oldukları doğrultusunda ikna edildiler: Biçimsel kalıplar, duyarlık kalıpları, deyiş kalıpları, derinlik ve düzey kalıpları, bağlam kalıpları, giderek biçem (üslup) kalıpları... Bu kalıpçılık anlayışı, belki de hece şiirine, Divan şiirine kadar geriye giden bir geleneğe sahip...

✪ *Hatta şöyle diyebiliriz sanıyorum: Yahya Kemal'den beri, Nâzım hariç, böyle bir alışkanlık, yani anlatım geleneği var, yani bir şeyi doğrudan doğruya anlatma geleneği var. Sanırım ilk defa Nâzım kırdı bunu...*

– Evet, evet. Ama bu kalıpçı anlayışta şiirin biçimi, bir esas ve değişmez, şairin olmazsa olmaz parçası olarak görülüyor. Bu belki klasik şiirde öyleydi, klasik modernde de öyle olabilir: Yani Baudelaire'e baktığımızda, *sonnet*'lerle yazılan bir şiir görüyoruz, ama sonenin olanaklarını sonuna kadar zorlayan bir şiir görüyoruz. Şunu da belirteyim, kalıpçılık dediğimde illa da kötüleme anlamında söylemiyorum bunu; ancak kalıpçılığı aramak başka bir unsur gibi geliyor. O zaman da genç şiir konusunda yönlendirici role soyunan daha 'olgun' şairler, bu tür yorumları çok kullandılar. Benimse, örneğin *Senlere* kitabına bakıldığında, çok çeşitli biçimsel kalıpla şiir yazdığım, ama bu seçimlerdeki farklılaşmanın gerekçesinin aşağı yukarı aynı olduğu görülecektir. Yani bunun anlatımı yoğunlaştırma çabası ile, özdeki dert ile bağlantılı bir çaba olduğu, örneğin *Okuma Sayrılıkları* ile *Senlere*'nin, ya da *Taş da Çürür* ile *Olmaz Asu*'nun, şair tarafından aynı dönemde yazılıp aynı kitapta ve aynı bağlamda görülmesine karşın, farklı tema alanlarına ilişkin oldukları için, o tema alanlarında farklı vurgular için yazıldıklarından bu biçimleri kazandıklarını düşünüyorum...

✪ *Evet, onları konuşacağız... Senin şiirinin bu özellikleri üzerine de soracaklarım var sana...*

– Senin deyiminle 'omurgasını önemseyen' şairlerden birisi olarak bu konu, üzerinde en fazla düşündüğüm şeylerden birisi oldu. Dış görünüş, değişmiş gibi görünebilir, öyle algılanabilir, onu bilemeyeceğim. Ben içeride yazmaya teşvik eden, yazmamı zorunlu kılan, yazmamı sürekli kılan unsurların değişmediğini bilirim ancak. Şiirimin de farklı kalıplara, giysilere bürünmekle birlikte özünde değişmediğini düşündürten şeyler bunlar.

✪ *Evet, ben de öyle düşünüyorum. Bu bağlamda sana soracağım sorunun bir kısmını yanıtlamış gibisin ama, biraz daha açmak istiyorum soruyu: Bana öyle geliyor ki, bu söylentiler, senin izlek değiştirmeyi seven, şiiri çeşitlilikte arayan bir şair olmandan kaynaklanıyor. Ama şiirinin retoriğini değiştirdiğin de söylendi. Öyle olsa bile, bu tür değişmeler, arayışlar şairin hakkı değil mi? Hatta şiir için gereklilik değil mi?*

– Kuşkusuz öyle. Ama ben doğrusu, örneğin bir İlhan Berk'teki ya da Turgut Uyar'daki arayışlar denli bir laboratuvar araştırması yapmıyorum. Ya da, Behçet Necatigil'i düşün. Bunun bir kötü özellik olduğunu da sanmıyorum ayrıca. Ama içeriden, yazan üreten birisi olarak bunu söyleyebiliyorum; bu tür arayışlar insanda müthiş gerilimler yaratır. Örneğin, diyelim ki sanki öznenin içsel ve kendiyle konuşması gibidir yazma tarzı, bir bakıma epik bir tarz; epik, dünyada her zaman herkese açık bir olanaktır. Lirik tarz, yine ortada duran bir tarz. Dramatik de öyle. Kaldı ki, bunların da kendi içlerinde seçenekler üretmesi söz konusu. Az önce verdiğim örneklere bakılırsa, *Olmaz Asu* da lirik bir şiir, *Taş da Çürür* de, *Okuma Sayrılıkları* da okunmasında kurgulanan tökezlemelerle lirik bir şiir, ama hepsi farklı yapılara sahip. Ve hepsinde de öznenin duruşu, yani şair öznenin duruşu aynı gibi gelir bana.

✪ *Ama senin şiirinin, Cemal Süreya'nın "şiirin namusu" olarak değerlendirdiği dize anlayışı bağlamında, değişikliklere uğradığı görülüyor.* Şairin Nergisi*'nden önce başlattığın bir yapılanma bu. Buna neden gerek duyulur ya da sen neden gerek duydun?*

– Biraz örnekle açabilirsen...

✪ *O zaman kitaptan örnek vereyim; ya da şöyle söyleyeyim daha doğrusu: Dizeyi tek satırda bırakmıyorsun klasik şiirde olduğu gibi... Bazen hatta yoğunlukla kullanıyorsun bunu,* Şairin Nergisi*'nden sonraki şiirlerde daha fazla uyguluyorsun. Acaba yanılıyor muyum, diye düşünüyorum?*

– Şunu söyleyeyim o zaman: *Şairin Nergisi* bir bağlam olarak (kitapları bir bağlam çerçevesinde kurgulamaktan hoşlanıyorum artık, belki hepimiz de öyle yapıyoruz) düşüncesini *Öğle Suyu* ile birlikte oluşturdu. O sırada gelen bir başka tematik alan da aynı anda kendisini üretti, adını koymadım henüz ama bir bölümü *Kitap-lık*'ta, bazıları *E* dergisinde yayınlanan ve daha çok *Sürek Avında Dünya* kitabının *Uğraklar ve Uğraşlar* bölümündeki, kimilerinin düzyazı şiir ya da şiirsel düzyazı saydığı, ama benim düpedüz şiir saydığım, o şiirlerden el alan şiirler bir üçüncü kitapta oluşuyor hâlâ...

✪ *Ama sen* Öğle Suyu*'ndaki şiirlerden bazılarını Adam Öykü dergisinde de yayınladın, kısa öykü olarak. Öyle değil mi?*

– Ama bu çok doğal. Octavio Paz'ın da öyle şiirleri var, Metin Altıok'un da, Cemal Süreya'nın da... Ama kastım *Orman ve Bahçe* gibi, *Maske ve Peruk* gibi, *Kar ve Su* gibi şiirlerdi. Ya da bu kitapta, *Muharip ve Mimar* var ki, o bağlamın sürekliliğini sağlıyor: *Hayal ve Hava* ile başlayan kitap, *Muharip ve Mimar* ile bitiyor, *Uğraklar ve Uğraşlar* izleğine bağlamak için bir bakıma... Benim aslında Cemal Süreya'nın vurguladığı anlamda, ya da Divan şiirinin 'berceste mısra'sı anlamında bir yaklaşımım hiçbir zaman olmadı. Yani dize düşürme, mısra indirme ve şiiri bununla sınırlama yaklaşımım olmadı...

✪ *Ama ben öyle dizeler düşürdüğünü de düşünüyorum.*

– Doğrudur belki, ama ben daha çok değişmeyen öğe olarak ritmi düşünüyorum, ritmi önemsiyorum. *Senlere*'den andığım şiirler arasındaki bütünlüğü kuran şey, ritim aslında. Zihindeki sözcüklerin art arda gelişindeki hız, düşünmedeki sözcüklerin art arda gelişindeki hızla aynı ya da farklı olabilir, bu ikincisinde özellikle hız düşebilir ya da azalabilir. Bu ikisinin çatışması, yine öze katkıda bulunan bir olanaktır, böyle bir yazma biçimini belirleyen o: En belirgin örneği *Hayal ve Hava.* Bu şiirde sondaki 'mantık' sözcüğünün her harfinin kendi sesiyle bir dize olması ama bu arada sözcüğün toplu olarak aşağıya inmesi... Dolayısıyla şiirin ritminde önemsediğim bu anlatım olanağı, hemen bütün şiirlerimi birbirine bağlayan bir izlek gibi sürekliliği kurmuştur, bugüne gelmiştir, diye düşünürüm.

✪ *Çok ilginç tabii, zihinsel olarak düşündüğün şeye yazma olarak da yetişebilmekten doğan bir özellik ortaya çıkıyor ki, hoş bir şey. Sanırım bunu pek çok şair yaşıyordur. Söz anında, ya da düşünce anında birçok şey uçup gidiyor, onu engelliyorlar, önünü kesiyorlar, ama bu hoş bir şey.*

– Şiirin sadece anlamın aktarıldığı, bir kabuk olduğunu, içerik ya da kap olduğunu düşünmüyorum. Yani şiirin biçiminin de, yani söz diziminin de (sentaksının da) içeriğe tıpkı anlam gibi (yani semantik gibi) gönderme yapması gereken, içeriğin üstüne kapanması gereken, onun anlamını zenginleştirmesi gereken bir özellik olduğunu düşünüyorum. Örneğin, *Okuma Sayrılıkları*'ndaki bölümleme, Nâzım'ın *Memetçik Memet* nakaratlı *Kurtuluş Savaşı Destanı* pasajındaki gibi, ritimden el alan bir şiirdir...

✪ *Şiirin güncellikle ilgili olan ya da olmayan yönüne ilişkin görüşlerini öğrenmek istiyorum. Hani* Şairin Nergisi*'nde, Yolda başlıklı şöyle bir dörtlük var ya: "Karşıdan karşıya geçerken kız/ Cep telefonu elinde,/ Yüzünde derin kaygı izleri/ Kızlığını arıyor olmadık yerde." diyorsun ya. 70'li yıllarda, senin de demin özellikle sözünü ettiğin dönemde çok tartışılmış bağlam üzerindeki görüşlerin...*

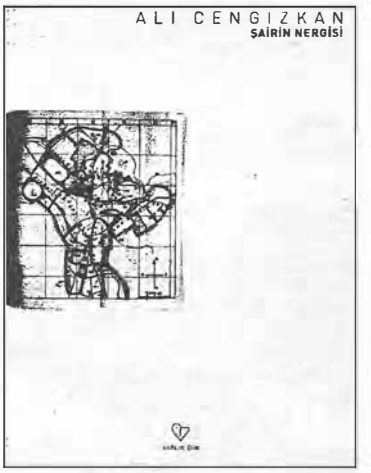

– Şiir kaçınılmaz olarak güncel bir üretim. Kaçınılmaz olarak politik bir üretim. Ben yıllardır şiiri ideolojik bir nesne olarak tanımladım. Hâlâ onun bizim varoluşumuzun refleksif bir parçası, yani olmazsa olamayacağımız bir parçası olduğunu düşünegeldim. Verdiğin örneğin, bu dizeleri yazan kişinin hangi çağda, hangi sokakta, hangi kentte, hangi dünyada, nasıl bir toplumsal ilişkiler yumağı içinde yaşadığını yansıtabilecek bir örnek olduğunu düşünüyorum. *Senlere*'deki başka örnekler gibi. Onun için de, politika ile ilgilenen şiiri küçümsemek için kaleme alınan şiir eleştirileri kadar, politikaya doğrudan göndermelerde bulunan ya da politikanın aracı olan şiiri övmek için kaleme alınan şiir eleştirileri de iki uçta, ama şiire aynı uzaklıkta duruyorlar, şiire bir türlü yaklaşamıyorlar, gibi geliyor bana.

✪ *Peki,* Şairin Nergisi*'ndeki Kimsesiz Bellek adlı şiirde, "Bazı şeyler yazılamaz kalemle/ Göğüsle aynanın bulunduğu noktada/ İkinci bir canlı kokusu vuruyor ya burnuma/ Ve bir düş güzelliği..." diyorsun. 'Kalemle yazılamayan bazı şeyler'den biri de şiir mi?*

– Bilmem, işte seninle yeni bir buluşma noktası... Şiirin tanımında bir buluşma. Okunduğunda her dinleyicinin zihninde canlananlar farklı olduğu için şiirin yazılamazlığı, elle tutulamazlığı, yakalanamazlığı söz konusu. Bir de kuşkusuz, bize şu baştaki konu, yani 'dert edindiğimiz' şey anımsatılıyor burada: Her şairin aslında belki de şizofrenik bölünmesinden ortaya çıkan, kendi içindeki, kendi kendine konuştuğu ikinci canlı varlıkla ilgili bir şey bu. Bizler şairler olarak o tartışmayı yapmasak, şiirler de yazılı ve sözlü olarak ortaya çıkamaz.

✪ *Senin daha önceki şiirlerinde de var, ama* Şairin Nergisi*'nde daha bir belirgin, daha derinlikli, sıradan olmayan ironik bir tat var. Benim çok hoşuma giden bir şiir tadı bu. Üstelik bunu yaparkenki ciddi duruşuna karşın, bıyık altından gülümsüyorsun gibi de.*

– Doğrudur. İroni ciddi bir iştir.

✪ *Şiirin ironiyi malzeme yapması değil de, doğrudan doğruya ironi ile birlikte gelişmesi, şiirin tavrı, tarzına ilişkin bir şey.*

– Az önce okuduğun dörtlüğün bulunduğu şiirin sonrasi şöyle: "Bugün satıcısı olduğunun, yarın/ Alıcısı oluyor ya bellek, kimseler/ Şapka çıkarmıyor kimseye, merhaba efendim/ Herkes kimseleşince..." Burada yatan türde bir ironiden söz ediyorsun. O belki de hepimizin, her şairin kendi kimliğinin parçası olan bir duruşla ilgili olduğunu düşünüyorum. Şöyle bir şey açayım mı? Kırklı yaşlarda şöyle bir şeyi düşünmeye başladım: 'Ben niçin yazdığım gibi şiir yazıyorum?' Ben niçin Atabaş gibi yazmıyorum ya da Atabaş niçin kendi yazdığı gibi yazıyor da, Ali gibi yazmıyor? Bunu düşününce, alttan alta mekanizması çok net işleyen, ama elle tutulamayan, açıklanamayan bir özellik ortaya çıkıyor. Net olarak şöyle işliyor: Bir şiiri yazıyorsun, kaldırıyorsun,

Ali Cengizkan bir imza gününde okurlarıyla.

bir hafta sonra, bir ay sonra tekrar bakıyorsun ona ve yayımlanmasına karar veriyorsun, seni temsil eden bir şiir olarak. Ya da tersi, üzerinde çok çalışmış olsan da, çöpe atıyorsun onu hiç acımadan... Sana, o şiirin Atabaş'ın şiiri olduğunu söyleten bir iç ses var.

✪ *Senin hoş yanıtlarının arasına biraz didaktik bir katkı: Belki mimar olmandan kaynaklanıyor, bilemiyorum, ama* Şairin Nergisi*'ndeki pek çok şiirden edinilmiş bir izlenim gibi duruyor bende: Felsefe-mimari-şiir ilişkisi?*

– Şimdi belli bir yöneliş olarak özellikle 1975'ten sonra, biliyorsun şiir yoluyla, şiirin yazım olanaklarıyla felsefe yapanlar oldu. Ben buna karşıyım; böyle bir yazım tarzının doğal olmadığını, dolayısıyla bunun bizi bir şiire ulaştırmayacağını düşünüyorum. Yapma şiirle, kurgusal şiirle karşı karşıya kalırız yoksa. Ama şiir her zaman felsefeye bir şemsiye görevi görebilir, felsefeyi barındırabilir, çok felsefi ürünler de olabilir bazı pasajlar. "Gemliğe doğru denizi göreceksin./ Sakın şaşırma!", hangi ölçüde duygusallık barındırıyor, hangi ölçüde felsefe barındırıyor, hangi ölçüde Orhan Veli'nin kendi açıklaması ile bir 'eda' parçasıdır? Bence bunların hepsi söz konusu. Bu kadar kısa şiirde bile bir ünlem var, bir hayret var, bir toplumsal eleştiri var, bir düşünce tarzının duygulanımla popülerleştirilmesi yoluyla şiir okurlarına aktarılması var. Mimarlık bütün bu işlerin neresinde duruyor? Doğrusu ben 20 yıldır bir mimarlık eğitimcisiyim ve bu ilişkinin farkındayım. Mimarlık ve şiir birbirlerine çok yakın disiplinler; mimarinin kökeninde de şiir var, şiirsel oluş var, şiirin kökeninde de, ister şiirin analitik olarak anlaşılması olsun, ister sentetik olarak yazılması olsun, mimariye ilişkin bir kurma bilinci var, yapı kurma sanatı gibi bir özellik var. Ben her ikisinin karşılıklı ilişki içinde birbirlerinden el alıp verdiklerini hissediyorum bazen ama, bazen çok denetimli oluyor bu, bazen de kendiliğinden...

✪ *Günümüz dünyası, senin dizenden esinlenerek, "dalga, dalga olmayı bırakıp bir su yığınına mı döndü"?*

– *Öğle Suyu*'ndaki şiirler, yalnızca doğa ile ilgili değil, güncel dünya ile de ilgili şiirlerdi, yalnızca bireyin kendisi ile ya da geçmişini anımsaması ile değil, dünya sorunlarıyla da, çevrebilim ile, yani ekoloji ile de iç içe idi. *Şairin Nergisi* de, bu konularda duyarlı olan birisinin şiirleri gibi. *Şairin Nergisi*'nde, sırf bu *Öğle Suyu*'ndaki 'dünyanın korunması bilinci' izleği değil, bizim toplumsal sürekliliğimizin dış etkilere daha iyi karşı koyarak sürmesi gerektiği bilincinin izleği de var. Doğrusu, toplumsal coğrafyamızın umulmadık yerlerinde, dünya üzerindeki 70 yılını kültürlü, çevresine destek olan ve katkıda bulunarak tamamlayan insanlarla, bireylerle karşılaşabiliyorsun. Ama bunun yanı sıra, her şeyin nesneleştiği, alınıp satılabildiği, bir tüketim dünyasının parçası olduğu ve bunları bilinçli-bilinçsiz kullanan, kendi 70 yıllık yaşamına uzlaşmacı ve fırsatçılığı yerleştiren bireylerle de karşılaşabiliyorsun. Bu dalga konusu, o çerçevede yorumlanmalı, diye düşünüyorum.

✪ *Evet. Bu uçuk bir soru, bunları yine de senin şiirlerin 'ilham ediyor' bana: Şair "dünyanın bekçisi" midir? Ya da bunca sahip çıkanı varken, dünyanın bekçiliği, demin söylediklerin bağlamında, şaire mi kaldı? Eğer öyleyse, şair bu "zor çağda, fena âşık, kötü öğretmen" durumuna düşmüş olmaz mı?.*

– Bütün konuştuklarımızın çerçevesinde, şair dünyanın bekçisidir bence! Şair, gerçek dünyanın, gerçek bekçisidir! Ama hangimiz gerçek şairiz, hangimizden gerçek şiir kalacak geriye? Kalıcı olsun diye de yazmıyoruz ve bazı şeyleri dert edindiğimiz için ve varolduğumuz için yazıyoruz. Yazmazsak asıl, belki de "fena âşık, kötü öğretmen" oluruz! "Fena âşık"lık ve "kötü öğretmen"lik olmasa, nasıl iyi âşık olunacağını bilmeyiz, öğretim biçimimizi de değiştirmeye yanaşmayız ayrıca.

✪ *Ben öğretmenlik yapmadım ama, kötü bir âşık olduğumu biliyorum. Senin şiirini niçin seviyorum biliyor musun: çok sıradan sözcüklerle çok renkli bir şiir yazıyorsun. Ben onun için; şiirde sözcüğün işi bitti, işlev sözdedir, diyorum. Aslında bu hep böyleydi ya! Örnek mi: "Önce toprak bozuldu, aklımızdaki toprak/ Yetiştirdiği üzümü, zeytini, reçellik çileği/ Has bamyayı bıraktı,/ Yol verdi yapay güne ve insana."*

– E burada, söz tabii hangisi; Carlo Levi'nin sözü nerede başlıyor, nerede bitiyor; bizim kırlarımız nerede başlıyor, nerede şehirleşiyor; kır düşüncesi nerede başlıyor, şehir düşüncesi nerede bitiyor, birbirlerini hangi dereceye kadar kapsıyorlar; şairler dışında kimin derdinde bunlar? Aslında biz camia olarak çok daraldık biliyor musun?

✪ *Bana öyle geliyor ki, şairler hep yanlış tanınan, yanlış anlaşılan insanlar; çünkü birkaç gün önce, bir üniversite rektörünün, "Şiir neyinize, neye yarar şiir?" gibi sözler ettiğini duydum. Bir rektör bunu söylerse, gerisini sen düşün!*

– Sahiden, "şiir ne işimize bizim?" Şurada önümde açık olan sayfadan: "*Onlar maskelerini kuşanırken, kırda ve şehirde/ Nerede kaldı sırtüstü uzanmanın güzelliği?*"

✪ *Son bir soru, biraz uzun ve polemiğe açık: Özdemir İnce, bugünkü (13 Ekim 2000) Yeni Binyıl Kitap'ta, "Ben Türk şiirinin gelişmesini, İstanbul'un varoşlarının gelişmesine benzetiyorum. Çünkü şairlerimiz, modern şiirin kurucularını yeterince iyi incelemeden, anlamadan, el yordamıyla çağdaşlaşmaya kalkıştı." diyor. Bu bana Fuzuli'nin, bilgiye, birikime dayanmayan şiirin "esası yoh divara benzediği" sözünü anımsattı. Bunlarda gerçeklik payı var kuşkusuz. Dünya şiirini bilen bir şair olarak, sen de çağdaş şiirimizin gerçekten bu denli vahim bir durumda olduğunu düşünüyor musun?*

– Bu, Özdemir İnce'nin yeni bir savı değil, Ankara'dayken de bunun dolayımında şeyler söylüyor ve yazıyordu. Ama ben, tam da böyle bir şiir anlayışının, şiiri sadece alt alta gelen dizeler olarak bilen bir anlayış olduğunu,

Ahmet Oktay

SİYASAL İSLÂM'A İTİRAZLAR

Deneme / İnkılâp Kitabevi

Cumhuriyet Türkiyesinde Kemalist öngörü gerçekleşmedi. Tam tersine: din sekülerleşeceğine ve Ali Fuat Başgil'in sözleriyle "manâ ve ruh âleminde ve ferdin hususî hayatı ile aile hareminde" kalacağına, devletin dinselleşmesini ve din devleti kurulmasını isteyecek, bu uğurda silahlı mücadeleye girmeyi göze alacak ölçüde *siyasallaştı.* Hemen anımsatılmalıdır: Başgil'in belirttiği gibi, "Dinler, *bilhassa* İslâmiyet, sırf ferdî ve manevî hayatı tanzim etmekle kalmaz; aynı zamanda devlet hayatını ve içtimaî münâsebetleri de nizamlar." (*Din ve Laiklik*, s. 162, Yağmur Yayınları, 1982. Vurgulama benim.) Bu *ikircikli* durumun çözümsüz olmadığını öne süren Başgil, gerçek durumun "dinî hayat ile iş ve münasebetler hayatının her gün biraz daha birbirinden ayrılmakta" olduğunu gösterdiğini öne sürüyor ve şöyle yazıyor: "Türkiye'yi bu yoldan çevirmek ve devlet hayatını dinî hayat çerçevesi içine sokmak kimsenin elinde ve iktidarında değildir. Türkiye'de eski dinî hukuku yeniden tatbike bugün imkân yoktur." Bu Müslüman hukukçunun 1954 yılındaki bu düşüncesinin zaman içinde İslâmcı çevrelerde iyiden iyiye gözden düştüğünü söylemek gerekir.

Bugün için unutulmuş görünen, daha doğrusu *rating* malzemesi oluşturmadığı için medyanın gündeminden ansızın düşüveren *Hizbullah* olayının ve bizzat Necmettin Erbakan'ın "kanlı mı olur, kansız mı" sözlerinin gösterdiği gibi, siyasal İslâm iktidar oyununda her olasılığı gündeminde tutmaktadır. Hükümet ortağı olduğu her dönemde, bir İslâm devletinin yolunu açmaya yönelik ve konjonktürün elverdiği ölçüde gerçekleştirilebilir uygulamaları yürürlüğe koymaktan da çekinmemiştir siyasal İslâm.

Bu kitaptaki yazılar, RP ve FP'nin yükseldiği, mevzi kazandığı dönemlerde kaleme alınmış, diyalojik olmaktan çok *polemik* yanı ağır basan yazılardır. Yani *güncel bağlamla* belirlenmişlerdir. Türkiye'de 12 Eylül darbesinin ardından *demokratikleşme* sorunsalı öne çıkmış, özellikle medya kuruluşlarında yazan ve yorum yapan yazarlar ve aydınlar, düşünce ve açıklama özgürlüğü çerçevesinde siyasal İslâm'a hoşgörüyle bakmışlardır. Ama hoşgörü, kayıtsızlık ve ödün vermek anlamına gelmez. Gelmemelidir.

Türkiye aydınlarının yıllardır çözümlenemeyen yararsız laiklik/dindarlık tartışmasını *aşması* gerektiği açıktır. Ama bunun gerçekleştirilebilmesi için, tartışmayı yürüten *tarafların* hepsinin dürüst davranması ve inandırıcı olması gerekir. Ötekilik ve Farklılık karşılıklı olarak konumlandırılmalı, özgürlükleri karşılıklı olarak tanınmalıdır. Dindara özgürlük, ateiste zindan anlayışıyla bir yere varmanın olanağı yoktur. Buna inanıyorum ben. Ben, bir yazar, anlamak isteyen bir insan olarak konuşuyorum. Ama boşluktan konuşmuyorum. Bir yere aitim. Bir söylemin öznesiyim. Dünyaya, hayata, özgürlüğe, eşitliğe, toplumsal sisteme ilişkin bir bölümü yapılaşmış, bir bölümü koşullara ve gerçeklere göre değişebileceğini kabullendiğim düşüncelere sahibim. Gireceğim, girdiğim müzakere ve münazara esaslı her diyalojik konuşmada, ister istemez *önkabullerim* ya da *önyargılarım* var. Bunlar olmaksızın konuşma mümkün değildir. Ama medyada, gündelik politikalar, yıpratmalar ya da kazanımlar göz önünde bulundurularak girişilmiş tartışmalarda düşünce tutarlılığı ve siyasal/ideolojik tercih ölçütlerinin tam bir kayıtsızlıkla elden çıkarıldığını gördük. Karşıtıma hak istemek, kendi haklarımdan vazgeçeceğim anlamına gelmez. Tam da bu yüzden, siyasal İslâm'ı savunan militan yazarların çoğunlukla *takiyye* yaptığını düşünüyorum.

İşte bu kitaptaki yazılar, tartışmanın *bir tarafından* kaleme alındılar. Güncel bağlam içinde üretildiler ve kimi siyasal olayların kod açımını yapmaya çalıştılar.

---

bilginin içine hapsolduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla, özellikle yurt dışındaki şiirle karşılaştırdığımızda, şunları söylemek gerek: Türk şiiri çok iyi bir yerde duruyor! İngiliz şiirini ya da Fransız şiirini düşünelim. Kendi şiir bilgisini geliştiren, kuramlaştıran ve bu bilgiyi kuşaktan kuşağa aktarmakla yükümlü olan kendi akademisi ile, fakülteleriyle, oralardaki derslerle, oralardan yetişen ve kürsü sahibi olan şairlerle çok yakın ilişki içinde olmanın ötesinde, çok barışık! Ve burada, karşılıklı olarak her iki kurumun da, yani yazılan şiirde sözün iktidarına sahip olan şairlerle akademinin barışık ve uzlaşmış olduğunu, ama bunun da karşılıklı birbirini törpülemeyi, evcilleştirmeyi getirdiğini görüyorum... Türkiye'de şair ve akademi, iki kutup; ve bu özellik, yazılan şiiri dünyaya bakış, politik duruş açısından serbest/özgür bıraktığı için bir avantaj. Bu kuşkusuz zorluk da yaratıyor, çünkü sizin yönünüzü çizen, size akıl veren bir kurum ya da görüş yok: Ama tam da bu nedenle, bizim çoğunlukla değerini bilmediğimiz bir özellik!

✪ *Bir "sivilleşme hareketi" de mi bu aslında?*

– Kuşkusuz, çünkü illa "klasikten başlayarak bir öğrenelim bakalım, ondan sonra şiir yazmaya yeltenelim." gibi bir duruşu da, yanlış buluyorum. Geçmişteki "parlamentarizm mi/başka yollar mı?" tartışmasını da akla getiriyor; haklılık payı var kuşkusuz, ancak sonuç olarak bu özelliğin farklı yaşanması, Türk şiirinin kötü olduğunu göstermiyor! "Çok doğaçlama yazan şairler, iyi şiir üretmiyorlar," demek kadar, "çok iyidirler," demek de yanlıştır bence. Örneğin Cahit Külebi, 1970'lerde anımsarsın, "Şiir cahil işidir!" derdi. Orada bir bakıma kendi yaşamını, kendi yolunu örnek alan bir duruşu yansıtmaya çalışırdı; hatta oradan da, "Okumuş, iki-üç dil bilen kişiler iyi şiir yazamaz!" noktasına gelirdi. O da diğer uçta duruyor ve doğru bir tutum değil bence. Bu konu Türk şiiri için önemli; Türk şiirini, başka şiirlere ve dillere bakarak ne küçümseyebiliriz, ne de onlardan yalıtılmış biçimde, kendi üstümüze kapanarak, şiirimizi onların üstünde görmemiz olanaklı. Başka bir Türkçe yok.

HÜSEYİN ATABAŞ

Tahir Abacı

YAHYA KEMAL VE AHMET HAMDİ TANPINAR'DA MÜZİK

İnceleme / Pan Yayıncılık

Kolay ele gelen konular vardır. Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın müzikle ilişkisi de görünüşte böyle konulardan. Bilindiği üzere, özellikle Yahya Kemal'in şiirlerinde ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın romanlarında tema olarak müziğe, başka şair ve yazarlarda görülmeyecek bir yoğunlukta rastlanır. Onlarda bu temel örgü maddesinin ucunu yakalamak bu nedenle kolaydır ama ondan sonra klasik deyimle "çöz çöz bitmez". Daha önce değişik yıllarda ve değişik dergilerde yayınlanmış olan dört ayrı yazımda bunu yapmayı denemiştim. Bu kitabın temelini o dört yazı oluşturuyor. Ancak kitaplaşma aşamasında, sadece onlara değil, Yahya Kemal ve Tanpınar'a da yeniden döndüğümden, yazılar da yerlerinde kalamadılar; genişlediler, yer yer değiştiler, başkalaştılar.

Kuram dergisinde yayınlanmış olan yazımda (1. Kitap, 1993) Yahya Kemal şiirine genel bir yaklaşım getirmeye çalışmıştım. *Ludingirra* dergisinde yayınlanan (sayı 10, Bahar 1999) yazımda ise, müzik konusunun Yahya Kemal'de büründüğü birkaç düzeyi ayrıştırmayı denemiştim. Söz konusu yazıyı bitirirken, Yahya Kemal'in şiirlerinde müziğe dair söylediklerini Tanpınar'ın romanlarında izlemek gerektiğini vurgulamıştım. Aslında bu konudaki yazım, daha önce *Adam Sanat* dergisinde yayınlanmıştı (sayı 127, Haziran 1996). Bu üç yazı, yenilenerek, kısmen değişerek, eklerle bir hayli genişleyerek, kitaptaki üç bölümü oluşturdular. Tanpınar'la ilgili bölüme, yine *Adam Sanat*'ta çıkan (sayı 174, Mayıs 2000) *Aydaki Kadın* romanıyla ilgili yazımın tamamını değil, müzikle ilgili kısımlarını da ekledim.

Yahya Kemal, edebiyata adım attığım yıllarda yakınlık duyduğum bir şair değildi. Dünya görüşü, tarzı, dili, temaları, dahası sahiplenicileri ve sunuluş biçimi, onunla ilişkimi lise edebiyat kitaplarıyla sınırlı tutmama yol açmıştı. Tanpınar'ı da yine ders kitaplarında yer alan birkaç şiiri ve hikâyesiyle bilirdim. Tanpınar'ı 1970'lerdeki geri dönüşünden sonra okumaya başladığımda, bilinen diğer özelliklerinin yanı sıra, müziğe verdiği değerden de etkilendim. Eriştiği sentezin düzeyi ve müziğe gösterdiği ilgi, beni Tanpınar'ı daha yoğun biçimde okumaya götürdü, Tanpınar da beni alıp Yahya Kemal'e geri götürdü. Yahya Kemal konusundaki önyargıları yıkılan tek kişi kuşkusuz ben değilim. Ahmet Oktay, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* adlı kitabında, zaman içinde Yahya Kemal'e yaklaşımlarını değiştirmiş şair ve yazarlardan örnekler veriyor.

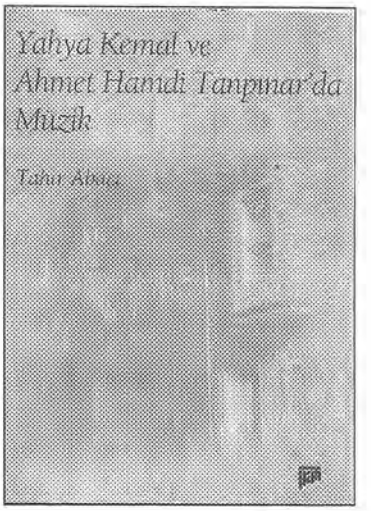

Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, Tanzimat'tan bu yana aydınların gözde konusu olan "Doğu-Batı", "yerlilik", "oryantalizm" tartışmalarında sık sık hatırlanmaları rastlantı olmasa gerek. Ancak, onların bu tartışmaların içinde fazla söz almadıklarını görüyoruz. Tuhaf bir durum yok bunda; "sentez"e erişen, ikilem noktalarına, çatışma noktalarına dönüp bakma ihtiyacını daha az duyar. Bu, çeşitli saptamalar ve kıyaslamalar yapmadıkları, konuya değinmedikleri anlamına gelmiyor, ancak bu konular onlarda öylesine içerden yaşanmıştır ki bir gelişme dinamiği arayışı içinde eriyip gitmiştir. Metinlerinde "terkib" eksikliğini ve gereğini döne döne vurgulayıp dururlar ama bu daha çok başkaları içindir. Kendileri buna varmış olmanın özgüveni içinde konuşurlar. Hatta Tanpınar, Yahya Kemal'in Batı karşısında ezilmeden konuşan ilk Doğulu olduğunu yazar. Ne var ki her ikisinde de önemli bir eksikliğe işaret etmek gerekiyor; anti-emperyalist perspektif eksikliğidir bu. Onlarda toplumların içsele gelişme dinamiği asıldır ve hep ona bakmışlardır. Emperyalizmin etkileri üstünde fazla durmazlar. Bilgisizlikten ya da körlükten değil, bir çeşit "travmayı unutma hali"nden ya da benimsedikleri tarih felsefesi ve kültürel temsilini üstlendikleri sınıfın potansiyeli açısından bazı şeyler onlara "normal" geldiğinden...

Metin içinde de izleneceği üzere, Yahya Kemal ve Tanpınar'la aynı dünya görüşünü paylaşmıyoruz. Hayran olduğu uygarlığın, hangi canların üstüne basarak yükseldiğini, hangi kanları harcına katık ettiğini sorgulamayan bir sanat anlayışına her zaman itirazım var. Yine, insanlar arası eşitsizliğin ortadan kaldırılmasına estetik bir düzeyde omuz vermiş sanat erlerine de eğilmeden, onlara bir seçenek vurgusu yapmadan, sadece Yahya Kemal ve Tanpınar'ın sunduğu uyuşturucu atmosferle yetinmek, düpedüz bir kaçıştan başka bir şey değil. Kimileri bu tür ölçütleri "edebiyat dışı" saysa da, onların yeniden dönüşünde, moda deyişle yeniden bir "yükseliş trendi" yakalamalarında, Türkiye'nin emperyalist etkilerle geri kalması sonucu gelişimini tamamlayamamış bir sınıfın, milli burjuvazinin değerlerinin en soy temsilcileri olmalarının da etkisi olduğuna inanıyorum. Türkiye'de giderek güçlenen burjuvazi, her ne kadar bağımlılık içinde yaşamayı varoluş biçimi seçmiş olsa da, göreli olarak kültür değerlerini de sahiplenir bir konuma girdi. Orta

sınıf aydınları da, Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar'da kendi dünyalarına uygun karşılıklar bulabiliyorlar. Bütün bunlar, emekçi sınıfların dünya görüşünü benimsemiş birine Yahya Kemal ve Tanpınar'ın söyleyeceği bir şey olmadığı anlamına elbette ki gelmiyor. Her şeyden önce, temel bir sınıf olan burjuvazinin kültürel değerleri, küçük burjuvazi ya da köylülük gibi ara sınıfların kültüründen daha temelli ve daha sistematik olabiliyor. Bütün bunların dışında, kültür ve sanatın insanlığın genel kültürüne eklemlenen özerk değeri, sanatçıları kaba politik ölçülerle değerlendirmenin yanlış olduğunu bize pek çok kez göstermiştir.

Bu mesafeyi vurguladıktan sonra, bu çalışmanın yine de bir akademik çalışma olmadığını, bir coşku ilişkisi içinde yazıldığını belirtebilirim. Çalışmanın itici gücünü müzik oluşturunca bu tür bir coşku kendiliğinden oluşuyor. Öte yandan her iki sanatçının dünyasında gezinmek, onların estetiğe hükmedişini algılamak, kurdukları anlam dünyasının kodlarını çözmeye çalışmak, atmosferlerini hissetmek, hem öğretici, hem haz veren bir süreç. Aslında şair ve yazarların belli bir konuya ilgisini ortaya koyan çalışmalar, çözümleyici olmaktan çok betimleyici bir nitelik taşırlar. Ben bu kitabı oluşturan yazılarda salt betimleyici olmakla kalmayıp yer yer çözümlemenin sınırından içeri de girdim. Bunun nedeni, sadece andığım eleştirel mesafe değildi, Yahya Kemal ve Tanpınar'da müziğin sıradan bir ilgi konusu, sadece bir haz aracı olmayıp koskoca bir anlam dünyasının asli öğesi oluşunun getirdiği zorunluluktu.

Aslına bakılırsa, Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar ilişkisi, sadece müzik açısından değil, başka birçok bakımdan da incelenmeye, araştırılmaya değer bir konu ve bu işi üstlenecekleri bekliyor. Aynı zeminden hareket etmiş iki sanatçıyı ele alırken, onların birbirleri hakkında söylediklerine bakmak da elbette büyük bir şans. Yahya Kemal'in, öğrencisi Ahmet Hamdi Tanpınar hakkında söyledikleri, oldukça sınırlı ve birkaç erde adını anmaktan ibaret. Oysa, Tanpınar'ın, Yahya Kemal üstüne, tamamlanmamış olmasına ve öznel ölçütlerle yazılmasına rağmen bence okullarda ders kitabı olarak okutulmaya değer bir kitabı bulunduğu gibi, ayrıca çok sayıda yazısı da bulunuyor. Çalışmamda, en çok bu kaynağın beni etkilemiş olması doğal olsa gerek.

Kitabı gereksiz dipnotlara boğmamak için Yahya Kemal ve Tanpınar'dan yaptığım alıntıların bulunduğu eserlerin adlarını ve sayfa numaralarını parantez içinde vermeyi seçtim, sadece diğer yazarlardan yapılan alıntılar için dipnot vermeyi yeğledim. Metinde, Yahya Kemal Beyatlı'yı ön adıyla, Ahmet Hamdi Tanpınar'ı soyadıyla anışım belki akademik tarza aykırı olabilir, ancak böylesi daha kolayıma geldi ve onlar da zaten daha çok böyle anılıyorlar. Kitabı oluşturan yazılarda, kimi zaman kronolojik sırayı, kimi zaman da buna aldırmayıp kendiliğinden oluşan keyfi bir sistematiği izledim. Yine de Tanpınar gibi söylersek: "Kendime göre derbeder bir intizamım vardır" ve ne de olsa müzik gibi savrulmayı seven bir sanatın yansımalarını konuşuyoruz. Öyleyse sözü daha fazla uzatmadan, bir ucundan kulak verelim ahenge...

AYDINLIK BİR GELECEK İÇİN MÜCADELE VERENLERİN ROMANI

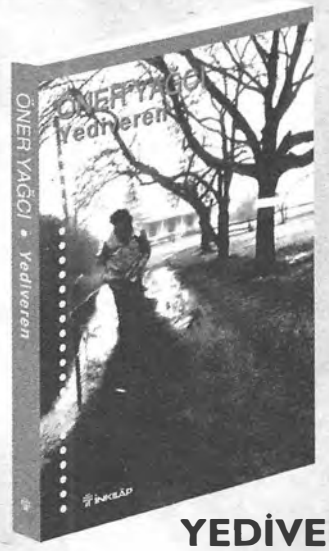

YEDİVEREN
Öner Yağcı

Öner Yağcı, *Yediveren*'de iki ayrı yaşamı anlatıyor. 1990'lar Türkiyesinde Sinop, Ayancık, Sıvas gibi kentlerde aydınlık arayışı için çırpınan insanlarla İstanbul'da bunalan, boğulan, çürüyen insanlar karşılaştırılarak aktarılıyor *Yediveren*'de. Sevgilerle, dostluklarla, türkülerle, güzelliklerle örülmüş bir çiçek demeti olan Yediveren'de köylü aydınlanmacısı Erdoğan'ı, kitapçı Ural ve Semra'yı, 'örnek başkan' Rıfat'ı, öğretmen Alican'ı ve hayatlarını anlamlı kılmanın mücadelesini veren daha birçok insanı bize Muhsin Candan anlatıyor. Kitabı okuduğunuzda umudunuzun yenilendiğini hissedip, bu ülkenin insanlarını daha çok seveceksiniz...

İNKILÂP

Adnan Benk

ELEŞTİRİ YAZILARI: I-II

Eleştiri / Doğan Kitap

Kitapların serüveni de yaratıcılarının serüveni kadar ilginç olabilir, yaratıcılarının ölümünden sonra doğan kitapların serüveni daha da ilginçtir. Birer bitmemiş yapıt olmalarına karşın, *Dava*'nın, *Şato*'nun, *Amerika*'nın kısa sürede XX. yüzyıl yazınının en büyük yapıtları arasında yer alışını düşünün. Saussure'ün *Genel Dilbilim Dersleri*'ni düşünün: Cenevre Üniversitesi'nde verdiği derslerde öğrencilerinin tuttuğu notlar karşılaştırılıp düzenlenerek oluşturulur, müsveddeye eli bile değmemiştir ama yaşadığı dönemde pek de ünlü olmayan bu çok ünlü dilbilimcinin ölümünden üç yıl sonra, 1916'da yayımlanışından bugüne etkisi her geçen gün biraz daha artar, yalnız dilbilimin değil, tüm insan bilimlerinin temel yapıtlarından biri durumuna gelir. İki yıl önce, 19 Ocak 1998'de, neredeyse sessizce aramızdan ayrılan Adnan Benk'in dostlarının uzun çabalar sonunda oluşturdukları bu kitabın da az çok benzer bir yazgıya aday olduğu söylenebilir mi? Belki evet, belki hayır, ama bana sorarsanız, bizim durgun yazın ortamımızda güçlü bir dalgalanma yaratması büyük olasılık. En azından, bu kitabı görünce, "Hele şükür!" diyerek derin bir oh çekenler hiç de az olmayacak. Çünkü pek çok yazınseverin Adnan Benk'in yazılarını bir araya getirecek bir kitabı yıllardır beklediklerini biliyorum.

Adnan Benk, biraz da okurların ve dostların bu yıllardır süregelen beklentilerini yeterince karşılamaması nedeniyle, ekin evrenimizde büyük bir çoğunluk için hep bir söylen yazar ve/ya da söylen çevirmen olarak kaldı. Oldukça uzun aralıklarla, birdenbire ortada belirip gene birdenbire çekilmesi ve bu tutumu neredeyse yarım yüzyıl boyunca sürdürmesi yüzünden, kimi okurlar yalnızca birkaç eleştirisiyle tanıdı onu, kimi okurlar tek bir çevirisiyle. Ama neredeyse her yazısı, her çevirisi belleklerde kolay kolay silinmeyecek bir iz bıraktığından yazın ve düşün çevremizde ne zaman ateşli bir tartışma başlasa, sorunu yakından bilenler, "Bunu bir de Adnan Benk ele almalıydı ki!" derlerdi; ne zaman önemli bir yapıtın çevrilmesi söz konusu olsa, onun herhangi bir çevirisinin kendine özgü tadını unutmamış olanlar "Bunu Adnan Benk çevirmeliydi ki!" diye içlerini çekerlerdi. Yeterince yazmadığını ya da çevirmediğini, her şeyin en iyisini yapabilecekken yapmadığını düşünerek kendisine kızanlar hiç de az değildi. Bu kişiler bilgisi ve yeteneği tartışma götürmeyen, ama ekin evrenimize çok şeyler verebilecekken vermemiş, tembel bir üstün kişi olarak görürlerdi onu. Haksız da sayılmazlardı doğrusu. Gene de, kırk yılı aşkın bir süredir, yaşamını yakından izlemiş bir öğrencisi, meslektaşı, her şeyden önce de dostu olarak tüm içtenliğimle söyleyebilirim ki Adnan Benk, her şeye karşın, küçümsenmeyecek bir yapıt toplamı bıraktı ardında.

Öyle ya, Adnan Benk, 1946'dan 1982'ye, Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde, ele aldığı en soyut konuları bile neredeyse gözle görülür kılan dersleriyle tüm öğrencilerini büyüleyen üstün bir öğretici olarak kalmadı; uzmanlık alanında, döneminin en yeni ve en tutarlı yaklaşımlarıyla örnek bulduğu Racine'e, Flaubert'e ve "yeni romancılara" özel bir yer verdi. 1952'den sonra, Fransız yazını alanındaki çalışmalarına ara vermeden, kendi yazın ve ekin evrenimize yöneldi, önce *Küçük Dergi*'de, sonra *Dünya* gazetesinde ve *Ataç* dergisinde yayımladığı birbirinden ilginç deneme ve eleştirilerle ekin dünyamızın en ilginç ve en saygın öncülerinden biri oluverdi. Bu yazılar hem içerdikleri özgün bakış açısı, hem kırıcı olmaktan sakınmayan eleştirici tutumu, hem ince bir alay ve şaşmaz bir mantıkla birleşmiş dil ve kurgu ustalığıyla yazın ve tiyatro dünyamıza bir canlılık, daha da iyisi, yeni bir hava getirdi. Bu arada, söylemeye gerek var mı bilmem, abartı ve özentiye katlanamadığı için dönemin birçok ozanını, birçok yazarını, birçok oyuncusunu çileden çıkardı.

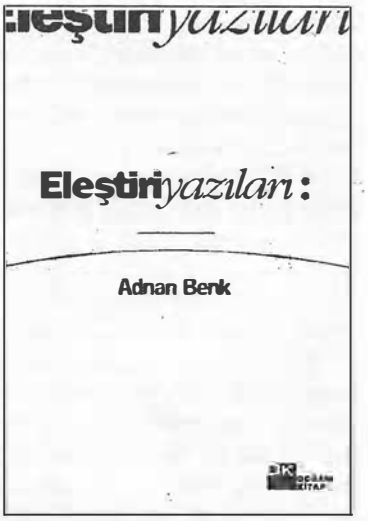

Ne var ki onun temel kaygısı kişileri aşağılamak değil, titiz bir yöntem araştırıcısı olarak, önce özlerinden boşalıp gününü doldurmuş hazır kalıpları yıkmak, sonra eleştiride olduğu kadar yazın ya da tiyatro yapıtının kendisinde de ölçünün, tutarlılığın ve yalınlığın koşullarının oluşturulmasına katkıda bulunmaktı. Dostlarının çok iyi bildiği gibi, yaşamda da, yazıda da onu en çok rahatsız eden şey abartı, süs ve gereksiz ayrıntıydı. Bu nedenle, betimlemelerini tek bir duyuya, görmeye dayandıran, böylece, bakışa ayrıcalıklı bir yer verdikten sonra, onu da renklerden ve parıltılardan çok, çevre çizgilerine yönelten Alain Robbe-Grillet'ye büyük bir yakınlık duydu, belki de hak ettiğinin çok üstünde bir değer verdi ona. Şöyle ya da böyle, ölçüyü gözden kaçırmamak, gereksiz ayrıntılar üzerinde oyalanmamak, bir betimleme söz konusu olunca, hangi açıdan ve kime göre bir betimleme olduğunu belirleyip de öyle gerçekleştirmek ilk koşuldu ona göre. *Emma Bovary*'nin Rodolphe Boulanger'yle çıktığı ilk at gezintisi anlatılırken, akşam güneşinin dallar arasından inen ışınları betimleniyorsa, Rodolphe Emma'yı sırtüstü yere yatırmış olduğu içindi. Her ayrıntının bir işlevi bulunmalıydı böyle. Topallığın anlatıda herhangi bir işlevi yokken, bir anlatı kişisini topal etmek yalnız o kişiyi değil, anlatıyı da "sakatlamak" anlamına gelirdi. Ancak, Adnan Benk'in her eleştirisi alay içermez. Örneğin kendisine çok değer verdiğini bildiğim Ataç'la tartışmaları şaşmaz bir biçimde belli bir düzeyin üstünde kalmış ve 1950'li yılların ortalarında, yazınsal ve düşünsel konulara ilgi duyan okurlar için benzersiz bir şölen olmuştu.

Ama denemecilik ve eleştirmenlik Adnan Benk'in yalnızca bir yanıydı. Üstelik, onun Balzac'tan, Sartre'dan, Duras'dan, Salinger'den, vb. yaptığı çeviriler bu yazarların belirli yapıtlarını "Türkçeye kazandırmak"la kalmadı, onları "Türkçede yeniden yarattı". Öyle ki *Gönül Çelen*'in, *Bir Kış Günü Öğleden Sonra*'nın verdiği dil tadını yerli anlatımızda

bile ender olarak buluruz. Bu arada, Adnan Benk'in kimileri gazete sayfalarında kalmış çevirilerinin her birinin çeviri uğraşının incelikleri konusunda bize ışık tutacak birer örnek olduğunu söylemek hiç de abartılı olmaz.

Aynı biçimde, İstanbul Üniversitesi Film Merkezi'nin çalışmaları çerçevesinde, kurgusundan çekimine, sözünden ezgisine, tüm sorumluluğunu yüklenerek oluşturduğu *Ben Asitavandas*, örnek nitelikte bir belgesel film olarak tanınır. Ama bu belgesel film, aynı zamanda, dönem dönem, müzikten şiire, fotoğraftan seramiğe dek uzanan geniş bir alanda etkinlik göstermiş olan Adnan Benk'in sanatçı kişiliğini de belgeler. Tüm bu alanlardaki etkinlikleri konusunda fazla bir şey bilmiyorsak, nice kişinin öğrencisi olmakla gurur duyduğu bu olağandışı hoca gerçekte her yaptığını gencecik bir öğrenci coşkusuyla yaptığı ve gencecik bir öğrenci çekingenliğiyle değerlendirdiği içindir.

Buna karşılık, iki büyük ansiklopedinin (önemli bir bölümünün yönetimini üstlendiği *Meydan Larousse*'un ve genel yönetmenliğini yaptığı *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*'nin) başında, hem çevresinde hayranlık uyandıran bir bilgin, hem de usta bir yönetici olarak görürüz onu. Titizliğiyle, düzenliliğiyle, erkenciliğiyle, her şeyden önce de sevecenliği, dostluğu, gülümseyen bilgeliği ve hayranlık verici bilgisiyle, çevresindekilere bir büyük yapıtın yaratımına katılmanın bilincini verir. Her iki ansiklopedi de birer ortak yapıttır kuşkusuz, ama onun damgasını taşır. Bu bakımdan, her ikisi de Adnan Benk'in ekin evrenimize büyük birer armağanı olarak değerlendirilebilir. Dilerim, ansiklopedicilik alanında geliştirdiği yöntem de, başka çalışmalara ışık tutmak üzere, her zaman anımsanır. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, beni, *Çağdaş Eleştiri*'yi yöneten Adnan Benk daha çok çeker. Çünkü 1982'den 1985'e, dört yıl süresince yaşayan bu ilginç yazın dergisi onun yazına, yazın eleştirisine yeniden dönüşünün muştusudur. Derginin her şeyiyle ilgilenirken, eleştiriler yazar, çeviriler yapar; dergide, gene onun öncülüğünde, Melih Cevdet Anday, Yaşar Kemal, Edip Cansever ve Nuri İyem gibi ustalarla yapılan ve her biri Adnan Benk'in birkaç arkadaşıyla birlikte sanatçı eşliğinde yaptığı birer çözümleme denemesi olan konuşmalar gerçekten değerli belgelerdir. Öte yandan, bu kapsamlı konuşmalar, tadına doyulmaz eleştiri yazıları, hatta derginin tümü onun hep sorgulayan, sanatta işlevsel öğelere karşı çıkan kişiliğine bir kez daha tanıklık eder.

Ne olursa olsun, Adnan Benk'in tüm bu etkinlikleri gözden geçirildiği zaman, arkasında hiç de küçümsenmeyecek bir yapıt bıraktığı görülür. Öyle umuyorum ki onun başkaldırıcı alçakgönüllülüğü yüzünden dergi ve gazete sayfalarında kalmış yazılarının bir araya getirilmesinden oluşan bu kitap da doğrulayacaktır söylediğimi; 1950'li yıllardan bu yana, Adnan Benk'in ekin evrenimizde "kendisine karşın" tuttuğu ayrıcalıklı yeri de, yaklaşımının tutarlılığını ve özgünlüğünü de yeterince ortaya çıkaracak, kendisini tanımamış olan okurları gerçek bir yazın ustasıyla karşı karşıya getirecektir.

Ne var ki, değerleri ne olursa olsun yaratıcı insanın kişiliği yapıtlarına indirgenemez hiçbir zaman, çok daha fazlasıdır. Bu gözlem unutulmaz hocam ve dostum Adnan Benk için daha bir geçerlidir. Sevecenliği, nükteleri ve benzerine az rastlanır bilgi birikimiyle, Adnan Benk'in başyapıtı Adnan Benk'in kendisidir.

TAHSİN YÜCEL

Haçla Hilâl arasında kayan bir yıldız

1492 İspanya - 1598 İstanbul

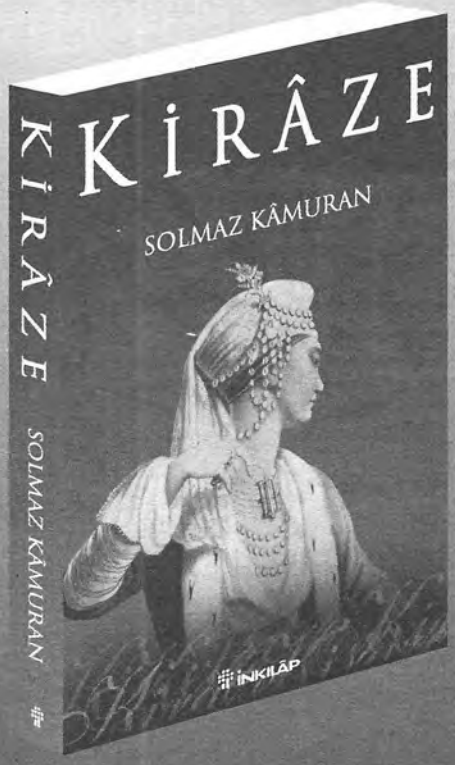

Esther Kira (diğer adıyla Kirâze), ağır zulümlerden geçip İstanbul'a varabilmiş bir Sefarad Yahudisi'nin kızıydı. Kısa zamanda hırsı, zekâsı ve cazibesiyle önce Hürrem Sultan'ın, ardından da Safiye Sultan'ın yakın dostu oldu. İktidar, zenginlik ve gücün ne anlama geldiğini biliyordu çünkü. İşte bu roman Kirâze'nin ve Sefarad Yahudileri'nin yaşadıklarına ışık tutarken, o dönemde Osmanlı ve Avrupa saraylarının içyüzünü sergiliyor ve okuru derinden sarsan muhteşem bir resim çiziyor. Neler yok ki bu resimde: Doğu-Batı, Müslüman-Hıristiyan çekişmeleri, ölümcül entrikalar... İsyanlar, ayaklanmalar, yangınlar ve 1509 büyük İstanbul depremi... Aşk, seks, ensest... ve yönetilenlerin tüyler ürperten kaderleri...

Roman/392 Sayfa

İNKILÂP

Henry Miller

AŞK MEKTUPLARI

Mektuplar / Türkçesi: Nihal Özçelik / Parantez Yayınları

Anais Nin ile arkadaşlığım sayesinde tanıştığım Henry Miller o zaman yetmişli yaşlarının sonlarındaydı. Pacific Palisades'deki evini ziyaretlerim boyunca onun ruh durumundaki değişiklikler beni hep etkilemiştir. Bazen onu büyük bir yaşam sevinci içinde çevresine şaklabanlıklar yaparken, bazen de "Yazdıklarımın hepsinden daha berbat" diye kükrediği yeni bir kitabın eleştirisini okurken gerçekten kızgın bulurdunuz. (Otuzlarda yazdığı *Tropic of Cancer, Tropic of Capricorn, Black Spring* ve bazı diğer büyük romanlarının kendi ülkesinde altmışlara kadar yasaklı oluşu ona hâlâ acı veriyordu. Bu Avrupa ve Japonya'da elde ettiği geniş çaplı hızlı başarıdan hemen sonradır!) Ve ardından üzüntü. O sıralarda ayrılmış olduğu Hoki Takuda ara sıra ziyaretine gelirdi, insanın bu kadının güzelliğine hayran olmaması mümkün değildi. Ziyaret sona erip gittiğinde Miller'ın bütün hevesinin kaçtığını hissederdim.

Henry kendini "zekâ ve saçmalıklarla dolu, şaşkın, kayıtsız, dikkatsiz, gürbüz, müstehcen, gürültücü, düşünceli, vicdanlı, yalancı, acımasızca doğrucu bir adam" olarak tanımlamıştı bir keresinde.

Henry'nin ölümünden bir süre sonra Hoki beni aradı. Ara sıra yaptığımız buluşmaları hatırlatıyordu. Henry ile olan bütün mektuplaşmaları görmek ve üzerinde çalışmak isteyip istemediğimi sordu. Henry onları ölümünden sonra yayımlama iznini Hoki'ye vermişti. Heyecanlandım, merakım ve heyecanım, yüzlerce mektup, kart, fotoğraf ve makaleyle dolu sepetler (japon sepetleri) geldikçe daha da arttı.

Bununla birlikte, o zamanlar İngilizce yazmakta zorlandığından, Hoki'den gelen ancak bir iki mektup ve kart vardı. Kitabı nasıl düzenleyeceğimi bilmiyordum. Sonra kendi kendime, neden *hayal gücümü* kullanmayayım dedim. Hoki'nin en belirgin özelliği, şimdi de olduğu gibi, yumuşak huyluluğu, bozulmamış mizah anlayışı ve sıcaklığıdır. Onun odaya girişiyle birden sanki sıcaklık artar. O gerçekten sade bir insan olarak bu özelliğinden habersiz görünür. Umuyorum ki onun fotoğrafları, bu çok önemli özelliğinin yanı sıra Henry'nin şakaları için çok çekici bulduğu hassaslığını da gösterecektir.

Norman Mailer, "Henry, âşık olarak düzüşme konusunda yazamaz," der. Ancak Henry bunu bu özel ve sonunda kalp kıran mektuplarında kesinlikle yapar. Böylesine derin ve özel hislerini yazın çalışmalarının dışında tutuşu onun "dürüst vicdanlılığının" bir parçası mıydı acaba? Sabahlara kadar uyuyamayıp Hoki'nin diğer bir suluboya resmini yapacak ilhamı bulup, ona olan tutkusunu (bazılarını göndermeye cesaret bile edemediği) mektuplara döken yönüyle Henry, "koç" adını taktıkları bu karmaşık adamın bir başka parçasıydı.

Bu sıradışı ve saplantılı aşkın ilginç bir geçmişi var. Henry Miller, *My Life and Times*'tan açıkça anlaşıldığı gibi, çocukluğunda annesinden hiç sevgi belirtisi görmedi.

"Ondan hiçbir zaman sıcaklık görmedim. Beni hiç öpmedi, bana hiç sarılmadı. Ona sarıldığımı hiç hatırlamıyorum. Bir gün bir arkadaşımı evinde ziyaret edene dek de annelerin bunu yaptığını bilmiyordum. 12 yaşındaydık. Okuldan sonra arkadaşımın evine gittik ve annesinin onu nasıl karşıladığını gördüm: 'Jackie, Jackie! Ah canım nasılsın?' Ona sarılıyor ve öpüyordu. Bu dili, hatta o ses tonunu bile hiç duymamıştım. Benim için yeniydi. O aptal Alman mahallesinde yaşadığım için böyle olması doğaldı. Onlar katı disiplin yanlısı, gerçekten kaba insanlardı."

Bu yıllarda Miller'a Uzakdoğu çekici gelmeye başladı. Çin ve Japonya hakkında çok şey okudu. Ekim 1933'te, Anais Nin'e yazdığı bir mektupta "Madame Butterfly" filmini izlediğinden söz ediyordu: "Çok belirgin biçimde Doğululaşıyorum ya da ne olduğunu bilmiyorum ama bu beni allak bullak etti." Aynı mektupta ona okuması için *Tales of Old Japan* ve Çin üzerine iki kitaptan oluşan bir okuma listesi verir. Ayrıca felsefi dinginlik ve uyumla dolu, Doğulu özellikleri olan Fransa-Clichy'deki yalın odasını da anlatır. 1938'de Nin'e bir başka mektubunda "yürekten bir Çinli" olduğunu söyler.

Doğu'ya ait ne varsa hepsini yalayıp yutarcasına okumasını sağlayan bu ilgisi karmaşık düşüncelerini bir düzene sokup zihnini Emil White'tan gelen ve Jay Martin'in *Always Merry and Bright, the Life of Henry Miller* adlı kitabında sözünü ettiği mektuba nasıl hazırladığını kimse bilemez.

Eski arkadaşı Emil White, Miller'in "son bir eş" bulmak için Japonya'ya gitmesi gerektiğini yazdı. Geyşa düşüncesi ona hep çekici gelmişti ve bir eş olarak mükemmel bir geyşanın hayalini kurardı. Ayrım gözetilmeden, hatta gerektiğinde karşılık beklemeden sevilmek... Sadık Doğulu kadının kusursuz imgesi kafasında yumuşak, sarmalayıcı ışınlarıyla parlıyordu.

Henry, böylece aşkın gücüne daha çok inanmaya başlamıştı. O sıralarda yetmişlerinde olan Lawrence Durrell, on dokuz yaşında bir kızla aşk yaşıyor ve ona inanılmaz mutluluk şiirleri yazıyordu. Henry de Lawrence Durrell'e, Goethe'ye ilişkin yazıyordu. Pablo Casal'ın, seksenindeyken yirmi yaşında bir kızla yaptığı başarılı evliliğine de hayrandı. Romantik bir aşk istiyordu. Hoki Tokuda'yı tanımaya başladığı sıralarda onun bu içten istekleri de yavaş yavaş yaşam buluyordu. Hoki, masumane güzelliği olan, birçok dilde şarkılar söyleyen, yetenekli genç bir piyanistti. Annesiyle oturuyordu, Kanada-Ontario'daki bir konservatuvarda müzik eğitimi almıştı. Henry'yle, cerrah arkadaşı Dr. Siegel'in evinde tanıştığında henüz birkaç haftadır Amerika'daydı ve

Imperal Gardens'te sahne alıyordu. Bağımsızdı, hedefine koşuyordu, ancak Henry'nin de keşfedeceği gibi kesinlikle bir geyşa değildi.

Böylece, bu Doğu-Batı, nisan-ekim ilişkisi Henry yetmiş beşinde ve Hoki de yirmi sekizindeyken başlamış oldu. Bu, ruhbilimsel bir yapbozu andıran ve sıradışı kişilikleri olan kişileri ilgilendirdiğinden eşine az rastlanan bir ilişkiydi.

Henry evliliklerinin sona ermesinden sonra yazdığı ve adını *Insomnia* koyduğu, Hoki'yi konu alan resimli kitabında şunları yazmıştı:

O benim mektuplarımın hepsini okumadı. Bunun basit bir nedeni var; hepsini göndermedim. Yarısı eski moda New England çekmecemde duruyor.

Bazıları özel ulak damgalı ve pullu. (Ben iki metre toprağın altına girdiğimde birisi bunları ona gönderseydi ne dokunaklı olurdu!) Sevgili tanrıçama açıklamak için yukarıdan fısıldayabilirdim: "Canım Koi-bito'm (sevgilim), bu rabu retayı (aşk mektupları) Tanrı'nın omuzları üzerinden okumak ne hoş." Fransızların dediği gibi; "*Parfois il se produit un miracle, mais loin des yeux de Dieu*." Tanrı mucizelerle ilgilenmez. Hepsi bir yana, yaşam başlı başına süregelen bir mucize. Mucizelerden medet umuyorsan artık çılgınca âşık olmuşsun demektir.

Ve elbette birisi o "özel ulak" mektupları Hoki'ye verdi. Diğerleriyle birlikte –onun da umduğu gibi– "Tanrı'nın omuzları üzerinden" buradalar.

JOYCE HOWARD

SULHİ DÖLEK
KORUGAN
(roman)

NEŞE CEHİZ
OLMASA SENİN DE ADIN
(roman)

SÜREYYYA EVREN
UR LOKANTASI
(roman)

HATİCE MERYEM
SİFTAH
(öykü)

VARLIK / ANLATI

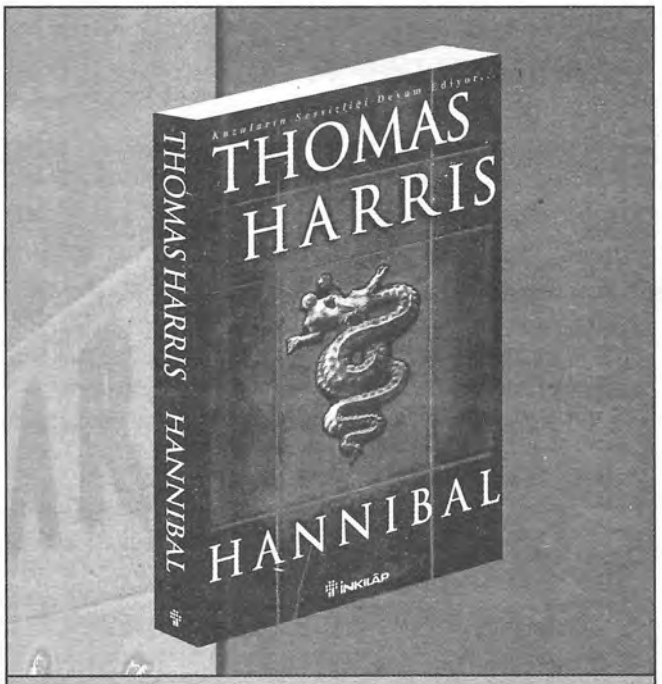

'Kuzuların Sessizliği' devam ediyor

Dr. Hannibal Lecter'ın hücresinden kaçışının üzerinden tam yedi yıl geçmiştir. Ama Özel Ajan Clarice Starling onu hiç unutmamıştır. Bir kişi daha vardır unutmayan: Mason Verger... Dr. Lecter yüzünden bir soluk makinesine bağlı olarak yaşamaktadır ve intikam onda bir saplantı haline gelmiştir. Sonunda büyük düşmanını tuzağına nasıl düşüreceğine karar verir. Dünyanın en zarif ve masum görünüşlü yemini sunacaktır ona.

T. Harris bir kez daha bizi seri cinayetler işleyen bir katilin, sinsice gelişen kötülüklerin, psikolojik belirsizliklerin gövde gösterisine davet ediyor.

'Hannibal', hayal gücünüzü bile şaşırtarak tüylerinizi diken diken edecek bir roman. Kendinizi cehennemin derinliklerine hazırlayın...

İNKILÂP

İBRAHİM YILDIRIM:

Kuşevi'nin Efendisi çok sesli bir roman... Görünürde üç yazar tarafından kotarılıyor: Düş Tutanaklarım'ın yazarı Asaf Cemil'i yorumlamaya, onun yazısını anlamaya çalışan Yusuf Bünyamin ve romana duvar işçisi olarak katılan İ.Y.

Kuşevi'nin Efendisi/ Roman/ Sel Yayınları

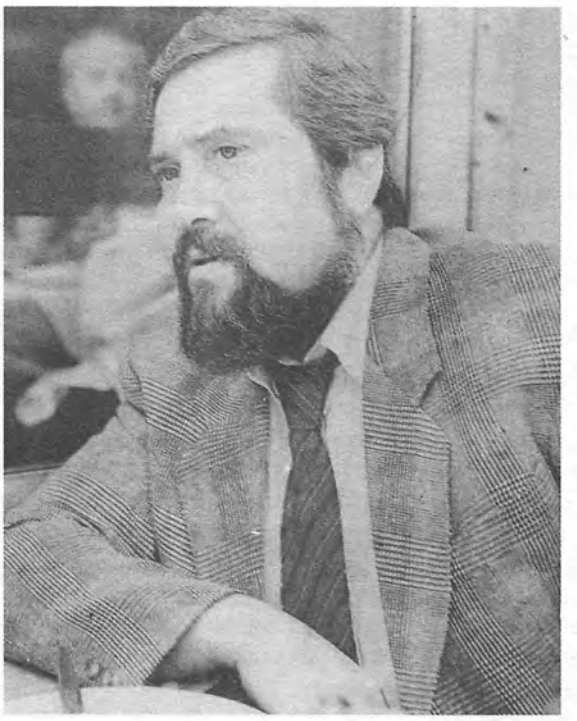

✪ *Sizinle yapılan bazı söyleşileri izledim, okudum: sorular daha çok intihar izleği çevresinde oluşmuştu. Hatta bir televizyon söyleşisinde genel yapı "edebiyat ve intihar" üzerine kurulmuştu...* Kuşevi'nin Efendisi *yalnızca, bir intihar sürecini anlatan bir roman olarak değerlendirilebilir mi?*

– Sorulan sorular genellikle romanın sonlarındaki şu sözlerden yola çıkmıştı: *Yazı ya da intihar... Hiç fark etmez!* Öte yandan romanın başında intihar konusunda, özellikle aydın intiharları konusunda bazı saptamalar yapılmıştı... Ancak, Asaf Cemil'in ölüm nedeni konusunda karar okura bırakılmıştı... Dolayısıyla *Kuşevi'nin Efendisi*, yalnızca intihar izleği çevresinde ilerleyen bir roman değil... Her şeye karşın ben yine de bu soruları haklı buluyor ve intihar konusuna açıklık getirmek istiyorum: Doğulu birey, birçok nedenden dolayı varlığını kendinden başlatmayı bilmez; dolayısıyla onun varlığına son vermesi de genel anlamda düşünülemez... Doğulu birey için düşünce, "menfi"leştirme eylemi değil, dış gerçeğin sorgulanmadan "müspet" olarak kabul edilmesidir. İnançları unutmamak koşuluyla söylüyorum bunları... İçinde yaşadıkları bütünselliği düşündüğümüz zaman, Doğulu aydını, Doğulu bireyden ayırmamız olanaksızdır...

Bundan ötürü, Doğu'da yaşlı ve çocuk intiharları dışında intiharlara, hele aydın intiharlarına pek rastlanmaz... Rastlandığında ise bu, aydınlar katında ilgi çeker... Bu marjinal durumun ilgi çekmesi doğal sayılsa da, Doğulu aydının, mutlak peşinde koşan, onu araştıran Batılı aydının intiharıyla eş tutulması olanaklı değildir... Yusuf Bünyamin'in romanda söylediği gibi, sıradan bir intihar olayını bile ceteris paribus yöntemine indirgemek olanaklı değildir, nevrozlar, psikozlar, tarihsel koşullar, siyasi ortam, hatta mutluluk bile intihar nedeni olabilir... Doğuda ya da Batı'da intiharın birçok nedeni olabilir... Gelelim, *Yazı ya da intihar... Hiç fark etmez!* sözlerine: Yazmak, yaratıcı olduğu kadar tüketici bir süreçtir. Dahası, yazı kendine Hegelci okşama ile doyum sağlayan Öteki'nin eylemidir. Hatta, yazarı güdüleyen, bilinçaltının sürekli olarak aradığı yasaklanmış "şey"dir...

✪ *Doğulu bireyin ve aydının varlığını kendinden başlatmadığını söylediniz... Konuyu roman bağlamında ele alırsak, Batı karşısında durumumuz nedir?*

– Doğulu bir birey olan Türk romancısı da varlığını kendinden başlatmadığı ve düşünceyi kendinden başlatmayı öğrenmediği için daima çelişkiler içinde yaşıyor... Batı'yı izliyor, ona öykünüyor; aynı zamanda ona tepki de gösteriyor... Öte yandan Batılılaşma Türk romanının en büyük sorunsallarındandır... 20. yüzyılın ortalarına değin romancılığımızı büyük ölçüde bu sorunsal belirlemiştir... Hatta roman kişilerini, romanın kuruluşunu bu sorunsalın belirlediği söylenebilir... Çünkü Batılılaşma, Tanzimat ile birlikte devlette ve diğer üstyapı kurumlarında farklı değerler yaratmış, ikiliğe neden olmuştur... Bu dönemden itibaren Doğu kültürü ile Batı kültürü arasındaki mesafe giderek açılmış; ortaya çıkan değerler karmaşası toplumun belirgin özelliği olmuş, aydınlar yeni dengeler kurmakta zorlanmışlar, bocalamışlardır... Çünkü, ne Batı tam olarak onaylanıyor, ne de eski değerlerle yetiniliyordu... Özellikle siyasal çalkantılar yaşanan dönemlerde romancılarımız bu değer karmaşası karşısında çeşitli düşüncelerle, durumu sorgulamaya yönelmişlerdir... Bundan dolayı, Batılılaşma sorunu Türk romanının ana izleklerinden biri olmuştur... Ancak, yazarlarımız yabancı bir bütünselliğin içinde, kendilerini bir yere oturtamadıklarından, çelişik ruh hallerimiz hâlâ sürmektedir...

✪ *Yusuf Bünyamin'in ve Asaf Cemil'in ikili bir esinlenme süreci yaşadığı söylenebilir mi? Öteki bağlamında soruyorum bu soruyu...*

– Belki de üçlü... Duvar işçisi olarak zeyl'lerle romana katılan İ.Y.'nin de bu esinlenme sürecinde yer aldığı söylenebilir. Bu üç kişi de 20. yüzyılı düşü görülen şeylerden oluşan içrek –daha doğrusu batıni bir zaman olarak ele alıp tüketmeye çalışıyorlar... Yusuf Bünyamin'in ve İ.Y.'nin Asaf Cemil'in kendisi için oluşturduğu metafizik sürecin etkisi altında olduğu söylenebilir...

✪ *Okur bu metafizik sürece, Asaf Cemil'in okuma, Bakma ve Dinleme listesinin izini sürerek yaklaşabilir mi?*

– Niye olmasın; nasıl Yusuf Bünyamin, bu listedeki isimlerin yazdıklarını, çizdiklerini, besteledikleri –en azından Asaf Cemil'in Düş Tutanaklarım adlı anlatısını anlayabilmek, yorumlayabilmek için– kavramaya, tanımaya yelteniyorsa, okur da böyle bir eylem gerçekleştirebilir... Asaf Cemil, Walter Benjamin, Gaston Bachlerad kadar İmam Şibli'yi ve Muhyiddin Arabi'yi bilen, çelişkiler içinde, ruhu

kanayan Doğulu bir aydın... Okurun onu biraz olsun anlayabilmesi için, hiç olmazsa Yusuf Bünyamin kadar tanıyıp kavraması gerekir... Bu da ancak romanda verilen listeye yakınlaşmakla gerçekleşebilir... Bu ansiklopedik çaba, doğrusu romanın ruhuna uygun düşer...

✪ *Şu tanıyıp kavrama üzerinde duralım biraz da... Roman, "Bir insanı nereye kadar tanıyabiliriz?" sorusuyla başlıyor...*

– Valery'nin Gide'e yönelttiği soru şu: "Bir insanı ne kadar, nasıl gizleyebiliriz?" Sartre ise, Flaubert hakkında yazarken şu soruya yanıt arar: "Bir insan hakkında ne kadar bilgi sahibi olabiliriz, onu nereye kadar tanıyabiliriz?" İşte, Asaf Cemil'in okuma, bakma ve dinleme listesi bu amaçla verildi. Yusuf Bünyamin, bu listenin izini sürerek Asaf Cemil'i tanımaya çalışıyor... Hiç kuşkusuz bu liste Asaf Cemil'i tanıtmak kadar, gizliyor da! Kısacası bir insan tanınabildiği kadar gizlenir de!

✪ *Arka kapak yazısında "çok sesli bir yeni roman" tanımlaması var...*

– Evet, *Kuşevi'nin Efendisi* çok sesli bir roman... Görünürde üç yazar tarafından kotarılıyor: Düş Tutanaklarım'ın yazarı Asaf Cemil'i yorumlamaya, onun yazısını anlamaya çalışan Yusuf Bünyamin ve romana duvar işçisi olarak katılan İ.Y.

✪ *'Görünürde üç yazar tarafından kotarılıyor' dediniz, peki İbrahim Yıldırım'ın görevi ne bu romanda?*

– İbrahim Yıldırım romanın yazarı, onu oluşturan, onu düşleyen, onu kurgulayan, Asaf Cemil'i, Yusuf Bünyamin'i ve İ.Y.'i tasarlayan kişi... Romandaki herkes ve her şey o... Hatta gnostik metinler de onun... Küçük cin ile babasız ve oğulsuz bir tasarım –yani başı ve sonu olmayan bir tasarım– için çalışmaya başlayan, Asaf Cemil'in bilgisi karşısında Yusuf Bünyamin kadar acze düşen de o... Herkes gibi, onun adı da İbrahim Yıldırım...

✪ *Peki İbrahim Yıldırım'ın şu sıralar internet ortamında Alkitap'ta uzun bir öyküsü yayımlanıyor: Kumcul... Bu öyküdeki kişinin de İbrahim Yıldırım olduğu söylenebilir mi?*

– Tabii ki söylenebilir, yazar kendi hakikati kadar, içindeki öteki'nin hakikatine de ihanet etmemeli... şöyle açıklayayım: Bence bütün yazarlar yazmaya başladığı an, bir başka kişiliği kuşanırlar, yazdıklarıyla savrulur, ötelere güdülenir, çıldırır, hatta ölürler... Üstgerçeğe ulaşmak gibi bir şey değil midir bu? Gerçeküstücüleri anımsayalım, onların en uçarı ozanı olan Robert Desnos, Rrose Selavy'nin –daha doğrusu kendi gerçeğine ulaşmak için– uyurken de yazıyordu ve bu durumda her şeyi tüm saflığıyla görüyordu.

✪ Kuşevi'nin Efendisi, *sizce okur tarafından nasıl karşılanacak?*

– Şimdiye kadar olumlu tepkiler aldım. Hatta, geçen haftalardan birinde konuk olduğum evde, bir de sürprizle karşılaştım... Evin bir odası Asaf Cemil'in yazma mekânı olarak düzenlenmişti. Odanın çeşitli yerlerinde üçlü, beşli, yedili mumlar yanıyordu. Sehpanın üzerinde kanyak şişesi, kadeh; kâğıt ve kalem vardı... Perdeler sımsıkı çekilmişti, hem gizleyen hem de aydınlatan bir ortam yaratılmıştı... O gün ilk kez kendimi romanın okuru olarak duyumsadım, eve döndüğümde *Kuşevi'nin Efendisi*'ni yüklendiğim okur kimliğiyle yeniden okudum ve şunu fark ettim: onu sevenler kadar, ona kızanlar da olacaktır hiç kuşkusuz!

GÜZİN SEVİM ANTÇOK

Jaklin Çelik

KUM SAATİNDE KUMKAPI

Öykü / Aras Yayıncılık

Jaklin Çelik'in öyküleri, kitabın adının da çağrışımıyla "bir semtin öyküleri" ya da "bir semtin değişiminin öyküleri" tanımıyla özetlenebilir. İlk bakışta doğru tanım gibi gözüken bu özetleme, yanlış değilse bile eksiktir. İstanbul'un bir semtinin iç ve dış göçlerle değişen insan nüfusu, yapıların yıkımlarla yenilenişi; bir semtin tarihinden daha büyük olayları, örneğin o semtin içinde olduğu şehrin hatta bir ülkenin değişimini anlatabilmektedir. Jaklin, Kumkapı'da geçirdiği çocukluğunu anlatıyor öykülerinde. Bu çocukluk, komşuluklar, ölümler, yabancı ülkelere göçlerle damgalı. Öykülerin kahramanlarından biri kısa saçları ve beden yapısı yüzünden erkek sanılan zayıf bir kız çocuğu. Erkek sanılması onu çok sarsmıyor ya da üzmüyor belki. Ama kimi zaman büyükler, onun anlamadığı sorular soruyorlar, tanımlamalar yapıyorlar: Kürt, Ermeni, Süryani. Bu sözcüklerin hangisi kendisini tanımlıyor bilemiyor. Kendisiyle ilgili doğru şeyi söylediğinde anasından çimdiği yiyor:

"Adam çocuğun başını okşamaya başladı. Kadına döndü.

"Bacım İstanbul'da kimiz var?"

"İstanbul'da oturuyoruz. Diyarbakır'a annemi ziyarete gitmiştik."

Adam merakını gidermiş görünüyordu. Tekrar çocuğun kafasını okşamaya koyuldu. Çocuğun korkusu geçmemişti. Adam çocuğun kafasını "Kürdo, Kürdo..." diyerek okşuyordu. Çocuk kafasını kaldırdı, iri gözlerini adama dikti.

"Ben Kürt değilim, ben Ermeniyim!" dedi.

Kadın panikledi, gözlerini açtı, çocuğun kaba etini iki parmağıyla sıktığında bir "ıkk!" sesi çıktı. Çocuğun ağzından dökülen bu sözleri, adamın yüreğinden kopup gelen bir kahkaha kucakladı. (...) Çocuk kıçına atılan çimdiğin acı merakıyla annesine sordu.

"Anne, Kürt nedir, Ermeni nedir?"

(*Diyarbakır-İstanbul Hattı*)

Kumkapı'da oturan, Diyarbakır kökenli bu ana-kıza, Kumkapı'da ev ararlarken de rastlamıştık. Soru Ermeni ev sahibinden gelmişti bu kez:

Kayane bu cevabı aldıktan sonra genç kadına:

"Haysınız?" diye sordu. Şaşalayarak sorusunu düzeltmeye koyuldu hemen. "Yani Ermeni misiniz, demek istedim..."

Genç kadın bu sorudan biraz sıkılmış gibiydi:

"Kocam Hay, ben Süryaniyim."

Bu defa iki yaşlı kadının gözleri faltaşı gibi açıldı. Şaşkın bakan iki çift göz genç kadına dikildi.

Kayane:

"Siz de vaftiz oluyorsunuz?" diye sordu.

Genç kadın şaşırmıştı:

"Tabii ki, bütün Hıristiyanlar gibi."

Evi kiralamaya gelen bu genç kadın anlam veremediği bu soruya şaşırmış, bu iki yaşlı kadına bakıyordu. (*Kiralık Ev*)

Kumkapı'nın bu yoksulları arasında mezhep ya da din farklılıkları vardır yalnızca. *Diyarbakır-İstanbul Hattı* öyküsündeki fark gibi. Diyarbakırlı kadın, küçük kızın annesine sorar; "Baci, İstanbul'un neresinde oturisiz?" "Kumkapı'da" yanıtıyla da heyecanlanır: "Biz de, biz de". Sonra açıklar: "Doğrusi, biz ilk gidiyığ İstanbul'a. Benim herif Fahriye'nin kocasıyla ortağli iş yapi. O dediğin yerde de ev tutmişlar." Konuşma ilerledikçe, "ortaklık iş"in işportacılık olduğu anlaşılacak, küçük kızın annesi, tüccar olduğunu sandığı kompartıman arkadaşlarına karşı rahat davranmaya başlayacaktır.

Jaklin Çelik'in öyküleri, küçük ilmiklerle birbirlerine bağlanıyor. Öykü kahramanlarını, bir cümle, bir davranışla bir başka öyküden tanımış olduğunuzu anımsıyorsunuz. *İstanbul-Diyarbakır Hattı* öyküsünün yaramaz erkek çocuklarından biridir kuşkusuz, *Sirkeci-Halkalı Hattı*'ndaki midye dolmacı delikanlı. Hem Kumkapı'da oturur, hem de Diyarbakır trenindeki Musto gibi ağzı bozuktur. Değişik bir lehçeyle söver. Ya midye dolması yapmasını nereden öğrenmiştir anası? Midye dolması izleğinde bulması çok zor değil: Mıgırdiç Usta'nın karısı Vartuhi'den kuşkusuz.

Jaklin Çelik, İstasyon Üçlemesi'nin ilk öyküsü *İstasyonda Başladı Hayat*'ta Kumkapı'ya inen bir yokuş boyunca, orada geçen çocukluğunu anımsayan bir genç kızı anlatıyor. Birinci şahıs ağzından anlatılan bu öykünün kahramanı da küçüklüğünde erkek sanılıyor. Özellikle babasının soba sattığı dükkânda durduğunda. Zaten bütün gün erkek çocuklarla bilye oynuyor. Bu erkek oyunu onun düşler kurmasını engellemiyor. "Gündüz düşleri" diye tanımlanabilecek düşler bunlar. Elma koçanının yere atılır atılmaz zümrüt bir yüzük oluşu gibi. Sonra bu düşleri kız arkadaşlarıyla paylaşıyor. Bir söylenceye çevirerek: "Adamın biri atalarından kalma bir yüzüğü kaybediyor ve bir asır sonra torununun çocuklarından biri bu yüzüğü buluyor. Hem de hiçbir zahmete girmeden. Tuhaf gelecek ama yüzük önüne çıkıyor." Bu çocuğun, öykücünün kendisi olduğunu düşünebilir miyiz? Belki...

Öyküler anlatmayı seven bir çocuk, çocukluğunun mahallesinde değişenleri anlatıyor. Kimini masallaştırıp, kimini alaya alarak. Duvarları sıva üstüne resimlenmiş boş bir evi yıkmaya gelen işçilerden biri, evin yıkımından sonra dünyaya başka türlü bakmaya başlar. Örneğin karısını memleketine götürmekten cayar. Karısının altınlarını satmaktan da. Çünkü, yıktığı evin duvarındaki resimlerden birinde güzel boyunlu bir kadın vardır.

Kısa saçları yüzünden erkek sanılan ve erkek olmak isteyen küçük kız hep ayakta işer. Bu öykü, genç kız büyüdüğünde, transvertislerin öyküsünü anlatmasına yol açacaktır belki de. Bu transvertisleri, taşralı kapıcı şöyle tanımlayacaktır: "Eskiden orospuydu şimdi ibne olmuş". Kapıcıyı şaşırtan yine bir ayakta işeme olayıdır.

Jaklin Çelik, tüm öyküleri böyle küçük anıştırmalarla bağlıyor birbirine. Transvertistin işediği yanık binanın geçmişi, *Sıçan Kapanı* öyküsünde örneğin.

Jaklin Çelik'in öyküsünün gücü, anlatımında zaman zaman su yüzüne çıkan gizli alaysılıktan geliyor. Bu alaysılık kimi zaman açık bir mizaha dönüşüyor. Ancak anlatım mizahın doruğuna ulaştığı an, hızlı bir değişimle yön değiştiriyor. Bir kahkahanın gözyaşlarına dönüşmesi gibi. Bu tür anlatım *Deniz Mıgırdiç'in Gökyüzü Sarkis'in* öyküsünün belkemiğini oluşturuyor. *Taze Gelin* öyküsündeyse grafik, hüzünle alaysılık arasında gidip geliyor. Kendinden genç biriyle evlenmeyi, parasına güvenerek gerçekleştiren Kirkor'un trajikomik öyküsü, Avrupa'ya göçüp daha rahat yaşamak isteyenlerle paralel anlatılıyor bu öyküde. Anadolu'nun bir ucundan İstanbul'a göçmenin verdiği gurbet duygusundan kurtulamayanların, dilini de âdetlerini de bilmedikleri Avrupa'yı göze almamaları doğal. Ancak bu göçü gerçekleştirenlere anımsattıkları ölüm olgusu oldukça acımasız. Jaklin, bu iki öyküyü birlikte anlatmakla altını çizmek istediklerini gereğince güçlü anlatamamış bence. Kirkor'un evlendiği genç kadının sonunda Avrupa'ya gidişi bile bu öykülerin birleşmesini sağlamıyor. Keğam'ın Muş Ovası'nı anlattığı şiir, kahkahalarımızı boğuyor da, belki o yüzden: "*Bir yiğidin ardına kim gider?/ Kim gider olsun deli Keğam/ Muş Ovası, Muş Ovası.../ Gidin sorun gardaşıma, var mı bir marazı?/ Derler ki gözümden dökülür ateş nereye?/ O ateş dökülür Muş Ovası'na./ Varın çevirin yolunu ırmak olmuş ateşin;/ Sorun, tanır mı şu deli Keğam'ı?/ O ateş gözümden dökülür ama bilmez döküldüğü yeri./ Ben de bildiğimi belli etmem./ Altıma kızak eder, dolanır dururum ağaç diplerinde./ İsa bilir, Meryem de şahidim;/ Sıyırır ağaç köklerini, yakmadan akarım Muş Ovası'na...*"

Kum Saatinde Kumkapı, bir ilk kitap ve ilk kitaplarda sıkça görülen, seçme özensizliğini az da olsa taşıyor. Örneğin, *Çengelliiğne* öyküsü öykülerin genel akışı içinde, anlatımı başarılı da olsa, yerinin neresi olduğu belirsiz bir öykü. *Yaradanla Hesaplaşma* ise ancak *Pervane* ile birlikte okunduğunda, bir semtin ve İstanbul'un değişimini vurgulayacak nitelikte... *Kadınlar Koğuşu*, konusunun gerektirdiği sağlam omurgayı içermiyor. Bir röportaj olarak bile zayıf. Ancak kitap bütünüyle ele alındığında umut verici. Genellikle öyküler birbirlerine içten içe bağlandıkları kadar, kendi başlarına da ayakta durabiliyorlar. Jaklin Çelik, bize gözyaşıyla kahkaha arasındaki bıçaksırtından öyküler anlatmayı başarıyla sürdürecek, inanıyorum buna.

SENNUR SEZER

ALTAY ÖKTEM
ŞEYTAN ALETLERİ
(Fanzinler, Demolar, Fotokopi Afişler)
VARLIK / İNCELEME

Emel İrtem

DİVANELİĞE DÖNEN PERGEL

Şiir / Hera Şiir Kitaplığı

Birazdan Okudum ve Yazdım Diyecek Ben

Fabrikasyona dönüştüğünü savlamak doğru mu bilmem; Adana, Mersin, Ankara, Bursa, İzmir ve İstanbul başta olmak üzere abartısız on ilde yayımlanan dergilerde –ister amatör olsun ister profesyonel– bırakın aynı atölyeyi, aynı tornadan çıkmışçasına birbirleriyle örtüşen seri üretim şiirlerle karşılaşmamak için şiir özürlü ya da kör olmanız gerekir. Siyasette bile iklimlerin insanlar üzerindeki etkisi tespit edilmiş/kanıtlanmış iken, Akdeniz ya da Egeli bir şair, nasıl Doğu ya da Güneydoğulu bir şair gibi şiir yazar/söyler, kestirmek güç.

Duyarlıktan öte, aynı dil ve biçimle dergi(ler)deler... Yazdıkları kadar şiir okumadıkları malûm... Varolmak değil de görünmek / bulunmak sanki dertleri. Ne söyleyecek yeni bir şeyleri var ne de geleneğe eklenecek bir öğeleri...

Belki de asıl tartışılması gereken böylesi şiirlerin nasıl ve hangi cüretle dergi sayfalarını işgal ettiği... (Yıllık ya da benzeri çalışmaların düzeyi, biraz da buna bağlı değil mi?)

İşbu hengâme içinde seçilmek, ayırt edilmek zor elbette. İyi şiirin okurunu bulması da öyle... Kitle iletişiminin "sınırlı etki kuramı" Türkiye'de geçerli / yürürlükte değil çünkü. Ve ne acıdır ki her disiplinde bir kanaat önderi ya da 'bilmiş'e gereksinim var hâlâ.

İmdi, adeta fısıldayarak, Emel İrtem şiirini Ludingirra dergisinde yayımlanan *Hayz*'la araladığımı itiraf etsem, kendimi temize çıkarmış sayılır mıyım? Açıyı değiştirirsek: Emel İrtem, daha önce Ortak İmge Pazarı'nın işlem hacmi yüksek Kolektif Şiir Limited'inin kurucu üyelerindendi de yeni mi ayrıldı yoksa.

Asıl vahamet; İlk kez 1990'da *İblis*'te gözüküp *Sombahar, Göçebe* ve *Şiir Oku*'da da şiir yayımlamasına rağmen İrtem'le dokuz yıl sonra buluşmam!

Bu sebeple olsa gerek, *Divaneliğe Dönen Pergel*'i alıcı ayarlarımı bozarak okudum.

Okudukça irkildim: Henüz adlandıramadığım bir şey, akıl ile duygu arasında, uzun yol koşucusu gibi gidip gidip geldi.

Okudukça şaşırdım: Bu akort, bu kıvam neyin nesi, nemene bir şey!..

Hani "büyümüş de küçülmüş!" diyeceğim, dilim varsa... Şiirde anlam, dil, müzik, inşa sorununu çözmüş, kimi yerlerde ise "bırak dağınık kalsın!" tercihinde bulunmuş sanki. Konuşkan değil. Teşhirci hiç değil. Vurdumduymazlık içinde bir disiplin, savurganlık içinde bir tutumluluk söz konusu. Kendiliğinden... Belki de en doğru sözcük bu. Dilsel sapmalar dahil...

"birazdan gördüm yapacak adam rüyayı"

Mallermè'ye göre "diller, nesnelerin gerçekliğine, doğanın karanlık derinliğine yabancı olduklarından, varlıktan kopuk ve varlıklar için araç olan insanların dünyasının oluşturduğu bu kurgusal gerçekliğe ait olduklarından, dile getirdikleri gerçekliğe sahip değillerdir." Bu sebeple şiir, bir 'üst tamamlayıcıdır'.

İrtem, kabul görmüş bir yapı'yı / kurgu'yu bozup kabullenilebilir bir yapı'ya / kurgu'ya dönüştürüyor. Yap-boz'la ilgisi yok bunun... Dilin kusurunu ödüllendiriyor sadece; filozofça... Değil mi ki Maurice Blanchot, "Yazmak yalnızca alışılmış sözcüklerin daha uyumlu bir biçimde bir araya getirip kullanmaktan oluşsaydı düşleyeceğimiz bir o kadar daha anlam olurdu. Yazmak asla kullanılan dili kusursuzlaştırmaktan, onu daha katıksız kılmaktan oluşmaz. Yazmak yalnızca, içinde hiçbir şeyin ortaya çıkmadığı, konuşmanın, gizlenmenin bağrında, henüz ancak sözün gölgesi olduğu bu noktaya yaklaşmanın yazmak olduğu yerde başlar. Bu söz yalnızca kendi imgesi olan dil, imgesel dil ve imgelemin dili, kimsenin konuşmadığı dil, ve son olarak, kendimizi duyurmak istiyorsak kendisini *sessizliğe* mahkûm etmek gereken, durdurak bilmeyenin ve sonu gelmeyenin mırıltısıdır." şeklinde sınırlı kişilerin gördüğü, sezdiği ya da bildiği bir meşale yakmıştır ve yol(lar) yürünmek içindir hâlâ.

Şunu mu demeye getiriyorum: İrtem, Mallermè ve Blanchot'yu kılavuz kaptan bilip, Titanic'in güvertesinde kolları iki yana açık, uzak iklimlerin kokusunu ciğerlerine çekmektedir! Magazinel bir üslupla ifade etmek gerekirse, 'ecnebi' midir dil'(e/i)...

Bir tek Almanca'ya çeviri düzeyinde hâkim olduğum için diyebilirim ki, Almanca'da *"birazdan gördüm yapacak adam rüyayı"* benzeri bir dize kurmak mümkün değildir. Anlamdaş görünse de gönderme yaptığı *şey* bakımından çok ötede/farklı olacaktır. Oysa İrtem çocuklara / Türk çocuklarına ait bir dil kusurunu (!/?) tamamlayarak, kendince şiir katına yükseltiyor ya da alçaltıyor.

Tesadüfi olamaz mı, bu?.. Bilâkis, tercih söz konusu, burada.

"bir süre sonra adam öldüm yapacak
kendini..."

Ne ki kitapta tüm benzeri kurgular aynı şiirselliğe ulaşmıyor. Bir yapaylık, zorlama, kısıtlanma seziliyor kimi yerlerde. Bütünlük kaygısı mı bu yapaylık, zorlama ve kısıtlanmanın nedeni, yoksa kendiliğindenlik mi, bilmiyorum.

"birazdan saldım yapacak adam çapayı"

Sanırım şiir biraz da böyle bir şey galiba; tam "yakaladım!" dediğiniz an elinizden kaçması... Tecrübe ve ukalalığa gelmemesi...

HAMİŞ: Emel İrtem, ne 'dikkate değer' türü abuk sabuk yakıştırmanın hücre evine sığacak ne de 'ümit vaat ediyor' ve 'zarımı onun için atıyorum' türü alkış enflasyonuna dahil edilecek bir şair; işin tuhafı, şairlere yazma gücü verecek kerte has bir şair!..

MURAT BATMANKAYA

Hüseyin Köse

Üzülmüş Evler Kraliçesi

Şiir / Mayıs Yayınları

Hep düşünmüşümdür Cemal Süreya'nın o şiirsever tavrını, gençleri bir kez daha var etmek için sarf ettiği o olağanüstü çabayı, sevecen tavrı. Hüseyin Köse'yi okurken bunları hatırladım hep. Bugün yaşasaydı; Hüseyin Köse'yi mutlaka diğer genç şairlerden ayırırdı, onda bir ayrıcalık bulurdu dedim kendi kendime. Bugünkü genç şairler o denli çok sayıdalar ki, birbirinden ayırmak olanak dışı, belki içlerinden biri çıkar da, şu dizeleri bir arada koşturursa dikkati çekebiliyor: "*bir de kimi adamların içince şarapta leke olması yok mu*" (sayfa 54).

Üzülmüş Evler Kraliçesi, 1998 Arkadaş Z. Özger Şiir Ödülü'nü Serap Erdoğan ile paylaşmış. Ama belli ki, o dönemde yazılan şiirlerin çoğundan farklı. O sıralar Sina Akyol, Orhan Alkaya ve Mehmet H. Doğan'ın da dikkatini çektiğini bilmesem, Cemal Süreya'yı daha çok anacağım. Çünkü Hüseyin Köse'de; Turgut Uyar'ları, Edip Cansever'leri, İkinci Yeni'nin tüm usta ozanlarını, özümlemiş, sonradan onların usta imbiğinden süzülmüş bir şiir yaratmaya girişmiş bir ozanın edasını buldum. Bu ödülü kazanırken 1998'de çıkardığı *Sokak Çocukları* adlı dergiyle de, İzmir'de şiir çevrelerinin dikkatini çekmekte olan bir ozandı. Ama nedense karabatak gibi bir dalıp bir çıkmayı huy edinmişti. Yazıp dururken kayboluyordu ara ara. Hani yukarıdaki dizede dediğinin aksine şarapta leke olan kişilerin yerine, şiirde kayıp bir kuvvet kesilen kendisiydi. "*Gözleri söğüt yeşili bir göğü durmadan içine alan*" bir şiir kudretiyle yazıyordu. Kaybolan, parlayan bir samanyolu evreni gibiydi şiir dünyası da. Yerine göre kara çizgilerle yerleşen bir bedeviyi çiziyordu, suyu çok akan bir vahanın ortasında. Yerine göre uyuşturucuyu öven bir şair nidası çıkarıyordu, Baudelaire gibi. Yerinde durmayan bir dimağdı onunki. Kâh büyük bir şairden esinler taşıyor, kâh "*kırık bir yumurta gibi söz ediyordu iyilikten*" (s. 42).

Kitaptaki şiirlerin yarısından fazlası iyi şiirlerdir. Ama bu şiirler hiçbir kesinlik, netlik taşımıyor. Uçarı fakat özgün bir dünyanın eserleri. "*aşklarını bir faytonun çektiği şu denizci*" diyebiliyor örneğin. Oysa bilmez mi Köse, denizciler kayık çeker, halat biler, dalga, martı seyreder, ama faytonla işi olmaz. Bu yaman çelişkiden bile çekinmez şiire otururken, şiir bir düş dünyası gibidir ona. Bazen Dementia olur kahramanı, bazen Momento Mori (s. 67). Bazen Lavinia, sık sık da "*başrole mahsur kalmış bir aşkı oynayan figüran*" (s. 52).

Kitabın ortasından irdelemeye başlayalım: S. 36'da başlayan *Dinlediğim Masallar* başlıklı şiir dizisi *Hansel ve Gretel, Parmak Çocuk, Pinokyo, Çirkin Ördek Yavrusu* vb. masalların iç serüvenlerinden yola çıkarak, kendini, kimsesizliğini çocukluğunu aratan bir şiir dünyasına götürmektedir bizi. Ama içinde Can Yücel'den Haşim'e; Jean Genet'den Proust'a akan yazarlar ordusunu da katarak. Çünkü onlarla varoluyor Köse. Okuduklarıyla yaşamış çünkü. İşin içinde masal da olsa; onun yalnız dünyasında önce okuduklarıyla hesaplaşma öne çıkıyor. Bunu tüm şiirlerdeki kimi dizelerin size Turgut Uyar'ı, kimi şiirlerin Edip Cansever'i, hatta Cemal Süreya ile Behçet Hoca'yı çağrıştırmasıyla görebilirsiniz. Bazen Nerval, Baudelaire gibi Fransız şairlerine kadar uzar bu güzel esin. Bazen bir dizeyi, bazen de bir benzetmeyi olduğu gibi çekinmeden şiirine yerleştirdiği de olmuştur. Ama önemli olan, içinde renkli düşler yaratan bu kelimeler ordusunun, balık pullarını dalgalarının üzerine taşıran bir deniz gibi şiirin üzerine yansıması. "*Gittim, gitsem de gittiğim boyda değildim*" (s. 57) demesi bile *hiçbir kuşu hiçbir söze yükleyemediğini* söylemesinden önde gitmiyor. Bazen doruğa tırmanan dizeler, bazen alt kıyılarda taşıp duruyor. Hüseyin Köse'nin şiiri asla sakin bir deniz değil. Güneşi kademe kademe dalgalarında kıvrandıran bir okyanus benzeri, hangi gün fırtınasız kalacağını belli etmiyor. Hep kabaran, hep taşan bir deniz. Hava koşullarına tabi değil.

"*ey sövünce göğsümde sert ve çabuk büyüyen Aşk/ herkesin herkeste fazladan tozuduğu tuhaf mevsim*"

Kitabın orta bölümünde dikkatimi çeken diğer şiirler de, kitaba adını veren *Üzülmüş Evler Kraliçesi, Büyük Yalanlar Ülkesi* ve *Boğuk Güvercinler Sürüsü* başlıklı birbiri ardına gelen üç şiir. Bu şiirlerden ilki annesine, diğeri babasına adanmış. Diğeri de, kendi cinsi mi olduğunu tam kestiremediğim kardeşe benzer bir seveni anlatıyor: "*aptallık işte, kardeş diyorlar aynı taraçalarda/ büyüdük diye/ kardeş diyorlar aynı suya sarkıttık diye ayaklarımızı/ o, yıldızları okumayı öğrettiydi bana ve gök gürültülerini*".

Anlattığı bu garip kimse "*lisede bir çocuğu sevdiydim o zamanlar ve ipinceydi*" (s. 63) diyerek söze başladığı, *kurbağalar gibi çirkin bir yüzüm olsun istiyorum* diyerek onu kâğıtlarla kurduğu bir beyaz eve kapatan tanınmadık türden bir aşktır. Herkesin tutkularına benzemeyen türden *kimsesiz* bir aşk. Köse'de her şey ve herkes o kadar evrendekine benzemeyen türdendir ki, onunla değişik bir soluk alıp verme alışverişinde bulursunuz kendinizi. Anlamlar kaykılır, sözcükler birbirini tutmaz, bir uyuşturucu evreni gibi kaypak, kaydıraklı ve parıl parıl bir evren. Hangi taşı kaldırsan, altından ayrı bir taş rengi çıkar karşınıza. Beklemediğiniz düşler serüveni.

Gerçeklere en yakın şiirler ise, annesine babasına adadığı şiirler. Belki onu bu düş kaymalarına götüren evrenin sırları da bu şiirlerde gizlidir: Annesinin babasından yediği dayaklardan ve çok kardeşli bir yoksulluğun çerçevesinden düşmüştür bu düşme-kalkmalara. "*bir gün on beşimden sonra bıraktı dövmeyi*" der (s. 60). Ama olan olmuştur, bundan sonrasında "*hiç tanıdık gelmez yüzü*" ona. Yabancılaşma serüvenini "*hiç büyümeyen bir öd ağacı annem*" dediği yerde birden üzülmüş evlerin prensesi değil de kraliçesi olmaya dönüştürür. Bu bir, üzünç annenin kendisidir. Yoksul evlerin, yani bir karabatak sürüsünün (Sekiz kardeşiz diyor aynı şiirde) sığınmak için, birçok kediye birden koşan kraliçesi: "*yılların hanfendisi oysa sinirleniyor durup dururken*" (s. 60).

Bir sonraki şiirde Köse, işin içinden babasını sıyırmasını da şöyle dile getiriyor: "*sahi bir baba niye ister kaçıp gitmeyi durup dururken*" (s. 62).

Bence Köse şiiri, diğer şiirlere hiç aldırmadan yürüyor. Ama koşturmuyor. Sendeleyerek ve kendinden emin.

Hüseyin Peker

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

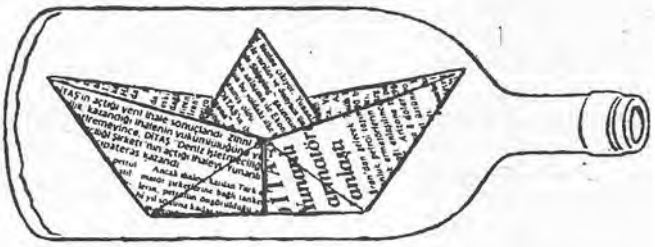

24./ 'Açık Deniz'lerde Yol Alırken

Yahya Kemal'in "Açık Deniz" şiiri olmalıydı sanırım! Bu denli etkilendiğime, döne döne okuduğuma göre... O günlerde bazı sözcüklerini anlamasam da, şu dizelerini, "*Çıktım sürekli gurbete, gezdim diyar diyar;/ Gittim o son diyara ki serhaddidir yerin;/ Hâlâ dilimdedir tuzu engin denizlerin*" yineleyip durmaktan kendimi alıkoyamamış, sıra arkadaşım Mustafa'yı bizar etmiştim.

'Gurbet'in uzun bir ayrılık olabileceğini henüz bilmiyordum, ama denizin tuzunu tatmıştım. Yahya Kemal'le ders kitaplarında henüz yüzleşmemiş; ailece uzun bir gurbete neden çıktığımızı, deniz kenti İstanbul'u 1950'lerin sonunda neden kısa bir süre mesken tuttuğumuzu bir türlü kavrayamamıştım.

Denizle ilk bağ kuruşum bu şiirle olmamıştı elbette. Ama şiirle müziğin ilintisini Yahya Kemal'le keşfedebilmem için bir adımdı. Bunu sonra sonra daha iyi anlayacaktım.

Kara ikliminin en yoğununun yaşandığı Erzurum'da, bir ortaokul öğrencisiyken okuduğum bu şiire ilgimin beni başka şiirlerin kıyılarına çekebileceğinin ayrımında da değildim. Şiir, daha çok kulağa seslenen; dilimde ezgilenebilen bir söz'dü benim için o günlerde.

Ne zaman ki ilk aşkın yakıcı dönencesine düşmüş, ayrılığı ve gurbeti tanımış, sıla özlemini çekmeye başlamıştım; şiir, işte o zaman hayatımdaki asıl yerini almıştı. Kulağa, hatta göze bile değil, yüreğe işleyen bir şey olduğunu keşfetmiştim. Hayatın anlamına, içdenizlerdeki gel gitlere, 'açık deniz'lere çıkmanın ne anlama gelebileceğine şiirin açtığı bir 'içgöz'le bakar olmuştum.

Bozcaada'daki son günlerim. Eylül'le ada düşlerinin ucundayım artık. Ayazma'dan denizin sonsuzluğunu seyrediyorum. Yahya Kemal'in bu şiirini anımsamaya çalışırken, Edgar Allan Poe'nun "*Annabel Lee*"sinin dizelerini mırıldanıyorum: "*O çocuk, ben çocuk memleketimiz/ O deniz ülkesiydi,/ Sevdalı değil karasevdalıydık/ Ben-ve Annabel Lee;/ Göklerde uçan melekler bile/ Kıskanırlardı bizi.*"

(Çev.: Melih Cevdet Anday)

Şaşırtıcı bir mavi ıssızlıkla yüzleşiyorum.

Bizden önce gelen babamın bize koşar adım gelmesinin ardındaki bu siluet beni çekiyor kendine. Merdivenlerini adımladığımız yer Haydarpaşa, motorla ulaştığımız kıyı ise Kadıköy'müş.

Yıl, 1957 sonları.

Sonraları, anneme hep sorduğum şu soruyu hatırlarım: "Denizin dibi var mı?" Artık onu bezdirmiş olmalıyım ki, bir gün, Büyükada'ya gidişimizde, "seni şimdi balıklara bırakırım, onlar alıp denizin dibine götürür; o zaman öğrenirsin," gibisinden bir söz söylediğini çıkarabiliyorum şu an. Ama o, bunu kabul etmez, kentte tutunamayıp 1959 sonlarında dönüşe geçtiğimiz gün; Kadıköy-Haydarpaşa arasındaki sandalda kendimi sulara bırakışımı gülerek anlatır. O mavi sulara salınışım, yani ilk 'açık deniz'e çıkışım, benim ilk 'büyük korku'm olmuştur.

Suya dokunduğumu anımsarım; bir de, o merak ettiğim denizin dibine doğru çekilişimi!.. Sonraki yıllarda süren ayılıp bayılmalarımı buna yoran annemin masumiyetine gizli kederli bakışlarını, babamın gülerek, "o her şeyi keşfetmeyi merak edişi o zaman belliydi," sözleri yumuşatırdı sanki!

Evet, o 'deniz kazası' aile arasında çok konuşuldu. Sonraki yıllarda da 'açık deniz'lere açılma düşü hiç mi hiç yakamı bırakmadı. Kulaç atmayı çermikte, yüzmeyi ise göllerde öğrendim. Deniz kentiyle yıllar sonra buluştuğumda ise, gene de kara çocuğunun ürkekliği vardı kollarımda.

Deniz derken; gemi, kayık, yelken, balık, yüzmek, Barbaros Hayrettin, Piri Reis, Kristof Kolomb gelir aklımıza da; 'açık deniz' kavramına pek akıl sır erdiremeyiz! Bilmem öyle mi? Bu kavramın, üç yanı denizlerle çevrili bizler için pek bir anlamı yok gibidir. Bugün bile, Yahya Kemal'in o şiiri neden/hangi etkilerle yazdığını merak etmişimdir. Gerçi, şu son dizeler bunun 'meali'ni bize sunar: "*Dindirmez anladım bunu hiçbir güzel kıyı;/ Bir bitmeyen susuzluğa benzer bu ağrıyı.*"

Gelgelelim, edebiyatın kıyılarında dolaşalıberi 'açık deniz', 'açık denizlere açılmak' düşlerine sık sık yattığım olur.

'Açılmak' kavramı da, bir kıyıdan açılıp gitmek düşüncesine götürmez mi bizi? Bazen gönüllü bir gidiş olur bu, bazen de zorunlu bir sürgün. Gerçi, her ikisi de bir noktada buluşurlar: Sürgünlük. Bir yerden bir yere göçerken bu duyguyu hissetmez miyiz? Veya hiç hissettiğimiz olmaz mı? Yurtsuzluğu yurt edineli beri hep bu duyguların gel gitindeyim; bir de açık denizlerin düşlerinde...

25./ Anılar, Anıştırmalar

Arada bir dönüp okuduğum şiirlerden olan "*Annabel Lee*", nedense bana hep geçmişi, anılarda kalanları çağrıştırır. Anılarıyla avunmak çağına ermediğim için, kendimi güzel düşlerin seyrine bırakırım o an. Anıştırmaların düş denizlerinde gider gelirim bir süre. Dünle bugün arasındaki o ince çizgiyi bana aştıran, anımsatan bu an'ların iyi ki yaşandığını düşünür, sevgiyle, sevinçle kanatlanırım bir an.

İşte bu anlarda yüzleştiklerimiz, bazen yarına dönük düşlerde sakladıklarımızı da ortaya çıkarır. Hangimizde yoktur 'hep yarın' düşü? Düşlediğimiz bunlarla sırlıdır. Yarında yaşamak, ona erişmek, oraya saklanmak...

Biz yazarlar, bunu hissettiğimizden mi nedir; yazıya sığınır, yazıdan bir ada kurar, orada yaşamaya, tutunmaya çalışır; hatta 'açık deniz' düşlerine de oradan çıkarız. Dirimle ölüm arasındaki hüznün, acının labirentlerine uzanırız buradan.

Geçmişse iyi kötü, anlamlı anlamsız yanlarıyla da anımsansa, yaşanmıştır bir kez. Siz, hayatınızın hangi döneminden/anından dönüp bakarsanız bakın o size aittir. Siz, biraz

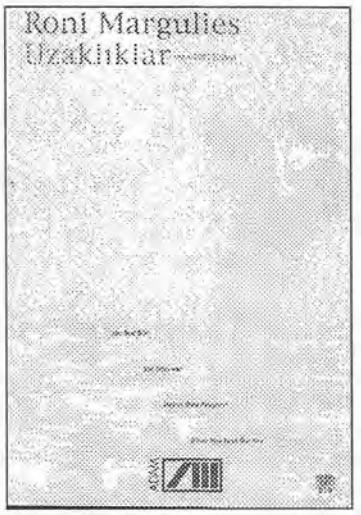

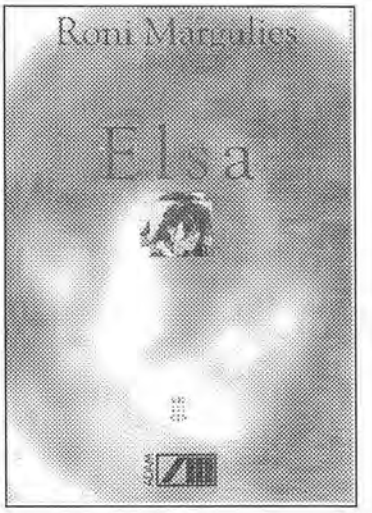

da oradasınızdır. Eğer yazıyorsanız, ondan kurtulmanız mümkün değil. Sizin yazı yurdunuz oradadır. Belleğinizin ışığı rengini oradan almış, yüreğinizin ipiltisi duygu atlaslarıyla orada buluşmuştur ilk kez.

Bozcaada dönüşü vapurda okumaya koyulduğum, Roni Margulies'in *Gülümser Çocukluğum Ardımdan** adlı kitabı, bu söylediklerimle birlikte, ne çok şeyi buluşturdu bende anlatamam! Binbir hüzün, acı ipiltisi, anılarla, anıştırmalarla gidip gidip geldim, Roni'nin anlattıklarıyla birlikte. Onun yazdıkları beni, bir kitap yazdıracak kadar etkiledi. Çocukluğumuzun kentine uzandım, karşı yakadan birbirimize baktık sanki! Anlayacağınız, onunla birlikte bir kez daha 'açık deniz'lere doğru yol aldım. Dönüşte, günlerce, Yahya Kemal'in şiirleriyle birlikte Roni'nin şiirlerini okudum.

Roni Margulies'in şiirinin anlatımcı yanı beni hep kendine çekmiştir. Onu, *Gün Ortasında* (1992) ile keşfettiğimi söylemeliyim. Bir İstanbul akşamında, Taksim'de bir cafe'de oturup kimlik/azınlık olma durumu/adiyet kavramı, şiir ve devrimden konuştuğumuzda ise, *Mağrur Olma Padişahım*'la (1994) ona daha da yakınlaştığımı hissetmiştim. Ondan sonra, her yazdığı bana bir mektup gibi gelmişti. *Bilirim Niye Yanık Öter Ney*'de (1996) onun yurtsuzluğunun anlamını derinden kavramış; *Elsa*'daki içsızısı sızım olmuştu sanki. Hayatla şiirin arasındaki uslanmaz bağın; savrulmaların getirdikleri, biriktirdikleriyle oluşan şiir yolunun nerelerden geçtiğini de imliyordu az çok.

Gülümser Çocukluğum Ardımdan'da yer alan 'anılar/anıştırmalar'ı, arasöz gibi gelen şiirleri ise bu yolun yordamını, uzandığı kıyıları anlatıyor bize. Çocukluğunun yurduna, Orta Avrupa Yahudisi olan ailesinin parçalanmışlık öyküsüne dönüyor. Çocukluğunun gerçekten de gülümseyen pencerelerini açıyor bizlere. Bir döneme, bir kuşağa tanıklığı da getiriyor üstelik.

Roni, kuşağımızın 'anglo-sakson devrimci' kanadının tutunamayanlarından. Ben onu, daha çok bu aidiyet, kimlik/sizlik vb. üzerine düşünmesini; hatta hatta burada anlattığı kentlere, insanların dünyasına, içcoğrafyalarına doğru yürümesini istiyorum. Şiir yolunun anlatımcılığı, eninde sonunda, onu böylesi bir kıyıya ulaştıracakmış gibi bir duyguyu veriyordu bana. Bunları yazmakla iyi de etti. En azından bir başka yolun/un önünü açtı.

Önemsediğim bir yazar olan Amin Maalouf'un Paris'te yaşarken yazdığı, ait olduğu yerin anlamını, yazar kimliğini, yazısının yurdunu öne çıkaran denemelerini okurken, Roni'yi, Mario'yu (Levi), Mıgırdiç Margosyan'ı düşündüm hep. Hatta Mario'ya takılmalarım geldi aklıma; 'siz bu kentin 500 yıllık sahibisiniz, el/yabancı olan biziz,' demelerim. Sonunda Mario, o güzelim romanı *İstanbul Bir Masaldı*'yla, bizim de sezemediğimiz duygularını/düşüncelerini ve özlemlerini bu kentle taçlandırdı. Bir dile, bir yere bağlanmanın anlamını gösterdi. O savrulmaların, bölünmelerin yurduna yolculuğa çıkardı bizi.

Roni'nin bu anlamda yazdıklarını da önemsiyorum. Özellikle *Polonya'ya Mektuplar* uzun şiiri (*Gün Ortasında*, 1992) bunun muştusu gibiydi. İçsızılarıyla gelen *Elsa* (2000) ise hayatın derin çatlaklarına, tutunamamanın kör kuyularına döndürüyordu şairi.

Bir yaş dönümünde (kırkını aşanlarda hep gözlenen olgudur bu!), geldiği izlere dönüp baktıran insanları, yerleri, yaşanmış anları anımsıyor bir bir. Bir bellek sunuyor bize şair. Hem şiirinin, hem kişisel tarihinin, hem de İstanbul'un bir döneminin belleğini yazarak oluşturuyor.

Şairin bu dönüş, buluşma/buluşturma çizgisini şiiri için de bir açılım olarak görmekteyim. Roni, anlatımcı bir şiiri/şiir yolunu seçerken, yaşamın sunduklarından yola çıkıyordu. Dolaysız bir söyleyişi yeğlemesi de bundandı. Hayatın ve yaşanmışlıkların izlerinin şiirini yazıyor. Onun tarihe dönük bakışı, buradaki söylemi 'aitsiz/kimliksiz' kalışının bir dönüşümü olarak da nitelendirilebilir.

Hep düşünmüşümdür, 'Roni, 1972'de İngiltere'ye gidip orada yaşamada karar kılmasaydı; yazdığı şiirin rengi, tınısı, anlamı nasıl olurdu,' diye. Yerler, yurtlar, ayrılıklar, acılarla gidip dönmelerdir biraz da şairin şiir yolunu belirleyen. O uzaklıklar ondaki bu duyarlığın önünü açmıştır diyebilirim. Burada yaşasaydı, elbetteki daha farklı bir şiir yolu bulabilecekti. Gene de, onun da kopamadığı 'çocukluk yurdu'nun şiirinin yakasını bırakacağını da pek sanmıyorum.

Roni bu kitabıyla o yurdun izlerine/renk ve kokularına dönerek şiir yolunu enginlere götürmeye niyetli. O enginlikten de, düzyazıyı ereklediğimi anlamışsınızdır sanırım!

Bunu da, Londra'daki Roni'ye bir mektup olarak iletiyorum.

(*) Roni Margulies, *Gülümser Çocukluğum Ardımdan*, 2000, Adam Yay., 92 s.

Sina Akyol

DOLAYLI ANLATIMLAR

Mektuplar... mektuplar...

"Dolaylı Anlatımlar"dan birindeydi, yazının sonuna adresimi eklemiştim. O kadar çok mektup geldi ki –dergi editörlüğü filan da yapmadığım içindir herhal– çok şaşırdım. İşte rastgele seçtiğim birkaç mektuba verdiğim yanıtlardan kimi bölümler:

"Sevgili kardeşim,

Şiirlerini dergilere göndermek konusunda bence acele etme, mümkünse bu dergilerin en azından birer sayılarını edin, şöyle bir bak, aklının-gönlünün kestiğine gönderirsin. (...) Adnan Özer meselesine gelince... Adnan bu konularda son derecede duyarlı bir arkadaşımızdır. Şimdilerde büyük bir yayınevinin editörlüğünü yapmakta. Sık sık yurtdışı yolculuklara çıkıyor, ayrıca bir yığın da işi var, mektubun ve gönderdiğin para eline bile geçmemiş olabilir, ya da yayınevi çalışanlarından biri açmıştır mektubunu, bir kenara koymuştur, unutulmuştur... filan. Eğer istersen, onayın olursa, Adnan'ı uyarayım, sen bilirsin. İstediğin kitapları eminim göndereceklerdir. (...) Bir gün dışarıda el sıkışmayı dilerim."

***

"Lütfen bana inan, şiir öğretilmez; öğrenilir.

Peki nereden mi öğrenilir? Şüphesiz Orhan Veli'den, Özdemir Asaf'tan da öğrenilebilir şiir; ama oralarda kalmamak kaydıyla... (...) Edebiyat dergilerini dikkatle oku. O dergilerde iyi şiirlerin yanı sıra iyi olmayan şiirler de göreceksin ve bunun ayrımını sen yapacaksın. (...) Bir başka önerim de bir iki antoloji alman ve onları incelemen... Sözgelimi Metin Celâl'in hazırladığı *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri Antolojisi*... Ayrıca sekiz yıldır yayımlanmakta olan Adam Sanat Şiir Yıllıkları var. Mehmet H. Doğan'ın hazırladığı bu yıllıklar son dönem şiirimizin nerelere geldiği konusunda iyi bir fikir verebilir sana. (...) Şiir okumakla yetinmemen gerekir; felsefe, deneme, eleştiri vb., vb. ... her şeyi okuman gerekir. Okuyarak zenginleştikçe şüphesiz daha iyi şiirler yazacaksın. (...) Şiirin "hisli sözler" söyleme sanatı olduğunu düşünme; salt duygu şiirin safrasıdır. (...) Sıkı bir okuma (öğrenme) sürecine girdikten sonra kendindeki değişimi sen de fark edeceksin. Ve o zaman, sakın ola ki birilerinden görüş sorma. Kendine eleştirel bak; yeterince eleştirel bakabiliyorsan ve bu bakış sonunda kendine güvenin tam ise, işte o zaman buyur dergilere..."

***

"Lütfen bana inan, şiir öğretilmez; öğrenilir.

Ama 'Ben bunu zaten biliyorum' diyorsan, 'okuyun yazdıklarımı' diyorsan, hay hay, gönder.

Ricam şu: Acele yanıt bekleme.

İlgin ve güvenin için teşekkür ederim."

***

Şimdi vereceğim örnek elbet başka bir yere oturuyor, ama olsun, madem "Dolaylı Anlatımlar" diyorum, yeridir!

Özdemir Asaf

Genç bir şair dostumu yanıtlarken şöyle demişim: "Gönderdiğin şiirler için teşekkür ederim. Ben sana yazana kadar, eminim elin durmamış ve bir yığın oynamışsındır üzerlerinde. 'Şuralarında buralarında oynaman gerekir' anlamında söylemiyorum bunu, zaten öyle bir şey yapmak da istemem; ama şairin hası habire oynar yazdıkları üstünde, bildiğim bu. (...) 'çenesinden kurtulan diş gibi gidelim' dizeni ise çatır çatır çatlayarak kıskandım, bilesin!

Okunacak onca kitap, dergi... yazılacak onca tasarlanmış şey... yetmedi, yapılacak onca iş-güç varken... Bu yüzden olsa gerek, umudumu kestim; henüz yanıtlayamadığım mektupların sahiplerinden özür diliyorum; artık beni bağışlasınlar.

Bağlantı:

Özellikle taşrada yaşayan gençlerin birilerine başvurma ihtiyaçlarını elbet anlıyorum, ne var ki işin aslının inat etmekten ve kafayı-gözü yara yara öğrenmekten geçtiğini de biliyorum; ama romanda, ama şiirde, ama öyküde... böyle bu!

Sorun, taşrada yaşamak sorunu da değil sanki. Sanki sorun; bakış açısıyla, "medeni cesaret"le filan da ilgili. Madem bazı isimleri gizliyoruz, öyleyse eleştirmenimizin ismini de gizleyelim. Az sayıda da olsa, yayımladığı öykülerin toplamına baktığımda, keşke gelecekteki öykülerini okuyabilseydim dediğim Yavuzer Çetinkaya'yı anmanın, şimdi tam da sırası! Şiir dosyasını, işinin ehli bir eleştirmene, okuması dileğiyle uzatan Çetinkaya, şunları söylüyor eleştirmene: "Abi, lütfen oku bu dosyayı, uzun uzadıya değerlendirmeler beklemiyorum senden; tek sözcük yeter; olmamışsa, 'olmamış' de, bırakayım bu işi." Eleştirmen, "Peki" deyip alıyor dosyayı. Bir süre sonra, yeniden rastlaştıklarında, soruyor Çetinkaya: "Abi, n'aber?" Eleştirmenin yanıtı olumsuz: "Olmamış" diyor, "vazgeç bu işten!" İki kolunu iki yanına açıyor Çetinkaya ve "Oh be..." diyor, "işte şimdi rahatladım!"

Bu öyküyü yukarıdaki paragrafta adı geç'mey'en eleştirmenden dinlemiştim; aynı eleştirmen bir süredir bu dergide sürdürmekte olduğum "Dolaylı Anlatımlar"la ilgili olarak da "Olmuyor!" dedi. Ekledi: "Vaktiyle, belirli bir konuyu alıp güzelce işliyordun, oradan şuraya, şuradan buraya, ne güzel gidiyordun. Hatta o yazıları okuduğumda, hatırlarsın, desteklemiştim seni, sürdürmeni istemiştim, ama yıllar geçti, sürekli yazabileceğin sayfalar edindin... ne var ki olmuyor!"

Samimi düşüncem de bu yöndeydi, "Giderek ben de aynı kanıya vardım," dedim, bunu yüksek sesle söyledim, ama içimden sordum: "Üstad, bırakayım mı bu işi?.." Gülümsedi eleştirmen, "böyle gidecekse, bırak." dedi. Nedense inanılmaz, ama bence inanılması gerekir; kırılmadım, ben de onun gibi düşünüyordum çünkü.

Bir veda yazısının uvertür bölümü bu. "Keşke bu sayfalar bende olsaydı" diyenler olduğunu, bu sözleri içtenlikle söyleyenler olduğunu düşünüyor, biliyor ve bu sayfaları onlara gönül rahatlığıyla bırakmaya hazırlandığımı belirtmek istiyorum. Aman ha, bu kararımda hiçbir 'suç'u yok eleştir-

menin. Bir gün –ardı ardına gelecek yazılarımın ortak paydası itibariyle söylüyorum– beni mutlu edecek yazılara soyunabileceğime inanırsam, yeniden dönerim dergilerin 'şiir dışı' sayfalarına; bu daha iyi gelir bana; daha sahici, daha doğru olur çünkü.

Ama, sondan bir önce, ekleyeceklerim var:

Yazıhane...

Mehmet Taner'in 'yazıhane'si... Uzun, geniş bir masa... Siz bakmayın, dar ve uzun kenarlarını birbirine tokuşturduğumuzda ortaya çıkacak olan metrekare tutarına; üstü tıklım tıkış! Şair bankaya gitmiş. "Hoş gelişler ola, seni ben karşılayayım!" deyip giriyorum odasına, rahat mı rahat koltuklardan birine kuruluyorum. Derken, kalkıp dolanıyorum odayı; tıklım tıkış masanın üstündekiler mi? Dergilerin son sayıları... Yeni çıkan kitaplar... Eskiden çıkmış kitaplar... Çok eskiden çıkmış kitaplar... Bazı soruşturmalara verilmekte olan yanıtlar... Metin Altıok'un fotoğrafı... Hepsi bu. Yetmez mi? Ne diyor sözlükte "yazıhane" için?.. "1. Yazı işleri görülen yer. 2. Yazı masası." işte aynen böyle; başka bir iş yapmıyor sanki Mehmet Taner; harıl harıl şiir çalışıyor, tabii ki öyle değildir, ne de olsa işyeri, ama bana 'mutluluk odası' gibi gelen bu geniş mekânda üç-dört saat geçirdim ve sakinleştim. (Şiirimizin bu sinirli sesinin odasında dahi sakinleşebildiğime göre, lütfen beni bağışlayınız, iyiden iyiye sakinleşme "mood"umdayım demektir, Sevgili Yusuf Çotuksöken ve Sevgili Feyza Hepçilingirler!)

Demek ki, 28 yıl sonra, yeniden Ankara... Doğup büyüdüğüm, 32 yıl yaşadığım –bilmeyenler bilmez, kara gözü ve kara kaşı için şiirler de yazdığım– Ankara... O'nun Kavaklıdere'sinde... ikinci kitabımın, *Lokman'la Geçen Şen Günlerim*'in yayıncısı Mehmet Taner'e, odasında... neler mi demiştim? Bendeniz, Yozgat sürgünü... fakat İstanbul'a göç etmek üzere... dahası *Lokman* kitabı Tan Yayınları'na sunuluyor; iki ya da üç kere oturmuştuk bu süreçte Mehmet Taner'le, konuşmuştuk. "Avantgarde şiirler bunlar, sürdürmek istiyorum" demiştim, sunduğum dosyayla ilgili olarak. Mehmet Taner –okumuştu dosyayı– "avantgarde şiirler değil bunlar" deyip, 'avantgarde'ın ne olduğunu anlatmıştı bana; anlattıktan sonra da, "avantgarde'in epey uzağında bu şiirler, öyle değil mi?" diye sormuştu. "Benim söylemek istediğim bu değildi ki zaten" demiştim, içimden. Doğru kelimeyi ise sonradan bulmuştum; "avantür"dü söylemek istediğim sözcük... şimdilerde bakıyorum, bu nitelemeye uygun düşen hiçbir şiir yok *Lokman* kitabında: gençlik işte, yalnızca gençlik değil, zır cahillik!..

Bir yolculuk...

Ankara'dan, şehirlerarası otobüsle, kuzeye doğru, dört buçuk saat kadar giderseniz, Bartın'a da gelirsiniz. "4. Bartın Kitap Fuarı"nı, şüphesiz kendi meşreplerine göre değerlendirdi Bartınlılar. Bazıları çok hoşnuttu, ama bazı gençler –özellikle onlar– itiraz ediyorlardı; "Buraya konuşmacı olarak gelenler neredeyse esir alıyorlar bizleri ve belirledikleri programı sonsuz bir kabulle içimize sindirmemizi istiyorlar" diye itiraz ediyorlardı. Eklemeliyim, üç ödül birden aldım Bartın'da; ortaokul öğrencisi iki kızdı; hatıra defterlerini uzattılar bana; uçuk mavi, uçuk pembe sayfalara "bir şeyler" yazmamı istediler. Aldığım en büyük ödüle gelince; onlardan biriydi, "sizi öpebilir miyim?" diye sordu.

Rahatsız eden şiirler...

"*ne yazık ki en huzurlu mahalleye/ iblisim seğirtti dün gece*"

"*yaşadıklarımdan başka bildiğim yok// kendi hamâsetimde/ alayımda bir nefer/ ömür hücumunda/ piçlere destek kıtasındayım*"

"*işte o dünya oburu/ o bütün nimetlerin kanserli söylevi elinden/ boş tasları/ kamçısıyla sıyıra sıyıra gezinen ikizim*"

Alıntılayabilecek yerim olsa, işaretlediğim 'dünya kadar' dize var; buyurun, Fadıl Kocagöz'ü okuyun! Okuyamazsınız; 'kitapsız' bir şairdir o! Pek çok şiirin pek çok şiire benzediği günümüzde, 'farklı bir ses' olarak belirli bir yer edinebilirdi Fadıl Kocagöz. Ne demiştim, "kafayı-gözü yara yara öğrenmek" demiştim; eğer bu saptamam doğruysa, kimbilir kaç dikiş atılmıştır Kocagöz'ün kafasına; ne var ki kafayı-gözü yara yara yayımlamaya soyunmadı Kocagöz, bir rina olarak kaldı, kalıyor, bu gidişle de kalacak. Yazıktır! Dahası da var: Ayıptır! Zannımca böyledir.

"Mayıs kızları"ndan... "Milyar yaprak"a, Azer Yaran şiiri

"*Dirilişin nöbet günleri/ Yitiyor ihtiyar yosma/ Gökte bir bulut ve güvercin/ İle mavi ova/ Sevgi tutuşur ellerimizde/ Gözlerinde oynak ateşler götürürler/ Mayıs kızları bizde*" diye başlamıştı 'şiiri'ne Azer Yaran, yıl 1979'du.[1]

"*Kayanın koynunda/ özgür çiçeğim/ özünde tohum/ çınar görkemim/ torbamda azığım/ varsıl şölenim*" diye devam etti Azer Yaran, yıl 1996'ydı.[2]

Ve, neredeyse ezberime aldığım bir şiir: "Milyar Yaprak İçinde"... İşte geliyor: "*milyar yaprak içinde/ bir yaprak nice durur/ durdum senin bahçende// milyar aşk içinde/ bir aşk nice durur/ durdum senin aşkında// milyar acı içinde/ bir acı nice durur/ durdum acı ülkende// milyar ölüm nöbetinde/ bir ölüm nice durur/ öldüm ölüm beldende// milyar gazelin humusu/ döner bir can sürer/ şimdi dalımdan koptum// ben uçtum uçtum sende*", yıl 1998...[3]

Eklemeliyim: Ey okur!.. Ey, "ben şiiri severim" diyen okur!.. 'Şiir'in de ötesi vardır; şiirin de ötesi 'şair'dir; ola ki bir gün gelir, pek çok şairin pek çok şaire benzediği kıyıdan nihayet kurtulursun; hayırlı olsun, uzun bir yolculuğa çıktın demektir; öyleyse şair seçecek, şair okuyacaksın. Azer Yaran, keşfedeceğin o uzun yolun mutlaka menzilindedir. Fakat... ne kadar gittin bilmem... hâlâ keşfedemediysen onu, ayağına çabuk ol; dönüp gel, sofandaki kerevete otur, orada hüzünlen.

Coşkun Yerli...

Diyebilirim ki, en çok kitap okuyan şairimiz!.. Bu yanıyla çok farklı! Şu yanıyla da çok farklı: Okumakla yetinmiyor sevgili dostum; okuduğunu derin okuyor. Dahası da var; telefonda konuştuğumuzda, elbet farkında telefonda konuştuğumuzun, fazla yazmasın diye, çabuk çabuk söylüyor, özetliyor; ama beni Bartın'a yolcu ederken, şükür ki daha uzun konuştuk.

Kompleksleri olmayan bir kişi... diye tanımlayabilirim kendimi; aklım sıra böyle tanımlayabilirim. Vazgeçtim, şöyle tanımlayayım: Kompleksleri eser miktarda olan bir kişi... İşte o eser miktardan –demek ki inanmayayım kendi saptamama– had safhada kompleks: Kimler benim için bir şeyler yazdıysa, ben onlar için bir şeyler yazamıyorum! Sözü getirmek istediğim şair Coşkun Yerli. İlk –ve şimdilik tek– şiir kitabı üzerinde, yeterince durulmadı; bence tuhaftır... dahası, ayıptır!

---

1) *Mayıs*, Türkiye Yazıları Yayınları.
2) *Burada Günışığı Türk*, Gibi Yayınları.
3) *Deniz ve Ten*, Öteki Yayınevi.

Ümran Kartal

HARFLERİN YERYÜZÜ SERÜVENİ

NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ
ÇİN'İN YASAKLI YAZARI
GAO XINGJIAN'A VERİLDİ

İsveç Akademisi, "evrensel geçerlilik, keskin kavrayış, dili kullanmadaki ustalık ve bunların Çin romanına yeni yollar açması" nedeniyle bu yılın edebiyat ödülünü 60 yaşındaki Çinli yazar Gao Xingjian'a verdi.

Yazarın en başarılı romanı olarak değerlendirilen *Soul Mountain*, Xingjian'ın güney ve güneybatı Çin'in en ıssız köşelerine yaptığı yolculuklardan edindiği izlenimleri aktarıyor. Romanda gizemli efsanelerin ve şamanist kültürlerin varlığını koruduğu anlatılıyor.

1940 yılında Çin'de doğan Xingjian'ın çocukluğu Japon istilası döneminde geçti. Beijing Üniversitesi'nde Fransız Dili eğitimi gördü. Kültür Devrimi sırasında siyasi eylemci olduğu için 'ıslah' kampına gönderildi ve 1979 yılına kadar kendi ülkesinde ve yabancı ülkelerde kitap yayınlaması yasaklandı.

Soul Mountain romanını 1982'de yazmaya başladı. İkinci kitabı *One Man's Bible*'da siyasi bir eylemci ve yasaklı olarak geçirdiği dönemin deneyimlerini anlattı. *The Other Shore* adlı romanı 1986'da yasaklandı ve o zamandan beri Çin'de hiçbir yapıtı yayınlanmıyor.

Ödül Çinli Yazarı Şaşırttı

Nobel Edebiyat Ödülü'nün kendisi için "gökyüzünden gelen bir mucize, tam bir sürpriz" olduğunu belirten yazar, Fransa'da siyasi sığınmacı olarak yolculuğunun çıkış noktasını şöyle dile getiriyor: "Mermer bir kadınla uyuyordum. Güzel ve soğuktu –çimlerin üzerinde uzanan bir heykel. Coşkun bir özgürlük içinde kaybolmuştum. Beni Fransa'ya getiren işte bu özgürlüktü."

Xingjian, gençliğinde Ionesco gibi Fransız sürrealistlerinden etkilenmiş, daha sonra bunlardan birkaçını Çince'ye çevirmiş. Kültür Devrimi sırasında ilk yapıtlarının çoğunu yakmak zorunda kalmış. Xingjian bu yılların korkunç bir şekilde geçtiğini söylüyor.

Ancak yazı onun ayakta kalmasını sağlamış ama 1979'da kitaplarını yayınlaması izni verildiğinde yeniden sorunlarla karşılaşmış. Beckett ve Artaud'dan etkilenerek yazdığı absürd tiyatro örneği sayılabilecek *Bus Stop* (1983) gibi oyunlarının toplum yapısını bozduğu düşünülmüş.

1987'de Çin'den ayrılıp siyasi sığınmacı olarak Paris'e yerleşmiş. "Paris'i çok seviyorum. Bence sanatçılar için dünyanın en iyi şehri." 1989'daki Tiananmen Meydanı katliamından sonra Beijing'teki evi devlet güçleri tarafından gasp edilmiş. Katliamın arka perdesinde gelişen olayları anlatan *Fugitives* adlı oyunu yazmış ve bu oyunun yayınlanmasından sonra kitapları Çin'de yasaklanmış.

Gao Xingjian şimdi Paris'in doğusunda, Bagnolet'te on dokuz katlı bir apartmanda iki odalı bir dairede yaşıyor. Günün on altı saatini yazarak ve resim yaparak geçiriyor. Mozart ve Messiaen dinliyor. 1998'de Fransız vatandaşlığına geçmiş.

1994 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Kenzaburo Oe gibi az tanındığı söylendiğinde buna karşı çıkıyor Gao Xingjian: "Hayır, bu doğru değil. İyi tanınan biriyim. Halk arasında değil ama edebiyat ve tiyatro çevresi beni gayet iyi tanıyor. Yazdığım oyunlar Avrupa'da sahneleniyor. Son on yılda otuzdan fazla oyunum sahnelendi. Ancak büyük bir seyirci kitlesine sahip değildi."

Popüler olmak isteyip istemediği ve gelecek konusundaki görüşleri hakkındaki sorulara, "Bu gibi şeyler benim kontrolümde olamaz, kendiliğinden olursa olur," diye yanıt veriyor. 915.000 dolarlık ödülün sahibi olmaktan da mutluluk duyuyor: "Bu en büyük ödül. Ancak bu ödülü almayı beklemiyordum. Bir sürpriz. Bu ödül bağımsızlığımı garantileyecek belki ama kitaplarımın Çin'de daha iyi bilinmesini sağlamayacak."

"Ödül oldukça iyi bir dostluğun ifadesi bana göre," diye ekliyor Gao Xingjian. "Çünkü çoğunlukla Çince yazıyorum, kitaplarımın tanınmasında çevirmenlerimin, eleştirmenlerin

ve gazetecilerin etkisi büyük. Bu yüzden bu ödül aynı zamanda onların da ödülü."

Çin'de ödüle tepkiler var. Çinli Yazarlar Birliği'nden Jin Jianfan şöyle diyor: "O bir Fransız, Çinli değil. Ödülü kazanmasının nedeni edebi olmaktan çok, siyasi."

Stuart Jeffries, The Guardian, 15 Ekim 2000

İsveç Akademisi: "Ne Coğrafi ne de Siyasi Bir Ödül"

İsveç Akademisi dünyanın en prestijli ödülünün ülkesinde yasaklı bir yazara verilmesinin siyasi nedenleri olduğunu reddediyor. Akademi Sekreteri Horace Engdahl, "Ne coğrafi, ne de siyasi bir neden taşıyor bu ödül," diyor. "Sadece yapıtın edebi niteliğiyle ilgileniyoruz. *Soul Mountain* çağdaş edebiyatın en dikkate değer yapıtlarından biri. Gao Xingjian ise iyi bir romancı ve oyun yazarı. Bu iki türde Çin edebiyatına yeni bir soluk getiren, bütün dünya okurlarına seslenebilecek evrensel bilgiye sahip bir yazar."

Joyo Moyes, The Independent, 13 Ekim 2000

BOOKER ÖDÜLÜ ADAY LİSTESİ AÇIKLANDI

Yeni binyılın ilk Booker Ödülü'ne altı yazar aday gösterildi ve aday listesi tartışmalara yol açtı. Trezza Azzopardi, Michael Collins ve Brian O'Doherty adlı yazarların kitaplarının İngiltere'de toplam satış sayısı 553. Bu üç yazarın geride bıraktığı yazarlar arasında Muriel Spark, Doris Lessing, JG Ballard, Julian Barnes, Fay Weldon, AS Byatt, Michael Ondaatje ve Zadie Smith bulunuyor.

Diğer üç aday ise Margaret Atwood, Kazuo Ishiguro ve Matthew Kneale.

GOGOL'DEN İLHAM ALAN DOLANDIRICI

Rusya'da bir devlet memuru, devletten cenaze bağışı talep etmek için 250 kişiyi ölü göstermekten tutuklandı. İşin ilginç yanı, kadın bu olayda Nikolai Gogol'ün *Dead Souls* (Ölü Canlar) adlı romanından ilham almış. Adı verilmeyen tutuklu kadın, devleti iki yıl içinde ölülerini gömmek için ihtiyacı olan ailelere verilmek üzere 330.000 ruble dolandırmayı planlamış.

Gogol'ün romanının kahramanı, emekli memur Paul Chichikov arazi sahiplerinden ölü canlar (ölmüş ama vergi listesinde hâlâ adı geçen köleler) satın alıyordu, böylece 19. yüzyılda Rus devletinin içinde bulunduğu bürokratik kaostan yararlanacaktı. Bu varolmayan kölelere sahip olarak toplumsal statüsünü yükselteceğini umuyordu. Bugünün dolandırıcısı ise modern sistemin yetersizliklerinden yararlanmış. Ölülerinin cenaze masraflarını devletten talep etme hakkını kendisine vermeleri için fakir vatandaşları ikna etmiş ama verilen 830 rublenin sadece 50 rublesi fakir vatandaşa kalıyormuş.

Dolandırıcı memur, tıpkı Chichikov gibi tutuklandı. Yapılacak duruşmada 10 yıl hapse mahkûm edilmesi bekleniyor.

DJ Taylor, The Guardian, 12 Ekim 2000

SHAKESPEARE'İN SON OYUNU VIII. HENRİ'Yİ KİM YAZDI?

Bir grup bilgisayar programcısı, İngiliz edebiyat tarihinin yıllardır çözülemeyen gizlerinden birini çözdüklerini iddia ediyor.

Yıllardır *VIII. Henry* oyununu Shakespeare ve John Fletcher'ın birlikte yazdıkları sanılıyor. SER sistemi ile yapılan bir araştırmanın sonucu ise bunun yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini gösteriyor. Sözcük ve sentaksı karşılaştıran ve bunlar arasında bağlantı kurmayı "öğrenen" SER sistemi sayesinde araştırmacılar Shakespeare'in bu oyunu tek başına yazdığını belirtiyorlar. Bu sonuca Shakespeare'in yazdığı oyunları bu sisteme yükleyerek ve daha sonra da bunları çağdaşları Fletcher, Marlowe, Ben Jonson, Thomas Dekker ve John Webster'ın yapıtlarıyla karşılaştırarak vardıklarını söylüyorlar.

Shakespeare Derneği Başkanı Stanley Wells ise kuşkuları olduğunu belirtiyor: "Shakespeare'in bu oyunu tek başına yazdığına inanmak çok zor. Fletcher ile birlikte yazmış olması konusu 150 yıldır konuşuluyor. Üstelik bunun somut kanıtları da var. Bilgisayar sadece bir alet, insansız çalışamaz ve düşünemez."

Paul Kelso, The Guardian, 9 Ekim 2000

KİMYASAL ELEMENTLERİN DÜNYASI
T.W. ATKINS

ORTAKYAŞAM GEZEGENİ
LYNN MARGULIES

İNSAN BEYNİ
S. GREENFIELD

VARLIK / BİLİM

PARŞÖMEN/KÜLTÜR EDEBİYAT DERGİSİ/ *Güz 2000*
İstanbul Bilgi Üniversitesi Edebiyat Kulübü öğrencileri tarafından çıkartılan üç aylık kültür edebiyat dergisi Parşömen'in bu sayısındaki dosya konusu İkinci Yeni Sonrası Türk şiiri. Ebubekir Eroğlu'yla 'Modernlik Gelenek Postmodernlik; Türk Şiiri Nereye?' konulu konuşmanın yanı sıra dosyada İsmet Özel, İ. Deniz, G. Turan, C. Yavuz, T. Fişekçi, V.B. Bayrıl, Ahmet Sait Akçay'ın yazıları yer alıyor. Dergide ayrıca, şiir, hikâye ve yazılarıyla birçok genç imzanın ürünleri okurla buluşuyor.

İTALYAN YENİGERÇEKÇİLİĞİ/ *Selahattin Bağdatlı/ Der Yay.*
Selahattin Bağdatlı, "İtalya'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan ve günlük hayatın gerçeklerini nesnel bir biçimde yansıtmayı amaçlayan sinema akımı" olarak tanımladığı yenigerçekçilik akımını tanıtıyor. Bağdatlı, çeşitli kaynaklardan derlediği *İtalyan Yenigerçekçiliği*'nde İtalya'nın yakın tarihine, yenigerçekçilik öncesi İtalyan sinemasına kısaca bir baktıktan sonra yenigerçekçilik hareketini dönemin başlıca filmleri, başlıca yönetmenleri, senaryo yazarları, oyuncuları, başlıca filmlerin jenerikleri, yenigerçekçiliğin mirası çerçevesinde inceliyor.

FETHİYE GÜNLÜĞÜ/ *Orhan Tez*
Fethiye Günlüğü, Orhan Tez'in çeşitli kitap, dergi ve gazetelerden alıntılar yaparak, zaman zaman Fethiye'nin turizm sorununa değinerek, geriye dönüşlerle günümüzü yorumlamaya çalışarak, yaşadığı günlerden izler düşerek bir yılda oluşturduğu "*Fethiye Günlüğü*", Fethiye'de yaptığı gezilerden yola çıkarak yazdığı "*Fethiye Gezi Notları*", Fethiye'nin yerel televizyonlarından birine belgesellerini yaptığı "*Likya'nın 7 kenti*" ve Fethiye dışına yapmış olduğu gezilerden derlediği "*Fethiye'den Yolculuklar*" başlıklı bölümlerden oluşuyor. Tez, günlüğünde her ne kadar denizden, havadan, tarihten, turizmden söz etse de büyük ölçüde kendinden esintilerle örmüş kitabını.

28 ŞUBAT VE ORDU/ *Doğu Perinçek/ Kaynak Yayınları*
Doğu Perinçek bu kitabında, 28 Şubat sürecinde, sıcağı sıcağına yaptığı yorumları kaleme almış. 28 Şubat ne zaman ve nerede başladı?.. Çelik Harekâtı... 1996 Eylül'ünde ne oldu?.. Eşref Bitlis'in çözüm planı... Susurluk-28 Şubat ilişkisi... 28 Şubat'ın yükseliş süreci... İrticayı gereğinde askeri güç kullanarak tasfiye kararı... Genelkurmay'ın Milli Askeri Stratejik Konsepti (MASK)... Milli Güvenlik Siyaset Belgesi... Irkçı milliyetçiliğin ve ülkücü mafyanın tehdit kapsamı içine alınması... Batı destekli irtica ile iç savaşa göre yapılanma... 28 Şubat ve faili meçhul cinayetler... 28 Şubat'ın devlet katındaki ve siyasal alandaki dinamikleri... 28 Şubat'ın kritik kararı: Fethullah Hoca... III. Meşrutiyet'ten Devrimci Cumhuriyet'e... Kitap, yaşadığımız Türkiye'ye farklı bir bakış açısıyla ışık tutuyor.

ŞARKI OKUMA KİTABI/ *Bülent Somay/ Metis Yayınları*
"Eğer insanlara söyleyecek bir şeyiniz olduğuna inanıyorsanız, yazarsınız... Ancak beyaz üzerinde siyahın sınırlı bir ikna ediciliği, sınırlı bir gücü vardır. Bu güç de genellikle okumaya alışkın, söz'ün büyüsüne kapılmaya hazır insanlar üzerinde etkilidir. Oysa şarkı iki dillidir, sözüyle ve sesiyle kavrar, ikna etmeye çalışmaz ama ağza, zihne takılır..."
Bülent Somay, *Şarkı Okuma Kitabı*'nda, hayatında, dilinde ve zihninde yer etmiş şarkıların; ısrarla çalıp söylediği şarkıların kendi içinde yarattığı soruları, düşünceleri kaleme almış. Yazar, amacının şarkıları alıp çözümlemek ya da açıklamak olmadığını belirtiyor ve ekliyor, "şarkı kendisi için vardır, açıklaması da olmamalıdır..."

HAYATIMIZDAKİ İNCE ŞEYLERE DAİR/ *Ahmet İnan/ Pan Yayınları*
ODTÜ Felsefe Bölümü Profesörü Ahmet İnan, denemelerini üç ana başlık altında toplamış: "Hayattan", "Akademiden", "Şiirden". İlk bölümde, yaşamın incelen, kırılgan kısımlarında bir gezinti yapıyor yazar... İkinci bölümde ise eğitim konusuna eğiliyor. Bir öğretmen gözüyle öğrencileri, eğitim sistemini, öğretmenleri kaleme alıyor. Üçüncü ve son bölüm ise şiir üzerine beş denemeyi içeriyor.
"Hayatımızdaki İnce Şeylere Dair" adlı ilk denemesinde şöyle sesleniyor okura: "Ben olumlu, daha çok da olumsuz incelikler üstüne yazmayı sürdüreceğim. Türkiye'de ince hastalıklar hastanesinde hastabakıcı olarak yıllardır çalışıyorum. Önce kendi kabalıklarımla, sonra hekim, hastane yöneticisi, başhekim kabalıklarıyla çok uğraştım. Gözlemlerimi sizlerle paylaşmalıyım."

BABEUF'TAN DİMİTROV'A SOSYALİST SAVUNMALAR/ *Marcel Willard/ Türkçesi: Şahin Say/ Evrensel Basım Yayın*
Babeuf'tan Dimitrov'a Sosyalist Savunmalar, 1789 Fransız Devrimi isyancılarından Babeuf'un giyotinde son bulan savaşımından, Dimitrov'un Leipzig yargılamalarına uzanıyor.
Leipzig yargılamalarında Dimitrov'un savunmasını da yapan Marcel Willard, kitapta 19. yüzyıldan başlayarak sermaye sınıfı ile işçi sınıfı arasındaki mücadelenin özellikleri hakkında canlı bilgiler veriyor. Ayrıca kitapta, Birinci Enternasyonal ve üç Paris Davası, Fransız birliklerinde bir subayken, Sovyetlere yardım için donanmada isyan örgütleyen André Marty, Julius Fuçik, Thaelmann'ın partisinin Nazi işkencehanelerindeki militanları, Bükreşli Demiryolu işçilerinin savaşımları da yer alıyor.

DAĞINIK SATIRLAR-İÇİNDEN ŞİİR GEÇEN YAZILAR/ *Metin Demirtaş/ Cumhuriyet Kitapları*
Dağınık Satırlar-İçinden Şiir Geçen Yazılar'da Metin Demirtaş, anılarını, izlenimlerini değişik şairlerin dizeleriyle örüyor. "Ahmed Arif'in şiir bahçesinde her zaman bir uçurumun kıyısında yürüyormuşum gibi bir duyguya kapılmışımdır. Bir yalnızlık duygusu... '*Dağlarının, dağlarının ardı,/ Nazlıdır./ Uçurum kıyısında incecik bir yol/ Gider dolana dolana*'" derken, bu satırların hemen ardından Ziya Osman Saba ile karşılaşıyoruz "Ziya O. Saba'yı çiçek açmış bir badem ağacının altında görürüm hep... yürüdüğü sokakta, yaşamın hüzünlü, küçük mutluluklarının lambalarını yakıp geçerken... '*Bütün saatler mümkündür.../ Şu kapının açılması,/ İçeri girivermen/ Bahar, kuşlar, gündüz/ ve bütün dünya/ Bir an için gürültüsüz.*'"

CHARLES BUKOWSKI / Çılgın Bir Yaşamın Kollarında Tutsak/ *Howard Sounes/ Türkçesi: Zeynep Akkuş/ Parantez Yay.*
Howard Sounes, Bukowski'nin hayatını, onun yaşam tarzı üzerine yorumlar yapmaktan, davranışlarını sorgulamaktan özellikle kaçınarak kaleme almış. Bukowski, Howard Sounes daha biyografisini yazmaya başlamadan önce öldüğü için onunla tanışma fırsatı olmamış. Ama yazarın izini, gerek arkadaşları, sevgilileri, içki arkadaşları, meslektaşları, yayıncıları, yazar dostları, akrabaları... Ve gerek bir sürü belgede –çalışma hayatına ait belgelerin, eserlerin müsveddelerinin– sürerek oluşturmuş bu kita-

bı. Yazar olabildiğince yorum yapmaktan kaçınmış ve "bunu yapmak için büyük bir çaba" harcadığını da söylüyor. Ve okura kanıtları okuduktan sonra Bukowski'nin gerçekte nasıl biri olduğuna dair kararı vermek okura kalıyor.

İKİ HAYAT/ *Nalan Türkeli/ Gendaş Yay.*
Nalan Türkeli, zorlu yaşam koşullarının, yokluğun ve yoksulluğun insana dayattıkları arasından sıyrılıp varolma çabasının ardına düşmüş bir kadın yazar. Rüyaları ve sezgileri onu, İstanbul'dan koparıp Fransa'ya götürmüş. Yaşamı Fransa'da bir belgesele konu olan yazar, bu yaşanmışlığı kendi dilinden anlatmayı sürdürüyor. *İki Hayat*, bu sürecin ve gerçeklerin romanı. Ötekiler'den bir kadının "sanat dünyasına" düşüşü, kendini ifade edişi, yaşadığı mahallede, iş yerinde karşılaştığı tepkiler; çocuklarını sokaklarına saldığı şehrin ipuçları...

MARS'TA ZAMAN KAYMASI/ *Philip K. Dick/ Türkçesi: Gökhan Gezgin/ Altıkırkbeş Yay.*
Pek çok eleştirmene göre, bilim kurgunun en iyi isimleri arasında zirveye oynayan Philip K. Dick, 1928 yılında, Chicago'da doğdu. Çocukluğunda takip ettiği bilimkurgu dergilerinde Heinlein ve Van Voght ile tanışıp onlardan etkilendi. 1950'den başlayarak roman ve öyküler yazdı. Açık alan korkusu (agorafobi) okul yaşamının ve yolculuklarının zor geçmesine neden oldu.
Yazar, tüm yapıtlarında "Gerçek nedir?" sorusuyla uğraştı. Ona göre içinde yaşadığı sistem insana doğruluğu sorgulanabilir pek çok sözde gerçek sunar. Bu sözde gerçekler de sonunda gerçek olmayan insanlar yaratacaktır... Yazar, öykülerinden yaratılan *Blade Runner* filminin gösterime girmesinden birkaç hafta önce öldü.
Yıl 2045. İnsanoğlu, yeni bir koloni kurmak için Mars'a göç etmiştir. Bu göç sırasında en vazgeçilmez varlıklarını da yanlarına almayı unutmamışlardır: Hırslarını... Para uğruna her yolu denemeye hazır olan Arnie Kott, usta bir tamirci ve eski bir şizofren olan Jack Bohlen'i, geleceği görme yetisi olan otistik Manfred Steiner'le iletişim kurabilecek bir sistem yaratması için kiralar... Bu roman, iç içe geçen, karmaşıklaşan zaman, sanrılar, karabasanlar, kaos ve şizofren zihinle dış dünya gerçekliğinin bir çatışması...

GO DERSLERİ/ *Hakan Savlı/ Adam Yay.*
Go Dersleri, Hakan Savlı'nın dördüncü şiir kitabı. 1994 Sabri Altınel ve 1995 Cemal Süreya Şiir Ödülleri sahibi şairin diğer kitapları: *Unutulmuş Çocuk Eskizleri, Köpükler, Sanso Panza'nın ölümü.*
Kitap sekiz bağımsız şiir ve iki ana bölümden oluşuyor: "Go Dersleri –Sonsuzluğa Yeni Başlayanlar İçin–" ve "Sevginin Süremleri –Caspar David Friedrich'in yirmi yapıtına dizeler–". İlk bölümde Savlı, şiiri bir go ustası ve bir çocuğun go tahtası üzerindeki serüvenine odaklıyor. İkinci bölümde ise Friedrich'in her resmine bir şiir yazmış: *"Go başlayınca dünya donar, iki insan arasında düş başlar/ birleşir sezgi ve içinizdeki su/ iç içe geçer yenidoğan kuşlar ölen yapraklar/ Sevdalı süremler vardır ışığı arayan keçi yolları kızaran kozalaklar/ susup izleyin yorumda bulunmayın kimselere/ ülkesinden yalnızlığın karanlığın mavisinden/ deniz tanrıçasının sarayından/ çocuğa döndü usta".*

IŞIĞIN GÖLGESİ/ *Erhan Bener/ Remzi Kitabevi*
Işığın Gölgesi, bir "izleyici"nin –aynı zamanda anlatıcı kişi– yeni bir göreve atanmasıyla başlıyor. Bu kez izlenmesi gereken, Merzifon'un kenar mahallelerinden birinde, kalabalık ve yoksul bir ailenin çocuğudur... Peki ama neden? Erhan Bener, bu romanında bir ressamın, "beyazın, ışığın, solgun düşlerin, ince değişimlerle sürüp giden çeşitlemelerin ressamı" Cemil Eren'in izini sürüyor... Ve bu iz sürüşü bir serüvene, merak uyandıran, değişken, zaman zaman ruhsal çözümlemelerle yoğrulmuş, hareketli bir romana dönüştürüyor...

YENİ BİNYILIN EDEBİYATÇILARI/ *Hikmet Altınkaynak/ Can Yayınları*
Eleştirmen/yazar Hikmet Altınkaynak, Türk edebiyatının önde gelen ustaları, şairleri, yazarları, denemecileri, eleştirmenleriyle yaptığı söyleşileri toplamış bu kitapta. Türk edebiyatının son çeyrek yüzyıldaki serüvenini gözler önüne seren kitapta kimler yok ki... Yaşar Nabi'den Melih Cevdet Anday'a, Berin Nadi'den Aziz Nesin'e, Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan Fakir Baykurt'a, Bülent Ecevit'ten Tahsin Yücel'e, Memet Fuat'tan Şükran Kurdakul'a, Buket Uzuner'den Ayşe Kulin'e kadar elli dolayında edebiyatçıyı, sanatçıyı ve onların edebiyat, sanat dünyalarını yansıtıyor.

OKURLARIMIZA

Ekim ayından itibaren satış, muhasebe ve abone servisimiz, aşağıdaki adresimize taşınmıştır.
Okurlarımıza duyurulur.

Yazışleri servisimizin yeni telefon ve faks numaraları
Varlık Yayınları AŞ. Piyerloti Cad. Ayberk Apt. No. 7-9 Daire 2, 34400 Çemberlitaş, İstanbul.
Tel: (0212) 516 20 04 - 516 33 01
Faks: (0212) 516 20 04 - Dahili 17

Satış-Muhasebe-Abone servisinin yeni adres, telefon ve faks numaraları
Varlık Yayınları AŞ. Piyerloti Cad. Ayberk Apt. No. 7-9 Daire 1, 34400 Çemberlitaş, İstanbul.
Tel: (0212) 516 20 04 - 516 33 01
Faks: (satış / abone / muhasebe) (0212) 516 20 05

varlık

KİTAP EKİ

ARALIK 2000 SAYI 103

– 1980 sonrasında postmodern denebilecek yaklaşımın gelenekle barışması, bence modernitenin gelenekle yapmadığı hesaplaşmayı moderniteyi gelenek kabul ederek yapan ilk hesaplaşmadır ve bu nedenle şiire de önemli katkıları olmuştur.

HASAN BÜLENT KAHRAMAN

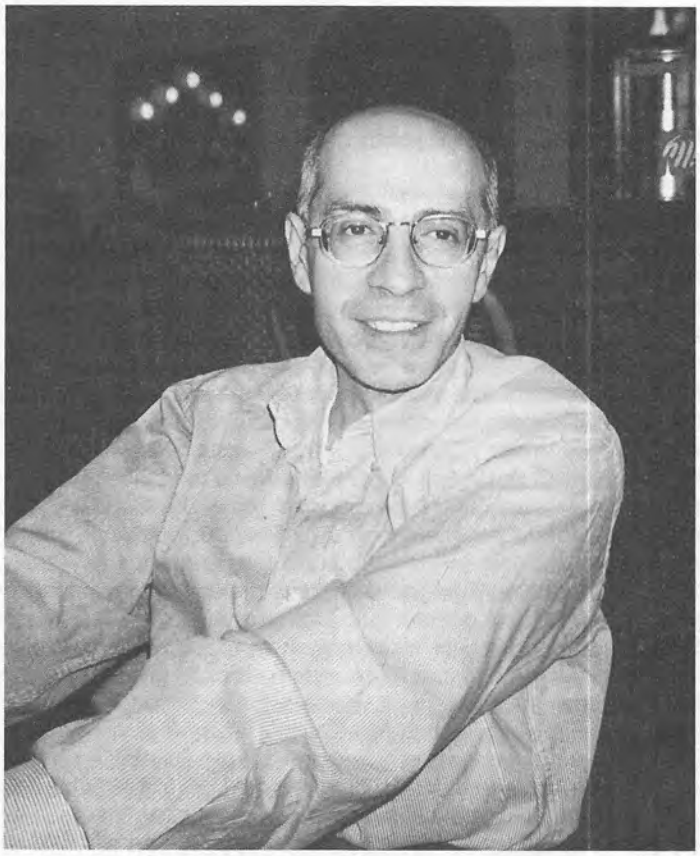

H. B. Kahraman ile Söyleşi
BURAK ARIKAN 2

"36 Baharı"
FATMA GÜREL 4

"Öykülerde İstanbul"
SEMİH GÜMÜŞ 5

"Şeytan Aletleri"
ALTAY ÖKTEM 6

"Tarih, Başkalık, Zamansallık"
FRANÇOIS HARTOG 8

"Bir Uygarlık Siyaseti"
EDGAR MORİN - SAMİ NÄİR 9

"Eşekli Kütüphaneci"
SENNUR SEZER 10

Hasan Coşkun ile Söyleşi
YAĞMUR CEYLAN USLU 11

Jhumpa Lahiri ile Söyleşi
NEŞFA DERELİ 12

"Dert Yorumcusu"
CALEB CRAIN 14

"Sinema Kitabı"
MURAT BATMANKAYA 15

Dolaylı Anlatımlar
SİNA AKYOL 17

Açılımlar
FERİDUN ANDAÇ 19

Harflerin Yeryüzü Serüveni
ÜMRAN KARTAL 21

HASAN BÜLENT KAHRAMAN İLE SÖYLEŞİ

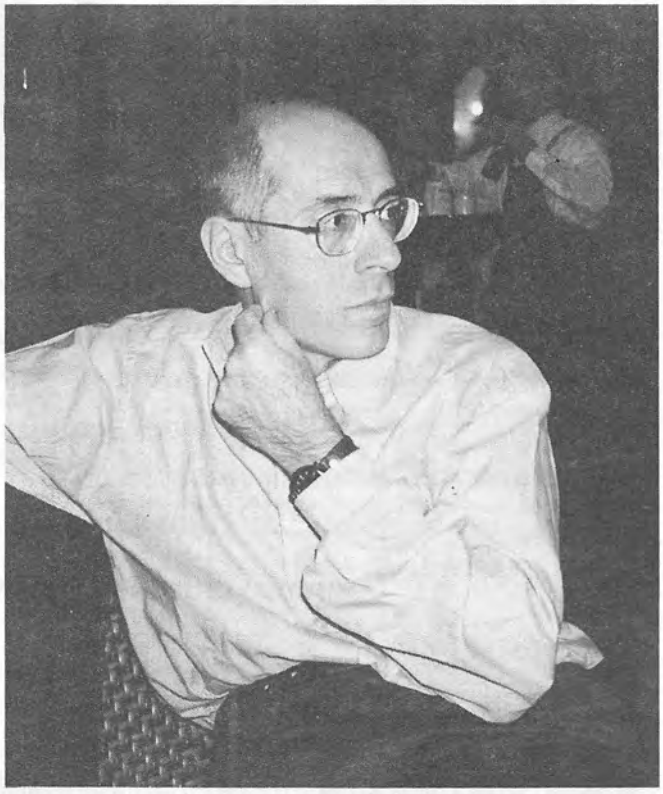

✪ *Kitabınızın giriş bölümünde Foucault'dan yapmış olduğunuz bir alıntı var. Gerçek ve güç arasındaki ilişkiye dikkat çekiyor ve gerçeğin güçten bağımsız düşünülemeyeceğini, her toplumun kendi gerçekleri, bu gerçeklerin de bir politikası olduğunu dile getiriyor. Peki Türkiye'nin gerçeği nedir? Bunun, edebiyata, özellikle de şiire yansıması nasıl olmuştur, olmaktadır?*

– Eğer Foucault'dan devam ederek cevap vermek gerekirse, Türkiye'nin gerçeğinin de iktidar olduğu bellidir. Tabii burada iktidarın kimin tarafından ve nasıl biçimlendirildiği önemlidir. Bu anlamda, Türkiye'deki egemen iktidarın zihinsel olarak modernite bağlamında yönlendirildiğini düşünüyorum. Fakat modernite deyince, Türkiye'de daima olumlayıcı bir yaklaşım söz konusu. Halbuki kuramsal ve sistematik bir modernite, iktidarın bütün olanaklarını yeni bir kimlik ve zihin oluşturmak için seferber etmiş ve bunu insan tekinin özgür iradesine rağmen temellendirmeyi kendisine görev bilmiştir. Modernitenin Türkiye'de bütün olumlu açılımlarının yanı sıra kısıtlayıcı bir boyutunun olduğunu da düşünüyorum. Bence şiir de bunun içinde biçimleniyor. Çünkü şiir dilden bağımsız bir şey değil, dilin bir dönüştürüm sürecine tekabül ediyor. Eğer dille mevcut iktidar arasında bir paralellik kurulabilirse, aynı şekilde şiirin de bu iktidara şöyle veya böyle temas ettiğini varsaymak gerekiyor. Ama şiir Türkiye'de daima iktidarın tasdikçisi olmuştur denemez. Şiirin zaman zaman iktidarın getirdiği, önerdiği sistematiğe dönük muhalefeti de olmuştur.

✪ *Türkiye'de modernite kendisini bir süreklilik içerisinden ve sistematik bir bilinçle üretebilmiş değildir; bunun yansımaları şiirde, edebiyatta dil-iktidar ilişkisi içerisinden de görülebilmektedir, diyorsunuz. Türk sanatçısı bir anlamda sürekli geriden izliyor Batı'da olan değişimleri, dönüşümleri. Modernite projesinin yapısı mı bunun nedeni?*

– Biz moderniteyi kurumsal olarak ithal eden bir ülkeyiz. Moderniteye zihinsel olarak özgün katkıda bulunmamız şu ya da bu sebepten ötürü mümkün değildi çok yakın zamana kadar. Batı'ya giden sanatçıların daima orada bitmiş akımları benimseyip Türkiye'ye getirmeleri çok doğal, çünkü bunun tersi olabilseydi Türkiye teknolojik olarak da, zihinsel olarak da Batı'da geçerli olan moderniteye özgün katkıda bulunabilirdi. Halbuki biz ancak orada yapılıp edilenleri zihnimizde temellendirmeyi öngörüyoruz. Bir kere en önemli neden, bizdeki zihinsel yetersizlik. İkincisi, acaba bunun nedeni, modernitenin içeriden eleştirisindeki eksiklik mi? Evet, bu kısmen böyle. Çünkü bence eleştiri zaten katkının kendisidir. Eleştiriyi yapabilen bir bilinç, aynı şekilde moderniteye özgün bir katkıda da bulunabilecektir. Ama eleştiriyi yapabilmek için de çok daha yüksek düzeyde bir donanıma sahip olunması gerekir. Bizim asıl büyük eksikliğimiz bu, zannediyorum bu yüzden de 'eleştirisizlik, moderniteyi ileri bir aşamaya taşımıyor' lafı doğrudur, ama eleştirinin yapılmasını engelleyen eksiklik de bu süreçte önemlidir.

✪ *Dil, bir toplumun gerçekliğini dile getiren ve onu sınırlayan bir iktidar aracıysa, Türkçe bu bağlamda hiç mi sorgulanmadı, ayrıştırılmadı, eleştiri getirilmedi de şu anda bizim şairlerimiz, edebiyatçılarımız sürekli olarak hep geriden geldiler? Türk sanatçısının moderniteye içeriden bir eleştiri getirmesi imkânsız mı?*

– Öncelikle şunu bir kere daha vurgulayayım: Türkiye'de şiir iktidarla bir uzlaşma ve zıtlaşma ilişkisi içindedir. Bu anlamda şiirin zaman zaman egemen dili ve dolayısıyla da ona ilişkin egemen iktidar anlayışını eleştirdiği doğrudur. Kitapta yer alan iki yazıda bunu saptamaya çalıştım. Birincisi, "Şiir-İktidar" başlıklı yazı. Bunun nasıl oluştuğunu irdeleyip göstermeye gayret ettim bu yazıda. İkincisi de, cumhuriyet dönemi şairi genellikle ve uzun bir zaman Türk Dil Kurumu Türkçesi ve onun arkasındaki iktidara teslim olmuştur. Bu arada şuna dikkat etmek lazım, Türk Dil Kurumu gerçekliği ve dili, bu kişiler için aslında muhalif olmaktı. Neye muhalifti? Geleneğe muhalifti. Ama Dil Kurumu'nun ve bu iktidarın temellenmesiyle birlikte, bu muhalefet ortadan kalktı ve şair sistemle bütünleşen adam oldu. Nitekim 1980'den sonra da muhalif olmak, geleneği yeniden keşfetmekle kendini göstermiştir. Dolayısıyla işin içinde böyle bir ek incelemeleri gerektiren bir boyut var. Moderniteye özgün katkıda bulunmak çok mu imkânsız? Hayır, bence artık o kadar imkânsız değil. Hatta bana sorarsanız Türkiye'de yazılmış şiirin, dışarıda başlatılmış akımlar bünyesinde de özgün bir yeri olabilir. Sözgelimi, Nâzım Hikmet'in şiiri fütürist bir şiirde çok özgün bir şiir olarak görülebilir. Daha dadaist bir yaklaşımı altan alta içeren şiire Orhan Veli şiiri veya üstgerçekçi bir anlayışı içeren şiire Ece Ayhan şiiri bir katkı getirebilir. İlhan Berk şiirinin yenilikçi bir boyutunun olduğunu sanıyorum ve dünya düzeyinde de önemli olduğu kanısındayım. Aynı şekilde Melih Cevdet'in evrensellik kavramına, klasik kavramına bakışı ve mitolojiyi dönüştürüşünün de çok özgün bir boyutunun olduğunu düşünüyorum. Sadece

şunu söylüyorum, bunlar o akımları başlatmadılar, imkânsız olan bu akımları başlatmalarıydı, yoksa akım başladıktan sonra ve bunlar onu öğrendikten sonra katkıda bulundular ve katkıları özgündür bana göre. Fakat bugün de Türkiye'den bir akımın başlayabileceği kanısında değilim. Kitapta yer alan evrensel-klasik tartışmasında ortaya koymaya çalıştım. Çünkü bunda kültürel farklılıklar vs. önemli ölçüde rol oynamaktadır.

✪ *Kitabınızda aslında modernist Türk şiirinin daha başlangıçta postmodern olduğu söylenebilir, diyorsunuz. Modernizmi içkinleştirmemiş, onu hep dışarıdan okuyan bir gelenek nasıl postmodern olabilir ki?*

– Türkiye'de modernitenin şöyle bir problemi var: Modernite gelenekle hesaplaşmadı. Geleneği yok saydı, geleneği ortadan kaldırmaya çalıştı. Şimdi bu ikisi birbirinden çok ayrı şeyler. Gelenekle hesaplaşması, geleneği bir anlamda önkabul etmeyi gerektiren bir şey. O zaman daha ayakları yere basan bir modernite zihniyeti oluşturulabilir, ki Batı'da yaşanan aşağı yukarı bu. Benim üstünde çok durduğum bir kavram, eklemlenme ve kopuşma meselesi. Batı'da bizdeki kadar keskin bir kopuşma gerçeği ve durumu yok. Tarihsellik orada bizimkine oranla çok daha önemli bir role sahip. Bizde ise tarih hep kopuşmalarla oluşturulmak isteniyor. O zaman aktörlerin rolü tarihin kendisinden daha fazla olabiliyor. Bizdeki bütün mesele burada kristalize oluyor. Buradan 1980 sonrasına gelirsek, 1980 sonrasını, Türkiye'nin zihinsel anlamda, toplumsal anlamda en karmaşık dönemlerinden birisi olarak görüyorum. Türkiye'nin '80 sonrasında geleneğin keşfine çıkması, onunla barışmanın yollarını araması bizim öyle bir tek çırpıda ve tek değişkenli bir açıklamayla aşabileceğimiz bir olgu değil. Bunu, özellikle sosyal teoriye gidip belki orada bazı çözümlemeler yapmakla daha netleştirebiliriz, fakat şunu söyleyeyim; özellikle '80 sonrasında postmodern denebilecek yaklaşımın gelenekle barışması, bence modernitenin gelenekle yapmadığı hesaplaşmayı moderniteyi gelenek kabul ederek yapan ilk hesaplaşmadır ve bu nedenle şiire de önemli katkıları olmuştur.

✪ *Bir önceki kitabınız "Yahya Kemal, Rimbaud'yu okudu mu?" da sorguladığınız bir olguya değinmek istiyorum. Türk şiirinin atılım yaptığı bazı dönemler var. Yahya Kemal, Nâzım Hikmet şiirinin bir atılım içerdiğini, fakat her seferinde bu atılımdan sonra şairlerin yeniden geleneksele döndüğünü ve bir bakıma söz-iktidar birliğine bir dönüş olduğunu söylüyorsunuz. Peki muhalif şairleri bile modern öncesine döndüren etken ne olabilir?*

– Bence bunun cevabı şu; modernite Türkiye'de geleneği yıkmakla yola çıkan bir süreç, bunu da gerçekleştirdiğini kabul etmek lazım geniş ölçüde. Fakat bu, Türkiye'deki modernitenin kendi içinde muhafazakâr olmasını engellemiyor. Dolayısıyla biz istediğimiz kadar kopuşmalardan söz açalım, bir önceki zihnin epistemolojisi bir sonraki dönemde devam ediyor. Bizim modernitemiz son tahlilde öyle zannediyorum ki Doğu-İslam düşünce sistematiğine, epistemolojisine çok yatkın bir modernite. Bu tanrısallaştırma anlayışımızda, kutsallaştırma çabamızda daima kendisini gösteriyor. O nedenle şairin de kafasında bir önceki dönemin epistemolojisi bir genetik olarak yer alıyor. Bir başka kitabımda buna genetik epistemolojinin kopuşsuzluğu demiştim. Türkiye'de şairlerin dönüp gelenekle bütünleşmesinin altında bu muhafazakârlığın yattığını zannediyorum. Modernitenin bütün modernliğine rağmen yapısında muhafazakâr bir söylemi barındırması, şairin de oraya dönmesine yol açıyor. Ama bir yenilik, kendi iç dönüşümüzdeki arayışlardan, zihnin biraz da ampirik olarak bir gerçeği zorlamasından kaynaklanıyor olsaydı, geleneğe yeniden dönmek söz konusu olmayacaktı. Halbuki bizde modernite yukarıdan aşağıya bir kabulle indiği için ve insanlar kendilerini, yeniyi bir önkararla benimsemek zorunda hissettikleri için yeniye dönüyorlar. Alttan kopuşsuz bir biçimde akan bir gelenek var. Üstte bazı parantezler açılıyor, bunlar zorlama yenilikler. Bu aşıldıktan sonra, tadıldıktan sonra, yeniden o ana yatağa-geleneğe dönülüyor.

✪ *Bu geçmişe, kopuş öncesine olan bir merak nedeniyle gerçekleşiyor olamaz mı?*

– Kültür hayatımızın en önemli olgularından birisi bu. Türkiye, sözgelimi, liberalizmi bile bir muhafazakârlıkla ele almış bir toplum. 1930'lara kadar geri gidecek olursak, daha öncesini bırakalım, Ahmet Ağaoğlu gerçeği var. Ondan sonra, kendisini liberal olanak tarif eden, benimsenmese bile geçmişten yararlanılması gerektiğini söyleyen belli kişiler var. Mesela Kemal Tahir bunlardan birisi, Attilâ İlhan bir süre sonra bunlardan birisi oldu. Sonra, Cemil Meriç. Türkiye'de geleneğe dönülmesini söyleyen, gelenekten bütün bütüne kopmanın yanlış olduğunu söyleyen kesimler oldu. Fakat şöyle bir gerçek var: Onlar bile bu çözümlemelerini modernitenin temel kabullerinden taviz vermeden yaptılar. O da şundan kaynaklanıyor; biz Batı'yla olan 200 yıllık ilişkimizde, Batı'yı ve moderniteyi bir teknoloji olarak kabul ediyoruz. İşin kültürel boyutunu da kendimiz oluşturabileceğimizi veya Ziya Gökalp'ten bu yana kültürün yerli olması gerektiğini düşünüyoruz. Bu temel paradigmayı kabul ediyoruz. Batı'dan teknolojiyi alalım, o bizim modernitenin çerçevesi olsun ama işin içinde kendimize ait yerli bir öz bulunduralım. Bütün hadise aslında bu. Fakat onların bu arayışları bile modernite muhafazakârları tarafından şiddetle eleştiriliyordu. Çok yakın tarihe kadar Ahmet Hamdi Tanpınar, muhafazakâr birisi olarak kabul edilip kitapları okunmayan bir adamdı. '80'den sonra modernitenin temel ilkelerinden kopulamayacağına dönük bir toplumsal iç güven geliştirilmiştir. Tabii bir de şu var: Gelenekten kopuş meselesini konuşurken benim aklıma çok Heidegger'ci bir kavram geliyor: "Dünyaya atılmışlık". Ben şairin dünyaya atılmışlık durumunu biraz gelenekten ve dilden kopmasıyla özdeşleştiriyorum. Bu yüzden bu dünyaya atılmışlığı ve bu boşlukta kalmışlığı bir anlamda aşabilmek yahut en azından oradaki sarsıntıyı azaltabilmek için de şairler deneysel bazı yaklaşımlarda bulunduktan sonra geleneğe döndüler. Gelenek bir şair için her şeye rağmen bir ana rahmidir.

✪ *Peki, neden evrenselleşemiyoruz?*

Fatma Gürel

36 Baharı

Roman / Remzi Kitabevi

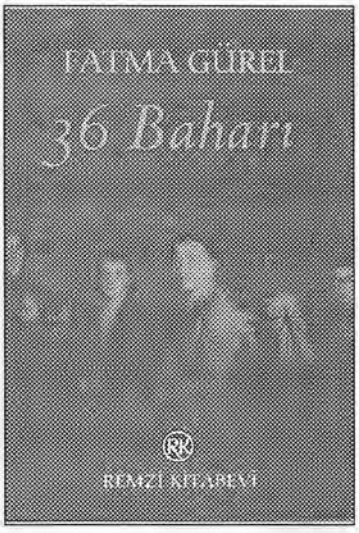

Romanım Üzerine Birkaç Söz

Sanıyorum insan nasıl bir kitap okumak istiyorsa, öylesini yazmak istiyor. Ben de bu kitabımı yazmaya başlamadan önceki günlerde, umutları, sevinçleri anlatan bir roman arıyordum. Ayrıca hem duyguları derinlemesine veren bir aşk romanı olsun istiyordum hem de bir düşünce boyutu olsun ve bana bir şeyler anlatsın. Okuyup bitirdikten sonra içimde tortusu kalsın.

O günlerde yani romanın çizgileri yeni yeni düşüncemde belirlenmeye başladığı sıralarda Türkiyemiz yine çok karanlık bir dönemden geçiyordu. Hepimizin çok iyi bildiği sıkıntılar. Başarısızlıklar, çeteler, yolsuzluklar, bozuk ekonomi, sanat ve kültür alanında genel bir zevk düzeyi düşüşü... Bunun sonucu olarak iç dünyamızda bezginlik ve umutsuzluk duyguları ağır basıyordu.

Oysa aynı toplum bir dönem, bu yaşananların tam karşıtı başarılar ve umutlarla yaşamıştı. İşte bu çelişkiyi ortaya koymayı ve o bahar havası yaşanan mutlu yılları anımsatmayı kitabım için temel düşünce olarak seçtim. O yıllar zaten hep ilgimi çekerdi.

Benim yaşamadığım yıllar olduğu için, yazmadan önce uzun bir araştırmaya girişmem gerekti. Kitaplık kitaplık dolaştım. Arşivlere gittim. Bilgi topladım. Elimde kayıt cihazı, bana yardımcı olabilecek, o günleri yaşayan kişilerle konuştum. O döneme değinen bulabildiğim tüm kitapları okudum. Yorucu ama heyecan verici bir araştırmaydı benim için. Ulaştığım her yeni bilgi beni sevindiriyordu. Sonunda koliler dolusu belge, yazı, fotoğraf birikti elimde.

Asıl iş ise bundan sonra başlıyordu. Bütün bunlardan yola çıkarak bir roman oluşturmak.

Birkaç denemeden ve uzun düşünmelerden sonra bulduğum anlatım biçimi ve uyguladığım değişik kurgu bana romanın ruhuna en uygun olanı gibi geldi. Dönemin atmosferini iyi aktarabilmemde bölüm başlarına koyduğum ilanların da katkısı oldu sanırım.

Cumhuriyetin gençlik yıllarını anlatan bir romanda bazı sözcükleri kullanmak zorundasınız ama hepsi öyle çok kullanılmış ve aşınmış ki, hem istediğiniz etkiyi alamıyor hem de metni tarih kitabına ya da belgesele dönüştürme riski taşıyor. Bu benim en çok korktuğum ve çekindiğim konu oldu. Çünkü asıl yapmak istediğim özü, biçimi, dili, içeriği, kurgusu ile bir edebiyat yapıtı, iyi bir roman ortaya koyabilmekti, bir belgesel değil. Örneğin *Dr. Jivago*'yu okuduğumuzda Rus Devrimi'ni tüm ayrıntıları ile öğreniyoruz ama o her şeyden önce bir roman, bir başyapıt. Hem bir insanlık durumunu hem de ciltler dolusu tarih kitabından edineceğiniz bilgiyi veriyor.

O yılların karakterlerini oluşturmamda tanıdığım gerçek kişilerden esinlenme ve yararlanmalar oldu. Ama onların ideallerini ve bugün saflık diye tanımlanan coşkularını yazarken hiç zorlanmadım. Çünkü kendim de onlara yakın biriyim ve yaşantım boyunca zaman zaman toplum için hevesle, karşılıksız uğraşlarım oldu. Onları çok iyi anlayarak ve severek yazdım.

Bana kitabımın en beğendiğim bölümünü sorarsanız 'sonu' olduğunu söylerim. Üç ayrı son yazmıştım ama bu çok içime sindi ve diğer ikisini yırtıp attım. Bence bu bölüm, biraz gizemli ama dikkatli okurun algılayabileceği değişik bir son...

Sanıyorum kitabımın en ayırıcı özelliği, odağında Halkevleri'nin olması. Diğer değerli romanlara haksızlık etmek istemem ama bildiğim kadarıyla Türk yazınında Halkevleri'ni konu alan bir roman yok.

– Bence Türkiye'de şiirin farklılaşmaya başlaması, modernitenin kullanılma biçimiyle ilgili bir problemden kaynaklanıyor. Siyasal, toplumsal ve kültürel düzeyde genel olarak modernite sorgulamaları başladıktan sonra şiirdeki modernite de kendi iç dönüşümlerini yaşıyor. Burada önemli olan, aslında toplum mühendisliği kavramının, modernite projesinin, aydınların öncü aktörler olma işlevinin sona ermesi. Şiir ondan sonra kendi iç dönüşümlerini yaşamaya koyuldu. Acaba Türk şiiri el yordamıyla mı yürüdü sorusunu cevaplamak gerekince; hayır, el yordamıyla yürümedi; şairler, Batı şiirini okudukça, Batı'yı öğrendikçe, hatta zaman zaman Doğu'dan etkilendikçe şiiri değiştirmeyi düşündüler. Zaten şiir, bir dilin kendi iç doğurumlarını bulma çabasıdır. Fakat her zaman şunu öne sürebilirim; bizde sadece şiirde değil, bütün sanatsal üretim alanlarında işin arka düşünsel planı çok eksiktir. Türk şiiri de bundan geniş ölçüde yara almıştır. Türk şiirinin neden evrenselleşemediğini kitaptaki bir yazıda gayet uzun olarak çözümlemeye çalıştım. Bence bu biraz bizim klasik konusundaki yetersizliklerimizden kaynaklanıyor. Ben klasik olmayan bir şeyin evrensel olabileceği kanısında değilim. Bazen Türkçe'nin dil olarak yaygın olmaması neden olarak gösterilir, ki bence bütünüyle yanlıştır. Eğer ortak bilinçaltına katkıda bulunan bir im yakalamış iseniz bu sizi önce klasik, sonra da evrensel yapabilir. Zor olan gerçek evrenselin yakalanmasıdır, çünkü kitapta vurguladığım gibi, zor olan klasiğin ortaya çıkartılmasıdır. Düşünmek gerekir ki Eliot, Batı'nın bir tek klasiğinin bulunduğunu ve bunun Virgilius olduğunu söylüyordu. Bu anlamda belki Türkçe'nin bir tek klasiği var: Yahya Kemal. Ama Yahya Kemal'in Türkçe'de yaptıkları acaba onu evrenselleştirir mi?

BURAK ARIKAN

Semih Gümüş

ÖYKÜLERDE İSTANBUL

Derleme / Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

İstanbul'u hak ettiği biçimde anlatmak için yaratıcılığımın yetmeyeceğini biliyorum. İstanbul'un insanı heyecanlandıran güzelliklerini tam anlamıyla bilmemiz olanaksızken, onu eksiksiz biçimde nasıl anlatabiliriz.

Kimilerimiz nostaljisiyle yaşamayı seçiyor. Geçmişi, İstanbul kadar anıları zenginleştiren bir başka şehir var mıdır, bilmiyorum. Geçmişimizde aradığımız ne varsa, İstanbul onları eksiksiz biçimde sunmaya hazırdır.

Bugünün karmaşasında kaybolmayı seçenler varsa, onlar aradıklarından çoğunu bulacaklardır. İstanbul'un kirini pasını sevmeyenler yabancı kalacaktır elbette. Başka kentlerde durup İstanbul'a bakınca göze hoş gelmez bu şehir. Niçin? Kendini içerden olmayana açmak istemeyen huyu, huysuzluğu yüzünden mi? Dışında durunca sevimsiz ve çekilmez gelen güçlükleri ancak içinde yaşayan için katlanılırdır.

Romanları değerlendirirken bazen anlatının dokusuna işlemiş kent görünümlerine çarparız. Metnin artalanını kuşatırlar. Denir ki o durumda, kent de romanın başlıca kişiliklerinden biridir... Kentin yalnızca *tensel* değil, *tinsel* varlığından da söz ediyoruz demek ki. Gerçekten de bazı kentlerin maddi ve manevi varlıkları anıtsal biçimde yükselir, bir canlı varlık gibi insanoğlunun serüveni üstünde etkili olur. Organik bir doku, kıpır kıpır katılır o kentin insanlarının yaşamına. İnsanlar yaşadıkça kentin organik parçaları olurlar. Onsuz yaşanamaz kentlerin geçmişleri, bir gölge gibi düşer bugünkü yaşamımızın üstüne. O geçmişle birlikte yaşarız.

İstanbul'u anlatıyoruz elbette. Onu başka kentlerle karşılaştırmak daha iyi anlatır belki. İnsanlığın yüzyıllar boyu biriktirdiği kültürün bir ucunda İstanbul var. Üstelik, onun yaşamı iki bin yıla varıyor. Tarihin iki bin yıllık derinliği içinden süzülüp gelen koca bir şehrin iç yaşamındaki değişikliklerin, çatışmaların, sarsıntıların nelerden çıkıp nelere yol açtığını düşünmek elbette kolay değil. Nelere tanıklık ettiğini insan aklının kavrayabilmesi de olanaksız.

Kaç kuşağın trajedisi gömülüdür toprağına; zindanlarında işkencenin şimdi aklımıza gelmesi olanaksız kimbilir kaç çeşidi denenmiştir; iktidar entrikaları içinde kaç siyasal cinayet gizlenmiştir; tanıklık ettiği suçların dökümünün yapılması elbette olanaksız...

Öyleyse, kimdir İstanbul'un asıl sahibi? Sokaklarını halkın çoğunluğu için cehennem odalarına çevirenler mi; paranın acımasız iktidarını elinde tutan ve nereden geldikleri belli olmayanlar mı (üstelik küçük bir azınlık da olmadıkları görülüyor); alanlarını ve caddelerini başından sonuna tutmuş devletin yumruğu mu; polis mi; sokak serserileri mi; gitgide küçülen, küçüldükçe etkisizleşen gençler mi; şaşkınlığından hiçbir zaman sıyrılamayacak aydınlar mı?..

Bunlardan bazılarının olmadığı belli. Bazılarının gelecekte de konumunun aynı kalması bekleniyor. Ama bir de şu var:

Aslında İstanbul'un insan dokusunun bütün renkleri de bunlar ve her biri kendi adasında, kendi kültürüyle, kendi benzerleriyle, kendi alışkanlıklarıyla yaşamıyor mu? Herkes öteden beri kendi İstanbul'unu kıskançlıkla koruyor. Başka türlü nasıl olabilir?

Bazen biri ötekini biraz iteliyor, biraz daha rahat yaşayabilmek için, ama yerinden bütün bütüne koparıp atması olanaksız. Herkesin gücü ötekine, ancak bir yere kadar yetiyor. Beyoğlu'nun arka sokaklarında gündüz, herkesin işinde gücünde olduğu saatlerde ne yaparsanız yapın, ama gece sınırlarınızı bilmenizde yarar var. Attığınız her adımın ardında sokağın şiddetsever ruhu vardır. Sizi izler... Çünkü ötekiler egemenliklerini sürecekleri geceyi, ayın doğuşunu bekliyorlar.

Deniz... Onu benim anlatmam olanaksız. Boğaz... Onu da.

İstanbul'un denizini, Boğaz'ı, Adalar'ı, anlatabilseydim, öykücü olurdum, bu seçkide benim de öykülerim olurdu.

İstanbul Türk edebiyatının en önemli yaşam alanlarından biri olmadı mı? Yüzyıldır her yüzü yazılıp da hâlâ yazılmayı bekleyen ne çok yüzü, ne çok kişiliği, kıpısı vardır.

Öykülerde İstanbul seçkisi için öykü dünyamızın derinliğine daldıkça benzerine pek az rastlanabilecek bir ilgiyle İstanbul'un konu edildiğini görüyorum. Ömer Seyfettin'den Refik Halit Karay'a, bir İstanbul öykücüsü olan Oktay Akbal'a, günümüzün genç yazarlarına kadar pek çok öykü yazarı İstanbul'u öykü için benzersiz bir yazınsal dünya olarak da almaya çalışmışlar belli ki.

Sanırım öykücülüğümüzün serinkanlı ve değişik tutumu İstanbul konusunda da kendini belli ediyor: Değil mi ki İstanbul benzersiz zenginlikte bir dünyadır, onu yalnızca nostaljisiyle irdelemek yetmez. İç dünyasıdır İstanbul'a asıl kişiliğini veren. Sait Faik onun iç dünyasını insanları ve doğasından aldığı imlerle anlattı. Tatlı tatlı anlatırken bile koca bir kentin sorunları ve karmaşası altında ezilen bireyin varlığını hissettirerek. İstanbul yaşanacak tek şehirdir dünyada onun için. Bunu kendisinin söylemesine gerek yok, öyküleri yeterince anlatır.

Elbette Sait Faik'in İstanbul'u ondan önceki kuşakların İstanbul'u da değil. Sözgelimi Ömer Seyfettin bir yüzyıl öncenin İstanbul'unu nasıl görüyordu acaba? Onun İstanbul'u caddelerinin köylere açıldığı bir geniş kent. Köy dediği de bizim İstanbul'umuzun kaynayan semtleri. Yüzyılın ilk yarısında yaşayan yazarların İstanbul'u anlatırken çevresi ve doğasından kurtulamadıkları görülüyor. İnsanlar hep kentin doğaya dönük yüzü içinde yaşarlar onların öykülerinde. Sonra Beyoğlu gelir. Bizim edebiyatımızda hiçbir yerin taşımadığı ağırlığı taşır Beyoğlu. Ne çok anlatılmıştır. Bütün yüzleriyle. Bütün azınlıkları ve güzel kızlarıyla...

Bu kitapta Beyoğlu'nun da kısa bir tarihi var.

Altay Öktem

ŞEYTAN ALETLERİ

İnceleme / Varlık Yayınları

Özellikle son yıllarda alternatif yaşam biçimi arayışları artarken, bu paralelde alternatif yayıncılık ve alternatif müzikte önemli gelişmeler kaydedildi. Sistemin baskı altına almaya, yok etmeye çalıştığı insanların bulduğu çıkış yoluydu bunlar. Sistem, tüm vahşiliğiyle parayı en yüksek değer olarak gösteriyor, ona ulaşmak için de her yolu mübah sayıyordu. Tüm etik değerler geçersizleşmiş, insan kendi yalnızlığıyla baş başa kalmıştı. Yabancılaşma kaçınılmaz sonuçtu.

Bu çarkın bir parçası olmak istemeyenler için çok fazla seçenek de bırakılmamıştı. Egemen güçler gençliğin apolitize olması için ellerindeki tüm baskı unsurlarını kullanmışlardı.

Bu koşullara uyum sağlamayı kendilerine yediremeyenler sistemin, gittikçe toplumun dışına itiliyorlardı. Sıra dışı olmaktan korkmuyorlardı, çünkü biliyorlardı ki sıranın dışında da birçok sıra vardı.

Peki ne istiyordu bu insanlar? Kaos mu?

Elbette kaos.

"En kötü düzen bile düzensizlikten iyidir" diyenler düzenin sürmesini isteyenlerdir. Kaldı ki, iyi ve kötü kavramları da görecelidir. Bize göre kötü olan düzen, halkın sırtından geçinenler için en iyi düzendir.

Böylece, bu kötü düzene razı olmamız, kaos yerine onu tercih etmemiz dayatılıyor. Kabul etmeyenler, kendilerine barınacak bir yer bulamayıp, yer altına doğru iniyor. Böylece underground kültür filizlenmeye başlıyor.

Medyanın bu kadar gelişip ciddi bir tehdit olmasının yanı sıra, müzik endüstrisi de kendi kurallarını koyup müzik beğenisini belirleyebilecek konuma geldi. Artık kimsenin beğenisi, düşünce yapısı, dünya görüşü kendine ait değil. Dayatılan neyse onu bire bir kabul etmek zorunda insanlar. İşin trajik tarafı, bu kabullenilmişlik, özgürlük gibi sunuluyor. Kendini zorla kabul ettirmeye çalışan tek bir seçenek var, bu seçenek hayatın her alanına öylesine dal budak salmış ki onu seçerek birey olabildiğimizi, özgür düşünebildiğimizi, çağdaş, modern bir insan olabildiğimizi sanmamız için her yöntem ince ince planlanmış ve uygulanmış.

Buna karşı çıkmak; ilerlemeye, gelişmeye, modernleşmeye, refah içinde yaşamaya karşı çıkmakmış gibi algılanıyor.

Yaşadığımız çağ tam bir uyuşturucu çağı. Medyasıyla, sanal oyuncaklarıyla, ihtiyaçları olduğu kadarını kullandıkları dinsel, ahlaksal, geleneksel yapılarla yabancılaşmış, uyuşturulmuş tek tip bireyler yaratılmaya çalışılıyor.

Buna karşı çıkmaya çalışanlarsa kendilerini tutunamayan, kaybeden olarak adlandırıyor. İyi de, bu kirliliğe tutunmak gerekiyor mu? Ya da şöyle sorabiliriz bu soruyu; asıl kaybedenler kazandığını sananlar değil mi?

Yer üstünden görünsün ya da görünmesin, ciddi biçimde gelişen, kendi dinamiklerini oluşturan alternatif yaşam biçimleri, alternatif beğeniler var. Fanzinler gün geçtikçe çoğalıyor, yayılıyor. Müzik grupları artıyor, demolar, alternatif albümler elden ele dolaşıyor. Her gün gelip geçtiğimiz sokakların duvarları çeşit çeşit fotokopi afişlerle donatılıyor.

Şimdilik kaos yaratacak güçte değiller. Ama kaos yaratabilecek güce eriştiklerinde sistem onları eritmek, ya da dönüştürüp sevimli bir arayış haline getirmek için elinden geleni yapacak.

Underground ortamın kendi gücünün farkına vararak daha da gelişmesi, sistemin tuzaklarından kendini koruyabilmesi, yüzeye çıkmadan yayılabilmesi ve hepsinden önemlisi, kendini tüketen pesimist eğilimlerden uzaklaşması gerekli. Bu yalnızca kendileri için değil, herkes için gerekli.

Çünkü şu anda olmasa bile yakın gelecekte sistemi sarsacak güce erişebilecek en önemli alternatif onlar. Fanzinler, önemli birer anti-medya silahı olma aşamasındalar. Gençliği bütünleştiren, ortak duygular etrafında toparlayabilen müzik, alternatif topluluklar sayesinde pop müziğin, arabeskin toplum üzerindeki yıkıcı etkilerini nötrleştirebilecek tek seçenek olma aşamasında.

Ne yazık ki, henüz bunu başarabilecek güçte değiller. Yalnızca filizleniyorlar. Rock, metal, punk, hardcore vb. topluluklar, müzik, edebiyat, sinema, bilgisayar, çizgiroman vb. fanzinleri gün geçtikçe çoğalıyor. Çoğaldıkça güçleniyor ve daha düzeyli ürünler veriliyor. Artık edebiyat dergilerine bakarak ülkenin edebiyat profilini, müzik dergilerine bakarak müzik profilini çıkarmak neredeyse imkânsızlaşıyor. Fanzinler, müzik toplulukları çok farklı bir boyutta, kendi bildikleri yolda ilerliyorlar.

Antifaşist, antimilitarist karşı çıkışlar da fanzinlerde odaklanıyor. Özellikle anarşizm, fanzinlerin çoğunun ortak paydasını oluşturuyor. Savaşa, nükleer santrallere, doğanın rant uğruna yağmalanmasına, insanın sömürülmesine, hayvan türlerinin yok edilmesine neredeyse hiçbir fanzin kayıtsız kalmıyor.

Bu konudaki tek sapma, bazı black metal gruplarının yaptığı müzikler ve onları destekleyen fanzinler. Faşizan tavırları, hayatın karşısında ölümü kutsallaştırmaları ve hayat karşısındaki pesimist tutumlarıyla şimdiden sistemle bütünleşmişler, son aşamada sisteme hizmet eder konuma gelmişler.

Fanzinlerde görülen en önemli ve neredeyse ortak yanlış, toplumla uyumsuzluğun, sisteme karşı çıkışın doğal sonucu olduğunun fark edilememesi. Bunun sonucunda da kaybetmişliğin bir tür kader gibi algılanıp ruhsal çöküşe ve insanın kendi içine hapsedilmesine izin verilmesi. Hatta idealize edilmesi.

Çünkü asıl sorun hayatı bu denli karartanlarda... Kendi hayatlarını değil elbette, hepimizin hayatını.

Underground kültürü üretenlerin kendi içlerinde boğulmaktansa o yıkıcı potansiyeli dışsallaştırmaları gerekiyor. Bunu başarırlarsa, oluşacak sarsıntılar her yerden duyulacak.

Elbette bunu başarmak bireysel isyanın toplumsallaşmasıyla da doğrudan ilişkili.

Dönem dönem egemen güçler ve onların hizmetindeki medya, underground kültürü fark ediyor, aslında çok da ciddiye almadığından -kendince- gerektiği kadar tepki verip, asli işlerine geri dönüyor. Bu da gösteriyor ki, sistem için ciddi bir tehlike oluştuğunda asla kayıtsız kalınmayacak.

Yakın geçmişte yaşadığımız binyılın son cadı avı bunun güzel bir örneğini oluşturdu. Toplumu tektipleştirmeye çalışan ve farklılıklara tahammülü olmayanlar bu kez de şeytan avcısı kılığında karşımıza çıktılar. Bir cinayeti bahane ede-

rek alt kültürlere saldırdılar. Değişen pek bir şey yoktu aslında. Avcılar hep aynı avcıydı, av ise hepimizdik.

1980'de yaşatılan kaosu hatırlatmak istediler ve "bizi unutmayın" mesajını verdiler. "Biz buradayız ve geçen 20 yılda hiç değişmedik. Yöntemlerimiz aynı, zihniyetimiz aynı... Ayağınızı denk alın." Televizyonlarda suç aleti olarak gösterilen kitaplar, bunca yıl sonra tekrar karşımıza çıktı. Yalnızca biraz farklılaşmış, çağa uyum sağlamıştı bu suç aletleri. Fanzinler, müzik albümleri vardı aralarında. Yeşil parka da siyah tişörte dönüşmüştü.

Yine hayali örgütler kuruldu, merkez yönetim kurulları ve örgüt birimleri oluşturuldu. Bu oluşturulan örgüte, üyeleri bulup yerleştirmek kalıyordu geriye. Bunun için de belli pasajlar, barlar basıldı. Farklı giyinenler sokaklardan toplandı.

Sorun farklı kültürlere ve bunun paralelinde de alt kültürlere olan tahammülsüzlük, hatta düşmanlıktı. Harekete geçmek için gereken ivmeyi bu kez de şeytan vermişti. Şeytan, kendini de aşan şeytanlıkların aleti oluverdi bir anda.

1980'de yaşananlarla kıyaslanmayacak kadar küçük de olsa, benzer bir paranoya başladı ve zavallı aileler Türkiye'de anne-baba olmanın dayanılmaz ağırlığını bir kez daha yaşadılar. Panik halde çocuklarının odasına dalıp ellerine geçen fanzinleri, dergileri parçalayıp yaktılar. Fark şuydu; bu kez kasetler, CD'ler ve tişörtler de imha ediliyordu.

Korkmakta haklıydılar, çünkü bu filmi daha önce birkaç kez daha izlemişlerdi.

Gençlerin bir kısmı tişört renklerini değiştirdi, küpesini çıkardı, saçını sakalını kestirdi. Onlar da korkmakta haklıydı, çünkü hepsi biliyordu ki şeytan içlerinde değil dışlarındaydı ve ne zaman, nereden saldıracağı belli olmuyordu.

Yüzyılın en büyük keşfi olan medya, gerçek kimliğini bir kez daha ortaya koydu. Kapitalizm ulaşabileceği en vahşi noktaya gelmişti ve para hırsı her türlü değeri alınıp satılabilen bir metaya dönüştürmüştü. Cinayete kurban giden birinin çıplak cesedini bir tür hard-porno fotoğrafı gibi yayınlamakta hiçbir sakınca görmeyen, karşı olduğu alt kültür gruplarını küpesinden, saçından dolayı satanist ilan eden medya, bu çağın en önemli şeytan aleti olduğunu da kanıtladı.

Rock müzik için değişen pek bir şey yoktu aslında. Daha ilk çıktığı yıllarda kilisenin, polisin ve ailelerin tepkisiyle karşılaşan rock, tutucu çevreler için her zaman günah keçisi olmuştu. Rock'a karşı tepkiler sertleştikçe rock da sertleşmiş, taviz vermeyen tutumuyla düzen için her zaman potansiyel bir tehlike oluşturmuştu.

Şeytan avı sırasında rock'la –pamuk ipliğine bağlı da olsa– bir ilişki kuruldu ve rock müzik hedef tahtasına dönüştürüldü. Eskiden baskın yapılan evin duvarındaki beyaz sakallı dede resmini Marx sanan zihniyetin, belki de hayatında ilk kez resmini gördüğü Jim Morrison'u satanist örgüt lideri sanması doğal.

Doğal, çünkü üçüncü binyıla girerken bile toplumumuz henüz sözel kültürden yazılı kültüre geçemedi. Halkın geneline yayılan kültür eksikliği, doğal olarak medyadan yöneticilere, kolluk kuvvetlerine kadar herkesi etkisi altına alıyor. Çarpık kapitalizmin köylerden alıp büyük şehirlere, metropollere sıçrattığı bireyler alışamadıkları bu yapay dünyaya, gitgide kendilerine yabancılaşıyorlar.

Sözel kültür, kahvehane ve berberlerdeki sohbetlerle sınırlı kalıyor. İnsanların siyaset, ekonomi, spor, edebiyat vb. konulardaki tüm bilgi birikimi bu mekânlarda konuşulanlarla sınırlı kalıyor. Sürekli okuma ediminden geçtik, gerektiğinde bir kitabı alıp iki üç satır okuyarak elde edilecek bilgiler bile ne yazık ki böyle bir alışkanlığın yerleşmemesinden dolayı elde edilemiyor.

Böylece, ağızdan ağıza dolaşan dedikodular toplumun büyük çoğunluğu tarafından kabul görüyor, her olayda gerçeklik biraz daha yara alıyor.

Led Zeppelin'i, Black Sabbath'ı satanist ilan etmek kolay, çünkü bunu yapabilmek için yalnızca cümle kurmayı bilmek yetiyor. Ama söylenen sözün arkasında durabilmek, yüzyıllar süren bir kültürel geçmişi ve bunun doğurduğu etik anlayışı gerektiriyor. Cemaat toplumundan çıkıp birey olabilmeyi gerektiriyor en azından. Çünkü söylenen söz, söyleyen birey için bağlayıcıdır. Altında adı vardır ve o ad kişiliğiyle, dünya görüşüyle, inançlarıyla, kısacası her şeyiyle kendine aittir ve o bireye özeldir.

Onlar için şimdilik ciddi bir tehlike yok. Ama ciddi tehlike oluşturacak bir birikim gün geçtikçe artıyor. Alt kültürlerin elindeki tüm bu iletişim araçları; fanzinler, demolar, afişler kendi düzenlerini sürdürmek isteyenler açısından elbette birer "Şeytan Aleti"dir. Ama gerçek şeytanın kim olduğunu tarih zaten kendi dinamikleriyle tespit ediyor.

İşte bu kitap, yerli malı fanzinler, afişler, demolar arasında görsel açıdan da zenginleştirilmiş bir gezinti.

François Hartog

TARİH, BAŞKALIK, ZAMANSALLIK

İnceleme / Dost Yayınları / Türkçesi: M. E. Özcan, L. Yılmaz, A. Kahiloğulları

Bu kitapta biraraya getirilmiş metinler Eski Yunan'dan günümüze kadar uzunca bir zaman sürecini ele almalarına karşın bu sürecin tamamını kapsamak ya da her noktasına değinmek amacıyla yazılmadı. Bu metinler sadece birkaç başlangıç anı üzerinde; güvenlerin sarsıldığı, yeni/yenilenen ifadelerin henüz dile gelmekte güçlük çektiği birkaç gerilim ve bunalım anı üzerinde duruyor. Yani *artık olmayan* ile *henüz olmamış* arasında.

Aslında bu metinler bir tarihçi olarak bütün çalışmalarımda sürekli ve çeşitli yollardan karşıma çıkan, araştırdığım, açıkladığım birkaç sorun etrafında dönüyor. Okuyucu kitapta yıllar boyunca artık iyice alıştığım bazı figürlerle karşılaşacak: Odysseus, Herodotos, ama öte yandan Yeni Dünya'nın kâşifleri, Rousseau, Chateaubriand, Winckelmann, Claude Lévi-Strauss. Araştırmayı doğuran, çekip çeviren bazı kavramlarla da karşılaşacak. En başta da kitaba adını veren üçlüyle: *Tarih, başkalık, zamansallık*. Zaman her şeyi bozar ve başkalaştırır, fark ettirmeden ya da hoyratça yapar bunu. Tarih de geçmişin başkalığıyla sürekli karşılaşan, onu anlatan, kimi kez bilmezden gelen, çoğunlukla da onu indirgeyen anlatıdır.

Fransa ile Türkiye arasında becerikli, dost canlısı bir kültür elçisi olan Levent Yılmaz'ın –burada kendisine bir kez daha teşekkür ediyorum– önerisi üzerine tasarlanan bu kitabın tarihin tarihi ve geniş anlamda kültür tarihi konularındaki araştırmalara bir katkı olmasını diliyorum. Kitaptaki on metin düşünce tarihini konu alan metinlerdir. Okuyucu bunları birbiri ardına okuyabilir, böylelikle tarihin tarihöncesinden tarih anlatısıyla ilgili günümüzdeki sorgulamalara doğru ilerlemiş olur; öte yandan bu metinlerin bazılarında kimi konuların yinelendiği, birçok sorunun başka bir bağlamda, başka bir bakışla yeniden sorulduğu da açıkça görülecektir.

Öncelikle başlangıçlar sorunu vardır. Ve ondan da önce, esinlenmiş ozanın şiiriyle bizzat anlatının çıkagelişi; bunun ardından (ilk) tarih anlatısı, sahne üstünde Odysseus ile Phaiakların kör ozanı Demodokos'u karşı karşıya getirir; nihayet anlatı olarak tarih, kendi zamanının Homeros'u olmak için yola düşmüş, en sonunda Homeros değil ama Herodotos olmuş. Yine başka başlangıçlar: Demokrasi, köktenciliği tükenmeyen, "her şey çoğunlukta" kuralıyla birlikte. Troya Savaşı, Asya ile ilk karşılaşma olarak sunulduğunda Avrupa fikrinin başlangıcı: Sözcüğün tam anlamıyla *kavgalı* başlangıçlar.

Aslında sunulup sorgulanan şey çeşitli başlangıçların ötesinde başlama hareketinin kendisi, Yunanca *arkhe*, o tedirgin edici, tuhaf hareket. Başlamaya nasıl cesaret etmeli, başlama sıkıntısını nasıl altetmeli? Önceden olmuş olandan yola çıkıp henüz olmamış ya da yer almamış olana nasıl ulaşmalı? Başlamanın sarsıcılığının karşısına öykünmenin çelişkileri çıkar. 1764 yılında Winckelmann'ın dile getirdiği gibi: Öykünülemez olmak için, yani sonunda "kendi" olmak için öykünmek. Değil mi ki Almanlara göre öykünülemez olmanın en iyi yolu işe Yunanlılara öykünmekle başlamaktır. Hem Romalılardan sonra dünyanın boşaldığını hem de Devrimcilerin modellerinin olmadığını, hiç kimseye öykünmemeleri gerektiğini 1794 yılında söyleyen Saint-Just'ün çelişkisi.

Yine Batı kültüründe klasik Antikçağ'ın kullanılış biçimine ilişkin onca yıldır sorulan soruda öykünme ile başkalık birlikte yer alır. Toplumsal ve kültürel ağırlığın altında kısık da olsa "Bizi şu Yunanlılardan, Romalılardan kurtaracak kimse yok mu?" diye bağıranlar olmuştur eskiden, ama şimdi bu soru "Kimdi bu Yunanlılar, Romalılar?" haline dönüştü, çok konuştuk üzerinde. Kitaptaki metinlerde "Eskiler" ile "Modernler" çiftinin oluşmasından Modernlerin nihai zaferine, Eskilerin yaşayan tarihten çıkarılışına kadar aynı sorunun çok farklı yönleri yer alıyor.

İşte bu tarih tam da Eskiler ile Modernler arasındaki "kavgalarla" belirlenmiştir; her defasında bir toplumun zaman ile kurduğu/sürdürdüğü ilişkilerle bağıntılı öykünme sorunu gündeme getirilmiştir. İşte Eskiler ile Modernler Kavgası'nın, o en büyüğünün, en ünlüsünün, XIV. Louis döneminde Charles Perrault'nun çıkardığı o kavganın içeriği budur. Fransız Devrimi ise kimi açılardan Eskiler ile Modernler kavgasının en sonuncusu olarak görülmüştür: *Siyasal* kavga ile *zamandizinsel* kavga. Jakobenler zamanı şaşırmışlardır. Kendilerini modern sayarak Thermidorcuları, ardından Liberalleri ortaya süren Jakobenler aslında Eski'dirler. Sparta'yı hortlatmak istemişler ve Eskiler ile Modernler arasındaki büyük farkı görmezden gelmişlerdir. XIX. yüzyılda, tarihçilere göre en büyük günahı işlemişler, anakronizme düşmüşlerdir.

Başkalık ile kimlik. Eskiler ile Modernlerin oluşturdukları bu çift, "Yeni" diye adlandırılacak dünyaya doğru gidip de Vahşilerin başkalığıyla karşılaşan gezginlerle alt üst olur. Bu üçüncü terimi nereye koymalı? Onları Eskiler tarafına çekip nasıl değerlendirmeli, nasıl evcilleştirmeliydi, o Eskiler ki insanlığı Yunanlılar ile Barbarlar diye ikiye ayırmışlardı? Eskileri, Modernleri, Vahşileri biraraya nasıl getirmeliydi? Rönesanstan beri işbaşına geçirilmiş anlatım oyunları aynı zamanda sömürgeciliğin ve antropolojinin uzun tarihini resmederler.

Nihayet zaman ile tarihsellik. Her şeyi yine Odysseus'la başlatan bu metinlerde zaman konusu hep var. Odysseus kendisinden *ölmüş gibi* söz eden Demodokos'un şiirinde, kendisine göre var, başkalarına göre yokken, bu iki varlığın, varolan ben ile ölmüş ben'in örtüşmediğini anlar. İşte kelimelerin kifayetsiz kalıp henüz dile getiremediği bu acıya tarihselliğin keşfi adını veriyorum. O zamandan beri tarihselliğin biçimleriyle, zaman ile ilişki tarzları anlatılarda hep yer almış, anlatıları hep tedirgin etmiştir. Bu kitap zaman ile ilgili deneyin bilimsel biçimleri olarak işlenen tasarımlardan birkaçını tanımlamayı hedefliyor; bunları sorgulandıkları, en açık biçimde ortaya çıktıkları belli zamanlarda ele alarak Homeros'un zaman anlayışından günümüzün şimdiki zaman anlayışına kadar tarihselliğin tarihini ya da en azından taslağını sunuyor.

TÜRKÇESİ: LEVENT YILMAZ

Edgar Morin - Sami Naïr

BİR UYGARLIK SİYASETİ

İnceleme / Om Yayınları

Siyasi olarak gerileyen (siyaset ekonomiye indirgenmiştir ve zihinsel olarak gerileyen fikirler fragmanterdir ve toplumdaki hâkim düşünceye uydurulmuştur) bir dönemdeyiz. Dünyasallaşmadan söz edildiği zaman, dünyasallaşma üstüne olan söylemler dünyanın bizzat kendisini görmezden geliyorlar, oysa coğrafyacı Lacgue Levy'nin haklı olarak söylediği gibi "dünyasallaşma, yeni bir nesnenin; olduğu şekliyle dünyanın su yüzüne çıkmasından ibarettir." Burada bir paradoks var: Ne kadar çok dünyasallaşmayı ele alıyorsak, yalnızca bir süreci, parçayı, görünüşü algılamak ya da kavramak üzere o kadar dünyayı fikirlerimizden, düşüncelerimizden uzaklaştırıyoruz. Dünyasallaşma, bütün insanlık için ortak ve spesifik sorunların ortaya çıkmasına denk düşüyor. Ama insanlık fikri reddedilmiştir, hatta tedavülden kalkmış bir fikir olarak telakki edilmiştir.

Bu kitabı oluşturan metinler bizi sürekli olarak küresel ve gezegen ölçeğinde olanın içine yerleştirmeyi denemektedirler; tabii gezegen ölçeğinde olanın; parçaların bütün ve bütünün parçalar üzerindeki karşılıklı eyleminden oluştuğunu dikkate alarak. Ne altıgensizleşmek* ne de bize ait tekil ve somut sorunları çözmek niyetindeyiz, tam tersine önerilerimizi Fransız deneyimi içine yerleştirmek istiyoruz.

Bu niyet, siyasetçilerimizin kofluğu, boş ve utanç veren sözleri, Sovyet komünizmi ve demokratik sosyalizmin arkalarında bıraktıkları oldukça farklı –ama aynı hiçliğe varan– çürüyüp bozulmaların kalıntıları alanında bir yeniden temellendirme çalışmasının yokluğu karşısında bir tepkinin ürünü olarak doğdu. İktisadi-liberal mitlerin çürüyüp bozulması da aynı kalıntıları bırakacaktır.

Günübirlik olanın, bütçeden bütçeye, seçimden seçime, yeter ki böyle sürsün, "benden sonra tufan"ın ötesini göremez miyiz?

Bugün her türlü siyasetin yanıtlamak zorunda olduğu büyük meydan okumalara karşı koyamaz mıyız?

Amacı bizleri yurttaşlık bilinci ve uygarlaşmış varlıklar yapmak olan dünyamızı, yüksek siyasal erekliliğe bağlı olarak yeniden ele alamaz mıyız?

Aynı zamanda hem eleştirel düşünceyi hem de siyasal muhayyileyi canlandırmaya ihtiyacımız var. Eleştirel düşünce, geçmişin mitolojik çözümler nostaljisi lehine, şimdiki an üzerine her zaman olumsuz bir yargı demek değildir; muhayyile, geleceğe yansıtılmış bir toplum modeli inşa edilmesi de değildir. Eleştirel düşünce zorunlu olarak bir özeleştiri payı içerir ve temel sorunlara yönelir. Muhayyilenin, bugün olası olmasa da bir mümkünü bulgulamak görevi vardır. Şu ikisi birbirlerine bağlıdırlar: Eleştiri muhayyileyi muhayyile de eleştiriyi doğurur.

Bizler, iki koldan bir yol açmak amacıyla bu kitabı yazmaya giriştik. Farklılıklarımızı, okura iki mantıksal usumlamanın sunulması anlamında *dia-logique* (ikili mantık) bir tarzda birleştirmek istedik. Okur bu şekilde bunların karşıtlıkları içinde bile birbirlerini bütünleyip bütünlemediklerine karar verebilir. Bizi harekete geçiren aynı coşkuydu – yanılsamalara yol açmaktan hep sakındık ve umudu yeniden canlandırma beklentisiyle hareket ettik.

(*) Fransızca'dan kopmak (çn.).

TÜRKÇESİ: SİNAN KÖM

SULHİ DÖLEK
KORUGAN

KARİN KARAKAŞLI
BAŞKA DİLLERİN ŞARKISI

NEŞE CEHİZ
OLMASA SENİN DE ADIN

SÜREYYYA EVREN
UR LOKANTASI

VARLIK / ANLATI

Fakir Baykurt

EŞEKLİ KÜTÜPHANECİ

Roman / Adam Yayınları

Fakir Baykurt, 1999 yazını da Türkiye'de geçirmişti. Sağlık kontrollerini Almanya'ya dönüşüne bırakmıştı. Almanya'da hastaneye yatması gerektiğinde yanında üstünde çalıştığı bir kitap vardı: *Eşekli Kütüphaneci.* Bu romanı, sağlığı elverdikçe düzeltti, yeniden yazdı.

Fakir Baykurt'un yalın anlatımı, onun her cümleyi defalarca yazmasının, kitaplarını basılana dek ve basıldıktan sonra tekrar tekrar gözden geçirmesinin bir sonucudur. Kolayca yazılmış, bir solukta söylenivermiş gibi görünen öykülerinin, romanlarının en önemli gizi budur. *Eşekli Kütüphaneci* de Baykurt'un bir solukta okunuveren kitaplarından. Ancak bu okuma süreci bittiğinde, okurun sorgulama süreci başlıyor. Bu süreç, kimi zaman romanı yeniden okumalara, kimi zaman yakın tarihle ilgili araştırmalara yol açıyor.

Ne anlatıyor *Eşekli Kütüphaneci*? Bunu Fakir Baykurt'tan öğrenelim:

"Bu romanda üç öyküyü birbirine sarılmış bulacaksın ey okur. Bunu, senin önünde yazarlık becerileri göstermek için yapmadım. Bilirsin çok eskilerden sürüp gelen klasik anlatımın olanaklarının bitmediğine inanırım. Bunu üstelik soylu da bulurum. Gene bilirsin, her yapıt yazılmadan önce kendine yakışan biçimi arar. Bu nedenle üç öykü birbirine sarıldı. Birincisi Larissalı Dimitrios'la Ürgüplü Aziz'in, bu kentleri kardeş yapma yolundaki savaşımları; ikincisi Ürgüp'te Eşekli Kütüphaneci Mustafa Güzelgöz'ün öyküsü. Üçüncü öykü Ürgüplü Refik Başaran'ın kısa yaşamı. Refik Başaran 38 yaşında öldü. Ama yarım yüzyıl Anadolu onunla söyledi, onunla ağladı, onunla gülüp oynadı."

İlk bakışta birbirine uzak üç konu. Tek ortak nokta Ürgüp. Bir Orta Anadolu kentinin insanları, geçmişi elbet roman konusu. Ürgüplü bir müzik sanatçısının yaşamı da öyle. Eşekli Kütüphaneci ise adıyla bile merak uyandırıyor.

Bir de Yunanistan'daki Larissa ile Anadolu'daki Ürgüp'ün kardeş kent oluşu var. Bu konu size sıradan görünebilir. Her gün, dünyanın bir ucundaki bir şehir, Anadolu'daki bir şehir ile kardeş oluyor. Oysa Larissa ile Ürgüp, kardeş olması zor kentler. İnsanlarının ortak bir geçmişi var. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından bu iki kentten karşılıklı göçler yaşanmış. Ortam, milliyetçilerin iki yanı da kışkırtmasına, dostlukları engellemesine uygun.

Romanın ana izleği, insanların katı kuralları aşışı. Belki Eşekli Kütüphaneci Mustafa Güzelgöz'ü de idealleri adına kuralları aşanların simgesi olarak yorumlamak gerek. Böyle bir sınıflandırma, romana yeni bir tema kazandırıyor, dostluk ve dayanışma her engeli aşar.

Modern Bir Masal

Fakir Baykurt, *Eşekli Kütüphaneci*'de bir masal anlatıyor. Çağdaş bir konunun masal niteliği kazanmasının ilk nedeni mekân. Kenti ilk kez gören Dimitros'un izlenimlerine bir bakalım: "Çevresi peribacası denilen volkanik kayalarla çevrili Ürgüp'ün ortasında gezinip dolaştı biraz. Burası gerçekten bir masal ülkesine benziyor. Daha girişte gördüğü peribacalarına şaşırarak baktı. Volkanik kayalara oyulmuş evlere daha çok şaştı. Yeni zamandaki gibi kiremit çatılı, önü ya da yanı bahçeli evler de yapılmış. Hatta yok demeyecek kadar yüksek yapılar da yapılmış. Bunlar kadim peribacaları şehrinin dışında kalıyor. Ürgüp'e çok olmamakla birlikte beton da girmiş. Ürgüp küçük bir Orta Anadolu şehri olmuş. Eskiyle yeni birbirine karışmış orada. Sokaklarda bir yanda otomobiller, bir yanda kara tüylü eşekler var. Bunların arasında insanlar ağır aksak yürüyor."

Dimitrios, sıradan bir turist değil: "Altmış yıl önce büyükanne babası buralardan göçmek zorunda kalmıştı. Onlar neredeyse yaşamlarının sonuna geldi, Ürgüp'ü hâlâ o kadar çok konuşur, derin özlemle anlatır ki, Dimitrios'un bilinci, bilinçaltı bebekliğinden beri, bunlarla dolup taştı."

Dimitrios, Türkiye'den göçmüş ailesinden epey Türkçe öğrenmiş. Onlardan duyduğu pek çok şeyi tanımak tatmak istiyor. Örneğin mantıyı. Nerede mantı yiyeceğini sorması ise onun Ürgüplü bir aile ile tanıştırıyor. Çünkü, turistlerin bilmediği, yemediği bir yemek mantı. Lokantalarda yok.

Okur, Dimitrios'la birlikte antikacı Aziz Baba'yı tanıyor. Genç yaşına karşın, bilge tavırları yüzünden "baba" sanıyla çağrılan Aziz Bey, tüm turistlere yardımcı oluyor. Alışılmamış bir turist olan Dimitrios'un mantı yemek istemesi yüzünden onu Aziz Baba'nın dükkânına gönderiyorlar. Aziz Baba'nın bulduğu çözüm ise turiste evde yemek yedirmek. Aziz Bey'in ailesi böylece Dimitrios'un ailesinin geçmişini öğreniyor. Duygulanıyor. Bu bir dostluğun başlangıcıdır.

Dimitrios ise, Aziz Bey'in babasını tanıyor: Mustafa Güzelgöz. Çevresi ona "eşekli kütüphaneci" diyor. Bu da bir masal, Dimitrios'a göre: "Mustafa Bey başına fötr şapkasını geçirmiş. Eşeğine kitap sandıklarını yüklemiş. Yolu yokuş köylere doğru yularından çeke çeke götürüyor. Bir köye varınca çocuklar koşuyor. Kadınlar kucağında bebeklerle koşuyor. Birer ikişer kitap veriyor toplananlara. Gülerek alıyor, daha yolda okumaya başlıyorlar. O köylerde de böyle peribacaları var. Peribacalarından güvercinler havalanıyor. Güvercinler açılmış kitaplara benziyorlar."

Masal ve Gerçek

Mustafa Güzelgöz'ün öyküsü Dimitrios'un düşlediği gibi. Ancak masal güzel bitmiyor. Onun çevresini okutmak, geliştirmek için inatla yaptığı girişimler, o bu işlerden çekilmek zorunda kalınca yürümüyor. Önce kütüphanenin köylere kitap götürmesinden cayılıyor, sonra köy kitaplıkları dağılıyor.

Fakir Baykurt'un kitaplıklarla ilgili sayfaları bana Burdur'daki bir köy kitaplığını, Elif Nine Kitaplığı'nı anımsattı. Fakir Baykurt'un bu kitaplık için verdiği küçük çapta savaşımını. Romanı sanki bir vasiyetti. Tüm köy kitaplıkları için.

Çocukların ve kadınların kitaplığa gelmesinin önemi ile ilgili sözlerden, Ege'deki bir başka kitaplığı da anımsadım. Akköy Kitaplığı'nı. Güven Pamukçu'nun kimi zaman sevinçli, kimi zaman kırgın yorumlarını. Ülkemizde, kültürle, kitapla ilgili girişimlerin ancak özveriyle yürüyüşü, yazarların her şeyden önemlisi kitaplık diye direnişleri... Köyden çıkan her aydının köyüne bir kitaplık bırakışı ve bürokrasiyle boğuşuşu. Gülten Dayıoğlu'nun da köyünde böyle bir kitaplığı var.

Eşekli Kütüphaneci, kitaplıklar ve bürokrasi konusunda bir belgesel. Kitabın getirdiği olanakların arasında ekonomik olanlar da var çünkü. Yörenin ürününü değerlendirme, kooperatifler kurma... Belki bir ders kitabı olarak değerlen-

HASAN COŞKUN:

Vahan Usta benim için 'kaldırım sahafı' olarak önemliydi. Onunla ilgili bir şeyler yazmak uzun zamandır aklımdaydı.

Hayal Sahaf: Vahan Usta Üzerine Yazılar

✪ "Hayal Sahaf: Vahan Usta Üzerine Yazılar" *kırk yıldan uzun bir süredir, sokakta sahaflık yapan Vahan Usta üzerine yazılmış yazılardan oluşuyor. Böyle bir kaynak kitap oluşturma fikri nasıl doğdu. Kitabın oluşum sürecinden biraz söz eder misin?*

– Vahan Usta benim için "kaldırım sahafı" olarak önemliydi. Onunla ilgili bir şeyler yazmak uzun zamandır aklımdaydı. Ama nasıl yapacağımı bilmiyordum. Bir müddettir üzerinde çalıştığım sahaflar tarihi projesi içine Vahan Usta'yı nasıl koyarım diye düşünüyordum. Ancak, daha sonra sadece onun üzerine bir derleme yapmaya karar verdim. Beni bu karara iten asıl sebep de belki Vahan Abi'nin kendisi üzerine yazılıp çizilenleri poşetlere koyup tezgâhında sergilemesiydi.

Derlemeye koyacağım yazılar zaten bende vardı. Bunlara bir de benim Vahan Usta üzerine yazdığım öyküyü ekledim. Vahan Usta'nın sokaktaki duruşunu en canlı biçimiyle gösterebilmek için görsel bir şeyler kullanmalıydım, bunun üzerine kitaba Cengiz Uğur'un çektiği fotoğrafları ve Vahan Usta portrelerini koyduk. Fikir geliştirme aşamasında Ömer Ayhan'ın katkıları oldu. Kitap tasarımını da Savaş Çekiç üstlendi.

✪ *Genelde ünlü kişilerin hayatları, kişilikleri, aşkları üstüne yazılır, çizilir ya da derlemeler, kaynak kitaplar çıkarılır. Oysa sen Vahan Usta'nın portresini çizmeye çalışıyorsun...*

– Vahan Usta'nın kırk yıldır "sokakta" kitap satmış olması benim için yeterli bir sebepti. Zamana direnerek bu işi yapmayı sürdürmesi önemlidir bence. Aynı sokakta, aynı tezgâhta ve aynı duruşla... Çocukluğumda Vahan Abi neyse bugün de o. Sahafım ve benim için portresi çizilmesi gereken kişi de oydu.

✪ *"Sokak sahaflığı", mekânsızlık isteğinden doğan bir tercih midir sence? Vahan Usta neden sokak sahaflığını seçmiş olabilir?*

– Vahan Usta'nın ayakkabı tamirciliği yaptığı dönemde bir dükkânı varmış. Kitap tutkusu bu işe zarar vermeye başlayınca dükkânı kapatmış. Varlık vergisinin gayrimüslimlere getirdiği külfeti ve 6-7 Eylül olaylarında dükkân talanlarını gördükten sonra kapalı mekân tutmaya çekinmiş. Kitapları için en güvenli yer olarak da Beyoğlu'nu seçmiş tabii ki... Yine de sokağın en kuytu yerinde durmayı tercih etmiş. Zaman içinde bu sokakla bütünleşmiş, oradan hiç ayrılmak istememiş. Hatta, "Açık Sahaf" ismiyle kartvizit bastırmış, adres olarak da sokağın ismini vermiştir. Anlayacağınız tezgâhı dükkânı oldu. Şu sıra tek derdi Kartal Sokak'taki gece lambasının tezgâhını yeterince aydınlatmaması.

Hasan Coşkun, Vahan Usta ile.

✪ *Kitabın sonunda yer alan* "Balıkçı Kral": Vahan Usta *adlı öykün, Vahan Usta portresini tamamlamanın yanı sıra kendi başına da bir Vahan Usta portresi çiziyor. Tamamlayıcı bir unsur değil de başlı başına bir öykü... Kısacası senin öykücü yönün de var; sahaflık pratiğin öykülerini ne yönde etkiliyor.*

– Sahaflık işini yaparken çok fazla insanı tanıma fırsatım oluyor; farklı farklı karakterler, ancak ortak bir noktada birleşiyorlar: kitap tutkusu. Benim öykülerimde çoğu kez yaptığım da bu tutkunun farklı tezahürlerini yazmak olduğundan, bu insanların her biri bana ilham veriyor.

Bunun yanında, geçmişte bazı müşterilerimin projelerini gerçekleştiremeden vefat etmeleri beni çok etkilemiştir. 'Yarın olmayabilir' kaygısı ile kötü taslaklarımı bile işin ehli kitap dostlarına okutup öykülerimi tamamlamaya, gelen eleştiriler ışığında kendimi geliştirmeye çalışıyorum. Bu taslakları sabırla okuyan Mehmet Ergün, Nurtap Emir, Ömer Ayhan ve Güldem Baykal'a burada bir kez daha teşekkür ederim.

YAĞMUR CEYLAN USLU

---

dirmek gerekli bu kitabı. Kolay okunup, özümsenecek bir ders kitabı. Ancak sonuçlar çıkarmak için yalnızca bu kitabın okunması yetmiyor.

Fakir Baykurt, Anadolu insanının dostluk anlayışını da öykülüyor. Anayurdundan kopmuş, oradan gelecek bir bardak suya, bir avuç toprağa aç göçmenleri anlatır, bu durumun duygulandırdığı insanları betimlerken, savaştan yana, düşmanlıktan yana olanların portrelerini de çiziyor, kargaşadan çıkar umanların her ülkede bulunabildiklerini vurguluyor.

Eşekli Kütüphaneci'de portresi ve öyküsü yansıtılan Refik Başaran ise, çevresinde çok sevilen bir sanatçı. Bu halk sanatçısının özellikleri, çağdaş bir sanatçının kendine ve çevresine olan görevlerini düşündürüyor okura. Öykünün arka planında yazar, insanın insana karşı sorumluluklarını irdeliyor.

Fakir Baykurt, bu romanında da, yalın bir öyküyle pek çok sorunumuzu açıklıyor. Bu sorunların nedenleri, çözüm yolları okura bırakılmış. Okur bunları düşünüp düşünmemekte özgür. Elbet, güvercinleri anımsatan kitaplar, köy yollarında kitap bekleyen çocuklar peşini bırakırsa.

SENNUR SEZER

JHUMPA LAHİRİ:

Şimdilik Hintli göçmenlerin ve onların ABD'deki çocuklarının yaşadıklarını yazmak bana daha cazip geliyor.

Dert Yorumcusu / Öykü / Everest Yayınları

2000 Pulitzer Edebiyat Ödülü'nü kazanan Jhumpa Lahiri, Doğu'nun yeni yükselen yıldızı. Pulitzer'in yanı sıra, geçen yıl O. Henry Ödülü, Los Angeles En İyi Kitap Ödülü ve New York En İyi İlk Kitap Ödülü'nü alan yazarla söyleşiyi, kitabı Türkçe'ye kazandıran Neşfa Dereli yaptı.

✪ *Kitabınızın Türkiye'de basılmış olması size neler hissettiriyor?*

– Emin olun, çok heyecanlandım. Kitabı tercüme ettiğiniz ve yayımladığınız için size ve yayınevinize en içten teşekkürlerimi gönderiyorum.

✪ *Çeviri bir kısa öykü kitabının on gün içerisinde ikinci baskıyı yapması Türkiye'de gerçekten dikkate değer bir başarıdır. Kitabınızın Türkiye gibi bir ülkede bu kadar kısa sürede böyle bir başarı yakalamasını umuyor muydunuz?*

– Belki klasik bulacaksınız söyleyeceklerimi, ama birçok yazar gibi ben de aslında kitabımı bitirdikten sonra çok fazla şey umut etmemeyi daha iyi buluyorum, ya da kendime bunu yakıştırıyorum diyelim, yine de kitabımın sizin ülkenizde bu kadar beğeniyle karşılanmasına gerçekten minnettar olduğumu söylemek istiyorum.

✪ *Türk kültürünü tanıyor musunuz? Her iki ülkenin de Doğu kültüründen beslendiğini göz önünde bulundurursak, Türk kültürü ile Hint kültürünü birbirine yakın buluyor musunuz?*

– Yıllardan beri çok istememe, hatta bir sürü plan yapmama rağmen Türkiye'ye ve İstanbul'a hiç gidemedim. Ülkenizi görüp gezen arkadaşlarım var ve bana çok güzel ve olağanüstü bir yer olduğunu söylüyorlar. Hatta bazıları Türkiye demekten çok, Anadolu demeyi yeğliyor, böylece sizin topraklarınızın kültürlerin buluştuğu bir yer olmasına daha fazla önem atfediyorlar. Ayrıca, şahsen Türk mutfağına çok hayran olduğumu da belirtmeliyim. Tahminimce Türk ve Hint kültürleri arasında birçok ortak yön var; bunların kimilerinin anlatılması zor, kimileri ise daha belirgin.

✪ *Hikâyelerinizde "almari" ve "shalwar-kameez" gibi Hintçe sözcükler var. Öykülerinizde özgün Hintçe sözcükler kullanmayı tercih etmenizin sebebi, onları tam olarak karşılayacak başka bir sözcük bulamamış olmanız mı, yoksa okuru Hint kültürüne yakınlaştırmak mı?*

– Hintçe sözcükleri birçok sebepten dolayı kullanıyorum. Genellikle anlamlarını tam olarak karşılayan İngilizce bir karşılık bulamadığım için. Bazen de, yazarken ve öyküme yoğunlaşmışken sadece o sözcük kulağıma hoş geldiği için. Böyle durumlarda sözcüğün anlamının zaten metnin akışından çıkarılabileceğini düşünüyorum. Ben iki dili de konuşarak büyüdüm, bu yüzden yazdıklarımın içinde iki dili de kullanmak çok doğal geliyor.

✪ *Bir röportajınızda Bayan Sen'i annenizden esinlenerek, "Üçüncü ve Son Kıta"yı da babanızın hayatından esinlenerek yazdığınızı söylemişsiniz. Tanıdığınız insanların hayatlarından esinlenerek yazdığınız başka öyküleriniz de var mı? (Örneğin ben, "Geçici Anza"yı okurken Shoba'nın siz olduğunu düşünmüştüm, gerçekten öyle miydi?)*

– Öykülerimde işlediğim hemen her karakter, tanıdığım insanlar ile benim yarattığım kişilerin bir karışımı. Kitapta tek bir gerçek karakter var, o da ailemin bir tanıdıklarıyla ilgili anlattığı hikâyelere dayanarak yazdığım Bay Pirzada (yine de ben onu şahsen tanımıyorum.) Boori-Ma ve Bibi Haldar, Kalküta'da gördüğüm kişilerden esinlenerek yarattığım karakterler. "Bay Pirzada Yemeğe Geldiğinde", kısmen benim çocukluğuma dayanıyor. Shoba'da ise yanılmışsınız, çünkü o sadece hayal gücümün bir ürünü.

– *Neden Hint göçmenler ya da ikinci kuşak Hint kökenli Amerikalıların yaşadığı kültürler arası iletişimsizliği ve ikilemleri anlatan öyküler yazmayı tercih ettiniz? Yeni kitaplarınızda farklı perspektifler denemeyi düşünüyor musunuz?*

– Hikâyelerimi bilinçli olarak bu konuya dayandırmadım. Tüm hikâyeler biraraya toplandığında, bu fikir, hepsinin arasında bir bağ olarak ortaya çıktı. Gelecekte yazacağım yapıtların temalarının neler olacağını şimdiden kestirmek oldukça güç, ama şimdilik Hintli göçmenlerin ve onların Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çocuklarının yaşadıklarını incelemenin bana cazip geldiğini söyleyebilirim.

✪ *Kimi hikâyeleriniz bir erkeğin, kimileri bir kadının, kimileri de bir çocuğun bakış açısından anlatılmış. Bu karak-*

terlerin sizin içinizdeki kadını, erkeği ve çocuğu yansıttığını düşünebilir miyiz?

– Belli bir bakış açısı seçmemin sebebi, o hikâyeyi en ilginç ve en cazip karakterin bakış açısından yansıtabilmek. Bazen ilk yazışımda bunun kim olacağı ortaya çıkıyor. Ama genellikle en tatminkâr çözümü bulana kadar farklı bakış açılarından birkaç defa yazıyorum.

✪ *Kitabınıza adını veren öykü neden* Dert Yorumcusu *oldu? Kitabınızı Doğu ve Batı kültürleri arasında bir köprü olarak görüyor musunuz?*

– Doğru, kitaba adını verecek öykü olarak *Dert Yorumcusu*'nu seçtim; çünkü bence kitabın içeriğini en iyi dile getiren başlık buydu. Ayrıca her öykü, iletişim problemlerini anlattığı, karakterlerin üzüntü ve mücadelelerinin yorumu, ya da yanlış yorumu olduğu için, bu başlığın uygun olabileceğini düşündüm.

✪ *Neden roman yazmaya karar verdiniz? Roman yazarak kendinizi daha iyi, daha derin ve daha açık ifade edebileceğinizi mi düşündünüz?*

– Amacım yazarken kendimle mücadele etmek, kendimi aşmak. Zaman geçtikçe hikâyelerim daha uzun ve karmaşık olmaya başladı. Şimdi, ilerleyişimin doğal bir parçası olarak gördüğüm roman türüne alışma sürecindeyim.

✪ *Evlilik konusu birçok hikâyenizde yer almasına rağmen cinselliğe çok fazla değinmemişsiniz, neden?*

– Cinselliğe ve onu kullanmaya karşı herhangi bir önyargım yok. Sadece öykülerimin harcı olan hiçbir malzemeyi abartmamaya çalışıyor; cinselliği de, tıpkı diğer öğeler gibi, öykü için gerekli ve uygun olduğunu düşündüğüm yerlerde kullanıyorum.

TÜRKÇESİ: NEŞFA DERELİ

KONSTANTİNOS KAVAFİS
BÜTÜN ŞİİRLERİ
Türkçesi
Özdemir İnce - Herkül Millas

YORGO SEFERİS
BÜTÜN ŞİİRLERİ
Türkçesi
Özdemir İnce - Herkül Millas

VARLIK / ŞİİR

Jhumpa Lahiri

DERT YORUMCUSU

Öykü / Everest Yayınları

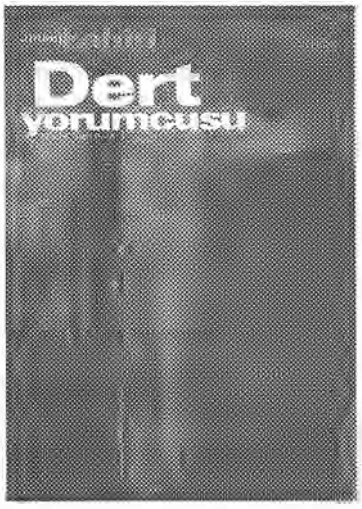

Evliliğe başlamak kolaydır. Evleneceğiniz kişiyi aslında arkadaşlar, akrabalar veya tutku biçimine bürünmüş olan kader seçer. Ama nikâhtan sonra bu halde ne kadar kalabilirsiniz ki? Çünkü işin en zor yanı, evliliği devam ettirebilmektir. Benzer biçimde, kitaplara başlamak da kolaydır ve bu devam ettirebilme sorununu onlar karşısında da yaşarsınız. Yine de hiçbir evlilik, yazar ile okur arasındaki, kitapçıdaki anlık bir tutulmayla veya üçüncü kişinin önerisiyle oluşan ilişki kadar keyfi ve tesadüfi değildir. Belki de bu benzerlikten dolayı, Squire B'nin Pamela'yı kaçırmasından beri kötü evlilikler kurgu metinlerin en verimli konusu olmuştur.

Jhumpa Lahiri, Samuel Richardson'ın son varisi. Lahiri'nin kısa hikâyelerden oluşan "çıkış" kitabı *Dert Yorumcusu*, başkaları tarafından ayarlanmış, düşünülmeden yapılmış, ihanete uğramış, yıkılmış, tüketilmiş evlilikleri gözler önüne seriyor. Yine de Lahiri'nin işlediği konu, tam olarak aşkın yitişi değil, kurnaz bir eşin (tıpkı kurnaz bir yazarın olduğu gibi) bu yitirilişten bir şeyler çıkarması; yıllardır birlikte yaşadığınız insanı aslında ne kadar az tanıdığınızı fark ettiğinizde bu ilişkiyi tekrar canlandırabilme çabası. Lahiri'nin sıcak öykülerinde, hayal kırıklığının acısı, birden daha fazla şeyler öğrenme tutkusuna dönüşüyor.

Bu, okurun da paylaşacağı bir istek, çünkü Lahiri'nin kahramanları çok ilgi çekici kişiler. Örneğin sadece taş kalpli bir insan, Bayan Sen'in duygularını anlayamaz. Bir matematik öğretmeninin otuz yaşındaki karısı Bayan Sen, şık sariler giyerek çocuk bakar ve sebze doğrar, saçlarının bir bölümüne kına yakılmıştır. Ciddi, titiz ve mütevazı bir kadındır ve onu alt üst eden tek bir şey vardır: engellenemez taze balık tutkusu. Ne yazık ki araba kullanmayı bilmiyordur ve kocası onu arabayla markete götüremeyecek kadar meşguldür. "Bu durum çok sıkıcı," diye açıklar Bayan Sen.

Lahiri, tutkunun derinliğinden, bu bıkmak usanmak bilmeyen kadının kalkan balığı uğruna yapmadığı şey kalmamasına sebep olan duygudan, ustalıkla bir öykü çıkarmasını becermiş.

Emerson, bir zamanlar, "Güç" diye yazmıştı, "geçmişten, yeni bir zamana geçilen anda varolur." Tıpkı Bayan Sen gibi, Lahiri'nin kahramanlarının çoğu da Hindistan ile Amerika arasında gidip geliyorlar. Kültürel ve ülkesel sınırların ötesinde flört ediyor, seyahatlere çıkıyor, göç ediyor ve çalışıyorlar. Bu iki kültürü de özümseme çabaları, küçük bir çocuğun anlayış yetisini körelterek, paramparça olmuş cadılar bayramı fenerini, Bangladeş'in bağımsızlık mücadelesiyle eş tutmasına sebep oluyor. Köreltiyor, ama silmiyor; Lahiri'nin öyküleri kültürel geçiş çabaları ve kendi kültürünü kaybetme kaygısıyla daha da güçlü kılınmış. "Her şeyimiz orada," diyor Bayan Sen, Hindistan'dan bahsederken, ama onun öyküsü de artık orada olamayışıyla başlıyor. Lahiri'nin Hint kökenli Amerikalıları, tıpkı dalgaların geride bıraktığı şatafatlı deniz kabukları gibi, içinde bulundukları bu topluluğun arasında saygınlık kazanmak ve fark edilmek için mücadele ediyorlar; denizin onlara sağladığı, tek demokratların akıntı izleri olduğu bu demokratik kumsalla bağdaşmayan güzellikte ve parlaklıktalar.

Her genç yazar gibi Lahiri de, doğallıkla zamanının bir bölümünü, sahip olduğu yazınsal yeteneğin habercileri tarafından da dikkatle izlenen alanını incelemeye ayırıyor. Tıpkı Carver gibi, aşklarını yitirmiş ve hayatlarının birlikte geçen bölümünü gözden geçirerek buruk bir oyun oynayan genç çifti anlatıyor öykülerinden birinde. Tıpkı Hemingway gibi, orta sınıf çiftten daha anlayışlı bir tur rehberini anlatıyor; önce kadının cazibesiyle baştan çıkıyor, sonra onun acımasızlığını dehşetle izliyor. Tıpkı Isherwood gibi, artık unutulmaya yüz tutmuş alışkanlıkları, önce onun cesaretini kıran, daha sonra ise içindeki sevecenliği ortaya çıkaran ev sahibesini dikkatle inceleyen, ağırbaşlı, genç bir erkeği anlatıyor. Öykülerinin hiçbiri acemice yazılmış metinler değil. Lahiri bu öyküleri beklenmedik dönemeçlerle kurguluyor ve her birine kendine özgü sezgisini katarak, insanların kendilerini çevrelemeye çalışan kültürel özelliklere hem karşı koyuşunu hem de ister istemez onları kabullenişini dile getiriyor.

Kitapta benim favorim olan öykü "Kutsanmış Ev". Öykünün yıldızı, yirmi yedi yaşındaki, canı hiçbir şey yapmak istemeyen Twinkle. Bir anonim şirketin hırslı başkan yardımcısı Sanjeev onunla, sadece, ikisi de P.G. Wodehouse Yayınevi'nin öykü kitaplarını sevdiği, sitar sesinden hoşlanmadığı ve kendisi yalnız olduğu için, ilerisini düşünmeden evleneli kısa bir süre olmuştur. Kocasının da kısa zaman sonra öğreneceği gibi, Twinkle tariflere bakmadan yemek yapar, yatarken iç çamaşırlarını sağda solda bırakır ve yeni evlerini dolduran kolileri açmak için hiç acele etmez. "Her şeyden hoşnut fakat meraklı" düşünce tarzı, düzenli yaşamaya alışmış Sanjeev'i çileden çıkaracaktır.

Twinkle bir önceki kiracılardan kalan beyaz, porselen İsa biblosunu bulduğunda ciddi problemler başlar. Twinkle çok keyiflenir, ama Sanjeev önemsemez bile. Twnikle'nin dalga geçerek yenilgiyi kabul ettiği gibi, karı koca "küçük, iyi Hindular"dır ve Sanjeev, Twinkle'nin bir an önce bu biblodan kurtulacağını umar. Karısının ısrarcı kaprisini küçümser. Ayrıca evlerinin, dini anlamda bir madeni aratmayacak nitelikte olduğunun da farkında değildir. Twinkle'nin Aziz Francis'in kartpostalını ve üzerinde Nuh'un gemisi olan elektrik düğmelerini keşfetmesi zamanla bir define avına dönüşür. Evinin saygınlığını yitireceğinden endişelenmeye başlayan Sanjeev, en sonunda Twinkle'yi, ön bahçedeki Meryem ana heykelciğini, zor kullanarak da olsa atmakla tehdit eder. Ama Pamela, Squire B.'yi parmağından oynattığından beri, zor kullanmak, duygular ne kadar savunmasız görünürse görünsün, duygusallıkla ölçüşebilecek bir kavram olmamıştır. Restleşirlerken Twinkle'nin yüzünde parlak mavi bir cilt maskesi vardır. Kocasına, "Senden nefret ediyorum," der. Buna rağmen kocası," sert mavi yüzünden süzülen suyun bir kısmının onun gözyaşları" olduğunu fark edene kadar, kaba tehdidinde ısrar eder. Lahiri burada Hindulara dinlerini değiştirtmek ya da içten inançları alay konusu yapmak niyetinde değil. Hatta din konusu, başka yerlere çekilmemesi için, masum bir duyarlılıkla olsa bile onun öykülerine kutsal yönleri ön plana çıkarılarak malzeme olmuyor. Mavi yüzlü Twinkle, Madonna biblosunun yerini alıyor. Kendi hayatını Meryem Ana heykelciğiyle özdeşleştiriyor ve bunu kasıtlı veya alaycı bir yaklaşımla değil, sevecenlikle yapıyor. Kocasının da, yarattığı bu esere saygı ve merhametle yaklaşmasını istiyor.

Lahiri'nin eseri de tıpkı Twinkle'ninki gibi. Neler getireceği belli olmayan hayatı sayfalarla buluşturuyor ve okurları, her öyküyü bitirdiklerinde, bu kahramanların konu edildiği koca bir romanı bile okuyabilecek bir arzuyla bir defa daha baştan çıkartıyor. Lahiri'nin başarısı tesadüfi bir başarı değil; işlediği konular tıpkı matematikteki ispatlar kadar açık ve yalın bir dille yazılmış. Sanjeev'in arkadaşlarının Twinkle için söylediği sözü kullanırsak; Lahiri de, öyküleri de "fıstık gibi."

Türkçesi: Neşfa Dereli

CALEB CRAIN

MELİSA GÜRPINAR
HER HARF BİR MELEK

SENNUR SEZER
KİRLENMİŞ KÂĞITLAR

INGEBORG BACHMANN
DAR ZAMAN
Türkçesi: Mustafa Ziyalan

VARLIK / ŞİİR

Hüseyin Alemdar

SİNEMA KİTABI

Şiir / Hera Yay.

Rumuz: Hera, Şiir: Fora

"Gönül adamı" doğru bir yakıştırma, yerinde bir tespit ya da yeterli bir tanımlama mı, bilmem; bildiğim, Kemal Özer yönetimindeki Varlık'tan bu yana Hüseyin Alemdar'ın hayli yol katettiği, her kitabında kendine biraz daha çekidüzen verdiği...

Ne pahasına olursa olsun çok kazanma ve hırsın hedef gösterildiği / seçildiği bir ortamda, yolsuzluk ve entrikanın kol gezdiği bu humuslu topraklarda, hakkı yenmiş, ıska geçilmiş, hiç değilse günümüze taşınamamışların, salt yanında bulunmak, yalnız olmadıklarını anımsatmak ve biraz da anlaşıldıklarını hissettirmek uğruna verdiği emeği alkışlamamanın kıskançlıktan öte bir karşılığı olmasa gerek. Hele de namus, onur ve kişiliğin dahi alınır-satılır, paranın da anayasa kabul edildiği kapitalist özentili / liberal soslu cumhuriyette karşılık beklemeden, 200-300 satacağını, dağıtım kartellerinin iltifat buyurmayacağını bile bile şiir kitapları basması, üstelik büyük yayınevleri şiire pek yanaşmaz iken, yalnızca şiir kitapları basması, "gönül adam"lığına yakışmaz mı dersiniz.

(...)

Alemdar, kimilerinin *Öküz*, kimilerinin de *Uç* dergilerinde takip ettiği, sinemadan çok aktris ve aktörlerin şiire vesile edildiği şiirleri nihayet kitaplaştırdı: *Sinema Kitabı*. Ne ki içinde fragman, flashback, kısa/uzun metraj... gibi sinemaya özgü terimler ve 'sözlük denemesi' bulunmasına rağmen, yedinci sanatla şiirin buluşması, 'mutlu son'u yedeklememiş. Dahası ne kurgu, ne söylem, ne de ritm şiire yedirilmiş. Düzeltirsek: Yedinci sanat ve emekçileri şiire fon seçilmiş, çıkış noktası kabul edilmiş, biraz önce imlemeye çalıştığım gönül adamlığı bir kez daha başrole soyunmuş, gerisi ile pek ilgilen(il)memiş.

Buradan şunu mu çıkartmak lazım: Şiir güme gitmiş!

Hayır! Alemdar, ilgisi ve bilgi birikimi çerçevesinde *kendince* bir şiir dili/kurgusu oluşturup, önceden *tasarladığı* kitaba, o kitabın arzuladığı bütünlüğe yakınlaşmış. (Kaldı ki sinemayla bunca içli dışlı iken, arasına istediği mesafeyi koyabilmesi dikkat çekicidir...) Tematik kitapların gereksindiği imge düzenini bulmuş/korumuş.

Kitap, "fragman", "uzun metrajlı bir aşk", "flu fotoğraf", "kısa metraj yedi aşk", "flashback", "replikler" ve "kalbi sinema güzeli bir şairin sinema kitabı sözlük denemesi" başlıkları altında toplanmış. Attilâ İlhan'ın "*bitmiyor nedense başlayan hiçbir film/ ne yapsam içimde o eski sinemalar*" ikiliği ile başlıyor ve Nihat Ziyalan'ın "*mikrofonun biraz ötesinde beyaz perdecik/ başım döndü geçiyor hep aynı sahne/ denk getiremiyorum dudaklarımı/ filmdeki adamın dudaklarıyla*" dizeleriyle bitiyor. "Uzun metrajlı bir aşk"ta clipart, "kalbi sinema güzeli bir şairin sinema kitabı sözlük denemesi"nde ise siyah-beyaz fotoğraflar kullanılmış.

Belli bir disipline sadık kalınmadan, şiirin kapıları tıklanmış.

Filmlerden replikler çalınmış (!), kimi sapmalar denenmiş.

(...)

Alemdar, şiir serüveninin başında tepe tepe kullandığı anlatımcı şiiri, imgeci şiire doğru çekiyor sanki. Yine de yüksek sesle okumaya elverişli 'sinema şiirleri'... İyi bir Yeşilçam ya da televizyon izleyicisinin tanıdığı öğeleri kullanıyor çünkü;

–Anneciğim, ben bu amcayı çok sevdim. Ona baba diyebilir miyim! **(İltihap)**

Arabesk mi, bu?

Evet! Alemdar arabeskin ara sokaklarında dolaşıyor. Onun kalıp ya da ham estetiğinden yararlanıyor. Tek farkla: Vıcık vıcık sömürü kokmadan!.. 'Duygu' diye adlandırdıkları ağdaya elini bulaştırmadan...

Ah, kalbimin kamerasına film sıkıştı! **(Kalp Sineması)**

Denebilir ki, *Sinema Kitabı* yeni bir duruşun, yeni bir Alemdar'ın habercisi. Bu kanal deşilip derin'e inilir mi, şimdiden kestirmek güç. Çoğunluk beyaza iltica ederken kıvamı bozmamak, gri'leşmek ise ne güzel!

Günah da bir ibadettir belki. Kül de benim, pelikül de! (**iyileş(e)me(mek)!**)

Tabii,

Ağzının yassı kadehini mor öptüm. Bağışla! (**özür**)

benzeri dizelerin buyur ettiği dünyaya misafir olmak da...

Not: Alemdar'ın 'zaaf'a zaafı mı var?

MURAT BATMANKAYA

Ülkü Erakalın

FİLM KARELERİNE GİZLENEN ANILAR

Anı / Arıtan Yayınları

Sinemayla aranız nasıl? Film izlemeyi sever misiniz? Ya Türk filmi izlemeyi?

Ben ikisini de severim. Çok uzun zamandır da izlediğim filmleri bir seyirci gibi değil, yönetmen, kameraman, ışıkçı... gibi izliyorum. Herkes kendini filmin heyecanına, gerilimine kaptırmışken, ben, izlediğim sahnede kameranın nerede olduğunu ya da ışığın nereden geldiğini düşünüyorum.

Müzik eğitimi de almış olan Ülkü Erakalın, 1959'da yönetmenliğe başlamış ve bugüne kadar yüzlerce "Türk filmi"ne imza atmış. *Film Karelerine Gizlenen Anılar*'da Erakalın, çocukluğundan başlayarak kendi hayatını ve bu hayatın içinde yer alan sinemayı ve sinema insanlarını anlatıyor. Şöyle diyor Erakalın: "*Anılarımı yazarken kimseyi yüceltmeyi veya küçültmeyi düşünmedim. Sadece bu sarhoş, bu başıboş günlerden iki binli yıllara uzanacak anılarla gençlere az da olsa ışık tutmak istedim.*"

Ülkü Erakalın'ın ilk filmi "Unutamadığım Kadın"ın (Başrollerde *Muhterem Nur* ve *Göksel Arsoy* var.) galası için İzmir'e gidişi, beni üniversite yıllarıma götürdü. Anlatıyor Erakalın: "*Saat sekizde alıyorlar bizi otelden... Ve hep beraber Konak meydanını geçip Göztepe yolu üzerindeki bir sinema önünde iniyoruz arabadan... Anımsadığımca, sinemanın adı Köşk galiba...*" Erakalın, yanlış hatırlamıyor. Sözünü ettiği sinema Köşk Sineması. Birçok film izledim orada. *Zülfü Livaneli*'nin yönettiği "Yer Demir Gök Bakır", bunlardan biriydi. (Bakalım, bu yaz Balçova'ya giderken Köşk Sineması'nı görebilecek miyim?)

Ülkü Erakalın'ın anılarında önemli bir yer tutan üç isim var: *Cahide Sonku, Neriman Köksal* ve *Zeki Müren*. Cahide Sonku, döneminin en önemli yıldızı. "*O kadar ki, Cahide'nin pırlantalı pabuçlarıyla şampanya içiyor erkekler.*" Hem kendi hem filmleri ilgi görüyor Cahide Sonku'nun. Ancak içki yıkıyor Sonku'yu. Balıkpazarı'ndaki bir meyhanenin üst katında ölü bulunuyor, pırlantalı pabuçlarından şampanya içilen Sonku.

Neriman Köksal... Ben de Neriman Köksal'ın rol aldığı birçok filmi ve –son zamanlarda– diziyi izledim. Önemsedim Neriman Köksal'ı ve onun oyunculuğunu. Ülkü Erakalın, Neriman Köksal'ın gençliğini anlatırken şöyle diyor: *Bu ünlü Neriman Köksal, İstiklal Caddesi'nden geçtiği zaman, sanki deprem oluyormuş gibi sallanırdı Beyoğlu...*"

Ve Zeki Müren... Sanat Güneşi'miz Zeki Müren... Kitapta Zeki Müren'le ilgili pek çok anı var; ama bence bunların en ilginci, "İstanbul Kaldırımları" adlı filmle ilgili olanı. Söz konusu filmin çekimi sırasında, yönetmen *Metin Erksan*'ın Zeki Müren'e söyledikleri, insanların zaafiyetlerini göstermesi açısından önemlidir. O olayı buraya aktarmıyorum. Okuyun, görün.

Film Karelerine Gizlenen Anılar, Türk sinema tarihine ışık tutması açısından önemli bir eser. Bu kitap için yönetmen Ülkü Erakalın'a teşekkür borçluyuz. Keşke her yönetmen, oyuncu, ışıkçı... anılarını kitaplaştırsa. Ancak şunu belirtmeden de geçemeyeceğim: Ülkü Erakalın'ın kitabında birçok dil, anlatım, noktalama ve yazım yanlışı var. Kitap ikinci baskı yapacak olursa, ben yayınevinin *dil danışmanı* olmaya talibim.

FAHRETTİN KOYUNCU

MICHAEL MILLER
İKİLİ İLİŞKİLERDE TERÖRİZM

HARRIET LERNER
ÖFKE DANSI

HARRIET LERNER
KANDIRMA DANSI

DEBORAH TANNEN
HİÇ ANLAMIYORSUN

VARLIK / ÖZEL

Sina Akyol

DOLAYLI ANLATIMLAR

'70, '80, '90...

Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Öğretim Merkezi, geride bıraktığımız kasım ayında, iki gün süren bir sempozyum düzenledi. Sempozyumun üst başlığı "2000 Yılında Türk Şiiri"ydi. Sunuş konuşmasını Talât Sait Halman'ın yaptığı sempozyuma; Doç. Dr. Muhsin Macit, Prof. Dr. Olcay Önertoy, Prof. Dr. Orhan Okay gibi akademisyenlerin yanı sıra Mustafa Şerif Onaran, Emin Özdemir, Vecihi Timuroğlu, Mehmet Can Doğan, Konur Ertop, Aydın Şimşek, Sabit Kemal Bayıldıran, Sennur Sezer, Hakan Sazyek, Salih Bolat, Hüseyin Atabaş, Muzaffer İlhan Erdost, Mahmut Temizyürek gibi yazarlar ve şairler de bildirileriyle katıldılar. Altıncı ve son oturumun üst başlığı, "İkinci Yeni, Bir Kaçış Şiiri mi?" olarak belirlenmiş; bu başlık, üç alt başlıkla açımlanmak istenmişti: "İkinci Yeni Şiiri ve Sınırları" (Muzaffer İlhan Erdost), "İkinci Yeni'nin Şiirimize Getirdiği Açılımlar" (Mahmut Temizyürek) ve "Şiirimizde 1980 Sonrası Yönsemeler". Bu konuda ben de görüşlerimi sunma olanağı buldum.

Konuşmamın girişinde, "Şiirimizde 1980 Sonrası Yönsemeler" konusuna nasıl yaklaşacağımı açıklayabilmem için, zorunlu olarak kendi şiir geçmişimle ilgili birkaç şey söylemem gerektiğini belirttim. İlk şiirimin 1967 yılında yayımlandığını; 1970'li yılların hemen başlarında ise, şiiri nerede bulacağımı bilmeksizin onu aradığımı; o dönemin bazı dergilerinde, hem de ay farkıyla, bir yandan "bireyci", bir yandan da "toplumcu" şiirler yayımladığımı; sonraları ise, şiirlerimi Sabit Kemal Bayıldıran'ın deyişiyle "... sosyalist gerçekçi bir anlayışın edebiyatta iktidar olmasını sağlayan Yansıma dergisi"nde yayımlamaya başladığımı söyledikten sonra şunu da ekledim: "Şiir yazmayı –daha 'ileri', daha 'öte' işler yapmak için– o dönemde bıraktım. 1980, şiire döndüğüm yıl oldu."

Bu özetlemeden sonra şunu da belirtmek isterim: 1980'li yıllarda yazılan şiire geçebilmek, öncesinin –70'li yılların şiirinin– mutlaka incelenmesi halinde mümkündür. Şiir yayımlamaya –esas itibariyle– 1970'li yılların hemen başlarında başladığım ve bıraktığım şiire 80'li yılların başında döndüğüm için olsa gerek, hayli ilginç bir konumda görürüm kendimi. Bu konumum; hem 70'li yılların, hem de 80'li yılların şiirine birlikte bakabilme olanağı veren bir konuda ("Şiirimizde 1980 Sonrası Yönsemeler"), sanırım bir şeyler söylememi mümkün kılar. İşte Varlık dergisi okuyucularıyla da paylaşmak istediğim "söylediklerim" ve ekleyeceklerim:

Mehmet H. Doğan'ın deyişiyle "... şiirini 70'lerden bugüne (...) getir"en şairlerden biri olarak, "**kuşak**" **kelimesinin ille de geçtiği** kimi yazılarda, "70 kuşağı" ile "80 kuşağı" **arasına** oturtulurum. Bu 'konumlandırma'nın, bana, öncelikle sakin ve "soğukkanlı" bakma olanağı (belki de ayrıcalığı) sağladığını belirtmeliyim. Evet, öncelikle soğukkanlıyım. Çünkü kendimi, **tam olarak**, ne 70'li yıllarda yazılan şiirin içinde görebiliyorum, ne de 80'li yıllarda yazılan şiirin içinde... 1973-80 arasında yazmamış-yayımlamamış olmam, üstelik bunun nedeninin daha "ileri", daha "öte" işler yapmaya soyunmamdan geliyor olması, sakin ve "soğukkanlı" bakmamı iyiden iyiye mümkün kılıyor, kolaylaştırıyor. Bunu bir avantaj olarak değerlendiriyorum.

Bir refleks

Sözün burasında, kurtulmamız gereken bir reflekse işaret etmek isterim: 70'li yılların toplumcu şiirine yöneltilen eleştiriler, 70'li yıllarda bu şiiri yazmakta olan pek çok kişiyi, bugün, neredeyse savunma konumuna getiriyor. Bunun nedenlerini anlamıyor değilim. Kişiler hâlâ aynı anlayıştaysalar, ortada "özlük haklarına yapılmış bir müdahale" görüyorlar ve hemen gardlarını alıyorlar; sonra da ilk fırsatta saldırıya geçiyorlar.

İlginçtir: "80'li yılların şiiri" dendiğinde akla ilk gelen kişilerde de var bu refleks.

Zamanın bize gösterdiklerini görüp kavramakta daha zeki olmamız gerektiğini düşünüyorum. Dolayısıyla da daha esnek... daha komplekssiz... Uzun sözün kısası, daha uygarca davransak, daha iyi olur diyorum.

İki eksik bakış açısı...

– "70'li yılların toplumcu şiiri, dönemin koşullarından soyutlanarak değerlendirilemez."

– "80 sonrası şiir, depolitizasyonun da etkileriyle tümüyle kendine dönmüştür; kendi ölü toprağını kazmaktadır."

Bu iki bakış açısından ilkini; "70'li yılların toplumcu şiiri, dönemin koşullarından soyutlanarak değerlendirilemez." anlayışını niçin yanlış bulduğumu şöyle açayım: Yapısalcı yönteme tüm kurallarıyla teslim olmuş bir anlayışta değilim. Dolayısıyla belirli bir dönemin şiirinin, o dönemin koşullarından ayrı değerlendirilemeyeceği saptamasına esas itibariyle katılıyorum, ama devamını da getirmek kaydıyla! Devamı şu: 70'li yılların toplumcu şiirini, dönemin koşullarından soyutlamadan değerlendirmek, dönemin koşullarını **tek ölçü** almayı dayatmamalıdır. Sonuçta ürünler verilmiştir; eser oldukları ileri sürülen kitaplar vardır; bunları edebiyatın iç ölçütleriyle değerlendirmek zorundayız.

İkinci anlayışa gelince... 80 sonrası şiirin, depolitizasyonun da etkileriyle tümüyle kendine döndüğü, kendi ölü toprağını kazmakta olduğu saptaması, kanımca, yalnızca merkeze, odağa bakmaya ve dolayısıyla bu bakışla yetinmeye yol açar ki, söz konusu bakış, kendisini yalnızca merkeze, odağa yönelttiği için; çevreyi görmez, eksik bir kavrayışı da beraberinde getirir.

"Gerici", "zararlı" unsurlar...

Önceki bazı konuşmalarımda da belirtmiştim; 70'lerin şiirinin doğduğu ve güya yürüdüğü ortamda hayli sağlıksız bir yapı vardı. 70'li yıllarda ortaya çıkan toplumcu gerçekçi genç şairler, Ahmed Arif'ten ve "barikatlar"a çağrılan ama kendisini o barikatlardan ısrarla uzak tutan Ceyhun Atuf Kansu'dan el alıyorlar; Nâzım Hikmet şiirinin altında eziliyorlar –habire hatırlatmakta yarar var–, sözgelimi Behçet

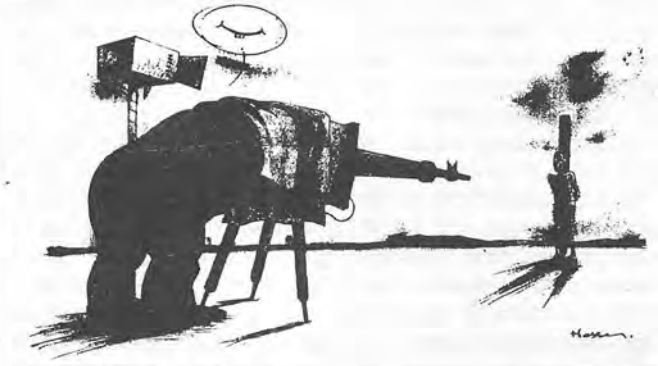

Hassan Karimzadeh

Necatigil'i, Edip Cansever'i, Cemal Süreya'yı, Turgut Uyar'ı, İlhan Berk'i, Metin Eloğlu'nu, Oktay Rifat'ı, Melih Cevdet Anday'ı, Sabahattin Kudret Aksal'ı, Ece Ayhan'ı, Ülkü Tamer'i –dönemin egemen propagandasının etkisi altında kaldıkları için– birer "gerici", birer "zararlı" unsur olarak görüyorlardı.[1] İnisiyatiflerini kullanarak mevcut anlayışı şüphe ile karşılamak ve değerlendirmek mümkün değil miydi peki?

Değildi! Çünkü, örneğin SBF kantininde iki gün önce aynı masada çay içilen dostun, iki gün sonra silahlı çatışmada öldüğü öğreniliyordu. Militan bir şiir alıp başını gidiyordu. (Şurası bir gerçek: 70'li yılların sonuna doğru ve 80'li yıllarda yazmaya başlayan gençler, başını alıp giden bu militan şiiri, şiirin 70'li yıllarda yazıldığı gibi yazılmaması gerektiğini anlatan bir örnek olarak değerlendirdiler.)

Bakın, Tuğrul Tanyol 1985'te yayımlanan Poetika dergisinin yayın anlayışını, ilerideki yıllarda anlatırken neler diyordu:

"Başta koyduğumuz ilkelerden biri de estetik ölçüttü. Bu bir sanat yapıtının varlık nedeni değil midir? Bunu bir ölçüt olarak koymak bile saçma gelebilir, ama koyulması gerekiyordu, çünkü Türkiye'de bazı çevrelerde şiirin bir sanat dalı olduğu unutulmuştu."

70'lerde yazılan toplumcu şiir, kendisini üreten o romantik dönemin kaçınılmaz kıldığı faktörlerden dolayı hem haklıdır, hem de talihsizdir. Haklıdır, çünkü belki de başka türlü yazılamazdı; talihsizdir, çünkü bugünlere gelebilen az sayıdaki istisna dışında, pek çok "kayıp şair" üretmiştir. (Fire olması elbette doğaldır, ama söz konusu firenin verilmesi için 2000'leri beklemenin gerekmediğini hatırlayalım; neredeyse 80'li yıllara geldiğimizde verilmişti o fire.)

Bugünün ve o dönemin iyi şairlerinden Ali Cengizkan'ın bir şiirinden: "*Bir arkadaşın öldürüldüğü gün, üzüntülüsün./ Karatahtadaki tebeşirli tarih dersini kusup/ Yağlı boyayla duvarlara 'devrim' yazacaksın./ Noktadan sonra büyük harf başlayacaksın.// Gerçeklik yolunda işe koyulduğunda/ Hiçbir zaman yalnız kalmayacaksın.*"

İyi bir şairden kötü bir örnek olarak aktarıyorum bu dizeleri. Şunu da ekleyerek: Üç-beş kötü örnek bir dönemin şiirini elbette temsil edemez. Ali Cengizkan da dahil olmak üzere, genç şairler, iyi şiirler de yazdılar tabii ki. Örneğin Ahmet Erhan... Kimileri, şiirimizin bugününü incelerken, yaklaşık şunu söylüyor: "Şairlerin kitaplarını yalnızca şairler okuyor, oysa 70'li yılların toplumcu şiiri hayatla birebir ilişki kurduğu içindir ki, okuyucunun sahici ilgisini çekiyordu." Şurası ilginçtir; Ahmet Erhan, "Bugün de ölmedim anne!" duyarlığından dolayı, sokakta mücadele eden gençlerin bir bölüğü tarafından, "mızmız" bir şiir çizgisi tutturmuş olduğu gerekçesiyle eleştiriliyordu o dönemde. (Ali Cengizkan da dahil olmak üzere kimi genç şairlerin o dönemde elbet iyi şiirler de yazmış olmaları, 70'li yılların toplumcu şiirinin slogancı, tek tip özelliğini ortadan kaldırmaz.)

Bir başka kanal...

Eklenmesi gereken bir nokta: 70'li yılların şiiri yalnızca "toplumcu" kanaldan akmıyordu; egemen anlayışın hiç mi hiç ciddiye almadığı bir başka kanal daha vardı. Mehmet H. Doğan'ın deyişiyle: "Enis Batur, Güven Turan, Mehmet Taner, İzzet Yasar, Mustafa Irgat, Yıldırım Türker... Bunlar 1980'lerde bir ölçüde 80 sonrası depolitizasyon koşullarının zoruyla belirecek olan 'şiirin kendi sorunlarına dönme, kendi üzerinde düşünme' eğiliminin ilk temsilcileriydiler, bu eğilimin ilk tohumlarını attılar. Çıkardıkları dergilerde; yazdıkları yazılarda; şiirlerde o günlerin genel edebiyat ortamından etkilenmeksizin yeni bir arayış içindeydiler. 80 sonrası şiirinin üzerinde boy atacağı zemini hazırlamak gibi önemli bir etkileri oldu genç kuşak üzerinde."

80'li yıllarda da sokakta savaş vardı. Ama 80'li yıllarla ifade edilen dönem, 70'li yıllarla ifade edilen dönem kadar "romantik" değildi. Bu nedenle herkes "işine" bakıyordu. Genç şairler, çok yakın geçmişlerindeki 70'lerin toplumcu şiirinden aldıkları "ders"in de etkisiyle, bambaşka bir süreci başlattılar. Bir kısmı (bu bir gerçektir, zaten inkâr eden de yok, ayrıca iyi de oldu, çünkü gerekliydi) depolitize bir şiire yelken açtı; insanın labirentlerine yeni seferler düzenledi. Bir kısmı, protest bir şiire yöneldi; kara mizahı, protest tavrı, şiirin kuyumculuğunu birbirinden farklı görmedi; daha da önemlisi, protest tavırla politik tavrı birbirinin sebep sonucu olarak değerlendirdi. Karşıdan karşıya geçerken el ele tutuşmak, aynı şiiri yazarak güçlenmek gibi bir kaygıları olmadı. [Her 'kuşak'ta olduğu gibi, 80'li yılların şairleri de kolladılar elbet birbirlerini, ama bu kollama "asgari müşterek"i yazma amacını değil, asgari müşterekte davranma "stratejisi"ni içeriyordu. Bu "strateji"yi açmak gerekirse: İster istemez etkilendikleri ustaları vardı 80'li yıllarda yazan şairlerin, ama etkilerinden bir türlü kopamadıkları ustaları yoktu, çünkü halatlarını kopartmak gerektiğini düşünüyorlardı. Kendi şiirlerini yazmak istiyorlardı yani. 70'li yılların toplumcu şiirinin "ortak söylemci" yanını hiç mi hiç ciddiye almıyorlardı, ama 70'li yılların toplumcu şiirinin reddettiği "eski" şairler (hani o "gerici" ve "zararlı" unsurlar) hâlâ "muhkem mevzi"ydi onlar için. Bu muhkem mevzideki saygınlarla dahi "hesaplaşma"ya girdiler. Bu hesaplaşma, 70'li yılların şairlerinin yaptıkları hesaplaşmadan çok daha nitelikli ve uygarcaydı şüphesiz. Ama hesaplaşmaydı! Hesaplaşma –madem ki örgütlü değildi– "dağılma"yı getirecekti elbet. Bu dağılma içerisinde; bir yandan lirik şiirler yazıldı, bir yandan mistik şiirler... Bir yandan, gerçeküstü tatlar bırakan şiirler... bir yandan, protest şiirler... (İlginçtir, 70'li yılların toplumcu şiiri, 80'li yılların şiirini "sokağa çıkmamak"la suçlarken, 80'li yıllar şiirindeki bir öbeğin "sokağa çıkmak"tan anladığı, farklıydı. Madem k. İskender'i böylece andık, Seyhan Erözçelik'e gelelim; "*Sokaklarında bu şehrin, ölüm/ Denizi bu şehrin, ölüm/ Göğü ölüm. Sevgisi bu şehrin, (...)*" diyen Erözçelik'in "sokak"a "deniz"e, "gök"e saldırdığını düşünmekteyim. Şair içine çekilmiş olabilir, ne var ki, özellikle ve acıtarak, "yapay" bir dünya kurmakta olduğunu ve o dünyaya sokaklarından başlayarak saldırmakta olduğunu anlatmaktadır bize. Burada bir çığlık vardır ve bu çığlık, bir başka bağlamda da olsa, "ezilen" insanın çığlıdır, yine! Düpedüz bir savaş, bir kavgadır vermekte olduğu. Ve şüphesiz 70'li yılların toplumcu şiirinin anladığı "savaş"tan, "kavga"dan farklı bir savaş ve kavgadır bu.]

80'li yılların şiirinin çeşitliliğini bu verilerle açıklamak gerekir.

Her koyunun kendi bacağından asılması gerektiği fikrinin, sokaktaki adamın da temel fikri olduğu 80'li yılların ortasında, döneme denk düşen en genç şiir, kabul etmemiz gerekir ki, bu zeminden de hareketle, kendi bacağından asılmayı kabul etti ve hatta 80'li yılların başında ürün veren şairleri bile "zorlamaya" başladı.

Mehmet H. Doğan'ın tanımlamalarıyla, "erken 80"in 70'lere, "geç 80"in de "erken 80"e bu bakışını ve tavrını, şiirimizin değişimi açısından kaçınılmaz görüyorum.

Eklemekte yarar var:

"Değişim"i sağlıklı değerlendirebilmek, o değişimin yaşanmakta olduğu dönemde pek de olası değildir. Değişimin sağlıklı değerlendirilebilmesi için belirli bir zamanın geçmiş olması gerekir. O "belirli zaman" ise "tastamam geçmiş"tir! Öyleyse sözünü ettiğim sağlıklı değerlendirmenin yapılabileceği zaman gelmiştir artık. 80'li yıllarda şiirlerini yayımlamaya başlayan şairler, bugün şiirdeki yolculuklarının neredeyse yarısına geldiler ya da o yarıyı geçtiler. Öyleyse ulaşmış oldukları olgunluktan, "epey şey" beklemek durumundayız. Meramım şu: 80'li yılların şairleri en iyi (hakiki demek istedim) şiirlerini şimdilerde yazacaklar, çünkü "gelişme" hiçbir zaman pat diye olmuyor!

90'lı ve 2000'li yıllara da gelinecekti ve gelindi elbet! Neredeyse on yıl önceki bir konuşmamda 90'lı yılların şairi için söylediklerim, bence hâlâ geçerli. 90'lı ve 2000'li yılların şairi bilmem ne bakanlığında memur olarak çalışmıyor artık. Bana göre İlhan Berk'in "bir insan hem iyi şair hem de iyi mühendis olamaz" saptaması hiç mi hiç geçerli değil. Biraz da abartarak söyleyecek olursak, günümüz şairi repo da yapıyor, borsada da oynuyor. Mesleki çerçevelerde bakacak olursak, kevgirlerin delikleri o kadar geniş ki, mühendis olan şair, iyi mühendis olarak tutunmak zorunda! İyi mühendis olması ise onun iyi şair olmasına şükür ki engel değil. Türkiye'de 80'li yıllardan bu yana, sözgelimi 50'li, 60'lı yıllarda –hatta 70'lerde bile yeterince yaygın değildi– olmayan bir meslek var; pek çok iyi şairin reklam yazarlığı yapıyor olmasına, yaratıcı yönetmen olarak çalışıyor olmasına, diyebilirim ki alışıldı artık. Bütün bu öğeleri, 80'li yıllarda yazılan şiirin oturduğu "sosyolojik taban" olarak değerlendirirsek, 80'li yılların şiirini nesnel olarak kavrayabilme olanağımız da artar.

Bitirirken, zorunlu bir ekleme ya da Cemal Süreya'nın "Papirüs" ruhu

70'li yıllarda çok sık kullandığımız bazı kelimeler vardı. Örneğin "oportünist" kelimesi bunlardan biriydi. Ya da "küçük burjuva" kelimesi... Yerli yersiz, öylesine sık kullanmaktaydık ki bunları... içlerini boşalttığımızın, anlamlarını yok ettiğimizin farkına varamıyorduk. Bazı alışkanlıklar hâlâ sürüyor. Kimi aklıevveller şimdilerde habire "sağ" kelimesini kullanıyorlar ve sanki şehvetle saldırıyorlar: Ahmet Telli'yi –şiirimize neredeyse ömrünü veren o ihtiyar delikanlıyı–, devam edelim; sözgelimi Mehmet Çetin'i, "sözgelimi" deyip adlarını anmaya devamla; Şükrü Erbaş'ı, Hulki Aktunç'u, Ebubekir Eroğlu'nu, Hüseyin Ferhad'ı, Veysel Çolak'ı, Vural Bahadır Bayrıl'ı, Osman Hakan A.'yı, k. İskender'i, Sami Baydar'ı, Mehmet Can Doğan'ı... zenginliğimiz saymayı beceremezsek eğer, Cemal Süreya'nın "Papirüs" ruhu muazzep olur...

---

1) Bilmeyenler için not: Osman Saffet Arolat tarafından yönetilen; Ataol Behramoğlu, İsmet Özel, Süreyya Berfe ve Özkan Mert'in katıldıkları bir açıkoturumun bant çözümlemesi 1969 yılında Ant dergisinde yayımlandığında, "gerici", "zararlı" gibi nitelemelere, alttan gelen daha genç şairler iman gücüyle inanmışlardı. O açıkoturuma katılan şairlerin epey zamandır böyle düşünmediklerini şüphesiz ben de biliyorum. "Habire belirtmek gerekir." dememin ve habire belirtiyor olmamın nedeni, o döneme egemen olan anlayışı, havayı açıklayabilmek içindir.

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

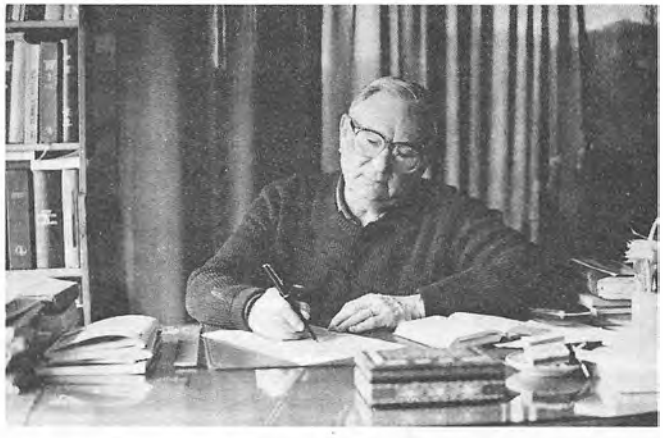

26./ Ben'in Tanıklığında Kendine Doğru Yürümek

Edebiyatımızda bugünlerde anı, yaşamöyküsü, özyaşamöyküsü türünde yapıtlara sıklıkla rastlıyoruz. Öteden beri hep yakınılan bir şeydir bu; yazarlar, sanatçılar üzerine yapıtların yetersizliği! Sözünü ettiğimiz türden yapıtlar pek yazılmıyor. Son yıllardaki kıpırdanma, kuşkusuz olumlu gelişme.

Anı kitaplarının, ilgi odağı olup öne geçmesinin sosyolojik boyutu var bence. Yaşamöyküsü, özyaşamöyküsü türünden yapıtlar ise edebiyatın gelişme, zenginleşme göstergeleri arasında yer alır. Gerekliliği kadar, bir o kadar da, bunu var edebilecek 'yan/ara' türlerin gelişmişlik durumunu yabana atmamak gerektiğini düşünüyorum.

Bunun için yaşamöyküsü türünden yapıtları bir başka yana koymak gerekiyor. Bu konuyu, ileride burada işleyeceğiz. Anılar ve özyaşamsal yapıtlara gelmek istiyorum. Her ikisinin de ortak bir yanı olduğu bilinir: tanıklık. Anlatıcı, her ikisinde de ben'dir. İlkinde ben'den dış'a, yaşanmışlıklara, paylaşılmış an'lara dönüş baskındır. İkincisinde ise bu tanıklık tümüyle kendisine dönüktür. Bu dönüklük, aslında, kendine doğru yürümeyi içerir.

Bugünlerde, *Denemeli Denemesiz*'le[1] birlikte, yeniden döne döne okuduğum Nermi Uygur'un *Dipten Gelen*[2] adlı özyaşamöyküsel yapıtı, sözünü ettiğim özellikleri içerir nitelikte bir kitap. Varolabilme bilincini hep üstte tutan, soran, sorgulayan; bunları da kendine özgü üslubuyla bir dil zenginliği içinde okura sunan Nermi Uygur; önemli bir denemecimiz, felsefeci, düşün insanımız.

Sorular sorarak ben'liğine varmak, bunun gizlerine doğru yürümek ve bize bunları anlatmak kaygısından yola çıkıyor Uygur. Kendine yönelirken sorduğu sorular, ben-öyküsel anlatısının çerçevesini de belirliyor. Soruları sorma kaygısını şöyle açımlıyor: "*Sorularım başkalarının yanıtlayabileceği sorulardan değil de ondan: başkalarının belki yardımı olabilir bana; ama daha şimdiden, sorularıma ay-*

dınlığın kaynağı ancak kendimden gelebilir doğrultusunda bir inançtayım. Bir de şu var, onu da belirteyim: kendime ilişkin soruları bana sorup yanıtlamamı buyuran kimse yok. Sorucu benim, başkaları sorgulamıyor, kendim kendimi sorgulama gereksinimi duyuyorum, hem de en içimden, –bu bağlamda 'iç' gibi şeylerden ne denli söz etmeye hakkım varsa o kadar kuşkusuz." (s.15)

Çıkış noktası ise şu sözlerinde yatıyor: "*Soruların içinden soruların içine, soru soru bir yaşam benimki.*" Yazarın, "*dilsiz derinlere dalışları*" için şu soruları önüne koyduğunu gözleriz:

"*Ne diye kendimle böylesi uğraşıyorum?*
Ne bu böyle dipten gelen?
Ne ki ben, –bir masal mı?
Ne denir bana, aptal mı, akıllı mı?
Neyim?" (s.16)

Göreceğiniz gibi, epeyce farklıca yazılan bir özyaşamöyküsü, bu beş sorudan yola çıkılarak yazılmaya çalışılıyor. Burada Uygur'un denemeci, düşün insanı, dilci kimliği baskın biçimde öne çıkıyor. İşte ilk soru şunları getirir: "*Harfsiz sessiz bir yaşama-sözlüğüm var; dil-yaşam, ya da yaşam-dil serüvenlerimin birikimiyle oluşagelen bir sözlük bu; dinleye konuşa, düşüne duya, okuya yaza, sürçe başara izi düşen serüvenler bunlar. İşte sık sık yaptığım üzere, kimi esinle kimi bilinçle bu sözlüğe bakıyorum,* ***uğraş, uğraşmak*** *sözcüğünün, dile getirdiği olanca edimin, anlam çevresini yetesiye aydınlıkla şöyle bir göreyim diyorum .*" (s.23)

Uğraşındaki kendine doğru yolculuğun izlerinden yola çıkar yazar. "*Kendimle derinleşme, kendi kendimle giriştiğim* ***yalnız söyleşi***" adını verdiği bu özyaşamöyküsel anlatı girişimi, yazarın ilk aşamada dille çevrelenen dünyasının izlerine götürür bizi.

Yazarken düşündürür, düşündürdüklerinin de izlerine düşürür okuru. Bu iç-ben söyleşmesi bilincin kapılarını açar. Yazarın her adımında bunu sezersiniz: "*Dilin olanaklı kıldığı bir uğraş şimdi sürdürdüğüm uğraş. Bu olanaksa insana vergi. Yalnızca insan'la olanaklı o hepimizin yaşadığı özvarlığımız dil.*"

Uygur, başlangıçta, bir özyaşamöyküsünün yazılma edimini, ibresini de ortaya koyuyor aslında. Bunun da ne için, ne adına, nasıl yapılması gerektiğini gösterip sorguluyor adeta... "*...dil, dil derken, Türkçe hep işbaşında. Kendimle uğraşım Türkçe'yle olup bitiyor. Başka bir dil eşliğinde bir şey yapıyor değilim şimdi.*" (s.27).

Uygur, farklı bir özyaşamöyküsü yazıyor. Okuru metnin içine alan, çıktığı yolculukta soran, sorgulayan bakışına eşlik ettiren bir çabası var. İmlediğim gibi, felsefeci, denemeci, dilci kimliği baskın... 'Ben'in irdelenişi, sorgulanışıdır onun bu yolculuğunun asıl uğrak yerleri... Sorduğu sorularla ulaştığı yerde, yazılan bir özyaşamöyküsünün bizi/yazarı nerelere götürebileceğini de gösterir aslında.

Sorularla açılan, açımlanan beş bölümde Uygur, her bir satırında ben'in sorgusu, sorgulayışını kanatlandırıyor adeta... Sözler, sözlerle yolculuk; benliğin içlerine doğru götürüyor insanı. *Dipten Gelen*, öyle bir anda okuyup bir yana bırakabileceğiniz bir yapıt değil. Her bir satırı döne döne, dura düşüne okuyabileceğiniz türden bir özyaşamöyküsü. Okurken, kendi iç coğrafyanızda da yolculuklara çıkabileceğiniz bir yapıt. Yazar da, bir bakıma, kendi coğrafyasında gezinirken, okura bu anlamda yol/yön gösteriyor... *Dipten Gelen*, ne bir anılar demeti, ne de bir ömrün çetelesi... Nermi Uygur, kendine dönük bir yolculukta insanı anlatıyor... Onun gizlerine, gizemlerine ulaşıyoruz bu yolculukta. Yaşama dair, hayata tutunmaya dair sözler gelip buluyor bizi... "*Yaşamak varolmaktır; varolmaksa ortaya çıkmaktır, görünmektir.*" (s 134)

Görünenin görünmeyen yanlarına, dipte olana bir yolculuk... Onun şu sözleri de bizi alıp götürecek içtenlikte yolumuza ışık tutuyor: "*Ben-özyaşamını ayrıntılara dek kendi biçimleyen bir yontucuyum görüşünü savunanların kulakları çınlasın: içiyle dışıyla benim kendi elimde olmayan hava'yım ben, ne denli 'ben' denebilirse bu sözü edilen havadan 'şeye'.*(s.155)

Onun, "*özümden özüme adanmış bir deneme bu*" dediği özyaşamöyküsel yapıtını okumanın zamanıdır şimdi... Hem usta bir denemecinin dünyasını tanımak, hem de kendimize doğru yolculuklara çıkmak için... İşte burada da söz geldi gene 'deneme'ye dayandı. Yani ben'in tanıklığında kendimize doğru yürümenin bir başka boyutuna. Bunu da bir sonraki açılımlarda konuşmalıyız.

---

1) *Denemeli Denemesiz,* Nermi Uygur, 1999, Yapı Kredi Yay., 252 s.
2) *Dipten Gelen,* Nermi Uygur, 1999, Yapı Kredi Yay., 168 s

CHÉRIE CARTER-SCOTT

HAYAT BİR OYUNSA, İŞTE KURALLARI
Türkçesi: Ümran Kartal
(2. basım)

AŞK BİR OYUNSA, İŞTE KURALLARI
Türkçesi: Ezgi Deniz

VARLIK / ÖZEL

Ümran Kartal

HARFLERİN YERYÜZÜ SERÜVENİ

BOOKER ÖDÜLÜ'NÜ
MARGARET ATWOOD KAZANDI

Kanadalı romancı Margaret Atwood *The Blind Assassin* adlı yapıtıyla diğer beş adayı geride bırakarak 21.000 pound'luk ödülü kazandı. Bu yıl benzeri görülmemiş bir rekabete sahne oldu bu ödül, çünkü hangi yazarın ödülü alacağı önceden kestirilemiyordu. Nisan ayında toplam 120 kitap değerlendirmeye sunuldu. Altı ay sonra üçü çok az tanınan, biri de henüz ilk romanını yazmış olan altı aday açıklandı.

Jüri başkanı, Simon Jenkins kazananı açıklarken şöyle diyordu: "*The Blind Assassin* birçok farklı katmanı olan bir roman. Etkileyici, dramatik ve güçlü bir kurgusu var. Atwood'un duygusal enginliğini, ayrıntıları ve psikolojik gerçeklikleri yakalayışını sergiliyor. Roman, çağımızın kötümserliğini zekice gözler önüne seriyor."

Romanda yaşlı Iris Chase Griffen'ın hayatı ve kız kardeşi Laura ile olan ilişkileri ele alınıyor.

Rebecca Allison, *The Guardian*, 8 Kasım 2000

Atwood dördüncü adaylığında şansı yakaladı

Üç kez Booker Ödülü'ne aday gösterilen Margaret Atwood dördüncü adaylığında ödülü kazandı. Kanadalı yazarın romanı daha önce bu ödülü kazanmış olana Kazuo Ishiguro'nun ve diğer dört yazarın romanını geride bırakarak bu yılın ödülünü almaya hak kazandı.

Atwood 1986'da *The Handmaid's Tale*, 1989'da *Cat's Eye* ve 1996'da *Alias Grace* adlı romanlarıyla Booker Ödülü'ne aday olmuştu. Otuzdan fazla roman, şiir ve eleştiri yazısı yazmış olan Atwood şu anda Toronto'da yaşıyor.

Bu yılın jüri başkanı Simon Jenkins, Booker Ödülü'nü "yaşamboyu başarı" adına verilmediğini vurgulasa da bunun Atwood için geçerli olmadığı görülüyor.

Bu yılın aday listesine giremeyen diğer ünlü romancılar arasında Muriel Spark, Doris Lessing, JG Ballard, Julian Barnes, Fay Weldon, AS Wyatt, Michael Ondaatje ve Zadie Smith bulunuyordu.

Aday listesindeki altı romanın hepsi roman yazımında binyılın edebiyat modasının açık izlerini taşıyor. En göze çarpan şey, hepsinin geniş bir şekilde monologlara yer vermesi. Sadece Matthew Kneale'in *The English Passengers* adlı romanı kronolojik bir öykü. Diğer beş romanda belirli bir zaman sıralaması yok, olaylar geri dönüşlerle anlatılıyor.

***The Blind Assassin*'den bir alıntı**

Savaşın sona ermesinden on gün sonra kız kardeşim Laura arabayla bir köprünün üzerinden geçiyordu. Köprü onarımdaydı o sırada: ve Laura tehlike işaretinin üzerine doğru sürmüştü arabayı. Araba köprünün altından geçen dereye düşmüş, ağaçların tepesindeki yaprakları ezip alev alarak derenin içine doğru yuvarlanmıştı.

Köprüden bazı parçalar düşmüştü arabanın üzerine. Geriye kömür parçacıklarından başka hiçbir şey kalmamıştı. Bir polis memurundan aldım kaza haberini; araba benimdi. Ehliyetin üzerindeki bilgilerden bana ulaşmışlardı. Saygı dolu bir ses tonuyla konuşmuştu benimle memur: şüphesiz Richard ismini çok iyi biliyordu. Lastiklerin raylara takılmış ya da frenin patlamış olabileceğini söyledi, ayrıca kazaya iki kişinin –emekli bir avukat ve bir banka memuru, her ikisi de güvenilir kişilermiş– tanık olduğu konusunda beni bilgilendirmesi gerektiğini belirtti. Tanıklar, Laura'nın arabayı keskin ve kasti bir şekilde o yöne doğru çevirip köprüye daldığını söylemişlerdi. Beyaz eldivenleri nedeniyle direksiyonu Laura'nın tutuyor olduğunu görmüşlerdi.

Fren patlamış olamaz, diye düşündüm. Kendine göre bir nedeni vardı Laura'nın. "Sanırım teşhis etmek için birine ihtiyacınız var," dedim. "En kısa sürede orada olacağım." Sesimdeki donukluğu duyabiliyordum, sanki çok uzaklardan geliyordu. Sözcükler çok zor çıkıyordu; ağzım uyuşmuştu, yüzümün her noktası acıdan kasılmıştı. Sanki bir dişçi koltuğundaydım. Yaptığı şeyden dolayı Laura'ya kız-

gındım, aynı zamanda Laura'nın böyle bir şey yaptığını haber veren polis memuruna da kızgındım. Öfkeli bir rüzgâr esiyordu başımın üstünde, saç tellerim bu rüzgârın içinde savruluyor, birbirine dolaşıyordu. Suyun içine dökülen mürekkep gibi.

"Maalesef bir soruşturma olacak. Bayan Griffen," dedi polis memuru. "Tabii ki," dedim. "Bu bir kaza. Kardeşim hiçbir zaman iyi bir sürücü olamadı zaten."

John Ezard, *The Guardian*, 8 Kasım 2000

WILFRED OWEN ŞİİR ÖDÜLÜ SEAMUS HEANEY'E VERİLDİ

1995 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Seamus Heaney, Wilfred Owen Şiir Ödülü'ne layık görüldü. Epik şiir *Beowulf*'un çevirisiyle Whitbread Ödülü'nü alan Heaney, şiirlerinden ve Wilfred Owen'ın şiirlerinin tanınmasındaki katkılarından dolayı bu ödülü almaya hak kazandı.

Ödül organizasyonundan bir yetkili, Helen McPhail, "Ödülü Wilfred Owen ile bağları olan birine vermek istedik," dedi. "Heaney sık sık Owen'ın izinden gittiğini söyler."

Bu ödül, Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminden hemen sonra 25 yaşında ölen şairin anısına, Wilfred Owen Derneği tarafından düzenleniyor. Owen savaşın korkunçluğuna dayanamayıp Edinburgh'daki Craiglockhart Hastanesi'ne gitmiş. Ancak Ağustos 1918'de arkadaşı Siegfried Sassoon ağır bir şekilde yaralanıp İngiltere'ye geri gönderildikten sonra Fransa'ya geri dönmüş. 11 Kasım'da savaşın sona ermesinden yedi gün önce öldürülmüş.

Joyo Moyes, *The Independent*, 4 Kasım 2000

İNGİLİZ EDEBİYATI'NDAKİ SIRLARDAN BİRİ ÇÖZÜLDÜ

Robert Louis Stevenson'ın *Dr. Jekyll and Mr. Hyde* adlı romanının ilk müsveddesinin yazarın eşi tarafından yok edildiği ortaya çıktı. Fanny Stevenson romanı, "tam bir saçmalık" olduğunu düşündüğü için yakmış. Bir arkadaşına "bu roman onun en büyük yapıtı, sana gösterdikten sonra kitabı yakacağım," demiş.

O sıralarda veremle ve kokainin etkileriyle savaşan Stevenson, müsveddelerin yakılmasından sonraki üç günü kitabı yeniden yazarak geçirmiş. Birkaç hafta içinde kişilik bölünmesi ile ilgili romanı yayınlanmış. Fanny'nin görüşünün tersine, roman hızla çoksatanlar listesine girmiş, Stevenson'ın büyük borçlarını ödemesini sağlamış ve çiftin hayatlarında ilk defa rahat bir şekilde yaşayacakları kadar parası olmuş.

Kayıp Hazineler

Sir Richard Burton (1821-1890)

Viktorya Çağı araştırmacısı, oryantalist Sir Richard Burton "pornografi dahil" her tür bilimsel konunun uzmanı olarak biliniyordu. *Kama Sutra*'nın ve *The Perfumed Garden*'ın çevirilerini yapmış olan Burton'ın daha müstehcen yazıları ölümünden sonra karısı Isobel tarafından yakılmış.

Philip Larkin (1922-1985)

20. yüzyılın önemli şairlerinden Larkin, arkadaşı Monica Jones'a ölümünden sonra bütün günlüklerini yakması için bir vasiyet bırakmış.

Camille Claudel (1864-1943)

Auguste Rodin'in tam on beş yıl sevgilisi olan heykeltraş Camille Claudel'i, elleri konusunda kapıldığı adaletsizlik duygusu stüdyosundaki bütün yapıtlarını yok etmeye zorlamış.

Nikolai Gogol (1809-1852)

Rus oyun yazarı ve romancı Gogol, Moskovalı rahip Matyev Konstantinovsky'nin kurbanı olmuş. Rahip, Gogol'un 1852'de ölümünden on gün önce başyapıtı *Ölü Canlar*'ın son bölümünü yakmış.

Dante Gabriel Rossetti (1828-1882)

Şair ve ressam Dante, karısı Elisabeth Siddal'ın intiharından öyle etkilenmiş ki, bütün el yazmalarını onunla birlikte gömmüş. Daha sonra fikrini değiştirerek onları mezardan çıkarmış. Vicdanını rahatlatmak için, bir arkadaşına "eşimin ciddiye aldığı tek şey sanattı," demiş.

John Ezard, *The Guardian*, 25 Ekim 2000

ÖLÜLER GENÇ KALIR/ *Anna Seghers/ Türkçesi: Burhan Arpad/ Evrensel Basım Yayın*

Ölüler Genç Kalır, 1918-1945 yılları arasında Almanya'da yaşanan değişim sürecini konu alıyor. Almanya'daki sınıfları, sofralarından tasalarına, sevinçlerinden düşlerine, derinlemesine inceleyen kitabın örgüsünü de sınıfların politik inançları ve davranışları belirliyor. Bir çeşit sondaj çalışmasını andıran bu çalışma beraberinde çok az bilinen tarihsel gerçekleri de getiriyor; Afrika ve Milliyetçi Çin'e paralı asker olarak giden Alman subayları gibi...

Spartakist ayaklanmadan İkinci Dünya Savaşı'nın son yıllarına uzanan süreçte Almanya'daki sınıfların faşizmle ilişkisine ve çelişkilerine ışık tutan Anna Seghers, böylelikle öteki ulusların ve yönetimlerin anlaşılması için de bir ölçü belirliyor. Belirlediği bu ölçünün ortasına insanı oturtan yazar, kurşuna dizilen genç bir Spartakist'in serüveni aracılığıyla işçi - örgüt - ücret - grev davranış ilişkilerini inceliyor.

TÜRKÇE SORUNLARI KILAVUZU/ *Necmiye Alpay/ Metis Yayınları*

Türkçe Sorunları Kılavuzu, Türkçe konuşup, yazarken karşılaşılan; yazım ve söyleyiş sorunları, yerinde kullanılmayan terim ve kavramlar, cümle yapısı gibi anlatım sorunlarını ele alıyor.

Başvuru kitabı niteliğindeki kılavuz, dilbilgisi terimlerine yabancı olanlara kullanım rahatlığı sağlamak amacıyla örneklerle destekleniyor. Kılavuz, bir yere kadar yazım kılavuzu işlevi görse de tam anlamıyla bir yazım kılavuzu olmadığı gibi sözlük ya da ansiklopedi de değil. Çünkü bu kılavuz Türkçe'deki tüm sözcükleri değil, sadece kullanımı sorunlu görünen sözcük, söz, söyleyiş ve konuları içeriyor.

SİYASİ TARİHİMİZDE KIRK YILLIK HARİCİYE HATIRALARI/ *Esat Cemal Paker/ Remzi Kitabevi*

Hariciyecilik mesleğine girdiği II. Abdülhamit devrinden başlayıp Cumhuriyet dönemine kadar, çeşitli Avrupa ülkelerinde resmi görevler yapan Esat Cemal Paker, bu görevleri süresince, duyduğu ya da yaşadığı ciddi ve mizahi olayları *Siyasi Tarihimizde Kırk Yıllık Hariciye Hatıraları*'nda biraraya getiriyor.

Siyasi hayatının başlangıcı Osmanlı devletinin dağılma sürecine denk gelen Peker'in anlattığı kimi olaylar, dönemin ünlü kültür, fikir ve siyaset insanlarının yaşamlarına ışık tutuyor. 1900'lerin başında savaş içindeki Avrupa, o yılların devlet başkanları, krallar, Avrupa sosyetesi ve Osmanlı çevresi, yazarın gözlemleriyle bir roman akışı içinde sergileniyor.

OKUDUĞUM KİTAPLAR/ *Aziz Nesin/ Adam Yay.*

Okuduğum Kitaplar, gündelik okumaları sırasında kitapların üstüne notlar alan Aziz Nesin'in bu notlarını biraraya getiriyor.

Kitaptaki notlar, eleştiri yazısı olmaktan çok bir yazarın okur olarak tuttuğu, kendi kişisel beğenisini, kendi öznel görüşünü yansıtan notlar görünümünde.

Nesin, notlarında Uğur Mumcu'nun *Sakıncalı Piyade*'sinden Pars Tuğlacı'nın *Türkiye'de Sosyalizm Tarihi*'ne, Jülide Gülizar'ın *İyi Akşamlar Sayın Seyirciler*'inden Gustave Flaubert'in *Madame Bovary*'sine uzanıyor.

TÜRKAN ŞORAY İLE YÜZ YÜZE/ *Feridun Andaç/ Can Yayınları*

Türkan Şoray ile Yüz Yüze - Gözlerinden Bellidir, Feridun Andaç'ın Türkan Şoray'la yaptığı uzunca bir röportajdan oluşuyor.

Andaç'ın Türkan Şoray'ı anlamak, anlattıklarıyla biraz olsun onu tanımlayabilmek amacıyla yaptığı röportaj; Şoray'ın yaşadığı koşulları, sinema öncesindeki ve sonrasındaki yaşamı, hayatının renkleri, yaşama ve düşünme biçimi, tutkuları, bağlılıkları gibi birçok konuyu aydınlatıyor.

Kitapta ayrıca *Türkan Şoray İçin Sözcüklerin Anlamı* adlı özel bir bölüm de bulunuyor. Bu bölümde aşk, dost, felsefe, pişmanlık, para gibi kimi sözcüklerin Şoray için anlamı sorgulanıyor.

PARDAYANLAR-PARDAYANLAR AŞK DESTANI/ *Michel Zévaco/ Türkçesi: Kemal Yalım/ Tümzamanlar Yayıncılık*

"Şövalye de Pardaillan, Fransa'nın çok eski ve asil bir ailesine mensup olmakla birlikte, zamanla çok yoksul düşmüş biridir. Bütün hayatı savaş meydanlarında geçmiştir."

Yaz-kış zırhlı elbise giyen, topuklarına kadar uzanan bir kılıç taşıyan Pardaillan'ın maceraları tarihi bir döneme tanıklık ederken, 'Polemik Adamı' niteliğiyle ün yapan Michel Zévaco'nun dönemin politikacılarıyla yaptığı polemiklerde kullandığı biçem de Pardaillan'ın ağzından dile geliyor.

Toplam on ciltte toplanacak maceraların ikinci cildi olan *Pardayanlar Aşk Destanı* ise saltanatı ele geçirmek için kendi adına askeri güç oluşturan, öldürmekten zevk alan, türlü entrikalar çeviren Kraliçe Catherine de Médicis ile Pardaillan'ın savaşımını konu alıyor.

YAZILI ANLATIMA GİRİŞ - SAKLI ZAMANLAR/ *Ramis Dara/ Asa Yay.*

Yazılı Anlatıma Giriş, ders kitapları hayatla aramızda bir köprü mü, yoksa çit mi? sorusuna yanıt arıyor.

Diller ve Türk Dili; Kültür ve Dil İlişkisi; Dilin İki Yüzü: Sözlü-Yazılı Anlatım; Yazılı Anlatım, Sözlü Anlatım İlişkisi; Anlatım Bozuklukları; Kimi Yazım Kuralları ve Noktalama İşaretleri başlıklı yedi bölümde toparladığı kitabını aradığı bu yanıt çerçevesinde oluşturan Ramis Dara, 'ders kitabı' sevimsizliğini kırmak için bu bölümlere *Örnek Yazılar* ve *1950'den Günümüze Romancılar ve Öykücüler Sözlüğü* adlı iki de ek hazırlamış.

Dara ikinci kitabı, yazılı ve sözlü anlatım derslerinde filizlenen *Saklı Zamanlar*'da ise Bursa'ya okumaya gelmiş gençlere sesleniyor. Yazarın bir 'Bursa kitabı' olarak nitelediği *Saklı Zamanlar*, Bursa'dan Türkiye'ye, oradan da dünyaya uzanıyor.

KARDEŞ TÜRKÜLER/ *Ataol Behramoğlu/ Gendaş Yay.*

Ataol Behramoğlu'nun dünya şiirinden yaptığı çevirilerden oluşan *Kardeş Türküler* seçkisinde, 1982 ve 1990'da aynı adla yapılan ilk iki baskıya eklenmiş yeni şiirler de yer alıyor. Böylelikle Behramoğlu'nun bugüne kadar yaptığı şiir çevirilerinin hemen hepsi bir kitapta toplanıyor.

Kitapta, Iraklı Abaşidze'den Bertolt Brecht'e, Resul Hamzatov'dan Ho Chi Minh'e, Federico Garcia Lorca'ya, Mevlâna Celaleddin Rûmi'ye kadar yüzün üzerinde şairin şiiri yer alıyor.

AKILLARIN BULUŞMASI/ *Nalan Manyaslı Alakent/ Rota Yayınları*

Akılların Buluşması; bilimden edebiyata, felsefeden sinemaya, mimariden spora değin çeşitli alanlarda tanınmış yedi yüz kırk yedi kişinin pek bilinmeyen sağlık sorunlarını; ölüm nedenlerini ve biçimlerini; iş, ödül ve unvanları elinden alınanları; iş, ödül ve unvanlarını reddedenleri ve yarım kalan yapıtları konu alıyor.

Kitap, ansiklopediler dışında bir araya gelmesi pek mümkün olmayan farklı çağlardan, farklı uluslardan, farklı mesleklerden yüzlerce kişiyi buluşturuyor. Üç yıl süren araştırmalarının sonunda Sait Faik Abasıya-

nık, Louis Althusser, İvan Alekseyeviç Bunin, Fyodor Dostoyevski, James Joyce, Jimi Hendrix, Rosa Luxenburg, Virginia Woolf gibi birçok ismi biraraya getiren Nalan Manyaslı Alakent; uğraşı yalnızca siyaset, din adamlığı ve askerlik olan ünlüleri bu çalışmasının dışında tutmuş.

TOPLUMCU GERÇEKÇİ ŞİİR 1923-1953/ *Metin Cengiz/ Tümzamanlar Yayıncılık*
Metin Cengiz, *Toplumcu Gerçekçi Şiir 1923-1953*'te bir antoloji çalışmasından çok bir dönemi, yalnızca bir bakış açısıyla sınırlayıp bu bakış açısıyla yaratılmış şiiri anlama çalışması yapıyor.
Kitabında sosyalist gerçekçi anlayışa sahip şairleri ve onların şiirlerini irdeleyen Cengiz, toplumsal içerikli şiir yazan Tevfik Fikret'e ya da şiirlerinde "kır duyarlılığını" barındıran ancak "sol düşüncenin" de görüldüğü Mehmet Başaran'a, Talip Apaydın'a, Necati Cumalı'ya, belirlediği bu kapsamın dışında kaldıkları için yer vermiyor.
1923-1953 Türkiyesine Kısa Bir Bakış'la başlayan kitapta Nâzım Hikmet şiiri, İlhami Bekir Tez şiiri, Hasan İzzettin Dinamo şiiri, Rıfat Ilgaz şiiri başta olmak üzere Sabri Soran'a, Suphi Taşhan'a kadar pek çok şair konu ediliyor.

ANADOLU AYDINLANMACISI - FAKİR BAYKURT/ *Haz.: Feridun Andaç/ Evrensel Basım Yayın*
Fakir Baykurt'un edebi, siyasi, öğretmen kişiliğini özetleyen *Anadolu Aydınlanmacısı - Fakir Baykurt*, yazarın yaşamını anlatan bir kaynak kitap özelliği taşıyor.
Kültür çınarlarımız dizisi içinde yer alan kitapta, Baykurt'un edebiyatımızdaki yerine Feridun Andaç'ın ve Can Yücel'in yazılarıyla işaret edilirken, ayrıca Baykurt'la Feridun Andaç'ın iki söyleşisi, Baykurt'un kendi yaşamını anlattığı yazıları, onun için yazılmış yazılar, mektuplarından örnekler de yer alıyor.

SELÂHADDİN'İN KİTABI/ *Tarık Ali/ Türkçesi: Mehmet Harmancı/ Everest Yay.*
Selâhaddin'in Kitabı, Tarık Ali'nin esas olarak Batı Hıristiyanlığı ile İslam dünyası arasındaki uzun süreli karşılaşmayı işlediği dörtlemenin ikinci kitabı.
Ali, Selâhaddin Eyyubi'yi, Yahudi sır kâtibi İbn Yakub'un ağzından yorumladığı tarihsel romanında Selâhaddin'in Mısır'daki Fatımi Hanedanı'ı çökertip Suriye ve Mısır Sultanlığı'na getirilmesinden Kudüs'ü almasına kadar yaşanan tarihi dönemdeki olayların hikâyesini dedektif romanı kurgusuyla anlatıyor.

NÂZIM HİKMET/ *Memet Fuat/ Adam Yayınları*
Kitap, yirminci yüzyılın en büyük şairlerinden biri olarak anılan Nâzım Hikmet'in koğuşturmalar, davalar, tartışmalar, baskılar, sevdalar, ayrılıklar, özlemler, dayanılmaz acılarla dolu yaşamöyküsünü anlatıyor. Kaleme alan ise, Nâzım Hikmet'le 21 yıl baba oğul gibi yaşamış, daha sonra ise bütün şiirlerini, yazılarını, mektuplarını yayınlamış olmanın verdiği bir duyarlıkla, kişiliğinin bütün özelliklerini derinliğine kavramış olan Memet Fuat. Kitapseverler için bir başucu kitabı.

ALELÂDELİK ÇAĞI/ *Hikmet Temel Akarsu/ İnkılâp Kitabevi*
Alelâdelik Çağı, Hikmet Temel Akarsu'nun yeniden yazarak, Kayıp Kuşak üstbaşlığı altında topladığı 4 ciltlik roman serisinin birinci kitabı. 12 Eylül sonrasının dayattığı değerler sistemi, Yeni Sağ ile birleşip tüm toplumu tutsak almıştır.
Artık, sadece ve sadece rant, kâr, çıkar, avanta peşine düşülmüştür. Kitap böylesine yoldan çıkılmış bir dönemde yaşananları, içine düşülen bataklığı ve bundan kurtulmak istendiğinde karşılaşılan açmazları gözler önüne seren bir roman.

TEMATİK TÜRK ŞİİRİ ANTOLOJİSİ/ *Ahmet Necdet/ Papirüs Yayınları*
*"Yahya Kemal'den Günümüze Tematik Türk Şiiri Antolojisi"*nde yaklaşık 80 tema seçilmiş ve şiir örnekleri kronolojik bir sıra içinde sunulmuş: 136 şair, 592 şiir.
Bu temaların büyük bir bölümünü aşk, ayrılık, yalnızlık, savaş, barış, ölüm ve bunun gibi insanlığın ortak malı olan evrensel şiir temaları oluşturuyor ve bunlara Türk şiirine özgü bazı temalar da eşlik ediyor: Anadolu gerçeği, Türkiye ve Türk halkı, Türkçe, Rumeli, Atatürk/Mustafa Kemal, İstanbul, Şeyh Bedrettin, şiddet ve susku gibi. Kitap, çağdaş Türk şiirini tematik açıdan irdeleyen kapsamlı bir çalışmanın ürünü.

OKURLARIMIZA

Ekim ayından itibaren satış, muhasebe ve abone servisimiz, aşağıdaki adresimize taşınmıştır.
Okurlarımıza duyurulur.

Yazıişleri servisimizin yeni telefon ve faks numaraları
Varlık Yayınları AŞ. Piyerloti Cad. Ayberk Apt. No. 7-9 Daire 2, 34400 Çemberlitaş, İstanbul.
Tel: (0212) 516 20 04 - 516 33 01
Faks: (0212) 516 20 04 - Dahili 17

Satış-Muhasebe-Abone servisinin yeni adres, telefon ve faks numaraları
Varlık Yayınları AŞ. Piyerloti Cad. Ayberk Apt. No. 7-9 Daire 1, 34400 Çemberlitaş, İstanbul.
Tel: (0212) 516 20 04 - 516 33 01
Faks: (satış / abone / muhasebe) (0212) 516 20 05

varlık

KİTAP EKİ
OCAK 2001 SAYI 104

— Ben bu ... bu ... "Ölü"yü daha önce de görmüştüm. Beş yıl önce miydi, yoksa yirmi beş yıl önce mi? Hatırlamıyorum. Ölüler yaşlanmaz derler, ama yaşlanmış işte. Çok... çok yaşlanmış. **(Sıcak Külleri Kaldı)**

OYA BAYDAR

"Sıcak Külleri Kaldı" / Oya Baydar
SENNUR SEZER 2

"Salaklık Üstüne Deneme"
TAHSİN YÜCEL 3

"Kısa Hayat Öyküm" / Abidin Dino
FERİT EDGÜ 4

"Erdemin Başı Dil"
EMİN ÖZDEMİR 6

"Boğaz'ın İki Yakası"
BASSAM TİBİ 7

"Kış Ruhu" / Edward Said
TUNCAY BİRKAN 10

"Acı Bilgi" / Enis Batur
CELÂL SOYCAN 11

"Ayak İzleri" / Adnan Özyalçıner
NURAY SANCAR 13

"Duygu Sapması" / Yves Simon
SAADET ÖZEN 14

Metin Cengiz ile Söyleşi
DENİZ DURUKAN 16

Dolaylı Anlatımlar
SİNA AKYOL 18

Açılımlar
FERİDUN ANDAÇ 20

Harflerin Yeryüzü Serüveni
ÜMRAN KARTAL 21

Oya Baydar

SICAK KÜLLERİ KALDI

Roman / Can Yayınları

"İşte bir insan yaşamının özeti, yaşamlarımızın özeti (...). Alevler çoktan sönmüş, ama küller hâlâ sıcak". Oya Baydar'ın yeni romanının özeti olan bu cümleler romanın adına da kaynaklık ediyor. Bir süredir romanlarında ve öykülerinde, Sovyetler Birliği'nin çöküşü, reel sosyalizmin sona erişinin dünyadaki etkilerini, sosyalizme inanmış insanların yaşamlarıyla yansıtmayı seçen Baydar, bu kez Türkiye'nin son otuz yılını da sorguluyor.

Oya Baydar'ın iki önemli kişiliği var, biri henüz lise öğrencisiyken başladığı yazarlık, ikincisi toplumbilim uzmanlığı. Romanlarında bu iki kişiliğin önemli bir birlikteliği, uyumu görülüyor. İlkgençlik çağındaki romancılık deneyi, romanlarına belli kalıpları ustaca yerleştirmesini sağlıyor ya da engellemiyor. *Sıcak Külleri Kaldı*'da bir Romeo Jüliet kalıbı görüyoruz. Düşman aileler değil düşman sınıflar bu kez söz konusu olan. Bu sınıfsal kökenli zıtlık, elbet Romeo Jüliet kişiliklerini de etkileyecek, hesapçı bir Romeo çıkaracak karşımıza. Jüliet ise belki kişilik olarak Romeo'dan daha dirençli, aşk yüzünden de, kırgınlıklar yüzünden de ölmeyecek ya da dengesini yitirmeyecek biri.

Oya Baydar, *Sıcak Külleri Kaldı*'nın iki ana kahramanı Arın Murat ve Ülkü Öztürk'ün sınıf, çevre, kişilik farklarını ustaca anlatıyor. Bu ustalık, roman gerçeğini, yaşam gerçeğine benzetmeyi kolaylaştırıyor, roman kurgularının ya da trüklerinin olayları bağlamak için yazarın zorlayışına direnmesini de sağlıyor. Oğlunun sevdiği kızın sıradan bir memur kızı oluşunun, kariyerini etkileyeceğini söyleyen soylu kadın, sevgilisine gebe olduğunu bildirmeyen genç kadın, sevdiği kadını karnında çocuğuyla kabullenecek kadar (buraya bir sıfat bulamıyorum) devrimci genç, doğruluğuna inandığı bir yönetim biçimiyle düzene aykırı gençlerin ölüm emrini verirken babası olduğunu bilmediği bir delikanlının ölümüne de yol açan gizli görevlerin önemli adamı, bir aceminin elinde *Sıcak Külleri Kaldı*'yı gülünç edebilirdi. Ancak Oya Baydar, bütün bu kolay trükleri sınıfsal temellere, kişilik özelliklerine yerleştirerek, "neden" sorusunun sorulmasını engelliyor.

Yalnızca, Arın Murat'ın statü bakımından evlendirildiği, "asil" genç kızın, alkolik ve ruh hastası bir kökenden gelişinin kaynakları "gensel" ve az inandırıcı olarak kalıyor.

Okur, arada sırada, Arın Murat, sınıfının isterlerini kavramış, dayanıklı ve direngen bir kadınla evlenseydi roman nasıl sonuçlanırdı sorusunu soruyor kendine. Ancak bu soru da, olayların hızı yüzünden yanıtlanamıyor.

Oya Baydar, ülkemiz aydınlarının daha iyi bir yaşam, daha güzel bir dünya için yıllardır verdikleri savaşımının bir kesitini yerleştirmiş romanına. Ve romanın asıl anlatmak istediği bu uğraşlar. 1940 kuşağının teorisyen doktoru, çevrenin pek ciddiye almadığı, ciddiye aldığında hırpaladığı komünist işçi, illegal sol parti çalışmaları, legal sol partinin yanlışları, yurt dışında siyasal kimlikle yaşamanın getirdiği bunaltılar, reel sosyalizmin yaşandığı ülkelerdeki temel aksaklıklar, bütün yaşamın adandığı ideal'in ölüşünü görmenin getirdiği bunaltı romanın siyasal art planının bir yanı. Günümüzün genç okuru için tarih olmuş bir dönem. Orta yaşlı okurun ise yaşadığı dönemin yeni bir yüzü. Baydar, bütün bunları ince bir hüzünle aktarıyor. Zafere hazırlanmış, zafer için süslenmiş askerlerin tutsak oluşlarını anlatmanın hüznüyle. İnancını sonuna kadar yitirmeyenleri, külleri sıcak kalmış eski yangınları bir iç çekişiyle anıyor. Ve Aragon'un dizesini yineliyor: "Mutlu aşk yoktur".

Bir Yarayı Deşmek

Oya Baydar'ın anlattığı dönem, irdelediği Sovyetler Birliği, Doğu Almanya, Türkiye'deki sol fraksiyonlar, işçi örgütlenmeleri, bir yaranın, neşterle yeniden açılması gibi çoğunlukla acı verici. Cumhuriyet'in kuruluş yılları aydınlarının uğradıkları yenilgiler de... Belki bu yüzden anlatımında hiç ironi yok. Anlattığı işkence sahneleri, hapishaneler hep hüzünlü. Belki biraz gülse, ya da güldürmeyi denese, işi kolaylaşacak. Örneğin, Ankara'daki kadınlar tutukevinin tutuklularını anlatırken... Ben ister istemez, o mekânın bir başka kadın anlatıcısı Sevgi Soysal'ı anımsıyorum. İşkenceye dönüşen banyo sefalarını kahkahalarla anlatmayı seçmişti o. Bar kızlarının tutuklandıklarında "komünistlerle" bir arada yatmayı nasıl bir namus anlayışıyla istemediklerini... Kahkahalarına sızan gözyaşları yaşananları da arıtıyordu sanki. Acıyı çekenleri değil, acı çektirenleri gülünçleştirdiğini bilmenin gözüpekliği vardı Sevgi Soysal'da. Oya Baydar'da ise bir iç çekiş. Bu belki acı çektirenler kadar acı çekenleri de suçluyor gibi bir tavra götürüyor onu.

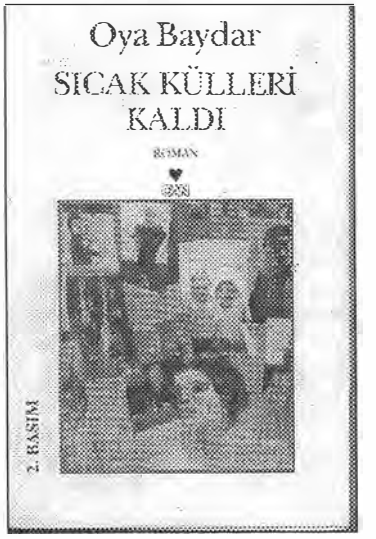

Baydar'ın gözüpek bir gerçekçi olduğunu hemen belirtmek gerek. Yirmi yılı aşan bir sevginin cinsel temellerini göstermekten çekinmiyor. İnsanları, kişilikleri oluşturanların genlerden çok sı-

Tahsin Yücel

SALAKLIK ÜSTÜNE DENEME

Deneme / YKY

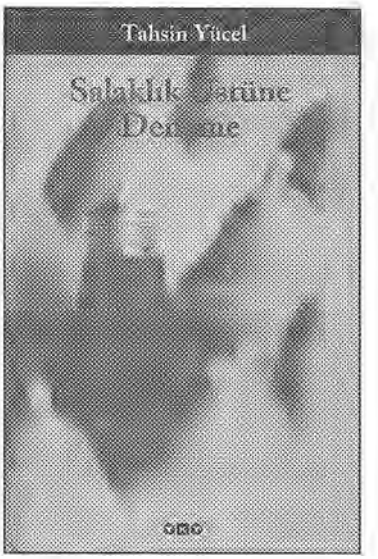

Kimileri "Ben son söyleyeceğimi baştan söylerim", diye övünürler. Aynı zamanda hem açık sözlülüklerini, hem bilgi ve deneyimlerini öne çıkarırlar böylece: her şeyi çok iyi bildiklerinden, ne tartışmaya gereksinimleri vardır, ne danışmaya; kimseden çekinmedikleri için de şak diye söylerler söyleyeceklerini. Daha doğrusu, böyle yaptıklarını düşünürler. İşte geldim, gidiyorum, ben böylesine yüksek bir özgüven düzeyine hiçbir zaman erişemedim. Ama, rastlantı bu ya, benzer bir şey yaptım: bu kitabın sonunda yer alacak denemeyi tüm ötekilerden daha önce yazdım.

Sonuç yazısını baştan yazıp da daha sonra, durumun gereklerine göre, değişik yazılarla desteklemek istediğim, daha özgül bir deyişle, bu kitabın başlığı *Salaklık Üstüne Deneme* olduğuna göre, önce, sonuç yazısında, salaklığın değişik yönlerini saptayıp daha sonra bu saptamaları destekleyecek nitelikte yazılar yazmayı tasarladığım için mi? Hayır. Doğrusunu söylemek gerekirse, bunca yıldır pek çok insan tanımıştım, üstelik, düzelmez bir Flaubert okuruydum, salaklığın ne denli saygın ve aranan bir "erdem" olduğunu az çok biliyordum. İçeriği gereği "Onu yukarıda arayın" diye adlandırdığım sonuç yazısını belirli bir deneme toplamının sonuncusu olsun diye değil, dostların isteği üzerine, *Fol* dergisi için yazmışım. Diyeceğim, konunun ayrıntılarına girmek gibi bir düşüncem yoktu. Bununla birlikte, bir iki yıl sonra, "Onu yukarıda arayın"ın ardından yazdığım denemelerin büyük çoğunluğunun belirli bir ölçüde salaklığa dokunduğunu, şu ya da bu biçimde salaklığın değişik yüzlerinden birine gönderdiğini ayrımsadım. Bunları bir kitapta bir araya getirmenin yararsız olmayacağını düşündüm.

Ama bunca yazıda salaklığın şu ya da bu yönüne dokundum, şu ya da bu yönüne göndermelerde bulundum da ne oldu? Kıskıvrak yakalayarak kesinlikle görünür ve tanımlanır mı kıldım onu? Nerede! Büründüğü yüzlerin çokluğu ve bu yüzleri üstlenen kişilerin uyanıklığı böyle bir şeye olanak verir mi hiç? Hele benim gibiler için. Gene de, başta kuşku yokluğu olmak üzere, birtakım açık belirtileri yok değildir. Bir kez, her önerdiğini kesin bir gerçek olarak önerir ve her inandığına kesin bir gerçek diye inanır. Romain Gary'nin sevimli kahramanının söylediği gibi, "Bir açıklaması vardır her zaman, neyin nereden çıktığını bilir". Bunu da, oturduğu yerde, yani soyutun içinde, gerçeği budayarak, yerini, işlevini, başka verilerle bağıntılarını değiştirerek, tek biçime, tek yüzeye indirgeyerek, kısacası, kendi kendisi olmaktan çıkararak yapar. Bu açıdan bakılınca, neredeyse tüm düşüngülerin belirli bir salaklık içerdiği söylenebilir. Irkçı düşüngü bunun somut bir örneğidir. Kafka'nın "Şarkıcı Josefine ya da fare halkı" adlı öyküsü salaklığın odaktan çevreye, yukarıdan aşağıya doğru nasıl yayıldığını, tüm yaşamımızı nasıl kuşattığını ve bu kuşatmadan kurtulmanın ne denli zor olduğunu çok güzel örneklendirir.

Bu nedenle, okurları şimdiden uyarmak istiyorum: gözlerini dört açsınlar, bu kitaba da bulaşmış olabilir.

---

nıfsal koşullar olduğunu da gözden kaçırmıyor. Bu gerçekçilik, eski bir sendika liderinin iki oğlunun da onun onaylamayacağı savaşım yollarını seçişini, kurgudan çok gerçeğin yansıması olarak aktarıyor bize. Biri dağda, öteki gönüllü askerde iki delikanlı. Birinin dileği babasının görmekten sakındığı "doğu sorunu"nu kendi "doğru bulduğu" yolla çözmek, öteki "hem yokluk çekmemek" istiyor, hem "milliyetçi bir kahraman olmak". Bu güncel ve doğru ayrıntı, ister istemez bir başka dönem romanının beni çok etkilemiş ayrıntısına götürüyor: aynı yoksul sofrada büyümüş iki kardeşten birinin komünist, ötekinin nasyonal sosyalist olduğu *Ölüler Genç Kalır*'ın genç kahramanlarına. Anna Seghers, bu farklılığı, okul, çevresel etkenlerle de açıklamıştı. Oya Baydar, aile geleneklerine karşı çıkışa bağlıyor bir bakıma. Delikanlı yaşlıların yanlışlarını eleştirirken, yanlışa düşülmesine engel olunmayan dediğim dedikçi aceleciliğine. Bu Türkiye koşulları bakımından hiç yanlış değil. Ama bu seçimlerdeki, öteki toplumsal tetikleyiciler de, küçük ayrıntılarla verilmeliydi bence.

Benim *Sıcak Külleri Kaldı*'da üstünde durduğum ayrıntılar, aynı dönemleri yaşamış olmanın getirdiği açılar. Genç bir okur, bu romanı, Paris'te vurulan bir dışişleri görevlisinin ölümünün arkasındakiler olarak da okuyabilir. Romanın akıcılığı, siyasal ayrıntılar üzerinde durmamasını sağlayabilir. Ve elbet romancının emeğine yazık olur.

Romanın baş kahramanlarından Ülkü'nün, romanın sonunda, "kendi için yaşamayı" seçen bir arkadaşıyla buluşması, Baydar'ın *Hiçbir Yere Dönüş*'ünden tanıdığımız bir tavır. Marmara'nın ortasında bir ada, zevkli bir uğraş. "Onlar Ermiş Muradına" mı? O adada televizyon, radyo yok mu? İç yüzlerini bildikleri bir cinayetin, bir infazın yinelenişi kahramanı hiç tedirgin etmeyecek mi? Oya Baydar, bu soruyu düşündürüyor yalnızca. Yanıtlamıyor.

Romanlar soru sorduklarında da önemlidir. Görevleri sorulara yanıt vermek değildir ki.

SENNUR SEZER

Abidin Dino

KISA HAYAT ÖYKÜM

Biyografi / Adam Yayınları

Yanılmıyorsam 1985 yılıydı. Abidin'e bir öneride bulundum: "Kendi ağzından özyaşam öyküsü"nü yazmak.

Karar verdik, Dinolar'ın her yaz gittikleri, Fransa'nın güneyindeki köylerden birine ben de gidecek, her gün belli saatlerde ses alma aygıtını çalıştırıp karşılıklı konuşacaktık. Daha sonra bu konuşmalarımız kâğıda dökülecek ve Abidin'in onayına sunulacaktı.

Birçok ünlünün özyaşam öykülerinin böylesi bir işbirliği sonucunda ortaya çıktığını, Abidin de ben de biliyorduk.

Benim bildiğim bir şey daha vardı: Abidin'in, yaşam öyküsünü yazmak için benim kalemime hiç mi hiç gereksinimi olmadığı.

Abidin, Türkçe'de olsun, Fransızca'da olsun, meramını dile getirmekte güçlük çeken biri değildi. Tam tersine, her iki dilde de yazan ve her iki dilde de, kendine özgü üslubu olan bir sanatçı, daha açık bir deyişle gerçek bir yazardı.

Eğer Abidin'e, özyaşam öyküsü konusunda kalemimi ödünç vermek gibi bir cesareti kendimde gördümse bunun tek bir nedeni vardı: Abidin'in, o, çocukluğunda başlayan zengin yaşamını kaleme alacak zamana sahip olmayışı.

Benim kendisine olan saygım ve sevgim, onun bana yıllar boyunca gösterdiği güven, bu tür bir ortak çalışma için yeterli gibi görünmüştü bana.

Bir tek koşul ileri sürdüm: soracağım her soruyu yanıtlayacaktı. Ama konuşmamız yazıya döküldüğünde neyin yayımlanıp neyin yayımlanmayacağına tabii kendisi karar verecekti.

Bu koşulumu söylediğimde, Abidin, bir an, çok kısa bir an duraksadı. Sonra kabullenir gibi göründü.

O güne değin hiç konuşmadığımız konulara değineceğimizi, böylesi bir çalışma içinde bunun kaçınılmaz olduğunu mu sezip duraksamıştı?

Kuşkusuz, kişisel, özel hayatına ilişkin soruların söz konusu olmayacağını biliyordu.

Kendisine, eğer bu tasarıyı gerekleştirirsek, yayımlanmasını çok uzak bir tarihe bırakabileceğimizi söyledim. Bu tarihi kendisi belirleyebilirdi. Yaşarken ya da öldükten sonra. Benim için önemli olan, "çağının bir tanığı" olarak Abidin'in anılarıydı.

Abidin gibi cömert bir insan yaşadıklarını kendine saklayamazdı.

Benim rolüm, eğer deyiş yerindeyse, yalnızca bir yazmanlık olacaktı. İlk ve kuşkusuz son kez, böylesi bir yazmanlığa kendi isteğimle aday oluyordum.

Anlaştık.

Hatta, o yaz için sözleştik bile.

Ama ben, niçin saklayayım, o küçük, bir anlık duraksama dolayısıyla olsa gerek, bu tasarının hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini o anda anlamıştım.

Neden?

Buna, kısa ve kesin bir yanıt vermem olanaksız.

Sanırım, önerim Abidin'e sıcak gelmişti. Onu duraksatan, ileri sürdüğüm o tek koşuldu: Tüm soruları yanıtlaması.

Abidin'in, kuşkusuz korkacağı bir şey yoktu, kalmamıştı. Ama sözünü etmek istemediği, unuttuğu, unutmak istediği olaylar, kişiler, ilişkiler olabilirdi. Benim bunları bilmem söz konusu olamazdı. Dolayısıyla bilmeden, kabuk tutmuş bir yarayı, belleğinin derinliklerine gömülmüş bir olayı, unutulmuş bir adı, bir insanı, onun yaşamına yeniden sokmuş olacaktım. Bu açıklamamda tümüyle yanılıyor olabilirim. Ama sanmıyorum.

Gene de Abidin bu tasarıyla uzun bir süre ilgilendi.

Şimdi, Abidin'in bana yazdığı mektuplara göz attığımda, zaman zaman bu konuya değindiğini görüyorum.

Daha sonraki yıllarda Uğur Mumcu, Cumhuriyet'te, yanılmıyorsam Türk solu için tasarladığı bir dizi söyleşi için Mehmet Ali Aybar, Behice Boran'la birlikte Abidin'i de düşünmüş ve Paris'e gittiğinde konuyu kendisine açmış. Abidin, bu konuda bana verilmiş sözü olduğunu söyleyip Uğur Mumcu'nun önerisine de olumlu bir yanıt vermemiş.

Uğur Mumcu, bir gün telefonda bana bu görüşmesini aktardığında kendisine, Abidin'le bir zamanlar böyle ortak bir tasarı geliştirdiğimizi, ama aradan birkaç yıl geçtiğini, kaldı ki benim tasarımla kendi tasarısının gerek amaç, gerek kapsam yönünden çok farklı olduğunu, hatta her iki tasarı gerçekleşirse, ortaya daha da bütünlüğü olan özyaşam öyküsü çıkacağı inancında olduğumu söyledim.

Uğur Mumcu, "Bunları Abidin Bey'e aynen söyler misiniz?" diye sordu. "Tabii" dedim ve telefonu kapadıktan sonra Abidin'i arayıp Mumcu'ya verdiğim yanıtı aynen yineledim.

Abidin, "Düşünelim" dedi.

Böylece ne ben gerçekleştirebildim Abidin'in özyaşam öyküsünü dinleyip yazmayı, ne de Uğur Mumcu düşlediği söyleşiyi.

Yaşamının son yıllarında anılarını yazmaya başladığını muştulamıştı Abidin bana. "Sana verdiğim sözü tutuyorum, İsviçre, Fransa çocukluk yıllarım bitti, şimdi sıra Türkiye'de." demişti.

Bu arada, 1990 yılında Fransız ozan, Abidin'in dostu André Velter, Abidin ile Fransız radyosu France Culture için, bu kitabın ikinci bölümünde okuyacağınız uzun söyleşiyi gerçekleştirmeyi başardı.

Abidin'in ölümünden ve Paris'te bu söyleşinin bant kayıtlarını okuduktan sonra André Velter'e, Abidin'i bu söyleşiye nasıl "ikna" ettiğini sordum.

"Çok zor oldu," dedi. "Üç ay uğraştım. Bir belge olarak kalması için, çok daha uzun ve ayrıntılı bir söyleşi düşlüyordum. Ama bunu Abidin'e kabul ettiremedim. Dört saatlik bu söyleşiyle yetinmek zorunda kaldık. Gördüğünüz gibi, birçok can alıcı konunun ayrıntılarına girmek mümkün olmadı."

Her şeye karşın André Velter'i kutlamak gerek. Abidin'in yaşamından birçok ilginç anı, anıyı unutulmaktan kurtarmış.

Yukarıda, sanat, sanatçı söz konusu olduğunda pek hoşlanmadığım halde "tanık/lık" sözcüğünü kullandım. Bu söyleşi okunduğunda görülecek ki, Abidin çağının, yaşadığı olağanüstü olayların tanığı olarak konuşmuyor. (İnsan kendi kendinin tanığı olabilir mi?) Tıpkı, Çocukluk Anıları'nda olduğu gibi belleğinde yer etmiş olaylardan, kentlerden, insanlardan söz ediyor bize. O çok sevdiği eylemi bu söyleşide de gerçekleştiriyor: anılarını paylaşıyor.

Bu kitabın o, ne yazık ki yazılamayan Abidin Dino'nun Gerçek Özyaşam Öyküsü'nün bir girişi olarak okunmasını diliyorum.

FERİT EDGÜ

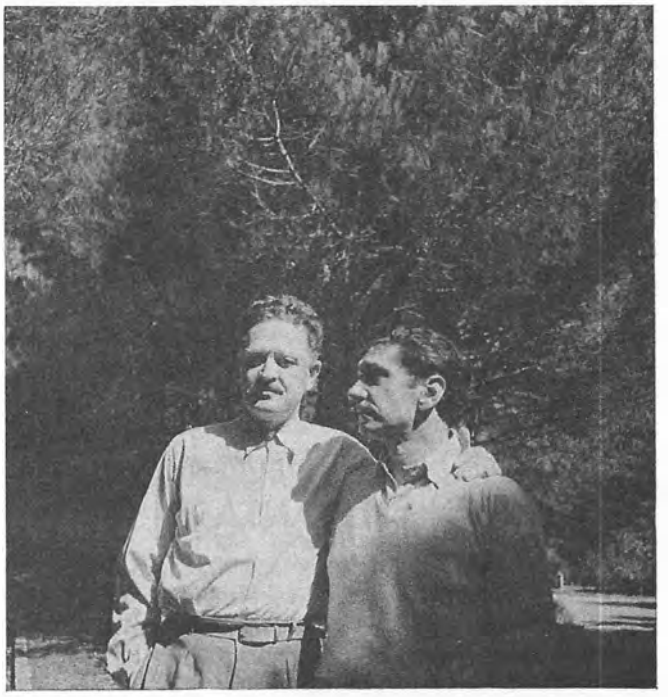

Nâzım Hikmet'le birlikte Caddebostan'daki Tosun Bey Köşkü bahçesinde (1951).

HİLMİ YAVUZ
ÇÖL ŞİİRLERİ
AKŞAM ŞİİRLERİ

ÖZDEMİR İNCE
YAZIN SESİ
UYKUSUZLUK

ORUÇ ARUOBA
NE Kİ HİÇ

SİNA AKYOL
MEĞER SÖZ GÜMÜŞ

HAYDAR ERGÜLEN
40 ŞİİR VE BİR

MELİSA GÜRPINAR
HER HARF BİR MELEK

HULKİ AKTUNÇ
BİR ŞEYİN VAROLUŞU

SENNUR SEZER
KİRLENMİŞ KÂĞITLAR

ALİ CENGİZKAN
ŞAİRİN NERGİSİ

ENVER ERCAN
GEÇTİĞİ HER ŞEYİ
ÖPÜYOR ZAMAN

VARLIK / ŞİİR

Emin Özdemir

ERDEMİN BAŞI DİL

Söyleşi / Bilgi Yayınevi

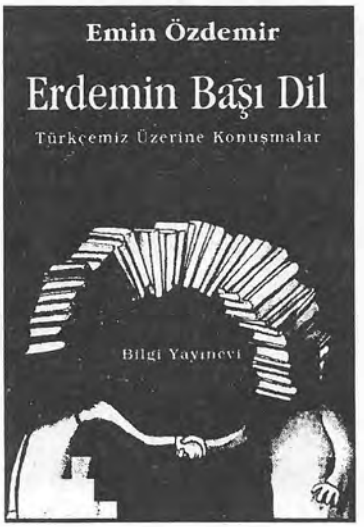

TRT'nin yayıma başlayışının ilk yılıydı. Programlardan sorumlu değerli iletişimci Mahmut Tâli Öngören, televizyonda Türkçemize yönelik kısa söyleşiler yapmamı önerdi. Haftada bir olacaktı bu söyleşiler. Dil ve dilin özelliklerinden yola çıkarak Türkçe'nin gelişim ve değişim evrelerini, sorunlarını anlatacaktım. Bilimsel bir söylemden uzak, herkesin anlayabileceği bir dille yapacaktım bunu.

Söyleşi dizisine genel bir ad olarak Kaşgarlı Mahmut'un *Divânü Lûgat-it Türk*'te geçen atasözlerinden birini, Erdemin Başı Dil'i (erdem başı tıl) seçtim. Bu sözün sözlükte Arapça açıklamasının Türkçesi şöyledir: "Faziletin (ya da edebin, hünerin, marifetin, meziyetin) başı dildir. Çünkü güzel söz söylemesini bilen kişi, onunla şerefe erişir. Arapçada da buna benzer bir söz vardır: "Kişi, dilin altında saklıdır." Bir bakıma yapacağım söyleşilerin artalanındaki dil gerçeğini de içeriyordu bu söz.

İlk program 5 Ekim 1968'de yayımlandı. Kesintisiz olarak 1969 Şubatı'nın sonuna değin sürdü programlar. Söyleşi metinleri daha sonra Türk Dil Kurumu'nca kitaplaştırıldı.

Erdemin Başı Dil'den sonra, dönem dönem Türkçemizle ilgili başka programlar da hazırladım TRT'ye. Ne var ki programlar bir süreklilik göstermedi. Bir dönemde dil devriminin verimlerini yansıtma amacıyla Türk Dil Kurumu'nun da katkılarıyla hazırlanan programlar, bir sonraki dönemde, "Dil devriminin karşısında olanlar da var. Osmanlıcayı savunmak için onlar da söz hakkı istiyorlar," gibi sudan gerekçelerle yayımdan kaldırıldı. Kimi dönemlerde daha da ileri gidildi. Dil devriminin getirdiği *ulus, ulusal, evren, evrensel, özgür, özgürlük, yanıt, koşul, örneğin* vb. sözcüklerin kullanımı yasaklandı TRT'de.

TRT'nin yerleşmiş, kemikleşmiş bir dil siyasası olmadığı için Türkçeye yöneliş, Türkçeden kopuş biçiminde sürdü gitti yayınlar. Atatürkçülüğün dil ilkesine dönüldüğü yıllarda Türkçemizin sorunlarını konu alan programlar hazırlattırıldı. Burada özellikle bir Türkçeseverin, TRT İNT'in sorumlusu Hasan Çakır'ın adını anmak isterim; onun yönlendirimiyle hem yurtiçinde hem yurtdışında ilgiyle izlenen "Dilimiz Türkçemiz", "Anadilin Toprağından", "Deyimlerimiz", "Öykülerden Atasözlerine" gibi programlar hazırladım. 1994'ten sonra birbirini bütünleyecek biçimde yayımlandı bunlar.

Tarihsel gelişimi içinde Türkçenin horlandığı karanlık dönemler olmuştur. Günümüzde de böyle bir yönelim var: Türkçe hor görülüyor. Neredeyse ülke ölçüsünde öğretim dili olmaktan çıkacak, yerini İngilizceye bırakacak. Gündelik dilde Türkçeleri varken yabancı kökenli sözcükler kullanmayı bir seçkinlik göstergesi sayanların sayısı giderek artıyor. Doğal olarak yabancı kökenli sözcükler dolduruyor Türkçenin yatağını. Bu bir yana, hem sözcük, hem cümle düzleminde yanlış kullanımlar, yanlışlığın dayanılmaz çekiciliği yüzünden, yaygınlaşıyor.

Ne yapabiliriz böyle bir ortamda? Her Türkçeseverin durup düşünmesi gerekir bu soru üzerinde. Ben bu bağlamda televizyonda yaptığım Türkçeye yönelik söyleşilerden kimilerini seçerek bir kitapta toplamanın yararlı olacağını düşündüm. Seçtiklerimi *Erdemin Başı Dil* adıyla yeniden yayımlıyorum.

Terimsel bir söyleme yaslanmadan, bir söyleşi havası içinde oluşturulan bu konuşma metinlerini hemen her düzeydeki okur zevkle, tat alarak okuyacaktır. Okurlar bu metinlerde hem Türkçenin tarihsel gelişimini hem de doğurganlığını ve söylemsel gücünü tanıyacaklardır. Bunların yanı sıra anadilimizin toprağında üretilen deyimlerimizden atasözlerine, türkülerimizden ağıtlara varıncaya değin değişik söz değerlerinin arasında bir yolculuğa çıkacaklardır. Kestirmeden söyleyelim: Bu mini söyleşiler, dilimiz Türkçemizle ilgili birçok soruyu yanıtlayacak, bu yolla anadil bilincimizdeki paslanmayı giderecektir...

SULHİ DÖLEK
KORUGAN

KARİN KARAKAŞLI
BAŞKA DİLLERİN ŞARKISI

SÜREYYYA EVREN
UR LOKANTASI

VARLIK / ANLATI

Bassam Tibi

BOĞAZ'IN İKİ YAKASI

AVRUPA İLE İSLAMCILIK ARASINDA TÜRKİYE

Araştırma / Doğan Kitap

Türkiye, gerek Avrupa'yla Doğu ve Güney Akdeniz bölgesi arasında olası bir köprü olarak jeostratejik konumuyla, gerekse yaklaşık 3,5 milyon göçmenin geldiği bir ülke olmasıyla, Avrupa için büyük bir öneme sahiptir. Yetmişli yıllardan bu yana bu ülke, önemli bir hareket içinde bulunuyor. Boğazdaki bu hareket, Avrupalıları da etkiliyor, çünkü buradaki sorun politik açıdan Türkiye'nin hangi uygarlığa ait olduğudur. Türkiye'nin Almanya için büyük önem taşıdığı, Ekim 1997'de Kürt kökenli Türk yazar Yaşar Kemal'e Alman Yayıncılar Birliği Barış Ödülü'nün verilmesiyle anlaşıldı.

Ödül töreninde, Yayıncılar Birliği başkanının açılış konuşmasında Yaşar Kemal, "Demokratik Bir Kemalist" olarak tanıtıldı. Yaşar Kemal de, ülkesindeki "yerleşik insanların muhteşem kültürleri"nden söz etti. Bunlara "üniter devletin", ideolojisinin varlığını reddettiği Kürt kültürü de dahildi. Türkiye'de hem Türklerin hem de Kürtlerin eleştirdikleri insan hakları ihlalleri vardır; Kemal eleştirenlerden biridir ve "gerçek bir demokrasi" temeli üzerinde oluşmasını arzuladığı –Frankfurt Paulskirche'de dile getirdiği gibi– barışın taraftarıdır. Başka sözlerle: Kemal, Türkiye'ye karşı değildir, ülkesinin güneydoğusundaki "kirli, vahşi ve anlamsız" çatışmaya karşıdır. Bu anlamda, bu kitabın bitirilmesi için Harvard'a uçmadan önce Frankfurt Paulskirche'de adına yapılan toplantıda bulundum ve Kürt kökenli Türk vatandaşı olan Yaşar Kemal'in yanındayım. Ama bu kitabın konusu, gerçekten de Türk demokrasisini tehdit eden ve Kemal'in dile getirdiği insan hakları ihlalleri değildir. Bu kitabın konusu, Türkiye'deki yön bulma kavgalarıdır; bu yön bulma kavgalarının konusuysa, XXI. yüzyıla geçişte bu ülkenin Avrupa bağlantısını koruyup koruyamaması, böylece istenen AB üyeliğiyle bu bağlantının derinleştirilip derinleştirilemeyeceği –bu Kemalistlerin isteği– ya da "Yeni Osmanlılar"ın arzuladıkları gibi İslamcı olup olmayacağıdır. Gene de, Türkiye'nin önemini vurgulamak açısından Paulskirche'deki olayla bağlantı kurmakta haklıyım.

Türkiye, şu an Avrupa'ya ait midir? Bu kitapta bu önemli soruya Almanların değil, daha çok Türklerin farklı yanıtlarını ele alacağım. Çünkü bu yanıtlarda Türkiye'de yalnızca duygular değil, politik düşünceler de farklılık gösteriyor. Yaşar Kemal'i Paulskirche'de öven –kendini Almanya'da yaşayan biz yabancıların avukatı olarak ilan eden– Günter Grass gibi insanlarca bile bu konu hakkında yapılan Almanya'daki tartışmanın, çoğu kez Türk karşıtı olması, acınası bir durumdur. Grass, ödül sahibi yerine kendisini öne çıkarmak –Nazi Almanyası'yla koşutluk kurarak– Türkiye'yi "ırkçılıkla" suçlamak, demokratik Federal Almanya'yla hukuk devleti düzenini "bir kez daha... demokratik yolla güvence altına alınan barbarlık"la suçlamak için Kemal'i kullanıyor. Bu eylem, Nazilerin Yahudi kurbanlarını alaya almak ve Türkiye'yi dışlamaktır. Bu kitapta bu türde hazmedilemeyecek bir inanç etiğine yer yoktur. Türkiye'deki insan hakları ihlallerini dile getirmek önemlidir, ama bu tür sapmalar olmadan.

Bu konunun incelenmesinde söz konusu olan gereksiz entelektüel bir kavga ya da akademik bir soru değildir, Türkiye'de İslamcılar ile Kemalistler arasındaki politik kavgadır. Avrupa için önemli olan ve kimliği konusunda belirsizlik taşımaya başlayan ülkenin geleceği boğazdaki bu hareketin sonucuna bağlı olacaktır.

Türkiye'deki bu hareketin taşıyıcıları gün geçtikçe güçlenen Türkçü İslamcılıktır. Bu politik güçler, Türkiye'nin Osmanlı geçmişine göre hareket etmesini istiyor, bu nedenle onlara bu kitapta "Yeni Osmanlılar" adını veriyorum. Avrupa rotasının temsilcileri, kurdukları düzenlerine insan hakları ihlalleri suçlamaları yöneltilebilen, ama kesinlikle "ırkçılıkla" suçlanamayacak ve –Günter Grass'ın Paulskirche'de yaptığı gibi– asla Üçüncü Reich'la karşılaştırılamayacak olan Kemalistlerdir. Kemalistler, ülkelerinin Avrupa tarafından kabul edilmesini istemekte bir derece haklılar. Eleştirilecek yönleri olan Türk politikasını Alman Nazi geçmişiyle bağlantılamak doğru değildir.

Türk İslamcıları, köktendinciliğin küresel sahnesine ait. Diğer köktendinciler gibi iktidar için mücadele veriyorlar. Ama diğer ülkelerdeki İslamcılardan ayrılıyorlar, çünkü ülkelerinin yalnızca İslamcı Yakındoğu'da değil, Sinkiang'dan (Kuzeybatı Çin) Orta Asya ve Kafkasya üzerinden Güneydoğu Avrupa'ya kadar uzanan jeopolitik bir üçgen içindeki Türkistan denilen bölgede de lider bir rol olmasını istiyorlar. Buna karşın diğer kökdendinciler en azından retorik olarak evrenseldir. Bu karşılaştırma, Türk İslamcılığın Türkçülükle bir senteze giriştiğini gösteriyor. İşte bu, köktendinciliğin küresel olgusunda Türkiye'ye özgü olan durumdur.

Aralık 1995'teki seçimlerde, Türklerin yalnızca yüzde 21,3'ü Türkiye'de –dile getirilmemiş de olsa– Yeni Osmanlıcılığın politik görüşünü temsil eden Refah Partisi'ne oy vermiştir. Kemalistler ile İslamcılar arasındaki çatışma, Batı ve Batı karşıtı yönelimli güçlerin çatışmasıdır, bu kitabımızın da içeriğini oluşturur. Bu nedenle, Türkiye'nin Avrupa'yla bağlantı kurma çabası için önemli sonuçlar taşımaktadır.

Türkiye'deki daha önce sözü edilen yön bulma kavgaları hakkında bu kitapta sunulan çözümleme, yakın geçmişte Batı'da egemen olan uygarlıklar çatışmasının belirlediği görüşü düzeltmeye yardımcı olabilir. İslamcı-Batılı çatışmasının olacağını öngören Samuel P. Huntington'ın tersine, uygarlıklar çatışması Türkiye'deki biraz önce belirtilen Batılı ve Batı karşıtı güçler arasında, başka deyişle Türkiye içinde ve aynı anda İslam içinde yaşanmaktadır: Türkler, kendi aralarında ülkelerinin Batı uygarlığına mı yoksa İslam uygarlığına mı ait olduğu konusunda kavga ediyor.

Türk İslamcıları, İslam reformcusu değil, bu nedenle de Avrupa demokrasisine uyum sağlamış bir "Avrupa İslamı", –bu kitabın 8. kısmında tanımlanacağı gibi– reddettikleri ve kendilerine yabancı bir kavramdır. Daha çok, kısmen Yeni Osmanlı, kısmen de Türkçü bir özelliğe sahip köktendinciliğin İslamcı biçimini temsil ediyorlar. Bayraklarına, Türkiye'yi Avrupa'ya mevcut bağlarından koparmayı ve kültürel açıdan da ayırmayı yazdılar.

Ülkelerinin Avrupa bağlantısına karşı çıkışlarında İslamcılar kesinlikle bir noktada haklılar: Türkiye Avrupa Birliği'ne alınacak olsa bile, Avrupa için ikinci derecede bir ülke olarak kalacaktır. Türk İslamcılarıysa, sınır varoluşu değil, ihtişam peşinde. Osmanlı tarihi, yeniden bulacaklarına inan-

dıkları bu ihtişamı içinde barındıran tarihsel anılar malzemesini sunuyor. Bu nedenle bu kitapta, Türk İslamcıları arasında egemen olan bu havaya, "Yeni Osmanlı nostaljisi" adını veriyorum. Yeni Osmanlı biçimine göre tanımlanmış Türkçülük ile İslamcılık arasında daha önce sözü edilen bu bağlantı, gelecekte Türkiye'nin benzer ihtişamının inşa edilmesini meşrulaştırmaya hizmet ediyor.

Bu bağlantıları anlayan biri bugün Türkiye'de güncel olan Osmanlı tarihinin yeniden canlandırılmasını uygun bir biçimde açıklayabilir. Yitik Osmanlı tarihinin parlaklığının yenilenmesine öncülük edenler, Türk İslamcılarıdır. Avrupalıların "Osmanlılar" deyince akıllarına yalnızca olumsuzluklar geldiğini bilmeme rağmen Türk köktendincilerine bilinçli olarak "Yeni Osmanlılar" diyeceğim. Ama bu olumsuz imgeye katkıda bulunmayı da hiç istemiyorum. Günter Grass'ın Türk politikasına karşı saldırı olarak gizlenmiş Türk karşıtı duygularını reddettim. Gerçi ben bir Türk değilim, etnik olarak "Banu el-Tibi" ailesine mensup Sünni Arap bir Şamlıyım ve bu aile, kent tarihine göre bir "XIII. yüzyıl âlimler ailesi"dir, ama büyükbabam Sadık bu gelenekten ayrılıp bir Osmanlı paşası oldu, başka deyişle Osmanlı ordusunun bir generali. Şam'da öğrenciyken, panarap ruhuyla pek de Türk dostu olarak eğitilmedim, çünkü panaraplar Osmanlı egemenliğini sömürge egemenliği olarak görüyordu. Ama anlattığım aile ortamı, Osmanlı karşıtı önyargılardan korudu beni. Bunu önsözde vurgulamak benim için önemlidir, çünkü böylece kimse bu kitabın yazarını önyargılı olmakla suçlayamaz. Hem laik hem de Sadık Paşa'nın torunu olarak, Kemalist Türkiye taraftarıyım, ama oradaki insan hakları ihlallerini çok katı biçimde eleştiriyorum, oysa bunu yaparken –Grass gibi– Türk karşıtı duygulara bürünmüyorum.

İslamcıların Osmanlıcılıkla ilişkileri, ailemin Osmanlı geçmişinden ayrılır. Araplar, kendilerini Türkleştirmeye çalışıncaya kadar Osmanlı İmparatorluğu'na sadık kaldı. Yaşar Kemal, Paulskirche'de daha önce alıntılanan konuşmasında şöyle demişti: "Osmanlı İmparatorluğu, çeşitli dillere, çeşitli kültürlere ve çeşitli dinlere mensup bir nüfusa sahip bir devletti". Jön Türkler, bu kültürel din çeşitliliğine bir son verdiler. Bugünkü İslamcılar, Osmanlı İmparatorluğu'nun olumsuz geleneklerini Jön Türklerinkiyle birleştiriyorlar. Jön Türklerin etkisiyle Türkçü izler taşımadan önce, Osmanlı İmparatorluğu'nun meşruluğu İslamcı evrenselliğiydi.

Kemalizm, Osmanlı İmparatorluğu'nun son on yılının Türkçülüğünü izledi; kurucusu Kemal Atatürk, 1923'te laik cumhuriyeti ilan etti ve 1924'te halifeliği kaldırdı. Atatürk adı verilen Kemal Paşa, İslamcıların hiçbir zaman açıkça dile getirmedikleri düşmanıdır; İslamcılar ondan nefret ediyor çünkü o Türkiye'yi bir Avrupa ülkesine dönüştürmek istiyordu, bu nedenle de hedeflenen bu yeni kimliği elde etmek için Osmanlı tarihini yok etmişti. Ama İslamcılar, bu gizli nefreti açıkça dile getiremiyor, çünkü dile getirseler geçerli Türk yasalarına göre suç işlemiş olurlar. Üstelik köktendincilerin Yeni Osmanlıcılığı Avrupa karşıtıdır ve –en azından retorik olarak– Türkiye'nin yalnızca kısmen gerçekleşen Avrupalılaşmasını da tersine çevirmek ister. Ama tarih tersine çevrilebilir mi? Bu soru, bu kitabın konusunu oluşturuyor. Ayrıca Doğu-Batı çatışmasının bitişinden sonra Türkiye'nin yeni oluşan jeopolitik önemi ve Türkiye içindeki yön bulma kavgaları hakkında da bilgi verecektir. İşte Türkiye'nin bu yeni önemi, "Yeni Osmanlılar"ın uygarlık bilincini güçlendiriyor.

Genelgeçer, bilgisizliğe dayanan yorumlara göre, Türkiye'nin Avrupa'ya yaklaşması, İslamcıların gizlice şeytan olarak ilan ettikleri Avrupa eğitimine sahip Türk subayı Kemal Paşa'yla başlamadı. Kemalizm'i reddederlerken, Yahudi düşmanlığı yapmaktan bile çekinmiyorlar ve Kemal Paşa'yı, İslam'da din ile devlet arasında ayrım amaçlayan bir "Yahudi komplosu" yapmakla suçluyorlar. "Yeni Osmanlılar" olarak ortaya çıkan İslamcılar, sanki ne İslam uygarlığını ne de sözde canlandırmaya çalıştıkları Osmanlı tarihini yeterince tanıyor. Kendilerine, ünlü Princeton tarihçisi Yahudi Bernard Lewis'in *Die Juden in der Islamischen Welt* (İslam Dünyasında Yahudiler) adlı büyük yapıtını okumaları önerilir; burada Osmanlıların Yahudi düşmanı olmadığı gösterilir; başka deyişle "Yeni Osmanlılar"dan çok daha saygınlardı. Yahudi İslamcı bir ortak yaşamın kurulduğu Endülüs'teki Reconquista'dan sonra, Yahudiler, yerli Hıristiyanların Yahudi düşmanlığından kaçtılar ve –Yahudi tarihçisi Lewis'in İslam'ı onurlandırarak gösterdiği gibi– Osmanlı İmparatorluğu'nda korunmaya alındılar.

İşte burada, Osmanlı İmparatorluğu'nun kucağında, Türkiye'nin Avrupalılaşması, 7. kısımda gösterileceği gibi, XIX. yüzyılın Tanzimat reformları çerçevesinde başladı. Bu modernleşme politikasından ilk Batılılaşmış Türk aydınları doğdu. Bu çerçeve içinde Genç Osmanlılar ve ardından da Jön Türkler oluştu. Kemal Paşa'ysa, kendisinden çok önce başlayan bu süreci, İslam düzenini "tepeden inme bir devrim"le parçalayıp, laik Türkiye Cumhuriyet'ini ilan ederek kökten bir biçimde zirveye ulaştırdı. Kemal Atatürk'ün, Türkiye'yi modernleştirme ve din ile devleti ayırma başarısına hayran olsam da, tepeden inme emredilen laikliğinin sınırlarını gözden kaçırmıyorum. Ayrıca Türkiye'ye karşı duyduğum sevgiye rağmen Jön Türklerin etnik milliyetçiliğinin, Türkiye'deki insan hakları ihlallerinden sorumlu olan "üniter devlet"in ideolojisinde varlığını sürdürdüğü konusunu göz ardı etmiyorum. Kemalist devrime ve başarılarına karşı duyduğum sempati ve hayranlığımı, Kemalizm'i eleştirmeden savunduğumla –özellikle bugünkü biçiminde– karıştırmayan ve bu kitapta hiç de taraftar olmadığım konumlarla suçlamayan dikkatli okurlarım olmasını diliyorum.

Bu kitap öncelikle bilgi verip açıklamak amacı taşıyor. Gerçi Türk köktendincilerini eleştiriyorum, ama eleştirim aynı biçimde rakiplerine, bugünkü Kemalistlere yöneliktir de. Bu sonuncularsa, Kemalizm'in bugünkü biçimiyle ne denli reformlara ihtiyacı olduğunu anlamak istemiyorlar. Reform utanç verici bir şey değildir ve buna, bu kitabın bilgilendirmek istediği, kavgayı sürdüren iki tarafın da gereksinimi vardır.

Bu kitap, yalnızca Alman okurları değil, Türk "Almancıları" da hedefliyor, burada doğan ve kendilerini "Alman ya-

bancılar" olarak gören özellikle ikinci nesli. "Schwaben'li Anadolulu" Bundestag üyesi Cem Özdemir'in kitabının başlığında vurguladığı gibi ben de, *Ben Bir Yabancı Değilim* (Münih, 1997) talebinde bulunuyorum. Bu entegrasyona karşı çıkan yalnızca İslamcılar değildir, Alman politikacılara bize "korunanlar" olarak davranılmasını öneren Alman milliyetçileri de vardır. Göçmenleri "korunanlar" olarak görmek isteyen –Göttingen'li Doğubilimci Nagel gibi– Türk gençlerin, ikinci sınıf insan olmak yerine köktendinci olmayı yeğlemelerine şaşmamalıdır. Türk "Almancılar"a beni bağlayan şey, artık bu ülkede yabancı olmak istememek ve bazı "liberaller"in, yalnızca açıkça da değil bazen de ne yazık ki çok katı, dışlamalarına karşı çıkmaktır. Bu grup için, kendimizi diğer yabancılardan, bu ülkeye mutlaka ait olmayan çoğu yasadışı göçmenlerden ayırmak için "Almancılar" terimi kullanılıyor. Buna karşın, Yeni Osmanlıların beni ve kitabımı dışlamaları hiç de şaşırtıcı olmaz. İslam ile demokrasiyi barıştırmak isteyen bir Müslüman olarak, bu ortam bana pek tekin gelmiyor (!).

İkinci nesil Türklerin, dışlanma ve ayrımcılığın farkına varmalarıyla köktendinciliğe yönelmemelerini diliyorum. İslamcıların, demokratik entegrasyon güçlerine göre Almanya'daki Türk gençliği arasında daha etkin ve bu nedenle de daha başarılı olduklarını görmek bana acı veriyor. Türkiye ve Avrupa hakkındaki dördüncü bölümde, iki olası senaryoyu inceleyeceğim: Avrupa İslamcı entegrasyonu ve bunun karşısında duran getto oluşumunu. Özellikle biraz önce açıklanan anlamda Avrupa İslamı'na karşı açık bir tutum sergileyen "dikkatli okurlarım" olmasını diliyorum. Açık okur dileğini bütün yazarlar taşıyor, ama konunun güncelliği dileğimi genel politik bir gereksinime dönüştürüyor.

Şimdiye kadar öne sürdüğüm düşünceler, gerçi bu kitabın kaba bir taslağını içeriyor, ama gene de biçiminin daha ayrıntılı bir açıklamasını gerektiriyor. Ayrıntılı giriş bölümünde, çözümlememi önümüzdeki soruna güncel bir yaklaşımla başlatıyorum. Merkezinde köktendinci lider Necmettin Erbakan'ın 1996-1997 yıllarında Türkiye başbakanı olarak on bir aylık görev süresinin bir değerlendirmesi bulunuyor. İslamcı Refah Partisi'nin iktidara yükselişi, bu kitapta bu konunun daha yakından incelenmesine ve uzun bir süreden beri bu ülkede meydana gelen değişimlere dünya kamuoyunun dikkatinin çekilmesine yol açtı. Mesut Yılmaz'ın Temmuz 1997'de Erbakan'ın yerine geçmesi gerçeği, Türkiye politik yaşamında İslamcıların önemini ortadan kaldıramaz. Yılmaz'ın Almanya yolculuğunun öncesinde *Frankfurter Allgemeine Zeitung*'da 29 Eylül 1997 tarihinde yayımlanan Alman-Türk ilişkileri hakkındaki makalesinde bu merkezi ve Avrupa için oldukça önemli sorun hakkında tek bir söz bile etmemesi ürkütücü ve aynı zamanda üzücüdür!

Bu kitap dört bölümden oluşuyor. Bu bölümler Türkiye'deki İslam'ın siyasallaştırılmasını, bu ülkenin yeni jeopolitik önemini, Osmanlı İmparatorluğu ile mirasını ve gelecekteki olası Avrupa-Türkiye ilişkileri hakkındaki senaryoları ele alıyor. 1. bölümün iki kısmında tarih içinde Türkiye'deki yön bulma kavgaları hakkında bilgi veriyorum. 1. kısımda ülkenin gelecekte çizeceği rota açısından daha önce belirtilen farklı seçeneklerle ilgili çatışmayı açıklamakla başlıyorum. İslamcılık, ikinci bölümde Türkiye politikasının gizli İslamlaştırılması çözümlemesinin gösterdiği gibi ideolojiden öte bir şeydir; ülkenin arzulanan Batılılaşması, yalnızca bir seçenek değildir, çoktan başlamıştır da.

2. bölümün üç kısmı, Türkiye'nin iki savaştan, Soğuk Savaş ile 1991 Körfez Savaşı'ndan sonraki yeni, daha büyük jeopolitik önemini ele alıyor. Türkiye, üç bölgede yeni bir ağırlık kazanıyor: Yakındoğu'da, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türki halkların yaşadıkları Orta Asya ile Kafkaslarda ve Balkanlarda.

Türk İslamcılarına neden "Yeni Osmanlılar" adını verdiğimi daha önce açıklamıştım. Bu durum da, Osmanlı İmparatorluğu'nun ele alınmasını ve tarihinin buna uygun biçimde günümüz perspektifinden yeniden değerlendirilmesini gerekli kılıyor. Bu ödev üçüncü bölümde (6. ve 7. kısımda) yerine getiriliyor.

4. bölümün ana konusu, hem Türkiye'deki hem de Avrupa'daki Türk-İslam cemaati içindeki çatışmaya yöneliktir. Türkiye'nin geleceği için birbiriyle rekabet eden seçeneklerdir söz konusu olan: reform yapabilecek Kemalist bağlanma mı, yoksa Yeni Osmanlı Türkçü bir İslamcılık mı?

Avrupa'daki Türk göçmenlerle ilgili olarak 8. ve 9. altbölümlerde iki senaryo geliştiriyorum: entegrasyon mu izolasyon mu? Biri –entegrasyonu destekleyen Avrupa İslamı projesi– olumludur, diğeri –izolasyon– olumsuzdur. Ama her ikisi de Türkiye'nin ne denli Almanya'yı, hatta Avrupa'yı ilgilendirdiğini gösteriyor. 8. kısımda oluşturulan olumlu senaryo bağlamında, Avrupa'da Türk varlığına dayanarak Avrupa ya da getto İslamı seçeneklerinin, hem Türk-Avrupa ilişkileri hem de Türkiye'nin kimliği açısından önemli olduğunu öne sürüyorum. Avrupa'daki Türkler hakkındaki tartışmaya, kaçınılmaz olarak başörtüsü konusu da dahildir. 10. kısımda kadınların örtünmesini İslamcılığın simgesi olarak anlamlandırıyorum. Sağcı Alman radikalleri ile milliyetçiler, Müslümanları dışlıyor; köktendinciler, uygarlık açısından kendilerini sınırlamak istiyor ve bu nedenle de başörtüsünü simge olarak kullanıyorlar.

Bu kitabın en son biçimi, ekim-kasım zaman dilimi içinde Harvard'da yeniden ele alındı. Önsözün yazılması sırasında, dünya politikasının oluşmakta olan yeni düzen yapılarındaki "çatışma ve uzlaşma" hakkında bir proje gerçekleştirdiğimiz Prof. Samuel Huntington'ın yönettiği Harvard Academy of Area and International Studies'in konuğuydum. Brzezinski de buna katılmıştı ve Amerikan yönetiminin Avrasya'nın jeopolitik olarak merkezde bulunduğu versiyonunu sundu. Brzezinski'nin –Almanya'da Berlin'deki bir konuşması nedeniyle tartışılan (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 8 ve 10 Kasım 1997)– bu ülkenin "Avrasya satranç tahtasındaki" en önemli taş olması nedeniyle Avrupalıların Türkiye'yi hemen AB'ye almaları gerektiği konusunda savunduğu konum da bu bağlam içinde yer alıyor. 14 Kasım'da Harvard'da verilen akşam yemeğinde Brzezinski'ye, Türkiye'nin hangi koşullarla AB'ye üye olabileceği konusundaki sorunun yanıtlanmasında, bu kitapta da ifade bulan bir başka perspektifine sahip olduğumu söyledim. Amerikan konumu, Avrasya'daki Batılı-Amerikan satranç oyununda Türkiye'nin bir taş olduğu yönelimiyle belirlenir. Benim perspektifimse, Amerikalı olmaktansa Avrupalı bir perspektiftir, ayrıca iktidar politikasından çok uygarlıklara dayanır. Gene de Avrupa'nın Türkiye'ye karşı kararsızlığı uzun bir süre taşınamaz ve zarar verici sonuçlar doğurabilir. Bu kararsızlık da, anlaşılır bir biçimde de Kemalistlerin öfkesini ortaya çıkarıyor.

TÜRKÇESİ: SEVİNÇ KABAKÇIOĞLU

Edward Said

Kış Ruhu

Seçki / Metis Yayınları

Filistin davasının yılmaz savunucusu; Batı medyasındaki ideolojik, çarpık, "ötekileştirilmiş" İslam tasavvurunun teşhircisi; Şark hakkında bilgi üretme gayretinin, Şark üzerinde iktidar kurma süreçleriyle ne denli iç içe geçtiğini gösteren, özcü Doğu-Batı karşıtlığı anlayışını yerle bir eden *Şarkiyatçılık*'ın yazarı; kanonlaşmış Batılı yazarlarca temsil edilen "kültürü" o "kaba", aşırı dünyevi "emperyalizm" kavramıyla irtibatlandırmakta inat eden pervasız eleştirmen ve son olarak sürgün, yabancı, marjinal, amatör, hırçın, tavizsiz entelektüeli kendi şahsında ete kemiğe büründüren kamusal şahsiyet. Türkiye'de Edward Said deyince bunlar geliyor akla. Çok parçalı, kopuk kopuk görünen ama alttan alta birbirlerini tamamlayıp zenginleştirdikleri hissedilen bu kimliklere başkalarını da (müzisyenliğini, otobiyografi yazarlığını, vs.) eklemek mümkün. Ama bütün bu kimliklerin beslendiği (ve tabii ki geri dönüp beslediği) daha merkezi, Türkiye'de pek tanımadığımız bir kimliği var Said'in: O bir edebiyat eleştirmeni, başka bir deyişle sıkı bir denemeci (seçkiye aldığımız "Dünya, Metin, Eleştirmen" yazısında denemeyi, eleştirinin asli mecrası saydığını söyler Said). Ama edebiyat eleştirisinin bildik sınırlarına sığmayan, bu sınırları sorgulayan ve kasten ihlal eden, başkalarını da ihlale kışkırtan bir eleştirmen. Hatta denebilir ki, Swift, Joyce, Wilde, Hopkins ve tabii ki Conrad hariç edebiyatçılardan çok, eleştirmenler, düşünürler, tarihçiler, kısacası beşeri bilimciler hakkında ya da onlardan yola çıkarak yazmıştır denemelerini. Profesyonel eleştirmen kodlarına uymayı reddeder. "Manastırvari" köşelerine çekilip gündelik dünya meselelerine karışmamayı ilke edinen, "kanon"a hürmetle hizmet edip "onlar ülkeyi yönetebilirler, biz Wordsworth'le Schlegel'i açımlayacağız" diyen beşeri bilimcilere inat, "fikirler ve akademi dünyası ile kaba siyaset, örgütlü iktidar, devlet iktidarı ve askeri güç dünyası arasındaki fiili bağlantılar"ı deşer.

Auerbach, Spitzer ve Curtius'un temsil ettiği hümanist filoloji geleneği, İtalyan tarihçi Vico'nun, Gramsci'nin ve Lukács'ın tarihselciliği, Foucault'nun "arkeoloji"si, Fanon'un antiemperyalizmi, Marx'ın radikalizmi, Jonathan Swift'in hırçın polemikçiliği ve Yeni Eleştiri okulunun aykırı ismi R. P. Blackmur'un eleştirel keskinliği birleşerek Said'in tüm yapıtlarına damgasını vuran özgün ve gerilimli bir doku oluştururlar. Said, salt metin üzerinde odaklanan eleştiri anlayışlarını ve Derrida kökenli yapıbozumculuğu, uzmanlaşmış profesyonel kültürün bu alandaki yansımaları, dinsel çağrışımları olan birer hermetizm olarak görüp reddeder. Seküler ve dünyevi eleştiri adını verdiği bir anlayışı savunur. Ona göre metinler kendi içlerine kapalı birer mikrokozmos değil; toplumsal ve kültürel dünya –yani bu dünya– içinde gerçekleşen ve ona müdahale eden olaylardır. Bu dünyanın somut güç ilişkilerini kaale almadan bir metni anlamak mümkün değildir. Kendi sözleriyle, "yorumu, sürmekte olan siyasi ve toplumsal bir praksisle irtibatlandırmak", Blackmur'u izleyerek "edebiyatı icraya çevirmek" gibi bir derdi vardır Said'in.

Bu yüzden, Said'in bizde az bilinen bu yönünü tanıtmak için elinizdeki seçkide edebiyat ve beşeri bilimler eleştirisi yazılarına ağırlık verildi. Ayrıca kitaba diğer kitaplarına uzanabilmeyi kolaylaştırmak için sürgün, şarkiyatçılık, antropoloji, Foucault ve Filistin doğumlu bir Amerikan vatandaşı olarak bizzat kendisi gibi kafasını sürekli meşgul eden tema ve kişilerle ilgili birer yazı da eklemeyi uygun gördük.

Filistin sorunu hakkındaki çok sayıdaki yazısına hem Said'in Türkçe'de bu konuda bir-iki kitabı yayımlandığı için hem de yazılar doğallıkla güncel gelişmelere bağlı olduğu için yer vermedik. "Farklılık İdeolojisi", "Anlatı, Coğrafya ve Yorum", "Kimlik, Olumsuzlama ve Şiddet", "Üçüncü Dünya Entelektüelleri ve Metropoliten Kültür" gibi harika denemelerine ise yer ayırmadık, çünkü Said yazılarını epeyce değiştirerek de olsa tekrar kullanmayı seven bir yazar ve bu yazıları da büyük kısmıyla ya da tamamen *Kültür ve Emperyalizm'e* almış. Müzikle ilgili denemeleri ise ayrı bir kitapta yer almayı hak ediyor.

Bu çetin ama keyifli metinleri seveceğinizi umuyorum.

HAZIRLAYAN ve ÇEVİREN: TUNCAY BİRKAN

BEHÇET NECATİGİL

EDEBİYATIMIZDA ESERLER SÖZLÜĞÜ
(7. Basım)

EDEBİYATIMIZDA İSİMLER SÖZLÜĞÜ
(19. Basım)

VARLIK / BİLGİ

Enis Batur

Acı Bilgi

Roman / YKY

1/ "Yazar, Kişi'nin hallerinden biri. Adam'dan ayrı tutmak için birbaşına yeterli gerekçe. Ya Yazar'da birden fazla yazar, Adam'da birden fazla âdem barınıyorsa? Pek çok kişide gördüğümüz, varlığına tanık olduğumuz **bölünme**'lerin, bazı örneklerde, duvarları (hatta tavanı, zemini) aynalarla kaplı bir odada yaşanan acı parçalanmalarında olduğu gibi kübist denebilecek bir bakılma/görülme biçim(ler)i isteyeceği, istediği unutulmamalı (...). Yazar hem kendi, hem kendisinin ötesi. Adam ona dahil de, onun bütünü değil. Yolculuk hali onları bölüyor; yolculuğu yazmak, yolculukta yazmak onları bir daha bölüyor. Sonra halkalar iç içe geçiyor. Yazar, yazarken kendini seyredemiyor da, yazsın yazmasın Adam'ı seyredebiliyor; Adam'a dönüp kendisine bakma hakkı veriyor, bir noktadan sonra o hakkı Adam koparıp alıyor belki de; Yazar, Adam'a kurmaca boyutu yüklemekte, Adam bu boyutun gerçekliğini kırmakta özgürler. İkisi birbirlerinin toplamından fazlalar."

Fugue Sanatı Üzerine Bir Roman Denemesi altbaşlığı taşıyan **Acı Bilgi** romanının başlarındaki bu satırlar, Av/Avcı ilişkisinin oynak zemininde okurla sürdüreceği **oyunu** baştan sezdiriyor.

Enis Batur'un şiirlerini ve metinlerini esas olarak Yazı Adamı/Yolcu gerilimi üzerine inşa ettiğini bilen okurları için romanın bu tanıdık iklimi, peşin bir coğrafya gibidir başlangıçta. Yıllardır sözcüklerin, kavramların, nesnelerin ve ilişkilerin ardında dolanırken Adorno'dan Attar'a, Artaud'dan Haşim'e zamanın ve mekânın kat yerlerinden okuma/yazma eylemini iç içe geçiren tasavvur dünyası, sonuçta sözcüğün en geniş anlamıyla bir Yolcu kılıyor onu. Yine başlangıç bölümlerinden alıntılıyorum: "Yazar, bugüne dek, kendindeki adamları izlemeye çalışmış. Öteki, boş yere de olsa, çeyrek yüzyıldır didiştiği bir alana çağırmış onu, ağırlamış, onunla oynaşmış, karşılıklı oynaşmışlar..." Böylece, **buradan ve kendinden** sürekli yolcu çıkan bir Enis Batur, oraya ve oradakilere varır ve vardıkça kurar yazıyı. İzini sürdüğümüzde kendimize ulaşabilme kara beklentisinin payı az mıdır? Peşine düştüğümüz o uzak ve geçmiş zamanlarda ve mekânlarda bizi soğuran nedir? **Öteki**yle **ötelere** çoğunluk imgelemde yapılan yolculukların izini süren yazı, sonuçta yazar/okur'un buradakiyle oradaki arasına gerili ölümcül boşluğu aşma, aşabilme **umudu** değil mi?

Acı Bilgi, bu bağlamda aşina olduğumuz Enis Batur diliyle ve dünyasıyla, deneysel bir roman kurgusu içinde yeniden buluşmamızı sağlıyor. Ancak kitap kendi özgün kurgusunda yol alırken, **anlatıcı** / **yazar** / **Enis Batur** / **okur** ilişkisinin kopmaması için gerekli yazınsal nirengiler özenle işaretleniyor. Öyle ki, kurgulanan bir olayın akışına kapılan okur, aniden Enis Batur'un falanca yazısına ya da şiirine uyarılıyor, onlarla ilgili taze uçlarla ödüllendiriliyor.

2/ En az iki konuya dayalı, kontrpuan halinde işlenmiş bir müzikal kompozisyon olan Fugue (Füg) hakkında kitabın başındaki açıklayıcı kısa bilgiyle okura, metne yolculuk için bir kroki sunuluyor. On iki ana bölüme ayrılan kitapta, her bölüm ayrıca sıralı anlatılar halinde. İkiden fazla tema sürekli korunurken, sapaklarla zenginleştirilip gerilen yan anlatılar kendi güzergâhlarını katederek omurgaya yerleşmekte gecikmiyorlar. Öykü, deneme, anlatı, içsel mırıltı, öfkeli tonlamalarla yüklü kırılgan ses, yatay ve dikey işleyişlerle, kimi zaman düzyazı şiir tadıyla tabloya yerleşiyor. Kurucu anlatı öğeleri arasındaki barok iklim, okurun anlatıcıyla / yazarla / Enis Batur'la temasını yitirmeden "kendisi için" bir okur kimliği edinmesini sağlıyor. Kitabın bu yapısal özelliğinin yazınsal bir fugue arayışına denk geldiğini sezmekte gecikmiyoruz. Eski dilde "firar" anlamına da gelen fugue, ruhbilimde şöyle tanımlanıyor: Kimi çıldırılarda kişinin gerçek kimliği dışında bir kimliğe bürünerek, alışık olduğu çevreden uzaklaşması. (Bu süre içindeki yaşantılarını kişi, kendine gelince anımsayamaz.) Yazarın metnini kuşatan atmosfere bu tanımıyla da katılan fugue hakkında kitapta verilen bilgi kısaca şöyle; Canon esaslı öykünme kurallarına karşılık veren bir musiki parçasıdır. Konunun bir sonraki ses tarafından ele alındığı "Yanıt"; konu ile yanıtın öteki bölümlerde almaşık biçimde duyulacağı düzen anlamına gelen "Yankılanma" ve iki tür "Kontrpuan".

Acı Bilgi'yle Fugue arasındaki yapısal ilgiyi sezinleyen okur, kitabın son bölümlerinde yazarca da doğrulanır: "**Acı Bilgi**'nin altbaşlığı 'Fugue Sanatı Üzerine Bir Roman Denemesi.' Gerçi Bach'ın yapıtıyla, yıllardır kurcaladığım 'fugue' kavramıyla doğrudan bağlantılı bir kitap söz konusu olduğuna göre, altbaşlığın yoldan çıkarıcı bir yanı kolay kolay görülmez."

3/ Yine de romanın, bir yazı adamının, hem de bunca yıldır metinlerle biriken bir sırdaşlık nedeniyle okurun da usulca ilişebileceği bir yazı adamının **buradan oraya** ve **buradakinden oradakine** yolcu çıkması üzerine kurgulandığı söylenebilir. Yukarıda değindiğim sapaklardaki Enis Batur işaretlerinin peşine düşen okur, birden kendisini tadına doyulmaz bir denemenin ortasında buluyor. Kimi postmodern romanlarda görülen "bilgi yığını" düz anlatılardan özenle uzak durulmuş. Bunun yanında okur, farklı yazınsal özellikler arasında yol alırken anlatıcı / yazar / Enis Batur üçlüsüyle her yüz yüze gelişinde soruyor: Kim kimdir? Kim kimi ne kadar ve nereye kadar izleyebilir? Ben? Gerçekliğin, eşyanın, taşın ve yaprağın, mekânın ve sahifenin, aşkın ve sınırın, yazının ve çıldırmanın her defasında sıvışıp sıyrılan gövdesiyle gövdem(iz) arasında dolanan gölge...

4/ Milano'daki bir seyahat acentası, garip bir oyunun başlangıç yeridir. Buradaki görevliye: "İçim ağrıyor benim. Kendimi bu kalıbın içinde bir daha düzelemeyecek kadar boşalmış, yenik hissediyorum," diyerek oyuna katılan anlatıcı için yeni bir kimlik verilir: Portekiz vatandaşı Elviro Guarçez. Bu kimliğiyle dünyanın dilediği yerine gitme olanağına kavuşan Elviro, Portekiz'e, Lizbon'a yönelir. Hangi Lizbon mu? Hani şu "**kimse, hiç kimse**" anlamına gelen adıyla **Pessoa**'nın Lizbon'u! Daha uçaktayken içten içe çalışmaktadır kurtçuk: kimim ben? İç sesi izleyelim: "Öte yandan, yolculuk da böyle bir şeydir özünde, hatta yazmak da öyledir diyebilirim (Sahi, kimim ben?), ne denli kestirmeden gitmeye çalışsanız boş çaba: Durmadan kaybolursunuz. (...) Yolculuk, bir çıkış noktasıyla bir hedef arasında, sonra da ters yönde yaşanan bir çifte-yer-değiştirme eylemine indirgenemeyecek denli çetrefil bir örgüye dayanıyor: kişi, yola çıkarken, kendi kimliğinin sınırlarını zorlamaya, içeriğinden uzaklaşmaya ya da taşmaya yöneliyor – yoldan çıkmak istiyor."

Yoldan çıkmak üzere yola çıkmak... Anlatıcı/yazar, ya da yeni kimliğiyle Elviro Guarçez, gerektiğinde kalemi Enis Batur'a aktarma inceliğini yitirmeden, Pessoa'nın Lizbon'una varır. Buradan ve buradakinden firar (fugue?) ederek oradakine yol'lananın izindeyiz artık.

5/ Artık "kendisine" özlem duymayan Alvarez, "her sabah biraz daha arınmış bir bünyeyle uyandığını, yıllardır kâbuslarla yırtılmasına alıştığı uykularının düzene girdiğini anlıyordu." Oysa Bach'ın Marcello'dan yola çıkarak bestelediği bir konçerto "onu kolay kolay kopamayacağından aslında şüphe duymadığı, bir süredir mış-gibi yaparak uzak bir mahallenin lunaparkında oyalanıp ötesinde durmaya zorlandığı geçmişine hızla götürmeye yetmişti. Presto'nun bitimini beklemeden radyoyu kapattı, gidip soyunmadan yatağa bıraktı kendini. O gece uyumadı."

Anlatıcı/yazarın kurguladığı yanılsama perdesini toparlayan Enis Batur, aşinası olduğu okurla birlikte iz sürer: "Gitmek; bir başka kimliğin içinde, başka bir **yer**'de yaşamayı seçmek, bunun üstesinden gelmek, bu kelimeleri yan yana dizmek kadar kolay olmasa gerek. İnsan, Necatigil'in deyişiyle, gurbet ve rahim kutupları arasında kan içinde kalır herhalde; yerli yerinde olmak ve kalmakla yerinden oynamak yelpazenin iki ucundadırlar. (...) Demek ki, her şey nasıl başlıyor da, bir kitabın sahiden başlayacağı ânı beklemek alışılmadık bir takvim mantığına dayanıyor. İçimde toplanan parçalar, kesitler, imgeler, düşünsel uçlar, gözlemler, öykü kırıntıları, sesler, ezgiler, biriktirdiğim yüzler, hareket ve davranışlar, kenara ayırdığım kaçamak bakışlar, görmediğim ya da bir yere bağlayamayacağım sancılar, ayrıntılar, hem de tekrarlar halinde, henüz yerini saptayamadığım bir merkezin etrafında dönerler."

Everest'in 8300. metresinde bulunan dağcı Mallory'ye ait 75 yıllık ölü beden üzerine gelişen aralıklı bölümlerde sürdürülen gitme, ulaşma, yitme izleği, birden soyut/somut hattına gerilen bir metne dönüşür. Eski yolcuların izine döşediği yolun kendisi bir kitap mıdır? Anlatıcıyla Enis Batur arasındaki rakkas üzerinden aktarıyorum: "Bir yolculuk kitabı mı bu? Bir seyahat metni olarak tanımlayabilir miyim onu, haftalarca, aylarca bana sancısını taşıttıran içeriğine bakıp? Kestirip atmak sanılabilir, bence değil: Her kitap zaten bir yolculuktur. Burada slalomla aralarında dolaştığım bölünmelerin başında o iki ucu keskin bıçak gerçekliği geliyor: Kişi hem gezsin, hem yazsın: Hem olur, hem olanaksızdır. (...) Suyu arayacağım."

6) Romanın bir bölümüne bıçak gibi dalan Anna Karenina, yazarımızla (yazarımız mı, dedim, hayır, belki Enis Batur) gerilimli bir ilişkiye yollanır. Bu bir Borges'cil gerçeklik deneyidir. Yazınsal gerçekliğin edebi hazlarla şaşırttığı okuru, anlatıcı yalnız bırakmaz: "Gözlerini iri iri açarak 'lütfen Enis Bey' diye soruyor Elif: 'Hangisi doğru bunların, lütfen, lütfen söyleyin.' 'Ne bileyim ben yavrucuğum' diyor E. B., 'benim işim bunları yazmak yalnızca, hangisinin doğru olduğunu, daha doğrusu hiçbiri yanlış olamayacağına göre, en doğrusunun, hakikisinin hangisi olduğunu nereden bilebilirim?' 'olur mu ama' diyor Elif, 'okuru ikide bir boşlukta bırakmaya hakkınız var mı, hikâyeleriniz bazen gerçek, bazen de gerçekleriniz hikâye, nasıl çıkılacak işin içinden?' Haklı Elif, işin içinden çıkmanın bir yolu olmalı. Ben de arıyorum o yolu, nicedir." Aranılan yola ilişkin roman yazarının da bir sözü var tabii: "Yeni kitabında okurun pusulasını sarhoşlaştıracak bir yol tutturmuş Enis Batur. Gezi metni, deneme, öykü, düzyazı şiir parçaları arasından. (...) Dileyen anlatı, gezi anlatısı, gezi metni der geçer; bir başka okuma biçimi deneme'yi, deneme-anlatı ya da anlatı-deneme'yi, bir anlatı denemesini, hatta roman'ı yeğleyebilir; Bir üçüncüsü çıkıp 'öyküler, izlenimler, yol metinleri, fotoğraflar' gibi uzun, parçalı, zincirleme bir altbaşlık kullanılmasını öngörebilir; her yayın kurulunda çıkıntılık yapmadan edemeyen biri mutlaka bulunur ya, o da fotoroman'ı öne sürebilir."

Peki, bu arada Enis Batur'a da bir konuşma fırsatı tanıyalım; şunları duyuyoruz: Bir yapıtla hiç kimse yetkin, eksiksiz bir ilişki gerçekleştiremez çünkü, ilişkinin sahici, güçlü, doğurgan olması yeterlidir –kim benim herhangi bir kitabımla, örneğin **Acı Bilgi** ile **tam** bir ilişki kurabileceğini ileri sürebilir. Bach'ın ve minör on dört contrapunctus'tan oluşan fugue dizisine, aynı başlık altında topladığım iki grup şiiri de akılda tutarak, tek tonlu, aynalı içsel bir yapıyla karşılık aradım **Acı Bilgi**'de. "(...) Dinlemek, işitmek, duymak hakkında bir kitap yazmış olduğumu düşünüyorum. Bundan önce yazdığım her kitaba ilişiyor bu, diyordum kendi kendime, yazdıkça; bundan böyle yazacaklarıma şimdiden açıldı, açılıyor, diyordum. Baudelaire'in **Yolculuk** şiiri de öyledir: Eski yeni her şiirine, önce sonra her nesir parçasına bağlanır. Özel bir merkez niteliği mi yüklüyorum bu kitabıma, o şiirine, hayır: Her metin, yazıldığı anda, sırada, süreçte, merkeze yerleşir, yazan kişinin, yazı adamının, yazıyla yaşayan (: beslenen) insanın odağıdır."

Kitabın oylumunu kateden benzer söz alışlar için, 12. Bölüm olan **Taşlar ve Kitaplar** gerçek anlamda bir KİLİT TAŞI.

7/ Ey okur, yukarıya istiflediğim satırlar, bir ilk okuma sırasında düşülmüş işaretlerle yol buldu. Bir okur olarak ben de anlatıcımı kerteriz aldım. Elbette **Acı Bilgi**'yi tekrar ve tekrar okuyarak başka yollar, sapaklar, çıkmazlar ve belki meydanlar kuracağım kendime. Öyleyse seni hangi yola çağırabilirim, yazarın yolcu çıktığı bu metinden sana ne taşıyabilirim?.. Kitap kapalı halde, arka kapaktan bana bakıyor. Oradan hınzırca hâlâ ve hep sesleniyor: "Bana kalırsa bir tuzak, bir tuzaklar kitabı **Acı Bilgi**. En doğrusu onu okumaya girişmek ya da hiç girişmemek."

CELÂL SOYCAN

Adnan Özyalçıner

AYAK İZLERİ

Röportaj-öykü / Evrensel Basım Yayın

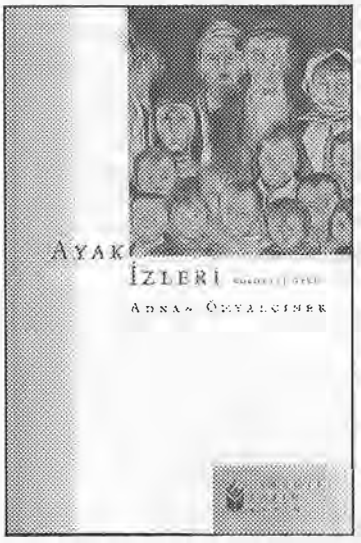

"Röportaj-öykü" alt başlığıyla sunulan *Ayak İzleri*, ülkenin doğusundan metropollerine dek sürdürülen ve bir kitap hacminde asla sona eremeyecek gibi görünen bir "yolculuk"tan biriktirilenlerin öyküsü. Öyle ki, parça parça algıladığımız, gidilen her kentin kendine ait özel gerçeklikleri olarak kaldıkları sürece bir sapma, bir özgünlük veya belki bir talihsizlik gibi görünebilecek insan durumları, Diyarbakır'dan İstanbul'a, Dersim'den Bergama'ya kadar çizilen bir omurgayla birbirine bağlanıyor, birbirini açıklıyor.

Adnan Özyalçıner'in 28 Nisan 1999 seçimleri sırasında, kurucularından olduğu Emeğin Partisi'nin seçim konvoyuyla katıldığı doğu gezileri sırasında Dersim'de gördükleriyle, siyanürlü altına karşı mücadele veren Bergama köylülerine dair izlenimleri bu kitapta, hiçbir rengi unutulmamış bir Türkiye tablosunu görmemize olanak sağlıyor. Kuşkusuz bu, tamamlanmış bir resim değil. Çünkü Özyalçıner, baskı ve zulmün son derece katı bir statükoya sahip olmasına karşın, sonsuza dek çizilmeye devam edilebilecek "oluş halinde bir ülke" tablosunun nasıl yaratılabileceğinin örneğini vermiş oluyor. Kitabı dikkate değer kılan da, en çok bu.

Gerçekliğin ve anlamın edebiyattan kovulduğu, tarihin bir kurgu, zamanın ise insan üretkenliğinden ayrılmış kategori olarak tanımlandığı ve günlük hayatımızda bu durumla beslenen pop kültürün sonuçlarını her gün daha da yakıcı hissettiğimiz şu zamanlarda *Ayak İzleri*'nin, daha ilk satırlarda başlayan sarsıcılığı önemli görülmeli. Çünkü, "Hazır Kart" reklamındaki genç kızın "ben özgürüm" diye diye dolaştığı doğudaki kentlerin girişinde onlarca kez üstleri aranan, bir parti konvoyunun propaganda çalışmalarını bile kısıtlayacak ölçüde "serbest dolaşım hakkı"nı ihlal eden prosedür, bu reklam filminden daha gerçek. Ama ne yazık ki sansür, Dersim'de bir kilogram peynirle zeytini satın alırken bile bitmez tükenmez belgelere, kırtasiye işlemlerine boğulan, yetmedi zorbalığa maruz kalan köylünün çektiği acıların buralara ulaşmasına izin vermiyor. Ancak, dünyanın çizgi çizgi olmadığı, böyle bir boşlukta söylenebiliyorsa *Ayak İzleri*'nin bir tarihsel borcu yerine getirdiği kesinlikle iddia edilebilir.

Elbette Özyalçıner, gerçeğin asıl yüzünü bize gösterirken kuru bir belgeselciliğe prim vermeyi tercih etmiyor. Edebiyatımızın bu usta öykücüsü, başı çatkılı kadınların, tandır ekmeklerinin eşsiz lezzetinin, deli deli akan Munzur'un, boşaltılmış köylerde mahzun kalmış doğanın, Urfa'nın sıcağının, Diyarbakır'ın lağım suları içindeki sokaklarının tasvirini bu siyasal panoramanın içine ustalıkla yerleştiriyor. Ve dahası, insanın inatçı yaşama kavgasına, direnc dönüyor yüzünü. Bu öyle yoktan var eden bir savaş ki, doğunun trajedisinden komik öğeler bile çıkarmak mümkün. İşte Dersim'den bir aktarım:

"Gece oldu mu buralarda, ormanları köyleri sürekli izlerken, ısıdan kaynaklanan ışımayla herhangi bir karaltı görüntüye girdi mi orada canlı biri ya da birileri olduğuna karar verilip top ateşine tutuluyormuş. Artık dağda oradan oraya yer değiştiren gerçekten silahlı eylemciler mi olur, yolunu şaşırmış bir yolcu mu; tarla faresi, tavşan ya da tilki mi olur, köy yerinde dolaşan zavallı bir köylü mü, bilinmez. Topun ateşlenmesiyle havaya uçup gider hepsi... Köylüler ultra modern teknolojinin de üstesinden gelmişler. Geceleri kahveden eve, evden kahveye giderken üstlerine birer naylon poşet geçirip açık alanı öyle aşıyorlarmış. Isıya duyarlı kamera, poşet içindeki adamın ısısını algılayamadığından kimseyi görüp bulamıyormuş."

Modern silah teknolojisine karşı bir naylon poşetle kafa tutan köylüyü, Zonguldak kömür ocaklarında bir "uğurlar olsun" ile bir "geçmiş olsun" arasındaki sekiz saatte küçücük dehlizlerde ölümle burun buruna kömür çıkarırken özelleştirmeye karşı mücadele veren yüzü kömür karası işçiyle birleştiren de bu yaratıcılık ve direnme gücü oluyor zaten.

Bu saptamadan sonra yola devam edilmeli.

Adnan Özyalçıner doğu gezilerinden toplayıp biriktirdiği ne varsa; dağarcığındaki bütün yükü İstanbul kapılarına yığıp bu zorunluluğa uyuyor. Öyle ki dönüp tekrar bu kapılara baktığında, hem yeni gözlemler ve izlenimler anlamlanacak, hem de kapının önünde bırakılmış gibi görünenler yaşamın akışkanlığında, ülke tablosundaki yerlerini almak üzere hareket edecekler. Cumartesi Anneleri, Tıbset işçileri, Gazi mahallesi, öğrenci eylemleri, o zaman Dersim'in boşaltılan köylerinden uzakta ve ayrı durmayacak. Diyarbakır'ın eşiğinden İstanbul Üniversitesi'ne de geçilebilecek.

"Benim İstanbul'um surlardan başlar. Oysa ki kentin girişi hep liman olarak bilinir. Öyle de gösterilir. Bütün filmlerde İstanbul'un girişi, Haydarpaşa garı olarak belirir. Sonra vapurla Sirkeci'ye geçiş başlar. Bu geçişte en ilginç görüntü, denizin ortasında kocaman bir martı gibi duran Kızkulesi'dir. Bu arada kamera karşı tepelerde, dumansı bir grilik içinde yükselen Ayasofya ile Sultanahmet Camisi'ni alır... Kamera en son köprüde durur. Vapur oraya yanaşmıştır. Filmin kahramanı burada kalabalığa karışır..."

Adnan Özyalçıner'in, kitabın ikinci bölümü diyebileceğimiz, İstanbul yazıları böyle başlıyor. Kente ilişkin iki üç sayfalık bu siyasi-coğrafya bilgisi zorunlu. Çünkü yazar böyle yaparak, eline bir kroki tutuşturduktan sonra, okuru İstanbul'un sokaklarına bırakacak; yolunu kaybetmemesi için bildik haritalar yeterli olmuyor. Karşımıza çıkacak bambaşka bir İstanbul, "öteki" İstanbul için, kameranın alışıldık noktalardan başka yerlere kaydırılması gerekli.

Bundan sonrası için, şimdi artık, çağından biraz daha geç doğmuş bir Sait Faik'le birlikte olabiliriz. Çünkü Adnan Özyalçıner, kenti ve kentlileri, en küçük ayrıntılardan büyük insani meselelere ulaşma becerisine en çok sahip yazarlardan biri olan Sait Faik'in yöntemini bu kez ona politik bir misyon yükleyerek seçiyor. Sait Faik'ten farkı, kentin kendiliğinden oluşmalarına dikkatli bir gözle bakmaktansa "oluş"a etkin bir özne olarak katılması. Yazarı, yaşananlardan ve yaşayanlardan ayırmak söz konusu değil artık. O yüzden, bir minibüste karşılaştığı yoksul ana oğula ilişkin gözlemleri bile az önce anlattıklarıyla sonradan anlatacaklarına bağlanarak; 100 bin lira yol parasını vermekte zorlanan annenin ezincini, vergi borcu için gittiği bankada yaşadıklarına eklemliyor.

Evet, surlardan İstanbul'a bir minibüsle giriyor Özyalçıner. Bankaya uğruyor, vergi borcunu yatırıyor. Bürokrasi ve finans ilişkileriyle boğuştuktan sonra kendini dar attığı sokaklarda "herkese parasız ve eşit sağlık, herkese parasız ve eşit eğitim" sloganları atan, pankartlar taşıyan kitlenin uğultusuna kendi sesini ekliyor. Burası Beyazıt meydanıdır; Turan Emeksiz'in öldürülmesinden yıllarca sonra bile haykırışlara, protestolara yardım ve yataklık etmeye devam eden kesişme noktası. Buradan yine bir minibüse veya otobüse binilerek Gazi'ye, biraz yürüyerek Eminönü'ne gidilebilir. Ama zaten o gün belediye emekçilerinin grevi olduğundan, hiçbir araç çalışmayacaktır. Çalışsa da önemli değil, yazar emekçilere destek olmak için Aksaray-Beyazıt'tan Eminönü'ne yürümeyi tercih edecektir. Sonra Taksim'e çıkılacak ve Cumartesi Anneleri'nin her hafta eylem yaptığı küçük alanın bir bankanın açtığı Cumhuriyet'in 75. yılı sergisi ile biraz daha daraltılmasına tanık olunacak, 75. yılı çığlıklarla karşılamak zorunda bırakılan acılı annelerin, eşlerin, oğulların, kızların arasına karışılacaktır.

Surların doğusunda ve batısında uzanan alanda işçi grevlerinden protesto gösterilerine, mitinglerden eylemlere kadar İstanbul'u İstanbul yapan ne varsa, okurun ve yazarın birbirine karışan *Ayak İzleri*'ni taşımaktadır artık. Ama bu bildik bir coğrafya gezisi olmaz yine de. Çünkü ne Gazi mahallesi olduğu yerde kalır, ne de ayak izlerimiz o kadar katışıksızdır. Gazi davası Trabzon'da sürüyorsa, İstanbul birden kilometrelerce öteye taşınır, elimize tutturulan krokideki sınırlar parçalanır, atlas darmadağın olur.

Bütün bu parçalanmaların, dağılıp taşınmaların ne hükmü vardır ki? Sonuçta bir otobüste, bir banka veznesinin önünde, bir küçük meydanda hep aynı sesin gidip zorlayacağı kuşatmanın benzer kıldığı mekânlar, kısalttığı mesafeler bir ülkeyi aslında bir kent gibi yaşadığımızı göstermiyor mu?

Üstelik Özyalçıner kitabının önsözünde okura bir şeyi daha hatırlatıyor: "Anamalcı sömürü düzeninin yarattığı, silah üretiminin artırılması ve kâr payının yükselmesi adına kışkırtılan iç savaşlar, kardeşin kardeşi vurması, dünyanın dört bir yanını cehenneme çevirmiş durumda... Açılan bu onulmaz yara, her gün daha çok kanıyor."

Öyleyse "bekle dünya" demek gerekiyor; geliyoruz.

Grevci Tıbset işçisi kadının sesi ise kulaklarımızda çınlamaya devam ediyor: Hep gelin... Demokrasi ve özgürlük için... daima.

NURAY SANCAR

Yves Simon

DUYGU SAPMASI

Roman / Everest Yayınları

Yves Simon adı, yakın zamana dek birçoğumuza yabancıydı. Oysa Yves Simon, "*Bir insandan diğerine aktarılan, ama beyinden geçmeyen duyguların altını çizer müzik. Roman ise her şeyi olaylarla, onlardan çıkan duygularla ve kelimelerle anlatır*," diyen bir şarkıcı-yazar. Aslında, Fransa'nın bu bol ödüllü sanatçısının her ürününde amaç aynı: kendi çağının içinde, başka çağlardan, insanoğlunun birikimlerinden kopmanın getirdiği rahatsızlığa, yalnızlığa uzak bir noktadan bakmaya çalışıyor, insan ilişkilerindeki kopukluğun temelini arıyor ve sonra... acı acı gülümsemekle yetiniyor. Çare bulamadığı dertler karşısında susuyor; yalnızca, başı sonu belirsiz bir *blues*'un içinde, varoluşlarımızın dağılmış parçalarını dile getiriyor.

Duygu Sapması, karışık bir ad aslında. Duygu sapması. Duyguların kırılması. Yön değiştirmesi. Pusulayı şaşırmak. Yeni rotalar çizmek. Uzaklaşmak. Belli belirsiz bir hüzün. Kararsızlık. Bitmiş aşkımızı çağrıştırıyor. Uzakta kalmış dostlarımızı. Sönmüş heyecanlarımızı. *Duygu Sapması* kendini kolay ele veren bir kitap değil. Ancak kendi bütünlüğü içinde kavrandığında, dev bir yap-bozun tüm parçalarının yerine konduğu duygusunu uyandırıyor. Çağımızın "yalnız bireyine" seslenen, onun derdi karşısında göğüs geçiren, ama gülümsemekten asla vazgeçmeyen bir şarkıya benziyor.

Duygu Sapması'nın birbiriyle görünürde bağlantısız ilk bölümlerinde, anlatıcı-yazarın hayatının birbirinden kopmuş parçaları dile geliyor. Kendisi ilk iki kitabını başka adlarla imzalamış, şimdi üçüncüsünü kendi adıyla imzalayacak, ama bu kez yapıtı başkasına yazdıracak. Geçmişte kalmış bir sevdanın acısını çekiyor; bir de doğmamış çocuğunun. Gündelik sorunlara mahzun bir gülümsemeyle değinen bu bölümlerden sonra, birden başka kahramanlar giriyor sahneye. Gizemli Kaspar George Becker. Kısaca KGB. Tarihi içinde barındıran kahraman. Tanrı'yı gören kapıcı kadın Bayan Dior. Aidiyet sıkıntıları içindeki güzel melez Rosa. *Unutuş Barı*. Marianne ile Simon. Aralarındaki tek ortak nokta, yaşama acısı. *Umut Apartmanı*. Simon'un, babasından habersiz büyüyen oğlu Lucien. Hayallerinin gücüyle, babasını yanına getiren Lucien. *Yetişkinler hayal kurduklarını bilirler, çocuklarsa kurdukları hayallere inanırlar.*

Duygu Sapması'nda, her ayrıntının kitabın bütünsel anlamında yerini bulan birer kahraman olduğunu söylemek, abartı olmaz. 1968 yılında yirmili yaşlarını süren yazar Yves Simon, anlaşılan dayanışma duygusunu gitgide yitiren bir toplumun içinde yaşamak zorunda kalmanın acısını derinden hissediyor. *Duygu Sapması*'nın her satırında, bu rahatsızlığın yankıları var. Bazen bir haykırış şiddetinde, bazen bir fısıltı hafifliğinde.

Bu kez olaylar ne bir sonuca bağlanacak, ne de bir sona. Tam tersine, her şey eskisinden daha karmaşık olacak. Çözülmüş olan düğüm, bir adım ötede, her zamankinden daha da kaygı verici bir biçimde yeniden dolaşacak. Tanıdı-

ğımız tüm varlıklar bin parçaya bölündüler, sevdaların, yeni sevgililerin, ışığın ve tenin yakamozlarının çekimine kapıldılar, sonunda yuvalanndan, demir attıkları yerlerden ayrıldılar, rastlantı sonucu doğdukları ya da tanıdıkları, dünyanın ağırlığı yüzünden bir süre takılıp kaldıkları yerleri terk ettiler.

Ve birey, *Umut Apartmanı, Unutuş Ban* gibi simgesel mekânlarda, varoluş acısını bir başkasıyla paylaşarak hafifletmeye çalışıyor. Yaşamak zor olduğundan...

Umut Apartmanı adını hak ediyordu. Orada umut etmişlerdi, yalnızca umut etmişlerdi, şeylerin yepyeni biçimlere bürünüp arzulan karşılaması için umut yeterliymiş gibi. Orada içine girecekleri bir dünya hayal etmişlerdi; bir yandan da saatler boyunca yalnızca dünyanın temsillerini seyredecekler, dünyanın acılannı uzaktan, yara almadan yaşayacaklardı.

Oysa mutsuzluk artık bireyin özünde. Çünkü birey, insan olduğunu unutmuş bir bakıma; yalnızlığını kendi elleriyle kurduğunu; kendi türünün dünya yüzünde yarattıklarından adım adım uzaklaşarak başka bir yöne saptığını. Olup bitenleri bir "ekranın" ardından seyretmeyi seçerken, aslında mutluluktan da uzaklaştığını. Tarihinden kopmakla, kendine tarihsiz, donuk bir yaşam seçtiğini. Kendisinin de artık başkalarınca bir ekranın ardından seyredileceğini.

Tuhaf bir biçimde kendilerini hem var, hem yok hissediyorlar.

Varlar, çünkü yaşıyorlar, soluk alıyorlar ve gözleri çevrelerini saranın, binaları, arabaları ve onlara benzeyen, yani adsız insanlarıyla bir kent olduğunu söylüyor. Yoklar, çünkü tüm bunlardan, gürültüden, hay huydan pek bir şey anlamıyorlar.

Heyecansızlık. Kayıp geçmelerden, hafifçe dokunmalardan ibaret bir hayatın ortasında, her duygunun derinliğini yitirmeye yazgılı olduğunu anlıyor adım adım roman kahramanları. Herkes başka bir çözüm buluyor bu duruma. Yok olmak bu çarelerden biri. Kaçmak bir başkası. Bir mekândan ya da bir insandan uzaklaşmak en kolayı.

İşin özünde, hayatlarının dar bir yolun, bir orta yolun üzerine kurulmuş olduğunu hissediyorlar; gelip geçicisinden bile olsa, taşkınlığı, çılgınlığı andıran her şeyin, yasak değil; daha kötüsü; olanaksız olduğu bir yolun üstüne.

Yaşamın örgüsünün karmaşıklığı, romanın örgüsündeki karmaşada ifadesini buluyor. Birden, romanı yazanın, kahramanları yaratanın kim olduğu, çaresizlere kimin yol göstereceği belirsizleşiyor. Anlatıcı, zaman zaman alaycı gülümsemesini bırakıp cüretkâr davranmayı seçiyor. Kahramanlar, ihtiyaç duydukları evrenle yüzleşsinler diye.

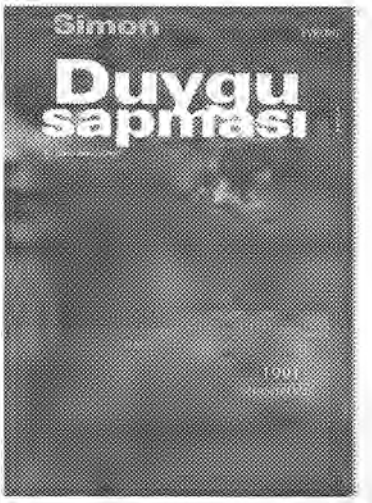

Sizdeki sıkıntının kaynağı, yaşıyor olmanın verdiği umursamazlık... alelacele her şeyi unutmaya çalıştınız; size aldırmayan bir geçmişten arınmış bir hayatın daha kolay olacağını sanıyordunuz. Sizin öykünüz uzun zaman önce burada, bu gezegende başladı; tıpkı size benzeyen, geleceğe inançla dolu gencecik kadınlar ve erkekler sahneden silinmişlerdi... Belleğiniz, Marianne, sizden önce yaşamış olan bu insanlardan bütün her şeyi öğreneceğiniz, onların hayallerini saklayacağınız kutsal mekândır ve siz belleğinizi bomboş bıraktınız.

Duygu Sapması bir simgeler bütünü. Kahramanların ve mekânların adlarından, romanın örgüsüne dek, romanın her öğesinin, roman bütününde taşıdığı bir değer var. Var olma savaşı veren varlıkların duygularının derinine inmek asıl amaç. Yves Simon, bireyin mutsuzluğunu toplumsal köklerinden kopmasında ararken, çözümü, yakın geçmişin yıkımlarının; İkinci Dünya Savaşı'nın verdiği acıların, toplama kamplarının yeniden hatırlanmasında buluyor. Avrupa bu son dünya savaşını çok ağır yaşadığı, anılarını da henüz belleğinden silemediği için, birçok genç Avrupalı yazar için İkinci Dünya Savaşı'nı işlemek, toplumun belleğinden kopmamanın bir yolu. Yves Simon da yaklaşık aynı çizgide seyrederek, geçmişiyle yüzleşme cesareti gösteremeyen Marianne'ı, toplama kamplarını, Nazi postallarını tanımış olan Kaspar George Becker'in ellerine teslim ediyor. KGB, tarihle tanıştırdığı Marianne'ın kendi geçmişini su yüzüne çıkarmasını sağlıyor. Bu örneğe bakarak, *Duygu Sapması*'nda kişilerin tarihin ardından, ikinci planda geldiğini söylemek doğru olmaz. Kitabın kahramanları, her şeyin çok kaygan olduğu dünyada ayaklarını koyacak bir yer arayan, kuş seslerini kaydedip, posta kartlarındaki resimleri "okumaya" çalışmakla, dünyanın seslerini ve görüntülerini zaptedebileceklerini sanan, romanın buğusunun içinde, hayatlarının kırık dökük karelerini yaşayan, yalnızlığın adını anmasalar da hepimiz gibi, hepimiz kadar yalnız, sıradan insanlar. Bu durumda, *Duygu Sapması*'nın Fransa'da ve çevrildiği öbür ülkelerde en çok gençler tarafından okunmuş, bir "kült kitap" aurasını kazanmış olmasında bir tuhaflık yok: belki de Yves Simon, kendi çağının yalnızlarına, bu kitap sayesinde o kadar da yalnız olmadıklarını hissettirdi... En azından onlarla aynı ruh halini paylaşan bir yazar var... Nadir anların takipçisi bir yazar...

SAADET ÖZEN

METİN CENGİZ:

Bu kitapta 1923-53 yılları arasında Toplumcu Gerçekçi olarak adlandırılan şairlerin bu olgudan ne anladıklarını ve şiirlerindeki yansımalarını anlamaya çalıştım.

Toplumcu Gerçekçi Şiir / Tümzamanlar Yay.

✪ *Yeni yayınlanan "Toplumcu Gerçekçi Şiir " adlı antolojiniz 1923-1953 yılları arasını kapsıyor. Önsözde yalnızca Marksist olan şairleri antolojiye aldığınızı söylüyorsunuz. Bu konuyu biraz açalım mı?*

– 1923-53 arasında toplumcu gerçekçi olarak adlandırılan bir grup şair var. Nâzım'dan başlayarak, kendilerine toplumcu adını veren ve bu anlayışta olduklarını vurgulayan şairlerdir bunlar. Ben, bu anlayışla üreten şairlerin toplumcu gerçekçilikten ne anladıklarını ve bu inanışın onların şiirlerindeki yansımalarının ne olduğunu anlamaya çalıştım. Antolojiyi bu yıllar arasındaki şairlerle sınırlandırdım. Örneğin, yaşı uygun olduğu halde Can Yücel neden alınmadı, diye soranlar olabilir. Can Yücel'in şiiri, toplumcu temalarla sınırlı bir şiir değil. Can Yücel'in şiirinde toplumcu anlayış daha açılmış, daha gelişmiştir. Can Yücel'in toplumcu gerçekçilikten anladığı ile antolojiye aldığım şairlerin anladığı şeyler arasında fark var.

✪ *Nedir o fark?*

– 1923-53 yılları arasında yazanlar, topluma dışardan bir bilinç getirmeye çalıştı. İşçi sınıfı adına hareket ettiğini söyleyen sol örgütlerin yapamadığını, edebiyat aracılığıyla yapmak gibi bir kaygıları vardı. Çünkü sol örgütler, sisteme karşı bir güç odağı haline dönüşememişti. Adı sosyalist, komünist olan böyle bir partiye de izin verilmemiştir Türkiye'de. Kurulmuşsa da ömürleri pek uzun olmamıştır. Behice Boran'ın da söylediği gibi, toplumcu gerçekçi edebiyatçılara düşen görev, bu eksiği kapatmaktı. Bu anlayışla şiir yazılınca yoksulluk, savaşın getirdiği sefalet, işçilerin nasıl sömürüldüğü, buna karşı neler yapılması gerektiği şiirin bir tür asli görevi olmuş. 1923-53 yıllarından sonra toplumcu gerçekçilikten anlaşılan şey farklıydı. Toplumcu gerçekçiliğin ikinci kuşağının anlayışı çok farklıdır. Örneğin Can Yücel'i burada ele alabiliriz. Bugün baktığımızda sadece Ahmet Oktay değil, Cemal Süreya da toplumcu gerçekçi. Ben de toplumcu gerçekçiyim. Toplumcu gerçekçi olmadığını söyleyen de. Seghers'in şöyle bir lafı var, Lukacs'a gönderdiği bir mektupta: "İçinde gerçekle ilgili bir töz barındırmayan gerçek bir sanat yapıtı var mı?" Tam böyle değil, ama böyle bir şey.

✪ *İkinci kuşak toplumcu gerçekçi şairlerde belirgin bir değişim var.*

– O dönemde Marksist düşüncenin kendini ifade etmesi engellendiği için, sanat entelektüel bir direniş alanı haline geldi. Bu direniş aynı zamanda işçi sınıfını da örgütleyecekti. Elbette sosyalist bir şair toplumun sıkıntılarını da dile getirir. Ama tüm şiirler bunu yapacak diye bir şey yok. Bu, şiirin arka planında yer alır. O dönemde doğrudan doğruya anlatıldı. Bu anlayıştaki şiir yoksulluğun dile getirildiği bir anlayışa indirgendi. İkinci kuşağa geldiğimizde, örneğin Ahmet Oktay'ın şiirine baktığımızda tema olarak çok çeşitlendiğini, insanın değişik sorunlarını kendine sorun edindiğini görüyoruz. Bu anlamda toplumcu gerçekçilikte bir çeşitlenme ve zenginlik oldu. Şiire kendi asli görevlerinin dışında bir görev vermeye kalkıştığımız, şiiri politikanın araçlarıyla donattığımız zaman şiir, şiir olmaktan çıkıyor.

✪ *Bu Marksist anlayış edebıyata zarar verdi mi? Böyle düşünenler de var sanıyorum...*

– Hayır. Bu tamamıyla bilgisizliğin ürünü. O dönemdeki şairler Türk insanının vicdanı olmuşlardır. Örneğin eleştiriyi ele alalım. Eleştiri, ilk olarak, yazılan eserlerin toplum normlarına uygun olup olmadığını kontrol etmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Sonradan bir yapıtı yapıt yapan şeyleri ortaya koyacak şekilde gelişmiştir. Bu durumdan sosyalistler sorumludur demek, eleştirel aklı kimin ilk defa kullandığını da göz ardı etmek demektir. Türkiye'de ilk edebiyat eleştirisini solcuların yaptığını görüyoruz. Bu anlamda *Yeni Edebiyat* dergisi çok önemlidir. Bu anlamda Türkiye sola borçludur. Benim yaptığım o dönemi anlamak. Dönemi suçlayarak değil, eleştirel yaklaşımla anlayabilirsiniz ancak. O dönem yazılan şiir, bir anlayışın eksik, kusurlu bir indirgemesi de olsa, insan için yaptıklarıyla bugün çok önemlidir. Olduğu kadarıyla demokrasiyi o kuşağa borçluyuz.

✪ *1923, aynı zamanda Cumhuriyet'in kurulduğu tarih. 1923'ü başlangıç tarihi olarak almanızda bunun da payı var mı?*

– 1923-53 yılları, aynı zamanda Cumhuriyet'in de kurulma dönemidir. Atatürk'ün kafasındaki düşünceleri gerçekleştirdiği dönemdir bu. Yurttaş bilincinin yerleştiği, ortak çıkarların etrafında örgütlenildiği, yeni değerlerle donanıldığı dönemdir. O dönemde Avrupa'da da bugünkü anlamda demokrasi yok. Atatürk kâğıt üzerinde kadın haklarını vermiştir ama, kâğıt üzerindeki bu haklar toplumsal yaşamda yerleştirilmeye çalışılırken, Avrupa'da var olan (de facto) kadın hakları veriliyordu. Yani toplumda zaten kadın hakları

vardı, ama seçme-seçilme hakkı bizden sonra verildi. Orada toplumsal gelişme yasaların önünde, bizde ise yasalar toplumsal gelişmenin önünde. Ben bunun şiire nasıl yansıdığını incelemedim. Bunu incelemek için Hececiler'e, Yedi Meşaleciler'e bakmak zorundayız. Ama, Cumhuriyet'in getirdiği değerlerle yazılması gereken şiir bu değildi bence. Ama bugün yazılan şiire bakıp da, o günlerde neden böyle şiirler yazılmıyordu demek de boşuna hayıflanmak olur. Bugün artık çok farklı yerde insanlar. Kalkıp Lukacs'la edebiyat yapamayız. O resmi söylem tuzla buz olmuştur. Türkiye'de bir grup, ben solcuyum diyerek, hâlâ 1940'ların anlayışıyla yazıyor. Bu anlayışla olmaz bu iş.

✪ *Bugün toplumcu sanattan bahsetmek mümkün mü?*

– Demin de söylediğim gibi o değerlerle yazılmaz. Ama siz kendinizi toplumcu gerçekçi olarak görebilirsiniz, bu ayrı.

✪ *O anlayışla yazan şairler var hâlâ.*

– Onları toplumcu gerçekçi olarak görmüyorum. Geri kalmış, miadını doldurmuş diyorum. Ama bu tutumu her anlayışta görmek mümkün. Bunun için de yapılacak bir şey yok.

✪ *Peki, ihtiyacı karşılayan bir şiirden, şiire gereksinimden söz etmek mümkün mü?*

– Her insanın şiire gereksinimi vardır. Fakat ben şiirle toplumu örgütleyeceğim, topluma bilinç götüreceğim demek, şiiri makale düzeyine indirmektir. O mantıkla şiir yazılmaz. Bu, politikanın asli görevidir. Sizin göreviniz, şair olarak ufuk açmaktır. Cemal Süreya'nın dediği gibi, şiirdeki vitamin elmadaki vitamin gibidir. Siz onu yediğiniz zaman, ben e vitamini alıyorum diye düşünmezsiniz. O vitamini dolaylı olarak alıyorsunuz. Şiirdeki bilgi de size dolaylı olarak gelir. Bu anlamda her insanın şiire ihtiyacı vardır. Ama bizim insanımız güdükleştirilmiştir. Düşünme gücü elinden alınmıştır. Onun yerine düşünülür, onun yerine düş kurulur, onun yerine fantezi oluşturulur. Türkiye'deki gibi düş kurma yeteneğiniz elinizden alınmış ve başkaları tarafından sınırlandırılmışsa, insan artık kendinin farkına varamayacak bir duruma itilmişse, onun şiirden anladığı şeyle sizin şiirden anladığınız şeyin aynı olması mümkün değil. O gider, İbrahim Sadri'yi okur. Kötü ürünü okur. Bugün kötü ürün, iyi ürünün önündedir. Türkiye'de halk yüksek bir siyasi bilince sahip olsaydı, bankalar hortumlanabilir miydi? Mümkün değil. Bu duyarsızlaştırılmış kitlenin gerçek şiiri görebilmesi, ondan tat alabilmesi beklenemez. Bir eleştirmenin, şu şairler okuyucularını oluşturmuştur demesi, bu anlamda bir talihsizliktir. Okuyucusu oluşmuş şairler değerlendirilirse, Cezmi Ersöz'ü Türkiye'nin en büyük şairi saymak zorundayız. Ya da Sunay Akın'ı... Bu anlayış kitap satışlarını baz alarak Aydın Öztürk'ün çok büyük bir şair olduğunu söylemeye kadar gider.

✪ *1923-1953 dönemindeki toplumcu şiirin, şiirimizin modernleşmesiyle nasıl bir ilişkisi olmuştur?*

– 1923-53 arasındaki modernleşme çabaları inkâr edilemez. Yeni konuların, bu konuların işlenmesiyle elde edilen duyguların, yani temaların eski biçimle de yazılsa yeni olmadığını hiç kimse söyleyemez. Yoksa, Mallarmé'yi de sone tarzıyla yazdığı için modern saymamalıyız. Biçimdeki klasik üslup, yeni bir klasizm için sağlam temel oluşturur. Bu açıdan bakılırsa, kimse Yahya Kemal için,"Serbest şiiri bilmiyordu. Gericiydi. Özellikle eski kalıpla yazdı." diyemez. Şiirde modernleşmenin önemli bir yanını yeni klasik anlayış oluşturur. Bir düşünce (tefekkür) şairi olan Yahya Kemal'den de, aruzu kullandığı için verilmeyen "ilk modern anlayıştaki şairimiz" sanını esirgememek gerekir. Yahya Kemal, günümüz şiir dilini ilk defa kullanması ve yerleştirmesiyle, o günün İstanbul'unda konuşulan dili, söyleyişi önemsemesiyle, tarihe bakışıyla, şiir üzerine yazdıklarıyla Türk modernleşmesinin atasıdır.

1923-1953 dönemi aynı zamanda, Yahya Kemal ile başlayan, şiirimizin modernleşme dönemidir. Yeni öz, yani Cumhuriyet sonrası değişen yaşam biçimi, şiirde yeni bir biçemi de zorluyordu. Serbest müstezat yetmeyince serbest şiir geldi. Şimdi şu çok önemli: Konular değişiyor, aklın kullanım biçimi, kullanım amacı değişiyor. Daha önce tanrısalda içkin olan, gerçek dünyaya atfediliyor. Akıl, gerçekliğin kavranması için kullanılmaya başlanıyor. Eleştirel bakış yerleşiyor. Dünyaya bakışın referans kaynakları değişiyor. Yaşam biçimi değişiyor. Bu bal gibi de bir modernleşmedir. Toplumcular sistemi köktenci açıdan değiştirmek için yeni bir anlayışı, eksik olsa da yerleştirmeye çalışıp, bu anlayışla şiir yazıyorsa, şiirde modern anlayışın en önemli özelliği gerçekleşiyor demektir. Evet, yaşantı biçimine köktenci bir eleştiri ve bu eleştiriyi kucaklayan bir biçim yok. Manzume düzeyinde olsa da, iktidar olan dil kullanılsa da, serbest şiir bunun için kullanılıyor. Bir tek Nâzım Hikmet'i anmak bile yeter. Diğer yandan toplumcu olmayan şairler de, eski biçimlerle yeni söyleyiş yolları buluyor. Yeni hayatı, insanı, gerçekliği yeni değerlerle şiirleştiriyorlar. Bu da modernizmden başka bir şey değildir. Hele Haşim'i görmemek, modernizm konusunda ya eksik bilgi sahibi olduğumuzu, ya da sorunu aşırı indirgemeci bir çerçevede ele aldığımızı gösterir.

DENİZ DURUKAN

CHÉRIE CARTER-SCOTT

HAYAT BİR OYUNSA
İŞTE KURALLARI
Türkçesi: Ümran Kartal

AŞK BİR OYUNSA
İŞTE KURALLARI
Türkçesi: Ezgi Deniz

VARLIK / ÖZEL

Sina Akyol

DOLAYLI ANLATIMLAR

Giriş ve Orhan Şaik Gökyay

Baba, ömrü boyunca CHP'ye oy verdi. Hayatının son günlerine kadar Cumhuriyet gazetesi okudu. Zekeriya Sertel'in *Hatırladıklarım* adlı anı kitabında Nâzım Hikmet'le ilgili bölümlere el yazısıyla notlar düştü; Sertel'le tartıştı o notlarında. Halim Yağcıoğlu'nu "solcu", hatta "komünist" şair olarak değerlendirdi. Oğlu lise öğrencisiydi. Yağcıoğlu'nun çıkardığı "Kemalist Ülkü" adlı dergide bir şiiri yayımlanmıştı delikanlının. O şiiri gördüğünde, "komünistler"in gençleri kendi saflarına çekmek için onlara görünüşte böyle ufuklar açtıkları konusunda epey öğüt verdi oğluna. Dahası, oğulun Yağcıoğlu'nun evine gittiğini, onunla sohbet ettiğini öğrendiğinde kızgınlığından küplere bindi.

Oğul 17 yaşındaydı. Emlak Kredi Bankası'ndan ve Özel Yenişehir Koleji'nden reklam alarak yayımladığı ilk şiir kitabını dönemin yazarlarına-çizerlerine göndermek amacıyla masaya oturmuştu. Delikanlının kimlerle diyalog halinde olduğunu anlamak amacıyla, postalama vb. işlerde yardım etti oğula baba. Ama işte o talihsiz an: Halim Yağcıoğlu'na imzalanmış bir kitap... Matbaadan çıkalı henüz birkaç saat bile geçmemiş, 500 civarında kitap dördüncü katın penceresinden bahçeye atıldı. Yağmurun göl haline getirdiği toprağa inen kitapların içleri kapaklarından kurtuldular. Oysa her şey ne kadar da güzel gidiyordu. Orhan Şaik Gökyay'a imzalanmış olan kitap son derecede heyecanlandırmıştı babayı. Malum durumdan dolayı duyduğu derin saadeti dile getiren bir mektup yazdı hocasına ve özenle katladığı mektubu kitabın ilk sayfasına yerleştirdi.

1970 öncesinden söz ediyorum; insanların mektup yazma huylarından henüz vazgeçmedikleri bir dönemden... Kitabın ilk sayfasına özenle katlanıp konulan mektuba bir süre sonra yanıt geldi. Sol üst köşesinde, büyük harflerle "Orhan Şaik Gökyay / Kayışdağı Cad. 124/1 / Göztepe-İstanbul" yazılı tarihsiz mektuptur: "*Lütfedip beni hatırlayarak gönderdiğiniz güzel kitabınızı aldım. Henüz okumaya fırsat bulamadım. Çünkü ancak dün bir seyahatten dönüşümde elime geçti, yarın tekrar bir seyahate çıkıyorum.*

Ama eserinizin, benim için güzel bir yönünü şimdiden belirtebilirim. O da bu vesile ile, bunca yıllar sonra, babanızı yeniden bulmaktır. Ben, içi, öğrencilerinin hatıralarıyla zenginleşen biriyim. Bu bakımdan, hem kitabınıza, hem babanızın benim öğrencim oluşuna, hem de sizi tanıdığıma sevindim. Bu sevincimi babanıza da ulaştırsanız müteşekkir kalırım.

Sevgilerimle."

İmza

Sanırım 1968'di. O günlerde 66 yaşında olan Orhan Şaik Gökyay'ın 17 yaşındaki bir hevesliye gönderdiği bu mektup, hâlâ unutulacak gibi değil.

Bahçe dergisi son sayısında "mektup" konusunu ele almış. İbrahim Oluklu "Bir Mektup Yaz Bana" adlı yazısında şunları diyor: "*1980'li yılların başı... Asım Bezirci'ye, Fethi Naci'ye ve diğer bazı eleştirmenlere mektuplar yazıyorum. Eleştiri ve şiir alanında neleri nasıl yapmam gerektiğini soruyorum özellikle. Çoğundan yanıt alamıyorum. Alamasam da yazıyorum. (...)*" Açıp baktım, Varlık'ın Kasım sayısındaki "Dolaylı Anlatımlar"da "*Okunacak onca kitap, dergi... yazılacak onca tasarlanmış şey... yetmedi, yapılacak onca iş-güç varken... Bu yüzden olsa gerek, umudumu kestim; henüz yanıtlayamadığım mektupların sahiplerinden özür diliyorum; artık beni bağışlasınlar.*" demişim. Orhan Şaik Gökyay'ın mektubu ve İbrahim Oluklu'nun satırlarının etkisiyle olacak, yanıtlayamadığım mektuplar nedeniyle, müthiş bir utanma duygusu kapladı içimi.

Saçı Kumral Lacivert

11 Mart 1988 tarihli bir mektuptan bir bölüm:

"*Yalnız şu 'yan' meselesiyle ilgili bir noktayı açıklamak istiyorum gene de. Söylemeye gerek yok, çocuk oyunlarındaki 'yanmak', o oyun hakkının yanması, geçmesi anlamına geldiğinden, ilk bakışta şu 'yangın'ın kökü olan 'yan'la ilgiliymiş gibi geliyor insana. 'Yandı, yok oldu' denmek isteniyormuş gibi. Ama o zaman, 'yandın' değil, 'yandı' (yanan hak çünkü) denmesi gerekirdi. Buradaki 'yandın', 'yanlış yaptın, dolayısıyla da hakkın geçti' anlamında kullanılıyor*)

Söz bir gerektir, imdi vesselam." *(Mevlana)*

Dede Korkut da 'at ayağı çabuk, ozan dili çevik olur' demiş bir tarihte.

Genceli Nizami de 'biri yüz etme, yüzü bir et' demiş.

Ne bilsin garipler, ileride İsmail diye, söz dinlemez (ya da söz bilmez) birinin çıkıp kendilerini utandıracağını. (...) Ve işte akşam oldu. Ve ben, maalesef, siyanürlü bir yüzük nasıl edinilir, bilmiyorum. (Bu 'maalesef' senin için de, kendim için de...)"

Ölüm Perisi

Sina Akyol'a

"*Ölüm usulca gelir/ Köşemde oturuyorumdur/ Beni korkutur/ Kediyi ürkütür/ Kuşları çatıdan uçurur/ Sonra sessizce gider// Giderken sürahinin üstünden geçer/ Su kapkara olur*" (10.02.1986)

Şairin kitaplarının hiçbirinde yer almayan (çünkü son kitabı olan *Toplu Şiirler* 1986'da yayımlanmıştı) bu şiirinin ardından şöyle ürkütücü bir cümle yazsam mı: "Şiirimizin en güzel kızan şairiydi İsmail Uyaroğlu."

Pek çok şeye, hâlâ ve çok güzel kızdığını sanıyorum. Bir şiirimde, bir türlü bitiremediğim bir şiirimde (Adı: İsmail Uyaroğlu'na Parşömen) şöyle diyorum: "*Öfke ona yakışırken/ o kendine öfkeli!// Değil; bıçağına öfkeli!// Değil; elâleme üzülür.// Saçı kumral lacivert.*"

Uyaroğlu belki çok kararlı, yazmamakta. Ama bence müthiş bir eksiklik, Uyaroğlu şiirinin yokluğu. Kim bilir, belki de iyi geliyordur ona bu yokluk. Ne var ki bir 'arkadaş yokluğu'dur da bu; bu yüzden bana kötü geliyor.)

Ek: O mektubu başka kime yazayım? Parşömene kızayım! Kızdım bana, Uyaroğlu.

"Yer Bezinden Bir Köle"

70 öncesinin atak şairlerindendi. Yanılmıyorsam 70'li yılların başlarıydı; küstü, bıraktı şiiri. Derken, aynı şehirde yaşadığımızı öğrendim. Tanıştık. 70 öncesindeki ataklık sürüyordu ruhunda; buna sevinmiştim. Derken bir kart attı bana; şiiri bırakmasının nedenleri de yazılıydı sanki bu kartta. Ne var ki epey ileri gidiyordu; şiirin günümüzü kavramakta,

açıklamakta, anlatmakta zorlandığını ve yetmediğini ileri sürüyordu; son derece umutsuzdu satırları. Kızdım. Gençliğimin dergilerini açtım. Yer almayı çok istediğim, ama bir türlü yazarlarından biri olamadığım Yordam'ı, Soyut'u... Buldum şiirlerini. Ve bir mektup yazdım ona. Umutsuzluğun aslında bir umut durumu olduğunu anlatmaktı niyetim. Şiirlerinden aldığım dizelerden, yalnızca onlardan oluşan bir mektuptu yazdığım.

Sakın ha, doğru anlaşılsın; Hüseyin Peker'in şimdiki ataklığında, bu mektubun hallice yeri vardır iddiasında, katiyen ve katiyen değilim. Ama, yazdığım onca mektubu hatırladığımda, çok değer verdiğim bir mektuptur diye bakıyorum, Peker'e gönderdiğim yanıt mektubuna.

"*(...)/ Bilecik'te köpürerek akıyor bazı günler Hamsu/ Kimseyi dinlemiyor, kayalardan atlıyor; kar, yağmur yedi mi/ Ben de öyleyim, her buluşmaya bir yarımı gönderdim/ Aslım bana kaldı, her şiire geçirdim suretimi/ Dizelerimi olanca insan çaldı, kalanı yeter dedim boş verdim/ İçtim kalanların hepsini, insanlar ne çok şey bırakıyor giderken/ Elması kestiniz mi, en parlak görüntü çıkıyor orta yerinden/ Kimseyi dinlemedim, kestim olanca portakal dilimlerini/ Şeftali eziyetlerini, patlıcan çimdiklerini kendime attım/ Soframdaki mezeler de, içkiler de bana kaldı*" (Hamsu adlı şiirden, Hüseyin Peker, "Yer Bezinden Bir Köle", Om Yayınevi, Eylül 2000, İstanbul)

Açılımlar Getiren Bir Kitap

29 Ağustos 1989 tarihli bir mektuptan:

"*Azizim, Sevgili Kardeşim,*

Mektubu neşveler getiren, sözü handeler yollayan birader-i ş'irim.

Ve derdmendim ve mısrabendim ve körfez derelerine derbendim ve güzelduyuperverim.

Bizler aziz ama varız efendim.

Fenni ş'ir üzre berdarız efendim.

Lisân-ı hâfi bize teslim olup, kelamı sahife be sahife dıfk ettiriz efendim.

Meğer ölüm meleği cân-ı sefilimizi ahzeyleye! Ana dahi bir velvele, bir gulgule bahş ideriz efendim."

Hulki Aktunç'tan bugüne kadar bir mektup almadıysanız, elbet sevinçleriniz olmuştur, ama epey eksik kalmıştır. Çünkü Aktunç Mektupları için –onlar dille yıkanmıştır– şölen sözleridir desem gerek. Bakmayın "şölen sözleri" dediğime; "firaklı"dır da onlar... Hulki Aktunç'un *Kirak* adını da taşıyan *Toplu Şiirler*'i YKY'den çıktı. Böylece, şiirimize açılımlar getiren bir toplama daha kavuşmuş olduk. Enine boyuna incelenmesi gereken bir şiir, Hulki Aktunç'un şiiri. Tıpkı daha önce yapıldığı gibi; Enis Batur'un, Haydar Ergülen'in, Gülten Akın'ın

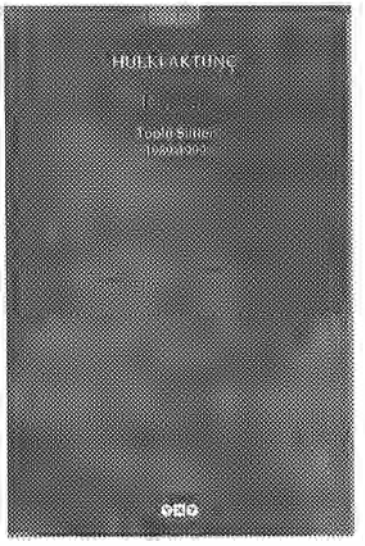

şiirlerinin incelendiği gibi...

–İzniyle– Özdemir İnce'nin... Hüseyin Ferhad'ın, Abdülkadir Budak'ın şiirlerinin de incelenmesi gerektiği gibi...

Ender Sarıyatı-Haşim Çatış

İşte henüz 20 yaşındaki şairin yazdıkları: "*giderken/ yalnızlığımla dolduruyorum kenti/ elimde kirli bir valiz eski tarihli birkaç mektup/ ve çizemediğim gök/ tuz kokusuyla dolu yüreğim/ içimden yaralı bir kuş uçarak dağlara/ duyduğum buruk acı gitmek// her şey gerilerden seyrediyor beni/ o bakamadığım kent/ demiri bileklerinde eriten ihtiyarlar/ asmalar bir de özlemek/ (...)*" Yalnızca kısa bir bölümünü alabildiğim şiir 1968 yılında Yordam dergisinde yayımlanmış. Sekiz yıl sonra, 28 yaşındayken, hayata veda etmiş Ender Sarıyatı. 70 öncesinden biliyorum adını; Yordam, Soyut, Dost dergilerinden... Arkadaşları; Ahmet Bahçevan, Ahmet Günbaş, Hüseyin Peker, Cavit Kürnek, İzzet Göldeli, Turgut Tan şapka çıkarılacak bir kadirbilirlikle emeklerini birleştirip Ender Sarıyatı şiirlerine kitap ömrü vermişler. Sarıyatı'nın şiirleri, Adem Kargı ve Dinçer Sezgin'in de katkılarıyla *Ölüme Direnen Şiirler* adıyla yayımlanmış. (Etki Yayınları, 2000, İzmir)

Ahmet Bahçevan, "Ender Sarıyatı Yaşadı mı?" başlıklı yazısında şunları da söylüyor: "*'İyi bir eser bıraktıktan sonra ölmeliyim' diyordu, henüz 25 yaşında iken. Daha önce de bir yazımda değinmiştim, geride kalan ailesinin izini bir süre önce kaybettiğimi. Son günlerde aldığım yeni bir haberle yeniden şok oldum. Ender'in tek çocuğu Adnan Sarıyatı'nın Gölcük depreminde öldüğünü duyunca...*

Böylesi bir yazgıya ne denilebilir bilemiyorum. 27 yaşında ölen genç bir şair, 30'lu yaşlarında ölen oğlu ve tüm ailesi... Oysa, bir gün mutlaka Ender'in kitabını yayınlatıp oğluna armağan etmeyi düşlemiştim hep. Ama olmadı, olamadı."

Diyorum ki, 60'lı yılların 70'li yıllara bağlandığı o dönemin havasını da yanıbaşınıza koyarak, okuyun Ender Sarıyatı'yı.

Dilerim bu kadirbilirlik, Haşim Çatış'ın şiirlerinin de kitaplaşması yolunda örnek olur.

Vecdi Çıracıoğlu'na Selam

Zavallı bir el... Dirseğe doğru devam ediyor, ama dirsek yok! Sanırım alçıdan yapılmış ve ten rengine benzer bir renge boyanmış. Parmaklarınızı rastgele kıpırdatın ve kıpırdatmanızın belirli bir anında öylece bırakın. Sözgelimi bir yumurtayı tutabileceğinizden emin değilim. Bırakın yavrunuzun yanağını ya da sevgilinizin boynunu okşamayı, düşmüş çorabınızı bile çekemezsiniz o parmaklarınızla.

Her gün görüyorum sözünü ettiğim "el"i. "Ayak-bacak fabrikası" gibi duran bir dükkânın, protezci bir dükkânın vitrininde... Dirseğe bile gelemiyor ya el, kopmuş bir kolun parçası diye bakıyorum ona. Vecdi Çıracıoğlu dedi ki: "*Yahu biz ağ'la balık çektiğimizde onun sahicisini görmüştük. Dahası mı? Denize atılmış bebek cesetleri...*"

Ey Çıracıoğlu Vecdi, yazsan a bunları!

Rica ve Teşekkür

Varlık'ın Kasım sayısındaki "Dolaylı Anlatımlar"da da belirtmiştim; izin rica etmiştim; yahu demiştim, bari o bulamadığım tadında bırakayım.

Belki bir başka zaman diliminde, belki bir başka çevrimde, hep birlikte, daha mutlu oluruz. Hatta karşılıklı olur teşekkürlerimiz.

Belki.

Feridun Andaç

AÇILIMLAR

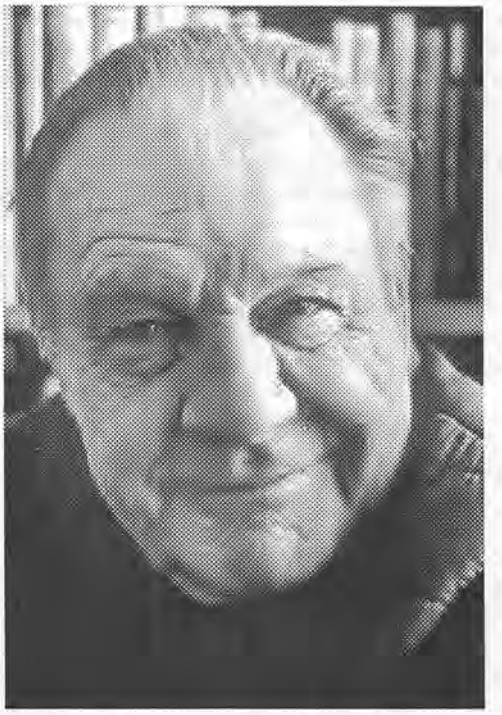

27./ Kıbrıs'ı Anlamadan Anlatmak Çok Zor!

Kıbrıs'ı anlamak mı, anlatmak mı gerekir diye düşünmeye başlamamın bir miladı olmalıydı. Ama 'bu neydi?' diye pek düşünmedim doğrusu. Dahası, 'Ada/Kıbrıs gerçeği'ne nasıl bakmak gerektiğini çok da önemsediğimi söyleyemem! Bu bir eksiklikti belki! 'Ada' metaforuna dönüp baktığım olmuştur da, Ada'nın gündemdeki sorunlarına derinlemesine yönelişimden söz edemem.

Sanırım bu düşüncelerle asıl yüzleşebilmem için Kıbrıs'a gitmem gerekiyordu!

Okurken, yazarken ulaştığım kıyıların böylesi bir yanı/anlamı vardır benim için.

Lawrence Durrell'ın *İskenderiye Dörtlüsü* ile *Avingon Beşlisi*'ni 'Bozcaada okumaları'ma denk getirmiştim. Bile isteye seçilmiş okuma an'ları öyledir. Siz, yer/mekân arar durursunuz bunlar için. Bazen renklere, kokulara dönersiniz; bazen de sessizliğin derinliğini arar, hatta ona tutunarak yol almak istersiniz.

Durrell'ı okumaya *Acı Limonlar*'dan[1] başlamamı öneren dostumun sesi kulaklarımda, Durrell söyleşimizin bizi Akdeniz gezgini kıldığı akşamsa belleğimdedir.

O dokuz kitabın getirdiği içsel vurgun; silkinmeyle, yaşadıklarımızla benzerlik köprüleri kurma savruntusunu yaşamak sonrasında Durrell'ın dünyasına dönmek...Hatta bu romanlarını düşünüp, tasarlayıp yazmaya başladığı ortama girmek bana hiç de sıcak gelmemiş olmalı ki; *Acı Limonlar*'ı, başladığım gibi, bir yana bırakmışım.

Geçen ayın ilk günlerinde Kıbrıs'a yolculuğa hazırlanırken, 'yanıma neler almalıyım' notlarımın ön sırasında *Acı Limonlar*'ın yer aldığını söylemeliyim size.

O savruntu an'ları geçmiş olmasına geçmişti ya, Durrell'a yolculuğum hep sürmüştü. *Afrodit'in Başkaldırısı*'nı okumaya yöneldiğim günlerde de *Acı Limonlar*'la aramda gene bir gel-git oyunu yaşanmıştı.

Bu kez, benim için Kıbrıs denilen 'muamma'ya yüzümü döndüğümde, nedense, Durrell'ın söyleyeceklerine dönüp bakmam gerektiği sezgisine kaptırmıştım kendimi.

İşte bu itkiyle *Acı Limonlar*'ı uçakta okumaya başlamıştım.

Öte günlerde çok anlamsız, yer yer de itici gelen satırların çekim odağına girmeme şaşırmadım desem yalan olur.

İlkten e.e. Cummings'in şiirleriyle açılış yapmıştım! Şiir, yolculuklarımın vazgeçilmez yol arkadaşıdır. Cummings ise bu anlamda sağaltıcı bir şair. Acının üzerine basarak yürüyen biri:

"aşk daha yoğundur unutuştan/ daha ince hatırlayıştan/ daha seyrek ıslak bir dalgadan/ daha sık beceememekten"

Her bir dizesine tutunarak yol alabileceğin biridir, o. Durrell'la buluştuğumuz çizgide onun içsesine kulak vermiştim. Diğer yol arkadaşlarım[2] arkada koyu bir sohbete dalmışlardı.

Durrell, 1950'li yılların başında yaşadığı Kıbrıs'ı anlamaya çalışmış. Tanıklıklarını, gözlemlerini yansıtırken Ada'daki hayatın görünen/görünmeyen yanlarına bakmış. Durrell'ın şu sözleri bir bakıma bunu yansıtıyor: "*1953-56 arası çalkantılı yıllar sırasında Kıbrıs'ın ruh hali ve atmosferini inceleyen, bir ölçüde izlenimci bir araştırmadır.*"

Dostumun; "Durrell, aslında bir misyoner," sözlerinin ne anlama geldiğini de kavramaya çalışıyordum.

Durrell'ın anlattıklarıyla başlayan Kıbrıs yolculuğum, bir süre sonra yüzleştiklerimle örtüşünce şaşırmıştım doğrusu!

Kıbrıs'ı, şu an, sıcağı sıcağına yazmam çok erken benim için. Bir 'şok' muydu yaşadığım, bilmem! Ama bildiğim şu ki; bizler, Türkiyeli aydınlar/yazarlar 'Ada gerçeği'ne pek doğru bakamamışız. Bazılarımız 'gezi üssü' bilmiş, bazılarımız 'yavru vatan' demiş, bazılarımızsa 'kangrenleşen sorun' olarak görmüşüz.

'Kıbrıs gerçeği'ni doğru algıladığımızı söyleyemem.

Durrell'ın anlattıklarıyla '50'lerin Kıbrıs'ına bakmak, benim için, bir bakıma önemliydi. Ada'nın iki halkına, onların yaşama kültürlerine dışarıdan bakan bir gözün, bir edebiyatçının izlenimleri kayda değerdi elbette. Ama daha da önemlisi, Durrell'ın bu süreçte yaşadığı Girne'yi (Kyrenia) adımlarken, Bellapais'i gezerken Kıbrıslı şair Fikret Demirağ'ın anlattıklarıydı. Daha sonra bu tanışma zinciri genişlerken; şair-öykücü Mehmet Kansu'nun, şair Tamer Öncül'ün, Yakın Doğu Üniversitesi Rektör Yardımcısı Şenol Bektaş'ın, yazar Mustafa Gökçeoğlu'nun, bir süredir Lefke Üniversitesi'nde görev yapan Efdal Sevinçli'nin anlattıklarıyla da 'Kıbrıs gerçeği' daha iyi beliriyordu gözümde.

Lefkoşa'yı ikiye ayıran Ledra Palas barikatına ulaşınca, Lefke'nin narenciye bahçelerini gezinince gözledikleriniz, anlatılanlar bizim tanıyamadığımız Kıbrıs'ı anlatıyordu aslında.

Durrell, bu yolculukta önemli bir pencere açmıştı bana. Onun anlattığı Sabri Tahir'in, bundan dört ay önce, bir mafya hesaplaşmasında nasıl öldürüldüğünün öyküsünü Demirağ'dan dinlerken; aslında Kıbrıs'ın elli yılda nereden nereye geldiği/getirildiğinin de gerçeğini görüyordunuz.

Acı Limonlar'ı dört günlük Kıbrıs yolculuğum süresince okudum. Bu kitabı Demirağ'la konuşurken, kitaptaki çeviri yanlışlarından söz etmişti. Bunun da Ada'yı tanımamanın bir göstergesi olduğunun altını çizmişti.

Durrell'a dönerek Kıbrıs'a bakmak elbette ki bir yoldu benim için. Kıbrıs'ı anlatabilmek için önce anlamak gerektiğini anlatıyordu biraz da.

Bu yüzleşme, bana, Fikret Demirağ'ın şiirine daha içerden bakmamı sağladı. Mehmet Yaşın'ın *Poeturka*'da[3] anlattıkları daha bir yerine oturdu belleğimde. Öte yakada yaşayan Neşe Yaşın'ın 'serüven'ini merak ettim doğrusu.

Ve, 'anayurda'(!) döner dönmez; Yaşın'ın hazırladığı *Kıbrıslı Türk Şiiri Antolojisi*'ne döndüm.[4] 1878'de Lefke'de bir inşaatta şantiye şefi olarak çalışan Rimbaud'nun öyküsünü merak ettim. Ve daha birçok şeyi getirip önüme serdi Kıbrıs yolculuğu.

Lefke'ye doğru yol alırken, sık sık, Durrell'ın şu sözlerine dönüyordum: "*...beni endişelendiren şey, siyasi iktidarı elinde tutan politikacıların tüm sorunu bir Avrupa sorunu olarak değil bir İngiliz koloni sorunu olarak ele almaları ve öteki kolonilerin tozlu mantık terazisini kullanmaları gerektiğiydi. Ne denli önemsiz olursa olsun, Kıbrıs konusu yakında uluslararası ilişkiler düzeyinde ele alınabilirdi; temel faktörlerin görmezlikten gelinmesi, Londra'nın bir çözüm yoluna erişmesi için gereken taktik, hüner ve zekâyı kullanmasını önleyebilirdi.*"

Onun, 1950'lerdeki bu tespitinden bugüne ne değişmiş diye soruyordum kendime. Şenol Bektaş'ın verdiği metin, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Klerides ve Denktaş'la görüşmesinin sözlü açıklamalarıydı, Kıbrıs'ın uluslararası gündemdeki yerinin 'Kıbrıs gerçeği'ni anlamamızda ne denli önemli olduğunu anlatıyordu. Ama gözardı edilen bir şey vardı, kanımca; burada yaşayanların ne düşündüğü, neler hissettiği. Kimsenin buna dönüp baktığı, sorduğu yoktu. Yaşanan grev de bunun bir yansımasıydı aslında.

Belki de, bu işi bir 'politika edinenler'in dönüp önce Durrell'ı okumaları, sanatçıların ve halkın dilini anlamaları gerekiyor. Tıpkı, Kıbrıs gerçeğini 1950'lerden bugüne öğrenmek isteyenlerin yapacağı gibi. Yani, benim de ufkumu açan bu okuma yolculuğunun Kıbrıs'ı anlamak için önemli bir adım olması gibi. Anlatabilmekse ancak o gerçekle yüzleşmekle olabilir diye düşünüyorum!

---

1) *Acı Limonlar*, Lawrence Durrell, Çev.: Hüseyin Aşuroğlu, 1992, Belge Yay., 286 s.

2) Yakın Doğu Üniversitesi'ndeki "Günümüz Türk Edebiyatı" konulu konferansa şair arkadaşlarım Enver Ercan ve Metin Cengiz'le birlikte katılmıştık.

3) *Poeturka*, Mehmet Yaşın, 1995, Adam Yay., 152 s.

4)) *Kıbrıslı Türk Şiiri Antolojisi (18. yy-20.yy)- 3 Kuşak, 3 Kimlik, 3 Vatan Arasında Bir Türk Azınlık Şiiri*, Haz.: Mehmet Yaşın, 1994, Yapı Kredi Yay., 340 s.

Ümran Kartal

HARFLERİN YERYÜZÜ SERÜVENİ

OSCAR WILDE'DA RUJ LEKESİ

Oscar Wilde'ın Paris'teki mezarının başına, ölümünün ilk yüzyılında gelmedik kalmadı – uçan melek şeklindeki mezartaşı iki kez hadım edildi, hatıra mumlarının alevleriyle yanık izleri oluştu, çeşitli dillerdeki grafitiler (duvar yazıları) kazındı mezara sürekli olarak. Ancak şimdi en zararlı saldırıyla karşı karşıya Oscar Wilde'ın mezarı: yüzlerce ruj lekesi. 'Yıllardır sürüyor bu, ancak ruj lekeleri bardağı taşıran son damla oldu. Düşüncesiz ve saygısız birtakım insanlar belki de Wilde'ın güzel mezarını sonsuza dek yok edebilirler,' diyor Wilde'ın torunu Merlin Holland. 'Eğer bu insanlar Oscar Wilde'ın hatırasını onurlandırmak istiyorlarsa, onu mezarında rahat bırakmalılar. Bu beni gerçekten çok kızdırıyor.'

Yazarın 100. ölüm yıldönümü nedeniyle 30 Kasım'da Pére Lachaise Mezarlığı binlerce Wilde hayranı tarafından ziyaret edildi. 'En büyük sensin! Asla ölmeyeceksin!', 'Oscar ölmedi!' gibi grafitilere ve şiirlerinden yanlış alıntılanmış dizelere rastlanıyor mezarında. Sadece mezarının arka tarafında 'Reading Zindanı Baladı'ndan güzel bir şekilde kazınmış dizeler var.

Merlin Holland, –bazıları elle, bazıları ise rujla boyanmış– öpücük izlerinin mezarın geleceği için en büyük tehlikeyi oluşturduğunu belirtiyor. 'Kalemle yazılan grafitiler temizlenebilir, mezarın üzerine kazınan herhangi bir şey zımpara kâğıdıyla silinebilir, ancak ruj lekeleri taşın içine sinen

hayvan yağlarını içeriyor ve korkunç izler bırakıyor. Tarihi eser uzmanları bile bunların temizlenip temizlenemeyeceğinden emin değil.'

Pére Lachaise Mezarlığı'ndaki aynı kaderi paylaşan bir diğer mezar Jim Morrison'ın mezarı. The Doors'un solisti 1971'de Paris'te bir otel odasında 28 yaşında geçirdiği bir kalp krizi sonucu öldüğünde buraya gömülmüştü. Hayranları Morrison'ın mezarının yanı sıra diğer komşu mezarlara da zarar veriyorlar.

Wilde, Paris, Beaux Arts 13. Cadde'deki Hotel d'Alsace'de 45 yaşında yoksulluk içinde öldü ve meçhul bir 'bayan' tarafından masrafları karşılanan mezara gömüldü. Kanatlı, çıplak bir melek şeklindeki mezartaşı ayıp sayıldığı için mezarlık yetkilisi tarafından hadım edildi. Ve bu hadım edilen parçalar birkaç yıl kâğıtların uçmasını engelleyen ağırlık niyetine kullanıldı. Daha sonra bu genital bölgeler restore edildi ama altmışlı yıllarda çalındı. Doksanlı yılların başlarında Holland ve Wilde'ın avukatı, Robert Ross'un ailesi, mezara üzerinde İngilizce ve Fransızca 'Oscar Wilde'ın hatırasına saygı gösterin ve mezarına zarar vermeyin. Çünkü bu mezar tarihi bir eser olduğu için yasalar tarafından korunmaktadır ve 1992'de restore edilmiştir.' yazılı bir plaket koydurdu ve restorasyon masraflarını karşıladı.

'Bundan yıllar sonra insanlar duygu dolu ve zarif notlar ve kartlar bıraktılar mezarlığa. Derken biri mezara öpücük kondurmanın iyi bir fikir olacağını düşünmüş ve birçok kişi daha ona katılmış. Artık ne yapılması gerektiğini bilmiyorum. Belki de L'oreal firmasını arayıp rujlarının üzerine uyarılar koymalarını isteyebilirim. Ancak mezarı yeniden restore etmek için bir yol bulmalıyım. Bunun için para gerekecek ama olsun, o benim büyükbabam ve ben onu seviyorum.'

Büyükbabasının 100. ölüm yıldönümü için 10 Kasım 2000'de İngiliz Kütüphanesi'nde 'Oscar Wilde: Altı Perdelik Bir Hayat' adlı bir sergi açan Holland mezara zarar verilmesinden dolayı üzülüyor. 'Yirmi yıl büyükbabamın el yazmalarını, fotoğraflarını, karikatürlerini toplamak için uğraştım. Üç yıl önce İngiliz Kütüphanesi'nden bunları sergi haline getirme teklifi aldım. Bu çok iyi bir fikirdi.'

Sergi, *De Profundis*'in imzalı el yazması ve sevgilisi Lord Alfred Douglas'a hapishaneden yazdığı uzun itiraf mektuplarını içeren 250 parçadan oluşturulmuş. Holland kendini, büyükbabasını anlatan bir şeyler yazmaya ve onun mektuplarını yayına hazırlamaya adamış durumda şu anda. Fourth Estate Yayınevi tarafından basılan *The Complete Letters of Oscar Wilde* adlı kitabın genç bir arkadaşa yazılan şiir tadında yazılar olduğunu söylüyor torun Holland. Kitapta, Wilde'ın hapishaneden Douglas'a gönderdiği ve sonradan davada kanıt olarak kullanılan bir mektup da var.

Stuart Jeffries, *The Guardian*

100 YIL ÖNCE WILDE'IN ÖLÜM HABERİ NASIL VERİLMİŞTİ?

Oscar Wilde öldü.

Oscar Wilde, dün Paris'te 45 yaşında hayatını kaybetti. Wilde, İrlandalı ünlü cerrah Sir William Wilde'ın oğluydu, annesi ise saygın bir edebiyatçıydı.

1874'te Oxford, Magdalen Koleji'ne girdi ve burada 'ilk' ödüllerini ve Newdigate Şiir Ödülü'nü kazandı. Ancak akademik kariyere yatkın bir kafa yapısına sahip değildi.

Wilde yeni 'estetik' hareketin en önemli lideriydi. Dönemin estetik anlayışı, Helenizm ruhunun yanlış yorumlanmış haliydi. Modern dünya iyi ve hoş arasında yanlış antitezler üretmeye ve hayatın ahlaki, entelektüel ve fiziksel yönleri arasında keskin ayrımlar yapmaya yatkın bir dünya. Yunan dünyası bu antitez konusunda hiçbir şey bilmiyordu oysa ki. Ahlaki ve fiziksel mükemmellik "güzellik", kusurlar ise "çirkinlik" sayılıyordu bu estetik anlayışında.

Güzellik, hayatta peşinde koşulmaya değecek tek şey, çirkinlik ise uzak durulacak bir şeydi. O günlerin estetik anlayışının yanlışlığı, güzellik anlayışını sadece fiziksel ya da maddi güzelliğe indirgiyor olmasıydı.

Estetik akımın hayalleri artık unutulmuş durumda, bu akımın çarpıtılmış ve tek yönlü felsefesi Wilde ile birlikte doğmadı, onunla da ölmedi. Wilde büyük bir edebiyat ustasıydı. *The Picture of Droien Gray* onun estetik felsefesini tanımlayan bir romandı. 1892'de *Lady Windermere's Fan* ile mizah yazarlığı ortaya çıktı. Bunu *A Woman of No Importance* ve *An Ideal Husband* izledi. Nükteli, paradoksal ve genel ahlaka ters düşen oyunlardı yazdıkları.

1893'te birden ortadan kayboluverdi. Hapishaneden çıktıktan iki yıl sonra belki de en ustalıklı yapıtı *The Ballad of Reading Gaol*'u yayınladı.

Bir edebiyatçı olarak kendisini saygın bir yere getirmeye yetecek kadar yetenekli biri olan Wilde'ın hayatı İngiliz edebiyat tarihinin en acınılası hayatlarından biriydi.

1 Aralık 1900, *The Guardian*

MALCOLM BRADBURY 68 YAŞINDA ÖLDÜ

Kendi kuşağının en verimli ve en etkili romancı, eleştirmen ve akademisyenlerinden biri olan Sir Malcolm Bradbury 27 Kasım'da 68 yaşında beklenmedik bir şekilde öldü.

Son birkaç aydır nefes darlığı nedeniyle sağlığı iyi değildi, ancak hastalığı ciddi bir hastalık olarak görülmüyordu. Ölüm haberi arkadaşlarını şaşkına çevirdi. Ölümünden bir hafta önce Norwich'teki evinin yakınlarındaki bir huzurevine taşınmıştı.

30 yıldır o bölgede yaşıyordu ve East Anglia Üniversitesi'nin Booker Ödüllü Kazuo Ishiguro ve Ian McEwan gibi isimleri yetiştiren yaratıcı yazarlık bölümünün kurucusu olarak biliniyordu.

Arkadaşı romancı Rose Tremain, Malcolm Bradbury'nin geçen yazdan beri zatürreye yol açan bir tür gizli mikropla savaştığını söyledi. Hastalığının kontrol altına alınabileceği düşünülüyormuş, ancak kullandığı ilaçlar işe yaramamış. Temsilcisi Jonathan Begg, "Bilinmesi gereken şeylerden biri, onun birçok farklı alanda çalışabilmesiydi. Anlamlı bir şeyler yakalama ustalığına sahipti ve buna sıkı sıkıya sarılmıştı. Son iki aydır, evde hastayken her gün bir şeyler yazıyordu, hayatı boyunca yaptığı da buydu zaten – yazmak."

Ian McEwan, onun, açık fikirli bir insan olduğunu, asla eskiye takılıp kalmadığını, İngiliz romanının elçisi olduğunu belirtti. Romancı ve akademisyen David Lodge, "sanki içimden bir şeyler koptu gitti, çünkü o benim için bir ilham kaynağıydı," dedi.

John Ezard, Jeevan Vasagar, Maev Kennedy, *The Guardian* 28 Kasım 2000

BÜTÜN HİKÂYELERİ 1/ *Edgar Allan Poe/ Türkçesi: Dost Körpe/ İthaki Yay.*
Edgar Allan Poe, 19 Ocak 1809'da Boston Massachusetts'de doğdu. Her ikisi de profesyonel oyuncu olan bir çiftin çocuğuydu. Londra ve Richmond'daki özel okullarda okudu. Öğrenciliği sırasında tanıştığı alkol ve kumar, yaşamını alt üst etti. Önceleri başarısız fanzin denemeleriyle başladığı edebiyat yaşamını çağının en güçlü yazarı olarak sürdüren Edgar Allan Poe, yazdığı özgün metinlerle birçok yazarı derinden etkiledi.
Kitap, on dokuz hikâyeyi ve Charles Baudelaire'in E. A. Poe üzerine yazdığı önsözü içeriyor. Edgar Allan Poe, bu kitabı, "Düşlerin tek gerçeklik olduğuna inananlara" adamış.

SANAT ÜZERİNE DENEMELER/ *Ahmet Cemal/ Can Yay.*
Ahmet Cemal bu kitabında, bugüne kadar sanat üzerine kaleme almış olduğu yazıları biraraya getirmiş. Yazar denemelerini beş ana başlık altında topluyor: Sanat Düşüncesi, Sanatın Eğitimi, Sanat ve Gelenek, Sanat ve Yaşam, Tiyatronun Dünyası.
Sanatın hemen bütün dalları çerçevesinde eğitim ve uygulama sorunlarını deşen bu yazılar, sanatın tarihi, estetik ölçütler, sanat felsefesi ve sanatın toplumbilimi gibi açılımları da içeriyor. *Sanat Üzerine Denemeler*, özellikle düşünmeye özendirici yanıyla sanata ilgi duyan, sanatı yaşamın gerçekliğinin ayrılmaz bir parçası sayan herkese seslenen bir kitap.

HATİCE SULTAN/ *Hıfzı Topuz/ Remzi Kitabevi*
Hıfzı Topuz bu biyografik romanında III. Selim'in kardeşi Hatice Sultan'ın hayatını kaleme almış. Hatice Sultan'ın duygusal dünyası etrafında, Osmanlı'nın değişim sancılarını da anlatıyor. Melling, Danimarkalı genç bir ressamdır ve Hatice Sultan'la karşılaştıkları andan sonra ikisinin de yaşamı birdenbire değişecektir.
Kitap, III. Selim'den Kabakçı Mustafa isyanına, Alemdar Paşa'dan II. Mahmut'a uzanan bir tarih dilimine farklı açıdan bir ışık tutuyor.

TOPLUMCU GERÇEKÇİLİĞİN KAYNAKLARI/ *Ahmet Oktay/ Tümzamanlar Yayıncılık*
Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları, Sovyetler Birliği ve Türkiye'de Toplumcu Gerçekçiliğin doğuşu ve gelişimi ile *Yeni Edebiyat Dergisi*'nin yazın/eleştiri anlayışı ve Suat Derviş'in kitap yazıları üzerine eleştirel bir çalışma. Toplumcu Gerçekçiliğin dününü ve bugününü panoramik olarak görmeye çalışıyor.
"Aslında hiç bitmeyen, birbirlerini dıştalayan fragmanlardan oluşan tek bir metin yazmayı isterdim.
Kesin bir sonuçla bağlan(a)mayan bir kitap bu: Çünkü o da bir *Arayış*."

KAPTANIN ŞİİR DEFTERİ/ *Haz.: Cevat Çapan-Erdal Alova/ Doğan Kitap*
Cevat Çapan ve Erdal Alova bu antolojide, Homeros'tan Ted Hughes'a, Ahmet Haşim'den Ahmet Erhan'a kadar uzanan geniş bir zaman dilimini ve coğrafyayı tarıyor. Dünya ve Türk şiirinin önde gelen isimlerini "deniz"de birleştiriyor. Rimbaud'nun denize gidişini, "Ölü sularından iniyorum nehirlerin" diyerek anlattığı unutulmaz "Sarhoş Gemi"nin de yer aldığı bu antoloji, okuru dünyanın ve şiirin tüm kıyılarında gezdirmeye niyetli.

Fernando Pessoa: 20. YÜZYILIN YALNIZI/ *Haz.: Adnan Özer - Rüstem Aslan/ Everest Yay.*
Pessoa 1881 yılında Lizbon'da doğar. Babasının ölümüyle daha çocuk yaştayken yarı yetim kalır. İngilizce eğitim alır. Ve hayatının büyük bölümünü Fransız ve İngilizce iş mektuplarını ayak üstü yazıveren biri olarak çalışır. Birçok işe girer çıkar ve sonunda astrolog olmaya karar verir. O zamanlar bir tür büyücülük sayılan astroloji, tehlikeli bir iştir. Savrulmalarla geçen bu hayatta Pessoa'nın en büyük günahı hayalleridir.
20. yüzyıl Portekiz edebiyatının en büyük ismi olarak anılan Pessoa'nın hayatını ve eserlerini tanımak isteyenler için.

YÜZÜNCÜ AD - BALDASSARE'NİN YOLCULUĞU/ *Amin Maalouf/ Türkçesi: Samih Rifat/ YKY*
Amin Maalouf'un son yapıtı *Yüzüncü Ad-Baldassare'ın Yolculuğu*, adından da anlaşılacağı gibi bir yolculuğun romanı. Baldassare'ın tuttuğu güncelerden oluşan kitap dört bölümden oluşuyor: Defter I: Yüzüncü Ad, Defter II: Sabetay'ın Sesi, Defter III: Yıldızsız Bir Gök, Defter IV: Cenova'nın Ayartması.
Doğu'daki son Cenevizlilerden, antika tüccarı Baldassare Embriaco, 1665 yılı sonlarında soyunun yüzyıllardır yaşadığı Lübnan'dan yollara düşer. Bunun sebebi herkesin korkuyla ve endişeyle beklediği "Canavar Yılı"dır. İncil'e göre bu yıl bütün alametleriyle mahşerin geleceği yıldır. Ve dünyayı ve Baldassare'ı kurtarabilecek tek şey vardır: Yüzüncü Ad. Allah'ın, Kuran'da anılan doksan dokuz adının, sıradan ölümlülere bildirilmemiş olan yüzüncüsü... Kimselerin bilmediği el yazması bir kitapta gizlidir bu ad. Böylece Yüzüncü Ad'a doğru korku, şaşkınlık, düş kırıklığı, umut, aldanma ve aşk yüklü bir yolculuk başlar.

GENÇLİĞİN ŞARABI/ *John Fante / Türkçesi: Avi Pardo/ Parantez Yay.*
Türkiye'de olduğu kadar dünyada da geç keşfedilmiş, tanınmış bir yazar olan John Fante'nin tüm eserleri Parantez Yayınları'nca Türkçe'de yayınlanacak. Bu serinin ilk kitabı *Gençliğin Şarabı*.
Yazar, bu kitabında, çocukluktan ilk gençliğe uzanan yılları, aile ilişkilerini, anne sevgisini, arkadaşlıklarını ve aşklarını tüm içtenliğiyle anlatıyor. Eserlerini kendi hayatından yola çıkarak yazan John Fante için Bukowski "Fante benim tanrımdı" diyor.

SON ANALİZ: Bir Psikanalistin Acı Serüveni/ *Jeffrey Masson/ Türkçesi: Üstün Öngel/ Ekin Yayınları*
Son Analiz'de Masson, sekiz yıllık psikanaliz eğitiminden sonra, yaşadıklarını, gördüklerinden duyduğu rahatsızlığı, büyük çoğunluğu psikanalistlerden oluşan psikanaliz cemaatini ve genel terapi uygulamalarını sorguluyor.
Masson, psikanalizin ve psikoterapinin gerçek yaşam sorunlarına nasıl sırtını çevirdiğini anlatıyor kitaplarında. *Son Analiz*'de de içeriden bir bakışla, bu meslekteki grupların içler acısı durumunu yansıtıyor.

STRASBOURG YAZILARI/ *Server Tanilli/ Adam Yayınları*
Strasbourg Yazıları, Server Tanilli'nin 1992'den başlayarak Cumhuriyet'te yazdığı köşe yazılarından oluşuyor. Yazar, haftada bir gün, Strasbourg'dan yazdığı bu yazılarda çeşitli Avrupa kentleri üstüne izlenimlerinin yanı sıra, aydınlanma, bilim ve felsefe; dil, edebiyat ve sanat; doğa ve insanlık; emek, toplum ve devrim; İslam, Osmanlı ve Anadolu; kadın hakları; Cumhuriyet, demokrasi ve eğitim; geçmiş ve gelecek üstüne duygu ve düşüncelerini dile getiriyor.

Ocak-Şubat 2000 Sefer No 58

hayaletgemi temaslimanında

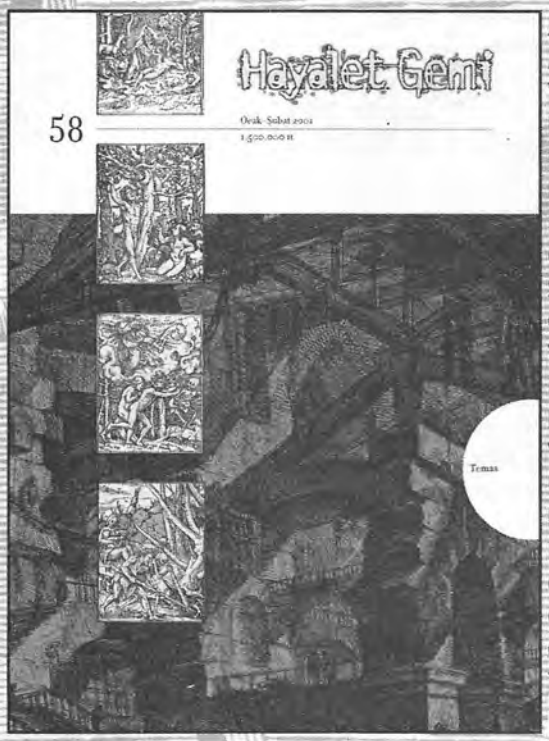

tasarım ⊥ Faruk Ulay

Akıl Maddeye Dokununca ⊥ **Adnan Kurt**
Medium: Yazı-Beden ⊥ **Zeynep Direk**
Tıley ya da Hiç ⊥ **Balku**
Bedensizlik ⊥ **Barbara Becker**
Etkileşim Arayüz ve Tutku ⊥ **Allucquere Rosanne Stone**
Dokunmadan ⊥ **Elif Şafak**
El Temas ve Simgecilik ⊥ **Ergun Kocabıyık**
Çıkış Noktası ⊥ **Yekta Kopan**
Sınıra Temas Denklemi ⊥ **Müge İplikçi**
Onların Pazartesileri ⊥ **Bige Akdeniz**
Yıldızlar ⊥ **Orhan Cem Çetin**
Efsane Yaratıkları ile Randevu ⊥ **Zeynep Aktüre Şiran**
Resimli Sözlük için Temas Bahsi ⊥ **Ahmet Bozkurt & Şamil Potur**
Vıcık ⊥ **Zeynep Arıkanlı**
Kültürlerarası Yanlış Anlama Öyküleri ⊥ **Umberto Eco**
Ruhdeşen ⊥ **Pınar Türen**
Eflatun Hayalet ve 'Aptallığın Tedavisi' ⊥ **Ali Ergur**
Organik Parçacıklar ⊥ **Derya Erkenci**
Güneşe Çıkınca Ölecek Olan Sinek ⊥ **Özge Baykan**
Oh Margarit! ⊥ **Sedef Dicle Yaşatılan**
The Girl from Ipanema ⊥ **Murat Gülsoy**

"Bu korkunç geminin güvertesine ayak basmamın üzerinden oldukça uzun bir zaman geçti ve sanırım alınyazımın ışıkları bir noktada odaklanıyor. Anlaşılmaz insanlar! Anlayamadığım birtakım derin düşüncelere dalmış, beni fark etmeden yanımdan geçiyorlar."

Şişede Bulunan Mektup, Edgar Allan Poe, 1833

Hayalet Gemi Kitabevlerinde ve Gazete Bayilerinde...

Yazışma Adresi:

TEKNOFİL Ltd. Şti. BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ KOSGEB-TEKMER RumeliHisarüstü İstanbul

www.locusnovus.com/hayaletgemi www.hayaletgemi.com

e-posta: gulsoy@boun.edu.tr Faks: 212 263 12 67 Tel : 212/287 45 86 (dahili119)